# SANSKRIT-WÖRTERBUCH

HERAUSGEGEBEN

VON DER

## KAISERLICHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN,

BEARBEITET

VON

**OTTO BÖHTLINGK** UND **RUDOLPH ROTH.**



## FÜNFTER THEIL.

(1865 — 1868)

य — व nebst Nachträgen und Verbesserungen von अ — व.



ST. PETERSBURG.

Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.

(Wass.-Ostr. 9. L., No. 12.)

**1868.**

Zu beziehen durch Eggers & Comp. in St. Petersburg und durch Leopold Voss in Leipzig.

Preis des fünften Theils: 9 Rbl. 45 Cop. Silb. = 10 Thlr. 15 Ngr.

Gedruckt auf Verfügung der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.

Den 1. Mai 1868.

K. Wesselowski, beständiger Secretair.

# VORWORT.

Der fünfte Theil, welcher äusserlich und innerlich im Widerspruch zu den vorangehenden vier Theilen zu stehen scheint, enthält zugleich die zur Ausgleichung erforderlichen Bedingungen: äusserlich, insofern er, wenn je zwei der vorangehenden Theile zu einem Bande vereinigt werden, einen ziemlich entsprechenden dritten Band für sich bilden kann; innerlich, indem er trotz des bedeutenden Umfanges der Verbesserungen und Nachträge die Arbeit des Nachschlagens nicht erschwert, sondern erleichtert, da alle früheren, den einzelnen Theilen beigefügten Verbesserungen von jetzt an entbehrlich sind.

Bei den Verbesserungen und Zusätzen glaubten wir auf eine systematische Durcharbeitung seither zugänglich gewordener Texte so wenig als auf eine gründliche Revision umfänglicher Artikel uns einlassen zu dürfen, um nicht den Fortgang und die Beendigung des Werkes bedeutend zu verzögern. Wir haben uns vielmehr darauf beschränkt, dasjenige zu verzeichnen, was wir im Laufe der Zeit selbst gesammelt hatten, was inzwischen erschienenen Indices und Wörterbüchern mit verhältnissmässig geringer Mühe sich entnehmen liess und was uns von guten, mehr an Andere als an sich denkenden Freunden, wie Kern, Kuhn, Stenzler und Weber*), dargeboten wurde. Auch mit dieser unvollkommenen Leistung hoffen wir den Benutzern des Wörterbuches einen Dienst erwiesen zu haben.

Namentlich haben wir es nicht für passend erachtet die vedischen Artikel vorzunehmen in dem Augenblicke, wo ein ausführliches Wörterbuch zu den vedischen Texten von Th. Aufrecht und eine Uebersetzung des Ṛgveda von M. Müller angekündigt werden. Man wird es uns nicht verdenken, dass wir Andern, die es leichter haben werden, als wir vor sechszehn Jahren, gern den Vortritt lassen, Verbesserungen für jetzt zurückhalten und wünschen, dass beide Werke auch wirklich bald erscheinen, damit wir wenigstens für einen Theil unseres Wörterbuches noch die Früchte derselben benutzen können. Sollten künftig, wenn wir beim Ende angelangt sind, Zeit und Umstände es zulassen, so wird es noch immer nicht zu spät sein, auf die Schwierigkeiten des Veda zurückzukommen.

Was die vorwärts strebende erste Hälfte des 5ten Theiles betrifft, so hätten wir nur zu bemerken, dass wir bei der Wahl, ob ein Wort mit ब oder व zu schreiben sei, von guten Handschriften vedischer Texte und von den zu Bombay erschienenen Ausgaben uns haben leiten lassen. Die eben genannten Ausgaben sind in dieser Beziehung aus dem Grunde zuverlässiger als die in Calcutta gedruckten, weil im Mahrattischen ब und व bis zum heutigen Tage genau geschieden werden, während im Bengalischen diese beiden Laute zusammengefallen sind. Die Wörter बक, बकुल, बटु, बन्दि, बन्दिन्, बन्दी, बन्धुर, बन्धुल, बर्बर, बलाहक, बाष्प und बिडाल sind leider erst in den Nachträgen zu ihrem Recht gekommen.

Gelegentlich sei es uns gestattet uns darüber auszusprechen, wie wir uns das Verhältniss eines Handwörterbuches zu einem ausführlichen Wörterbuche denken und wie das eine Nutzen aus dem andern ziehen könnte.

Ist derjenige, welcher bei Abfassung eines Wörterbuches das unerreichbare Ziel der Vollständigkeit verfolgt, verpflichtet auch aus den entferntesten, von ihm nur zufällig betretenen Gebieten Alles aufzulesen, was er Neues findet; so wird der Verfasser eines Handwörterbuches sein Gebiet genau zu begrenzen und jede Ueberschreitung desselben zu vermeiden haben.

Der Verfasser eines ausführlichen Wörterbuches kramt seinen ganzen Vorrath an Kenntnissen aus und behält Nichts für sich; wenn der Verfasser eines Handwörterbuches nicht mehr weiss, als er aus dem dürftigen Material, welches er dem Leser vor Augen führt, zu ziehen im Stande war, dann steht es schlimm um sein Werk.

Dem Verfasser eines grossen Wörterbuches sieht man es nach, wenn er auf seinen weiten Reisen hier und da auch etwas Naheliegendes übersieht; vom Verfasser eines Handwörterbuches verlangt man mit Recht, dass er sein kleines Gebiet vollkommen beherrsche und den ungeübten Reisenden, den Benutzer seines Werkes, als bestellter Führer nicht gerade in der Noth verlasse.

Die genausten Belege sind bei einem ausführlichen Wörterbuch unerlässlich; solche Belege aber in ein Handwörterbuch überzutragen bringt keinen Nutzen. Wohl aber wäre eine allgemeine Angabe der Schriftgattungen, in welchen ein Wort in einer angegebenen Bedeutung gebraucht wird, am Platz. Kommt ein Wort oder eine Wortbedeutung schon im Veda vor, so müsste dieses, auch wenn der Veda als solcher

*) Whitney's Nachträge, die zu spät eintrafen, werden am Schluss des Werkes mitgetheilt werden.

principiell ausgeschlossen wäre, vermerkt werden, da Niemand ein derartiges Adelsdiplom mit gleichgiltigem Auge betrachten darf. Im Interesse der Benutzer unseres Wörterbuches wünschten wir aber, dass der Verfasser eines Handwörterbuches alles Neue, was er giebt, und auch alles Alte, welches er anders auffasst, dadurch kennzeichnete, dass er in einem solchen Falle ausnahmsweise auch die Citate beifügte, geschähe dieses auch auf Kosten derer, für die sein Werk zunächst bestimmt ist. Gildemeister hat im Glossar zu Lassen's Anthologie Wörter und Bedeutungen, die bei uns fehlen, mit einem Sternchen versehen, wofür wir ihm danken müssen.

In einem grossen Wörterbuche bringt eine gewagte Etymologie oder Vergleichung einen verhältnissmässig geringen Schaden, da es in der Regel nur von Gelehrten benutzt wird; ein Handwörterbuch ist in den Händen von Anfängern, denen nur ganz Sicheres geboten werden darf, damit sie bei Zeiten an Besonnenheit sich gewöhnen und das für den Sprachforscher so unentbehrliche, von aller Gelehrsamkeit unabhängige Gefühl für das Richtige oder Wahrscheinliche sich aneignen.

Eine Transcription dem Sanskrit-Worte beizufügen ist vom Uebel, da sie das Buch vertheuert und keinen Nutzen bringt. Wer Sanskrit-Texte liest, muss das Sanskrit-Alphabet kennen; und wer das Sanskrit-Alphabet nicht kennt, soll das Wörterbuch nicht zur Sprachvergleichung benutzen. Auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachvergleichung giebt es heut zu Tage so viele Meister, dass wir der Pfuscher wahrlich nicht bedürfen. Auch kann ein Handwörterbuch überhaupt Sprachvergleichern nicht die Stelle eines grossen Wörterbuches ersetzen, da es das Schrot und Korn eines Wortes unberücksichtigt lässt.

An Lexicographen, Grammatiker und systematische Gegner sind die folgenden Worte gerichtet. Nach der Weise der indischen Grammatiker ऋ, ॠ, ऌ, ए, ऐ und औ in Wurzeln beizubehalten, während man doch andere Eigenthümlichkeiten derselben, wie z. B. den Gebrauch von ण und ष am Anfange von Wurzeln, die in Wirklichkeit mit न und स anlauten, ohne Weiteres aufgiebt, ist zum Theil ein Vergehen gegen die indischen Grammatiker, die man beschränkter erscheinen lässt, als sie in Wirklichkeit waren, durchaus aber gegen europäische Wissenschaftlichkeit, da man ja zur Rechtfertigung solcher Schreibweise kaum etwas Anderes als eben die Autorität der indischen Grammatiker anzuführen vermag, wobei man aber vergisst, dass diese nicht der Theorie, sondern der Praxis gerecht zu werden bestrebt waren. Demjenigen indischen Grammatiker, welcher zum ersten Male Wurzeln auf ॠ und औ aufstellte, nachzusagen, er habe an die wirkliche Existenz derselben geglaubt, heisst eben so viel, als annehmen, dass er ein fertiges Wort und ein Thema nicht recht zu unterscheiden verstanden habe, da er auch dieses (aber aus rein praktischen Zwecken) bisweilen पद् nenne. Mit dem blossen Verständniss einer Regel Pâṇini's hat man noch nicht Pâṇini's Standpunkt in der Wissenschaft erkannt. Zu dieser Erkenntniss führt uns auch nicht das Studium der späteren Grammatiker, wohl aber ein unbefangener philologischer Verstand. Wenn z. B. Pâṇini, um den Fall zu bezeichnen, in welchem von चर् mit आ die unregelmässige Form आश्चर्य gebildet werde, sagt: आश्चर्यमनित्ये d. i. man bildet आश्चर्य, wenn das Wort die Bedeutung «ungewöhnlich» hat, so kann nur ein Pedant wie Kâtjâjana auf den Gedanken kommen zu sagen, sein Vorgänger hätte अद्भुते *Wunder* statt अनित्ये setzen müssen. Wenn aber ein europäischer Gelehrter den scheinbaren Widerspruch zwischen den beiden Grammatikern auf die Weise auszugleichen versucht, dass er annimmt, das Wort आश्चर्य könne in dem Zeitraum, der zwischen Pâṇini und Kâtjâjana liege, eine Modification der Bedeutung erlitten haben, so hat es den Anschein, als wäre dieser Gelehrte befähigter mit mathematischen Grössen zu operiren, als mit Grössen, deren genauer Werth erst mit philologischem Takte zu bestimmen ist. Wenn nun zu den eingewurzelten Schrullen des Grammatikers noch die Leidenschaft hinzukommt, um die Einsicht zu verdüstern, so entstehen Abnormitäten, welchen entgegenzutreten solchen Leuten, denen es um die Sache zu thun ist, nicht zugemuthet werden kann.

Blicken wir auf die bisherigen Schicksale unseres Buches zurück, so haben wir allen Grund für die Anerkennung und für die Wirksamkeit, welche dasselbe seiner Schwächen ungeachtet gefunden hat, dankbar zu sein. Die Befriedigung hierüber soll uns dadurch nicht geschmälert werden, dass der Eine und Andere, der uns benutzt und dem wir die Arbeit erleichtern, zwar nicht für nöthig hält dieses einzugestehen, aber desto eifriger die Gelegenheit wahrnimmt oder herbeizieht, uns kleinlich Etwas am Zeug zu flicken, um sein eigenes Licht um so heller auf den Leuchter zu stecken. Wer darauf sich Etwas zu Gute thut, dem mag die Eitelkeit gegönnt sein; wir meinen, hier sei Raum für Viele, vergelten ihm nicht mit Gleichem, sondern gehen vorüber und setzen ungestört unsern Weg fort, der lang und mühsam genug noch vor uns liegt.

St. Petersburg, / Tübingen, den 1. (13.) Mai 1868.

Otto Böhtlingk.
Rudolph Roth.

# ब [1]

ब hat nach Med. b, 1 folgende Bedd.: बः पुमान्वरुणो (व Trik. 1,1,75) सिन्धौ भगे तोये गते तु वा । गन्धने तन्तुसंताने पुंस्येव वपने स्मृतः ॥ Nach Çabdar. im ÇKDr. ist das m. auch = कुम्भ.

बंह् (बह्), बंहते Dhâtup. 16,32 (वृद्धौ). verwandt mit 2. बर्ह्. Das partic. बाढ s. bes. und vgl. बंहिमन् fgg., बहुल, बहु. — caus. *befestigen, stärken, augere:* स्वामेव तद्देवतां पशुभिर्बंहयन्ते (भंहयन्ते Kâth. 11,5) Pañkav. Br. 23,16,5.

— अव, partic. अवबाढ *erutus, aufgedeckt:* वलग TS. 1,3,2,1.

— नि, partic. निबाळ्ह *obrutus:* काटे R̥V. 1,106,6.

— सम् caus. *befestigen, augere:* संबंहयन्तौ रघुवंश्यलक्ष्मीम् Bhaṭṭ. 2,48. Wird als denom. von बहुल aufgefasst.

बंहिमन् (von बंह्) m. nom. abstr. zu बहुल P. 6,4,157.

बंहिष्ठ (wie oben) adj. superl. zu बहुल P. 6,4,157. Vop. 7,56. AK. 3,2,61. *überaus dicht:* शर्मन् R̥V. 5,62,9. यो ऽद्भिः संयोज्य जीमूतान्पर्जन्याय प्रयच्छति । उद्वहो नाम बंहिष्ठस्तृतीयः स सदागतिः MBh. 12,12404. *überaus feist* (?): बंहिष्ठैरश्वैः सुवृता रथेन Cit. beim Schol. zu Çânt. 1,7 als Beleg für die Oxytonirung des Wortes.

बंहीयंस् (wie oben) adj. compar. zu बहुल P. 6,4,157. Vop. 7,56.

बकुर m. nach den Comm. *Donnerkeil, Blitz* Naigh. 4,3. Nir. 6,25. अभि दस्युं बकुरेणा धमन्तोरु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय R̥V. 1,117,21. Eher Bez. *eines kriegerischen Blasinstruments;* vgl. बाकुर, बेकुरा.

बगदाद N. pr. einer Stadt, Bagdad, Verz. d. Oxf. H. 339,b,31.

बगदारु N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339,a,9.

बगदाह desgl. ebend. 339,b,27.

बज m. wohl N. *eines gegen Dämonen kräftigen Krautes* AV. 8,6,3. 6. 7. 24.

बट् adv. *fürwahr* Naigh. 3,10. Nir. 11,37. gaṇa चादि zu P. 1,4,57 (वट्). R̥V. 1,96,1. बळित्था 141,1. 5,67,1. 84,1. 6,59,2. 8,52,11. बण्महाँ असि सूर्य बळादित्य महाँ असि 90,11. बळस्य नीथा वि पणेश्च मन्महे 10,92,3. — Vgl. बाढ.

1) Was man unter diesem Buchstaben vermisst, suche man unter व.



बडपिला f. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,548,7.

बडा, बळा so v. a. बट्. नह्यन्यं बळाकरं मर्डितारं शतक्रतो । त्वं न इन्द्र मृळय R̥V. 8,69,1.

बडाह m. N. pr. eines Fürsten Hall in der Einl. zu Vâsavad. 24.

बण्ड adj. *verstümmelt* (an Händen, Füssen, am Schwanz), *verkrüppelt;* nach den Comm. auch *zeugungsunfähig* (vgl. पण्ड *Eunuch*) AV. 7,65,3. गो 12,4,3. Çâñkh. Çr. 16,18,18. 17,6,1. Lâṭy. 8,5,16. Âpast. beim Schol. zu Kâty. Çr. 6,3,22. वण्ड = छिन्नहस्तक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113. = हस्तादिवर्जित Wilson und ÇKDr. nach Med.; die gedr. Ausg. (ḍ. 24) liest aber रण्ड; *ein Ochs ohne Schwanz* Wilson nach Çabdârthak. Die Bed. *keine Vorhaut habend* bei Wilson und im ÇKDr. beruht auf der Lesart वण्ड für चण्ड H. 455. वण्डा f. *ein ausschweifendes Weib* Wilson und ÇKDr. nach Med., während die gedr. Ausg. रण्डा liest. — Vgl. अवण्ड.

1. बत (nachved. वत) indecl. gaṇa स्वरादि (parox.) zu P. 1,1,37. gaṇa चादि zu 4,57. Ausruf des Erstaunens und des Bedauerns (*ach, weh*), der ursprünglich stets unmittelbar nach dem den Satz eröffnenden und den Affect hervorrufenden Begriff gestanden zu haben scheint: बतो बतासि यम R̥V. 10,10,13. सर्वं बत गौतमो वेद TBr. 3,10,9,12. पापं बत नो ऽयमृषभः सचते Çat. Br. 1,1,4,14. 5,5,4,12. 11,6,1,3. 14,1,1,11. अतिपिता बताभूरतिपितामहो बताभूः परमां बत काष्ठां प्राप 9,4,29. Khând. Up. 8,8,5. Kaṭhop. 2,9. Ait. Up. 2,3. नृशंसं वत राजेन्द्र यन्मामेवंगतामिह — नाश्वासयसि MBh. 3,2371. 2775. अनन्तं वत मे वित्तम् Spr. 3448. सुप्रियं वत पश्यामश्चिरश्रुतमरिंदमम् Hariv. 6950. R. 2,30,4. सुखिता वत तं कालं जीविष्यन्ति नरोत्तमाः 42,41. 53,11. यस्मिन्वत निमग्नो ऽहम् 59,32. अमोघा वत मे भक्तिः R. Gorr. 2,3,41. 10,8. 6,10,23. त्यजत मानमलं वत विग्रहैः 9,47. 19,24. Bhâg. P. 2,3,20. नूनं वत 4,17,32. क्व वत हरिणकानां जीवितं चातिलोलं क्व च u. s. w. Çâk. 10. अहो वत am Anfange des Satzes N. 12,76. Sâv. 2,11. Kumâras. 3,20. Bhâg. P. 1,18,41. 3,13,21. Çâk. 60,12, v. l. (अह वत!). Durch das enklit. इव vom ersten Worte im Satze getrennt: गर्दभस्थानमिव बत Çat. Br. 4,5,

1,9. 11,3,1,3. Später trifft man das Wort häufig auch mitten im Satze an Çâk. 152. Spr. 433. वामे विधौ वत कुतो व्यसनानिवृत्तिः 740. 3035. 3729. 3733. Kathâs. 14,45. 30,126. 45,292. Bhâg. P. 3,13,44. 4,3,14. 8,12. Prab. 35,6. सोऽदृश्यस्ते वत तत्तवः 92,13. अहो किमपि निःसत्त्वं राजत्वं वत वासुकेः Kathâs. 22,211. वत (am Anfange des Satzes) कथं गतैव प्रिया Mâlav. 42,13. कुलद्वयविशुद्धो ऽयं का पुत्रस्ते वत का सा u. s. w. (Brockh. setzt ein Komma vor वत) Kathâs. 34,55. Nach den Lexicographen: खेदे und अनुकम्पे (अनुक्रोशे) Nir. 6,27. AK. 3,4,32 (Colebr. 28), 5. H. an. 7,21. fg. Med. avj. 26. विस्मये (आश्चर्ये) AK. H. an. Med. Halâj. 5,92. संतोषे (धृतौ) und आमन्त्रणे AK. H. an. Med. निन्दायाम् Halâj. अहो वत खेदे und संबोधने nach Med. avj. 34.

2. वत m. Naigh. 4,3. *Schwächling* nach Nir. 6,28. ṚV. 10,10,13.

बद्, बदति (nach Andern बन्द्, बन्दति) *fest stehen* (स्थैर्ये) Dhâtup. 3, 14. — Vgl. 3. पद्.

बदर (in den späteren Schriften auch वदर) 1) m. parox. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. *a*) *Zizyphus Jujuba, Judendorn* (vgl. बदरी) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) *eine Art Senf* (देवसर्षप) Râǵan. — *c*) *der Kern in der Frucht der Baumwollenstaude* (कार्पासास्थि) H. an. 3,583. fg. Med. r. 208. fg. — *d*) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Vgl. बादरायण. — 2) f. आ N. verschiedener Pflanzen: *Baumwollenstaude* AK. 2,4,2,4. Med. *ein best. Knollengewächs*, = गृष्टि, वाराही AK. 2,4,5, 16. Med. *Mimosa octandra Roxb.* (एलापर्णी) H. an. Med. *Clitoria Ternatea* (विष्णुक्रान्ता) H. an. Viçva im ÇKDr. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Acc. eines auf बदरी ausgehenden comp. gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85. *a*) *Judendorn* AK. 2,4,2,17. H. 1138. H. an. Med. Halâj. 2, 39. Çâñkh. Gṛhj. 4,17. MBh. 3,2405. 11569. 13,636. Hariv. 1500. R. 2,55, 8. R. Gorr. 2,103,9. 3,17,9. Suçr. 2,114,19. 122,21. 193,4. °मूल 436,16. °फल Spr. 4125. Bhâg. P. 1,7,3. 8,2,13. Fälschlich für *die Beere* MBh. 3,7054. ऐङ्गुदं बदरीमिश्रम् (बदरैर्मिश्रम् ed. Bomb., बदरोन्मिश्रम् Gorr.) R. 2,103,29. — *b*) *Baumwollenstaude* H. an. Çabdar. im ÇKDr. — *c*) *Mucuna pruritus Hook.* (कपिकच्छु) Râǵan. im ÇKDr. — *d*) N. pr. einer der Gaṅgâ-Quellen (LIA. I, 547) und einer daran gelegenen Einsiedelei des Nara und Nârâjaṇa MBh. 1,4567. 3,1636. 12749. 4, 373. 1890. 8396. fg. 12749. 5,3824. 12,1432. 4662. 13329. 13,598. Bhâg. P. 3,4,4. 9,3,36. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,31. बदर्याश्रम 149,*a*,36. Kathâs. 5,139. Bhâg. P. 3,4,21. बदरीतपोवन Kir. 12,34. Vgl. बदरिका. — 4) n. *a*) proparox. *die essbare Frucht des Judendorns, Brustbeeren* P. 4, 3,163, Sch. AK. 2,4,2,17. H. an. Med. VS. 19, 22. 90. 21,30. Kâṭh. 12,10 in Ind. St. 3,464. TBr. 1,8,5,1. Çat. Br. 5,5,4,10. 12,7,1,3. 2,9. Kâtj. Çr. 15,10,12. 19,2,18. MBh. 9,2777. 2780. fg. 13,2773. R. Gorr. 2,28,21. 111,35. Suçr. 1,145,18. 157,4. 209,3. 17. 238,3. 367,13. 2,73, 4. 440,3. °यूष 459,18. Bhâg. P. 4,8,72. Vâsavad. 2,1. als *Gewicht* Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,3. — *b*) *die Frucht der Baumwollenstaude* Med. — *c*) = सेचिफल Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. कटुबदरी, क्षितिबदरी, नृपबदर, भूबदरी, राजबदर, वादरिक.

बदरकुणा (ब° + कुणा) m. *die Zeit, wann die Brustbeeren reif werden*, gaṇa पीलवादि zu P. 5,2,24.

बदरपाचन (ब° + पा°) n. N. pr. eines Tîrtha (*der Ort, wo die Brustbeeren gekocht wurden*) MBh. 9,2760. fgg., wo auch der Ursprung des Namens erklärt wird. बदरीपाचन aus metrischen Rücksichten 3, 7050.

बदरफली (ब° + फल) f. = भूबदरी Râǵan. im ÇKDr.

बदरवल्ली (ब° + व°) f. dass. ebend.

बदरामलक (ब° + आमलक) n. *Flacourtia cataphracta Roxb.* (als n. wohl *die Frucht*) Hâr. 102.

बदरि f. = बदरी *Judendorn* Çabdak. im ÇKDr. बदरिवनमाहात्म्य Mack. Coll. I, 82.

बदरिका (von बदर) f. 1) wohl = बदर n. *Brustbeere*: नारिकेलसमाकारा दृश्यन्ते ऽपि हि सज्जनाः । अन्ये बदरिकाकारा बहिरेव मनोहराः ॥ Spr. 1552. — 2) = बदरी *d.* Hariv. 15030. °तीर्थ MBh. 3,8155. बदरिकाश्रम Hariv. 15079. Kathâs. 5,132. 7,52. 17,26. Bhâg. P. 7,11, 6. Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,39. 259,*b*,12 v. u. Schol. zu Çâñkh. Br. 7,6. दक्षिणबदरिकाश्रम Wilson, Sel. Works I, 37. नरनारायणबदरिकेश्वरतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,7.

बदरीच्छद (ब° + छद) 1) m. = शङ्खनखी *ein best. Parfum* Ratnam. 131 (°च्छदा f. ÇKDr. u. Wilson nach derselben Aut., unter शङ्खनखा aber ÇKDr. m.) Vgl. बदरीपत्त्र. — 2) f. आ *eine Art Judendorn* (हस्तिकोलि) Ratnam. im ÇKDr.

बदरीनाथ (ब° + नाथ) m. N. eines Tempels an der Badarî LIA. I, 49. Wilson, Sel. Works I, 39.

बदरीनारायण (ब° + ना°) N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,6. Vgl. नरनारायणबदरिकेश्वरतीर्थ unter बदरिका 2.

बदरीपत्त्र (ब° + प°) m. *ein best. Parfum*, = नखी Râǵan. im ÇKDr. °पत्त्रक n. dass. Ǵaṭâdh. ebend.

बदरीपाचन s. u. बदरपाचन.

बदरीप्रस्थ (ब° + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt gaṇa कर्क्यादि zu P. 6, 2, 87.

बदरीफला (ब° + फल) f. *eine blau blühende* Çephâlikâ Çabdam. im ÇKDr.

बदरीवण und °वन n. *ein Judendorn-Wald* P. 8,4,6, Sch. °वन N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 253,*b*,10.

बदरीवासा (ब° + वास) f. Bein. der Durgâ (*an der* Badarî *ihre Wohnung habend*) H. ç. 49.

बदरीशैल (ब° + शैल) m. *der Fels der* Badarî, N. pr. eines Felsens an der Quelle der Gaṅgâ ÇKDr. nach den Pur. (स तु श्रीनगराख्यदेशे अलकनन्दानदीपश्चिमतीरे वर्तते). LIA. I, 49, N. 5.

बद्ध s. u. बन्ध्.

बद्धक (von बद्ध) m. *ein Gebundener, Gefangener* AV. 6,121,4. बद्धकमोचन 3.

बद्धगुद (बद्ध + गुद) n. (nach ÇKDr.) *eine gefährliche Art von Verstopfung* Wise 357. Suçr. 2,90,3. °गुदिन् adj. *daran leidend* 1,276,14.

बद्धजिह्व (बद्ध + जिह्वा) adj. *dessen Zunge gebunden ist* d. i. *sich schwer bewegt* Çikshâ 19 in Ind. St. 4,268.

बद्धपुरीष (बद्ध + पु°) adj. *verstopft*; davon nom. abstr. °त्व n. *Verstopfung* Suçr. 1,273,9.

बद्धप्पि (!) n. *die geschlossene Hand, Faust* ÇKDr. nach einem Pu-

RÂǴA; nach einer anderen Lesart बद्धाप्य (!).

बद्धफल (बद्ध + फल) m. *Pongamia glabra Vent.* (करञ्ज) RÂǴAN. im ÇKDR.

बद्धभू (बद्ध + भू) f. *Estrich* H. 992.

बद्धभूमिक (von बद्ध + भूमि) adj. *mit einem Estrich versehen* HALÂJ. 2, 139.

बद्धमुष्टि (बद्ध + मु°) adj. 1) *zur Faust geballt:* हस्त, कर H. 599. HALÂJ. 2, 381. — 2) *dessen Hand geschlossen bleibt, close-fisted, geizig* NAISH. 3, 85. Vgl. दृढमुष्टि.

बद्धमूत्र (बद्ध + मूत्र) adj. *den Harn hemmend* SUÇR. 1, 181, 4. 182, 4.

बद्धमूल (बद्ध + मूल) adj. f. श्रा *Wurzeln gefasst habend, fest wurzelnd:* मनसिजतरु MÂLAV. 59. वैरतरु ÇIÇ. 2, 38. भरतो ऽनेन कालेन बद्धमूलो भविष्यति *wird festen Fuss gefasst haben* R. GORR. 2, 8, 29. साम्राज्ये KATHÂS. 4, 130. पुत्रप्रथाबद्धमूलं राज्यम् 22, 37. लक्ष्मी RÂǴA-TAR. 5, 139. Davon nom. abstr. °ता f. in übertr. Bed. KATHÂS. 34, 197.

बद्धरसाल (बद्ध + र°) m. *eine vor allen andern hochgeachtete Mangoart* RÂǴAN. im ÇKDR.

बद्धवर्चस् (बद्ध + व°) adj. *verstopfend* SUÇR. 1, 195, 10. 196, 5.

बद्धविट्क (von बद्ध + विष्) adj. *verstopft;* davon nom. abstr. °ता *Verstopfung* SUÇR. 2, 401, 18. ÇÂRÑG. SAṀH. 1, 7, 70.

बद्धविएमूत्र (बद्ध + विष् - मूत्र) adj. *Stuhlgang und Harn hemmend* SUÇR. 1, 181, 7. 196, 9. 200, 15.

बद्धवीर (बद्ध + वीर) adj. *dessen Mannen gebunden sind* TS. 2, 3, 1, 5.

बद्धशस् s. u. बद्ध.

बद्धशिख (बद्ध + शिखा) 1) adj. *a) dessen Haar auf den Scheitel des Kopfes aufgebunden ist:* सदोपवीतिना भाव्यं सदा बद्धशिखेन तु। विशिखो व्युपवीतश्च यत्करोति न तत्कृतम्॥ Cit. im PRÂJAÇKITTAT. ÇKDR. — *b) im Kindesalter stehend* H. an. 4, 44. MED. kh. 15. — 2) f. श्रा *eine best. Pflanze* (उच्चटौषधि) H. an. MED.

बद्ध n. *Trupp, Haufe, Bez. einer grossen Zahl,* nach SÂJ. *hundert Koṭi* AIT. BR. 8, 22. °शस् adv. 23. KÂTH. 39, 6. BHÂG. P. 9, 20, 26 (bei BURNOUF fälschlich बद्धशस्). *10000 Millionen* PAÑKAV. BR. 17, 14, 2. Z. d. d. m. G. 15, 135. Nach dem Schol. zu BHÂG. P. *die Zahl 45084.*

बद्धन् m. *Dammstrasse, Hochweg* (?): बद्धा नामासि श्रुतिः सोमसरणी PAÑKAV. BR. 1, 1, 4. बद्धा नामासि पन्थानमापद्य LÂTJ. 1, 1, 23. Der Comm.: स्थिर इतरस्माल्लौकिकान्मार्गाद्दृढतरः.

बध् s. वध्, बाध् und u. dem caus. von बन्ध्.

बधिर (von बन्ध्) UṆÂDIS. 1, 52. gaṇa श्रर्शश्रादि zu P. 4, 2, 80. adj. f. श्रा *taub* NIR. 10, 48. AK. 2, 6, 1, 48. TRIK. 2, 6, 12. H. 454. HALÂJ. 2, 454. ऋतस्य श्लोको बधिरा ततर्द कर्णा RV. 4, 23, 8. 9, 73, 6. ÇAT. BR. 1, 4, 3, 14. 6, 1, 16. 11, 7, 3, 4. 14, 9, 2, 10 (KHÂND. UP. 5, 1, 10). सुश्रवा वै नामैष न बधिरो भवति KÂTH. 30, 10. M. 7, 149. 9, 201. 11, 52. SUÇR. 1, 89, 11. 316, 8. MBH. 3, 10621. यत्र मूकं डुरुक्तं च समं स्यात् — न तत्र प्रलपेत्प्राज्ञो बधिरेष्विव गायनः 5, 3290. श्रोत्रे मे बधिरे कृते 3860. R. 3, 4, 46. PAÑKAT. V, 84. Spr. 298. बधिरतमाः के हितवचनं ये न शृण्वन्ति 3973. Kann seinem subst. vorangehen oder folgen gaṇa कडारादि zu P. 2, 2, 38. Hier und da mit व geschrieben. — Vgl. श्र°, बाधिर्य.

बधिरक (von बधिर) 1) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2, 4, 69. — 2) बधिरिका f. N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शिवादि zu P. 4, 1, 112.

बधिरता (wie eben) f. *Taubheit* Spr. 831.

बधिरय् (wie eben), °यति *taub machen, betäuben:* काहलानिनादेन दिशो बधिरयन् DAÇAK. 35, 2. MAHÂVÎRAK. 108, 16. °सिंहनादबधिरितदिगन्त PRAB. 85, 3. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 9, Çl. 30.

बधिरान्ध (ब° + श्रन्ध) adj. *taub und blind;* m. N. pr. eines Nâga, eines Sohnes des Kaçjapa, MBH. 5, 3632.

बधिरिमन् (von बधिर) m. *Taubheit* gaṇa दृढादि zu P. 5, 1, 123.

बधिरीकर (बधिर + 1. कर्), °करोति *taub machen, betäuben* PRAB. 34, 16. कर्णौ मे °कृतौ MBH. 4, 1454. 2309. तूर्यैः सुभटनादैश्च °कृतदिक्तटम् KATHÂS. 48, 4.

बध्योग m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4, 1, 105. — Vgl. बाध्योग.

बन्द् s. वद्.

बन्दिश्रारग्य N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 14.

बन्ध्, बध्नाति DHÂTUP. 31, 37. imperat. बधान, निबध्नीहि BHÂG. P. 8, 24, 36; प्रत्यबन्धत् HARIV. 3449; बबन्ध, (श्रा) बेधुम् ved.; बेधिषे 2. pers.; भन्त्स्यति (fälschlich बत्स्यति, व° RÂǴA-TAR. 6, 269) KÂR. 4 aus SIDDH. K. zu P. 7, 2, 10. बन्धिष्यति HARIV. 14325. बन्धिष्ये MBH. 3, 10727; बन्द्धुम् (hier und da fälschlich बद्धुम्), बन्धितुम् R. 2, 18, 23; बद्ध्वा; pass. बध्यते; partic. praet. बद्ध. 1) *binden, anbinden, anheften, fesseln, gefangen nehmen* RV. 10, 85, 24. मित्रस्त्वा पदि बध्नीताम् VS. 4, 19. TS. 1, 1, 10, 2. प्राणं बध्नामि त्वा मयि AV. 11, 4, 26. कृशनं ते बध्नाम्यायुषे 4, 10, 7. मणिम् 8, 5, 10. 22. पवित्रमस्यां बध्नाति KÂTJ. ÇR. 4, 2, 15. 7, 7, 20. ग्रन्थीन् GOBH. 4, 9, 5. 1, 12, 8. 2, 13, 5. KAUÇ. 89. VS. 1, 25. AV. 10, 5, 44. MBH. 3, 16765. न शक्यो वायुराकाशे पाशैर्बन्द्धुं मनोजवः R. 3, 61, 36. KATHÂS. 21, 99. बद्ध्वा मां पाशरज्जुभिः VID. 230. 232. 83. PAÑKAT. ed. orn. 33, 12. VET. in LA. 10, 11. BHAṬṬ. 9, 75. श्रस्मिन्हिमवतः शृङ्गे नावम् — बध्नीत MATSJOP. 47. शिलां बद्ध्वा JÂǴÑ. 2, 278. बबन्ध चैव मे मूर्ध्नि किरीटमिदम् MBH. 3, 12066. R. 2, 37, 14. RAGH. 7, 9. KUMÂRAS. 7, 25. KATHÂS. 37, 153. VID. 301. चक्रबन्धं, कूटबन्धं, गुप्तिबन्धं (absolut.) बन्ध् P. 3, 4, 41, Sch. श्रबन्ध्यं यश्च बध्नाति बन्ध्यं यश्च प्रमुञ्चति JÂǴÑ. 2, 243. बन्धने बद्ध्वा MBH. 1, 4993. HARIV. 9083. R. 3, 68, 16. KATHÂS. 28, 145. RÂǴA-TAR. 4, 520. 5, 260. 6, 269. बन्धिष्यन्ति तदा हि त्वां नागा भोगैः *umstricken* HARIV. 14325. (तौ) बबन्ध शरवर्षाभ्यां शरैः MBH. 3, 16465. बध्नाति मे चक्षुः — चित्रकूटः RAGH. 13, 47. तस्याः कपोले — बबन्ध चक्षूंषि यवप्ररोहः KUMÂRAS. 7, 17. श्रभिमाद्यं न बध्नाति पापीयांस्त्वां रजोगुणः BHÂG. P. 3, 9, 35. बध्नीयात्पूरयेत वा *einsperren* so v. a. *strafen, züchtigen* Spr. 1415. *ein Opferthier binden* so v. a. *darbringen, schlachten* (mit dat. der Gottheit, der es dargebracht wird): श्रबध्नन्पुरुषं पशुम् RV. 10, 90, 15. बध्नन्निन्द्राय च्छागम् VS. 28, 23. तं बधान देवेभ्यः 22, 4. श्रश्वं भन्त्स्यामि देवेभ्यः ebend. AIT. BR. 8, 21. 23. TBR. 3, 8, 3, 1. KÂTJ. ÇR. 4, 8, 1. — pass.: पतिर्बन्धेषु बध्यते RV. 10, 85, 28. 4, 42, 8. 57, 4. (कन्या) मातृबध्यतां गृहे AV. 1, 14, 2. श्रयस्मये द्रुपदे बेधिष इह 6, 63, 3. 121, 2. पशुः 9, 6, 6. पाशैर्बध्यते वारुणैः भेशम् M. 8, 82. श्रबध्ये DAÇAK. in BENF. Chr. 194, 14. MBH. 2, 238. KATHÂS. 33, 114. Spr. 237. नहि चूडामणिः पादे — बध्यते 3307, v. l. बलिर्बबन्धे BHAṬṬ. 2, 39. लौहबन्धैर्बबन्धे मनो मे 14, 56. बध्यन्ते निपुणैरगाधसलिला-

न्मत्स्याः समुद्रादपि *werden gefangen* Spr. 2922. दूरादामिषलोभेन बध्यते खेचरः खगः 1298. कर्मभिर्न स बध्यते Bhag. 4, 14. न पुनः कर्मजालेन बध्यते Kathâs. 27, 53. कर्मान्तरैर्बध्यते Spr. 1337. यतिर्मुक्तो ऽपि बध्यते *wird in Fesseln geschlagen* so v. a. *wieder an's Leben gefesselt* M. 6, 58. बध्यते so v. a. पापेन संबध्यते nach dem Schol. M. 3, 68. Bhâg. P. 2, 9, 28. भेदेन बध्यते Pańkat. 231, 10. — med. *sich Etwas anbinden, umbinden:* हस्तत्रं बध्नीष Lâṭj. 3, 10, 7. कृष्णविषाणां मिचि बध्नीते Çat. Br. 3, 2, 1, 18. Kâtj. Çr. 7, 3, 26. AV. 10, 6, 18. act. in der späteren Sprache: कवचम् — बन्धान MBh. 5, 7125. कथं नु चीरं बध्नन्ति मुनयः वनवासिनः R. 2, 37, 12. AK. 2, 8, 2, 31. Daçak. in Benf. Chr. 201, 4. Bhaṭṭ. 14, 7. रज्जुं बद्धाय वा कण्ठे R. 2, 74, 29. pass. in dieser Bed.: स्रजं तदा बध्यति Hariv. 13088. — बद्ध *gebunden, gefesselt, angebunden, befestigt; gefangen* AK. 3, 1, 42. 3, 2, 44. 3, 4, 14, 83. H. 438. Halâj. 2, 185. 4, 62. ग्रीवायां बद्धः ṚV. 4, 40, 4. स्तेन 8, 56, 14. 18. द्रुपदेषु 1, 24, 13. 10, 34, 4. 38, 5. मुञ्चतं यन्नो ग्रस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो ग्रस्मत् 6, 74, 3. पाशे AV. 2, 12, 2. ग्रात्मस्त्राङ्गानि बद्धानि TBr. 1, 2, 6, 4. तद्व्यः Lâṭj. 4, 1, 2. गौर्बद्धवत्सा *deren Kalb angebunden* (im Stalle) *steht* Çat. Br. 4, 2, 1, 22. — Sûrjas. 12, 73. उच्चैर्बद्धानि चीराणि लक्ष्मणेन *hoch aufgehängt* R. Gorr. 2, 108, 8. एकवेणी *aufgebunden* Megh. 89. नवबद्धस्य दन्तिनः *vor Kurzem gebunden, — eingefangen* Ragh. ed. Calc. 1, 72. वरुणेन यथा पाशैर्बद्धः M. 9, 308. Hit. 21, 11. सर्वे जालेन बद्धाः 13, 10. ग्ररज्जुबद्धा (गो) Kâtj. Çr. 7, 6, 14. पाश° MBh. 3, 16763. Spr. 2009. 4000. Hit. 14, 22. Vid. 277. 233. R. 1, 62, 25. ता (नौः) बद्धा तत्र Matsjop. 48. कुञ्चिताबद्धकुन्तल (d. i. ग्रबद्ध) Kathâs. 48, 59. ग्रसि Bhaṭṭ. 4, 26. चक्रबद्धः = चक्रे बद्धः P. 6, 3, 19, Sch. बद्धखण्ड R. 2, 67, 17. °नेपथ्य Hariv. 8687. °तूण, °कन, °गोध, बद्धाङ्गुलित्र, बद्धायुध u. s. w. MBh. 1, 5334. 5, 7131. Mâlav. 68, 8. Daçak. in Benf. Chr. 186, 9. Kathâs. 40, 2. ग्रसिबद्ध *mit einem Messer umgürtet* Çâṅkh. Çr. 14, 22, 20. तलबद्ध (= बद्धतल) MBh. 6, 621. Hariv. 12529. 13246. पश्चाद्बाहुबद्ध *dem die Hände auf den Rücken gebunden sind* Mṛkkh. 175, 12. तौ वीरौ शरबन्धेन बद्धौ *umstrickt* MBh. 3, 16466. बद्ध *gebunden, gefesselt, gefangen* Çâk. 108 (Gegens. स्वैरगति). M. 4, 210. Spr. 54. Râǵa-Tar. 5, 261. Prab. 13, 7. (तौ) बद्धौ चकार Kathâs. 27, 160. घोरे बन्धनागारे बद्धः Mṛkkh. 66, 25. बद्धो भवाब्धाण्डमहाजालेन मायया Kathâs. 13, 3. स्नेह° Spr. 4225. दासाः स्म सर्वे तव वाचि बद्धाः MBh. 3, 10082. मनसि श्लिष्टेव बद्धेव च Dhûrtas. 73, 14. रागबद्धचित्तवृत्ति Çâk. 4, 11. स्वकृतैरेव बद्धात्मन् Pańkat. III, 160. जाड्याद्बद्ध oder जाड्येन बद्धः *in Folge seiner Dummheit in Gefangenschaft gerathen* Schol. zu P. 2, 3, 25. शताद्बद्धः *in Folge einer Schuld von Hundert* Schol. zu 24. — 2) *verbinden, zusammenfügen:* (कृत्वा) बद्धैः (कृतबद्धैः Tr. und Benfey) शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपाटयन् Râǵa-Tar. 5, 92. ग्रणवो (*die Atome*) बद्धाः Liṅga-P. bei Muir, ST. 4, 326, 1. वृकाः पञ्चबद्धाश्च शतबद्धास्तथापरे *zu fünf —, zu hundert verbunden* Hariv. 3507. राजानः श्रेणिबद्धाः MBh. 2, 568. छायाबद्धकदम्बकं मृगकुलम् *Gruppen bildend* Çâk. 39. देहबद्ध *mit einem Körper verbunden* Ragh. 11, 35. Kumâras. 2, 47. 5, 30. कर्माणि शीलेन बद्धानि Verz. d. Oxf. H. 36, *a*, N. 1. सुश्लबद्धमसंबद्धं तथा च्चेष प्रभाषते so v. a. *angenehm, lieblich zu hören* R. 2, 96, 14 (105, 13 Gorr.). धनुर्मध्ये बद्धा मुष्टिम् so v. a. *den Bogen in der Mitte fassend* 1, 28, 5. एष मुष्टिर्मया बद्धः so v. a. *geballt* 4, 15, 21. AK. 2, 6, 2, 37. सुबद्धेन मुष्टिना Hariv. 3779; vgl. बद्धमुष्टि. ग्रञ्जलिं बन्ध् *die hohlen Hände zusammenlegen:* सा मूर्ध्नि बद्धा रुदती राज्ञः पद्ममिवाञ्जलिम् R. 2, 62, 11. 4, 6, 12. 9, 6. Ragh. 16, 5. बध्यतामयमभययाचनाञ्जलिः 11, 78. Kathâs. 50, 143. Dhûrtas. 80, 4. बद्धाञ्जलि Mṛkkh. 174, 11. Daçak. in Benf. Chr. 183, 11. शिरसि वैर्बद्धो न सेवाञ्जलिः Spr. 2959. बद्धाञ्जलिपुट R. 1, 68, 3. 6, 37, 72. 101, 26. ग्रासनं पद्मकं बद्धा *die Füsse beim Sitzen zu der* Padmaka *genannten Stellung zusammenlegen* Ind. St. 2, 47, N. 2. हिमगिरिशिलाबद्धपद्मासन Spr. 808. Vet. in LA. 13, 7. बद्धा योगासनानि Bhaṭṭ. 7, 77. भ्रुकुटिं बन्ध् *die Brauen furchen* (hätte auch u. 6. gestellt werden können) MBh. 7, 762. R. 2, 23, 2. 3, 54, 1. 6, 82, 180. 100, 11. Kâvjâd. 2, 326. सुरतबद्धाङ्ग्रः *zum Beischlaf zurechtgelegt* Hariv. 8315. काञ्चनी वासयष्टिर्मूले बद्धा मणिभिः *mit Edelsteinen eingelegt* Megh. 77. मरकतशिलाबद्धसोपान 74. लोहबद्धा गदाः *mit Eisen beschlagen* MBh. 7, 8141. हस्तीव जाम्बूनदबद्धशृङ्ग *mit Gold belegt* R. 5, 11, 7. रीतिबद्ध *in Messing gefasst* Kathâs. 24, 178. 184. सेतुं बन्ध् *einen Damm —, eine Brücke bauen* Bhâg. P. 9, 10, 15. Râǵa-Tar. 5, 103. सेतुं बध्नामि गङ्गायाम् Kathâs. 40, 18. सेतुं बन्धितुमिच्छति R. 2, 18, 23. सेतुर्बद्धश्च सागरे 6, 81, 18. बद्धद्विरदसेतुभिः *aus Elephanten gebildete Brücken* Ragh. 4, 38. बबन्धुर्बन्धनीयान् (sc. देशान्) *dämmten* R. 2, 80, 10. बन्धिष्ये सेतुना गङ्गाम् so v. a. *ich werde überbrücken* MBh. 3, 10727. नावं शक्यस्त्वया बद्धुं (sic) महानोघः 10728. सागरं सुमहद्बद्धा R. 6, 34, 14. पाषाणसेतुबन्धेन — ग्रभवद्बद्धा निखिला नीलशासरित् *abgedämmt* Râǵa-Tar. 5, 91. केदारखण्डं बधान so v. a. *verstopfen* MBh. 1, 685. fg. *festmachen, verschliessen, schliessen:* ग्रबध्नन्नर्गलेन बहिश्च तान् (मञ्जूषान्) Kathâs. 4, 56. पर्णकुटीद्वारं बबन्ध Z. d. d. m. G. 14, 575, 20. दिवाकरादर्शनबद्धकोशे ऽरविन्दे Ragh. 6, 66. बद्धाम्बरचरमार्ग *versperrt* Spr. 1938. मर्यादा बध्यतां स्थिरा *eine Schranke errichten* R. 4, 4, 13. जलनिधिर्वेला बद्धा नृपः सगरः *ein Ufer errichten* Spr. 776. गोलं बद्धा *zusammenfügen, construiren* Sûrjas. 8, 12. *Verse binden, — zusammenfügen, abfassen, componiren:* पादबद्धः श्लोकः R. 1, 2, 21. श्लोक एव त्वया बद्धः 33. रामकथा श्लोकबद्धा 38. (काव्यम्) ज्ञातिभिः सतभिर्बद्धम् 4, 6. पूर्वैर्बद्धं कथावस्तु मयि भूयो निबध्नति Râǵa-Tar. 1, 8. दृष्टं दृष्टं नृपोदन्तं बद्धा 9. बद्धा द्वादशभिर्ग्रन्थसहस्रैः पार्थिवावलिः 17. बद्धं च यद्गुपिडना Verz. d. Oxf. H. 167, *a*, 36. 211, *a*, 45. ग्रबद्ध *unzusammenhängend, sinnlos;* n. *unzusammenhängendes Geschwätz* AK. 1, 1, 5, 21. H. 267. बह्वबद्धं प्रभाषसे Hariv. 15824. बह्वबद्धप्रलापिन् N. 26, 16. वाग्विसर्गे — ग्रबद्धवति (= ग्रपशब्दादियुक्ते Schol.) *aus schlecht gefügten Worten bestehend* Bhâg. P. 1, 5, 11. — 3) *festhalten, zurückhalten:* बबन्ध राज्ञो हस्तम् (auf übernatürliche Weise) Kathâs. 49, 28. बद्धः प्रियः Spr. 2653. बद्धा वा वाससा *am Kleide* Jâǵń. 3, 292. *hemmen, unterdrücken:* बद्धधाराप्रवाहेन — ग्रश्रुणा Som. Nala 164. बद्धवाच् adj. Bhâg. P. 1, 15, 43. बद्ध *stockend* im Gegens. zu द्रव *fliessend* Suçr. 2, 443, 18. वनराजिषु — बद्धपङ्कवतीषु so v. a. *trocken gelegt* Hariv. 3841. — 4) *heften, richten* das Auge, das Ohr, die Sinne auf Etwas (loc.): पुंस्कोकिलनिनादेषु षट्पदाचरितेषु च। बद्धश्रोत्रमनश्चक्षुः MBh. 3, 11085. fg. मुहुरनुपतति स्यन्दने बद्धदृष्टिः Çâk. 7. बध्नाति च पयोदेषु दृशः Kâvjâd. 2, 103. बद्धनेत्रा MBh. 15, 436. तथाविधे मनो बबन्ध Ragh. 3, 4. भवत्यां बद्धचित्तः MBh. 15, 984. मतिं बधान सुग्रीवे Bhaṭṭ. 20, 22. — 5) *im Gefolge haben, zur Folge haben, bewirken, hervorrufen:* बध्नन्नङ्गेषु रोमाञ्चम् — प्रियास्पर्शः Kâvjâd. 2, 11. बध्नात्यार्यपरीवादं खलसंवादशृङ्खला Kathâs.

24,210. आशु बध्नाति हि प्रेम प्राग्जन्मान्तरसंस्तवः 28,117. बद्धानन्दा दिवसाः 23,94. *machen:* अन्योऽन्यदासभावं च पणमत्र बबन्धुः so v. a. *stipulirten* Kathâs. 22,182. क्रमं बबन्ध क्रमितुम् Bhaṭṭ. 2,9. आकाशे लक्ष्यं (लक्षं) बन्ध् *im Luftraume ein Ziel sich machen* so v. a. *nach einer bestimmten Richtung im Luftraume blicken* Çâk. 31,7, v. l. Mudrâr. 6,19. 31,3. 62,5. आकाशबद्धलक्ष Vikram. 54,4. — 6) *ansetzen* (Frucht u. s. w.); *schlagen* (Wurzeln), *bekommen, bei sich zur Erscheinung bringen, zeigen, äussern, hegen, haben:* काले खलु समारब्धाः फलं बध्नन्ति नीतयः Ragh. 12,69. धृतिपुष्पमयमपि जनो बध्नाति न तादृशं चिरात्प्रभृति Mâlav. 54. बद्धमूल s. bes. चूतानां चिरनिर्गतापि कलिका बध्नाति न स्वं रजः Çâk. 131. Vikram. 26. बद्धकेसर Suçr. 1,210,11. सौहृदम्, सख्यम्, अजर्यम् *Freundschaft schliessen* Bhâg. P. 1,14,33. Kathâs. 38,159. 28,110. Kumâras. 1,20. Râǵa-Tar. 1,155. 5,268. Ragh. 18,6. वैरम् *Feindschaft beginnen, in ein feindschaftliches Verhältniss treten:* पूर्वबद्धवैर R. 4,53,14. अन्योऽन्यबद्धवैराणाम् *in gegenseitiger Feindschaft lebend* 6,19,2. Çâk. 48. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,326,6. रविर्बद्धभीमपरिवेषमण्डलः Ragh. 11,59. बद्धराज्य *die Herrschaft erlangt habend* Râǵa-Tar. 5,282. बद्धोत्सव so v. a. *einen Festtag habend* Kathâs. 21,146. बद्धप्रतिज्ञा *gelobt habend* 38,114. बद्धनिश्चया 16,116. बद्धो मानपरिग्रहे परिकरः Spr. 2084. (तत्पुरे) बध्नाति संनिधिम् *nimmt seinen Aufenthalt* Râǵa-Tar. 4,507. तत्रैव बद्धवसतिः 2,97. बद्धद्वेष 446. बद्धानुशय R. Gorr. 1,2,13. शिशिरा — बद्धस्नेहा Kathâs. 3,17. (अद्रिः) बध्नतीभिर्मदरागशोभाम् Ragh. 16,59. धृतिं बधान Spr. 2215. M. 5,47, v. l. बबन्ध च । नरवाहनदत्ते — धृतिम् Kathâs. 34,105. नोपवनलतासु — चक्षुर्बध्नाति धृतिम् Vikram. 27. महतीं प्रीतिं बध्नाति Mârk. P. 68,31. तस्मिन्बबन्ध सा न — कुमुद्वती भानुमतीव भावम् Ragh. 6,36. Spr. 74. Kathâs. 17,127. 49,249. वत्सेश्वरं प्रति । गाढं बबन्ध सद्भावम् 13,1. बद्धराग Spr. 812. बद्धानुरागा Som. Nala 16. अन्तर्बद्धसद्धर्तृभक्तिः Kathâs. 33,216. मत्तेभेन्द्रविभिन्नकुम्भकवलग्रासैकबद्धस्पृहः Spr. 791. 2043. बिम्बाधरबद्धतृष्ण Ragh. 13,16. Spr. 3510. शापान्तबद्धाश Kathâs. 30,53. Râǵa-Tar. 4,599. रतिं बध्नाति यत्र च M. 5,47. Kathâs. 3,29. Mârk. P. 26,9. आकण्ठघृतमांसादिभोजनास्थां बबन्ध Kathâs. 30,97. Râǵa-Tar. 5,245. बद्धग्रहे राज्ञि Kathâs. 49,16. बद्धावस्थितिचापल Spr. 2522. बद्धाशङ्क Kathâs. 15,95. वप्रान्तरेषु बद्धां बद्धां भित्तिशङ्काम् Kir. 5,36. बद्धाग्रम Râǵa-Tar. 6,222. बद्धवेपथु so v. a. *zitternd* Daçak. in Benf. Chr. 187,10. बद्धरभसा (श्री) Râǵa-Tar. 3,126. बद्धमौन so v. a. *Stillschweigen beobachtend* Hariv. 8170. Ragh. 13,23. बद्धप्रतिश्रुन्ति गुहामुखानि 16,31. यामिन्येषा बकुलजलदैर्बद्धभीमान्धकारा Spr. 2475. Kathâs. 46,207. द्रुमेषु फलं स्वयं बद्धम् *hat sich von selbst gezeigt* Kumâras. 5,60. बद्धं वदने घर्माम्भसां जालकम् *hat sich eingestellt, ist da* Çâk. 29. बद्ध am Anf. adj. compp. hat häufig (s. oben) eine ähnliche Bedeutung wie जात. सुबद्ध beim Schol. zu Ǵaim. 1,32 scheint *ganz am Platz seiend, wohl angebracht* zu bedeuten.

— caus. बन्धयति 1) *binden —, gefangen setzen lassen:* गाम् Kauç. 69. अश्वम् Çat. Br. 13,5,4,4. बन्धयिष्यति वा पाशैरथ वास्मान्वधिष्यति R. 2,84,4. Kathâs. 49,105. Râǵa-Tar. 6,330. शतेन बन्धितः *eine Schuld von hundert hat ihn in's Gefängniss gebracht* P. 2,3,24, Sch. Nach Dhâtup. 32,14 bedeuten बन्धयति und बाधयति *zusammenbinden;* vgl. बन्धयितर्. — 2) *zusammenfügen —, bauen lassen:* स सेतुं बन्धयामास



प्लवगैर्लवणाम्भसि Ragh. 12,70. Râǵa-Tar. 1,156. *abdämmen lassen:* वितस्तामेकतः स्थानात्कर्मकृद्भिरबन्धयत् 5,90.

— अनु 1) *entlang binden, anbinden* AV. 5,19,12. राष्ट्र एव विशमनुबध्नाति TBr. 1,8,3,2. TS. 6,6,5,3. मेखलाम् Gobh. 3,4,17. अनुबद्धशिरःपादं चर्म Kauç. 24. 64. 81. चित्रां मालां चानुबद्धाम् MBh. 7,76. दयितबाहुलतानुबद्धा *umfangen* Spr. 3894. धर्मबन्धानुबद्ध *gebunden, gefesselt* R. Gorr. 2,113,3. वचसा — तत्या लोकः किलायं कामहतो ऽनुबद्धः Bhâg. P. 3,21,16. विषयेष्वन्वबध्यत 4,27,10. उभयोरपि राजेन्द्र संबन्धेनानुबध्यताम् । इक्ष्वाकुकुलम् *in Verbindung bringen* R. 1,72,8. अन्योऽन्यानुबद्ध (त्रिवर्ग) Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,19. अनुबद्धेन हृदा शृण्वन्हरेः कथाः *mit gefesseltem, ganz darauf gerichtetem Herzen* Bhâg. P. 3,22,33. pass. *als* Anubandha *angefügt werden:* द्विशकारो ऽनुबध्यते P. 3,1,44, Sch. — 2) *in seinem Gefolge haben:* न शिष्याननुबध्नीत Bhâg. P. 7,13,8. अनुबद्ध *im Gefolge seiend, mit Etwas zusammenhängend, in Verbindung stehend:* अनुबद्धार्थानर्थसंशयान्विचार्य Daçak. in Benf. Chr. 181,1. अहो ममोपरि विधेः संरम्भो दारुणो महान् । नानुबध्नाति कुशलम् so v. a. *bringt keine Wohlfahrt* MBh. 3,2562. हे वृषल ते तथा विलेपो ऽस्तु यथा हिंसामनुबध्नाति P. 6,1,141, Sch. — 3) *äussern, an den Tag legen, hegen, haben:* मनुष्येण शौटीर्यमनुबध्नता R. 5,71,6. पूर्वानुबद्धवैरेण शत्रुणा Mṛkkh. 172,24. तेषु किं भवतः स्नेहमनुबध्नाति मानसम् Mârk. P. 81,22. — 4) *sich Jmd anhängen, auf dem Fusse folgen, nachlaufen:* किमेनामनुबध्नासि Dhûrtas. 86,3. को नु खल्वयमनुबध्यमानस्तपस्विनीभ्यामबालसत्त्वो बालः Çâk. 101,20. अनुबद्ध *begleitet von:* समाध्यनुबद्धयोग Bhâg. P. 3,16,26. — 5) *auf Etwas bestehen* Kathâs. 49,47. — 6) *zusammenhalten, nicht reissen, nicht auseinandergehen:* भङ्गे ऽपि हि मृणालानामनुबध्नन्ति तन्तवः Spr. 3314. — Vgl. अनुबन्ध fg., अनुबन्धिन्, अनूबन्ध्य.

— पर्यनु s. पर्यनुबन्ध.

— अपि med. *sich unbinden:* स्रजम् Âçv. Gṛhj. 3,8. — Vgl. अपिबद्ध.

— अव *anbinden*, med. *sich anbinden* Kauç. 36. Pâr. Gṛhj. 2,6. मालामवबध्य चाङ्गे MBh. 7,80. अवबद्धशिरस्त्राणा 9,3096. तस्य स्नेहावबद्धो ऽसौ *gefesselt* 12,1438. धर्मपट्टावबद्ध *umbunden* Vjutp. 164. अवबद्ध *feststeckend, festsitzend:* शूलमूलावबद्धास्थिखण्ड Râǵa-Tar. 2,85. द्वीपिचर्मावबद्ध (खड्ग) *steckend in* MBh. 6,1787. शल्य Suçr. 1,99,15. 97,21. 100,9. कीलैः 24,9. भर्तरि प्राक्प्रौढप्रणयावबद्धं मनः *hängend an* Kathâs. 13,196. अनवबद्धदोष *nicht stockend* Suçr. 1,160,6. 2,184,5. — Vgl. अवबन्ध.

— आ *anbinden*, med. (im Epos auch act.) *sich Etwas anbinden* AV. 3,9,3. 5,28,11. यत्ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध दाम 6,63,1. परिहस्तम् 81,3. मेखलाम् 133,1. 9,3,6. रथं युक्त्वाबध्य Çat. Br. 5,3,2,6. 4,3,24. 11,8,4,3. 14,6,1,2. Lâṭj. 4,3,19. Âçv. Gṛhj. 1,22. Gobh. 3,4,20. पवित्रपाशैराबद्धः R. 1,62,19. MBh. 4,173. स्रजः प्रह्लादस्य मूर्ध्नि आबबन्ध Hariv. 13730. वर्म — आबबन्ध MBh. 7,3447. Hariv. 13165. 2052. R. 2,96,31. 3,50,3. Kathâs. 13,187. Râǵa-Tar. 4,587. Ḱaurap. 15 bei Haeb. H. 913. आबद्धा मानुषाः सर्वे *in Banden seiend* MBh. 10,71. दृष्टिपाशैरिवाबद्धो Kathâs. 34,103. बहुमानेन चाबद्धाः Bhâg. P. 8,9,23. — 2) *verbinden, zusammenfügen:* वाताबद्धाभवन्मेघाः (für वाताबद्धा अभवन्) *zusammengeballt* MBh. 3,9970. आबद्धाञ्जलि *die hohlen Hände zusammengefügt habend* Daçak. in Benf. Chr. 199,14. — 3) *festhalten:* (ब्राह्मणाम्) कण्ठे

वाबध्य वाससा so v. a. *am Kragen festhalten* M. 11,205; vgl. u. simpl. 3. — 4) *heften*, *richten* (den Blick, den Geist): स्यन्दनाबद्धदृष्टि Ragh. 1,40. तदेकाबद्धमानसा Kathâs. 15,85. — 5) *bewirken, hervorbringen, bilden; an sich hervorbringen, äussern, zeigen:* (तमिस्रम्) आबद्धरेखमभितो रविमञ्जरीभिः Git. 11,12. आबद्धमाल (zugleich *mit angebundenen Kränzen*) Megh. 9. आबद्धमण्डलं नागम् Som. Nala 106. आबद्धभीमभ्रुकुटीविभङ्ग Bhatt. 3,30. आबद्धवेपथु so v. a. *zitternd* Kir. 5,33. आबद्धसारणी (करी) Kathâs. 6,57. — Vgl. आबद्ध, आबन्ध fg.

— समा *sich Etwas anbinden:* कवचं च समाबध्य R. 6,86,25.

— उद् 1) *aufbinden* d. i. *in die Höhe binden:* भुजंगमोद्बद्धजटाकलाप Kumâras. 3,46. उद्बद्धमुकुट MBh. 13,899. उद्बद्धकेश Ragh. 16,67 fehlerhaft für उद्बन्ध° (d. i. *mit aufgelöstem Haar*, wie St. auch übersetzt), wie die ed. Calc. hat. अस्मिन्वृक्षे किलोद्बद्धं शरीरम् *aufgehängt* MBh. 4,1312. med. *sich erhängen* Çat. Br. 11,5,1,8. गलमुद्बध्य दृढया चेलचीर्या *sich den Hals zuschnüren* Râga-Tar. 4,573. — 2) उद्बद्ध als Beiw. von Waden so v. a. *fest*, *drall* MBh. 1,6074. 7,7897. Varâh. Brh. S. 68,17. — Vgl. उद्बन्ध fgg.

— समुद् *festbinden:* आत्मानं कः समुद्बध्य कण्ठे बद्ध्वा महाशिलाम्। समुद्रं प्रतरेद्दोर्भ्याम् MBh. 4,1545.

— उप *binden* (an Händen und Füssen): यातुधानानुपबद्धानिहा वह AV. 1,7,7. अग्निम् Çat. Br. 2,1,4,3. 11,5,1,2. — Vgl. उपबन्ध.

— नि 1) *festbinden, befestigen:* इह वत्सान्नि बध्नीमः AV. 4,38,7. कूटौ जघने Kauç. 80. 85. 49. MBh. 3,10030. Bhâg. P. 8,24,36. 45. MBh. 4,802. Spr. 3585. दाम्ना निबद्धमुदरे — उलूखलम् Hariv. 3462. शुनःशेफं पशुं यूपे निबबन्ध R. Gorr. 1,64,24. Hariv. 7165. 7930. निबध्यतां मे कवचम् MBh. 7,74. Hariv. 9460. Kumâras. 5,10. Kathâs. 28,159. Râga-Tar. 4,263. 576. Pankat. 135,5. कुट्यां च निबद्धा घोटकाः 234,23. निबद्ध इव पाशेन किशोरः R. 2,40,39. Prab. 14,3. धर्मपाशनिबद्ध MBh. 4,1613. R. Gorr. 2,11,28. Kathâs. 17,17. उत्तरीयनिबद्धग्रन्थि Pankat. 236,17. माता गाढं निबध्नाति बन्धं देवी निकृन्तति Prab. 106,9. वस्त्रान्ते निबद्धाश्चौरनासिकाः *gebunden in* Vid. 131. जर्जरस्नानशाटीनिबद्धम् — अलंकारभाण्डम् Mrkkh. 49,11. जीर्णपटखण्डनिबद्धकन्था *zusammengenäht aus* Spr. 2044. सूच्या सूत्रं यथा वस्त्रे संसारयति वायकः। तद्वत्संसारसूत्रं हि तृष्णासूच्या निबध्यते॥ MBh. 12,7878. एकनिबद्धवेणी *zusammengebunden* Hariv. 7042. धनुषी *sich anbinden* R. Gorr. 2,31,28. 3,12,19. दृढतरनिबद्धमुष्टि (कृपाण) *befestigt* Spr. 1277. सपरिवारो निबद्धः *gefangen* (im Netz) Pankat. 105,9. अर्थैरर्था निबध्यन्ते गजैरिव महागजाः Spr. 228. 2524. 3603. MBh. 12,225. अर्थतस्तु निबध्यन्ते मित्राणि रिपवस्तथा so v. a. *der Nutzen schafft uns Freunde wie Feinde* Spr. 4274. आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति *fesseln, ketten* Bhag. 4,41. 9,9. 14,7. कुर्वन्नपि न निबध्यते 4,22. 18,17. M. 6,74. Bhâg. P. 4,26,8. 7,2,41. यद्यत्पश्यामि ते गात्रम् — तस्मिंस्तस्मिन् — चक्षुर्मम निबध्यते R. 5,22,15. धर्मज्ञा धर्मशास्त्रेषु निबद्धा धर्मसेतुषु MBh. 13,2477. गुरुशास्त्रे ऽनिबद्धानाम् 1,1360. आबद्धा मानुषाः सर्वे सर्वे निबद्धाः कर्मणोर्द्वयोः। दैवे पुरुषकारे च *sind gekettet an* 10,71. ताभ्यामुभाभ्यां (दैवेन पुरुषकारेण च) सर्वार्था निबद्धाः *hängen davon ab* 73. (सदाचारम्) निबद्धं स्वेषु कर्मसु *gebunden an* M. 4,155. — 2) *verbinden, zusammenfügen:* दृढतरनिबद्धमुष्टि (कृपाण) Spr. 1227. निबद्ध एष भवतामस्यः प्रणामाञ्जलिः 2163. निबध्य भ्रुकुटीं *die Brauen furchen* Hariv. 7066. निबद्धवाटस्य शाले: *geschlossen, verstopft* (so dass das Wasser nicht hineindringen kann) Kathâs. 34,203. पाषाणचयनिबद्धे कूपे *mit Steinen eingefasst* Pankat. 211,5. हेममणिबद्धचक्र *mit Gold eingelegt, — verziert* MBh. 12,1585. 13,2785. मन्दं प्रख्यायमानेन रूपेणाप्रतिमेन ताम्। निबद्धां (पिनद्धां R. 5,18,4) धूमजालेन प्रभामिव विभावसोः॥ *eingehüllt in, bezogen mit* 3,2662. पञ्चधातुनिबद्धा *zusammengefügt aus* Hariv. 12030. विचित्रसदसत्कर्मनिबद्धाः (ब्रह्मवः) *begleitet von, versehen mit* Kathâs. 27,77. Gaudap. zu Sâmkhjak. 59. निबद्ध *eingeschlossen, eingefügt, enthalten, befindlich auf, — in:* धारानिबद्धेव कलङ्कलेखा Ragh. 13,15. अष्टादशसु मार्गेषु निबद्धानि (कार्याणि) M. 8,3. भाष्यवार्त्तिकयोर्निबद्धानि Verz. d. Oxf. H. No. 354. अग्राम्यमनिबद्धं च वाचा संपरिवर्जयेत् *nicht in Worte gefasst* so v. a. *schlecht ausgedrückt* MBh. 13,7541. अनिबद्धप्रलापिन् *Unsinn schwatzend* Jâgn. 3,135. *zusammenfügen* so v. a. *niederschreiben, abfassen, redigiren:* निबध्नीयात्तथा सीमां सर्वांस्तांश्चैव नामतः M. 8,255. निबद्धं पुण्यमाख्यानं रामायणम् R. Gorr. 1,5,3. Vikr. 36. Varâh. Laghuģ. 1,2 in Ind. St. 2,277. Râga-Tar. 1,8. Kathâs. 8,2. 5. Hall in der Einleit. zu Vâsavad. 24. Verz. d. Oxf. H. 211,a,32. 261,a,28. आदौ निबध्नाति स्वाम्यमित्यादिना so v. a. *er beginnt seine Schrift mit* स्वाम्यम् *u. s. w.* No. 602. Kull. zu M. 8,142. प्रणीतम् = स्मृतिरूपेण निबद्धम् Mallin. zu Kumâras. 6,31. *besprechen:* स्वशाखाविहितैश्चापि शाखान्तरगतान्विधीन्। कल्पकारा निबध्नन्ति (lies निब°) सर्व एव विकल्पितान्॥ Kumârila bei Müller, SL. 178. — 3) *festhalten, zurückhalten, hemmen:* निबध्नीमो ऽस्य पौरुषम् MBh. 4,982. गुहानिबद्धप्रतिशब्द Ragh. 2,28. — 4) *heften auf, setzen, richten, zuwenden:* नात्यौयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः *setzen ihren Fuss auf* so v. a. *machen sich an* Spr. 4435. सौख्यनिबद्धदृष्टि Hariv. 14840. अधिकं हि निबद्धेन किमत्र हृदयेन मे Kathâs. 46,176. कामो मनुष्याणां यस्मिन्किल निबध्यते। वने R. 5,24,4. वसन्तलेखैकनिबद्धभावं परासु कान्तासु मनः कुतो नः Sâh. D. 300,2 v. u. त्वयि निबद्धरते: Vikr. 118. संजीवकनिबद्धराग Pankat. 58,13. मतिर्मयि निबद्धा Bhâg. P. 1,6,25. 7,1,23. *Jmd zu Etwas anstellen, mit Etwas beauftragen:* यत्रानिबद्धो ऽपीक्षेत शृणुयाद्वा किंचन M. 8,76. उपकूलं कालिन्द्याः स्कन्धावारं निबध्नता *aufstellen* Râga-Tar. 1,60. — 5) निबद्ध *gebildet, bestehend aus:* शौर्यनिबद्धमूल (राक्षसराजवृक्ष) R. 6,93,18. — 6) निबद्ध *sich beziehend auf:* रामे निबद्धाः (गाथाः) Hariv. 2352. कुरुक्षेत्रनिबद्धा (गाथा) MBh. 9,3029. — Vgl. निबन्धृ fgg. und अनिबद्ध.

— उपनि *niederschreiben, abfassen, redigiren:* कात्यायनोपनिबद्धभाष्यश्लोक° Kaij. in Mahâbh. 24. मनूपदिष्टा धर्मास्तच्छिष्येण भृगुणा तद्वाक्येणोपनिबद्धाः Kull. zu M. 1,4. मनूपदिष्टधर्मोपनिबद्धत्वाच्च मानवीयसंहिता ebend. Kull. zu M. 2,7. Verz. d. Oxf. H. No. 24. *besprechen* No. 358. Schol. zu Kâtj. Çr. 1056,6. 1059,2 v. u. विषयस्यानुपादानाद्विषय्युपनिबध्यते। यत्र सातिशयोक्तिः स्यात् Pratâpar. 84,b,6.

— संनि, partic. संनिबद्ध *geknüpft an, hängend an, abhängend von:* संसारे संनिबद्धानां निगडच्छेदकर्तरी Brahmavaiv. P. in Verz. d. Oxf. H. 20,b,8. भरते संनिबद्धाः स्म शौनिके पशवो यथा R. 2,48,25. *besetzt mit:* क्रीडाश्च (*Spielplätze*) नानाद्रुमसंनिबद्धाः MBh. 3,12318. — Vgl. संनिबन्ध u. s. w.

— निस् 1) *heften, richten:* यन्मनो मयि निर्बद्धम् Bhâg. P. 3,9,35. मयि निर्बद्धहृदया 9,4,66. — 2) *sich an Jmd klammern, heftig in Jmd dringen,*

*Jmd stark zusetzen:* निर्बध्नतातिमात्रं च गालवेन MBH. 5,4116. भूयो भूयश्च निर्बद्धया त्वया DAÇAK. in BENF. Chr. 193,3. — Vgl. निर्बन्ध fgg.

— परि 1) med. *anbinden:* तत्र तानि दृढैः पाशैः सुगाढं पर्यबन्धत MBH. 4,171. *sich umbinden:* मेखलाम् AV. 6,133,5. — 2) *umzingeln:* ततो ऽस्य यज्ञविषयो रक्षोभिः पर्यबध्यत MBH. 13,4785. — 3) *hemmen, unterbrechen:* वाचा — बाष्पपरिबद्धया R. 2,58,11. — caus. *umspannen:* वृषणाधः पार्श्वपदौ पाणिभ्यां परिबन्धयेत् Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,18.

— प्र 1) *anbinden, befestigen* ÇAT. BR. 2,1,2,14. बर्हिषा हिरण्यम् 3,2,4,8. 14. 4,3,4,6. 5,3,1,10. SHADV. BR. 2,9. KAUÇ. 26. 35. KÂTJ. ÇR. 10,2,5. स यथा शकुनिः सूत्रेण प्रबद्धः KHÂND. UP. 6,8,2. PAÑKAT. 89,10. बलवता कालेनैते प्रबध्य निमीलिताः *in Fesseln schlagen* Spr. 776. प्रबद्धविलून P. 4,1,52, Vârtt. 3. वाक्प्रबद्धो हि संसारः *an's Wort gekettet, vom Wort abhängend* MBH. 12,7804. — 2) *unterdrücken, hemmen:* प्रबद्धमूत्र *an Harnverhaltung leidend* SUÇR. 1,198,20. — Vgl. प्रबद्धर् fgg.

— 1) प्रति *anbinden:* वृक्षे नावं प्रतिबध्नीष्व *binde dein Schiff an einen Baum* ÇAT. BR. 1,8,1,6. अन्यनौप्रतिबद्धाम् (नावम्) KÂM. NITIS. 7,33. दाम्ना चैवोदरे बद्ध्वा प्रत्यबन्धदुलूखले HARIV. 3449. शिरस्येतं मणिं राजा प्रतिबध्नातु MBH. 10,756. पीतप्रतिबद्धवत्सा RAGH. 2,1. SUÇR. 1,161,21. स्थूलान्त्रप्रतिबद्ध *befestigt an, hängend an* 238,10. 324,3. *einfassen:* यदि मणिस्त्रपुणि प्रतिबध्यते Spr. 595. *besetzen:* बकुलानुरागकुरुविन्ददलप्रतिबद्धमध्यमिव दिग्वलयम् ÇIÇ. 9,8. प्रतिबद्ध *verknüpft, verbunden* KAP. 1,101. यो येन प्रतिबद्धः स्यात् Spr. 2560. *versehen mit:* दीप्ताङ्गदयुगप्रतिबद्धमहाभुज MBH. 11,711. धर्मार्थप्रतिबद्धता H. 69. पशुवत्परतन्त्रत्वेन प्रतिबद्धः so v. a. *abhängig* ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 253. मृत्यु° *dem Tode unterworfen* 98. रसान्तरेषु प्रतिबद्धरागम् so v. a. *harmonirend* KUMÂRAS. 7,91. — 2) *heften, richten:* ममेदं स्यादिति हि सर्वेषां तत्राशा प्रतिबद्धा ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 270. स्वामिनो यस्योपर्यास्था प्रतिबद्धा PAÑKAT. ed. orn. 60,24. आशाप्रतिबद्धचित्त 31,6. — 3) *verschliessen, abschneiden:* प्रतिबध्नाति हि श्रेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः RAGH. 1,79. अस्य स्वर्गप्राप्तिरनेन दुष्कृतेन प्रतिबध्यते KULL. zu M. 9,254. प्रतिबद्धप्रसर MALLIN. zu KUMÂRAS. 3,12. — 4) *Jmd von sich weisen, fern halten von sich:* प्रत्यबध्नाच्चार्थपतिम् DAÇAK. in BENF. Chr. 190,6. परैः प्रतिबध्यमानो ऽपि DURGA zu NIR. bei MUIR, ST. 2,184. प्रतिबद्धास्तु बाह्लीकाः so v. a. *mit den B. will man Nichts zu thun haben* MBH. 8,2108. प्रतिबद्ध = मनोहृत, प्रतिहृत, हृत AK. 3,1,41. H. 439. — 5) प्रतिबद्ध *verwickelt, schwer zu lösen* VARÂH. BRH. S. 2,1. — Vgl. प्रतिबध्य (प्रतिबन्ध्य) fgg.

— वि 1) *auf verschiedenen Seiten anbinden; ausspannen, spannen:* यत्र मन्थां विबध्नते रश्मीन्यमितवा इव ṚV. 1,28,4. सिंह इवास्तानीद्द्रुवयो विबद्धः *die Trommel* AV. 5,20,2. 6,112,3. चर्मणी LÂTJ. 3,10,11. शर्करान्स्वयमातृण्णां शणरज्जुभ्यां विबध्य धारयति *an Schnüre fassend* KAUÇ. 72. — 2) विबद्ध *in's Stocken gerathen* SUÇR. 2,409,12. *verstopft* 411,11. — विबद्ध im gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80. विबध्नन्ति bei MÜLLER, SL. 178 fehlerhaft für निबध्नन्ति. — Vgl. विबन्ध.

— सम् 1) *zusammenbinden, verknüpfen:* संबद्धान्त ÇAT. BR. 3,2,1,2. KÂTJ. ÇR. 1,3,3. शरीरं च मृतस्यैकं समबध्नन्त पाण्डवाः *banden an* MBH. 4,172. वर्त्मानि संबध्यन्ते *kleben zusammen* SUÇR. 2,309,10. अन्योऽन्यसंबद्ध *unter sich verbunden* 58,15. यथा छायातपौ नित्यं सुसंबद्धौ परस्परम् Spr. 2309. यायात्संबद्धसैन्यौघः *mit geschlossener Heeresmacht* KÂM. NITIS. 18,47. KAP. 1,90. सा (गङ्गा) संबध्यमानार्करश्मिसंगतिपावनी *sich verbindend* MÂRK. P. 56,2. दन्तौष्ठपुटसंबद्धं वक्त्रं सापि तदाकरोत् *geschlossen* R. 5,56,27. सौप्तिकैषीकसंबद्धे पर्वणि *im P., der sowohl das S. als das Ai. enthält,* MBH. 1,581. विनिष्पेतुरसंबद्धाः केचित्तत्र शिलीमुखाः *unverbunden* d. i. *einzeln* R. 3,31,20. इत्येते त्रयो ऽर्थाश्चकारात्संबध्यन्ते Schol. zu P. 4,2,70. नदीमाश्रमसंबद्धाम् *in Verbindung stehend mit* MBH. 1,2871. सर्वं च तिलसंबद्धं नाद्यादस्तमिते रवौ M. 4,75. संबद्धाः क्षितिपांसुभिः so v. a. *bedeckt* R. 6,94,2. स्नेहसंबद्ध *von Liebe erfüllt* BHÂG. P. 1,10,13. धर्मकामार्थसंबद्ध (रामायण) R. GORR. 1,2,45. हेतुभिर्न्यायसंबद्धैः 3,56,31. वेदसंबद्धाः (कथाः) *in Beziehung stehend zu, Bezug habend auf* MBH. 13,1781. रामसंबद्ध (आख्यान) R. GORR. 1,4,147. देवानामेष वै जपः — पुराणो वेदसंबद्धः *in den* Veda *enthalten, erwähnt* HARIV. 12605. संबद्ध *angeheftet* so v. a. *da seiend, vorhanden, sich befindend:* कुसुममिव लोभनीयं यौवनमङ्गेषु संबद्धम् (v. l. für संनद्धम्) ÇÂK. 20. (तपोवनानि) संबद्धवैखानसकन्यकानि (nach dem Schol. = कृतसख्य) RAGH. 14,28. संबद्धदर्प adj. MBH. 3,12380. कर्माण्यकुहकार्थानि येषां वाचश्च सूनृताः। येषामर्थाश्च संबद्धा दुर्गाण्यतितरन्ति ते॥ 12,4064. पदान्तादिति संबद्धमेङ्ग्रहणमनुवर्तते PAT. zu P. 6,1,115. समर्थ = संबद्धार्थ AK. 3,4,15,89. pass. *verbunden werden* so v. a. *gehören zu, zu ergänzen sein:* उत्तरपदग्रहणं भगशब्देनैव संबध्यते न तु प्रत्येकम् KÂÇ. zu P. 5,1,9. Schol. zu P. 2,1,25. 4,2. बको दाल्भ्य इति वक्ष्यमाणेन संबध्यते ÇAÑK. zu KHÂND. UP. 1,2,10. SÂH. D. 19,15. इत आरभ्याग्रिमेषु सूत्रेषु चत्वारो ऽर्थाः संबध्यन्ते Schol. zu P. 4,2,70. असंबद्ध *in keiner näheren Beziehung stehend, fern stehend, der Nichts mit Jmd oder Etwas zu schaffen hat* MBH. 5,1297. असंबद्धकृतश्चैव व्यवहारः M. 8,163. JÂGÑ. 2,32. MṚKKH. 146,6 (u. असंबद्ध falsch erklärt). *unzusammenhängend, ungereimt, keinen Sinn habend:* °प्रलाप M. 12,6. Schol. zu GAIM. 1,31. °प्रलापिन् MṚKKH. 146,19. नामन् MÂRK. P. 26,14. fg. सुखबद्धमसंबद्धं तथा ह्येष प्रभाषते (von einem Kokila) R. 2,96,14 (105,13 GORR.). संबद्धम् wohl adv. in der folgenden Stelle: अवादयन्त गन्धर्वा वादित्रं सुमनोहरम्। जगुश्चाप्सरसो राज्ञो यशः संबद्धमेव च॥ *sangen dazu* MBH. 9,3443. — 2) *Jmd Etwas verschaffen:* मनोज्ञगन्धं सहकारभङ्गं पुराणशीधुं नवपाटलं च। संबध्नता कामिजनेषु दोषाः सर्वे निदाघावधिना प्रमृष्टाः॥ RAGH. 16,52. — Vgl. संबन्ध u. s. w. — caus. *anbinden lassen:* पशुं रक्ताम्बरं कृत्वा यूपे तं समबन्धयत् R. 1,62,24. *verbinden heissen; sagen, dass man verbinden müsse:* केचित्तु तत्स्पृष्टिनमिति चाण्डालोदक्यादिभिः सर्वैः संबन्धयन्ति KULL. zu M. 5,85.

— अनुसम्, partic. °बद्ध *verbunden mit, begleitet von:* साधुवाद° (हाहाकार) MBH. 1,5437.

— अभिसम् *verbinden,* अनभिसंबद्ध *nicht zusammenhängend* SUÇR. 2,58,16. तस्येति प्रकृतं प्राणमभिसंबध्नाति so v. a. *meint er, versteht darunter* ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 116. न वावचनेन शकुनिरभिसंबध्यते किं तर्हि निपातनमभिसंबध्यते *mit* वा *ist nicht* शकुनि, *sondern* निपातन (d. i. *unregelmässige Bildung*) *zu verbinden* PAT. zu P. 6,1,150. ders. zu 147 bei GOLD. MÂN. 127,*a*. अर्थशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते *gehört zu, ist zu ziehen, — zu ergänzen* Schol. zu P. 2,2,11. 1,6. KULL. zu M. 2,204. Schol. bei WILSON, SÂÑKHJAK. S. 51. — Vgl अभिसंबन्ध.

— उपसम् *daranbinden:* वेतसशाखोपसंबद्धा भवति TBR. 3,8,4,3.

बन्धु (von बन्ध्) m. gaṇa उञ्छादि (करणे d. i. in der Bed. *Band*) zu

P. 6, 1, 160. 1) *das Binden, Verbinden; Verband* Suçr. 1, 54, 12. 64, 2. 65, 18. 68, 1. 19. बन्धो विधीयते 2, 14, 9. 376, 8. बन्धं समाचरेत् 398, 18. सुबद्धस्यापि भारस्य पूर्वबन्धः श्लथायते MBh. 1, 7979. स्वे स्थाने शकटस्याथ चक्रबन्धमकारयत् *das Anbinden* Hariv. 3422. गोबन्धदाम् H. 894. ईषाबन्धं चक्रबन्धं रथबन्धं तथैव च। प्राणाशयदमेयात्मा MBh. 7, 8776. चक्र° = चक्रे बन्धः P. 2, 1, 41, Sch. हस्तेबन्ध und हस्त° 6, 3, 13, Sch. Accent solcher Compp. P. 6, 2, 32. तस्येह पट्टबन्धो विधीयताम् Kathâs. 12, 190. 14, 33. Râǵa-Tar. 4, 718. उरु° 575. केशबन्धविशेषाः *verschiedene Arten das Haar zu binden, — von Haartrachten* Halâj. 2, 375. ब्रह्मास्त्रेण च बन्धो वै मारुतेः R. Gorr. 1, 4, 84. बद्धो तु शरबन्धेन भ्रातरौ रणमूर्धनि 6, 20, 18. 5, 44, 13. 15. MBh. 3, 16466. — 2) *das Fangen, Einfangen*: गज° Ragh. 16, 2. शकुनिबन्धव्यसनिन् Pańkat. 192, 3. *Fesselung, Gefangensetzung, Gefangenschaft, Haft* (häufig in Verbindung mit वध *Tödtung, Todesstrafe*) M. 5, 49. 8, 310 (neben निरोधन *Einsperrung*). MBh. 14, 443. Spr. 3609. MBh. 1, 165. 5, 5225. राज° *Gefangensetzung durch den Fürsten* Hariv. 3294. बन्धान्मोत्तयतु माम् 14368. Mâlav. 75. Râǵa-Tar. 3, 121. °मुद्रा 4, 179. — 3) *das Binden, Zusammenfügen* in den verschiedensten Verbindungen (s. u. बन्ध् 2.): सेतोर्बन्धः, सेतु° *die Errichtung eines Dammes, — einer Brücke* Spr. 2989. MBh. 3, 16312. Râǵa-Tar. 5, 91. 114. Kathâs. 19, 5. सरिताम् *Abdämmung* Mârk. P. 68, 40. *Ueberbrückung* (zugleich *Fesselung*) Spr. 1185 (vgl. jedoch 4200). = गृहादिवेष्टन Çabdar. im ÇKDr. प्राकारमूल° Med. j. 20. बन्धोच्छ्रयचितानि (शिबिराणि) wohl *Wall* MBh. 5, 5202. °आसन° (hätte bei आसन unter 1, *a* gestellt werden müssen) *das Sichsetzen* Ragh. 2, 6. पर्यङ्क° Kumâras. 3, 45. 59. Açokâvad. 32. प्रासादवातायनदृश्यबन्धैः — अञ्जलिभिः *das Zusammenfügen der hohlen Hände* Ragh. 14, 13. बद्धभ्रुकुटिबन्धेन वदनेन *das Furchen der Brauen* Râǵa-Tar. 5, 344. मल्लबन्धान्तर *eine best. Stellung bei Ringern* Med. p. 17. मत्स्यबन्ध, मूलबन्ध und बन्ध *best. Stellungen der Hände und Füsse* Verz. d. Oxf. H. 233, *a*, 21. fg. स्त्रीणां, रत°, सुरत°, स्त्री° und बन्ध allein *Verbindung* (der Leiber), *Stellung beim Beischlaf* Trik. 3, 3, 121. H. an. 2, 5. 355. 3, 484. Med. k. 21. Kaurap. 48. es werden deren 16, 18 und auch 36 aufgeführt Ratim. und Smaradîp. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 48. कथा° *Knüpfung der Erzählung* so v. a. *Einleitung* MBh. 1, 59 in der Unterschr. — 4) *das Heften, Richten*: देशे नाभिचक्रनासाग्रादौ चित्तस्य बन्धः Verz. d. Oxf. H. 236, *b*, N. — 5) *Verbindung, Verkehr*: अत एव सन्तो नीचबन्धं वर्जयन्ति Pańkat. 60, 19. — 6) in der Philos. *Gebundenheit* (im Gegens. zu मुक्ति, मोक्ष *Erlösung*) Çvetâçv. Up. 6, 16. Kap. 1, 56. 87. 156. 3, 24. Bhag. 18, 30. Sâṁkhjak. 44. Nilak. 10. 15. 19. 63. Vṛddha-Kâṅ. 13, 12. Verz. d. Oxf. H. 228, *a*, N. Bhâg. P. 4, 30, 19. Mârk. P. 29, 1. 95, 3. 6. 15. 17. ist im Sâṁkhja dreifach: प्रकृति°, वैकारिक°, दक्षिणा° Tattvas. 46. Vgl. कर्मबन्ध Bhag. 2, 39. जन्म° 51. — 7) *das Bekommen, bei-sich-zur-Erscheinung-Bringen, Aeusserung*: अदेहबन्धाय *um nicht ferner einen Körper anzunehmen* Ragh. 18, 6. भूयस्तनुत्यजां नास्ति शरीरबन्धः 13, 58. देहबन्धानमानुषान् wohl *mit einem Körper versehen* (also = देहबद्ध) Hariv. 9030. रागबन्ध so v. a. *Zuneigung* Mâlav. 29. Ragh. 18, 51. अभिलाष° 6, 81. ललितविभ्रमबन्धविचक्षणा 9, 35. — 8) *Band, Fessel* H. an. 2, 242. Med. dh. 9. ṚV. 8, 40, 8. 36, 18. परिर्बन्धेषु बध्यते 10, 85, 28. AV. 10, 5, 44. अयस्मय VS. 12, 63. 64. प्राशीत्पशुं प्र मुंचत बन्धाद्यज्ञपतिं परि TS. 3, 1, 4, 4. 7, 5, 9, 2. देव° ebend. Kauç. 39. बन्धपाशाः AV. 6, 84, 3 (5, 14, 10 ist wohl बन्धुम् zu lesen). Hit. 21, 20. बन्धं स्रंसिनि (der Haare) Çâk. 29. मोहादिभिश्च स एव बन्धः सुदृढतां नीतः Prab. 13, 7. माता गाढं निबध्नाति बन्धं देवी निकृन्तति 106, 9. नीवीबन्धोच्छ्वसितशिथिल (वासस्) Megh. 69. विश्रामं लभतामिदं च शिथिलज्याबन्धमस्मद्धनुः Çâk. 39 (vgl. ज्यापाश). बबन्धुस्तं रज्जुबन्धेन Vid. 232. दृष्ट्वा बन्धान्स्वतश्च्युतान् Kathâs. 37, 49. बन्धान्मुक्तः Râǵa-Tar. 3, 122. धर्मबन्धेन बद्धो ऽस्मि R. 2, 106, 8. सत्य° adj. *für den die Wahrheit eine Fessel ist, der an der Wahrheit festhält* MBh. 1, 6779. — 9) *Sehne* (am Körper): पीवरश्च सुवर्णश्च दृढबन्धश्च जायते (मार्जारः) MBh. 5, 5437. — 10) *Einfassung, Behälter*: आधारस्त्वम्भसां बन्धः H. 1096. — 11) *Pfand* oder vielmehr *Verpfändung* (vgl. बन्धक) H. an. Med. — 12) *Körper* H. 564. — 13) *Folge*: मा ते स्वको ऽर्थो निपतेत मोहात्तत्संविधातव्यमरिष्टबन्धम् (= अरिष्टबद्धम्) so v. a. *was Heil bringt* MBh. 4, 2126. — 14) in der Rhet. *Lautgefüge, Wortgefüge* Kâvjâd. 1, 47. °पारुष्य Pratâpar. 41, *a*, 9. Verz. d. Oxf. H. 207, *a*, 28. Dhûrtas. 68, 12. काव्य° *Dichtwerk* Sâh. D. 6, 12. मृदङ्गादिध्वानबन्ध *ein Gefüge von Tönen, Musik* Çatr. 10, 127. — 15) *eine Krankheit, bei welcher die Augenlieder nicht ganz geschlossen werden können* (vollständig वर्त्मबन्ध) Suçr. 2, 309, 1. — 16) in Verbindung mit Zahlwörtern *Theil*: दश° *ein Zehntel* M. 8, 107. पञ्च° (u. पञ्चबन्ध nicht genau erklärt) Jâǵń. 2, 171. Vgl. गुण 1, *b*. — Vgl. अङ्क°, अर्ध° (auch Vikr. 32), क°, करि°, कु°, कूट°, केश°, दक्षिणा°, पण° (auch Daçak. in Benf. Chr. 183, 20. 191, 16), पत्त्र°, पद्म°, पशु°, पाणि°, पाद°, प्रेम°, प्रेमा°, मणि°, रज्जु°, रोम°, वत्स°, वस्त्र°, वात्स°, वेणी°, श्रेणी°.

बन्धक (von बन्ध् und बन्ध) 1) nom. ag. *a*) *Binder, der sich mit dem Anbinden abgiebt*: बन्धकाश्च पशूनां ये ते वै निरयगामिनः MBh. 13, 1651. हस्त्यश्वारोहबन्धकाः R. Gorr. 2, 100, 56 (91, 58 Schl.). *Fänger*, s. नाग°, पाश°. — *b*) *Mädchenräuber, Mädchenschänder*; = रतहिण्डक Nânârtharatnam. im ÇKDr. — 2) m. *Band, Strick*; s. पशु° (auch beim Schol. zu Sâṁkhjak. bei Wils. S. 52). — 3) m. *Damm*, s. जल°. — 4) m. *Stellung*: मल्ल° H. an. 3, 441. — 5) *Pfand* oder vielmehr *Verpfändung*, n. AK. 3, 4, 23, 100. m. H. 882. धेनुष्या बन्धके स्थिता *verpfändet* AK. 2, 9, 72. Schol. zu P. 4, 4, 89. पीतदुग्धा तु धेनुष्या संस्थिता दुग्धबन्धके H. 1270. सबन्धके *wenn ein Pfand gegeben ist* Jâǵń. 2, 37. चरित्रबन्धककृतं धनम् *Geld, welches Jmdem unter Verpfändung seines Lebenswandels geliehen ist*, 61. बन्धक m. = सत्यंकार *Versprechen, Gelöbniss* H. an. 3, 74. = विनिमय Med. k. 128. — 6) nach Zahlwörtern *Theil*; am Ende eines adj. comp.: ऋणं सदशबन्धकम् *die Schuld nebst einem Zehntel derselben* Jâǵń. 2, 76. — 7) m. *Stadt* Wilson. — 8) बन्धकी f. *a*) *ein liederliches Weib, das mit vielen Männern verkehrt* (vgl. बन्धुकी), AK. 2, 6, 1, 10. H. 528. H. an. Med. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123. gaṇa कल्याण्यादि zu 126. MBh. 1, 8061. 4834. 2, 2251. 2285. 5, 1443. 8, 2082. 13, 5062. Kathâs. 34, 4. 6. 26. 55. 58. 235. Râǵa-Tar. 2, 155. 4, 662. 669. 5, 466. 6, 286. Spr. 2366. 3977. Pańkat. 199, 22. Hit. 66, 6. 86, 4. 110, 19. Mârk. P. 27, 20. 34, 88. Açokâvad. 24. Nach Wilson auch *eine unfruchtbare Frau* (vgl. बन्ध्या). — *b*) *Elephantenweibchen* Trik. 3, 3, 40. H. an. (wo वारणी für वारिणी zu lesen ist). — Vgl. अबन्धक, बान्धकि, बान्धकिनेय, बान्धकेय.

बन्धकत्व (von बन्धक) n. *das Fesselsein* Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 6.

बन्धकरण (बन्ध + 2. क°) n. *das Binden, Fesseln, Zurückhalten, Hemmen* (in übernatürlicher Weise) KATHÂS. 49,25. 28.

बन्धकर्तर् (बन्ध + क°) nom. ag. *Binder, Fesseler, Zurückhalter* MBH. 13,1214.

बन्धदेश m. N. pr. *eines Landes* Verz. d. Oxf. H. 332, *b*, 16.

बन्धन (von बन्ध्) 1) adj. f. ई *bindend, festhaltend, hemmend*: ननु कत्या नामाश्वबन्धनी रज्जुः ITIH. bei SÂJ. zu ṚV. 1,125,1. के ते अग्ने रिपवे बन्धनासः ṚV. 5,12,4. वाल° PAR. GṚHJ. 1,16. बन्धनस्त्वमसुराणां युधि शत्रुविनाशनः MBH. 13,1176. 1214. भाव° (प्रेमन्) *die Herzen fesselnd* RAGH. 3,24. हृदयस्य बन्धनः (मल्ल) P. 4,4,96, Sch. — 2) n. *a*) *das Binden, Fesseln, Anbinden, Umbinden, Verbinden; Verband* AK. 2,8,1,26. H. 439. P. 1,4,78 (HALÂJ. 5,53). मातृबन्धा हि वत्सस्य स्तम्भीभवति बन्धने Spr. 357. करचरणयोर्बन्धनं कृत्वा DHÛRTAS. 95,9. दारुबन्धनरज्जु PAÑKAT. 10,10. AK. 2,9,15. SUÇR. 1,25,15. 55,13. व्रण° 63,13. 98,5. 2,27,1. °कर् 1,151,9. नौकि° M. 2,169.fgg. JÂGN. 1,39. मेखलाभिरसकृच्चापि बन्धनम् — अवाप सः RAGH. 19,17. KUMÂRAS. 3,39. घटय भुजबन्धनम् so v. a. *umarme* GÎT. 10,3. हृदयस्य P. 4,4,96. *das Binden* so v. a. *Gefangennahme, das Einfangen; Gefangenschaft* HALÂJ. 3,4. जाल° HIT. 16,14. मृगपक्षिणाम् AK. 2,10,26. H. 931. M. 10,49. गजभुजंगमयोः Spr. 844. कोकिल° 3713. नृणाम् MBH. 4,201. PRAB. 78,3. M. 12,75. बन्धनानि च कष्टानि 78. Spr. 704. 2644. दश वर्षाणि *zehnjährige Gefangenschaft* RÂGA-TAR. 2,90. 5,447. BHÂG. P. 3,7,9. 8,15,2. KATHÂS. 28,183. 37,41. भोजेन्द्रबन्धने *in der Gefangenschaft bei* Bh. BHÂG. P. 3,2,25. यो बन्धनवधक्लेशान्प्राणिनां न चिकीर्षति M. 5,46. तासां बन्धनं स न्यवारयत् KATHÂS. 39,229. प्राप्नोति कृच्छ्रमध्वं बन्धनं यदि वा वधम् MBH. 4,131. PAÑKAT. 107,24. बन्धनमायान्ति शुकाः Spr. 844. स नः पितामहो नीतो विष्णुना दीर्घबन्धनम् KATHÂS. 10,40. 142. विगतं हि बन्धनं वः 37,48. समय° adj. MÂRK. P. 80,11. तेषां बन्धनात् (in philos. Sinne) MBH. 14,532. (तम्) प्रसह्य बन्धने बद्ध्वा 1,4993. R. 5,12,3. (तम्) राजा क्रोधनो बन्धने व्यधात् RÂGA-TAR. 3,104. बन्धनानि च सर्वाणि राजा मार्गे निवेशयेत् *Gefängnisse* M. 9,288. निशायाञ्च (तम्) चौरवद्गाढबन्धने (so ist wohl st. °बन्धनं zu lesen) HARIV. 9109. निर्गत्य बन्धनात् KATHÂS. 49,107. तन्मुच्यतां पञ्जरबन्धनादयं पक्षी PAÑKAT. 192,15. गृह्यकाः शुकाः पञ्जरादिबन्धनेन परतन्त्रीकृताः *durch das Gefangenhalten in Käfigen* P. 3,1,119, Sch. *das Binden* so v. a. *Hemmen*: प्रकरोति दाडिमफलव्याजेन वाग्बन्धनम् (beim Papageien) Spr. 1109. = वध *Tödtung* MED. n. 97. = हिंसा *Leidzufügung* ÇABDAR. im ÇKDR. — *b*) *das Zusammenfügen*: सेतोः ब° und सेतु° *das Errichten eines Dammes, — einer Brücke* MBH. 3, 282 in der Unterschr. R. 1,3,22. 5,95,43.fg. 6,1,3. KUMÂRAS. 4,6. अस्माभिर्भिद्यमानं तु मर्यादासेतुबन्धनम्। भेत्स्यत्यधर्मशङ्किता दैत्याः concr. *Damm* in übertr. Bed. HARIV. 7261. तडागानां ब° *das Eindämmen* MBH. 13,2972. दृशान्तो हरेत्सीतां बन्धनं स्यान्महोदधेः *das Fesseln* und zugleich *das Ueberbrücken* Spr. 799. 4200. *Verbindung* (von Metallen) so v. a. *Legirung* Verz. d. Oxf. H. 321,3 v. u. — *c*) *Verbindung, Zusammenhang*: आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ṚV. 1,163,3. सहायबन्धना ह्यर्थाः सहायाश्चार्थबन्धनाः। अन्योऽन्यबन्धनावेतौ विनान्योऽन्यं न सिध्यतः॥ so v. a. *abhängig von* MBH. 5,1371. — *d*) *das Heften, Richten auf*: धारणा तु कचिद्ध्येये चित्तस्य स्थिरबन्धनम् H. 84. — *e*) *Band, Strick, Fessel* AK. 3,3, 14. H. 1274. MED. HALÂJ. 2,122. छिन्ना नीरिव बन्धनात् AV. 3,6,7. 6, 14,2. अश्वस्य ÇAT. BR. 13,1,6,2. TBR. 3,8,9,4. KHÂND. UP. 6,8,2. ऊर्ध्व° NIR. 12,38. SUÇR. 1,341,18. जटा° R. 1,4,20. गलितबन्धनकेशपाशम् KAURAP. 17. इन्द्रध्वज इवोत्सृष्टो यन्त्रनिर्मुक्तबन्धनः MBH. 7,3407. आलानस्तम्भ° RÂGA-TAR. 5,107. AK. 3,4,24,160. युगमीषायुगबन्धनम् H. 756. पुरुषं परिमुक्तबन्धनं करोति ÇÂK. 73,11. बन्धनं छेत्तुम् HIT. 15,7. 11. 21,15. 43, 17. कपोता मुक्तबन्धनाः Spr. 2472. गरुडापातविश्लिष्टमेघनादास्त्र° RAGH. 12,76. अश्व° KATHÂS. 45,158. मोक्षितुं, मोक्तुं, मोचयितुं बन्धनात् HARIV. 9059. MÂLAV. 7. RAGH. 3,20. Spr. 4254. HIT. 23,11. सर्वे ते बन्धनान्नागास्त्यक्ष्यन्ताम् RÂGA-TAR. 3,25. विधुत° adj. 26. करचरणयोर्बन्धनमपनीय DHÛRTAS. 96,1. कण्ठसक्तमृदुबाहु° RAGH. 19,29. असत्यकण्ठार्पितबाहुबन्धना KUMÂRAS. 5,57. समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रियः Spr. 3319. VṚDDHA-KÂṆ. 15,17. अन्नं प्राणस्य बन्धनम् *Speise hält das Leben* (im Leibe) *fest* KAUÇ. 89. तासु मे हृदयं कृष्णं संजातं कामबन्धनम् *durch Liebe an sie gefesselt* MBH. 5,4765. लोकोऽयं कर्मबन्धनः BHAG. 3,9. राघवस्नेहबन्धनात् R. 2,90,9. Nach COLEBR. und LOIS. zu AK. 2,9,74 auch बन्धनी f. — *f*) *Band* so v. a. *Sehne, Muskel*: मथितास्थि° R. 5,42,20. मुक्तचर्मास्थि° HARIV. 9344. अव° (गात्र) ṚT. 6,8. कठिनस्कन्ध° HARIV. 4101. निःसृते साश्रुरुधिरे तस्य नेत्रे सबन्धने 4730. 4310. — *g*) *Stiel* (einer Frucht, einer Blüthe) ṚV. 7,59,12. ÇAT. BR. 14,7,1,41. MBH. 13,4312. ÇÂK. 145. — Vgl. अ°, काय°, गजबन्धनी, नौबन्धन, पाद°, पाश°, पूत°, प्रसव°, मणि°, मुख°, शीर्ष°, सु°, हिरण्य°.

बन्धनग्रन्थि (ब° + ग्र°) m. *Schlinge* H. 931. HALÂJ. 2,442.

बन्धनपालक (ब° + पा°) m. *Gefängnisswärter* VJUTP. 97.

बन्धनवेश्मन् (ब° + वे°) n. *Gefängniss* HÂR. 199.

बन्धनस्थ (ब° + स्थ) adj. *in der Gefangenschaft seiend, — lebend, gefangen; m. ein Gefangener*: बन्धनस्थो ऽपि मातङ्गः सहस्रभरणक्षमः Spr. 4606. मुच्यन्तां सर्वे °स्थाः MÂLAV. 71,22. त्वां (भ्रमर) कारयामि कमलोदरबन्धनस्थम् ÇÂK. 147.

बन्धनस्थान (ब° + स्थान) n. *Stall* (*der Ort, wo das Vieh angebunden steht*) PAÑKAT. 224,8.

बन्धनागार (ब° + अगार oder आ°) *Gefängniss* MṚKKH. 66,25. MIT. 47,9. DAÇAK. in BENF. Chr. 197,17.

बन्धनालय (ब° + आलय) m. dass. AK. 2,8,2,87.

बन्धनीय (von बन्ध्) adj. 1) *was angebunden wird, anzubinden, umzubinden*: आभरण Cit. beim Schol. zu ÇÂK. 80. शिखा KATHÂS. 5,119. — 2) *gefangen zu nehmen*: प्रौढा इव क्षितीशाः समरभुवि °याः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 33. — 3) *was zu dämmen ist*: बबन्धुर्बन्धनीयान् (sc. देशान्) R. 2,80,10 (87,14 GORR.). Nach dem Schol. = सेतु *Damm*.

बन्धमोचनिका (ब° + मो°) f. N. pr. einer Joginî (*die von Banden Befreiende*) KATHÂS. 37,155. Auch °मोचिनी 158. 159. 161.

बन्धयितर् (vom caus. von बन्ध्) nom. ag. *Anbinder, Festbinder*: अबद्धानामश्वादीनाम् KULL. zu M. 8,342.

बन्धस्तम्भ (ब° + स्त°) m. *der Pfosten, an den ein Elephant angebunden wird*, AK. 2,8,2,9. H. 1230.

बन्धित्र n. *der Liebesgott* (neutr.!) UṆÂDIK. im ÇKDR. *Leberfleck, Muttermal* (चर्मव्यञ्जन) UṆÂDIVṚ. im SAÑKSHIPTAS. ÇKDR. — Vgl. वधित्र.

बन्धिन् (von बन्ध्) adj. am Ende eines comp. 1) *bindend, fangend;* s. दृढबन्धिनी, मत्स्यबन्धिन्. — 2) *bewirkend, hervorrufend:* स्त्रोभिरन्तःपरिवेषबन्धि लीलारविन्दं भ्रमयां चकार Ragh. 6,13. राग° (भोग) 18, 18. *zeigend, äussernd:* वात्सल्य° (हृदय) Vikr. 147. — Vgl. फल°.

बन्धु (wie eben) Uṇâdis. 1,11. m. 1) *Zusammenhang, Verbindung; Verwandtschaft, Genossenschaft; Beziehung:* युवोर्हि नः सख्या पित्र्याणि समानो बन्धुरुत RV. 7,72,2. समानं वां सजात्यं समानो बन्धुः 8,62,12. 1, 154,5. AV. 5,11,10. 11. अस्मे ते बन्धुः VS. 4,22. 10,6. RV. 5,73,4. Çat. Br. 3,5,4,4. 6,1,4. 5,1,5,18. P. 5,4,9. वित्तं बन्धुर्वयः कर्म विद्या भवति पञ्चमी । एतानि मान्यस्थानानि M. 2,136. सतो बन्धुमसति निरविन्दन् *den Zusammenhang des Seienden mit dem Nichtseienden* RV. 10,129, 4. TS. 2,5,8,7. ज्येष्ठ° 3,4,8,7. राजन्यो बन्धुना क्षत्रियो भवति Ait. Br. 7,23. पित्र्य ebend. वाचा वै बन्धुः प्रज्ञायते Çat. Br. 14,6,10,6. 1,1,2,22. 3, 4,22. 6,3,15. 3,7,1,3. 6,2,2,5.39. यो मार्जालीये बन्धुः सो ऽत्र 14,2,2,43. केन मेदृष श्रेयान्बन्धुना *in welcher Beziehung ist er besser als ich?* 3,5, 1,21. त्रि° (vom Comm. auf Indra bezogen) etwa *Genosse der drei Gebiete:* उप त्रिबन्धुर्जरदष्टिमेति RV. 7,37,7. Am Ende eines adj. comp. *zu der und der Kategorie gehörig* so v. a. *nur dem Namen nach es seiend:* क्व पापराण्डि मातृबन्धु so v. a. *Rabenmutter* Mahâvirak. 65,15; vgl. क्षत्र°, द्विज°. — 2) *Verwandter, Angehöriger* (AK. 2,6,1,34. H. 561. an. 2,243. Med. dh. 9. Halâj. 2,354); *Freund* (Med.): बन्धुर्मे माता पृथिवी महीयम् RV. 1,164,33. TBr. 3,7,5,5. प्र ये बन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते RV. 7,67,9. बन्धूंरिमाँ अवरान् (वायून्) 9,97,17. AV. 10,10,28. M. 2, 184. 207. 3,148. 8,70. 186. 9,110. 158. 12,79. °कामा Brâhman. 1,23. fg. MBh. 3,2683. Spr. 1505. 1940. मित्रस्वजनबन्धूनाम् 2202. बन्धुमध्ये घनश्लीनजीवनम् 2727. 2993. 3097. R. 2,89,19. Ragh. 12,12. Çâk. 92. 114. 130. तरुभिर्वनवासबन्धुभिः 85. Bhâg. P. 7,2,27. 36. Hit. 17,18. 21,3. सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबन्धुषु Bhag. 6,9. Megh. 33. 50. Spr. 1322. 1939. 3172. Gegens. रिपु Bhag. 6,5. MBh. 5,1158. fg. 13,4892. Spr. 389. 1374. आर्त° 4007. अर्थो हि लोके पुरुषस्य बन्धुः 4141. अधर्म° Bhâg. P. 1,17,31. वैदेहि° so v. a. *Gatte* Ragh. 14,33. von der *Gattin* gebraucht Megh. 6. vom *Bruder* H. an. Med. बन्धुवत् M. 5,101. 9,110. Feminina auf या (ष्यङ्) verkürzen sich zu ई in einem adj. comp. vor बन्धु P. 6,1,14. ein solches comp. ist oxytonirt 2,109. In der Bed. *Verwandter* auch neutr. AV. 5,13,7. कर्तारं बन्धंचक्रतु 10,1,3. Pañkav. Br. 20,13,11. — 3) m. = बन्धूक Med. अभ्यर्च्य बन्धुपुष्पमालया Açokâvad. 29. Vgl. बन्धुजीव. — 4) *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡◡— ◡◡—◡◡—— Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VI, 4). — 5) m. in der Astrol. Bez. *des 4ten Hauses* Varâh. Laghuǵ. 1,16. 2,11 in Ind. St. 2, 281. 283. — 6) N. pr. mit dem patron. Gaupâjana oder Laupâjana, Verfassser von RV. 5,24. 10,56—60. Ind. St. 3,459. — Vgl. अ°, अमृत°, ऋषि°, क्षत्र°, गन्ध°, गो°, चक्रवाक°, जङ्गा°, दृष्टि°, देव°, द्वि°, द्विज°, पद्म°, पिक°, पितृ°, पूत°, पृष्ट°, प्रति°, ब्रह्म°, मातृ°, मृत्यु°, यज्ञ°, राजन्य°, वाज°, विप्र°, श्रुत°, स°, समान°, सु°, बान्धव.

बन्धुक 1) m. a) = बन्धूक, बन्धुजीव Çabdar. im ÇKDr. — b) *Bastard* (vgl. बन्धुल) Halâj. 2,346. — 2) f. बन्धुका gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2, 80. Davon °किन् ebend. — 3) f. बन्धुकी v. l. für बन्धकी gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. = बन्धकी *ein liederliches Weib* Halâj. 2, 341. 346. — Vgl. बान्धुक.

बन्धुकृत्य (ब° + कृ°) n. *die Pflicht eines Angehörigen, Freundespflicht, Freundschaftsdienst* MBh. 1,8438. विद्या करोति सकलं खलु बन्धुकृत्यम् Spr. 2174. त्वयि तु परिसमाप्तं बन्धुकृत्यं प्रजानाम् Çâk. 105. Megh. 112. Bhâg. P. 4,26,22.

बन्धुक्षित् (ब° + क्षित्) adj. *in der Verwandtschaft, Genossenschaft wohnend;* viell. N. pr.: स घा विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः RV. 1,132,3.

बन्धुजन (ब° + जन) m. sg. *die Verwandten* MBh. 3,2671. 2717. R. Gorr. 2,27,22. विद्या बन्धुजनो विदेशगमने *ein Angehöriger, ein Freund* Spr. 2797.

बन्धुजीव (ब° + जीव) m. *Pentapetes phoenicea* (hat eine schöne rothe Blume, die Mittags sich öffnet und andern Morgens mit Sonnenaufgang abfällt) Çabdar. im ÇKDr. °जीवाभिताम्रा Hariv. 3841. श्याम R. 4,29,12. 6,19,68. Suçr. 2,249,1. 314,2. Ragh. 11,25. Ṛt. 3,26. neutr. (*die Blüthe*) Halâj. 2,53. °जीवक m. AK. 2,4,2,53. H. 1149. Suçr. 1, 144,13. °पुष्प Vjutp. 48. Die ursprüngliche Bed. ist *in Familie lebend.*

बन्धुता (von बन्धु) f. = बन्धूनां समूहः P. 4,2,43. Vop. 7,35. AK. 2, 6,1,35. H. 1422. *Verwandtschaft; Zusammenhang, Beziehung:* यज्ञामानमेव तद्बन्धुताया नोत्सृजति Ait. Br. 2,4. इहेह वो मनसा बन्धुता नर उशिजो जग्मुरभि तानि वेदसा RV. 3,60,1. महो राजामि बन्धुता वचोभिः 4,4,11. एना वयो वि तार्यायुर्जीवसे एना जागार बन्धुता 10,144,5. पुनराधेयस्य TS. 1,5,1,4. 5,2,10,5. समानी Çat. Br. 3,1,3,12. 12,6,1,38. 8,2, 18. Pañkav. Br. 10,1,1. fgg.

बन्धुदग्ध (ब° + द°) adj. *von den Verwandten versengt* so v. a. कृतक *verloren* Trik. 3,1,25.

बन्धुदत्त (ब° + द°) 1) adj. *von den Verwandten geschenkt* Jâǵn. 2, 144. — 2) m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works II, 29. — 3) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 37,100.

बन्धुदा f. *ein liederliches Weib* H. ç. 110. Wohl fehlerhaft für बन्धुरा.

बन्धुपति (ब° + प°) m. *Herr der Verwandten* gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84. — Vgl. बान्धुपत.

बन्धुपाल (ब° + पाल) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 31,3.

बन्धुपालित (ब° + पा°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 470, N. 24.

बन्धुपृच्छ् (ब° + पृच्छ्) adj. *die Verwandten —, die Sippe aufsuchend:* नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा सजात्यमश्विनोश्चारु नाम RV. 3,54,16. — Vgl. पृष्टबन्धु und die Verbesserung dazu (am Ende des 4ten Theils).

बन्धुमत् (von बन्धु) 1) adj. *Verwandte habend, mit Sippe ausgestattet* RV. 8,21,4. TS. 1,5,1,4. Çat. Br. 6,2,3,10. Kauç. 55. Pañkav. Br. 10,1,2. MBh. 3,13038. 8,2082. 14,748. *von seinen Verwandten umgeben* Ragh. 7,25. 16,5. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, 18. eines Fürsten VP. 353. Bhâg. P. 9,2,30. — 3) f. °मती *a*) N. pr. zweier Frauenzimmer Kathâs. 14,67. Daçak. 118,3. — *b*) N. pr. einer Stadt Wilson, Sel. Works II,5.

बन्धुवञ्चक (ब° + व°) m. *Betrüger der Angehörigen,* N. pr. eines Vidûshaka Dhûrtas. 87,11.

बन्धूक (von बन्धु) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. *Pentapetes phoenicea* (s. बन्धुजीव), m. AK. 2,4,2,53. H. 1149. an. 3,74. n. (wohl nur *die Blü-*

*the)* Med. k. 127. Halâj. 2, 53. Suçr. 1, 23, 6. 2, 250, 1. °द्युतिबान्धवो ऽयमधरः Git. 10, 14. Kathâs. 34, 237. Rt. 3, 27. °पुष्परजसारुणितास्त च भूमिः 5. Nach H. an. und Med. masc. auch *Terminalia tomentosa W. et A.*; nach AK. 2, 4, 2, 24 hat बन्धूकपुष्प diese Bed.

बन्धूकपुष्प s. u. बन्धूक.

बन्धूलि m. = बन्धूक Çabdar. im ÇKDr.

बन्ध्य (von बन्ध्) 1) adj. *der da verdient gefesselt —, gefangen gesetzt zu werden*: अबन्ध्यं यश्च बध्नाति बन्ध्यं यश्च प्रमुञ्चति Jâgn. 2, 243. — 2) adj. *zu binden, zusammenzufügen, zu verstopfen*: सेतुश्च द्विविधो ज्ञेयः खेयो बन्ध्यस्तथैव च। तोयप्रवर्तनात्खेयो बन्ध्यः स्यात्तन्निवर्तनात्॥ Mit. 244, 6 v. u. — 3) adj. *unfruchtbar, nicht menstruirend*; subst. f. *ein unfruchtbares Weib*, oxyt. Uggval. zu Unâdis. 4, 111. Med. j. 38. Âçv. in Mit. 6, a, 12. बन्ध्याष्टमे ऽधिवेद्याब्दे M. 9, 81. Jâgn. 1, 73. येषां (वृषभाणां) मूत्रमुपाघ्राय अपि बन्ध्या प्रसूयते MBh. 4, 71. 13, 6088. 6090. Suçr. 2, 285, 5. 396, 10. 17. 419, 7. 528, 11. Spr. 853. 2734. नहि बन्ध्या विजानाति गुर्वीं प्रसववेदनाम् 2806. 3343. Bhâg. P. 6, 14, 12. 9, 23, 36. बन्ध्यामय Suçr. 2, 306, 13. बन्ध्यारोग Verz. d. Oxf. H. 316, b, 44. बन्ध्याप्रायश्चित्तविधि Karmavipâka ebend. 272, a, 10. von einer Kuh AK. 2, 9, 69. H. 1266. Halâj. 2, 114. Schol. zu Kâtj. Çr. 4, 11, 15. 10, 9, 12. 14, 2, 11. von Pflanzen AK. 2, 4, 1, 7. Med. Ragh. 1, 70. P. 4, 2, 36, Vârtt. 6, Sch. übertr. *fruchtlos, unnütz, vergeblich* H. 1516. Med. Halâj. 4, 75. यथायमृतुर्बन्ध्यो न भवति (beim Weibe) MBh. 1, 750. Mârk. P. 14, 3. दिवस MBh. 12, 6533. अबन्ध्यं दिवसं कुर्याद्दानेन मानवः 13, 5559. Spr. 44. Vrddha-Kân. 2, 13. अबन्ध्यकाल *dem die Zeit nicht unnütz verstreicht* MBh. 5, 994. रुद्धावधूमबन्ध्यशयनां ठ्यधुः Râga-Tar. 6, 189. बन्ध्यं कर्म MBh. 5, 1902. श्रम Ragh. 16, 75. अबन्ध्ययत्न 3, 29. याञ्चा Megh. 6, v. l. अबन्ध्यप्रसादत्व Râga-Tar. 1, 78. आशंसितावन्ध्य *der nicht Vergebliches wünscht* Ragh. 1, 86. *unfruchtbar* so v. a. *Nichts zu Stande bringend* Spr. 836. In Verbindung mit einem instr. oder am Ende eines comp. *einer Sache ermangelnd, baar*: फलैः Halâj. 4, 75. प्रज्ञा° Çâk. Ch. 139, 7. प्रियोपभोगबन्ध्ये हि विफले रूपयौवने Kathâs. 13, 122. विचार° (नर) Râga-Tar. 3, 513. — 4) f. आ *ein best. Parfum* (बालाख्यगन्धद्रव्य) Çabdar. im ÇKDr. = बन्ध्याकर्कोटकी Râgan. ebend. u. d. letzten Worte. — Vgl. अ°, काकबन्ध्या, फलबन्ध्य, फला°.

बन्ध्यता (von बन्ध्य) f. 1) *Fruchtlosigkeit, Nutzlosigkeit*: उन्मेदं °तां नीतम् Spr. 937. — 2) *Ermangelung, Mangel —, Armuth an*: कुपुत्राद्वन्ध्यता वरा *besser keinen Sohn haben als einen schlechten Sohn* Hariv. 14423. तेषां परमनारीणामभवद्बन्ध्यता जने 16264. वैदग्ध्यबन्ध्यतां नैति बुद्धिः Râga-Tar. 3, 133.

बन्ध्यत्व (wie oben) n. *Fruchtlosigkeit, Nutzlosigkeit* Râga-Tar. 6, 123.

बन्ध्यपर्वत (ब° + प°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 6.

बन्ध्यफल (ब° + फल) adj. *nutzlos, vergeblich*; davon nom. abstr. °ता *Fruchtlosigkeit, Nutzlosigkeit*: गुणाश्च °तां प्राप्ताः Spr. 976.

बन्ध्याकर्कोटकी (ब° + क°) f. *eine best. Arzneipflanze*, die *unfruchtbaren Frauen* gegeben wird (vgl. पुत्रदा), Râgan. im ÇKDr.

बन्ध्यातनय (ब° + त°) m. = बन्ध्यापुत्र Madhusûd. 56.

बन्ध्यात्व (von बन्ध्या) f. *die Unfruchtbarkeit eines Weibes* Suçr. 1, 366, 10.

बन्ध्यादुहितृ (ब° + दु°) f. *die Tochter einer Unfruchtbaren* als Bez. *eines Undinges* Madhusûd. 125. — Vgl. बन्ध्यापुत्र.

बन्ध्यापुत्र (ब° + पुत्र) m. *der Sohn einer Unfruchtbaren* als Bez. *eines Undinges* Vjutp. 76. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 28. Verz. d. Oxf. H. 250, a, 8. — Vgl. बन्ध्यासुत, बन्ध्यासूनु.

बन्ध्याय् (von बन्ध्य), °यते *unnütz werden*: बन्ध्यायमानद्रविन्ध्यन-स्त्रीधरं Verz. d. Oxf. H. 255, b, 18.

बन्ध्याश्व m. N. pr. eines Fürsten VP. 454, N. 54. Andere Autt. haben st. dessen वध्र्यश्व, वन्ह्यश्व und पद्माश्व.

बन्ध्यासुत m. = बन्ध्यापुत्र Verz. d. Oxf. H. 250, b, 2 v. u.

बन्ध्यासूनु m. dass. Verz. d. Oxf. H. 252, b, 37.

बन्ध्र (von बन्ध्) n. *Band*; s. अ°. Die etym. Schreibart wäre बन्ध्र.

बन्धेषे (बन्धु + 2. इष्) m. *Erkundung der Sippe*: प्र ये मे बन्धेषे गां वोचन्त सूरयः RV. 5, 52, 16.

बफार (neben हुफार) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 27.

बबकाण desgl. ebend. 339, a, 45.

बबबा onomatop. vom *Knistern des Feuers*: उच्चैर्घोष स्तनयन्बबबाकुर्वन्निव दहति Ait. Br. 3, 4.

बबर (v. l. बर्बर) 1) m. N. pr. eines Mannes TS. 7, 1, 10, 2. Schol. zu Gaim. 1, 28. 31 (Muir, ST. III, 60. fgg.). — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 11. — Vgl. बाबर.

बबाउ m. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543, 11.

बबूमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 33.

बभस (von भस्) nom. ag. *Fresser* Khând. Up. 4, 3, 7.

बभ्र (von भृ) s. प्र°.

बभ्रवी f. Bein. der Durgâ Bhûrip. im ÇKDr. Fehlerhaft für बाभ्रवी.

बभ्रि (von भृ) adj. *tragend, nehmend*: बभ्रिर्वज्रं (daher बभ्रि m. = वज्र ÇKDr.) पपिः सोमम् RV. 6, 23, 4. 3, 1, 12. In AV. 11, 1, 31. fg., wo der ओदन damit bezeichnet wird, entweder *nährend* oder Fehler für बभ्रु.

बभ्रु Unâdis. 1, 23. Pat. zu P. 6, 1, 12. Zeitschr. f. vgl. Spr. 1, 200. 7, 183. 1) adj. (f. बभ्रु und बभ्रू) a) *rothbraun, braun* (eine Mischfarbe Suçr. 1, 274, 17). AK. 3, 4, 25, 172. H. 1397. an. 2, 441. Med. r. 65. Halâj. 4, 51. Dhar. bei Uggval. Farbe des Rindes und anderer Thiere TS. 1, 8, 8, 1. 2, 1, 2, 3. VS. 24, 2. 29, 58. Çat. Br. 5, 2, 5, 12. Kâth. 15, 4. Kâtj. Çr. 7, 6, 14. der Rosse Indra's RV. 4, 32, 22. des Rudra 2, 33, 5. 8. VS. 16, 6. AV. 6, 93, 1. des Soma RV. 9, 11, 4. 31, 5. 33, 2. 8, 29, 1. AV. 5, 7, 5. सुरा VS. 20, 28. der Würfel (Nüsse) RV. 10, 34, 5. 11. 14. AV. 7, 110, 1. 2. Pflanzen 1, 140, 6. स्वज AV. 6, 56, 2. Suçr. 2, 265, 14. °पिपीलिकाः Kauç. 116. बभ्रुलशः शस्यर्कः Suçr. 1, 23, 2. बालारुणबभ्रु वल्कलम् Kumâras. 5, 8. ज्वालाबभ्रुशिरोरुह Ragh. 15, 16. श्मश्रूणि MBh. 1, 4278. जटाजूट Kathâs. 25, 231. °कौशेयवर्णा MBh. 7, 997. चूर्ण° (शयन) Ragh. 19, 25. RV. Prât. 17, 9. Varâh. Laghuġ. 1, 6 in Ind. St. 2, 278. °पिङ्गल (उलूक) MBh. 10, 38. von einem Manne *mit rothbraunen Haaren* M. 4, 130. subst. *eine rothbraune Kuh*: अह्नतभ्रोः शिरः शार्ङ्गस्यशङ्कुया Bhâg. P. 9,

2,6. 9,31. Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's AK. H. 217. H. an. Med. Halâj. 1,23. Dhar. MBh. 12,1511. 13,6962. Çiva's H. an. Med. MBh. 13,589. 1263. — b) *kahlköpfig* H. 453. — 2) m. a) *eine grosse* (daher die Bed. *gross* bei Wilson und im ÇKDr.) *Ichneumonart* AK. H. an. Med. *Ichneumon* überh. H. 1302. Halâj. 5,30. Dhar. gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. व्याघ्राश्वृकबभ्रुभिः MBh. 1,5568. मूषिको °संनिभः Mârk. P. 15,9. °वक्त्र Hariv. 1131. 14299. °गति H. 1247. — b) *Cuculus melanoleucus* (s. चातक) Trik. 2,5,17. — c) *eine best. Gemüsepflanze* (सितावर) Râǵan. im ÇKDr. — d) *Feuer* H. an. Med. — e) N. pr. verschiedener Männer Dhar. P. 4,1,106. gaṇa गर्गादि zu 105. eines Liedverfassers aus Atris' Geschlecht RV. 5,30,14. 8,22,10. AV. 4,29,2. Daivâvṛdha Ait. Br. 7,34. MBh. 8,4322. Hariv. 2010. VP. 424. Bhâg. P. 9,24,9. fg. Kaumbhja Pañkav. Br. 15,3,13. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. बभ्रोः कौम्भ्यस्य साम Ind. St. 3,225. बभ्रोः कार्त्तवेशस्य साम ebend. — H. an. Verz. d. Oxf. H. 266, b, 3. ein Schüler Çaunaka's 53, b, 36. VP. 283. ein Sohn Viçvâmitra's MBh. 13,249. बभ्रव: Hariv. 1464. 1770. ein Sohn Viçvagarbha's 5252. ein Vṛshṇi MBh. 1,7915. Hariv. 5078. 5090. 9150. = अक्रूर 2091. fgg. ein Sohn Druhju's Hariv. 1837. VP. 443. Bhâg. P. 9,23,14. Romapâda's (Lomapâda's Hariv. Langl. I, 166) 24,2. VP. 422. ein Gandharva R. 4,41,61. — f) N. pr. eines Landes (vgl. बभ्रुदेश) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. अज°, अरुण°, हरि°, बाभ्रव, बाभ्रव्य, बाभ्रुक.

बभ्रुक (von बभ्रु) adj. *bräunlich*: कपिञ्जल Çat. Br. 1,6,3,3.

बभ्रुक (wie eben) m. wohl *eine Ichneumonart* (vgl. बभ्रु 2,a.) VS. 24,26.

बभ्रुकर्ण (ब° + कर्ण) adj. *braunohrig* AV. 5,23,4. 6,16,2. °कर्णी TS. 2, 1, 8, 2.

बभ्रुदेश (बभ्रु + देश) m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352, b, 21. — Vgl. बभ्रु 2, f.

बभ्रुधातु (ब° + धा°) m. *eine Art Ocher* (सुवर्णगैरिक) Râǵan. im ÇKDr.

बभ्रुधूत (ब° + धू°) adj. *von* Babhru *gepresst*: Soma RV. 5,30,11.

बभ्रुनीकाश (ब° + नी°) adj. nach Mahîdh. = कपिलवर्णसदृश *bräunlich* VS. 24,18.

बभ्रुमालिन् (von ब° + माला) m. N. pr. eines Muni MBh. 2,111.

बभ्रुवाह (ब° + वा°) m. = बभ्रुवाहन Verz. d. B. H. 114,1 v. u.

बभ्रुवाहन (ब° + वा°) m. N. pr. eines Sohnes des Arǵuna, Fürsten von Mahodaja, MBh. 1,398. 7884. 14,2302. 2314. VP. 460. Bhâg. P. 9,22,31. Verz. d. B. H. 114. fg. Verz. d. Oxf. H. 9, a, 24.

बभ्रुश (von बभ्रु) adj. gaṇa लोमादि zu P. 5,2,100. — Vgl. बभ्लुश.

बभ्लुश (wie eben) adj. *bräunlich* VS. 16,18. — Vgl. बभ्रुश, एतश, कपिश, कल्माश, हरिश.

बम्ब्, बम्बति *gehen, sich bewegen* Vop. in Dhâtup. nach 11,35.

बम्बगौर N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339, b, 19.

बम्बा N. pr.: एतान्वै प्रक्रोन्बम्बाविश्ववयसावविन्ताम् TS. 6,6,8,4. — Vgl. बम्भार.

बम्बुवण N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339, a, 5.

बम्भर m. *Biene* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. भ्रमर.

बम्भराली f. *Fliege* Çabdârthak. bei Wilson.

बम्भार v. l. für बम्बा Kâth. 29,7.

बम्भारि m. N. eines der sieben Soma-hütenden Genien (Comm.) VS. 4,27. 5,32. Pañkav. Br. 1,4,7.

बर m. = 2. बल Baladeva H. ç. 75.

बरट m. *eine best. Körnerfrucht*: कोद्रवा बरटाः सक्तु Gṛhjasaṁgr. 2,87. — Vgl. बर्बट.

बरासी f. *ein best. Kleidungsstück* oder *Gewebe*: क्षौमी Âçv. Gṛhj. 9,4. Pañkav. Br. 21,3,4. 18,9,16. Lâṭj. 9,2,15. ज्ञात्यप्रतिग्रथिता Kâth. 15, 4. Ind. St. 5, 439. वरासी = स्नानवासस् Çabdam. im ÇKDr. वराशिः = स्थूलशाटक, °शाट AK. 2,6,2,17. H. 672. वरासि Dhar. वराशि n. Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. बर्स.

बरु m. N. pr. eines Mannes, Liedverfassers von RV. 10, 96. ein Âñgirasa nach RV. Anukr. Ait. Br. 6,25. Çâñkh. Br. 25,8. Çr. 11,14, 26. — Vgl. बरू.

बरोदा N. pr. einer Localität in Guzerat Hall 200.

बर्कु m. N. pr. eines Mannes mit dem patr. Vârshṇa Çat. Br. 1,1, 1,10. 14,6,10,8.

बर्दर N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 338, b, 31.

बर्जह m. *Euter*: अर्योगुति वर्त उस्रेव बर्जहम् RV. 1,92,4.

बर्जह्य (von बर्जह) n. *Brustwarze*: पृष्ठीबर्जह्ये पार्श्वे AK. 11,8,12.

बर्ब्, बर्बति *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 11,24.

बर्बट 1) *eine Art Bohne, Dolichos Catjang Lin.*; m. Trik. 2,9,5. बर्बटी f. H. an. 3,466. Med. ṭ. 50. Vgl. बरट. — 2) f. ई *Hure* H. an. Med. — Vgl. बार्बटीर.

बर्बुर n. = उदक Naigh. 1,12.

बर्स m. *Zipfel, dünnes Ende* Ait. Br. 1,11. यज्ञस्यैव तद्बर्सौ नह्यति स्थेम्ने 13. 16. TS. 2,5,7,1. Kâth. 23,9. Dafür बर्हिस (viell. Fehler für बरिस, der Schol. erklärt übrigens: बर्हिः प्रान्तद्वये) Çâñkh. Br. 9,4. वर्स n. zu P. 8,3,59. Dass hier die Lesart वर्सम् allein richtig und dass nicht वर्षम् zu lesen sei, wie in Mah. 173, b. behauptet wird, liegt klar auf der Hand. सरग्रादीनामिति वक्तव्यम् kann unmöglich ein Vârttika Kâtjâjana's sein, oder man müsste annehmen, dass Kâtj. sich selbst verbesserte. Es sind wahrscheinlich noch Patañǵali's Worte: statt सरकः, wie Kâtj. gesagt hatte, will er सरग्रादीनाम् gesetzt haben.

बर्स्व m. wohl so v. a. *der Wulst, den das Zahnfleisch um die Wurzel bildet; Höhlung, in welcher der Zahn sitzt*, VS. 25,1. Kâth. 25,9; vgl. Ind. St. 5,117,15.

1. बर्ह् (वर्ह्), बर्हति Dhâtup. 28, 57. ववर्ह, बर्हीत्, अवृक्षाम्; partic. बृढ P. 6,3,111, Sch. Die Schreibung schwankt zwischen ब und व und zwar nicht bloss zwischen verschiedenen Büchern, sondern auch innerhalb desselben Buchs; so hat RV. ब bei den Formen mit नि, व bei den Verbindungen mit आ, उद्, प्र, während TS. und Çat. Br. bei आ stets ब, bei उद् stets व zeigen. Es ist nicht unwahrscheinlich, dass die ältere Form der Wurzel die mit व ist; vgl. *vellere*. Ohne Präp. nur in der Verbindung mit मूल gebraucht: *ausreissen*: वृहति मूलानि (zur etym. Erkl. von वराह) Nir. 5, 4. मूलमेषामवृक्षामेति। तन्मूलबर्हणी TS. 1,5,2,8.

— अति *mit Gewalt herausstossen*: अतिबृहति रेतः (als etym. Erkl. von वृषभ) Nir. 9,22. रेतः सेक्तुमतिशयेनात्मानमुद्यच्छति Comm.

— आ *ausreissen; losreissen, wegzerren:* यत्समूलमावृहेयुर्वृत्तं (उद्धरेयुः Çat. Br.) न पुनराभवेत् Brh. Âr. Up. 3,9,28. Rv. 10,61,5. स इन्द्र इष्टकामावृहत् TBr. 1,1,2,5. Çat. Br. 2,1,2,16. अश्वस्य सक्थि TS. 5,3,12,2. Pañkav. Br. 21,4,4. Çat. Br. 13,3,1,4. आवर्हम् absolut. Kâth. 25,6. Vgl. आबर्ह fgg. — caus. part. आवर्हित *ausgerissen, entwurzelt* H. 1480. Halâj. 4,27.

— उद् *ausreissen, ausziehen, herausziehen:* यत्समूलमुद्वृहेयुर्वृक्षम् Çat. Br. 14,6,9,34. उद्वृह रक्षः सहमूलम् Rv. 3,30,17. 6,48,17. पुञ्जीलम् TS. 6,2,1,3. नीविम् Çat. Br. 2,4,2,24. 6,1,42. शम्ये 3,3,1,25. Kâtj. Çr. 7,9,26. उद्वृढः प्रस्तरः 22,10,24. स चापि केशी हरिरुद्ववर्ह शुक्लमेकमपरं चापि कृष्णम् MBh. 1,7307. उद्ववर्ह रथाच्चापि पन्नगं गरुडो यथा 7,4124. निस्त्रिंशम् *aus der Scheide ziehen* 6,2261. 7,550. Bhatt. 14,8. शक्तिम् 17,90. उद्बवर्हात्मनश्चैव मनः सदसदात्मकम् M. 1,14.

— समुद् *herausziehen:* शरान्दशाष्टौ च समुद्ववर्ह MBh. 8,4586. (खड्गम्) कोशात्समुद्ववर्हाशु बिलाद्दीप्तमिवोरगम् 10,230.

— नि *niederschleudern, hinstürzen* (trans.), *zu Boden schmettern* Naigh. 2,19. दस्योर्न्पृथिव्या शर्वा नि बर्हीत् Rv. 1,100,18. 4,16,12. 28,3. — caus. dass.: बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः Rv. 1,53,6. 7. 133,5. 2,23,8. 6,61,3. MBh. 6,3516. 7,8036. Hariv. 8295. 8628. 8911. *vernichten:* विलोकनेनैव तवामुना — निबर्हितांहसा Çiç. 1,29. Vgl. निबर्हण.

— विनि dass.; vgl. विनिबर्हण, विनिबर्हिन्.

— संनि dass.; vgl. संनिबर्हण.

— निस्, s. निर्बर्हण.

— प्र *weg-, ab-, ausreissen; ausziehen; entreissen; zerreissen, zerstören:* सूर्यश्चक्रं प्र वृहत् Rv. 1,130,9. 174,5. 4,16,12. 5,29,10. स्वश्वस्य चक्रं प्रवृह्य नाडीमभिर्तुद्रयात् TS. 3,4,8,3. ब्रह्मसुंभीन्प्र बृहापृणतः Rv. 6,44,11. प्र हि क्रतुं वृहथो यं वनुथो रध्रस्य स्थो यजमानस्य चोदौ 2,30,6. वत्सवस्त्वा (सोम) प्रवृहन्तु TS. 3,3,2,1. Çat. Br. 11,5,9,7. प्रवर्ह स्तृणोयात् *abrupfend* 1,3,3,10. Kâtj. Çr. 2,7,27. पशोर्हृदयम् Çat. Br. 3,8,5,8. Kâtj. Çr. 6,8,2. तं (पुरुषं) स्वाच्छरीरात्प्रवृहेन्मुञ्जादिवेषीकां धैर्येण Kathop. 6,17. 2,13. तेषां (लोकानां) तप्यमानानां रसान्प्राबृहदग्निं पृथिव्या वायुमन्तरिक्षादादित्यं दिवः Khând. Up. 4,17,1. fgg. med. *an sich ziehen:* ते सवनानि प्रावृहन्त Çat. Br. 11,5,9,4. Pañkav. Br. 7,5,7. fgg. pass.: तस्य पादमगृह्णात्स प्रावृह्यत *der Fuss riss ab* Kâth. 13,2. यो ग्रीवाभ्यः प्रवृढाभ्यो रसः समस्रवत् 34,3. — Vgl. प्रबर्ह.

— उपप्र med. *an sich ziehen* Çat. Br. 3,9,4,22.

— वि *zerreissen, zerzausen, zerbrechen; wegreissen, abtrennen:* मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथाँ इव Rv. 2,23,13. मेषा वि बर्हि मा युगं वि शारि 3,53,17. दृळ्हानि 6,45,9. 8,45,8. विषूचि वृहता रपः 56,21. 10,163,1. विवृहन्नमेवास्मात्पाप्मानं विवृहतः TBr. 3,8,4,1. यद्विवृढं तत्संदधाति Çat. Br. 1,7,4,22. 9,2,6. 14,3,2,2. यथेषीकां मुञ्जाद्विवृहेदेवं सर्वस्मात्पाप्मनो व्यवृहत् 4,3,2,16. 5,8,12. Kauç. 27. 35. Pâr. Grhj. 3,6. — Vgl. विबर्ह.

— सम् *zusammen reissen, zusammen ausziehen:* यथा महासुह्यः सैन्धवः पड्वीशशङ्कून्संवृहेदेवं हैवेमान्प्राणान्संववर्ह Çat. Br. 14,9,2,13.

2. बर्ह् (बृंहू), बृहति und बृंहति (वृद्धौ Dhâtup. 17,85; auch बर्हति nach Dhâtup.). Vgl. बंह्, ΦΡΑΓ, *farcio* (viell. auch *fulcio*) Curtius, Gr. d. gr. Etym. I, 267. Vom einfachen Verbum (बृहत् s. bes.) nur das caus. बृंहयति, °ते (बृं°); *Jmd feist machen; kräftigen, stärken:* कृशं बृंहयति स्थूलं कर्शयति Suçr. 2,196,6. 1,129,17. 239, 7. 2,149,4. 448,7. आशीर्भिर्बृंहितानस्मान् MBh. 1,5711. अरिष्टं व्रज पन्थानं मदनुध्यानबृंहिता 2,2589. 12,1947. अहमेतान्हनिष्यामि युष्मत्तेजोऽभिबृंहितः 8,1464. धर्ममिच्छन्नरपतिः सर्वान्दारानुक्रमात् । गच्छेद्गुनिशं नित्यं वाजीकरणबृंहितः ॥ Kâm. Nîtis. 7,56. सुबृंहिता (so ist zu lesen) Kathâs. 29,99. *Etwas verstärken, vermehren, fördern:* सर्गमेतं प्रभावैः स्वैर्बृंहयिष्यत्यनेकधा (बृं° ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,24,14. तमबृंहितमालोक्य (अव° v. l.) प्रजासर्गम् 6,4,20. वैनतेयस्य (रूपं) बृंहितं हरितेजसा Hariv. 10437. वाक्यार्थं महागाधं नीतिशास्त्रार्थबृंहितम् 5905. तदाहं बृंहयिष्यामि स्वरवेण रवं तव MBh. 3,11334. भवन्तं सत्यमेवेह बृंहयन्ते च 12,5998. बृंहितमन्युवेग Bhatt. 3,49. गुणान्नबृंहित (बृंहित = वर्धित Schol.) so v. a. *vermehrt durch* d. i. *versehen mit* Bhâg. P. 6,4,29. st. अव्यूढगुणाबृंहित 1,3,32 hat die Bomb. Ausg. °गुणाव्यूहित.

— अति caus. *verstärken, kräftiger machen:* अपां फेनम् — विद्युत्तेजोऽतिबृंहितम् (°ऽभिबृंहितम्?) MBh. 5,499.

— अभि caus. *kräftigen, stärken:* भूय एव तु मां तद्वच्चैव वचोभिरभिबृंहय MBh. 7,2136.

— उप caus. *kräftigen, stärken, erheben:* वहुशीघ्रोपबृंहिता Brahman. 2,17. विनयोपबृंहित Kâm. Nîtis. 1,67. Bhâg. P. 6,4,49. 5,1. 9,53. 7,10,52. Mârk. P. 57,64. *verstärken:* घण्टास्वनेन तान्नादानम्बिका चोपबृंहयत् 88,8. शब्दादुपबृंहितबोध Bhâg. P. 3,17,9. मन्युरहंमानोपबृंहितः 19,13. उपबृंहित mit vorangeh. instr. oder am Ende eines comp. *verstärkt durch* so v. a. *begleitet von, verbunden mit* Kathâs. 26,60. MBh. 1,19. 5,3875. 12,1354. R. 2,30,31. R. Gorr. 1,5, Einl. 4. Çañk. in Wind. Sancara 112. Bhâg. P. 2,5,23. 9,26. 10,5. 3,1,4. 5,22. 6,6. 12,48. 5,4,11. 7,10,45. 8,24,34. Mârk. P. 82,53. Daçak. in Benf. Chr. 182,6. Gaudap. zu Sâñkhjak. 17. Kull. zu M. 12,109. चक्रे स सलिलं भ्रातुर्ज्ञातीनां चानुपूर्वशः । रामवाक्येन विधिवत्सर्वशास्त्रोपबृंहितम् ॥ so v. a. *in Uebereinstimmung mit* R. 6,95,61. fg. — intens. *heftig* oder *wiederholt andrücken:* उप बर्बृहि वृषभाय बाहुम् Rv. 10,10,10. Nir. 4,20. या दोर्वीरायोपबर्बृहत् *die den Mann in die Arme drückt* Rv. 5,61,5. — Vgl. उपबर्ह, उपबर्हण (auch TBr. 1,1,6,10. 6,8,9. Bhâg. P. 2,2,4) *Kopf- oder Rückenpolster (was untergeschoben wird, zur Stütze dient)*, उपबृंहिन्.

— समुप caus. *verstärken, vermehren, ergänzen:* इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् MBh. 1,260 = Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 50,a,16.

— नि, निबृंहिता, निबृंह्यते, निबर्हयति P. 6,4,24, Vârtt. 2, Sch.

— परि act. med. *umfangen, umschliessen* (und dadurch *stützen*), *befestigen, dichtmachen, munire:* आत्मानं प्राणैः परिबृहन्ति (= परितो वर्धयन् Sâj.) Ait. Br. 6,28. Çat. Br. 2,1,1,10. शर्कराभिः 11. 5,3,5,7. 4,1,14. दिशा तत्र परिबृंहति तदिदं तत्रमुभयतो दिशा परिबृढम् 3,6,1,24. 9,1,18. 13,6,1,9. Çâñkh. Br. 11,8. परि सुचो बबृहाणस्याद्रेः (= वर्धमानस्य Sâj.) Rv. 5,41,12. partic. परिवृढ *feststehend, dicht, solid, umfänglich:* (बृहत्) परिवृढं भवति Nir. 1,7. ब्रह्म परिवृढः अनुतनः 8. द्वयोः स्थानयोः °ढः 6,17. Vgl. परिबर्ह, परिबर्हण, परिबृंहण, परिवृढ *Herr* (auch Bhâg. P. 5,1,8. 16,16. 6,16,25. Verz. d. Oxf. H. 117,b,5). — caus. *kräftigen, stärken:* तं शक्त्या वर्धमानश्च सर्वतः परिबृंहयेत् MBh. 12,3000.

Suçr. 1,247,20. *verstärken:* वासुदेवाङ्घ्र्यनुध्यानपरिबृंहितरंहसा Bhâg. P. 1,15,29. परिबृंहित (°बृंहित) *verstärkt durch so v. a. verbunden mit, begleitet von, versehen mit:* दिव्यास्त्र° MBh. 5,5388. पञ्चकल्पमथर्वाणं कृत्याभिः °तम् 12,13253. (भारत) सर्वार्थ° Bhâg. P. 1,5,3. परिबृहित neben परिबृंहित und परिबृढ P. 7,2,21, Sch.

— सम् *fest zusammenfügen:* आ पंचाम सं बंबर्ह् ग्रन्थींश्चकार ते दृळान् AV. 9,3,3. यज्ञम् Çat. Br. 1,7,3,4. — caus. 1) *zusammenfügen:* दृंहंस्माय बर्हया (= उत्साहय nach Sâj.) समायीन् RV. 7,31,12. — 2) *kräftigen, stärken, ermuntern:* व्यूढप्रहरणोरस्कं सैन्यं तत्समबृंहयत् MBh. 7,130.

3. बर्ह् (बर्ह्, बृंह्), बृंहति *barrire, schreien* (vom Elephanten) Dhâtup. 17,85 (auch बृंहति). बृंहन्ति कुञ्जराः MBh. 9,1946. partic. बृंहत् 1,5344. 6,610. 7,9048. Hariv. 8512. बबृंहिरे गजपतयः Çiç. 17,31. बृंहित n. *das Geschrei eines Elephanten* AK. 2,8,2,76. H. 1405. Halâj. 1,151. MBh. 1,1365. 2819. 7,1557. Hariv. 6315. R. Gorr. 2,65,21. Suçr. 1,107,10. Ragh. 9,73.

4. बर्ह् (बर्ह्), बर्हते (ब°) *sprechen* (परिभाषणे); *ein Leid zufügen* (हिंसायाम्); *geben* (दाने) Dhâtup. 16,39 (dieselben Bedeutungen bei भल्, बल् 33,27); *verdecken* (छादने) v. l.; *ausstreuen* (स्तृतौ; wohl aus बर्हिस् gefolgert) v. l.; *obenan stehen* (प्राधान्ये) 16,37. बृंहति (बृं°) und बृंहयति (बृं°) *sprechen* oder *leuchten* 33,95. बर्हयति (ब°) dass. 96. *ein Leid zufügen* 32,122.

1. बर्ह (von 1. बर्ह् *ausrupfen*) m. n. Trik. 3,3,10 (वार्ह gedr.). 1) m. n. *Schwanzfeder, Schwanz eines Vogels*, insbes. *beim Pfau* AK. 2,5,31. 3,4,19,134. H. 1320. an. 2,600. Med. h. 6. Halâj. 2,87. P. 5,2,122, Vârtt. 5. बर्हिणबर्हवांछित (पृषत्क) MBh. 8,4685. यथा बर्हाणि चित्राणि बिभर्ति भुजगाशनः 12,4354. 4366. 13,6385. बर्हापीड Hariv. 3849. Ragh. 16,14. Kumâras. 1,15. Mâlav. 85. Megh. 15. 45. Spr. 2543. अ° adj. MBh. 1,8367. 8382. Vgl. चित्र°, वि°. — 2) m. n. *Blatt* AK. 3,4,21,238. H. 1123. H. an. Med. Halâj. 2,30. केतक° Ragh. 6,17. — 3) n. *ein best. Perfum* (बर्हिपुष्प, ग्रन्थिपर्ण) Bhar. zu AK. 2,4,4,20. ÇKDr.

2. बर्ह (von 2. बर्ह्) 1) = बर्हस्; s. das. — 2) n. *Begleitung, Gefolge* (परीवार) H. an. 2,600.

बर्हकेतु (1. बर्ह + केतु) m. N. pr. eines der Söhne des 9ten Manu Mârk. P. 94,9.

बर्हण (von 1. बर्ह्) 1) adj. *ausraufend;* s. मूल°. — 2) n. *Blatt* (vgl. बर्ह) Çabdar. im ÇKDr.

बर्हणा (alter instr. eines vorauszusetzenden बर्हणा von 2. बर्ह्; vgl. बर्हणावत्) adv. *dicht, fest, derb; nachdrücklich, tüchtig;* überh. steigernd und emphatisch: *sehr, gar, recht eigentlich*, πάγχυ Naigh. 4,3. Nir. 6,18. (रथः) बर्हणा कृतः *derb gebaut* RV. 1,54,3. (इन्द्रस्य सख्यः) यासानु शवसा बर्हणा भुवत् 52,11. 56,5. 166,6. आ नो गन्तं वरुणा मित्र बर्हणा। उपेमं मधुरम् so v. a. *kommet gewiss* 5,71,1. त्वं तदुक्थमिन्द्र बर्हणा कः *du hast tüchtig ausgeführt* 6,26,5. 44,6. 8,52,7. इन्द्रेवो मदेय बर्हणा गिरा। सुता अर्षन्ति धारया 9,10,4. दिवस्पृष्ठं बर्हणा निर्णिजे कृत 69,5. 10,22,9. (अक्षाः) मध्वा संपृक्ताः कितवस्य बर्हणा *sind für den Spieler mit Honig gar überzogen* d. h. *erscheinen ihm ganz süss* 34,7. प्र यो दिवः पृथिव्या न बर्हणा त्मना रिरिचे अभ्रान्न सूर्यः 77,3. Auch die Stelle इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश 3,34,5, wo Padap. wegen des Hiatus बर्हणाः auflöst, wird hierher zu ziehen sein.

बर्हणावत् (von बर्हणा) adj. *nachdrücklich, kräftig, ernstlich:* प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या चित्कृणवः कस्त्वा परि RV. 1,54,5. adv.: भूरि चिद्धि तुंजतो मर्त्यस्य सुपारासो वसवो बर्हणावत् 3,39,8.

बर्हणाश्व (ब° + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Nikumbha, Bhâg. P. 9,6,25. संहताश्व ist die Lesart im VP.

बर्हभार (1. बर्ह + भार) m. *der Schweif des Pfaues* Hariv. 4177. Megh. 102.

बर्हवत् adj. von बर्ह gaṇa बिसुन्ह्यादि zu P. 5,2,61. — Vgl. बार्हवत.

बर्हस् (von 2. बर्ह्) nur in अद्रिबर्हस् *felsenfest*, von Indra TBr. 2,7,13,2 (इन्द्रः st. इन्द्रम्) und *saxis munita* (s. u. अद्रिबर्हस्), von der Erde; und in द्विबर्हस् adj. (auch n. und adv. lauten °बर्हास्) *doppelt dicht, — dauerhaft, — stark, — tüchtig;* überh. *doppelt* und wie dieses und *duplex* im Gegens. zu *einfach: dick, stark, gross* u. s. w. Naigh. 4,3. Nir. 6,17. वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विबर्हाः RV. 1,71,6. रयि 9,4,7. 40,6. 100,2. शर्म यच्छ द्विबर्हाः 1,114,10 (vgl. bei demselben subst. बर्हिष्ठ 5,62,9. बकुल 55,9). (इदं वचः) उद्धयं ब्रनिपीए द्विबर्हाः 7,8,6. सामन् 4,5,3. 10,61,10. गृभीतं ते मन इन्द्र द्विबर्हाः सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि *doppelt ist dein Sinn gefesselt: Soma ist gekeltert und Milch eingegossen* 7,24,2. एषा व्येनी भवति द्विबर्हाः *doppelt schimmernd* 5,80,4. द्विबर्हा अमिनः सहोभिः *doppelt ungestüm* 6,19,1. 10,116,4. यस्य (इन्द्रस्य) द्विबर्हसो बृहत्सहो दाधार रोदसी 8,15,2. 1,176,5. — द्विबर्हज्मन् *doppelten Gang —, doppelte Bahn habend:* Bṛhaspati RV. 6,73,1. nach Sâj. द्वयोर्लोकयोर्बृंहितगमन.

बर्हय् (denom. von 1. बर्ह); davon बर्हायित *den Augen auf dem Pfauenschweife gleichend:* बर्हायिते (so die ed. Bomb.) ते नयने नराणां लिङ्गानि विष्णोर्न निरीक्षतो ये Bhâg. P. 2,3,22.

बर्हिःपुष्प n. = बर्हिपुष्प Bhar. zu AK. 2,4,4,20. ÇKDr.

बर्हिकुसुम n. dass. Çabdak. im ÇKDr.

बर्हिण (von 1. बर्ह) P. 5,2,122, Vârtt. 5. Vop. 7,32. fg. 1) *mit den Schwanzfedern eines Pfaues verziert* MBh. 7,557. — 2) m. *Pfau* AK. 2,5,30. H. 1319. Halâj. 2,86. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,49. M. 12,65. MBh. 3,1791. 14861. Hariv. 5361. 8802. R. 2,52,3. 55,33. यदृत्तरं बर्हिणलालवयोर्भवेत् 3,53,58. Mṛkkh. 83,6. Ragh. 2,17. कङ्कबर्हिणवाजित (Pfeil) MBh. 6,5294. 8,546. 4684. शराः — बर्हिणलालताः so v. a. *mit Pfauenfedern verziert* R. 3,26,22. शक्तिर्बर्हिणलालता 6,80,30. वनबर्हिण *ein wilder Pfau;* davon nom. abstr. °त्व Ragh. 16,14. Der acc. बर्हिणाम् M. 11,135 kann auch auf बर्हिन् zurückgeführt werden. — Vgl. बार्हिण.

बर्हिणवाज (ब° + वाज) m. *ein mit Pfauenfedern versehener Pfeil* MBh. 6,5341.

बर्हिणवाहन (ब° + वा°) m. Bein. Skanda's (*auf einem Pfaue reitend*) Halâj. 1,20.

बर्हिध्वजा (बर्हिन् + ध्वज) f. Bein. der Durgâ Trik. 1,1,53. Die gedr. Ausg. °ध्वजी, die richtige Form bei Wilson und im ÇKDr.

बर्हिन् (von 1. बर्ह) 1) m. *Pfau* AK. 2,5,30. Draup. 8,11. MBh. 12,4366. 13,6385. बर्हिपत्र Hariv. 3601. R. 2,63,15. 93,16. R. Gorr. 2,49,3. 5,52,13. Mṛkkh. 13,19. Ragh. 16,64. Ṛt. 2,6. Vikr. 43. 85. Spr. 2543. Bhâg. P. 3,10,23. 15,18. 21,41. शरैः काञ्चनबर्हिमालैः so v. a. *mit Gold und vielen Pfauenfedern verziert* MBh. 8,3845. Vgl. चित्र°. — 2)

m. N. pr. eines der von der Prâdhâ stammenden Devagandharva MBh. 1,2554. N. pr. eines Heiligen (= बर्हिषद्) 13,7664. — 3) n. = बर्हिपुष्प *ein best. Parfum* Colebr. und Lois. zu AK. 2,4,4,20.

बर्हिपुष्प (बर्हिन् + पु°) n. *ein best. Parfum* AK. 2,4,4,20.

बर्हियान (बर्हिन् + यान) m. Bein. Skanda's Kâçikh. 32,1 bei Aufr. im Ind. zu Halâj. u. बर्हिणवाहन.

बर्हिर्ज्योतिस् (बर्हिस् + ज्यो°) m. *Feuer, der Gott des Feuers* H. 1099. Halâj. 1,62.

बर्हिर्मुख (बर्हिस् + मुख) m. *eine Gottheit* AK. 1,1,1,4. H. 88.

बर्हिःशुष्मन् (बर्हिस् + शु°) m. *Feuer, der Gott des Feuers* H. 1099.

बर्हिषद् (बर्हि = बर्हिस् + सद्) AV. Prât. 2,100. 1) adj. *auf der Opferstreu sitzend, — aufgestellt:* इन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम् R̥V. 2,3,3. 5,44,1. 7,2,6. TS. 1,8,5,1. प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च देवाः 1,13,2. die Väter, woraus später eine besondere Klasse derselben abgeleitet wird (M. 3,196. 199. MBh. 2,341. 12,13592. Hariv. 974. VP. 84. 239. Bhâg. P. 4,1,62. Mârk. P. 52,30. 96,40. fg. Matsja-P. in Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,40), R̥V. 10,15,3. 4. VS. 24,18. Çat. Br. 2,6,1,5. 5,5,4,28. Kâtj. Çr. 5,8,11. 9,7. 15,10,18. — VS. 17,12. 19,32. बर्हिषदमेव पशुं तत्कुर्वन्ति Ait. Br. 2,11. पुरोडाश TBr. 3,3,8,5. Çat. Br. 1,8,1,40. Kâtj. Çr. 3,4,12. 5,8,11. Nach Naigh. 3,3 angeblich so v. a. महत्. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Havirdhâna von der Havirdhânî, = प्राचीनबर्हिस् Bhâg. P. 4,24,8. 9 (बर्हिःषद् Burnouf). — Vgl. बार्हिषद.

बर्हिषद (बर्हि = बर्हिस् + सद) m. N. pr. eines Heiligen (= बर्हिन्) MBh. 12,7593. 13,7109.

बर्हिष्क (von बर्हिस्) adj. *aus Opferstreu gebildet, mit Opferstreu belegt:* विष्टर MBh. 13,6304 (बर्हिस्क ed. Calc.).

बर्हिष्केश (बर्हिस् + केश) m. *Feuer, der Gott des Feuers* Çabdârthak. bei Wilson.

बर्हिष्ठ (von 2. बर्ह्) 1) adj. superl. zu बृहत्; *der derbste, breiteste, kräftigste, höchste:* द्यौः Çat. Br. 9,1,2,37. शरदि बर्हिष्ठा ओषधयो भवन्ति Çâṅkh. Br. 3,4. adv.: प्र वो देवायाग्नये बर्हिष्ठमर्चास्मै *am kräftigsten, am lautesten* R̥V. 3,13,1. — 2) n. *ein wohlriechendes Gras, Andropogon muricatus* AK. 2,4,4,10. Suçr. 2,325,9. 419,1. 544,8. Nach Çabdârthak. bei Wilson *das Harz der Pinus longifolia.* — Vgl. बर्हिःष्ठ.

बर्हिष्पल (बर्हिस् + पल) n. gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

बर्हिष्मत् (von बर्हिस्) 1) adj. *a) mit der heiligen Streu verbunden:* राति R̥V. 1,117,1. प्रयाजानुयाज Âçv. Çr. 2,19. Çâṅkh. Br. 18,10. VS. 28,12. आसन M. 3,208. — *b) derjenige, welcher Opferstreu hat, — streut d. i. ein Frommer, Opferer:* बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान् R̥V. 1,51,8. 53,16. 5,2,12. ऋषयः 8,59,14. 9,44,4. पितृपुत्रबर्हिष्मतः Bhâg. P. 5,16,14. Beiwort des Prâkînabarhis 4,27,19. 28,1. 29,47. 30,46. — 2) f. °ष्मती *a)* N. pr. einer Gemahlin Prijavrata's und Tochter Viçvakarman's Bhâg. P. 5,1,24. 29. 34. — *b)* N. pr. einer Stadt in Brahmâvarta Bhâg. P. 3,22,29. 32.

बर्हिष्य (wie eben) adj. = बर्हिषि दत्तम् P. 4,4,119. = बर्हिषे हितम् u. s. w. gaṇa गवादि zu 5,1,2. *zur heiligen Streu —, zum Opfer gehörig, — tauglich:* उपहूताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु (आ गमन्तु) R̥V. 10,15,5. आहिताग्नेः सर्वमेव बर्हिष्यं दत्तं भवति TBr. 2,1,5,2. Ait. Br. 5,27. काश्यपस्य बर्हिष्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,213, *a.*

बर्हिःषद् s. u. बर्हिषद् 2.

बर्हिःष्ठ (बर्हिस् + स्थ) P. 8,3,97 (बर्हिष्ठ) adj. *auf der Opferstreu stehend; subst.* m. viell. so v. a. *Opferthier:* पितृपुत्रबर्हिष्ठाग्निपितृपुत्रान्वा खलु भक्षयति Bhâg. P. 5,14,14, v. l. — Vgl. बर्हिष्ठ.

बर्हिःष्ठा (बर्हिस् + स्था) adj. *auf der Opferstreu stehend:* मद् R̥V. 3,42,2.

बर्हिस् (von 1. बर्ह् so v. a. *vulsum, ausgerauftes*, weiterhin überh. *abgeschorenes Gras;* vgl. *Heu* von *hauen* und Nir. 8,8, wo परिबर्हणा von Durga richtig durch परिच्छेदन erklärt wird) Uṇâdis. 2,110. 1) n. *Streu, Opferstreu*, gewöhnlich aus Kuça-Gras (बर्हिस् m. n. = कुश Trik. 3,3,451. H. 1192. an. 2,585. Med. s. 35 (कृश gedr.). Halâj. 2,36. Uǵǵval.) bestehend, welche über den Opferplatz, insbes. die Vedi, gestreut wird, als eine reine Decke, auf welcher die Gaben ausgebreitet werden, und welche den Göttern und Opfernden zum Sitz dient (उपमूललूनं बर्हिः पितृणां पर्वसु देवानाम् Kauç. 1. विशाखानि प्रति लूनाः कुशा बर्हिरुपमूललूनाः पितृभ्यः Gobh. 1,5,19. 8,27. शरबर्हिः Çat. Br. 14,9,4,11. Kâtj. Çr. 22,3,11. Âçv. Çr. 9,7. कुशकाशमयं बर्हिरास्तीर्य Bhâg. P. 3,22,31). स्तृणीमहि देवव्यचा वि बर्हिः R̥V. 3,4,4. 1,108,4. 7,17,1. इन्द्रेण देवैः सरथं स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय 5,11,2. नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये 5,72,1. 8,17,11. बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्क् 1,63,7. वृञ्जे ह यन्नमसा बर्हिः 6,11,5. 7,2,4. प्राचीनं यज्ञः सधितं हि बर्हिः 7,3. भरै हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय 13,1. अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिषि 10,15,11. दस्मो न सद्मन्नि शिशाति बर्हिः 7,18,11. विपर्यस्ति बर्हिः 21,2. उत्तिष्ठन्वोचे परि बर्हिषो नॄन् 33,1. VS. 2,1. 18,21. Çat. Br. 1,3,3,7. 3,5,4,20. 6,1,6. Ait. Br. 1,1. 5,28. बर्हींषि प्रास्यति Kâtj. Çr. 6,2,18; 2,2,17. बर्हिस्तृणा 7,6,8. 2,8,5. उत्तर° Çat. Br. 3,8,3,10. TS. 6,2,4,5. बर्हिषः कुशमुष्टिमादाय Gobh. 1,8,27. त्रेधा बर्हिः संनह्य पुनरेकधा Kâtj. Çr. 5,1,25. आज्यं पात्रीस्थं बर्हिष्यासन्नम् Çâṅkh. Çr. 5,8,2. त्रिबर्हिस् R̥V. 1,181,8. इध्माबर्हिषी *Brennholz und Streu* Kâtj. Çr. 2,2,11. इध्माबर्हिस् 6,44. 8,2,24. इध्मबर्हिस् *Gras zum Brennen* Z. d. d. m. G. IX, lxxx. दातं बर्हिः P. 1,1,20, Sch. 7,4,46, Sch. स्वयमानीय बर्हींषि R. 2,87,20. बर्हिषां चोपनेत्री Kumâras. 1,61. बर्हि (st. बर्हीं) रोमसु Bhâg. P. 3,13,34. masc. Jâǵń. 3,37. स° Kauç. 73; vgl. अप°. — 2) n. *die Opferstreu* personif. unter den Prajâga- und Anujâga-Gottheiten Nir. 8,8. R̥V. 2,3,4 und in andern Âprî-Liedern. Çat. Br. 1,5,3,12. 8,2,10.11. Çâṅkh. Br. 3,4. ऋतेबर्हिष्क 18,10. — 3) n. synekd. für *Opfer* überh. H. 820. Halâj. 2,259. मा नो बर्हिः पुरुषता निदे कः R̥V. 7,75,8. 8,13,4. Sâj. zu Ait. Br. 1,1. Müller, SL. 393. Bhâg. P. 4,6,5. 7,3. 19,40. — 4) n. = तल्प 1, *d* in केवल°, समान° Çat. Br. 2,2,1,16. 5,2,5,13. 5,2,3; vgl. Âçv. Grhj. 1,3. — 5) n. = अन्तरिक्ष *Luftraum* Naigh. 1,3. — 6) n. = उदक *Wasser* Naigh. 1,12. — 7) n. *ein best. Parfum*, = बर्हिपुष्प Çabdar. im ÇKDr. — 8) m. *Feuer* AK. 1,1,1,49. Trik. 1,1,66. 3,3,451. H. 1099. H. an. Med. Uǵǵval. *heller Glanz* (दीप्ति) Uṇâdik. im ÇKDr. — 9) m. als Bez. des *Feuers* (vgl. AK. 2,4,2,60) *Plumbago zeylanica Lin.* ÇKDr. — 10) m. N. pr. eines Mannes Maitr. Up. in Ind. St. 4,395. eines Sohnes des Bṛhadrâǵa Bhâg. P. 9,12,12. pl. बर्हिषः *die Nachkommen des* Barhis Saṁsk. K. 184,*a*,6. — Vgl. अ-

पवर्हिस्, कम्बलवर्हिष, प्राचीनबर्हिस्.

बर्हिस्क s. बर्हिष्क.

1. बल्, intens. बल्बलीति *wirbeln:* उच्चैर्धूमः परमया ज्ञूत्या बल्बलीति Çat. Br. 2,3,2,11.

2. बल्, बलति *athmen, leben* (प्राणने). — 2) धान्यावरोधे Dhâtup. 20, 10. बलते 1) परिभाषणे. — 2) हिंसायाम्. — 3) दाने 33,27, v. l. für भल्. Dieselben Bedeutungen bei बर्ल्, बल्ह् 16,40. बलते = निरूपणे (vgl. भल्) 14,24. बलयति *athmen, leben* (प्राणने) 32,84. बालयति *ernähren* (भृतौ) 68. वालयते = निरूपणे 33,27, v. l. für भल्.

1. बल n. AK. 3,6,2,22. m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) *Gewalt, Wucht, Stärke, Kraft;* sg. u. pl. AK. 2,8, 2,70. 3,4,26,197. H. 796. an. 2,500. Med. l. 37. Halâj. 4,38. Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,29. der Marut RV. 1,37,12. 5,57,6. अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तम् 1,93,12. प्रज्ञामपत्यं बलमिच्छमानः 179,6. 3,18,3. बलं धेहि तनूषु नः, अनडुत्सु, तोकाय 3,53,18. 6,47,30. अस्मे तत्राय वर्चसे बलाय 10,18,9. बलानि तन्वः 28,11. 54,2. 133,5. 9,113,1. AV. 4,10,7. 19,37, 1. VS. 9,9. 19,91. 24,38. बाह्वोरिव बलं धत्ते Çat. Br. 13,2,2,5. 1,9,4. 9,4,4,3. 11,4,4,3. °काम Kâtj. Çr. 4,15,23. Çâṅkh. Çr. 14,58,1. Kauç. 59. Nir. 8,2. M. 2,31. 37. पूजितं ह्यशनं नित्यं बलमूर्जं च यच्छति 55.121. 4,41. fg. 8,172. राष्ट्रं बाहुबलाश्रितम् 9,255. प्रख्यातो बलवीर्येण Indr. 4,8. बलप्राणेन पूराणाम् MBh. 4,355. अल्पबलप्राण N. 19,15. R. 1,1, 61. दुर्बलस्य बलं राजा बालानां रोदनं बलम्। बलं मूर्खस्य मौनित्वं चौराणामनृतं बलम् ॥ Spr. 1192. बलोपपन्न 1952. बलान्वित 4429. Sûrjas. 7,20. स्वल्प° (मूषिक) Hit. 27,18. स° Çâṅkh. Gṛhj. 6,5. — Suçr. 1,4, 13. 18,4. 19,13. धातूनां यत्परं तेजस्तत्खल्वोजस्तदेव बलमित्युच्यते 50, 15. त्रयो दोषा बलस्योक्ताः व्यापद्विस्रंसनक्षयाः 51,9. अल्पबलाग्नि 2,207, 5. ज्ञानबलो वह्निः M. 12,101. तपो° Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. M. 11,240. R. 1, 60,1. 64,13. तपोयोगबलेन *durch die Kraft* d. i. *vermöge* 3,6. Çuk. 39, 19. मनसः कर्मचेष्टाभिरभिसंस्तभ्य वाग्बलम् Daç. 2,11. महाकाव्यबलोदित R. 1,59,8. स्वकर्मबलोपार्जितवित्तबलात् *vermöge der eigenen Handlungen* Pañkat. ed. orn. 49,12. तपसो बलात् Brahma-P. in LA. 55,6. युक्तिबलात् Kathâs. 12,59. 31,93. योग° 32,143. Brahma-P. 59,2. काल° Râga-Tar. 5,187. Suçr. 1,89,7. fgg. क्षार°, व्याधि° 2,47,7. fg. श्रुतिबलात् Schol. zu Kap. 1,8. प्रकृष्टाकाशास्त्रबलात् Siddh. K. zu P. 1,1,10. धातुषु द्विर्न पठितो वार्त्तिकबलात्स्वीकार्यः P. 3,1,124, Vârtt. 3, Sch. Vop. 8,127. आगमे (आगमो v. l.) ऽपि बलं नैव भुक्तिः स्तोकापि यत्र नो *aber selbst Erwerb hat keine Kraft* Jâǵn. 2,27. *Articulationskraft* (प्रयत्नविशेषः Çaṅk.) Taitt. Up. 1,2,1. *die Kraft* als 6tes कर्मेन्द्रिय aufgefasst MBh. 12,9893. *die 10 Kräfte* bei den Buddhisten H. 234, Sch. *die Kraft* personif. unter den Viçve Devâḥ MBh. 13,4355. — धर्म, व्यवहार, छल, आचरित, बल *Gewalt, Anwendung von Gewalt* M. 8,49. अयमप्येवो ऽतिबलो बलैः Kathâs. 38,132. बलं राज्ञि चिकीर्षति *als der König Gewalt anwenden wollte* 34,19. बलात् gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *gewaltsam* M. 8,144. बलाद्दत्तं बलाद्भुक्तं बलाद्यच्चापि लेखितम्। सर्वान्बलकृतानर्थानकृतान्मनुरब्रवीत् ॥ 168. 8,378. 12,68. Jâǵn. 2,182. Spr. 688. Çâk. 16, 19. 40,1. बालात्कारकृत पापानि Spr. 1943. Kathâs. 49,118. Mârk. P. 23, 105. Kaurap. 27. Râga-Tar. 4,442. हृदयमदये तस्मिन्नेवं पुनर्वलते बलात् Git. 7,40. रात्रिजागरणेन — मे बलान्निद्रा समायाता so v. a. *gegen meinen Willen* Pañkat. 27,10. कर्म त्रासयते बलात् so v. a. *unwillkührlich* MBh. 12,5180. Vgl. बलात्कार. *Stärke* so v. a. *Geschicklichkeit:* संख्याने N. 20,5. 19. बल am Ende von Personennamen Wassiljew 268. बल = स्थौल्य *Massenhaftigkeit* AK. 3,4,26,197. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,29. — 2) *Form, Gestalt* (रूप) Trik. 3,3, 402. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,30. — 3) *der männliche Same* H. 629. Halâj. 3,16. — 4) *Heeresmacht, Heer, Truppen;* sg. und pl. AK. 2,8,1,17. 2,46. 3,4,26,197. H. 714. 745. H. an. Med. Halâj. 2, 302. Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,29. M. 7,167. 171. fgg. 185. 188. 194. बलानां दर्शनम् Jâǵn. 1,328. Bhag. 1,10. N. 2,10. 17,21. MBh. 8,4158. R. 1,3,24. 52,9. 13. 6,112,76. निवेशयामास बली बलानि Ragh. 16,37. अप्रकृष्टबला (राजधानी) R. 2,88,20. सबलवाहनम् M. 9,313. MBh. 4,993. 2219. R. 2,92,5. चतुर्विधबला चमूः MBh. 2,197. R. 2,36,2; vgl. u. चतुरङ्ग 1. — 5) *Myrrhe* (vgl. प्राण) Trik. H. an. Med. — 6) *Körper* (वपुस्) Gatâdh. im ÇKDr. — 7) = रक्त m. Çabdak. im ÇKDr. *Blut* (रक्त n.) Wils. nach ders. Aut. — 8) *Sprosse, ein junger Schoss* (पल्लव) Çabdar. im ÇKDr. — 9) = बलिन् (oder ist etwa बलो बली zu lesen?) Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,29. — Vgl. अ°, अजितबला, अतिबल, तनू°, तुङ्ग°, दुर्बल, निशा°, पुण्य°, प्र°, प्रति°, महा°.

2. बल (von 1. बल) nom. ag. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) adj. *kräftig, stark* H. an. 2,500. Med. l. 37. fg. = अमिन् (!) Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,30. — 2) m. *a) ein best. Aasvogel; Krähe* AK. 3,4,26,197. H. an. Med. Halâj. 5,23. Verz. d. Oxf. H. गृध्राः श्येना बलाः कङ्का वायसाश्च MBh. 7,203. श्वगोमायुबलाभिनादित 1342. कङ्कगोमायुबलाशनार्थम् 1, 3603. — *b) ein best. Baum,* = बलाय (s. वरुण) Çabdak. im ÇKDr. — *c)* N. pr. α) ein älterer Bruder des Kṛshṇa, der auch die Namen Baladeva, Balabhadra, Balarâma, Saṃkarshaṇa, Halâjudha u. s. w. führt und für eine Incarnation Çesha's gilt, AK. 1,1,1,19. 3,4, 23,143. 26,197. H. 224. M. an. Med. Halâj. 1,29. MBh. 9,2120. 2136. 13,6860. VP. 579. पूज्ञशापातवदृत्तान्कालिङ्गस्य यथा बलः Bhâg. P. 4, 5,21. अवतारानायाताहलः 6,8,16. 8,21,16. 9,24,45. नव शुक्ला बलाः *die 9 weissen* Bala sind ältere Brüder der Vâsudeva H. 697. aufgezählt 698. — β) ein Sohn Varuṇa's und Bruder der Surâ MBh. 1,2616. — γ) ein Wesen im Gefolge Skanda's: बलं चातिबलं चैव महावक्त्रौ महाबलौ। प्रददौ कार्त्तिकेयाय वायुः MBh. 9,2546. fg. — δ) ein Sohn des Aṅgiras MBh. 12,7593. 13,7108. — ε) ein Sohn Parikshit's MBh. 3, 13178. — ζ) ein Sohn Parijâtra's Bhâg. P. 9,12,2; st. dessen दल und नल andere Autt. — η) ein Lexicograph, der in den Scholien zu Naish. (z. B. 1,77. 85. 94. 96. 2,37. 40. 48. 77. 3,36. 123. 4,52. 96) häufig citirt und auch वल geschrieben wird. — 3) f. आ *Sida cordifolia, eine Malvacee,* AK. 2,4,2,25. Trik. 3,3,402. Med. Ratnam. 167. Suçr. 1,53,11. 57,17. 145,16. 157,2. 2,413,11. 420,5. Çârṅg. Saṃh. 2,2,43. °तैल Suçr. 1,369, 5. 2,24,18. बलामूलान्याहृत्य तैलमेतैर्विपाचयेत् 23,7. 94,15. 46. 95,5. 364,12. Çârṅg. Saṃh. 2,9,20. du. *die* बला *und* अतिबला Suçr. 2,110, 2. Vgl. अति°, ज्येष्ठ°, देव°, नाग°, पद्म°, महा°. बली H. an. — *b)* Bez. *eines best. Zauberspruchs* R. 1,24,12. 14. 16. Ragh. 11,9. Vgl. अति°. — *c)* N. pr. eines Frauenzimmers Lalit. ed. Calc. 331,16. N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Kaçjapa's R. 3,20,12. Vgl. अति°. N.

pr. einer Göttin, welche die Befehle des 17ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 45.

बलंकर् (1. बल + 1. कर्) adj. *Kraft verleihend, stärkend* Med. j. 39. न सत्यं u. s. w. तथा बलकराः सीते यथा सेवा पितुर्मता R. 2,30,35. Suçr. 1,172,9.

बलकृत् (1. बल + कृत्) adj. *stärkend* H. an. 2,373. Suçr. 1,155,10.

बलकृति (1. बल + 2. कृ°) f. *Kraftthat* Nir. 7,10. 8,2.

बलक्ष (auch व°) adj. f. ई *weiss* AK. 1,1,4,22. H. 1393. Halâj. 4,47. TBr. 3,8,12,3. TS. 2,1,2,2. 5,6,12,1. Kâtu. 12,13. 27,2. कृष्ण° Pañkav. Br. 17,1,14. Lâṭj. 8,6,15. 16. Kâtj. Çr. 22,4,17. Çiç. 6,34. Râga-Tar. 4,386. H. an. 3,182. — Vgl. पलक्ष.

बलक्षगु (ব° + गु = गो *Strahl*) m. *der Mond* Trik. 1,1,85. Hâr. 13. Kâvjâd. 1,46.

बलखिन् adj. *aus Balkh kommend:* तुरग Kshitîç. 37,11; vgl. तुरकिन्.

बलगुप्ता (1. बल + गु°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Lalit. ed. Calc. 331,17.

बलग्र s. बलाग्र.

बलङ्ग N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,8.

बलचक्र (1. बल + चक्र) n. 1) *Herrschaft, Oberhoheit* Burn. in Lot. de la b. l. 387. fg. — 2) *Heer, Armee* MBh. 2,1060.

बलचक्रवर्तिन् m. Bez. *einer Art mächtiger Fürsten:* मण्डलिन्, व°, चतुर्द्वीपिचक्रवर्तिन् Lot. de la b. l. 4. 13. 175. fg. Burn. Intr. 203.

बलचन्द्र (बल + च°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

बलज am Ende eines comp. kann in Ableitungen verstärkt werden nach P. 7,3,25. 1) n. (vgl. jedoch u. *e.*) *a) Stadtthor* AK. 3,4,2,23. H. an. 3,148. Med. ǵ. 25. *Thor* überh. H. 1004. Halâj. 2,145. — *b) Feld* AK. H. an. Med. — *c) Korn* H. an. Med. m. = धान्यराशि Vaiç. beim Schol. zu Çiç. 14,7. त्वं समीरण इव प्रतीक्षितः कर्षकेण बलजान्पुपूषता Çiç. 14,7. — *d) Kampf* H. an. Med. — *e) eine schöne Gestalt* (सदाकार) H. an. — *f) Mark* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. आ *a) ein schönes Weib* AK. H. an. Med. — *b) die Erde* H. an. — *c) arabischer Jasmin* Med. — *d)* N. pr. eines Flusses Brahma-P. in Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,24. 30. 32. 35. 19,*b*,17. 20. 24.

बलद (1. बल + 1. द) 1) m. *a)* N. eines Agni Gṛhjasaṁgr. 1,10. MBh. 3,14186. — *b) Ochs* Haughr. Kathâs. 37,158. बलदीभूत 154. — *c) eine best. Heilpflanze* (जीवक) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *a) Physalis flexuosa Lin.* (अश्वगन्धा) Râǵan. — *b)* N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. Langl. I, 139 (स्वलदा ed. Calc. 1661).

बलदा (1. बल + 2. दा) adj. *Kraft gebend* ṚV. 3,53,18. 10,121,2. Kauç. 72.

बलदीनता s. u. बलहीन.

बलदेय (1. बल + देय) n. *Kraftverleihung* ṚV. 10,83,5.

बलदेव (1. बल + देव) 1) m. *a) Wind* H. an. 4,307. Med. v. 62. — *b)* N. pr. des ältern Bruders des Kṛshṇa (vgl. 2. बल 2, *c*, *α*) AK. 1,1,1,18. H. 225. H. an. Med. Halâj. 1,28. entsteht aus einem weissen Haare und hat daher weisse Kopfhaare MBh. 1,7308. Hariv. 3785. 6766. fgg. (मेघाः) बलदेवपटप्रकाशाः (vgl. नीलाम्बर) Mârk. 94,7. Varâh. Bṛh. S. 58,37 in Verz. d. B. H. 246. VP. 520. 569. 579. fg. Bhâg. P. 9,3,33. शेषस्यांशश्च नागस्य बलदेवो महाबलः MBh. 1,2786. zu den Nâga gezählt 13,6163. °स्वसृ f. Bez. der Gattin Çiva's H. ç. 50. — *c)* N. pr. eines Nâgarâǵa Vjutp. 86. — *d)* N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 24,57. — 2) f. आ *eine best. Pflanze* (त्रायमाणा) H. an. Med.

बलदेवपत्तन (ब° + प°) n. N. pr. einer *Stadt* Varâh. Bṛh. S. 14,16.

बलन (von बलय्) n. *das Kräftigen*, als Erkl. von ऊर्जन bei West. u. ऊर्ज्.

बलनगर (बल + न°) n. N. pr. einer *Stadt* Wassiljew 53.

बलंधरा (बलम्, acc. von 1. बल, + ध°) f. N. pr. der Gemahlin Bhîmasena's MBh. 1,3829.

बलपति (1. बल + प°) m. *Herr der Kraft* Çat. Br. 11,4,3,12. Kâtj. Çr. 5,13,1. Suçr. 1,17,4.

बलप्रद (1. बल + प्रद) adj. *Kraft gebend* Suçr. 2,222,9.

बलप्रसू (2. बल + प्रसू) m. *die Mutter* Baladeva's, Rohiṇî Çabdar. im ÇKDr.

बलबन्धु (बल + ब°) m. N. pr. eines der Söhne des Manu Raivata Mârk. P. 75,75. eines Sohnes des Bhṛgu im 10ten Dvâpara Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,13.

बलभ m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,288,8.

बलभद्र (1. बल + भद्र) 1) adj. *kräftig* H. an. 4,272. — 2) m. *a) Bos Gavaeus* (गवय) Râǵan. im ÇKDr. — *b) Symplocos racemosa Roxb.* (लोध्र) Çabdar. im ÇKDr. — *c)* N. pr. eines göttlichen Wesens Einschieb. in Âçv. Gṛhj. S. 46 bei Stenzl. = Baladeva, Halâjudha, Ananta AK. 1,1,1,18. Trik. 1,1,36. H. 225. H. an. Med. r. 286. Halâj. 1,28. VP. 546. 558. 572. — *d)* N. pr. eines Nachkommen Bharata's Çatr. 6,288. — *e)* N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. II, 390. Reinaud, Mém. sur l'Inde 335. Ind. St. 2,245. Verz. d. B. H. 64, N. Hall 7. 29. 173. Colebr. Misc. Ess. I, 263 (बलिभद्र). Daçak. 158, 5. मिश्र° Verz. d. B. H. No. 680. श्रीकायस्थ° 945. बलिभद्रपद्माचार्य (sic) 1045. भट्ट° Hall 63. — *f)* N. pr. eines Gebirges Bhâg. P. 5,20,26. — 3) f. आ *a) Jungfrau.* — *b) eine best. Pflanze* (त्रायमाणा) H. an. Med.

बलभद्रिका f. *eine best. Pflanze*, = बलभद्रा, त्रायमाणा AK. 2,4,5,16.

बलभृत् (1. बल + भृत्) adj. *kräftig, stark* MBh. 2,1097.

बलय् (von 1. बल) *kräftigen;* s. बलन und उपोद्बलय्.

बलराम m. N. pr. 1) des ältern Bruders des Kṛshṇa, = Bala, Baladeva, Balabhadra, Halâjudha MBh. 3,119 in der Unterschr. des Adhj. Pañkar. 4,8,113. VP. 572. 579. fg. — 2) °पञ्चानन N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 48.

बलल m. = बलराम 1. Bhar. zu AK. 1,1,1,18. ÇKDr.

बलवत्ता (von बलवत्) f. *das Mächtigsein, Mächtigkeit:* कालस्य Râǵa-Tar. 4,408. *das Mächtigersein, Ueberlegensein* MBh. 5,2681.

बलवत् (von 1. बल) adj. P. 5,2,136. 1) *stark, kräftig, wuchtig* AK. 2,6,1,44. H. 448, Sch. Halâj. 2,226. VS. 9,9. Çat. Br. 14,1,3,23. Kauç. 4. विप्र Lâṭj. 1,10,13. Khând. Up. 7,8,1. Hit. 1,8.42. MBh. 2,327. R. 1,1,49. 6,3. 51,18. Suçr. 1,149,14. Spr. 309. 1941. fgg. Vid. 244. वायु M. 1,76. इन्द्रियग्राम 2,215. विधि Spr. 841. कर्मन् Kathâs. 27,78. पतिस्नेह Hit. 2,20. गन्ध 12. गेय Pañkav. Br. 7,7,10. सर्वे स्वरा घोषवन्तो बलवन्तो वक्तव्याः Khând. Up. 2,22,5. 4. ब्राह्म MBh. 13,2657. यद्यपि बलवंति द-

ठानि च R. 5,72,8. अन्धकार् Mṛkkh. 14,12. जीविताशा Spr. 4083. विप्रतिषेध उत्तरं बलवल्लोपे *Geltung habend, vorwiegend* VS. Prât. 1,159. Jâgń. 2,21. अर्थशास्त्रात्तु बलवद्धर्मशास्त्रम् *mehr geltend* ebend. 23. लोकापवाद् Ragh. 14,40. बीजात्क्षेत्रं बलवत् Kull. zu M. 9,52. compar. बलवत्तर् M. 7,20. 173. R. 1,54,12. 14. Spr. 3095. Pańkat. 227,20. स्ववीर्याद्गाववीर्याच्च स्ववीर्यं बलवत्तरम् M. 11,32. स्वार्थ MBh. 12,5053. Jâgń. 2,23. बलवत् adv. *stark, heftig, in hohem Grade* AK. 3,5,2. H. 1535. वाति Çat. Br. 6,1,3,13. वर्षति 11,2,3,32. गायति Shaḍv. Br. 2,1. Lâṭj. 7,12,5. MBh. 1,7615. Ak. 7,24. R. 2,92,5. 101,5. Kumâras. 3,69. Çâk. 2. 127. 183. 31,8. 33,14. 60,5. 82,21. Vikr. 7,14. Çiç. 8,62. Hit. ed. Johns. 981. — 2) *von einem Heere begleitet* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 24.

बलवर्णिन् adj. Suçr. 2,94,12. Vielleicht वर्ण fehlerhaft.

बलवर्धन (1. बल + व°) 1) adj. *die Kraft vermehrend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4546.

बलवर्धिन् (1. बल + व°) 1) adj. *die Kraft vermehrend.* — 2) f. *eine best. Heilpflanze,* = जीवक Gaṭâdh. im ÇKDr.

बलवर्मदेव (1. बल - वर्मन् + देव) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,3.

बलवर्मन् (1. बल + व°) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 952.

बलविज्ञाय (1. बल + वि°) adj. *durch Stärke kenntlich* (Benfey) RV. 10,103,5.

बलविन्यास (1. बल + वि°) m. *die Aufstellung von Truppen* AK. 2,8,2,47.

बलवीर्य (1. बल + वीर्य) m. N. pr. eines Nachkommen des Bharata Çatr. 6,288.

बलशालिन् (1. बल + शा°) adj. *kräftig, stark* H. an. 4,272.

बलष N. pr. eines Landes, Balkh, Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,39. 340,*a*,2. 25.

बलस (von 1. बल) gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

बलसूदन (1. बल + सू°) adj. *Heere vernichtend:* देवारि° Beiw. Çiva's MBh. 12,10348.

बलसेना (1. बल + से°) f. *Armee, Heer:* बलसेनाग्रग MBh. 7,499.

बलस्थ (1. बल + स्थ) 1) adj. *kräftig, stark, mächtig;* von Personen MBh. 1,2514. 6446. 5,1076. Spr. 3513. Vgl. बलावस्थ. — 2) m. *Krieger, Soldat (im Heere stehend)* MBh. 6,4775. 13,2820. R. 2,91,62 (100,59 Gorr.).

बलस्थिति (1. बल + स्थि°) f. *Feldlager* Trik. 2,8,2.

बलहन् (1. बल + हन्) 1) adj. *der gewohnt ist, feindliche Heere zu schlagen:* हलायुध Hariv. 6233. — 2) m. *Schleim (die Kraft vernichtend)* Çabdar. im ÇKDr.

बलहर (1. बल + हर) 1) adj. *die Kraft benehmend.* — 2) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2869 u. s. w.

बलहष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,13.

बलहीन (1. बल + हीन) adj. *der Kraft ermangelnd, schwach* Spr. 2836. Davon nom. abstr. °ता f. H. 319. बलदीनता v. l.

बलाक Uṇâdis. 4,14. 1) m. *eine Kranichart,* deren Fleisch gegessen wird, H. 1333. Çâçv. bei Uǵǵval. Hariv. 8784 (das m. durch das Versmaass bedingt). Gewöhnlich बलाका f. AK. 2,5,23. Trik. 2,5,24. H. 1333. Halâj. 2,95. Çâçv. a. a. O. VS. 24,22. 23. M. 5,14. 11,135. 12,63. Jâgń. 1,173. मेघैर्बलाकापङ्क्तिहासिभिः MBh. 1,5401. 3,13654. °वल्गुवासिना (रथेन) 6,2138. 13,736. 1706. 5508. घनान्कृष्णान्बलाकाङ्गदभूषणान् Hariv. 3569. R. 3,76,14. 4,12,47. 6,90,25. पत्त्र° °भवम् Suçr. 2,152,3. 1,74,8. 75,1. 205,12. Megh. 9 (nach einem Schol. bei Schütz zugleich *ein verliebtes Weib*). 22. Mârk. P. 15,28. Colebr. Misc. Ess. II, 351. Çuk. in LA. 41,1. Sâh. D. 20,13. Am Ende eines adj. comp.: पर्जन्यः पुरोबलाकः (Comm.: सर्वेषां पुरोगामी) Shaḍv. Br. 1,2. मेघः सबलाक इवाम्बरे R. 3, 39,5. 6,37,68. MBh. 3,392. (मेघ) संहतबलाकगृहीतशङ्ख Mṛkkh. 76,9. 12. Git. 5,12. विबलाक (जलधर) Hariv. 3822. Nach Çâçv. a. a. O. auch *eine Schaar von Kranichen.* — 2) m. N. pr. eines Schülers des Çâkapûrṇi VP. 278. eines Jägers MBh. 8,3438. 3440. fgg. 12,4029. eines Sohnes des Pûru und Grosssohnes des Ǵahnu (vgl. बलाकाश्व) Bhâg. P. 9,15,3. des Vatsapri Mârk. P. 118,2. N. pr. eines Râkshasa 69, 64. — 3) f. आ gaṇa अर्शआदि zu P. 5,2,116. *a) Kranich;* s. u. 1. — *b) ein verliebtes Weib* Çâçv. a. a. O. Megh. 9 (zugleich *Kranich,* Schol.). — *c)* N. pr. einer Frau gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,96. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. 2,1,1 und Sâj. zu Çat. Br. 14,5,1,1; vgl. बालाकि.

बलाककौशिक (ब° + कौ°) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,7,3,27.

बलाकाश्व (बलाका + अश्व) m. N. pr. eines Nachkommen des Ǵahnu (vgl. बलाक) MBh. 12,1717. 13,203. Hariv. 1424. 1763. VP. 399.

बलाकिका f. *eine kleine Kranichart* H. an. 4,24 (बलाधिका gedr.).

बलाकिन् (von बलाका) 1) adj. gaṇa अर्शआदि zu P. 5,2,116. *mit Kranichen versehen:* बलाकिनी नीलपयोदराजिः Kumâras. 7,39. Ragh. 11,15. — 2) m. N. pr. eines der 100 Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733. 4546. 6982.

बलाक्ष (1. बल + अक्ष) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 4,1768.

बलाग्र (1. बल + अग्र) n. 1) *die äusserste Kraft* Hariv. 12082. — 2) *die Spitze eines Heeres* R. 6,2,16. Hariv. 6404 (बलाग्र gedr.).

बलाङ्गक m. *Frühling* H. 156.

बलाचिता f. Râma's *Laute* Çabdar. im ÇKDr.

बलात्कार (von बलात्, ablat. von 1. बल, + 1. कर्) m. *gewaltsames Verfahren, Anwendung von Gewalt* AK. 2,8,2,77. H. 804. °कारेण *gewaltsam* Çâk. 173. Vet. in LA. 24,19. पौलस्त्यबलात्कारकचग्रहैः Ragh. 10,18. °काराभिलाषिन् Kathâs. 20,123.

बलात्कारगण (ब° + गण) N. pr. Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,28.

बलात्कारित adj. = बलात्कृत. °म्लेच्छदासीपाशुभकर्मप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,34.

बलात्कृत (von बलात् + 1. कर्) adj. *dem Gewalt angethan worden ist, überwältigt* MBh. 8,4639. 12,2472. R. Gorr. 2,42,18. निसर्गेण Bhâg. P. 5,10,5. क्रोधवेग° MBh. 1,4702. बुद्धिमोह° 3,10828. पुत्रस्नेह° R. Gorr. 2,61,30. दैव° MBh. 6,2546. Mârk. P. 62,11. तीक्ष्णविषदिग्धेन शरेणातिबलात्कृतः (पादपः) MBh. 13,268.

बलात्मिका (von 1. बल + आत्मन्) f. *Tiaridium indicum* Çabdar. im ÇKDr.

बलाम्या f. = बला *Sida cordifolia* Râǵan. im ÇKDr.

बलाधिक (1. बल + अ°) adj. *an Kraft überlegen* Hit. 4,15. धावन्बलाधिको यः स्यात् so v. a. *wer im Laufen den Andern übertreffen sollte* Kathâs. 3,54. — बलाधिका H. an. 4,24 wohl fehlerhaft für बलाकिका.

बलाधिकरण (1. बल + अ°) n. pl. *die Angelegenheiten des Heeres*

MBh. 12,2649.

बलाध्यक्ष (1. बल + अ°) m. *Aufseher über die Truppen, Kriegsminister:* सेनापतिबलाध्यक्षौ M. 7,189. Hariv. 15841. बलस्य R. 2,82,23. 25 (89,5. 7 Gorr.). 3,42,18. 6,75,22. Spr. 4400, v. l.

बलानीक (1. बल + अ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,6911. 7011.

बलानुज (1. बल + अ°) m. *der jüngere Bruder* Baladeva's, Bein. Kṛshṇa's, ÇKDr. nach den Purâṇa.

1. बलाबल (1. बल + अबल) n. *Kraft oder Schwäche, die verhältnissmässige Kraft, — Stärke, — Bedeutsamkeit* R. 1,7,12. 22,7. 75,14. Hit. 88,8. eines Stoffes Jâçn. 2,181. परात्मनोः शत्रुवादीनाम् Ragh. 17,59. स्वार्° AV. Prât. 3,55, Schol. in der Einl. अर्घ° *die verhältnissmässige Höhe eines Preises* M. 9,329. त्रिवर्ग° Daçak. in Benf. Chr. 182,2. °सूत्र Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 169,a,15. बलाबलादिपरिष्कार desgl. Hall 190. — Vgl. अ°.

2. बलाबल (wie eben) adj. *bald stark und bald schwach* Mârk. P. 116,23.

बलाभ्र (1. बल + अभ्र) n. *ein Heer in Gestalt einer Wolke* MBh. 4,1704.

बलामोटा f. *ein best. Strauch,* = नागदमनी Bhâvapr. im ÇKDr.

बलाय m. = बल *ein best. Baum* (s. वरुण) Çabdak. im ÇKDr.

बलालक m. *Flacourtia cataphracta Roxb.* (पानीयामलक) Çabdak. im ÇKDr.

बलावस्थ (1. बल + अवस्था) adj. *kräftig, stark* (vgl. बलस्थ) Mârk. P. 58,39.

बलाश s. बलास.

बलाश्व (1. बल + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten, der den Bein. Karaṁdhama führt, Mârk. P. 122,8. 9. 21.

बलास m. 1) *eine best. Krankheit,* etwa *schwindsüchtiger Schleimauswurf; Schwindsucht* (nach Mahidh.) VS. 12,97. अयो दासा आङ्गनस्य तक्मा बलास आदहिः AV. 4,9,8. व°, कास 5,22,11. 6,14,1. fgg. 127,1. अस्थि बलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत् 9,8,10. — 2) *der phlegmatische Humor,* so v. a. कफ und श्लेष्मन् Trik. 2,6,17. H. 462. Suçr. 1,149,3. 152, 16. 2,464,20. °वर्धन 1,177,12. °घ्न 21. °नाशकर 182,5. 199,5. — 3) *eine Geschwulst in der Kehle, welche am Schlingen hindert,* Suçr. 1,306,15. 307,19. 308,1. — Bisweilen बलाश geschrieben. Vgl. अ°.

बलासक (von बलास) m. *ein messingfarbiger Fleck im Weissen eines kranken Auges* Suçr. 2,311,10.

बलासग्रथित (ब° + ग्र°) n. *eine best. Form von Ophthalmie* Suçr. 2, 305,11. 326,1. 329,12. 325,18.

बलासिन् (von बलास) adj. *an Schleimauswurf krank, schwindsüchtig* AV. 6,14,2.

बलाह्वकन्द (बल - आह्वा + क°) n. *eine best. Wurzel,* = गुलञ्चकन्द Râǵan. im ÇKDr.

1. बलि m. Siddh. K. 249, b, 8 v. u. 1) *Steuer, Abgabe, Tribut* (AK. 2, 8,1,27. 3,4,25,166. 26,197. H. 745. an. 2,501. Med. l. 35. Halâj. 2, 278); *Darbringung, Spende, Geschenk:* भरन्त विश्वे बलिं स्वर्णः RV. 1,70, 9. तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दूरात् 5,1,10. बलिं शीर्षाणि जभ्रुरश्व्यानि 7,18,19. 8,89,9. AV. 3,4,3. 6,117,1. Später mit हर् st. भर् verbunden: अहं एवैष बलिर्ह्रियते TBr. 1,2,2,2. हरन्त्यस्मै विशो बलिम् 2,7,18,3. 3,12,2,7. विशः क्षत्रियाय Çat. Br. 1,3,2,15. राज्ञे 11,2,6,14. 1,5,3,18. 6,3,17. 8,2,17. Pańkav. Br. 15,7,4. तस्य वै मे बलिं कृणुत Çat. Br. 14,9,2,13. सर्वाभ्यो दिग्भ्यो बलिमावहन्ति Ait. Br. 7,34. सर्वे ऽस्मै देवा बलिमावहन्ति Taitt. Up. 1,5,3. — बलिषड्भागहारिन् *erhebend* Spr. 3580. सांवत्सरिकमाप्तैश्च राष्ट्रादाहारयेद्बलिम् *erheben lassen* M. 7,80. धर्म्यमाहारयेद्बलिम् so v. a. *erheben* 10,119. यस्तु बलिं गृह्णाति पार्थिवः 9,254. Ragh. 1,18. यो ऽरक्षन्बलिमादत्ते करं शुल्कं च पार्थिवः M. 8,307. बलीनां सम्यगादानात् MBh. 2,1205. तान्सर्वान्धार्मिको राजा बलिं विष्टिं च कारयेत् 12,2873. — So heissen insbes. 2) *Spenden, welche als Abgabe von Speisen oder Opfern Göttern, halbgöttlichen Wesen, Menschen oder Thieren, namentlich Vögeln, aber auch leblosen Gegenständen gereicht werden; jede nicht unter den engern Begriff des Opfers fallende Huldigungsgabe,* AK. 2,7,13. 3,4,26,197. H. 447. 822 (= भूतयज्ञ). 837. H. an. Med. Halâj. 1,128. अन्नार्कूतिभ्यो बलिं हरेत् Çat. Br. 11,5,6,2. यद्बलिं करोति स भूतयज्ञः Âçv. Gṛhj. 3,1,9. 4,8,22. 4,9,8. Gobh. 1,4,9. fgg. Pâr. Gṛhj. 2,15. 17. an Schlangen Gobh. 3,7,11. fgg. Âçv. Gṛhj. 2, 1,9. Çâṅkh. Gṛhj. 4,15. Pâr. Gṛhj. 2,14. Z. d. d. m. G. IX, lxxiv. प्रवासे पुत्रो भ्राताथ वा पत्नी शिष्यो वास्य बलिं हरेत् Çâṅkh. Gṛhj. 2,17. चैत्याय Âçv. Gṛhj. 1,12,1. दिश्य Kauç. 8. 34. 51. — अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तु तर्पणम्। होमो दैवो बलिर्भौतो नृयज्ञो ऽतिथिपूजनम्॥ M. 3,70 (Verz. d. Oxf. H. 267, b, 42. fg.). 74. 6,34. Hariv. 4534. R. 1,53,13. प्रसीदन्ति अपि देवा बलिभिर्भूतविग्रहाः Spr. 3154. बलिं नाश्नन्ति वायसाः Suçr. 1,116, 20. 323,21. रणभूमेर्बलिक्षमम् — तच्छिरः कमलोच्चयम् Ragh. 10,45. 70. इन्द्रान्तकाप्पतीन्दुभ्यः सानुगेभ्यो बलिं हरेत् M. 3,87. 89. 91. 108. 121. मातृभ्यो बलिमुपहर Mṛkkh. 8,23. MBh. 14,1916. यद्दद्यं स्यात्ततो दद्याद्बलिम् M. 6,7. Vet. in LA. 31,7. Mârk. P. 93,8. काले च पुष्पैर्बलयः क्रियन्ते MBh. 13,524. 14,1918. Suçr. 1,15,6. Mṛkkh. 8,22. तरोः Kathâs. 20,27. 45,40. रुद्रस्य बलिसंभारं कारयामास 39. वास्त्वं बलिमकल्पयत् R. 2,25,27. व्यादिदेश MBh. 14,1921. आकाश उत्क्षिपेत् M. 3,90. अग्निकन्यस्तबलिप्रदीपा Ragh. 2,24. Megh. 56. 83. नरश्छागस्तथा मेषो महिषः शशकस्तथा। शल्लकी शूकरश्चैव बलयः परिकीर्तिताः॥ Verz. d. Oxf. H. 103, a, 19. fg. वैश्वदेव°, रौद्र, वैष्णव R. 2,56,27. देवाश्च बलिहोमेन स्वाध्यायेन महर्षयः। श्राद्धेन पितरश्चैव तृप्तिं यान्तु Hariv. 2778. Wassiljew 179. fem.: ततो धूपैश्च गन्धैश्च माल्यैरुच्चावचैरपि। बलिभिर्विविधाभिश्च पूजयामास तं द्विजः॥ MBh. 12,9763. In comp. mit dem Gegenstande, dem die Gabe dargebracht wird, P. 2,1,36. भूत° Schol. Râǵa-Tar. 3,7. नाग° Saṁsk. K. 34, b, 3. नारायण° 33, b, 4. mit dem, was dargebracht wird: नीवार° Çâk. 96; vgl. नर°, पुष्प°; mit dem Orte oder der Zeit, wo oder wann die Gabe dargebracht wird: संध्या° Megh. 35; vgl. गृह°. — Vgl. बालेय.

2. बलि m. N. pr. gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. 1) eines Daitja, eines Sohnes des Virokana, der die Herrschaft über die drei Welten erlangt hatte, diese aber wieder einbüsste, da er Vishṇu als Zwerge so viel Land zu geben versprach, als dieser mit drei Schritten ausmessen würde; Vishṇu bannte ihn in die Unterwelt, wo er als König herrschte. AK. 3,4,13,48. Trik. 2,8,21. 3,3,404. H. 221. 699. H. an. Med. Anh. 5,16. MBh. 1,2528. 3,1029. fgg. 15842. fgg. 5,297. 9,2700. 12,6146. 8059. fgg. 8218. fgg. 12943. 12947. 13,329. 2238. 4687. fgg. Hariv. 189. 2280. 3867. 6321. 14003. fgg. R. 1,31,4. 20. 3,68,16. Ragh.

7, 32. Megh. 38. Varâh. Bṛh. S. 58, 30 in Verz. d. B. H. 245. अतिदाना-द्वलिर्बद्धः Spr. 34. यातः स्मागखिलां प्रदाय हरये पातालमूलं बलिः 2462. 2871. Burn. Intr. 223. Lalit. ed. Calc. 299, 12 (वेमचित्री ist wohl eine Corruption von वैरोचनिः). Lot. de la b. l. 3. Kathâs. 45, 151. 335. Git. 1, 9. VP. 147. धृत्वा बलिसमः Bhâg. P. 1, 12, 25. 5, 24, 18. 6, 3, 20. 18, 9. 15. 8, 8, 3. 15, 1. fgg. Râǵa-Tar. 4, 495. ist Indra im 8ten Manvantara VP. 267. Bhâg. P. 8, 13, 12. Mârk. P. 78, 33. 80, 10. °पुत्र Bali's Sohn d. i. Bâṇa Verz. d. Oxf. H. 26, b, 45. — 2) eines Muni MBh. 2, 105. — 3) eines Fürsten MBh. 1, 4208. Pańkat. 183, 24. eines Sohnes des Sutapas Hariv. 1682. Bhâg. P. 9, 23, 4. VP. 444 (vgl. N. 12). — Vgl. बालेय.

बलिक m. N. pr. eines Nâgarâǵa Vjutp. 81.

बलिकर (1. ब° + 1. कर) P. 3, 2, 21. adj. *Tribut zahlend* MBh. 12, 3327. — Vgl. बलिकृत्.

बलिकर्मन् (1. ब° + क°) n. *das Darbringen einer Huldigungsgabe* Çâṅkh. Gṛhj. 1, 10. Pâr. Gṛhj. 2, 17. M. 3, 81. 94. Jâǵń. 1, 102. R. 2, 33, 20. 71, 35. Râǵa-Tar. 1, 179. Mârk. P. 51, 30.

बलिका f. *eine best. Pflanze*, = अतिबला Râǵan. im ÇKDr.

बलिकृत् (1. ब° + कृत्) adj. *abgabepflichtig*: वैश्य Ait. Br. 7, 29. — Vgl. बलिकर und बलिहृत्.

बलिदान n. = बलिकर्मन् Kâlikâ-P. im ÇKDr. Verz. d. B. H. No. 139. 330. 1034. 1061. 1254. Verz. d. Oxf. H. 102, a, 10 v. u.

बलिध्वंसिन् (2. ब° + ध्वं°) adj. *der* Bali *gestürzt hat*, m. Bein. Vishṇu's AK. 1, 1, 1, 16.

बलिन् (von 1. बल) 1) adj. *kräftig, kraftvoll* P. 5, 2, 136. H. 448. सो-मेनादित्या बलिनः RV. 10, 85, 2. Khând. Up. 7, 8, 1. M. 7, 174. MBh. 2, 1975. 1992. 3, 2025. N. 1, 1. Hip. 4, 14. R. 1, 1, 70. 54, 11 (55, 11 Gorr.). Suçr. 1, 158, 4. 204, 14. 323, 10. Sûrjas. 7, 24. Ragh. 16, 37. Spr. 1423. 1946. fg. 2091. 2836. Kathâs. 39, 69. 42, 102. 43, 100. अति° 38, 132. बा-हु°, ऊरु° TBr. 3, 9, 1, 3. MBh. 3, 2023. — 2) m. a) *Eber.* — b) *Stier.* — c) *Büffel.* — d) *Kameel* Gaṭâdh. im ÇKDr. — e) *Soldat* (vgl. बलस्थ): बलिनो ये सत्त्ववेगा साहसास्ते सत्त्विकाः AK. 2, 8, 2, 30. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543, 9 (?). — f) = Balarâma H. ç. 75. Çabdar. im ÇKDr. — g) N. pr. eines Sohnes des Vatsaprî Mârk. P. 118, 2. — h) *Phaseolus radiatus* H. 1171. — i) *eine Art Jasmin* (कुन्द). — k) *der phlegmatische Humor* (vgl. बलास) Gaṭâdh. — 3) f. *Sida cordifolia* (vgl. बला) Çabdak. im ÇKDr.

बलिनन्दन (2. ब° + न°) m. Bali's *Sohn* d. i. der Asura Bâṇa Çabdar. im ÇKDr.

बलिनिषूदन R. 1, 47, 7 fehlerhaft für बलनि° (ed. Bomb. बलसूदन). — Vgl. बलिसूदन.

बलिंदम (बलिम्, acc. von 2. बलि, + दम) m. Bali's *Bändiger*, Bein. Vishṇu's H. ç. 63.

बलिपुष्ट (1. ब° + पुष्ट) m. *Krähe* AK. 2, 5, 20. H. 1322, Sch. Halâj. 2, 90. — Vgl. बलिभुज्, बलिभोजन.

बलिपोदकी f. = उपोदकी Râǵan. im ÇKDr.

बलिप्रिय (1. ब° + प्रिय) m. *Symplocos racemosa* (लोध्र) Çabdak. im ÇKDr.

बलिबन्धन (2. ब° + ब°) adj. *der* Bali *in Banden schlug*, m. Bein. Vishṇu's H. 221, Sch.

बलिभद्र s. u. बलभद्र 2, e.

बलिभुज् (1. ब° + भुज्) 1) adj. *die hingeworfene Speisegabe verzehrend*: काक Spr. 2108. — 2) m. a) *Krähe* AK. 2, 5, 20. H. 1322. Halâj. 2, 90. मुक्त्वा बलिभुजं काकी कोकिले रमते कथम् Kathâs. 21, 80. Bhâg. P. 1, 18, 33. किं न प्रतीक्षसे ऽस्माकं गृहान्बलिभुजो यथा 9, 18, 16. Vgl. बलिभो-जन, बलिपुष्ट. — b) *Sperling* Çabdârthak. bei Wilson. — c) *Kranich* Wilson ohne Ang. einer Aut.

बलिभृत् (1. ब° + भृत्) adj. *Tribut zahlend* MBh. 4, 549. 8, 237. — Vgl. बलिहृत्.

बलिभोजन (1. ब° + भो°) m. *Krähe* R. 5, 36, 36. — Vgl. बलिभुज्, बलिपुष्ट.

बलिमन् (nom. abstr. zu बलिन्) m. *Kräftigkeit*: अ° *Entkräftung* Khând. Up. 8, 6, 4.

बलिमत् (von 1. बलि) adj. *Abgaben empfangend*: Agni TBr. 3, 12, 2, 7. *wo Speisegaben dargereicht werden*: निकेत Ragh. 14, 15.

बलिमन्दिर (2. ब° + म°) n. Bali's *Behausung, die Unterwelt* Çabdam. im ÇKDr.

बलिवर्द 1) m. *Stier* TBr. 3, 8, 20, 5. Çâṅkh. Gṛhj. 2, 16. बली° (nach Çânt. 3, 15 parox. oder proparox.) AK. 2, 9, 59. H. 1257. Halâj. 2, 108. Çat. Br. 12, 4, 1, 10. MBh. 8, 2005. 12, 464. 13, 5445. Spr. 299. 1370. Kathâs. 20, 27. Sâh. D. 62, 21. P. 1, 4, 52, Vârtt. 7, Sch. fälschlich °वर्ध geschrieben R. 2, 74, 20. Hit. 57, 17. Daçak. 30, 20. — 2) f. बलीवर्दी N. pr. eines Frauenzimmers Vop. 7, 7; vgl. बलीवर्दिन्. बलीवदी (?) gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4, 1, 126.

बलिविन्ध्य (ब° + वि°) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Raivata Bhâg. P. 8, 5, 2.

बलिवेश्मन् (2. ब° + वे°) n. Bali's *Behausung, die Unterwelt* H. 515.

बलिष्ठ (superl. zu बलिन्) 1) adj. *der stärkste, kräftigste, mächtigste* Ait. Br. 8, 12. इन्द्राग्नी देवानामोजिष्ठौ बलिष्ठौ TBr. 3, 8, 2, 1. Çat. Br. 3, 3, 1, 15. 4, 3, 1, 15. 19. 9, 2, 3, 3. Taitt. Up. 2, 8. Suçr. 1, 198, 16. Spr. 1423, v. 1. Bhâg. P. 1, 15, 26. 3, 5, 46. in der Bed. eines compar. mit einem abl. verbunden Ragh. 17, 59. बलिष्ठतम Ait. Br. 3, 44. — 2) m. *Kameel* Râǵan. im ÇKDr.

बलिष्णु adj. *geringgeachtet* (अपमानित) Uṇâdik. im ÇKDr. *arrogant, disrespectful* Wils. nach ders. Aut.

बलिसद्मन् (2. ब° + स°) n. Bali's *Behausung, die Unterwelt* AK. 1, 2, 1, 1.

बलिसूदन R. 1, 47, 2 fehlerhaft für बलसूदन, wie die ed. Bomb. hat.

बलिहन् (2. ब° + हन्) m. Bein. Vishṇu's, ein im ÇKDr. und bei Wilson nach H. 221 gebildetes Wort. — Vgl. बलिबन्धन.

बलिहरण (1. ब° + ह°) 1) adj. f. ई *zur Darbringung einer Huldigungsgabe dienend*: दर्वी Âçv. Gṛhj. 2, 1, 2. — 2) n. *das Darbringen einer Huldigungsgabe* Gobh. 1, 4, 36. Âçv. Gṛhj. 1, 2, 3. Pâr. Gṛhj. 1, 12. Kauç. 74. Suçr. 1, 2, 12. Verz. d. Oxf. H. 277, a, 2. 286, a, 10 v. u.

बलिहार adj. so v. a. बलिहृत् AV. 11, 1, 20.

बलिहृत् (1. ब° + हृत्) adj. *Steuer —, Abgabe leistend*: विशः RV. 7, 6, 5. 10, 173, 6. AV. 11, 4, 19. 12, 1, 62. TS. 1, 6, 2, 4. Kâṭh. 29, 9. Kauç.

3. — Vgl. बलिभृत्.

बलीकर् (1. बलि + 1. कर्) *zur Huldigungsgabe machen, dazu bestimmen:* (ददौ) भक्ताय नमोसं च देवार्चनबलीकृतम् Kathâs. 20,111.

बलीन m. N. pr. eines Asura MBh. 1,2679.

बलीयंस् (compar. zu बलिन्) *stärker, kräftiger; sehr stark, — kräftig* Ait. Br. 1,23. 2,16. बलीयस्तपति तस्माद्बलीयस्या वाचा मध्यंदिने शंसेत् 3,44. TBr. 1,5,9,1. Çat. Br. 1,6,3,7. 5,4,4,15. 11,5,3,8. Kauç. 76. MBh. 1,5991. 7045. 3,871. 4,754. 12,2108. 13,4446. R. 1,23,16. 3,55, 27. Spr. 1949. fgg. Suçr. 1,158,5. Kathâs. 26,15. अनात्मसमद् Bhâg. P. 4,3,16. वैराग्य 3,27,22. उद्योग Râga-Tar. 5,69. अ° Çat. Br. 1,6,3,7. 5,4,4,15. अति° Kathâs. 13,51. कोप Kâm. Nitis. 14,48. बलीयस्तर Spr. 191. कृतं चाकृताद्बलीयः so v. a. *hat mehr zu bedeuten* Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,20. so v. a. *den Ausschlag gebend* Z. d. d. m. G. IX, lxviii. Paribh. und Kâç. zu P. 1,1,50. — Vgl. अ°.

बलीयस adj. = बलीयंस् MBh. 12,5093. 13,4559.

बलीयस्त्व (von बलीयंस्) n. *das Mächtigersein, Uebermacht* Spr. 3549. धर्म° 3140. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 10. fg.

बलीवर्द s. u. बलिवर्द.

बलीवर्दिन् (von बलीवर्द) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. बालीवर्दिनेय.

बलीवर्दिनेय m. metron. von बलीवर्दी Vop. 7,7. — Vgl. बाली°.

बलीह *m. pl.* N. pr. eines Volkes: अर्कजश्च बलीहानाम् (कुलपांसनः) MBh. 5,2730. — Vgl. बाल्हिक.

बलूल (von 1. बल) adj. *kräftig, stark* gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. Vop. 7,32. fg. = बलं न सहते P. 5,2,122, Vârtt. 9.

बलोत्कटा (1. बल + उ°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2641.

बल्कस n. *Flocken (Stoffe, welche durch Destillation ausgeschieden werden)* Çat. Br. 12,8,1,16. 9,1,2.

बल्बज (später बल्वजा) m. Trik. 3,5,6 (वल्वज gedr.). *Elensine indica Gaertn.*, ein grobes Gras, das in einzelstehenden breiten Büscheln auf Weiden und an Wegen wächst, aber vom Vieh nicht geliebt wird, AK. 2,4,3,28. H. 1194. Halâj. 2,36. AV. 14,2,22. 23. गोर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेकृतो बल्बजा उदतिष्ठन् TS. 2,2,8,2. बल्बजा इध्मे च बर्हिषि चापि भवन्ति शक्रो वा एते ग्रासाः Kâth. 10,10. Pâr. Gṛhj. 2,5. Gobh. 1,5,20. Kauç. 78. बल्बजस्तुको: *Büschel oder Geflechte dieses Grases* Vâlakh. 7,3. मुञ्जबल्बजवंशादि MBh. 1,5782. M. 2,43. gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. gaṇa शरादि zu 3,144. Lalit. ed. Calc. 209,12 (वल्कज gedr.; vgl. aber bei Foucaux 173). 312,13. Nach Râgan. im ÇKDr. ist बल्वजा f. *eine andere Grasart* (सात्रे वागे im Hindi), = तृणबल्वजा, तृणेन्दु, दृढतुरा, दृढतृणा, दृढपत्री, पानीयाश्रा, मौञ्जीपत्रा. — Vgl. तृणबल्वजा, बाल्बजा, बाल्वजभारिक.

बल्बजमय adj. *aus dem Grase* Balbaga *gemacht* gaṇa शरादि zu P. 4,3,144.

बल्बजिक adj. von बल्बज gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. — Vgl. बाल्बजिक.

बल्बला onomatop. °कर् *stammelnd aussprechen, balbutire:* °कुर्वता गेयम् Pañkav. Br. 7,7,11.

V. Theil.

बल्बूथ m. N. pr. eines Mannes RV. 8,46,32.

बल्य (von 1. बल) P. 4,2,80. 1) adj. f. आ *Kraft verleihend, kräftigend* H. an. 2,373. Med. j. 39. Suçr. 1,172,20. 173,10. 175,8. 180,3. — 2) m. *ein buddhistischer Bettler* Trik. 1,1,24. — 3) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: अतिबला, अश्वगन्धा, प्रसारिणी und शिम्बीडी (sic) Râgan. im ÇKDr. — 4) n. *männlicher Samen* H. an. Med.

बल्ल in विप्रविद्धकुथबल्लाः MBh. 7,1217 fehlerhaft für °वल्गाः.

बल्लव (ब°) m. 1) *Kuhhirt* AK. 2,9,57. Trik. 3,3,418. H. 889, an. 3, 741. Med. v. 45. Halâj. 2,432. Vaiç. beim Schol. zu Çiç. 11,8. MBh. 3, 14821. 14825. Hariv. 16410. Spr. 2213. Çiç. 11, 8. Vop. 5, 6. °युवति Gît. 2, 5. 4,9. f. ई 2,19. Çabdar. im ÇKDr. Vgl. गोबल्लव. — 2) ein Name, den Bhîmasena als Koch beim König Virâṭa annimmt, H. an. Med. MBh. 4,28. 237. fg. 1020. 5,3472. — Daher 3) *Koch* AK. 2, 9,27. Trik. H. 723. H. an. Med. Halâj. 2,276.

बल्लवत्व (von बल्लव) n. *das Amt eines Kuhhirten* Hariv. 3403.

बल्लाल m. N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. II, 452. 454. Verfasser des Bhogaprabandha Verz. d. Oxf. H. No. 320. Auch °मिश्र Hall in der Einl. zu Vâsavad. 7. König बल्लाल Kuvalaj. 128,*a*.

बल्लालसेन (ब° + सेना) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. H. 124, *a*. eines Fürsten von Bengalen, der im 11ten Jahrh. n. Chr. regierte, Colebr. Misc. Ess. II, 188. *fg.* Banerjea 472.

बल्व (वल्व) n. N. *des 2ten* Karaṇa (s. करण 3, *m.*) Bâpûdeva in der Uebers. des Sûrjas. 25, N.

बल्वल m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für कल्कल VP. 193, N. 127.

बल्वी MBh. 12,4841 fehlerhaft für बल्ली, wie die ed. Bomb. hat.

बल्हि m. N. pr. eines Landes (Balkh) Uġġval. zu Uṇâdis. 4,117 (बह्लि geschr.). — Vgl. das folgende Wort und बाल्हि.

बल्हिक AV. Prât. 1,46. m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 12,9,3, 3. pl. N. eines Volkes H. 959. Uġġval. zu Uṇâdis. 4,117 (बह्लिक). तक्मन्मूजवतो गच्छ बल्हिकान्वा परस्तराम् AV. 5,22,7. 5. 9. — Vgl. बाल्हिक, बाल्हीक.

बल्हीक (बह्लीक) n. = बाल्हीक (वाह्लीक) *Asa foetida* Colebr. und Lois. zu AK. 3,4,1,9.

बव n. N. *des ersten* Karaṇa (s. करण 3, *m.*) Sûrjas. 2,68.

बष्कय adj. nach Çâkaṭâjana bei Râjam. zu AK. 2,9,71 und nach Sâj. *einjährig;* viell. *nachgeboren* (vgl. बष्किह): वत्से बष्कये ऽधि सप्त तन्तून्वि तत्निरे कवय ओतवा उ RV. 1,164,5. बष्कय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. — Vgl. बाष्कय.

बष्कयणी s. u. dem folg. Worte.

बष्कयिणी (von बष्कय) f. *eine Kuh, deren Kalb schon herangewachsen ist*, AK. 2,9,71. H. 1267. Halâj. 2,114. Mit einem Gattungsbegriff compon. P. 2,1,65. बष्कयणी तरुणवत्सा, गो° Schol. Fast überall बष्कयणी geschrieben.

बष्किह adj. = चिरप्रसूत Mah. *effetus:* अज VS. 24,16. — Vgl. बष्कय und बाष्किह.

बस्त (वस्त) m. *Bock* AK. 2,9,76. Trik. 2,9,24. H. 1275. Halâj. 2,122. अग्नं बस्तो (Sâj.: सर्वस्य वासयिताद्दित्यः) बोधयितारमब्रवीत् RV. 1,161, 13. VS. 14, 9. Çat. Br. 14,4,2,9. बस्ताजिन 9,3,4,14. TBr. 1,3,2,7.

Kâtj. Çr. 14,3,15. 17. Lâtj. 8,11,22. TS. 2,3,2,4. 5,3,1,5. 7,10,1. Kauç. 13. M. 11,138. Jâǵṅ. 3,268. MBh. 1,3486. Bhâg. P. 8,10,11. gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. यस्य वस्तसमो गन्धो गात्रे Mârk. P. 43,12. °मूत्र Çârṅg. Saṁh. 3,8,16. 11,31. °मुख adj. Bhâg. P. 4,2,23. Statt वस्तं भागे bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,89 glaubt Aufrecht वस्तम्छागे lesen zu dürfen. — Vgl. बास्त und बास्तायन.

बस्तकर्ण (ब° + कर्ण) m. *Shorea robusta* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अजकर्णक.

बस्तगन्धा f. *eine best. Pflanze*, = अजगन्धा Râǵan. im ÇKDr.

बस्तगन्धाकृति (ब° + आकृति) *eine best. Pflanze*, = पुत्रदात्री Nigh. Pr.

बस्तमोदा f. *eine best. Pflanze*, = अजमोदा Râǵan. im ÇKDr.

बस्तवासिन् adj. wohl fehlerhaft für °वाशिन् *wie ein Bock meckernd* AV. 8,6,12. Ebenso बस्ताभिवासिन् (°शिन्) 11,9,22.

बस्तशृङ्गी (ब° + शृङ्ग) f. *eine best. Pflanze*, = मेषशृङ्गी Nigh. Pr.

बस्तान्त्री (बस्त + अन्त्र) f. = छगलान्त्री *Argyreia speciosa* oder *argentea Sweet*. Râǵan. im ÇKDr.

बंहि adv. nach Sâj. so v. a. क्षिप्रम्. उभा ता बंहि नश्यतः ṚV. 1,120,12.

बह् s. बंह्.

बहल (von बह्) 1) adj. *dicht, dick* (von einem Stoffe, einer flüssigen Masse) H. 1447. Suçr. 1,45,4. 64,11. 343,5. 2,310,15. तुषारवर्ष Râǵa-Tar. 4,367. नृपबहलमांसमस्तिष्कपङ्कप्राग्भार Prab. 5,7. °फेनिलबुद्बुदौघैः 55,5. °रुधिरतोयाः 87,11. समन्ताशास्तम्बेरमकर्णतालास्फालनबहलतरपवनसंपात 2,7. बहलानुरागकुरुविन्द so v. a. *dunkelroth* Çiç. 9,8. *derb* von einem Tone Prab. 85,3. *breit, umfänglich* Suçr. 1,54,17. 2,201,16. अश्रु° so v. a. *von Thränen erfüllt* Daçak. 128,13. *mannichfach, vielfach:* परिवादबहलदोष Mṛkkh. 55,23. क्लिष्टबहलक्लेश Kathâs. 36,73. adv.: बहलोद्यतविप्रमत्तवीवाहविधि (?) 34,255. In allen aus Prab. angeführten Stellen hat die v. l. बहुल. — 2) m. *eine Art Zuckerrohr*. — 3) f. आ a) *Anethum Sowa Roxb.* (शतपुष्पा) Râǵan. im ÇKDr. — b) *grosse Kardamomen* (स्थूलैला) Bhâvapr. im ÇKDr.

बहलगन्ध (ब° + ग°) n. *eine Art Sandel* (शम्बरचन्दन) Râǵan. im ÇKDr.

बहलचक्षुस् (ब° + च°) m. *eine best. Pflanze*, = मेषशृङ्गी Ratnam. im ÇKDr. Auch eine Lesart चक्षुर्बहल wird erwähnt, wofür unsere Hdschr. चक्षुर्बहुल liest. — Vgl. बहलाङ्ग.

बहलता (von बहल) f. *Dicke* Suçr. 2,200,1.

बहलत्वच (von ब° + त्वच्) m. *weiss blühender* Lodhra Râǵan. im ÇKDr.

बहलवर्त्मन् (ब° + व°) n. *eine best. Augenkrankheit, ein* (durch Anschwellungen) *verdicktes Augenlied* Suçr. 2,308,20; vgl. 307,19. m. Çârṅg. Saṁh. 1,7,87.

बहलाङ्ग = बहलचक्षुस् Nigh. Pr.

बहि m. N. pr. eines Piçâka in einer etym. Spielerei MBh. 8,2064.

बहिरङ्ग (बहिस् + अङ्ग) adj. *äusserlich, das Aeussere betreffend, unwesentlich* (Gegens. अन्तरङ्ग) P. 8,3,15, Vârtt. 2. Schol. zu P. 7,2,98. Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,34. 37. Madhus. in Ind. St. 1,20,10. Davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu P. 6,1,71. 7,4,29. °ता f. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 53. Gleichbedeutend mit बहिरङ्ग ist अन्तरङ्गेतर, wofür bei Gold. fälschlich अन्तरङ्गतर steht.

बहिरर्गल (बहिस् + अ°) *ein Riegel von aussen:* सबहिरर्गला (मञ्जूषा) Kathâs. 4,46.

बहिरर्थ (बहिस् + अर्थ) m. *ein äusseres Object* Bhâg. P. 7,5,31.

बहिर्गिरि (बहिस् + गि°) m. *das ausserhalb des Gebirges gelegene Land:* अन्तर्गिरिं च कौन्तेय तथैव च बहिर्गिरिम्। तथैवोपगिरिं चैव विजिग्ये MBh. 2,1012. pl. *das daselbst wohnende Volk:* अन्धाश्च वङ्गा राजन्नन्तर्गिर्यस्तथैव च। बहिर्गिर्यङ्गमलजा मागधा मानवर्जकाः ॥ 6,357. °गिर dass.: अन्तर्गिर्या बहिर्गिराः Mârk. P. 57,42.

बहिर्गेहम् (von बहिस् + गेह) adv. *ausserhalb des Hauses* MBh. 8,2099.

बहिर्ग्रामम् (von बहिस् + ग्राम) adv. *ausserhalb des Dorfes* P. 2,1,12, Sch. °ग्रामप्रतिश्रय M. 10,36.

बहिर्द्वार (बहिस् + द्वार) n. *der Platz draussen vor der Thür* AK. 2, 2,16. 12. H. 1007. 1010. °द्वारि MBh. 5,1214. Cit. in den Scholien zu Kâtjâj. 2,219. आ °तः Kathâs. 38,142.

बहिर्धा (von बहिस्) adv. praep. (mit abl.) *draussen, auswärts, ausserhalb, hinaus aus:* इदमहं तप्तं वार्बहिर्धा यज्ञान्निः सृजामि VS. 5,11. TS. 7,2,9,2. बहिर्धास्मादिन्द्रियं वीर्यं दध्यात् TBr. 1,8,6,1. Çat. Br. 1, 3,1,11. 2,3,1,35. 7,5,2,31. 8,3,1,11. 6,2,7. 12,9,2,4. द्विषन्तं यज्ञान्निर्भजति बहिर्धा करोति 11,5,9,5. स बहिर्धा पुरुषाद्राकाशः Khând. Up. 3, 12,7. °भाव Kâtj. Çr. 9,1,8. अ° Çat. Br. 8,3,1,11. 6,2,7.

बहिर्ध्वजा (बहिस् + ध्वज) f. Bein. der Durgâ H. ç. 48.

बहिर्निर्गमन (बहिस् + नि°) n. *das Hinausgehen aus* (abl.) Verz. d. Oxf. H. 344, *a*, 9.

बहिर्निःसारण (बहिस् + नि°) n. *das Hinausbringen, Hinausschaffen* P. 5,4,62, Sch.

बहिर्भव (बहिस् + भव) adj. *aussen befindlich, äusserlich* H. 1541. Gegens. अन्तर्ज (कामि) 1202.

बहिर्मुख 1) (बहिस् + मुख) adj. *a) der sein Gesicht fortwendet, sich abwendend von, Nichts wissen wollend von:* शैवो वा वैष्णवो वापि यो वा स्यादन्यपूजकः। सर्वं पूजाफलं हन्ति शिवरात्रिबहिर्मुखः ॥ Aiçâna-Saṁh. in Tithjâdit. im ÇKDr. ज्ञाना वेदबहिर्मुखाः Verz. d. Oxf. H. 68, *a*, 36. अतिबहिर्मुखानपि स्वपरान्कर्तुम् (*greatly devoted to external things* Muir nach Molesworth) Çrîdharasv. bei Muir, ST. 4, 44,19. बहिर्मुखीभवति स्वस्माल्लोकात् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 256. — *b) aus dem Munde hinausgehend* (Gegens. अन्तर्मुख) H. 1368. — 2) m. fehlerhaft für वह्निमुख *eine Gottheit* Çabdârthak. bei Wilson.

बहिर्मुद्रा (बहिस् + मु°) f. Verz. d. Oxf. H. No. 646.

बहिर्यात्रा (बहिस् + या°) f. *ein Gang —, eine Fahrt hinaus:* °त्रां न गच्छति R. 2,114,12.

बहिर्यान (बहिस् + यान) n. dass. Mṛkkh. 99,5.

बहिर्योग (बहिस् + योग) 1) adj. *auf aussen bezüglich, der äussere* P. 1,1,36. Halâj. 5,85. Verz. d. B. H. No. 646 (?). — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63.

बहिर्लम्ब (बहिस् + ल°) adj. *stumpfwinkelig*, von einem Dreieck (*wo die Senkrechte ausserhalb des Dreiecks fällt*) Colebr. Alg. 58.

बहिर्लापिका (बहिस् + ला°) f. *eine Art Räthsel*, nämlich *ein solches, das nicht zugleich die Auflösung enthält* (Gegens. अन्तर्लापिका), Molesw.

बहिर्लोम (बहिस् + लोमन्) adj. *auswendig behaart, mit den Haaren*

*nach aussen gekehrt* (Gegens. अन्तर्लोमन्) P. 5,4,117. Vop. 6,24.

बहिर्वर्तिन् (बहिस् + व°) adj. *ausserhalb befindlich* Molesw.

बहिर्वासस् (बहिस् + वा°) n. *Obergewand* (Gegens. अन्तर्वासस्): अ° adj. Bhâg. P. 9,8,6.

बहिर्विकार (बहिस् + वि°) m. *eine äussere Entstellung*, euphem. Bez. der *Syphilis* Molesw.

बहिर्वृत्ति (बहिस् + वृ°) f. *die Beschäftigung mit den Dingen ausserhalb*: एकाग्रो हि बहिर्वृत्तिनिवृत्तिस्तत्त्वमीक्षते Kathâs. 27,52.

1. बहिर्वेदि (बहिस् + वे°) adv. *ausserhalb der* Vedi, *aus der* Vedi *hinaus*: पशुं बहिर्वेदि नयति Ait. Br. 2,11. अन्तर्वेदि द्वौ पादौ भवतो बहिर्वेदि द्वौ 8,5. TS. 2,5,11,2. 6,6,4,1. Çat. Br. 3,6,1,26. 8,6,3,6. Âçv. Çr. 1,12. 4,8. Kâtj. Çr. 14,3,4. 17,5,8. 19. बहिर्वेदि मूत्रं कुर्युः Lâtj. 2,6,13. M. 11,3. MBh. 12,6041. — Vgl. बहिर्वेदिक.

2. बहिर्वेदि (wie eben) f. *der Raum ausserhalb der* Vedi: °वेद्याम् = बहिर्वेदि adv. MBh. 13,3003. Mârk. P. 133,24.

बहिर्वेदिक (wie eben) adj. *ausserhalb der* Vedi *geschehend u. s. w.* Kull. zu M. 4,227. — Vgl. बाहिर्वेदिक.

बहिर्व्यसन (बहिस् + व्य°) n. *die üble Gewohnheit ausserhalb des Hauses*, euphem. Bez. für *Hurerei*; davon adj. °व्यसनिन् *diesem Laster ergeben* Molesw.

बहिश्चर (बहिस् + चर) 1) adj. *draussen sich tummelnd, auswärtig, die Angelegenheiten ausser dem Hause besorgend*: तथा च तं तत्र न जज्ञिरे जना बहिश्चरा वाप्यथ वान्तरेचराः MBh. 4,311. अथ वै धार्तराष्ट्रेण प्रयुक्ता ये बहिश्चराः so v. a. *auswärtige Spüher* (चर) 865. 12,3710. ते स्म राज्ञो बहिश्चराः 4340. प्राण, हृदय *der (das) nach aussen getretene Athem, — Herz* so v. a. *das Abbild des eigenen Athems, — Herzens, lieb wie der eigene Athem, wie das eigene Herz*: एष कंसस्य सततं प्राणास्तात बहिश्चरः Hariv. 4294. रामस्य दक्षिणो बाहुर्नित्यं प्राणो °रः R. 3,38,13. 6,4,26. दीनारान् — प्राणानिव °रान् Kathâs. 33,156. Mârk. P. 23,84. सार्ववाहस्यार्थपतेर्विमर्दको °राः प्राणाः Daçak. in Benf. Chr. 192, 2. °रं हृदयं पाण्डवानाम् Draup. 6,15. Vgl. 1. बहिष्प्राण. — 2) m. *Krebs* (*aus seiner Schale herauskriechend*) H. 1332; vgl. बहिष्कुटीचर.

बहिःशीत (बहिस् + शीत) adj. *aussen kühlend* Suçr. 1,155,17.

बहिःश्रि adv. viell. *herausfahrend* (Gegens. अन्तःश्रि), von einer best. Aussprache Çat. Br. 11,4,2,5. श्रीर्वै स्वरो बाह्यत एव तच्छ्रियं धत्ते Schol.

बहिष्क (von बहिस्) adj. *äusserlich*: (शुचिः) बहिष्कान्तरिते नित्यम् MBh. 13,6604.

1. बहिष्करण (बहिस् + 2. करण) n. *ein äusseres Organ* (Gegens. अन्तःकरण) Kâm. Nîtis. 1,34.

2. बहिष्करण (von 1. कर् mit बहिस्) n. *das Ausschliessen von* (abl.) Kâç. zu P. 2,4,10.

बहिष्कार (wie eben) m. *Ausschliessung, Verjagung*: पुरात् H. an. 4,177.

बहिष्कार्य (wie eben) adj. *auszuschliessen* M. 2,11. सर्वस्माद्विजकर्मणः 103.

बहिष्कुटीचर (बहिस् - कु + चर) m. = बहिश्चर *Krebs* Trik. 1,2,21 (बहिःकु° gedr.).

बहिष्कृति f. = बहिष्कार Med. n. 186.

बहिष्क्रिय (बहिस् + क्रिया) adj. *von den heiligen Handlungen ausgeschlossen* Mârk. P. 17,24.

बहिष्क्रिया (wie eben) f. *eine äussere, nach aussen gerichtete Handlung* MBh. 3,15144.

बहिष्टाज्ज्योतिस् (बहिष्टात् + ज्यो°) adj. Bez. einer Trishṭubh, *deren letzter* Pâda *8 Silben zählt*, Ind. St. 8,232.

बहिष्टात् (von बहिस्) adv. *ausserhalb*: एकौ ऽन्तरतः प्राणाः, द्वौ द्वौ बहिष्टात् TS. 6,4,9,3. Çat. Br. 6,7,1,2. 8,1,4,10. Kâṭh. 26,6.

बहिष्पट (बहिस् + पट) *Obergewand* Verz. d. Oxf. H. 269, a, 3 v. u.

बहिष्परिधि (बहिस् + प°) adv. *ausserhalb der sog.* Paridhi-*Hölzer*: यद्बहिःपरिधि स्कन्देत् TS. 2,6,6,2. Çat. Br. 1,3,3,16. 12,8,1,6. Âçv. Çr. 1,12. बहिष्परिध्याग्नीध्र एनां जुहुयात् 3,13. Kâtj. Çr. 19,3,17.

बहिष्पल v. l. für बर्हिष्पल gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

बहिष्पवमान (बहिस् + प°) n. (sc. स्तोत्र) N. *eines gewöhnlich aus drei* Tṛka *bestehenden* Stotra *bei der Frühspende, welches ausserhalb der* Vedi *gesungen wird* (z. B. *die Verse* RV. 9,11,1—9); vgl. Haug, Ait. Br. S. 120, Anm.; über andere Formen S. 347, Anm. Ait. Br. 3,1. 14. Çat. Br. 4,2,5,11. 21. 10,1,2,7. m. (nämlich स्तोम) Ait. Br. 2,22. TBr. 1,5,9,7. Çâṅkh. Çr. 9,21,1. 14,31,2. — TBr. 2,2,8,3. 3,8,22,1. TS. 3,1,10,3. 6,3,1,1. 4,9,2. Çat. Br. 12,3,4,3. Kâṭh. 27,4. Khând. Up. 1,12,4. Âçv. Çr. 1,4. Kâtj. Çr. 20,5,2. Lâtj. 2,1,9. 2,1. 9,9,19. f. ई (sc. स्तोत्रिया, d. i. ऋच्) Pañkav. Br. 6,8,5. 17. 18. 11,2,1.

बहिष्पवित्र (बहिस् + प°) adj. *des* Pavitra *ermangelnd* (vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 744,16). Çat. Br. 4,1,1,3.

बहिष्पिण्ड (बहिस् + पि°) adj. *dessen Knoten aussen sind* Kâtj. Çr. 16,5,1.

बहिष्प्रज्ञ (बहिस् + प्रज्ञा) adj. *dessen Erkenntniss nach aussen gerichtet ist* Mâṇḍ. Up. 3. Weber, Râmat. Up. 337. fg. 342. fg. (बहिःप्रज्ञ gedr.).

1. बहिष्प्राण (बहिस् + प्राण) m. *der ausserhalb des Körpers befindliche Athem, was man lieb hat wie das eigene Leben, das an's Herz Gewachsene, das Geld* Bhâg. P. 5,14,5 (बहिःप्राण und व° gedr.). Vgl. रामस्यापि शरीरतः । लक्ष्मणो लक्ष्मिसंपन्नो बहिःप्राण इवापरः R. 1,19,21 und बहिश्चर.

2. बहिष्प्राण (wie eben) adj. *dessen Athem* oder *Leben draussen ist* TS. 6,1,1,4.

बहिस् adv. praep. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Der Auslaut geht vor क und प in ष über P. 8,3,41. *draussen* (*ausserhalb des Hauses, des Dorfes, der Stadt, des Reiches* u. s. w.), *von aussen, hinaus, ausserhalb von* (abl.) AK. 3,4,25,189. 5,17. H. 1541. P. 2,1,12. Vop. 5,21. तं बहिर्धन्वोदवहन् Ait. Br. 2,19. बहिर्वेदेः Çat. Br. 9,4,2,3. कुलायात् 14,7,1,13. 6,9,30. Âçv. Çr. 10,8. Kâtj. Çr. 2,4,46. 16,2,22. Kauç. 74. Lâtj. 4,2,4. 6,19. M. 2,79. 4,72. 96. 97. 5,68. 11,182. Çâk. Ch. 56,6. Râga-Tar. 3,16. 184. 4,63. 5,353. 6,43. Pañkat. 226,22. Kathâs. 3,63. 4,56. 10,111. 17,70. 23,36. कटिति प्रविश गेहं मा बहिस्तिष्ठ Spr. 990. Bhâg. P. 3,11,39. 19,24. 4,24,55. 5,1,34. AK. 2,6,2,32. Spr. 1552. कः स्वभावगभीराणां लक्षयेद्बहिरापदम् 3891. मुखबाहूरुपज्जानां या लोके जातयो बहिः M. 10,45. Prab. 48,11. Sâh. D. 62,8. 11. बहिर्ग्रामात्प्रतिश्रयः M. 10,51. Jâǵń. 2,272. जनपदाद्बहिः R. 2,53,2. 1,60,30. Sûrjas. 3,5. 12,13. 13,

16. Ragh. 8,14. Kathâs. 6,41. 7,45. 8,12. 19,28. 38,54. Râǵa-Tar. 1,238. 4,515. Bhar. zu Çâk. 3,6. Prab. 41,9. Bhâg. P. 3,11,6. 22. (भाषा) बहिर्वेदाय्यते धर्मान्नियताद्यावहारिकात् M. 8,164. बहिस्त्वं तत्रधर्मतः MBh. 14,2304. Mârk. P. 27,5. तद्बहिः *ausserhalb desselben* Spr. 3612. अ° *inwendig, im Herzen* Bhâg. P. 3,9,37. बहिर्ग्रामान्निनयेरन् Jâǵń. 3,295. MBh. 4,795. Mṛkkh. 98,24. Kathâs. 10,110. वह् Râǵa-Tar. 4,570. चर् Bhâg. P. 6,18,49. या 4,29,8. प्राणा यान्तु बहिः Kât. 2. Kathâs. 28,143. गम् 5,39. 6,156. 20,118. AK. 3,3,18. Çuk. 44,4. निर्गम् Kathâs. 5, 8. 7, 20. Mârk. P. 22,46. 23,91. H. 1034. निर्या Vid. 114. निष्क्रम् Pańkat. 233, 4. निष्पत् Arǵ. 10,62. निःसृ Hit. 14,21. 25,2. 58,8. संसारदुःखं बहिःकृतिलपन्ति Bhâg. P. 3,5,38. भू Z. d. d. m. G. 14, 375,24. जलाद्बहिर्भव *komme aus dem Wasser heraus* Pańkat. 141,19. ग्रामबहिर्भूत *aus dem Dorfe herausgetreten* P. 3,1,119, Sch. राष्ट्रादेनं बहिः कुर्यात् *verjagen aus* M. 8,380. विषयाद्बहिष्कृतः Spr. 22. Hit. 115,9. Z. d. d. m. G. 14, 372,22. ये त्वग्रयो नेन्द्रस्य अग्न्यागाराद्बहिष्कृताः *herausgenommen* R. 2, 76,13. बहिष्कृता हिमवता गङ्गया च बहिष्कृताः। सरस्वत्या यमुनया कुरुक्षेत्रेण चापि ये ॥ *ausserhalb des* Him. u. s. w. *wohnend* MBh. 8,2029. बहिः कुर्युः सर्वकार्येषु चैव तम् *ausschliessen* Jâǵń. 3,295. ज्ञातिबहिष्कृत *von den Blutsverwandten verstossen* Kâm. Nîtis. 9,23. तापसैर्बहिष्कृताम् R. 3,77,17. ईर्ष्यारोषौ बहिष्कृत्य पीतशेषमिवोदकम् *von sich abwerfen* R. Schl. 2,27,8. स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यान् Bhag. 5,27. सोमाकृत्या बहिष्कृतौ *ausgeschlossen von* Bhâg. P. 9,3,26. सर्वधर्मबहिष्कृत M. 9,238. Jâǵń. 1,93. MBh. 3,13353. 14,2306. तीर्थबहिष्कृतः *frei von* Râǵa-Tar. 1,38. चेतनया बहिष्कृते हुताशने Bhâg. P. 4,21,40. कामभोग° *ermangelnd des Liebesgenusses, des Liebesgenusses zu pflegen nicht vermögend* MBh. 3,10353. Kathâs. 7,23. यज्ञदान° *sich enthaltend* MBh. 3, 1760. रसज्ञान° *beraubt, ermangelnd, nicht besitzend* 13,4045. सर्वदोष° R. 3,41,34. Kathâs. 27,208. रागद्वेष° *frei von* Râǵa-Tar. 1,7. 91. 3,329. 6,118. लक्ष्मी° 153. बहिष्कृत und बहिर्गत so v. a. *zur Erscheinung gekommen, leibhaftig erschienen*: तस्यामजनि मे सुतः। बहिष्कृतः कुलस्येव कृत्स्नस्य हृद्योत्सवः Kathâs. 22,153. बहिर्गतमिवानन्तं तद्विवेश पुरोत्तमम् 10,49. अचिरेण च तां प्राप पुरीम् — बहिर्गतामिवात्मीयदेशदर्शननिर्वृतिम् Vid. 323. — Vgl. बाह्य.

बहिस s. बर्स.

बहिःसंस्थ (बहिस् + सं°) adj. *ausserhalb* (der Stadt) *gelegen*, — *befindlich*: मथुरायां °स्थं निधानम् Kathâs. 34,68.

बहिःसद् (बहिस् + सद्) adj. *draussen sitzend*, Bez. *eines Verachteten* TBr. 3,4,1,16.

बहीनर (ब°) m. N. pr. eines Mannes P. 7,3,1, Vârtt. 1. ein Fürst MBh. 2,326. ein Grosssohn Çatânîka's Bhâg. P. 9,22,42. Verz. d. Oxf. H. 40,b,21. — Vgl. अहीनर.

बहीरज्जु adv. so v. a. रज्ज्वा बहिर्भागे Kâtj. Çr. 16,8,22.

बहु (von बह्, बंह्) Uṇâdis. 1,30. adj. f. बहु und बह्वी P. 4,1,45. Vop. 4,28. Accent eines mit बहु anlautenden adj. comp. P. 6,2,30. 175. fg. Im Ṛv. selten, nur im 10ten Buch öfter gebraucht; im AV. ganz gewöhnlich. 1) *reichlich, viel, zahlreich; vielfach, oftmalig* AK. 3, 2,12. 62. Trik. 3,3,458. H. 1425. 1430. an. 2,600. Med. h. 6. Halâj. 4, 16. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 10,50. Ṛv. 1,84,9. 93,4. बह्वीश्च भूयसीश्च 188,5. 2,18,3. बह्वनामेवमाय सख्यें 33,12. न बह्वो न दभ्राः 4,25,5. बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रः 6,75,5. 10,14,1. बहुभ्यो जनाय 102,8. 107,3. बह्वीः समाः 124,4. 142,3. 5. स्वर्गे लोके बहु स्त्रैणमेषाम् AV. 4,34,2. अन्नमदद्बहु 10,8,22. बहवः, अर्भकाः 1,27,3. 18,3,61. VS. 19,44. 23,25. TBr. 2,2,1,3. Ait. Br. 1,7. 2,2.11. 3,23. 5,30. 7,18. 8,11. Çat. Br. 14, 6,8,10. 7,1,14. ओदन Kâtj. Çr. 5,6,30. 6,3,18. — M. 3,129. N. 5,42. 7,17. 9,21. 13,13. R. 1,1,9. 8,21. Kathâs. 4,76. बह्व्यः स्त्रियः M. 8,77. R. 2,89,8. Çâk. 71. सुबह्वः स्त्रियः Vid. 288. बहु: (fehlerhaft für बह्व्यः) सत्यस्य कन्या: Hariv. 8003. अल्पं वा बहु वा फलम् M. 7,86. कल्याण 3,55. रुधिर Hip. 2,11. N. 24,15. Kathâs. 4,85. बह्वी कथा Spr. 916. बहु देयं च नो ऽस्तु M. 3,259. अल्पस्य हेतोर्बहु हातुमिच्छन् Ragh. 2, 47. बहुना किं प्रलापेन R. 1,53,25. यन्न दग्धो ऽस्मि तद्बहु *das will viel sagen* MBh. 13,2863. त्वया हि मे बहु कृतम् — यत् N. 18,18. किं बहुना *wozu der vielen Worte?* Çâk. 25,16. 39,2. Hit. 37,20. Vet. in LA. 12,20. 32,1. Vedântas. (Allah.) No. 149; vgl. किमन्यैर्बहुभाषितैः Vet. in LA. 17,7. mit dem gen.: अल्पं वा बहु वा यस्य श्रुतस्योपकरोति यः M. 2,149. *reich an* (intr.): प्रजयेन बहुं कृधि VS. 17,50. Çat. Br. 1,8,1, 9. वीर्यबह्वी नक्षत्रे: 2,1,4,28. 10,6,1,6. बहुगु, बह्वश्वा, बहुशाविका u. andere compp. TBr. 3,8,5,3. बहुपुष्पफलोपग M. 1,46. Indr. 5,14. R. 1,1,30. Pańkat. 176,3. compar. बहुतर *zahlreicher, mehr, allzuviel, recht viel*: किं स्विद्बहुतरं तृणात् MBh. 3,17344. चिन्ता बहुतरी तृणात् 17345. °दिवस° *mehrere Tage* Schol. in der Einl. zu Kaurap. न पथ्यं नेपथ्यं बहुतरमनङ्गोत्सवविधौ *allzuviel* Spr. 2792. किमर्थमसौ बहुतरं याचते *etwas viel* Vet. 29,3. बहुतर इव जातः (अग्निः) *umfangreicher, stärker* Ṛt. 1,26. एतदेवास्माकं बहुतरं यदयम् — निर्वाणं प्रतिलभामहे *es ist schon sehr viel für uns, dass* Saddh. P. 4,28,b. superl. बहुतम in der Stelle: आ बहुतमात्पुरुषादन्नमत्ति *bis auf die fernsten Nachkommen* Shadv. Br. 2,1. बहु adv. *viel, wiederholt, oft; stark, sehr*: बहु साकं सिसिचुरुत्समुद्रिणम् Ṛv. 2,24,4. बह्वेद्वैतदयामि 10,10,11. अयैषां बहु बिभ्यतामिषवो घ्नन्तु मर्मणि AV. 8,8,20. 4,28,4. पृथिव्यां बहु रोचते 11, 5,26. Çat. Br. 4,1,5,14. बहु लायमवृषात् TS. 2,4,1,2. न बहु वदेत् Pańkav. Br. 13,12,14. बहु कृत: Çat. Br. 6,5,3,11. 8,1,1,2. P. 5,4,20, Sch. Kenop. 25. Bhâg. P. 4,7,39. संश्रयत्येव तच्छीलं नरो ऽल्पमपि वा बहु *in geringerem oder in höherem Grade* M. 10,60. विलप्य करुणं बहु N. 10,28. 11,19. 13,38. Daç. 2,55. Hit. 43,12. °शस्त MBh. 13,475. °कल्याण N. 12,29. °रम्य R. 4,26,7. °मान्य MBh. 3,12842. °चित्र Spr. 3161. °निर्वेदवान् Pańkat. III, 188. °सदृश *sehr ähnlich*, — *passend* 75,15. Nach P. 5,3,68 und Vop. 7,64 vor adjj. *beinahe, ziemlich* (vgl. °तृण, °त्रिवर्ष): बहुपटु Sch. बहु (könnte auch als acc. neutr. gefasst werden) मन् *Jmd oder Etwas für viel halten, zu schätzen wissen, hoch anschlagen*: वित्ते रमस्व बहु मन्यमानः Ṛv. 10,34,13. न पुष्टं बहु मन्यते VS. 23,31. Çat. Br. 14,6,8,12. Çâṅkh. Çr. 16,4,4. MBh. 3,747. 10063. Spr. 2473. 2887. Çâk. 143. Ragh. 12,89. Kathâs. 5,27. 32,178. Mârk. P. 77, 10. Sâh. D. 59,8. 60,8. Bhatt. 3,53. 5,84. 8,12. येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि लाघवम् Bhag. 2,35. N. 15,12. भर्तुर्बहुमतता भव Çâk. 82. Spr. 1434. उमायास्तद्बहुमतं भविष्यति R. 1,38,8. Mṛkkh. 177,9. Sâh. D. 35, 13. सीता प्राणैर्बहुमता *höher als das Leben gestellt* R. 1,67,23. त्वं भूतसंघं बहु मानयेथाः Mârk. P. 25,15. compar. बहुतरम् adv.: बहुतरं कृ-

त्कृत्य रोदिष्यसि Spr. 28. विवसि बहुतरं स्तोकमुर्व्या प्रयाति Çâk. 7. बहुतरं भूरि विलप्य MBh. 14, 2341. भूयो बहुतरं साधु मधुरं चाप्यगायताम् R. Gorr. 1, 3, 62. — 2) *stattlich, tüchtig, kräftig:* वहन्ति यं हरितः सप्त बह्वीः AV. 13, 2, 4. 6. 7.

बहुक 1) adj. proparox. (von बहु) *theuer gekauft* Schol. zu P. 5, 1, 22. fg. 4, 1, 23. f. बहुका P. 7, 3, 44, Sch. — 2) m. *a)* = अर्क H. an. 3, 73. fg. Med. k. 128. *Calotropis gigantea* Wils. — *b) Krebs.* — *c) eine Hühnerart* (दात्यूह). — *d)* = जलखादक H. an. = जलखातक Med. *the digger of a tank* Wilson. — Die gedr. Ausg. der Med. hat बाहुक st. बहुक, ÇKDr. und Wilson aber führen nach dieser Aut. बहुक auf.

बहुकण्टक (बहु + क°) 1) m. Bez. verschiedener *dorniger Pflanzen: eine Varietät von Asteracantha longifolia Nees.* (क्षुद्रगोक्षुर), *Hedysarum Alhagi* (यवास) und *Phoenix paludosa Roxb.* (हिन्ताल). — 2) f. आ *Solanum Jacquini Willd.* (अग्निदमनी) Râgan. im ÇKDr.

बहुकण्टा (बहु + कण्ट = कण्टक) f. *Solanum Jacquini Willd.* Râgan. im ÇKDr.

बहुकन्द (बहु + क°) 1) m. *Arum campanulatum Roxb.* (शूरण). — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = कर्कटी Râgan. im ÇKDr.

बहुकर (बहु + 1. कर) P. 3, 2, 21. 1) adj. *a) Vieles thuend, mannichfach nützend:* निहन्ता वैरकाराणां सतां बहुकरः सदा Bhatt. 5, 78. — *b) der da kehrt, fegt* AK. 3, 1, 13. H. 363. — 2) m. *Kameel* Trik. 2, 9, 23. — 3) f. ई *Besen* H. 1016.

बहुकरणीय (बहु + क°) adj. *der (angeblich) viel zu thun hat, zu Nichts Zeit hat* Vyutp. 69. — Vgl. बहुकृत्य.

बहुकर्णिका (von बहु + कर्ण) f. = आखुकर्णी *Salvinia cucullata Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. बहुपर्णिका.

बहुकाम (बहु + काम) adj. *viele Wünsche habend* Çâñkh. Çr. 10, 21, 15.

बहुकार (बहु + 1. कार) adj. *viel wirkend* VS. 10, 28.

बहुकीट (बहु + कीट) m. N. pr. eines Grâma bei den Völkern im Norden gaṇa पलद्यादि zu P. 4, 2, 110. — Vgl. बाहुकीट.

बहुकुलीन und बहुकुल्य adj. von बहु + कुल P. 4, 1, 140, Sch. — Vgl. बाहुकुलेयक.

बहुकूर्च (बहु + कूर्च) m. *eine Art Kokosnuss* (मधुनालिकेरिक) Râgan. im ÇKDr.

बहुकृत (बहु + कृत) adj. f. आ P. 4, 1, 52, Vârtt. 4, Sch.

बहुकृत्य adj. = बहुकरणीय Vyutp. 69.

बहुकृत्वस् s. u. बहु.

बहुकेतु (बहु + केतु) m. N. pr. eines Berges R. 4, 44, 70.

बहुक्रम (बहु + क्रम) m. ein Krama (s. क्रम 8.) *von mehr als drei Worten* RV. Prât. 11, 11.

बहुक्षम (बहु + क्षम) 1) adj. *Vieles duldend.* — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1, 1, 9.

बहुगन्ध (बहु + ग°) 1) adj. *stark riechend.* — 2) m. *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* — 3) f. आ *a) eine Knospe von Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* (चम्पककलि d. i. चम्पककलि). — *b) Jasminum auriculatum* (यूथिका). — *c) Nigella indica Roxb.* (कृष्णजीरक). — 4) n. *Zimmet* Râgan. im ÇKDr.

बहुगन्धदा (बहु-ग° + दा von 1. दा) f. *Moschus (vielen Geruch gebend)* Râgan. im ÇKDr.

बहुगर्ह्यवाच् (बहु + ग°-वाच्) adj. *viel Tadelhaftes sprechend, geschwätzig* H. 347.

बहुगव (बहु + गव = गो) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1657. VP. 447. Bhâg. P. 9, 20, 3.

बहुगुडा (बहु + गुड) f. *Solanum Jacquini Willd.* Nigh. Pr. — Vgl. बहुगुहा.

बहुगुण (बहु + गुण) 1) adj. P. 6, 2, 176 (in Bezug auf den Accent). *a) vieldrähtig:* °गुणा रज्जुः P. 6, 2, 176, Sch. — *b) vielfach, viel:* बहुवर्षसहस्राख्ये काले बहुगुणे गते MBh. 5, 4040. भूयं बहुगुणं कृत्वा R. 1, 64, 7. फल 62, 27. वाच्य 2, 103, 16. — *c) viele Vorzüge besitzend:* ब्राह्मणा P. 6, 2, 176, Sch. — 2) m. N. pr. eines Devagandharva (möglicher Weise aber auch adj. in der Bed. von 1, c) MBh. 1, 4814. — Vgl. बाहुगुण्य.

बहुगुरु s. u. चुम्बक 1, c.

बहुगुहा f. = बहुगुडा Nigh. Pr.

बहुग्रन्थि (बहु + ग्र°) m. *Tamarix indica* Çabdak. im ÇKDr.

बहुग्रह (बहु + ग्रह) adj. *viel nehmend, — empfangend:* कमण्डलु, अमात्य Spr. 599.

बहुचारिन् (बहु + चा°) adj. *viel wandernd* AV. 11, 3, 46.

बहुचित्र (बहु + चित्र) adj. *überaus mannichfaltig, — verschiedenartig:* ज्ञानापवाद Spr. 3161.

बहुच्छद (बहु + छद) *Alstonia scholaris R. Br.* (सप्तपर्ण) Nigh. Pr.

बहुच्छिन्ना (बहु + छि°) f. *eine best. Pflanze,* = कन्दगुडूची, बहुरुहा u. s. w. Râgan. im ÇKDr.

बहुजन्य s. u. बाहुजन्य.

बहुजल्प (बहु + ज°) adj. *geschwätzig* Spr. सर्वथा im 3ten Theile.

बहुजव adj. zur Erkl. von उरुज्रि Nir. 12, 43.

बहुजात adj. zur Erkl. von तुविजात Nir. 12, 36.

बहुतय (von बहु) adj. *vielfach:* तेभ्यं एव दूरत्युत यद्बहुतया भवन्ति TS. 6, 1, 6, 6. Unsere Hdschr. tilgt übrigens im Text, wo das Wort an's Ende einer Khaṇḍikâ zu stehen kommt, und in der Aufzählung der Schlusswörter den Visarga, nimmt also instr. von बहुता an.

बहुतरकणिश (ब°, compar. von बहु, + क°) m. *eine best. Kornart* (रागिन्) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. गुच्छकणिश.

बहुतराम् (vom compar. von बहु) adv. *in hohem Grade, stark, sehr:* अमृताभिषिक्ता Kaurap. 29.

बहुतलवशा f. *Iris Pseudacorus* Nigh. Pr.

बहुतस् (von बहु) adv. *von vielen Seiten* Schol. zu P. 5, 3, 7. 8.

बहुता (wie eben) f. *Vielheit* ÇKDr. — Vgl. बहुत्व.

बहुतिक्ता (बहु + ति°) f. *Solanum indicum L.* (काकमाची) Râgan. im ÇKDr.

बहुतिथ (wie eben) adj. *vielfach, viel* P. 5, 2, 52. Vop. 7, 42. काल N. 13, 2. 86. Sâv. 4, 1. MBh. 3, 8582. Çâk. 100. ad 193. Bhâg. P. 9, 19, 11. Mârk. P. 22, 1. °थे ऽहनि *viele Tage hindurch* N. 9, 12. MBh. 1, 4323. तपस् *mannichfache Kasteiungen* Bhâg. P. 1, 16, 33. °थम् adv. *sehr, in hohem Grade:* अनशाना बहुतिथं शरीरमुदशोषयत् MBh. 5, 7478.

बहुतृण (ब° + तृ°) n. *beinahe Gras, so zu sagen ein Grashalm* Çiç. 2, 50.

बहुत्र (von बहु) adv. *unter Vielen* P. 5, 3, 10, Sch. Vop. 7, 9.

बहुत्रा (wie eben) adv. *unter Vielen, zu Vielen* RV. 10,164,2 (P. 5, 4,56, Sch.).

बहुत्रिवर्ष (बहु + त्रि-वर्ष) adj. *beinahe drei Jahre alt* LÂTJ. 8,3,9.

बहुत्व (von बहु) n. 1) *Vielheit, Menge* ARG. 7,24. MBH. 1,1549. 15, 880. R. 6,3,49. 73,11. KAP. 1,149. KAN. 2,2,36. SÂÑKHJAK. 18. Spr. 997. ÇÂK. 68. Verz. d. Oxf. H. 222,b,1. ÇAÑK. zu KHÂND. UP. S. 14. HALÂJ. 2, 376. बहुत्वं परिगृह्णीयात्साक्षिद्वैधे नराधिपः *die Majorität, die Meinung der Majorität* M. 8,73. — 2) *Plural* AK. 2,9,84. Schol. zu P. 1,2,51. 4,1, Vârtt. 4.

बहुत्वक्क (बहु + त्वच्) m. *eine Birkenart* (भूर्ज) H. 1144.

बहुत्वच् (wie eben) m. dass. ÇABDAM. im ÇKDR. = बहुच्छद *Alstonia scholaris* NIGH. PR.

बहुधा (von बहु) adv. *auf vielfache Weise* P. 5,3,23, Sch. Vop. 7,109.

बहुदन्तीसुत m. *der Sohn der* Bahudantî (बहु + दन्त), N. pr. eines Autors KÂM. NÎTIS. 10,17. — Vgl. बाहुदन्तिपुत्र unter बाहुदन्तिन्.

बहुदानं zur Erkl. von पुरुदस्म ÇAT. BR. 4,3,2,12.

बहुदामन् oder °दामा (बहु + दामन्) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBH. 9,2628.

बहुदायिन् (बहु + दा°) adj. *freigebig* KHÂND. UP. 4,1,1.

बहुदुग्ध (बहु + दु°) 1) adj. f. आ *viel Milch habend;* °दुग्धा f. *eine Kuh, die viel Milch giebt,* H. 1269. — 2) m. *Waizen* RÂGAN. im ÇKDR.

बहुदुग्धिका (wie eben) f. *Tithymalus antiquorum Moench.* ÇABDAK. im ÇKDR.

बहुदेवत (बहु + देवता) adj. f. आ *an viele Gottheiten gerichtet:* ऋच् NIR. 11,11. 12,32. ÇÂÑKH. ÇR. 1,17,18.

बहुदेवत्य (wie eben) adj. *vielen Göttern gehörig:* पशु TS. 2,1,6,5. ÇAT. BR. 4,1,2,5. 6,6,1,8.

बहुदैवत (wie eben) adj. *auf viele Götter bezüglich* NIR. 12,40.

बहुदैवत्य (wie eben) adj. dass.: तत्त्व Verz. d. Oxf. H. 247,a,25. subst. Titel eines zum Çaiva-darçana gehörigen Werkes HALL 163.

बहुधन (बहु + धन) adj. *ein grosses Vermögen besitzend, reich;* davon nom. abstr. °त्व n. ÇÂK. 90,21.

बहुधा (von बहु) adv. P. 5,4,20. *in vielerlei Weise, — Formen, — Theilen; vielfach, mannichfaltig, wiederholt; an vielen Orten:* एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्ति RV. 1,164,46. 10,114,5. 51,1. 2. ऐच्छाम त्वा बहुधा 3. 164,1. AV. 2,34,4. विरूपाः 3,4,7. 6,71,1. KAUÇ. 101. AV. 4, 15,16. बहुधा यमिन्धते 23,1. 5,26,7. 9,1,3. 5,1. येषां व्रातानि बहुधा महान्ति 10,4,23. 12,1,4. 45. पृथक्प्राणा ब° पशूनाम् 12,3,21. 45. 13,3, 17. VS. 19,81. 31,19. एक आत्मा ब° स्तूयते NIR. 7,4. 10,34. AIT. BR. 1,28. 3,4. ÇAT. BR. 10,5,2,15. 12,7,2,13. 9,1,3. KAUÇ. 115. 124. KATHOP. 2,8. MUND. UP. 2,1,7. ÇVETÂÇV. UP. 4,1. BHAG. 9,15. 13,4. N. 5,15. 10,13. R. 2,47,12. Spr. 1726. 1955. ÇÂK. 75. MÂLAV. 4. BHÂG. P. 3,19, 15. MÂRK. P. 77,10. 99,18. PRAB. 16,8. SÂH. D. 59,3. योगेन बहुधात्मानं कृत्वा *vervielfältigen* MBH. 1,916. न मन्त्रं ब° कुर्यात् *unter die Leute bringen* 4,130. SÂÑKHJAK. 70. अनावृष्ट्या तदा राष्ट्रमभवद्बहुधा कृशम् so v. a. *sehr* HARIV. 2122.

बहुधात्मक (von ब° + आत्मन्) adj. *vielfältig:* स्वयंभू R. 4,44,120; vgl. MUIR, ST. 4,375.

बहुधान्य (बहु + धा°) m. Bez. *des 12ten (46ten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* VARÂH. BRH. S. 8,33. Verz. d. Oxf. H. 331,b,5 v. u. Journ. of the Am. Or. S. 6,180 (°धन्य).

बहुधार (बहु + 2. धारा) n. Indra's *Donnerkeil* RÂGAN. im ÇKDR.

बहुधीवन्, °धीवरी s. u. धीवन्.

बहुधेनुक (von बहु + धेनु) n. sg. *eine grosse Menge von Milchkühen* MBH. 2,2146. 2510.

बहुधेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,263. 265. Scheint eine falsche Form zu sein.

बहुध्मात (बहु + ध्मात) adj. *oft geglüht:* अयस् ÇAT. BR. 6,1,3,5.

बहुनाद (बहु + नाद) m. *Muschel (laut tönend)* RÂGAN. im ÇKDR.

बहुनिष्क (बहु + नि°) adj. = बहुनैष्किक P. 5,1,30, Vârtt. 2.

बहुपत्त्र (बहु + पत्त्र) 1) adj. *vielblättrig, vielschuppig.* — 2) m. *Zwiebel* RÂGAN. im ÇKDR. — 3) f. आ = तरुणीपुष्प RÂGAN. — 4) f. ई N. vieler Pflanzen: *Aloe perfoliata Lin.* (गृहकन्या), गोरक्षदुग्धा, व्रतुका, *Basilienkraut* (तुलसी), *eine Art Solanum* (बृहती), लिङ्गिनी RÂGAN., *Asparagus racemosus* RATNAM. 16. — 5) n. *Talk* (अभ्रक) RÂGAN. im ÇKDR.

बहुपत्त्रिका (wie eben) f. N. verschiedener Pflanzen: *Flacourtia cataphracta* (भूम्यामली), महाशतावरी, *Trigonella Foenum graecum* (मेथिका) RÂGAN. im ÇKDR.

बहुपत्नीक (von बहु + पत्नी) adj. *viele Frauen habend* ÇÂK. 90,21. अ° Schol. zu KÂTJ. ÇR. 9,3,11. *von vielen Frauen vollführt:* पान्नेजनोन्नयन ebend.

बहुपत्नीकता (vom vorherg.) f. *Vielweiberei:* न चाप्यधर्मः कल्याणा बहुपत्नीकता (°कृतां BRÂHMAN. 2,34) नृणाम् MBH. 1,6178.

बहुपद् oder °पाद् (बहु + पद्, पाद्) m. *der indische Feigenbaum (der Vielfüssige)* AK. 2,4,2,13. H. 1132.

बहुपद (बहु + पद) adj. *vielfüssig* BHÂG. P. 3,29,30.

बहुपन्नग (बहु + प°) m. N. pr. eines Marut's HARIV. LANGL. II,311. ब्रह्मपन्नग st. dessen ed. Calc. 11547.

बहुपर्णा (बहु + पर्ण) 1) adj. *vielblättrig* TS. 6,3,2,4. TBR. 3,2,1,2. KÂTH. 26,3. 7. — 2) m. *eine best. Pflanze,* = सप्तच्छद RÂGAN. im ÇKDR. — 3) f. ई *Trigonella Foenum graecum* (मेथिका) RÂGAN. im ÇKDR.

बहुपर्णिका (wie eben) f. = बहुकर्णिका *Salvinia cucullata Roxb.* RÂGAN. im ÇKDR.

बहुपशु (बहु + पशु) adj. *reich an Vieh* PAÑKAV. BR. 6,1,10. KÂTH. 28, 8. PÂR. GRHJ. 1,2.

बहुपाक्य (बहु + पा°) adj. *bei dem viel (für Arme) gekocht wird* KHÂND. UP. 4,1,1.

बहुपाद् s. बहुपद्.

बहुपाद (बहु + पाद) 1) adj. f. आ a) *vielfüssig* MBH. 14,1138. BHÂG. P. 4,29,2. — b) *aus mehreren Verstheilen bestehend:* गायत्री RV. PRÂT. 17,3. 31. — 2) m. *der indische Feigenbaum* RÂGAN. im ÇKDR.

बहुपाय्य (बहु + 2. पाय्य) adj. *viel schirmend:* स्वराज्य RV. 5,66,6. वयं तद्वः सम्राज आ वृणीमहे पुत्रो न बहुपाय्यम् 8,27,22.

बहुपुत्र (बहु + पुत्र) 1) adj. *viele Kinder habend.* — 2) m. a) *Alstonia scholaris R. Br.* (सप्तपर्ण) ÇABDAK. im ÇKDR. — b) N. pr. eines Pra-

ǵâpati R. ed. Bomb. 3,14,7 (20,7 bei Gorr., der es als adj. fasst). VP. 119. 123. Vâju-P. ebend. 50, N. 2. — 3) f. ई a) *Flacourtia cataphracta* Ratnam. 55. — b) Bein. der Durgâ H. ç. 58.

बहुपुत्रिका (wie eben) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2621.

बहुपुष्प (बहु + पु°) m. *der Korallenbaum* (पारिभद्र) Râǵan. im ÇKDr.

बहुपुष्पिका (wie eben) f. *Grislea tomentosa Roxb.* (धातकी) Râǵan. im ÇKDr.

बहुप्रकार (बहु + प्र°) adj. *vielfach* Mârk. P. 109,54. °रम् adv. *auf vielerlei Weise* R. 2,88,25 (96,27 Gorr.).

बहुप्रकृति (बहु + प्र°) adj. *aus mehreren primären Theilen (Wörtern) bestehend:* ein Compositum VS. Prât. 3,7.

बहुप्रज (बहु + प्रजा) 1) adj. *kinderreich* R. 1,6,6. P. 5,4,123, Sch. — 2) m. a) *Schwein* H. 1288. — b) *Saccharum Munjia* (मुञ्ज) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

बहुप्रजस् (बहु + प्र°) adj. ved. *kinderreich* P. 5,4,123. RV. 1,164,32. Nir. 2,8.

बहुप्रद (बहु + प्रद) adj. *freigebig* AK. 3,1,6. H. 385.

बहुप्रसू (बहु + प्रसू) f. *eine Mutter von vielen Kindern* H. 538.

बहुप्रेयसी (बहु + प्रे°) adj. *viele Geliebten habend* Vop. 6,14.

बहुफल (बहु + फल) 1) adj. *fruchtreich.* — 2) m. *Nauclea Cadamba Roxb.* H. an. 4,291. fg. Med. l. 137. = तेजःफल und विकङ्कत Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: *Solanum indicum Lin.* (काकमाची), *eine andere Art Solanum* (तविका), *Glycine debilis* (माषपर्णी), = त्रिपुसी (womit wohl त्रिपुषा *eine Art Convolvulus* gemeint ist), = शशाण्डुली und क्षुद्रकारवेल्ली Râǵan. im ÇKDr. *Flacourtia cataphracta* (भूम्यामलकी) Bhâvapr. im ÇKDr. — 4) f. ई Bez. verschiedener Pflanzen: *Emblica officinalis Gaertn.* Med. *Ficus oppositifolia* (फल्गु) H. an. = मृगेर्वारु Râǵan. im ÇKDr.

बहुफलिका (wie eben) f. *eine best. Pflanze,* = भूबदरी Râǵan. im ÇKDr.

बहुफेना (बहु + फेन) f. *eine best. Pflanze,* = सातला Râǵan. im ÇKDr.

बहुबल (बहु + 1. बल) 1) adj. *viel Kraft besitzend.* — 2) m. *Löwe* Râǵan. im ÇKDr.

बहुबाहु (बहु + बाहु) 1) adj. *vielarmig.* — 2) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1921. 2089.

बहुबीज (बहु + बीज) 1) adj. *viel Samen enthaltend.* — 2) n. *die Frucht der Anona reticulata* oder *squamosa* (गण्डगात्र) Çabdak. im ÇKDr.

बहुभद्र (बहु + भद्र) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,37.

बहुभस्त्रका und °भस्त्रिका (von बहु + भस्त्रा) P. 7,3,47, Sch.

बहुभाषिन् (बहु + भा°) adj. *geschwätzig* P. 5,2,125. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. अ° Âçv. Çr. 1,12. Davon nom. abstr. अबहुभाषिता Spr. 3639.

बहुभाष्य (vom vorherg.) n. *vieles Reden, Geschwätzigkeit* MBh. 12,9865. — Wohl fehlerhaft für बाहु°.

बहुभुज् (बहु + भुज्) adj. *viel essend, grosser Esser* MBh. 1,7161.

बहुभुज (बहु + भुज) adj. f. आ *vielarmig;* f. Bein. der Durgâ H. ç. 51 (बहुभुजा).

बहुभृज्ज् (बहु + भृज्ज्) adj. (nom. °भृट्) *viel backend* Vop. 26,69.

बहुभोजन (बहु + भो°) adj. *viel essend* Spr. 4733.

बहुमञ्जरी (बहु + म°) f. *Basilienkraut* Bhâvapr. im ÇKDr.

बहुमत्स्य (बहु + म°) n. *ein fischreicher Ort* Kauç. 47.

बहुमन्तव्य (von बहु + मन्) adj. *für viel zu halten, hoch anzuschlagen* Spr. 1474. MBh. 3,15441. Bhâg. P. 8,12,16.

बहुमल (बहु + मल) m. *Blei* Ratnam. im ÇKDr.

बहुमान (von बहु + मन्) m. *Hochachtung, Hochschätzung* (mit dem loc. der Person oder Sache, seltener mit dem gen. der Person) Arǵ. 4,56. R. 1,4,8. 2,43,6. Hariv. 7083. fg. Çâṇḍ. 44. Çâk. 90,1. Vikr. 34,3. पुरुष° Spr. 1615. धीरः स्पृशति बहुमानोन्नतिपदम् 2822. Mârk. P. 77,46. Sâh. D. 59,13. °पूर्वया सपर्यया Kumâras. 5,31. Vid. 146. Hit. 8,14. सहृत्सुपुरुष° Vikr. 2. कालिदासस्य कृतौ किं कृतो बहुमानः Mâlav. 3,14. तस्या लाभे क इह बहुमानः क्षितिभुजाम् *das Legen eines grossen Werthes auf* Spr. 193.

बहुमानिन् (von बहुमान) adj. *hoch angesehen, in hoher Achtung stehend* MBh. 3,16293.

बहुमान्य (von बहु mit मन्) adj. *Achtung verdienend* Kull. zu M. 2,117.

बहुमाय (बहु + माया) adj. *hinterlistig* Spr. 3360. 4506.

बहुमार्गी (बहु + मार्ग) f. *der Ort, wo viele Wege zusammentreffen,* H. 988. °मार्ग n. var. l.

बहुमित्र (बहु + मित्र) adj. *viele Freunde habend;* m. N. pr. s. बाहुमित्रायण.

बहुमुख (बहु + मुख) adj. *viele Mäuler habend, vielerlei sprechend:* लोक Bhâg. P. 9,11,10.

बहुमूत्र (बहु + मूत्र) adj. *viel harnend;* davon nom. abstr. °ता H. 470.

बहुमूर्ति (बहु + मू°) 1) adj. *vielgestaltig.* — 2) f. *die wilde Baumwollenstaude* Çabdak. im ÇKDr.

बहुमूर्धन् (बहु + मू°) adj. *vielköpfig;* m. Bein. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr.

बहुमूल (बहु + मूल) 1) adj. *viele Wurzeln habend* — 2) m. *eine Art Rohr* (इक्कट) Trik. 2,4,38. *Hyperanthera Moringa Vahl.* (शिग्रु) und = स्थूलसर d. i. स्थूलशर Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *Asparagus racemosus Willd.* (शतावरी). — 4) f. ई *Emblica officinalis Gaertn.* (माकन्दी) Râǵan.

बहुमूलक (wie eben) 1) m. a) *eine Art Rohr* (इक्कट) Gaṭâdh. und Bhûripr. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Nâga MBh. 1,1561. Verz. d. Oxf. H. 43,b, N. 4. — 2) n. *die wohlriechende Wurzel von Andropogon muricatus Retz.* (उशीर) Bhâvapr. im ÇKDr.

1. बहुमूल्य (बहु + मू°) n. *eine grosse Summe Geldes* Râǵa-Tar. 6,39.

2. बहुमूल्य (wie eben) adj. *kostbar* AK. 2,6,3,14. Pańkat. 176,3. ed. orn. 49,13.

बहुयज्वन् (बहु + य°) adj. f. eben so und °यज्वा Vop. 4,4.

बहुयाजिन् (बहु + या°) adj. *viele Opfer leitend, zu der Opferbesorgung* (aus Habsucht) *sich drängend* Sâj. zu Ait. Br. 1,16. TS. 2,5,10.

4. 6,4,2,2. 6,2,2. 7,3,10,4. Gobh. 1,1,16. Çâṅkh. Gṛhj. 1,1.

बहुयोजना (बहु + योजन) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2627.

बहुरथ (बहु + रथ) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1085. VP. 453. Bhâg. P. 9,21,30.

बहुरद् m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für बाहुबाध VP. 192, N. 90.

बहुरन्ध्रिका (von बहु + रन्ध्र) f. Bez. *einer best. Arzneiwurzel (viele Löcher habend)*, = मेदा Râǵan. im ÇKDr.

* बहुरमध्य (बहुर = बहुल + म°) adj. *in der Mitte breit:* इन्द्राय सोमं सोता मधुमन्तं वृष्टिवनिं तीव्रान्तं बहुरमध्यम् Ait. Br. 2,20; nach Sâj. बहुलमङ्गादिकमनुष्ठानं मध्ये प्रारम्भसमाप्त्यन्तराले यस्य; vielmehr *der Soma-Saft ist, so lange er gährt, breit d. h. dick, und scharf (spitz) am Ende, wenn er sich abgeklärt hat.* Uebrigens scheint die Formel einen Anklang an ṚV. 10,42,8 zu enthalten.

बहुरस (बहु + रस) 1) adj. *saftreich* Çat. Br. 13,4,4,10. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = महाज्योतिष्मती Râǵan. im ÇKDr.

बहुराजन् (बहु + रा°) adj. f. eben so, als auch °राजा und °राज्ञी Vop. 4, 5.

बहुरुहा (बहु + रु°) f. *eine best. Pflanze*, = कन्दगुडूची Râǵan. im ÇKDr.

बहुरूप (बहु + रूप) 1) adj. f. आ *vielfarbig, von mannichfaltigem Ansehen, mannichfach* H. 1469, Sch. VS. 24,14. धाना: TBr. 1,6,8,3. त्वाष्ट्रं बहुरूपमालभते 4,7,1. पशव: 1,6,3,2. 3. 3,9,2,4. अन्न TS. 2,1,6, 4. वशा 7,1. 7,1,5,7. Çat. Br. 13,2,5,4. 10,3. 3,2,3. 13,4,2,4. Kâtj. Çr. 20,4,26. Kauç. 126. 127. तपस् M. 1,49. वित्त MBh. 4,740. श्रेयस् R. 1,21,11. शक्ति Verz. d. Oxf. H. 109,a,24. दुर्गा Devî-P. 43 im ÇKDr. — 2) m. a) *Chamäleon* H. an. 4,209. Med. p. 28. — b) *Haar* Çabdar. im ÇKDr. — c) *das Harz der Shorea robusta* AK. 2,6,3,29. H. 647. H. an. Med. — d) *die Sonne* H. ç. 8. — e) Bein. Brahman's Çabdar. im ÇKDr. — f) Bein. Vishṇu's H. ç. 69. H. an. Med. — g) Bein. Çiva's H. ç. 40. MBh. 7,9619. — h) Bein. des Liebesgottes H. an. Med. — i) N. pr. eines Rudra MBh. 12,7585. Hariv. 166. VP. 121. Bhâg. P. 6,6,18. Verz. d. Oxf. H. 82, b, 25. 190, a, 37. — k) N. pr. eines Buddha Trik. 1, 1,16. — l) N. pr. eines Sohnes des Medhâtithi und eines nach ihm benannten Varsha Bhâg. P. 5,20,25. — 3) f. आ Bez. *einer der 7 Zungen des Feuers* H. 1099, Sch. Halâj. 1,68. — Vgl. बाहुरूप्य.

बहुरूपक (wie eben) 1) adj. *mannichfach;* adv. in °शोभित MBh. 7, 7899. — 2) m. *ein best. Thier*, = द्वादक Râǵan. im ÇKDr.

बहुरूपाष्टक (ब° + अष्टक) n. eine zusammenfassende Bez. für *acht* Tantra (ब्राह्मीतन्त्र, माहेश्वरी°, कौमारिका, वैष्णवी°, वाराही°, इन्द्राणी°, चामुण्डा° und शिवदूती°) Verz. d. Oxf. H. 108,b,35. fgg. 109,a,24.

बहुरेतस् (बहु + रे°) m. Bein. Brahman's Çabdar. im ÇKDr.

बहुरोमन् (बहु + रो°) 1) adj. *übertans haarig, — wollig.* — 2) m. *Widder* Hâr. 80.

बहुल (von बंह्, बंह्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,30. 1) adj. f. आ a) *dicht, dick, breit* Halâj. 2,187. 4,32. पृथ्वं पृथ्वी बहुला न उर्वी भव ṚV. 1,189, 2. शर्मन् 5,55,9. 6,50,5. AV. 12,3,8. वर्मन् ṚV. 10,101,8. AV. 8,5,19. 19,20,2. VS. 11,30. पृथू करस्ना बहुला गभस्ती ṚV. 6,19,3. 10,48,10. अश्मान: AV. 4,18,3. तमस् Ait. Br. 7,13. बर्हिर्बहुलं स्तृणीयात् *dicht, dick* Çat. Br. 1,3,3,10. Kâtj. Çr. 2,7,24. रजस् *dicker Staub* R. 6,3,34. 19,12. द्विगुणो बहुलतर: *doppelt so dick* Çat. Br. 8,7,2,10. — b) *umfänglich, ausgedehnt, gross:* चमसा: ṚV. 1,34,9. रयि 2,1,12. 3,1,19. 9,72,8. 107,21. TBr. 2,5,4,3. Himmel und Erde Naigh. 3,30. ṚV. 1, 185,7. 4,23,10. 10,178,2. Çat. Br. 2,2,1,16. विशाला बहुला भूमि: MBh. 2,638. — c) *reichlich, zahlreich, viel* AK. 3,2,12. H. 1425. an. 3,673. Med. l. 117. fg. Halâj. 4,16. इळो वि यासि बहुला: ṚV. 3,31,19. उत्स: 53,21. अहानि 7,76,3. 10,42,5. AV. 3, 14, 6. वर्ष 4,15,6. 38,6. 7, 52,2. 10,2,9. प्रजा 11,1,17. 12,3,29. प्राच्यो ग्रामता बहुलाविष्टा: *dicht bewohnt* Ait. Br. 3,44. TBr. 3,2,7,6. बहुलौषधिक Âçv. Gṛhj. 4,1,13. Çat. Br. 1,3,3,10. °पर्ण Kâtj. Çr. 6,1,8. 4,2,4. 25,7,15. Lâṭj. 8,5,4. Bhag. 18,24. N. 13,11. 35. MBh. 1,1347. fg. 2292. 5178. 7276. 7905. 4, 292. 934. 1250. 5,1967. R. Gorr. 2,89,13. Spr. 2475. 2744. 3317. Bhâg. P. 3,28,33. बहुल आत्मा वैश्वानर: Khând. Up. 5,15,1. compar. in Verbindung mit विद्या Çat. Br. 4,2,3,8. *reich an, voll von Etwas* (instr., in der Regel im comp. vorangehend): बहुलो ऽसि प्रजया च धनेन च Khând. Up. 5,15,1. व्याधि° (ग्राम) M. 4,60. दोष° (वन) MBh. 3,49. 5,7368. 13, 6403. Bhag. 2,43. कुमारीबहुला: स्त्रिय: *unter denen viele Jungfrauen sind* R. 2,65, 9. 3, 39, 29. 6, 28, 25. fg. Spr. 935. 2032. 3520. 4136. Suçr. 2,2,4. Kathâs. 41,60. Prab. 20,8. 77,9. 88,1. H. 129, Sch. दिव्यस्त्रीगीतबहुलो मारुतो ऽभिमुखो ववौ *begleitet von* MBh. 13,642. Vgl. पात्रे°. बहुलम् adv. *oft* Nir. 2,24. 3,18. 7,3. 4. 11,2. ṚV. Prât. 16, 49. VS. Prât. 3,17. AV. Prât. 3,8.13.17. P. 2,4,39. 73. 76. 3,2,88. 5,2,122. 6,1,34. 7,1,8 u. s. w. Vop. 26,220. — d) *schwarz* AK. 3,4,26,201. H. an. Med.; vgl. 2,a. — e) *unter den Plejaden* (s. 3,d) *geboren* P. 4,3,34. — 2) m. a) *die dunkle (dicke, trübe) Hälfte eines Monats* Trik. 3,3,402. H. 147. H. an. Med. Halâj. 1,50. MBh. 1,1292. 13,6040. 6042. 6162. Ragh. 11,15. Kumâras. 4,13. 7,8. Râǵa-Tar. 6,148. Weber, Ǵjot. 6. 30 (n. nach dem Schol.). बहुलेतरपक्षयो: Varâh. Laghuǵ. 2,6 in Ind. St. 2,284. — b) *Feuer* AK. 3,4,26,201. H. 1099. H. an. Med. Halâj. 1,62. — c) N. pr. eines Praǵâpati Vâju-P. in VP. 50, N. 2. — d) N. pr. eines Fürsten der Tâlaǵaṅgha MBh. 5,2729. — e) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57, 39. — 3) f. आ a) *Kuh* AK. 3,4,26,201. H. an. Med. Halâj. 2,113; vgl. h. — b) *Kardamomen* AK. 2,4,4,13. H. an. Med. — c) *die Indigopflanze* H. an. Med. — d) *die Plejaden* (कृत्तिका:) AK. 3,4,26,201. H. 109. Med. Halâj. 1,50. P. 4,3,34 (am Ende eines neutralen copul. comp.). Varâh. Bṛh. S. 7,9. 10,4. 11,54. — e) N. *der 12ten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,b,26. — f) N. pr. einer Göttin Kâlikâ-P. 23 im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 101,b,20. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2621. — g) N. pr. der Gattin Uttama's, eines Sohnes des Uttânapâda, einer Bâbhravjâ, Mârk. P. 69,6. — h) N. pr. einer mythischen Kuh Colebr. Misc. Ess. I, 193, N. Verz. d. Oxf. H. 5, b, 33 (Verz. d. B. H. No. 436); vgl. 3, a. — i) N. pr. eines Flusses MBh. 6,330 (VP. 183). — 4) n. a) *Luft* H. an. Med. — b) *weisser Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. — c) *eine best. grosse Zahl* Lalit. ed. Calc. 168,16. fg. — Vgl. बहुरमध्य, बह्वल, बंहिष्ठ, बंहीयंस्, बाहुल, बाहुलक, बाहुलि, बाहुलेय, बाहुल्य.

बहुलक s. बाहुलक.

बहुलगन्धा (ब° + गन्ध) f. *Kardamomen* Râǵan. im ÇKDr.

बहुलच्छद (ब° + छद) m. *eine roth blühende Hyperanthera Moringa Vahl.* (रक्तशिग्रु) Râǵan. im CKDr.

बहुलता (von बहुल) f. am Ende eines comp. *das Reichsein an:* दुः- ख° Suçr. 1,312,20.

बहुलत्व (wie eben) n. *Vielheit, Menge:* सेनानाम् MBh. 5,622. भूता- नाम् Hariv. 11731. *das Reichsein an:* कर्मणो दुःखबहुलत्वात् Schol. zu Kap. 1,85.

बहुलवण (बहु + ल°) adj. *viel Salz enthaltend;* n. *ein salzhaltiger Boden* Râǵan. im ÇDDr.

बहुलवर्मन् (ब° + व°) adj. *mit dichter Hülle umgeben* Çâṅkh. Çr. 8,24,6.

बहुलान्त (ब° + ग्रन्त) adj. *dickes Ende* (*Bodensatz, crassamen*) *habend:* प्र यंमन्तर्वृषसवासो ग्रग्मंन्तीव्राः सोमाः बहुलान्तास इन्द्रम् RV. 10, 42,8. — Vgl. बहुरमध्य.

बहुलाभिमान (ब° + ग्रभि°) adj. *viel bedrohend:* Indra RV. 10,73,1.

बहुलालाप (ब° + ग्रालाप) adj. *geschwätzig:* कववो बालका इव Spr. 170.

बहुलाश्व (ब° + ग्रश्व) m. N. pr. eines Fürsten VP. 391. Bhâg. P. 9,13,26.

बहुलिका f. = बहुला *die Plejaden* Çânt. 1,21, Sch.

बहुलीकार् (बहुल + 1. कर्), partic. °कृत 1) *erweitert, vermehrt, vergrössert:* तस्मिञ्जनपदे — कुरुभिर्बहुलीकृते MBh. 1,4347. तैरयं यादवो वंशः पार्थिवैर्बहुलीकृतः Hariv. 5253. Mârk. P. 21,92. — 2) *verbreitet, unter die Leute gebracht:* मन्त्र MBh. 7,462. तत्त्व Prab. 28,4. — 3) *zerstreut* (in übertr. Bed.): मनस् MBh. 14,4363. तथा वीवनिनो मत्ता विषयैर्ब- हुलीकृताः Hariv. 14594. — 4) *gedroschen, von der Spreu gereinigt* AK. 2,9,23. Trik. 3,3,165; vielleicht fehlerhaft für फलीकृत, wie Weber vermuthet.

बहुलीकरिष्णु (vom vorherg.) adj. *zu vergrössern bestrebt:* गुणांश्च फल्गून्बहुलीकरिष्णवो महत्तमाः Bhâg. P. 4,4,12.

बहुलीभाव (vom folg.) m. *das Sichverbreiten, unter-die-Leute-Kommen:* तेनैव च क्रमेणैष गतः कर्णपरंपराम् । प्रवादो °वं सर्वत्रापि पुरे ययौ ॥ Kathâs. 24,211.

बहुलीभू (बहुल + भू) *sich mehren:* छिद्रेष्वनर्था °भवन्ति Spr. 533. 781. 2334. *sich ausbreiten, sich verbreiten:* पैरेषु सो ऽहं °भवन्तमपां तरंगेष्विव तैलबिन्दुम् । सोढुं न तत्पूर्वमवर्णमीशे Ragh. 14,38. °भूतमेत- त्किं न कथ्यते *ruchbar geworden, unter die Leute gekommen* Çâk. 79,11.

बहुवचन (बहु + व°) n. *die Mehrzahl, die Casusendungen und die Personalendungen der Mehrzahl* Çat. Br. 13,5,1,18. Nir. 5,23. 11,16. एकस्या एव पूजनार्थे बहुवचनम् 12,7. AV. Prât. 1,78. 84. P. 1,4,102. fg. 21. 58. fgg. 63.

बहुवत् (von बहु) adv. *pluraliter, im Plural* Çâṅkh. Çr. 6,1,27. 9, 23,13. Gobh. 2,5,3. Âçv. Çr. 5,4. ग्रपि द्विवदपि बहुवत् *im Dual und Plural* Nir. 2,24. 27. 11,16.

बहुवर्ण (बहु + वर्ण) adj. *vielfarbig:* गैधेरक्त Suçr. 2,289,17. पुष्प H. 63. Davon nom. abstr. °ता f. *Vielfarbigkeit* Suçr. 1,171,2.

बहुवर्त (बहु + वर्त) N. pr. einer Oertlichkeit; s. बाहुवर्तक.

बहुवल्क (बहु + व°) m. *Buchanania latifolia Roxb.* (प्रियाल) Râǵan. im ÇKDr.

बहुवल्ली (बहु + व°) f. *ein best. Strauch,* = डोडी Râǵan. im ÇKDr.

बहुवादिन् (बहु + वा°) adj. *viel redend, schwatzend* VS. 30,19. ग्र° Lâṭj. 3,6,7. Gobh. 1,5,26.

बहुवार (बहु + वार) m. *Cordia Myxa Lin.* Çabdar. im ÇKDr. °क m. dass. AK. 2,4,2,15. Ratnam. 161. °फल Kull. zu M. 5,6. बाहु° ÇKDr. nach Râǵan.

बहुवार्षिक (von बहु + वर्ष) adj. f. ई *viele Jahre während:* ग्रनावृष्टि R. 1,8,12.

बहुवि (बहु + वि) adj. *viele Vögel enthaltend:* वन P. 1,3,19, Sch. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,133.

बहुविघ्न (बहु + विघ्न) adj. *mit vielen Schwierigkeiten verbunden;* davon nom. abstr. °ता f. Vṛddha-Kâṇ. 15,10.

बहुविद् (बहु + विद्) adj. *viel wissend:* ब्राह्मण TBr. 3,12,8,11. Khând. Up. 7,5,2. Âçv. Çr. 3,12. Çâṅkh. Çr. 3,19,9.

बहुविद्य (von बहु + विद्या) adj. *gelehrt;* davon nom. abstr. °ता f. *Gelehrsamkeit* Spr. 4713.

बहुविध (von बहु + विधा) adj. *vielfach, mannichfach* AK. 3,2,43. H. 1469. परिदेवितम् Brâhman. 3,2. यज्ञाः Bhag. 4,32. R. 1,58,20. डान 2,92,31. Spr. 2071. °धो मानो डैने पठिउते 2179. Mârk. P. 21,102. Prab. 16,17. Kaurap. 31. °धम् adv. R. 1,62,8. 2,52,54. Mṛkkh. 31,11. Pañkat. 28,13.

बहुवित्त (बहु + वि°) adj. = बहुवैत्तिक Kâç. zu P. 5,1,31.

बहुविस्तीर्ण (बहु + वि°) 1) adj. *stark ausgebreitet;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 1656. — 2) f. ग्रा = कुचिकावृत, vulg. कुचड् Çabdak. im ÇKDr. *Abrus precatorius* Wilson nach ders. Aut.

बहुवीर्य (बहु + वीर्य) 1) m. *Terminalia Bellerica Roxb.* (विभीतक) Gaṭâdh. im ÇKDr. *Amaranthus polygonoides Roxb.* (तण्डुलीयशाक), *Bombax heptaphyllum* (शाल्मलि) und *Vanguiera spinosa Roxb.* (मदन) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. ग्रा *Flacourtia cataphracta* (भूम्यामली) Râǵan.

बहुवैत्तिक s. बहुवित्त.

बहुव्ययिन् (बहु + व्य°) adj. *viel ausgebend, verschwenderisch* Halâj. 2,210.

बहुव्रीहि (बहु + व्रीहि) adj. *viel Reis besitzend;* m. *ein adjectivisches (possessives) Compositum; ein Compositum, dessen letztes Glied ein Substantiv ist, welches aber in der Composition seine Selbständigkeit verliert, indem es mit dem vorangehenden Worte zu einem blossen Merkmal eines andern Begriffes herabsinkt* (ein einzelnes Beispiel zum Namen der ganzen Klasse erhoben; vgl. तत्पुरुष). P. 2,2,23. 35. 1,1,28. 4,1,12. 25. 52. 5,4,73. 113. 6,2,1. 106. 138. 162. 197. AK. 3,6,8,44. °वत् adv. P. 8,1,9.

बहुशक्ति (बहु + श°) 1) adj. *eine grosse Macht besitzend.* — 2) m. N. pr. eines Prinzen Pañkat. 3,12.

बहुशत्रु (बहु + शत्रु) 1) adj. *viele Feinde habend* Spr. 1958, v. l. — 2) m. *Sperling* Çabdak. im ÇKDr.

बहुशब्द (बहु + श°) m. *der Plural* Lâṭj. 2,2,27.

बहुशल्य (बहु + श°) m. *eine roth blühende* Khadira-*Art* Râǵan. im ÇKDr.

बहुशस् (von बहु) adv. *vielfach; oftmals, wiederholt* P. 5, 4, 42 nebst Vârtt. 6, 3, 35, Vârtt. 1. Vop. 7, 68. स एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि विकरोति TS. 1, 5, 9, 2. बलीन्क्रियेत् Kauç. 74. N. 18, 7. 19, 12. 28. 23, 20. 26. 24, 3. R. 1, 1, 49. 2, 96, 8. Suçr. 1, 132, 18. 168, 2. 2, 248, 13. Çâk. 22. 59. Megh. 105. Spr. 1575. 2196. 3195. Kathâs. 45, 394. Mârk. P. 52, 29. सु° Sâv. 5, 84.

बहुशाख (बहु + शाखा) adj. *vielästig* TBr. 3, 2, 1, 2. TS. 6, 3, 3, 4. Davon nom. abstr. °त्व n. in übertr. Bed. Ind. St. 5, 160, 2.

बहुशाल (बहु + शाला) m. *Tithymalus antiquorum Moench.* (स्नुही) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. बाहुशाल.

बहुशिख (बहु + शिखा) 1) adj. *viele Spitzen habend.* — 2) f. आ *eine best. Wasserpflanze,* = जलपिप्पली Râǵan. im ÇKDr.

बहुशृङ्ग (बहु + शृङ्ग) adj. *viele Hörner habend;* m. Bein. Vishṇu's H. ç. 71.

बहुश्रुत (बहु + श्रुत) adj. Siddh. K. 243, a, 14. *der Vieles studirt hat, sehr gelehrt* M. 4, 135. 8, 350. MBh. 3, 13444. 12, 2449. R. 6, 95, 60. Suçr. 1, 14, 10. Ragh. 15, 36. Spr. 287. 2434. 3280. Kathâs. 7, 42. Mârk. P. 118, 11. अ° R. 1, 6, 15. सु° 12, 8 (7 Gorr.). — Vgl. बाहुश्रुत्य.

बहुश्रुति (बहु + श्रु°) f. *das Vorkommen der Mehrzahl im Texte:* °त्वे: *weil die Mehrzahl im Text steht* Lâṭj. 4, 10, 18. Kâtj. Çr. 24, 5, 22.

बहुश्रुतीय (von बहु + श्रुत) m. pl. N. pr. einer buddhistischen Schule (*die Anhänger grosser Gelehrsamkeit*) Burn. Intr. 446. Lot. de la b. l. 357. Wassiljew 226. fgg. 243.

बहुश्रेयसी (बहु + श्रे°) adj. (auch m.) Schol. zu P. 1, 2, 48, Vârtt. 4, 3, Vârtt.

बहुसदाचार (बहु + स°) adj. Siddh. K. 243, a, 14.

बहुसंतति (बहु + सं°) 1) adj. *viele Nachkommenschaft —, vielen Nachwuchs habend.* — 2) m. *Bambusa spinosa* Çabdač. im ÇKDr.

बहुसमुदाचार (बहु + स°) adj. P. 6, 2, 176, Sch.

बहुसंपुट (बहु + सं°) m. *eine best. Wurzel,* = विष्णुकन्द Râǵan. im ÇKDr.

बहुसार (बहु + सार) adj. *kernhaft:* यूपवृत्त Çat. Br. 11, 7, 3, 1. खदिर 13, 4, 4, 9. Nach Râǵan. im ÇKDr. m. = खदिर *Acacia Catechu Willd.*

बहुसाहस्र (von बहु + सहस्र) adj. f. आ *viele Tausende ausmachend, zu vielen Tausenden seiend* MBh. 1, 1208. 1229. 2, 1910. 3, 14845. R. 1, 16, 18.

बहुसु s. u. बहुसू.

बहुसुत (बहु + सुत) 1) adj. *viele Kinder —, vielen Nachwuchs habend.* — 2) f. आ *Asparagus racemosus Willd.* AK. 2, 4, 3, 19.

बहुसुवर्णक (von बहु + सुवर्ण) m. N. pr. eines Agrahâra an der Gangâ Kathâs. 7, 41.

बहुसू (बहु + सू) 1) adj. *fruchtbar.* — 2) f. *Sau* Çabdar. im ÇKDr. बहुसु *Schwein* Trik. 2, 5, 5. बहुसू *Sau* Wilson nach ders. Aut.

बहुसूक्त (von बहु + सूक्त) adj. *aus vielen* Sûkta *bestehend* gaṇa गुणादि zu P. 6, 2, 176.

बहुसूति (बहु + सू°) adj. f. *die oft geboren —, gekalbt hat:* °गो AK. 2, 9, 71. H. 1268.

बहुसूवन् (बहु + सू°) adj. *viel gebärend* ṚV. 2, 32, 7.

बहुस्तवावलि (बहु + स्तव-आ°) f. Titel *einer Sammlung von Hymnen* Wilson, Sel. Works I, 167.

बहुस्रव (बहु + स्रव) 1) adj. *viel fliessend, vieles Harz von sich gebend.* — 2) f. आ *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdač. im ÇKDr.

बहुस्वन (बहु + स्वन) 1) adj. *viele Töne von sich gebend.* — 2) m. *Eule* Çabdârthak. bei Wils.

बहुहिरण्य (बहु + हि°) adj. Bez. eines Ekâha, *der sonst* Dûṇâça *heisst,* Kâtj. Çr. 22, 8, 26. Schol. zu Çâṅkh. Çr. 14, 32, 3.

बहूदक (बहु + उ°) m. Bez. *einer Art Bettler* MBh. 13, 6478. Verz. d. Oxf. H. 269, a, 12. 14. 16. 31. fgg. Wilson, Sel. Works I, 231. बह्वोद Bhâg. P.

बहूदन n. Bhâg. P. 4, 29, 12 von Burnouf durch *la réunion des diverses espèces d'aliments* übersetzt; sonach hätte er darin बहु und ओदन gesehen. Die Scholien der einen Bomb. Ausg. erklären das Wort nicht; in der anderen Ausg. fehlt bei uns gerade das Blatt, auf dem dieser Vers steht.

बहूर्ज् (बहु + ऊ°) adj. nom. acc. pl. neutr. बहूर्ञ्जि P. 7, 1, 72, Vârtt. बहूर्जि nach Andern.

बह्रामखान m. N. pr. = بهرام قان Verz. d. B. H. 166, 7.

बह्लि, बह्लिक und बह्लीक s. u. बल्हि u. s. w.

बह्वक्षर (बहु + अ°) adj. *vielsilbig* gaṇa गुणादि zu P. 6, 2, 176. ṚV. Prât. 5, 4. अ° 2.

बह्वग्नि (बहु + अ°) adj. Bez. gewisser Verse, *in welchen mehrere* Agni *erwähnt sind,* Çâṅkh. Br. 19, 4.

बह्वध्ययन (बहु + अ°) adj. Siddh. K. 243, a, 14.

बह्वध्याय (बहु + अ°) adj. *aus vielen Kapiteln bestehend* gaṇa गुणादि zu P. 6, 2, 176.

बह्वन्न (बहु + अन्न) adj. *speisenreich* ṚV. 10, 146, 6. Çat. Br. 1, 6, 4, 14.

बह्वप् und बह्वप (बहु + 2. अप्) adj. *viel Wasser enthaltend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 58.

बह्वपत्य (बहु + अ°) 1) adj. *viele Kinder —, viele Jungen habend; grosse Nachkommenschaft versprechend* (Himmelszeichen) Ind. St. 2, 258. — 2) m. a) *Schwein.* — b) *Maus* Râǵan. im ÇKDr.

बह्वभिधान (बहु + अ°) n. *der Plural* ṚV. Prât. 13, 7.

बह्वश्व (बहु + अश्व) m. N. pr. eines Sohnes des Mudgala VP. 454.

बह्वादिन् (बहु + आ°) adj. *viel essend,* als Umschreibung von पुरुघ Nir. 13, 3.

बह्वाशित (vom folg.) n. *vieles Essen, Gefrässigkeit* Verz. d. Oxf. H. No. 568.

बह्वाशिन् (बहु + आ°) 1) adj. *viel essend, gefrässig:* श्वन् Spr. 1959. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2737. 4550. 5, 2027. 6, 3901.

बह्वाश्चर्य (बहु + आ°) adj. *viele Wunder enthaltend:* स्वर्ग Indr. 5, 14. बह्वाश्चर्यमय adj. dass. Kathâs. 29, 14.

बह्वीश्वर (बहु + ई°) N. pr. eines Heiligthums: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 66, a, 38.

बह्वृच् (बहु + ऋच्) adj. *versreich:* सामन् Siddh. K. zu P. 5, 4, 74. सूक्त Vop. 6, 75. als Bez. *des* Ṛgveda Colebr. Misc. Ess. I, 14. *einer* Çâkhâ *des* Ṛgveda 307. 314. In der Stelle: इत्येते बह्वृचां प्रोक्ता संहिता यैः

प्रवर्त्तिता: Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,5 ist बह्वृचा: zu lesen.

बह्वृच (wie eben) 1) m. (eig. *versreich*) *Kenner des* Ṛgveda, *Anhänger* oder *Vertreter desselben* P. 5,4,74, Vârtt. Vop. 6, 75. ब्राह्मण Ait. Br. 2,36. 5,2. 6,18. Çat. Br. 10,5,2,20. 11,5,1,10. Çâṅkh. Br. 6,11. 16, 9. कथमध्वर्युर्बह्वृचः साम गायेत् Pañkav. Br. 5,6,6. Lâṭj. 4,8,23. 11,2. M. 3,145. MBh. 13,312. Bhâg. P. 1,4,1. 9,17,3. Schol. zu P. 4,4,115. Siddh. K. zu 1,2,36. 6,1,116. 4,5. बह्वृची f. *die Frau eines* Bahvṛka Gaṭâdh. im ÇKDr. बह्वृचब्राह्मण n. Verz. d. Oxf. H. 270,*b*,13. Kull. zu M. 9,8. 10,105. Müller, SL. 176. fg. 183. °श्रुति Mahidh. zu VS. 1, 16. बह्वृचाह्निक Verz. d. B. H. No. 140. °परिशिष्ट No. 1321. Verz. d. Oxf. H. 278, *b*. बह्वृचोपनिषद् 270,*b*,14. Ind. St. 3,325,16. °ब्राह्मणोपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 395, No. 120. — 2) adj. so v. a. बह्वृच्. संहिताख्या बह्वृचाख्या so v. a. *der* Ṛgveda Bhâg. P. 12,6,52. — Vgl. बाह्वृच्य.

बह्वोद m. Bez. *einer Art Bettler* Bhâg. P. 3, 12, 43. = कर्मोपसर्जनीकृत्य ज्ञानप्रधानः Schol. Vgl. बहूदक, wie andere Autt. st. बह्वोद lesen.

बाकुर (von बकुर) adj. in Verbindung mit दृति etwa *Sackpfeife, Dudelsack*: धमसि बाकुरं दृतिम् ṚV. 9,1,8.

बाजबाह्(?)दुरचन्द्र (ब्राज - बा° - चन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. No. 643.

बाड् (वाड् Vop.), बाडते *baden* (आप्लाव्ये, आप्लावे) Dhâtup. 8, 34.

बाडेर m. *ein gemietheter Arbeiter* Çabdârthak. bei Wilson.

बाढ (partic. von बह्, बंह्) P. 7,2,18. Vop. 26, 111. posit. zu साधीयस्, साधिष्ठ P. 5,3,63. Vop. 7,56. AK. 3,2,62. 3,4,31,237. Zu belegen nur der loc. und der acc. neutr., die als Adverbia gebraucht werden. 1) बाळ्हे *laut, stark*: अस्तर्षि वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळ्हे अश्विना ṚV. 1,181,7. — 2) बाढम् (fast immer वाढम् geschr.) = दृढम्, भृशम् u. s. w. AK. 1,1,1,62. 3,4,12,47. H. 1505. an. 2,130. Med. dh. 3. Halâj. 5, 50. = प्रतिज्ञायाम् AK. 3, 4, 12, 47. H. an. Med. = अवश्यम् Halâj. *gewiss, sicherlich* Spr. 2978 (wo das adv. zum Folgenden zu ziehen ist). 3596. बाढमेषु दिवसेषु पार्थिवः कर्म साधयति पुत्रजन्मने Ragh. 19, 52. Prab. 15, 8. Gewöhnlich als Partikel der Einwilligung, Bestätigung oder Bejahung nach einer Aufforderung, einer Behauptung oder einer Frage: *einverstanden, gut, so geschehe es, so ist es, ja* N. 17,21. MBh. 1,764. 13,1485. 2969. R. 1,30,9. 37,13. 52,19. 60,32. 67,15. 2,98,18. R. Gorr. 1,15, 16. Mṛkkh. 123,11. Kathâs. 24,68. 26,162. 45,110. Som. Nala 135. Bhâg. P. 3,12,20. 22,15. 5,1,5. 20. Pañkat. 24,11. 122,9. Prab. 12,7. Çâṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 92.

बाळ्हसृत्वन् (बाढ + सृ°) adj. *kräftig dahineilend*: विसृष्टरातिर्याति बाळ्हसृत्वा विश्वासु पृत्सु सदमिच्छूरः ṚV. 1,122,10.

बाण m. n. Siddh. K. 248,*b*,5. 1) m. oxyt. und parox. *Rohrpfeil, Pfeil* AK. 2,8,2,54. 3,4,13,48. Trik. 2,8,52. 3,3,138. H. 778. fg. 229. an. 2, 149. Med. ṇ. 27. Halâj. 2,311. 5,68. यत्र बाणाः संपतन्ति ṚV. 6,75,17. आ ते योनिं गर्भ एतु पुमान्बाण इवेषुधिम् AV. 3,23,2. 6,105,2. Kauç. 35. Sund. 2,16. Draup. 9,9. MBh. 8,3192. Daç. 1,23. 50. R. 1,1,43. 2,44,18. 3,69,15. Spr. 429. Schol. zu Çat. Br. 14, 6, 8, 2. °संधान *das Aufsetzen des Pfeils auf den Bogen* Çâk. 32. °मुक्ति *das Abschiessen eines Pfeils* H. 780. Halâj. 2, 315. °वर्षिन् Ragh. 12, 50. °सिद्धि *das Treffen der Pfeile* Kâm. Nîtis. 14,25. 27. कन्दर्प° Spr. 1970. 2518. Brahma-P. in LA. 53,13. Vet. 7,4. Wegen der *fünf Pfeile des Liebesgottes*, Bez. *der Zahl fünf* Sûrjas. 2, 17. 8, 3. 12, 89. Çrut. 16. 27. Vgl. पञ्चबाण. — 2) m. *ein best. Theil eines Pfeils* H. an. बाणा f. *das hintere Ende eines Pfeils* (बाणमूल) Med. Vgl. बाणवत्. — 3) *Ziel*: यो योगो भगवद्बाणः (यो भगवन्तं लक्षीकरोति Schol.) Bhâg. P. 3,25,29. — 4) m. *eine best. Rohrart*, = भद्रमुञ्ज Râǵan. im ÇKDr. — 5) m. f. (आ) *eine blau blühende Barleria* AK. 2,4,2,55. Trik. 3, 3, 138. H. an. Med. Vâk. beim Schol. zu Çiç. 6, 46. विकचबाणदलावलयः Çiç. 6, 46. — 6) m. *Kuheuter* Med. — 7) m. = केवल Med. — 8) n. *Körper* Praçnop. 2, 2. — 9) N. pr. *a)* eines Asura, eines Sohnes des Bali, Feindes des Vishṇu und Günstlings des Çiva, AK. 3,4,13,48. Trik. 2,8,22. H. 221. H. an. Med. Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. MBh. 1,2528. 9,2706. 12,8264. Hariv. 190. fg. 2362. 3135. 9793. 9806. fgg. 10731. fgg. Kathâs. 31,11. 27,142. VP. 147. 593. fgg. Bhâg. P. 3,3,11. 6,8,16. fg. 8, 10, 19. 29. °जित् Bein. Vishṇu's H. 221, Sch. °हन् desgl. Wilson und ÇKDr. angeblich nach H. बाणारि desgl. Çabdârthak. bei Wilson. बाणसुता Bâṇa's Tochter, Bein. der Ûshâ, Çabdar. im ÇKDr. — *b)* eines Wesens im Gefolge des Skanda (neben खड्ग *Schwert*) MBh. 9, 2569. — *c)* eines Fürsten Hariv. 5018. 5499. eines Sohnes des Vikukshi und Vaters des Anaranja, R. 1, 70,22. fg. (72,20 Gorr.). 2,110,9. — *d)* eines Dichters, Verfassers der Kâdambarî, des Harshakarita und vielleicht auch der Ratnâvalî (nach Hall), Dhar. im ÇKDr. Verz. d. B. H. No. 561. fg. Verz. d. Oxf. H. 142,*a*,15. 258,*b*,15. No. 334. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 7. 8. 21. 49. °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,33. No. 212. — *e)* eines Mannes niedriger Herkunft Râǵa-Tar. 6,318. — Die Bed. *Feuer* bei Wilson und im ÇKDr. beruht auf einer falschen Zerlegung von शुक्ल्वाण Trik. 1,1,66.

बाणगङ्गा (बाण + ग°) f. N. pr. eines bei Someça vorbeifliessenden Flusses, der durch einen *Pfeilschuss* Râvaṇa's entsanden sein soll: सोमेशाद्दक्षिणे भागे बाणेनाद्रिं विभिद्यैव । रावणेन प्रकटिता जलधारातिपुण्यदा ॥ बाणगङ्गेति विख्याता या स्नानादघहारिणी Vârâha-P. im ÇKDr.

बाणता (von बाण) f. *das Pfeil-Sein* Kumâras. 4,14.

बाणधि (बाण 1. + 3. धि) m. *Köcher* H. 782, Sch. वि° MBh. 8,3192.

बाणनाशा (बाण 1. + नाश) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 19, *b*, 18. 25.

बाणपञ्चानन (बाण + प°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *b*, 31.

बाणपथ (बाण + पथ) m. *Pfeilschussweite*: °पथातीत Vikr. 77,6.

बाणपात (बाण 1. + पात) m. dass.: °वर्तिन् Çâk. 6,13. °पथवर्तिन् v. l.

बाणपुङ्खा (बाण + पुङ्ख) f. *eine best. Pflanze*, = शरपुङ्खा Râǵan. im ÇKDr.

बाणपुर n. *die Stadt des* Asura Bâṇa, = देवीकोट, शोणितपुर u. s. w. Trik. 2,1,17. H. 977.

बाणभट्ट s. u. बाण 8, *d*.

बाणमय (von बाण) adj. *aus Pfeilen bestehend, durch Pfeile gebildet*: वर्ष MBh. 1,4102. 3,670. 4,1889. तेजस् 5,2100.

बाणलिङ्ग (बाण + लिङ्ग) n. N. pr. eines an der Narmadâ befindlichen Liṅga Merutantra 9 und Jogasâra im ÇKDr.

बाणवत् (von बाण) adj. 1) *aus Rohr bestehend, arundineus*; m. auch so v. a. *Pfeil* Çat. Br. 14,6,8,2. Kâtj. Çr. 22,10,25. Çâṅkh. Çr. 14,22,

11. — 2) *Rohre enthaltend*, m. so v. a. *Köcher* VS. 16,10. Çat. Br. 5,3,1,11.

बाणवार (बाण + वार) m. *Küras, Jacke* Hâr. 197. Çabdar. im ÇKDr. n. Suçr. 2,142,12. — Vgl. वारबाण.

बाणाश्रय (बाण + आ°) m. *Köcher* Halâj. 2,310.

बाणासन (बाण + 1. आ°) n. 1) *Bogen* R. 3,69,15. 4,31,5. Çâk. 28,19. — 2) *Bogensehne* H. 776. Halâj. 2,309.

बाणिन् (von बाण) adj. *mit einem Pfeile versehen* Arg. 5,25. R. 3,55,12.

बाणेश्वर (बाण + ई°) m. N. pr. eines Heiligthums Verz. d. Oxf. H. 71,a,1.

बादर 1) adj. *a) vom Judendorn kommend:* Holz Suçr. 2,330,19. — *b) baumwollen* AK. 2,6,2,12. H. 669. Halâj. 2,395. — 2) m. *a) die Baumwollenstaude* H. 1139. Halâj. 2,47. f. आ dass. Çabdar. im ÇKDr. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,19. — 3) n. *a)* = बदर *Brustbeere* Suçr. 2,504,13. — *b) die Beere des Abrus precatorius* H. an. 3, 600. fg. Med. r. 213. *die Pflanze selbst* Med. — *c)* = वीर wohl *eine best. Pflanze* Med. — *d) Seide.* — *e) Wasser* H. an. — *f) eine nach rechts sich wendende Muschel* (दक्षिणावर्तशङ्ख) H. an. Med. — Die 5 letzten Bedeutungen geben Wilson und ÇKDr. dem Worte वार्दर, wie in Med. gedruckt ist, was aber in den Corrigg. zu वादर verbessert wird.

बादरायण 1) m. patron. von बदर gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,15. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,377. angeblicher Verfasser der zur Uttaramîmâṁsâ gehörigen Çârîrakasûtra Weber, Lit. 216. fgg. Gaim. 1,5. Çâṇḍ. 30. 91. Madhus. in Ind. St. 1,19,15. mit Vjâsa identificirt Trik. 2,7,20. H. 847. Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 1,1,7. 7,1. 3,5,19. 8,13,15. 9,22,22. Çrîpati in Z. f. d. K. d. M. 4,324. Madhus. in Ind. St. 1, 18, 7. ein Astronom Ind. St. 2,251. Verz. d. Oxf. H. No. 780. 794. pl. Weber, Gjot. 100, 1. — 2) adj. *von Bâdarâjaṇa verfasst* Ind. St. 2,248.

बादरायणि m. patron. von बादरायण Anukr. zu AV. 7,59. Verz. d. Oxf. H. 310, *a*, 29. Vjâsa's *Sohn* Bhâg. P. 1,7,11. 6,4,3. = बादरायण d. i. Vjâsa Çabdar. im ÇKDr.

बादरि m. patron. von बदर Kâtj. Çr. 4,3,18. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,5. Verz. d. Oxf. H. No. 533.

बादरिक (von बदर) adj. *der sich mit dem Einsammeln von Brustbeeren abgiebt* P. 4,4,32, Sch.

1. बाध्, बाधते (लोडने, विलोडने, लोटने, विकृतौ) Dhâtup. 2,4. बबाधे; hier und da aus metrischen Rücksichten auch act.; partic. बाधित. 1) *drängen, verdrängen, vertreiben, verjagen:* बाधस्व दूरे निर्ऋतिं पराचैः ṚV. 1,24,9. 3,8,2. शत्रून् 4,28,4. स्पृधः 6,5,6. 47,12. 30. तमः 64,3. 7,77, 1. 10,37,4. दूरे अज्ञाता उषसो बबाधे 4,23,7. AV. 1,16,3. 8,6,25. 9,2, 18. धन्वना श्रान्तम् Çat. Br. 11,1,5,10. आयतनात् 8,1,3. Kathâs. 50,122. उष्णेन बाध्यते शीतं शीतेनोष्णं च बाध्यते MBh. 14,317. 319. Prab. 115,1. Spr. 117. Kap. 3,77. Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,17. Vedântas. (Allah.) No. 109. — 2) *bedrängen, hemmen, Jmd zu Leibe gehen, beeinträchtigen, bedrücken, belästigen, beunruhigen, peinigen:* करो यत्र वरिवो बाधिताय ṚV. 6,18,14. 49,13. 7,91,1. 8,62,18. नरो यामनि बाधितासः 10,80,5. उत वा मा न बाधेत *er könnte mich etwa bedrücken* Ait. Br. 3,46. बाधसे जनान्वृषभेव मन्युना ṚV. 6,46,4. (प्रच्छन्नतस्कराः) नित्यं बाधते भद्रिकाः प्रजाः M. 9,226. 248. शूद्रो हि धनमासाद्य ब्राह्मणानेव बाधते 10, 129. MBh. 1,5309. 3,8855. 4,973. 14,96. fg. 151. बाधते वृषभा गाश्च गावश्चाप्युत्तवृषान् Hariv. 8291. 9474. R. 1,14,13. Ragh. 2,14. Spr. 1301. 2176. 2250. 2591. Kathâs. 29,103. Bhâg. P. 3,19,4. 8,5,15 ed. Bomb. (Burnouf बध्यमान für बाध्यमान). Mârk. P. 27,11. 104,13.112,18. Bhatt. 14,45. पतंगा वृश्चिकाः कीटा दंशाश्च मशकैः सह । बाधन्ते नित्यम् R. 2,28, 21. Râga-Tar. 3,401. एषा कनकरेखा मे हृदयं देवि बाधते Kathâs. 24,24. महावनं शत्रुभिर्बाध्यमानम् Draup. 6, 3. MBh. 3,13589. 4,974. Vid. 62. *Beschwerde machen, zu schaffen machen, quälen* (von Seiten eines leblosen Dinges); mit dem acc.: कटुको रसो जिह्वाग्रं बाधते Suçr. 1,155,5. सात्म्यमन्नं न बाधते 242,2. न बाधते तत्र रुजः Arg. 4,47. बाधते मैथुनम् MBh. 13,1499. निद्रा बाधते माम् *Schläfrigkeit quält mich* 2744. न मां क्षुद्बाधते 14,2751. न राज्याद्भ्रंशनं सीते न सुहृद्भिर्विनाभावः । मनो मे बाधते R. 2,94,3. Megh. 54. Spr. 81. न तथा बाध्यते लोके प्रकृत्या निर्धनो जनः । यथा द्रव्याणि संप्राप्य तैर्विहीनः *leidet* 1385. तद्वत्ता तीव्रा मां हृदि बाधते Kathâs. 23,2. 25,94. 35,29. 50,138. Mârk. P. 60, 6. Pańkat. 221,3. Hit. 57,5. रेणुभिर्बाधितदृग् Râga-Tar. 3,402. mit dem gen.: स्थविराणामपि स्त्रीणां बाधते मैथुनज्वरः MBh. 13,1516. *Etwas beeinträchtigen:* धर्मं यो बाधते धर्मो न स धर्मः कुधर्म तत् MBh. 3,10571. न धर्ममर्थकामाभ्यां बबाधे न च तेन तौ । नार्थं कामेन कामं वा सो ऽर्थेन Ragh. 17,57. Kathâs. 32,35. Bhâg. P. 8,20,2. Daçak. in Benf. Chr. 182,6. कर्मणा बाध्यते बुद्धिर्बुद्ध्या कर्म न बाध्यते so v. a. *Einfluss ausüben, einwirken* Spr. 3873. — act.: बबाध (बबाधे?) सर्वानसकृद्दितिं देवांश्च वै भृशम् MBh. 3, 13587. युद्धेन बाधेयुरिमांस्तथैव तैर्बाध्यमाना युधि तांश्च हन्युः 5,22. हस्ताभ्यां यदि वा पद्भ्यां रज्ज्वा दण्डेन वा पुनः । लोष्टैः स्तम्भैरुपायैर्वा जन्तून्बाधति शोभने ॥ 13,6714. fg. प्राक्संध्या परिघस्ता ताभिर्बाधति भास्करम् Hariv. 4260. न बाधिष्यथ चेद्विप्रान् 7976. लोकान्स सर्वान्बाधति भारत 8210. बाध्यत्येव (lies बाधत्येव) दिवौकसः 8219. — 3) *auseinanderdrängen:* वरीयो द्यावा पृथिवी अबाधत ṚV. 10,113,5. त्रैष्टुभेन वचसा बाधत द्याम् *pulsavit coelum* 5,29,6; vgl. die verworrene Stelle AV. 5,13,3. — 4) *verdrängen* so v. a. *aufheben, beseitigen, nichtig machen* Nîlak. 164. Schol. zu Kap. 1,60. 71. Ind. St. 8,221,4. Schol. zu P. 1, 2, 9. 2,2,3. 4,3,46. 6,1,198. 7,3,29. Vop. 26,2. बाधित *absurd, falsch:* अर्थ Schol. zu Kap. 1,9. einer der fünf हेत्वाभास Tarkas. 40. 48. अबाधित *richtig:* प्रतिज्ञा Schol. zu Gaim. 1,19. *keiner Ausnahme unterliegend* AK. 3,6,2,13. *nicht verboten, erlaubt:* अबाधितस्थानेषु पथि वा क्षेत्रेषु वा अप्रतिकृतावकाशेषु यत्र यत्रौषधयो विद्यन्ते Kull. zu M. 4,5. — 5) *Druck oder Beschwerde empfinden:* स प्रत्यङ्ङबाधत TS. 2,2,4,4. 5.

— caus. अबबाधत् P. 7,4,2, Schol. *Jmd bedrängen, belästigen, peinigen, bekämpfen:* स बाधयति लोकांस्त्रीन्विक्रिमवाललेश्वरः R. 1,14,15 (16 Gorr.). जरासंधं बलोदग्रं यत्रेमौ बाधयिष्यतः Hariv. 5326. कृत्स्नं शक्तो ऽप्यबाधयन् (vom Schol. auf बध् zurückgeführt; s. u. dem caus. von बन्ध्) Bhatt. 6,115.

— desid. बीभत्सते P. 3,1,6 (auf बध् zurückgeführt). (*sich getrennt zu halten suchen von) Abneigung empfinden, Ekel zeigen, sich scheuen vor* (abl.): पुरुषः स्वाद्रेतसो बीभत्सते TBr. 1,1,2,8. वात्सात् Ait. Br. 3, 46. Çat. Br. 11,1,6,30. वृत्रात् 7,2,2,2. 12,4,2,2. 7,2,4. Pańkav. Br. 8,4,5. नाद्यो बीभत्सेत Kâtj. Çr. 25,4,9. 5,25. बीभत्सेयातां चेत् नाना चमसौ स्याताम् Lâtj. 2,4,12. बीभत्सित *widerlich, eklig* Bhâg. P. 5,5,32.

अति° 26,23 (Burnouf an beiden Stellen fälschlich बीभत्सित). — Vgl. बीभत्सा, बीभत्सु.

— intens. *in die Enge treiben, einschränken; zusammensperren:* अ॒हि॑मिन्द्र॒ जिघांसतो दि॒वि ते॑ बद्बधे॒ शवः॑ ṚV. 1,80,13. बद्बधे॒ रो॑चना दि॒वि 81,5. वृ॒त्रस्य॒ यद्ब॑द्बधा॒नस्य॑ रो॒दसी॒ मदे॑ सु॒तस्य॒ शव॑सा॒भिन॒च्छिरः॑ *in die Enge getrieben* 52,10. परि॑ष्ठिता अ॒तृणद्ब॑द्बधा॒नाः सी॒रा इन्द्रः॒ स्रवि॑तवे पृथि॒व्या *eingezwängt, eingeschlossen* 4,19,8. 22,7. अ॒र्ण॒वान्ब॑द्बधा॒नाँ अ॒रम्णाः 5,32,1. 2. आ वां॒ रथो॒ रोद॑सी बद्बधा॒नो या॑तु *anstossend an* (weil der Raum zu eng ist) 7,69,1.

— अति *sehr grosse Beschwerde machen, grosse Pein verursachen;* mit dem acc.: कच्चित्सखीं वो नातिबाधते शरीरतापः Çâk. Ch. 53,11. mit dem gen.: भवन्तं शरणं प्राप्य नातिबाधति मे भयम् Hariv. 6088. Vgl. u. dem desid. des simpl.

— अधि *Jmd* (acc.) *belästigen, zu Leibe gehen:* न चैकः स समर्थो ऽस्मान्पाण्डवार्थे ऽधिबाधितुम् MBh. 1,5693.

— अनु *belästigen, quälen, martern:* जयरोगेण पार्थिवः। तेनानुबाध्यमानो ऽभूद्दर्पवत्त्व्यथातुरः॥ Râga-Tar. 5,442. अनुबाध्यमानश्च कन्याजन्मशुचा Kathâs. 28,46.

— अप *verdrängen, vertreiben, verjagen:* दु॒रि॒ता ṚV. 1,35,3. अमी॑वाम् 9. 85,3. द्विषः॑ 90,3. 5,80,5. 6,6,6. 7,50,2. तमां॑सि 56,20. उ॒षा उ॒च्छन्त्यप॑ बाधताम॒घम् 10,35,3. 103,4. AV. 5,22,1. 12,3,15. VS. 17,54. Ait. Br. 1,13. 8,27. शल्यं दुरूपहरमन्यतो ऽपबाध्यमानं पाटयित्वोद्धरेत् *wegdrücken* Suçr. 1,101,4. — caus. *vertreiben, verjagen:* रक्षो॒ अप॑ बाधयास्मत् AV. 12,1,49. — desid. *Ekel empfinden vor:* तेभ्यो वै देवा अपैवाबीभत्सन्त मनुष्यगन्धात् Ait. Br. 3,30.

— अभि 1) *auf den Feind eindringen:* सत्ववन्तो ऽभिबाधेयुः कुर्वन्तो भैरवात्रवान् MBh. 12,3731. — 2) *hemmen:* न च॒क्रम॒भि बा॑धते ṚV. 8,5, 34. — 3) *beunruhigen, quälen, Sorgen verursachen:* कृते पुरुषकारे हि मरणं नाभिबाधते (नातिबाधते?) R. 4,61,59.

— अव *abhalten:* यो अर्बु॑दमव॒ नी॒चा ब॑बाधे ṚV. 2,14,4. AV. 4,35,7. TS. 3,5,3,1. रक्षः VS. 6,16. Çat. Br. 1,2,1,12. 3,5,7. 2,2,3,10. 3,6,4, 15. Schol. zu TS. I, S. 457,9. 15.

— आ 1) *andrängen:* ते ऽसु॑रा दि॒ग्भ्य आबा॑धन्त TS. 5,7,3,1. — 2) *bedrängen, peinigen, quälen:* आबाध्यन्ते (so ist zu lesen) न खलु मदनेनैव लब्धान्तरत्वादाबाधन्ते मनसिजमपि प्राप्तकालाः कुमार्यः Çâk. Ch. 58,9. fg. (हिरण्यकशिपुः) आबाधमानः पृथिवीम् Verz. d. Oxf. H. 57,*a*, 25. — 3) *für nichtig —, für falsch erklären* Bhâg. P. 7,15,58. — Vgl. आबाध.

— उद् *hervordringen, herausdringen:* अग्निरुद्बाधते Çat. Br. 4,2,1, 19. स यदभिष्ठित उद्बाधत 5,4,1,9.

— उप s. अनुपबाध.

— नि *niederdrücken, einzwängen, beengen, bedrängen:* पितुस्त्वपर्तसा नि॒बा॑धितः ṚV. 1,119,8. 7,83,6. प॒दा प॒णीन्नि बा॑धस्व 8,53,2. उच्छ्व॑ञ्चस्व पृथिवि मा नि बा॑धथाः 10,18,11. 33,2. — Vgl. अनिबाध.

— निस् *abhalten:* भ्रातृव्यम् Kâṭh. 19,11. 20,5. — Vgl. निर्बाध, नैर्बाध्य.

— परि 1) *belästigen, beunruhigen, peinigen:* सर्वांस्तत्राश्रमान्दानवास्तदा। निशायां परिबाधमानाः MBh. 3,8743. बाष्पविन्दुरधरं परिबाधमानः Çâk. 184. — 2) *fern halten, abhalten, ausschliessen von; schützen vor* (abl.): दुरुक्तं परिबाधमाना (मेखला) Pâr. Gṛhj. 2,2. Nir. 9,15. ṚV. 6,16,32. अ॒र्यो॒ हेति॑म् 75,14. 9,97,10. दिवः TBr. 3,2,9,5. Kâṭh. 27,4. परि॑ मा॒ग्ने दु॒श्चरि॑ताद्बाधस्व VS. 4,28. दुरुक्तात् Gobh. 2,10,13. Çâṅkh. Gṛhj. 2,2. ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते *verhindern an* TS. 2,1,5,3. सूतोः Kâṭh. 13,4. — Vgl. परिबाध् fg. — desid. परिबिबाधिषते *abzuhalten —, fernzuhalten bestrebt sein* Çat. 3,6,4,12. 4,2,5,10.

— प्र 1) *vorwärts drängen, treiben:* प्रबा॑धिता॒ सह॑सा॒ दैव्ये॑न ṚV. 10, 108,9. बाहुभ्यां प्रबाधते कर्माणि *fördern* Nir. 3,9. — 2) *zurückschlagen, abwehren, vertreiben:* शत्रुम् MBh. 5,5138. 7,8292. 9,3316 (act.). न मृत्युसेनामायान्तीं जातु कश्चित्प्रबाधते Spr. 4331. न तेन (करेण) सिंहो मशकान्प्रबाधते Pañkat. ed. orn. I, 226. कथं नु दैवं शक्येत पौरुषेण प्रबाधितुम् MBh. 2,1648. Spr. 1251. दिनकराभाः प्रबाधमाने वर्षत्रम् R. 2, 107,18 (115,18 Gorr.). यत्र महाहिप्रवरशिरोमणयः सर्वं तमः प्रबाधन्ते Bhâg. P. 5,24,12. — 3) *Jmd bedrängen, bedrücken, beunruhigen, hart zusetzen, peinigen* Draup. 9,8. MBh. 1,5808. 7569. 4,1179. 7,6822. ताः कामलुब्धाः प्रमदाः प्राबाधन्त नरान्सदा 13,2256. 4066. Spr. 1454. R. 2, 53,15 (17 Gorr.). 3,42,27. Kâm. Nîtis. 6,6. प्रबाधमानस्य जगन्ति Bhaṭṭ. 12,2. (प्रभञ्जनः) समुच्छ्रितानिव तरून्प्रबाधते Spr. 1046. पिपासा मां प्रबाधते MBh. 4,440. शोको नास्मान्प्रबाधते 15,970. Bhâg. P. 4,25,30. यदि मत्संनिधावेतान्यातना न प्रबाधते Mârk. P. 15,57. 53. *Etwas beeinträchtigen:* कच्चिदर्थेन वा धर्मं धर्मेणार्थमथापि वा। उभौ वा प्रीतिसारेण न कामेन प्रबाधसे॥ MBh. 2,153. — 4) *aufheben, beseitigen* Kâr. 3 zu P. 7,2, 90. — Vgl. प्रबाधक fg. — intens.: प्र॒बाब॑धाना॒ र॒थ्ये॑व याति॒ विश्वा॑ अ॒पो म॑हि॒ना सिन्धु॑र॒न्याः *voraneilend, überholend* ṚV. 7,95,1.

— संप्र 1) *zurückschlagen, bekämpfen:* (एतावावाम्) द्रोणं च सूतपुत्रं च प्रयान्तौ संप्रबाधितुम् MBh. 7,7761. — 2) *Leiden verursachen, quälen:* कच्चिद्व्याधिर्न ते पुत्र शरीरे (शरीरं?) संप्रबाधते R. Gorr. 2,95,10.

— प्रति 1) *zurückschlagen, von sich abwehren, bekämpfen* MBh. 2, 657 (act.). 3,12395. 5,2270. 6,4407. 7,1201. शरैस्तदस्त्रं प्रतिबाधमानः 6, 3779. यस्तु क्रोधं समुत्पन्नं प्रज्ञया प्रतिबाधते 3,1081. 14,638. भविष्यन्ति वने यानि तपोविघ्नकराणि ते। रथेन प्रतिबाधिष्ये तानि सर्वाणि R. 2, 52,46 (51,12 Gorr.). *abweisen:* ज्ञानन्वक्तो (प्रज्ञो) न सेवेत प्रतिबाधेत (so die ed. Bomb.) चागतान् MBh. 12,3686. *hemmen:* अनस् Çat. Br. 3, 6,4,11. तेजसा प्रतिबाधितः Sâv. 1,24. — 2) *belästigen, quälen:* व्याधिर्न ते कच्चिच्छरीरं प्रतिबाधते R. 2,87,9. तव सत्ये निविष्टस्य वाक्यं मां प्रतिबाधते Hariv. 9635. — Vgl. प्रतिबाधक fg.

— वि 1) *auseinanderdrängen, — treiben; vertreiben, verjagen:* इन्द्रं॑ स्तवा॒ नृत॑मं॒ यस्य॑ म॒ह्ना वि॑बबा॒धे रो॑च॒ना वि ज्मो अन्ता॑न् ṚV. 10,89,1. वि बा॑धिष्ट॒ स्य रोद॑सी महि॒त्वा 7,23,3. 1,51,10. यावद्रोदसी विबबाधे अग्निः AV. 8,9,6. VS. 14,11. वि वां॒ रथो॒ ऽन्ता॒न्दिवो॒ बा॑धते व॒र्तनि॑भ्याम् ṚV. 7,69,3. वि पाज॑सा बाध॑स्व द्विषः॑ 3,15,1. 2,23,3. 5. 6,65,2. ततो॒ यक्ष्मं॒ वि बा॑धध्वे 10,97,12. 98,12. 112,4. 68,9. Kâṭh. 10,7. कृत्याः AV. 8,5,7. — 2) *belästigen, peinigen, quälen:* (प्रभञ्जनः) समुच्छ्रितानिव तरून्विबाधते Spr. 1046, v. l. त्रपद्विषाणपदेन दुर्भगानो विबाधसे Bhâg. P. 3,20,34. Mârk. P. 51,62. *beeinträchtigen:* कच्चिदर्थेन वा धर्मनर्थं धर्मेण वा पुनः। उभौ वा प्रीतिसारेण कामेन न विबाधसे॥ R. Gorr. 2,109,61. — Vgl. विबाध. — intens. *entlassen, frei machen:* वि पत्नी॑ बाबधे॒ नभि॑ स्त॒वा॑नः ṚV. 7,36,5.

— सम् 1) *zusammendrücken, beengen:* मा त्वा वृक्षः (*Todtenbaum*) सं बाधिष्ट AV. 18,2,25. — 2) *zusammendrängen, festbinden* ÇÂÑKH. ÇR. 17,10,16. 18,24,3. — 3) *quälen, peinigen:* पीतमात्रे तु पानीये न मां संबाधते क्षुधा R. 6,82,155. — Vgl. संबाध fg.

2. बाध् f. an den beiden folgenden Stellen fehlerhaft getrennt von der vorangehenden Praeposition (s. परिबाध्): विश्वा अप द्विषः परि बाधो जही मृधः RV. 8,45,40. साह्वाँ इन्द्रो परि बाधो अप द्वयुम् 9,105,6. — Vgl. ज्ञु°.

1. बाध (von 1. बाध्) 1) m. *Plagegeist:* दानवानाम् HARIV. 7422. — 2) m. *Hemmung, Widerstand, Bedrängniss:* यदीमभे महति वा हितासो बाधे मरुतो अह्वाम देवान् RV. 6,50,4. पुरो नो बाधाद्दुरितानि पारय 9,70,9. — 2) *Pein, Schmerz, Beschwerde, Leiden;* m. TRIK. 3,3,219. H. 1371, Sch. ह्रिमान्यां बीद्धबाधाय पतन्त्यां प्रतिवत्सरम् *zum Leidwesen* RÂGA-TAR. 1,180. अबाधकर SUÇR. 1,130,7. बाधा f. dass. AK. 1,2,2,3. H. 1371. an. 2,243. MED. dh. 10. HALÂJ. 5,48. एष देवि सतां मार्गो बाधा यत्र न विद्यते MBH. 13,6724. कुर्वन्ति हृदये बाधाम् SUÇR. 1,464,12. रजन्या सह विजृम्भते मदनबाधा VIKR. 41,15. ÇÂK. 32,5. चरणस्य वामस्य *Schmerzen am linken Fusse* MÂLAV. 53. भ्रमर° *die Belästigung, die Einem eine Biene verursacht,* ÇÂK. 11,18. तेभ्यो (दानवेभ्यः) न स्याद्यथा बाधा मुनीनां त्वं तथा कुरु MÂRK. P. 22,3. अबाधा द्विजमुख्यानामन्वेष्टव्या सदैव हि *dass ihnen kein Leid widerfahre* 2. 92,1. अल्पबाध adj. *der wenig Leiden hat* MBH. 3,12623. 13,6723. *Schaden, Nachtheil:* यस्य कोपो महाबाधः प्रसादश्च महाफलः 4,116. अल्पबाध *geringen Schaden bringend* JÂGN. 2,156. सबाध *mit Nachtheil verbunden für* (gen.) 249. स्वार्थस्य बाधेन s. zu Spr. 576 am Ende des 3ten Theiles. धर्मबाध *Beeinträchtigung* KATHÂS. 45,17. न बाधा विद्यते यत्र तं धर्मं समुपाचरेत् MBH. 3,10572. — 3) *Aufhebung, Beseitigung, Nichtigmachung; Widerspruch, Absurdität;* m. TRIK. H. an. MED. येन मे परलोकबाधो (v. l. °बाधा) न भवति so v. a. *wodurch ich nicht um den Himmel komme* PAÑKAT. 167,8. KAP. 1,35. 148. Schol. zu 1,80. Verz. d. Oxf. H. No. 593. fgg. NÎLAK. 171. 232. 242. MADHUS. in Ind. St. 1,19,8. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 90. Schol. zu P. 1,4,93. 3,3,11. SÂH. D. 8,18. 10,21. साध्यशून्यो यत्र पक्षस्त्वसौ बाध उदाहृतः BHÂSHÂP. 77. बाधा f. H. an. MED. HALÂJ. Schol. zu JOGAS. 2,33. — Vgl. अ°, तुवि° *stark drängend* und प्राण°, बाहु°.

2. बाध (wie eben) m. etwa *Drang:* बाधो महतो न प्रयुक्ति RV. 6,11,1. भराम्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति 1,61,2. तस्मा आपुः प्रजावदिद्बाधे अर्चन्त्योजसा 132,5. Nach NAIGH. 2,9 so v. a. बल; nach SÂJ. so v. a. बाधक, बाधन.

1. बाधक (wie eben) 1) adj. *a) belästigend, beunruhigend, peinigend:* शत्रु° (कार्मुक) R. 2,100,19. — *b) zu Nichte machend, aufhebend, beseitigend:* धर्मो धर्मानुबन्धार्थो धर्मो नात्मार्थबाधकः *beeinträchtigend* MÂRK. P. 34,16. न कार्यं धर्मबाधकम् MBH. 12,3250. त्रयाणां साधकं यत्स्याद्द्वयोरेकस्य वा पुनः। कार्यं तदपि कुर्वीत न त्वेकार्थं द्विबाधकम्॥ Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,25. fg. जित्स्वरबाधकोऽयम् Schol. zu P. 6,1,159. 3,1,94. 4,2,38. 2,2,8, Vârtt. 1. ÇAṀK. zu KHÂND. UP. S. 5. NÎLAK. 86. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1,4. zu KAP. 1,53. 93. — 2) m. *eine best. Frauenkrankheit:* रक्तमाद्री तथा षष्ठी चाङ्कुरो जलकुमारकः (eine Silbe zu viel) । चतुर्विधो बाधकः स्यात्स्त्रीणां मुनिविभाषितः॥ ÇKDR. nach dem VAIDJAKA.

2. बाधक 1) m. *ein best. Baum* (nach dem Schol. so v. a. गिरिमाल und राजवृक्ष) GOBH. 1,5,17. — 2) davon ein gleichlautendes adj. (f. ई) *von diesem Baume kommend* SHAḌV. BR. 3,8. इध्म ÇÂÑKH. ÇR. 14,22.14. KAUÇ. 16. 47. fgg. धनुस् 36. स्रुव 116. — Vgl. बान्धुक.

बाधकता (von 1. बाधक) f. *das Bekämpfersein:* बाध्यबाधकतां गतः BHÂG. P. 7,1,6.

बाधन (von 1. बाध्) 1) adj. *bedrängend, belästigend, bekämpfend:* शत्रु° HARIV. 5325. — 2) f. आ *Unbehaglichkeit, Beschwerde* NJÂJASÛTRA 1,21. — 3) n. *a) das Bedrängen, Belästigen, Peinigen:* साधु बाधनमपि रमणीयमस्याः *auch wenn sie gepeinigt wird* ÇÂK. 11,19, v. l. — *b) das Entfernen, Beseitigen, Aufheben:* अज्ञान° VEDÂNTAS. (Allah.) No. 142. अजादिग्रहणं ङीपो ङीषश्च बाधनार्थम् Schol. zu P. 4,1,4. 2.38.

बाधबुद्धिप्रतिबन्धकताविचार m., बाधबुद्धिवादार्थ m. oder बाधरहस्य n. (vgl. Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,16) Titel einer Schrift HALL 54.

बाधित s. u. 1. बाध् und अबाधित. Davon nom. abstr. °त्व n. *das Aufgehobensein, Beseitigtsein* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 90. 109. 142.

बाधितर् (von 1. बाध्) nom. ag. *Bedränger, Belästiger, Störer:* तं शात्रवाणां गणबाधितारम् MBH. 4,1670. सुरर्षिगण° 13,4017. अकारणबाधितारं स्वाध्यायदेवपितृयज्ञतपःक्रियाणाम् PRAB. 75,4. fg.

बाधितव्य (wie eben) adj. 1) *zu bedrängen, zu belästigen, zu peinigen:* मायाचारो मायया बाधयितव्यः MBH. 12,4052. 13668. — 2) *zu beseitigen, aufzuheben* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 77,2 v. u.

बाधिरक von बधिर gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

बाधिरिक m. metron. von बधिरिका gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

बाधिर्य (von बधिर) n. *Taubheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. Spr. 3949. MBH. 12,10651. SUÇR. 1,257,4. 260,13. 2,360,20. 361,17. MÂRK. P. 39, 52. 56. TATTVAS. 35. GAUḌAP. zu SÂṀKHJAK. 18.

बाध्य (von 1. बाध्) adj. 1) *zu bedrängen, zu belästigen, zu peinigen* Spr. 2220. KATHÂS. 32,139. BHÂG. P. 7,1,6. स्त्री° *der sich von einem Weibe peinigen lässt* MÂRK. P. 66,40. — 2) *was unterdrückt —, gehemmt wird:* °रेतस्त्वादिना बीजरहितः zur Erkl. von अबीज *samenlos, zeugungsunfähig* KULL. zu M. 9,79. — 3) *aufzuheben, zu beseitigen* Comm. zu BRAHMAS. im ÇKDR. VOP. 26,2.

बाध्यमान partic. praes. pass. von 1. बाध्; davon nom. abstr. °त्व n. *das Aufgehobenwerden, Beseitigtwerden, Widerlegtwerden* NÎLAK. 164.

बाध्योग m. patron. von बध्योग gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104. ÇAT. BR. 14,9,4,33.

बाध्योगायन m. patron. von बाध्योग gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

बान्धकि m. patron. oder metron. gaṇa तौल्वल्यादि zu P. 2,4,61.

बान्धकिनेय (von बन्धकी) m. *der Sohn eines liederlichen Weibes, Bastard* gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. VOP. 7,7. AK. 2,6,1,26. H. 548.

बान्धकेय m. dass. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

बान्धव (von बन्धु) m. *ein Angehöriger, Verwandter* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 2,6,1,34. 3,4,16,91. H. 561. an. 3,707. MED. v. 45. HALÂJ. 2,354. M. 5,70. 72. N. 17,24. SUÇR. 1,7,12. ÇÂK. 92. मातुरांश्च बान्धवान् M. 5,101. न मेऽस्ति माता न पिता ज्ञातयो बान्धवाः कुतः R. 1,62,4. M. 3,264. ज्ञातिसंबन्धिबान्धवैः 4,179. यामयः, बान्धवाः,

संबन्धिनः, मातृमातुलाः 183. संबन्धिबान्धवैः 5,74. KATHÂS. 45,7. समित्रज्ञातिबान्धवान् M. 9,269. सखिसंबन्धिबान्धवान् JÂGN. 1,108. मित्रस्वजनबान्धवाः Spr. 2437. VET. in LA. 32,7. बलवन्तः समृद्धार्था मित्रबान्धवनन्दनाः । जीवन्त्यन्योऽन्यमाश्रित्य द्रुमाः काननजा इव ॥ HIT. 1,42. Frau und Kinder darunter verstanden BRÂHMAN. 1,35. der Sohn so genannt DAÇ. 2,44. आ श्मशानान्निवर्तन्ते ज्ञातयः सह बान्धवैः Spr. 398. M. 4,241. दिक्शून्या चेदबान्धवा Spr. 249. व्यसनेषु च बान्धवान् (जानीयात्) 332. उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे शत्रुविग्रहे । राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः ॥ 438. धनेभ्यः परो बान्धवो नास्ति लोके 1305. लज्जाते बान्धवास्तेन संबन्धं गोपयन्ति च — यस्य न स्युः कपर्दिकाः 2654. सद्भावेन च बान्धवम् (हरेत्) 3332. राजानो मन्त्रिबान्धवाः । पतयो बान्धवाः स्त्रीणां ब्राह्मणा वेदबान्धवाः ॥ 4520. प्रद्युम्नप्रिय° (यौवन) 3018. अबान्धवं शवम् M. 10,55. नृपमेव सबान्धवम् 7,28. 111. Am Ende eines adj. comp. f. आ R. 2,97,27. KATHÂS. 23,25. 31,56. 33,1. *Freund* H. an. MED. — Vgl. पिक°, पितृ°, राज°, बन्धु.

बान्धवक (von बान्धव) adj. *verwandtschaftlich:* विधि HARIV. 8704.

बान्धव्य (wie eben) n. *verwandtschaftliches Verhältniss* KATHÂS. 19,53.

बान्धुक adj. *vom* Bandhuka-*Baume stammend:* इध्म KÂTH. 21,10. — Vgl. 2. बाधक und बन्धूक.

बान्धुकिनेयँ m. metron. von बन्धुकी v. l. im gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126.

बान्धुपतँ adj. (f. ई) von बन्धुपति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84.

बाप्यदेव (बा° + देव) m. N. pr. eines Steinschneiders Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,29,5. 33,10.

बाबजीव्यास (बा° + व्यास) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 692.

बाबर (von बबर) 1) adj. Bez. eines Pañkarâtra ÂÇV. ÇR. 10,2. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,31.

बाबेरी f. N. pr. einer Stadt HALL 77.

बाभ्रँव 1) adj. von बभ्रु. सामन् PAÑKAV. BR. 15,3,12. Ind. St. 3,226,*a*. गतनिधनं बाभ्रवम् 214,*a*. सर्पं बाभ्रवम् 242,*b*. — 2) m. patron. von बभ्रु P. 4,1,106, Sch. ÇAT. BR. 14,5,5,22. 7,3,28. बाभ्रवदानच्युताः, बाभ्रवशालङ्कायनाः, शणकबाभ्रवाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. — 3) f. ई Bein. der Durgâ TRIK. 1,1,53. H. ç. 47. Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,22.

बाभ्रवायणि m. patron. von बाभ्रव; N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBH. 13,256.

बाभ्रवीय adj. von बाभ्रव्य Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,20. 217,*b*,6. m. pl. *die Schüler des* Bâbhravja 4.

बाभ्रँव्य (patron. von बभ्रु) m. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. राजन्यादि zu 2,53. Schol. zu 6,1,79. 4,146. VOP. 7,1. 9. HARIV. 1255. N. pr. eines Lehrers ÂÇV. GṚHJ. 3,4,4. ÇÂÑKH. GṚHJ. 4,10. 6,1. Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 2. 217,*b*,4. पाञ्चाल 215,*b*,13. कौशिक P. 4,1,106. गोपालः प्रेषितः पुत्रो बाभ्रव्यो नाम नामतः MÂRK. P. 112,6. बाभ्रव्या f. 69,6. 134,2. pl.: °शाण्डिलाः Verz. d. Oxf. H. 58,*b*,38.

बाभ्रँव्यक adj. *von* Bâbhravja's *bewohnt:* देश gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

बाभ्रव्यायणी f. zu बाभ्रव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18. Schol. zu 106.

बाभ्रुकँ (von बभ्रु) adj. *ichneumonartig* d. i. wohl *braun, bräunlich* gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108.

बार *Oeffnung* s. जिह्म°, नीचीन°.

बारहट m. Bein. Naraharadâsa's Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 147. fgg.

बारेन्द्र N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. No. 773. 228.

बार्बटीर (बार्वटीर) m. 1) *der Kern einer Mangofrucht.* — 2) *ein junger Schoss.* — 3) *Zinn.* — 4) *der Sohn einer Hure* (vgl. बर्बटी) H. an. 4, 273. MED. r. 287, wo st. आम्रास्थ्यङ्कुरे wohl mit H. an. आम्रास्थ्यङ्कुरे zu lesen ist.

बार्ह (von 1. बर्ह) adj. *aus den Schwanzfedern des Pfaues gemacht:* चामर BHÂG. P. 8,10,13.

बार्हँत 1) adj. f. ई *a) zum* बृहत् (सामन्) *in Beziehung stehend* gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. Agni VS. 29,60. Indra TS. 2,3,7,2. ÇAT. BR. 1, 7,3,17. 11,4,3,12. ÇÂÑKH. BR. 24,1. 2. ÇR. 1,2,18. LÂṬJ. 4,5,19. Zweifelhaft in der Stelle: बार्हतैः सोम रक्षितः ṚV. 10,85,4. बार्हतं वाजजिद्रोहणोऽन्धम् N. eines Sâman Ind. St. 3,226,*a*. — *b) zum Metrum* बृहती *in Beziehung stehend, dieses vorstellend, daraus gebildet* u. s. w. AIT. BR. 4,3. प्रगाथ 9. 31. ṚV. PRÂT. 18,1. 7. Ind. St. 8,26,1. 143,26. TS. 5,3,2,3. ÇAT. BR. 8,6,2,3. तृच ÂÇV. ÇR. 6,5. ÇÂÑKH. ÇR. 9,5,10. fgg. प्रतिपद् 20,7. 12,6,1. — 3) n. *die Frucht der* बृहती, *eines Solanum,* gaṇa प्लक्षादि zu P. 4,3,164. AK. 2,4,1,19.

बार्हतानुष्टुभ adj. *aus einer* बृहती *und einer* अनुष्टुभ् *gebildet:* प्रगाथ ṚV. PRÂT. 18,11.

बार्हत्सामा (von बृहत्सामन्) f. N. pr. oder Bez. eines Weibes: विजिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा शयाम् AV. 5,25,9.

बार्हदग्नँ m. pl. *die Nachkommen des* Bṛhadagni gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

बार्हदीषव m. patron. von बृहदिषु; pl. BHÂG. P. 9,21,26. Die Länge durch das Versmaass bedingt.

बार्हदुक्थँ adj. (z. B. सामन्) und patron. von बृहदुक्थ ÂÇV. ÇR. 12, 11. ÇAT. BR. 13,2,2,14. PAÑKAV. BR. 14,9,37. Ind. St. 3,226,*a*.

बार्हद्गिर (von बृहद्गिरि) adj.: सामन् Ind. St. 3,226,*a*. PAÑKAV. BR. 13, 4,15. 17. LÂṬJ. 7,2,1. 10,2,14.

बार्हद्दैवत n. Titel eines, Çaunaka zugeschriebenen Buches, welches sonst auch बृहद्देवता genannt wird, SHADGURUÇ. in Ind. St. 1,102.

बार्हद्बल adj. *zu* बृहद्बल *in Beziehung stehend:* बार्हद्बलान्वयाः BHÂG. P. 9,12,15.

बार्हद्रथ (von बृहद्रथ) adj. *zu* Bṛh. *in Beziehung stehend:* रथंतर MBH. 5,1711. m. patron. des Ǵarâsaṁdha ÇABDAR. im ÇKDR. MBH. 2, 594. HARIV. 1615. 4956. बार्हद्रथा भूपालाः BHÂG. P. 9,22,47. VP. 465. LIA. I, Anh. XXXI. fg.

बार्हद्रथि (wie eben) m. patron. des Ǵarâsaṁdha TRIK. 2,8,23.

बार्हवतँ adj. *das Wort* बर्हवत् *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

बार्हस्पत adj. f. ई *zu* Bṛhaspati *in Beziehung stehend, von ihm stammend* u. s. w.: ज्ञान MBH. 12,5437. अद्य बार्हस्पतः श्रीमान्युक्तः पुष्येण (so die ed. Bomb.) R. 2,26,9. किं नु बार्हस्पतो योगो युक्तः पु° 11 GORR. भारती MBH. 13,3692.

बार्हस्पत्यँ (wie eben) adj. dass. AV. 9,4,1. VS. 24,2. चरु TS. 1,8,9,1. ÇAT. BR. 3,9,1,11. 4,5,1,10. 13,2,6,9. KÂTJ. ÇR. 23,4,16. नमो बृहस्प-

तये बार्हस्पत्येभ्यश्च Çâñkh. Grhj. 2,4. Verz. d. Oxf. H. 49, b, 3. विधि, व्यूह MBh. 3,16370. 8,2149. मान Sûrjas. 14,2. युग Weber, Gjot. 24, N. 1. अब्द Weber, Nax. 2,281, 1 v. u. भ oder नक्षत्र *das Sternbild* Pushja Sûrjas. 8,18. अद्भुतानि AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 94. वाक्य MBh. 13, 3688. शास्त्र 12,2205. अर्थशास्त्र Kull. zu M. 4,19. मत Pañkat. 253,12. गान Çañk. zu Khând. Up. 2,22,1. सामन् Ind. St. 3, 226, a. तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 109, b, 11. °ज्योतिर्ग्रन्थ 292, a, 42 (Weber, Gjot. 101). सूत्र 12, a, 17. Bârhaspatja heisst Çamju Nir. 4,21. TS. 2,6,10,1. 5,2,6,4. Çat. Br. 1,9,1,24. auch Agni, Tapurmûrdhan, Bharadvâga RV. Anukr. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 35. 56, 27. Kaka's Bhâg. P. 9,18,22. *ein Schüler* Brhaspati's 4,30,2. so v. a. *ein Ungläubiger* (vgl. Hariv. 1504. fgg.) H. 862. Wilson, Sel. Works I, 5. 22. neutr. so v. a. Brhaspati's अर्थशास्त्र Lalit. ed. Calc. 179, 5.

बार्हिण (von बर्हिण) adj. *vom Pfau kommend;* subst. *Federn aus dem Schwanze des Pfaues:* °लक्ष्मणाः von Pfeilen R. 3,8,4; vgl. u. बर्हिण. Im gaṇa तालादि zu P. 4,3,152 ist vielleicht बर्हिण st. बार्हिण zu lesen, so dass erst nach dieser Regel बार्हिणं zu bilden wäre.

बार्हिषद m. patron. von बर्हिषद्; pl. Bhâg. P. 4,25,1 (बार्हिःषद Burn.).

बाल् interj. *patsch!* बहिष्टे अस्तु बालिति AV. 1,3,1 (TS. 3,3,10,2). वर्षे पोत्तसु बालिति 18,2,22.

बाल Nir. 9,10. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) adj. f. आ *jung, kindlich, unausgewachsen;* subst. *Kind, Knabe, Mädchen, junge Frau* AK. 2,6,1,42. 3,4,26,207. Trik. 2,6,8. H. 338. an. 2,502. Med. l. 39. fg. Halâj. 5,20. 2,377. Çâñkh. Grhj. 2,16. Pâr. Grhj. 2,9. Kathop. 2,6. Khând. Up. 5,1,11. 24,5. बाल आ षोडशाद्वर्षात् Nârada bei Kull. zu M. 8,27. वयस्त्रिविधं बालं मध्यं वृद्धमिति। तत्रोनषोडशवर्षा बालाः Suçr. 1, 129,1. 155,11. 167,14. 180,1. 371,18. 2,7,3. 544,12. M. 2,208. N. 13, 23. Daç. 1,11. R. 1,4,31. 62,10. Çâk. 101,21. मन्त्रिणास्तस्य बालाः Kathâs. 41,12. बालो वा यदि वा वृद्धो युवा वा Spr. 1968. बालवृद्धातुराणाम् M. 8,71. 312. 350. 395. 4,179. 184. 9,230. R. 2,32,27. बालेन स्थविरेण वा M. 8,70. 163. MBh. 3,10630. °घ्न M. 11,190. 8,89. 9,232. ज्ञानवृद्धो वयोबालः R. 2,45,8. बालो ऽपि विप्रो वृद्धस्य पिता भवति धर्मतः M. 2,150. बालादपि ग्रहीतव्यं युक्तमुक्तं मनीषिभिः Spr. 1964. बालादपि सुभाषितम् (ग्राह्यम्) 2870. बालो ऽपि नावमन्तव्यो मनुष्य इति नृपः 1967. माता शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः 2170. °वनिता Spr. 2087. बालापत्य 3891. Hit. 111,16. बाला gaṇa अजादि zu P. 4,1,4. Vop. 4,28. AK. 1,1,1,14. H. 333. H. an. Med. बालया वा युवत्या वा वृद्धया वापि योषिता M. 5, 147. MBh. 4,75. Brâhman. 1,30. 2,14. Hid. 4,4. N. 4,29. 11,14. 13,21. 25. 15,17. R. 2,60,10. Spr. 1960. 1965. 1966. 2475. 3236. Çâk. 126. Megh. 81. 104. Vid. 119. Kathâs. 28,14. अतिबाला 27,82. बालभैरवीणाम् Verz. d. Oxf. H. 88, a, 15. ein fem. behält vor बाला seinen fem.-Charakter Vop. 6,13. *Knabe, Kind* so v. a. *unreifen Verstandes, einfältig, Thor* AK. 3,4,26,207. H. 352. H. an. Med. Halâj. 2,181. अज्ञो भवति वै बालः पिता भवति मन्त्रदः। अज्ञं हि बालमित्याहुः पितेत्येव तु मन्त्रदम्॥ M. 2,153. अयं ते वीर विक्रान्तो बालः पुत्रो न पण्डितः Hariv. 5699. उपैति वृद्धिं बालेषु शोकः Spr. 3007. 2635. 3434. 4028. 4575. तद्गतं ज्ञेयं ग्रामबालजनप्रियम् so v. a. *dummer Tölpel* Vet. in LA. 11,7. Von *jungen Thieren* Halâj. 2,347. *Füllen* AK. 2,8,2,14. *ein fünfjähriger Elephant* H. 1219. Vaig. beim Schol. zu Çiç. 5,47. °गज Bhâg. P. 9,10,6. °वत्स Ragh. 2,45. महिष Hariv. 8440. °मृग R. 3,42,24. 5,37,42. (गौः) वर्षमात्रा तु बाला स्यादतिबाला द्विवार्षिकी Prâjaçkittat. im ÇKDr. von *jungen Pflanzen:* °तृण AK. 2,4,5,33. Halâj. 2,35. Spr. 2394. शस्यानि Hariv. 3835. °पादप Çâk. 8,23. °तरु 147. °वृत्त Ragh. 14,78. °लता 2,10. °चूत 13,34. Kathâs. 4,12. °मन्दारवृत्त Megh. 73. °कुन्द 66. °कदली Mrkkh. 10,8. बालाशोक Vikr. 26. °मृणाल Spr. 2920. von Früchten Suçr. 1,210, 11. 216,8. *die junge Sonne* ist *die eben aufgegangene Sonne:* बालस्यापि रवेः पादाः पतन्त्युपरि भूभृताम् Spr. 1962. बालार्क MBh. 1,4492. Hariv. 6007. R. 2,96,19. 3,78,30. Ragh. 12,100. Spr. 3005. बालार्कवर्ण (Çiva) MBh. 12,10383. बालादित्य 14,187. बालातप *die jugendliche Sonnenhitze, die vor Kurzem aufgegangene Sonne* M. 4,69. Ragh. 6, 60. 10,9. Vikr. 136. बालातपेषु Rt. 4,13. बालारुण *die erste Morgenröthe* Ragh. 7,39. Kumâras. 3,30. °संध्या H. 1396. बाल इन्दुः *der zunehmende Mond* Vikr. 129. बालेन्दु MBh. 13,846. Kumâras. 3,29. Pañkat. 120,11. बालचन्द्र R. 2,60,10. 3,42,34. °चन्द्रमस् Ragh. 3,22; vgl. u. तरुण und अबालेन्दु. — 2) m. a) *ein best. Fisch* Çabdak. im ÇKDr. *Cyprinus denticulatus Buch.* (*C. Rohita Ham.* in der 2ten Aufl.) Wilson nach derselb. Aut. — b) N. pr. eines Fürsten Râga-Tar. 3,103; vgl. LIA. II, 865. — 3) f. आ a) *kleine Kardamomen* (vgl. वयःस्था) H. an. Med. Vgl. चन्द्रबाला. — b) *Aloe indica Royle* (vgl. घृतकुमारी) Çabdak. im ÇKDr. — c) *ein best. Metrum*, a, b, c: ⏑—⏑—— —⏑⏑—⏑———, d: ——⏑—— u. s. w. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — d) N. pr. der Mutter der Affen Vâlin und Sugrîva, die Pragâpati aus Staub, der in seine Augen gerathen war, geschaffen hatte, R. 6,4,31. fgg. — e) N. *eines mystischen Gebetes* Verz. d. Oxf. H. 99, b, 23. — Vgl. पुनर्बाल.

बालक (von बाल) 1) adj. (f. बालिका) *jung, kindlich, unausgewachsen;* subst. *Kind, Knabe, Mädchen* Trik. 3,3,336. H. an. 3,75. fg. Med. k. 129. बालकैः पुत्रकैः सह MBh. 3,548. पुत्रो बालको दशवार्षिकः R. 4, 48,12. बालकैरन्वितां सुतैः Kathâs. 29,128. दारकौ N. 17,19. — 8,23. MBh. 1,3440. 3,546. 4,1389. 12,2055. 13,26. Hariv. 9709. fg. Daç. 2,51. R. 6,11,38. Çâk. 106,4, v. l. Spr. 2172. 3404. Kathâs. 2,71. 14,43. Bhâg. P. 1,5,23. Mârk. P. 51,53. Hit. 128,9. fgg. Vet. in LA. 17,18. अतिबहु° *sehr viele Kinder habend* Kathâs. 30,93. बालिका *Mädchen* Trik. 3,3, 35. H. an. Med. Spr. 2635. Mârk. P. 125,51. बालक *vom Jungen eines Elephanten* Çiç. 5,47. मृगबालक Bhâg. P. 5,8,21. eines Schakals Pañkat. 218,25. अयं वा बालकः शङ्के कोकिलानां विहंगमः R. 2,96,14. पक्षि° Hit. 19,19, v. l. Pañkat. 49,18. बक° 98,10. *Kind* so v. a. *einfältig, Thor* H. an. Med. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Matsja-P. in VP. 466, N. 3; in andern Büchern Pâlaka. — Vgl. इक्षुबालिका.

बालकप्रिय (बा° + प्रिय) 1) adj. *Kinder liebend.* — 2) f. a) *die Coloquinthen-Gurke* (vgl. मातृ). — b) *Musa sapientum* (vgl. गुच्छफला) Râgan. im ÇKDr.

बालकाण्ड (बाल + का°) n. *das Buch des Knaben*, Titel des 1ten Buches des Râmâjaṇa in der nördlichen Recension (आदिकाण्ड in der beng. Rec.) und im Adhjâtmarâmâjaṇa, weil es über Râma

als *Knaben* handelt.

वालकृष्ण (वाल + कृष्ण) m. 1) *der Knabe* Kṛshṇa Banerjea 519. — 2) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. No. 697. Verz. d. Oxf. H. No. 244. 236 (131,*a*,1). 255. 262. 285. 580. Hall 74. 174. 175. 187. 207 (°भट्). Wilson, Sel. Works I, 135. Ind. St. 1,470. mit dem Bein. Gaṅgâdhara 471. वालकृष्णानन्द m. N. pr. 469. fg.

वालक्रिया (वाल + क्रि°) f. *das Treiben der Kinder* Mârk. P. 109,24.

वालक्रीडन (वाल + क्री°) n. *Kinderspiel* Mahanâṭ. im ÇKDr.

वालक्रीडनक (वाल + क्री°) 1) m. (vgl. MBh. 12, 6606) *Kinderspielzeug* MBh. 3,1153. 7,3746. Hariv. 6913. Suçr. 1,54,15. *Spielball* H. 688. *Cypraea moneta* (कपर्दक) Râǵan. im ÇKDr. Unter den Beinamen Çiva's MBh. 12, 10384. — 2) n. *Kinderspiel:* हरिणा क्रीडितं नाम °कं तत: Hariv. 3745. Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,19.

वालक्रीडा (वाल + क्रीडा) f. *Kinderspiel* Verz. d. Oxf. H. 116,*b* (XI).

वालगर्भिणी (वाल + ग°) f. *eine Kuh, die zum ersten Mal trächtig ist*, AK. 2,9,70. Trik. 2,9,20. H. 1270. Halâj. 2,118.

वालगदाधरी (वालगदा°?) f. Titel einer Schrift Hall 69.

वालगोपाल (वाल + गो°) m. Kṛshṇa *als jugendlicher Kuhhirt* Pańćar. im ÇKDr. Wilson, Sel. Works I, 119. 121. °तीर्थ m. N. pr. eines Lehrers Hall 100. Verz. d. Oxf. H. No. 627. °यतीन्द्र N. pr. eines Scholiasten ebend. S. 365, *b*, No. 87.

वालगौरीतीर्थ (वाल - गौरी + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,19.

वालग्रह् (वाल + ग्रह्) m. *Kinderdämon;* es werden 9 Arten dieser Besessenheit aufgezählt Suçr. 2,382,5. 393,19. MBh. 12, 5657. Verz. d. B. H. 278,33. No. 934. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,18 und 125,*b*,5 (वालग्राह् gedr.). Mârk. P. 92,17.

वालचन्द्र und वालचन्द्रमस् s. u. वाल 1.

वालचन्द्रिका (वाल + च°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 31,10.

वालचरित (वाल + च°) n. *das Treiben des Kindes*, von Abschnitten in Büchern oder von selbständigen Schriften, die *über die Jugendgeschichte* eines Gottes u. s. w. handeln, Verz. d. Oxf. H. 78, *b*, 9. Sâh. D. 147,19. Hall 146.

वालचर्य (वाल + चर्या) m. Bein. Kârttikeja's (*sich wie ein Knabe benehmend*) Trik. 1,1,56. H. ç. 62 (वालवर्य).

वालचर्या (wie oben) f. *das Treiben eines Kindes* R. Gorr. 1,4,30.

वालज s. वाल्वज.

वालतनय (वाल + त°) m. *Acacia Catechu Willd.* (खदिर) AK. 2,4,2, 30. — Vgl. वालदलक, वालपत्त्र, वालपत्त्रक.

वालतन्त्र (वाल + त°) n. *die Pflege des Kindes und Geburtshilfe* Trik. 2,6,11.

वालता (von वाल) f. *Kindheit, Kindesalter* MBh. 1,1730.

वालत्व (wie oben) n. dass. Ragh. 8,91. Spr. 378. Mârk. P. 26,7.

वालदलक (वाल + दल) m. *Acacia Catechu Willd.* Bhar. zu AK. 2,4, 2,30. ÇKDr. — Vgl. वालपत्त्र.

वालदेव (वाल + देव) m. N. pr. eines Mannes Hall 191.

वालन्दन m. patron. des Vatsaprî Ind. St. 3,459.478. — Vgl. भालन्दन.

वालपण्डित (वाल + प°) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 366.



वालपत्त्र (वाल + पत्त्र) m. 1) = वालदलक Bhar. zu AK. 2,4,2,30. ÇKDr. — 2) *Hedysarum Alhagi* (यवास) Râǵan. im ÇKDr. — Dhanvantari 67 bei Haeb. 223.

वालपत्त्रक m. = वालपत्त्र 1. Trik. 2,4,14.

वालपुत्र (वाल + पुत्र) adj. f. आ *kleine Kinder —, ein Junges habend* Brâhman. 2,10. Sâv. 2,8. R. 5,13,43.

वालपुत्रक (wie oben) m. *Söhnchen* Kathâs. 3,21.

वालपुष्पिका (von वाल + पुष्प) f. *eine Art Jasmin* (यूथिका) Râǵan. im ÇKDr.

वालपुष्पी (wie oben) f. dass. Gatâdh. im ÇKDr.

वालबन्धन (वाल + ब°) m. *Knabenbinder*, N. eines Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16.

वालबोध (वाल + बोध) m. *Aufklärung der Knaben oder Unerfahrenen*, Titel verschiedener Schriften Verz. d. B. H. No. 882. Hall 28. 148.

वालबोधक (वाल + बो°) adj. *Knaben oder Unerfahrene aufklärend* Verz. d. B. H. No. 882.

वालबोधनी (वाल + बो°) f. *die die Knaben oder die Unerfahrenen aufklärende Schrift*, Titel einer Vedânta-Schrift, die Windischmann in seinem Sancara herausgegeben hat.

वालबोधिनी (वाल + बो°) f. Titel einer Vedânta-Schrift (verschieden von der vorhergehenden) Verz. d. B. H. 180. Hall 203. °भावप्रकाशिका ebend. वालबोधिनी heisst auch ein Commentar zur Vâkjasudhâ ebend. 130.

वालभञ्जक (वाल° + भ°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,203.

वालभद्रक (वाल + भ°) m. *ein best. Gift*, = शीघ्रग Çabdâr. im ÇKDr.

वालभारत (वाल + भा°) n. *das kleine* Bhârata im Gegens. zum Mahâbhârata, *dem grossen* Bhârata, Z. d. d. m. G. I, 201. fg. Ind. St. 1,466. Verz. d. Oxf. H. No. 37. S. 125, *a*, 35. Titel einer Komödie (die auch प्रचण्डपाण्डव genannt wird) No. 282. Wilson, Th. of the H. II, 364. fgg.

वालभाव (वाल + भाव) m. *Kindheit* M. 8,148. N. 13,18. MBh. 4,1267. 15,827. Spr. 2514. R. 6,4,43. Mârk. P. 128, 8. Pańćat. 182,12. कालेरो °भाव: so v. a. *die Kinder* Mâlav. 58,14. *die Kindheit des Mondes* so v. a. *die Zeit des zunehmenden Mondes* Ind. St. 5,297, N. 2.

वालभृत्य (वाल + भृत्य) m. *ein Diener von der Kinderzeit her* Kathâs. 43,194.

वालभैषज्य (वाल + भै°) n. *eine Art Collyrium* (रसाञ्जन) Râǵan. im ÇKDr.

वालभोज्य (वाल + भो°) m. *Erbsen* (*Kinderspeise*) Râǵan. im ÇKDr.

वालमति (वाल + म°) adj. *einen kindischen Verstand habend* MBh. 2,2485.

वालमूल (वाल + मूल) n. *junger Rettig* Vjutp. 135.

वालमूलक (wie oben) m. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,48,10. — Vielt. वाल° (*Haarwurzeln habend*) zu schreiben.

वालमूषिका (वाल + मू°) f. *Maus* AK. 2,5,12. H. 1301.

वालंभट् m. N. pr. eines Mannes Hall 175. Colebr. Misc. Ess. II, 141. eines Scholiasten zur Mitâksharâ Stenzler in der Vorrede zu Jâǵń. VI. Ind. St. 1,467. Davon ein gleichlautendes adj. f. ई *von* Bâlambhaṭṭa *verfasst* Verz. d. Oxf. H. No. 632.

बालयज्ञोपवीतक (बाल + य°) n. *die über die Brust getragene Opferschnur* Trik. 2,7,14. — Vgl. बालोपवीत.

बालराज (बाल + राज) n. *Lasurstein* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. बालसूर्य und बालवायज.

बालरामायण (बाल + रा°) n. *das kleine —, verkürzte* Râmâjaṇa (vgl. बालभारत) Gild. 578 (wo es mit बालकाण्ड identificirt wird). Sâh. D. 127,16. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,3. 4,138. 171. — Vgl. महारामायण.

बालरूप (बाल + रूप) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 647.

बालरोग (बाल + रोग) m. *Kinderkrankheit* Wise 329. Verz. d. B. H. No. 958. 973.

बाललीला (बाल + ली°) f. *Kinderspiel* Bhâg. P. 3,2,2 (bei Burnouf ist बाललीलया zu lesen).

बालवाह्य (बाल + वाह्य) m. *eine wilde Ziege (das Reitthier der Knaben)* Hâr. 81.

बालविनष्ट (बाल + वि°) m. und °नष्टक m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 14,43. 45. 48.

बालव्रत (बाल + व्रत) m. Bein. des Mańǵuçrî Trik. 1,1,22.

बालशर्मन् (बाल + श°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 110, b, N. 1. Colebr. Misc. Ess. II, 13.

बालशृङ्ग (बाल + शृङ्ग) adj. *junge Hörner habend:* वृषभ Hariv. 3731.

बालसखि (बाल + स°) m. *ein Freund aus den Kinderjahren* Kathâs. 40, 36.

बालसात्म्य (बाल + सा°) n. *Milch (Kindern entsprechend, zuträglich)* H. ç. 98.

बालसिंह (बाल + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 37.

बालसूर्य (बाल + सूर्य) n. *Lasurstein* Trik. 2,9,30. °क n. dass. Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. बालराज.

बालस्थान (बाल + स्थान) n. *Kindheit, Jugendlichkeit, Unerfahrenheit* R. 2,106,22.

बालाकि m. metron. von बलाका gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. Çat. Br. 12,3,1,1. Kaush. Up. 4,1. 3. fgg. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,b, 6 v. u. pl. P. 2,4,66, Sch. Saṁsk. K. 184,a, 6. — Vgl. दृप्त°.

बालाक्या (von बलाका oder बालाकि) f. N. pr.; s. काश्यपीबालाक्यामाठरीपुत्र.

बालातप s. u. बाल 1.

बालादित्य (बाल + आ°) m. 1) *die jugendliche —, vor Kurzem aufgegangene Sonne* MBh. 14,187. — 2) N. pr. eines Fürsten von Kâçmîra Râǵa-Tar. 3,477. 526. von Magadha Hiouen-thsang I, 191. II, 43.

बालाध्यापक (बाल + अ°) m. *Knabenlehrer;* davon nom. abstr. °ता f. Râǵa-Tar. 5,469.

बालामय (बाल + आ°) m. *Kinderkrankheit* Verz. d. Oxf. H. 307,b,20.

बालायनि m. metron. von बाला gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

बालारुण und बालार्क s. u. बाल 1.

बालावबोध (बाल + अ°) m. *Aufklärung von Knaben* oder *Unerfahrenen,* Titel einer Schrift über Omina Verz. d. Oxf. H. 399,b, No. 168. °पद्धति Titel eines Commentars zu Çâṅkh. Gṛhj. Verz. d. B. H. No. 132.

बालासुर (बाल + अ°) m. N. pr. eines Asura: °वध Verz. d. Oxf. H. 78,b, 42.

बालिमन् (von बाल) m. *Kindheit, Unreife* gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

1. बालिश gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. adj. f. आ = बाल *jung;* subst. *Kind;* gewöhnlich in der übertr. Bed. *kindisch, dumm, einfältig; Thor, Schwachkopf* AK. 3,4,28,220. 22,137. 3,1,48. H. 351. an. 3,725. Med. ç. 26. Halâj. 5,20. 2,181. Nir. 4,20. MBh. 13,2282. Spr. 1961, v. l. — स्तोक: 604. 3900. 4626. M. 3,176. 11,36. MBh. 1,3253. 6445. 3,2033. 10196 (S. 573). 5,2547. 13,35. 4293. Hariv. 132. 10323. R. 1,38,5 (60,6 Gorr.). R. Gorr. 2,10,8. 80,22. 6,103,14. Kathâs. 40,54. 42,109. Bhâg. P. 4,14, 23. 5,3,9. 6,5,6. बालमेतमबालिशम् R. 4,21,9. Kâm. Nîtis. 9, 75. Verz. d. Oxf. H. 216,a,40. सु° MBh. 5,91. 7,462. 9,1291. 1294. Hariv. 11007 (S. 790). वृद्धि MBh. 3,15784. 12,4680. 8255. Hariv. 5921. R. 3,22,36. °मति MBh. 3,293. 13,2329. Bhâg. P. 8,19,18. अ° (स्तोम) Nir. 9,10.

2. बालिश n. = pers. بالش *Kissen, Polster* Çabdam. im ÇKDr.

बालिशत्व (von 1. बालिश) n. *Einfältigkeit, Thorheit* Hariv. 10336.

बालिश्य ((wie oben) n. dass. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. M. 8, 121. 11,21. MBh. 3,15105. 5,4671. 4908. 12,6606. Daçak. in Benf. Chr. 193,8.

बालीवर्दिनेय m. patron. von बलीवर्दिन् gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. metron. von बलीवर्दी (wie st. बलीवदी zu lesen ist) gaṇa कल्याण्यादि zu 126. — Vgl. बलीवर्दिनेय.

बालीश m. *Urinverhaltung* Çabdar. im ÇKDr.

बालेन्दु s. u. बाल 1.

बालेय 1) adj. *a) zu einer Huldigungsgabe* (1. बलि) *sich eignend* P. 5, 1,13. H. an. 3,504. fg. तण्डुला: P., Sch. बीज Ragh. 14,77. — *b) weich, zart* (मृदु, कोमल) Trik. 3,3,316. H. an. Med. j. 96. — *c) für Knaben* (बाल) *geeignet* Med. — *d) von* Bali (s. 2. बलि) *stammend:* क्षत्त्र Hariv. 1685. VP. 4,18 bei Muir, ST. I, 55, N. 48. ब्राह्मणा: Hariv. 1685. patron. gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 6. pl. Köppen I, 117. — 2) m. *a) Esel* AK. 2,9,78. Trik. H. 1256. H. an. Med. Halâj. 2,125. Mârk. P. 50,85. — *b) eine best. Gemüsepflanze,* = अङ्गारवल्ली H. an. Viçva im ÇKDr. *eine Art Rettig,* = चाणक्यमूलक Râǵan. im ÇKDr. — *c)* N. pr. eines Daitja Med.

बालेयशाक (बा° + शाक) m. *eine best. Gemüsepflanze,* = अङ्गारवल्ली AK. 2,4,3,8.

बालेश्वर (बाल + ई°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 181,b, 27 (बालेश्वत, wofür Aufrecht jene Form vermuthet).

बालेष्ट (बाल + इष्ट) m. *Judendorn* (*Knaben erwünscht*) Râǵan. im ÇKDr.

बालोक (?) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 283,a, 30.

बालोपचरण (बाल + उ°) n. *ärztliche Behandlung der Kinder;* davon adj. °चरणीय Verz. d. Oxf. H. 307,b, 13.

बालोपचार (बाल + उ°) m. *ärztliche Behandlung der Kinder* Verz. d. B. H. 278, 33.

बालोपवीत (बाल + उप°) n. = बालयज्ञोपवीतक Hâr. 48 (बालोपरीत gedr.; die richtige Lesart bei Wilson und im ÇKDr.).

बाल्वज adj. f. ई *aus dem* Balbaǵa *genannten Grase verfertigt:* रज्जु Çat. Br. 14,1,3,11. वितान Kâtj. Çr. 26,2,8. निदान MBh. 13,4587. रसना 1611. बालज und बालजी MBh. ed. Calc.; an der ersten Stelle

hat die ed. Bomb. gleichfalls बालज (= मुञ्जेशज Schol.), der Schol. erwähnt aber auch die Lesart बाल्वज.

बाल्वजभारिक (von बल्वज + भार) adj. *eine Last* Balbaga-*Gras tragend* u. s. w. gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

बाल्वजिक adj. Balbaga-*Gras tragend u. s. w.* gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. — Vgl. बल्वजिक.

बाल्य (von बाल) n. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. parox. oder perisp. Çat. Br. *Kindheit, Kindesalter* AK. 2,6,1,40. 3,4,30,232. H. 339. M. 5,148. MBh. 1,5176. R. 6,101,18. Kumâras. 1,29. Kathâs. 27,166. 40,38. Mârk. P. 109,24. Verz. d. Oxf. H. 216,*a*, 20. Pańkat. 43,1. Sâh. D. 52,5. तदिदं वचनं राज्ञः पुनर्बाल्यमुपेयुषः (vgl. पुनर्बाल) R. 2,21,7. *das Kindesalter des Mondes so v. a. die Zeit des zunehmenden Mondes* Kumâras. 7,35. *kindisches Wesen, Unreife des Geistes, kindisches Verfahren, Thorheit, Unbesonnenheit* Çat. Br. 14,6,4,1 (Gegens. पाण्डित्य). स्वभावबाल्यं लावण्यं तारुण्ये न मनोहरम् Spr. 863. 1966. एतेन वै बाल्यमभ्येति विद्वान् MBh. 5,1706. बाल्यान्न द्रोहचेतसा *aus Unbesonnenheit* 1,4987. 2,1564. 13,710. 6381. Draup. 5,6. N. 24,12. Daç. 2,56. R. 2,101,18.

बाल्हक (बाह्लक) n. AK. 3,6,3,32 offenbar fehlerhaft für बाल्हिक. In einer Note bei Colebr. und Lois. wird noch einer Form बाह्लव gedacht.

बाल्हायन adj. (f. ई) von बाल्हि P. 4,2,99, Vârtt. (बाल्हायनी).

बाल्हि N. pr. eines Landes, Balkh P. 4,2,99, Vârtt. °ज *daher stammend, von* Pferden R. Gorr. 1,6,24. °जात dass. MBh. 5,3045. 7,973. 13,4921. Ueberall ह्ल geschrieben; vgl. बल्हि.

बाल्हिक 1) m. pl. N. pr. eines Volkes Trik. 3,3,43. H. an. 3,96. fg. Med. k. 155. MBh. 6,361 (बाह्लीक VP. 191). 8,119. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*, 16. m. sg. *ein Fürst dieses Volkes* MBh. 1,2696. 5707. 7001. 2,327. 4,1243. 5,1796. 8,119. Hariv. 5013. 5494. Bhâg. P. 1,15,16. pl. VP. 478. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pratîpa Hariv. 1819. fgg. — 3) adj. *aus* Balkh *stammend:* Pferde AK. 2,8,2,13. Trik. H. 1235. Halâj. 2,284. MBh. 1,8011. R. 1,6,21. 5,12,36. Pârçvanâthak. 4,137 bei Aufrecht im Ind. zum Halâj. — 4) n. *a) Saffran* AK. 2,6,3,25. Trik. H. 645, Sch. H. an. Med. oxyt. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. — *b) Asa foetida* Trik. H. an. — Fast überall बाह्लिक, बा° geschrieben. Vgl. बल्हिक.

बाल्हीक m. n. Trik. 3,5,15. 1) m. pl. N. pr. eines Volkes, = बाल्हिक Trik. 2,1,9. 3,3,43. H. 959. an. 3,96. fg. Med. k. 155. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,3 v. u. MBh. 2,1030. मलं पृथिव्या बाह्लीकाः 8,1525. 6,354 (VP. 189). Hariv. 9600. R. 4,43,5. 44,13. Varâh. Bṛh. S. 16,1. Mârk. P. 57,35. P. 8,4,9, Sch. Weber, Nax. II, 392. °देश्यः स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*, 21. °भाषा Muir, ST. II, 61. sg. *ein Fürst dieses Volkes* gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117 und 4,1,177, Vârtt. 2. MBh. 1,224 (S. 8). 2661. f. ई (= माद्री) *eine Prinzessin der* Bâlh. 4886; vgl. LIA. I, 635, N. 5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ǵanamegaja MBh. 1,3745. des Pratîpa 3750. fg. 3797. 5055. fgg. VP. 457. Bhâg. P. 9,22,12. 18. Vaters der Rohiṇî, der Gemahlin des Vasudeva, Hariv. 1950. N. pr. eines Gandharva Çabdar. im ÇKDr. — चित्ररथबाह्लीकम् gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. — 3) adj. f. ई *zum Volke der* Bâlhika *gehörend, daher stammend:* भाषा Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, 27. Pferde Trik. 3,3,43. H. an. Med. Verz. d. B. H. 292,1. — 4) n. *a) Saffran* AK. 2,6,3,25. Trik. H. 645. H. an. Med. Ratnam. 134. Suçr. 2,284,6. — *b) Asa foetida* AK. 2,9,40. 3,4,1,9. Trik. H. 422. H. an. Med. — Fast überall बाह्लीक (बा°) geschrieben und nicht selten mit बाह्लीक verwechselt.

बाल्ह्यायन s. u. बाल्हायन.

बावादेव m. N. pr. eines Autors Hall 191.

बावाशास्त्रिन् m. desgl. ebend. 200.

बाष्कय adj. von बष्कय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

बाष्कल m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, 20. 356,*a*. eines Daitja Hariv. 2288. 14290 (बास्कल die ält. Ausg. an beiden Stellen). VP. 147. eines Sohnes des Anuhrâda Bhâg. P. 6,18,15. pl. ein zu den Kauçika gezähltes Geschlecht Hariv. 1464 (बास्कलाः die ält. Ausg.). N. einer Schule Verz. d. B. H. No. 1040. Ind. St. 1,107. fgg. 115. fg. 3,253. 4,231. °शाखा 2,100, N. बाष्कलोपनिषद् 1,250. Nach Çabdârthak. bei Wilson *Krieger; adj. weit, gross* Wilson ohne Angabe einer Aut. — Vgl. वार्कलि.

बाष्कलक adj. *von den* बाष्कल *herrührend:* क्रम Ind. St. 1,116,2.

बाष्कलि m. patron. N. pr. eines Lehrers (auch = बाष्कल) VP. 277. fg. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, 29. 55,*a*, 1.

बाष्किह (von बष्किह) m. patron. Pańkav. Br. 17,12,6.

बास Kathâs. 45,379 wohl nur Druckfehler für भास.

बास्कल s. u. बाष्कल.

बास्त (von बस्त) adj. *vom Bock kommend:* चर्मन् M. 2,41.

बास्तायन m. patron. von बस्त gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

बाहु m. = बाहु *Arm* Med. h. 9. Ramân. zu AK. 2,6,2,31. Çabdar. im ÇKDr. Dâmodara bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,28. बाहा f. dass. Trik. 2,6,26. H. 589. an. 2,602. Aǵajapâla und Dvirûpak. im ÇKDr. सुबाहा इति वासवदत्तायां सुबन्धुश्लेषः Uǵǵval. a. a. O. Im Prâkrit बाहाहिं Çâk. Ch. 83,7.

बाहट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113,*b*, 27.

बाहड m. N. pr. eines Mannes Çatr. 14,287.

1. बाहव m. so v. a. बाहु. प्र बाहवा (vgl. P. 7,1,39, Vârtt. 4, Sch.) पृथुपाणिः सिसर्ति RV. 2,38,2. ता बाहवा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते 5,64,2. 7,62,5. n.: चत्वारि दोर्बाहवाणि Çat. Br. 8,3,4,4. 4,3,10.

2. बाहव n. nom. abstr. von बहु gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

बाहवि m. patron. von बाहु P. 4,1,96. Vop. 7,1.2. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,3 v. u. (बाहुवि).

बाहादुर m. als Beiw. von Fürsten neuerer Zeit so v. a. *Held;* = بهادر, بهادر, богатырь.

बाहाबाहवि adv. = बाहुबाहवि *Arm gegen Arm, im Handgemenge* Vop. 6,33.

बाहिर्वेदिक (von बहिर्वेदि) adj. f. ई *ausserhalb der* Vedi *liegend, — geschehend* Kâtj. Çr. 22,1,40. Schol. zu 43. — Vgl. बहिर्वेदिक.

बाह्लीक (von बहिस्) 1) adj. oxyt. *ausserhalb befindlich* Vop. 7,16. P. 4,1,85, Vârtt. 5. im Veda proparox. 6. बाह्लीकमस्तु भद्रं वः Schol. wohl *in der Fremde weilend* MBh. 8,2040. Nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,25 = बाह्, wofür vielleicht बाह्य zu lesen ist. — 2) m. pl. oxyt. Bez. der Völker im Pendshab (Gegens. प्राच्य) H. 959. Çat. Br. 1,7,3,8. P. 4,2,117. fg. 5,3,114. Schol. zu 1,1,75. 3,3,78. पञ्चानां सिन्धुषष्ठानां

नदीनां ये ऽन्तराश्रिताः । तान्धर्मबाह्यानशुचीन्वाह्लीकान्परिवर्जयेत् ॥ MBh. 8,2030. fgg. आरट्टा नाम बाह्लीकाः 2064. fg. (Etym.). 2098. 2108. R. 2,68,18. VP. 189, N. 56. sg. *Einer aus dem Volke der* Bâh.: गौर्वाह्लीकः Sâh. D. 14,12. 16 (vgl. Uggval. a. a. O., der dem Worte वाह्लीक geradezu die Bed. von *Ochs* giebt). — 3) adj. (oxyt.) vom vorhergehenden gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110. — 4) n. N. pr. eines Wassers im Lande der Bâhîka MBh. 8,2068. — 5) m. N. pr. eines Priesters Verz. d. Oxf. H. 69, *b*, 31.

बाहु (von बह्, बंह्) Nir. 3,8. Uggval. zu Uṇâdis. 1,28. 1) m. f. (das letztere nicht zu belegen) Trik. 3,5,17. Siddh. K. 248, *b*, 5. *a*) *Arm*, in engerer Bed. *Vorderarm*, πῆχυς; in der Medicin *die ganze obere Extremität*, wie सक्थि *die untere*. Naigh. 2,4. AK. 2,6,2,31. Trik. 2,6,26. H. 589. Halâj. 2,367. सद्द श्रोणी बाह्वोर्वो बलं हितम् ṚV. 5,57,6. 3,29, 6. दधानो वज्रं बाह्वोः 4,22,3. प्र बाहू अस्राक् 4,53,3. 6,71,1. 5. (हस्तघ्नः) अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुम् 6,75,14. सातान्तान्बाहुभिः शाशदानान् 7,98,4. 8,20,11. AV. 10,2,5. 11,9,1. 13. 10,46. VS. 11,57. स पतित्वा बाहुमपिशश्रे Çat. Br. 1,7,3,19. दिवं बाहुभ्यां नोदापुः 13,5,4,14. बाहुभ्यां धरति: 14,1,2,6. 5,4,4,15. 7,4,4,36. Âçv. Gṛhj. 4,2,8. न बाहुभ्यां नदीं तरेत् 3,9,6. M. 4,77. बाह्वोः प्रापणात्ते Kâtj. Çr. 17,4,10. M. 1,31. 87. 4,175. 10,45. पीन N. 5,5. Suçr. 1,125,12. 343,8. 349,3. Ragh. 2,32. बाहू उत्क्षिप्य Çâk. 7,7. 29. Vid. 214. 263. यदि चैतस्य वीरस्य बाह्वोर्नात्याक्रमान्तरम् । प्रविशामि so v. a. *von ihm umarmt werde* N. 21,10. °भङ्ग Dhûrtas. 87,16. क्षत्रियस्याजिगीषस्य धिग्बाहू धिक् यौवनम् Kathâs. 42, 80. (लक्ष्मणः) रामस्य दक्षिणो बाहुः *lieb —, unentbehrlich wie der rechte Arm* R. 3, 38, 18. आजानुबाहु adj. *dessen Arme bis an die Knie reichen* MBh. 7,2244. R. Gorr. 1, 1, 14. युगव्यायत° adj. Ragh. 3, 34. महा° adj. N. 2,11. 4,30. 12,8. 14,11. R. 1,1,11. ह्रस्वबाहु adj. f. Mârk. P. 69,30. P. 4,1,67. Ist das f. des adj. comp. ein N. pr., so geht dieses auf ऊ aus, ebend. — *b*) beim Thier *Vorderfuss*; besonders, nach den Comm., *der obere Theil desselben*. Bei der Regelmässigkeit der Aufeinanderfolge von अंसौ, दोषणि, बाहू dürfte es jedoch richtiger sein in Uebereinstimmung mit der Bedeutung des Wortes beim menschlichen Arm *den untern Theil des Vorderfusses* zu verstehen und दोषन् die andere Bed. beizulegen. AV. 9,7,7. 10,9,19. Ait. Br. 2,6. 7,1. ṚV. 10, 102,4. Âçv. Gṛhj. 1,11,4. 4,2,8. Çat. Br. 13,2,2,5. — *c*) *Arm des Bogens* (nach dem Schol. zu Kâtj. Çr. 15,5,18) Çat. Br. 5,3,5,28. — *d*) *Arm der Wagendeichsel*: कूबरबाहू Gobh. 3,4,26. — *e*) *Pfosten der Thür*; s. द्वार°. — *f*) *Kathete* Sûrjas. 10,8. 10. बाहुप्रतिबाहू *die gegenüberstehenden Seiten einer Figur* Colebr. Alg. 295. बाहुफल *the result from the base-sine* Sûrjas. 2,41. 46. *the sine of an arc of a circle of position contained between the Sun and the Prime Vertical* Siddhântaçir. 257, N. — *g*) *der Schatten eines Sonnenzeigers* Sûrjas. 3, 24. 40. — *h*) sg. und du. *das Sternbild* Ârdrâ Ind. St. 3,468. Weber, Nax. II, 300. 370. 376. 387. — 2) m. N. pr. P. 4,1,96. Vop. 7,1. eines Daitja MBh. 12,8263. eines Fürsten 5,85. durch ungesetzliches Verfahren schändet er sein Geschlecht: बाहुः सुन्दरवंशानाम् (कलिरजायत) 2731. ein Sohn Vṛka's Hariv. 760. fgg. VP. 373. ein Sohn Vagra's 440. — Vgl. उग्र°, उद्बाहु, ऊर्ध्व°, नृ°, पृश्नि°, प्र°, प्रति°, भद्रबाहु, महा°, वज्र°, शिति°, सहस्र°, सु°, स्थूलबाहु.

बाहुक् s. प्र°.

बाहुक (von बाहु) 1) am Ende eines adj. comp.: ह्रस्व° *kurzarmig* N. 18,6. 22,1. — 2) oxyt. adj. gaṇa ऋश्यादि und वराहादि zu P. 4,2, 80. *dienstbar, abhängig* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) proparox. adj. f. आ (*mit den Armen*) *schwimmend* P. 4,4,7, Sch. — 4) adj. *zwerghaft* Bhâg. P. 4,14,43. Diese Bed. hat sich wohl aus 6, *c*. entwickelt. — 5) m. *Affe* Çabdârthak. bei Wilson. — 6) N. pr. *a*) eines Nâga MBh. 1,2154. — *b*) eines Fürsten MBh. 3,10277. eines Sohnes des Vṛka, also = बाहु VP. 373. Bhâg. P. 9,8,2. — *c*) der Name, den Nala nach seiner Verwandlung durch den Schlangendämon Karkoṭaka als Wagenlenker Ṛtuparṇa's annahm, Trik. 2,8,9. N. 14,26. 15,2. 18,5. — 7) f. आ N. pr. eines Flusses Çabdârthak. bei Wilson. — In Med. k. 128 werden dem Worte बाहुक dieselben Bedeutungen zugetheilt, welche andere Autt. बहुक geben. Vgl. प्र°.

बाहुकर (बाहु + 1. कर) adj. *mit den Armen arbeitend* P. 3,2,21. — Vgl. अङ्गकर.

बाहुकीट adj. von बहुकीट gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110.

बाहुकुब्ज s. u. बाहुकुण्ठ.

बाहुकुण्ठ (बाहु + कु°) adj. *lahm an den Armen* Trik. 2,6,13. बाहुकुब्ज Wilson nach ders. Aut.

बाहुकुन्थ (बाहु + कु°?) m. *Flügel* Çabdak. im ÇKDr.

बाहुकुलेयक m. patron. von बहुकुल P. 4,1,140, Sch.

बाहुक्षद (बाहु + क्षद्) adj. *Vorderbeine eines Thiers*, also *schlechte Stücke vorlegend*, zur Bez. eines kargen Opferers ṚV. 10,27,6.

बाहुगर्त adj. von बहुगर्त P. 4,2,137, Sch.

बाहुगुण्य (von बहुगुण) n. *das Darbieten von grossen Vortheilen* M. 7,71.

बाहुचाप (बाहु + चाप) m. *Faden, das Maass der ausgestreckten Arme* H. ç. 123.

बाहुच्युत् adj.: इन्द्रो मा मरुत्वान्प्राच्या दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि AV. 18,3,25. Wahrscheinlich fehlerhaft; vielleicht für बाहुता.

बाहुच्युत (बाहु + च्युत) adj. *vom Arm* oder *von der Hand gefallen, abgeträufelt* ṚV. 10,17,12. TBr. 3,7,13,1 (verdorbene Stelle).

बाहुज m. 1) *ein* Kshatrija (*der aus* Brahman's *Armen Entstandene*) AK. 2,8,1,1. H. an. 3,147. Med. g. 27. — 2) *Papagei*. — 3) *wild wachsender Sesam* H. an. Med.

बाहुजन्य (von बहु + जन) 1) adj. *unter vielen Menschen verbreitet* Burn. Intr. 142. — 2) *Volksmenge* Vjutp. 149 (बहुजन्य).

बाहुजूत (बाहु + जूत) adj. *flink mit den Armen* ṚV. 5,58,4.

बाहुज्या (बाहु + 3. ज्या) f. *Sinus* Sûrjas. 2,30. 3,7.

बाहुता (von बाहु) adv. *auf den Armen, in ulnis*: यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः ṚV. 1,41,2. ता बाहुता न दंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः *wie in Armen getragen* 8,90,2. — Vgl. 2. देवता, पुरुषता, वसुता.

बाहुत्राण (बाहु + त्राण) n. *Armschiene* H. 769.

बाहुदण्ड s. u. दण्ड 1. am Ende.

बाहुदन्तक adj. Bez. eines von Indra (vgl. u. बाहुदन्तिन्) verkürzten

Lehrbuchs der Gerechtigkeitspflege MBh. 12,2204.

बाहुदन्तिन् m. Bein. Indra's Bhûripr. im ÇKDr. बाहुदन्तिपुत्र Indra's *Sohn* als Verfasser eines Tantra (vgl. बाहुदन्तक) Daçak. 186,12. — Vgl. बहुदन्तीसुत.

बाहुदन्तेय m. = बाहुदन्तिन् Trik. 1,1,57. H. 172.

बाहुदा (बाहु + दा, f. zu 1. दा) f. 1) Bein. der Sujaçâ, einer Gemahlin des Parîkshit, MBh. 1,3795. — 2) N. pr. eines Flusses AK. 1,2,3,32. H. 1086. MBh. 3,8045. 8323. 6,337 (VP. 181). 12,669. 13,1408. 4887. Hariv. 710 (Prasenagit's Gemahlin Gaurî in diesen Fluss verwandelt). R. 4,41,13. Mârk. P. 57,17. Verz. d. Oxf. H. 10,*a*, N. 1. LIA. I, Anh. xl.

बाहुपाश (बाहु + पाश) m. *Verschränkung der Arme*, eine best. Stellung bei Kämpfern MBh. 2,903.

1. बाहुबल (बाहु + बल) n. *die Kraft —, die Wucht der Arme:* राष्ट्रं बाहुबलाश्रितम् M. 9,255. MBh. 1,5578. fg. 5,4538. यत्तु बाहुबलं नाम कनिष्ठं बलमुच्यते Spr. 4612.

2. बाहुबल (wie oben) 1) adj. *Kräfte in den Armen habend.* — 2) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 43,21.

बाहुबलि m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,356. — Wohl von बहुबल.

बाहुबलिन् (बाहु + ब°) adj. *armstark* P. 5,2,135, Vârtt. 1. राजन्यो बाहुबली भावुकः TBr. 3,8,23,3. Çat. Br. 13,2,2,5. MBh. 3,2023. 13838. — Vgl. ऊरुबलिन् unter ऊरु.

बाहुबाण m. patron. des Fürsten Hammîra Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, N. 3. Varianten: बाहुवान und चाहुबाण.

बाहुबाध (बाहु + बाध) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,362 (VP. 192). Wilson führt die Varianten बाहुबाद्य und बहुरद an.

बाहुभाष्य (von बहुभाषिन्) n. *Geschwätzigkeit* gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. — Vgl. बहुभाष्य.

बाहुभूषा (बाहु + भू°) f. *Armschmuck, ein Schmuck auf dem Oberarm* H. 662.

बाहुभेदिन् (बाहु + भे°) adj. *den Arm spaltend;* m. Bein. Vishṇu's Bhûripr. im ÇKDr.

बाहुमन्त् (von बाहु) 1) adj. *mit kräftigen Armen versehen:* Indra AV. 1,7,4. 13,1,30. — 2) f. °मती N. pr. eines Flusses R. 4,41,13.

बाहुमात्र (बाहु + मात्र) adj. f. ई *armslang* TS. 6,2,11,1. Kâtj. Çr. 1,3,37. 2,8,4. 17,4,12. Kauç. 47. Çâṅkh. Çr. 17,1,10.

बाहुमित्रायण m. patron. von बहुमित्र Saṁsk. K. 184, *a*, 3.

बाहुमूल (बाहु + मूल) n. *Armwurzel, Achsel* Nir. 2,2. AK. 2,6,2,30. Halâj. 2,370. °विभूषण 402.

बाहुयुद्ध (बाहु + युद्ध) n. *ein Kampf mit den Armen, Faustkampf* AK. 2,8,2,75. MBh. 3,11503. 4,348. Kathâs. 3,46. 10,15. 20,25. 25,119. 30,15.

बाहुयोध (बाहु + योध) m. *Ringer, Faustkämpfer* Hariv. 4706.

बाहुयोधिन् (बाहु + यो°) m. dass. Hariv. 4709.

बाहुरूप्य adj. von बहु - रूप्य Siddh. K. zu P. 4,2,106. Als n. auch nom. abstr. von बहुरूप.

बाहुल 1) proparox. adj. von बहुल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. — 2) m. (von बहुला *die Plejaden*) *der Monat* Kârttika AK. 1,1,3,18. H. 155. — 3) m. *Feuer* (vgl. बहुल) Çabdar. im ÇKDr. — 4) m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 19. eines Sohnes des Çâkjamuni Trik. 1,1,12. — 5) n. oxyt. nom. abstr. von बहुल gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. — 6) n. (von बाहु) *Armschiene* H. 769. — 7) N. pr. einer Oertlichkeit in Dakshiṇâpatha Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 37.

बाहुलक (von बहुल) n. *Vielfältigkeit* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133. क्वचित्प्रवृत्तिः क्वचिदप्रवृत्तिः क्वचिद्विभाषा क्वचिदन्यदेव। विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य चतुर्विधं बाहुलकं वदन्ति ॥ Kâr. zu P. 2,1,32. Pat. bei Gold. Mân. 161, *a*. बाहुलकात् so v. a. *in Folge der Unbestimmtheit, — des Gewährens eines grossen Spielraums* (einer Regel) Uģģval. zu Uṇâdis. 1,36. 37 u. s. w. fälschlich बहुलकात् zu 2,4. — Vgl. उद्बाहुलक.

बाहुलग्रीव (बा° ? + ग्रीवा) m. *Pfau* H. ç. 188.

बाहुलता (बाहु + ल°) f. *der als Ranke gedachte Arm* Râģa-Tar. 5,27. दयिताबाहुलतानुबद्धा Spr. 3894. बाहुलतान्तर *der Zwischenraum zwischen den Armranken, Brustkasten, Brustbein* 3451.

बाहुलतिका f. demin. von बाहुलता Spr. 3053.

बाहुलि (patron. von बहुल) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,252.

बाहुलेय (von बहुला *die Plejaden*) m. metron. Kârttikeja's AK. 1,1,1,35. Halâj. 1,19. H. 208, Sch.

बाहुल्य (von बहुल) n. 1) *reichliches Vorhandensein, Vielheit, Menge* P. 2,4,22. MBh. 12,3231. Hariv. 6102. Suçr. 1,153,18. 258,18. 321,1. 2,304,1. 348,21. Ragh. 12,88. Râģa-Tar. 4,182. 5,56. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 248. पाषण्डधर्मबाहुल्यं भविष्यति Verz. d. Oxf. H. 68, *b*, 38. 266, *a*, 20. Schol. zu Kumâras. 6,46. zu Gaim. 1,11. — 2) *der gewöhnliche Hergang der Dinge* Hariv. 6458. बाहुल्य° *gewöhnlich zwei* Aṅguli *messend* Suçr. 2,303,3. बाहुल्यात् *meistentheils, gewöhnlich* Çâṇḍ. 44. °ल्येन dass. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 10. fg. Schol. zu P. 4,3,39. °ल्यम् (!) dass. Suçr. 1,270,12. बाहुल्यात् *aller Wahrscheinlichkeit nach* Hit. 21,13. 29,20.

बाहुवर्तक adj. von बहुवर्त P. 4,2,126, Sch.

बाहुवार s. बहुवार.

बाहुविद्ध m. patron. von बहु - विद्ध (?) Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57, 8 v. u.

बाहुवीर्य (बाहु + वीर्य) n. *Stärke des Arms* AV. 5,21,10. क्षत्रियो बाहुवीर्येण तरेदापदमात्मनः M. 11,34. Hariv. 3661. Kathâs. 27,139.

बाहुवृक्त (बाहु + वृक्त) m. N. pr. eines Mannes RV. 5,44,12. aus Atri's Geschlecht und Liedverfasser von RV. 5,71. 72.

बाहुव्यायाम (बाहु + व्या°) m. *Anstrengung der Arme, Gymnastik* Vjutp. 120.

बाहुशर्धिन् (बाहु + श°) adj. *auf seine Arme trotzend:* Indra RV. 10,103,3.

बाहुशाल (von बहुशाल) adj. *aus Tithymalus antiquorum Moench. bereitet:* °गुड *Pillen,* welche gegen Hämorrhoiden u. A. gebraucht werden, Çârṅg. Saṁh. 2,7,2.

बाहुशालिन् (बाहु + शा°) 1) adj. *mit kräftigen Armen versehen* MBh. 1,2288. Hariv. 4516. Vid. 42. Çiva MBh. 14,203. वाचाटः कलहो त्वनिवारणीयाकृद्बाहुशालिनाम् Kathâs. 40,34. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,18. eines Kriegers 10,19. 65. eines Fürsten MBh. 1,6983.

बाहुशिखर (बाहु + शि°) *Achsel* Vjutp. 99.

बाहुश्रुत्य (von बहुश्रुत) n. *Gelehrsamkeit* MBh. 12,6214.

बाहुसंभव (बाहु + सं°) m. *ein Krieger* (*aus* Brahman's *Armen entstanden*) H. 863.

बाहुसहस्रभृत् (बाहु - स° + भृत्) adj. *tausend Arme habend*; m. Bein. des Arǵuna Kârtavîrja Trik. 2,8,9.

बाहूत्क्षेपम् (बाहु + उ°, absolut. von क्षिप् mit उद्) adv. *unter Händeerhebungen* Çâk. 126.

बाहूबाहवि (von बाहु + बाहु) adv. *Arm gegen Arm, im Handgemenge* Vop. 6,33. — Vgl. बाह्वाबाह्वि.

बाह्लेयक adj. f. °यिका viell. *zu den* Bâhîka *in Beziehung stehend, bei ihnen gebräuchlich*: गाथा: MBh. 8,2049. Der Schol. in der Bomb. Ausg.: वहो वृषभः तस्येदं वधपर्व वाहं तत्रोचिता: वाहेयिका:.

बाह्य (von बहिस्) 1) adj. (masc. pl. बाह्ये nach der pronom. Declin. Çat. Br. 6,6,2,16. 7,1,1,16), f. आ *aussen befindlich, draussen* (vor der Stadt, vor dem Dorfe, vor dem Hause) *gelegen u. s. w., der äussere* P. 4,1,85, Vârtt. 4. P. 4,3,60, Kâr. 3. Vop. 7,16. AK. 3,5,17. पदेत्तरं तद्बाह्यम् AV. 2,30,4. VS. 25,2 (बाह्य gedr.). Çat. Br. 14,7,1,21. 6,6,2, 16. 7,1,1,16. 2,4,30. 5,2,42. अन्तराणि ह्यस्थीनि बाह्यानि मांसानि 9, 2,3,46. 13,4,4,9. Kâtj. Çr. 26,7,18. न बाह्यकृतं देवा: प्रतिगृह्णन्ति Çâṅkh. Gṛhj. 1,10. Kauç. 68. 76. P. 3,1,119. त्वच् Suçr. 1,166,5. बाह्यां पुराद्रार्गवकर्मशालाम् MBh. 1,7179. बाह्यं (होमस्थानाद्वहिर्यत् Schol.) बलिमकल्पयत् R. 2,25,27. उपवन Kumâras. 6,46. H. 1112. Megh. 7. Vid. 37. Kathâs. 12,149. 27,152. 189. पुर्यास्तु बाह्योपवने Bhâg. P. 4,25,17. 5,17,1. 20,2. °कल Râǵa-Tar. 3,174. अक्ष्णोर्बाह्यासावपाङ्गौ H. 579. भिक्षुकान् u. s. w. बाह्यान्कुर्यात् so v. a. *hinausweisen* MBh. 12,2646. चरा: *ausser dem Lande umherziehende Späher* Hariv. 10346. बाह्याभ्यन्तर (पुरुष) Muṇḍ. Up. 2,1,2. लिङ्गानि M. 8,25. बाह्याभ्यन्तरा रोगा: Suçr. 1, 170,18. द्रव्य MBh. 14,331. fg. विषया: Ragh. 8,88. बाह्यार्थ Madhus. in Ind. St. 1,13,20. fg. बाह्यायतन Burn. Intr. 501. °प्रयत्न P. 1,1,9, Sch. °वस्तुषु Kumâras. 6,63. °स्पर्श Mârk. P. 16,5. Bhag. 5,21. स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यान् 27. Kathâs. 17,121. आकृतिर्विक्रमो बाह्य: Bhâg. P. 4,29, 20. सर्वेन्द्रियबाह्यवर्तन 6,16,33. Sâṁkhjak. 27. 33. 50. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,24. Sâh. D. 23,9. नारीणां शुचिबाह्यानाम् *deren Aeusseres rein ist* Spr. 3765. अर्थ *die ausserhalb des Lautcomplexes liegende Bedeutung* im Gegensatz zu शब्दस्वरूप *das Wort selbst mit seinen eigenthümlichen Lauten* P. 1,1,68, Sch. अ° *der innere* Ragh. 14,50. बाह्यरत wohl *eine Befriedigung der Geschlechtslust ausserhalb der vulva*: काचिद्बाह्यरताभिज्ञा काचिदाभ्यन्तरप्रिया Kathâs. 47,114. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*, 48. बाह्यसंभोग 218,*b*,21. ऊर्ध्वमानं किलोन्मानं परिमाणं तु सर्वत:। आयामस्तु प्रमाणं स्यात्संख्या बाह्या तु सर्वत:॥ wohl *etwas Anderes als alles Vorhergehende* Kâr. zu P. 5,1,19. °तद्धित so v. a. *ein neu hinzutretendes* Taddhita-*Suffix* 7,3,29, Sch. बाह्य wird häufig mit seiner Ergänzung compon.: नगर° *ausserhalb der Stadt gelegen* Kâç. zu P. 1, 1,36. Vop. 26,20. Vid. 158. Kathâs. 21,71. 25,86. चातुराश्रम्य°, श्रुति° (नर) MBh. 13,1645. या वेदबाह्या: स्मृतय: so v. a. *nicht auf dem* Veda *beruhend, von ihm abweichend, mit ihm in Widerspruch stehend* M. 12, 95. न लेवैष व्याहरेद्धर्मबाह्यम् Draup. 7,18. धर्म° (बाह्लीका:) MBh. 8, 2030. उपमान° *ausserhalb aller Vergleichung liegend* Kumâras. 1, 36. तव व्यवसायबाह्यं कुतस्तेषां मांसाशनम् Pañkat. 60,7. युक्तायुक्तविचारबाह्यमनस् so v. a. *fremd* Râǵa-Tar. 6,208. बाह्य so v. a. *nicht zur Familie, nicht zum Lande u. s. w. gehörig, fremd*: यस्य मन्त्रं न जानन्ति बाह्याश्चाभ्यन्तराश्च MBh. 5,1412. 3,14937. 14939. 12,4782. 13,1734. Kâm. Nîtis. 7,46. Mṛkkh. 89,19. Spr. 1061. so v. a. *aus der Kaste —, aus der Gesellschaft gestossen* M. 10,28. fgg. 39. 62. MBh. 13,827. 2570. fg. 2577. fgg. comparat. in dieser Bed. M. 10,30. fg. (MBh. 13,2579). बाह्ये *draussen, ausserhalb* R. Gorr. 2,1,39. तस्मिन् (नगरे) ऽसौ बाह्ये तस्थौ Kathâs. 37,187. विदिशानगरबाह्ये 33,106. अवसित: सुखदु:खबाह्ये Bhâg. P. 3,28,36. बाह्यम् dass.: समन्तपञ्चकाद्बाह्यम् MBh. 7,2725. 6277 (vgl. 6267). बाह्येन dass. Çat. Br. 3,8,2,20. 7,3,1,4. 11,1,2,11. Kauç. 24. MBh. 7,5337. बाह्यात् *von draussen* Pañkat. 193,14. Am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen *draussen* Râǵa-Tar. 4,63. बाह्यवासिन् *ausserhalb des Dorfes wohnend* (चाण्डाल) MBh. 13,2572. बाह्यान्त: परिपश्यताम् *von aussen und von innen betrachtend* Prab. 71,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 183,*b*,10. N. *pr.* eines Volkes, v. l. für बोध VP. 185, N. 4. — 3) f. आ (sc. त्वच्) *Aussenrinde* Çat. Br. 3,7,1,8. — Vgl. अ°.

बाह्यकरण (बाह्य + क°) n. *ein äusseres Sinnesorgan* (Gegens. अन्त:करण) Mârk. P. 76,16. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 285. Sâh. 78,8. सबाह्यान्त:करणो ममान्तरात्मा प्रसीदति Çâk. 98,21.

बाह्यकर्ण (बा° + कर्ण) m. N. pr. eines Nâga *MBh.* 1,1554 (वाह्य° ed. Calc.).

बाह्यकुण्ड (बा° + कु°) m. desgl. MBh. 5,3626 (वाह्य° ed. Calc.).

बाह्यतस् (von बाह्य) adv. praep. (mit dem gen. oder ablat.) *draussen, ausserhalb* VS. 40,5. TBr. 3,3,1,5. Çat. Br. 1,3,1,7. 6,5,2,7. 11,4,2, 10. Kauç. 33. 71. 75. बाह्यत: स्त्री बलिं हरति Pâr. Gṛhj. 1,12. Gobh. 1, 4,5. Ṛv. Prât. 16,39. N. 9,7. MBh. 14,565. Hariv. 3951. 10319. Liñga-P. bei Muir, ST. IV,36. Pañkat. 255,24. तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यत: Îçop. 5. पुर: Bhâg. P. 4,6,24.

बाह्यता (wie eben) f. *das Ausserhalbsein, das Abweichen von* (abl.): सत्पथाद्बाह्यतां गत: Hariv. 3106. श्रुति° Râǵa-Tar. 6,276.

बाह्यतोनर (बाह्यतस् + नर) m. pl. Bez. eines Volkes (*die Männer draussen*) Mârk. P. 57,39.

बाह्यत्व n. = बाह्यता. वेद° Madhus. in Ind. St. 1,13,25.

बाह्यायाम (बाह्य + आ°) m. *eine best. Nervenkrankheit* Wise 253. Suçr. 1,254,3. Çârñg. Saṁh. 1,7,70.

बाह्यालय (बाह्य + आ°) m. *der Aufenthaltsort der Verstossenen* d. i. *das Land der* Bâhîka MBh. 8,2085. बाह्यनयादृते (Schol.: वाह्लीकनीतिं विना) ed. Bomb. st. वाह्यालयादृते der ed. Calc.

बाह्लक, बाह्लि, बाह्लिक und बाह्लीक s. u. बाल्हक u. s. w.

बाह्वङ्क (बाहु + अङ्क) m. *Armbiegung*, ἀγκών: उरुग्राहैर्बाह्वङ्कैर्विध्यामित्रान् AV. 11,9,12.

बाह्वृच्य n. *die heilige Ueberlieferung der* Bahvṛka, *der* Ṛgveda P. 4,3,129. Çâṅkh. Çr. 1,1,15. बाह्वृच्य, आध्वर्यव, सामवेद, आथर्वण Durga zu Nir. 1,20 bei Muir, ST. II, 176.

बाह्वोजस् (बाहु + ओ°) 1) n. *Kraft der Arme* Ṛv. 8,82,2. — 2) adj. *armkräftig* Ṛv. 8,20,6. 10,111,6. von Rossen (nach Sâj.) 1,135,9.

बिट् (auch विट्), बेटति Jmd anfahren, schmähen (आक्रोशे) Dhâtup. 9,30.

बिटक m. f. n. = पिटक Beule Colebr. und Lois. zu AK. 2,6,2,4.

बिठ n. = अन्तरिक्ष Nir. 6,30 bei der Erkl. von शिरिम्बिठ.

बिड् (विड् geschr.), बेडति = बिट् Dhâtup. 9,30, v. l.

बिद्, बिन्द्, बिन्दति = भिद् spalten Dhâtup. 3,27.

बिदल (von बिद्) n. AK. 3,6,2,32. 1) n. Abspalt, Span, Schnitzel (besonders das durch Spaltung in der Mitte entstandene): वंश° Suçr. 2, 138,7. लता° 1,65,14. विदलचूर्णान्यपि कार्यम् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 37. gespaltenes Bambusrohr Jâǵn. 1,182. Mârk. P. 35,5. शिफाविदलरज्ज्वाद्यैर्विदध्यान्नृपतिर्दमम् M. 9,230. eine gespaltene Erbse Suçr. 2,509, 7. मत्स्यमुद्गविदलप्राय Dhûrtas. 79,15. विदलमर्धविदलामिव Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 139. विदलार्ध 140. Vgl. मसूर°. Bhar. zu AK. giebt nach ÇKDr. dem n. noch folgende Bedd.: Goldblättchen u. s. w. (स्वर्णादिरवयवः), ein aus Rohr u. s. w. gemachter Korb (वंशादिकृतपात्रविशेष), Paste aus Granaten (दाडिमकल्क). — 2) m. Backwerk, Kuchen (पिष्टक) Çabdak. im ÇKDr. — 3) m. Bauhinia variegata (vgl. कुद्दाल, कोविदार) Çabdar. im ÇKDr. — 4) f. श्रा Ipomoea Turpethum R. Br. (त्रिवृत्) Râǵan. im ÇKDr. — Ueberall mit व geschrieben, so dass die Zurückführung auf दल् mit वि als ganz natürlich erscheint, um so mehr, da दल dieselbe Grundbedeutung hat. Zur Schreibart mit ब und zur Zurückführung des Wortes auf बिद् = भिद् haben uns nur बिदलकारी und बिदलसंहित vermocht. — Vgl. बैदल.

बिदलकारी (बि° + का° von 1. कार्) f. Schlitzerin von Flechtreis VS. 30, 8.

बिदलसंहित (बि° + सं°) adj. aus Hälften zusammengesetzt: °त इव वै पुरुषः Ait. Br. 4,22.

बिदलीकृत (von बिदल + 1. कर्) adj. gespalten, zerspalten: ते गजाः — नाराचैर्विमुखाः °कृताः MBh. 7,1134. 8,5020. तेस्तु पूर्वमयं सेतुः शतधा °कृतः 10,193. Hariv. 2689. 4340. R. Gorr. 1,48,2. R. 6,28,22. द्वि° in zwei Theile gespalten Hariv. 4319. — Ueberall mit व geschrieben.

बिन्द् s. बिद्.

बिन्दवि (von बिन्दु) N. einer Oertlichkeit gaṇa गह्वादि zu P. 4, 2, 138. — Vgl. बैन्दवि.

बिन्दवीय 1) adj. von बिन्दवि gaṇa गह्वादि zu P. 4,2,138. — 2) m. ein Fürst der Bindu gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116. — Vgl. बैन्दवीय.

बिन्दु (von बिद्, बिन्द् = भिद्) m. Nir. 2, 1. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,11 (parox.) 1) (ein abgelöstes Theilchen) Tropfen (AK. 1, 2, 2, 6. Trik. 3, 3, 209. H. 1089. an. 2,234. Med. d. 10. fg. Halâj. 3,55); Kügelchen, Punkt, Tüpfel: ऊर्ध्वो बिन्दुरुदचरद्ब्रह्मणः ककुदादधि AV. 10,10,19. हिरण्यय 9,1,21. 19,30,5. फेनमस्यासि बकुलांश्च बिन्दून् 12,3,29. यद्बिन्दूनां भक्षयेत् TS. 6,6,2,5. Kauç. 13. 46. आज्य° Âpast. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 3,7,13. Suçr. 1,317,12. M. 5,142. R. 2,74,14. विस्तीर्यते यशो लोके तैलबिन्दुरिवाम्भसि M. 7,34. संक्षिप्यते यशो लोके घृतबिन्दुरिवाम्भसि 34. अम्भो° Megh. 22. वर्षाग्र° 36. काम° die geliebten Tropfen (des Feuers so v. a. Oeltropfen) Bhâg. P. 7,11,34. अब्बिन्दून्मुञ्चत्त नयनाब्जयोः 1,14, 23. वाष्प° R. 2,79,16. Çâk. 184. जलबिन्दुलोलचपल (मानुष्य) Spr. 217. यान्यश्रुबिन्दूनि (neutr.!) MBh. 7,2113. रुक्मबिन्दुविचित्राभ्यां चर्मभ्याम् R. 2,100,21 (108,21 Gorr.). कनक° R. Gorr. 2,96,16. रजत° 3,40,26. घृतबिन्दुपुण्ड्र Verz. d. Oxf. H. 250,b,5. Sûrjas. 3,3. 6,2. 7. 10. 14. 16. 17. 10,10. 11. 13. = भ्रुवोर्मध्यं d. i. in der Mitte der Augenbrauen aufgetragene farbige Tüpfel Med. das Zeichen des Anusvâra (Vop. 1,17), das in der Mystik eine grosse Rolle spielt und mit Çiva in Verbindung gebracht wird, Ind. St. 2, 1. fg. 55. MBh. 13,1241. Bhâg. P. 7,15,53. Verz. d. Oxf. H. 104,b,9. fgg. 235,a,35. Kathâs. 46,116; vgl. नादबिन्दूपनिषद्. das Zeichen der Null Spr. 3828. R. Gorr. I, cxxxi. ein Punkt, welchen Schreiber über ein ausgestrichenes Wort setzen, um anzuzeigen, dass es gelten solle, Naish. 1, 21; vgl. कुण्डलना. ein in Punkten applicirtes Cauterium Suçr. 1,36,10. Nach H. an. und Med. eine in Form eines Punktes hervortretende Lippenverwundung (durch den Biss eines Verliebten). — 2) Tropfen als Maass Uǵǵval. a. a. O. — 3) in der Dramatik ein scheinbar unbedeutender Zwischenfall, der wie ein Oeltropfen im Wasser einen grossen Umfang gewinnt, Daçar. 1,16. 17. 28. अवान्तरार्थविच्छेदे बिन्दुरच्छेदलक्षणम् Pratâpar. 20,b,9. = रूपकार्थप्रकृति (so liest ÇKDr. st. रूपकार्यप्रकृति der gedr. Ausg.) Med. — 4) N. pr. eines Mannes gaṇa गोपवनादि zu P. 2,4,67. gaṇa बिदादि zu 4,1,104. eines Âṅgirasa, Liedverfassers von ṚV. 8,83. 9,30. Verfassers einer Rasapaddhati Verz. d. B. H. No. 970. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116. — Vgl. कुशबिन्दु, कुसुरुबिन्दु (u. कुसुरुबिन्द), तृणबिन्दु, द्विबिन्दु, शश°, बैन्दव, बैन्दवि.

बिन्दुक (von बिन्दु) m. Tropfen: शोणित° R. 4,9,83.

बिन्दुकित (von बिन्दुक) adj. mit Tropfen überzogen: वदनं घर्मोदकैर्बिन्दुकितम् Schol. zu Çâk. 29.

बिन्दुघृत (बि° + घृत) n. Bez. einer bestimmten Mixtur, welche in kleinen Theilen genommen wird, Çârṅg. Saṁh. 2,9,11.

बिन्दुचित (बि° + चित) m. ein best. Thier, = रोहिष Nigh. Pr.

बिन्दुचित्रक (बि° + चि°) m. die getüpfelte Antilope Çabdar. im ÇKDr.

बिन्दुजाल (बि° + जाल) n. ein Netz von Tüpfeln (auf der Haut eines Elephanten) Trik. 3,3,299. H. 1229. °क n. dass. AK. 2,8,2,7. Halâj. 2,64.

बिन्दुतन्त्र (बि° + त°) m. Würfel (अक्ष) Hâr. 171. Schachbrett (शारिफलक) und eine Art Vierschach (चतुरङ्गक; ÇKDr. तुरङ्गक, als wenn च copula wäre), n. H. an. 4,273. m. Med. r. 289.

बिन्दुतीर्थ (बि° + ती°) n. N. pr. eines heiligen Badeplatzes Verz. d. Oxf. H. 71,a,25. N. 1. — Vgl. बिन्दुसरस्.

बिन्दुदेव (बि° + देव) m. Med. n. 1 = शा; nach ÇKDr. (u. शाः) eine buddhistische Gottheit; nach Wilson ein Bein. Çiva's (vgl. MBh. 13, 1241 und u. बिन्दु 1, gegen das Ende).

बिन्दुनाथ (बि° + नाथ) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234,a,2 (Verz. d. B. H. 196,10. Hall 16).

बिन्दुपत्त्र (बि° + प°) m. eine Art Birke (भूर्ज, भूर्जपत्त्र) Ratnam. im ÇKDr. Nigh. Pr.

बिन्दुपत्त्रक (wie eben) eine als Gemüse gebrauchte Amaranthusart Nigh. Pr.

बिन्दुफल (बि° + फल) n. Perle Nigh. Pr.

बिन्दुमत् (von बिन्दु) 1) adj. tropfig, in Klümpchen geballt Ait. Br. 5, 26. Kâtj. Çr. 25,2,3. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Marîki von der Bindumatî Bhâg. P. 5,15,13. — 3) f. °मती a) Bez. einer Art von

*Versen* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,25. — *b*) Titel einer Schrift Sâh. D. 205, 15. — *c*) N. pr. der Gattin Marîki's und Mutter des Bindumant Bhâg. P. 5,15,13. einer Tochter Çaçabindu's und Gemahlin Mâṁdhâtar's Hariv. 712. VP. 363. der Mörderin des Vidûratha Hall in der Einl. zu Vâsav. 53. eines Fischermädchens Kathâs. 26,148.

बिन्दुमाधव (बि° + मा°) m. *eine Form* Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,27 (Verz. d. B. H. 146, *b*, 60). No. 111.

बिन्दुरकै m. *Ximenia aegyptiaca Roxb.* Nigh. Pr.

बिन्दुरेखक (von बि° + रेखा) n. *ein best. Vogel* Çabdak. im ÇKDr.

बिन्दुरेखा (wie oben) f. 1) *eine Reihe von Punkten, — Tüpfeln* Râga-Tar. 1,194. — 2) N. pr. einer Tochter Kaṇḍavarman's Kathâs. 26,177.

बिन्दुवासर (बि° + वा°) m. *der Tag der Befruchtung, — der Empfängniss* Gobh. im ÇKDr.

बिन्दुसंग्रह (बि° + सं°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 404, *b*, No. 35.

बिन्दुसंदीपन (बि° + सं°) oder vollständiger सिद्धान्ततत्त्व° Titel eines Commentars Hall 108.

बिन्दुसर = बिन्दुसरस् Bhâg. P. 3,25,5.

बिन्दुसरस् (बि° + स°) n. N. pr. eines heiligen *Sees* MBh. 2, 60. 67. 1809. 6,238. R. 1,44,13. Bhâg. P. 3,21,33. 39. 7,14,31. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,11. °तीर्थ 77,*b*,30. — Vgl. बिन्दुह्रद.

बिन्दुसार (बि° + सार) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kandragupta, VP. 469. LIA. II, 213. 215. Wassiljew 51. des Nanda Burn. Intr. 149. 359. fgg.

बिन्दुसेन (बि° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kshatraugas, VP. 466, N. 12.

बिन्दुह्रद (बि° + ह्रद) m. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,27. — Vgl. बिन्दुसरस्.

बिबोधयिषु (vom desid. des caus. von बुध्) adj. *zu wecken beabsichtigend* R. 6,37,25. — Vgl. बुबोधयिषु.

बिब्बोक (विब्बोक, विब्वोक) m. *vornehme Gleichgültigkeit* AK. 1,1, 7,31. H. 507. Halâj. 1,89. विब्वोकस्त्वतिगर्वेण वस्तुनीष्टे ऽप्यनादरः Sâh. D. 139. Daçar. 2, 30. 38. Rasatar. 6,13 bei Aufr. मनाकिप्रयकथालापे बिब्बोको ऽनादरक्रिया Pratâpar. 86,*a*,9. Spr. 678.

बिभक्षयिषु (vom desid. von भक्ष्) adj. *zu essen verlangend* MBh. 10, 775. Mârk. P. 8,456.

बिभित्सा (vom desid. von भिद्) f. *das Verlangen zu durchbrechen, — zu sprengen*, mit dem acc.: द्रोणानीकम् MBh. 7,4014.

बिभित्सु (wie oben) adj. *zu durchbrechen —, zu sprengen verlangend*, mit dem acc.: व्यूहम् MBh. 6,3554. द्रोणानीकम् 7,1381. 1478. 1696. ब्रं-विद्यापटलम् Bhâg. P. 3,14,26.

बिभेदयिषु (vom desid. des caus. von भिद्) adj. *zu entzweien beabsichtigend* MBh. 5,5822.

बिभत्सु (vom desid. von भ्रस्ज्) 1) adj. *zu braten —, zu versengen beabsichtigend*: देहं बिभत्सुरत्नाग्नौ Bhatt. 5,57. लोकान्बिभत्सुरिव तेजसा 9, 34. — 2) m. *Feuer* Wilson.

बिभ्रक्षिषु (wie oben) m. *Feuer* Bhatt. 9,34.

बिम्ब (विम्ब) Uggval. zu Uṇâdis. 4,95. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,10. 1) m. n. *die Scheibe der Sonne* oder *des Mondes* AK. 1,1,2,17. H. 107. an. 2,305. Med. b. 7. Halâj. 1,44. अर्क° Çâk. 170. विवस्वत्: Prab. 114, 10. ऐन्दव 94, 13. शशाङ्क° Mṛkkh. 67, 25. Sûrjas. 10,9. 11. fgg. Kaurap. 10. Mârk. P. 84,11. वदनेन निर्जितं तव निलीयते चन्द्रबिम्बमम्बुधरे Spr. 2710. चन्द्रबिम्बानन 3246. पूर्णेन्दुबिम्बानना Çrut. (Br.) 43. — 2) m. n. *Kugel, Halbkugel, Scheibe* überh.; (am Körper) *rund hervortretende Theile*: श्रोणि° Mâlav. 56. Spr. 2833. नितम्ब° Rt. 1, 4. उपचीयमाननितम्बबिम्बा adj. Pañkat. ed. orn. 49, 23. Vikr. 100. einer Wolke Megh. 48. masc. (neutr. die Berliner Hdschr.) Suçr. 1, 338, 9. आदर्श° (*Metall-*) *Spiegel* Kumâras. 7, 22. Dieselbe Bed. hat wohl das einfache Wort in der Stelle: यथैव बिम्बं मृदयोपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत्सुधान्तम् Çvetâçv. Up. 2,14. Die Bed. *Krug, Wassertopf* in Uṇâdivr. im Saṅkshiptas. (ÇKDr.) beruht wohl auf einer Verwechselung von कमण्डलु mit मण्डल. — 3) m. n. *Bild, Abbild* Trik. 3,3,282. H. an. Med. स्व° Bhâg. P. 3,2,11. बुद्ध° Râga-Tar. 3,464. 4,259. 261. बिम्बाद्विबोद्धृतौ बिम्बौ रामदेहात्तथा परौ *Urbild* und *Abbild* R. 1,4,12 (Schol.: बिम्बात्सूर्यादेरुत्थितौ बिम्बाविव प्रतिबिम्बाविव). रूपानुरूपौ रामस्य बिम्बाद्विम्बमिवोद्धृतौ R. Gorr. 1,3,51. In Gleichnissen *das Verglichene* im Gegens. zu प्रतिबिम्ब *dem Abbilde* Pratâpar. 77, *a*, 8. 93, *b*, 6 (s. u. प्रतिबिम्ब). — 4) n. *die Frucht der Momordica monadelpha Roxb.* (बिम्बी), mit deren rother Farbe die Lippen verglichen zu werden pflegen, Trik. 3,3,282. H. an. Med. °फल Spr. 2981. °फलाधरोष्ठ Kumâras. 3, 67. पक्वबिम्बाधरोष्ठी Megh. 80. Lalit. ed. Calc. 405, 2. बिम्बाधर Çâk. 147. ad 69, 2. Kumâras. 3,56. Spr. 2597. Bhâg. P. 4,26,25. भास्वद्बिम्बाधरा Râga-Tar. 3,416. बिम्बोष्ठ Spr. 2831. Kathâs. 4, 8. बिम्बोष्ठी und बिम्बौष्ठी adj. Uggval. zu Uṇâdis. 2,4. MBh. 4,255. Çrut. 27. Râga-Tar. 3, 482. — 5) m. *Eidechse, Chamäleon* Med. — 6) m. N. pr. eines Mannes Pat. zu P. 4,1,97. Râga-Tar. 7, 216. 1643. 8, 426. 545. 792. — 7) f. आ *Momordica monadelpha Roxb., eine Cucurbitacee*, Çabdar. im ÇKDr. f. ई (gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41) dass. H. 1185. Halâj. 2, 48. Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,29,6. 137,15. 144,14. 145, 5. 212, 17. 2, 247, 2. 327, 13. बिम्बि° 480,11. — 8) f. आ *a*) N. zweier Metra: α) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑ ⏑—⏑—— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 8). — β) *4 Mal* ——————, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑—, ——⏑——⏑— ebend. 163 (XIV, 5). — *b*) N. pr. der Gemahlin Bâlâditja's, Königs von Kâçmîra, Râga-Tar. 3, 482. — 9) f. ई N. pr. der Mutter des Königs Bimbisâra Schiefner, Lebensb. 235 (5). — Vgl. प्रतिबिम्ब, बैम्बकि.

बिम्बक (बि°) 1) n. = बिम्ब 1. und 4. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. बिम्बिका *a*) = बिम्ब 1. Çabdar. — *b*) = बिम्बी *Momordica monadelpha Roxb.* AK. 2,4,5,4.

बिम्बकि (बि°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 10,88. 98.

बिम्बजा (बि°) f. = बिम्बिका Çabdar. im ÇKDr. *Momordica monadelpha Roxb.* Wilson.

बिम्बट (बि°) m. *Senf* Çabdak. im ÇKDr.; vgl. Râga-Tar. 3,338.

बिम्बर (बि°) *eine best. grosse Zahl* Mél. asiat. 4,631. fg. 637. Lot. de la b. l. 422.

बिम्बसार m. v. l. für बिम्बिसार Burn. Intr. 145, N. 1. Hiouen-thsang I, 389. Lalit. ed. Calc. 300, 3.

बिम्बार्वं n. P. 5,2,109, Vârtt., Sch.

बिम्बित (von बिम्ब) adj. *sich abspiegelnd:* खड्गस्य बिम्बितार्कस्य भा-भिर्द्योतितकुण्डला: Râǵa-Tar. 5,343. 3,238.

बिम्बिन् adj. von बिम्ब; s. बिम्बिसार.

बिम्बिय (बि°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1066.

बिम्बिसार (बिम्बिन् + सार) m. N. pr. eines Fürsten von Magadha und Zeitgenossen Çâkjamuni's Vjutp. 94. Burn. Intr. 145. 340. Lalit. ed. Calc. 299,4. LIA. I, 709. Anh. xxxiii. II, 71. Hiouen-thsang I, 414. VP. 466, N. 12 (बिम्बिसार). Schiefner, Lebensb. 235 (5). 252 (22). An der ersten der zwei zuletzt genannten Stellen wird der Name auf बिम्बी, den Namen der Mutter dieses Fürsten, zurückgeführt. Varianten dieses Namens: विधिसार, विंबिसार, विन्दुसेन, विन्ध्यसेन.

बिम्बु (बि°) m. *Betelnussbaum* ÇKDr. Wilson.

बिम्बेश्वर (बि°) f. N. eines von der Fürstin Bimbâ erbauten Heiligthums Râǵa-Tar. 3,482.

बिल्, बिलति und बेलयति = भिद् *spalten* Dhâtup. 28,67. 32,66.

बिलं 1) n. *Höhle, Loch, Oeffnung, Mündung* Nir. 2,17. AK. 1,2,1,1. 3,4,18,102. H. 1363. an. 2,508. Med. l. 48. Halâj. 3,2. बैलस्वं RV. 1, 11,5. TS. 2,1,5,1. von Schlangen MBh. 7,5527. Hariv. 3635. R. 2,23, 2 (20,2 Gorr.). 33,23 (25 Gorr.). Ragh. 12,5. Spr. 2919. Râǵa-Tar. 4, 175. von Bären, Mäusen u. s. w. R. 1,3,25. 4,8,44. MBh. 1,5583. Kathâs. 14,45. 26,173. 33,408. Râǵa-Tar. 3,468. fg. Bhâg. P. 8,23,12. Pańkat. 193,12. 15. III, 226. Spr. 89. देवखात° AK. 2,3,6. अखात° H. 1033. °स्वर्ग *von der Unterwelt* Bhâg. P. 5,24,8. 6,5,13. अपाम् RV. 1, 32,11. धमनीनाम् AV. 7,35,2. 9,8,11. 19,68,1. TS. 5,6,1,4. समबिल *bis zum Rande voll* Kâtj. Çr. 17,1,19. 21. अवाचीन° Pańkav. Br. 15,3, 16. नाना° Saṁsk. K. 32,a,1. बिले बतोरुक्रमविक्रमान्ये न शृण्वतः कर्णपुटे नरस्य *blosse Löcher* Bhâg. P. 2,3,20. आनन° Râǵa-Tar. 4,252. तथाहये दन्दशूकाः सर्पा नागाश्च तत्तकं विधाय वत्सं दुदुहुर्बिलपात्रे (nach dem Schol. *Mund*) विषं पयः Bhâg. P. 4,18,22. *Mündung einer Schüssel, eines Löffels* u. s. w. AV. 12,3,13. VS. 11,59. Çat. Br. 5,5,2,20. Kaush. Up. 3,15,1. Çâṅkh. Çr. 5,9,12. Lâtj. 1,10,17. त्वग्बिला *auf der Rindenseite die Mündung habend* Kâtj. Çr. 1,3,37. पात्री° 2,3,39. उप° *die Mündung zukehrend* Schol. zu 9,9,25. चतुर्बिल *vier Oeffnungen habend*, vom Euter AV. 18,4,30. TBr. 3,7,4,16. Âçv. Gṛhj. 2,10,6. Çâṅkh. Gṛhj. 3,9. पञ्च हवींषि, तेषां पञ्च बिलानि तस्मादाहुः पञ्चबिलो नाम Çat. Br. 5,5,1,1. AV. 11,3,18. TS. 1,6,1,2 (und Comm.). Kâtj. Çr. 15, 9,1. Çâṅkh. Çr. 15,14,22. Als m. (!) Pańkat. 144,16. Vielleicht von बिल् = बिद् = भिद्. — 2) m. *eine Rohrart, Calamus Rotang* (वेतस) Çabdak. im ÇKDr. — 3) *das Pferd* Ukkaiḥçravas Med. — Vgl. अर्वाग्बिल, आबिलम्, उद्बिल, उरु°, ग्रीवा°, वस्ति°, बैलायन.

बिलकारिन् (बिल + 1. का°) 1) adj. *Löcher machend.* — 2) m. *Maus* Râǵan. im ÇKDr.

बिलधावन (बिल + 2. धा° adj.) adj. *rimam tergens* (obscön): स्त्रीणाम् TS. 7,4,19,1.

बिलवास (बिल + वास) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* Suçr. 1,208,14. m. = खट्टाश *Iltis* u. s. w. Râǵan. im ÇKDr.

बिलवासिन् (बिल + वा°) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* MBh. 13,734. अद्भिस्तु बिलवासिनाम् (तृप्ता) 14,1171. m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

बिलशय (बिल + शय) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier:* द्वाविमौ ग्रसते भूमिः सर्पो बिलशयानिव Spr. 1270 (vgl. die Anm. dazu am Ende des 2ten und des 3ten Theiles). MBh. 14,2694. m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

बिलशायिन् (बिल + शा°) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* Suçr. 2,459,5.

बिलसं adj. von बिल gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

बिलेवासिन् (बिले, loc. von बिल, + वा°) adj. *in Höhlen wohnend;* m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

बिलेशय (बिले + शय) 1) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* (z. B. Stachelschwein, Igel, Hase, Schlange, Maus) MBh. 1,1816. Suçr. 1,200,7. 203,7. 238,6. 2,448,10. Bhâg. P. 5,24,30. 26,33. m. *Schlange* AK. 1,2,1,8. H. 1303. an. 4,227. Med. j. 127. *Maus* H. an. Med. — 2) m. N. pr. eines Lehrers (der हठविद्या) Verz. d. Oxf. H. 223, b,39 (Verz. d. B. H. 196,6. Hall 16).

बिलेश्वर (बिल + ई°) m. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 149,a,21. Vielleicht fehlerhaft für बिल्वेश्वर.

बिलौकस् (बिल + ओ°) 1) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* M. 10,49. MBh. 1,5756. 5847.

बिल्म n. 1) *Span:* सं सानु मार्ज्मि दिधिषामि बिल्मैः RV. 2,35,12. °ग्रहणा *das splitterweise Fassen* Nir. 1,20. — 2) *ein durchbrochener Helm* Schol. zu Çatar. Up. in Ind. St. 2, 39, N. — 3) *Aschenbehälter* ebend. — Wohl wie बिल von बिल् = बिद् = भिद्.

बिल्मिन् (von बिल्म) adj. *behelmt* (nach Mahîdh.) VS. 16,35.

बिल्ल (बि°) n. 1) = गर्त्त und आलवाल (nach dem Ind.) Trik. 1,2, 28; vgl. बिल. — 2) *Asa foetida* (हिङ्गु) Çabdak. im ÇKDr.; vgl. बिल्वल.

बिल्लमूला (बि° + मूल) f. *ein best. essbares Knollengewächs* (वाराहीकन्द) Çabdak. im ÇKDr. (बि° geschrieben).

बिल्लसू (बि°) f. *eine Mutter* (सू) *von zehn Kindern* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. बिष्कला.

बिल्वं Çânt. 4,9. in der späteren Sprache auch बिल्वं 1,24. 1) m. *Aegle Marmelos Corr.*, ein zu den Citraceen gehöriger Baum, welcher köstliche Früchte (बिल्व n.) trägt; unreif werden dieselben in der Medicin verwendet. Nir. 1,14. AK. 2,4,2,12. Trik. 2,4,11. H. 1135. Med. v. 24. Halâj. 2,39. Ratnam. 6. समा समा वै बिल्वो भृतिः Ait. Br. 2,1. TS. 2,1,8,2. Çat. Br. 13,4,4,8. AV. 20,136,15. Kâtj. Çr. 6,1,9. Çâṅkh. Çr. 12,24,8. Gobh. 4,1,7. Kauç. 8. MBh. 3,2405. 14569. 14,1709. R. 2, 56,7. 91,30. 94,8. R. Gorr. 1,27,14. 2,100,27. 3,76,8. Spr. 802. Brahma-P. in LA. 52,13. Suçr. 1,6,17. 137,15. 143,7. 212,14. फलेषु परिपक्वं यद्गुणवत्तदुदाहृतम्। बिल्वादन्यत्र विज्ञेयमामं तद्धि गुणोत्तरम्॥ 215,20. 367,20. 2,175,2. 366,18. 440,4. MBh. 14,1710. कृष्णानामिव बिल्वानि पङ्गूनामिव धेनवः। हृतमैश्वर्यमस्माकं जीवतां भवतः कृते॥ 3,1270. (तस्य) नागो बिल्वमिवाक्रम्य पोथयिष्याम्यहं शिरः 4,732. खलः सर्षपमात्राणि परच्छिद्राणि पश्यति। आत्मनो बिल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति॥ Spr. 800. बिल्वैर्होमं विदधतं तत्र ब्राह्मणम् Kathâs. 35,56. बिल्वदेल-

मस्य सप्तरात्रो बिल्वसप्तरात्रः P. 6,2,97, Sch. बिल्वाद् Nir. 1,14. हे बिल्वे काञ्चने शुभे Hariv. 7888. °पेशिका, °पेशी die getrocknete Schale der Bilva-Frucht Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1,141,9. 2,38,21. 436,14. °दण्ड einen Stab von Bilva-Holz tragend, Beiw. Çiva's MBh. 14,196. Blätter vom Bilva beim Çiva-Cultus angewendet Wilson, Sel. Works II, 217. Verz. d. Oxf. H. 74, a, 20. — 2) n. ein best. Gewicht, = 1 Pala Çabdam. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 307,b,7. = 4 Aksha = ¼ Kuḍava Çârṅg. Saṁh. 1,1,28. °मात्र Suçr. 2,35,10. 350,14. 15. — 3) ein best. Gemüse Suçr. 1,220,9. — 4) f. आ = हिङ्गुपत्री (vgl. बिल्ह) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. उत्तबिल्वा, कुरुबिल्व, चिरबिल्व, शलबिल्व, बैल्व, बैल्वक.

बिल्वक (von बिल्व) 1) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557. — 2) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 13,1700. Verz. d. Oxf. H. 39, b,2. — Vgl. बैल्वकि.

बिल्वकीया (von बिल्व) f. ein mit Bilva besetzter Platz gaṇa नडादि zu P. 4,2,91. P. 6,4,153. — Vgl. बैल्वक.

बिल्वज (बि° + ज) s. बैल्वज.

बिल्वतेजस् (बि° + ते°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2150.

बिल्वनाथ (बि° + नाथ) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234, a, N. 1.

बिल्वपत्र (बि° + प°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3630.

बिल्वपत्रिका (wie oben) f. Name der Dâkshâjaṇî, unter dem sie in Bilvaka verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 39,b,2.

बिल्वपाण्डर (बि° + पा°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557.

बिल्वमङ्गल (बि° + म°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. No. 230.

बिल्ववन (बि° + वन) n. ein Bilva-Wald: °माहात्म्य Mack. Coll. I, 84. — Vgl. बैल्ववन.

बिल्वाग्रक (बिल्व + अग्र) N. pr. einer Oertlichkeit: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 65,b,42.

बिल्वेश्वर (बि° + ई°) N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 64,b,8. °माहात्म्य 84,a,39. — Vgl. बिलेश्वर.

बिल्वोदकेश्वर (बि° - उदक + ई°) N. pr. eines Heiligthums des Çiva Hariv. 7601. 7617.

बिल्हण m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,33,7. eines Dichters Journ. asiat. 1848, XI, 469. fgg. बिह्लण Verz. d. Oxf. H. 124,b,45. 209,a,15. No. 245.

बिश्, बेशति = पिस् Dhâtup. 17,74.

बिश, बिष und die damit zusammengesetzten Wörter s. u. बिस.

बिष्कला f. Bez. einer Gebärenden AV. 1,11,3. Vielleicht mit बष्कय und वष्किह zu vergleichen. Nach Râǵan. im ÇKDr. ist विष्कल m. Hausschwein (ग्राम्यशूकर), welches wegen seiner Fruchtbarkeit den Namen बहुपत्य u. s. w. führt. Vgl. übrigens auch बिष्कस्.

बिस्, बिस्यति gehen, sich bewegen (गतिकर्मन्) Naigh. 2,14. spalten oder wachsen Nir. 2,24. antreiben (प्रेरणे) Dhâtup. 26,108. werfen Vop.

बिसं n. Siddh. K. 249, b, 7. Wurzelschoss, Untergrundstengel des Lotus. Die jungen Wurzelschosse des Nelumbium und einiger Nymphaeen (namentlich N. edulis) so wie die im Boden befindlichen Theile des Stengels werden mit Vorliebe gegessen (Roxb.), und scheinen schon in frühester Zeit als Leckerbissen gegolten zu haben. AK. 1,2,3,41. Trik. 1,2,37. H. 1165. Halâj. 3,60. बिसानि स्तेनो अप सो जहार Ait. Br. 5,30. AV. 4,34,5. नास्य तेने पुष्करिणी नाण्डीकं जायते बिसम् 5,17,6. बिसं बिसम् gaṇa सवनादि zu P. 8, 3, 110. MBh. 13, 4475. 4479. fg. केचिद्बिसान्यखनन् 4554. Suçr. 1,225,13. Vikr. 94. Kumâras. 3, 37 (बिश). Spr. 1934, v. l. 3866. Râǵa-Tar. 1,373. बिद्धितविशदबिशकिशलयवलया (v. l. बिष) Git. 6,4. हस्तादृष्टमिदं बिसाभरणम् Çâk. 74. श्राणुक्तासबिसभङ्गसुरभीणि (गात्राणि) 66. °मृणालम्, °मृणालानि MBh. 3, 13149. Suçr. 1, 80,13. 225,2. 326,21. 2,38,17. व्याघ्रवत्स्थितो देहे नाभितः प्रसृताः सिराः । प्रतानाः पद्मिनीकन्दाद्बिसादीनां यथा जलम् ॥ 1,357,14. 2,310, 2. 509,7. °किशलयच्छेदपाथेयवन्त (राजहंस) Megh. 11. °तन्तु MBh. 5, 438 (vgl. 12, 13213 am Ende). Kumâras. 4,29. Spr. 82. कुटिलबिसलताखण्ड 2013. masc.: बिसान्प्रवालान्पद्मानां भक्षयामास Hariv. 15445. am Ende eines adj. comp. f. आ Râǵa-Tar. 3, 527. die ganze Lotuspflanze ist gemeint in der Stelle: न लिप्यते कर्मफलैरनिष्टैः पत्रं बिसस्येव जलेन सिक्तम् MBh. 12,7974. बिश Râjam. zu AK., बिष Muk. zu AK. ÇKDr.

बिसकण्ठिका (von बिस + कण्ठ) f. eine Kranichart AK. 2,5,25. H. 1319. Halâj. 2, 98.

बिसकण्ठिन् (wie oben) m. desgl. Râǵan. im ÇKDr. (बिश°).

बिसकुसुम (बिस + कु°) n. Lotusblüthe Râǵan. im ÇKDr.

बिसखा (बिस + 2. खा) m. Wurzelschoss-Gräber P. 3, 2,67, Sch. Vop. 26,66. 67 (बिषखा). RV. 6,61,2. Nir. 2,24.

बिसखादिका (बिस + खा° von खाद्) f. das (um die Wette) Essen von Wurzelschossen, N. eines Spiels Verz. d. Oxf. H. 217,b,5 v. u.

बिसग्रन्थि (बिस + ग्र°) m. 1) Knoten am Stengel des Lotus MBh. 12, 13213 (vgl. 5,438). zum Klären von Wasser gebraucht Suçr. 1, 171,18. — 2) eine best. Augenkrankheit Wise 301. Suçr. 2,333,10.

बिसज (बिस + ज) n. Lotusblüthe ÇKDr. Wilson.

बिसनाभि (बिस + ना°) Nelumbium speciosum (पद्मिनी) Trik. 1,2,36.

बिसनासिका (बिस° + ना°) f. eine Kranichart Çabdârthak. bei Wilson.

बिसप्रसून (बिस + प्र°) n. Lotusblüthe AK. 1, 2, 3, 40. H. 1161. Halâj. 3,57. Çiç. 5,28.

बिसल (von बिस?) n. = किसल ein junger Schoss Trik. 2,4,4.

बिसवत् (von बिस) adj. reich an Wurzelschossen des Lotus; °वती subst. ein solcher Platz gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86. Çat. Br. 11, 5, 1, 4.

बिसवर्त्मन् (बिस + व°) n. eine best. Krankheit des Augenlieds Wise 298. Suçr. 2,306,7. यूनं यद्वर्त्म बहुभिः सूक्ष्मैश्छिद्रैः समन्वितम् । बिसमन्तर्जल इव बिसवर्त्मेति तन्मतम् ॥ 310,2. 320,9.

बिसाकर (बिस + आ°) m. eine Art Euphorbia (भद्रचूड) Çabdak. im ÇKDr. (बिशाकर); बिशाकार Wilson in der 2ten Aufl.; बिशायक ÇKDr. unter लङ्कास्थायिन्.

बिसिनी (von बिसिन् und dieses von बिस) f. Nelumbium speciosum (die ganze Pflanze) gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. AK. 1,2,3,38. Halâj. 3,60. Spr. 197. = मृणाल Râǵan. im ÇKDr.

बिसिल adj. von बिस gaṇa काशादि zu P. 4,2,80.

बिह्लण s. बिल्हण.

**बीज** 1) n. Trik. 3,3,7. a) *Same* (von Pflanzen und Thieren); *Saatkorn, Korn* Naigh. 2,2. AK. 2,6,2,13. Trik. 3,3,87. H. 629. an. 2, 73. Med. ǵ. 16. fg. Halâj. 3,16. येन तोकाय तनयाय धान्यं बीजं वहध्वे अक्षितम् ṚV. 5,53,13. वपन्तो बीजमिव धान्याकृतः 10,94,13. 101,3. das Weib, यस्यां बीजं मनुष्या३ वपन्ति 85,37. AV. 3,23,4. यथा बीजमुर्वरायां कृष्टे फालेन रोहति 10,6,33. 14,2,14. त्रिः बीजम् TS. 7,5,20,1. Çat. Br. 3,3,3,17. 8,6,2,2. नाना° Kâtj. Çr. 2,4,10. Gobh. 2,9,5. Kauç. 24. Suçr. 1,34,4. बीजार्थ 48,12. Kap. 1,10. बीजं स्थास्नु चरिष्णु च M. 1,56. तासु (अप्सु) बीजमवासृजत् 8. शिरांसि पादरत्नाणां बीजवत्प्रवपन्नुडुः Draup. 8,10. Bhâg. P. 8,24,34. die Erde, यमाहुः सर्वबीजप्रकृतिरिति Çâk. 1. बीजोप्तिविधि Verz. d. Oxf. H. 325,a,4. नाराजके जनपदे बीजमुष्टिः प्रकीर्यते Spr. 4417. Ragh. 19,57. बीजाञ्जलि Mṛkkh. 6,20. प्राप्तबीजमिव क्षेत्रम् R. 4,13,39. न तस्य बीजं रोहति बीजकाले MBh. 3,386. बीजैरङ्कुरितम् Spr. 1972. बीजमुप्तमिवोषरे R. 3,44,3. M. 2,112. यथेरिणे बीजमुप्त्वा न वप्ता लभते फलम् 3,142. उप्यते यद्धि यद्बीजं तत्तदेव प्ररोहति 9,40. यादृशं तूप्यते बीजं क्षेत्रे कालोपपादिते। तादृग्रोहति तत्तस्मिन्बीजं स्वैर्व्यञ्जितं गुणैः॥ Spr. 2469. 2468. 3809. 130. गोबीजकाञ्चनैर्वैश्यम् (शापयेत्) M. 8,113. 88. सु° 10,69. बीजबन्धनप्रवेशने Verz. d. Oxf. H. 86,b,27. न्यग्रोधस्य यथा बीजं (so v. a. *Ausläufer*) स्तोकं सुक्षेत्रभूमिगम्। बहुविस्तीर्णतां याति Spr. 1656. फालकृष्टां महीं दृष्ट्वा सर्वबीजां सफलामपि MBh. 13,3133. Çâk. 91,14. 151. ततो भूमिं व्यदधात्पञ्चबीजाम् MBh. 13,7394. क्षेत्रभूता स्मृता नारी बीजभूतः स्मृतः पुमान् M. 9,33. बीजयोन्योः 56. 35. 37. Bhâg. P. 4,6,42. यस्माद्बीजप्रभावेण तिर्यग्जा ऋषयो ऽभवन्। पूजिताश्च प्रशस्ताश्च तस्माद्बीजं प्रशस्यते॥ M. 10,72. तपोबीजप्रभावैः *der männliche Same* so v. a. *Ursprung von Vaters Seite* 42. बीजभूता वयं केचिदवशिष्टाः *den Samen zur künftigen Generation bildend* MBh. 3, 15359. VP. bei Muir, ST. I, 149, N. 75. °स्तम्भ, °स्तम्भन Verz. d. Oxf. H. No. 758. °पोषण Verz. d. B. H. 278, 7 v. u. — b) uneig. *Keim, Element, Anfang, Entstehungsgrund* AK. 1,1,4,6. Trik. 3,3,87. H. 1513. H. an. Med. तेषां खल्वेषां भूतानां त्रीण्येव बीजानि भवन्त्याण्डजं जीवजमुद्भिज्जमिति Khând. Up. 6,3,1. चिकित्सितस्य Suçr. 1,5,20. 2,360,14. (अयस्कृतीः) महद्यशो ऽपि कुर्वीत बीजेनानेन बुद्धिमान् *nach diesen Elementen, Grundlagen* 2,76,15. 355,9. महतस्तेजसो बीजं बालो ऽयं प्रतिभाति मे Çâk. 174. मया तावन्नीतिबीजनिर्वापणं कृतम् Pankat. 85,17. 20. लोभ° *veranlasst durch* MBh. 14,2784. Kap. 3,3. Jogas. 1,25. Nilak. 34. मोहस्योत्पत्तिबीजम् Spr. 2595. तद्धि बीजमिहापदाम् Kathâs. 15,134. भाष्यबीजानुसारिन् Ind. St. 5,160,1. Haeb. Anth. 410, Çl. 3. Prab. 10,11. 70,1. 93,7. एतन्नानावताराणां निधानं बीजमव्ययम् Bhâg. P. 1,3,5 (citirt von Nilak. bei Muir, ST. IV, 221). 17,18. 2,1,17. 3,28,1. 5,6,1. 7,10, 3. पुरुषार्थादिबीजाय 8,3,2. Schol. zu Gaim. 1,2. *der Keim* eines Gedichts, eines Zauberspruchs u. s. w., aus dem sich das Uebrige entwickelt, R. 1,3,1. Bhâg. P. I, Einl. lxx, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 4,a (No. 28). 104,b,10. fg. No. 161. Verz. d. B. H. No. 1289. 1350. eines Dramas Daçar. 1,16. 23. 26. 33. 39. 46. 3,3. Pratâpar. 20,b,9. — c) *Analysis, Algebra* Colebr. Alg. 130. 195. भास्करीय° Ind. St. 2,253. °श्लोकाः Verz. d. B. H. No. 830. गणितं बीजं (vgl. बीजगणित) 868. — d) *Quecksilber* (?) Sûrjas. 13,20. 23. बीजं प्रक्षिपामि (als Zaubermittel), निक्षिप्तं बीजं न क्वचित्स्फारीभवति Mṛkkh. 49,5. — e) = तत्त्व *Wahrheit* Trik. H. an. Med. — f) = आधान H. an. Med. *receptacle, place of deposit or preparation* Wilson. — g) *Mark* Râǵan. im ÇKDr. — 2) m. = बीजक, बीजपूरक *Citronenbaum* Ârjabhaṭṭa in Journ. of the Am. Or. S. 6,558,6 und Colebr. Alg. 315. — Vgl. अबीज, अग्रबीज, कटुबीजा, ज्योतिर्बीज, पद्मबीज, पीतबीजा, पुष्करबीज, पूर्ण°, वह्नि°.

**बीजक** (von बीज) 1) n. *Same* Suçr. 2,327,13. — 2) m. a) *Citronenbaum, Citrus medica Lin.* Gaṭâdh. im ÇKDr. Hariv. 8954. R. 2,94,9 (103, 9 Gorr.). Colebr. Alg. 315. *Citrone* Suçr. 2,32,5. 69,21. 152,9. 159,12. Çârṅg. Saṁh. 1,1,42. *Terminalia tomentosa W. et A.* Râǵan. im ÇKDr. — b) *Armlage des Kindes bei der Geburt* Suçr. 1,277,19. 278,2. — c) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a. — Vgl. अबीजक, बैजि, बैजेय.

**बीजकर्तृ** (बीज + क°) m. *Samenhervorbringer*, Beiw. Çiva's Çiv.

**बीजकृत्** (बीज + कृत्) adj. *Samen erzeugend*; n. *ein Aphrodisiacum* Râǵan. im ÇKDr.

**बीजकोश** (बीज + कोश) m. *Samenkapsel*, insbes. *der Lotusblume* AK. 1,2,3,42. H. 1165. Halâj. 3,60. राजीव° Trik. 3,3,34. पद्मबीजकोशी f. dass. 3,4,1,16. बीजकोशी f. *Schote* H. 1130. Halâj. 2,34.

**बीजक्रिया** (बीज + क्रि°) f. *eine algebraische Auflösung* Colebr. Alg. 130.

**बीजगणित** (बीज + ग°) n. *Algebra* Colebr. Alg. 129. fgg. 246.

**बीजगर्भ** (बीज + गर्भ) m. *Trichosanthes dioeca Roxb.* (पटोल) Râǵan. im ÇKDr.

**बीजगुप्ति** (बीज + गु°) f. *Schote* Râǵan. im ÇKDr.

**बीजत्व** (von बीज) n. *das Grundsein* Nilak. bei Muir, ST. IV, 221.

**बीजदर्शक** (बीज + द°) m. *Schauspieldirector* (*den Keim, den ersten Anfang eines Schauspiels, den Augen der Zuschauer vorführend*) H. ç. 89.

**बीजधानी** (बीज + धा°) f. N. pr. eines Flusses R. Gorr. 2,73,3.

**बीजधान्य** (बीज + धा°) n. *Koriander* (धान्यक) Râǵan. im ÇKDr.

**बीजपादप** (बीज + पा°) m. *Semecarpus Anacardium Lin.* (भल्लातक) Râǵan. im ÇKDr.

**बीजपुर** Suçr. 2,496,2 fehlerhaft für °पूर.

**बीजपुष्प** (बीज + पु°) n. N. zweier Pflanzen, = मरुवक und मदन Med. p. 29.

**बीजपुष्पिका** (wie eben) f. *Andropogon saccharatus Roxb.* (देवधान्य) H. 1178.

**बीजपूर** (बीज + पूर) m. *Citrus medica Lin.; Citrone* AK. 2,4,2,59. H. 1150. Ratnam. 66. °रस Suçr. 2,453,8. 496,2 (fälschlich °पुर). Çârṅg. Saṁh. 2,1,12. 27. 2,14. °पूरक dass. MBh. 3,11563. R. 2,91,30 (100,27 Gorr.). 3,17,8. Bhâg. P. 8,2,11. Suçr. 1,215,15. 2,328,11. 425,16. 462,3.

**बीजपूर्ण** (बीज + पूर्ण) m. dass. Ratnam. 66. Suçr. 2,515,15.

**बीजपेशिका** (बीज + पे°) f. *Hodensack* Râǵan. im ÇKDr.

**बीजप्रबोध** (बीज + प्र°) m. Titel eines Commentars zum Bîgagaṇita Colebr. Misc. Ess. II, 453.

**बीजप्ररोहिन्** (बीज + प्र°) adj. *aus Samen hervorschiessend*: बीजकाण्डप्ररोहिणः M. 1,46.

**बीजफलक** (बीज + फल) m. *Citrus medica; Citrone* Râǵan. im ÇKDr.

**बीजमति** (बीज + म°) f. *Sinn für die Erkenntniss des Grundes* Colebr. Alg. 246.

**बीजमन्त्र** (बीज + म°) n. Bez. *einer mystischen Silbe, mit der eine*

*Zauberformel beginnt*, Wilson, Sel. Works II, 21.

बीजमातृका (von बीज + मातृ) f. *Samenkapsel der Lotusblüthe* Hār. 218.

बीजमात्र (बीज + मात्र) n. 1) *nur so viel als zum Samen, zur Erzeugung von Nachkommenschaft, zur Erhaltung des Geschlechts erforderlich ist:* °मात्रं पिता ब्रह्मो: R. 2,108,11. °मात्रावशेषितान् (मृगान्) MBh. 3,15360. तथा तेन सर्वे ऽपि भक्षिता यथा °मात्रमपि नावशिष्टम् Pańkat. 200,12. — 2) Bez. *des 9ten* Maṇḍala *im* Ṛgveda Bhadd. in Ind. St. 1,111.

बीजमुक्तावलि (बीज + मु°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,*b*, 1 v. u.

बीजयज्ञ (बीज + यज्ञ) m. *Samenopfer*, Bez. eines best. allegorischen Opfers MBh. 14,2865.

बीजरुह् (बीज + रुह्) adj. *aus Samen hervorschiessend* H. 1201. बीजकाण्डरुहाणि M. 1,48. बीजरुह्य indecl. in Verbindung mit कर् gaṇa साक्षाद्रादि zu P. 1,4,74.

बीजरेचन (बीज + रे°) n. *Croton Jamalgota Hamilt.* Rāǵan. im ÇKDr.

बीजल (von बीज) adj. *mit Samen —, mit Korn versehen* gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97.

बीजवत् (wie oben) adj. dass.: ये ऽक्षेत्रिणो बीजवन्तः परक्षेत्रप्रवापिणः M. 9,49. गृह् Āçv. Gṛhj. 2,10,2.

बीजवर (बीज + वर) m. *Phaseolus radiatus (das Beste der Körner)* H. 1171.

बीजवाप (बीज + वाप) m. 1) *Säemann;* vgl. बैजवाप, बैजवापायन. — 2) *das Säen:* °गृह्य Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 322.

बीजवापिन् (बीज + वा°) m. *Säemann* gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. बैजवापि.

बीजवाहन (बीज + वा°) adj. Beiw. Çiva's Çiv.

बीजवृक्ष (बीज + वृक्ष) m. *Terminalia tomentosa W. et A.* (असन) Rāǵan. im ÇKDr.

बीजसू (बीज + सू) f. *die Erde* H. 937.

बीजहरा (बीज + ह°) f. *Samenentzieherin*, Bez. einer Hexe, einer Tochter Duḥsaha's, Mārk. P. 51, 6. — Vgl. बीजहारिणी und बीजापहारिणी.

बीजहारिणी (बीज + हा°) f. dass.: स्त्रीपुंसो: Mārk. P. 51,114.

बीजाकर् (बीजा von बीज, + 1. कर्) *säen, besäen* P. 5,4,58. nach den Erklärern *säen und darüber pflügen:* °करोति = सह बीजेन कर्षति Schol. Vop. 7,89. °कृत = उप्तकृष्ट AK. 2,9,8. H. 969.

बीजाक्षर (बीज + अ°) n. *die Anfangssilbe eines Zauberspruchs, einer Gebetsformel* Ind. St. 2,2, N. 1. 3,99.

बीजाङ्कुर (बीज + अ°) m. 1) *Samenkeim* Kumāras. 3,18. Spr. 2316. — 2) du. *Same und Keim* Bhāg. P. 7,9,47.

बीजाढ्य (बीज + आ°) m. = बीजपूर Suçr. 1,162,10.

बीजाध्यक्ष (बीज + अ°) m. *Aufseher über den Samen*, Beiw. Çiva's Çiv.

बीजापहारिणी (बीज + अ°) f. = बीजहरा Mārk. P. 51,46.

बीजाभिधान (बीज + अ°) n. Titel einer Tantra-Schrift; s. u. नकुल 4,*c*.

बीजाम्ल (बीज + अ°) n. = वृक्षाम्ल n. Rāǵan. im ÇKDr.

बीजार्णवतन्त्र (बीज - अ° + त°) n. Titel einer Tantra-Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,24.

बीजाश्व (बीज + अश्व) m. *Beschäler* Kāç. zu P. 4,1,120. Rāǵa-Tar. 4,396. 5,280.

बीजिक adj. von बीज gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80.

बीजिन् (von बीज) 1) adj. *samentragend*, von Pflanzen Suçr. 1,136,8. — 2) *Samen besitzend, Besitzer des Samens;* auch bildlich vom *eigentlichen Erzeuger* im Gegens. zum *nominellen Vater, dem Gatten einer Frau* (क्षेत्रिन्) M. 9,51-53. Nārada in Dājabh. 82,5. Kull. zu M. 9,47. *Vater* überh. H. 556. — 3) am Ende eines comp. *von dem und dem Samen stammend:* राज° *von königlichem Geblüte seiend* Rāǵa-Tar. 6,98. — 4) m. *die Sonne* H. ç. 6.

बीजोदक (बीज + उ°) n. *Hagel* Trik. 1,1,83. H. ç. 28. Hār. 58.

बीज्य (von बीज) adj. am Ende eines comp. *aus dem und dem Samen hervorgegangen, von dem und dem herstammend* gaṇa गवादि zu P. 5,1,2. AK. 2,7,2. Trik. 2,7,1. H. 713. — Vgl. महा°.

बीभ्, बीभते *sich rühmen, prahlen* Dhātup. 10,21.

बीभत्स (vom desid. von बाध्) 1) adj. f. आ *ekelhaft, widerlich, scheusslich* Āçv. Çr. 3,10.11. आपः Kātj. Çr. 25,11,26. Çāñkh. Br. 3,5. कर्मन् MBh. 1,210. 4,1385. 7,787 (रौद्र°). संप्रहार R. 3,33,11. रूप 75,21. विषयाः Spr. 1973. fg. 2647. Rāǵa-Tar. 2,24. Bhāg. P. 1,14,16. Prab. 71,1. Çaṁk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 88. MBh. 4,112. रस in poetischen Compositionen Daçar. 2,57. Sāh. D. 24,18. 209. Pratāpar. 10,*a*,8. 59,*a*,9. AK. 1,1,2,17. 19. H. 295. an. 3,752. Halāj. 1,92. R. 1,4,7 (3,46 Gorr.). Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,14 (wo mit unserer Hdschr. बीभत्स st. बीभत्सा zu lesen ist). n. Gauḍa zu H. 294. °गति R. 3,1,21. Mārk. P. 16,18. सु° MBh. 1,347. अ° 5,904. Nach den Lexicographen = विकृत (विकृति) AK. 1,1,2,19. Trik. 3,3,185. H. an. Med. s. 28. = हिंस्र AK. 3,4,24,236. = क्रूर und घृणात्मन् H. an. Med. = पापिन् Aǵaja im ÇKDr. — 2) = बीभत्सु Bein. Arǵuna's H. 710. H. an. Med. — 3) f. आ oxyt. *Ekel, Abscheu* VS. 30,17. अं° TBr. 1,1,2,9.

बीभत्सता (von बीभत्स) f. *Ekelhaftigkeit, Widerlichkeit* MBh. 3,17207. fg. Prab. 72,15.

बीभत्सु (vom desid. von बाध्) 1) adj. *Widerwillen —, Abscheu —, Ekel empfindend, ekel, eklich, heikel* Ṛv. 1,168,8. बीभत्सुवो (विशः) अप वृत्रादतिष्ठन् 10,124,8. 9. AV. 11,8,23. बीभत्सवः शुचिकामा हि देवाः Kauç. 73. — 2) m. Bein. Arǵuna's Trik. 2,8,17. H. 710, Sch. MBh. 1,2273. 4809. 5302. 5523. 6492. 8063. 3,11935. 4,46. 367. 1376. न कुर्यां कर्म बीभत्सं युध्यमानः (so die ed. Bomb.) कथं चन । तेन देवमनुष्येषु बीभत्सुरिति विश्रुतः ॥ 1385. 16,167. 170. 177.

बीभर्त्सित Bhāg. P. 5,5,32. 26,23 ed. Burn. fehlerhaft für बीभत्सित.

बीरिट m. nach den Erklärern *Luft* oder *Schaar, Haufe* Naigh. 4,2. Nir. 5,27. अ विश्वतीव बीरिट इयाते Ṛv. 7,39,2.

बीरिण s. दुर्बीरिण und वीरिण.

बुक् onomatop.; s. बुक्कार.

बुक neben पुक im gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. तत्र कठानां तु बुकाध्ययनादिविशेषः Ind. St. 3,261, § 18. बुक m. v. l. für बक *eine best. Pflanze* Colebr. zu AK. 2,4,2,62. ÇKDr. u. बक.

बुकिन् adj. von बुक gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80.

बुक्क्, बुक्कति *bellen* Dhātup. 5,4. बुक्कयति dass. 33,39.

बुक्क 1) m. *Herz* Halâj. 3,14. f. °श्रा dass. AK. 2,6,2,15. Trik. 3,3, 324. H. 623. f. ई dass. Bhar. zu AK. ÇKDr. Auch बुक्कन् m. H. 623, Sch. Vgl. वृक्क. — 2) m. *Ziege* Trik. 2,9,25. — 3) m. f. = समय (हृद्-य?) Rabhasa im ÇKDr. — Vgl. u. श्रतिलोमश 2.

बुक्कण m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. No. 1169 = Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,4.

बुक्कन् s. u. बुक्क 1.

बुक्कन (von बुक्क) n. *das Bellen des Hundes* H. 1407.

बुक्कराय (बुक्क + राय) m. N. pr. zweier Fürsten von Vigajanagara (Vidjânagara Colebr.) Colebr. Misc. Ess. I, 301. II, 255. 257. 283. Wilson, Sel. Works I, 335.

बुक्कस 1) m. *ein* Kaṇḍâla, *ein Mann aus der niedrigsten Schichte des Volkes* H. 933. an. 3,752. — 2) f. ई *a)* = काली viell. *die schwarze Farbe.* — *b) die Indigopflanze* H. an. — Vgl. पुक्कश, पुल्कस.

बुक्काग्रमांस n. *Herz* Râjam. zu AK. 2,6,2,15. ÇKDr. Fehlerhafte Verbindung zweier zu trennender Wörter (बुक्का und श्रग्र°).

बुक्कार (बुक् + 1. कार) m. *das Gebrülle des Löwen* Hâr. 194. Trik. 2,5,2 (im Ind. st. चुक्कार des Textes).

बुङ्ग् (बुङ्ग्), बुङ्गति *verlassen* Dhâtup. 5,52.

बुट्, बोटति und बोटयति *ein Leid zufügen* Vop. bei West. zu Dhâtup. 32,116.

बुड्, बुडति *verdecken, verhüllen* v. l. für चुड् West. im Dhâtup. 28, 101. *entlassen* v. l. für पुड् 90.

बुडिल, बुलिल m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 4,6,1,9. 10,6,1,1. 14,8,15,11. Ait. Br. 6,30. Khând. Up. 5,11,1.

बुद् s. बुन्द्.

बुद्ध 1) partic. adj. s. u. बुध्. — 2) m. parox. P. 6,1,205, Sch. Bei den Buddhisten *ein Erwachter, ein Erleuchteter* d. i. *Einer, der durch die Erkenntniss der Wahrheit und durch gute Werke zur vollständigen Erlösung von den Banden der Existenz gelangt ist und vor seinem Eingange in's* Nirvâṇa *die zu einer solchen Erlösung führenden Lehren der Welt mittheilt.* Der historische Buddha, der Buddha κατ' ἐξοχήν, ist Çâkjamuni, dem nach der Annahme der nördlichen Buddhisten 6 andere vorangegangen sein sollen. AK. 1,1,1,8. Trik. 1,1,8. 3,3, 219. H. 232. 235. an. 2,248. Med. dh. 10. Halâj. 1,85. शाक्य° Hariv. 11142. बुद्धोपासक Mṛkkh. 113,11. Burn. Intr. 280. Varâh. Bṛh. S. 58, 44. ततः कलौ संप्रवृत्ते संमोहाय सुरद्विषाम्। बुद्धो नाम्नाञ्जनसुतः (नाम्नाजन° ed. Bomb.) कीकटेषु भविष्यति Bhâg. P. 1,3,24. 6,8,17. pl. Prab. 57,10. केशव धृतबुद्धशरीर Gît. 1,13. Vop. 25,1. °वपुर्धारी जनार्दनः Verz. d. Oxf. H. 253,*b*,7. बुद्धावतार 129,*a*,22 (Verz. d. B. H. No. 495). Burn. Intr. 338. fg. बुद्धेन च परस्यार्थे करुणाकुलचेतसा। श्रात्मापि तृणवद्दत्तः Kathâs. 28,10. °द्वादशीव्रत Verz. d. Oxf. H. 38,*a*,31 (Verz. d. B. H. No. 485). बुद्धोत्पादकाले 304,*a*, N. 1. — Vgl. बौद्ध.

बुद्धकल्प m. Buddha's Kalpa, so heisst die jetzige Weltperiode, weil sie 4 Buddha schon gehabt hat und einen noch bringen soll, Z. f. d. K. d. M. IV,503.

बुद्धक्षेत्र n. Buddha's *Gebiet* (क्षेत्र), Bez. *der Gegend, in welcher ein* Buddha *erscheint,* Vjutp. 81. 144.

बुद्धगया f. Buddha's Gajâ, bei den Buddhisten Bez. der Stadt Gajâ, weil daselbst Çâkjamuni und alle andern Buddha die wahre Einsicht erhielten, Köppen I, 87. 92. 310. II, 6. Burn. in Lot. de la b. l. 483. 774.

बुद्धगुप्त (बुद्ध + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang II,42. बुधगुप्त LIA. II, 751.

बुद्धघोष (बुद्ध + घोष) m. N. pr. eines berühmten buddhistischen Gelehrten, der am Anfange des 5ten Jahrh. n. Chr. lebte, Köppen I, 197. 200. 204. 209.

बुद्धचरित (बुद्ध + च°) n. Buddha's *Wandel:* °काव्य ein dem Açvaghosha zugeschriebenes Werk, Burn. Intr. 216. 556. Aufrecht in Uṇâdis. S. 152.

बुद्धचरित्र (बुद्ध + च°) n. Buddha's *Wandel*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,41.

बुद्धचर्य (बुद्ध + च°) n. Buddha's *Wandel* Burn. Intr. 142.

बुद्धज्ञान (बुद्ध + ज्ञान) n. Buddha's *Wissen* Burn. Intr. 296.

बुद्धज्ञानश्री (बुद्ध° + श्री) m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Kathinâv. 15.

बुद्धत्व (von बुद्ध) n. *die* Buddha-*Würde* Vjutp. 159. Açokâv. 17. Bodhikârjâv. 17. Kathâs. 28,11.

बुद्धदत्त (बुद्ध + दत्त) m. N. pr. eines Ministers des Königs Kaṇḍamahâsena Kathâs. 11,15.

बुद्धदास (बुद्ध + दास) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang I, 276.

बुद्धदिश् (बुद्ध + 2. दिश्) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 204. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

बुद्धदेव (बुद्ध + देव) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 566. Wassiljew 50. 266. 281.

बुद्धद्रव्य (बुद्ध + द्रव्य) n. = स्तौपिक Trik. 3,2,8. Buddha's *Gut*, wohl Bez. *der in den* Stûpa *sich befindenden Reliquien.*

बुद्धधर्म (बुद्ध + धर्म) m. Buddha's *Gesetz* Burn. Intr. 581.

बुद्धनन्दि (बुद्ध + न°) m. N. pr. des 8ten buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. iv. Vielleicht ist बुद्धानन्द zu lesen.

बुद्धपत्त (बुद्ध + पत्त) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 51. fg. Das Wort ist unsicher.

बुद्धपाल (बुद्ध + पाल) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 326.

बुद्धपालित (बुद्ध + पा°) m. N. pr. eines Schülers des Nâgârguna Burn. Intr. 447. 560. Schiefner, Lebensb. 310 (80). Wassiljew 135. 207. 287. 319.

बुद्धपुराण n. Buddha's Purâṇa, Bez. des Laghulalitavistara Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,2. Parâçara als Verfasser genannt Ind. St. 1,469,7.

बुद्धभद्र (बुद्ध + भद्र) m. N. pr. eines Mannes Hist. de la vie de Hiouen-thsang 144.

बुद्धभूमि (बुद्ध + भू°) Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 105. Hist. de la vie de Hiouen-thsang 304.

बुद्धमल्ल (बुद्ध + म°) n. *ein buddhistisches Gebet*, = धारणी Trik. 3,3,132.

बुद्धमार्ग (बुद्ध + मार्ग) m. Buddha's *Weg*, — *Lehre* Burn. Intr. 142.

बुद्धमित्र (बुद्ध + मित्र) m. N. pr. des 9ten buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. v. eines Schülers des Vasubandhu Wassiljew 219.

बुद्धरक्षित (बुद्ध + र°) 1) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 313. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatîm. 44, 2 u. s. w.

बुद्धराज (बुद्ध + राज) m. N. pr. eines Fürsten Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6, 520, p.

बुद्धवचन (बुद्ध + व°) n. **Buddha's** *Worte*, Bez. *der buddhistischen* **Sûtra** Burn. Intr. 36. 43.

बुद्धवन (बुद्ध + वन) N. pr. eines Berges Hiouen-thsang II, 9.

बुद्धवत् adj. *eine Form von* बुध् *enthaltend* Çat. Br. 6, 8, 1, 6. 2, 8.

बुद्धविषय (बुद्ध + वि°) m. = बुद्धक्षेत्र Vjutp. 21. °विषयावतार Titel einer Schrift Wassiljew 327.

बुद्धसंगीति (बुद्ध + सं°) f. Titel einer Schrift Vjutp. 41.

बुद्धसिंह (बुद्ध + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang I, 270.

बुद्धसेन (बुद्ध + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55.

बुद्धागम (बुद्ध + आ°) m. **Buddha's** *Lehre*, personif. Prab. 48, 8.

बुद्धाण्डक s. बुद्धेडूक.

बुद्धानुस्मृति (बुद्ध + अ°) f. Titel eines buddhistischen **Sûtra** Wassiljew 172.

बुद्धान्त (बुद्ध + अन्त) m. *der Zustand des Wachens* Çat. Br. 14, 7, 1, 18. 40.

बुद्धावतंसक (बुद्ध + अ°) Titel einer Schrift Vjutp. 40. Wassiljew 302.

बुद्धेडूक (बुद्ध + ए°) m. *ein Tempel, in dem Reliquien von* **Buddha** *aufbewahrt werden*, = चैत्य Halâj. 5, 45. Die Hdschrr. haben बुद्धडक, बुद्धाडक, बुधाडक.

बुद्धि (von बुध्) f. Vop. 26, 183. 1) *Einsicht, Verstand, Geist, Intellect, das Vermögen Vorstellungen und Begriffe zu bilden und festzuhalten; Urtheilskraft* AK. 1, 1, 4, 10. 3, 4, 18, 112. 125. Trik. 1, 1, 114. H. 308. Halâj. 2, 179. °विवर्धन M. 1, 106. 4, 18. °वृद्धिकर 19. बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति 5, 109. 12, 10. बुद्धिमाकुलीकुर्युः Suçr. 1, 14, 4. 378, 17. °लाघव R. 2, 58, 36. शास्त्रेष्वकुण्ठिता Ragh. 1, 19. न बुद्धिर्धनलाभाय न जाड्यमसमृद्धये Spr. 1424. बुद्धिर्बलवती भीरुसत्त्वानां न पराक्रमः 1977. °शस्त्र adj. (पार्थिव) 1978. बुद्धिश्च हीयते पुंसां नीचैः सह समागमात् 1979. बुद्धेरगोचरतया 1980. fgg. 2439. fg. परेङ्गितज्ञानफला हि बुद्धयः 463. व्यसनेष्वेव सर्वेषु यस्य बुद्धिर्न हीयते 2915. मदान्ध° 4173. Kathâs. 15, 18. 32, 172. पुनर्लब्धा बुद्धिं चेतो धनानि च N. 11, 23. °संपन्न *verständig* Âçv. Grhj. 1, 5. R. 1, 16, 3. °वर्जित Kathâs. 33, 39. °हीनत्व Spr. 1902. ज्ञात° adj. Mârk. P. 74, 49. अल्प° M. 12, 74. Suçr. 1, 14, 4. विमलविपुल° ebend. पण्डित° Spr. 1340. आत्मा बुद्ध्या समर्थ्यार्थान्मनो युङ्क्ते विवक्षया Çikshâ in Ind. St. 4, 106. 350. चिन्तयन्ती बुद्ध्या N. 5, 11. Daç. 2, 2. एतद्बुद्ध्या विनिश्चित्य मनसा MBh. 5, 5973. बुद्धौ (ज्ञाने) च विजिगीषुता *im Geiste* Vid. 16. अध्यवसायो बुद्धिः Kap. 2, 13. Sâṁkhjak. 23. Tattvas. 5. 8. सान्तःकरणा बुद्धिः सर्वं विषयमवगाहते यस्मात् Sâṁkhjak. 35. fgg. 49. Nîlak. 10. 11. स्थूल, सूक्ष्म 25. 45. सर्वव्यवहारहेतुर्बुद्धिर्ज्ञानम् सा द्विविधा स्मृतिरनुभवश्च Tarkas. 19. Bhâshâp. 50. बुद्धिर्नाम निश्चयात्मिकान्तःकरणवृत्तिः Vedântas. (Allah.) No. 47. मतिरागामिका ज्ञेया बुद्धिस्तत्कालदर्शिनी। प्रज्ञा चातीतकालस्य मेधा कालत्रयात्मिका॥ Randgl. zu H. 309. मनसश्च परा बुद्धिर्बुद्धेरात्मा महान्परः Kathop. 3, 10. Bhag. 3, 42. 40. बुद्धीन्द्रियमनांसि M. 2, 192. तनुबुद्धिमनाः सु Spr. 4732. *das Vorstellungsvermögen* entsteht beim Fötus im 6ten Monat Suçr. 1, 323, 19. — 2) *Wahrnehmung*: सत्संप्रयोगे पुरुषस्येन्द्रियाणां बुद्धिजन्म तत्प्रत्यक्षम् Gaim. 1, 4. sechs Arten durch eben so viele Sinne Nîlak. 22. Vgl. बुद्धीन्द्रिय. — 3) *Verständniss, das Begreifen*: शब्द° Sâh. D. 16, 21. आसत्तिर्बुद्ध्यविच्छेदः 8, 22. — 4) *Meinung, Ansicht; Gedanken*: एषा ते ऽभिहिता सांख्ये बुद्धिः Bhag. 2, 39. 41. न वेद्मि किंचिन्मोहेन भ्रमन्तीव हि बुद्धयः Mârk. P. 76, 31. तस्य बुद्धिरियं जाता R. 1, 2, 44. 8, 2. 37, 11. 63, 11. मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः Spr. 4539. संदिग्धबुद्धिं मां कुर्वन् Çâk. 69, 2. किं स्विन्नरो वा स्थाणुर्वेत्यादिबुद्धिस्तु संशयः Bhâshâp. 128. नैषा बुद्धिः so v. a. *richtige, — vernünftige Ansicht* R. 5, 59, 1. Ragh. 12, 68. त्वय्येव सक्तामनिवार्यं बुद्धिम् *die nur an dir haftenden Gedanken* R. Gorr. 2, 110, 3. स्त्रीबुद्धेरस्थिरत्वात् M. 8, 77. एतया बुद्ध्या *bei dieser Ansicht* Pañkat. 127, 15. चक्रुर्बुद्धिमयं पापः सर्वान्नो भक्षयिष्यति *sie fassten die Meinung* R. 4, 57, 2. लक्ष्मणे भरते वा त्वं कुरु बुद्धिं यथासुखम् *richte deine Gedanken auf, denke an* 6, 100, 22. कल्याणकृतबुद्धि Kathâs. 15, 144. स्पृशन्ति न नृशंसानां हृदयं बन्धुबुद्धयः *Gedanken an* 3, 12. — 5) *das Halten für Etwas*: अतस्मिंस्तद्बुद्धिः Nîlak. 13, 25. त्वत्प्राप्तिबुद्ध्या *in der Meinung, dass ich zu dir gekommen sei*, Ragh. 13, 32. भित्तिबुद्धिकर *bewirkend den Glauben an eine Wand, dass man eine Wand zu sehen glaubt*, Kathâs. 29, 59. स्थले च जलबुद्धिकृत् 60. दोषबुद्ध्या Bhâg. P. 1, 9, 36. 4, 7, 58. Mârk. P. 76, 39. Hit. 81, 14. Kull. zu M. 8, 95. पश्य बुद्ध्या मनुष्याणां राज्ञामापदमात्मनः *schau auf das eigene Unglück, als wenn du es für das der Menschheit hieltest*, Spr. 3505. — 6) *Absicht, Vorsatz, Plan*: स्थिरा बुद्धिः — दुहितुस्तव Sâv. 2, 29. स्थिर° adj. R. 3, 39, 8. (नहि तव) संनिवर्तयितुं बुद्धिः शक्यते R. Schl. 2, 34, 32. एतां बुद्धिं समाश्रित्य कृत्वा निश्चयमात्मनः 3, 48, 16. नह्येषा बुद्धिरास्थेया हनूमन्नङ्गदं प्रति 4, 23, 11. एवं मे निश्चिता बुद्धिर्मनसापि समाहितम् 2, 19, 11. धर्ममाश्रित्य सद्बुद्धिमनुवर्तितुमर्हसि 18, 51. न च मे क्रोधमुत्स्रष्टुं बुद्धिर्भवति R. Schl. 1, 21, 7. किं करिष्यामि भद्रं ते बुद्धिरत्र विचार्यताम् 41, 9. एवं तस्य तदा बुद्धिर्दमयन्त्यां न्यवर्तत। — दमयन्त्या विसर्जने N. 10, 15. रणाय वीरः प्रतियातबुद्धिः R. 5, 43, 14. शक्ताः सूक्ष्मासु बुद्धिषु R. Schl. 1, 7, 9. Spr. 2657. कयापि बुद्ध्या *in irgend einer Absicht* 4811. क्रेतारः क्रीणीयुरिति बुद्ध्यापणे प्रसारितं वस्तु P. 6, 1, 82, Sch. पापबुद्ध्या *in böser Absicht* R. 3, 53, 50. ईश्वरार्पणबुद्ध्या Nîlak. 9. अनुक्रोशबुद्ध्या so v. a. *aus Mitleiden* Megh. 113. अनर्थ° *auf Schaden sinnend* R. 1, 2, 32. हित° adj. Spr. 2166. द्रोह° f. Pañkat. 58, 21. adj. 8. शीघ्रयाने सदा बुद्धिर्ध्रियते मे विशेषतः *mein Sinn steht nach* MBh. 3, 2638. विवाहविधये बुद्धिं व्यधाद्धत्तेश्वरस्तयोः so v. a. *beschloss* Kathâs. 34, 104. बुद्धिं कर् *einen Vorsatz fassen, sich zu Etwas entschliessen*: कृत्वा नैष्ठिकीं बुद्धिम् R. 1, 63, 15. तस्मात्कुरु हितां बुद्धिम् R. Gorr. 2, 116, 28. चकार बुद्धिं स्वकुलस्य नाशिनीम् 3, 38, 27. कृत° *einen festen Vorsatz habend, fest entschlossen* 6, 100, 21. M. 1, 97. Spr. 3279. अकृतबुद्धि M. 7, 30. स कथं ममोपरि द्रोहबुद्धिं करोति Pañkat. 58, 21. die Ergänzung ein infin.: स बुद्धिं कृतवान् — ब्रह्मदत्ताय — दातुं कन्याशतं तदा R. 1, 34, 47. 44, 9. 2, 28, 1. 31, 3. Mârk. P. 77, 11. ein nom. act. im dat.: कृतबुद्धिं निवासाय तत्रैव R. Gorr. 2, 100, 1. 99, 40. Vikram. 86, 19. Kathâs. 22, 39. ein nom. act. im loc.: दहने तु सपुत्रायाः कुन्त्या बुद्धिमकारयत् MBh. 1, 5636. N. 26, 10. R. 1, 65, 15. 2, 24, 30. R. Gorr. 1, 67, 8. 6, 37, 77. ein nom. act. im acc. mit प्रति: स तु कृत्वा सुवेलस्य बुद्धिमारोहणं प्रति 6, 14, 1. — बुद्धिं प्रकुरुष्व यथेच्छसि *beschliesse* N. 3, 25. अबुद्ध्या *ohne Absicht* 25, 9. Râga-Tar. 1, 79. — 7) die personif. *Einsicht* ist eine Tochter **Daksha's** und

Gattin Dharma's MBh. 1,2579. VP. 54. Bhâg. P. 4,1,49. Mârk. P. 50, 21. Mutter Bodha's 27. — 8) *ein best. Metrum, a:* ⏑—⏑——⏑⏑—⏑——, *b. c. d:* ——⏑ u. s. w. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — Vgl. अ°, दुर्बुद्धि, निर्बुद्धि, पाप°, प्राण°.

बुद्धिक (von बुद्धि) m. N. pr. eines Nâgarâǵa Vjutp. 85.

बुद्धिकामा (बु° + काम) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2630.

बुद्धिकारी (बु° + का° von 1. कार्) f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 43, 144.

बुद्धिचिन्तक (बु° + चि°) adj. *verständig denkend* R. 5,81,8; vgl. चिन्तयन्ती बुद्ध्या N. 5,11. Daç. 2,2.

बुद्धिजीविन् (बु° + जी°) adj. *mittels des Verstandes lebend, sich seines Verstandes bedienend, verständig:* भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः प्राणिनां बुद्धिजीविनः। बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठा नरेषु ब्राह्मणाः स्मृताः॥ M. 1,96.

बुद्धितत्त्व (बु° + त°) n. *das* Tattva *des Intellects*, geht aus dem Purusha und der Prakṛti hervor, Siddhântaçir. 3,1.

बुद्धिपुर (बु° + पु°) n. *die Stadt des Verstandes:* °माहात्म्य Bez. eines Abschnitts im Brahmâṇḍapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 30, *a*, 9.

बुद्धिपूर्व (बु° + पूर्व) adj. f. *dessen man sich bewusst ist, wobei eine bestimmte Absicht stattgefunden hat:* बुद्धिपूर्वा वाक्यकृतिर्वेदे Kan. 6,1, 1. 8. यदि वा बुद्धिपूर्वाणि यच्चबुद्धयापि कानिचित्। मया कृतान्यपकार्याणि N. 25,9. R. 2,22,8. R. Gorr. 2,19,41 °पूर्वमयं कृत्वा Weber, Râmat. Up. 356,6. °पूर्वम् adv. *in einer bestimmten Absicht, absichtlich* MBh. 5,1076. °पूर्वकम् dass. Pańkat. ed. orn. 41,23. °पूर्वकत्व n. nom. abst. Nîlak. 65.

बुद्धिमत्त्व (von बुद्धिमत्) n. *Klugheit* Kâm. Nîtis. 8,7. Spr. 1973.

बुद्धिमत् (von बुद्धि) adj. *verständig* Vjutp. 78. Âçv. Gṛhj. 1,5,2. M. 1,96. 4,136. 9,227. 11,172. Bhag. 4,18. 7,10. Sâv. 2,14. R. 1,1,11. Spr. 287. 519. 905. 1976. 3528. 4635. fg. Kathâs. 27,208. Vid. 37.293. Agni Çańkh. Çr. 2,5,14. आग्नेयावाज्यभागौ बुद्धिमदिन्दुमन्तावित्याचक्षते Âçv. Çr. 2,8. सु° Kathâs. 49,110. बुद्धिमत्तर R. 2,104,34.

बुद्धिमय (wie eben) adj. *im Intellect bestehend:* वसु MBh. 12,8854. कोश Ind. St. 1,301.

बुद्धिवर (बु° + वर) m. N. pr. eines Ministers des Vikramâditja Kathâs. 38,17.

बुद्धिविलासिनी (बु° + वि°) f. Titel eines Commentars zur Lîlâvatî Colebr. Misc. Ess. II, 452.

बुद्धिवृद्धि (बु° + वृ°) 1) f. *Wachsthum des Verstandes, — der Einsicht:* °कर M. 4,19. — 2) m. N. pr. eines Schülers Çaṁkara's Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 8.

बुद्धिशक्ति (बु° + श°) f. *Geistesvermögen* H. 1524.

बुद्धिशालिन् (बु° + शा°) adj. *verständig* MBh. 1,5570.

बुद्धिशुद्ध (बु° + शु°) adj. *redlich in seinen Absichten* Spr. 2650.

बुद्धिश्रीगर्भ (बु° - श्री - ग°) m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabh. 2.

बुद्धिसहाय (बु° + स°) m. *Rathgeber, Minister* H. 719, Sch. Halâj. 2, 271. — Vgl. धीसख, धीसचिव, प्रज्ञासहाय.

बुद्धिसागर (बु° + सा°) m. N. pr. eines Mannes Vet. 6,2. eines Lexicographen H. 604, Sch.

बुद्धिस्थ (बु° + स्थ) adj. *im Bewusstsein seiend, dem Geiste gegenwärtig:* अ° Kull. zu M. 3,266 (s. u. पुनर्वक्तव्य).

बुद्धीन्द्रिय (बुद्धि + इ°) n. *ein wahrnehmendes Sinnesorgan* (Gegens. कर्मेन्द्रिय), *die fünf Organe des Hörens, Fühlens, Sehens, Schmeckens und Riechens* H. 1384. Tattvas. 14. Kap. 2,19. Sâṁkhjak. 26. 34. Garbhop. in Ind. St. 2,70. M. 2,91. Suçr. 1,310,11. 311,1. Çârṅg. Saṁh. 1,5,37. Verz. d. Oxf. H. 225, *b*, 2.

बुद्धोक्तसंसारामय (बुद्ध - उक्त + संसार - आमय) m. Titel einer handschriftlich in Paris befindlichen buddh. Schrift.

बुद्बुद (onomatop. nach dem Geräusch der aufsteigenden Wasserblasen) m. AK. 3,6,2,19. Siddh. K. 250, *a*, 3. 1) m. *Wasserblase* (ein Bild der Vergänglichkeit); *Blase* überh. H. 1077. सततं ज्ञातविनष्टाः पयसामिव बुद्बुदाः पयसि Spr. 1461. 2256. बुद्बुदा इव तोयेषु भवन्ति न भवन्ति च 3073. Suçr. 1,91,14. 97,1. 2,247,9. 451,3. Bhâg. P. 6,9,10. Râǵa-Tar. 5,278. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4,2018. Mârk. P. 35,15. जल° (s. auch bes.) Jâǵń. 3,8. असृग्बुद्बुद Hariv. 8130. R. 3,35,62. Prab. 55,5. vom *5 Tage alten Embryo* Nir. 14,6. MBh. 12,11968. Bhâg. P. 3, 31,2 (neutr.). मांस° Suçr. 1,87,18. नयन° *Augapfel* 2,303,4. — 2) f. आ N. pr. einer Apsaras MBh. 1,7858. 2,394. — 3) n. *eine best. Krankheit des Auges* Suçr. 2,346,5. बुद्बुदाक्ष adj. Vjutp. 205.

बुद्बुदत्व (von बुद्बुद) n. *das Blasesein* (des fünftägigen Embryo) Mârk. P. 11,2.

बुद्बुदयाशु (बु° + याशु) adj. *blasenschaumig, schaumähnlich, spumeus:* कृता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्बुदयाशवः RV. 10,155,4. Oder *deren Same blasig d. i. leer, unfruchtbar ist.*

1. बुध्, बोधति, °ते Dhâtup. 20,28. 21,11. बुध्यते (ep. auch बुध्यति) 26,63; अभुत्सत्, बोधिषत्, बुबोधस्, 2. imp. बोधि (von den Comm. öfters = भव gefasst), बुबोध; अबोधि, अबुद्ध (P. 3,1,61. 1,2,11, Sch. Vop. 8, 116. 11,7), अभुद्धम् (P. 8,2,37, Sch.), बुधन्त, अबुध्रम्, अभुत्सि, अभुत्स्महि, बुधानं, बुबुधे, बुबुधानं, भोत्स्यते, बोद्धा (Kâr. 3. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. P. 8,2,37, Sch.), भुत्सीष्ट (P. 1,2,11, Sch.), बुद्ध्वा, बोद्धुम्, बुधि inf. (RV. 1,137,2); 1) *erwachen, wachen; zur Besinnung kommen:* ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः RV. 1,29,4. अग्ने बुधान उषसाम् 7, 68,9. आदित्यश्चा बुबुधाना व्युष्टिषु 4,1,18. उषसो बुधि (inf.) 1,137,2. पूर्वा विश्वस्माद्भुवनादबोधि 123,2. 92,11. 3,61,6. 5,1,1. अबुध्रमु त्य इन्द्रवन्तो अग्नयः 10,35,1. इन्द्राणीव सुबुधा बुध्यमाना ज्योतिरग्रा उषसः प्रति जागरासि AV. 12,2,31. 43. 75. ब्राह्मे मुहूर्ते बुध्येत M. 4,92. MBh. 3,2349. 2362. Hariv. 12310. R. 1,46,19 (47,19 Gorr.). Pańkat. 183,2. Bhâg. P. 1,8,46. बुबुधे MBh. 3,2550. Ragh. 10,6. बुबुधिरे R. Gorr. 2, 67,4. अबोधि (aus einer Ohnmacht) Bhatt. 15,57. अबुद्ध 5. बुद्ध्वा Jâǵń. 1,330. MBh. 3,2354. Spr. 4727 (aus einer Ohnmacht). — 2) *merken, den Sinn richten —, achten auf* (acc. gen.); *inne werden, gewahr werden, erkennen, kennen lernen* RV. 1,24,11. 31,9. तुरश्चिद्बोधि गृणते 44, 6. स चा बोधति मनसा यजाति 77,2. बोधा मे अस्य वचसः 147,2. AV. 8, 7,19. RV. 2,23,19. गृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना 32,4. 4,3,4. स नो बोधि श्रुधी हवम् 5,24,3. 6,23,7. बोधा विप्रस्यार्चतो मनीषाम् 7,22,4. 8,35,4. 63,12. 10,156,5. मन्ये नो अग्ने सुविताय बोधि 7,75,2. Vâlakh. 6, 5. इन्द्रं नरो बुबुधाना अशेम 5,30,2. 10,61,12. प्रतिवाक्यं च बुध्येथास्त्वम् *achte auf* MBh. 3,2893. बुध्यते धर्मं देवदत्तः P. 1,4,52, Sch. बुध्येतैव च

तत्कृतम् M. 7, 197. 104. नाबुध्यन्त च तं जनाः *sie wurden ihn nicht gewahr, merkten nicht, dass er es war,* MBh. 1, 5148. 6024. 3, 2396. 3051. तात बुद्ध्यापि (बुध्यामि ed. Calc.) तत्सर्वं बुध्यस्व बलमात्मनः 4, 965. न श्रोत्रं बुध्यते शब्दम् 14, 669. Tattvas. 14. Draup. 6, 15. Hariv. 916. R. 2, 66, 6. अबुध्यत सुतं दशरथस्य तम् *erkannte ihn als* 90, 5. R. Gorr. 2, 8, 30. 119, 32. 6, 95, 17. न बुध्यन्ते धनभोगान्न तौष्यम् *inne werden, kennen* Spr. 2645. Kathâs. 33, 39. Som. Nala 97. Bhâg. P. 2, 5, 8. बुद्ध्या बुध्येन्न वा बुध्येदयम् MBh. 2, 2506. 3, 557. तच्च बुध्यन्ति पण्डिताः *wissen* 12, 5175. बुबुधे R. 2, 1, 28. अपि लङ्घितमध्वानं बुबुधे न Ragh. 1, 47. बुबुधे विकृतेति ताम् 12, 39. Som. Nala 98. Bhâg. P. 4, 27, 8. Brahma-P. in LA. 55, 12. अबोधि Kathâs. 32, 149. 167. 39, 192. Bhatt. 6, 32. 15, 100. अबुद्धाः 1, 18. नाबुद्ध कल्पद्रुमतां विहाय जातं तमात्मन्यसिपत्त्रवृत्तम् Ragh. 14, 48. अभोत्स्यत Bhatt. 21, 16. भुत्सीध्वम् 7, 100. न बुबोध स्तं सूतम् Draup. 8, 25. Brahma-P. in LA. 55, 14. बुद्ध्वा च सर्वं तत्त्वेन परराजचिकीर्षितम् M. 7, 68. 8, 24. R. 1, 1, 9. R. Gorr. 1, 65, 14. 5, 44, 12. Spr. 2712. Vid. 157. 178. 328. Kathâs. 37, 181. 39, 168. 172. 43, 139. Hit. ed. Johns. 1213. pass.: पटुत्वं सत्यवादित्वं कथायोगेन बुध्यते Spr. 1676. 463, v. l. Çrut. 1. Kathâs. 41, 14. — 3) *ansehen, halten für:* तानि वर्षाण्यतीतानि बुबोधैकमहर्यथा R. Gorr. 1, 65, 13. तां रात्रिमबुध्येतां क्षणोपमाम् Kathâs. 2, 73. — 4) so v. a. das caus.: बोधामसि त्वा हर्यश्व यज्ञैर्बोधा न स्तोमम् RV. 7, 21, 1. Möglich ist aber auch die Auffassung *wir beweisen unsere Aufmerksamkeit für dich durch Opfer.* — 5) बुद्ध (बुधित) a) *erwacht, zum vollen Bewusstsein gelangt, erleuchtet, klug, weise* Trik. 3, 3, 219. H. an. 2, 243. Med. dh. 10. MBh. 12, 8322. 9034. 10517. 11326. 11487. 11687. 11805. Verz. d. B. H. No. 614. 626. 633. Verz. d. Oxf. H. 92, a, N. 2. Vedântas. (Allah.) No. 108 (wo बुद्ध vor मुक्त ausgefallen ist). Gegens. मूढ Kumâras. 6, 53. बुद्धानामेष निश्चयः Brâhman. 2, 27 (बुधानाम् MBh. 1, 6170). अ° (s. auch bes.) Kap. 1, 45. Vgl. बुद्ध. — b) *kennen gelernt, erkannt* P. 3, 2, 188. AK. 3, 2, 57. Trik. 3, 3, 219. H. 1496. an. 2, 243. Med. dh. 10. येन सर्वमिदं बुद्धम् MBh. 12, 9667. राज्ञां बुद्धः *von den Fürsten gekannt* Schol. zu P. 2, 2, 12. 3, 67. 3, 2, 188. अ° *unbemerkt* Çâṅkh. Br. 26, 3. R. 5, 44, 13. n. *Erkenntniss* Bhâg. P. 1, 5, 22 (ed. Bomb. बुद्धि). In der adj. Bed. auch बुधित AK. 3, 2, 57. H. 1496. Med. dh. 10. Kathâs. 44, 67 (wohl fehlerhaft, wie schon das Metrum zeigt).

— caus. act. P. 1, 3, 86. Vop. 22, 2. in der älteren Spr. partic. med. बुबुधान; *erwecken; aufmerksam machen, Jmds Aufmerksamkeit auf sich lenken; Jmd zur Besinnung —, zur Vernunft bringen; belehren, Jmd Etwas zu wissen thun, mittheilen* (mit dopp. acc.) RV. 1, 103, 7. 113, 8. 161, 13. अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानः 5, 14, 1. 79, 1. दधिक्रां नमसा बोधयन्तः 7, 44, 2. दधिक्रावाणं बुबुधानो अग्निमुप ब्रुवे 3. 7, 79, 1. 8, 44, 1. TS. 1, 4, 34, 1. 5, 2, 2, 6. यथा व्याघ्रं सुप्तं बोधयति 4, 10, 5. AV. 20, 127, 11. Çat. Br. 10, 5, 2, 12. तं पाणिनापेषं बोधयां चकार 14, 5, 1, 15. MBh. 1, 5959. Hariv. 5964. R. 2, 14, 45. fgg. 97, 4. R. Gorr. 2, 11, 17. 12, 19. 22. 6, 37, 49. Spr. 2093. 2399. Ragh. 5, 75. 12, 81. Kathâs. 12, 115. Bhâg. P. 2, 10, 22. अबूबुधत (so mit den Scholl. zu lesen) कस्मान्माम् Bhatt. 15, 5. अबोधिषत pass. Çiç. 9, 24 (es ist समम्बो° st. समवबो° zu lesen, wie aus den Scholien zu ersehen ist und wie schon Benfey verbessert hat). बोधयति पद्मम् *erwecken* so v. a. *zum Aufblühen bringen* P. 1, 3, 86, Sch. Hariv. 8428. Çâk. 124. Spr. 1686. न शेकुस्ते नृपं बोधयितुं सुताः *zur Vernunft bringen* Kathâs. 39, 234. 40, 24. 32. Daçak. in Benf. Chr. 194, 14. यद्यतिक्रान्तमुल्बणं कर्ता वा स्वयं बुध्येतान्यो वा बोधयेत (med.!) *oder ein Anderer ihn darauf aufmerksam macht, erinnert, mahnt* Çâṅkh. Br. 26, 5. बोधयन्तः परस्परम् Bhag. 10, 9. MBh. 1, 5785. Spr. 1767. 1989. Çâk. 76. Kathâs. 1, 58. 9, 54. 13, 44. 28, 148. 30, 53. 37, 115. 40, 67. 49, 232. Mârk. P. 26, 3. Râga-Tar. 3, 106. 6, 14. Çuk. in LA. 42, 2. ज्याशब्दं प्रति बोधिता *aufmerksam gemacht auf* R. 1, 28, 6 (vgl. 29, 6 Gorr.). प्रभातवेलां प्रति बोध्यमानः (so ist zu trennen) 38. बोधयति धर्मं देवदत्तम् *lehren* P. 1, 4, 52, Sch. Vop. 5, 5. नैनं बोधयन्ति महद्भयम् *zu wissen thun* MBh. 2, 2506. 3, 12774. Spr. 3892. Kathâs. 27, 38. 37, 228. 42, 96. 43, 210. 44, 159. Râga-Tar. 5, 474. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 6. 7, 27, 4. 32, 3. इतिहासपुराणेषु बोधिताः *unterrichtet* MBh. 1, 4356. H. an. 2, 248. बाधितमर्थं वेदो ऽपि न बोधयति *bewirken, dass man versteht, begreiflich machen, zum Verständniss bringen* Schol. zu Kap. 1, 9. तं च संकेतितमर्थं बोधयन्ती *dem Geiste vorführen* Sâh. D. 10, 10. 11, 5. 16, 19. 17, 1. fg. Vedântas. (Allah.) No. 104.

— desid. बुभुत्सते P. 1, 2, 10, Sch. *kennen zu lernen wünschen* act.: स्वगतिं बुभुत्सताम् (gen. pl. des partic.) Bhâg. P. 8, 24, 50. बुभुत्सित n. *das Verlangen zu kennen, Wissbegierde* 1, 5, 40. — Vgl. बुभुत्सा fg.

— desid. vom caus. s. बिबोधयिषु und बुबोधयिषु.

— अनु (°बुध्यते) 1) *erwachen* MBh. 1, 5024. — 2) *gewahr werden, merken auf, inne werden, erfahren:* यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबुद्धम् AV. 4, 24, 6. 10, 1, 19. अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते 9, 1, 24. ददामीत्येव ब्रूयादनु चैनामभुत्सत 12, 4, 1. Çat. Br. 1, 8, 3, 20. सर्वा हि कृतमनुबुध्यते 2, 2, 3, 17. 3, 4, 7. 9, 3, 1, 20. Ait. Br. 7, 27. TS. 7, 1, 6, 8. तस्माच्छ्रेष्ठमायन्तं प्रथमेनैवानुबुध्यन्ते TBr. 2, 3, 1, 3. तद्धोभये देवासुरा अनुबुबुधिरे *vernahmen* Khând. Up. 8, 7, 2. अथ वाप्यनुबुध्येत नृपो ऽस्माकं चिकीर्षितम् MBh. 3, 14799. 1, 5706. एतन्मांसस्य मांसत्वमनुबुध्यस्व 13, 5714. समुत्पन्नं भयं घोरं बोद्धव्यं नानुबुध्यसे R. 3, 37, 2. *denken an, bedacht sein auf:* नान्वबुध्यत संसुप्तमुत्सङ्गे स्वे वृकोदरम् MBh. 1, 4774. स तु कामपरीतात्मा तं शापं नान्वबुध्यत 4874. R. 4, 28, 10. — caus. *zu wissen thun* Ragh. 8, 74. *Jmd an Etwas denken lassen, erinnern* Çâk. 4, 16. — Vgl. अनुबोध.

— अव (°बुध्यते) *gewahr werden, inne werden, bemerken, erkennen:* यश्चाधरोत्तरानर्थान्विगीतान्नावबुध्यते M. 8, 53. सुस्राव रेतो ऽस्य स च तन्नावबुध्यत (so verbesserte Westergaard und so liest ed. Bomb.) MBh. 1, 5081. 3, 12994. 12, 877. त्वक्स्पर्शं नावबुध्यते 14, 668. Spr. 1411. 4558. R. 2, 7, 13 (6, 11 Gorr.). 36, 17 (तन्नावबुध्यत mit der ed. Bomb. zu lesen). 74, 10. 6, 95, 16. 102, 8. Prab. 102, 11. Pańkat. 188, 21. 199, 2. नावबुध्यसि MBh. 6, 2921. Hariv. 10385. अवभोत्स्यते MBh. 3, 1363. अवाबुद्ध Bhatt. 15, 101. अवबुद्धवान् MBh. 4, 449. R. 2, 73, 4 (75, 16 Gorr.). अवबोद्धुम् 5, 90, 26. pass.: येनावबुध्यते तत्त्वं प्रकृतेः पुरुषस्य च Bhâg. P. 3, 32, 31. तत्र मे कौशलं सर्वमवबुद्धम् MBh. 4, 69. — नहि धर्मं परं ज्ञातु नावबुध्येत पार्थिवः *kennen* 2, 1371. यदि कुमारीपुरप्रवेशाभ्युपायं नावबुध्यसे Daçak. in Benf. Chr. 197, 16. fg. *begreifen:* अधीत्यावबुध्य च। त्रयीं साङ्गोपनिषदं यावदर्थं यथाबलम्॥ Bhâg. P. 7, 12, 13. — caus. 1) *wecken:* किमर्थं नावबोधितः MBh. 3, 16842. Ragh. 12, 23. — 2) *Jmd aufmerksam machen, erinnern:* प्रागेव विदुरो वेद तेनास्मानवबोधयत् MBh.

1,5811. Çâk. Ch. 3,6. Mârk. P. 26,7. Gît. 11,8. — 3) *Etwas mittheilen, lehren* Vedântas. (Allah.) No. 108. — Vgl. अवबोध fg.

— समव *inne werden, erfahren:* ज्ञना: समवबुध्येरन्भीमो ऽयमिति MBh. 4,1085. नाहं समवबुध्येय — राज्ञश्चिकीर्षितम् R. 2,9,31. — Vgl. समवबोधन.

— आ *achten auf* (acc.): बोधा सु मे मघवन्वाचमेमाम् ṚV. 7,22,3.

— उद् med. *erwachen:* उदु स्तोमासो अश्विनोरबुध्रन् ṚV. 7,72,3. उद्बुध्यध्वं समनसः सखायः 10,101,1. 105. VS. 15,54 (Jâǵñ. 1,299). उद्बुद्ध *erwacht* (in übertr. Bed.): जन्मतः प्रभृति निर्विकारे मनसि उद्बुद्धमात्रो विकारो भावः Sâh. D. 31,4. 62,8. 11. — Vgl. उद्बोध fg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्बुद्ध *erwacht* (in übertr. Bed.): °पूर्वसिद्धप्रेमाङ्कुर Verz. d. Oxf. H. 128, *b*, 24. प्रोद्बुद्धानुराग 27. °बुद्धि 261, *b*, 17. — Vgl. प्रोद्बोध.

— समुद् caus. *erwecken* (in übertr. Bed.) Nîlak. 169. — Vgl. समुद्बोध.

— नि *achten auf, Etwas* (acc.) *vornehmen von Jmd* (gen., selten mit सकाशात्): कुविन्नो अस्य वर्चसो नि बोधिषत् ṚV. 2,16,7. 30,7. Çat. Br. 6,8,2,8. Sonst stets im imperat.: निबोध AV. 19,49,5. Kathop. 1,14. Bhag. 1,7. 18,50. Draup. 3,3. Arǵ. 5,9. MBh. 1,2578. 4725. 3,311. 2316. 2895. 10653. 16776. 5,7255. 7488. 13,5584. R. 2,28,4. 110,2. 111,22. 5, 64,22. Kumâras. 3,14. 5,52. Mârk. P. 53,16. अमरान्वै निबोधास्मान् *vernimm, dass wir Götter sind,* MBh. 3,2137. 2443. Arǵ. 5,18. R. 2,23,42. निबोधत M. 1,68. 119. 2,1. 25. 68. 3,20. 183. 193. 5,100. 146. 6,86. 97. 9,25. 31. 103. 148. 220. 336. 12,53. 82. Jâǵñ. 1,2. निबोधस्व MBh. 1, 1353. Hariv. 8822. निबोधध्वम् MBh. 3,16871. 12,6255. — caus. *zu wissen thun, sagen, sprechen* Bhâg. P. 3,2,22. — Vgl. निबोद्धव्य fg.

— संनि *vernehmen:* संनिबोध तत् Mârk. P. 50,61. ततो हलन्तानपि संनिबोधत Kâr. 2 aus der Kâç. zu P. 7,2,10.

— परि s. परिबोध.

— प्र 1) med. (°बुध्यते) *erwachen, erweckt werden; wachen:* अभुत्स्यु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः ṚV. 8,9,16. प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना AV. 14,2,75. VS. 22,7. Çat. Br. 3,2,2,22. 4,1,2,25. 10,3,2,6. R. 2,65, 16. 89,10 (97,15 Gorr.). Suçr. 1,364,1. Ṛt. 1,8. Spr. 410. 1559. Kathâs. 3,65. 31,13. प्रबुबुधे 11,63. 35,106. न ते सुप्तं प्रबुध्यन्ति (so auch ed. Bomb.) MBh. 13,3143. प्रभोत्स्यते (dat.) TS. 7,1,19,2. प्रबुध्य Mâlav. 56,8. Kathâs. 32,74. 35,185. 37,230. प्रबुद्धा 18,284. प्रबुधे (inf.) नः पुनस्कृधि VS. 4,14. प्रबुद्ध *erwacht, wach* Kaivaljop. in Ind. St. 2,12. Hiḍ. 4,25. MBh. 3,1900. R. 3,76,30. Çâk. 108. Megh. 90. Spr. 2712. Vid. 49. 134. Kathâs. 4,12. 28,30. 37,229. Râǵa-Tar. 1,372. 5,408. Hit. 9,6. Çiç. 9,30. Bhaṭṭ. 4,14. स्वप्र° Bâlab. 40. नेश्वरे जगत्सर्वे निमीलति निमीलति । सूर्योदये यथाम्भोजं तत्प्रबोधे प्रबुध्यते ॥ *erwachen* und *aufblühen* Spr. 1447. प्रबुद्ध *aufgeblüht* H. 1127. R. 4,38,59. Ragh. 10,9. *erwacht* so v. a. *entfaltet:* °कर्मन् Bhâg. P. 3,6,4. अप्रबुद्धा यशोः शक्तिः प्रबुद्धा कैलिकस्य च Verz. d. Oxf. H. 91, *b*, 21. Teǵovindûp. in Ind. St. 2, 64. *zu wirken begonnen habend*, von einem Zauberspruch Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 17. संतोषसुखप्रबुद्धमनस् so v. a. *erhellt* Spr. 2526. Kathâs. 25,290. *erhellt* so v. a. *hellsichtig* 42,14. *aufgeweckt, klug* H. 341. Halâj. 2,177. Pańkat. 4,22. — 2) act. *erkennen, inne werden:* व्याघ्रं शयानं प्रति मा प्रबोध *erkenne in mir gleichsam einen schlafenden Tiger* MBh.



3,10653. — caus. 1) *wecken* ṚV. 1,113,14. 124,10. 134,3. प्रबोधयन्तीरुषसः ससन्तम् 4,51,5. 14,3. 8,9,17. 10,42,2. VS. 27,2. Kâtj. Çr. 9,1,1. 25,11,32. Kauç. 73. 77. M. 4,57. Jâǵñ. 1,138. MBh. 1,5958. 5967. 5984. 4,514. 13,2747. R. 2,56,1. 6,37,14. Suçr. 1,374,14. Mṛkkh. 45,6. Ragh. 5,65. 6,56. Ṛt. 1,8, v. l. Vṛddha-Kâṇ. 9,6. Vid. 124. Kathâs. 32,71. 33,195. 45,249. प्रबोधितवन्त् *erweckt* (!) Sâh. D. 3,1. सुप्तं कर्म प्रबोधयन् Bhâg. P. 3,6,8. *aufblühen machen* Kumâras. 1,16. — 2) *Jmd bereden, Jmdem zusprechen, Jmd zu überzeugen suchen, ermahnen, vorstellen* MBh. 1,5579. 12,6129. Ragh. 3,68. Kathâs. 16,8. 17,14. 31,94. 46,196. 49,187. Bhâg. P. 1,8,46. Prab. 33,8. 104,8. Pańkat. 74,9. 220,2. Hit. 17,3. 93,17. 111,1. Dhûrtas. 76,10. *Jmd Etwas lehren*, mit dopp. acc.: एकमेवाक्षरं यस्तु गुरुः शिष्यं प्रबोधयेत् Vṛddha-Kâṇ. 15,2. — 3) *Etwas reizen* (durch eine leichte Berührung, Reibung): ललाटं वमतः पुंसः पार्श्वौ द्वौ च प्रबोधयेत् Çârṅg. Saṁh. 3,3,14. — Vgl. प्रबुद्ध, प्रबुध् fgg., प्रबोधक, प्रबोधन, 1. प्रबोधिता, प्रबोधिन्, प्रबोध्य.

— अनुप्र caus. *Jmd aufmerksam machen, erinnern* Çâk. 4,16, v. l. für अनु°.

— विप्र *erwachen:* °बुद्ध Megh. 110. — caus. *zur Sprache bringen, besprechen:* एवं व्युत्थापिते धर्मे बहुधा विप्रबोधिते । निश्चयं नाधिगच्छामः संमूढाः MBh. 14,1361.

— संप्र (°बुध्यते) *erwachen:* °बुद्ध MBh. 10,367. *erwachen* von einem Zauberspruche so v. a. *zu wirken anfangen* Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 14. — caus. 1) *wecken* Çat. Br. 2,2,2,21. 3,9,2,1. — 2) *Jmd bereden:* त्वं तु विज्ञापितः सर्वं न पुनः संप्रबोधितः Hariv. 5270. — 3) *zur Sprache bringen, besprechen* Hariv. 11570 (ed. Bomb. liest: गर्भवासं यतन्तश्च भूतानां संप्रबोधितः).

— प्रति 1) *erwachen:* °बुध्यते M. 1,74. 2,163. MBh. 1,5052. 13,3145. R. 2,14,50. R. Gorr. 2,12,20. 6,37,65. Spr. 1837. 2562. °बुध्येत् Jâǵñ. 1,330. प्रतिबुध्यन्तम् MBh. 1,5058. Hariv. 789. °बुध्य R. Gorr. 2,5,5. Mṛkkh. 93,6. °बोद्धुम् R. Gorr. 2,12,21. °बुद्ध *erwacht* Hiḍ. 1,52. MBh. 5,7267. R. 2,65,5. Daç. 1,1. Itih. bei Sâj. zu ṚV. 1,125,1. उषसि प्रतिबुद्धायाम् Hariv. 15278. हृदयकमलं त्वद्रूहे प्रत्यबोधि *aufblühen* Bhâg. P. 7,8,42. प्रतिबुद्धवस्तु *erwacht, aufgegangen* 3,28,38. अप्रतिबुद्धचेतस् *nicht erhellt* 1,15,36. प्रतिबुद्ध *erleuchtet*, von einer Person 4,20,5. अ° MBh. 12,11827. 11487. — 2) *wahrnehmen, inne werden, bemerken:* प्रति गावः समिधानं बुधन्त ṚV. 7,9,4. 78,5. प्रति त्वा दुहितर्दिव उषो जीरा अभुत्स्महि 81,3. प्रतिबुध्यमान *aufmerksam* 4,51,10. AV. 4,37,3. 12, 1,62. Ait. Br. 2,11. 31. 6,4. Çat. Br. 2,2,1,14. 14,2,2,21. 7,2,17. ध्रुवं निवृत्तं प्रतिबुध्य वैशसात् Bhâg. P. 4,12,1. 6,7,10. act.: कुविदङ्ग प्रति यथा चिदस्य नः सजात्यस्य मरुतो बुबोधथ ṚV. 10,64,13. प्रतिबुद्ध *wahrgenommen* 1,191,5. — 3) *erwecken:* प्रति स्तोमेभिरुषसं वसिष्ठा अबुध्रन् ṚV. 7,80,1. (उषसम्) प्रति स्तोमैरभुत्स्महि 4,52,4. — प्रतिबोधेत MBh. 12,8686 fehlerhaft für प्रतिबाधेत. — caus. 1) *wecken* R. 2,56,3. 63,12. Çâk. 134. Kathâs. 45,189. Bhâg. P. 5,2,4. श्यास्वनप्रतिबोधिता R. Gorr. 1,29,6 (vgl. 28,6 Schl.). हतं तु खलु वीर्यं ते प्रसुप्तं प्रतिबोधय 4,26,16. — 2) *Jmd aufmerksam machen, belehren, aufklären* MBh. 6,135. Hariv. 5970. R. 2,52,35. Ragh. 1,74. Spr. 2215. Tarkas. 32. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 241. Bhâg. P. 2,7,30. 3,12,29. 4,25,8. Mârk.

P. 69,52. Pankat. 87,24. Çuk. in LA. 42,5. — Vgl. प्रतिबुद्ध fgg. und प्रतिबोध.

— संप्रति caus. *wecken* MBh. 13,5181.

— वि 1) *erwachen:* कच्चित्काले विबुध्यसे MBh. 2,162 (R. Gorr. 2, 109,12). Spr. 3834. Hariv. 16176. R. Gorr. 2,62,14. 6,37,48. Kumâras. 5,57. Râga-Tar. 3,171. विबुद्ध *erwacht* Kâtj. Çr. 7,4,40. MBh. 1,6006. 3,12997. Çâk. 134. Kathâs. 25,89. *erwacht so v. a. aufgeblüht:* °कमल MBh. 11,573. कमलविबुद्धलोचन 7,6725. °चूत Mâlav. 60. *aufgeweckt, klug, erfahren:* विबुद्धाः स्वेषु कर्मसु MBh. 14,1015. — 2) *erfahren:* स्वानां विबुध्य सदतिक्रमम् Bhâg. P. 3,15,37. — caus. 1) *wecken* RV. 1,12,4. 22,1. MBh. 5,3138. 13,1697. 5271. R. Gorr. 2,12,18. 67,1. 4,31,28. 6, 37,19. Kumâras. 4,1. Kathâs. 31,26. 45,206. Bhatt. 8,56. — 2) *Jmd aufmerksam machen, zur Vernunft bringen* Daçak. in Benf. Chr. 181, 17. — Vgl. विबुध fgg.

— अभिवि (°बुध्यते) *gewahren, inne werden, erfahren* Ind. St. 5,315,3.

— सम् 1) *erwachen:* सबुध्य MBh. 10,333. संबुद्ध *aufgeweckt, klug, verständig* R. Gorr. 2,80,22. — 2) *wahrnehmen, inne werden, erkennen:* स्रष्टा हि जगतः कस्मान्न संबुध्येत — सुरासुराणां मनोगतम् MBh. 1,2498. दुर्विभाषितं भाषितं त्वादृशेन न मन्द संबुध्यसि पाशबद्धः 2,2187. संबुध्यमानो विशते ऽधर्ममेव *mit Bewusstsein* 5,749. न संबुबुधिरे चैनं देवास्तं भुवनेश्वरम् *erkannten ihn nicht* 7,9586 = 13,7491. R. 5,31,41. समबोधि Daçak. 8,13. संभुत्सीष्ठाः Bhatt. 19,30. या (निशा) मयासीन्न संबुद्धा कदाचिदपि मन्दया *wahrgenommen, erkannt* R. 6,95,27. — caus. 1) *wecken* R. 3,71,15. 6,39,25. सर्वे संबोधयेच्चित्तं विक्षिप्तं शमयेत्पुनः Vedântas. (Allah.) No. 141. — 2) *Jmd aufmerksam machen, aufklären, zu wissen thun:* युष्मान्संबोधयाम्येष यथा न स व्हरेद्बलात् MBh. 1,1427. तेन मां पार्थ स संबोधितवान्पुरा 5784. 3,12519. 12,4140. 13,1861. Hariv. 9401. Ragh. 13,25. Kathâs. 39,91 (mit तासां zu verbinden). Bhâg. P. 3, 16,11. Pankat. 84,1. 101,14. 227,12. Hit. ed. Johns. 2342. Catr. 14,281. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,10. mit dopp. acc.: एतत्संबोधयामस्त्वाम् MBh. 1,3521. Kathâs. 35,145. — 3) *anrufen:* धृतराष्ट्रात्मजेति संबोध्य MBh. 2,1819. दूरात्संबोधयति येन वाक्येन Kâç. zu P. 1,2, 33. — Statt संबोधयन् Hariv. 9130 liest die neuere Ausg. संभावयन् *ehrend.* — Vgl. संबुद्ध fgg.

— अभिसम्, partic. °बुद्ध *aufgeklärt, bewandert, erfahren:* अत्र MBh. 3,12515. *zur* Bodhi *gelangt* Vjutp. 146. 159.

— प्रतिसम्, partic. °बुद्ध *wieder zur Besinnung —, zum Bewusstsein gekommen* MBh. 3,12519.

2. बुध् (= 1. बुध्) adj. *erwachend; verständig* Vop. 3,132. — Vgl. अ°, उषर्बुध्.

बुध (von 1. बुध्) 1) adj. P. 3,1,135, Sch. *a) erwachend;* s. उषर्बुध. — *b) klug, verständig; ein Kluger, Weiser* AK. 2,7,4. 3,4,14,84. 18,103. 19,134. Trik. 3,3,219. H. 341. an. 2,243. Med. dh. 10. Halâj. 2,178. नरो बुधः M. 8,141. विद्वुर्बुधाः 2,22. 3,109. 123. 4,59. 204. 7,18. 210. 214. Brâhman. 3,5. Sûrjas. 3,29. 30. Çrut. 14. Spr. 887. 1446. 2347. 2392. 2833. 4098. Prab. 73,3. Trik. 1,1,95. Bhâg. P. 3,1,32. स्वार्थे प्रत्यबुधः 8,19,18. — 2) m. N. pr. P. 2,4,58, Vârtt. 1, Sch. *a)* eines Nachkommen des Soma (Saumja, Saumâjana): दैवा वै व्रात्याः सत्रमासत बुधेन स्थपतिना Pankav. Br. 24,18,2 (Maç. in Verz. d. B. H. 74, N.). 5. 6. Liedverfasser von RV. 10,101. er ist der Vater des Purûravas und auch *der Planet Merkur*, der für einen Sohn Soma's, des Mondes, angesehen wird, AK. 1,1,2,27. Trik. 1,1,93. 3,3,219. H. 117. H. an. Med. Halâj. 1,46. MBh. 2,446. 3,8135. 12,8900. Hariv. 629. fg. 1355. fg. 4238. 8811. 14076. R. 2,41,10. 3,55,22. 4,12,25. 6,86,40. Sûrjas. 1, 31. 69. 2,8. 56. 9,8. 12,86. °चार Titel des 7ten Adhj. in Varâh. Brh. S. Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 33,a,19. °दर्शनचार 1. Ragh. 1, 47. 13,76. Vikr. 159. Kathâs. 48,69. VP. 59. 239. 350. 393. Bhâg. P. 5,22,13. 9,1,34. 14,4. Mârk. P. 52,11. 111,14. Verz. d. Oxf. H. 25,b,1. 39,a,24. 40,a,32. 69,a,1 v. u. 80,a,36. Verfasser eines Gesetzbuchs Ind. St. 1,233. fg. 467. °पूजा Verz. d. B. H. 352,4. °शान्ति 353,3. °लोककवर्णन 146,a (13). बुधे so v. a. बुधवारे *an einem Mittwoch* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,548,3. — *b)* eines Âtreja und Liedverfassers von RV. 5,1. — *c)* eines Sohnes des Vegavant und Vaters des Tṛṇabindu VP. 353. Bhâg. P. 9,2,30. — *d)* des Autors der Kalpajukti Verz. d. Oxf. H. 113,b,28 (auch बुद्ध geschrieben). — 3) f. आ *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) Dec. Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. अ°, दुर्बुध, बोध, बौधि.

बुधगुप्त s. बुद्धगुप्त.

बुधतात m. Budha's *Vater* (तात), *der Mond* Çabdak. im ÇKDr.

बुधदिन n. *Merkurs* (Budha's) *Tag* (दिन), *Mittwoch* Verz. d. Oxf. H. 97,b,25.

बुधन्वत् adj. *die Wurzel* बुध् *enthaltend* TBr. 1,3,1,3.

बुधमनोहर (बुध + म°) Titel eines Werkes Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,525. 541 und in der Einl. zu Vâsavad. 18.

बुधरत्न n. *Smaragd* (Budha's *Edelstein*) Râgan. im ÇKDr.

बुधवार m. Budha's *Tag, Mittwoch* Tithjâdit. im ÇKDr.

बुधसानु (बुध + सानु) m. 1) = पर्ण. — 2) = यज्ञपुरुष Unâdivr. im Sankshiptas. ÇKDr.

बुधसुत m. Budha's *Sohn*, Bein. des Purûravas ÇKDr. nach den Purâna.

बुधान (partic. von 1. बुध्) Unâdis. 2,90. adj. *klug*, = विज्ञ Med. n. 99. = कवि Gatâdh. im ÇKDr.; m. *Lehrer* Med. Uggval. = ब्रह्मवादिन् *Religionskundiger, Theolog* und प्रियवादिन् *freundlich redend* Unâdik. im ÇKDr. — Vgl. बोधान.

बुधाष्टमी f. *der achte (Tag) des Budha*, Bez. eines best. Festtages Verz. d. B. H. 135,a (54). Verz. d. Oxf. H. 34,b,1. 285,a,2.

बुधित (von 1. बुध्) adj. *klug* Unâdik. im ÇKDr.

बुध्न Unâdis. 3,5. m. *Boden, Grund, Tiefe, das Unterste; Boden eines Gefässes, Fuss eines Baumes* (Wurzel H. 1421. Halâj. 2,26. Viçva bei Uggval.); vgl. πυθμήν. अग्नेर्हित्यन्दधृष्वसा तानि बुध्नम् RV. 4,19,4. 1,95,9. नदीनाम् 7,34,16. युष्माकं बुध्ने अपां न यामनि विथुर्यति न मही श्रथर्यति 10,77,4. समुद्रस्य 89,4. रजसः 1,52,6. 22,3. वचो बुध्ने रजसो अस्य योनौ 4,17,14. बुध्न, मध्य, अग्र 10,111,8. 1,24,7. रायो बुध्नः 96,6. कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः 95,8. 3,39,3. 10,93,5. 135,6. गृहस्य AV. 2,14,4. 12, 3,30. TS. 2,3,4,3. 14,5,6. n. und parox. Çat. Br. 3,8,2,13. सुवस्य TBr. 3,7,2,7. Çat. Br. 1,9,2,16. Çânkh. Çr. 2,9,6. उलूखलबुध्नो यूपः

TS. 7,2,1,3. Pañkav. Br. 25,10,5. Âçv. Çr. 12,6. सर्त° R̥V. 8,40,5. अन्तरिक्षोदर, भूमिबुध्न adj. (कोश) Khând. Up. 3,15,1. Nach Nir. 10,44 so s. a. अन्तरिक्ष (vgl. बुध्ने रजसः) und *Körper*. बुध्न häufig fehlerhaft für बुध्य und statt बुध्न *Wurzel* fehlerhaft ब्रध्न, ब्रध्न AK. 2,4,1,12. Trik. 3,3, 127. H. an. 2,276. Med. n. 20. — Vgl. अ°, अद्रि°, अश्व°, आम्र°, उ-ञ्चा°, उपरि°, ऊर्ध्व°, गिरि°, चन्द्र°, शीर्ण°, पृथु°, महा°.

बुध्नवत् (von बुध्न) adj. *mit einem Boden oder Fuss versehen* TS. 2,3,1,3.

बुध्निय = बुध्न्य TBr. 3,1,2,11 in Z. f. d. K. d. M. 7,273. fg.

बुध्न्य (von बुध्न) adj. *auf dem Boden —, Grunde —, in der Tiefe —, am Fusse befindlich:* आ देवो ददे बुध्न्याइ वसूनि। आ समुद्रादवरादा परस्मात् R̥V. 7,6,7. प्र बुध्न्या व ईरते महांसि 56,14. VS. 13,3 (vgl. AV. 4,1, 1). 16,32. Besonders häufig in Verbindung mit अहि (vgl. πύθων ὄφις), *Drache der Tiefe*, welcher unter den göttlichen Wesen des mittleren Gebiets aufgezählt wird Naigh. 5,4. Nir. 10,44. Die Tiefe, in welcher er haust, ist die des Dunstmeeres (अपो वृत्वी रजसो बुध्नमाशयत् R̥V. 1, 52,6). R̥V. 1,186,5. 2,31,6. नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः 4,55,6. मा नो ऽहिर्बुध्न्यो रिषे धात् 5,41,16. 6,49,14. 50,14. 7, 34,17. 35,13. 38,5. उत स्य न उशिजामुर्विया कविरहिः शृणोतु बुध्न्यो हवीमनि 10,92,12. 64,4. 66,11. सधा यत्सायौपामहिर्बुध्नेषु बुध्न्यः 93,5. VS. 10,19. Allegorisch bezogen auf den Agni Gârhapatja Ait. Br. 3,36. VS. 5,33. TBr. 1,1,10,3. In der späteren Zeit ist Ahi budhnja (häufig fälschlich budhna, bradhna, vradhna, vr̥dhnja, vradhnja geschrieben) ein Rudra und auch ein Bein. Çiva's. MBh. 1,2566. 13, 1216. Verz. d. Oxf. H. 82,b,24. 184,a,2. Andere Belege s. u. अहिर्बुध्न und अहिर्ब्रध्न; die neueren Ausgg. des MBh. und Hariv. haben an den daselbst angeführten Stellen richtig बुध्न्य. Nach H. an. 2,276. Med. n. 20. Halâj. 5,51 und Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,5 ist ब्रध्न ohne अहि ein Name Çiva's; nach Halâj. 5,51 auch N. pr. eines Dieners des Çiva, = तण्डु.

बुध्य (von 1. बुध्) adj. *weckbar; wahrnehmbar, bemerkenswerth;* s. अ°, अश्व°.

बुन्द् (बुद्), बुन्ध्, चुन्द्, बुन्दति, बोदति, बुन्धति, चुन्दति *wahrnehmen, innewerden* (vgl. 1. बुध्) Dhâtup. 21,12. सम्बंसे (impers.) शरबन्धेन दिव्येनेति बुबुन्द सः Bhatt. 14,72.

बुन्द m. *Pfeil* Naigh. 4,3. Nir. 6,32. आ बुन्दं वृत्रहा ददे R̥V. 8,45,4. 66,6. सुमयं धनुः साधुर्बुन्दो हिरण्ययः 11.

बुन्ध्, बुन्धति s. बुन्द्. बुन्ध्, बुन्धयति *binden* (vgl. बन्ध्) Vop. in Dhâtup. 32,14.

बुबुर m. = उदक *Wasser* Naigh. 1,12.

बुबोधयिषु (vom desid. des caus. von 1. बुध्) adj. *Jmd* (acc.) *aufmerksam zu machen —, zur Vernunft zu bringen beabsichtigend* Mârk. P. 37,8. — Vgl. विबोधयिषु.

बुभुक्षा (vom desid. von भुज्) f. *Esslust, Hunger* gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4, 4,62. gaṇa तारकादि zu 5,2,36. AK. 2,9,54. H. 393. Halâj. 2,206. R. 2,28,18. Suçr. 1,246,13. 2,460,2. Varâh. Br̥h. S. 19,19. Pañkat. 114,4. Hit. 35,11. Vet. in LA. 24,12. *das Verlangen zu geniessen:* राज्यभोग° MBh. 1,2248. — Vgl. बैभुक्ष.

बुभुक्षित (von बुभुक्षा) adj. *hungrig* gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. AK. 3,1,20. H. 392. Halâj. 2,205. M. 10,105. R. 2,91,50. Spr. 1117. 1984. Bhâg. P. 9,4,43. Pañkat. 114,5.

बुभुक्षु (vom desid. von भुज्) adj. *zu essen verlangend:* अन्नं बु° und अन्नबु° P. 2,1,24, Vârtt., Sch. *hungrig* Mârk. P. 29,27. *zu geniessen verlangend, nach dem Genusse der Welt verlangend,* Gegens. मुमुक्षु Kull. zu M. 2,224.

बुभुत्सा (vom desid. von बुध्) f. *das Verlangen kennen zu lernen:* तत्त्व° Bhâg. P. 3,24,32.

बुभुत्सु (wie eben) adj. *zu kennen wünschend:* सम्यग्ज्ञान° MBh. 1,594. 3,12964. वृत्तिम् Daçak. 59,6. तत्त्व° Verz. d. Oxf. H. 207,b,1 v. u. Schol. zu Prab. S. 98, Z. 3. 21. Bhatt. 7,100. *Alles zu kennen verlangend,* als Beiw. der Götter MBh. 3,12732.

बुभूर्षु (vom desid. von भर्) adj. *zu ernähren wünschend:* आत्मम° Çaṅk. zu Br̥h. Âr. Up. S. 104.

बुभूषक (vom desid. von भू) adj. *auf Jmdes Wohl bedacht:* ईर्ष्युः परसुखं दृष्ट्वा अन्यस्य न बुभूषकः MBh. 13,5747. अस्वजन° 12,4236. स्वामिमित्र° 4310. सर्ववर्ण° 13,6595.

बुभूषा (wie eben) f. *der Wunsch zu sein, zu leben:* द्वादशरात्रं चरित्वाथान्यस्यै बुभूषायै स्यात् so v. a. *es steht ihm wieder frei anders zu leben* Çâṅkh. Br. 25,15. बुभूषया — गान्धर्ववृत्त्या so v. a. *aus Verlangen sich mit ihr nach Art der* Gandharva *zu vermählen* Bhâg. P. 3,3,3.

बुभूषु (wie eben) adj. 1) *Geltung —, Macht wünschend* Kâtj. Çr. 18,5, 10. MBh. 12,2588. Bhâg. P. 1,17,41. 18,10. — 2) *auf Jmdes Wohl bedacht* MBh. 12,5627. — Statt बुभूषव: 4,133 liest die ed. Bomb. बुभूषत.

बुल्, बोलयति *untertauchen* (intrans.) Dhâtup. 32,62. trans. zur Erkl. von मज्जयति Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,30.

बुलि f. *die weibliche Scham* H. 609. *After* Vjutp. 100.

बुलिल s. बुडिल.

बुल्ल (बुल्ल) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1067.

बुल्व adj. etwa *schief* Çat. Br. 11,5,4,14.

बुश und बुष s. बुस.

बुस्, बुस्यति *entlassen, von sich geben* (उत्सर्गे) Dhâtup. 26,110. बुस्यति जलं मेघः Durgad. bei West. *vertheilen* (विभागे) Dhâtup. 26,106. v. l. für व्युष्.

बुस n. Siddh. K. 249,b,7. nach Naigh. 1,12 und Nir. 5,19 *Wasser.* आविः स्वः कृणुते गूहते बुसम् R̥V. 10,27,24; wohl so v. a. *Abfall, Unreines. Spreu* und *anderer Abfall des Getraides* AK. 2,9,22. H. 1182. Kauç. 14.42. Suçr. 2,42,2. gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80. बुश Halâj. 2. 423. बुष Bhar. zu AK. ÇKDr. बूष Çabdar. im ÇKDr. Nach Çabdârthak. bei Wilson bedeutet बुस n. *Reichthum; trockner Kuhdünger; die dicken Theile in geronnener Milch;* बुसा f. *eine jüngere Schwester* (im Drama) Wilson ohne Angabe einer Aut. — Vgl. खलेबुस und निर्बुसीकृत.

बुसल adj. von बुस gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

बुस्त्, बुस्तयति = पुस्त् Dhâtup. 32,52.

बुस्त m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3,6,1,34. Siddh. K. 251,a,2 v. u. *Kruste bei gebratenem Fleische; Schale bei Früchten* Bhar. zu AK. ÇKDr. — Vgl. चुस्त.

बुक्का s. श्वेत°.

बूक्क m. f. n. = बुक्क *Herz* Ramân. zu AK. ÇKDr. Auch बूक्कन् Colebr. zu AK. 2,6,2,15.

बूबशर्मन् (बूब + श°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1088. Verz. d. Oxf. H. No. 798. बूव° an beiden Stellen.

बूष s. बुस.

बृंहण (vom caus. von 2. बर्ह्) P. 3,4,2, Sch. 1) adj. *feist machend, kräftigend, nährend* Suçr. 1,176,18. विधि 2,379,18. 328,1. 225,19. 20. 26,16. 198,10. 207,20. Verz. d. Oxf. H. 304,b,13. fg. संयावो बृंहणो गुरुः Çabdak. im ÇKDr. — 2) n. a) *das Feistmachen, Kräftigen, Nähren* Suçr. 1,53,13. 59,17. 148,5. 2,4,1. — b) *Befestigungsmittel:* अयबृंहणाम् RV. Prât. 11,37.

बृंहणत्व (von बृंहण) n. *die Eigenschaft des Festmachens* Suçr. 1,202, 21. *die Eig. des Kräftigens, Befestigens:* बृहत्त्वाद्बृंहणत्वाच्च तस्माद्ब्रह्मेति शब्दितः Hariv. 14949.

बृंहणीय adj. 1) (vom caus. von 2. बर्ह्) *feist zu machen, zu kräftigen* P. 3,4,2, Sch. — 2) (von बृंहण) *zum Feistmachen dienend, feist machend, nährend* Suçr. 1,58,21. 185,16. 213,16. 377,7. विधि 2,15, 12. 448,9.

बृंहयितव्य (vom caus. von 2. बर्ह्) adj. *zu kräftigen* Suçr. 2,184,11.

बृंहिता (ed. Bomb.) und बृंहिला (ed. Calc.) f. N. pr. einer der 7 Mütter des Skanda MBh. 3,14396.

बृबदुक्थ adj. Bez. des Indra; nach den Erklärern so v. a. बृहदुक्थ oder mit Zurückführung von बृबत् auf भृ *derjenige, welchem Preis zuzusprechen ist,* Naigh. 4,3. Nir. 6,4. RV. 8,32,10.

बृबु m. N. pr. eines Mannes, nach den Commentatoren des Zimmermanns der Paṇi: अधि बृबुः पणीनां वर्षिष्ठे मूर्धन्नस्थात् RV. 6,45,31. बृबुं सहस्रदातमम् 33. यथा भरद्वाजो बृबौ तक्ष्णि प्रस्तोके च सार्ञ्जये सनिं ससान Çâṅkh. Çr. 16,11,11.

बृबूक n. so v. a. *Wasser* nach Naigh. 1,12. Nir. 2,22. Ist wohl adj.: द्वा बृबूकं वहतः पुरीषम् RV. 10,27,23.

बृषी s. बृसी.

बृसय m. N. pr. eines Dämons, nach Sây. des Tvashṭar: अवातिरतं बृसयस्य शेषः RV. 1,93,4. नि बर्हय प्रजां विश्वस्य बृसयस्य मायिनः 6,61, 3. Nach der letzten Stelle eher Appellativum.

बृसिका f. = बृसी *Polster* Vyutp. 209.

बृसी f. gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109 und गौरादि zu 4,1,41. *Wulst, Bausch von gewundenem Gras u. s. w., Polster* AK. 2,7,35. H. 816. an. 2,572. Med. sh. 27. Halâj. 2,256. बृसीधूपविशसाः Kâty. Çr. 13,3,1. Çâṅkh. Çr. 17,4,7. 6,6. Gobh. 4,2,18. कौशी Sây. 3,4. MBh. 3,999. 1019. 10036. 16069. 5,1196. शालपुष्पमयी 12,6344. 13,461. 2845. 4337. 14, 2726. 15,732. Hariv. 14526. औदुम्बरी R. 1,4,21. R. Gorr. 1,53,3. 3, 19,29. Bhâg. P. 4,6,37. Mârk. P. 6,26. 69,43. Häufig वृषी geschrieben, doch hat z. B. die Bomb. Ausg. des MBh. und des R. regelmässig बृसी. — Vgl. बर्स, वर्त्स.

बृह् (von 2. बर्ह्) f. nom. act.; s. बृहस्पति.

बृह s. अबृह.

बृहक MBh. 1,4813 in einer Stelle, wo die Devagandharva aufgezählt werden: सतीबृहद्बाचबृहकः (स्वाबृहत्त्वाबृहकः ed. Bomb.). Wir vermuthen, dass सत्त्वबृहत्त्वाद्बृहकः zu lesen ist, so dass बृहक der Name eines Devag. wäre, und das Vorhergehende den Ursprung des Namens erklärte.

बृहच्चञ्चु (बृहत् + च°) m. *eine best. Gemüsepflanze* (महाचञ्चु) Râgan. im ÇKDr.

बृहच्चाणक्य n. *die ausführliche* (बृहत्) *Spruchsammlung des* Kâṇakja Ind. St. 1,473, N.

बृहच्चित्त (बृहत् + चि°?) m. *der Citronenbaum* Çabdak. im ÇKDr.

बृहच्छन्दस् (बृहत् + छ° = छदिस्, छद्मन्) adj. *mit hohem Dach versehen:* शाला AV. 3,12,3.

बृहच्छब्देन्दुशेखर (बृहत् + श°) Titel eines *ausführlichen* grammatischen Werkes von Nâgeça Verz. d. Oxf. H. No. 364.

बृहच्छरीर (बृहत् + श°) adj. *der einen grossen Leib hat* RV. 1,155,6. Suçr. 1,127,1.

बृहच्छल्क (बृहत् + शल्क) m. *eine Art Seekrabbe* (चिङ्गट) Gaṭâdh. im ÇKDr.

बृहच्छातातप (बृहत्° + शा°) m. *der ausführliche* Çâtâtapa (ein Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 356, a. Ind. St. 1,234.

बृहच्छान्तिस्तव m. *der ausführliche* (बृहत्) Çântistava Wilson, Sel. Works I, 283.

बृहच्छाल (बृहत् + शाल = साल) m. *eine hohe Shorea robusta* MBh. 1,8080.

बृहच्छृङ्गारतिलक n. *das ausführliche* (बृहत्) Çṛṅgâratilaka Ind. St. 1,472, N. 1.

बृहच्छ्रवस् (बृहत् + श्रवस्) adj. 1) *laut tönend:* रथ RV. 1,54,3. — 2) *laut gerühmt; weitberühmt:* देवाः RV. 10,66,1. ऋषि, राजन् Bhâg. P. 1,5,1. 17,44. 3,17,28. 4,25,10.

बृहच्छ्रीक्रम (बृहत् + श्री°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 104, a.

बृहच्छ्लोक (बृहत् + श्लोक) 1) adj. *laut gerühmt:* वर्त्मन् Bhâg. P. 5, 4,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Urukrama von der Kîrti Bhâg. P. 6,18,7.

बृहज्जातक (बृहत् + जा°) n. Titel eines von Varâhamihira verfassten *ausführlichen* Werkes über *die Nativitäten* Verz. d. Oxf. H. No. 779. 790. 794. °श्लोकव्याख्यान ebend.

बृहज्जाबालोपनिषद् f. *die ausführliche* (बृहत्) Gâbâlopanishad Ind. St. 2,72.

बृहज्जाल (बृहत् + जाल) n. *ein grosses Garn, — Netz* AV. 8,8,4.

बृहज्जीवन्ती (बृहत् + जी°) f. *eine best. Pflanze,* die auch बृहज्जीवा genannt wird, Râgan. im ÇKDr.

बृहज्ज्योतिस् (बृहत् + ज्यो°) 1) adj. *hellstrahlend* TS. 1,4,34,1. — 2) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3,14123.

बृहट्टिक्क (बृहत् + टि°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,524. 531. — Vgl. सूक्ष्मटिक्क.

बृहट्टीका (बृहत् + टी°) f. *der ausführliche Commentar,* Titel eines Werkes des Kumârila Hall 170. fg.

बृहड्ढक्का (बृहत् + ढ°) f. *eine Art grosser Trommel* Gaṭâdh. im ÇKDr.

बृहत m. N. pr. eines Sohnes des 9ten Manu Hariv. 470 (अष्टहत

die ältere Ausg.).

बार्हतिका (von बृहती) f. 1) *Ueberwurf, Mantel* P. 5, 4, 6. AK. 2, 6, 3, 19. H. 672. an. 4, 35. HALÂJ. 2, 255. — 2) = बृहती *Solanum indicum* u. s. w. RATNAM. im ÇKDR.: = दारु oder दारुभेद H. an.

बृहतीपति (बृ° + प°) m. *der Planet Jupiter* H. 119. — Vgl. बृहस्पति.

बार्हत्क (von बृहत्) P. 5, 4, 3, Vârtt. m. Schol. n. N. eines Sâman PAṄKAV. BR. 12, 11, 13. Ind. St. 3, 226, *b*.

बृहत्कथा (बृहत् + क°) f. *die grosse Erzählung*, Titel einer Sammlung von Erzählungen, die Guṇâḍhja zugeschrieben wird und aus der Somadeva seine unter dem Namen Kathâsaritsâgara bekannte Sammlung verkürzt haben soll, KATHÂS. 1, 3. 8, 7. 35. KÂVJÂD. 1, 38. DAÇAR. 1, 61. HALL in der Einl. zu VÂSAV. 19. fgg. 55. N. eines dem Kshemendra zugeschriebenen Werkes Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 8. fg.

बृहत्कन्द (बृहत् + कन्द) m. *eine grosse Zwiebelart*, = गृञ्जन RATNAM. im ÇKDR. = विष्णुकन्द RÂGAN. ebend.

बृहत्कर्मन् (बृहत् + क°) m. N. pr. verschiedener Fürsten HARIV. 1702. VP. 445. 452. 463. BHÂG. P. 9, 23, 10.

बृहत्कल्प (बृहत् + क°) m. Bez. eines Kalpa, *in* Brahman's *Monat der 7te Tag in der lichten Hälfte des Mondes* KRAMASAÑD. (s. u. कल्प 2, *d*). *der letzte Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Verz. d. Oxf. H. 52, *a*, 4.

बृहत्काय (बृहत् + काय) 1) adj. *einen grossen Leib habend*. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bṛhaddhanus BHÂG. P. 9, 21, 22.

बृहत्कालज्ञान n. *das ausführliche* (बृहत्) Kâlagńâna (*Kenntniss der Zeiten*), Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 948.

बृहत्कालशाक m. *eine best. Gemüsepflanze* ÇKDR. und WILSON nach TRIK. 2, 4, 31, wo aber nach den Corr. शोथजिद्बृहत्कालशाको für शोथजिद्बृहत्कालशाको zu lesen ist.

बृहत्काश (बृहत् + काश) m. *eine best. Rohrart* (इक्कट) HÂR. 178.

बृहत्कीर्ति (बृहत् + की°) 1) adj. *weitberühmt* MBH. 1, 6606. Bṛhaspati VARÂH. BṚH. S. 48, 86. — 2) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBH. 3, 14423. eines Asura HARIV. 2284. 12938. 14280.

बृहत्कुक्षि (बृहत् + कु°) adj. *dickbäuchig* AK. 2, 6, 1, 44. H. 450. HALÂJ. 2, 453.

बृहत्केतु (बृहत् + केतु) 1) adj. *gewaltige Klarheit habend*: Agni ṚV. 5, 8, 2. — 2) m. N. pr. eines alten Königs MBH. 1, 231.

बृहत्क्षण (बृहत् + क्षण) m. N. pr. eines Fürsten VP. 463. Andere बृहत्क्षय und बृहद्रण.

बृहत्क्षत्र (बृहत् + क्षत्र) m. N. pr. eines Fürsten MBH. 1, 7001. HARIV. 1053. 5020. VP. 450. BHÂG. P. 9, 21, 1. 20.

बृहत्क्षय (बृहत् + क्षय) m. N. pr. eines Fürsten VP. 463, N. 3. — Vgl. बृहत्क्षण.

बृहत्तपस् (बृहत् + त°) n. *grosse Kasteiung*, Bez. *einer best. Kasteiung*: °तपोव्रत Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 21.

बृहत्ताल (बृहत् + ताल) m. *Phoenix paludosa* (हिन्ताल) RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. बृहद्दल.

बृहत्तिक्ता (बृहत् + ति°) f. *Clypea hernandifolia* W. et A. (पाठा) RÂGAN. im ÇKDR.



बृहत्तृण (बृहत् + तृण) n. 1) *starkes Gras* (Gegens. मृदुतृण) GOBH. 4, 7, 6. — 2) *Bambusrohr* ÇABDAK. im ÇKDR.

बृहत्तोडलतन्त्र (बृहत् + तो°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104, *a*, 4.

बृहत्त्व (von बृहत्) n. *Grösse, grosser Umfang*: eines Fisches MATSJOP. 22. बृहत्त्वाद्बृंहणत्वाच्च तस्माद्ब्रह्मेति शब्दितः HARIV. 14949. Vgl. u. बृहत्क.

बृहत्त्वच् (बृहत् + त्वच्) m. *Alstonia scholaris R. Br.* RATNAM. im ÇKDR.

बृहत्पत्त्र (बृहत् + प°) 1) m. *ein best. Knollengewächs* (हस्तिकन्द). — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = त्रिपर्णिका RÂGAN. im ÇKDR.

बृहत्पराशर m. *der ausführliche* (बृहत्) Parâçara (Gesetzgeber) COLEBR. Misc. Ess. I, 108. Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 25. Ind. St. 1, 467.

बृहत्पलाश (बृहत् + प°) adj. *grossblätterig* AV. 6, 29, 3.

बृहत्पाटलि (बृहत् + पा°) m. *Stechapfel* TRIK. 2, 4, 26. HÂR. 107.

बृहत्पाद (बृहत् + पाद) 1) adj. *grossfüssig, grosswurzelig*. — 2) m. *der indische Feigenbaum* ÇABDAK. im ÇKDR.

बृहत्पारेवत (बृहत् + पा°) n. *ein best. Fruchtbaum*, = महापारेवत RÂGAN. im ÇKDR.

बृहत्पालिन् (बृहत् + पा°) m. *wilder Kümmel* RÂGAN. im ÇKDR.

बृहत्पीलु (बृहत् + पीलु) m. *eine Art* Pîlu, = महापीलु RÂGAN. im ÇKDR.

बृहत्पुष्पी (बृहत् + पुष्प) f. *eine Crotolarienart* (घण्टारव) GATÂDH. im ÇKDR.

बृहत्पृष्ठ (बृहत् n. + पृष्ठ) adj. *das* Bṛhat-Sâman *als Grundlage des* Pṛshṭhastotra *habend* AIT. BR. 8, 1. fgg. अभिजिद्बृहत्पृष्ठ उभयसामा ÂÇV. ÇR. 8, 5. 9, 3. KÂTJ. ÇR. 23, 5, 2. ÇÂṄKH. ÇR. 7, 14, 1. LÂṬJ. 4, 7, 1.

बृहत्प्रचेतस् (बृहत् + प्र°) m. *der ausführliche* Praketas (N. pr. eines Gesetzgebers) Verz. d. Oxf. H. 270, *b*, 11. 356, *a*, 18. Ind. St. 1, 235.

बृहत्प्रयोग (बृहत् + प्र°) m. Titel einer Schrift UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1, 11. AUFRECHT scheint बृहत् als Abkürzung von बृहत्कथा gefasst zu haben; vgl. Preface, XIX.

बृहत्फल (बृहत् + फल) 1) *a*) *grosse Früchte habend; grossen Lohn habend*. — 2) m. *a*) *eine best. Pflanze*, = चिचण्ड RÂGAN. im ÇKDR. — *b*) pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten VJUTP. 82. BURN. Intr. 202. 614. LALIT. ed. Calc. 171, 6. — 3) f. आ N. verschiedener Pflanzen: = कटुतुम्बी; महेन्द्रवारुणी; कुष्माण्डी; महाजम्बू RÂGAN. im ÇKDR.

बृहत्संवर्त (बृहत् + सं°) m. *der ausführliche* Saṁvarta (N. pr. eines Gesetzgebers) Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, 37. Ind. St. 1, 235.

बृहत्संहिता (बृहत् + सं°) f. *die ausführliche Zusammenstellung*, Titel eines von Varâhamihira verfassten astronomisch-astrologischen Werkes, herausgegeben in der Bibl. ind. von Dr. H. KERN.

बृहत्सामन् (बृहत् + सा°) 1) adj. *das* Bṛhat-Sâman *zum* Sâman *habend* PAṄKAV. BR. 8, 8, 11. 18, 1, 18. 2, 8. — 2) m. proparox. N. pr. eines Âṅgirasa AV. 5, 19, 2. — बृहत्साम BHAG. 10, 35 fehlerhaft für बृहत्साम; s. u. बृहत् 4, *a*. Vgl. बार्हत्साम.

बृहत्सुम्न (बृ° + सुम्न) adj. *höchst wohlwollend, — gnädig* ṚV. 4, 33, 6.

बृहत्सूर्यसिद्धान्त m. *der ausführliche* (बृहत्) Sûrjasiddhânta COLEBR. Misc. Ess. II, 484.

बृहत्सेन (बृहत् + सेना) 1) m. N. pr. eines Fürsten MBH. 1, 2700.

eines Sohnes des Sunakshatra Bhâg. P. 9, 22, 45. — 2) f. श्रा N. pr. der Amme der Damajantî N. 8, 4.

बृहत्सोम Comm. zu TBr. II, S. ७८१, Z. 1 und Contents S. 23, 8 fehlerhaft für बृहत्साम.

बृहत्स्फिज् (बृहत् + स्फिज्) 1) adj. *starke Hinterbacken habend.* — 2) m. N. pr. eines Mannes Pańkat. 117, 10.

बृहदग्नि (बृहत् + अ°) m. N. pr. eines Mannes gaṇa काण्वादि zu P. 4, 2, 111. Hariv. Langl. I, 513. — Vgl. बार्हदग्न.

बृहदग्निमुख (बृहत् + अ°) n. Bez. *eines best. Pulvers* Verz. d. B. H. No. 993.

बृहदङ्ग (बृहत् + अङ्ग) 1) adj. *grosse Glieder —, einen grossen Körper habend.* — 2) m. *Elephant* Çabdak. im ÇKDr.

बृहदङ्गिरस् m. *der ausführliche* (बृहत्) Añgiras (als Gesetzgeber) Ind. St. 1, 234.

बृहदत्रि m. *der ausführliche* (बृहत्) Atri (Mediciner) Verz. d. B. H. No. 940.

बृहदनीक (बृहत् + अ°) adj. *gewaltig aussehend* SV. I, 1, 2, 4, 9.

बृहदभिधानचिन्तामणि (बृहत् + अ°) m. *der ausführliche, erweiterte* Abhidhânakintâmaṇi *des* Hemakandra Verz. d. Oxf. H. No. 426.

बृहदमर m. oder vollständiger बृहदमरकोश m. *der ausführliche, erweiterte* (बृहत्) Amarakoça Verz. d. Oxf. H. 182, *b*, 40. 191, *b*, 9.

बृहदम्बालिका (बृहत् + अ°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9, 2622.

बृहदम्ल (बृहत् + अ°) m. *Averrhoa Carambola Lin.* Çabdak. im ÇKDr.

बृहदश्व (बृहत् + अश्व) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3, 2052. fgg. Bhâg. P. 1, 9, 6. Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 11. No. 818. eines alten Fürsten R. Gorr. 2, 116, 33. eines Sohnes des Çrâvastaka (Çrâvasta, Çâvasta) MBh. 3, 13512. 13518. Hariv. 671. VP. 361. Bhâg. P. 9, 6, 21. eines Sohnes des Sahadeva 12, 10. VP. 463. — Vâju-P. in VP. 470, N. 24. N. pr. eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 148, *b*, 3.

बृहदात्रेय m. *der ausführliche* (बृहत्) Âtreja (Mediciner) Verz. d. B. H. No. 940.

बृहदारण्यक (बृहत् + आ°) n. = बृहदारण्यकोपनिषद् Titel der 6 letzten Adhjâja des 14ten Buchs des Çatapathabrâhmaṇa: °भाष्य Verz. d. Oxf. H. 392 (No. 64). °व्याख्या 393 (No. 92). °भाष्यटीका 373 (No. 279). °भाष्यवार्त्तिक 392 (No. 68. 69).

बृहदिषु (बृहत् + इषु) m. N. pr. eines Sohnes des Agamîḍha Hariv. 1055. VP. 452. Bhâg. P. 9, 21, 22. des Bâhjâçva (Bharmjâçva, Harjaçva) Hariv. 1778. VP. 454. Bhâg. P. 9, 21, 32. — Vgl. बार्हदीषव.

बृहदुक्थ (बृहत् + उ°) 1) adj. *lauten Preis habend* VS. 11, 76. ṚV. 5, 19, 3 (nach Sâj.). — 2) m. N. pr. eines Mannes, Liedverfassers von ṚV. 10, 54—56. Vâmadevja ṚV. 10, 54, 6. 56, 7. Ait. Br. 8, 23. Âçv. Çr. 12, 11. Çat. Br. 13, 2, 2, 14. Vâmneja Pańkav. Br. 14, 9, 38. eines Sohnes des Devarâta VP. 390. N. eines Agni, eines Sohnes des Tapas, MBh. 3, 14178. — Vgl. बार्हदुक्थ.

बृहदुक्थि m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 53, *b*, 6. Vielleicht fehlerhaft für बृहदुक्थ.

बृहदुत् (बृहत् adv. + उत्) adj. *gewaltig ausgiessend* (Sâj.) ṚV. 3, 26, 4; vgl. बृहदुत्तमाणाः 5, 57, 8.

बृहदुत्त (बृहत् + उत्त) adj. dass. nach Mahîdh., welcher die Bez. auf Pragâpati deutet, VS. 8, 8.

बृहदुक्षन् (बृहत् + उ°) adj. *grosse Stiere habend:* Agni ṚV. 10, 69, 7.

बृहदुत्तरतापिनी (बृहत् + उ°) f. Titel einer Upanishad Verz. d. B. H. No. 368.

बृहदेला (बृहत् + ए°) f. *grosse Kardamomen* Râǵan. im ÇKDr.

बृहद्गर्भ MBh. 3, 13321 fehlerhaft für बृषदर्भ.

बृहद्गिरि 1) adj. nach Sâj. so v. a. प्रभूतस्तुति, also zu 2. गिर् gezogen; Bez. der Marut ṚV. 5, 57, 8. — 2) m. N. pr. eines Jati: इन्द्रो यतीन्त्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तेषां त्रय उदशिष्यन्त रायोवाजो बृहद्गिरिः पृथुरश्मिः Pańkav. Br. 8, 1, 4. 13, 4, 16. — In beiden Fällen würde die Bed. *laut rufend, — schreiend* passen. — Vgl. बार्हद्गिर.

बृहद्गुरु (बृहत् + गुरु) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1, 226 (eig. 231).

बृहद्गृह (बृहत् + गृह) m. pl. N. pr. eines Volkes, = कारूष H. 959.

बृहद्गोल (बृहत् + गोल) n. *Wassermelone* Çabdak. im ÇKDr.

बृहद्गौरीव्रत (बृहत् + गौ°) n. Bez. *einer best. religiösen Observanz* Verz. d. Oxf. H. 284, *b*, 13.

बृहद्ग्रावन् (बृहत् + ग्रा°) adj. *einem dicken, grossen Stein gleichend:* बृहद्ग्रावासि वानस्पत्यः (हे मुसल) VS. 1, 15.

बृहद्दर्भ (बृहत् + दर्भ) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1702. 1705. VP. 445, N. 18. बृहद्भानु andere Autt.

बृहद्दल (बृहत् + दल) m. *eine Art* Lodhra (पट्टिकालोध्र) und *Phoenix paludosa* (vgl. बृहत्ताल) Râǵan. im ÇKDr.

1. बृहद्दिव (बृहत् + दिव) 1) adj. *dem hohen Himmel angehörig, himmlisch:* आ नो ऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्दिवैः सुमायाः ṚV. 1, 167, 2. एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्व्य धीष्पीपाय बृहद्दिवेषु मानुषा 2, 2, 9. भेजानासो बृहद्दिवस्य रायः 4, 29, 5. त्रुक्षे मनुषदपरासु विक्षु युष्मे सचा बृहद्दिवेषु सोमम् 37, 3. 5, 43, 13. 9, 79, 1. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Atharvan und Liedverfassers von ṚV. 10, 120. Ebend. 8. 9. auch Bez. des Liedes selbst Ait. Br. 4, 14.

2. बृहद्दिवा (wie oben) f. N. einer Göttin, welche neben Iḷâ, Sarasvatî, Urvaçî und anderen himmlischen Frauen genannt wird. Nach Sâj. so v. a. प्रभूतदीप्ति. ṚV. 2, 31, 4. 5, 41, 19. 42, 12. उत माता बृहद्दिवा शृणोतु नस्त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः पिता वचः 10, 64, 10. In der Stelle बृहद्दिवा अध्वराणामभिश्रियः ṚV. 10, 66, 8, wo das Wort Bez. der Götter ist, stand wohl ursprünglich बृहद्दिवाः (zu 1. बृहद्दिव).

बृहद्दुर्ग (बृहत् + दुर्ग) m. N. pr. eines Mannes Hariv. 6636.

बृहद्देवता (बृहत् + दे°) f. N. eines dem Çaunaka zugeschriebenen Buches, Roth, Zur Lit. u. G. d. W. 49. 59. Kuhn in Ind. St. 1, 101. fgg. — Vgl. बार्हद्दैवत.

बृहद्द्युम्न (बृहत् + द्यु°) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 3, 10791 (बृहद्युम्न ed. Calc.).

बृहद्धनुस् (बृहत् + ध°) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1056. Bhâg. P. 9, 21, 22.

बृहद्धर्मन् (बृहत् + धर्मन्) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1056.

बृहद्धर्मपुराण n. *das ausführliche* (बृहत्) Dharmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 37. Colebr. Misc. Ess. I, 103. Ind. St. 1, 469.

बृहद्धर्मप्रकाश m. *der ausführliche* (बृहत्) Dharmaprakâça Verz. d. B. H. No. 1403.

बृहद्धल (बृहत् + हल) *ein grosser Pflug,* = हलि Trik. 2,9,2.

बृहद्धारावली f. *die ausführliche* (बृहत्) Hârâvalî (ein Wörterbuch) Verz. d. Oxf. H. 182, *b*, 40.

बृहद्धारीत m. *der ausführliche* (बृहत्) Hârîta Ind. St. 1,235.

बृहद्धेमाद्रि m. *der ausführliche* (बृहत्) Hemâdri Verz. d. B. H. No. 1403.

बृहद्ध्वनी (बृहत् + ध्वनि) f. N. pr. eines Flusses (*die Lauttönende*) MBh. 6,339 (nach der Lesart der ed. Bomb.).

बृहद्बल (बृहत् + बल) m. N. pr. eines Fürsten von Koçala MBh. 1,6985. 2,1075. Hariv. 830. Verz. d. Oxf. H. 49, *a*, 28. VP. 387. Bhâg. P. 9,12,8. 9. eines späteren Fürsten, eines Sohnes des Devabhâga, 24,39. — Vgl. बार्हद्बल.

बृहद्बीज (बृहत् + बीज) 1) adj. *grossen* oder *vielen Samen habend.* — 2) m. *Spondias mangifera* Çabdar. im ÇKDr.

बृहद्बृहस्पति m. *der ausführliche* (बृहत्) Bṛhaspati (als Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,29. Ind. St. 1,235.

बृहद्ब्रह्मन् (बृहत् + ब्र°) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3,14123.

बृहद्ब्रह्मोत्तरखण्ड (बृहत् + ब्र°) m. Titel *einer Abtheilung* im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. No. 126.

बृहद्भट्टारिका (बृहत् + भ°) f. Bein. der Durgâ Çabdam. im ÇKDr.

बृहद्भय (बृहत् + भय) m. N. pr. eines der Söhne des 9ten Manu Mârk. P. 94, 9.

बृहद्भानु (बृहत् + भानु) 1) adj. *hellglänzend:* Agni R̥V. 1,27,12. 36,15. 10,140,1. Lâṭj. 1,4,2. Indra R̥V. 8,78,2. — 2) m. *a) Feuer, der Gott des Feuers* AK. 1,1,1,50. H. 1097. Halâj. 1,64. Bez. eines best. Agni MBh. 3,14184. eines Sohnes des Himmels 1,42. — *b)* m. N. pr. eines Sohnes des Sattrâjaṇa und einer Manifestation Vishṇu's Bhâg. P. 8,13,36. — *c)* N. pr. eines Fürsten VP. 445. Bhâg. P. 9,23,10.

बृहद्भास (बृहत् + भास) 1) adj. *hellstrahlend.* — 2) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3,14123. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter des Sonnengottes und Gemahlin des Agni Bhânu MBh. 3,14184.

बृहद्यम m. *der ausführliche* (बृहत्) Jama (als Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,22. 356,*a*,28. Ind. St. 1,235.

बृहद्याज्ञवल्क्य m. *der ausführliche* (बृहत्) Jâǵńavalkja Verz. d. Oxf. H. 256,*a*,24. Ind. St. 1,234.

बृहद्यात्रा (बृहत् + या°) f. Titel einer Schrift des Varâhamihira Colebr. Misc. Ess. II, 478.

बृहद्रण (बृहत् + रण) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,12,9. — — Vgl. बृहत्क्षण.

1. बृहद्रथ (बृहत् + रथ) adj. *einen gewaltigen Wagen habend* (Sâj.) R̥V. 5,80,2.

2. बृहद्रथ (wie eben) 1) m. proparox. N. pr. eines Mannes R̥V. 1,36,18. 10,49,6. neben Kaçjapa (Kâçjapa ed. Bomb.), Aṅgiras, Varka und Prâṇa MBh. 3,14164. durch वासिष्ठ vom Schol. in der ed. Bomb. erklärt. N. pr. eines Fürsten Maitr. Up. Colebr. Misc. Ess. I, 78. MBh. 1,228. 2655. 7,2281. 12,1797. von Mâgadha 1,2363. बाल्हिक 7001. अङ्ग 12,924. fgg. 981. eines Fürsten der Videha und eines Sohnes des Devarâta R. 1,71,6 (73,5. 6 Gorr.). Bhâg. P. 9,13,15. des Vasu Uparikara Hariv. 1805. 1807. 6598. Bhâg. P. 9,22,5. 6. VP. 455. des Tigma (Timi, Tigmâtman) 462. Bhâg. P. 9,22,41. Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,19. des Bhadraratha (Pṛthulâksha) VP. 445. Bhâg. P. 9,23,10. des Çaçadharman, eines Maurja, VP. 470. Bhâg. P. 12,1,14. Hall in der Einl. zu Vâsav. 53. Nach ÇKDr. und Wilson m. Bein. Indra's; *Opfergeräth* (यज्ञपात्र); *ein best.* Mantra; *ein Theil des* Sâmaveda. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I, 508. — Vgl. बार्हद्रथ, बार्हद्रथि.

बृहद्रयि (बृहत् + र°) adj. *reichlichen Besitz habend:* Vâju R̥V. 6,49,4.

बृहद्रवस् (बृहत् + र°) adj. *laut dröhnend* VS. 5,22.

बृहद्राज (बृहत् + राज) m. N. pr. eines Fürsten VP. 463. Bhâg. P. 9,12,12.

बृहद्राजमार्तण्ड (बृहत् + रा°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,4.

बृहद्राविन् (बृहत् adv. + रा°) 1) adj. *laut schreiend.* — 2) m. *eine kleine Eulenart* Râǵan. im ÇKDr.

बृहद्गिरि adj. = बृहद्रयि, von Indra R̥V. 1,57,1.

बृहद्रूप (बृहत् + रूप) m. N. pr. eines Marut Hariv. 11547.

बृहद्रेणु (बृहत् + रेणु) adj. *dichten Staub aufregend* R̥V. 6,18,2.

बृहद्रोम (बृहत् + रोम) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1. °पट्टन 340,*a*,11.

बृहद्वत् 1) adj. *derjenige, welchem das* Bṛhat Sâman *zugeeignet ist* (Mahîdh.) VS. 7,22. — 2) f. °द्वती N. pr. eines Flusses MBh. 6,337. 339 (VP. 184). an der zweiten Stelle बृहद्ध्वनी ed. Bomb.

बृहद्वयस् (बृहत् + व°) adj. *hochkräftig, sehr lebenskräftig* oder *hochwüchsig:* Agni TS. 1,5,10,2. Marut Lâṭj. 4,1,5.

बृहद्वल्क (बृहत् + वल्क) m. *eine Art* Lodhra (पट्टिकालोध्र) Râǵan. im ÇKDr.

बृहद्वसिष्ठ m. *der ausführliche* (बृहत्) Vasishṭha Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,25. Ind. St. 1,234.

बृहद्वसु (बृहत् + वसु) m. N. pr. eines Mannes Vaṃçabr. des SV. in Ind. St. 4,374. eines Fürsten VP. 452.

बृहद्वात (बृहत् + वात) m. *eine best. Pflanze,* = अश्मरीहर Ratnam. im ÇKDr.

बृहद्वादिन् (बृहत् adv. + वा°) adj. *grosssprechend, Grosssprecher* MBh. 3,13037.

बृहद्वारुणी (बृहत् + वा°) f. *eine best. Pflanze,* = महेन्द्रवारुणी Râǵan. im ÇKDr.

बृहद्वासिष्ठ n. *der ausführliche* (बृहत्) Vâsishṭha Verz. d. B. H. No. 967.

बृहद्विवाहपटल (बृहत् + वि-प°) Titel einer Schrift des Varâhamihira Colebr. Misc. Ess. II, 478.

बृहद्विष्णु m. *der ausführliche* (बृहत्) Vishṇu (als Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,28. Ind. St. 1,234.

बृहद्व्यास m. *der ausführliche* (बृहत्) Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,30. Ind. St. 1,234.

बृहद्व्रत (बृहत् + व्रत) adj. *das grosse Gelübde —, das Gelübde der Keuschheit beobachtend* Bhâg. P. 4,27,21. 7,12,7. 8,21,1. श्र° 2,6,19.

बृहत् (partic. praes. von 2. बर्ह्) Uṇâdis. 2,84. 1) adj. f. बृहती gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Naigh. 3,3. Nir. 1,7. AK. 3,2,10. H. 1430. Halâj. 4,14. a) *dick, dicht; breit, massenhaft:* शर्मन् R̥V. 2,27,7. 5,1,10. वर्मन् AV. 8,5,19. वव्रय R̥V. 4,56,4. 8, 18, 20; vgl. बंहिष्ठ, बहुल. अद्रि R̥V. 8,77,3. AV. 9,4,5. शिला Pańkat. 100,18. तुहिनशर्करा Râǵa-Tar. 3,362. स्तन Bhâg. P. 3,20,36. इध्म R̥V. 8,43,2. बृहत्तृणा *starkes Gras* (Gegens. मृदु) Gobh. 4,7,6. — b) *gross,* eigentlich und uneigentlich, in den verschiedenen Bedeutungen des Wortes; *weit, ausgebreitet; reichlich; gewaltig:* घस R̥V. 6,24,3. बाहू 47,8. 7,43,2. शेपस् AV. 11,5,12. अर्णवं कृच्छ्रेण भूत्वा बृहच्चाणुशिराः (बृहोश्चा° Arg. 3,29; lies बृहच्चा°) MBh. 3,11964. नारी 8, 2050. Hip. 2,25. वाजिन् Draup. 6,6. भुजान्तर Ragh. 3,54. तनु Varâh. Bṛh.S. 9,45. अन्तर्जलनिवासिसत्त्व 32,1. नितम्ब, श्रोणी Pańkat. 1,10,90. सरित्, मैत्री Spr. 345. विहार Râǵa-Tar. 4,188. चतुःशाला, चैत्य, जिन (Statue) 200. उर्वी सद्मनी बृहती R̥V. 1,185,6. क्षय 3,3,2. 10,47,8. छत्र 1,160,5. 5,64,6. अङ्कुश AV. 6,82,3. जाल 8,8,6. रथ R̥V. 3,53,1. क्षयः 43,6. सूर्य 9,75,1. VS. 23,59. वात R̥V. 1,23,9. अन्तरिक्ष AV. 6,124,1. Himmel (auch zu c.) R̥V. 1,57,5. 136,6. 2,15,2. Himmel und Erde Naigh. 3,30. R̥V. 4,56,1. 7,53,1. 35,3. श्रवस् 1,9,7. 5,18,5. 86,6. यशस् 79,7. वर्चस् AV. 3, 22, 4. स्वस्ति R̥V. 6, 22, 10. वाज 2, 1, 12. 4, 8. इन्द्रिय 8, 15, 7. VS. 38, 27. असुर्य R̥V. 6,30,2. वयस् 1,125,2. 136, 2 und oft. क्रतु 3,52,4. मद 5, 43,5. ऊति 4,41,11. नमस् 1,136,1. 5,73,10. 6, 75, 5. AV. 6,55,3. मनीषा R̥V. 3,33,5. 6,49,4. 7,99,6. धी 10,67,1. रयि 1, 117, 23. 3, 23, 2. 7, 1,24. Indra 1,9,10. 2,16,2. Varuṇa 8,42,2. Agni 3,15,1. 5,12,1. 6, 1,3. VS. 33,92. Rudra 7,10,4. Ushas 5,80,1. 2. 10, 36,1. VS. 20, 41. Soma Çat. Br. 14,3,1,3. Vâsudeva Bhâg. P. 9,19,29. बृहद्रूद्रुगवत: Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 538, 2 v. u. यं बृहन्तं बृहत्युक्थे (गायन्ति) MBh. 12, 1629. ज्यायान् — बृहत्सहायः Spr. 1985. बृहच्छोको लोकः 3035. व्रतानि Bhâg. P. 4,22,12. — 3,12,42. 6,4,32. 7,15,41. बृहद्वध *ein an einem Grossen, Hochstehenden verübter Mord* (= ब्राह्मणवध Schol.) 6,13,4. *vielfacher Mord* 4,29,49. जरासंधो बृहद्वाक्यं बृहस्पतिरिवाददे *ein grosses, bedeutendes Wort* Hariv. 5485. प्राह वचो बृहत्तरम् MBh. 8,3591. *ausführlich:* बृहत्सर्वानुक्रमणी Verz. d. B. H. 92 (49). बृहद्धोमपद्धति Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, 25; vgl. बृहच्छन्देन्दुशेखर, बृहच्छातातप u. s. w. Von Lichterscheinungen sowohl *ausgebreitet* als *hell:* (उषः) बृहती वि भाति R̥V. 1,113,19. भानु 3,1,14. 21,4. 4,5,1. 8, 23,5. अर्चि 6,48,7. 8,44,4. ज्योतिस् 5,2,9. VS. 11,3. केतु AV. 13,2,9. — c) *hoch:* पर्वत R̥V. 4,30,14. 54,5. वक्षय 5,1. आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्रान् (oder zu *b.*) 1,17. नाक 7,86,1. 99,2. दिश् so v. a. ऊर्ध्वा VS. 14,13. AV. 13, 2, 42. TS. 5,5,10,2. subst. *Höhe:* अव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् R̥V. 7,18,20. *lang:* देवदारुबृहद्रुम Kumâras. 6,51. *hochgewachsen* VS.16,30. *erwachsen, alt:* वयांसि जिन्व बृहतः R̥V. 3,3,7. 10,28,9. — d) von Tönen *hoch, hell, laut:* गिरः R̥V. 3, 51, 1. वचस् 10, 5. वाच् VS. 5, 22. रव R̥V. 7, 33, 4. बृहच्छब्दं कुर्वन् Pańkat. 229, 19. — 2) adv. *weit, breit, hoch:* द्यौर्जिहीत उत्तरा बृहत् R̥V. 8,20,6. 9, 5, 5. 10, 21, 8. 35, 6. *laut* 5,25,7. 36,4. वदन्ति 10,94,4. स्तुषे 1,46,1. 8,55,1. Hierher etwa auch der instr.: बृहता मन उप ह्वये AV. 5,10,8. Ait. Br. 3,8. *stark, sehr:* तमीमहे नमसा बृहत् R̥V. 3,2,14. इयर्ति रेणुं बृहत् 1, 56, 4. *hell* R̥V. 2,7,4. 5,17,3. 1,93,10. *hoch* (oder *dicht, fest*): उप द्यामृषो बृहदिन्द्र स्तभायः 6,17,7. — 3) m. a) N. pr. eines Marut Hariv. 11547. — b) N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2691. eines Sohnes des Suhotra und Vaters des Aǵamîḍha Hariv. 1754 (wo बृहन् für बृहत् zu lesen ist). Vgl. बृहन्त. — 4) f. बृहती a) N. eines best. Metrums von 36 Silben (8 + 8 + 12 + 8) und später *jedes Metrum von 36 Silben* AK. 3, 4, 14,77. H. an. 3,304. Med. t. 136. fg. R̥V. Prât. 16,1. 30. fgg. Ind. St. 8, 17 u. s. w. बृहस्पतेर्बृहती वाचमावत् R̥V. 10,130,4. AV. 8,9,4. 13,1,15. 19,21,1. Ait. Br. 3,14. 1,5. TBr. 2,7,18,4. षट्त्रिंशदक्षरा बृहती TS. 5,3, 2,4. Çat. Br. 3,5,1,9. 10,3,4,6. 11,5,2,10. 12,2,3,1. नवाक्षरा बृहती संप्रदिष्टा MBh. 3, 10666. Bhâg. P. 3, 12, 46. Danach benannte Backsteine Çat. Br. 8, 6, 2, 3. als Bez. *der Zahl 36* Ind. St. 8, 43. Vgl. उपरिष्टाद्बृहती, उरो°, ऊर्ध्व°, पुरस्ताद्बृहती, विष्टार°, सतो°. — b) *Eierpflanze,* vulgo व्याकुड, *Solanum indicum L.* oder *Sol. Melongena L.;* auch *Sol. Jacquini Willd.* AK. 2,4,2,12. 3, 4, 14,77. H. an. Med. Ratnam. 7. 12. Çâṅkh. Gṛhj. 1,23. Suçr. 1,133,5. 140,2. 146,5. 221,4. 16. 2, 52,20. zwei Arten von Solanum: बृहतीद्वय 1,137,5. 16. 143,3. 157,14. 168,4. 376,15. 2,325,15. — c) *ein Körpertheil an den Seiten zwischen Brust und Wirbelsäule:* स्तनमूलादुभयतः पृष्ठवंशस्य बृहती नाम Suçr. 1,350,10. 345,16. 346,9. बृहतीद्वयम् (Berl. Mpt) 356,15. — d) *Ueberwurf, Mantel* (vgl. बृहतिका) H. an. Med. — e) *Wasserbehälter* diess. — f) *Rede* (वाच्) diess. Aus Stellen wie वाग्वै बृहती Çat. Br. 14, 4, 1, 22. Khând. Up. 1,2,11 gefolgert. — g) Nârada's *Laute,* = महती AK. 3,4, 14,77. H. an. Med. Viçvâvasu's *Laute* H. 289. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 1, 10. — h) Titel eines Commentars Hall 180. — i) N. pr. einer Gattin des Ripu Hariv. 69. des Gada 9192. des Devahotra Bhâg. P. 8,13,33. — 4) n. a) (mit oder ohne सामन्) Bez. *eines* Sâman, *welches die metrische Form der* Bṛhatî *hat,* VS. 10,11. 11, 8. 12, 4. AV. 4,34, 1. 8,9,3. 4. 10,13,16. 11,3,16. 13,3,11. 12. Ait. Br. 4,28. 8,1. Çat. Br. 1,7,2,17. 9,1,2,37. 10,3,2,4. Çâṅkh. Çr. 7,20, 2. 4. 7. 21, 6. 11, 11, 12. Khând. Up. 2,14,1. 2. बृहत्साम (so ist mit MBh. 6, 1239 zu lesen) तथा साम्नां गायत्री छन्दसामहम् Bhag. 10,35. MBh. 3,14162. 12,1633. 13,4896. VP. 42. Mârk. P. 48,32. Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,29. Ind. St. 3,226 werden बृहत्, बृहदाग्नेयम्, बृहद्देवस्थानम्, बृहद्दारद्वाजम्, बृहद्रथंतरम्, बृहद्वामदेव्यं, बृहत्साम, बृहत्सौरम् und बृहतः कौमुदस्य साम als Namen von Sâman aufgeführt. — b) *das* Brahman: बृहद्ब्रायन् Bhâg. P. 9, 4, 37. — c) *der* Veda: वर्तयिष्यति वै बृहत् Bhâg. P. 9,16,25. — Vgl. बार्हत.

बृहन्त 1) adj. = बृहत् *gross* Çvetâçv. Up. 1, 6. 3, 7. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (vgl. बृहत् m.) MBh. 1,6987. 2,1014. 1016. fg. 5, 76.

बृहन्नखी (बृहत् + न°) f. *ein best. Parfum;* s. गन्धसारणा.

बृहन्नट m. Bein. Arǵuna's H. 709. — Vgl. बृहन्नल.

बृहन्नड m. 1) *Rohrschilf, Amphidonax Karka Lindl.* (नल) Viçva beim Schol. zu Vâsavad. S. 17. — 2) Bein. Arǵuna's H. 709, v. l. Viçva a. a. O., wo ausser गुडाकेश noch कौशिकनन्दन, als wenn dieses Jmd anders bezeichnete, aufgeführt wird. — Vgl. बृहन्नल.

बृहन्नल (बृहत् + नल) 1) m. *eine hochwachsende Schilfart,* = महापोटगल H. an. 4, 298. fg. Med. l. 164. Vâsavad. 16. — 2) der Name,

unter welchem Arǵuna, sich für einen Zwitter oder Geschlechtslosen ausgebend, in den Dienst des Königs der Virâṭa trat; m. Trik. 2,8,16. H. 709, v. l. H. an. MBh. 4, 1222. f. °नला Med. MBh. 4, 54. 306. Unbestimmt ob m. oder f. Vâsavad. 16. Vgl. LIA. I, 683. fg. und बृहन्नट, बृहन्नड.

बृहन्नारदीय n. *das ausführliche* (बृहत्) Nâradîja Verz. d. Oxf. H. 84,*a*. 104,*a*. 252,*a*. 278,*b*. Vollständiger बृहन्नारदीयपुराण No. 47. Verz. d. Tüb. H. 14. बृहन्नारदीयतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 101, *b*.

बृहन्नारायणोपनिषद् f. *die ausführliche* (बृहत्) Nârâjaṇopanishad Colebr. Misc. Ess. I, 76. Verz. d. Oxf. H. No. 479. Abgekürzt बृहन्नारायण S. 394, *b*. Colebr. Misc. Ess. I, 97. बृहणन्नारायणी Ind. St. 2, 80, N. 1.

बृहन्निघण्ट (बृहत् + नि°) *das ausführliche Glossar*, Titel eines Wörterbuchs Colebr. Misc. Ess. II, 20.

बृहन्निर्वाणतन्त्र n. *das ausführliche* (बृहत्) Nirvâṇatantra Verz. d. Oxf. H. 101, *b*.

बृहन्नेत्र (बृहत् + नेत्र) adj. viell. *weitsichtig* (in übertr. Bed.) Verz. d. Oxf. H. 19, *b*, 3.

बृहन्नौका (बृहत् + नौका) f. Bez. *einer best. vortheilhaften Stellung im Spiele* Ḱaturaṅga Tithjâdit. im ÇKDr. u. चतुरङ्ग und As. Res. II, 165.

बृहन्मति (बृहत् + मति) 1) adj. *andachtsvoll:* Soma RV. 9, 39, 1. — 2) m. N. pr. des angeblichen Verfassers zu diesem Liede, eines Âṅgirasa, RV. Anukr.

बृहन्मनस् (बृहत् + मनस्) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3, 14123. eines Fürsten Hariv. 1702. fg. 1705. Bhâg. P. 9, 23, 11.

बृहन्मनु m. *der ausführliche* (बृहत्) Manu Verz. d. Oxf. H. 270, *b*. 279,*a*. 336,*a*. Ind. St. 1, 234. fg. Mit. 218, 4 v. u.

बृहन्मल्ल (बृहत् + मल्ल) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3, 14123.

बृहल्लोहित (बृहत् + लो°) N. eines mythischen Teichs Kâlikâ-P. 21.

बृहस्पति (बृहस्, gen. von बृह्, + पति) m. gaṇa पारस्करादि zu P. 6, 1, 157. वनस्पत्यादि zu 2, 140. 1) wechselnd mit ब्रह्मणस्पति, N. eines Gottes, in welchem die Thätigkeit des Frommen gegenüber den Göttern personificirt ist. Bṛh. ist der Beter, Opferer, Priester; Fürsprecher der Menschen bei den Göttern und ihr Beschützer gegen Unfromme. Dadurch erscheint er als das Vorbild des Priesters und der geistlichen Würde; wird auch als Purohita der Göttergemeinde bezeichnet; vgl. besonders die Lieder RV. 1, 190. 2, 23. 4, 50. 7, 97. Z. d. d. m. G. 1, 72. fgg. Naigh. 5, 4. Nir. 10, 11. AK. 1, 1, 2, 25. H. 118. Halâj. 1, 47. बृहस्पते विश्वेषामिज्जनिता ब्रह्मणामसि RV. 2, 23, 2. विशो अदेवीरभ्याश्चरन्तीर्बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे 8, 85, 15. 10, 14, 3. बृहस्पतिः सार्मभिर्ऋक्वो अर्चतु 36, 5. 10, 67, 3. 68, 4. fgg. 98, 1. 103, 8. 109, 5. ब्रह्मा 141, 3. VS. 2, 12. 9, 30. 39. 10, 30. 18, 76. आङ्गिरस RV. 4, 40, 1. 6, 73, 1. AV. 8, 10, 25. 11, 10, 10. Çat. Br. 1, 2, 5, 25. Kauç. 135. MBh. 1, 2569. Bhâg. P. 4, 1, 35. — Çat. Br. 1, 7, 4, 21. 2, 3, 4, 36. 4, 6, 6, 6. 5, 1, 1, 4. 11. 15. 3, 3, 5. 9, 2, 3, 3. 11, 4, 3, 13. Paṅkav. Br. 17, 11, 4. Ait. Br. 3, 34. ब्रह्म वै बृहस्पतिः क्षत्रं सोमः 2, 38. TS. 2, 2, 9, 1. 3, 4, 5, 1. zusammen mit Indra angerufen RV. 4, 49, 1. fgg. Kâtj. Çr. 4, 7, 11. Pâr. Gṛhj. 2, 6. Kauç. 133. zwischen Indra und Prağâpati Taitt. Up. 2, 8. पुरोधसां च मुख्यं मां विद्धि पार्थ बृहस्पतिम् Bhag. 10, 24. MBh. 1, 418 *p*. 6644. 13, 3156. 14, 99. R. 2, 104, 26. ब्राह्मणानां बृहस्पतिः (पतिः) MBh. 14, 1177. बृहस्पतिसमो मतौ Sâv. 2, 15. °नय R. Gorr. 2, 90, 32. Spr. 502. 1986. fg. Hit. Pr. 7, 21. Bhâg. P. 3, 1, 25. 6, 7, 16. वाचा च बृहस्पतिसदृशः Kshitîç. 48, 18. Verfasser eines Gesetzbuchs Jâǵn. 1, 4. Verz. d. Oxf. H. 14, *a*, N. 270, *b*. 278, *b*. 356, *a*. °संहिता Gild. Bibl. 454. eines Arthaçâstra VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 9. eines Nâstivâdârthaçâstra Hariv. 1505; vgl. Hall 162. 163. Wilson, Sel. Works I, 6. 7. 12. 13. 22. ist Vjâsa VP. 272. Verz. d. Oxf. H. 80, *a*, 10. sein Weib Târâ von Ḱandra geraubt (s. u. तार 17.) Verz. d. Oxf. H. 25, *a*, 36. fgg. बृहस्पतेर्वलभिद् N. eines Sâman Ind. St. 3, 226, *b*. Am Himmel ist Bṛh. *der Planet Jupiter* R. 2, 41, 10. 100, 38. Sûrjas. 1, 31. Weber, Ǵjot. 21. fgg. Nax. II, 281. Ragh. 13, 76. VP. 240. Bhâg. P. 5, 22, 15. Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 8. °शान्ति 86, *b*, 48. °चार Titel des 8ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S. °चक्र LIA. I, 827. — 2) N. pr. eines Fürsten, eines Urenkels des Açoka, Burn. Intr. 430. eines Fürsten von Kâçmira Râǵa-Tar. 4, 675. — Vgl. बार्हस्पत, बार्हस्पत्य.

बृहस्पतिक m. Hypokorist. von बृहस्पतिदत्त P. 5, 3, 83, Vârtt. 1, Sch.

बृहस्पतिगुप्त (बृ° + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes Vaṅçabr. des SV. in Ind. St. 4, 372.

बृहस्पतिदत्त (बृ° + दत्त) m. ein Mannsname P. 5, 3, 83, Vârtt. 1, Sch.

बृहस्पतिपुरोहित adj. *den* Bṛhaspati *zum* Purohita *habend* VS. 20, 11.

बृहस्पतिप्रणुत्त adj. *von* Bṛhaspati *vertrieben* AV. 8, 8, 19.

बृहस्पतिप्रसूत adj. *von* Bṛhaspati *geheissen* RV. 10, 97, 15. 19.

बृहस्पतिमत् adj. *von* Bṛhaspati *begleitet* Çâṅkh. Çr. 6, 7, 10. 9, 14. Kâtj. Çr. 10, 5, 9. 7, 14. — Vgl. बृहस्पतिवत्.

बृहस्पतिमिश्र (बृ° + मिश्र) m. N. pr. eines Scholiasten des Raghuvaṅça Stenzler in der Vorrede zu Ragh. III.

बृहस्पतिय m. und बृहस्पतिल m. Hypokorr. von बृहस्पतिदत्त P. 5, 3, 83, Vârtt. 1, Sch.

बृहस्पतिवत् adj. = बृहस्पतिमत् Ait. Br. 2, 20.

बृहस्पतिवार (बृ° + वार) m. *Donnerstag* Haught.

बृहस्पतिशिरस् (बृ° + शि°) adj. wohl *geschoren* wie Bṛhaspati (vgl. Âçv. Gṛhj. 1, 17, 12): ममाग्ने वर्च इति (AV. 5, 3, 1) बृहस्पतिशिरसं पृषातकेनोपसिच्याभिमन्त्र्योपनिदधाति Kauç. 49.

बृहस्पतिसव (बृ° + सव) m. gaṇa सवनादि zu P. 8, 3, 110. N. *einer eintägigen Feier, durch welche die* Purohita-*Würde erlangt werden soll:* यः पुरोधाकामः स्यात्स बृहस्पतिसवेन यजेत TBr. 2, 7, 1, 2. Çat. Br. 5, 2, 1, 19. Kâṭh. 37, 7. Çâṅkh. Çr. 15, 2, 7. 4, 1. 3. Lâṭj. 8, 7, 4. 11, 12. वाजपेयेनेष्ट्वा राजा राजसूयेन यजेत ब्राह्मणो बृहस्पतिसवेन Âçv. Çr. 9, 9. 5. Bhâg. P. 4, 3, 3. Halâj. 2, 263.

बृहस्पतिस्तोम (बृ° + स्तोम) m. gleichfalls N. eines Ekâha Paṅkav. Br. 25, 1, 1.

बेकनाट m. *Wucherer* nach Nir. 6, 26. इन्द्रो विश्वान्बेकनाटाँ अहर्दृश उत क्रत्वा पणीँरभि RV. 8, 55, 10.

बेकुरा f. unter den Bezz. für *Stimme, Ton* aufgeführt Naigh. 1, 11. wahrscheinlich mit बकुर zusammenhängend und wie dieses *ein musikalisches Instrument* oder *die dasselbe spielende Person* bezeichnend: बेकुरा नामासि जुष्टा देवेभ्यो नमो वाचे Paṅkav. Br. 1, 3, 1. Devar. zu Naigh.

वैकुरि f. desgl.: नक्षत्राण्यप्सरसो वेकुरयः (वे° Kâth. 18,14) TS. 3,4,2,1. Lâṭj. 1,11,9. Dafür भेकुरयः VS. 18,42 und भाकुरयः Çat. Br. 9,4,1,9.

वेश्, वेशति = पिस्, पेस् Dhâtup. 17,71.

वैजवाप m. patron. von वीजवाप Çat. Br. 14,5,5,20. 7,3,26. Verz. d. Oxf. H. 19,b,4. 270,b,16. 278,b,40. 310,a,29.

वैजवापायन m. patron. von वैजवाप Çat. Br. 14,5,5,20. 7,3,26.

वैजवापि adj. von वीजवापिन् gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. patron. von वीजवाप oder वीजवापिन् gaṇa रैवतिकादि zu P. 4,3,131. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu 5,3,116.

वैजवापीय adj. von वैजवापि gaṇa रैवतिकादि zu P. 4,3,131. m. ein Fürst der Baiǵavâpi gaṇa दामन्यादि zu 5,3,116.

वैजि adj. von वीज v. l. im gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. gaṇa गहादि zu 138.

वैजिक (von वीज) 1) adj. vom Samen kommend, zu ihm in Beziehung stehend: एनस् M. 2,27. अभिसंबन्ध 5,63. — 2) m. ein junger Schoss H. an. 3,101. Med. k. 160. — 3) n. a) Oel von Hyperanthera Moringa (शिग्रु) diess. — b) Ursache diess. — c) die Seele Çabdam. im ÇKDr.

वैजीय adj. von वैजि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138.

वैजेय m. patron. von वीज gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

वैदल (von विदल) 1) adj. aus gespaltenem Bambusrohr gemacht M. 5,119. 6,54. 7,132. 8,327. — 2) m. a) eine Art Backwerk, = विदल Çabdak. im ÇKDr. — b) Hülsenfrucht Bhâvapr. bei Wilson. — Ueberall वै° geschrieben.

वैन्द m. N. eines verachteten Stammes, ein Nishâda (nach Mahîdh.) VS. 30,16. — Vgl. विन्द.

वैन्दव m. patron. von विन्दु gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

वैन्दवि (von विन्दु) m. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

वैन्दवीय m. ein Fürst der Baindavi gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

वैम्बकि m. patron. von विम्ब Pat. zu P. 4,1,97.

वैलायन adj. von विल gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

वैल्य (von विल) m. N. pr. eines Mannes v. l. für वैल्व im gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

वैल्यायन m. patron. von वैल्य ebend.

वैल्व 1) adj. vom Bilva-Baum kommend, aus Bilva-Holz gemacht P. 4,3,136. 151. यूप Ait. Br. 2,1. TS. 2,1,8,1. R. 1,13,24 (22 Gorr.). परिधयः Çat. Br. 1,3,3,20. Kâtj. Çr. 9,6,11. दण्ड Âçv. Gṛhj. 1,19. M. 2,45. MBh. 14,1262. H. 815. mit Bilva-Bäumen bestanden: देश P. 4,2,67, Sch. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 3) n. Bilva-Frucht Schol. zu AK. 2,4,2,18.

वैल्वक adj. von विल्व gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. adj. von विल्वकीया P. 6,4,153.

वैल्वकि m. patron. von विल्वक gaṇa तौल्वल्यादि zu P. 2,4,61.

वैल्वज von विल्वज gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

वैल्वजक adj. in Verbindung mit देश = वैल्वजानां विषयः von Bailvaǵa bewohnt gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

वैल्वमय adj. (विकारावयवयोः) von वैल्व P. 4,3,155, Sch.

वैल्वयत gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. Dazu f. वैल्वयत्या ebend.

वैल्ववन adj. von विल्ववन gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

वैल्ववनक adj. vom vorhergehenden: देश so v. a. वैल्ववनानां विषयः von Bailvavana bewohnt gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

वैल्वायन m. patron. von वैल्व gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

वैह्नीनरि m. patron. von वह्नीनर P. 7,3,1, Vârtt. 1. Pat. leitet diese Form von विह्नीनर ab, wonach वै° zu schreiben wäre.

बोकडी f. Argyreia speciosa oder argentea Sweet. (वस्तान्त्री) Râǵan. im ÇKDr.

बोकाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,29.

बोद्धर् (von 1. बुध्) nom. ag. der Etwas versteht, kennt, weiss Khând. Up. 7,8,1. Jâǵn. 3,69. MBh. 12,13737. 14,620. Spr. 1988. शास्त्रे 4327.

बोद्धव्य (wie eben) adj. 1) zu wachen, wach zu sein: तर्हि प्रत्यूषे त्वया मया सह बोद्धव्यम् (प्रबो° v. l.) Pañkat. 122,11. — 2) zu begreifen, zu verstehen, zu erkennen, der Erkenntniss unterliegend, in Erfahrung zu bringen, kennen zu lernen, wahrzunehmen Praçnop. 4,8. MBh. 14, 619. Bhâg. P. 3,6,23. Bhag. 4,17. MBh. 1,7484. बुध्यस्व सर्वं बोद्धव्यम् R. Gorr. 2,119,32. Hariv. 3838. न्यायागतस्य द्रव्यस्य बोद्धव्यौ द्वावतिक्रमौ man wisse, dass zweierlei Misgriffe sich ereignen können, Spr. 1658. 2659. MBh. 13,2197. 4320. 15,245. गृहादपि च बोद्धव्यः zu achten auf MBh. 1,5765. बोद्धव्यमस्मद्वचः Kathâs. 45,374. उत्थायोत्थाय बोद्धव्यं किमद्य सुकृतं कृतम् Spr. 451. fg. — 3) aufzuklären, zur richtigen Erkenntniss zu bringen: अप्राप्नुवन्नपि बोद्धव्यो मन्त्रिभिः पृथिवीपतिः Spr. 265. derjenige, dem man Etwas zu wissen thut, den man auf Etwas aufmerksam macht, Sâh. D. 19,12. 20,2.

बोद्धृत्व n. nom. abstr. von बोद्धर्. सिद्धरूप° Kap. 1,99.

बोध (von 1. बुध्) 1) nom. ag. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. begreifend, erkennend Ashṭâvakra 1,13. 14. — 2) m. a) das Wachen, Wachsein, der wache Zustand AV. 5,30,10. 8,1,13. Bâlar. 11. तत्रापि निद्रया मग्नमबोधमस्वपद्बलम् ohne aufzuwachen MBh. 7,8405. बोधं प्रया von Zaubersprüchen so v. a. zu wirken beginnen Verz. d. Oxf. H. 105,a,16; vgl. प्रबुद्ध ebend. 17. — b) Erkenntniss, Auffassung, das Begreifen, Einsicht Trik. 3,2,12. न बोधादपरः सखा Spr. 1475. 1995. Nilak. 48. 49. 55. अचाक्षुषाणामनुमानेन बोधो धूमादिभिरिव वह्नेः Kap. 1,61. विविक्त° 3, 63. Bhâg. P. 3,6,23. Bhâshâp. 63. 140. तम् — बोधमनयत् Mârk. P. 26, 17. आत्म° (s. auch bes.) 2. 76,5. 101,19. Prab. 5,17. 56,4. Schol. zu Kap. 1,88. स्वर्गेन्द्रबोधकरण Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. एको विशुद्धबोधो ऽहम् Ashṭâvakra 1,9. विपरीत° eine verkehrte Einsicht habend Spr. 1635. अगाध° Bhâg. P. 8,22,10. अरिमनोगाध° Râǵa-Tar. 3,479. अ° (s. auch bes.) Mangel an Einsicht, Dummheit Spr. 1988. keine Einsicht habend 3608. 4450. unkenntlich: °रूप Bhâg. P. 8, 7,11. Bodha personificirt ist ein Sohn der Buddhi VP. 55. Mârk. P. 50,27. — c) Bezeichnung: यथा दारादिशब्दैः शास्त्रीयपुंस्त्वविशिष्टस्यैव स्त्रीरूपार्थस्य बोधः Schol. zu P. 1,2,53. स्वार्थ° Sâh. D. 9,8. — d) N. pr. eines Mannes P. 4,1,107. Mârk. P. 76,25. 28. fg. — e) pl. N. pr. eines Volkes (vgl. बोधि, बौधि) MBh. 2,590. 6,347 (VP. 185). N. einer Localität gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — Vgl. आत्म°, अरा°, दुर्बोध°, देव°, द्रुत°, बाल°, अत°, स°, बोधि, बोध्य.

बोधक (vom caus. von 1. बुध्) 1) adj. f. बोधिका Etwas bezeichnend,

*angebend:* अनुभावो भावबोधकः AK. 1,1,2,21. आकारस्य स्त्रीबोधकस्य Schol. zu P. 7,3,46. वृत्त्यर्थबोधकं वाक्यं विग्रहः zu 2,1,3. 1,2,42. 4,3, Vârtt. 1. Sâh. D. 9,13. 16. 22,4. 6. 7. Vedântas. (Allah.) No. 16. 95. — *b) aufklärend, belehrend, Lehrer, Unterweiser:* मूर्खाणां बोधको रिपुः Spr. 4937. Verz. d. Oxf. H. 92,*a*, N. 2. — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Pravarâdhi. in Verz. d. B. H. 57,11 v. u. — Vgl. ग्नि°, बाल°.

बोधकर (बोध + 1. कर) m. *Wecker; eine Person, deren Amt es ist, einen Fürsten zu wecken,* AK. 2,8,2,65. H. 794.

बोधघनाचार्य (बोध - घन + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 110. — Vgl. बोधानन्दघन.

बोधचित्तविवरण (बोध - चित्त + वि°) n. Titel einer buddhistischen Schrift Hall 162. Wohl fehlerhaft für बोधिचित्त°.

बोधन (von 1. बुध् simpl. und caus.) 1) adj. f. ई *a) weckend, anfachend:* पद्मबोधनमुद्यन्तं पश्य सूर्यम् R. 2,89,2 (97,2 Gorr.). मन्मथ° Hariv. 4384. मद° 4386. इन्द्रिय° (s. auch bes.) Suçr. 2,143,3. — *b) aufklärend;* s. बालबोधनी. — 2) m. *a) der Planet Merkur* Çabdar. bei Wils. Ind. St. 2,261. Z. f. d. K. d. M. 4,318. — *b)* N. pr. eines Berges VP. 180, N. 3. — 3) f. ई *a) Erkenntniss.* — *b) langer Pfeffer* Med. n. 99 (fälschlich बोधिनी gedruckt, ÇKDr. und Wilson haben die richtige Lesart vor Augen gehabt). — *c) der Tag des Erwachens,* Bez. *des 11ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Kârttika, *an welchem* Vishṇu *von seinem Schlafe erwacht,* Tithjâdit. und Padma-P. (nach einer Anführung im Haribhaktivilâsa) im ÇKDr.; vgl. उत्थानैकादशी. — 4) n. *a) das Wachen, Erwachen* Kâtj. Çr. 12,4,1. Suçr. 1,329,20. Nir. 12,38. °मल्ल Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,1. — *b) das Wecken* MBh. 1,1896. 2,1431. कुम्भकर्णो महानिद्रे बोधनेपोपचक्रमुः R. 6,37,36. चिरसुप्तमनोभव° Çiç. 9,24. ·uneig.: मल्लस्य Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,15. 22. — *c) das Erkennen, Gewahrwerden:* भयरूषोश्च तदिङ्गितबोधनम् Ragh. 9,49. — *d) das Bezeichnen, Anzeigen:* इतिशब्दो विवक्षाबोधनार्थः Schol. zu P. 4,4,125. Sâh. D. 10,1. — *e) das Aufmerksammachen, Aufklären, Belehren* Hariv. 6026. Spr. 2073. — *f) das Räuchern (Erwecken eines Wohlgeruchs)* Med. — *g) das Erwachen der* Durgâ, Bez. *des 9ten Tages in der dunklen Hälfte des Monats* Bhâdra As. Res. III, 292.

बोधनीय (von 1. बुध्) adj. *zu erkennen, aufzufassen:* बोधनीयः स बोद्धा *man wisse, dass es der Erkenner ist,* MBh. 12,13757. इह शास्त्रे शब्दस्य स्वरूपं बोधनीयम् so v. a. *man muss unter einem Lautgefüge dieses selbst verstehen, wissen, dass dieses selbst* (nicht die Bedeutung desselben) *gemeint sei,* Schol. zu P. 1,1,68.

बोधन्मनस् v. l. des SV. I,2,1,5,6 zu बोधिन्मनस् des ṚV.

बोधपूर्वम् (बोध + पू°) adv. *mit Wissen:* अ° *ohne Wissen, unbewusst* Çâk. 99 (Spr. 4930).

बोधपृथ्वीधर (बोध + पृ°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 89.

बोधयितर् (vom caus. von 1. बुध्) nom. ag. *Wecker* ṚV. 1,161,13. Nir. 10,8.

बोधयितव्य (wie eben) adj. *bekannt zu machen mit* (acc.): निगूहमस्मदभिप्रायमुपनिषद्विवेकेन सह बोधयितव्या Prab. 115,6. — Vgl. बोधितव्य.

बोधयिषु (wie eben) adj. *zu wecken beabsichtigend* R. 6,37,30.

बोधवासर (बोध + वा°) m. *der Tag des Erwachens,* = बोधनी c. Skanda-P. nach einer Anführung im Haribhaktivilâsa, ÇKDr.

बोधसुधाकर (बोध + सुधा - आ°) m. Titel einer Vedânta-Schrift Hall 119. Verz. d. B. H. No. 868.

बोधात्मन् (बोध + आ°) m. *die erkennende und fühlende Seele* bei den Gaina Colebr. Misc. Ess. I, 381.

बोधान (von 1. बुध्) adj. subst. *klug, ein kluger Mann* (विज्ञ und बुधमेद); m. Bein. Bṛhaspati's Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. बुधान.

बोधानन्दघन (बोध - आ° + घन) m. N. pr. eines Lehrers Hall 181. — Vgl. बोधघनाचार्य.

बोधायन (von बोध) m. N. pr. eines Lehrers Hall 162. Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,26. 266,*b*,2. — Vgl. बौधायन.

बोधारण्ययति (बोध - अ° + य°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 6.

बोधि (von 1. बुध्) Uṇâdis. 4,117. 1) bei den Buddhisten (und Gaina) *die vollkommene Erkenntniss, welche einem Menschen aufgeht und durch die er* Buddha (Gina) *wird; die erleuchtete Intelligenz eines* Buddha Trik. 3,2,12. H. 25, Sch. H. an. 2,244 (wo धर्मास्ति st. धर्मास्तौ zu lesen ist). Med. dh. 11 (masc.). Burn. Intr. 295. fg. Râga-Tar. 1,139. Çatr. 14,341 (fem.). °चर्या Açokâvad. 36. °मार्ग 12.29. Die 7 Aṅga der Bodhi Wassiljew 247. Burn. in Lot. de la b. l. 796. fgg. Lalit. ed. Calc. 8,13. — 2) m. *der Baum, unter welchem ein Mensch die vollkommene Erkenntniss erlangt,* Buddha *wird,* Burn. Intr. 77, N. 2. 388, N. 1. *Ficus religiosa* H. an. Med. Halâj. 2,41. Vgl. बोधितरु u. s. w. — 3) m. *Hahn (der Wecker)* H. ç. 191. — 4) m. pl. N. pr. eines Volkes (vgl. बोध, बौधि) R. Gorr. 2,70,15. — 5) m. N. pr. eines mythischen Elephanten (नागराज) Lalit. ed. Calc. 17,12. — Nach Uṇâdik. im ÇKDr. ist बोधि als adj. = ज्ञातर्; Aufrecht giebt dem Worte die Bed. *learned, wise;* aber Uǵǵval. erwähnt gar keine Bed. Nach H. ç. 80 ist बोधि auch eine Bez. Buddha's; nach Vjâḍi zu H. 233 eines der 34 Gâtaka Buddha's. — Vgl. देव°, प्राग्बोधि, महा°.

बोधिचित्तविवरण (बोधि - चित्त + वि°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,26. — Vgl. बोधचित्त°.

बोधितरु (बो° + तरु) m. *Ficus religiosa* (s. u. बोधि 2.) H. 1131.

बोधितव्य (vom caus. von 1. बुध्) adj. *zur Kenntniss zu bringen, mitzutheilen:* °तव्यो ऽयं पूर्वपक्षः ÇKDr. (इति शंकरभाष्यम्). — Vgl. बोधयितव्य.

बोधिद (बो° + 1. द) m. *ein* Arhant (bei den Gaina) H. 25.

बोधिद्रुम m. = बोधितरु AK. 2,4,2,1.

बोधिधन (बो° + धन) m. N. pr. eines Mannes, der später als buddhistischer Patriarch den Namen Bodhidharma annahm, LIA. II, Anh. ix.

बोधिधर्म (बो° + धर्म) m. N. pr. eines buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. ix. Wassiljew 35.

बोधिन् (von 1. बुध् simpl. und caus.) adj. 1) *kennend, vertraut mit* Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,13. आत्मनो हितबोधिना so v. a. *bedacht auf* Mârk. P. 112,16. — 2) *erweckend, aufklärend;* s. ज्ञानबोधिनी, तत्त्व°, बाल°.

बोधिन्मनस् (Padap.: बोधित् ऽमनसः vgl. Benf. Gr. S. 133) adj. *wachen Sinn habend, aufmerksam:* die Açvin ṚV. 5,75,5. बोधिन्मना इद्-

स्तु नो वृत्रहा भूर्यासुतिः 8,82,18.

बोधिभद्र (बो° + भद्र) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 283. 289. 318.

बोधिमण्ड (बो° + म°) *der Sitz, welcher im Schatten des* Bodhi-*Baumes sich aus der Erde hervorgehoben haben soll, als* Çâkja *zur* Bodhi *gelangte;* in weiterer Bed. = बोधिमण्डल, Vjutp. 102. Burn. Intr. 387, N. 2. Lot. de la b. l. 349. Lalit. ed. Calc. 341,4. 362,17. 20. 398,8. Hiouen-thsang I, 456. 460. Schiefner, Lebensb. 244 (14). Wassiljew 42.

बोधिमण्डल (बो° + म°) n. N. *des Ortes, an welchem* Çâkja *der* Bodhi *theilhaftig wurde,* Wassiljew 78. 187. 201. Lalit. ed. Calc. 39,18.

बोधिल (von बोधि) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang I, 186.

बोधिवृक्ष m. = बोधितरु Râgan. im ÇKDr.

बोधिसंघाराम (बो° + सं°) m. N. eines Klosters Hiouen-thsang I, 159.

बोधिसत्त्व (बो° + स°) adj. *dessen Wesen Erkenntniss ist;* m. *der im Besitz des Wesens der* Bodhi *Seiende,* bei den Buddhisten *ein Mensch in dem letzten Stadium auf dem Wege zur Erlangung der vollkommenen Erkenntniss, der* Buddha-*Würde,* Burn. Intr. 110. 476. fg. Wassiljew 124. fg. 306. दयालुर्बोधिसत्त्वांशः को ऽन्यो जीमूतवाहनात्। शक्नुयादर्थिसात्कर्तुमपि कल्पद्रुमं कृती ॥ Kathâs. 22,35. तस्य नागार्जुनो नाम बोधिसत्त्वांशसंभवः। दयालुर्दानशीलश्च मन्त्री विज्ञानवानभूत् 41,10. बोधिसत्त्वो ऽसि भूपाल को ऽपि सत्त्वार्जितव्रतः। कारुण्यं प्राणिषु दृढं यस्येदृक्ते महात्मनः ॥ Râga-Tar. 1,134. 138. Çiç. 15,92. Belege aus der buddhistischen Literatur beizubringen ist nicht von Nöthen, da das Wort daselbst unzählige Male, und zwar gewöhnlich mit dem Beiworte महासत्त्व, vorkommt. Burn. Intr. 465. Nach H. 232 und Vaig. beim Schol. zu Çiç. 15, 92 ist बोधिसत्त्व = बुद्ध. — Vgl. देव°.

बोधिसत्त्वचर्यावतार (बो° + चर्या - अव°) m. Titel einer buddhistischen Schrift Wassiljew 208.

बोधिसत्त्वपत्तनिर्देश (बो° - पत्त + नि°) m. Titel einer buddhistischen Schrift Vjutp. 112.

बोधिसत्त्वपिटक (बो° + पि°) Titel einer buddhistischen Schrift Vjutp. 40.

बोधिसत्त्वबुद्धानुस्मृतिसमाधि (बो° - बुद्ध - अनु° - स°) m. Titel eines buddh. Sûtra Wassiljew 172.

बोधिसत्त्वभूमि (बो° + भू°) f. Titel einer buddhistischen Schrift Wassiljew 288. fg. 309. °वृत्ति 310. 314.

बोधिसत्त्वसमुच्चया (बो° + समुच्चय) f. N. einer buddhistischen Göttin Burn. Intr. 533. 535.

बोधिसत्त्वावदानकल्पलता (बो° - अव° + क°) f. Titel einer buddhistischen *Legenden*sammlung Burn. Intr. 555.

बोधेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,265. — Vgl. श्रद्धा° und बौधेय.

बोध्य (von 1. बुध्) 1) adj. *a) zu verstehen, aufzufassen, zu erkennen* Vedântas. (Allah.) No. 16. Bhâg. P. 7,12,29. वाच्यो ऽर्थो ऽभिधया बोध्यः Sâh. D. 9, 20. इति बोध्यम् *so ist es zu verstehen* Nilak. 35. Schol. zu Kap. 1,88. षष्ठी स्थानेयोगा बोध्या *aufzufassen als* Schol. zu P. 1,1,49. 2,1,5. Siddh. K. zu 1,1,11. 2,6. — 2) *aufzuklären, zur Vernunft zu bringen, zu belehren:* एवं सुधीः सुखं बोध्यः Kathâs. 40, 24. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 12,6642. fgg. Verz. d. Oxf. H. 34,b,21. °गीता Bez. des 178sten Adhj. in MBh. 12. °गीत Verz. d. Oxf. H. 5,b,22 (im Index °गीता); vgl. बौध्य. — Vgl. ब्रह्मबोध्या.

बोरसिद्धि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. No. 826.

बौद्ध adj. *zu* Buddha *in Beziehung stehend:* शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 1. m. *ein Buddhist* Trik. 3,1,22. H. 861, Sch. Râga-Tar. 1,112. Prab. 20,18. VP. 340. Vedântas. (Allah.) No. 86. Verz. d. Oxf. H. 10,a, N. 4. 113,b,30. 124,a,23. 253,b,8. 259,b,5. 264,b,21. °दर्शन 224,b,5. 240,b (No. 622). °मत 250,b,7. 285,b (No. 669).

बौध (von बुध) 1) adj. *zu Merkur in Beziehung stehend, ihm eigen* Sûrjas. 1,41.43. — 2) m. Budha's Sohn, Purûravas Trik. 2,8,8. H. 701.

बौधायन (von बुध oder बोध) 1) m. patron. N. eines Lehrers Madhus. in Ind. St. 1,18,2. Verz. d. Oxf. H. 267,b,4 v. u. 268,b,3 v. u. 269,a,29. b,4. 270,b,16. 278,b,40. fg. °दर्शपूर्णमासप्रयोग 378,b (No. 385). 396,a (No. 127). Ind. St. 1,75 u. s. w. बौधायनाः Sañsk. K. 184,b,7. N. einer Schule Ind. St. 3,263. — 2) Davon ein gleichlautendes adj.: सूत्र Verz. d. Oxf. H. 264,a,15. f. ई Ind. St. 1,80, N. 2. — Vgl. बोधायन.

बौधायनीय (von बौधायन 1.) 1) adj.: °प्रयोगसार Verz. d. Oxf. H. 395, b (No. 119). — 2) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274.

बौधि m. patron. von बोध P. 4,1,107, Sch. von बुध 2,4,58, Vârtt. 1, Sch.

बौधीपुत्र (बौधी, wohl f. zu बौध्य, + पुत्र) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,31.

बौधेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,262. fg. — Vgl. बोधेय.

बौध्न्य (von बुध्न) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,265.

बौध्य m. patron. von बोध (आङ्गिरसे) P. 4,1,107. adj. *in* Bodha *geboren* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. m. N. pr. eines Lehrers VP. 277.

बौभुक्ष (von बुभुक्षा) adj. *der beständig hungrig ist, Hungerleider* gaṇa छत्त्रादि zu P. 4,4,62.

ब्रध्न Uṇâdis. 3,5. 1) adj. *röthlichgelb* oder *falb*, als Farbe des Pferdes insbes.: daher Naigh. 1,14 unter den Bezz. für dieses. युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः Ṛv. 1,6,1. ज्ञानन्ति वृष्णो अरुषस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति 3,7,5. ब्रध्नं मांश्चतोर्वरुणस्य बभ्रुम् 7,44,3. कृष्णः श्वेतो ऽरुषो यामो अस्य ब्रध्न ऋज्र उत शोणो यशस्वान् 10,20,9. des Soma, welcher sonst बभ्रु heisst, SV. I,5,2,2,2 (= AV. 7,22,2). Ṛv. 8,4,13. 14. 9,97, 52. des Puroḍâça TS. 1,6,2,3. TBr. 3,7,5,7. der Sonne, in der Verbindung ब्रध्नस्य विष्टप् (s. u. d. W.). Daher m. *Sonne* AK. 1,1,2,30. 3, 4,2,5. Trik. 1,1,99. H. 96. Halâj. 5,51. Uǵǵval. Unsicher ist die Stelle निष्का इमे यजमानस्य ब्रध्ने TBr. 3,7,5,13 schon darum, weil AV. 7,99,1 dafür °स्य लोके gelesen wird. Nach Naigh. 3,3 auch Bez. für *gross*. — 2) subst. *Spitze* (oder *ein anderer Theil*) *des Pfeils* in dem comp. शतब्रध्न (Sâj. शताग्र): शतब्रध्न इषुस्तव सहस्रपर्ण एक इत् Ṛv. 8,66,7. — 3) subst. *Blei* Bhâvapr. in Nigh. Pr. Nach ÇKDr. = गोमेद पत्त्र mit folgendem Citat aus Dhanvantari's Nighaṇṭu in Bhâvapr.: पत्त्रं दलाह्वयं रामं गोमेदं रसनाह्वयमिति. — 4) m. *eine best. Krankheit:* अत्यभिष्यन्दिगुर्वामसेवनादिचयं गतः। करोति ग्रन्थिवच्छोथं दोषो वङ्क्षणसंधिषु ॥ ज्वरशूलाङ्गसादाढ्यं तं ब्रध्नमिति निर्दिशेत्। Mâdhavak. im ÇKDr. — 5) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. eines Sohnes des Manu Bhautja Mârk. P. 100,32; vgl. ब्राध्नायन. — Bisweilen fehlerhaft für बुध्न und बुध्न्य; s. u. d. Ww.

ब्रध्नलोक m. so v. a. ब्रध्नस्य विष्टप् AV. 11,3,51.

अब्रश्च m. N. pr. eines Fürsten MBh. 3,8601. fg. 8606. Wohl fehlerhaft für वध्र्यश्व.

ब्रह्म्, ब्रह्मति *gehen, sich bewegen* Naigh. 2,14.

ब्रह्म = ब्रह्मन् am Ende einiger compp. Vop. 6,44. असुरब्रह्मो Ind. St. 3,462, 3. n.: ब्रह्ममेतु माम्, मधुमेतु माम्, ब्रह्ममेव मधुमेतु माम् Taitt. Âr. 10,38. ब्रह्मं व्रनमि विश्वधृत् 80.

ब्रह्मऋषि s. ब्रह्मर्षि.

ब्रह्मकन्य (ब्रह्मन् + क°) und °कन्यक *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Nigh. Pr.

ब्रह्मकन्यका (ब्रह्मन् + क°) f. Bein. der Sarasvatî Trik. 1,1,27.

ब्रह्मकर (ब्रह्मन् + 4. कर) m. *Abgaben an die Priesterschaft* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,13.

ब्रह्मकर्मन् (ब्रह्मन् + क°) n. *das Amt des* Brahman, — *der Brahmanen* Çâṅkh. Çr. 4,6,4. 8,15,15. MBh. 5,4742. °कर्मप्रकाशक Beiw. Gopâla's (Kṛshṇa's) Pañkar. im ÇKDr. u. ब्रह्मज्ञ. °कर्मप्रदायक Pañkar. 4,8,71.

ब्रह्मकर्मसमाधि (ब्रह्मन् + कर्मन् - स°) adj. *derjenige, welcher sich mit der höchsten Gottheit beschäftigt und sich in sie vertieft:* ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् । ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥ Bhag. 4,24. *qui numen operando meditatur* Schl. ब्रह्मण्येव कर्मात्मके समाधिश्चित्तैकाग्र्यं यस्य ÇKDr.

ब्रह्मकला (ब्रह्मन् + क°) f. Bez. *der im Herzen der Menschen wohnenden* Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,36.

ब्रह्मकल्प (ब्रह्मन् + क°) 1) adj. *dem Gotte* Brahman *ähnlich* R. 1, 51,25. — 2) m. Brahman's *Weltperiode* als Bez. einer *Urzeit:* °कल्पे (Schol.: ब्रह्मलोके कल्पादौ) MBh. 12,6809.

ब्रह्मकाण्ड (ब्रह्मन् + का°) n. *der dogmatische Theil der heiligen Schriften* (Gegens. कर्मकाण्ड) Madhus. in Ind. St. 1,16,6. Çâṇḍ. 26.

ब्रह्मकाय (ब्रह्मन् + 2. काय) m. pl. N. *einer best. Klasse von Göttern* MBh. 13,1371 (st. लोकाः ebend. ist mit der ed. Bomb. लोकाः zu lesen).

ब्रह्मकायिक adj. *zur Klasse der* Brahmakâja *genannten Götter gehörend:* देवपुत्र Lalit. ed. Calc. 43,19. 79,4.18. 170,1 v. u. 332,1 v. u. 460,11. Burn. Intr. 202. 608. Lot. de la b. l. 3.

ब्रह्मकारु (ब्रह्मन् + 1. कारु) adj. *Gebete verrichtend* ṚV. 6,29,4.

ब्रह्मकाष्ठ (ब्रह्मन् + काष्ठ) *Thespesia populnea Corr.* und *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मकिलेय (!) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,10 v. u.

ब्रह्मकिल्बिष (ब्रह्मन् + कि°) n. *ein Vergehen gegen die Brahmanen* ṚV. 10,109,1.

ब्रह्मकुण्ड (ब्रह्मन् + कु°) n. N. eines heiligen *Teiches* Verz. d. Oxf. H. 145,*a*, N. Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. LIA. I, 555, N.

ब्रह्मकुशा (ब्रह्मन् + कुश) f. *eine best. Pflanze,* = अजमोदा Nigh. Pr. — Vgl. ब्रह्मकोशी.

ब्रह्मकूट (ब्रह्मन् + कूट) m. N. pr. eines heiligen *Berges* Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr.

ब्रह्मकूर्च (ब्रह्मन् + कूर्च) Bez. *einer best. Kasteiung:* अहोरात्रोषितो भूत्वा पौर्णमास्यां विशेषतः । पञ्चगव्यं पिबेत्प्रातर्ब्रह्मकूर्चविधिः स्मृतः ॥ Prâjaçkittav. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,14. 44,*b*,16. Verz. d. B. H. No. 366 (38). 1149.



ब्रह्मकृत् (ब्रह्मन् + कृत्) adj. *Gebete verrichtend, Beter, Andächtiger:* इमे हि ते ब्रह्मकृतः सुते सचा मधौ न मक्ष आसते ṚV. 7,32,2. 8,55,6. 10, 50,7. 54,6. die Marut und andere göttliche Schaaren: (इन्द्रः) ब्रह्मकृता मारुतेन गणेन सजोषाः 3,32,2. 7,9,5. 10,66,5. Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7020. Pañkar. 4,8,71.

ब्रह्मकृत (ब्रह्मन् + कृत) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. ब्राह्मकृतेय.

ब्रह्मकृति (ब्रह्मन् + कृ°) f. *Gebet, Andacht* ṚV. 7,28,5. 29,2.

ब्रह्मकेतु (ब्रह्मन् + केतु) m. N. pr. einer Person Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,28.

ब्रह्मकोश (ब्रह्मन् + कोश) 1) m. *die Schatzkammer des* Brahman, *des heiligen Wortes* u. s. w. Taitt. Âr. 2,19,1. Pâr. Gṛhj. 3,15. Maitrjup. 6,28. — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = अजमोदा Râǵan. im ÇKDr.; vgl. ब्रह्मकुशा.

ब्रह्मक्षेत्र (ब्रह्मन् + क्षेत्र) n. N. pr. einer heiligen Oertlichkeit MBh. 3, 5076. 14,1222. Hariv. 11838 (in der älteren Ausg. ब्रह्मतत्त्व). 11843. 12021. Pañkar. 2,6,10.

ब्रह्मखण्ड (ब्रह्मन् + ख°) n. Titel des 1ten *Abschnittes* im Brahmavaivartapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 20,*a*.

ब्रह्मगन्ध (ब्रह्मन् + गन्ध) m. *der Duft* Brahman's Kaush. Up. 1,5.

ब्रह्मगर्भ (ब्रह्मन् + गर्भ) 1) m. *a) Brahmanen-Embryo* (?) Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,18. — *b)* N. pr. eines Gesetzgebers Verz. d. Oxf. H. 270,*b*. 278, *b*. 356,*a*. — 2) f. आ N. einer Pflanze, *Polanisia icosandra W. et A.*, Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मगवी (ब्रह्मन् + ग° = गो) f. *Brahmanenkuh* AV. 5,19,4. 12,5, 5. 11. 12. Çat. Br. 14,6,2,4.

ब्रह्मगायत्री (ब्रह्मन् + गा°) f. Bez. *eines bestimmten Zauberspruches* Pañkar. 3,14,19. 15,65.

ब्रह्मगार्ग्य (ब्रह्मन् + गा°) m. N. pr. eines Mannes Hariv. 9044. 9103.

ब्रह्मगिरि (ब्रह्मन् + गि°) m. N. pr. eines *Berges* Çabdar. im ÇKDr. Kâlikâ-P. 81 ebend. Çatr. 1,34.

ब्रह्मगीता (ब्रह्मन् + गी°) f. pl. Bez. *bestimmter von* Brahman *gesprochener Verse* (MBh. 13,2146—2152) MBh. 13,2153. Titel einer Schrift Hall 124. Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,2. °व्याख्या Hall 124.

ब्रह्मगीतिका (ब्रह्मन् + गी°) f. Brahman's *Gesang*, Bez. *bestimmter Verse* Jâǵn. 3,114.

ब्रह्मगुप्त (ब्रह्मन् + गुप्त) m. N. pr. eines Sohnes Brahman's, den er mit der Frau des Vidjâdhara Bhîma zeugte, Kathâs. 46,61. 64. 48, 17. eines Astronomen, der 598 n. Chr. geboren wurde, Weber, Ǵjot. 9. Verz. d. Oxf. H. 329,*a* (No. 780). Reinaud, Mém. sur l'Inde 337. Gild. Bibl. 507. Ind. St. 2,251. Siddhântaçir. 9,17. 11,5 (S. 209). eines Hauptes der Secte Bhakta Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,17 und N. eines Trigartashashṭha Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्राह्मगुप्त). pl. Bez. eines Stammes ebend.

ब्रह्मगुप्तीय m. *ein Fürst der* Brahmagupta Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्राह्म°).

ब्रह्मगोल (ब्रह्मन् + गोल) m. *das Weltall* Molesw.

ब्रह्मग्रन्थि (ब्रह्मन् + ग्र°) m. Bez. *eines best. Gelenkes am Körper* Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,1. 235,*b*,27.

ब्रह्मग्रह m. = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मयादिन् (ब्रह्मन् + या°) adj. *das Heilige zu empfangen würdig* Kaush. Up. 1,1. ब्रह्मार्घ v. l.

ब्रह्मघातक (ब्रह्मन् + घा°) adj. subst. *Brahmanenmörder* Spr. 874.

ब्रह्मघातिन् (ब्रह्मन् + घा°) adj. subst. dass. Bhrgu beim Schol. zu Çik. 16, 10. fg. °घातिनी f. *Bez. der Frau am zweiten Tage der monatlichen Reinigung* Vet. 10,8.

ब्रह्मघोष (ब्रह्मन् + घोष) m. *das vom Hersagen von Gebeten herrührende Gemurmel* Indr. 1,28. MBh. 4,930. R. 1,5,19. 2,50,10. 3,6,7. 52, 20. 5,12,22. Mṛkkh. 159,3.

ब्रह्मघ्न (ब्रह्मन् + घ्न) 1) adj. subst. *Brahmanenmörder* R. 3,16,13. Spr. 1990. Adhjâtmar. 1,1,56. Vorz. d. Oxf. H. 25,*a*,24. — 2) f. ई *Aloe perfoliata Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मचक्र (ब्रह्मन् + चक्र) n. Brahman's *Rad* Çvetâçv. Up. 1,6. Ind. St. 1,437, N. 2. Brahman's *Kreis, Bez. eines best. mystischen Kreises* Vorz. d. Oxf. H. 88,*a*,33. *b*,2.

ब्रह्मचर्य (ब्रह्मन् + चर्य) n. *heiliges Studium, Lebensweise und Stand eines Brahmanenschülers;* insbes. *Enthaltsamkeit, Keuschheit* Halâj. 2, 242. आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते AV. 11,5,17. ब्रह्मचर्येण कन्याइ युवानं विन्दते पतिम् 18. TS. 6,3,10,5. मेखलामाबध्य दण्डं प्रदाय ब्रह्मचर्यमादिशति ब्रह्मचार्यस्यपो ऽशान कर्म कुरु दिवा मा स्वाप्सीराचार्याधीनो वेदमधीष्वेति Âçv. Gṛhj. 1,22,1. 2. Nir. 2,4. Çâṅkh. Gṛhj. 2,4. 11. 12. Khând. Up. 8,5,1. fgg. Kap. 4,19. Suçr. 1,7,7. MBh. 3,1809. 16869. Vorz. d. Oxf. H. 8,*a*,37. 275,*a*,3 v. u. ब्रह्मचर्याश्रम MBh. 12,2325. Construirt mit वस्: ब्रह्मचर्यं वद्दूषिम AV. 7,109,7. Ait. Br. 5,14. TBr. 3, 10,11,3. Çat. Br. 12,2,2,13. mit चर् TBr. 3,7,6,3. Çat. Br. 11,3,3,7. 14,9,4,6. M. 2,249. Itih. bei Sâj. zu 1,125,1. mit आगम् Çat. Br. 2,4, 4,4. 11,5,4,4. mit उपइ 11,3,3,2. अपुत्रो ऽपि स जग्राह ब्रह्मचर्यव्रतं नृपः *das Gelübde der Keuschheit* Kathâs. 6,90. अविप्लुत° M. 3,2. Çâṅkh. Çr. 3,13,47. 16,1,19. Gṛhj. 1,17. Pracnop. 1,13. Kauç. 73. 141. स्त्री ब्रह्मचर्ये व्यवस्थिता Spr. 2242. तस्यात्मणां ब्रह्मचर्यं भविष्यति R. 1,8,9. 2, 52,16. Jogas. 2,30. Hit. 19,1. °व्रते स्थितः Brahma-P. in LA. 51,7. Burn. Intr. 141. fg. वेद° *das Studium der Veden* Âçv. Gṛhj. 1,22,3. Pâr. Gṛhj. 2,5. ब्रह्मचर्या f. *Keuschheit:* कन्यानां ब्रह्मचर्या त्वं (ब्रह्मचर्यत्वं die neuere Ausg.) सौभाग्यं प्रमदासु च (Durgâ wird angeredet) Hariv. 3283. — Vgl. अ°, अति° und अब्रह्मचर्यक.

ब्रह्मचर्यवत् (vom vorherg.) adj. *die Lebensweise eines Brahmanenschülers führend, Keuschheit übend* MBh. 12,2904. 9065. 14,1259.

ब्रह्मचारणी = भार्गी Ratnam. im ÇKDr. fehlerhaft für °चारिणी.

ब्रह्मचारिक (von ब्रह्मचारिन्) n. = ब्रह्मचर्य MBh. 12,6369. 14,975.

ब्रह्मचारिन् (ब्रह्मन् + चा°) 1) adj. *die heilige Wissenschaft studirend, Brahmanenschüler* (AK. 2,7,3. 42. Trik. 2,7,1. H. 807. fg. Halâj. 2,238. fg.); im Besonderen *Enthaltsamkeit —, Keuschheit übend* RV. 10,109, 5. AV. 6,108,2. 133,3. 11,5,1. fgg. Âçv. Gṛhj. 1,20,7. 21,2. Çr. 8,14. 10,7. Çat. Br. 1,6,2,4. 5,1,5,17. 11,3,3,1. Çâṅkh. Gṛhj. 1,13. 2,11. 12. 18. M. 2,41. 175. 181. 183. 3,94. 5,137. 6,87. Khând. Up. 2,23,1. ब्रह्मचारिणावधःशायिनौ स्यातां त्रिरात्रम् *enthaltsam* Âçv. Gṛhj. 1,8,10. Pâr. Gṛhj. 3,10. Kauç. 11. 46. 55. M. 3,50. 192. 4,128. 6,26. 11,81. Jâǵn. 1, 248. 3,45. Sâv. 1,5. Anô. 2,17. Suçr. 1,316,2. 17. 290,12. Kathâs. 39,43. Hit. 19,1, v. l. Bhâg. P. 6,7,28 (Gegens. पुत्रवत्). °चारिव्रते स्थितः Bhâg. 6,14. कुमार° M. 5,159. Mârk. P. 64,5. ब्रह्मचारिणी f. *enthaltsam, das Gelübde der Keuschheit übend* M. 5,158. R. 2,27,13. 3,2,20. Kathâs. 29,15. 52 (wo स ब्रह्म° zu lesen ist). — 2) m. *a)* N. pr. eines Gandharva MBh. 1,4814. — *b)* Bein. Skanda's H. 208. Halâj. 1,20. — *c)* Bein. Çiva's Çiv. — 3) f. °चारिणी *a)* Bein. der Durgâ H. ç. 53. Vorz. d. Oxf. H. 110,*b* (No. 174). Devi-P. 45 im ÇKDr. — *b)* N. verschiedener Pflanzen: *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Ratnam. 37. = करुणी Râǵan. im ÇKDr. *Thespesia populnea Corr.* Nigh. Pr. — Suçr. 1,71,16. — Vgl. स°.

ब्रह्मचोदन (ब्रह्मन् + चो°) adj. *die Brahmanen antreibend* (Mahîdh.) VS. 4,33.

ब्रह्मज (ब्रह्मन् + ज) 1) adj. *vom Heiligen stammend:* Kârttikeja MBh. 3,14638. — 2) m. pl. bei den Ǵaina *Bez. einer Klasse göttlicher Wesen, die zu den* Kalpabhava *gezählt werden*, H. 93.

ब्रह्मजज्ञ adj. Kathop. 1,17 von Çaṅk. erklärt durch von Brahman *erzeugt* (ज) *und wissend;* viell. *wissend, was durch* Br. *entstanden ist* d. i. *Alles wissend.*

ब्रह्मजटा (ब्रह्मन् + ज°) f. *Artemisia indica* (दमनक) Râǵan. im ÇKDr. Auch °जटी Nigh. Pr.

1. ब्रह्मजन्मन् (ब्रह्मन् + ज°) n. *die durch das heilige Studium bewirkte Wiedergeburt* M. 2,146. 170.

2. ब्रह्मजन्मन् (wie oben) adj. *von* Brahman *erzeugt:* प्रजापति Hariv. 42.

ब्रह्मजप (ब्रह्मन् + जप) m. *Bez. einer best. Gebetsformel:* बृहस्पतिर्ब्रह्मा ब्रह्मसदन आशिष्यते (sic) बृहस्पते यज्ञं गोपायेत्युपविश्य जपेदेष ब्रह्मजपः Âçv. Çr. 1,12. Kauç. 3. 137.

ब्रह्मजामल s. ब्रह्मयामल.

ब्रह्मजाया (ब्रह्मन् + जा°) f. *Brahmanenweib* RV. 10,109,2. 3. 6. 7 (daher auch Ǵuhû Brahmaǵâjâ *angebliche Verfasserin dieses Liedes* nach Anukr.). AV. 5,17,4. 7. 12.

ब्रह्मजार (ब्रह्मन् + जार) m. *der Nebenmann einer Brahmanenfrau* Weber, Râmat. Up. 362.

ब्रह्मजीविन् (ब्रह्मन् + जी°) adj. *vom heiligen Wissen lebend, dasselbe als Lebensunterhalt benutzend* Prakrtas in Mit. ÇKDr.

ब्रह्मजुष्ट (ब्रह्मन् + जुष्ट) adj. *an Gebet —, an Andacht sich freuend* AV. 2,36,2.

ब्रह्मजूत (ब्रह्मन् + जूत) adj. *durch Gebet —, durch Andacht angetrieben, — erregt* RV. 3,34,1. 7,19,11. AV. 6,108,2.

ब्रह्मज्ञ (ब्रह्मन् + ज्ञ) adj. *im Besitz des heiligen Wissens seiend*, als Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7020. Kârttikeja's 3,14638.

ब्रह्मज्ञान (ब्रह्मन् + ज्ञान) n. *der Besitz des heiligen Wissens, der heiligen Schrift* Hariv. 11813. Vorz. d. Oxf. H. 276,*b*,23. Spr. 1313. 1991.

ब्रह्मज्ञानिन् (vom vorherg.) adj. *im Besitz des heiligen Wissens seiend* Çaṅkarânandadîpikâ im ÇKDr.

ब्रह्मज्य (ब्रह्मन् + ज्य) adj. *Brahmanen plagend, — vergewaltigend, — bedrückend* P. 3,2,3, Vârtt., Sch. AV. 5,19,2. 12. 12,5,15. fgg. 13,3,1. TBr. 3,7,9,2.

ब्रह्मज्येय (ब्रह्मन् + ज्येय) n. *das Plagen —, Vergewaltigen der Brahmanen* AV. 12,4,11.

1. ब्रह्मज्येष्ठ (ब्रह्मन् + ज्येष्ठ) m. Brahman's *älterer Bruder* Pañkar. 4,3,45 (°ज्येष्ठ gedr.).

2. ब्रह्मज्येष्ठ (wie eben) adj. *das* Brahman *zum Ersten habend* AV. 19,22;21. TBr. 2,4,2,10.

1. ब्रह्मज्योतिस् (ब्रह्मन् + ज्यो°) n. *der Glanz des* Brahman —, *der Gottheit* Pańkar. 1,1,62. 6,10. 7,42. 84. 8,10. An den drei letzten Stellen ब्रह्म ज्योतिः getrennt geschrieben.

2. ब्रह्मज्योतिस् (wie eben) adj. *den Glanz des* Brahman (*des heiligen Werkes* u. s. w., nach den Comm. *des* Brahman-*Priesters*) *habend* TS. 1,3,2,1. Beiw. Çiva's Çiv.

ब्रह्मणस्पति (ब्र°, gen. von ब्रह्मन्, + पति) m. so v. a. बृहस्पति Naigh. 5,4. Nir. 10,12. ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पते (आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम्) ṚV. 2,23,1. 24,2. 25,1. 7,41,1. 44,1. 97,3. 9. 10,53,9. 173,3. VS. 14,28. 17,52. AV. 6,4,1. 74,1. Çat. Br. 14,4,2,23. इन्द्राब्रह्मणस्पती ṚV. 2,24,12. ब्रह्मवर्चसकामस्तु यजेत ब्रह्मणस्पतिम् (ब्रह्मणः प° Burn.) Bhâg. P. 2,3,2. Âṅgirasa Ind. St. 3,226,b. ब्रह्मणस्पत्नी f.: प्रैतु ब्रह्मणस्पत्नी वेदिं वर्णेन सीदतु TS. 3,5,6,1.

ब्रह्मण्य denom. von ब्रह्मन्; davon partic. ब्रह्मण्यत् *betend, andächtig:* यस्मिन्निन्द्र ब्रह्मणि दधे ब्रह्मण्यतश्च नरः ṚV. 2,19,1. 20,4. 34,11. मर्त्याय ब्रह्मण्यते सुष्वये वरिवो धात् 4,24,2.

ब्रह्मण्य (von ब्रह्मन्) 1) adj. = ब्रह्मणि हितम् P. 5,1,7 nebst Vârtt. 3 und 4. P. 6,4,168, Sch. H. an. 3, 502. Med. j. 95. Halâj. 2, 251. *dem Heiligen zugethan* oder *Brahmanen hold* Sây. 1,2. N. 1,3. 12,33. MBh. 13,2171. R. 2,45,21. Suçr. 2,532,6. Bhâg. P. 1,12,19. परम° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,2. नमः कनकशक्तये ब्रह्मण्याय देवाय देवव्रताय Mṛkkh. 47,20. Kârttikeja MBh. 3,14638. Hariv. 10715. Durgâ MBh. 6,802. °देव (Vishṇu) Hariv. 7363. Bhâg. P. 4,21,37. अ° MBh. 3,13176. दुष्टं क्षत्रं भुवो भारमब्रह्मण्यम् Bhâg. P. 9,15,15. — 2) m. *a) der Planet Saturn* H. ç. 14. H. an. Med. — *b) der indische Maulbeerbaum* AK. 2,4,2,22. Med. *Saccharum Munjia* (मुञ्ज) Roxb. Râgan. im ÇKDr. — Vgl. अ°.

ब्रह्मण्यता (von ब्रह्मण्य) f. *die, Brahmanen erwiesene Huld* MBh. 6, 5227. 13,526. 1850. Bhâg. P. 7,11,22.

ब्रह्मण्यतीर्थ (ब्र° + तीर्थ) m. N. pr. eines Lehrers Hall 205. Verz. d. B. H. No. 620. fg.

ब्रह्मण्यभास्कर (ब्र° + भा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 620. fg.

ब्रह्मण्या (von ब्रह्मण्य) f. *Andacht:* उत ब्रह्मण्या वयं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिवः । विप्रा अतक्ष्म जीवसे ṚV. 8,6,33. — Vgl. सु°.

ब्रह्मण्वत् (von ब्रह्मन्) adv. *wie ein Brahmane* Çat. Br. 1,5,2,11. Kâtj. Çr. 3, 2, 12.

ब्रह्मण्वत् (wie eben) und ब्रह्मण्वत् (TBr.) adj. *von Gebet begleitet, andachtsvoll:* मेधा AV. 6,108,2. 8,10,25. यज्ञ TBr. 2,3,5,1. 3,12,2,4. Ait. Br. 1,13. 29. *heiliges Werk* (zugleich *einen Brahmanen*) *habend:* बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तो ऽसुराः TS. 6,4,10,1. Kâṭh. 27,8. *das Wort* Brahman *enthaltend* Ait. Br. 6, 18. *das* Brahman d. h. *die Priesterschaft bei sich habend, einschliessend, repräsentirend:* Agni Çâṅkh. Br. 19,1. Çr. 9,22,2. Âçv. Çr. 4,1. Bez. von Ishṭakâ TS. 5,7,8,3.

ब्रह्मतर्कस्तव (ब्रह्मन् - तर्क + स्तव) m. Titel einer Vedânta-Schrift Hall 128. °विवरण ebend. Mack. Coll. I, 16.

ब्रह्मता (von ब्रह्मन्) f. *Brahmanenthum* P. 5,1,136, Sch. — Vgl. अ° und ब्रह्मत्व.

ब्रह्मताल (ब्रह्मन् + ताल) m. Bez. *eines best. Tacts* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

ब्रह्मतीर्थ (ब्रह्मन् + तीर्थ) n. 1) N. pr. eines *Wallfahrtsortes* Verz. d. Oxf. H. 66,b,35. 73,a,19; vgl. ब्रह्मणस्तीर्थम् MBh. 3,6083. — 2) *Costus speciosus* oder *arabicus* (पुष्करमूल) Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मतुङ्ग (ब्रह्मन् + तुङ्ग) m. N. pr. eines *Berges* MBh. 7,2830.

1. ब्रह्मतेजस् (ब्रह्मन् + ते°) n. Brahman's *Glanz*, — *Kraft* Kaush. Up. 1,5. Hariv. 12141. Pańkar. 1,4,38. 6,30. 32. Davon adj. °तेजोमय *aus Brahman's Glanz (Kraft) gebildet:* दण्ड M. 7,14. Vishṇu Pańkar. 4,3,78.

2. ब्रह्मतेजस् (wie eben) 1) adj. *den Glanz (die Kraft) des* Brahman (appell.) *habend* AV. 10,5,31. — 2) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5, 18.

ब्रह्मत्व (von ब्रह्मन्) n. P. 5,1,136. 1) *das Amt des* Brahman *oder Oberpriesters* P. 5,1,136, Sch. Ait. Br. 5, 32. Çat. Br. 11, 5, 8, 7. Kâtj. Çr. 2,2,24. 24,4,44. Lâṭj. 2,3,17. 4,12,5. 5,3,14. Gobh. 1,6,19. Hariv. 1334. 11889. Verz. d. Oxf. H. 54,b,10. — 2) *der Stand eines Brahmanen, Brahmanenthum* P. 5,1,136, Sch. R. 1,56,24 (57,24 Gorr.). — 3) *der Stand* Brahman's, *des obersten Gottes* AK. 2,7,51. H. 841. अब्रह्मत्व, केशवत्व, शक्रत्व MBh. 13,1361. Mârk. P. 57,60. Verz. d. Oxf. H. 28,b,25. Pańkar. 1,8,23.

ब्रह्मत्वच् (ब्रह्मन् + त्वच्) *Alstonia scholaris* Nigh. Pr.

ब्रह्मत्वपद्धति (ब्र° + प°) f. *Wegweiser für das Amt eines Oberpriesters*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 394, a, No. 103.

ब्रह्मद (ब्रह्मन् + 1. द) adj. *das heilige Wissen mittheilend*, — *lehrend* M. 2,146. 4,232.

ब्रह्मदण्ड (ब्रह्मन् + द°) 1) m. *a)* Brahman's *Stab*, Bez. *einer mythischen Waffe* MBh. 2,257. 3,16518. 16526. Hariv. 9547 (9548). 12142. R. 1,56,2. 19 (57,5. 18 Gorr.). Unter den Beiww. Çiva's MBh. 13,907. so v. a. *Fluch eines Brahmanen* Râga-Tar. 4,650. 651 (ब्राह्म°). 655. Bhâg. P. 3,15,35. 4,2,27. 13,22. 9,4,14. — *b) eine best. Pflanze*, = ब्रह्मयष्टि Çabdak. bei Wilson. — *c)* Bez. *eines best.* Ketu Varâh. Bṛh. S. 11,15. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = ब्रह्मदण्डी, कण्टपत्रफला Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मदत्त (ब्रह्मन् + दत्त) 1) adj. *a) von* Brahman *gegeben:* इषवः R. 3, 18,38. °वरः स्कन्दः MBh. 3,14619. °वरं सरः 13,7282. — *b) durch das* Brahman *gegeben:* मृत्तिके ब्रह्मदत्तासि काश्यपेनाभिमन्त्रिता Taitt. Âr. 10,1,8. — 2) m. oxyt. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Kaikitâneja Çat. Br. 14,4,2,26. eines Fürsten MBh. 2,331. pl. *seine Nachkommen* 334. N. pr. eines Fürsten der Pańkâla in Kâmpilja R. 1,34,45. fg. (35,44 Gorr.). MBh. 12,5136. fgg. 8603. Hariv. 981. 1039. fgg. 1252. fgg. VP. 452. Bhâg. P. 9,21,25. P. 2,3,9, Sch. der Çâlva Hariv. 15387. fgg. in Vârâṇasî Burn. Intr. 140. Schiefner, Lebensb. 235 (5). Kathâs. 3,27. 19,54. in Kâmpâ Schiefner, Lebensb. 235 (5). in Çrâvastî ebend. 234 (4). in Kusumapura Hiouen-thsang 1,244. — Lalit. ed. Calc. 199,10. N. pr. des 12ten Kakravartin in Bhârata H. 694. N. pr. eines Brahmanen Hariv. 7994. fgg. Pańkat. 264,22. Kathâs. 33,37. eines Kaufmanns 28,115. — Vgl. ब्राह्मदत्तायन.

ब्रह्मदर्भा (ब्रह्मन् + दर्भ) f. *Ligusticum Ajowan* (यवानिका) Roxb. AK. 2,4,5,10. °दर्भ Nigh. Pr.

ब्रह्मदातर् nom. ag. = ब्रह्मद M. 2,146.

ब्रह्मदान (ब्रह्मन् + दान) n. *das Mittheilen des heiligen Wissens* M. 4,233.

ब्रह्मदारु (ब्रह्मन् + दारु) n. *der indische Maulbeerbaum* AK. 2,4,2,22. loc. °दारौ (also m.) Trik. 3,3,394.

ब्रह्मदास (ब्रह्मन् + दास) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 333, *b*, No. 786. eines Fursten am Anfange des 15ten Jahrh. 347, *a*, N.

ब्रह्मदेय (ब्रह्मन् + देय) adj. *nach der bei Brahmanen üblichen* oder *nach* Brahman's *Weise* (ब्राह्मेण विवाहेन; vgl. M. 3, 27) *gegeben werdend* (zur Ehe): यो ब्रह्मदेयां तु ददाति कन्याम् *wer eine Tochter nach* Brahman's *Weise verheirathet* MBh. 3,12729 (= 13,2957). 13,2950 (u. देय 1, *a.* nicht genau übersetzt). ब्रह्मदेयात्मसंतान *der Sohn einer nach Br. Weise verheiratheten Mutter* M. 3,185. Statt dessen ब्रह्मदेयानुसंतान MBh. 13,4296. ब्रह्म वेदः यद्विद्या वा तदेव देयं येषां तेषामनुसंतानः परंपरायामुत्पन्नः स्वयं च ब्रह्मविदध्यापको वा ब्रह्मवेदानुसंतानः Schol. ताः कन्याः प्रददौ दत्तः स्वयं प्राचेतसः प्रभुः । ब्रह्मदेयेन विधिना ब्रह्मप्राप्तेन *nach* Brahman's *Heirathsweise* Hariv. 11836. Statt ब्रह्मदेया MBh. 3, 12729 ed. Bomb. und bei Kull. zu M. 3,185 ब्राह्मदेया, welche Form wohl die richtigere ist.

ब्रह्मदैत्य (ब्रह्मन् + दैत्य) n. *ein in ein Gespenst verwandelter Brahmane* ÇKDr. (इत्यैतिह्यम्).

ब्रह्मद्वार (ब्रह्मन् + द्वार) n. *der Eingang zum* Brahman (n.) Maitrjup. 4,4. 6,28.

ब्रह्मद्विष् (ब्रह्मन् + द्विष्) adj. *feindlich gegen Andacht und heiliges Werk, Religionshasser, gottlos* (von Menschen und Dämonen) ṚV. 2,23, 4. ब्रह्मद्विषे तपुषिं हेतिमस्य 3,30,17. ब्रह्मद्विषः सूर्याद्यावयस्व 5,42,9. 6,52,2. 3. 7,104,2. 8,45,23. 53,1. 10,36,9. अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ 10,125,6. 160,4. 182,3. M. 3,154 (*Brahmanenhasser* nach Kull.). ब्रह्मधर्मद्विष् 41. — Vgl. ब्रह्मविद्विष्.

ब्रह्मधर (ब्रह्मन् + धर) adj. *sich im Besitz des heiligen Wissens befindend* MBh. 13, 3026.

ब्रह्मधातु (ब्रह्मन् + धातु) m. *ein Grundbestandtheil* Brahman's: सूर्यो मही जलं वह्निर्वायुराकाश एव च । दीक्षितो ब्राह्मणश्चन्द्र इत्येते ब्रह्मधातवः (in denen sich Rudra manifestirt) ‖ Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,43. fg.

ब्रह्मध्वज (ब्रह्मन् + ध्वज) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

1. ब्रह्मन् (von 2. बर्ह्) n. Uṇâdis. 4,145. 1) *die als Drang und Fülle des Gemüths auftretende und den Göttern zustrebende Andacht*, überh. *jede fromme Aeusserung beim Gottesdienst:* सोम, ब्र°, ग्रावन्, यज्ञ ṚV. 7,35,7. स्तोम, ब्र° 72,3. 4,22,1. 6,23,1. 5. गिरः, ब्र° 3,51,6. 6,38,3. 4. उप ब्रह्माणि शृणुतं गिरो मे 69,4. 7,83,4. प्र ब्रह्म गायत 8,32,27. ब्रह्मणा वन्दमानः 3,18,3. इमा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत् 1,165,14. तान्वं एना ब्रह्मणा वेदयामसि 4,36,7. मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छ 2,18,7. इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व 7,22,3. ये च पूर्व ऋषयो ये च नूत्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्राः 9. ऋषीणाम् 28,2. 70,5. विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् 3,53,12. ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् 4,16,20. 6,52,2. 7,35,14. 37,4. प्र सम्राजे बृहदर्चा गभीरं ब्रह्म प्रियं वरुणाय 5,85,1. नव्य 6,17,13. 50,6. पूर्व्य 10,13,1. परिवत्सरीण 7,103,8. महद्ब्रह्म वदिष्यति AV. 1,32,1. 12,1,1. ब्र°. कर्मन्. पुरोधा 5,24,1. VS. 4,11. पुनर्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे TS. 1,6,2,1. Bṛhaspati ist ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ṚV. 7,97,3. ज्येष्ठराज् und जनिता ब्रह्मणाम् 2,23,1. 2. Soma ब्रह्मणो गोपाः 6,52,3. — 2) *heiliger Spruch*, namentlich so v. a. *Zauberspruch;* = मन्त्र Cit. beim Schol. zu Prab. 25, Çl. 12. ṚV. 1,162,17. बृहस्पतिरभिनद्ब्रह्मणा वलम् 2,24,3. अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि AV. 2,10,1. 1,23,4. 3,6,8. क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रान् VS. 11,82. तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्यावता 4,37,11. यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनाय कम् 8,2,25. गात्राणि ते ब्रह्मणा कल्पयामि 18,4,52. des Asita, Kaçjapa 1,14,4. des Agastja 2,32,3. ब्रह्मणा नाष्ट्रा रक्षांसि हन्ति Çat. Br. 5,2,4,18. ब्रह्मणा यजमानस्य पशून्यारिददाति 1,7,1,8. 2,6,4,5. 4,5,2,4. 10. (आ मौञ्जीबन्धनात्) नाभिव्याहारयेद्ब्रह्म स्वधानिनयनादृते M. 2,172. Solche Sprüche bilden eine besondere Gattung neben ऋचः, सामानि, यजूंषि AV. 15,6,3. 3,7. 11,8,23. Daher die Benennung Brahmaveda (s. d. W.) für die Sammlung, welche gewöhnlich Atharvaveda heisst. Nach einem Cit. beim Schol. zu Prab. a. O. auch = ओंकार; vgl. एकाक्षरं परं ब्रह्म M. 2,83. ओंकारः प्रणवो ब्रह्म सर्वमन्त्रेषु नायकः VP. 1, N. 1. — 3) *heiliges Wort, Gotteswort*, neben वाच् *dem profanen* Ait. Br. 3,31. 5,15. ब्रह्म गन्धर्वा अवदन्नगायन्देवाः TS. 6,1,6,6. Kâth. 24,1. अथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्ब्रह्म TS. 7,3,1,4. तस्यासत ऋषयः सप्त तीरे वागष्टमी ब्रह्मणा संविदाना Çat. Br. 14,5,2,4. 5. 1,5,4,6. 2,1,4,10. साष्टाक्षरा गायत्री ब्रह्म 8,5,3,7. एतद्वै देवानां परमं गुह्यं ब्रह्म यच्चतुर्होतारः TBr. 2,2,1,4. *heiliger Text:* तत्र ब्रह्मेतिहासमिश्रम् Nir. 4,6. = वेद AK. 3,4,18,117. H. an. 2,276. Med. n. 96. Halâj. 5,82. Cit. beim Schol. zu Prab. 25, Çl. 12. ब्रह्मणश्चैव धारणात् M. 1,93. 2,116. 144. ब्रह्मणो ग्रहणम् 173. ब्रह्माधीत्य 4,99. ब्रह्म (= ब्राह्मणम् Kull.) छन्दस्कृतं (= मन्त्रजातम्) चैव 100. त्र्यहं न कीर्तयेद्ब्रह्म 110. 111. ब्रह्मैवाभ्यसते 149. 11,84. 97. रहस्यं ब्रह्मसंमितम् Sûrjas. 14,27. Mârk. P. 112,10. ब्रह्मणि so v. a. वेदे Vop. 26,220. — 4) *heilige Weisheit, Theologie, Theosophie; die theoretische Seite* neben तपस् *der practischen;* von den Comm. öfters erläutert als ब्रह्म त्रयीरूपम्. AV. 10,10,33. ब्रह्म च तपश्च सप्तऋषय उप जीवन्ति 8,10,25. ब्रह्मणा तपसा श्रमेण 6,133,3. 15,1,3. तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत्केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् 11,5,10. Ait. Br. 3,6. (प्रजापतिः) ब्रह्मैव प्रथममसृजत त्रयीमेव विद्याम् Çat. Br. 6,6,1,8. 10. अग्निवायुरविभ्यस्तु त्रयं ब्रह्म सनातनम् । दुदोह यज्ञसिद्ध्यर्थमृग्यजुःसामलक्षणम् ‖ M. 1,23. ब्रह्मतपोयोगात् R. 1,60,20. ततो ब्रह्म च वेदाश्च सत्यं च वरयन्तु माम् R. Gorr. 1,67,13. असंमोह इति प्राहुर्ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः 15. = ज्ञान H. an. Cit. beim Schol. zu Prab. 25, Çl. 12. — 5) *heiliges Leben*, insbes. *Keuschheit* (vgl. ब्रह्मचर्य): भगवान्काश्यपः शाश्वते ब्रह्मणि स्थित (वर्तते v. l.) इति प्रकाशम् । इयं च वः सखी तदात्मजेति कथमेतत् Çâk. 14,12. fg. अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्माकिंचनता यमाः H. 81. = तपस् *Kasteiung* AK. H. an. Med. — 6) *das* Brahman, *der höchste Gegenstand der Theosophie, der unpersönlich gedachte Gott, das Absolutum.* Zur Unterscheidung von den übrigen Bedeutungen mit den Beisätzen: ज्येष्ठ AV. 11,5,5. 23. यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते 10,7,24. Çat. Br. 10,3,5,10. प्रथमज 6,1,1,10. 8,6,1,5. स्वयंभु 10,6,5,9. 13,7,1,1. 14,5,5,22. Taitt. Ar. 2,9,1. 10,15. पर M. 2,82. fg. 6,85. द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये शब्दब्रह्म परं च यत् ‖ शब्दब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति Maitrjup. 6,22 = MBh. 12,8540. fg. द्वे वाव ब्रह्मणो रूपे मूर्तं चामूर्तं चाथ यन्मूर्तं तदसत्यं यदमूर्तं तत्सत्यं यद्ब्रह्म (so ist zu lesen) तज्ज्योतिः Maitrjup. 6,3. वासुदेवः परं ब्रह्म Sûrjas. 12,12. ब्रह्माभ्येति परं पदम् M. 12,126. प-

तर Spr. 1412. परम Sûrjas. 14,22. Sâh. D. 63,16. सनातन M. 6,79. शाश्वत 12,123. महत् Bhag. 14,3.4. Obgleich n., doch mit einem m. construirt AV. 10,7,32. 34. यो भूतं च भव्यं च सर्वं यश्चाधितिष्ठति। स्वर्यस्य च केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः 8,1. — ब्रह्मचारी जनयन्ब्रह्मापो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विराजम् 11,5,7. 22. ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद्विभर्ति तस्मिन्देवा अधि विश्वे समोताः 24. VS. 19,31. 41. TBr. 2,1,10,3. देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त TS. 3,5,2,2. ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत 5,2,2,1. ब्रह्म देवानां श्रेष्ठं ब्रह्मणा द्यावापृथिवी विष्टब्धे Çat. Br. 8,4,1,3. 11,2, 3,1. सर्वं वै ब्रह्म प्रजापतिः 7,3,1,42. 6,1,1,8. 13,6,2,8. 14,5,1,1. मर्त्यो ऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुते 7,2,9. ब्रह्मणः सायुज्यं सलोकतां जयति 11,4,4,1. fgg. Taitt. Âr. 2,9,2. 14,3. M. 6,81. Bhag. 4,24. Vedântas. (Allah.) No. 10. 18. das Brahman wohnt auch in der menschlichen Seele: ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् AV. 10,7,17. तस्माद्वै विद्वान्पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते 11,8,32. पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते 10,2,28. fgg. = तत्त्व AK. Med. = आत्मन् AK. 3,4,18,112. = अध्यात्म H. an. Halâj. 5,82. = प्रधान Cit. beim Schol. zu Prab. a. a. O. = क्षेत्रज्ञ ebend. = मोक्ष *die Erlösung von den Banden der Existenz* (vgl. Stellen wie परं ब्रह्माभ्येति) ebend. H. 74. Halâj. 1,124. — 7) *der Stand, welcher Inhaber und Pfleger des heiligen Wissens ist; die Theologie* so v. a. *die Theologen, Klerisei, Brahmanenschaft:* ब्र°, क्षत्र AV. 2,15,4. 9,7,9. 12,5,8. 15,10,3. 4. VS. 6,3. 7,21. 10,10. 20,25. 30,5. Ait. Br. 3,11. 7,19. 21. TS. 3,3,1,1. Çat. Br. 1,2,1,7. 3,5,5. 2,1,4,22. 6,6,3,14. 4,18. 13,1,5,3. विशां राजा ब्रह्मणा दृधि गोप्ता Lâtj. 3,10,5. 9. Kathop. 2,25. ब्रह्मैव संनियन्तृ स्यात्क्षत्रं हि ब्रह्मसंभवम् M. 9,320. ब्रह्मतः क्षत्रम् 321. नाब्रह्म क्षत्रमृध्नोति नाक्षत्रं ब्रह्म वर्धते 322. *ein Mitglied der Brahmanenschaft, ein Brahmane:* तस्य क्षेत्रे ब्रह्म जज्ञे Bhâg. P. 9, 17,11. क्षत्राद्ब्रह्म व्यवर्तत 21,19. — Nach Naigh. 2,7 = अन्न *Speise*, nach 10 = धन *Reichthum.*

2. ब्रह्मन् (wie eben) m. 1) *Beter, Andächtiger* und dann *Beter von Beruf* d. h. *Priester, Brahmane* (AK. 3,4,18,117. H. an. 2,276. Med. n. 96. fg. Halâj. 5,82); auch *Kenner der heiligen Sprüche (Zaubersprüche), des heiligen Wissens* überh. Nir. 1,8. गायत्रिणः, अर्किणः, ब्रह्माणः RV. 1,10,1. ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्यृग्भिः साम्ना यजुर्विदः AV. 12,1,38. RV. 1, 80,1. यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत् 101,5. यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद्ब्रह्मणि राजनि वा 108,7. 158,6. 164,35. 2,1,3. 12,6. 39,1. 4,9,4. 5, 31,4. 32,12. 40,8. ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखायमृग्मियम् (हुवे) 6, 45,7. 8,32,6. 53,7. ब्रह्मेव तन्द्रयुः 81,30. 85,5. इन्द्रो ब्रह्मेन्द्र ऋषिः 16, 7. यो यज्ञाति यजात इत्सुनवच्च पचाति च। ब्रह्मेदिन्द्रस्य चाकनत् 31,1. 66,5. Brhaspati heisst ब्रह्मा देवानाम् RV. 10,141,3, worunter nach späterer Auffassung die Bed. 2. verstanden wird. Çat. Br. 1,7,4,21. 4, 6,6,6. 9,2,3,5. Kâtj. Çr. 2,1,19. Kauç. 3. VS. 2,12. यस्मिन्ब्रह्मा राजनि पूर्व एति RV. 4,50,8. 9. 7,33,11. तक्षा रिष्टं रुतं भिषग्ब्रह्मा सुन्वन्तमिच्छति 9,112,1. 113,6. 10,52,2. सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति कश्चन 85,3. 16. 34. 35. वदन्ब्रह्मावदतो वनीयान् 117,7. स ब्रह्मा वेदिता स्यात् AV. 10,7,24. 1,3. 4,30. 33. 2,7,2. 4,35,1. 2. 5,8,5. 17,8. 18, 7. 19,8. 6,122,5. 8,9,3. 11,1,25. Ait. Br. 5,3. TS. 4,1,2,1. Çat. Br. 11, 4,1,2. 6,2,10. Pańkav. Br. 8,6,8. Çâńkh. Çr. 14,16,8. ब्रह्मराजन्यौ VS. 26,2. AV. 19,32,8. ब्रह्मक्षत्रियविड्योनि M. 1,80. MBh. 1,6337. Spr. 4639. Brahma-P. in LA. 55,20. vom Monde (nach dem Comm.) VS. 23,13. चन्द्रमा वै ब्रह्मा Çat. Br. 12,1,1,2. — 2) *Kenner des heiligen Wissens* im engern Sinne: *derjenige Hauptpriester, welcher die Leitung des Opfers hat und die drei* Veda *kennen soll.* Seine Genossen sind: Brâhmaṇâkkhaṁsin, Âgnîdhra und Potar. Müller, SL. 447. fg. 469. H. an. Med. Von älteren Stellen kann man hierzu vergleichen RV. 2,1,2. 9, 96,6. 10,71,11. 107,6. AV. 18,4,15. 20,2,3. — Ait. Br. 5,24. 33. fg. 7, 1. 16. 26. 8,9. Çat. Br. 1,1,1,15. 7,4,18. 19. 21. 5,1,5,1. 5,5,16. 6,2,2, 40. 12,8,2,23. 13,2,6,9. 14,6,1,7. TS. 1,8,9,1. 2,3,11,4. 3,5,2,1. Âçv. Çr. 1,12. 9,4. ब्रह्माणमेव प्रथमं वृणीते Gṛhj. 1,23,3. 4,8,15. Kâtj. Çr. 3,5,6. 5,8,24. 14,4,17. ब्रह्मैवैकः ऋत्विक्पाकयज्ञेषु स्वयं होता भवति Gobh. 1,9,7. P. 5,1,136. M. 8,209. Hariv. 11360. Suçr. 1,123,12. VP. 276. — 3) = ब्राह्मणाच्छंसिन् Çat. Br. 4,6,6,5. Çâńkh. Çr. 16,21,5. Kâtj. Çr. 9,8, 11. 11,8. — 4) Brahman (der), *das persönlich gedachte* Brahman (s. 1. ब्रह्मन् 6.); im System *Schöpfer der Welt* und *oberster Gott des indischen Pantheon's;* als Product der Abstraction ist er kein Volksgott und hat keinen Cult. AK. 1,1,1,11. 3,4,18,117. Trik. 1,1,25. H. 212. H. an. Med. Halâj. 1,6. 5,61. 82. Cit. beim Schol. zu Prab. 25, Çl. 12. In alten Büchern nicht bekannt; an manchen Stellen, wo die Comm. m. annehmen, als n. zu fassen. TBr. 2,7,17,1 (Comm.). ब्रह्मणो ऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु Taitt. Âr. 10,17. Agni, Brahman, Vishṇu. Rudra 35. 80. Âçv. Gṛhj. 1,2,6. प्रजापतिर्ब्रह्मा वेदा देवाः 3,4,1. Çâńkh. Gṛhj. 4,9. ब्रह्मा वै गार्हपत्ये स्यादाहवनीये तथा। विष्णुराहवनीये तु अग्निहोत्रे त्रयो ऽग्नयः Gṛhjasaṁgr. 1,8. Lehrer des Pragâpati Khând. Up. 8,15. तस्मिन् (अण्डे) जज्ञे स्वयं ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः M. 1,9. 2,225. ब्रह्मणः सद्म शाश्वतम् 244. 3,89. ब्रह्मणस्तां सभां विदुः 8,11. 12,50. लोककर्तृ R. 1,2,26. 14,5. 12. 37,4. अव्यक्तप्रभवो ब्रह्मा शाश्वतो नित्य अव्ययः। तस्मान्मरीचिः संजज्ञे 70,19. 6,74,35. Sûrjas. 1,1. 12,20. 22. 33. Spr. 1994. fg. द्विकर्णस्य तु मन्त्रस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति 3061. 3271. ब्रह्मा कमण्डलुकरश्चतुर्मुखः पङ्कजासनस्थश्च Varâh. Bṛh. S. 58,41 in Verz. d. B. H. 246. Brahma-P. in LA. 53,12. Verz. d. Oxf. H. 31,a,4. 6. 87,b, 32. 97,b,38. Kathâs. 1,30. नाभीह्रदाम्बुजादासीद्ब्रह्मा विश्वसृजां पतिः Bhâg. P. 1,3,2. Burn. Intr. 131. अनेकब्रह्मशतसहस्र Lalit. ed. Calc. 33, 16. सप्त ब्रह्माणः sind die 7 Pragâpati (Marîki, Atri, Añgiras, Pulastja, Pulaha, Kratu und Vasishṭha) Hariv. 42. ब्रह्मप्रजापती P. 6,3,26, Vârtt. 2. gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. Kauç. 139. Lâtj. 10,13,8. ब्रह्मा सहां पतिः (सहपतिः) Burn. Intr. 610. Lot. de la b. l. 3. Lalit. ed. Calc. 49,5. — 5) so v. a. ब्रह्मण आयुः Brahman's *Lebenszeit:* कुम्भीपाके तप्ततैले तिष्ठन्ति ब्रह्मणः शतम् Pańkar. 2,6,9. — 6) *die Sonne* H. ç. 8. — 7) Bein. Çiva's Cit. beim Schol. zu Prab. a. a. O. — 8) angeblich so v. a. Veda (vgl. 1. ब्रह्मन् 3.): अस्तु मे ब्रह्माभिगुप्तः Pâr. Gṛhj. 3,3. — 9) Synonym von बुद्धि *Intellect* Tattvas. 8. Cit. beim Schol. zu Prab. a. a. O. — 10) N. eines Sterns, *δ aurigae* Sûrjas. 13,9. — 11) Bez. *eines best.* Joga H. an. Med. — 12) N. pr. des Dieners des 10ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 42. — 13) N. pr. eines Zauberers Râga-Tar. 3,456. 475. fg. — In H. an. und im Cit. beim Schol. zu Prab. 25, Çl. 12 werden m. und n. nicht unterschieden, indem alle Bedeutungen dem n. zugetheilt werden, was wohl nur eine Nachlässigkeit ist. — Vgl. अ°, अग्नेः°, तुवि°, सु°.

ब्रह्मनदी (2. ब्रह्मन् + न°) f. Brahman's *Fluss*, Bein. der Sarasvatî

Bhâg. P. 1,7,2. 9,16,23.

ब्रह्मनाभ (2. ब्रह्मन् + नाभ = नाभि) m. Bein. Vishṇu's H. ç. 72. Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्मनाल (2. ब्रह्मन् + नाल) n. N. eines heiligen Badeplatzes in Benares Kâçîkh. im ÇKDr.

ब्रह्मनिरुक्त (1. ब्रह्मन् + नि°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 270, b, 48.

ब्रह्मनिर्वाण (1. ब्रह्मन् + नि°) n. *das Erlöschen im* Brahman, *das Eingehen in das* Brahman Bhag. 2,72. 5,24. Bhâg. P. 4,6,39.

ब्रह्मनिष्ठ 1) adj. s. u. निष्ठ 1, c. — 2) m. *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मनीड (1. ब्रह्मन् + नीड) n. *der Ruheplatz des* Brahman, — *des Heiligen* Maitrjup. 6,15.

ब्रह्मनुत्त (1. ब्रह्मन् + नुत्त) adj. *durch einen heiligen Spruch vertrieben* AV. 10,1,13.

ब्रह्मपति m. so v. a. ब्रह्मणस्पति Çat. Br. 11,4,3,13. Kâtj. Çr. 5,13,1.

ब्रह्मपत्त्र (2. ब्रह्मन् + पत्त्र) n. Brahman's *Blatt* so v. a. *das Blatt der Butea frondosa* (पलाश) Pâdmottarakh. im ÇKDr. — Vgl. ब्रह्मपादप.

ब्रह्मपथ (ब्रह्मन् + पथ) m. *der Weg zum* Brahman (n.) *oder zum Gotte* Brahman (m.) Khând. Up. 4,15,6. Maitrjup. 6,30. Bhâg. P. 2,2,24. °कोविद् Vjutp. 82.

ब्रह्मपद (ब्रह्मन् + पद) m. Brahman's *Stätte* Maitrjup. 6,30. Spr. 4707.

ब्रह्मपन्नग (ब्रह्मन् + प°) m. N. pr. eines Marut's Hariv. 11547. ब्र-ह्मपन्नग die neuere Ausg. und Langlois.

ब्रह्मपरिषद्य s. ब्रह्मपार्षद्य.

ब्रह्मपर्णी (2. ब्रह्मन् + पर्ण) f. = पृश्निपर्णी *Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मपर्वत n. Brahman's *Berg* (पर्वत), N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 149, a, 12.

ब्रह्मपलाश (ब्रह्मन् + प°) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,277. fg. ब्राह्म° Müller, SL. 375.

ब्रह्मपवित्र (2. ब्रह्मन् + प°) m. Kuça-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मपादप m. Brahman's *Baum* (पादप), N. *der Butea frondosa* (पलाश) H. 1136.

ब्रह्मपार्षद्य (2. ब्रह्मन् + पा°) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten (Brahman's *Gefolge*) Lalit. ed. Calc. 171, 1. °परिषद्य Vjutp. 82. Burn. Intr. 608. fg.

ब्रह्मपाश m. Brahman's *Schlinge* (पाश), Bez. einer mythischen Waffe R. 1,56,8.

ब्रह्मपितर् m. Brahman's *Vater* (पितर्): Vishṇu Pańkar. 4,3,34.

ब्रह्मपिशाच m. = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मपुत्र (2. ब्रह्मन् + पुत्र) 1) m. a) oxyt. *Priestersohn, Brahmanensohn* RV. 2,43,2. Çat. Br. 11,4,1,2. 9. Âçv. Çr. 2,18. — b) *ein Sohn* Brahman's Pańkar. 1,13,33. Sanatkumâra 4,4,2. मनु Hariv. 12430. Mârk. P. 94,11. वसिष्ठ R. 1,65,22. नारद VP. in Z. d. d. m. G. 6,92. Pańkar. 1,7,6. 71. — c) N. pr. eines Flusses Med. r. 286. Verz. d. Oxf. H. No. 158. LIA. 1,64. 555, N. eines Sees Verz. d. Oxf. H. 148, b, 14. 149, b, 1. eines heiligen Gebietes (क्षेत्र) Med. — d) *ein best. vegetabilisches Gift* AK. 1,2,1,11. H. 1196. Halâj. 3,24. Vgl. Jâǵń. 2,110: सं विष ब्रह्मणः पुत्रः सत्यधर्मे व्यवस्थितः. — 2) f. ई a) Bein. des Flusses Sarasvatî (vgl. ब्रह्मनदी) H. 1085. — b) *eine best. essbare Wurzel*, = वाराही Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मपुर (2. ब्रह्मन् + पुर) 1) n. Brahman's *Burg*: a) im Himmel MBh. 12,6637 (Schol.: ब्रह्मैव पुरं ब्रह्मपुरम्). मृतो ब्रह्मपुरं व्रजेत् Verz. d. Oxf. H. 65, b, 16. — b) N. pr. einer Stadt auf der Erde Varâh. Bṛh. S. 14,30. Verz. d. Oxf. H. 83, b, 39. कालिन्दीकूले 132, b, 10. दक्षिणस्यां दिशि ब्रह्मपुराभिधेयं नाम नगरं पुरासीत् 153, a, 6. श्रीपर्वतमध्ये Hit. 59,13. 123,15. N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang I, 231. — c) Bez. *des Herzens* Muṇḍ. Up. 2,2,7. *des Körpers* Khând. Up. 8,1,1. — 2) f. ई a) Brahman's *Burg* im Himmel Gâjatrîvjâkhjâ im ÇKDr. — b) N. pr. einer Stadt Râǵa-Tar. 8,2422. 2424. Bein. der Stadt Benares Prab. 25,11. — c) N. pr. eines Berggipfels im Himâlaja LIA. I, 49, N. 1.

ब्रह्मपुरक m. N. pr. eines Volkes (vgl. ब्रह्मपुर 1, b.) Mârk. P. 58,50.

ब्रह्मपुराण (2. ब्रह्मन् + पु°) n. Titel eines Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 17, b (No. 63). 113, b, 30. 270, b, 19. 278, b, 43.

ब्रह्मपुरुष (2. ब्रह्मन् + पु°) m. 1) *Diener des* Brahman-*Priesters* Schol. zu Kâtj. Çr. 7,6,5. — 2) *Diener* Brahman's (des Gottes) Âçv. Gṛhj. 4,2,6. ते वा एते पञ्च (die fünf Winde des Körpers) ब्रह्मपुरुषाः स्वर्गस्य लोकस्य द्वारपाः Khând. Up. 3,13,6. — 3) = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मपुरोगव (1. ब्रह्मन् + पु°) adj. *dem das Heilige vorangeht* Çat. Br. 13,8,4,1.

ब्रह्मपुरोहित (ब्रह्मन् + पु°) 1) adj. (ब्र°) *das* Brahman (*die Priesterschaft*) *zum* Purohita *habend* Çat. Br. 12,8,3,29. Kâṭh. 19,10. 27,1. — 2) m. pl. Brahman's (des Gottes) *Hauspriester*, Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten Vjutp. 82. Burn. Intr. 202. 608. fg. Lalit. ed. Calc. 170, 1 v. u. 354, 2.

ब्रह्मपुष्प m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 59, 2 wohl fehlerhaft für ब्रा° (patron. von ब्रह्मपुष्प).

ब्रह्मपूत (1. ब्रह्मन् + पूत) adj. *durch Andacht geklärt*: यज्ञ AV. 13,1,36. 43.

ब्रह्मप्रसूत (1. ब्रह्मन् + प्र°) adj. *durch das* Brahman *gefördert* Çat. Br. 4,1,4,6. 4,2,12. 5,4,4,9.

ब्रह्मप्रिय (1. ब्रह्मन् + प्रिय) adj. *Andacht liebend* MBh. 3,14635.

ब्रह्मप्री (1. ब्रह्मन् + 2. प्री) adj. dass. RV. 1,83,2. 152,6.

ब्रह्मबन्धव (von 1. ब्रह्मन् + बन्धु) wohl n. *Stand oder Beschäftigung eines Priestergenossen* Ait. Br. 7,29. Man hätte ब्राह्म° erwartet.

ब्रह्मबन्धु (1. ब्रह्मन् + ब°) m. *Priestergeselle* (verächtlich), *ein unwürdiges Mitglied der Priesterschaft, ein Brahmane dem blossen Namen nach* AK. 3,4,12,106. H. 855. an. 4,153. Med. dh. 47. Halâj. 2,250. Ait. Br. 7,27. Khând. Up. 6,1,1. Çâṅkh. Çr. 16,29,9. Kâtj. Çr. 22,4,22. Lâṭj. 8,6,28. MBh. 3,13356. 4,2200. 7,5191. 8,2686. 12,2872. 2908. राजन्य, ब्रह्मबन्धु, काण्डपृष्ठ, श्रोत्रिय 13,1906. Kathâs. 49,109. Bhâg. P. 1,7,16. 35. 4,7,13. 8,21,10. Mârk. P. 75,59. fg. fem. Gobh. 2,6,8. °बन्धू P. 4,1,66, Sch. 6,1,175, Sch. Nach Sâj. zu Ait. Br. 1,16 *derjenige Brahmane, welcher vor Sonnenaufgang und Sonnenuntergang nicht die* Saṃdhjâ *vollzieht*. Davon nom. abstr. ब्रह्मबन्धुता MBh. 13,1905.

ब्रह्मबल (ब्रह्मन् + बल) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55, b, 31.

ब्रह्मबलि (1. ब्रह्मन् + ब°) m. N. pr. eines Lehrers VP. 282.

ब्रह्मबिन्दु (1. ब्रह्मन् + बि°) m. 1) *ein beim Lesen der heiligen Schrift zum Munde hinausfahrender Speicheltropfen* AK. 2,7,38. H. 839. — 2)

*der Tropfen* (Anusvâra) *des* Brahman, Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302. 2,59. Verz. d. Oxf. H. 394,*b*,47.

ब्रह्मबिलेय (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 57, 10 v. u. (°बिलेय).

ब्रह्मबीज (1. ब्रह्मन् + बीज) 1) n. *der Same des heiligen Wissens*, Bez. *der Silbe* om Bhâg. P. 2,1,17. — 2) *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मबोध्या (ब्रह्मन् + बो°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,337 (VP. 184). ब्रह्मवेध्या ed. Bomb.

ब्रह्मब्रुवाण (2. ब्रह्मन् + ब्रु°, partic. praes. med. von ब्रू) adj. *sich für einen Brahmanen ausgebend* MBh. 5,2427. — Vgl. ब्रुव.

ब्रह्मभद्रा (ब्रह्मन् + भ°) f. *eine best. Pflanze*, = त्रायमाणा Nigh. Pr.

ब्रह्मभवन (2. ब्रह्मन् + भ°) n. Brahman's *Wohnstätte* MBh. 3,15472.

ब्रह्मभाग (ब्रह्मन् + भाग) 1) m. *Priestertheil*, Brahman-*Theil* AV. 14, 2,42. Çat. Br. 4,7,4,18. 11,4,1,11. TBr. 3,3,8,9. Çâñkh. Çr. 4,12,9. 4,7, 19. Lâṭj. 4,11,17. — 2) *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मभाव (1. ब्रह्मन् + भाव) m. *das Eingehen in's* Brahman Schol. zu MBh. 12,8751.

ब्रह्मभावन (1. ब्रह्मन् + भा°) adj. *das heilige Wissen zur Erscheinung bringend*, = *lehrend* Bhâg. P. 3,24,4.

ब्रह्मभिद् (1. ब्रह्मन् + भिद्) adj. *das* Brahman *theilend, aus dem einigen* Br. *viele machend* Prab. 18,8.

ब्रह्मभुवन (2. ब्रह्मन् + भु°) n. Brahman's *Welt* Bhag. 8,16.

ब्रह्मभूत (1. ब्रह्मन् + भूत) adj. *zu* Brahman *geworden, in's* Brahman *eingegangen* M. 5,93. MBh. 1,14. *condition* (!) *of Brahma* VP. 155.

ब्रह्मभूति (ब्रह्मन् + भू°) f. *Zwielicht* Çabdar. im ÇKDr.

ब्रह्मभूमिजा (ब्रह्मन् - भू° + जा) f. *eine best. Pflanze* (*in* Brahman's *Lande entstanden*), = सैंहली Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मभूय (ब्रह्मन् + भूय) n. P. 3,1,107, Sch. Vop. 26,23. 1) *das Werden zu* Brahman, *das Eingehen in's* Brahman AK. 2,7,51. H. 841. M. 1, 98. 12,102. Bhag. 14,26. Ind. St. 2,76. 3,282. — 2) *Brahmanenthum* Bhâg. P. 9,2,17.

ब्रह्मभूयंस् (1. ब्रह्मन् + भू°) 1) adj. *zu* Brahman *werdend, in's* Brahman *eingehend*: °भूयान्याविश्यासि MBh. 12,9064. — 2) n. *das Eingehen in's* Brahman: स प्रेत्य कल्पेत ब्रह्मभूयसे MBh. 12,8751.

ब्रह्मभूयत्व n. = ब्रह्मभूय 1. MBh. 13,3080. nach dem Schol. = ब्रह्मभूय 2.

ब्रह्ममङ्गलदेवता (ब्रह्मन् + म° - दे°) f. Bein. der Lakshmî Verz. d. Oxf. H. 183,*b*,3 v. u.

ब्रह्ममठ (2. ब्रह्मन् + मठ) m. Brahman's (N. pr. eines Mannes) *Collegium*; N. eines Collegiums in Kâçmîra Râǵa-Tar. 3,476.

ब्रह्ममण्डूकी (ब्रह्मन् + म°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Nigh. Pr. °माण्डूकी Schol. zu Kâtj. Çr. 25,7,17. ÇKDr. u. ब्राह्मी.

ब्रह्ममति (2. ब्रह्मन् + म°) m. N. pr. eines Teufels Lalit. ed. Calc. 395,3.

ब्रह्ममय (von 1. ब्रह्मन्) adj. f. ई *aus dem* Brahman *bestehend, daraus gebildet* Ait. Br. 1,22. 2,40. Kaush. Up. 1,7. MBh. 5,2412. 12,4582. 6811. 14,1181. fg. 1428. fg. Hariv. 11588. 11806. Kumâras. 5,30. Bhâg. P. 4,9,3. 15,16. 9,10,2. Verz. d. Oxf. H. No. 123.

ब्रह्ममह (2. ब्रह्मन् + मह) m. *ein Fest zu Ehren der Brahmanen* MBh. 1,6314.

ब्रह्ममाण्डूकी s. ब्रह्ममण्डूकी.

ब्रह्ममित्र (ब्रह्मन् + मित्र) 1) adj. Brahman *zum Freunde* — *oder die Brahmanen zu Freunden habend*. — 2) m. oxyt. N. pr. P. 6,2,165, Sch. eines Muni Mârk. P. 63,26. fgg.

ब्रह्ममीमांसा (1. ब्रह्मन् + मी°) f. *die Untersuchung des* Brahman, so v. a. Çârîrakamîmâṁsâ, Uttaramîmâṁsâ, Vedânta Hall 86. Muir, ST. III, 217. °भाष्यकार (Çaṁkarâkârja) Verz. d. Oxf. H. No. 170. °भाष्यविवरण 622 (246,*b*).

ब्रह्ममूर्धभृत् (2. ब्रह्मन् - मूर्धन् + भृत्) adj. Brahman's *Kopf tragend*, m. Bein. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्ममेखल (2. ब्रह्मन् + मेखला) m. *Saccharum Munjia* (मुञ्ज) *Roxb.*, *woraus Brahmanengürtel gemacht werden*, ÇKDr.

ब्रह्ममेध्या (ब्रह्मन् + मे°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,339 (VP. 184).

ब्रह्मयज्ञ (1. ब्रह्मन् + यज्ञ) m. *Andachtsopfer d. i. Hersagung eines heiligen Textes, heiliges Studium* AK. 2,7,14. H. 821. Çat. Br. 11,5,6,1. 3. यत्स्वाध्यायमधीते स °यज्ञः Âçv. Gṛhj. 3,1,3. ब्रह्मयज्ञो वा एष यत्पूर्वेषां चयनम् Maitrsup. 1,1. Müller, SL. 350. 458. Schol. zu AV. Prât. 4,107. अध्यापनं °यज्ञः M. 3,70 (Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,42). Hariv. 11695 (vgl. 11806). Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,19. 26. 85,*a*,39. 265,*a*,4. 276,*b*,23. Neben जप Mahîdh. zu VS. 32,3. °संहिता Schol. zu VS. Prât. 4,175. ब्रह्मयज्ञादिविधि Verz. d. B. H. No. 135. — Vgl. ब्रह्मसत्त्र.

ब्रह्मयशस् (1. ब्रह्मन् + य°) n. *die Herrlichkeit des* Brahman Kaush. Up. 1,5.

ब्रह्मयशस (wie eben) n. dass.: °सं वा एतानि सामानि Pañkav. Br. 15,5,26.

ब्रह्मयशसिन् (vom vorherg.) adj. *durch Heiligkeit berühmt* Ait. Br. 4, 11. Pañkav. Br. 15,5,26.

ब्रह्मयष्टि (ब्रह्मन् + य°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* (भार्गी) Çabdar. im ÇKDr. *Ligusticum Ajowan* Wilson nach ders. Aut.

ब्रह्मयाग m. wohl = ब्रह्मयज्ञ Verz. d. B. H. No. 365 (21).

ब्रह्मयातु (ब्रह्मन् + यातु) m. Bez. *eines best.* Jâtu Kâth. 37,14. — Vgl. देवयातु.

ब्रह्मयामल (ब्रह्मन् + या°) N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,6 (ब्रह्मडामल). 95,*a*,43. 98,*b* (No. 152). 101,*b*,39. 252,*a*,13. 278,*b*,43.

ब्रह्मयुग (ब्रह्मन् + युग) n. *das Zeitalter der Priesterschaft* (neben क्षत्रस्य युगम्) Hariv. 11808.

ब्रह्मयुज् (1. ब्रह्मन् + युज्) adj. *durch Andacht geschirrt* d. h. *auf Bitten der Menschen den Gott herbeifahrend*: die Rosse Indra's RV. 1,177, 2. ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मि हरी 3,35,4. 8,1,24. 2,27. 17,2.

ब्रह्मयोग (1. ब्रह्मन् + योग) m. *Anwendung der Andacht* oder *verbindende Wirkung der Andacht* AV. 10,5,1.

ब्रह्मयोनि (ब्रह्मन् + यो°) 1) f. *die Heimath des* Brahman Taitt. Âr. 10,80. °स्थ (ब्राह्मण) M. 10,74. — 2) adj. *im* Brahman *die Heimath habend* Çâñkh. Gṛhj. 6,1. ग्रानन्द Ind. St. 4,98. *von* Brahman *stammend* Ragh. 1,64. Mârk. P. 23,30. — 3) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3, 7010. °योनी Vâmana-P. 38 im ÇKDr. °योनि N. pr. eines Berges, = ब्रह्मगिरि Çabdar. im ÇKDr.

ब्रह्मरक्षस् (2. ब्रह्मन् + र°) n. Bez. *einer Art böser Dämonen* MBh. 13, 5446. Kathâs. 34,251. — Vgl. ब्रह्मराक्षस.

ब्रह्मरथ (2. ब्रह्मन् + रथ) m. *ein Brahmanen-Wagen, Karren* R. Gorr.

1,34,16. 51,4.

ब्रह्मरन्ध्र (ब्रह्मन् + र°) n. *eine auf dem Scheitel angenommene Oeffnung, durch welche die Seele nach dem Tode entfliehen soll*, Molesw. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,27. 149,*b*,41. 230,*b*,45. 235,*a*,17. 237,*a*,2.

ब्रह्मरस (1. ब्रह्मन् + रस) m. *der Geschmack des* Brahman Kaush. Up. 1, 5.

ब्रह्मराक्षस 1) m. *a*) = ब्रह्मरक्षस् *eine Art böser Dämonen* Vjutp. 116. M. 12, 60. Jâǵń. 3, 212. MBh. 2, 508. 13, 4383. 5445. 6744. R. 1, 11, 16 (21 Gorr.). Kathâs. 12, 49. 32, 25. 33. Pańkat. 182, 19. Çârṅg. Saṃh. 1, 7, 30. — *b*) *eine best. Pflanze*, vulgo ब्रोग्रेक्षिडा Nigh. Pr. — 2) f. ई Bez. einer der neun Samidh Gṛhjasaṃgr. 1, 27.

ब्रह्मराज (ब्रह्मन् + राज) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 166. eines Fürsten LIA. II, 410.

ब्रह्मरात (ब्रह्मन् + रात) m. Bein. Çuka's (*von* Brahman *gegeben*) Bhâg. P. 1,9,8. 2,8,27. N. des Vaters des Jâǵńavalkja VP. bei Muir, ST. III, 31.

ब्रह्मराति m. patron. Jâǵńavalkja's Verz. d. Oxf. H. 35, *a*, 28 (ब्रा° bei Muir, ST. III, 34, 9). 262, *a*, 1 v. u. Falsche Form für ब्राह्मराति; vgl. ब्रह्मरात्रि.

ब्रह्मरात्र (ब्रह्मन् + रात्र) m. Brahman's *Nacht*, Bez. *einer best. Stunde der Nacht* (= ब्राह्मं मुहूर्तम् Schol.) Bhâg. P. 10,33,39.

ब्रह्मरात्रि m. Bein. Jâǵńavalkja's H. 851. Fehlerhaft für ब्राह्मराति.

ब्रह्मराशि (ब्रह्मन् + रा°) m. 1) *der ganze Umkreis des heiligen Wissens, die ganze Masse der heiligen Texte* VS. Prât. 8, 30. °विद्: सर्वे विप्रुद्धाश्च मह्र्षयः R. 5,73,54. — 2) *ein best. Sternbild* (= श्रवणा Schol.): °राशिं समावृत्य लोहिताङ्गो व्यवस्थितः MBh. 6, 86.

ब्रह्मरीति (ब्रह्मन् + री°) f. *eine Art Messing* H. 1048.

ब्रह्मरूपिणी (von ब्रह्मन् + रूप) f. *eine best. parasitische Pflanze*, vulgo ब्रांदागुळ Nigh. Pr.

ब्रह्मरेखा (2. ब्रह्मन् + रे°) f. *die von* Brahman *den Menschen an die Stirn geschriebene Zeile, das vorherbestimmte Schicksal eines Menschen* Molesw.

ब्रह्मर्षि (ब्रह्मन् + ऋषि) m. *ein priesterlicher Weiser*, ein Titel, der alten Weisen wie Vasishṭha u. s. w. gegeben wird, und der über महर्षि steht, Trik. 2,7,16. MBh. 3, 11861. N. 1, 6. 14, 18. Indr. 2, 13. Sund. 3, 3. R. 1, 9, 63. 54, 9. 61, 12. 63, 21. 65, 18. Lalit. ed. Calc. 313, 12. ब्रह्माऋषि Çâṅkh. Gṛhj. 6, 1. Bhâg. P. 1, 18, 30. Davon nom. abstr. ब्रह्मर्षित्व n. MBh. 13, 200. R. 1, 20, 20. 65, 24. ब्रह्मर्षिता f. MBh. 13, 1996.

ब्रह्मर्षिदेश (ब्र° + देश) m. *das Land der priesterlichen Weisen*, umfasst Kurukshetra, das Land der Matsja, Pańkâla und Çûrasenaka M. 2, 19.

ब्रह्मलक्षणवाक्यार्थ (1. ब्रह्मन् - लक्षण - वाक्य - अर्थ) Titel einer Schrift Hall 96.

ब्रह्मलिखित n. und ब्रह्मलेख m. (2. ब्रह्मन् + लि°, लेख) = ब्रह्मरेखा Molesw.

ब्रह्मलोक (2. ब्रह्मन् + लोक) m. Brahman's *Welt*, — *Himmel* AV. 19, 71, 1. Çat. Br. 14, 6, 6, 1 (pl.). 7, 1, 31. 39. 9, 1, 18 (pl.). Lâṭj. 8, 8, 34. मानसः पुरुषो भूत्वा ब्रह्मलोकमभिसंभवति ते न पुनरावर्तन्ते Nir. 14, 9. M. 2, 233. 4, 182. 260. 6, 32. Sund. 1, 27. 2, 6. 4, 25. ब्रह्मलोकश्च लोकानाम् (उच्यसे) MBh. 13, 917. R. 1, 1, 93. 35, 4. 47, 5. 51, 28. 57, 6. 2, 30, 37 (pl.). 52, 80. Bhâg. P. 2, 5, 39.

ब्रह्मवक्तर् (1. ब्रह्मन् + व°) m. *ein Verkünder des heiligen Wissens* Hariv. 11319.

ब्रह्मवत् (von 1. ब्रह्मन्) adv. *der heiligen Schrift gemäss* R. 1, 13, 10.

ब्रह्मवद (auch ब्रह्मवल) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 277. fg. Wohl fehlerhaft.

ब्रह्मवद्य (1. ब्रह्मन् + व°) n. = ब्रह्मोद्य Vop. 26, 21. Çâṅkh. Br. 27, 4. Çr. 16, 4, 7. 13. 16. Auch adj. °वद्या कथा Vop.

ब्रह्मवध (2. ब्रह्मन् + वध) m. *Brahmanenmord* Verz. d. Oxf. H. 87, *b*, 13. 15. 281, *b*, 10.

ब्रह्मवध्या (2. ब्रह्मन् + व°) f. dass. MBh. 1, 6227. 3, 10800. fg. 12, 10159. 10162. fgg. 13, 2106. Verz. d. Oxf. H. 55, *a*, 18. fgg.

ब्रह्मवनि (1. ब्रह्मन् + व°) adj. VS. Prât. 3, 89. P. 3, 2, 27, Sch. *der Priesterschaft zugethan* VS. 1, 17. 5, 12. 6, 3.

ब्रह्मवत् (von 1. ब्रह्मन्) adj. *das* Brahman —, *das heilige Wissen besitzend* Taitt. Up. 3, 10, 4. MBh. 3, 14638.

ब्रह्मवर्चस (1. ब्रह्मन् + वर्चस्) n. P. 5, 4, 78. Vop. 6, 78. *Auszeichnung in heiligem Wissen, geistlicher Vorrang, Heiligkeit* AK. 2, 7, 38. H. 838. Halâj. 2, 242. AV. 19, 71, 1. त्विषि TBr. 1, 7, 8, 7. 2, 1, 3, 2. 7, 1, 1. VS. 20, 3. ग्रतीव वान्यान्ब्रह्मवर्चसमर्हति Ait. Br. 4, 11. तेजस्, ब्र° 8, 8. TS. 2, 5, 10, 2. 3, 5, 9, 3. 5, 4, 8, 4. Çat. Br. 4, 2, 2, 16. 11, 2, 7, 10. 4, 3, 3. न तत्रे °सं रमते 13, 1, 5, 3. 5. Khând. Up. 2, 16, 2. Taitt. Up. 1, 3, 1. Âçv. Gṛhj. 1, 10, 12. Pâr. Gṛhj. 2, 2. M. 4, 94. 218. Çâk. 81, 16. Ragh. 1, 63. °काम TBr. 2, 1, 3, 2. Ait. Br. 1, 5. 4, 11. Âçv. Gṛhj. 1, 16, 3. 15, 6. Çat. Br. 2, 3, 1, 31. 4, 1, 1, 14. Kâtj. Çr. 4, 15, 20. M. 2, 37.

ब्रह्मवर्चसिन् (vom vorherg.) adj. *ausgezeichnet durch Kenntniss heiliger Wissenschaft, ein hervorragender Geistlicher, heilig* VS. 22, 22. AV. 8, 10, 25. एनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति 15, 10, 8. Ait. Br. 1, 5. 4, 11. TS. 1, 5, 1, 4. 8, 5. 2, 1, 2, 5. उत्तरो ऽधो ब्रह्मवर्चसितरः *geistlicher, heiliger* 5, 3, 4, 4. TBr. 2, 1, 3, 3. Çat. Br. 2, 3, 1, 31. 11, 2, 7, 11. Khând. Up. 2, 12, 2. MBh. 5, 2113.

ब्रह्मवर्चस्य adj. von ब्रह्मवर्चस P. 5, 1, 39, Vârtt. Pańkav. Br. 6, 3, 5.

ब्रह्मवर्चस्विन् (von 1. ब्रह्मन् + वर्चस्) adj. = ब्रह्मवर्चसिन् Âçv. Gṛhj. 1, 5, 5. M. 3, 39. Jâǵń. 1, 262. MBh. 13, 2412. 4234. Bhâg. P. 9, 6, 2. Çiva Çiv.

ब्रह्मवर्त m. = ब्रह्मावर्त Çabdar. im ÇKDr.

ब्रह्मवर्धन (ब्रह्मन् + व°) n. *Kupfer* H. 1040.

ब्रह्मवल s. ब्रह्मवद.

ब्रह्मवल्ली f. Brahman's *Ranke*: °लिपि Bez. einer *Schrift* Lalit. ed. Calc. 143, 18.

ब्रह्मवादीय (von 1. ब्रह्मन् + वादिन्) adj. Bez. *einer Art von* Muni Hariv. 7989; vgl. 7964. fg.

ब्रह्मवाद (1. ब्रह्मन् + वाद) 1) m. *Rede vom Heiligen*: देवानां ब्रह्मवादं वदतां यदुपाशृणोः TBr. 1, 2, 1, 6. बृहस्पतिर्ब्रह्मवादे Bhâg. P. 4, 22, 62. 5, 3, 17 (*la parole des Brâhmanes* Burn.). = श्रुतादान Hâr. 221. — 2) adj. = ब्रह्मवादिन्. ब्राह्मणैर्ब्रह्मवादैश्च पुराणे ऽयं गीयते Hariv. 4382.

ब्रह्मवादिन् (1. ब्रह्मन् + वा°) adj. P. 3, 2, 78, Vârtt. 2. *das Heilige besprechend; Religionskundiger, Theolog* Gaṭâdh. im ÇKDr. AV. 11, 3, 26. 15, 1, 8. TS. 1, 7, 1, 4. 2, 6, 2, 2. 3, 1. 5, 2, 7, 1. 5, 3, 2. 6, 1, 4, 5. TBr. 1,

3,10,6. Taitt. Âr. 1,22,9. 5,2,2. 4,6. Pañkav. Br. 4,3,13. 6,4,15. Khând. Up. 2,24,1. Çvetâçv. Up. 1,1. M. 2,113. 4,91. 199. 6,39. 11,42. 120. Bhag. 17,24. MBh. 5,7046. 7289. Hariv. 11885. R. 1,25,15. 59,9. 10. VP. bei Muir, ST. 4,3. Vâju-P. ebend. 1,153. Verz. d. Oxf. H. 56,b,21. Bhâg. P. 3,13,15. 6,2,11. 9,1,17. Mârk. P. 21,2. fem. Çat. Br. 14,7,3,1. MBh. 4,2. Mârk. P. 52,31. ब्राह्मिरसी Ind. St. 3,226,b. Davon nom. abstr. °वादित्व n. MBh. 13,1997.

ब्रह्मवाद्य (1. ब्रह्मन् + वा°) P. 3,1,123 (nach dem Schol. entweder m. oder adj.). n. *Wettstreit um Heiligkeit (magische Kraft)*: नूनेधंश्च प्रेप्स्कन्नश्च ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दा(?)वाईः ऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मीयानिति TS. 2,5,8,3.

ब्रह्मवालुक (ब्रह्मन् + वा°) n. N. pr. eines Tirtha MBh. 3,5048.

ब्रह्मवास (2. ब्रह्मन् + वास) m. Brahman's *Wohnung*, — *Himmel* Hariv. 11884.

ब्रह्मवाहस् (1. ब्रह्मन् + वा°) adj. *dem Andacht dargebracht wird*: Indra RV. 1,101,9. 3,41,3. सुनोतन पचत ब्रह्मवाहसे 5,34,1. 39,5. 6,21,6. 45,4. 7,19.

ब्रह्मवित्त्व n. nom. abstr. von ब्रह्मविद् Vedântas. (Allah.) No. 147.

ब्रह्मविद् (1. ब्रह्मन् + विद्) adj. P. 3,2,61, Sch. *das Heilige kennend, Theolog, Philosoph*: देवाः AV. 10,7,24. 27. 8,43. 19,43,1. यो वै तत्सूत्रं विद्यात्स ब्रह्मवित् Çat. Br. 14,6,7,4. 7,2,11. 12. TBr. 1,4,8,6. Kauç. 73. Muṇḍ. Up. 1,1,4. Taitt. Up. 2,1. Spr. 4134. 4633. Sâh. D. 83. *ein Zauberkundiger* MBh. 3,2625.

ब्रह्मविद्या (1. ब्रह्मन् + वि°) f. *Kenntniss des Heiligen (Brahman's), die Lehre vom Heiligen* Çat. Br. 14,4,2,20. Muṇḍ. Up. 1,1,1. Khând. Up. 7,1,2. 4. त्वं ब्रह्मविद्या विद्यानाम् MBh. 6,803. Spr. 3138. in den Unterschrr. der Kapitel der Bhag. Verz. d. Oxf. H. No. 61. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 1. Ind. St. 1,76,2. °विद् Maitrjup. 4,4. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302. 2,57. fgg. Hall. 18.

ब्रह्मविद्यातीर्थ (ब्र° + तीर्थ) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 278,b.

ब्रह्मविद्याभरण (ब्र° + आभरण) n. Titel einer Schrift Hall 89.

ब्रह्मविद्वंस् (2. ब्रह्मन् + वि°) adj. Brahman *kennend* Kaush. Up. 1,4.

ब्रह्मविद्विष् adj. = ब्रह्मद्विष् Verz. d. Oxf. H. 253,b,9.

ब्रह्मविवर्धन (1. ब्रह्मन् + वि°) adj. *das heilige Wissen vermehrend*, Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7020.

ब्रह्मविशेषचित्तपरिपृच्छा f. Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 41.

ब्रह्मवृक्ष (1. ब्रह्मन् + वृक्ष) m. 1) *der Baum des Heiligen, das als Baum gedachte Brahman* Cit. beim Schol. zu Bhag. 15,1; vgl. ब्राह्मो वृक्षः Ind. St. 3,397,6 v. u. — 2) *Butea frondosa Roxb.* Halâj. 2,42. Ratnam. 44. *Ficus glomerata* ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut.

ब्रह्मवृत्ति (2. ब्रह्मन् + वृ°) f. *der Lebensunterhalt eines Brahmanen* Bhâg. P. im ÇKDr.

ब्रह्मवृद्ध (1. ब्रह्मन् + वृद्ध) adj. *durch Andacht gross geworden* AV. 13,1,49.

ब्रह्मवृद्धि (1. ब्रह्मन् + वृ°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4,372.

ब्रह्मवृन्द (2. ब्रह्मन् + वृन्द) f. N. von Brahman's Stadt Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्मवेद (ब्रह्मन् + वेद) m. *der* Veda *der Zaubersprüche, der* Atharvaveda, Anukr. zu AV. Einl. Çâñkh. Gṛhj. 1,16. Ind. St. 1,296. 301. °परिशिष्ट Verz. d. B. H. No. 361. 364. *der* Veda *der Brahmanen im Gegens. zu* क्षत्रवेद R. 1,65,22.

ब्रह्मवेदमय adj. *aus dem* Brahmaveda *bestehend* Ind. St. 1,302.

ब्रह्मवेदि f. Brahman's *Altar* (वेदि), Bez. des in Kurukshetra zwischen den fünf Seen Râma's gelegenen Landes H. 950. Verz. d. Oxf. H. 18,a,30.

ब्रह्मवेदिन् (1. ब्रह्मन् + वे°) adj. = ब्रह्मविद् M. 1,97 = MBh. 5,110.

ब्रह्मवेध्या s. ब्रह्मबोध्या.

ब्रह्मवैवर्त (ब्रह्मन् + वै°) n. N. eines Purâṇa: °श्रवणं परं निर्वाणकारणम् । यत्रैव विवृतं ब्रह्म शुद्धनिर्गुणमीप्सितम् ॥ Pañkar. 2,7,30. fg. VP. 284. Madhus. in Ind. St. 1,18. Verz. d. Oxf. H. 8,a,2. 59,a,39. 65,a,39. 79,b,35. 84,a,41. 101,b,39. 278,b,44. No. 65. fgg. 808. Mârk. P. S. 659, Çl. 3.

ब्रह्मवैवर्तक n. dass. Verz. d. Oxf. H. 24,a,23. 27.

ब्रह्मव्रत (1. ब्रह्मन् + व्रत) n. Bez. *eines best. Gelübdes* MBh. 2,128 (= हार्दब्रह्मोपासना Schol.). °व्रतानि चत्वारि Verz. d. Oxf. H. 30,b,2. *das Gelübde der Keuschheit* Pañkat. 187,6. °धर 12.

ब्रह्मशल्य (ब्रह्मन् + श°) m. *eine best. Pflanze*, = सोमवल्क Ratnam. im ÇKDr.

ब्रह्मशाला f. Brahman's *Halle* (शाला) Maitrjup. 6,28. N. einer best. heiligen Oertlichkeit MBh. 3,8319.

ब्रह्मशासन (ब्रह्मन् + शा°) n. = धर्मकीलक Çabdar. im ÇKDr. = ब्रह्मविचारगृह ÇKDr. *ein an Brahmanen gerichtetes Edict* Wils. Nach ÇKDr. auch = ब्रह्मणा आज्ञा Brahman's *oder eines Brahmanen Geheiss*. Das m. soll nach ders. Aut. N. pr. eines Grâma (नवद्वीपस्य पूर्वदक्षिणकोणे गङ्गापारे) sein.

ब्रह्मशिरस् (2. ब्रह्मन् + शि°) n. Brahman's *Kopf*, N. *einer mythischen Waffe* MBh. 1,212. 5306. 5525. 3,1644. 8417. 10,609. Hariv. 1344. 10705. 10789. fg. R. 1,29,7 (30,7 Gorr.). 6,23,20. Bhâg. P. 1,7,19. instr. °शीर्ष्णा 12,1.

ब्रह्मशीर्षन् s. u. ब्रह्मशिरस् am Ende

ब्रह्मशुम्भित (1. ब्रह्मन् + शु°) adj. *durch Andacht geputzt, — geschmückt* AV. 4,24,4.

ब्रह्मश्री (1. ब्रह्मन् + श्री) f. N. eines Sâman: °श्रीर्वै नामैतत्साम यत्सुब्रह्मण्या Shaḍv. Br. 1,2. °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 94,a,6.

ब्रह्मसंशित (1. ब्रह्मन् + सं°) adj. *durch Andacht —, heiligen Spruch geschärft* RV. 6,75,16. AV. 8,3,25. 11,10,10. 19,9,9. 10. TBr. 3,3,2,1. Âçv. Çr. 1,3. Çat. Br. 1,4,2,9.

ब्रह्मसंसद् (2. ब्रह्मन् + सं°) f. Brahman's *Audienzsaal* Pañkar. 1,13,7.

ब्रह्मसंस्थ (1. ब्रह्मन् + सं°) adj. *ganz für das Heilige lebend, im Heiligen aufgehend* Khând. Up. 2,23,2.

ब्रह्मसंहिता (ब्रह्मन् + सं°) f. *eine Sammlung von Gebeten*: दृष्टं प्राप्ता जपन्तो ब्रह्मसंहिताम् (= प्रणवम् Schol.) Hariv. 16264. Titel einer best. Schrift Verz. d. Oxf. H. 93,a,43. Wilson, Sel. Works I, 153. Hall 126. °व्याख्या ebend. Nach ÇKDr. = भगवत्सिद्धान्तसंग्रहग्रन्थविशेषः mit folg. Belege: अध्यायशतसंपन्ना भगवद्ब्रह्मसंहिता । किं चोपनिषदां सारैः संचिता ब्रह्मणोदिता ॥ इति ब्रह्मसंहितायां भगवत्सिद्धान्तसंग्रहे मूलसूत्राख्यपञ्चमाध्यायस्य श्रीजीवगोस्वामिकृता टीका ॥

ब्रह्मसती (ब्रह्मन् + स°) f. *der Fluss* Sarasvatî Nigh. Pr.

ब्रह्मसत्त्र (1. ब्रह्मन् + सत्त्र) n. *Andachtsopfer, Vertiefung in das Heilige* (= आत्मध्यान, आत्मविमर्श Comm.) M. 2, 106. 4, 9. Bhâg. P. 4,31, 2. 5,1,6. ब्रह्मसत्त्रिण Vâju-P. bei Muir, ST. 4,317, N. 234. — Vgl. ब्रह्मयज्ञ.

ब्रह्मसत्त्रिन् (1. ब्रह्मन् + स°) adj. *ein Andachtsopfer vollbringend, sich in das Heilige vertiefend* MBh. 9, 2899. 2902.

ब्रह्मसदन (2. ब्रह्मन् + स°) n. 1) *der Sitz des* Brahman-*Priesters* Âçv. Çr. 1,12,13. Kâtj. Çr. 2,1,22. fg. 2,1. Kauç. 3. — 2) Brahman's *Sitz*, — *Himmel* Bhâg. P. 5,17,6. Weber, Râmat. Up. 329. — 3) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39, b, 31, v. l. für वेदवदन (s. Aufrecht im Index).

ब्रह्मसदस् (2. ब्रह्मन् + स°) n. Brahman's *Sitz*, — *Audienzsaal* MBh. 3, 11853. 45, 902. Pañkar. 1,13,2.

ब्रह्मसभा (2. ब्रह्मन् + सभा) f. Brahman's *Halle*, — *Audienzsaal*: विचित्रा च ब्रह्मसभा पुष्करे तीर्थमायुषः Pañkar. 1,10,94. आब्रह्मसभम् adv. Ragh. 18,27.

ब्रह्मसंबन्ध m. = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मसंभव (ब्रह्मन् + सं°) 1) adj. *von* Brahman *stammend* Hariv. 11815. — 2) m. N. pr. a) des 2ten schwarzen Vâsudeva bei den Gaina H. 695. — b) des Verfassers eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 266, b, 6.

ब्रह्मसरस् n. Brahman's *See* (सरस्), N. pr. eines sehr heiligen Badeplatzes MBh. 3, 8063. 8304. 7, 2353. 13, 1726. 1744. 4553. R. 1,26, 9 (27, 8 Gorr.). Verz. d. Oxf. H. 46, b, N. 3. 60, a, 39. 76, b, 36. Vgl. सरस् ब्रह्मनिर्मितम् MBh. 13, 7655.

ब्रह्मसर्प m. Brahman's *Schlange* (सर्प), *Bez. einer Schlangenart* Trik. 1,2,3.

ब्रह्मसव (ब्रह्मन् + सव) m. 1) *Andachtsklärung*: °वैः पुनीहि नः RV. 9, 67,24. — 2) *eine best. Libation*: पुराणेष्वपि यज्ञेषु ब्रह्मसवेषु च M. 5,23.

ब्रह्मसागर (ब्रह्मन् + सा°) m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148, b, 29. fg.

ब्रह्मसात् (von 2. ब्रह्मन्) adv. *mit Bezug auf* Brahman: °कृत Bhâg. P. 4,22,50.

ब्रह्मसाम und °सामन् (2. ब्रह्मन् + सामन्) n. P. 5,4,103, Vârtt., Sch. N. eines Sâman, welches darnach benannt ist, dass dasselbe auf einen vom Brahman (Brâhmaṇâkkhaṁsin) recitirten Vers zu singen ist. Ait. Br. 4,19. TBr. 1,2,4,3. 4,6,3. 8,2,5. TS. 5,4,12, 2. 7,4, 10,2. Çat. Br. 4,6,6,5. 13,3,3,5. Pañkav. Br. 8,1,3,2,1. fgg. 11,11,9. Âçv. Çr. 6,8. 8,6. Lâtj. 2,10,2. 8,5,14. 12,14. 10,4,4. 6,1. Davon adj. °सामिक Schol. zu Pañkav. Br. 8,1,1.

ब्रह्मसायुज्य (1. ब्रह्मन् + सा°) n. *die Vereinigung mit dem* Brahman, *das Eingehen in's* Br. AK. 2,7,51. H. 841.

ब्रह्मसार्ष्टिता (1. ब्रह्मन् + सा°) f. dass. M. 4,232.

ब्रह्मसावर्ण (ब्रह्मन् + सा°) m. N. pr. eines Manu, u. N. seines Manvantara Mârk. P. 100,38. Vgl. das folg. Wort.

ब्रह्मसावर्णि (ब्रह्मन् + सा°) m. N. pr. des 10ten Manu VP. 268 (ब्रह्मसा°). Bhâg. P. 8,13,21.

ब्रह्मसिद्धान्त (ब्रह्मन् + सि°) m. Titel verschiedener astronomischer Werke Siddhântaçir. 13,12. Colebr. Misc. Ess. II, 323 u. s. w. Ind. St. 2, 252. Verz. d. B. H. No. 835. Verz. d. Oxf. H. 278, b, 36. 327, a, No. 774.

ब्रह्मसिद्धि (ब्रह्मन् + सि°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 226, a, No. 555. Hall 87.

ब्रह्मसुत (2. ब्रह्मन् + सुत) m. Brahman's *Sohn*: der Ketu Brahmadaṇḍa Varâh. Bṛh. S. 11,15.

ब्रह्मसुवर्चला (ब्रह्मन् + सु°) f. *eine best. Pflanze* Suçr. 1,221,3. 2,170, 3. देवसुन्दे कृदवरे तथा सिन्धौ महानदे । दृश्यते च जलान्तेषु मध्ये ब्रह्मसुवर्चला ॥ 173,2. त्रिविडब्रह्मसुवर्चलाम् *einen Ueberguss auf diese Pflanze* (als Busse) M. 11,159. Nach Nigh. Pr. = सूर्यफूलवल्ली *Helianthus* und = ब्राह्मी *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.*

ब्रह्मसू (ब्रह्मन् + सू) m. Bein. Aniruddha's, des Sohnes des Liebesgottes, AK. 1,1,1,22. H. 230. Nach den Erklärern zu AK. auch ein Bein. *des Liebesgottes*.

ब्रह्मसूत्र (ब्रह्मन् + सूत्र) n. 1) *die über der Schulter getragene Schnur der Brahmanen* Trik. 2,7,12. Halâj. 2,252. Jâgñ. 1,16. MBh. 7, 3479. 18,260. Hariv. 2830. 16190. Çâk. 170, v. l. Bhâg. P. 8,18,14. — 2) *ein das Heilige behandelndes* —, *ein theologisches* Sûtra: °पदैः Bhag. 13, 4. °पदे तत्त्वः Hariv. 13464. °पदे वाणिज् 15782. °पदार्थतत्त्ववेदान्तार्थ Verz. d. Oxf. H. No. 536. Bâdarâjaṇa oder Vjâsa zugeschrieben 251, b, 2. °वृत्ति 247, a, 26 (Hall 94. 162). °भाष्य 233, b, 21. 235, b, 5. LA. (II) 87, 16. Hall 86. 94. 163. ब्रह्मसूत्रानुभाष्य 93. 95. 204. ब्रह्मसूत्रानुभाष्यविवरण 204. ब्रह्मसूत्रानुभाष्यपदप्रदीप 93. ब्रह्मसूत्रभाष्यव्याख्या 92.

ब्रह्मसूत्रिन् (vom vorang.) adj. *mit der Brahmanenschnur bekleidet* Jâgñ. 1,133.

ब्रह्मसूनु (ब्रह्मन् + सू°) m. N. pr. des 12ten Oberherrschers in Bhârata H. 694.

ब्रह्मसृज् (2. ब्रह्मन् + सृज्) m. Brahman's *Erschaffer*, Bein. Çiva's Çiv.

ब्रह्मस्तम्ब m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55, b, 33. Wohl fehlerhaft für ब्राह्म° (patron. von ब्रह्मस्तम्ब).

ब्रह्मस्तेय (1. ब्रह्मन् + स्तेय) n. *Diebstahl am Heiligen, das auf unrechtmässige Weise in-Besitz-Gelangen der heiligen Schrift* M. 2,116.

ब्रह्मस्थल (ब्रह्मन् + स्थल) n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 152, b, 10. ब्रह्मपुर v. l.

ब्रह्मस्थान n. 1) Brahman's *Wohnplatz*, N. pr. eines Tîrtha MBh. 3, 8081. 8178. — 2) (wohl m.) *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मस्फुटसिद्धान्त (ब्रह्मन् + स्फुट - सि°) m. Titel eines astronomischen Werkes des Brahmagupta Colebr. Misc. Ess. II, 74 u. s. w. Oefters ब्राह्म° gedruckt.

ब्रह्मस्व (2. ब्रह्मन् + स्व) n. *das Eigenthum von Brahmanen* Brahmavaiv. P. im ÇKDr. °हारिन् Pañkar. 1,6,47.

ब्रह्मस्वामिन् (ब्रह्मन् + स्वा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153, a, 10.

ब्रह्महत्या (2. ब्रह्मन् + ह°) f. *Brahmanenmord* Vop. 26, 23. VS. 39, 13. TS. 2,5,1,2. 5,3,12,1. Çat. Br. 13,3,1,1. 3,3. 5,4,1. Taitt. Âr. 10, 38. Nir. 6,27. M. 11,54. 55. 75. 79. 81. 86. 126. MBh. 5, 7078. R. 2, 21, 28. Daç. 1,47. 2,53. Vid. 183. Kathâs. 20,214. 32,82 (pl.). 39,34. 34,75 pl.). Verz. d. Oxf. H. 8, a, 10. Vedântas. (Allah.) No. 7.

ब्रह्महन् (2. ब्रह्मन् + हन्) adj. *Brahmanenmörder* P. 3,2,87. Kâth. 34,7. Çat. Br. 13,3,5,4. TS. 2,5,1,2. 6,3,10,2. TBr. 3,2,8,12. M. 9, 235. 237. 11,49. 72. 12,55. MBh. 5,1229. Spr. 1992. gen. °घ्नः M. 11.

101. 128. °ग्र: 8,89.

ब्रह्महुत (2. ब्रह्मन् + हुत) n. *das dem Gotte* Brahman *oder den Brahmanen* (vgl. नृयज्ञ) *geltende Opfer, Gastfreundschaft* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. u. ब्राह्म्य.

ब्रह्महृदय (ब्रह्मन् + हृ°) m. n. *der Stern Capella* Sûrjas. 8, 11. 20. 9, 12. 18.

ब्रह्मह्रद (2. ब्रह्मन् + ह्रद) m. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 18, *a*, 37.

ब्रह्माक्षर (ब्रह्मन् + अ°) n. *eine heilige Silbe, die Silbe* om Trik. 1, 1, 116. Bhâg. P. 5,8,1.

ब्रह्माक्षरमय (vom vorang.) adj. *aus heiligen Silben bestehend:* मन्त्र Hariv. 12081.

ब्रह्माग्रभू m. *Pferd* Hâr. 32. — Vgl. ब्रह्मात्मभू.

ब्रह्माञ्जलि (1. ब्रह्मन् + अ°) m. *das Aneinanderlegen der Hände vor dem Heiligen* AK. 2, 7, 38. H. 838. °कृतो ऽधीयीत Âçv. Gṛhj. 3, 5, 11. M. 2, 70. fg.

ब्रह्माणी (von 2. ब्रह्मन्) f. 1) Brahman's *Gattin oder Energie* Siddh. K. zu P. 4, 1, 49. Vop. 4, 23. H. 203, Sch. Halâj. 1, 17. Çabdam. im ÇKDr. Matsja-P. 3 und Devîm. im ÇKDr. Weber, Râmat. Up. 326. unter den Beinamen der Durgâ Hariv. 10275. Devî-P. 45 im ÇKDr. Fälschlich ब्राह्माणी Verz. d. Oxf. H. 25, *b*, N. 3. ब्राह्मणी Wilson, Sel. Works I, 21. — 2) *ein best. Parfum*, = रेणुका Ratnam. im ÇKDr. — 3) *eine Art Messing* (राजरीति) Râǵan. im ÇKDr. — 4) N. pr. eines Flusses (v. l. ब्राह्मणी) MBh. 6, 341 (VP. 184).

ब्रह्माण्ड (2. ब्रह्मन् + अण्ड oder आ°) n. 1) Brahman's *Ei, das Universum, die Welt* Hariv. 13055. 13238. 13277. Sûrjas. 12, 29. 30. 90. Ind. St. 1, 23. 2, 178. Spr. 331. 584. 956. 1993. 2270. 2651. 4000. Râǵa-Tar. 4, 335. Mârk. P. 92, 34. Verz. d. Oxf. H. 12, *b*, 27. 34, *a*, 16. 35, *b*, 4. 43, *a*, 15. 81, *a*, 7. Vedântas. (Allah.) No. 39. 70. 93. Schol. zu Kap. 1, 160. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 503, Çl. 10. pl. Pańkar. 2, 2, 40. 3, 11. 8, 37. — 2) Titel eines Purâṇa (und eines Upapurâṇa) Ind. St. 1, 18. VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 4. 8. 39, *a*, 41. 65, *b*, 12. 70, *b*, 35. 113, *b*, 30. 164, *a*, 9. 270, *b*, 19. 278, *b*, 47. No. 72. fgg. Mârk. P. S. 659, Çl. 4.

ब्रह्मातिथि (ब्रह्मन् + अ°) m. N. pr. eines Kâṇva, Liedverfassers von ṚV. 8, 5.

ब्रह्मात्मभू (ब्रह्मन् + आ°) m. *Pferd* Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. ब्रह्माग्रभू.

ब्रह्मादनी (ब्रह्मन् + अ°) f. *eine best. Pflanze*, = हंसपदी Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मादर्श (ब्रह्मन् + आ°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 562.

ब्रह्मादिजाता f. der Fluss Godâvarî Râǵan. im ÇKDr. ब्रह्माद्रिजाता unter गोदावरी; die richtige Form wird wohl ब्रह्माद्रिजाता sein.

ब्रह्मादिशीर्ष N. pr. einer Oertlichkeit, Verz. d. B. H. No. 1242. Viell. ब्रह्माद्रिशीर्ष zu lesen.

ब्रह्माद्य (2. ब्रह्मन् + आ°) adj. *für Priester —, Brahmanen essbar* Ait. Br. 4, 11. Pańkav. Br. 10, 4, 5. अ° 17, 1, 9.

ब्रह्माद्रिजाता s. ब्रह्मादिजाता.

ब्रह्माधिगम (1. ब्रह्मन् + अधि°) m. *das Sichaneignen des heiligen Wissens;* davon adj. ब्रह्माधिगमिक *dazu in Beziehung stehend:* तपस् M. 2, 164.

ब्रह्मानन्द (1. ब्रह्मन् + आ°) m. 1) *die Wonne am* Brahman Verz. d. Oxf. H. 222, *b*, 36. °पञ्चक 34. ब्रह्मानन्दाभिधे ग्रन्थे 223, *a*, 8. 10. °वल्ली Titel der 2ten Vallî in der Taitt. Up. ब्रह्मानन्दैकविग्रह Weber, Râmat. Up. 337. — 2) N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. I, 337. Verz. d. Oxf. H. 101, *a*, 32. Ind. St. 1, 1.

ब्रह्मानन्दभारती oder ब्रह्मानन्दसरस्वती m. N. pr. eines Autors Hall 93. 109. 130. 157.

ब्रह्मापेत (ब्रह्मन् + अ°) m. N. eines der 7 Râkshasa, die im Monat Mâgha in der Sonne wohnen, VP. 234.

ब्रह्माभ्यास (1. ब्रह्मन् + अ°) m. *das Studium der heiligen Schrift* M. 4, 149.

ब्रह्मामृतवर्षिणी (1. ब्रह्मन् - अ° + व°) f. Titel einer Schrift Hall 93.

ब्रह्माम्भस् (1. ब्रह्मन् + अ°) n. *Kuhurin (heiliges Wasser)* Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्माय् (von 2. ब्रह्मन्), °यते *zu* Brahman *werden* Vâsavad. 239, 1.

ब्रह्मायण (ब्रह्मन् + अयन), adj. als Beiw. von Nârâjaṇa wohl so v. a. *zu welchem* Brahman *hinstrebt* Hariv. 12608 (ब्रह्मायन ed. Bomb.). — Vgl. त्रिदशायन.

ब्रह्मायतन (2. ब्रह्मन् + आ°) n. *ein Tempel* Brahman's Varâh. Bṛh. S. 33, 22.

ब्रह्मायुस् (2. ब्रह्मन् + आ°) m. N. pr. eines Brahmanen Burn. Intr. 140.

ब्रह्मारण्य (1. ब्रह्मन् + अ°) n. 1) *ein Wald für das Heilige, — wo die heilige Schrift gelesen wird*, Trik. 2, 7, 12. — 2) N. pr. eines *Waldes* Hit. 40, 16. °माहात्म्य Mack. Coll. I, 78.

ब्रह्मार्घ (1. ब्रह्मन् + अर्घ = अर्ह) adj. *des* Brahman —, *des Heiligen würdig* Kaush. Up. 1, 4 v. l. für ब्रह्मग्राहिन्.

ब्रह्मार्पण (ब्रह्मन् + अ°) n. 1) *das Darbringen des Heiligen* Pańkar. 3, 9, 7. 4, 8, 109. — 2) N. *eines best. Zauberspruchs* (मनु) Pańkar. 3, 6, 20. — Zur Bildung des Wortes kann Bhag. 4, 24 die Veranlassung gegeben haben.

ब्रह्मालंकार (2. ब्रह्मन् + अ°) m. Brahman's *Schmuck* Kaush. Up. 1, 4.

ब्रह्मावर्त (1. ब्रह्मन् + आ°) m. 1) Bez. *des heiligen Landes zwischen der* Sarasvatî *und der* Dṛshadvatî Trik. 2, 1, 6. H. 949. M. 2, 17. 19. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. No. 366 (56). Megh. 49. N. eines Tîrtha MBh. 3, 6023. fg. 8021. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 44. 73, *b*, 19. — 2) N. pr. eines der Söhne des Ṛshabha Bhâg. P. 5, 4, 10.

ब्रह्मावास (1. ब्रह्मन् + आ°) m. Titel einer Schrift Hall 133.

ब्रह्मासन (ब्रह्मन् + 1. आसन) n. 1) *Sitz des* Brahman-*Priesters* Âçv. Çr. 4, 10. Kauç. 2. 3. Gobh. 1, 6, 13. 19. Kâtj. Çr. 8, 6, 23. Lâṭj. 5, 12, 8. — 2) *eine best. zur Betrachtung des Heiligen für geeignet gehaltene Stellung beim Sitzen* AK. 2, 7, 39. H. 838. °निविष्ट Râǵa-Tar. 1, 149.

ब्रह्मास्त्र (2. ब्रह्मन् + अ°) n. Brahman's *Geschoss*, Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 1, 6340. R. 1, 56, 14. fg. Kathâs. 50, 67. *eines best. Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 90, *a*, 48.

ब्रह्मास्य (2. ब्रह्मन् + आ°) n. *eines Brahmanen Mund* Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 35.

ब्रह्माहुत (1. ब्रह्मन् + आ°) adj. *dem mit Andacht geopfert worden ist* AV. 13, 1, 49.

ब्रह्माहुति (1. ब्रह्मन् + आ°) f. *Andachtsopfer:* °हुत M. 2, 106. — Vgl. ब्रह्मयज्ञ, ब्रह्मसत्त्र.

ब्रह्मिन् (von ब्रह्मन्) adj. *brahmisch:* अयस् Taitt. Âr. 1,27,7. als Beiw. Vishṇu's wohl so v. a. *im Besitz des Heiligen seiend* MBh. 13,7020.

ब्रह्मिष्ठ (superl. zu 2. ब्रह्मन्) m. 1) *ein* Brahman *in höchster Potenz*, von Bṛhaspati TS. 2,6,8,7. 9,3. Bhâg. P. 4,1,35. von *gelehrten und frommen Brahmanen* und auch Fürsten Çat. Br. 11,6,3,1. 2. 14,6,1,2. Kâtj. Çr. 2,1,18. Praçnop. 3,2. MBh. 2,1239. Ragh. 18,27. Bhâg. P. 4,3,3. 9,3,1. f. आ Beiw. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Fürsten Ragh. 18,27. — Vgl. ब्रह्मिष्ठम्.

ब्रह्मी f. 1) adj. im Wortspiel mit यह्वी aus ब्रह्मन् gebildet, etwa so v. a. *heilig:* अभि ब्रह्मीरनूषत यह्वीर्ऋतस्य मातरः RV. 9,33,5. — 2) *ein best. Fisch* Trik. 1,2,20. Med. m. 19 (wo ब्रह्मी zu lesen ist, wie die Folge zeigt). — 3) *ein best. Gemüse* (शाकभेद) und *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Med. — Vgl. ब्रह्म° und ब्राह्मी unter ब्राह्म.

ब्रह्मीयंस् compar. zu 2. ब्रह्मन् TS. 2,5,8,3. — Vgl. ब्रह्मिष्ठ.

ब्रह्मेद्ध (1. ब्रह्मन् + इद्ध) adj. *unter Andacht entzündet* AV. 11,1,19.

ब्रह्मेशय (ब्रह्मे loc. = ब्रह्मणि + शय) adj. *im* Brahman *ruhend:* Kârttikeja MBh. 3,14638. Vishṇu 12,12864 (S. 518, Z. 7 v. u.).

ब्रह्मेश्वरतीर्थ (1. ब्रह्मन् - ई° + ती°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 24.

ब्रह्मोज्झता s. u. उज्झ.

ब्रह्मोडुम्बर s. ब्रह्मोदुम्बर.

ब्रह्मोत्तर (ब्रह्मन् + उत्तर) 1) adj. *hauptsächlich über* Brahman *handelnd:* n. oder °खण्ड Titel eines Abschnitts im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 23. No. 119. Vgl. बृहद्ब्रह्मोत्तरखण्ड. — 2) m. N. pr. eines übermenschlichen Wesens Lalit. ed. Calc. 49, 5. m. pl. N. pr. eines Volkes (*zum grössten Theil aus Brahmanen bestehend*) Mârk. P. 57, 43.

ब्रह्मोदतीर्थ (ब्रह्मन् - उद° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 3.

ब्रह्मोदुम्बर (ब्रह्मन् + उ°) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,6041. ब्रह्मोडुम्बर ed. Calc.

ब्रह्मोद्य (1. ब्रह्मन् + 1. उद्य) Vop. 26, 21. n. *Wettstreit in Kenntniss heiliger Dinge, theologisches Räthselspiel* Ait. Br. 5,25. Çat. Br. 4,6,9,20. 11,4,1,2. 3,2,1. 6,2,5. 13,2,6,9. 5,2,11. 14,6,8,1. Kâtj. Çr. 12,4,20. Âçv. Çr. 10, 8. Kauç. 38. Auch adj. Vop. ब्रह्मोद्याश्च कथाः कुर्वन् *eine Unterhaltung über theologische Sachen* M. 3,231. — Vgl. ब्रह्मवद्य. ब्रह्मवाद्य.

ब्रह्मोपनिषद् (ब्रह्मन् + उप°) f. *eine Geheimlehre über das* Brahman Khând. Up. 3,11,3. viell. *eine Geheimlehre der Brahmanen:* स राजा राजधर्मांश्च ब्रह्मोपनिषदं तथा । अवाप्तवान् MBh. 15,910. Titel zweier bestimmter Upanishad Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 44. 394, *b*, 15. fg. Ind. St. 1, 302. 470. Verz. d. B. H. No. 356.

ब्रह्मौदन (2. ब्रह्मन् + ओ°) m. *Reismus, welches für Brahmanen, namentlich für fungirende Priester, gekocht wird:* ब्रह्मौदनं विश्वजितं पचामि AV. 4,35,7. 11,1,1. 3. 20. 23. fgg. TBr. 1,1,9,1. 3,9,18,1. 8,2,1. TS. 3,4,8,7. यदाग्नेयमुच्छिष्टं तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचेत् ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुः 5,7,2,1. 6,5,6,1. Çat. Br. 13,1,1,1. 4. 3,6. 6. 4,1,5. Kâtj. Çr. 20,1,4. 8,20. Âçv. Çr. 1,1. Gṛhj. 1,22,12. Kauç. 68. — Vgl. ब्राह्मौदनिक.

ब्राध्मायन s. ब्राध्मायन्य.

ब्राध्मायन्य m. patron. von ब्रध्म gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. Vop. 7,13. f. ब्राध्मायनी, pl. ब्राध्मायनाः P. 5,3,113, Sch. Vop.

ब्राह्म (von ब्रह्मन्) 1) adj. f. ई P. 6,4,171. *heilig, göttlich; auf das oder den* Brahman *oder die Brahmanen bezüglich, dazu gehörig* u. s. w.: तस्मै ब्राह्मं च ब्राह्माश्च चतुः प्राणा प्रजा ददुः AV. 10,2,29. रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवा अग्रे तदब्रुवन् VS. 31,21. ब्राह्मः प्रजापतिः Çat. Br. 13, 6, 2, 8. 14,7,2,5. Kauç. 79. दधि च मधु च ब्राह्मो मधुपर्कः 92. दुर्वसति MBh. 13,2178. स्थिति Bhâg. 2,72. संबन्ध M. 2,40. 3,157. जन्मन् 2,150. संस्कार 7,2. निधि 82. तेजस् 4,186. 11,121. R. 1,56,16. तपस् 34. 38. लक्ष्मी 43. Bhâg. P. 9,15,46. ब्राह्मोरात्र AK. 1,1,3,21. H. 160. Halâj. 1,115. M. 1,68. 72. 73. Sûrjas. 1,20. 13,1. 21. मुहूर्त (रात्रेश्च पश्चिमे यामे मुहूर्तो ब्राह्म उच्यते Pitâmaha im ÇKDr. u. ब्राह्ममुहूर्त) M. 4, 92. Jâǵn. 1, 115. Ragh. 5,36. 7. a. d. m. G. 6, 93. कैवल्य Bhâg. P. 3, 11, 34. Verz. d. Oxf. H. 21, *b*, N. 2. गायत्री RV. Prât. 17,7. Ind. St. 8,230. fgg. 279. वृत्त (vgl. ब्रह्मवृत्त) 3,397, 6 v. u. तनु M. 2,28. Mârk. P. 109,74. मन्त्र MBh. 5, 490. वेद 7,938. सरस्वती 12,6944. वाच् Ind. St. 1,119. उपनिषद् Kenop. 32. पुराण VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 1. 30, *a*, 24. Mârk. P. S. 659. Çl. 1. Ind. St. 1, 18. 58. संहिता Verz. d. B. H. No. 448. °कारिका: 54 (14, 1). सिद्धान्त Weber, Ǵjot. 8. अस्त्र MBh. 2, 889. अस्त्र R. 1, 56, 15. Râǵat. 12, 97. Ind. St. 1, 21. अप्सरस् MBh. 13, 2204. सरस् Ragh. 13, 60. लिपि Lalit. ed. Calc. 143, 17. तीर्थ *ein best. Theil der Hand* AK. 2,7,50. H. 840. M. 2,58. fg. Jâǵn. 1,18. अलंकृत्य कन्यामुदकपूर्वां दद्यादेष ब्राह्मो विवाहः Âçv. Gṛhj. 1, 6, 1. M. 3, 21. 27. 39. 9, 196. Jâǵn. 1, 58. मत *den Brahmanen günstig* MBh. 13,2468. बल *des Brahmanen Macht* R. Gorr. 1,57,3. 4. ब्रह्ममालत *aus Brahmanen bestehend* Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 21. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 187, *b*, 35. patron. Nârada's Gaṭâdh. im ÇKDr. Kavi's MBh. 13,4142. ब्रह्मानस्य ब्राह्मस्ते साम Ind. St. 3,216, *b*. — 3) f. ई *a)* Brahman's *Energie, eine der 8 göttlichen Mütter* AK. 1, 1, 1, 31. H. 201. an. 2, 329. fg. Med. m. 20. Mit. 142, 9. Verz. d. Oxf. H. 81, *a*, 11. 184, *a*, 1. pl. in Skanda's Gefolge MBh. 9,2655. — *b)* *Rede, die Göttin der Rede*, Sarasvatî (Brahman's *Gattin*) AK. 1,1,5,1. Trik. 1,1,27. H. 241. H. an. Med. Halâj. 1,8. Verz. d. Oxf. H. 103, *a*, 35. संस्कारोपगतां ब्राह्मीं नानाशास्त्रोपबृंहिताम् । जनमेजयस्य यां राज्ञो वैशंपायन उक्तवान् ॥ *Rede, Erzählung* MBh. 1,19. Nach Çabdârthak. bei Wils. auch *die Frau eines Brahmanen*. — *c)* Bein. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr. — *d)* *das Sternbild* Rohiṇî H. 109. — *d)* *heilige —, fromme Weise:* ब्राह्म्या *nach heiligem Brauche* R. ed. Bomb. 6,113, 112. — *e)* *eine nach der* Brahman-*Weise* (ब्राह्मेण विवाहेन) *verheirathete Frau:* °पुत्र M. 3, 37. — *f)* *Fischweibchen* Çabdârthak. bei Wils. — *g)* *eine Ameisenart* Wilson nach ders. Aut. — *h)* N. verschiedener Pflanzen, = सोमवल्लरी oder सोमवल्ली AK. 2,4,5,2. Trik. 3,3,198. H. an. Med. *eine best. Gemüsepflanze* (शाकभेद) H. an. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* H. an. (wo फञ्जिका st. दञ्जिका zu lesen ist). Ratnam. 37; vgl. ब्रह्मी. Nach Râǵan. im ÇKDr. auch = वाराहीकन्द und हिलमोचिका. — Varâh. Bṛh. S. 48, 41. °रस Suçr. 1, 369, 4. 374, 10. 2, 54, 16. 73, 16. 161, 1. 297, 11. Çârṅg. Saṁh. 2, 1, 17. — *i)* *eine Art Messing* H. 1048. — *k)* N. pr. eines Flusses Çatr. 1, 53. fg. — 4) n. *das Studium der heiligen Schrift* Bhâg. P. 3,12,42.

ब्राह्मक (wie eben) संज्ञायाम् gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

ब्राह्मकृतेय m. patron. von ब्रह्मकृत gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

ब्राह्मगुप्त (von ब्रह्मगुप्त) m. pl. N. eines Stammes Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्रह्म°).

ब्राह्मगुप्तीय m. *ein Fürst der* Brâhmagupta Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्रह्म°).

ब्राह्मण (von 1. u. 2. ब्रह्मन्) 1) adj. f. ब्राह्मणी *einem Brahmanen gehörend, brahmanisch:* प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीम् AV. 5,18,12. 19,11. TBr. 1,1,4,8. मूर्ति *die Gestalt eines Brahmanen* MBh. 14,2890. — 2) m. *a)* oxyt. *Gottesgelehrter, Theolog, Priester, Brahmane* P. 6,4,171, Sch. AK. 2,7,4. Trik. 3,3,135. H. 811. an. 3,225. Med. n. 67. fg. Halâj. 2,236. fg. 5,72. 82. चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः RV. 1,164,45. ब्राह्मणा ब्रह्मचारिणः 7,103,1. 7. 8. 10, 16, 6. 71, 9. 88, 19. ब्रा°, राजन्य, वैश्य, शूद्र 90,12. यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन्यारयामसि 97,22. 109,4. Vâlakh. 10,1. AV. 2,6,3. ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो दशशीर्षो दशास्यः। स सोमं प्रथमः पपौ स चकारारसं विषम् 4,6,1. ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्यो३ न वैश्यः 5,17,9. 18,1. fgg. 19,2. fgg. 11,1,23. 19, 34,6. 35,2. VS. 7,46. सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा 9,40. 18,48. 22,22. 27,3. 30,5. Ait. Br. 1,28. यो ब्राह्मणो बह्वृचो वीर्यवान्स्यात् 2,36. 3,14. 23. एता वै प्रजा हुतादो यद्ब्राह्मणा अथैता अहुतादो यद्राजन्यो वैश्यः शूद्रः 7,19. 29. 8,22. fg. ब्राह्मणो वै सर्वा देवताः TBr. 1,4,4,2. 1,2,5. 6. 2,7, 3,1. TS. 1,6,7,2. 2,1,2,8. ये ब्राह्मणाः सन्तः तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेयुः 5,5. ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यं ब्राह्मणम् 5,1,10,3. 7,3,4. 6,4,9,2. 6,1,4. 7,1,1,4. Çat. Br. 1,5,1,12. 2,2,2,6. 4,3,14. 3,9,1,14. 4,17. 11,5,7,1. 10. 13,5,4,8. 14,6,1,3. 9,4,11. Kâtj. Çr. 1,6,12. 4,13,11. 5,6,30. 22,11,21. 25,4,2. Âçv. Gṛhj. 1,19,1. 3,8,6. 4,7,2. Kauç. 49. 37. 67. 74. (ब्रह्मा) मुखबाहूरुपादतः। ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं च निरवर्तयत्॥ M. 1,31. अध्यापनमध्ययनं यजनं याजनं तथा। दानं प्रतिग्रहं चैव ब्राह्मणानामकल्पयत्॥ 88. सर्वस्यैवास्य सर्गस्य धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः 93. बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठा नरेषु ब्राह्मणाः स्मृताः 96. स्वमेव ब्राह्मणो भुङ्क्ते स्वं वस्ते स्वं ददाति च। आनृशंस्याद्ब्राह्मणस्य भुञ्जते हीतरे जनाः॥ 101. वर्णानां ब्राह्मणो गुरुः Spr. 868. ब्राह्मणो द्विपदां श्रेष्ठः 2000. N. 13,43. R. 1,54,14. Suçr. 1,7,2. 21,20. 102,19. गोब्राह्मणस्य M. 5,95. 11,79. जन्मना ब्राह्मणो ज्ञेयः संस्कारैर्द्विज उच्यते। विद्यया याति विप्रत्वं त्रिभिः श्रोत्रिय उच्यते Cit. beim Schol. zu Çâk. 128. im Gegens. zu श्रमण Kathâs. 27,18. Agni Çat. Br. 1,4,2,2. TS. 2,5,9,1. mit कृतादि componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. am Ende eines comp. nach einem einen Tadel ausdrückenden Worte P. 6,2,69. भय° *ein furchtsamer Brahmane* Sch. ब्राह्मणात् angeblich acc. pl. im Veda P. 7,1,39, Sch. — *b)* Bez. des 28sten Nakshatra Weber, Nax. II, 306. 311. — 3) f. ई *a)* proparox. *eine Frau aus der Priesterkaste* gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73. Kâtj. 37,7. Lâtj. 9,2,6. Gobh. 2,4,6. 7,12. Âçv. Gṛhj. 1,7,24. 14,8. M. 8,376. fg. 382. 9,198. 10,30. 66. Jâçn. 1,93. Brâhman. 1,20. MBh. 13,1882. Vid. 137. Pañkar. 1,7,69. AK. 2,10,3. सब्राह्मणिका adj. f. *von Brahmanenfrauen begleitet* Kathâs. 21,116. — *b) Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* AK. 2,4,3,8. Med. *Trigonella corniculata Lin.* (पृक्का) Med. *Ruta graveolens* Çabdak. bei Wils. Hierher wohl पश्यति तस्यास्तं ब्राह्मणी करकादिव R. ed. Bomb. 3,29,5. Nach dem Schol. ist ब्राह्मणी = रक्तपुच्छिका und करकात् nicht Ablativ von करक *Hagel*, sondern करका *Hagel* + अद् *essend*. — *c) ein best. Insect,* = वरटी *eine Art Wespe* Trik. 2,5,34. *eine Ameisenart mit grossem Kopfe* H. 1207. *eine Eidechsenart mit rothem Schwanze* 1299. Schol. in R. ed. Bomb. 3,29,5; vgl. ब्राह्मणिका. — *d)* N. pr. eines Flusses MBh. 6,341 (ब्रह्माणी od. Calc.). 3,8036. LIA. I, 85. — *e)* fehlerhaft für ब्रह्माणी Wilson, Sel. Works I, 21. — 4) n. proparox. *a)* so v. a. *das* Brahman, *das Göttliche:* श्रेष्ठं ये ब्राह्मणं विदुः AV. 10,7,17. महत् 8,20. 23. 37. तस्माद्वात् ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठम् 11,5,5. 10. 23. त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन 12,3,20. — *b) heilige —, göttliche Kraft* AV. 7,66,1. पुनर्मामैत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च 67,1. Âçv. Gṛhj. 3,6,8. — *c) das* Brâhmaṇa *d. i. religiöse Erläuterung, Ausspruch eines Theologen über Gegenstände des Glaubens und Cultus, durch welche Gehalt und Bedeutung desselben bestimmt werden soll,* TBr. 1,3,10,3. Ait. Br. 3,45. तदु ह स्माहोपाविर्जानश्रुतेय उपसदां किल वै ब्राह्मणे 1,25. इदं होवाच रोहति तस्योक्तं ब्राह्मणम् 6,25. 7,12. 8,2. 17. TS. 3,1,9,5. 5,2,1. Çat. Br. 3,2,4,1. 4,1, 5,15. 6,2,1,39. 13,4,1,5. 6. 2,8. Daher Bez. *einer bekannten Klasse vedischer Schriften, welche diese Erläuterungen enthalten,* z. B. Aitareja-, Taittirîja-, Çatapatha-Brâhmaṇa Trik. H. an. Med. Nir. 13,7. °वाद 2,16. Kâtj. Çr. 18,6,7. Lâtj. 1,10,7. 3,5,11. 8,9,5. 9,2,16. Âçv. Gṛhj. 3,3,1. Kauç. 1. 58. 80. P. 2,3,60 (beim Schol. fälschlich m.). छन्दोब्राह्मणानि 4,2,66. Gegens. संहिता Siddh. K. zu P. 1,2,36. मन्त्रब्राह्मणकर्तारः Harîv. 462. Verz. d. Oxf. H. 56,a,11. — *d) das* Soma-*Gefäss des* Brahman (vgl. पोत्र, नेष्ट्र): ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोमम् RV. 1,15,5. अमस्य ब्राह्मणादा तृपत्पिब 2,36,5. AV. 20,2,3. — *e) eine Gesellschaft von Brahmanen* Trik. H. an. Med. — Vgl. अ°.

ब्राह्मणक (von ब्राह्मण) 1) m. *a) ein erbärmlicher Brahmane, ein Brahmane bloss dem Namen nach* MBh. 12,9733. 13,385. — *b)* ब्रा° N. pr. P. 5,2,71. *einer von Waffen tragenden Brahmanen bewohnten Gegend* Sch. Vgl. ब्राह्मणकीय. — 2) f. ब्राह्मणिका wohl *eine Eidechsenart* (vgl. ब्राह्मणी u. ब्राह्मण 3,c.) Verz. d. B. H. No. 897.

1. ब्राह्मणकल्प (ब्रा° + क°) m. pl. Brâhmaṇa's und Kalpa's (zwei Arten von Schriften) P. 4,3,105.

2. ब्राह्मणकल्प (wie eben) adj. *einem Brahmanen ähnlich* Ait. Br. 7,29.

ब्राह्मणकीय adj. von ब्राह्मणक 2. P. 4,2,104, Vârtt. 37, Sch.

ब्राह्मणकृतेय patron. wohl von ब्राह्मण-कृत gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73. f. ब्राह्मणकृतेयी ebend.

ब्राह्मणघ्न (ब्रा° + घ्न) adj. subst. *Brahmanenmörder* M. 9,232.

ब्राह्मणचाण्डाल (ब्रा° + चा°) m. *ein* Kâṇḍâla *unter den Brahmanen, ein verworfener —, verachteter Brahmane* M. 9,87. Vgl. Vrddha-Kâṇ. 11,17.

ब्राह्मणजात = ब्राह्मणजातः P. 3,2,101, Sch.

ब्राह्मणजात (ब्रा° + जात) n. *Brahmanengeschlecht* Çat. Br. 13,4,2,17.

ब्राह्मणता (von ब्राह्मण) f. *Brahmanenstand, Brahmanenwürde* Ait. Br. 7,23. 29. M. 10,65.

ब्राह्मणत्रा (wie eben) adj. *unter den —, unter die Brahmanen* P. 5,4,55, Sch.

ब्राह्मणत्व (wie eben) n. = ब्राह्मणता Schol. zu Lâtj. 9,2,6. Mallin. zu Kumâras. 5,40.

ब्राह्मणदारिका (ब्रा° + दा°) f. *ein Brahmanenmädchen* Burn. Intr. 136, N. 2. 462, N. 2.

ब्राह्मणपथ (ब्रा° + पथ) wohl Bez. *bestimmter* Brâhmaṇa (Schriften),

acht an der Zahl (vgl. Ind. St. 4,375. fg.): न चायं क्रमो ऽष्टानां ब्राह्मणपथानामन्यतमस्मिन्ब्राह्मणपथे श्रूयते Schol. zu ṚV. Prât. 11,34.

ब्राह्मणपाल (ब्रा° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Reinaud, Mém. sur l'Inde 257.

ब्राह्मणब्रुव (ब्रा° + ब्रुव) adj. subst. *sich Brahmane nennend, bloss den Namen eines Brahmanen tragend, ein seinen Stand entehrender Brahmane* Halâj. 2,251. M. 7,85. 8,20. MBh. 5,7087 (°ब्रुव st. ब्रुवं und ब्रुवः der Ausgg. zu lesen). 7,6546. 8,2685. Schol. zu Pañkav. Br. 6,5,8. — Vgl. ब्रह्मब्रुवाण und ब्राह्मणिब्रुवा u. ब्रुव.

ब्राह्मणभोजन (ब्रा° + भो°) n. *Brahmanenspeisung* Shaḍv. Br. 5,10. Çâṅkh. Gṛhj. 1,2,14. Pâr. Gṛhj. 1,2,10. 2,13. 3,1,4. Âçv. Gṛhj. 1,1,2. Verz. d. Oxf. H. 103,a,10.

ब्राह्मणयज्ञ (ब्रा° + यज्ञ) m. *ein für Brahmanen bestimmtes Opfer* Çat. Br. 12,9,1,1. Kâtj. Çr. 19,1,4.

ब्राह्मणयष्टिका (ब्रा° + य°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* AK. 2,4,3,8. Auch °यष्टी Râgan. im ÇKDr.

ब्राह्मणवध (ब्रा° + वध) m. *Brahmanenmord* M. 11,89.

1. ब्राह्मणवत् (von ब्राह्मण 2,a) adj. *mit einem Brahmanen verbunden* TS. 5,1,10,3.

2. ब्राह्मणवत् (von ब्राह्मण 4,c) adj. *mit einem* Brâhmaṇa (*einer Erläuterung*) *versehen, demselben gemäss*, also *correct*: प्राकृति Çat. Br. 9,4,2,27. पशवः TBr. 1,2,5,3.

ब्राह्मणवर (ब्रा° + वर) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 35,32.

ब्राह्मणवर्चस (ब्रा° + वर्चस्) n. *Auszeichnung eines Brahmanen, Brahmanenwürde* AV. 10,5,37. 13,4,14.49. 17,1,21. — Vgl. ब्रह्मवर्चस.

ब्राह्मणविलाप (ब्रा° + वि°) m. *des Brahmanen Wehklage*, Titel einer von Bopp herausgegebenen Episode des Mahâbhârata, Gild. 148.

ब्राह्मणसर्वस्व (ब्रा° + स°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,a,43. Verz. d. B. H. No. 1403. Hall 202. Colebr. Misc. Ess. I,149.

ब्राह्मणसात् (von ब्राह्मण) adv. *an die Brahmanen*; mit कर् *an Brahmanen verschenken* MBh. 1,7182. 7256. 6,784. 7,2214. 2289. Hariv. 7747. Kathâs. 38,157. mit अस् *Brahmanen gehören* MBh. 8,4940.

ब्राह्मणस्पत्य adj. *dem* Brahmaṇaspati *geweiht* u. s. w. Ait. Br. 1,19. 3,17. 4,11. Kâṭh. 11,4. 13,4. 9. TS. 2,1,8,2.

ब्राह्मणाच्छंसिन् (ब्राह्मणात्, ablat. von ब्राह्मण, + शंसिन्) m. P. 6,3,2, Vârtt. *ein best. Priester, der Gehilfe des* Brahman *beim Soma-Opfer*, Müller, SL. 450. 469. तस्मादैन्द्रं ब्राह्मणाच्छंसी प्रातःसवने शंसति Ait. Br. 6,4. 6. 10. 18. 7,1. Çâṅkh. Br. 28,3. TBr. 1,7,6,1. Çat. Br. 4,2,3,13. 6,6,5. 5,4,5,22. 12,1,1,6. 9,4,3,7. Kâtj. Çr. 7,1,6. 9,11,8. 14,25. 10,2,34. Âçv. Çr. 4,1. प्रशास्ता ब्राह्मणाच्छंस्यच्छावाक इति शस्त्रिणो होत्रकाः 5,10. 9,4. ब्राह्मणाच्छंसिप्रयोग Verz. d. Oxf. H. 387,a (No. 510).

ब्राह्मणाच्छंसीय n. *das Amt des* Brâhmaṇâkkhaṁsin P. 5,1,135, Sch. Schol. zu Kâtj. Çr. 763,8. f. आ dass. Çâṅkh. Br. 30,9.

ब्राह्मणाच्छंस्य 1) adj. *zum* Brâhmaṇâkkhaṁsin *in Beziehung stehend* Çat. Br. 9,4,3,5. Kâtj. Çr. 18,6,12. — 2) f. आ *das Amt des* Brâhmaṇâkkhaṁsin Çat. Br. 4,6,6,5.

ब्राह्मणाभाषण (ब्राह्मण + आ°) n. Titel einer Schrift in gekünstelter Sprache Verz. d. Oxf. H. 211,b,7.

ब्राह्मणायन (von ब्राह्मण) m. *Abkömmling eines Brahmanen* gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Trik. 2,7,3. Çat. Br. 14,9,4,4. Kauç. 33. 78.

ब्राह्मणिक adj. von ब्राह्मण 4,c. P. 4,3,72.

ब्राह्मणीत्व n. nom. abstr. von ब्राह्मणी *eine Frau aus der Priesterkaste* Vop. 7,24.

ब्राह्मण्य (von ब्राह्मण) 1) adj. *für Brahmanen sich eignend* MBh. 3,13270. — 2) m. *der Planet Saturn* Çabdar. im ÇKDr. Vgl. ब्रह्मण्य. — 3) n. proparox. a) *Brahmanenstand, Brahmanenwürde* P. 5,1,124. Med. j. 96. Çat. Br. 11,5,7,1. Atharvaç. Up. bei Muir, ST. IV,298. M. 3,17. 7,42. 11,97. MBh. 3,6083. 5,7147. 13,199. 1870. 1882. 2902. 6569. fg. R. 1,64,19. R. Gorr. 1,57,25. Spr. 1177. Kathâs. 4,119. 25,256. 27,22. Mârk. P. 113,31. — b) *eine Menge —, eine Gesellschaft von Brahmanen* P. 4,2,42. AK. 3,3,41. Trik. 3,3,316. H. 1419. Med. R. 2,45,21. — Vgl. ब्र°.

ब्राह्मदण्ड m. Râga-Tar. 4,651 wohl fehlerhaft für ब्रह्मदण्ड.

ब्राह्मदत्तायन m. patron. von ब्रह्मदत्त gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

ब्राह्मदेया s. u. ब्रह्मदेय.

ब्राह्मपलाश s. ब्रह्म°.

ब्राह्मप्राजापत्य adj. von ब्रह्मप्रजापती (s. u. 2. ब्रह्मन् 4.)

ब्राह्मराति (von ब्रह्मरात) m. patron. des Jâgñavalkja Vâju-P. bei Muir, ST. III,34,9. — Vgl. ब्रह्मरति, ब्रह्मरात्रि.

ब्राह्मणी f. Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5 fehlerhaft für ब्रह्माणी.

ब्राह्माद्विज्ञाता s. u. ब्रह्माद्विज्ञाता.

ब्राह्मि (von 1. ब्रह्मन्) adj. *brahmisch, heilig, göttlich*: रुच VS. 31,20.

ब्राह्मिका f. = ब्राह्मी und ब्राह्मणयष्टिका *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Çabdar. im ÇKDr.

ब्राह्मी s. u. ब्राह्म.

ब्राह्मीकन्द (ब्रा° + क°) m. *ein best. Knollengewächs*, = वाराहीकन्द Râgan. im ÇKDr.

ब्राह्मीकुण्ड (ब्रा° + कु°) n. N. pr. eines heiligen *Wasserbehälters* Verz. d. Oxf. H. 76,b,43.

ब्राह्मीतन्त्र (ब्रा° + त°) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,b,35. 109,a,25.

ब्राह्मौदनिक (von ब्रह्मौदन) adj. in Verbindung mit अग्नि *Feuer, auf welchem der Priester-Reis gekocht wird*, Kauç. 60. 67. TBr. Comm. II,S. 57.

ब्राह्म्य adj. = ब्राह्म *zu* Brahman oder *zu den Brahmanen in Beziehung stehend* MBh. 13,854 (ब्राह्म ed. Bomb.). R. 3,9,26. Suçr. 1,16,20. 2,362,10. ज्योतिस् Prab. 4,10 (v. l. ब्राह्म). अहस् Mârk. P. 46,38. तीर्थ 49,39. मुहूर्तक Pañkar. 3,14,8. अस्त्र Ragh. 12,97, v. l. für ब्राह्म. हुत = द्विजाग्र्यार्चा M. 3,74. 73. वस्तु (im Gegens. zu गात्र) MBh. 8,2993 (ed. Bomb. ब्राह्म). Nach Dhar. im ÇKDr. n. = विस्मय *Staunen* und दृश्य n.

ब्रुव (von ब्रू) adj. Siddh. K. 60,b,5. am Ende eines comp. *sich so und so nennend, diesen Namen aber nicht verdienend* H. 1442. क्षत्रिय° MBh. 12,3565. Verhalten eines fem. auf ई und ऊ vor ब्रुव P. 6,3,43. fgg. ब्राह्मणिब्रुवा Sch. Nach einem Verbum finitum einen Tadel ausdrückend und enklitisch gaṇa गोत्रादि zu P. 8,1,27. 57. — Vgl. द्विज°, ब्राह्मण°, क्षत्रिय° und ब्रह्मब्रुवाण.

ब्रू Dhâtup. 24,35. Verbum defect. P. 2,4,53. Vop. 9,54. fgg. ब्रवीति P. 7,3,93. Vop. 9,53. ब्रवसि (ṚV. 1,130,7), ब्रूमि (R. 2,19,4), ब्रूमस्, ब्रुवसि;

ब्रूयात् (hier und da fälschlich ब्रुयात्), ब्रूयुम्: ब्रूहि (unter den Indeclinabilien gaṇa चादि zu P. 1,4,57), ब्रवीहि (MBh. 3,10657. 12470. 13570. 4,321. Mârk. P. 101, 2), ब्रूतात् (P. 7,1,35, Sch.), ब्रवीतु, ब्रूत, ब्रुवन्तु; अब्रवम् (ved. und Mârk. P. 74,26. 33), अब्रुवम्, अब्रवीत् (अब्रवत् MBh. 7,9283 fehlerhaft für अब्रवीत्, wie die ed. Bomb. hat), ब्रवीत् (Hariv. 8214. 8921), अब्रूताम्, अब्रुवन् (अब्रूवन् Maitrjup. 2,3 wohl fehlerhaft), ब्रवत् ved., ब्रवाथ (AV. 7,56,7); partic. ब्रुवत्, ब्रुवत् (RV. 9,39,1); med. ब्रूते, ब्रुवे, ब्रुवीमहि, ब्रूमहे (Bhâg. P. 7,13,22), ब्रुवते; ब्रुवीत; ब्रूष, ब्रुवध्वम् (MBh. 3,2729, v. l.); अब्रूत; partic. ब्रुवाण. Von allgemeinen Formen nur die 2te pl. prec. ब्रूयास्त zu belegen N. 17,35 (MBh. ed. Calc. 3,2729 statt dessen ब्रूयास्तत्, die ed. Bomb. aber ब्रूयास्त mit Erwähnung der Variante ब्रुवध्वम्). 1) *sagen, aussprechen, berichten; nennen;* a) act.: इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन RV. 1,84,5. इन्द्र ब्रवीमि ते वचः 19. नमस्ते ब्रवाम 2,28,8. सखे वि शिशीत्यब्रवीत् 4,35,3. 5,65,1. ब्रवाणि ते गिरः 6,16,16. मधु ब्रुवन्तः 8,48,1. VS. 4,28. 8,43. इदं प्रणोतु यदहं ब्रवीमि AV. 13,2,44. त्वं ह्यङ्ग वरुण ब्रवीषि पुनर्मघेष्ववद्यानि भूरि 5,11,7. 19,12. अन्नं नो ब्रूत यतमो ऽतिरिक्तः 8,9,17. 10,9. 9,4,14. प्र नो व्रोचस्तमिळे ब्रवः 7,2,1. अग्निं ब्रूमो वनस्पतीन् *die Rede richten an* 11,6,1. fgg. Çat. Br. 3,8,2,4. 4,1,5,10. 5,1,2,18. तदश्वानेतवै ब्रूयात् *er heisse das Ross herbeiführen* 2,1,4,16. 3,1,16. उपब्लीषमुपकल्पयितवै ब्रूयात् 4,5,2,2. 3. प्राचं कर्तवै ब्रूयात् 12,4,4,6. Kâtj. Çr. 3,6,16. 22,8,19. — इति ब्रुवन् M. 2,216. 3,222. fg. 5,41. ब्रूह्मीति ब्राह्मणं पृच्छेत् 8,88. Jâǵñ. 2,185. Hip. 1,25. MBh. 2,1414. 3,12467. 5,7058. 7159. fg. R. 1, 2,19. ब्रूत किं करवाणि 14,27. 35,14. Vid. 176. 286. Hit. I,39. 17,17. Vet. in LA. 8,3. Daçak. in Benf. Chr. 185,11. 187,2. 16. मृषा M. 8,89. 263. अन्यथा 90. पुनरब्रवीत् *antwortete* N. 3,10. अथ ऋतुं प्रजापतिमब्रुवन् *sprachen zu* Maitrjup. 2,3. Praçnop. 6,1. M. 1,60. 2,73. 123. 129. fg. 3,252. Matsjop. 47. Hip. 1,21. MBh. 1,4762. 2,506. 3,2097. 5,7098. Hariv. 8214. R. 1,9,25. 13,49. 6,1,87. Ragh. 1,86. Megh. 99. Mârk. P. 74,26. 33. त्वयं चैव ब्रवीषि मे Bhag. 10,13. नापृष्टः कस्यचिद्ब्रूयात् Spr. 1539. Bhatt. 6,49. इदं वचनमब्रुवन् *sprachen diese Rede* M. 1,1. MBh. 3,2738. 5,7136. R. 1,1,8. सत्यं ब्रूयात्प्रियं ब्रूयात् M. 4,138. 8,74. 76. 78. 88. MBh. 3,2896. R. 1,7,12. उपनिषदं भो ब्रूहि *theile mit* Kenop. 32. MBh. 1,96. 3,2965. R. 1,39,10. न च द्विजातयो ब्रूयुर्दात्रा पृष्टा हविर्गुणान् M. 3,236. वरं ब्रूहि Vet. in LA. 33,18. दश स्थानानि दण्डस्य मनुः स्वायंभुवो ऽब्रवीत् *nennen, angeben* M. 8,124. श्रुतं देशं च जातिं च कर्म शारीरमेव च। वितथेन ब्रुवन् *falsch angeben* 273. यः प्रश्नं वितथं ब्रूयात् *falsch —, unwahr beantworten* 94. mit dopp. acc.: माणवकं धर्मं ब्रूते P. 1,4,51, Sch. Vop. 5,6. तम् — वचनमब्रवीत् Matsjop. 5. Sâv. 4,4. Hip. 2,23. 3,4. 16. MBh. 1,3958. 3,1723. 2011. 2721. 5,5966. 7,9283. R. 1, 1,36. 14,27. 38,17. 54,9. Kathâs. 4,50. Vid. 160. Bhatt. 6,108. mit dem acc. der Sache und gen., dat. oder loc. der Person: तेषां वेदविदो ब्रूयुस्त्रयो ऽप्येनस्सु निष्कृतिम् M. 11,85. तस्य ब्रूयात्सदा प्रियम् Spr. 2428. रम्यां काञ्चित्कथां ब्रूहि — मम Kathâs. 1,23. सत्यं ब्रवीमि ते MBh. 3,2722. 2895. 10657. Bhatt. 6,102. तान्ब्रवीमि ते *die nenne ich dir* Bhag. 1,7. Sâv. 2,21. तस्मै नाकुशलं ब्रूयात् M. 11,35. तस्मै मां (विद्यां) ब्रूहि *mittheilen* M. 2,115. R. 3,74,27. Vid. 130. न चाप्रियं प्राणिषु यो ब्रवीति Spr. 2790. — तान्हव्यकव्ययोर्विप्राननर्हान्मनुरब्रवीत् *diese hat er für unwürdig erklärt* M. 3,150. 4,103. 5,131. 6,54. 8,168. 242. 292. 339. 9,182. 10,63. काणं वाप्यथवा खञ्जमन्यं वापि तथाविधम्। तथ्येनापि ब्रुवन् 8,274. यत् — मां ब्रुवन्ति जगद्गुरुम् Bhâg. P. 2,5,12. *von Etwas oder von Jmd* (acc.) *sagen, aussagen:* ममायमिति यो ब्रूयान्निधिं सत्येन M. 8,35. अकन्येति तु यः कन्यां ब्रूयात् 225. 10,73. Spr. 3933. statt des blossen acc. der acc. mit अधिकृत्य oder प्रति: शकुन्तलामधिकृत्य ब्रवीमि *ich spreche von Çak.* Çâk. 25,5. इतीव रामो बहुसंगतं वचः — सरितं प्रति ब्रुवन् R. 2,95,19 (104,20 Gorr.). *sagen* so v. a. *vorhersagen, verkünden:* तदापि सर्वसस्यानां वृद्धिं ब्रूयाद्विचक्षणः Varâh. Bṛh. S. 22,5. — b) med.: स्वयमेव ब्रूष यत्ते भविष्यति स एतं माहेन्द्रं ग्रहमब्रूत Ait. Br. 3,21. नादृष्टं दृष्टतो ब्रुवीत Gobh. 3,5,16. Âçv. Gṛhj. 2,4,12. ब्रूषे v. l. für ब्रवीषि Çâk. 101,6. ब्रूते Hit. 17,18. एवं ब्रुवाणान् MBh. 3,2737. 5,7098. R. 1,28,12. 32,9. Bhâg. P. 8,12,17. Bhatt. 3,32. नैवाहं ब्रुवे मिथ्या 6,101. एवं ब्रुवाणस्तद्वाक्यम् MBh. 3,2919. अथापि ब्रूमहे प्रश्नांस्तव *beantworten* Bhâg. P. 7,13,22. mit dopp. acc.: रामं यथास्थितं सर्वं भ्राता ब्रूते स्म विह्वलः *erzählte* Bhatt. 6,8. — तामिन्द्रवज्रां ब्रुवते कवीन्द्राः *nennen* Çrut. 21. 17 (Br.). अकूटकं कूटकं ब्रूते *erklären für* Jâǵñ. 2,241. ब्रूते ऽन्यस्यातो ऽप्यार्यो गुणान्दोषांस्तु दुर्जनः *redet von* Spr. 2001. प्राणानां वत किं ब्रुवे कठिनताम् 1894. Som. Nala 139. — 2) *sich nennen, genannt werden, heissen;* a) med.: अधं चिह उत ब्रुवे *und so heisst es auch von euch, und so nennt man euch wirklich* RV. 8,72,9. 3,54,7. प्रगुञ्जती दिव एति ब्रुवाणा मही माता 5,47,1. उत घा नेमो अस्तुतः पुमाँ इति ब्रुवे पणिः 61,8. जनं च मित्रो यतति ब्रुवाणः 7,36,2. 3,59,1. (इन्द्रः) तन्यति ब्रुवाणः etwa *sich ansagend, sich zu erkennen gebend* 6,38,2. स इन्द्रो ब्राह्मणो ब्रुवाण इष्टकामुपाधत्त *sich ausgebend für* TBr. 1,1,2,5. Çat. Br. 2,1,2,14. 3,3,4,19. 1,6,4,8. वैरागवो ब्रुवाणो ऽहं वल्लवो नाम MBh. 4,28. 560. ब्रह्मब्रुवाण *sich für einen Brahmanen ausgebend* 5,2427. गौतमब्रुवाण, गौतमो वा ब्रुवाणः Ind. St. 1,38. ब्रूते कथा स्वयमेव *erzählt sich selbst* P. 3,1,89, Vârtt., Sch. Vop. 24,12. Vielleicht *sich sagen lassen, fragen nach* (wie εἴρομαι): जामि ब्रुवत आयुधम् RV. 8,6,3. जामि ब्रुवाण आयुधानि वेति 10,8,7. — b) act.: ब्रुवन्ब्रह्मवज्जातीयः *sich ausgebend für* MBh. 4,558. — Vgl. ब्रुव.

— अच्छा med. *herbeirufen* Pañkav. Br. 13,6,9.

— अति *schmähen:* यशस्विनस्तीक्ष्णविषान्महाव्यानतिब्रुवन् (अभिब्रुवन् ed. Bomb.) मूढ न लज्जसे कथम् MBh. 3,15640.

— अधि *segnen, trösten* (dat.), *Muth einsprechen; fürsprechen für:* कस्तोकाय क इभायोत राये ऽधि ब्रवत्तन्वे३ को जनाय RV. 1,84,17. 35,11. मृळा च नो अधि च ब्रूहि 114,10. 6,75,12. 10,15,5. 63,1. तस्मै सोमो अधि ब्रवत् 173,3. AV. 8,2,8. अधि नो ब्रूतं पृतनासु 4,28,7. 8,2. 27,1. VS. 15,1. 17,52. यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां ब्राह्मणायाधिब्रूयात् TS. 2,5,11,9.

— अनु 1) *hersagen, recitiren:* यामीः TBr. 1,4,6,6. TS. 6,1,4,4. यो जुष्टं देवेभ्यो ऽनुब्रवत् Çat. Br. 1,5,1,18. 11,2,6,3. सामिधेनीः Ait. Br. 1,1. Çat. Br. 1,3,5,10. Çâñkh. Çr. 5,2,3. Âçv. Çr. 2,17. आशिषो ऽनुब्रुवाणम् MBh. 1,176. एतान्कृत्वा कीदृशं तत्सुखं स्यादिन्द्रियैस्तदनुब्रूहि *sage, sprich* 5,791. ऋते वाग्मीदृशं वाक्यं कः समर्थो ह्यनुब्रुवन् Hariv. 15494. *Jmd Etwas vorsagen, lehren, mittheilen* Çat. Br. 11,5,4,12. Pâr. Gṛhj. 2,3. Maitrjup. 4,5. द्विजातये। इमां कथामनुब्रूयात् Kûrma-P. in Verz. d. Oxf. H. 7,b,2 v. u. यो वेदमनुब्रूते (शिष्येभ्यः) Çâñkh. Çr. 15,16,6. Gṛhj. 2,8. — 2) *das Wort* (einladend, ehrerbietig) *richten an* (dat.), *Jmd* (dat.)

*einladen zu* (gen.): सोमाय क्रीताय प्रोह्यमाणायानुब्रूहि Ait. Br. 1,13.28. अनुब्रुवतैवानुप्रपत्तव्यम् 2,20. Çat. Br. 3,8,2,26. 4,3,4,23. 4,2,9. 5,1,2, 14. 5,4,24. अग्नये ऽनुब्रूहि P. 8,2,91, Sch. इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्यानुब्रूहि Kâtj. Çr. 6,7,19. 8,9.14. 19,3,4. P. 2,3,61. — 3) *halten für, anerkennen für*: एकः शास्ता न द्वितीयो ऽस्ति शास्ता यो हृच्छयस्तमहमनुब्रवीमि MBh. 14,746. fgg. तथानुब्रुवते त्वां हि *dafür halten sie ja dich* Hariv. 15319. — 4) med. *nachsprechen, auswendiglernen, lernen*: अनुब्रुवाणो अध्येति न स्वपन् Ṛv. 5,44,13. अथ यदेवानुब्रुवीत तेनर्षिभ्य ऋणं जायते Çat. Br. 1,7,2,3. 4,2,4,1.

— अप (*abwehrend*) *besprechen*: येनेषुमेकतेजनां शतशल्यामपब्रवत् AV. 6,57,1.

— अभि s. u. अति.

— अव s. अनवब्रव.

— आ *sich unterhalten*: एवमाब्रुवमाणौ तौ संप्रीतौ केशवान्तिकम् Hariv. 6300.

— प्रत्या *Jmd* (acc.) *antworten*: प्रत्याब्रवीदर्जुनम् MBh. 4,1198. प्रीत्याब्रवीद्° ed. Bomb.

— उद् med. 1) viell. *sich verabreden über* (acc.): ओदनमुद्ब्रुवते TBr. 1,7,10,6. — 2) viell. *sich Etwas versagen, sich lossagen von* (gen.): स यस्य संभरति तस्योद्ब्रुवीत तस्य नाश्नीयायावज्जीवम् Çat. Br. 5,2,2,4.

— उप med. (nur ein Mal act.) 1) *zu Jmd.* (acc.) *sprechen*: यमो ऽहं त्वामुपब्रुवे MBh. 12,7228. — 2) *bittend ansprechen um* (dat.), *anrufen; zureden, bereden zu* Ṛv. 1,77,3. 179,5. (द्यावापृथिवी) उप ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन् 185,7. 2,30,11. अत्यं न वाजं सनिष्यन्नुप ब्रुवे 3,2,3. इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप ब्रुवे 3,37,5. 4,51,11. ता वामियानो ऽवसे पूर्वा उप ब्रुवे सचा 5,64,3. 49,2. स्वस्तये वायुमुप ब्रवामहै 51,12. 6,61,5. 8,6,27. 25,21. 10,91,11. AV. 14,2,63. 20,136,7. 8. mit acc.: तन्नो तकानुप ब्रुवे 5,22,11. act.: उपो हरीणां पतिं दक्षं पृञ्चन्तमब्रवम्। नूनं श्रुधि स्तुवतो अश्व्यस्य Ṛv. 8,24,14. Çat. Br. 9,3,2,11.

— निस् 1) (*laut, deutlich, einzeln*) *aussprechen* Çâṅkh. Br. 27,1. Çat. Br. 4,2,2,12. 10,3,5,15. Lâtj. 7,12,7. 13,3. नेदविद्वानिर्ब्रवाणि Çâṅkh. Br. 21,1. क्रमेत सर्वाणि पदानि निर्ब्रुवन् Ṛv. Prât. 11,32. — 2) *erklären* Nir. 2,1. सर्वज्ञेयार्थवर्णनात्सर्वानुक्रमणीशब्दं निर्ब्रुवन्ति विपश्चितः Müller, SL. 216. Durga zu Nir. bei Muir, ST. II, 176. 184.

— परि *besprechen*: यं कामयेतामयाविनं जीवेदित्यग्नेस्ते ब्राह्मणाय प्रोच्याथ परिब्रूयात् एतद्वै भेषजम् Kâth. 27,4.

— प्र act. med. *ansagen, verkünden, anzeigen, mittheilen; rühmend aussprechen, preisen*: अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि कर्माणि Ṛv. 1,61,13. चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम् 55,4. 161,9. यः प्राब्रवीत्प्रो तस्मा अब्रवीतन 12. स्तोमम् 3,54,10. कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम 4,23,6. 42,7. 5,29, 13. ये प्र विप्रासो ब्रुवते 87,2. आदिन्मे वृषभा प्र ब्रवन्ति *verheissen* 10,27, 3. पुराणा वां वीर्याइ प्र ब्रवा जने 39,5. 52,1. बलानीन्द्र प्रब्रुवाणो जनेषु 54,2. 65,6. प्र काव्यमुशनेव ब्रुवाणः 9,97,7. जनुषं प्रब्रुवाणः 2,42,1. प्रैतानि तकमने ब्रूमः *anzeigen, verrathen* AV. 5,22,8. 4,7,5. 5,17,9. VS. 23, 58. 36,24. तं मत्स्यः प्राब्रवीत् *verrieth* TS. 2,6,6,1. Çat. Br. 1,7,2,10. 2,2,2,11. 3,3,2,5. 14,4,2,1. Ait. Br. 6,35. तद्वाकप्र ब्रूते 1,28. Gobh. 1, 4,36. सप्तसु स्तोत्रियासु परिशिष्टासु नः प्रब्रूतात् *zeige an, wenn noch sieben* St. *übrig sind*, Çâṅkh. Çr. 17,14,4. नान्यं पृच्छेन्नान्यस्मै प्रब्रूयात् Kâtj. Çr. 12,3,17. 6,25. कल्याणीं वाचम् Çâṅkh. Gṛhj. 3,7. Kauç. 107. चतुरो मासो द्विष्येभ्यः प्रब्रूयात् *lehren* 139. इदं वाव तज्ज्येष्ठाय पुत्राय पिता ब्रह्म प्रब्रूयात् Khând. Up. 3,11,5. 4,10,2. तन्मे प्रब्रूतम् 8,8,1. Kathop. 1,13. M. 8,58. 10,1. 2. MBh. 3,10487. 4,18. 316. 12,1963. 13,344. महत्तस्य कथां प्रब्रूहि मे *erzählen* 14,64. तासामपत्यानि — भगवान्प्रब्रवीतु मे Hariv. 9177. R. 6,82,101. Mârk. P. 75,34. 101,2. Bhâg. P. 3,20,9. प्रब्रूत सत्यम् *saget die Wahrheit, sprechet aufrichtig* Varâh. Bṛh. S. 73,6. ह्री वेति प्रब्रुवन् *ausrufend* Spr. 984. यथा मां प्रब्रवीषि *wie du mich nennst* Bhâg. P. 2,5,10. गुणैरुपेतं सर्वैस्तं भगवन्प्रब्रवीषि मे *schildern als* MBh. 3,16678. *erzählen*, mit dopp. acc.: प्राब्रवीद्रामं बलिनो युधि विक्रमम् Bhaṭṭ. 6,107. अतस्त्वां प्रब्रवीम्यहम् *darum sage ich es dir* MBh. 4,838. R. Gorr. 1,69,1. 3,40,24. सीता रावणं प्राब्रवीद्वचः *sprach zu R. die Worte* Bhaṭṭ. 8,85.

— प्रतिप्र *erwiedern* Çat. Br. 3,2,1,22.

— प्रति 1) *Jmd* (acc.) *antworten*, act. Ṛv. 1,161,3. 4,3,8. 10,95,13. स यदि त्वा पृच्छेत् तिस्र इति प्रति ब्रूतात् TBr. 3,11,8,2. Lâtj. 9,10,9. Khând. Up. 4,4,4. Kaush. Up. 1,1. 2. 5. MBh. 3,2737. 12,1962. Ragh. 2, 42. Kathâs. 11,52. 13,63. 43,220. 50,125. Vid. 297. Bhâg. P. 3,2,3. mit doppeltem acc.: किमहं तं प्रतिब्रूयाम् R. 5,29,12. — 2) med. *antworten* so v. a. (Angriffe u. s. w.) *zurückgeben*: त्वया प्रति ब्रुवे युजा Ṛv. 7,31, 6. प्रति श्रुतं ब्रुवीमहि 8,21,11. 81,32. — 3) *verweigern, abschlagen*: तथापि न प्रतिब्रूयां गुरुभिः प्रार्थितं क्वचित् Bhâg. P. 6,7,37.

— वि 1) *sich aussprechen, sich äussern, aussagen, sprechen*: विब्रुवन्तु यथा सत्यमेतत् MBh. 3,2990. एवं विब्रुवाणम् Hariv. 5888. तानविब्रुवतः किंचित् MBh. 15,281. साक्षी दृष्टश्रुतादन्यद्विब्रुवन् M. 8,75.78. अविब्रुवन्ती किंचित्सा राजानम् *Nichts zum Könige sprechend* MBh. 1,3449. *sich über Etwas* (acc.) *aussprechen, über Etwas seine Meinung sagen; erläutern, auslegen*: तद्वाक्यं विब्रूत MBh. 2,2262. व्यब्रवीदयुना मर्त्येभ्यो ऽग्निर्विद्वान् Ṛv. 1,145,5. TS. 2,5,11,8. 7,3,1,3. यानेव मा प्रश्नानप्राक्षीस्तानेव मे विब्रूहि Çat. Br. 11,4,1,9. Çâṅkh. Br. 27,1. Pañkav. Br. 15,7, 5. MBh. 2,2248. 2306. 7,9226 (wo mit der ed. Bomb. येनाविब्रुवता प्रश्नम् zu lesen ist). प्रश्नान्कांश्चिद्विब्रुवाणाम् 1,166. वेदान्विब्रुवन् 4245. न विब्रूयान्नृपो धर्मम् M. 8,390. — 2) *falsch aussagen*: अब्रुवन्विब्रुवन्वापि नरो भवति किल्बिषी M. 8,13. 194. — 3) *widersprechen, sich nicht einverstanden erklären* Kathâs. 19,46. med. *sich streiten*: तोके वा गोषु तनये यदप्सु वि क्रन्दसी उर्वरासु ब्रवैते Ṛv. 6,25,4.

— सम् *sich unterreden, sich unterhalten*: यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवते ऽध्वन्ना Ṛv. 1,37,13. वृक्षच्छायोपविष्टास्ते दृष्ट्वान्योऽन्यं समब्रुवन् R. 4, 50,4. *sich bereden, übereinkommen*: समन्येषु ब्रवावहै Ṛv. 1,30,6. *zu Jmd Etwas sprechen*, mit dopp. acc.: परुषं त्वां समब्रुवम् MBh. 6,5828.

ब्लेष्क m. *Schlinge* (*zum Erwürgen*): अप्सु, ब्लेष्केण, अन्येन मृत्युना Kâth. 23,6. ब्लेष्को ऽसि निर्ऋत्याः पाशः 37,13. 14. — Vgl. वेष्क.

# भ

1. भ (von 1. भा) 1) m. *a) der Planet Venus* TRIK. 1,1,92. 3,3,289. H. an. 1,9. MED. bh. 1. — *b) Täuschung, Irrthum (blosser Schein)* ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) f. भा *a) Licht, Lichtstrahl* AK. 1,1,2,35. H. 100. H. an. MED. HALÂJ. 1,38. VARÂH. BRH. S. 30,33. अपेयात्किल भा सूर्यात् MBH. 3,1337. तस्यादित्यो भानुपत्युय भाति 13,7375. pl.: भाः कुर्वाणाः सुवर्चसः 10,298. नैं तत्र सूर्यभाः कुत्र प्रविशन्ति नगोत्तमे HARIV. 7489. In den folgenden Stellen kann auch भास् angenommen werden: प्रनष्टा ज्योतिषां भाश्च (sg. oder pl.) सह सूर्येण MBH. 13,7373. VARÂH. BRH. S. 4,1. भाभिः MBH. 1,3679. MÂRK. P. 16,85. 65,5. भानुगाग्रस्तमूर्ति SÛRJAS. 9,9. भारूप Verz. d. Oxf. H. 238,b,12. Vgl. अग्निभा und 2. भा. — *b) Aussehen, Aehnlichkeit;* am Ende eines adj. comp.: उद्यानं च श्मशानभम् Spr. 977. Vgl. अग्निभा, गुञ्जाभ, तत्त्वभ. — *c) der Schatten des Sonnenzeigers* SÛRJAS. 3,41. Vgl. पलभा. — 3) n. *Stern, Gestirn, ein* Nakshatra, *Zodiakalbild* AK. 1,1,2,22. 3,4,24,157. 26,202. 23,213. TRIK. 3,3,289. 51. H. 107. H. an. MED. HALÂJ. 1,54. त्रीणि भानि सदैवतानि ÇÂNKH. GRHJ. 1,15. यां वान्यां भप्रशस्तां मन्येत 2,11. SÛRJAS. 1,26. 34. 39. 3,9. 5,1. 11,21. 22. 12,30. 89. 13,1. 2,63. fgg. 8,1. 13. 9,13. 11,21. 13,8. 3,19. 41. 4,6. 7. 9,5. 10,2. 15. 12,66. शशिनः श्रुत्वा भसंवादम् VARÂH. BRH. S. 2,23. 8,15. 16. 15,29. 31,5. ÇATR. 14,6. VOP. 5,11. भोडुम 23,31. भग्रहयुत्यधिकार Verz. d. B. H. 235,9. भग्रहे योगाधिकारः Verz. d. Oxf. H. 326,a,18. Vgl. अष्टभ, खभ, गुरुभ, चरभ, तुङ्गभ.

2. भ m. *Biene* EKÂKSHARAK. im ÇKDR.

भंसस् n. *ein best. Theil des Unterleibes:* यक्नः श्रोणिभ्यां भासदाद्भंससो वि वृहामि ते RV. 10,163,4. अरायीं अस्या मुष्काभ्यां भंससो ऽप हन्मसि AV. 8,6,5. 9,8,21. — Vgl. भसद्.

भकक्षा (1. भ + क°) f. *die Bahn der Sternbilder* SÛRJAS. 12,80.

भक्षिका f. *Grille, Heimchen* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. फडिङ्गा.

भक्तं (partic. von भज्) 1) adj. *a) zugetheilt;* s. देव°, भाग°. — *b) getheilt, dividirt;* s. u. भज्. — *c) einen Theil von Etwas bildend, zu Etwas gehörig:* अकारमात्रभक्तो ऽयं नुगागमः P. 7,2,82, Sch. धातुभक्तत्वात् *weil es zur Wurzel gehört* 7,4,80, VÂRTT. 2, Sch. नुटो ऽभक्तत्वात् *weil das eingeschobene* स *nicht dazu gehört* 7,2,43, Sch. — *d) geliebt, was man gern hat;* am Ende eines comp. zur Bezeichnung von Gegenden, die vorzugsweise von bestimmten Pflanzen, Familien u. s. w. geliebt und bewohnt werden, P. 4,2,54. Wird als Suffix aufgefasst. — *e) zugethan, zugeneigt, ergeben, treu anhängend, Verehrer* H. an. 2,181. मां भक्ता भजितुमर्हसि MBH. 1,3260. भक्तं मां भज भामिनि 6573. 3,1860. भक्तं च भजमानं च 5,1037. 12,4262. R. 1,54,4. Spr. 2002. fgg. 3849. 3363. 4047 (an den beiden letzten Stellen zugleich *Speise*). KATHÂS. 49,78. BHAG. 7,21. 9,33. PRAB. 81,17. Die Ergänzung im loc.: गोषु MBH. 13,3928. अस्मासु R. 2,31,30. KATHÂS. 40,57. 42,89. im gen.: भक्तो ऽसि मे सखा च BHAG. 4,3. 9,31. R. GORR. 2,109,10. 6,97,17. ते पुत्रा ये पितुर्भक्ताः Spr. 1059. पाषण्डानां नास्तिकानां च भक्तः (राशी) VARÂH. BRH. S. 40,76. भक्ता सा हि मम KATHÂS. 50,126. 32,190. im acc.: भक्ता नारायणं देवम् MBH. 12,7006. तं भक्ता लक्ष्मणः R. GORR. 1,19,21. N. 13,31 (wo der acc. auch von अनुगता abhängen kann). im comp. vorangehend: अनन्य° MAITRJUP. 6,29. नरक BHAG. 7,23. 9,34. N. 10,41. KATHÂS. 12,128. गुरु° SÂV. 5,95. पुरंदरकृताश° VARÂH. BRH. S. 15,14. विष्णु° Spr. 4708. अभक्त 1976. 3456. Vgl. एक°. — 2) m. *a) Bez. einer* Çivaitischen *Secte (die Frommen)* Verz. d. Oxf. H. 248,a,3. Vgl. 2. भाक्त. — *b) Bez. einer* Vishnuitischen *Secte* Verz. d. Oxf. H. 248,a,14. Vgl. 2. भाक्त. — 3) n. *Theil, Speisetheil, Speise; Nahrung; Mahlzeit* AK. 2,9,48. 3,4,4,5. TRIK. 2,9,45. H. 395. H. an. HALÂJ. 2,163. तवेदु ता व्युषि सूर्यस्य च सं भक्तेन गमेमहि RV. 7,81,2. ब्राह्मणान्भक्तेनोपेप्सेत् GOBH. 1,9,3. 4,5,7. KAUÇ. 1. 8. 12. 21. 27. 28. P. 6,2,71. M. 7,125. यस्य त्रैवार्षिकं भक्तं पर्याप्तं भृत्यवृत्तये 11,7. भक्तं च वेतनं च MBH. 2,182. fg. 186. JÂGN. 2,182. 276. SUÇR. 1,122,7. 2,38,6. 165,4. Spr. 3863. 4647. °द M. 9,278. °दायक 271. शुक्लाष्टमीं न साश्नीयाद्भक्तरूपम् HARIV. 7882. सप्तमे भक्ते, भक्तानि षट् M. 11,16. पक्षे पक्षे गते यस्तु भक्तमश्नाति MBH. 13,5163. यस्तु संवत्सरं पूर्णं चतुर्थं भक्तमश्नुते *die vierte Mahlzeit* (so dass drei Mahlzeiten übersprungen werden) 5173. षष्ठभक्त adj. *der* (5 Mahlzeiten überspringt und nur) *die sechste Mahlzeit geniesst* 12,8889. *eine ordentliche Mahlzeit* im Gegens. zu कदशन Spr. 4079. अन्तर्भक्त *Medicin, welche zwischen zwei Mahlzeiten genommen wird,* SUÇR. 2,555,4. — Vgl. अधो°, एक°, चतुर्थ°, 2. नि-

भक्त, प्रभु°, प्राग्भक्त, मध्ये°, स°, भाक्त, भाक्तिक.

भक्तकंस (भक्त + कंस) m. *Speiseschüssel* P. 6,2,71, Sch.

भक्तकर m. *künstlicher Weihrauch* Çabdar. im ÇKDr. — Zerlegt sich in भक्त und कर, was aber *Speisebereiter* bedeuten würde.

भक्तकार (भक्त *Speise* + 1. कार) m. *Koch* H. 723.

भक्तच्छन्द (भक्त + छ°) m. *Esslust* Suçr. 1,178,17. अ° 2,18,10. 446,2.

भक्तजा (भक्त + जा) f. *Nektar* Wils.

भक्ततूर्य (भक्त + तूर्य) n. *Tafelmusik* Trik. 1,1,124.

भक्तदास (भक्त + दास) m. *ein für die Nahrung dienender Knecht* M. 8,415. Mit. 268,3. 14.

भक्तद्वेष (भक्त + द्वेष) m. *Widerwille gegen Speisen, Mangel an Appetit* Suçr. 1,118,11. 2,284,15. Vgl. भक्त द्वेष: Spr. 4647.

भक्तद्वेषिन् (भक्त + द्वे°) adj. *einen Widerwillen gegen Speisen habend, appetitlos* Suçr. 2,402,17.

भक्तपुलाक (भक्त + पु°) *ein Mundvoll Reis, in Kugelform geknetet,* Trik. 3,3,204.

भक्तमण्ड (भक्त + म°) *Reisschleim* Trik. 3,3,80. H. ç. 94.

भक्तमय (von भक्त) adj.: °स्तोत्र Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 283.

भक्तमाला (भक्त + मा°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 9 u. s. w.

भक्तरुचि (भक्त + रु°) f. *Esslust* Suçr. 1,155,3. 6.

भक्तरोचन (भक्त + रो°) adj. *Esslust erregend* Suçr. 1,211,7.

भक्तशरण (भक्त + श°) n. *Vorrathskammer* Âçv. Grhj. 2,7,8.

भक्तशाला (भक्त + शा°) f. eher *ein Saal zum Empfang von Clienten* als *Speisesaal* oder *Vorrathskammer*: अध्यतो °शालायाम् Râǵa-Tar. 4, 493. *maison de charité* Troyer.

भक्तसिक्थ (भक्त + सि°) = भक्तपुलाक Halâj. 5,43. °सिक्थक dass. AK. 3,4,4,5.

भक्ताभिलाष (भक्त + अ°) m. *Esslust* Suçr. 1,178,5.

भक्तामरस्तोत्र (भक्त-अमर + स्तोत्र) n. Titel einer Schrift Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 49. भक्तामर Wilson, Sel. Works I, 283.

भक्ति (von भज्) f. 1) *Austheilung, Vertheilung*: ग्रामस्य RV. 8,27,11. Pañkav. Br. 20,15,2. 8. — 2) *das Bilden eines Theils von Etwas, Zugehörigkeit; das zugehörige —, in einem Andern enthaltene Ding, Theil; Attribut*; = गौणवृत्ति H. an. 2,182. = गुणकल्पना Durga zu Nir. = विभाग Trik. 3,3,175. H. an. Med. t. 39. तासां भक्तिसाहचर्यं व्याख्यास्यामो ऽथैतान्यग्निभक्तीनि Nir. 7,8. बहुभक्तिवादीनि ब्राह्मणानि भवन्ति 21. 8, 2. 22. RV. Prât. 17,6. 8. 18,32. 34. एकत्वाभावाद्भक्तिस्तु न विद्यते Kâtj. 7,2,6. प्रातर्दुग्धं द्वैधं कृत्वा तस्यान्यतरां भक्तिमातच्य तेन यजेत *Theil* Ait. Br. 7,4. 3,26. फलं तु वाच्यं ग्रहभक्तितो ऽन्यथवा तथा अस्ति कृताः (ग्रहाः) स्वभक्तीः *die ihnen zugetheilten Dinge* Varâh. Bṛh. S. 17,27. 20,21. 33,17. अभक्तेः so v. a. *von Seiten des Vocals* Siddh. K. zu P. 6,1,101. — 3) *Verzierung*: कालागुरुद्रवपत्त्रा भक्तिर्भुवश्चन्दनकल्पितेव (= तिलकरचना Schol. in der Calc. Ausg.) Ragh. 13,55. लग्नद्विरेफाञ्जनभक्तिचित्रं मुखे मधुश्रीस्तिलकं प्रकाश्य *Mannichfaltigkeit, Buntheit* Kumâras. 3, 30. कृत्रिमभक्तिशोभा (रथस्य) Ragh. 13, 75. चित्रभक्तिविराजित (रथ) Hariv. 6882. 9286 (die neuere Ausg. liest चित्र st. पङ्क्ति). 12956. चित्रभक्तिशतैः 8361. नैकधा तं चित्रभक्तिभिराकृतिम् 6870. चित्राभिर्मणिभक्तिभिः 8360. कनकरजतभक्तिचित्रपार्श्व (रथ) 12960. स्फाटिकैर्हेमभक्त्यैः कपाटैः R. 5,9,19. भक्तिच्छेदानुलिप्ताङ्ग *mit verschiedenen Verzierungen* Hariv. 3887. VP. 550. Megh. 19. — 4) *Abtheilung eines* Sâman (auch विधि genannt), deren sieben, zuweilen nur fünf, gezählt werden: हिंकार, प्रस्ताव, आदि, उद्गीथ, प्रतिहार, उपद्रव (oder उपाय), निधन (vgl. Shaḍv. Br. 3,1). Lâṭj. 6,1,14. 7,10,20. 10,9,10. Aǵâtaçatru zu Pushpa 6,2,1. Müller, SL. 210. Çañk. zu Khând. Up. S. 10. 16. 103. fg. — 5) *Hingebung, Ergebenheit, Ehrerbietigkeit; Treue, Liebe; auf Glauben beruhende Liebe*; = सेवा Trik. H. 496. H. an. Med. Halâj. 1,129. = श्रद्धा H. an. Wilson, Sel. Works I,160. fgg. अथातो भक्तिजिज्ञासा । सा परानुरक्तिरीश्वरे Çând. 1. 2. Bhrgu beim Schol. zu Çâk. 16,10. fg. Bhag. 8,10. 9, 26. Sâv. 1, 9. Suçr. 1,126,18. Kâm. Nîtis. 4, 38. Sûrjas. 12, 1. 10. 13, 1. Çâk. 7,12. Megh. 37. °नम्र 56. Mudrâr. 7,8. Sâh. D. 158. °गम्य (Çiva) Çiv. °ज्ञत Kâm. Nîtis. 8,9. सुपक्ष° Pañkar. 2,8,35. Die Ergänzung im loc.: यस्य देवे परा भक्तिः Çvetâçv. Up. 6,23. Bhag. 13,10. Sâv. 5, 50. MBh. 13, 773. R. 2, 31, 16. 45, 29. Spr. 2006. 2159. 2773. 4060. 4495. 4897. Ragh. 2,63. 5,14. Kathâs. 46,21. अयस्तुति 21,49. im gen. R. 1, 31,21. Hariv. 8705 (wo der gen. auch von कथिता abhängen könnte). Ragh. 2,40 (ed. Calc. loc.). Vid. 122. im comp. vorangehend: मातृ°; पितृ° M. 2,233. गुरु° Sâv. 5,21. राज° N. 7,14. Kathâs. 29,188. अनवद्यसदृत्त° adj. 33,216. एक° adj. Bhag. 7,17. दुर्बल° MBh. 7,84. — मय्यनन्येन भावेन भक्तिं कुर्वन्ति ये दृढाम् Bhâg. P. 3,25,22. दृढभक्ति adj. R. 2,1,18. Kâm. Nîtis. 4, 30. Ragh. 12, 19. Spr. 2204. Kathâs. 35, 22. दृढभक्तिक adj. MBh. 1,5805. Spr. 3960. अदृढभक्तिक MBh. 5,1370. दृढभक्तिता Kâm. Nîtis. 4,7. Verhalten eines fem. vor भक्ति gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. Vop. 6,1. — 6) *das Annehmen* (einer Gestalt, Form): भङ्गी° so v. a. *das Sichbiegen* (= ऊर्मीणां रचना Schol.) Megh. 61. — 7) die Gleichsetzung mit भङ्गि, भङ्गी (*Brechung?*) H. an. 2,39. 182 beruht vielleicht auf einer Verwechselung von भक्ति mit भंक्ति (भङ्क्ति). — Vgl. नेत्र°, अद्र°, द्रभक्ति, नक्षत्र°.

भक्तिकर (भ° + 1. कर) adj. P. 3,2,21.

भक्तिचन्द्रोदय (भ° 5. + च°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,b,18.

भक्तितरंगिणी (भ° 5. + त°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,b,34.

भक्तिपूर्वम् (भ° + पू°) adv. *mit Hingebung, ehrerbietig* Verz. d. Oxf. H. 238,a,29. °पूर्वकम् dass. Pañkar. 2,8,35.

भक्तिभाज् (भ° + भाज्) adj. *gläubige Hingebung —, treue Ergebenheit besitzend*: श्रावक Pañkat. 236,20. *an einer Sache* (loc.) *fest hängend*: पुण्यकर्मणि Çatr. 1,269.

भक्तिमत् (von भक्ति) adj. *ergeben, zugethan, geneigt, treu anhängend, in gläubiger Liebe zugethan* Bhag. 12,17. MBh. 3,11213. 12,12972. R. 2,45,29. 52,36. Spr. 676. Ragh. 1,90. Kathâs. 38,143. 43,161. 49,237. die Ergänzung im loc. Pañkar. 3,1,16. रामे दृढभक्तिमान् (von दृढ-भक्ति) R. Gorr. 2,111,28. राजभक्तिमत् *dem Fürsten ergeben* 1,6,21. *von Hingebung —, treuer Ergebenheit begleitet*: परिचर्या Bhâg. P. 4,8,59.

भक्तिमार्गनिरूपण (भ°-मार्ग + नि°) n. Titel einer Schrift Hall 150.

भक्तिमुक्तावली (भ° + मु°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

भक्तियोग (भ° + योग) m. *Hingebung, gläubige Liebe* Bhâg. P. 1,7,4. 6. Verz. d. B. H. 125 (XIII). Verz. d. Oxf. H. 17,b,32. 38. 74,b,45.

भक्तिरत्नावली (भ° + र°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1323. Verz. d. Oxf. H. No. 90. fg. Verz. d. Tüb. H. 15.

भक्तिरस (भ° + रस) m. *das Gefühl der Hingebung, der gläubigen Liebe* Kathâs. 34,12.

भक्तिरसामृतसिन्धु (भ° + अमृत-सि°) Titel einer Schrift Hall 144. citirt im ÇKDr. u. अकुतोभय, भक्ति und भक्तिरस.

भक्तिरसायन (भ° + र°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 38,b, 10. Burn. in der Einl. zu Bhâg. P. I,lxv. — Vgl. भगवद्भक्तिरसायन.

भक्तिराग (भ° + राग) m. *Vorliebe zu* (loc.) MBh. 13,7241.

भक्तिल (von भक्ति) adj. *anhänglich*, von Pferden Çabdak. im ÇKDr.

भक्तिवंस् s. भक्तिवंस्.

भक्तिवर्धिनी (भ° + व°) f. Titel einer Schrift Hall 148.

भक्तिवाद (भ° + वाद) m. *Ergebenheitserklärung, Versicherung der Zuneigung* MBh. 5,4235.

भक्तिशत (भ° + शत) n. Titel einer Schrift Hall 119.

भक्तिसिद्धान्त (भ° + सि°) m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,167. Hall 149. °विवृति f. desgl. 144.

भक्तिसुधोदय (भ°-सुधा + उ°) m. Titel des ersten Theiles im Nâradîjapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 83,b,15.

भक्तिसूत्र (भ° + सू°) n. Bez. *des* Sûtra *des* Çâṇḍilja Hall 143. Verz. d. Tüb. H. 16. ÇKDr. u. शाण्डिल्य.

भक्तिहंस (भ° + हंस) Titel einer Schrift Hall 150.

भक्तिहेतुनिर्णय (भ°-हेतु + नि°) m. Titel einer Schrift Hall 152.

भक्तोद्देशक (भक्त + उ°) m. nom. ag. *Bestimmer der Speisen*, Bez. eines best. klösterlichen Beamten Vjutp. 210.

भक्तोपसाधक (भक्त + उप°) m. *Speisebereiter, Koch* R. Gorr. 2,90,25.

भक्त्युपक्रम (भ° + उप°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,b,40.

भक्ष्, भक्षयति Dhâtup. 32,22. भक्षयामास, भक्षयिष्यति; bisweilen auch med.; in der späteren Sprache hier und da auch भक्षति, °ते Dhâtup. 21,27. partic. pass. भक्षित; *geniessen, verzehren, fressen*; in der älteren Sprache gewöhnlich von Flüssigkeiten, seltener von festen Speisen (mit acc. oder partitivem gen.); in der späteren Sprache nur ausnahmsweise von Flüssigkeiten (nach Pat. zu P. 7,3,69 nur von festen Speisen): अश्नन्ना कलशाँ अभक्षयम् RV. 10,167,3. AV. 2,35,1. (अंशुम्) यमक्षितिमक्षिता भक्षयन्ति 7,81,6. यत्रादित्या मधु भक्षयन्ति 18,4,3. VS. 8,12. 37. भक्षो भक्ष्यमाणः (सोमः) 58. 19,34. 20,35. घर्मस्य Ait. Br. 1,22. 2,22. 3,5. 29. 32. वषट्कर्ता प्रथमः सर्वभक्षान्भक्षयति 32. उपाहू परोक्षेणैव प्राशितरूपमाप्नोति नास्य प्रत्यक्षं भक्षितो भवति 7,26. 31. Çat. Br. 1,6,2,7. 8. पूर्वेद्युरभिषुणवन्ति प्रातर्भक्षयिष्यन्तः 2,4,1,15. तस्मात्तत्र नाश्नन्ति न भक्षयन्ति 3,6,1,23. 4,4,3,11. 12,8,3,30. सोम एवास्य राजा भक्षितो भवति 1,3. 2,21. धाना न दद्भिः खादेयुः प्राणैरेव भक्षयन्ति 4,4,3,14. प्राणभक्षान् Kâtj. Çr. 10,8,5. प्राणभक्षं (absol.) भक्षयित्वा Çâṅkh. Çr. 16,17,10. प्राणभक्षं सर्वत्र भक्षान्भक्षयेत् Lâṭj. 8,8,2. Kâtj. Çr. 19,3,9. 3,15. दधिघर्मस्य Lâṭj. 2,7,10. 11,22. अक्षतधानाः Gobh. 3,3,5. सौरीदनपुरोडाशरसान् Kauç. 7. 10. धूमम् 82. उच्छ्वभक्षम् 57. 89. अभक्षित (पात्र) Çat. Br. 4, 3,1,21. 4,1,8. Kâtj. Çr. 10,6,2. — हलं भक्षयतः Arg. 3,16. नोत्सङ्गे भक्षयेद्भक्ष्यान् M. 4,63. न भक्षयेदेकचरानज्ञातांश्च मृगद्विजान् 5,17. प्रोक्षितं भक्षयेन्मांसम् 27. 50. 55. 11,92. 114. Jâgń. 2,160. Hid. 2,14. त्वया भक्षयता नरान् 4,10. MBh. 1,2842. 5571. 5583. 2,1467. 3,421. 2420. 8738. ध्रुवं युधि हतास्तेन भक्षयिष्यामि पांसुकान् 5,640. 5437. R. 2,52,100. 3,16,26. Spr. 4430. Kathâs. 37,58. Pańkat. 54,25. 55,24. मार्कतसदृशानि शष्पाग्राणि भक्षयन् 68,24. 70,20. 98,10. Hit. 17,16. 18,10. 27,13. 18. Vet. in LA. (II) 2,8. 10,21. यानि चैवंप्रकाराणि कालाद्भूमिर्न भक्षयेत् *verzehren, zu Nichte machen* M. 8,251. (सचिवाः) भक्षयन्ति महीपतिम् *aufessen so v. a. aussaugen* Kâm. Nîtis. 4,12. यदि स्तोकतरो कोषो द्वौधनं भक्षयेत् *verzehren, verbrauchen* Kâtj. in Dâjabh. 125,12. 14. भक्ष्यतां भुज्यताम् Sund. 2,32. केचित्तत्र नरव्याघैर्भक्ष्यन्त बुभुक्षितैः MBh. 1,2841. Pańkat. 62,24. यथा ह्यामिषमाकाशे पक्षिभिः श्वापदैर्भुवि। भक्ष्यते सलिले मत्स्यैस्तथा सर्वत्र वित्तवान्॥ Spr. 2329. पदे पदे भक्ष्यमाणाः श्वभिः *gebissen* Kathâs. 4,69. पिपीलिकैरल्किरिव दिष्ट्या लोकोपतापनः। पापेन पापो ऽभक्षि Bhâg. P. 7,7,3. भक्षित P. 6,4,52, Sch. AK. 3,2,60. MBh. 1,5571. फलानि 3,1739. 8740. बालेन यथा स्याद्भक्षितं विषम् Daç. 1,11. R. 3,49,50. Hit. 41,20. 50,20. I,79. Vet. in LA. (II) 9,14. कोश *Schatz* Kâm. Nîtis. 13,66, *gekaut* von einer fehlerhaften Aussprache der Worte Ind. St. 4,268,3. — med.: तिरोऽङ्गानेव भक्षयाथै Çat. Br. 11,5,5,11. सर्वान्भक्षयिष्ये MBh. 3,409. R. 5,25,29. भक्षयस्व 1,9,34. Mârk. P. 23,67. दीपो भक्षयते ध्वान्तम् Spr. 4186. — भक्षतु Einschieb. in Âçv. Gṛhj. S. 47 bei St. भक्षसि R. 5,56,15. भक्षन्ति Spr. 276. 615. भक्ष R. 3,16,25. भक्षेत् Pańkat. 1,4,74. अभक्षत् in der Bed. des condit. (अभक्ष्यत् v. l.) Spr. 2611. st. भक्ष्यति R. 2,53,11 Schl. hat die ed. Bomb. भोक्ष्यति. भक्षे R. 5,56,10. भक्षते (ed. Bomb. भक्ष्यताम्) R. Schl. 2,91,50. भक्षेत Spr. 1708. भक्षमाणा Pańkat. 9,6. भक्षितुम् 62,63. Hit. 18,10, v. l. für भक्षयितुम्.

— caus. भक्षयति *Jmd* (instr.) *Etwas* (acc.) *essen lassen* P. 1,4,52, Vârtt. 8. भक्षयति पिण्डीं देवदत्तेन, aber भक्षयति बलीवर्दान्यवान् (weil hier das Verbum हिंसार्थ sein soll) Sch. Vop. 5,5.

— desid. *ein Verlangen haben zu verzehren:* बिभक्षयिषता मांसं युष्माकम् MBh. 1,5931. बिभक्षयिषती (चिखादिषन्ती ed. Bomb.) मांसानि 7,205. — Vgl. बिभक्षयिषु.

— व्यव *zwischen Etwas* (acc.) *hinein essen:* यत्सवनानि व्यवभक्षयेयुः Pańkav. Br. 18,5,17.

— उप, partic. उपभक्षित *verzehrt* Suçr. 2,340,14.

— परि 1) *Jmd Etwas wegtrinken; Jmd um den Genuss bringen:* पुरस्याग्निषु येन सोमो भक्षितः तेन स्वाग्नयः परिभक्षिताः पितरश्च Comm. zu Lâṭj. 3,2,1. कथं तत्रापरिभक्षितो भवति (सोमः) Çâṅkh. Br. 12,5. — 2) *verzehren, aufzehren:* अल्पावशेषो ऽपि कृतो महात्मा शरीरभक्षैः परिभक्षयद्भिः MBh. 11,615. एते नस्तत्तवस्तात कालेन परिभक्षिताः 1,1837. वनं तत्परिभक्ष्यमाणम् (कपिभिः) R. 5,60,19. — Vgl. परिभक्षणा.

— प्रति *neben oder im Unterschied von einem Andern geniessen:* अथैतद्दुयात्रमानसर्पेण वषट्कर्तारो भक्षयन्ति पृथगध्वर्युः प्रतिभक्षयेत् Âçv. Çr. 5,5,6.

— सम् *zusammen geniessen* Âçv. Çr. 5,6. *verzehren:* (रावणम्) संभक्ष्य हरिष्यामि यथामत्स्यो महासुरम् MBh. 3,422. 7,8013. 12,1645. 10447. R. 6,38,14. Atharvaçir. Up. bei Muir, ST. IV,299,27. VP. ebend. 32,2.

*anfressen:* निस्तुद्यते यस्य शिरो ऽतिमात्रं संभक्ष्यमाणं स्फुरतीव चास्य: Suçr. 2,367,18. — Vgl. संभक्ष.

भक्ष (von भक्ष्) m. gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160. Siddh. K. 229,a,11. *Genuss (Trinken oder Essen); Trank, Speise* (die letztere Bed. in jüngeren Büchern): अत्रो चिन्नो मधो पितो ऽरं भक्षाय गम्याः RV. 1,187,7. सोमस्य 8,21,23. Siddh. K. zu P. 4,4,110. मधुनः RV. 8,89,2. 10,34,1. 148,3. 167,4. यासां (अपां) देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षम् AV. 1,33,3. 8,7,12. 9,4,5. अमृतस्य 13,2,15. 18,3,54. VS. 8,12. तेषांर्मनु भक्षं भक्षयामि 37. 19,29. Ait. Br. 1,22. 3,32. अथाणां भक्षाणामेकमाहरिष्यन्ति सोमं वा दधि वापो वा 7,29. TS. 2,6,3,3. TBr. 3,10,8,2. Çat. Br. 1,8,1,23. आहरन्ति भक्षम् 4,3,1,10. 4,3,9. 10. 5,4,12. 12,7,1,9. 3,1. द्वादश भक्षा भवन्ति 8,2,30. अवजिघ्रत्येव भक्षान् Kâtj. Çr. 22,6,2. °मन्त्र Çâṅkh. Çr. 3,8,27. 5,10,31. Lâṭj. 8,9,13. Gobh. 4,10,13. सोमं राजानमिह भक्षयामीति भक्षजपः Âçv. Çr. 3,9. 4,7. 5,6. P. 4,2,16 (beim Schol. n.). दैवैर्दत्तः सो ऽद्य ममैष भक्षः MBh. 3,13288. Varâh. Bṛh. S. 44,11. 46,16. Bhâg. P. 9,9,32. एको भक्षार्थं समेष्यति *um als Speise zu dienen* Pañkat. 53,23. 117,2. 131,3. हुतमेहि मे । भक्षाय Mârk. P. 63,31. Häufig am Ende eines adj. comp. (f. आ), mit dem ursprünglichen Tone des ersten Wortes (darum ist भक्ष nicht als adj. zu fassen), P. 3,2,1, Vârtt. 6. *das und das zum Trank oder zur Speise habend, — geniessend, sich nährend von, lebend von:* क्षीर° Kauç. 22. हविष्य° 67. कृष्ण° Gobh. 3,2,10. पयो° MBh. 13,2937. दधि° Pañkar. 4,8,41. मांस° Spr. 4706. P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch. अमांस° Kathâs. 7,37. रिपूणामसृदिक्भक्षाम् MBh. 9,908. शरीर° 14,615. अन्यो-ऽन्य° 14,616. मूलफल° 4,5445. शस्य° Hit. 62,20. अब्भक्ष Jâǵñ. 3,286. MBh. 1,3548. 3,2463. R. 1,51,16. Bhâg. P. 1,13,50. वायु° Jâǵñ. 3,55. MBh. 5,7347. 13,761. R. 1,44,2. 51,16. 63,24. वातभक्षा 48,31. वातिक° Kathâs. 6,159. — Vgl. अज°, अब्भक्ष, अस्थि°, कणा°, कपि°, काल°, गजभक्षा, गोमायुभक्ष, जन°, दुर्भक्ष, धन° (besser als Dvandva zu fassen), प्रत्यक्ष°, प्राण°; विश्व°, सर्व°, सह°, भक्ष्य und भाक्ष.

भक्षक (wie eben) 1) nom. ag. *Geniesser, Esser; Verspeiser, sich nährend von:* भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिर्विपत्तेरेव कारणम् Spr. 2009. मांस° (पिशाच) Hariv. 14607. शस्य° Hit. 75,8. वासुकिर्वायुभक्षकः Spr. 2134. जगद्भक्षकभक्षक (विष्णु) *der diejenigen verspeist, die die Welt verspeisen,* Pañkar. 4,3,73. *gefrässig* AK. 3,1,20. H. 394. Halâj. 2,195. Kathâs. 13,173. Vgl. कण°. — 2) m. = भक्ष *Speise* in गजभक्षक. — 3) f. भक्षिका am Ende eines comp. *das Geniessen, Essen, Genuss:* इक्षु° P. 3,3,111, Sch. Siddh. K. zu P. 2,2,16. — Vgl. भगभक्षक.

भक्षकार (भक्ष + 1. कार) m. *Speisebereiter, Koch, Bäcker* P. 6,3,70, Vârtt. 2, Sch. H. 921, v. l. Çabdar. bei Wilson. — Vgl. भक्ष्यकार.

भक्षंकार (भक्षम्, acc. von भक्ष oder absolut. von भक्ष् + 1. कार) ved. *Speisebereiter* oder *Geniesser* P. 6,3,70, Vârtt. 2.

भक्षंकृत (भक्षम् absolut. + कृत) adj. *genossen:* भक्ष, भक्षण, भक्षंकृत Âçv. Çr. 6,13.

भक्षटक m. *eine Varietät von Asteracantha longifolia Nees* Râǵan. im ÇKDr.

भक्षण (von भक्ष्) 1) adj. *geniessend;* s. दाडिम°, पाप°. — 2) n. a) *das Geniessen (Trinken, Essen), Verspeisen* AK. 2,10,40. Trik. 2,9,17. 3,2,9. H. 423. Halâj. 2,170. Kâtj. Çr. 4,4,19. भोजनभक्षणे *das Essen von Speise und Genuss des* Soma 8,4,22. 9,11,19. 10,6,22. दधि° 8,9. अवदृष्ट° 25,12,6. भक्ष° Âçv. Çr. 2,19. 5,5. 6. मान्यते ऽन्योऽन्यं भक्षणाय Nir. 7,27. भक्षणं मुक्त्वा *das Essen aufgebend* Kathâs. 22,229. भक्ष्याणाम् R. 2,91,61. अभक्ष्य° (so ist zu lesen) Weber, Râmat. Up. 355, Çl. 10. मधूनाम् R. 1,3,31. मांसस्य, मांस° M. 5,26. 49. 56. 11,156. अनाद्य° 145. Pañkar. 1,2,41. Jâǵñ. 3,229. MBh. 2,1473. R. 4,51,27. Pañkat. 30,1. 164,6. 182,24. 183,3. Spr. 2727, v. l. तद्भक्षणभोजनप्रवृत्ति Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 75,10. काकोलूकैश्च भक्षणम् *das Verspeistwerden von* M. 12,76. — b) proparox. *Trinkgeschirr:* त्वं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् RV. 1,110,3.

भक्षणीय (wie eben) adj. *zu verspeisen* Pañkat. 211,22. ed. orn. 41,23. Davon nom. abstr. °ता f. *Verspeisbarkeit* Spr. 1725.

भक्षपत्त्रा (भक्ष + पत्त्र) f. *Betelpfeffer (dessen Blatt zum Essen dient)* Râǵan. im ÇKDr.

भक्षयितर् (von भक्ष्) nom. ag. *Geniesser* MBh. 14,619. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,4,26 und TBr. 3,7,5,7. Kull. zu M. 5,30. — Vgl. भक्षितर्.

भक्षयितव्य (wie eben) adj. *zu geniessen, zu verspeisen:* तिलाः MBh. 13,3413. ब्राह्मणाः (राक्षसैः) Pañkat. 183,5.

भक्षाली f. N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. भाक्षालक.

भक्षितर् (von भक्ष्) nom. ag. *Geniesser, Verspeiser* MBh. 13,5715. — Vgl. भक्षयितर्.

भक्षितव्य (wie eben) adj. *zu geniessen, zu essen* Hit. 112,6.

भक्षिन् (wie eben) adj. *geniessend* Âçv. Çr. 2,9. 6,2. 7,3. am Ende eines comp.: अभक्ष्य° M. 12,59. Hariv. 11163. तमालफल° R. 4,37,28. Spr. 556. सर्व° 2610. केवलघनरस° (चातक) 4064. मूलफलभक्षित्व n. nom. abstr. MBh. 3,13454. — Vgl. कटुक°.

भक्षिवंस् (wie eben; vgl. दाश्विंस्, जक्षिवंस्) adj. *geniessend.* Diese Form ergiebt sich aus Vergleichung der fehlerhaften Formen in den beiden folgenden Stellen: तस्यं नो धेहि तस्यं ते भक्षिवांसः स्याम AV. 6,79,3 und (इडे) तस्यास्ते भक्षिवाणः स्याम TBr. 3,7,5,7. = भक्षयितर् Comm.

भक्ष्य (wie eben) (भक्ष्यं ved. Çânt. 4,9) adj. *zu geniessen, zu essen, zu verspeisen, geniessbar, essbar;* neutr. *was genossen —, gegessen wird, ein zum Essen sich eignender Gegenstand, Speise,* insbes. (nach P. P. 7,3,69) *eine feste Speise, die gekaut werden muss.* दधि M. 5,10. 17. 18. 23. रसो न भक्ष्यस्तद्रन्धः Spr. 4126. Kathâs. 42,58. Hit. 1,158. Prab. 11,12. अ° M. 5,5. 11,152. 12,59. Jâǵñ. 2,296. Hariv. 11163. Spr. 1223. 1542. Pañkar. 1,2,41. Pañkat. 71,11. वृषभाद्यास्माकमपि भक्ष्याः किं पुनः सिंहस्य Hit. 57,18. भक्ष्याभक्ष्यम् M. 1,113. 5,26. भक्ष्यं भोज्यं च विविधम् 3,227. 5,24. 9,268. 11,165. आहारेणाथ भक्ष्यैश्च भोज्यैः सुमधुरैस्तथा MBh. 3,13663. भक्ष्यभोज्यानि 15,10. भक्ष्यभोज्यमुपाहार्य R. 1,18,9. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 75. भक्ष्यैः, भोज्यैः, पानैः (पेयैः) MBh. 1,7714. 8068. भक्ष्यभोज्यलेह्यादि Kathâs. 45,228. अन्न, भोज्य, भक्ष्य, लेह्य MBh. 13,5871. भक्ष्य, भोज्य, पेय, लेह्य R. 2,50,25. भक्ष्यं भोज्यं लेह्यं चोष्यं चेति चतुर्विधमन्नम्, तत्र यद्दन्तैरवखण्ड्य भक्ष्यते अपूप्यादि तद्भक्ष्यम् Schol. zu Bhag. 15,14. Schol. zu P. 2,1,35. भक्ष्य, भोज्य, पेय, चोष्य, लेह्य Hariv. 8333. अनेकभोजनभक्ष्यादिभिः पुष्टिं नीयते Pañkat. 233,11. पानानि, भक्ष्याणि Mârk. P.

114,28. भक्ष्यान्नपानैः R. 1,12,10. भक्ष्यान्नरसपानानाम् MBh. 4,32. — P. 2,1,35. M. 6,7. 8,112. R. 3,16,26. Suçr. 1,161,18. 218,3. Varâh. Bṛh. S. 48,28. भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिर्विपत्तेरेव कारणम् Spr. 2009. 2782. 5059. भक्ष्यं नासादितं मया Kathâs. 29,131. 130. आसीत्पितृकुले तस्य भक्ष्यं दुर्नृपरक्षसः । और्वाभिधस्य हव्याशविशेषस्येव जीवनम् (*Wasser*) Râǵa-Tar. 5,416. Häufig erscheint भक्ष्य als m. in der Bed. *Speise, Gericht*, doch ist zu bemerken, dass im MBh. und im Hariv. die neueren Ausgaben *dafür meistens* भक्ष haben, welches richtiger zu sein scheint (क्ष und क्ष्य werden ja auch sonst häufig verwechselt). M. 4,63. MBh. 1,5934. 3,2309. 10580. 12405. 4,438. 13,2064. 5688. Hariv. 5762. R. 1,9,35 (34 Gorr.). 53,2 (54,2 Gorr.). 2,88,20. 98,4. R. Gorr. 1,9,37. 3,43,15. Suçr. 1,234,5. 6. 18. 235,2. Kathâs. 12,141. 22,190. 39,95. — *Vgl.* गजभक्ष्या und सर्वभक्ष्य.

भक्ष्यकार (भ° + 1. कार) m. *Bäcker* AK. 2,9,28. H. 921.

भक्ष्यंकार m. dass. Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,28.

भक्ष्यालाबु (भक्ष्य + अ°) f. *eine Gurkenart*, = राजालाबु Râǵan. im ÇKDr.

भग (von भज्) 1) m. Auf भग ausgehende Composita verstärken in Ableitungen beide Glieder nach P. 7,3,19. *a*) (*eig. Mittheiler*) *Brotherr, reicher* oder *gnädiger Herr, Schutzherr* (vgl. *lord*): भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ṚV. 8,50,5. इन्द्रो भगो वाजदा अस्य गावः 3,36,5. असि भगो असि दात्रस्य दाता 9,97,55. त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे 2,1,7. तेन नो बोधि सधमाद्यो वृधे भगो दानाय वृत्रहन् Vâlakh. 6,5. ṚV. 2,11,21. 3,55,17. अग्निर्नेता भग इव क्षितीनां दैवीनां देव ऋतुपा ऋतावा 20,4. भगो न कारे हव्यो मतीनाम् 49,3. विश्वं स्तोमासः पुरुदस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामनि ग्मन् 54,14. भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्याः 21. भगं न नृभ्यो हव्यं मयोभुवम् 10,39,10. 1,141,6. 10. 144,3. 6,13,2. सोमो भग इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा AV. 6,21,2. Taitt. Up. 1,4,3. Häufig wird Savitar so genannt; indessen kann in einigen der anzuführenden Stellen zweifelhaft sein, ob nicht Bhaga als Hauptbegriff zu fassen sei. ṚV. 3,56,6. यतो भगः सविता दाति वार्यम् 5,48,5. 82,1. स हि रत्नानि दाशुषे सुवाति सविता भगः 3. 6,50,13. 7,66,4. 15,12. AV. 6,53,1. 19,49,1. An diese Bedeutung *Herr* ist das zendische bagha, altpers. baga und slav. богъ anzuschliessen. — Daher auch *b*) N. eines der Âditja ṚV. 2,27,1. 7,41,2. AV. 6,4,2. Pañkav. Br. 12,12,4. MBh. 1,2523. 4822. 9,2507. 13,3295. Hariv. 176. 593. 11549. 12456. 12911. 13143. 13180. 14166. R. 2,25,8. Kathâs. 48,96. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,37. von ihm erwartet man Glück und Wohlstand ṚV. 7,41,1. fgg. भगो विभक्ता शवसावसा गमत् 5,46,6. 49,1. भगश्च दातु वार्यम् 7,15,11. 38,6. AV. 12,1,40. Bhaga stiftet Liebe und Ehebündniss (vgl. *h*.) AV. 2,36,4. 14,1,51. fgg. 6,74,1. 82,3. die Morgenröthe ist seine Schwester ṚV. 1,123,5. seine Zeit ist der Nachmittag: भगस्यापराह्णः । तस्मादपराह्णे कुमार्यो भगमिच्छमाना आचरन्ति TBr. 1,5,3,3. भगस्य कालः प्रागुत्सर्पणात् *vor dem Austritt der Sonne aus dem Horizont* Nir. 12,13. sein Nakshatra sind die späteren (उत्तर) Phalgunî, die sich zu Eheschliessungen besonders eignen, TBr. 1,1,2,4. Çâñkh. Gṛhj. 1,26. विवाहं स्थापयित्वाग्रे नक्षत्रे भगदैवते MBh. 1,953. R. 1,72,13. Weber, Nax. I, 310,1. Auch das Nakshatra selbst wird kurzweg durch भग bezeichnet: भगं नक्षत्रमाक्रम्य (Schol. पूर्वा फल्गुनी अतिमते तूत्तरा फल्गुनी) MBh. 6,81. अदितामाषयुक्ताश्च भगे (= पूर्वफल्गुनी nach ÇKDr.) सर्पिस्तूत्तरे Gjotist. im ÇKDr. Nach der Legende ist Bhaga geblendet: तद्भगाय परिजह्रुस्तस्याक्षिणी निर्ददाह Çâñkh. Br. 6,13. Nir. 12,14. Çat. Br. 1,7,4,6. भगस्य नयने क्रुद्धः (रुद्रः) प्रहारेण व्यशातयत् MBh. 13,7475. Bhâg. P. 4,5,17. 20. Das Naigh. (5,6) zählt ihn unter den Göttern des obersten Gebiets auf. ṚV. 1,14,3. 2,31,4. 4,30,24. 5,50,1. 6,51,11. 49,14. 8,31,11. 91,6. 9,101,7. AV. 1,26,2. 3,12,4. 5,26,9. 6,53,1. 14,1,59. — *c*) N. *der Sonne* AK. 3,4,3,27. Trik. 1,1,98. H. 95. an. 2,37. Med. g. 12. Hâr. 11. Halâj. 1,35. Verz. d. Oxf. H. 184,*b*,15. MBh. 3,146. क्रौञ्चद्वीपे स्वाहं भगः Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,24. — *d*) N. *des Mondes* Anekârthadhvanimañgarî im ÇKDr. — *e*) N. eines Rudra ebend. MBh. 1,2567. 4826. — *f*) *gutes Loos, Wohlstand, Glück*; = धन Naigh. 2,10. = श्री AK. H. an. Med. (nach AK. und Med. neutr.). आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ṚV. 7,41,2. अस्मे धेहि भगमिन्द्र प्रजावान् 3,30,18. आ नो भर भगमिन्द्र द्युमन्तम् 19. 1,24,4. त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते । दक्षं दधासि जीवसे 91,7. 134,5. देवस्य सवितुर्वयं भगस्य रातिमीमहे 3,62,11. विदा भगं वसुत्तये 8,50,7. 9,97,44. 10,42,3. श्रद्धां भगस्य मूर्धनि वचसा वेदयामसि 151,1. 159,1. AV. 2,29,1. 7,15,1. 50,2. युवं भगं सं भरतं समृद्धम् 14,1,31. 19,4,3. VS. 5,7. 9,1. 18,8. 21,21. 22,24. आस्ते भग आसीनस्य Ait. Br. 7,15. भगं ते वरुणो राजा भगं सूर्यो बृहस्पतिः । भगमिन्द्रश्च वायुश्च भगं सप्तर्षयो ददुः ॥ Jâǵn. 1,281. कीर्तिरायुर्भगो (= भाग्य Schol.) गतिः Bhâg. P. 1,17,10. — *g*) *treffliche Begabung, Herrlichkeit, Würde; Lieblichkeit, Schönheit*: भगमस्या वर्च आदिषि AV. 1,14,1. 2,36,1. 3,22,6. 6,129,1. fgg. 12,1,5. स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः 25. ṚV. 9,10,5. इन्द्रिय, तेजस्, भग Çat. Br. 14,9,4,5. Âçv. Gṛhj. 3,6,8. Pâr. Gṛhj. 2,6. Kauç. 36. युक्तं भगैः (= ऐश्वर्यादिभिः Schol., *attribut* Burn.) स्वैरितरत्र चाध्रुवैः Bhâg. P. 2,9,16. निष्कृष्टपौरुषभग adj. (भग = ऐश्वर्य Sch.) 2,7,9. सत्त्व, भग (= ऐश्वर्य Schol.) 3,9,22. 31,33. भगस्य (= ऐश्वर्यादिषाड्गुण्यस्य Schol.) कृत्स्नस्य परं परायणम् 5,17,18. Zum ऐश्वर्यादिषाड्गुण्य des Schol. ist folgende Stelle aus dem VP. (S. 643 bei Wilson) bei Kull. zu M. 1,2 zu vergleichen: ऐश्वर्यस्य समग्रस्य वीर्यस्य यशसः श्रियः । ज्ञानवैराग्ययोश्चैव षण्णां भग इतीङ्गना (*Bezeichnung*) ॥ = माहात्म्य, वीर्य AK. 3,4,3,27. H. an. Med. = ऐश्वर्य Trik. 3,3,64. H. an. Med. = रूप H. an. = कान्ति Anekârthadhvanim. — *h*) *Liebesglück, Liebeslust; Liebe, Zuneigung*; n. = काम AK. भगः सौभाग्यं पसः VS. 20,9. अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदसस्त्वामिये भगम् ṚV. 2,17,7. अमाजुरश्चिद्भवथो युवं भगः 10,39,3. उदीरय पितरा जार आ भगम् 11,6. 1,163,8. भग आ *in Zuneigung* 2,34,8. अयः कनिक्रदच्चया भगेनाहं सहागमम् AV. 2,30,5. अथो भगस्य यच्छ्रान्तं तेन सं ज्ञपयामि वः 6,74,5. सं वां भगासो अग्मत 2,30,2. TBr. 1,5,3,3. 7,3,3. Çat. Br. 2,6,2,13. कुमार्यः पतिकामा भगकामा वा Kâtj. Çr. 5,10,17. Çat. Br. 11,4,3,3. 7. 15. Bhâg. P. 1,16,29 (= भोगास्पदत्व Schol.). — *i*) *die Schamgegend*, bes. *die weibliche Scham* (neutr. nach AK. Trik. Med.) AK. 2,6,2,26. Trik. 2,6,21. 3,3,64. 255. H. 609. H. an. Med. Halâj. 2,359. 5,41. गुरुतल्पे भगः कार्यः M. 9,237. Jâǵn. 3,88. Suçr. 1,125,21. 265,7. 339,9. 340,19. MBh. 13,818. 825. fg. 2328 (wo mit der ed. Bomb. भगाङ्क zu lesen ist). Hariv. 7593. Spr. 803 (wo ohne Zweifel भगाङ्का zu lesen ist). तदा मुखभगाश्चैव भविष्यन्ति स्त्रियो ऽपराः Hariv. 11178. Am Ende eines adj. comp. f. आ gaṇa क्रोडादि zu P. 4,

1,56. Nach Râǵan. im ÇKDr. bedeutet भग n. auch *das Perinaeum bei Männern* (पुंसां गुदमुष्कमध्यभागः). — 2) f. आ in der Stelle: अम्बा वै स्त्री भगानाम्नी तस्मात्त्र्यम्बकाः Kâth. 36,14. — 3) n. Bez. eines मुहूर्त Verz. d. B. H. No. 912. — Die einheimischen Lexicographen (nach Siddh. K. 248, *a*, 4 v. u. AK. Trik. und Med. neutr. (vgl. auch Ind. St. 3, 226, *a*), nach H. an. masc.) kennen noch folgende Bedeutungen: यत्न (प्रयत्न), कीर्ति (यशस्) AK. 3,4,2,27. H. an. Med. वैराग्य, इच्छा, ज्ञान Trik. 3,3, 64. H. an. Med. मुक्ति (मोक्ष), धर्म H. an. Med. स्त्री Anekârthadhvanim.; vgl. auch oben u. *g.* am Ende das Citat aus VP. — Am Ende eines adj. comp. f. आ und ई gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. Vgl. दुर्भग, सुभग.

भगघ्न m. Bhaga's (s. भग 1, *b.*) *Mörder* (घ्न), Bein. Çiva's MBh. 7,9538.

भगण (1. भ + गण) m. *die Schaar der Sterne, — Gestirne, —* Nakshatra, *der Zodiakus* Sûrjas. 1,25. 2,1. 4. 7. 39. 49. 3,19. 7,6. 10,5. 11,2. 12,6. 59. 76. fg. 13,5. 10. Varâh. Bṛh. S. 5,4. 6. Pańkar. 1,10,56 (भगन gedr.). 3,5,11. Bhâg. P. 3,17,14. 19,19. 29,40. 5,23,3. *Umlauf im Zodiakus* Sûrjas. 1,26. 27. 29. 34. 35. 39. 40. 44. 53. 55. 2,5. 4,2. 12,4. 50. 81. 82. 14,20. — Vgl. भागण.

भगत्ति f. *Glücksgabe:* आ वंक्ष्व भगत्तिमूतये RV. 9,65,17. Zu zerlegen in भग + त्ति, nom. act. von 1. दा (vgl. आत्त, नीत्त, परात्त, परीत्त, प्रत्त, प्रतीत्त von 1. दा mit आ, नि, परा, परि, प्र, प्रति). — Vgl. मघत्ति, वसुत्ति.

भगदत्त (भग + दत्त) m. N. pr. eines Fürsten von Prâǵǵjotisha MBh. 1,531. 2645. 6992. 2,409. 579. 1001. 1268. 15,547. Hariv. 4960. 8070. 8110. Hall in Vâsavad. 52.

भगदा (भग + दा, f. von 1. दे) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2644.

भगदेव (भग + देव) adj. subst. *dessen Gott die weibliche Scham ist, ein geiler Mensch* (= कामुक Schol.) MBh. 14,1184.

भगदेवत (भग + देवता) adj. f. आ Bhaga *zur Gottheit habend:* फाल्गुन्यः R. Gorr. 1,74,12.

भगदैवत (भग + दैवत) adj. 1) dass.: नक्षत्र MBh. 1,953. subst. n. *die späteren* Phalgunî Ǵjotistattva im ÇKDr. °मास *der Monat* Phâlguna MBh. 13,5153. — 2) *eheliches Glück bringend:* ममाचक्ष्व पाञ्चालि यशस्यं भगदैवतम् (भगवेदनम् v. l.) । येन कृष्णे भवेन्नित्यं मम कृष्णो वशानुगः ॥ MBh. 3,14656. 14721.

भगनन्दा (भग + न°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2629.

भगनराय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,2. Wohl in भगन + राय zu zerlegen, obgleich das danebenstehende छरनराय (mit न) dagegen zu sprechen scheint.

भगनेत्रघ्न (भग-नेत्र + घ्न) adj. *der dem* Bhaga *die Augen ausschlug*, Bein. Çiva's MBh. 13,6565.

भगनेत्रनिपातन (भग-नेत्र + नि°) adj. dass. MBh. 3,1624. 15857. 7,3465.

भगनेत्रहन् (भग-नेत्र + हन्) adj. dass. MBh. 2,402. 3,1649.

भगनेत्रहर (भग-नेत्र + हर) adj. *der* Bhaga *um die Augen brachte*, Bein. Çiva's MBh. 1,4371. 7970.

भगनेत्रहृत् (भग-नेत्र + हृत्) adj. dass. Suçr. 2,394,19. Çiv.

भगनेत्रान्तक (भग-नेत्र + अ°) adj. *der den Augen* Bhaga's *ein Ende machte*, Bein. Çiva's H. ç. 41.

भगनेत्रापहारिन् (भग-नेत्र + अप°) adj. = भगनेत्रहर Hariv. 14892, wo mit der neueren Ausgabe भगनेत्रापहारिणे st. भगनेत्राय हा° zu lesen ist.

भगंदर (भगम्, acc. von भग, + दर) m. Kâç. zu P. 3,2,41. Vop. 26,60. 1) so heissen *Fisteln in der Schamgegend, an Blase, After u. s. w.*, deren 5 oder 6 Arten angenommen werden. AK. 2,6,2,7. H. 471. ते तु भगगुदबस्तिप्रदेशदारणाच्च भगंदरा इत्युच्यन्ते Suçr. 1,265,7. 16,4. 24,19. 82,8. 119,13. 120,9. 2,58,2. 3. Çârng. Saṁh. 1,7,61. Verz. d. B. H. No. 929. 963. 967. 975. 1370. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,37. 308,*b*,27. 314,*a*,16. 316,*b*,6. Vgl. भागंदर. — 2) N. pr. eines alten Weisen Varâh. Bṛh. S. 48,62.

भगपुर (भग + पुर) n. ein N. der *Stadt* Multan Albyr. bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 98.

भगभक्त (भग + भक्त) adj. *mit Glücksgütern gesegnet:* भगभक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा । मूर्धानं राय आरभे RV. 1,24,5.

भगभक्षक (भग + भ°) m. *Hurenwirth, Kuppler* (*von der Vulva lebend*) ÇKDr. angeblich nach dem MBh.

भगल gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. 1) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,37. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers v. l. im gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. भागल, भागलक, भागलि, भागलेय.

भगवच्छास्त्र (भगवत् + शास्त्र) n. Titel eines Abschnittes des Vârâhapurâṇa Verz. d. B. H. No. 485. fg.

भगवती s. u. भगवत्.

भगवतीदास (भ° + दास) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 147, N.

भगवत्त्व (von भगवत्) n. *der Stand —, die Würde* Bhagavant's, Vishṇu's, Bhâg. P. 7,10,8.

भगवत्पदी (भगवत् + पद्, पाद् *Fuss*) f. Bez. *des ersten Anfangs der* Gaṅgâ; *der Wasserstrom, welcher, als* Vishṇu *seine drei Schritte that, in die durch einen Stoss seines Fussnagels hervorgebrachte Oeffnung des Welteis drang*, Bhâg. P. 5,17,1.

भगवत्पादभाषा (भगवत्-पाद + भा°) n. Titel eines in künstlicher Sprache abgefassten Werkes Verz. d. Oxf. H. 211, *b*, 7.

भगवत्यङ्ग (भगवती + अङ्ग) n. Titel des 5ten unter den 12 heiligen Büchern der Ǵaina H. 243. Wilson, Sel. Works I, 281. 284. °वृत्ति 281. 286.

भगवत्स्वतत्त्वलता (भगवत् + स्व°) f. Titel einer Schrift Hall 131.

भगवदीय (von भगवत्) m. *ein Verehrer* Bhagavant's, Vishṇu's; davon nom. abstr. °त्व n. Bhâg. P. 5,6,18. — Vgl. भवदीय.

भगवद्गीता (भगवत् + गीता) adj. f. pl. in Verbindung mit उपनिषद् oder subst. f. pl. mit Ergänzung jenes Wortes *die von* Bhagavant (Kṛshṇa, Vishṇu) *gesungene, verkündete Geheimlehre*, Titel des bekannten theosophischen Gedichts im Mahâbhârata. श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु in den Unterschrr. der Adhjâja in Bhag. भगवद्गीताः प्रवक्ता Râǵa-Tar. 5,125. °गूढार्थदीपिका f. Titel eines Commentars zur Bhagavadgîtâ Hall 119. °भावप्रकाश m. desgl. 120. °सारार्थसंग्रह desgl. 118.

भगवद्दृश (भगवत् + दृश) adj. *dir Herrlichem ähnlich* Khând. Up. 4,9, 3. 7,1,3.

भगवद्गुम (भगवत् + द्रुम) m. Bhagavant's (d. i. wohl Buddha's) *Baum*, viell. Bez. *des heiligen Feigenbaums* Med. t. 201.

भगवद्भक्तिनिर्णय (भगवत् - भ° + नि°) m. Titel einer Schrift Hall 145.

भगवद्भक्तिरत्नावली (भगवत् - भ° + र°) f. Titel einer Schrift Z. d. d. m. G. 2,339,3.

भगवद्भक्तिरसायन (भगवत् - भ° + र°) n. Titel einer Schrift Hall 145. — Vgl. भक्तिरसायन.

भगवद्भक्तिविलास (भगवत् - भ° + वि°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. Hdschr. 16.

भगवद्भास्कर (भगवत् + भा°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 655. — Vgl. भगवत्तभास्कर.

भगवद्विशेष (भगवत् + वि°) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 367.

भगवत् (von भग) adj. *gutbegabt, glücklich, glückselig:* सुयवसाद्भगवती हि भूया अथो वयं भगवन्तः स्याम RV. 1, 164, 40. 7, 41, 4. 10,60,12. अघ्न्यानां भगवत्तमः AV. 2,10,2. 5,31,11. TS. 1; 5, 10, 2. Çâṅkh. Gṛhj. 3, 7. Pâr. Gṛhj. 3, 2. यत्किं च लोके भगवन्महत्स्वेदोऽसत्स्वद्वत्तवत्तमावत् (bei Burn. भगन्वम° gedr.) Bhâg. P. 2,6,44. *hehr, herrlich*, als Bez. *höherer und göttlicher Wesen und heiliger Personen;* = पूज्य Trik. 3,1,14. 3,174. H. 336. Med. t. 215. Halâj. 1,155. oft in der Anrede voc. sg. m. भगवन् (P. 8,3,1, Vârtt. 2. Vop. 3,149. Çat. Br. 11,5,3,7. 5,4. 14,6,7,2. 11, 6. Bhag. 10,14. Ragh. 1,71. 8,80), भगवस् (häufig in der älteren Sprache und auch Hariv. 7178. भगवा इति Maitrjup. 2, 1) und भगोस् (P. 8,3,1, Vârtt. 2. Vop. 3,149. euphonische Regeln P. 8,3,17. fgg. Vop. 2,49. fg. Çat. Br. 14, 5, 4, 2. 7, 3, 3). देवाश्च मुनयश्चैव लिङ्गिनः साधनाश्च (?) ये । भगवन्निति ते वाच्याः (im Drama) सर्वैः स्त्रीपुंनपुंसकैः ॥ Bharata beim Schol. zu Çâk. 52,3. तास्के AV. 2,8,1. Agni VS. 11,78. R. 2,54,5. Rudra VS. 16,9. 36,21. die Marut sagen zu Indra: प्रब्रूह भगवो ब्रह्मि Ait. Br. 3, 20. तव ह वाव किल भगव इदमिति 5,14. 8,24. Çat. Br. 1,8,1,9. 3,2, 1,20. 8,3,4. 12,9,3,7. ब्राह्मणा भगवन्तः 14,6,1,2. 8,1,12. 9,29. 7,1,16. Muṇḍ. Up. 1,1,3. M. 1,2. 6. 12. 8,16. 12,117. Sund. 3,24. 4,23. N. 12, 50. R. 1,2,29. 8,6. 52,16. 2,54,5. 3,3,1. Suçr. 1, 128, 18. 2, 394, 9. 12. 15. 19. Çâk. 14, 12. 31, 10. 32, 5. 62, 15. 64, 21 (von seinem subst. getrennt). भगवति वसुधे Spr. 484. भगवती रात्रिः R. 1,45,6. निशा 2,52,2. Sonne Hit. 17,21. Mond 9,5. Berg N. 12,29. Im nom. mit der 3ten pers. in der Anrede: वैश्वानरं ह भगवान्संप्रति वेद Çat. Br. 10, 5, 6, 3. यदेव भगवान्वेद तदेव मे ब्रूहि 14,5,4,3. 7,3,4. 14. 6, 11, 1. R. 1, 63, 21. — श्रीगोविन्दभगवत्पूज्यपादशिष्यस्य in der Unterschr. im Comm. zu Bṛh. Âr. Up. S. 329. vor Titeln heiliger Bücher bei den Buddhisten Burn. Intr. 463. भगवत्तम Bhâg. P. 2,10,44. 4,23,30. Substantisch m. *a*) von Vishṇu (z. B. *in* der Bhag. und im Bhâg. P.). — *b*) von Çiva Kathâs. 34,246. — *c*) von einem Buddha, Bodhisattva und Ġina AK. 1,1,1,8. Trik. 3,3,174. H. 24. H. ç. 79. Med. Burn. Intr. 71, N. Wassiljew 234. fg. 301. — f. *a*) von der Durgâ Med. Halâj. 1,16. Pańkar. 1,15,30. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,33. 101,*b*,17. — *b*) von der Lakshmî Pańkar. 2,5,24. — Vgl. भागवत, भागवति.

भगवत्त (= भगवत्) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. No. 655.

भगवत्तदेव (भ° + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1018. 1225.

भगवत्तभास्कर (भ° + भा°) Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1018. 1225. 1403. — Vgl. भगवद्भास्कर.

भगवन्नामकौमुदी (भगवत् - नामन् + कौ°) f. Titel einer Schrift Hall 134. °प्रकाश m. Titel eines Commentars zu diesem Werke ebend.

भगवन्नाममाहात्म्यग्रन्थसंग्रह (भगवत् - नामन् - मा° - ग्र° - सं°) m. Titel einer Schrift Hall 134.

भगवित्त (भग + वि°) m. N. pr. eines Mannes P. 4,1,90, Sch. — Vgl. भागवित्ति.

भगवेदन (भग + वे°) adj. *eheliches Glück verkündend* MBh. 3,14656, v. l. für भगदैवत.

भगाल् n. so v. a. भग, einer Formel zu Liebe gebildet: भगी मे वोचो भगी मे वोचो यशो मे वोचः Âçv. Gṛhj. 1,23,15.

भगघ्न (भग + घ्न) adj. *der* Bhaga *schlug*, Beiw. Vishṇu's (eig. Çiva's) MBh. 13,7009.

भगनेत्रहन् (भग + हा°) adj. *der* Bhaga *um die Augen brachte*, Beiw. Çiva's MBh. 13,1190.

भगाक्षिहन् (भग - अक्षि + हन्) adj. *der* Bhaga *die Augen ausschlug*, Beiw. Çiva's MBh. 12,6169.

भगाङ्कुर (भग + अ°) m. *Clitoris* Çabdârthak. bei Wilson.

भगाधान (भग + आ°) adj. *eheliches Glück verleihend* Hariv. 7013. = ऐश्वर्याधायक Schol.

भगाल n. = कपाल *Schädel* Pâr. Gṛhj. 2,7. proparox. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,76. parox. Schol. zu P. 6,2,137. Accent eines auf भगाल ausgehenden Wortes P. 6,2,29. fg. 137.

भगालिन् (von भगाल) adj. *mit Schädeln geschmückt;* m. Bein. Çiva's Trik. 1,1,44. Hâr. 8. Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,3.

भगिन् (von भग) 1) adj. *trefflich ausgestattet, glücklich, herrlich* AV. 6,129,1. 7,12,2. TBr. 1,1,2,4. Weber, Nax. II, 387. fgg. Agni Çâṅkh. Çr. 2,4,6. Âçv. Çr. 2,8. अश्वः पशूनां भगितमः *das Ross ist das vollkommenste Thier* Çat. Br. 6,3,3,13. गर्गभगिणी = गर्गभगो ऽस्या अस्तीति (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) Pat. zu P. 8,4,11. — 2) m. N. pr. eines Scholiasten des Amarakoça ÇKDr. u. गणदूष. Abkürzung von Bhagîratha. — 3) f. °नी *Schwester* (*die Glückliche*, insofern sie nicht allein steht, sondern einen Bruder hat) AK. 2,6,1,29. H. 553. Halâj. 2,352. Nir. 3,6. M. 2,50. 133. 9,192. 212. 11,171. N. 17,12. Hip. 2,8. 4, 30. MBh. 15,665. R. 1,35,7. 2,73,9. Varâh. Bṛh. S. 51,25. Kathâs. 17, 59. 150 (wohl पूर्व भ° zu lesen). 27,192. 39,101. Pańkar. 2,7,46. Prab. 97,9. Vet. in LA. (II) 28, 2. 30,18. परपत्नी तु या स्त्री स्यादसंबन्धा च योनितः । तां ब्रूयाद्भवतीत्येवं सुभगे भगिनीति च ॥ M. 2,129. Çâk. 52,4 (uneig.). °पति AK. 1,1,7,12. H. 332. Halâj. 1,99. °सुत Pańkat. 214,25. 215,5. भगिनीभर्तृ gaṇa युक्तारोह्यादि zu P. 6,2,81. दत्त°, गर्ग (ohne Wandel des न) P. 8,4,11, Vârtt., Sch. *Weib* überh. Çabdak. im ÇKDr. Vgl. भागिनेय.

भगिनीय m. wohl *Schwestersohn* (von भगिनी) Ind. St. 3,459,3 v. u.

भगीरथ (wohl भगिन् + रथ) m. N. pr. 1) eines alten Königs, eines Sohnes des Dilîpa, der mit Hilfe Çiva's die Gaṅgâ vom Himmel zur Erde und von da zum Meere geführt haben soll, um die Asche seiner Väter, der Söhne des Sagara, zu entsühnen, die beim Suchen des

ihnen geraubten, zum Opfer bestimmten Rosses die Erde durchwühlt und dafür von Vishṇu in der Gestalt von Kapila zu Asche verbrannt worden waren. MBh. 1, 226. 2112. 7001. 2, 67 (= 6, 238). 3, 9918. fgg. 7, 2249. fgg. 12, 956. fgg. Hariv. 810. fgg. R. 1, 43, 8. fgg. 70, 37. fg. 2, 100, 27. fg. Ragh. ed. Calc. 1, 35. VP. 379. Bhâg. P. 9, 9, 2. Mârk. P. 56, 11. 101, 6. Verz. d. Oxf. H. 354, a, 37. °सुता *die* Gaṅgâ MBh. 5, 7096. — 2) eines Scholiasten des Amarakoça ÇKDr. u. प्रत्ववेरुना. Verfassers des Njâjalîlâvatîbhâvaprakâça Hall 72. — 3) eines Baumeisters neuerer Zeit Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 13, Çl. 51. — 4) eines Berges Çatr. 1, 358. — Vgl. भागीरथी.

भगेवित (भगेऽअवित Padap.) adj. etwa *an Glück gesättigt* RV. 10, 106, 8.

भगेश (भग + ईश) m. *Herr des Glückes* Çvetâçv. Up. 6, 6.

भगोल (1. भ + गोल) m. *das Sternengewölbe, das Firmament* Sûrjas. 12, 55. 62.

भगोस् s. u. भगवन्त्.

भग्न (von भञ्ज्) 1) adj. s. u. भञ्ज्. — 2) n. *Beinbruch* Suçr. 1, 300, 4. 18. 301, 18. 2, 26, 10. 27, 6.

भग्नक्रम (भग्न + क्रम) n. *das aus-der-Construction-Fallen*: प्रक्रान्तनियमत्यागे भग्नक्रममिहोच्यते Pratâpar. 65, a, 7 (vgl. 62, b, 7). भग्नप्रक्रम Wilson; vgl. प्रक्रमभङ्ग u. भङ्ग.

भग्नपादर्क्ष (भग्न - पाद + ऋक्ष) n. eine zusammenfassende Bez. für sechs Nakshatra, = पुष्कर ÇKDr. mit folgendem Beleg aus Gjotisa: पुनर्वसूत्तराषाढा कृत्तिकोत्तरफल्गुनी। पूर्वभाद्रविशाखा (sic) च षडेते पुष्कराः स्मृताः ॥ भग्नपादर्क्षसंयोगाद्द्वितीया द्वादशी यदा। सप्तमी चार्कमन्दारे जायते ज्ञानजो ध्रुवम् ॥

भग्नपृष्ठ (भग्न + पृष्ठ) adj. 1) *einen gebrochenen —, gekrümmten Rücken habend.* — 2) *gegenüberstehend* (संमुख) Trik. 3, 1, 16.

भग्नप्रक्रम s. भग्नक्रम.

भग्नसंधिक (von भग्न + संधि) n. *ein best. Milchproduct* (घोल) Çabdak. im ÇKDr.

भग्नात्मन् (भग्न + आ°) m. *der Mond* Çabdak. im ÇKDr.

भग्नी f. = भगिनी *Schwester* Dvirûpak. im ÇKDr.

भङ्कारी f. *Bremse* Trik. 2, 5. 33.

भङ्क्तर् (von भञ्ज्) nom. ag. *Brecher, Zerbrecher*: द्वाराणाम् M. 9, 289.

भङ्क्ति (wie eben) f. *Brechung*; s. u. भक्ति 7 und u. भङ्गि 1.

भङ्ग (wie eben) 1) adj. als Beiw. des Soma (Comm.: भज्यते ग्रावभिः oder शत्रूणां भञ्जकः): उपो षु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम्। इन्दुं देवा अयासिषुः RV. 9, 61, 13. — 2) m. a) *das Zerbrechen, Abbrechen, Bruch* AK. 3, 4, 25, 166. Trik. 3, 3, 64. H. an. 2, 38. Med. g. 11. उपरिप्रुतो भङ्गेन हतो ऽसौ फट् VS. 7, 3. अक्ष° Gobh. 2, 4, 3. M. 8, 291. क्षिता° 9, 274. रथ° MBh. 6, 5058. छत्रस्य Hariv. 9837. वृक्ष° R. 1, 3, 30. धनुर्भङ्ग 1, 67 in der Unterschr. des Adhj. Pañkar. 1, 7, 32. Suçr. 1, 109, 7. Çâk. 66. Ragh. 5, 45. 16, 14. Varâh. Bṛh. S. 32, 6. 43, 22. 46, 8. 9. 25. 60. 74. नैति भङ्गम् 50, 26. Pañkat. 80, 8. 10. 248, 2. ed. orn. 4, 13. Hit. 115, 5. Spr. 3314. 4002. द्वारि द्वारि पुष्पभङ्गः प्रकल्पितः N. 25, 5. आम्रकलिका° Çâk. 78, 16. दिवः *das Zusammenbrechen, Einstürzen des Himmels* Spr. 5335. करपादद्न्तः Jâǵń. 2, 219. दन्तनख° Suçr. 1, 49, 5. 305, 4. Spr. 2137. 2144. Kâm. Nitis. 11, 33. 14, 52. अस्थि° *Knochenbruch* Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 58 (vgl. Suçr. 1, 300, 6). संधि ebend. चरण° Pañkat. 8, 17. नासा° *das Abfallen der Nase* Suçr. 1, 170, 1 (कर्णनासास्यभङ्ग 2, 261, 18 nach Wise *the nose and mouth become changed in their shape*). पार्श्व° *Schmerz in der Seite* (Wise: *having no feeling in the sides*) 1, 120, 14. भङ्गप्रतिषेध = अस्थिभङ्ग° Verz. d. Oxf. H. 308, b, 27. तरंग° *das Brechen der Wellen* Spr. 2073. 2520. — b) *das Brechen* s. v. a. *das Biegen, Biegung*: ग्रीवा° Çâk. 7. कर्ण° 8, v. l. गात्र° Kâm. Nitis. 5, 23. Sâh. D. 69, 11. — c) *das Zusammenbrechen* so v. a. *Zugrundegehen, Ruin, Fall, Verfall*: यज्ञमानो यद्यपरपक्षे भङ्गं नीयात् so v. a. *plötzlich stirbt* Çâṅkh. Br. 4, 1. लिङ्गभङ्गस्तु योगिनाम् (= प्रलय Schol.) Bhâg. P. 2, 8, 20. दुर्ग° Hit. 115, 17. देश° Spr. 1312. 2793. Kathâs. 21, 115. स्थान° Pañkat. 47, 9. 12. राष्ट्र° Dhûrtas. 76, 18. कण्ठ° *Entstellung —, Schwachwerden der Stimme, Gestammel* Suçr. 2, 261, 18. वाग्भङ्ग (bei alten Leuten) MBh. 1, 3484. स्वर° als Erkl. von गद्गद gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3, 1, 27. — d) *Bruch* in übertr. Bed. so v. a. *Unterbrechung, Störung, Vereitelung*; = विच्छित्ति H. an. गमने R. 5, 1, 32. गति° Çâk. 54, 6. उत्पतन° Vikr. 12, 17. समस्तमदितु प्रजतो न भङ्गः पर्वतेष्वपि (तुरगस्य) Mârk. P. 20, 50. व्रतस्य Sund. 1, 13. कथा° Kathâs. 5, 44. समाधि° Pañkat. 162, 24. ताल° *Störung des Tactes, das aus-dem-Tact-Kommen* Pañkar. 1, 12, 9. 40. निद्रा° 2, 8, 9. तपो° Spr. 4303. वृत्ति° 5380. शील° 3485. सतीवृत्त° Kathâs. 33, 57. प्रक्रम° Schol. zu Kâvjâd. 2, 183. प्रणय° Vikr. 118. Brahma-P. in LA. (II) 55, 10. प्रेम्णः Kathâs. 33, 75. मुद्दत्तमदिद्दलित° Bhâg. P. 3, 15, 31. विपाककालस्तत्राङ्कि भङ्गोन्मुख इवाभवत् Râǵa-Tar. 6, 93. उत्साह° Hit. 94, 13. राज्य° 100, 3. आज्ञा° so v. a. *Nichtbeachtung der Befehle* Spr. 320. याच्ञा° *Fehlbitte* 1163. प्रार्थना° Mârk. P. 22, 8. मान° *Verlust der Ehre, Verletzung des Stolzes* Spr. 4971. 5118. 5223. दर्प° *Bruch des Uebermuths, Demüthigung* Kathâs. 44. 60. Verz. d. Oxf. H. 27, a, 9. 10. न मे मनसि रुचिभङ्गं स्वल्पमप्यादधाति so v. a. *Schmälerung* ad Çâk. 19. लङ्केश्वरप्रणति° so v. a. *Zurückweisung* Ragh. 13, 78. अतिप्रसङ्गभङ्गात् (°भङ्गेन) so v. a. *aus Scheu zu weit gehen* Râǵa-Tar. 4, 54. 307. °नय *Entfernung der Störungen, — Schwierigkeiten* Colebr. Misc. Ess. I, 386. — e) *Niederlage* (H. an. Med.); *panischer Schreck* (भय H. an.); *das Reisausnehmen, Fluchtergreifung* (vgl. दर, द्राव): रणे भङ्गः AK. 2, 8, 2, 80. H. 803. भङ्गं दा *Jmd eine Niederlage bereiten* Hit. III, 94. Gegens. जय Ragh. 7, 51. द्विषः Kâm. Nitis. 16, 34. 18, 56. Prab. 73, 6. Pañkat. 219, 18. Spr. 549. 2738. = गमन *Gang* Aǵajapâla im ÇKDr. — f) *Gliederlähmung* (रोगविशेष, रुज्) H. an. Med. — g) *Falschheit, hinterlistiges Betragen* (कौटिल्य) H. an. Vjutp. 170. — h) *ein abgebrochenes Stück*: पल्लव° Kumâras. 3, 61. मृणाल° Ragh. 16, 16. शल्लकी° Vikr. 107. — i) *Bruch* so v. a. *Falte*: वलिभङ्गभोगैः Sâh. D. 42, 11. वस्त्र° H. an. 3, 12. Med. k. 32. — k) *Welle* AK. 1, 2, 3, 5. Trik. 3, 3, 64. H. 1075. H. an. Med. Halâj. 3, 31. Ragh. ed. Calc. 16, 63. Am Ende eines adj. comp. f. आ Gît. 7, 18. — l) *Kanal* (जलनिर्गम) Aǵajapâla im ÇKDr. — m) *Hanf* AV. 11, 6, 15. Suçr. 2, 325, 8. Vgl. भङ्गा. — n) N. pr. eines Nâga MBh. 1, 2150. — Nicht klar ist uns die Bed. des Wortes in den zwei folgenden Stellen: हस्तिमयप्रष्टभङ्गाङ्कसनितां रुजम् Kathâs. 27, 186. अपर्वभङ्गनिपुणं शेषं दैवसमाश्रितम् Kâm. Nitis. 11, 40. — 3) f. आ a) *Hanf* AK. 2,

9,20. Trik. 3,3,64. H. 1179. H. an. Med. P. 5,2,29, Vârtt. 2. P. 5,2,4. माषोमोमाणभङ्गात् AK. 2,9,7 (an den beiden letzten Stellen unbestimmt ob m. oder f.). *Convolvulus Turpethum R. Br.* Çabdak. im ÇKDr. — b) *das aus der Hanfpflanze bereitete berauschende Getränk* Çârñg. Saṁh. 1,4,19. = त्रैलोक्यविजया Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. कटु°, गात्रभङ्गा, ताडदङ्ग, दण्ड°, दुर्भङ्ग, धंश°, निशाभङ्गा, पत्त्रभङ्ग, पृष्ठ°, पोत°, भ्रू°, यान°, भाङ्ग, भाङ्गीन.

भङ्गकर (भङ्ग + 1. कर) m. N. pr. eines Sohnes des Avikshit MBh. 1,3741. des Sattrâgit Hariv. 2077. fgg.

भङ्गवासा (भङ्ग + वास) f. *Gelbwurz* Çabdar. im ÇKDr.

भङ्गश्रवस् (भ° + श्र°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,460,12. — Vgl. भङ्ग्यश्रवस्.

भङ्गसार्थ (भङ्ग + सार्थ) adj. *hinterlistig* Hâr. 201.

भङ्गाकट (भ° + कट) n. *der Blüthenstaub vom Hanf* P. 5,2,29, Vârtt. 2.

भङ्गान m. *eine Karpfenart, Cyprinus Banggana Ham.* Çabdam. im ÇKDr.

भङ्गारी = भङ्कारी ÇKDr. und Wilson angeblich nach Trik.; die gedr. Ausg. liest aber भङ्कारी.

भङ्गासुर s. भाङ्गासुरि.

भङ्गास्वन (भ° + स्वन) m. N. pr. eines Râgarshi MBh. 13,529. fgg.

भङ्गि (von भञ्ज्) f. AK. 3,6,4,8. 1) *Brechung:* तरंग° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 2. भङ्गि und भङ्गी = भक्ति (भङ्क्ति?) H. an. 2,39. 182. = विच्छेद Bhar. zu AK. = भङ्ग ÇKDr. ohne Angabe einer Aut. — 2) *Biegung, Krümmung:* वाङ्ग° Dhûrtas. 87,16. प्रतिवृत्त° Siddhântaçir. 3, 23. भङ्गी Megh. 61. — 3) *ein krummer Weg, Umweg, Umschweif, versteckte —, indirecte —, verblümte Weise zu handeln und zu reden:* नानाभङ्गिसमाकृष्टलोक (Schol.: बहुविधविदग्धचेष्टाभिः) Kâvjâd. 3,117. बहुभङ्गिविशारद Daçak. 182,9. भङ्गिसूचनविधौ विशारदः वारदः Kathâs. 15,148. भङ्गिः स्वशीलोपक्षेपे 21,103. भङ्ग्या Râga-Tar. 3,133. वचनभङ्ग्या Kull. zu M. 3,137. भङ्गीशत Udbhata im ÇKDr. — 4) *der blosse Schein einer Sache:* आशिरःपादभङ्गेषु ताभिस्तत्तिलकज्जलम् । अन्यङ्गभङ्ग्या पापस्य न्यस्तं घनमपश्यतः ॥ Kathâs. 4,53. अनर्मदानर्मदाभङ्गिम् — तरंगिणीम् *er gab einem Flusse den Schein der* Narmadâ Râga-Tar. 2,131. = छल, मिष, वैदग्धी Trik. 1,1,129. = व्याकृति Halâj. 4,77. = कौटिल्यभेद Bhar. zu AK. = व्याज, छलनिभ Rabhasa im ÇKDr. — 5) = विन्यास Kaliñga im ÇKDr. — 6) *Welle* H. an. 2,39. Arunadatta im ÇKDr. *Welle oder Stufe:* भङ्ग्या: (भङ्गः ed. Calc.) Ragh. 16,62. मार्गेषा भङ्गिरचितस्फाटिकेन Ragh. 13,69. Schol. in der ed. Calc.: भङ्गिभिः प्रकारविशेषैः — Vgl. पत्त्र°.

भङ्गिन् (wie oben) adj. 1) *zerbrechlich* so v. a. *vergänglich:* तत्तया° Spr. 3289. तया° Kathâs. 25,163. Râga-Tar. 4,388. Çuk. in LA. (II) 36, 2.3. — 2) bei den Juristen *eine Niederlage erleidend, verlierend im Process* nach einer Mittheilung Stenzler's.

भङ्गिभाव (wohl भङ्गिन् (nicht भङ्गि) + भाव) m. *Krausheit:* दृग्भङ्गि° so v. a. *ein finsteres Gesicht* Sâh. D. 45,9.

भङ्गिमन् (von भङ्ग) m. *Krausheit, Verkehrtheit, Albernheit:* अधरे कज्जलं भालदेशेस्ताम्बूलरङ्गिमा । प्राणनाथ किमेतत्ते (sic) वेशविन्यासभङ्गिमा ॥ Kâvjakandrikâ im ÇKDr. *fracture, separation, breach; a disguise, a deceit, irony, wit, a repartee* Haughton.

भङ्गिमत् (von भङ्गि) adj. *kraus:* केशाः MBh. 4,1419.

भङ्गीश n. *defect in the organs of sense* Wilson.

भङ्गुर (von भञ्ज्) 1) adj. f. आ P. 3,2,161. Vop. 26,151. a) *zerbrechlich, vergänglich* H. an. 3,584. काष्ठ P. 3,2,161, Sch. शरीर Kathâs. 34,11. Râga-Tar. 4,68. Bhâg. P. 7,7,43. Pañkat. 203,6. भोगपूग Spr. 356, v. l. भवरति 571. सर्वमुत्पादि 643. 2036. भोगा भङ्गुरवृत्तयः 2014. आयुस् 2072. Râga-Tar. 3,274. लक्ष्मी° Spr. 364. 1039. 2233. 2833. Bhâg. P. 7,7,39. *veränderlich:* °निश्चय so v. a. *wankelmüthig* Râga-Tar. 3,468. अ° *unvergänglich, dauerhaft:* भवतु भद्रमभङ्गुरं वः Kathâs. 26,286. अभिमानाः Râga-Tar. 4,413. संयोग 5,4. — b) *krumm, kraus, gerunzelt* H. 1457. H. an. Halâj. 4,11. Gatâdh. im ÇKDr. Pañkat. 3,5,23. मदनधनुर्भङ्गुरा भ्रूविलासाः Spr. 778. भ्रूयुग 1425. Kathâs. 21,9. Git. 10,12. दृष्टिर्भङ्गालीयाम् Spr. 2485. Kaurap. 13. अ° *eben:* भूमि Suçr. 1,134,19. — 2) m. *Flusskrümmung* Çabdam. im ÇKDr. — 3) f. आ N. zweier Pflanzen: अतिविषा und प्रियङ्गु Râgan. im ÇKDr.

भङ्गुरता (von भङ्गुर) f. *Vergänglichkeit* Verz. d. Oxf. H. 259,b,9.

भङ्गुरय् (von भङ्गुर), °यति 1) *zerbrechen, zu Nichte machen:* सौन्दर्यशीर्यभरभङ्गुरितारिलक्ष्मी Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 20. — 2) *krümmen, kräuseln:* भङ्गुरयालकम् Sâh. D. 42,20.

भङ्गुरावत् (wie eben) adj. VS. Prât. 3,96. etwa *ränkevoll, tückisch;* vgl. Mahidh. zu VS. 11,26. ऋते द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः RV. 1,104,7. 10, 76,4. कृत्सा भङ्गुरावताम् 82,22. 23.

1. भङ्ग्य (von भङ्ग) adj. *zerbrochen zu werden verdienend,* = भङ्गमर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66.

2. भङ्ग्य (von भङ्गा) n. (sc. क्षेत्र) *Hanffeld* P. 5,2,4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2,8.

भङ्ग्यश्रवस् (भ° + श्र°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,78,15. — Vgl. भङ्गश्रवस्.

भचक्र (1. भ + चक्र) n. = भगण Sûrjas. 1,68. 2,46. 3,51. 11,6. 12,72. 14,7. Varâh. Bṛh. S. 47,15. Vgl. भानां चक्रम् Sûrjas. 3,9.

भज्, भजति, °ते Dhâtup. 23,29 (सेवायाम्; Vop. fügt भागे hinzu); भक्षि 2. pers.; अभाक् 2. u. 3. pers., अभाक्त (fälschlich अभङ्क्त Bhâg. P. 9,4,2); भक्तन्, अभाक्षीत्, अभाक्षुस् (fälschlich अभाङ्क्षुस् Bhâg. P. 9,4,2); बभाज, बभक्थ, भेजिथ, भेजुस् (P. 6,4,122. Vop. 8,52. 132), बभज्वंस् (Vop. 26,132); भक्ष्यामि (Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10), भजिष्यामि (nach Vjâghrabhûti, wie West. bemerkt; in den nachvedischen Schriften nur diese Form); med. भेजे; अभक्ति 1. pers., अभक्त; भक्त; भेजे, भेजिरे, भेजाने; भक्ष्यसे (Vop. 25,18), भजिष्यते (nach Vjâghrabh. bei West.; häufig in der nachvedischen Sprache); भक्षीय prec.; भक्त्वा, भजितुम् (MBh. 1,3260), (सं-वि-)भक्तुम् (R. Gorr. 2,32,39); pass. (वि-)भज्यते; partic. भक्त. 1) *austheilen, zutheilen:* रायो चित्रं भगं भक्षीत्याह RV. 7,41,2. अंशेव नो भजतं चित्रमप्नः 10,106,9. AV. 19,8,2. गायत्रीमग्नये ऽभजत् Ait. Br. 3,13. किं मह्यमभाक्त, वो मह्यमभाक्त (अभङ्क्त und अभाङ्क्त: neben अभाक्त Bhâg. P. 9, 4,2) 5,14. अप्राविकं सैकशफं न जातु विषमं भजेत् *vertheilen* M. 9,119. न तत्पुत्रैर्भजेत्सार्धम् *er theile dieses nicht mit den Söhnen* 209. मित्राणां न भजन्ति (भवन्ति Spr. 5124) ये *die nicht den Freunden Etwas zukommen lassen* R. 4,30,12. auch mit acc. der Person: किं मां बभक्थ Çat. Br. 1,9,2,35. तस्माद्धर्मेण तं भजेत् M. 9,121. med.: ये नो

राधांस्यश्व्या गव्या भजन्त सूरयः RV. 5,59,7. पृथक्पदानि भजेरन् *vertheilen* Lâṭj. 7,3,21. स एव ता (दक्षिणाः) आददीत भजेरन्सर्व एव वा *unter sich vertheilen* M. 8,208. भजेरन्पैतृकं रिक्थम् 9,104.,124. 156. 192. 200. *theilen* so v. a. *dividiren:* भक्त्वा Sûrjas. 2,16. भक्त 1,67. 2,31. 3,9. Journ. of the Am. Or. S. 6,558,3. — 2) *verleihen, bringen:* अर्थं एव हि केषांचिदनर्थं भजते नृणाम् Spr. 3587. एवं सुसत्त्वानां साहाय्यं भजते विधिः Kathâs. 35,52. — 3) *begeben, ausrüsten:* त्रिषंधिं देवा अभजन्तौजसे AV. 11,10,11. — 4) *als Theil* oder *Loos empfangen, erhalten; einer Sache theilhaftig werden, sich betheiligen an* (acc.; in der älteren Sprache auch gen.); *Etwas zu geniessen haben, sich einer Sache erfreuen, sich hingeben;* med.: अभजन्त सुकृत्यया भागं देवेषु यज्ञियम् RV. 1,20,8. तव प्रणीती पितरो न इन्द्रो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः 91,1. 123,4. दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते 125,6. 157,2. भक्षीय वो ऽवसो दैव्यस्य 5,57,7. भक्षीमहि प्रजामिषम् 7,96,6. 98,6. स्वादोरभक्षि वयसः 8,48,1. 7. 88,3. 9,86,12. भजन्त पित्वः 10,15,3. 94,8. 107,2. ऊर्जं पृथिव्या भक्षाय 109,7. 153,1. मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः AV. 3,13,6. अभक्त विप्रः सुमतिं नदीनाम् RV. 3,33,12. VS. 3,20. AV. 12,1,23. 3,4. Çat. Br. 9,5,2,9. Çâṅkh. Br. 10,6. Gobh. 4,5,3. यस्तु सूक्तं भजते यस्मै हविर्निरुप्यते *wem das Lied gehört* Nir. 7,13. Pañkav. Br. 7,6,13. 15. अन्तान्वः प्रजा भक्षीष्ट *euren Nachkommen sollen die Grenzen gehören* Ait. Br. 7,18. कुशध्वजसुते इमे। पत्न्यौ भेजाते सहितौ शत्रुघ्नभरतौ *erhielten zu Gattinnen* R. 1,72,11. पित्र्यं वा भजते शीलं मातुर्वोभयमेव वा M. 10,59. स्वं रूपं कालरूपाभं भेजे वैश्रवणानुजः *nahm seine Gestalt an* R. 3,55,3. तामसीं भजमानायां योनिं मातरि Mârk. P. 74,48. तनुत्राण्यथ भेजिरे *legten die Panzer an* MBh. 4,1009. उत्पलानि च नीलानि भेजिरे वारिणां श्रियम् Hariv. 3830. सर्वे भेजिरे मनसः सुखम् *genossen, empfanden* 4940. भेजे — असमान्भोगान् Kathâs. 35,91. तया सह — भेजे सुरतसंभोगम् 45,218. स्वर्गलोका अमृतत्वं भजन्ते Kaṭhop. 1,13. बहुदोषताम् MBh. 3,1037. राजसत्वम् R. 1,27,11. भजिष्ये गुरुवर्तिताम् 2,115,19. मूर्खत्वं सुलभं भजस्व Spr. 4733. अलौकिकभावशब्दवाच्यत्वम् Sâh. D. 25,12. शृङ्गाररूपताम् 77,8. अभितप्तमयो ऽपि मार्दवं भजते Ragh. 8,43. मौनं भजन्ते रशनाकलापाः *werden still* 16,65. ज्ञानमहत्सदाचारैर्गौरवं भजते गुरुः Spr. 4090. गर्भक्लेशः स्त्रियो मन्ये साफल्यं भजते तदा Mârk. P. 22,45. महौजसां हि माहात्म्यं भजमानान् Pañkar. 4,3,201. चिन्तां परमिकां भेजे MBh. 13,1479. भेजे सा मूर्छाम् *fiel in Ohnmacht* Mârk. P. 21,23. व्याडिक्कासिद्धिखेदं च भेजे Kathâs. 22,237. न भेजिरे भीमविषेण भीतिम् *geriethen nicht in Furcht* Spr. 2385. विरागं भजते 5011. भेजे राजवधूमध्ये बालव्यजनवीजनम् Râǵa-Tar. 5,386. भेजे निद्राम् *er genoss des Schlafes* Kathâs. 43,182. In der späteren Sprache auch act.: दिष्टत्वे स्वां प्रकृतिं भजन्ति MBh. 1,3587. अत्र कनकसिकतस्थलीः — भज निजपुण्यजितांश्च सर्वभोगान् Prab. 101,18. न भजेत्स्त्री स्वतन्त्रताम् M. 5,148. Vid. 338. धूमच्छायामभजतां नेत्रे MBh. 4,466. व्यक्तिं भजन्त्यापगाः Çâk. 167. नैव भजति निर्वृतिम् Kathâs. 43,191. अभजन्मुदम् 46,79. दुःखम् Pañkat. 69,4. भयम् Prab. 100,11. भजति (खड्गे प्रकम्पं) च भजति प्रकम्पमरिवर्गः Spr. 2216. पिकनिकरे भज भावम् Gît. 11,4. तमाम् Spr. 1031. साधुसमागमम् 4142. जागरोत्सवान् Râǵa-Tar. 2,141. कौटिल्यम् (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) 6,325. — 5) *betreiben, ausüben:* न विषमकायः क्रियां भजेद्गुर्वीं वा Suçr. 2,145,7. यमान्पतत्यकुर्वाणो नियमान्केवलान्भजन् M. 4,204. ये च चित्रं भजन्ति वै *sich mit Malerei beschäftigen* R. Gorr. 2,90,23. सत्यमेव भजेत्ततः Spr. 4673. med.: यं तु कर्मणि यस्मिन्स न्ययुङ्क्त प्रथमं प्रभुः। स तदेव स्वयं भेजे सृज्यमानः पुनः पुनः॥ M. 1,28. भजते तादृशीः क्रीडाः Bhâg. P. 10,33,37. भेजे धर्मम् Ragh. 1,21. क्षिप्रं विजानाति चिरं शृणोति विज्ञाय चार्थं भजते न कामात् *sich daran machen* Spr. 3993. — 6) *Jmd* (acc.) *zu Theil werden, treffen:* गुणा दश स्नानशीलं भजन्ते Spr. 4017. 4019. 4567. 4636. Suçr. 1,114,17. act. R. Gorr. 1,67,16. नादातारं भजन्त्यर्थाः MBh. 13,341. नालक्ष्मीस्त्वान्भजिष्यति 3,3077. 7,2115. Hariv. 11056. विसर्जनीयानुस्वारौ भजेते पूर्वमक्षरम् *gehören zu* RV. Prât. 18,18. — 7) *sich begeben zu, auf, in:* भेजे पथो वर्तनिं पत्यमानः *auf des Weges Bahn begab sich wer da konnte* RV. 7,18,16. भेजाते अद्री रथ्येव पन्थाम् *machten sich auf den Weg* 39,1. भेजिरे दीर्घमध्वानम् Hariv. 5651. न कश्चिद्वर्णानामपथं भजते Çâk. 107. अतो नानाविधान् शैलान्काननानि च भेजिरे R. 1,16,28. दक्षिणां शालसंकाशमूरुं भेजे शुभानना MBh. 1,8867. खं भेजे 7,2844 (nach der Lesart der ed. Bomb.). क्षेत्रं क्षत्रप्रधनपिशुनं कौरवं तद्भजेथाः Megh. 49. सीता च भजतां गुहाम् R. 2,97,15. (पटलं तमसः) अधिकमभजत गुहाः Çiç. 9,19. निकेतानि Vâju-P. bei Muir, ST. I, 30, N. 53. को ऽपि तत्पार्श्वं न भजते Hit. 10,10. Kir. 5,42. विदेशम् Çiç. 9,48. वित्रस्ता भेजिरे दिशः *flohen nach allen Richtungen* MBh. 3,11113. R. 2,103,42. दिशश्चतस्रो वै भज्य (विभज्य MBh. 3,15607) Draup. 3,6. भेजे दिशः Kir. 15,1. भेजुरनाथा ककुभो दश Bhaṭṭ. 6,128. लङ्कां तदा भेजुः 14,113. 6,72. भजन्त्यास्तल्पान्तम् Gît. 11,33. भजन्त्येते *kommen heran* R. 2,97,20. आसनम् *sich auf einen Sitz setzen:* निर्दिष्टमासनं भेजे MBh. 1,5. Hariv. 7251. भजासनम् 7250. स्वयं भेजे नृपासनम् *vom Thron Besitz nehmen* Râǵa-Tar. 4,410. शयनम्, शय्याम् *sich auf's Ruhebett legen, auf dem Ruhebett liegen:* शयनं नैव भेजिरे R. 2,41,17. नक्तं स भेजे शयनोत्तमम् Kathâs. 43,65. न्यग्रोधे सुकृतां शय्यां भेजाते R. 2,53,34. स पुनर्भेजे स्ववंशं राज्यकामुकः *er kehrte wieder zu seinem Geschlecht zurück* Bhâg. P. 9,23,17. mit dem acc. der Person *zu Jmd kommen, hingehen, sich hinbegeben zu, sich wenden an:* मां भजध्वं स्मृतानि R. Gorr. 1,30,25. भजताशु विप्रान् Bhâg. P. 6,7,25. पद्मा पद्मातपत्रेण भेजे साम्राज्यदीक्षितम् Ragh. 4,5. दोग्ध्रीं भेजे 2,23. सज्जनान्भजत *suchet die Guten auf* Spr. 3484. कदर्यं भजते यश्च 3633. कस्माद्भजन्ति कवयो धनदुर्मदान्धान् 4053. यथा भजेरन्न परान्प्रतप्ताः Kâm. Nîtis. 15,22. महात्मानो ऽनुगृह्णन्ति भजमानान्रिपूनपि *die sich in ihren Schutz begeben* Spr. 2146. भक्तं च भजमानं च तवास्मीति वादिनम् MBh. 3,1037. — 8) *sich auserwählen, sich entscheiden für, vorziehen:* यत्त्वं भजसि कल्याणि पुमांसं देवसंनिधौ MBh. 3,2221. भजन्ते पूर्वचोदनम् (adj. nach dem Schol.) 5,72. सन्तः परीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते Spr. 4559. किं न भजते दीनान्स्वबन्धूनयम् 1731. सूदो ऽस्मि नरेन्द्र बल्लवो भजस्व (vgl. भरस्व MBh. 3,2637) मां व्यञ्जनकारमुत्तमम् so v. a. *nimm mich in Dienst* MBh. 4,237. — 9) *Jmd angehören, sich zu Jmd hingezogen fühlen; verehren, lieben, Jmd gut sein, mit Jmd der Liebe pflegen:* सर्वभूतस्थितं यो मां (कृष्णं) भजति Bhag. 6,31. 9,13. Spr. 1597. Pañkar. 1,4,9. Bhâg. P. 1,2,26. भजते यो माम् (कृष्णम्) Bhag. 6,47. 7,17. 9,30. Pañkar. 1,2,62. Bhâg. P. 1,2,25. ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् Bhag. 4,11. आसन्नमेव नृपतिर्भजते मनुष्यम् Spr. 404. कच्चित्प्रकृतयः सर्वा भजन्ते त्वां यथा पुरा MBh. 3,16003. अतिभीरुम् u. s. w. न भजन्ति नृपं प्रजाः Spr. 3405. Pañkar. 4,3,201. त्वद्भक्त्या तु भजिष्यामि प्रख्यातं भारतं कुलम् MBh. 1,3876. मनश्च भद्रं भजतात् *liebe das Gute*

Bhâg. P. 5,18,9. यत्प्रतापो रिपुस्त्रीणां सनेत्राम्भो ऽभजन्मुखम् Râǵa-Tar. 3,478. यादृशं भजते हि स्त्री सुतं सूते तथाविधम् M. 9,9. मिथो भजेता प्रसवात्सकृत्सकृदृतावृतौ 70. भजमानां भजस्व माम् MBh. 1,3869. 5953. 3, 2163. 5,5987. 13,2215. R. 3,53,42. 55,16. Ragh. 12,34. Kathâs. 4,14. 44. 10,145. 37,209. 42,162. 49,50. 63. 116. अतो भजिष्ये शरणं साध्वीं यावत्तेजो बिभृयादात्मनो मे Bhâg. P. 3,22,19. Pańkat. 46,18 (ed. orn. 55, 1). Spr. 3271, v. l. LA. (II) 36, 2. मां भक्तां भजितुमर्हसि MBh. 1,3260. act.: कन्यां भजन्तीमुत्कृष्टं न किंचिदपि दापयेत् M. 8,365. भजन्तीं (so ist mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 1,3871. भक्तां च भज माम् 7804. 3, 1860. 5,452. मित्रभार्यां भजिष्यति Hariv. 11135. R. 6,8,23. Bhâg. P. 3, 21,28. Suçr. 2,423,6. Spr. 2366. Pańkat. 44,20. LA. (II) 37,8. Kaurap. 36. — Vgl. भक्त, भक्ति, भजक fgg., भाग, भागिन्, भाज्.

— caus. भाजयति 1) theilen, dividiren Sûrjas. 7,4. भाजित 1,50. 2,65. 3,41. भाज पृथक्कर्मणि Dhâtup. 35,84. — 2) theilhaftig machen, geniessen lassen: यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः RV. 10,9,2. इमां लोकान्नूर्जा रसेन भाजयति Çat. Br. 3,6,1,12. हे देवानभाजयत् 14,4,2,1. 3. अवीभजुः 4,1,2,16. भाज विश्राणने Dhâtup. 33,60. — 3) hingehen lassen, jagen: दिशश्चारीनभाजयत् jagte in alle Weltgegenden Bhatt. 17,80. — Nach Vop. auch kochen. Vgl. भाजन.

— अनु verehren: गोविन्दचरणाम्बुजम् — अनुभजन् Bhâg. P. 4,29, 82. 9,17.

— अप einen Theil abtreten: अपं ते गावो सुभगे भजाम RV. 10,108,9. Çat. Br. 3,8,2,29. ज्येष्ठं पुत्रमपभज्य abfinden Kâtj. Çr. 22,1,9. abtheilen: सोमम् Çâṅkh. Çr. 13,13,1. Pańkav. Br. 9,3,1.

— अभि sich hinbegeben nach, fliehen: दिशो ऽभ्यभजतां निशस्त्रौ Hariv. 16014.

— आ 1) act., zuweilen auch med., Jmd an Etwas (loc.) Theil nehmen —, geniessen lassen, Jmd zu Etwas verhelfen; partic. आभक्त particeps. RV. 1,27,5. आ न इन्द्रो वाजे भज 43,8. 104,6. 121,15. 2,38,1. ऋतस्य भागे यजमानमाभजत् 1,156,5. 164,8. आ गोमति व्रजे भजा त्वं नः 7,27,1. 46,4. 56,21. यौ आभक्तो मरुतं इन्द्र सोमे 3,35,9. 4,30,16. 5,34,5. त्वं सूर्ये न आ भज lass uns das Sonnenlicht geniessen 9,4,5. 67,10. 10, 112,10. मा संरिमवद्य आ भाक् der Schande anheimfallen lassen 8,69,8. आ नो भजस्व राधसि 4,32,21. AV. 4,22,2. 6,55,2. आ मा सुचरिते भज VS. 4,28. 17,54. कृत्स्नेमानस्मिन्नुक्थ आभजा इति तानेतस्मिन्नुक्थ आभजत् Ait. Br. 3,20. 29. 4,19. Ait. Up. 3,5 (wo वां für वा zu lesen ist). Âçv. Çr. 1,2. Çat. Br. 1,5,2,4. 6,1,1. आभक्तो ह वै तस्यां पुण्यकृत्यायां भवति 8. 4,1,2,12. 13,8,1,6. — 2) verehren: अथाभजे वाखिलपूरुषोत्तमं गुणालयं पद्मकरेव लालसः Bhâg. P. 4,20,27. — Vgl. आभाग. — caus. आभाजयस्व zur Erklärung von आभजस्व Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. 1,3,18.

— अन्वा nach oder neben Jmd Theil nehmen —, mit ankommen lassen; अन्वाभक्त mitbetheiligt. Çat. Br. 1,2,3,4. 3,2,4. 6,3,18. 7,3,7. 2, 3,1,20. यत्र वै तत्रमुल्वयत्यन्वाभक्ता वै तत्र विट् 4,2,6. 3,4,1,8. 6,2,26. 9,4,9. 13,5,4,24. Ait. Br. 6,12. TS. 6,4,6,2. TBr. 2,1,6,4. med.: अनु नो ऽस्मिन्नन्न आभजस्व Çat. Br. 14,4,1,19. तदेनानिन्द्रः सोमपीथे ऽन्वाभेजे Çâṅkh. Çr. 14,62,2.

— उप einnehmen, in Besitz kommen: उपं त्रितस्य पाष्योरभक्त यद्गुहा पदम् RV. 9,102,2.

— निस् nicht Theil nehmen lassen an, ausschliessen von (abl.); abfinden mit (instr.): इन्द्र मा यो वसोर्निर्भाक् RV. 8,70,6. 9,72,8. पृथिव्यास्तं निर्भजाम: AV. 10,5,25. 4,22,2. 2,35,2. TS. 2,6,4,1. Çat. Br. 1,5,4,11. 9,2,35. 2,1,4,9. 11,5,9,5. 7,4,2. तुषैं रक्षांसि निरभजन् Ait. Br. 2,7. नाभानेदिष्ठं भ्रातरो निरभजन् schlossen ihn bei der Erbtheilung aus 5,14. — निर्भजति R. 5,73,37 fehlerhaft für निर्भर्त्सति. — caus. Jmd ausschliessen von der Erbschaft, enterben Kâtj. in Dâj. 95. — Vgl. निर्भाज्य.

— परि theilen: आत्मानं परिभज्य MBh. 7,1279.

— प्र 1) ausführen, vollführen: अमुमेव रमापुरःसरं प्रभजेथो मनुजो विधिं बुधः Pańkar. 3,2,15. जपहोमार्चनध्यानैर्यो ऽमुं प्रभजते मनुम् 15,47. — 2) verehren Açokâvad. 3. 9. — Vgl. प्रभाग (wo भज् st. भञ्ज् zu lesen ist) und प्रभाज्.

— प्रति wieder Jmd (acc.) zu Theil werden, — zufallen: चर्मरत्नं च धनमित्रमेव प्रतिभजिष्यति Daçak. in Benf. Chr. 193,6. प्रतिभजति MBh. 12,11290 fehlerhaft für प्रविभजति, wie die ed. Bomb. hat. — Vgl. प्रतिभाग.

— वि 1) vertheilen, zutheilen: प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त आसते RV. 2,13, 4. 24,14. यद्वेदर्ध्यैर्वि भंजाति भोजनम् 26,1. 10,48,1. 1,81,6. 103,6. 4, 54,1. व्यनक्त्य तत्सर्वे गर्ये भाक् 7,18,13. 24. VS. 7,45. Ait. Br. 3,13. 7, 1. तौ विभाजं नाशक्नोत् TBr. 1,1,3,6. TS. 3,1,9,4. 6,1,4,2. विभजन्दायं पित्र्यम् M. 9,164. MBh. 13,7322. यद्यदिच्छन्ति तत्सर्वं लभन्ते (भजन्ते ed. Bomb.) विभजन्ति च 14,1055. अविभज्य यत्र तं मया सहितः पास्यति Kumâras. 4,27. Pańkat. 64,2. समं विभज्य gleich vertheilend Kâtj. Çr. 2,4,34. विभज्य तनयेभ्यः क्ष्माम् Bhâg. P. 4,28,33. विभक्तं व्यभजत्तस्मै 9, 21,7. तं सुरप्रशकलीकृतं कृती पत्रिणां व्यभजत् Ragh. 11,29. Spr. 4395. (राज्यम्) विभज्य बन्धुभृत्येषु Râǵa-Tar. 5,21. med. RV. 10,84,2. मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत P. 8,3,53, Sch. MBh. 14,2667. स तेजो वैष्णवं पत्न्योर्विभेजे Ragh. 10,55. Bhâg. P. 8,9,12. स्थानेषु चार्चिष्मतीः संध्यामङ्गलदीपिका विभजते Vikr. 43. mit dem acc. der Person und instr. oder acc. der Sache: स्वेच्छया विभजेत्सुतान् । ज्येष्ठं वा श्रेष्ठभागेन Jâǵń. 2,114. यं तत भ्रातरः — व्यभजन्दायम् Bhâg. P. 9,4,1. न च पित्रा विभज्यन्ते पुत्राः der Vater vertheilt nicht sein Vermögen unter die Söhne MBh. 1,2344. unter sich vertheilen: med.: वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकम् RV. 7,1,9. 32,7. 8,40,6. 10,108,8. AV. 3,29,1. अथैषां वेदांसि शतशो वि भजामहे 6,66,3. 10,7,27. Ait. Br. 5,24. देवमनुष्या दिशो व्यभजन्त TS. 6,1,1,1. Çat. Br. 1,2,3,2. 14,6,1,3. 14,1,1,15. सोदर्या विभजेरंस्तं (भागं) समेत्य सहिताः समम् M. 9,212. Jâǵń. 2,117. 126. विभजध्वं पशून् MBh. 9,2322. 14,2655. Hariv. 11148. Bhâg. P. 9,20,26. सिंहासनानि भूरीणि विचित्राणि विभेजिरे MBh. 2,2053. नक्तंदिनं विभज्योभौ शीतोष्णकिरणाविव Mâlav. 88. दिशश्चतस्रो विभज्य (वि भज्य v. l.) पार्थाः मृगयां प्रयाताः MBh. 3,15607. विभजेत स तैः सह er theile mit ihnen M. 9,216. act.: (वेदीन्) अष्टादशस्तदा व्यभजन् MBh. 3,10208. सर्वं तद्व्यभजन् 14,2668. R. 5,25,49. (तौ) तदीयस्याग्रहारादेरर्धमर्धं विभेजतुः sie theilten zur Hälfte Kathâs. 20,10. theilen, zertheilen, scheiden: व्यभजत्स पेशिम् theilte, zertheilte MBh. 1, 4536. med. Suçr. 1,328,21. विभज्य चाप्यनीकानि 4,985. व्यभजन्तान्यनीकानि दश चैकं च 5,5243. विभज्यात्मानम् VP. bei Muir, ST. 4,331. Bhâg. P. 2,9,29. Mahîdh. zu VS. 5,15. पञ्चधात्मानं विभज्य Maitrjup. 2,6. 6,26. MBh. 14,2665. Hariv. 969. R. Gorr. 1,14,30. Prab. 18,6. Vedântas.

(Allah.) No. 68. वेदद्रुमं विटपशो विभजिष्यति Bhâg. P. 2,7,36. Hariv. 9764. अहोरात्रे विभजते सूर्यः M. 1,65. विभज्य कर्माणि Prab. 109,13. Suçr. 1,25,19. योगो विभज्यते Schol. zu P. 1,3,46. Siddh. K. zu 2,3,71. 3,2,4. Kâçç. zu 8,2,86. कच्चिदर्थं च धर्मं च कामं च — विभज्य काले कालज्ञ समं वरद सेवसे MBh. 2,154. विभजन्साध्वसाधूनि Spr. 3495. गुणदोषानशास्त्रज्ञः कथं विभजते जनः 4013. *theilen so v. a. öffnen:* समुद्गकानि Kathâs. 38, 51. *dividiren* Sûrjas. 1,65. 2,31. 3,22. 7,4. 9,16. Varâh. Bṛh. S. 8, 21. Weber, Gjot. 72. 83. ज्ञेयराशिगतान्यस्तान्विभजेज्ज्ञानराशिना 109. partic. विभक्त *vertheilt* MBh. 4,1327. AV. 1,30,4. सम° Kâtj. Çr. 16,8, 21. 23,1,10. तवेमे पञ्च पशवो विभक्ताः AV. 11,2,9. वैष्टिः स्तोकशो विभक्ता Ait. Br. 2,12. Spr. 2790. स्त्रीभूबलद्रुमैरेनः — विभक्तम् *vertheilt unter* Bhâg. P. 6,13,5. अस्मिन् (पितरि) स्थितिमिति च विभक्ता त्वयि (लक्ष्मीः) Vikr. 160. विभक्ते *nach erfolgter Vertheilung* Jâgn. 2,126. *abgetheilt so v. a. der seinen Theil erhalten hat:* विभक्ताः सह जीवन्तो विभजेरन्पुनर्यदि M. 9,210. भ्रातॄणामविभक्तानाम् 215. Bhâg. P. 9,21,7 an der ersten Stelle (nach dem Schol. *der eine Theilung veranstaltet hat*). *zertheilt, getheilt, geschieden:* विभक्तं क्रकचेनेव गिरेः शृङ्गं द्विधाकृतम् Hariv. 6910. रोमराज्या (so ist zu schreiben) विभक्तं च द्विधेव तव — विशालं जघनम् R. 3,52,32. रेखा° Kumâras. 7,18. विभक्तात्मन् Ragh. 10, 66. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,17. Kathâs. 45,342. अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव स्थितम् Bhag. 13,16. Râga-Tar. 5,109. आ मलयाद्विभक्तं मत्सेतुना फेनिलमम्बुराशिम् Ragh. 13,2. अष्टभिर्मर्यादागिरिभिः सुविभक्तानि (नव वर्षाणि) भवन्ति Bhâg. P. 5,16,6. सप्तकक्ष्या° Kathâs. 38,27. Ragh. 3,24. सप्तषष्टिस्तथा लक्षाः सार्धाः स्वेदायनैः सह । वायवीयैर्विगण्यन्ते विभक्ताः परमाणवः ॥ *getrennt von den luftigen* (Atomen) d. i. *ohne die l. A.* Jâgn. 3,103. fg. *Trennung, Absonderung* (= विभाग Schol.) P. 2,3, 42. *getheilt, dividirt* Sûrjas. 2,15. *abgeschieden so v. a. vereinsamt:* अन्तःपुर (विगतसंस्कारम् भक्तं सेवितं संस्कृतम् तद्भिन्नम् Schol.) R. 2,114, 17. subst. *Abgeschiedenheit, Einsamkeit:* परिचित° adj. (मनस्) Çâk. 107. *gesondert, unterschieden, besonders, verschieden, mannichfaltig:* यस्याविभक्तं (= साधारणं Schol.) वसु सहर्षिः *nicht gesondert, gemeinschaftlich* MBh. 12,259. R. 4,7,7. अस्त्रं प्रयोगसंहारविभक्तमन्त्रम् Ragh. 5,57. नानावर्णविभक्तानाम् (गवाम्) R. 1,53,20 (54,22 Gorr.). विभक्तैरधिकारिभिः Râga-Tar. 5,168. Kâm. Nîtis. 16,4. वलाहकच्छेदविभक्तरागामकालसंध्याम् Kumâras. 1,4. *abgezirkelt, regelmässig, symmetrisch:* नगरं विभक्तैर्युक्तमापणैः Râga-Tar. 3,358. °प्रपथा adj. Bhâg. P. 8,15,15. सम° (अङ्ग) R. 1,1,13. सु° (अङ्ग) MBh. 1,6524. Vjutp. 11. सुविभक्तान्तरद्वारा, सुविभक्तमहापथा R. 1,5,8. 10. सुविभक्तानि द्वाराणि MBh. 15,186. *verziert, geschmückt* (vgl. भक्ति): °गात्र (= चन्दनाद्यनुलिप्तावयव Schol.) Hariv. 8437. Kumâras. 7,18. अङ्गं गोरोचनापत्रविभक्तम् 15. सुविभक्तवक्त्रश्च adj. Hariv. 9288. विभक्त unter den Beinamen des Kârttikeja MBh. 3,14633. — 2) *verehren:* स्वाहोच्चारणतो देवान्स्वधोच्चारणतः पितॄन् । विभजत्यन्नदानेन भूतान्यानतिथीनपि ॥ Mârk. P. 95,5. — caus. *zur Vertheilung bringen:* विभाज्यमान AV. 12,5,28. 11,1,13. *theilen, eintheilen:* नवधा — विभाजिता देशाः Varâh. Bṛh. S. 14,1. श्रुतिभागविभाजिता (वीणा) Kathâs. 9,81. *dividiren* Sûrjas. 1,49. 53. 60. 2,39. 41. 46. Varâh. Bṛh. S. 8,20. — Vgl. विभक्तृ, विभज, विभजनीय, विभज्य, विभाग, विभाज्य.

— अभिवि med. *vertheilen* Suçr. 1,327,14 (विभजति v. l. der Berl. Hdschr.).

— प्रवि *theilen, scheiden, sondern:* पञ्चधात्मानं प्रविभजति Praçnop. 2,3. तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा Bhag. 11,13. MBh. 1,7160. 3,16140. बलं च प्रविभज्य R. 6,16,2. MBh. 8,2128. 12,11290 (wo die ed. Bomb. प्रविभजति st. प्रतिभ° liest). सुरनरतिर्यगादिप्रविभक्तं जगत् Kull. zu M. 1,21 (S. 23, Z. 1). Kâr. 5 aus der Kâç. zu P. 7,2,10. ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च — कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः Bhag. 18,41. नामरूपप्रविभक्तविशेष Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 26. 172. 271. पूर्वं पूर्वमपरमपरं प्रविभज्य निर्ब्रूयात् Nir. 2,2. Suçr. 1,144,5. *vertheilen:* ऋणे धने च सर्वस्मिन्प्रविभक्ते M. 9,218. प्रविभक्तरश्मि Çâk. 165. प्रविभक्तोदका (गङ्गा) समम् Mârk. P. 56,4. बान्धवैः प्रविभक्तैः *die unter einander getheilt haben* M. 8,166. मानुषेष्वेकपादेन वस त्वं (ज्वर) प्रविभज्य वै *dich theilend* Hariv. 10556. प्रविभक्तमहाहर्म्या adj. *vertheilt so v. a. an verschiedenen Orten stehend* R. Gorr. 1,5,11. — Vgl. प्रविभाग.

— प्रतिवि *auf den Einzelnen vertheilen:* षड्दक्षिणाः प्रतिविभज्य ददाति Kâtj. Çr. 4,10,12. 13,4,15. — Vgl. प्रतिविभाग.

— संवि 1) *theilen, sondern* Suçr. 1,6,2. 106,13 (act.). *mit* (सह) *Jmd Etwas theilen, Jmd* (dat. gen.) *einen Theil abgeben:* सिंहस्तेन संविभज्य — तं भक्षितवान् Pañkat. 217,12. यास्त्वह वा असंविभज्याश्नाति Bhâg. P. 5,26,18. आश्रमवासिभ्यः कामान्संविभजेद्यथा 7,14,11. वित्तं यदा यस्य च संविभक्तम् Spr. 2790, v. l. एकः संपन्नमश्नाति वस्ते वासश्च शोभनम् । यो ऽसंविभज्य भृत्येभ्यः 337. 4717. दैन्यभावाच्च भूतानां संविभज्य सदा MBh. 14, 1292. तस्मै संव्यभजत्सो ऽन्नम् Bhâg. P. 9,21,6. 7,15,6. — 2) *Jmd* (acc.) *mit Etwas* (instr.) *versehen, bedenken, beschenken:* यं तु रक्षितुमिच्छन्ति (देवाः) बुद्ध्या संविभजन्ति तम् Spr. 4304. को ऽस्मान्संविभजिष्यति MBh. 9,2912. (प्रजाः) शुभैः संविभजन्कामैः 13,5780. Kathâs. 25,290. 38,130. इन्दुमण्डलम् । स्वतेजसा संविभजन् (सूर्यः) Râga-Tar. 6,62. (ताम्) वसोभिरन्नपानैश्च संविभज्य MBh. 1,3399. 3,12683 (wo mit der ed. Bomb. संविभज्य zu lesen ist). Kathâs. 25,17. 38,90. R. Gorr. 2,32,11. 15. संविभक्तुम् 39. (नौ) ललितकनकवस्त्रवाहनभवनधनैः संविभेजे सः Kathâs. 8,36. 29,54. 32,190. 36,62. 43,240. 45,11. Râga-Tar. 1,243. 3,113. 6,119. विविधाः क्षितीः । संविभेजे विभक्तेन नादेयेन स वारिणा ॥ 5,109. मया यथोचिताजीव्यैः संविभक्ताश्च वृत्तिभिः MBh. 3,8452. 13,1805. R. Gorr. 2,9,9. Hariv. 10301. Kâm. Nîtis. 7,31. Çâk. 105, v. l. Kathâs. 45,11. — caus. संविभाज्य MBh. 3,12683 fehlerhaft für संविभज्य. — Vgl. संविभाग, संविभागिन्.

— सम् 1) *theilen, dividiren:* संभक्त Sûrjas. 4,19. — 2) *Jmd sich betheiligen lassen an:* यथार्हं भिक्षुकानतिथींश्च संभजेरन् Pâr. Gṛhj. 2,10. यच्च भूतं संभजते (अन्नादिना सेवते Schol.) MBh. 12,3415. संभक्त *Theil habend an, begabt mit* (gen.): मधोः संभक्ताः (वीरुधः) AV. 8,7,12. — 3) *vertheilen, verschenken:* समभाक्षीत् zur Erkl. von सनत् Sâj. zu RV. 1, 100,18. — 4) संभक्त (संसक्त die neuere Ausg.) = भक्त *ergeben, treu anhängend* Hariv. 7591. — Statt संभेजे MBh. 7,2844 liest die ed. Bomb. richtiger सं भेजे. — caus. संभाज्यमान MBh. 14,2673 fehlerhaft für सभा°, wie die ed. Bomb. liest.

भजक (von भज्) nom. ag. *Austheiler, Vertheiler;* s. चीवर°.

भजग Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,17.

भजन (von भज्) n. *das Verehren, Verehrung, Cult* Vjutp. 53. 37. Çând.

56. श्रीकृष्ण° Pankar. 1, 2, 64. 10, 13. Spr. 2871. Verz. d. Oxf. H. No. 524. Wilson, Sel. Works I, 147. °वारिक Bez. eines best. klösterlichen Beamten Vjutp. 210.

भजनता (von भजन) f. dass.: शिवे Spr. 4262.

भजनामृत (भजन + अ°) n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 165. 168.

भजनीय (von भज्) adj. *zu lieben, zu verehren* MBh. 1,3419. Nir. 4,10. Çând. 85. Bhâg. P. 1,19,38. 3,32,22. 9,2,31.

भजमान (wie eben) 1) partic. s. u. भज्. — 2) adj. *schicklich, passend* AK. 2,8,1,24. H. 743. — 3) m. N. pr. verschiedener Fürsten Hariv. 1999. 2001. fg. 2015. VP. 424. 433. fg. Bhâg. P. 9,24,6. 7. 18. 25.

भजि (wie eben) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,24,6. भजिन् Hariv. 1099 (acc. भजिनम्). भजिन VP. 424.

भजिन् s. u. भजि.

भजेन्य (von भज्) adj. *verehrungswerth* Bhâg. P. 5,17,18.

भजेरथ (भजेऽरथ Padap.) m.: असमातिं नितोशनं त्वेषं निययिनं रथम्। भजेरथस्य सत्पतिम् RV. 10,60,2. Wahrscheinlich fehlerhaft.

भज्य partic. fut. pass. von भज् Vop. 26,12.

1. भञ्ज्, भनक्ति Dhâtup. 29,16. बभञ्ज, अभाङ्क्षीत्, भङ्क्ष्यति (Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10); med. बभञ्जिरे nur ein Mal (Hariv. 12229); भङ्क्त्वा (die häufigere Form) und भक्त्वा P. 6,4,32. Vop. 26,207; pass. भज्यते, अभाजि und अभञ्जि P. 6,4,33. Vop. 24,7. *brechen, zerbrechen, zersprengen:* बभञ्ज मन्युमोजसा RV. 8,4,5. यथा वातो वृक्षान्भनक्ति — एवा सपत्नान्मे भङ्ग्धि AV. 10,3,13. 1,15. तालाद्ध इव भज्यताम् 8,8,3. भञ्जन्नमित्राणां सेनाम् 11,9,5. Kâtj. Çr. 6,7,5. यद्यस्य दण्डो भज्येत Kauç. 37. स्वयंभग्न Kâtj. Çr. 15,3,41. वने भञ्जन्महाद्रुमान् MBh. 1,5885. 6005. 3,11091 (S. 572). Bhatt. 9,2. 8, 129. 14,19. तद्बभञ्ज धनुर्मध्ये R. 1, 67, 17 (69, 18 Gorr.). Bhatt. 5,36. 103. 3, 22. Pankat. III, 179. शाखाम् — पुष्कराग्रेणाभाङ्क्षीत् 80,8. Bhatt. 2,42. 9,101. 15,121. दन्तान्बभञ्ज संरम्भात् *seine Zähne* Hariv. 6734. बभञ्जिरे च यूपाग्रान् 12229. भनज्मि सर्वमर्यादाः Bhatt. 6,38. भङ्क्त्वा MBh. 1,6038 (भक्त्वा Hid. 4,56). R. 3, 56, 45. भङ्क्त्वा बलाद्गुराम् Spr. 923. 2013. Mârk. P. 14, 65. Bhatt. 4, 3. सूत्रं तद्भङ्क्त्वा *brechend* so v. a. *theilend* Siddh. K. zu P. 8,4,28. भज्यमानस्य भीमेन तस्य घोरस्य रक्षसः MBh. 1,6294. तां पतन्तीं वराराहो भज्यमानां लतामिव 3,10990. R. 5,2,28. Ragh. 11,46. द्विधा भज्येयमप्येवं न नमेयं तु कस्यचित् R. 6,12,11. अपि भज्ये तदा देवि न नमेयं तु कस्यचित् 34,9. धनुरभाजि यत्त्वया Ragh. 11,76. बभञ्ज (wohl बभञ्जे zu lesen) डिम्भः *zerbrach* (intrans.) Pankar. 2, 2, 38. भग्नो ऽक्षः MBh. 5, 7214. युग M. 8,291. खट्वा Pankat. 36,12. यानपात्र Kathâs. 36,83. तरु 32,164. शरासन Çâk. 119. भग्नदन्तनख Kâm. Nitis. 14,34. भग्नदंष्ट्र इवोरगः R. 1,55,9. भग्नबाहूरुकंधर Bhâg. P. 8,6,36. भग्नविषाणक H. 1259. भग्नशृङ्ग Halâj. 2,112. Çâk. 32, v. l. छिन्ना कृपाः कुञ्जराश्चापि भग्नाः (so die ed. Bomb.) MBh. 7,8152. शलैर्भग्नमतङ्गज Ragh. ed. Calc. 12,73. पतितः स्खलितो भग्नः *der sich Etwas gebrochen hat* Bhâg. P. 6,2,15. ग्रीवाभग्न Vet. in LA. 17,6. भग्नसंधि Garuda-P. 175 im ÇKDr. भग्नपार्श्व *von Schmerzen in den Seiten heimgesucht* Suçr. 1,254,10. जरया भग्नः *gebrochen, geknickt* Spr. 4138. कार्यविशेषेण च भग्नः 604. भग्नमनस् *gebrochenen Herzens* so v. a. *entmuthigt* Bhâg. P. 8, 6, 36. (वायुः) प्रविश्य सर्वगात्राणि बभञ्ज so v. a. *krumm machen* R. 1, 34, 22. ताः कन्या वायुना भग्नाः 23. 24. भज्यमानेष्वनीकेषु *zersprengt —, geschlagen werden* MBh. 3,14905. 4, 1735. Hariv. 10508. fg. तवाभज्यद्बलं वेगाद्वातेनेव महाद्रुमः MBh. 9,1093. बभञ्जानुगम् *schlagen, eine Niederlage beibringen* Râga-Tar. 4,376. भग्न *geschlagen, besiegt* H. 805. MBh. 5,5964. भग्नो युधि जरासंधस्त्वया इवति Hariv. 3636. 6852. 11056 (S. 791). R. 1, 66, 25 (68, 23 Gorr.). 3,54,9. उत्खातैर्भग्नैश्च बहुधा नृपैः — पादपैरिव Ragh. 4,33. Spr. 1643. 4475. 4499. Kathâs. 10,188. 38,12. 13. 43,105. Râga-Tar. 5, 349. दुर्गं भङ्क्त्वा *die Festung sprengend, einnehmend* Hit. 104, 1, v. l. दुर्गं भग्नम् 115,13. 17, v. l. द्रव्यं भग्नम् so v. a. *verloren* M. 8,148. *brechen* so v. a. *unterbrechen, aufheben, hemmen, stören, vereiteln:* वासवस्योत्सवं भङ्क्त्वा Hariv. 4153. भज्येत च जगत्स्थितिः Kathâs. 41,18. एकं मानं भज्येत *würde aufgehoben werden* Kusum. 38,13. द्वितीयामस्य मा भाङ्क्षीः प्रतिज्ञाम् MBh. 1,6868. भग्नप्रतिज्ञ Hariv. 7207. गतिर्भग्ना R. 4,22,14. भग्नशक्ति Râga-Tar. 6,340. भग्नापद् Spr. 922. अभग्नयोग MBh. 13,1377. भग्नोत्साहक्रियात्मानः 1,5154. भग्नव्रत Spr. 1990. Ragh. 17,42. Mârk. P. S. 660, Z. 4. Çank. zu Brh. Âr. Up. S. 319. भग्नारम्भाः Spr. 5173. भग्नोद्यम 1823. भग्नाभिनय Kathâs. 45,256. भग्नमनोरथ R. 3,67,23. Kumâras. 5,1. अभग्नकामा Ragh. 5,7. भग्नाश Spr. 53. 2012. भग्नाज्ञा adj. Bhâg. P. 5,18,21. भग्नमानकालि Spr. 530. भग्नमान Bhâg. P. 3,2,33. Spr. 2273. धर्मभग्न *der seine Pflicht verletzt* Hariv. 7342. — अभङ्क्त und अभाङ्क्षः Bhâg. P. 9,4,2 fälschlich für अभक्त und अभानुः. Vgl. भग्न, दुर्भग्न, भङ्गुर, भङ्ग, भङ्गि, भङ्गिन्, भङ्गिमन्, भङ्गुर, भञ्ज, भञ्जक, भञ्जन.

— intens. बम्भज्यते, बम्भजीति P. 7,4,86. Vop. 20,8.

— अभि *zerbrechen, zerstören:* देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् RV. 10,103,8. — Vgl. अभिभङ्ग.

— अव *abbrechen, zerbrechen, brechen:* वृन्तं तरसावभज्य MBh. 1,7081. 3,10043. R. 5,74,8. काष्ठानि चावभग्नानि R. 2,100,5. छिन्नाः कृपाः कुञ्जराश्चावभग्नाः (°राश्चापि भ° ed. Bomb.) MBh. 7,8152. तमाशु विघ्नं तपसस्तपस्वी वनस्पतिं वज्र इवावभज्य Kumâras. 3,74. अवभग्नश्च मे मानः *gebrochen, dahin* R. 4,22,14. — Vgl. अवभञ्जन.

— व्या *zerbrechen, zerschmettern:* व्याभग्नजर्जरशिरोऽस्थि (व्याभग्न° v. l.) Prab. 67,14.

— उद्, partic. उद्भग्न *gesprengt, zerrissen* Suçr. 1,22,20.

— उप s. उपभङ्ग.

— नि *zerbrechen, zerschmettern:* शरीरं लोहितालस्य न्यभाङ्क्षीत् Bhatt. 15,117.

— निस् *zerbrechen, zerspalten:* यथांशतय निरभनो (der Wurzelconsonant gewichen, die Personalendung erhalten!) अस्मकृत्यर्णवे। एव तान्सर्वान्निर्भङ्ग्धि यानहं द्वेष्मि AV. 3,6,7. निर्भज्यमानधिषणाधरकेमकुम्भशृङ्गाटका Bhâg. P. 9,10,17. (वृक्षान्) निर्भजन्ति (lies निर्भञ्जन्ति) क्षिपन्ति च R. 5,73,37. निर्भग्न इव वातेन कर्णिकारः MBh. 7,3333. *schlagen* (im Kampfe): निर्भग्ना देवराजश्च 5,3574. नातिनिर्भग्न *nicht sehr gebogen, eingedrückt:* उरस् R. Gorr. 2,8,41.

— विनिस् *zerbrechen:* ऊरुवातविनिर्भग्ना द्रुमाः MBh. 3,12447. विनिर्भग्ननयन *ausgeschlagene Augen habend* R. 3,31,48.

— परि, partic. परिभग्न *gebrochen:* काष्ठानि R. Gorr. 2,108,8. *unterbrochen, gestört, gehemmt:* °क्रम MBh. 12,3888.

— प्र *zerbrechen, zerstören, zersprengen, schlagen* (ein Heer): प्र यो

भनक्ति वनुयामशस्तोः ṚV. 6,68,6. 7,103,4. PAṄKAV. BR. 7,6,16. प्रभञ्जन्वे प्रभञ्जनः MBH. 12,5829. प्रभञ्यमानामिव *zerbrechend* (intrans.) BHÂG. P. 8,12,19. प्रभग्ननीड R. 5,42,16. प्रभग्नं पुरमासुरम् MBH. 3,12227. गङ्गावेग इवानूपांस्तीरजान्विविधान्द्रुमान्। प्रभञ्जति रणे सेनां पुत्राणां मम 5,2053. सैन्यम् — प्रभग्नं गोकुलवत् *auseinanderstiebend* 1861. प्रभग्नं बलम् 1,6688. 4,1736. 2137. 6,1668. 9,1094. R. 6,77,8. (पाशशत्राः) मुनिशाप्यवैरेरतिप्रगल्भैर्मृगराजैरिव कुञ्जराः प्रभग्नाः *besiegt* Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,11. — Vgl. प्रभङ्ग fgg.

— अभिप्र s. अभिप्रभङ्गिन्.

— संप्र, partic. संप्रभग्न *zersprengt, geschlagen* (von einem Heere) MBH. 7,6774. 14,2170. R. 6,38,10.

— प्रति *zerbrechen, umknicken:* प्रतीचो बाहून्प्रति भङ्ग्ध्येषाम् ṚV. 10,87,4. AV. 11,10,16. TBR. 1,5,1,4.

— वि, partic. विभग्न *auseinandergebrochen, zerbrochen* PAṄKAV. BR. 7,6,17. R. GORR. 2,42,9. VARÂH. BṚH. S. 51,28. व्यभाङ्क्षीत् BHÂG. P. 3,10,8 fehlerhaft für व्यभाक्षीत् *theilte.* — Vgl. विभङ्ग, विभञ्जन.

— सम् *zerbrechen, zerschmettern:* वक्त्रं समभज्यत KATHÂS. 25,45. वायुनेव महाशैलः संभग्नः MBH. 7,1629. निपेतुर्युधि संभग्नाः सयोधाः सर्वतो गजाः 6,3156. असुरैः — दैवतैरपि संभग्नाः *zersprengt, geschlagen* 9,2347. ऋग्यशा तव पुत्राणां संभग्ना वर्म शर्म च *zerbrochen so v. a. dahin* 7,91. संभग्न als Bein. Çiva's 13,1183 wird vom Scholiasten auf भञ्ज् (!) zurückgeführt und durch सम्यक्सेवितः erklärt.

— अभिसम् *zerbrechen, zerschmettern:* वाताभिसंभग्नाः — द्रुमाः MBH. 8,2801.

2. भञ्ज्, भञ्जयति *sprechen* oder *leuchten* DHÂTUP. 33,86.

भञ्जक (von 1. भञ्ज्) 1) nom. ag. (f. भञ्जिका) *Brecher, Zerbrecher:* द्वाराणाम् KULL. zu M. 9,289. — 2) f. °भञ्जिका *das Brechen,* am Ende einiger compp. nach Pflanzennamen, zur Bez. von Spielen: इक्षु° Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,6. सहकार° 217,*b*,41. उद्दालकपुष्प° (s. bes.). — Vgl. काभञ्जक (v. l. °भञ्जिक), पद्मभञ्जिका, बालभञ्जक, शालभञ्जिका.

भञ्जन (wie eben) 1) nom. ag. *Zerbrecher:* परबलशयान° R. 3,56,53. शकट° Verz. d. Oxf. H. 68,*b*,33. प्राकार°, निगड° KATHÂS. 12,42. 63. शकटासुर° *Vernichter* PAṄKAR. 4,1,20. 22. 23. 3,132. वक्षःकफ्यूह° *brechend* so v. a. *heftige Schmerzen verursachend* SUÇR. 1,254,14. *Hemmer, Vereiteler, Verscheucher:* कुपितत्रधूमान° SÂH. D. 77. स्वात्मसंदेह° PAṄKAR. 1,4,77. 2,1,7. भ्रम° Verz. d. Oxf. H. 21,*a*,6. — 2) m. *das Zerbröckeln* (der Zähne) SUÇR. 2,132,13. — 3) n. *das Zerbrechen, Zerstören* SUÇR. 1,25,17. केतनानाम् MBH. 12,2183. धनुषः R. 1,3,10. प्राकारद्वार° KÂM. NÎTIS. 19,3. वृक्षार्जुन° Verz. d. Oxf. H. 20,*b*,35. अङ्ग° *Seitenschmerzen* SUÇR. 2,491,8. *das Stören, Hemmen, Vereiteln, Verscheuchen:* इन्द्रयाग° Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,42. समाधि° MALLIN. zu KUMÂRAS. 3,40. महेन्द्रदर्पपूजादि° PAṄKAR. 1,11,7. भ्रम° 4,79. संदेह° 10,2. Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,8. तदुदितभय° GÎT. 10,12. — Vgl. पद°, पाप°.

भञ्जनक m. = भञ्जन 2. SUÇR. 1,304,17. 305,5.

भञ्जनागिरि (भञ्जन + गि°) m. N. pr. eines *Berges* gaṇa किंशुलुकादि zu P. 6,3,117.

भञ्जरु m. *ein in der Nähe eines Tempels stehender Baum* TRIK. 2,4,42.

भञ्जा f. Bein. der Durgâ ÇKDR. nach dem RUDRAJÂMALA.

भञ्जिपत्रिका f. *Salvinia cucullata* RATNAM. 36. — Vgl. फञ्जिपत्रिका.

भञ्जी s. शाल°.

1. भट्, भटति *miethen, dingen; ernähren* DHÂTUP. 9,20. — caus. भाटयति *miethen:* यो भाटयित्वा शकटं नीत्वा चान्यत्र गच्छति। भाटं न दद्याद्दाप्यो ऽसावनूढस्यापि भाटकम्॥ VṚDDHA-MANU in VIVÂDAK. 51,10. — Vgl. भट.

2. भट्, भटयति *sprechen, sich unterhalten* (परिभाषणे) DHÂTUP. 19,18.

भट (aus भृत *gemiethet, besoldet* entstanden) 1) m. *a*) *Söldling, Soldat, Krieger* überh. AK. 2,8,2,29. TRIK. 3,3,195. H. 763. an. 2,95. MED. ṭ. 23. HALÂJ. 2,199. बलनाम्नो ऽसुरस्य भटैः ITIH. bei ROSEN zu ṚV. 1,6,5. MBH. 6,1886. HARIV. 15891. R. 1,12,11 (wo mit der ed. Bomb. भटानां zu lesen ist). Spr. 620 (vgl. चारभट). 2290. KATHÂS. 20,16. BHÂG. P. 4,5,4. 6,3,21. 8,10,9. 39. 9,10,37. 20,9. MÂRK. P. 8,143. 159. HIT. 104,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,13. BHAṬṬ. 14,101. यमं पाशभृतश्च तद्भटान् BHÂG. P. 6,1,19. अराति° 3,28,28. वानर° Spr. 1239. राज° R. 1,54,3 (53,3 GORR.). 8 (राजभृत GORR.). BHÂG. P. 3,30,21. 5,26,27. महा° 3,19,14. 4,10,7. 25,27. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 25. सु° Spr. 3272. 4118. 4402, v. l. VET. in LA. (II) 23,22. — *b*) N. eines verachteten Stammes H. 934. H. an. MED. HALÂJ. 2,444; vgl. भट्, भड, भण्ड. — *c*) N. pr. einer Person (eines Nâgarâga nach SCHIEFNER) BURN. Intr. 378, N. 4. WASSILJEW 41. SCHIEFNER, Lebensb. 290 (60); vgl. नटभटिकाविहार. — 2) f. आ *die Koloquinthen-Gurke* RATNAM. im ÇKDR. — Vgl. उद्भट, चार°, ताल°, निर्भट, प्रति°, भू°, वाग्भट, व्याघ्र°.

भटभटमातृतीर्थ n. N. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,3. भडभ्रीमातृ° ebend. N. 5.

भटभटाय् (onomatop.), °यते *glu glu machen:* कुम्भात्रनामितं तोयं यदा भटभटायते Verz. d. Oxf. H. 67,*b*, N. 5.

भटार्क (भट + अर्क) m. N. pr. des Stifters der Valabhîdynastie Inschr. in Journ. of the As. S. of B. IV, 486. fg. LIA. III, 507.

भटित्र adj. *am Spiesse gebraten* AK. 2,9,45. H. 412. HALÂJ. 2,168.

भटिला f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,11.

भट्ट (aus भर्तृ entstanden) 1) m. *a*) eig. *Herr;* so wird nach DAÇAR. 2,64 der *Fürst* von niedrigen Personen angeredet. Gewöhnlich Bez. *grosser Gelehrter:* देवब्राह्मणभट्टनागरप्रेष्यषडर्शनादीनाम् VET. in LA. (II) 24,5. RÂGA-TAR. 4,494. 5,66. राजकुल° 6,246. कुमारिलेन भट्टेन Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,18. Häufig mit Weglassung des eigentlichen Namens gebraucht, z. B. Verz. d. Oxf. H. 154,*b*,10. 170,*a*,20. No. 495 (Rhetoriker). KSHITÎÇ. 2,6. 4,4. 8. 13. 15. = Kumârilabhaṭṭa Z. d. d. m. G. 7,299,2. HALL 50. 87. 172. Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,18 (pl. und auch भट्टपादाः). 247,*a*,27. भट्टपादाभिधा यस्य 254,*a*,12. 258,*b*,1. 19. भट्टाः 278,*b*,49. भट्टाः neben भट्टपादाः Ind. St. 4,173. Eigennamen angehängt H. ç. 90; vgl. अनन्त°, अर्ण°, आर्य°, केदार°, कोण्ड°, गोविन्द°, त्रिविक्रम°, नारायण°, प्राज्य°, बाण°. Vgl. भाट्ट. — *b*) Bez. *einer Mischlingskaste, die sich mit Lobreden beschäftigt,* ÇKDR. nach dem BRAHMAVAIV.-P.; vgl. भट, भड, भण्ड. — *c*) fehlerhaft für भट R. 1,12,11. — 2) f. आ N. pr. einer Zauberin RÂGA-TAR. 1,333.

भट्टकारिका (भट्ट + का°) f. pl. N. bestimmter Kârikâ Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,48. HALL 27.

भट्टकेदार m. N. pr. = केदारभट्ट Z. d. d. m. G. 2,342 (205, *e*).

भट्टदिवाकर (भट्ट + दि°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. No. 654 (Z. 4). — Vgl. दिवाकर 4.

भट्टदीपिका s. भाट्ट°.

भट्टनायक (भट्ट + ना°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124 *a*, 33. eines Rhetorikers No. 495. 500.

भट्टनारायण (भट्ट + ना°) m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. B. H. No. 14. 549. 553. 567. Verz. d. Oxf. H. No. 306. 292, *a*, 34. Ksitîç. 2, 7. Colebr. Misc. Ess. II, 188.

भट्टपद्धति (भट्ट + प°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 294, *a*, 35.

भट्टपाद s. u. भट्ट 1, *a*.

भट्टप्रयाग (भट्ट + प्र°) m. *der Hauptzusammenfluss; der Ort, wo die* Gaṅgâ *mit der* Jamunâ *sich verbindet*, LIA. I, 50.

भट्टफाल्गुण s. u. फाल्गुन.

भट्टबलभद्र (भट्ट + ब°) m. N. pr. eines Scholiasten des Brahmasiddhânta Colebr. Misc. Ess. II, 470. Verfasser eines logischen Tractats Hall 63. — Vgl. बलभद्र.

भट्टबिम्बक (भट्ट + बि°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 32.

भट्टभास्करमिश्र (भट्ट - भा° - मि°) m. N. pr. eines Commentators, Roth, Zur Lit. u. G. des W. 24. 52. Ind. St. 1, 253. 2, 9. 15. 54. 73. Hall 115.

भट्टमदन (भट्ट + म°) m. N. pr. eines Autors Z. d. d. m. G. 2, 339 (162, *d*). — Vgl. मदन.

भट्टमल्ल (भट्ट + मल्ल) m. N. pr. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 113, *a*, 41. 47. Colebr. Misc. Ess. II, 49.

भट्टयशस् (भट्ट + य°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *b*, 1 f.

भट्टवार्त्तिक (भट्ट + वा°) Titel einer Schrift: °कृत् Kull. zu M. 12, 106.

भट्टविश्वेश्वर (भट्ट + वि°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 263, *a*, 5. — Vgl. विश्वेश्वर.

भट्टशिव (भट्ट + शिव) m. N. pr. eines Philosophen Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 16.

भट्टश्रीशंकर (भट्ट-श्री-शं°) m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. Oxf. H. No. 780. — Vgl. शंकर.

भट्टसोमेश्वर (भट्ट + सो°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279, *b*, 45. — Vgl. सोमेश्वर.

भट्टस्वामिन् (भट्ट + स्वा°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 34.

भट्टाचार्य (भट्ट + आ°) m. *ein grosser, berühmter Lehrer;* nach ÇKDr. *der die Lehre des* Tutâta *und* Udajanâkârja *kennt*. Kusum. 65, 15. Bhâshâp. am Ende in der Unterschr. Vop. desgl. v. l. Verz. d. Oxf. H. 108, *b*, N. 2. No. 526. Häufig wird Kumârilabhaṭṭa schlechtweg so bezeichnet, z. B. ebend. 247, *a*, 27. 251, *b*, 9. 265, *a*, 6 (pl.). 270, *b*, 20. Hall 164. ein Schüler (nicht Sohn, wie die deutsche Uebersetzung hat) Çaṁkarâkârja's Wassiljew 53. fg. — Ksitîç. 32, 20.

भट्टाचार्यचूडामणि (भ° + चू°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. No. 581.

भट्टाचार्यशतावधान (भ° + श°) m. Bein. Râghavendra's Verz. d. B. H. No. 343. Verz. d. Oxf. H. 261, *b*, 17.

भट्टार (aus भर्तृर् entstanden) m. *hoher Herr*, = पूज्य Trik. 3, 1, 14. als Ehrenbezeichnung Eigennamen beigefügt Râga-Tar. 7, 867 (vielt. N. pr.); vgl. u. दिल्ह.

भट्टारक (von भट्टार) m. *hoher Herr*, Beiw. von Göttern, so wie von vornehmen und gelehrten Herren, AK. 1, 1, 7, 13. Trik. 3, 3, 35. H. 333. 336. H. an. 4, 25. H. ç. 90. Med. k. 204. Halâj. 1, 155. Vet. in LA. (II) 10, 19. 11, 12. Hit. 116, 13, v. l. für भर्तृ. मृत्युञ्जयभट्टारक, मृत्युंजय° Hall 197. परम° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543, 5. 7. Colebr. Misc. Ess. II, 300, 1. 3. 5. यानि च भट्टारकायतनानि (so v. a. *Tempel*) तानि नास्तिका विनाशयिष्यन्ति Pańkat. ed. orn. 57, 3. भट्टारिका f. *hohe Frau:* महा° von der Durgâ Burn. in der Vorrede zu Bhâg. P. I, LXXX. ohne महा° desgl. Vet. in LA. (II) 25, 21 (wo स्वकीय भ° zu lesen ist). 27, 17. 21. शीला° N. einer Dichterin Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21. भट्टारकामठ Râga-Tar. 6, 240 fehlerhaft für भट्टारिकामठ oder भट्टारकमठ, wofür 8, 2427 fälschlich भट्टारकमठ steht. — Nach Trik. ist भट्टारक auch = कङ्क (?) *Ardea nivea*. Vgl. ज्ञयभट्टारिका, बल्हभट्टारिका.

भट्टारकवार (भ° + वार) m. *der Tag des hohen Herrn, Sonntag* Hit. 21, 21.

भट्टारहरिचन्द्र (भ° + ह°) m. N. pr. eines Autors Hall in der Einl. zu Vâsavad. 14.

भट्टालंकार (भट्ट + अ°) m. Titel einer Schrift Hall 186.

भट्टि m. N. pr. des Autors eines nach ihm benannten epischen Gedichts (भट्टिकाव्य), in welchem er die Heldenthaten Râma's besingt, zugleich aber darauf bedacht ist, dem Leser eine vollständige Kenntniss der Sanskrit-Grammatik durch eine systematische Anwendung aller möglichen grammatischen Formen und Constructionen beizubringen, Verz. d. Oxf. H. 161, *a*, 15. 162, *b*, 20. 175, *a*, 35. 182, *b*, 41. 209, *a*, 6. No. 388. LIA. III, 512. fg.

भट्टिक m. N. pr. eines Sohnes des Kitragupta Verz. d. Oxf. H. No. 799.

भट्टिनी (prâkritisch das entsprechende f. zu भर्तृर्, bei dessen Bildung man vielleicht auch पत्नी vor Augen gehabt hat) f. *hohe Frau*, ungeweihte Gemahlinnen eines Fürsten und Brahmanenfrauen bezeichnend, AK. 1, 1, 7, 13. H. 334. an. 3, 396. Med. n. 100. Halâj. 2, 325.

भट्टीय (von भट्ट) adj. *zu* Bhaṭṭa (Ârjabhaṭṭa) *in Beziehung stehend:* °दीपिका Titel eines Commentars zu Ârjabhaṭṭa's Erklärung des Sûrjasiddhânta, LIA. II, 1137, N. 1.

भट्टोजि, भट्टोजिदीक्षित und भट्टोजिभट्ट m. N. pr. eines grammatischen Autors, unter andern der Siddhântakaumudî, Verz. d. B. H. No. 729 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 38, *b*, 7. No. 352. 356. 415. Hall 156. Colebr. Misc. Ess. II, 12. 38. 41. Die beiden Letzteren schreiben भट्टोजी, während die Ausgaben, auch die neueste, die Kürze haben. Auf जी gehen viele neuere Namen aus, insbes. Parsen-Namen; die Bed. soll *Herr* sein.

भट्टोत्पल (भट्ट + उ°) m. N. pr. eines Gelehrten aus dem 10ten Jahrh. n. Chr., der die Werke Varâhamihira's commentirt hat, Verz. d. Oxf. H. 292, *a*, 44. No. 777. fg. 780. 338, *a*, 12.

भट्टोपम (भट्ट + उपमा) m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Wassiljew 281.

भड m. Bez. *einer best. Mischlingskaste:* लेटस्तीवरकन्यायां जनयामास

पचवान्। माह्लं मल्लं मातरं च भडं कोलं च कन्दरम्॥ इति ब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मखण्डे १० अध्यायः॥ ÇKDr.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,25. fgg., wo unter Anderm auch भण्डं für भडं gelesen wird.

भडक्रीमातृतीर्थ s. भटभेमातृतीर्थ.

भडित m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. gaṇa अश्वादि zu 110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu 2,4,63. — Vgl. भाडित, भाडितायन und भाडित्य.

भडिल UṆÂDIS. 1,55. m. 1) *Diener; Held* UǴǴVAL. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. — Vgl. भाडिलायन.

भण्, भणति *reden, sprechen* DHÂTUP. 13,4. भण VARÂH. BṚH. S. 51,23. DAÇAK. in BENF. Chr. 198,13. भणति (partic.) कविजयदेवे GÎT. 5, 6. 15. बभाण Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,15. BHAṬṬ. 14,46. बभणिथ P. 6,4,121, Sch. अभाणीत्—युक्तम् BHAṬṬ. 15,15. चेटिकाग्रे भणितवान् VET. in LA. 14,6. भणित्वा PAÑKAT. ed. orn. 55,21. भण्यताम् BHÂG. P. 7,5,10. प्रियदर्शनेन भणितम् PAÑKAT. 213,7. VET. in LA. 3,2. 12,6. 13,14. 14,9. 17,16. 20,12. 21,10. भणितं च त्वां प्रति तया *sie lässt dir sagen* PAÑKAT. 128,5. एतज्ञा — अमात्यैर्भणिता DAÇAK. 8,4. तत्सुरतं भणामि *nenne ich* VET. in LA. 21,3. भणित n. *das Reden, Sprechen, Worte* H. ç. 81. भणितैः VET. in LA. 21,1. श्रीजयदेवभणितमिदमुदयति GÎT. 1,34. — Vgl. भणन fg., भाण und भन्.

— caus. भाणयति; aor. अबीभणत् und अबभाणत् SIDDH. K. zu P. 7,4,3. VOP. 18,3.

— प्रति *Jmd* (acc.) *antworten*: श्वःश्रेयसमवाप्तासि भ्रातृभ्यां प्रत्यभाणि सा BHAṬṬ. 4,38.

भणन (von भण्) adj. *sprechend, verkündend*: रस° (जयदेव) GÎT. 7,29.

भणिति (wie eben) f. *Rede* TRIK. 3,1,115. Spr. 247. 1836. 3447. 3529. RÂǴA-TAR. 4,54. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,37. falschlich भणाति PRATÂPAR. 69,*b*,7.

भण्ट्, भण्टयति *betrügen* VOP. in DHÂTUP. 32,50.

भण्टाकी f. *Solanum Melongena* AK. 2,4,4,2 (v. l. भण्डाकी). RATNAM. 7. — Vgl. वृन्ता°.

भण्टुक m. *Calosanthes indica Bl.* RATNAM. im ÇKDR. Unsere Hdschr. (4) liest भण्डुक, welche Lesart ÇKDR. gleichfalls erwähnt.

भण्ड्, भण्डते (परिभाषणे, वाचि, परिहासे, सनिन्दोपलम्भे) DHÂTUP. 8,20. भण्डित *verhöhnt* VJUTP. 202. प्रतिभण्डितव्यम् *entgegen zu höhnen* ebend. — भण्डति und भण्डयति (कल्याणे, शिवे) DHÂTUP. 32, 50. — Vgl. भन्द्.

भण्ड 1) m. *a) Spassvogel, Possenreisser* oder *Complimentenmacher* TRIK. 1,1,125. HÂR. 123. UṆÂDIVṚ. im SAṂKSHIPTAS. und BHARIPR. im ÇKDR. Spr. 3391 (Conjectur), °धूर्तनिशाचराः oder मुनिभण्डनिशाचराः BURN. in der Vorrede zu BHÂG. P. I, LXV, N. 5. WILSON, Sel. Works I, 6. Vgl. भाण्ड. — *b)* Bez. *einer Mischlingskaste* BRAHMAVAIV. P. in Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,26; vgl. भड. — 2) f. आ s. श्वेत°.

भण्डक m. *Bachstelze* GAṬÂDH. im ÇKDR.

भण्डन n. 1) *Misshandlung* (खलीकार). — 2) *Schlacht, Kampf.* — 3) *Panzer* H. an. 3,395. MED. n. 100.

भण्डहासिनी (भ° + हा°) f. *Hure* ÇABDAR. im ÇKDR.

भण्डाकी s. भण्टाकी.

भण्डि f. *Welle* ÇKDR. und WILSON nach HÂR. 205, wo die gedr. Ausg. भण्डि liest.

भण्डिका f. = भण्डी ÇABDAR. im ÇKDR.

भण्डिजङ्घ (भ°, wohl = भण्डी, + जङ्घा) m. N. pr. eines Mannes P. 2,4,58, Vârtt. 3, Sch. — Vgl. भाण्डिजङ्घि.

भण्डित m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. gaṇa अश्वादि zu 110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. — Vgl. भाण्डित, भाण्डितायन und भाण्डित्य.

भण्डिन् m. N. pr. eines Mannes HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 52. 54.

भण्डिर 1) m. = भण्डिल *Mimosa Seeressa* VÂKASPATI bei BHAR. zu AK. 2,4,2,44. ÇKDR. ÇABDAR. bei WILS. — 2) f. ई = भण्डी ÇABDAR. bei WILSON.

भण्डिल UṆÂDIS. 1,55. m. 1) *Glück, Heil* (कल्याणम्). — 2) *Bote* UǴǴVAL. — 3) *Handwerker* UṆÂDIVṚ. im SAṂKSHIPTAS. ÇKDR. — 4) *Mimosa Seeressa* (शिरीष) *Roxb.* AK. 2,4,2,44. — 5) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu 2,4,63. Vgl. भाण्डिलायन.

भण्डी f. *Rubia Munjista* (मञ्जिष्ठा) *Roxb.* AK. 2,4,3,9. °पुष्पनिकाशेन तपनीयनिभेन च (चन्द्रमेन) MBH. 6,4424. — Vgl. त्रि° und भाण्डी.

भण्डीतकी f. dass. BHÂVAPR. im ÇKDR.

भण्डीर 1) m. *a) Amaranthus polygonoides Roxb.* — *b) Mimosa Seeressa Roxb.* RÂǴAN. im ÇKDR. — *c)* N. pr. eines hohen Njagrodha-Baumes auf dem Govardhana HARIV. 3501. fg. 3728. 3736. 6781. भा° (wie die neuere Ausg. überall liest) 3114. 3614. 3749. — 2) f. ई = भण्डी AK. 2,4,3,9. — Vgl. गो° und भाण्डीर.

भण्डीरथ (भ° + रथ) m. N. pr. eines Mannes: वङ्कुरभण्डीरथाः gaṇa तिककितवादि zu P. 2,4,68.

भण्डीरलतिका (भ° + ल°) f. = भण्डी RÂǴAN. im ÇKDR.

भण्डील m. dass. ÇABDAR. im ÇKDR.

भण्डु gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

भण्डुक m. *Calosanthes indica Bl.* RATNAM. 4. भण्डूक ÇKDR. und WILSON nach dors. Aut. — Vgl. भण्टुक.

भण्डूक m. 1) *Calosanthes indica Bl.*; s. u. भण्डुक. — 2) *ein best. Fisch* BHÂVAPR. im ÇKDR.

भदन्त UṆÂDIS. 3,130. m. ehrenvolle Bez. *eines Buddhisten* H. 335. HÂR. 115. UǴǴVAL. VJUTP. 202. AÇOKÂVAD. 2. BURN. Intr. 567. KATHÂS. 49, 177. 179. VARÂH. BṚH. 7,11 in Verz. d. Oxf. H. 329,*a*,4.

भदन्तगोपदत्त (भ° + गो°) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers BURN. Intr. 556 (आचार्यभदन्त°).

भदन्तगोषक (भ° + गो°) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers BURN. Intr. 567. — Vielleicht Druckfehler für भदन्तघोषक.

भदन्तज्ञानवर्मन् (भ° + ज्ञान°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,34. 209,*a*,7.

भदन्तधर्मत्रात (भ° + ध°) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers BURN. Intr. 567.

भदन्तराम (भ° + राम) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers BURN. Intr. 567.

भदन्तवर्मन् (भ° + व°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,35.

भदन्तश्रीलाभ (भ° + श्री°) und श्रीलाभ m. N. pr. eines *buddhisti-*

*schen* Lehrers Burn. Intr. 567. 623. Lot. de la b. l. 358. 530.

भद्राक m. *Glück, Heil* (कल्याणम्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,15.

भद्र (von भन्द्) im Veda, parox. nach Uṇâdis. 2,28. 1) adj. (f. आ) *a) erfreulich, löblich; glücklich, günstig; gut, faustus;* n. *Glück, Heil, Gutes, Annehmlichkeit* (Gegens. दुरित, तपन, पाप) AK. 1,1,4,3. Trik. 1,1,113. H. 86. an. 2,230*). 442. Med. d. 11*). r. 71. Halâj. 1,122. भद्रा ते इन्द्र सुमतिः ṚV. 3,30,7. सौमनस 1,24 हस्ता 4,21,9. मरुतां नाम 39,4. द्रविणा 38,16. AV. 7,78,2. 18,3,14 (wo in द्रविणमिह aufzulösen ist; vgl. TS. 1,6,4,3). राति ṚV. 1,168,7. भद्रा ब्रमेणो वितरं व्युच्छ 123,11. 12. विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवाः 2,23,19. भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये 26,2. विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वः 1,166,9. 3,9,7. दुरितानि परा सुव यद्भद्रं तन्न आ सुव 5,82,5. शर्मन् 1,10. अहानि 49,3. अभूद्भद्रा देवहूतिर्नो अद्य 10,18,3. आ गावो अग्मन्नुत भद्रमक्रन् 6,28,1. 7,96,3. अस्मे भद्राणि सश्चत प्रियाणि 26,4. एतद्धि भद्रमनुशासनस्य 10,32,7. 86,23. क्रतु 1,67,2. 4,10,1. 2. 10,30,12. ये पापा भद्रमुपजीवन्ति पज्राः 1,190,5. ये भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः 7,104,9. AV. 12,1,47. 13,4,42. क्षत्र ṚV. 5,62,7. चकार भद्रमस्मभ्यमात्मने तपनं तु सः AV. 4,18,6. यत्र सोमः सदमित्तत्र भद्रम् 7,18,2. भद्रादधि श्रेयः प्रेहि *vom Guten zum Bessern* 8,1. TS. 5,7,2,4. VS. 18,8. भद्रस्य लोके AV. 6,26,1 (vgl. भद्रे सुकृतस्य लोके 2,10,7). VS. 4,34. 8,60. 9,4. यः पुरा भद्रः सन्पापीयान्स्यात् स पुनर्वस्वोरग्निमादधीत *glücklich, im Wohlstand befindlich* TBr. 1,1,2,3. भद्रा भूत्वा पराभविष्यन्ति 4,4. Çat. Br. 1,9,2,4. 3,5,4,17. 4,6,9,19. भर्गस्, भद्र, भूति Çâṅkh. Çr. 5,1,10. Kauç. 50. 58. — नृपति *ein guter Fürst* Jâǵn. 1,317. वृत्तेन भद्रः (जायते) Spr. 4135. 1709. MBh. 1,2622. भद्राय रघुवीराय Weber, Râmat. Up. 296, 22. 333,6. 334,12. तदनयोः को देशो भद्रतरो राजा वा *besser* Hit. 80,5. शुभं वेत्स्यशुभं पापं भद्रम् Spr. 193. भद्रो ऽस्मि नृत्ये कुशलो ऽस्मि गीते so v. a. *geschickt* MBh. 4,305. भद्रा दिश् *die günstige Weltgegend, der Süden* 13,7665. भद्रं तत्स्यात् *das wäre gut* Kathâs. 46,190. 25,162. भद्रमिदं रुशमा अग्ने अक्रन् ṚV. 5,30,12. भद्रं कृतं कृतं मौनं कोकिलैर्जलदागमे Spr. 2014. Mârk. P. 125,8. Hit. 12,10. तन्न भद्रमाचरितम् 18,8, v. l. भद्रमुक्तं त्वया *gut gesagt* 56,18. न भद्रमिदं पश्यामि *ich sehe darin nichts Gutes, — Heilbringendes* 10,8. भद्रं भद्रमिति ब्रूयाद्भद्रमित्येव वा M. 4,139. वाच् *wohlwollend* Bhâg. P. 3,12,9. भद्र in der Anrede *mein Bester* M. 8,90. Kathâs. 4,33. 30,76. 33,123. 40,47. Vid. 290. Spr. 3889. Pańkat. 96,3. Hit. 27,16. 54,17. 56,15. Daçak. in Benf. Chr. 185,14. भद्रे *meine Beste* Sund. 3,20. Hip. 2,37. N. 3,25. 12,51. 13,39. MBh. 3,2891. 5, 6025. 6045. Spr. 2348. 2936. Çâk. 16,20. 38,7. 15. 69,8. Kathâs. 4,16. Pańkat. 199,24. Hit. 72,9. Vet. in LA. (II) 26,20. भद्र सेनापते Çâk. 23, 23. भद्र कारटक Pańkat. 9,21. भद्र (die bessere Lesart) मृग कुशलं ते Hit. 38,12. अद्य कलेर्भद्रमव्याहतम् *ungestörtes Glück, — Wohlbefinden* Prab. 30,3. 4. 33,6. विजितारिभद्र Ragh. 14,31. अगुर्भद्राणि गन्धर्वाः Bhâg. P. 8,8,12. पुरुषो भद्रमश्नुते Kâm. Nîtis. 13,12. सर्वस्तरतु दुर्गाणि सर्वो भद्राणि पश्यतु Spr. 5199. चिरं भद्राणि पश्यति 367. 1483. 3437. 4445. 5008. Mârk. P. 118,20. तन्वन्तु भद्राणि वः Dhûrtas. 66,10. भद्रमुपलाः *möge es euch, Steine, wohlgehen* Spr. 698. भद्रं तस्य oder तस्मै P. 2,3,73. नेह भद्रं रक्षस्विने ṚV. 8,47,12. भद्रं पराधीनानाम् Spr. 1212. सर्वेषां भद्रमस्तु वः Sâv. 2,32. Häufig werden भद्रं ते und भद्रं वः als Höflichkeitsformeln mitten in die Rede eingeschoben: शीघ्रं गच्छाम भद्रं ते न नो विघ्नात्सुयोधनः Hip. 4,58. N. 15,5. 26,6. MBh. 1,5582. 5,7303. Hariv. 8660. R. 1,9,34. 13,20. 28,30. 60,29. 63,2. 64,5. 3,51,10. 52,37. 53,2. Hit. 27,9, v. l. MBh. 1,5573. 3,6034. R. 1,57,17. 60,26. चत्वारि भद्राण्यथवाप्रेति कीर्तिमायुर्यशो बलम् MBh. 13,5657. धर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्याणि चत्वारि भद्राणि। धर्मार्थकामबलानीत्यन्ये Schol. zu MBh. 7,2182. चतुर्भद्र n. = धर्म, काम, अर्थ, बल AK. 2,7,57. H. 1382. दानं प्रियवाक्सहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम्। त्यागसहितं च वित्तं दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रम्॥ *diese vier löblichen* oder *schönen Erscheinungen* Spr. 1133. वित्तं दानसमेतं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम्। भोगः सङ्गविहीनो दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रम्॥ Cit. beim Schol. zu MBh. 7,2182. चतुर्भद्रतर adj. *glücklicher*, mit dem instr. MBh. 7,2182. 2194. 2207. 2449. भद्रशताधिक ebend. भद्रम् adv.: भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिः ṚV. 1,89,8. भद्रं भवाति नः पुरः 2,41,11. सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद 43,2. भद्रं जीवन्तो जरणामशीमहि 10,37,6. AV. 20,127,10. auch instr. pl. und instr. sg. f. als adv.: उपो भद्रेभिरा गहि *feliciter accede* ṚV. 1,49,1. वाचं वदत भद्रया AV. 3,30,3. 4,12,2. 9,4,11. भद्रया सुप्रतिष्ठितः 12,1,63. यद्वर्षसि भद्रया 13, 4,48. 18,2,52. — *b) lieblich, schön; lieb:* भद्रा ते अग्ने संदृक् ṚV. 4,6,6. 11,1. रश्मयः 52,5. 1,48,13. 113,2. वस्त्रा 134,4. 3,39,2. 10,85,6. तन्वः AV. 9,2,25. Ait. Br. 5,25. योषा ṚV. 5,80,6. 1,163,8. 8,91,15. असु 10, 14,12. देवाः 72,5. भद्रा वधूर्भवति यत्सुपेशाः 27,12. रोचन AV. 14,1,38. भद्रं वर्णं पुष्यन् VS. 4,2. तस्मादेको बहूनां भद्रो भवति TS. 6,5,4,4. गृह Çâṅkh. Gṛhj. 3,5. वपुस् R. 1,41,22 (42,21 Gorr.). मूर्ति Kâvjapr. 166, 9. शालवन (vgl. भद्रसालवन) R. Gorr. 2,73,10. गौः Halâj. 2,115. भद्राः unter den लोककण्टकाः aufgeführt M. 9,258; nach Kull. = कल्याणाचारप्रच्छन्नपापाः, etwa *die von aussen Glatten, — Feinen.* — 2) m. *a) Stier* AK. 2,9,59. H. 1257. H. an. Med. Halâj. 5,21. — *b)* Bez. *einer Art von Elephanten* H. 1218. H. an. Med. Halâj. 2,60. R. 1,6,24 (26 Gorr.). N. pr. eines der die Erde tragenden Elephanten 41,22 (42, 21 Gorr.). — *c) Bachstelze* Med. Varâh. Bṛh. S. 45,2. Vgl. भद्रनामन्. — *d) Nauclea Cadamba Roxb.* H. an. Med. (Wilson fasst hier कदम्बक in der Bed. von *Menge*). *Tithymalus antiquorum Moench.* (स्नुही) Râǵan. im ÇKDr. — Hiouen-thsang I, 91. — *e)* Bein. Çiva's Trik. 1,1,48. H. an. Med. — *f)* pl. eine Klasse von Göttern unter dem 3ten Manu Bhâg. P. 8,1,24. — *g)* N. pr. eines der 12 Söhne Vishṇu's von der Dakshiṇâ und eines der Götter Tushita im Manvantara Svâyambhuva Bhâg. P. 4,1,7. — *h)* bei den Ǵaina N. pr. des 3ten unter den 9 weissen Bala H. 698. H. an. — *i)* pl. N. pr. eines Volkes AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). MBh. 3,15256. R. 4,44,20. Varâh. Bṛh. S. 14,2. 7. 16. भद्रामीरान् R. 4,43,5. Vgl. बहुभद्र. — *k)* N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Pauravî Bhâg. P. 9,24,46. von der Devakî 53. eines Sohnes des Upakârumant Schiefner, Lebensb. 232 (2). N. pr. eines Schauspielers Hariv. 8575. fgg. 8665. fgg. eines Gefährten des Bâṇa Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50. — Wassiljew 30. 47. 58. Hist. de la vie de Hiouen-thsang 332. — *l)* Bein. des Berges Meru H. an. — *m)* N. einer Welt bei den Buddhisten Lot. de la b. l. 164. — 3) f. आ *a) Kuh* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. verschiedener Pflan-

---

*) Unter den auf द् auslautenden Wörtern!

zon: = कृष्णा, अनन्ता, रास्ना, कट्फल H. an. Med. = प्रसारिणी Med. = जीवन्ती, अपराजिता, नीली, वला, शमी, वचा, दन्ती, हरिद्रा, श्वेतदूर्वा, काश्मरी, सारिवाविशेष: Râǵan. im ÇKDr. = काकोडुम्बरिका Ratnam. im ÇKDr. *Gmelina arborea* Ratnam. 1. — Suçr. 2,66,13. 223,15. Varâh. Bṛh. S. 48,40. — c) *ein best. Metrum, a, c:* ⏑—⏑——⏑⏑⏑——⏑—, *b, d:* ——⏑—— u. s. w. Hale in Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — d) Bez. *eines best. Tages;* = विष्टि (s. u. करण 3, *m.*) H. an. = तिथिभेद Med. Vgl. भद्राव्रत. — e) N. einer Gottheit Pańkar. 3,7,36. einer buddhistischen Trik. 1,1,13. N. der Dâkshâjaṇî in Bhadreçvara Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,3. N. pr. einer Vidjâdharî Vid. 148. 290. einer Tochter der Surabhi R. 3,20,28. einer Gattin des Vasudeva Hariv. 1948. VP. 439. Bhâg. P. 9,24,44. der Gattin Vaiçravaṇa's MBh. 1,7352. einer Tochter Soma's und Gattin Utathja's 13,7241. einer Tochter Raudrâçva's von der Apsaras Ghṛtâkî Hariv. 1661. einer Kâkshîvatî und Gattin Vjushitâçva's MBh. 1,4695. einer Tochter Meru's und Gattin Bhadrâçva's Bhâg. P. 5,2,22. — f) N. pr. verschiedener Flüsse Mârk. P. 59,7. Çatr. 1,55. Verz. d. Oxf. H. No. 817. LIA. I, 167. entspringt auf dem nördlichen Gipfel des Meru, fliesst durch Uttarakuru und ergiesst sich in's nördliche Meer, Siddhântaçir. 3,38. VP. 170. Bhâg. P. 5, 17,8. = नभःसरित्, व्योमनदी *die himmlische* Gaṅgâ H. an. Med. — 4) n. a) *Glück, Heil* u. s. w. siehe u. 1, *a.* — b) *Gold* H. an. Med. *Eisen* oder *Stahl* Wils. — c) *Cyperus rotundus* H. an. Med.; vgl. भद्रमुस्त. — d) = भद्रासन *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,43. 234,*a*, 23. — e) N. *eines best.* Karaṇa (s. करण 3, *m.*) H. an. Med. — f) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,226. — Pańkav. Br. 13,12,6. Lâṭj. 7,7,17. Kaush. Up. 1,5. — Vgl. अर्क°, उदधि°, चातुर्भद्र, जनक°, तथागत°, तुङ्ग°, पद्म°, पुत्रभद्रा, पुष्प°, पूर्णभद्र, पृश्नि°, प्र°, बल°, वङ्ग°, वृद्ध°, बोधि°, ब्रह्मभद्रा, रामभद्र, राहुल°, माद्र.

भद्रक (von भद्र) 1) adj. (f. भद्रिका) a) *gut:* तद्भद्रकं भवेत् Kathâs. 32, 30. बाधन्ते भद्रिकाः प्रजाः M. 12,226. MBh. 12,3316. भद्रकाः voc. Daçak. 84,14. — b) *schön* Trik. 3,1,13. — 2) m. a) *eine Art Bohne* (nach dem Schol.) R. 2,32,20. — b) wohl *Cyperus pertenuis* Saṅsk. K. 4,*b*,1. — c) *Pinus Deodora Roxb.* Çabdar. im ÇKDr. — d) pl. N. pr. eines Volkes R. 4,44,12. Vgl. भद्र. — e) N. pr. eines Mannes, der auch भद्रिक genannt wird, Burn. Intr. 156, N. 2. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. in VP. 471, N. 31. — 3) f. a) भद्रिका *Amulett* (= माङ्गलिकालंकार, मङ्गलसूत्रादि Schol.): हेमभद्रिका adj. f. MBh. 2,2067. — b) N. zweier Metra: α) *4 Mal* —⏑—⏑⏑⏑⏑—⏑— Ind. St. 8,369. 377. Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 3). — β) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑—⏑—⏑— ebend. 160 (VI, 13). — 4) f. भद्रका N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 45,348. — 5) n. a) *Cyperus rotundus* Çabdam. im ÇKDr. — b) = भद्रासन *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, N. 2. — c) *ein best. Metrum, 4 Mal* —⏑⏑—⏑—⏑⏑⏑⏑—, ⏑—⏑⏑⏑⏑—⏑⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVII, 1). — Vgl. तिलक°, पुष्प°, प्र°, बलभद्रिका, बालभद्रक, सर्वतो°.

भद्रकण्ट (भद्र + क°) m. *Asteracantha longifolia Nees* Râǵan. im ÇKDr.

भद्रकन्या (भद्र + क°) f. N. pr. der Mutter Maudgaljâjana's Burn. Intr. 271. Schiefner, Lebensb. 302 (72).

भद्रकपिल (भद्र + क°) m. Bein. Çiva's H. ç. 69. — Vgl. भद्र und कपिल.

भद्रकर्णिका (von भद्र + कर्ण) f. N. der Dâkshâjaṇî in Gokarṇa Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,2.

भद्रकर्णेश्वर (भद्र - कर्ण + ई°) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8017.

भद्रकल्प (भद्र + कल्प) m. 1) *der gute* oder *schöne* Kalpa, Bez. des jetzigen Zeitalters bei den Buddhisten Vjutp. 190. Burn. Intr. 273. 329, N. 2. Lot. de la b. l. 122. 393. Hiouen-thsang I, 100. Z. f. d. K. d. M. 4, 503. Wilson, Sel. Works II, 32. Köppen, 1,231. 315. — 2) N. eines Sûtra Wassiljew 174.

भद्रकल्पिक (von भद्रकल्प) m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22.

भद्रकार (भद्र + 1. कार) m. 1) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,590. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 9187.

भद्रकारक (भद्र + 1. का°) adj. *glückbringend* Varâh. Bṛh. S. 45,2.

भद्रकाली (भद्र + का°) f. 1) N. einer Gottheit, später *eine Form der* Durgâ, H. ç. 51. H. an. 4,292. fg. Med. l. 158. Çâṅkh. Gṛhj. 2,14. M. 3,89. MBh. 6,797. 12,10327. VP. 68. Bhâg. P. 5,9,13. 16. 17. 8,10, 30. Pańkar. 1,8,13. 28. 15,6. Wilson, Sel. Works II, 38. 189. Muir, ST. IV, 353, N. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,38. 98,*b*,11. °कवच 26,*a*,40. °मन्त्राः 93, *b*,34. °पूजायन्त्र 96,*a*,10. °मनु 98,*a*,13. *unter den Müttern im Gefolge des* Skanda MBh. 9,2629. — 2) *eine best. Pflanze,* = गन्धोली H. an. Med. = गोपधौभिद् H. an. — 3) N. pr. eines Dorfes am rechten Ufer der Gaṅgâ ÇKDr.

भद्रकाशी f. = भद्रमुस्ता Râǵan. im ÇKDr.

भद्रकाष्ठ so v. a. भद्रदारुकाष्ठ Suçr. 2,365,9.

भद्रकुम्भ (भद्र + कु°) m. *ein Krug mit heiligem Wasser* AK. 2,8,1, 32. H. 718.

भद्रकृत् (भद्र + कृत्) 1) adj. *Gutes erweisend, glückbringend* ṚV. 8,14, 11. TS. 3,4,7,2. — 2) bei den Ǵaina N. pr. des 24ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 56.

भद्रगणित (भद्र + ग°) n. *the construction of magical squares* Colebr. Alg. 113.

भद्रगन्धिका (von भद्र + गन्ध) f. *Cyperus rotundus* (मुस्तक) Ratnam. im ÇKDr. *Asclepias pseudosarsa* Wilson nach ders. Aut.

भद्रगौर (भद्र + गौर) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 58,13.

भद्रंकर (भद्रम्, acc. von भद्र, + 1. कर) 1) adj. *glückbringend* Bhûripr. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. einer Person Kathâs. 47,85. 48,69. — 3) (wohl n.) N. pr. einer Stadt in Vidarbha Burn. Intr. 190. Schiefner, Lebensb. 332 (102).

भद्रंकरण (भद्रम् + क°) adj. *glückbringend* P. 6,3,70, Vârtt. 9.

भद्रचारु (भद्र + चारु) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 6698. VP. 578.

भद्रचूड (भद्र + चूडा) m. *Euphorbia Tirucalli Lin.* Çabdak. im ÇKDr.

भद्रज (भद्र + ज) m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

भद्रजय (भद्र + जय) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 41.

भद्रजानि (भद्र + जा°) adj. *ein schönes Weib habend* ṚV. 5,61,4.

भद्रतरुणी (भद्र + त°) f. *Trapa bispinosa Lin.* (कुब्जक) Râǵan. im ÇKDr.

भद्रता (von भद्र) f. *Biederkeit* Kâm. Nîtis. 4,29. 5,15. 12,14.

भद्रतुङ्ग (भद्र + तुङ्ग) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,5022.

भद्रतुरग (भद्र + तु°) n. N. eines Varsha ÇKDr. nach dem Siddhânta-çir. — Vgl. भद्राश्व.

भद्रदन्तिका (von भद्र + दन्त) f. *eine Art Croton* Râgan. im ÇKDr.

भद्रदारु (भद्र + दारु) m. n. *Pinus Deodora Roxb.* AK. 2,4,2,34. Ratnam. 72. Hariv. 12678. Suçr. 1,139,10. 14. 145,15. 166,15. 2,449,9. 515, 1. *Pinus longifolia* Ratnam. 144. — Vgl. भाद्रदारव.

भद्रदेह (भद्र + देह) m. N. pr. eines Sohnes des Krshna VP. 439.

भद्रद्वीप (भद्र + द्वीप) m. N. pr. einer *Insel* Mârk. P. 59,28.

भद्रनामन् (भद्र + नामन्) m. *Bachstelze* Trik. 2,5,16. *eine Spechtart* ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut. — Vgl. भद्र 2,c.

भद्रनामिका (wie oben) f. *eine best. Pflanze*, = त्रायमाणा Ratnam. 118.

भद्रनिधि (भद्र + निधि) m. *Glücksschatz*, Bez. *eines kostbaren Gefässes, welches* Vishnu *dargebracht wird*, ÇKDr. nach dem Âdjavahnipurâna.

भद्रपद (भद्र + पद) 1) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,377. — 2) f. आ N. *eines Doppel*-Nakshatra, = प्रोष्ठपदा H. 115. द्वे चापि °पदे Varâh. Brh. S. 9,2. °द्वय 7,10. 21,28. °पदामुत्तराम् 7,5. °योग Verz. d. Oxf. H. 328,b,1. °पद und °पदा Weber, Nax. II, 375. 377. — Vgl. पूर्व° und भाद्रपद.

भद्रपर्णा (भद्र + पर्ण) f. *Paederia foetida Lin.* Çabdam. im ÇKDr.

भद्रपर्णी (wie oben) f. *Gmelina arborea* AK. 2,4,2,16. H. 1143. Sâj. zu Çat. Br. 3,4,1,16. *Paederia foetida Lin.* Gatâdh. im ÇKDr.

भद्रपादं adj. *unter dem* Nakshatra Bhadrapadâ *geboren* P. 7,3,18, Sch.

भद्रपाल (भद्र + पाल) m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22. Lot. de la b. l. 2. Wassiljew 172. fg.

भद्रपुर (भद्र + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 1,b,24. 2,a, 11. — Vgl. भद्रनगर.

भद्रपीठ (भद्र + पीठ) 1) n. *ein schöner Sitz, Sessel, Thron* R. 2,15,4. Ragh. 17,10. Vikr. 87,13. Râga-Tar. 3,239. — 2) *ein best. fliegendes Insect* Mrkkh. 49,20. Ist vielleicht eine Verwechselung mit कीट anzunehmen?

भद्रबलन m. = बलभद्र N. des älteren Bruders des Krshna H. ç. 76. Çabdam. im ÇKDr.

भद्रबला (भद्र + ब°) f. *Paederia foetida Lin.* AK. 2,4,5,18. *Sida cordifolia* (बला) Râgan. im ÇKDr.

भद्रबाहु (भद्र + बाहु) 1) m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Rohinî (Pauravî) VP. 439. Bhâg. P. 9,24,46. bei den Gaina N. eines der sechs Çrutakevalin H. 34. Verfassers des Kalpasûtra Verz. d. Oxf. H. 390, b (No. 36). des Gâtakâmbhonidhi 340,b,4. °शास्त्र 334,a,35. °सूरि Wilson, Sel. Works I, 336. Verz. d. B. H. 1356 (wo fälschlich भद्रबासूरि steht). — 2) f. °बाहू N. pr. P. 4,1,67, Sch.

भद्रबाहुस्वामिन् (भ° + स्वा°) m. N. pr. eines Autors Hall 166.

भद्रभुज (भद्र + भुज) adj. *dessen Arme Glück bringen*: पार्थिवा: (voc.) Mârk. P. 125,8.

भद्रभूषणा (भद्र + भूषण) f. N. einer Gottheit Pankar. 3,7,36.

भद्रमनस् (भद्र + म°) f. N. pr. der Mutter des Elephanten Airâvata MBh. 1,2624. 2627. — Vgl. भद्ररेणु.

भद्रमन्द (भद्र + मन्द) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. Gorr. 1,6, 27. भद्रमन्द्र 25 ed. Bomb. — Vgl. भद्र, मन्द, मन्द्र und die folgenden Wörter.

भद्रमन्द्रमृग (भद्र - म° - मृग) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. ed. Bomb. 1,6,25.

भद्रमल्लिका (भद्र + म°) f. *eine best. Pflanze*, = गवाक्षी Çabdam. im ÇKDr.

भद्रमातृ (भद्र + मा°) f. *eine gute oder schöne Mutter*; s. भाद्रमातुर.

भद्रमुख (भद्र + मुख) 1) adj. *dessen Gesicht (Anblick) Glück bringt* P. 6, 2,167, Sch. voc. Mârk. P. 15,57. im Prâkrit Çâk. 103,10. 17. — 2) m. N. pr. eines Nâga Burn. Intr. 317. 329. fg.

भद्रमुञ्ज (भद्र + मुञ्ज) m. *eine mit Saccharum Sara verwandte Pflanze* Bhâvapr. im ÇKDr.

भद्रमुस्त (भद्र + मुस्त) *eine Cyperus-Art* Trik. 3,3,342. Vjutp. 135. स° (सरस्) Rt. 1,17. °मुस्ता f. dass. Râgan. im ÇKDr. °मुस्तक m. dass. AK. 2,4,3,25. Ratnam. 95.

भद्रमृग (भद्र + मृग) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. Gorr. 1,6, 27 (25 ed. Bomb.).

भद्रयव (भद्र + यव) n. = इन्द्रयव *der Same der Wrightia antidysenterica R. Br.* AK. 2,4,2,47.

भद्रयान (भद्र + यान) m. N. pr. eines Mannes; davon °यानीय m. pl. N. der von ihm gestifteten Schule Wassiljew 230. 233. 253. 269. Ueberall भद्रायन und भद्रायनीय geschrieben.

भद्रयोग (भद्र + योग) m. Verz. d. Oxf. H. 86, a,40.

भद्ररथ (भद्र + रथ) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1701. fg. VP. 445.

भद्ररुचि (भद्र + रु°) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-Thsang II, 158. 175.

भद्ररूपा (भद्र + रूप) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 37,192.

भद्ररेणु (भद्र + रेणु) m. N. des Elephanten Indra's Trik. 1,1,64. भ-द्रवेणु H. ç. 34. — Vgl. भद्रमनस्.

भद्ररोहिणी (भद्र + रो°) f. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,437,13.

भद्रवट (भद्र + वट) m. *der glückbringende oder schöne Feigenbaum*, N. einer Oertlichkeit MBh. 3,14542. 14625.

भद्रवत् (von भद्र) 1) adj. *Glück —, Heil bringend*: वाच् MBh. 4,879. — 2) f. °वती a) oxyt. etwa *Freudenmädchen* TBr. 3,4,1,15. — b) *Gmelina arborea* Gatâdh. im ÇKDr. — c) N. pr. einer Tochter Krshna's Hariv. 9187. einer Gemahlin Madhu's, mit dem patron. पौरवी 1996. eines Elephantenweibchens Kathâs. 13,6. — 3) n. a) *Pinus Deodora Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Tîrtha Hariv. Langl. I, 510 (भद्रवत).

भद्रवर्मन् (भद्र + व°) m. 1) *arabischer Jasmin* Çabdam. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes; s. भाद्रवर्मण.

भद्रवल्लिका (भद्र + व°) f. *Hemidesmus indicus R. Br.* Ratnam. 26.

भद्रवल्ली (भद्र + व°) f. *Jasminum Sambac Ait.* und *Gaertnera racemosa Roxb.* Râgan. im ÇKDr. *Vallaris dichotomus Wall.* Ratnam. im ÇKDr.

भद्रवसन (भद्र + व°) n. *Prachtkleid* Hariv. 4083.

भद्रवाच् (भद्र + वाच्) adj. *Glückbringendes redend* ṚV. 5,26,6.

भद्रवाच्य (भद्र + वा°) n. *das Glückwünschen* VS. 21,61. Çat. Br. 1,8, 2,10. 9,4,1. 2,5,2,42. TBr. 3,3,8,11. Kâtj. Çr. 3,6,1.

भद्रवादिन् (भद्र + वा°) adj. *glücklichen Ruf ertönen lassend*, von einem Vogel ṚV. 2,42,2. 3.

भद्रविन्द (भद्र + वि°) m. N. pr. eines Sohnes des Krshna Hariv. 9187. VP. 591.

भद्रविराज् (भद्र + वि°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,177. 359. Colebr.

Misc. Ess. II, 164.

भद्रविहार (भद्र + वि°) m. N. eines *Klosters* Hist. de la vie de Hiouen-thsang 113.

भद्रवेणु s. u. भद्ररेणु.

भद्रव्रात (भद्र + व्रात) adj. *eine glückliche Schaar habend, — bildend* RV. 10, 47, 5.

भद्रशर्मन् (भद्र + श°) m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4, 1, 96. mit dem patron. कौशिक Ind. St. 4, 374. — Vgl. भाद्रशर्मि.

भद्रशाख (भद्र + शाखा) m. *eine Form des* Skanda MBh. 3, 14390. 14400.

भद्रशालवन s. भाद्रसाल°.

भद्रशील (भद्र + शील) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 10, b, 18.

भद्रशोचि (भद्र + शो°) adj. *schön leuchtend, — funkelnd:* Agni RV. 5, 4, 7. 7, 14, 2. 8, 60, 3. 10, 45, 9.

भद्रशौनक (भद्र + शौ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 941.

भद्रश्रय s. भद्रश्रिय.

भद्रश्रवस् (भद्र + श्र°) m. N. pr. eines Sohnes des Dharma Bhâg. P. 5, 18, 1.

भद्रश्रिय (भद्र + श्री) n. *Sandel* Ratnam. 137 (भद्रश्रय ÇKDr. und Wilson nach ders. Autt.). Suçr. 2, 39, 7. °श्रियम् acc. (könnte auch auf °श्री zurückgeführt werden) 285, 12.

भद्रश्री (wie oben) m. dass. AK. 2, 6, 3, 32. H. ç. 130 (wo भद्रश्रीः zu lesen ist).

भद्रश्रुत् (भद्र + श्रुत्) adj. *Gutes hörend* AV. 16, 2, 4.

भद्रश्रेण्य (भद्र + श्रेणि) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1545. fg. 1740. 1743. 1847. fg. VP. 408. 407, N. 12. 417, N. 8.

भद्रषष्ठी (भद्र + ष°) f. *eine Form der* Durgâ Hariv. Langl. I, 510.

भद्रसामन् (भद्र + सा°) m. N. pr. eines Mannes: s. भाद्रसाम.

भद्रसार (भद्र + सार) m. N. pr. eines Fürsten Vâju-P. in VP. 469, N. 22. Andere Autt. बिन्दुसार.

भद्रसालवन (भद्र - साल + वन) wohl n. N. pr. eines *Waldes (der Wald mit den prächtigen Shorea robusta)* MBh. 6, 268 (°शालवन ed. Calc.). Vgl. भद्रं शालवनम् R. Gorr. 2, 73, 10.

भद्रसेन (भद्र + सेना) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âgâtaçatrava Çat. Br. 5, 5, 5, 14. eines Sohnes des Vasudeva von der Devakî VP. 439. Bhâg. P. 9, 24, 53. eines Sohnes des Ṛshabha 5, 4, 10. des Mahishmant 9, 23, 22 (°सेनक ebend.). VP. 417. eines Königs von Kâçmîra Verz. d. Oxf. H. 74, b, 31. देवीगृहगतं भ्राता (वीरसेनः Schol.) भद्रसेनमनारयत् Kâm. Nîtis. 7, 51. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. eines Heerführers des Mârapâpîjams Lalit. ed. Calc. 397, 9.

भद्रसोमा (भद्र + सोम) f. N. pr. eines Flusses in Uttarakuru Mârk. P. 59, 23. *die* Gaṅgâ Çabdam. im ÇKDr.

भद्रहस्त (भद्र + हस्त) adj. *eine schöne* oder *glückliche Hand habend:* die Açvin RV. 1, 109, 4.

भद्राकर (भद्र + 1. कर) °करोति *schön machen* so v. a. *rasiren* gaṇa साक्षादादि zu P. 1, 4, 74. P. 5, 4, 67, Vârtt. Vop. 7, 94.

भद्राकरण (von भद्राकर) n. *das Rasiren* H. 923. Halâj. 4, 36.

भद्राङ्ग (भद्र + अङ्ग) m. Bein. Balabhadra's H. ç. 75.

भद्रात्मज (भद्र + आ°) m. *Schwert* Trik. 2, 8, 54.

भद्रानगर (भ° + न°) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. No. 461. — Vgl. भद्रपुर.

भद्रायुध (भद्र + आ°) m. N. pr. eines Riesen Burn. Intr. 364.

भद्रायुस् (भद्र + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 74, b, 9.

भद्रारक m. N. pr. eines der 18 kleineren Dvîpa Çabdam. im ÇKDr.

भद्रालपत्रिका f. = गन्धाली *Paederia foetida* Çabdam. im ÇKDr.

भद्राली f. dass. Çabdam. im ÇKDr.

भद्रावकाशा (भद्र + अवकाश) f. N. pr. eines Flusses Colebr. Misc. Ess. I, 137.

भद्रावती (von भद्र) f. *ein best. Baum,* = कट्फल Râǵan. im ÇKDr.

भद्राव्रत (भ° + व्रत) n. *eine best. religiöse Cerimonie,* die auch विष्टिव्रत (vgl. भद्र 3, d.) heisst, Verz. d. Oxf. H. 34, b, 40.

भद्राश्रम (भद्र oder भद्रा + आ°) m. N. pr. einer *Einsiedelei* Verz. d. Oxf. H. 73, b, 27.

भद्राश्रय n. = भद्रश्रिय *Sandel* Çabdar. im ÇKDr.

भद्राश्व (भद्र + अश्व) 1) N. pr. eines Dvîpa (masc.) oder Varsha (neutr.), deren Name in den Purâṇa auf Bhadrâçva, einen Sohn Âgnîdhra's (Agnîdhra's), zurückgeführt wird, MBh. 6, 207. 12, 407. Hariv. 8227 (m. pl.). 8654 (m. pl.). Trik. 2, 1, 3. Sûrjas. 12, 38. 52. 70. Varâh. Bṛh. S. 9, 14. VP. 162. fg. 169. Bhâg. P. 1, 16, 13. 5, 2, 19. fg. 16, 11. Mârk. P. 53, 35. 54, 14. 59, 4. Cit. beim Schol. zu H. 947. — 2) N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Rohiṇî VP. 439. des Dhundhumâra Bhâg. P. 9, 6, 24. König Bhadr. Çvetavâhana Verz. d. Oxf. H. 58, a, 35. eines Sohnes des Âgnîdhra (s. u. 1.).

भद्रासन (भद्र + आ°) n. 1) *Prachtsitz, Thron* AK. 2, 8, 1, 31. H. 716. Halâj. 2, 268. Jâǵń. 1, 279. MBh. 13, 1487. fg. 3191. R. 2, 25, 41. 26, 17. R. Gorr. 2, 12, 4. 82, 10. Varâh. Bṛh. S. 48, 46. Pańkat. 167, 25. — 2) *eine best. Art zu sitzen bei den beschaulichen Asketen:* वृषणाधः पार्श्वपादौ पादपार्ष्णि ÇKDr. u. आसन) पाणिभ्यां परिबन्धयेत् । भद्रासनं समुद्दिष्टं योगिभिः सारकल्पितम् ॥ Verz. d. Oxf. H. 102, b, 17. fgg. VP. 633. Vgl. भद्र 4, d. und भद्रक 3, b.

भद्राह्न (भद्र + अह्न) n. *ein glücklicher Tag, gute Zeit* AV. 6, 128, 1. fgg. Weber, Omina 363. — Vgl. पुण्याह.

भद्रिक (von भद्र) m. N. pr. eines Mannes Vjutp. 93. Lalit. ed. Calc. 1, 9. Burn. Intr. 156, N. 2. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang I, 364. LIA. II, Anh. u. Schiefner, Lebensb. 236 (6). 266 (36). — Vgl. भद्रक 2, c.

भद्रिण m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 15.

भद्रेन्द्र (भद्र + इ°) m. N. pr. eines Mannes Hala 79.

भद्रेश (भद्र + ईश) m. Bein. Çiva's Pańkar. 1, 15, 28.

भद्रेश्वर (भद्र + ई°) m. 1) Bez. verschiedener Statuen und Liṅga des Çiva ÇKDr. nach den Purâṇa. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39, b, 3. — 3) N. pr. eines Kâjastha Râǵa-Tar. 7, 38. 44. fg. 106. 121.

भद्रैला (भद्र + ए°) f. *grosse Kardamomen* Râǵan. im ÇKDr.

भद्रोदनी (भद्र + ओदन) f. *Sida cordifolia* und *Uraria lagopodioides* DC. Râǵan. im ÇKDr.

भद्रोदय (भद्र + उ°) n. N. *einer best. Mixtur* Suçr. 2, 356, 17.

भद्रोपवासव्रत (भद्र - उप° + व्रत) n. *eine best. religiöse Cerimonie*

Verz. d. Oxf. H. 34,a,22.

भन्, भनति (v. l. भणति) = अर्चति Naigh. 3, 14. *ertönen, schallen; laut rufen:* एता वि पृच्छ किमिदं भनन्ति RV. 4, 18, 6. किमु ष्विदस्मै निविदो भनन्त 7. वेपिष्ठो अङ्गिरसां यद्ध विप्रो मधु छन्दो भनति रेभ इष्टौ 6, 11, 3. — Vgl. भण्.

— आ *zurufen, zujauchzen:* आ पक्थासो भलानसो भनन्त RV. 7, 18, 7.

भनन्दन m. N. pr. eines Mannes Mârk. P. 114, 6. 8. 12. 18. 116, 4. Fehlerhaft für भलन्दन.

भन्द्, भन्दते so v. a. अर्चति Naigh. 3, 14. Nir. 5, 2. Dhâtup. 2, 14 (कल्याणे सुखे च; सुखदीप्त्योः शुभे Vop.). *jauchzenden Zuruf —, Lob empfangen:* आ भन्दमाने उपाके नक्तोषासा (सीदताम्) RV. 1, 142, 7. 3, 4, 6. वैश्वानरः प्रत्नथा नाकमारुहद्दिवस्पृष्ठं भन्दमानः सुमन्मभिः 2, 12. आ विवेश रोदसी भूरिवर्पसा पुरुप्रियो भन्दते धामभिः कविः 3, 4. Angeblich auch so v. a. ज्वलति Naigh. 1, 16. भन्दयति (कल्याणे) Vop. in Dhâtup. 32, 50. — Vgl. भद्र.

भन्ददिष्टि (भन्दत्, partic. praes. von भन्द्, + इ°) adj. etwa *die Eile bejauchzend* d. h. *unter Jauchzen dahineilend:* die Marut RV. 5, 87, 1. Çâṅkh. Çr. 8, 23, 7. — Vgl. क्रन्ददिष्टि.

भन्दन (von भन्द्) 1) adj. *lustig tönend, jauchzend;* nach Mahîdh. *beglückend* oder *verschönernd* VS. 8, 48. TS. 3, 3, 2, 1. — 2) f. आ *das Jauchzen, Lob* Nir. 5, 2. नक्तिरङ्ग पुरा चन व्रजे वीरतरस्त्वत्। नकी राया नैवथा न भन्दना RV. 8, 24, 15. नकिष्ट पूर्व्यस्तुतिमुदानंश शवसा न भन्दना 17. स भन्दना उदियर्ति प्रजावतीर्विश्वायुर्विश्वाः सुभरा अहर्दिवि 9, 86, 41.

भन्दनाय् (denom. vom vorherg.); davon °नायत् partic. *jauchzend* oder *gellend:* उक्षा शत्रून्भ्या भन्दनायतः RV. 9, 83, 2.

भन्दनीय (von भन्द्) adj. zur Erkl. von भद्र Nir. 11, 19.

भन्दिल (wie eben) n. *Glück, Heil* Uṇâdik. im ÇKDr. *zitternde Bewegung* (कम्प); *Bote* (als neutr.!) Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. ebend. — Vgl. भण्डिल.

भन्दिष्ठ (von भन्द् mit der End. des superl.) adj. *am lautesten jauchzend, gellend, am besten preisend:* प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः RV. 1, 97, 3. आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिद्धि बृहत्ते अग्ने महि शर्म भद्रम् 5, 1, 10. इन्द्र उक्थेभिर्भन्दिष्ठः Çâṅkh. Çr. 7, 10, 13.

भन्धुक m. N. pr. einer Oertlichkeit ÇKDr. nach dem Skanda-P.

भपञ्जर (1. भ + प°) n. *der Zodiakus* ÇKDr. nach Siddhântaçir.

भपति (1. भ + पति) m. *der Mond* (*der Herr der Gestirne*) H. 104.

भप्पट m. N. pr. eines Mannes, der ein nach ihm benanntes Heiligthum भप्पटेश्वर errichtete, Râǵa-Tar. 4, 244.

भमण्डल (1. भ + म°) n. = भचक्र Sûrjas. 12, 80.

भम्भ m. 1) *Rauch* Trik. 1, 1, 70. Hâr. 109. — 2) *Fliege* Çabdar. im ÇKDr.

भम्भरालिका f. *Bremse* Trik. 2, 5, 33.

भम्भराली f. *Fliege* Trik. 2, 5, 33. H. an. 3, 124. Med. g. 38. Hâr. 123.

भम्भासार m. N. pr. eines Königs von Magadha, = श्रेणिक H. 712.

भय (von भी) 1) n. P. 3, 3, 56, Vârtt. 1. *Gefahr, Noth; Angst, Furcht* AK. 1, 1, 2, 21. 3, 4, 25, 186. Trik. 3, 3, 317. H. 301. an. 2, 373. Med. j. 40. Halâj. 1, 91. 4, 40. भये चित्सुक्षितिं दधे RV. 1, 40, 8. मा ते भयं जरितारं विदत् 189, 4. 2, 27, 5. 28, 10. 41, 10. स बाधस्यापि भया सदेभिः 6, 6, 6. दैव्य 8, 50, 16. 9, 67, 21. 10, 35, 14. 39, 11. AV. 4, 19, 2. 5, 21, 1. भयं परस्तादभयं ते अर्वाक् 8, 1, 10. कृत्स्ना दधतो भयम् 8, 2. 18. 10, 3, 4. 7. 19, 3, 4. Çat. Br. 11, 5, 3, 8. 13, 2, 2, 9. 14, 4, 2, 3. न कुतश्चिद्भयं भवति Âçv. Gṛhj. 3, 10, 8. अश्वत्थादग्निभयं ब्रूयात् *Feuersgefahr* Gobh. 4, 7, 14. Kauç. 32. 56. 141. आहारनिद्राभयमैथुनम् (haben Menschen mit Thieren gemein) Spr. 409. °शोकसमाविष्ट N. 8, 2. M. 6, 32. नास्त्येव भयं तत्र गन्तस्य मे so v. a. *ich fürchte mich nicht dahin zu gehen* Vid. 206. °चकित Vet. in LA. (II) 18, 6. °त्रस्त Spr. 2015. °संत्रस्त 2016. भयेन भेदयेद्भीरुम् 2017. भये वा यदि वा हर्षे संप्राप्ते 2018. unter den sechs Fehlern 3072. महद्भयम् 452. Kathop. 6, 2. कथं नु विप्रमुच्येम भयादस्मात् Hid. 1, 7. मा भयं कुरु *fürchte dich nicht* Vet. in LA. (II) 18, 7. भयात् *aus Furcht* M. 7, 3. N. 13, 11. Hit. 10, 9. भयाद्भीताः R. 1, 55, 23. विवेश च भयं सुरान् 23, 4. भयं मां महदाविशत् Arg. 3, 37. तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम् Spr. 1029. भयं परिहरन् 4648. चौरव्याघ्रादिभिर्भयैः M. 11, 112. 12, 77. R. 2, 28, 18. Mârk. P. 21, 91. नष्टभया (भूमि) MBh. 13, 7236. अभया वाक् 4, 2441. अपेतभया *furchtlos* 1, 3929. Die Ergänzung im ablat.: यस्मादण्वपि भूतानां द्विजान्नोपपद्यते भयम् M. 6, 40. यतश्च भयमाशङ्केत् 7, 188. fg. N. 14, 18. Matsjop. 6. Sund. 1, 25. Hid. 2, 13. R. 1, 14, 37. 64, 4. Spr. 139. 2369. 2599. लोकापवादात् 2773. न भयेभ्यो भयं तस्य न पापेभ्यो न राक्षसः 4321. सद्यो भयं नानुवर्तन्ति सन्तः 5117. भयं त्यजत फाल्गुनात् MBh. 7, 7115. न भयं चक्रिरे पार्थात् *fürchteten sich nicht vor* 14, 2223. न भयं द्वीपिनः कार्यं मृत्युतस्ते MBh. in LA. (II) 45, 9. वङ्केर्भयं कुरुते *bewirkt Feuersgefahr* Varâh. Bṛh. S. 46, 19. im gen. Kathop. 6, 3. M. 7, 15. Spr. 5207. R. 1, 63, 16. im comp. vorangehend P. 2, 1, 37. दण्ड° N. 4, 10. वृक° Draup. 7, 5. R. 1, 9, 12. 60, 4. Çâk. 40, 4. Megh. 46. Vid. 196. धर्मलोप° Ragh. 1, 76. शरपतन° Çâk. 7. Spr. 4094. Hit. 14, 19. M. 4, 51. प्राणविनाशभयभीत Pañkat. ed. orn. 53, 17. मृत्यु° Kathâs. 27, 39. अग्नि°, व्याल°, रोगरक्षो° MBh. 2, 258. सलिल° Varâh. Bṛh. S. 3, 37. दुर्भिक्ष° 4, 16. अवृष्टिं सशस्त्रभयाम् 6, 5. 7, 2. बहुम्लेच्छभया (दिश्) Kathâs. 37, 51. तद्दर्शनभयं दृष्ट्वा *mit dessen Erscheinen schreckend* 4, 62. स्वपक्षप्रभव AK. 2, 8, 1, 30. अग्निज, वातज R. 1, 1, 89. पुत्रव्यसनज Daç. 2, 11. तदागमनजं दृष्ट्वा — सहसा भयम् *mit seiner Ankunft schreckend* Kathâs. 4, 59. मत्प्रसूत N. 20, 30. आत्म° *Angst für sein Leben* Kathâs. 5, 86. प्राण° *Besorgniss für das Leben, Lebensgefahr* 27, 38. R. 6, 107, 4. Pañkat. 62, 24. द्विजगो° *Gefahr für* Varâh. Bṛh. S. 8, 42. जगद्भय *ein Schrecken für die Welt* (concret) Bhâg. P. 1, 11, 3. Als m. soll भय nach Râǵan. im ÇKDr. *Krankheit* bedeuten. — 2) m. *die personificirte Furcht* ist ein Sohn der Nirṛti MBh. 1, 2619. VP. 56. Mârk. P. 50, 29 (neutr.). ein Fürst der Javana und Gatte der Tochter der Zeit Bhâg. P. 4, 27. 23. 28, 1. ein Vasu 6, 6, 11. — 3) n. *die Blüthe der Trapa bispinosa* Trik. H. an. Med. — Vgl. अ°, निर्भय, प्रति°, बहुभय, महा°, स°.

भयकर (भय + 1. कर) adj. *Furcht erregend, Gefahr bringend:* निनद MBh. 8, 1552. सेनापतेः Varâh. Bṛh. S. 34, 10.

भयकर्तृ (भय + क°) nom. ag. dass.: द्विषताम् N. 12, 70.

भयकृत् (भय + कृत्) adj. dass. Kathâs. 26, 141. Varâh. Bṛh. S. 3, 5. 26.

भयंकर (भयम्, acc. von भय, + 1. कर) 1) adj. f. ई dass. P. 3, 2, 43. Vop. 26, 57. AK. 1, 1, 2, 20. H. 302. MBh. 3, 2538. 8, 1505. 9, 3295. R. 2, 75, 29. Spr. 773. 1180. 1613. Kathâs. 29, 133. Râǵa-Tar. 3, 404. Mârk. P. 14, 85. Pañkar. 1, 3, 6. 7, 62. सु° MBh. 4, 160. सर्वप्राणि° 2, 931. शत्रु° 7,

7652. नानासह्व° LA. (II) 47,5. सर्वभूत° R. 3,23,37. सर्वलोक° 6,91,1. अतिभयंकरम् adv. MBh. 1,1164. — 2) m. a) *eine kleine Eulenart* (डुण्डुल) Râgan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines der Viçve Devâh MBh. 13,4356. verschiedener Personen Draup. 2,11. Kathâs. 45,382. 47,16. Lalit. ed. Calc. 391,8. — 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2622.

भयंकर्तर् (भयम् + क°) nom. ag. = भयकर्तर् MBh. 7,1325.

भयज्ञात (भय + ज्ञात) m. N. pr. eines Mannes; s. भायज्ञात्य und vgl. अभयज्ञात.

भयडिण्डिम (भय + डि°) m. *Schlachttrommel* ÇKDr. nach den Purâna.

भयत्रातर् (भय + त्रा°) nom. ag. *Erretter aus einer Gefahr* Spr. 4037.

भयद (भय + 1. द) 1) adj. *Schrecken bringend, gefahrbringend:* शत्रूणाम् Hariv. 4519. भूत° Bhâg. P. 3,14,42. Varâh. Brh. S. 3,31. वह्नि° *Feuersgefahr bringend* 4,5. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 447.

भयदायिन् (भय + दा°) adj. = भयद. सलिल° *Wassersgefahr bringend* Varâh. Brh. S. 3,35.

भयद्रुत (भय + द्रुत) adj. *vor Angst fliehend* AK. 3,1,42. H. 366. Halâj. 2,324.

भयनाशिन् (भय + ना°) 1) adj. *Furcht —, Gefahr verscheuchend.* — 2) f. ई *eine best. Pflanze* Râgan. im ÇKDr.

भयप्रद (भय + प्रद) adj. = भयद. सपत्नानाम् MBh. 4,1341. अति° AK. 2,8,2,68.

भयप्रदायिन् (भय + प्र°) adj. dass.: क्षुच्छस्त्रतस्करामय° *Hungersgefahr u. s. w. bringend* Varâh. Brh. S. 7,7.

भयब्राह्मण (भय + ब्रा°) m. *ein furchtsamer Brahmane* P. 6,2,69, Sch.

भयभ्रष्ट (भय + भ्रष्ट) adj. *vor Angst fliehend* Gatâdh. im ÇKDr.

भयमान (von भी) m. N. pr. eines Mannes (nach Sâj.) RV. 1,100,17. Liedverfasser von 1,100 Anukr.

भयव्यूह (भय + व्यूह) m. Bez. *einer best. Aufstellung der Truppen bei allseitiger Gefahr* Kâm. Nîtis. 18,49.

भयेस्थ (भय + स्थ) *gefahrvolle Lage:* अस्मिन्भयस्थे कृणुतमु लोकम् RV. 2,30,6.

भयस्थान (भय + स्थान) n. *Gelegenheit —, Veranlassung zur Furcht* Spr. 3022.

भयहारक (भय + हा°) adj. *Furcht —, Gefahr benehmend* Pankat. 4,4,18.

भयानक (von भी) Unâdis. 3,82. 1) adj. f. आ *schrecklich, Grausen erregend* gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. H. 302. an. 4,25. Med. k. 205. Halâj. 4,20. Bhag. 11,27. Hit. 3,2. MBh. 1,6305. 3,391. 6,2234. 18,85 (f.). Hariv. 8908. 16024. R. 1,32,11. Pankat. 1,3,68. 2,2,47. Bhâg. P. 7,8,20. 9,15 (अति°). — रस *in poetischen Compositionen* AK. 1,1,2,17. 20. H. 294. H. an. Med. Halâj. 1,92. R. 1,4,7 (3,46 Gorr.). Sâh. D. 24,18. 76,16. Verz. d. B. H. No. 539. ईषत्प्रौढा समाख्याता रसौ वीरभयानकौ Pratâpar. 10,a,9. 48,a,8. Verz. d. Oxf. H. 123,a,14. — 2) m. a) *Tiger* — b) Râhu H. an. Med.

भयापह (भय + अपह) 1) adj. *Furcht —, Gefahren abwehrend.* — 2) *König, Fürst* Trik. 2,8,1.

भयावह (भय + आ°) adj. *Furcht —, Gefahr bringend* H. 303. Halâj. 4,20. Çvetâçv. Up. 2,8. Sâv. 5,8. Spr. 3050. 5390. R. 1,14,44. 4,9,18. Râga-Tar. 5,344. Vet. in LA. (II) 4,12. Vrddha-Kân. 3,19. सर्वभूत° M. 8,347. जगद्भयभयावह Bhâg. P. 1,11,8.

भयुज् (1. भ + युज्) adj. *mit einem* Nakshatra *verbunden, in einem N. stehend* Weber, Gjot. 106.

भय्य (von भी) n. ved. gerund. *timendum* P. 6,1,83. भय्यं किलासीत् Sch. नाग्नेस्तस्या भय्यम् Pankav. Br. 10,5,16. प्रतिनोदात्तु भय्यम् 23,6,6.

1. भर्, भरति, भरते Dhâtup. 22,1. भर्ति RV. 1,173,6. gew. बिभर्ति und बिभर्ति, बिभृते Dhâtup. 25,5. P. 7,4,76. 6,1,192. बिभृमसि, बिभ्रति und बि°, बिभृहि, बिभृयात्, अबिभर् (P. 6,1,68, Sch.), अबिभ्रत् (Bhâg. P. 9,10,43), बिभरत्, अबिभरुस् (P. 7,3,83, Sch.), बिभ्रत्, बिभ्रमाण; जभार, जभर्थ, जभ्रुस्, जभ्रे, जभ्रिरे, जभ्रत्, जभर्तन P. 8,2,32, Vârtt.; in der späteren Sprache बभार (P. 3,1,39), बभृव (P. 7,2,13), बभ्रे, बभ्राणा (RV. 3,1,8), बिभरां चकार (P. 3,1,39), बिभरां बभूव, बिभरामास; (अ) अभार्षम्, अभारिषम्, अभार्षीत्, (उद्) भर्षत्, अभार्, अभृत, अभार्ष्टाम्; भरिष्यति; (आ) भ्रियात्; inf. ved. भर्तवे, प्रभर्तवै; pass. भ्रियते, (प्र) भारि, भृत partic. 1) *tragen; innehaben, enthalten, besitzen:* भारम् RV. 7,34,7. आयुधानि 4,16,14. वासः 7,77,2. द्रापिम् 1,25,13. ग्रावाणम् 7,33,14. हस्तयोः 1,55,8. कलशम् AV. 9,4,6. त्वं पृथिवि बिभर्षि द्विपदः 12,1,15. ओषधीर्या बिभर्ति पृथिवी 2. शैलं बिभ्रम: Vâsavad. 2,3. कूर्मो बिभर्ति धरणीं खलु पृष्ठकेन Spr. 77. मृदं मूर्ध्ना बिभर्ति यः MBh. 13,1813. प्रायशः प्राकृताश्चापि स्त्रियं रहसि बिभ्रति । अयं महाव्रतधरो बिभर्ति सदसि स्त्रियम् ॥ so v. a. *auf dem Schoosse halten* Bhâg. P. 6,17,8. Vid. 116. धुरं धरित्र्या बिभरां बभूव Ragh. 18,44. अण्डानि बिभ्रति स्वानि न भिन्दन्ति पिपीलिकाः MBh. 1,3042. खड्गं बिभ्रत् 5,6099. Vid. 210. Bhâg. P. 9,10,43. Bhatt. 17,16. श्वेतं कमण्डलुं बिभ्रत् MBh. 1,1149. R. Gorr. 1,46,30. गर्भम् *eine Leibesfrucht tragen* RV. 3,46,5. 4,18,4. 6,67,4. 7,4,5. VS. 8,26. मातेवाग्निं स्वे योनावभारुखा 12,61. अश्विना RV. 10,17,2. उदरे AV. 11,5,3. पितुश्च गर्भं जनितुश्च बभ्रे RV. 3,1,10. अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भ इव सुभृतो गर्भिणीभिः Kathop. 4,8. अतो भजिष्ये समयेन साध्वीं यावत्तेजो बिभृयादात्मनो मे Bhâg. P. 3,22,19. 9,9,39. समान आ भरणे बिभ्रमाणाः (pass.) RV. 10,31,6. द्रोणे वा अन्नं भ्रियते TS. 5,4,11,2. यावद्भ्रियेत जठरं तावत्स्वत्वं हि देहिनाम् *so viel der Bauch enthält* Bhâg. P. 7,14,8. हर्षबाष्पाम्बु बिभ्रता । चक्षुषा Kathâs. 39,198. अग्निमापो बिभ्रत्यग्निरश्मसु AV. 12,1,19. आत्मन्येवात्मानं बिभर्ति Ait. Up. 4,1. Maitrjup. 6,1. नवान्याभरणानि बिभ्रत् *tragend* Arg. 1,3. वलयम् Çâk. 133. मालाम् R. 3,32,26. कार्पासिकवस्त्रयुगम् Varâh. Brh. S. 48,72. मुक्ताफलं त्यक्त्य बिभर्ति गुञ्जाम् Spr. 4349. Ragh. 8,1. कौस्तुभाख्यमपां सारं बिभ्राणं बृहतोरसा 10,10. बिभ्राणा हृदये — प्रेमाभिधानं नवं शल्यम् Spr. 1971. बिभ्रज्जटामण्डलम् Çâk. 170. जटाश्च बिभृयान्नित्यं श्मश्रुलोमनखानि च *unbeschnitten tragen* M. 6,6. बिभर्ति परमं वपुः MBh. 3,2583. Çâk. 37. Mârk. P. 104,18. बिभ्रती रूपमुत्तमम् MBh. 3,15579. Hid. 3,15. रक्तचन्दनरूपितम् । वक्षो बिभ्रत् Hariv. 12307. वलित्रयं चारु बभार Kumâras. 1,39. श्वेतरोमाङ्कम् Ragh. 1,83. बिभ्राणा वर्णरूपाणि विविधानि Hariv. 9737. रेखाम् H. 1310. यं गन्धं बिभ्रत्योषधयः AV. 12,1,23. Hariv. 7058. ओजः RV. 1,39,10. क्षत्रम् 5,64,6. Çat. Br. 3,8,2,1. 9,5,1,62. 7,1,2,42. fg. ब्राह्मीं वाचं बिभर्षि MBh. 1,3371. ब्राह्मीं श्रियम् 2,2654. परमां शक्तिं ब्रह्मणो धारणात्मिकाम् Sûrjas. 12,32. वेगं पवनादतीव (सिंहः) Spr. 2047. मुखम् — इन्दोर्दैन्यम् — बिभर्ति Megh. 82. नाम R. 5,3,2. 7,87,4. Spr. 2303. यमः कुबेरः — भ-

वानपि। बिभ्रत्यनन्यविषयां लोकपाल इति श्रुतिम् Kâvjâd. 2, 331. बभ्रुर्वैरिपट्टाञ्चलच्छटाः — सटापाटलविग्रमम् Râǵa-Tar. 5, 332. नाप्यूर्जी बिभरामास वैदेह्यो प्रसितो भृशम् so v. a. Gewalt anwenden Bhatt. 6, 3. — 2) ertragen, zu erfahren haben: यमीर्यमस्य बिभृयादजामि RV. 10,10,10. मम दीर्घं विरहव्रतं बिभर्ति (सा) Çâk. 180. दुःखं बिभ्रति साधवः Spr. 928. बिभ्रत्कोपम् dem Zorn unterworfen MBh. 5, 1638. संत्रासमबिभः शक्रः so v. a. erschrak Bhatt. 17, 108. कृत्रिमां बिभ्रतो नतिम् (चापस्य खलस्य च) Spr. 5348. बिभृमो यत्प्रणाम्याज्ञाम् gehorchen Râǵa-Tar. 4, 225. — 3) im Laufe mit sich führen; Etwas fahren, irgendwohin bringen: भरंचक्रमेतशः RV. 5,31,11. 1,121,13. देवं वहन्तु बिभ्रतः 6,55,6. 8,54,4. अश्वासो ये वामुप दाशुषो गृहं युवां दीयन्ति बिभ्रतः 7,74,4. धुरः 10,94,6. वसु बिभ्रता रथे 1,47,3. ऊर्मिं न बिभ्रदर्षसि 9,44,1. वधूमिव त्वा शाले यत्रकामं भरामसि AV. 9,3,24. med. ferri, sich schnell hinbewegen: पयो दिन्वाना उदभिर्भरन्ते RV. 1,104,4. — 4) entführen, wegnehmen: यो अघ्न्याया भरति क्षीरम् RV. 10,87,16. यो वृत्राय सिनमत्राभरिष्यत् 2,30,2. सर्वं भरन्ती दुरितं परेहि AV. 10,1,25. med. mit sich nehmen; für sich davontragen, gewinnen: एको धना भरते अप्रतीतः RV. 5,32,9. 2,24,9. 13. 26, 3. अर्वद्भिर्वाजं भरते धना नृभिः 1,64,13. 9,79,2. 10,64,6. ब्रह्मद्विषो विष्वगेनो भरेरत 36,9. AV. 7,97,4. 8,3,16. यज्ञार्थभृतसंपद् erworben, gewonnen Kathâs. 21, 109. — 5) herbeibringen, darbringen; herbeischaffen: बलिम् RV. 5,1,10. 7,18,19. यस्त इध्मं जभरत् 4,2,6. अन्नम् 7. रत्नम् 13. यत्सुपर्णा हव्यं भरन्मनवे देवजुष्टम् 4,26,4. 6. 7. भरा सुतस्य पीतये 8,32, 24. विश्वाहा ते सदमिद्भरेमाश्वायेव तिष्ठते AV. 3,15,8; vgl. VS. 11, 75. मेद्धारो ऽबिभरुः शक्त्यै सालतो वारि मूर्धभिः Bhatt. 17,53. med. RV. 7, 2,4. 10,36,8. बिभृथ रत्नं Hariv. 8418. अध्वर्युभिर्भ्रियमाणा (pass.) अवंसत भ्रूक्ताः RV. 1,135,3. 9,110,5. पक्वाः पतौ भरन्त वाम् obviam se ferunt 5, 73, 8. verschaffen, verleihen: यौवने सदलंकाराः शोभां बिभ्रति सुभ्रुवः Spr. 3119. — 6) halten so v. a. erhalten, unterhalten, hegen, pflegen: बकल्पयाति यः सुभृतं बिभर्ति RV. 4, 50, 7. 6, 66, 3. AV. 9, 2, 15. 11, 5, 24. 18, 4, 25. Çat. Br. 4,6,7,21. बिभृहि मा 1,8,1,2. 3. 2,3,2,2. 4,7. अनार्तमिमं बिभराणि 6,6,4,8. प्रजाः 14,2,1,21. 1,4,2,2. das Feuer 9,5,1,62. बभ्राणाः सूनो सहसो व्यद्यौत् RV. 3,1,8. बिभर्तीदं चराचरम् M. 3, 75. Bhag. 15, 17. MBh. 1, 8415. Ragh. 10, 16. तत्रियं चैव वैश्यं च ब्राह्मणो वृत्तिकर्षितौ। बिभृयात् M. 8, 411. 6, 89. 9, 95. धनं यो बिभृयाद्भ्रातुर्मृतस्य स्त्रियमेव च 146. 314. MBh. 2, 188. 4, 543. Daç. 2, 37. R. 2, 34, 22 (16 Gorr.). Kathâs. 49, 210. Bhâg. P. 3, 11, 9. 20, 39. बिभर्ति सर्वभूतानि वेदशास्त्रं सनातनम् M. 12, 99. दरिद्रान्भर Spr. 1112. 4649. MBh. 1, 3105. R. 2, 31, 15. भरते विश्वमीशः Çvetâçv. Up. 1, 8. भरस्व दुष्यन्त पुत्रम् MBh. 1, 3104. 3042. यथा स्वपुत्रं जननी क्षीरेण भरते सदा 13, 3128. Pańkat. III, 168. Bhâg. P. 9, 20, 21. बभार Hariv. 730. Ragh. 14, 82. Bhâg. P. 6, 1, 66. भरिष्यामि MBh. 1, 1870. R. 2, 31, 11 (9 Gorr.). Daç. 2, 34. तत्सूनुरभृत क्षितिम् so v. a. regierte Râǵa-Tar. 1, 64. Vgl. परभृत. — 7) Jmd miethen, dingen, besolden: भरस्व माम् (vgl. भजस्व माम् MBh. 4, 237) MBh. 3, 2637. भृत gemiethet, besoldet, bezahlt M. 8, 215. भृताध्यापनादानम् 11, 62. Jâǵn. 3, 235. MBh. 5, 5721. 15, 241. fg. Kâm. Nîtis. 13, 75. 18, 17. भक्तवेतनयोर्भृतः Kost und Lohn empfangend MBh. 2, 183. सुभृतेनैव दैवज्ञेन Varâh. Brh. S. S. 7, Z. 11. राज° von Fürsten besoldet MBh. 13, 4276. R. Gorr. 1, 55, 8. न कुप्यवेतनो कश्चिन्न चातिक्रान्तवेतनो। नानुग्रहभृतः aus Gnade und Barmherzigkeit besoldet MBh. 3, 657. गोपः क्षीरभृतः mit Milch bezahlt M. 8, 231. — 8) (die Stimme) erheben, erschallen lassen; act. und med.: आङ्गूषम् RV. 1,61,2. श्लोकं घोषं भरथेन्द्राय 10, 94, 1. कारम् 9, 14, 1. उपस्तुतिं भरमाणस्य कारोः 1, 148, 2. med. sich erheben, ertönen: विसृष्टधेना भरते सुवृक्तिरियमिन्द्रं जोहुवती मनीषा 7,24,2. — 9) anfüllen, erfüllen; beladen: जठरं को न बिभर्ति केवलम् füllen und ernähren Spr. 3286. Spr. एकः स एव im 2ten Nachtr. (zu füllen —, zu ernähren haben oder schlechtweg haben, besitzen). वैदूर्यवापीम् — भृतां सुधारसेन Kathâs. 45, 130. आपार्ष्णिक्लिन्ना लोकान् Bhatt. 15, 24. भृतं च शतमुष्ट्राणां रत्नाभरणभारकैः Kathâs. 44, 76. 132. — Vgl. धर् und das aus भर् hervorgegangene हर् (भारं हरति neben भरति und बिभर्ति).

— caus. verdingen: मात्मानमवमन्यस्व मैनमल्पेन बीभरः achte dich nicht gering und verdinge dich nicht für ein Geringes MBh. 5, 4500. = पालय Schol.

— desid. बुभूर्षति halten —, unterhalten wollen: भार्यान् Çat. Br. 10, 3, 5, 9. 14, 4, 1, 20. विसृज्य श्वावसो ऽप्यस्मान्कनीयांसो बुभूर्षति (माता) Mârk. P. 106, 22. — Vgl. बुभूर्षु.

— intens. 1) da und dorthin tragen, hinundherbewegen: इयर्ति धूममरुषं भरिभ्रत् (P. 7,4,65) RV. 10,45,7. ता अस्य वर्णा शुचयो भरिभ्रति 124,7. — 2) beständig erhalten: यो ऽखिलं जगत्। चरीकर्ति बरीभर्ति संजरीहर्ति लीलया Verz. d. Oxf. H. 160, b, 5.

— अति 1) med. sich erheben —, hinfahren über: तं द्यां च पृथिवीं चाति जभ्रिषे RV. 9,86,29. 100,9. — 2) अतिभृत gefüllt Kirât. 5, 20.

— अनु 1) tragen, stützen: स्वेनैवैनं योनिनानुबिभर्ति Kâth. 19, 10. — 2) einbringen (in den Leib u. s. w.): पुनस्तदा वृहति यत्कनाया दुहितुरा अनुभृतमनर्वा RV. 10,61,5. बृहच्छ्रेयो ऽनु भूमौ जभार AV. 11, 5, 12. In VS. 2, 17 gehört अनु zu जोषम्. — Vgl. अनुभर्तर्.

— अप wegtragen, wegnehmen: शकृदेको अपाभरत् RV. 1, 161, 10. 4, 27, 2. भरतामप यद्रपः 10, 59, 8. नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ 14, 2. अप पाप्मानं भरणीर्भरन्तु Taitt. Br. 3, 1, 2, 11. — Vgl. अपभर्तर्.

— अभि zuschieben: यो न आगो अभ्येनो भरात्यि RV. 5, 3, 17.

— अव 1) hineinstecken, — stossen, — drängen: इन्द्रो अस्या अव वधर्जभार RV. 1,32,9. 10,113,5. उत्तानायामव भरा चिकित्वान् 3,29,3. यदन्यावाव वेदिं भ्रियाते 5,31,12. अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमवभाति (भाति RV.) भूरि dort wurde eingedrückt Vishnu's Fusstapfe VS. 6, 3. med. hinunterfahren: अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन् RV. 1, 104, 3. यदी घृतेभिराहुतो वाशीमग्निर्भरत उच्चाव च sinken lassen 8, 19, 23. — 2) wegnehmen, abtrennen: अव प्रियमर्शसानस्य शिरो भरत् RV. 2, 20, 6. शिरो ऽव त्वचो भरः 10, 171, 2. — अवभृत MBh. 5, 4060 fehlerhaft für अवभृथ, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. अवभृथ, अनवभ्र.

— आ 1) herbeibringen, herbeischaffen: आ नो अग्ने रयिं भर RV. 1, 79, 8. 93, 6. तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यमाभृतः 2,36,5. 4,7,4. 7,32,7. इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः 10,20,10. यमादहं मन आभरम् 60, 10. 72, 7. दत्तं ते भद्रमाभार्षम् 137, 4. VS. 15, 49. 28, 17. अग्निष्टत्पुनराभ्रियात् Çat. Br. 1, 5, 1, 20. Âçv. Grhj. 1, 1, 4. AV. 4, 13, 5. 5, 31, 10. 6, 52, 3. med.: अश्वो पयस्वतीनामा भरे ऽहं सहस्रशः 3, 24, 1. Kaush. Up. 1, 2. आभृतपरिचर्योपकरण adj. Bhâg. P. 5, 2, 2. कदपत्यभृतं दुःखम् so v. a. verursacht 4, 13, 43. ताभ्यो (नाडीभ्यः) लोहितमाभृतम् so v. a. entstand 3, 26, 59. — 2) füllen,

*erfüllen:* कलशं चामृताभृतम् Bhâg. P. 8,8,35. द्विजशुश्रूषणाभृता *erfüllt von* Mârk. P. 129,34. — 3) आभृतात्मन् *dessen Geist fest auf einen Gegenstand gerichtet ist* (= धृतचित्त Schol.) Bhâg. P. 4,8,56. — Vgl. आभरण fg.

— अध्या *herbringen von* VS. 11,1.

— उपा s. उपाभृति.

— पर्या *herbringen von* ṚV. 6,47,27. 9,86,24. AV. 7,45,1.

— समा *zusammenbringen, — tragen, herbeischaffen* AV. 5,25,1. TS. 1,5,3,2.

— उद् 1) *herausnehmen, — heben, — schaffen:* उच्छिष्टं चम्वोर्भर ṚV. 1,28,9. 10,5,5. VS. 12,31. AV. 4,1,3. पार्ष्णिभ्यः 8,1,3. मृत्याः 2,23. 19,72,1. पाप्मनः Çat. Br. 7,3,1,22. — 2) *auslesen, auswählen:* श्रेष्ठिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतम् (P. 2,4,39, Sch.) ṚV. 3,21,5. VS. 21,48. उदु नो भर्षद्द्युमतीमिन्द्रहूतिम् ṚV. 6,38,1. med. AV. 6,102,3. दूरात्वा मन्य उद्भृतम् (भेषजम्) 7,45,1. — 3) *erheben:* वाशीमिग्निर्भरत उच्चावच च ṚV. 8,19,23. *emportragen, hoch tragen:* भूगोलमुद्बिभ्रते (dat. partic.) Gît. 1,16.

— अध्युद् *herausschaffen, herbeischaffen aus* AV. 1,23,4. 2,3,4. 5.

— पर्युद् dass.: दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्भृतम् ṚV. 6,47,27.

— उप *herbeitragen, herbeischaffen:* नित्यं न सूनुं मधु बिभ्रत उप ṚV. 1,166,2. शत्रूणामुप भरस्व वेदः AV. 5,20,4. Kir. 5,12. शिल्पायोपभृतं (= संचितं Schol.) तेजो भृगुभिः *verschafft* Bhâg. P. 8,15,28. तत्रं नयाय विधिनोपभृतम् (= संवर्धितम् oder समर्पितम्) *in's Verderben gebracht* 2,7,22. उपभृतोपशम *der Ruhe des Gemüths gewonnen hat* (उपभृत = संवृद्ध Schol.) 5,7,10. — Vgl. उपभृत्.

— नि, partic. निभृत 1) *erfüllt, voll von* (= पूर्ण, व्याप्त Schol.): तच्चित्तया Bhâg. P. 10,32,20. — 2) *fest, unbeweglich, still, sich still verhaltend:* अम्भश्च निभृतो ऽर्णवः Hariv. 3831. निभृतार्धकर्णाः Çâk. 8. Kumâras. 3,42. चौरद्वारनिभृतैरिव स्थातव्यम् Pańkat. 248,7. Kumâras. 6,2. Megh. 83. निभृतः प्रेक्षते R. 6,2,33. अनिभृतकर Megh. 69. Kir. 13,66. निभृताशेषकरण Bhâg. P. 1,18,31. 5,13,24. श्रेत्रं दीन्द्र निभृतं मनस्तव *fest auf ein Ziel gerichtet, entschieden* ṚV. 1,102,5. निभृतात्मन् Bhâg. P. 1,15,32. निभृताचार R. 2,45,27. वेदाहमस्य निभृतं म एतद्दित्सन्तं भूयो यजतश्चिकेत *es steht mir fest* ṚV. 2,14,10. अनिभृतत्व Nir. 10,5. — 3) *fest an Jmd hängend, treu, anhänglich* MBh. 4,890. 906. भृत्य Mârk. P. 74,5. 118,46. — 4) *unbemerkt, geheim, verborgen, nicht wahrnehmbar:* लक्षितेयं मया देवी निभृता ऽग्निरिवाश्मणा MBh. 3,2702. मन्त्र Spr. 2790. नभसा निभृतेन्दुना Ragh. 8,15. Trik. 2,2,7. Daçak. in Benf. Chr. 198,24. सशङ्कनिभृता गतिः Kathâs. 32,66. निभृतार्थ Çiç. 13,42. निभृतो भूत्वा Pańkat. 46,13. 186,4. Vet. in LA. (II) 14,17. निभृतम् adv. *im Stillen, im Geheimen, unbemerkt:* स्तेनानां पापबुद्धीनां निभृतं चरतां क्षितौ M. 9,263. Kathâs. 10,105. 32,62. 76. Spr. 1675. 3753. Pańkat. 237,12 (wo पिधाय st. विधाय zu lesen ist). Verz. d. Oxf. H. 261,*b*,7. Çiç. 3,74. Hit. Johns. 1812. स्थितः Pańkat. 105,4. Hit. 86,6. निभृतस्थिता Kathâs. 14,70. 20,139. निभृतागत 33,115. Spr. 902. 2626. तेन सुनिभृतमुक्तम् Hit. 24,8. 73,16. — 5) *bescheiden* (*sich still, ruhig verhaltend*) AK. 3,1,25. H. 431. R. 2,1,17. 6,98,3. Spr. 1578. Mârk. P. 84,14. वाक्य MBh. 13,5864. n. *Bescheidenheit, Anspruchlosigkeit* MBh. 5,1493, wo die ed. Bomb. निभृतं निभृतेन वा liest. — Vgl. नैभृत्य.

— संनि, partic. संनिभृत 1) *geheim gehalten:* मन्त्र Spr. 2790, v. l. — 2) *bescheiden:* चेतस् Bhâg. P. 5,18,21.

— निस् *herausnehmen:* निष्टज्जभार चमसं न वृक्षात् so v. a. *herausschälen* ṚV. 10,68,8. निर्मज्जानं न पर्वणो जभार 9.

— परा *wegnehmen, beseitigen, verbergen;* partic.: यत्पर्शाने पराभृतम् ṚV. 8,45,41. AV. 5,29,5. 7,41,2.

— परि med. *hinfahren über, sich verbreiten über:* परि द्यावी पृथिवी जभ्र उर्वी ṚV. 1,61,8. परि यत्कविः काव्या भरते शूरो न रथो भुवनानि विश्वा 9,94,3. *verbreiten:* परि वर्णं भरमाणो रुशन्तम् 97,15.

— प्र act. med. 1) *herbeibringen, herbeischaffen; vorbringen, darbringen; vorführen:* हव्यं मतिं च ṚV. 7,4,4. 5,1. 13,1. 1,126,1. प्रभर्ता मे अद्रिः 165,4. 3,48,1. वाचम् AV. 5,20,11. प्र होत्रे पूर्व्यं वचो ऽग्नये भरता बृहत् ṚV. 3,10,5. 1,140,1. 3,54,1. 5,43,3. प्र देवं देववीतये भरत 6,16,41. रयिम् 26,4. 7,92,2. बर्हिः AV. 18,4,51. Çâṅkh. Çr. 3,18,17. 12,14,5. प्र वो भ्रियन्त इन्दवः ṚV. 1,14,4. 9,97,23. — 2) *vorstrecken:* प्र मुष्कभारो बाहू अभरत्सिषासन् ṚV. 10,102,4. — 3) *schleudern:* प्र भर वृत्राय वज्रम् ṚV. 1,61,12. 2,20,3. — 4) *einbringen:* यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणम् ṚV. 1,162,8. — Vgl. प्रभर्तर् fgg. und प्रभृति fg.

— अभिप्र 1) med. *darbringen:* प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुतिं भरामहे ṚV. 4,56,5. — 2) *schleudern, schiessen:* अभि प्र भर धृषता धृषन्मनः ṚV. 8,78,4.

— प्रति *entgegenbringen, darbringen* ṚV. 3,32,8. पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः 4,20,4. 6,42,1. 7,68,1. 91,6. 8,20,9. 10,96,12.

— वि 1) *ertragen:* विभर्तुं तव तेजो ऽहं न शक्यामः MBh. 8,1463. fg. — 2) *auseinanderlegen, ausbreiten:* यद्विभरो रोदसी उभे जयन्नपः ṚV. 5,31,6. पुमानेनद्वि जभाराधि नाके (वि तत्ने ṚV.) AV. 10,7,43. med. *vertheilen, auseinandernehmen, an verschiedene Orte bringen:* अग्निं नरो वि भरन्ते गृहेगृहे ṚV. 5,11,4. 6,67,7. वि यद्वाचं कीस्तासो भरन्ते 10. 3,55,4. 1,71,4. पितुर्न जिव्रेर्वि वेदो भरन्त 70,10. विश्वा ते धाम विभृता पुरुत्रा 10,45,2. 80,4. 1,2. नाना हनू विभृते सं भरेते 79,1. ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवः 92,10. तास्ते विषं वि जभ्रिर उदकं कुम्भिनीरिव 1,191,1. VS. 32,9. AV. 19,3,1. — intens. *hinundherbewegen, da und dorthin strecken:* वि यो भरिभ्रदोषधीषु जिह्वाम् ṚV. 2,4,4. ता ह्युच्चा विजर्भृतः । हरी इवान्धांसि बप्सता *sie greifen weit aus* (*gleichsam mit dem Maule*), *schnappen* 1,28,7; vgl. Nir. 9,6. — Vgl. विभृत्र.

— सम् 1) *zusammenstreifen, — ziehen, — legen:* मध्या कर्तोर्विततं सं जभार ṚV. 1,115,4. med. *zusammenklappen:* हनू विभृते सं भरेते 10,79,1. — 2) *zusammentragen, — fassen, vereinigen, concentriren; zusammen herbeibringen; zusammensetzen, zurechtmachen, verfertigen,* namentlich *die Stoffe und Geräthe des Opfers herbeischaffen* oder *zubereiten:* विश्वं स्वाभ्रा संभृतमुस्रियायाम् ṚV. 3,30,14. संभृत्य तेजांसि सहस्ररश्मेः । अस्तं ययौ Hariv. 16032. वयं तत्त इन्द्र सं भरामसि यज्ञमुक्थं तुरं वचः ṚV. 8,53,5. वज्रं च वृषणं भरत्समप्सुजित् *bereitmachen* 9,106,3. 10,79,2. AV. 1,9,3. मधु मधुकृतः 9,1,16. 2,11. को अस्य बाहू समभरत् 10,2,5. 12,1,24. 13,2,26. पचनम् ṚV. 1,162,6. आज्यम् VS. 2,8. TBr. 1,2,6,1. TS. 2,6,2,5. यज्ञम् 3,1,3,1. संभारान् *die Bestandtheile zusammensetzen, die zusammengehörigen Dinge zusammenbringen, die nöthigen Vorbereitungen treffen* AV. 11,8,13. Kathâs. 34,107. R. 1,14,13.

MBh. 3,15280. संभाराः संभ्रियन्तु 1,2023. 8133. संभृतसंभार 5,1161. तन्वं सं भरस्व *mache dir zurecht* AV. 18,3,9. 4,52. संभ्रियमाणाः (= पुष्यमाणाः Mahidh.) सोमं: VS. 8,57. Ait. Br. 1,8. 18. 3,33. 4,1. आसन्दीम् 8,12. सोमम् Çat. Br. 1,6,4,5. आप्यायनम् 11. यज्ञम् 7,4,4. 9,2,28. अपः 2,1, 4,3. fgg. 5,2,2,1. 8,4,1,17. Kâty. Çr. 14,5,23. महावीरान् 26,1,1. 11. Kauç. 53. 67. 139. Âçv. Çr. 6,6. Suçr. 1,57,17. संभ्रियतामायुषो राज्याभिषेकः Vikr. 85,17. यस्ते रसः संभृत ओषधीषु VS. 19,33. 31,17. Çat. Br. 5,4,3,1. Ait. Up. 4,1. एभिरेव घटैः सर्वैरभिषेचनसंभृतैः R. 2,22,27. मधूनि मधुकारिभिः संभृतानि 56,8. वसिष्ठसंभृतैः सलिलैः Ragh. 8,3. संभृतबल (*Heer*) Râáa-Tar. 6,125. 1,2. त्यागाय संभृतार्थानाम् *zusammengebracht, gesammelt* Ragh. 1,7. Spr. 3604. संभृतौषध (वैद्य) 4137. स्नेहः (*Oel* und *Liebe*) चिरसंभृतः Vid. 302. MBh. 7,3809. 5,5775. Ragh. 5,5. Spr. 421. नभसि जलदलक्ष्मीं संभृताम् 1427. निदाघसंभृतजगत्संताप 794. Kaurap. 46. Bhaṭṭ. 6,80. Çâk. 69,15, v. l. Vikr. 38. सौकुमार्यगुणसंभृतकीर्ति Kir. 9,49. सूरिभिः संभृतश्रुतिः Râáa-Tar. 3,132. वाचो वीर्येण संभृततमेन *zusammengedrängt* Çâñkh. Çr. 10,15,12. हरी *gedrungen, wohlgenährt* Ṛv. 6,57,3. 7,73,5. 8,34,12. शब्द so v. a. *laut* MBh. 7,3911. यन्निमेषादिकालात्संभृतम् (वत्सरम्) *zusammengesetzt* Maitrjup. 6,14. पञ्चभिः (v. l. पञ्चधा) संभृतः कायः *aus fünf Elementen zusammengefügt* Spr. 1667. यासु (वीरुत्सु) विश्वं संभृतम् *Zusammensetzung, Zubereitung* AV. 8,7,18. रथ 10,3,20. गाथाः स्वयंसंभृताः *selbst verfertigt* Çat. Br. 13,4, 2,8. देश *zugerüstet, zubereitet* Suçr. 2,46,9. संभृतक्रतु Ragh. 11,32. यथावत्संभृतं सर्वं पुरुषैः सुसमाहितैः R. 1,12,34 (33 Gorr.). Çâk. 152. उपनीयतां मन्त्रेण संभृतः कुमारस्याभिषेकः Vikr. 87,10. संभृते शिखिनि Ragh. 19,54. Kumâras. 5,17. Prab. 78,7. जातकर्मादिकाः क्रियाः Râáa-Tar. 1,75. सरिदुत्तरणोपाय *vorbereitet* 4,571. मधुसंभृतां कमलिनीम् *hervorgerufen, bewirkt* Ragh. 9,30. सुवदनावदनासवसंभृतः — कुसुमोद्गमः 33. सुरतश्रमसंभृतो मुखे ध्रियते स्वेदलवोद्गमः 8,50. असंभृतं मण्डनमङ्गयष्टेः *nicht gemacht* so v. a. *natürlich* Kumâras. 1,31. ब्रह्मबलसंभृता *gewonnen, erlangt* R. 1,54,16 (55,16 Gorr.). मत्तपोवीर्यसंभृत (पुत्र) MBh. 1,677. Pañkat. 4,4,12. सर्वैरङ्गैः संभृतः *mit allen Gliedern ausgerüstet* AV. 4, 14,9. संभृत उस्रियाभिः *mit Leder bezogen* (Trommel) 5,20,1. 21,3. यज्ञः सर्वसंभारसंभृतः *ausgerüstet* R. 1,60,8. महासंभारसंभृत (ब्राह्मण) Pañkat. 1,3,3. MBh. 14,687. fg. तेनासौ संभृतो देवो रूपेण तु विभावसुः Hariv. 588. अनल्पतद्दीयधनसंभृत (यानपात्र) so v. a. *beladen* Vid. 223. *überzogen, bedeckt:* भस्मवर्णप्रकाशेन तमसा संभृतं (संवृतं ed. Bomb.) नभः MBh. 4,1288. काशकुशचर्मवल्कलसंभृताङ्गाः (°संवृताङ्गाः ed. Bomb.) 12, 7002. अङ्गुलिसंभृताधरोष्ठ Çâk. 73, v. l. für °संवृताधरोष्ठ. — 3) *unterhalten, ernähren:* संबिभृयात् Nârada in Dâjabh. 37. कच्चित्ते संभृता भृत्याः R. 1,52,8. — संभृत्य बल° Hariv. 2251 fehlerhaft für संभृत्यबल°, wie die neuere Ausg. hat. Vgl. पुरुसंभृत, संभार, संभार्य. — caus. *zusammenbringen —, zurüsten lassen:* संभारयाशु नृपते संभारान्यज्ञसाधकान् R. 1,11,3.

— अभिसम्, partic. °भृत *ausgerüstet, versehen mit:* गार्ग्यतेजो° MBh. 12,12959. अभिसंवृत ed. Bomb.

— उपसम् *zusammenbringen, zurüsten:* उपसंभृतसंभार Suçr. 1,33, 17. 56,17.

2. भर् (भॄ), भृणाति Dhâtup. 31,21 (भर्त्सने, भरणे; भृजि, हूर्छने).

भर (von 1. भर्) 1) adj. f. आ *tragend; bringend, verleihend; erhaltend;* selbständig nur in etymologischen Erklärungen: बिलं भरं भवति बिभर्तेः *auferens* Nir. 2,17. बलं भरं भवति बिभर्तेः *auferens* oder *ferens* 3,9. Häufig am Ende eines comp.; vgl. अन्तरा°, अर्त°, कट°, कुल°, देह°, पुष्टि°, वाज°, विश्व°, शक°, सत्य°, सहस्र°. — 2) m. parox. *a) das Nehmen, Tragen; das Davontragen, Gewinnen:* अपां त्वा गोष्ठो अभ्यरुहद्भराय AV. 11,1,13. भराय सु भरत भागमृत्वियं प्र वायवे Ṛv. 10, 100,2. ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिम् 1,111,5. उत स्मैनं वस्त्रमथिं न तायुमनु क्रोशन्ति क्षितयो भरेषु *rapina* 4,38,5. Vgl. दुर्भर. — *b) Bürde, Last* (vgl. भार) Trik. 3,3,365. H. an. 2,444. Med. r. 70 (lies भरो st. भारो). Spr. 70. 305. 672. Vâsavad. 2,4. Bhâg. P. 1,3,23. Bhaṭṭ. 3,51. 15,25. मानवौघ° Hariv. 4531. गर्भ° Kathâs. 28,1. °सह Spr. 419. विपुलश्रोणि° 635. स्तन° 918. 1530. 1632. 2101. 3080. Çiç. 9,78. Pañkat. 3,5, 23. 7,31. 12,4. Dhûrtas. 88,2. कुटुम्ब° Çâk. 95. Am Ende eines adj. comp. f. आ Bhâg. P. 1,17,26. Nach Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,87 auch *ein best. Gewicht,* = भार = 20 तुला. — *c) Masse, Menge, Uebermaass* AK. 1,1,4,61. Trik. H. 1506. H. an. Med. भरेण सर्वतो राज्ञां शिरांसि नतिमाययुः *in Menge* Kathâs. 9,18. कबरी° Git. 12,26. सलिल° Mṛkkh. 92,7. बाष्प° Spr. 27. Çâk. 81, v. l. कुसुम° Bhâminîv. 1, 52. केसरभरैः Çiç. 9,47. करभैर्लोभं गताः पार्थिवाः Vet. in LA. (II) 29, 20. परिमल° Spr. 2130. अतिप्रणय° Bhâg. P. 5,8,10. अनुराग° 7, 11. कोप° Git. 3,5. भक्तिभरेण नम्रमूर्तिः Pañkat. 3,9,19. शौर्यविभ्रमभरं बिभ्रति (राजनि) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 12. सहकारकुसुमकेसरनिकर° Spr. 3224. पीनपयोधरभार° Git. 1,39. Prab. 40,3. Am Ende eines adj. comp. f. आ: इष्ट्योरुभारभरया Bhâg. P. 5,3,7. भरं कर् *sein Möglichstes thun* Hit. 47,3. Vgl. निर्भर. — *d)* (*das Anpacken*) *Kampf, Streit* Naigh. 2,17. यस्यानाप्तो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति Ṛv. 1,100,2. भरेभरे पुरोयोधा भवतम् 7,82,9. इन्द्रं मदो गच्छतु ते भराय 9,97,6. भरेषु जिग्युषाम् 47,5. इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप ब्रुवे । भरेषु वाजसातये 3,37,5. 30,22. 51,8. 8,13,3. ता हि मध्यं भराणामिन्द्राग्नी अधिक्षितः 40,3. 6,17,8. 23,9. 9,106,2. भरे कृतं वि चिनुयाम 97,58. भरे कृतुः 8,16,3. 1,132,1. 10,102,2. AV. 4,29,1. Vgl. χάρμη; भर इति संग्रामनाम भरतेर्वा हरतेर्वा Nir. 4,24. — *e)* (*das Erheben der Stimme*) *Jubelruf, Loblied:* स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः Ṛv. 10,44,5. 4,21,7. (दधन्विरे) भरासः कारिणामिव 9,10,2. 16,5. 8, 55,1. 1,112,1. कारं न विश्वे अह्वन्त देवा भरमिन्द्राय यदहिं जघान 5, 29,8. शुनमन्धाय भरमह्वयत् 1,117,18. — Vgl. सहस्र°, सु°.

भरग ein zur Erkl. von भर्ग gebildetes Wort, das in भ (= भासयतीमान् लोकान्), र (= रञ्जयतीमानि भूतानि) und ग (= गच्छन्त्यस्मिन्नागच्छन्त्यस्मादिमाः प्रजाः) zerlegt wird; davon nom. abstr. °त्व n. Maitrjup. 6,7.

भरट Uṇâdis. 4,104. m. *Töpfer* Uáával. *Diener* Schol. zu Uṇ. 4,107. — भरटेन हरति = भरटिक gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

भरटक und भरडक m. Bez. *einer Art von Bettelmönchen:* °द्वात्रिंशिका f. Titel einer aus *32 Erzählungen* bestehenden Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 329.

भारटिक adj. (f. °की) = भरटेन हरति gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

भरडक s. भरटक.

भरण (von 1. भर्) 1) adj. *erhaltend, nährend* Nir. 9,28. — 2) m. =

भरणी *a.* ÇABDAR. im ÇKDR. — 3) f. ई *a*) proparox. pl. N. eines Nakshatra, dargestellt im Bilde als *pudendum muliebre* JOURN. of the Am. Or. S. 6,328. Ind. St. 1,100. AV. 19,7,5. TBR. 3,1,2,11. JJÑ. 1,267. MBH. 13, 3286. 4268. HARIV. 4259. SUÇR. 1,106,7. SÛRJAS. 8,18. 9,15. VARÂH. BRH. S. 9,10. 10,1. 11,54. MÂRK. P. 33,16. Verz. d. Oxf. H. 88, *b*, 20. °क्षेत्र 22. sg. HARIV. 3956. 9871. H. 108. MED. n. 69. Vgl. अप°. — *b*) *Luffa foetida* CAV. oder *eine ähnliche Pflanze* (घोषक) MED. — 4) n. *a*) *das Tragen* NIR. 3,17. चक्र° (v. 1. भ्रमण) PAÑKAT. 257,23. *das Ansichtragen, Ansichhaben*: पावक° (= ज्वलत्ककर्पूर Schol.) GIT. 7,27. — *b*) proparox. *Tracht*: अस्य सर्वेला अमुरस्य योनी समान आ भरणे बिभ्रमाणाः RV. 10,31,6. — *c*) *das Unterhalten, Erhalten, Pflege, das Ernähren* MED. NIR. 7,25. अश्व° 9,24. द्विजानाम् MBH. 1,419. 1867. fg. भार्याया भर्तापाद्दत्ता 4199. 14,2746. 3,97. 12,2338. भृत्य° 13,2019. 6439. JÂÇÑ. 1, 76. R. 2,31,23. 105, 30 (114,19 GORR.). SUÇR. 1,335,4. RAGH. 1,24. Spr. 794. 2847. 4606. 4649. KÂM. NÎTIS. 4,64. 13,34. ÇÂK. 192. MÂRK. P. 68, 34. BHÂG. P. 2,1,3. 3,30,13. 14. 5,5,20. उदर° *das Ernähren —, Füllen des Bauches* Spr. 304. — *d*) *Lohn* AK. 2,10,39. H. 362. MED. प्रादाच्च तस्मै भरणं यथेप्सितम् MBH. 4,295.

भरणि m. f. SIDDH. K. 247, *a*, 2 v. u. wohl = भरणी *a*.

भरणिक adj. (f. °की) = भरणं करोति gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

भरणिषेण und भरणिसेन (भरणी + सेना) m. N. pr. eines Mannes P. 8,3,100, Sch. — Vgl. रोहिणिषेण, °सेन.

भरणीभू (भ° + भू) m. Bein. Râhu's H. 121.

भरणीय (von 1. भर्) adj. *zu unterhalten, zu ernähren* MBH. 5,5093. 12,2299. ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 104. KULL. zu M. 5,22. 11,9. चाण्डालो वाथ पापो वा — देशकाले ऽभ्युपगतो भरणीयो मतो मम so v. a. *zu speisen* Verz. d. Oxf. H. 268, *a*, 21.

भरण्ड (von 1. भर्) UṆÂDIS. 1,128. m. SIDDH. K. 249, *b*, 1 v. u. *Herr*, UÇÇVAL. *König; Stier* UṆÂDIK. im ÇKDR. *die Erde* (als masc.!); *Wurm* UṆÂDIVR. im SAÑKSHIPTAS. ÇKDR.

भरण्य (denom. von भरण), भरण्यति = संभरणे GAṆARATNAM. im gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. — Vgl. भुरण्य.

भरण्य n. = भरण *Lohn* AK. 2,10,39. भरण्या f. dass. SVÂMIN zu AK. ÇKDR. भरण्यभुज् adj. *Lohn empfangend*; m. *Diener* AK. 3,1,19. Nach WILSON ist भरण्य adj. *to be cherished or protected*; n. *cherishing, maintaining; the asterism* Bharaṇî; f. आ *a woman*. Nach HARIV. 12474 m. N. pr. eines Sohnes der Muni; die neuere Ausg. liest aber आरण्याश्च st. भरण्याश्च.

भरण्याह्वा (भरणी + आ°) f. *Tiaridium indicum Lehm.* (पर्वपुष्पी) ÇABDAK. im ÇKDR.

भरण्यु m. = शरण्य ÇABDAM. *Beschützer* WILS. मित्र *Freund* ÇKDR.; *Herr; Feuer; der Mond* UṆÂDIVR. im SAÑKSHIPTAS. ÇKDR. *die Sonne* WILSON.

भरत (von 1. भर्) UṆÂDIS. 3,110. adj. *zu unterhalten, unterhalten werdend*: 1) Bez. des Agni, *der durch die Pflege der Menschen lebendig erhalten wird*: ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुम् RV. 1,96,3. ÇAT. BR. 1,4,2,2. 5,2,8. KÂUÇ. 71. भरतमुद्धरेमनुषिञ्च TBR. 3,7,5,5. m. Bez. eines best. Agni MBH. 3,14135. 14176. भरत्येष प्रजाः सर्वास्ततो भरत उच्यते 14177. er hat einen Sohn Bharata und eine Tochter Bhâratî 14136. fg. Vgl. भरथ. — 2) m. *Söldner, kriegerischer Dienstmann* (vielleicht insbes. *der Wagenlenker eines Fürsten*): तस्मादप्येतर्हि भरताः सत्वनो वित्तिं प्रयन्ति *deshalb treten noch heute Kriegsknechte in den Sold* (freier, edler) *Krieger* AIT. BR. 2,25. SÂJ. wenigstens dem Sinne nach richtig: भरता योद्धारः सत्वनां सारथीनां वेतनं संपादयन्ति. Nach dieser Stelle lässt sich ÇAT. BR. 13,5,4,21 verbessern. युवमर्वन्तं भरताय वाजं यूयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम् RV. 5,54,14. आग्नीध्रे अध द्विता भरतो वाजिभिः शुनम् 6,16,4. प्र प्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे (अग्नि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ) 7,8,4 (vgl. ÇAT. BR. 6,8,1,14). वृषा वै भरता राजा सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा TBR. 1,7,4,2. सैषा (आसन्दी) खादिरी वितृण्णा भवति येयं वर्ध्रव्युता भरतानाम् *der Stuhl* (des Herrn) *ist aus* Khadira-*Holz geschnitzt, der der Dienstleute aus Gurten geflochten*, ÇAT. BR. 5,4,4,1. Hierher ist vielleicht zu ziehen, wenn die Marut Söhne des भरत d. i. *des Kriegsmannes* Rudra heissen, RV. 2,36,2. — 3) m. so v. a. ऋत्विज् NAIGH. 3,18. Diese Bedeutung wäre an mehreren Stellen möglich, ist aber nirgends nothwendig. — 4) m. *Schauspieler* AK. 2,10,12. TRIK. 3,3,174. H. 328. an. 3,283. MED. t. 138. HALÂJ. 2,437. Spr. 4796. PRAB. 3,17. Vgl. weiter unten, wo ein Bharata als Verfasser des Gândharvaveda erwähnt wird, und भरतपुत्रक. Die Bedd. 3. und 4. lassen sich auf den Begriff *Besoldeter, Gemietheter* zurückführen. — 5) m. *Weber* H. an. — 6) m. Bharata ist ein Âditja nach NIR. 8,13. प्राणो भरतः AIT. BR. 2,24 zur Ableitung von भारती; vgl. ÇAT. BR. 1,4,2,2. — 7) m. N. pr. eines Stammhelden; seine Söhne heissen Viçvâmitra und die Seinigen RV. 3,53,24. ÇAT. BR. 1,5,1,7. Bharata mit dem patron. Dauḥshanti (Daushmanti, Daushjanti, Daushyanti), der als चक्रवर्ती सार्वभौमः bezeichnet wird, TRIK. 2,8,8. 3,3,174. H. 702. H. an. MED. RV. ANUKR. AIT. BR. 8,23. ÇAT. BR. 13,5,4,11. fgg. MAITRJUP. 1,4. MBH. 1, 3106. 3118. fgg. 3785. 7,2377. fgg. HARIV. 1722. fgg. KAP. 4,8. ÇÂK. 192. VP. 449. ein Sohn Dhruvasaṁdhi's und Vater Asita's R. 1,70,26. 27. 2,110,15. ein Sohn Daçaratha's und jüngerer Bruder Râma's TRIK. 3,3,174. H. an. MED. R. 1,72,6. VP. 384. fg. ein Sohn Ṛshabha's H. 692. VP. 163. 243. fgg. MÂRK. P. 53,39. fgg. ein Sohn Vîtihotra's VP. 418. Bein. eines Manu, der dem Lande Bhârata den Namen gab, VP. 164, N. 8. ein Sohn des Manu Bhautja MÂRK. P. 100,32. ein Fürst von Açmaka HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 53. ein alter Muni, der zum Autor eines Gândharvaveda (eines Alaṁkâraçâstra) gemacht wird, TRIK. H. an. MED. मुनिना भरतेन यः प्रयोगो भवतीष्वष्टरसाश्रयो निबद्धः VIKR. 36. 35,4. VP. 284. Schol. zu ÇÂK. 3,6. 52,3. SÂH. D. 96,15. VET. in LA. (II) 20,16. Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 1. 81. 200, *a*, 4. fgg. 202, *a*, 37. *b*, 3. No. 259. 412. 484. Schol. zu H. 297. 329. भरत so v. a. Bharata's *Lehre*: °ज्ञ (= नाट्यशास्त्रज्ञ Schol.; भरत = नाट्यशास्त्र und शास्त्र TRIK. H. an. MED.) ÇIÇ. 20,44. DHÛRTAS. 67,5. Vgl. u. नटनारायण und oben die Bed. *Schauspieler*. भरत = भरतसेन Verz. d. Oxf. H. No. 218. Vgl. जड°. — 8) m. pl. N. eines Stammes, *die Nachkommen des* Bharata, gaṇa यौधेयादि zu P. 5,3,117. H. an. यदङ्ग त्वा भरताः संतरेयुः RV. 3,33,11. दण्डा इवेद्गोअजनास आसन्परिच्छिन्ना भरता अर्भकासः 7,33,6. ÇAT. BR. 13,5,4,11. 23. PAÑKAV. BR. 14,3,13. वसिष्ठपुरोहिता भरताः प्राजायन्त 15,5,24. AIT. BR. 3,18. भरतऋषभ Viçvâmitra

7,17. — MBh. 1,367. Hariv. 1896. Varâh. Bṛh. S. 16,21. Verz. d. Oxf. H. 238,b,18. प्राच्यभरतेषु P. 2,4,66. 4,2,113. 8,3,75. भरतवाक्य *der Ausspruch der Bharatiden (des* Muni Bharata Mon. Will.) Çâk. 113,6. भरतर्षभ N. 24,6. Hid. 1,17. 2,16. MBh. 5,7097. 7106. भरतशार्दूल 7272. भरतश्रेष्ठ 7295. N. 17,22. भरतसत्तम MBh. 3,14137. 5,7104. Hierher vielleicht: द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः ṚV. 5,11,1; nach Sâj. und Mahîdh. = ऋत्विज्. *n. pl.* Bez. eines Varsha: भरतान्यैरावतानि विदेहाश्च कुरून्विना । वर्षाणि कर्मभूम्यः स्युः H. 946; vgl. die Scholien. भरत zwischen मथुरा und सौवीर Verz. d. Oxf. H. 339,b,1. Nach H. an. und Viçva im ÇKDr. bezeichnet भरत auch *einen Wilden* (शबर) und nach H. an. ein क्षेत्र. — Vgl. भारत.

भरतखण्ड (भ° + ख°) n. Bez. eines Theils von Bhâratavarsha, = Kumârikâkhaṇḍa ÇKDr. nach dem Skânda-P.

भरतत्व (von भरत) n. *die Benennung* Bharata MBh. 1,3785.

भरतद्वादशाह (भ° + द्वा°) n. Bez. *einer best. Feier* Âçv. Çr. 10,5. Kâtj. Çr. 24,7,12.

भरतपुत्रक (भ° + पु°) m. *Schauspieler* H. 328. Unter भरत ist hier wohl der Autor des Gândharvaveda zu verstehen.

भरतपुर (भ° + पुर) n. N. pr. *einer Stadt* Verz. d. Oxf. H. 138,a,17.

भरतप्रसू (भ° + प्र°) f. *die Mutter* Bharata's, Bein. der Kaikejî, Çabdar. im ÇKDr.

भरतमल्ल (भ° + मल्ल) m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 47. 56.

भरतमल्लिक m. = भरतसेन Bhaṭṭ. auf dem Titelblatte.

भरतवर्ष (भ° + वर्ष) n. = भारत (वर्ष) Colebr. und Lois. zu AK. 2,1,6.

भरतसेन (भ° + सेना) m. N. pr. eines Gelehrten, der Commentare zum Meghadûta, Raghuvaṃça, Çiçupâlavadha und Bhaṭṭikâvja verfasst hat, Verz. d. Oxf. H. No. 175. 198. 218.

भरतस्वामिन् (भ° + स्वा°) m. N. pr. eines Erklärers der Veda Weber, Ind. Lit. 42. 77. eines Astronomen; so ist wohl Albyrouny's برت سوام zu umschreiben, und nicht Pritisouami, wie Reinaud, Mém. sur l'Inde 371, thut.

भरताग्रज (भ° + अग्रज) m. Bharata's *älterer Bruder*, Bez. Râma's Vop. 25,1.

भरताश्रम (भ° + आ°) m. N. pr. *einer Einsiedelei* Verz. d. Oxf. H. 39,b,26.

भरतेश्वरतीर्थ (भ° - ई + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 66,b,15.

भरथ Uṇâdis. 3,115. m. *Welthüter* (लोकपाल) Uggval. *Feuer* (vgl. भरत 1.) H. ç. 169.

भरद्वाज (भरत्, partic. praes. von 1. भर्, + वाज; der urspr. Bed. nach so v. a. वाजंभर) m. 1) *Feldlerche* AK. 2,5,15. Trik. 3,3,85. H. 1340. Med. g. 34. Halâj. 2,93. R. 3,78,23. — 2) N. pr. eines Ṛshi, Verfassers von ṚV. 6, angeblich eines Sohnes des Bṛhaspati ṚV. Anukr. Trik. Med. Âçv. Gṛhj. 3,4,2. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Er gilt in der Legende für den Purohita des Divodâsa Pañkav. Br. 15,3,7; womit zu vergleichen ist ṚV. 1,116,18. 6,16,5. 31,4, aus welchen Stellen eher hervorgeht, dass Divodâsa Bharadvâga der Doppelname eines und desselben Mannes ist. ṚV. 1,112,13. 6,15,3. 48,7. 13. 51,12. 63,10. 10, 150,5. 181,2. VS. 13,55. AV. 2,12,2. 4,29,5. 18,3,16. 19,48,6. M. 10, 107. MBh. 1,2434. 3712. 6328. fgg. 3,10703. fgg. 13,1962. 4488. einer der sieben Weisen Hariv. 440. 14148. 1728. fgg. R. 1,1,30. 2,6. भरद्वाजाश्रम 2,54,7. P. 4,1,117. gaṇa गर्गादि zu 110. VP. 273. 449. Bhâg. P. 9,20,38. Verz. d. Oxf. H. 18,b,8. 34,a,9. 54,b,29. 55,a,1 (बाष्कलि). 77, a,40. 101,b,21. 310,a,21. 345,a,34. 354,a,15. No. 505. 820. 842. fgg. Kathâs. 7,15. Verfasser eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 1. 266,b,4. 19. 270,b,20. 279,a,1. °सूत्र 278,b,49. °गृह्य 356,a,20. भरद्वाजस्य अर्कः, आदारसृत्, उपह्वः, गाधम्, दृतनिधनं मौक्षम्, पृश्नि, प्रह्रासम्, बृहत्, मौक्षम्, यज्ञायज्ञीयम्, लोम, वाजभर्मीयम् oder वाजभृत्, विषमम् oder नक्रम् oder सैन्धुक्षितम्, व्रतम्, सुन्द्यु Namen von Sâman Ind. St. 3,227. Bharadvâga ist auch ein buddhistischer Arhant Lot. de la b. l. 2. pl. *der Stamm des* Bharadvâga ṚV. 1,59,7. 6,10,6. 16,33. 17,14. (इन्द्रः) भरद्वाजेषु त्वयदिन्मघोनः 23,10. 25,9. 35,4. 47,25. 50,15. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60,32. 62,9. 13. 14. 17. आत्रेयाः सभरद्वाजाः MBh. 6,376. VP. 196 (भार°). Mârk. P. 57,39. — 3) N. pr. einer Localität (v. l. भार°) P. 4,2,145. — 4) N. eines Agni MBh. 3,14134. 14138. — Vgl. भारद्वाज.

भरद्वाजक (von भरद्वाज) m. *Feldlerche* Çabdar. im ÇKDr.

भरद्वाजिन् (von भरद्वाज): °जिनां व्रतम् N. eines Sâman Ind. St. 3,227. — Vgl. भारद्वाजिन्.

भरम m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. भारमेय.

भरस् (von 1. भर्) n. *das Tragen, Halten, Hegen*: भरसे धायसे चक्षसे ṚV. 5,15,4. AV. 2,16,5. सं वोर्भरा दशेयम् Pañkav. Br. 1,1,6. — Vgl. विश्व°, स°.

भरहूति (भर + हू°) 1) f. *Kampfruf*: वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः ṚV. 8,52,15. — 2) adj. *Kampf- oder Jubelruf erschallen lassend*: रत्नं दधाति भरहूतये विशे ṚV. 5,48,4.

भरि (von 1. भर्) adj. *tragend; besitzend; erhaltend, ernährend*; s. आत्मं°, उदरं°, कुक्षिं°, सक्थ°.

भरिणी adj. f. zu 2. भरित Vop. 4,27. Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. हरिणी.

1. भरित (von भर) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *voll von, gefüllt mit* H. 1473. Halâj. 4,17. सन्ति निष्कसहस्रस्य कुण्डिन्यः (= पात्रविशेषाः Schol.; st. dessen liest die ed. Calc. कुण्डिनः, die ed. Bomb. भाण्डिन्यः = मञ्जूषाः) भरिताः शुभाः MBh. 2,2061. प्रसभभरितकोशः — धनैषैः Kathâs. 29,194. रक्ताम्बुपूर° (समराङ्गण) 47,91. वसु° (सुपात्र) Pañkar. 3,7,30. मधुपकुलझंकार° (दिगन्त) Bhâminiv. 1,31. कुसुमभरसौरभ्य° 52. पुण्य° (भरत) Catr. 1,297. उच्चैःस्नेहातिभर° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 33.

2. भरित adj. = हरित Uṇâdik. im ÇKDr. f. भरिता und भरिणी Vop. 4,27.

भरित्र (von 1. भर्) n. *Arm* nach Naigh. 2,4. अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरित्रैः ṚV. 3,36,7.

भरिमन् (wie eben) s. भरीमन्.

भरिष (wie eben) adj. *raublustig, beutelustig*: सत्वा भरिषो गविषः ṚV. 4,40,2.

भरीमन् (wie eben) *das Tragen, Erhalten* ṚV. 1,22,13. (द्यावापृथिवी) बिभृत उभयं भरीमभिः 10,64,14. भरिमन् Uṇâdis. 4,147. m. *Haushalt, Familie* (कुटुम्ब; = भरण Uṇâdik. im ÇKDr.) Uggval.; भरीमन्

dass. ebend.

भरु (wie eben) Uṇâdis. 1,7. m. *Herr* Trik. 2,6,10. H. an. 2,444. Uǵǵval. Bein. Çiva's Trik. 1,1,44. Med. r. 70. Schol. zu Uṇ. 1,7. Bein. Vishṇu's Schol. zu Uṇ. 1,7. *Gold* H. an. Med. *Meer* Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. ÇKDr.

भरुक m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,8,2. कुरुक und रुरुक nach andern Autt.

भरुकच्छ m. 1) pl. N. pr. eines Volkes Wassiljew 45. Varâh. Bṛh. S. 14, 11. 16,6. भरुकच्छ्यान् 5,40 mit folgender Note: भेरोङ्क इति भाषायां यन्नगरमभिधीयते तस्यैव प्राचीननामैतत्. — 2) N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

भरुज gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. m. *Schakal* H. 1290. Hâr. 78. f. भरुजा und भरुजी gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. — Vgl. भत्रुजा, भारुजिक.

भरुटक n. *gebratenes Fleisch* H. 412. भरूटक (die Länge durch das Versmaass gesichert) Halâj. 2,168.

भत्रुजा f. von भ्रस्ज् abgeleitet Nir. 2,2. bezeichnet vielleicht (adjectivisch) *eine Farbe*; °जी AV. 2,24,8 kann Bez. *eines schädlichen Thieres* sein; vgl. भरुज. भत्रुजा v. l. für भरुज im gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. — Vgl. भात्रुजिक.

भरूटक s. भरुटक.

भरेषुजा (भरेषु, loc. pl. von भर + जा) adj. Beiw. des Soma: *unter Jubelruf geboren* d. h. *erzeugt* ṚV. 1,91,21.

भरोलनगरी (भ° + न°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. No. 657.

भर्ग (von भर्ज् = φλέγω) 1) m. *a) strahlender Glanz*, = भर्गस् Çat. Br. 5,4,5,1. Pañkav. Br. 13,9,1. Çâñkh. Çr. 5,1,10. Âhnikat. im ÇKDr. — *b)* Bein. Çiva's AK. 1,1,1,29. H. 195. Halâj. 1,12. Kathâs. 1,34. Prab. 55,7. Spr. 2895. Vop. 5,7. Bein. Brahman's Muk. zu AK. ÇKDr. — *c)* N. pr. eines Mannes P. 4,1,111. mit dem patron. Prâgâtha, Liedverfassers von ṚV. 8,49. 50. eines Fürsten, Sohnes des Veṇuhotra Hariv. 1596 (vgl. VP. 409. fg., N. 16). des Vîtihotra Bhâg. P. 9,17,9. des Vahni 23,16. pl. N. pr. eines Kriegerstammes P. 4,1,178. MBh. 2,1085. 6,358 (nach der ed. Bomb.). — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,227. — Vgl. भार्ग, भार्गायण, भार्गि.

भर्गभूमि m. N. pr. eines Fürsten Hariv. Langl. I, 134. 147. VP. 410, N. 16. — Vgl. भार्गभूमि und भृगुभूमि.

भर्गशिखा (भर्ग + शि°) f. Titel einer Schrift Hall 197.

भर्गस् (von भर्ज् = φλέγω) Uṇâdis. 4,215. n. 1) = भर्ग *strahlender Glanz* (= तेजस् Schol. zu Uṇ. 4,215), namentlich der Götter: बाक्तित्वा तद्वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः ṚV. 1,141,1. तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि 3,62,10. 10,61,14. AV. 19,37,1. Çâñkh. Çr. 18,20,8. Âçv. Gṛhj. 1,23,15. Çat. Br. 12,3,4,6. Kâtj. Çr. 13,1,12. Maitrjup. 6,35. Bein. Brahman's Uǵǵval. — 2) N. eines Sâman Lâtj. 3,4,8,10.

भर्गस्वत् (von भर्गस्) adj. *hell*, von der Stimme: यथा भर्गस्वतीं वाचमावदामि जनाँ अनु AV. 6,69,2.

भर्गायण m. pl. Pravarâdhj. im Verz. d. B. H. 59,14 wohl fehlerhaft für भा°.

भर्ग्य m. = भर्ग Bein. Çiva's Râjam. zu AK. 1,1,1,29. ÇKDr. Hâr. 8.

भर्क m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*.

भर्ज् s. भ्रस्ज्.

भर्जन (von भर्ज्) n. = भ्रज्जन P. 6,6,47. 1) *das Rösten* Çabdam. im ÇKDr. धाना° Kâtj. Çr. 5,8,16. — 2) *Pfanne zum Rösten* Schol. zu Kâtj. Çr. 2,4,27. 38. 5,8,22.

भर्णस् in सहस्र° (भर्णस् = भरण Schol.) etwa so v. a. *tausendfältig*: इन्दुं सहस्रचक्षसं सहस्रभर्णसम् ṚV. 9,60,2. वाच् 64,25. 26. रयि 98,1.

भर्तर् und भर्तर् (von 1. भर्) nom. ag. 1) *Träger*: भर्ता वज्रस्य धृष्णोः (P. 2,2,16, Schol.) ṚV. 10,22,3. Çat. Br. 3,9,4,3. 8,5,2,10. — 2) *Erhalter, Ernährer; Miethsherr; Herr, Gatte* AK. 3,4,14,62. 2,6,1,35. Trik. 2,6,10. H. 359. 516. an. 2,181. Med. t. 39. Halâj. 2,342. बिभर्ति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता AV. 11,7,15. 18,2,30. भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः ṚV. 5,58,7. उतो भर्ता भार्यं नानुबुध्यते Çat. Br. 2,3,4,7. 4,6,9,21. 14,4,1,19. स्फीतस्य वृजिराष्ट्रस्य भर्ता गोप्ता च माधवः MBh. 5,3042. भुवनस्य Çâk. 185. 186. भुवः Ragh. 1,74. भर्तृहार्यधना हि सः (शूद्रः) M. 8,417. 7,94. 95. Gegens. प्रकृतयः *Unterthanen* Kâm. Nîtis. 12,8. R. 6,8,36. 31,19. Megh. 1. 34. mit seinem obj. componirt, das comp. oxytonirt, gaṇa याजकादि zu P. 2,2,9. 6,2,151. H. 7. पुत्रांस्त्रैलोक्यभर्तॄन् R. 3,20,13. भूतभर्तृ Bhag. 13,16. भृत्य° Jâǵń. 1,121. क्रथकैशिकभर्ता Hariv. 6610. ग्राम°, विवीत° *Haupt, Chef, Aufseher* Jâǵń. 2,271. *Gatte* M. 3,60. 174. 5,90. 148. fg. भार्यया भरणाद्भर्ता MBh. 1,4199. N. 4,14. 8,3. 9,20. Ragh. 3,1. Megh. 97. भर्तृप्रातिव्रत Verz. d. Oxf. H. 58,*a*, 37. दुर्बलभर्तृका adj. Mṛkkh. 84,11. प्रवासस्थितभर्तृका Kathâs. 34,13. मर्त्यभर्तृका 37,205. मृतभर्तृका 28,174. स्वाधीनभर्तृका Sâh. D. 46,8. 18. f. भर्त्री *Erhalterin, Ernährerin, Mutter* AV. 5,5,2. Kauç. 106. TBr. 3,1,1,4. — Vgl. जगतीभर्तर्, दिवस°, नृ°, पशु°, प्रोषितभर्तृक (°भर्तृका auch Jâǵń. 1,84).

भर्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu tragen*: स भारः सौम्य भर्तव्यो यो नरं नावसादयेत् Spr. 5168. — 2) *zu erhalten, zu ernähren, zu pflegen* Çat. Br. 1,5,2,15. Nir. 4,16. Jâǵń. 1,74. 2,140. MBh. 1,3106. 4206. 3,2734. (vgl. Spr. 2019). Spr. 2892. Râǵa-Tar. 6,18. Daçak. in Benf. Chr. 188,5. P. 3,1,112, Sch. *zu dingen, zu besolden, zu halten*: सुभृतेनैव (*gut besoldet*) दैवज्ञेनान्ये तद्विद्वशवांश भर्तव्याः Varâh. Bṛh. S. S. 7, Z. 11.

भर्तृघ्नी (भर्तर् + घ्नी) f. *eine Mörderin ihres Mannes* Jâǵń. 3,6.

भर्तृत्व (von भर्तर्) n. *der Stand eines Gatten*: वृणोमि त्वां वरारोहा भर्तृत्वे MBh. 3,380. सा भर्तृत्वे ऽभ्यर्थयिष्यति Kathâs. 26,148.

भर्तृदारक (भर्तर् + दा°) m. *Kronprinz* (insbes. im Drama) AK. 1,1,7,12. Trik. 3,3,336. H. 332. Halâj. 1,93. °दारिका *Königstochter, Princessin* AK. 1,1,7,13. H. 333.

भर्तृमती (von भर्तृमत् und dieses von भर्तर्) adj. f. *einen Gatten habend, verheirathet* Çâk. 114.

भर्तृमेण्ठ (भर्तर् + मे°) m. N. pr. eines Dichters Râǵa-Tar. 3,262. Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,36. 140,*a*,1 v. u. 209,*a*,8. — Vgl. मेण्ठ.

भर्तृयज्ञ (भर्तर् + यज्ञ) m. N. pr. eines Autors Weber, Lit. 137. Ind. St. 1,470. Hall 192.

भर्तृव्रत (भर्तर् + व्रत) n. *Treue gegen den Gatten*: नित्यं °व्रते स्थिता Hariv. 3012. — Vgl. पतिव्रत.

भर्तृव्रता (wie eben) adj. f. *dem Gatten treu* MBh. 13,6798. Spr. 3025. Davon nom. abstr. °त्व (भर्तृव्रतत्व gedr.) R. Gorr. 1,36,8. — Vgl. पतिव्रता.

भर्तृसात् (von भर्तर्) adv. *an den Mann:* कृता *verheirathet* JÂGN. 2,141.

भर्तृस्थान (भर्तर् + स्थान) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes MBH. 3, 8034. 8202.

भर्तृस्वामिन् (भर्तर् + स्वा°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,36.

भर्तृहरि (भर्तर् + हरि) m. N. pr. eines Bruders des Königs Vikramâditja, dem die Autorschaft dreier Çataka (ÇṚÑGÂRA-Ç., NÎTI-Ç. und Vairâgja-Ç.), grammatischer Kârikâ, des Vâkjapadîja und von Einigen auch des Bhaṭṭikâvja zugeschrieben wird, LIA. II, 803. 1161. fgg. TRIK. 2,7,26. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,8. 160,*b*,3. 175,*b* (No. 398). 177,*b*,8. 239,*a*,9. SÂH. D. 32, 3. WASSILJEW 54. — Vgl. भर्तृहेम und हरि.

भर्तृहेम m. = भर्तृहरि Verz. d. Oxf. H. No. 247.

भर्त्स्, भर्त्सयति (nach DHÂTUP. 33,9 med.; nach VOP. auch act., welches allein zu belegen ist); ausnahmsweise भर्त्सति; *drohen; hart anfahren, ausschelten;* mit dem acc. der Person MBH. 1,5982. 3,423. शब्देन महता भर्त्सयन्तौ परस्परम् 4,357. भर्त्सयन्ति स्म वैदेहीं क्रूरैर्वाक्यैः R. 5,25,18. भर्त्स्यमान pass. 6,103,9. KATHÂS. 40,7. भर्त्सयन्निव वाग्जालैः PRAB. 20,4. DAÇAK. in BENF. Chr. 195,14. विपदापन्नम् — शक्त्या ततः समुद्धृत्य हितार्थं भर्त्सयेत्सुधीः Spr. 4749. आचार्यो ऽप्यनिधिश्चैव भर्त्स्यते MBH. 3,13083. भर्त्सित *hart angefahren, ausgescholten* Spr. 634. PAÑKAR. 1,4,37. 10,33. दुर्बलेषु भर्त्सितानि *Drohungen gegen Schwache* DAÇAK. in BENF. Chr. 185,21. भर्त्सिते (= भर्त्सने कृते Schol.) यतवाग्भयात् BHÂG. P. 4,28,19. *verspotten:* भर्त्सयन्तीव भास्करम् MBH. 2,134 = HARIV. 12663. St. भर्त्समाना PAÑKAT. 119,4 hat die v. l. निर्भर्त्स्य. In der folgenden Stelle steht भर्त्स्यामि in der Bed. eines fut.: दुष्टौ हि त्वां भर्त्स्यामि दूषयिष्यामि काबवम् AV. 3,9,5.

— अभि *Jmd* (acc.) *drohen:* हुंकारेणाभिभर्त्स्य ताम् R. 1,28,13. *ausschelten* R. GORR. 2,105,22. *verspotten, auslachen* so v. a. *übertreffen, verdunkeln:* तस्य तेजो ऽभिभर्त्सितः MBH. 3,10921.

— अव *Jmd* (acc.) *bedrohen:* नन्दयन्सुहृदः सर्वान् शात्रवांश्चावभर्त्सयन् MBH. 3,15096. DRAUP. 5,23. *ausschelten* MBH. 5,641. 7115. R. 2,96,23.

— उद्, उद्भर्त्सत ÇÂÑKH. BR. 12,23,1.

— निस् *drohen, hart anfahren, ausschelten;* mit dem acc. der Person MBH. 12,1427. 14,159. R. 4,15,1. KATHÂS. 42,160. 46,59. Spr. 3194. MÂRK. P. 16,17. PAÑKAT. 55,10. निर्भर्त्स्य MBH. 1,4190. 2,2528. 3,7518. HARIV. 10718. 12576. BHÂG. P. 9,14,8. PAÑKAT. 84,18. 127,16. परुषवाक्यैर्हस्तिनं निर्भर्त्सितवान् 129,23. निरभर्त्स्यत KATHÂS. 32,52. HARIV. 4409. निर्भर्त्सित KATHÂS. 2,59. BHÂG. P. 5,14,11. MÂRK. P. 63, 18. 112,9. BRAHMA-P. in LA. (II) 37,22. ÇUK. ebend. 34,14. 36,5. *verhöhnen, verspotten* PRAB. 13,11. HIT. 64,22. निर्भर्त्सिताशोकदलप्रसूति KUMÂRAS. 1,42. — Vgl. निर्भर्त्सन.

— अभिनिस् *ausschelten:* °भर्त्स्य R. 2,78,19.

— परि *drohen, hart anfahren, ausschelten* MBH. 3,16008. 4,458. °भर्त्स्यमान R. 5,60,20. °भर्त्सित 4,61,87. °भर्त्सती MBH. 3,16141. — Vgl. परिभर्त्सन.

— सम् *hart anfahren, ausschelten:* °भर्त्सित R. 2,73,16.

भर्त्सक (von भर्त्स्) nom. ag. *der da droht, hart anfährt, schilt:* पर° VJUTP. 69.

भर्त्सन (wie eben) n. *das Drohen, harte Anfahren, Ausschelten* AK. 1,1,5,14. P. 8,1,8. f. आ dass.: इत्यादिभर्त्सनां कृत्वा KATHÂS. 32,54. pl. SÂH. D. 55,7.

भर्त्सपत्त्रिका (भर्त्स? + पत्त्र) f. *eine best. Pflanze,* = महानीली RÂGAN. im ÇKDR.

भर्व् und भर्भ् s. u. भर्व्.

भर्म n. = भर्मन् *Lohn; Gold* (auch HALÂJ. 2,18); *Nabel* DVIRÛPAK. im ÇKDR.

भर्मण्या (von भर्मन्) f. *Lohn* H. 363.

भर्मन् (von 1. भर्) n. 1) *Erhaltung, Pflege* NIR. 7,25. तस्य भर्मणे भुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथन्त ṚV. 10,88,1. Vgl. अरिष्ट°, गर्भ°, जातु°. — 2) *Last* H. an. 2,277. — 3) *Lohn* AK. 2,10,38. TRIK. 3,3,251. H. 363. H. an. MED. n. 99. — 4) *Gold* NAIGH. 1,2. AK. 2,9,95. TRIK. H. 1044. H. an. MED. *Münze, Goldstück* WILS. — 5) *Nabel* VIÇVA im ÇKDR. — Vgl. भर्म.

भर्म्याश्व m. N. pr. eines Fürsten, Vaters des Mudgala, BHÂG. P. 9, 21,31. fg. हर्यश्व andere Autt. — Vgl. भार्म्य, भार्म्याश्व und भृम्यश्व.

भर्य HARIV. 8831 fehlerhaft für भार्य, wie die neuere Ausg. hat.

भर्व्, भर्वति = अत्ति NAIGH. 2,8. NIR. 9,23. *kauen, verzehren:* अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भर्वति ṚV. 1,143,5. पृथ्व्यग्निरनु याति भर्वन् 6,6,2. Verwandt mit भस्. Nach DHÂTUP. 15,71 bedeuten भर्व्, भर्वति, भर्ब्, भर्बति und भर्भ्, भर्भति *Jmd ein Leid zufügen.*

भर्वर m. bei SÂJ. zu ṚV. 4,21,1 so v. a. जगद्भर्तर्, प्रजापति.

भर्ज् s. भ्रंश्, भ्रश्.

भल्, भलते (परिभाषणे [निरूपणे], हिंसायाम् [वधे] und दाने) DHÂTUP. 14,24. भालयते (आभण्डने oder निरूपणे) 33,27. — Vgl. भल्ल्.

— नि, °भालयति und °ते *wahrnehmen:* यं वै सोम्यैतमणिमानं न निभालयसे KHÂND. UP. 6,12,2. 13,2. निभाल्य ÇAÑK. zu KAṬHOP. 1,6. गुणशतशालिनि पिशुनः केवलदोषं निभालयति (Conj. für विभा°) Spr. 4016. — Vgl. निभालन.

— सम् *vernehmen:* विज्ञप्तिम् — संभालयामास NAISH. 6,76.

1. भल enklit. Part. *gewiss:* भद्रं भल त्यस्या अभूद्यस्या उदरमामयत् ṚV. 10,86,23. सर्वे भल ब्रवाथ AV. 7,56,7. — Vgl. बल्, बट् und mahr. भला *well!*

2. भल m. gegen die Sonne gewendet spricht man: भलाय स्वाहा भल्लाय स्वाहा GOBH. 4,6,11.

भलता (1. भ + ल°) f. *Paederia foetida Lin.* ÇABDAR. im ÇKDR.

भलत्र n. SIDDH. K. 249,*b*,3.

भलन्दन m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112 und gaṇa अरीहणादि zu 4,2,80. des Vaters des Vatsaprî (Vatsaprîti) VP. 352. BHÂG. P. 9,2,23. BRAHMAVAIV. P., ÇRÎKṚSHṆAGANMAKHAṆḌA 17 im ÇKDR. pl. *die Nachkommen des* Bh. gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. भलन्द, भलन्दव Verz. d. Oxf. H. 41,*b*,41. — Vgl. भालन्दन, भालन्दनक und भनन्दन.

भलानस् m. pl. N. pr. eines Volksstammes ṚV. 7,18,7.

भल्ल्, भल्लते (परिभाषणे [निरूपणे], हिंसायाम् und दाने) DHÂTUP. 14, 25. — Vgl. भल्.

भल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. सख्यादि zu 80. m. AK. 3,6,2,21.

1) *eine Art Pfeil* H. 780, Sch. m. H. an. 2,503. n. Med. l. 42. MBh. 1, 5522. 3,11094 (S. 572). 12216. 14892. 15742. 4, 1525. 1804. 2042. 6, 1812. 14,2500. R. 6,7,24 (m.). 19,50. 27,25. 36,77. 79,16. 51 (m.). 52. 91,18 (m.). Ragh. 4,63. 7,55. 9,66. Kathâs. 42,4. 48,60. Bhâg. P. 4,10, 18. 9,6,17. Mârk. P. 127,20. Nirgends neutr. — 2) m. *Bär* (vgl. अच्छभल्ल, भल्लुक, भल्लूक) AK. 2,5,4. H. an. Med. Spr. 2231, v. l. — 3) m. s. u. भल. — 4) m. pl. N. pr. eines Volksstammes (v. l. मल्ल) P. 5,3,114, Sch. Vgl. भल्लापलोलजटासुर° Varâh. Brh. S. 14,30, wo vielleicht भल्लअपलोल° zu trennen ist. — 5) f. ई = भल्लातक *Semecarpus Anacardium Lin.* H. an. Med. — Vgl. भाल्ल, भाल्लेय.

भल्लक 1) m. = भल्ल *Bär* Dvirûpak. im ÇKDr. Pañkar. 1,7,28. — 2) f. भल्लिका = भल्लातक Çabdak. im ÇKDr. स्वकर्मभल्लिकारूप: Schol. zu Çâñkh. Br. 10,2.

भल्लकीय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. — Vgl. भाल्लकीय.

भल्लट m. N. pr. eines Dichters Râǵa-Tar. 5,203. Verz. d. Oxf. H. 124,a,37.

भल्लपाल v. l. für भल्ल, पाल im gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

भल्लपुच्छी (भल्ल + पुच्छ) f. *Hedysarum lagopodioides Lin.* Çabdak. im ÇKDr.

भल्लवि m. N. pr. eines Mannes Çañk. zu Khând. Up. 5,11,1. — Vgl. भाल्लविन्, भाल्लवेय.

भल्लाक m. N. pr. eines Fürsten Vâju-P. in VP. 453, N. 36. — Vgl. भल्लाट, भल्लाद.

भल्लात m. im voc. ein Flamingo so angeredet Khând. Up. 4,1,2. = भद्रात Ind. St. 2,88.

भल्लाट 1) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1070. fg. VP. 453. भल्लाक und भल्लाद andere Autt. — 2) m. N. pr. eines Berges: भल्लाटमभितो जिग्ये शुक्तिमन्तं च पर्वतम् MBh. 2,1079. — 3) N. eines Thores Hariv. 6510. — 4) °नगर n. N. der Hauptstadt des Königs Çaçidhvaǵa Kalki-P. 22 im ÇKDr.

भल्लात m. n. = भल्लातक Ratnam. 68. Çârñg. Saṁh. 1,7,18.

भल्लातक m. *Semecarpus Anacardium Lin., Tintenbaum*; n. *die Nuss, welche ein scharfes Oel enthält und vielfach medicinisch gebraucht wird* (*marking nut, Acajou-Nuss, Elephantenlaus*) AK. 2,4,2,23. Ratnam. 68. MBh. 3,10039. 11570. 13,2773. R. 2,56,7 (9 Gorr.). 3,17,9. Suçr. 1,141,15. 142,4. 219,19. 337,21. 2,36,19. 51,9. 174,18. Varâh. Brh. S. 29,11. 44,5. Bhâg. P. 8,2,13. Brahma-P. in LA. (II) 51,20. °स्नेह Suçr. 1,159,12. 237,5 (2,51,17). °तैल 1,183,18. °कास्थि 262,15. °मज्जन् 2,51,19. °विधान 12,15. 51,9. 158,14. Nach AK. Trik. 2,4,18. 3,5,24 auch °की f.

भल्लाद m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,21,26. — Vgl. भल्लाक, भल्लाट.

भल्लिक m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 389. Schiefner, Lebensb. 246 (16). Lalit. 356. 363. — भल्लिका s. u. भल्लक.

भल्लुक m. *Bär* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. AK. 3,4,6,31. H. 1289. Vjutp. 116. — Vgl. भल्ल, भल्लूक, भालुक, भालूक, भाल्लूक, भीलुक.

भल्लूक m. 1) *Bär* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. AK. 2,5,3. H. 1289. Halâj. 2,73. MBh. 12,4259. Bhâg. P. 3,10,23. Vgl. भल्लुक. — 2) *Hund* Râǵan. im ÇKDr. — 3) *eine Muschelart* Suçr. 1,205,20. = मल्लाकपर्द Nigh. Pr. — 4) *eine best. Pflanze* Suçr. 1,137,20. 2,53,2. 10. *eine Art* Çjonâka Râǵan. im ÇKDr.

भल्वाचि (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,a,42.

भव (von भू) 1) m. Kâç. zu P. 3,1,143. = भाव Vop. 26,36. a) *Entstehung, Geburt* AK. 3,4,23,208. H. an. 2,582. Med. v. 20. ज्ञातिसदृशेषु Jâǵñ. 3,64. प्रयाति ज्ञीवो ऽयं भवं योनिशतेषु 131. भवो ऽभाव: Bhag. 10,4. भवो हि लोकाभ्युदयाय तादृशाम् Ragh. 3,14. Çâk. 186. Spr. 5209. यतो भव: । मनसश्चेन्द्रियाणां च भूतानां महतामपि Bhâg. P. 3,26,24. शापभवभीरु Brahma-P. in LA. (II) 55,9. भूतभव्यभवो ऽसि *du bist es ja, aus dem das Vergangene und Gegenwärtige entstanden ist*, Mârk. P. 99,48. सर्वभूत° MBh. 7,9489. भूतभव्यभवोद्भव 9507. *das Werden zu Etwas:* किलासभव Kâth. 33,4. Vgl. सार्प°. — b) am Ende eines adj. comp. (f. आ) *da und da entstanden, von da und da kommend, da und da befindlich:* गन्धान्नानापुष्पभवान् R. 2,94,14. वनवासभवैर्दुःखैः R. Gorr. 2, 30,34. अनृतुभवा (वृष्टि) Varâh. Brh. S. 46,38. Sûrjas. 11,3. तीर्थे तोयव्यतिकरभवे Ragh. 8,94. कुम्भपूरण° (निनद) 9,73. अद्रि° (पुमंस्) 13,8. आकाशभवा (सरस्वती) Kumâras. 4,39. Megh. 46. Çâk. 41, v. l. Spr. 132. 2808. 5046. AK. 2,9,54. Sâh. D. 14,6. 71,15. H. 162. 1402. मूलं त्रपुसीभवं यत् d. i. *die Wurzel der* Trapusî Suçr. 2,481,12. AK. 1,1,2,3. 2,8,2,23. H. 168. अद्रूर° Sch. zu P. 1,2,51. 4,2,70. तत्रभवो रवि: Sûrjas. 3,40. Nach dem Schol. adj.: तत्र पदे भव उत्पन्न:. पञ्चयज्ञभव so v. a. *zu den fünf Opfern in Beziehung stehend* Kull. zu M. 3,286. — c) *das Dasein, Existenz*; = सत्ता Trik. 3,3,419. H. an. Med. सत्त्वसंभवभव Spr. 922. Burn. Intr. 487. 493. fg. Lot. de la b. l. 331. भवाग्र 309. भवान्तर *eine andere, frühere Existenz* Schol. zu Kâtj. Çr. 38,24. *eine künftige Existenz, das künftige Leben* Spr. 3207. AK. 3,5,8. H. 1528. Halâj. 5,91. — d) *das weltliche Dasein, die Welt*, = संसार Kâç. zu P. 3,1,143. Trik. 1, 1,133. 3,3,419. H. an. Med. Halâj. 5,20. Iogas. 1,19. Kumâras. 2,51. Spr. 664. 937. 993. 1412. 2036. 2071. 2156. 2894. 3317. 5229. Pañkar. 12,45 (pl.). Mârk. P. 23,43. Prab. 59,6. °कान्तार Vjutp. 153. भवारण्य Spr. 2032. भवाम्बुराशि 2877. भवार्णव 4100. Pañkar. 2,4,16. भवाब्धि 1,10,19 (lies: °भवाब्धे:). Spr. 734. LA. (II) 92,21. °सिन्धु Bhâg. P. 1,6,35. भवेश, भवबन्धेश und भवाब्धिनाविनायिक Beinn. von Çiva Pañkar. 1,8,18. भवारि Weber, Râmat. Up. 327. °छिद्र Bhâg. P. 2,6,35. 4,1,48. 9,9,14. Prab. 108,6. भवोच्छेद s. °च्छेद Çiç. 1,35. °निबन्धविनाशिनी Weber, Râmat. Up. 361. °निगडनिबन्धनच्छेदनी Pañkar. 1,2,7. भवालिग 4,3,19. °मोचन Git. 1,21. भव in LA. (II) 32,6 ist schwerlich richtig, da das Wort niemals wie लोक auch *die Menschen* bezeichnet; die erste Ausg. hat hier eine ganz andere Lesart. So ist auch Spr. 2525 die Lesart भुवि vorzuziehen. — e) *eine gute Existenz, Wohlfahrt, Heil*; = श्रेयस् H. an. = क्षेम Med. भवाय स हि लोकानां रावणस्य वधाय च R. 1,19,5 (13 Gorr.). को हि नाम भवेनार्थी साहसेन समाचरेत् MBh. 1,7958. यस्माद्वद्विजेत लोका: कथं तस्य भवो भवेत् 3,1050. 1066. भवाभवौ 1065. Sâv. 3,10. Spr. 5238. 5241. R. 2,22,22. 77,24. 5,21,22. 89,31. ब्राह्मणा हि महात्मान: श्रियो मूलं भवस्य च R. Gorr. 1,79,18. 19. Spr. 3769. °भावन Bhâg. P. 1, 10,2. 8,6,19. सर्वभवाराणि Mârk. P. 19,7. Nach H. an. und Med. auch = आप्ति, प्राप्ति *Erlangung, Erreichung*. — f) N. eines Gottes, Gefährten des Rudra; oft in Verbindung mit Çarva genannt. In den späteren Schriften (vom MBh. an) = Çiva oder *eine Form desselben*; so auch

Bez. eines der Rudra. Kâç. a. a. O. AK. 1,1,1,30. 3,4,22,208. H. 198. H. an. Med. Halâj. 1,11. VS. 16,18. 28. 39,8. शर्वायास्त्रे उत राज्ञे भवाय AV. 6,93,2. 8,8,17. 11,2,3. 8. 9. 16. 27. 15,5,1. भवाशर्वौ 11,2,1. 4,28, 1. 8,2,7. 10,1,23. भवाशर्वाविदं ब्रूमो रुद्रं पशुपतिश्च यः 11,6,9. 12,4,17. भव, रुद्र, पशुपति TS. 1,4,36,1. Taitt. Âr. 10,16. Âçv. Gṛhj. 4,8,19. Sohn des Mahâdeva Çâṅkh. Çr. 4,20,1. — MBh. 2,417. 3,1618. 7,2898. 9586. 13,690. 875. 4360. 14,197. Hariv. 7586. 9891. fgg. R. 1,44,28 (45,21 Gorr.). 66,11. Kumâras. 1,21. 3,72. Spr. 2005. Râga-Tar. 3,271. VP. 34. 58. fg. Bhâg. P. 2,6,42. 3,12,12. 4,1,48. 64. 2,1. Mârk. P. 52,7. 14. Verz. d. Oxf. H. 53,b,45 (= जल). Hariv. 14170. VP. 121, N. 17. Mit. 142,8. Bhâg. P. 6,6,17. भवौ du. so v. a. Bhava und Bhavânî 5,24, 17. plur. Ind. St. 2,46. — g) N. des Agni (bei den Bâhlka) Çat. Br. 1,7,3,8. 6,1,3,15. Çâṅkh. Çr. 4,18,7. 19,1. Kauç. 51. Çâṅkh. Br. 6,2. (अग्निः) आवसथ्ये भवो ज्ञेयः Gṛhjasaṁgr. 1,6. — h) N. des 11ten und 4ten Kalpa (vgl. कल्प 2,d.) Verz. d. Oxf. H. 51,b,41. — i) N. pr. eines Fürsten MBh. 1,226. eines Sohnes des Pratihartar VP. 165. des Viloman 436. eines Autors Hall 192. eines reichen Mannes Burn. Intr. 235. fgg. — 2) n. *die Frucht der Dillenia speciosa*, = भव्य, भविष्य, भावन Râgan. im ÇKDr. — Vgl. अ°, अर्णो°, अश्लेषा°, आत्म°, कृत्तिका°, तनु°, दुर्वाग्भव, पुनर्भव, पुष्य°, प्राय°, फल्गुनी°, बर्हिर्भव, मनो°, सु°.

भवक (wie eben) adj. f. आ = भवतात् P. 7,3,45, Vârtt. 4, Sch. = आशीर्वाचक Saṁkshiptas. im ÇKDr. Am Ende eines adj. comp. = भव *Dasein, Existenz:* परार्थ° *für Andere daseiend* Bhâg. P. 10,30,9.

भवकेतु (भव + केतु) m. Bez. *einer best. Lichterscheinung am Himmel* Varâh. Bṛh. S. 11,47.

भवक्षिति (भव + क्षि°) f. *Geburtsstätte* Bhâg. P. 4,3,11.

भवस्वामि m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,1444.

भवघस्मर (भव + घ°) m. *Waldbrand* Çabdam. im ÇKDr.

भवचन्द्र (भव + च°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,a,12.

भवच्छेद (भव + छेद) m. N. pr. eines Grâma Râga-Tar. 3,381.

भवत्रात (भव + त्रात) m. N. pr. eines Lehrers Vaṁçabr. des SV. in Ind. St. 4,372. Müller, SL. 443. eines Sohnes des Bhava Burn. Intr. 236.

भवदा (भव + दा f. von 1. दा) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2631.

भवदारु (भव + दारु) n. = देवदारु *Pinus Deodora Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

भवदीय (von भवत् 2.) adj. *dein* oder *euer* (in ehrerbietiger Rede) P. 4, 2,115. 6,3,35, Vârtt. 4. मदीया भवदीया ये ये मदीयास्तवैव ते MBh. 6, 4917. 15,114. Bhâg. P. 9,18,39. Pañkat. 135,8. 220,3.

भवदेव (भव + देव) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 273,b,52. 283,a,30. No. 713 (भट्ट°). Verfasser des Vjavahâratilaka 292,b,18. des Smṛtikandra und Prâjaçkittaprakaraṇa 310,b. Ind. St. 1, 470. Hall 170. 193.

भवदेवभट्ट (भ° + भट्ट) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,a, 45. Verfassers der Khandogapaddhati 310,b. Vgl. u. गर्भाधान und गालन.

भवदेवमिश्र (भ° + मिश्र) m. N. pr. eines Autors Hall 10. des Verfassers des Bhâvaprakâça Nigh. Pr. Einl. — Vgl. भावमिश्र.

भवद्देव (भवत् + देव) m. N. pr. eines Mannes Hall 185.

भवद्विध (भवत् 2. + विधा) adj. *einer von deines (eures) Gleichen* (in ehrerbietiger Rede) R. 5,48,7. Pañkat. 143,16. II, 186.

भवन (von भू) 1) n. *das Werden*, = जन्मन्, भाव Trik. 3,3,250. H. an. 3,395. Med. n. 101. ननु प्रागसतो घटस्य भवनं दृश्यते Schol. zu Kap. 1, 78. — 2) *Wohnstätte, Wohnung, Haus;* m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,a,10. n. AK. 2,2,4. Trik. H. 990. H. an. Med. Halâj. 2,136. Nir. 4,5. M. 11,187. MBh. 1, 6960. 3,1790. 1821. 4,59. पितृवन° (= श्मशानगृह Schol.) 13,340. देवराजस्य N. 2,13. Sund. 2,5. 1,28. कुवेर° R. 1,77,14. 2,27,12. Suçr. 1, 109,14. Varâh. Bṛh. S. 46,20 (neben प्रासाद). Kâm. Nîtis. 7,14. 37. Kumâras. 3,75. 10,78. Çâk. 179. Megh. 33. 39. 78. Spr. 2746. 2928. 3080. 4654. 5229. Kathâs. 43,274. Vet. in LA. (II) 6,1. 8,19. 14,4. 17,12. Gît. 1,21. Râga-Tar. 1,369. सुन्दरी° *Tempel* 5,100. भट्टारिकायाः Vet. in LA. (II) 27,17. प्रदग्धभवनां लङ्काम् R. 3,42,53. गवाम् MBh. 3,6020. कृष्णभोगि° Gît. 6,12. अविनय° (स्त्री) Spr. 392. कीर्तेः (राज्ञम्) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 31. निवास° *Schlafgemach* Kathâs. 33, 4. Vgl. अमृत°, गर्भ°, चर°, देव°, देवी°, धातृ°, ब्रह्म° (auch Bhag. 8, 16 v. l. für °भुवन), राज°, वास°. — 3) n. *der Ort, wo Etwas wächst:* धान्यानां भवने क्षेत्रे so v. a. *ein mit Körnerfrucht besäetes Feld* P. 5,2, 1. यवादिभवनं यत्क्षेत्रम् AK. 2,9,7. शालि° *Reisfeld* MBh. 5,3007. — 4) n. = भुवन *Wasser* H. 1069, Sch.

भवनन्द (भव + नन्द) m. N. pr. eines Schauspielers Kathâs. 2,35.

भवनन्दिन् (भ° + न°) m. N. pr. eines Mannes, *eines Sohnes des* Bhava, Burn. Intr. 236.

भवनपति (भ° + प°) m. = भवनाधीश Sch. zu H. 63. 90.

भवनाग (भव + नाग) m. N. pr. eines Autors Hall 192.

भवनाथ (भव + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. No. 601. °महामहोपाध्याय Hall 72. 81. 82. °मिश्र 179. ठक्कुर° 201 nach Verz. d. Kopenh. H., wo aber भावनाथ gedruckt ist.

भवनाधीश (भवन + अ°) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Gaina, die in 10 Unterarten zerfällt, H. 90.

भवनाशिनी (भव + ना°) f. Bein. des Flusses Sarajû (*das weltliche Dasein vernichtend*) ÇKDr. nach den Purâṇa.

भवनीय partic. fut. pass. von भू. °यं त्वया *du musst sein* Vop. 26,3.

भवत् (von भू) 1) partic., nom. m. भवन्, f. भवन्ती; a) *seiend* Trik. 3,3, 175. Med. t. 137. दूरे ऽपि भवन् Spr. 1221. Çiç. 1,68. — b) *gegenwärtig:* भूतं भवद्भविष्यच्च M. 12,97. समतीतं च भवच्च भावि च Ragh. 8,77. भूतभव्यभवन्नाथाः Mârk. P. 79,7. Pañkar. 4,3,49. भवद्भूतभव्ये *in der Gegenwart, Vergangenheit und Zukunft* Vop. 25,1. — 2) Uṇâdis. 1,64. pron. der zweiten Person (construirt mit der 3ten pers. verbi) in ehrerbietiger Rede; nom. m. भवान् (vgl. मद्भवत्), f. भवती gaṇa सर्वादि zu P. 1, 1,27. Vop. 3,9. 148. fg. 4,12. Trik. Med. voc. m. भवन् und भोस् (s. bes.) P. 8,3,1, Vârtt. 2. भवान्वक्ष्यति Çat. Br. 10,3,4,3. 14,7,3,5. 8,2,2. 9, 4,10. Khând. Up. 4,4,1. साधु भवानास्ताम् अर्चिष्यामो भवन्तम् Pâr. Gṛhj. 1,3. 2,2. भवत्पूर्वां ब्राह्मणो भिक्षेत भवन्मध्यां राजन्यो भवदन्त्यां वैश्यः 4. d. h. भवति भिक्षां देहि sagt der Brâhmaṇa, भिक्षां भवती ददातु der Kshatrija und देहि भिक्षां भवति der Vaiçja, nach Kauç. 57. भवत्पूर्वं चरेद्भैक्षमुपनीतो द्विजोत्तमः। भवन्मध्यं तु राजन्यो वैश्यस्तु भवदुत्तरम्॥ M.

2,49. भोभवत्पूर्वकं त्वेनमभिभाषेत 128. Âçv. Gṛhj. 1,19 (Pariçishṭa). 21, 4. 22,8. Gobh. 2,10,34. M. 11,99. Bhag. 1, 8. Sund. 1, 24 (भवन्ताम्). तस्यां भवान् ब्रह्म ब्रह्मनैषध: MBh. 1,3837. fg. 3,16248. 16250. के वै भवन्त: N. 3,2. रक्ता मे भवत: कृता 14,17. R. 1,4,10. 57,19. स्वस्ति भवत्यै Mṛkkh. 65,15. Çâk. 13,1. 22. 18,13. Mârk. P. 23,82. Hit. 10,21. Häufig mit dem eigentlichen Pronomen der 2ten Person wechselnd: शक्रस्त्वां द्रष्टुमिच्छति। ग्रारोहतु भवान् u. s. w. Indr. 1,11. भवान्मृगाणामधिपस्त्वमस्मिन्कानने प्रभु: N. 12, 23. 2, 30. 7, 5. 14, 7. 18, 12. R. 1, 66, 3 (wo mit der ed. Bomb. भवता st. भवतां zu lesen ist). R. Gorr. 2,23,2. स त्वं निवर्तस्व विहाय लज्जां गुरोर्भवान्दर्शितशिष्यभक्ति: Ragh. 2,40. 3,48. 51. Çâk. 7,4. 82,8. Vid. 93. 207. Kâvjâd. 2,183. pl. st. sg. der grösseren Höflichkeit wegen Çâk. 63,17. भवन्त: प्रमाणम् Hit. 8,13. 19,3. 25,2. Z. d. d. m. G. 14,571,3. 4. भवत्स्नेह Liebe zu dir (fem.) Vid. 303. Ausnahmsweise mit der 2ten pers. verbi construirt: इति वाव किल नो भवान्पुरानुशिष्टानवोच: Çat. Br. 14,9,1,5. सो ऽपि भवान्भव Pańkar. 1,10,24. Mârk. P. 115,2. Vgl. ग्रत्र° (auch Hariv. 8216), ततो°, तत्र°. — 3) f. भवन्ती die gegenwärtige Zeit, Praesens Pat. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,50; vgl. भवन्ति. — 4) f. भवती eine Art vergifteter Pfeile Çabdar. im ÇKDr.

भवन्त (wie eben) Uṇâdis. 3,128. m. Zeit Uǵǵval. Gegenwart Uṇâdik. im ÇKDr.

भवन्ति (wie eben) Uṇâdis. 3,50. Gegenwart Uǵǵval. — Vgl. भवन्ती u. भवत्.

भवन्मन्यु (भवत् + म°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 449.

भवभूत (भव + भूत) adj. der Ursprung seiend; derjenige, durch den Alles wird, Çvetâçv. Up. 6,5.

भवभूति (भव + भू°) m. N. pr. eines Dichters aus dem Anfange des 8ten Jahrh. n. Chr., des Verfassers der Dramen Mâlatîmâdhava, Mahâvîrakarita und Uttararâmakarita, Trik. 2,7,27. Râǵa-Tar. 4,144. Verz. d. Oxf. H. 124,a,39. 140,a,2 v. u. 150,b,30. 163,a,5. 209, a,9. LIA. II, 1160.

भवमय (von भव) adj. aus Bhava d. i. Çiva hervorgegangen: ब्रह्मन् MBh. 7,9482.

भवरुद्र (भव + रुद्र) eine bei Leichenbegängnissen geschlagene Trommel Trik. 1,1,122.

भवर्ग (1. भ + वर्ग) m. Sternenschaar Weber, Nax. II, 281,1.

भवशर्मन् (भव + श°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 37,148. 172. Açokâvad. 296.

भवस् s. स्व°.

भवस्वामिन् (भव + स्वा°) m. N. pr. eines Mannes Weber, Lit. 42. 77.

भवाचल (भव + ग्र°) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,4.

भवात्मजा (भव + ग्रा°) f. Bein. der Göttin Manasâ Çabdam. im ÇKDr.

भवादृत्त (भवत् 2. + दृत्त) adj. einer von deines oder eures Gleichen (in ehrerbietiger Rede) Vop. 26,83. fg.

भवादृश् (भवत् 2. + दृश्) adj. dass. Vop. 26,83. fg. Râǵa-Tar. 4,341. Kathâs. 40,34.

भवादृश (भवत् 2. + दृश) adj. f. ई dass. Vop. 26,83. fg. Hariv. 14766. R. 6,82,137. Spr. 2748. 3663. Kathâs. 33,80. Som. Nala 46. Râǵa-Tar. 3, 300. Verz. d. Oxf. H. 224,a,27. 255,a,25. Bhâg. P. 3,17,30. 5,3,13.

भवानन्द (भव + ग्रा°) 1) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. No. 597. — 2) f. ई Titel eines Commentars des Bhavânandasiddhântavâgîça Hall 33. Verz. d. B. H. No. 662. °प्रकाश (Hall 33) 664. fgg. °व्याख्या 667. fg.

भवानन्दसिद्धान्तवागीश (भ° + सि°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 662. fg. Verz. d. Oxf. H. 261, a, 37. Hall 33. 37. 39. 43. 58. — Vgl. सिद्धान्तवागीश.

भवानी (von भव) f. 1) N. einer Göttin (vgl. भव 1, f.), die später mit der Pârvatî, der Gemahlin Çiva's, identificirt wird, P. 4,1,49. Vop. 4, 23. AK. 1,1,1,32. H. 204. Halâj. 1,15. भ°, शर्वाणी, रुद्राणी, ईशानानी, ग्राग्रायी Çâńkh. Çr. 4,19,5. Pâr. Gṛhj. 3,8. शिव: — भवान्या सह Hariv. 14834. Kumâras. 7,84. Megh. 37. 43. Kathâs. 1,14. 22,83. 50,124. Bhâg. P. 3,23,1. 4,4,2. 5,17,16. Verz. d. Oxf. H. 39,b,2 (in Sthâneçvara verehrt). 81, a, 3. 149, b, 36. 249, b, 34. 285, a, 2. °कवच und श्रीभवानीसहस्रनामपत्त्र Verz. d. Pet. H. 46. °सहस्रनामस्तोत्र Verz. d. B. H. No. 1330. fgg. भवान्यष्टक 1339. — 2) N. pr. der Mutter des Scholiasten Ganeça Verz. d. Oxf. H. 141, a, 22. der Frau des Bhavanâtha No. 601. — 3) N. pr. eines Flusses LIA. I, 160.

भवानीगुरु (भ° + गुरु) m. der Vater der Bh. (Pârvatî), der Himâlaja H. 1027.

भवानीदास (भ° + दास) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 12.

भवानीपति (भ° + प°) m. der Gemahl der Bhavânî d. i. Çiva Kir. 5,21. Prab. 54, 11. Daçak. in Benf. Chr. 182,9. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,8.

भवानीवल्लभ (भ° + व) m. dass. Spr. 1597.

भवान्तकृत् (भव 1, d. + ग्र°) m. Bein. Brahman's H. 212. Buddha's Vjutp. 2.

भवाभीष्ट (भव + ग्र°) m. Bdellion (dem Çiva lieb) Râǵan. im ÇKDr.

भवायना (भव + ग्रयन) f. Bein. der Gaṅgâ Çabdar. im ÇKDr.

भविक (von भव) adj. erspriesslich; n. ein erspriesslicher Zustand, Wohlfahrt AK. 1,1,4,4. H. 86. Halâj. 1,122. — Vgl. भाविक.

भविचारिन् (1. भ + वि°) adj. in einem Gestirn stehend Varâh. Bṛh. S. 5,4.

भवित adj. = भूत gewesen, vergangen Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

भवितर् (von 1. भू) nom. ag. = भूष्णु, भविष्णु sein werdend, zukünftig, bevorstehend AK. 3,1,29. H. 389. समादिदेशैकवधूं भवित्रीं प्रेम्णा शरीरार्धहरां हरस्य Kumâras. 1,51. 6,52. भूतं भव्यं भविता (masc.!) च MBh. 7, 9468. बुद्धिर्भवित्री वा त्वयि wird sein 3,1485. 16253. 12,874. R. 6,82, 164. ग्रस्माकं पतनं वत्स भवतश्चाप्यधोगति:। नूनं भावि भवित्री च Mârk. P. 93,25. 24,29. — Vgl. तिरो°.

भवितव्य (wie eben) adj. das, was erfolgen —, geschehen muss Çat. Br. 7,1,2,11. 9,5,1,62. MBh. 15,110. 115. Spr. 2033. fg. Hariv. 7404. भवितव्यानां द्वाराणि भवन्ति सर्वत्र Çâk. 15. Kumâras. 4,44. भवितव्यं हि धात्रापि न शक्यमतिवर्तितुम् Kathâs. 37,236. 49,197. Râǵa-Tar. 2,76. Bhâg. P. 5,6,10. das neutr. impers. mit dem instr. des subj.: व्रतोपवासपरया भवितव्यं त्वया du musst sein R. 2,26,28. Çâk. 22,17. 27,10. 32, 20. 90,21. Mârk. P. 27,9. Prab. 31,15. Pańkat. 30,25. Hit. 55,13. 56, 22. Vop. 26,3. भवितव्यं मङ्गलेन es muss ein Glück sein Bhâg. P. 6,2,32.

भवितव्यता (von भवितव्य) f. *das nothwendige Erfolgen, das Geschehenmüssen, unvermeidliche Nothwendigkeit* HALÂJ. 1,126. R. 2,59, 12. MṚKKH. 2,6. यस्य हि भवितव्यता नास्ति Spr. 1509. 3637, v. l. यादृशी भ° 3732. 4122. भवितव्यतानुविधायीनि बुद्धीन्द्रियाणि VIKR. 36,1. KATHÂS. 26,24. को ऽन्यथा कर्तुं शक्तो हि °ताम् 27,86.

भवित्र (von 1. भू) n. nach SÂJ. भुवनमन्तरिक्षमुदकं वा. शं नो भवित्रं शम्वस्तु वायुः ṚV. 7,35,9. — Vgl. भावित्र.

भविन् (von भव) m. *ein lebendes Wesen* H. 1366.

भविनिन् m. *Dichter* TRIK. 2,7,4. So ist nach den Corrigg. st. भविन zu lesen.

भविपुला (भ *Dactylus* + वि°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,342.

भविल (von 1. भू) UṆÂDIS. 1,55. 1) adj. = भव्य UǴǴVAL. — 2) m. *a)* = विट *Wollüstling* TRIK. 3,1,6. — *b)* N. pr. eines Mannes, Sohnes eines Bhava, BURN. Intr. 233.

भविष्णु (wie eben) ved. adj. P. 3,2,138. VOP. 26,142. = भवितृ, भूष्णु *sein werdend, zukünftig* AK. 3,1,29. H. 389. in comp. mit einem adv. auf अम् *werdend* P. 3,2,57. — Vgl. अन्धं°, आढ्यं°, दूरं°, नग्नं°, पलितं°, प्रियं°, सुभगं°, स्थूलं°.

भविष्य (wie eben) adj. *sein werdend, zukünftig, bevorstehend* BHAG. 7,26. MBH. 4,290. 3,5867. 14,1077. 2595. HARIV. 4376 (*Zukunft*). R. 1, 8,6. 9,64. 10,12. Spr. 3045. 4668. KATHÂS. 43,274. PAŃKAT. II,85. BHÂG. P. 8,13,7. MÂRK. P. 48,9 (*Zukunft*). 94,12. n. (sc. पुराण) oder vollständig भविष्यपुराण N. eines Purâṇa VP. 284. Einl. XXXIX. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,1. 65,*a*,11. 79,*b*,33. 84,*a*,46. 101,*b*,40. 104,*a*,8. 270,*b*, 21. 279,*a*,1. 284,*b*,4. 341,*a*. No. 75. 108. MÂRK. P. S. 659, Z. 5. MADHUS. in Ind. St. 1,18,9. KULL. zu M. 11,77.

भविष्यगङ्गा (भ° + ग°) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,20.

भविष्यत्ता (von भविष्यत्) f. *Zukünftigkeit* ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 39. P. 7,3,16, Sch.

भविष्यत्त्व (wie eben) n. dass. ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 39.

भविष्यदाक्षेप (भविष्यत् + आ°) m. *eine Hindeutung auf etwas Zukünftiges, auf Etwas, was geschehen kann,* KÂVJÂD. 2,126.

भविष्यत् s. u. भू.

भविष्यपुराण s. u. भविष्य. Davon adj. °पुराणीय KULL. zu M. 11,77.

भविष्योत्तर (भविष्य + उ°) n. oder vollständig भविष्योत्तरपुराण *der zweite Theil des* Bhavishjapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 143,*b*,31. 270, *b*,22. No. 76. VP. Einl. XL. fg.

भवीत्व (von भू) partic. *zukünftig:* सना ता का चिद्भुवना भवीत्वा माद्भिः शरद्भिर्दुरो वरन्त वः ṚV. 2,24,5.

भवीयस् (wohl compar. zu भूरि) adj. *reichlicher:* तमित्पृणक्षि वसुना भवीयसा ṚV. 1,83,1.

भवेश (भव + ईश) m. 1) *Herr der Welt* PAŃKAR. 1,8,18. — 2) N. pr. eines Fürsten, des Vaters des Harasiṃha, Verz. d. Oxf. H. No. 718.

भव्य (von 1. भू) P. 3,4,68. 1) adj. *a) gegenwärtig;* n. *Gegenwart; Dasein, Bestand;* = यद्भवति P. 3,4,68, Sch. प्र तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे ṚV. 1,129,6. येन भूतं जनयो येन भव्यम् 10,55,2. 58,6. 90,2. AV. 6,115,2. 9,10,24. 10,8,1. 12,1,1. 13,1,55. VS. 12,117. AIT. BR. 4,6. भूतं भव्यं भविष्यत् TS. 3,3,13,3. MAITRJUP. 6,5. KATHÂS. 1,24. WEBER, RÂMAT. UP. 337. 351. भूतभव्यभविष्यद्भिः Spr. 4668. MBH. 4,290. 14,1077. भूतं भव्यं भविता (!) च 7,9468. सर्वं भूतं सर्वं भव्यं यज्ञातो ऽधि भविष्यति TS. 3,12, 8,3. 7,10,3. TS. 3,3,5,1. सन्तो गतिर्भूतभव्यस्य Spr. 3154. भूतभव्येश MBH. 17,79. MÂRK. P. 99,48. मह्यं भव्यं विदुषी कल्पयाति KAUÇ. 101. ÇÂṄKH. ÇR. 3,5,8. — *b) zukünftig,* = भाविन् H. an. 2,373. fg. MED. j. 41. AIT. BR. 4,6. भूतभव्यभवन्नाथ MÂRK. P. 79,7. PAŃKAR. 4,3,49; vgl. Ind. St. 1,113. भवद्भूतभव्ये *in der Gegenwart, Vergangenheit und Zukunft* VOP. 25, 1. 5,26. Die Stelle des fut. von भू vertretend MBH. 4,928, v. l. für भाव्य. — *c) im Begriff stehend zu werden;* s. धेनुंभव्या. — *d)* impers. *zu sein:* भव्यमनेन *er muss* (es) *sein* P. 3,4,68, Sch. VOP. 26,3. — *e) ut esse debet, entsprechend, angemessen;* = द्रव्य P. 5,3,104. AK. 3,4,24, 156. = योग्य H. an. MED. °पाज्ञा BHÂG. P. 4,14,30. — *f) hübsch, schön;* von Personen KATHÂS. 21,21. 25,162. 201. 29,104. 34,132. 36,1. 38,93. 43,15. VID. 288. Spr. 2366, v. l. अ° und भव्यरूप MBH. 3,16032. R. 3, 52,14. भव्याकृति VID. 43. पाणि DHÛRTAS. in LA. 92,8. °शय्या PAŃKAT. 138,11. °प्रदेश 215,6. Spr. 1365. भोजन *vorzüglich* PAŃKAT. 228,24 (s. BENFEY zu d. St.). काव्ये भव्यतमे Spr. 660. = शुभ H. an. MED. m. n. = रसभेद *das Schöne* ÇABDAR. im ÇKDR. — *g) gut, ausgezeichnet, vorzüglich;* von Personen KUMÂRAS. 1,22. Spr. 2028. BHÂG. P. 1,15,17. 3,5,36, v. l. भव्यो गुणभव्यैकदायकः PAŃKAR. 4,3,60. RÂǴA-TAR. 4,390. VID. 152. KATHÂS. 46,104. Spr. 2814 (falsch übersetzt). पापं मया कृतमभव्यया KATHÂS. 28, 24. अभव्यो (= अविनीतः) भव्यरूपेण R. ed. Bomb. 4,17,28. भव्य m. = सत् HALÂJ. — *h) geneigt:* भव भव्येन (= प्रसन्नेन Schol.) चेतसा R. 1,62, 7 (64,6 GORR.). — *i) glücklich:* भूतानि भव्यानि (= मङ्गलानि Schol.) BHÂG. P. 3,5,3. भव्यमुखाः समारम्भाः RAGH. 17,53. एकार्थसंसिद्ध Spr. 4656. = भावुक, भविक, कुशल AK. 1,1,4,4. H. ç. 1. HALÂJ. 1,122. — *k) wahr* H. an. MED. — 2) m. *a)* N. einer Pflanze, *Averrhoa Carambola Lin.* (n. *die Frucht*) H. an. MED. MBH. 13,2836. HARIV. 12680. R. 2,94,8 (103,8 GORR.). SUÇR. 1,137,5. 209,5. 210,20. 2,482,18. BRAHMA-P. in LA. (II) 51,16. — *b)* eine Klasse von Göttern unter dem Manu Kâkshusha VP. 263. MÂRK. P. 76,51. — *c)* N. pr. eines Sohnes des Dhruva (*Polarsterns*) HARIV. 67. VP. 98. — *d)* N. pr. eines Sohnes des Prijavrata VP. 162. 199. MÂRK. P. 53,15. 18. 20. — *e)* N. pr. eines buddhistischen Lehrers VJUTP. 90. WASSILJEW 207. 225. 228. 260. 266. 381. fg. — 3) f. आ *a)* Bein. der Umâ (Pârvatî) H. an. MED. — *b)* = करिपिप्पली H. an. = करिकणा MED. *Piper Chaba W. Hunt.;* falsche Form für चव्या. — 4) n. *a) Knochen* H. an. MED. — *b) die Frucht der Averrhoa Carambola Lin.;* s. u. 2, *a. die Frucht der Dillenia indica* RÂǴAN. im ÇKDR. = फल H. an.

भव्यजीवन (भ° + जी°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 400, *b* (No. 181).

भव्यता (von भव्य) f. *Schönheit, ein reizendes Verhältniss* RÂǴA-TAR. 1,111.

भाशारा f. *Beta bengalensis* WILSON.

भष्, भषति *bellen, anbellen* DHÂTUP. 17,44 (भर्त्सने; VOP.: बुक्के, पिशुनोक्तौ). आ — भषन् MBH. 1,5249. fg. प्रसुप्ते हि यथा सिंहे श्वानस्तस्मिन्समागताः। भषेयुः सहिताः सर्वे तथेमे वसुधाधिपाः॥ 2,1424. वारयन्भषतो (so ist wohl st. भाषतो zu lesen) वृकान् RÂǴA-TAR. 2,88. भषितुम् MBH. 13,2198. भषन्ते 2,1425. तपस्विनं संपरिपूर्णविद्यं भषन्ति हैवं श्वनराः

3,15641. यथा च स्वगृहस्थः श्वा व्याघ्रं वनगतं भषेत्। तथा त्वं भषसे कर्ण नरव्याघ्रं धनंजयम्॥ 8,1807. केषां सेना श्वापदाश्च भषन्त 6,742.

भष॑ (von भष्) nom. ag. f. ई gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. 1) adj. *bellend, kläffend, keifend* VS. 30,19. — 2) m. *Hund* RATNAM. im ÇKDR. भषी f. *Hündin* ÇABDAR. ebend. — 3) f. आ *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी RÂGAN. ebend.

भषक (wie eben) m. *Hund* UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2,32. AK. 2,10,22. H. 1279, Sch. Spr. 1672.

भषण (wie eben) 1) m. *Hund* H. 1279. HALÂJ. 2,126. — 2) n. *Gebell* H. 1407.

भस्, बभस्ति, बप्सति, बब्धाम् NAIGH. 2,8. P. 6,4,100. partic. बप्सत्; भसत्, भसथस् NAIGH.; भसिता, भसितुम् P. 7,2,8, Sch. *kauen, zerkauen, zermalmen; verzehren*: दुद्रिर्वनानि बप्सति ṚV. 8,43,3. 7. 61,15. 7,55,2. क्री स्वान्धांसि बप्सता 1,28,7. भसद्भो न यमसान आसा 6,3,4. जोषवाकं वदतः पज्रहोषिणा न देवा भसथश्चन 59,4. NIR. 5,22. अद्र्यस्ता बप्सति गोरधि त्वचि ṚV. 9,79,4. असिन्वती बप्सती भूर्यत्तः 10,79,1. 94,3. 13. 142,3. ÇAT. BR. 6,2,1,5. AV. 6,49,1. 2. In der Stelle 9,2,2, wo das Metrum und der auffallende Gebrauch von अभिनन्द् auf Verderbniss hinweisen, ist बभस्ति unbrauchbar und mag gestanden haben: यस्माद्बिभत्से यश्च नाभिनन्दे. भसित *zu Asche verzehrt*: स्वनेत्रवह्निस्फुलिङ्गशिखया भसितम् BHÂG. P. 8,7,32. n. *Asche* (vgl. भस्मन्) H. 828. HALÂJ. 1,69. Nach DHÂTUP. 25,18 bedeutet भस् *drohen* (vgl. भर्त्स्) und *leuchten*. — Vgl. प्सा.

— निस् *abbeissen, zerkauen*: तस्य ग्रावाणो दन्ताः। अन्यतरे वा एते संसुन्वतो निर्बप्सति TBR. 1,4,6,1. KÂTH. 12,6.

— प्र *zerbeissen, zerkauen*: प्र तां अग्निर्बभसत्तिग्मजम्भः ṚV. 4,5,4. भसत्नु ष प्र पूर्व्य इषं वुरीतावसे *der hat vor Andern zu beissen* (d. h. *zu essen*) *und Labung findet er zur Genüge* 6,14,1.

भसद् UṆÂDIS. 1,129. f. *Hintertheil, die Schamtheile des Weibes* (MED. d. 37. UGGVAL.): भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति ṚV. 10,86,7. AV. 4,14,8. 9,4,13. 7,8. 10,9,21. VS. 20,9. 25,8 (= लिङ्गाय MAHÎDH.). भसद्वीर्या हि पत्न्यो भसदा वा एताः परगृह्णात्यनेऽर्थमवरुन्धते beim Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1,1,8. शितिº KÂTH. 13,7. शिरस्त आ भसत्तः (so zu verbessern) *vom Kopf bis zum Hintertheil* ÂÇV. GṚHJ. 4,8,8. यथा भसत्तः शिरः प्रतिदध्यादेवं तत् *das ist, wie wenn man den Kopf an den Hintern setzte*, d. h. *ein ganz verkehrtes Verfahren* ÇAT. BR. 1,9,2,3. निभसद् PAÑKAV. BR. 13,11,6 etwa so v. a. *dessen Hintertheil nach unten gerichtet ist*. Nach den indischen Lexicographen: *die Sonne* H. an. MED. UGGVAL. *Monat* (मास; st. dessen मांस *Fleisch* ÇKDR.) H. an. UGGVAL. *Zeit* (vgl. भसन्त) TRIK. 1,1,102. = काष्ठ und अश्मांस ÇKDR. angeblich nach UṆÂDIVṚ. in SIDDH. K. = कारण्डव und प्लव ÇKDR. nach dem UṆÂDIK.; diese zwei Bedeutungen kommen dem nach demselben Sûtra gebildeten तरद् zu; s. UGGVAL. a. a. O. — Vgl. सº, भासद्.

भसद्य (von भसद्) adj. *am Hintertheil befindlich* AV. 2,33,5.

भसन m. *Biene* BHÛRIPR. im ÇKDR. भसल H. 1212, Sch.

भसन्त m. *Zeit* TRIK. 1,1,102. — Vgl. भसद् und भषन्त.

भसित s. u. भस्.

भसमूह (1. भ + सº) m. *die Schaar der Mondhäuser, Bez. der Zahl 27* WEBER, GJOT. 72.

भसूचक (1. भ + सूº) m. *Astrolog* ÇABDAR. im ÇKDR.

भस्त्रका f. demin. von भस्त्रा VOP. 4,7. ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. भस्त्राका, भस्त्रिका und P. 7,3,47.

भस्त्रफला f. *eine best. Pflanze* P. 4,1,64, Vârtt. 2. VOP. 4,15. So schreiben die Scholien, es ist aber wohl भस्त्राफला (भº + फल) zu lesen.

भस्त्रा f. UṆÂDIS. 4,167. 1) *Schlauch, Sack* AK. 2,10,33. H. 908. ÇAT. BR. 1,1,2,7. 6,3,16. P. 4,4,16. 7,3,47. gaṇa उत्करादि zu 4,2,90. भस्त्रा माता पितुः पुत्रो येन (so ed. Bomb.) ज्ञातः स एव सः MBH. 1,3102 = 3783 = HARIV. 1724 = BHÂG. P. 9,20,21. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 15,3,32. 42. 22,3,18. 37. कुक्षिभस्त्रामपूरयत् KATHÂS. 24,101. *Blasebalg*: भस्त्राः किं न श्वसन्ति BHÂG. P. 2,3,18. लोहकारº dass.: स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति Spr. 1138. 2432. Vgl. तनुº, मात्राº, निर्भस्त्रक. — 2) *eine best. Recitationsweise* LÂṬJ. 6,2,12. — Vgl. भास्त्रायण.

भस्त्राका f. demin. von भस्त्रा ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. भस्त्रका, भस्त्रिका und P. 7,3,47.

भस्त्रावत् (von भस्त्रा) adj. zur Erkl. von कलापिन् Ind. St. 1,35.

भस्त्रिक proparox. 1) adj. (f. ºकी) = भस्त्रया हरति P. 4,4,16. — 2) आ f. demin. von भस्त्रा VOP. 4,7. *Beutel*: चर्मरत्नº DAÇAK. in BENF. Chr. 189,2. 12.; vgl. भस्त्रका, भस्त्राका.

भस्त्री f. = भस्त्रा ÇABDAR. im ÇKDR.

भस्त्रीय adj. von भस्त्रा gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

भस्मक (von भस्मन्) 1) adj. in Verbindung mit अग्नि so v. a. भस्माग्नि ÇÂRÑG. SAṂH. 1,7,19. n. dass. H. an. 3,76. MED. k. 132 (wo st. भस्मक fälschlich भर्मक gedruckt ist). Verz. d. Oxf. H. 312, *b*, N. 4. — 2) n. *Gold oder Silber* H. an. MED. — 3) n. *eine best. Pflanze*, = विडङ्ग H. an. MED. RATNAM. 61.

भस्मकार (भस्मन् *Asche* + 1. कार) m. *Wäscher* ÇABDAM. im ÇKDR.

भस्मकूट (भस्मन् + कूट) m. 1) *Aschenhaufen* MBH. 12,4225. — 2) m. N. pr. eines Berges in Kâmarûpa KÂLIKÂ-P. 81 im ÇKDR.; vgl. भस्माचल.

भस्मकौमुदी (भस्मन् + कौº) f. Titel einer Schrift über Quecksilber und andere Metalle Verz. d. Oxf. H. 374, *a*, No. 295.

भस्मगन्धा (भस्मन् *Asche* + गन्ध) f. *eine Art Parfum*, = रेणुका BHÂVAPR. im ÇKDR. ºगन्धिका f. dass. GAṬÂDH. ebend. ºगन्धिनी f. dass. AK. 2,4,4,8.

भस्मगर्भ (भस्मन् + गर्भ) 1) n. *Dalbergia ougeinensis Roxb.* (तिनिश) RÂGAN. im ÇKDR. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = कपिला AK. 2,4,2,48. *ein best. Parfum*, = रेणुका GAṬÂDH. im ÇKDR.

भस्मजाबाल (भस्मन् + जाº) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,326,4.

भस्मता (भस्मन्) f. *der Zustand der Asche*: ºतां या *zu Asche werden* HARIV. 5830.

भस्मतूल (भस्मन् *Asche* + तूल) n. 1) *Schnee* H. an. 4,292. MED. l. 157. — 2) *Staubregen* (पांसुवर्ष) diess. — 3) = ग्रामकूट diess. *eine Anzahl von Dörfern* WILSON.

भस्मन् (von भस्) 1) adj. *kauend, verzehrend*; diese Bed. ist man geneigt anzunehmen in folgenden Stellen: सं यो वना युवते भस्मना दता ṚV. 10,115,2 (vgl. सं यो वना युवते शुचिदन् 7,4,2). क्रीळन्नो रश्म आ भुवः सं भस्मना वायुना वेविदानः *sammt dem verzehrenden Winde* 5,19,5.

Man hätte Oxytonirung erwartet und könnte annehmen, dass in Folge einer Verwechselung des Wortes mit भस्मन् 2. der Accent geändert worden wäre. — 2) n. *Asche (das vom Feuer Zerkaute, Zermalmte;* vgl. unter भस्) AK. 3,4,14,72. H. 827. Hâr. 162. Halâj. 1,69. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,144. AV. 11,3,8. Ait. Br. 3,34. VS. 12,46. अपाम् 13,53 (vgl. अर्धं वा अपां भस्म Çat. Br. 7,5,2,48). 25,8. TS. 5,2,2,4. भस्मोद्धृत्य परावपति Çat. Br. 2,3,2,3. 3,5,1,36. 12,4,1,4. 2,2. 4,1 (pl.). Kâtj. Çr. 25,3,4. 26,3,9. भस्मोद्वपन 16,6,1.3. °राशी Âçv. Çr. 3,10. सह° (अग्नि) Ait. Br. 7,5. Âçv. Gṛhj. 4,6,2. भस्मान्तं शरीरम् *mit Asche endend d. i. schliesslich verbrannt werdend* Çat. Br. 14,8,2,1. Îçop. 17. M. 4,45. 78. 5,111. 8,250. 327. MBh. 3,6096. Suçr. 1,32,14. 47,8. 314,13. Spr. 4657. Vet. in LA. (II) 14,2. भस्मान्ते (= भस्मसमीपे) Bhâg. P. 9,8,19. भस्मान्ते dass.: आह्वनीयस्य भस्मान्ते निवपति Çâṅkh. Br. 18,6. Çr. 8, 8,12. Lâṭj. 2,11,12. स यत्समुद्रे भस्माकृत Ind. St. 3,467,4. भस्म सो ऽवश्यं मां करिष्यति Mârk. P. 99,21. Brahma-P. in LA. (II) 57,11. भस्मकृत R. ed. Bomb. 1,43,41. सगरात्मजभस्मकृत् Pañḱar. 4,3,121. भस्मसूतकरण (सूत *Quecksilber*) Verz. d. B. H. No. 995. भस्मभूत R. 1,44, 42. चिता° Bhâg. P. 4,2,15. भस्मगुण्ठन Spr. 3387. भस्मलेपन 4855. Verz. d. Oxf. H. 85,b,4. भस्मविधि 17,a,33. भस्मचक्रेन्नो भस्मशय्याशयान: Ind. St. 2,23,6. तद्भस्मनो राशिम् R. ed. Bomb. 1,43,41. भस्मकूट MBh. 12,4225. भस्मपुञ्ज Mârk. P. 115,3. भस्मरेणु Vid. 180. भस्माप: *Wasser mit Asche* Jâǵn. 1,190. स° Daç. 1,18. Spr. 3009. भस्मप्रहरण adj. (ज्वर) Pañḱar. 1,14,29. ददाति कस्मैचिदनर्हते तनुं वराज्यपूर्णामिव भस्मनि स्रुचम् MBh. 3,15686. नहि भस्मनि हूयते M. 3,168. भस्मनीव हुतं हव्यम् 181. भस्मनिहुतम् als comp. *in die Asche geopfert* so v. a. *ein unnützes Werk vollbracht* P. 2,1,47, Sch. भस्मन्हुतम् (भस्मन् loc.) Bhâg. P. 1,15,21. भस्मप्रिय, भस्मशायिन्, भस्मशुद्धिकर und भस्मोद्धूलितविग्रह Beiww. des Çiva Çiv. युष्माभिर्भस्म भक्षयितव्यम् *ihr sollt Asche fressen* so v. a. *ihr sollt Nichts zu essen bekommen* Hit. 112,6. — Vgl. भास्मन, भास्मायन.

भस्ममेह (भस्मन् + मेह) m. *eine Art Grieskrankheit* Suçr. 1,263, 12.

भस्मरोहा (भस्मन् + रोह) f. *eine best. Pflanze (die auf Asche Wachsende),* = दग्धा, दग्धरुहा Râǵan. im ÇKDr.

भस्मवेधक (भस्मन् + वे°) m. *Kampfer* Çabdar. im ÇKDr.

भस्मसा (von भस्मन्) in Verbindung mit कर् *zu Asche verbrennen* VS. 11,80. भस्मसा VS. Prât. 5,37 und einige Hdschrr. der VS. — Vgl. भस्मसात्.

भस्मसात् (wie eben) adv. *zu Asche;* in Verbindung mit अस् (MBh. 9, 903), भू (MBh. 1,899. 7,2058. R. 6,87,23), गम् (MBh. 13,4506) und या (Hariv. 3949) *zu Asche werden;* mit कर् (Bhag. 4,37. MBh. 1,8148. 8203. 6,3619. Ragh. 8,20. 11,86. Bhâg. P. 4,14,31. Pañḱar. 1,13,4. Pañḱat. 45,7. Bhaṭṭ. 14,85) und नी (MBh. 15,951. Hariv. 3662. 5950. Pañḱat. 38,18) *in Asche verwandeln.*

भस्माग्नि (भस्मन् + अ°) m. Bez. *einer krankhaft gesteigerten Verdauung, bei welcher durch das innere Feuer die Speisen gleichsam zu Asche verbrannt, nicht gekocht werden,* Wise 327. 330.

भस्माचल (भस्मन् + अ°) m. N. pr. eines *Berges* in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. — Vgl. भस्मकूट.

भस्माह्वय (भस्मन् + आ°) m. *Kampher* Trik. 2,6,39.

भस्मीकर् (भस्मन् + 1. कर्) *in Asche verwandeln* MBh. 7,7122. 14, 173. R. 1,55,7. Kathâs. 16,48. Mârk. P. 104,39. 130,26. Çuk. in LA. (II) 34,12.

भस्मीकरण (vom vorherg.) n. *das in-Asche-Verwandeln, Verbrennen* Dhâtup. 23,22.

भस्मीभू (भस्मन् + भू) *zu Asche werden* M. 3,97. 4,188. MBh. 1,909. 9,3473. Spr. 1131. R. 1,59,17. Bhâg. P. 1,13,54. Mârk. P. 70,6. 105,24. Weber, Râmat.-Up. 360,3. Vet. in LA. (II) 14,15.

1. भा, भाति, partic. भान्, f. भान्ती und भाती Vop. 3,167. 4,12; (प्र, अभुस्, बभौ, भास्यति, भायात्; pass. impers. भायते; partic. भात; 1) *scheinen, leuchten; erscheinen* Dhâtup. 24,43. ṚV. 2,2,2. 5,44,12. चित्रं भान्त्युषसश्चन्द्ररथा: 6,65,2. 7,9,3. यथा रुक्म उत्तप्तो भायात् TBr. 3,11.1,3. तपस्याम्यहमित्यादित्यो भास्याम्यहमिति चन्द्रमा: Çat. Br. 14,4,3,33. 1,17. 11,8,3,9. Âçv. Çr. 11,6. न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतो ऽयमग्नि: Kaṭhop. 5,15 (= Muṇḍ. Up. 2,2,10. Çvetâçv. Up. 6,14). Maitrjup. 6,16. TBr. 3,1,1,1 in Z. f. d. K. d. M. 7,266. यथा भात्युदये रवि:। तथापकृत्य पापानि भाति गङ्गाजलाप्लुत: ॥ Spr. 3521. Prab. 98,2. एकं दीप्त्या योजनं भाति सैंध्या Varâh. Bṛh. S. 30,32. भाति भानुरूप: Verz. d. Oxf. H. 238,b,5. बभौ महोल्केव Arǵ. 1,2. भासि विद्युदिवाभ्रेषु N. 13,27. बभु: बहुलता: Kathâs. 44,147. 43,215. Kir. 5,20. ब्रह्मविद इव सोम्य ते मुखं भाति Ḱhând. Up. 4,14,2. 9,2. असंस्कृतमपि (वपु:) व्यक्तं भाति काञ्चनसंनिभम् MBh. 3,2701. अति सर्वाणि भूतानि रामो दाशरथिर्बभौ 7,2235. नित्यमाज्ञापयन्भासि दिवि देवेश्वरो यथा 2,1800. प्रत्युपकुर्वन्बह्वपि न भाति पूर्वोपकारिणा तुल्यम् Spr. 1851. 2949. 3119. यत्रोत्तरा: कुरव: भान्ति रम्या देवै: सार्धं मोदमाना: MBh. 13,4867. यथा वनं माधवमासि मध्ये समीरितं श्वसनेनैव भाति। तथा स भात्युत्तमगन्धी निषेव्यमाण: पवनेन तात ॥ 3,10058. किमेतन्मेघसंकाशं पर्वतस्याविदूरत:। वृक्षकाण्डमिवो भाति R. 1,30,15. 2,71,22. 72,19. 94,7. MBh. 3,11602. Suçr. 1,23,4. Ragh. 3,18. Bhâg. P. 4,28,44. (अशोका:) आपो ऽर्विरञ्जिभिर्भान्ति श्रीमान्पर्वतराडिव *erscheint wie* MBh. 3,2502. 5,7153. fg. 6,3447. R. 2,23,3. 93,11. Ragh. 2,16. 4,1. 12,26. Varâh. Bṛh. S. 16,16. Spr. 4150. Kathâs. 48,99. Râǵa-Tar. 2,127. 5,94. Vet. in LA. (II) 4,6. नानेव भाति Bhâg. P. 1,2,32. नहि युष्मन्मतं सम्यगिव भाति Verz. d. Oxf. H. 249,a, N. 3. बहुवद्भाति यो मूढदृष्टे: Vedântas. (Allah.) No. 37. बभौ नष्टप्रभ: सूर्य: R. 2,85,14. अयमविचारितचारुतया संसारो भाति रमणीय: Spr. 3576. Kathâs. 27,2. मुदिता बभौ Brahma-P. in LA. (II) 54,6. ह्लादयन्सर्वगात्राणि मनांसि हृदयानि च। श्रोत्राशयसुखं गेयं तद्बभौ जनसंसदि ॥ R. 1, 4,30. भेदे भाति (loc. partic.) *zum Verschein kommen* Bâlab. 17. impers.: अभायत यथार्केण Bhaṭṭ. 8,2. द्वार्षु विद्रुमदेहल्या भातम् *zeigte sich* Bhâg. P. 3,23,18. 9,11,32. भात = प्रभात Çabdam. im ÇKDr. — बभौ Hid. 1,10 *fehlerhaft für* ववौ, wie die Ausgg. des MBh. lesen. — 2) *erscheinen machen, zeigen, offenbaren:* अभासीच्च परस्थधान् Bhaṭṭ. 15,111, v. l.

— अति *stark —, stärker scheinen, — glänzen:* यथा सूर्यो अतिभाति AV. 10,3,17. राज्ञो नातिबभौ रूपं ग्रस्तस्यांशुमतो यथा R. 2,42,12. जलजानि च पुष्पाणि माल्यानि स्थलजानि च। नातिभान्त्यल्पगन्धीनि 59,11.

— व्यति, °भाते, °बभे impers. Siddh. K. 163,a,13.

— अनु *scheinen nach* (acc.): उषो विभातीरनु भासि पूर्वी: ṚV. 3,6,7. तमेव भान्तमनुभाति सर्वम् Kaṭhop. 5,15 (= Muṇḍ. Up. 2,2,10. Çvetâçv.

Up. 6,14).

— अभि *erglänzen; erscheinen:* नीलशष्पमभिभाति कोमलम् Ghat. 10. दिवि स्थितः सूर्य इवाभिभाति MBh. 5,1856. अभिबभौ हुतभुग्यथाज्यसिक्तः 7,1622. मद्रूपमिवाभिभाति 12,7416. — Vgl. अभिभा.

— अव *her — oder herabglänzen:* अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः परमं पदमव भाति भूरि RV. 1,154,6; anders VS. 6,3 (s. u. भृ mit अव). *leuchten:* अग्निरिवावभाति (so liest die neuere Ausg.) Hariv. 13100. *erscheinen, sich zeigen:* तस्याश्रमः पुण्य एषोऽवभाति MBh. 3,10094. तादृश्येवावभासि मे Râǵa-Tar. 3,427. अल्पावभाति Bhâg. P. 3,12,48. 32, 28. 4,24,60. स्वयं तदस्तर्हृदये ऽवभातमपश्यत 3,8,22.

— आ *herscheinen; beglänzen, beleuchten; leuchten; erscheinen:* उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण RV. 1,48,9. 49,4. (सूर्यः) विश्वमा भाति रोचनम् 50,4. 2,4,6. 5,76,1. 7,10,1. 10,45,4. दिशः AV. 13,2,2. TBr. 3,10,1,1. सुतरां रत्नमाभाति चामीकरनियोजितम् Spr. 5020. मणिप्रदीपा आभान्ति Bhâg. P. 4,9,62. आबभौ कान्तिः Bhatt. 9,36. वनमाभाति सुमहत् R. Gorr. 1,31,18. नानाग्निभिरिवाभातः *erschienen* Bhâg. P. 8,7,24. एष स्त्रीणाम् — मध्ये तपन्निवाभाति ज्योतिषामिव भास्करः MBh. 2,1333. अगास्कृत इवाबभौ 3,13701. 4,1806. 5,1708. Hariv. 12549. R. 1,15,19. Daç. 1,17. Suçr. 1,123,6. Mrkkh. 76,9. Ragh. 3,33. 5,15. 70. 13,14. Vikr. 142. Mâlav. 43. Râǵa-Tar. 3,240. Bhâg. P. 1,2,31. Bhatt. 7,8. आबभौ सर्वतस्तत्र भूमिस्तोयमयी यथा Hariv. 3909. स्वप्ने विधिवदाभाति तव संदर्शनं हि नः Bhatt. 7,66. कृतान्तकन्दुकक्रीडासंनिभा समिदाबभौ Kathâs. 50,7. ग्रीष्मे हि सिकतास्वर्ककराः प्रतिफलिता जलत्वेनाभान्ति *erscheinen als Wasser* H. 101, Sch. — Vgl. आभा fg.

— समा *erscheinen:* आतपत्रं समाभाति शरदीव निशाकरः MBh. 11,723.

— उद् dass.: स (स्वयंभूः) एव स्वयमुद्बभौ M. 1,7. युष्मत्कुले पद्मशसामलेन प्रह्राद उद्भाति यथोडुपः खे Bhâg. P. 8,19,4.

— नि s. निभ.

— निस् *erglänzen; erscheinen:* लसत्कुण्डलनिर्भातकपोलवदनश्रियः Bhâg. P. 1,11,20. 8,6,5. स्वरब्रह्मणि निर्भातहृषीकेशपदाम्बुजे 6,3,22. वेदाद्धर्मो हि निर्बभौ M. 5,44. 2,10. अपामग्नेश्च संयोगाद्धेम रूप्यं च निर्बभौ 5,113. भीमसेनस्य तत्कर्म — रुद्रस्येव च निर्बभौ MBh. 8,3141. Ragh. 11,66. Kathâs. 25,227.

— प्र 1) *hervorleuchten; leuchten, scheinen:* यद्ध प्रभासि कृव्याँ अनु द्यून् RV. 1,121,7. अरुणामिवैव प्रभात्युषसो रूपम् Ait. Br. 4,9. TS. 6,6,8,4. TBr. 3,10,1,1. तस्मै प्र भाति नभसो ज्योतिषीमान्स्वर्गः पन्थाः AV. 18,4,14. 3,65. प्रबभौ पुरुषव्याघ्रो मन्दरस्य इवांशुमान् MBh. 8,1685. सप्तर्षयः पार्थ दिवि प्रभान्ति 14,748. तथास्य चोदरान्तरतः प्रभाति हिरण्मयी मेखला 3,10054. *erscheinen:* तेन शब्देन वित्रस्तैराकाशं पतिभिर्वृतम्। मनुष्यैरावृता भूमिरुभयं प्रबभौ तदा ॥ R. 2,103,43 (111,50 Gorr.). सिंहस्येव प्रभास्यन्ते प्रकीर्णा घोरदर्शनाः (केशाः) 6,2,30. प्रभासि रात्रिव हि संमतो मम MBh. 4,321. Häufig von der Nacht so v. a. *anfangen hell zu werden:* प्रभात्यां रात्र्याम् so v. a. *bei beginnender Morgendämmerung* Çaṅkh. Çr. 2,6,3. प्रभातायां तु शर्वर्याम् *bei angebrochener Morgendämmerung* MBh. 3,47. 12,4936. R. 1,25,1. 33,2. 2,6,10. 47,1. 52,1. 54,35. Kathâs. 33,127. 34,143. 37,79. प्रभातकल्पा शर्वरी Ragh. 3,2. निशायां सुप्रभातायाम् R. 1,36,1. सुप्रभाता निशा मम 20,19. R. Gorr. 2,11,17. प्रभात n. *das Hellwerden, Tagesanbruch* AK. 1,1,3,3. 3,5, 19. Trik. 1,1,103. H. 138. Halâj. 1,111. न प्रभातं तवेच्छामि निशे R. 2,13,12. कृतं प्रभातम् Çâk. 46,8. प्रभातं संजातम् Prab. 116,15. प्रभाते Itih. bei Sâj. zu RV. 1,125,1. Hariv. 7071. Spr. 2968. Ragh. 2,1. Varâh. Brh. S. 48,23. 59,12. Vid. 124. Hit. 21,22. 23,5. Vet. in LA. (II) 30,15. 16. प्रभाते विमले R. 1,26,1 (27,1 Gorr.). 45,5. प्रभाते विमले सूर्ये 2,86,21. श्वः प्रभाते Sâv. 5,80. R. 1,28,35. 47,19. LA. (II) 91,13. °काले Suçr. 1,118,4. °समये MBh. 1,1091. R. 2,77,4. 79,1. Varâh. Brh. S. 43,19. Kathâs. 30,144. Vet. in LA. (II) 28,14. Schol. zu Kâtj. Çr. 445,9. भविष्यति सुप्रभातम् Spr. 2625. प्रभातविधि Verz. d. B. H. No. 1022. Personificirt ist प्रभात *ein Sohn des Sonnengottes von der* Prabhâ VP. 266, N. 1. प्रभाता (sc. निशा) die Mutter der Vasu Pratjûsha und Prabhâsa MBh. 1,2584. Vgl. कालप्रभात, तत्प्रभाते und प्रतिप्रभातम्. — 2) *erleuchten:* प्र मा भाहि Taitt. Up. 1,4,3. — Vgl. प्रभा, प्रभान fgg.

— अनुप्र *bescheinen:* उरू नो लोकमनु प्रभाहि TBr. 1,2,1,7.

— संप्र *erscheinen, sichtbar sein:* अन्यच्च तस्याद्भुतदर्शनीयं विकूजितं पादयोः संप्रभाति MBh. 3,10055.

— प्रति 1) *scheinen auf* (acc.), *bescheinen:* प्रति मा भाहीत्यादित्यम् Lâṭj. 1,12,5. — 2) *erscheinen, zu sein scheinen:* ननु ते स्वशीलमद्भुतवत्प्रतिभाति Daçak. in Benf. Chr. 187,22. प्रतिभाति त्रिदिवोपि सर्वतो भारती चमूः MBh. 3,1930. उचितेव प्रवासानां वैदेही प्रतिभाति मे R. 2,60,8. 88,17. Çâk. 110,17. Mâlav. 82. Prab. 48,11. एतां दृष्ट्वा स्त्रियो मेऽन्या यथा शाखामृगस्त्रियः । प्रतिभान्ति Draup. 4,4. अत्यद्भुतमिदं त्वच्च विचित्रं प्रतिभाति मे Arǵ. 4,39. धर्मः सदैव संदिग्धः प्रतिभाति हि मे त्वयम् MBh. 1,7260. Einschieb. nach R. 2,56,13. 72,11. 104,12. 3,52,42. Çâk. 42. 174. Ragh. 2,47. Kumâras. 5,38. 6,54. Spr. 1973. 3014. 3039. 3939. Râǵa-Tar. 3,418. 4,382. 5,257. 6,118. Bhâg. P. 5,17,20. Pańkat. 190,12. mit dem acc. der Person: इयं परिचारिका शुभा प्रत्यग्ररूपा प्रतिभाति मामियम् MBh. 4,281. Spr. 5133. R. 2,59,18. 76,9. 88,5. अयं ग्रामो ऽरण्यवन्मां प्रतिभाति (v. l. ग्रामो मां प्रति अरण्यवद्भाति und मां प्रत्यरण्यवत्प्रतिभाति) Hit. 86,12. इति प्रतिभाति मे मनः *so erscheint es meinem Geiste* MBh. 4,304. — 3) *erscheinen, sich zeigen, sich darbieten;* mit dem gen. und acc. der Person: प्रतिभान्त्यद्य वनानि केतकानाम् Ghat. 13. न तावद्दृश्यते सूर्यः तथो ऽयं प्रतिभाति च MBh. 1,1273. 10,797. एतद्विपत्तौ तत्को ऽन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे Râǵa-Tar. 3,84. संज्ञा न प्रत्यभात्सुरान् so v. a. *stellte sich nicht ein bei den Göttern* MBh. 10,800. सूतोपधावातमिदं तवास्त्रं न कर्मकाले प्रतिभास्यति त्वाम् so v. a. *wird dir nicht zur Verfügung stehen* 8,1969. 12,104. तेनास्मि तदैवमकस्ते*) नान्तकाले प्रतिभास्यतीति (sc. अस्त्रम्; die Calc. Ausg. schreibt तेनान्तकाले प्रतिभा ऽस्यतीति und die Scholien in der ed. Bomb. erklären: के स्तेन [als wenn उक्तः स्तेना° zu schreiben wäre] अन्तकाले प्रतिभा अस्त्रस्मृतिः अस्यति क्षिपति त्वां त्यक्ष्यतीत्यर्थः) 5,2412. यानि देवेषु चास्त्राणि प्रतिभान्तु मम R. 1,58,17 (56,17 Gorr.). विज्ञितं तदस्त्रं मे मनसि प्रत्यभात्तदा *erschien in meinem Geiste* 5,7289. — 4) *in Jmds Geiste klar erscheinen, dem Geiste gegenwärtig werden, zum Bewusstsein kommen, einleuchten, begriffen werden, einfallen;* mit dem acc. der Person:

*) Liest man तन्नात°, so wird ते vom Anfange des Pâda entfernt und der Satz erhält zugleich ein Subject.

त्रितं कूपे ऽवहितमेतत्सूक्तं प्रतिबभौ so v. a. *wurde ihm offenbart* Nir. 4, 6. अथः सोम्य यजूंषि सामानीति स होवाच न वै मा प्रतिभान्ति भो इति Khând. Up. 6,7,2. न सांपरायः प्रतिभाति बालं प्रमाद्यन्तं वित्तमोहेन मूढम् Kathop. 2,6. कैकेयीसंश्रितं जल्पं नेदानीं प्रतिभाति माम् R. 2,60,14. तं तु कृत्स्नो धनुर्वेदः प्रत्यभात् MBh. 3,11069 (S. 571). 1,696 (= 789). 3, 13510. 12,1878 (wo mit der ed. Bomb. प्रतिभास्यति zu lesen ist). नोत्तरं प्रतिभाति मे *es fällt mir keine Antwort ein* Hariv. 9972. R. 2,62, 4. R. Gorr. 1,67,17. — 3) *gut scheinen, gefallen:* तच्चेत्ते प्रतिभाति तत्कुरुष्व Pańkat. 66,19. 78,12. 131,1. Kull. zu M. 3,11 (S. 178, Z. 1). mit dem acc. der Person Vikr. 43,18. बुभुक्षितं न प्रति भाति (!) किंचित् Siddh. K. zu P. 2,3,2. — Vgl. प्रतिभा, प्रतिभान.

— विप्रति *erscheinen, zu sein scheinen:* न चैतत्कारणं ब्रह्मन्नल्पं विप्रतिभाति मे MBh. 9,3507.

— संप्रति 1) dass.: न चैतत्कारणं ब्रह्मन्नल्पं संप्रतिभाति मे MBh. 1, 8095. — 2) *in Jmds Geiste klar erscheinen, dem Geiste gegenwärtig werden, zum Bewusstsein kommen:* द्विजानामनधीता वै वेदाः संप्रतिभान्तु MBh. 3,10781.

— वि 1) *erscheinen, erglänzen, glänzen; erscheinen wie, scheinen zu sein; zum Vorschein kommen:* प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति ṚV. 1,92,9. 95,11. विभातीनां प्रथमोषा व्यश्वैत् 113,15. 17. 19. 2,8,4. द्युमद्वि भाति क्रतुमज्जनेषु 23,15. 6,5,5. दिवो दुहितरो विभातीः 4,51,1. 7,77,3. 10, 6,1. VS. 12,15. लोको यस्मिंश्चन्द्रमा विभाति TBr. 1,4,10,7. प्रजापतेर्विभान्नाम लोकः TS. 1,6,5,1. 7,5,1. Kathop. 5,15 (= Muṇḍ. Up. 2,2,10. Çvetâçv. Up. 6,14). Prab. 107,19. Maitrjup. 6,24. मार्गस्थो विबभौ (ऽपि वभौ die neuere Ausg.) भानुः Hariv. 4027. विभाति गगने चन्द्रः Sâh. D. 17,21. Varâh. Bṛh. S. 30,38. Pańkar. 1,4,5. 7,83. Mârk. P. 107,6. Çiç. 9,26. कृतदिव्यकौतुका सा सुतरामथ मदनमञ्चुका विबभौ Kathâs. 34,251. (शयनम्) तादृदं न विभात्यद्य विहीनं तेन धीमता। व्योमेव शशिना हीनं शुष्काप इव सागरः॥ R. 2,72,20. नीरुन्नतगामिभिः — न विभान्ति महापथाः 114,13. श्रोत्रं श्रुतेनैव न कुण्डलेन दानेन पाणिर्न तु कङ्कणेन। विभाति Spr. 3032. 1318. यथा दोषो विभात्यस्य जनस्य न तथा गुणाः so v. a. *in die Augen springen* 2311. आलिङ्गितस्तिलक उत्कलितो विभाति *erscheint mit Knospen versehen* d. i. *setzt Knospen an* Cit. bei Mallin. zu Kumâras. 3,26. अष्टतेजा विभासि मे Bhâg. P. 1,14,39. Spr. 1012, v. l. Varâh. Bṛh. S. 19,14. Kathâs. 27,1. रूपं विभाति — पञ्चविंशतिवर्षवत् R. 3,9,12. तैर्वृतः — विबभौ देवसंकाशो वज्रपाणिरिवामरैः MBh. 1,5771. 3,4024. 4,1867. तस्य तद्विबभौ वक्त्रं सनालमिव पङ्कजम् 7,1105. (गजः) विबभावुत्पतिष्यन्निवाम्बरम् 14,2185. Ragh. 13,52. 58. Varâh. Bṛh. S. 12,9. Râǵa-Tar. 5,355. Bhâg. P. 3,18,19. Prab. 13,13. अन्तर्विभाति सकलं जगदात्मनीह Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,34. विभाति ब्रह्मसर्गयोः। भेदः *kommt zum Vorschein* Bâlab. 19. तथैव द्विजसंघानां शंसतां विबभौ स्वनः so v. a. *erschallte* MBh. 14,2659. सकृद्विभातो ह्येवैष ब्रह्मलोकः *erschienen* Khând. Up. 8,4,2. Vedântas. (Allah.) No. 124. क्वचिद्विभातं क्वच तत्तिरोहितम् Bhâg. P. 8,3,4. विभाता च विभावरी *die Nacht ist hell geworden, der Morgen ist angebrochen* Kathâs. 23,10. विभात n. *Tagesanbruch* H. 139. Halâj. 1,111. Çabdar. im ÇKDr. Çâk. 115. Ragh. 5,69. 72. 7,2. — 2) *bescheinen, beleuchten:* शुक्रो वि भास्यमृतस्य धाम ṚV. 9,97,32. 6,68,9. चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि *erleuchten* VS. 14,8. उभा समुद्रौ क्रतुना वि भासि AV. 13,2,10. 28. 42. 17,1,16. एकः सूर्यः सर्वमिदं विभाति MBh. 3,10658. — स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति *wer in seinem Hause dir hell macht* d. i. *Feuer entzündet* ṚV. 1,71,6. — Vgl. विभा, विभावरी.

— अभिवि *umherscheinen in* (acc.): स मानुषीरभि विशो वि भाति ṚV. 7,5,2. यावतो लोकानभि यद्विभाति AV. 13,2,42.

— आवि in der Stelle: अग्निरिवाविभाति Hariv. 13100 fehlerhaft für अग्निरिवावभाति, wie die neuere Ausg. hat.

— संवि *denken an* (!): यं यं लोकं मनसा संविभाति Muṇḍ. Up. 3,1,10. = संकल्पयति Çaṅk. Vielleicht fehlerhaft für संभावयति.

— सम् *erglänzen:* चित्रः केतुः प्रभान्आभान्संभान् TBr. 3,10,1,1. *erscheinen, sich zeigen:* अत्र कामश्च रोषश्च शैलश्चोमा च संबभुः MBh. 5 3830. *erscheinen, zu sein scheinen:* निश्चेष्ट इव संबभौ Hariv. 16081. MBh. 12, 6812. संबभौ राक्षसेन्द्रस्य स्वपतः शयनोत्तमम्। गन्धहस्तिनि संविष्टे यथा प्रस्रवणो गिरिः॥ R. 5,14,13. मत्तप्रमत्तमुदिता चमूः सा तत्र संबभौ 2,91, 55. MBh. 7,789. — संभाति MBh. 12,12401 fehlerhaft für संवाति, wie die ed. Bomb. hat; vgl. Hiḍ. 1,10, wo बभौ fehlerhaft für ववौ steht.

2. भा (= 1. भा) 1) f. *Schein, Glanz, Licht* VS. 30,12. भां हि नक्षत्राणि कुर्वन्ति Çat. Br. 9,4,1,9. चन्द्रमसः 11,8,3,11. Der nom. lautet wahrscheinlich भास्, da die ältere Sprache die Wurzeln auf आ in unverkürzter Form als Nomina zu gebrauchen pflegt; vgl. दूरेभा. भा als fem. zu भ s. u. 1. भ 2. — 2) m. *die Sonne* Trik. 1,1,99; es könnte auch भास् gemeint sein. — Vgl. भास्.

भांऋजीक (भास् + ऋ°) adj. so v. a. प्रसिद्धभास् Nir. 6,4. *glanzstrahlend* nach Sâj.: Agni ṚV. 1,44,3. 3,1,12. 14. धूमकेतुः समिधा भाऋजीकः 10,12,2.

भांश (1. भ + अंश) m. *Sternantheil* Weber, Ǵjot. 34. 70. fgg.

भाःकर = भास्कर Vop. 2,45.

भाःकरण (भास् + 1. क°) n. P. 8,3,46, Sch.

भाःस्वर, भाःपति, भाःफेरु = भास्वर u. s. w. Vop. 2,45.

भाकुट m. *ein best. Fisch* Râǵav. im ÇKDr. — Vgl. भाकूट.

भाकुरि 1) ein zur Erkl. von भेकुरि erfundenes Wort: भेकुरयो नामेति भाकुरयो ह नामैते भां हि नक्षत्राणि कुर्वन्ति Çat. Br. 9,4,1,9. — 2) patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,27 (भाकुरष: d. i. भाकुरयः).

भाकूट (भा *Licht* + कूट) m. 1) *ein best. Fisch* (vgl. भाकुट). — 2) N. pr. eines Berges H. an. 3,166. Med. ṭ. 52.

भाकोश (भा *Licht* + कोश) m. *die Sonne* Trik. 1,1,99.

1. भाक्त (von भक्त) adj. f. ई 1) *dem regelmässig Speise gereicht wird* P. 4,4,68. — 2) *zur Speise sich eignend* P. 4,4,100. शालयः Sch.

2. भाक्त (von भक्ति) 1) adj. f. ई *untergeordnet, secundär* (Gegens. मुख्य) Çaṅk. zu Kathop. 1,1. Schol. zu Kâṭ. 7,2,5. 6. Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) m. Bez. einer Vishṇuitischen und Çivaitischen Secte, *die Gläubigen, Frommen* Wilson, Sel. Works I, 15. 17. 250. fgg.; vgl. भक्त 2,*a*. *b*.

भाक्तिक (von भक्त) adj. = 1. भाक्त *dem regelmässig Speise gereicht wird* P. 4,4,68.

भाक्ष adj. = भक्षा शीलमस्य gaṇa छत्रादि zu P. 4,4,62. wohl *der beständig isst*.

भौलालक adj. von भलाली gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

1. भाग (von भज्) 1) m. P. 7,3,52, Sch. *a) Theil, Antheil, zugeschiedenes Eigenthum, Loos*, namentlich *gutes* oder *glückliches Loos*; = अंश Trik. 3,3,65. H. 1434. = भाग्य an. 2,39. Med. g. 13. यदद्य भागं विभजासि नृभ्यः RV. 1,123,3. 135,2. ऋतस्य भागे यजमानमाभजत् 156,5. 183, 4. पिबाग्नीधात्तव भागस्य तृप्णुहि 2,36,4. यज्ञिय 1,161,6. 3,60,1. ज्येष्ठ 2,38,5. उत्तम 4,54,2. यदा मह्यं दीधरो भागमिन्द्र 8,89,1. 10,85,21. 16, 4. ते सूर्यस्य ज्योतिषो भागमानशुः 66,2 (AV. 8,1,1). न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति 71,6. AV. 5,19,13. 9,4,5. 5,2. 11,1,5. अयं देवानां न मिनाति भागम् 14,1,33. VS. 14,24. 17,13. ये भागिनं भागान्नुदन्ते Ait. Br. 2,7. 7, 26. Çat. Br. 1,6,1,1. 7,4,16. 9,2,35. भागो नो ऽस्तु 8,4,2,2. ग्राव्य° Ait. Br. 1,4. 17. ऊष्म° adj. TBr. 1,3,10,6. ग्राहुति°, स्तोम° Ait. Br. 2,18. ब्रह्म° Çâṅkh. Çr. 1,12,9. अन्न° Kauç. 72. पुरस्ताद्भाग adj. TS. 5,6,4,2. तमो°, ज्योतिर्भाग adj. Nir. 12,1. — In der späteren Sprache nur *Theil, Antheil* (nicht *Loos, Schicksal*) P. 1,4, 90. कुमारी° M. 9,131. 143. 204. 211. पुत्र° 215. श्रेष्ठ° Jâǵń. 2,114. MBh. 1,1715. रक्षसाम्, असुराणाम् 13,3197. R. 2,43,5. देवतानां पितॄणां च Spr. 3369. ad Çâk. 193. MBh. 14,280. 2730. R. 1,60,10. 11. R. Gorr. 1,68,10. Ragh. 5,9. 10,46. Kathâs. 36,77. 46,221. fg. Inschr. in Journ. of the Am. Or S. 7,27,19. 28, 4. ज्येष्ठस्य पाण्डुपुत्रस्य भागो मद्रविधेयो बली *war sein Theil* d. i. *mit dem sollte er es aufnehmen* MBh. 5,2244. 2243. प्राच्याश्च दाक्षिणात्याश्च भीमसेनस्य भागतः 2245. अर्जुनस्य तु भागेन कर्णो वैकर्तनो मतः 2246. क्षेत्र° *ein Stück Feld* Khând. Up. 8,1,5. तां मांसपेशीम् — शीताभिरद्भिरासिच्य भागं भागमकल्पयत् *zertheilte in viele Theile* MBh. 1,4529. 3,8850. R. Gorr. 1,15,21. Kathâs. 28,89. शङ्खचूर्णस्य भागौ द्वौ Suçr. 2,13,17. धातोः पूर्वो भागः Vop. 8,11. 139. पश्चिमे भागे (der Nacht) Kathâs. 3,68. अष्टम *Achtel*, षष्ठ *Sechstel*, द्वादश *Zwölftel* u. s. w. M. 7, 130. 8, 33. 35. 10,118. Sûrjas. 1,17. 2,15. AK. 1,1,2,17. 2,9,90. दिवसस्याष्टमे भागे *im Verlaufe des dritten Theiles eines Tages* R. 6,73,35. अष्टमो भागो दिनस्य *die achte Stunde des Tages* H. 141. चतुर्थमायुषो भागम् *den vierten* (der Ordnung nach) *Lebensabschnitt* M. 4,1. द्वितीयमायुषो भागम् 5,169. 6,33. Varâh. Brh. S. 25,2. 3. शत° *der hundertste Theil* Çvetâçv. Up. 5,9. अशीति° M. 8,140. Jâǵń. 2,37. त्रिंशद्भाग 180. चतुस्त्रिद्व्येकभागाः *vier, drei, zwei und einen Theil erhaltend* 125. TS. 7,1,5,5. द्विभागधनं *zweifache Habe* AV. 12,2,35. तदेकभागः पुरुषे त्रिभागश्चापि योषिति *ein Theil, drei Theile* d. i. *drei Viertel* Pañkar. 1,14,50. *Theilung* Vop. 8,132. पुरुषमेकं विदार्य भागं कृत्वा *theilend* Vet. in LA. (II) 10,21. — *b) Theil* so v. a. *Platz, Stelle, Gegend*; = एकदेश Trik. H. an. Med. Schol. zu P. 1,2,29. 30. Suçr. 1,27,1. ऊर्ध्वभागहर *nach oben treibend* d. i. *zum Brechen reizend* 144,14. अधोभागहर *nach unten ausleerend* 19. उभयतोभागहर *nach oben und unten treibend* 145,8 (dafür abgekürzt उभयतोभाग 135,20). कुरुबकं श्यामं द्वयोर्भागयोः *auf beiden Seiten* (*Rändern*) Vikr. 26. पृथिव्या भागाः MBh. 13,5364. भूमिभागे समे शुभे 1,6960. 13, 1436. R. 2,54,3. Çâk. 90. Prab. 79,6. भू° Kâm. Nîtis. 16,1. Kathâs. 34,145. स्तम्भ° 37,13. नभो° 47,50. कान्तलैरार्द्रभागोत्थितैः Çâk. 80. वेदीं परितः क्लृप्तभागाः (v. l. für °धिष्ण्याः) वह्नयः 83. उरस्यपर्याप्तनिवेशभागा (लक्ष्मीः) Ragh. 18,46. दक्षिणे भागे (des Himmels) R. 1,60,20. रणस्य च पश्चिमे भागे Halâj. 5,41. पृष्ठं स्यात्पश्चिमो भागः 2,373. सैन्यपृष्ठ° 5,6. — *c)* am Ende eines adj. comp. (f. आ) *die Stelle von — vertretend* (vgl. भाजन): कलापी चषालभागा (st. dessen चषालार्थे Kâtj. Çr.) Lâtj. 8,3,6. मूलश्चषालभागा 8. — *d) Zähler eines Bruchs* Colebr. Alg. 13. — *e) Grad, der 360ste Theil eines Kreises* Sûrjas. 1,28. 3,17. 4,6. 7,10. 8,9. 10. 11. 21. 12,59. 68. 75. 13,6. 14,5. — *f) eine halbe Rupie* H. an. Med. P. 5,1, 49, Sch. — *g)* in der Stelle: तं दिशाभागं कुरु *schlage ihn in die Flucht* Pañkat. 232,16. 18 vielleicht fehlerhaft für दिशोभाजं (von °भाज्). — *h)* N. pr. eines Fürsten (VP. statt dessen भागवत) VP. 471, N. 35. — *i)* N. pr. eines Flusses, aus dessen Vereinigung mit dem Flusse Kandra die Kandrabhâgâ entsteht, LIA. I, Anh. xli. — In der Stelle: शङ्खं च जाम्बूनदचित्रभागम् MBh. 7,75 hat die neuere Ausg. नालम् st. भागम्. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,227,b. — Vgl. अ°, अग्र°, अन्न°, अर्ध°, ऊर्ध्व°, °चतुर्भाग (auch R. 1,19,6. Sûrjas. 2,62), त्रि°, दश°, दाय°, दिग्भाग, देव°, निम्न°, पत्न°, पर°, पश्चाद्भाग, पार्श्व°, पुरो°, पूर्व°, पार्थिवि°, प्रति°, प्राग्भाग, फल°, ब्रह्म°, मधु°, मध्य°, महा°, यज्ञ°, यथा°, वि°, षड्भाग, स°, सु°, स्त्री°, क्रत°.

2. भाग (von भग) adj. *den* Bhaga *betreffend*: सूक्त Nir. 7,23.

भागक am Ende eines adj. comp. = 1. भाग *Theil, Antheil*: गृहीतबलि° Kathâs. 45,45.

भागजाति (भाग + जा°) f. *das Reduciren von Brüchen auf einen gemeinschaftlichen Nenner* Colebr. Alg. 13. °चतुष्टय ebend.

भागंजय (भागम्, acc. von 1. भाग + जय) m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 185, b, 2.

भागण (भा + गण) m. = भगण *die Schaar der Sterne* Bhâg. P. 3,17, 6. 4,5,11. 5,26,40.

भागदा (1. भाग + 2. दा) adj. *den Antheil gewährend*: देवानां भागदा असत् VS. 17,51.

भागदुघ (1. भाग + दुघ) m. *Vertheiler, Vorleger* VS. 30,13. Çat. Br. 1,1,2,17. पूषा वै देवानां भागदुघः 5,3,1,9. TBr. 1,7,3,5. TS. 1,8,9,2. Kâtj. Çr. 15,3,11.

भागधा (1. भाग + 1. धा) adj. *den gebührenden Theil entrichtend*: एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति TS. 2,5,6,6.

भागधेय (1. भाग + धेय) P. 5,4,36, Vârtt. 2. 1) n. *Antheil, Theil, Gebühr, Eigenthum* RV. 3,28,4. कृधि नो भागधेयम् 8,85,8. 10,52,1. 114, 3. Vâlakh. 11,1. AV. 6,111,1. 116,2. 7,79,1. 11,1,29. इदं सीसं भागधेयं त 12,2,1. 53. यस्त्वा जघान वध्यः सो अस्तु मा सो अन्यद्विदत भागधेयम् 18,2,31. अन्तरेणि वो यज्ञियाद्भागधेयात् Pañkav. Br. 24,18,2. Çat. Br. 1, 5,1,26. 9,2,35. 2,4,3,5. तदेनं स्वेन भागधेयेन निर्भजति 11,7,1,2. देवता भागधेयेन समर्धयति 12,7,3,6. Ait. Br. 1,3. 2,7. 3,13. TBr. 2,1,1,1. TS. 5,4,10,5. 5,9,2. Nir. 9,31. असंस्कृतप्रमीतानां त्यागिनां कुलयोषिताम्। उच्छिष्टं भागधेयं स्यात् M. 3,245. fg. अपि नो भागधेयं स्यात् *möchte doch auf uns ein Antheil fallen* MBh. 3,2277. अन्यद्भागधेयमेतेषां (राज्ञां) रक्षणे निपतति Çâk. 27,5. नीवारभागधेयोचितैर्मृगैः Ragh. 1,50. भागधेयानि हि स्वानि पाण्डवा भुञ्जते सदा so v. a. *den ihnen vom Schicksal bestimmten Theil* MBh. 2,1702. 1704. n. = भाग्य *Loos, Schicksal* AK. 1,1,4,6. H. 1379. an. 4,227. Med. j. 124. Halâj. 1,126. अपि नो भागधेयानि शुभानि स्युः MBh. 1,7222. नाभागधेयः (*dessen Schicksal, dessen Zeit Etwas zu erlangen nicht gekommen ist*) प्राप्नोति धनं सुबलवानपि। भागधेयान्वितस्त्वर्थं कृशो बालश्च विन्दति ॥ 13,7597. m. = कर, प्रत्याय *der den*

*Fürsten zukommende Theil, Abgabe* AK. 2,8,1,27. H. 745. H. an. Med. Halâj. 2,278. = भाग Med. — 2) adj.; f. ई ved. P. 4,1,30. *als Theil gebührend:* इन्द्राग्न्योर्भागधेयी स्थ VS. 6, 24.

भागंदर adj. (f. ई) von भगंदर Suçr. 1,267,1.

भागभाज् (1. भाग + भाज्) adj. *der einen Antheil an Etwas hat, Betheiligter, Theilhaber* MBh. 1,3195. Bhâg. P. 4,6,5. Mârk. P. 20,54.

भागभुज् (1. भाग + भुज्) m. *Fürst (Abgaben geniessend)* Mârk. P. 20,11.

भागमातृ (1. भाग + मा°) f. *eine best. Divisionsregel* Haughton.

भागमुख (1. भाग + मुख) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,116.

भागल m. patron. von भगल, pl. Saṁsk. K. 186, a, 10.

भागलक adj. von भगल gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

भागलक्षणा (1. भाग + ल°) f. in der Rhetorik *Andeutung eines Theils* Vedântas. (Allah.) No. 99.

भागलि m. patron. von भगल (metron. von भगला nach der v. l. im gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96). N. pr. eines Lehrers Kauç. 9. 17. Saṁsk. K. 185, b, 1.

भागलेय m. patron. von भागलि Saṁsk. K. 185, a, 10.

भागवत (von भगवत्) 1) adj. f. ई *zu* Bhagavant (Vishṇu, Kṛshṇa) *in Beziehung stehend, von ihm herrührend* u. s. w. MBh. 12,12718. 14, 1587. मख Hariv. 4430. ह्रद 4455. तनु Bhâg. P. 1, 6, 29. शास्त्र 5, 24, 3. कथा 1,4,2. गीता: (d. i. भगवद्गीता:) Verz. d. Oxf. H. 255, b, 18. शास्त्र No. 815. संहिता Bhâg. P. 1,7,8. Verz. d. B. H. 448 (Verz. d. Oxf. H. 8, a 11). पुराण Bhâg. P. 1,1,3. 2,8,28. Verz. d. Oxf. H. 8, a, 1. 59, a, 37. 65, a, 38. 73, a, 2. 101, b, 41. 104, a, 8. 113, b, 31. 163, a, 6. 182, b, 41. 185, b, 39. 279, a, 2. VP. 284. Pañkar. 2,7,28. fg. Mârk. P. S. 659, Z. 3. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 65, b, 14. 80, a, 6. = देवीभागवतपुराण 79, b. fgg. Bhagavant *verehrend*, m. *ein Anhänger des* Bhag. MBh. 12,12818. Hariv. 4431. 4449. Varâh. Bṛh. S. 15,20. Bhâg. P. 1,2,18. 4,9. 13,9. 3,1,24. 9,5,20. Verz. d. B. H. No. 452. Verz. d. Oxf. H. 10, a, 6. 248, a, 14. 17. Pañkar. 2,2,14. Weber, Râmat. Up. 277. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. LIA. II, 962. 1095, N. 6. महा° Bhâg. P. 1,12,17. 22. परम° 5, 1, 6. Verz. d. B. H. No. 1318. भागवतीभागवतम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2, 4, 11. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 471. — Vgl. देवी°.

भागवततात्पर्य (भा° + ता°) n. Titel einer Schrift Hall 95. Wilson, Sel. Works I, 141. °निर्णय Mack. Coll. I, 13.

भागवतभावार्थदीपिका (भा° - भाव - अर्थ + दी°) f. Titel eines Commentars zum Bhâgavatapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 36, a (No. 79. fgg.). भावार्थदीपिका 347, a (No. 811. fg.).

भागवतलीलारहस्य (भा° - ली° + र°) n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 131.

भागवतसंदर्भ (भा° + सं°) m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 167.

भागवतसारसमुच्चय (भा° - सार + स°) m. Titel einer Schrift Hall 147.

भागवतामृत (भागवत + अ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 16. Wilson, Sel. Works I, 167.

भागवति m. wohl patron. von भगवत् Saṁsk. K. 185, b, 1.

भागविक्षेय (1. भाग + वि°) m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 185, a, 10.

भागवित्त m. pl. *die Schüler des* Bhâgavittika P. 4,1,90, Sch.

भागवित्तायन m. patron. von भागवित्ति P. 4,1,148, Sch.

भागवित्ति m. patron. von भगवित्त Schol. zu P. 4,1,90. 148. चूड Çat. Br. 14,9,3,18. ein Sohn Kuthumi's Verz. d. Oxf. H. 55, b, 9.

भागवित्तिक m. patron. von भागवित्ति Schol. zu P. 4, 1, 90. 148. Davon adj. °वित्तिकीय 90, Sch.

भागवृत्ति (1. भाग + वृ°) f. Titel einer Schrift Siddh. K. zu P. 6, 4, 126. Verz. d. Oxf. H. 161, a, 15. °कार 162, b, 20. Ind. St. 4,174. Uģģval. zu Uṇâdis. 1,156. 2,58. 68. 109 (citirt Mâgha). °वृत्तिका Einl. 2.

भागशस् (von 1. भाग) adv. *in Theile:* अदृश्यन्त च गात्राणि शरैश्छिन्नानि भागशः MBh. 4, 1048. तं हत्वा केशिनं युद्धे कल्पयित्वा च भागशः Hariv. 4323. *Theil für Theil, einen Theil nach dem Andern, Eins ums Andere, nach und nach:* तान्येव पञ्च भूतानि पुनरभ्येति भागशः M. 12, 22. Kauç. 135. Matsjop. 31. वृत्तानि रथयुद्धानि कीर्त्यन्ते यत्र भागशः MBh. 1, 551. 4559. 4,1010. 14,503. Suçr. 1,200,1. 2,15,10. Mârk. P. 57,15.

भागहर (1. भाग + हर) adj. *einen Antheil erhaltend:* देवताः क्रतुषु MBh. 12,13024. तस्मात्तेषां भागहरा भागिनेया न सूनवः *Erbe* 8,2083.

भागहार (1. भाग + हार) m. *Division* Colebr. Alg. 8.

भागहारिन् (1. भाग + हा°) adj. *erbend, Erbe* Jâģñ. 2,141.

भागानुबन्धजाति (1. भाग - अ° + जा°) f. *assimilation of fractional increase; reduction to uniformity of an increase by a fraction, or the addition of a part* Colebr. Alg. 13.

भागापवाहजाति (1. भाग - अ° + जा°) f. *assimilation of fractional decrease, reduction to uniformity of a decrease by a fraction, or the subtraction of a part* Colebr. Alg. 13.

भागार्थिन् (1. भाग + अ°) adj. *auf einen Antheil* (z. B. am Opfer) *Anspruch machend* R. 1,50,15. 66,10 (68,10 Gorr.).

भागार्ह (1. भाग + अर्ह) adj. *erbberechtigt* Halâj. 5, 58. *to be divided according to shares* Aufrecht.

भागासुर (1. भाग° + अ°) m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78, b, 49.

भागिक (von 1. भाग) 1) adj. f. आ P. 5,1,49. *einen Theil bildend:* शङ्खचूर्णस्य भागौ द्वौ हरितालं च भागिकम् Suçr. 2,13,17. भागिकं शतम् wohl *ein auf hundert, ein Procent;* भागिका विंशतिः *ein auf zwanzig, fünf Procent* Schol. zu P. अर्ध° *einen halben Theil erhaltend* Jâģñ. 2, 134; st. dessen wohl richtiger अर्धभागिन् v. l. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1230. 1656. 1667. 1673. 1816. 1924.

भागिन् (von भज् oder 1. भाग) adj. *derjenige, welchem ein Antheil gebührt, welcher einen Antheil erhält, erhalten hat, Betheiligter, Theilhaber, Berechtigter, Besitzer* P. 3,2,142. भागधेयानि TS. 1,5,1,2. 6,2,5,1. भक्तां भागी भागम् TBr. 3,7,5,9. Ait. Br. 2, 7. Çat. Br. 1,7,4,18. 9, 2, 35. 11,7,2,2. अग्निः सर्वेषु हविष्षु भागी भवति Çâñkh. Br. 10,6. Ait. Up. 2, 5. यथा राज्ञा च कर्ता च स्यातां कर्मणि भागिनौ MBh. 12, 3277. M. 9, 53. Bhâg. P. 4,6,50. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,4,21. fg. पितृरिक्थस्य M. 9,165. 184. रूपस्य भागी भवति *wird einer schönen Gestalt theilhaftig* MBh. 3, 8035. 8174. तस्य धर्मस्य सर्वस्य 12, 2766. स्वर्गलोकस्य 13, 1655. दुःखानामिव पुत्राङ्कं विहितात्पत्तभागिनी R. Gorr. 2,17,29. भागिनं भजते सुखम् so v. a. *der das Glück hat* Spr. 4636. Häufig mit der Ergänzung componirt: क्षेत्र° Jâģñ. 2,125. स्वत्व° 137. M. 9, 188. लेप° 3, 216. अंश° Varâh. Bṛh. S. 48,20. Ragh. 17,7. प्रज्ञा° M. 9,48. रत्न° R. 1,53,9. ग्रामैक° Kathâs. 23,50. पिण्डाच्छादनमात्रैक° 36,45. राज्य° MBh. 1,2304.

गार्हस्थ्य° (so zu lesen mit der ed. Bomb.) 6134. द्युति° 13,4231. कृषि° 4232. कृप्य° 4234. युद्ध° 4237. निरय° Râǵa-Tar. 4,661. भोग° 678. Spr. 2486. सुख° 3303. R. 2,88,14. द्वितीयमण्डल° Pańkat. 16,2. अर्धचन्द्र° 29,9. भोगोद्वहनकष्ट° 68,23. उद्योग° Mârk. P. 34,90. अप्रिय° (जीवित) so v. a. *gesegnet mit* Spr. 1331. — Vgl. दुःख° (auch R. 2,52, 18. Vid. 208), फल° (auch Spr. 3880), मन्द°.

भागिनेय (von भगिनी) f. *Schwestersohn* AK. 2,6,1,32. H. 543. Halâj. 2,352. Pâr. Gṛhj. 3,10. MBh. 1,2137. 5692. 3,10599. 5,698. 6,1611. 8, 2083. 14,1816. Râǵa-Tar. 3,117. Schol. zu Kâtj. Çr. 422, 1 v. u. Pańkat. 231,20 (wo der Schakal den Wolf so nennt).

भागीकृ (1. भाग + कृ) *theilen, zertheilen* MBh. 1,6486. Spr. 2245.

भागीयंस् (compar. zu भागिन्) adj. *derjenige, welchem ein grösserer Antheil gebührt*, Hariv. 7444.

भागीरथ adj. (f. ई) *zu* Bhagîratha *in Beziehung stehend*: °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,28. °रथी गङ्गा MBh. 2,68. 13,1702. R. 2,54,2. °रथी f. *die* Gaṅgâ AK. 1,2,3,30. H. 1081. Halâj. 3,51. MBh. 1,599. 5,7317. Hariv. 812. 12825. R. 1,44,48. 2,52,76. Ragh. 14,28. VP. 379. Prab. 20,1. Prasaṅgâbh. 2,6. Hit. 4,5. 18,6. Verz. d. Oxf. H. 132,*b*,12. N. eines der drei Quellströme der Gaṅgâ LIA. I, 49. der Arm der Gaṅgâ, an dessen Vereinigung mit der Jellinghy Navadvîpa gelegen ist, Kshitîç. 8,15. 39,12. 40,19.

भागुरि m. N. pr. eines Mannes Bṛh. Dev. 3,20. 5,8. 6,18 (Ind. St. 1, 105). Verz. d. B. H. No. 314. 873. 1403. Weber, Ǵjot. 12, N. 2. Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,10. Saṁsk. K. 185,*a*,11. = क्रौष्टुकि (vgl. क्रौष्टुकि) Mârk. P. 58,40. ein Astronom Varâh. Bṛh. S. 48,2. Verz. d. Oxf. H. 336, *b*,1. ein Lexicograph 172,*b*, N. 182,*b*,42. 188,*a*,29. 189,*b*,13. 352, *a*,19. Med. Anh. 1. Halâj. 1,2. Schol. zu H. 165. 170. 261. 292. 429. 608. 623. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113. 2,57. 3,182. Colebr. Misc. Ess. II,49.

1. भाग्य (von भग) adj. *zu* Bhaga *in Beziehung stehend*: युग *das zwölfte Lustrum im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,50. Weber, Ǵjot. 24, N. 1. n. (sc. भ oder नक्षत्र) Bhaga's Nakshatra, *die späteren* (उत्तर) Phalgunî Varâh. Bṛh. S. 6,6. 9,29. 10,1. 8. 11, 56. 32,12.

2. भाग्य (von भाग) 1) adj. *a*) (von भज्) = भज्य *zu theilen* Vop. 26,12. *b*) oxyt. = भागमर्हति *auf einen Antheil Ansprüche habend* gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66. — *c*) parox. = भागिक P. 5,1,49. भाग्यं शतम् *ein von Hundert, ein Procent*, भाग्या विंशतिः *ein von zwanzig, fünf Procent* Sch. — *d*) *glücklich*: धन्या त्वमसि बाह्लीकि मत्तो भाग्यतरा तथा MBh. 1,4886. — 2) n. sg. und pl. *Loos, Schicksal* (bedingt durch die Werke des vorangegangenen Lebens); *gutes oder glückliches Loos; Glück, Wohlfahrt*; = दैव AK. 1,1,4,6. H. 1379. Halâj. 1,126. = कर्म शुभाशुभम् AK. 3, 4,24,157. H. an. 2,374. Med. j. 42. MBh. 1,8904. स्वं स्वं भाग्यमुपासते R. 2,27,4. भर्तुर्भाग्यं तु नार्येका प्राप्नोति 5. °क्रमेण *nach dem Laufe des Schicksals* Spr. 3129. पुरुषस्य 3637. भाग्यायत्त Çâk. 92. °वशात् Pańkat. ed. orn. 4,25. स्वभाग्यान्युपजीवन्ति (so die ed. Bomb.) ते नराः MBh. 13, 6636. भाग्यानि मे यदि तदा मम को ऽपराधः Mṛkkh. 98,11. Sâṁkhjak. 50 (भाग Lassen). पुरुषभाग्यानामचिन्त्याः खलु व्यापाराः Mṛkkh. 137,16. निन्दन्ती स्वानि भाग्यानि Çâk. 126. Varâh. Bṛh. S. 24,27. भाग्यसेनामिवोर्वीम् 27,6. भाग्येनैतत्संभवति Hit. 10,10. Spr. 3349. न वैराग्यात्परं भाग्यम् 1475. 3100. प्रतिष्ठां भाग्यसंयुताम् 3963. Ragh. 19,24. Pańkar. 1,6,32. भाग्येषु नतसेकिनी Çâk. 93. Kathâs. 20,19. भाग्यानि पूर्वतपसा किल संचितानि काले फलन्ति पुरुषस्य यथैव वृक्षाः Spr. 1648. ममोपपादितं साधु भाग्यैरेतत्पुराकृतैः Mârk. P. 62,19. महाभाग्यसंतपात् MBh. 3,2735. Spr. 4805. भाग्योदयैः 634. °संपद् Ragh. 3,13. अभ्यर्थिनां भाग्यसमृद्धिः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 18. °विप्लव Ragh. 8,46. °विपर्ययैः Râǵa-Tar. 1,198. Spr. 2586. परभाग्योपजीविन् *von fremden Glücksgütern lebend* 435. स्वसमाधिभाग्यम् *Lohn* Bhâg. P. 3,15,33. अभाग्य (f. आ) *unglücklich* MBh. 1,4705. 4,638. अभाग्यतर R. 3,72,27. अल्पभाग्या 2,53,24. Aus der Stelle Râǵa-Tar. 5,385 schliesst Benfey auf die Bed. *Wollust*; aber es ist wohl daselbst mit der ed. Calc. भाव्य st. भाग्य zu lesen. — Vgl. निर्भाग्य, मन्द°, महा°, स°, सु°.

भाग्यवत् (von 2. भाग्य) adj. *ein gutes Loos habend, glücklich* R. 6, 26,32. Spr. 492. 1793. Pańkar. 1,4,85. Pańkat. 201,7.

भांकार in der Stelle: क्षेमसमानिलैर्भूरिभांकारपरुषैः Râǵa-Tar. 3,172 wohl fehlerhaft für झंकार. — Vgl. भेरी°.

भाङ्ग (von भङ्गा) adj. *hänfen* Kauç. 14. जाल 16. शयन 47.

भाङ्गक (von भङ्ग) *Lumpenkleid* Vjutp. 147.

भाङ्गासुरि (von भङ्गासुर) m. patron. des Ṛtuparna MBh. 3,2745. 2,326.

भाङ्गिल N. pr. einer *Oertlichkeit* Râǵa-Tar. 7,499.

भाङ्गिलेय m. N. pr. eines Mannes oder adj. *aus* Bhâṅgila *stammend* Râǵa-Tar. 8,3231.

भाङ्गीन (von भङ्गा) n. (sc. क्षेत्र) *Hanffeld* P. 5,2,4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2,8.

भाज् (von भज्) 1) adj. am Ende eines comp. P. 3,2,62. *a*) *theilhabend an, betheiligt bei, berechtigt an; theilhaftig, besitzend, zu geniessen habend, sich einer Sache erfreund, empfindend, sich hingebend*: आह्वनीय° Çâṅkh. Br. 16,6. fgg. उच्छिष्ट° Gobh. 4,3,18. तमो° Ait. Br. 5,24. त्रि°, तुरीय° 2,25. MBh. 4,202. षड्भाग° M. 8,305. रिक्थ° 9,155. मखांश° Ragh. 3,44. Kâm. Nîtis. 2,10. Varâh. Bṛh. S. 19,13. नैकक्रतुफल° 5,98. M. 1,109. तारुण्यफल° Spr. 3161. श्रेष्ठ° MBh. 1,6635. यज्ञ° Pańkar. 1,14,114. धन° Ǵâǵn. 2,60. Spr. 3389. नृपमान° M. 2,139. अर्धशरीर° Kumâras. 7,28. सर्वरूप° Ragh. 10,21. ऊर्ध्व° Maitrjup. 4,3. शक्रलोक° M. 8,386. R. 2,23,29. Kâm. Nîtis. 2,85. Mârk. P. 114,20. नरक° Bhâg. P. 3,9,4. मोक्ष° Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,15. शतदण्ड° Ǵâǵn. 2,237. चौरदण्ड° 1,65. दोष° 479. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,14. द्रुमजन्म° Bhâg. P. 2,3,22. शील° Spr. 4230. रोग° so v. a. *krank* Spr. 181. मुद्भाज् Varâh. Bṛh. S. 18,6. सुख° 47,5. सुखदुःख° Maitrjup. 6,21. R. 6,1,36. Spr. 2319. निर्वृति° Pańkat. 55,1. पीडा° Kir. 5,23. प्रीति° Kathâs. 22,259. उद्वेग° 48,137. सह्रममलिनवक्त्रभाव° Spr. 3209. सौजन्य° Dhûrtas. in LA. 96,12. पुष्कराक्षशब्द° Ragh. 3,35. ललाटस्वेद° Spr. 372. Pańkar. 3,5,23. निदेश° *einen Auftrag habend* MBh. 2,567. Bhâg. P. 3, 33,5. स्वप्न° *des Schlafes geniessend* Spr. 4733. तीर्थासेवनमौन° *in heiligem Wasser lebend und Stillschweigen beobachtend* 4132. उभय° *Beides übend* R. 4,21,36. — *b*) *einen Theil von Etwas bildend, gehörig zu*: द्विवचोऽन्त° ṚV. Prât. 1,18. 6,15. 7,2. 11,3. अपदादि° 2,31. 5,10. पूर्व° 1,7. 18,17. — *c*) *verbunden mit*: सम्राड्ब्द्रा हि कृच्छ्रभाक्

MBH. 2,636. प्रसूतिभाजः सर्गस्य KUMÂRAS. 2,7. पादाम्बुजान्यम्बुजकान्तिभाञ्जि ṚT. 4,4. कर्माण्यधिकारभाञ्जि (so ist zu lesen mit K.) PRAB. 109, 13. DHÛRTAS. in LA. 68,12. स (उत्साहः) वीर्यमतिशक्तिभाक् AK. 1,1, 2,29. उपभोगभाञ्ज्यपि धनानि *mit Genuss verbunden, genossen werdend* Spr. 1991. एकापि (दिक्) प्राच्यादिव्यपदेशभाक् so v. a. *erhält verschiedene Benennungen* BHÂSHÂP. 46. जातिलिङ्गानां च न सर्वभाक् P. II, S. 462. अनुदयभाजीन्दौ *so lange der Mond nicht aufgegangen ist* Spr. 1087. — d) *innehabend, einnehmend* (einen Sitz, Platz), *bewohnend, wohnend in, an*: विष्टर° RAGH. 5,3. सवितानकर्म्य° 19,39. अनुचितस्थितिदेश° Spr. 116. यमुना° RAGH. 15,2. सागर° (चन्द्र) NAISH. 22,44. mit dem acc.: पृथक्पृथगवस्थानं भाञ्जि (wohl अवस्थानभाञ्जि zu lesen) MÂRK. P. 102,8. — e) *hingehend zu*: नदीवेगभयकूलभाक् RAGH. 12,35. अङ्क° (फल) *in den Schooss kommend* so v. a. *zufallend* KIR. 5,52. — f) *verehrend*: अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् BHAG. 9,30. लब्धवर्ण° RAGH. 11,2. — 2) *Angelegenheit*: व्यंसीत्कृताकृतेभ्यः क्षितिपालभाग्भ्यः BHATT. 3,21. — Vgl. अन्तर°, अग्र°, अर्ध°, अर्धभाज् (auch LÂṬJ. 6,2,23. 7,20), ऊर्ध्व°, काम°, कीर्ति°, चतुर्थ°, जन्म°, देव°, धाम°, पाथो°, पाद°, पिण्ड°, पितृ°, पुण्य°, पूर्व°, प्रथम°, प्रधान°, प्रेत्य°, फल°, भक्ति°, भाग°, मन्द°, वाम°, शरीर°, सवन°.

भाजक् indecl. चादि zu P. 1,4,57 und स्वरादि zu 1,1,37. *schnell, eiligst* WILSON nach WILKINS. Wohl fehlerhaft für ताजक्, wie die v. l. an der ersten Stelle hat.

भाजक (von caus. von भज्) m. *Divisor* COLEBR. Alg. 8.

भाजन (wie eben) 1) n. proparox. *Stellvertretung*; instr. *an der Stelle von*: धिष्ण्यानां वा एते भाजनेन ÇAT. BR. 3,3,2,11. तदत्र पितॄणां भाजनेन 1,8,1,40. Am Ende eines comp. (oxyt.) n. *Stellvertreter, vertretend, gleichgeltend, gleichbedeutend* ÇAT. BR. 2,3,1,23. सकृदुल्लिखति तद्वेदिभाजनम् *das stellt die* Vedi *vor* 4,2,13. उष्णीष° 3,3,2,4. स हि तेषामिन्द्रभाजनं भवति 3,4,2,15. 3,22. AIT. BR. 1,22. पत्नीभाजनं वै नेष्टा *der* Neshṭar *stellt das Weib vor* 6,3. ÇÂÑKH. GṚHJ. 6,3. यावत्प्रस्तरभाजनं तावत्परिशिनष्टि ÇAT. BR. 2,6,1,15. — 2) am Ende eines adj. comp. (f. आ) a) *theilhabend an, theilhaft, berechtigt zu*: एते देवा असोमपाः पशुभाजनाः AIT. BR. 2,18. पयोभाजन ÇÂÑKH. BR. 10,6. 13,2. घृत° ÇAT. BR. 6,6,1,11. असृग्भाजनानि ह वै रक्षांसि ÇÂÑKH. BR. 10,4. गुराप्य आत्मत्यागिन्यो नाशौचोदकभाजनाः (उदकदानाद्यैरौर्ध्वदेहिकस्य भाजना न भवन्ति । भजन्तीति भाजनाः सपिण्डादीनामाशौचादिनिमित्तभूता न भवन्ति MIT. 3,3,*a*,2 v. u.) JÂGÑ. 3,6. तां यशोभाजनां धन्याम् R. GORR. 2,64,8. यदनुग्रहभाजनः *dessen Gunst er erfahren hat* BHÂG. P. 4,14,33. — b) *gehörig zu, in Beziehung stehend zu*: महतो ह वै देवविशो ऽन्तरिक्षभाजनाः AIT. BR. 1,10. एषा तृतीयसवनभाजना सती मध्यंदिने शस्यते 3,18. सोमार्ध्यभाजना वा अमावास्या ÇAT. BR. 2,4,4,20. — 3) n. *das Dividiren* COLEBR. Alg. 8. — 4) *Gefäss* AK. 2,9,33. TRIK. 3,3,250. H. 1026. MED. n. 101. HÂR. 138. HALÂJ. 2,172. राजतैर्भाजनैरेषाम् (देवानाम्) — वार्यपि श्रद्धया दत्तम् M. 3,202. न पादौ धावयेत्कांस्ये कदाचिदपि भाजने 4,65. अन्नमेषां पराधीनं देयं स्याद्भिन्नभाजने 10,54. JÂGÑ. 1,230. स्थालीपिठरभाजनम् MBH. 7,2159. 12,3252. R. 1,53,4. SUÇR. 1,158,16 (सु°). 237,1. 2,221,6. 353,6. RAGH. 5,22. Spr. 2398. MÂRK. P. 34,101. KATHÂS. 3, 47. PRAB. 59,3. कांस्य° SUÇR. 1,74,19. आयस° 2,341,2. रूप्य° MÂRK. P. 15,26. मणि° KATHÂS. 45,131. अपः सुराभाजनस्थाः M. 11,147. जल° R. 3,4,49. घृत° SUÇR. 2,30,17. 73,6. पुष्प° ÇÂK. 44,1. °चारिक BURN. Intr. 261, N. 2. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): कुब्जाम् — सानुलेपनभाजनाम् HARIV. 4485. KATHÂS. 45,228. In übertr. Bed. *Gefäss, Behälter für* so v. a. *der Ort (die Person), der Etwas aufnimmt, wo sich Etwas versammelt findet, wohin Etwas strömt*; = योग्य (vgl. पात्र) TRIK. MED. मांसशोणितमूत्रपुरीषादिभाजनेन शरीरेणान्ध्यमान्द्यापटुत्वादिभाजनेनेन्द्रियग्रामेणाशनायापिपासाशोकमोहभाजनेनान्तःकरणेन च ÇAṄK. bei WIND. Sancara 125. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 144. अन्यापि किं न खलु भाजनमीदृशानाम् SÂH. D. 56,15. बभूव सः । भाजनं सर्वरत्नानामम्बुराशिरिवाम्भसाम् VID. 4. स श्रियो भाजनं नरः Spr. 2424. 5160. KATHÂS. 34,205. दृष्टे सो ऽर्थस्य भाजनम् Spr. 2431. स एव लक्ष्म्या यशसो च भाजनम् 5282. शास्त्रज्ञो ऽपि — भवति विरलो भाजनं सद्गतीनाम् 2978. 3° 1637. 4445. कीर्ति° ÇUK. in LA. (II) 35,10. कल्याणभाजनं ये तु HARIV. 1028. PAÑKAR. 4,3,31. Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,3. भारवाहीव क्लेशस्यैव भाजनम् Spr. 1576. येन स्यां नैव दुःखानां भाजनं पुनरीदृशम् KATHÂS. 36, 106. प्रीतिविश्रम्भ° Spr. 3023. भोगस्य भाजनं राजा न राजा कार्यभाजनम् so v. a. *der Fürst ist dazu da um zu geniessen, nicht aber um Geschäften nachzugehen*, 2069. मदभिलषितभाजनं भूयाः so v. a. *mögest du meinen Wunsch vernehmen* DHÛRTAS. in LA. 78,17. राज्ञीशब्दभाजनमात्मानमपि चिन्तयतु भवती so v. a. *den Titel Fürstin führend, Fürstin seiend* MÂLAV. 12,18. मन्त्री पञ्चमहाशब्दभाजनं जगतीभुजः RÂGA-TAR. 4, 511. तत्सुतो । साम्राज्ययुवराजत्वभाजने *im Besitze von* 3,102. जगतो ऽस्यास्य (= प्रथमपुत्रादेः Schol.) भाजनम् (विष्णुः) so v. a. *Zuflucht* HARIV. 4369. स्नेहो दुःखस्य भाजनम् so v. a. *Ursache* Spr. 4863. सकललघिमभाजनमुदरम् Spr. एकः स एव im 4ten Th. — 5) n. *ein best. Maass*, = Âḍhaka = 64 Pala ÇÂRṄG. SAṂH. 1,1,20. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,9. — 6) m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. Davon patron. भाजन ebend.; pl. भाजनाः gaṇa गोपवनादि zu 2,4,67. — Vgl. दीप°, पान°, यथाभाजनम्.

भाजनता (von भाजन) f. *das Gefässsein für, das Besitzen*: आत्मप्रवरगुणगणैकान्तभाजनतया BHÂG. P. 5,1,6.

भाजनत्व (wie eben) n. *das Gefässsein für, Verdienen, Würdigsein*: नायं देव्या भाजनत्वं न नेयः सत्काराणामीदृशानामशोकः MÂLAV. 83.

भाजनवन्त् (von भाजन) adj. zur Erkl. von भद्र NIR. 4,10. 11,19. 12,17.

भाजनीभूत (भाजन + भूत) adj. *zum Gefäss einer Sache geworden* so v. a. *theilhaftig geworden*: अनर्थ° KATHÂS. 29,62.

भाजयु (vom caus. von भज्) adj. *mittheilsam, freigebig*: त्वमंशो विदथे देव भाजयुः ṚV. 2,1,4.

भाजिन् (von भज्) adj. am Ende eines comp. 1) *theilhabend an, theilhaftig* KHÂND. UP. 3,9,2. fgg. वयमत्रांशभाजिनः KUMÂRAS. 6,74. भवन्ति स्वर्गभाजिनः ÇATR. 1,22. Vgl. पुण्य°. — 2) *verbunden mit*: आक्रन्देनात्मना चैव पार्ष्णिग्राहं प्रपीडयेत् । आक्रन्देन तदासारमाक्रन्दासारभाजिना ॥ KÂM. NÎTIS. 8,46. WEBER, RÂMAT. UP. 308.

भाजी (von भज्) f. VOP. 4,26. *Reisbrei* (श्राणा) P. 4,1,42. भाजीकंस 6, 2,71, Sch. In einer anderen Bed. भाजा P. 4,1,42, Sch.

भाज्य (von भज्) adj. *zu dividiren, Dividend* COLEBR. Alg. 8. SIDDHÂNTAÇIR. 13,24. — MBH. 15,201 fehlerhaft für भोज्य, wie die ed. Bomb. hat.

भाट (von 1. भट्) *Miethgeld, Pachtgeld* VṚDDHA-M. in VIVÂDAK. 34,11. भाटक m. dass. H. ç. 153. HALÂJ. 2,418. KÂTJ., NÂRADA und VṚDDHA-M.

in Vivâdak. 51,7. fgg. Mit. 3,22,*a*,2. Râga-Tar. 6,19. Kull. zu M. 8,156.

भाटि f. dass. Wils. *Hurenlohn* H. ç. 92.

भाट्ट m. 1) *ein Anhänger des* Bhaṭṭa (Kumârilabhaṭṭa) Madhus. in Ind. St. 1,14,13. Vedântas. (Allah.) No. 88. Verz. d. B. H. No. 626. 721. 823. Verz. d. Oxf. H. 255,*b*, N. 5. 270,*b*,22. Z. d. d. m. G. I, 200. — 2) pl. N. pr. eines Volkes Râga-Tar. 1,314.

भाट्टचिन्तामणि (भा° + चि°) m. Titel einer Schrift Hall 181.

भाट्टतन्त्र (भा° + त°) n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,10.

भाट्टदिनकर (भा° + दि°) desgl. Hall 175. 178. — Vgl. भाट्टभास्कर.

भाट्टदीपिका (भा° + दी°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 353,*a*, No. 836. fg. Colebr. Misc. Ess. I,299 (भट्ट°). Hall 179. °प्रभावली f. Titel eines Commentars dazu ebend.

भाट्टभाषाप्रकाशिका (भा° - भा° + प्र°) m. *Erklärung der Sprache (Terminologie) der* Bhaṭṭa, Titel einer Schrift Hall 188.

भाट्टभास्कर (भा° + भ°) Titel einer Schrift Hall 188. — Vgl. भाट्टदिनकर.

भाट्टरहस्य (भा° + र°) n. Titel einer Schrift Hall 187.

भाडितै m. pl., pl. zu भाडित्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

भौडितायन m. patron. von भडित gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. शाकदास Vaṃçabr. des SV. in Ind. St. 4,373. — Vgl. भाण्डितायन.

भौडित्य m. desgl. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — Vgl. भाडित.

भौडिलायन m. patron. von भडिल gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

भाण् onomatop. zur Bez. *des Hauchens* oder *Zischens*: स भाणकरोत्सैव वागभवत् Çat. Br. 10,6,5,4.

भाण (von भण्) m. Bez. *einer Art von Schauspielen* H. 284. Daçar. 1,8. Sâh. D. 513. Pratâpar. 20,*a*,1. 6. भारतीवृत्तिभूयिष्ठं शौर्यसौभाग्यसंस्तवैः। सूच्येते वीरशृङ्गारौ विटेन निपुणोक्तिना। कल्पितेनेतिवृत्तेन धूर्तचारित्रवर्णनम्। एको ऽङ्को मुखनिर्वहौ यत्र भाणः स संमतः। 24,*a*,6. Verz. d. Oxf. H. 146,*a*, No. 310. — Vgl. भाणिका.

भाणक (wie eben) nom. ag. *Verkünder*; s. धर्म°.

भाणस्थान (भाण + स्थान) n. N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,18.

भाणिका (von भाण) f. Bez. *einer Art von Schauspielen* Sâh. D. 556.

भाण्ड 1) m. = गर्दभाण्ड *Thespesia populneoides Wall.* Râgan. im ÇKDr. — 2) f. भाण्डी gaṇa गौरादि zu P. 4,4,41. viell. = भण्डी *Rubia Munjista Roxb.* Suçr. 2,175, 1. Vgl. काक° und कालभाण्डिका. — 3) n. *a) Topf, Gefäss, Schüssel, Kasten, Kästchen, Geräthe* AK. 2,9,33. 3,4,11,46. H. 1026. an. 2,125. Med. ḍ. 21. Vaiç. beim Schol. zu Çiç. 3,76. न भिन्नभाण्डे भुञ्जीत M. 4,65. 10,52. Bhâg. P. 4,14,41. Spr. 1994. Suçr. 1,109, 6. 2,189,7, 241,7. Hit. 115,1. 7. 8. स° *in einer Schüssel —, in einem Topfe befindlich* Bhâg. P. 1,18,34. काञ्चन M. 5,112. MBh. 13,5501 (= Mârk. P. 15,26). Kathâs. 49,143. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 254. मृन्मय M. 7,132. मृद्भाण्ड Suçr. 1,163,19. Çârṅg. Saṃh. 2,9,15. चार्मिक°, काष्ठलोहमय M. 8,289. वेणुवैदल° 327. पच्यमानान्न° Râga-Tar. 1,238. हेमभोजन° Spr. 5417. क्षीरादि° Mârk. P. 51,38. दधि° Hit. 85,14. fg. मद्य° M. 11,147. Pañkat. 36,16. Vṛddha-Kâṇ. 11,7. नीलि° *Kübel* Hit. 91,15. 16. उदकभाण्डाधिष्ठान n. *Gestell eines Wassergefässes* Vjutp. 209. रिक्त° *ein leerer Kasten* M. 8,405. Varâh. Bṛh. S. 51,28. सुवर्ण° *Kästchen* Mṛkkh. 26,9. Kathâs. 24,133. कोशादीनां भाण्डानि बहून्यादाय Râga-Tar. 5,84. भाण्डावकाशद *Geräthe* M. 9,271. P. 3,1,20. अश्मसारमय MBh. 2,1836. R. 2,89,16. शुभभाण्डैः MBh. 3,11043. R. 3,6,4. 62, 23. शुभभाण्ड m. sg. Hariv. 14118. गुरुकं भाण्डं (coll.) शकटारोपितं बहु 4426. Bhâg. P. 4,4,6. Varâh. Bṛh. S. 10,10. 42,8. 11. 12. Mârk. P. 134, 63. यज्ञ° R. 1,4,21. MBh. 2,60. Râga-Tar. 3,443. MBh. 5,7631 (= युद्धोपकरण Schol.). वैवाहिक Sâv. 3,1. आभिषेचनिक R. 2,79,6. प्रकीर्णभाण्डा adj. MBh. 13,517. प्रमृष्टभाण्डा 3,14674. संनियम्येन्द्रियग्रामं कोष्ठे (= हृदयपुण्डरीके! Schol.) भाण्डमना इव एकाग्रं चिन्तयेन्नित्यम् *wie derjenige, der seine Aufmerksamkeit auf die Geräthe in der Vorrathskammer gerichtet hat*, MBh. 12,8793. — *b)* insbes. *Pferdegeschirr, Pferdeverzierung* AK. 3,4,11,46. H. an. Med. Vaiç. छिन्न° adj. MBh. 7,1217. काञ्चनभाण्डयुक्त (रथ) 6,781. विचित्रभाण्डा (किशोरी) R. Gorr. 2,125,14. हेमभाण्ड adj. MBh. 4,1781. 5,5262. 7,77. Hariv. 4429. R. 6,35,12. — *c) Schmuck überh.* H. an. Med. Hâr. 260. Vaiç. MBh. 4,2158. R. 2,78,17. fg. — *d)* = वाद्यभाण्ड *ein musikalisches Instrument*: °वादन M. 10,49. — *e) Waare*; = मूलवणिग्धन AK. 3,4,11,46. = मूलवणिग्वित्त H. an. = वणिङ्मूलधन Med. = वणिङ्मूल्यधन Vaiç. अराजदैविके नष्टे भाण्डं दाप्यस्तु वाहकः Nârada in Mit. ÇKDr. °पूर्णानि यानानि M. 8,405. 399. 9,331. Jâgñ. 2,197. Pañkat. 7,17. Spr. 1276. 2222. Kathâs. 43,73. Çiç. 3,76. — *f) Flussbett* H. an. — *g)* (von भण्ड) *Possenreisserei* Agajap. im ÇKDr. असौ पञ्चजनीनः स्याद्यो भाण्डादिरतो नरः Halâj. 2,213. — Vgl. तुर° (auch Hit. 64,19), पाक°, पान°, वाद्य°, सार°.

भाण्डक (von भाण्ड) 1) m. n. Siddh. K. 249,*a*,1. *Kästchen*: भूरिकृत्रिममाणिक्यमयाभरण° Kathâs. 24,163. — 2) f. भाण्डिका *a) Geräthe*: कर्मार° Vjutp. 209. — *b)* = भाण्डी, s. काल°.

भाण्डगोपक (भा° + गो°) m. *Verwahrer der Gefässe, — der Geräthe* (in einem buddh. Kloster) Vjutp. 210.

भाण्डपति (भा° + प°) m. *Waarenbesitzer, Kaufmann* Râga-Tar. 6, 37. नाना° Pañkat. 26,11.

भाण्डपुट (भा° + पुट) m. *Barbier* Gaṭâdh. im ÇKDr.

भाण्डपुष्प (भा° + पु°) m. *eine Schlangenart* Trik. 1,2,4.

भाण्डप्रतिभाण्डक (भा° - प्र° - भाण्ड) n. *commodity for commodity; computation of the exchange of goods; barter* Colebr. Alg. 38.

भाण्डभरक (भा° + भ°) m. *Vertheiler der Gefässe, — der Geräthe* (in einem buddh. Kloster) Vjutp. 210.

भाण्डमूल्य (भा° + मू°) n. *ein in Waaren bestehendes Kapital* Kathâs. 6,34. 38.

भाण्डल und भाण्डलौ v. l. im gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

भाण्डवं adj. von भण्डु gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

भाण्डशाला (भा° + शा°) f. *Waarenlager, Magazin* Çatr. 10,130.

भाण्डागार (भाण्ड + अ° oder आ°) n. *Geräthekammer, Waarenhaus, Schatzkammer* H. 995. Halâj. 5,11. Jâgñ. 1,327. MBh. 12,2649. Hariv. 12806. Spr. 5417. P. 4,4,70, Sch. Vet. in LA. (II) 2,17. महा° *die oberste Schatzkammer, Hauptschatzkammer* Râga-Tar. 4,142.

भाण्डागारिक (vom vorherg.) m. *Aufseher einer Geräthekammer, — eines Waarenhauses, Schatzmeister* P. 4,4,70, Sch. Spr. 1870. Kathâs. 38,48. 43,31. Vet. in LA. (II) 2,16. 18. 24,3.

भाण्डापुर (भा° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 5,231.

भाण्डायनि (wohl von भाण्ड) m. patron. MBh. 2,294.

भाण्डार = भाण्डागार und auch daraus entstanden Verz. d. Oxf. H. 26, *a*, N. 2. °गृह dass. Schol. zu Kuvalaj. 75, *a*.

भाण्डारिक m. = भाण्डागारिक Vjutp. 95.

भाण्डारिन् (von भाण्डार) m. = भाण्डागारिक Vjutp. 95. Spr. 5001 und लुब्धितस्तुषितः im 4ten Th.

भाण्डि gaṇa क्राड्यादि zu P. 6,2,86. *Behälter für Scheermesser* Med. k. 184. — Vgl. भाण्डिवाह, भाण्डिल und क्षुरभाण्ड.

भाण्डिक (von भाण्ड) m. *Barbier* H. ç. 135. — Vgl. भाण्डिल, भाण्डि.

भाण्डिजङ्घि m. patron. von भाण्डीजङ्घ P. 2,4,58, Vârtt. 3, Sch.

भाण्डित m. pl., pl. zu भाण्डित्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

भाण्डितायन m. patron. von भाण्डित gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. Lâṭj. 3,9,1. 6,6,15. — Vgl. भाडितायन.

भाण्डित्य m. patron. von भण्डित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — Vgl. भाण्डित.

भाण्डिनी (von भाण्ड) f. *Kasten, Korb* (= मञ्जूषा Schol.) MBh. 2,2061, v. l. für कुण्डिन्यः in der ed. Bomb.

भाण्डिल (von भाण्डि) m. *Barbier* Çabdam. im ÇKDr.

भाण्डिलायन m. patron. von भण्डिल gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

भाण्डिवाह (भा° + वाह) m. *Barbier* Çabdam. im ÇKDr. H. ç. 155, wo so zu lesen ist st. भाण्डिवाह्ना.

भाण्डिशाला (भा° + शा°) f. gaṇa क्राड्यादि zu P. 6,2,86. wohl *Barbierstube*.

भाण्डीर m. 1) N. pr. eines hohen Njagrodha-Baumes auf dem Govardhana in Vṛndâvana; = वट Gaṭâdh. im ÇKDr. Hariv. 3114. 3614. 3749. Gît. 6,12. °वनवासिन् (Kṛshṇa) Pańkar. 4,8,59. °वननन्दन 103. Vgl. भण्डीर. — 2) N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,16.

भाति (von 1. भा) f. *Glanz, Licht* Râǵan. im ÇKDr. Bhâg. P. 8,18,12.

भातु (wie oben) Uṇâdis. 1,73. m. *die Sonne* Trik. 1,1,98. Uǵǵval. = दीप्त Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr. — Vgl. भानु.

भार्वस् (2. भा + व°) adj. *lichtkräftig:* भार्वसो अत्यग्नुर्न सिन्धवो ऽग्ने रेजन्ते असंसन्तो अजराः RV. 1,143,3.

भादिग m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 964.

भाद्र 1) m. (sc. मास) = भाद्रपद AK. 1,1,3,17. H. 155. Râǵa-Tar. 6,365. Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,10. 23. 38. 46. 285,*a*,4. fgg. — 2) f. (sc. तिथि) *Vollmondstag im Monat* Bhâdra As. Res. III, 290.

भाद्रदारव adj. von भद्रदारु P. 4,3,139, Sch.

भाद्रपद (von भद्रपदा) 1) m. *ein Monat der Regenzeit* (*August-September*) AK. 1,1,3,17. H. 154. Schol. zu Kâtj. Çr. 566,7. 892,6. भाद्रपदाश्वयुजौ वर्षाः Suçr. 1,20,3. Varâh. Bṛh. S. 5,79. 8,13. 21,10. 11. Râǵa-Tar. 2,18. 6,114. Verz. d. B. H. 134,*b*,7 v. u. Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,11. 34. 40. 42. 285,*a*,15. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,6. — 2) f. °पदा = भद्रपदा; pl. AK. 1,1,2,24. du. Sûrjas. 8,16. उत्तर° H. 115, v. l. VP. 226, N. 24. उत्तरभाद्रपद Colebr. Misc. Ess. II, 343. उत्तरभाद्रपद (!) ÇKDr. angeblich nach dem Ǵjotisha. Vgl. पूर्वभाद्रपदा. — 3) f. ई *der Vollmondstag im Monat* Bhâdrapada Paddh. zu Kâtj. Çr. 451,18.

भाद्रमातुर (von भद्रमातर्) m. *der Sohn einer guten oder schönen Mutter* P. 4,1,115. Vop. 7,11. H. 546.

भाद्रमौञ्ज adj. f. ई *aus* Bhadra (*eine Cyperus-Art*) *und* Muńǵa *gemacht:* मेखला Kauç. 56. 57.

भाद्रवर्मण m. patron. von भद्रवर्मन् Vop. 7,4. 10.

भाद्रशर्मि m. patron. von भद्रशर्मन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. Schol. zu P. 6,4,144.

भाद्रसामि m. patron. von भद्रसामन् P. 6,4,170, Sch.

भान (von 1. भा) n. *das Erscheinen, Sichtbarwerden; Einleuchten* Bâlab. 6. 16. Bhâshâp. 65. Vedântas. (Allah.) No. 2. 124. Nîlak. 48. Verz. d. Oxf. H. 223,*b*,41. Kusum. 58,44.

भानवीय (von भानु) 1) adj. *von der Sonne kommend:* मरीचयः Maitrjup. 6,31. — 2) n. *das rechte Auge* H. 576.

भानिकर (भा oder भास् + नि°) m. *Strahlenmenge, Lichtmasse;* pl. Mârk. P. 107,7.

भानु (von 1. भा) Uṇâdis. 3,32. 1) m. *a*) *Schein, Licht, Strahl* Naigh. 1,9. AK. 1,1,2,35. 3,4,18,107. H. 100. an. 2,277. Med. n. 14. Halâj. 1,39. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 1,27. (उषसः) पूर्वे अर्धे रजसो भानुमञ्जते RV. 1,92,1. 2,2,8. आ यः स्वर्ण भानुना चित्रो विभात्यर्चिषा 8,4. 16,4. 3,21,4. 61,7. 4,1,17. ऊर्ध्वं भानुं सविता देवो अश्रेत् 13,2. 45,1. सूर्यस्य 5,37,1. (सिन्धुः) अनन्तं शुष्ममुदियर्ति भानुना 10,75,3. pl. 1,36,3. 87,6. 92,2. अग्नेः 97,5. 143,3. उत्ते शोचिर्भानवो द्यामपप्तन् 6,64,2. — AV. 13,3, 29. 19,7,2. VS. 11,54. 12,32. जालान्तरगते भानौ यत्सूक्ष्मं दृश्यते रजः M. 8,132. निर्दग्धा भानुभानुभिः Liṅga-P. bei Muir, ST. IV, 325. सहस्रभानुना — भानुना Çiç. 1,27. — *b*) *Sonne* AK. 1,1,2,32. 3,4,18,107. H. 95. H. an. Med. Hâr. 11. Halâj. 1,36. Vaiǵ. a. a. O. MBh. 1,1108. Suçr. 1,20,12. Spr. 2037. Megh. 35. Sûrjas. 1,36. 39. 3,48. 9,9. 12,24. Mârk. P. 77,1. Liṅga-P. bei Muir, ST. IV, 325. Çiç. 1,27. प्रतदीपे लवं भानुः Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,24. — *c*) pl. die Âditja, Kinder des Bhânu, Hariv. 148. 12480. VP. 120. Pańkar. 3,4,12. die Götter im 3ten Manvantara Hariv. 425. sg. N. eines best. Âditja Weber, Râmat. Up. 304. 313. — *d*) *Tag* H. an. — *e*) *König, Herr* Dhar. im ÇKDr. — *f*) = हर Çiva Vaiǵ. a. a. O. — *g*) N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2555. eines Sohnes des Kṛshṇa 2,56. Hariv. 9183. VP. 591. N. pr. eines Jâdava Hariv. 8472. des Vaters des 15ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 37. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Prativjoma, Bhâg. P. 9,12,10. N. pr. eines Sohnes des Viçvadhara und Bruders des Harinâtha Verz. d. Oxf. H. 206,*b*,10. 12. eines Schülers des Çaṁkarâḱârja 248,*a*,2. eines Autors Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45. — 2) f. *a*) = भानुमती Çabdar. im ÇKDr. *ein schönes Weib* Wilson. — *b*) N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (Manu's) und Mutter der Bhânu (Âditja), Hariv. 145. 148. 12449. 12480. VP. 119. fg. Mutter des Devarshabha Bhâg. P. 6,6,4. 5. N. pr. einer Tochter Kṛshṇa's Hariv. 9184. N. pr. der Mutter des Dânava Çakuni u. s. w. Bhâg. P. 7,2,19 (die ed. Bomb. liest: तन्मातरं रुषा भानुं). — Vgl. अग्नि°, चित्र°, त्रि°, प्रति°, बृहद्भानु°, विश्व°, शुभ°, सु°, स्व°, स्वर्भानु.

भानुकेसर (भानु *Strahl* + के°) m. *die Sonne* H. ç. 6 (°केशर).

भानुज (भानु + ज) m. *der Sohn der Sonne, der Planet Saturn* Verz. d. Oxf. H. 185, *a* (No. 419).

भानुजीदीक्षित (भानु - जी [s. u. भट्टोजि] + दी°) m. N. pr. eines Sohnes des Bhaṭṭogidîkshita Verz. d. Oxf. H. 161, b (No. 356). 182, b, 10. 183, a, 29.

भानुदत्त (भानु + दत्त) m. N. pr. eines Mannes P. 5,3,83, Vârtt. 5, Sch. Verfassers der Rasataraṁgiṇî Verz. d. B. H. No. 824. Verz. d. Oxf. H. No. 506. der Rasamañǵarî 507. °मिश्र Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45. Verz. d. B. H. No. 597.

भानुदिन (भानु + दिन) n. Sonntag Verz. d. Oxf. H. 97, b, 24. — Vgl. भानुवार.

भानुदीक्षित (भानु + दी°) m. N. pr. eines Scholiasten des Amarakoça Colebr. Misc. Ess. II, 55.

भानुदेव (भानु + देव) m. N. pr. eines Fürsten Sâh. D. 19, 3. Verz. d. Oxf. H. 214, b, 3.

भानुपण्डित (भानु + प°) m. N. pr. eines Dichters (Bein. श्रीवैद्य) Verz. d. Oxf. H. 124, a, 40.

भानुफला (भानु + फल) f. Musa sapientum Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. अंशुमत्फला.

भानुभट्ट (भानु + भट्ट) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 334, b, 21.

भानुमतिन् (von भानुमत् oder von भानु + मति) m. N. pr. eines Mannes: भानुमती कृतेबस्कामस्तपस्तप्त्वेतं यज्ञक्रतुमपश्यत् Çâṅkh. Çr. 14,36,1.

भानुमत् (von भानु) 1) adj. a) leuchtend, scheinend, strahlend: Agni ṚV. 5,1,4. आ सूर्यो न भानुमद्भिरर्कैरग्ने ततन्थ रोदसी वि भासा 6,4,6. विवस्वत् MBh. 1,6604. R. 5,11, 3. चर्माणि MBh. 1,1430. शस्त्राणि 1433. 7209. 4,1010. 1823. 7,4641. 8,2950. 13 1829 (खड्गमय:). 3505. 14,2315. सुरगणा: 1,4433. वाहसेनी 3,15696. 14,780. उत्तम° (वर्मन्) Hariv. 13146. — b) das Wort भानु enthaltend Çâṅkh. Çr. 11,13, 15. — 2) m. a) die Sonne Halâj. 1,36. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1,3665. 14,892. Ragh. 6,36. Kumâras. 3,65. Ṛt. 5,2. Varâh. Bṛh. S. 30, 10. Spr. 1045. — b) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Aupamanjava SV. Vaṁça-Br. in Ind. St. 4, 372. eines Streiters auf Seiten der Kuru (nach dem Schol. ein Sohn Kaliṅga's) MBh. 6, 2268. eines Sohnes des Kuçadhvaǵa (Keçidhvaǵa) VP. 390. Bhâg. P. 9,13, 21. des Bṛhadaçva (vgl. भानुरथ) 12,10. 14. des Bharga 23,16. — 3) f. °मती N. pr. Verz. d. Oxf. H. 101, b, 2. einer Tochter des Aṅgiras MBh. 3, 14124. Mârk. P. 52, 21. des Kṛtavîrja und Gemahlin des Ahaṁjâti MBh. 1,3768. einer Tochter des Jâdava Bhânu Hariv. 8472. fgg. 8159. des Vikramâditja Vararuḱi im ÇKDr. N. pr. der Mutter Çaṁkara's (Scholiasten des Çâkuntala) Verz. d. Oxf. H. 135, a (No. 234).

भानुमय (von भानु) adj. aus Strahlen bestehend: छत्र MBh. 3,139.

भानुमित्र (भानु + मित्र) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Ḱandragiri (vgl. भानुरथ), VP. 386, N. 19. des Udajasiṁha Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,3, Çl. 11.

भानुरथ (भानु + रथ) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Ḱandragiri, VP. 386, N. 19 (भानुरथ). des Bṛhadaçva (vgl. भानुमत्) VP. 463.

भानुल m. Hypokor. von भानुदत्त P. 5,3,83, Vârtt. 5, Sch.

भानुवन (भानु + वन) n. N. pr. eines Waldes Hariv. 8953, v. l. für मार्गवन.

भानुवर्मन् (भानु + व°) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 192, 21.

भानुवार (भानु + वार) m. Sonntag Tithit. im ÇKDr. Saṁsk. K. 1, b, 5. — Vgl. भानुदिन.

भानुसेन (भानु + सेना) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8, 2260.

भानेमि (भा oder भास् Licht, Strahl + नेमि) m. die Sonne Trik. 1,1, 97. H. ç. 6.

भान्त adj. könnte partic. von भाम् sein; nach Mahîdh. = वज्रस्वरूप oder चन्द्र. VS. 14,23. Çat. Br. 8,4,2,10. TS. 5,3,2,2.

भान्द n. N. eines Upapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 8, a, 6. Vielleicht zu zerlegen in भाम् (acc. von भा) + द Licht gebend.

भाम्, भामते grimmig sein Naigh. 2,12. Dhâtup. 12, 8. भामयति 35, 20. partic.: घोरान्मा नो रुद्र भामितो वधीः ṚV. 1,114,8. वि मन्युमिन्द्र भामितो ऽमित्रस्य (कृतः) TS. 1,6,12,5.

— intens. बाभाम्यते P. 7,4,85, Sch.

1. भाम (von 1. भा) Uṇâdis. 1,139. m. 1) Schein, Licht, Strahl H. an. 2,330. Med. m. 21. Viçva bei Uǵǵval. मेंदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामाः ṚV. 5,2,10. अग्नेर्भामं मरुतामोज ईमहे 3,26,6. वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः शुचे शुचयश्चरन्ति 6,6,3. (अग्नेः) भामासो यामन्नक्तवश्चिकित्रे 10,3, 4. स्वना न यस्य भामासः पवन्ते 5. — 2) die Sonne H. an. Med. Viçva a. a. O.

2. भाम (von भाम्) 1) m. Grimm, Wuth, Zorn Naigh. 2,13. Trik. 1,1, 128. H. an. 2,330. Med. m. 21. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,139. वधीं वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान् ṚV. 1, 165, 8. दासस्य भामं वज्रेण नि दधाम 5,32,4. त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूर्भामो अभिमातिषाहः 10, 83, 4. नमो गन्धर्वस्य मनसे (नमसे die Hdschrr.) नमो भामाय चक्षुषे च कृण्मः AV. 14,2,35. 18,4,82. VS. 18,4. 20,6. 21,39. 56. Çat. Br. 12,7,1,7. — 2) f. आ a) eine leidenschaftliche Frau Çabdar. im ÇKDr. — b) = सत्यभामा N. pr. einer der Frauen Kṛshṇa's Kathâs. 39,197.

3. भाम m. der Schwester Mann Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 3,1,27. 14,35.

भामण्डल (भा oder भास् + म°) n. Strahlenkranz H. 59.

भामती (von भामत् und dieses von भा Licht) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 608. Hall 87. °कार Bein. des Vâkaspatimiçra Verz. d. Oxf. H. 226, b (No. 555). 311, a.

भामतीनिबन्ध m. = भामती Hall 87.

भामनी (1. भाम + नी) adj. Licht führend, Beiw. des Purusha im Auge Ḱhând. Up. 4,15,4.

भामह m. N. pr. eines Autors Pratâpar. 1,2. 2,b,4. Verz. d. Oxf. H. 207, b, 18. 210, a (No. 495). Verfassers der Manoramâ, eines Commentars zu Vararuḱi's Prâkṛtaprakâça, 178,b (No. 405).

1. भामिन् (von 1. भाम) 1) adj. scheinend, glänzend Nir. 14,25. कथा देवानां देवाश्च्यते भामिने गीः ṚV. 1,77,1. को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् 84, 16. Häufig das fem. in der Bed. glänzend, schön, von Frauen gebraucht MBh. 1, 2625. सुविभक्तानवद्याङ्गी स्वसितायतलोचना । स्वाचारा चैव साध्वी च सुवेशा चैव भामिनी ॥ 6524. 3,16190 (भाविनी ed. Bomb.). 4,503. 14,1505. R. 2, 25, 35. शक्रं याश्चोपतिष्ठन्ति ब्रह्मणो याश्च (अप्सरसः) भामिनीः (= भामिन्यः) 91,18. Ragh. 8,28 (= कामिनी Schol. in der ed. Calc.). Bhâg. P. 9,18,6. voc. भामिनि MBh. 1, 1492. 13,6552. 14,629. 631. R. 2,26,38. Gît. 12,6. Kumâras. 5, 38. Bhâg. P. 3,20,34 (= कोपने Schol.). 8,9,6. भामिनी = नारी Halâj. 2, 326. Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. °मिनी N. pr. der Tochter eines Gandharva Mârk. P. 128, 7.

2. भामिन् (von 2. भाम oder von भाम्) adj. *zornig;* भामिनी *eine zornige Frau* AK. 2,6,1,4. TRIK. 2,6,3. H. 510.

भामिनीविलास (भा° *eine schöne Frau* + वि°) m. Titel eines Gedichtes des Gagannâtha GILD. Bibl. 253. 278. Verz. d. Oxf. H. 130, *a* (No. 236).

भायजात्य (von भयजात) m. patron. des Kapivana NIDÂNA 8, 4. des Nikothaka Ind. St. 4,373 (MÜLLER, SL. 444). — Vgl. आभयजात्य.

भार (von 1. भर्) m. 1) *Bürde, Tracht, Last* H. 364. = वीवध*) an. 2,444. MED. r. 73. HALÂJ. 4,73. ṚV. 1,31,3. 152,3. षड्भारॉं एको अचरन्बिभर्ति 3,56,2. गुरु 4,5,6. 7,34,7. AV. 9,3,24. गिरिं भारं हरन्निव VS. 23, 26. AIT. BR. 4, 13. भारमुद्यच्छति ÇAT. BR. 2, 1, 4, 26. 12, 2, 4, 10. भारमादत्ते TS. 6, 2, 5, 1. अविश्रामं वहेद्भारम् (गर्दभः) Spr. 255. नास्य (बलीवर्दस्य) भारग्रहे शक्तिः 1370. भारार्त R. 1, 9, 57. आरोपित° adj. KATHÂS. 37,155. °क्षमा (नौ) SUÇR. 1, 341, 19. BHÂG. P. 2, 3, 21. (कर्माणि) भारप्रत्यवराणि Spr. 4638. भारं स वहते तस्य ग्रन्थस्य 4919. चन्दनागुरुकाष्ठानां भारान् MBH. 2,1866. शाकट AK. 2, 9, 88. रत्नकाञ्चनसद्वस्त्रकर्पूरागुरुपूरितैः । भारैर्भृतानामुष्ट्राणाम् KATHÂS. 44, 132. 76. भूमेर्भारावतरणम् *die Last, die die Erde trägt,* MBH. 3, 1892. 16, 283. HARIV. 2894. 2916. राज्ञां चैव वधः कार्यो धरण्या भारनिर्णये 2898. भुवः — अभाराय BHÂG. P. 9, 24, 58. एतैर्भारतुल्यैः किम् — करोमि KATHÂS. 38, 90. दुर्भगाभरणप्रायो ज्ञानं भारः क्रियां विना Spr. 242. Componirt *a)* mit dem obj.: कुश° ÇÂÑKH. ÇR. 17, 6, 6. खरस्य चन्दनभारः SUÇR. 1, 13, 15. उष्ट्रपञ्चशतीं नानावस्त्रभाराभिपूरिताम् KATHÂS. 44, 77. काष्ठ° R. 1, 4, 21. एकाभारांस्तथा दश MBH. 3, 12712. भूमि° ÇÂK. 101. भूभारखिन्नदिग्गज VARÂH. BṚH. S. 32, 1. पुष्पभारानता (लता) VID. 209. उन्नतपीनपयोधर° Spr. 1005. RAGH. 2, 18. ÇRUT. 28. GÎT. 1, 39. श्रोणी° PRAB. 40, 3. MEGH. 80. Spr. 1530. कुटुम्ब° 1843. तृतिपपासाशीतोष्णवातवर्षभारादनिग्रसहिष्णुः SUÇR. 1, 53, 6. शोकभारावपीडित MÂRK. P. 8, 187. व्यसनातिभारात् RAGH. 14, 68. — *b)* mit dem subj.: कनकस्य — मनुष्यभारान्दाशार्हो ददौ दश MBH. 1, 8012. अवनीभारावतार GÎT. 5, 20. भूभृद्भारसह *die Last eines Fürsten* KATHÂS. 39, 237. भूभारान् (यदून्) *Last für die Erde* BHÂG. P. 1, 15, 26. कठिन° *so viel wie ein Kochtopf trägt, fasst* MBH. 3, 16851. — 2) *Last* so v. a. *schwere Arbeit, Arbeit, Mühe* überh.: यदि वा मन्यसे भारं त्वमिमं रात्तसं युधि । करोमि तव साहाय्यम् MBH. 1, 6034. न भारो ऽयम् KATHÂS. 28, 89. भारमेतं (so liest die ed. Bomb.) विनेष्यामि पाण्डवानाम् MBH. 6, 2579. न दैवस्यातिभारो ऽस्ति *für das Schicksal ist keine Arbeit zu schwer* (so ist zu übersetzen) Spr. 1401. को ऽतिभारः समर्थानाम् 744. वोढव्यो भवता चैव भारो यज्ञार्थमुद्यतः R. 1, 12, 4. ग्रामीणानूढभारान् RÂGA-TAR. 5, 171. वूढभारोऽपि 173. °मूल्य 171. fg. मेनके तव भारो ऽयं विश्वामित्रः VIÇV. *ist die dir bevorstehende Arbeit* MBH. 1, 2918. ममैष भारः *das ist meine Arbeit, meine Sache* 5, 2414. 2416. अथ वा फाल्गुनस्यैष भारः परिमितो रणे 6, 4922. परिज्ञेनो निजदेहभारः *die Dienerschaft — die Arbeit des eigenen* Körpers Spr. 2044. देहि भारं वयं स्त्रियः *gieb uns eine Arbeit, ein Geschäft* PAÑKAR. 1, 14, 45. — 3) *Last* so v. a. *Masse, Menge;* in Verbindung mit Wörtern, die *Haar* bedeuten, H. 568. जटाभारधर DAÇ. 1, 27. अवकीर्णजटा° 34. जटाभारश्च कर्तव्यः R. 2, 28, 13. Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 41. सुचारुकबरी° PAÑKAR. 1, 14, 63. 2, 4, 3 (vgl. कबरीभर GÎT. 12, 26). चामरीवाल° so v. a. *der buschige Schweif* MEGH. 54. पर्णभारैः HARIV. 12083. शिखीन् — उच्छ्रितपिच्छभारान् 8787. पिच्छभार als Erkl. von कलाप Schol. zu VIKR. 85. प्रश्नभारो महांस्तात त्वयोक्तः HARIV. 2199. MÂRK. P. 45, 15. प्रेम° so v. a. *heftige Liebe* PAÑKAR. 1, 14, 92. नवयौवन° *Fülle der Jugend* KAURAP. 33. — 4) *Last* als best. *Gewicht* = 20 Tulâ = 2000 Pala (etwa *140 Pfund*) AK. 2, 9, 87. H. 885. H. an. MED. Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 11. SUÇR. 2, 175, 16. ÇÂRÑG. SAṂH. 1, 1, 23. लौहभारसहस्रेण निर्मिता (शक्तिः) BHAṬṬ. 15, 54. PAÑKAT. 99, 25. HARIV. 6905. दण्डा भारशतैः शतम् । सुवर्णस्य 15046. 15336. — 5) Bein. Vishṇu's MED. — Vgl. अति°, अंस°, अंसे°, उदक°, काष्ठ°, प्राग्भार, प्रात°, बर्ह°.

भारक (von भार) n. *Bürde, Tracht, Last:* पलाल° M. 11, 133. भृतं च शतमुष्ट्राणां रत्नाभरणभारकैः KATHÂS. 44, 76. धृतगोमांस° adj. 26, 156. — Vgl. फणिभारिका.

भारङ्गी f. wohl N. pr. gaṇa काश्यादि zu P. 4, 2, 116. Davon adj. भारङ्गिक (f. आ und ई) ebend.

भारण्ड m. *ein best. Vogel* ÇATR. 10, 88. एकोदराः पृथग्ग्रीवा अन्योऽन्यफलभक्षिणः । असंहता विनश्यन्ति भारण्डा इव पक्षिणः ॥ PAÑKAT. V, 86. 263, 19. = उत्तरकुरुदेशजशकुनपक्षिन् ÇKDR. nach einem PURÂṆA. — Vgl. भारूण्ड, भुरुण्ड.

भारत (von भरत) 1) adj. (f. ई) gaṇa उत्सादि zu P. 4, 1, 86. *a)* Bez. des Agni, vielleicht so v. a. *kriegerisch;* nach SÂJ. *der von Ṛtvig (Bharata) stammende* oder *Träger* (des Opfers). ṚV. 2, 7, 1. 5. तस्मा अग्निर्भारतः शर्म यंसत् 4, 25, 4. अग्निरगामि भारतो वृत्रहा 6, 16, 19. भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति TS. 2, 5, 9, 1. ÇAT. BR. 1, 4, 2, 2. ÂÇV. ÇR. 1, 2. m. *Feuer* TRIK. 1, 1, 67. — *b)* von Bharata *stammend:* कुल, वंश, संतति MBH. 1, 371. 3122. HARIV. 3040. 4035. VP. bei MUIR, ST. I, 187, N. 5. विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् ṚV. 3, 53, 12. so heissen Devaçravas und Devarâta 23, 2. subst. *ein Nachkomme des* Bharata (f. ई) gaṇa यौधेयादि zu P. 5, 3, 117. 4, 1, 178. HID. 1, 7. BRÂHMAṆ. 2, 36. SÂV. 3, 22. N. 1, 6. 3, 1. 12, 87. der entsprechende pl. ist भरताः; ausnahmsweise (und aus metrischen Rücksichten) jedoch auch भा°. अग्निमिच्छध्वं भारताः TAITT. ÂR. 1, 27, 2. MBH. 1, 3122. 5, 923. HARIV. 12 (भरतानां die neuere Ausg.). शकुन्तलायां भरतो यस्य नाम्ना स्थ भारताः (तु भारतम् die neuere Ausg.) 1723. भारतसत्तम (st. des gewöhnlichen भरत°) MBH. 5, 7283. 955. — *c)* den Bharata *gehörig, ihnen zukommend:* सेना, चमू MBH. 1, 534. 3, 1930. 4, 1241. 6, 4548. 7, 28. कीर्ति 1, 3122. — *d)* संग्राम, समिति, युद्ध, समर *der Kampf —, die Schlacht der* Bharata's P. 4, 2, 56, Sch. (oxyt.). MBH. 6, 5769. HARIV. 9800. Z. d. d. m. G. 8, 537, 34. 41. subst.: भारते (= भारतसंग्रामे Schol.) MBH. 12, 1716. भारतं द्वापरान्ते ऽभूत् RÂGA-TAR. 1, 49. — *e)* कथा, आख्यान, इतिहास und subst. n. *die Erzählung von den* Bharata's, *von ihrem Kampfe:* कथा MBH. 1, 2233. Spr. 340. इतिहास MBH. 1, 19. आख्यान 18, 210 (wo mit der ed. Bomb. इदं st. इमं zu lesen ist). BHÂG. P. 1, 4, 25. subst. n. TRIK. 3, 3, 175. fg. H.

*) Es ist wohl mit diesem Worte die Bed. *Bürde, Last* gemeint, da es doch gar zu seltsam wäre, wenn die indischen Lexicographen gerade die gangbarste Bedeutung des Wortes unerwähnt gelassen hätten. Bei HALÂJ. kann das Wort auch schon deshalb nicht *ein Joch zum Tragen von Lasten* bezeichnen, da die zwei Worte dafür in demselben Çloka besonders aufgeführt werden; die Zusammenstellung von वीवध, काच und भारयष्टि spricht gleichfalls für unsere Auffassung.

an. 3,284. Med. t. 139. सूत्रभाष्यभारतमहाभारतधर्माचार्याः Âçv. Gṛhj. 3, 4,4. MBh. 1,52. 96. 101. 13,6069. 18,209. 211. Hariv. 16140. Prab. 101, 7. Verz. d. Oxf. H. 125,a,35. 163,a,6. 266,a,38. Z. d. d. m. G. 8,537, 22. LA. (II) 100,6 v. u. Ind. St. 8,413, N. 1. Verz. d. B. H. No. 1025. — f) भारतं सरः N. pr. eines *Sees* Çatr. 1,60. — g) वर्ष oder n. mit Ergänzung desselben: Bharata's Varsha d. i. *Indien* AK. 2,1,6. Trik. 2,1, 2. 3,3,175. fg. H. 691. 947, Sch. H. an. Med. MBh. 6,201. Sûrjas. 12,39. 70. 71. Varâh. Bṛh. S. 14,1. VP. 165. 174. fgg. Bhâg. P. 1,16,13. 3,1,20. 5,4,9. 17,11. 19,9. Mârk. P. 53,41. Pańkar. 1,1,67. 2,2,62. Verz. d. Oxf. H. 41,a,32. Çatr. 1,292. भारतं मण्डलम् Verz. d. Oxf. H. 259,a,5. — h) Bhâratavarsha *bewohnend*: प्रजाः Bhâg. P. 5,19,10. 17. — i) भारती वृत्तिः Bez. *einer best. Stilart* Trik. 3,3,175. H. 285. H. an. Med. ईषन्मृदर्थसंदर्भा भारती वृत्तिरिष्यते Pratâpar. 10,a,7. 24,a,5. Daçar. 2,55. 57. 3,4. 5. Sâh. D. 285. Verz. d. Oxf. H. 208,a,35. — 2) m. *Schauspieler* (vgl. भरत) Gaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. ई a) nach Naigh. 1,11. AK. 1,1,5, 1. Trik. 3,3,175. H. 241. H. an. Med. (= वचन् und सरस्वती) und Halâj. 1,8 so v. a. वाच्. Eine der Götterfrauen, welche namentlich unter den Âpri-Gottheiten neben Iḍâ und Sarasvatî, sonst auch mit Hotrâ und Varûtrî angerufen wird. ṚV. 1,22,10. 142,9. 188,8. 2,1,11. 3,8. आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः । सरस्वती सारस्वतेभिर्वाक्तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तु 3,4,8. 62,8. 9,5,8. 10,110,7. Nach Nir. 8,13 Tochter des Âditja, *der Sonnenschein;* vgl. die Legende TBr. 1, 5,11,1. 2. der परिवाप ist ihre besondere Opfergabe TBr. ebend. = सरस्वती Pańkar. 1,11,34. वेदमाता च भारती 12,56. In appellativer Bed. *Rede, Worte, Stimme:* पौराक्तां भारतीम् MBh. 3,2421. समुवाचेमां भारतीम् 4,913. चोरस्येव गृहीतस्य न प्रावर्तत भारती 3,7434. Hariv. 3769. Daç. 2,37. Ragh. 10,37. तमर्थमिव भारत्या सुतया योक्तुमर्हसि Kumâras. 6,79. Spr. 2658. Varâh. Bṛh. S. 2,3. उच्चचार नभसि भारती Vid. 114. Kathâs. 26,256. 38,68. नानादृष्टान्तरसिको भारत्या सुकविर्यथा (शोभते) so v. a. *literärische Composition* 27,56. सुव्रत° Râǵa-Tar. 1,42. — b) *Wachtel* Trik. 2,5,29. 3,3,175. H. an. Med. Verz. d. H. B. No. 897. — c) N. pr. eines Flusses MBh. 3,14232. — 4) m. ई (*die Rede*) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 227,b,16. 251,b,22. Wilson, Sel. Works I, 202. fg. — Vgl. बाल°, महा°.

भारततात्पर्यनिर्णय (भा° - ता° + नि°) m. Titel einer Schrift Hall 95. Wilson, Sel. Works I, 141.

भारतभावदीप (भा° - भाव + दीप) m. *die Leuchte zum Sinne des* Bhârata, Titel von Nîlakaṇṭha's Commentare zum Mahâbhârata, Verz. d. Oxf. H. 1,a. Verz. d. B. H. No. 401.

भारतसंग्रहदीपिका (भा° - सं° + दी°) f. = भारतार्थदीपिका Verz. d. B. H. No. 392.

भारताचार्य (भारत + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 95,a,44. 110,b,7. Bein. Arǵunamiçra's, eines Commentators des Mahâbhârata, Verz. d. B. H. No. 392.

भारतार्थदीपिका (भारत - अर्थ + दी°) f. *die Leuchte zum Sinne des* Bhârata, Titel von Arǵunamiçra's Commentare zum Mahâbhârata, Verz. d. Oxf. H. 2,a.

भारतार्थप्रकाश (भारत - अर्थ + प्र°) m. *das Licht zum Sinne des* Bhârata, Titel von Nârâjaṇa's Commentare zum Mahâbhârata, Verz. d. Oxf. H. 2,a. Verz. d. B. H. No. 394.

भारतीकवि (भा° *Rede* + कवि) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,41.

भारतीकृष्णाचार्य (भा° - कृ° + आचार्य) m. N. pr. eines *Lehrers* Wilson, Sel. Works I, 201.

भारतीचन्द्र (भा° + च°) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. S. 7,5, Çl. 10.

भारतीतीर्थ (भा° + ती°) 1) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 222,a,13. 263,b,42. Verz. d. B. H. No. 625. 629. Hall 98. Vgl. भारतीयति. — 2) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 73,b,24.

भारतीयति m. N. pr. = भारतीतीर्थ Hall 5.

भारतीवत् (von भारती) ved. adj. P. 8,2,15, Sch. *von* Bhâratî *begleitet:* Indra Ait. Br. 2,24.

भारतीश्रीनृसिंह (भा° - श्री - नृ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 148,a,33.

भारतेय m. patron. von भारत (v. l. भरत) gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

भारद्वाज 1) adj. f. ई *von* Bharadvâǵa *herrührend, stammend, zu ihm in Beziehung stehend* u. s. w. Çat. Br. 10,4,2,19. 14,5,5,20. 21. 6,10, 11. Âçv. Çr. 7,6. 12,11. 12. Nir. 6,30. Weber, Nax. 2,392,2. पृष्ठ Çâṅkh. Çr. 14,32,12. आख्यान 16,11,10. तृच (aus ṚV. 6) 10,11,21. Ait. Br. 8, 3. सामन् Ind. St. 3,227,b. शाखा 1,80. वंश, कुल Verz. d. Oxf. H. 121,b (No. 214). 239,b (No. 580). 264,a,16. 356,a,5. °गृह्य 20. Ind. St. 3,246, N. — 2) m. a) patron. gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104. Trik. 3,3,86. H. an. 4,56. Med. ǵ. 34. MBh. 12,5249. fgg. Verz. d. Oxf. H. 53,a,22. 54, b,10. 80,a,12. 82,a,13. 276,b,17. Çûsha Vâhneja Ind. St. 4,373. Çaunahotra 1,281. Satjavâha 280. Sukeçan 440.454. Çauṅga P. 4, 1,117, Sch. Droṇa Trik. Med. MBh. 6,3590. जीवसुत (बृहस्पतिपुत्र ÇKDr. nach ders. Aut.; vgl. भरद्वाज) H. an. Agastja Çabdar. im ÇKDr. ein Grammatiker Taitt. Prât. 2,5. P. 7,2,63. एकविंशतिभारद्वाजम् P. 2,4, 84, Vârtt., Sch. — b) pl. N. pr. eines Volkes (vgl. भरद्वाज) VP. 196. — c) *der Planet Mars* ÇKDr. nach dem Grahajaǵńatattva. — d) *Lerche* (vgl. भरद्वाज) H. an. Pańkat. 137,3. — 3) f. ई a) *ein best. Vogel* Pâr. Gṛhj. 1,19. — b) *die wilde Baumwollenstaude* AK. 2,4,2,4. Med. Ratnam. 171. — c) N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183). — 4) n. a) *Knochen* H. 625. — b) N. pr. einer Gegend P. 4,2,145, v. l. für भार°.

भारद्वाजक adj. *dem* Bharadvâǵa *gehörig* u. s. w.: आख्यान Ind. St. 4,330.

भारद्वाजायन m. patron. von भरद्वाज (आत्रेय) gaṇa अश्वादि zu P. 4,1, 110. Pańkav. Br. 10,12,1. Nidâna 9,9.

भारद्वाजिन् (von भरद्वाज oder भारद्वाज) m. pl. N. einer Schule Müller, SL. 371. — Vgl. भार°.

भारद्वाजीपुत्र (भा° + पुत्र) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,30.31.

भारद्वाजीय adj. von Bhâradvâǵa Ind. St. 8,136, N. 277. m. pl. *die Schule des* (Grammatikers) Bhâradvâǵa ad P. 3,1,89. 6,4,155. Verz. d. Oxf. H. 160,a,26. Vgl. भारद्वाजापस्तम्बीयाः Ind. St. 3,271.

भारभारिन् (भार + भा°) adj. *eine Last tragend* TS. 5,1,5,5.

भारभूतितीर्थ (भार - भू° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 67,b,6.

भारभृत् (भार + भृत्) adj. = भारभारिन् RV. 8,64,12.

भारमेव m. patron. von भृम gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

भारय m. = भारद्वाज *Lerche* Çabdak. im ÇKDr.

भारयष्टि (भार + य°) f. *ein Joch zum Tragen von Lasten* AK. 2,10,30. H. 364. Halâj. 4,73.

भारव 1) n. *Bogensehne* Trik. 2,8,51. — 2) f. ई *Basilienkraut* Çabdârthak. bei Wilson.

भारवत् (von भार) adj. *schwer von Gewicht;* davon nom. abstr. भारवत्त n. MBh. 1,266.

भारवाह (भार + वाह) nom. ag. *eine Last führend, tragend* Vop. 4,12. f. भारौही ebend.

भारवाह (भार + वाह) 1) nom. ag. *eine Last tragend, Lastträger* AK. 2,10,15. H. 363. Hâr. 163. भारवाहस्य पन्थाः *demjenigen, der eine Last trägt, soll man den Weg räumen,* MBh. 3,10621. — 2) f. ई *Indigo* Râǵan. im ÇKDr.

भारवाहन (भार + वा°) m. *Lastthier;* n. *Lastwagen* Wilson.

भारवाहिक (भार + वा°) nom. ag. *eine Last tragend, Lastträger* Wils.

भारवाहिन् (भार + वा°) nom. ag. dass.: खर Spr. 1576. प्रथमो भृत्यः भारवाही स्यात् Mit. 267,2 v. u. खरश्चन्दनभारवाही Spr. 4780.

भारवि m. N. pr. des Verfassers des Kirâtârǵunîja Trik. 2,7,27. Verz. d. Oxf. H. 124,a,15. 41. 127,b,10. 129,b,32. 163,a,6. 182,b,42. 198,b (No. 468). 209,a,16. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 20. Ind. St. 8,195. 343. fg.

भारवृक्ष (भार + वृक्ष) m. *eine best. wohlriechende Substanz,* = कान्ती Çabdak. im ÇKDr.

भारसह (भार + सह) adj. f. आ *eine grosse Last zu tragen vermögend, Schwerem gewachsen, vielvermögend:* को ऽन्यो भारसहो ह्यस्ति को ऽन्यो ऽस्ति बलवत्तरः MBh. 5,2687. एवं युक्ता भारसहा भवन्ति महाकुलीना न तथान्ये मनुष्याः 1295. गदा 2,63. धनुस् 6,2591. 7,7974. Hariv. 7321. 15848. बाणा MBh. 8,2268.

भारसाधन (भार + सा°) adj. *Schweres —, Grosses zu Wege bringend, vielvermögend;* von verschiedenen Waffen MBh. 4,1338. 1655. 1882. 6,4974. 3240. 7,6939. 8,2267. Hariv. 13405. 13411. R. 2,100,49.

भारसाधिन् (भार + सा°) adj. dass. Hariv. 16299.

भारहर (भार + हर) adj. *eine Last tragend, Lastträger* Çabdar. im ÇKr.

भारहार (भार + हार) adj. dass. Çabdar. im ÇKDr. Nir. 1,18.

भारहारिक (भार + हा°) adj. dass. und *auf das Tragen von Lasten bezüglich* Wilson.

भारहारिन् (भार + हा°) adj. *eine Last tragend;* m. Bein. Kṛshṇa's Pańkar. 3,8,8.

भाराक्रान्त (भार + आ°) 1) adj. *überladen:* नौ Spr. 4626. भाराक्रान्ता मम तनुरियं गिरीन्द्रविधारणात् Khandom. 97. — 2) f. आ *ein best. Metrum, 4 Mal* ————, ⏑⏑⏑⏑⏑—, —⏑——⏑—— Khandom. 97; vgl. मन्दाक्रान्ता.

भाराय् (von भार), °यते *eine Last darstellen, einer Last gleichen:* प्राणो ऽपि भारायते Mahân. 201.

भारि m. *Löwe* ÇKDr. und Wilson nach H. 1284, wo aber हारि gemeint ist.

भारिक (von भार) 1) adj. *eine Last bildend; schwer;* so heisst eine Form der Elephantiasis Suçr. 1,291,16. — 2) m. *Lastträger* AK. 2,10,15. H. 363. Hâr. 163. Râǵa-Tar. 5,204. काष्ठ° *Holzträger* Kathâs. 37,56.

भारिन् (von 1. भर् oder भार) nom. ag. *tragend, eine Last tragend, Träger, Lastträger* Ramân. zu AK. 2,10,15 im ÇKDr. M. 2,138. Jâǵń. 1,117. Kathâs. 22,96. मल्लिकामालभारिणी *tragend* Kâvjâd. 2,215. — Vgl. भार°.

भारुचि (भा + रु°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 356,a,20.

भारुजिक adj. von भरुज gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. — Vgl. भारुडिक.

भारुण्ड 1) m. *ein best. Vogel* MBh. 6,265. 12,3357. 3519. 6826. Vgl. भारण्ड, भुरुण्ड. — 2) n. a) Name eines Sâman MBh. 1,2882. Ind. St. 2,54,N. — b) N. pr. eines Waldes R. 2,71,5.

भारुडिक adj. von भरुडा v. l. im gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. — Vgl. भारुजिक.

भारूप (भा oder भास् *Licht* + रूप) adj. *licht, farbig, hell, glänzend* Çat. Br. 10,6,3,2. Khând. Up. 3,14,2. Maitrjup. 2,6. 6,4. Verz. d. Oxf. H. 238,b,12.

भारोद्वह (भार + उद्वह) m. *Lastträger* Varâh. Bṛh. S. 42,42.

भारोपजीवन (भार + उप°) n. *ein Lebensunterhalt durch Lasttragen* Spr. 2726.

भारौही s. भारवाह.

भार्ग 1) m. *ein Fürst der* Bharga P. 4,1,178. N. pr. eines Sohnes des Pratardana Hariv. 1587. st. dessen भार्गव (भर्ग d. i. भर्ग die neuere Ausg.) 1741. N. pr. eines Fürsten, der sonst Bharga genannt wird, VP. 409 (Muir, ST. I, 52, N. 31). pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 (die ed. Bomb. richtiger भर्गाः) = VP. 190. — 2) f. ई a) *eine Fürstin der* Bharga P. 4,1,178. — b) *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* AK. 2,4,3,8. Ratnam. 37. Suçr. 1,138,12. 139,4. 143,18. 2,80,17. 104,21. 276,3. 285,12. — Vgl. भार्गवन.

भार्गभूमि (भा° + भू°) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1753. Bhâg. P. 9,17,9. — Vgl. भर्गभूमि und भृगुभूमि.

भार्गलेश्वरतीर्थ (भार्गल - ई° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 67,a,7.

भार्गव 1) adj. f. ई *von* Bhṛgu *stammend, herrührend, ihm gehörend:* वंश, गोत्र MBh. 1,865. Hariv. 1597. 1753. Ind. St. 8,276. विद्या Taitt. Up. 3,6. धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,b,18. सामन् Ind. St. 3,227,b. भार्गवं नाम (*das Nomen*) इष्यते Ind. St. 4,330. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 8,a,10. Verz. d. B. H. 127, N. Manus. in Ind. St. 1,18,21. Burnouf in der Einl. zu Bhâg. P. I, lxxvii. patron. (der pl. भृगवः) P. 2,4,65. Vop. 7,14. Kjavana Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 4,1,5,1. MBh. 1,870. 1928. 13,207. R. 1,70,31. 2,110,19. fg. (119,19 Gorr.). Gṛtsamada Çâńkh. Br. 22,4. Dvigat Pańkav. Br. 14,9,32. Dṛçâna Ind. St. 3,459. Iṭala 1,193. Mârkaṇḍeja MBh. 13,1545. Çaunaka 1,1117. Ṛḱîka R. 1,61,12. 17. Ǵamadagni R. 1,51,11 (52,11 Gorr.). Paraçurâma Trik. 3,3,302. 418. H. 848. an. 3,707. Med. v. 48. MBh. 5,7012. 7022. 7308. R. 1,74,17. Spr. 323. Ragh. 11,46. Verz. d. Oxf. H. 59,a,30. Pramati Mârk. P. 110,35. — Âçv. Çr. 12,10. Ind. St. 7,467 u. d. W. Kâtj. Çr. 15,4,1. Pańkav. Br. 14,3,23. 9,19. 39. Praçnop. 1,1. Hariv. 1597. 1741. 1753. R.

in Verz. d. B. H. 121 (st. भार्गवो धीमान् liest die ed. Bomb. प्रचेतसः पुत्रः). Spr. 2292. Verz. d. B. H. 34, 3 v. u. 55, 1. 90 (21). 93 (34). Verz. d. Oxf. H. 32, *a*, 23. *b*, 7. 80, *a*, 15. 101, *b*, 17. 310, *a*, 24. 138, *a* (No. 270). 279, *a*, 8. 354, *a*, 25. गोवर्धनं पुरं रम्यं भार्गवस्य Mârk. P. 57, 35. Daçak. 162, 11. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 508, Çl. 12. Bein. Çiva's MBh. 7, 9527. 14, 200. — 2) m. *a*) patron. Çukra's, des Lehrers der Daitja, *der Planet Venus*, AK. 1, 1, 2, 26. Trik. 3, 3, 418. H. 119. H. an. Med. Halâj. 1, 48. R. Gorr. 2, 40, 10. 5, 73, 53. Kâm. Nîtis. 14, 63. Sûrjas. 2, 8. 56. 7, 23. 9, 3. Varâh. Bṛh. S. 18, 5. 28, 1. Verz. d. Oxf. H. 100, *a*, 8. — *b*) pl. *die Nachkommen des* Bhṛgu (die sonst भृगवः heissen) Hariv. 1790. भार्गवश्रेष्ठ MBh. 5, 6048. N. eines Volksstammes MBh. 6, 358 (VP. 190). Mârk. P. 57, 43. — *c*) *ein Bogenschütze, ein guter Bogenschütze* (wie es Paraçurâma war) = धन्विन् und सुधन्वन् Trik. H. an. Med. Man beachte, dass MBh. 7, 9527 und 14, 200 vor भार्गवाय (als Namen von Çiva) धन्विने steht. — *d*) *Elephant* Trik. H. an. Med. — 3) f. ई *a*) *ein weiblicher Nachkomme des* Bhṛgu P. 2, 4, 65. Vop. 7, 14. Devajânî MBh. 1, 3217. Bhâg. P. 9, 19, 2. 28. — *b*) Bein. der Lakshmî H. ç. 76 (wo st. भर्गरी wohl so zu lesen ist). H. an. Med. — *c*) Bein. der Pârvatî Trik. H. an. Med. — *d*) = दूर्वा *Panicum Dactylon* AK. 2, 4, 5, 24. Trik. Med. Hâr. 93. = कृष्णदूर्वा, नीलदूर्वा H. an. Çabdar. im ÇKDr. = श्वेतदूर्वा Râgan. im ÇKDr. — Vgl. चण्ड°.

भार्गवदीपिका (भा° + दी°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1176. — Vgl. भार्गवार्चनदीपिका.

भार्गवन (भार्ग + वन) n. N. pr. eines *Waldes* Hariv. 8953. भानुवन v. l.

भार्गवप्रिय (भा° + प्रिय) m. *Diamant* (*dem Planeten Venus lieb*) Çabdârthak. bei Wilson.

भार्गवार्चनदीपिका (भार्गव - अ° + दी°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 274, *a* (No. 649). 279, *a*, 3. — Vgl. भार्गवदीपिका.

भार्गवीय adj. von भार्गव Verz. d. B. H. 94 (70).

भार्गश्रीकान्तमिश्र (भा° - श्री - का° - मि°) m. N. pr. eines Autors Hall 163.

भार्गायण (von भर्ग) m. patron. P. 4, 1, 111. des Sutvan Ait. Br. 8, 28.

भार्गि m. patron. von भर्ग P. 4, 1, 111, Sch.

भार्णिकार्दमि m. patron. Verz. d. B. H. 54, 7 v. u.

भार्द्वाजी f. = भारद्वाजी *die wilde Baumwollenstaude* Çabdar. im ÇKDr.

भार्मन् (von 1. भर्) *Bringung, Aufwartung*: त्रयः कोशासः श्चोतन्ति तिस्रश्चम्वः सुपूर्णाः। समाने अधि भार्मन् ṚV. 8, 2, 8.

भार्म्य m. patron. des Mudgala Bhâg. P. 9, 21, 34. pl. 22, 3. — Vgl. das folg. Wort.

भार्म्यश्व (von भृम्यश्व) *m. patron.* des Mudgala Nir. 9, 23. Âçv. Çr. 12, 12. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 24. — Vgl. भर्म्याश्व.

भार्य (von 1. भर्) 1) adj. *zu tragen; zu hegen, zu pflegen, zu ernähren; jeder der von einem Andern seinen Lebensunterhalt empfängt, Diener, familiaris*: तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रैव ज्ञायते TS. 5, 5, 2, 5. Çat. Br. 2, 3, 2, 18. भर्ता भार्य मानुबुध्यते 4, 7. 4, 6, 2, 21. 10, 3, 5, 9. तयोर्दुहितरो भार्याः (so die neuere Ausg.) Hariv. 8831. अनग्रंभावुका ह होतुश्च यजमानस्य च भार्या भवन्ति Ait. Br. 1, 29. Vgl. नीवि°. — 2) m. *Söldling, Soldat*: भार्या नाम क्षत्रियाः P. 3, 1, 112, Sch. — 3) f. आ *Gattin* Vop. 26, 20. AK. 2, 6, 1, 6. H. 513. Hâr. 145. Halâj. 2, 339. Ait. Br. 7, 1. Çat. Br. 14, 6, 2, 1. 7, 3, 1. Kâtj. Çr. 20, 8, 24. 25, 4, 35. Çâṅkh. Gṛhj. 2, 16. 5, 9. यस्य भार्या वा दासी वा प्रजाविणी भवति Kauç. 89. 141. भार्याया भरणाद्भर्ता MBh. 1, 4199. उद्वहेत द्विजो भार्यां सवर्णाम् M. 3, 4. 7, 77. 6, 3. त्रिम्रः कृत्वा पुरा भार्याः पश्चाद्विन्देत ब्राह्मणीम्। सा ज्येष्ठा MBh. 13, 2530. तस्मै प्रदास्यति। स्वकां दुहितरं भार्याम् R. 1, 8, 25. भार्या पुत्रश्च दासश्च त्रय एवाधनाः स्मृताः Spr. 2038. 1373. 4658. fgg. 5150. Çâk. 90, 22. Vid. 333. गुरु° *des Lehrers* M. 2, 131. 9, 120. भार्यासौश्रुत so v. a. *ein* Sauçruta, *der unter dem Pantoffel seines Weibes steht*, P. 6, 2, 69, Sch. भार्यापती du. *Mann und Frau* gaṇa राजदन्तादि zu P. 2, 2, 31. AK. 2, 6, 1, 38. H. 519. Mârk. P. 72, 9. सभार्य adj. Spr. 2040. Ragh. 1, 35. *das Weibchen eines Thieres*: तद्भार्या (d. i. कूर्मस्य भा°) च डुली स्मृता Halâj. 3, 34.

भार्यक am Ende eines adj. comp. von भार्या *Gattin*: स° Pañkar. 1, 1, 27. 4, 52.

भार्याट (भार्या + आट) adj. *von der Prostitution seines Weibes lebend* Trik. 3, 1, 10. Zur Form des Wortes vgl. पल्याट.

भार्याटिक (von भार्या + आट) m. 1) *ein unter dem Pantoffel seines Weibes stehender Mann* H. an. 4, 26. Med. k. 205. — 2) *eine Art Gazelle* (हरिणान्तर) Med. — 3) N. pr. eines Muni (मुनिभेद) H. an.

भार्यात्व (von भार्या) n. *das Gattin-Sein, das Verhältniss einer Gattin*: एतेषामेव जन्तूनां भार्यात्वमुपयान्ति ताः M. 12, 69. प्रतारयन्तं ताम् — भार्यात्वे तत्तदुक्तिभिः Kathâs. 26, 243. प्रार्थयमानस्तां भार्यात्वे 34, 8. इयं हि मम पुत्रस्य मन्ये भार्यात्वमर्हति 86. Ind. St. 8, 353, 13.

भार्याधिकारिक (von भार्या + अधिकार) adj. *das Kapitel von der Gattin betreffend* Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 12. 17. 41.

भार्यारु (von भार्या) m. 1) *der Vater eines mit einem fremden Weibe erzeugten Sohnes*. — 2) *eine Art Gazelle*. — 3) N. pr. eines Berges H. an. 3, 585. Med. r. 193.

भार्यावन्त् (wie eben) adj. *eine Gattin habend* Spr. 2040.

भार्यावृक्ष (भा° + वृक्ष) m. = पत्तङ्ग *Caesalpina Sappan Lin.* Râgan. im ÇKDr.

भार्योढ adj. = ऊढभार्य *verheirathet* (vom Manne) gaṇa आहिताग्न्यादि zu P. 2, 2, 37. Bhaṭṭ. 4, 15.

भार्वर nach Sâj. *Sohn des* Bharvara (Pragâpati), nämlich Indra: सत्रा यदीं भार्वरस्य वृष्णः सिषक्ति शुष्मः स्तुवते भराय ṚV. 4, 21, 17. Vielleicht von Indra's *Rosse* zu verstehen, so v. a. *vectarius* (s. भर् 3.).

भार्श्य n. nom. abstr. von भृश gaṇa दृढादि zu P. 5, 1, 123.

भाल n. 1) *Stirn* AK. 3, 4, 1, 17. Trik. 2, 7, 15. H. 573. fg. an. 2, 504. Med. l. 42. Spr. 3044. यद्धात्रा निजभालपट्टलिखितं स्तोकं महद्वा धनम् 2386. Râga-Tar. 2, 89. 1, 2. 3, 1. सतिलकं भालम् — कुरु Sâh. D. 42, 20. 60, 1. Pañkar. 1, 14, 16. 2, 2, 21. 5, 24. Verz. d. Oxf. H. 242, *a* (No. 593. fgg.). 249, *a*, 5 (die Hdschr. फाल). Çârṅg. Saṁh. 3, 8, 28. 10, 5. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 502, Çl. 1. अलघुव्यालकराल° (द्वीपिन्) 7, 11, Çl. 40. masc.: गाधिभालो Trik. 2, 6, 29. — 2) *Glanz* H. an. Med. विमलितरण° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 16. — Vgl. अश्म°.

भालकृत् (भाल + कृत्) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 7 v. u.

भालचन्द्र (भाल + च°) m. 1) Bein. Gaṇeça's (*den Mond auf seiner*

Stirn habend) GAṆEÇOPAP. in Journ. of the Am. Or. S. 6,526 (7). — 2) भालचन्द्राचार्य N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. No. 1045.

भालदर्शन (भाल + द°) n. Mennig (auf der Stirn als Zeichen erscheinend) ÇABDAK. im ÇKDR.

भालदृश् (भाल + दृश्) m. Bein. Çiva's (auf der Stirn ein Auge habend) H. 196.

भालन्दन (von भलन्दन) m. patron. gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. des Vatsaprī TS. 5,2,1,6. PAÑKAV. BR. 12,11,25. बालन्दन Ind. St. 3,459.478.

भालन्दनक adj. von भलन्दन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

भालयनन्द्राचार्य m. N. pr. eines Lehrers (आचार्य) Verz. d. B. H. No. 1045.

भाललोचन (भाल + लो°) m. Bein. Çiva's ÇKDR. WILS. — Vgl. भालदृश्.

भालाङ्क (भाल + अङ्क) 1) adj. mit einem (Grosses ankündenden) Zeichen auf der Stirn versehen H. an. 3,77. fg. MED. k. 133. — 2) m. a) Cyprinus Rohita TRIK. 1,2,16. H. an. MED. HÂR. 235. — b) Schildkröte. — c) Bein. Çiva's. — d) ein best. Gemüse H. an. MED.

भालु (von 1. भा) m. die Sonne UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,5. — Vgl. भानु.

भालुक m. Bär Cit. bei BHAR. zu AK. ÇKDR. — Vgl. भालूक, भल्ल u. s. w.

भालुकि (wohl patron.) m. N. pr. eines Muni MBH. 2,110.293. 3,985. Verz. d. Oxf. H. 55,b,17. Verz. d. B. H. No. 941. f. भालुकी in भालुकीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 14,9,4,32.

भालुकिन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. No. 647. WILSON, Sel. Works I,214. = वालुकिन् HALL 16.

भालूक m. Bär H. 1289. Cit. bei BHAR. zu AK. ÇKDR. ÇABDÂRṆAVA bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,41. — Vgl. भालुक, भल्ल u. s. w.

भाल्ल adj. von भल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

भाल्लकीय adj. von भल्लकीय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

भाल्लपालेय adj. von भल्लपाल v. l. im gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

भाल्लवि m. patron. von भल्लवि ÇAÑK. zu KHÂND. UP. 5,11,1.

भाल्लविन् m. pl. die Schüler des Bhallavin (?) Schol. zu P. 4,2,66. 3,105. Ind. St. 1,44. fg. 2,390. भाल्लविब्राह्मण 1,106. भाल्लविशाखा 2, 100. °श्रुति 72. भाल्लव्युपनिषद् ebend. — Vgl. भाल्लवेय.

भाल्लवेय m. patron. (von भाल्लवि nach ÇAÑK. zu KHÂND. UP.) des Indradjumna KHÂND. UP. 5,11,1. ÇAT. BR. 10,6,1,1. N. pr. eines Lehrers 1,7,2,19. 2,1,4,6. 13,4,2,3. 5,2,4. Ind. St. 8,136. °श्रुति HALL 163. भाल्लवेयोपनिषद् WILSON, Sel. Works I, 145. — Vgl. भाल्लवि.

भाल्लुक m. = भाल्लूक BHAR. zu AK. 2,5,3. ÇKDR.

भाल्लूक m. Bär AK. 2,5,4. H. 1289. HALÂJ. 2,73. — Vgl. भल्ल u. s. w.

भाल्लेय adj. von भल्ल gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

भाव (von 1. भू) m. P. 3,3,24. 6,1,159. VOP. 26,36. 1) das Werden, Sein, Stattfinden; = सत्व (सत्ता), जन्मन् AK. 3,4,22,209. H. an. 2,533. MED. v. 20. HALÂJ. 5,64. भावाभावकर ÇVETÂÇV. UP. 5,14. नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः BHAG. 2,16. चोदितत्वाद्वा भावः KÂTJ. ÇR. 4,3, 24. अपां पतिरपां भावं (प्रादात्) यत्र वाञ्छति नैषधः MBH. 3,2228. भावमिच्छति सर्वस्य नाभावे कुरुते मनः das Bestehen Spr. 4662. SÛRJAS. 7,24. भावः सद्धर्मशीलानामभावः पापकर्मणाम् HARIV. 12591. Spr. 2809. नाम्नो स्वरूपभावो हि भोभाव ऋषिभिः स्मृतः wenn Personennamen zu भोस् werden (d. i. wenn dieses statt jenes gesetzt wird), so haben die Weisen dieses für die Form der Namen selbst erklärt, M. 2,124. नर्तिर्दन्त्यमूर्धन्यभावः der Uebergang eines Dentalen in einen Cerebralen RV. PRÂT. 5, 28. 1,14. 2,4. 4,35. 11,19. 24. 13,14. 15,7. Schol. zu P. 3,1,40. 5,1,59. 8,2,3. अङ्गाश्रया ह्रस्वदीर्घविभाषा भवन्ति KÂÇ. zu P. 1,1,56. das Zeitwort bezeichnet einen भाव ein Sein, ein Werden: भावप्रधानमाख्यातम् NIR. 1,1. षड्भावविकारा भवन्ति जायते ऽस्ति परिणमते वर्धते ऽपक्षीयते विनश्यतीति 2. 12. 13. RV. PRÂT. 12,5. यस्य च भावेन भावलक्षणम् (z. B. गोषु दुह्यमानेषु गतः Schol.) P. 2,3,37. °गर्हायाम् 3,1,24. = क्रिया H. an. MED. In engerer Bed. bezeichnet nur das objectlose Zeitwort (die Intransitiva und Impersonalia) den भाव P. 3,1,66. 4,69. VOP. 24,1. 6. 8,33. das Nomen actionis als Ausdruck des भाव P. 3,1,107. 2,45. 3,18. VOP. 26,1. AK. 3,6,2,15. das Nomen abstractum P. 5,1,119. 4,4,144. = शब्दप्रवृत्तिहेतु H. an. ein angefügtes भाव bildet Nomina abstracta und ist oft ganz gleichbedeutend mit den Suffixen त्व und ता, z. B. व्रात्य° KÂTJ. ÇR. 22,4,27. शेष° 1,6,5. समानोदक° M. 5,60. वैश्य° 10,93. तद्भावमर्चिरेषोति MAITRJUP. 6,27. मद्भावमागताः BHAG. 4,10. 8,5. विमूढ° 11,49. स्त्री° MBH. 4,35. मातृ° HARIV. 9226. राज° ÇÂK. 12,12. ज्ञानवृद्ध° (so ist zu lesen) MÂLAV. 19,5. मूक° Spr. 1891. जड° 2840. 5209. KÂM. NÎTIS. 7,21. सुभगंमन्य° (so ist zu lesen mit den Hdschrr.) MEGH. 92. SÂÑKHJAK. 17. 19. RAGH. 2,11. 3,32. 62. AK. 3,4,29,225. KATHÂS. 13,94. PAÑKAT. 33,16. PRAB. 105,15. LA. (II) 22,19. nach Adverbien: त्रेधा° NIR. 7,28. 12,19. बहिर्धा° KÂTJ. ÇR. 9,1,8. 5,13. अवश्यं° Schol. zu KÂTJ. ÇR. 38,25. कथं° 32,11. 117,23. bisweilen zum Ueberfluss noch an ein Nom. act. oder abstr. angefügt: द्रोह° M. 9,17. स्नेह° R. 1,17,33. मार्दव° Spr. 3528. मैत्री° PAÑKAT. 243,13. मानुष्यो भावः so v. a. मनुष्यभाव, मानुष्य n. R. 1,34,15. — 2) Benehmen, Betragen, Gebahren; = चेष्टा AK. H. an. MED. HALÂJ. 5,64. मयि च विधुरे भावः कान्तं ऽयं प्रवृत्तिपराङ्मुखः VIKR. 102. भावोन्नता SÂH. D. 41,18. Spr. 3319. सा च तं कामविभावैः — रमयामास BRAHMA-P. in LA. (II) 54,13. — 3) Zustand, Lage, Verhältniss: कस्यचिद्भावस्याचिख्यासा, परिदेवना कस्माच्चिद्भावात् NIR. 7,3. भावो यो ऽयमनुप्राप्तो भवितव्यमिदं मम MBH. 12,8199. त्वामप्येतादृशो भावः क्षिप्रमेव गमिष्यति R. 2,64,54. स्थाविरे भावे so v. a. im Alter Spr. 1774, v. l. अवश्यं भाविनो भावा भवन्ति महतामपि 245. 461. 493. अतीतानागता भावा ये च वर्तन्ति सांप्रतम् 3412. 3430. 3682. अन्यं भावमापद्यते euphem. für er stirbt SUÇR. 2,87,9. अष्टे द्रव्यमतो ज्ञेयं शेषा (d. i. गुणा, रस, वीर्य) भावास्तदाश्रयाः SUÇR. 1,150,14. धर्म, ज्ञान, वैराग्य und ऐश्वर्य so genannt SÂÑKHJAK. 40. 43. 52. द्रव्य, गुण, कर्मन्, सामान्य, विशेष, समवाय Verz. d. Oxf. H. 259,a,24. COLEBR. Misc. Ess. I, 264; vgl. पदार्थ. अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं यशो ऽयशः। भवन्ति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः॥ BHAG. 10,5. तद्भावभूतानि the conditions of intellect (BALL.) TATTVAS. 41. Oft lässt sich das Wort durch Weise übersetzen: अथ भावान्प्रवक्ष्यामः प्रगाथा येर्विधीयन्ते Ind. St. 1,47,15. fgg. चत्वारिंशत् PAÑKAT. V,44. In der Astr. der Zustand, das Verhältniss, in dem sich ein Planet befindet; es werden deren zwölf angenommen: गमनं चापवेशश्च नेत्रपाणिः प्रकाशनम्। गमनं गमनेच्छा च सभायां वसतिस्तथा॥ आगमनं भोजनं च नृत्यलिप्सा च कौतुकम्। निद्रा ग्रहाणां भावाश्च द्वादशैते प्रकीर्तिताः॥ ÇKDR. nach dem ǴÂTARATNA und KOSHTHAPRADÎPA. — 4) das wahre Verhältniss, die Wahrheit: नैष भावो ऽस्ति पार्थिव (so die neuere Ausg. st. मानुषे) HARIV. 1279. Bei der an-

deren Lesart müsste man die Bedeutung *Fähigkeit* annehmen. — 5) *Art und Weise zu sein, Natur, Wesen;* = स्वभाव, निसर्ग AK. H. 1376. H. an. Med. परं भावमजानन्तो मम Bhag. 9, 11. Spr. 2443 (vgl. Hariv. 8332. fg.). 4043 (zugleich *Sinn*). 4672. 5009. स्वयोनिं मानयन्त्येष भावो भावं निगच्छति (so ist st. नियच्छति zu lesen; die Scholien: भावः स्वज्ञातिभावः भावं वृद्धिं नियच्छति मार्गान्तरादपकर्षति) so v. a. *Gleiches gesellt sich zu Gleichem* MBh. 13,1878. एक° *Einfalt, schlichtes Wesen* Spr. 3304. एको भावः dass. 560. अदेशस्य स्थानिवद्भावः Kāç. zu P. 1,1,56. — 6) *Gemüthszustand, Gesinnung, Meinung, Denkart, Gefühl;* = अभिप्राय AK. H. 1383. H. an. Med. Halāj. हर्ष, क्रोध, भय sind भावाः Cit. beim Schol. zu Çāk. 13,12. R. 2,22,16. बाह्यैर्विभावयेल्लिङ्गैर्भावमन्तर्गतं नृणाम् M. 8,25. R. Gorr. 2,1,23. 6,100,1. Ragh. 2,26. 43. भावं स्वं रत्नेदियात्परस्य च Kām. Nītis. 12,15. Rāga-Tar. 3,274. 4,409. 5,262. तद्भावभाविता und तद्भावभाविव *das Sichrichten nach Jmdes Denkweise* Kām. Nītis. 11,29. 18,3. यादृशेन तु भावेन यद्यत्कर्म निषेवते *mit welcher Gesinnung* M. 12,81. Bhāg. P. 6,18,26. नहि मे शुध्यते भावः कदाचिदिहनिशेदपि so v. a. *ich komme mit mir nicht in's Klare* N. 8,18. मुह्यते खलु मे भावः स्वप्नो ऽयमिति मे मतिः R. 2,88,5 (96,12 Gorr.). विदितस्ते मया भावः (= मनोरथः Schol.) so v. a. *deine Gedanken* Sūrjas. 1,5. तस्माद्भावं दृढं कृत्वा so v. a. *einen festen Beschluss fassen* Spr. 1597. निराकृतनिमेषाभिर्नेत्रपङ्क्तिभिरुन्मुखः नवामिन्दुकलां लोकः केन भावेन पश्यति *mit welchem Gefühle* ad Çāk. 25,7. येन येन तु भावेन यद्यद्दानं प्रयच्छति। तत्तत्तेनैव भावेन प्राप्नोति प्रतिपूजितः॥ M. 4,234. °स्खलितानि Vikr. 89. यदा भावं न कुरुते सर्वभूतेषु पापकम् *böse Gedanken haben* Hariv. 1641. यदा न कुरुते भावं सर्वभूतेष्वमङ्गलम् Spr. 4807. दुष्ट° adj. (f. आ) *eine böse Gesinnung habend* Hit. 2,27. MBh. 3,2347. R. 1,22,14. 66,19. 3,49,56. सु° R. Gorr. 2,10,28. दुष्टभावता R. Schl. 1,3,11. विप्रदुष्ट° M. 2,97. पापाभिलनभावा R. 2,59,20. शुद्ध° *eine reine Gesinnung habend* MBh. 13,748. विशुद्ध° R. Gorr. 2,10,28. °शुद्धि *Reinheit der Gesinnung* Spr. 2041. 4723. °संशुद्धि Bhag. 17,16. Kām. Nītis. 2,31. In der Rhet. *die erste Regung des Gemüths, Affect* überh.: निर्विकारात्मके चित्ते भावः प्रथमविक्रिया Sāh. D. 31,3. 7,1. 7. 30,12. 19. 31,10. रसाभिज्ञानयोग्यत्वं भाव इत्यभिधीयते Pratāpar. 55,a,5. स्थायिन्, संचारिन्, सात्त्विक Sāh. D. 76,12. रत्यादिः स्थायी भावः 22,12. Verz. d. B. H. No. 824. H. 293. शृङ्गार° AK. 1,1,2,32. हावभावविलासाद्यान्कुर्वन्तो ऽभिनयान् Mārk. P. 106,60. भावहावहेलास्त्रयो ऽङ्गजाः (अलंकाराः) H. 509. = विकारो मानसः AK. 1,1,2,21. Halāj. 1,90. = शृङ्गारादेः कारणम् H. an. = रत्यादि Med. = अभिनयान्तर Trik. 3,3,419. — 7) *Voraussetzung, Vermuthung:* न भिन्नभाण्डे भुञ्जीत न भावप्रतिदूषिते M. 4,65. Ashtāv. 1,13. — 8) *Sinn einer Rede,* = अभिप्राय (s. oben u. 6.) Spr. 4043. Verz. d. Oxf. H. 243,b,1. भारतभावप्रदीप (s. bes.) und भावदीप (s. bes.). इति भावः am Schlusse einer Erklärung in Commentaren unzählige Male. — 9) *das Gefühl der Liebe, Zuneigung:* स्नेहाद्भावो ऽनुरागश्च प्रवृत्ते विषये तथा MBh. 3,75. तद्भावभक्ताः 196. 12,4268. इति मत्वा भजन्ते मां बुधा भावसमन्विताः (*contemplandi facultate praediti* Schl.) Bhag. 10,8. माद्रीं स्वलंकृतां दृष्ट्वा पाण्डुर्भावं चक्रे *fasste Liebe zu ihr* MBh. 1,3817. पितेव पुत्रेषु स तेषु भावं चक्रे 3,909. Matsjop. 11. तस्मिन् – बबन्ध सा न – कुमुद्वती भानुमतीव भावम् Ragh. 6,36. अनुदिनाधिकबद्धभावा Kathās. 49,249. असौ वराङ्गना बद्धभावा मयि 17,127. मयि भावो निवर्त्यताम् Mārk. P. 74,31. Çāk. 34. 26, 17. 86,14. °अन्य Mālav. 38. °स्थ *verliebt* Kumāras. 5,58. Bhāg. P. 9,14,23. Brahma-P. in LA. (II) 57,10. कामपरमवशं न विप्रकुर्युर्विभुमपि तं यदमी स्पृशन्ति भावाः Kumāras. 6,95. सर्वभावैरनाश्रित्य पुराणं पुरुषोत्तमम् Pañkar. 4,2,20. Dhūrtas. in LA. 73,15. अनन्यभावा R. 2,27,22. परभावा MBh. 5,7071. — 10) *der Sitz der Gefühle, das Herz, Gemüth;* = आत्मन् AK. 3,4,22,209. H. an. Med. Halāj. 5,64. °ग्राह्य Çvetāçv. Up. 5,14. सर्वभूतानां भावे विचरता – मन्मथेन MBh. 1,6014. (तस्य) गतो भावम् 12,4263. °स्थिराणि जन्मान्तरसौहृदानि Spr. 4930. परितुष्टेन भावेन M. 4,227. °समाहित 6,43. यदा भावेन भवति सर्वभावेषु निःस्पृहः 80. यदा मन्येत भावेन हृष्टं पुष्टं बलं स्वकम् 7,171. भावे हि विद्यते देवस्तस्माद्भावो हि कारणम् Spr. 1350. Vṛddha-Kān. 8,10. काष्ठपाषाणधातूनां कृत्वा भावेन सेवनम् 11. अनुरक्तो ऽस्मि भावेन भ्रातरम् R. 2,21,16. °स्निग्ध Spr. 2042. 4633. अनन्येनैव भावेन गच्छन्त्युत्तमपूरुषम् LA. (II) 87,5. विरक्तभावा 5313. — 11) *das Seiende, Ding,* = पदार्थ Trik. 3,2,21. 3,419. Med. = वस्तु H. an. भावो विनश्यति *jedes Ding vergeht* Kap. 1,44. 81. Ashtāv. 18,42. यथा सुदीप्तात्पावकाद्विस्फुलिङ्गाः सहस्रशः प्रभवन्ते सरूपाः। तथाक्षराद्विविधाः सोम्य भावाः प्रजायन्ते तत्र चैवापि यन्ति॥ Mund. Up. 2,1,1. सर्वभावपरित्यागो योग इत्यभिधीयते Maitrjup. 6,25. सर्वभावेषु निःस्पृहः M. 6,80. 12,24. Bhag. 7,12. MBh. 1,39. अचिन्त्यानद्भुतान्भावान्ददर्श सुबहून् 3,9969. 13,2850. R. 2,94,18. अतिशिग्रतो भावान्कटून् Suçr. 2,370,1. Ashtāv. 7,4. 14,1. Varāh. Bṛh. S. 42,14. लघूनुन्नमयन्भावान्गुरून्यप्यवपातयन्। वातुं विधिरिवारेभे प्रचण्डश्च प्रभञ्जनः॥ Kathās. 25,42. Rāga-Tar. 4,498. Spr. 3519. 4087. Bhāg. P. 1,2,33. 6,1,41. माया असतो ऽपि भावानुपदर्शयन्ती Prab. 15,4. Kusum. 39,2. अतीन्द्रियेष्वप्युपपन्नदर्शनो बभूव भावेषु *übersinnliche Dinge* Ragh. 3,41. — 12) *Wesen, Geschöpf;* = जन्तु Trik. 3,3,419. H. an. Med. भावाः स्थावरजङ्गमाः so v. a. *Pflanzen und Thiere* Spr. 4067. कः पुनर्मानुषो भावो (= पुरुषतमः Schol.) रणे पार्थं विजेष्यति (so die ed. Bomb.) MBh. 3,15853. — 13) im Drama *ein kluger, gescheidter Mann* AK. 1,1,2,12. H. 372. H. an. Med. Halāj. 1,99. *ein in Ansehen stehender Mann* Trik. 3,3,419. so v. a. *gnädiger Herr* (vgl. भावमिश्र und भवन्त् 2.) Mṛkkh. 43,14. 21. Mālav. 3,8. Mālatim. 2,18. 21. — 14) N. *des 8ten (42sten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varāh. Bṛh. S. 8,31. Weber, Gjot. 98. Verz. d. Oxf. H. 331,b, No. 782. Journ. of the Am. Or. S. 6,180. — 15) *ein astrologisches Haus* Ind. St. 2,256. 275. fg. 281. °विचार Verz. d. B. H. No. 876. °फलानि 868. 876. भावाध्याय 857. 869. 883. — 16) N. *des 27sten* Kalpa (s. कल्प 2,d.) Verz. d. Oxf. H. 52,a,3. — 17) = मिश्रभाव N. pr. des Verfassers des Bhāvaprakāça Verz. d. Oxf. H. 309,b, No. 743. — Die indischen Lexicographen kennen noch folgende Bedd.: लीला und विभूति H. an. Med. योनि H. an. Dhar. im ÇKDr. उपदेश Dhar. संसार Anekārthas. im ÇKDr. Vgl. अ°, अन्य° (*Veränderung* Suçr. 1,113,5. 147,7), इत्थं° (auch Schol. zu Kātj. Çr. 122,12. 13), कृत°, तनु°, दुर्नीति°, द्वंद्व°, नित्य°, नून°, पुत्र°, पुनर्भाव, पूर्व°, पृथग्भाव, प्रकृति°, प्रति°, प्राग्भाव°, प्राप्त°, प्रेत°, प्रेत्य°, प्रेम°, प्रेष्य°, बाल°, ब्रह्म° (auch Nīlak. 33), भक्ति°, यथा°, युगपद्भाव, श्री°, स्व°, साक्षाद्भाव.

भावक (vom caus. von 1. भू und von भाव) 1) adj. a) *Etwas werden*

*lassend, bewirkend:* दृष्यतां लोद्धदं तस्मादन्योऽन्यप्रीतिभावकम् MBh. 1,7615. भावना नाम भवितुर्भवनानुकूलो भावकव्यापारविशेषः Verz. d. Oxf. H. 219, *b*, No. 524. — *b) Jmdes Wohl befördernd:* भूतस्य भावकाः MBh. 12,2323. भूतानामभावकाः 3326. — *c) sich einbildend, vorstellend:* भावस्य भावकः कश्चिन्नकिंचिद्भावको ऽपरः। उभयाभावकः कश्चिदेवमेव निराकुलः॥ Ashṭâv. 18,42. — *d) einen Sinn für das Schöne habend* Daçak. 1,2; भावुक st. dessen Verz. d. Oxf. H. 203, *a*, No. 484. — 2) m. = भाव *Gefühl, Affect* ÇKDr. und Wilson angeblich nach Halâj.; vgl. भावाट 1.

भावकल्पलता (भाव + क°) f. Titel einer Schrift Hall 140. 205.

भावगम्भीरम् (भाव + ग°) adv. *tief aus dem Herzen:* जहसुः *sie lachten aus vollem Herzen* Bhâg. P. 8,9,14 (*perdirent leur sang-froid* Burn.). 12,14.

भावग्राहिन् (भाव + ग्रा°) adj. *die Gesinnung würdigend* Pańkat. 1,12,50.

भावचूडामणि (भाव + चू°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 45. 108, *b*, 26.

भावड m. N. pr. eines Mannes Çatr. 14,104. fgg.

भावत adj. von भवत् 1. P. 4,2,115, Sch.

भावत्क (von भवत् 2.) adj. *dein, euer* (in ehrerbietiger Rede) P. 4,2,115. 6,3,35, Vârtt. 4, Sch. Kathâs. 33,58. 49,15. Verz. d. Oxf. H. 167, *a*, 8. Bhaṭṭ. 5,69.

भावत्व n. nom. abstr. von भाव 1. Madhjam. 51.

भावदीप (भाव *Sinn* + दीप) m. Titel eines Commentars zum Tattvaprakâça Verz. d. B. H. No. 684. = भारतभावदीप Verz. d. Oxf. H. 1, *a*.

भावदीपिका (भाव + दी°) f. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 699.

भावधर्मगणि (भाव - धर्म + ग°) m. N. pr. eines Mannes Hall 166.

1. भावन (vom caus. von 1. भू) 1) adj. f. ई *a) bewirkend, bildend, zur Erscheinung bringend:* भूतभव्यभविष्याणां भावनां युधि भावनाः MBh. 14, 1037. पुत्रा मे बहवो देवि भवेयुः कुलभावनाः Sâv. 1,11. भव° (हरि) Bhâg. P. 1,10,2. शोक° Ghaṭ. 6. — *b) fördernd, Jmdes Heil bewirkend:* Çiva (= ध्यातर् Schol.) MBh. 12,10374. त्वं भावनः सर्वसुरासुराणाम् 3,14640. त्राता त्वं हि नरश्रेष्ठ सर्वेषां त्वं हि भावनः R. 1,62,5. भूत° *den Geschöpfen Heil bringend* Bhag. 9,5. 10,15. MBh. 1,923. 2779. 6,220. 14,624. R. 3,34,35. Sûrjas. 12,9.12. Mârk. P. 106,56. भूतभाव्यनभावन Hariv. 14456. 14307. भावित° MBh. 13,1359. लोक° Sund. 3,32. MBh. 1,4389. 9,2744. 14,1365. Hariv. 7063. Bhâg. P. 3,4,22. त्रैलोक्य° MBh. 2,416. त्रिभुवन° Mârk. P. 107,7. सर्व° Hariv. 1318. R. 4,44,120. Pańkat. 1,1,23. विश्व° MBh. 2,2293. — *c) sich einbildend, vorstellend:* भाव° Ashṭâv. 14,1. — *d) lehrend:* तत्त्वभूतार्थ° (ब्रह्मोक्ता) MBh. 14,949. Vgl. ब्रह्म°. — 2) m. N. des 22ten Kalpa; s. u. कल्प 2, *d*. — 3) f. (आ) und n. *a) das Bewirken, in-die-Erscheinung-Bringen;* n. Nir. 7,25. भावनं ब्रह्मणः ist ein पृथिवीवृत्तिलक्षण, insofern aus Erde Bilder von Brahman *geformt werden*, Bhâg. P. 3,26,46. सुखःदुःखादिभिर्भिन्नैर्भावस्तद्व्यक्तभावनम् Sâh. D. 76,14. शब्दभावना विधिरिति भाट्टाः *das Bewirken durch Worte ist Verordnung* Madhus. in Ind. St. 1,14,13. भावना नाम भवितुर्भवनानुकूलो भावकव्यापारविशेषः। सा च द्विविधा। शाब्दी भावनार्थी भावना चेति Verz. d. Oxf. H. 219, *b*, No. 524. Kusum. 35,15. 37,1. — *b) das Fördern:* भूतानां भावनं (= वर्धनं Schol.) पुनः MBh. 12,2587. — *c) Vergegenwärtigung, Einbildung, Vorstellung; Voraussetzung, Vermuthung;* = अनुभूतार्थविस्मृति H. 1373. = वासना, ध्यान, लोकना H. an. 3,396. = ध्यान, पर्यालोच Med. n. 101. n. Nilak. 18. मधुरिपुरहमिति भावनशीला Gît. 6,5. नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना। न चाभावयतः शान्तिः Bhag. 2,66. एषा वो भावना मम MBh. 12,13072. इति मे भावना 1,7834. Spr. 1241. 2149. 3732. निःस्वभावभवभावनया ते 5229. Bhâg. P. 1,8,31. 7,2,25. Prab. 93,18. Verz. d. Oxf. H. 230, *a*, 32. भावनया त्वयि लीना *in der Phantasie, in Gedanken* Gît. 4,2. अनुभवजन्या स्मृतिहेतुर्भावनात्मसाधनवृत्तिः Tarkas. 34. Ashṭâv. 12,7. भावनाभावनासक्ता दृष्टिर्मूढस्य सर्वदा। भाव्यभावनया सा तु स्वस्थस्यादृष्टिरूपिणी 18,63. भक्तो ऽयं भावनामात्रः 4. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 182. Schol. zu Kâtj. Çr. 38,15. 117,22. 122,1. Vedântas. (Allah.) No. 38. VP. 654. P. 3,2,85, Sch. Halâj. 89 (n.). Spr. 4179. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 65. 113. Bhâg. P. 3,28,31. Kull. zu M. 1,9. 2,83. लोभभावनया नित्यं बत तन्मयतां गतम् Kathâs. 43,88. Mârk. P. 104,39. — *d) das Feststellen, Erweisen:* विभागनिह्नवे ज्ञातिबन्धुसाक्ष्यभिलेखितैः। विभागभावना ज्ञेया *wenn Theilung geleugnet wird, so soll man sich von ihr überzeugen durch Verwandte* u. s. w. (St.) Jâgń. 2,149. — *e)* in der Math. f. *the accomplishing a thing by combination* Haught. *composition* Wils. — *f)* in der Med. *Sättigung eines trockenen Pulvers mit Flüssigkeit:* भावनायाः प्रमाणं तु चूर्णे प्रोक्तं भिषग्वरैः Çârṅg. Saṁh. 2,6,1. — *g)* am Ende eines adj. comp. *Natur, Wesen* (vgl. भूतभावन): विष्णु° Weber, Râmat. Up. 337. In der Folge entspricht diesem °आत्मक. — *h)* = अधिवासन (vgl. भावित) Med. — 4) f. आ *a)* Titel einer Upanishad Ind. St. 3,326. — *b) Krähe* (काक). — *c) Wasser* (अम्बु) H. an. — 5) n. *a)* = भव्य, भविष्य *die Frucht der Dillenia speciosa* Râgan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Waldes (viell. in भा [भास्] + वन zu zerlegen; vgl. 2. भावन) Hariv. 8955.

2. भावन (भा *Licht* + वन) n. *Lichtwald, Lichtglanz, Strahlenmeer:* दिनकरस्य Ghaṭ. 6.

भावनाथ (भाव + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Kopenh. H. 8, *b*. Statt भाव° schreibt Hall 201 stillschweigend भव°.

भावनामय (von भावना) adj. f. ई *aus der Vorstellung entstanden* Vjutp. 50. 54.

भावनारायणमाहात्म्य (भाव - ना° + मा°) n. Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 78.

भावनाविवेक (भा° + वि°) m. Titel einer Schrift Hall 140. 205.

भावनाश्रय (भा° + आश्रय) adj. *an den sich die Phantasie klammert*, von Çiva Pańkat. 1,8,17.

भावनासारसंग्रह (भा° - सार + सं°) m. Titel einer Schrift Hall 205.

भावनिका (von भावन) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 40,102.

भावनीय (vom caus. von 1. भू) adj. 1) *zur Erscheinung zu bringen, ins Werk zu setzen* Nilak. 27, N., Z. 9. 17. — 2) *vorzustellen:* ते तूपादेयो हेयत्वेन भावनीयाः Nilak. 27, N., Z. 5. सचिवमतिगतिर्भावनीया *zu vergegenwärtigen, vor Augen zu haben* Spr. 1314. न वस्तुविरोधो ऽत्र भावनीयः *zu vermuthen, anzunehmen* Kull. zu M. 2,234. — 3) *zu belehren:* यथैव (so ed. Bomb.) ते गुरुभिर्भावनीयास्तथा तेषां गुरवो ऽप्यर्चनीयाः MBh. 12,4012.

भावपाद् (भाव + पाद्) m. N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Kopenh. H. 103, *a*.

भावप्रकाश (भाव + प्र°) m. Titel einer medicinischen Schrift des Bhavadevamiçra (Miçrabhâva, Bhâvamiçra) Verz. d. Oxf. H. 309, *b*. Verz. d. Kopenh. H. 104, *b*. Nigh. Pr. 1. ÇKDr. VII, S. 12.

भावप्रकाशिका (भाव + प्र°) f. Titel eines grammatischen Commentars Colebr. Misc. Ess. II, 41.

भावप्रत्ययवादार्थ (भाव-प्र°-वाद्-अर्थ) m. Titel einer Schrift Hall 60.

भावप्रदीपिका (भाव + प्र°) f. Titel eines Commentars zu Mâlatîmâdhava Mack. Coll. I, 110.

भावबन्धन (भाव + ब°) adj. *die Herzen verbindend:* प्रेमन् Ragh. 3, 24.

भावबोधक (भाव + बो°) adj. *ein Gefühl verrathend:* अनुभावो भावबोधकः AK. 1, 1, 7, 21.

भावमिश्र (भाव + मिश्र) m. 1) im Drama so v. a. *gnädiger Herr;* im Prâkrit Çâk. 73, 4. 74, 8; vgl. भाव 13. — 2) N. pr. des Verfassers des Bhâvaprakâça ÇKDr. VII, S. 12. Wilson in der 1ten Auflage des Wört. XXXIX. Auch मिश्रभाव und भवदेवमिश्र genannt.

भावयव्य (von भावयु) m. N. pr. des Verfassers von ṚV. 1, 126, 6. Anukr. patron. des Svanaja Çâṅkh. Çr. 16, 4, 5.

भावयितर् (vom caus. von 1. भू) nom. ag. *fautor, Pfleger, Heger, Förderer* Ait. Up. 4, 3. क्रोधो हन्ता मनुष्याणां क्रोधो भावयिता पुनः MBh. 3, 1065.

भावयितव्य (wie eben) adj. *zu pflegen, zu hegen, zu fördern* Ait. Up. 4, 3.

भावयु (wie eben) adj. *hegend, pflegend:* (मन्थः) यं ते सुनोति भावयुः ṚV. 10, 86, 15.

भावरामकृष्ण (भाव-राम-कृ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 141, *a*, 14.

भावरूप (भाव + रूप) 1) adj. *real, wirklich bestehend* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 40. Nîlak. 247. — 2) Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 684.

भावला f. N. pr. einer Frau, der Gattin des Bhâvaḍa, Çatr. 14, 104. fgg.

भाववचन (भाव + व°) adj. *einen Zustand —, eine Thätigkeit —, den abstracten Verbalbegriff bezeichnend* P. 2, 3, 15. 3, 3, 11.

भाववत् adj. von भाव gaṇa रसादि zu P. 5, 2, 95. *in einem Zustande —, in einem Verhältnisse sich befindend* Schol. zu P. 2, 3, 37. fg.

भावविवेक (भाव + वि°) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Burn. Intr. 560. Hiouen-thsang II, 111.

भाववृत्त (भाव + वृत्त) adj. *sich auf die Schöpfung beziehend, kosmogonisch* (ṚV. 10, 129. 130) Ind. St. 1, 109. 7, 476. भाववृत्ती Naig. Daivatam 3, 227, *b*. Benf. SV. २६६. m. Bez. Brahman's: भावः सृष्टिः तत्र वृत्तः प्रवृत्तः। इति संध्याव्याख्यायां स्मृतिः। ÇKDr.

भाववृत्तीय adj. von भाववृत्त Ind. St. 7, 476.

भावशतक (भाव + श°) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 589.

भावशबलता (भाव + श°) f. *Gemischtheit der Affecte* Kuvalaj. 159. °संधि ebend.

भावसारविवेक (भाव-सार + वि°) m. Titel einer Schrift Hall 94.

भावाकूत (भाव + आ°) n. *des Herzens Gedanken* Spr. 236.

भावागणेशदीक्षित (भा°-ग° + दी°) m. N. pr. eines Mannes Hall 4. 11. 188. — Vgl. भावाविश्वनाथदीक्षित.

भावाट m. 1) = भावक *Affect.* — 2) *ein Verliebter* H. an. 3, 167. Med. ṭ. 51. — 3) *Schauspieler* Med. — 4) = निवेश H. an. Med. *dress, decoration* Wilson.

भावात्मक (von भाव + आत्मन्) adj. *real;* davon nom. abstr. °ता f. *Realität* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 40.

भावानुगा (भाव + अ°) f. *Schatten* (*den Dingen nachgehend*) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भावालीना.

भावार्थदीपिका (भाव *Sinn* - अर्थ *Bedeutung* + दी°) f. Titel verschiedener Commentare: zur Tarkabhâshâ Hall 23. Colebr. Misc. Ess. I, 263. zum Vṛttaratnâkara Verz. d. Oxf. H. 198, *a*, No. 465. = भागवत° 347, *a*, No. 811. fg. Verz. d. B. H. No. 469. fgg.

भावालीना (भाव + आ°) f. *Schatten* (*den Dingen anklebend*) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भावानुगा.

भावाव adj. *zärtlich, mitleidig* Wils. Angeblich भाव + अव von अव्.

भावाविश्वनाथदीक्षित (भा°-वि + दी°) m. N. pr. eines Mannes, Vaters des Bhâvâgaṇeçadîkshita, Hall 4. 11. 188.

भाविक (von भाव) 1) adj. f. ई *a*) *real, wirklich bestehend* Kusum. 25, 19. Wilson, Sâṅkhyak. S. 180. — *b*) *gefühlvoll, ausdrucksvoll:* यद्यत्प्रयोगविषये भाविकमुपदिश्यते मया तस्यै Mâlav. 5. — 2) n. *a*) *lebhafte Schilderung eines vorgestellten Objectes, so dass man glaubt dasselbe vor Augen zu haben:* अतीतानागते यत्र प्रत्यक्ष इव लक्षिते। अत्यद्भुतार्थकथनाद्भाविकं तदुदाहृतम्॥ Pratâpar. 101, *a*, 5. Kuvalaj. 153, *a*. Sâh. D. 751. Verz. d. Oxf. H. 208, *b*, 24. — *b*) = भावुक *affectvolle Sprache* Pratâpar. 67, *a*, 9.

भावित s. u. dem caus. von 1. भू.

भाविता (von भाविन्) f. in तद्भावभाविता *das Sichrichten nach der Denkart dessen* Kâm. Nîtis. 11, 29. — Vgl. u. भावित्व.

भावित्र (von 1. भू) Uṇâdis. 4, 170. n. *die drei Welten* Uǵǵval. — Vgl. भवित्र.

भावित्व (von भाविन्) n. *das Geschehenmüssen:* °त्वादपि चार्थस्य MBh. 2, 709. 3, 10005. अन्य° *das Anderswerden, Sichverändern* Suçr. 1, 117, 15. तद्भावभावित्व = तद्भावभाविता (s. u. भाविता) Kâm. Nîtis. 18, 3.

भाविन् (von 1. भू) 1) adj. *werdend, seiend, zu sein pflegend:* यस्मात्प्रावृडियं कृष्ण शक्रस्य भुवि भाविनी। तस्मात्प्रावृषि राजानः सर्वे शक्रम् — मखैः सुरेशमर्चन्ति Hariv. 3805. Am Ende eines comp. एकी° *zu eins werdend,* प्रथम° *zuerst seiend* ṚV. Prât. 3, 8. भृत्य° *Diener seiend* Ragh. 11, 49. स्तब्ध° Cit. bei Mallin. zu Kumâras. 7, 94. कुञ्जरस्य बिन्दवः काये वयोविशेषभाविनः पद्मकाख्याः *in verschiedenen Lebensaltern seiend, — erscheinend* Mallin. zu Kumâras. 1, 7. — *b*) *zukünftig, bevorstehend, sein müssend* Uṇâdis. 4, 8. gaṇa गम्यादि zu P. 3, 3, 3. समतीतं च भवच्च भावि च Ragh. 8, 77. 18, 30. Spr. 1718. Vikr. 87, 1. Sûrjas. 12, 8. 9. 12. Kâm. Nîtis. 10, 28. Spr. 2463. Kathâs. 19, 77. 25, 83. 30, 67. 32, 192. 45, 141. Mârk. P. 94, 12. AK. 2, 8, 2, 71. H. 802. 53. य व र ल एषां स्थाने क्रमेण ज्ञाता भाविनो वा इ उ ऋ लृ P. 1, 1, 45, Sch. अर्थ Hariv. 734. Spr. 4117. 4663. 4810. यद्भावि तद्भवति नात्र विचारहेतुः Pańkat. I, 417. अवश्यं° MBh. 1, 4888. Spr. 244. 245. स्वभाव° MBh. 12, 8047. श्वोभाविनि महायुद्धे so v. a. *am Tage vor der grossen Schlacht* 1, 515. Häufig steht भाविन् geradezu für das fut. von भू: म्लेच्छाचाराः सर्वभक्षा दारुणाः सर्वकर्मसु। भाविनः पश्चिमे काले मनुष्याः MBh. 3, 13062. वरदानात्पितुर्भावी सुरासुरनमस्कृतः 14262. 13, 4645. Hariv. 5806. Megh. 42. 57. Spr. 64. 2342. 4270. Kathâs. 25, 84. 39, 128. 42, 21. Mârk. P. 63, 21. Verz. d.

Oxf. H. 55,a,42. Hit. 86,12. Z. d. d. m. G. 14,372,14. — c) am Ende eines comp. *im Besitz von Etwas seiend:* ज्ञानविज्ञान° MBh. 13,6669. — d) *wie Jmd sein müsste:* अभाविनो मुनयः (अभाविन् = नाशभाज् Schol.) Hariv. 11190. — e) in हरिभाविन् (von °भाव) *zu* Hari *Zuneigung habend* Vop. 6,9. — 2) m. a) *jeder Vocal mit Ausnahme des a und â* VS. Prât. 1,46. 3,21.55. 4,33.45.7,9. Vielleicht deshalb so genannt, weil sie *einer Veränderung*, dem Uebergange in die entsprechenden Halbvocale, unterworfen sind. — b) Bez. der 4ten Kaste, der Çûdra, in Plakshadvîpa u. s. w. VP. bei Muir, ST. I,191 (VP. 198). — 3) f. भाविनी a) *ein schönes* (vgl. भव्य) *Weib* AK. 2,6,1,3. Indr. 5,37. Hid. 4,30. Sund. 4,24. N. 5,11. 11,28. 32. 16,32. 17,15. 27. 18,17. MBh. 1,905. 968. 3,16190 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 4,76. 5,6030. 7014. 7328. 14,730. Hariv. 6696. 7070. 9074. R. Gorr. 1,66,1. 3,53,39. 6,99,56. Mârk. P. 63,62. 74,47. 114,24. — b) N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2629. der Tochter eines Gandharva Mârk. P. 128,11. 17. 22. — Vgl. अनिरुद्धभाविनी, तथाभाविन्, पुनर्भाविन्, पूर्व°.

भावुक (von 1. भू) 1) adj. f. आ P. 3,2,154. Vop. 26,146. a) *werdend:* स एष ईशानो ऽपशुर्भावुकः TS. 1,7,1,6. अश्वो ऽरुतो भावुकः Çat. Br. 7,3,2,14. द्रूपिणी युवतिः प्रिया भावुका 13,1,9,6. 8.2,2,2. fgg. TBr. 3,8,13,2. 23,1. राजन्यो ऽन्नादो भावुकः 2. स्वयखलितिर्भावुका Kâṭh. 28,8. Häufig am Ende eines comp. nach einem adv. auf अम् P. 3,2,57; vgl. अन्धं°, आढ्यं°, दूरं°, नग्नं°, पलितं°, पामनं° (u. पामन), प्रियं°, सुभगं°, स्थूलं°. — b) *Sinn für das Schöne habend* Bhâg. P. 1,1,3. Verz. d. Oxf. H. 203,a, No. 484 (v. l. भावक). — 2) m. im Drama *der Schwester Mann* H. 332. Halâj. 1,99. — 3) n. a) *Wohlfahrt* AK. 1,1,4,4. H. 86. Halâj. 1,122. — b) *affectvolle Sprache:* भावतो वाक्यवृत्तिर्या भावुकं तदुदाहृतम् Pratâpar. 70,a,2 (67,a,9 st. dessen भाविक).

भावोदय (भाव + उ°) m. *Entstehung eines Affects* Pratâpar. 59,a,1. Kuvalaj. 159.

भाव्य (von 1. भू simpl. und caus.) 1) adj. P. 3,1,123. a) *was geschehen muss:* नहि भवति यन्न भाव्यं भवति च भाव्यम् Spr. 1509. 2085. *gegenwärtig* (vgl. भव्य) oder *zukünftig* AV. 13,1,54. 19,6,4. *zukünftig* Hariv. 485. Kuvalaj. 153,a. Schol. zu Kâtj. Çr. 122,2. die Stelle des fut. von भू vertretend Hariv. 478. MBh. 4,927 (भव्य Schol.). 928 (भव्य ed. Bomb.). 15,838. Bhâg. P. 8,13,31. 9,22,47. Mârk. P. 108,24. भाव्यम् impers. *zu sein:* सदा प्रहृष्टया भाव्यं गृहकार्येषु दक्षया *sie muss stets heiter* u. s. w. *sein* M. 5,150. Jâgn. 1,225. MBh. 3,13702. Arǵ. 10,74. अप्रमत्तैश्च वो भाव्यम् R. 6,7,3. Spr. 611. 4387. 4776. Kathâs. 17,60. 25,32. 38,136. 39,43. यथा कृतस्ते संकल्पो भाव्यं तेनैव नान्यथा Bhâg. P. 4,1,30. Mârk. P. 76,44. Pańkat. 20,3. 36,14. 186,10. Kusum. 7,10. Vop. 26,6. तत्र तात न तेषां हि राज्ञां भाव्यमसांप्रतम् MBh. 4,926. अतो ऽन्यथा न भाव्यं ते सखि मत्संगतं प्रति Kathâs. 28,186. ज्ञानार्थस्य (विदः) — तु विद्वानित्येव भाव्यम् P. 7,2,68, Sch. किं तैर्भाव्यं मम सुदिवसैः *werden die schönen Tage für mich kommen?* Spr. 808. — b) *zu Stande zu bringen, zu bewerkstelligen, zu bewirken, zu thun:* अर्थो ऽयमर्थान्तरभाव्य एव Kumâras. 3,18. Bhâg. P. 3,5,36. एतावदेव (so die ed. Bomb.) हि विभुभिर्भाव्यं दीनेषु वत्सलैः। यत् u. s. w. 4,30,28. — c) *zu empfinden:* त्वया चैकाकिना दुःखं न भाव्यं दिवसद्वयम् Kathâs. 26,71. — d) *vorzustellen, was man sich vorstellt:* भाव्यभावन Ashṭâv. 18,63. — e) *zu überführen:* पृष्टो ऽपव्ययमानस्तु कृतावस्थो धनैषिणा। त्र्यवरैः साक्षिभिर्भाव्यो नृपब्राह्मणसंनिधौ ॥ M. 8,60. — f) *zu erweisen, zu beweisen:* आगमेनोपभोगेन नष्टं भाव्यम् Jâǵn. 2,171. — g) nach den Comm. = भावयव्य Nir. 9,10; vielleicht zu *verehren:* अमन्दान्स्तोमान्प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य ṚV. 1,126,1. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (= भाव्यरथ und भानुरथ anderer Autt.) VP. 463, N. 10. — Vgl. दुर्भाव्य.

भाव्यता (von भाव्य) f. *Zukünftigkeit* Schol. zu Kâtj. Çr. 38,21. भाव्यत्व n. dass. 6.

भाव्यरथ (भा° + रथ) m. N. pr. eines Fürsten (s. भाव्य 2.) VP. 463, N. 10.

1. भाष्, भाषते (ep. auch भाषति) Dhâtup. 16,11. *reden, sprechen, plaudern, sagen:* व्यस्यैवाह्यो भाषेत TBr. 2,3,9,9. भाषमाणा उपासते Ait. Br. 5,33. समुज्ज्वलयतेति भाषेरन् Çâñkh. Br. 17,9. M. 8,361. Sund. 4,16. N. 24,31. MBh. 1,7187. R. 1,39,9. Çâk. 30. Kathâs. 4,73. बभाषिरे 78. 18,19. 32,20. Bhâg. P. 8,9,12. Brahma-P. in LA. (II) 54,20. इत्यभाषिष्ठाः Bhaṭṭ. 9,122. अभाषिषत 15,6. यथा च भाषन्ति परस्परं ते MBh. 1,7186. मम भाषतः 3,10933. 4,1908. प्रियं भाषसे Çat. Br. 14,5,4,4. वाचम् 9,1,8. M. 8,95. Daç. 2,6. N. 18,7. MBh. 1,5665. इदं बभाषे 4.223. R. 2,78,19. R. Gorr. 2,8,19. Ragh. 7,63. Kumâras. 5,63. प्रज्ञावादान् Spr. 266. 2225. 3469. बहु भाष्यते (= भाषिष्यते Schol.) श्रौपधर्म्यम् Bhâg. P. 2,7,37. Bhaṭṭ. 8,75. LA. (II) 92,3. अनृतं भाषतु MBh. 13,4577. 6643. बहिश्चेद्भाष्यते (भाषा) धर्मान्नियताद्व्यावहारिकात् M. 8,164. भाषित *gesprochen* AK. 3,2,57. यथा भाषितमादितः M. 8,216. R. 1,3,4. R. Gorr. 2,58,12. 9,27. त्वयैकमीशं प्रति साधु भाषितम् Kumâras. 5,81. n. *das Sprechen, Rede, Sprache* AK. 1,1,5,1. H. 241. न चैवास्यानुकुर्वीत गतिभाषितचेष्टितम् M. 2,199. 8,26. प्रणायाज्ञाराणां गूढभाषितम् Jâǵn. 1,329. MBh. 1,8060. R. 1,22,1. तृणवद्भाषितं तासां तुलयामास 5,56,91. Hariv. 3894. Suçr. 1,250,13. Ragh. 8,58. कल्याण° Kâm. Nîtis. 5,28. Varâh. Bṛh. S. 46,97. Bhâg. P. 5,14,28. Prab. 86,10. Spr. 886. 5278. गुरु Pańkat. I,356. मातृभाषितैः Mârk. P. 26,2. मम भाषितं कर्तव्यं Vet. in LA. (II) 10,3. Gît. 2,12 (am Ende eines adj. comp. f. आ); vgl. कूटार्थभाषित, दुर्भाषित, सु°. Mit dem acc. der Person *zu Jmd reden, anreden* R. Gorr. 2,66,29. Ragh. 2,46. 3,51. Vid. 65. 306. Kathâs. 6,16. भाष्यमाणो मयासकृत् MBh. 3,2747. R. 4,2,16. तौ तपोधनैरित्यभाषिषाताम् Bhaṭṭ. 2,27. 37. साधु भाषेत भाषितः Kâm. Nîtis. 5,24. Bhâg. P. 8,20,1. mit doppeltem acc.: क्षितिपालम् — तमेवार्थमभाषत Ragh. 2,51. Bhaṭṭ. 2,46. ततो मया त्वम् — तीक्ष्णानि वचांसि भाषितः R. 4,36,21. *reden von, über, sich aussprechen über:* इति स्म संधिं खलु संधिवित्तमा बभाषिरे पूर्वतरा महर्षयः Kâm. Nîtis. 9,78. भाषेतान्नसंसिद्धिम् *er melde, dass das Essen fertig sei,* Gobh. 1,4,2. 6,16. यो ऽन्यथा सन्तमात्मानमन्यथा सत्सु भाषते *wer sich bei Guten für einen Andern ausgiebt, als er ist,* Spr. 2546. *nennen:* गीतिं ताम् — भाषन्ते Çrut. 5. 19. क्षेत्रज्ञ इति भाषितः MBh. 12,11649. *beim Sprechen gebrauchen, — anwenden:* भाषिकेभ्यो धातुभ्यो नैगमाः कृतो भाष्यन्ते Nir. 2,2. 3. 6,30. 31. उपसर्गैर्निपातैश्च तत्तु पण्डितमानिनः। केचित्संयोज्य भाषन्ते Suçr. 2,26,6. 7. — In der Stelle वारयन्भाषतो वृकान् Râǵa-Tar. 2,38 ist wohl भषतो zu lesen.

— caus. aor. अबभाषत् und अबीभषत् P. 7,4,3. Vop. 18,3. 1) *Jmd*

*reden machen, zu sprechen veranlassen:* भाषयति देवदत्तम् P. 1,4,52, Vârtt. 3, Sch. रैवत्पृत्तं च पतितं कुमुदाद्रौ समन्ततः । भाषयामास सहसा वनकन्दरनिर्भरम् ॥ Mârk. P. 75,22. — 2) *sagen, sprechen:* इतीव मन्येत न भाषयेत MBh. 5,1698.

— अनु 1) *Jmd* (acc.) *nachrufen, zurufen* Çat. Br. 5,4,4,9. सहोभौ चरतां धर्ममिति वाचानुभाष्य । कन्याप्रदानमभ्यर्च्य प्राजापत्यो विधिः स्मृतः ॥ M. 3,30. *reden —, sprechen zu* (acc.) R. Gorr. 2,2,3. Bhâg. P. 3,21,33. *sich unterhalten mit* (acc.) R. 2,50,36 (47,27 Gorr.). *antworten* R. Gorr. 2,37,1. *sagen, sprechen:* यत्त्वमेवमनुभाषसे 3,3,2. स्मरन्मदनुभाषितम् *meine Rede, meine Worte* Bhâg. P. 7,7,1. *sprechen von Etwas* (acc.), *vorgeben* MBh. 12,3286. — 2) *bekennen:* यथा यथा नरोऽधर्मं स्वयं कृत्वानुभाषते । तथा तथा त्वचेवाहिस्तेनाधर्मेण मुच्यते ॥ M. 11,228. MBh. 13,5538. — 3) *Jmds* (acc.) *Worten trauen:* भीष्मद्रोणौ यदा राजा न सम्यगनुभाषते MBh. 5,1966. — In der Stelle Hariv. 10969 प्रसृतैर्मधुरैर्वाक्यैस्तत्त्वार्थमनु भाषितैः ist अनु zum vorhergehenden acc. zu ziehen; die neuere Ausg. liest aber मधु st. अनु. Vgl. अनुभाषण. — caus. 1) *sich unterhalten mit* (acc.) R. ed. Bomb. 2,50,50 (अनुभाष्य च st. अनुभाषयन् die anderen Ausgg.). — 2) *lesen*, als Erkl. von अनुवाचय् Schol. zu Çâk. 17,4.

— अप *schmähen:* न केवलं यो महतोऽपभाषते शृणोति तस्मादपि यः स पापभाक् Kumâras. 5,83.

— अभि *anreden, sprechen zu* (acc.) VS. 23,23. Lâty. 3,3,3. भोभवत्पूर्वकं त्वेनमभिभाषेत M. 2,128. 11,223. N. 3,11. Sund. 1,15. Brâhman. 3,1. N. 3,16. MBh. 1,5289. 6181. 3,2425. 4,515. Hariv. 4913. R. 2,9,19. 12,48. 78,23. 92,2. Mṛkkh. 138,16. Kathâs. 35,63. Bhâg. P. 3,14,32. अलस्त्वामभिभाषामि MBh. 3,16758. 14,2891. Verz. d. Oxf. H. 238,b,2. अन्योऽन्यमभिभाषतः (काङ्क्षाश्च गृध्राश्च) MBh. 8,2470. अभ्यभाषन्परस्परम् 52. औरभिभाष्यमाणा देव्या 13,511. मातृणा पुनरश्मात्तवाभ्यभाषिषि Daçak. 116,2. इति राज्ञा तेनाभिभाषिता: Hariv. 11034 (S. 790). न मादृशी त्वामभिभाष्टुमर्हति MBh. 3,15603. अभिभाषितुम् R. 2,18,3. *sich unterhalten mit* (instr.) M. 4,57. 8,355. *sprechen*, mit dem acc. der Sache: श्लक्ष्णां वाणीं निराबाधां मधुरां पापवर्जिताम् । स्वागतेनाभिभाषेत ते MBh. 13,6644. वचः Râga-Tar. 3,19. Spr. 2831. यमदूताभिभाषितम् *Rede, Worte* Bhâg. P. 6,2,1. 17,36. *Etwas zu Jmd sprechen*, mit dopp. acc. N. 7,15. R. 2,37,1. *Etwas mittheilen, erzählen:* अभ्यभाषत तत्सर्वं शिक्षितं पुरुषोत्तमात् Bhâg. P. 8,6,30. *sprechen von:* न चाभिभाषसे किंचिदाहारम् MBh. 12,13839. एवं चित्तयतां तेषां बह्वर्थमभिभाषताम् Hariv. 10353. नृत्ये (नृत्ते ed. Bomb.) वा कोऽभिभाष्यते *genannt, gerühmt* MBh. 13,809. *verkünden:* जयं चैवाभ्यभाषत R. 1,28,13. *bekennen:* एनः M. 11,103. *sagen, sprechen* ohne Object: अक्रूरो ददते मणिमित्यभिभाषते *so pflegt man zu sagen* Nir. 2,2. अन्धं तम इत्यभिभाषन्ते 5,1. N. 3,8. R. 1,60,1. 2,64,9. Spr. 1280. Kathâs. 7,4. 15,83. 43,121. 45,5. गुणशर्माभिभाषत (sic) 49,72. Râga-Tar. 6,55. एवमेवाभिभाषन्तः MBh. 3,2549. 12,6363. R. 2,85,8. — Vgl. अभिभाषण fgg.

— प्रत्यभि s. प्रत्यभिभाषिन्.

— समभि *mit einander reden:* उच्चैः समभिभाषन्तौ MBh. 3,12697.

— अव, °भाषित viell. *geschmäht* (vgl. अप°) Kâm. Nîtis. 17,23. अवभाषयत् MBh. 12,3345 und अवभाषिता 7,6672 fehlerhaft für अवभासयत् und अवभासिता, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. अवभाषण.

— आ *anreden, reden zu* (acc.) MBh. 1,74. अथाबभाषे कल्याणी वाचा मधुरया नृपम् 6562. 3,2765. 4,60. 12,308. R. 1,43,26. 44,5 (45,5 Gorr.). 2,49,13. Sâh. D. 59,17. कुरुते नालापमाभाषिता Spr. 1230. *Etwas sagen, sprechen, mittheilen:* दुष्कृतस्य भयाद्राजन्नाभाषन्ते च किं च न MBh. 13,501. Kathâs. 17,84. आभाषित Hariv. 8409. प्रतीपवचनं सख्या सहाभाषते *zur Freundin gewendet sprechen* Spr. 396. mit doppeltem acc.: भर्तं वल्लभमाभाषि रामेण वचः कनीयान् Bhatt. 3,51. *benennen:* अत्यग्निरित्याभाष्यते Suçr. 1,128,9. *sagen, sprechen, ausrufen* ohne Object MBh. 18,66. Ragh. 6,82. 14,44. आः किमेतदिति क्रोधादाभाष्य Mârk. P. 82,35. — Vgl. आभाष fgg.

— व्या *anreden, sprechen zu:* व्याभाषमाणाञ्चान्योऽन्यं न मे जीवन्विमोक्ष्यसे MBh. 3,15169. व्याभाषितानि *Reden* R. 4,1,31. *aussprechen:* दुःखव्याभाषित *schwer auszusprechen* MBh. 13,4485. 4489. — Vgl. व्याभाषक.

— समा *anreden, sagen zu* MBh. 6,31. 4850. Hariv. 6952. तत्रोपविष्टस्तान्वीरान्यथाप्रीति यथावयः । समाभाष्य यदुश्रेष्ठानुवाच पुरुषोत्तमः ॥ 9057. R. Gorr. 2,108,37. 4,10,23. 6,16,1. Bhâg. P. 6,14,16. इत्यन्योऽन्यं समाभाष्य MBh. 1,4198. *mittheilen:* अथाब्रवीन्मघवा प्रत्ययं स्वं समाभाष्य तम् 13,4589. — Vgl. समाभाषण.

— उद्, उद्भाषित MBh. 13,7302 und Pañkar. 4,3,30 fehlerhaft für उद्भासित.

— परि 1) *Jmd* (acc.) *zusprechen, zureden, admonere* MBh. 1,4287. 7,2539. Hariv. 7324. — 2) *anreden* R. 5,38,20. — 3) *aussprechen, erklären:* ओंकारवननात्तासां महत्त्वं परिभाष्यते Gṛhjasaṁgr. 2,18. शासनं यदि वा स्मृत्रा (so die neuere Ausg.) मम तौ परिभाषितम् u. s. w. Hariv. 4219. पूर्वाचार्याः परिभाषन्ते अन्यपदार्थो बहुव्रीहिः *lehren* Kâç. zu P. 1,2,57. Mit. 268,11. — Vgl. परिभाषण fgg.

— प्र *sprechen:* ज्ञानन्नपि — कस्मादेवं प्रभाषसे MBh. 1,3012. 6677. 2,1397. 13,2422. Hariv. 10336. R. 3,51,25. 4,63,6. 5,90,39. Spr. 5385. Kâm. Nîtis. 8,28. Bhâg. P. 3,16,16. 9,21,14. यमस्योच्चैः प्रभाषतः MBh. 13,3476. अप्रभाषत्यः Hariv. 7061. *sagen, sprechen, verkünden, mittheilen, auseinandersetzen;* mit dem acc. der Sache: सत्यं माता प्रभाषते MBh. 3,16669. कुशलम् 4,241. वचनम् Hariv. 12173. R. 2,98,17 (107,7 Gorr.). स्थितधीः किं प्रभाषेत Bhag. 2,54. R. 2,96,14. प्रियाणि Spr. 2313. Bhâg. P. 2,3,25. Varâh. Bṛh. S. 46,97. करिष्यन्न प्रभाषेत — धर्मकामार्थकार्याणि *ausplaudern* Spr. 3871. यथारूपो ऽन्तरात्मा ते तथारूपं प्रभाषसे *verkünden, offenbaren* MBh. 5,41. Bhâg. P. 5,9,9. धर्मान् 8,16,13. 9,4,10. प्रभाष्यते Verz. d. Oxf. H. 65,a,26. सर्वं साधु सुयुक्तं च भवानर्थं प्रभाषते R. 4,62,2. वचनं धनदेन प्रभाषितम् *gesprochen* MBh. 3,11829. 12,338. 14,2886. R. 2,79,16. कैमवल्गुप्रभाषित *Rede* Varâh. Bṛh. S. 68,7. MBh. 3,2282. Hariv. 11874 (wo vielleicht प्रभाषितम् zu lesen ist). एवं प्रभाष्यते *wird genannt* Bhâg. P. 3,11,14. प्रभाषित *erklärt* Suçr. 1,13,14. *sich unterhalten mit* (acc.): न चाहं पुरुषानन्यान्प्रभाषेयं कथं च न MBh. 3,2599. — Vgl. प्रभाषण fg.

— संप्र *sprechen:* त्वय्येवं संप्रभाषति MBh. 12,5836. *sagen —, sprechen zu* (acc.): यथा मां संप्रभाषसे 5,568. *verkünden, offenbaren, hersagen:* यादृशः पुरुषस्यात्मा तादृशं संप्रभाषते 41. अस्या देव्याः पतिर्नास्ति यादृशं

संप्रभाषसे 3,11266. षण्मासे चतुरो वेदान्संप्रभाषद्बृहस्पतिः (षण्मासांश्चतुरो वेदान्संत्रभाषे बृ° die neuere Ausg.) Hariv. 11872.

— प्रति *entgegen sagen* d. i. *antworten* oder *sprechen zu;* mit dem acc. der Person N. 2,19. 18,13. 19,1. MBh. 1,5294. (शिवाः acc.) तास्तदा प्रत्यभाषन्त राक्षसाः 2,2696. 3,2370. 2419. 2422. 2425. 5,7005. अन्योऽन्यं प्रत्यभाषन्त 6,2184. R. 1,8,29. 2,35,23. 57,27. 66,2. R. Gorr. 1,74,15. 2,74,17. Kathâs. 16,20. 27,85. 28,154. Bhâg. P. 1,15,2 (°भाषितुम्). 8,12,14. Pańkat. 193,13. Bhaṭṭ. 5,39. प्रत्यभाष्यम् MBh. 5,7124. 7145. प्रतिभाष्यताम् R. 2,57,29. mit dem acc. der Sache: यत्त्वयाभिहितं वाक्यं मया च प्रतिभाषितम् Hariv. 9621. तत्प्रतिभाषितं वचः R. 4,27,21. *erzählen, mittheilen:* शंकरस्योमया सार्धं संवादं प्रत्यभाषत MBh. 13,6338. *nennen:* तामुपगीतिं प्रतिभाषन्ते Çrut. 6. — प्रत्यभाषन्त Râga-Tar. 6,327 fehlerhaft für प्रत्यभासन्त. Vgl. प्रतिभाषा.

— संप्रति *antworten* R. 5,68,1.

— वि 1) *schmähen:* मामेव हि विशेषेण विभाष्य (= परुषमुक्त्वा Schol.) परिगर्हसे MBh. 5,4234. (तम्) विभाष्याभ्यहनद्राजन्दिव्येनास्त्रेण Hariv. 7500. विभाष्यघातिनः केचित्तथा चक्षुर्हणो ऽपरे MBh. 13,2156. — 2) विभाषित *einen Wechsel zulassend, so und auch anders sein könnend:* विभाषितगुण Nir. 10,17. प्रत्यारम्भो विभाषितः Kauç. 141. P. 7,3,25. 8,1,74. Siddh. K. zu P. 7,2,10. — Vgl. विभाषा.

— संवि *sprechen zu:* अन्योऽन्यं संविभाष्यैवम् MBh. 12,12367.

— सम् 1) *sich unterhalten, sprechen mit:* एवं संभाषमाणौ MBh. 5,7473. R. 3,68,40. इति संभाषतां वाचं श्रुत्वा MBh. 1,5190. न शूद्रेण संभाषेरन् Lâṭj. 3,3,16. Gobh. 1,4,2. M. 8,55. MBh. 5,5411 (संभाषित्वा ed. Bomb.). R. 2,85,14. Bhâg. P. 6,18,47. संभाषमाण एवाथ शिष्येण सहितः R. Gorr. 1,2,22. तैश्च सह संभाषते Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,2. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,5,7. mit dem acc. der Person *zu Jmd sprechen, mit Jmd sprechen, anreden, begrüssen* MBh. 1,5292. R. 2,52,86 (23 Gorr.). 6,71,19. 97,7. Suçr. 1,109,9. Kathâs. 10,35. 29,80. 45,301. Pańkar. 1,7,1. 15. 63. 67. यावदहं स्वसखीं ग्रामादभ्यागतां संभाष्य द्रुततरमागच्छामि Pańkat. 36,13 (32,19 ed. orn.). 37,21 (34,5 ed. orn.). 240,13. Hit. 14,20. Bhâg. P. 1,6,38. संभाष्यते नादरात् Spr. 3008. Hit. 63,18. 64,12. 133,6, v. l. Ohne Ergänzung Kaush. Up. 2,4. MBh. 3,16731 (एवं संभाषमाणायाः सावित्र्या भो° mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,4807. Spr. 2165. 2517. Bhâg. P. 3,24,26. संभाषित *Unterhaltung* Pańkat. 112,23. — 2) *einstimmen* R. 1,67,15 (69,16 Gorr.). — 3) *Jmd* (acc.) *bereden:* अन्यथा राज्यसुखं परित्यज्य स्थानान्तरं गन्तुं कथं मां संभाषसे Hit. 57,6. — 4) *hersagen:* षण्मासांश्च चतुरो वेदान्संबभाषे बृहस्पतिः (Lesart der neueren Ausg.) Hariv. 11872. = चतुर्भिर्वेदैः संवादं कृतवान् वेदान् लब्धवान् Schol. आयुर्मे देहि (ohne इति!) संभाष्य विष्णवे प्रभविष्णवे *zu* Vishṇu *gerichtet hersagend* Pańkar. 3,14,25. — Vgl. संभाषण u. s. w. — caus. 1) *sich mit Jmd* (instr.) *unterhalten* MBh. 5,5411 (संभाषित्वा च st. संभाषयित्वा ed. Bomb.). *Jmd* (acc.) *anreden:* कथं संभाषयाम्येनाम् R. 5,56,96. — 2) *Jmd bereden, Jmd gute Worte geben* v. l. für संभावयति Spr. 2459.

— उपसम् s. उपसंभाषा.

— प्रसम् *Jmd anreden, begrüssen* R. Gorr. 2,4,8.

2. भाष् (von भष्) adj. *bellend* in रक्षो° *wie ein* Rakshas *bellend:* ईश्वरो हास्य वाचो रक्षोभाषो जनितोः Ait. Br. 2,7. Nach Sâj. acc. pl., nach unserer Ansicht gen. sg. durch Attraction.

भाष s. भास.

भाषक (von 1. भाष्) adj. *sprechend —, schwatzend über* am Ende eines comp.: किंचिद्तीतादिनिमित्त° Z. d. d. m. G. 14,569,12.

भाषण (wie eben) n. 1) *das Reden, Sprechen, Schwatzen; Rede:* संलापो भाषणं मिथः AK. 1,1,5,17. Halâj. 1,150. MBh. 5,5813. न शक्ता भाषणे R. 2,105,1. Spr. 310, v. l. 4167. 5149. आचारः कुलमाख्याति देशमाख्याति भाषणम् Vṛddha-Kâṇ. 3,2. 15,19. Spr. अनुरागो im 4ten Th. Bhâg. P. 5,2,6. असत्यस्य M. 11,69. असभ्य° Nir. 5,2. असत्य° Suçr. 1,192,9. Mallin. zu Kumâras. 4,9. अनृत° M. 8,101. सत्य° Kathâs. 27,119. कल° Bhâg. P. 7,1,17. अमृतभाषिणी: Spr. 4243. प्राकृतभाषण Schol. zu Çâk. 9,6. उच्चैर्भाषण *lautes Reden* Suçr. 1,69,17. निरत्ययभाषणा adj. f. Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,43. Vgl. प्रिय° (auch Sâh. D. 39,8). — 2) *der Ausdruck der Befriedigung nach Erreichung des Zieles* (im Drama) Pratâpar. 22,*b*,3.

भाषणीतैलिम m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 186,*a*,9. Scheint eine falsche Form zu sein.

भाषा (von 1. भाष्) f. 1) *Rede, Sprache* AK. 1,1,5,1. H. 241. Halâj. 1,8. सत्या न भाषा भवति यद्यपि स्यात्प्रतिष्ठिता। बहिश्चेद्गाप्यते धर्मान्नियताद्व्यावहारिकात्॥ M. 8,164. Bhâg. P. 5,6,6. दुरुक्तभाषाभिहितैः MBh. 13,502. चारुभाष adj. 1,8060. भाषां चैषां (गोपानां) समास्थाय *ihre Sprache annehmend* 4,280. *Verkehrssprache*, in der älteren Zeit im Gegens. zur *vedischen Sprache*, in der späteren Zeit — zum *Sanskrit* Nir. 1,4. 5. P. 3,2,108. 6,1,181. Vârtt. zu P. 8,4,45. Z. d. d. m. G. 7,168. 599. नार्या म्लेच्छन्ति भाषाभिः MBh. 2,2040. विद्याद्भाषाश्च विविधा नृणाम् M. 9,332. Spr. 1245. सर्वभाषाविद् MBh. 1,7382. भाषासु विविधासु Sâh. D. 642. देशभाषास्वभावज्ञ Kâm. Nîtis. 18,37. त्यक्तभाषात्रय Kathâs. 5,129. षड्भाषास्वपि दृश्यते व्यसनिता Kaurap. 19 in Journ. asiat. IVe S. T. XI, 472. महाराष्ट्र° Schol. zu Naish. 22,47. neben उपभाषा Dhûrtas. in LA. 67,7. Bez. *einer Gruppe von* Prâkrit-*Sprachen:* महाराष्ट्री शौरसेनी प्राच्यावन्ती च मागधी। इति पञ्चविधा भाषा युक्ता न पुनरष्टधा॥ Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, No. 412. Muir, ST. II,57. भाषाद्रूपगीतानि Çuk. in LA. (II) 33,6. — 2) *Beschreibung, Definition:* स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य Bhag. 2,54. — 3) bei den Juristen *Klage* ÇKDr. nach Mit. und Vjavahârat. Dhûrtas. in LA. 90,4. — 4) Bez. einer Râgiṇî ÇKDr. und Wilson angeblich nach Hâr. — Vgl. तर्क°, देश°, पर°, भूत°.

भाषापरिच्छेद (भा° + प°) m. Titel eines Compendiums des Vaiçeshika-Systems, herausg. in der Bibl. ind.

भाषामञ्जरी (भा° + म°) f. Titel einer grammatischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 351,*a*, No. 827. Gild. Bibl. 596.

भाषार्णव (भाषा + अ°) m. Titel einer Schrift des Kandraçekhara Sâh. D. 174,2.

भाषावृत्ति (भाषा + वृ°) f. Titel eines *Commentars* zu Pâṇini's Grammatik Colebr. Misc. Ess. II,40. °वृत्त्यर्थवृत्ति Titel eines *Commentars* zu dem eben genannten Werke 41.

भाषासम (भा° + सम) m. *eine best. rhetorische Figur: ein Satz, der*

*sowohl für* Sanskrit *als auch für* Prâkrit *gelten kann*, Sâh. D. 642.

भाषिक (von भाषा) adj. *der Verkehrssprache angehörig* Nir. 2,2. °स्वर Kâty. Çr. 1,8,17. — प्रोत्तर्णो तु हिरण्यवता पाणिना दर्भपिञ्जूलवता वेति भाषिकम् (?) Çâñkh. Grhj. 6,2.

भाषिका (wie eben) f. *Sprache:* प्रथमह्यायन एव समग्रहीत्सकलवर्णमसौ (शिवः) निजभाषिकाम् Verz. d. Oxf. H. 255, *a*, 18.

भाषितपुंस्क (von भा° + पुमंस्) adj. (ein Wort) *von dem ein nur durch den Geschlechtsbegriff unterschiedenes Masculinum im Gebrauch ist* P. 6,3,34. 7,1,74. अ° 3,48.

भाषितर् (von 1. भाष्) nom. ag. *redend:* शुश्रूषितां वाचं भाषिता Çat. Br. 14,9,4,17. मित° MBh. 4,165. दारुण° Spr. 4241. मधुर° Hariv. 11901 (mit der ed. Bomb. °भाषिता zu lesen).

भाषिन् (wie eben) adj. *sprechend, sagend:* निर्व्यथो ऽस्मीति भाषिणम् Râga-Tar. 5,61. *gesprächig* (?) Spr. 3224. Gewöhnlich am Ende eines comp. *redend, sprechend, schwatzend:* अव्यक्त° Suçr. 1,236,4. प्राकृत° Mrkkh. 2,15. सत्याल्प° MBh. 3,12842. अल्प° Bhâg. P. 1,5,24. मित° Ragh. 1,7. मितार्थ° Sâh. D. 37,17. अनृत° Vet. in LA. (II) 17,2. यथार्थ° Ragh. 14,44. मधुर° MBh. 3,2394. R. 1,9,24. 33,3. प्रिय° R. 2,96,16. मृदु° Vikr. 88. अप्रतिकूल° MBh. 13,4875. कल° Mâlav. 61. कटुक° MBh. 3,1648. निष्ठुर° Vrddha-Kân. 15,4. क्रूर° (मृग) Hariv. 9702. दीन° R. 2,77,26. करुण° Bhâg. P. 9,9,33. दुष्ट° Pañkat. 184,4. वाष्पविप्लुत° R. 2,57,30. परिपूर्ण° 3,52,52. निजसखीस्नेहविह्वल° Mârk. P. 21,65. हंसगद्गद° MBh. 4,253. वाष्पगद्गद° R. 6,101,19. कोकिलमञ्जु° Ragh. 12,39. स्मितपूर्व° Kâm. Nîtis. 15,49. — Vgl. दुर्भाषिन्, पूर्व°, प्रतिकूल°, प्रिय°, वल्गु°, सु°.

भाष्य (wie eben) n. AK. 3,6,2,31. 1) *das Reden, Sprechen* Suçr. 1, 237,15. 2,477,20. Vâgbh. 1,7,57. — 2) *ein Schriftwerk in gewöhnlicher Sprache* VS. Prât. 1,19. °गार्ग्य Verz. d. B. H. 92,4. Âçv. Grhj. 3,4,4. Çâñkh. Grhj. 4,10. वेदभाष्यार्थकोविद Hariv. 8007. — 3) *Erklärungsschrift, Commentar*, insbes. zu einem Sûtra H. 254. MBh. 2, 453 (vgl. Hariv. 14079). सर्वभाष्यविदां वराः 1312. 13,4303. Varâh. Brh. S. 15,1. Çiç. 2,24. LA. (II) 87,16. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,18. भाष्यं चात्र गौडपादकृतम् Gaudap. zu Sâmkhjak. 69. स्कन्धस्वामि° Rosen zu RV. 2, 1,3. भाष्यद्वयवार्त्तिके Verz. d. Oxf. H. 257, *b*, 14. भाष्यस्य वार्त्तिकम् 255, *b*, 17. 104, *a*, 9. Insbes. Patañgali's *Commentar zu den* Sûtra *des* Pânini (s. महा°) Svâmin im ÇKDr. Râga-Tar. 4, 635. Schol. zu P. 1, 2,32 (Th. II). Verz. d. B. H. No. 737. Uǵǵval. zu Unâdis. 2,23 u. s. w. — 4) *eine Art Haus* (गृहविशेष) ÇKDr. nach der Mâdhavî bei Mathureça.

भाष्यकार (भाष्य + 1. कार) m. *Verfasser eines Commentars*, Bez. Patañgali's Trik. 2,7,26. P. 6,3,35, Vârtt. 4, Schol. Schol. zu VS. Prât. 4,179. Ind. St. 1,54. Siddh. K. zu P. 8,4,28. Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 1. Nâtha's 126, *a*, 15. Çamkarâkârja's 225, *b*, No. 551. शाक्त° 258, *b*, 22.

भाष्यकृत् (भाष्य + कृत्) m. *Verfasser eines Commentars* Siddh. K. zu P. 3,2,89. pl. Bez. Patañgali's P. 8,1,73, Sch. सूत्रकृद्भाष्यकृत्कोशी Trik. 3,5,25.

भाष्यटीका (भाष्य + टीका) f. *ein Commentar zum* Mahâbhâshja Uǵǵval. zu Unâdis. 2,39. भाष्यटीका und vollständig श्रीमद्भाष्यटीका f. Titel eines andern *Commentars* Verz. d. B. H. No. 684.

भाष्यप्रदीप (भाष्य + प्र°) m. Titel von Kaijata's Commentar zum Mahâbhâshja Verz. d. B. H. No. 726. °प्रदीपोद्योत m. Titel von Nâgoǵîbhatta's Erklärung des Bhâshjapradîpa Verz. d. Oxf. H. 158, *a*. °विवरण n. Titel von Içvarânanda's *Erklärung* des Bhâshjapradîpa Verz. d. B. H. No. 727.

भाष्यरत्नप्रभा (भाष्य - रत्न + प्र°) f. Titel eines Commentars zum Çârîrakamîmâmsâbhâshja Verz. d. Oxf. H. 221, *a*, No. 534. Verz. d. B. H. No. 610.

1. भास् (von 1. भा) P. 3,2,177 (von 2. भास्). n. in der älteren, f. in der späteren Sprache (vgl. अर्चिस्) Siddh. K. 247, *b*, 5 v. u. 1) *Schein, Licht, Glanz* (auch *Strahl* nach den Lexicogrr.) AK. 1,1,2,35. 3,4,30, 232. H. 100. an. 1,16. Med. s. 6. Halâj. 1,38. RV. 1,45,8. 46,10. 2,4, 5. 4,5,1. कृष्णं त एम रुशतः पुरो भाः 7,9. आ यस्ततन्थ रोदसी वि भासा 6,1,11. 4,6. वि भा अर्कः ससृज्ञानः 7,8,2. 8,1,28. 23,11. 10,3,1. VS. 13, 39. 17,72. AV. 7,14,2. TBr. 1,1,2,12. परं भाः Çat. Br. 1,9,2,10. 14,7, 1,10. भाःसत्य 8,8,1. Pañkav. Br. 10,2,6. Kâth. 34,8. यदेतदादित्यस्य शुक्लं भाः सैवर्गथ यन्नीलं परःकृष्णं तत्साम Khând. Up. 1,6,5. Kathop. 5, 15. दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता । यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥ Bhag. 11,12 (= Hariv. 14181). भासं तु न रविः कुर्यात् MBh. 14,118. उताहो भाः स्विदर्कस्य 7,2143. 6,2940. 8,3392. Hariv. 1331. 14994. असूर्यो ऽपि हि देशः स तस्य (गिरेः) भासः (wohl भासा zu lesen) प्रकाशते R. 4,44,119. Kumâras. 7,3. Varâh. Brh. S. 30,32. Prab. 107,19. pl.: भासस्तवोग्राः प्रतपन्ति Bhag. 11,30. Spr. 3349. ईशानो (राजा) भासाम् Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 237. भासां निधिः *die Sonne* Prasañgâbh. 15,*a*. Am Ende eines adj. comp. MBh. 1,7294. प्रसन्नभाः पावकः 6,133. 12,3760. 13,3499. Hariv. 8289. Ragh. 9,17. Kumâras. 7,35. Megh. 79. Rt. 1,17. 24. 3,21. Mârk. P. 96,36. दृशा निशेन्दीवरचारुभासा Naish. 22,43. कुन्द° (= शुक्ल Schol.) Kâvjâd. 2,99. Vgl. 2. भा und 1. भ 2, *a*, wo solche Formen aufgeführt worden sind, die sowohl auf भा, als auch auf भास् zurückgeführt werden können. Vgl. अचिर° und अनर्घ°. — 2) *Machtglanz, Macht, Majestät* H. an. Med. — 3) *Wunsch* (इच्छा) Dhar. im ÇKDr.

2. भास्, भासति in der älteren, भासते in der späteren Sprache Dhâtup. 16,23. 1) *scheinen, leuchten:* बृहद्भिर्भानुभिर्भासन् VS. 12,32. भासतस्तेजसात्यर्थम् MBh. 1,4852. 2,433. 3,11862. 4,1326. 12,7857. Hariv. 5724. med.: भास्करो भासमानो दृवति Nir. 6,25. 32. MBh. 3,12299. अग्रयश्च न भासन्ते समिद्धाः 4,1461. 6,2603. बभासे स रणोद्देशः कालसूर्य इवोदितः 7,633. शास्तार्चिष इवाग्रयः । इन्द्रियाणि न भासन्ते 14,670. Hariv. 3584. 5034 = 5561. 14994. R. 2,78,7. (तस्याः) वक्त्रं बभासे सितचारुदन्तं राहोर्मुखाच्चन्द्र इवाभिमुक्तः *leuchtete* oder *erschien wie* 5,28,17. Ragh. ed. Calc. 7,21 (चकासे St.). Kumâras. 6,11. Bhatt. 10,61. 14,83. विद्युद्भिरिव भासितैः *leuchtend* Hariv. 11759. — 2) med. *erscheinen, zur Vorstellung kommen, deutlich werden, einleuchten, begriffen werden:* त्वदङ्गमार्दवं दृष्टुः कस्य चित्ते न भासते । मालतीशशभृल्लेखाकदलीनां कठोरता ॥ Spr. 1080. अस्ति नास्तीति संदेहः कस्य चित्ते न भासते ॥ *in wessen Geiste taucht nicht der Zweifel auf?* 2101. आचारसंकोचो भासते Verz. d. Oxf. H. 266, *a*, 26. Kusum. 45,4. ब्रह्म विकृतत्वेन भासते *erscheint verändert* Bâlab. 18. Vedântas. (Allah.) No. 125. Ashtâv. 2,7,8. अद्वेतो विकल्पितं विश्वमज्ञानान्मयि भासते । रूप्यं शुक्तौ फणी रज्जौ वारि सूर्यकरे यथा ॥

9. 15,14. NILAK. 56. 89. — Eine Nebenform von 1. भा.

— caus. aor. अबभासत् und अबीभसत् P. 7,4,3. *leuchten machen, beleuchten, erhellen:* भासयतीमान् लोकान् MAITRJUP. 6, 7. MBH. 3, 1668. 11861. 6,3179. 5111. 8,556. 11,721. 13,7375. HARIV. 1318. 1324. 1331. 6548. 13249. R. 5,11,2. 14,32. RAGH. 9,17. SÛRJAS. 13, 12. KATHÂS. 29, 40. VID. 3. MÂRK. P. 16, 85. 63, 6. 97, 14. LA. (II) 89, 12. Verz. d. Oxf. H. 28,*b*,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 14. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 112. med.: न तद्भासयते सूर्यो न शशाङ्को न पावकः BHAG. 15, 6. 12. MBH. 3,182. 9,2010. pass.: देव्हो धीस्थत्रीवेन भास्यते Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,27. भासित ebend. MBH. 2,1334. 7,7619. KATHÂS. 45,12. MÂRK. P. 63,5. उदितेन विमलज्ञानेन सद्भासितः ÇATR. 2, 659. *erscheinen machen, zeigen:* अबभासन्स्वकाः शक्तीः BHATT. 15, 42. 111. इत्येवमादीन्भासयत्ये-कधा चितिः BÂLAB. 4. विभक्तभावेन भासयति Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,19.

— अव med. *scheinen, leuchten:* स तेजसा सूर्य इवावभासते MBH. 5,1091. 1, 1253. BHÂG. P. 5,23, 2. भासित *scheinend, leuchtend:* सोम MBH. 12, 13221. *erscheinen, sich den Augen darstellen* Spr. 678. SUÇR. 1, 104, 7. नभो नेत्रैरिवावृतम् । नक्षत्रताराग्रहजं ज्योतिर्भिरवभासते ॥ R. 1, 35, 16. यत्रेदमादर्श इवावभासते BHÂG. P. 4,21,41. 29,69. 5,26,28. BÂLAB. 17. प्राक्सर्गादिक एतस्मिन्बहुधा यो ऽवभासते Verz. d. Oxf. H. 181,*b*, No. 413. एतत्त्रयं तप्ताय:पिण्डवदेकत्वेनावभासमानम् *als einfach erscheinend* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 94. ÇAṄK. zu BRH. ÂR. UP. S. 16. — caus. *beleuchten, erhellen:* वैवस्वतो धर्मराजो विमानेनावभासयन् । त्रीँल्लोकान् MBH. 3, 1674. 12,8345 (अवभासयत् mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,4088. ÇAṄK. zu BRH. ÂR. UP. S. 60. BHÂG. P. 5, 1, 8. 30. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 112. अवभासित MBH. 4,1776. 5,2525. 7,6672 (अवभासिता mit der ed. Bomb. zu lesen). 7601. 7605 (दीपैस् st. दीप्तैस् mit der ed. Bomb. zu lesen). 12, 13361. R. 4,2,9. 5,20,18. SUÇR. 1,54,16. KATHÂS. 35,112. 45,312. ÇIÇ. 9, 37. सर्ववर्णानवभासयति *lässt erscheinen* SUÇR. 1,326,3. — Vgl. अवभास fgg.

— आ med. *erscheinen wie* (इव): सा वेदिर्वेदसंपन्नैर्देवद्विजमहर्षिभिः । आबभासे समाकीर्णा नक्षत्रैर्द्यौरिवायता ॥ MBH. 2,1313. 8,204. RAGH. 7, 40. 60. 14, 12. 16, 41. KUMÂRAS. 7, 3. KATHÂS. 45, 339. — caus. *bescheinen:* एष ह्वि द्यावापृथिव्यावाभासयति NIR. 7, 23. आभास्य MÂRK. P. 105, 18 fehlerhaft für आभाष्य. — Vgl. आभास् fgg.

— उद् *aufleuchten, zu scheinen beginnen:* अग्निराशिरिवोद्भासन्समिद्धः MBH. 1, 1241. उद्भासद्दिवा चन्द्रः R. 3, 29, 10. उद्भासितश्च (so mit der ed. Bomb. zu lesen) सविता MBH. 13,7302. *in die Augen fallen, auffallen:* उद्भासते स्याञ्जनबिन्दुवत्तत्कुम्भे वस्त्रे यद्वदेवैकिल्विषं वः 5, 728. — caus. *erleuchten, erhellen:* लोकानुद्भासयसि HARIV. 2051. रविकिरणोद्भासिता VARÂH. BRH. S. 30, 20. 32,21. 43,3. PAṄKAR. 4,3,30 (उद्भाषित gedr.). *hervortreten lassen:* रञ्जनद्रवेणोद्भासितम् (चित्रम्) MALLIN. zu KUMÂRAS. 1, 2. *verherrlichen, verschönern:* काले घनोद्भासिते MṚKKH. 86,18. गोत्रमुद्भासितं मे 159,2. उद्भासितं मङ्गलसंविधाभिः संबन्धिनः सद्म RAGH. 7, 16. उद्भासिताखिलखल Spr. 466. — Vgl. उद्भास fgg.

— निस् caus. *erhellen:* ततो निर्भासितं रूपं तेजसा संहतेन वै HARIV. 590. निर्भासित als Erkl. von दीप्त MED. t. 25.

— परि med. *erscheinen:* स एष कनीनकः कुमारक इव परिभासते ÇAT. BR. 3,1,3,11. — caus. *verschönern, schmücken:* परिभासित Verz. d. Oxf. H. 72, *a*, 24.

— प्र *leuchten, glänzen:* प्रभासते यथा सोमः MBH. 3, 5005. प्रभासन्तं भानुमन्तं महान्तं यथादित्यम् 17090. प्रभासन्तं महाबाहुं स्थितं मेरुमिवाचलम् 8,2202. दृप्तैः प्रभासद्भिः HARIV. 6618. 9013. श्रिया च रूपेण च विक्रमेण च प्रभाससे त्वं नृवरो नरेष्विव *erscheinst* MBH. 4,238. — caus. *erleuchten, erhellen:* यथा हि दिवि दीप्तांशुः प्रभासयति तेजसा MBH. 1, 6532. प्रभासयसि तं देशं द्वितीय इव भास्करः R. 4, 43, 50. MBH. 9, 2052. प्रभासितमिवाकाशम् 4,1776. — Vgl. प्रभास fg.

— प्रति med. *erscheinen, sich darstellen, sich offenbaren:* बह्वः प्रत्यभासन्त वध्यास्तस्योग्रतक्रुधः RÂGA-TAR. 4,380. 6,327 (प्रत्यभाषन्त beide Ausgg.). Spr. 4232. नानात्वेन प्रतिभासमानत्रीवगताज्ञानानाम् VEDÂNTAS. (Allah.) No. 23. यद्वं पश्यसि तत्रैकस्त्वमेव प्रतिभाससे ASHTÂV. 15, 14. प्रज्ञा न बाह्ये विषये प्रतिभासते NILAK. 222. मम तेन (पाण्डित्येन) विना स्त्रोषा लक्ष्मीर्न प्रतिभासते *hat kein Ansehen* KATHÂS. 6,143. — Vgl. प्रतिभास fg.

— वि *scheinen, leuchten;* act. AV. 13,4,7. यथा हिरण्ययतेजसा विभासासि जनाँ अनु 19,26,23. med.: सिद्धिशैलो विभासते ÇATR. 1, 35. मणिः Spr. 595. सा त्रियामा तदार्तस्य चन्द्रमण्डलमण्डिता । राज्ञो विलपमानस्य न व्यभासत शर्वरी ॥ *wurde für ihn nicht hell* R. 2,13,10. — caus. *erhellen:* विभासितः सूर्यमरीचिना दृढं शिरोगतेनोदयपर्वतो यथा MBH. 8,4667.

— निर्वि caus. *erhellen:* स लोकांस्तेजसा सर्वान्स्वभासा निर्विभासयन् MBH. 12,13912.

भास 1) m. = भास् *Licht, Glanz* H. an. 2,585. MED. s. 6. VIÇVA im ÇKDR. भासैः प्रभाकरस्थानमिव यद्वहति भासुरम् (पुरम्) KATHÂS. 35, 21. am Ende eines adj. comp.: शिरस्त्राणं चार्कसमानभासम् MBH. 7,74. चन्द्रनक्षत्रभासैश्च वदनैः 8, 2889. पद्म° (पद्मनाभ die neuere Ausg.) von Vishṇu HARIV. 14119. — 2) m. *ein best. Raubvogel,* = विहगविशेष MED. = शकुन्त AK. 3,4,14,60. H. 1338. H. an. HALÂJ. 2, 92. = गृध्र H. an. VIÇVA, = कुक्कुट ders. = नीलपक्षः पक्षी Schol. zu MBH. 1,5277. — ADBH. BR. 6,8 in Ind. St. 1, 40. श्येनभासौ M. 11,135. JÂGN. 1,127. 3,272. MBH. 1, 5277. fg. 6,62. 12,1315. HARIV. 3390 (भाष in der älteren Ausg.). R. 4, 58,30. SUÇR. 1,24,7. 75,1. 108,3. 202,13. VÂGBH. 1,6,50. BHÂG. P. 3,10, 23. 5,24,6. 8,10,10. PAṄKAT. 157, 3. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,37 (भाष). Hierher wohl auch भासविलाससंवाद ebend. 354,*a*,32. Verz. d. B.H. 193,13. भासी f. *die Urmutter der* Bhâsa ist eine Tochter der Tâmrâ MBH. 1,2620. fg. HARIV. 222. fg. R. 3,20,18. fg. VP. 148. MÂRK. P. 104, 8. — 3) m. *Kuhstall, Kuhhürde* (गोष्ठ) VIÇVA. — 4) m. oxyt. N. eines Sâman TBR. 1,2,4,3. n. Ind. St. 3,227,*b*. AIT. BR. 4,19. PAṄKAV. BR. 14, 11,14. LÂṬJ. 4,7,1. 6, 12, 5. ÂÇV. ÇR. 8, 6. — 5) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,1431. 1476. 1480. 1482 u. s. w. eines dramatischen Dichters (vgl. भासक) HALL in der Einl. zu VÂSAV. 14. 20. Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 42. *b*, 18. 142, *a*, 14. भासयत्यपि भासादौ कविवर्गे जगत्त्रयीम् । के न यान्ति निबन्धारः कालिदासस्य दासताम् ॥ SARASVATÎKANTHÂBH. ebend. 511, *c*. N. pr. eines Sohnes eines Ministers des Königs Kandrapabha (so ist auch u. प्रभास zu verbessern) KATHÂS. 44,25. 143. 45,379 (वास gedr.). N. pr. eines Dânava 47, 25. — 6) m. N. pr. eines Berges MBH. 14, 1174. — 7) f. ई *a) die Urmutter der* Bhâsa s. u. भास 2. — *b)* N. pr. einer Tochter der Prâdhâ MBH. 1,2554. — 8) n. s. u. 4. — Vgl. चन्द्र°, पूषभासा°, बृहद्भास.

भासक 1) adj. (vom caus. von 2. भास्) am Ende eines comp. *erschei-*

*nen machend* Vedântas. (Allah.) No. 91. — 2) m. N. pr. eines dramatischen Dichters (vgl. भास) Mâlav. 3, 12, v. l. Verz. d. Oxf. H. 135, *b*, N. Hall in der Einl. zu Vâsav. 14. fg.

भासकर्ण (भास + कर्ण) m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,41,2.

भासता f. nom. abstr. von भास in der Bed. *eines Raubvogels* M. 11,25.

भैसद् (von भसद्) m. etwa *Hinterbacken* Ṛv. 10,163,4. du. VS. 25, 6.

भासन (von 2. भास्) n. *das Scheinen, Leuchten, Glänzen* Nir. 1,20 (Einschieb.). *das Glänzen, Sichauszeichnen* P. 1,3,47.

भासन्त (wie eben) Uṇâdis. 3,128. 1) adj. *glänzend, schön* H. an. 3,285. Med. t. 140. — 2) m. *a) die Sonne* H. an. — *b) der Mond* Uṇâdik. im ÇKDr. — *c) Stern, Sternbild* (?) H. an. — *d) der Vogel* भास H. an. Med. — 3) f. ई *Sternbild, ein* Nakshatra Uṇâdik. im ÇKDr.

भासर्वज्ञ (भा *Licht* + स°) m. N. pr. eines Autors Hall 26.

भैसस् (von 2. भास्) n. *Schein* Dvirûpak. im ÇKDr. Ṛv. 4,33,4. 6, 12, 5. (अग्नेः) भासासि वस्ते सूर्यो न शुक्रः 4,3. भासोऽध्यूढ Nir. 4,16.

भासाकेतु (भा°, instr. von 1. भास्, + केतु) adj. *durch Licht kenntlich, im Licht erscheinend* Ṛv. 10,20,3.

भासापुर (भा° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Varâh. Bṛh. S. 16,11.

भासाय्, °यते *den Vogel* Bhâsa *darstellen, wie dieser erscheinen:* क्रोशो ऽपि भासायते Spr. अक्रोशो im 4ten Th.

भासिन् (von 2. भास्) adj. am Ende eines comp. *scheinend, leuchtend:* ऊर्ध्व° *hinauf scheinend, — leuchtend;* davon nom. abstr. ऊर्ध्वभासिता (अग्नेः) MBh. 12,9135. — Vgl. ज्योतिर्भासिन्.

भासु (wie eben) m. *die Sonne* Trik. 1,1,99.

भासुर (wie eben) 1) adj. *a) leuchtend, glänzend* P. 3,2,161. Vop. 26, 151. भानु Râǵa-Tar. 4,583. Spr. 919, v. l. 3159, v. l. °हेमराशि Ragh. 5, 30. Varâh. Bṛh. S. 44,28. Kathâs. 25,238. 33,21. 152. 38,50. Kir. 5,5. सुरर्षिगन्धर्वमहोरगाः Suçr. 2,319,5. पितरः Hariv. 985. °मूर्ति MBh. 3, 7266. °देह 9,2490. 13,880. 18,83. रथ Hariv. 13117. uneig.: नानाप्रमोत्तर° Verz. d. Oxf. H. 247,*b*,36. nom. abstr.: अतिमात्रभासुरत्व (भानोः) Spr. 3406. — *b) furchtbar* H. ç. 87. Wohl fehlerhaft. — 2) m. *a) Krystall* Trik. 2,9,28. — *b) Held* Dhar. im ÇKDr. — 3) n. *Costus speciosus* oder *arabicus* (कुष्ठ) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भास्वर.

भासुरक (von भासुर) m. N. pr. eines Löwen Pańkat. 53,17. °सिंह 55,19.

भासुरपुष्पा (भा° + पुष्प) f. *Tragia involucrata Lin.* (वृश्चिकाली) Râǵan. im ÇKDr.

भास्कर (1. भास् + 1. कर) P. 3,2,21. gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. Vop. 2,45. 1) adj. *scheinend, leuchtend, glänzend* Trik. 3,3,176. Nir. 6,25. दिनेश्वरं निशाप्राणेश्वरौ Spr. 3159 (v. l. भासुर und भास्वर). कनक MBh. 6, 280 (v. l. भास्वर). Die adj. Bed. des Wortes steht demnach nicht sicher. — 2) m. *a) die Sonne* AK. 1,1,2,30. 3,4,13,51. H. 97. an. 3,584. Med. r. 192. Halâj. 1,35. Taitt. Âr. 10,1,7. M. 2,48. Jâǵn. 1,33. MBh. 6, 2380. 7,3884. 7874. 7938. Indr. 1,30. Hariv. 8980. R. 1,14,25. 55,25. 65,14. 2,52,2. 83,9. 4,43,50. Ragh. 11,7. 12,25. Kumâras. 6,49. Spr. 552. Sûrjas. 1,9. 2,58. 3,45. 4,9. 11,6. 12,67. Varâh. Bṛh. S. 12,14. Mârk. P. 105,16. Hit. 106,10. Am Ende eines adj. comp. f. आ Hariv. 14109. R. Gorr. 2,8,60. भास्कर unter den Namen Çiva's MBh. 14,195. — *b) Feuer* H. an. Med. — *c) Held* Dhar. im ÇKDr. — *d)* (als N. der Sonne) *Calotropis gigantea* (अर्क) Râǵan. im ÇKDr. — *e)* N. pr. verschiedener Männer (unter Andern eines berühmten Astronomen) Saṅsk. K. 185,*a*,10. Weber, Ǵjot. 100. fg. Verz. d. B. H. No. 828. fgg. 842. fgg. Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,40. 131,*b*,3. 150,*b*,31. 199,*b*, No. 471. 253,*b*, N. 5. 258,*b*,13. 322,*a*, No. 764. 327,*a*, No. 774. 341,*a*. H. 872, Sch. Hall 120. लैगाक्षि 25. 26. 78. 81. 186. Nilak. 9. भट्ट° Hall 86. — 3) n. *a) Gold* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, *a*,32. — Vgl. ज्ञान°, ब्रह्मण्य°, भगवद्भास्कर, भगवत्त°, भट्ट°, संस्कार°, हरि°.

भास्करनृसिंह (भा° + नृ°) m. N. pr. eines Scholiasten aus dem Ende des vorigen Jahrh. Verz. d. Oxf. H. 215,*a*, No. 317.

भास्करप्रिय (भा° + प्रिय) m. *Rubin* Çabdârthak. bei Wilson.

भास्करभट्ट (भा° + भट्ट) m. N. pr. eines Autors Colebr. Misc. Ess. II, 42. Hall 192.

भास्करमिश्र (भा° + मिश्र) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 110,*b*,16. Hall 115. — Vgl. भट्ट°.

भास्करलवण (भा° + ल°) n. Bez. *einer best. Mixtur* Çârṅg. Saṁh. 2,6,45.

भास्करवर्मन् (भा° + व°) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 194,14. Beiname eines Fürsten von Kâmarûpa Hiouen-thsang II, 77. Hall in der Einl. zu Vâsav. 52.

भास्करव्रत (भा° + व्रत) n. Bez. *einer best. religiösen Begehung* Verz. d. Oxf. H. 19,*b*,37.

भास्करशर्मन् (भा° + श°) m. N. pr. eines Scholiasten aus dem 17ten Jahrh. n. Chr. Verz. d. Oxf. H. 198,*a*, No. 466. Verz. d. B. H. No. 810. — Vgl. हरिभास्कर.

भास्करसप्तमी (भा° *Sonne* + स°) f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha As. Res. III, 272. Wilson, Sel. Works II, 194.

भास्कराचार्य (भास्कर + आ°) m. N. pr. eines Autors Hall 115. auch der berühmte Astronom wird so genannt Gild. Bibl. 505. fgg.

भास्करावर्त so v. a. सूर्यावर्त Suçr. 2,377,2.

भास्करि (patron. von भास्कर) m. 1) *der Planet Saturn* Ind. St. 2,284, 4. — 2) N. pr. eines Muni MBh. 12,1599.

भास्करीय (von भास्कर) 1) adj. *von* Bhâskara *herrührend* Z. d. d. m. G. 2,339 (162,*c*). Verz. d. B. H. No. 828. °बीज Ind. St. 2,253. — 2) m. *ein Schüler des* Bhâskara: तुरभट्टभास्करीययोः Sâj. in Verz. d. Oxf. H. 168,*b*, N. भगवद्भास्करीयवेदान्तदर्शन Kull. zu M. 1,8. भगवद्भास्करीयदर्शन 15.

भास्करेष्टा (भास्कर + इ°) f. *Polanisia icosandra Wight. Arn.* (आदित्यभक्ता) Râǵan. im ÇKDr.

भास्त्रायण n. von भस्त्रा gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. Davon adj. भौस्त्रायणक ebend.

भास्मन (von भस्मन्) adj. *aus Asche gemacht* P. 4,3,134, Sch. अङ्गराग Çiç. 4,65. Statt भास्मानयोश्चिक्कृतोः प्राप्तो (अग्निः) यत्ते निष्ठामुपागतः ist viell. भस्मनो ऽग्रो° zu lesen.

भास्मायन (wie eben) m. pl., pl. zu भास्मायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

भौस्मायन्य (von भास्मायन) m. patron. von Bhasman gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. pl. भास्मायनाः ebend.

भास्य (vom caus. von 2. भास्) adj. *was zur Erscheinung gebracht werden muss:* पुत्रादिशून्यपर्यन्तस्य ज्ञडस्य चैतन्यभास्यत्वेन VEDÂNTAS. (Allah.) No. 90. भास्यसूत्र Titel eines Abschnittes im Kâtantra, den AUFRECHT Verz. d. Oxf. H. 169, *a*, 22 durch *praecepta de formarum grammaticarum significatione* wiedergiebt.

भास्वतीकरण (भा° + क°) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 841. COLEBR. Misc. Ess. II, 385 u. s. w. — Vgl. भास्वती u. भास्वन्त्.

भास्वन्त् (von 1. भास्) P. 8,2,9, Sch. 1) adj. *scheinend, leuchtend, glänzend;* = भास्कर TRIK. 3,3,176. = भास्वर MED. t. 138. (उषाः) भास्वती नेत्री सूनृतानाम् RV. 1, 92, 7. 113, 4. NAIGH. 1, 8. Sonne RV. 10, 37, 8. Augen ÇAT. BR. 7,5,2,12. समिध् KÂTJ. ÇR. 4,14,3. VS. 15, 63. AIT. BR. 4, 23. TS. 4, 3, 11, 3. NIR. 2, 6. Flüsse NAIGH. 1, 13. लोकाः KHÂND. UP. 7, 11, 2. MAITRJUP. 6, 5. M. 1, 77. 4, 243. MBH. 2, 289. 1892. कीर्ति 3, 10592. 4, 48. 7, 3784. 9623. BHAG. 2, 11. HARIV. 595. 935. भास्वतां वरः 1331. 5185. 10995. R. 1, 44, 30. 2, 83, 6. R. GORR. 2, 100, 16. भूषणानि 5, 32, 32 (भास्मन्ति gedr.). KUMÂRAS. 6, 60. Spr. 865. VARÂH. BṚH. S. 43, 6. PANKAR. 2, 4, 21. KATHÂS. 29, 182. 35, 18. 38, 25. MÂRK. P. 101, 19. PRAB. 15, 5. 21, 4. 81, 11. शुक्ल° BHÂSHÂP. 40. — 2) m. *a) die Sonne* AK. 1, 1, 2, 30. TRIK. H. 98. an. 2, 182. MED. HALÂJ. 1, 35. RAGH. 16, 44. KÂM. NÎTIS. 5, 74. Spr. 517. 1172. 2625. KATHÂS. 19, 106. MÂRK. P. 77, 35. 37. 105, 2. DHÛRTAS. in LA. 74, 1. — *b) Held* ÇKDR. u. WILSON angeblich nach MED. — *c) Glanz, Licht;* = दीप्ति H. an.; wohl fehlerhaft für दीप्त. — 3) f. भास्वती *a) die Residenz des Sonnengottes* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *b)* Titel einer Schrift COLEBR. Misc. Ess. II, 354; vgl. भास्वतीकरण. — Vgl. प्र°, प्राण°.

भास्वर (von 2. भास्) 1) adj. f. आ *leuchtend, glänzend* P. 3, 2, 175. VOP. 26, 156. MED. t. 138. पुरुषो °वर्णः ÇAT. BR. 14, 9, 1, 17. रूप MAITRJUP. 6, 17. ARǴ. 10, 2 (v. l. भासुर). MBH. 1, 1006. 3118 (v. l. भासुर). 8290. प्रभामर्कस्य भास्वराम् 2, 81. सभा 283. रथ 6, 1849. HARIV. 9330. R. 1, 30, 8. SUÇR. 2, 350, 5. Spr. 919. 3159, v. l. KÂM. NÎTIS. 1, 63. KATHÂS. 35, 155. अतिचन्द्रार्क° HARIV. 8971. सहस्रार्क° PANKAR. 3, 15, 2. रत्नद्युति° KATHÂS. 21, 72. 25, 186. 35, 38. परम° HARIV. 1605. R. 1, 23, 14. 57, 14. 64, 7. सु° 73, 34. अ° TARKAS. 13. — 2) m. *a) die Sonne* ÇKDR. WILS. — *b) Tag* RÂǴAN. im ÇKDR. — *c)* N. pr. eines Trabanten des Sonnengottes, den er Skanda überlässt, MBH. 9, 2533. eine buddh. Gottheit LALIT. 57 (statt der zwei Namen Prabhâvjûha und Bhâsvara bei FOUCAUX hat die ed. Calc. 49, 6 प्रभाव्यूहभास्वरः). — 3) n. *Costus arabicus oder speciosus* (कुष्ठ) ÇABDAK. im ÇKDR. — Vgl. प्र° und भासुर.

भिःस्नात m. N. pr. eines *Fürsten* RÂǴA-TAR. 8, 2316.

भिक्ष् (altes desid. von भज्), भिक्षते DHÂTUP. 16, 5. (*einen Theil für sich haben wollen) sich Etwas* (acc. gen.) *erbitten, erwünschen* RV. 1, 73, 6. 7. सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम् 171, 1. विद्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वान् 152, 6. 2, 28, 1. 3, 33, 2. 56, 7. 61, 1. रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः 4, 41, 9. द्रविणम् 7, 10, 3. 32, 17. इदं के नूनमेषां सुम्नं भिक्षेत मर्त्यः 8, 18, 1. 9, 70, 2. *erbetteln, betteln um:* धानाः ÇÂṄKH. GṚHJ. 2, 8. यज्ञार्थमर्थं भिक्षित्वा यो न सर्वं प्रयच्छति M. 11, 25. बहुशो भिक्षापि भिक्षिता भवता Spr. 5402. mit dem abl. der Person: न यज्ञार्थं धनं शूद्राद्विप्रो भिक्षेत कर्हिचित् M. 11, 24. स्वाराज्यं यच्छतो मौढ्यान्मानो मे भिक्षितो बत। ईश्वरात्क्षीणपुण्येन फलीकारानिवाधनः॥ BHÂG. P. 4, 9, 35. एवं बलेर्मही राजन्भिक्षित्वा वामनो हरिः 8, 23, 19. शूद्रभिक्षित *von einem Çûdra erbettelt* JÂǴN. 1, 127. *Jmd* (acc.) *bitten um Etwas* (acc.), *um Nahrung bitten, betteln, anbetteln* VS. 30, 18. ÇAT. BR. 11, 3, 3, 5. स्वामेवाचार्यजायां भिक्षेत 3, 7. अप्रत्याख्यायिनम् ÂÇV. GṚHJ. 1, 22, 4. 6. भवत्पूर्वं ब्राह्मणो भिक्षेत PÂR. GṚHJ. 2, 4. KHÂND. UP. 1, 10, 2. 4, 3, 5. KAUSH. UP. 2, 1. भिक्षिष्ये राजसत्तमम् MBH. 3, 13267. 9, 2323. R. GORR. 2, 32, 37. पौरवं गां भिक्षते P. 1, 4, 51, Sch. मातरम् — भिक्षेत भिक्षाम् M. 2, 50. तं (अर्थं) त्वां भिक्षे MBH. 14, 1667. तं त्वम् — भिक्षितुमर्हसि विक्रमांस्त्रीन् R. GORR. 1, 32, 7. भिक्षितो विक्रमानेतांस्त्रीन् s. BHAṬṬ. 6, 9. गुरोः कुले न भिक्षेत M. 2, 184. 11, 5. भैक्षवद्भिक्षमाणाय MBH. 1, 1640. 12, 3425. R. 2, 75, 30. R. GORR. 2, 66, 38. act.: भिक्षते वस्त्रिणो MBH. 3, 16936. वत्सो यस्य भिक्षन्ति 13, 1625. Nach dem DHÂTUP. भिक्षायामलाभे (d. i. *betteln*) लाभे (d. i. *erbetteln*) च, nach KÂT. und MAITR. याञ्चायाम्, nach VOP. im ÇKDR. लाभार्थलोभोक्तिक्लिशि d. i. *erbitten, erbetteln* (लाभ), *bitten* (अर्थ), *anbetteln* (लोभोक्ति), *am Bettel sein.* — caus. *Jmd betteln machen, zum Bettler machen* RÂǴA-TAR. 5, 337.

भिक्षण (von भिक्ष्) n. *das Betteln, Anbetteln:* तेषां (subj.) तदासीद्दुश्चिन्त्यमित्यलस्येव (obj.) भिक्षणम् MBH. 3, 8614. f. आ dass. H. ç. 93.

भिक्षा (wie eben) f. P. 4, 2, 38. 1) *das Betteln* AK. 3, 3, 6. 3, 4, 29, 226. H. an. 2, 567. MED. sh. 20. भवत्पूर्वं ब्राह्मणो भिक्षां यातु Einschiebung nach ÂÇV. GṚHJ. 1, 9. ÇAT. BR. 11, 3, 3, 7. PÂR. GṚHJ. 2, 7. भिक्षाम् — चरेत् M. 6, 56. भिक्षामटति PANKAR. 3, 13, 18. भिक्षां भ्रमन् KATHÂS. 36, 76. VID. 67. कश्चिद्भिक्षां करोति PANKAR. 1, 3, 26. भिक्षाबलिपरिश्रान्तः M. 6, 34. भिक्षाबलिश्राद्धम् (so die ed. Bomb.) MBH. 3, 14682. Spr. 1412. भिक्षा बलं भिक्षुकाणाम् Spr. क्षत्रियाणां im 4ten Th. PANKAT. 7, 8. ÇUK. in LA. (II) 34, 18. — 2) *Erbetteltes, Almosen* H. 813 (= ग्रासमात्रक). H. an. MED. AV. 11, 5, 9. भवति भिक्षां देहि KAUÇ. 57. ÇÂṄKH. GṚHJ. 2, 14. भिक्षेत भिक्षाम् M. 2, 50. Spr. 5402. भिक्षां च भिक्षवे दद्यात् M. 3, 94. 95. 96. 4, 248. 6, 7. नानुशासनवादाभ्यां भिक्षां लिप्सेत कर्हिचित् 6, 50. Spr. 2043. fg. भिक्षां प्राप्य KATHÂS. 30, 94. °शेष PANKAT. 116, 18. °कदम्बक AK. 2, 7, 46. प्रेतस्य शरीरं भिक्षया (गन्धमाल्याच्छादिलक्षणया Schol.) वसनेनालंकारेणेति संस्कुर्वन्ति KHÂND. UP. 8, 8, 5. In comp. mit dem erbetenen Gegenstande: इतो वैवस्वतं गत्वा भिक्षिष्ये — पुत्रभिक्षां देहि *gieb mir den Sohn als Almosen* R. GORR. 2, 66, 38. — Nach AK. 3, 4, 29, 226. H. an. und MED. ausserdem *Dienst* (सेवा) and *Lohn* (भृति). — Vgl. दुर्भिक्ष, सुभिक्ष, मांसभिक्षा, भैक्ष.

भिक्षाक (wie eben) nom. ag. (f. ई) *Bettler* P. 3, 2, 155. VOP. 26, 147.

भिक्षाकरण (भि° + क°) n. *das Betteln* DHÛRTAS. in LA. 74, 5.

भिक्षाचर (भि° + चर) 1) nom. ag. f. ई *auf den Bettel ausgehend, bettelnd, Bettler* P. 3, 2, 17. VID. 66. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhoga RÂǴA-TAR. 8, 17. 226. 235. 543. 552. fg. 704. 718. 860 u. s. w.; er wird auch भिक्षु genannt.

भिक्षाचरण (भि° + च°) n. *das Ausgehen auf den Bettel:* °चरणं चर् ÇÂṄKH. GṚHJ. 2, 6. 12. PÂR. GṚHJ. 2, 4.

भिक्षाचर्य n. dass.: °चर्यं चर् ÇAT. BR. 14, 6, 4, 1. 7, 2, 26. PÂR. GṚHJ. 3, 12. °चर्या f. dass. 2, 4.

भिक्षाचार adj. = भिक्षाचर Spr. 1989 (durch das Metrum bedingt).

भिक्षाटन (भिक्षा + अ°) 1) nom. ag. *auf den Bettel gehend, Bettler.* —

2) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,43. — 3) n. *a*) *das Ausgehen auf den Bettel, das Betteln* Spr. 3791. Mârk. P. 28,12. Udbhata im ÇKDr. °टनं कृ *betteln* Pañkat. 116,17. 183,23. Spr. 4534. रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः *durch den* Rudra *gezwungen wurde betteln zu gehen* Spr. 1994. — *b*) Titel einer Schrift Sâh. D. 209,4.

भिक्षान्न (भिक्षा + अन्न) n. *erbettelte Speise* Spr. 1462, v. l. 4265. Hit. 27,12. 17. — Vgl. भिक्षाहार.

भिक्षापात्र (भि° + पात्र) n. *Betteltopf* Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,42. Pañkat. 116,19. Hit. 27,12.

भिक्षाप्रचार (भि + प्र°) m. = भिक्षाचरण. °चाराय गताः (u. प्रचार 2. falsch erklärt) MBh. 1,7181.

भिक्षाभुज् (भि° + भुज्) adj. *von Almosen lebend* Râǵa-Tar. 3,322.

भिक्षामाणव (भि° + मा°) m. *Betteljunge* (verächtlich) P. 6,2,69, Sch.

भिक्षायण n. v. l. für भिक्षाटन Spr. 1994.

भिक्षार्थिन् (भिक्षा + अ°) adj. *bettelnd, Bettler* M. 8,93.

भिक्षावत् (von भिक्षा) adj. *Almosen empfangend, bettelnd* MBh. 12,2904.

भिक्षावासस् (भि° + वा°) n. *Bettlergewand* P. 6,2,71, Sch.

भिक्षावृत्ति (भि° + वृ°) adj. *vom Betteln —, von Almosen lebend* Pañkar. 3,13,18.

भिक्षाशित्व (von भिक्षाशिन्) n. *das Essen erbettelter Speise, das Leben von Almosen* Spr. 2750. = पैशुन्य (पैण्डिन्य?) Hâr. 157.

भिक्षाशिन् (भिक्षा + अ°) adj. *Almosen geniessend, von Almosen lebend* Spr. 2045. Kathâs. 49,228. भिक्षाशी विचरेद्ग्रामं वन्यैर्यदि न जीवति Prâjaçkittav. im ÇKDr. — Vgl. भैक्षाश्य.

भिक्षाहार (भिक्षा + आ°) m. *erbettelte Speise* Spr. 2046. — Vgl. भिक्षान्न.

भिक्षितव्य (von भिक्ष्) adj. *anzubetteln* Çat. Br. 11,3,3,7.

भिक्षिन् (wie oben) adj. *bettelnd* R. 2,29,13.

भिक्षु (wie oben) 1) m. *a*) *Bettler*, insbes. *ein Brahmane in seinem vierten und letzten Lebensstadium, da er sein Haus und seine Familie verlässt und von Almosen lebt*, P. 3,2,168. Vop. 26,159. AK. 2,7,3. 41. H. 76. 807. 809. Halâj. 2,254. M. 3,94. भिक्षूणां गुरुः (बन्धुः) Bhâg. P. 6,4,12. 5,36. Mârk. P. 28,27. Hit. 101,7. 8 (भिक्षुक Johns.). Dhûrtas. in LA. 85,14. Vet. in LA. (II) 14,10. चातुर्विध्यं तु भिक्षूणां स्मर्यते ग्राम्ह Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,10. fgg. *ein buddhistischer Bettler* Trik. 1,1,24. Burn. Intr. 275. fg. Wassiljew 14 u. s. w. Köppen II, 15. fg. Lalit. ed. Calc. 7,8. 49,3. 101,18. Kathâs. 27,15. = बुद्धभेद *ein best.* Buddha Gatâdh. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Âṅgirasa, Liedverfassers von RV. 10,117. eines Sohnes des Bhoga, = भिक्षाचर Râǵa-Tar. 8,552. 730. 736 u. s. w. — *c*) *eine best. Pflanze*, = श्रावणी Râǵan. im ÇKDr. = कोकिलाक्ष Bhâvapr. ebend. — 2) n. N. einer Upanishad Ind. St. 3,325,2. — Vgl. मस्का°.

भिक्षुक (von भिक्ष् oder von भिक्षु) m. = भिक्षु 1. gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45. Vjutp. 80. Pâr. Gṛhj. 2,9. M. 3,243. 6,51. 8,360. Jâǵñ. 3,59. MBh. 13,6693. R. 1,31,16. 2,30,43. R. Gorr. 2,68,56. Kâm. Nîtis. 12,43. संतुष्टो भिक्षुकः — चिन्तिताचिन्तितप्रदः Spr. 1097. 1243. Spr. क्षत्रियाणां im 4ten Th. P. 1,3,25, Vârtt. 2, Sch. °निकाय Schol. zu P. 3,3,42. गृहस्थो ब्रह्मचारी च वानप्रस्थो ऽथ भिक्षुकः । चत्वार आश्रमाः प्रोक्ताः MBh. 14,1246. Hariv. 15495. fg. भिक्षुकी f. *Bettlerin* Trik. 3,3,141. H. 532. Halâj. 2,332. MBh. 1,3289. 12,11858. R. Gorr. 2,29,13. Bhâg. P. 9,18,16. Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,44. Daçak. in Benf. Chr. 180,14. Lalit. ed. Calc. 101,18. 184,16. शाक्य° Daçak. 79,11. भिक्षुकसतीसुत H. 549 (vgl. AK. 2,6,1,26 und P. 4,1,127, Sch.). भिक्षुक kann, je nachdem das Wort als ein näher bestimmender oder ein näher bestimmter Begriff gefasst wird, im comp. voranstehen oder nachfolgen nach gaṇa कडारादि zu P. 2,2,38. — Vgl. धर्म° und भैक्षुक.

भिक्षुकीपारक (भि° + पा°) N. pr. eines Bauwerkes Râǵa-Tar. 6,191, wo mit der ed. Calc. पार्श्वस्थ zu lesen ist.

भिक्षुणी (von भिक्षु) f. *eine buddhistische Bettlerin* H. ç. 112. Vjutp. 194. 203. Burn. Intr. 278. Lalit. 94. 157 (die ed. Calc. an beiden Stellen भिक्षुकी). °दूषक Vjutp. 204. Eine aus dem Pâli in's Sanskrit zurückgeführte Form.

भिक्षुतत्त्व (भिक्षु + त°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 16.

भिक्षुसंघ (भिक्षु + संघ) m. *der Verein der buddhistischen Bettler* Burn. Intr. 282. Lot. de la b. l. 435. fgg. Lalit. ed. Calc. 1,6.

भिक्षुसंघाटी (भि° + सं°) f. *Bettlergewand* H. 678. Suçr. 2,390,16.

भिक्षुसूत्र (भि° + सूत्र) n. *Regeln —, Anweisung für Bettler* P. 4,3,110. °भाष्यवार्त्तिक Ind. St. 1,470.

भिक्ष्य (von भिक्षा), भिक्ष्यति *betteln* gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. Eine unsichere Form.

भिण्ड m., भिण्डा f., भिण्डक m. und भिण्डीतक m. *Abelmoschus esculentus W. und A.* (ein jähriges Gewächs, das noch stärker wird als der Ricinus) Râǵan. im ÇKDr. एरण्डभिण्डार्कनलैः प्रभूतैरपि संचितैः । दारुकृत्यं यथा नास्ति तथैवाज्ञैः प्रयोजनम् ॥ Spr. 577.

भित्त (von 1. भिद्) n. 1) *ein abgebrochenes Stück* P. 8,2,59. Vop. 26,101. AK. 1,1,2,17. H. 1434. Halâj. 4,28. st. dessen wohl fehlerhaft भिन्न in ग्रसाभिन्न *Endstück* Naish. 22,57. — 2) = भित्ति *Wand* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 38.

भित्ति (wie oben) f. 1) *das Zerbrechen, Einbrechen*; = भेदन Trik. 3,3,176. = प्रभेद (st. dessen प्रदेश beim Schol. zu Kâurap. 14) Viçva im ÇKDr. पुरम् Kâth. 25,1. Vgl. अ°. — 2) *eine aus geschlitztem Rohre geflochtene Matte* Çâñkh. Gṛhj. 1,28. Çat. Br. 3,5,3,9. Kâtj. Çr. 8,3,22. अनुभित्ति *der Matte entlang* (u. अनुभित्ति falsch erklärt) 26,2,16. — 3) *Wand* AK. 2,2,3. Trik. H. 1003. an. 2,183. Med. t. 40. Viçva beim Schol. zu Kâurap. 14 (कुड्ये st. कुम्भे zu lesen). उपलिप्त° Suçr. 1,368,1. Mṛkkh. 47,2. इतस्तावदार्यौ भित्तिगूढौ भवावः Mâlav. 50,6. Kathâs. 2,49. 5,30. 26,44. 29,59. 34,145. Pañkar. 1,7,60. °भेद Pañkat. 33,6. Bhâg. P. 3,23,19. 9,11,32. Kir. 5,36. Çiç. 4,67. °गर्त Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,12. निद्रां तेजो भित्तिभूतम् Râǵa-Tar. 4,564. मच्चित्तभित्तौ भवती शालभञ्जीव राजते Prab. 41,10. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 25. चित्र° *eine bemalte Wand* Mahâvîr. 4,2. Mṛkkh. 92,7. Kathâs. 16,27. धीर्मे चित्रीयते कस्माद्भित्तौ चित्रकर्मणा 6,50. — 4) in कपोल° (Spr. 3251), गण्ड° (Spr. 918. Ragh. 5,43. 47. 12,102. Kâurap. 14) und कुम्भ° (Prab. 78,13) *eine wie eine Wand senkrecht abfallende Fläche*; = प्रदेश H. an. Med. Çabdar. im ÇKDr. = अवकाश Viçva a. a. O. unter den प्रशंसावचन Ganaratn. zu P. 2,1,66 (v. l. für चित्ति). Hiernach sind oben die Artikel कपोलभित्ति und गण्ड° zu streichen. — 5) = से-

विभाग *Theil, Stück* Viçva a. a. O.

भित्तिका (von भित्ति) f. Uṇâdis. 3,147. 1) *Wand, Mauer* Uǵǵval. Çabdar. im ÇKDr. — 2) *eine kleine Hauseidechse* H. 1298.

भित्तिखातन (भि° + खा°) m. *Ratte* (*Wände untergrabend*) Dhanv. in Nigh. Pr. — Vgl. भित्तिपातन.

भित्तिचौर (भि° + चौर) m. *ein durch die Wand sich einschleichender Dieb* Çabdar. im ÇKDr.

भित्तिपातन (भि° + पा°) m. *eine Rattenart* (*Wände umstürzend*) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भित्तिखातन.

1. भिद्, भिनत्ति, भिन्ते Dhâtup. 29,2. अभिनद्, भिनद्, 2. p. अभिनस् und अभिनद् (Sch. zu P. 6,1,68. 8,2,75), भिनद्स् (ṚV. 10,89,14), भिन्द्धि (भिन्धि), ved. भेदति und अभेदम्; बिभेद, बिभिदे, बिभेदिथ (Sch. zu P. 1,2,5. 7,2,61. 62. 67), बिभिद्वंस् (P. 7,2,67, Sch.); अभिदत् und अभैत्सीत् (Sch. zu P. 3,1,57. 7,2,3), अभित्त (Sch. zu P. 1,2,11. 3,1,57), अभित्थास्, अभित्साताम् (P. 8,2,6, Sch.), ved. भेदुः, भेदि, भित्यास्; भेत्स्यति, °ते, भेत्ता (Kâr. 3 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Sch. zu 7,2, 61. fg.); भित्सीष्ट (P. 1,2,11, Sch.); inf. भेत्तुम्, ved. भेत्तवै; pass. भिद्यते, भिन्ने (P. 8,2,42). 1) *spalten, einbrechen, ein Loch in Etwas schlagen, zerschlagen, zersprengen, aufreissen, schlitzen:* पुरः ṚV. 1,53,8. 2,14,6. Ait. Br. 1,25. अद्रिम् ṚV. 1,62,3. 4,3,11. वलम् 2,11,20. 3,34,10. भिन्धि द्वेषः 8,44,11. 4,2,16. अश्मानं चित्स्वर्यं वर्वृतं बिभिदुर्वचोभिः 16,6. गिरिम् 4,17,3. शिरः 8,6,6. AV. 5,23,13. पात्रा ṚV. 1,104,8. 6,27,6. 7,104,22. यः मुष्कांस्याण्डानि भेदति (P. 3,1,85, Sch.) 8,40,10. AV. 6,138,2. VS. 11,64. 68. AV. 2,32,6. मुष्कौ 4,37,7. नाड्यौ 6,138,4. 5. सपत्नान् 5,28,4. भित्त्वा नौः 19,8. ṚV. 1,32,8. Ait. Br. 7,5. केशः सहस्रधा भिन्नः Çat. Br. 14, 6,11,4. 3,9,4,18. 9,1,2,12. 12,4,1,6. यद्दि किं च यज्ञे मृन्मयं भिद्यते Shaḍv. Br. 1,6. हत्वा भित्त्वा च शीर्षाणि Âçv. Gṛhj. 1,6,8. 3,10,11. Kâtj. Çr. 26,7,48. Kauç. 57. न्यग्रोधफलं भिन्धि Khând. Up. 6,12,1. हत्वा छित्त्वा च भित्त्वा च M. 3,33. छिन्धि भिन्धि प्रधाव MBh. 1,1175. प्रहर हर छिन्द्धि भिन्द्धि Varâh. Bṛh. S. 46,77. वने काष्ठानि भिन्दतः (मे) Sâv. 6,30. R. 2,80,10. हृदयं भित्त्वा MBh. 1,152. 7004. ललाटम् Maitrjup. 6,24. सायकैः काँश्चिद्भिनत् MBh. 1,2834. 1170. R. 1,1,64. 3,50,18. 6,75,63. Ragh. 5,55. 12,77. 91. Çiç. 9,66. Bhaṭṭ. 15,65. 117. धनुषा हृदि भिन्नः Hit. 35,13. तान्पक्षनखतुण्डाग्रैरभिनद्विनतासुतः MBh. 1,1490. भिन्दन्ति (so ist zu lesen) मम (die Sonne spricht) मण्डलम् Kathâs. 48,5. अभित्त्वा परमर्माणि Spr. 1543. वज्रं वज्रेण भिद्यते Kâm. Nitis. 8,67. दर्भभिन्नपेशलपादा Som. Nala 73. पृथिवीं लाङ्गलेनेह भित्त्वा MBh. 3,1248. भिनत्ति भीमं करिराजकुम्भम् (सिंहः) Spr. 2047. धरणीतलम् । विभिदुः — वज्रस्पर्शसमैर्भुजैः R. 1,40,18. अतिशीतलमप्यम्भः किं भिनत्ति न भूभृतः Spr. 1853. Bhaṭṭ. 6,35. 116. 15,22. नाभिद्यत महाव्यूहो भीमेन MBh. 6,2433. 2432. 7,1521. गिरीणामिव भिद्यताम् (अद्रीणामिव भिन्दताम् die ältere Ausg.) *bersten* 6,4125. स्वयमेव काष्ठं भिद्यते, अभेदि Vop. 24,8. निर्घोषो भिन्दन्निव रसातलम् LA. (II) 90,6. (धनिः) यज्ञमुखं मनांसि भिन्दन् Varâh. Bṛh. S. 19,13. भिद्येरन्दर्शनादस्या भीरूणां हृदयानि च R. 1,28,9. (अमित्रम्) भिन्द्याद्घटमिवाश्मनि Spr. 2764. MBh. 4,687. अण्डानि बिभ्रति स्वानि न भिन्दन्ति पिपीलिकाः 1,3042. भीमो गदापातैस्तवोरू भेत्स्यते MBh. 3,379. भिन्ना नौः Spr. 3065. Bhaṭṭ. 5,88. घट Spr. 2917. भाण्ड M. 4,65. 10,52. भाजन 54. आसन 4,69. भिन्नशृङ्गानिवर्षभान् (धुर्यैः) 67. तूर्यघोषैर्द्विषां सैन्यं भिन्दन्नानन्दयन्निजम् *auseinandersprengend* Râǵa-Tar. 6,246. कटकं बिभिदुः Kathâs. 15,101. भिन्ने सैन्ये 102. भिन्नसारङ्गयूथ (गज) Çâk. 32. शीतेन भिद्यते *vor Kälte bersten* Pañkat. I,436. III,148. भेरी MBh. 4,772. Suçr. 1,155,20. भिन्न = दारित, दीर्ण AK. 3, 2,50. Trik. 3,3,250. H. 1488. an. 2,277. Med. n. 14. सेतुम्, मर्यादाम्, वेलां भिद् *einen Damm, Schranken, das Ufer durchbrechen:* बद्धं सेतुं को नु (so ist zu lesen) भिन्द्यात् MBh. 2,2483. अम्भसा भिद्यते सेतुः Spr. 119. भिद्येरन्सर्वसेतवः M. 7,24. Bhâg. P. 3,21,54. धर्मसेतून्भिन्दन्ति ते 5,26, 22. भिन्नमर्यादा भवन्ति किल सागराः Spr. 4588. भिन्नमर्यादिन् Mârk. P. S. 660, Z. 6. अभिन्नवेलौ गम्भीरावम्बुराशिर्भवानपि Spr. 3542. Hariv. 2465. स्थितिं (= मर्यादां Schol.) भिन्दन् Bhaṭṭ. 7,68. अभिन्नस्थितिः Çâk. 107. भिन्द्याच्चैव तडागानि प्राकारपरिखास्तथा *durchstechen, durchbrechen* M. 7,196. प्रपाम् 8,319. आगममपाम् 9,281. वारि भिद्यमानम् *sich brechendes, tosendes Wasser* R. 1,26,6. युगान्ते भिद्यमानानां सागराणामिव स्वनः *durchbrechend, über die Ufer tretend* Hariv. 5003. सागरस्येव भिद्यतः R. Gorr. 2,5,27. ein Planet oder Komet *durchbricht* einen Stern, wenn er *durch ihn durchgeht:* केतुना धूमकेतोस्तु नक्षत्राणि त्रयोदश । भरण्यादीनि भिन्नानि नानुयान्ति निशाकरम् ॥ Hariv. 4239. Sûrjas. 8,13. Varâh. Bṛh. S. 4,25. 26. 6,9. 9,28. Spr. 1886. 2354. 2649. यदि भिन्ते सूर्यसुतो रोहिण्याः शकटम् 2367. तमः, तिमिरं भिद् *die Finsterniss durchbrechen, — zerstreuen* P. Einl. 2. Çâk. 181. Vid. 145. यो न भिद्यते (संगतसंधिः) *ein Bündniss, das nicht gebrochen wird,* Spr. 4880. पैशुन्यादिद्यते स्नेहः 199. संबन्धिभिन्नो ऽपि गिरेः कुलस्य स्नेहस्तदेकायतनं जगाम Kumâras. 7,5. तृणाभिन्नसौहृदः 4,6. प्रीतिरल्पेन भिद्यते Spr. 5234. भित्त्वा प्रतिज्ञाम् Hariv. 8121. व्रतं भिन्द्धि Sâv. 4,7. — 2) *spalten* so v. a. *theilen:* बिभेद पुरुषत्वं च दशधा चैकधा च सः Verz. d. Oxf. H. 82,b,23. आनन्दजः शोकजमश्रु बाष्पस्तयोरशीतं शिशिरो बिभेद । गङ्गासरय्वोर्जलमुष्णतप्तं हिमाद्रिनिस्यन्द इवावतीर्णः ॥ Ragh. 14,3. pass. *sich theilen:* तेषां द्वयोर्द्वयोरैक्यं बिभिदे न कदा च न 10,83. एकैव मूर्तिर्बिभिदे त्रिधा सा Kumâras. 7,44. Bhâg. P. 2,10,41. Mârk. P. 101,8. Varâh. Bṛh. S. 33,1. केका द्विधा भिन्नाः शिखण्डिभिः Ragh. 1,39. 12,98. 100. Kumâras. 2,7. Râǵa-Tar. 5,260. P. 4,1,94, Sch. भिन्नः पणः *ein getheilter* Paṇa so v. a. *kein ganzer P., weniger als ein P.* Jâǵñ. 2,248. भिन्न *ein Bruch, eine gebrochene Zahl* Colebr. Alg. 13. — 3) *spalten* so v. a. *öffnen; blühen machen;* pass. *sich öffnen:* खानीमानि भित्त्वा Maitrjup. 2,6. बिभिदे निबिडो ऽपि मुष्टिः Ragh. 9,58. अभिद्येतामक्षिणी Bhâg. P. 3,26,55. नवोषसा भिन्नमिवैकपङ्कजम् *aufgeblüht* Çâk. 175. Kumâras. 1,32. केतकैः सूचिभिन्नैः Megh. 24. भित्त्वा सद्यः किसलयपुटान्देवदारुद्रुमाणाम् 106. भिन्न = फुल्ल H. an. 2,277. Med. n. 14. भिन्नकरट von einem Elephanten, *dessen Schläfen sich* (während der Brunstzeit) *geöffnet haben und fliessen* MBh. 3,16039. मदभिन्नगण्डकरट Spr. 2399. भिन्न (vgl. प्रभिन्न) allein von einem *brünstigen* Elephanten gebraucht: मदवेगभिन्ना मत्ता यथा हैमवता गजाः MBh. 1,7006. Spr. 2529 (Conj.). in der Stelle भिन्नेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिंहः Râǵa-Tar. 4,176 bedeutet aber भिन्न nicht *brünstig*, sondern *zerfleischt.* — 4) *lösen,* pass. *sich lösen, aufgehen:* प्रस्थानभिन्नां न बबन्ध नीवीम् Ragh. 7,9. ततस्तौ तु जटा (so die ed. Bomb. und Sund. 1,30) भित्त्वा मौलिनौ संबभूवतुः MBh. 1,7647. शिरस्त्रनिष्कर्षणभिन्नमौलि Ragh. 7,63. भिद्यते हृदयग्रन्थिश्छिद्यन्ते सर्वसंशयाः Muṇḍ. Up. 2,2,8.

वचांसि योगग्रथितानि साधो न नः क्षमं ते मनसापि भेत्तुम् *entwirren* Bhâg. P. 5,10,19. तच्छ्लोककूटमद्यापि ग्रथितं सुदृढं मुने। भेत्तुं न शक्यते ऽर्थस्य गूढत्वात् MBh. 1, 82. — 5) *unterbrechen, stören:* तयोर्द्वाःस्थः समयं लक्ष्मणो ऽभिनत् Ragh. 15,94. तेषां न भिन्ना मुदः Spr. 2526. ततस्तैर्भिद्यते वृत्तम् *den guten Lebenswandel unterbrechen* so v. a. *ihn verlassen* MBh. 13,7544. fg. Vgl. भिन्नवृत्त. भ्रूभङ्गभिन्नतिलक so v. a. *verwischt* Mâlav. 67. Daçak. in Benf. Chr. 199,5. — 6) *brechen* so v. a. *verrathen:* भिन्द्यात्यवमता मन्त्रम् M. 7,150. Kâm. Nîtis. 11,65. Spr. 2548. षट्कर्णो भिद्यते मन्त्रः 3060. fgg. 3871. 199. भिन्नमन्त्र R. 4,55,9. मन्त्रबीजमिदं यत्नाद्रक्षणीयं तथा यथा। मनागपि न भिद्येत तद्भिन्नं न प्ररोहति॥ Spr. 2113. Kâm. Nîtis. 11,53. न रहस्यं भेत्स्यति Daçak. in Benf. Chr. 197,20. — 7) *spalten, theilen* so v. a. *entzweien:* दूत एव हि संधत्ते भिनत्त्येव च संहतान्। दूतस्तत्कुरुते कर्म भिद्यन्ते येन वा न वा॥ M. 7,66. जलवत्पर्वतान्क्षत्रून्भिन्द्यादनुपलक्षितः Kâm. Nîtis. 17,17. 22. Kathâs. 46,50. कथं च पञ्च कृष्णायामेकस्यां ते नराधिपाः। वर्तमाना महाभागा नाभिद्यन्त परस्परम्॥ MBh. 1,7598. भिन्नाः *Entzweite, Zerfallene* 1358. fg. Spr. 4351. fg. R. 4,54,7. Kâm. Nîtis. 17,25. 19,2. Kathâs. 34,210. दानभिन्न *durch Geschenke abtrünnig gemacht, — bestochen* Spr. 4956. pass. *sich abtheilen von, sich fernhalten von* (instr.): द्वेष्यैरपथ्यैरहितैश्च तस्य भिद्यस्व नित्यं कुहकोद्धतैश्च MBh. 3,14718. — 8) *Jmd mit sich selbst entzweien, irre machen, umstimmen:* महात्मा ऽपि हि भिद्यन्ते स्त्रीभिरद्रिरिवाचलाः Spr. 2102. एवं विप्रकृतो राजन्बलिर्भगवतासुरः। भिद्यमानो ऽप्यभिन्नात्मा प्रत्याह Bhâg. P. 8,22,1. Vgl. वाग्भिर्भिद्यो हि कातरः Spr. 199. — 9) *ändern;* pass. *sich ändern:* न — भिन्दन्ति मन्दां गतिम् Kumâras. 1,11. यथेमा नद्यः स्यन्दमानाः समुद्रायणाः समुद्रं प्राप्यास्तं गच्छन्ति भिद्येते तासां नामरूपे Praçnop. 6,5. शुष्कभिन्नमुखस्वराः Jâǵn. 2,267. भिन्नस्वर *eine veränderte, entstellte Stimme habend* Suçr. 1,308,14. 2,85,13. Spr. 2048. Çâk. Ch. 140,10. भिन्नकण्ठध्वनि Sâh. D. 28. विश्वासोपगमादभिन्नगतयः (मृगाः) Çâk. 14. Vikr. 80. भिन्नवर्णाधरोष्ठ Megh. 82. छायाभिन्नस्फटिकविशद 63. भिन्नो रागः किसलयरुचामाज्यधूमोद्गमेन ad Çâk. 14. — 10) *unterscheiden, einen Unterschied machen;* pass. *verschieden sein, sich unterscheiden von* (abl.): इत्यन्ये भिन्दन्ति H. 309, Sch. उपाधिभिर्भिद्यते Kap. 1,152. भिद्येते रूपनामनी Bâlab. 21. न कारणाद्विभिदे कुमारः Ragh. 5,37. Çiç. 9,46. Mallin. zu Çiç. 12,63. Schol. bei Wilson, Sâmkhjak. S. 38. भिन्न *verschieden* AK. 3,2,32. Trik. 3,1,18. 27. 3,250. H. 1468. an. 2,277. Med. n. 14. Ragh. 2,50. Çâk. 50. Mâlav. 4. Sûrjas. 1,26. 7,10. Spr. 229. 382. Kathâs. 33,108. Râǵa-Tar. 4,428. 5,176. Bâlab. 21. Vop. 6,2. अभिन्नकाल Çâṅkh. Çr. 1,16,5. Gṛhj. 1,3. भिन्नजातिमन्त् Mârk. P. 113,8. mit einem abl. P. 2,3,29, Sch. जगन्मिथो भिन्नमभिन्नमीश्वरात् Prab. 53,10. mit der Ergänzung componirt: भ्रमभिन्नं तु ज्ञानमत्रोच्यते प्रमा *ein anderes Wissen als Irrthum* Bhâshâp. 133,8. आङ्भिन्नो निपातः *eine andere Partikel als* आङ् Schol. zu P. 1,1,14. 2,1. 4,6. Nîlak. 160. *verschieden* so v. a. *vom Gewöhnlichen —, Normalen abweichend:* भिन्नवर्त्मन् so v. a. *der den rechten Weg verlassen hat* Spr. 1707. भिन्नचारित्रदर्शन R. Gorr. 2,118,7. Vgl. नातिभिन्न. — 11) भिन्न *vermischt —, verbunden mit* (instr.); = संगत H. an. 2,277. Med. n. 14. = मिश्र, संवलित die Scholl. भिन्नां रुचं रवेः केतनरत्नभासा Kir. 16,3. स्वेदलेशैरभिन्नं (v. l. क्लेशलेशै°) गात्रम् Çâk. 37. mit der Ergänzung componirt: यौवनभिन्नशैशव Ragh. 3,32. पुष्पोच्चयः पल्लवभङ्गभिन्नः Kumâras. 3,61. Çiç. 4,26. 20,56. तीव्राघातादभिमुखतरुस्कन्धभिन्नैकदन्तः (भिन्न v. l. für भग्न) so v. a. *hängen geblieben* (= लग्न Schol.) Çâk. 32. दृष्ट्वा भिन्नं (= लग्नं Schol.) कुङ्कुमं कापि कण्ठे *hängend an, haftend* Kuvalaj. 174,a,4. Vgl. भिन्नाञ्जन.

— caus. 1) *spalten, brechen, zerschlagen:* भेदयेयुः स्थिरान्द्रुमान् R. 1,16,23. पुरोद्यानानि सर्वाणि भेदयामास MBh. 3,620. Hariv. 11905. अनयोर्महान्निसर्गोपजातः स्नेहः कथं भेदयितुं शक्यः *zerstören, lösen* Hit. 67,2. भेदित = भिन्न AK. 3,2,50. — 2) *theilen:* षोडशभेदिताः *sechszehnfach getheilt, in 16 Arten zerfallend* Sâh. D. 18,112. Könnte auch adj. von षोडश-भेद sein. — 3) *entzweien mit Andern* oder *mit sich, Jmd irre machen, auf seine Seite hinüberziehen* MBh. 1,1358. 7399. 13,555. 558. सुश्लिष्टानपि (so die neuere Ausg.) लोकेषु भेदयन् Hariv. 3209. R. 4,54,6. 7. Kathâs. 34,209. भयेन भेदयेद्भीरुं शूरमञ्जलिकर्मणा। लुब्धमर्थप्रदानेन समं न्यूनं तथौजसा॥ Spr. 2017. 3013. असकृच्चाप्यहं तेन त्वत्कृते पार्थ भेदितः MBh. 5,2835. R. Gorr. 2,18,15. 77,2. तमृषिं कौशिकं रम्भे भेदयस्व (= कामोत्पादनेन तपसश्चालय Schol.) तपस्विनम् so v. a. *verführe* R. Schl. 1,64,7.

— desid. बिभित्सति P. 1,2,10, Sch. *zu durchbrechen —, zu sprengen beabsichtigen:* अनीकम् MBh. 7,1480. 1624. — Vgl. बिभित्सा fg.

— desid. vom caus. s. बिभेदयिषु.

— intens. बेभिदीति P. 7,4,65, Sch. 6,4,49, Sch. बेभेत्ति Vop. 20,22. *zu wiederholten Malen spalten, — einhauen in:* भूयस्तं बेभिदां चक्रे नखतुण्डायुधः खगः Bhaṭṭ. 5,105. तस्याप्यबेभिदिष्टासौ मूर्धानं मुष्टिनाङ्गदः 15,116.

— अनु *der Länge nach spalten, — zerschlitzen:* तं द्वेधान्वभिनत् Çat. Br. 1,6,3,17. pass. *sich öffnen:* अन्वभिद्येतां (v. l. न्यभि°) कर्णौ Bhâg. P. 3,26,55. — बद्धं सेतुं को ऽनुभिन्द्यात् MBh. 2,2483 fehlerhaft für को नु भि°.

— अप *abschlagen:* भिन्धि विश्वा अप द्विषः Ṛv. 8,45,40.

— अव *zerspalten, durchbohren:* अव त्मना धृषता शम्बरं भिनत् Ṛv. 1,54,4. 59,6. 7,18,20. 2,11,2. 18. अवाभिनत्ककुभः पर्वतानाम् 4,19,4. 10,8,9. 69,11. तीक्ष्णेषवो ब्राह्मणा हेतिमन्तो यामस्यन्ति शरव्यां न सा मृषा। अनुहाय तपसा मन्युना चोत दूरादव भिन्दन्त्येनम् AV. 5,18,9. चर्म TS. 7,5,10,1. दन्तिदन्तावभिन्न MBh. 6,1774. (अग्निहोत्रम्) यत्रावभिन्नं स्यात् *zersprungen* Çat. Br. 12,4,1,8. — Vgl. अवभेदिन्.

— आ *zerschlitzen, zerreissen:* तन्मे वर्म नृसिंहराजकरजैराभिद्यते Spr. 2507.

— उद् *durchdringen durch* (acc.): उद्भिज्जानि भूमिमुद्भिद्य जातानि लतावृक्षादीनि Vedântas. (Allah.) No. 71. पुलकोद्भिन्नसर्वाङ्ग Bhâg. P. 3,2,5. pass. *aufspringen:* अण्डम् — नोद्भिद्यति MBh. 5,3563. *hervorbrechen, hervorschiessen, zum Vorschein kommen;* act.: नस्तः, चक्षुष्टः, श्रोत्रत उदभिनत् Çat. Br. 13,4,4,6. fgg. pass. dass.: यावन्नोद्भिद्येते (so zu lesen) स्तनौ Paiṭhînasi in Dâjabh. 273,1. उद्भिद्यमानश्रमजलपुलक Daçak. in Benf. Chr. 199,5. Bhâg. P. 5,7,11. सत्सुनीतिपादपस्य पुष्पमुद्भिन्नमिदम् Mâlav. 10,14. Kathâs. 14,27. Spr. 3790. उद्भिन्नरोमपुलकैः Kaurap. 35. प्रथमयौवनोद्भिन्नकर्कशस्तनयुग Pańkat. ed. orn. 49,22. यौवनोद्भिन्नदेहा Pańkar. 4,6,7. नवमेघशब्दादुद्भिन्नया रत्नशलाकयेव Kumâras. 1,24. उद्भिन्नविद्युद्वलयो मेघः Ragh. 13,21. उद्भिन्नरुधिर MBh. 7,3787. 9,3237.

रविप्रभोद्भिन्नशिरोमणिप्रभ (फणिन्) Rt. 1, 19. उद्भिन्नसंभ्रम Râǵa-Tar. 6, 424. अनुद्भिन्नपदार्थानि गूढवाक्यानि *nicht an die Oberfläche gedrungen* so v. a. *nicht offenliegend* Gṛhjasaṁgr. 1, 34. *durchdringen, obenauf kommen;* act.: उद्ध्यातेनं भिनदुद्ध्राननिर्भिः RV. 10, 45, 10. कामं स्तुवोद्कं भिन्द्रेयम् AV. 9, 2, 2. जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकम् 10, 5, 36. 16, 8, 1. 4, 38, 1. Pañkav. Br. 16, 16, 2. 3. अन्यो ऽन्यशङ्कोद्भिन्नान् — वशमानयेत् *Emporgekommene* Kâm. Nitis. 17, 45. — Vgl. उद्भिद् fg., उद्भेद fg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्भिन्न *hervorgeschossen, hervorgebrochen:* °रोमोद्गमा Spr. 830. °कलिङ्ग Çâk. Ch. 128, 18.

— नि pass. *sich öffnen:* न्यभिद्येतां (v. l. für अनुभि°) कर्णौ Bhâg. P. 3, 26, 55.

— प्रनि und प्रणि, °भिनत्ति P. 8, 4, 18, Sch.

— निस् 1) *auseinanderspalten, — schlitzen, aufreissen, durchschlagen, durchschiessen, verwunden:* अण्डा RV. 1, 104, 8. अंग्रून् AV. 11, 1, 9. व्रीहीन् Kauç. 61. व्रीहीणां नखैर्निर्भिद्य Çat. Br. 5, 3, 2, 13. नखैर्निर्भिन्न TBr. 1, 7, 3, 4. तदा देव्यश्मना कुक्षिं निर्बिभेद MBh. 1, 6790. नारायणोऽहं निर्भिद्य Hariv. 4601. Prab. 116, 2. Daçak. in Benf. Chr. 201, 1. स्नेहप्रस्रवनिर्भिन्नमुद्वहन्ती स्तनांशुकम् (so die v. l.) Vikr. 150. निर्भिद्योपरि कर्णिकारकुसुमान्याशेरते षट्पदाः 41. एकैकं योजनं भूमेर्निर्भिन्दन्तः R. 1, 40, 15 (41, 16 Gorr.). (व्याघ्रगणान्) निर्बिभेद च सायकैः MBh. 1, 2834. 4563. 4, 2001. 2097. 7, 4583. Hariv. 6648. 10747. R. 2, 35, 4. 3, 55, 10. 6, 18, 37. Ragh. 9, 61. Kathâs. 47, 66. बाणैः — तनु निर्भिद्य Bhatt. 9, 67. यथाभियुद्य संग्रामे शत्रुं निर्बिभिदे रणे Hariv. 12151. न च तत्राप्यनिर्भिन्नः कश्चिदासीत् MBh. 6, 3573. 7, 4584. R. 2, 97, 30. Vikr. 144. Kathâs. 4, 8. 22, 128. 33, 55. निर्भिद्य मूर्धन् *am Kopfe eine Oeffnung durchschlagend* Bhâg. P. 2, 2, 11. बहुधा निर्बिभेद खम् so v. a. *bildete eine Menge Oeffnungen* 3, 26, 53. काण्डेन — निर्बिभेदास्य लोचने *ausstechen* MBh. 3, 10323. Hariv. 1068. 1153. Bhâg. P. 9, 3, 7. हृदयग्रन्थिम् *lösen* 5, 25, 8. pass. *sich spalten, sich öffnen:* आण्डं निरभिद्यत Khând. Up. 3, 19, 1. मुखं निरभिद्यत यथाण्डम् Ait. Up. 1, 4. Bhâg. P. 2, 10, 17. नासिके निरभिद्येताम् 20. निरभिद्यत वै गुदम् 3, 26, 56. Suçr. 1, 271, 19. act. in derselben Bed.: निर्बिभेद विराजस्त्वक् Bhâg. P. 3, 26, 56. — 2) *trennen, scheiden:* मुखतस्तालु निर्भिन्नम् *trennte sich* Bhâg. P. 2, 10, 18. अनिर्भिन्न (ब्रह्मन् und सुजनप्रेमन्) *nicht geschieden* und *ununterbrochen* Spr. 3473. — 3) निर्भिन्न *uneinig:* अन्योऽन्यमेव निर्भिन्नम् (बलम्) Kâm. Nitis. 13, 81. — 4) *verrathen:* निर्भिन्नप्रायं रहस्यम् Daçak. in Benf. Chr. 193, 8. — 5) *hinter Etwas kommen:* कालकापचारं निर्भिद्य Daçak. in Benf. Chr. 200, 20. — Vgl. निर्भेद fg.

— विनिस् *auseinanderspalten, aufschlitzen, durchchiessen:* तस्य पार्श्वं विनिर्भिद्य MBh. 3, 8551. 14, 2238. Hariv. 2554. पुरुषो ऽण्डं विनिर्भिद्य Bhâg. P. 2, 10, 10. इषुणा हृदि । विनिर्भिन्नम् Daç. 2, 15. MBh. 6, 2524. Hariv. 10748. pass. *sich spalten, sich öffnen:* कर्णावस्य विनिर्भिन्नौ Bhâg. P. 3, 6, 17.

— परा *durchbohren, verwunden:* शरैश्चैनम् — पराभिनत् MBh. 7, 9379. 8, 481.

— परि 1) *zerspalten, zerschlagen:* दारूणि परिभिन्नानि वनकौद्दपत्री-विभिः R. 2, 54, 7. अश्मभिः परिभिन्नाङ्गः 4, 18, 2. तण्डुलाः *zersprungen, zerbröckelt* Çat. Br. 5, 3, 2, 7. *durchbrochen* (uneig.): धर्मस्य — संस्था च तैरपि (यत्नैरपि ed. Bomb.) कृता कालेन परिभिद्यते MBh. 13, 7543. — 2) *verändern, entstellen:* परिभिन्नस्वर MBh. 12, 5362. — Vgl. परिभेदक.

— प्र 1) *spalten, zerspalten, schlitzen:* प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् RV. 1, 32, 1. दृळ्हा चित्स प्र भेदति 5, 86, 1. मृधः VS. 5, 37. यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्ति *wie man mit dem Pfluge den Acker aufreisst* TS. 6, 6, 3, 4. Çat. Br. 3, 4, 4, 6. 8. मनोहृमेत्य प्रबिभेद कोटः MBh. 8, 1966. शरैः प्रभिन्दन्निव पाण्डवेयौ 4299. Hariv. 16286. प्रभिन्नवैदूर्यनिभैस्तृणाङ्कुरैः Rt. 2, 5. प्रभिन्नान्कारकान् *zerbrochen* R. 5, 14, 51. वायुप्रभिन्नामिव धूमरेखाम् *durchbrochen, unterbrochen* 11, 24. *durchstechen, öffnen:* प्र ते भिनद्मि मेहनं वर्त्रं वेशन्त्या इव AV. 1, 3, 7. प्रभिन्नामिव विस्तीर्णां वापीमपद्मोत्पलाम् R. Gorr. 2, 125, 15. pass. *zerspringen, zerbröckeln:* दृत्ताः प्रभिद्यन्ते Çat. Br. 11, 4, 1, 5. 12. *aufgehen, sich lösen:* प्रभिन्नकमलोदर *aufgegangen, aufgeblüht* Sâh. D. 10, 8. यदा सर्वे प्रभिद्यन्ते हृदयस्येह ग्रन्थयः Kâthop. 6, 15. (ग्रन्थयः) प्रभिन्नाः स्रवन्ति *gehen auf und fliessen* Suçr. 1, 287, 15. प्रभिन्नं प्रसुतं च यत् (शोणितम्) *durch Oeffnungen hervordringend* 253, 18. प्रभिन्नविट् so v. a. *aperiens, evacuans* 199, 6. प्रभिन्नप्रसुताङ्ग (so ist zu lesen) *dessen Glieder nässen und fliessen* 120, 4. प्रभिन्नकरट von einem Elephanten, *dessen Schläfen sich geöffnet haben und fliessen* (während der Brunstzeit) MBh. 1, 7671. 12, 4280. R. Gorr. 2, 28, 8. 6, 18, 8. प्रभिन्नकरटामुख MBh. 3, 441. 8704. 4, 757. 1030. 14, 2183. प्रभिन्न allein von einem *brünstigen* Elephanten gesagt AK. 2, 8, 2, 4. H. 1220. Halâj. 2, 65. Draup. 5, 5. MBh. 1, 7074. 8013. 4, 585. 13, 641. 4848. R. Gorr. 2, 20, 4. 6, 4, 10. Kumâras. 5, 80. Spr. 673. — 2) pass. *sich spalten* so v. a. *sich theilen:* जङ्गमानां च सर्वेषां शरीरे पञ्च धातवः । प्रत्येकशः प्रभिद्यन्ते यैः शरीरं विचेष्टते ॥ MBh. 12, 6839. — 3) प्रभिन्न *entstellt, verändert, verstimmt:* न त्वां प्रभिन्नं (= पराजितं Schol.) जानामि MBh. 16, 259. — 4) प्रभिन्नाञ्जन so v. a. भिन्नाञ्जन *mit Oel angemachte Augensalbe* Rt. 2, 2. Pañkar. 4, 6, 8. — Vgl. प्रभिद्, प्रभेद fgg.

— उपप्र *zerbröckeln, in Brocken hinstreuen:* ताभ्यः सूदमुप प्राभिनत् TBr. 1, 1, 3, 5. 2, 1, 3.

— संप्र, partic. °भिन्न von einem Elephanten, *dessen Stirn sich geöffnet hat und fliesst* (in der Brunstzeit) MBh. 7, 1083.

— प्रति 1) *durchbohren:* कस्याद्य कायं प्रतिभिद्य घोरा महीं प्रवेक्ष्यन्ति शिताः शराग्र्याः MBh. 3, 15681. — 2) *verrathen:* अप्रतिभिद्य रहस्यम् Daçak. in Benf. Chr. 199, 21. — 3) *seinen Unwillen gegen Jmd* (acc.) *an den Tag legen* Ragh. 19, 22. Çiç. 9, 58. 10, 33. — 4) प्रतिभिन्न wohl *in unmittelbarer Berührung stehend —, eng verbunden mit* (instr.): दूर्वाप्रवालैः प्रतिभिन्नशोभम् (*cujus splendor divisus est* Dûrvae *culminibus* St.) Kumâras. 7, 7. चन्द्रेण नित्यं प्रतिभिन्नमौलेः — हरस्य (*cujus crista distincta est luna* St.) 35. — Vgl. प्रतिभेद fg.

— वि 1) *durchbohren, zerspalten, zerbrechen, eröffnen* RV. 1, 33, 12. पर्वतम् 85, 10. अद्रिम् 8, 49, 16. 6, 65, 5. 10, 28, 9. पुरो विभिन्दन्नचरद्वि दासीः 1, 103, 3. 8, 33, 7. 10, 67, 5. शिरः 8, 65, 2. AV. 10, 128, 13. मूर्धानम् RV. 10, 67, 12. 68, 4. 138, 5. 6. AV. 1, 11, 5. 4, 19, 5. तस्य वर्म विभिद्याशु च बाणाः MBh. 3, 709. विषाणैश्चावनिं गत्वा व्यभिन्दन्वयिनो बहून् 7, 1388. 4694. विभिद्येदं रसातलम् R. Gorr. 1, 42, 10. Bhâg. P. 3, 13, 31. Varâh. Bṛh. S. 44, 24. Kathâs. 2, 40. निशितशरैर्विभिद्यमानत्वचि Bhâg. P. 1, 9, 34. शरैरतिविभिन्नाङ्गः R. 6, 18, 44. Ragh. 16, 16. Varâh. Bṛh. S. 45, 13. Mârk.

P. 112,4. नैनं कुशो न कण्टको विभिनत्ति *sticht* Çat. Br. 5,3,2,7. Márk. P. 14,75. *einen Himmelskörper spalten* so v. a. *durch ihn gehen:* शीतरश्मिः — वाक्पतिना विभिन्नः Varâh. Bṛh. S. 4,23. pass. *zerbrechen* (intrans.), *auseinanderbersten* Suçr. 1,302,4. यदा धर्मप्रधानस्य धर्मसेतुर्विभिद्यते Spr. 4806. act. dass.: वस्तिस्ते व्यभेत्स्यत् Khând. Up. 5,16,2. विभिन्न *offen und fliessend* (von der Stirn eines brünstigen Elephanten) Spr. 791. *geöffnet* von einer Knospe Ragh. 13,29. सौहृदं भिद् *die Freundschaft brechen*, med. R. 4,34,34. प्रेमविभिन्नधैर्य *gebrochen* so v. a. *zu Nichte gemacht* Bhâg. P. 3,1,32. — 2) *trennen:* शरीराद्विभिन्नो ऽस्य गोमुखस्तु भविष्यति so v. a. *nicht von seiner Seite kommend* Kathâs. 34, 118. (राज्ञी) अभूद्विभिन्नेव भूपतेः 27,57. Spr. 1801. neben संभिन्न unter den Beiww. von Çiva MBh. 12,10374. — 3) *lösen, auseinandermachen:* आत्मपाशं विभिद्य Hariv. 14717. कृत्स्नसंशयबन्धनं मे विभेत्तुमर्हसि Verz. d. Oxf. H. 29,*a*,4. अविद्याग्रन्थिं विभेत्स्यति Bhâg. P. 4,11,30. *auseinanderbreiten, auseinandertreiben:* मृदुपवनविभिन्नः — घनरुचिरकलापः Vikr. 85. महता विभिन्नम् — अभ्रम् Bhaṭṭ. 2,8. — 4) *entzweien,* pass. *sich entzweien;* part. विभिन्न *uneins, in Uneinigkeit lebend* Vid. 62. *wo Uneinigkeit herrscht:* स्थान Spr. 2732. — 5) *umstimmen:* विभेत्स्यति मनांस्येषाम् MBh. 5,124. pass. *eine Umstimmung erfahren:* पशुबुद्धिर्विभिद्यते Bhâg. P. 7,5,12. विभिन्न *umgestimmt* R. Gorr. 2,28,15. *untreu geworden* Râga-Tar. 6, 124. — 6) pass. *sich ändern, eine Veränderung erfahren:* स्वरश्चैव व्यभिद्यत R. Gorr. 2,36,10. 3,29,14. विभिन्नवर्णाकृति Spr. 2045, v. l. अविभिन्नेन मुखरागेण Kathâs. 33,8. Ragh. 8,42. आशाविभिन्न *in seiner Hoffnung getäuscht* Spr. 3054. — 7) विभिन्न *verschieden:* विभिन्नौ चाकृतिगुणौ Kathâs. 14,84. नमो विभिन्नवेशाय (विष्णवे) Pańkar. 4,4,13. Márk. P. 23,34. °दर्शिन् (vgl. भिन्नदर्शिन्) 38. — 8) विभिन्न *vermengt mit* (instr.): विभिन्नमम्भोजपलाशशोभया Kir. 4,27. 5,34. — caus. *Jmd von Jmd* (abl.) *entfernen, abspänstig machen* MBh. 12,4108. R. Gorr. 2, 6,16 (7,18 Schl.). 8,55. — Vgl. विभेत्तर् u. s. w.

— प्रवि *aufreissen, verwunden:* प्रतोदप्रविभिन्नाङ्ग R. Gorr. 2,76,24.

— सम् 1) *zerspalten, zerbrechen, durchbohren:* शिरः AV. 10,4,5. MBh. 8,3839. संभिन्नतलरितकोष्ठशिरःकपाल Suçr. 1,332,17. संभिन्नचर्मघण्टाः (संभिन्नमर्म° ed. Bomb.) MBh. 7,4565. 8,499. संभिन्नमर्याद *der die Schranken durchbrochen hat* R. 2,49,5 (46,7 Gorr.). 67,28. असंभिन्नार्यमर्याद Spr. 5088. MBh. 13,383. 2,2448 (wo beide Ausgg. fälschlich असंभिन्नार्थ° lesen). संभिन्नवृत्त *der seinen guten Lebenswandel unterbrochen, — verlassen hat* 12,788. — 2) *zusammenbringen, in Berührung bringen, verbinden, vermengen:* न संभिनत्ति तस्मादसंभिन्नाः प्राणाः TS. 6,2,11,2. असंभिन्दन्नवैच्यति 4,1,1. 5,9,3. TBr. 3,7,5,6. पृथमात्रादेद्वौ असंभिन्ने भवतः *stehen um ein* Pṛtha *von einander ab* 1,6,1,2. यद्वा उर्वर्योरसंभिन्नं भवति खिल इति वै तदाचक्षते *was* (ungepflügt) *zwischen zwei Aeckern liegt* Çat. Br. 8,3,4,1. Çâṅkh. Br. 30,8. Kâṭh. 25,9. Kâtj. Çr. 1,9,6. उपरवानहणाया संभिन्द्यात् 8,5,11. Kauç. 27. 30. संभिन्नसर्वाङ्गं कूर्मम् *zusammengezogen* MBh. 4,794. स्निग्धकुन्तलसंभिन्नकिरीटमुकुटोज्ज्वल *dicht anliegend* Pańkar. 3,11,18. कदम्बसंभिन्नः पवनः *in Berührung gekommen* Bhaṭṭ. 7,5. संभिन्नो मारुतो यस्य मर्मस्थानानि कृन्तति so v. a. *compact* Márk. P. 43,14 = Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,6. संभिन्न *verbunden* neben विभिन्न als Beiw. Çiva's MBh. 12,10374. — 3) *sich zu Jmd* (acc.) *gesellen:* ततश्च भगवानस्मानुपेक्षते न संभिनत्ति (संभिनत्ति gedr.) नाचष्टे (ना चेष्ट gedr.) Saddh. P. 4,27,*b*. — Vgl. संभेद.

— अनुसम् *zusammenbringen* u. s. w. Kâṭh. 36,7.

— उपसम् dass. Lâṭj. 5,1,4.

2. भिद् (= 1. भिद्) 1) adj. am Ende eines comp. *spaltend* u. s. w. P. 3,2,61. काष्ठ° Sch. इङ्गुदीफल° (उपल) *zerbrechend, zermalmend* Çák. 14. चक्रव्यूह° *durchbrechend* Kathâs. 30,40. कुम्भकर्ण° *durchbohrend* Pańkar. 4,3,108. H. 10. दृष्टलक्ष्य° *treffend* Ragh. 1,61. अघ° *verscheuchend* Bhâg. P. 3,15,28. Vgl. अश्म°, गिरि°, गोत्र°, तक्र°, तमो°, नग°, पुट°, पुर°, पुष्पदन्त°, पूर्भिद्°, ब्रह्म°. — 2) f. *a*) concret *Spalter, Verwunder:* भिनत्पुरो न भिदो अदेवीः *du durchbohrtest die dämonischen Durchbohrer, wie ihre Burgen,* RV. 1,174,8. — *b*) *Spaltung, Scheidung* Bhâg. P. 6,16,47. भक्त्या परमयाभिदा *die keine Scheidung kennt* 7,10,39. *Art, Species:* ओषधी° Trik. 3,3,95. व्रीहि° 100. तिथि° 314. वृत्त° 349. कार्त्त° 421. H. 780. 807. 898.

भिदक (von 1. भिद्) m. *Schwert* Uģģval. zu Uṇâdis. 2,37. *Donnerkeil* Uṇâdik. im ÇKDr.

भिदा (wie eben) f. P. 3,3,104. Vop. 26,192. 1) *das Spalten, Zerspalten, Zersprengen, Zerreissen* P. 3,3,104, Vârtt. AK. 3,3,5. H. 1488. — 2) *Spaltung, Scheidung, Unterschied:* तवास्ति स्त्रीपुंभिदा न तु सुतस्य विविक्तदृष्टेः Bhâg. P. 1,4,5. 2,5,24. 3,5,9. 4,7,54. 22,29. 31,16. 8,3, 30. Prab. 111,10. Spr. 4151. 5294. Kâvjâd. 2,22. Nîlak. 160. *Art, Species:* त्रिंशच्च तद्भिदाः Sâh. D. 168. — 3) *Koriander* Çabdać. im ÇKDr. — Vgl. दुर्भिद्, कमल°.

भिदापन (von भिदापय्, caus. von 1. भिद्) n. *das Spaltenlassen, Zerreissenlassen, Zerstampfenlassen:* गदादिभिः Bhâg. P. 3,30,28.

भिदि (von 1. भिद्) Uṇâdis. 4,142. *Donnerkeil* Uģģval.

भिदिर (wie eben) Uṇâdis. 1,52. n. dass. Bhar. zu AK. 1,1,1,42. ÇKDr. Trik. 1,1,63.

भिदु (wie eben) Uṇâdis. 1,24. m. dass. Trik. 1,1,62. H. 180.

भिदुर (wie eben) 1) adj. P. 3,2,162. Vop. 26,152. *a*) *zerspaltend, zersprengend, vernichtend:* मोहान्धकार° Verz. d. Oxf. H. 170,*b*,13. — *b*) *sich spaltend, spaltbar:* काष्ठ P., Sch. — *c*) *in nahe Berührung tretend, sich vermengend, sich vermischend:* नीलाश्मद्युतिभिदुराम्भसः Çiç. 4,26. — 2) n. *Donnerkeil* AK. 1,1,1,42. H. 180. Halâj. 1,56.

भिदुरस्वन (भि° + स्वन) m. N. pr. eines Asura Hariv. Langl. I,191. मृदुरस्वन die ältere Ausg. (2289), समरः स्वनः die neuere Ausg.

भिदेलिम (von 1. भिद्) adj. *spaltbar* P. 3,1,96, Vârtt., Sch.

भिद्य (wie eben) m. *ein reissender Fluss* P. 3,1,115. Vop. 26,20. H. 1091. Halâj. 3,44. Ragh. 11,8. Bhaṭṭ. 6,59. — Vgl. पूर्भिद्य.

भिद्र (wie eben) Uṇâdis. 2,13. n. *Donnerkeil* Trik. 1,1,62.

भिद्वत् adj. *die Wurzel* भिद् *enthaltend* Kâṭh. 25,1.

भिन्दु v. l. für बिन्दु Dhâtup. 3,27.

भिन्दपाल, भिन्दमाल, भिन्दुमाल s. u. भिन्दिपाल.

भिन्दिपाल m. *eine Art Speer* AK. 2,8,2,59. H. 785, v. l. MBh. 5,572. 5248. 6,1770. Hariv. 2290. 12534. R. 3,28,24. 6,27,25. 28,21. Bhâg. P. 8,10,35. Márk. P. 82,46. 83,17. भिन्दपाल H. 785. भिन्दमाल, भिन्दुमाल, भिण्डिमाल, भिण्डिमाला Halâj. 2,321.

भिन्दु॑ (von 1. भिद्) 1) adj. *zerspaltend:* पुरा॒म् RV. 1,11,4. — 2) m. *Tropfen* TBr. 2,1,3,1. So scheint auch TS. 6,6,3,5 statt बिन्दु (s. u. d. W.) gelesen werden zu müssen. — 3) f. *eine Frau, die ein todtes Kind zur Welt bringt,* Halâj. 2,333; vgl. निन्दु.

भिन्द्धिलवणा (भि°, 2. sg. imper. von 1. भिद्, + ल°) f. *ein beständiges Sprengen von Salz* gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72. — Vgl. पचलवणा.

भिन्न (von 1. भिद्) 1) adj. partic. s. u. 1. भिद्. — n. *a)* Bez. *einer best. Fechtart* Hariv. 15978. भित्र die neuere Ausg. — *b) Stichwunde* Suçr. 2,18,5. — *c) Stück, Theil;* s. u. भित्त.

भिन्नक (von भिन्न) m. 1) *ein buddhistischer Bettler* Trik. 3,1,22. — 2) *ein best.* Râga Vikr. 56,17; vgl. S. 516 bei Bollensen.

भिन्नकर्ण (भिन्न + कर्ण) adj. *gespaltene Ohren habend* (von Thieren, die so gezeichnet werden) P. 6,3,115.

भिन्नकूट (भिन्न + कूट) adj. Bez. eines Heeres, *das seinen Führer verloren hat,* Kâm. Nîtis. 13,71. 89.

भिन्नक्रम (भिन्न + क्रम) adj. *verstellt, nicht am rechten Platze stehend* Kuvalaj. 65,*a*.

भिन्नगर्भ (भिन्न + गर्भ) adj. Bez. eines Heeres, *das in sich selbst uneinig ist,* Kâm. Nîtis. 13,69. 82.

भिन्नगात्रिका (von भिन्न + गात्र) f. *eine Gurkenart,* = कर्कटी Râǵan. im ÇKDr.

भिन्नगुणन (भिन्न + गु°) n. *das Multipliciren von Brüchen* Colebr. Alg. 17.

भिन्नघन (भिन्न + घन) m. *der Cubus eines Bruchs* Colebr. Alg. 18.

भिन्नत्व (von भिन्न) n. *das Verschiedensein:* आत्मनश्च तद्भिन्नत्वात् *und weil die Seele davon verschieden ist* Sâh. D. 6,15.

भिन्नदर्शिन् (भिन्न + द°) adj. *Verschiedenes sehend, Verschiedenheit sehend, einen Unterschied machend* (Gegens. समदर्शिन्) Bhâg. P. 3,29,23.

भिन्नदृश् (भिन्न + दृश्) adj. dass. Bhâg. P. 3,29,37. 4,9,33.

भिन्नपरिकर्मन् (भिन्न + प°) n. *eine arithmetische Operation mit Brüchen* Colebr. Alg. 16.

भिन्नभागहर (भिन्न + भागहर) m. *Division von Brüchen* Colebr. Alg. 17.

भिन्नभिन्नात्मन् (भिन्न - भिन्न + आ°) m. *Kichererbsen (jedes für sich bestehend)* Çabdak. im ÇKDr.

भिन्नयोजनी (भिन्न + योजन) m. *Plectranthus scutellarioides Benth.* (पाषाणभेदक) Râǵan. im ÇKDr.

भिन्नलिङ्ग (भिन्न + लिङ्ग) n. *Incongruenz des Geschlechts in einem Gleichnisse:* यत्रोपमा भवेद्भिन्नवचना भिन्नलिङ्गिका। तद्भिन्नवचनं भिन्नलिङ्गं चाङ्कर्मनीषिणः॥ Pratâpar. 63,*b*. 64,*a*. Beispiel: समुद्रा इव गम्भीरं मनो यादवभूभुजः। गिरिणेवान्धपतिधन्विन्या कलुषीकृतम्॥

भिन्नवचन (भिन्न + व°) n. *Incongruenz der Zahl in einem Gleichnisse;* s. u. भिन्नलिङ्ग.

भिन्नवर्ग (भिन्न + वर्ग) m. *das Quadrat eines Bruchs* Colebr. Alg. 18.

भिन्नवर्चस् (भिन्न + व°) adj. *aperiens, evacuans* Suçr. 1,235, s. °वर्चस्क dass. 2,516,16. — Vgl. u. भिद् mit प्र 1.

भिन्नविट्क (von भिन्न + विष्) adj. dass.: अलाबु Suçr. 1,216,12. Davon nom. abstr. °त्व n. Çârṅg. Saṁh. 1,7,71. Nach den Comm. *Veränderung der Farbe der faeces.*

भिन्नवृत्त (भिन्न + वृत्त) adj. 1) *der den guten Wandel aufgegeben hat, einen schlechten Wandel führend* Jâǵń. 3,139. MBh. 13,513. Vgl. तत स्तैर्भिद्यते वृत्तम् MBh. 13,7544. — 2) *einen metrischen Fehler enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,33. st. dessen fehlerhaft °वृत्ति 207,*a*,15.

भिन्नवृत्ति (भिन्न + वृ°) adj. 1) *mit verschiedenen Dingen beschäftigt:* मानसानि Bhatt. 1,16. — 2) = भिन्नवृत्त 1. Davon nom. abstr. °ता f. M. 12,33. MBh. 14,999. — 3) fehlerhaft so v. a. भिन्नवृत्त 2. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,15.

भिन्नव्यवकलित (भिन्न + व्य°) n. *Subtraction von Brüchen* Colebr. Alg. 16.

भिन्नसंकलित (भिन्न + सं°) n. *Addition von Brüchen* Colebr. Alg. 16.

भिन्नाञ्जन (भिन्न + अ°) n. *gemischte* d. i. *mit Oel angemachte Augensalbe:* °चयश्याम R. 6,20,15. °चयोपम (महासर्प) Hariv. 6453. भिन्नाञ्जनाकार (मेघ) 3802. °समप्रभ Suçr. 2,171,11. °संनिभ (नभस्) Rt. 1,11. 3,5. Varâh. Bṛh. S. 32,21. प्रयान्ति — भिन्नाञ्जनवर्णतां घनाः Çiç. 12,68. स्निग्ध° Megh. 60. Vgl. स्निग्धाञ्जन Çiç. 12,62.

भिन्नार्थ (भिन्न + अर्थ) adj. *deutlich, verständlich* Çâk. Ch. 141,7. Davon nom. abstr. °ता f. 29,10.

भिय॑स् (von 1. भी) m. *Furcht;* nur acc. und instr. sg. RV. 1,52,9. 10. 54,1. इमे चित्तव मन्यवे वेपेते भियसा मही 80,11. अपो नु न्यंत वरुण भियसं मत् 2,28,6. 4,17,2. 5,32,9. 40,7. अमादेषां भियसा भूमिरेजति 39,2. 6,17,9. 27,5. भियसमा धेहि शत्रुषु 9,19,6. 10,108,2. 120,2. AV. 5,13,2. भियसे ist dat. inf. zu 1. भी *sich fürchten:* संविव्यानश्चिद्भियसे मृगं कः RV. 5,29,4.

भिय॑सान (wie eben) adj. *furchtsam* AV. 4,2,3. Ueber die Form des Wortes s. Aufrecht in Z. f. vgl. Spr. 2,150.

भिया (wie eben) f. *Furcht* H. 301.

भिरिण्टिका f. *eine best. Pflanze,* = श्वेतगुञ्जा Râǵan. im ÇKDr. भूरिण्टिका unter श्वेतगुञ्जा.

भिल् = बिल् Vop. in Dhâtup. 32,66.

भिल्म n. zur Erklärung von बिल्म Nir. 1,20.

भिल्ल 1) m. N. eines wilden Gebirgsvolkes H. 934. Halâj. 2,444. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,47. अन्त्यजाश्च चर्मकाररजकनटबरुडकैवर्तकमेदभिल्लाः सप्त Prâjaçkittend. 19,*b*. पुलिन्दमेदभिल्लाश्च पुल्लो मल्लश्च धावकः। कुन्दकारो डोम्बलो वा मतपो हस्तिपस्तथा॥ एते वै तीवराज्जाताः कन्यायां ब्राह्मणस्य च Parâçarapaddh. im ÇKDr. Spr. 3755. 5231. °आङ्कक Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,4. °वेष 77,*a*,11. °राज Kathâs. 13,42. 19,59. भिल्ली f. Çârṅg. Paddh. Saṁsargapraçaṁsâ 14 (13). भिल्लीचक्रेश्वर (Vishṇu) Pańkar. 4,3,77. Vgl. LIA. (II) I, 436 fgg. — 2) f. ई *Symplocos racemosa Roxb.* Râǵan.

भिल्लगवी (भिल्ल + ग°) f. = गवयी Râǵan. im ÇKDr.

भिल्लतरु (भिल्ल + तरु) m. *Symplocos racemosa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भिल्ली.

भिल्लभूषणा (भिल्ल + भूषणा) f. *der Same von Abrus precatorius Lin.* (vgl. Spr. 4349. 5231) Râǵan. im ÇKDr. u. गुञ्जा. In der alphabetischen Ordnung fälschlich भील्लभूषणा.

भिल्लोट m. *eine best. Pflanze* (viell. = भिल्लतरु) Suçr. 2,341,21. °क (भिल्लोदक gedr.) dass. 136,20.

भिश्चा f. N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 7,1649.

भिषक्प्रिया (2. भिषज् + प्रि°) f. *Cocculus cordifolius DC.* (गुडूची) RÂǴAN. im ÇKDR.

भिषग्जित (2. भिषज् + जित) n. *Arzenei* TRIK. 2,6,13.

भिषग्भद्रा (2. भिषज् + भ°) f. *eine Art Croton* (भद्रदन्तिका) RÂǴAN. im ÇKDR.

भिषङ्मातर् (2. भिषज् + मा°) f. *Justicia Adhadota Lin.* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. वैद्यमातर्.

1. भिषज्, भिषक्ति *heilen:* भिषक्ति विश्वं यत्तुरम् RV. 8,68,2. — Vgl. भेषज.

2. भिषज् (= 1. भिषज्) UṆÂDIS. 1,137. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. 1) adj. *heilend;* subst. *Arzt* AK. 2,6,2,8. H. 472. HALÂJ. 2,457. भिषक्तमं त्वा भिषजां शृणोमि RV. 2,33,4. 6,50,7. रुतं भिषगिच्छति 9,112,1. त्वं भिषग्भेषजस्यासि कर्ता AV. 5,29,1. आपो भिषजां सुभिषक्तमाः 6,24,2. 8,7,26. die Açvin RV. 1,116,16. 157,6. 8,18,8. 75,1. 10,39,3. 5. AV. 7,53,1. AIT. BR. 1,18. — VS. 16,5. 19,12. 88. 30,10. ÇAT. BR. 4,2,5,3. 8,2,1,3. TS. 6,4,9,2. M. 3,180. N. 9,29. Spr. 2633. 4664. SUÇR. 1,60,11. 122,4. RAGH. 3,12. VARÂH. BṚH. S. 9,32. 15,17. KATHÂS. 29,176. 39,8. आयुर्वेदम् — सभिषक्क्रियम् (भिषजां क्रियाम् die neuere Ausg.) HARIV. 1539. भिषग्वर Verz. d. Oxf. H. 321,*a*,4. अश्विनौ च भिषग्वरौ VARÂH. BṚH. S. 48,56. भिषक्तर AV. 19,2,3. भिषक्तम RV. 2,33,4. BHÂG. P. 4,30, 38. 6,9,49. die Açvin 9,3,13. — 2) m. so v. a. भेषज *Heilmittel:* शतं ते राजन्भिषजः सहस्रम् RV. 1,24,9. शतं ह्यस्य भिषजः सहस्रमुत वीरुधः AV. 2,9,3. अन्नं भिषक्स्मृतम् MAITRJUP. 6,13. — 3) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âtharvaṇa Ind. St. 3,459; vgl. ebend. 1, 291. N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan HARIV. 2037. — Vgl. शत°, सु°.

भिषजावर्त m. unter den Beinn. Kṛshṇa's MBH. 12,1510. Die Scholien erklären: भिषजौ अश्विनौ आवर्तत इत्यावर्तस्तयोः पिता सूर्यः.

भिषज्य् (von 2. भिषज्), भिषज्यति *heilen, curiren* gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. RV. 8,9,6. भिषज्यत यदातुरम् 22,10. VS. 19,80. 85. AIT. BR. 1, 18. 3,40. तत्पर्वाभिषज्यंस्तत्समदधुः ÇAT. BR. 1,6,3,36. 2,5,2,3. 3,2,2,15. अश्विनौ ह वा इदं भिषज्यन्तौ चेरतुः 4,1,5,8. 14. 6,1,2,21. इन्द्रं वाव ते तद्भिषज्यन्तो ऽभि समगच्छन्त TS. 2,5,3,7. TBR. 1,5,11,2. 3. partic. भिषज्यित (so ist zu lesen st. भिषज्ज्यित, भिषज्ज्ञायित und भिषज्ञायित der Hdschrr.) ÇAT. BR. 6,2,2,40.

भिषज्य (von भिषज्य्) 1) adj. *heilkräftig:* तनूः KÂṬH. 10,9. 27,4. — 2) f. आ *Heilung* ÇÂṄKH. BR. 5,9. 6,10. 18,6. 29,1. — Vgl. दुर्भिषज्य.

भिष्णज m. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

भिष्णज्य्, भिष्णज्यति = भिषज्य् *heilen* gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् RV. 10,131,5.

भिस्मा f. v. l. für भिस्सा AK. 2,9,48.

भिस्मिका, भिस्मिटा, भिस्मिष्टा vv. ll. für भिस्सटा AK. 2,9,49.

भिस्सटा f. *angebrannter Reis* AK. 2,9,49. H. 396.

भिस्सा f. *gekochter Reis* AK. 2,9,48. H. 395. HALÂJ. 2,164.

भिस्सिटा f. v. l. für भिस्सटा AK. 2,9,49.

भिङ्कु (?) m. N. pr. eines Berges SCHIEFNER, Lebensb. 308 (78).

1. भी, भयते (die im Veda herrschende Form), भयमान; बिभेति DHÂTUP. 25,2. P. 6,1,192. बिभीतस् und बिभितस् u. s. w. 6,4,115. VOP. 9,31. बिभ्यति; बिभीयात् und बिभियात्, बिभ्येयुस् (MBH. 12,459), बिभ्यत् (vgl. अ°); अबिभयुस् P. 7,3,83, Sch.; अभैषीत्; भैषीस् und भैस्, भैष्ट, अभैष्म, अभैषुस्, ved. भेस् und भेम; बिभय 1. sg., बिभाय (बीभाय AIT. BR. 5,25 nach unseren Hdschrr., बि° die Ausg.) P. 3,1,39. बिभ्यतुस्, बिभ्युस्, बिभीवंस् (vgl. अ°), बिभ्युषी; बिभयां चकार (P. 3,1,39. ÇAT. BR. BHAṬṬ. 14,78), बिभयामास VOP. 10,3. अभेष्यत् ÇAT. BR.; अबीभयन्त RV. 1,39,6. partic. ved. भियान; pass. भीयते, भीत; *sich fürchten* (die Ergänzung im ablat. [P. 1,4,25] und im gen.): भयन्ते विश्वा भुवना यदभ्राट् RV. 4,6,5. 38,8. इन्द्राद्भयन्त देवाः 5,30,5. 78,6. 6,23,2. यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि 8,50,13. स्वनादुत बिभ्युः पतत्रिणः 1,94, 11. सख्ये ते मा भेम 1,11,2. 2,29,6. 3,30,10. मनसा बिभ्युषा 9,77,2. 10, 42,6. 54,1. इमं मा बिभीत मत् AV. 7,60,1. 8,2,23. 10,1. धावन्तु बिभ्यतो ऽमित्राः 5,21,2. VS. 1,23. ÇAT. BR. 1,8,1,16. 6,1,11. 7,3,28. 3, 1,2,17. एकाकी बिभेति 14,4,2,3. कस्माद्ध्यभेष्यत् ebend. यस्या दिशो बिभीयात् ÂÇV. GṚHJ. 3,10,11. 11,1. KHÂND. UP. 1,4,2. बिभियाद्यस्मात्तस्मात्प्रतिग्रहात् M. 4,191. न बिभेषि — किं मत्कोपात् HIT. 3,17. MBH. 4,837. 5,5099. यदि दण्डान्न बिभ्येयुर्वयांसि श्वापदानि च 12,459. संजातरोषात्कस्माच्च देवता अपि बिभ्यति R. GORR. 1,1,4. 4,15,9. RAGH. 2,49. KUMÂRAS. 3,9. KATHÂS. 32,49. BHÂG. P. 7,9,15. 8,11,33. PRAB. 33,12. बिभ्यतम् BHÂG. P. 1,7,2. यस्य प्रभावाद्बिभ्यत्तः MÂRK. P. 99,24. रावणाद्बिभ्यतीम् BHAṬṬ. 8,70. VID. 119. भेष्यते (impers.) मुनिभिस्त्वत्तः BHAṬṬ. 16,40. नाबिभ्यत्सा — तत्राथ कस्यचित् MBH. 3,2411. 4010. 14303. 4,665. तस्य बिभीम 5,514. 13,2092. HARIV. 3516. R. 1,1,4. 2, 29,4. 6,84,17. यद्बिभेति स्वयं भयम् (subj.) BHÂG. P. 1,1,14. भीरपि यद्बिभेति 8,31. मा भैषीः R. 1,59,2. 64,5. ÇÂK. 29,7. BHAṬṬ. 5,58. मा भैः HIT. 3,7. MBH. 3,2610. 4,1280. 5,7232. 7453. R. 1,55,25 (zu Vielen gesagt). VARÂH. BṚH. S. 32,6. MÂRK. P. 127,3. कुम्भकर्णान्न भैष्ट मा BHAṬṬ. 15,40. मा भैष्ट MBH. 3,11479. HARIV. 11034 (S. 790). Auffallend sind der instr. (KAṬHOP. 1,12) und der acc. (BRAHMA-P. in LA. [II] 50,13) bei भी. Das med. बिभ्ये MBH. 3,16982. 13,398. *fürchten für, besorgt sein für:* न युवां ग्रहणं प्राप्तौ जीविताद्भेतुमर्हथः R. 6,1,28. भीत *sich fürchtend, erschrocken, in Angst seiend* TRIK. 3,1,11. H. 365. MED. t. 40. HALÂJ. 2,199. भीतस्य स्वो महिमापचक्राम ÇAT. BR. 2,2,4,4. 9,1,1, 39. M. 7,93. 94. BHAG. 11,36. N. 12,86. भीतास्मि विजने वने MBH. 3, 2364. 2369. 5,7038. 12,4282. R. 1,55,22. 2,51,8. 3,48,2. Spr. 3172. VID. 123. °चित्त DAÇ. 2,10. भीता पतनभेदाभ्याम् ÇIKSHÂ in Ind. St. 4,268. मरणाद्भीतः M. 11,29. अकार्यकरणात् Spr. 3367. MBH. 5,7444. भयात् R. 1,55,23. ÇUK. in LA. (II) 34,15. शपेः R. 1,8,20. VOP. 5,20. धार्तराष्ट्रस्य MBH. 2,2361. mit der Ergänzung compon. P. 2,1,37, Vârtt. भय° Spr. 523. प्राणविनाशभय° PAÑKAT. ed. orn. 53,17. शीत°, रण°, अग्नि° Spr. 5073. मृत्यु° KATHÂS. 27,40. स्यन्दनालोक° *erschreckt durch* ÇÂK. 32. निर्ह्राद° BHÂG. P. 7,9,15. पुत्रकलत्रनाश° *fürchtend für, besorgend* PAÑKAT. 55,2. भीतभीत *über die Maassen erschrocken* BHAG. 11,35. R. 4,18,12. Spr. 2049. KATHÂS. 4,78. VID. 266. सुभीत Spr. 3277. भीतम् adv. ÇIKSHÂ in Ind. St. 4,271. अभीतचारिन् *unerschrocken* R. 5,37, 39. भीतवत् und अभीतवत् Spr. 2030. R. 1,2,12. भीत n. *Furcht* MED.; vgl. अभीत und निर्भीति. — Vgl. भ्यस्.

— caus. 1) भीषयते *erschrecken* (trans.), *schrecken, einschüchtern* P.

1,3,68. 7,3,40. Vop. 18,19. कृत्स्नेमान्भीषया इति Ait. Br. 3,20. भीषयमाणो ऽतिष्ठत् Çat. Br. 9,1,1,6.14. यन्मां भीषयसे वाग्भिः MBh. 7,6825. भीषयाणो महारथान् 7995. R. 6,13,23. Bhatt. 5,58. 8,42. 14,78. 15,36. act.: नित्यं चास्मान् श्वापदा भीषयन्ति MBh. 1,185. 1480. विभीषिकाभिर्बह्वीभिर्भीषयन्सर्वपार्थिवान् 2,1433. मा स्म युद्धेन भीषये: 5,2717. Hariv. 6454. इति तं विविधोपायैर्भीषयंस्तर्जनादिभिः Bhâg. P. 7,5,18. भीषयित्वा Ait. Br. 3,26. (मम) स्तनितेन भीषयित्वा Mrkkh. 85,20. भीषित MBh. 1,996. शैलनिपातेन 8285. 4,1448. Spr. 5195. Kathâs. 5,81. 27,177. कर्णनासाछेदोपक्षेप॰ Daçak. in Benf. Chr. 193,15. — 2) भापयते dass. Sch. zu P. 6,1,56. 7,3,40. Vop. 18,18. — 3) भापयति *Jmd mit Etwas schrecken*: कुञ्चिकयैनं भापयति Sch. zu P. 1,3,68. 6,1,56. 7,3,40. Vop. 18,18. अवगणय्य हर्षैर्गर्जितैर्भापयेस्ताः (v. l. भीषयेस्ताः) Megh. 62. शरैर्भीमभापयत् Bhatt. 5,41.

— insens. बेभीयते P. 6,4,115, Sch.

— अ s. अनाभयिन्, अभील.

— नि caus. *schrecken, einschüchtern*: तपसा भ्रातृव्यं निभाय्य Kâth. 34,9.

— परि s. परिभय.

— प्र *erschrecken vor* (abl.): प्रबिभयां चकारासौ काकुत्स्थात् Bhatt. 6,2. प्रभीत (प्रतीप ed. Bomb.) *erschrocken* MBh. 6,2630.

— वि *erschrecken* (intrans.): मा विभैस्त्वं (मापि भैस्त्वम् ed. Bomb.) MBh. 14,269. तद्वियोगार्तिविभीतेनान्तरात्मना Mârk. P. 71,13. — caus. *schrecken, einschüchtern*: न वेपसा न तन्यतेन्द्रं वृत्रो वि बीभयत् Ṛv. 1,80,12. मा नः सोम सं वीविजो मा वि बीभिषथा राजन् 8,68,8. मा मां राजन्वि बीभिषः TS. 3,2,5,2. न विभीषयते कंचित् Spr. 5195. विभीषय भीमनादैः 2776. विभीषयन्निव जगतः MBh. 5,5359. नाहं शक्यस्त्वया वाचा विभीषयितुमाहवे 8,2015. — Vgl. विभीषणा, विभीषिका.

— सम्, संभीत *sich fürchtend vor Jmd* (gen.) R. 5,38,10.

2. भी (= 1. भी) f. *Furcht, Schrecken* AK. 1,1,1,21. H. 301. Ṛv. 1,32,14. 37,8. 5,36,3. 6,14,4. 7,60,10. अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषक्तु दुच्छुना 8,64,13. तस्माद्भिया दूरमायम् 10,51,6. न त्वा भीरिव विन्दतीँ३ 146,1. भियं (भियः AV.) दधाना हृदयेषु 84,7. AV. 6,67,3. Çat. Br. 11,4,1,1. 6,1,7. 14,4,3,9. भिया Taitt. Up. 1,11,8. Kathâs. 4,63. सुभृत्यस्य न भीः संजायते क्वचित् Spr. 5383. यतो भीः Vop. 5,20. न चापि भीस्त्वया कार्या भीष्मादद्य *du sollst dich nicht fürchten vor* MBh. 6,5095. भीर्न चैव त्वया कार्या रामं प्रति R. Gorr. 1,22,14. व्येतु मे भीर्धनंजय MBh. 7,4270. mit seiner Ergänzung compon. P. 2,1,37, Vârtt. नासिकाछेदभिया Vid. 80. वीतभी adj. M. 7,64. अपेतभी 197. — Vgl. अवद्य°.

भीकर (2. भी + 1. कर) adj. *Furcht erregend*: विल R. 4,50,21. भ्रुकुटीभीकरमुख LA. (II) 91,8.

भीणी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2645. भीती ed. Bomb.

भीतंकारम् (von भीत und 1. कर) adv. *mit der Bezeichnung als Feigling*: तं °कारमाक्रुश्य so v. a. *ihn Feigling schimpfend* Bhatt. 5,39.

भीति (von 1. भी) f. *Furcht* AK. 1,1,1,21. 3,13. H. 301. 72. Med. t. 40. Viçva (= कम्प) im ÇKDr. Çâk. Ch. 140,10. Kathâs. 24,217. दुर्गे स्मृता हरसि भीतिमशेषजन्तोः Mârk. P. 84,16. पुत्रादपि धनभाजां भीतिः Spr. 3589. Kathâs. 30,14. mit seiner Ergänzung compon. P. 2,1,37, Vârtt. दण्डभीत्या Spr. 1590. विगतभय° 2156. तत्सद्योत्कर्षभीतितः Vid. 215. *Gefahr* Jâgn. 1,150. — Vgl. देव°.

भीतिकृत् (भी° + कृत्) adj. *Furcht erregend* Râga-Tar. 6,151.

भीतिनाटितक s. नाटितक.

भीती (von भीति) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2645, v. l. — Vgl. भीणी.

भीम॑ (von 1. भी) Uṇâdis. 1,147. 1) adj. f. आ *furchtbar, schrecklich* P. 3,4,74. AK. 1,1,1,20. Trik. 3,1,7. H. 302. an. 2,331. Med. m. 21 (खोर Druckfehler für घोर). Halâj. 4,20. Viçva bei Uǵǵval. Ṛv. 1,36,20. 55,1. 140,6. 4,20,6. 6,3,3. 10,109,4. मृग 1,154,2. 2,33,11. सिंह 4,16,14. वृषभ 7,19,1. अशनि 6,18,10. रथ 31,5. इषु AV. 3,25,1. मैतं पन्थानमनु गा भीम एषः 8,1,10. 12,4,41. Ait. Br. 7,17. TS. 4,4,11,2. Arṅ. 2,2. Indr. 1,14. Sund. 4,17. MBh. 1,1167. 5,7364. Daç. 1,14. Ragh. 1,16. 3,54. 12,72. Spr. 2051. 2475. 2776. Dhûrtas. in LA. 66,15. °कर्मन् Bhag. 1,15. °दर्शन MBh. 12,4259. Ragh. 3,57. प्रमथ्यमानार्णवभीमनादिनाम् Ragh. ed. Calc. 3,59. Rudra VS. 16,40. Ind. St. 2,41. — 2) m. *a) eine Art Sauerampfer* (अम्लवेतस) H. an. Med. — *b)* N. des Rudra Âçv. Gṛhj. 4,8,19. = शिव AK. 1,1,1,30. Trik. 3,3,301. H. 195. H. an. Med. Halâj. 1,12. Viçva a. a. O. eine der acht Formen Çiva's VP. 58. Mârk. P. 52,7. Verz. d. Oxf. H. 54,*a*,1. N. eines der 11 Rudra VP. 121, N. 17. Bhâg. P. 6,6,17. — *c)* N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2551. eines der Deva Ǵagnamush 3,14166. eines Dânava 12,8261. Kathâs. 47,16. eines Vidjâdhara 46,60. eines Sohnes des Râkshasa Kumbhakarṇa Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,36. °रात्तस 78,*b*,15. — *d)* N. pr. verschiedener Männer: eines Vaidarbha Ait. Br. 7,34. N. 1,5. Hariv. 1989. 6590. eines Sohnes des Ilina MBh. 1,3708. des zweiten Sohnes des Pâṇḍu (vgl. भीमसेन) Trik. 3,3,301. H. 707. H. an. Med. Viçva a. a. O. Draup. 5,20. Hid. 4,18. 19. MBh. 1,4772. VP. 437. 459. eines Sohnes des Amâvasu (Âmâvasu, Viǵaja) und Vaters des Kâńkana Hariv. 1415. VP. 398. Bhâg. P. 9,15,3. eines Sohnes des Sattvata Hariv. 5242. fgg. eines Fürsten von Dvârakâ Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,23. verschiedener Fürsten Reinaud, Mém. sur l'Inde 211. 247. 271. Journ. of the Am. Or. S. 7,39. Çuk. in LA. (II) 37,1. eines Autors Colebr. Misc. Ess. II, 49. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,44. Vaters des Ananta 378,*a*,10. pl. *das Geschlecht des* Bhîma MBh. 2,335. — 3) f. आ *a) Peitsche* Çabdam. im ÇKDr. — *b) ein best. Parfum* (रोचना) Çabdak. im ÇKDr. — *c) eine Form der* Durgâ H. ç. 52. Çabdar. im ÇKDr. Hariv. Langl. I, 511. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,27 (भीमा देवी). Hiouen-thsang I,124. Köppen II,30. — *d)* N. pr. einer Apsaras R. 2,91,17. सोमा ed. Bomb. — *e)* N. pr. verschiedener Flüsse MBh. 3,14232. 6,329 (VP. 183). LIA. I, 168. — *f)* N. pr. einer Localität Râga-Tar. 2,135 (in Verbindung mit देवी, also ohne Zweifel der Durgâ geheiligt). N. pr. einer Stadt Hiouen-thsang II, 243. — Vgl. सु°, भैम, भैमायन, भैमि.

भीमक (von भीम) m. N. pr. eines dämonischen Wesens Hariv. 9561. Hariv. Langl. I,513. भीषक Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

भीमखण्ड (भीम + ख°) n. Titel einer Schrift über das Liṅga Bhîmeçvara (aus dem Skandapurâṇa) Mack. Coll. I, 78.

भीमगव oder भीमगु (भीम + गव oder गु = गो) m. N. pr.; s. भैमगव

भीमगुप्त (भीम + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 6,313. 326. 330.

भीमचन्द्र (भीम + च°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 50.

भीमज्ञानु (भीम + ज्ञानु) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,332.

भीमता (von भीम) f. *Furchtbarkeit:* सागरस्य R. 5,73,4.

भीमतिथि f. Bhîma's *Tag*, = भीमैकादशी Matsja-P. im ÇKDr. u. भैमी.

भीमद्वादशी (भीम + द्वा°) n. Bez. *des 12ten Tages der lichten Hälfte des Monats* Mâgha (nach Bhîma, dem Pâṇḍuiden, benannt) Wilson, Sel. Works II, 205. °व्रत Verz. d. B. H. 135, *b* (71). Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,12. 41,*a*,6. — Vgl. भीमैकादशी.

भीमधन्वन् (भीम + ध°) m. N. pr. eines Prinzen Daçak. 142,16.

भीमनगर n. Bhîma's *Stadt*, N. pr. einer Stadt Reinaud, Mém. sur l'Inde 247. 257. — Vgl. भीमपुर.

1. भीमनाद (भीम + नाद) m. *ein furchtbarer Ton:* भीषय (वारिद) भीमनादैः Spr. 2776.

2. भीमनाद (wie eben) 1) adj. *einen furchtbaren Ton von sich gebend.* — 2) m. *a*) *Löwe* Çabdak. im ÇKDr. — *b*) Bez. einer der 7 Wolken beim Untergange der Welt Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,33.

भीमनायक (भीम + ना°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1119.

भीमनिका s. भीमरिका.

भीमपराक्रम (भीम + प°) 1) adj. *einen furchtbaren Muth besitzend* N. 1,5. 9. 21,18. Hid. 4,18. Çiva Çiv. — 2) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292, *a*, 45.

भीमपाल (भीम + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 324, *b*, No. 768. Reinaud, Mém. sur l'Inde 265.

भीमपुर n. Bhîma's *Stadt*, N. pr. einer Stadt an der Gaṅgâ, Z. d. d. m. G. 14,569,4. — Vgl. भीमनगर.

भीमबल (भीम + बल) 1) adj. *eine furchtbare Kraft besitzend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733. 4546. eines der Deva Jaǵńamush 3,14166 (भीमबलाबलम् in भीमबल und अबल zu zerlegen).

भीमभट्ट (भीम + भट्ट) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,34. Verz. d. Tüb. H. 13, 6.

भीममुख (भीम + मुख) 1) adj. *ein furchtbares Gesicht habend.* — 2) m. N. pr. eines Affen R. 4,41,5.

भीमयु adj. = भीम *furchtbar, schrecklich:* दुध्रो मृगो न भीमयुः RV. 5,56,3.

भीमर n. *Schlacht, Kampf* Çabdârthak. bei Wilson.

भीमरथ (भीम + रथ) 1) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,121. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra 1,2738. 4551. des Ketumant und Vaters des Divodâsa Hariv. 1540. fg. 1736. VP. 407. Bhâg. P. 9,17,5. eines Sohnes des Vikṛti und Vaters des Navaratha Hariv. 1992. VP. 422. Bhâg. P. 9,24,4. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Satjabhâmâ Hariv. 9183. eines Râkshasa Gârudá-P., Gaǵâmâh. 86 im ÇKDr. — 2) f. *a*) °रथा N. pr. eines Flusses Varâh. Bṛh. S. 16,9. Mârk. P. 57,26. °रथी MBh. 3,8328. 6,327. 13,7653. Hariv. Langl. I, 508. VP. 176. Bhâg. P. 5, 19,18. Verz. d. Oxf. H. 10, *a*, N. 1. 339, *a*, 40. LIA. I, 576. — *b*) ई *die furchtbare Nacht, die 7te Nacht im 7ten Monat des 77sten Lebensjahres* Hâr. 221. Çabdam. im ÇKDr. Vaidjaka im ÇKDr. Es ist nicht unwahrscheinlich, dass भीमरथी in dieser Bed. für भीमरात्री (im Prâkrit °रत्ती) steht; vgl. कालरात्री. — Vgl. भैमरथ.

भीमरिका f. N. pr. einer Tochter Kṛshṇa's von der Satjabhâmâ Hariv. 9184. भीमनिका die neuere Ausg.

भीमल adj. = भीम VS. 30,6.

भीमविक्रम (भीम + वि°) 1) adj. *eine furchtbare Tapferkeit besitzend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733. 4546.

भीमविक्रान्त (भीम + वि°) 1) adj. *furchtbar muthig.* — 2) m. *Löwe* Trik. 2,5,1.

भीमवेग (भीम + वेग) 1) adj. *eine furchtbare Geschwindigkeit besitzend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733. 4546. eines Dânava Hariv. 12939.

भीमवेगरव (भीम + वेग - रव) 1) adj. *eine furchtbare Geschwindigkeit und einen furchtbaren Laut habend:* भल्लैः Hariv. 13580. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,6982.

भीमशंकर (भीम + शं°) n. (sc. लिङ्ग) N. eines der 12 heiligsten Liṅga Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,7. Wilson, Sel. Works I, 223.

भीमशर (भीम + शर) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2734.

भीमशासन (भीम + शा°) m. Bein. Jama's (*dessen Regiment fürchterlich ist*) Çabdar. im ÇKDr.

भीमशाह (भीम + शाह = شاه) m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. B. H. No. 825.

भीमशुक्ल (भीम + शु°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 49.

भीमसिंहपण्डित (भीम - सिंह + प°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 44.

भीमसेन (भीम + सेना) m. 1) N. pr. verschiedener Personen: eines Pârikshita Çat. Br. 13,5,4,3. Çâṅkh. Çr. 16,9,3. Bruders des Ǵanameǵaja MBh. 1,662. 3795. fg. VP. 457. 461. Bhâg. P. 9,22,34. Sohnes des Ǵanameǵaja MBh. 1,3744. Hariv. 1814. भीमसेनाह्वय: 1818. eines Sohnes des Ṛksha ebend. des 2ten Sohnes des Pâṇḍu (oder vielmehr des Gottes des Windes) Trik. 2,8,14. MBh. 1,3814. Draup. 3,6. Hid. 1, 9. Brâhman. 1,2. Hariv. 1933. 4056. Verz. d. Oxf. H. 4,*b*,12. Lalit. ed. Calc. 24,9. eines Devagandharva MBh. 1,2550. 4811. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,37. eines Fürsten 101,*a*, 34. Râǵa-Tar. 4,518. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 110, *b*, 16. eines Mediciners 311, *b*, N. 2. — 2) *eine Art Kampher* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भैमसेनि, भैमसेन्य.

भीमसेनमय adj. *aus lauter* Bhîmasena's (Pâṇḍu's Sohne) *bestehend:* °मयं द्रावं दिधक्षुरिव पावकः MBh. 11,326.

भीमस्वामिन् (भीम + स्वा°) m. N. pr. eines Brahmanen Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,12.

भीमह्लास n. v. l. für ग्रीष्मह्लास (welches gleichfalls n. ist) Çabdar. im ÇKDr.

भीमाकर (भीम + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1820.

भीमादेव (भीमा + देव) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 1638. 8, 21. 28. fg. 37. 45. 210.

भीमेश (भीम + ईश) N. pr. einer dem Çiva geheiligten Oertlichkeit Muir, ST. II, 446.

भीमेश्वर (भीम + ई°) n. desgl. Muir, ST. II, 446. fgg. Verz. d. Oxf. H.

84,*a*,6. °माहात्म्य 66,*a*,30. °तीर्थ 37.

भीमैकादशी (भीम + ए°) f. Bez. *des 11ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha ÇKDr. — Vgl. भीमद्वादशी.

भीमोत्तर (भीम + उ°) m. N. pr. eines Kumbhâṇḍa Vjutp.

भीमोदरी (भीम + उदर) f. Bez. der Umâ (*einen fürchterlichen Bauch habend*) Devîm. im ÇKDr.

भीर n. Siddh. K. 249,*b*,1. m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 177; ohne Zweifel fehlerhaft für आभीर.

भीरुक m. s. भीरुक 2, *c*.

भीरु (von 1. भी) 1) adj. *furchtsam, schüchtern, feig* (Gegens. शूर) P. 3,2,174. Vop. 26,163. AK. 3,1,26. Trik. 2,8,58. H. 365. an. 2,445. Med. r. 74. Hâr. 166. Halâj. 2,199. RV. 1,101,6. यः स्वप्ने भयं भीरवे मह्यमाह 2,28,10. Çvetâçv. Up. 4,21. M. 5,29. 7,62. MBh. 8,2381. Suçr. 1,12,11. 86,12. Spr. 2017. 2257. 3014. 4197. 4665. f. भीरु AK. 2,6,1,3. H. 504. H. an. Med. Halâj. 2,326. Hip. 4,5. R. 5,28,2. Prab. 10,18. भीरु (von भीरू) voc. Hip. 2,36. 3,8. Sâv. 5,106. N. 9,31. 24,18. MBh. 5, 6092. Çâk. 62. 40,4. Vet. in LA. (II) 16,19. Brahma-P. ebend. 56,12. भीरुवः nom. pl. fem. TS. 3,4,3,3. *sich fürchtend —, sich scheuend vor* (abl.): न भीरुर्मरणादस्मि Mṛkkh. 169,1. mit der Ergänzung compon.: ज्ञातीमरण° MBh. 13,1051. अध्यवसाय° Spr. 1502. 3476. कान्ताविश्लेष° 2013. प्रतिज्ञाभङ्ग° 1854, v. l. अधर्म° Çâk. 71,4. Brahma-P. in LA. (II) 55,9. am Ende eines comp. einen Tadel ausdrückend Gaṇaratn. zu P. 2,1,53. — 2) m. *Schakal* Hâr. 78. Çabdam. im ÇKDr. Vgl. फेरु. *Tiger* und f. *Ziege* Râǵan. im ÇKDr. *Julus, Hundertfuss* Çabdar. ebend. — 3) *eine Art Zuckerrohr* Ratnam. 84. *Asparagus racemosus* 16. Dhar. im ÇKDr. f. *Solanum Jacquini Willd.* Çabdak. im ÇKDr. — Suçr. 2,207,16. 418,17. 437,5 (n.). — 4) f. *Schatten* Râǵan. im ÇKDr. — 5) n. *Silber* (vgl. सुभीरुक) H. ç. 161. — Vgl. अ°, पतङ्गीरु, भैरव.

भीरुक (von भीरु) 1) adj. *furchtsam, feig* Uṇâdis. 2,31. P. 3,2,174, Vârtt. 5. AK. 3,1,26. H. 365. Spr. 4628. अ° MBh. 7,2522. धर्म° *eine Scheu habend vor der Pflicht* 8,3413. — 2) m. *a*) *Eule* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) *Bär* (vgl. भीलुक) Çabdar. bei Wilson. — *c*) *eine Art Zuckerrohr* Bhâvapr. im ÇKDr. Suçr. 1,186,14. 19. भीरक Vâkasp. zu H. 1194. — *d*) N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 275 (45). — 3) n. *Wald* Çabdar. im ÇKDr.

भीरुकच्छ m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 37, 51. Wohl fehlerhaft für भरुकच्छ.

भीरुचेतस् (भीरु + चे°) m. *Gazelle* (*furchtsamen Herzens*) Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. भीरुहृदय.

भीरुण (wohl von भीरु) adj. s. अ°.

भीरुता (von भीरु) f. *Furchtsamkeit* Spr. 3014. व्यय° *Furcht —, Scheu vor* 1140. त्याग° Râǵa-Tar. 5,303.

भीरुत्व (wie eben) n. *Furchtsamkeit, Feigheit* Suçr. 1,336,10. Spr. 388. 647. महतो दूरे भीरुत्वमासन्ने शूरता गुणाः 2138. रणे न °त्वम् 2826. अन्यसमाधि° *Furcht vor* Çâk. 15,1.

भीरुपत्त्री (भीरु + पत्त्र) f. *Asparagus racemosus* AK. 2,4,3,19.

भीरुमय Hit. 116,8 wird von den Uebersetzern durch *furchtbar* wiedergegeben, die Stelle ist aber offenbar verdorben.

भीरुरन्ध्र (भीरु + र°) m. *Ofen* Çabdârthak. bei Wilson.

भीरुस्थान (भीरु + स्थान) n. P. 8,3,81.

भीरुसत्त्व (भीरु + सत्त्व) adj. *furchtsam* Spr. 1977.

भीरुहृदय (भीरु + हृ°) 1) adj. *furchtsam* Trik. 3,3,403. — 2) m. *Gazelle* Ǵatâdh. im ÇKDr.; vgl. भीरुचेतस्.

भीलभूषणा s. भिल्लभूषणा.

भीलु adj. = भीरु *furchtsam* Çabdar. im ÇKDr.

भीलुक 1) adj. = भीरुक *furchtsam, feig* P. 3,2,174. Vop. 26,163. AK. 3,1,26. H. 365. Spr. 4628, v. l. अघ° *sich scheuend vor* Kathâs. 32, 53. — 2) m. *Bär* (vgl. भल्लूक und भीरुक) Çabdar. im ÇKDr.

भीषक (vom caus. von 1. भी) 1) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi zu H. 210. Vgl. भीमक. — 2) f. भिषिका N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,24.

भीषटाचार्य (?) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,16.

भीषण (vom caus. von 1. भी) 1) adj. f. आ *in Furcht versetzend, Schrecken erregend* AK. 1,1,2,20. Trik. 3,3,301. H. 303. an. 3,217. fg. Med. ṇ. 70. Halâj. 4,20. M. 3,9. MBh. 1,1209. 3,11115. 4,1686. 5,5461. Hariv. 9090. 9387. R. 6,27,30. Ragh. 12,40. Vid. 78. Kathâs. 7,25. 10,189. 46,63. Pańkat. 174,11. रस H. an. Med. अति° MBh. 1,6768. Spr. 2703. Bhâg. P. 9,15,30. Mârk. P. 51,2. 89,23. भीषणी (sic) रिपुसंघानाम् Hariv. 6369. mit dem obj. compon.: शत्रु° (दुन्दुभि) MBh. 3,786. 7,4622. भीरु° 8, 2381. Varâh. Bṛh. S. 44,28. mit dem instr. (was die Furcht erregt): अशनिशब्दैः Ṛt. 2,4. Kathâs. 20,137. 25,96. 37,122. 45,147. Prab. 85,6. प्रसुप्तभुजगेन्द्र° *furchtbar wie* Ragh. 11,44. श्मशानं तत्कालभीषणम् *zu dieser Zeit furchtbar* Vid. 36. Nach H. an. und Med. ist भीषण auch = गाढ. — 2) m. *a*) *eine Form des* Bhairava, = Jama Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,20. Bein. Çiva's Çabdar. im ÇKDr. — *b*) *Boswellia thurifera Roxb.* H. an. Med. Râǵan. *Phoenix paludosa Roxb.* (हिन्ताल) Râǵan. — *c*) *Taube* Râǵan. — *d*) N. pr. eines Râkshasa Verz. d. B. H. 114 (XXXIII). — 3) f. आ N. pr. einer Göttin (*wohl eine Form der* Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,18. — 4) n. *das Erschrecken* (trans.), *in-Furcht Versetzen* MBh. 13,238.

भीषणक adj. = भीषण. महा° MBh. 7,6239. Hariv. 5600. R. 6,16,105.

1. भीषा (vom caus. von 1. भी) f. *Einschüchterung* Vop. 26,192. गृहे तडागमारामं क्षेत्रं वा भीषया हरन् M. 8,264.

2. भीषा instr. adv. *aus Furcht* RV. 1,133,6. यावा रेजेते पृथिवी च भीषा 8,86,14. 7,21,3. TBr. 3,7,8,1. यस्माद्भीषा निषीदसि Ait. Br. 5,27. रक्षोभ्यो भीषा Çat. Br. 3,6,3,8. स भीषा निलिल्ये 1,2,3,1. 3,7,3,2. 8, 3,28. Kâth. 23,3. भीषास्माद्वातः पवते। भीषोदेति सूर्यः। भीषास्मादग्निश्चेन्द्रश्च। मृत्युर्धावति पञ्चमः Taitt. Up. 2,8; vgl. Kathop. 6,3, wo भयादस्य st. भीषास्मात् steht. — Vielleicht aus भियसा zusammengezogen; oder instr. von भीस् = 2. भी.

भीषिदास (भिषि + दास) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 126, *b*, No. 221. Lassen in der Einl. zu Gît. XIII.

भीष्म 1) adj. = भीम *schrecklich, furchtbar* Uṇâdis. 1,147. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. AK. 1,1,2,20. Trik. 3,3,301. H. 302. an. 2,331. Med. m. 21. Halâj. 4,20. Viçva bei Uǵǵval. राज्ञमुखं भीष्मं भावुकम् TBr. 3,8,22,1. भीष्मो हि देवः 12,3,3. Çat. Br. 11,6,1,3. 13,2,2,2. अग्निभी-

V. Theil. 19*

श्मभ्रू H. 801. — 2) m. *a)* Bein. Çiva's (Rudra's) H. an. Viçva a. a. O. — *b) ein* Râkshasa H. an. Viçva a. a. O. — *c)* N. pr. eines Sohnes des Çântanu (Çantanu) und der Gaṅgâ, der als Aeltervater der Bharata betrachtet wird, Trik. 2,8,12. 3,3,301. H. an. Med. Viçva a. a. O. MBh. 1,2420. 2711. 3800. 5,923. Bhag. 1,12. Hariv. 1824. VP. 459. Bhâg. P. 9,22,18. fg. pl. *sein Geschlecht* MBh. 2,335. भीष्मपर्वन् heisst das 6te Buch des MBh. °मुक्तिप्रदायक Beiw. Vishṇu's Pañkar. 4,1,31.

भीष्मक (von भीष्म) m. = भीष्म 2, *c* (in verächtlicher Rede) MBh. 5, 5981. N. pr. eines andern Fürsten, des Vaters der Rukmiṇî, die Kṛshṇa entführt, MBh. 2,126. 586. 1116. Hariv. 4965. 5082. 5090. 5851. 6590. fgg. 7709. VP. 573. Bhâg. P. 3, 3, 3.

भीष्मगर्जितघोषस्वरराज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 227. fg. — Vgl. भीष्मस्वरराज.

भीष्मजननी (भीष्म + ज°) f. Bhîshma's *Mutter*, Bein. der Gaṅgâ Râǵan. im ÇKDr.

भीष्मपञ्चक (भीष्म + प°) n. *die fünf dem* Bhîshma *geheiligten Tage, die Tage vom 11ten bis zum 15ten in der lichten Hälfte des Monats* Kârttika, Garuḍa-P. 123 im ÇKDr. °व्रत Verz. d. B. H. 135 (69). Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,11. Wilson, Sel. Works II, 203.

भीष्मरत्न (भीष्म + रत्न) n. Bhîshma's *Juwel:* °परीक्षा Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 13.

भीष्मसू (भीष्म + सू) f. Bhîshma's *Mutter*, Bein. der Gaṅgâ AK. 1, 2, 3,30. H. 1081.

भीष्मस्तवराज (भीष्म + स्तव - राज) m. Bhîshma's *Lobgesang auf* Kṛshṇa, *der Fürst unter den Lobgesängen*, N. des 47ten Adhj. im 12ten Buche des MBh. Verz. d. Oxf. H. 3, *a*, No. 26. Verz. d. Pet. H. 14.

भीष्मस्वरराज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 231. — Vgl. भीष्मगर्जितघोषस्वरराज.

भीष्माष्टमी (भीष्म + अ°) f. *der dem* Bhîshma *geheiligte 8te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha Tithjâdit. im ÇKDr. As. Res. III, 272. Wilson, Sel. Works II, 201. fgg. 210.

भु (von 1. भू) adj. am Ende einiger comp. = भू *werdend, entstanden;* s. अग्नि° (als n.), शं°, स्वयं°.

भुःखार *die Bucharei* Râǵa-Tar. 4,246. — Vgl. भूःखार.

भुक् interj. भुगित्यभिगतः *bauz! ist er da* AV. 20,135,1.

भुक्काभूपाल (भुक्का + भू°) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 371, *b*, No. 248.

भुक्त (partic. von 3. भुज्) 1) adj. *a) genossen* u. s. w. s. u. 3. भुज्. — *b) gegessen habend, der gegessen hat* (vgl. भुक्तवत्) Siddh. K. 186, *a*, 11. Kauç. 26. Suçr. 1,241,19. भुक्तपीतः Kathâs. 39,157. 45,231. — 2) n. *a) das Essen* (nom. act.): ह्यस्तने श्वस्तने भुक्तमाद्यः षष्ठान्नकालकम् Trik. 2, 7,11. — *b) das Genossene, Speise* Trik. 2, 9, 18. MBh. 1, 6175. भुक्तविपाचन Suçr. 1,192,10. गुरु Spr. 4549. मांसं भुक्तं भुक्तम् *Fleisch, das man geniesst, ist* (wahre) *Speise* Prasaṅgâbh. 14, *b*. मृगमांस° *Wildpret zur Speise habend, von Wildpret sich nährend* Spr. 2718. Vgl. कुभुक्त. — *c) der Ort, wo man gespeist hat,* Schol. zu P. 2,2,13. 3,68. 3,4,76. Vop. 26,130. आसितं शयितं भुक्तं सूत रामस्य कीर्तय R. 2,58,10.

भुक्तपूर्विन् (von भुक्त + पूर्व) adj. *der früher Etwas* (acc.) *genossen hat* P. 5,2,87, Sch.

भुक्तभोग (भुक्त + 2. भोग) adj. f. आ *gebraucht, benutzt* R. 2,104,10. Çvetâçv. Up. 4,5, v. l. (Ind. St. 1,428, N.). Bhâg. P. 3,14,25. 5,1,39.

भुक्तमात्र (भुक्त + मात्र), °मात्रे loc. *unmittelbar nach dem Essen* M. 4,121.

भुक्तवत् (partic. von 3. भुज्) adj. *gegessen habend, der gegessen hat:* भुक्तवत्सूक्तविप्रेषु M. 3,111. 244. 253. 6,56. 7,221. Âçv. Gṛhj. 4,7,28. Bhaṭṭ. 3,45.

भुक्तवृद्धि (भुक्त + वृ°) f. *das Blähen der Speisen im Magen* Suçr. 1,457,1.

भुक्तशेष (भुक्त + शेष) n. *die Ueberbleibsel einer Mahlzeit* Halâj. 2,171. M. 3,285. R. 2,61,14. °क dass. H. 834.

भुक्तसमुज्झित (भुक्त + स°) n. dass. AK. 2,9,56. H. 426.

भुक्ति (von 3. भुज्) f. 1) *das Essen, Geniessen, Genuss;* = संभोग Halâj. 5,42. Âçv. Gṛhj. 1,23,15. Kusum. 4,22. °वर्जित *ungeniessbar* (भोजन) Pañkat. 138,2. *Genuss so v. a. Benutzung, Niessbrauch* M. 8,252. Jâǵń. 2,22. 27. Spr. 1846. 2182. — 2) *Speise* Çabdar. im ÇKDr. Spr. 125. Râǵa-Tar. 5,170. — 3) in der Astr. *die tägliche Bewegung eines Gestirns* Sûrjas. 1, 60. 67. 2,46. 47. 48. 50. 51. 64 (भक्ति gedr.). 65. 66. 4,2. 4. 13. 18 (भक्ति gedr.). 5,10. 7,3. 4. 8,14. 9,10. 11. 17. 10,3. 11,10. 13. 14. 12,83. 14,11. 19. Weber, Ǵjot. 85. fg. 88. 107. संवत्सर°, मास°, पक्ष° *Jahreslauf, Monatslauf, der in einem halben Monat zurückgelegte Lauf* (der Sonne) Bhâg. P. 5,22,8. कालस्य संस्थानभुक्त्या *das Durchlaufen der verschiedenen Zeiträume* (संस्थान = परमाण्वाद्यवस्था, भुक्ति = व्याप्ति Schol.) 3,11,3. — Vgl. तीर°, त्रि°.

भुक्तिपात्र (भु° + पात्र) n. *Speiseschüssel* Râǵa-Tar. 5,284.

भुक्तिप्रद (भु° + प्रद) m. *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) *Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

भुक्तोच्छिष्ट (भुक्त + उ°) n. *Speiseüberbleibsel* Halâj. 2,171 (unterschieden von भुक्तशेष).

भुक्त्वासुहित (भु°, absol. von 3. भुज्, + सु°) adj. *nach dem Essen satt* gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72.

भुग्न s. 1. भुज्.

1. भुज्, भुजति *biegen* Dhâtup. 28,124. partic. भुग्न P. 8,2,45. Vop. 26, 88. fg. *gebogen, gekrümmt, krumm* AK. 3,2,21. 40. H. 1457. 1483. Halâj. 4,11. दर्भान्द्विगुणान्भुग्नान् Âçv. Gṛhj. 4, 7, 8. वायुभुग्नाङ्ग MBh. 13, 2281. क्षुधा भुग्नः 12,4265. भरभुग्नवितताङ्ग Vâsavad. 2,4. न्युब्जो भुग्ने रुग्णा AK. 2, 6, 2, 12. पाणिरुह Bhaṭṭ. 11, 8. भ्रुवौ च भुग्ने (masc.!) *gefurcht* Spr. 4036. *zur Seite gedrängt* 777. °नेत्र *verdrehte Augen* Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,8. *b*, No. 758 (भग्ननेत्र gedr.). भुग्न heisst *der* Saṁdhi *von* ओ *und* औ *vor nicht-labialen Vocalen* ṚV. Prât. 2,11. — Vgl. भुजि, भुज्यु, 1. भोग.

— अव *einbiegen* Kauç. 19. भग्नावभुग्नभूयिष्ठैः (द्रुमैः) *niedergebogen* MBh. 1, 5891.

— प्रत्यव *zurückbiegen:* दर्भान् Kauç. 20.

— आ *einbiegen:* पर्यङ्कमाभुज्य *mit untergeschlagenen Beinen* (sitzen) Lot. de la b. l. 334. आभुग्न *gebogen, gekrümmt* Ragh. 1, 83. Pañkar. 3, 6,11. *zur Seite gedrängt* Daçak. in Benf. Chr. 198, 21. — Vgl. आभोग.

— व्या, partic. व्याभुग्न *gebogen:* कोशिवक्त्रविलग्नस्तु कृष्णवाक्शरशोभत। व्याभुग्न इव घर्मान्ते चन्द्रार्धकिरणैर्घनः॥ Hariv. 4313. Prab. 67,11, v. l.

— निस् *bei Seite biegen, — schieben, aus der Stelle rücken:* ओष्ठौ निर्भुजति *verzieht die Lippen* Jâǵń. 2,14. Suçr. 2,331,19. 337,3. 338,1.

प्रायो निर्भुज्यते शार्ङ्गमायसं च *drückt sich bei Seite, entwischt* 1,99,2. निर्भुग्ने नेत्रे *verdrehte Augen* 2,402,11. 17. श्मशाने — निर्भुग्नस्रग्विभूषिते *gebogen* MBh. 13,6406.

— विनिस् *bei Seite biegen:* वामेनाक्षि विनिर्भुज्य हस्तेन Suçr. 2,353,12.

— परि *umspannen, umfangen:* तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज VS. 16,11. यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति। वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ यस्याजस्रं शवसा मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम् RV. 1,100,14. परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम् 33,9. तं षोडशभिर्भोगैः पर्यभुजत् Pańkav. Br. 13,5,29. परिभुग्न P. 8,4,31, Sch. *gebogen* Bhatt. 10,81.

— प्र *beugen:* दक्षिणं जानु प्रभुज्य जुहोति Kauç. 1. Kâth. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 10,7,4. Pańkav. Br. 20,2,4. प्रभुग्न P. 8,4,29, Sch.

— वि, partic. विभुग्न *umgebogen* Vjutp. 101.

— प्रवि *umbiegen:* शल्यवारङ्गम् Suçr. 1,101,6.

— सम्, partic. संभुग्न *zusammengebogen* Bhatt. 4,42.

2. भुज् (= 1. भुज्) s. त्रि°.

3. भुज्, भुनक्ति (भुञ्जति Grhjasaṁgr. 2,20. Spr. 4059. 4844) und भुङ्क्ते (उपभुञ्जसे MBh. 3,15118. भुञ्जते 3. sg. 8085. Hariv. 1173 [die neuere Ausg. भुनक्ति च st. च भुञ्जते]. M. 3,131, wo aber auch der pl. gemeint sein kann) Dhâtup. 29,17 (पालनाभ्यवहारयोः). 3 pl. भुञ्जते und भुञ्जते, ved. भोजते und भोजम्; भुनजामहै, भुञ्ज्यात् (भुञ्जीयाम् MBh. 3,2599. भुञ्जेत् 13, 5044. Ind. St. 3,395,4. उपभुञ्जीतम् MBh. 3,227); बुभोज und बुभुजे, बुभुज्महे, बुभुजिरे; भोक्ष्यति und भोक्ष्यते Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10; अभुक्त, ved. भुजेम; भुक्त्वा, भोक्तुम्, भोजसे RV. 1,55,3. 8,54,8. Vâlakh. 3,8. 1) *geniessen, Etwas zu geniessen haben,* sowohl *zu Nutzen haben, mit Vortheil besitzen,* als vom *Genuss von Speisen;* in der älteren Sprache mit dem instr. RV. 1,138,3. आश्रद्धि वं ऊतिभिर्बुभुज्महे 8,56,16. 7,81, 5. अरुणेभिर्योजनेभिर्भुञ्जन्तो 6,62,6. भेषजेन AV. 6,24,3. येन जना उभयं भुञ्जते विशः RV. 2,24,10. 10,19,6. ये भुञ्जते अपाचो न उक्थैः 5,42,9. उर्व येना नु कं मानुषी भोजते विट् 1,72,8. न तैर्भुञ्जते *man geniesst* d. h. *isst sie nicht* Ait. Br. 4,22. ऊर्जा TS. 5,2,8,7. 6,7,4,1. Shadv. Br. 2,1. Çat. Br. 2,2,2,13. 3,9,3,27. 9,4,2,11. यदि यज्ञाङ्गैर्भोक्ष्यमाणा भवन्ति Çâṅkh. Çr. 18,24,13. TS. 2,5,2,7. Kaush. Up. 4,20. तेन भुक्षीय (prec. aor.) *das möchte ich geniessen* Âçv. Grhj. 1,23,19. Pańkav. Br. 1,1,1. अनन्तरं सा भुञ्जीत (वै भुञ्जाना die neuere Ausg.) पयसा वा घृतेन वा Hariv. 7876. अयाचितेन 7879. In der späteren Sprache und zwar schon in den Sûtra mit dem acc. construirt und gewöhnlich med. *essen, verzehren,* ohne Object *seine Mahlzeit halten;* med. P. 1,3,66. न पललं मांसं भुञ्जीत Gobh. 3,2,41. Çâṅkh. Grhj. 3,1. 2,6. Lâtj. 8,2,9. 6,30. M. 1,101. 3,116. 170. 238. 4,62. 222. 11,155. Bhag. 2,5. Hariv. 13961. R. 1,13,17. 18. 59, 14. 65,5. 2,24,3. Suçr. 1,244,15. Kâm. Nîtis. 14,63. Spr. 180. 2445. भुञ्जानाः पवनं सरीसृपगणाः 2053. 3056. 4131. Kathâs. 28,126. 43,63. 45, 230. Mârk. P. 114,28. धान्यं बुभुजे विहरन्त्यः Râga-Tar. 1,246. कथं सदसि भोक्तारो हविस्तस्य सुरर्षयः R. 1,59,13. यस्य भुञ्जीत श्राद्धम् M. 3,146. 222. 249. अघं स केवलं भुङ्क्ते यः पचत्यात्मकारणात् 118. न भिन्नभाण्डे भुञ्जीत 4,65. शयनस्थो न भुञ्जीत 74. 3,236. MBh. 1,7623. Spr. 1103. 2663. R. 3,53,7. भोक्ष्यसे धुरि चान्येषाम् so v. a. *du wirst bei der Tafel obenan sitzen* Kathâs. 5,113. 7,48. 45,221. 49,15. Râga-Tar. 6,262. Bhâg. P. 9,21,7. Mârk. P. 26,14. Prab. 43,10. मत्तक्रुद्धातुराणां (sc. अन्नं) च न भुञ्जीत M. 4,207. भुञ्जान 2,195. 3,115. 176. Suçr. 1,118,6. अ° R. 1,64,20. भुक्त्वा *gegessen habend, nach der Mahlzeit* M. 2,53. 98. 4,129. Spr. 2052. Kathâs. 44,107. Pańkar. 1,2,75. अ° Gobh. 4,5,20. R. 1, 65,6. भोजं भोजं व्रजति = भुक्त्वा भुक्त्वा अ° P. 3,4,22, Sch. भोक्तुम् M. 7, 216. Hip. 3,17. Bhâg. P. 9,21,5. act.: धेनुश्चानड्वांश्च भूयिष्ठं भुङ्क्तः *fressen am meisten* Çat. Br. 3,1,2,21. Pańkav. Br. 25,1,18. भुङ्क्ष्व MBh. 1,7132. भुञ्जति Spr. 4844. भुञ्जन्ति 2853, v. l. भुञ्जीयाम् MBh. 3,2599. बुभुजुः 7, 2308. Hariv. 8438. समानमेकपात्रे तु भुञ्जेन्नान्नम् (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 13,5044. भुञ्जता (partic.) Mârk. P. 51,83. pass.: सर्वः सर्वदा। अनेकपुद्गलगिनः प्रतापादेव भुज्यते *wird verspeist* so v. a. *zu Nichte gemacht* Spr. 938. impers.: भक्ष्यतां भुज्यताम् MBh. 1,7649. R. 1,13,13. बुभुजे Bhatt. 14,92. भुक्तं तेन P. 3,4,76, Sch. भुक्त ओदनस्तेन ebend. AK. 3,2,60. M. 2,55. 3,144. 170. अज्ञातभुक्त 5,21. 11,160. अर्धभुक्त Mârk. P. 22,38. *geniessen* in allgemeinerer Bed., in Verbindung mit einem Object, das keine Speise ist: भोगान्भुङ्क्ते Spr. 3736. 5010. R. Gorr. 2,35,38. 3, 53,3. 54,18. Kathâs. 39,161. Mârk. P. 64,64. 110,33. Vet. in LA. (II) 36,1. भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्ताः (*ausgebeutet*) Spr. 2070. भुक्तभोगा adj. Ind. St. 1,428, N. बुभुजे विषयान् Brahma-P. in LA. (II) 54,22. Bhâg. P. 7,3,33. उपह्वरान्बह्वन्कामांस्ते भुञ्जन्ति MBh. 1,5006. भोक्तुं फलं वाञ्छितम् Spr. 2487. लक्ष्मीम् 4947. अर्थम्, मित्रवर्गम्, ऐश्वर्यं कुलान्वितम्, श्रियम् MBh. 13,309. 3,10618. Spr. 5010. Kathâs. 32,181. 38,40. विरजांसि च वासांसि दिव्याश्चित्राः स्रजस्तथा। भूषणानि च मुख्यानि देवान्प्राप्य तु भुङ्क्ष्व वै ॥ MBh. 3,2167. आयुष्यम्, यशस्यम्, श्रियम्, ऋतम् M. 2,52. त्रैलोक्यविजयं पुत्र (so ist mit der ed. Bomb. zu lesen) सह भोक्ष्यसि R. 1,46,14. भोक्तुं रूपम्, कुन्दम् Çâk. 115, v. l. Megh. 19. प्रीतिम् R. 1, 70,4. सुखानि Kathâs. 45,374. तृष्णाविनयनम् MBh. 15,15. व्यसनम् 2, 2608. स्थानयोनिशतम् Vrddha-Kân. 13,20. राज्यं समृद्धम् Bhag. 11,33. R. 1,31,4. 2,61,15. 66,3. 82,6. R. Gorr. 2,8,28. Pańkat. 202,20. तस्य राज्यं न्यासमिवाभुनक् so v. a. *besass die Herrschaft, benutzte sie aber nicht* Ragh. 12,18. आधिम् *benutzen* M. 8,144. 150. Jâgn. 2,90. धेनुम्, उष्ट्रम् u. s. w. M. 8,146. fg. 168. क्षेत्रम् Spr. 1846. (भूमिः) परेण भुज्यमानायाः Jâgn. 2,24. ग्रामसंचयम् so v. a. *die Einkünfte von ihnen erhebend* Vid. 60. M. 7,119. Râga-Tar. 3,356 (act.). एवं राष्ट्रमुपायेन भुञ्जानो लभते फलम् Spr. 4917. Dhûrtas. in LA. 96,4. पृथिवीम्, मह्नीम्, मेदिनीम् u. s. w. *die Erde geniessen* so v. a. *den Nutzen von ihr haben, sie beherrschen* (von Fürsten gesagt); med. M. 7,148. Bhag. 2,37. MBh. 4, 206. 5,558. Kâm. Nîtis. 1,58. Spr. 2245. 2829. Ragh. 3,4. 8,7. 15,1. Mârk. P. 133,4. act. M. 9,67. Ragh. 18,3. Çâk. 48. Bhâg. P. 1,17,27. Mârk. P. 111,17. Râga-Tar. 1,196. भुवं भुङ्क्ते 1,273. 311. भुक्त्वा राजभिर्वसुंधरा Ragh. 4,7. Spr. 193. कालकन्यापि बुभुजे पुरंजयपुरं बलात् *setzte sich in den Besitz* Bhâg. P. 4,28,3. *Jmd geniessen* so v. a. *sich zu Nutzen machen, ausbeuten:* देवीं संप्रति भुञ्ज्महे Kathâs. 32,140. 34,206. 43,65. Bhâg. P. 1,16,21. भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्ताः Spr. 2070. *Jmd geschlechtlich geniessen:* सुरूपं वा विरूपं वा पुमानित्येव भुञ्जते (स्त्रियः) 1561. 1647. व्यञ्जनैस्तु समुत्पन्नैः सोमो भुञ्जति (भुङ्क्ते हि Spr. 2907) कन्यकाम् Grhjasaṁgr. 2,20. स्त्रियः पूर्वं सुरैर्भुक्ताः सोमगन्धर्ववह्निभिः। भुञ्जते मानुषाः पश्चात् Spr. 3301. 5010. MBh. 1,3901. 7268. हृदती प्रसभं भुक्त्वा Hariv. 9964. Bhatt. 6,136. किं तया क्रियते लक्ष्म्या या वधूरिव केवला। या न वेश्येव सामान्या

पार्थिवैरपि भुज्यते ॥ Spr. 677. 4677. — 2) *Etwas* (acc.) *zu geniessen* — so v. a. *zu büssen haben bei Jmd* (gen.), *den Lohn für Etwas* (acc.) *davontragen;* act.: मा व एनो अन्यकृतं भुजेम RV. 6,51,7. 7,52,2. 4,3,13. मा त एनस्वन्तो यक्षिन्भुजेम 7,88,6. मा कस्य यक्षं भुजेमा तनूभिः 5,70,4. भुनक्त्येकः (Conj. für भुङ्क्त्येकः) शुभाशुभम् Spr. 4059. med.: यस्यां यस्यामवस्थायां यत्करोति शुभाशुभम्। तस्यां तस्यामवस्थायां भुङ्क्ते जन्मनि जन्मनि ॥ MBh. 13,347 (vgl. Spr. 4864). स्वानि पुण्यानि भुञ्जाना: R. 2, 27,4. स पापं केवलं भुङ्क्ते Mârk. P. 29,31. pass.: कृतं फलति सर्वत्र नाकृतं भुज्यते क्वचित् Spr. 5077. Mit instr. der Sache: माहं राजन्नन्यकृतेन भोजम् RV. 2,28,9. — 3) act. *Jmd* (acc.) *zu Nutzen sein, zu Gute kommen, frommen, dienen:* तान्न भुनक्ति श्रुतं तत् Nir. 2,4. RV. 10,89, 17. न हैव तद्यजमानं भुनक्ति Ait. Br. 3,46. यज्ञो सर्वाणि भूतानि भुनक्ति Çat. Br. 9,4,1,11. 1,2,17. लोकः पच्यमानश्चतुर्भिर्धर्मैर्ब्राह्मणं भुनक्ति 11, 5,7,1. यथा ह वै बहवः पशवो मनुष्यं भुञ्ज्युरेवमेकैकः पुरुषो देवान्भुनक्ति 14,4,2,22. 28. 3,26. भुञ्जत्यैनं विश्वपतिस्तु TS. 2,1,4,8. किं मा भुज्याः *wozu kannst du mir dienen?* 4,12,6. TBr. 3,7,6,1. Kathop. 6,19 = Taitt. Up. 2,1. Kaush. Up. 4,20 (v. l. med.). भुज् in dieser Bed. wird von den Commentatoren durch पालय् erklärt, womit zu vergleichen ist, dass nach P. 1,3,66 भुज् im med. gebraucht wird, wenn es eine andere Bedeutung als अवन hat. Für diese letzte Bed. führt aber der Schol. das Beispiel महीं भुनक्ति auf; vgl. Vop. 23,49. — 4) in der Astr. *durchlaufen,* mit dem acc.: (ग्रहाः) भानि भुञ्जते Sûrjas. 1,26. 12,76. fg. Weber, Gjot. 42. यावन्नभोमण्डलं भुञ्जीत Bhâg. P. 5,22,7. अर्कस्य संवत्सरभुक्तिम् 8. act. Schol. zu Sûrjas. 1,26. 3,64. भुक्त Sûrjas. 3,45. 49. Weber, Gjot. 21. 112. भुक्तः कालः *die durchlaufene —, verlebte —, abgelaufene Zeit* Râga-Tar. 1,50. त्रसरेणुत्रिकं भुङ्क्ते यः कालः सा त्रुटिः स्यात् *durchlaufen, erfüllen* Bhâg. P. 3,11,6. यो (कालः) भुङ्क्ते परमाणुताम् 4. स्वं स्वं कालं मनुर्भुङ्क्ते साधिकां ह्येकसप्ततिम् 23. (कल्पः) भुञ्जन्मनूंश्चतुर्दश so v. a. *währt* ebend. — In der folgenden Stelle ist eine Verwechselung zwischen भुज् und युज् (vgl. weiter unten u. उप) anzunehmen: निर्वेदस्तु न कर्तव्यो भुञ्जानेन (lies युञ्जानेन; der Schol. ergänzt योगैश्वर्यम् zu भुञ्जानेन) कथं च न MBh. 14,562. — Vgl. अभुञ्जत्, भुक्त, भुक्ति, भुजिष्य, भोक्तर्, भोक्तव्य, 2. भोग, भोग्य, भोजक, भोजन, भोजिन्, भोज्य.

— caus. act. 1) भोजयति (P. 1,3,87. Vop. 22,2) *Jmd Etwas essen lassen, speisen mit;* mit doppeltem acc. (P. 1,4,52. Vop. 5,5) oder mit acc. der Person und instr. der Sache. Kâtj. Çr. 4,6,10. 25,8,1. सर्पिर्मधुभ्यामृत्विजो भोजयेत् Lâtj. 3,6,8. ऋत्विजो ब्रह्मौदनं भोजयित्वा 9,9,8. Kauç. 6. 17. 24. 43. 61. Âçv. Gṛhj. 1,22,18. 2,3,13. Pâr. Gṛhj. 2,2. वैश्यशूद्रौ भोजयेत् M. 3,112—114. 125. 129. Jâǵn. 1,108. MBh. 1,4965. 4,539 (पात्रीहस्ता — भोजयन्त्युत mit der ed. Bomb. zu lesen). 595. Hariv. 9753. Daç. 2,33. R. 2,61,12. Kathâs. 36,22. Pańkar. 3,14,24. Râga-Tar. 1,164. Bhâg. P. 7,15,3. Pańkat. 26,20. Çuk. in LA. (II) 34,19. न वै स्वयं तदश्नीयादतिथिं यन्न भोजयेत् Spr. 4355. MBh. 14,1852. R. 3, 16,15. स्वादु च भोजिता Kathâs. 21,51. Bhâg. P. 9,4,34. Pańkar. 1,6, 52 (नारदं st. नारद zu lesen). द्विजातिः संस्थितस्य तु। अद्वैवं भोजयेच्छ्राद्धम् M. 3,247. दृषान् — अभोजयन् — भोज्यम् R. 2,91,53. fg. (100,52 Gorr.). भोजयेत् — अन्नाद्येनासकृच्चैतान् M. 3,233. MBh. 3,1007. Varâh. Bṛh. S. 46,32. Pańkat. 121,12. Hit. 25,16, v. l. 31,21. भोजयते (ohne Ergänzung) aus metrischen Rücksichten (भुञ्जापयति v. l.) Spr. 1103. *Jmd Etwas geniessen lassen:* (दंपती) भोगानिष्टान् — भोजयामास ad Megh. 113. भोजयिष्यामि भवतीं भुवनत्रयम् Bhatt. 8,83. Vgl. भोजनीय. — 2) भुञ्जापयति Spr. 1103, v. l.

— desid. *zu essen wünschen, hungrig sein:* अन्नं बुभुक्षमाणः MBh. 13, 5009. राजन्मे दीयतामन्नं सगणाय बुभुक्षते Bhâg. P. 9,21,8. *zu geniessen wünschen:* न स राज्यं बुभुक्षति MBh. 1,5667. — Vgl. बुभुक्षा, बुभुक्षित (auch Nir. 7,13. Suçr. 1,242,1. 244,15. Pańkar. 4,3,202), बुभुक्षु.

— intens. बोभुज्यते mit pass. Bed. *vielfach verspeist werden:* बोभुज्यते ऽतिथिसुहृत्स्वजनैः सदान्नम् Varâh. Bṛh. S. 19,18 (पेपीयते ebendas. ist gleichfalls pass.; hiernach sind u. 2. पा intens. die Worte «mit pass. Bed.» eine Zeile höher vor पेपीयते zu stellen).

— अधि *verspeisen:* श्राद्धानि नो ऽधिबुभुजे प्रसभं तनूजैर्दत्तानि (Worte der Manen) Bhâg. P. 7,8,44. *geniessen:* अधिभुज्यमानम् — रिक्थं पितृपैतामहम् Bhâg. P. 5,7,8. राज्यमिदं स्वेच्छयाधिभुज्यताम् (उपभुज्यताम् v. l.) Hit. 130,4.

— अनु 1) *den Lohn für Etwas* (acc.) *geniessen:* एको ऽनुभुङ्क्ते सुकृतमेकः एव च दुष्कृतम् Spr. 3822. — 2) *geniessen:* दुर्विनयवृक्षफलमनुभुङ्क्ष्व Pańkat. 259,15. भोगान् Bhâg. P. 7,10,10. अन्वभुङ्क्त — चन्द्रिकाम् Ragh. 19,39. मण्डनान्मण्डनमन्वभुङ्क्त *sie ward eines Schmuckes nach dem andern theilhaftig* Kumâras. 7,5. — 3) *durchlaufen* (in astr. Sinne): (अङ्गारकः) त्रिभिस्त्रिभिः पक्षैरेकैकशो राशीन्द्वादशानुभुङ्क्ते Bhâg. P. 5,22,14.

— अभि *Jmd* (acc.) *nützlich sein, dienen:* इमे लोका अन्योऽन्यमभिभुञ्जन्ति Çâṅkh. Çr. 16,21,21.

— आ s. आभोगि und vgl. आभोजिन् in भुजगाभोजिन्.

— उप 1) *geniessen, essen, verspeisen, verzehren:* यथा कार्यं चितिपण्डानां चत्वारिंशच्छतद्वयम्। मासेनैवोपभुञ्जीत Jâǵn. 3,325. रसायनम् Spr. 2931. तान्मृतानपि क्रव्यादः कृतघ्नान्नोपभुञ्जते 5124. घृतं मधु पयस्तोयं दधीनि रसवन्ति च। फलं मूलं च सुस्वादु द्विजास्तत्रोपभुञ्जते ॥ MBh. 7,2311. Hariv. 7839. R. 2,30,16. 61,5 (med. ed. Bomb.). तरुणाः संतप्ता नोपभुञ्जते *essen nicht* 114,12. R. Gorr. 2,55,19. Ragh. 2,65. Bhatt. 8,40. सो (मार्जारः) ऽथ डिण्डिकं (मूषिकं) ह्युपभुक्तवान् MBh. 5,5443. 13, 227. Mârk. P. 23,72. पयः पूर्वैः स्वनिश्वासकवोष्णमुपभुज्यते Ragh. 1,67. Spr. 3848. Râga-Tar. 1,217. Mârk. P. 14,85. Hit. 122,15. अर्धोपभुक्तेन बिसेन Kumâras. 3,37. Pańkat 104,6. वक्त्रतुरंगसंघातखुराघाङ्कनवक्षता। पथि तस्याभवद्भूमिरुपभुक्तेव भूपतेः ॥ *wie verzehrt* Kathâs. 18,7. आशया संचितं द्रव्यं कालेनैवोपभुज्यते MBh. 13,7592. अनुपभुज्यमानश्च निष्प्रयोजन एव सः (अर्थः) Hit. 46,8, v. l. तपसामुपभुञ्जानाः फलानि *geniessend* Kumâras. 6,16. भोगम् Kathâs. 28,118. Pańkat. 130,21. विषयान् Spr. 1652. पित्रा दत्तं यथाभागमुपभोक्तुं त्वमर्हसि R. 2,101,26. fg. Kathâs. 38,36. Bhâg. P. 7,14,7. युष्मदायत्तं राज्यमिदं स्वेच्छयोपभुज्यताम् Hit. 130,4, v. l. पाण्डवेयानि रत्नानि त्वमद्याप्युपभुञ्जसे MBh. 3,15118. Hariv. 7193 (act.). उपभोक्ष्यामि तद्वनम् 8271. नान्योपभुक्तनवयौवनभारसारा Kaurap. 33. रतक्रीडासुखम् Kathâs. 45,181. दुःखम् R. Gorr. 2,34,25. Mârk. P. 21, 40. लोकानुपभोक्ष्यसि पुष्कलान् MBh. 1,8343. मम प्रभावाच्च गवामयुतान्युपभोक्ष्यथ Hariv. 3881. क्षितिपतिरुपभुङ्क्ते त्रिवर्गं चिराय Kathâs. 13,95. पानशय्यासनान्यस्य कूपोद्यानगृहाणि च। अदत्तान्युपभुञ्जानः *benutzend,*

*gebrauchend* M. 4,202. उपभुक्तं यथा वासः R. 3,37,19. Daçak. in Benf. Chr. 189,21. राष्ट्रम् so v. a. *Abgaben im Reiche erheben* Spr. 2951. धर्मवाणिजका ह्येते ये धर्ममुपभुञ्जते *leben von* MBh. 13,7595. तयोपभुज्यमानां पुरीम् so v. a. *beherrscht* Bhâg. P. 4,28,4. *Jmd benutzen:* अहं च कुरुराज्यं च यथेष्टमुपभुज्यताम् MBh. 1,5392. प्रेष्यवत्पाण्डुपाञ्चालानुपभोक्ष्यामहे ततः 7,8267. स्त्रीरत्नमुपभुञ्जमाम् so v. a. *der Liebe pflegen* Hariv. 11262. Kathâs. 17,91. 32,150. 152. 168. 45,360. Spr. 3833. Mârk. P. 70,7. Pańkat. 45,12 (53,20 ed. orn.). Mallin. zu Ragh. 19,3. या (लक्ष्मीः) न वेश्येव सामान्या पथिकैरुपभुज्यते Spr. 677, v. l. तवेमामुपभुञ्जतः (gen. partic.) Mârk. P. 113,21. तेनोपभुज्यमानं शरीरम् (स्त्रियाः) Kathâs. 38,36. Es liegt nahe da, wo युज् mit उप die Bed. *essen, verspeisen* hat, eine Verwechselung mit भुज् anzunehmen, aber an den vielen Stellen, die Westergaard anführt, liest die ed. Bomb. des MBh. nur 1,6221 उपभोक्ष्यति st. उपयोक्ष्यति; vgl. u. भुज् simpl. am Ende. — 2) *den Lohn für Etwas* (acc.) *haben:* मानसं मनसैवायमुपभुङ्क्ते शुभाशुभम्। वाचा वाचा कृतं कर्म कायेनैव च कायिकम्॥ M. 12,8. स्वकृतं ह्युपभुज्यते R. 6,98,29. — 3) act. *Jmd* (acc.) *zu Nutzen sein, dienen:* उप वयं तं भुञ्जामो (= पालयामः Çaṁk.) ऽस्मिंश्च लोके ऽमुष्मिंश्च Khând. Up. 4,11,2. — Vgl. उपभुक्तधन, उपभोक्तर् fgg. — caus. *zu geniessen geben:* रसानुपभोजयेत् Suçr. 2,441,11.

— प्रत्युप *geniessen, verspeisen:* गृहेषु बलिकर्माणि प्रेताः समुपभुञ्जते R. 6,11,39. — Vgl. प्रत्युपभोग.

— समुप *geniessen* so v. a. *der Liebe pflegen mit* (acc.): वश्यां कुमारीं बलतो ये तां समुपभुञ्जते MBh. 13,2482. Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,26. — Vgl. समुपभोग.

— परि 1) *Etwas* (acc.) *vorweg essen:* परोच्छिष्टं च यद्भुक्तं परिभुक्तं च यद्भवेत् MBh. 13,1579. — 2) *Jmd* (acc.) *beim Essen übergehen, ohne Essen lassen:* अपि स्वित्पर्यभुङ्क्थास्त्वं संभोज्यान्वृद्धबालकान् Bhâg. P. 1,14,43. — 3) *verspeisen:* (शरीरं मे) बलिमिव परिभोक्तुं वायसास्तर्कयन्ति Mṛkkh. 157,11. *geniessen, benutzen, gebrauchen:* यदि मे स पुत्र इमं धनस्कन्धं परिभुञ्जीयात् Saddh. P. 4,11,*a*. अपरिभुक्त 10,*b*. सुरवधूपरिभुक्तलतागृहाः Kir. 5,5. Çâk. 41,17. 115. प्रियेण परिभुक्तमवेक्ष्य गात्रम् Ṛt. 4,16. प्रियजनपरिभुक्त (दुकूल) Sâh. D. 43,10. परिभुक्तामिव स्रजम् R. Gorr. 2,62,24. निर्माल्यदाम परिभुक्तमनोज्ञगन्धम् (so ist zu lesen) Ṛt. 4,15. जीर्णं च परिभुक्तं च यातयाममिदं द्वयम् AK. 3,4,22,147. — st. परिभुज्यन्ताम् MBh. 11,97 liest die ed. Bomb. परिभृज्यन्ताम् (d. i. °भृज्यन्ताम्). Vgl. परिभोक्तर् fg. — desid. partic. परिबुभुक्षित *überaus hungrig* MBh. 9,1483. Kann auch in परि + बु° zerlegt werden.

— प्र 1) *zu essen anfangen:* प्रभुक्त ओदनः P. 1,2,21, Sch. — 2) *dienstfertig sein:* आ घा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती Ṛv. 1,48,5.

— प्रति *geniessen:* अस्यावहासस्य फलं प्रतिभोक्ष्यथ MBh. 9,1863. — Vgl. प्रतिभोग.

— वि, partic. in भुक्तविभुक्त gaṇa शाकपार्थिवादि aus Siddh. K. zu P. 2,1,69.

— सम् 1) *zusammen geniessen, geniessen:* दध्योदनं संभुञ्जीयाताम् Çâṅkh. Çr. 1,17,7. अपथ्यैः सह संभुक्ते व्याधिरन्नरसे यथा Daç. 2,57. संभोक्तुं विषयान् Spr. 1337. परैः संभुज्यते राज्यम् 1728. *fleischlich geniessen:* समभुज्यत ताभिः स यथेच्छम् Râǵa-Tar. 2,106. सुगन्धादित्यम् — संबुभुजे 5,283. संभुक्तभूरिजारा 6,321. — 2) *sich nützlich erweisen:* सर्वान्यज्ञान्संभुञ्जती *bei allen Opfern dienend* AV. 3,10,7. — Vgl. संभोग u. s. w. — caus. *Jmd* (acc.) *speisen mit* (instr.) Jâǵn. 1,105. Bhâg. P. 9,5,18. अतिथीनन्नपानेन भृत्यानत्यशनेन च। संभोज्य MBh. 3,12672.

4. भुज् (= 3. भुज्) 1) f. *das Nutzenbringen, Zugutekommen, Frommen; Genuss, Vortheil, Nutzen* (dat. zugleich als inf. zu betrachten): हुवे तुविष्टमा भुजे Ṛv. 5,73,2. कस्ते उषो भुजे मर्तो अमर्त्ये 1,30,20. भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत 51,1. 127,8. 11. नि मातरा नयति रेतसे भुजे *seminis profectui* (durch Attraction) 155,3. इषे भुजे 8,20,8. 10,48,9. 5,48,11. येषां नाम वेषं शश्वतामेकमिद्भुजे 8,20,13. आ जामिरत्के अव्यत भुजे (von Benfey auf भुज zurückgeführt) न पुत्र ओण्योः 9,101,14. इन्द्र दृह्यं मघवन्त्वावदिद्भुजे 10,100,1. तासामेकामदधुर्मर्त्ये भुजम् 3,2,9. या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वां असुरेभ्यः 8,86,1. मा नो भुजमा रीरिषो नः 1,104,6. वस्वीरू षु वां भुजः 5,74,10. अग्निमीळे भुजां यविष्ठम् 10,20,2. विद्याम यासां भुजो धेनूनां न 22,13. इन्द्रे भुजं शशमानास आशत 92,7. आत्मना भुजमश्नुताम् so v. a. *möge er seines Lebens froh werden* AV. 8,2,8. — 2) adj. am Ende eines comp. *a*) *geniessend, essend* H. 7. यज्ञशिष्टामृत° Bhag. 4,31. शेष° M. 3,117. श्राद्ध° 250. 4,109. कालपक्व° 6,17. भैक्ष° 11,178. 255. विड्भुज् 12,56. पूय° 72. घृत° Jâǵn. 3,26. अनिर्दिष्ट° Hariv. 11136. अमृष्ट° R. 1,6,8. कृमि° Spr. 411. अपथ्य° 1195. तृणाङ्कुर° 2460. पवन° 4723. असृक्पिशित° Varâh. Bṛh. S. 15,27. मृष्टान्नमधुर° 16,28. मांस° 45,15. 47,25. — Vid. 247. Kathâs. 33,134. Râǵa-Tar. 4,643. 6,69. Bhâg. P. 4,7,4. Mârk. P. 14,84. Pańkat. 102,4. LA. (II) 87,2. विविधाहारपानगेयादिभोग° *geniessend* Kathâs. 44,81. शमसौख्य° Spr. 1055. परदार° Mârk. P. 14,74. in Verbindung mit Wörtern, die *Erde* bedeuten, *König, Fürst* H. 4. काश्यपी° Râǵa-Tar. 1,45. Ausnahmsweise nicht mit seinem obj. componirt: न प्रकामभुजः श्राद्धे Ragh. 1,66; vgl. अग्र°. — *b*) *den Lohn für Etwas geniessend:* किल्विष° Mârk. P. 29,30. — *c*) *Nutzen bringend, frommend:* विश्व° Maitrjup. 5,1. 6,9. — *d*) *durchlaufend, erfüllend:* व्यक्त° (काल) Bhâg. P. 3,11,3. अविशेष° (काल) 4. — Vgl. अ°, अग्र°, अन्न°, अमृत°, कण°, कण्टक° (Hit. 121,16), क्रव्य°, क्षिति°, क्षितिलव°, क्षोणी°, क्ष्मा°, जगती°, तरु°, देह°, धरा°, पाणि°, पिशित°, पुरु°, पृथिवी°, पृथ्वी°, फणि°, बलि°, बहु° (auch Suçr. 2,542,5), भाग°, भिक्षा°, भुजंग°, भू°, भूमि°, भेक°, भैक्ष°, मित°, यज्ञ°, यज्ञांश°, लेप°, वेतन°, स्तन°, हविर्भुज्, हविष्य°.

भुज (von 1. भुज्) P. 7,3,61. 1) m. *Arm*, = बाहु AK. 2,6,2,31. H. 589. an. 2,74. Med. ǵ. 12. fg. Halâj. 2,367. = पाणि, कर P. 7,3,61. H. an. Med. भुजयोः सारमर्पय MBh. 1,6029. दाशानां भुजवेगेन — तूर्णं पारमवाप्नुयात् 5875. न दैवाद्भुजसंश्रयात् 13,334. Suçr. 1,126,2. 278,2. भुजंगदीर्घेषु भुजेषु Kâm. Nîtis. 15,59. भुजे भुजंगेन्द्रसमानसारे भूयः स भूमेर्धुरमाससञ्ज Ragh. 2,74. स्वभुजादवतारिता — धूर्जगतो गुर्वी 1,34. भुजोच्छिन्नरिपु 2,23. भुजार्जितानां च दिगन्तसंपदाम् 3,10. सुरद्विपास्फालनकर्कशाङ्गुलौ भुजे 55. प्रियतमभुजालिङ्गन Megh. 71. कण्ठच्युतभुजलताग्रन्थि 95. ज्ञास्यसि कियद्भुजो मे रक्षति मौर्वीकिणाङ्क इति Çâk. 13. Vid. 213. °जय Hit. 120,6. भुजान्विपफलानेतान्बिभ्रतो Kathâs. 42,79. उद्युक्तभुजप्रताप Dhûrtas. in LA. 67,1. °तरुवनच्छाया Spr. 4666. Megh. 37. भुजयोरन्तरम् (vgl. भुजान्तर) so v. a. *Brust* Spr. 5327. भुजा f. AK. Trik. 2,6,26. 3,5,18. Med. Halâj. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 7,71. भुजालता Çiç. 7,71; vgl. भुजाक-

एट, भुजादल, भुजामध्य, भुजामूल. Am Ende eines adj. comp. f. आ: चतुर्भुजा MBh. 4,185. R. 1, 45, 42. एकीकृतभुजाः सर्वाः सुषुपुस्तत्र योषितः 5, 13, 58. मृणालनाललललितभुजा Kathâs. 4, 6. — 2) m. *Rüssel* (eines Elephanten) MBh. 3, 15736. — 3) m. *Seite eines Dreiecks, Vierecks oder Polygons* (प्रतिभुज *die gegenüberstehende Seite* Colebr. Alg. 295). Colebr. Alg. 58. Schol. zu Kâtj. Çr. 8, 5, 11. *base of triangle* Sûrjas. 4, 20. 10, 15 (भज gedr.). *base of shadow* 3, 5. 14. 15. 23—25. — Vgl. अष्टादशभुजा, कार्त्तवीर्य°, दश°, वक्रभुज, भद्र°, महा°.

भुजकोटर (भुज + को°) m. *Achselgrube* H. 589.

भुजग (भुज *Krümmung, Biegung* + 1. ग) 1) m. = भुजंग *Schlange* Vop. 26, 61. AK. 1, 2, 1, 7. Trik. 1, 2, 4. 3, 3, 65. H. 1303. Halâj. 3, 18. MBh. 3, 2890. Megh. 61. 109. °प्रकोप Varâh. Brh. S. 19, 9. Spr. 764 (nach der verbesserten Lesart). LA. (II) 91, 19. सभुजगा adj. f. (भू) MBh. 7, 6480. भुजगी f. *Schlangenweibchen* Spr. 1065. Kathâs. 34, 181. 37, 143. — 2) f. ई *ein best. Strauch*, = सर्पिणी Râǵan. im ÇKDr. u. सर्पिणी; vgl. भुजंगी.

भुजगदारण (भु° + दा°) m. *Zerreisser von Schlangen*, Bein. Garuḍa's Çabdar. bei Wils. (ÇKDr. angeblich nach Trik.).

भुजगपति (भु° + प°) m. *Schlangenfürst* Vâsavad. 239, 1, v. l.

भुजगपुष्प (भु° + पु°) m. = भुजंगपुष्प Suçr. 2, 482, 4.

भुजगराज (भु° + राज) m. *Schlangenfürst*, Bein. Çesha's Kir. 5, 4. Davon denom. °राजीय्, °राजपते *zum Schlangenfürsten werden* Vâsavad. 239, 1.

भुजगशिशुसृत (भु° - शिशु + सृ°) adj. *den Gang einer jungen Schlange habend*; f. आ *ein best. Metrum*, 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑–, –⏑– Ind. St. 8, 170. 176. 199. 368.

भुजगान्तक (भु° + अन्तक) m. *Vernichter von Schlangen*, Bein. Garuḍa's Râǵan. im ÇKDr.

भुजगाभोजिन् (भुजग + आ°) m. *Verspeiser von Schlangen*, Bein. Garuḍa's Râǵan. im ÇKDr.

भुजगाशन (भुजग + अ°) m. dass. Trik. 1, 1, 43.

भुजगेन्द्र (भुजग + इ°) m. *Schlangenfürst, eine grosse Schlange* MBh. 1, 7212. दशम्यां भुजगेन्द्राश्च स्वपन्ते वायुभोजनाः Verz. d. Oxf. H. 46, b, 1.

भुजगेश्वर (भुजग + ई°) m. *Fürst der Schlangen*, Bein. Çesha's Hariv. 4430.

भुजंग (भुजम्, absol. von 1. भुज्, + 1. ग) 1) m. a) = भुजग *Schlange* AK. 1, 2, 1, 7. Trik. 3, 3, 65. H. 1303. an. 3, 129. Med. g. 45. Halâj. 3, 18. 22. Daç. 1, 18. Suçr. 1, 333, 18. 2, 532, 1. Ragh. 1, 80. LA. (II) 89, 22. Dhûrtas. 92, 11. Kâvjâd. 2, 188. 346. अभुजंगवत् 323. भुजंगी f. *ein Schlangenweibchen, Schlangenjungfrau* MBh. 4, 258. Kathâs. 33, 65. Râǵa-Tar. 3, 108. कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. H. 235, a, 26. — b) Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 1, 32. 2, 15. — c) *der Liebhaber einer Buhldirne* Trik. H. 519. H. an. Med. Halâj. 2, 227. वारविलासिनी° Sâh. D. 8, 13. या भुजंगभोगसक्तचित्ता Ind. St. 8, 370, 8. Kâvjâd. 2, 346. *der liederliche Gefährte eines Fürsten* 188. अभुजंगवत् 322. — d) *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* Ind. St. 8, 408. fg. — e) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 94. — 2) f. ई a) *Schlangenweibchen* s. u. 1, a. — b) *ein best. Strauch*, = सर्पिणी Nigh. Pr.; vgl. भुजगी. — 3) n. *ein best. Metall*, viell. *Blei* (vgl. भुजंगम) Verz. d. B. H. No. 969. — Vgl. भोभुजंग.

भुजंगकन्या (भु° + क°) f. *ein junges Schlangenweibchen* Spr. 3515.

भुजंगघातिनी (भु° + घा°) f. *Schlangentödterin*, Bez. *einer best. Pflanze*, = मूरि, सर्पाली, कुल्कारी, स्पृक्का Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगजिह्वा (भु° + जि°) f. *Schlangenzunge*, Bez. *einer best. Pflanze*, = महासमङ्गा Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगदमनी (भु° + द°) f. *eine best. Pflanze*, = नकुलेष्टा Nigh. Pr.

भुजंगपर्णिनी (von भुजंग + पर्ण) f. *eine best. Pflanze*, = नागदमनी Nigh. Pr.

भुजंगपुष्प (भु° + पु°) *eine best. Pflanze*, = नागपुष्प Suçr. 2, 476, 2. 481, 7. — Vgl. भुजगपुष्प.

भुजंगप्रयात (भु° + प्र°) n. *Schlangengang*, Bez. *eines best. Metrums*: *4 Mal* ⏑––⏑––⏑––⏑–– Çrut. 30. Ind. St. 8, 380. Khandom. 43. स्तोत्र ein angeblich von Çaṁkarâkârja in diesem Metrum verfasster *Lobgesang* auf Çiva Verz. d. B. H. No. 1342. Verz. d. Oxf. H. 258, a, N. 4. °प्रयाताष्टक n. Titel einer Schrift Hall 151.

भुजंगभ (भु° + 1. भ) n. *das Schlangengestirn*, das Nakshatra Âçleshâ Varâh. Brh. S. 47, 12.

भुजंगभुज् (भु° + 4. भुज्) m. *Schlangenfresser*: 1) *Pfau* AK. 2, 5, 30. — 2) Bein. Garuḍa's Çabdar. im ÇKDr.

भुजंगभोजिन् (भु° + भो°) m. 1) *eine Schlangenart* (*Schlangenfresser*), = राजसर्प H. 1304. — 2) Bein. Garuḍa's MBh. 1, 1237.

भुजंगम (भुजम्, absol. von 1. भुज्, + गम्) 1) m. a) = भुजंग *Schlange* Vop. 26, 60. 61. AK. 1, 2, 1, 7. H. 1303. Halâj. 3, 18. Suçr. 2, 533, 5. Spr. 811. f. °गमा *Schlangenweibchen, ein weiblicher Schlangendämon* MBh. 1, 1898. 7798. — b) Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 12, 87. — c) Bein. Râhu's Ind. St. 2, 261. — d) N. pr. eines Nâga Vjutp. 87. — 2) n. *Blei* Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगलता (भु° + ल°) f. *Betelpfeffer* (नागवल्ली) Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगविजृम्भित (भु° + वि°) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 404. fg.

भुजंगसंगता (भु° + सं°) adj. f. *mit ihrem Buhlen zusammengekommen* Khandom. 22. subst. *ein best. Metrum*: *4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 12). Khandom. 22.

भुजंगहन् (भु° + हन्) m. *Schlangentödter*, Bein. Vishṇu's Trik. 1, 1, 35.

भुजंगाक्षी (भुजंग + अक्ष) f. *eine best. Pflanze*, = नकुलेष्टा AK. 2, 4, 4, 3. Nigh. Pr. = रास्ना (als verschieden vom vorherg.) Nigh. Pr.

भुजंगाख्य (भु° + आख्या) m. *Mesua Roxburghii Wight.* (नागकेशर) Çabdam. im ÇKDr.

भुजंगिका (von भुजंग) f. N. pr. eines Dorfes Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 4.

भुजंगेन्द्र (भु° + इन्द्र) m. *Schlangenfürst* Ragh. 2, 74.

भुजंगेरित (भुजंग + ई°) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 405.

भुजंगेश (भुजंग + ईश) m. *Schlangenfürst*, Bein. Piñgala's Ind. St. 8, 157, N.

भुजज्या (भुज + 3. ज्या) f. *Sinus* Sûrjas. 2, 29. fg. 38. fg. 3, 21.

भुजदल (भुज + दल *Blatt*) m. *Hand* H. ç. 123. — Vgl. भुजादल.

भुजनगर (भुज + न°) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 274, a, No. 649. 397, b, No. 136. 399, a, No. 153. 401, a, No. 194.

भुजफल (भुज + फल) n. = बाहुफल (s. u. बाहु 1, f.) *the result from*

*the base-sine* SÛRJAS. 2,41.

भुजबल (भुज + बल) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*, 47. auch °भीम ebend.

भुजमध्य (भुज + म°) n. *Brust* H. 223. HALÂJ. 2,372. RAGH. 13,73.

भुजमूल (भुज + मूल) n. *Armwurzel, Achsel* MBH. 8,4334. — Vgl. भुजामूल.

भुजशालिन् (भुज + शा°) adj. *mit kräftigen Armen versehen* KATHÂS. 42,78. — Vgl. बाहुशालिन्.

भुजशिखर (भुज + शि°) n. *Schulter* H. 588, Sch. HALÂJ. 2,387.

भुजशिरस् (भुज + शि°) n. dass. AK. 2,6,2,29. H. 588.

भुजाकण्ट (भु° + क° = कण्टक) m. *Fingernagel* H. 594.

भुजाग्र (भुज + अग्र) n. *Hand:* छिन्नभुजाग्रा adj. f. R. 1,28,17. (छिन्नभुजाग्रातान् ed. Bomb. 26,17). *Schulter* HALÂJ. 2,370.

भुजादल (भु° + दल) m. = भुजदल *Hand* TRIK. 2,6,26.

भुजान्तर (भुज + अ°) n. 1) *der Zwischenraum zwischen den Armen (Schultern), Brust* AK. 2,6,2,28. H. 602. MBH. 8,4777. RAGH. 3,54. 19,32. KATHÂS. 39,230. अल्पभुजान्तरा adj. f. VIKR. 112. — 2) über die astron. Bed. des Wortes s. SIDDHÂNTAÇIR. 2,3. 5,43.

भुजान्तराल (भुज + अ°) = भुजान्तर 1. MÂLAV. 85.

भुजामध्य (भु° + म°) n. *Ellbogen* H. 590.

भुजामूल (भु° + मूल) n. = भुजमूल *Achsel* SÂH. D. 60,17.

1\. भुजि (von 1. भुज्) f. *Umschlingung:* शतं° *hundertfach:* शतभुजिभिः पूर्भी रक्षत RV. 1,166,8. 7,15,14. दश° *zehnfach:* यदिन्न्विन्द्र पृथिवी दशभुजिः (स्यात्) *wenn sie zehnmal so gross wäre* 1,52,11.

2\. भुजि (von 3. भुज्) UṆÂDIS. 4,141. f. 1) *Gewährung von Genuss, Gunst:* आ सवं सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे RV. 8,91,6. पुष्टौ, भुजौ 10,106,4. — 2) concr. *gewährend, Gönner;* die Açvin werden angerufen: भुजी हिरण्यपेशसा कवी गम्भीरचेतसा RV. 8,8,2. — Nach TRIK. 1,1,67. H. ç. 169 und UǴǴVAL. m. *Feuer.* Was bedeutet aber अन्नभुजि in der Stelle: देवार्चनाग्निकार्याणि तथा गुर्वभिवादनम्। कुर्वीत सम्यगाचम्य तद्वदन्नभुजिक्रियाम्॥ MÂRK. P. 34,64?

भुजिङ्ग m. pl. N. pr. eines Volkes: मद्रभुजिङ्गाः MBH. 6,349 (VP. 187). मद्रकालिङ्गाः ed. Bomb.

भुजिष्य (von 3. भुज्) UṆÂDIS. 4,178 (proparox.) 1) adj. *a) Nahrung gewährend* oder überhaupt *nutzbar:* भुजिष्यं पात्रं निहितं गुहा यदाविर्भोगे अभवन्मातृमद्भ्यः AV. 12,1,6. In der Stelle 20,128,4 ist wohl (nach ÇÂṄKH. ÇR. 12,20,4) zu lesen: यश्च पणिरभुजिष्यः *Nichts gewährend, karg.* — *b) frei, unabhängig* TRIK. 3,3,317. H. an. 3,498 (अनधीन st. अत्रधीन zu lesen). MED. j. 97. — 2) m. *a) Diener, Sclave* AK. 2,10,17. H. 360. H. an. MED. HALÂJ. 2,210. *Gefährte* (सहाय) TRIK. — *b)* = हस्तसूत्रक *eine um die Hand getragene Schnur* H. an. MED. *Hand* und *Schnur* (हस्तसूत्रयोः) TRIK. — 3) f. आ *a) Dienerin, Sclavin* H. an. MED. wohl überh. *ein von Andern abhängendes, für Andere arbeitendes Frauenzimmer:* दासीषु, भुजिष्यासु, गम्यासु JÂǴN. 2,290. MBH. 1,3419. 3,2586. 4,77. 260 (an den drei letzten Stellen in Verbindung mit सैरिन्ध्री). RAGH. 6,53. BHÂG. P. 3,5,20. 6,1,59. नीयमानभुजिष्यात्वम् (vgl. SCHÜTZ zu MEGH. 32) *zur Stellung eines unabhängigen Frauenzimmers geführt werdend* MṚKKH. 61,22. — *b) Hure* H. 533. H. an. MED.

भुज्मन् (wie eben) adj. etwa *fruchtbar:* गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु पिन्वते यदीं सुता अमन्दिषुः *er lässt* (seine Gaben) *quellen unter die Darbringenden, wie fruchtbares Hügelland* (welches Wasser entsendet) VÂLAKH. 2,2; vgl. die Parallelstelle: गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे ebend. 1,2. Hiernach wird statt गिरिर्न भुज्म RV. 1,65,5 ebenfalls भुज्मा zu lesen sein.

भुज्यु (von 1. भुज्) UṆÂDIS. 3,21. P. 7,1,1, Sch. 1) adj. *biegsam, geschmeidig;* vom *lenksamen* Wagen RV. 8,22,2. 46,1. — 2) m. N. pr. eines Mannes, Sohnes des Tugra, welcher von den Açvin aus den Fluthen errettet wird, RV. 1,112,6. 20. 116,3. युवं भुज्युमर्णसो निः समुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः 117,14. 119,4. 6,62,6. 7,68,7. 69,7. 10,40,7. 65,12. 143,5. Bhuǵju Lâhjâjani ÇAT. BR. 14,6,3,1. 2. — 3) f. vielleicht *Natter* (vgl. भुजंग, 1. भोग) RV. 4,27,4. तरसन्ती न भुज्युः 10,95,8 (MÜLLER: *doe*). VS. 18,42. — Nach UǴǴVAL. ist भुज्यु (von 3. भुज्?) = भाण्ड *Topf, Gefäss;* nach UṆÂDIK. im ÇKDR. = भोजन *Speise;* nach UṆÂDIVR. im SAṄKSHIPTAS. ebend. = भाजन *Gefäss* und अग्नि *Feuer.*

भुट्ट m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 8,2430 (भुट्ट gedr.).

भुट्टपुर n. N. pr. einer von Bhuṭṭa angelegten *Stadt* RÂǴA-TAR. 8,2432.

भुट्टेश्वर (भुट्ट + ई°) N. eines von Bhuṭṭa errichteten Heiligthums RÂǴA-TAR. 8,2438.

भुट्ट s. भुट्ट.

भुणिक KÂÇ. zu P. 4,1,79.

भुण्ड्, भुण्डते DHÂTUP. 8,24 (भरणे; VOP.: भृतौ, वृतौ). — Vgl. क्रुण्ड्.

भुमन्यु m. N. pr. eines Sohnes des Bharata MBH. 1,3712. fgg. 3785. fg. des Dhṛtarâshṭra 3748. — Vgl. भवन्मन्यु.

भुय्य m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 6,264. 296.

भुर्, भुरति, °ते *rasche und kurze Bewegungen machen* (mit Armen, Hufen u. s. w.), *zappeln, zucken:* भुरन्तु ग्रावाणः *pulsentur lapides* RV. 10,76,6. ये पर्वभिः शफानां त्रना भुरन्त गोनाम् 5,6,7. युवं भुज्युं भुरमाणं विभिर्गतम् *sich abarbeitend im Schwimmen* 1,119,4. — intens. act. med.: हिरिशिप्रो वृधसानासु जर्भुरत् vom *züngelnden* Feuer RV. 2,2,5. 10,5. शोचं कृष्कासु हरिणीषु जर्भुरत् 10,92,1. निमिषि जर्भुराणः 2,38,8. शफाविव जर्भुराणा तरोभिः 39,3. शफवज्जर्भुरीति 5,83,5. — Aus der genaueren Bestimmung der Bed. ergiebt sich, dass ein naher Zusammenhang mit भृ nicht anzunehmen ist; richtig dagegen ist die Vergleichung mit πορφύρω. — Vgl भुरण, भुर्वणि, भुर्वन्, भूर्णि.

— परि intens. *umherzucken,* vom Licht: अवास्या शिशुमतीरदीदेर्वर्मेव युत्सु परिजर्भुराणः RV. 1,140,10.

— सम् intens.: संजर्भुराणस्तरुभिः RV. 5,44,5.

भुरज् vielleicht mit dem vorhergehenden verwandt; etwa *sprudeln, brodeln:* मध्वः माध्वी मधु वां प्रुषायन्यत्सीं वां पृक्षो भुरजन्त पक्वाः RV. 4,43,5. = प्राप्नुवन्ति SÂJ.

भुरण (von भुर्) adj. *rührig* (= भर्तृ Comm.): die Açvin RV. 1,117,11. 7,67,8. 10,29,1.

भुरण्य् (von भुरण), °ण्यति NAIGH. 2,14 (गतिकर्मन्). gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27 (धारणपोषणयोः). 1) *zucken, unruhig —, rührig sein:* भुरण्यन्त जनाँ अनु (पश्यसि) RV. 1,50,6. ह इंद्रस्य क्रमणे स्वर्दृशो ऽभिख्याय मर्त्यो भुरण्यति 155,5. कृशानुरस्ता मनसा भुरण्यन् 4,27,3. यन्नासत्या भुरण्यथो यद्वा देव भिषज्यथः *in Bewegung sein* 8,9,6. 10,35,9. — 2) *in unruhige*

*Bewegung versetzen* (eine Flüssigkeit): घर्मं यदाम्ना भुरणयति ṚV. 5,73,6. यज्ञे यज्ञे ह सवना भुरणयथो यत्सुम्नवते यजमानाय शिक्षथः Vâlakh. 11,1.

भुरण्यु (von भुरण्य्) adj. *zuckend, unruhig; eifrig, beweglich* Naigh. 2, 15. Nir. 12,22. die Flamme ṚV. 1,68,1. 10,46,7. VS. 15,51. ṚV. 1,121, 5. die Açvin (vgl. भुरणा) 6,62,7. शकुन 10,123,6. VS. 18,53. इन्दु 13,43.

भुरिज् Uṇâdis. 2,72. du. f. *die Arme* Naigh. 2,4. *Himmel und Erde* Sâj. sg. *die Erde* Uǵǵval.; in der That wohl 1) *Scheere* (wonach das u. नुर Gesagte zu berichtigen ist): सं नः शिशीहि भुरिजोरिव नुरम् *wie die Schneide der Scheere* ṚV. 8,4,16. श्रोष्ठे जिह्वा चर्चरीति नुरो न भुरिजो-रिव AV. 20,127,4. — 2) *ein aus zwei Armen bestehendes Werkzeug des Wagenarbeiters, in welchem er das Holz festhält und bearbeitet;* etwa *Schnitzbank*: रथं न क्रत्तो अपसा भुरिजोः ṚV. 4,2,14. समी रथं न भुरिजोरहेषत दश स्वसारो अदितेरुपस्थ आ 9,71,5. 26,4. — 3) *ein best. Metrum, bei welchem ein* Pâda *eine oder zwei überflüssige Silben hat,* ṚV. Prât. 16,10.11. 17,1. Çâṅkh. Çr. 7,27,28. Ind. St. 8,113. fg. 149. 254. 279. — 4) Bez. *gewisser Einschiebungen in liturgischen Recitationen* Pañkav. Br. 12,13,21. Ind. St. 8,69. — Vgl. भूरिज्.

भुरुण्ड m. 1) *ein best. Thier* MBh. 3,12245. Vgl. भारुण्ड, भाहुण्ड, भेरुण्ड. — 2) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,11.

भुर्भुरिका und भुर्भुरी f. *eine Art Gebäck* Bhâvapr. im ÇKDr. u. धूमसी.

भुर्वणि (von भुर्) adj. *unruhig, ungeduldig*: अत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः ṚV. 1,56,1.

भुर्वन् (wie eben) *unruhige Bewegung* (des Wassers): तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुर्वण्यपामिषन्त भुर्वणि ṚV. 1,134,5.

भुव 1) m. nach Mahîdh. Bez. des Agni VS. 13,54. in Formeln neben भुवन u. s. w. Kauç. 116. 128. — 2) = भुवस् *Luftgebiet* in einigen compp.: भुवादिवर्णन Verz. d. Oxf. H. 13,a,16. भूर्भुवादिक Sûrjas. 12,29. Mârk. P. 18,26; vgl. भुवभर्तर्, भूर्भुवकार fgg. — 3) m. *Schwamm* Nigh. Pr. — Vgl. भौवायन.

भुवद्वस् P. 1,4,17, Vârtt. (von भुवत्; vgl. धारयद्वस्). Beiw. der Âditja: आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकामः TS. 2,3,1,1. Kâth. 11, 6. 15,1. Âçv. Çr. 4,2. Dem Sinne nach so v. a. *Gedeihen gebend.*

भुवद्वसु adj. nach Durga zu Nir. 4,15 so v. a. भावयिता वसूनाम्. ṚV. 8,19,37. Der Padapâṭha trennt jedoch भुवत् वसुः; vgl. Müller's Ausg. S. 25.

भुवन (von 1. भू) Uṇâdis. 2,80 (angeblich ved.). 1) n. a) *Wesen, belebtes Wesen, existirendes Ding; Welt*; = लोक, विष्टप AK. 2,1,6. 3,4,1, 2. Trik. 3,3,250. H. 1365. Med. n. 102. Halâj. 1,133. = गगन und जन Med. (st. जले ist जने zu lesen). ṚV. 1,154,2. 4. युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः 157,5. विश्वस्य भुवनस्य गोपाः 164,21. 2,3,1. 35,8. आ तनु आपृणा भुवनानि रोदसी 3,3,10. दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः 4,53,2. एको विश्वस्य भुवनस्य राजा 6,36,4. 10,17,1. 114,4. तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठम् 120,1. 125,7. AV. 2,2,1. 12,1,31. 13,3,14. VS. 9,5. 13,18. 32,5. जविष्ठो भुवनेषु 11,3,1,6. 1,2,5,1. Çâṅkh. Çr. 1,11,2. 15,2,14. Gṛhj. 3,2. भुवनस्य पत्नी (Ushas) ṚV. 7,75,4. पति VS. 9,20. 18,44. 22, 32. 36,2. यथा (so die ed. Bomb.) चरति तिग्मांशुः परेण भुवनं सदा *über die Welt —, über die Erde hin* MBh. 3,2988. पुनाति भुवनं पुण्या रामायणमहानदी R. Einl. Çâk. 167. 185. भुवनालोकनप्रीतिः स्वर्गिभिर्नानुभूयते *der Anblick der Erde* Kumâras. 2,45. वंशे भुवनविदिते Megh. 6. उद्धर्तुं भुवनमिदं भवाब्धिमग्नम् LA. (II) 92,21. अत्र भुवने Spr. 2797, v. l. भुवने ऽस्मिन् 3665. भुवनतिलकभूत 2826. भुवनहित *Heil der Welt* Bhaṭṭ. 1,1. अतिविततभुवनतल *Erde* Einl. zu Kaurap. इत्युदयः तत्रस्य शब्दो भुवनेषु रूढः *unter den Menschen* Ragh. 2,53. धवलय (शशाङ्क) भुवनानि Spr. 1574. Sûrjas. 12,16. यावन्निमीते भुवनानि शंभुः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 31. भुवनज्ञान Verz. d. Oxf. H. 230,b,35. °प्रतिष्ठादानविधि 35, b,21. °विन्यास 8,a,28. भुवनाभ्युदय 349,a,6 v. u. °द्वय *Himmel und Erde* Ragh. 1,26. °त्रय (vgl. त्रिभुवन) *Himmel, Luftraum und Erde* Çâk. 186. Spr. 2826, v. l. Pañkar. 1,2,33. भुवनानि सप्त MBh. 12,6924. भुवनाः (sic) सप्त एव च 13,1089. भुवनानि चतुर्दश *die Erde nebst sechs Welten über ihr und sieben Welten unter ihr* Weber, Râmat. Up. 290. Prab. 54, 9. Vedântas. (Allah.) No. 93. भुवनानि चतुर्दश auf Erden Spr. 2829. Vgl. ब्रह्म°, मर्त्य°. — b) *Ort der Existenz, Aufenthalt*: अत एव मे प्राचीनं भुवनम् Çat. Br. 1,4,1,17. AV. 18,1,17. भुवन v. l. für भवन *Haus* H. 990. — c) = भावन *das zur-Existenz-Bringen* Nir. 7,25. richtiger *das Werden* oder *Gedeihen* ṚV. 10,88,1. — d) *Wasser* Naigh. 1,13. AK. 1,2,3,3. Trik. H. 1069. Med. Halâj. 3,26. — 2) m. a) *ein best. Monat* Ind. St. 5,83. TS. 1,7,9,1. 4,7,11,2. — b) N. eines Rudra (vgl. भुवनाधीश, भुवनाधीश्वर, भुवनेश) VP. 121, N. 17. — c) N. pr. eines Mannes MBh. 13,1765. Verz. d. Oxf. H. 101,b,14. eines Âptja und Liedverfassers von ṚV. 10,157. — Vgl. भौवन.

भुवनकोश (भु° + कोश) m. *Weltkugel* Verz. d. Oxf. H. 8,a,29. fg. 44, b,27. Verz. d. B. H. No. 476. 486. Siddhântaçir. S. 127.

भुवनचन्द्र (भु° + च°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5,145.

भुवनच्यव (भु° + च्यव) adj. *welterschütternd* ṚV. 10,103,9.

भुवनपति (भु° + प°) m. *Wesenherr, Weltgebieter* VS. 2,2. TS. 2,6,6, 3. TBr. 3,7,6,1. Kâṭh. 25,7. Çâṅkh. Çr. 4,20,1. Âçv. Çr. 1,4. 4,2. Kâtj. Çr. 2,1,18. 19. Nach P. 6,2,20 auch oxyt. भुवनपति Wilson, Sel. Works I, 320 fehlerhaft für भवन°.

भुवनपावन (भु° + पा°) adj. *weltreinigend*, f. ई Bein. der Gaṅgâ Bhâg. P. 9,9,10.

भुवनभर्तर् (भु° + भ°) m. *Herr der Welt, — der Erde* MBh. 3,14209.

भुवनमती (भुवन + मति) f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 7,583. 681.

भुवनमल्लवीर (भु° - म° - वीर) m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 272.

भुवनराज (भु° + राजन्) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 7,252. 582.

भुवनशासिन् (भु° + शा°) adj. *die Welt beherrschend*; m. *König, Fürst* Râǵa-Tar. 4,463.

भुवनसद् (भु° + सद्) adj. *in der Welt ruhend, — befindlich* TS. 1,7,12, 1. TBr. 1,3,9,1.

भुवनाद्भुत (भुवन + अ°) adj. *die Welt in Staunen versetzend*: चरित Râǵa-Tar. 3,78. परिवर्त 6,336. 8,3497.

भुवनाधीश (भुवन + अ°) m. *Herr der Welt*, N. eines Rudra, Weber, Râmat. Up. 313. — Vgl. भुवन, भुवनाधीश्वर, भुवनेश.

भुवनाधीश्वर (भुवन + अ°) m. *Herr der Welt*, N. eines Rudra, Mit. 142,7. — Vgl. भुवनाधीश, भुवनेश.

भुवनानन्द (भुवन + आ°) m. N. pr. eines Mannes Kâpiçâvad. 9. fg.

भुवनाभ्युदय (भुवन + अ°) m. Titel eines Gedichts des Çaṁkuka Râǵa-Tar. 4,704.

भुवनेश (भुवन + ईश) 1) m. *Herr der Welt*, N. eines Rudra, Weber, Râmat. Up. 313. Vgl. भुवनाधीश u. s. w. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 102,*a*, No. 158. Skanda-P. (s. u. गौड 1, *d*). — 3) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,41. 103,*a*,3. °यन्त्र 94,*b*,9. °पारिजात Titel einer Schrift 292,*a*,57.

भुवनेशानी (भुवन + ई°) f. *Herrin der Welt* Pańkar. 4,5,14.

भुवनेश्वर (भुवन + ई°) 1) m. *a*) *Herr der Erde, König, Fürst* Râǵa-Tar. 4,673. — *b*) Bein. Çiva's MBh. 14,207. — 2) f. ई *Herrin der Welt*, Bein. verschiedener Göttinnen Saṁsk. K. 6,*b*. Pańkar. 3,15,54. Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,6. 93,*b*,17. 105,*b*,20. 110,*a*, No. 173. °कवच 94,*a*,28. °मन्त्र 93,*a*,46. 105,*b*,19. °पूजायन्त्र 95,*b*,47. °यन्त्र 94,*b*,9. °प्रयोग 18. °तन्त्र 109,*b*,11. °रहस्य 90,*a*,38. °स्तोत्र 94,*a*,28. 108,*a*,27. 110,*a*, No. 173 (Titel einer best. Schrift). — 3) n. N. pr. eines Tempels und einer Stadt, die Çiva geheiligt sind, Wilson, Sel. Works I, 159, N. LIA. I, 187, N. °माहात्म्य Mack. Coll. I, 79.

भुवनेष्ठा (भुवने, loc. von भुवन, + 2. स्था) adj. *in der Welt* oder *in den Wesen befindlich* AV. 2,1,4. 4,1,2. Âçv. Çr. 4,6.

भुवनौकस् (भुवन + ओ°) m. *Himmelsbewohner, ein Gott* MBh. 12,8424.

भुवन्ति m. VS. 16,19. = भुवं तनोतीति भुवन्तिर्भूमण्डलविस्तारकः Mahîdh.

भुवन्यु m. *Herr* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,51. *die Sonne* Uǵǵval. Med. j. 97. *der Mond; Feuer* Med.

भुवपति m. in Formeln neben भुवनपति u. s. w. VS. 2,2. Kâtj. Çr. 25, 2,7. Çâṅkh. Çr. 4,20,1.

भुवभर्तर् m. neben भूपति nach dem Schol. so v. a. *Herr des Luftgebiets* (भुवस्) MBh. 3,14208. 14212.

भुवंमन्य (भुवम्, acc. von 2. भू, + म°) adj. P. 6,3,68, Sch.

भुवस् Uṇâdis. 4,216. AV. Prât. 2,52. P. 8,2,71. eine der sog. व्याहृतयः (s. u. d. W.) in dem gottesdienstlichen Ausruf भूर्भुवः स्वः; wegen der Stellung zwischen भू und स्वर् auf das zwischen Himmel und Erde liegende *Luftgebiet* gedeutet und zu anderen Allegorien gebraucht. Ursprünglich wohl nichts Anderes als der pl. von 2. भू. indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Trik. 3,4,1. H. 1526. VS. 3,5. 37. 7,29. Ait. Br. 8,13. Çat. Br. 2,1,4,11. 4,1,1. 8,7,4,5. 11,1,6,3. 5,8,4. 6. 14,9,3,7. Kâtj. Çr. 25,1,6. Gobh. 1,1,11. Âçv. Gṛhj. 1,14,4. Kauç. 3. 55. 69. 90. 91. Khând. Up. 4,17,3. Taitt. Up. 1,5,1. M. 2,76. Hariv. 11506. 14116. VP. 212. Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,2. 189,*b*, No. 433. die zweite unter den 7 aufsteigenden Welten Vedântas. (Allah.) No. 70. Mârk. P. 101,23. भुवर्लोक 46,39. Bhâg. P. 2,5,38. 42. Pańkar. 2,2,58. Siddhântaçir. 3,43. भुवस् als geistiger Sohn Brahman's gefasst Hariv. 11506. als Name des 2ten und 11ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,41. 52,*a*,1.

भुवस्पति Zusammenrückung von भुवस् (gen. von 2. भू) und पति; so v. a. प्रजापति AV. 10,5,45.

भुविष्ठ (भु°, loc. von 2. भू, + स्थ) adj. *auf dem Erdboden stehend* (nicht zu Wagen seiend) Bhâg. P. 1,15,17. *auf der Erde weilend* (Gegens. दिविष्ठ) MBh. 1,2340.

भुविस् Uṇâdis. 2,113. *Meer* Uǵǵval. f. *Himmel* H. 87.

भुविस्पृश् (भु°, loc. von 2. भू, + स्पृश्) adj. *den Erdboden berührend* Bhâg. P. 4,25,29.

भुशण्ड m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 354,*a*, 34.

भुशुण्डि und भुशुण्डी f. *eine best. Waffe* MBh. 1,7210. 8257. 3,643. 810. 12094. 12105. 16520. 6,5571. 7,6798. 8023. Hariv. 9275. 13603. R. 3,28,25. 6,37,44. 91,18. Bhâg. P. 4,10,11. 6,10,23. 8,10,35. In den älteren Ausgg. des MBh. und Hariv. hier und da fälschlich भुसु° und भूशु° geschrieben.

भुषुण्डि s. भुशुण्डि.

1. भू, भवति Dhâtup. 1,1. P. 2,4,52. Vop. 9,23. भवतात् P. 7,1,35, Sch.; बभूथ, बभूथ ved. (P. 7,2,64) und बभूविथ, बभूविम (Bhâg. P. 1,11,7), बभूव 2. pl., बभूयात्, बभूवंस्, बभूवुषी; अभूवम्, अभूवन् (P. 2,4,77. 6,4, 88. 7,3,88), अभूत्, भूम्, भूत्, भूमे, भूतं, भुवस्, भुवत्, भूतु (RV. 1,94,12), भूयाम; भविष्यति, भवितास्मि, भवित्री (vgl. u. भवितर्); भूयासम्, भूयास् 3. sg. (RV. 1,185,8); inf. भवितुम्, भवितोस्, भुवे; absol. भूत्वा, भूत्वी, °भूय, संदृग्भवम् (Çat. Br. 4,5,3,1) °भावम् (Sch. zu P. 3,4,61. fgg.). Die unregelmässige Imperativ-Form बोधि sind wir geneigt mit Westergaard hierher zu stellen, während Sâj. sie bald zu बुध्, bald zu भू zieht; der Gebrauch spricht entschieden für letzteres. RV. 1,24,11. 31,9. 44,6. 76,4. 4,17,17. 22,10. 6,46,4. 7,32,11. 25. 75,2. 96,2. Zu बुध् würde gehören उत बोधयापि: 10,83,6; während, wenn man als ursprüngliche Lesart आपे voc. voraussetzen dürfte, mit einer Construction wie 1,76,4, es ebenfalls hier seine Stelle fände. med.: भवे (Taitt. Âr. 10,17), भवते (Muṇḍ. Up. 3,1,4. Çvetâçv. Up. 2,14. MBh. 13,2947), भवामहे (Hariv. 5928), भवस्व (MBh. 3,1581. 14413. fg. 4,203. 8,1665. Hariv. 5786. R. 2,90,12 [ed. Bomb. भवेति ह]. 3,30,14), भवेयास् (MBh. 4,1751. 13,2881. N. 1,27), भवेत (MBh. 13,28. 14,1295), भविष्ये (MBh. 4,411), भविष्यते (MBh. 3,10619), भविष्येते (R. 1,24,17), भविष्यध्वम् (MBh. 3,14394. R. 1,29,25); भूयिष्ठास् Bhâg. P. 5,18,8 wird vom Scholiasten durch भूयास् erklärt. pass. und impers. बभूवे und बुभूवे Vop. 8,33. 24, 6. भाविता und भविता ebend. 1) *werden, entstehen, geschehen; stattfinden, dasein, sich befinden, sein*: भुत देवा वृत्रतूर्येषु शंभुवः RV. 1,106, 2. इषां नो नेता भवतादनु द्यून् 3,23,2. यद्गूरे सन्निहाभवः 9,2. ऊर्ध्वो भव 4,4,5. भुवत्ते कुत्सः सख्ये 16,10. स्वेन भामेन तविषो बभूवान् 1,165,8. यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति 10,18,5. तमू अकृण्वंस्त्रेधा भुवे कम् 88,10. इन्द्रो वा इदमभूयदयम् TS. 6,4,6,2. प्रतिबुद्धा अभूतन AV. 4,37,3. 5,5,7. 7,6, 1. VS. 2,7. 3,27. राजा भवितुम् Çat. Br. 5,1,1,13. ईश्वरो ह श्रेयान्भविता: 9,5,2,3. एवं त्रीणि षष्टिशतानि भवन्ति Çâṅkh. Çr. 4,15,30. TBr. 1,3, 10,9. अनुवदद्यन्भवति *ist im Begriff* Çat. Br. 3,9,3,7. 12,4,2,3. Ait. Br. 7,20. Kauç. 68. Gobh. 2,8,9. — भविष्यत्यमृतं तत्र मथ्यमाने महोदधौ MBh. 1,1110. भाग्यक्रमेण हि धनानि भवन्ति यान्ति Spr. 3129. बुद्बुदा इव तोयेषु भवन्ति न भवन्ति च *entstehen und vergehen* 3075. वागभूत्तत्र मानुषी so v. a. *erhob sich* Daç. 1,24. क्रोधाद्भवति संमोहः Bhag. 2,63. 14,17. Sâmkhjak. 45. यदपत्यं भवेदस्याम् M. 9,127. MBh. 1,3802. तद्भविष्यति *das wird geschehen* 13,2809. 2812. नाकालमृत्युर्भवतीह लोके R. 5,28,3. 1,55,18. पञ्चिका नाम द्यूतविशेषः पञ्चभिः कपर्दैः भवति Sch. zu P. 2,1,10. यदि तन्मम प्राप्तौ भवति *zu Stande kommt, geschieht* Pańkat. 186,22. कालवि-

प्रकर्षस्त्वत्र भवति *findet statt* AV. Prât. 2, 39. अहरहर्भूयान्महानुत्सवः Spr. 3167. बभूवुर्हि पुरोडाशा भक्ष्याणां मृगपक्षिणाम्। पुराणेष्वपि यज्ञेषु *es gab* M. 5, 23. तत्राश्रमपदं काण्डोर्बभूव *befand sich* Brahma-P. in LA. (II) 49, 11. अभून्नृपो विबुधसखः — दशरथ इत्युदाहृतः *es war ein Mal ein König* Bhaṭṭ. 1, 1. Kathâs. 14, 37. भवति भोक्तुम् *es ist Etwas da zum Essen* Sch. zu P. 3, 4, 65. जगाम यत्र सा बाला ब्राह्मणेन सहाभवत् *wo sie sich befand* N. 16, 31. तावत्त्वपि भविष्यामि 5, 31. पथि भव *bleibe auf dem Wege* Megh. 29. तदण्डमभवद्धैमम् *das wurde zu einem goldenen Ei* M. 1, 9. प्रमुदितो ऽभवत् R. 1, 9, 39. Çâk. 31, 3. Prab. 64, 10. तस्य कोपाग्निना दग्धा भविष्यन्ति नृपात्मजाः *werden verbrannt werden* R. 1, 41, 13. Prab. 37, 6. (दीपाः) कृतविषो बभूवुः Ragh. 3, 15. 15, 47. Megh. 3. 50. अभूत्संपादितस्वादुफलो मे मनोरथः Çâk. 108, 15. Spr. 3178. यौवनवती बभूव Hit. 28, 4. Vet. in LA. (II) 19, 2. अणुमात्रिको भूत्वा M. 1, 56. गर्भो भूत्वा 9, 8. प्राञ्जलिर्भूत्वा N. 5, 16. 7, 6. 9, 19. 14, 4. Indr. 1, 10. R. 1, 2, 27. 63, 24. 65, 5. Çâk. 12, 20. Vet. in LA. (II) 14, 17. पृष्ठतो भूत्वा, °भूय und °भावं तिष्ठति P. 3, 4, 61. तूष्णीं भूत्वा, °भूय und °भावं तिष्ठति 63. नाना (विना, द्विधा, द्वैधं u. s. w.) भूत्वा, °भूय und भावम् 62. impers.: कालान्तरेण यै रेव भूमिपालैर्भविष्यते *die Fürsten werden werden* Râǵa-Tar. 5, 418. तिरोभूयते st. तिरोभवति Schol. zu Kap. 1, 121. कुशूलधान्यको वा स्यात् — त्र्यैहिको वापि भवेत् *sein* M. 4, 7. अग्निपक्वाशनो वा स्यात् — अश्मकुट्टो भवेद्वापि 6, 17. 8, 298. 1, 49. 2, 128. 153. एवमिक्ष्वाकुनाथेन पालिता साभवत्पुरी R. 1, 6, 19. 2, 23, 34. रिक्तः सर्वो हि भवति लघुः Megh. 20. 91. 101. 106. 111. ततः स्वामिकुमारस्य पादमूलं गतो ऽभवत् Kathâs. 2, 60. 79. रक्तनेत्रस्त्रिशिखां भृकुटीं दधानः सृक्कणी परिलेलिहंस्त्वां दृष्ट्वा यदि भविष्यति Pańkat. 85, 4. Vet. in LA. (II) 17, 1. 22, 22. तत्क्षणाच्च स राजाभूद्विप्रो भूत्वा *der er früher Brahmane gewesen war* Vid. 335. कथं बुद्धा भविष्यति *wie wird ihr sein, wenn sie erwacht?* N. 10, 22. 11, 11. fg. 12, 65. Brâhmaṇ. 2, 9. नाभिजानामि भवेदेवं न वेति *ob es sich so verhält oder nicht* N. 20, 9. अथैषस्त्वं क्वेति चेद्भवेत् so v. a. *wenn die Frage aufgeworfen werden sollte* M. 10, 66. 82. 12, 108. Folgende Verbindungen und Formen führen wir der besseren Uebersicht wegen besonders auf: *a*) mit न *zu Nichte werden, aufhören zu sein, sterben:* यस्य वाक्कवलं प्राप्य न भवन्त्यसुहृद्गणाः MBh. 1, 2824. तेन जीवासि राजर्षे न भवेथास्त्वमन्यथा 13, 2881. ऋते ऽपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे Bhag. 11, 32. N. 21, 10. MBh. 1, 2781. 3, 16013. 13, 1900. R. 1, 55, 27. 3, 73, 17. 6, 11, 5. Spr. 3905. Çâk. 94, 2. Kathâs. 49, 63. Pańkat. 164, 13. कुरूणामनयाच्चापि पृथिवी न भविष्यति *wird zu Grunde gehen* MBh. 1, 4971. अत्वेमां तु कथां राजन्न भवन्तीह मानवाः *erscheinen nicht wieder hier auf Erden, werden nicht wiedergeboren* 3, 13429. — *b*) mit gen. (selten dat. loc.) der Person: *Jmd zu Theil werden, Jmd treffen, esse alicui* ṚV. 10, 40, 3. तस्य शतं जाया बभूवुः Ait. Br. 7, 13. इदमु नो भविष्यति TBr. 1, 1, 6, 1. बहु मे भूयात् Çâṅkh. Çr. 2, 10, 2. 4, 11, 3. तस्य तेजोमया लोका भवन्ति M. 6, 39. प्लवगा वृश्चिका दंशाः — कीटाश्च मा भूवन्गहने so v. a. *mögest du nicht auf Affen u. s. w. stossen* R. 2, 25, 16. धर्मषड्भागो राज्ञो भवति रक्षतः M. 8, 304. 9, 155. Spr. 1784. Pańkat. 7, 8. ऋष्यशृङ्ग इति ख्यातस्तस्य पुत्रो भविष्यति R. 1, 8, 7. Vid. 268. गर्भो ऽभवद्भूधरराजपत्न्याः Kumâras. 1, 19. क्रुद्धाद्वापि प्रसन्नाद्वा किं मे त्वत्तो भविष्यति MBh. 2, 1579. तस्य भूतस्य नो दुःखाद्दुःखमभ्यधिकं भवेत् N. 11, 16. वैतृष्ण्यं यासु (अप्सु) गोर्भवेत् M. 5, 128. यथा श्रेयो हि नो भवेत् N. 12, 90. R. 2, 25, 30. Vid. 184. यो दातुर्भवत्यूर्ध्वं फलोदयः M. 3, 169. 178. भूतानां यद्भूयासुर्विभूतयः Bhâg. P. 6, 4, 44. शूद्रविट्क्षत्रविप्राणां यत्रर्तोक्तौ भवेद्वधः M. 8, 104. नाततायिवधे दोषो भवति हन्तुः कश्च न 351. 10, 103. N. 4, 19. यस्येहानुशयो भवेत् M. 8, 222. 228. तस्य देवतानामभूद्भयम् R. 1, 63, 16. त्वदर्थ एवाभूच्चक्रवाज्ञानुग्रहः स मे Vid. 272. क्षुत्पिपासे न ते राम भविष्येते R. 1, 24, 17. यस्यास्तु न भवेद्भ्राता *die keinen Bruder hat* M. 3, 11. Kathâs. 14, 37. नहीदृशं तापसानां रूपं भवति कर्हिचित् R. 1, 9, 45. Vid. 109. न पुत्रो न पिता तत्र भवेद्यत्र स्त्रियाः पतिः Spr. 4315. तस्य प्रसङ्गो ऽभूद्वने N. 13, 32. यथा ह्येकेन चक्रेण रथस्य न गतिर्भवेत् Spr. 2330. Vid. 111. 118. Spr. 1875. इति मे मतिर्भवति Sâṁkhjak. 61. mit dat.: अहान्यस्मै सुदिना भवन्ति ṚV. 7, 11, 2. भद्रमेभ्यो ऽभूत् Çat. Br. 4, 6, 9, 19. mit loc.: पाले तत्किल्बिषं भवेत् M. 8, 235. mit परि und प्रति und einem vorangehenden acc.: हरिं पर्यभवल्लक्ष्मीर्हरं प्रति हलाहलम् Vop. 5, 7. — *c*) mit gen. der Person *auf Jmdes Seite sein, Jmd beistehen* P. 5, 4, 48. सत्कृताश्च कृतार्थाश्च मित्राणां न भवन्ति ये Spr. 3124. st. des gen. auch die adv. Form auf तस् P. a. a. O. देवा अर्जुनतो oder अर्जुनस्याभवन् Sch. — *d*) mit dat. der Sache *sein —, gereichen —, dienen —, verhelfen zu:* सुग्यो भुवद्वीर्याय नोधाः ṚV. 1, 61, 14. वृधे भुवन्यज्ञ्योः 4, 23, 2. 5, 5, 4. मा ते भूम परादै 7, 19, 7. अभूदग्निः समिधे मानुषाणाम् 77, 1. अवसे 48, 4. दातुर्भवत्यनर्थाय M. 4, 193. हिताय Brâhmaṇ. 3, 19. सुखाय Kumâras. 1, 23. भवाय Bhâg. P. 1, 11, 7. त्रैलोक्यस्यापि विनाशाय MBh. 3, 12312. तस्याः न स क्षितीशो रुचये बभूव so v. a. *gefiel ihr nicht* Ragh. 6, 44. तया विमुक्तस्य — भविष्यसि त्वं यदि संगमाय Vikr. 129. Spr. 1841. स्मृता भवति तापाय 3320. यथा बीजाङ्कुरः परिपुष्टः काले फलाय भवति *Früchte bringt* 2316. — *e*) mit loc. der Sache *sich hingeben, an Etwas gehen, sich beschäftigen mit:* दाने तपसि सत्ये च भव MBh. 5, 205. चरणक्षालने कृष्णो ब्राह्मणानां स्वयं ह्यभूत् 2, 1295. Spr. 2871. श्लाघ्ये कृत्ये नरस्य भविष्यतः 1875. — *f*) bei einer innigeren Verbindung von भू *werden* mit seinem Prädicate erscheint dieses nicht im Nominativ, sondern in einer durch alle Geschlechter und Zahlen unveränderlich bleibenden Form auf ई oder ऊ; z. B. शुक्लीभवति (von शुक्ल), अग्नी° (von अग्नि), अरू° (von अरुस्), उच्चक्षू° (von उच्चक्षुस्) P. 5, 4, 50. fgg. Vop. 7, 81. fgg. — *g*) भवति mit einem folgenden fut. *es kann geschehen, dass* P. 3, 3, 146. भवति तत्रभवान्वृषलं याजयिष्यति Sch. — *h*) imperat. भवतु so v. a. *gut, schon gut, genug, wozu die vielen Worte? wozu das viele Nachdenken? die Sache ist ja klar;* = अस्तु, किम् H. 1528. Çâk. 7, 17. 9, 18. 40. 9. 64, 8. 79, 6. 81, 16. कथमिदानीमात्मानं निवेदयामि। कथं वात्मापहारं करोमि। भवतु। एवं तावदेनां वक्ष्ये 13, 22. 8, 22, v. l. 12, 12. 18, 10. 30, 13. 33, 3. 101, 20, v. l. Vikr. 2, 2. Prab. 21, 14. 50, 7. 53, 3. Hit. 17, 16. 35, 8. Hit. ed. Johns. 1214. — *i*) बभूव in Verbindung mit dem acc. eines nom. act. auf आ bildet wie आस und चकार periphrastische Perfecta, P. 3, 1, 40, Sch. Vop. 8, 56. — *k*) partic. praes. भवन्त् und praet. भूत s. bes. — *l*) partic. fut. भविष्यन्त् *zukünftig;* n. *das Zukünftige, Zukunft* AV. 4, 11, 2. 10, 7, 9. 11, 7, 14. 13, 3, 7. Çat. Br. 2, 3, 1, 24. 10, 4, 1, 9. भविष्यद्रूपो भूतात् Kâṭh. 19, 10. Âçv. Gṛhj. 2, 4, 14. TS. 5, 1, 9, 2. Kaush. Up. 1, 5. P. 3, 3, 3. Vop. 25, 1. Kathâs. 1, 24. Weber, Râmat. Up. 337. 351. Sâh. D. 29, 16. भविष्यन्ती f. *das erste Futurum* bei den östlichen Gramma-

tikern P. 3,3,15, Vârtt. Nach Naigh. 1,12 das n. angeblich = उदक *Wasser.* — 2) prägnant *etwas Rechtes werden* oder *sein, Etwas zu bedeuten haben, gedeihen:* संनेम मित्रावरुणा सनन्तो भवेम द्यावापृथिवी भवन्तः ṚV. 7,52,1. यो वै भवति यः श्रेष्ठतामश्नुते Ait. Br. 1,13. 3,21. भवति वै स यो ऽस्यैतदेवं नाम वेद 33. ततो वै देवा अभवन्पराऽसुरा भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति 39 (Çat. Br. 14,4,1,8). 2,15. Tâṇḍja-Br. 2,4, 3,3. 5,1,2,3. Çat. Br. 1,3,4,16. 9,5,1,16. 13,3,4,2. भूयाम पुत्रैः पशुभिः Shaḍv. Br. 1,6. यत्तु वाणिजके दत्तं नेह नामुत्र तद्भवेत् so v. a. *Lohn bringen* M. 3,181. — 3) mit acc. *in Etwas hineinkommen, gerathen in, gelangen zu* (act. med. Dhâtup. 34,37. Vop. 8,17). वात्स्यबन्धेन निदानेन कांस्यं भवतु दोहनम् MBh. 13,4587. स राष्ट्रं नाभवत् TBr. 1,7,2,4. यो वै भवति यः श्रेष्ठतामश्नुते स किल्बिषं भवति *wer Etwas ist und obenan steht, der geräth* (leicht) *in Verfehlung* Ait. Br. 1,13. TS. 2,4,2,1. स इदं भविष्यति *der wird es dazu bringen* so v. a. *der wird Glück haben* 6,1,3,1. 6. 2,2,1; womit die andere Verbindung mit वा (vgl. u. d. W.) zu vergleichen ist, z. B. क्वाह ततस्तद्भवति *wohin führt* oder *geräth das?* so v. a. *das ist vergeblich* TBr. 2,1,2,12. Hierher zieht Westergaard MBh. 1,5366: पार्वतेनाभवद्गिरिम्, die neuere Ausg. liest aber पार्वतेनासृजद्गिरीन्. — Vgl. भव, भवक, भवन, भवनीय, भवत् fgg., भवितर्, भवितव्य, भवित्र, भविष्य, भव्य, भाव, भावुक, भाव्य.

— caus. भावयति (selten med.), aor. अबीभवत् P. 7,4,80, Sch. 1) *in's Dasein bringen, in's Leben rufen, erzeugen, hervorbringen, bewirken, schaffen:* भाविताः पूर्वजातीषु कर्मभिश्च (so ist zu lesen) शुभाशुभैः Vâju-P. bei Muir, ST. I,30, N. 54. प्रजासर्गमिमं पुनः । मिथुनव्यवायधर्मिण्यां भूरिशो भावयिष्यसि Bhâg. P. 6,4,52. तस्याम् — आत्मजान् — दश भावयां बभूव कन्यां च 5,1,24. (यः) सूर्यवंशं नष्टं भावयिता पुनः 9,12,6. नानाभिनयसंबन्धान्भावयन्ति रसान्यतः Sâh. D. 208. उपास्यमेवात्मविषयं विशिष्टं विज्ञानान्तरं भावयेत् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 177. mit तिरस् *verschwinden machen, vertreiben:* तस्यावलेपनं ज्ञात्वा क्रुद्धस्तु भगवान्हरः । तिरोभावयितुं बुद्धिं चक्रे R. 1,44,9. भावित und भावितक *das Product einer Multiplication* Colebr. Alg. 187. 343. auch *involving a product of unknown quantities* 187. — 2) *fovere, Jmd hegen, pflegen, fördern, beleben, erfrischen* Ait. Up. 4, 2. 3. भावयच्छिक्वमात्मना MBh. 13,1364. Pañkar. 3,11,25. भगवाँल्लोकभावितः Mârk. P. 108,21. ऋतुविरचितभागैस्त्वं सुरान्भावयालम् ad Çâk. 193. यज्ञभाविताः (देवाः) Spr. 3756. देवान्भावयतानेन (यज्ञेन) ते देवा भावयन्तु वः । परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥ Bhag. 3,11. ता (प्रजाः) भाविता भावयन्ति हव्यकव्यैर्दिवौकसः MBh. 3,8763. 13,4712. पुनः सप्तति वर्षाणि भगवान्भावयन्प्रजाः 3, 11878. परस्परस्य सुहृदो भावयन्तः परस्परम् 14,710. मिथो निघ्नन्ति भूतानि भावयन्ति च यन्मियः Bhâg. P. 1,15,24. तस्यामधत्त रेतस्तां भावयन्नात्मना 3,23,47. आत्मन् (loc.) भावयसे तानि (भूतानि) 2,5,5. भावय भावितो माम् MBh. 1,3243. दोर्भ्यां दैर्भावितस्य 5,751. ईश्वरं संप्रपद्यन्ते द्विजा भावितभावनाः *die selbst gefördert werden und Andere fördern* 13,1359. (सुरश्रेष्ठाः) भावयन्तो भुवं देवीम् Hariv. 2973. महानदी द्वारवतीम् — प्रविष्टा — भावयन्ती समन्ततः 8958. (सूर्यः) पर्येति भुवनान्येष भावयन्भूतभावनः Sûr-jas. 12,16. MBh. 1,8419. 3,11891. सर्वे ते मुनयः तत्तल्लोकान्सर्गैर्भावयन् Bhâg. P. 4,1,45. 1,2,34. अर्थेन संभृता राज्ञा न भाविष्यामहे (pass.) वयम् vielleicht so v. a. *sich schonen* Bhaṭṭ. 16,27. तेन पार्थिवमुख्येन भावितम् (पुरम्) *gehegt, zur Blüthe gebracht* MBh. 1,6630. पृथुभाविता (= वशीकृता Schol.) भूः Bhâg. P. 4,18,13. विषयान्न भावयेत् *huldigen, sich hingeben* MBh. 12,7165. — 3) *an den Tag legen, äussern, zeigen:* प्रणायम् MBh. 4,1202. परमां मैत्रीम् Kâm. Nîtis. 3,22. निर्मनस्कताम् 1,35. शयीय भावितविषवेगविक्रियः Daçak. in Benf. Chr. 187,6. 11. — 4) *umwandeln, umformen:* यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यन्ते कलेवरम् । तं तमेवैति कौन्तेय सदा तद्भावभावितः ॥ Bhag. 8,6. तद्भावभाविते चित्ते वल्लभस्य कथादिषु Sâh. D. 141. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 50. 55. 307. Mârk. P. 58,56. — 5) *läutern* (शुद्धौ Dhâtup. 33,73): योगैर्हेमेव दुर्वर्णं भावयिष्यन्ति साधवः । निर्वैरादिभिरात्मानम् Bhâg. P. 3,14,45. भावयंस्तपसात्मानम् Spr. 4410, v. l. तपसा भावितः सदा MBh. 1,1729. 4585. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*, 24. भावितबुद्धि *der seinen Verstand geläutert —, gebildet hat* Sâh. D. 204. भावितात्मन् (= शोधितचित्त Schol. zu MBh., = चिन्तितात्मन् Schol. zu Ragh.) *dessen Geist geläutert ist* oder *der seine Gedanken auf den Geist gerichtet hat,* Sund. 2,14. MBh. 1,9. 6630. 13,1360. R. 1,2,44. 24,20. Ragh. 1,74. Spr. 560. Râga-Tar. 5,125; vgl. 2. भूतात्मन्. त्रीन्पथो भावयन्ती (गङ्गा) R. 1,44,48. यथा सुखगमः पन्था भवेच्चन्द्ररश्मिभावितः *erleuchtet* (vielleicht भासितः zu lesen) MBh. 13,4640. — 6) med. *erlangen* (प्राप्तौ) Dhâtup. 34,37. act: अग्निहोत्रेनामकहोमेन स्वर्गं भावयेत् Schol. zu Gaim. 1,25. भावित = प्राप्त, लब्ध *erlangt* AK. 3,2,54. H. 1490. an. 3,284. fg. Med. t. 140. — 7) *dem Geiste vergegenwärtigen, sich Etwas denken, vorstellen; erkennen* (चिन्तायाम् Dhâtup. 33,73): नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना । न चाभावयतः शान्तिः Bhag. 2, 66. भावयन्नात्मनात्मानम् Spr. 4410. अपूर्वं भावयेत्पात्रं यच्चापि स्याच्चिरोषितम् so v. a. *halten für* MBh. 13,2187. अर्थमनर्थं भावय नित्यम् Spr. 3589. 3099. Kathâs. 27,33. Çârṅg. Saṁh. 3,13,43. Kâm. Nîtis. 19,28 (wo wohl अग्र्यपुरुषान् zu lesen ist). Bhâg. P. 5,7,6 (med.). 8,17,19. Prab. 91,12. Weber, Râmat. Up. 324. स्वभावभावेन हि भावितावुभौ यथेन्दुनिम्बौ स्वरसेन तौ तथा *erkannt an* Spr. 1397. त्वं तथ्यं भावितुमर्हसि R. 4,26,23. — 8) *Jmd überführen:* निह्नवे भावितः Jâgñ. 2,11. MBh. 5,1697 (= वर्धित Schol.). — 9) *Etwas constatiren, feststellen:* (ऋणम्) साक्षिभावितम् Jâgñ. 2,50. ये भावा मयि भाविताः *festgestellt, bestimmt* Spr. 3682. — 10) *vermengen; sättigen, einweichen* (अवकल्कने, मिश्रणे Dhâtup. 33,73): रसान्गन्धान्भावयन्नेति देवः Kauç. 135. एवं सप्तरात्रं भावयेच्छोषयेच्च Suçr. 2,72,10. मूत्रभावित 12,8. 31,13. अम्भसि 67,10. 155,1. 500,8. Çârṅg. Saṁh. 2,1,23. 3,8,17. विचूर्ण्य भावयेत्सम्यक् त्रिवेलं त्रिफलारसैः 13,88. 94. भावित = वासित *parfümirt* AK. 2,6,3,35. 9,46. H. 414. an. 3,284. fg. Med. t. 140. — 11) भावित *ganz von Etwas erfüllt, beschäftigt mit:* ये चैनं प्रतिपद्यन्ते भक्तियोगेन भाविताः MBh. 13,1076. स्त्रीरत्नमेतत्त्रैलोक्ये सारं नो यदि वै भवेत् । कृतकृत्यास्ततः सर्व इति नो भावितं मनः ॥ Mârk. P. 18,43. पुत्रादिभ्रातृपुत्रादिस्वपारक्यादिभावितैः । आकृष्यमाणां कारणैर्ङःखार्तम् 44,31. रमय मया सह मदनमनोरथभावितया Gît. 2,11. शास्त्रजनितज्ञानकर्मभाविताः (देवाः) Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 64. *gerichtet auf:* यदीश्वरे भगवति कर्म ब्रह्मणि भावितम् (= समर्पितम् Schol.) Bhâg. P. 1,5,32. — भावित Çvetâçv. Up. 4,22 fehlerhaft für भामित; vgl. ṚV. 1,114,8. Vgl. भावक, भावन, भावनीय, भावयितर् fgg.

— desid. बुभूषति (auch med.) Schol. zu P. 7,2,12. 4,73. Vop. 19,5. 1) *werden —, sein wollen* Ait. Br. 2,20. यस्माङुत्तरो बुभूषति तस्माङुत्तरो

भवति 4,18. Çat. Br. 3,1,2,16. 10,3,5,9. 11,2,3,5. 14,4,1,20. 2,2. 9, 2,1. Shaḍv. Br. 1,5. Kaush. Up. 2,4. नाब्राह्मणास्तात चिरं बुभूर्षेदिच्छन्निमं लोकममुं च जेतुम् *wird nicht lange ohne Brahmanen sein wollen* (= ऐश्वर्यमिच्छेत् Schol.) MBh. 3,974. संवत्सरमिमं तातास्तथाशीला बुभूषत (Lesart der ed. Bomb.; = ऐश्वर्यं प्राप्तुमिच्छत Schol.) *bestrebet euch — zu sein* 4,133. तस्मात्क्षिप्रं बुभूषध्वम् (= तान्प्राप्तुमिच्छत Schol.) so v. a. *bestrebt euch rasch bei der Hand zu sein* 889. — 2) *Etwas werden wollen, emporkommen wollen, auf seine Wohlfahrt bedacht sein* TBr. 2, 1,8,1. TS. 3,2,3,3. Âçv. Çr. 10,1. आत्मना बुभूषन्तः 10. Çat. Br. 9,3, 4,14. Kâṭh. 34,9. Pańkav. Br. 20,2,2. Kâtj. Çr. 12,5,13. 23,1,21. MBh. 1,3327. नावज्ञेयो रिपुस्तात प्राकृतो ऽपि बुभूषता 4,960. 13,179. 6619. — 3) *Jmd* (acc.) *haben wollen:* येयमस्मानपाहाय यवीयांसं बुभूषति (= भूषयितुमिच्छति Schol.) Hariv. 570. अथ वा यदि कन्येयं न च कंचिद्बुभूषति MBh. 1,7068. स मामभिगतं प्रेम्णा याच्यते न बुभूषति 14,168. so v. a. *Jmd gern haben, Jmd wohl wollen:* दरिद्रं यो बुभूषते (= पालयितुमिच्छति Schol.) 12,5230. 1,7969. गुरुं चाभिगतं प्रेम्णा गुरुवन्न बुभूषते (3. pl.) *freundlich empfangen* 13,6702. यः कल्याणगुणान् ज्ञातीन्प्रद्वेषान्नो बुभूषति (Lesart der ed. Bomb.) 12,3514. — 4) *Etwas* (acc.) *haben wollen, sich um Etwas bemühen, Etwas sich angelegen sein lassen, gern haben, achten:* बुभूषेद्बलम् MBh. 12,4837. धर्मार्थयुक्तं तु महीपतित्वं ग्रामे ऽपि कस्मिंश्चिदयं बुभूषेत् 5,15. वृद्धिं परमां बुभूषन् (der Schol. lässt बु॰ प॰ vom vorangehenden पप्रच्छ abhängen und erklärt बुभूषन् durch परं ब्रह्म भवितुमिच्छन्) 1577. त्वां तु (so die ed. Bomb.) शोचामि यो लब्ध्वा ब्राह्मण्यं न बुभूषते (= प्राप्नोषि Schol.) *der du nach Erlangung der Brahmanenwürde sie nicht achten wirst* 13,1926. न तिष्ठति स्म सन्मार्गे न च धर्मं (so die ed. Bomb.) बुभूषति (= प्राप्तुमिच्छति Schol.) 4,678. देशाचारान्समयान् जातिधर्मान्बुभूषते (= ऐश्वर्यं प्राप्तुमिच्छति Schol.) यः स परावरज्ञः *achten, in Ehren halten* 5,1084. — 5) *sich zu rächen gedenken* Bhâg. P. 4,6,4. — Vgl. बुभूषक fgg.

— desid. vom caus. बिभावयिषति P. 7,4,80, Sch. Vop. 19,14.

— intens. बोभूयते P. 7,4,73, Sch. बोभवीति, बोभोति 65, Sch. Vop. 20,17. बोभूतु ved. P. 7,4,65. बोभवति P. 7,3,88, Vârtt. 1) *häufig sein, zu sein pflegen* Bhâg. P. 5,3,8. Bhaṭṭ. 18,41. — 2) *sich verwandeln in* (acc.): रूपं रूपं मघवा बोभवीति ṚV. 3,53,8. उत नग्ना बोभुवती स्वप्नया सचसे जनम् AV. 5,7,8. — 3) तिर इवैतेन बोभुवत् *das halte er geheim, verberge er* Çat. Br. 2,2,3,16.

— अति 1) *in hohem Grade werden, — entstehen:* शब्दश्च घोरो ऽतिबभूव MBh. 8,4541. — 2) *mehr sein als, übertreffen;* mit acc.: इन्द्रो ऽत्यन्या देवता अभवत् Pańkav. Br. 22,8,2. 25,1,9. येरन्यान्भवितास्यति MBh. 3,10731. अति चान्यान्भविष्यावः (so die ed. Bomb.) 10734. पितृन्दश तु मातैका सर्वां वा पृथिवीमपि। गुरुत्वेनातिभवति (अभिभवति Spr. 1120. MBh. 13,5127) 12,4006. med.: भवे भवेनातिभवे Taitt. Âr. 10,17. — 3) *überwältigen:* द्यौर्न भात्यतिभूतार्का घोरेण तमसा वृता so v. a. *verfinstert* (*von* Râhu *überwältigt*) Hariv. 2397; die neuere Ausg. richtiger अभिभूतार्का. — desid. *mehr sein wollen als* Âçv. Çr. 10,3. 11,6.

— व्यति, °भविषीष्ट P. 7,3,88, Sch. med. *mit Jmd* (acc.) *um den Vorrang streiten:* व्यतिभवते ऽर्कमिन्दुः Vop. 23,55.

— अनु 1) *umfassen, einschliessen:* यथा वै द्वे वामलके द्वे वा कोले द्वौ वाक्षौ, मुष्टिरनुभवत्येवं वाचं च नाम च मनो ऽनुभवति Khând. Up. 7,3,1. — 2) *erreichen, gleichkommen:* न ते महित्वमनु भूदध द्यौः ṚV. 3,32, 11. 1,52,11. Çat. Br. 4,5,2,3. *so lange bestehen wie* (acc.) *oder erfüllen:* अथो व उशती कीर्तिर्लोकाननुभविष्यति Bhâg. P. 4,30,11; vgl. एषा ते भास्वती कीर्तिर्लोकानभिभविष्यति MBh. 3,10592. — 3) *Jmd zur Hand gehen, helfen, dienlich sein* Çat. Br. 10,3,5,9. 14,4,1,20. Çâńkh. Çr. 15,5,2. 9. — 4) *sich Jmd zuwenden:* उभे यत्त्वा भवतो रोदसी अनु ṚV. 10,147,1. धावतामनु SV. — 5) *empfinden, fühlen, geniessen, an sich erfahren, erleiden:* अनुभूतकिंचिदङ्गस्पर्श Hit. ed. Johns. 1815. रसे सारश्चमत्कारः सर्वत्राप्यनुभूयते Sâh. D. 23,17. कर्मणो ऽनुरूपं फलमनुभूय Nir. 14,7. Varâh. Bṛh. S. 47,15. Râǵa-Tar. 4,186. Hit. 112,10, v. l. Muṇḍ. Up. 1,2,10 (?). सुखम् Ragh. 1,21. Çâk. 148. Kathâs. 50,114. Pańkat. 49,4. ed. orn. 58,19 (wo स कामसुखान्यनुबभूव zu lesen ist). Çuk. in LA. (II) 33,16. Einl. in Kaurap. Vop. 21,10. सुरतसौख्यम् Pańkat. 38,5. Vet. in LA. (II) 10,4. अत्रैष देवः महिमानमनुभवति Praçnop. 4,5. सुरतोत्सवम् Kathâs. 45,318. प्रीतिम् Spr. 2350. Kumâras. 2,45. मृगयारसम् Vet. in LA. (II) 5,2. भोगान् Spr. 1718 (med.). वित्तम् 3484. 3622. विविधान्यन्नपानानि MBh. 15,771. स्वेच्छयोदकाद्याहारो ऽनुभूयताम् Hit. 38,13. स्नानभोजनविलेपनानि Daçak. in Benf. Chr. 198,8. अग्रे सद्य सविभ्रमा युवतयः श्वेतातपत्रोज्ज्वला लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिव Spr. 3003. हर्म्यतलम्, मधु, गीतम् Ṛt. 1,3. कस्मादो ऽम्बरत्यागस्तेनोह्यानि: मरागता। वारुणीसङ्गावस्था भानुनाप्यनुभूयते Spr. 600. आर्द्रालतातोरणमन्वभूताम् Ragh. 7,25. तेन सहाभिषेचनम् 8,3. क्रीडाम् *die Freuden des Spieles empfinden* R. 5,15,51. मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च। संसारेष्वनुभूतानि *sich erfreuen an* Spr. 4709. P. 5,2,10. अनुभवति हि मूर्ध्ना पादपस्तीव्रमुष्णम् Spr. 5360. यातनाः M. 12,17. Daçak. in Benf. Chr. 195,19. आपदम् MBh. 3,10789. दुःखम् 4,525. Çâk. 89,10. Hit. 48,2. खेदम् Çâk. 88,11. क्लेशम् Kathâs. 43,208. वियोगमनया सह 34,248. कृच्छ्रम् Mâlav. 68,21. प्रेष्यभावम् 69,15. शोकम् Bhaṭṭ. 16,30. विमाननाम् Râǵa-Tar. 4,640. अशृण्वता मम वचस्त्वयेदमनुभूयते R. 4,18,27. असुखोदर्कान्दोषान् *die Strafe für Vergehen erleiden* M. 12,18. Bhaṭṭ. 15,16. — 6) *wahrnehmen, innewerden, hören, vernehmen, erfahren, kennen lernen:* तौ रोदविलोभमनुभूय Spr. 1449. कंकारमनुभूय Sâh. D. 70,16. अननुभूतपूर्वक (नर्दित) Hit. 47,18. अनुभूयतामयं वीराः स्वयंवरः so v. a. *erfahret, dass eine Selbstwahl statt finden wird,* MBh. 3,2112. अनुभूयास्य विवाहम् 2230. अनुभूतं च यन्मया 13,3940. R. 3,4,4. Bhâg. P. 1, 13,11. अनुभूतविषयासंप्रमोषः स्मृतिः Jogas. 1,11. Sâh. D. 190. H. 1373. Nilak. 157. 168. Daçak. in Benf. Chr. 185,23. वेदान्नानुभवसि Khând. Up. 6,7,3. *Jmd kennen lernen, erproben:* न त्वं तेनान्वभाविष्ठा नान्वभावि त्वयाप्यसौ। अनुभूतो मया चासौ तेन चान्वभविष्यहम् ॥ Bhaṭṭ. 5,35. — caus. 1) *Jmd Etwas empfinden —, erfahren lassen:* स्वदुर्नयफलं देव्याः प्रकोपिनानुभावितः Râǵa-Tar. 6,255. — 2) *zu Gesicht bringen:* (ब्रह्माणि) एकमक्ष्ण्यनुभाविते (= अपरोक्षीकृते Schol.) Bhâg. P. 3,24,43. — 3) *kräftigen, stärken* Bhâg. P. 1,15,13. — desid. *zu empfinden —, zu geniessen wünschen:* यो राजा सुखान्यनुबुभूषति MBh. 12,3532. — Vgl. अनुभव fgg., अनुभू fg.

— प्रत्यनु *im Einzelnen geniessen:* देशदिगन्तरैश्च प्रत्यनुभूतं पुनः पुनः प्रत्यनुभवति Praçnop. 4,5. Vjutp. 8. 169.

— समनु *empfinden, geniessen:* आर्तवमुत्सवम् RAGH. 9,48.

— अन्तर् *eindringen in:* कदा न्वन्तर्वरुणे भुवानि ṚV. 7,86,2. अन्तर्भूय रहस्येषु तैर्वशीक्रियते हि सः KATHÂS. 34,204. *enthalten sein in:* वैदिके कर्मयोगे तु सर्वाण्येतान्यशेषतः। अन्तर्भवन्ति क्रमशस्तस्मिंस्तस्मिन्क्रियाविधौ ॥ M. 12,87. अन्तर्भवाणि VOP. 8,22. — Vgl. अन्तर्भाव fgg.

— अप *wegbleiben, fernsein, fehlen:* अप भूतु दुर्मतिः ṚV. 1,131,7. मरुतो माप भूतन 7,59,10. 4,34,11. 35,1. 9,85,1. माकिर्देवानामप भूरिह स्याः 10,11,9. 67,11. AV. 4,35,7. राष्ट्रादपभूतः *nicht zur Herrschaft gelangt* TS. 3,4,8,2. 7. — Vgl. अपभूति.

— अपि 1) *in Etwas gerathen, unter Etwas fallen, in Etwas sein;* mit loc.: अप्यभूर्भद्रे सुकृतस्य लोके AV. 2,10,7. तस्य वयं हेडसि मापि भूम 7,20,3. 57,4. — 2) *Theil haben an:* अयमग्ने जरिता त्वे अभूदपि ṚV. 10,142,1. त्वे इन्द्राप्यभूम विप्राः 2,11,12. अपीन्द्रः समपीथे ऽभवत् AIT. BR. 7,28. — Vgl. 1. अस् mit अपि.

— अभि 1) *übertreffen, überlegen sein, überwältigen, hart bedrängen, heimsuchen:* भुवद्विश्वमभ्यादेवमोजसा ṚV. 2,22,4. त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूय 3,48,4. 59,7. 8,31,15. 81,6. 7,21,6. अभि यो विश्वा भुवना बभूव *der grösser ist als alle Welt* 4,16,5. अभि हि वभूथ रोदसी 8,87,5. 10,3,2. 99,3. अभि द्यां महिना भुवम् 119,8. VS. 38,17. AV. 5,11,7. 6,129,2. TBR. 1,4,6,4. ÇAT. BR. 1,6,3,33. 2,1,2,14. 11,1,6,12. अभि द्विषन्तं भविष्यामि 12,4,4,3. ÇÂÑKH. ÇR. 10,15,21. LÂṬJ. 3,11,4. TAITT. UP. 3,10,6. KHÂND. UP. 1,2,1. PRAÇNOP. 4,6. KAUSH. UP. 4,20. MAITRJUP. 2,6. 7. 3,1. 3 (अभिभूयति pass.). 6,27. med.: असुरानभिभवेमहि ÇÂÑKH. ÇR. 14,23,2. 38,3. — तस्मादभिभवत्येष (राजा) सर्वभूतानि तेजसा M. 7,5. MBH. 4,30. सर्वाश्चाभ्यभवत्कृष्णा रूपेण यशसा श्रिया 2367. सिंहनादं च सैन्यानां भीमसेनरवो ऽभ्यभूत् 6,1646. Spr. 1120 (अतिभवति MBH. 12,4006. अभि° 13,5127). MBH. 14,177. HARIV. 6936. 8732. 8980. R. 6,104,43. Spr. 5090. RAGH. 4,56. 8,36. ṚT. 6,29. KATHÂS. 35,20. एषा ते भास्वती कीर्तिर्लोकानभिभविष्यति (vgl. अयो व उशती कीर्तिर्लोकाननुभविष्यति BHÂG. P. 4,30,11) *wird länger bestehen als* MBH. 3,10592. शत्रुभिर्नाभिभूयते *wird nicht überwältigt, besiegt* M. 7,179. MBH. 3,11401. 11964. 12275. R. 1,31,4. VARÂH. BṚH. S. 48,13. MÂRK. P. 63,18. (स्त्रीभिः) याभिरन्याभिभूताभिः (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) RÂGA-TAR. 4,608. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*, 28. 30. P. 1,3,33, Sch. एतानि वीर्याणि स्वबलगुणोत्कर्षाद्रसमभिभूयात्मकर्म कुर्वन्ति SUÇR. 1,148,10. SÂH. D. 23,10. MBH. 12,8512. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 110. ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 66. अभिभूत = पराजित *besiegt* H. 805. अभ्यभावि भरताग्रजस्तया वात्ययेव *sie kam über ihn wie ein Sturmwind* RAGH. 11,16. 84. मुधैव चालयसि (अशोक) वाताभिभूतं शिरः Spr. 2380. ममापि सत्त्वैरभिभूयन्ते गृहाः ÇÂK. 93,5. अभिभवति (उल्का) यतः पुरं बलं वा भवति भयं तत एव पार्थिवस्य VARÂH. BṚH. S. 33,30. अभ्यभून्निलयं भ्रातुः *er machte einen Angriff auf die Wohnung des Bruders* BHAṬṬ. 6,117. द्यौर्न भात्यभिभूतार्का (अतिभूतार्का die ältere Ausg.) so v. a. राह्वभिभूतार्का HARIV. 2397. कुलं कृत्स्नमधर्मो ऽभिभवत्युत *heimsuchen* BHAG. 1,40. विद्याहीनान् — लोभो ऽप्यभिभविष्यति MBH. 3,13024. अस्मात्संतापजं दुःखं न त्वामभिभविष्यति R. 2,52,32 (49,33 GORR.). उत्तमं सुचिरं नैव विपदो ऽभिभवन्त्यलम् DṚSHṬÂNTAÇ. 79 bei HAEB. 224. यं विषादो ऽभिभवति Spr. 4753. माम् — आधयो ऽभिभविष्यन्ति MBH. 1,4704. नाश्नतः पथ्यमेवान्नं व्याधयो ऽभिभवन्ति हि BHÂG. P. 6,1,12. रोगाभिभूत Spr. 4102. 967. व्यसनाभिभूत 2718. रागाभिभूत 2596. दुःखक्षयेन MBH. 3,555. कामाभिभूत Spr. 3908. R. 1,63,12. PRAB. 25,18. कोपाभिभूत R. 1,35,2. चिन्तासंततिः PRAB. 94,13. दौर्मनस्येन PAÑKAT. 9,23. पतगेन्द्रभयाभिभूता MṚKKH. 10,19. स्वाण्डभङ्गाभिभूता *die das Unglück getroffen hatte, dass ihre Eier zerbrochen worden waren,* PAÑKAT. 80,10. महासत्त्वो हर्षशोकाद्यनभिभूतस्वभावः SÂH. D. 33,1. *Jmd seine Uebermacht fühlen lassen, demüthigen* Spr. 3782. अभिभूत *gedemüthigt* AK. 3,1,40. H. 440. KATHÂS. 20,127. — 2) *sich Jmd* (acc.) *zuwenden, kommen zu:* अभी षु णः शतं भवास्यूतिभिः ṚV. 4,31,3. परं योनेरवरं ते कृणोमि मा त्वा प्रजाभि भूत् AV. 7,35,3. mit loc.: पुष्यात्क्षेमे अभि योगे भवाति ṚV. 5,73,5. — Vgl. अभिभव fg., अभिभाविन्, अभिभु fg., अभिभूय fg. — caus. *überwältigen:* विक्रान्ता बलवन्तश्च राघवेण च रक्षिताः। नाभिभावयितुं शक्याः R. 6,6,5. — desid. *übertreffen —, überlegen sein wollen:* द्विषतो भ्रातृव्यानभिबुभूषन् ÇÂÑKH. ÇR. 14,23,5.

— अत्यभि, partic. °भूत PRAB. 86,18 v. l. für प्रत्यभिभूत.

— प्रत्यभि, partic. °भूत *überwältigt, besiegt* PRAB. 86,18.

— आ 1) *gegenwärtig —, in* oder *bei Etwas sein; dasein, vorhandensein:* आ देवानामभवः केतुरग्ने ṚV. 3,1,17. 1,5,3. 4,31,1. 5,19,5. यत्सोमे सोम आभवः 8,82,17. 91,18. स विश्वा भुव आभवः 10,153,5. AV. 3,29,2. 5,1,1. 7,1,2. यज्ञो बभूव स आ बभूव 5,2. आभूतो भूतः स उ जायते पुनः 11,4,20. वाजस्य नु प्रसव आ बभूव VS. 9,25. 22,2. 32,5. *bestehen, fortfahren zu leben:* कथं भवन्ति कथमाभवन्ति MBH. 1,3605. 3608. — 2) *hervorkommen, entstehen aus* (abl.): विश्वा तमुत्से यत आबभूथ ṚV. 10,84,5. 129,6. 7. 168,3. ये विद्युत आबभूवुः AV. 10,4,23. यमस्य लोकादध्या बभूविथ 19,56,1. यत्समूलमुद्वृहेयुर्वृक्षं न पुनराभवेत् *würde er nicht wieder wachsen* ÇAT. BR. 14,6,9,34. — Vgl. आभू, आभूति fg.

— अन्वा *nachfolgen, nachthun:* तस्मादिदमसुरा नान्वाभवन्ति AIT. BR. 1,24. देवाः सुवर्गं लोकमायन्तो ऽमन्यन्त मनुष्या नो ऽन्वाभविष्यन्ति TS. 6,3,4,7. 10,3. 6,5,3,1. यत्र होष्यामि तदन्वाभविष्यन्ति (असुराः) KÂṬH. 27,8. 28,9.

— अभ्या *Jmd* (acc.) *begegnen, accidere alicui:* तं यद्येतेषां त्रयाणामेकं चिदकाममभ्याभवेत् *wenn ihm eins von den dreien unabsichtlich geschieht* AIT. BR. 3,46. यद्येनं क्षीरं केवलं पाने ऽभ्याभवेत् *wenn es ihm begegnet lautere Milch zu trinken* ÇAT. BR. 2,3,1,16.

— पर्या *sich umdrehen:* पर्याभूद्वा अयमेककपालो मोहिष्यति राष्ट्रम् ÇAT. BR. 2,4,3,10.

— प्रत्या *Jmd* (acc.) *zur Hand* oder *zu Diensten sein:* ओषधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवन्ति TS. 1,7,2,3.

— आविस् s. u. d. W. — प्राविस् *erscheinen:* श्रीसिद्धिनाथ इति को ऽपि युगे चतुर्थे प्राविर्बभूव Verz. d. Oxf. H. 110,*a*, Çl. 36.

— उद् 1) *hervorkommen, entstehen:* नोद्भवत्यमृतं च तत् MBH. 1,1140. HARIV. 11891. 11965 (med.). अङ्गात्षण्मुखस्योद्बभूवतुः। पुत्रौ KATHÂS. 20,92. 39,145. उदभवत्तीव्रो दुर्भिक्षः 27,94. उदभून्मुरजध्वनिः 2,34. अन्तरितात्सरस्वती 6,20. 2,68. 7,95. 10,94. 28,91. 46,78. अकस्मादुद्भवद्वेष KÂM. NÎTIS. 16,23. सैन्यानामकस्मादुद्भूत्कलिः RÂGA-TAR. 5,216. उद्भूत *hervorgegangen, entstanden:* शरीरमिदं मैथुनादेवोद्भूतम् MAITRJUP. 3,4. धन्वन्तरेरनूद्भूतं विषम् R. GORR. 1,46,31. निर्मलाभिश्च मुक्ताभिर्मणिभिश्च महाप्रभैः। उद्भूतपुलिनास्तत्र MBH. 13,3826. तीरे देवकुलोद्भूते *entstan-*

*den* so v. a. *stehend, wachsend* Trik. 2,4,43. उद्भूतामलराजीवसरस्वतीम् Kathâs. 42,171. यत्रास्य मन्युरुद्भूतः MBh. 1,412. यौवनोद्भूतप्रभूतरूपातिशया Z. d. d. m. G. 14,569,15. Spr. 2822. विपदुद्भूतवैरूप्य Som. Nala 125. शोक Kathâs. 5,101. उद्भूतरूपं नयनस्य गोचरः *was eine bestimmte (proportionate* Röer) *Form hat* Bhâshâp. 53. fg. उद्भूतस्पर्शवत् so v. a. *fühlbar* 55. — 2) *sich entwickeln zu, zu mehr werden, zunehmen, wachsen, steigen*: ते वै पश्चान्युद्भूता पश्चान्युद्भूता कल्पेताम् Ait. Br. 3,23. स वा एष एकस्त्रिधा भूतो ऽष्टधैकादशधा द्वादशधापरिमितधा वोद्भूतः Maitrjup. 5,2. उद्भूतबल ebend. प्रबलपवनवेगोद्भूतवेग (पावक) Rt. 1,24, v. l. für उद्धत. क्वचिद्भूततरं याति कुटिलं क्वचिदागतम्। विनतं (so ed. Bomb.) क्वचिदुद्भूतं क्वचिद्याति शनैः शनैः॥ *angeschwollen, gehoben, gestiegen* R. 1,44,25 (45,16 Gorr.). — 3) *zureichen, gleichkommen*: तेषामति त्रीण्यरिच्यन्त न त्रीण्युदभवन् TBr. 1,5,12,1. 3. Çat. Br. 8,7,2,16. — 4) *sich erheben, aufstehen, sich empören* Kathâs. 21,63. — Vgl. उद्भव, उद्भू fg. — caus. *hervorbringen, erzeugen*: मायां मयोद्भाव्य परीक्षितो ऽसि Ragh. 2,62. उद्भावयस्व वीर्यम् *entfalte, zeige* MBh. 5,4511. आत्मतत्त्वविवेकस्य भावमुद्भावयामि *den Sinn entwickeln, erläutern* Verz. d. Oxf. H. 243,*b*, No. 602. ईश्वरानुद्भाविता वा शक्तिः (शब्दस्य) *von Gott nicht geschaffen, — gegeben* Sâh. D. 11,6. (in der Vorstellung) *erzeugen* Vedântas. (Allah.) No. 39. — Vgl. उद्भावन fg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्भूत *hervorgekommen, entstanden*: °पुलक Hariv. 13709. Mârk. P. 61,22. Spr. 830, v. l. प्रोद्भूतासद्यतृष्ण 229. कथं पद्म समुद्भूतं ब्रह्मा तत्र कथं भवेत्। प्रोद्भूतेन कथं सृष्टिः कृता तेन Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,7. प्रोद्भूतैरपि दूरतः (ग्रंथैः) *hergekommen* Spr. 2324.

— समुद् 1) *hervorgehen, entspringen, entstehen*: शोकः समुद्भवति Ghat. 5. आपत्सु वैराणि समुद्भवन्ति Spr. 781, v. l. partic. समुद्भूत *hervorgegangen, entsprungen, entstanden*: मेनका° (अपत्य) Schol. zu Çâk. 41. Sûrjas. 12,1. VP. bei Muir, ST. IV, 218. कुल° Spr. 1932. मलयाद्रिसमुद्भूता नद्यः Mârk. P. 57,28. अमृत R. 1,45,44 (46,29 Gorr.). पद्म Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,6. प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतो हुताशनः Spr. 1832. R. Gorr. 2,25,5. द्वारदेशात्समुद्भूतः — शुश्रुवे भुजनिःस्वनः MBh. 1,5373. वित्तनाशसमुद्भूतशोक Pañkat. 42,1. Mârk. P. 44,12. *vorhanden* Pratâpar. 88,*a*,3. Statt समुद्भूत in der Stelle महावातसमुद्भूत (रजस्) R. 2,30; 13* liest die ed. Bomb. besser समुद्धत. — 2) *zunehmen, wachsen, steigen* Suçr. 1,267,13. — Vgl. समुद्भव.

— उप *sich nahen zu* (acc.): उप मामुच्चा युवतिर्बभूयाः RV. 10,183,2. *beistehen, helfen zu*: अस्या ऊ षु ण उप सातये भुवः 1,138,4. — desid. *Jmd helfen wollen*: यः कल्याणगुणान् ज्ञातीन्द्वेषान्नोपबुभूषति (प्रद्वेषान्नो बु° ed. Bomb.) MBh. 12,3514.

— नि, s. निभूत.

— प्रनि oder प्रणि Vop. 8,33.

— निस् *von der Stelle kommen*: प्रेमन्धः ख्यन्निः श्रोणो भूत् *der Blinde sieht, der Lahme geht* RV. 8,68,2. 4,19,9. — Vgl. निर्भूति.

— परा 1) *vergehen, hinschwinden, hinsein, unterliegen, verkommen*: सपत्नेभ्यः पराभुवं AV. 1,29,4. 5,18,10. 12,4,45. 49. Ait. Br. 2,15. 32. 3,39 (Çat. Br. 14,4,2,8). 6,35. TS. 1,6,10,2. भद्रा भूत्वा परा भविष्यन्ति TBr. 1,1,2,4. Çat. Br. 1,5,2,16. 2,4,2,2. 3,4,4,3. Khând. Up. 8,8,4. तत्पराभवति कुलम् Kauç. 94. पराभविष्यन्त्यसुराः MBh. 5,4301. एकातेन ज्ञानी हो ऽयं पराभवति पूरुषः 3,1240. यमिच्छेयुः स राजा स्यान्नो नेष्टः स पराभवेत् 13,2099. 2102. यथा ते कुलतन्तुश्च धर्मश्च न पराभवेत् MBh. 1,4067. पराभूयमानविवेक इव Bhâg. P. 5,1,29. पराभूत und अपराभूत Çat. Br. 1,5,2,4. 2,3,1,20. 3,6,2,26. पराभूतत्रेणु *verdorben* Kauç. 47. — 2) *Jmd* (acc.) *besiegen*: यो राघवं रणे — पराभवेत् R. 3,66,15. नचिरात्तं रिपवः पराभवन्ति Kâm. Nîtis. 13,94. पराभूत *besiegt* AK. 2,8, 2,80. H. 805. — 3) *Jmd* (acc.) *zu nahe treten, ein Leid verursachen, beleidigen*: कर्णस्यानीकमहत्नन्पराभूत (= प्रकोपित Schol.) इवान्तकः MBh. 8,775. यदुत्साही सदा मर्त्यः पराभवति सज्जनान् Spr. 2375. राजपुत्रः पराभूतो माधवो नाम गोत्रजैः Kathâs. 24,114. चटका केनचिद्दुष्टगजेन पराभूता (अण्डकस्फोटनेन) Pañkat. 81,8. नहि तेषां पराभूताः पुण्यवन्तो ऽनागच्छये Pañkar. 1,10,84. — Vgl. पराभव fgg., पराभूति. — caus. 1) *verderben* (trans.), *zu Grunde richten*: इन्द्रो मणिनासुरान्पराभावयत् AV. 8, 5,3. 12,5,43. TBr. 1,1,8,6. 7,1,6. तानसंभाव्यं पराभावयन्ततो वै देवा अभवन्परासुराः Ait. Br. 3,39. Çat. Br. 11,2,7,24. 12,9,2,6. Kâth. 30,9. *besiegen*: यज्ञघ्नान् Bhâg. P. 3,22,30. स्वां प्रकृतिम् 28,44. — 2) *hinschwinden, verkommen, eine Einbusse erleiden*: आत्मन् (loc.) भावयसे तानि न पराभावयन्स्वयम् Bhâg. P. 2,5,5.

— अनुपरा *nach Jmd verderben*: यज्ञं पराभवन्तमनुपराभवति Ait. Br. 2, 32. TS. 5,4,10,3. — caus. TS. 5,2,8,4.

— परि 1) *um Etwas her sein, umfangen, umfassen; einschliessen, in sich enthalten*: अग्ने नेमिः परि ता बभूव RV. 1,32,15. 164,36. 2, 5,3. 3,3,9. 7,104,6. 9,102,1. हे पवस्ते परि तं न भूतः 10,27,7. 88,14. न लोमानि परि भुवेत इन्द्रियम् 2,16,3. केन पर्यभवद्दिवम् AV. 10,2,18. 8,36. परि यद्भूवो रोदसी चिदुर्वी RV. 6,67,5. Ait. Br. 4,23. TBr. 3, 12,3,1. — 2) *umkreisen, umgehen, umfliegen*: परि द्यां सद्यो अपसो बभूवुः RV. 4,33,1. *begleiten*: तं त्वा मरुत्वतो परि भुवद्वाणी सयावरी 7, 31,5. — 3) *besorgen, leiten*: स होता विश्वं परि भूत्वध्वरम् RV. 2,2,5. यासां सोमः परि राज्यं बभूव *deren Reich* Soma *regiert* AV. 12,3,31. — 4) *mehr sein, übertreffen, bemeistern, besiegen*: परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ RV. 1,69,2. न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन् 33,10. परि यदेषामेको विश्वेषां भुवन्मन्हिना 68,2. AV. 13,1,25. लग्नाद्विरेफं परिभूय पद्मं समेघलेखं शशिनश्च बिम्बम्। तदाननश्रीरलकैः प्रसिद्धैश्चिच्छेद सादृश्यकथाप्रसङ्गम्॥ Kumâras. 7,16. Ragh. 10,36. अरिगणं नियतं व्यसने स्थितं परिभवन्ति Kâm. Nîtis. 14,68. Kathâs. 49,63. तं रिपुं स्वजातीयं युद्धेन परिभूय Pañkat. 232,18. उपायज्ञो ऽल्पकायो ऽपि न शूरैः परिभूयते Spr. 497. Kâm. Nîtis. 13,75. Pañkat. 47,3. कुम्भकर्णो रणे पुसा क्रुद्धः परिभविष्यते (pass.) Bhatt. 16,18. परिभूत *besiegt, überwunden* H. 805. परिभूतगतत्रय Bhâg. P. 3,22,36. — 5) *Jmd umgehen* so v. a. *nicht beachten, geringschätzen, mit Geringachtung behandeln*: भृत्याः परिभवन्त्येनम् MBh. 3,1035. न त्वां परिभवन्ब्रह्मन्प्रकृसामि 13,490. R. 2,53,18. Çâk. Ch. 69,6. रक्तं पुरुषं स्त्रियः परिभवन्ति Spr. 5313. Bhatt. 1,22. Mârk. P. 41,7. Bhatt. 4,37. न त्वां परिभवामहे MBh. 13,3867. परिभूय 1,6158. 6279. Draup. 6,17. R. Gorr. 1,32,8. 3,38,11. Mârk. P. 123,21. Mudrâr. 27,9. मृदुर्हि परिभूयते R. 2,21,11. त्वमेकरसो राम लोकेन परिभूयते R. Gorr. 2,18,14. Spr. 459. 473. fg. 1145. 1614. 1902. 2429, v. l. 3126. अवनिचरापसदैः परिभूयमानो मक्षिकादिभिरिव वनगजस्तर्जनताडनावमेहनष्ठीवनग्रावशकृद्रजःप्रक्षेपपूतिवातदुरुक्तैः Bhâg. P. 5,5,30. परिभूत = अवगणित AK. 3,

2,56. = अवज्ञात Gatâdh. im ÇKDr. *mit Geringachtung behandelt* Jâgn. 1,70. Spr. 2319. 4976. Hit. 92,5. MBh. 2,2292. 3,13240. आत्म° *sich selbst gering achtend* 1259. *Etwas nicht beachten:* संकर्षणस्य मत्तोक्तां भारतीं परिभूय Hariv. 5769. तयः परिभवन्मम 11391. परिपरिभूताज्ञः Mudrâr. 67,11. दितिजेन — परिभूतमेतव: Bhâg. P. 7,8,48. लोकपरिभूतेन (= °निन्दितेन Schol.) वेषेण *eine Kleidung, über die die Leute spotten,* MBh. 4,572. — 6) *Jmd* (acc.) *Schande machen:* कुरून्परिभवेत्सर्वान्पाञ्चालानपि भारत। पाण्डवेयांश्च संप्राप्तो मम क्लेशो हि *das mir widerfahrene Leid macht den* Kuru, *den* Pâñkâla *und den* Pându-*Söhnen Schande* MBh. 4,615. die Scholien erklären: मम मत्संबन्धी मन्निमित्तकः कचग्रहादिः अयं क्लेशः पाण्डवेयान् युष्मान्प्राप्तः सन्कुरून्पाञ्चालांश्च परिभवेत् नाशयेत्. — 7) = पराभू *hinschwinden:* यस्य बुद्धिः परिभवेत् Spr. 2439. — Nach Çabdar. im ÇKDr. ist परिभूत auch = अप्रस्तुत; Rt. 4,15 ist statt परिभूत mit einer Hdschr. परिभुक्त zu lesen und dieses vom vorangehenden Worte zu trennen. Vgl. परिभव fgg., परिभू fg. — caus. 1) *enthalten, in sich schliessen:* कामाः स्वाराज्यपरिभाविताः (स्वाराज्येन स्वरूपसुखेन परि° अतिशायिताः Schol.) Bhâg. P. 9,4,25. परिभावितत्व Schol. zu RV. Prât. 2,5. — 2) *einweichen, tränken, benetzen* Suçr. 1, 159,7. रसेन तेषां परिभाव्य मुद्गान् 161,19. 2,44,13. Çârṅg. Saṃh. 3,13, 64. — 3) *läutern:* भावयोगपरिभावितहृत्सरोज Bhâg. P. 3,9,11. 5,1, 27. 15,6. — 4) *sich denken, sich vorstellen:* मुक्तात्मभिः स्वहृदये परिभाविताय ज्ञानात्मने भगवते Bhâg. P. 8,3,18. 9,8,23. *bedenken, nachdenken über:* सानन्दं श्रुतमर्थं परिभावयति Prab. 115,3. परिभाव्याद्भुतं तत् Râga-Tar. 4,252. Pañkat. ed. orn. 40,16. परिभाव्य बहून्ग्रन्थान् Verz. d. Oxf. H. 160,b, No. 352; Çl. 4. 239,b, No. 380. *erkennen als:* कूटस्थं बोधमद्वैतमात्मानं परिभावय Ashtâv. 1,13. तेभ्यः परात्मः परिभावयस्व Naish. 10,47.

— संपरि *geringachten:* अर्थैर्विहीनः पुरुषः परैः संपरिभूयते MBh. 3, 13230. — caus. *zusammenhalten, festmachen:* एवमेवेन्द्रियग्रामं शनैः संपरिभावयेत् MBh. 12,7147. = मूर्त्याद्याकारं नयेत् Schol. Vgl. परिभावन, welches der Schol. durch मूर्त्याद्याकारेण परिकल्पनम् *in eine feste Form bringen* erklärt.

— प्र, प्रभवाणि P. 8,4,16, Sch. Vop. 8,22. 1) *hervorkommen, entspringen, entstammen, entstehen:* आत्मनो ऽङ्गानि प्रभवन्ति Çat. Br. 1,3,2,2. 2,2,4,6. 4,2,2,5. निकलादयः प्रभवन्ति 9,1,2,21. हिमवतः प्रभवति गङ्गा Sch. zu P. 1,4,31. 4,3,83. मुस्वादुतोयाः प्रभवन्ति नद्यः Spr. 847. यथा सुदीप्तात्पावकाद्विस्फुलिङ्गाः सहस्रशः प्रभवन्ते सरूपाः Mund. Up. 2,1, 1. (शराः) प्रभवन्तः शरासनात् MBh. 4,1865. बीजाद्वीजम् Spr. 1541. ततः प्रजानां पतयः प्राभवन् MBh. 1,33. ततः प्रभृति चाप्यन्ये प्राभवन्नौरसाः सुताः 3,17164. मरीचेर्यः प्रबभूव प्रजापतिः Çâk. 168. Bhatt. 8,72. Ragh. 10, 51. Megh. 15. प्रभवन्ति यतो लोकाः Kathâs. 28,182. अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे Bhag. 8,18. प्रभवन्ति गाथाः Lâṭy. 10,6,13. 7,13. दातृप्रतिग्रहीतृभ्यां सर्वार्थाः प्रभवन्ति हि R. 1,73,11. लोभात्क्रोधः Spr. 2687. धर्मादर्थः प्रभवति धर्मात्प्रभवते सुखम् 4257. षड्भिः प्रकारैः प्रभवन्ति रोगाः 3418. Kâm. Nîtis. 13,36. वने ऽपि दोषाः प्रभवन्ति रागिणाम् *zum Vorschein kommen* Spr. 2717. प्रभवति लघुर्यत्रोपात्त्यः *erscheint* so v. a. *ist* Çrut. 39. यत्रैव प्रभवेद्वत्स तन्नामगुणकीर्तनम् *geschieht, erfolgt* Pañkar. 1,10,69. फुवननमनोरथलक्ष्यप्रभूता *zum Ziele geworden* Daçak. in Benf. Chr. 180, 15. प्रभूत = उद्गत H. an. 3,273. Med. t. 122. — 2) *hinausreichen über:* रयिमिव पृष्ठं प्रभवन्तम् *mehr als der Rücken tragen kann* RV. 2,13,4. — 3) *mehr werden:* पशवो रेवत्यां प्राभवन् TBr. 1,5,2,5. मिथुनेन प्रभूयासम् *möchte ich um ein Kinderpaar reicher werden* TS. 1,6,4,4. *zahlreich sein:* प्राभवंस्तस्या विवेकविगुणाः क्रियाः Râga-Tar. 5,352. प्रभूत *reichlich, viel, in grossem Maasse vorhanden, zahlreich* AK. 3,2,12. H. 1425. an. 3,273. Med. t. 122. Halâj. 4,16. Çat. Br. 13,3,7,1. अन्न Lâṭy. 5,1,12. Âçv. Gṛhj. 2,7,4. Çâñkh. Çr. 8,21,16. MBh. 1,713. 3,2534. 13, 1493. R. 2,32,41. R. Gorr. 1,13,15. 6,11,31. Kâm. Nîtis. 15,7. Spr. 2601. Varâh. Bṛh. S. 28,15. 43,10. Mârk. P. 69,13. 120,17. Pañkat. 6, 6. 36,1. 76,17. Hit. 45,6. विद्याकर्मवयोबन्धुवित्तैः Jâgn. 1,116. प्रभूतमागधारव MBh. 4,382. Kâm. Nîtis. 18,15. Varâh. Bṛh. S. 50,3. Kathâs. 24,11. Pañkat. 47,25. °वर्षाणि 159,14. काल 4,17. 261,10. °धान्य 69, 8. °वयस् *bejahrt* Spr. 1864. प्रभूतमल्पकार्यं वा *ein grosses oder ein kleines Werk* 1863. °रूप *grosse Schönheit* Z. d. d. m. G. 14,569,15. कल्पाचतुष्टय Mârk. P. 118,48. द्रोणीप्रभूतमुदरम् *gross wie eine Wanne* Suçr. 1,325,12. प्रभूततर Pañkat. 71,19. 95,24. प्रभूततम Daçak. in Benf. Chr. 180,15. am Ende eines comp. *reich an, gesegnet mit:* गुण° R. 5,90,13. आयोगप्रयोगकृषिवाणिज्य° Saddh. P. 4,9,b. adv. *sehr:* प्रभूतोत्क Kâvjâd. 3,118. प्रभूतार्जितद्रव्य Pañkat. 95,24 so v. a. उपार्जितप्रभूतद्रव्य. — 4) *valere, tüchtig sein, Geltung haben, stark werden, — sein, die Oberhand haben, die Macht besitzen, zu befehlen haben* AV. 3,29,2. अद्य मे ऽस्त्रप्रभावस्य प्रभावः प्रभविष्यति R. 2,23,38. प्रभवतितरां वेगोदग्रं भुजंगशिशोर्विषम् Spr. 3063. प्रतापः प्रभवन् Râga-Tar. 3,325. न स्थले प्रभवते (जलचरः) Pañkat. 32,5. प्रभवति प्रायः प्रविष्टः कलिः Vet. in LA. (II) 30,10. धनात्कुलं प्रभवति MBh. 12,226. Hariv. 11190 (प्रभवमानेषु die neuere Ausg.). मार्जारो माक्षिको मेषः काकः कापुरुषस्तथा। विश्वासात्प्रभवन्ति Spr. 2191. जडः प्रभवति प्रायः 928. 3753. प्रभविष्यावः *wir wollen Macht gewinnen, herrschen* MBh. 1,7640. Kathâs. 18,39. देवः प्रभवतीदानीम् so v. a. *hat zu befehlen* 27,205. so v. a. *regieren* Râga-Tar. 5,279. 6,115. fg. प्रभवत् *vermögend, ein grosser Herr, Gebieter, mächtig:* वासव Ragh. 9,8. MBh. 1,5956. प्रभा प्रभावताम् 13,1141. R. 6,12,7. Çâk. 79,23. Mit gen. *Macht haben —, verfügen können über:* कथं मृत्युः प्रभवति वेदशास्त्रविदाम् M. 5,2. MBh. 3,12669 (med.). 13,1310. Hariv. 864. fg. MBh. 7,2639. 12,6753. 13922. Hariv. 8206. R. 2,24,19 (23,2 Gorr.). 6,100,4. Mâlav. 72,18. प्रभवति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणाम् Spr. 3168. न चाहं कारिराज्यस्य प्रभवाम्यङ्गदस्य च R. 4,23,10. केषां प्रभवते राजा वित्तस्य MBh. 12,2888. प्रभवामि सदा धृत्याः 13,1500. mit loc. dass.: प्रभवन्त्यो ऽपि हि भर्तृषु कारणकोपाः कुटुम्बिन्यः *Frauen, die ihre Gatten beherrschen,* Mâlav. 17. यत्र मयि प्रेमकुटिलः कटाक्षः — प्रभवति Spr. 314. प्रभवति मनसि विवेको विदुषामपि शास्त्रसंभवस्तावत्। यावत् u. s. w. 1861. महोदधेः पूर इवेन्दुदर्शनाद्गुरुः प्रहर्षः प्रबभूव नात्मनि Ragh. 3,17. मुदा शरीरे प्रबभूव नात्मनः पयोधिरिन्दूदयमूर्छितो यथा Sâh. D. 72,11. Bhâg. P. 1,11,6. 9,4,14. 56. जीर्णमिवाधुनाङ्गेषु प्रभवतु Râga-Tar. 3,316. mit dat. dass.: विधिरपि न तेभ्यः प्रभवति Spr. 1431. प्रभवति मल्लो मल्लाय so v. a. *gewachsen sein* P. 2,3,16, Vârtt. 2, Sch. भवत्संभावनोत्थाय परितोषाय मूर्छते — नाङ्गानि प्रभवन्ति मे Kumâras. 6,59. mit einem infin. *vermögen —, im Stande sein zu* Megh. 11. Çâk. 157. Vikr. 9. Ragh. 8,44. Kathâs. 33,

99. LA. (II) 91, 9. PRAB. 31, 8. DRSHṬĀNTAÇ. 97 bei HARB. 226. प्राणान्कथंचिदपि धारयितुं प्रभूता *vermögend* SĀH. D. 79, 9. mit dat. eines nom. act. *vermögen zu bewirken:* संतापाय P. 5, 1, 101. नयाय जगत: BHAG. 16, 9. तमसां वधाय ÇĀK. 163, v. l. प्रीत्यै चेतस: Spr. 886. महते ऽपकाराय नरस्य 4701. सामर्थ्यप्रवनाय RĀGA-TAR. 3, 284. फलसिद्धये KULL. zu M. 2, 97. दुःखाय *Leid zu bewirken* R. 2, 23, 25 (20, 28 GORR.). mit loc. dass.: निवर्तने गवाम् Spr. 2130. एषां दण्डे *sie zu züchtigen* BHĀG. P. 6, 3, 27. विमुक्तौ *der Erlösung theilhaftig werden können* Spr. 3935. वचनचञ्चुतायाम् *Meister sein im Betrügen* 4131. — 5) *zu Gute kommen, helfen, nützen:* प्र वामत्र विधते दंसना भुवत् ṚV. 1, 119, 7. प्र स्तोमा अभूवन् 127, 10. महे षु णः सुविताय प्र भूतम् 3, 54, 8. 6, 68, 4. यशो देवेभ्यो विहृतो न प्रबभूव *half nichts, genügte nicht* AIT. BR. 1, 18. TBR. 2, 2, 2, 5. देवेभ्यो वै सुवर्गो लोको न प्राभवत् TS. 6, 6, 11, 2. प्र मायाभिर्मायिना भूतमत्र ṚV. 6, 63, 5. — 6) *Jmd* (acc.) *mit einer Bitte angehen:* कीर्त्यां युद्धेति ताञ्च प्रभवाम्यत्तरेण HARIV. 7583 (die neuere Ausg. hat eine andere Lesart). — 7) प्रभूत = महाभूत SĀṂKHJAK. 39. — Vgl. प्रभव fgg., प्रभवितर् fg., प्रभव्य, प्रभाव, प्रभु, प्रभूति, प्रभूवन्, प्रभूष्णु. — caus. 1) *mehren, verbreiten,* z. B. den Soma durch Vertheilung in mehrere Gefässe, ÇAT. BR. 4, 2, 2, 5. 4, 2, 18. KĀTJ. ÇR. 10, 6, 14. 21. 25, 12, 24. *reicher ausstatten:* वाचेमे क्षेत्रे प्रभावयाम AIT. BR. 6, 15. *gedeihen machen:* (गोमिनः) प्रभावयन्ति राष्ट्रं च व्यवहारं कृषिं तथा MBH. 12, 8299. *pflegen,* einen Baum Spr. 2350, v. l. प्रभावित *zu Macht gelangt, mächtig* KĀM. NĪTIS. 15, 59. KATHĀS. 13, 165. — 2) *sich helfen:* अरया पुरुषो शीर्णः किं हि कृत्वा प्रभावयेत् Spr. 4011. — 3) *erkennen:* कथं च सत्वात्मबलं च तत्त्वतः प्रभावयेन्मां च रणे दशाननः R. 5, 37, 35. एवं मनःप्रधानानि इन्द्रियाणि प्रभावयेत् 2, 105, 21. इति प्रभावितं प्रभुणा Verz. d. Oxf. H. 238, *b*, 5. — Vgl. प्रभावन (bedeutet als caus. von भू mit प्र *Schöpfer* oder *zum Gedeihen führend*), प्रभावना, प्रभावयितर् und streiche den Artikel प्रभावय्. — desid. vom caus. *vergrössern* — d. h. *dehnen* oder *anschwellen wollen:* एतदन्तरम्याप्यच्छन्दयेतद्दर्धयत्येतत्प्रबिभावयिषन्ति AIT. BR. 5, 3.

— अनुप्र *sich verbreiten durch:* सूर्यो विश्वमनु प्रभूत: Einschiebung nach VĀLAKH. 9. ÇAT. BR. 10, 6, 3, 2. जीवेनात्मनानुप्रभूत: *durchdrungen —, erfüllt von* KHĀND. UP. 6, 11, 1.

— अभिप्र *Jmd* (acc.) *beistehen:* ईशानमिद्द्यौर्गूर्तावसुरीशानं भूमिरभि प्रभूषणि *dem Opferer mögen Himmel und Erde beistehen* ṚV. 10, 132. 1. Die Formen auf सनि sind, wie es scheint, als Infinitive mit imperativer Bedeutung zu betrachten, wie die Infinitive auf अध्यै. Man vergleiche उपस्तृणीषणि, गृणीषणि, तरीषणि, नेषणि, पर्षणि und berichtige demgemäss die angegebenen Bedeutungen.

— उपप्र *helfen:* उप मा देवाः प्राभूवन् ÇAT. BR. 12, 4, 2, 10. 4, 2.

— प्रति *Jmd* (acc.) *gleichkommen:* एषा विश्वेतरे विश्वे प्रतिभविष्यति ÇAT. BR. 4, 6, 2, 16. — Vgl. प्रतिभू. — caus. *beobachten, kennen lernen:* प्रायेणाम्यासदोषाद्ध धार्मिकः प्रतिभावयेत् । तान्ब्रूयाद्दशपरांसो स तु विंशतिगण वै ॥ MBH. 12, 3264. कुलिशं सर्वलोकानामभसो शैलसेतवः । अभेद्याः प्रतिभाव्यन्ते *werden gehalten für* Spr. 3952.

— वि 1) *entstehen, sich entfalten; erscheinen:* महिना वि यद्गूः ṚV. 6, 15, 14. 2, 1, 15. वि सुश्रवे पत्न्ये केवलो भूत् 4, 25, 7. तर्पसा विभूतम् 10, 183, 1. विभवत्येष आत्मा MUṆḌ. UP. 3, 1, 9. त्रेधा व्यभवत् TS. 5, 2, 6, 2. — 2) *gleichkommen, erreichen, erfüllen; ausreichen, zureichen* (vgl. उद्भू): न चत्वारि षडभ्यो विभवन्ति PAÑKAV. BR. 16, 5, 20. न सहधा व्यभवत् ÇAT. BR. 10, 4, 2, 8. fgg. 14, 4, 2, 23. fgg. एकं (एका) वा इदं वि बभूव सर्वम् Einschiebung nach VĀLAKH. 9. इयं वा इदं सर्वं विभवस्येष्यति PAÑKAV. BR. 20, 14, 2. KĀTJ. ÇR. 12, 1, 13. — 3) *vermögen zu* (infin.) BHĀG. P. 5, 1, 12. — Vgl. विभव, विभु, विभूति. — caus. 1) *zur Entfaltung bringen* ÇĀÑKH. BR. 22, 6. — 2) *trennen, scheiden:* येन — अमी भावा रजःसत्त्वतमोमयाः । गुणनामक्रियारूपैर्विभाव्यन्ते BHĀG. P. 6, 1, 41. — 3) *erscheinen lassen, offenbaren, zeigen:* तेजसा तेन ज्योतींषि विभाव्य (= अभिभाव्य Schol.) HARIV. 12048. कथं पर्येति (सूर्यः) वसुधां भुवनानि विभावयन् (= प्रकाशयन् Schol.) SŪRJAS. 12, 8. यशः परं जगति विभाव्य (= प्रकाश्य Schol.) MBH. 7, 66. विभावयितुमृद्धीनां फलं सुहृदनुग्रहम् Spr. 3784. स्वाज्ञानं विभावयन्तः so v. a. *thuend, als wenn sie es nicht wüssten,* KULL. zu M. 8, 362. — 4) *wahrnehmen* RAGH. 11, 10. VIKR. 31, 6. 132. Spr. 833. 1133. 1461. 1842. 2368. KĀM. NĪTIS. 11, 66. 17, 12. VARĀH. BṚH. S. 38, 1. MĀRK. P. 23, 45. RĀGA-TAR. 3, 17. ÇAÑK. zu BṚH. ĀR. UP. S. 216. ÇIÇ. 9, 81. BHĀG. P. 1, 15, 37. PAÑKAT. 188, 4. *ausfindig machen, entdecken, erkennen:* प्रकृतीनां च राजेन्द्र राजा दीनान्विभावयेत् (= पूजयेत् Schol.) MBH. 13, 226. बाह्यैर्विभावयेल्लिङ्गैर्भावमन्तर्गतं नृणाम् M. 8, 25. 10, 57. R. 6, 99, 39. SUÇR. 1, 236, 21. तव सुचरितम् — नूनं प्रतनु ममेव विभाव्यते फलेन ÇĀK. 138. VIKR. 54, 12. Spr. 610. 5386. KATHĀS. 30, 82. इष्टगन्धानि देवानां पुष्पाणीति विभावय *erkenne, wisse, dass* MBH. 13, 4703. SUÇR. 2, 348, 9. यः सत्वः स विभाव्यते *der wird anerkannt* VARĀH. BṚH. S. 2, 19. KIR. 2, 23. *sich denken, sich vorstellen, dem Geiste vorführen* BHĀG. P. 3, 9, 11. Verz. d. Oxf. H. 268, *a*, 8. PAÑKAR. 1, 3, 70. *Etwas* (acc.) *bei Jmd* (loc.) *annehmen, voraussetzen* BHĀG. P. 9, 8, 12. *überlegen, nachdenken* KATHĀS. 39, 12. PAÑKAT. 210, 10. ed. orn. 57, 5. pass. *erscheinen, angesehen werden für:* यथा सूर्यांशुभिः स्पृष्टं सर्वं शुचि विभाव्यते MBH. 1, 932. 13, 1012 (= 14, 1086). HARIV. 2183. R. 4, 10, 27. 6, 4, 58. RĀGA-TAR. 3, 98. PRAB. 79, 12. PAÑKAT. 45, 13. — 5) *Etwas beweisen, nachweisen, erweisen* M. 8, 47. 51. 56. JĀGN. 2, 33. 171. KULL. zu M. 8, 225. — 6) *Jmd überführen* JĀGN. 2, 20. *überzeugen* DAÇAK. in BENF. Chr. 192, 14. — Vgl. विभावक u. s. w. — intens. *sich verbreiten:* ऐन्द्रो ऽपानो अङ्गेअङ्गे वि बोभुवत् ÇAT. BR. 7, 3, 1, 40.

— अनुवि *gleichkommen, ausreichen, ausfüllen* ÇAT. BR. 7, 3, 1, 40. द्वे यजुषी त्रीन्परिधीननुविभवतः 9, 4, 4; 13. एका सती सर्वमग्निमनुविभवति 10, 5, 2, 15.

— सम् 1) *zusammenkommen, sich verbinden:* पत्नीनं सह सं भवेम AV. 6, 119, 2. 12, 3, 10. सं ते मज्जा मज्ञा भवतु 4, 12, 3. मृताः पितृषु सं भवन्तु 18, 4, 48. 6, 74, 8. 12, 1, 3. सं ज्योतिषाभूम ÇĀÑKH. ÇR. 4, 12, 9. या प्राणेन संभवत्यदितिः KATHOP. 4, 7. प्राणेन या (सरस्वती) संभवते MBH. 14, 653. In der späteren Sprache in dieser Bed. überaus häufig संभूय absol.: संभूयाम्भोनिधिमभ्येति महानद्या नगापगा Spr. 1985. संभूय पौरवृद्धैः DAÇAK. in BENF. Chr. 201, 6. संभूय च समुत्थानम् M. 8, 4. 211. JĀGN. 2, 249. SUND. 2, 11. MBH. 1, 5658. 4, 999. 12, 2822. KĀM. NĪTIS. 11, 2. KATHĀS. 10, 60. 42, 105. RĀGA-TAR. 1, 326. 5, 258. 6, 220. HIT. 107, 19. TRIK. 3, 2, 5. संभूयगमनम् KĀM. NĪTIS. 11, 6. संभूययानम् 7. शत्रुशेषमृणाच्छेषं शेषमग्नेश्च भूमिप । संभूय पुनर्वर्धेत Spr. 2948. महदादिभिः संभूतम् *zusammengefügt aus* BHĀG. P. 1, 3, 1. यथा पञ्चसु भूतेषु संभूतत्वं नियच्छति (निगच्छति

zu lesen) *sich mit den fünf Elementen verbinden* d. i. *sterben* (vgl. u. पञ्चत्व) MBh. 14,474. Nīlak. erklärt: संभूतत्वं संहतत्वं नियच्छति नाशयति यथा भूतानि पृथग्भवन्तीत्यर्थः. ताभ्यः पुनः संभवितुं नाशक्नोत् *konnte sich nicht wieder aus denselben zusammenfinden* TS. 5,5,2,1. — 2) *coire:* पत्या सं भवेह AV. 14,2,32. ताविह सं भवाव 14,2,71. 12,3,2. काममा विजनितोः संभवाम TS. 2,5,1,5. मिथुनौ संभवतः 7,5,9,4. तया समभवन्मुनिः MBh. 3,8638. तया सह 1,4398. R. Gorr. 1,39,11. तया सार्धम् MBh. 1,4279. mit acc.: तां संबभूव Çat. Br. 1,7,4,1. 2,1,1,5. 14,4,2,5. fgg. स्त्रियम् TBr. 1,3,2,4. TS. 5,5,4,1. सो ऽग्निना पृथिवीं मिथुनं समभवत् Çat. Br. 6,1,2,1. 10,6,5,4. Ait. Br. 3,23. Nir. 12,10. — 3) *fassen, Raum haben für* (acc.) P. 5,1,52. प्रस्थं संभवति कटाहः Sch. न मे हस्तः समभवद्वसु तत्प्रतिगृह्णतः *war nicht gross genug* MBh. 2,1808. — 4) *Raum finden, Platz haben in:* अलिञ्जरे यदा चैव नासौ (मत्स्यः) समभवत्किल Matsjop. 12. सं देवत्रा बभूवथुः *ihr nehmt euren Platz unter den Göttern ein* ṚV. 1,93,9. *aufgehen in, enthalten sein in:* खार्यां द्रोणः संभवति द्रोण आढकं संभवति सहस्रे शतमित्यादि Z. d. d. m. G. 7,310, N. 3. — 5) *valere, wirken:* यस्मात्कुमारस्य रेतः सिक्तं न संभवति यस्मादस्य मध्यमे वयसि संभवति यस्मादस्य पुनरुत्तमे वयसि न संभवति Çat. Br. 11,4,1,7. 15. — 6) *entstehen, sich bilden, geboren werden, hervorgehen, werden* AV. 4,19,6. अपादग्रे समभवत् 10,8,21. 11,8, 8. 3,22,1. यस्मात्पक्वादमृतं संबभूव 4,35,6. 9,5,6. 12,3,51. तत्संभूयं भवत्येकमेव 10,8,1. Çat. Br. 1,6,3,3. 4,20. रेतसश्चानुपो एव प्रथमे संभवतः 4,2,1,28. मृता पुनः संभवन्ति 10,4,3,10. Ait. Br. 2,3. 3,2. 5,24. 6,31. छन्दोभ्यो ऽध्यमृतात्संबभूव Taitt. Up. 1,4,1. असदेवेदमग्र आसीत् तत्सदासीत्तत्समभवत् *bildete sich, entwickelte sich* Khānd. Up. 3,19,1. अङ्गादङ्गात्संभवसि Kaush. Up. 2,11. Āçv. Gṛhj. 1,15,9. संभवामि (Kṛshṇa spricht) युगे युगे Bhag. 4,8. ग्रैवस्तस्याम् MBh. 1,2610. 4398. स साह्वत्यामतिरथः संबभूव धनंजयात् 8028. 3,8840. कथं संभवते योनौ 13870. तस्याः संबभूवोदरे Kathās. 27,73. स एव मे पुनर्गर्भे संभूयान्मुचिर्वली 46, 235. fg. Bhaṭṭ. 6,138. तस्य पुत्रः समभवत् R. 1,43,2. सत ज्ञातिशतान्यत्र मृतयाः संभवन्तु ते 59,18. Bhāg. P. 10,1,23. अथ वासवदत्तायां वत्सेशहृदयोत्सवः। संबभूवाचिराद्गर्भः Kathās. 22,1. संभवत्पव्ययाद्यपम् M. 1, 19. 27. दर्पान्मानः समभवन् MBh. 3,8494. 1647. Kir. 5,22. तथान्ये द्रव्यनिचयाः प्रज्ञातः संभवन्ति हि Spr. 5408. यावतो संभवेद्वृद्धिस्तावतीं दातुमर्हति M. 8,155. ततो युद्धं समभवद्देवानां दानवैः सह MBh. 3,8716. 5, 7142. 7268. R. 6,83,17. Bhaṭṭ. 17,59. हाहाकारः समभवत् MBh. 1, 1178. 3,15695. 15717. हर्षः समभवन्महान् 1,6203. घोरा समभवत्संध्या दारुणा मृगपक्षिणः 5890. समभावि (impers.) च कोपेन Bhaṭṭ. 6,34. संभाषणं कुशलप्रश्नश्च संबभूव Vet. in LA. (II) 8,21. Bhāg. P. 1,4,7. संभूत *entstanden, hervorgegangen aus, hervorkommend* P. 4,3,41. Maitrjup. 6,19. तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः संभूतः Taitt. Up. 2,1. कुले महति संभूता M. 7,77. R. 2,26,20. H. 35. M. 9,133. 10,5. R. 1,55,2. मेरुस्तस्यानु (so ist zu trennen) संभूतः Mārk. P. 45,65. आसुरादधि संभूता धर्मात् *aus einer* Asura-*Ehe stammend* MBh. 13,2476. Prab. 5,3. 9,9. पङ्कसंभूता (अब्जिनी) Kathās. 39,160. गिरिसंभूता (नदी) R. Einl. Sāh. D. 62,18. बुद्धिमोहः कथमयं संभूतस्त्वयि R. 2,73,20. न वां वचनसंभूतं रोषं धारयितुं क्षमे Hariv. 15505. गिरिनिर्झर° (निनद) R. 2,28,7. शरीरक्लेश° (धर्म) R. Gorr. 2,108,30. परोपकृति° (यशस्) Kathās. 22,27. स्पर्श° (मृदु) Mārk. P. 74,15. संभूतभूरिगजवाजिपदातिसैन्य *dem entstanden war* so v. a. *im Besitz seiend von, versehen mit* Kathās. 49,250. °जलदाशय Kām. Nītis. 14,33. संभूतसंत्रास *erschrocken* Rāǵa-Tar. 2,73. कनक° *aus Gold gebildet, — gemacht* (भूषण) Hariv. 12012. 12248. 12250. 12410. आङ्गवीतीर° (मृद्) *herkommend von* MBh. 13,1813. *Jmd zu Theil werden:* यन्मङ्गलं सहस्राक्षे सर्वदेवनमस्कृते। वृत्रनाशे समभवत्तत्ते भवतु मङ्गलम्॥ R. 2,25,30. कालिदासकविता नवं वयः u. s. w. संभवन्तु मम जन्मजन्मनि Spr. 655. 2657. 4363. Kathās. 37,151. मम — अशीतिवर्षाणि समभूवन् (so ist zu lesen) so v. a. *ich bin 80 Jahre alt geworden* Pańkat. 192,3. *erfolgen, geschehen, Statt haben; dasein, sich vorfinden, vorkommen:* तथा समभवच्चापि यद्रवाच विभीषणः MBh. 3,16478. तदाश्चर्यं समभवच्चत् u. s. w. Hariv. 11044 (S. 791). भाग्येनैतत्संभवति Hit. 10,11. कथमेवं संभवति 121,18. 122,6. Dhūrtas. in LA. 76,17. संभवति स्तोमे Lāṭj. 6, 4,2. 6,5,3,17. Çāṅkh. Gṛhj. 1,1. 6,3. यावन्ति तस्य रोमाणि संभवन्ति so v. a. *wie viele Haare sie hat* MBh. 13,3585. P. 2,1,8, Sch. किं कदाचित्पलिपुरीषे सुवर्णं संभवति Pańkat. 192,14. ब्राह्मणे विद्या संभवति तत्रिवे शौर्यम् Z. d. d. m. G. 7,310, N. 5. भाषात्रयमिदम् — यन्मनुष्येषु संभवेत् Kathās. 6,148. संभवत्यभिज्ञातानामभिमानो ह्यकृत्रिमः 18,55. Rāǵa-Tar. 4,307. Daçak. 101,8 (med.). यत्रानेकमात्रत्वं संभवति Kāç. zu P. 1,1,50. Sch. zu P. 5,4,17. Kāç. zu P. 7,1,30. Hit. 100,17. 111,8. 11. 129,6. कति प्रकाराः संधीनां संभवन्ति *giebt es* 130,12. Sāh. D. 50,20. पुरुषे परिणामो न संभवति Nīlak. 53. Ind. St. 1,23,26. संभवत्साधनानि *daseiend, vorhanden* Kathās. 11,63. *werden* mit einem praed. im nom.: एतावती महिना सं बभूव so v. a. *bin* ṚV. 10,125,8. सर्वान्कामानात्वामृतः समभवत् Ait. Br. 8,14. Çat. Br. 14,8,15,12. Ait. Up. 4,5. Sund. 1,30. 4,11. MBh. 1, 1362. 1449. 3,8843. 12,4278. Hariv. 11041 (S. 791). अनेकशतसाहस्रैर्दानवैः — वृतः समभवदित्य: 15868. R. 2,104,20. R. Gorr. 1,13,24. Spr. 2347. Kathās. 34,205. Rāǵa-Tar. 4,581. Verz. d. Oxf. H. 53,a,11. दिवसार्धं समभवन्मासेनैव समम् MBh. 4,711. दशवर्षसहस्राणि शतानि दश पञ्च च। जलवासी समभवत् *verblieb, war* Hariv. 12611. Sūrjas. 12,69. काक एवासौ संभवति *es ist die Krähe, es wird die Krähe sein* Hit. 97,18. एतौ वा अश्वं महिमानावभितः संबभूवतुः so v. a. *kamen zu stehen* Çat. Br. 10,6,4,1. संभूत *geworden zu:* ते धूमसंघाः संभूता मेघसंघाः सविद्युतः MBh. 1,1128. 5,7550. राहुग्रसनसंभूत (विधु) so v. a. *von* Rāhu *verschlungen* Dṛshṭāntaç. 79 in Haeb. Anth. 224. — 7) mit einem acc. = अभिसंभू *eingehen in, theilhaft werden:* क्रमात्तं संभवत्यर्चिरहः शुक्लं तथोत्तरम्। अयनं देवलोकं च सवितारं च वैद्युतम् Jāǵn. 3,193. 196. संभूय करणानि 148. — 8) mit einem infin. *vermögen:* न यन्त्रियन्तुं समभावि (impers.) भानुना (तमः) Çiç. 1,27. — Vgl. संभव u. s. w. — caus. 1) *zu Stande bringen, herstellen:* प्राणमेव तत्संभावयति प्राणं संस्कुरुते Ait. Br. 2,40. अवधिषुर्वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्त्येतदेनं पुनः संभावयन्ति पुनराप्याययन्ति 3, 32. Hiernach haben die advv. असंभव्यम् und असंभाव्यम् (s. u. d. Ww.) die Bed. *auf unheilbare, nicht wieder gut zu machende Weise. Vollbringen, vollführen:* तृतीयं स्वस्तिवाचनं समभावयम् MBh. 3,13216. fg. येन (असदिन्द्रियतर्पणेन) संभाव्यमानेन (= पूर्यमाणेन Schol.) Bhāg. P. 3,25,7. — 2) *Jmd* (acc.) *begrüssen* MBh. 3,742. 1982. सो ऽश्वत्रयेण भगवांस्तां (वडवां) मुखे समभावयत् (= सङ्गमकरोत् Schol.) Hariv. 599. कम्पेन मूर्ध्नः शतपत्त्रयोनिं वाचा हरिं वृत्रहणं स्मितेन। आलोकमात्रेण सुरानशेषान्सं-

भावयामास यथाप्रधानम् ॥ Kumâras. 7,46. Mâlav. 50,3. Megh. 98 (v. l. संभाव्य). Ragh. 5,11. Vid. 323. Kathâs. 38,113. Pańkat. 84,17. 117,11. Prab. 26,10. 96,5. 104,11. द्वारप्राप्तानतिथीन्स्वयं भिक्षादानतः संभावय Z. d. d. m. G. 14,573,14. संभावित R. 6,107,5. Kathâs. 27,184. 43,272. Prab. 72,9. तूर्णं संभावयात्मानम् (wird einem vom sichern Tode Erretteten zugerufen) MBh. 1,1343 (= संजीवय Schol.). निषेकादीनि कर्माणि यः करोति यथाविधि । संभावयति (= संवर्धयति Kull.) चान्नेन स विप्रो गुरुरुच्यते ॥ *wer das Kind mit Speise begrüsst* d. i. *ihm die erste Speise reicht* M. 2,142. — 3) *ehren, Jmd Ehre erzeigen* MBh. 13,2060 (= स्तुत्वा Schol.). Ragh. 13,62. Spr. 2459. न कश्चिन्मां वृद्धमनाथं संभावयति Prab. 89,15. गृहाणि नाम तान्येव तपोराशिर्भवादृशः । संभावयति यान्येव पावनैः पादपांसुभिः ॥ Kâvjâd. 1,86. पादमाक्रान्तिसंभावितपीठम् Kumâras. 3,11. Ragh. 10,56. Mâlav. 52. नमस्कारो ऽयं मदीयः संभाव्यताम् so v. a. *gnädig aufnehmen* Pańkat. 214,24. संभावित *geehrt, in Ehren stehend, geachtet:* संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते Bhag. 2,34. MBh. 5,3926. Spr. 3159. प्रज्ञासंभावितो (lies प्राज्ञा°) नूनमप्रज्ञैरुपसंहितः MBh. 13,5895. आत्म° *der sich selbst achtet* Bhag. 16,17. R. 3,25,13. 37,16. Kâm. Nîtis. 17,33. संभावितात्मन् dass. R. 1,54,4. Spr. 2786. 5223. — 4) *Jmd durch Etwas erfreuen, mit Etwas beschenken:* तत्र संभावयामास सखीन्मार्गोन्मुखान्स तान् । दर्शनेन यथायातो नीलकण्ठानिवाम्बुदः ॥ Kathâs. 10,84. 27,116. अनुजीविलोकं संभावयामास गृहैः Ragh. 16,40. वस्त्रादिना Pańkat. 130,19. ब्रह्मवर्चसेनैवम् — संभावितः Bhâg. P. 8,18,18. वेलानिलः केतकरेणुभिस्ते संभावयत्याननम् Ragh. 13,16. विलोचनं दक्षिणमञ्जनेन संभाव्य 7,8. दोषेण *mit einem Makel beschenken* so v. a. *einen Makel anhängen* Kâm. Nîtis. 5,43. — 5) *annehmen dass Etwas sei, voraussetzen* Weber, Râmat. Up. 338. यदि संभाव्यते पापमपापेन किं मया Mṛkkh. 154,2. आत्माभिप्रायसंभावितेष्टजनचित्तवृत्तिः Çâk. 21,6. Mâlav. 63,6. Som. Nala 154. Kathâs. 39,215. Verz. d. Oxf. H. 265,a,6.8. Pańkat. 246,21. Hit. ed. Johns. 2738. Kir. 2,7 (संभावित = बहुकृत Mallin.). Daçak. 74,13. 101,7. Dhûrtas. 67,17. प्रस्थ इत्युक्ते चत्वारः कुडवाः संभाव्यन्ते Gaudap. zu Sâmkhjak. 4. Madhus. in Ind. St. 1,19,23. पौत्रदौहित्रयोर्लोके कश्चिद्विशेषो न संभाव्यते Kull. zu M. 9,139. Kusum. 16,11. mit loc. der Person *Etwas bei Jmd voraussetzen, Jmd Etwas zutrauen:* सर्वं संभावयाम्यस्मिन्नसाध्यमपि साधयेत् MBh. 1,1425. 1526. 2088. 2,2378. 5,2784. R. Gorr. 2,16,28. 4,16,16. 42,1. Çâk. 30,7. Kathâs. 39,81. Prab. 44,14. mit gen. der Person dass.: सर्वमस्य मूर्खस्य संभाव्यते Mṛkkh. 139,6. पापं कर्म च यत्परैरपि कृतं तत्तस्य संभाव्यते Spr. 1144. Mâlav. 21,17. Pańkat. 30,10. Prab. 25,19. संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम *setzest du voraus, dass ich im Besitz eines kostbareren Juwels, als diese zwei sind, sei?* Râga-Tar. 4,256. mit acc. des Objects und Prädicats *halten für:* धारां शितां रामपरश्वधस्य संभावयत्युत्पलपत्त्रसाराम् Ragh. 6,42. मित्ररूपा हि रिपवः संभाव्यन्ते विचक्षणैः । ये सन्तं नयमुत्सृज्य सेवन्ते प्रतिलोमतः ॥ Spr. 2118. Mâlav. 7,22. Som. Nala 121. 125. Vid. 132. Kathâs. 28,6. Râga-Tar. 6,119. Pańkat. 78,18. P. 5,1,42, Sch. निःसङ्गः पुरुषः क्रियासु न कथं करोतीति संभाव्यते Prab. 110,16. अलमस्मानन्यथा संभाव्य Çâk. 17,5. चिरप्रबोधान्न संभावितमस्माभिरद्य धर्मासनमध्यासितुम् so v. a. *trauen wir uns nicht zu, halten wir es für uns für unmöglich* Çâk. 81,1. (तया) बद्धुं न संभावित एव — केशपाशः so v. a. *sie dachte nicht daran das Haar aufzubinden* Ragh. 7,6. संभावयामि भुञ्जीत (भोक्ष्यते, यद्भुञ्जीत) भवान् *ich setze voraus, dass* P. 3,3,155, Sch. न संभावयामि भवान्हरिं निन्देत् (निन्दिष्यति), न संभावयामि को हरिं निन्देत् (निन्दिष्यति) 145, Sch. न संभावयामि तत्र भवान्किं किल वृषलं याजयिष्यति 146, Sch. mit जातु und यद् 147. mit यच्च und यत्र 148. mit यदा und यदि 147, Vârtt. संभाविततर *zu dem* oder *wozu man mehr Zutrauen hat:* शक्ति R. 6,80,23. — संभावित mit श्रेणि u. s. w. zusammengesetzt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. Unklar ist uns die Bed. von असंभाव्य Kathâs. 40,72. — Vgl. संभावन u. s. w. — desid. etwa *vorwärts zu kommen wünschen:* संबुभूषन् Çâṅkh. Çr. 4,13,7. मध्यात्प्रवृत्तस्य जगतस्तस्थुषश्च संबभूषतां (sic! बुभूषतां ohne सम् ed. Bomb.) प्रभवश्चाव्ययश्च (lies: प्रभवश्चाप्ययश्च; derselbe Fehler 2,1214 und 12,9211, wo aber die ed. Bomb. die richtige Lesart hat) MBh. 13,7400.

— अनुसम् *nach Jmd zu Stande kommen, — gedeihen* Çat. Br. 12,9,1,17.

— अभिसम् *Etwas erreichen, in den Besitz von Etwas gelangen, eingehen in, theilhaft werden:* पत्युर्जनित्वमभि सं बभूथ Ṛv. 10,18,8. तं लोकं यमिन्यभिसंबभूव AV. 3,28,5. 5,28,8. TS. 2,2,4,6. 4,12,2. 6,3,5,4. Çat. Br. 1,6,2,8. रेतः सिक्तं प्राणमभिसंभवति *wird zu Leben* 7,3,1,45. 8,6,2,8. एतमात्मानं प्रेत्याभिसंभविष्यामि 10,6,3,2. अमृतत्वमभिसंभवति 4,2,10. अर्चिः 14,9,1,18. fg. Khând. Up. 3,14,4. 4,15,5. 8,13,1. Kaush. Up. 2,14. Taitt. Br. 3,1,1,6 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. Nir. 14,8.9. — caus. *Jmd begrüssen* Bhâg. P. 3,20,33.

— परिसम् *entstehen, entspringen:* अस्मत्पुत्राः परि ये संबभूवुः AV. 12,3,40. 13,1,18.

— प्रतिसम् *sich hingeben, pflegen;* mit dem acc.: ततो बलानां श्रमकर्शितानां मनो ऽवहारं प्रतिसंबभूव MBh. 6,4885.

2. भू (= 1. भू) 1) adj. am Ende eines comp. Decl. P. 6,4,85. fg. Vop. 3,50. *werdend, entstehend, entstanden, seiend* H. 6. सर्वभूतात्मभू *die Seele aller Geschöpfe seiend* MBh. 12,7142. अग्नि°, इन्द्र° Nn. prr. Ind. St. 4,374. Vgl. अलि°, अग्नि°, अश्लेषा°, आषाढा°, गाधि°, गिरि°, चित्त°, देव°, नग°, नाभि°, नील° (wohl *aus dem Gebirge* Nîla *entspringend*), पद्म°, पुनर्भू, पुरु°, पुरो°, भरणी°, मनो°, मुहुर्भू, विष्ठा°, शं°, सचा°, सु°, स्वयं°. Selbständig als Beiw. Vishṇu's (= सत्तारूप Schol.) MBh. 12,1509. — 2) f. *a) das Werden, Entstehen* P. 1,4,31. = भवन, उत्पत्ति Sch. — *b) Weltraum:* भूर्जज्ञ उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त Ṛv. 10,72,4. pl. *Welträume, Welten:* भुवो विवस्वानन्वाततान AV. 18,2,32. स विश्वा भुव आभवः Ṛv. 10,153,5. अस्य श्रोषन्त्वा भुवः 1,86,5. — *c) die Erde* AK. 2,1,2. Trik. 2,1,1. 3,3,289. H. 935. an. 1,9. Halâj. 2,1. 5,83. Sûrjas. 3,9. 4,4. भूरियम् R. 1,6,19. भूतये भुवः Çâk. 79. Megh. 18. 47. im Gegensatz zum Himmel und Luftraum Ragh. 3,4. Spr. 4674. ससागरा Ragh. 18,3. भुवो भर्ता so v. a. *König* 1,74. धर्मात्पैत्रवनो राज्ञा चिराय बुभुजे भुवम् Spr. 4255. भुवि *auf Erden* M. 7,6. 8,131. 381. Hiḍ. 2,18. N. 1,14. 10,25. Daç. 2,62. Spr. 737. Megh. 46. °काण्ड Verz. d. Oxf. H. 192,a,36. *Erde* so v. a. *Erdboden* M. 2,216. 3,92. 214. 244. 5,133. Sund. 2,24. Daç. 1,32. Ragh. 1,84. 12,5. 91. Spr. 2054. उपानद्गूढपादस्य ननु चर्मावृतेव भूः 3206. AK. 1,2,1,2. Halâj. 2,3. Vet. in LA. (II) 25,14. pl. Spr. 2044. वाजि° *Terrain für Pferde* Kâm. Nîtis. 19,10. *Fussboden:* मणिमयभुवः Megh. 65. *Land, Ländereien:* अकाल इवोप्तवीजा भूः Çâk.

91,14. M. 4,189. सशर्करा सपाषाणा सास्थी नित्यतस्करा। हृता सकण्टकवना सव्याला चेति भूरभूः॥ Kâm. Nîtis. 4,53. भुवां सावतीनाम् Spr. 4667. Râǵa-Tar. 5,121. *Erde* (als Stoff) Verz. d. Oxf. H. 105,a,3. *Raum, Ort, Platz*; = स्थान Trik. 3,3,259. कर्वा भुवा नि दुंधे धेनुरूधः RV. 3,55,13. पितृणां भूः Pañkav. Br. 1,1,5. उपवन° ad Çâk. 14. वनभुवः (pl.) Spr. 311. स्वर्गतरंगिणीतटभुवि 2256. 3401. सरस्तीर° Nilak. zu N. 13,5. फुल्लापसार° Kâm. Nîtis. 12,23. नियुद्ध° H. 801. अभ्यास° 788. धर्मेध्यप्रचय° Spr. 2994. अमृतरसप्रस्यन्दमाधीक° Kusum. 1,8. Vgl. कूल°, केश°, गेह°, देव°, पाठ°, पीठ°, पुण्य°, बद्ध°. — eine der drei व्याहृति (s. d.) in der Formel भूर्भुवः स्वः M. 2,76. Mârk. P. 101,23; vgl. भूर् und भूर्लोक. — d) *die Basis eines Dreiecks* oder *einer anderen Figur* Colebr. Alg. 69. — e) *Gegenstand* (vgl. स्थान): विवादसंवादभुवः *des Streites und der Uebereinstimmung* Bhâg. P. 6,4,31. — f) (als N. der *Erde*) Bez. der *Zahl Eins* Weber, Ǵyot. 101. Nax. II, 382. — g) Bez. *des Buchstabens* ल Weber, Râmat. Up. 318. Ind. St. 2,316. — h) *Opferfeuer* Gatâdh. im ÇKDr. — 3) m. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,17,4. Kâtj. Çr. 22,1,3.

भूःखार adj. *bucharisch*: वाजिन् Râǵa-Tar. 4,166. — Vgl. भुःखार.

भूक Uṇâdis. 3,41. m. H. an. 2,13. n. Med. k. 29. Uǵǵval. 1) *Loch, Oeffnung* H. an. Med. Uǵǵval. *die Oeffnung einer Fontaine* Uǵǵval. — 2) *Zeit* diess. — 3) m. *Finsterniss* Çabdam. im ÇKDr.

भूकदम्ब (2. भू + क°) 1) m. *eine best. Pflanze*, = अलम्बुष (vulg. कोकसिम) Ratnam. im ÇKDr. = भूकदम्बक Wilson nach Râǵan. Unter महाश्रावणिका werden im ÇKDr. als Synonyme dieser Pflanze auch भूकदम्ब und अलम्बुषा (sic) aufgeführt. — 2) f. आ *eine best. Pflanze* (vulg. गोरखमुंडी), viell. *Sphaeranthus mollis Roxb.*, Nigh. Pr.

भूकदम्बक (2. भू + क°) 1) m. *Ligusticum Ajowan* (यवानी) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. भूकदम्बिका = भूकदम्बा Nigh. Pr.

भूकन्द (2. भू + कन्द) m. *eine best. officinelle Pflanze* Vâgbh. 1,6,115. = महाश्रावणिका Râǵan. im ÇKDr. Unter dem letzten Worte fehlt भूकन्द unter den vielen Synonymen der Pflanze.

भूकपित्थ (2. भू + क°) m. *Feronia elephantum*, n. *die Frucht* Ainslie 2,82.

भूकम्प (2. भू + क°) m. 1) *Erdbeben* Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,19. Jâǵñ. 1,145. Varâh. Brh. S. 5,92. 32,10. Verz. d. Oxf. H. 86,b,28. 328,b,3. — 2) N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

भूकर्ण (2. भू + कर्ण) m. *der Durchmesser der Erde* Sûrjas. 1,59.

भूकर्णि (2. भू + क°) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,29.

भूकर्बुदारक (2. भू + क°) m. *Cordia Myxa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

भूकल m. *ein störrisches Pferd* Râǵan. im ÇKDr.

भूकश्यप (2. भू + क°) m. Bein. Vasudeva's Trik. 1,1,33. H. 223.

भूकाक (2. भू + काक) m. N. verschiedener Vögel: *eine kleine Reiherart* (स्वल्पकङ्क), *Brachvogel* (क्रौञ्च) und *eine Taubenart* (नीलकपोत) Râǵan. im ÇKDr.

भूकुम्भी (2. भू + कु°) f. *eine best. Pflanze*, = भूपाटली Râǵan. im ÇKDr.

भूकुष्माण्डी (2. भू + कु°) f. *Batatas paniculata Chois.* Râǵan. im ÇKDr.

भूकेश (2. भू + केश) 1) m. *Haar der Erde*: a) *der indische Feigenbaum.* — b) *Blyxa Saivala Steud.* H. an. 3,725. Med. ç. 26. — 2) f. आ *eine* Râkshasî Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई *Vernonia anthelminthica Willd.* Med.

भूक्षित् (2. भू + क्षित्) m. *Schwein* Trik. 2,5,5.

भूक्षीरवाटिका (2. भू - क्षीर - वा°) f. N. pr. eines Ortes Râǵa-Tar. 1,344.

भूखण्ड (2. भू + खण्ड) *der über die Erde handelnde Abschnitt*, Titel eines Kapitels im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 73,a, No. 125. 84,b,24. im Padmapurâṇa 84,a,35. — Vgl. भूमिखण्ड.

भूखर्जूरी (2. भू° + ख°) f. *eine Dattelart* Râǵan. im ÇKDr.

भूगत (2. भू + गत) adj. *Alles, was auf der Erde ist, — lebt*: यथेन्द्रश्चतुरो मासांस्तोयोत्सर्गेण भूगतम्। आप्याययेत् Spr. 2331.

भूगर (2. भू + गर) n. *(mineralisches) Gift* Râǵan. im ÇKDr.

भूगर्भ (2. भू + गर्भ) m. Bein. Bhavabhûti's Trik. 3,7,27.

भूगृह (2. भू + गृह) n. 1) *ein unterirdisches Gemach* Kathâs. 29,93. 110. 39,63. 46,50. fg. 211. 226. 228. 40,50. fg. 42,113. 49,231. 236. — 2) *ein best. Theil eines Diagramms* Pañkar. 3,15,35. Weber, Râmat. Up. 307. 313. 316.

भूगेह (2. भू + गेह) n. = भूगृह 1. Kathâs. 29,67. 40,61.

भूगोल (2. भू + गोल) m. *die Erdkugel* Gîr. 1,16. Verz. d. Oxf. H. 13,a,10. Pañkar. 4,8,37. Bhâg. P. 5,20,38. 25,12. °क dass. 16,4. भूगोलवृत्तान्त Titel einer Schrift Ind. St. 1,471. भूगोलसार desgl. ebend. 467. °संग्रह desgl. Mack. Coll. I, 55.

भूघन (2. भू + घन) m. *Körper* H. 563.

भूचक्र (2. भू + चक्र) n. *Aequator* Wilson.

भूचर (2. भू + चर) adj. f. ई *auf der Erde wandelnd, die Erde bewohnend*; subst. *Erdenbewohner*: Çiva MBh. 13,898. स्त्री Hariv. 2143. Kathâs. 38,133. 44,136. Pañkat. 114,21 (Gegens. आकाशगति). Journ. of the Am. Or. S. 6,519, Çl. 28.

भूछाया (2. भू + छा°) f. *Finsterniss* H. 146. Halâj. 1,116. nach Çabdam. im ÇKDr. auch °छाय n.

भूजन्तु (2. भू + जन्तु) m. *eine Art Schnecke*, = भूनाग Râǵan. im ÇKDr.

भूजम्बु (H. an.) und भूजम्बू (2. भू + ज°) f. 1) *Weizen* H. an. 3,449. fg. Med. b. 14. = नादेयी H. an. 3,490. — 2) *Flacourtia sapida Roxb.* H. an. *die Frucht* Med.

भूत (partic. von 1. भू) am Anf. eines comp. vor कृत u. s. w. gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. am Ende eines comp. (vgl. 1, c.) nach श्रेणि u. s. w. gaṇa कृतादि ebend. 1) adj. a) *geworden* so v. a. *gewesen, vergangen*; n. *das Vergangene, Vergangenheit*; = अतीत AK. 3,4,14,80. H. an. 2,183. = वित्त (lies वृत्त) Med. t. 41. fg. Halâj. 5,73. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 2,4 (समातीत zu lesen). येनं भूतं जनयो येन भव्यम् RV. 10,55,2. भूतं भविष्यत् AV. 4,11,2. 6,115,2. 10,8,1. 11,4,20. 17,1,19. परिमितं वै भूतम् Ait. Br. 4,6. TBr. 3,8,17,3. 12,8,3. Çat. Br. 10,4,2,9. Âçv. Gṛhj. 2,4,14. ईशानं भूतभव्यस्य Kathop. 4,5. Maitrjup. 6,5. Kaush. Up. 1,5. M. 12,97. Spr. 4668. Kathâs. 1,24. Mârk. P. 79,7. 99,48. Pañkar. 4,3,19. Weber, Râmat. Up. 337. 351. भूते VS. Prât. 2,45. P. 3,2,84. 3,2,140. Vop. 23,1. 26,86. Râǵa-Tar. 4,636 (zugleich *Geschöpf*). — b) *wirklich geschehen*; n. *Thatsache*: भूताभूतपरिज्ञानं कृताकृतपरिज्ञानाम् Kâm. Nîtis. 13,46. भूता कार्या विनश्यन्ति — विज्ञाय हृतमासाद्य Spr. 4671. °वादिन् Jâǵñ. 3,285. भूतेन व्यवहारान्नयेन्नृपः 2,19. अभूतदोष *an dem keine Schuld in Wirklich-*

*keit haftet, schuldlos* Spr. 2196. भूत = ऋत AK. = सत्य H. an. Med. Vgl. भूतार्थ. — c) *geworden, seiend*, in comp. mit seinem Prädicate, inbes. mit einem subst., wodurch mit ihrem subst. in Geschlecht und Zahl congruirende Attribute und Prädicate gewonnen werden: तृतीय° RV. Prât. 4, 2. हू° 5, 24. साङ्भूत AV. Prât. 2, 82. उन्मत्त° Spr. 339. अंश° Bhâg. P. 4, 1, 4. अवयव° Çvetâçv. Up. 4, 10. आत्म° M. 7, 217. काव्यात्म° Sâh. D. 3, 10. आर्त्त° M. 3, 204. तामाश्रमललामभूतां शकुन्तलाम् Çâk. 25, 4. सर्वस्याश्रयभूता: Spr. 3215. काष्ठ° R. 1, 45, 3. कृमि° M. 10, 91. केतु° N. 12, 28. क्षणभूतेव नो रात्रि: संवृत्तेयम् R. 1, 63, 3. 2, 52, 52. नेत्र° M. 9, 33. क्लीव° Bhag. 7, 5. 15, 7. R. 1, 4, 23. तमो° M. 1, 5. 12, 115. Spr. 3118. दास° R. 2, 101, 9. न्यास° 1, 66, 13. 3, 51, 18. MBh. 2, 774. पशु° R. 1, 62, 11. पुनरुक्त° Ragh. 5, 34. बीज° M. 9, 33. ब्रह्म° 5, 93. Bhag. 5, 24. 18, 54. MBh. 1, 14. R. 1, 34, 13. भस्म° 44, 42. 3, 35, 54. भार° P. 5, 1, 50, Sch. भाष्य° Çiç. 2, 24. भूमि° *der Boden seiend* (nicht *auf der Erde befindlich*) Spr. 5163. भृत्य° Pańkat. 87, 5. मूल° Verz. d. Oxf. H. 104, b, 22. रत्न° N. 2, 22. राम° R. 3, 43, 32. 6, 73, 25. लक्ष्य° Jâǵn. 3, 248. वायु° M. 2, 82. MBh. 3, 12810. वृत्र° 14, 308. शरीर° 13, 526. शेष° Madhus. in Ind. St. 1, 20, 19. संक्लेद° Jâǵn. 3, 75. संज्ञा° Vop. 6, 12. सुहृद्भूता Pańkat. 81, 5. स्थानि° P. 1, 1, 57, Sch. हृदयोत्सवभूता (कथा) Mârk. P. 23, 113. Mit advv. verbunden: इत्थं° (s. auch bes.) Kumâras. 6, 26 (getrennt gedr.). एवं° (s. auch bes.) Verz. d. Oxf. H. 229, b, 9. Sâh. D. 27, 8. तथा° (s. auch bes.) 9. Spr. 2028. श्वोभूते स (स्वयंवर:) भविष्यति so v. a. *morgen* N. 18, 23. Dieses ist das भूत = सम oder उपमाने der Lexicographen (AK. 3, 4, 14, 80. H. 1462. H. an. Med. Vaiǵ. a. a. O.), und in der That lässt sich भूत in dieser Verbindung häufig durch *gleich* wiedergeben. Vgl. चित्र°, पर°, पात्र° (u. पात्र 4.), पूर्व°, प्राण°, भव°. — d) *eingeweicht in* (vgl. das caus. von 1. भू): गोशकृद्भूतानां वा यवानाम् Suçr. 2, 72, 15. — e) = प्राप्त *erlangt* AK. 3, 2, 54. H. 1490. H. an. Med. — f) *passend, schicklich;* = युक्त, उचित AK. H. an. Med. Statt समानीते चिरे Vaiǵ. a. a. O. ist wohl समातीतोचिते zu lesen. — g) fehlerhaft für भृत Kâm. Nîtis. 15, 28. 18, 3. 4. 5. 15 (vgl. 17). — 2) n. *kräftiges Dasein, Wohlsein, Gedeihen:* देवा असुराणां भूतेच्छद्दिरेव भूतं छादयित्वाथैनानत्यायन् Ait. Br. 6, 36. भूतमसि भूते मा धा: TS. 3, 2, 8, 5. VS. 18, 14. Vgl. दुर्भूत. — 3) m. (dieses nur ausnahmsweise) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. Siddh. K. 251, a, 1 v. u. *Gewordenes* so v. a. *Wesen im weitesten Sinne*, von *göttlichen, menschlichen und anderen Wesen* gebraucht; *Welt;* = प्राणिन्, जन्तु, सत्त्व AK. H. an. Med. Vaiǵ. a. a. O. Halâj. 5, 82. ये भूतानि समकृण्वन्निमानि RV. 10, 82, 4. 174, 5. भूतानां गर्भमा दधे 3, 27, 9. AV. 11, 6, 21. सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुः 13, 1, 45. भूतस्याध्यक्षा: 1. 31, 1. निर्याचन्भूतात्पुरुषं यमाय *aus der Welt* 6, 133, 3. इदं सर्वं भूतं यदिदं किं च Khând. Up. 3, 12, 1. भूतस्य und भूतानां पति: AV. 3, 10, 9. 10, 1, 22. VS. 2, 2. 20, 32. Çat. Br. 6, 1, 3, 7. TS. 2, 6, 6, 3. Çâńkh. Çr. 4, 20, 1. Pâr. Gṛhj. 2, 9. षड्जाता भूता प्रथमजर्तस्य AV. 8, 9, 16. 21. विश्वा भूतावचाकशत् 13, 2, 12. 18, 4, 7. 19, 22, 1. प्रजा वै भूतानि Çat. Br. 2, 4, 2, 1. 3. 5, 2, 13. 11, 3, 3, 3. 5, 4, 4. 13, 7, 1, 1. भूताय त्वा नारातये *einem Wesen* (guter Art), *nicht einem Unholde* VS. 1, 11. 5, 12. 32, 11. Ait. Br. 3, 15. अन्नं हि भूतानां ज्येष्ठम् Taitt. Up. 2, 2. सर्वेषां च देवानां सर्वेषां च भूतानाम् Kaush. Up. 4, 20. Maitrjup. 6, 32. सर्वभूतानि निर्ममे M. 1, 16. 42. 7, 5. दण्डधर्मेण भूतानि राज्ञा वध्यांश्च घातयन् 8, 306. या निशा सर्वभूतानाम् Bhag. 2, 69. 7, 26. यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहम् 10, 39. सर्वभूतानां भावे Hit. 4, 32. MBh. 3, 1036. वासुदेवश्च भूतानाम् (श्रेष्ठ:) 7, 197. तथैव यात्रा लोकानां भूतानामिव वासवे 13, 2089. R. 1, 1, 3. Megh. 99. Spr. 1895. 2055. 2173. 3120. 3628. 4669. fg. 5419. Sâmkhjak. 69. Râǵa-Tar. 4, 636 (zugleich *Vergangenheit*). सर्वभूतानुकम्पक M. 6, 8. भूतानुकम्पा Ragh. 2, 48. °दया Pańkar. 4, 2, 18. °विशेषसंघा: Bhag. 11, 15. अहिंसकानि M. 5, 45. खेचराणि Sund. 2, 7. तत्र स शुश्राव शब्दं वै मध्ये भूतस्य कस्यचित् N. 14, 2. किं भूतमधिकं तत: Spr. 2385. महद्भूतम् Çat. Br. 14, 5, 4, 10. 12. TBr. 3, 7, 10, 1. Kâtj. Çr. 2, 1, 18. 19. Âçv. Gṛhj. 3, 9, 6. Maitrjup. 5, 32. MBh. 1, 1290. 6, 3014. fg. Hariv. 8153. भूतं महत्कैरातसंस्थितम् Arǵ. 3, 20. चतुर्विधानां (अण्डज, जरायुज, स्वेदज, उद्भिज्ज) भूतानाम् MBh. 2, 1431. 3, 12809. Halâj. 5, 73. भूतानां प्राणिन: श्रेष्ठा: M. 1, 96. सर्वाणि भूतानि स्थावराणि चराणि च 7, 15. MBh. 12, 8523. त्रिषु लोकेषु यद्भूतं किंचित्स्थावरजङ्गमम् Sund. 1, 25. 3, 13. भूतं चराचरम् Bhag. 10, 39. स्थावराणि च भूतानि *Pflanzen* M. 11, 240. स्थावराणां च भूतानां जातय: षट्प्रकीर्तिता: । वृक्षगुल्मलतावल्ल्यस्त्वक्सारास्तृणजातय: ॥ MBh. 13, 2992. masc. Spr. 2036. स्थावरा जङ्गमाश्चैव महाभूता: MBh. 2, 466. भूतानां पति: unter den Opferpriestern der Götter Ind. St. 3, 467. — 4) m. n. *ein unheimliches Wesen, Gespenst, Kobold* AK. 1, 1, 1, 6. H. an. Med. Halâj. 1, 87. 5, 55. 73. ये भूता: प्रचरन्ति दिवानक्तं बलिमिच्छन्त: Âçv. Gṛhj. Einschieb. Stenz. 46. 47. °गृह्याणि Pâr. Gṛhj. 1, 12. 2, 9. Suçr. 1, 114, 9. 117, 9. 181, 20. Hariv. 11554. ऋषय: पितरो देवा भूतान्यतिथय: M. 3, 80. भूतानि बलिकर्मणा (अर्चयेत्) 81. दिवाचरेभ्यो भूतेभ्यो नक्तंचारिभ्य एव च 90. Varâh. Bṛh. S. 46, 90. Kathâs. 5, 25. 47, 46. VP. 41. 150, N. 18. Bhâg. P. 3, 14, 22. Mârk. P. 51, 53. प्रेतान्भूतगणांश्च Bhag. 17, 4. यक्षभूतप्रेतादीनाम् Weber, Râmat. Up. 315. भूतप्रेतपिशाचाद्या: 355. Lalit. ed. Calc. 313, 11. भूतविग्रहा: Spr. 3154. भूतोपहतचित्तेव R. 2, 58, 30 (34 Gorr.). भूतोपसृष्टेव 60, 1. पशुपतिर्दिव्यैर्भूतै: समावृत: MBh. 6, 249. भूतैर्वृतो रुद्र इव R. 6, 35, 3. परिवृतो भूतैर्देवखण्डैरिवान्तक: 36, 6. भूतपति: सभूत: Kumâras. 3, 74. °विज्ञान Verz. d. Oxf. H. 307, b, 33. °प्रतिषेध 37. °वेतालमन्त्रनिवर्तण 231, a, 45. भूतादिसर्वोपद्रवनाशन Verz. d. B. H. No. 963. Bei den Ǵaina bilden die भूता: eine Klasse der Vjantara H. 91. — 5) n. *Element*, insbes. *ein grobes* (स्थूल, महत्), also *Erde, Wasser, Feuer, Luft, Aether*, aber auch ein *feines* (s. तन्मात्र); = क्ष्मादि AK. 3, 4, 14, 80. H. an. Med. Halâj. 5, 71. 73. Vaiǵ. a. a. O. पञ्च तन्मात्रा भूतशब्देनोच्यन्ते अथ पञ्च महाभूतानि भूतशब्देनोच्यन्ते Maitrjup. 3, 2. 6, 28. M. 12, 14. 20. fgg. 90. MBh. 1, 252. 648. 3707. तत्पञ्चत्वं महाभागं पञ्च भूतानि so v. a. *er starb* 3, 16529. R. 6, 82, 35. पञ्चभूतपरित्यक्तं शवम् Hariv. 1142. समूहो भूतसंज्ञक: MBh. 12, 7483. 13, 174. 14, 475. 1119. fgg. Suçr. 1, 5, 14. Sâmkhjak. 22. 38. 56. Nîlak. 37. Tattvas. 16. 41. Vedântas. (Allah.) No. 76. Weber, Râmat. Up. 335. Mârk. P. 24, 31. Verz. d. Oxf. H. 104, b, 27. 231, b, 3. °जय 5. भूतेन्द्रियेषु 229, b, 36. भूतेषु स्थूलसूक्ष्मेषु 37. महान्ति M. 1, 18. MBh. 12, 8521. Bhâg. P. 3, 26, 24. °विवेक Verz. d. Oxf. H. 222, a, 25. Die Buddhisten nehmen nur *vier Elemente* an Colebr. Misc. Ess. I, 392. Wegen der *fünf Elemente* Bez. der *Zahl fünf* Ind. St. 8, 167. Vgl. पाञ्चभौतिक. — 6) m. *der 14te Tag in der dunklen Hälfte eines Monats* Trik. 1, 1, 107. f. आ dass. Skanda-P. und Tithj-

Ādit. im ÇKDr. Vgl. भूतिष्ठा. — 7) m. *Knabe* (कुमार) Med. — 8) m. *ein grosser* Jogin (योगीन्द्र) Çabdar. im ÇKDr. Çiva Wilson nach ders. Aut.; vgl. भूतेन्द्रियजयिन्. — 9) m. pl. N. einer häretischen Schule, deren Anhänger sich den Körper mit *Asche* einrieben, Hist. de la vie de Hiouen-thsang 224. Man hätte eine von भूति *Asche* abgeleitete Form erwartet. — 10) m. N. pr. eines Opferpriesters der Götter Ind. St. 3, 467. eines Sohnes des Vasudeva von der Pauravī VP. 439. Bhāg. P. 9,24,46. eines Schwiegersohnes des Daksha und Vaters einer Unzahl von Rudra 6,6,2. 17. N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 48, b,37. — Vgl. अभूततद्भाव, अभूतरजस्, भौत, भौतिक.

भूतकरण (भूत + 2. क°) n. *das Werkzeug der Vergangenheit*, Bez. *des Augments* AV. Prāt. 3,49.

भूतकर्तृ (भूत + क°) m. *Schöpfer der Wesen:* Brahman R. 2,25,23.

भूतकर्मन् (भूत + क°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,1085. 1087.

भूतकाल (भूत + काल) m. *die vergangene Zeit* VS. Prāt. 5,14. P. 3, 3,140, Sch.

भूतकालिक (von भूतकाल) adj. *zur Vergangenheit in Beziehung stehend, die Vergangenheit betreffend* Sch. zu P. 3,2,84. 110.

भूतकृत् (भूत + कृत्) adj. *Wesen bildend, schöpferisch:* ऋषयः AV. 6, 108,4. 133,4. 5. 4,1,1. 3. 24. 12,1,39. येनातरन्भूतकृतो ऽति मृत्युम् 4, 35,2. 3,28,1. 19,16,2. Çāṅkh. Çr. 14,72,1. MBh. 13,1375. Bhāg. P. 2,9,43.

भूतकेतु (भूत + केतु) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Dakshasāvarṇi Bhāg. P. 8,13,18.

भूतकेश (भूत + केश) m. *eine best. Pflanze*, = गोलोमी AK. 2,9,111. Nach Vāсasp. bei Bhar. auch f., nach Andern auch n. ÇKDr. m. *Mussaenda frondosa Lin.* Molesw. f. ई *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी), *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin., weisses Basilicum* Nigh. Pr. *Nyctanthes arbor tristis* (शेफालिका) Rāǵan. im ÇKDr. — Suçr. 2,336,12.

भूतकेसरा (भूत + केसर) f. *Trigonella foenum graecum* Nigh. Pr.

भूतकोटि (भूत + को°) *der Culminationspunkt der Wesen*, bei den Buddhisten = शून्यता *Leere* Burn. Lot. de la b. l. 309.

भूतक्रान्ति (भूत *Gespenst* + क्रा°) f. *Besessenheit* Rāǵan. im ÇKDr. Man hätte भूता° erwartet.

भूतगण (भूत + गण) m. 1) *die Schaar —, die Gesammtheit der Geschöpfe* Maitrjup. 3,3. Ashṭāv. 1,20. इते देवास्त्रयस्त्रिंशत्सर्वभूतगणेश्वराः MBh. 13,7102. — 2) *die Schaar der Gespenster:* प्रेतान्भूतगणांश्च Bhag. 17,4. Ind. St. 2,396,1. R. 2,25,13. Kathās. 45,45. भूतगणाधिप (Nandin) 42.

भूतगन्धा (भूत + गन्ध) f. *ein best. Parfum*, = मुरा Gaṭādh. im ÇKDr.

भूतग्राम (भूत + ग्राम) m. sg. und pl. *die Schaar —, die Gesammtheit der Geschöpfe* H. 1414. Halāj. 5,25. Nir. 14,4. Bhag. 8,19. 9,8. Ind. St. 3,458,6. N. 4,10. Ashṭāv. 4,5. Bhāg. P. 7,10,49. चतुर्विध Suçr. 1, 4,4. MBh. 13,2045. भूतग्रामस्य सर्वस्य स्थावरस्य चरस्य च Matsja-P. 1,14 (bei Aufrecht, Halāj. Ind. u. d. W.).

भूतघ्न (भूत + घ्न) 1) adj. *die Gespenster vernichtend.* — 2) m. a) *Kameel* H. 1254. — b) *Knoblauch.* — c) *eine Birkenart* (भूर्ज) Rāǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई *Basilienkraut* Rāǵan. im ÇKDr. = मुण्डितिका Ratnam. 39.

भूतचतुर्दशी (भूत + च°) f. *der 14te, dem* Jama *geheiligte Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Kārttika Tithjādit. im ÇKDr. As. Res. III, 263.

भूतचारिन् (भूत + चा°) adj. *in den Wesen wandelnd*, Bein. Çiva's Çiv.

भूतचिन्ता (भूत + चि°) f. *Untersuchung der Elemente* Suçr. 1,9,7. 310,3.

भूतजटा (भूत + ज°) f. *Nardostachys Jatamansi* (vgl. भूतकेशी) Çabdam. im ÇKDr. *eine Art Valeriana* (गन्धमांसी) Rāǵan. im ÇKDr.

भूतज्योतिस् (भूत + ज्यो°) m. N. pr. eines Fürsten Bhāg. P. 9,2,17.

भूतडामर (भूत + डा°) N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104,a,9. — Vgl. भूतोड्डामर.

भूततन्त्र (भूत + त°) n. *die Lehre von den Gespenstern* Varāh. Bṛh. S. 16,19. Verz. d. Oxf. H. 308,a,9. Çaṅk. zu Khānd. Up. 7,1,2.

भूततृण n. im ÇKDr. u. छत्र: als Synonym von letzterem wohl nur ein Druckfehler für भूतृण.

भूतत्व n. nom. abstr. von भूत *Wesen, Element:* यदात्मकानि सत्त्वानि भूतानि स महामतिः। पञ्चानामेव भूतत्वं कथं समुपपद्यते ॥ MBh. 12,6822.

भूतद्रुह् (भूत + 2. द्रुह्) adj. *den Geschöpfen Leid zufügend* Bhāg. P. 4, 17,11. 6,18,24.

भूतधरा (भूत + ध°) f. *die Erde* (*Erhalterin der Geschöpfe*) R. 4,44,129.

भूतधात्री (भूत + धा°) f. = धात्री *die Erde* Trik. 2,1,1. H. 936. Halāj. 2,2. Vjutp. 171. Varāh. Bṛh. S. 8,30.

भूतधामन् (भूत + धा°) m. N. pr. eines Sohnes des Indra MBh. 1,7304.

भूतधारिणी (भूत + धा°) f. = भूतधरा *die Erde* Mālav. 14. Kāvjād. 2,344.

भूतनाथ (भूत + नाथ) m. *der Gebieter über die Gespenster*, Bein. Çiva's H. 199, Sch. Çabdar. im ÇKDr. Ragh. 2,58.

भूतनायिका (भूत + ना°) f. *Führerin der Gespenster*, Bein. der Durgā H. 205.

भूतनाशन (भूत + ना°) 1) adj. *die Gespenster vernichtend.* — 2) m. a) *Semecarpus Anacardium Lin.* (s. भल्लातक) Ratnam. 68. — b) *Pfeffer* Rāǵan. im ÇKDr. — 3) n. a) *Asa foetida* H. ç. 102. Nigh. Pr. — b) *die* (*zu Rosenkränzen verwandte*) *Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Rāǵan. im ÇKDr.

भूतनिचय (भूत + नि°) m. *Körper* (*Aggregat von Elementen*) Spr. 2351. Hiernach ist die Uebersetzung zu berichtigen.

भूतपति (भूत + प°) m. 1) *Herr der Wesen*, namentlich *böser Wesen* AV. 2,14,4. Rudra Çāṅkh. Çr. 4,20,1. Agni MBh. 14,1177. Bhava und Çarva AV. 11,2,1. 6,24. Sāj. zu Ait. Br. 3,33. Çiva H. 199. MBh. 3,904. 5,3558. 13,6569. Kumāras. 3,13. 74. Mārk. P. 34,100. Bhāg. P. 4,3,7. pl. 1,2,26. 4,27,11. Vgl. भूतस्य und भूतानां पतिः u. भूत 3. — 2) *Ocymum sanctum Lin.* Nigh. Pr.

भूतपत्री (भूत + पत्त्र) f. *Basilienkraut* Rāǵan. im ÇKDr.

भूतपाल (भूत + पाल) m. *Beschützer der Geschöpfe* Bṛh. Ār. Up. 4,4,22.

भूतपुर 1) (भूत + पुर) m. pl. N. pr. eines Volkes Varāh. Bṛh. S. 14,27. — 2) f. ई (भूत + पु°) N. pr. einer *Stadt* Hall 203.

भूतपुष्प (भूत + पुष्प) m. *Calosanthes indica Bl.* Ratnam. 4.

भूतपूर्णिमा (भूत + पू°) f. *der Vollmondstag im Monat* Āçvina Çabdar. im ÇKDr.

भूतपूर्व (भूत + पूर्व) adj. *früher dagewesen, — gewesen:* जानामि किं यथा सौम्य न मातृषु ममान्तरम्। भूतपूर्वम् *wie ehemals kein Unterschied bestanden hat* R. 2,22,17. न चापि विगतज्ञानो भूतपूर्वो ऽस्मि *so uner-*

*fahren wie früher* MBh. 3,12151. P. 5,3,53. 6,2,22. अन्त° *was früher vocalisch auslautend gewesen ist* 3,1,97, Sch. Vop. 7,66. बान्धवा भूतपूर्वाश्च so v. a. *und die Verwandten sind todt* MBh. 1,6130. अ° *was früher nicht dagewesen ist* R. 1,9,20. भूतपूर्वक = भूतपूर्व AK. 2,1,13. H. 964. nom. abstr. भूतपूर्वता f. *die früheren Verhältnisse* Spr. 3951.

भूतप्रकृति (भूत + प्र°) f. *der Urgrund der Wesen* Nir. 14,3.

भूतब्रह्मन् (भूत + ब्र°) m. = देवल Çabdam. im ÇKDr.

भूतभर्तृ (भूत + भ°) m. *der Herr der bösen Wesen*, Bein. Çiva's Râga-Tar. 2,169.

भूतभावन (भूत + भा°) adj. *den Geschöpfen Heil bringend*; s. u. 1. भावन 1,*b*. Nach dem Schol. ist in der Verbindung भावितभूतभावन Bhâg. P. 5,17,18 भूतभावन n. = स्वरूप (vgl. भावन 3,*g*.) und भावित = प्रकटित; wir übersetzen das comp. *den geschaffenen Wesen Heil bringend*.

भूतभाषा (भूत + भा°) f. *die Sprache der bösen Wesen, der* Piçâka Kathâs. 7,29. 8,30. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 22. Davon adj. °मय (f. ई) *in dieser Sprache abgefasst*: बृहत्कथा Kâvjâd. 1,38.

भूतभाषित (भूत + भा°) n. = भूतभाषा Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,12.

भूतभृत् (भूत + भृत्) adj. *die Wesen erhaltend* Bhag. 9,5. सर्व° Pańkar. 4,3,27.

भूतभैरव (भूत + भै°) 1) m. Bez. *eines best. Recepts* (रस) Verz. d. B. H. No. 982. — 2) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,46.

भूतभौतिक (भूत + भौ°) adj. *aus den Elementen und aus dem, was aus ihnen gebildet ist, bestehend* Bâlab. 37.

भूतमय (von भूत) adj. *aus den Wesen gebildet, die Wesen in sich enthaltend* Hariv. 15777, v. l. für भूतभव.

भूतमहेश्वर (भूत + म°) m. *der hohe Herr der bösen Wesen*, Bein. Çiva's R. Gorr. 1,38,8.

भूतमातृ (भूत + मा°) f. *Mutter der Wesen*, pl. MBh. 3,199. Nîl.: भूतमातरो गौरीपद्मादयो ब्राह्मीमाहेश्वर्यादयश्च.

भूतमातोत्सव (?) Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,12. Verz. d. B. H. 136,*a* (131). Es ist wohl भूतमहोत्सव zu lesen.

भूतमात्रा (भूत + मा°) f. pl. *die feinen Elemente* (s. तन्मात्र) M. 12,17. *die groben* (भूत) *und die feinen* (मात्रा) *Elemente* (nach dem Schol.) Bhâg. P. 5,4,25. *die zehn primären Objecte* (1. वाच्, 2. गन्ध, 3. रूप, 4. शब्द, 5. अन्नरस, 6. कर्मन्, 7. सुखदुःखे, 8. आनन्द, रति, प्रजाति, 9. इत्या, 10. मनस्) Kaush. Up. 3,8.

भूतमारी (भूत + मा°) f. *ein best. Parfum*, = चीडा Râgan. im ÇKDr.

भूतयज्ञ (भूत + यज्ञ) m. *Opfer an die Wesen*, eines der fünf महायज्ञ H. 822. Âçv. Gṛhj. 3,1,2. यद्बलिं करोति स भूतयज्ञः 3. Çat. Br. 11,5,6,2. M. 4,21 (vgl. 3,81). Verz. d. Oxf. H. 265,*a*,4. 277,*a*, No. 634.

भूतयोनि (भूत + यो°) f. *der Urquell der Wesen* Kaiv. Up. bei Muir, ST. IV, 304. Colebr. Misc. Ess. I, 342.

भूतरय (भूत + रय) m. pl. N. einer Klasse von Göttern unter dem 5ten Manu Bhâg. P. 8,5,3.

भूतराज् (भूत + राज्) m. *der Fürst der bösen Geister*, Bein. Çiva's Bhâg. P. 3,14,23. 4,2,32. Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,1.

भूतरूप (भूत + रूप) adj. *die Gestalt eines bösen Wesens habend* Pańkar. 4,3,68.

भूतल s. u. तल 1.

भूतलिका (wohl von भूतल) f. *Trigonella corniculata Lin.* (पृक्का) Râgan. im ÇKDr.

भूतलिपि (भूत + लि°) f. *die Schrift der bösen Wesen*, Bez. einer best. Zauberformel Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,15.

भूतलोन्मथन (भूतल + उ°) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12942.

भूतवत् adj. *mit dem Worte* भूत *verbunden*: तदस्यैतद्भूतवन्नाम *deshalb enthält sein Name* (sc. भूतपति so v. a. Rudra) *das Wort* भूत Ait. Br. 3,33.

भूतवर्ग (भूत + वर्ग) m. *die Schaar der bösen Wesen* Mârk. P. 26,29.

भूतवास (भूत + वास) m. *Terminalia Bellerica Roxb.* (*Wohnort der bösen Wesen*, weil die Nüsse dieser Pflanze als Würfel gebraucht wurden) AK. 2,4,2,39. Vgl. भूतावास, wie auch Hariv. 14900 in der neueren Ausg. für भूतवास der älteren gelesen wird.

भूतवाहन (भूत + वा°) adj. *auf den Gespenstern reitend*, Beiw. Çiva's Çiv.

भूतवाहनसारथि (भूत-वा° + सा°) m. *der Wagenlenker des von Gespenstern gezogenen Wagens*, Beiw. Çiva's Çiv.

भूतविक्रिया (भूत + वि°) f. *Besessenheit, Fallsucht* Râgan. im ÇKDr.

भूतविद् (भूत + विद्) adj. *die Wesen kennend* Çat. Br. 14,6,7,4.

भूतविद्या (भूत + वि°) f. *die Wissenschaft von den Wesen, welche die Menschen heimsuchen, und von ihrer Abwehr* Khând. Up. 7,1,2. 4. Suçr. 1,2,1. 11. 11,18. 2,534,7. 20. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,15.

भूतविनायक (भूत + वि°) m. *Führer der bösen Wesen*, pl. Bhâg. P. 6,6,18.

भूतविभु (भूत + वि°) m. N. pr. eines Mannes Journ. of the Am. Or. S. 6,361.

भूतवीर (भूत + वीर) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Ait. Br. 7,27.

भूतवृक्ष (भूत *Gespenst* + वृक्ष) m. *Trophis aspera* und *Calosanthes indica Bl.* H. an. 4,320. Med. sh. 55. *Terminalia Bellerica Roxb.* H. an.

भूतवेषी (भूत + वेष) f. *eine weissblühende Vitex Negundo* AK. 2,4,2,51 (°वेशी gedr.).

भूतशुद्धि (भूत + शु°) f. *Reinigung der Elemente* (im Körper) Weber, Râmat. Up. 322. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,10.

भूतसंसार (भूत + सं°) m. *die Welt der Wesen* M. 1,50.

भूतसंक्रामिन् (भूत + सं°) adj. in der Stelle: वैराजं साम शूद्रो मनुष्याणामश्वः पशूनां तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च TS. 7,1,1,6.

भूतसंघ (भूत + संघ) m. *die Schaar —, die Gesammtheit der Wesen* LA. (II) 100, 7 v. u. *die Gesammtheit der Elemente* Mârk. P. 25,15.

भूतसंचार (भूत *Gespenst* + सं°) 1) m. *Besessenheit* Râgan. im ÇKDr. — 2) f. (!) ई *Waldbrand* Çabdam. im ÇKDr.

भूतसंताप (भूत + सं°) m. N. pr. eines Asura Bhâg. P. 8,10,20. — Vgl. भूतसंतापन.

भूतसंतापन (भूत + सं°) m. N. pr. eines Daitja, Sohnes des Hiraṇjâksha, Hariv. 194. VP. 147. — Vgl. भूतसंताप.

भूतसंप्लव (भूत + सं°) m. *der Untergang der Geschöpfe, — der Welt*: आभूतसंप्लवम् MBh. 3,188. यावदाभूतसंप्लवम् Spr. 2199. 2854.

भूतसर्ग (भूत + सर्ग) m. *Schöpfung der Wesen* (acht Arten देवयोनयः, die Menschen und fünf Arten तिर्यग्योनयः, nämlich Vieh, Vögel, Wild,

Kriechendes und Pflanzen) MBh. 1,47. Tattvas. 45. Vahni-P. im ÇKDr. *Schöpfung der Elemente* Bhâg. P. 3,10,15. Mârk. P. 47,31.

भूतसाक्षिन् (भूत + सा°) m. *Augenzeuge der Wesen, der Alles sieht, was die Geschöpfe thun*, MBh. 3, 2982.

भूतसाधन (भूत + सा°) adj. (f. ई) in der Stelle: सप्त संसदो अष्टमी भूतसाधनी VS. 26,1. nach Mahîdh. पृथ्वी भूतानि साधयति उत्पादयति; nach der Anologie wäre zu erklären: *die Wesen leitend, zum Ziele führend.*

भूतसार (भूत + सार) m. *eine Varietät von Calosanthes indica Bl.* Râǵan. im ÇKDr.

भूतसूक्ष्म (भूत + सू°) n. *ein feines Element* (तन्मात्र) Bhâg. P. 1,2,33. 5,7,2.

भूतस्थ (भूत + स्थ) adj. *in den Wesen seiend* Bhag. 9, 5.

भूतस्थान (भूत + स्थान) n. *Wohnplatz der Wesen* MBh. 1, 48.

भूतहत्या (भूत + ह°) f. *Tödtung eines lebenden Wesens* Bhâg. P. 1,8,52.

भूतहन्त्री (भूत + ह°) f. *Vertreiberin der Gespenster*, Bez. zweier Pflanzen, der बन्ध्याकर्कोटकी und der नीलदूर्वा Râǵan. im ÇKDr.

भूतहर (भूत + हर) m. *Bdellion* Râǵan. im ÇKDr.

भूतहारिन् (भूत + हा°) n. *Pinus Deodora Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

भूतांश (भूत + अंश) m. N. pr. eines Liedverfassers, eines Abkömmlings des Kaçjapa, Nir. 12, 41. R̥V. 10, 106, 11.

भूताङ्कुश (भूत + अ°) m. *eine best. Pflanze* = लव, लवक, तुरक, तीक्ष्ण, क्रूर u. s. w. Râǵan. im ÇKDr.

भूतात्मक (भूत + आत्मन्) adj. *das Wesen der Elemente besitzend* Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 3.

1. भूतात्मन् (wie eben) m. 1) *die Seele der Wesen* Nir. 14,3. Ind. St. 2, 61. Bein. Brahman's AK. 3, 4, 18, 108. H. an. 3, 397. Med. n. 198. R. 4,44,120. Beiw. Mahâpurusha's (Vishṇu's) Hariv. 14120. ÇKDr. nach dem MBh. VP. 2, N. 2 (*one with created things* Wilson, also adj.). Çiva's Çabdar. im ÇKDr. सर्व° M. 1, 54. — 2) *die individuelle Seele:* निर्हरिष्यति ते देहाद्भूतात्मानं चिरोषितम् R. 6, 36, 32. प्रहरन्तं शरीरेषु न पश्यन्ति स्म राघवम्। इन्द्रियेषु प्रवर्तन्तं भूतात्मानमिव प्रजाः 73, 22. असौ लक्ष्मण भूतात्मा नूनं मामवमन्यते। अनुक्रोशान्मृदुत्वाच्च नृपात्मज निवर्तते ॥ 3, 69, 2. गात्राणि, मनस्, भूतात्मन् (= सूक्ष्मादिलिङ्गशरीरावच्छिन्नो जीवात्मा Kull.), बुद्धि M. 5, 109. भूतात्मन् (*ein Gemüth, welches an den Elementen haftet*, St.), बुद्धि, क्षेत्रज्ञ Jâǵn. 3, 34. — 3) *Kampf* (*die Natur der Wesen*) Çabdar. im ÇKDr.

2. भूतात्मन् (wie eben) 1) adj. *dessen Geist geläutert ist* (vgl. भावितात्मन् u. dem caus. von 1. भू 5.) MBh. 13, 2124. भूतः प्राप्तो वशीकृत आत्मा चित्तं येन्स्ते Schol. — 2) m. *der Körper* (*dessen Wesen die Elemente sind*) AK. 3,4,18,108. H. an. 3,397. Med. n. 198. Maitrjup. 3, 2. im Gegens. zu क्षेत्रज्ञ M. 12, 12.

भूतादि (भूत + आ°) m. 1) *der Erste unter allen Wesen*, Bein. des Mahâpurusha Hariv. 14120. — 2) *der* Ahamkâra *als Erzeuger der Elemente*, Hall in der Einl. zu Sâṁkhjapr. 48. fg. Sâṁkhjak. 25. Tattvas. 10. 26. भूतादिर्निगूढकर्मकर्ता 33. Suçr. 1, 310, 9. 18. MBh. 13, 1090 (n. ed. Bomb.). VP. 16. Bhâg. P. 5, 7, 2.

भूतादिक (wie eben) adj. 1) *die Elemente und was darauf folgt* Weber, Râmat. Up. 321. — 2) in Verbindung mit अहंकार so v. a. भूतादि 2. Verz. d. Oxf. H. 104, *b*, 26.

भूताधिपति (भूत + अ°) m. *Herr der Wesen* Çat. Br. 14, 7, 2, 24. Weber, Râmat. Up. 305.

भूतान्तक (भूत + अ°) m. *der Vernichter der Wesen, der Todesgott* MBh. 7, 7926.

भूतायन (von भूत) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 277. fg.

भूतारि (भूत *Gespenst* + अरि) n. *Asa foetida* Râǵan. im ÇKDr.

भूतार्त (भूत + आर्त) adj. *von bösen Wesen gequält, besessen* H. 491.

भूतार्थ (भूत + अर्थ) m. *etwas in Wirklichkeit Geschehenes* oder *Vorhandenes, Thatsache, der wahre Sachverhalt:* विरोधे गुणवादः स्यादनुवादो ऽवधारिते। भूतार्थवादस्तद्धानादर्थवादस्त्रिधा मतः ॥ Cit. bei Sâj. in der Einl. zu Ait. Br. und bei Madhus. in Ind. St. 1, 15. भूतार्थं चैव पश्यामि एनं पुष्पितपादपम् so v. a. *einen wirklichen Baum* R. Gorr. 2, 105, 8. कथयामि ते भूतार्थम् Çâk. 3,15. Varâh. Bṛh. S. 1, 11. कः श्रद्धास्यति भूतार्थम् Spr. 3888. 1538. भूतार्थव्याहृतिः सा हि न स्तुतिः परमेष्ठिनः Ragh. 10, 34. °कथन Râǵa-Tar. 1, 7. °वर्णन 10. भूतार्थानुभव Kusum. 46, 19. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 137. 201. भूतार्थास्तस्य विनश्यन्ति *dem geht das wirklich Vorhandene verloren* Spr. 2056.

भूतार्म (भूत + अर्म) n. P. 6,2,91.

भूताली f. N. zweier Pflanzen: = भूपाटली und मुषली Râǵan. im ÇKDr.

भूतावास (भूत + आ°) m. 1) *der Wohnsitz der Wesen*, Beiw. Vishṇu's MBh. nach ÇKDr. Bhâg. P. 3,2,9. 4,11,11. Pañkar. 4,8,10. Çiva's Hariv. 14900 (nach der Lesart der neueren Ausg.). — 2) *der Wohnsitz der bösen Wesen*, Bez. *der Terminalia Bellerica Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — — 3) *der Wohnsitz der Elemente, der Körper* M. 6,77 (MBh. 12,12464). Spr. 2994.

भूताविष्ट (भूत + आ) adj. *von bösen Geistern besessen* Ǵjotist. im ÇKDr. Lalit. ed. Calc. 81, 10.

भूतावेश (भूत + आ°) m. *Besessenheit* Trik. 3,3,230.

भूतासन (भूत + आ°) n. *der Sitz böser Wesen*, N. pr. eines Zauberwagens Kathâs. 44,86. 184. 45,364. 46,31. 48,103.

भूति (von 1. भू) 1) f. Vop. 26,183. oxyt. im R̥V., parox. in den übrigen Schriften VS. Prât. 2, 22. P. 3, 3, 96. auch संज्ञायाम् 174. *a*) *kräftiges* oder *vollkommenes Dasein; Tüchtigkeit, Tauglichkeit; Gedeihen, Heil, Wohlsein, Wohlfahrt, Wohlstand;* = संपद्, संपत्ति AK. 3, 4, 14, 72. H. an. 2, 184. Med. t. 41. = विभूति, विभव AK. 1,1,1,31. Halâj. 5, 23. von den Commentatoren häufig durch ऐश्वर्य erklärt. द्युमा इद्भूतिर्मूदिम R̥V. 1,161,1 (= प्राप्ति Sâj.). प्रजां पुष्टिं भूतिमस्मासु धत्तम् (in den Hdschrr. so betont) Vâlakh. 11,7. AV. 9,6,45. 10,3,17. 6,9. 11,7,22. 8,21. श्रियां मा धेहि भूत्याम् 12,1,63. आयुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्चन्ति हीडिताः 4,28. 44. VS. 18,14. 30,17. TS. 2,1,2,1. 3,5. TBr. 2,3,6,5. Çat. Br. 11, 1,5,7. 12,7,2,2. Pañkav. Br. 17, 1, 8. Kauç. 20. 51. 74. 113. मयि भद्रं मयि भूतिर्मयि श्रीः Çâṅkh. Çr. 5,1,10. Pâr. Gṛhj. 2,17. Taitt. Up. 1,11,1. सर्वात्मभूतये *zum Heil* M. 3,91. भूत्यै सर्वस्य 5,39. अभावाय न भूतये ऽऽत्मनः Draup. 5,9. MBh. 1,5613. 3,1259. तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा Bhag. 18,78. Çâk. 79. Ragh. 1,18. 2,75. 10,59. Kumâras. 5,76. Spr. 649. 1838. 3072. 5246. Kathâs. 4, 84. °कीर्तन Verz. d. Oxf. H. 76, *a*, 14. °भावन Ind. St. 1, 302, N. अतनु° adj. Spr. 2156, v. l. अभूति *Unheil, Unglück* MBh. 1, 3105. 2, 2695. die Bed. *Macht* hat das Wort, wie es scheint,

MBh. 5,1363. Kap. 4,32. Bhâg. P. 7,7,39. — b) *die Wohlfahrt* personif.: लक्ष्मीः पद्मालया का त्वमथ भूतिः (= ईश्वरो ऐश्वर्याभिमानिनी देवता Nilak.) MBh. 4,388. Hariv. 14035. = लक्ष्मी Bhâg. P. 4,1,4. Gattin Ruki's und Mutter des Manu Bhautja Hariv. 451. भूती Gattin Kavi's und Mutter des Manu Bhautja VP. 269, N. 11. — c) *Schmuck*, = शृङ्गार Med. भक्तिच्छेदैरिव विरचितां भूतिमङ्गे गजस्य Megh. 19. = शोभासंपद्, मण्डल (lies मण्डन), गजमण्डल (lies °मण्डन) und भस्मन् nach den Commentatoren. — d) *Entstehung, Geburt;* = जाति Viçva im ÇKDr. = उत्पान (lies उत्पाद) H. an. — e) *Asche* H. 828. H. an. Med. Halâj. 1,69. °सितेन शंभुना Çiç. 1,4. °शुभ्रः कपर्दीव जटाजूटेन बभ्रुणा Kathâs. 25,231. °सितं गिरिम् 50,169. Spr. 5397. Mârk. P. 51,105(?). भूत्युद्गमा: Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 2. °भूषण Bein. Çiva's Çiv. = भूमि nach Sâj. in der Stelle तौ व्रीहिश्चैव यवश्च भूतावशायेताम् Ait. Br. 2,11; richtiger partic.: *gingen auf als Reis und Gerste.* — f) *gebratenes Fleisch* H. 412. H. an. Med. Halâj. 2,168. — g) N. verschiedener Pflanzen: = वृद्धि, रोहिषतृण und भूतृण Râgan. im ÇKDr. — h) = हस्तिन् Med. Offenbar ein Fehler, da das Wort als f., und dieses Geschlecht wird ausdrücklich angegeben, diese Bedeutung nicht haben kann. ÇKDr. fasst हस्तिशृङ्गार als eine einzige Bed., aber der Text hat हस्तिशृङ्गारयोः; die entsprechende Bed. bei Wilson ist *the rut of elephants.* — 2) m. a) Bez. *einer Gruppe von Manen* Mârk. P. 96,44. — b) Bein. Vishṇu's MBh. 13,7016. Çiva's H. ç. 44. — c) N. pr. eines Schülers (v. l. *Sohnes;* vgl. ÇKDr. u. भौत्य) des Aṅgiras und Vaters des Manu Bhautja Mârk. P. 99,2. eines Brahmanen Schiefner, Lebensb. 267 (37). — Vgl. अ°, अग्नि°, अर्यम° (Ind. St. 4, 381), इन्द्र°, काण°, देव°, पितृ°, फल°, ब्रह्म°, भव°, भारभूतितीर्थ, रुद्र°, वायु°, सु°, भौतिक, भौत्य.

भूतिक *Ligusticum Ajowan Roxb.*, m. Çabdam. und Râgan. im ÇKDr. n. H. an. 3,78. n. *Gentiana Cherayta Roxb., Andropogon Schoenanthus Lin.* AK. 3,4,1,8. H. an. = कत्तृण AK. = कटूलौषध (फ) und *Kampher* (घनसार) H. an. — Suçr. 2,207,6. Vgl. द्राविड° und भूतीक.

भूतिकर्मन् (भू° + क°) n. *eine die Wohlfahrt bezweckende Handlung*, Bez. *der häuslichen Handlungen bei der Geburt, Einführung zum Lehrer u. s. w.* (Comm.) Çâṅkh. Gṛhj. 1,10. 12. Spr. 3725. — Vgl. भूतिकृत्य.

भूतिकलश (भू° + क°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,26. 29. 31.

भूतिकाम (भू° + काम) 1) adj. *gedeihliches Dasein —, Wohlstand u. s. w. wünschend* TS. 2,1,1,1. 2,2,3. 5,1,9,4. 6,2,6,4. भूतिकामो वा ग्रामकामो वा प्रजाकामो वोपवृत्त्येन यजेत Âçv. Çr. 9,7. Muṇḍ. Up. 3,1,10. M. 3,59. Varâh. Bṛh. S. 44,12. — 2) m. a) *Rathgeber eines Fürsten.* — b) Bein. Bṛhaspati's ÇKDr. Wilson.

भूतिकाल (भू° + का°) m. *die für das Glück gekommene Zeit, eine glückliche Stunde:* नाभूतिकालेषु फलं ददति शिल्पानि मन्त्राश्च तथौषधानि Spr. 4398.

भूतिकील (भू° + कील) m. *Grube* Çabdam. im ÇKDr.

भूतिकृत् (भू° + कृत्) 1) adj. *Wohlfahrt bringend:* Çiva Çiv. — 2) m. Bez. *einer Gruppe von Manen* Mârk. P. 96,44.

भूतिकृत्य (भू° + कृत्य) n. = भूतिकर्मन् M. 8,393.

भूतिगर्भ (भू° + गर्भ) m. ein anderer Name für Bhavabhûti Bhûrip. im ÇKDr.

भूतितीर्था (भू° + तीर्थ) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2645.

भूतिद (भू° + 1. द) 1) adj. *Wohlfahrt verleihend:* Çiva Çiv. — 2) m. Bez. *einer Gruppe von Manen* Mârk. P. 96,44. 47.

भूतिदत्त (भू° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 182.

भूतिनिधान (भू° + नि°) n. *das Nakshatra Dhanishṭhâ* Gaṭâdh. im ÇKDr.

भूतिमत् (von भूति) adj. *der Wohlfahrt theilhaftig, glücklich* MBh. 3,13626.

भूतियुवक (भू° + यु°) m. pl. N. pr. eines Volksstammes Mârk. P. 58,46.

भूतिलय (भू° + लय) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,10521. 8,2063.

भूतिवर्मन् (भू° + व°) m. N. pr. eines Fürsten von Prâggjotisha Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. eines Râkshasa Kathâs. 7,31.

भूतिवाहन (भू° + वा°) adj. Beiw. Çiva's Çiv. — Vgl. भूतवाहन.

भूतिसृज् (भू° + सृज्) adj. *Wohlfahrt bringend* Mârk. P. 96,38.

भूतीक n. N. verschiedener Pflanzen: *Gentiana Cherayta Roxb., Curcuma Zerumbet Roxb.,* = दीप्य und *eine best. Grasart* Med. k. 134. — Suçr. 2,415,15. Vgl. भूतिक.

भूतीश्वरतीर्थ (भूति - ई° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 67,a,19.

भूतृण (भू + तृण) 1) m. = भूस्तृण *Andropogon Schoenanthus Lin.* Râgan. im ÇKDr. — 2) n. *ein best. wohlriechendes Gras* (गन्धखेड, रोहिष) Ratnam. 111.

भूतेच्छद् adj. so heissen die Verse AV. 20,135,11—13. Ait. Br. 6,36. Çâṅkh. Br. 30,5. भूतेच्छदां सामानि TS. 7,5,9,4.

भूतेज्य (भूत + इज्या) adj. *die bösen Wesen verehrend* Bhag. 9,25.

भूतेन्द्रियजयिन् (भूत - इ° + ज°) adj. *der die Elemente* (im Körper) *und die Sinne besiegt hat,* Bez. einer Art von Jogin Verz. d. Oxf. H. 231,b,40.

भूतेश (भूत + ईश) m. 1) *Herr der Wesen:* Brahman Sund. 3,19. Vishṇu, Kṛshṇa Bhag. 10,15. VP. 20, N. 35. — 2) *Herr der bösen Wesen,* wie insbes. Çiva (oder eine ihn darstellende Statue) bezeichnet wird, AK. 1,1,1,26. Halâj. 1,11. Bhâg. P. 3,14,22. 9,4,54. Râga-Tar. 1,107. 148. 2,123. 4,189. 5,46. 52.

भूतेश्वर (भूत + ई°) m. 1) *Herr der Wesen:* पुरुष Prab. 108,1. — 2) *Herr der bösen Wesen,* wie insbes. Çiva bezeichnet wird, Ragh. 2,46. Râga-Tar. 1,349. 5,40. 48.

भूतेष्टका (भूत + इ°) f. Bez. *bestimmter Backsteine* TS. 5,6,3,1.

भूतेष्टा (भूत + इ°) f. *der von den bösen Wesen geliebte Tag, der 14te Tag eines Halbmonats* H. 148. 151. — Vgl. भूत, भूता.

भूतोड्डामर n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,11. Wohl fehlerhaft für भूतडामर.

भूतोदन (भूत + ओ°) m. *ein Reisgericht, das gegen böse Geister genossen wird,* Suçr. 2,387,3. R. 2,32,33.

भूतोन्माद (भूत + उ°) m. *Irresein durch Einwirkung böser Wesen;* es werden zwanzig Formen aufgezählt Çârṅg. Saṁh. 1,7,30. Verz. d. Oxf. H. 313,a,15. Pañkar. 3,13,22. भूतबालग्रहोन्माद° 14,15.

भूतोपदेश (भूत + उ°) m. *Anweisung auf etwas bereits Vorhandenes*

Z. d. d. m. G. IX, LXXI.

भूतोपमा (भूत + उ°) f. *Vergleichung mit einem andern Wesen* Nir. 3,16.

भूत्तम (2. भू + उ°) n. *Gold* (*die beste der Erden*) H. 1045.

भूदारभवा (2. भू - दा° + भव) f. *Salvinia cucullata Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

भूदार (2. भू *Erde* + दार *aufwühlend*) m. *Schwein* AK. 2,5,2. H. 1287.

भूदेव (2. भू + देव) m. 1) *ein Gott auf Erden, ein Brahmane* AK. 2,7, 3. H. 812. Verz. d. Oxf. H. 254, b, 4. LA. (II) 91, 16. Vgl. भूसुर. — 2) Bein. Çiva's Çiv. — 3) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 69, a, 26. 128, a, 26. 4, a, No. 30 u. s. w.

भूद्युम्नि Mârk. P. 94,9 Druckfehler für भूरिद्युम्न.

भूधन (2. भू + धन) m. *König, Fürst* (*dessen Besitz die Erde ist*) H. 4.

भूधर (2. भू + धर) 1) adj. *die Erde tragend:* नागसंज्ञ so v. a. *in der Erde wohnend* R. 3, 20, 32. *die Erde erhaltend:* Çiva MBh. 13,746. Kṛshṇa Bhâg. P. 3,13,39. भूधर, भूधराधीश und भूधरात्मक unter den Beiww. Vaṭukabhairava's Viçvasârat. im ÇKDr. (u. भूपति). — 2) m. a) *Berg* H. 1027. Indr. 5, 10. Hariv. 4407. Spr. 1114. 2177. Varâh. Bṛh. S. 12,2. Râǵa-Tar. 1, 93. Mârk. P. 57, 11. 83, 34. भूः सभूधरा Bhâg. P. 3, 13, 39. Kathâs. 19, 69. ग्रस्त° 37, 177. रत्न° Pańkar. 4, 6, 10. Bez. *der Zahl sieben* (vgl. कुलपर्वत) Sûrjas. 1, 30. 32. 2, 24. — b) Bez. *eines best. Apparates* (यन्त्रभेद) Çabdak. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Commentators des Sûrjasiddhânta Verz. d. Oxf. H. 327, a, No. 773. Ind. St. 2, 251. Colebr. Misc. Ess. II, 323. fgg.

भूधरज (भूधर *Berg* + ज) m. *Baum* (Schol.) MBh. 1, 1336.

भूधरता (von भूधर) f. *das Tragen der Erde:* शेषस्य Kumâras. 3, 13.

भूधरेश्वर (भूधर + ई°) m. *der Berge Fürst*, Bein. des Himavant Kumâras. 6, 53.

भूधात्री (2. भू + धा°) f. 1) *Mutter der Erde*, unter den Beinn. Vaṭukabhairava's Viçvasâratantra im ÇKDr. — 2) *Flacourtia cataphracta Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

भूध्र m. = भूधर *Berg* H. 1027. Çatr. 14, 49.

भूना f. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339, a, 36. — भूना instr. von 2. भूमन् s. u. d. W.

भूनाग (2. भू + नाग) m. *eine Art Schnecke* Râǵan. im ÇKDr.

भूनिम्ब (2. भू + नि°) m. *Gentiana Cherayta Roxb.* AK. 2, 4, 5, 8. 3, 4, 1, 8. Trik. 3, 3, 153. Ratnam. 154. Suçr. 2, 65, 4. 68, 15. 433, 12. 16. 540, 14. Çârṅg. Saṁh. 2, 2, 15.

भूनीप (2. भू + नीप) m. = भूकदम्ब Râǵan. im ÇKDr.

भूनेतर् (2. भू + ने°) m. *Lenker des Landes, König, Fürst* H. 4.

भूप (2. भू + 2. प) m. *Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst* AK. 2, 8, 1, 1. 3, 4, 14, 64. H. 690. Varâh. Bṛh. S. 15, 2. 35, 7. Spr. 95. 1593. 1748. 5000. 5382. Kathâs. 4, 85. 13, 183. 17, 32. 40, 44. Râǵa-Tar. 1, 120. 136. 3, 43. Mârk. P. 19, 3. 20, 7. 23, 115. 125, 23. LA. (II) 89, 15.

भूपता (von भूप) f. *Königthum, Königswürde* Râǵa-Tar. 4, 711.

भूपति (2. भू + प°) m. P. 6, 2, 19 (oxyt.). 1) *Herr der Welt* oder *Wesen*, öfters Bez. des Rudra TBr. 3, 7, 6, 1. TS. 2, 6, 6, 3. Âçv. Çr. 1, 4. इन्द्रो विश्वस्य भूपतिः 8, 2. Çâṅkh. Çr. 4, 20, 1. unter den विश्वे देवाः MBh. 13, 4357. unter den Beinn. Vaṭukabhairava's Viçvasârat. im ÇKDr. — 2) *Herr des Landes, König, Fürst* H. 4. 301. Halâj. 2, 266. MBh. 1, 5591. R. 1, 60, 26. Ragh. 2, 6. 3, 6. 16. Spr. 337. 1737. Kathâs. 33, 52. 38, 63. Vid. 18. 191. 328. Râǵa-Tar. 2, 69. Mârk. P. 75, 21. Prab. 2, 19. Hit. 4, 6. 63, 10. °वेश्मन् Halâj. 2, 150. स्मर° Kathâs. 4, 7. Vgl. प्रवर°. — 3) N. pr. eines Opferers der Götter Ind. St. 3, 467, 1. — 4) Bein. eines Dichters (wohl Bhoǵa's; vgl. भूपाल 2.) Verz. d. Tüb. H. 13, 6. — 5) *eine best. Heilpflanze*, = ऋषभ Râǵan. im ÇKDr.

भूपद (2. भू + पद) 1) m. *Baum* Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. ई *arabischer Jasmin* AK. 2, 4, 2, 40.

भूपपुत्र (भूप + पुत्र) m. *Königssohn, Prinz* Mârk. P. 124, 2.

भूपरिधि (2. भू + प°) m. *der Umfang der Erde* Sûrjas. 1, 59. 60. 64.

भूपलाश (2. भू + प°) m. *eine best. Pflanze* (vulg. विशाली) Ratnam. im ÇKDr.

भूपवित्र (2. भू + प°) n. *Kuhmist* H. 1272, Sch.

भूपसुत (भूप + सुत) m. *Königssohn, Prinz* Mârk. P. 124, 4.

भूपाटली (2. भू + पा°) f. *eine best. Pflanze*, = भूकुम्भी (im Hindi भूपातालि und लोनवादसी) Râǵan. im ÇKDr.

भूपाल (2. भू + पाल) 1) m. *Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst* H. 4. Spr. 920. 4721. Ragh. 2, 33. Kathâs. 20, 45. Râǵa-Tar. 1, 84. 7, 488. 8, 3494. Mârk. P. 18, 3. 24, 1. 101, 4. Prab. 4, 12. Dhûrtas. in LA. 96, 10. — 2) *der fürstliche Dichter*, Bein. Bhoǵarâǵa's Verz. d. Oxf. H. 113, b, 82. 292, a, 45. — 3) N. pr. eines Sohnes des Somapâla Râǵa-Tar. 8, 3495. — 4) N. pr. eines Landes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 35. — 5) f. ई N. *einer best. Scala in der Musik* As. Res. III, 78. — Vgl. भोपाल.

भूपालवल्लभ (भू° + व°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279, a, 4. eines Astronomen Ind. St. 2, 252.

भूपालश्री (भू° + श्री) N. eines Tempels des Çiva Verz. d. Oxf. H. 71, a, 18.

भूपालसाहि (भू° + सा° = شاه) m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 4, Çl. 4.

भूपुत्र (2. भू + पुत्र) m. *der Erde Sohn, der Planet Mars* Sûrjas. 12, 31.

भूपुत्री (2. भू° + पु°) f. *der Erde Tochter*, Bein. der Sîtâ Çabdar. im ÇKDr. भूपुत्री यस्य पत्नी स तु भवति कथं भूपती रामचन्द्रः R. im ÇKDr.

भूपुर (2. भू + पुर) n. *ein best. Theil eines Diagramms* Weber, Râmat. Up. 317. — Vgl. भूगृह.

भूपेष्ट (भूप + 1. इष्ट) m. *ein best. Fruchtbaum*, = राजादनी Râǵan. im ÇKDr.

भूप्रकम्प (2. भू + प्र°) m. *Erdbeben;* am Ende eines adj. comp. f. आ Varâh. Bṛh. S. 33, 12.

भूबदरी (2. भू + ब°) f. *eine Art Judendorn* Râǵan. im ÇKDr.

भूबिम्ब (2. भू + बि°) *die Erdkugel* Pańkar. 3, 15, 29.

भूभट (2. भू + भट) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5, 347. 421 fg. 6, 115.

भूभर्तर् (2. भू + भ°) m. *Herr der Erde, — des Landes, König, Fürst* Siddh. K. im ÇKDr. Râǵa-Tar. 1, 15. 3, 286. 5, 69.

भूभाग (2. भू + भाग) m. *Ort, Platz, Stelle* Kâm. Nîtis. 16, 1. Kathâs. 27, 154. 34, 145. क्रोशमात्रो ऽपि भूभागः शतयोजनवद्भवेत् *eine Strecke von* Spr. 1899. — Vgl. भूमिभाग.

भूभुज् (2. भू + 4. भुज्) m. *Geniesser der Erde, — des Landes, König,*

*Fürst* AK. 2,2,9. H. 4. MBh. 9,545. Kâm. Nîtis. 4,61. Spr. 1343. 1844. 2058. 5070. 5382, v. l. Kathâs. 11,21. 44,84. 45,76. Mârk. P. 18,5. 113,6. Râǵa-Tar. 5,19. 8,2430. 3494.

भूभृत् (2. भू + भृत्) m. 1) *Träger der Erde, Berg* AK. 3,4,1,18. 14,63. H. 18. 1027, Sch. H. an. 2,184. Med. t. 140 (wo नाद्रि zu lesen ist). Kumâras. 6,1. Varâh. Bṛh. S. 9,38. 43,35. Spr. 1853. 5000. Prab. 5,1. *Berg* und *Fürst* zugleich Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 8. Vgl. कुल°. — 2) *Erhalter der Erde, — der Welt*, Beiw. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 4,*a*, No. 28. — 3) *Erhalter der Erde, — des Landes, König, Fürst* AK. 3,4,14,63. H. 689. H. an. Med. Ragh. 11,81. Varâh. Bṛh. S. 17,5. 30,28. 43,35. Spr. 1844, v. l. 2075, v. l. 4718. 4495. Vid. 331. Kathâs. 4,81. 15,7. 27,78. 35,47. 38,159. 39,237. 43,233. 44,112. Mârk. P. 28,34. 127,22. Râǵa-Tar. 1,108. 3,179. 8,3495. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 32. 25, Çl. 8 (zugleich *Berg*).

भूमँ = भूमि am Ende einiger compp. P. 5,4,75, Vârtt. Vop. 6,84. fg. Vgl. उत्कृष्ट° (unter उत्कृष्ट), उदक°, उदग्भूम, कवि°, कृष्ण°, त्रि°, पाण्डु°. Selbständig in der Formel ध्रुवाय भूमाय (so v. a. भौमाय) स्वाहा Taitt. Âr. 10,68.

भूमक wohl N. pr.: °तृतीया Bez. *des 3ten Tages in einem best. Monate* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*, 24.

भूमण्डल (2. भू + म°) n. *der Erdkreis, Erdball* Spr. 4992. Kathâs. 43,9. Bhâg. P. 3,13,40. 9,19,23. Mahîdh. zu VS. 16,19. *Umfang —, Umkreis der Erde* Sûrjas. 12,68.

1. भूमन् (von 1. भू) n. *Erde, Welt:* द्यावा भूमा (भूम Padap.) ṚV. 1,61,14. 62,8. 6,20,1. 9,73,5. भुवत्यरिष्टिभ्योर्न भूम 1,65,3. उदभिर्व्युन्दन्ति भूम 85,5. 159,2. 4,17,4. 5. 7,86,1. AV. 13,2,5. *Land, Ort* Âçv. Gṛhj. 2,7,2. *Wesen, die Gesammtheit des Existirenden:* एता भूमा नि पाहि देवानां जन्म मर्ताश्च ṚV. 1,70,6. 2,4,2. भूमा रेजन्ते 6,50,5. निवेशने प्रसवे च भूमनः 71,2. बिभर्ति भारं पृथिवी न भूम 7,34,7. पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे 9,101,7. 10,142,4. *die fünferlei Wesen* 7,69,2. — Vgl. भूमि.

2. भूमन् (wie eben) 1) m. *a) Fülle, Menge, Reichthum:* चरितस्य भूमना ṚV. 1,110,2. अपाम् 10,98,12. AV. 3,24,7. अन्नस्य 5,28,3. 6,141,1. 19,31,4. 8. VS. 30,13. भूमापरिमितः Ait. Br. 8,5. भूमानमुपैति TS. 1,7,1,6. पशोः 3,4,1,4. Pańkav. Br. 24,6,3. भूमा वा अन्नः Çat. Br. 1,1,2,6. 5,4,4. 3,3,3,8. 5,2,12. भूमो (भूमा उ) वै विट् 9,1,17. अन्नाद्येन भूम्ना 2,3,4,9. प्रजापतिर्भूमानं प्रजाः ससृजे 5,2,4,1. 3,4,9. मनुः प्रजातिं भूमानमगच्छत् Pańkav. Br. 13,3,5. Nir. 7,4. Khând. Up. 1,5,4. 7,23. यत्र नान्यत्पश्यति नान्यद्विजानाति स भूमा (= विराट्पुरुषः ÇKDr.) यो भूमा तदमृतम् Cit. aus der Çruti in der Vedântasâraṭîkâ im ÇKDr. उत्तरपदभूम्नि P. 6,2,175. कर्तृ° Gaim. 1,11. भूम्ना रसानाम् Mâlatîm. 2,4 v. u. प्रायो भूम्नि AK. 3,4,24,155. 3,5,17. Trik. 3,3,315. H. 1529. स्त्रियां भूम्नि *Mehrzahl* AK. 1,1,2,19. स्त्रीभूम्नि (so ist zu schreiben) 1,2,2,3. पुंभूम्नि 2,6,1,6. Trik. 3,3,53. पुरुषेण भूम्ना *Vielheit, Menge* Bhâg. P. 1,15,18. 2,6,41. 45. 2,10,19. 3,4,15. 14,14. 15,9. 25,7. 7,3,7. 8,7,23. 9,10,14 (*multiple* und *être immense* Burn.). भूमविद्या Bez. des 7ten Prapâṭhaka der Khândogjopanishad Colebr. Misc. Ess. I, 343. भूम्ना *meistentheils, gewöhnlich* Râǵa-Tar. 5,165. 8,3496. Dhûrtas. in LA. 83,13. भूम्ना *reichlich* ṚV. 10,82,4. 149,3. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Pratihartar und Vaters des Udgîtha Bhâg. P. 5,15,4. 5. — 2) f. *Versammlung* (= सभा Comm.): संगतां वा अयं भूमानं देवानां पत्नीरभ्यवानैषीत् Çâńkh. Br. 7,9. — P. 6,4,158 und Vop. 7,62 werden भूमन्, भूयस् und भूयिष्ठ auf बहु zurückgeführt; vgl. jedoch भूरि, 1. भू *gedeihen* und प्रभूत unter 1. भू mit प्र.

भूमत् (von 2. भू) m. *Besitzer der Erde, — des Landes, König, Fürst* H. 5.

भूमन्यु m. N. pr. eines Fürsten MBh. 13,6266. सुमन्यु ed. Bomb. — Vgl. भुमन्यु.

भूमय् (von 2. भूमन्), °यति *vermehren:* भूमयन्ति स्वसामर्थ्यम् Bhaṭṭ. 18,25.

भूमय (von 2. भू) 1) adj. *aus der Erde gebildet, — entstanden.* — 2) f. ई Bein. der Khâjâ, der Gemahlin des Sonnengottes, Trik. 1,1,100.

भूमानन्दसरस्वती (भूमन् - आ° + स°) m. N. pr. eines Mannes Hall 89.

भूमि und भूमी (von 1. भू) ved., भूमिँ Uṇâdis. 4,45. 1) f. gen. loc. भूम्यास्, भूम्याम्, später भूमेस्, भूमौ. *a) Erde, Erdboden* Naigh. 1,1. AK. 2,1,2. H. 935. an. 2,332. Med. m. 22. Halâj. 2,1. 5,68. Bala beim Schol. zu Naish. 8,96. द्यावा भूमी ṚV. 4,55,1. 7,62,4. भूम्या अन्तः 7,83,3. अमादेषां भियसा भूमिरेजति 5,59,2. भूम्या उपस्थे 2,14,7. उनत्ति भूमिं पृथिवीमुत द्याम् 5,85,4. 1,64,5. 3,30,9. दिवा यान्ति मरुतो भूम्याग्निः 1,161,14. उप सर्प मातरं भूमिमेताम् 10,18,10. दिवं भूमिं च M. 1,13. 8,39. 86. 9,37. R. 1,54,21. भुजो — भूयः स भूमेर्धुरमाससञ्ज Ragh. 2,74. Sûrjas. 1,36. Brahma-P. in LA. (II) 49,19. pl. ṚV. 8,6,15. तिस्रो भूमीः 7,87,5. 1,102,8. 2,27,8. 8,41,9. °त्रयाणाम् *die Erde, der Luftraum und der Himmel* Hariv. 7389. vgl. इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासां ह भूमिरुत्तमा AV. 6,21,1. नव भूमीः समुद्राः 11,7,14. दश bei den Buddhisten H. 233, Sch. Wassiljew 239. मा तद्भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु *auf dem Boden* ṚV. 1,162,11. वि कृषन्तु भूमिम् 4,57,8. AV. 2,9,4. 6,8,2. 120,2. 12,1,3. fgg. 3,12. 13,4,35. 19,8,1. °जोषण Çat. Br. 13,8,1,6. 4,11. Pańkav. Br. 20,14,2. 25,13,3. Kâtj. Çr. 1,1,15. भूमौ सह शयीयाताम् Gobh. 2,3,18. °प्राप्त Kâtj. Çr. 8,5,39. भूमिमन्वारभ्य Çâńkh. Çr. 1,5,8. Kauç. 69. 73. Âçv. Gṛhj. 4,9,6 (St. S. 47). °कपाल *wobei der Erdboden als Gefäss dient* Çat. Br. 13,3,8,2. Kâtj. Çr. 20,3,16. विन्यसेद्भूमौ M. 3,226. 6,22. न चैव प्रलिखेद्भूमिम् 4,55. आपः शुद्धा भूमिगताः 5,128. 3,246. Hid. 1,34. N. 5,14. 9,15. 10,21. Ragh. 3,61. Sûrjas. 6,12. Hit. 19,20. 27,15. 34,22. Vet. in LA. (II) 2,8. भूमीशय्य adj. Spr. 772. भूमयः कन्दलिन्यः 2832. विद्रुर° Kumâras. 1,24. मणि°, काञ्चनी, रजत° R. 5,16,23. समा 1,5,9. Vid. 23. उद्घातिनी Çâk. 5,12. जलप्रक्लिन्ना Suçr. 1,20,7. 135,1. प्रतप्तसिकताकुशकण्टकभूमयः Kâm. Nîtis. 14,20. रथानाम्, वाजिनाम् *für Wagen —, für Pferde geeigneter Boden* 19,13. *Land, Landstrich:* उर्वी सती भूमिरंहूरणाभूत् ṚV. 6,47,20. अहं भूमिमददामार्याय 4,26,2. Çat. Br. 13,5,4,24. 6,2,18. Kâtj. Çr. 21,2,13. 22,1,10. भूमिदो भूमिमाप्नोति M. 4,230. Daç. 2,42. भूमिदान Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,26. 35,*b*,37. 87,*a*,36. हिरण्यं भूमिमश्वं गामन्नम् u. s. w. प्रतिगृह्णन् M. 4,188. 7,212. 8,265. 11,57. Spr. 208. 869. 2059—2061. 4251. 4704. 5389. तपादायुष्मान्स्वाधिकारभूमौ वर्तिष्यते Çâk. 99,6. दिशि दिशि परिदग्धा भूमयः पावकेन Ṛt. 1,24. *Erde* als Stoff Kâtj. Çr. 25,5,29. Shaḍv. Br. 1,6. M. 1,78. Suçr. 1,152,12. 2,13,4. *Platz, Ort, Stelle, Stätte;* = स्थान Trik. 3,3,300. H. an. Med. Bala a. a. O. = वासदेश ders. Çat. Br. 13,8,1,6. स गत्वाथ परां भूमिम् MBh. 3,

2500. Vid. 304. वेदिः परिष्कृता भूमिः AK. 2,7,17. Halâj. 2,260. 4,77. रुरुचेष्टितभूमिषु Ragh. 9,51. सह तेन — रेमे रम्यासु भूमिषु Mârk. P. 25, 6. प्रशस्त° Varâh. Bṛh. S. 44,3. तृणानि भूमिरुदकं वाक्चतुर्थी च सूनृता। एतान्यपि सतां गेहे नोच्छिद्यन्ते कदा च न ॥ *Platz zum Sitzen* Spr. 1047. उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिः AK. 2,3,7. अधित्यका° Naish. 22,41. वृक्ष° Kauç. 30. वनभूमयः Spr. 5391. प्रमदवनभूमयः Çâk. 80,22. तपोवनभूमयः 100,22. उद्यान° R. 1,34,12. नगरपर्यन्तोद्यानभूमयः Prab. 79,17. श्मशान° Vet. in LA. (II) 24,20. उटजाङ्गनभूमिषु Ragh. 1,52. छाया° Sûrjas. 7,15. प्रतिहार° Kumâras. 3,58. द्यूत° Kâtj. Çr. 15,7,18. Pâr. Gṛhj. 2,17. युद्ध° AK. 2,8,2,68. Kathâs. 25,125. स्वाध्याय° M. 4,127. स्तुति° AK. 3,3,34. वास° Hit. 17,21. आस्थान° Vet. in LA. (II) 23,13. तैलाक्ता चूर्णिता भूमिर्भवेद्रोमवती पुनः Suçr. 2,13,12. प्रभवभूमयो जगति का स्त्रीणामपि Prab. 24,9. तावच्छरीरभूमीनि मम दुःखान्यभवन् Mârk. P. 121,34. Bhâg. P. 5,11,9. प्राप्त° Jogas. 2,27. दृढ° *feste Stellung* 1,14. नियुक्ता प्रतिहारभूमौ *Platz* so v. a. *Amt* Ragh. 6,81. गच्छन्नपि परां भूमिम् *die höchste Stellung* MBh. 4,102. Kathâs. 4,91. माहात्म्यमियतीं भूमिमारूढम् so v. a. *Höhe* 1,14. — b) *Fussboden eines Hauses* so v. a. *Stockwerk:* मध्यमा भूमिर्मन्दिरस्य Kathâs. 26,76. 72. विमानाग्रभूमीः Megh. 70. — c) *Basis eines Dreiecks* oder *einer anderen Figur* Colebr. Alg. 69. — d) *Gegenstand:* विश्वास° *des Vertrauens, eine des Vertrauens würdige Person* Hit. 10,22. 19,2. 56,19. स्नेह° 86,14. संसारश्रान्तचित्तानां तिस्रो विश्रान्तिभूमयः। अपत्यं च कलत्रं च सतां संगतिरेव च ॥ Spr. 5107. — e) *Stockwerk* so v. a. *Stufe* in übertr. Bed., *Grad* (im Joga): भूमिषु स्थूलसूक्ष्मालम्बनभेदेन स्थितासु चित्तवृत्तिषु अधरामधरां चित्तभूमिं जितां जितां ज्ञात्वोत्तरस्यामुत्तरस्यां भूमौ संयमः कार्यः Jogas. 3,6 in Verz. d. Oxf. H. 229,a. व्युत्थानं क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् 9 ebend. — f) *Zunge* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jujudhâna und Vaters des Jugaṁdhara Hariv. 1935 (in der neueren Ausg.). Statt भूमि steht 9207 in der älteren Ausg. तूणि, in der neueren मणि. Vgl. अ°, आपान° (unter आपान), केश°, जन्म°, परेत°, पान°, पादप्रक्षालन°, पुण्य°, फल°, बद्ध°, बुद्ध°, बोधिसत्त्व°, भर्ग°, भृगु°, शयन°, भौम.

भूमिघ्राणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,2. — Vgl. भूमीघ्राणा.

भूमिकदम्ब (भू° + क°) m. *eine Art* Kadamba Râgan. im ÇKDr. भूमी° Suçr. 2,23,15.

भूमिकन्दली f. *eine best. Pflanze* = कन्दली Çabdârṇava bei Mallin. zu Çiç. 6,30.

भूमिकम्प (भू° + क°) m. *Erdbeben* Verz. d. B. H. 94,1. MBh. 3,8679. R. 1,41,15. 2,87,4. Varâh. Bṛh. S. 4,12. 32 in der Unterschr.

भूमिकम्पन (भू° + क°) n. dass. MBh. 3,13539. Hariv. 682. R. Gorr. 1,4,122.

भूमिका (von भूमि) f. Uggval. zu Uṇâdis. 4,45. 1) *Erdboden:* अक्षर° *zum Schreiben zugerichteter Boden* Ragh. 18,45. *Platz, Stelle:* अमृष्टाहारभूमिक adj. Kathâs. 43,64. *Fussboden eines Gebäudes:* मठेनाद्भुतभूमिकेन Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 27. चतुर्भूमिकं गृहाः *mit vier Fussböden d. i. Stockwerken* Pańkat. 228,11. सप्तभूमिकप्रासाद (so ist zu lesen, wie schon Benfey bemerkt hat) 44,18. गृहोपरि भूमिकायामारूढः so v. a. *Söller* Çuk. Pet. Hdschr. 31,b,1. — 2) *Stockwerk* so v. a. *Stufe* in übertr. Bed., *Grad* (im Joga): मधुमतीसंज्ञां भूमिकां साक्षात्कुर्वतः (भूतेन्द्रियजयिनः) Jogas. 3,52 in Verz. d. Oxf. H. 231,b,42. — 3) *das der Rolle entsprechende Costum eines Schauspielers* Trik. 3, 3,36. H. 827. an. 3,79. Med. k. 134 (wo mit ÇKDr. भूमिका st. धूमिका und वेश d. i. वेष st. देश zu lesen ist; man streiche demnach धूमिका unter धूमक). Viçva bei Mallin. zu Çiç. 1,69. Uggval. यथा हि नटस्तद्भूमिकामाधाय रामो वाजातशत्रुर्वा वत्सराजो वा भवति Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 38. Çiç. 1,69. ईशानो ऽपि तमालिङ्ग्य स्वप्नेष्वपि सुदुर्लभम्। भूमिकामालम्भे काममिति को वक्तुमर्हति ॥ Râga-Tar. 2,112. उद्दामनृपालंकृतिभूमिक adj. Kathâs. 43,178. Im Prâkrit: लच्छीभूमिआए वट्टमाणा उव्वसी वारुणीभूमिआए वट्टमाणाए मेणआए पुच्छिदा Vikr. 35,11. fg. = रचना *Decoration* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. — 4) *Vorrede* Kâvjâd. und Mâgha. am Anfange des Werkes. — Vgl मणिभूमिका.

भूमिकुष्माण्ड (भू° + कु°) m. *eine best. Pflanze,* = विदारी Ratnam. 73.

भूमिखण्ड (भू° + ख°) *der über die Erde handelnde Abschnitt,* Titel eines Kapitels im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 12,b,35. 84,a,36. — Vgl. भूखण्ड.

भूमिखर्जूरिका (भू° + ख°) f. *eine Palmenart* Bhâvapr. im ÇKDr. = °खर्जूरी Râgan. ebend.

भूमिगर्त (भू° + गर्त) m. *Grube in der Erde* Kathâs. 40,58.

भूमिगुहा (भू° + गु°) f. *eine Höhle in der Erde* Vjutp. 131.

1. भूमिगृह (भू° + गृह) n. *ein unterirdisches Gemach* Kathâs. 29,90. — Vgl. भूगृह.

2. भूमिगृह (wie eben) adj. *dessen Haus der Erdboden ist,* von einem Todten AV. 5,30,14.

भूमिचम्पक (भू° + च°) m. *Kaempferia rotunda* Çabdak. im ÇKDr. Pańkar. 1,7,26. 10,51.

भूमिचल (भू° + चल) m. *Erdbeben* Kauç. 93. 98. Gobh. 3,3,16. MBh. 9,614. R. 6,36,38. महा° 5,32,37.

भूमिचलन (भू° + च°) n. dass. Kauç. 141. Pâr. Gṛhj. 2,11. M. 4,105.

भूमिज (भू° + ज) 1) adj. *aus der Erde sprossend* Suçr. 1,224,12. — 2) m. a) *der Planet Mars* H. an. 3,148. Med. g. 27. Nir. 1,14 (nach Durga). Mârk. P. 123,11. Ind. St. 2,261. — b) *Mensch* Râgan. im ÇKDr. — c) *eine best. Pflanze,* = भूमिकदम्ब ebend. — d) Bein. des Dämons Naraka H. an. Med. — 3) f. आ Bein. der Sitâ Trik. 2,8,4. H. an. Med. — 4) n. *eine best. Gemüsepflanze* (गौरसुवर्ण) Râgan. im ÇKDr.

भूमिजगुग्गुलु (भू° + गु°) m. *eine Art Bdellium* Râgan. im ÇKDr.

भूमिजम्बु (भू° + ज°) f. *eine best. Pflanze,* = नादेयी Med. j. 86. Çabdar. im ÇKDr. °जम्बुका dass. AK. 2,4,2,18. 4,6. °जम्बू f. dass. Râgan. im ÇKDr. — Vgl. भूजम्बू.

भूमिजीविन् (भू° + जी°) m. *ein* Vaiçja (*vom Ertrag des Landes lebend*) Çabdar. im ÇKDr.

भूमिंजय (भूमिम्, acc. von भूमि, + जय) m. N. pr. eines Sohnes des Virâṭa MBh. 4,1157. 1306. 7,804.

भूमितल (भू° + तल) n. *Oberfläche der Erde, Erdboden* Vjutp. 159. pl. R. 3,78,29. समभूमितला adj. f. 5,20,10.

भूमितुण्डिक (von भूमि + तुण्डि) m. N. pr. einer Oertlichkeit Ka-

THÂS. 48, 64.

भूमित्व (von भूमि) n. *der Zustand der Erde:* एति °त्वम् *wird zu Erde* MAITRJUP. 6, 27.

भूमिदुन्दुभि (भू° + दु°) m. *Erdpauke;* so heisst *eine mit Fell überspannte Grube* TS. 7,5,9,3. KÂTH. 34,5. PAÑKAV. BR. 5,5,19. ÇÂÑKH. ÇR. 17,5,10. 14,11. 17,6. LÂṬJ. 3,10,17.

भूमिदृंह् (भू° + दृंह्) adj. *auf dem Grunde feststehend* AV. 5,28,14.

भूमिदेव 1) m. (भू° + देव) *ein Gott auf Erden, ein Brahmane* HALÂJ. 2,236. भूमिदेवा महाभागाः सदा लोके द्विजातयः MBH. 13,6419. देवाः पुत्र भवार्थे हि प्रजानां विबुधोत्तमैः। प्रेषिता मानुषं लोकं भूमिदेवा द्विजातयः॥ R. GORR. 1,79,19. M. 11,82. — 2) f. ई (2. भू + दे°) N. pr. zweier Frauenzimmer HALL 92. 208. WILSON, Sel. Works I, 36.

भूमिधर (भू° + धर) m. 1) *Träger der Erde, Berg* AK. 3,4,14,63. R. 5,54,19. KUMÂRAS. 7,54. Bez. *der Zahl sieben* (vgl. कुलपर्वत) SÛRJAS. 2,17. — 2) *Erhalter der Erde, — des Landes, König, Fürst* MÂLAV. 9,2.

भूमिनाथ (भू° + नाथ) m. *Gebieter der Erde, König, Fürst* VET. in LA. (II) 11, 16.

भूमिप (भू° + 2. प) m. *Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst, ein* Kshatrija GAṬÂDH. im ÇKDR. M. 2, 62. 135. 5, 83. 7, 8. N. 12, 11. R. 2, 42, 3. 62, 6. DAÇ. 2, 59. LA. (II) 89, 2.

भूमिपक्ष (भू° + पक्ष) m. *ein schnell laufendes Pferd* HÂR. 160.

भूमिपति (भू° + प°) m. *Landesherr, König, Fürst* KAUÇ. 94.126. GOBH. 3,3,19. N. 4,24. RAGH. 1,47. Spr. 404. VARÂH. BṚH. S. 49,5.

भूमिपतित्व (von भूमिपति) n. *Königthum, Herrscherwürde* R. 1, 1, 96.

भूमिपाल (भू° + पाल) m. *Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst* MBH. 1, 6588. 4, 2262. 5, 79. 13, 3182. R. 2,58, 5. SUÇR. 1, 248, 9. RÂGA-TAR. 5, 418. PRAB. 3, 9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 16. Am Ende eines adj. comp. f. आ RÂGA-TAR. 2, 81.

भूमिपाश (भू° + पाश) m. *eine best. Pflanze* ÇAT. BR. 13, 8, 1, 16.

भूमिपिशाच (भू° + पि°) m. *die Weinpalme, Borassus flabelliformis* GAṬÂDH. bei WILSON. (ÇKDR. angeblich nach HÂR.).

भूमिपुत्र (भू° + पुत्र) m. 1) *Sohn der Erde, der Planet Mars* SÛRJAS. 9, 6. — 2) N. pr. eines Fürsten VP. 466, N. 13.

भूमिपुरंदर (भू° + पु°) m. *der* Indra *der Erde*, Bein. Dilîpa's RAGH. 3, 51.

भूमिभाग (भू° + भाग) m. *Ort, Platz, Stelle* ÂÇV. GṚHJ. 4,1,6. 2,10. LÂṬJ. 10,15,10. MBH. 1,6960. 13,1436. R. 2, 54, 3. 3, 61, 15. SUÇR. 1,8, 18. ÇÂK. 90. KATHÂS. 50,105. MÂRK. P. 130,13. PRAB. 79,6. — Vgl. भूभाग.

भूमिभुज् (भू° + 4. भुज्) m. *Geniesser der Erde, — des Landes, König, Fürst* Spr. 1631. RÂGA-TAR. 3,290.

भूमिभृत् (भू° + भृत्) m. *Erhalter der Erde, — des Landes, König, Fürst* RÂGA-TAR. 3, 377. 4, 28. Das Wort kann auch die Bed. *Berg* haben; vgl. भूभृत्.

भूमिभेदिन् (भू° + भे°) adj. *verschieden von dem, was auf Erden vorkommt:* सर्षपा: VID. 131.

भूमिमण्ड (भू° + म°) 1) m. *Vallaris dichotomus Wall.* RATNAM. im ÇKDR. — 2) f. आ *arabischer Jasmin* RATNAM. bei WILSON.

भूमिमण्डभूषणा (भू°-म°-भूषणा) f. *Gaertnera racemosa Roxb.* RÂGAN. im ÇKDR.

भूमिमत् (von भूमि) adj. *die Erde —, Land besitzend* gaṇa यवादि zu P. 8, 2, 9.

भूमिमित्र (भू° + मित्र) m. N. pr. zweier Fürsten VP. 471. 466, N. 13.

भूमिरक्षक (भू° + र°) m. *ein schnell laufendes Pferd* BHÛRIPR. im ÇKDR.

भूमिलाभ (भू° + लाभ) m. *das Theilhaftwerden der Erde,* so v. a. *Sterben, Tod* TRIK. 2,8,60. BHÛRIPR. im ÇKDR.

भूमिलेपन (भू° + ले°) n. *Kuhmist* H. 1272.

भूमिलोक (भू° + लोक) m. *Erdenwelt* TS. 3,3,2,1.

भूमिवर्धन (भू° + व°) m. n. *Leichnam* GAṬÂDH. bei WILSON. ÇKDR. angeblich nach H.

भूमिशय (भू° + शय) 1) adj. *auf* oder *in der Erde liegend, — lebend;* m. *ein in der Erde lebendes Thier:* भूमिं भूमिशयांश्चैव हन्ति काष्ठमयोमुखम् (*der Pflug*) M. 10,84. Vgl. भूशय. — 2) m. *a) eine wilde Taube* RÂGAN. im ÇKDR. u. ग्रामघटक. — *b)* N. pr. eines Fürsten MBH. 12,6194. fg.

भूमिशय्या (भू° + श°) f. *das Schlafen auf dem blossen Erdboden* MED. j. 116.

भूमिष्ठ (भू° + स्थ) P. 8,3,97. adj. *auf der Erde —, auf dem Erdboden stehend* KÂTJ. ÇR. 7,9,14. N. 5,24. MBH. 5,7124 (Gegens. रथमास्थित:). HARIV. 13580. कश्चिद्गर्भे च म्रियते कश्चिद्भूमिष्ठमात्रत: *sobald er die Erde betritt* PAÑKAR. 1,3,21. *in der Erde befindlich, — liegend:* अम्बु so v. a. *stehendes Wasser* VÂGBH. 1,5,5. चिर° (निधि) KATHÂS. 19,15. *in seinem Lande seiend* KÂM. NÎTIS. 18, 55. स्व° ebend. und 52. पर° *in fremdem Lande seiend* HIT. 115, 16.

भूमिसत्त्र (भू° + सत्त्र) n. *ein in Schenkung von Land bestehendes Opfer* MBH. 13,3184.

भूमिसंभवा (भू° + संभव) f. Bein. der Sîtâ (*die aus der Erde Entsprungene*) GAṬÂDH. im ÇKDR.

भूमिसव (भू° + सव) m. Bez. *eines der neun* Vrâtjastoma ÇÂÑKH. ÇR. 14,73,3.

भूमिसुत (भू° + सुत) m. *Sohn der Erde, der Planet Mars* VARÂH. in Z. f. d. K. d. M. 4, 320.

भूमिसेन (भू° + सेना) m. N. pr. eines der Söhne des 10ten Manu MÂRK. P. 94,15. eines buddh. Gelehrten WASSILJEW 280.

भूमिस्तोम (भू° + स्तोम) m. N. eines Stoma ÂÇV. ÇR. 9,5.

भूमिस्नु (भू° + स्नु) m. *Regenwurm* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

भूमिस्पृश् (भू° + स्पृश्) 1) adj. *a) die Erde berührend* LÂṬJ. 3,12,6. — *b) blind.* — *c) lahm* ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) m. *a) Mensch* MED. ç. 38. — *b) ein* Vaiçja AK. 2,9,1. H. 864. MED. HALÂJ. 2,415. — *c) ein leise heranschleichender Dieb* ÇABDAR. — Vgl. भूस्पृश्.

भूमिस्वामिन् (भू° + स्वा°) m. *Herr des Landes, König, Fürst* RÂGA-TAR. 6,178.

भूमी s. भूमि.

भूमीकदम्ब s. भूमिकदम्ब.

भूमीकुष्मक (भू° + कु°) *eine best. Pflanze* SUÇR. 2,277,15.

भूमीच्छा (भूमि + इ°) f. *das Verlangen nach dem Erdboden, — sich auf die Erde hinzulegen* SÂH. D. 192.

भूमीन्द्र (भूमि + इ°) m. *Herr der Erde, — des Landes, König, Fürst*

Çabdar. im ÇKDr.

भूमीपति m. = भूमिपति Uģģval. zu Uṇâdis. 4, 45.

भूमीभुज् m. = भूमिभुज् Spr. 2518.

भूमीयाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, b, 41. — Vgl. भूमिश्राण.

भूमीरुह् (भू° + रुह्) m. Gewächs, Baum: भाण्डीर° Git. 6, 12.

भूमीरुह (भू° + रुह) m. dass. Udbhaṭa im ÇKDr.

भूमीश्वर (भूमि + ई°) m. Herr der Erde, — des Landes, König, Fürst Râģa-Tar. 1, 173.

भूमीसह (भू° + सह) m. ein best. Baum (भुंइसह im Hindi) Bhâvapr. im ÇKDr.

भूम्यनन्तर (भूमि + अ°) adj. unmittelbar angrenzend: अरि Kâm. Nîtis. 8, 59. subst. der Fürst des zunächst angrenzenden Landes 10, 17.

भूम्यँ (von भूमि) adj. terrenus: वृष्टी अस्तोषि भूम्यस्य गर्भम् RV. 5, 41, 10.

भूम्यामलकी (भूमि + आ°) f. Flacourtia cataphracta Roxb. Ratnam. 55. भूम्यामली dass. Râģan. im ÇKDr.

भूम्याहुल्य (भूमि + आ°) n. ein best. Strauch (भुइँतबड् im Hindi) Râģan. im ÇKDr.

भूय (von 1. भू) n. das Werden, Sein am Ende eines comp.; s. अमुत्र°, आत्म°, देव°, ब्रह्म°, वस्यो°, वृत्त°.

भूयँस् (von 1. भू) 1) adj. a) werdend; s. ब्रह्म° 1. — b) compar. zu भूरि, mehr, zahlreicher, reichlicher; mehr bedeutend, mehr werth (Gegens. कनीयंस्); = बहुतर Med. s. 29. सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति भूयसीः RV. 1, 11, 8. 31, 6. 102, 7. बह्वीश्च भूयसीश्च याः 188, 5. 2, 28, 9. 7, 82, 6. भूयसा वस्नमचरत्कनीयः 4, 24, 9. Ait. Br. 2, 13. भूयांस्स्याम् 33, 3, 8. तं हैके भूयांसं शंसन्ति 6, 33. TBr. 1, 7, 3, 2. श्वः श्वो भूयान्भवति von Tage zu Tage wird seine Familie zahlreicher TS. 1, 5, 9, 2. Çat. Br. 1, 3, 2, 12. 8, 1, 33. 13, 3, 6, 5. Pañkav. Br. 18, 1, 2. 21, 2, 1. भूयोऽन्तरतर Ait. Br. 4, 24. भूयोमात्रम् Kauç. 91. भूयान्वै ब्राह्मणः क्षत्रियात् Ait. Br. 7, 15. अभ्यासे भूयांसमर्थं मन्यन्ते Nir. 10, 42. प्राणो वै वाचो भूयान् Lâṭj. 1, 2, 5. भविष्यद्भूयो भूतात् Kâṭh. 19, 10. एकया भूयसीः Çâñkh. Çr. 7, 19, 17. 12, 2, 11. Kauç. 133. Khând. Up. 3, 11, 6. 7, 1, 5. 6. Kaush. Up. 3, 8. नले चेद्गमते विप्र भूयो दास्यामि ते वसु MBh. 3, 2762. M. 2, 137. ब्राह्मण्याः प्रथमः पुत्रो भूयान्स्यात् MBh. 13, 2537. 2544. 2, 2517 (श्रेयांसः st. भूयांसः ed. Bomb.). Bhâg. P. 3, 29, 32. संपत्तेन भूयसा mächtiger Kâm. Nîtis. 12, 30. 8, 45. अधर्म grösser M. 8, 331. राग Spr. 1460. क्लेश 2062. वृद्धि Ragh. 17, 41. Ohne compar. viel, vielfach, zahlreich; sehr gross, bedeutend AK. 3, 2, 13. H. 1426. ब्रह्मघोषाः, क्रतवः MBh. 4, 930. एको ऽपि कृच्छ्राद्वर्तेत भूयसां तु कथैव का Kathâs. 4, 123. एतानीदृशि भूयांसि न भवन्त्येव भूतले 25, 176. 39, 181. भार्यासु भूयसीषु 47, 103. Râģa-Tar. 4, 336. 5, 127. Z. d. d. m. G. 14, 572, 14. श्रुतिनीतिसंसवशालैर्भूयोभिः Kusum. 64, 16. मांसेन गोर्भूयसा Spr. 1672. मूल्येन भूयसा Kathâs. 19, 42. वर्तते मम भूयांश्च कालो बिल्वानि बुञ्जतः 35, 62. सभा sehr gross MBh. 2, 312. पृथिवी भूयसी तात मम पार्थस्य नो तथा 7, 1053. अर्थश्च तव धर्मश्च भूयानत्र प्रदृश्यते Brâhman. 2, 6. विकृति MBh. 3, 1298. श्रियं प्राप्नोति भूयसीम् 13, 2540. Kâm. Nîtis. 1, 24. विभूति 14, 67. प्रीति Vikr. 65, 12. अभवद्भूयसी बुद्धिः संशप्तकवधे स्थिरा MBh. 7, 1208. चिन्ता 1, 434. Spr. 3760. तृष्णा Kâm. Nîtis. 17, 22. कारुण्य R. 6, 109, 6. तासां कलिरभूद्भूयान् ein heftiger Streit Bhâg. P. 9, 6, 44. मङ्गल Mâlatîm. 2, 7. पानदोष Kâm. Nîtis. 14, 62. ऋषीणामिव भूयसाम् (= गुणैर्महताम् Schol.) 1, 2. R. 2, 74, 23. Bhâg. P. 2, 4, 12. 4, 3, 47. reichlich versehen mit (instr.): सामान्यगुणनिर्यान् Sâh. D. 69. die Ergänzung im comp. vorangehend: म्लेच्छभूयसी — उत्तरदिग्भूमिः Kathâs. 37, 35. स्वकृतिमेवंप्रायगुणभूयसीम् (so ist auch beim Schol. in der Einl. zu Kaurap. zu lesen) Mâlatîm. 3, 10. Vgl. अस्थि°. भूयस् acc. neutr. adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1, 1, 37. mehr: दित्सन्तं भूयो यज़तश्चिकेत der Gott kennt den, welcher am meisten giebt, RV. 2, 24, 10. 5, 79, 10. भूयो भूयो रयिमिदस्य वर्धयन् 6, 28, 2. 30, 1. 8, 3, 27. नान्य इन्द्रात्करणं भूय इन्वति 13, 11. एकपाद्भूयो द्विपदो वि चक्रमे 10, 117, 8. VS. 4, 16. भूयः शरदः शतात् 36, 24. AV. 10, 6, 5. भूयो वा अतः सोमो राजार्हति Çat. Br. 3, 3, 2, 1. 14, 3, 1, 24. आ षोडशाद्वा भूयो वा R. 1, 6, 25. इमो हि भरताद्भूयस्ते शुश्रूषते सदा 2, 12, 22. हूयमानश्च (अग्निः) यज्ञेषु भूय एवाभिवर्धते M. 9, 318. Spr. 1377. MBh. 3, 2285. sehr, in hohem Grade R. 1, 19, 16. Spr. 1215. ferner, weiter, weiterhin, ausserdem, noch Âçv. Gṛhj. 1, 17, 13. Çâñkh. Gṛhj. 1, 2. भूय एव मा भगवान्विज्ञापयतु Khând. Up. 6, 5, 4. 8, 9, 3. Praçnop. 1, 2. Kaṭhop. 1, 16. Jâģn. 1, 205. Bhag. 14, 1. Suçr. 1, 127, 8. 2, 347, 11. R. 1, 23, 17. श्लोकानां हि शते चैव भूयः श्लोकाश्च सप्ततिः R. Gorr. 1, 4, 42. Spr. 3665. Çâk. 113, 4. Pañkat. 21, 11. पूर्वम् — भूयः R. 1, 3, 1. आदौ — पश्चात् — भूयः Spr. आदावादिपितामहस्य im 4ten Th. wieder, von Neuem H. 1531. Med. s. 29. avj. 82. Halâj. 4, 89. M. 1, 51. 9, 233. Bhag. 2, 20. Brâhman. 1, 11. MBh. 3, 2298. 2922. 2988. 2952. 5, 7318. R. 1, 54, 20. 62, 28. 74, 24. Ragh. 2, 46. 74. 12, 35. Çâk. 7, 22. 57, 14. Vikr. 94. Spr. 1401. 3063. Sûrjas. 10, 3. 12, 25. 13, 19. Kâm. Nîtis. 11, 60. Varâh. Bṛh. S. 23, 5. Vid. 195. 215. भूयःपलायनभयात् Kathâs. 38, 126. 30, 48. Râģa-Tar. 5, 32. Bhâg. P. 1, 12, 12. Prab. 3, 10. Vop. 8, 54. Vet. in LA. (II) 8, 4. भूयो ऽपि 12. Vid. 322. Râģa-Tar. 5, 296. Pañkat. 38, 16. भूयश्चापि Megh. 110. भूयो भूयः Sûrjas. 11, 5. Megh. 84. Pañkat. 37, 25. न च साध्य पुनर्भूयः स्मृतिस्ते संभविष्यति MBh. 14, 416. Nach Med. avj. 82 wird भूयस् auch अधिकारे gebraucht. भूयसा instr. adv. über die Maassen, in hohem Grade: न खरो न च भूयसा मृदुः Ragh. 8, 9. पश्चार्धेन प्रविष्टः (मृगः) शरपतनभयाद्भूयसा पूर्वकायम् Çâk. 7. meist, in der Regel: भूयसास्मद्विधेष्वेव न्यवसत् Kathâs. 22, 151. 45, 343. भूयस्तरम् (vgl. भूयस्तराम्) mehr: शुश्रूषां गौरवं चैव प्रमाणं वचनक्रियाम्। कस्ते भूयस्तरं कुर्यादन्यत्र पुरुषर्षभात् ॥ R. 2, 12, 22. Wird P. 6, 4, 158 und Vop. 7, 62 wie भूमन् und भूयिष्ठ auf बहु zurückgeführt. — 2) n. das Werden; s. ब्रह्म° 2.

भूयस्व s. ब्रह्म°.

भूयम् absol. von 1. भू. अनृतं सत्येन परिगृहीतं सत्यंभूयं (wohl सत्यभूयं) भवति Çat. Br. 14, 8, 6, 2. एकधाभूयं भूत्वा 8, 13, 2.

भूयरूप adj. vielförmig Kap. 1, 160 (161). Fehlerhaft für भूयोरूप (भूयस् + रूप).

भूयशस् (von भूयंस्) adv. meist, in der Regel: ते तस्य भूयशो (भूयसो ed. Bomb.) दोषान्वर्धयन्ति MBh. 3, 1948. अमित्रान्भूयशो (भूयसो ed. B.) पश्येत् 5, 1214. 10, 86. wieder, von Neuem: सो ऽथ भूयशस्तावुपस्थितः (संशयं समुप° die neuere Ausg.) Hariv. 11503. नोत्तिष्ठेरन्स्म भूयशः Bhâg. P. 8, 5, 15.

भूयस्कर (भूयंस् + 1. कर) adj. mehr machend oder thuend VS. 10, 28.

भूयस्कृत् (भूयंस् + कृत्) adj. mehrend TS. 4, 4, 2, 1. 5, 3, 11, 1.

भूयस्तराम् (von भूयंस्) adv. wieder, von Neuem R. 2, 96, 16 (105, 15 Gorr.).

भूयस्त्व (wie eben) n. das Mehrsein, Vielfachheit; das Ueberwiegen;

*Ueberschuss, Vielheit* KÂTJ. ÇR. 1,5,9. 15. 5,11,24. 15,4,19. ÂÇV. GRHJ. 4,7,3. KAN. 8,2,5. SUÇR. 1,4,4. स्वादु° 185,5. केश° *Menge* H. 568. सूर्यसंयोग° (Gegens. अल्पत्व) BHÂSHÂP. 121.

भूयस्विन् (wie eben) adj. *zahlreicher* oder *überlegener* (Gegens. कनीयस्विन्) PAÑKAV. BR. 12,13,30.

भू॑यिष्ठ (von 1. भू) adj. superl. zu भूरि, *meist, zahlreichst; hauptsächlichst, bedeutendst* AK. 3,2,13. H. 1426. आपो भूयिष्ठा इत्येको अब्रवीद्ग्निर्भूयिष्ठ इत्यन्यो अब्रवीत् ṚV. 1,161,9. 189,1. इन्द्रस्य वाह्लोर्भूयिष्ठमोजः 8,85,3. AIT. BR. 7,18. मरुतो देवानां भूयिष्ठाः PAÑKAV. BR. 14,12, 9. ÇAT. BR. 1,9,3,9. 2,1,2,2. 4,5,5,10. 6,6,6. यजुर्विद्या भूयिष्ठान्कामान्दुदुहे 3,14. 7,5,2,15. KÂTJ. ÇR. 4,14,8. भूयिष्ठमन्नं जायते *überaus reichlich* KHÂND. UP. 6,2,4. तान् — गमयिष्यामि भूयिष्ठानहं वैवस्वतक्षयम् MBH. 2,2557. ज्ञनो ऽयं नागरः सर्वो भूयिष्ठो भृशमागतः R. GORR. 2, 117,21. 3,64,20. 5,2,4. अ° KÂM. NÎTIS. 13,79. Spr. 4188. निकटे *ganz in der Nähe* KATHÂS. 25,94. Am Ende eines comp. gleichbedeutend mit प्राय (s. प्राय 3.): यद्राष्ट्रं शूद्रभूयिष्ठम् *zum grössten Theil aus Çûdra bestehend* M. 8,22. ब्राह्मण° (वानप्रस्थगण) R. 3,10,16. अभिज्ञपभूयिष्ठा परिषदियम् ÇÂK. 3,11. सदश्वभूयिष्ठास्तुङ्गा द्रविणराशयः RAGH. 4,70. आशानिर्वेद° *voll von, erfüllt von, im hohen Grade begleitet von* KÂM. NÎTIS. 13,68. अहंकारदर्प° SÂH. D. 67. काण्डूनिस्तोद° SUÇR. 2,309,9. दुर्वृत्तभूयिष्ठाः *zum grössten Theil schlecht geartet* MBH. 1,237. R. 2,65,7. प्रधानभूयिष्ठतरैः (मुनिस्ते) MBH. 8,4229. Insbes. häufig mit einem partic. praet. pass. verbunden: अल्पावशिष्टे कालस्य गतभूयिष्ठमन्ततः *zum grössten Theil —, beinahe ganz vergangen* MBH. 4,885. भग्नावभग्नभूयिष्ठैः (द्रुमैः) 1,5891. प्रशान्त° 3,10087. क्षीण° 15,698. कृतभूयिष्ठदेहस्य (कालत्रयस्य) 16,243. दग्ध° HARIV. 98. निकृत्त° R. 3,31,29. प्राप्त° (पार) 5,8,22. छिन्न° VIKR. 8. निर्वाण° KUMÂRAS. 3,52. उदित° MÂLATÎM. 2,2. वशीकृत° PRAB. 19,10. विपन्नभूयिष्ठतरा सेना MBH. 7,30. हतप्रवीरभूयिष्ठा (चमू) 14,1792. गतपूर्वाह्णभूयिष्ठे तस्मिन्नहनि *dessen Vormittag beinahe ganz verflossen war* 6,1808. 2510. भूयिष्ठम् adv. *am meisten, zumeist, hauptsächlich*: यो भूयिष्ठं नासत्याभ्यां विवेष ṚV. 5,77,4. ÇAT. BR. 1,4,3,6. भूयिष्ठमस्य कुले मह्यीयन्ते 11,8,1,3. 3,3,7. यस्यैव भूयिष्ठमन्नं भवति स एव भूयिष्ठं लोके विराजति AIT. BR. 1,5. एषु स्थानेषु भूयिष्ठं विवादं चरतां नृणाम् M. 8,8. SUND. 3,30. MBH. 6,4014. R. 2, 72,12. VARÂH. BRH. S. 11,35. ÇÂK. 30. 93. 26,16, v. l. हतप्रवीरा रिपवो भूयिष्ठं विद्रुता दिशः *zum grössten Theil* DRAUP. 8,40. भूयिष्ठं विजिता दोषा निहताः सर्वशत्रवः MBH. 14,879. *in grosser Menge* R. 6, 89,16. आभाति भूयिष्ठमयं समुद्रः प्रमथ्यमानो गिरिणेव भूयः *im höchsten Grade, gar sehr, beinahe ganz* RAGH. 13,14. 6,4. भूयिष्ठेन instr. adv. *zumeist* MBH. 5,3507. भूयिष्ठम् enklitisch nach einem verbum finitum gaṇa गोत्रादि zu P. 8,1,27. 57. भूयिष्ठ wird P. 6,4,158. fg. und VOP. 7,62 wie भूयंस् und भूमन् auf बहु zurückgeführt.

भूयिष्ठभा॑ज् (भू° + भाज्) adj. *am meisten betheiligt, — geniessend, — empfangend*: इन्द्रो देवानां भूयिष्ठभाक्तमः TS. 5,4,8,3. TBR. 3,7,11,5. ÇAT. BR. 1,6,3,18. वायुर्वै नो ऽस्य यज्ञस्य भूयिष्ठभाक् 4,1,3,11.

भूयिष्ठशस् (von भूयिष्ठ) adv. *in sehr grosser Anzahl*: ततो भूयिष्ठशः पौरा गुरुभारप्रपीडिताः । विप्राश्च यतयो मुख्या जग्मुर्नागपुरं प्रति ॥ MBH. 3,8455. 12,10655. 16,103.

भूयुक्ता (2. भू + यु°) f. *eine Palmenart*, = भूमिखर्जूरी RÂGAN. im ÇKDR.

भूयोविद्य (भूयंस् + विद्या) adj. *mehr wissend, gelehrter* NIR. 1,16. 13,12.

भूर् urspr. = भूस्, nom. von 2. भू *Erde*, mit Erweichung des Nominativzeichens, gilt als eine der drei व्याहृति (s. d.) für ein indecl. und wird in der That auch so gebraucht, gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. भूर्भुवः स्वस्त्रिभुवनम् TRIK. 3,4,1. ब्रह्माण्डमेतत्सुषिरं तत्रेदं भूर्भुवादिकम् SÛRJAS. 12,29. भूर्भुवादिकं त्रैलोक्यम् MÂRK. P. 18,26. BHÂG. P. 8,24,32. भूर् ist die erste der sieben nach oben sich erhebenden Welten VEDÂNTAS. (Allah.) No. 70. भूरादयस्तथा लोकाः MÂRK. P. 61,2. = रसातल *Hölle* H. 1525. als geistiger Sohn Brahman's gefasst HARIV. 11500. — Vgl. भूर्लोक.

भूरति (2. भू + र°) m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruchs*, personif. ein Sohn des Kṛçâçva, R. GORR. 1,31,8.

भू॑रि (von 1. भू) UṆÂDIS. 4,65. 1) adj. *reichlich, massenhaft, bedeutend; viel, häufig, zahlreich*; adv. *reichlich, oft, viel* AK. 3,2,13. H. 1426. an. 2,445. MED. r. 74. fg. HALÂJ. 4,16. भूरि॑ चिद्धि समिद॑न्ति सद्यः ṚV. 7, 4,2. 6. 60,5. सुवित 100,2. भुवन 2,33,9. भूरि॑दातारम् 12. दुरित 3,39,8. राशि 4,20,8. 1,61,15. वसव्य 6,60,1. वाम 71,4. 6. 8,45,34. भूरीदिन्द्रस्य वीर्यम् VÂLAKH. 7,1. ṚV. 8,59,14. ये दृथेभिर्हव्यो यश्च भूरिभिः 10,38,4. AV. 18,4,54. भूरि॑ पश्वः ṚV. 3,54,15. 6,1,12 u. s. w. धासेः 3,57,1. भूरिदा भूरि॑ देहि नः 4,32,20. रत्नान्यादाय भूरीणि MBH. 2, 967. हिरण्येन च भूरिणा 12,1410. म्लेच्छसैन्यानि 12,2465. न स्वाल्पस्य कृते भूरि नाशयेन्मतिमान्नरः । एतदेव हि पाण्डित्यं यत्स्वल्पाद्भूरिरक्षणम् ॥ Spr. 1503. कज्जल KATHÂS. 4,47. धन 13,92. भस्मरेणु VID. 180. फल Spr. 5363. भोगाः PAÑKAR. 3,11,11. वारि: RÂGA-TAR. 5,20. ग्रामाः AK. 2,8,1,7. H. 726. तोयमतिभूरि VARÂH. BRH. S. 21,37. °विषयाः Spr. 633. °कालम् KATHÂS. 17,143. °अन PAÑKAR. 2,3,34. °वेतस adj. H. 954. °पादात adj. KATHÂS. 38,5. °विक्रम adj. R. 1,24,21. °वियोग adj. Spr. 1770. °निधन adj. 3035. *ungeheuer, gewaltig* ṚV. 2,28,1. 1, 184,3. — भूरि॑ मनीषी कृ॑वते त्वामित् 7,22,6. 1,154,6. भूरि॑ कृत्वः *oftmals* 3,18,4. इह त्वा भूर्या च॑रेदुप त्मन् 4,4,9. भूरि॑ त्वष्टेह रा॑जति 6, 47,19. 8,19,20. भूरि॑ पोषं स धत्ते *reichlich* 23,21. 51,10. इमं त्रितो भूर्यविन्दद्दिच्छन् 10,46,3. AV. 5,22,6. कर्णाभ्यां भूरि॑ शुश्रुवे PÂR. GRHJ. 3, 15. TAITT. UP. 1,4,1. ततो बहुतरं भूरि विलप्य MBH. 14,2341. आपूरि भूरि *reichlich* Spr. 2642. °विलम्बिनो घनाः *stark* 2029. °विदारितानन (दूरविदारितानन v. l.) ṚT. 1,14. — 2) m. *a*) Bein. Brahman's und Vishṇu's MED. Çiva's MED. Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,6. Indra's ÇABDAR. im ÇKDR. Die Bed. *Tag* bei WILSON nach ders. Aut. beruht auf einer Verwechselung von वासव mit वासर. — *b*) N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. eines Sohnes des Somadatta, Königs der Bâhlîka, MBH. 1,6995. 7,7397. HARIV. 1821. VP. 459. BHÂG. P. 9,22,18. Vgl. भौर. — 3) n. *Gold* AK. 3,4,25,184. H. 1045. H. an. MED. HALÂJ. 2,18. Vgl. भौरिक.

भूरिक (von भूरि) m. N. pr. eines Mannes SCHIEFNER, Lebensb. 294 (64).

भू॑रिकर्मन् (भू° + क°) adj. *viel wirkend* ṚV. 1,103,6. *sehr thätig* TBR. 3,7,6,13. *der viele Opfer dargebracht hat* (BURNOUF) BHÂG. P. 4,19,40.

भूरिगन्धा (भू° + गन्ध) f. *ein best. Parfum* (मुरा) RÂGAN. im ÇKDR.

भूरिगम (भू° + गम) m. *Esel* (*der Vielgehende*) RÂGAN. im ÇKDR.

भूरिगु (भू° + गु = गो) adj. *rinderreich* RV. 8, 51, 10.

भूरिचक्षस् (भू° + च°) adj. *viel schauend* oder *vielfältiges Ansehen gewährend:* die Sonne RV. 9, 26, 5.

भूरिज् f. *die Erde* Uṇ. 2, 71. Fehlerhaft für भुरिज्.

भूरिज (भू° + ज) adj. pl. *viele zugleich geborene:* भूरिजानां तनयस्तनाः Çâṅkh. Çr. 8, 17, 3.

भूरिजन्मन् (भू° + ज°) adj. *viele Geburten habend* RV. 10, 5, 1.

भूरिज्येष्ठ (भू° + ज्येष्ठ) m. N. pr. eines Sohnes des Fürsten Vikakshus Verz. d. Oxf. H. 40, b, 10. VP. 461, N. 8.

भूरिता (von भूरि) f. *Vielheit, Menge:* द्विरेफघनतां याति भूरिताम् Kathâs. 28, 131.

भूरितेजस् (भू° + ते°) 1) adj. *vielen Glanz besitzend:* एते मनूंस्तु सप्तान्यानसृजन्भूरितेजसः M. 1, 36. 63. MBh. 1, 8849. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1, 2699. 5, 80.

भूरितेजस adj. = भूरितेजस् 1: अग्नि MBh. 2, 1148. अग्निरेतस् R. Gorr. 1, 39, 17.

भूरितोक (भू° + तोक) adj. *kinderreich* Nir. 4, 10.

भूरिद (भू° + 1. द) adj. *viel gebend, freigebig* Bhâg. P. 6, 13, 1. 10, 31, 9.

भूरिदक्षिण (भू° + दक्षिणा) adj. *von reichem Opferlohn begleitet:* क्रतु MBh. 3, 2414. *reichen Lohn gebend, freigebig* 11924. 7, 6002. 15, 256. Indr. 1, 16. °दक्षिणम् adv. *mit reichem Opferlohne:* दैवतानि च सर्वाणि पूज्यन्तां भूरिदक्षिणम् MBh. 5, 7168.

भूरिदा (भू° + 2. दा) adj. *viel gebend, freigebig* RV. 4, 32, 20. तन्नतत्रं भूरिदा ग्रस्तु मेदाम् TBr. 3, 1, 1, 12 in Z. f. d. K. d. M. 7, 269.

भूरिदात्र (भू° + दात्र) adj. *gabenreich* RV. 3, 34, 1.

भूरिदावन् (भू° + दा°) adj. Vop. 26, 69. f. °वरी *viel gebend, freigebig* RV. 2, 27, 17. सुमति 8, 2, 24. 9, 87, 4. compar. °दावत्तर (P. 8, 2, 17, Vârtt. 2) 1, 109, 2. 8, 5, 39.

भूरिदुग्धा (भू° + दुग्ध *Milch*) f. *Tragia involucrata Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

भूरिद्युम्न (भू° + द्युम्न) m. N. pr. eines frommen Fürsten, eines Sohnes des Vîradjumna, Maitrjup. 1, 4. MBh. 2, 330. 5, 2946. 12, 4673. 4683. fgg. 13, 3689. R. Gorr. 2, 81, 23. N. pr. der Söhne zweier Manu Hariv. 475. Mârk. P. 94, 9 (भूयुरिद्म gedr.; भूरिधामन् Hariv.). 16.

भूरिधन (भू° + धन) adj. *reich an Habe* AV. 7, 60, 4.

भूरिधामन् (भू° + धा°) m. N. pr. eines Sohnes des 9ten Manu Hariv. 470.

भूरिधायस् (भू° + धा°) adj. *viel nährend, reichlich sättigend:* Parǵanja (der den Durst stillt) AV. 4, 2, 1. der Soma RV. 9, 26, 3 (Schol. zu Uṇ. 4, 220). so v. a. *erhaltend:* प्राण AV. 6, 41, 2.

भूरिधार (भू° + 1. धारा) adj. *reichlich giessend, — träufelnd* u. s. w. Nir. 5, 2. रोदसी RV. 6, 70, 2. *in reichen Strahlen milchend* AV. 12, 1, 9.

भूरिपत्त्र (भू° + पत्त्र) m. *eine Andropogon-Art* (उखर्बल) Râǵan. im ÇKDr.

भूरिपलितदा (भू° - प° + दा f. von 1. द) f. *ein best. Strauch,* = पाण्डुरफली Râǵan. im ÇKDr.

भूरिपाणि (भू° + पा°) adj. *vielhändig* AV. 5, 27, 1.

भूरिपाश (भू° + पाश) adj. *reich an Stricken, Schlingen:* Mitra-Varuṇa RV. 7, 65, 3.

भूरिपुष्पा (भू° + पुष्प) f. *Anethum Sowa Roxb.* (शतपुष्पा) Râǵan. im ÇKDr.

भूरिपोषिन् (भू° + पो°) adj. *reichlich mehrend, viel nährend* RV. 3, 3, 9.

भूरिप्रयोग (भू° + प्र°) 1) adj. *vielfach gebraucht* AK. 3, 4, 1, 1. Davon nom. abstr. °त्व n. 2, 10, 47. — 2) m. Titel eines Wörterbuchs des Padmanâbhadatta, welches die *häufig gebrauchten* Wörter enthält, Verz. d. Oxf. H. 164, a, 4. 191, b, No. 435. 196, b, No. 456.

भूरिप्रेमन् (भू° + प्रे°) 1) adj. *reich an Zuneigung.* — 2) m. *eine Gänseart, Anas Casarca Gm.* (s. चक्रवाक) Râǵan. im ÇKDr.

भूरिफेना (भू° + फेन) f. *eine best. Pflanze* AK. 2, 4, 5, 9.

भूरिबल (भू° + बल) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 9, 1404. 1414.

भूरिबला (भू° + ब°) f. *eine best. Pflanze,* = अतिबला Râǵan. im ÇKDr.

भूरिभार (भू° + भार) adj. *eine grosse Last tragend* RV. 1, 164, 13.

भूरिमल्ली (भू° + म°) f. *eine best. Pflanze,* = अम्बष्ठा Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भूरिमूलिका.

भूरिमाय (भू° + माया) m. *Schakal* AK. 2, 5, 5. H. 1290. Halâj. 2, 74.

भूरिमूल (भू° + मूल) adj. *wurzelreich* AV. 6, 43, 2.

भूरिमूलिका (wie oben) f. *eine best. Pflanze,* = अम्बष्ठा Nigh. Pr. — Vgl. भूरिमल्ली.

भूरिरस (भू° + रस) m. *Zuckerrohr* Nigh. Pr.

भूरिरेतस् (भू° + रे°) adj. *samenreich, viel befruchtend:* द्यावापृथिवी RV. 3, 3, 11. 6, 70, 1. 10, 92, 11. AV. 8, 9, 12. वृषा यज्ञान्वृषणं भूरिरेताः VS. 20, 44. AV. 19, 53, 1.

भूरिलग्ना (भू° + ल°) f. *Clitoria ternatea Lin.* (mit weisser Blüthe) Nigh. Pr.

भूरिवर्पस् (भू° + व°) adj. *vielgestaltig, vielerlei Ansehen bietend:* पृथिवी AV. 1, 2, 1. रोदसी RV. 3, 3, 4. ते इषः सं दुधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो वामजाताः 10, 140, 3.

भूरिवार (भू° + वार) adj. so v. a. 2. पुरुवार RV. 3, 57, 4. 10, 47, 2. Vâlakh. 10, 8.

भूरिशस् (von भूरि) adv. *vielfach* P. 5, 4, 42, Sch. Vop. 7, 68. MBh. 5, 3004. 13, 2772. Spr. 1632. Vâgbh. 1, 25, 5. Bhâg. P. 1, 12, 34. 6, 4, 52. Çatr. 10, 131.

भूरिशृङ्ग (भू° + शृङ्ग) adj. *vielhörnig* RV. 1, 154, 6.

भूरिश्रवस् (भू° + श्र°) m. N. pr. eines Sohnes des Somadatta, Königs der Bâhlika, MBh. 1, 5708. 6995. 2, 2477. 5, 585. 7, 800. 6008. Hariv. 1821. VP. 459. Bhâg. P. 9, 22, 18.

भूरिश्रेष्ठिक (भू° + श्रेष्ठिन्) N. pr. eines Gebäudes in Benares Prab. 22, 14. °श्रेष्ठक v. l.

भूरिषह्लु oder °षाह्लु (भू° + सह्लु, साह्लु) adj. *viel fassend:* इन्द्र RV. 9, 88, 2.

भूरिषेण (भू° + सेना) m. N. pr. eines Manues Bhâg. P. 2, 7, 45. eines Sohnes des 10ten Manu 8, 13, 21. des Fürsten Çarjâti 9, 3, 27.

भूरिस्थात्र (भू° + स्थात्र) adj. *viele Standorte habend, an vielen Orten befindlich* RV. 10, 125, 3.

भूरिहन् (भू° + हन्) m. N. pr. eines Asura MBh. 12, 8263.

भूरुण्डी f. *Heliotropium indicum* AK. 2, 4, 2, 50.

भूरुह् (2. भू + 2. रुह्) m. *Gewächs, Baum* Spr. 5363.

भूरुह (2. भू° + रु°) m. Vop. 26, 32. 1) dass. Suçr. 1, 339, 8. Bhâg. P.

4,30,13. 9,10,16. Med. n. 94. — 2) *Terminalia Arjuna* und *glabra* Nigh. Pr. — Vgl. न्यङ्कु°.

भूर्ज m. *eine Art Birke* (deren Rinde als Schreibmaterial benutzt wurde) AK. 2,4,2,26. H. 1144. Kâth. 36,6. Suçr. 1,138,3. 2,14,12. Ragh. 4,73. भूर्जगतो ऽक्षरविन्यासः Vikr. 25,20. Kumâras. 1,7. Varâh. Bṛh. S. 51,14. Râǵa-Tar. 2,165. Bhâg. P. 4,6,17. Pańkar. 4,5,28. Spr. 1259. भूर्जः परोपकृतये निजकवचकर्तनं सहते 2063. Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,1. Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 305.

भूर्जकण्टक (भू° + क°) m. *eine best. Mischlingskaste* M. 10,21.

भूर्जपत्त्र m. = भूर्ज Ratnam. im ÇKDr. R. 2,94,23. Pańkar. 1,7,24. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,23.

भूर्णि (von भुर्) Uṇâdis. 4,52. adj. 1) *aufgeregt, scheu, wild:* पशुर्न भूर्णिर्यवसे ससवान् ṚV. 7,87,2. अश्व 8,17,15. तक्वन् 1,66,2. आशव: 9,17, 1. मृग 8,1,20. गाव: 9,41,1. — 2) *aufgebracht, erregt, zornig:* तिग्मं न क्षोदः प्रति घ्नन्ति भूर्णयः (अभिमातिम्) ṚV. 8,25,15. मद 9,51,4. अरं कराण्यहं देवाय भूर्णये 7,86,7. क्रेता: 1,55,7. — 3) *rührig, eifrig:* नरः ṚV. 8,88,1. 9,15,3. स्पश: 73,4. — Nach Uǵǵval. f. *die Erde*, nach Uṇâdik. im ÇKDr. auch *Wüste*.

भूर्भुव (भूर् + भुव = भुवस्) m. neben भूर् und भुवस् ein geistiger Sohn Brahman's Hariv. 11509. — Vgl. भुव.

भूर्भुवकार (भूर्-भुव (= भुवस्) + 1. कार) m. *Hund* Nigh. Pr.

भूर्भुवतीर्थ (भूर्-भुव (= भुवस्) + तीर्थ) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,18.

भूर्भुवेश्वरतीर्थ (भूर्-भुव (= भुवस्)-ई°-तीर्थ) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,34.

भूर्यक्ष (भूरि + 3. अक्ष) adj. *vieläugig* ṚV. 2,27,3.

भूर्यासुति (भू° + आ°) adj. *viel erregt* oder *erregend* ṚV. 8,82,13.

भूर्योजस् (भू° + ओ°) adj. *vielgewaltig* ṚV. 10,120,2.

भूर्लोक (भूर् + लोक) m. *die Erdenwelt* Ind. St. 2,178. MBh. 2,506. 13,1137. Bhâg. P. 2,5,38. 42. Mârk. P. 23,56. 46,39. 66,24. 79,8. Pańkar. 2,2,58. 4,8,37. Verz. d. B. H. No. 476. VP. 212. pl. Bhâg. P. 8,22, 22. *das Land südlich vom Aequator* Siddhântaçir. 3,43. — Vgl. भूलोक.

भूलग्ना (2. भू + ल°) f. *Andropogon aciculatus Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

भूलता (2. भू + ल°) f. *Regenwurm* H. 1203. Hâr. 203.

भूलिङ्ग (2. भू + लिङ्ग) N. pr. eines Gebiets von Sâlva; vgl. भौलिङ्गि. f. भूलिङ्गा N. pr. einer Stadt R. Gorr. 2,70,15. LIA. II, 523.

भूलिङ्गशकुन (भू° + श°) m. *ein best. Vogel* MBh. 12,6326. — Vgl. d. f. W.

भूलिङ्गशकुनि (भू° + श°) m. *ein best. Vogel*, der beständig मा साहसम् *nur keine Unbesonnenheit* schreien soll und selbst eine Unbesonnenheit begeht, indem er Löwen das Fleisch aus dem Rachen nimmt, MBh. 2,1450. 1545. fgg.

भूलोक (2. भू + लोक) m. *die Erdenwelt* Kathâs. 12,8. 17,16. 34,139. Mârk. P. 127,46. °सुरनायक Râǵa-Tar. 1,108. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 30,28. — Vgl. भूर्लोक.

भूवलय (2. भू + व°) *der Umkreis der Erde* Bhâg. P. 5,21,1. 19. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 19.

भूवल्लभ (2. भू + व°) m. *Geliebter —, Gatte der Erde* so v. a. *König, Fürst* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 15.

भूवाह् (2. भू + वाह्) adj., gen. भूह्नस्, instr. भूह्ना Vop. 3,103.

भूशक्र (2. भू + शक्र) m. *der* Indra *auf Erden, König, Fürst* Çabdârthak. bei Wilson.

भूशमी (2. भू + श°) f. *eine Acacienart* (लघुशमी) Madanapâla in Nigh. Pr.

भूशय (2. भू + शय) adj. *auf der Erde ruhend, — wohnend;* Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7016. *in der Erde wohnend;* m. *ein in der Erde wohnendes Thier* Râǵav. im ÇKDr. — Vgl. भूमिशय.

भूशय्या (2. भू + श°) f. *ein Lager auf dem blossen Erdboden* H. an. 4,226. Kâm. Nîtis. 2,27. Spr. 2064.

भूशर्करा (2. भू + श°) f. *ein best. Knollengewächs* (vulg. काउमाकाउकंद oder काडू°) Nigh. Pr.

भूशुण्डी s. भुशुण्डी.

भूशेलु (2. भू + शेलु) m. *Cordia Myxa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

1. भूष् (Nebenform zu 1. भू), भूषति.

— आ 1) *sich verbreiten über* (acc.): यो देवः केतुर्विश्वमाभूषतीदम् AV. 7,11,1. — 2) *hinbringen, verleben:* आ स द्युम्नो अमवान्भूषति द्यून् ṚV. 10,11,7.

— उपा *herbeikommen:* आ वायो भूष शुचिपा उप नः ṚV. 7,92,1.

— उप *sich nahen zu* (acc.): उप भूषति गिरो अप्रतीतम् ṚV. 10,104,7.

— परि 1) *umlaufen:* रथो यो वां परि द्यावापृथिवी भूषति श्रुतः ṚV. 8,22,5. इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः 3,12,9. — 2) *übertreffen:* यो जात एव देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत् ṚV. 2,12,1.

— वि (mit Auszeichnung) *werden:* याभिर्द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति ṚV. 1,112,4.

2. भूष्, भूषति 1) *sich ernstlich bemühen um, obliegen, sich einer Sache* oder *Person annehmen, studere, colere;* mit dat.: अमृताय भूषन् *für die Unsterblichen thätig* ṚV. 3,25,2. 34,2. भूषन्न यो ऽधि बभ्रूषु नम्नते *geschäftig* 1,140,6. कविर्यदहन्पार्याय भूषात् *zur Entscheidung sich rüstet* 4,16,11. अरं हि ष्मा सुतेषु णः सोमेष्विन्द्र भूषसि *eifrig nimmst du dich unser an* 8,81,26. भूषन्निव प्र भरा स्तोममस्मै *fleissig bringe ihm Lob* 10,42,1. *Jmd Etwas zu verschaffen suchen:* देवेषु यशो मर्ताय भूषन् 9, 94,3. — 2) *schmücken* Dhâtup. 17,30.

— caus. *schmücken, ausschmücken, zieren* Dhâtup. 33,56. स्वैर्गुणैर्दान्तीं भूषयित्वा MBh. 1,4297. सुवर्णेन — भूषयिष्यामि ते तनुम् R. Gorr. 2,8,46. R. Schl. 2,39,17. 80,16. Kathâs. 42,151. Sâh. D. 69,1. Bhaṭṭ. 20,15. भूषयन्ताविमं देशं चन्द्रसूर्याविवाम्बरम् R. 1,48,5. विशुद्धवंश्यैर्गुणैर्भिरिन्दुते: — अभूषयद्वीरशय्याम् Râǵa-Tar. 5,335. शुचि भूषयति श्रुतं वपुः Spr. 5073. कण्टकशाखाभिः — भूषयेत्परितो भूमिम् so v. a. *belegen* Kâm. Nîtis. 16,17. med.: गुणा (so ist zu lesen) भूषयते रूपं शीलं भूषयते कुलम्। सिद्धिर्भूषयते विद्यां भोगो भूषयते धनम्॥ Vṛddha-Kâṇ. 8,15. भूषित *geschmückt* AK. 2,6,3,2. 3,4,12,107. सर्वाभरणभूषिता N. 1,12. Hit. 2,23. Mârk. P. 97,15. Vet. in LA. (II) 25,10. Brahma-P. ebend. 54, 56. मणिभूषितः सर्पः Spr. 1180. नखप्रभाभूषितकङ्कपत्त्र Ragh. 2,31. भृङ्गालीकोकिलकूजितैर्वाशनैः। रोचनैर्भूषितां पम्पाम् Bhaṭṭ. 6,73. मधुरं वाक्यमर्थवद्धेतुभूषितम् MBh. 13,298. so v. a. *versehen mit* (etwas Schönem) R. 1,53,17. Vgl. पुष्पभूषित. — med. *sich schmücken* P. 3,1,87, Vârtt. 10. भूषयते कन्या स्वयमेव, अबभूषत Sch.

— अति caus. 1) med. *sich vor* (der Zeit nach) *Jmd* (acc.) *schmücken:* अहं

पत्नीत्रातिशये नात्यग्ने नातिभूषये MBh. 3, 14686. — 2) *schön schmücken:* मेघशोभातिभूषित (वृन्दावन) Hariv. 3588. मेघतोयविभूषित die neuere Ausg.

— आ *sich richten nach, in Ehren halten, pflegen, dienen;* mit loc.: अभूदिदं वयुनमो षु भूषत *das war der Brauch, richtet euch darnach!* RV. 1, 182, 1. चकोश्चिदस्या वयुनेषु भूषति *fügt sich* 8, 55, 8. आ नो विश्वासु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु 79, 1. आ नूनं भूषत श्रुते 55, 1. ते आ भूषन्ति वेधसः 88, 2. आ वां भूषन्क्षितयो जन्म रोदस्योः 1, 151, 8. आभूषेण्यं वो मरुतो महित्वनं 10, 160, 5. 1, 43, 9. — Vgl. आभूषेण्य.

— उप *bemerken, berücksichtigen;* mit acc.: युवं गुणानुप भूषथः RV. 5, 73, 8. उरुमाणस्य मन्मोप भूषतः 6, 62, 4. उप भूष जरितर्मा रुवण्यः *habe Acht, Sänger!* 8, 45, 12. तस्य व्रतानि बयमुप भूषेम दम आ सुवृक्तिभिः *befolgen* 3, 3, 9.

— परि 1) *zu Diensten stehen, bedienen:* अङ्क्ताः सुनाः परि भूषन्त्यश्वम् RV. 1, 162, 13. आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषन् 3, 38, 4. 1, 15, 4. *besorgen, befolgen:* देवानां व्रतम् 1, 31, 2. 136, 5. — 2) *ausrüsten, ausstatten, zubereiten, schmücken:* जातं यत्त्वा परि देवा अभूषन्महे भराय RV. 3, 81, 8. शिशुं न यज्ञैः परि भूषत श्रिये 9, 104, 1. त्वं बृहन्तं परि भूषसि द्युभिः 3, 3, 2. — 3) etwa *hochhalten, verehren:* त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य RV. 1, 95, 3. — caus. *schmücken:* नदीपर्वतशालैश्च सर्वतः परिभूषितम् MBh. 14, 1431. — Vgl. परिभूषण.

— प्र *zur Verfügung stellen, darbieten:* देवोर्भिर्वे देवपुत्रे सुदंससेत्था धिया वार्याणि प्रभूषतः RV. 1, 159, 1.

— अनुप्र *sich darbieten:* (सोमस्य) देवाँ अनु प्रभूषतः RV. 9, 29, 1.

— अभिप्र s. u. 1. भू mit अभिप्र.

— उपप्र *befolgen:* व्रता देवानामुप नु प्रभूषन् 3, 55, 1.

— प्रति 1) *bereitmachen, ausrüsten:* रथम् RV. 5, 75, 1. 10, 40, 1. — 2) *bedienen, aufwarten, Verehrung bezeugen:* यदि सोमेभिः प्रतिभूषथ RV. 6, 42, 3. ये वां देवा कृव्येन प्रतिभूषति 52, 8. नमोभिः 8, 51, 5. 10, 100, 3. अनुमतिम् TS. 3, 3, 11, 4. — 3) *willfahren:* तत्तदिदश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति *er kommt immer wieder dem Verlangen der A. entgegen* RV. 1, 46, 12.

— वि caus. *schmücken* MBh. 13, 4861. केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषम् Spr. 735. हारैः सचन्दनरसैः स्तनमण्डलानि — विभूषयन्ति Ṛt. 3, 20. Çiç. 9, 33. विभूषित *geschmückt, geziert* Indr. 1, 9. Arǵ. 4, 51. MBh. 3, 7130. 12, 4283. R. 1, 53, 18. 2, 78, 6. 97, 14. 3, 49, 2. 19. 53, 41. Kumâras. 1, 28. Spr. 2399. Kâm. Nîtis. 16, 25. Râǵa-Tar. 2, 65. Pańkar. 1, 3, 78. 7, 26. Dhûrtas. in LA. 70, 2. Pańkat. 256, 3. Vet. in LA. (II) 4, 13. मौन° Çaṁkaraǵaja ebend. 90, 10. Z. d. d. m. G. 14, 573, 12. सु° R. 2, 39, 18. — Vgl. विभूषण, विभूषा.

— सम् *Jmd* (loc.) *Etwas* (acc.) *verschaffen:* समस्मे भूषतं नरोत्सं न पिप्युषीरिषः RV. 10, 143, 6.

भूषण (vom caus. von 2. भूष्) 1) adj. f. ई *schmückend, zierend* P. 3, 2, 151, Sch. Vop. 4, 12. येषां त्वं कुलभूषणः MBh. 1, 5410. पार्षद° Bhâg. P. 6, 8, 28. स्त्रीपुम्भिः सुरसंकाशैः — भूषणभूषणैः 9, 11, 34. अध्यायास्तत्रभूषणाः Suçr. 1, 11, 20. Unter den Beiww. Vishṇu's MBh. 13, 7016. — 2) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 47, 13. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. *Schmuck* AK. 1, 1, 6, 2. H. 649. Halâj. 2, 384. fg. स्याद्भूषणं त्वाभरणं चतुर्धा परिकीर्तितम्। आवेध्यं बन्धनीयं च क्षेप्यमारोप्यमेव तत्॥ Cit. beim Schol. zu Çâk. 80. तस्मादेताः सदा पूज्या भूषणाच्छादनाशनैः M. 3, 59. °वासखाम् 8, 357. P. 1, 4, 64. AK. 3, 4, 22 (28), 13. N. 4, 8. 13, 28. MBh. 3, 8587. भर्ता नाम परं नार्या भूषणं भूषणैर्विना Spr. 2021. R. 1, 9, 16. 3, 15, 19. Suçr. 1, 54, 13. 223, 4. Vid. 191. Vet. in LA. (II) 8, 22. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 22. 103, *b*, 21. °योजन 217, *a*, 6. °दायक Kâm. Nîtis. 12, 46. masc. MBh. 3, 8588. Am Ende eines adj. comp. H. 6. कनक° *mit Gold geschmückt, — verziert* MBh. 3, 1721. 4, 1185. Ṛt. 1, 12. Kâm. Nîtis. 7, 49. Vâgbh. 1, 25, 8. f. आ MBh. 1, 7209. 5, 1794. R. 2, 60, 19. R. Gorr. 2, 8, 60. Mṛkkh. 130, 21. Ragh. 3, 2. 13, 57. Vikr. 53. Spr. 5211. Kâm. Nîtis. 7, 49. — 4) n. Titel eines Werkes Z. d. d. m. G. 6, 14, N. 3. Hall 26. — Vgl. कर्ण°, पर°, भट्टभूषण.

भूषणता f. nom. abstr. von भूषण *Schmuck:* यान्ति भूषणतां भुवि *werden ein Schmuck* Kathâs. 21, 98.

भूषणसारदर्पण (भू° - सार + द°) m. Titel eines Commentars zum Vaijâkaraṇabhûshaṇa Colebr. Misc. Ess. II, 42.

भूषणेन्द्रप्रभ (भूषण - इन्द्र - प्रभा) m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara Vjutp. 89.

भूषयितव्य (vom caus. von 2. भूष्) adj. *zu schmücken* M. 3, 55 = MBh. 13, 2486.

भूषा (wie eben) f. *Schmuck* AK. 2, 6, 3, 2. 3, 4, 23, 145. H. an. 2, 223. Halâj. 5, 69. भूषाभिश्चाप्यभूषयन् R. 2, 80, 16 (87, 20 Gorr.). Pańkar. 1, 5, 4. परेभ्यः स्वशरीरस्य के वा भूषां न तन्वते Spr. 2785. नभो° 4323. कुसु° Kathâs. 33, 25. LA. (II) 89, 10. Bhâg. P. 3, 22, 23. Daçak. 2, 36. Pratâpar. 55, *b*, 9. भूषाणामर्धरचना Sâh. D. 149. °पेटी Kuvalaj. 105, *b*. घटभूष adj. Hariv. 14899. — Vgl. कर्ण°, बहु°.

भूषिन् (von भूषा) adj. am Ende eines comp. *geschmückt mit:* चन्द्रार्ध° MBh. 13, 895. Hariv. 5655. 5807. 14899.

भूष्णु (von 1. भू) adj. Vop. 26, 143. = भविष्णु, भवितर् AK. 3, 1, 29. H. 389. *gedeihlich:* भूष्णुरात्मा Ait. Br. 7, 15. *der gedeihen will, der auf seine Wohlfahrt bedacht ist:* क्षत्रियं चैव सर्पं च ब्राह्मणं च बहुश्रुतम्। नावमन्येत वै भूष्णुः कृशानपि कदा च न॥ M. 4, 135. — Vgl. अलं°.

भूष्य (vom caus. von 2. भूष्) adj. *zu schmücken:* भूषणभूष्यभाव Kumâras. 1, 42.

भूसंस्कार (2. भू + सं°) m. *Vorbereitung des Bodens*, so heissen *die zur Weihung der Stätte des Feueraltars* (धिष्ण्य) *nöthigen fünf Manipulationen* (परिसमूह्, उपलिप्, लेखाः कृ, पांसूनुद्धृ, अद्भिरभ्युक्) Schol. zu Kâtj. Çr. 175, 5. 365, 17. 399, 5. auch *sieben* 1096, 20. Vgl. Stenzler im Progr. der Univ. Breslau 1860, S. 12 fgg.

भूसुत 1) m. (2. भू + सुत) *Sohn der Erde, der Planet Mars* Çabdam. im ÇKDr. Sûrjas. 2, 53. 55. — 2) f. आ (2. भू + सु°) f. *Tochter der Erde*, Bein. der Sîtâ Çabdârthak. bei Wilson.

भूसुर (2. भू + सुर) m. *ein Gott auf Erden, ein Brahmane* Bhâg. P. 4, 26, 24. Verz. d. Oxf. H. 9, *b*, 31. 81, *a*, 8. 254, *a*, 6. °तोगताः 254, *b*, 2. LA. (II) 89, 1. 91, 20. Daçak. 27, 18. — Vgl. भूदेव.

भूस्तृण (2. भू + स्तृण) m. *Andropogon Schoenanthus* Lin. AK. 2, 4, 5, 32. 3, 4, 1, 8. वर्जयेद्भूस्तृणम् (वानप्रस्थः) M. 6, 14. Hariv. 8443. Suçr. 1, 217, 4. 218, 13. Vâgbh. 1, 6, 107.

भूस्थ (2. भू + स्थ) adj. *auf der Erde stehend, — lebend* Spr. 4674.

भूस्पृश् (2. भू + स्पृश्) 1) adj. *die Erde berührend.* — 2) m. *a) Mensch*

H. 337. an. 2, 552. — b) *ein* Vaiçja H. an. — Vgl. भूमिस्पृश्.

भूस्वर्ग (2. भू + स्वर्ग) m. *der Himmel auf Erden*, Bein. des Berges Sumeru Gaṭâdh. im ÇKDr.

भूस्वर्गाय् (von भूस्वर्ग), °यते *einen Himmel auf Erden darstellen:* भूस्वर्गायमाणमवन्तिकपुरम् (so ist zu lesen) Daçak. 35, 15.

भृकुंश und भृकुंस m. *ein Schauspieler in weiblichem Anzuge* H. 329 nebst Randgl. भृकुंसक Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. भ्रूकुंस, भ्रु°, भ्र°.

भृकुटि und भृकुटी (gekürzt aus भ्रू°, भ्रु°) 1) f. a) *das Verziehen der Brauen, verzogene Brauen* H. 579. Halâj. 4, 94. रचितभृकुटिबन्धम् Haravilâsa im ÇKDr. अन्योऽन्यं भृकुटीमुखौ (भ्रुकुटीकृतौ v. l.) Sundop. 4, 14. भृकुटीसंहतभ्रुवम् (भ्रु° v. l.) Draup. 7, 9. भृकुटीवंहाङ्गैः (शिरोभिः) Ragh. 7, 55. भृकुटीकुटिलानन Mârk. P. 132, 3. Bhâg. P. 7, 9, 15. भृकुटीं कृत्वा Pańkat. 89, 2. त्रिशिखा भृकुटी (भ्रु° ed. Bomb.) MBh. 2, 1484. Hariv. 10215. 12782 (die neuere Ausg.; भ्रु° die ältere Ausg.). Pańkat. 85, 3. 220, 1. कृत्वा त्रिशाखां (!) भृकुटीं (भ्रुकुटिं ed. Bomb.) ललाटे MBh. 8, 4336. — b) °टी *eine Froschart* Suçr. 2, 290, 6. 8. — c) °टी bei den Gaina N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 8ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 44. — 2) m. °टि bei den Gaina N. pr. des Dieners des 21sten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 43.

भृग् onomatop. vom *Knistern* des Feuers: भृगित्येव भृगुः पूर्वमङ्गारेभ्यो ऽङ्गिराभवत् — सह ज्वालाभिरुत्पन्नो भृगुस्तस्माद्भृगुः स्मृतः । MBh. 13, 4122. fg. भृगिति भृज्जति पाचयतीति भृक् ज्वाला Schol.

भृगमात्रिक m. Suçr. 2, 412, 4 wohl fehlerhaft für मृगमात्रक.

भृगल = वृगल Mânava beim Schol. zu Kâtj. Çr. 9, 11, 25.

भृगवाण adj. nach Sâj. *wie* Bhṛgu *thuend;* viell. *blinkend, funkelnd* (von भ्रज्, भ्राज्): अग्निमा जंभुः केतुमायवो भृगवाणं विशे विशे Ṛv. 4, 7, 4. आ हूत्यं भृगवाणो विवाय 1, 71, 4. प्र या घोषे भृगवाणे (= भृगु Sâj.) न शोभे 120, 5.

भृगु (von भ्रज्, भ्राज्) m. Uṇâdis. 1, 29 (oxyt.). gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7, 3, 53. 1) pl. (P. 2, 4, 65. Vop. 7, 14) oder collectiver sg. N. eines Geschlechts mythischer Wesen, welche nach Naigh. 5, 5 und Nir. 11, 20 dem mittleren Gebiet angehören; sie finden das Feuer auf und bringen es den Menschen. अग्निं गुहा चरन्तं धीरा भृगवो ऽविन्दन् Ṛv. 10, 46, 2. 9. दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेषा 1, 58, 6. 143, 4. इमं विधन्तो अपां सधस्थे द्विता दधुर्भृगवो विक्ष्वाऽयोः 2, 4, 2. 4, 7, 1. रातिं भृगूणाम् 3, 2, 4. देवा दक्षैर्भृगवः सं चिकित्रिरे 10, 92, 10. 122, 5. 1, 127, 7. AV. 4, 14, 5. Kauç. 137. Sie haben das Feuer in das Holz eingeschlossen: मित्रं न यं सुधितं भृगवो दधुर्वनस्पतौ Ṛv. 6, 15, 2. Mâtariçvan hat ihnen dasselbe gebracht: रातिं भृगूणां (coll.) मातरिश्वा 1, 60, 1. यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे 3, 5, 10. Auf eine nicht weiter bekannte Legende geht die Anspielung 9, 101, 13. Die Bhṛgu werden auch als künstliche Wagenbauer bezeichnet: ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् 4, 16, 20. 10, 39, 14; es liegt jedoch die Vermuthung nahe, dass in diesen Stellen ऋभवो gestanden habe. Sie werden mit andern göttlichen Wesen aufgezählt, namentlich mit den Añgiras und Atharvan 8, 35, 3. भृगुवत्, मनुवत्, अङ्गिरस्वत् 43, 13. अङ्गिरसो अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः 10, 14, 6. Çat. Br. 1, 2, 1, 13. 4, 1, 5, 1. Kauç. 94. 139. Das Bhṛgu-Geschlecht hat geschichtliche Anknüpfung, indem einer der brahmanischen Hauptstämme diesen Namen führt, und der Veda (Ṛv. 7, 18, 6. 8, 3, 9. 16. 6, 18. 91, 4) selbst enthält solche Erwähnungen; die Aitaçâjana gehören dazu Çâñkh. Br. 30, 5 (nach Ait. Br. zu den Aurva). पञ्चावत्तं भृगूणाम् Gobh. 1, 8, 4. 3, 8, 14. — भृगूनङ्गिरसश्चैव वासिष्ठानथ काश्यपान् MBh. 3, 11026 (S. 570). भृगवो ऽङ्गिरसश्चैव सूक्ष्माश्चान्ये महर्षयः 7, 8728. 9, 2510. Mârk. P. 79, 3. (कृतवीर्यः) याज्यो वेदविदां लोके भृगूणां पार्थिवर्षभः 1, 6802. fgg. भृगवस्तालजङ्घाश्च नीपानाङ्गिरसो (आङ्गिरसो ed. Bomb.) ऽजयन् 13, 2126. भृगूणां वंशे जातस्य — रामस्य जामदग्न्यस्य 3, 11033 (S. 570). मुण्डा भृगवः Gṛhjasañgr. 2, 52. Verz. d. Oxf. H. 268, b, 19. त्रिविष्टपं किं गणपत्यभेद्यमत्रा भृगूणामनुशिक्षितार्थाः Bhâg. P. 6, 7, 24. भृगुदेवताः adj. 23. 8, 18, 20. fgg. कपर्दिनीं (देवीं) भृगूणाम् Verz. d. Oxf. H. 19, a, 6. एवं भृगुषु विश्वात्मा भगवान्हरिरीश्वरः । अवतीर्य परं भारं भुवो ऽहन्बहुशो नृपान् ॥ Bhâg. P. 9, 16, 27. Paraçurâma erhält die Beinamen: भृगुनन्दन MBh. 5, 7007. 7291. 13, 4179. LA. (II) 92, 12. भृगूद्वह MBh. 13, 4180. 5, 7011. भृगुश्रेष्ठ 7049. 7123. °सत्तम 7336. °शार्दूल 7063. 13, 4152. भृगूणां पतिः und भृगुपति Çabdar. im ÇKDr. Ueber die Stellung der Bhṛgu in den Stammbäumen vgl. Âçv. Çr. 12, 10. Saṁsk. K. 183, b. fgg. — 2) sg. N. eines den Stamm repräsentirenden Ṛshi Med. g. 13. भृगुं हिंसित्वा सृञ्जया वैतहव्याः पराभवन् AV. 5, 19, 1. Ait. Br. 2, 20. Er entspringt als Funke aus Pragâpati's Samen, Varuṇa nimmt ihn in sich auf (nimmt ihn als Sohn an, Sâj.); deshalb heisst er Vâruṇi Ait. Br. 3, 34. MBh. 1, 869. 13, 4141. fg. 4153. Als Varuṇa's Sohn ist er wirklich bezeichnet Çat. Br. 11, 6, 1, 1. Taitt. Âr. 9, 1. Bhâg. P. 6, 18, 4. अर्चिषि भृगुः संबभूव भृगुर्भृज्यमानो न देहे Nir. 3, 17. भृगित्येव भृगुः पूर्वमङ्गारेभ्यो ऽङ्गिराभवत् ॥ अङ्गारसंश्रयाच्चैव कविरित्यपरो ऽभवत् । सह ज्वालाभिरुत्पन्नो भृगुस्तस्माद्भृगुः स्मृतः ॥ MBh. 13, 4122. fg. eine weitere Legende TBr. 1, 8, 2, 5. Liedverfasser von Ṛv. 9, 65. 10, 19. भृगुविस्तार Verz. d. Oxf. H. 56, a, 21. स्वायंभुवाद्या मनवो भृग्वाद्या ऋषयस्तथा । शक्राद्या देवताश्चैव MBh. 13, 873. महर्षीणां भृगुरहम् sagt Kṛshṇa Bhag. 10, 25. ब्रह्मणो हृदयं भित्त्वा निःसृतो भगवान्भृगुः । भृगोः पुत्रः कविर्विद्वाञ्छुक्रः MBh. 1, 2605. fg. ein Sohn Kavi's 13, 4150. einer der Pragâpati M. 1, 35. Hariv. 11520. 12440. 14072. VP. 49. Bhâg. P. 3, 12, 22. fg. (entsteht aus Brahman's Haut). einer der sieben Weisen Hariv. 435. Verz. d. Oxf. H. 42, a, 30. ist Adhvarju bei Soma's Râgasûja Hariv. 1334. Vater des Kjavana und sechs anderer Söhne MBh. 13, 4145. des Dhâtar, Vidhâtar und der Çrî von seiner Gattin Khjâti Bhâg. P. 4, 1, 43. Mârk. P. 52, 14. VP. 59. fg. Verz. d. Oxf. H. 76, b, 24. भृगुपत्नीशिरोहर (Vishṇu) Pańkar. 4, 3, 82. भृगोस्तुङ्गः (vgl. भृगुतुङ्ग) R. 4, 44, 20. भृगोः पर्वतागमनम् Verz. d. Oxf. H. 15, a, No. 57. Bhṛgu ist Verkünder und Verfasser eines Dharmaçâstra M. 1, 59. 60. 3, 16. 5, 1. 3. 12, 2. मानवशास्त्रं भृगुप्रोक्तम् 126. MBh. 12, 6769. fg. Ind. St. 1, 233. fg. 467. VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 266, b, 1. 26. 270, b, 22. 279, a, 4. theilt das Gaṇeçapurâṇa dem Somakânta mit 78, a, No. 133. ein Çloka von ihm mitgetheilt beim Schol. zu Çâk. 16, 10. 11. Astronom Ind. St. 2, 247. Verz. d. B. H. 862. 873. 896. fg. Verz. d. Oxf. H. 336, b, 1. Arzt Verz. d. B. H. 947. Verz. d. Oxf. H. 317, b, N. 2. 358, a, 2. सकारस्तु भृगुणाः 97, b, 2. = जामदग्न्य Trik. 3, 3, 65. = जमदग्नि H. an. 2, 40. Viçva bei

Uǵǵval. Bhṛgu und Bhṛgu's *Sohn* (vgl. कवि und काव्य) bezeichnen auch Çukra d. i. *den Planeten Venus* Trik. 1,1,92. H. ç. 14. H. an. Med. Viçva a. a. O. Sûryas. 1,48. 2,55. 7,18. 9,7. Varâh. Bṛh. S. 9,37. 17,17. Ind. St. 2,261. Z. f. d. K. d. M. 4,318. भृगोः सुतः (vgl. भृगुज, °तनय, °नन्दन, °पुत्र, °सुत, °सूनु, भार्गव) Varâh. Bṛh. S. 9,36; vgl. भार्गव 2, *a. Tag des* Bhṛgu *ist der 6te Wochentag, Freitag* Saṁsk. K. 1,*b*,6. Nach H. an. Med. und Viçva ist भृगु auch ein Name Rudra's. Ein späterer Bhṛgu ist ein Sohn Arthapati's und Oheim des Dichters Bâṇa Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — Einen Versuch zur Deutung der Bhṛgu-Mythen s. bei Kuhn, Herabkunft der Feuers, S. 6. fgg. — 3) *Abhang*, = तट, सानु Trik. 3,3,65. H. an. Med. Halâj. 2,11. *Abgrund* AK. 2,3,4. H. 1032. H. an. Viçva a. a. O. भृगुपतनम् *ein Sturz von einer Höhe* Daçak. 28,13. Bhar. zu AK. ÇKDr. Veranlassung zur Aufstellung dieser Bedeutung kann भृगुतुङ्ग gegeben haben; auch heisst die Spitze dieses Berges einfach Bhṛgu: हिमवच्छिखरे रम्ये भृगुतुङ्गे नगोत्तमे। नाम्ना भृगोस्तु शिखरं तस्मात्तच्छिखरं भृगुः ॥ Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,12. — Vgl. भार्गव.

भृगुकच्छ (भृगु + क°) N. pr. eines heiligen Platzes am nördlichen Ufer der Narmadâ AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,31 (f. आ). Bhâg. P. 8,18,21. Kâçîkhaṇḍa 6,25 (Gött. gel. Anzz. 1859, S. 875). Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,21. fgg. 29. 34. fgg. 338,*b*,36. 339,*b*,9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,32,8. m. pl. *die Bewohner dieser Oertlichkeit* Mârk. P. 58,21. भृगुकच्छतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,21.

भृगुज (भृगु + ज) m. Bhṛgu's *Sohn, der Planet Venus* Trik. 3,3,289. Sûryas. 2,57. Ind. St. 2,261.

भृगुतनय (भृगु + त°) m. dass. Varâh. Bṛh. S. 5,67. 17,28.

भृगुतुङ्ग (भृगु + तुङ्ग) m. Bhṛgu's *Berg*, N. pr. eines im Rufe grosser Heiligkeit stehenden Berges im Himâlaja, MBh. 1,3181. 7813. 3, 8028. 8394. 10696. 11945. 13,1705. Hariv. 1647, R. 1,61,11. Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,11. भृगोस्तुङ्गः R. 4,44,20. — Vgl. भृगुप्रस्रवण.

भृगुनन्दन (भृगु + न°) m. Bhṛgu's *Sohn, der Planet Venus* Med. bh. 1.

भृगुपति (भृगु + प°) m. *das Haupt der* Bhṛgu, Bein. Paraçurâma's Çabdar. im ÇKDr. Megh. 58. Gît. 1,10.

भृगुपुत्र (भृगु + पुत्र) m. Bhṛgu's *Sohn, der Planet Venus* Varâh. Bṛh. S. 28,19. Ind. St. 2,287,10.

भृगुप्रस्रवण (भृगु + प्र°) Bhṛgu's *Quelle*, N. pr. eines Berges, wohl = भृगुतुङ्ग R. 1,39,5 (40,5 Gorr.).

भृगुभूमि (भृगु + भू°) m. N. pr. eines Sohnes des Aṅgiras im Geschlecht der Bhṛgu Hariv. 1597. — Vgl. भर्गभूमि und भार्गभूमि.

भृगुमण्डल (भृगु + म°) n. N. eines Karaṇa (s. 2. करण 3,*m*.) Verz. d. Oxf. H. 351,*b*, No. 831.

भृगुरालस (भृगु + रा°) m. N. pr. eines Ṛshi, der Menschen und Kühe opferte, Wassiljew 45.

भृगुवल्ली (भृगु + व°) f. Bez. der 3ten Vallî in der Taittirîjopanishad Verz. d. Oxf. H. 394,*b*,18.

भृगुसुत (भृगु + सुत) m. Bhṛgu's *Sohn, der Planet* Venus Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 9,43. Z. f. d. K. d. M. 4,318. Nach ÇKDr. und Wilson auch Bein. Paraçurâma's.

भृगुसूनु (भृगु + सूनु) m. Bhṛgu's *Sohn, der Planet Venus* MBh. 9,545.

भृगूत्तमपति m. Bein. Paraçurâma's Çabdar. im ÇKDr. Ein verlesenes भृगूणां पति, welches als v. l. erwähnt wird.

*भृग्वङ्गिरस् (भृगु + अ°) m. N. pr. eines in AV. Anukr. häufig genannten Verfassers von Liedern, welche Krankheiten vertreiben sollen: तक्मनाशनगणस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः AV. Anukr. 1, 2. 7 u. s. w. Vgl. den folg. Artikel.

भृग्वङ्गिरोविद् adj. *die Sprüche der* Bhṛgu *und* Aṅgiras (wie sonst *der* Atharvan *und* Aṅgiras d. h. *den* Atharvaveda) *kennend* (विद्) Kauç. 63. तत्र राजा भूमिपतिर्विद्वांसं ब्राह्मणमिच्छेद्देष ह वै विद्वान्यद्भृग्वङ्गिरोविदिते ह वा अस्य सर्वस्य शमयितारः पालयितारो यद्भृग्वङ्गिरसः 94.

भृग्वीश्वरतीर्थ (भृगु - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines *heiligen Badeplatzes* an der Narmadâ Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,35.

भृग्वन्द्वीप m. N. pr. Saṁsk. K. 184,*b*,11. Gewiss falsch.

भृङ्ग (von भ्रम्; vgl. भ्रमर) Uṇâdis. 1,124. 1) m. *eine grosse schwarze Bienenart* AK. 2,5,20. H. 1212. an. 2,40. Med. g. 13. fg. Halâj. 2,100. Viçva bei Uǵǵval. Ragh. 8,52. Kathâs. 17,104. काककोकिलभृङ्गाणां मृगव्यालशिखण्डिनाम्। हंसकुक्कुटलोकानां शिक्षितं चरितं नृपः ॥ Mârk. P. 27,17. अथर्वाणामशेषं च भृङ्गाञ्जमचयप्रभम् 102,5. Spr. 2053. Gît. 1,8. Bhâg. P. 9,6,46. भृङ्गाली Bhaṭṭ. 6,73. भृङ्गा f. dass. AV. 9,2,22. VS. 24,29. भृङ्गी f. dass. Kathâs. 22,193. भृङ्गीव वृष्यं पुरुषं स्त्री वाञ्छति नवं नवम् 37, 174. Gît. 2,20. Nach Çabdar. im ÇKDr. ist भृङ्ग m. auch = भृङ्गरोल *eine Art Wespe*. — 2) m. *der gabelschwänzige Würger* AK. 2,5,16. Trik. 3,3,65. H. 1333. H. an. Med. Halâj. 2,93. Viçva a. a. O. Vâgbh. 1,6,47. — 3) m. *Mädchenjäger* H. an. (wo षिङ्ग für षिङ्ग zu lesen ist). Med. Viçva a. a. O. — 4) *Eclipta prostrata Lin.*; m. = भृङ्गराज Med. = मार्कव H. an. n. = केशराज Viçva a. a. O. °रस Suçr. 2,152,2. 292, 15. 484,1. — 5) m. = भृङ्गार *ein goldener Wasserkrug* Çabdar. im ÇKDr. — 6) f. आ s. u. 1. — 7) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *a*) *Biene*; s. u. 1. — *b*) *eine best. Giftpflanze*, = अतिविषा Râǵan. im ÇKDr. — 8) n. *a*) *Cassia* (त्वक्पत्त्र) AK. 2,4,4,22. H. an. Med. (wo भृङ्ग st. भृङ्ग zu lesen ist). Viçva a. a. O. — *b*) *Eclipta prostrata Lin.*; s. u. 4. — *c*) *Talk* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. पत्त्र°.

भृङ्गक m. = भृङ्ग *der gabelschwänzige Würger* Çabdar. im ÇKDr.

भृङ्गज (भृङ्ग + ज) 1) n. *Agallochum* Ratnam. im ÇKDr. — 2) f. आ *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* (भार्गी) Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गपर्णिका (भृङ्ग + पर्ण) f. *kleine Kardamomen* Çabdar. im ÇKDr.

भृङ्गप्रिया (भृङ्ग + प्रि°) f. *Gaertnera racemosa* (*von den Bienen geliebt*) Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गमारी (भृङ्ग + मा°) f. = भृङ्गारि Râǵan. im ÇKDr. u. भ्रमरमारी.

भृङ्गमूलिका (भृङ्ग + मूल) f. *eine best. Pflanze*, = भ्रमरच्छल्ली Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गरज m. = भृङ्गरजस्, भृङ्गराज *Eclipta prostrata Lin.* H. 1187. Bhâvapr. im ÇKDr.

भृङ्गरजस् (भृङ्ग *Biene* + र°) m. *Eclipta prostrata Lin.* Bhar. zu AK. 2,4,5,17. ÇKDr. Ainslie 2,129. Suçr. 2,151,19. 418,7. Çârṅg. Saṁh. 3,11,26.

भृङ्गराज (भृङ्ग + राज) m. 1) *eine grosse Bienenart* H. an. 4, 56. Med. ǵ. 35. — 2) *ein best. Vogel* Trik. 3,3,36. H. an. Med.; = कृष्णपक्षो गो-

पुष्कः: Schol. zu Kâm. Nîtis. 7, 11. MBh. 3, 9926. 11575. R. 2, 96, 13 (105, 12 Gorr.). 3, 79, 13. 6, 15, 11. Suçr. 1, 24, 8. 201, 18. 2, 246, 6. क्रोशति विषपन्नगदर्शनात् Kâm. Nîtis. 7, 11. Brahma-P. in LA. (II) 51, 22. — 3) = भृङ्गरजस् *Eclipta prostrata Lin.* AK. 2, 4, 5, 17. Trik. H. 1187. H. an. Med. °रस Suçr. 2, 499, 15. Çârṅg. Saṃh. 3, 11, 24. Verz. d. B. H. No. 957. Vgl. नील°, पीत°. — 4) *eine Art Opfer* Dhar. im ÇKDr.

भृङ्गराजक m. = भृङ्गराज 2. MBh. 13, 2835.

भृङ्गरिटि m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Bhûripr. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 191, *a*, 12. भृङ्गरीट ebend. 191, *a*, 11. Trik. 1, 1, 49. Bhûripr. भृङ्गरीटि Hariv. Langl. I, 513. — Vgl. भृङ्गारीट, भृङ्गिन्, भृङ्गिरिटि, भृङ्गेरिटि.

भृङ्गरोल m. *eine Art Wespe* Trik. 2, 5, 34. Hâr. 217. — Vgl. भृङ्ग und वरोल.

भृङ्गवल्लभ (भृङ्ग + व°) 1) m. *eine* Kadamba-*Art*, = धाराकदम्ब und भूमिकदम्ब Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ = भूमिजम्बू ebend.

भृङ्गवृत्त (भृङ्ग + वृत्त) m. viell. = भृङ्गरजस् Suçr. 2, 392, 5.

भृङ्गसोदर (भृङ्ग + सो°) m. *Eclipta prostrata Lin.* Trik. 2, 4, 23.

भृङ्गाधिप (भृङ्ग + अ°) m. *Bienenkönig* (d. i. *Bienenkönigin*) Bhâg. P. 3, 15, 18.

भृङ्गानन्दा (भृङ्ग + आनन्द) f. *Jasminum auriculatum* (यूथिका) Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गाभीष्ट (भृङ्ग + अ°) m. *der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गाय् (von भृङ्ग), °यते *eine Biene darstellen, sich wie eine Biene benehmen* Kusum. 1, 9.

भृङ्गार m. Uṇâdis. 3, 136. m. n. Siddh. K. 249, *b*, 4. 1) m. *ein goldener Wasserkrug* AK. 2, 8, 1, 32. H. 718. an. 3, 585. Med. r. 194. Halâj. 2, 160. प्रगृह्य राजा भृङ्गारं पाद्यमस्मै न्यवेदयत् MBh. 13, 2729. 14, 1927 (neutr.). Hariv. 4180 (भृङ्गारु die neuere Ausg.). 7139. कनकोद्भव 14237. 14245. Kâm. Nîtis. 12, 44. Mârk. P. 8, 208. Pârçvanâthak. bei Aufr. Halâj. Ind. सपिधानाननः स्वर्णभृङ्गारः Râǵa-Tar. 1, 128. स्वर्णभृङ्गारमुत्पिबतां वारि 4, 475. Nach dem Juktikalpataru im ÇKDr. *ein bei der Weihe eines Fürsten gebrauchtes Gefäss aus achtfachem Stoffe und von achtfacher Gestalt.* — 2) m. = भृङ्गराज Gaṭâdh. im ÇKDr. *Eclipta prostrata Lin.* Wilson. — 3) f. ई *Grille, Heimchen* AK. 2, 5, 28. H. an. Med. — 4) n. *Gewürznelken.* — 5) n. *Gold* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. पुष्पभृङ्गार.

भृङ्गारक m. = भृङ्गार 1. Daçak. 106, 3.

भृङ्गारि (भृङ्ग *Biene* + अरि *Feind*) m. *eine best.* (in Mâlava wachsende) *Blume*, = केविकापुष्प Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गारिका f. = भृङ्गारी *Grille, Heimchen* H. 1216.

भृङ्गारीट m. = भृङ्गरिट Verz. d. Oxf. H. 191, *a*, 11.

भृङ्गाह्व (भृङ्ग + आह्वा) 1) m. N. zweier Pflanzen: *Eclipta prostrata Lin.* und = जीवक. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = भ्रमरच्छल्ली Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गि m. = भृङ्गिन् N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vâmana-P. 45 im ÇKDr. Vjâḍi zu H. 210, wo भृङ्गिरि° st. भृदिरि° zu lesen ist.

भृङ्गिन् (von भृङ्ग) 1) m. *a*) *der indische Feigenbaum* Râǵan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Trik. 1, 1, 49. H. 210. Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 21. 191, *a*, 12. Kathâs. 50, 150. Vgl. भृङ्गरिटि, भृङ्गारीट, भृङ्गि, भृङ्गिरिटि. — *c*) N. pr. einer Völkerschaft: नेपालभृङ्गिम्लेच्छसुराष्ट्रमद्रान् Varâh. Bṛh. S. 4, 22. — 2) f. भृङ्गिणी *ein best. Baum*, = वटी Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गिरिटि m. = भृङ्गरिटि H. 210. Vjutp. 83. Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 21. Hariv. 14801 (भृङ्गीरिटि die neuere Ausg.). Auch भृङ्गिरीटि H. 210. Statt भृङ्गिरिटी हरः Hariv. 15421 liest die neuere Ausg. भृङ्गिरिटी, welches die Scholien durch भृङ्गि रिटिं च erklären; besser fasst man wohl भृङ्गिरिटी als nom. und als Beiw. von हर; vgl. भृङ्गीश.

भृङ्गीफल (भृ° + फल) m. *Spondias mangifera* Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गीरिटि s. u. भृङ्गिरिटि.

भृङ्गीश (भृङ्गिन् + ईश) m. Bein. Çiva's Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. B. H. 194, 1 (?).

भृङ्गेरिटि m. = भृङ्गरिटि Trik. 1, 1, 49.

भृङ्गेष्टा (भृङ्ग + इ°) f. Bez. verschiedener *von Bienen gesuchter* Pflanzen: = घृतकुमारी, भार्गी, तरुणी und काकजम्बू Râǵan. im ÇKDr.

भृज्ञायन m. patron. Saṃsk. K. 184, *b*, 8.

भृज्ज् (von भ्रस्ज्) adj. (nom. भृड्) *bratend, backend* P. 8, 2, 29, Sch. Vop. 3, 136. — Vgl. वक्र°.

भृज्ज (wie oben) s. उद°.

भृज्जन (wie oben) ved. Uṇâdis. 2, 80. n. *Bratpfanne* Uǵǵval. Kâṭh. 8, 12. 19, 10.

भृणीय्, °यते = क्रुध्यति Naigh. 2, 12. — Vgl. धी und हृणीय्.

भृण्टिका s. u. भिरिण्टिका.

भृण्ड *Welle* Hâr. 205. — Vgl. भाण्ड.

भृत् (von 1. भर्) adj. am Ende eines comp. *tragend; innehabend, besitzend; versehen mit; darbringend, bringend, verschaffend; erhaltend, unterhaltend* H. 6. ऊर्जितगर्वपर्वत° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 503, Çl. 9. विविधमल्लातोय° Kathâs. 34, 254. आयुध° Varâh. Bṛh. S. 30, 23. निस्त्रिंश° 50, 10. अजिनदण्ड° Ragh. 9, 17. किरीट° Bein. Arǵuna's MBh. 14, 2436. कौस्तुभ° Bein. Vishṇu's Spr. 3935. मृतवत्स° M. 40, 35. चीर° Ragh. 13, 22. Spr. 3359. Kathâs. 29, 154. 38, 18. ब्राह्मणरूप° Som. Nala 95. Varâh. Bṛh. S. 32, 11. प्रशस्तलक्षण° 48, 43. विरागविष° Spr. 1156. पिष्टपाक° H. 1020. पुष्पसुद्यालिभूरिफल° (स्थान) Varâh. Bṛh. S. 51, 2. 12, 4. स्थलनीरजनसृणपराग° (मरुत्) Pańkar. 3, 12, 4. परिमल° (वात) Spr. 1719. उद्यम° *sich abmühend* 576. भ्रमद्भमरविभ्रम° 988. प्रोद्यत्प्रौढप्रियङ्गुद्युति° 1928. 3080. दिव्यप्रभाव° Kathâs. 37, 242. सूर्यावर्ताभिधान° Çatr. 2, 600. अपात्र° *unterhaltend, ernährend* Spr. 1183. — Vgl. अन्य°, इन्दु°, इषु°, उक्थ°, उर्वी°, एण°, कला°, कार्मुक°, काष्ठ°, क्षत्र°, क्षिति°, गङ्गा°, गदा°, गुरु°, चतुर्भृत्, जन°, जन्म°, तनु°, तपो°, दण्ड°, देह°, धनुर्भृत्, धरणि°, धरा°, धर्म°, धर्मचक्र°, धातु°, पर°, पाश°, पितु°, पूत°, प्राण°, फण°, फणा°, फल°, बल°, बलि°, बाहुसहस्र°, ब्रह्ममूर्ध°, भार°, मही°, यशो°, राष्ट्र°, वंश°, विश्व°, व्रज°, व्रत°, शस्त्र°, सेवा°.

भृत s. u. 1. भर्. m. *Söldling, ein für Lohn arbeitender Diener*: उत्तमस्त्वायुधीयो मध्यमस्तु कृषीवलः । अधमो भारवाही स्यादित्येवं त्रिविधो भृतः ॥ Mit. 267, 20. fg.

भृतक (von भृत) adj. *besoldet, Lohn empfangend*; m. *ein besoldeter Diener* AK. 2, 10, 15. H. 361. भृताद्ध्ययनादानं भृतकाध्यापनं तथा Jâǵń. 3, 235. भृतकाध्यापक 1, 223. M. 3, 156. Mârk. P. 31, 28. भृतकाध्यापित von

*einem besoldeten Lehrer unterrichtet* M. 3,156. भृतकाध्ययन, भृतकाध्यापन Prâjaçkittenduç. 37, *a.* अभृतको नरः MBh. 7,4463. मूल्येन यः कर्म करोति स भृतकः Mit. 267, 16. 19. कालमेव प्रतीक्षेत निर्देशं भृतको यथा M. 6,45. दासेन भृतकेन वा 8,70. कैकेय्या न वयं राज्ये भृतका हि वसेमहि R. 2,48,21. रक्षेत भृतको ऽरण्ये यथा गाः MBh. 3,1287. वर्षाचरो ऽस्तु भृतकः (als Fluch ausgesprochen) 13,4527. P. 3,2,22, Sch.

भृति (von 1. भर्) f. 1) *das Tragen* Vop. 8,132. — 2) *aufgetragene Speise, Kost:* वयं ते ब्रह्माणि भृतिं न प्र भरामसि R̥V. 8,55,11. भृतिं न भरा मतिभिर्जुजोषते 9,103,1. — 3) *Unterhalt, Verpflegung;* = भरण Trik. 3,3,176. H. an. 2,185 (मूल्यभरणयोः zu lesen). Med. t. 42. मित्रो न सत्य उरुगाय भृत्या अन्ने समस्य यदसन्मनीषाः R̥V. 10,29,4. Çat. Br. 1,8,1,2. Kâṭh. 23,6. त्वया नाथ परित्यक्ता नेच्छामि भरताद्भृतिम् R. Gorr. 2,30,7. सो ऽन्यान्यैर्भृतिमिच्छति MBh. 4,549. आश्रित° Spr. 4105. प्रजानामेव भूत्यर्थम् Ragh. ed. Calc. 1,18. Mârk. P. 99,16. — 4) *Löhnung, Lohn* AK. 2,10,38. Trik. H. 362. H. an. Med. Halâj. 4,43. P. 1,3,36 (Vop. 23,28). 3,2,22. 5,1,56. सा स्यात्पाले ऽभृते भृतिः M. 8,231. भृत्यानां च भृतिं विद्यात् 9,332. Jâǵn. 2,194. भृत्याध्यापनम् M. 11,62. एकैको ह्यत्र लभते सहस्रपरमां भृतिम् MBh. 2,2080. गणिका° H. 363. AK. 3,4,2,24. भृत्यन्नम् *Lohn und Kost* Kathâs. 27,94. *Dienst für Lohn* M. 10,116. भृतिं चोपययौ तस्य सारथ्येन MBh. 3,2296. शिल्पाजीवं भृतिं चैव शूद्राणां व्यदधात्प्रभुः Vâju-P. bei Muir, ST. I, 31, N. 56. — Vgl. इध्म°, दुर्भृति, निर्भृति, पिण्ड°, स°.

भृतिन् (von भृत oder भृति) adj. *pflegend, unterhaltend:* संवत्सर° Kâtj. Çr. 16,6,9. 17,5,6.

भृतिभुज् (भृति + 4. भुज्) adj. *Lohn geniessend, — empfangend;* m. *ein besoldeter Diener* AK. 2,10,15. H. 361.

भृत्व n. nom. abstr. von भृत् am Ende eines comp.: शस्त्रास्त्र° *das Tragen* M. 10,79.

भृत्य (von 1. भर्) m. P. 3,1,112. Vop. 26,17. 18. *der zu Unterhaltende, Diener;* auch von den *höheren Beamten eines Fürsten, den Ministern* gebraucht, AK. 2,10,17. H. 360. Med. j. 42. Çâṅkh. Gr̥hj. 4,11. Kauç. 76. 140. M. 3,72. 112. 116. 4,251. 5,22. 7,36. 67. 143. 226. 9,324. Jâǵn. 1,105. 216. 333. MBh. 3,11925. Hariv. 2251 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,22,4. 52,8. 53,6. 54,6. 2,24,3. 5,70,6. 6,82,152. Suçr. 1,335,4. Kâm. Nîtis. 4,64. Ragh. 11,49. Spr. 783. जानीयात्प्रेषणे भृत्यान् 970. 1638. 1940. 2065 — 2067. 3891. Vid. 179. Bhâg. P. 8,8,37. Pańkar. 2,2,73. LA. (II) 92,10. Trik. 1,1,72. राज° R. Gorr. 1,55,6. — Vgl. अन्ध°, गौडभृत्यपुर, पर°, बाल°, राष्ट्र°.

भृत्या (wie eben) f. P. 3,3,99. Vop. 26,186. *Kost, Pflege:* य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् R̥V. 1,84,16; so nach Sâj., vielleicht jedoch ist die Form als loc. von भृति anzusehen: *wer in ihrer Pflege Erfolg hat.* = जीविका *Lebensunterhalt* P., Sch. *Lohn* AK. 2,10,17. 38. H. 363. Halâj. 4,43. Med. j. 42. भृत्याभाव Spr. 5223 kann in भृत्या + भाव *Dienst für Lohn, Abhängigkeit von Andern,* oder einfacher, wie Stenzler vorschlägt, in भृत्य + अभाव *Mangel an Dienern* bedeuten. — Vgl. कुमारभृत्या (davon कौमारभृत्य) und कुल°.

भृत्यता (von भृत्य) f. *die Stellung eines Dieners* Pańkat. 24,11.

भृत्यत्व (wie eben) n. dass. Kathâs. 31,69. Spr. 2112.

भृत्याय् (wie eben), °यते *den Diener machen, sich wie ein Diener benehmen:* कुरकृत्यसहाये हि भृत्ये भृत्यायते प्रभुः Kathâs. 32,140.

भृत्यीभू (भृत्य + 1. भू) *Diener werden, in die Stellung eines Dieners treten* Râǵa-Tar. 5,151.

भृत्र (von 1. भर्) m. Siddh. K. 250,*b*,1 v. u.

भृथ (wie eben) *Darbringung:* सोमस्य R̥V. 2,14,4.

भृम (von भ्रम्) m. *Verirrung, Versehen:* मा ते अस्मान्दुर्मतयो भृमाच्चिद्देवस्य नशन्त R̥V. 7,1,22. वेदा भृमं चित् 8,50,12.

भृमल (wie eben) adj. *betäubt, torpidus:* यस्ते सर्पो वृश्चिकस्तृष्टदंश्मा हेमन्तजब्धो भृमलो गुहा शये AV. 12,1,46.

1. भृमि (wie eben) Uṇâdis. 4,120. 1) adj. (eigentlich *sich rasch drehend*) *flink, beweglich, munter* Naigh. 4,3. Nir. 6,20. 9,24 (= अनवस्थायिन् Durga). आपिः पिता प्रमतिः सोम्यानां भृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् R̥V. 1,31,16. भृमिश्चिद्घासि तूतुजिः 4,32,2. इमे रध्रं चिन्मरुतो जुनन्ति भृमिं चिद्यथा वसवो जुषन्त 7,56,20. — 2) m. *a*) *Wirbelwind* Uǵǵval. (मरुतः) भृमिं धमन्तो अप गा अवृण्वत R̥V. 2,34,1. *schweifende Wolke* oder *ein musikalisches Instrument* nach Sâj. — *b*) *Strudel* Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. भ्रमि.

2. भृमि (wie eben) f. *Flinkheit, Beweglichkeit;* pl.: इमा उ वां भृमयो मन्यमाना युवावते न तुज्या अभूवन् *eure bekannte Regsamkeit bedurfte* (bisher) *nicht erst des Antriebes durch euren Verehrer: wo aber ist jetzt* u. s. w. R̥V. 3,62,1. *schweifend* Sâj.

भृम्यश्व (1. भृमि + अश्व) m. N. pr. eines Mannes Nir. 9,24. — Vgl. भार्म्यश्व.

भृश् (von भृश), भृशति *gewaltig —, stark —, heftig werden* Vop. 21,8.

भृश adj. *gewaltig, stark, mächtig, heftig:* ये रात्रौ भृशा नक्षत्रादयस्ते दिवा क्ष भवन्ति so v. a. *einen intensiven Glanz besitzend* P. 3,1,12, Vârtt., Sch. °दण्डश्च शत्रुषु *eine strenge Strafe verhängend* M. 7,32. °वेदनाः *heftige Schmerzen* Spr. 2872. बाष्पपूर्णमुखाः सर्वे तमूचुर्भृशनिस्वनाः *ein lautes Geschrei erhebend* R. 2,40,21. दानरिक्तेन सर्वत्र साम्ना कृत्यं भृशेन वा Kâm. Nîtis. 17,62. अकौशल Spr. 1825. भृशमात्र (तमस्) Suçr. 1,336,2. कौतूहलं मे सुभृशम् MBh. 13,483. compar. भ्रशीयंस्, superl. भ्रशिष्ठ Pat. zu P. 6,4,161. Vop. 7,59. भृशम् adv. *heftig, stark, in hohem Grade, überaus, sehr* AK. 1,1,1,62. 3,4,12,47. H. 1505. an. 7,41 (प्रकर्षे ऽत्यर्थे). Halâj. 4,33. 5,50. Çabdar. im ÇKDr. (प्रकर्षे, मुहुरर्थे, शोभनम्). स यदि पितरं वा मातरं वा भ्रातरं वा स्वसारं वाचार्यं वा ब्राह्मणं वा किंचिद्भृशमिव प्रत्याह *heftig, hart* Khând. Up. 7,15,2. प्रतोदेनातुदन्भृशम् M. 4,68. मारुते वाति वा भृशम् 122. 11,113. पाशैर्बध्यते वारुणैर्भृशम् 8,82. रुरोद N. 16,28. 17,30. दह्यमाना 37. वयं जीयामहे भृशम् MBh. 5,5439. अनुज्ञं भृशमनुशास्य R. 2,21,63. क्रोशतः परमार्तस्य श्रुतः शब्दो मया भृशम् (mit क्रोशतः zu verbinden) 3,51,2. Kâm. Nîtis. 7,11. चुकोप तस्मै स भृशम् Ragh. 3,56. भृशं वक्षसि तेन ताडितः 61. मार्जारा भृशमवनिं नखैर्लिखन्तः Varâh. Br̥h. S. 28,5. सह सर्वाः समुत्पन्नाः प्रसमीद्यापदो भृशम् M. 7,214. आप्यायिता भृशम् N. 24,47. स्नेहबद्धा ऽभवद्भृशम् MBh. 12,4263. Indr. 5,36. R̥t. 1,11. सखा मे दयितो भृशम् R. 1,10,23. प्रकृष्टः M. 7,170. अन्नवान् Nir. 10,28. (ग्रामे) व्याधिबहुले भृशम् M. 4,60. पीवानसि भृशम् MBh. 1,708. 711. जनो ऽयं नागरः सर्वो भूयिष्ठो भृशमागतः *in sehr grosser Anzahl* R. Gorr. 2,117,21. आकुल MBh. 1,1144. AK. 2,8,2,67.

H. 366. सुभृशं प्रार्थयति MBh. 1,774. 14,220. Bhâg. P. 4,28,4. गर्भस्त्वेव हि केवलं भृशतरम् (Conjectur) Spr. 3503. भृश am Anfange eines comp. als adv.: तपसा °संयुत: MBh. 13,486. °विस्मित R. 1,2,42. °संहृष्ट Hit. 4,9. °दुःखित N. 5,13. 17,29. Brâhman. 2,36. R. 1,54,3. °कोपन MBh. 1,1467. °शोकवर्धन 4,306. °दारुण N. 12,63. Varâh. Bṛh. S. 46,96. °नास्तिक MBh. 12,12053. Einfluss von भृश (भृशम्) auf den Ton eines damit beginnenden comp. und auf den eines nachfolgenden verbi finiti gaṇa काष्ठादि zu P. 8,1,67. fg. — Vielleicht auf भ्रंश् zurückzuführen. Vgl. भाश्य.

भृशता (von भृश) f. *Heftigkeit:* महताम् Ragh. 11,58.

भृशाय् (wie eben), °यते *gewaltig —, stark —, heftig werden* P. 3,1, 12. 7,4,25, Sch. Vop. 21,8. राघवस्याभृशायन्त शायका: Bhaṭṭ. 17,93. = शीघ्रगतयो ज्ञाता: Schol.

भृशीभू (भृश + 1. भू), °भवति dass. Vop. 21,8.

भृष्ट s. भ्रस्ज्.

भृष्टकार (भृष्ट + 1. कार) m. *Bereiter von gerösteten oder gebratenen Speisen* R. Gorr. 2,90,26.

1. भृष्टि f. *Zacke, Spitze; Kante, Ecke:* गिरेर्भृष्टि: ṚV. 1,56,3. भृष्टीराचतति Kauç. 16. चतुर्भृष्टि *vierzackig:* वज्र AV. 10,5,50. *viereckig:* भूमि ṚV. 10,57,9. सहस्र° *tausendzackig:* वज्र ṚV. 1,80,12. 85,9. 5,34,2. 6, 17,10. VS. 1,24. der Soma 9,83,5. ग्राहभृष्टि Gobh. 3,4,15 und Pâr. Gṛhj. 2,6 wohl Fehler für ग्राहदृष्टि. Vgl. तुर°, तिग्म°, पिशङ्ग°, शर°. Wohl von धृष् (vgl. Kuhn in Z. f. vgl. Spr. 11,372. fgg.)

2. भृष्टि (von भ्रस्ज्) f. *das Rösten* H. an. 2,95. Med. t. 24.

3. भृष्टि f. *eine verlassene Hütte,* = शून्यवाटी H. an. 2,95. fg. = शून्यवाटिका Med. t. 24. *an uninhabited or lonely garden, etc.* Wilson.

भृष्टिमन्त् (von 1. भृष्टि) 1) adj. *zackig:* वध ṚV. 1,52,15. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi, der den Bein. सूर्यवर्चस् führt, Ind. St. 3,228,b. भृष्टिमत: सूर्यवर्चस: साम ebend.

भेक Uṇâdis. 3,43. 1) m. *a) Frosch* AK. 1,2,3,24. 3,4,23,140. 25,177. Trik. 1,2,26. H. 1354. an. 2,18. Med. k. 29. Halâj. 3,40. Viçva bei Uǵǵval. अन्धोदपानस्थो भेक इवाहमस्मिन्संसारे Maitrjup. 1,4. 6,22. Kap. 4,16. Daç. 1,15. Ṛt. 1,18. Vâgbh. 1,6,48. Die Frösche verrathen Agni und erhalten dafür ihre unarticulirten Töne Kathâs. 20,76. fg. न भेक: कोकनदिनीकिञ्जल्कास्वादकोविद: 30,78. अलिरेति वनात्कमलं न भेकस्त्वेकवासो ऽपि Spr. 856, v. l. Hit. 123,15, v. l. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,b,34. — *b) Wolke* H. an. Med. Viçva a. a. O. — *c) ein furchtsamer Mensch* (भीरु) H. an.; vgl. भेल. — 2) f. ई *a) Froschweibchen* AK. 1,2,3,24. — *b) Hydrocotyle asiatica Lin.* Ratnam. 228.

भेकपर्णी (भेक + पर्ण) f. = मण्डूकपर्णी ÇKDr. u. Wilson ohne Angabe einer best. Aut.

भेकभुज् (भेक + 4. भुज्) m. *Schlange (von Fröschen sich nährend)* Trik. 1,2,5.

भेकुरि f. vgl. बाकुर. तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो नाम VS. 18,40; vgl. dazu: भाकुरयो ह नामैते भा हि नक्षत्राणि कुर्वन्ति Çat. Br. 9,4,1,9.

भेड 1) m. *a) Schafbock* H. 1277. भेड्र Trik. 2,9,24 (s. die Corrigg.); vgl. एड. — *b) Floss, Nachen* Wilson; vgl. भेल. — *c)* N. pr. eines Arztes Verz. d. B. H. No. 940. 941. 947. 958. Verz. d. Oxf. H. 310,a,16. 317,b, N. 2. 358,a,1. eines Lexicographen 352,a,19. eines Ṛshi Vjutp. 90. Wilson; vgl. भेल. — 2) f. ई *a) Mutterschaf* ÇKDr. Wilson. — *b)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda (neben एडी und समेडी) MBh. 9,2631.

भेडगिरि (भेड + गि°) m. N. pr. eines *Berges* Râǵa-Tar. 1,35. Möglicherweise ist das vorangehende देवी mit zum Namen zu ziehen.

भेडर m. N. pr. eines Agrahâra Râǵa-Tar. 3,481.

भेड्र s. u. भेड.

भेतव्य (von 1. भी) adj. n. impers. *timendum:* न भेतव्यम् *fürchtet euch nicht* Çâk. 12,14. 93,12. Mâlav. 34,4. Prab. 11,1. Pańkat. 143,2. Hit. 67,12. न भेतव्यं च भेतव्ये (= भेतव्यविषये Schol.) R. 2,28,4. mit dem ablat. der Sache oder Person: शब्दमात्रान्न भेतव्यम् Spr. 2955. Pańkat. 20,9. भेतव्यं नृपतेस्तत: सचिवतो राज्ञस्ततो वल्लभात् Spr. 4675. R. Gorr. 2,28,7. Hit. 75,12. mit dem gen.: तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम् Spr. 1029. राज्ञाम् MBh. 3,13727. R. 4,49,15.

भेत्तर् (von 1. भिद्) nom. ag. 1) *Zerbrecher, Spalter, Durchbrecher, Sprenger:* पुराम् ṚV. 8,17,14. Ait. Br. 8,12. Çâńkh. Çr. 8,17,7. P. 2, 3,65, Sch. पुर° MBh. 2,2077. गिरिशृङ्गाणाम् 1,1396. 3,15940. गिरीणाम् 8,2434. पर्वताग्राणाम् R. 3,36,11. प्राकारस्य M. 9,289. प्रपाणाम्, सभानाम्, संक्रमाणाम्, अगाराणाम् MBh. 13,1635. सभाविहार° 15,200. उद्यानताल° Pańkat. 4,1,23. सेतु° MBh. 13,1638. स्थितेर्भेत्ता Ragh. 3, 27. मांस° *das Fleisch aufschlitzend, eine Wunde in's Fleisch schlagend* M. 8,284. चक्रव्यूहस्य *Sprenger, Durchbrecher* MBh. 7,2497. परसैन्यानाम् Kâm. Nîtis. 18,40. शूराणाम् *Durchbohrer* R. 3,36,11. मतान्तरसंतानाम् *Besieger* Verz. d. Oxf. H. 255b,20. ohne Object Beiw. Skanda's, weil er den Berg Krauńka *gespalten* haben soll, Mârk. 173,15. — 2) *Unterbrecher, Störer, Vereiteler:* सैन्यकर्मणाम् Kâm. Nîtis. 18,41. — 3) *Verräther, Ausplauderer:* मन्त्रस्य Jâǵń. 2,302. अभेत्ता परगुह्यानाम् MBh. 12,8475. — 4) m. N. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruchs* R. Gorr. 1,31,8.

भेत्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu spalten, zu zerbrechen:* महागिरि R. 5, 56,42. — 2) *zu verrathen, auszuplaudern:* मन्त्र Hariv. 8587.

भेद (von 1. भिद् act. und pass.) m. 1) *das Zerbrechen, Spalten, Zersprengen, Durchbrechen, Einbruch; das Bersten;* = विदारण H. an. 2,231. Med. d. 12. कुड्यायां Jâǵń. 2,223. भित्ति° Pańkat. 33,6. सेतु° Spr. 3156. दारुभेदनिपुण (बडकि) 4607. चक्रव्यूहस्य MBh. 7,1520. पार्ष्णि° Kâm. Nîtis. 15,16. *das Spalten, Durchbohren* (zugleich *Verrath*) Spr. 2120. स्रुग्भेद *Bruch* Kâtj. Çr. 25,2,10. पात्र° Hariv. 15531. धनुष: R. 1,75,27. तुम्ब° 39,17. त्वग्भेद *das Springen der Haut* Suçr. 1,251,13. Kâm. Nîtis. 7,25. Prâjaçkittend. 15,a,4. *Verletzung* Çikshâ in Ind. St. 4,268. (बालाशोकम्) भेदोन्मुखं तिष्ठति *im Begriff aufzuspringen, aufzublühen* Vikr. 26. किसलयपुट° Mâlav. 44. हनु° *das Auseinanderklaffen* Bhâg. P. 7,8,21. सागराभेद *das Nichtdurchbrechen des Meeres* Spr. 4588. यदमपि हि न लोक: संस्थितेर्भेदमेति *das Brechen der Schranken* Kâm. Nîtis. 3,39. अर्धभेद *Hemiplegie* Suçr. 2,377,8. कोष्ठ° *Bruch des Unterleibs* Çârng. Saṃh. 1,7,57; vgl. भिन्नकोष्ठ u. कोष्ठ. भ्रुवो: (vgl. भ्रूभेद, भ्रूभङ्ग) *Bruch der Brauen (des Bogens der Brauen)* so v. a. *das Verziehen der Brauen* Çâk. 119. ad 69,2. — 2) *Spalte:* शिला° Vikr. 69,13. du.

*die weibliche Scham:* रोमशवती भेदो RV. 9,112,4. — 3) *Reissen* (in den Gliedern u. s. w.): पर्व° Suçr. 1,49,6. 2,503,12. संधिषु 478,21. 1,156, 9. — 4) *Oeffnung, Stuhlgang* (विरेक) Hâsjârnavan. im ÇKDr. — 5) *Trennung, Scheidung, Theilung:* दुग्धजल° Spr. 201. विग्रहयोरभेदम् 71. पदभेदो गणभेदार्थः Vop. 3,9. अभेदेन च युध्येयुः *ungetrennt, ungetheilt, in geschlossenen Reihen* Spr. 3552. राष्ट्र° *Theilung des Reichs* Kathâs. 41,56. सर्गस्थित्यन्तकालेषु त्रिधा भेदेन तिष्ठति Mârk. P. 106,48. पश्चाद्भेदमुपेयुषे Kumâras. 2,4. शरीर° *Trennung vom Körper, Tod* Ait. Up. 4,6. Suçr. 2,478,5. Sâṁkhjak. 68. देह° dass. Çvetâçv. Up. 1,11. MBh. 2,1529. अदेह° Kathâs. 23,266. concret *Theil:* भारतस्यास्य वर्षस्य नव भेदान्निबोध मे Mârk. P. 57,5. स्वमूर्ति° Ragh. 3,27. H. 246. — 6) *Unterbrechung, Störung* RV. Prât. 14,30. कुर्वते न प्रियाणामशिथिलभुजचक्राश्लेषभेदं (so ist zu schreiben) तरुण्यः Sâh. D. 67,12. fg. गति° (v. l. für गतिभङ्ग) Çâk. 54,6. धर्म° Kâtj. Çr. 26,7,46. आचार° so v. a. *Verstoss gegen die gute Sitte* P. 8,1,60, Sch. — 7) *Bruch* (eines Geheimnisses), *Verrath:* रहस्य° Kâm. Nîtis. 14,56. Spr. 2592. मन्त्र° 2114. 2120. MBh. 15,194. fg. Hariv. 7402. Kathâs. 7,74. 42,107. Hit. 71,17. — 8) *Zwiespalt, Uneinigkeit; Entzweiung, das Abtrünnigmachen, das Hinüberziehen eines Bundesgenossen auf seine Seite* (eines der vier Upâja); = द्वैध H. an. (वेधे gedr.). Med. = उपजाप AK. 2,8,1,20. fg. H. 736. H. an. Med. Halâj. 4,95. Gegens. संपत्ति Âçv. Çr. 2,11. MBh. 1,1360. 2225. पुत्रैर्भेदो यथा न स्यात् 2,1779. Kâm. Nîtis. 11,53. Varâh. Bṛh. S. 15,4. बल° *Uneinigkeit im Heere* 43,22. MBh. 4,1595. Gît. 9, 7. Râga Tar. 2,7. विभजस्व यथान्यायं नैव भेदो यथा स्यात् Bhâg. P. 8, 9,7. निष्पन्नो ऽयमन्योन्यभेदः Hit. 76,12. भेदमुपगताच्च राज्ञः सदैव भेतव्यम् *der mit Einem gebrochen hat* 75,11. सख्यमेव यथानयोः सौहार्दं मया कारितो तथा भेदो ऽपि कार्यः Hit. ed. Johns. 1378. कृताणं कृतनिर्देशं कृतभक्तं कृतश्रमम्। भेदैर्ये व्यपकर्षन्ति (so die ed. Bomb., व्यव° ed. Calc.) MBh. 13,1642. साम्ना, दानेन, भेदेन (भेदैः), युद्धेन (दण्डेन) M. 7,198. Jâgn. 1,345. MBh. 1,5566. Kâm. Nîtis. 17,8. 22. 25. 38. fg. उत्तमं प्रणिपातेन शूरं भेदेन योजयेत् Spr. 442. Pañkat. 156,19. Uebertr. *von einer bestimmten Conjunction* beim ग्रहयुद्ध *Planetenkampf* Sûrjas. 7,18. Varâh. Bṛh. S. 17,3. 4. — 9) *Verführung* R. 2,23,14. येन यस्य कृतो भेदः सचिवेन मह्रीपतेः Spr. 2502 (hier durch *Verrath* wiedergegeben). — 10) *Aenderung, Wechsel:* मति° MBh. 3,2803. न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानाम् so v. a. *er mache sie nicht irre* Bhag. 3,26. गति° Çâk. 93,12. — 11) *Unterscheidung, Verschiedenheit; Modification, Art, Species;* = प्रकार AK. 3,4,25,164. = अन्तर 189. = विशेष H. an. Med. RV. Prât. 6,8. Kâtj. Çr. 1,2,8. द्रव्य° 5,13. 7,4. 8,21. 13,4,23. 20,3,17. 22,3,21. काल° 8, 8,38. पुरुष° 10,2,23. वाक्य° 26,2,13. अर्थ° Çâṅkh. Çr. 6,1,18. पशु° 31. Maitrjup. 6,30. Bhag. 18,19. बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु 29. Kap. 2,24. दोष° Suçr. 2,561,2. 6. रस° 562,3. तामगौरवभेदेन मुनींश्चापश्यदीश्वरः Kumâras. 6,12. Spr. 243. 4155. Sûrjas. 1,9. 2,58. 3, 16. 18. 4,25. 5,17. 6,1. 9. 7,12. 11,4. 14,21. Kathâs. 21,5. 46,214. Mârk. P. 23,43. Prab. 27,15. Pañkar. 2,5,9. Sâh. D. 12,6. AK. 2,9,68. H. 94. 661. Kâç. zu P. 1,2,33. Vop. 5,10. भेदवादिन्, भेदाभेदवादिन् Verz. d. Oxf. H. 255,*b*, N. 5. भेदानां परिमाणात् Sâṁkhjak. 15. 27. 46. fgg. Tattvas. 43. Spr. 2903. Bhâg. P. 3,11,15. भेदाः पद्मशङ्खादयो निधेः AK. 1,1,1,67. 5,18. 7,5. 1,2,1,11. 2,5,41. 3,4,13,51. 3,4,14,63. Trik. 1,1, 127. 2,10,9. H. 1194. Halâj. 1,105. 2,67. 237. 3,25. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) Çvetâçv. Up. 1,4. 5. Z. f. d. K. d. M. 4,324. — 12) N. pr. eines Volkes, sg. RV. 7,18,18. 19. 33,3. 83,4. — 13) N. pr. eines Mannes, der dem Indra eine Kuh verweigert, AV. 12,4,49. 50. — Vgl. अ°, अंक्त°, अङ्ग° (auch Kathâs. 39,156, aber in einer anderen, uns nicht klaren Bed.), अश्म°, कृत्तभेदी, ग्रन्थिभेद, ज्ञाति°, दुर्भेद, नैक°, पायु°, पाषाण°, पुट°, भ्रू°, मित्र°, शकृद्भेद, सुहृद्भेद, स्वर°, भैदिक.

भेदक (von 1. भिद्) 1) nom. ag. *a) Zerbrecher, Durchbrecher, Einbrecher:* छेदका भेदकाश्च ये R. Gorr. 2,90,13. संक्रमध्वजयष्टीनां प्रतिमानां च M. 9,285. कोष्ठागारायुधागारदेवतागार° 280. मर्यादा° *Vernichter der Grenzzeichen* 291. तडाग° *Durchstecher, Ableiter* 279. स्रोतसाम् 3,163. अर्धभेदको व्याधिः Suçr. 2,380,10 so v. a. अर्धभेद *Hemiplegie.* Vgl. अश्म°, त्वग्भेदक, पुट°. — *b) Verführer:* अमात्यानाम् Kull. zu M. 9,232. — *c) Unterscheider, einen Unterschied annehmend* Pañkar. 2,3,68. *unterscheidend, näher bestimmend:* वस्तुनेतृरसास्तेषां रूपकाणां हि भेदकाः Pratâpar. 20,*a*,2. Daçar. 1,11. Kâvjâd. 1,126. सामान्यस्य भेदको विशेषः प्रकारः P. 5,3,69, Sch. भेदकं भेद्येन सह so v. a. *ein Adjectiv mit seinem Substantiv* 2,1,57, Sch. Vop. 5,9. नानार्थभेदकाः AK. 3,6, 8,45. क्रियाव्ययानां भेदकानि 3,30. — 2) f. भेदिका *das Zerbrechen, Zerstören, Vernichten:* रुद्रस्य (subj.) जगतः (obj.) Siddh. K. zu P. 2,3,66. Vop. 5,28.

भेदकर (भेद + 1. कर) adj. f. ई 1) *durchbrechend:* सेतु° Jâǵn. 2,278. — 2) *Zwiespalt —, Uneinigkeit bewirkend:* दायादादपरो मन्त्री नास्ति भेदकरो द्विषाम् Spr. 4176. Kathâs. 29,81. नातः परतरो दोषो राज्यभेदकरो यतः Spr. 2230.

भेदकारिन् (भेद + 1. का°) adj. *Zwiespalt —, Uneinigkeit hervorrufend* Mârk. P. 119,6.

भेदकृत् (भेद + कृत्) adj. *zerbrechend, erbrechend:* समुद्रगृह° Jâǵn. 2,232.

भेदधिक्कार (भेद *Verschiedenheit* + धि°) m. Titel einer philosophischen Schrift Hall 158. Mack. Coll. I, 15. Verz. d. Oxf. H. 227,*a*, No. 556. °सत्क्रिया Titel eines Commentars zu dem ebengenannten Werke ebend. und Hall 158. °प्रकाश desgl. ebend.

भेदन (von 1. भिद्) 1) adj. *a) spaltend, zerbrechend, zersprengend, durchbohrend* Nir. 11,37. सर्वपाषाण° (वज्र) MBh. 3,865. शर Hariv. 8865. नरनागाश्ववृन्दानां भेदनः (शरः) R. 6,92,48. अहितहृदय° MBh. 7, 3120. शक्तिः कुण्डलिनी सर्वभेदनभेदिनी Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,20. कालिन्दी° *spaltend* so v. a. *ihr einen Weg bahnend* Pañkar. 4,3,129. — *b) Reissen verursachend* Suçr. 1,188,14 (oder zu c.). — *c) lösend:* हृदयग्रन्थि° Bhâg. P. 3,26,2. 9,12,4. *Stockungen oder Anhäufungen der Excretionen des Körpers* (मल) *lösend:* मलादिकमबद्धं यद्बद्धं वा पिण्डितं मलैः। भित्त्वाधः पातयति तद्भेदनं कटुकी यथा Çârṅg. Saṁh. 1,4,5. अश्मरी° n. *ein lösendes Mittel* Suçr. 2,54,8. — 2) m. *a) Schwein.* — *b) eine Art Sauerampfer* (vgl. अम्लभेदन) Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *a) das Zerbrechen* (intrans.), *Zerspringen:* उखा° Kâtj. Çr. 16,7,8. अद्रि° 25,12, 15. कलश° 22. 26. अस्थि° *Knochenbruch* Prâjaçkittend. 15,*a*,4. गात्राणाम् *das Aufspringen* Suçr. 1,270,15. *das Spalten, Zersprengen, Zerbrechen, Aufschlitzen, Aufschneiden:* धनुषः R. 1,75,1. R. Gorr. 1,3,

4. 77, 2. स्तूप° Vjutp. 86. 171. कुन्तैः MBh. 1,3239. Suçr. 1,26, 15. 99, 16. Vâgbh. 1,26,7. अन्तःपूयेष्ववक्त्रेषु रोगेषु भेदनं प्रासमुच्यते Suçr. 2,7,2. मणीनाम् das Durchbohren M. 9,286. कूटिकायाः 8,325. वल° MBh. 8,3869. हृदयस्य bildlich Spr. 5333. viell. das Spalten so v. a. das Durchgehen durch ein Gestirn Varâh. Bṛh. S. 15,31. 30, 28. — b) das Lösen Nir. 1, 14. — c) das Verrathen: रहस्य° Kathâs. 37, 230. — d) Uneinigkeit, Zwiespalt; Veruneinigung, das Bewirken eines Zwiespalts MBh. 4,1594. 5,1548. 13,229. 238. Kâm. Nîtis. 15,22. अभिन्नानामनीकानाम् 19,2. Râga-Tar. 6,224. — e) Asa foetida (auflösend, zertheilend) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. अन्न°, कालिन्दी°, पाषाण°, पुट°.

भेदनक s. घट°.

भेदनीय (von 1. भिद्) adj. zu spalten, aufzuhauen: बबन्धुर्बन्धनीयांश्च क्षोद्यान्संचुक्षुदुस्तथा । बिभिदुर्भेदनीयांश्च तांस्तान्देशांस्ततस्ततः ॥ R. 2, 80, 10.

भेदविभीषिका (भेद + वि°) f. Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 14.

भेदसह (भेद + सह) adj. verführbar, bestechbar Kathâs. 32, 175.

भेदित्व (von भेदिन्) n. die Eigenschaft des Aufspringens Suçr. 1,268,15.

भेदिन् (von 1. भिद्) 1) adj. a) spaltend, zerbrechend, durchstossend, durchbohrend: अस्थि° MBh. 7,1118. अगम° Hariv. 3800. सूर्यमण्डल° Spr. 1273. काङ्कट° (आयुध) Ragh. 7,56. मर्मावरण° MBh. 6,5578. मर्म° 3,708. 5,7156. Spr. 5. Dhûrtas. in LA. 73,11. पर° (विशिख, पुरुष) Spr. 5255. द्विनेत्र° beide Augen Jmd ausschlagend Jâgn. 2,304. मांसभेदिनी (भेरी) so v. a. durch Mark und Bein gehend R. 6,9,22. सर्वभेदनभेदिनी Verz. d. Oxf. H. 89,a,20. — b) öffnend, fliessen machend: फलानां रसभेदिनाम् so v. a. vor Reife geplatzt und Saft entlassend MBh. 6,276. उदरभेदि भयम् so v. a. Oeffnung des Leibes bewirkend Bhâg. P. 3,15,33. lösend, zertheilend Suçr. 1,177,13. 192,17. पुरीष° 198,17. Çârṅg. Saṁh. 2,2,19. — c) brechend, verletzend in übertr. Bed.: समय° M. 8,218. सत्य° Kâm. Nîtis. 18,7. störend, unterbrechend: समाधि° Ragh. 8,78. — 2) m. eine Art Sauerampfer Râgan. im ÇKDr. — 3) f. भेदिनी bei den Tântrika Bez. einer best. Çakti Verz. d. Oxf. H. 89, a,16.18. — Vgl. उपल°, कुण्ड°, चक्रभेदिनी, जम्भभेदिन्, त्वक्सारभेदिनी, पर्ण°, पाषाणभेदिन्, बाहु°, भू°, भ्रू°.

भेदिर (wie eben) n. = भिदिर Donnerkeil Wilson.

भेदुर (wie eben) n. = भिदुर Donnerkeil Dvirûpak. im ÇKDr.

भेद्य (wie eben) adj. 1) zu spalten, zu durchbohren: विना वज्रमणिं मुक्तामणिर्भेद्यः कथं भवेत् Spr. 3323. सूचिभेद्यैस्तमोभिः Megh. 38. छेद्यभेद्यविशारदाः (छेद्यभेद° ed. Bomb.) geschickt da wo es zu schneiden und zu durchbohren gilt MBh. 5,5783. in der Med. mit Schneiden oder Oeffnen zu behandeln, wo es zu schneiden oder zu öffnen gilt Suçr. 1, 11, 1. 14,19. 92,6. °रोग 2,333,9. 334,6. अ° nicht zu spalten, — durchbrechen, — durchbohren, undurchdringlich: अयस् Spr. 1331. कुलिश, शैलसेतु 3925. कवच Arǵ. 5,14. R. 2,31,30. 6,70,8. 79,65. शस्त्राभेद्यं वर्म AK. 3,4,14,87. दंशन Mârk. P. 82,27. अस्त्र MBh. 3,876. व्यूह 1, 2755. Kâm. Nîtis. 15,17. परैरभेद्याः MBh. 2,2571. अभेद्यसारे मयि — प्रयोगः कुण्ठतां यातो लोके वज्रमणाविव Râga-Tar. 4,298. इति 574. असमन्मतमनन्यभेद्यम् so v. a. unwiderlegbar für Andere Verz. d. Oxf. H. 249,a,36. — 2) zu verrathen: अभेद्यमन्त्र Bhâg. P. 6,7,24. invincible Burn. — 3) zu verführen, abtrünnig zu machen: वाग्भिः Spr. 199. धनादिभिः AK. 3,4,14,160. Kâm. Nîtis. 12,14. 17,37. अ° 19,32. — 4) was näher unterschieden —, bestimmt wird; n. ein Substantiv: भेद्यगामिन् AK. 1,1,1,63, v. l. 1,2,2,4. °लिङ्ग adj. 3,4,19,134. 25,190. भेदकं भेदेन सह das Adjectiv mit seinem Substantiv P. 2,1,57, Sch. वाच्यमित्युच्यते भेद्यं तल्लिङ्गं भजते तु यः । विशेषणत्वमापन्नो वाच्यलिङ्गः स उच्यते ॥ Sârasvatî Prakriyâ. — Vgl. अ°, दुर्भेद्य, निर्भेद्य, सुख°.

भेद्यक s. उत्पल°.

भेन (1. भ + इन) m. der Fürst der Gestirne: die Sonne; der Mond Çabdârthak. bei Wilson.

भेपुर n. N. pr. eines Grâma Kshitîç. 34,5. 8.

भेय (von 1. भी) adj. n. impers. timendum P. 6,1,83, Sch. अरेर्हि दुर्हृदाद्देयं भग्नपृष्ठाद्दिवोरगात् MBh. 12,3111.

भेयपाल m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

भेर Uṇâdis. 2,28. m. = भेरी Pauke Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. ÇKDr.

भेरण्ड s. भेरुण्ड.

भेरि (selten) und भेरी f. Pauke Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,18. 4,66. AK. 1,1,2,6. 3,4,1,3. 22,138. H. 293. Halâj. 1,98. Pañkat. 20,7 (भेरि). Bhag. 1,13. MBh. 1,4468. भेरीं सौनाकिकीम् — समाद्रने महाघोषाम् 7941. संनाद्य भेरी — समाहता Hariv. 10296. MBh. 2,812. भिन्नभेरीसमस्वन 4,772. R. 2,71,26. दण्डेनाभिहताश्च भेर्याः 6,9,21. 37,47. ततः सहस्रं भेरीणां युगपत्समवादयन् 52. Suçr. 2,276,9. Varâh. Bṛh. S. 43,59. Tarkas. 19. भेरीरवैस्तिमिरवैः Râga-Tar. 1,368. Schol. zu Kâtj. Çr. 13,3,18. सभेरीक adj. Hariv. 12221. — Vgl. आभेरी (nicht bei Halâj.).

भेरीघ्नत् (भे° + घ्नत्, partic. praes. von हन्) m. Paukenschläger Schol. zu Gaim. 1,17 (भेरीघ्नद्भिः st. °घ्नद्भि gedr.; man streiche hiernach oben घ्नत्).

भेरीभांकार (भेरी + भां° der Laut bhâm) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,45. Statt भांकार ist vielleicht फांकार zu lesen.

भेरीस्वनमहास्वना (भे° - स्वन + महा - स्वन) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda (laut tönend wie der Ton einer Pauke) MBh. 9,2644.

भेरुण्ड 1) adj. f. आ schrecklich, Grausen erregend (vgl. भी) H. an. 3,184 (भेरण्ड gedr.). Med. d. 34. fg. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3,13736. — 2) m. a) Vogel (wohl ein best. Vogel; vgl. भारण्ड, भारुण्ड) H. an. (भेरण्ड gedr.). — b) ein best. Raubthier (Wolf, Schakal oder Hyäne) Lot. de la b. l. 371. — c) eine Form des Çiva Wilson angeblich nach Med. — 3) f. आ a) N. pr. einer Göttin Med. = काली nach ÇKDr. mit folgendem Belege: त्रिकोणनिलया नित्या परमामृतरञ्जिता । महाविद्येश्वरी श्वेता (sic) भेरुण्डा (adj. schrecklich) कुलसुन्दरी ॥ इति कालीकुलसर्वस्वे श्रीशिवपरशुरामसंवादे आद्यायाः सहस्रनामस्तोत्रम् ॥ — b) N. pr. einer Jakshinî Med. — 4) n. Schwangerschaft Çabdar.

भेरुण्डक (von भेरुण्ड) m. Schakal Vjutp. 116. — Vgl. फेरु.

भेरोत्स (भेर + उत्स?) s. पुष्प°.

भैल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,28. 1) adj. a) furchtsam (vgl. भी) Trik. 2,8, 58. 3,3,403. H. an. 2,504. Med. l. 43. Viçva bei Uǵǵval. — b) dumm, einfältig H. an. Med. Viçva. — c) gross von Wuchs Viçva. — d) beweglich, unstät Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) Nachen, Boot, Floss Trik. 3,

3, 403. H. 879. H. an. Med. Viçva. — b) N. pr. eines Rshi Trik. 2,7, 16. 3,3,403. H. an. Med. Viçva. — Vgl. भेड.

भेलक m. n. (nach ÇKDr. Wilson) = भेल *Nachen, Boot, Floss* Trik. 1,2,12.

भेलु *eine best. grosse Zahl* Vyutp. 182. Mél. asiat. IV, 639.

भेलूपुरा f. N. pr. einer Vorstadt von Benares Colebr. Misc. Ess. II, 212, N.

भेश (1. भ + ईश) m. *der Regent eines Sternbildes, eines Zodiakalbildes* Ind. St. 2,278,26.

भेष्, भेषति, °ते *sich fürchten* (nach Andern *sich bewegen*) Dhâtup. 21, 19. — Vgl. 1. भी und भ्यस्.

भेषज (von 1. भिषज्) 1) adj. f. ई ved. P. 4,1,30. *gesund machend, heilend:* क्व१॒॑स्य ते रुद्र मृळ॒याकु॒र्हस्तो॒ यो अस्ति॑ भेष॒जो जला॑षः RV. 2,33, 7. आपः 10,137,6. Ait. Br. 8,7. AV. 6,109,3. VS. 16,49. — 2) n. Trik. 3,5,7. *Gesundheitsmittel, Heilmittel, Arzenei* Naigh. 3,6 (*Wasser* 1,12). AK. 2,6,2,1. H. 472. Halâj. 2,458. त्वाद॑त्तेभी रुद्र शन्त॑मेभिः शतं हिमा॑ अशीय भेष॒जेभिः॑ RV. 2,33,2. 4. अप्सु भे॑षजम् 1,23,19. 20. विश्वा॑ तनूषु भेष॒जानि॑ धत्तम् 6,74,3. 7,46,3. 8,9,15. 20,23. आतु॑रस्य 61,17. 10,59,9. तन्नो॒ वातो॑ मयो॒भु वा॑तु भेष॒जम् 1,89,4. यु॒वं ह स्थो भिषजा॑ भेष॒जेभिः॑ 157, 6. AV. 5,29,1. 6,21,2. 11,1,9. VS. 3,59. 19,12. हिम॒स्य 23,9. 10. ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो ह्येषो ऽमेध्यो यो भिषक् TS. 6,4,9,2. TBr. 3,1, 2,9. शान्तिर्वै भेषजमापः Çâñkh. Br. 16,7. भेषजेनाभिषज्यन् Çat. Br. 7,2,4, 19. सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य भेषजम् 13,3,1,1. ब्रह्मणे भेषजं करोति 5,4. Ait. Br. 3,41. *die Heilsprüche des AV.* Âçv. Çr. 10,7. Çâñkh. Çr. 16,2,10. भेषजं वा आथर्वणानि Pañkav. Br. 12,9,10. 16,10,9. मनुर्वै यत्किं चावदत्तद्भेषजमासीत् (so) Kâth. 11,5 in Ind. St. 3,463. Kâty. Çr. 25,13,25. °कृतो ह वा एष यज्ञः Khând. Up. 4,17,8. शीर्षरोग° Pâr. Grhj. 3,6. Jâgñ. 2,245. Suçr. 1,7,12. 25,12. °वीर्याणि 117,11. 123,7. 136,4. 2,176,5. यस्तेनाशंसते योद्धुं कर्तव्यं तस्य भेषजम् MBh. 4,1542. Varâh. Brh. S. 15,17. Spr. 379. यथातुरः पथ्यमरोचमानं जिजीविषुर्भेषजमाददीत 2310. नास्ति भार्यासमं किंचिन्नरस्यार्तस्य भेषजम् 4102 (MBh. 3,2326). भिषजो भेषजं कर्तुं कस्मादिच्छन्ति रोगिणाम्। यदि कालेन पच्यन्ते भेषजैः किं प्रयोजनम्॥ 4664. चिन्तां मे कुरु — व्यसनस्यास्य भेषजम् R. 6,101,20. इदं पवित्रममृतं पीयतां भवभेषजम् *Arzenei gegen* — Prab. 59,6. सभेषजभोजन Spr. 4227. °कल्प Verz. d. Oxf. H. 307,a,40. °भक्षण 86,b,17. 311,b,26. भेषजानां विधानानि 16. — Vgl. अतिविद्ध°, आस्राव°, आकृत°, किलास°, क्षित°, जलाष°, चित्रभेषजा, विश्वभेषज, सु°, हरित°, हृद्योत°, भैषज्य.

भेषजचन्द्र (भे° + च°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 40,74.

भेषजता (von भेषज) f. *heilende Wirkung:* मनुर्वै यत्किंचिद्वदत्तद्भेषजं भेषजतायै Pañkav. Br. 23,16,7 (vgl. Kull. zu M. 1,1 und भेषज Z. 14. fg.). TBr. 1,5,9,7.

भेषजागार (भे° + अगार oder आ°) n. *Arzeneikammer, Apotheke* Suçr. 1,136,20.

भेषजाङ्ग (भे° + अङ्ग) n. *was mit oder nach der Arzenei getrunken wird* Çabdak. im ÇKDr.

भेषज्य (von भेषज) adj. *Heilkraft enthaltend:* तनूः TS. 2,2,2,4.

भैक्ष (von भिक्षा) 1) adj. (भवे und व्याख्याने) gaṇa ऋगयनादि zu P. 4, 3,73. *von Almosen lebend* MBh. 1,7777. — 2) n. a) *das Betteln, Bettel:* भैक्षे प्रसक्तः M. 6,55. 10,116. Jâgñ. 3,42. 281. Mrkkh. 53,13. Kâm. Nîtis.



2,22. भैक्षे चाभिरुचिः Spr. 2279. वरं वनं वरं भैक्षम् 2726. Verz. d. Oxf. H. 85,a,19. भैक्षं चर् *betteln gehen, betteln* Gobh. 2,10,38. Kauç. 57. M. 2, 48. 49. 182. 6,55. 11,122. Jâgñ. 1,29. MBh. 1,702. R. 2,43,4. Dhûrtas. in LA. 76,4. भैक्षाय गताः Brâhmaṇ. 1,2. — b) *Erbetteltes, erbettelte Speise, Almosen* P. 4,2,38. Vop. 7 19. AK. 2,7,46. H. 1415. Kauç. 10. आचार्याय भैक्षं निवेदयित्वा Pâr. Grhj. 2,4. Gobh. 2,10,42. Çâñkh. Grhj. 2,6. MBh. 1,702. याचितं भैक्षम् M. 4,5. लब्धेन भैक्षेण 11,123. भैक्षमाहृ 2,183. 6,27. समाहृ 2,51. 5,129. Jâgñ. 1,187. Bhag. 2,5. MBh. 1,7268. 14,1277. भैक्षेण वर्तयेन्नित्यम् M. 2,188. भैक्ष्येण वृत्तिः ebend. MBh. 1,701. Spr. 270, v. l. 1754. — Bisweilen ist es schwer zu entscheiden, ob das Wort in der Bed. a oder b aufzufassen sei. Hier und da wird fälschlich भैक्ष्य geschrieben.

भैक्षचरण (भैक्ष + च°) n. *das Ausgehen auf den Bettel, das Betteln:* °चरणं कर् M. 2,187.

भैक्षचर्य (भैक्ष + च°) n. dass. Gobh. 3,1,13. MBh. 3,1312. 12,2325. °चर्या f. dass. Muṇḍ. Up. 1,2,11. M. 2,108. 11,151. Jâgñ. 1,30. MBh. 3,1314. 13,2024. — Hier und da भैक्ष्य° geschrieben.

भैक्षजीविका (भैक्ष + जी°) f. *Lebensunterhalt von Almosen* Trik. 2,7,28.

भैक्षभुज् (भैक्ष + 4. भुज्) adj. *erbettelte Speise essend, von Almosen lebend* MBh. 11,178. 255. हविष्यभैक्ष्यभुज् MBh. 14,1261.

1. भैक्षवृत्ति (भैक्ष + वृ°) f. *das Leben von Almosen, Bettelstand* Ashṭâv. 18,11 (भैक्ष्य°).

2. भैक्षवृत्ति (wie eben) adj. *von Almosen lebend* Kathâs. 24,206 (भैक्ष्य°).

भैक्षान्न (भैक्ष + अन्न) n. *erbettelte Speise* Mârk. P. 28,30.

भैक्षाशिन् (भैक्ष + आ°) adj. *erbettelte Speise geniessend* M. 11,72.

भैक्षाश्य (von भिक्षाशिन्) n. *das Leben von Almosen* Kâm. Nîtis. 2, 29.

भैक्षाहार (भैक्ष + आ°) adj. *erbettelte Speise essend* M. 11,257.

भैक्षुक (von भिक्षुक) n. *eine Menge von Bettlern* gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45.

भैक्ष्य fehlerhafte Schreibweise für भैक्ष.

भैदिक adj. = भेदं नित्यमर्हति gaṇa छेदादि zu P. 5,1,64.

भैम (von भीम) 1) adj. f. ई *zu* Bhîma *in Beziehung stehend:* एकादशी (s. भीमैकादशी) Verz. d. Oxf. H. 154,a,5. f. subst. dass. ÇKDr. As. Res. III, 272. Wilson, Sel. Works I, 203. fgg. 210. Davon nom. abstr. भैमीत्व Matsja-P. im ÇKDr. — 2) m. patron., pl. MBh. 3,10268 (भीमकर्मकर्तारो भीमवंशजा वा Schol.). 7,4069. Hariv. 5243. 7663. °प्रवीर 8814. f. ई Bhîma's *Tochter*, patron. der Damajantî N. 1,12. 7,13. 12,6.

भैमगव m. patron. von भीमगव oder भीमगु Âçv. Çr. 12,12; vgl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,7.

भैमरथ adj. Bhîmaratha *betreffend;* f. ई (sc. आख्यायिका) P. 4,3, 87, Vârtt., Sch.

भैमसेनि (von भीमसेन) m. patron. des Divodâsa Kâth. 7,8 in Ind. St. 3,460 (°सीनि). 472. MBh. 5,3960. des Ghaṭotkaka 5926. 6,1713. 2418 (भैमि° ed. Calc.). 4222. 7,4060.

भैमसेन्य m. patron. von भीमसेन P. 4,1,114, Vârtt., Sch.

भैमायन m. desgl.: दैव्यभैमायनाः P. 6,2,34, Sch.

भैमि (von भीम) m. patron. des Ghaṭotkaka MBh. 7,8101.

1. भैरव (von भीरु) 1) adj. *grausig* AK. 1,1,2,19. H. 303. an. 3,708.

Med. v. 46. Halâj. 4,20. श्वापद् R. 1,26,14. वपुस् Kathâs. 10,77. स्वरूप Verz. d. Oxf. H. 59,a,1. संग्राम MB. 1,215. Wunde Suçr. 1,83,19. स्वर, निःस्वन, रव, राव, शब्द 2,388, 5. MBh. 1,1213. 6278. 4,1525. 10, 392 (die ed. Bomb. liest रवान् st. रणे). Hip. 4,20. R. 6,9,21. Varâh. Brh. S. 30,6. भैरवजर्जरशब्द 39,5. f. ई R. 6,9,22. आ (in beiden Ausgg.) Hariv. 5599. कुर्वाणं भैरवं महत् *Grausiges* MBh. 4,1396. अति° 14,2471 (युद्ध). Râga-Tar. 1,368 (भेरीरव). भैरवम् adv.: प्राक्रोशन् MBh. 2,2690. 2695. नदन् 8,63 (ed. Bomb. भैरवं st. भैरवान्). भैरवमुच्चैर्विरुवन् Varâh. Brh. S. 30,3. सुभैरवम् R. 6,11,36. भैरवाभिहते युद्धे 70,29. — 2) m. a) *eine Form* Çiva's Trik. 1,1,44. H. 198. H. an. Med. LA. (II) 87,7. Prab. 59,7. Verz. d. Oxf. H. 69,b, N. 2. 88,a,23. 91,b,6. 101,a,31. b,8. 13. 17. 238, b, 16. 309,b,27. 320, a, 2. Burn. Intr. 551. Wilson, Sel. Works I, 21 u. s. w. भूलोक° Râga-Tar. 1,311. Es werden acht Formen Bhairava's aufgeführt: महा°, संहार°, असिताङ्ग°, रुरु°, काल°, क्रोध°, ताम्रचूड°, चन्द्रचूड (statt der zwei letzten auch कपाल° und रुद्र°) Brahmavaiv. P. in Verz. d. Oxf. H. 25, b, N. 5 und im ÇKDr. oder: असिताङ्ग, रुरु, चण्ड, क्रोध, उन्मत्त, कपालिन् (कुपति Wils.), भीषण und संहार Çaṅkaravigaja in Verz. d. Oxf. H. 250,a,13. fgg. und Tantrasâra im ÇKDr. oder: विद्याराज, काम°, नाग°, सच्छन्द°, लम्बित°, देव°, उग्र° und विघ्न° Vâmana-P. im ÇKDr. °नामावली Verz. d. B. H. No. 1302. भैरवतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 95,a,46. 104,a,11. 108, b, 24. भैरवस्तोत्र (ein Abschnitt des Rudrajâmala) 299,a, No. 729. भैरव = उग्रभैरव Verz. d. Oxf. H. 257, a,2. — b) *ein den* Bhairava *darstellender Mann* Wilson, Sel. Works I, 258. — c) ein Çivagaṇâdhipa Kâlikâ-P. 44 im ÇKDr. — d) ein Sohn Çiva's von der Târâvatî, der Gattin Kandraçekhara's, Königs von Karavîrapura, Kâlikâ-P. 49 im ÇKDr. — e) N. pr. eines Nâga MBh. 1, 2158. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, b, 38. — f) N. pr. eines Mannes Hall 173. Verz. d. Oxf. H. 101,b,13. Autors des Phetkâriṇîtantra 98, b, 35. eines Lehrers der Haṭhavidjâ 233, b, 38. zweier Fürsten 137,b, No. 267. 273,a, No. 648. eines Jägers Hit. 34,18. — g) N. pr. eines Flusses Çabdar. im ÇKDr. — h) Bez. eines Râga (*einer musikalischen Weise*) H. an. As. Res. III, 73. 77; vgl. भैरवी c. — 3) f. ई a) *eine best. Form der* Durgâ H. 206. Halâj. 1,17. Verz. d. Oxf. H. 88,a,23. 93,b,13. fgg. भैरव्या धारणपत्रम् 96,b,5. °कवच 94,a,40. °चक्र 92,a, N. 1. °तन्त्र 95, a, 47 (Verz. d. B. H. No. 1335). °प्रयोग 94, b, 24. °मन्त्राः 93,b,12. °यन्त्र 94,b,10. °स्तोत्र 94,a,40. Vgl. त्रिपुर°. — b) *ein zwölfjähriges Mädchen, welches bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt*, Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. Wilson, Sel. Works I, 257. fg. — c) Bez. einer Râgiṇî (vgl. भैरव 2, h.) As. Res. III, 77. Gîr. Einl. VIII. भैरवीराग 37, 5.

2\. भैरव (von 1. भैरव 2, a.) 1) adj. f. ई *zu* Bhairava *in Beziehung stehend*: गुटिका, वटिका Verz. d. B. H. No. 963. — 2) n. so v. a. भैरवतन्त्र s. u. 1. भैरव 2, a. भैरवाष्टकम् d. i. सिद्धिभैरव, मायिक°, कङ्काल°, कालाग्नि°, शक्ति°, योगिनी°, महा° und भैरवनाथतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 109, a, 20. fgg.

भैरवतर्जक (1. भै° + त°) m. *der grausige Droher*, Bein. Vishṇu's (eig. Çiva's) Pañkar. 4,3,69.

भैरवत्व n. nom. abstr. von 1. भैरव 2, a. Verz. d. Oxf. H. 39, b, No. 95, Z. 17.

भैरवदीक्षितिलक (1. भै° - दी° - ति°) m. N. pr. eines Autors Hall 94.

भैरवनाथतन्त्र (1. भै° - नाथ + तन्त्र) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108, b, 34.

भैरवाचार्य (1. भैरव + आ°) m. N. pr. eines *Lehrers* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51.

भैरवानन्द (1. भैरव + आ°) m. N. pr. eines Jogin Pañkat. 240,12.

भैरवीय adj. *zu* Bhairava *in Beziehung stehend*: तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 95, a, 46.

भैरवेन्द्र (1. भैरव + इन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 273, b, 7.

भैरवेश (1. भैरव + ईश) m. *der grausige Herr*, Beiw. Vishṇu's (eig. Çiva's) Pañkar. 4,3,67.

भैरिक m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Satjabhâmâ VP. 591.

भैषज (von भेषज) 1) m. a) *Perdix chinensis* Gatâdh. im ÇKDr. — b) pl. oxyt., pl. zum patron. भैषज्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. — 2) n. angeblich = भैषज्य *Arzenei* ÇKDr. und Wilson.

भैषज्य 1) m. patron. von भिषज् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — 2) n. a) *heilende Wirkung, heilende Thätigkeit* VS. 20,3. तयोस्त्रेधा भैषज्यं विन्यदधुरग्नौ तृतीयम् (अप्सु, ब्राह्मणे) TS. 6,4,9,2. Çat. Br. 12,8,2,16. 3,2. °यज्ञ Çâṅkh. Br. 5,1. Kâtj. Çr. 15,7,34. *auf Heilung bezügliche Begehung* (im Ritual) Kauç. 25. — b) = भेषज *Heilmittel, Arzenei* P. 5,4, 23. AK. 2,6,2,1. H. 473. Halâj. 2,458. Nir. 10,7. 25. Çat. Br. 12,7,1, 12. Suçr. 1,159,4. Çârṅg. Saṁh. 1,2,1. 2. Verz. d. B. H. No. 973. Spr. 1742. भैषज्यमेतद्दुःखस्य यदेतन्नानुचिन्तयेत् 4676. (स्मरापस्मारः) न गम्यो मन्त्राणां न च भवति °विषयः 1365. °वस्तु Vjutp. 211. — Vgl. बाल°.

भैषज्यगुरुवैडूर्यप्रभा f. Titel einer buddhistischen Schrift Vjutp. 42.

भैषज्यराज (भै° + राज°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2. 136. 162. fg. 238. fg. 242. fg. 248. 275. Lalit. ed. Calc. 202, 7.

भैषज्यसमुद्गत (भै° + स°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2. 275.

भैष्जै m. pl., pl. zum patr. भैष्जय्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

भैष्जय्य m. patron. von भिष्जज gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

भैष्मक (von भीष्मक) m. patron., f. ई patron. der Rukmiṇî Hariv. 7005.

भो s. भोस्.

भोक्तर् (von 3. भुज्) nom. ag. *Geniesser, Esser; Empfinder* (von Freude oder Schmerz) Maitrjup. 6,10. Suçr. 1,236,14. 241,7. भोज्यं भोक्ता च Kumâras. 2,15. अहमन्नं भवान्भोक्ता Spr. 2392. Pañkat. 110,2. कृताग्रायण° *nach dargebrachtem Erstlingsopfer geniessend* R. 3,22,6. ब्राह्मणो बहुभोक्तास्मि भुञ्जे ऽपरिमितं सदा MBh. 1,8084. सर्वक्षीरान्न° (सर्वक्षीराणि ed. Calc.) 7,2696. सुरामांस° Verz. d. Oxf. H. 91,b,6. धर्मलब्धान्न° MBh. 13,6634. पिता पुत्रस्य भोक्ता च पितुः पुत्रस्तथैव 3,13033. निर्दिष्टफलभोक्ता हि राजा धर्मेण योज्यते M. 7,144. पुत्रफल° MBh. 5,3988. स्वकर्मफल° Mârk. P. 15,46. भोक्ता स (आत्मा) लोकालरितः फलानाम् Prab. 27,4. वसिष्ठकर्तृकयज्ञफलभोक्त्री P. 4,1,33, Sch. एकः पापानि कुरुते फलं भुङ्क्ते महाजनः। भोक्तारो विप्रमुच्यन्ते कर्ता दोषेण लिप्यते॥ Spr. 522. अहं (Kṛshṇa spricht) हि सर्वयज्ञानां भोक्ता Bhag. 9,24. यज्ञतपसाम् 5,29. भङ्गुराणां भोगानाम् Râga-Tar. 4,683. विषयाणाम् Kathop. 3,4. तद्रूपमनघं (त्रियाः) न ज्ञाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति Spr. 94. धर्मलब्धार्थ° MBh. 13,6628. त्वं हि सर्वस्य कर्ता च दाता भोक्ता जगत्पतिः

HARIV. 14414. सुकलो दातृभोक्तारि *Spender und Geniesser* AK. 3,1,8. भोक्ता राज्यस्य HARIV. 15058. कल्याणपरंपराणाम् RAGH. 2,50. विद्याधरत्वस्य KATHÂS. 26,224. आत्मा ह्येकः सुखदुःखस्य भोक्ता *empfindet Freuden und Leiden* MBH. 12,5163. यदि कर्तारं भोक्तारं पुरुषं स्तौषि PRAB. 108,9. अहं कर्ता अहं भोक्ता VEDÂNTAS. (Allah.) No. 86. Schol. zu KAP. 1,17. धीरनादितो ऽस्याश्च सिद्धा भोक्तुरनादिता *der sich des Intellects bedient (die Seele)* NÎLAK. 35. 36. 157. KAP. 1,143. SÂṀKHJAK. 17. TATTVAS. 17. ASHṬÂV. 1,6. 15,4. ÇVETÂÇV. UP. 1,8. 9. (ब्रह्म) निर्गुणं गुणभोक्तृ च BHAG. 13,14. अप्रियस्य तु पथ्यस्य वक्ता भोक्ता (v. l. für श्रोता) च दुर्लभः so v. a. *Beherziger* Spr. 3283. *Geniesser* so v. a. *Benutzer des Landes, Fürst* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,28,7. so v. a. *Geniesser eines Weibes, Gatte* H. 517. HALÂJ. 2,342. — Vgl. प्रातर्भोक्तृ.

भोक्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu geniessen, zu essen:* दृषामन्नं न भोक्तव्यम् JÂGṄ. 1,165. तदन्नमपि भोक्तव्यं जीर्यते यदनामयम् Spr. 5168. HIT. 112,4. येषामस्ति च भोक्तव्यं ग्रहणीदोषपीडिताः। न शक्नुवन्ति ते भोक्तुम् *die zu essen haben* Spr. 4898. स्वादु भोक्तव्यमप्राप्य किमीदृङ्गोपभुज्यते RÂGA-TAR. 1,217. भोक्तव्यमद्य युष्माभिः सर्वैरेव गृहे मम *ihr müsst speisen* KATHÂS. 50,143. 145. MÂRK. P. 29,37. शनैः शनैश्च भोक्तव्यं स्वयं वित्तमुपार्जितम्। रसायनमिव प्राज्ञैः Spr. 2950. आधिः *zu gebrauchen, zu benutzen* M. 8,144. पुत्रेण च — भोक्तव्या — चिरं सप्तद्वीपवती मही *zu geniessen* so v. a. *zu beherrschen* MÂRK. P. 125,55. यथामुख्यान्सात्त्विका भोक्तव्य इतरो जनः *zu benutzen, auszubeuten* MBH. 12,2311. तस्माद्रोजयितव्यश्च भोक्तव्यश्च परो जनः 3946. — 2) = भोजनीय, भोजयितव्य *zu speisen:* श्राद्धकाले तु यत्नेन भोक्तव्याः (ब्राह्मणाः) MBH. 3,13265. HARIV. 15629.

भोक्तृत्व n. nom. abstr. von भोक्तृ MAITRJUP. 6,10. सुखदुःखानाम् BHAG. 13,20. BHÂG. P. 3,26,8. Schol. zu KAP. 1,143.

1. भोग (von 1. भुज्) m. gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160 (?). 1) *Windung, Ring* (einer Schlange); = अहेः कायः (शरीरम्) AK. 3,4,2,24. TRIK. 3,3,63. H. 1315. an. 2,41. MED. g. 14. HALÂJ. 3,20. ṚV. 5,29,6. (हस्तघ्नः) अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुम् 6,75,14. AV. 11,9,5. तं वृत्रो पञ्चशिर्भिर्भोगैरसिनात् TS. 2,1,4,5. 6. 5,4,5,4. KÂTH. 13,4. 21,8. भुजगेन्द्रभोगप्रलम्बबाहुम् MBH. 1,7212. नागभोगनिकाशैश्च बाहुभिः 4,1049. 7,6100. सर्पभोगेन वेष्टितम् 3,12450. RAGH. 11,59. नागभोगेन महता परिरभ्य महीमिमाम् MBH. 3,13558. 4,191. प्रवेशितश्च तैः सर्पैः स कृष्णो भोगबन्धनम् HARIV. 3664. 10200. VARÂH. BṚH. S. 11,62. PRAB. 1,7. सुष्वाप भगवान्विष्णुरप्सु योगत एव सः। नागस्य भोगे महति शेषस्य MBH. 3,13557. Verz. d. Oxf. H. 254,*b*,7. RAGH. 10,7. KÂVJÂD. 2,346. भोगीशभोगशयन LA. (II) 91,20. महा° adj. MBH. 1,1203. दीर्घ° adj. R. 6,86,32. Insbes. *die sogenannte Haube einer Schlange* AK. TRIK. H. H. an. MED. गतभीर्भीतिजननं भोगं भोगीव दर्शयेत् KÂM. NÎTIS. 13,17. कृष्णसर्पः प्रसारितभोगस्तिष्ठति PAṄKAT. 53,6. ed. orn. 43,20. भोगिभोगावसक्तेन मणिरत्नेन (भोग = शरीर Schol.) HARIV. 2496. नागा भोगोत्कंधराः BHÂG. P. 3,20,48. Nach ÇABDAR. im ÇKDR. auch *Schlange* und *Körper*; vgl. 1. भोगवत्. — 2) *eine best. Aufstellung der Truppen* KÂM. NÎTIS. 19,41. 48. 54.

2. भोग (von 3. भुज्) m. 1) *Genuss, Nutzung, Besitz; Gebrauch, Verbrauch, Verwendung; Nutzen, Vortheil:* क्रियायवर्मुत भोगं सनाम ṚV. 3,34,9. यदा ते मर्तो अनु भोगमानट् 1,163,7. AV. 12,1,60. कस्मै चिद्भोगाय *zu irgend einem Zweck* 4,7. 19,44,10. नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम् *ich weiss nicht, wozu ein Spieler nütze ist,* ṚV. 10,34,3. पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम् so v. a. प्राणस्य भोगम् 59,6. यावन्तः पृथिव्यां भोगाः *wie vielfachen Nutzen die Erde gewährt* AIT. BR. 7,13. तस्मादु ह स्त्रियो भोगमेव हारयन्ते *deshalb wendet man den Frauen Vortheile (Gaben u. s. w.) zu* TBR. 2,3,10,3. TS. 2,1,2,2. 4,12,6. 6,5,6,2. अपि एतावति भोगे भुज्यमाने न क्षीयन्ते *obwohl sie so vielfache Verwendung finden* ÇAT. BR. 3,9,2,27. 5,1,3,28. 11,5,2,6. यो वाचि भोगः 14,4,1,3. अल्पीयो भोगात् *weniger als er braucht* LÂṬJ. 2,8,25. भोगे चर्मणा कुर्वीत *er verwende das Fell* ÂÇV. GṚHJ. 4,8,26. NIR. 8,5. — न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति *beim Liegen, Sitzen und Essen* N. 2,4. WILSON, Sel. Works I, 127. राज° *Königsmahl* ebend. न मूलफलभोगेषु स्पृहामप्यकरोत्तदा *Genuss von Wurzeln und Früchten* MBH. 12,4277. H. 72. मद्य° MÂRK. P. 19,4. दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य Spr. 1134. 1139, v. l. PAṄKAT. 135,11. 14. काम° *Liebesgenuss* KATHÂS. 29,53. BRAHMA-P. in LA. 58,18. भव° Spr. 937. आधेः *Benutzung eines verpfändeten Gegenstandes* M. 8,149. 150. JÂGṄ. 2,59. 157. भोगस्त्रैपौरुषः *eine durch drei Generationen fortlaufende Benutzung* VJÂSA in VJAVAHÂRAT. ÇKDR. राज्य° MBH. 1,2248. RAGH. 8,2. चक्रे श्रमठं धीमान्स भोगाय तपस्विनाम् *zur Benutzung für* RÂGA-TAR. 5,38. स्त्रीणां भोगे च मैथुने *der fleischliche Genuss von Weibern* M. 8,100. स्त्री° MÂRK. P. 19,4. Spr. 3401. KATHÂS. 21,26. वृथाभोगा भवन्तु ताः MBH. 1,4203. भुजंग° *der fleischliche Genuss eines Buhlen* KÂVJÂD. 2,346. Ind. St. 8,370,8. भोग so v. a. राज्यभोग *Regierung:* तावत्सुखं भूपतिर्भोगजं प्राप्यते नृप। अभिषेकजलं यावन्न मूर्ध्नि विनिपात्यते॥ MÂRK. P. 130,27. *Empfindung* (von Freude oder Leid) NÎLAK. 39. 59. 62. KAP. 1,17. 105. JOGAS. 2,13. 18. यदृच्छयागतो भोगो न दुःखाय न तुष्टये ASHṬÂV. 3,14. 16,2. 17,4. कर्मभोगात्प्रमुच्यते *die Activität und die daraus hervorgehende Empfindung von Freude oder Schmerz* PAṄKAR. 1,9,23. कर्मभोगत्वे सति 4,24. पूर्वदुष्कृत° *die schmerzvolle Empfindung nach —, die Strafe für* KATHÂS. 30,93. *Genuss* so v. a. *Freude, Lust:* तस्य (दण्डस्य) सर्वाणि भूतानि स्थावराणि चराणि च। भयाद्भोगाय कल्पन्ते *werden des Genusses theilhaftig* M. 7,15. 22. 23. तेषाम् — कर्म भोगाय न कल्पते *verschafft ihnen keinen Genuss* PAṄKAR. 1,13,23. भोगस्य भाजनं राजा Spr. 2069. भोगः परोपतापेन पुंसां दुःखाय न स्थिरः *der Genuss auf Kosten Anderer* 2068. दिव्यं भोगमवाप्य VID. 153. 161. 308. Spr. 1092. किं भोगैर्जीवितेन वा BHAG. 1,32. MBH. 8,4915. 13,307. सर्वभोगैः परित्यक्तं रामम् R. 2,104,10. भुञ्जीय भोगान्रुधिरप्रदिग्धान् BHAG. 2,5. ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते 5,22. भुङ्क्ष्व भोगान् KATHÂS. 4,132. MÂRK. P. 61,64. ÇUK. in LA. (II) 36,1. विपुला भोगाः Spr. 4704. अनुत्तमाः शुभाः MBH. 4,404. इष्टाः BHAG. 3,12. ad MEGH. 113. पुष्कलाः ASHṬÂV. 18,2. विविधाः PAṄKAT. 130,21. असारविरसाः KATHÂS. 36,105. 44,96. भोगेष्वनुत्सेकिनी (v. l. für भाग्येषु) ÇÂK. 93. BHÂG. P. 7,13,17. भोगा न भुक्ता वयं भुक्ताः Spr. 2070. भङ्गुरवृत्तयः 2071. मेघवितानमध्यविलसत्सौदामिनीचञ्चलाः 2072. तुङ्गतरंगभङ्गचपलाः 2073. अभ्रच्छायासदृशाः PAṄKAT. 33,13. °भुज् MÂRK. P. 23,115. भोगेच्छा नोपभोगेन भोगिनां जातु शाम्यति Spr. 4678. न बुध्यन्ते धनभोगान्न सौख्यम् 2645. पर्याप्त° adj. M. 3,40. त्रिविधाहारपानगेयादिभोगभुज् KATHÂS. 44,81. मद्यपानं तथा कार्यं समये भोगमोत्सदम् Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,20. भोगमोक्षप्रदा भैरवी 93,*b*,16. ASHṬÂV.

17,5. *Gegenstand des Genusses:* संपश्येमं भोगचयं महान्तम् MBH. 5,743. महोर्दह्योप्सिते भोगैर्युयोजैनं प्रसादयन् R. 1,9,68. *Einkünfte, Ertrag von Ländereien u. s. w.:* विप्रेभ्यो दद्याद्भोगान्धनानि च (राजा) M. 7,79. भोगानप्रीत दत्त च MBH. 2,2669. °दान 13,2086. लालयेः स्वजनान्भोगै रत्नैश्च स्वयमर्जितैः HARIV. 9063. भोगान्विताः VARÂH. BRH. S. 15,19. 11,62. °भाजिन् RÂGA-TAR. 4,678. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539, 18. 543,16. 7,27,19. 28,4. भोगप्रासं (भोगहेतुककोषसंबद्धं Schol.) मित्रम् KÂM. NÎTIS. 8,72. neutr.: फलानि च सुपक्वानि भुङ्क्ष्व भोगानि (भोग्यानि?) सांप्रतम् PANKAR. 1,6,87. In der Stelle को दैवलिखितं भोगं लङ्घयेत् KATHÂS. 40,31 ist wohl भाग्यं zu lesen. Die indischen Lexigographen geben dem Worte भोग folgende Bedd.: अभ्यवहार *das Essen, Geniessen* TRIK. 3,3,63. H. an. 2,41. MED. g. 14 (व्यवहार, ÇKDR. aber अभ्यवहार); सुख *Freude, Lust* AK. 3,4,3,24. TRIK. H. an. MED.; धन *Geld, Besitz* TRIK. H. an. MED.; निर्वेश, स्त्र्यादिभृति, निर्वेशः पण्ययोषिताम्, वेश्याभृति *Hurenlohn* AK. 3,4,3,24. 28,212. TRIK. H. 363. H. an. MED.; पालन *das Schützen (Regieren)* TRIK. H. an. MED. राज्य *Herrschaft* H. an. — 2) in der Astr. *das Durchlaufen* (eines Gestirns): रविरविसुतभोगमागतम् VARÂH. BRH. S. 15,31. — 3) *der auf jedes* Nakshatra *fallende Theil der Ekliptik* d. i. 13° 20′ oder 800′ SÛRJAS. 2,64—66. 69. 8, 1. 5. 11,20. = मान ÇABDAR. im ÇKDR. — 4) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 101,b,13. — Vgl. काम°, निर्भोग, पुनर्भोग, भुक्त°, महा°.

भोगक (von भोग) m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

भोगकर (2. भोग + 1. कर) adj. f. ई *Genuss schaffend:* विद्या Spr. 2797.

भोगगुच्छ (2. भोग + गुच्छ?) n. *Hurenlohn* WILSON.

भोगगृह (2. भोग + गृह) n. *das Gemach der Lust, Frauengemach, Harem* TRIK. 2,2,8. — Vgl. भोगसद्मन्, भोगस्थान, भोगावास.

भोगग्राम (2. भोग + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* SCHIEFNER, Lebensb. 291 (61).

भोगत्व n. nom. abstr. von 1. भोग 1. KÂM. NÎTIS. 19,48.

भोगदा (2. भोग + दा f. von 1. द) f. N. pr. der Göttin des Piṅgala-Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 19,a,43.

भोगदेव (2. भोग + देव) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,531.

भोगदेह (2. भोग + देह) m. *der feine Körper, den ein Verstorbener annimmt und mit dem er, je nach seinen Werken im vergangenen Leben, Freuden oder Leiden empfindet:* कृते सपिण्डीकरणे नरः संवत्सरात्परम्। प्रेतदेहं परित्यज्य भोगदेहं प्रपद्यते ॥ ÇRÂDDHAT. im ÇKDR.

भोगनाथ (2. भोग + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 264,a,14.

भोगपति (2. भोग + प°) m. *Gouverneur einer Stadt* oder *Provinz* (*Herr der Einkünfte*) HIT. 39,18.

भोगपाल (2. भोग + पाल) m. *Pferdeknecht* ÇABDAM. im ÇKDR. — Vgl. भोगिक.

भोगपिशाचिका (2. भोग + पि°) f. *Hunger* HÂR. 141.

भोगप्रस्थ (2. भोग + प्रस्थ) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft VARÂH. BRH. S. 14,25. MÂRK. P. 58,42.

भोगभट्ट (2. भोग + भट्ट) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,46.

भोगभूमि (2. भोग + भू°) f. *ein Land des Genusses* (der früheren Werke), — *der Vergeltung* (Gegens. कर्मभूमि) VP. bei MUIR, ST. I, 188, N. 9.

भोगभृतक (2. भोग + भृ°) m. *ein Diener, der für die blosse Kost dient,* WILSON.

भोगलाभ (भोग + लाभ) m. *Wohlhabenheit* LÂTJ. 8,6,1. *der Gewinn, den man aus der Benutzung eines verpfändeten Gegenstandes zieht,* WILS.

1. भोगवत् (von 1. भोग) 1) adj. *mit Windungen —, Ringen versehen:* पन्नग R. 5,7,47. महा° *mit einer grossen Haube versehen* BHÂG. P. 5,24, 29. — 2) m. a) *Schlange* TRIK. 3,3,174. MED. t. 216. f. भोगवती *ein weiblicher Schlangendämon* MBH. 1,6553. — b) N. pr. eines Berges MBH. 2,1086. — 3) f. भोगवती N. pr. gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73. a) eine der Mütter im Gefolge des Skanda MBH. 9,2626. — b) *die Stadt der Schlangendämonen in der Unterwelt* AK. 3,4,14,72. TRIK. 1,2,7. H. an. 4,124. MED. MBH. 1,7575. 3,2196. वासुकिपालिता 5,3617. HARIV. 12846. 14371. R. 1,5,20 (18 GORR.). 2,100,20. 3,36,13. 4,41,52. 6,4,37. 16,30. BHÂG. P. 4,11,12. Vgl. भोगावती. — c) *der Fluss der Schlangendämonen* TRIK. H. an. MED. N. pr. eines heiligen Flusses MBH. 3,498. des Vâsuki 8219. 8228. 5,7354. — Aus den zwei letzten Bedd. hat man wahrscheinlich für 1. भोग die Bed. *Schlange* gefolgert; aber sowohl dort wie bei भोगवत् als N. eines Berges hat man so zu sagen ein verschlucktes zweites Suffix वत् anzunehmen.

2. भोगवत् (von 2. भोग) 1) adj. *Genüsse habend, mit Allem, was Genuss verschafft, versehen, ein genussreiches Leben führend* MBH. 2,2671. 4,114. 5,806. 904. 13,3224. 5323. HARIV. 2836. BHÂG. P. 7,13,16. देहेन वै भोगवता शयानः so v. a. *in behaglicher Lage sich befindend* 3,20,47. भोग आभोगो विस्तारः पादादिप्रसरणं तद्वता देहेन Schol. — 2) m. a) = नाट्य *Tanz, Mimik* (*genussreich*) TRIK. 3,4,174. Die Bed. *Gesang*, welche ÇKDR. und WILSON nach ders. Aut. geben, beruht auf einem Druckfehler (गान st. नाट्य). — b) N. pr. der Wohnung der Satjabhâmâ HARIV. 8978 (भोगवन्निति! die neuere Ausg.). — 3) भोगवती f. N. pr. einer Stadt VET. in LA. (II) 15,16.

भोगवर्धन (2. भोग + व°) N. pr. eines Landes und (m. pl.) seiner Bewohner VARÂH. BRH. S. 16,12. MÂRK. P. 57,48. Verz. d. Oxf. H. 339,a,43.

भोगवर्मन् (2. भोग + व°) m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 5,64. fgg.

भोगवस्तु (2. भोग + वस्तु) n. *ein Gegenstand des Genusses* PANKAR. 1,14,71.

भोगसद्मन् (2. भोग + स°) n. *die Wohnung der Lust, Frauengemach, Harem* ÇABDAR. im ÇKDR.

भोगसेन (2. भोग + सेना) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,182 u. s. w.

भोगस्थान (2. भोग + स्थान) n. *der Sitz des Genusses:* 1) *der Körper.* — 2) *Harem* WILSON.

भोगस्वामिन् (2. भोग + स्वा°) m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,9.

भोगायतन (2. भोग + आ°) n. *die Stätte des Genusses, — der Empfindung* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 93.

भोगार्ह (2. भोग + अर्ह) n. *Geld, Besitz* (*zum Genuss sich eignend*) WILSON. भोगार्ह्य n. *Getreide* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. भोग्य.

भोगावती f. = भोगवती b (s. u. 1. भोगवत्) H. 1307. भोगावली ÇKDR. nach ders. Aut.

भोगावली (2. भोग + आ°) f. *das Lobgedicht eines Lobredners von Profession* TRIK. 2,8,56. H. 795. HÂR. 129. GAṬÂDH. im ÇKDR. सर्वतो

देवशब्दादिरेषा भोगावली मता PRATÂPAR. 19,*b*,4. Vgl. u. भोगावती.

भोगावास (2. भोग + आ°) m. *die Wohnung der Lust, Frauengemach, Harem* HÂR. 140. — Vgl. भोगगृह u. s. w.

भोगिक m. = भोगपाल *Pferdeknecht* ÇABDAM. im ÇKDR.

भोगिकान्त (भोगिन् *Schlange* + कान्त) m. *Wind, Luft* TRIK. 1,1,76.

भोगिगन्धिका (von भोगिन् *Schlange* + गन्ध) f. *eine der Pflanzen des Ichneumon* (लघुमुंगुसवेल) NIGH. PR.

1. भोगिन् (von भोग) 1) adj. *mit Windungen versehen, geringelt:* नाग R. 5,93,12. Spr. 2074. अहि und चतुस् 342. महा° *mit einer grossen Haube versehen,* von Schlangen BHÂG. P. 5, 24, 31. Statt पर्यङ्कभोगिनम् (शेषम्) MBH. 3,15815 liest die ed. Bomb. besser °भाजनम् *die Stelle vertretend.* — 2) m. *Schlange* AK. 1,2,1,9. H. 1303. an. 2,277. MED. n. 102. HALÂJ. 3,18. MBH. 3,14309. 4,1322. 7,632. 6100. 13,4717. HARIV. 2496. 9990. R. 5,9,56. RAGH. 2,32. 4,48. 10,7. 11,59. KUMÂRAS. 5,78. RT. 1,16. KÂM. NÎTIS. 13,17. VARÂH. BRH. S. 11,62. Spr. 2012. 2053. KATHÂS. 22,243. PRAB. 1,7. SÂH. D. 18,21. भोगिनी R. 5,47,23. TRIK. 1,2,7. Vgl. कृष्ण°.

2. भोगिन् (von 3. भुज् oder 2. भोग) 1) adj. *geniessend, essend:* तत्फल° MÂRK. P. 60,13. मिष्ट° 137,5. भोगी परिजनैः सह *mit seiner Umgebung die Genüsse theilend* Spr. 4527. *reich an Genüssen, den Genüssen fröhnend, ein genussreiches Leben führend, wohlhabend* JÂGN. 3,218. दानेन भोगी भवति MBH. 13,7609. BHAG. 16,14. °भोगिन् MBH. 5,3591. Spr. 2053. 2074. 4678. VARÂH. BRH. S. 11,62. PAÑKAR. 4,8,47. ते मरिष्यत्यहं भोगी जीविष्यामि MÂRK. P. 110,17. यस्मिन्कृषीवला राष्ट्रे प्रायशो नातिभोगिनः 34,116. श्वा यदि क्रियते भोगी *wenn ein Hund auf gute Kost gesetzt wird* Spr. 2458. — *b*) = वैयावृत्तिकर H. an. 2,277. fg. *a person who accumulates money for a particular expenditure* WILSON. — 2) m. *a*) *König, Fürst.* — *b*) *Dorfältester* H. an. MED. n. 102. — *c*) *Barbier* H. an. VIÇVA im ÇKDR. — 3) f. भोगिनी *eine nicht geweihte Gemahlin eines Fürsten* AK. 1,1,2,13, v. l. 2,6,1,5. H. 520. MED.

भोगिभुज् (1. भोगिन् *Schlange* + 4. भुज्) m. *Ichneumon* RATNÂK. in NIGH. PR.

भोगीन (von 2. भोग) am Ende eines comp. P. 5,1,9 nebst Vârtt. — Vgl. पितृभोगीण, मातृभोगीण.

भोगीन्द्र (1. भोगिन् + इन्द्र) m. *Schlangenfürst,* Bein. Ananta's ÇABDAR. im ÇKDR. Patañgali's Verz. d. Oxf. H. 188,*a*,6 = Verz. d. B. H. No. 802.

भोगीश (1. भोगिन् + ईश) m. *Schlangenfürst,* Bein. Ananta's oder Çesha's ÇABDAR. im ÇKDR. LA. (II) 91,20. Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,7.

भोगेश्वरतीर्थ (भोग - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,18. Vielleicht fehlerhaft für भोगीश्वर°.

भोग्य (von 3. भुज्) 1) adj. *a*) *zu geniessen, zu benutzen, was genossen —, benutzt wird* (aber niemals von Speisen; vgl. भोज्य) P. 7,3,69, Sch. चतुष्पाद्भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् *nutzbar* AV. 10,8,21. भोग्यो भवद्वो अन्नमदद्धु 22. भोक्तृभोग्यार्थयुक्ता ÇVETÂÇV. UP. 1, 9. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 93. भोग्या प्रकृतिः । भोक्ता पुरुषः Schol. zu KAP. 1,144. ÇAṄK. zu BRH. ÂR. UP. S. 253. भोग्यैर्भूमिगुणैर्युतः (देशः) MBH. 1,2341. विमानानि — कामभोग्यानि 5,3834. नात्मनात्र भोग्यं (= फलं Schol.) पश्यामि *Brauchbares* KHÂND. UP. 8,9,1. भोग्ये (= वस्त्रादि Schol.) भोज्ये MBH. 12,9500. आश्रमे सर्वभोग्ये ÇÂK. 47. पुत्रभोग्यया श्रिया RAGH. 8,14. KÂM. NÎTIS. 5,57. PAÑKAT. 26, 5. 137,20. तद्देवभोग्यमिदं जगत् KÂM. NÎTIS. 5,81. भू VOP. 26,10. शरीरारोग्यभोग्येषु सुहृद्दारधनेषु MÂRK. P. 51,60. °वस्तु MED. sh. 31. कम्बल P. 7,3,69, Sch. अ° (स्त्रेह) MEGH. 111. रक्तो हि जायते भोग्यो नारीणां शाटको यथा Spr. 2581. RAGH. 18,18. सदैवापद्गतो राजा भोग्यो भवति मन्त्रिणाम् *kann ausgebeutet werden* Spr. 3145. अपाकभोग्यः श्वेव RÂGA-TAR. 5,412. गोप्यो भोग्यस्तथैव च (आधिः) NÂRADA in MIT. ÇKDR. आधिः फलभोग्यः JÂGN. 2,58. न च पाणिग्रहणादृते ऽपि भोग्यं यौवनम् DAÇAK. in BENF. Chr. 191,1. इच्छाभोग्या वेशयोषितः HARIV. 8309. वेश्येव बलवद्भोग्या राजश्रीरतिचञ्चला KATHÂS. 24,56. नार्यो नीचभोग्याः RÂGA-TAR. 6,317. घनभोग्या (= योनिदूषिता Schol.) MBH. 13,4529. अवश्यभोग्यानां (so ist zu lesen) दुःखानाम् *zu leiden, zu ertragen* Spr. 3546. वर्षभोग्येन शापेन MEGH. 1. भुक्तभोग्या *wenn das Brauchbare benutzt worden ist* ÇVETÂÇV. UP. 4,5 (v. l. °भोगां; vgl. Ind. St. 1,428, N.). Bisweilen fehlerhaft für भोज्य, z. B. MBH. 13,2772. fg. 14,1852; die Bomb. Ausg. hat hier die richtige Lesart. — *b*) in der Astr. *zu durchlaufen* SÛRJAS. 3,45. fg. 49. — 2) f. आ *Hure.* — 3) n. *a*) *Geld, Besitz.* — *b*) *Getreide* RÂGAN. im ÇKDR.

भोग्यता (von भोग्य) f. *das Gebrauchtwerden, Brauchbarkeit, Ausbeutbarkeit:* क्षिप्र एव संभवति क्षिप्रे भोग्यतामश्नुते ÇÂṄKH. BR. 1,1. दुष्टो ऽपि भोग्यतामेति परिवारगुणैर्नृपः *kann Nutzen schaffen* Spr. 1208. मन्त्रिणां भोग्यतामेति दीर्घकार्याकुलो नृपः *wird ausgebeutet* KÂM. NÎTIS. 11,61.

भोग्यत्व (wie eben) n. *das Gebrauchtwerden, das Ausgebeutetwerden:* कंसस्य बलभोग्यत्वान्नाभिगुप्ता (पुरी) पुरा जनैः *weil sie dem Heer des K. als Beute diente* HARIV. 5264.

भोज् (von 3. भुज्) s. अभोग्घन्.

भोज (wie eben) 1) adj. *mittheilsam, freigebig:* Indra RV. 2,14,10. 17,8. 10,42,3. 3,53,7. याभो कृविभ्यस्तं तरणिं भोजमच्छ 4,45,7. 51,3. 5,53,16. 7,18,21. 8,3,21. 25,21. सूरि 59,13. 10,107,8. fgg. स इद्भोजो यो गृहवे ददाति 117,3. भोजेषु यज्वस्वस्माकमुदितं कृधि 151,3. 2. — 2) m. *a*) ein Königstitel AIT. BR. 8,12. 14. 17. daneben भोजपितर् (= भोगपालक SÂJ.) ebend. — *b*) pl. N. pr. eines Volksstammes: द्रुह्योः सुतास्तु वै भोजाः MBH. 1,3533. ययातेस्त्वेव भोजानां विस्तरो गुणतो महान् 2,570. 589. 4,2360. 6,348 (VP. 186). 8,3650. HARIV. 1895. 8816. 12838. R. 4, 41,15. BHÂG. P. 1,11,12. VP. 418, N. 20. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,28. 41. Nachkommen des Mahâbhoga VP. 424. BHÂG. P. 9,24,11. भोजाधिपति (Rukmin) HARIV. 5016. 5496. भोजाधिराज RÂGA-TAR. 5,451. °कुलप्रदीप RAGH. 7,26. °कन्या 32. LIA. I, 611. fg. — *c*) *ein Fürst der* Bhoga MBH. 1,6986. भोजराजस्य (°राजन्य ed. Bomb.) वर्धनः 5,4297. ein Sohn Vasudeva's und der Çântidevâ HARIV. 1956. 4238. 8057. 8078. ईश्वरः क्रथकैशिकानाम् RAGH. 5,39. 7,18 ed. Calc. यथा दाण्डको (दाण्डक्यो v. l.) नाम भोजः कामाद्ब्राह्मणकन्यकामभिमन्यमानः सबन्धुराष्ट्रो विननाश Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,13. fg.; vgl. Spr. 4160 nebst der Anm. S. 398. Fürst von Dhârâ Verz. d. Oxf. H. 142,*b*,43. 232,*a*,21. 327,*b*, N. 328,*a*,10. DAÇAK. 180,9. SÂH. D. 255,6. मालवाधिपति RÂGA-TAR. 7,190. 259. ein Sohn Uggendra's und Gründer von Bhogapurî Verz. d. Oxf. H. 148, *a*,6. Lexicograph 182,*b*,42. 352,*a*,19. H. 460, Sch. Arzt Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,33. 314,*b*,4 v. u. 317,*b*, N. 2. 358,*a*,1. Verz. d. B. H. No. 947. °स्मृति Ind. St. 1,467. Sohn Kalaçadeva's RÂGA-TAR. 8,210. fgg. —

8, 2679 u. s. w. HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 7. fgg. 49. fg. WEBER, Ind. Lit. 189. fg. LIA. III, 827. 843. fgg. 1169. Journ. of the As. S. of Beng. 1863, S. 91. fgg. — *d*) = भोजकट ÇABDAR. im ÇKDR. — 3) f. आ *eine Prinzessin der* Bhoǵa MBH. 7, 338. HARIV. 9139 (v. l. भोज्या). Gattin Vîravrata's und Mutter von Manthu und Pramanthu BHÂG. P. 5, 15, 13; die richtige Form ist भोज्या. — Vgl. कुन्ति°, महा°, वृद्ध°, सु°, °देव, °नृपति, °पति, °राज, भौजि, भैज्य.

1. भोजक nom. ag. 1) (von 3. भुज्) *essend:* ओदनस्य P. 2, 2, 17, Sch. *im Begriff stehend zu essen:* भोजको व्रजति *er geht um seine Mahlzeit zu halten* P. 3, 3, 10, Sch. — 2) (vom caus. von 3. भुज्) *speisend* (trans.): शूद्रप्रव्रजितानाम् JÂGN. 2, 235. viell. *ein Aufwärter beim Essen* KÂM. NÎTIS. 12, 45.

2. भोजक m. *ein Priester der Sonne, der aus einer ehelichen Verbindung der* Maga *mit Frauen aus dem* Bhoǵa-*Geschlecht herstammen soll,* Verz. d. Oxf. H. 31—33.

भोजकट (भोज + कट) n. N. pr. einer von Rukmin gegründeten *Stadt* MBH. 2, 1115. 1166. 5, 5364. fg. VP. 574. °देश SAM̃SK. K. 7, *b*, 11. LIA. I, 612. — Vgl. भोजकट.

भोजकटीय adj. von भोजकट; pl. *die Bewohner dieser Stadt* P. 1, 1, 75, Sch.

भोजदुहितर् (भोज + दु°) f. *eine Tochter* Bhoǵa's, *eine Prinzessin der* Bhoǵa P. 6, 3, 70, Vârtt. 10. — Vgl. भोजपुत्री.

भोजदेव (भोज + देव) m. *König* Bhoǵa, Beherrscher von Dhârâ am Anfange des 11ten Jahrh. n. Chr., angeblicher Verfasser verschiedener Werke, REINAUD, Mém. sur l'Inde 261. 282. GÎT. 12, 30. Verz. d. Oxf. H. 101, *a*. 35. 124, *a*, 46. 208, *a*, No. 489. 229, *a*, No. 361. 283, *a*, 31. 292, *a*, 48. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 25, Çl. 5. KULL. zu M. 8, 184. °शब्दानुशासन n. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1, 92. Bhoǵadeva mit dem Bein. Vupja RÂǴA-TAR. 7, 1538 u. s. w.

भोजन (von 3. भुज् simpl. und caus.) 1) adj. *speisend, zu essen gebend* Çiva MBH. 13, 1227. — 2) m. N. pr. eines Flusses BHÂG. P. 5, 20, 21. — 3) n. *a*) *das Geniessen, Gebrauchen:* यत्सीमिन्द्रो अर्दधाद्भोजनाय ṚV. 3, 30, 14. तत्सवितुर्वृणीमहे वयं देवस्य भोजनम् 5, 82, 1. — *b*) *das Geniessen, Essen, Mahlzeit; Speise* AK. 2, 9, 55. TRIK. 2, 9, 17. H. 424. HALÂJ. 2, 170. अर्डीजन ओषधीर्भोजनाय कम् ṚV. 5, 83, 10. KÂTJ. ÇR. 8, 1, 6. °भक्षणे 4, 25. ÇAM̃K. zu BṚH. ÂR. UP. S. 75. भोज्यं भोजनशक्तिश्च Spr. 2077. रात्रौ भोजनं न कुर्यात् PÂR. GṚHJ. 2, 8. तत्र गत्वा भोजनं कर्तव्यम् VET. in LA. (II) 7, 4. 14, 6. भोजनायाकारितः Z. d. d. m. G. 14, 369, 13. भोजनाय माम्। नृपान्तिकं नीतवन्तौ KATHÂS. 33, 58. समाजग्मुर्भोजनाय महासभाम् 45, 227. निष्पन्नभोजने ऽस्मिन्नभुक्त सा RÂǴA-TAR. 6, 262. तावद्ब्राह्मण्या भोजनं निष्पादितम् VET. in LA. (II) 14, 7. भोजनं प्रार्थितम् 5. भोजनं विधाय 24, 6. भिन्नभाण्डेषु M. 10, 52. भोजनावशिष्टान्न HIT. 27, 12. अजीर्णे भोजनं विषम् Spr. 1173. वृथा तृप्तस्य भोजनम् 2890. भोजनं च पराधीनम् 1743. तुष्यन्ति भोजने विप्राः 4133. त्रैलोक्ये भोजनं श्रेष्ठम् 4148. कैरजीर्णभयाद्भ्रान्तैर्भोजनं परिहीयते 1237. भोजनं परित्यज्य PAŃKAT. 245, 23. त्यक्त्वा 25. स पात्रेसमितो ऽन्यत्र भोजनान्मिलितो न यः TRIK. 3, 1, 28. मद्यानुगत° M. 11, 70. भोजनार्थम् *des Essens wegen* 3, 109. 243. 7, 224. H. 856. त्रिरात्रं स्यादभोजनम् M. 11, 166. 203. 215. सभेषज° *eine mit Arzeneien versehene Mahlzeit* d. i. *das Einnehmen von Arzeneien bei der Mahlzeit* Spr. 4227. हविषाम् KAUÇ. 52. 58. भुक्तभोगस्य R. 2, 104, 10. मुन्यन्नानां च भोजनैः M. 5, 54. कथमात्मसुतान्हित्वा त्रायसे ऽन्यसुतान्विभो। अकार्यमिव पश्यामः स्वमांसमिव (श्वमांसमिव ed. Bomb.) भोजने ॥ *als wenn man sein eigenes Fleisch ässe* R. 1, 62, 14. अंसल° KÂTJ. ÇR. 7, 2, 25. मांस° 25, 4, 27. नव° ÂÇV. ÇR. 2, 9. LÂṬJ. 3, 3, 11. उच्छिष्ट° M. 2, 209. दंपत्योः शेषभोजनम् JÂǴN. 1, 105. क्षीर° Spr. 3149. ओदन° P. 6, 2, 150, Sch. विप्रदारान्न° PAŃKAR. 1, 11, 7. ग्राम्यभोजन KÂTJ. ÇR. 22, 1, 30. भोजनं मधुरं स्निग्धम् VS. PRÂT. 1, 25. चैलभाजनभोजनम् MBH. 12, 3252. भोजनाच्छादौ *Speise und Kleidung* H. 685. HALÂJ. 121. भोजनाच्छादनं दद्यात् Spr. 2076. द्विजोच्छिष्टं च भोजनम् (शूद्राणाम्) M. 3, 140. AV. 10, 8, 21. M. 5, 28. R. 1, 52, 22. SUÇR. 1, 111, 7. 241, 12. Spr. 2727. KÂM. NÎTIS. 7, 27. KATHÂS. 6, 52. VID. 252. अनेकभोजनभक्ष्यादिभिः पुष्टिं नीयते PAŃKAT. 233, 11. तत एकस्य सूत्रिका घृतखण्डसंयुक्ता भोजने (wohl भोजनं) दत्ता PAŃKAT. 243, 22. अन्यस्य घार्तिकभोजनं दत्तम् (wohl घार्तिको भोजनं दत्तः) 246, 1. °विशेषैः HIT. 25, 16. वपुराख्याति भोजनम् *der Körper verräth die Speise* (die man geniesst) VṚDDHA-ḰÂṆ. 3, 2. राक्षस° *Speise der* Râkhasa MBH. 1, 5957. चाण्डाल° R. 1, 59, 14. मिष्टकर्ता च भोजने so v. a. *ein Koch, der leckere Speisen zu bereiten versteht,* N. 18, 6. सारथ्ये भोजने च वृतस्तेन so v. a. *zum Wagenlenker und Koch erwählt* 22, 12. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): अमृत° *sich nährend von* M. 3, 285. मांसशोणितभोजना MBH. 2, 715. 3, 14366. 5, 5425. R. 1, 12, 13. 62, 17. SUÇR. 1, 206, 10. नरनागाश्वभोजना (गदा) MBH. 8, 4147. त्र्येकेक° *jeden dritten Tag, jeden zweiten und täglich Speise zu sich nehmend* H. 132. शालितण्डुलभोजना (पुरी) *zur Speise darbietend* R. 1, 5, 15 (17 GORR.). राजभोजनाः शालयः *von Fürsten genossen* P. 3, 3, 113, Sch. सेनामद्य करिष्यामि क्रव्यादखगभोजनाम् so v. a. *ich werde heute das Heer zur Speise der fleischfressenden Thiere und Vögel machen* R. GORR. 2, 91, 16. — *c*) *was zum Genuss* oder *Benutzung dient, Habe, Besitz* NAIGH. 2, 10. यस्त्वेदयस्योर्विभजाति भोजनम् ṚV. 2, 26, 1. 13, 4. पणेः 1, 83, 4. 5, 34, 7. 7, 5, 3. 18, 15. 17. AV. 4, 22, 6. विश्वा नर्याणि भोजना 4, 36, 8. 10, 48, 1. 131, 2. — *d*) *Genuss,* sowohl *was man geniesst* als *die daraus entspringende Befriedigung, delectatio:* विश्वप्स्न्याय प्र भरन्त भोजनम् ṚV. 2, 13, 2. 6. सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे 7, 19, 6. 68, 5. 74, 2. सुभद्रमर्य भोजनं बिभर्षि 8, 1, 34. 9, 87, 6. स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन *deliciae universi* 1, 44, 5, wofern nicht अमृतभोजन zu verbinden (vgl. मर्तभोजन) und, wie wenn विश्वस्यामृतस्य भोजन *aller Unsterblichen Genuss* stände, aufzufassen ist. विद्मा ह्यस्य भोजनम् *woran er Genuss findet* 10, 23, 6. 44, 7. — *e*) *das Speisen, Zuessengeben* KÂTJ. ÇR. 8, 7, 22. ब्राह्मण° (s. auch bes.) ÇÂÑKH. GṚHJ. 1, 2. 4, 16. ÂÇV. GṚHJ. 1, 1, 2. सेनायास्तु तवैवास्याः कर्तुमिच्छामि भोजनम् R. 2, 91, 4. अतिथि° Spr. 4355, v. l. — Vgl. अ°, आधि°, इष्ट°, जीव°, पर्ण°, पितृ°, बलि°, बहु°, ब्राह्मण°, मर्त°, सह°, सु°.

भोजनकाल (भो° + काल) m. *Essenszeit* P. 1, 3, 26, Sch. Verz. d. Oxf. H. 282, *a*, 8.

भोजनगर (भोज + न°) n. N. pr. einer *Stadt* MBH. 5, 3982. — Vgl. भोजपुर.

भोजनत्याग (भो° + त्याग) m. *das Aufgeben des Essens, das Hungern* HALÂJ. 4, 75.

भोजनभाण्ड (भो° + भा°) n. *Speiseschüssel:* हेम° Spr. 5417.

भोजनेन्द्र m. *König* Bhoǵa (der Dichter) Râǵa-Tar. 7,259.

भोजनवृत्ति (भो° + वृ°) f. *das Essen, Speisen;* pl. Spr. 1303.

भोजनवेला (भो° + वे°) f. *Essenszeit* Kathâs. 41,41.

भोजनव्यग्र (भो° + व्यग्र) adj. *mit dem Essen beschäftigt, beim Essen seiend* Spr. 4188.

भोजनाधिकार (भोजन + अ°) m. *die Oberaufsicht über die Speisen, Küchenmeisteramt* Hit. 62,20, v. l.

भोजनीय (von 3. भुज् simpl. u. caus.) adj. 1) *was gegessen wird;* n. *Speise:* भोजनीयानि पेयानि भक्ष्याणि विविधानि च । लेह्यान्यमृतकल्पानि चोष्याणि च तथा MBh. 1,6659. ऋतुपर्णस्य चार्थाय भोजनीयमनेकशः । प्रेषितं तत्र राज्ञा तु मांसं बहु च पाशवम् ॥ N. 23,9. °मृत *beim oder am Futter gestorben* Kâtj. Çr. 23,4,22. — 2) *zu speisen, derjenige welchem man zu essen geben muss* M. 3,124. Verz. d. Oxf. H. 268,a,15. Mârk. P. 29,39. — 3) *derjenige welchem ein Genuss zu gewähren, ein Dienst zu leisten ist:* ते न गुरोर्भोजनीयाः Nir. 2,4.

भोजनृपति (भोज + नृ°) m. = भोजदेव Verz. d. Oxf. H. 342,b,6.

भोजपति (भोज + प°) m. *König der* Bhoǵa, *König* Bhoǵa Ragh. 7,17. Bein. Kamsa's Bhâg. P. 10,43,17. = भोजराज Colebr. Misc. Ess. I,236.

भोजपुत्री (भोज° + पु°) f. *eine Tochter* Bhoǵa's, *eine Prinzessin der* Bhoǵa P. 6,3,70, Vârtt. 10. — Vgl. भोजदुहितर्.

भोजपुर (भोज + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Vidagdhamukhamandana im ÇKDr. — Vgl. भोजनगर.

भोजपुरी (भोज + पु°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 148,a,6.11.

भोजप्रबन्ध (भोज + प्र°) m. Titel einer von Ballâla verfassten Biographie Bhoǵa's, Königs von Dhârâ, Verz. d. Oxf. H. 150,b, No. 320. 84,a,2 v. u. Mack. Coll. I,112. fg. भोजराजप्रबन्ध Verz. d. Kop. H. 14,a,b.

भोजय scheinbar in याजभोजयः MBh. 7,804, wofür mit der ed. Bomb. ऋषभो जयः zu lesen ist.

भोजयितर् (vom caus. von 3. भुज्) nom. ag. *derjenige, welcher Jmd Etwas geniessen —, empfinden lässt* Nîlak. 137. Brahmavaiv. P., Prakrtikh. 23 im ÇKDr.

भोजयितव्य (wie eben) adj. *zu speisen, derjenige welchem man zu essen geben muss* MBh. 12,3946. Kull. zu M. 3,125.

भोजराज (भोज + राज) m. *König der* Bhoǵa MBh. 5,5366. *König* Bhoǵa, angeblicher Verfasser verschiedener Werke, Verz. d. Oxf. H. 113,b,2. 32. 123,b,45. 124,a,47. fgg. 209,a,16. 237,b,3 v. u. 247,a,28. 274,b,17. 279,a,5. 292,a,49. Pratâpar. 2,b,5. Verz. d. B. H. No. 974. 1403. Hall 163. °प्रबन्ध s. u. भोजप्रबन्ध. °वृत्ति f. Titel einer Schrift Hall 10. — Vgl. भोज, भोजदेव, भोजनृपति.

भोजराजीय adj. von भोजराज Verz. d. B. H. 332,3.

भोजस् (von 3. भुज्) s. नृ°, पुरु°, विश्व°, स° und भोजसे u. 3. भुज्.

भोजाधिप (भोज + अ°) m. *Fürst der* Bhoǵa, Bein. Kamsa's Çabdar. im ÇKDr.

भोजात्ता (भोज + अत्ता) f. N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I,508.

भोजिक m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 3,9.

भोजिन् (von 3. भुज्) adj. *geniessend, essend:* हविरुच्छिष्ट° Lâtj. 10,18,11. M. 4,212. Jâǵn. 1,162. शिष्टान्न° MBh. 13,2040. शेष° Hariv. 7915. अरण्यफल° MBh. 13,714. 16,251. Suçr. 1,237,10. काव्य° R. Gorr. 1,50,10. परान्न° Spr. 2646. सर्वान्न° AK. 3,1,22. Pankar. 1,3,27. 6,48. 2,4,60. 3,10,9. Pankat. 25,6. 31,1. P. 3,2,78, Sch. द्विषतामसुभोजिना नाराचेन MBh. 7,3239. भोगि° so v. a. *ausbeutend* 5,3591. बहुभोजिता *Gefrässigkeit* Kull. zu M. 2,57. Bisweilen in anderer Verbindung als mit dem Object: शूद्रश्राद्धाह्न° *an den Tagen der Todtenopfer* Pankar. 1,6,48. भिन्नभाजन° *aus zerbrochenen Geschirren* MBh. 13,2586. कृच्छ्र° *unter Beschwerden* 12,1247. नक्त° (नक्तं° ed. Calc.) (bloss) *in der Nacht* 3,13784. शूद्र° so v. a. शूद्रान्न° 13,6204. स्वयमाहृत्य° *was man selbst herbeigeschafft hat* 3,59. — Vgl. अश्राद्ध°, गृह°, भुजंग°, सह°.

1. भोज्य (von 3. भुज् simpl. und caus.) 1) adj. a) *zu geniessen, zu essen, zu verspeisen, geniessbar, essbar;* neutr. *was genossen —, gegessen wird, ein zum Essen sich eignender Gegenstand, Speise;* = भक्ष्य P. 7,3,69. ओदन, यवागू Sch. Vop. 26,10. यत्तु केवलं जिह्वया विलोड्य निगीर्यते पायसादि तद्भोज्यम् Sch. zu Bhag. 15,14. Maitrjup. 6,10. गृहस्थानां च यद्भोज्यं (so ed. Bomb.) यच्चापि वनवासिनाम् MBh. 13,2773. क्षीरस्यैताः सर्पिषश्चैव नद्यः शश्वत्स्रोताः कस्य भोज्याः 3512. fg. ग्राम्योऽयमुष्ट्रनामा जीवविशेषस्तव भोज्यः Pankat. 68,15. भोज्यमन्नम् Kâm. Nîtis. 7,15. अभोज्यमन्नम् M. 11,160. भोज्यान्न adj. *dessen Speise man geniessen darf* 4,253. Jâǵn. 1,166. अभोज्यान्न adj. M. 4,221. फलानि च विचित्राणि राजभोज्यानि (so ed. Bomb.) MBh. 13,2772. वह्निभोज्यद्रव्यैः Pankat. 97,25. यदेतानपि तिलानभोज्यान्कृतवान् *ungeniessbar* 121,16. भक्ष्यभोज्यानि MBh. 15,10. Mârk. P. 61,56 (wo wohl भक्ष्य st. भोज्य zu lesen ist); vgl. u. भक्ष्य. भोज्येषु पानेषु R. 2,77,15. Kathâs. 34,128. पितॄणां परमं भोज्यं तिलाः सृष्टाः स्वयंभुवा MBh. 13,3315. विधिवद्भोजयामास भोज्यं (so ed. Bomb.) सर्वगुणान्वितम् 14,1852. Kathâs. 43,56. भोग्ये (= वस्त्रादौ Schol.) भोज्ये (= अन्नादौ Schol.) MBh. 12,9500. भोज्यं भोक्ता च Kumâras. 2,15. त्वं भोक्ता अहं भोज्यभूतः Pankat. 110,2. H. 7. 1213. Vop. 5,6. भोज्यानि सुभक्षाणि Varâh. Brh. S. 46,81. अहो अद्य महद्भोज्यं मे समुपस्थितम् Hit. 35,5. भोज्यजातैः Pankar. 3,9,21. भोज्यं भोजनशक्तिश्च Spr. 2077. रूपान् — अभोजयन् — भोज्यम् R. 2,91,53. अलंकारमथो भोज्यमत (so ed. Bomb.) ऊर्ध्वं समाचरेः *sich schmücken und ein Mahl zu sich nehmen* MBh. 15,201. होमे प्रदाने भोज्ये च *beim Essen* M. 3,240. MBh. 7,1993. Kâm. Nîtis. 7,9. अग्रभोज्याः (so ed. Bomb.) प्रसूतीनाम् *das Beste oder zuerst geniessend* MBh. 13,2150. — b) = भोग्य *zu geniessen, zu empfinden, zu benutzen:* विषयजातम् Nîlak. 137. व्यक्तम् Gaudap. zu Sâmkhjak. 11. भोज्यरूपमिदं सर्वं जगत् (vgl. भोग्यरूप Vedântas. [Allah.] No. 93) Bâlab. 37. सुखानि सह भोज्यानि ज्ञातिभिः Spr. 4086. विश्वभोज्या (गङ्गा) MBh. 13,1833. अभोज्यं तत्पशूनाम् *woran sich das Vieh nicht erfreut* Hariv. 3636. काम° MBh. 5,3838. वीरभोज्यानि राज्यानि Hariv. 4830. वंश° (राज्य) MBh. 3,3038. राज° (ग्राम) 8,1770. हर्षादीनां धराभुजाम् । कंचित्कालमभूद्भोज्यं ततः प्रभृति मण्डलम् ॥ Râǵa-Tar. 2,7. तथा कायस्थभोज्या भूर्जाता *ausbeutbar für* 5,180. मूर्खो ऽयं नृपतिर्भोज्यो मया Kathâs. 40,49. स्त्रीजन *fleischlich zu geniessen* Râǵa-Tar. 1,73. — c) *zu speisen, derjenige welchem man zu essen geben muss* MBh. 13,6199. fgg. Kull. zu M. 3,222. — 2) n. a) *Speise;* s. u. 1,a. — b) *Genuss, Vortheil:* विश्वा सखित्वमुत शूर भोज्यम् RV. 8,21,8. अग्नेरिवैषां मरुतो न भोज्येषिराय न भोज्या 128,5. ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता 126,6. — Vgl.

अ°, देव°, नीच°, प्रीति°, बाल°.

2. भोज्य m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 57,53. Wohl fehlerhaft für भोज.

भोज्यकाल (1. भोज्य + काल) m. *Essenszeit* Spr. 1745.

भोज्यता f. nom. abstr. von 1. भोज्य 1,a: भोज्यतां या *zur Speise werden* Pańkat. 193,21.

भोज्यत्व n. desgl. Maitrjup. 6,10. H. 14.

भोज्यमय (von 1. भोज्य) adj. *aus Speise gebildet*: भक्ष्यभोज्यमयाः (das suff. gehört auch zu भक्ष्य) शैलाः MBh. 13,3249.

भोज्यसंभव (1. भोज्य 1,a. + सं°) m. *Chylus* (s. रस) Çabdak. im ÇKDr.

भोज्या (von भोज) f. *eine Prinzessin der* Bhoǵa gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. MBh. 3,490. Hariv. 1922. 7003. 9136 (die ältere Ausg. भोजा). Ragh. 6,59. 7,2. 18. कन्या Bhâg. P. 9,23,34 (*une fille dont il pouvait jouer comme de sa conquête* Burn.). — Vgl. भोजा u. भोज.

भोज्योष्ण (1. भोज्य + उष्ण) adj. *zu heiss zum Essen* Sch. zu P. 2,1,68. 6,2,2.

भोट m. N. pr. eines Landes, Tibet LIA. I,441. fgg. Çatr. 14,192. Verz. d. Oxf. H. 339, a, 32. °देश 352, b, 15. भोत Muir, ST. II, 59. — Vgl. महा°, भौट.

भोटाङ्ग (भोट + अङ्ग) m. N. pr. eines Landes, Bhutan Çabdar. im ÇKDr.

भोटान्त (भोट + अन्त) N. pr. eines Landes Verz. d. B. H. 368, 13. — Vgl. भोटाङ्ग.

भोटीय (von भोट) adj. *tibetisch*: °कोशी N. pr. eines Flusses LIA. I, 59.

भोत s. भोट.

भोमीरा f. *Koralle* Wilson.

भोलानाथ (भोला? + नाथ) m. 1) Bein. Çiva's Çiva-P. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Scholiasten des Mugdhabodha Colebr. Misc. Ess. II, 46. 57.

भोलि m. *Kameel* Trik. 2,9,28. H. 1253.

भोस् (contrahirt aus भवस्, voc. von 2. भवन्त्) interj. bei der Anrede P. 8,3,1, Vârtt. 2. Vop. 3,149. AK. 3,5,7. H. 1537. Med. avj. 80. vor Vocalen und tönenden Consonanten भो (nach den Grammatikern vor Vocalen auch भोय्), vor dumpfen भोस् und भोः je nach Umständen P. 8, 3, 17. 18. 20. 22. Vop. 2,49. 50. später steht oft nachlässig भो, wo भोस् oder भोः erhalten sein sollte. भो३ vor इति Kathâs. 18,214. अधीहि भो३ इति RV. Prât. 13,2. निर्वाच्येति भो३ इति चोदना स्यान्निरुक्तश्री भो३ इति चाभ्यनुज्ञा 6.16. अधीहि भोः (so unsere Hdschr.) सावित्रीं भो३ अनुब्रूहि Âçv. Gṛhj. 1,21,4. इदं वत्स्यामो भो३ (so unsere Hdschr.) इति 3,10,1. अधीहि भोस्तमग्निम् Çat. Br. 10,3,3,5. भोः पुरुषान् 11,6, 2,3. भो याज्ञवल्क्य 4,3,20. यद्यपि भो इति प्रतिवचनमाचार्यं प्रत्येवोचितं न त्वत्रियं प्रति तस्य हीनत्वात् u. s. w. Schol. zu Çat. Br. 1163,24. Çâṅkh. Gṛhj. 2, 12. 18. Kauç. 90. अध्येष्यमाणं तु गुरुर्नित्यकालमतन्द्रितः । अधीष्व भो इति ब्रूयात् M. 2,73. भोःशब्दं कीर्तयेदन्ते स्वस्य नाम्नो ऽभिवादने । नाम्नां स्वरूपभावो हि भोभाव ऋषिभिः स्मृतः ॥ 124. भोभवत्पूर्वकं त्वेनम् (दीक्षितम्) अभिभाषेत 128. शूद्रा भोवादिनश्चैव भविष्यन्ति युगक्षये Hariv. 11140. MBh. 3,12848. अभिवादये देवदत्तो ऽहं भोः P. 8,2,83, Sch. अपमन्हें भोः Çâk. 44,6. Kathâs. 18,214. कः को ऽत्र भोः Çâk. 22,21. 92,22. 112,11. Prab. 31,18. भोः पौष्य MBh. 1,776. भो मूर्ख Pańkat. 75,25. Vid. 109. Vet. in LA. (II) 2,10. भो राजन् 4,1. भो स्वामिन् Pańkat. 68,14. भो तपस्विन् Vet. in LA. (II) 14,6. अयि भोः Çâk. 69,15. 88,10. 103,12. भो किं करिष्यसि Pańkat. 135, 9. भो को भवान् 109, 18. भो प्रणाश 186,15. mitten in den Satz eingeschoben Hariv. 8301. Vikr. 85,20. Bhâg. P. 2, 9,29. 5,13,4. am Ende eines Verses 3,23,2. Vid. 75. Mârk. P. 19,5. Pańkat. 1, 3, 5. bei der Anrede eines Frauenzimmers Çâk. 91,12. Kathâs. 39,179. Prab. 7,8 (der Schol. ergänzt शैलूष *Schauspieler*). bei der Anrede Mehrerer: भो द्विजसत्तमाः Mârk. P. 23, 95. Çâk. 58,4. wiederholt Halâj. 5,97. भो भोः शक्रात्मज MBh. 3,1724. भो भो नैषध N. 2,30. भो भो राजन् Çâk. 6,12. Mârk. P. 3,52. भो भोः पान्थ Hit. 10,8. Pańkat. 107, 5. भो भो को भवान् 7. भो भोस्तपस्विनः Çâk. 17,20. भो भो सुरासुराः Kathâs. 50,113. भो भोः पण्डिताः Hit. 7,12. Mârk. P. 8,50. भो भो ज्ञात्वास्तुरंगमाः R. 2,45,14. भो भोः संनिहितास्तपोवनतरवः Çâk. 52,6. so v. a. *ach* (im Selbstgespräch) Çâk. 60,17. Nach Med. und Çabdar. im ÇKDr. auch विषादे gebraucht und nach Çabdar. auch प्रश्ने.

भोल्हर् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, a, 49.

भौगक m. patron. von भोगक gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104.

भौजकट adj. von भोजकट Siddh. K. zu P. 4,1,75.

भौजंग (von भुजंग) 1) adj. f. ई *zu einer Schlange in Beziehung stehend, schlangenartig*: वृत्ति Spr. 3175. — 2) n. (sc. भ) *das Schlangengestirn, das* Nakshatra Âçleshâ Varâh. Bṛh. S. 11, 56.

भौजि m. patron. von भोज gaṇa गर्गादि zu P. 4, 2,138. Davon adj. भौजीय ebend.

भौज्य n. *die Würde eines den Titel* Bhoǵa *führenden Fürsten*: भौज्य, साम्राज्य, स्वाराज्य Ait. Br. 7,32.8,6.12.14.16. = भोजनार्ह, भोजनयोग्य Sâj.

भौट् m. *ein Tibeter*: भौटानां वक्त्रे प्रकृतिपाण्डुरे Râǵa-Tar. 4,168. Z. f. d. K. d. M. 2, 28. fg. — Vgl. भोट.

भौत (von भूत) 1) adj. a) *die Wesen betreffend, ihnen geltend*: बलि M. 3,70. — b) *von bösen Geistern besessen, verrückt, blödsinnig*: °प्रायश्च ततो ऽयं बुद्धिरस्य न विवेकिनी Kathâs. 39,108. °तुल्य 168. — c) *aus den Elementen gebildet, materiell*: गुणा अगुणाश्च Mârk. P. 25,12. — 2) m. = देवल Çabdam. im ÇKDr. = देवलक Hâr. 150. — 3) f. ई *Nacht* (*die Zeit der bösen Wesen*) Trik. 1, 1, 104. H. 142. — 4) n. oxyt. = भूतानां समूहः gaṇa भिक्षादि zu P. 4,2,38.

1. भौतिक (wie eben) adj. f. ई 1) *die Wesen betreffend, ihnen geltend*: बलि M. 3, 74. सर्ग *die Schöpfung der Wesen* Sâṁkhjak. 53. — 2) *aus den Elementen gebildet, dieselben betreffend, materiell*: वृक्षाणां नास्ति भौतिकम् *an den Bäumen ist nichts Materielles* MBh. 12, 6829. 9982. सर्ग 11562. Hariv. 7801. इन्द्रियाणि Suçr. 1,312,6. प्रकृतिमिह नराणां भौतिकीं केचिदाहुः 334,18. Kap. 2,20. Ragh. 2, 57. Bhâg. P. 1, 4, 17. 3,20,14. 22,37. 26,42. 5,14,34. 7, 2, 42. Mârk. P. 43, 76. Liṅga-P. bei Muir, ST. 4, 326, 4. Colebr. Misc. Ess. I, 392. fg. Vgl. चातुर्भौतिक, पाञ्च°.

2. भौतिक (wohl von भूति *Asche*) m. 1) Bein. Çiva's Trik. 1,1,48. — 2) *eine Art von Mönchen* Verz. d. Oxf. H. 155, a, 14. 156, a, 1. 12. 34. Z. d. d. m. G. 14, 569, 5. 10. 572, 18. 19.

3. भौतिक n. *Perle* Râǵan. im ÇKDr. — Wohl nur fehlerhaft für मौक्तिक.

भौत्य 1) (von भूति) m. N. pr. eines Manu Hariv. 410. भूत्यां चोत्पादितो देव्यां भौत्यो नाम रुचेः सुतः 451. 490. 496. VP. 269. 268, N. 8. Mârk. P. 99, 1. 100, 13. pl. 53, 8. — 2) adj. vom vorherg.: मन्वन्तर Mârk. P. 100, 40.

भौपाल (von भूपाल) m. *Fürstensohn* Mârk. P. 67,2.

1. भौमं (von भूमि) 1) adj. f. ई *der Erde gehörig, geweiht* VS.24,10. TS.5,6, 20,1. *zur Erde in Beziehung stehend, von ihr kommend:* ग्रस्त्र MBh.1,5366. *auf* oder *in der Erde befindlich, irdisch;* = भूमिभव Med. m. 22. Wasser Suçr. 1,170,10. ग्रभौममम्भो विसृजन्ति मेघाः पूतं पवित्रं पवनैः सुगन्धि Hariv. 8802. Licht Tarkas. 8. कवकानि M.6,14. 11,155. रसाः Daç.1,14. स्थावरजङ्गमम् Matsjop. 27. मृगाः R.1,74,9. केतवः, शिखिनः, उत्पाताः Varâh. Brh. S. 11,2. 4. 46,2. 5. बिल MBh. 1,5796. स्थानपरिग्रह Ragh. 13,36. धिष्ण्यानि 15,59. राक्षसाः 1,3607. नरक *die irdische Hölle, die Hölle auf Erden* 3603. स्वर्गाः Mârk. P. 55,16. ब्रह्मन् (n.) so v. a. *der* Veda MBh. 12,2012. भोगाः Kathâs. 45,6. Bhâg. P. 4,28,2. *aus Erde bestehend, erdig, irden* Kâtj. Çr. 23,4,20. 24,6,2. Pañkav. Br. 21,14,14. चरु Varâh. Brh. S. 46,37. परमाणवः Mârk. P. 23,33. रजस् *Staub der Erde* MBh. 4,1041. 9,944. Varâh. Brh. S. 32,9. *vom Lande einkommend* (Abgabe) gaṇa शुण्डिकादि zu P. 4,3,76. — 2) m. *a)* = ग्रम्बर Dhar. im ÇKDr. *Ambra* Wilson. — *b) eine rothblühende* Punarnavâ Râgan. im ÇKDr. — *c)* metron. gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. α) *ein best. Erdgenius* Âçv. Grhj. 2,1,4. 8,15. Kauç. 38. Pâr. Grhj. 2,14. — β) Atri RV. Anukr. — γ) der Daitja Naraka Trik. 3,3,301. H. an. 2,332. Med. MBh. 3,477. 12590. 5,1887. 12,12956. Hariv. 3117. 6800. Bhâg. P. 1,10,29. Wilson hat नरक fälschlich als *Hölle* gefasst. — δ) *der Planet Mars* AK. 1,1,2,27. Trik. H. 116, Sch. H. an. H. ç. 13. Med. Hâr. 35. Halâj. 1,46. MBh. 13,7643. Sûrjas. 2,10. 43. Varâh. Brh. S. 5,60. 6,6. 17,15. Kathâs. 48,70. VP. 240. Mârk. P. 123,8. Pañkat. 30,20. Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,35. 339,*a*,40. वारो भौमस्य *Dienstag* 31,*a*,35. °पूजा Verz. d. B. H. No. 1264. 1271. °व्रत 1269. °स्तोत्र 1272. °स्तुति 468. — 3) f. ई *die aus der Erde Entsprossene*, Bein. der Sitâ Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. *a)* (sc. रजस्) *Staub der Erde:* भौमानि चरणैः क्षिपेत् *er wirbele Staub auf mit den Füssen* (d. i. *mit seinem Heere*) MBh. 12,4360; vgl. नभसि नभस्वाञ्जः क्षिपन्भौमम् Varâh. Brh. S. 32,9. Nilak. erklärt: भौमानि परेषां सस्यानि चरणैरश्वादिगमनैः क्षिपेत् नाशयेत्. — *b)* am Ende eines adj. comp. = भूमि *Boden, Diele; Stockwerk:* हेमराज° R. Gorr. 2, 96,7. बहु°, सप्त° 5,10,11. MBh. 13,5276. ग्रनेकशत° 3246. 3507. — *c) eine best. Art zu sitzen bei den* Jogin Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

2. भौम (von 1. भौम) adj. *zu Mars —, zu seinem Tage* (*dem Dienstage*) *in Beziehung stehend, an einem solchen Tage geschehend:* ग्रहणं ग्रहसंस्थितम् Vet. in LA. (II) 13,9.

भौमक (von 1. भौम) m. *ein in der Erde lebendes Thier* Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,5.

भौमदेवलिपि (भौम-देव + लि°) f. Bez. einer Art von *Schrift* Lalit. ed. Calc. 144,4.

भौमन m. Bein. des Viçvakarman MBh. 1,1473. 8185. 5,2220. 2223. Die richtige Form ist भौवन.

भौमरत्न (1. भौम + रत्न) n. *Koralle* Râgan. im ÇKDr.

भौमवार (1. भौम + वार) m. *der Tag des Mars, Dienstag* Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,30. Sañsk. K. 1,*b*,6. Schol. zu Kâtj. Çr. 353,6.

भौमिक (von भूमि) adj. *auf der Erde befindlich* M. 5,142.

भौम्य (wie eben) adj. dass.: न तेषु वर्षते देवो भौम्यान्यम्भांसि VP. bei Muir, ST. 1,186, N. 4. Vielleicht fehlerhaft für भौमानि.

भौरं m. patron. von भूरि gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

भौरिक (von भूरि *Gold*) m. *Schatzmeister* AK. 2,8,1,7. H. 723.

भौरिकायणि m. patron. von भौरिकि gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

भौरिकि m. patron. P. 4,2,54. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. gaṇa क्रौड्यादि zu 80. gaṇa तिकादि zu 154. भौरिकिविध adj. *von* Bhauriki's *bewohnt* P. 4,2,54. f. भौरिकी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. भौरिक्या gaṇa क्रौड्यादि zu 80. — Vgl. भौलिकि.

भौरिक्या f. s. u. भौरिकि.

भौलिकायनि m. patron. von भौलिकि gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

भौलिकि m. patron. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. gaṇa क्रौड्यादि zu 80. gaṇa तिकादि zu 154. gaṇa भौरिक्यादि zu 2,54. भौलिकिविध adj. *von* Bhauliki's *bewohnt* ebend. f. भौलिकी gaṇa गौरादि zu 4,1,41. भौलिक्या gaṇa क्रौड्यादि zu 80.

भौलिक्या f. s. u. भौलिकि.

भौलिङ्गि m. *ein Fürst von* Bhûliñga gaṇa पैलादि zu P. 2,4,59. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Schol. zu P. 4,1,173. f. भौलिङ्गी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Vgl. LIA. II, 690.

भौवनं (von भुवन) 1) adj. *zur Welt gehörig:* भौवनाः, मानवाः AV. 3, 21,5. — 2) patron.: ग्रत्थाय भौवनाय स्वाहा VS. 9,20. 18,28. 22,32. so heisst Viçvakarman (vgl. भौमन) Nir. 10,26. Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,7,1,15. ein Sohn Manthu's Bhâg. P. 5,15,13.

भौवनायन m. patron. von भुवन oder भौवन VS. S. LVI, 16.

भौवादिक (von 1. भू + ग्रादि) adj. *zu der mit* भू *anfangenden Klasse von Verbalwurzeln* —, d. i. *zur ersten Klasse gehörig* P. 3,1,75, Sch.

भौवायन m. patron. von भुव VS. 13,54. so heisst Kapivana Pañkav. Br. 20,13,4.

भ्यस्, भ्यसते *sich fürchten, beben* Naigh. 3,29. Nir. 3,21. 10,10. Dhâtup. 16,27. यस्य शुष्माद्रोदसी ग्रभ्यसेताम् RV. 2,12,1. भ्यसात् (रेजते RV.) SV. I,4,2,4,2. बिभ्यस्यतः (बिभ्यसतः West.) Nir. 1,10. — Vgl. 1. भी.

— उद् s. उद्भ्यस.

भ्यस s. स्व°.

1. भ्रंश्, भ्रश्, भ्रंशते Dhâtup. 18,17. भ्रंश्यति und भृश्यति (भ्रंश्यं u. s. w.; nicht zu belegen) 26,115. auch med. भ्रंश्यते; partic. pass. भ्रष्ट; भृष्ट s. u. ग्रनिभृष्ट. 1) *entfallen, herausfallen, fallen:* यस्याग्निहोत्रं स्खलते वापि वा भ्रंशते Ait. Br. 7,5. संधाने भ्रश्यमाने *wenn das adstringens abgeht* Suçr. 1,47,10. ते (शराः) चाभ्रश्यन्त वर्मणि so v. a. *schlugen an den Panzer an* MBh. 7,3845. ते चाभ्रश्यन्त वर्मणः *prallten vom Panzer ab* 3846. त्रुटत्सुकं मुक्ताजालमिव प्रयाति काटिति भ्रश्यद्दिशः *auseinanderfallend* Spr. 3003. शिखिरात्रं नद्यामिव भ्रश्यताम् *herabstürzend* 1770. भ्रष्ट *entfallen, abgefallen, ausgefallen, herabgestürzt* AK. 3,2,53. H. 1491. भ्रष्टाभरणकेशास्रा भ्रष्टाभरणवाससः MBh. 1,7632. उत्तरीयमथो ऽपश्यद्भ्रष्टम् 3, 2809. Brahma-P. in LA. (II) 53,7. Râga-Tar. 6,315. Kathâs. 27,186. रत्नावली Spr. 831. भ्रष्टं नृपतिकिरीटाद्भुवि पतितं रत्नम् 2078. मूषिकशावकः श्येनमुखाद्भ्रष्टः Hit. 113,7. मकोल्केव भ्रष्टाम्बराद्वामिव संपतन्ती MBh. 6,3789. Kathâs. 27,74. तस्य कराद्भ्रष्टा गुलिका 42,9. हस्ताद्भ्रष्टमिदं बिसाभरणम् Çâk. 74. काष्ठाद्भ्रष्टः (कूर्मः) Spr. 5279. प्रस्रवणाद्भ्रष्टजलपातमनोरमम् Mârk. P. 61,23. सुतस्तटाद्ह्रदे भ्रष्ट इव Râga-Tar. 5,408.

In comp. mit dem im abl. gedachten Worte: तच्छंकरशिरोभ्रष्टं भ्रष्टं भूमितले पुनः (सलिलम्) R. 1,44,27. Spr. 2162. नीवाराः शुकगर्भकोटरमुखभ्रष्टास्तरूणामधः Çâk. 14. दिवो भ्रष्टः *aus dem Himmel gestürzt* so v. a. *vom Himmel auf die Erde verbannt* Çuk. in LA. (II) 32,16. 17. — 2) *fallen, zu Fall kommen, stürzen* in übertr. Bed.: ये तीक्ष्णमनुवर्तन्ते भ्रश्यन्ते सह तेन ते R. 3,45,12. (मुनयः) भ्रश्यन्ते काममन्युभिः R. Schl. 2,22, 23. भ्रष्टं नृपं मन्त्रिणः (त्यजन्ति) Spr. 2883. 3965. स्वयं मायानिकृतश्च परं भ्रष्टं करोति Pańkar. 1,10,14. शापभ्रष्टा अप्सराः *in Folge eines Fluchs* (aus dem Himmel) *gestürzt, zur Erde verbannt* Kathâs. 6,17. — 3) *verschwinden, verloren gehen*: संग्रामाद्भ्रश्: *verschwanden aus der Schlacht* so v. a. *flohen* Bhatt. 14,105. संतापाद्भ्रश्यते रूपं संतापाद्भ्रश्यते बलम्। संतापाद्भ्रश्यते ज्ञानम् Spr. 5148. दृष्टिर्भ्रश्यति (v. l. für नश्यति) 831, v. l. किंचिच्चाभ्रश्यत स्वरः *vergehen, versagen* R. 6,75,36. भ्रष्ट *verschwunden, dahin seiend*: कस्तूरीपत्त्रभङ्गनिकरो भ्रष्टो न गण्डस्थले Spr. 622. भ्रष्टे शनैर्यौवने 2183. विज्ञानं हि मम भ्रष्टं शापदोषेण R. 3,75,44. ज्ञानं ते भवतु भ्रष्टम् Pańkar. 1,10,24. Vâju-P. bei Muir, ST. I, 30, N. 51. तेन भ्रष्टा द्यूतेन मे श्रियः Som. Nala 148. भ्रष्टश्रियं नृपम् Spr. 2883, v. l. Râga-Tar. 5,305. भ्रष्टराज्य MBh. 3,2755. Hariv. 9797. R. 3,54,20. भ्रष्टाधिकार Pańkat. 9,19. भ्रष्टं वर्त्म प्रदर्शयेत् *den verloren gegangenen Weg* Pańkar. 2, 8,26. भ्रष्टमार्ग adj. R. 4,15,29. Kathâs. 10,70. °निद्र adj. *dem der Schlaf vergangen ist* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 9, Çl. 32. भ्रष्टपरिश्रम adj. R. 4,49,27. भ्रष्टक्रिय *unterblieben* Pańkat. 110, 24. *Jmd* (abl.) *verloren gehen*: नास्माद्राष्ट्रं भ्रंशते TS. 5,7,4,4. मा त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत् RV. 10,173,1. Kâth. 19,9. सुग्रीवो ऽस्याभ्रशद्धस्तात् *verschwand aus seiner Hand, entwischte seinen Händen* Bhatt. 15,59. — 4) *von Jmd* oder *von Etwas getrennt werden, Jmdes* oder *einer Sache verlustig gehen, um Jmd* oder *Etwas kommen*; mit dem abl.: प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद्भ्रंशते TS. 1,6,11,1. भ्रष्टो हि विषयाद्राजा मृतकल्पः प्रदृश्यते R. 1,17,5. स्वर्गाच्च भ्रश्यते Spr. 204. सो ऽचिराद्भ्रश्यते राज्याज्जीविताच्च M. 7,111. Varâh. Brh. S. 4,17. भ्रश्यमानस्य जीवितात् R. 6,92,60. सतां लोकात्सतां कीर्त्याः सज्जुष्टात्कर्मणस्तथा। भ्रश्यतु क्षिप्रमद्यैव R. 2,75,34. यैर्नरो भ्रश्यते श्रियः MBh. 3,603. Bhâg. P. 8,20,15. भ्रश्यते शीघ्रमैश्वर्यात्प्राणेभ्यः स्वजनादपि MBh. 3,1048. राज्याद्भ्रंशस्व R. 2,74,2. स स्वार्थाद्भ्रश्यते Spr. 3341. वधं स्रंशे ऽसौ धृतेः Bhatt. 14,71. यदम्ब सत्यान्नाभ्रश्यत *weichen von* Ragh. 14,16. भ्रष्ट *getrennt von, gekommen um, einer Sache verlustig gegangen*; mit abl.: कथं च भ्रष्टा (नष्टा MBh. 3,2690) ज्ञातिभ्यो भर्तुर्वा N. 16,33. Kathâs. 37,130. सार्थाद्भ्रष्ट उष्ट्रः Hit. 121, 12. सार्थ° Pańkat. 68, 12. यूथ° MBh. 3,2424. मूलभ्रष्ट इव द्रुमः R. 2, 87, 2. विभीषणः पदाद्भ्रष्टः Vop. 5,20. स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दन्ताः केशा नखा नराः Spr. 3309. 2807, v. l. विवेक° 2982. योग° so v. a. *um den Lohn des* Joga *gekommen* Bhag. 6,41. बन्धनाद्भ्रष्टो ऽस्मि *befreit von* Mrkkh. 98,10. — Bisweilen fälschlich भ्रष्ट st. भृष्ट (s. भ्रज्ज्). Vgl. भयभ्रष्ट.

— caus. भ्रंशयति 1) *fallen lassen, — machen, abwerfen, herabstürzen* (trans.): अभ्रंश्यमानान्माणीन् Kâtj. Çr. 20,5,16. भ्रंसितेनोत्तरीयेण (भ्रंशि° die neuere Ausg.) Hariv. 4767. वीचिसंमर्दभ्रंशिताभरणांशुक Râga-Tar. 4, 541. गोकर्णस्योपरिष्टात्तु भ्रंशितः स महासुरः। पपात चेलगङ्गायाः पुलिने Hariv. 8493. — 2) *stürzen* (trans.) in übertr. Bed.: स चागस्त्येन क्रुद्धेन भ्रंशितो भूतलं गतः MBh. 13,4806. 2,2630. मनुं यदा भ्रंशयितुं भोगा न शेकुः Bhâg. P. 3,22,34. Die Scholien trennen यद्-आ° und erklären: आभ्रंशयितुं आ ईषदपि भ्रं° अभिभवितुम्. — 3) *Etwas verschwinden machen, verloren gehen lassen, — machen*: जीवितं भ्रंशयति (शरः) R. 4,21, 6. पितृपैतामहं राज्यं प्राप्तवान्स्वेन तेजसा। वायुरिवाभ्रमासाद्य भ्रंशयत्यनये स्थितः॥ MBh. 5,1120. ज्वलितां त्वमिमां लक्ष्मीं भारतीं सर्वराजसु। जीवतो धृतराष्ट्रस्य दौरात्म्याद्भ्रंशयिष्यसि॥ 4190. — 4) *Jmd* (acc.) *um Etwas* (abl.) *bringen*: राज्यात् MBh. 3,2253. R. Gorr. 2,75,2. Mahân. 181. ऐश्वर्यात्, स्वर्गात् MBh. 1,2482. त्रैलोक्यात् 3,8759. स मामनयः — भ्रंशयामास वै श्रियः 3,12524. स्थानात् R. Gorr. 1,35,17. Bhâg. P. 9,18,3. जीवितात् MBh. 3,1571. 5,4191. R. 6,36,65. फलात् MBh. 13,4293. उपवासाद्व्रताच्च *um den Lohn der Fasten und Gelübde* Hariv. 7775. भ्रंशितान्मार्गात् *vom Wege abgebracht* Bhâg. P. 9,17,16. भ्रंशिता पतिधर्मतः MBh. 5,7371.

— intens. बनीभ्रश्यते Vop. 20,7. बनीभ्रस्यते, बनीभ्रंसीति P. 7,4,84.

— अप s. अपभ्रंश fg.

— आ s. das caus. vom simpl. u. 2.

— नि s. अनिभृष्ट. — caus. *abfallen machen, abschlagen* oder *abbrechen*: नि तिग्मानि भ्राशयन्भ्राश्यानि RV. 10,116,5.

— परि 1) *entfallen, herabfallen*: तस्य करतले श्येनमुखात्परिभ्रष्टा मूषिका पतिता Pańkat. 188,15. हस्ताद्गङ्गास्रोतसि परिभ्रष्टम् (अङ्गुलीयम्) Çâk. 85,2. 105,15. कम्पतलपरिभ्रष्ट (सलिल) Suçr. 1,170,8. — 2) *fallen, stürzen* in übertr. Bed.: धंस पाप परिभ्रष्टः क्षीणपुण्यो महीतलम् MBh. 5, 536. — 3) *entlaufen*: परिभ्रष्टा गौः MBh. 13,3461. अपरिभ्रश्यमान *nicht entlaufend, — entwischend* Kâm. Nitis. 10,84. परिभ्रष्ट *verschwunden, dahin seiend*: °सुख adj. MBh. 3,2753. विद्याः Kathâs. 18,377. पूर्वपरिभ्रष्टं चारित्रम् 21,91. सत्यं च न परिभ्रष्टं यद्दरिद्रेषु दुर्लभम् Mrkkh. 55,11. °सत्कर्मन् adj. Bhâg. P. 4,7,47. — 3) *um Etwas* (abl.) *kommen*: परिभ्रष्ट *um Jmd* oder *Etwas gekommen, einer Sache verlustig gegangen*: स्वदेशेभ्यः Hariv. 11199. स्वर्गात् R. 3,68,28. मनुष्यत्वात् MBh. 3,12500. चतसृभ्यो गतिभ्यः R. 2,62,39. राज्यात् 4,3,22. राज्य° MBh. 3,2677. Spr. 3008. साम्राज्य° Râga-Tar. 5,256. मार्दव° Çaṅk. zu Khând. Up. S. 2. Prab. 21, 9. Çuk. in LA. (II) 33,21, v. l. सावित्री° M. 10,20. मत्स्यमांस° Pańkat. IV, 64. पतिधनदार° 227,4. कुलजाति° Spr. 702. उपचार° so v. a. *unterlassend* 2728. पञ्चयज्ञ° H. 859. सर्वकर्म° Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 1. Ausnahmsweise mit dem instr. st. des abl.: तुषेणापि परिभ्रष्टस्तण्डुलो नाङ्कुरायते Spr. 3095. 3097. — Vgl. परिभ्रंश fg.

— संपरि *um Etwas* (abl.) *kommen*: धर्मेभ्यः संपरिभ्रष्टः MBh. 12,7272.

— प्र 1) *entfallen, herabfallen*: प्रभ्रश्यमानाभरणांशुका Ragh. 14,54. प्रभ्रष्टशङ्कातुष Kusum. 46,20. तस्य हस्तोद्धृतं चाशु कार्मुकं ततसायकम्। प्राभ्रश्यत सह प्राणैः *entfallen* und *dahingehen* R. 6,92,60. प्रभ्रश्यते नासिकया कफः *geht ab* Suçr. 2,370,3. — 2) *Jmd* (abl.) *entlaufen*: यस्मात्पशवः प्र प्रेव भ्रंशेरन् TBr. 2,7,14,2. Kâtj. Çr. 23,1,19. प्रभ्रष्टो गज इव बन्धनात् *der sich losgemacht hat von* Mrkkh. 98,7. — 3) *um Etwas* (abl.) *kommen*: प्रभ्रश्यते तेजसः Spr. 1145. — Vgl. प्रभ्रंश fgg. — caus. *Jmd stürzen, um Etwas* (abl.) *bringen*: प्रभ्रंशितः सुरसिद्धर्षिलोकात्परिच्युतः प्रपताम्यल्पपुण्यः MBh. 1,3577. राज्यात्प्रभ्रंशितः 3,601. भ्रूभेदमात्रेण पदान्मघोनः प्रभ्रंशयां यो नहुषं चकार Ragh. 13,36.

— वि 1) *fallen, stürzen* in übertr. Bed.: पुरा ययातिर्विभ्रष्टश्च्यावितः

पतितः क्षितौ। पुनरारोपितः स्वर्गम् MBh. 13,324. — 2) *verschwinden, dahin gehen:* विभ्रष्टकृषा (नगरी) R. 2,48,29. विभ्रष्टतिमिरं नभः R. Gorr. 2,38,17. विभ्रष्टपादलेप Mârk. P. 61,27. अविभ्रष्टरूपेण so v. a. *ungeschwächt* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 281. — 3) *scheitern bei Etwas, keinen Erfolg haben in* (loc.): त्रिरात्रे Pañkav. Br. 16,8,2. अग्निर्वा एतस्य कृव्यमत्ति यो यज्ञे विभ्रंशते न देवता कृव्यं गमयति 8. 17,8,3. यज्ञविभ्रष्ट TS. 2,3,2,1. Kâtj. Çr. 22,4,30 (यज्ञो विभ्रष्टो यस्य सः Schol.). Pañkav. Br. 8,2,9. 17,8,1. Shaḍv. Br. 2,9. विभ्रष्टमिव वै सत्रमभूत् so v. a. *vergeblich gewesen* Pañkav. Br. 14,3,22. — 4) *sich verlaufen von* (abl.); *sich trennen von, kommen um:* मृगीव यूथविभ्रष्टा Kathâs. 33,207. ऐश्वर्यविभ्रष्ट *um die Herrschaft gekommen* MBh. 3,3. उभय° Bhag. 6,38. साधुचारित्र° R. 2,73,17. यस्माद्वा विभ्रंशेरन् *welchen sie im Stiche lassen* Kâtj. Çr. 22,4,31. — Vgl. विभ्रंश u. s. w. — caus. 1) *abschlagen, abbrechen:* द्रुमांश्च विभ्रंशितपुष्पपत्त्रान् R. 5,60,19. — 2) *zu Fall bringen:* त्वया विभ्रंशिता क्लीयं भर्तारं नाधिगच्छति MBh. 5,7068. — 3) *Etwas verschwinden machen, zu Nichte machen:* विभ्रंशितज्ञान Bhâg. P. 3,4,1. विभ्रंशितोदय 32,21. — 4) *Jmd von Etwas* (abl.) *abbringen, um Etwas bringen:* विभ्रंशिता त्वया क्लीयं धर्मात् MBh. 5,7055. योगारम्भणात् Bhâg. P. 5,8,23. वेदात् 9,22,16. श्रियः 8,22,16.

— सम् *entgleiten:* प्रेङ्खफलकं परिव्ययति यथा न संभ्रश्येत Çâñkh. Çr. 17,10,13. Gṛhj. 2,12.

2. भ्रंश् (भृंश्), भृंशति und भृंशयति *leuchten* oder *sprechen* Dhâtup. 33, 114. — Eine unsichere Wurzel.

भ्रंश (von 1. भ्रंश्) m. 1) *Fall, Sturz;* = व्यसन AK. 3,4,18,123. मक्षीपतेः Kâm. Nîtis. 2,39. देश° *Verfall —, Ruin des Landes* Varâh. Bṛh. S. 46,25. — 2) *das Verlorengehen, Verlust, das Zunichtewerden:* सेहे ऽस्य (वलयस्य) न भ्रंशम् Ragh. 16,74. Megh. 2. अर्थ° Varâh. Bṛh. S. 45, 8. स्वार्थ° Spr. 138. Jâǵn. 2,66, v. l. स्वकार्यभ्रंशशङ्किभिः सचिवैः Kathâs. 15,12. आम्नाय° Râǵa-Tar. 1,16. स्मृति° Bhag. 2,63. Pañkar. 3,14,15. अज्ञातसंविद्भ्रंश adj. Râǵa-Tar. 6,105. अग्निनाशात्क्रियाभ्रंशात् MBh. 1,924. तपो° R. Gorr. 1,66,13. दृष्यद्दानवहृष्यमानदिविषद्दुर्वारदुःखापदाम् *das Verschwinden, Weichen* Git. 9,11. पौरुष° Vâgbh. 1,10,22. इन्द्रिय° 11,6. — 3) *das Sichabtrennen von, das Sichverlaufen von; das Kommen um Etwas:* सार्थ° (उष्ट्रस्य) Pañkat. 68,21. स्थान° Spr. 2807. राज्य° R. 3,72,25. Kathâs. 39,44. Râǵa-Tar. 5,307. यथोचितात् *das Abweichen vom Schicklichen* AK. 2,8,1,23. चारित्र° Mṛkkh. 53,14. समय° MBh. 12,1066. H. ç. 200 (°भ्रंश gedr.). Die Bedeutungen 2. und 3. sind nicht immer streng zu scheiden. — Vgl. गुण°, गुद°, ज्ञाति° (ज्ञातिभ्रंशकर् auch Prâjaçkittend. 3,a,5. 27,a,3), योनि°.

भ्रंशकला (भ्रंसकला gedr.) mit कार् u. s. w. verbunden gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. — Vgl. ध्वंसकला.

भ्रंशथु (von 1. भ्रंश्) m. = प्रभ्रंशथु Suçr. 2,369,5. — Vgl. भ्रस्यथु.

भ्रंशन (von 1. भ्रंश् simpl. und caus.) 1) adj. *stürzend* (trans.), *zu Fall bringend:* अस्त्र R. Gorr. 1,57,7. — 2) n. *das Kommen um* (abl.), *das Verlustiggehen:* राज्यात् R. 2,94,3 = 103,3 Gorr.; hier könnte es wegen des folgenden विवासन (st. विनाभाव) passender in caus. Bed. (*das Bringen um*) gefasst werden.

भ्रंशिन् (wie eben) adj. 1) *entfallend, herausfallend, abfallend:* तरुकृतकुभ्रंशिभिः शीर्णपर्णैः Megh. 30. दर्भार्धावलीढैः श्रमविवृतमुखभ्रंशिभिः Çâk. 7. इदं तावदङ्गुलभस्थानभ्रंशि (अङ्गुलीयं) शोचनीयम् 83,23. *stürzend, zu Fall kommend:* निष्क्रमपथभ्रंसिन् (गुरु) Mârk. P. 15,37. काङ्क्षनभ्रंशिनीं श्रियम् *dauerndes Glück* Spr. 3175. — 2) *zu Fall bringend, zu Nichte machend:* स्वार्थ° Pañkat. 248,18.

भ्रंस् v. l. für भ्रंश् Dhâtup. 18,17. P. 7,4,84.

भ्रकुंश und भ्रकुंस m. *ein Schauspieler in weiblichem Anzuge* P. 6,3,61, Vârtt. AK. 1,1,7,11. H. 329. — Vgl. भ्रूकुंश, भ्रु°, भ्रू°.

भ्रकुटि f. = भ्रूकुटि *das Verziehen der Brauen* P. 6,3,61, Vârtt. H. 579. °कुटी AK. 1,1,7,37. Mârk. P. 10,78. °मुख (भ्रूकुटी° ed. Bomb.) MBh. 5,3711.

भ्रक्ष्, भ्रंक्षति, °ते und भ्लंक्षति, °ते v. l. für भक्ष् *essen* Dhâtup. 21,27. — Vgl. भ्लक्ष्.

1. भ्रज् in गिरिभ्रज् haben wir u. d. W. = भ्रश्, भ्रंश् gesetzt. Es liesse sich an die von Mehreren vermuthete Wurzelform भ्रज् = *frango* anschliessen.

2. भ्रज् f. etwa *Steifheit* (des Gliedes), *rigor:* ह्लापयामि भ्रजः शिश्नम् AV. 7,90,2. — Vgl. मृत°.

भ्रंजस् s. वात°. Unverständlich bleibt die Formel भ्रजष्कुन्दः VS. 15, 5 (= अग्नि Mahidh.). तुरो भ्रजष्कुन्दः (भ्राजः VS.) Çat. Br. 8,5,2,4.

1. भ्रज्ज्, भृज्जति, °ते Dhâtup. 28,4. P. 6,1,16. भर्जते Dhâtup. 6,18. बभ्रज्ज und बभर्ज, बभ्रज्जे und बभर्जे Vop. 8,124. 135. 13,1. अभ्राक्षीत् 13, Anf. भ्रष्टा und भर्ष्टा, भ्रष्टुम् und भर्ष्टुम्, भ्रष्टव्य und भर्ष्टव्य P. 6,4,47. 8, 2,36. Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. *frigere, rösten,* namentlich Körner: धानाः RV. 4,24,7. यवमुष्टिं भृज्जात्यनुपदहन् Gobh. 3,7,4. भृज्जेयुः (भृज्येयुः Hdschr.) Kâth. 36,6. भृज्यमान Nir. 3,17. uneig.: बभ्रज्ज निहते तस्मिन् शोको रावणमग्निवत् Bhaṭṭ. 14,86. partic. praet. pass. भृष्ट P. 6,1,16. *geröstet:* °पिष्ट Kauç. 22. आम° *wenig geröstet* Kâtj. Çr. 5,3, 2. यवाः AK. 2,9,47. H. 401. °तण्डुल Suçr. 1,229,21. 230,3. *gebraten* H. 412. Halâj. 2,168. मत्स्य Hariv. 8440. घृते Suçr. 2,439,12. कपोतान्सर्षपतैलभृष्टान् 1,74,7. 162,11. भ्रष्ट fehlerhaft für भृष्ट Çârṅg. Saṁh. 2, 2,117. fgg. Statt तिलभृष्टम् (u. d. W. durch *geröstete Sesamkörner* erklärt) MBh. 13,5025 liest die ed. Bomb. तिलसृष्टम् (Schol.: तिलसंयुक्तं सृष्टं भक्ष्यम्); man könnte तैलभृष्ट *in Sesamöl gebraten* vermuthen. — Vgl. पचतभृज्जता, भृज्जन, भ्रष्ट्र, भ्राष्ट्र.

— caus. भर्जयति *rösten, braten:* घृते हरिद्रा संयुक्ताः माषाणां भर्जयेद्वटीः s. u. तापहर 2. भर्जित Suçr. 1,230,17. uneig.: मुनिकोपभर्जिता नृपेन्द्रसुताः Bhâg. P. 9,8,12. — Vgl. भर्जन.

— desid. बिभ्रज्जिषति, बिभ्रक्षति, बिभर्जिषति, बिभर्क्षति P. 7,2,49, Sch. Vop. 19,8. — Vgl. बिभ्रक्षु, बिभ्रज्जिषु.

— intens. बरीभृज्यते Pat. zu P. 7,4,90. Sch. zu P. 6,1,16. बरीभृज्यते Sch. zu P. 6,4,47.

— अव caus. *rösten, braten;* uneig.: योगसमीरितज्ञानावभर्जितकर्मबीज so v. a. *zu Nichte gemacht* Bhâg. P. 5,6,1.

— परि *rösten, braten:* परिभृज्जन्तम् (lies परिभृज्यन्तम् pass.) MBh. 11, 97, ed. Bomb. (परिभुज्यन्तं ed. Calc.). वराहवसापरिभृष्ट Suçr. 1,75,1. — caus. *rösten:* तण्डुलांश्चापि निर्धौतान्सर्वैव परिभर्जयेत् s. u. तापहर 2.

— सम्, partic. संभृष्ट in °परूषच्छवि *geröstet* so v. a. *trocken, spröde*

Suçr. 2,446,17.

2\. भ्रज्ज् (= 1. भ्रज्ज्) adj. (nom. भ्रड्) am Ende eines comp. *röstend* P. 8,2,36. धाना° Sch. Vop. 3,77. fg.

भ्रज्जन (von 1. भ्रज्ज्) n. *das Rösten* P. 6,4,47, Sch. — Vgl. भर्जन.

भ्रड्, भ्रडति *untertauchen, versinken* Dhâtup. 28,101. — Vgl. क्रुड्.

भ्रण्, भ्रणति *einen Ton von sich geben* Dhâtup. 13,9.

भ्रभङ्ग m. = भ्रूभङ्ग Uggval. zu Uṇâdis. 2,68.

भ्रम्, भ्रमति (ep. auch med.) und भ्राम्यति (भ्रम्यात् Pâr. Gṛhj. 3,7) Dhâtup. 20,20. 26,96. Naigh. 2,14. Nir. 6,20. P. 3,1,70. 7,3,74. Vop. 8,67. 125. 11,3. बभ्राम, बभ्रमिथ und भ्रेमिथ, बभ्रमुस् und भ्रेमुस् P. 6,4,124. Vop. 8,52. भ्रमिष्यति; अभ्रमीत्; भ्रमितुम् und भ्रान्तुम्, भ्रान्त्वा; partic. भ्रान्त. 1) *umherschweifen, sich unstät, ohne bestimmte Richtung bewegen, umherirren:* भ्रमति, भ्रमामि u. s. w. MBh. 3,2647. 12892. R. 3,72, 12. 4,49,29. Rt. 1,23. यावद्भ्रमति न भूमौ देशाद्देशान्तरं हृष्टः (नरः) Spr. 2794. भ्रमन्संपूज्यते राजा भ्रमन्संपूज्यते द्विजः। भ्रमन्संपूज्यते योगी स्त्री भ्रमन्ती विनश्यति ॥ 4679. Kâm. Nîtis. 15,45. Ashṭâv. 7,1. Kathâs. 3,46. 10,130. 27,48. 28,28. 29,58. 49,227. Pańkar. 1,13,15. Râga-Tar. 5,332. Sâh. D. 59,2. Pańkat. 43,4. 68,12. 95,23. गृहेषु भित्तार्थमभ्रमत् Daçak. in Benf. Chr. 194,2. Hâr. 66. तथासंवत्सरो राजा भ्रमत्यन्ध इवाधनि *tappt* Varâh. Bṛh. S. 2,9. वैराग्ये संचरत्येकः नीतौ भ्रमति चापरः Spr. 2903. वयं च — अन्धा इव बभ्रामः (entweder भ्रमामः oder mit der v. l. क्व यामः zu lesen) Hit. 82,13. भ्रमामहे R. 4,49,9. 5,32,30. भ्रममाण MBh. 12,4284. भ्राम्यति, भ्राम्यत् (partic.) 13,4316. Kathâs. 9,9. 28,115. 32,148. 40,84. Râga-Tar. 5,146. Pańkat. 82,1. Hit. 17,15 (भ्रमन् v. l.). क्रव्याशिनः — भ्राम्यन्त्यभीता परितः पुरं नः Bhaṭṭ. 12,72. बभ्राम MBh. 3,14377. Kathâs. 25,183. 28,30. 38,91. Mârk. P. 61,34. Pańkar. 1,6,2. स च सर्पस्तं पृष्ठे कृत्वा चित्रपदक्रमं बभ्राम Hit. 127,4. भीमरूपैर्मेघैर्बभ्रमुर्गगणेचराः Hariv. 6831. भ्रमिष्यामि Pańkar. 1,14,70. Bhaṭṭ. 16,32. भ्रमितुम् Pańkat. 69,6. भ्रान्त्वा Kathâs. 32,59. Râga-Tar. 6,45. Pańkat. 69,15. pass. impers.: बहुशो ऽभ्रामि ते चाद्य (भ्रमितश्चाद्य ed. Bomb.) R. 2,96,8. भिक्षां भ्रम् *von Ort zu Ort betteln gehen* Kathâs. 18,135. 36,76. *taumeln:* मद्यपीत इव भ्रमन् Bhaṭṭ. 6,48. Spr. 1971. Kathâs. 37,72. चचार (so die neuere Ausg.) च भृशं रक्तं बभ्राम च गतासुवत् *taumelte wie ein Sterbender* Hariv. 8898. vom *Hinundherfliegen* der Bienen: तत्र भ्रमत्येव मुधा षडङ्घ्रिः Spr. 2673. 4728. Varâh. Bṛh. S. 12,9. Vid. 285. चिन्तयामि तदाननं कुटिलभ्रु कोपभरेण शोणपद्ममिवोपरि भ्रमताकुलं भ्रमरेण Gît. 3,5. षट्पदा भ्राम्यन्ति Spr. 2517. Gît. 2,20. Kaurap. 34. von den *Bewegungen* des Kindes im Mutterleibe Bhâg. P. 3,31,4. der Zunge im Munde: द्वात्रिंशद्दशनद्वेषिमध्ये भ्रमसि (जिह्वे) नित्यशः Spr. 1267. vom *Hinundhergehen* der Augen: मदभ्रमदृश् Spr. 4729. दृष्टिर्भ्राम्यति मे ऽतीव हृदयं दीर्यतीव MBh. 1,2062. दृष्टिर्भ्राम्यति v. l. für नश्यति so v. a. *das Auge wird unsicher, schwach* (im Alter) Spr. 831. von *unregelmässigen Bewegungen* lebloser Dinge: भ्रमति पवनधूतः सर्वतो ऽग्निर्वनान्ते Rt. 1,26. भ्रमसि (भ्रम् अमसि Schol.) ज्वलदसि Çat. Br. 14,9,3,9. आवर्तवेगाद्भ्रमता मेघेन Ragh. 13,14. करोति विश्वस्थितिसंयमोदयं यस्येप्सितं नेप्सितमीक्षितुर्गुणैः। माया यथायो भ्रमते तदाश्रयं ग्राव्णः *wie sich eine Magnetnadel hinundher bewegt* Bhâg. P. 5,18,38. व्यक्ताव्यक्तमिदं विश्वं यत्र भ्रमति लोहवत् 4,11,17. (उद्भ्रमता त्वया) भ्रमत्याविद्धमखिलं ब्रह्माण्डम् *in unruhiger Bewegung sein* Mârk. P. 78,9. — 2) *durchstreichen, durchstreifen, durchwandern;* mit dem acc.: तं देशं बहुशो भ्रमन् MBh. 1,5184. महीम् 3,2684. 13068. भूतलम् Spr. 4306. जगत् R. 4,2,17. लोकान् Prab. 101,9. स्वनगरम् Hit. 39,19. अरण्यानीम् 47,12. पृथिवीम् 64,4. पुरीम् Kathâs. 27,44. 50. पुरीं तामभितो (adv. oder praep.) भ्रान्त्वा 47. भ्रान्तुं सर्वतीर्थानि 39,233. देशान्तरम् Pańkat. 100,2. भ्रेमुः शिलोच्चयांस्तुङ्गान् Bhaṭṭ. 7,55. दिङ्मण्डलं भ्रमसि मानस Spr. 1756. — 3) *sich drehen, sich im Kreise bewegen:* कुलालचक्रवन्नागस्तदा तूर्णमथाभ्रमत् MBh. 7,1151. अलातचक्रवत्तूर्णं भ्रममाणं रणाजिरे Hariv. 10827. विष्णुचक्रं भ्रमत्याशु 10828. दिशो ऽनु भ्रमतः (gen. partic.) सर्वाः MBh. 4,1721. शश्वद्भ्राम्यति चक्रिणीः Spr. 4723. भ्रममाणो ऽम्भसि धृतः कूर्मरूपेण मन्दरः Bhâg. P. 8,5,10. vom *Kreislauf* der Gestirne: ज्ञाप्यं जन्म ध्रुवस्य भ्रमति नियमितं यत्र तेजस्वि चक्रम् Spr. 956. (येन) सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगणे 1994. सव्यं भ्रमति देवानामपसव्यं सुरद्विषाम्। उपरिष्टाद्गोलो ऽयम् Sûrjas. 12,55. ग्रहः — मण्डले महति भ्रमन् 76. 80. Verz. d. Oxf. H. 41,*a*, N. 2. (तम्) सामन्ता परितो भ्रेमुर्ध्रुवं ग्रहगणा इव *umkreisten* Kathâs. 18,5. — 4) *hinundher schwanken* so v. a. *in Verwirrung sein;* vom Geiste: भ्रमतीव च मे मनः Bhag. 1,30. अमुष्मिन्भ्रमते मनो मे Bhâg. P. 5,12,4. एतद्भ्राम्यति (एतत् = एतत्प्रति Schol.) मे बुद्धिर्दीपार्चिरिव वायुना 7,1,20. न वेद्मि किंचिन्मोहेन भ्रमतीव हि बुद्धयः Mârk. P. 76,31. वाचस्पतीनामपि बभ्रमुर्धियः Bhâg. P. 4,16,2. भ्रमच्चेतो मे Kusum. 1,9. त्रैलोक्ये सकले — भ्रममाणे Mârk. P. 106,47. *irren, im Irrthum sein:* आभरणकारस्तु तालव्यान्त इति बभ्राम Siddh. K. 132,*b*,2. fg. — partic. भ्रान्त 1) *umherstreichend, umherirrend; sich hinundher bewegend, taumelnd:* एको ऽश्वेन स राजर्षिर्भ्रान्तः MBh. 13,534. Spr. 4079. भ्रान्तः पर्वणि (राहुः) 3159. काक Ragh. 12,23. अपयातं हतं पृष्ठे भ्रान्तं रणपलायितम् MBh. 3,733. संभ्रमभ्रान्तलोचना Mṛkkh. 61,21. भ्रान्तम् impers. *es ist umhergestrichen worden* Spr. 2079 (st. भ्रान्तं 2080 ist gewiss भ्रान्त्वा zu lesen, wie eine Aut. hat). n. *das Umherstreichen, Umherirren, Sichhinundherbewegen:* वरं पर्वतदुर्गेषु भ्रान्तं वनचरैः सह Spr. 2746. किं प्रभूतभ्रान्तेन Pańkat. 69,8. भ्रान्तपतत्पतंग Spr. 2389, v. l. Suçr. 1,118,1. *eine best. Kampfart* Hariv. 11048 (S. 791). 13494. 15977. — 2) *durchstrichen, durchwandert:* °तीर्थ Kathâs. 39,224. — 3) *sich drehend, rollend:* एष भ्रान्ते (= अस्थिरे Schol.) रथे तिष्ठन् MBh. 5,1931. अभ्रान्ते रथे 3,12029. 5,7218. — 4) *verwirrt, betäubt; im Irrthum befindlich:* अग्निनाशात्क्रियाभ्रंशाद्भ्रान्ता लोकास्त्रयः MBh. 1,924. °चक्राह्व Suçr. 1,22,14. भ्रान्ताकुलितचेतन R. 2,72,18. 6,8,37. °चित्त 3,55,36. °बुद्धि Verz. d. Oxf. H. 50,*b*,25. संशय° (मानस) Râga-Tar. 3,90. धनलवमधुपानभ्रान्तसर्वेन्द्रिय Spr. 1934. भय° Z. d. d. m. G. 14,570,22. नहि ते मुनयो भ्रान्ताः सर्वज्ञत्वात्तेषाम् *im Irrthum befindlich* Madhus. in Ind. St. 1,23,25. Kap. 2,23. Ashṭâv. 14,4. नह्यनेके युगपद्भ्रान्ता भवन्ति Schol. zu Gaim. 1,19. n. *Irrthum* Kan. 7,2,5. Schol. zu Kap. 1,154.

— caus. भ्रमयति (Dhâtup. 19,67) und भ्रामयति 1) *umherstreichen —, umherirren lassen, hinundher treiben, — bewegen:* वने भ्रमयता Mahân. 181. भ्राम्यते दुर्गमेष्वपि Spr. 2688. Mârk. P. 14,86. बहुशो भ्रमितश्चाद्य R. ed. Bomb. 2,96,8. सा वध्यमाना समरे पाण्डुसेना महात्मभिः। भ्राम्यते बहुधा राजन्मारुतेनेव नौर्जले ॥ MBh. 6,5521. इति कृतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भ्राम्यमाणः Spr. 434. भ्रामयामास यमाज्ञामिव तर्जनीम् Kathâs. 17,88.

स्मरापस्मारो ऽयं भ्रमयति दृशं घूर्णयति च Spr. 1365. भ्रामितान्नैश्च वदनैः Hariv. 4086. भ्रामयित्वा शलं बहु 16096. भ्रमयामास पटहम् *er liess die Trommel umhergehen* so v. a. *umhergehen und durch Trommelschlag dem Volke Etwas verkünden* Kathâs. 24, 52. भ्रमय कृत्स्ने ऽत्र पुरे पटहघोषणाम् 50. — 2) *drehen, in die Runde bewegen, schwingen:* हंसो भ्राम्यते ब्रह्मचक्रे Çvetâçv. Up. 1,6. येनेदं भ्राम्यते ब्रह्मचक्रम् 6,1. Maitrjup. 4,2. Jâgn. 3,182. भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया Bhag. 18,61. अविद्याकर्मतृष्णाभिर्भ्राम्यमाणो ऽयं चक्रवत् MBh. 3,117. तस्मिंश्च भ्राम्यमाणे ऽद्रौ 1,1133. उत्क्षिप्याभ्रामयद्दक्षं तूर्णं दशगुणं तदा 6031. 6461. 2,762. 4, 360. fg. Hariv. 8514. R. 2,44,7. 3,35,48. 6,78,15. Bhâg. P. 1,12,9. Pańkat. 263,8. Schol. zu Kâtj. Çr. 209,3. 217,21. लीलारविन्दं भ्रमयां चकार Ragh. 6,13. Râga-Tar. 4,476. Bhatt. 14, 9. अविभ्रमत् 15,53. *kreisen lassen* (die Gestirne): स (ध्रुवः) वै भ्रमन्भ्रामयते चन्द्रादित्यौ ग्रहैः सह Verz. d. Oxf. H. 41,*a*, N. 2. सर्वेषां ज्योतिर्गणानां ग्रहनक्षत्रादीनाम् — भगवता कालेन भ्राम्यमाणानाम् Bhâg. P. 5,23,2. *rollen lassen:* रथं भ्रामयेत्पुरे Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,16. *zu Wagen durchfahren:* भ्रामयेन्नगरं सर्वम् 7. 8. — 3) *in Unordnung bringen:* ऋतूनामग्रं भ्रमयन्नेति Kauç. 99. *verwirren, in die Irre leiten:* मायया त्वां भ्रामयति (भ्रमयति die neuere Ausg.) कृष्णः Hariv. 15787. भ्राम्यते धीर्न तद्वाक्यैः Bhâg. P. 3,2,10. भ्रमेण भ्राम्यते योगी Verz. d. Oxf. H. 50,*b*,24. Mârk. P. 51,41. 87. अज्ञो भ्रम्यते ज्ञानी मुच्यते Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 48. — 4) *umherirren:* तत्रैवाविभ्रमद्देवी (गङ्गा) संवत्सरान्बहून् R. 1,44,12. अबभ्रमत् ed. Bomb. 34, 9; die Scholien: अपर्यवात्सन्वदिवं न.

— intens. *umherziehen, sich unstät hinundher bewegen:* बम्भ्रमती गगनोपरि (उल्का) Varâh. Brh. S. 33,11. बम्भ्रमीति च मे दृष्टिर्द्र क्व यामि ध्रुवं त्वयम् Hariv. 8728. *durchwandern:* क्रमेण सकलामवनीं बम्भ्रम्यमाणा Z. d. d. m. G. 14,573,8. बम्भ्रम्यते (pass.) कथं धर्मवाञ्छया सर्वदिङ्मुखम् Çatr. 1,18.

— उद् 1) *auffahren, aufspringen:* दृष्ट्वा स्वप्नगतो राममुद्भ्रमामि विचेतनः R. 3,43,34. ध्यायत्युद्भ्रमति प्रमीलति पतत्युद्याति मूर्छत्यपि Gît. 4,19. उद्भ्राम्य (sic) absol. Daçak. in Benf. Chr. 183,17. उद्भ्रमता त्वया (सूर्येण) *sich erheben, aufgehen* Mârk. P. 78,8. प्रेमोद्भ्रमद्भ्रुवा *sich heben* Bhâg. P. 4,25,25. उद्भ्रान्त *aufgefahren, aufgeflogen:* प्रडीनोद्भ्रान्तविहग (गिरि) R. 6,83,26. मरिचोद्भ्रान्तहारीता मलयाद्रेरुपत्यकाः Ragh. 4,46. Uttararâmak. 102,20. पवनोद्भ्रान्तवीचि *erhoben* Spr. 2036. काश्चिदुद्भ्रान्तनूपुराः *hinaufgerutscht* R. 5,13,34. °नेत्र, °नयन, °लोचन, °दृष्टि *dessen Augen nach oben verdreht sind* MBh. 4,777. 7,3156. 6883. 13,4074. R. 2,65,21. Pańkat. 141,4. स देव्याः पादयोरग्रे पपातोद्भ्रान्तजीवितः *entfliehend, davon gehend* Râga-Tar. 3,409. उद्भ्रान्त n. *das Sicherheben:* तस्य पत्ननिपातेन पवनोद्भ्रान्तकारिणा *bewirkend, dass ein Wind sich erhob,* Hariv. 5829. *eine best. Kampfart* 11048 (S. 791). 13494. 15977. — 2) उद्भ्रान्त *umherstreichend, umherirrend:* उद्भ्रान्तः प्राविशं घोरामटवीम् MBh. 13,546. कदाचिन्मृगयां यात उद्भ्रान्तो गहने वने 562. — 3) उद्भ्रान्त *aufgeregt:* दुष्टाश्वाः *wild geworden* MBh. 3,112. तद्गोकुलमिवोद्भ्रान्तमुद्भ्रान्तरथयूथपम् (so die neuere Ausg.) 6,2547. R. 3,37,16. 6,8,41. Varâh. Brh. S. 12,6. Kathâs. 12,184. 19,73. 38,125. 42,108. Gît. 4,1. °चेतस् R. 2,36,22. °चेतना Ragh. 12,74. °चित्त Pańkat. ed. orn. 51,14. स्थान *ein Ort, an dem es aufgeregt hergeht,* MBh. 3,15734 (उद्भ्राम्य st. उद्भ्रान्तं Draup. 8, 19). विस्मयोद्भ्रान्तभाषिणाम् *aufgeregt redend* R. 5,51,24. — Vgl. उद्भ्रम fgg. — caus. 1) *schwingen:* तुरान्तमुद्भ्राम्य भुजेन चक्रम् MBh. 6,2597. गदाम् 7,5196. — 2) *aufregen:* (गङ्गा) स्ववेगोद्भ्रामितजला R. Gorr. 1,45,27.

— समुद्, partic. समुद्भ्रान्त *aufgeregt:* वाजिन् *wild geworden* Spr. 2873. बलमासीत्समुद्भ्रान्तं द्रोणार्जुनसमागमे MBh. 4,1882. R. 3,72,14. Kathâs. 5,99. 18,196. 24,33. 29,78. 39,35. Som. Nala 35.

— उप *hinschlendern zu:* सा च तदाश्रमोपवनम् — उपबभ्राम Bhâg. P. 5,2,4.

— परि 1) *umherstreichen, umherirren:* कस्येह कृते परिभ्रमथ रे लोकाः Spr. 2071. तामिस्रे नरके परिभ्रमति (zur Erkl. von परिवर्तते) Kull. zu M. 4,165. परिभ्रमन् R. 5,11,20. Kathâs. 14,76. 36,114. Mârk. P. 21,50. Pańkat. 21,1. Hit. 35,4. Çuk. in LA. (II) 35,5. °भ्राम्यन् Kathâs. 37,204. पर्यभ्रमत MBh. 3,12228. °भ्रममाण Pańkat. 10,6. °बभ्रमुः R. Gorr. 1,41,24. °बभ्राम Kathâs. 43,138. °भ्रेमुः 33,110. °भ्रान्तुम् 40,83. Râga-Tar. 6,16. °भ्रमितुम् Pańkat. ed. orn. 49,19. क्व भवान्परिभ्रान्तः *wo hast du dich herumgetrieben?* Mâlav. 46,13. Pańkat. 87,21. परिभ्रमसि किं वृथा (चित्त) Spr. 1718. इह सविधे मुग्धदृशो मधुकर न मुधा परिभ्राम्य *umherflattern* 2709. परिभ्रमन्मूर्धजषट्पदाकुलैः — मुखैः Kir. 4,14. (यत्नहंसौ) यत्नयुक्तिपरिभ्रान्तौ Kathâs. 43,34. पारावतः परिभ्रम्य रिरंसुश्चुम्बति प्रियाम् *hinundher gehend* Spr. 3881. — 2) *durchstreichen, durchirren, durchziehen:* भीमेन नाराचाभिहता गजाः। पेतुः सेदुश्च नेदुश्च दिशश्च परिबभ्रमुः॥ MBh. 6,3960. द्वीपान्तराणि Kathâs. 36,23. तीर्थानि 49,220. पृथिवीम् Bhâg. P. 5,5,30. Mârk. P. 17,16. 69,42. Hit. 64,4, v. l. (ed. Johns. 1346). अरण्यानीम् Hit. ed. Johns. 980. ततः सव्यं दक्षिणं च मण्डलानि (मण्डलं स die neuere Ausg.) परिभ्रमन् *Kreise beschreiben* Hariv. 4297. — 3) *sich drehen, sich im Kreise bewegen:* अनेन खल्वीरितः परिभ्रमतीदं शरीरं चक्रवत् Maitrjup. 2,6. 3,1. Bhâg. P. 1,12,9. 2,2,2. 3,19,26. (सूर्यरथस्य) संवत्सरात्मकं चक्रं देवानामहोरात्राभ्यां परिभ्रमति 5,20,30. 21,13. श्येनः परिभ्राम्यति Spr. 632. परिभ्रमन्तं गिरिम् Bhâg. P. 8,7,10. परिभ्रमति राजश्रीरकर्णा नौरिवाम्भसि R. Gorr. 2, 82,6 (81,6 Gorr.). याम्योत्तरे रवौ। परिभ्रमति (so ist zu lesen) Sûrjas. 3,32. 12,31. 71. — 4) *umkreisen, einen Kreis um Etwas* (acc.) *beschreiben:* सूर्यरथस्य मेरुं परिभ्रमतः Bhâg. P. 5,20,30. — Vgl. परिभ्रम fg.

— प्र *umherstreichen, umherirren* Kathâs. 33,111. *durchstreichen, durchwandern:* दिशः 37,157.

— वि 1) *umherstreichen, umherirren, sich hinundher bewegen:* विभ्रान्तं (impers.) वने च देव्या Nalod. 3,26. वध्यमाने तु तत्सैन्ये द्रोणेन निशितैः शरैः। व्यभ्रमत्तत्र तत्रैव क्षोभ्यमाण इवार्णवः॥ MBh. 6,3410. पत्त्रिणश्च महाघोरं व्याहरन्तो विबभ्रमुः *umherfliegen* 4520. विभ्रमद्भ्रमर Bhâg. P. 1,6,13. प्रेमस्मितोद्वीक्षणविभ्रमद्भ्रु *zucken* 3,21,22. 4,25,30. अविभ्रान्तभ्रूपताक *sich nicht bewegend, unbeweglich* Daçak. in Benf. Chr. 199,5. विभ्रान्तनयन *dessen Augen hinundher gehen, rollen* R. Gorr. 2,11,10. fg. वायुविभ्रान्तहुताशनार्चिषा *bewegt* R. 5,32,17. प्रौढदोर्दण्डविभ्रान्तमन्थाचल Prab. 81,14. विह्वलमिव दुःखेन विभ्रमन्निव चातुरः *schwankend* R. Gorr. 2, 84,2. विश्वविभ्रान्तकीर्ति *dessen Ruhm in der Welt verbreitet ist* Prab. 3,8. — 2) *durchstreichen, durchirren:* स विभ्रमन्महीं सर्वाम् MBh. 3, 2648. — 3) *auseinandertreiben, verscheuchen:* महावात इवाभ्राणि विभ्रमित्वा रथाद्वजान् (विधमित्वा स वारणान् die neuere Ausg.) MBh. 6,

2778. *hinundher bewegen:* कुञ्चितायतदीर्घाणि लाङ्गूलानि विवभ्रमुः R. 5, 55,27. — 4) *in Unordnung —, in Verwirrung gerathen:* यथा न विभ्रमेत्सेना तथा नीतिर्विधीयताम् MBH. 4,1495. व्यभ्रमन्त रणे योधाः कालस्येव युगक्षये 8,3888. विबभ्राम मतिः HARIV. 1339. विभ्रान्तमनस् MBH. 1, 6624. अनेकचित्तविभ्रान्त BHAG. 16,16. विभ्रान्तचित्तनयन R. GORR. 2,11,11. त्रासविभ्रान्तमत्तद्विरेफ VARÂH. BṚH. S. 12,6. विभ्रान्ते जने KATHÂS. 22, 135. 39,45. VÂJU-P. bei MUIR, ST. I, 30, N. 55. MÂRK. P. 106, 46. गर्भाधिवासपूर्वकमरणान्तकटुःखचक्रविभ्रान्त Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,1. — Vgl. विभ्रम, विभ्रान्ति. — caus. *verwirren:* किं वो विभ्राम्यते मतिः MÂRK. P. 76,35.

— सम् *in Verwirrung gerathen, irre werden:* परावरज्ञास्तु न संभ्रमन्ति Spr. 513. संभ्रान्त *verwirrt, aufgeregt, bestürzt* MBH. 3,2149. R. 1,28, 6. 56,15. 60,23. 65,8. 2,32,36. 40,19. 65,27. MṚKKH. 29,17. 58,23. ÇÂK. 12,17. 18,8. MÂLAV. 46,10. KATHÂS. 7, 86. 18, 225. 28, 180. 33, 203. 39, 151. 42,158. 45,301. 50,57. BHÂG. P. 8,7,18. °मनस् MBH. 3,12088. R. 1,20,6 (21, 5 GORR.). अनाकुलाविक्लवा च सुसंभ्रान्ता च मे गतिः etwa so v. a. *ein schön belebter Gang* R. 6, 23, 16. Vgl. संभ्रम u. s. w. — caus. pass. *irre werden, verzweifeln an Etwas* (abl.): स्वकार्यकुशलाभ्यां ते संभ्राम्यन्ते क्व नैपुणात् MBH. 12,5787.

— उपसम् 1) *auffahren, aufspringen:* शयनादुपसंभ्रान्त उच्चैर्वै प्रति तं ततः MBH. 12,5366. — 2) partic. °भ्रान्त *aufgeregt, verwirrt* R. 4,1,18.

भ्रम॑ (von भ्रम्) m. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) *das Umherstreichen, Umherwandern;* = भ्रमण H. an. 2,330. MED. m. 20. KATHÂS. 27,46. 49, 229. पुर° *das Durchstreichen, Durchwandern der Stadt* 27,48. स्वैरोद्यान° 39, 171. *das Hinundhergehen, Sich-hinundher-Bewegen:* नेत्र° RÂGA-TAR. 5,363. — 2) *Drehung* AK. 3,3,9. H. 1519. स्यादावर्तो ऽम्भसां भ्रमः AK. 1,2,3,6. TRIK. 1,2,10. H. 1076. HALÂJ. 3, 46. शङ्कू यथादिग्भ्रमसंस्थितौ *nach der Drehung, Richtung* SÛRJAS. 7,16. कारवेष्टं भीमसेनो भ्रमं दृष्ट्वा व्यमोचयत् so v. a. *schwingend* MBH. 7,1154. — 3) *wirbelnde Flamme, Lohe:* तवं भ्रमास आशुया पतन्ति ṚV. 4,4,2. अध भ्रमस्ते उर्विया वि भाति 6,6,4. अग्नेरिव भ्रमाः 9,22,2. — 4) *Strudel:* तीर्णाः स्रोतसमेकोर्मयः परिवृता भीमा ममत्वभ्रमाः PRAB. 103,11. — 5) *Quelle, Fontaine* AK. 1, 2,3,7. TRIK. 3,3,300. H. 1088. H. an. MED. उदक° *eine Rinne, in der das Spülicht abfliesst,* VJUTP. 215. — 6) *Drehscheibe* TRIK. H. 909. H. an. MED. चक्रभ्रम (v. l. °भ्रमि) dass. RAGH. 6, 32. SÂṂKHJAK. 67 (°भ्रमि LASSEN). — 7) *Schwindel* SUÇR. 1, 32, 4. 90, 20. 94, 20. 156, 8. 165, 21. 245, 15. 258, 18. 332, 2. VÂGBH. 1, 7, 73. 11, 6. ÇÂRṄG. SAṂH. 1, 7, 25. Verz. d. Oxf. H. 316, *a*, 5 v. u. Verz. d. B. H. No. 955. Spr. 1365. — 8) *Verwirrung:* चित्त° Spr. 2213. मति° ÇÂK. 137. प्रज्ञाश्रुतिमति° KÂM. NÎTIS. 14,60. — 9) *Irrthum, Wahn* AK. 1,1,4,13. TRIK. H. 1374. H. an. MED. को ऽयं ते मनसि भ्रमः RÂGA-TAR. 3, 421. को ऽयं ते ज्ञातो ऽकाण्डे बत भ्रमः KATHÂS. 22,236. HARIV. 15787. वेधा द्वेधा भ्रमं चक्रे कान्तासु कनकेषु च Spr. 2895. °भञ्जन PAÑKAR. 1,4,79. RÂGA-TAR. 2,115. GÎT. 2,10. 5,18 (भ्रमात् *im Irrthum, aus Versehen*). पुंसो ऽभ्रमाय BHÂG. P. 3,11,15.33, 27.4,7,39. NÎLAK. 190. BHÂSHÂP. 133. ASHṬÂV. 1,12. 13.3,2. 18,1. भ्रमभूतमिदं सर्वम् *dies Alles ist ein Wahn* 70. भ्रमं निश्चित्य *seines Irrthums gewahr werden* HIT. ed. JOHNS. 2608. KULL. zu M. 1, 71. 8, 249. Schol. zu KAP. 1,19. Schol. bei WILSON, SÂṂKHJAK. S. 31. भ्राम्यते यन्निरालम्बं मनो दोषेण योगिनः ॥ समस्ताचारविध्वंशाद्भ्रमः स परिकीर्तितः । MÂRK. P. 40,11. fg. 7. भ्रमेण भ्राम्यते योगी Verz. d. Oxf. H. 50, *b*, 24. fg. सादृश्य° BHÂG. P. 7,15,61. अभाव° KUSUM. 40,2. स्थाणु° *der Irrthum, dass es ein Pfosten sei,* Spr. 593. पानीयकुम्भ° 4159. मणिभ्रमाद्दह्निकणं गृह्णन् *im Wahn, dass es ein Edelstein sei,* RÂGA-TAR. 4,299. वत्सेशालोकनभ्रमात् *weil er irrthümlich V. zu sehen glaubte* KATHÂS. 33,174. चक्रुः सकौतुकायातविमानस्थाप्सरोभ्रमम् *sie bewirkten den Irrthum, dass es* Apsaras *seien,* 18,13. 31,25.

भ्रमण (von भ्रम् simpl. und caus.) 1) n. *a) das Umherstreichen, Umherwandern* H. an. 2, 330. MED. m. 20. ग्रीष्मे Cit. beim Schol zu ÇÂK. 20,9. VIKR. 23,11. Spr. 1753. 2506. KÂM. NÎTIS. 14,24 (pl.). HIT. ed. JOHNS. 1788. KULL. zu M. 4, 177. 10, 52. अरे चेतोमीन भ्रमणमधुना यौवनजले त्यज Spr. 211. असंख्ययोनि° *durch unzählige Geburtsstätten* PAÑKAR. 2, 4,17. *das Wanken, Wackeln, Unstätigkeit:* पादस्य SUÇR. 1,348,13. 365, 15. — *b) das Umhergehenlassen:* पटह° *der Trommel* so v. a. *das Zusammenrufen des Volkes durch Trommelschlag* KATHÂS. 26, 92. Vgl. भ्रम् caus. 1. am Ende. — *c) Drehung, Umdrehung, Umlauf —, Bahn* (eines Planeten): चक्र° KAP. 3, 82. PAÑKAT. 257, 23 (nach der richtigen Lesart). मन्दर° MBH. 1, 1121. Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 13. Schol. zu NAISH. 22,53. भानाम् SÛRJAS. 12,30. 14,15. काल° 13,16. VARÂH. BṚH. S. 2, *c*. MÂRK. P. 106, 45. fg. अल्पभ्रमणमाश्रित (भ्रमण = मण्डल Schol.) SÛRJAS. 12,76. 80. 82. fg. — *d) Schwindel* VET. in LA. (II) 13, 20. SÂH. D. 177. — 2) f. ई *a*) = अधीशितुः क्रीडार्द्री H. an. 3, 217. क्रीडायामधीशितुः MED. n. 69. *a sort of game, performed by women for the amusement of a lover or husband* WILSON; genauer: *Spiel u. s. w. des Liebsten oder Umherschreiten des Liebsten im Spiele.* — *b) Blutegel* H. an. MED. — *c*) Bez. einer der 5 Dhâraṇâ (s. u. धारणा 3, *c*), *die bewegende, die des Windes* Verz. d. Oxf. H. 237, *a*, 6.

भ्रमणीय (von भ्रम्) adj. *zu durchstreichen, zu durchwandern:* °या मही मया KATHÂS. 25,3.

भ्रमत्कुटी (भ्रमत्, partic. praes. von भ्रम्, + कुटि) f. *Sonnenschirm* TRIK. 2,10,12. — Vgl. जङ्गमकुटी.

भ्रमत्व (von भ्रम) n. *das Irrthumsein* KUSUM. 17,10.

भ्रमर॑ (von भ्रम्) UṆÂDIS. 3, 132. 1) m. *a) Biene* AK. 2,5,29. TRIK. 2,5, 35. 3,3,365. H. 1212. MED. r. 192. HALÂJ. 2,100. सर्वथा संहतैरेव दुर्बलैर्बलवानपि । अमित्रः शक्यते हन्तुं मधुहा भ्रमरैरिव ॥ MBH. 3,1333. °पङ्क्तयः ARG. 7,23. R. 3,79,17. भ्रमरो यं दंशेत् SUÇR. 1,112,6. 2,258,6. 287, 20. RAGH. 3,8. ÇÂK. 11,18. 115. 147. VID. 285. घनिसुन्दर PAÑKAR. 1,7,3. नेत्रभ्रमरैः HARIV. 4746. RAGH. 7,11. भ्रमरी f. RÂGAN. im ÇKDR. RAGH. 10, 58. MÂLAV. 60. °निकर PAÑKAR. 3,12,5. °डं मधु VÂKASP. beim Schol. zu H. 1214. — *b) Mädchenjäger* TRIK. 3, 3, 365. MED. HÂR. 264. — *c) ein junger Mensch* (वटु) HÂR. 260. — *d) Drehscheibe* HÂR. 260. — *e) eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 30. 202, *a*, 10. — *f*) N. pr. eines Mannes MBH. 3,15598. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = भ्रमरच्छल्ली RÂGAN. im ÇKDR. — 4) f. ई *a) Biene* s. u. 1, *a*. — *b*) N. zweier Pflanzen: = जतुका und पुत्रदात्री RÂGAN. im ÇKDR.

भ्रमरक (von भ्रमर) 1) m. *Biene* H. an. 4,24. MED. k. 204. — 2) *Haarlocke auf der Stirn,* m. AK. 2,6,2,47. H. 569. H. an. MED. n. HALÂJ. 2, 376. — 3) n. *Brummkreisel* Schol. zu NAISH. 22,53. m. *Spielball* H. an.

Med. — 4) m. *Strudel* Viçva im ÇKDr.

भ्रमरकरण्डक (भ्र° + क°) m. *ein Körbchen mit Bienen*, welches Diebe mit sich führen um mit Hilfe jener Thierchen, die sie entschlüpfen lassen, ein Licht auszulöschen, Daçak. 71, 3.

भ्रमरकीट (भ्र° + कीट) m. *ein best. Insect* (*Vespa solitaria* Wils.): जीवन्मुक्तिस्तु तद्विद्वान्सर्वोपाधिगुणांस्त्यजेत् । सच्चिदानन्दधर्मत्वाद्भजेद्भ्रमरकीटवत् ॥ Âtmab. im ÇKDr.

भ्रमरकुण्ड (भ्र° + कु°) N. pr. eines heiligen Badeplatzes auf dem Berge Nîla Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,24. 149,*a*,42.

भ्रमरच्छल्ली (भ्रमर + छ°) f. *eine best. Schlingpflanze*, = भृङ्गमूलिका, भृङ्गाह्वा, भ्रमरी Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरपद (भ्र° + पद) n. *Bienenfuss*, Bez. *eines best. Metrums*, *4 Mal* ⏑⏑ –⏑– ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑– – – – Colebr. Misc. Ess. II, 162 (XIII, 7).

भ्रमरप्रिय (भ्र° + प्रिय) m. *eine von Bienen geliebte* Kadamba-*Art* (धाराकदम्ब) Ratnam. im ÇKDr.

भ्रमरमारी (भ्र° + मा°) f. *eine best.* (in Mâlava wachsende), *Bienen den Tod bringende Blume*; = भृङ्गमारी, भृङ्गारि, भ्रमरारि Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरविलसित (भ्र° + वि°) adj. *von Bienen umschwärmt*: वल्ली Khandom. 32. पद्मा Ind. St. 8,375. n. *das Umherfliegen der Bienen* ebend. f. आ und n. *ein best. Metrum*, *4 Mal* – – – –, ⏑⏑⏑⏑⏑– Khandom. und Ind. St. a. a. O. Colebr. Misc. Ess. II, 110. 160 (VI, 7).

भ्रमरातिथि (भ्रमर + अ°) m. *Michelia Champaka Lin.* (*der Bienen Gastfreund*) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरानन्द (भ्रमर + आ°) m. *die Wonne der Bienen*, N. verschiedener Pflanzen: *Mimusops Elengi*, *Gaertnera racemosa* (भ्रमरानन्दा f. u. अतिमुक्तक), *rothblühender Kugelamaranth* (रक्ताम्लान) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमराम्बालेत्र (भ्रमर - अम्बा + क्षेत्र) n. N. pr. *eines der* Durgâ (vgl. भ्रामरी und अम्बा) *geheiligten Gebietes*: °माहात्म्य Mack. Coll. I, 79.

भ्रमरारि (भ्रमर + अ°) m. = भ्रमरमारी Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

भ्रमरालक (भ्रमर + अ°) m. *Haarlocke auf der Stirn* H. 569.

भ्रमरावली (भ्रमर + आ°) f. *Bienenzug*, Bez. *eines best. Metrums*, *4 Mal* ⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X, 13).

भ्रमराष्टक (भ्रमर + अ°) n. *die acht Verse über die Biene*, Titel einer in Haeb. Anth. S. 240. fg. herausgegebenen Sammlung.

भ्रमरेष्ट (भ्रमर + इष्ट) 1) m. *eine Art Bignonia*. — 2) f. आ *a*) *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* — *b*) = भूमिजम्बू Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरोत्सवा (भ्रमर + उत्सव) f. *Gaertnera racemosa* (माधवी) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमात्र *eine best. grosse Zahl* Vjutp. 180. 182. Mél. asiat. IV, 639.

भ्रमाय् (von भ्रमत्, partic. praes. von भ्रम्), °यते wohl *anfangen sich zu drehen* u. s. w. gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

भ्रमासक्त (भ्रम *Drehscheibe* + आ°) m. *Schwertfeger* H. 916.

भ्रमि (von भ्रम्) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,120. 1) *Drehung* (intrans.) AK. 3,3,9. H. 1519. Uttararâmak. 51, 4. Naish. 22, 53. स्वयं° (vielleicht von भ्रमिन्) *von selbst sich drehend* Bhâg. P. 6,5,8. संवत्सर° Beiw. der Sonne, *die in einem Jahre ihren Umlauf vollbringt*, Mârk. P. 77, 42. concret *sich drehend*: कालचक्रं भ्रमि: Bhâg. P. 6,5,19. अजस्रात्° 3,21, 18. Nach Bhar. zu AK. auch भ्रमी ÇKDr. — 2) *Drehscheibe* Trik. 3, 3, 205. Çabdar. im ÇKDr. भ्रमिमारोप्य Hariv. 590. Mârk. P. 106,40. Bhav. P. und Kâçikh. 17,117 bei Aufrecht, Uṇâdis. S. 232, N. 1. भ्रमी कृता Verz. d. Oxf. H. 39,*a*, N. 3. चक्रभ्रमि dass. Ragh. ed. Calc. 6,32. Sâṅkhjak. 67 (°भ्रम Wilson). — 3) *Strudel* Wils. — 4) *kreisförmige Aufstellung der Truppen, ein von Truppen gebildeter Kreis* Pâdma-P., Pâtâlakh. 64 im ÇKDr. — 5) *Irrthum* Çabdar. bei Wils. — 6) N. pr. einer Tochter Çiçumâra's und Gattin Dhruva's Bhâg. P. 4,10,1. 13,11. — Vgl. भृमि.

भ्रमिन् (wie oben) adj. P. 3, 2, 141. *sich drehend*, *wirbelnd*: पवन Bhaṭṭ. 7, 5.

भ्रश् s. भ्रंश्.

भ्रशिमन् m. nom. abstr. zu भृश gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

भ्रशिष्ठ und भ्रशीयस् s. u. भृश.

भ्रष्ट s. u. भ्रंश्.

भ्रष्टक (von भ्रष्ट) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69. भ्रष्टककपिष्ठला: gaṇa तिककितवादि zu 68.

भ्रष्टगुद (भ्रष्ट + गुद) adj. *mit prolapsus ani behaftet* Suçr. 2,48,7.

भ्रष्टव्य partic. fut. pass. von भ्रस्ज् Sch. zu P. 6,4,47. 8,2,36.

भ्राष्ट्र (von भ्रस्ज्) *Röstpfanne* Kauç. 47. 49. 69. — Vgl. भ्राष्ट्र.

भ्रस्यशु m. falsche Schreibart für भ्रंशथु Çârṅg. Saṁh. 1,7,84.

1. भ्राज्, भ्राजते Naigh. 1,16. Dhâtup. 6,22. 19,75. seltener act.; बभ्राजे und भ्रेजे, बभ्राजिरे und भ्रेजिरे P. 6,4,125. अभ्राजि; भ्राजिष्यते; अभ्राजिष्ट (Bhaṭṭ. 15,24), ved. अभ्राजि, अभ्राट्; भ्राज्यासम्; *glühen*, *strahlen*, *funkeln*, *schimmern*, *glänzen*: अग्नेर्भ्राजन्ते अर्चय: RV. 1,44,12. 50,2. 66,6. 4,6,5. 5,10,5. 8,44,47. 10,140,1. गिरिर्भ्राजिर्न भ्राजते तुजा शव: 1,56,3. उक्षा भ्राजन्ती 162,15. 5,54,6. नैतावदन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैस्तनूभि: 7,57,3. 63,4. भ्राजन्ते सूर्या इव 8,34,17. 9,5,10. 17,5. 10,20,3. 88, 16. 123,2. VS. 4,32. अग्ने भ्राजत् AV. 11,3,24. केतव: 13,2,1. 17,1,20. 19,27,6. 5,1,1. 13,1,24. 2,4.10.36. 3,16. भ्राजन्त इव हि सिकता: Çat. Br. 3,5,1,36. 11,4,3,1. अग्निमय: पुरो दीप्यमानो भ्राजमानो अतिष्ठन् Ait. Br. 2,11. यथैव बिम्बं मृदयोपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत्सुधान्तम् Çvetâçv. Up. 2,14. Muṇḍ. Up. 1,2,5. भ्राजते सद: MBh. 2,1285. अतीव भ्राजसे सुभ्रु प्रभेवेन्दोरनुत्तमा 4,389. 8,2181. 13,5976. वृत्तेनाभिजनेन च । भ्राजसे विद्यया चैव तपसा च दमेन च 1,3257. Hariv. 3646. R. 2,65,23. 52,23. 3,61,43. तद्वाच्य शरीरस्थो यज्ञो न भ्राजते 6,95,25. पुस्तकप्रत्ययाधीतम् — भ्राजते न सभामध्ये जारगर्भ इव स्त्रिया: *hat kein Ansehen* Spr. 4562. भ्राजमान MBh. 2,31. 3,2132. 2234. 2999. 4,282. R. 2,94,21. भ्राजिष्यते 3,49,15. भ्रेजिरे Bhaṭṭ. 14,78. भ्राजन्ति MBh. 4,219. 6,5210. R. 2,97,20. बभ्राज Bhâg. P. 3,23,38. अभ्राजतु: (so die ed. Bomb. und Hip. 4,40) MBh. 1,6022. भ्राजत्कौस्तुभ Pañkat. 3,11,19. Bhâg. P. 3,28,14. 9,24,64.

— caus. भ्राजयति; aor. अबभ्राजत् (Bhaṭṭ. 15,83) und अबिभ्रजत् (Bhaṭṭ. 15,93) P. 7,4,3. Schol. zu 94. Vop. 18,3. *strahlen* —, *glänzen machen*: भ्राजयन्तीं वनोद्देशं नीलाभ्रमिव विद्युतम् MBh. 3,15579. तच्छिर: — भ्राजयन्तं (so die ed. Bomb.) रणोद्देशं बालसूर्यसमप्रभम् 7,4063. भ्राजयन्दिश: 12,7530. तत्प्रभाभ्राजितोदग्ररत्नस्तम्भ Kathâs. 45,312.

— परि *rund herum Glanz verbreiten*: उद्धूतेन च वस्त्रेण तस्या: पीतेन रावण: । अधिकं परिबभ्राज गिरिर्दीप्त इवाग्निना ॥ R. 3,58,20.

— प्र *strahlen*: प्रभ्राजमानां हरिणीं पुरं हिरण्ययीम् AV. 10,2,33.

— वि 1) *strahlen, funkeln, glänzen:* वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः ṚV. 1,85, 4. 5,61,12. 62,7. चमसाः 4,33,6. रुक्मासः 8,20,11. वीव भ्राजन्त ऋष्टय उप स्रक्केषु बप्सतः 7,55,2. सविता 63,3. AV. 13,2,33. अग्निर्वि भ्राजते घृतैः ṚV. 8,43,22. VS. 15,52. TBr. 3,1,2,8. Çat. Br. 2,3,1,5. यत्र विभ्राजते लोके स्वभासा सूर्यमण्डलम् MBh. 14,493. न स्म विभ्राजते देवी R. 2,65,18. 3,21,17. MBh. 4,191. Hariv. 13088. व्यभ्राजेताम् MBh. 6, 1714. 7,5599. विभ्राजमान 1,6542. 3,1552. 15579. R. 3,9,31. 52,21. Bhâg. P. 9,10,21. विभ्राजति MBh. 8,2178. R. 4,43,52. व्यभ्राजत् MBh. 1, 8508. विभ्राजत् Bhâg. P. 3,15,16. 23,36. विबभ्राज R. 1,28,27. — 2) *durchstrahlen:* विभ्राजं ज्योतिषा स्वर्१गच्छो रोचनं दिवः ṚV. 8,87,3. AV. 13,2,45. — Vgl. विभ्राज्. — caus. *strahlen —, glänzen machen:* सर्वा विभ्राजयन्दिशः MBh. 5,2216. Bhâg. P. 4,12,19. विभ्राजित MBh. 1, 2864. 7,8091. Hariv. 1250. Bhâg. P. 4,25,47. 8,12,20.

2. भ्राज् (= 1. भ्राज्), nom. भ्राट् P. 8,2,36. Vop. 3,77.78. f. *Glanz, Schimmer* ṚV. 9,98,3. VS. 4,17. — Vgl. देव°, न°, सु°.

भ्राज (von 1. भ्राज्) 1) adj. *schimmernd, funkelnd* ṚV. 10,170,3. VS. 4,27. AV. 2,11,3. सूर्याय त्वा भ्राजाय VS. 8,40. — 2) m. *a)* Bez. *einer der 7 Sonnen* Taitt. Âr. 1,1 in Ind. St. 5,22, N. VP. 632, N. 6. *eines best. Feuers* Hariv. 10467. — *b)* N. pr. eines Soma-hütenden Gandharva Sâj. zu Ait. Br. 1,27. — *c)* pl. Titel einer in Çloka abgefassten und dem Kâtjâjana zugeschriebenen Schrift Mahâbh. ed. Ball. S. 23. fg. Shadguruç. in Vorz. d. B. H. 13,4 v. u., wo भ्राजनाम्नो für भ्राजमानो zu lesen ist. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,228. सूर्यस्य भ्राजभ्राजम् desgl. ebend. — Vgl. सु°.

भ्राजक (vom caus. von 1. भ्राज्) adj. so heisst das Feuer im menschlichen Leibe (oder die Galle), insofern es der Haut *Glanz verleiht:* यत्तु त्वचि पित्तं तस्मिन्भ्राजको ऽग्निरिति संज्ञा Suçr. 1,78,11. Çârṅg. Saṁh. 1,5,10. त्वकस्थं पित्तं भ्राजकं भ्राजनात्त्वचः Vâgbh. 1,12,14. n. *Galle* Çabdak. im ÇKDr.

भ्राजज्जन्मन् (भ्राजत्, partic. von 1. भ्राज्, + ज°) adj. *eine schimmernde Geburtsstätte* oder *Heimath habend:* die Marut ṚV. 6,66,10.

भ्राजथु (von 1. भ्राज्) m. *Glanz, Schimmer;* davon adj. भ्राजथुमत् *glänzend, schön:* स्त्री Bhaṭṭ. 7,65.

भ्राजदृष्टि (भ्राजत् + ऋ°) adj. *funkelnde Schwerter* oder *Speere tragend:* die Marut ṚV. 1,31,1. 64,11. 87,3. 168,4. 2,34,5. 5,55,1. 6, 66,11. 10,78,7.

भ्राजन (vom caus. von 1. भ्राज्) n. *das Glänzendmachen* Vâgbh. 1,12,14.

भ्राजस् (von 1. भ्राज्) n. *das Funkeln, Schimmern:* अग्निर्न ये भ्राजसा रुक्मवक्षसः ṚV. 10,78,2. VS. 35,3. TS. 3,3,1,2. TBr. 3,11,1,21. सूर्य भ्राजः Çat. Br. 4,5,4,5. 12. VS. 15,4. — Vgl. अग्नि°, शुचि°.

भ्राजस्वत् (von भ्राजस्) adj. 1) *funkelnd, schimmernd* TS. 2,3,8,1. 3, 3,1,2. Nir. 3,15. — 2) *das Wort* भ्राजस् *enthaltend* Kâṭh. 22,12.

भ्राजस्विन् (wie eben) adj. = भ्राजस्वत् 1. TS. 3,3,1,2. Çâṅkh. Çr. 10,4,19.

भ्राजिन् (von 1. भ्राज्) adj. *glänzend, strahlend:* कुवलयदलभ्राजिकर्णो Megh. 45, v. l. (bei Schütz).

भ्राजिर (wie eben) m. pl. N. einer Klasse von Göttern unter dem Manu Bhautja VP. 269. Mârk. P. 100,29.

भ्राजिष्ठ (von 1. भ्राज् mit dem suff. des superl.) 1) adj. *in hohem Grade schimmernd, — funkelnd* VS. 8,40. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ghṛtapṛshṭha Bhâg. P. 5,20,21.

भ्राजिष्णु (von 1. भ्राज्) adj. *glänzend, strahlend* P. 3,2,138, Sch. Vop. 26,142. AK. 2,6,3,2. लोहितचन्दन P., Sch. सभा MBh. 2,313. कुण्डल 3,16437. 15,882. आदित्य 13,5.4,600. 7,4698. 12,6155. Suçr. 2,316,17. Ragh. 16,69. Bhâg. P. 2,9,12. 3,23,41. 4,9,20. Vishṇu MBh. 13,6965. Hariv. 2503. Çiva Çiv.

भ्राजिष्णुता (von भ्राजिष्णु) f. *Glanz, strahlendes Aussehen* Suçr. 1,313, 4. 353,5. 2,286,16.

भ्राजिष्मत् (von भ्राजिस्) adj. *glänzend, strahlend* MBh. 6,137 (भ्राजिष्मती mit der ed. Bomb. zu lesen). 12,3764.

भ्राजिस् (von 1. भ्राज्) f. = भ्राजस्; vgl. भ्राजिष्मत्.

भ्राजोभ्रादृत्य (!) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 184, *b*, 8.

भ्रातर् (von 1. भर्) m. *Bruder* Uṇâdis. 2,96. H. 550. Halâj. 2,353. Decl. Vop. 3,65. — ṚV. 1,164,1. 4,3,13. 5,34,4. 60,5. 85,7. 6,59,2. 10, 10,11. AV. 1,14,2. 2,13,5. मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षत् 3,30,2. Çat. Br. 12, 5,2,15. 9,2,1. अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन् TS. 6,2,8,4. Âçv. Gṛhj. 1,7,8. Kâtj. Çr. 22,11,12. 14. विभ्याद्येच्छेत्सुः सर्वान् ज्येष्ठो भ्राता यथा पिता। भ्राता शक्तः कनिष्ठो वा शक्त्यपेक्षा कुले स्थितिः॥ Nârada in Dâj. 37. पितेव पालयेत्पुत्रान् ज्येष्ठो भ्रातृन्यवीयसः M. 9,108. 2,132. 225. fg. 3,11. Hip. 2,20. N. 7,7. 13,15. MBh. 3,11525. R. 1,1,25. 35. Spr. 2631. Vet. in LA. (II) 20,20. भ्रातृभगिन्यौ AK. 2,6,1,36. Häufig Bez. *eines nahe Befreundeten, eines Wesensähnlichen* oder überhaupt trauliche Anrede: अग्ने भ्रातः ṚV. 1,161,1. भ्रातरो मरुतस्तव (इन्द्र) 170,2. 3,53, 5. 4,1,2. 6,51,5. 8,43,16. AV. 4,4,5. 5,22,12. Pañkat. 11,23. Hit. 37, 14. भ्रातभ्रातक Spr. 3303. Megh. 92. Gît. 6,12 (= पथिक Schol.). Spr. 770. 775. 1257. 3246, v. l. भ्रातरौ du. *Bruder und Schwester* P. 1,2,68. AK. 2,6,1,36. H. 561. पितृव्यपुत्रभ्रातरः *Söhne des Oheims und zugleich Brüder* so v. a. *Vetter* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. भ्रातर् erhält am Ende eines adj. comp. angeblich (vgl. 1. भ्रातृक) kein suff. क, wenn des Bruders ehrenvoll gedacht wird, P. 5,4,157. सु°, प्रशस्त°, aber मूर्खभ्रातृक Schol. — Vgl. अ°, राज°, कृत°.

भ्रातुर्जाया (भ्रातुर्, gen. von भ्रातर्, + जा°) f. *des Bruders Frau* H. 514. Die Scholien sagen ausdrücklich, dass die Verbindung ein comp. sei.

भ्रातुष्पुत्र (भ्रातुर् + पुत्र) m. *des Bruders Sohn* gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

1. भ्रातृक (von भ्रातर्) am Ende eines adj. comp. (f. आ): अ° *keinen Bruder habend* Jâjñ. 2,124. रामे सभ्रातृके Râma *mit seinem Bruder* R. 2,87,16. Râga-Tar. 6,334. इमां तथागतभ्रातृकाम् Mâlav. 67,19.—Vgl. अ°.

2. भ्रातृक (wie eben) adj. f. ई *vom Bruder kommend* P. 4,3,78, Sch. und Vârtt. 22 zu P. 4,2,104.

भ्रातृज (भ्रातर् + 1. ज) m. *des Bruders Sohn* AK. 2,6,1,36. 3,4,24, 148. H. an. 3,498. Halâj. 2,351.

भ्रातृजाया (भ्रातर् + जा°) f. *des Bruders Frau* AK. 2,6,1,30. Megh. 10 (uneig.).

भ्रातृत्व (von भ्रातर्) n. *Bruderschaft* ṚV. 8,20,22. 72,8. नाहं वेद भ्रातृत्वं नो स्वसृत्वम् 10,108,10. Hariv. 7173. Mârk. P. 105,5.

भ्रातृद्वितीया (भ्रातर् + द्वि°) f. *der zweite Tag in der lichten Hälfte des*

*Monats* Kârttika, *an dem man die Brüder und andere Verwandte bewirthet,* Nirṇajasindhu im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 87,a,41. 284,a,2 v. u.

भ्रातृपत्नी (भ्रातर् + प°) f. *des Bruders Frau* Çabdar. im ÇKDr.

भ्रातृपुत्र (भ्रातर् + पुत्र) m. *des Bruders Sohn* Halâj. 2,351. Çabdar. im ÇKDr.

भ्रातृमत् (von भ्रातर्) adj. *einen Bruder* oder *Brüder habend;* f. भ्रातृमती Jâǵṅ. 1,53. Bhâg. P. 4,1,2.

भ्रातृवधू (भ्रातर् + वधू) f. *des Bruders Frau* Halâj. 2,349.

भ्रातृवल (von भ्रातर्) adj. *einen Bruder* oder *Brüder habend* P. 5,2, 112, Vârtt., Sch.

भ्रातृव्य (wie eben) m. 1) (Vaters-) *Brudersssohn, Vetter* P. 4,1,144 (perisp.). AK. 3,4,24,148. H. 543. an. 3,498. Halâj. 2,351. AV. 5,22, 12. भ्रातृव्या मे सबन्धवः 10,3,9. Râǵa-Tar. 8,2842. — 2) *der feindliche Vetter* (gewöhnlich mit einem Beiw., z. B. अप्रिय, द्विषत्), *Nebenbuhler, Gegner* P. 4,1,145. AK. H. an. Halâj. 2,301. भ्रातृव्या हि द्विविधा द्विषन्तो ऽद्विषन्तश्च Schol. zu Çat. Br. 14,5,2,1. अप्रियो भ्रातृव्यः AV. 8,10,18. 33. 10,6,1. 15,1,8. VS. 1,17. तं प्रहरति द्विषते भ्रातृव्याय वधम् Ait. Br. 3,7. द्विषन्पाप्मा भ्रा° (vgl. Pat. zu P. 4,1,145) 39. 2,31. 4,1. 8,26. TS. 3,5,9,2. 5,1,9,4. अपो वा अग्रेर्भ्रातृव्याः 6,2,1. TBr. 1,2,6,7. Çat. Br. 1,1,1,21. 2,1,7. 6,1,2. 10,6,2,10. 11,1,2,6. 14,4,1,8. 5,2,1. Taitt. Up. 3,10,4. प्रति प्रिया भ्रातृव्यं रिच्यते Pañkav. Br. 12,13,2. भ्रातृव्यायानृतं वदेत् Kâṭh. 27,8. °जन्मन् Çat. Br. 1,6,4,18. °देवत्य 2,3,2,6. °लोक 4,3,2,6. बहु° Kâṭh. 10,7. अ° Ait. Br. 4,2. कथम् — अहं भ्रातृव्यवद्भातुः कुर्यां कर्म विगर्हितम् R. Gorr. 2,113,4. Bhâg. P. 5,11,17.

भ्रातृव्यक्षयणा (भ्रा° + क्ष°) adj. *Nebenbuhler verderbend* AV. 2,18,1.

भ्रातृव्यघ्नी (भ्रा° + घ्नी) adj. f. *Nebenbuhler niederschlagend* AV. 10,9,1.

भ्रातृव्यचातन (भ्रा° + चा°) adj. *Nebenbuhler verscheuchend* AV. 2,18,1.

भ्रातृव्यवत् (von भ्रातृव्य) adj. *Nebenbuhler habend* Ait. Br. 3,7. TS. 2,4,2,3. 5,4,2. 5,2,6,3. Çat. Br. 12,7,2,4. Kâtj. Çr. 22,2,10. 23,1,16. Kâṭh. 10,7.

भ्रातृव्यहन् (भ्रा° + हन्) adj. *Nebenbuhler niederschlagend* TS. 1,3, 2,1. Ait. Br. 4,2.

भ्रातृश्वशुर (भ्रातर् + श्व°) m. *des Gatten ältester Bruder* Çabdar. im ÇKDr.

भ्रातृसिंह (भ्रातर् + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,104.

भ्रात्र (von भ्रातर्) n. *Bruderschaft* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. Ṛv. 2, 1,9. शिवा नः सख्या सन्तु भ्रात्राग्ने देवेषु युष्मे 4,10,8. 23,6. 25,2.

भ्रात्रीय (wie eben) m. *(Vaters-) Brudersohn* P. 4,1,144. AK. 2,6,2, 36. H. 543. Halâj. 2,351.

भ्रात्र्य (wie eben) n. = भ्रात्र MBh. 12,148.

भ्रान्त (von भ्रम्) 1) adj. s. u. भ्रम्. — 2) m. a) *ein brünstiger Elephant.* — b) *eine Art Stechapfel* (राजधुस्तूरक) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रान्ति (wie eben) f. 1) *das Umherfliegen* u. s. w., *Unstätigkeit;* = अनवस्थिति H. an. 2,182. = भ्रमण Med. t. 39. fg. मानसस्य Spr. 1756. विद्युद्भ्रान्ति *das Zucken der Blitze* Varâh. Bṛh. S. 27,7. महावाताहतभ्रान्तिमेघमाला *das Fliegen —, Treiben der Wolken* Kâm. Nitis. 3,11. — 2) *Drehung, Umdrehung* H. 1519. चक्र° Vikr. 4. — 3) *Verwirrung:* चित्त° Kâç. zu P. 2,3,51. — 4) *Ungewissheit, Unsicherheit, Zweifel* Halâj. 4,6. Kathâs. 45,55. Kull. zu M. 8,187. किं ते वक्त्रं चलदलकचितं किं वा पद्मं भ्रमरविलसितम् । इत्येवं मे जनयति मनसि भ्रान्तिं कान्ते परिसरसरसि ॥ Ind. St. 8,375. — 5) *Wahn, Irrthum* AK. 1,1,4,13. H. 1374. H. an. Med. Mṛkkh. 119,20. Kathâs. 17,112. 26,80. Spr. 585. 636. 2671. Bhâg. P. 4,19,25. Pañkar. 2,1,47. 3,59. Mârk. P. 85,32. Nîlak. 15. 253. Jogas. 1,30. Bâlab. 8. Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 75. Kuvalaj. 22, b. Verz. d. Oxf. H. 208,b,7. °ज्ञान Nîlak. 165. 253. °नाशन Beiw. Çiva's Çiv. ब्राह्मण° *der Irrthum, es seien* Brâhmaṇa, Kumârila bei Müller, SL. 182. Spr. 822. 1741. Kâvjâd. 3,8. Kathâs. 42,128. Râǵa-Tar. 4,327 (परिहासहरिभ्रान्त्या zu lesen). Uttararâmak. 22,4. Pañkat. 50,10. Kull. zu M. 7,83. 8,264. — Vgl. छायाभ्रान्ति, मति°.

भ्रान्तिमत् (von भ्रान्ति) adj. 1) *sich drehend:* वारियन्त्र Mâlav. 33. — 2) *in einem Wahn befangen:* स्वपति° (das suff. मत् ist an das comp. स्वपति-भ्रान्ति getreten) *in dem Wahn stehend, es sei ihr Gemahl,* Prâjaçkittend. 39,a,4. — 3) Bez. der Redefigur, *welche einen Wahn schildert:* भ्रान्तिमदलंकारो भ्रान्त्या विपर्यविरोधनम् Pratâpar. 78,b,3. कविसंमतसादृश्याद्विषये ऽपि हितात्मनि । आरोप्यमाणानुभवो यत्र स भ्रान्तिमान्मतः ॥ 80,b,4. Sâh. D. 684. als Beispiel wird ebend. Spr. 2213 gegeben.

भ्रान्तिहर (भ्रा° + हर) 1) adj. *den Wahn benehmend.* — 2) *Rathgeber eines Fürsten, Minister* Çabdar. im ÇKDr.

भ्राम (von भ्रम्) m. = भ्रम gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. *das Umherstreichen, Unstätigkeit:* गणयति गुणग्रामं भ्रामं भ्रमादपि नेहते (मनः) Git. 2,10. = विस्मरण oder क्रोध die Scholien.

भ्रामक (vom caus. von भ्रम् und von भ्रम) 1) adj. f. भ्रामिका *betrüglich, trügerisch, falsch:* दृष्टि Schol. zu R. bei Gorresio I, cxxxi. — 2) m. a) *Magnet (das Eisen hinundher bewegend;* vgl. u. भ्रम् am Ende) H. an. 3,76. fg. Med. k. 132. Halâj. 2,14. — b) *Sonnenblume* H. an. Med. — 3) *Betrüger* diess. — 4) *Schakal* diess. — 3) f. भ्रामका *eine best. Pflanze* (vulg. लघुधायटी) Dhanv. in Nigh. Pr.

भ्रामण (vom caus. von भ्रम्) 1) n. *das Schwingen, Drehen:* पट्टिका° Suçr. 1,171,21. आत्मशूलस्य Mârk. P. 84,24. °यन्त्र zur Erkl. von भ्रमि *Drehscheibe* Schol. zu Hariv. 590. — 2) f. ई *die Verwirrerin,* N. pr. einer Unholdin Mârk. P. 51,5. 39. 99.

भ्रामर (von भ्रमर) 1) adj. *zur Biene in Beziehung stehend:* रूप *Bienengestalt* Mârk. P. 91,47. n. (sc. मधु) *Bienenhonig* (verschieden von माक्षिक u. s. w.) P. 4,3,119. H. an. 3,584. Med. r. 192. Vâkasp. beim Schol. zu H. 1214. Suçr. 1,185,1.5. — 2) *Magnet* (vgl. भ्रामक), m. Med. n. H. an. — 3) n. *Rundtanz* Çabdam. im ÇKDr. — 4) n. *Dorf* Çabdârthak. bei Wilson. — 5) n. *Fallsucht (Drehsucht)* Wilson; vgl. भ्रामरिन्. — 6) f. ई Bein. der Durgâ Trik. 1,1,53. H. ç. 48. यदारुणाख्यस्त्रैलोक्ये महाबाधां करिष्यति । तदाहं भ्रामरं रूपं कृत्वासंख्येयषट्पदम् ॥ त्रैलोक्यस्य हितार्थाय वधिष्यामि महासुरम् । भ्रामरीति च मां लोकास्तदा स्तोष्यन्ति सर्वतः ॥ Mârk. P. 91, 47. fg. Nach Wilson auch *eine* Joginî oder *eine Dienerin der* Durgâ.

भ्रामरिन् (von भ्रामर) adj. *mit der Drehsucht —, mit der Fallsucht behaftet* M. 3,161.

भ्रामिन् (von भ्रम्) adj. *verwirrt:* धनलवमधुपानभ्रामिसर्वेन्द्रिय Spr. 1934, v. l. für भ्रान्त.

भ्राश्, भ्राशते *flammen, leuchten* Naigh. 1,16. Dhâtup. 19,76. P. 3,1,70.

Vop. 8, 67. भ्रेंशयति Naigh. भ्राश्यते P. Vop. बभ्राशे und भ्रेशे, बभ्राशिरे und भ्रेशिरे P. 6,4,125. Vop. 8,127. — caus. aor. अबभ्राशत् und अबिभ्रशत् Vop. 18,3. — Vgl. भ्राश्.

भ्रेश्य (vom caus. von भ्रंश्) adj. *abzubrechen, abzuschlagen* ṚV. 10,116,5.

1. भ्रेष्ट्र (von भ्रस्ज्) Uṇâdis. 4,159. m. = भ्रष्ट्र *Röstpfanne* AK. 2, 9,30. H. 1020. Halâj. 2,158. Nir. 5,12. Spr. 2576. P. 6,2,82. Schol. zu 4,2, 16. Schol. zu Kâtj. Çr. 398,9. Vâgbh. 1,6,42. Nach Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. n. *Röstpfanne* und *Licht* ÇKDr.

2. भ्राष्ट्र (von 1. भ्राष्ट्र) adj. f. ई *auf der Röstpfanne geröstet:* यवाः P. 4,2,16, Sch.

भ्राष्ट्रक = 1. भ्राष्ट्र Spr. 2576, v. l.

भ्राष्ट्रकि oder भ्राष्ट्रकृत् m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,38.

भ्रेष्ट्रज (1. भ्राष्ट्र + 1. ज) adj. *aus der Röstpfanne hervorgegangen* P. 6,2,82. f. ग्रा *Pfannkuchen aus Reismehl* Dravjaratnâkara in Nigh. Pr.

भ्राष्ट्रमिन्ध (भ्राष्ट्रम्, acc. von 1. भ्राष्ट्र + इन्ध) adj. *die Röstpfanne erhitzend, Röster* P. 6,3,70, Vârtt. 6.

भ्राष्ट्रव्रतिन् (von 1. भ्राष्ट्र + व्रत) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,38.

भ्राष्ट्रेय (von 1. भ्राष्ट्र) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 184,a,7.

भ्रास् v. l. für भ्राश् Vop. in Dhâtup. 19, 76. caus. aor. अबभ्रासत् und अबिभ्रसत् Vop. 18,3.

भ्राल्वेय m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 184, a, 7 (neben भ्राष्ट्रेय).

भ्री, भ्रीणाति = क्रुध्यति *zürnen* (vgl. भृणीय्) Naigh. 2,12. *sich fürchten* (vgl. भी) Dhâtup. 31,34. *tragen* (vgl. भृ) nach Andern; *versehren:* मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टावेनः कृण्वन्तमसुर भ्रीणन्ति ṚV. 2,28,7.

भ्रुकुंश (H.) und भ्रुकुंस m. = भ्रू° P. 6,3,61, Vârtt. 2.3. AK. 1,1,7,11. H. 329.

भ्रुकुटि und भ्रुकुटी f. = भ्रूकुटि *das Verziehen der Brauen* P. 6,3,71, Vârtt. 2.3. AK. 1,1,7,37. H. 579. Halâj. 4, 94. Siddh. K. 248, a, 3. भ्रुकुटीसंहतभ्रुवम् adj. MBh. 3,15703. ये च वीतभया नित्यं हरस्य भ्रुकुटीसहाः 10,291. सस्वेदा भ्रुकुटी चोग्रा ललाटे समवर्तत 4,466. भ्रुकुटीपुटसूचितं (भृकुटी° ed. Bomb.) मुखम् R. 2,96,42. °संहित (मुख) 23, 3. °भीकरमुख LA. (II) 91,8. क्रोधान्धकारविकटभ्रुकुटीतरंगभीमस्य Prab. 74, 4. भ्रुकुटीकुटिलानन Bhâg. P. 9,4,43. भूपाल° Spr. 920. कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना 752. Megh. 51. भ्रुकुटीकटाक्षकुटिलं मुखम् Spr. 2079. बद्धा च भ्रुकुटिं वक्रे क्रोधस्य प्रतिलक्षणम् MBh. 7,762. R. 2,23,2. 6,82,180. 100,11. Spr. 4317. बद्धभ्रुकुटिबन्धेन वदनेन Râǵa-Tar. 5,344. निबध्य भ्रुकुटीं वामाम् Hariv. 7066. अन्योऽन्यं भ्रुकुटीकृतौ MBh. 1,7725. त्रिशिखां भ्रुकुटीं (भ्रुकुटिं ed. Bomb.) कृत्वा 6274. 2,1484 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Hariv. 12782. — Vgl. भृकुटि und भ्रकुटि.

1. भ्रुकुटीमुख (भ्रु° + मुख) n. *ein Gesicht mit verzogenen Brauen:* संहत° adj. MBh. 3,11187. दुष्प्रेक्ष्य° (°भृकुटीमुख ed. Bomb.) adj. Bhâg. P. 7,2,3.

2. भ्रुकुटीमुख (wie eben) 1) adj. *derjenige, auf dessen Gesicht die Brauen verzogen sind,* R. Gorr. 2,50,2. Spr. 4240. — 2) m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265, 9.

भ्रुड्, भ्रुडति *verhüllen* Dhâtup. 28,99. *sammeln* Vop. bei West.

भ्रुभङ्ग m. = भ्रूभङ्ग Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,68.

भ्रुव = भ्रू am Ende eines adj. comp.: सुनासाक्षिभ्रुवाणि (मुखानि) MBh. 3,2197. चलद्भ्रुवम् (वदनम्) 11148.

भ्रू (viell. von भ्रम्) Uṇâdis. 2, 68. f. Decl. P. 6, 4, 77. Vop. 3, 80. fgg. *Braue* AK. 2,6,2,43. 3,3,12,52. H. 579. अधि भ्रुवोः किरते रेणुमृञ्जन् ṚV. 4,38,7. भ्रुवि केसराणि VS. 19,91. 25,1. Çat. Br. 3,2,1,29. 12,9,1, 5. 14,9,4,5. Kâtj. Çr. 7,3,31. Suçr. 1,17,12. 65,20. 115, 9. 124,11. भ्रुवोर्मध्यम् Verz. d. Oxf. H. 103, a, 30. Halâj. 2, 365. N. 17, 5. भ्रूमध्य VS. Prât. 1,30. Varâh. Bṛh. S. 50,11. Verz. d. Oxf. H. 149, b, 38. Weber, Râmat. Up. 349. भ्रुवोर्घ्राणस्य यः संधिः 344. 348. fg. भ्रूचातुर्य Spr. 2081. भ्रुवौ च भुग्नौ (wohl भुग्ने zu lesen) 4036. भेदाद्भ्रुवोः (vgl. भ्रूभेद) Çâk. 119. भ्रूरस्याः कार्मुकायते Spr. 427. भ्रूचापवल्लीं मुमुखी यावन्नयति वक्रताम् 2082. भ्रूचापे निहितः कटाक्षविशिखः Gît. 3,14. भ्रूमण्डल Bhâg. P. 3,28, 32. भ्रूलता Megh. 48. चले भ्रूलते Spr. 472. सभ्रूलताक्षेपकटाक्षवीक्षणा Varâh. Bṛh. S. 12, 9. Daçak. in Benf. Chr. 190, 15. Verz. d. Oxf. H. 88, a, 21. मुखानि — नर्तितभ्रूलतानि Spr. 665. उन्नमितैकभ्रूलतमाननमस्याः Çâk. 63. विस्फुरद्भ्रूविटपेन Bhâg. P. 3,2,18. Am Ende eines adj. comp.: विवर्तितभ्रूः f. Çâk. 23. वामभ्रुवाम् f. Spr. 546. असितभ्रुवः f. Çiç. 9,71. नतभ्रूः f. Vikr. 95. संनतभ्रुः m. (richtiger °भ्रूः ed. Bomb.) MBh. 2,2164. उत्क्षिप्तभ्रुः m. (°भ्रूः ed. Bomb.) 3,11187. लम्बभ्रूः m. 7,7895. मुखेन वलितभ्रुणा Kathâs. 17, 128. भङ्गुरभ्रुणि मुखे 21, 9. — Vgl. अग्रेभ्रू (viell. *sich zuerst drehend*), सुभ्रू, भ्रौवेय.

भ्रूकुंश (H.) und भ्रूकुंस m. *ein Schauspieler in weiblichem Anzuge* P. 6,3,61, Vârtt. 2. AK. 1,1,7,11. H. 329. — Vgl. भृ°, भ्र°, भ्रु°.

भ्रूकुटि und भ्रूकुटि (भ्रू + कु°) f. *das Verziehen der Brauen* P. 6,3,61, Vârtt. 2. AK. 1,1,7, 37. H. 579. भ्रूकुटीकुटिलं मुखम् R. Gorr. 2,20, 3. बद्धा भ्रूकुटीम् 2. 3,54,1. संहृत्य भ्रूकुटीम् 35,76. कुर्वन्भ्रूकुटीम् (भ्रु° ed. Bomb.) MBh. 1,4604. कृत्वा भ्रूकुटीं वक्रे R. 6, 86, 46. त्रिशिखां (so die ed. Bomb.) भ्रूकुटीं (भ्रु° ed. Bomb.) कृत्वा MBh. 13,862. भ्रूकुटीमुखं कृत्वा R. 4,33,40. भ्रूकुटीमुख adj. Kathâs. 24,87. — Vgl. भृ°, भ्र°, भ्रु°.

भ्रूक्षेप (भ्रू + क्षेप) m. dass. MBh. 3,1823. R. 5, 63, 10 (pl.). Kumâras. 3, 60. भ्रूक्षेपजिह्मानि विलोचनानि Ṛt. 6, 11. सभ्रूक्षेपम् adv. Mṛkkh. 27, 10. Vgl. भ्रूलताक्षेप Varâh. Bṛh. S. 12,9.

भ्रूगाह्व (भ्रू + ग्राह्व) n. *die Wurzel* — wohl so v. a. *die untere Seite der Brauen* gaṇa कर्णादि zu P. 5,2,24.

भ्रूण्, भ्रूणयते (आशायाम्, आशंसायाम्, शङ्कायाम्, विशङ्कायाम्) Dhâtup. 33, 17.

भ्रूण (von 1. भृ) m. 1) *Embryo* AK. 2,6,1,39. 3,4,12,48. 22,138. H. 540. an. 2,150. Med. ṇ. 23. Halâj. 2,344. ṚV. 10, 155, 2. *Kind, Knabe* AK. 3,4,13,48. H. an. Med. *eine schwangere Frau* H. an. Halâj. 5,23. — 2) *ein schriftkundiger Brahmane* (श्रोत्रियद्विज) H. an. Çaṁk. in Ind. St. 1,410, N. तस्य साधोरपापस्य भ्रूणस्य (श्रोत्रियस्य गर्भस्य सत इति वा Schol.) ब्रह्मवादिनः । कथं वधं यथा बभ्रोर्मन्यते संमतो भवान् ॥ Bhâg. P. 9,9,31. Diese Bedeutung beruht ohne Zweifel auf einem Missverständniss eines comp. wie भ्रूणघ्न u. s. w.; vgl. u. भ्रूणहत्या. — भ्रूण könnte aus भ्रूर्ण entstanden sein.

भ्रूणघ्न (भ्रूण + घ्न) m. *Tödter einer Leibesfrucht* M. 4,208. Pańkar. 1,10,77.

भ्रूणहति (भ्रूण + हृ°) f. *Tödtung einer Leibesfrucht* MBH. 12, 13872.

भ्रूणहत्या (भ्रूण + हृ°) f. dass. P. 3,1,108, Vârtt., Sch. TBR. 3,8,20, 1. NIR. 6,27. TAITT. ÂR. 2,7,3. 8,3. ÇÂÑKH. ÇR. 16,18,19. KAUSH. UP. 3,1. JÂÑ. 1,62. MBH. 1,4732. 13,1560. 3092. R. 2,74,4 (= ब्राह्मणघ्नेतव्रह्महत्या Schol.). WEBER, RÂMAT. UP. 333.

भ्रूणहन् (भ्रूण + हन्) m. *Tödter einer Leibesfrucht* P. 3,2,87. 6,1,67, Sch. AV. 6,112,3. 113,2. TBR. 3,9,15,3. ÇAT. BR. 14,7,1,22. TAITT. ÂR. 2,8,2. 10,1,15. KÂTH. 31,7. M. 8,317. 11,248. MBH. 4,3456. fg. 12,5969. R. 2,72,45 (74,50 GORR.). भ्रू° ÇAT. BR. 14,7,1,22. — Vgl. भ्रौणघ्न, भ्रौणहत्य.

भ्रूभङ्ग (भ्रू + भङ्ग) m. *das Verziehen der Brauen* UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2, 68. MÂLAV. 67. भ्रूभङ्गे रचिते Spr. 2083. RÂGA-TAR. 5,398. 6,258. KÂVJÂD. 2,243. BHÂG. P. 9,4,53. PRAB. 67,8. SÂH. D. 484. सुभ्रूभङ्गैः (सभ्रू° v. l.) वदनकमलैः Spr. 774. सभ्रूभङ्गमिव मुखम् MEGH. 25, 72. KATHÂS. 44,58. सभ्रूभङ्गम् adv. ÇÂK. 16,17. तरंगभ्रूभङ्गा (नदी) VIKR. 115.

भ्रूभेद (भ्रू + भेद) m. dass. RAGH. 13,36. Spr. 2084. सभ्रूभेदम् adv. ÇÂK. 16,17, v. l.

भ्रूभेदिन् (von भ्रूभेद) adj. *von einem Verziehen der Brauen begleitet:* कोप KUMÂRAS. 6,45.

भ्रूविकार (भ्रू + वि°) m. *das Verziehen der Brauen* H. 579. MEGH. 16. नयनभ्रूविकारैः R. 1,9,18 (14 GORR.).

भ्रूविक्षेप (भ्रू + वि°) m. dass. Spr. 292.

भ्रूविचेष्टित (भ्रू + वि°) n. dass.: नयनभ्रूविचेष्टितैः R. 1,9,18 (17 GORR.).

भ्रूविलास (भ्रू + वि°) m. *das Spiel —, Verziehen der Brauen* MEGH. 16, v. l. 93. 102. Spr. 778. 3555. सभ्रूविलासम् adv. KATHÂS. 47,112.

भ्रेज्, भ्रेजते *glänzen, strahlen* DHÂTUP. 6,21. — Vgl. भ्राज्.

भ्रेष्, भ्रेषति, °ते DHÂTUP. 21,20 (गतौ; भये *sich fürchten* VOP.). *wanken, schwanken, fehltreten:* नू चित्स भ्रेषते जनो न रेषन्मनो यो अस्य घोरमाविवासात् RV. 7,20,6. यद्येकपात्पुरुषो यद्येकतश्चक्रो वा रथो वर्तमानो भ्रेषन्नेति AIT. BR. 5,33. स विभ्रेष (धैर्याद्दित्यर्थः Schol.) BHATT. 14,87. भ्रेषति *zürnen* NAIGH. 2,12. — Vgl. भ्रंश्.

भ्रेष (von भ्रेष्) m. *das Schwanken, Fehltritt, Verfehlung;* = भ्रंशो यथोचितात् AK. 2,8,2,23. H. 1517. यज्ञस्य भ्रेषमनु यजमानो भ्रेषन्नेति AIT. 5,33. यो भ्रेषं न्येति स ह्रीयते TS. 7,3,2,1. KÂTH. 20,8. ईश्वरो यजमानं भ्रेषो ऽन्वेतोः ÇÂÑKH. BR. 11,8. 27,1. यावन्तो भ्रेषमापद्येरन् LÂṬJ. 9,12,12. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1053,12. 1054,21. क्रतुभ्रेषप्रायश्चित्त PRÂJAÇKITTEND. 1,4. *Verlust, das Abhandenkommen* JÂÑ. 2,66.

भ्रेङ्गरिक m. VJUTP. 96 neben सूपकार. Sollte vielleicht भ्रैङ्गारिक, eine fehlerhafte Ableitung von भृङ्गार (भिङ्गार) gemeint sein?

भ्रौणघ्न adj. (f. ई) von भ्रूणहन् P. 6,4,135, Sch.

भ्रौणहत्य (von भ्रूणहन्) n. = भ्रूणहत्या *Tödtung einer Leibesfrucht* P. 6,4,174.

भ्रौवेय m. metron. von भ्रू P. 4,1,125.

भ्लक्ष्, भ्लक्षति, °ते v. l. für भक्ष् *essen* DHÂTUP. 21,20. — Vgl. भक्ष्.

भ्लाश्, भ्लाशते = भ्राश् DHÂTUP. 19,77. P. 3,1,70. VOP. 8,67. भ्लाश्यते NAIGH. 1,16. P. VOP. बभ्लाशे und भ्लेशे, बभ्लाशिरे und भ्लेशिरे P. 6,4,125. VOP. 8,127.

भ्लास् v. l. für भ्लाश् VOP. in DHÂTUP. 19,73.

भ्लेष् = भ्रेष् DHÂTUP. 21,20, v. l.

# म

1. म Stamm der 1sten Person sg. माम् RV. 7,50,1. 8,63,14. ÇÂÑKH. ÇR. 15,24,7. मया RV. 10,125,4. AIT. BR. 7,17. मह्याम् RV. 10,48,3. 128,4. ÇAT. BR. 2,2,4,16. AIT. BR. 3,49. मत् RV. 2,28,5. 10,86,6. ÇAT. BR. 2,3,4,26. KÂTJ. ÇR. 3,6,12. वरं च मत्कंचन वृणीष्व BHÂG. P. 4,20,16. मम RV. 10,48,8. ÇÂÑKH. ÇR. 12,24,8. अहं मम und ममाहम् *das Ich und das Mein:* अतो गृहक्षेत्रसुताप्तवित्तैर्जनस्य मोहो ऽयमहं ममेति BHÂG. P. 5,5,8. असमारोपिताहंममाभिमानत्वात् 30. संन्यस्याहंममात्मताम् 7,12,24. ममाहमिति देहादौ हित्वामिथ्यार्थधीर्मतिम् 6,2,38. 7,1,23; vgl. ममता, ममत्व. मयि RV. 10,48,3. ÇAT. BR. 4,5,4,3. मा (RV. 1,158,5. 10,119,4. ÇAT. BR. 14,4,4,30) und मे dat. und gen. (RV. 7,76,2. 8,3,22.4,21.10,48,5) sind tonlos und erscheinen demnach nie am Anfange eines Satzes oder Verses; vgl. VS. PRÂT. 2,3.4. P. 8,1,22. fgg. und BÖHTL. Chrest. 446. Am Anf. eines comp. मत्, z. B. मत्संमित ÇAT. BR. 6,2,4,25. मत्कृते, मद्विहीना N. 10,11. मत्समतम् 12,10.11. मद्वचस् 8,18. Die Composita aus der ältesten Sprache sind weiter unten besonders aufgeführt. Vgl. मत्तस्.

2. म 1) m. TRIK. 3,5,4. *a) Zeit.* — *b) Gift* MED. m. 1. — *c) eine magische Formel* VIÇVA bei WILSON. — *d)* abgekürzte Bez. *für die 4te Note der Tonleiter* (vollständig मध्यम) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8. — *e) der Mond* TRIK. 1,1,85. EKÂKSHARAK. im ÇKDR. — *f)* Brahman EKÂKSHARAK. — *g)* Vishṇu MED. — *h)* Çiva TRIK. 1,1,47. H. an. 1,10. MED. EKÂKSHARAK. — *i)* Jama MED. — 2) f. मा *a) Mutter.* — *b) Maass* EKÂKSHARAK. im ÇKDR. — *c) Licht* EKÂKSHARAK. bei WILS. — *d) Kenntniss, Wissenschaft* ebend. मा विद्या च हरे प्रोक्ता तस्या ईशो यतो भवान्। तस्मान्माधवनामासि HARIV. 14932. — *e) das Binden, Fesseln* EKÂKSHARAK. bei WILS. — *f) Tod.* — *g) Leibesmitte eines Frauenzimmers* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *h)* Lakshmî AK. 1,1,1,23. TRIK. 1,1,41. H. 226. H. an. MED. HALÂJ. 1,31. — 3) n. *a) Glück, Wohlfahrt* EKÂKSHARAK. bei WILS. — *b) Wasser* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मंह्, मंहते DHÂTUP. 16,33 (वृद्धौ; vgl. मह्). *hingeben, schenken* NAIGH. 3,20. प्रो॑ मघा मंहते RV. 9,1,10. 1,11,3. नित्यांह्रापो अमंहत VÂLAKH. 8,2. 2,1. पुरू चिन्मंहसे वसु 4,31,8. 8,5,38. जायेव पत्यावधि शेवं मंहसे 9,82,4. 10,62,6. ÇAT. BR. 13,5,4,4. Mit दानाय *zum Geschenk geben* RV. 6,45,32. यः सहस्रं शताश्वं सद्यो दानाय मंहते 10,62,8. 8,50,8. यस्मै त्वं वसो दानाय मंहसे VÂLAKH. 4,6.

— caus. मंहयति, मामहे, मामहान (ममहे u. s. w. Padap.; vgl. RV. PRÂT. 9,17. Gleichlautende Formen s. auch unter मह्, महयति); dass.: अधा नो द्युम्ना सुक्षत्र मंहय RV. 5,38,1. दिद्युं यदस्य समिथेषु मंहयम् 10,48,9. सत्पतिर्मामहे मे गावा 5,27,1. 8,1,32. 2,42. दाशद्दाशुषे सुकृते मामहस्व 10,122,3. मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त शर्म 7,52,2. 1,94,16. 117,17. 8,12,6. मामहान (oder ममहान) उक्थपात्रम् P. 6,1,7, Vârtt. 4, Schol. *sprechen* oder *leuchten* DHÂTUP. 33,124.

— वि *austheilen:* (इन्द्रम्) अर्यो गयं मंहमानं वि दाशुषे RV. 8,24,22. जरितृभ्यो विमंहते 45,12.

मंहना (instr. eines vorauszusetzenden, auf मंह् zurückgehenden nom. मंहन् oder मंहन; vgl. बर्हणा, मज्मना, मेहना) adv. *gern, leicht, bald, prompte* (nach SÂJ. so v. a. दान oder महत्त्व oder ähnlich): त्वं महाँ इन्द्र तुभ्यं ह क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः *gestanden gern dir die Herrschaft zu* RV. 4,17,1. 3,31,17. ददत्तरक्ष इव मंहना 5,61,10. पूर्वहूतौ मंहना दर्शता भूः *obwohl eine Göttin hast du doch beim Frühopfer alsbald dich gezeigt* 6,64,5. विश्वे यद्वां मंहना मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अदधुः 67,5. उच्छन्ती या कृणोषि मंहना महि प्रख्यै देवि स्वर्दृशे 7,81,4. 8,26,24. (धावति) इन्दुरिन्द्राय मंहना 9,37,6. 70,2. Verstümmelt scheint die Stelle RV. 5,16,4 zu sein. Den substantivischen Gebrauch zeigt noch der vollständige Ausdruck: दत्तस्य मंहना *bereitwillig* RV. 5,18,2. क्रत्वा दत्तस्य मंहना 10,2, wo man die Wahl hat दत्तस्य zu क्रत्वा oder zu मंहना zu ziehen.

मंहनीय adj. zur Erkl. von महत् und मेहना, aber im Sinne von पूजनीय (vgl. मह्, महयति) NIR. 3,13. 4,4 (12,6 ist interpolirt aus 4,4).

मंहनेष्ठा (मंहने + स्था) adj. in der Stelle: क्राणा यदस्य पितरा मंहनेष्ठाः पर्षत्पक्थे अहन्ना सप्त होतॄन् RV. 10,61,1.

मंहयद्रयि (मंहयत्, partic. praes. vom caus. von मंह्, + र॰) adj. *Güter spendend* RV. 9,52,5. 67,1.

मंहयु (vom caus. von मंह्) adj. *freigebig:* क्रीळुर्मखो न मंहयुः पवित्रं

सोम गच्छसि RV. 9,20,7.

मंहिष्ठ (von मंह् mit dem suff. des superl.) adj. *im höchsten Maasse hingebend, — freigebig, — bereitwillig; überaus reichlich* RV. 1,30,1. 51,1. 57,1. 61,3. मंहिष्ठास्ते सधमादः स्याम 121,15. 147,2. कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः 4,31,2. 41,7. मंहिष्ठं मघोनाम् 5,39,4. 6, 68,2. 8,1,30. — 6,44,4. 8,5,5. 1,2. 4,18. 13,10. 16,1. 19,36. 22,12. 23,23. रयिं हिरण्ययं ददन्मंहिष्ठः 46,24. 77,6. 81,1. 86,13. 92,8. 9,1,3. 102,6. 10,33,4. ऊति 104,5. 143,6. 172,2. ÇÂṄKH. Çr. 18,15,4. — Vgl. मंहीयंस्.

मंहिष्ठराति (मं° + रा°) adj. *bereitwilligst — oder reichlichst gebend:* इन्द्रं तमंह्वे मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः RV. 1,52,3.

मंहीयंस् (von मंह् mit dem suff. des compar.) adj. *reichlicher gebend:* भूरिदाभ्यश्चिन्मंहीयान् RV. 9,66,17. — Vgl. मंहिष्ठ.

मक् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

मक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31.

मंकक m. *ein best. Thier*, oder adj. etwa *blökend* (von मा, मिमाति): अरायान्वस्तवासिनो (°शिनो) दुर्गन्धींल्लोहितास्यान्मककान्नाशयामसि AV. 8,6,12.

मकत् *schmeichelndes demin.* von मत्: मकत्पितृक PAT. zu P. 1,1,29.

मकदत्त (मक + दत्त) m. N. pr. eines Mannes HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 12.

मकमकाय् (onomatop.), °यते *quaken* (vom Frosche) Spr. 1160.

मकर (auch मंकर nach ÇÂNT. 3,8) 1) m. a) *ein best. Meerthier* (das auch an's Land kommen soll), vielL. *Delphin* AK. 1,2,3,20. TRIK. 1,2,22. 3,3, 367. H. 1351. MED. r. 200. HÂR. 187. HALÂJ. 3,38. नाक्रो मकरः कुलीपयः VS. 24,35. मकराश्चात्र दृश्यन्ते जले मग्ना इवाद्रयः MBH. 3,12082. विशीर्यन्ती नावमिवार्णवान्ते ग्राहाभिपूर्णा मकरस्य पृष्ठे 15713. झषाणां मकरश्चास्मि (sagt Kṛshṇa) BHAG. 10,31. वडिशामिषमादाय यथार्थं मकरो यथा R. 3, 57,7. SUÇR. 1,206,17. VÂGBH. 1,6,54. प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात् Spr. 1876. अधान मकरो वेलातटे पिङ्गलम् 3253. BHÂG. P. 3,10, 22. BURN. Intr. 376, N. 1. LALIT. ed. Calc. 383,9. 432,1. PAṄKAT. 51,9. 205,7. 206,1. 2. das Attribut des Liebesgottes (vgl. मकरकेतन u. s. w.) H. 229. MBH. 3,693. Z. d. d. m. G. 14,269. des 9ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 47. als Zierath auf Thoren BHÂG. P. 4,9,54. an Ohrgehängen (vgl. e): मणिमयमकरमनोहरकुण्डल GÎT. 2,7. Vgl. कारि° HALÂJ. 3,38. — b) *ein best. Insect* oder *ein anderes kleines Thier* SUÇR. 2,288,2. — c) *der Steinbock im Thierkreise* (oder überh. *der 10te Bogen von 30° in einem Kreise*) TRIK. 3,3,367. H. 116, Sch. MED. SÛRJAS. 1,58. 2,40. 49. 14,9. VARÂH. BṚH. S. 3,4. 40,7. Ind. St. 2,278. 280. 282. WEBER, ǴJOT. 102. BHÂG. P. 5,21,3. Verz. d. Oxf. H. 294,b,29. मृगाननो स्यान्मकरः ÇRÎPATI in Z. f. d. K. d. M. 3,389. Ind. St. 2,445. WILSON, Sel. Works II, 159. मकरसंक्रान्तिदानप्रयोग Verz. d. B. H. No. 1257. — d) *eine Truppenaufstellung in Form eines* Makara M. 7,187. अग्रजन्मकरं व्यूहम् (मकरव्यूहम् ed. Bomb.) MBH. 6,3059. व्यूहे व्यूह्य महाघोरे मकरम् 3280. 8,413. मकरो (माकरो die neuere Ausg.) रचितो व्यूहः HARIV. 8057. KÂM. NÎTIS. 18,48. 19,48. fg. — e) *ein Ohrring in Form eines* Makara (vgl. मकरकुण्डल): अनिमिषेन्मकरौ च कर्णौ BHÂG. P. 5,2,13. — f) *die Hände in Form eines* Makara *zusammengelegt* Verz. d. Oxf. H. 86,a,34. 202,a,15. — g) *einer der neun Schätze des* Kuvera TRIK. 1,1,79. H. 193. MED. Verz. d. Oxf. H. 184,a,5 v. u. *einer der acht Schätze, die zur Zauberkunst* Padminî *in Beziehung stehen*, MÂRK. P. 68,5. 16. — h) *Bez. eines über Waffen gesprochenen Zauberspruchs* R. GORR. 1,31,7. — i) N. pr. *eines Berges* BHÂG. P. 5, 16,28. — 2) f. ई a) *das Weibchen des Seeungeheuers* Makara PAṄKAT. 206,14. — b) N. pr. eines Flusses MBH. 6,334 (VP. 183). — Vgl. माकर.

मकरकुण्डल (म° + कु°) n. *ein Ohrring in Form eines* Makara BHÂG. P. 3,28,29. 6,4,38. 8,15,9. PAṄKAR. 3,11,19.

मकरकेतन (म° + के°) m. *der Liebesgott* (*dessen Attribut der* Makara *ist*) Spr. 2877.

मकरकेतु (म° + केतु) m. dass. H. 229, Sch. HARIV. 10882. ad ÇÂK. 54. VIKR. 24. Spr. 5328. HIT. 28,3.

मकरकेतुमत् (wie oben) m. dass. MBH. 3,727. HARIV. 10039.

मकरदंष्ट्रा (म° + दं°) f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 12,72.

मकरध्वज (म° + ध्वज) m. 1) *der Liebesgott* (vgl. मकरकेतन u. s. w.) AK. 1,1,1,21. H. 229, Sch. HALÂJ. 1,32. माली मकरध्वजस्य (श्रोः) MBH. 13,509. Spr. 1637. 3249. VARÂH. BṚH. S. 24,32. KAURAP. 42. BHÂG. P. 3, 28,32. 5,25,5. KÂVJÂD. 2,118. PAṄKAT. 44,1. SÂH. D. 17,18. fg. — 2) *eine best. Aufstellung der Truppen* KÂM. NÎTIS. 19,40. — 3) *ein best. medicinisches Präparat* (रससिन्दूरविशेष) ÇKDR.

मकरन्द 1) m. a) *Blumensaft* AK. 2,4,1,17. H. 1127. HALÂJ. 2,33. RAGH. 4,88. VṚDDHA-ÂṆ. 45,15. Spr. 433. 3529. GÎT. 7,32. BHÂG. P. 3, 15,43. PAṄKAR. 1,6,45. PRAB. 79,16. DHÛRTAS. in LA. 69,4. Verz. d. Oxf. H. 27,b,5. 243,a, No. 601. Uneig.: न्याय° *Titel einer Schrift* HALL 155. न्यायमकरण्डविवृति und न्यायमकरण्डविवेचनी *Titel eines Commentars zu jener Schrift* ebend. — b) *eine Art Jasmin* RÂǴAN. im ÇKDR. — c) N. pr. eines Mannes KATHÂS. 48,79. MÂLATÎM. 11,4. HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 31. eines Astronomen Ind. St. 2,251. fg. Verz. d. B. H. No. 864. — d) *abgekürzter Titel einer Schrift*, vollständig कुसुमाञ्जलि° Verz. d. Oxf. H. 243,a, No. 601. vollständig सुपद्म° COLEBR. Misc. Ess. I,47. — 2) n. *Staubfaden*, insbes. *der Lotusblüthe* RÂǴAN. im ÇKDR. m. WILSON nach derselben Aut. Letzterer giebt dem m. noch folgende Bedd. ohne Angabe einer Aut.: *der indische Kuckuck* (कोकिल); *Biene; eine wohlriechende Mango-Art*. — Vgl. मरन्द.

मकरन्दवत् (von मकरन्द) 1) adj. *reich an Blumensaft*. — 2) f. °वती *die Blüthe der Bignonia suaveolens* ÇABDAR. im ÇKDR.

मकरन्दशर्मन् (म° + श°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. No. 778.

मकरन्दिका (von मकरन्द) f. *ein best. Metrum*, 4 Mal ⏑ — — — — —, ⏑⏑⏑⏑ —, ⏑ — ⏑⏑ — ⏑ — COLEBR. Misc. Ess. II, 163 (XIV, 7).

मकरपाटक (म° + पा°) m. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,307, Çl. 30.

मकरविभूषणकेतन (म° - वि° + के°) m. = मकरकेतन *der Liebesgott* HARIV. 9449.

मकरसप्तमी (म° + स°) f. *Bez. eines best. siebenten Tages in einer best. Monatshälfte* WILSON, Sel. Works II, 210; vgl. माकरी सप्तमी 195.

मकराकर (मकर + आ°) m. *das Meer* (*Behälter der* Makara) H. 1074. KATHÂS. 43,137.

मकराकार (मकर + आ°) m. *eine Varietät der Caesalpina Banducella* (षड्ग्रन्थ) Çabdak. im ÇKDr.

मकराक्ष (मकर + अक्ष Auge) m. N. pr. eines Rakshas, eines Sohnes des Khara, R. 6,18,17. 35,13.

मकराङ्क (मकर + अङ्क) m. 1) *das Meer* Agajapâla im ÇKDr. — 2) *der Liebesgott* Trik. 1,1,38. Agajap.

मकरानन (मकर + आ°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâdi beim Schol. zu H. 210.

मकरायणि adj. von मकर gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

मकरालय (मकर + आ°) m. *Aufenthaltsort der* Makara, Beiw. des Meeres R. 6,108,15. *das Meer* Trik. 1,2,8. H. 1074, Sch. Med. r. 198. MBh. 4,1625. 14,2206. R. 5,94,18. Spr. 1684. 5317. Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8,351,7.

मकरावास (मकर + आ°) m. *die Behausung der* Makara, *das Meer* H. an. 3,589. MBh. 6,539. 7,100.

मकराश्व (मकर + अश्व) m. Bein. Varuṇa's (*dessen Pferd der* Makara *ist*) Çabdârthak. bei Wilson.

मकरिन् (von मकर) m. *das Meer* (*reich an* Makara) ÇKDr. Wilson.

मकरीपत्त्र (म° *Weibchen des* Makara + पत्त्र) n. *das auf dem Gesicht* (*der* Lakshmî) *aufgetragene Zeichen einer* Makarî Spr. 1326. — Vgl. पत्त्रभङ्ग.

मकरीप्रस्थ (म° + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt gaṇa कर्क्यादि zu P. 6,2,87.

मकरीलेखा (म° + ले°) f. = मकरीपत्त्र Spr. 1326, v. l. — Vgl. पत्त्रलेखा.

मकष्टु m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

मकार (म + 1. कार) m. 1) *der Buchstab* म Çâṅkh. Br. 11,5. 14,3. AV. Prât. 1,67. 2,25. 31. M. 2,76. Verz. d. Oxf. H. 97,a,37. 104,b,36. 226,b,6. Ind. St. 8,22, N. मद्यं मांसं च मत्स्यं (sic) च मुद्रा मैथुनमेव च। मकारपञ्चकं चैव महापातकनाशनम्॥ Çjâmâr. bei Wilson, Sel. Works I,256; vgl. पञ्चतत्त्व 2. und पञ्चमकार. — 2) *Molossus*: °विपुला *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 344, 3.

मकुत्राणा m. N. pr. eines Königsgeschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,5; vgl. चाहूत्राणा ebend. 3.

मकुट n. = मुकुट AK. 2,6,3,3. H. 650, Sch. Nach ÇKDr. liest der Text des AK. मुकुट und मकुट ist eine von Bharata aus Dvirûpak. angeführte v. l.

मकुति entweder m. oder f. *ein Edict an die* Çûdra (शूद्रशासन) Trik. 2,2,1.

मकुर m. Uṇâdis. 1,41. 1) *Spiegel* H. 684. an. 3,596. Med. r. 204. — 2) *das Stäbchen* —, *die Schiene des Töpfers* (कुलालदण्ड) H. an. Med. — 3) *Mimusops Elengi*, = बकुल Med. fälschlich चकुल H. an. — 4) *Knospe* H. an. — Vgl. मुकुर, मकुल.

मकुराणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,1.

मकुल m. n. 1) *Mimusops Elengi*. — 2) *Knospe* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मकुर, मुकुल.

मकुष्ट m. = मकुष्ठ Bhâvapr. im ÇKDr. मकुष्टक m. dass. Râmâçr. zu AK. bei Wils. H. 1174. Râgan. im ÇKDr.

मकुष्ठ 1) adj. = मन्थर Med. th. 16. — 2) m. *eine Bohnenart* Med. Suçr. 1,73,8. 197,13. मकुष्ठक m. dass. AK. 2,9,17. Suçr. 1,197,20. Vgl. मुकुष्ठ, मयुष्टक, मकुष्टक.

मकूलक m. *eine best. Pflanze*, = मुकूलक AK. 2,4,5,9. Nach ÇKDr. eine von Ramân. zu AK. erwähnte Lesart.

मकेरुक m. *ein best. parasitischer Wurm* Çârṅg. Saṁh. 1,7,10.

मक्क्, मक्कते *gehen, sich bewegen* Vop. in Dhâtup. 4,28. — Vgl. मख्, मस्क्.

मक्कल m. *ein gefährlicher Unterleibsabscess bei Wöchnerinnen* Suçr. 1,120,12. 278,13. समस्तान्प्रध्मानमुदरे मूत्रासङ्गश्च भवतीति मक्कल्लक्षणम् 370,21. (प्रजातानाम्) रक्तजं विद्रधिं विद्यात्कुक्षौ मक्कल्लसंज्ञितम् 281,20. Çârṅg. Saṁh. 1,7,104. सूतायाः हृच्छिरोबस्तिशूलं मक्कल्लसंज्ञितम् Kakrapâṇidatta im ÇKDr.

मक्कुल m. *rothe Kreide*, = शिलाजतु Çabdar. im ÇKDr.

मक्कोल m. *Kreide* Trik. 2,3,7. Vjutp. 138.

मक्ष्, मक्षति *ansammeln, häufen; zürnen* Dhâtup. 17,12, v. l. — Vgl. म्रक्ष्.

मक्ष 1) m. *Fliege*: मधो न मक्षः सवनानि गच्छथः RV. 4,45,4. 7,32,2. AV. 9,1,17. f. आ dass. RV. 10,40,6. मोक्ष°, मधु° unbestimmt ob masc. oder fem. Kauç. 93,117. Vgl. मक्षिका. — 2) *das Verstecken der eigenen Gebrechen* Hâr. 160; fehlerhaft für म्रक्ष.

मक्षवीर्य (मक्ष + वीर्य) m. *Buchanania latifolia* Râgan. im ÇKDr.

मक्षिक (von मक्ष) Uṇâdis. 4,153 (unbestimmt ob m. oder f.). m. *Fliege, Biene*: पूकाममक्षिकमत्कुणम् M. 1,40. 45. f. आ dass. Vop. 4,15. Trik. 2,5,32. H. 1214. Hâr. 123. उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारपत् RV. 1,119,9. यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश 162,9. AV. 11,1,2. 9,10. Çat. Br. 14,6,8,2. यथा मक्षिका मधुकरराजानमुत्क्रामन्तं सर्वा एवोत्क्रामन्ते तस्मिंश्च प्रतिष्ठमाने सर्वा एव प्रतिष्ठन्ते (so ist zu lesen) Praçnop. 2,4. M. 5,133. मक्षिकाश्चादंशस्तत्र MBh. 3,9972. मक्षिकाणां च संघाता अनुधावन्ति कौरवान् 4,1851. तीक्ष्णं मधिव मक्षिकाः (समाविविक्षन्) 13,2171. चक्रं यथा मक्षिकया निगीर्णम् (द्रष्टुं न गच्छन्ति) R. 3,53,52. Suçr. 1,45,3. 186,2. 2,15,3. 290,17. मक्षिकोपसर्पणा 1,273,3. °शकृत् 2,493,16. परीताङ्गं मक्षिकाभिः Kathâs. 40,29. Spr. 888. मक्षिकाणां विषं शिरः 4099. आश्चर्यं मधु दानभोगरहितं नष्टं चिरात्संचितं निर्वाणादपि पाणिपादयुगलं घर्षन्त्यहो मक्षिकाः 4210. मक्षिका व्रणमिच्छन्ति 4680. मक्षिकेव मुहुर्मुहुः (नानुवर्त्मानि) Bhâg. P. 5,14,41. 5,30. Mârk. P. 15,19. नीला AK. 2,5,26. नील° Suçr. 1,113,6. — Vgl. धेनु°, निर्मक्षिक, मधु°, वन°, माक्षिक.

मक्षिकामल (म° + मल) n. *Wachs* Râgan. im ÇKDr.

मक्षीका f. = मक्षिका Râgan. im ÇKDr.

मक्षु (von मक्ष्; vgl. मङ्क्षु, मंहना) 1) adj. nur im instr. pl. मक्षुभिः परिदीयथः RV. 8,26,6, der aber wie andere instr. pl., z. B. भद्रेभिः, adverbial = मक्षु zu fassen ist, und im superl. मक्षूतम *promptissimus*: विप्रस्य स्तुवतो मक्षूतमस्य रातिषु RV. 8,19,12. मक्षूतमेभिरहभिः *nächster Tage* 9,55,3. Sonst nur मक्षु adv. *prompte, alsbald, bald, mox* Naigh. 2,15. in den Texten überall मक्षू RV. Prât. 7,2. P. 6,3,133. RV. 1,39, 7. प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् 58,9. मक्षू वाजं भरति 4,16,16. 21,3. 43,3. 6,66,5. 7,56,15. 8,27,10. 31,15. सनेम वाजं मक्षू चिदस्तः 50,4. 70,9. 77,2. ताभिर्नो मक्षू तूयमश्विना गतम् 22,10. 9,88,7. 10,22,11. 61,9. 147,4. मक्षू मक्षू कृणुह्नि गोजितो नः 3,31,20. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,391; vgl. माक्षव्य, मङ्क्षु.

मक्तुंगमे (मक्तु + गम) adj. f. आ nach Sâj. so v. a. शीघ्रं गच्छन्, wobei eine Bildung nach Lautanalogie (घरंगम, तुरंगम) angenommen werden muss; regelmässig hiesse es vielmehr *promptum* (sc. deorum cultorem) *adiens*, wie युधिंगम u. a. मक्तुंगमाभिरूतिभिः RV. 8,22,16.

मक्तूयु (von मक्तु) adj. *eilig*: मक्तूयुभिर्नरा हयेभिरश्विना यातम् RV. 7,74,4.

मख्, मखति *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 5,18. — Vgl. मङ्ख्.

मख (von मख् = मह्, मह्यति) 1) adj. *munter, lustig, ausgelassen*: मखस्य ते (इन्द्रस्य) तविषस्य प्र जूतिमियर्मि RV. 3,34,2. 1,6,8. Savitar 6,71,1. Pûshan 1,138,1. die Marut 64,11. 6,66,9. — 1,119,3. क्रीळन्मखो न मंहयुः पवित्रं सोम गच्छसि 9,20,7. स्वपस्यते मखः 10,11,6. आ नो वायो मखे तने याहि मखाय पाजसे *zu munterer Kraft* 8,46,25. Vishṇu: अग्निरिन्द्रः सोमो मखो विष्णुर्विश्वे देवाः Çat. Br. 14,1,1,1. स उ एव मखः स विष्णुः 13. अग्निरिन्द्रो वायुर्मखः Pañkav. Br. 7,5,6. — 2) m. *a) Freudenbezeugung, Feier, Preis*: रथेना याहि दावने वायो मखस्य दावने RV. 1,134,1. आ नो मखस्य दावने ऽश्वैर्हिरण्यपाणिभिः। देवास उप गन्तन 8,7,27. प्र ते यच्छामि मधुमन्मखाय Çâṅkh. Gṛhj. 1,24. — *b) Opfer* überh. Naigh. 3,17. AK. 2,7,13. 3,4,25,169. H. 820. Halâj. 2, 259. यज्ञो वै मखः Çat. Br. 6,5,2,1. 14,1,2,9. Pañkav. Br. 7,5,6. TS. 3,2,4,1. अग्निष्टोमादिकान्मखान् M. 2,143. 4,24. सोमिकैर्मखैः 26. द्रुपदस्य मखे महामखे MBh. 1,6323. 13,332. 3,11001 (S. 560). 15597. वसिमिन्यात्मतीर्थे न पशवः प्राप्नुयुर्मखम् 12,9434. 9436. fg. मखैर्विपुलदक्षिणैः 13,1097. सत्त्रादिभिर्मखैः 1811. विप्राः सोममखे स्थिताः (विप्रा मखमुखे die ältere Ausg.) Hariv. 2457. 12223. °शतपरिपूतं गोत्रम् Mṛkkh. 159,2. Ragh. 3, 39. अकिंचनत्वं मखजम् Ragh. 5,16. सो ऽपीन्द्रस्याकरोन्मखम् Bhâg. P. 3, 13,2. इष्टिपशुसोममुखैर्मखैः Prab. 107,3. नानासु यज्ञमखेषु (so ist zu lesen) Pañkar. 3,1,12. मखे व्रती H. 817. — *c)* Bez. *eines unholden mythischen Wesens*, wie nach folgenden Stellen zu vermuthen ist: त्वं मखस्य दोधतः शिरो ऽव त्वचो भरः RV. 10,171,2. अप श्वानमराधसं हता मखं न भृगवः 9,101,13. Daran schliesst sich die Erwähnung von Makha's Haupte in Opfersprüchen, ein Ausdruck, der schon für die Brâhmaṇa-Schriften unverständlich ist: मखस्य वामद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे VS. 37,7. 11,57. TS. 1, 1,8,1. नमो ऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा यशो ऽर्यादित्याहवनीयमुपतिष्ठते यज्ञो वै मखः 3,2,4,4. मखस्य त्वैतत्सौम्यस्य शिरः Çat. Br. 14,1,2,17. — Vgl. अदुर्मख, सुमख, मह्.

मखक्रिया (मख + क्रि°) f. *Opferhandlung* H. 834.

मखत्रातर् (मख + त्रातर्) m. *Behüter des Opfers* (des Viçvâmitra), Bein. Râma's (des Sohnes des Daçaratha) Çabdar. im ÇKDr.

मखद्विष् (मख + द्विष्) m. *ein Feind der Opfer, ein Unhold, ein* Rakshas Ragh. 3,45. 11,27.

मखद्वेषिन् (मख + द्वे°) m. *Feind des Opfers* (des Daksha), Bein. Çiva's Çiv.

मखमय (von मख) adj. *das Opfer enthaltend, — darstellend* Bhâg. P. 2,7,11.

मखवत् adj. zur Erkl. von मघवत्, so v. a. Makha's *Genosse* Çat. Br. 14,1,1,13. m. *Opferer* Hariv. 12223.

मखवह्नि (मख + व°) m. *Opferfeuer* Gatâdh. im ÇKDr.

मखवेदी (मख + वे°) f. *Opferstätte* R. 3,32,31.

मखस् (von मख् = मह्) s. सद्म°.

मखस्य् (von मख), मखस्यति, °ते *lustig, — guter Laune sein*: सुमान मर्यो युवभिर्मखस्यन् RV. 3,31,7. न त्वा शतं च न ह्रुतो राधो दित्सन्तमा मिनन्। यत्पुनानो मखस्यसे 9,61,27. वाचस्पतिर्मखस्यते 101,5.

मखस्यु (von मखस्य्) adj. *lustig, ausgelassen*: प्रसवे त उदीरते तिस्रो वाचो मखस्युवः RV. 9,50,2. 64,26. त्वं जघन्थ नमुचिं मखस्युम् 10,73,7.

मखस्वामिन् (मख + स्वा°) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 379,b, N. 398. मघ° v. l. Ind. St. 1,53.

मखघ्न (मख + घ्न) m. *Tödter des* Makha; so heissen Agni, Indra, Rudra TS. 3,2,4,1. 2.

मखांशभाज् (मख - अंश + 4. भाज्) adj. *einen Antheil am Opfer habend*, m. *ein Gott* Ragh. 3,44.

मखाग्नि (मख + अ°) m. *Opferfeuer* Trik. 3,3,366.

मखानल (मख + अ°) m. dass. Trik. 2,7,6.

मखान्न (मख + अन्न) m. *Opferspeise*, Bez. *des Samens von Euryola ferox Salisb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

मखालय (मख + आ°) m. *Opferhaus* Verz. d. Oxf. H. 9,b,27.

मखासुहृद् (मख + अ°) m. *der Feind des Opfers* (des Daksha), Bein. Çiva's H. 200.

मख्य Pañkar. 3,1,13 fehlerhaft für मख.

मग m. *ein Magier, ein Priester der Sonne* Varâh. Bṛh. S. 60,19. Bhavishja-P. in Verz. d. Oxf. H. 31,b. fgg. Reinaud, Mém. sur l'Inde 392. fgg. Weber, Indische Skizzen 104. fgg. pl. auch Bez. eines zum grössten Theil aus Brahmanen bestehenden Landes in Çâkadvîpa Verz. d. Oxf. H. 33,a,14. 15. Weber vermuthet a. a. O., dass auch MBh. 6,436. fg. मगाः st. मृगाः zu lesen sei; die ed. Bomb. hat aber मङ्गाः.

मगदिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. मागद्य.

मगध 1) m. *a)* pl. N. pr. eines Volkes und des von ihm bewohnten Landes (das südliche Bihâr) Trik. 2,1,11. H. 960. LIA. (II) 166. fgg. Hiouen-thsang I,409. fgg. II,1. fgg. P. 4,1,170. 2,84. Schol. zu 1,2,51. AV. 5,22,14. इङ्गितज्ञाश्च मगधाः MBh. 8,2105. Hariv. 12831. R. 1,34,9 (35,8 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 4,22. 26. 5,79. 14,6. 16,1. Kathâs. 29,71. Mârk. P. 57,44. 58,12. Verz. d. Oxf. H. 304,a, N. 1. 339,a,34. Wassiljew 18 u. s. w. Colebr. Alg. 3. Lalit. ed. Calc. 22, 6. 309,6. Kshitiç. 25,1. 41,2. 56,15. unter den म्लेच्छप्रायाः जनपदाः Prab. 87,18. °देश Hit. 17,13. 49,9. Vet. in LA. (II) 16,1. Verz. d. Oxf. H. 352,b,9. °पुरी Lalit. ed. Calc. 305,11. °लिपि 143,17. °वंशजा Ragh. 1,31. °प्रतिष्ठ 6, 21. sg. *das Land der* Magadha MBh. 12,2234. Padma-P. in Verz. d. Oxf. H. 12,a,15. — *b) ein in der Genealogie seines Fürsten bewanderter Sänger* AK. 2,8,2,65. H. 793. — 2) f. आ *langer Pfeffer* Suçr. 2,340,8. 378,3. 519,10. — Vgl. मागध u. s. w.

मगधेय adj. von मगध gaṇa गह्रादि zu P. 4,2,138.

मगधेश्वर (मगध + ई°) m. *Fürst der* Magadha: Paraṁtapa Ragh. 6,20. Garâsaṁdha, einer der 9 Gegner Kṛshṇa's, H. 699. N. pr. eines Fürsten von Magadha Vet. in LA. (II) 16,1.

मगधोद्भव (मगध + उ°) 1) adj. *in* Magadha *geboren, dort wachsend*. — 2) f. आ *langer Pfeffer* Râgan. im ÇKDr. Suçr. 2,326,4. 448,21. 519,11.

मगध्य् (von मगध), मगध्यति *umgeben* (परिवेष्टने) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

मगन्द् m. so v. a. कुसीदिन् *Wucherer* Nir. 6,32.

मगल m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,37.

मगव *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 180. 182. Mél. asiat. 4,640.

मगस m. pl. Bez. *der Kriegerkaste* in Çâkadvîpa Bhavishja-P. in Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,14. fg. मशक MBh. 6,436. fg.

मगु m. = मग Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,35. 37. 39. *b*,9. 10.

मगुन्दी f. N. pr. Töchter der Magundî heissen Unholdinnen AV. 2,14,2.

मग्न 1) partic. adj. s. मज्ज्. — 2) m. N. pr. eines Berges Schiefner, Lebensb. 322 (92).

मघ (von मंह्) 1) n. *a*) *Gabe, Geschenk, Lohn* Naigh. 2,10. Nir. 5,16. इन्द्रो मघानि दयते विषह्य ṚV. 7,21,7. 26,4. 27,5. गव्यो पृञ्चन्तो अश्व्या मघानि 67,9. यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् 1,11,3. 4,17,8. 9,1,10. 1,104,5. दाता यो वनिता मघम् 3,13,3. 19,1. 5,30,12. 32,12. 10, 147,3. VS. 20,67. — *b*) *eine best. Blume* Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. *a*) *eine best. Arzenei* Dhar. bei Wils., f. आ ÇKDr. nach ders. Aut. — *b*) N. pr. eines Dvîpa Med. gh. 3. eines Landes (मगनामकम्लेच्छानां स्थानम्) Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. आ *a*) N. eines Nakshatra (des 10ten), pl. H. 111. AV. 14,1,13. 19,7,2. TS. 4,4,10,1. TBr. 3,1,1,8 in Z. f. d. K. d. M. 7,268. Maitrjup. 6,15. Weber, Nax. II, 303. 371. 387. M. 3,273. Jâgn. 1,260. MBh. 1,7653. 6,81. 13,3263. 4251. fg. R. 1,71,24. Suçr. 1, 106,7. Sûrjas. 9,13. Varâh. Bṛh. S. 6,8. 13,3. Mârk. P. 32,35. Râga-Tar. 1,56. मघाविषयगः सोमः MBh. 6,637. Bhâg. P. 5,23,6. °राकासमागमे 7, 14,22. sg. Med. Jâgn. 1,80. Hariv. 7735. 7955 (als Gattin Soma's). Varâh. Bṛh. S. 6,9. 9,28. Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,22. Malamâsat. im ÇKDr. Weber, Gjot. 95. Nax. 371. 385. कृत्तिकामघयोः MBh. 3,8029. — *b*) Çiva's *Gemahlin* H. ç. 50. — *c*) *eine best. Arzenei* Dhar. im ÇKDr.; vgl. 8, *a*. — 4) f. ई *eine best. Kornart* Med. — Vgl. अरुर्मघ, अश्वा°, श्रोता°, गो°, चित्रा°, ज्या°, तुवी°, पुनर्मघ, शता°, सहस्रा°, माघ.

मघत्ति (मघ + त्ति von 1. दा; vgl. भगत्ति) f. *das Geben und Empfangen von Geschenken* (धनदान, धनलाभ Sâj.) ṚV. 8,24,10. यस्ते रेवाँ अदाशुरिः प्रममर्ष मघत्तये 45,15. उदू षु णो मृशस्व मह्नी मघत्तये 59,9. समश्वं चर्षणिभ्य आ पुरु शंस्त मघत्तये 4,37,8. यच्चिद्धि ते गणा इमे छदयन्ति मघत्तये 5,79,5. 10,156,2.

मघदेय (मघ + देय) n. *das Geben von Geschenken*: ये राया मघदेयं जुनन्ति ṚV. 7,67,9. आ च्यावय मघदेयाय शूरम् 10,42,2.

मघरव (मघ + रव) m. N. pr. eines Nishâda Verz. d. Oxf. H. 154,*b*,7.

मघव m. = मघवन् Bein. Indra's: मिषतो भगवस्य तु Bhavishja-P. bei Aufrecht im Index zu den Uṇâdis.

मघवत्त्व (von मघवत्) n. *Freigebigkeit*: नहि नु ते महिमनः समस्य न मघवन्मघवत्त्वस्य विद्म ṚV. 6,27,3.

मघवन् und °वत् (von मघ), proparoxyt. in der späteren Sprache Uṇâdis. 1,158. oxyt. Siddh. K. 21,*b*,1. fg. In den vedischen Schriften erscheinen folgende Formen: nom. °वा (°वान् ṚV. 4,16,1. AV. 6,58,1. TS. Çat. Br.), voc. मघवन्, °वानम्, मघोनस् (P. 6,4,133); °वाना, मघोनोस्, °वानः, मघोनस्, °वद्भिस्, °वद्भ्यस्, मघोनाम्, °वत्सु; f. मघोनी; nach P. 6,4,128 und Vop. 3,114—117 sind alle Casus von beiden Formen vorhanden und das f. lautet auch मघवती (Vop. 4,12). 1) adj. *freigebig, gabenreich; Spender,* namentlich Bez. *des Veranstalters eines Opfers* als *Lohnherrn* oder *Miethers, von welchem Priester und Sänger belohnt werden*: मंहिष्ठं मघोनाम् ṚV. 5,39,4. 42,8. 6,27,8. 68,2. 7,32, 7. 8,1,30. 2,33. 34. 19,34. मघैर्मघोनो अति शूर दाशसि 24,2. भवं मघवा राधसो महः 9,31,3. 96,11. 97,55. 10,27,4. मघोनो रक्ष तन्वश्च *schütze die Lohnherren und uns* 1,31,12. 2,6,4. 27,17. म°, स्तोतारः 5,64,4. म°, क्षयः 65,6. गृणन्, मघवानः 1,58,9. 73,5. अस्मासु रायो मघवत्सु च स्युः 123,13. 136,7. 5,18,5. 6,23,10. 46,9. 7,7,7. 12,2. 16,7. 8,5,12. 9, 63,6. यदीशीयामृतानामुत वा मर्त्यानाम्। जीवेदिन्मघवा मम 10,33,8. 81, 6. So heisst vornämlich Indra ṚV. 3,30,3. 4,16,1. 19. उत स्मा हि त्वामाहुरिन्मघवानं शचीपते 31,7. 42,5. 7,26,1. 27,4. 28,5. TS. 4,4,8, 1. Çat. Br. 14,4,1,13. Kenop. 24. Kaush. Up. 2,11. die Açvin ṚV. 1,184, 5. 3,58,5. 8,26,7. Ushas 1,48,8. 113,5. 4,51,3. 5,79,4. 6,65,3. 6. 7, 2,6. andere Götter 4,28,5. 5,86,3. 6,58,4. 7,48,1. 58,6. 8,33,1. der Wagen der Açvin 1,157,3. — 2) m. *a*) in der nachvedischen Sprache ein Name Indra's: मघवा AK. 1,1,1,36. H. 174. Halâj. 1,52. N. 2,14. Arģ. 11,4. Ragh. 1,26. Vikr. 86,19. मघवान् H. 171. MBh. 3,1809. R. 1, 5,11. Bhaṭṭ. 18,19. मघवन् voc. N. 2,15. Ragh. 3,46. मघवता Hariv. 251. Vikr. 88,21. मघोनम् Kumâras. 3,1. Çâk. 185. Megh. 6. Varâh. Bṛh. S. 35,7. मघवतम् Çâk. 95,12. मघोनि Bhâg. P. 5,15,10. मघवन्तः nom. pl. Mârk. P. 79,6. im comp.: मघवन्मुक्तकुलिश Spr. 2744. मघवन्नगर Râga-Tar. 4,10. Sammler von Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,11. — *b*) N. pr. eines Dânava Hariv. 198. — *c*) N. pr. des 3ten Kakravartin in Bhârata H. 692. — Vgl. मह्नी°, माघवत, माघवन.

मघस्वामिन् s. मख°.

मघात्रयोदशी (म° + त्र°) f. *der 13te Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Bhâdra As. Res. III, 292.

मघाभव (म° + भव) m. *der Planet Venus* H. 119. Hâr. 36.

मघाभू (म° + 2. भू) m. dass. Trik. 1,1,92.

मघीप्रस्थ (म°? + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt gaṇa कर्क्यादि zu P. 6,2,87.

मङ्क्, मंङ्कते *schmücken* Dhâtup. 4,15. *gehen, sich bewegen* v. l. ममङ्किरे Bhaṭṭ. 14,10 von den Scholl. durch शोभन्ते स्म und प्रशुभिरे erklärt; der erste Schol. liest ममङ्गिरे.

मङ्कणक m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3,6086. 9,2185. fgg. 2224. fgg. 2244. Kathâs. 32,100. N. pr. eines Jaksha MBh. 3,5079. मचक्रुक ed. Bomb.

मङ्कि m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,6589. fgg. Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,21.

मङ्किल m. *Waldbrand* Wilson.

मङ्कु adj. *schwankend*: स सोमातिपूतो मङ्कुरिव चचार Çat. Br. 5,5,4, 11; vgl. वङ्कु. दुर्मङ्कु adj. *keine Reue empfindend* Vjutp. 70. 191.

मङ्कुर m. = मुकुर *Spiegel* Bhar. zu AK. 2,6,3,41. ÇKDr.

मङ्क्तृ nom. ag. von मस्ज् P. 7,1,60, Sch. मङ्क्ष्य partic. fut. pass. ebend.

मङ्कुण n. *Beinharnisch* Hâr. 198. — Vgl. मङ्कुणा, मत्कुण.

मङ्क्षु 1) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = मनु *alsbald, sogleich* AK. 3,5,2. H. 1530. an. 7,49. Med. avj. 78. Halâj. 4,12. तस्मादरुचिं मङ्क्षु मल्लिवे कुरु Kathâs. 4,117. 43,38. Çatr. 14,56 (vom folgenden zu trennen). Çiç. 5,37 (Kuvalaj. 151,*a*). Nach Med. und H. an. auch भृशार्थे

*sehr;* nach H. an. auch तत्त्वे *in Wahrheit, wirklich.* — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. माङ्कव्य, मन्तु.

मङ्ख्, मँङ्खति *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 5, 19. — Vgl. मख्.

मङ्ख m. 1) = मागध 1, b. H. 795, Sch. — 2) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,997.

मङ्खक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,3455.

मङ्खना f. N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 7,105.

मङ्खुण n. = मङ्खण Trik. 2,8,49.

मङ्ग्, मँङ्गते *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 5,40. — Vgl. मङ्क्.

— प्र s. प्रमङ्गन.

मङ्ग 1) = मङ्गिनीशिरस् *Vordertheil eines Schiffes,* m. H. 878. m. n. Vaiǵ. beim Schol. zu H. m. = पुलिन्द *Mast* oder *Ribbe eines Schiffes* Halâj. 3,50. Vgl. मण्ड 7. — 2) m. pl. N. eines zum grössten Theil aus Brahmanen bestehenden Landes in Çâkadvîpa MBh. 6,436 (nach der Lesart der ed. Bomb.); vgl. मग und मृग (Lesart der ed. Calc.).

मङ्गलँ Uṇâdis. 5,70. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250, b, 8. 1) n. a) *Glück, Heil, Segen;* = कल्याण, शुभ u. s. w. AK. 1,1,4,3. Trik. 3,3,404. H. 86. an. 3,676. Med. l. 119. Halâj. 1,122. Verz. d. Oxf. H. 24, b, 26. मङ्गलेप्सा Çat. Br. 13,8,4,16. मङ्गलार्थम् M. 5, 152. मङ्गलाय च लोकानां क्षेमाय च भवाय च Bhâg. P. 1,14,35. यथा चाहं समानीता सुदेवेनाशु बान्धवान्। तेनैव मङ्गलेनाशु सुदेवो यातु माचिरम्॥ MBh. 3, 2760. यन्मङ्गलं सहस्राक्षे सर्वदेवनमस्कृते। वृत्रनाशे समभवत्तत्ते भवतु मङ्गलम्॥ R. 2,25,30. fgg. (24 fg. Gorr.). मङ्गलेच्छु Spr. 3660. कृतागसोऽपि यद्राजन्मङ्गलानि समीहसे Bhâg. P. 9,5,14. विधेहि विघ्नाधिप मङ्गलानि Trik. 1,1,1. लक्षणं चरितं चापि गवां यच्चापि मङ्गलम् MBh. 4, 70. श्रीर्मङ्गलात्प्रभवति Spr. 5087. (नामधेयम्) जगत्प्रथममङ्गलम् Ragh. 10,68. लोकमङ्गलम्। यत्कृतः कृष्णसंप्रश्नः Bhâg. P. 1,2,5. मङ्गलानां च मङ्गलम् (पञ्चरात्रम्) Pańkar. 2,1,9. कवचं च ददौ तस्मै जगन्मङ्गलमङ्गलम् 1,4,28. 81. तज्जन्मचरितं नृणां सर्वमङ्गलमङ्गलम् Verz. d. Oxf. H. 25, b, 12. मनुर्विख्यातमङ्गलः Bhâg. P. 3,21,25. मङ्गल्यं मङ्गलार्हं च मङ्गलं मङ्गलालयम् (विष्णुम्) Pańkar. 1,1,6. 2,1,8. Verz. d. Oxf. H. 20, a, 4 v. u. मङ्गल्यं मङ्गलं विष्णुं वरेण्यमनघं शुचिम् MBh. 1, 24. अ° adj. *unheilvoll, Unheil bringend:* यदा न कुरुते भावं सर्वभूतेष्वमङ्गलम् Spr. 4807. Ragh. 12, 43. (कृकलासः) दृष्टोऽप्यमङ्गलः Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 299. पौलोमीमङ्गला भव *habe das Glück der* Paulomî Çâk. 187, v. l. क्रोरद्भुतवीर्यस्य कथा लोकसुमङ्गलाः Bhâg. P. 2,8,2. दिष्ट्या (स्वस्ति) स्यान्मङ्गलादिषु Halâj. 5,86. 106. — b) *Alles was zum Glück, zu einem glücklichen Ausgang einer Sache verhilft, ein gutes Omen für das Gelingen einer Sache ist: Glückwunsch, ein glückbringendes Gebet, ein solcher Anzug, Schmuck* oder *anderer Gegenstand; eine bei einem wichtigen Ereigniss stattfindende Feier, eine feierliche Cerimonie;* = सर्वार्थरक्षण Med. मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युह्यत (AV. 14, 1, 13) इति विज्ञायते मङ्गलं च Kauç. 75 in Ind. St. 5,378. (नृपतिः) प्राविशन्नगरीं श्रीमानर्चितः सर्वमङ्गलैः R. 1,18,18. पुरोधसा वसिष्ठेन मङ्गलैरभिमन्त्रितः 24,2. वास्तुसंशमनीयानि मङ्गलानि प्रवर्तयन् 2, 56, 27. सूतमागधाः। तुष्टुवुर्वाग्विशेषज्ञाः स्तवैर्मङ्गलसंहितैः (मङ्गलसंस्तवैः ed. Bomb.) 81,1. मङ्गलाशीःप्रणामैः Varâh. Bṛh. S. 43,59. आशीर्मङ्गलैः Râǵa-Tar. 5,482. आश्वास्य तामाशीर्वादैः समङ्गलैः N. 18,19. मङ्गलैः स्तुतिभिश्चापि विजयप्रतिसंहितैः। चारणैः स्तूयमानौ तौ जग्मतुः परमया मुदा॥ MBh. 1, 7655. मङ्गलाध्यप्रयोग 2, 243. सूतमागधवन्दिभ्यो बोधितो स्तुतिमङ्गलैः Hariv. 5964. Spr. 4578. इदं विविक्तं जप्तव्यं पवित्रं मङ्गलं परम् Bhâg. P. 4, 24, 31. गायति मङ्गलानि Schol. zu Ǵaim. 1,31. प्रभेतनानि मङ्गलान्यनुष्ठाय Daçak. in Benf. Chr. 188,22. प्रमुदितपिककण्ठप्रोच्छलन्मङ्गलश्रीः (वसन्तः) Dhûrtas. in LA. 69, 9. प्रवासं यदि मे याति भर्ता कार्येण केनचित्। मङ्गलैर्बहुभिर्युक्ता भवामि नियता तदा॥ *mit Amuleten* u. s. w. MBh. 13, 5873. बहवः संप्रदृश्यन्ते तुल्यनक्षत्रमङ्गलाः। महत्तु फलवैषम्यं दृश्यते कर्मसंधिषु॥ 3,13862. °हस्तो जनः (= मत्स्यादिवित्पुरोहितादिः Schol.) 2,235. पौरैर्मङ्गलपाणिभिः R. 1,77,7. मङ्गलैरभिषिञ्चस्व (= अभिषेकसाधनैः Schol.) 2, 23, 30. तथैव पुण्यतीर्थेभ्यो मृदश्चो मङ्गलानि च R. Gorr. 2,12,8. 6, 97, 20. Varâh. Bṛh. S. 43,12. 48,42. Suçr. 1, 21, 19. 30, 5. 70, 21. उदकपूर्णघटादिमङ्गलोपेतः Verz. d. Oxf. H. 268, a, 25. संभृतानि विजयप्रयाणमङ्गलानि Prab. 78, 7. मङ्गलानि क्रमेच्च सा Ind. St. 5,333,1. मम युद्धायोत्थितस्य सर्वं मङ्गलादि सज्जं क्रियताम्। इत्युक्ते कृतमङ्गलविधिः u. s. w. Pańkat. ed. orn. 37, 11. यत्रैव प्रभवेद्वत्स तन्नामगुणकीर्तनम्। तत्र सर्वाणि तीर्थानि पुण्यानि मङ्गलानि च॥ Pańkar. 1,10,69. विप्रा मङ्गलपूजिताः (मङ्गल = दक्षिणा Schol.) Bhâg. P. 5, 4, 7. मङ्गलालंकृता Mâlav. 13. सितांशुका मङ्गलमात्रभूषणा Vikr. 53. यमेव दिवसं राजा चक्रे गोदानमङ्गलम् (so ist zu lesen) *Feier* R. Gorr. 1,73,1. निरानन्दा निरुत्साहा निर्वषट्कारमङ्गला (पुरी) 2,59,17. मङ्गलं चापरं नास्ति यदस्माद् (पुष्यस्नानात्) अतिरिच्यते Varâh. Bṛh. S. 48,84. तूर्यस्वने मूर्छति मङ्गलार्थे Ragh. 6,9. जन्मदिनेषु पुण्यदिनेषु चोत्सवान्तरे मङ्गलविधिः Daçak. in Benf. Chr. 180,5. विवाह° Kathâs. 32,3. Som. Nala 42. उद्वाह° Kathâs. 44, 114. संध्यामङ्गलदीपिका *eine zur Abendfeier dienende Lampe* Vikr. 43. उपस्पृश्य जलं शुचि। चकार माता रामस्य मङ्गलानि so v. a. *sprach den Segen über ihn* R. 2,25,1. स्वैरेवावयवैः प्रियस्य विशतस्तन्व्या कृतं मङ्गलम् *bereitete einen feierlichen Empfang* Spr. 1168. कृतमङ्गल adj. f. आ *der ein Gebet gesprochen hat, über den ein Gebet gesprochen worden ist, zu einem bevorstehenden Unternehmen mit glückverheissenden Gegenständen angethan* Çâṅkh. Gṛhj. 1, 12. Suçr. 2,165,6. Kathâs. 42,83. Mârk. P. 21, 62. Prab. 78, 17. कृतनतिमङ्गलस्वस्तिवाचन Suçr. 1,15,6. अष्टरचितमङ्गल Kathâs. 43, 285. die acht *glückverheissenden Dinge* an den Füssen Buddha's Lot. de la b. l. 647. Wilson, Sel. Works II, 15. — c) *hergebrachte Sitte:* यथामङ्गलं वा सर्वेषाम् Pâr. Gṛhj. 2, 1 in Z. d. d. m. G. 7, 532. यद्दृष्टं मङ्गलं कुले M. 2,34. — d) *ein gutes Werk:* अनसूया दया क्षान्तिरनायासं च (lies अनायासश्च *Unermüdlichkeit;* vgl. MBh. 5, 1466. fg.) मङ्गलम्। अकार्पण्यं तथा शौचमस्पृहा च sind die acht आत्मगुणाः Verz. d. Oxf. H. 30, b, 18. अहो आचरितं किं मे मङ्गलम् Bhâg. P. 4,22,7. — 2) adj. = मङ्गल्य *heilbringend:* मङ्गलं महतां जन्म Bhâg. P. 6,18,77. मङ्गलानां und अमङ्गलानां कर्मणाम् 4,6,45. मङ्गल voc. (रुद्र) ebend. तं क्षणं मङ्गलं मन्ये Pańkar. 2, 2, 27. तद्दिनं सफलं मन्ये सर्वमङ्गलम् 1, 10, 74. Statt मङ्गलान्परिक्षणाः MBh. 7,2932 liest die ed. Bomb. richtiger मङ्गल्यान्प°. — 3) m. a) N. des Agni beim Sîmanta Gṛhjasaṁgr. 1, 3. — b) *der Planet Mars* Trik. 1,1,92. 3,3,404. H. 116. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 24, b, 28. °शान्ति 86, b, 42. Verz. d. B. H. No. 1268. °पूजा 1270. °व्रत ebend. — c) N. pr. eines Fürsten aus Manu's Geschlecht Verz. d. Oxf. H. 24, b, 29. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5, 15. eines Dichters Verz. d. Tüb. H. 13, 6.

eines Anführers der Kâlukja Hall in Journ. of the Am. S. 6,520, p. — 4) f. आ a) weissblühende Dûrvâ H. an. Med. blaublühende Dûrvâ und Gelbwurz Râǵan. im ÇKDr. eine Art Karañǵa Çabdak. im ÇKDr. — b) Bein. der Umâ Med. N. der Dâkshâjaṇî in Gajâ Verz. d. Oxf. H. 39,b,8. — c) N. pr. der Mutter des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 39. — d) eine treue Gattin Çabdar. im ÇKDr. — 5) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 6) n. N. pr. der Hauptstadt von Udjâna LIA. III, 138. Hiouen-thsang I, 132. II, 314. fg. — Vgl. अमङ्गल, कौतुक° (auch MBh. 1, 7349), अप°, पान°, विल्व°, संख्यामङ्गलग्रन्थि, सन्मङ्गल, सर्वमङ्गला, सु°, माङ्गलिक, माङ्गल्य.

मङ्गलकरण (म° + 2. क°) n. *das Sprechen eines Gebets vor dem Beginn eines Unternehmens* Madhus. in Ind. St. 1,21,22.

मङ्गलकारक (म° + 1. का°) adj. *glückbringend*: तत्र स्म दध्मुः शतशः शङ्खान् °कान् MBh. 2, 1925.

मङ्गलकुठारमिश्र (म° - कु° + मिश्र) m. N. pr. eines Thürstehers Verz. d. Oxf. H. 139,a,22.

मङ्गलक्षौम (म° + क्षौम) n. *ein festliches Linnengewand*; du. Ragh. 12,8.

मङ्गलचण्डिका und °चण्डी (म° + च°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 23,a,32. b,1. 24,b,26. fgg. Wilson, Sel. Works I, 246. Nach ÇKDr. = दुर्गा.

मङ्गलच्छाय (मङ्गल + छाया) m. *Ficus infectoria Willd.* (प्लक्ष) Râǵan. im ÇKDr.

मङ्गलगिरि (म° + गि°) m. N. pr. eines *Berges*: °माहात्म्य Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 79.

मङ्गलतूर्य (म° + तूर्य) n. *ein bei festlichen Gelegenheiten gebrauchtes musikalisches Instrument*: निनदत्सु °तूर्येषु Pańkat. 158,5. °निस्वनाः Ragh. 3,19. — Vgl. मङ्गलातोद्य.

मङ्गलदेवता (म° + दे°) f. *Schutzgottheit*; s. ब्रह्म°.

मङ्गलध्वनि (म° + ध्व°) m. *ein glückverheissender Laut* H. ç. 108.

मङ्गलपत्त्र (म° + पत्त्र) n. *ein als Amulet dienendes Blatt* Çák. 49,16. — Vgl. मङ्गलपात्र.

मङ्गलपाठक (म° + पा°) m. *Segensprecher, Glückwünscher von Profession* H. 794. Halâj. 2,250. Daçak. in Benf. Chr. 201,10. कल्याणि (wohl कल्याणी zu lesen wegen des folgenden ते) ते ऽस्तु सुप्रातमनघे वीरसूर्भव । इति प्रबोधयामासुः पाठैर्मङ्गलपाठकाः ॥ Pârçvanâthak. bei Aufrecht, Halâj. Ind. Verisañh. 2,b,9.

मङ्गलपात्र (म° + पात्र) n. *ein glückverheissendes Gefäss* oder *ein glückbringende Gegenstände enthaltendes Gefäss* Çák. 49,16, v. l. für मङ्गलपत्त्र bei Monier Williams.

मङ्गलपुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 155,b,8. — Vgl. मङ्गल 6.

मङ्गलपुष्प (म° + पुष्प) n. *eine glückbringende Blume*; davon adj. °मय (f. ई) *daraus gebildet*: स्रज् Ragh. 6,84.

मङ्गलप्रतिसर (म° + प्र°) m. *Amuletschnur* Daçak. in Benf. Chr. 201,5.

मङ्गलप्रद (म° + प्रद) 1) adj. *Glück bringend* Verz. d. Oxf. H. 20,a,3 v. u. — 2) f. आ *Gelbwurz* Çabdârthak. bei Wilson.

मङ्गलप्रस्थ (म° + प्रस्थ) m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,19,16. VP. 180, N. 3.

मङ्गलवचस् (म° + व°) n. *Glück wünschende Worte, Glückwunsch*: इतीति मङ्गलवचः Kaurap. 11.

मङ्गलवत् (von मङ्गल) 1) adj. *gesegnet*. — 2) f. °वती N. pr. einer Tochter Tumburu's Kathâs. 45,177.

मङ्गलवाद (म° + वाद) m. *Glückwunsch*; Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 245,a, No. 612. Hall 41.

मङ्गलवादिन् (म° + वा°) adj. *einen Glückwunsch sprechend* R. Gorr. 2,17,9.

मङ्गलवाद्य (म° + वाद्य) n. *ein bei feierlichen Gelegenheiten gespieltes musikalisches Instrument* Vid. 336; vgl. u. मङ्गलातोद्य.

मङ्गलवार (म° *Mars* + वार) m. *Dienstag* Haughr.

मङ्गलवृषभ (म° + वृ°) m. *ein alles Gute versprechender —, ein stattlicher Stier* Pańkat. 8,15 (ed. orn. 4,7).

मङ्गलशंसन (म° + शं°) n. *das Sprechen eines Glückwunsches* H. 272.

मङ्गलशब्द (म° + शब्द) m. *Glückwunsch* Varâh. Bṛh. S. 48,49.

मङ्गलसामन् (म° + सा°) n. *ein glückverkündendes* Sâman Trik. 3,3,195.

मङ्गलस्नान (म° + स्नान) n. *eine feierliche Abwaschung* H. ç. 109.

मङ्गलागुरु (मङ्गल + अ°) n. *eine besondere Art Agallochum* Râǵan. im ÇKDr.

मङ्गलाचरण (मङ्गल + आ°) n. *Gebet um glückliches Gelingen einer Sache* Sâh. D. 1,5. Prajogaratna, Sañsk. K. und Prâjaçkittend. am Anf. Verz. d. Oxf. H. 223,b,26.

मङ्गलाचार (मङ्गल + आ°) m. *das Hersagen eines Gebetes und die Beobachtung anderer glückverheissender Cerimonien*: °युक्त M. 4,145. fg. °संपन्न MBh. 13,1573. Kull. erklärt: अभिप्रेतार्थसिद्धिर्मङ्गलम् । तद्धेतुत्वेन गोरोचनादिधारणमपि मङ्गलम् । गुरुसेवादिकमाचारस्तत्राभ्युक्तः.

मङ्गलातोद्य (मङ्गल + आ°) n. *eine bei feierlichen Gelegenheiten geschlagene Trommel*: मङ्गलातोद्यवाद्यनिर्ह्रादनिर्भरा (पुरी) Vid. 336. — Vgl. मङ्गलतूर्य.

मङ्गलादेशवृत्त (मङ्गल + आ° + वृत्त) m. *ein Glückwünscher von Profession* M. 9,258.

1. मङ्गलायन (मङ्गल + अ°) n. *der Weg zum Heil*: परम° Bhâg. P. 5,8,11. परममङ्गला° 6,17.

2. मङ्गलायन (wie eben) adj. *den Weg des Heils wandelnd* Bhâg. P. 4,22,7.

मङ्गलारम्भ (मङ्गल + आ°) adj. *Glückliches unternehmend, dessen Unternehmungen glücklich ausfallen*, Beiw. Gaṇeça's Pańkar. 1,7,86.

मङ्गलालम्भन (मङ्गल + आ°) n. *das Berühren glückbringender Gegenstände* MBh. 5,1502. 12,1904.

मङ्गलावट (मङ्गल + अ° oder मङ्गला + वट) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 77,b,17.

मङ्गलावास (मङ्गल + आ°) m. *Tempel*: अनङ्ग° Vid. 9.

1. मङ्गलाव्रत (म° + व्रत) n. *das Gelübde der* Umâ Verz. d. Oxf. H. 70,b,28.

2. मङ्गलाव्रत (wie eben) adj. *für* Umâ *lebend*, Bein. Çiva's Çiv.

मङ्गलाशास्त्र (म° + शास्त्र) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239,a,10.

मङ्गलाह्निक (मङ्गल + आ°) n. *eine zum Gelingen einer Sache täglich vollbrachte religiöse Handlung* H. ç. 108.

मङ्गलिक (von मङ्गल) adj. so scheinen die Lieder des 18ten Kâṇḍa

des AV. bezeichnet zu werden AV. 19,23,28.

मङ्गलीय (wie eben) adj. = मङ्गल्य *glückbringend* MBH. 3,8320.

मङ्गलेश्वरतीर्थ (मङ्गल-ई° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,33.

मङ्गल्य (von मङ्गल) 1) adj. f. आ *Glück bringend, — verheissend;* = शिवकर MED. j. 99. fg. = मङ्गले साधु DHAR. bei UGGVAL. zu UNÂDIS. 5,70. = रुचिर H. an. 3,500. मृगपक्षिणः MBH. 5,2943. 7,2932 (nach der Lesart der ed. Bomb.). मङ्गल्यं ब्राह्मणस्य (नामधेयं) स्यात् M. 2,31. 33. घोषः GOBH. 2,7,13. तूर्याणि MBH. 7,2487 (मा° ed. Calc.). गीतानि 2488. PANKAR. 3,9,14. कन्याः R. GORR. 2,12,12. मङ्गल 6,97,20. विष्णु MBH. 1,24. PANKAR. 1,1,6. दुर्गा MBH. 4,179. सर्वमङ्गलमङ्गल्या (गौरी) UGGVAL. am Schluss der UNÂDIS. शिव ÇIV. °माल्यपुष्पाणि KATHÂS. 34, 110. दामन् H. 1008. °दधिपात्र RÂGA-TAR. 3,225. SUÇR. 1,177,8. पुराण Verz. d. Oxf. H. 20,*a*,4 v. u. PANKAR. 2,1,8. °श्रुतं शङ्खं च शृण्वन् Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,28. त्रिलोकी° UTTARARÂMAK. 77,8. n. = मङ्गल *ein glückbringendes Gebet:* तस्माद्दृष्टं मङ्गल्यं वक्तव्यं पण्डितैः सदा MÂRK. P. 31,12. मङ्गल्यानि वाचयन्ति KAUÇ. 43. *glückbringende Dinge* VARÂH. BRH. S. 48,41. SUÇR. 2,351,8. = पूर्णकुम्भादि SUBHÛTIKANDRA bei UGGVAL. — 2) m. *a*) N. verschiedener Pflanzen: *Linsen* H. an. MED. DHAR. a. a. O. SUÇR. 1,73,8. 197,13. *Ficus religiosa Lin., Aegle Marmelos Corr.* (statt बिल्व ist bei H. बिल्व zu lesen) und = त्रायमाणा H. an. MED. *Kokosnusspalme, Feronia elephantum Corr., eine Art* Karañga (रीठाकरञ्ज) und = जीवक RÂGAN. im ÇKDR. — *b*) N. pr. eines Nâgarâga VJUTP. 86. — 3) f. आ *a*) N. verschiedener Pflanzen: *eine überaus wohlriechende Sandelart* AK. 2,6,3,28. H. 640. DHAR. *Anethum Sowa Roxb.* H. an. MED. RATNAM. 115. DHAR. *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.*, = शुक्लवचा und अधःपुष्पी H. an. MED. = प्रियङ्गु und शङ्खपुष्पी H. an. = वचा DHAR. RÂGAN. im ÇKDR. = माषपर्णी, जीवन्ती, ऋद्धि und हरिद्रा RÂGAN. = दूर्वा RATNAM. im ÇKDR. — *b*) *ein best. gelbes Pigment* (रोचना) H. an. MED. *ein best. Parfum,* = चीडा RÂGAN. — *c*) Bein. der Durgâ (vgl. u. 1.) DEVÎ-P. 44 im ÇKDR. — 4) n. *saure Milch* H. ç. 99. H. an. MED. *Sandelholz, eine Art Agollochum, Gold, Mennig* RÂGAN. im ÇKDR.

मङ्गल्यक (von मङ्गल्य) m. *Linsen, Cicer Lens* AK. 2,9,17. H. 1170. HALÂJ. 2,426.

मङ्गल्यकुसुमा (म° + कुसुम) f. *eine best. Pflanze,* = शङ्खपुष्पी BHÂVAPR. im ÇKDR.

मङ्गल्यदण्ड (म° + द°) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,1430.

मङ्गल्यनामधेया (म° + नामधेय) f. *eine best. Pflanze,* = जीवन्ती GATÂDH. im ÇKDR.

मङ्गल्यवस्तु (म° + वस्तु) n. *ein glückbringendes Ding:* सज्जीकृतेषु दर्पणादिषु मङ्गल्यवस्तुषु PANKAT. 158,1. fg.

मङ्गिनी (von मङ्ग) f. *Boot, Schiff* H. 876. 878. HALÂJ. 3,50.

मङ्गुष m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. — Vgl. माङ्गुष्य.

मङ्घ्, मंङ्घति *schmücken* DHÂTUP. 5,56. मंङ्घते *gehen, sich bewegen; sich auf den Weg machen; eilen; beginnen; tadeln; betrügen* 4,37.

मच्, मंचते = कल्कन DHÂTUP. 6,12. Dieses कल्कन wird durch दम्भ, शाठ्य und चूर्णीकरण (vgl. कल्क) erklärt; die Bed. कत्थन bei SVÂMIN beruht wohl auf einem verlesenen कल्कन. DURGÂD. im ÇKDR. giebt als Beispiel: मचते तण्डुलं शिला *der Stein zermalmt das Reiskorn.* — Vgl. मञ्च्.

मचकचातनी (v. l. मेचक°) f. *eine best. Pflanze* (nach einer Glosse = पटोली) ÇÂÑKH. GRHJ. 1,23.

मचक्रुक m. N. pr. eines Jaksha und der von ihm gehüteten heiligen Stätte, des Einganges nach Kurukshetra, MBH. 3,5079 (मङ्कणक ed. Calc.). 7070. 7078. 9,3082 (st. तुमचक्रकस्य liest die ed. Bomb. wie 3,7078 च मचक्रुकस्य).

मचर्चिका f. am Ende eines comp. so v. a. *Prachtstück* (गो° *eine prachtvolle Kuh*) gaṇa मतल्लिकादि im GANARATNAM. zu P. 2,1,66. AK. 1,1,4,5. H. 1441.

मच्छ (aus मत्स्य) m. *Fisch* H. 1343, Sch. ÇABDAR. im ÇKDR. Verz. d. Oxf. H. 16,*a*,25.

मज् s. निर्मज्.

मजमुदार = مجموعه دار *Aufseher über die Urkunden* KSHITIÇ. 12,2.

मजिरक m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. माजिरक.

मस्ज्, मंज्जति ved., मज्जति DHÂTUP. 28,122 (मस्ज्). erhält keinen Bindevocal इ Kâr. 2 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10. ममज्ज, मङ्क्ष्यति (मज्जिष्यति ep.) P. 7,1,60. VOP. 11,4. 13,4. (मा) मज्जीस् MBH., अमाङ्क्षीत् BHATT.; hier und da auch med.; मक्त्वा und मङ्क्त्वा P. 6,4,32. मङ्क्तुम् 7,1,60. मज्जितुम् MBH. 1,5299. partic. मग्न; *untersinken, versinken, untergehen:* मज्जत्यविचेतसः RV. 9,64,21. KAUSH. UP. 1,4. KATHOP. 2,3. नाप्सु मज्जन्ति जन्तवः R. 1,1,89. 39,21. प्लवन्ते धर्मलघवो लोके ऽम्भसि यथा प्लवाः। मज्जन्ति पापगुरवः शस्त्रं स्कन्नमिवोदके ॥ SPR. 1929. 2324, v. l. KATHÂS. 36,83. 46,139. परायणं नौरिव मज्जतो ऽप्सु BHÂG. P. 8,17,28. नावं मज्जतीम् KAUÇ. 49. कृमिभूतः स्वविष्ठायां पितृभिः सह मज्जति M. 10,91. ममज्जेव मही तस्य भूरिभारावपीडिता MBH. 1,3717. मही मज्जन्तीमिव 3,10517. ताम्रपात्रमधश्छिद्रं न्यस्तं कुण्डे ऽमलाम्भसि। षष्टिर्मज्जत्यहोरात्रे SÛRJAS. 13,23. तदस्य जैत्राभरणम् — सलिले ममज्ज RAGH. 16,72. दुर्योधनः पार्थजले पुरा नौरिव मज्जति MBH. 4,1652. मा मज्जीः शोकसागरे 2,2103. 5,4193. शोकसागरमलोभ्यं सर्वे ते ज्ञातयो गताः। तान्मज्जमानानेकस्त्वं समुद्धर HARIV. 10303. तस्माद्ययोधान्मज्जतो मज्जन्तं मां विशेषतः। त्रातुमर्हसि MBH. 3,12754. एष त्वदीयवदनाम्बुजकृष्टचेता दीनो यतिः सपदि मज्जति कामसिन्धौ DHÛRTAS. in LA. 85,3. मया तमसि मज्जता VIKR. 133. यथा दुश्चरितं सर्वं वेदे त्रिवृति मज्जति M. 11,263. कृच्छ्रे स नरके मज्जेदगाधे विपुले ह्रदे MBH. 3,2251. मज्जत्येको हि निरये SPR. 3821. सो ऽसंवृतं नाम तमः (acc. st. loc.) सह तेनैव मज्जति M. 4,81. अतपास्त्वनधीयानः प्रतिग्रहरुचिर्द्विजः। अम्भस्यश्मप्लवेनेव सह तेनैव मज्जति ॥ so v. a. *fährt zur Hölle* 190. पाण्डवेषु यथान्यायमन्येषु च कुरूद्वह। वर्तमानो न मज्जेस्त्वं तथा कृत्यं समाचर ॥ *untergehen, zu Grunde gehen* MBH. 1,5631. यावन्ति तस्या (गोः) रोमाणि तावद्वर्षाणि मज्जति 13,3609. *untertauchen* (intrans.), *in's Wasser gehen, — sich stürzen, sich hineinbegeben in:* जायापती स्नातो ऽमज्जन्तौ *ohne unterzutauchen* KÂTJ. ÇR. 5,5,31. SHADV. BR. 5,7. जगाम गङ्गामभितो मज्जितुम् *um sich zu baden* MBH. 1,5299. यो वा मज्जत्यप्सु SUÇR. 1,267,11. गृह्य हस्ते तथा भार्यां पुत्रा मज्जंस्तथापि च (so die neuere Ausg.) HARIV. 8355. R. GORR. 2,45,6. नदीजले MÂRK. P. 22,15. RAGH.

15,101. Spr. 2976. Dhûrtas. in LA. 74,4 (wo, wie schon Lassen vermuthete, मज्जात् st. मञ्जत् zu lesen ist). मज्जन्न विद्याम्बुधौ Spr. 2641. मज्जत्वम्भसि *man stürze sich in's Wasser* 2085. यमुनाम्भस्यमज्जत (den Tod suchend) MBh. 2,605. एवंप्रायेषसारेषु (भोगेषु) धीमान्को नाम मज्जति Kathâs. 4,133. मग्न *untergetaucht, in's Wasser gegangen:* अप्सु Kâtj. Çr. 20,8,16. Kap. 3,54. Spr. 2976. *untergesunken, versunken:* जले मग्ना इवाद्रयः Ârg. 6,4. उद्धर्तुं भुवनमिदं भवाब्धिमग्नम् LA. (II) 92,21. पङ्के सुदुस्तरे Hit. I,4. पङ्क° M. 11,112. Spr. 3131. शोकपङ्कार्णवान्मग्नां घोराडुद्धर माम् MBh. 5,7009. अगाधे रागसागरे Daçak. in Benf. Chr. 197,6. अज्ञानतमसि Nir. 14,7. अन्यासु चैव मग्नानामापत्सु Mârk. P. 19,26. अर्के तु मग्ने (= दुःखमग्ने Schol.) शोचामि *in's Unglück gerathen* R. 2,74,19. Hariv. 3982 (im vorherg. Çloka ist mit der neueren Ausg. व्यग्रे st. मग्ने zu lesen). 10520 (die neuere Ausg. भग्न). मग्नचन्द्रमिव (नष्ट st. मग्न ed. Bomb. 4,17,3) व्योम *untergegangen* R. 4,16,3. विलमग्नाविवोरगौ *hineingeschlüpft* Ragh. 12,5. रिपुमग्नशल्य *eingedrungen* 16,37. न शशाक ततो कर्तुं दृशं मग्नामिवात्र सः R. 3,52,19. सा तु मत्वा स्थदुं (स्थगुं die neuere Ausg.) मग्नम् *eingefallen, eingedrückt* Hariv. 4495. स्तनौ च विरलौ पीनौ समौ मे मग्नचूचुकौ। मग्ना चोत्सङ्गिनी नाभिः R. 6,23,13. नासिका Suçr. 1,115,6.

— caus. *untertauchen* (trans.), *eintauchen, versenken, untergehen lassen* Çat. Br. 4,2,5,10. Pañkav. Br. 12,3,14. स्थालीम् Kâtj. Çr. 5,5,30. 10,9,3. Çâñkh. Grhj. 5,2. Nir. 9,4. सलिले पुरा। आत्मानं मज्जयन् श्रीमान्विपाशः पुनरुत्थितः MBh. 13,192. Verz. d. Oxf. H. 253,a,20. ज्ञातं ज्ञातं मा पुत्रम् — गङ्गास्रोतस्यमज्जयत् *ersäufen* MBh. 1,3908. मनांसि पाण्डुपुत्राणां मज्जयत्यप्लवानिव 5,2759. अणुनापि प्रविश्यारिं छिद्रेण वलवत्तरम्। निःशेषं मज्जयेद्राष्ट्रं पानपात्रमिवोदकम् ॥ Spr. 46. ज्ञातयस्तारयन्तीह ज्ञातयो मज्जयन्ति च 4085. अष्टौ दंष्ट्राः — देहेषु मज्जयिष्यामि स्निग्धेषु पिशितेषु च MBh. 1,5935. तयोर्मर्मसु मर्मज्ञो मज्जयन्निव तान् शरान् R. 6,20,16. पापे त्मानं मज्जयिष्यन्त्यसत्यात् (so die ed. Bomb.) MBh. 7,2116. यथा न भूय आत्मानमन्धे तमसि मज्जये Bhâg. P. 6,2,35. *überschwemmen:* आपो भूत्वा मज्जयते च सर्वम् MBh. 13,7388. अमज्जयच्छोकसागरः R. 2,77,13. रथान् — मज्जयन् — वाणैः MBh. 8,1220. Statt मज्जयामास 3,10756 ist सज्ज° zu lesen, welche Lesart Nîlak. anführt.

— अव *unter's Wasser drücken:* विगाहस्व सीते मन्दाकिनीमिमाम्। कमलान्यवमज्जन्ती पुष्कराणि च R. 2,95,14.

— आ, partic. आमग्न *ganz versunken:* विस्तारिरकार्णवामग्नलोकत्रय Prab. 81,12.

— उद् 1) *auftauchen, emportauchen* TBr. 1,1,3,6. अवतीर्य वापीं न्यमज्जन्न पुनरुदमज्जत् MBh. 3,13163. उन्मज्योन्मज्य सहसा निमज्य च पुनः Hariv. 16096. fg. R. Gorr. 2,71,12. Ragh. 5,43. 16,79. Kathâs. 26,87. Vid. 239 (उन्मज्ज्य). Spr. 2976. उन्मज्ज्यामि Daçak. 139,12. शैलानाम् — उन्मज्जताम् Çâk. 167. उदमज्जि (pass. impers.) कैटभजितः शयनात् — तुहिनद्युतिना Çiç. 9,30. उन्मग्न *aufgetaucht* Bhâg. P. 6,4,4. Râga-Tar. 1,129. रसातलादिवोन्मग्नं शेषम् Ragh. 12,70. Sâh. D. 168. — 2) *untertauchen:* सकृदुन्मज्ज्य Âçv. Grhj. 4,4,10. — caus. *versinken machen, untergehen lassen:* यमिद्धो न बुद्धत्यग्निरापो नोन्मज्जयन्ति (= ऊर्ध्वं नयन्ति Kull.) च — स ज्ञेयः शपथे शुचिः M. 8,115. — Vgl. उन्मज्जन.

— समुद् *untertauchen:* स त्रिवेलं समुन्मज्य द्वादशाह्नेन शुध्यते MBh. 13,6234.

— उप *untertauchen, versinken:* अपः प्रगाह्य सशिरस्कावनुपमज्जन्तौ स्नातः पत्नी यजमानश्च Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 5,5,31. उपमज्ज्यति स्या सलिलस्य मध्ये Çat. Br. 13,7,1,15. Lâtj. 4,4,10. med. Çâñkh. Çr. 16,16,8.

— नि 1) *versinken, untersinken:* प्लवं निमज्जति Shadv. Br. 5,7 in Ind. St. 1,40,16. यथा प्लवेनौपलेन निमज्जत्युदके तरन्। तथा निमज्जतो ऽधस्तादज्ञौ दातृप्रतीच्छकौ ॥ M. 4,194. Ârg. 8,28. MBh. 3,12838. Suçr. 1,118,10. Spr. 2324. 2658. 4022. Kathâs. 36,83. Bhâg. P. 8,24,32. दस्युव्यालाग्निशस्त्रादिभियेषवधौ निमज्जताम् (partic.) Mârk. P. 19,25. शोके मुहुश्चाविरतं न्यमाङ्क्षीत् Bhatt. 3,30. निमङ्क्ष्ये ऽहं सलिलस्य मध्ये Ait. Br. 8,21. निमज्जमानम् — तमोमये ह्रदे Sâv. 6,43. MBh. 7,1441. *untertauchen* Pâr. Grhj. 3,10. Çâñkh. Çr. 4,15,4. Suçr. 2,362,1. M. 5,73. अवतीर्य वापीं न्यमज्जन्न पुनरुदमज्जत् MBh. 3,13163. Hariv. 16096. Pañkat. 256,7. निमज्जतश्च मत्स्यादान् (पक्षिणः) M. 5,13. अम्भस्यस्या (so die ed. Bomb.) निमज्जेयम् *sich in's Wasser stürzen* MBh. 1,6747. fg. 2,607 (न्यमज्जत mit der ed. Bomb. zu lesen). Bhatt. 15,31. सरसि निममज्ज चिरम् *er blieb lange unter dem Wasser* Mârk. P. 17,17. न्यमज्जन्नपते गिरिः *versank* (in die Erde) Hariv. 7554. सो (शरः) ऽस्य काये न्यमज्जत *eindringen in* MBh. 6,1702. तस्मिन् (तुहिने) न्यमज्जन् शलपः *verschwanden unter dem Schnee* Râga-Tar. 2,19. अग्नि *zieht sich in seine Höhle zurück* Suçr. 1,116,12. तृतीयमेतद्वालस्य ललाटस्थं तु लोचनम्। निमङ्क्ष्यति *wird verschwinden* MBh. 2,1504. 1511. गुणावत्यल्पदोषः स्यान्निर्गुणे तु निमज्जति 13,4414. एको हि दोषो गुणसंनिपाते निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः Kumâras. 1,3 (Spr. 365). निमग्न *untergetaucht, unter's Wasser gegangen, in's Wasser gefallen, versunken* R. Gorr. 2,71,12. Mrkkh. 144,9. प्लव Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,16. कथं नु तं कं विद्यायासि निमग्नमम्भसि (अङ्गुलीय) Çâk. 140. ग्रामे प्रवृद्धाम्बुनिमग्ने Râga-Tar. 5,85. पङ्के निमग्ने करिणि Spr. 4006. Hit. 12,2. 41,15. यस्मिन् (शोकसागरे) बत निमग्नो ऽहम् R. 2,59,32. तीव्रेण भक्तियोगेन निमग्नः (कृष्णाङ्घ्रिसुधायाम्) Bhâg. P. 3,2,4. अस्माकं तु निसर्गसुन्दर चिराच्चेतो निमग्नं त्वयि वद्धानन्दनिधौ Kusum. 65,4. Çvetâçv. Up. 4,7. सवेदिकश्चैत्य (so die ed. Bomb.) इवातिमात्रः सुपुष्पितो भूमितले निमग्नः MBh. 8,4712. वल्मीकाग्रनिमग्नमूर्ति Çâk. 170. दुरिक्रिया त्रिसया निमग्नया *eingedrungen* Kathâs. 42,47. वत्तसि निमग्नकुचद्वितयेन *versunken in* Çiç. 9,74. अतिधवलोत्तरच्छद° Daçak. in Benf. Chr. 199,6. अस्तनिमग्नसूर्य *untergegangen* Ragh. 16,11. Gît. 1,7. भवता शान्तनोर्वंशो निमग्नः पुनरुद्धृतः MBh. 5,924. संग्रामे भीष्ममासाद्य व्यादितास्यमिवान्तकम्। निमग्नाः परलोकाय *eingegangen zur anderen Welt* 6,4821. *eingesunken, vertieft* Suçr. 2,311,15. °नाभि Vikr. 80. °मध्या 129. — 2) *versenken, zu Fall bringen, stürzen* (trans.): मा निमङ्क्षीः पितामहान् MBh. 1,4156. 5,4493. — Vgl. निमग्नक fgg. — caus. *untertauchen* (trans.), *in's Wasser gehen lassen:* अग्निं वाहारयेदेनमप्सु चैनं निमज्जयेत् M. 8,114. *in's Wasser werfen, ersäufen:* निमज्जित MBh. 3,10612. fg. *in's Meer der Schlacht tauchen, in's Treffen führen:* कृपान्गजपदातींश्च रथांश्च तरसा बहून्। निमज्जयन्तं (विमज्ज° ed. Calc.) समरे परवीरापहारिणम् 6,538. कृपान्गजान्पदातांश्च रथांश्च तरसा बहून्। न्यमज्जयत संग्रामे परवीरान्महारथान् ॥ Hariv. 13548.

— उपनि (*daneben*) *untertauchen* TBr. 1,1,3,6.

— विनि *untertauchen, baden*: सलिले विनिमग्नसंघः Bhâg. P. 1,15,11.

— संनि *untersinken, versinken*: संनिमज्जन्निदं गम्भीरे काव्यसागरे — न कश्चिदवबुध्यते Spr. 5139. (पृथिवीम्) भारार्तामप्रहृष्टां च दुःखितां संनिमज्जतीम् MBh. 12,7614.

— निस् 1) *versinken*: अन्यानि निरमज्जंश्च रथचक्राणि शोणिते (so die ed. Bomb.) MBh. 7,6241. स पीडितो गिरिस्तेन निर्ममज्ज समन्ततः Harriv. 5548. निर्मग्न *versunken* Sâh. D. 168 (Gegens. उन्मग्न). स्तनाबालोक्य तन्वङ्ग्याः शिरः कम्पयते युवा। तयोरन्तरनिर्मग्नां दृष्टिमुत्पाटयन्निव ॥ Daçak. 182,15. fg. — 2) *überschwemmen*: सकृद्धीदं सर्वं समुद्रो निर्मज्ज्यात् Çat. Br. 7,1,1,14.

— प्र *tauchen in, sich stürzen in* (loc.): ह्रदं प्रामज्जत् Kâth. in Ind. St. 3,479,4. प्रमग्न P. 8,4,29, Sch.

— वि *untertauchen, sich hineinbegeben in*: विमज्जिष्यामि सलिले सगणो द्रोणिगोष्पदे MBh. 7,9223. Wohl fehlerhaft für नि°. — caus. *tauchen in, führen in* MBh. 6,538; s. u. dem caus. von वि.

— सम्, partic. संमग्न *versunken*: शोणित° MBh. 8,3726. शोकसागर° R. Gorr. 2,7,2.

मज्ज (von मज्ज्) adj. *untertauchend*; s. उद°.

मज्जकृत् (मज्जन् + कृत्) n. *Knochen* H. 625.

मज्जन् (मज्जन् Unâdis. 1,158) m. *Mark* (des Knochens, Pflanzenstengels, der Frucht) AK. 2,4,2,12. H. 619. 628. 1121. Halâj. 2,58. 5,67. निर्मज्जानं न पर्वणो जभार R.10,68,3. AV. 4,12,4. नास्यास्थीनि भिन्द्यान्न मज्ज्ञो निर्धयेत् 9,5,23. 11,8,11. VS. 19,82. 20,13. TS. 7,2,10,4. TBr. 2, 3,6,2. unter den द्वादश स्थाना मला: M. 5,135. मज्जिको (अञ्जलिः im ganzen Körper) ऊर्ध्वं तु मस्तके Jâǵn. 3,106. einer der fünf Bestandtheile des Körpers Ait. Br. 2,14. Çat. Br. 6,1,2,17. 13,4,4,3. Khând. Up. 2, 19,1. संवत्सरं मज्ज्ञो (d. i. मज्ज्ञो) नाश्नीयात्तद्व्रतं मज्ज्ञो (d. i. मज्ज्ञो) नाश्नीयादिति वा 2 (nach dem Schol. acc. pl., eher gen. sg.). M. 3,182. In der späteren Medicin dasjenige Element (धातु) des Leibes, welches aus den Knochen sich bildet und seinerseits den Samen erzeugt, Suçr. 1,44,2. मज्जा प्रीतिं स्नेहं बलं शुक्रपुष्टिं पूरणमस्थ्नां करोति 48,14. मज्जक्षय 49; 5. 50,5. 126,21. Çârng. Saṁh. 3,1,1. pl. AV. 1,11,4. न मे सीदन्ति मज्जानो न मनोह्वयते मनः MBh. 5,2779. acht AV. 2,12,7. Çat. Br. 12,7,1,9. 10,2,6,18. 5,4,12. 12,3,2,3. अन्तरे मज्जानो बाह्यान्यस्थीनि 13,4,4,9. बिल्वफल° Suçr. 1,29,7. मदन° 150,7. 167,12. 215,11.15.18. 226,6. भल्लातक° 2,51,19. 329,15. 340,8. बदरस्य 349,16. — Vgl. मज्जस्, मज्जा.

1. मज्जन (von मज्ज्) 1) m. *der Taucher*, Bez. eines gespenstischen Wesens: मज्जनोन्मज्जनौ Harriv. 9558. Harriv. Langl. I, 513. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi zu H. 210. — 2) n. P. 6,4,32, Sch. *a*) *das Untertauchen, Eintauchen, Bad* Nir. 9,5. Kâty. Çr. 19,5,14. Pâr. Gṛhj. 2,4. °गत MBh. 1,4208. Ragh. 16,57. Bhâg. P. 3,2,3. Kathâs. 10, 69. करि° *das Baden der Elephanten* H. an. 3,214. Med. n. 50. Trik. 3,3,132 (मज्जन gedr.). जाह्नवीमज्जनप्रीतिं न जानन्ति मरुस्थिताः Râǵa-Tar. 3,47. संसारार्णव° Spr. 477. सलिलमज्जनाकुल *das Versinken, Untersinken* 960. घ° Kathâs. 46,143. निरये *das zur-Hölle-Fahren* MBh. 12,11302. — *b*) *das Ueberschwemmen, Ueberschütten*: कर्णो ब्रह्मास्त्रेण धनंजयम्। अभ्यवर्षत्पुनर्यत्नमकरोद्रथमज्जने (रथसर्जने ed. Bomb.) MBh. 8,4768.

2. मज्जन n. = मज्जन् Çabdar. im ÇKDr.

मज्जन्वन्त् (von मज्जन्) adj. *markig* (Gegens. अमज्जक) TS. 7,5,12,1.

मज्जयितर् (vom caus. von मज्ज्) nom. ag. *der sinken macht* Çat. Br. 4,2,3,10.

मज्जल m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9,2572. मज्जान ed. Bomb.; vgl. मज्जन.

मज्जस् n. = मज्जन् *Mark* Suçr. 2,84,16.

मज्जसमुद्भव (मज्जन् + स°) n. *männlicher Same* H. 629.

मज्जा f. *Mark* H. 628, Sch. Çat. Br. 14,6,9,32. Maitrjup. 3,4. Harriv. 13944. °सार Ind. St. 2,286 (13). — Vgl. निर्मज्ज.

मज्जाज (म° + ज) m. *eine Art Bdellium* (भूमिजगुग्गुलु) Râǵan. im ÇKDr.

मज्जान m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Skanda MBh. 9,2572 (मज्जल ed. Calc.).

मज्जामेह (म° + मेह) m. *Markharnen*, N. einer Krankheit Wise 361. Çârng. Saṁh. 1,7,13.

मज्जारजस् (म° + र°) n. 1) *a hell.* — 2) *Bdellium* Wilson.

मज्जारस (म° + रस) m. *männlicher Same* Râǵan. im ÇKDr.

मज्जासार (म° + सार) n. *Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr.

मज्जि in der Form मज्जयः Kâty. Çr. 13,2,19 fehlerhaft für मतयः, wie ebend. जतुः st. चतुः.

मज्जिका f. *the female of the Indian crane* Wilson.

मज्जूक (von मज्ज्) adj. *häufig untertauchend*, zur Etym. von मण्डूक Nir. 9,5.

मज्जूषा f. = मञ्जूषा Râjam. zu AK. 2,10,30. ÇKDr.

मज्मना instr. adv. (vgl. वर्द्मणा, मंहना) *insgesammt, insgemein, überhaupt, miteinander*; = बल Naigh. 2,9. दृळ्हा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना R.V. 1,64,3. विश्वा भुवनानि मज्मना (अभवत्) 2,17,2. यदिमानि चक्रवदविश्वा जातानि भुवनस्य मज्मना 7,82,5. 1,143,4. योऽष्टानि विश्वा जातान्यभि मज्मना 8,77,4. स मज्मना जनिमा मानुषाणाममर्त्येन नाम्नाति प्र सर्स्रे *das ganze Menschengeschlecht zusammen* 6,18,7.9,110,9. प्र रिरिचे मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः Indra *ist grösser als Himmel und Erde zusammen* 3,46,3. 1,143,2. 10,29,6. 1,51,10. स इन्म्हानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः *die grossen Kämpfe insgesammt besteht er für die Menschen* 55,5. न किष्ट्वं मज्मना *gar Niemand* 84,6. 142,3. 4. 17. 130,2. त्वं तान्सं च प्रति चासि मज्मना *alle zusammen* 2,1,15. 22,2. 1,141,6. 8,92,2. Die Stelle योचये ते नाभिं भुवनस्याधि मज्मनि AV. 13,1,14 ist, wie auch das Metrum zeigt, verstümmelt, und es mag ursprünglich ebenfalls मज्मना daselbst gestanden haben.

मञ्च s. खर°.

मञ्च्, मञ्चते 1) = मच्, मुञ्च् Dhâtup. 6,12, v. l. — 2) = धारण (धृति), उच्छ्राय, पूजन (अर्चा), auch दीप्ति (भास्) ebend. 6,13. — 3) = गति ebend. 7,15, v. l.

मञ्च m. 1) *Schaugerüste*: मञ्चाश्च कारयामासुस्तत्र जानपदा जनाः। विपुलानुच्छ्रयोपेतान् MBh. 1,5323. आरुरुहुर्मञ्चान्पौरा देवस्त्रियो यथा 5327. उपोपविष्टा मञ्चेषु द्रष्टुकामाः स्वयंवरम् 6959. Harriv. 4527. °वाटाः 4528. 4533. मञ्चागारैः 4645. मञ्चारोहणा 4530. 4646. मञ्चान्निष्क्रम्य 4768. 9114.

मञ्चपर्योच्छ्रयैस्तैस्तु सर्वतः समलंकृतः। रराज सुभृशं यत्रः कल्पवृक्षैरिवोच्छ्रितैः॥ R. Gorr. 1,13,27. स तत्र मञ्चेषु मनोज्ञवेषान्सिंहासनस्थानुपचारवत्सु — अपश्यत् — नरलोकपालान् Ragh. 6,1. क्लृप्तेन सोपानपथेन मञ्चम् — आरुरोह 3. मञ्चान्तरराजमार्ग 10. °स्थं मधुसूदनम् Pańkar. 2,7,15. मञ्चान्निपातितम् 3,14,67. = कर्णवेश *Plattform auf einem Palaste* Hâr. 132. Vgl. Wilson in VP. S. 552. fgg. — 2) *Ruhebett* AK. 2,6,3,39. H. 683. Schol. zu Ragh. ed. Calc. 6,1. Ânandal. 8 in Haeb. Anth. 247. *Sitz, Thron* Vjutp. 194.

मञ्चक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. *Plattform auf einem Palaste* Trik. 2,2,8. प्रासादे मञ्चकं स्थानं यः पश्यति स मुच्यते *wer in der Plattform auf einem Palaste* (nichts weiter) *als einen Platz sieht* MBh. 12,10641. — 2) m. *Ruhebett* H. 683. Kathâs. 27,91. वृद्धो ऽन्धः पतिरेष मञ्चकगतः Sâh. D. 65,7. — 3) n. *Gestell* überh., für das Feuer Schol. zu Taitt. Âr. 1,22,9. — 4) f. मञ्चिका a) = आसन्दी *Sessel* Schol. zu Kâtj. Çr. 671,2. — b) *ein Trog —, eine Mulde auf Füssen:* उदक° Suçr. 1,171,19.

मञ्चकाश्रय (मञ्चक + आ°) m. *Bettwanze* Râǵan. im ÇKDr.

मञ्चकासुर (मञ्चक + अ°) m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78,b,13.

मञ्चमण्डप (म° + म°) m. *ein auf Pfosten stehendes Wachhaus* Hâr. 223.

मञ्चगाढ्य m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 371,b, No. 248.

मञ्चुका s. मदन°.

मञ्ज्, मञ्जयति *abwischen; tönen* Vop. in Dhâtup. 32,106.

मञ्जर n. 1) *Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe* Trik. 2,4,5. Çabdar. im ÇKDr. — 2) *ein best. Baum,* = तिलक Çabdar. — 3) *Perle* Çabdar. — Vgl. देव°, मञ्जरि, मञ्जा, मञ्जि.

मञ्जरि und °री f. 1) *Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe;* = वल्लरि AK. 2,4,1,13. Trik. 2,4,5. H. 1122. H. an. 3,593. Med. r. 204 (auch m.). Halâj. 2,30. Çabdar. im ÇKDr. गुल्मैर्मञ्जरीजालधारिभिः MBh. 2,355. Hariv. 12659. चित्रमञ्जरिधारिणः (द्रुमाः) MBh. 3,11703. पुष्पमञ्जरिधारिणीः (लताः) Hariv. 12672. R. 2,48,11 (45,12 Gorr.). जालकं मञ्जरीणाम् — धारयन्ति द्रुमाः 6,15,7. सत्कारान् — मञ्जरीभिर्विराजितान् MBh. 3,11592. Kumâras. 4,38. Spr. 3790. मञ्जरी माकन्देषु पिकाङ्गनाभिरधुना सोत्कण्ठमालोक्यते 1769. परिचुम्बति संविश्य भ्रमरश्चूतमञ्जरीम् R. 3,79,17. Vikr. 26. Spr. 4075. Ind. St. 8,349, 4 v. u. व्याधूयन्ते निचुलतरुभिर्मञ्जरीचामराणि Vikr. 76. शैवलमञ्जरीणां जालानि Ragh. 5,46. सदृशकान्तिरलक्ष्यत मञ्जरी तिलकजालकजालकमौक्तिकैः 9,43. अर्जुनस्य 16,51. प्रियालुद्रुममञ्जरीणां रजःकणैः Kumâras. 3,31. ककुभद्रुममञ्जरीभिः Rt. 2,21. खरमञ्जर्या मञ्जरीभिः Pańkar. 3,14,17. माधवी Kathâs. 45,336. कमल° Spr. 3737. सर्वं त्वं मञ्जरीभिः प्रवरो वनानाम् Ghat. 16. या सन्मार्गतरोरेषा विद्वत्संगतिमञ्जरी Kathâs. 17,113. वाग्देवीश्रुतिपारिजातकुसुमस्पर्धाकरी मञ्जरी (mit Anspielung auf den Titel des Buches रसमञ्जरी) Verz. d. Oxf. H. 213,b, No. 507. *Blüthenknöspchen:* अत्रोद्याने मया दृष्टा वल्लरी (*der Arm*) पञ्चपल्लवा (*Finger*)। पल्लवे पल्लवे ताम्रा यस्यां कुसुममञ्जरी (*Fingernagel*)॥ Spr. 3427. अकस्मादेव ते चण्डि स्फुरिताधरपल्लवम्। मुखं मुक्तारुचो धत्ते घर्माम्भःकणमञ्जरीः॥ Kâvjâd. 2,71. मञ्जरीकृत्य घर्माम्भः 72. In der Bed. *Blüthenstrauss* häufig am Ende von Büchertiteln. — 2) *nebeneinander laufende Streifen, — Reihen:* कपोलतले चकास्ति कान्तस्वहस्तलिखिता मम मञ्जरी Sâh. D. 56,14. स्फुरतु कुचकुम्भयोरुपरि मणिमञ्जरी रञ्जयतु तव हृदयदेशम् Gît. 10,6. रुचिमञ्जरीभिः 11,12. सकलसामन्तचक्रचूडामणिमरीचिमञ्जरीनीराजितचरणकमलेन Prab. 2,3. मरीचिमञ्जर्यः = किरणपरंपराः Schol. Daçak. in Benf. Chr. 199,1, wo vielleicht °किरणमञ्जरी zu lesen ist. — 3) *ein best. Baum,* = तिलक H. an. Med. Çabdar. निर्गते मञ्जरीकुञ्जादपश्यत् — कन्ये Râǵa-Tar. 1,207. मञ्जरी = लता *Schlingpflanze* Çabdar. = तुलसी *Basilienkraut* Râǵan. im ÇKDr. — 4) N. zweier Metra: a) *4 Mal* ⏑⏑–⏑–, ⏑⏑⏑–⏑––⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 161 (IX, 12). — b) *12, 8, 16 und 20 Silben* Colebr. Misc. Ess. II, 165. Ind. St. 8,349 (wo 16 st. 19 und कामिनीं st. कामिनीनां zu lesen ist). — 5) abgekürzter Titel der Schrift न्यायसिद्धान्तमञ्जरी. °प्रकाश und °सार Titel von Commentaren zu jener Schrift Hall 25. — 6) *Perle:* °री H. an. Med. Çabdar. — Vgl. मञ्जर, मञ्जा, मञ्जि, अङ्गारमञ्जरी, अनेकार्थध्वनि°, अशोक°, उदक°, कर्पूर° (auch N. pr. der Tochter eines Flamingo Hit. 98,6), काम°, खर°, छन्दो°, तर्कभाषासार° (u. तर्कभाषा), तीक्ष्ण°, त्रिदश°, धातु°, नीति°, पठ°, पत्त्र°, पद°, पाठ°, प्रदीप°, प्रवर°, प्रेत°, बकु°, भाषा°, मणि°, मदन°, रस°, राग°.

मञ्जरिका (von मञ्जरी) f. 1) = मञ्जरी *Blüthenstrauss* in कटु° (vgl. खरमञ्जरी) und पुष्प°. — 2) N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 4,399.

मञ्जरित (wie eben) adj. *mit einem Blüthenstrauss —, mit einer dichtblumigen Rispe versehen* gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. पल्लव Spr. 988.

मञ्जरीनम्र (म° *Blüthenstrauss* + नम्र) m. *Calamus Rotang* Râǵan. im ÇKDr.

मञ्जा f. 1) = मञ्जर, मञ्जरि, मञ्जि *Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe* H. 1122. — 2) = अजा *Ziege* H. 1273.

मञ्जि P. 8,3,97. f. = मञ्जा, मञ्जर, मञ्जरि *Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe* Trik. 2,4,5. — Vgl. अङ्गारमञ्जी.

मञ्जिका f. *Hure* Hâr. 144.

मञ्जिफला (म° + फल) f. *Musa sapientum* Trik. 2,4,27.

मञ्जिमन् m. (n. Wils.) nom. abstr. von मञ्जु Wilson.

मञ्जिष्ठ P. 8,3,97, Sch. (P. selbst hat wohl मञ्जिष्ठा gemeint). adj. f. आ *hellroth (von der Farbe des indischen Krapps):* नीललोहितमञ्जिष्ठा विसृजन्नर्चिषः पृथक् (विभावसुः) MBh. 16,44. Wohl fehlerhaft für माञ्जिष्ठ.

मञ्जिष्ठा f. *indischer Krapp, Rubia Munjista Roxb.* AK. 2,4,3,9. Trik. 3,3,119. Ratnam. 28. Kâuç. 38 (°ष्ठी Hdschr.). Suçr. 1,38,9. 55,7. 145,21. 2,25,1. 150,16. 151,2. मञ्जिष्ठाभ *die Farbe des indischen Krapps habend* 429,11. Varâh. Bṛh. S. 43,44. Wird P. 8,3,97 in मञ्जि + स्थ zerlegt, ist aber eher als superl. von मञ्जु zu fassen. — Vgl. माञ्जिष्ठ.

मञ्जिष्ठामेह (म° + मेह) m. Bez. *einer Harnkrankheit, wobei der Urin hellroth gefärbt ist,* Suçr. 1,272,2. Çârṅg. Saṃh. 1,7,43. °मेहिन् adj. *an dieser Krankheit leidend* Suçr. 2,78,9.

मञ्जिष्ठाराग (म° + राग) m. 1) *die Farbe des indischen Krapps:* °वर्णाभिः (धातुभिः) Hariv. 11698. — 2) *eine Zuneigung, die wie die Farbe des indischen Krapps reizend und zugleich dauerhaft ist:* नीलीकुसुम्भमञ्जिष्ठाः पूर्वरागो ऽपि च त्रिधा मञ्जिष्ठारागमाहुस्तं (प्रेम) यन्नापैत्यति शोभते Sâh. D. 217.

मञ्जीर 1) m. n. *Fussschmuck, Fussring* (bei Weibern) AK. 2,6,2,11. H. 666. Halâj. 2,406. मणिनिर्माण° Pańkar. 1,11,14. 12,23. °क्वणित

Ind. St. 8,369,5. Brahmavaiv. P. 2,13. Mâlatîm. 13,13. यत्नेन प्रतिपादिता मुखरयोर्मञ्जीरयोर्मूकता Sâh. D. 47,4. शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरा Râga-Tar. 1,247. शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरम् (so ist mit der v. l. zu lesen) adv. Gît. 11,23. मुखरमधीरं त्यज मञ्जीरं रिपुमिव केलिसुलोलम् 5,11. मुखरितमणिमञ्जीरम् adv. 11,3. H. ç. 134 ist wohl मञ्जीरं st. मन्दीरं zu lesen. — 2) n. *der Pfosten, um den sich der Strick des Butterstössels windet*, H. 1023. — 3) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — — — — — — ◡◡◡ — — ◡◡ — — — Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XIII, 15). — 4) (wohl f. आ) N. pr. eines Flusses LIA. (II) I,210.

मञ्जीरक (von मञ्जीर) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. माञ्जीरक.

मञ्जील m. *ein hauptsächlich von Wäschern bewohntes Dorf* Çabdârthak. bei Wilson.

मञ्जु gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. adj. *schön, lieblich, reizend* Ujjval. zu Uṇâdis. 1,38. AK. 3,2,2. H. 1444. Halâj. 4,4. °मञ्जीर Râga-Tar. 1,247. Gît. 11,23. °वञ्जुललताकुञ्ज 7,11. मञ्जुतरकुञ्ज 11,14. °लकुच Viçvagunâdarça in Journ. asiat. IVe s. XI,533. °नेत्र Dhûrtas. in LA. 94,14. °स्वैरैर्मधुकरैः MBh. 3,11581. °स्वना Vikr. 60,13. मध्यक्रममञ्जुवचनैः पूर्वकैः Pankar. 3,5,22. °वाच् (शुक) Ragh. 5,74. °गुञ्ज Spr. 433. कोकिलानामिव मञ्जु गुञ्जितम् 1337. °गिरः शुकाः Kâvjâd. 2,9. adv.: मञ्जु गुञ्जतु भृङ्गाः Verz. d. Oxf. H. 130,b,17. °गुञ्जत्समीरम् Spr. 778. °शिञ्जत्षडङ्घ्रिभिः Bhâg. P. 3,23,15. — Vielleicht aus मनोज्ञ entstanden.

मञ्जुकुल (मञ्जु + कुल) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 77.

मञ्जुकेशिन् (von मञ्जु + केश) m. *der Schönhaarige*, Bein. Kṛshṇa's Halâj. 1,21.

मञ्जुगमन (मञ्जु + ग°) 1) adj. *einen schönen Gang habend*. — 2) f. आ *Gans, Flamingo* Râgan. im ÇKDr.

मञ्जुगर्त (मञ्जु = मञ्जुश्री + गर्त) nach einem Schol. Bez. von Nepal Wilson, Sel. Works II,17.

मञ्जुगीति (मञ्जु + गी°) f. *ein aus 29+30 Moren bestehendes Metrum* Colebr. Misc. Ess. II,154,b,10.

मञ्जुघोष (मञ्जु + घोष) 1) m. = मञ्जुश्री Trik. 1,1,20. Burn. Intr. 557. Lot. de la b. l. 301. 498. 509. N. einer Gottheit bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 96,b,2. °मन्त्राः 94,a,3. — 2) f. आ N. pr. einer Apsaras Halâj. 1,85. Verz. d. Oxf. H. 184,a,27.

मञ्जुदेव (मञ्जु + देव) m. = मञ्जुश्री Burn. in Lot. de la b. l. 509. Wilson, Sel. Works II, 13. 17.

मञ्जुनाथ (मञ्जु + नाथ) m. desgl. Burn. in Lot. de la b. l. 509. Wilson, Sel. Works II, 13. fgg. 24.

मञ्जुनाशी f. 1) *ein schönes Weib*. — 2) *Indra's Gattin*. — 3) Bein. der Durgâ Çabdârthak. bei Wilson. — Wird in मञ्जु + नाश zerlegt; vielleicht fehlerhaft für °नारी.

मञ्जुपत्तन (मञ्जु + प°) n. N. pr. einer von Mañguçrî erbauten *Stadt* Burnouf in Lot. de la b. l. 504. fgg. °पट्टन Wilson, Sel. Works II,27.

मञ्जुपाठक (मञ्जु + पा°) m. *Papagei* Râgan. im ÇKDr.

मञ्जुप्राण (मञ्जु + प्राण) m. Bein. Brahman's Gaṭâdh. im ÇKDr.

मञ्जुभद्र (मञ्जु + भद्र) m. = मञ्जुश्री Trik. 1,1,20.

मञ्जुभाषिन् (मञ्जु + भा°) 1) adj. *lieblich redend*, f. Kathâs. 44,48. कोकिला° *wie ein* Kokila-*Weibchen* Ragh. 12,39. — 2) f. °णी *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡—◡— ◡◡◡ —◡—◡— Colebr. Misc. Ess. II, 161 (VIII,5). 165 (VI,16). 130. Khandom. 59. Ind. St. 8,386.

मञ्जुल (von मञ्जु) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) adj. *schön, reizend, lieblich* AK. 3,2,2. H. 1444. an. 3,675. fg. Med. l. 121. Hâr. 252. Halâj. 4,4. °वञ्जुल Gît. 1,42. 11,2. °कुच Viçvagunâdarça in Journ. asiat. IVe s. XI,533. °रोमराजि Pankar. 3,5,13. कूजितं राजहंसानां वर्धते मदमञ्जुलम् Kâvjâd. 2,334. — 2) m. *eine Art Wasserhuhn* (दात्यूह, जलरङ्क, जलरङ्कु) H. an. Med. Hâr. R. 4,50,13. 51,38. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,341 (VP. 184). — 4) n. a) *Laube* (कुञ्ज) H. an. Med. masc. Hâr. — b) *Quelle* (जलाजल) Med. masc. Hâr. — c) *die Frucht der Ficus oppositifolia* ÇKDr. u. मञ्जीर. — d) *Vallisneria octandra* Viçva bei Wilson; = शैवलः (nicht शैवल) *Buntheit* oder *bunt* ÇKDr. nach ders. Aut.

मञ्जुलिका (von मञ्जुल) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 14,68.

मञ्जुवादिन् (मञ्जु + वा°) 1) adj. *lieblich redend*. — 2) f. °नी a) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡—◡—◡◡—◡◡—◡—◡— Ind. St. 8,386. — b) N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 194,15.

मञ्जुश्री (मञ्जु + श्री) m. N. pr. eines der gefeiertsten Bodhisattva bei den Buddhisten des Nordens Trik. 1,1,20. Burn. Intr. 112. fgg. 290. 535. Lot. de la b. l. 2. 15. 158. fg. 167. fg. 301. 498. fgg. Wassiljew 28. 125. Schiefner, Lebensb. 255 (25). Köppen I,101 u. s. w. °परिपृच्छा Titel einer buddh. Schrift Wassiljew 222. 227. °विक्रीडित n. desgl. 162. 327. °मूलतन्त्र n. desgl. Burn. Intr. 540. °पर्वत m. N. pr. eines *Berges* Lot. de la b. l. 504.

मञ्जुषा = मञ्जूषा Çabdar. im ÇKDr.

मञ्जुसौरभ (मञ्जु + सौ°) n. *ein best. Metrum, 2 Mal* ◡◡◡ ◡—◡◡◡ —◡◡, ◡◡— ◡— ◡◡◡ — ◡—◡ Colebr. Misc. Ess. II,165 (VI,16).

मञ्जुस्वर (मञ्जु + स्वर) m. N. pr. = मञ्जुघोष, मञ्जुश्री Burn. in Lot. de la b. l. 509.

मञ्जूषक m. Bez. *einer himmlischen Blume* Vjutp. 142. Lot. de la b. l. 4. 219. — Vgl. महा° und मञ्जूषा.

मञ्जूषा f. Uṇâdis. 4,77. 1) *Kiste, Korb* AK. 2,10,30. H. 1015. Halâj. 2,157. ज्ञातमात्रं च तं गर्भम् — मञ्जूषायां समाधाय — सुपिधानायामश्वनद्यामवासृजत् MBh. 3,17134. मञ्जूषामष्टचक्रस्थाम् R. 1,67,4. आयसीं 5. मञ्जूषां ताम्रपात्रं च 13 (69,4. 5. 12 Gorr.). Kathâs. 4,48. 15,33. Bhâg. P. 9,23,12. Schol. zu Kâtj. Çr. 1035,4. काष्ठ° Z. d. d. m. G. 14,571,6. Am Ende von Büchertiteln; s. धातुन्याय°, वैयाकरणसिद्धान्त°. — 2) abgekürzter Titel der Schrift वैयाकरणसिद्धान्त° Verz. d. Oxf. H. 177,b, No. 403. Z. d. d. m. G. 7,168. °कुञ्चिका Titel eines Commentars zu der oben genannten Schrift Verz. d. Oxf. H. 178,a, No. 404. मञ्जूषा oder ब्रह्मदीपिकाशेषिणी ist auch der Titel eines Commentars zur ब्रह्मदीपिका Hall 35. — 3) = मञ्जिष्ठा *Rubia Munjista Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — 4) *Stein* Uṇâdik. im ÇKDr.

मटची f. viell. *Hagel*: °हतेषु कुरुषु Khând. Up. 1,10,1. मटच्यो ऽशनयः Çaṁk., मटच्यो मर्दनहेतवो ऽशनयः पाषाणवृष्टयो वा Ânandagiri, = रक्तवर्णाक्षुद्रपक्षिविशेषः (sic) । इति गोविन्दभाष्यधृतच्छान्दोग्यः ÇKDr. — Vgl. मटती.

मटती f. *Hagel* Wilson.

मटामटाय् (onomatop.) °यति P. 8,1,12, Vârtt. 6, Sch. — Vgl. पटापटाय् u. पटत्.

मटुतचण्डी (म° + च°) f. N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240.

मटस्फटि m. *beginnender Hochmuth* (दर्पारम्भ) Gaṭâdh. im ÇKDr.

मट्रुक m. 1) *Gipfel eines Dachs* ÇKDr. Wilson. — 2) = मडक *Eleusine coracana* Wilson.

मट्मट m. *eine Art von Unholden* AV. 8,6,15.

मठ्, मठति Dhâtup. 9,47 मदनिवासयोः; Vop. liest मर्द st. मद्, Andere fügen noch गतौ hinzu. — Vgl. मण्ट्.

मठ m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. Siddh. K. 250,a,4. 1) m. *Hütte*, insbes. *die einsam stehende Hütte eines Einsiedlers* oder *Schülers, Zelle; Zellengebäude, Kloster, Klosterschule, Collegium* AK. 2,2,7. H. 994. Med. m. 39. Halâj. 2,143. (छात्रादीनां निवेशनम्) सर्वनिर्मोकमालाभिः कृतचिह्नकुटीमठम् MBh. 12,5248. निवेशं कारयामासुर्यादवाः सर्व एव हि। स्वं स्वं यथासुखं राजन्प्रगृहीतकुटीमठम्॥ Hariv. 15837. ततो दृष्ट्वाश्रमपदं व्यपविद्धबृसीमठम् MBh. 3,16069. Prab. 106,12. Pañkat. 33,5. 116,18. 22. 117,1. Verz. d. Oxf. H. 234,a,12. °प्रतिष्ठातत्त्व 290,b, No. 700. Gild. Bibl. 465. 485. व्रतिनाम् H. an. 3,461. तत्र च प्रविवेशैकं मठमार्यैरधिष्ठितम् Vid. 250. 38. Kathâs. 24,218. Spr. 1441. मठेनाद्भुतभूमिकेन Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 20. विप्र° Vid. 37. पाशुपतानाम् Râga-Tar. 3,460. पैतृके स्थण्डिले कृतः। छात्राणामार्यदेश्यानां तेन विद्यार्थिनां मठः 6,87. 308. 8,437. विद्या° *Klosterschule* Pañkat. 244,22. f. मठी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *Zelle:* एको दण्डको नाम भौतिकः स्वमठार्थं स्थूणानयनाय वने गतः Verz. d. Oxf. H. 156,a,18. *Kloster:* भौतिक° Z. d. d. m. G. 14,569,10. Vgl. ब्रह्म°, काष्ठमठी. — 2) *ein von Ochsen gezogener Wagen* Hâr. 149.

मठर Uṇâdis. 5,39. 1) adj. kann in einem comp. (Karmadhâraja) die Stelle wechseln gaṇa कडारादि zu P. 2,2,38. = शौण्ड Uǵǵval. viell. *auf Etwas* (loc.) *bestehend:* अमात्यदत्तवैमत्यैः स्वशाठ्यं (स्वशाठ्ये?) मठैरथ। द्विजैः Râga-Tar. 8,2838. — 2) m. N. pr. eines Mannes (eines Muni Uǵǵval.) gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. nach Uǵǵval. auch im gaṇa गर्गादि zu 104. H. 103, Sch. Vgl. माठर, माठरायण, माठर्य.

मठाधिपति (मठ + अ°) m. *Vorsteher eines Klosters, einer Klosterschule* Râga-Tar. 6,88.

मठायतन (मठ + आ°) n. *Kloster* Pañkat. 32,22. 116,16.

मठिका (von मठ) f. *Hütte, Zelle* Kathâs. 13,31. 32,133. Râga-Tar. 4,71. Daçak. 95,8. Verz. d. Oxf. H. 155,b,24.

मठोशीलोटिका f. wohl N. pr. eines Frauenzimmers: °मठ Râga-Tar. 8,437.

मडक m. 1) *Eleusine coracana* (vgl. मट्रुक) Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 6,2083. मारुताः ed. Bomb.

मडरकन्थ (म° + क°) n. gaṇa चिह्णादि zu P. 6,2,125. मन्दर° v. l.

मडवराज्य (म° + रा°) n. N. pr. eines Gebiets in Kâçmîra Râga-Tar. 3,481. 5,84. 302. 446. 7,1240. 1252. 8,41. 2837.

मडार gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माडार्य.

मडुचन्द्र (मडु + च°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,3416.

मडु m. *eine Art Trommel* AK. 1,1,2,8. °क m. dass. Trik. 1,1,120. P. 4,4,56. — Vgl. माडुक, माडुकिक.

मण्, मणति *einen best. Laut von sich geben* Dhâtup. 13,5. मणित n. *unartikulirte Töne, die man* (*das Weib* nach dem Schol. zu Çiç.) *beim Beischlaf von sich giebt*, Trik. 3,2,14. H. 1408. Halâj. 2,414. Çiç. 10, 75. 76. Nalod. 2,60.

मण (aus dem arab. من) *ein best. Gewicht für Korn* Colebr. Alg. 3.

मणि (मणी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117) m. Siddh. K. 250,a,4. m. f. (letzteres nicht zu belegen) 251,a,12. Trik. 3,5,16. 1) *Perle* (d. h. *Kügelchen*), *perlenähnlich gefasster und aufgehängter Gegenstand von anderen Stoffen, als Zierat oder Amulet getragen; am Leib getragenes Kleinod, Edelstein, Juwel* überh. AK. 2,9,94 (m. f.). Trik. 2,9,27. 3,3,135 (m. f.). H. 1063. an. 2,150. fg. Med. n. 23 (m. f.). Halâj. 2,21. हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः Ṛv. 1,33,8. मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे AV. 12,1,44. मणौ सूत्रमोतम् Pañkav. Br. 20,16,6. Çat. Br. 12,3,4,2. TS. 7,3,14,1. Ait. Br. 4,6. अभीवर्तो मणिः AV. 1,29,1. 2,4,1. 2. 8,5,1. fgg. 10,6,2. 4. सौवर्ण *Goldperle* Kâtj. Çr. 20,5,16. 7,1. जातुष Gobh. 3,8,6. Âçv. Gṛhj. 3,8,1. 21. Çâñkh. Gṛhj. 3,1. Adbh. Br. bei Weber, Omina 316. 325. लोह° Khând. Up. 6,1,5. लोम° Kauç. 13. यव° 19. आञ्जन° 58. मधुच° 76. 79. नौ° 52. 16. 28. कंसं वा मणिं (= आदित्यमणिं Durga; *jeder als Brennglas brauchbare Krystall* kann gemeint sein) वा परिमृज्य Nir. 7, 23. — M. 4,230. मणीनाम् — भस्मनाद्भिर्मृदा चैव शुद्धिरुक्ता मनीषिभिः 5, 111. भूमिवज्रमणीनाम् 11,57. मणीनामपवेधे 9,286. मणिमुक्ताप्रवालानि 329. 11,167. 12,61. Jogas. 1,41. Kap. 2,35. मणिमुक्तादिद्रव्याणाम् Verz. d. Oxf. H. 94,b,4. 282,a,28. सुवर्णरजतमणिमुक्ता: Suçr. 1,5,2. 21,17. dient zum Klären des Wassers 171,18. 228,6. मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव Bhag. 7,7. कौस्तुभस्तु मणिर्दिव्यः MBh. 1,1147. Halâj. 1, 27. R. 1,3,30. 3,52,24. मणौ वा लोष्टे वा Spr. 309. मणिना भूषितः सर्पः 1180. मणिर्लुठति पादेषु काचः शिरसि धार्यते। यथैवास्ते तथैवास्तां काचः काचः मणिर्मणिः॥ 2086. मणिः शाणोल्लीढः — तनिमा शोभते 2087. रत्नान्मणिमेखल 2833. मणिभिरनतिप्रौढवंशप्रकाशैः Megh. 77. °प्रकाराः Ṛt. 1,2. मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येवास्ति मे गतिः Ragh. 1,4. मणिराकरोद्भवः प्रयुक्तसंस्कार इवाधिकं बभौ 3,18. रथं मणिगणार्पितम् Bhâg. P. 3,21,52. बाल्हीभिद्या दलितमणयः श्रेणयः कङ्कणानाम् Prab. 113,1. Lalit. ed. Calc. 94,11. 140,11. मणिमन्त्रौषधैरेव (so ist wohl zu lesen) देहस्ता भवेत् LA. (II) 91,6. विवर्णमणीकृत (कनकवलय) Çâk. 61. दीप्रं मणिमम्बरस्य von der Sonne Naish. 22,50. खग° *ein Juwel von Vogel* Spr. 514. Auch मणी in der Stelle कङ्कणमणीनल्पाकदेर्वचः bei Uǵǵval. a. a. O. — 2) *Magnet* Kap. 1,97. Nîlak. 213. — 3) *glans penis* (wegen der Aehnlichkeit mit einem durchbohrten Knopfe) Trik. 3,3,135. H. an. Med. Suçr. 1,296,16. 297,3. 2,524,15. — 4) *Klitoris* H. 611. Çabdar. im ÇKDr. — 5) *Wamme am Halse der Ziege* Trik. H. an. Med. Vgl. मणिक 2. — 6) = मणिबन्ध *Handgelenk* H. 591. — 7) *Wassertopf*, = अलिञ्जर H. an. Med. मन्दा मणिरलिञ्जरः Hâr. 192. Hierher vielleicht: मणीवोष्ट्रस्य (oder मणी वो°; so der Schol.) लम्बेते प्रियौ वत्सतरौ मम MBh. 12, 6597; vgl. Kâç. und Siddh. K. zu P. 1,1,11. Vgl. मणिक 1. — 8) N. pr. eines Nâga MBh. 1,2160 (मणिः स्कन्धः ed. Bomb.). 5,3626. Hariv. 230. VP. 149, N. 16. Cit. beim Schol. zu H. 1311. Vgl. मणिनाग. — 9) Maṇi und Sumaṇi Nn. prr. zweier Gefährten des Skanda, welche ihm Soma

übergiebt, MBh. 9,2534. — 10) N. pr. eines alten Weisen MBh. 2,442. eines Sohnes des Jujudhâna Hariv. 9207 (तूणि ed. Calc.); vgl. भूमि 2. — 11) Titel eines Werkes Hall 25. 57. 58. Abkürzung von तत्त्वचिन्तामणि 28. Titel einer Sammlung von Beschwörungsformeln Wassiljew 198. Vgl. °कार 2. und °कृत्. — Vgl. काच°, चिन्ता°, चूडा°, जातु°, देव°, निशा°, नील°, नृ°, पर्ण°, पीत°, महा°, शिरो°, सित°, सु°.

मणिक (von मणि) m. gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3. gaṇa यावादि zu 29. gaṇa चतुर्वर्णादि zu 5,1,124, Vârtt. 1. 1) *ein grosser Wassertopf* AK. 2,9,31 (n.). H. 1022. Halâj. 2,162. Âçv. Gṛhj. 2,9,3. 4,6,4. द्वावुदकुम्भौ मणिक आसिञ्चेत् Gobh. 3,9,6. 7. 1,1,26. Çâṅkh. Gṛhj. 2,14. Pâr. Gṛhj. 2,9. अवटे मिनोति मणिकम् 5. Adbh. Br. bei Weber, Omina 316. विवृद्धमूषिका रथ्या विभिन्नमणिकास्तथा MBh. 16,37. Schol. zu Kâtj. Çr. 728,2. — 2) nach Sâj. *kugelförmige Fleischbildungen an der Schulter des Thieres:* स्कन्ध्या मणिकास्तिस्रश्च कीकसाः Ait. Br. 7,1. Vielleicht *das muldenförmig ausgehöhlte Schulterbein.* — Vgl. माणिक्य.

मणिकण्ठ (म° + क°) m. 1) *der blaue Holzheher* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

मणिकण्ठक (wie eben) m. *Hahn* H. ç. 191.

मणिकर्ण (म° + कर्ण) 1) adj. *eine Perle —, ein Kügelchen* (zum Abzeichen) *am Ohre habend* (Vieh) P. 6,3,115. — 2) m. संज्ञायाम् oxyt. P. 6,2,113, Sch. N. eines Çiva-Liṅga in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. — 3) f. ई = मणिकर्णिका Weber, Râmat. Up. 332, N. 2.

मणिकर्णिका (von मणिकर्णी) f. 1) N. pr. eines heiligen Teiches in Benares Verz. d. Oxf. H. 69,*b*,25 (Verz. d. B. H. No. 490). 73,*b*,17. 75,*b*,24. 251,*b*,2. Daçak. 114,4. °महिमन् oder °स्तोत्र von Gaṅgâdhara Haeb. Anth. 471. fgg. °स्तोत्र Çaṃkarâkârja zugeschrieben Verz. d. B. H. No. 1341. मणिकर्णिकी Weber, Râmat. Up. 332. — 2) N. pr. einer Tochter des Kaṇḍaghosha Daçak. 127,11.

मणिकर्णीश्वर (मणिकर्णी + ई°) m. N. eines Çiva-Liṅga in Benares Kâçîkh. 100 im ÇKDr.

मणिकर्णेश्वर (मणिकर्ण + ई°) m. N. eines Çiva-Liṅga in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr.

मणिकाच (म° + काच?) m. *der mit Federn versehene Theil eines Pfeiles* Çabdârthak. bei Wilson.

मणिकानन (म° + का°) n. *Hals* (*ein Wald von Juwelen*) Çabdar. im ÇKDr.

मणिकार (म° + 1. कार) m. 1) *Juwelier* H. 910. Halâj. 2,433. Vjutp. 96. VS. 30,7. R. 2,83,12 (90,12 Gorr.). Colebr. Misc. Ess. II, 180. — 2) *der Verfasser der* Maṇi *genannten Schrift* (s. मणि 11.) Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 601. Nach ÇKDr. = न्यायचिन्तामणिकार.

मणिकुट्टिका (म° + कु°, f. von कुट्टक) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2633.

मणिकुसुम (म° + कु°) m. N. pr. eines Gina Wilson, Sel. Works II, 13.

मणिकूट (म° + कूट) m. N. pr. eines *Berges* Bhâg. P. 5,20,4. in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 80. fg. im ÇKDr.

मणिकृत् (म° + कृत्) m. = मणिकार 2. Verz. d. Oxf. H. 226,*b*, No. 555.

मणिकेतु (म° + केतु) m. Bez. *eines best. Kometen* oder *Meteors* Varâh. Bṛh. S. 11,44.

मणिगुणनिकर (म° - गुण + नि°) m. *eine Menge von Perlenschnüren* Ind. St. 8,390. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑,⏑⏑⏑⏑⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X, 3). Khandom. 73. Ind. St. 8,390.

मणिग्रीव (म° + ग्रीवा) 1) adj. *dessen Nacken mit Perlen* (*angereihten Kügelchen* oder dergl.) *geschmückt ist* ṚV. 1,122,14. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kuvera Çabdar. im ÇKDr.

मणिचूड (म° + चूडा) m. N. pr. eines Vidjâdhara Çatr. 2,602. = रत्नचूड N. pr. eines Fürsten von Sâketanagara Wilson, Sel. Works II, 16. N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

मणिच्छिद्रा (मणि + छिद्र) f. N. *zweier Heilkräuter* (*deren Oeffnung ein Juwel enthält*), = मेदा (bei Wilson durch *marrow* wiedergegeben, was auf einer Verwechselung mit मेदस् beruht) H. an. 4,275. Med. r. 292.

मणिजला (म° + जल) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,433.

मणित s. u. मण्.

मणितारक (म° + तार *Augenstern*) m. *der indische Kranich* Râgan. im ÇKDr.

मणित्थ m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. B. H. No. 857. 865. Verz. d. Oxf. H. 329,*a*, No. 779. fg. 336,*b*, No. 794. Ind. St. 2,274. fgg.

मणिदण्ड (म° + द°) adj. *einen mit Juwelen verzierten Stiel habend:* व्यजन R. Gorr. 2,12,9.

मणिदत्त (म° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,14.

मणिदर (म° + दर) m. N. pr. eines Anführers der Jaksha Kathâs. 49,191.

मणिदर्पण (म° + द°) m. 1) *ein mit Juwelen verzierter* oder *aus Juwelen bestehender Spiegel:* भूभृद्भावासनिवासिन्या जयश्रियः । चत्वारो ऽम्बुधयो ऽभूवन्विलासमणिदर्पणाः ॥ Râga-Tar. 4,589. — 2) Titel eines über Musik handelnden Buches Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 479.

मणिदीधिति (म° + 2. दी°) f. Titel einer Schrift, eine Abkürzung von अनुमान° Verz. d. B. H. No. 650. fgg. °गूढार्थप्रकाशिका f. Titel eines Commentars zu dieser Schrift Hall 37.

मणिदीप (म° + दीप) m. *eine Lampe, in der Juwelen die Stelle des brennenden Dochtes vertreten,* Râga-Tar. 3,298. °क m. dass. 4,15. — Vgl. मणिप्रदीप und रत्नदीप.

मणिदोष (म° + 1. दोष) m. *Fehler in einem Juwel* Trik. 3,3,446. Halâj. 5,22.

मणिद्वीप (म° + द्वीप) m. 1) *Juweleninsel*, Bez. einer mythischen Insel im Nektarmeere Ânandal. 8 in Haeb. Anth. 247. — 2) *die Haube der Schlange* Ananta Çabdârthak. bei Wilson.

मणिधनु (म° + 1. धनु) m. 1) *Regenbogen* Adbh. Br. in Ind. St. 1,40, 3 v. u. — 2) N. pr. eines Fürsten VP. 480, °धान im Ind., °धारण Vâju-P. ebend. N. 73.

मणिधनुस् (म° + 1. ध°) n. = मणिधनु 1. Çabdârthak. bei Wils. Pâr. Gṛhj. 2,7.

मणिधान s. मणिधनु 2.

मणिनाग (म° + नाग) 1) m. N. pr. eines *Schlangendämons* MBh. 1,1551. 2,806. Hariv. Langl. I, 307. Vgl. मणि 8. — 2) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8034.

मणिपद्म (म° + प°) m. N. pr. eines Bodhisattva Wilson, Sel.

Works II, 356.

मणिपर्वत (म° + प°) m. *Juwelenberg*, N. pr. eines mythischen Berges Hariv. 9029, ed. Langl. I, 518. 526.

मणिपाली (म° + पा°) f. *Perlenhüterin, Aufseherin über Juwelen* gaṇa रेवत्यादि zu P. 4,1,146. gaṇa महिष्यादि zu 4,4,48. — Vgl. माणिपाल, माणिपालिक.

मणिपुच्छी (von म° + पुच्छ) f. *Juwelen am Schwanze habend* P. 4,1, 55, Vārtt. 2. — Vgl. मणिवाल.

मणिपुर n. = मणिपूर 1. Verz. d. B. H. 434 (XXXIV). Hall in der Einl. zu Vāsavad. 51.

मणिपुष्पक (von मणि + पुष्प) m. N. pr. der Muschel Sahadeva's Bhag. 1, 16.

मणिपूर (म° + पूर) 1) n. N. pr. einer in Kaliṅga an der Meeresküste gelegenen Stadt, der Residenz des Babhruvâhana, MBh. 1, 7824. 7883. °पुर 17,28. Rāǵa-Tar. 2,94. °पूरेश्वर MBh. 1,7826. 14,2303 (मणिपुरेश्वर Troyer in Rāǵa-Tar. I, 570). °पति 2301. Bhāg. P. 9,22, 31. — 2) n. Bez. *eines mystischen Kreises am Nabel* Pańkar. 1,3,70. 2,8,6. 12. 14. Verz. d. Oxf. H. 89,b,10. 21. 37. 44. Ânandal. 9 in Haeb. Anth. 247. m. *Nabel* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) m. *eine Art Frauenjacke (mit Juwelen reich verziert)* Çabdârthak. bei Wilson.

मणिपूरक n. = मणिपूर 2. Verz. d. Oxf. H. 149,b,32.

मणिप्रदीप (म° + प्र°) m. = मणिदीप Bhāg. P. 4,9,62.

मणिप्रभा (म° + प्र°) f. 1) *ein best. Metrum*, *a:* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑, *b. c. d:* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — 2) N. pr. eines Sees Verz. d. Oxf. H. 18,a,44.

मणिबन्ध (म° + ब°) m. 1) *das Befestigen —, Anlegen von Juwelen:* उपनतमणिबन्धे मूर्ध्नि Ragh. 12,102. — 2) *Handgelenk (der Platz, an dem Juwelen angelegt werden)* AK. 2,6,2,32. H. 590, fg. Halâj. 2,373. 5,7. Suçr. 1,125,21. 126,3. 338,4 u. 345,9. 349,3. Gâruda-P. 66 im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 251,a,46. — 3) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 11). Vgl. मणिमध्य. — 4) N. *einer Mischlingskaste* Colebr. Misc. Ess. II, 180. 183 (मा°). f. ई s. u. गोप 1.

मणिबन्धन (म° + ब°) n. 1) *Perlenschnur, Perlenschmuck:* सा गदा शकलीभूता विशीर्णमणिबन्धना MBh. 14,2455. — 2) *Handgelenk* Suçr. 1,352,12 (fehlt im Berliner Mspt.). Çâk. 61. Çâk. Ch. 60,1. Varâh. Bṛh. S. 32,5. Schol. zu Kâtj. Çr. 571,8.

मणिबीज (म° + बीज) m. *Granatbaum* Rāǵan. im ÇKDr.

मणिभद्र (म° + भद्र) m. N. pr. 1) eines Fürsten der Jaksha MBh. 2, 397. 3,2529. 14,1918. Kathâs. 13,165. Daçak. 117,11. Pańkar. 1,7,62 (मनि° gedr.). = पूर्णपत्र Trik. 1,1,19. Wassiljew 198. — 2) eines Çreshṭhin Pańkat. 234,6. — Vgl. माणिभद्र.

मणिभद्रक (म° + भ°) m. 1) pl. N. pr. eines Geschlechts MBh. 6,2090. पाणिभद्रक ed. Bomb. — 2) N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 31,a,38.

मणिभव (म° + भव) m. N. pr. eines der 5 Dhjâni-Buddha Wilson, Sel. Works II, 12.

मणिभित्ति (म° + भि°) f. N. pr. des Palastes des Schlangendämons Çesha (*dessen Wände aus Juwelen bestehen*) Çabdârthak. bei Wilson.

मणिभू (म° + 2. भू) f. *ein mit Juwelen ausgelegter Fussboden* Bhar. zu AK.; s. u. कुट्टिम und vgl. मणिमयभुवः Megh. 65.

मणिभूमि (म° + भू°) f. dass. (कुट्टिम) Çabdar. im ÇKDr. *Fundgrube von Juwelen* Wilson, = रत्नस्य खनिः ÇKDr. Vgl. मणिमयी भूमिः MBh. 13,3822. Mârk. P. 59,20.

मणिभूमिका (म° + भू°) f. *ein mit Juwelen ausgelegter oder belegter Fussboden:* °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 217,a,3. = कृत्रिमपुत्रिकानिर्माण *das Verfertigen von Puppen* Schol.

मणिमञ्जरी (म° + म°) f. 1) *Reihen von Perlen* Gît. 10,6. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XIV, 10; st. *j* ist 2 *j* zu lesen).

मणिमण्डप (म° + म°) m. *Krystallhalle, eine Halle auf krystallenen Säulen* Rudrajâmala im ÇKDr. Pańkar. 3,15,2. Çesha's *Residenz* und *der Palast* Nairṛta's, *Welthüters des Südwestens*, Çabdârthak. bei Wils. °माहात्म्य (Manimantapa gedr.) Mack. Coll. I, 79.

मणिमध्य (म° + म°) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑ Çrut. 17. Khandom. 21. Nach Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 11) = मणिबन्ध d. i. *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑.

मणिमन्त् (von मणि) 1) adj. *mit Juwelen verziert*: किरीट Bhâg. P. 3, 15,41. — 2) m. N. pr. *a)* eines Jaksha MBh. 1,454. 457. eines Dieners des Çiva Bhâg. P. 4,4,4. 5,42. eines Rakshas MBh. 3,11720. eines Nâga 2,361. 807. — *b)* eines Fürsten (= वृत्र in einer früheren Geburt) MBh. 1,2680. 6987. 2,1085. 5,83. 7,1116. — *c)* eines Berges MBh. 7,2848. R. 4,43,28. Varâh. Bṛh. S. 14,20. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,5048. — 3) f. °मती N. pr. *a)* einer Stadt der Daitja MBh. 3,8548. Hariv. 220. — *b)* eines Flusses Wilson, Sel. Works II, 32.

मणिमन्थ (म° + म°) 1) m. N. pr. eines Berges MBh. 13,1328. Bhar. zu AK. 2,9,42. — 2) n. = माणिमन्थ *Steinsalz* Rāǵan. im ÇKDr.

मणिमय (von मणि) adj. f. ई *aus Juwelen gebildet, — bestehend, krystallen* MBh. 6,237. 7,4622. 13,3822. Hariv. 5188. R. 5,14,47. 6,93,6. Suçr. 1,171,9. Mṛkkh. 83,3. 84,19. Megh. 65. Kathâs. 23,45. 26,210. 34,145. 258. Gît. 2,7. 7,26. Bhâg. P. 1,15,14. Mârk. P. 59,20. Prab. 71, 8. Bhâshâp. 75.

मणिमहेश (म° + म°) N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 149,a,30.

मणिमाला (म° + मा°) f. 1) *Perlenschnur, Perlenschmuck* H. an. 4, 295. Med. l. 160. Khandom. 53. — 2) *perlenähnliche Spuren vom Bisse Liebender* H. an. Med. — 3) *Glanz, Schönheit* (दीप्ति) Çabdar. im ÇKDr. — 4) Bein. der Lakshmî Çabdar. im ÇKDr. — 5) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑⏑ Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VII, 19). Khandom. 53. Ind. St. 8,382. fg.

मणिमिश्र (म° + मिश्र) m. N. pr. eines Autors Hall 28.

मणिमुक्ता (म° + मु°) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 84,a,6.

मणिमेघ (म° + मेघ) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 58,34.

मणिरत (म° + रत) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 219. Es könnte auch मणिरथ oder मनोरथ gemeint sein.

मणिरत्न (म° + रत्न) n. *Juwel* Vikr. 93. Hariv. 2496. R. 1,45,39.

मणिरत्नमय (vom vorherg.) adj. f. ई *aus Juwelen gebildet, — beste-*

hend, krystallen: स्थूणा MBh. 4,1765.

मणिरत्नमाला (म° + मा°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 39 8, b, No. 151.

मणिरत्नवत् (von मणिरत्न) adj. Edelsteine enthaltend: गिरि MBh. 6,465.

मणिरथ s. u. मणिरत्न.

1. मणिराग (म° + राग) m. die Farbe der Edelsteine Varâh. Bṛh. S. 15, 12. 16,18. Verz. d. Oxf. H. 217, a, 12.

2. मणिराग (wie eben) 1) adj. die Farbe eines Edelsteines habend. — 2) m. ein best. Metrum, 4 Mal —◡—◡◡—◡◡——— Ind. St. 8,371. — 3) n. Zinnober (हिङ्गुल) Râǵan. im ÇKDr.

मणिराज (म° + राज) m. der Fürst unter den Juwelen, wohl der Diamant Pañkar. 1,7,49. 11,24. — Vgl. मणीन्द्र.

मणिराम (म° + राम) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 1031. eines Scholiasten am Anfange dieses Jahrh. Verz. d. Oxf. H. 130, b, 39. 131, a, 5.

मणिरूप्य s. माणिरूप्यक.

मणिल (von मणि) adj. gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. mit Zäpfchen (an der Wamme) versehen TS. Comm. 2,187,4.

मणिलिङ्गेश्वर (म° - लिङ्ग - ई°) m. N. pr. eines der 8 Vitarâga Wilson, Sel. Works II, 32.

मणिव (von मणि) P. 5,2,109, Vârtt. 1. 1) adj. अ° im Gegens. zu सुमणि, viell. Nichts von Juwelen habend Çâṅkh. Çr. 12,21,1. 2. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Siddh. K. 96,b,11.

मणिवाल (म° + वाल) adj. nach Mahîdh. = मणिशुद्धवाल, मणिवर्णकेश; eher, im Gegens. zu शुद्धवाल, das Thier, an dessen Schwanzhaaren sich Kügelchen (Kothklümpchen) gebildet haben, VS. 24,3.

मणिवाहन (म° + वा°) m. Bein. Kuçâmba's (Kuça's) MBh. 1,2363. Hariv. 1806.

मणिशर s. मणिसर.

मणिशृङ्ग (म° + शृङ्ग) m. wohl N. der Sonne: छायापतीसहावो वै मणिशृङ्ग इवोच्छ्रितः (इवोत्थितः die neuere Ausg.) । भूत्वा यज्ञवराहो ऽसौ ह्यगधः (युगवत् die neuere Ausg.) प्राविशद्गुरुः ॥ Hariv. 12367.

मणिशैल (म° + शैल) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,4.

मणिश्याम (म° + श्याम) adj. blau wie ein Edelstein (Sapphir; मणि = इन्द्रनील Schol.) MBh. 6,4864.

मणिसर (म° + सर) m. Perlenschnur, Perlenschmuck Gît. 7,24 (मणिशर gedr., vom Schol. aber durch मुक्ताहार erklärt; ÇKDr. wie wir). मुक्ता° dass. Uttararâmaḱ. 13,9.

मणिसार (म° + सार) Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 18.

मणिसूत्र (म° + सूत्र) n. Perlenschnur Ind. St. 2,2, N. 4.

मणिसोपान (म° + सो°) n. eine aus Edelsteinen gebildete oder eine krystallene Treppe Hariv. 8966; vgl. वापी स्फटिकसोपाना MBh. 14,1728. चित्रस्फटिकसोपाना 2,89. रत्नसोपानवापी Kathâs. 26,233. सद्रत्नसोपाना 28,54. मणिसोपान (sic.) m. a staff or stick set with jewels Wilson nach Çabdârthak.

मणिस्कन्ध m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2160. In der neueren Ausg. sind es zwei Namen: मणि und स्कन्ध.

मणिस्तम्भ (म° + स्तम्भ) m. ein krystallener Pfosten Bhâg. P. 3,23,13.

मणिस्रज् (म° + स्रज्°) f. Juwelenkranz Pañkar. 1,11,29.

मणिहर्म्य (म° + ह°) n. Juwelenpalast, Krystallpalast, N. eines Palastes Vikr. 38,11.

मणीचक 1) m. Eisvogel Hâr. 88. — 2) n. ein best. Edelstein (s. चन्द्रकान्त) Trik. 2,9,32.

मणीन्द्र (मणि + इ°) m. der Fürst unter den Juwelen, wohl der Diamant: मणीन्द्रैरिन्द्रनीलैश्च पद्मरागैः Pañkar. 1,7,33. — Vgl. मणिराज.

मणीय् (von मणि), °यते zu einem Juwel werden: यन्मध्ये पतितो नीचः काचो ऽप्युच्चैर्मणीयते Verz. d. Oxf. H. 120,a,23.

मणीवक n. Blume H. 1125.

मणीवती (f. vom sonst nicht gebräuchlichen मणीवत्; vgl. मणिमत्) f. N. pr. gaṇa शरादि zu P. 6,3,120.

मणीश्वरतीर्थ (मणि - ई + तीर्थ) n. N. pr. eines heiligen Badeplatzes Verz. d. Oxf. H. 66, a, 34.

मण्ट् in der Stelle मण्टयेदिव TBr. 2,3,9,9. मटि उन्माद इति धातुः Comm.; vgl. मठ्.

मण्टपी f. eine best. Gemüsepflanze, = क्षुद्रोपोदकी Râǵan. im ÇKDr.

मणिट m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhy. in Verz. d. B. H. 57, 38. Wohl fehlerhaft für माणिट.

मण्ठ्, मण्ठते (शोके; Vop. आध्याने) Dhâtup. 8,40.

मण्ठ m. eine Art Gebäck Râǵan. im ÇKDr.

मण्ठक eine best. Sangweise Verz. d. Oxf. H. 87,a,8. — Vgl. प्रति° und मण्डक.

मण्ड्, मण्डति schmücken Dhâtup. 9,36. मण्डते bekleiden; vertheilen 8,19. मण्डयति schmücken 32,49 (auch हर्षे). Nir. 9,5. P. 3,2,151. कुसुमावचयं कुर्वन्नात्मानं मण्डयति Mṛkkh. 127,7. दन्तता भद्रता u. s. w. मण्डयत्यनुजीविनम् Spr. 1092. Daçar. 2,23. मण्डयतीव देवेन्द्रो विश्वमेवं नभो मेघैः Hariv. 3803. Bhâg. P. 9,20,8. Bhaṭṭ. 10,28. मण्डयां चक्रिरे तद्वै परं स्वर्गवत् MBh. 1,7572. med. sich schmücken P. 3,1,87, Vârtt. 10, Sch. कतीह मण्डयमानाः (ताच्छील्ये) P. 3,2,129, Sch. मण्डित geschmückt AK. 2,6,3,1. किरीटापीडमुकुटैरङ्गदैरपि (so die neuere Ausg.) मण्डिताः Hariv. 8063. MBh. 3,2670 (अ°). Bhâg. P. 7,11,26. Kaurap. 46. दण्डकमण्डलुमण्डितहस्त Dhûrtas. in LA. 70,1. मालाजालैस्त्रिलवैश्च मालतीनां च मण्डितम् (रथम्) Pañkar. 1,12,21. Prab. 21,5. ग्रहनक्षत्र° MBh. 14, 1430. पुलिन° R. 1,36,4. 38,10. वदरीषण्ड° Bhâg. P. 1,7,3. Pañkat. 51,15. 255,16. Vet. in LA. (II) 5,6. ad 4,5. Bhaṭṭ. 10,23.

— परि, partic. °मण्डित rund herum geschmückt: उदपानान् — वेदिकापरिमण्डितान् R. 2,80,12.

— प्रति, partic. °मण्डित ausgeschmückt: सुवर्णरूप्य° (सिंहासन) Saddh. P. 4,11,b.

मण्ड Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113. m. Siddh. K. 249,b,1 v. u. m. n. 251,b,1. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) die schmackhafte obere Schicht bei flüssigen Speisen und Getränken, = सर्वरसाग्र AK. 2,9,49. H. 396. = सार das Beste Trik. 3,3,115. H. an. 2,126. Med. ḍ. 21. a) m. (auch n. nach Med.) die von gekochten Körnern abgegossene Brühe, Schleim Trik. 2,9,15. 3,3,115. H. an. Med. Hâr. 137. तण्डुलानां सुसिद्धानां चतुर्दशगुणे जले । रसः सिक्थैर्विरहितो मण्ड इत्यभिधीयते Bhâvapr. im ÇKDr. Nir. 9,5. Suçr. 1,56,18. तक्राच्छाघृततो मण्डः 179,16. लाज° 229,

6. Çārṅg. Saṁh. 2,2,115. fgg. नीवारौदन° Uttararāmaé. 70,6. वाज्य° = पक्वभुष्ट° Rāgav. im ÇKDr. मण्डे भक्तसमुद्भवे AK. 2,9,49. भक्तोत्थ H. 396; vgl. भक्त°. — b) m. n. *die obenauf schwimmenden fettesten Theile der Milch und Butter; Rahm;* = मस्तु Trik. 3,3,115. H. an. Med. घृतात्परं मण्डमिवातिसूक्ष्मं ज्ञात्वा शिवं सर्वभूतेषु गूढम् Çvetāçv. Up. 4,16. यो घृतार्थी खरीक्षीरं मथेत् — विष्ठां तत्रानुपश्येत न मण्डं न च वै घृतम् ॥ MBh. 12,11773. fg. घृतात्सारं यथा मण्डस्तथैतत्सारमुद्धृतम् 13,1128. घृत° Suçr. 1,303,5. 2,2,20. 40,13. 193,14. सर्पिर्मण्ड 1,181,10. दधिजे मण्डे *saurer Rahm* H. 396. मण्डं दधिभवं मस्तु AK. 2,9,54. दधि° MBh. 6, 443. 12,10317. Hariv. 3396. Bhāg. P. 5,1,34. 20,24. 30. — c) *die obenauf schwimmenden geistigsten Theile von gebrannten Getränken:* वारुणीमण्डमत्ताः (वारुणीपानमत्ताः die neuere Ausg.) Hariv. 8433. पीतमण्डां सुरामिव (मण्ड = सुरासारांश Schol.; vgl. हृतसारां सुरामिव R. 2, 61,18) R. 2,36,12. मद्य° H. 905. सुरा° AK. 2,10,43. — 2) m. *Ricinus communis* AK. 2,4,2,32. Trik. 3,3,115. H. an. Med. — 3) m. *eine best. Gemüsepflanze* H. an. Med. — 4) m. *Schmuck* H. an.; vgl. मण्ड्. — 5) m. *Frosch* (vgl. मण्डूक) ÇKDr. — 6) f. श्रा a) *Myrobalanenbaum* (श्रामलकी) H. an. Med. Hār. 92. Viçva bei Uǵǵval. — b) *Branntwein* Hār. 63. — 7) n. etwa *Ruder:* नौमण्डे (du.) Çat. Br. 2,3,2,15; vgl. मङ्ग. — Vgl. श्र°, घृत°, बोधि°, भूमि°, मुखमण्डी.

मण्डक (von मण्ड) 1) am Ende eines adj. comp. *Schleim:* प्रियमण्डिका (पुत्रमण्डिका ed. Bomb.) *Freundin von Schleim* Hariv. 9541. — 2) m. *eine Art Gebäck* Bhāvapr. im ÇKDr. Çuk. Pet. Hdschr. 13,a,3. Pańkat. 245,24, wo, wie schon Benfey bemerkt hat, दत्ताः zu lesen ist. — 3) m. *eine best. Sangweise* (vgl. मण्ठक): जयप्रियः कलापश्च कमलः सुन्दरस्तथा । मङ्गलो वल्लभश्चेति मण्डकाः षट्प्रकीर्तिताः ॥ Saṁgītadām. im ÇKDr. — 4) m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 187. 193, N. 13. मन्दक MBh.; vgl. मण्डिक. — Vgl. मुखमण्डिका.

मण्डकर्ण (म° + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes; vgl. माण्डकर्णि.

मण्डचित्र (म° + चि°) m. N. pr. eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* Saṁsk. K. 184,b,8.

मण्डन (von मण्ड्) 1) adj. oxyt. *schmückend, mit dem Schmücken sich abgebend* P. 3,2,151. AK. 3,1,29. H. 389. H. an. 3,398. Med. n. 105. स्त्रीणां मण्डलमण्डनः *der Frauen Kreis schmückend* Bhāg. P. 3,2,34. — 2) m. N. pr. eines Mannes Z. d. d. m. G. II, 340 (No. 176. fg.). Verz. d. Oxf. H. 218,a, N. 2. = मण्डनमिश्र 253,a,32. 254,a,6. b,27. 255,a,15. 256,a,5 u. s. w. 258,b,1. Hall 44. 59 u. s. w. भट्टश्री° Verz. d. B. H. No. 586. — 3) n. a) *das Schmücken; Schmuck* AK. 2,6,2,8. H. 636. H. an. Med. Halāj. 2, 384. °काल Ragh. 13,16. संमार्जनोपलेपनमण्डनादिकं कर्म Pańkat. 116,21. मण्डनं च विवर्जितं माल्यधारणमेव च Hariv. 7792. प्रत्यादिष्टविशेषमण्डनविधि Çāk. 133. कुरुते मण्डनम् *sie schmückt sich* Sāh. D. 120. क्रियतां कथमन्त्यमण्डनं परलोकान्तरितस्य ते मया Kumāras. 4,22. कृतान्त्यमण्डना Ragh. 8,70. तस्याश्चक्रुः स्नानमण्डनम् *sie schmückten sie zur Hochzeit* Kathās. 32,117. प्रकृष्टस्नान° Vid. 298. Suçr. 1, 192,4. मण्डनार्हामममण्डिताम् MBh. 3,2670. स्रग्गन्धबलिमण्डनैः Bhāg. P. 6,18,52. °प्रिय Spr. 1625. प्रियमण्डना Çāk. 84. किं मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् 19. Spr. 1631. Ragh. 19,30. नागानां मौलिमण्डनम् *Kopfschmuck* Pańkar. 1,11,38. 21. दिनमणिमण्डल° adj. Git. 1,18. खण्डेन्दु° Bein. Çiva's Rāǵa-Tar. 1,280. Vgl. गल्ल°, प्रासादमण्डना, विदग्धमुख°. — b) Titel eines Werkes Hall 197.

मण्डनकवि (म° + क°) m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 50. *the learned* Maṇḍana Hall.

मण्डनमिश्र (म° + मिश्र) m. N. pr. eines Autors, der auch सुरेश्वराचार्य und विश्वरूपाचार्य genannt wird, Verz. d. Oxf. H. 226,b, No. 555. 240,a, No. 582. 244,a, No. 606. 247,b, No. 624. 251,b,17. fg. 255,b,28. Hall 18 u. s. w.

मण्डप Uǵǵval. zu Uṇādis. 3,145. 1) adj. (मण्ड + 1. प) *Reisschleim* —, *Rahm* oder *die Blume vom Weine schlürfend* Pańkar. 4,8,41; vgl. Uǵǵval. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,13. *eine offene Halle, Pavillon, Tempel;* = जनाश्रय AK. 2,2,8. H. 1003. Halāj. 2, 143. = देवादिदत्तवेश्मन् Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 43,a,10. 281,b,23. Verz. d. B. H. 189,3. 4. Pańkar. 3,7,8. 9,10. Burn. Intr. 175. अष्टस्तम्भमण्डपात् । वह्निर्दत्तार्गलात् (also auch zum Verschliessen) Rāǵa-Tar. 6,96. रत्नमर्गासन्नश्रेष्ठिगृहद्वारि रचितमण्डपवेदिकायाम् Pańkat. 129,17. Schol. zu Kātj. Çr. 696,2 v. u. कृविर्धान° 694,3 v. u. अभिषेक° Pańkar. 3, 9, 13. आस्थान° Hariv. 14438. अधिकरण° Mṛkkh. 138,4. सभा° Vjutp. 131. यत्कीर्तिव्रततिः सर्वं व्याप ब्रह्माण्डमण्डपम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 10. त्रैलोक्यमण्डपस्तम्भाश्चत्वारो हरिवाहवः Verz. d. Oxf. H. 77,a, No. 131. रत्नोज्ज्वलमकितमहा° Weber, Rāmat. Up. 283,4. रत्नोज्ज्वलित° 324, N. पट° *Zelt* Ragh. 5,73. तरु° *ein natürlicher, aus Bäumen gebildeter Pavillon, Laube* Kathās. 20, 55. माधवी° Megh. 76. द्राक्षा° Verz. d. Oxf. H. 17,b,30. Auch मण्डपी f.: शिवस्य वृषमण्डप्यां बुधैर्गोपुटिकं स्मृतम् Trik. 2,2,9. मण्डपकुण्डसिद्धि Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1088. Vgl. कुक्कुट°, केलि°, गर्भ°, ज्ञान°, निर्वाण°, भूमिमण्डपभूषणा, मञ्च°, मणि°, लता°. — 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 28,a, No. 71. — 4) f. श्रा *eine best. Hülsenfrucht,* = निष्पावी Rāǵan. im ÇKDr.

मण्डपक्षेत्र (म° + क्षेत्र) n. N. pr. *eines heiligen Gebietes* Kathās. 39,38.

मण्डपिका (von मण्डप) f. *ein kleiner Pavillon:* कल्पपादपमध्यस्थक्षेम° Pańkar. 4,6,10. भाण्डपूर्णकुम्भकार° *Schuppen* Hit. 115,1.2. पुष्प° *Blumenlaube* Z. d. d. m. G. 6,96.

मण्डपूल *Stiefel mit Schäften* Vjutp. 208. पूल ist ein *Schnürstiefel.*

मण्डमय (von मण्ड) adj. *aus Rahm* —, *aus den fettesten Theilen der Milch gebildet:* श्रोतुमिच्छामि तज्ज्ञानं घृतं मण्डमयं यथा MBh. 12,11791.

मण्डयन्त (von मण्ड्) Uṇādis. 3,128. Vop. 26,165. 1) m. *Schmuck* Uǵǵval. *Schauspieler; eine Versammlung von Frauen; Speise* ÇKDr. angeblich nach Uṇādivr. in Siddh. K. — 2) f. ई *Frauenzimmer* Trik. 2,6,1.

मण्डर gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. f. ई *eine Art Grille* Hār. 203. — Vgl. माण्डरिक.

मैण्डल (माण्डैल Uǵǵval. zu Uṇādis. 1,106. मण्डल gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97) 1) adj. f. श्रा *rund* Varāh. Bṛh. S. 4,15. 33,27. — 2) subst. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. f. (ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41) und n. Trik. 3,5,24. am Ende eines adj. comp. f. श्रा. a) n. *Scheibe,* insbes. *die Sonnenscheibe; jedes Rund, Kreis, Umkreis, Ring;* = बिम्ब AK. 1, 1,2,17 (m. f. n.). Trik. 3,3,405. fg. H. 107. an. 3,674. Med. l. 120. fg. (m. f. n.). Halāj. 1,44. Viçva bei Uǵǵval. = चक्रवाल AK. 1,1,2,7. =

चक्र Trik. 3,2,29. — Çat. Br. 4,1,2,25. 7,4,2,17. 8,5,2,7. रश्मिभिर्हि मण्डलं पृश्नि 9,2,2,14. आ मण्डलदर्शनात् Âçv. Gṛhj. 3,7,6. 4. Maitrjup. 6,16. सूर्य° 30. MBh. 3,16902. 4,312. R. 1,65,34. Spr. 900. Sûrjas. 12, 17. 14,24. Kathâs. 48,5. Gît. 1,18. Râǵa-Tar. 4,401. अर्क°, चन्द्र° Varâh. Bṛh. S. 3,8. 46,86. Sûrjas. 2,9. 4,1. 10,15. 11,17. अकलुषेन्दुमण्डला विभावरी Mâlav. 74. Kathâs. 16,77. Pańkat. 161,18. Prasaṅgâbh. 15,a. आदर्श° Spiegelscheibe Kir. 5,41. des Auges Çat. Br. 12, 2,4,15. दृष्टि° Suçr. 1,118,10. पोत्र° (beim Eber) Ṛt. 1,17. फण° Ragh. 12,98. गण्ड° Vet. in LA. (II) 13,18. स्तन° Ṛt. 1,8. Spr. 161. 2833. 3350. Çiç. 9,66. Halâj. 2,387. जटा° R. 2,22,13. Çâk. 170. मौलि° (beim Schakal) Pańkat. 230,18. अश्म° Kauç. 53. केश° 36. अङ्कुपृष्ठ° (चक्र) MBh. 1, 1178. रथान्मण्डलचक्रान् R. 2,70,29. आबद्धमण्डलं नागम् Som. Nala 106. सुरगृहाः — सुष्टप्राकारमण्डलाः Râǵa-Tar. 6,307. दुहिता — स्फुरत्प्रभामण्डलया Kumâras. 1,24. Kathâs. 21,48. छाया° Ragh. 4,5. गगन° Prab. 21,12. क्षमा° Spr. 4000. भू° Bhâg. P. 3,28,32. दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य Lalit. ed. Calc. 16,3. असंख्येया हि रामस्य सायकाश्चापमण्डलात् । विनिष्पेतुः so v. a. vom gespannten Bogen R. 3,31,19; vgl. मण्डलकार्मुक, मण्डलीकृ und मण्डलीभू. ट्ग्धास्थिस्थान° R. Schl. 2,77,8. संसार° Tattvas. 46. दंश° eine runde Bisswunde Suçr. 2,279, 10. मण्डलेष्टका TS. 5,3,9,2. ein rundes Mal Lâṭj. 9,9,4. eine runde von Fingernägeln herrührende Wunde oder Verletzung Çabdam. im ÇKDr. मण्डलात्प्रक्रमणम् aus dem Kreise Kâtj. Çr. 16,7,30. 17,1,5. °प्रवेश Çâṅkh. Gṛhj. 6,2,3. Sûrjas. 3,1. 6,2. 3. 21. 22. 11,4. 13,15. मण्डलेन im Kreise Kâm. Nîtis. 16,7. Megh. 37. H. 281. चेरतुश्चरितं चित्रं मण्डलैः सव्यदक्षिणैः R. 6,79,54. मण्डलान्याचरल्लघु (so die ed. Bomb.) MBh. 6, 2567. तथैव चरतो मार्गान्मण्डलानि च सर्वशः (so die ed. Bomb.) 7, 595. तौ वृषाविव नर्दन्तौ मण्डलानि विचेरतुः 596. fg. 608. 9,3267. fg. 3272. Bhâg. P. 5,23,2. दक्षिणं मण्डलं राजन्धार्तराष्ट्रो ऽभ्यवर्तत MBh. 9,3199. fg. ततः सव्यं दक्षिणं च मण्डलं स (मण्डलानि ed. Calc.) परिभ्रमन् Hariv. 4297. सव्यं मण्डलमाश्रित्य बलदेवस्तु दक्षिणम् । प्राक्रोशतां ततो ऽन्योऽन्यम् 5107. सव्यं मण्डलमागमत् 15215. fg. गृहमण्डलवर्तनैः Bhâg. P. 7,11,26. चकार मण्डलं तत्र विबुधानां प्रदक्षिणम् er umwandelte die Götter von links nach rechts (der Schol. lässt विबुधानाम् von मण्डलम् abhängen, welches er durch समुदायम् erklärt) MBh. 1,7700. 7702. मण्डलमाबध्नन्तो मृगा विहंगा वा Varâh. Bṛh. S. 46,67. प्रतिलोममण्डलचराः श्येनाद्याः 69. चतुर्मण्डलावस्थानं सिंहस्य Pańkat. 9,14. द्वितीयमण्डलभागिन् 16,2. मण्डलमालिख्य Weber, Râmat. Up. 314. Varâh. Bṛh. S. 48,24. Kathâs. 20,51. 110. 37,62. 38,59. 64. Z. d. d. m. G. 9,675. Râǵa-Tar. 2,102. कुट्टिन्या च मण्डलं कृत्वा तत्र गणेशादिगौरवं दर्शयित्वा Hit. ed. Johns. 1257 (ed. Schl. 59,22). रक्तपुष्पैर्मण्डलं कृत्वा Vet. in LA. (II) 10, 20. Verz. d. B. H. No. 920. Verz. d. Oxf. H. 95,b,40. Burn. Intr. 523. 537. Wassiljew 184. Bahn (eines Himmelskörpers) Sûrjas. 12,76. 80. fem.: दिङ्मण्डली Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 34. द्यूतकारमण्डलीं कृत्वा Mṛkkh. 31,12. वातस्य मण्डली Wirbelwind Halâj. 1,77. — b) n. ein Hof um die Sonne oder den Mond AK. 1,1,2,34. Trik. 3,3,405. fg. H. 101. H. an. Med. Halâj. 1,41. Viçva a. a. O. परिवेषमण्डलगतो रवितनयः Varâh. Bṛh. S. 34,12. पद्मादिषु मण्डलस्थेषु 17. परिवेषो हिममण्डलः 10. — c) n. ein kreisförmiger Verband Suçr. 1, 65,17. 66,1. — d) n. sg. und pl. ein best. Hautausschlag mit runden Flecken H. 467. H. an. Med. Viçva a. a. O. Suçr. 1,31,17. 92,15. 267, 15. 2,62,17. 65,16. — e) m. eine kreisförmige Aufstellung der Truppen H. 747, Sch. मण्डलः स महाव्यूहो दुर्भेद्यो ऽमित्रघातिनाम् MBh. 6,3551. fg. Kâm. Nîtis. 19,41. 53. °व्यूह 50. neutr.: तिर्यग्वृत्तिश्च दण्डः स्याद्भोगो ऽन्वावृत्तिरेव च । मण्डलं सर्वतोवृत्तिः पृथग्वृत्तिरसंहतः ॥ Kâm. Nîtis. bei Bhar. zu AK. ÇKDr.; vgl. 19,43 in der gedr. Ausg. und die Scholien dazu, wo मण्डलः gedruckt ist. — f) n. eine best. Stellung beim Schiessen H. 777. Dhanurveda beim Schol. मण्डलाकाराभ्यां पादाभ्यां मण्डलं स्थानमीरितम् Çabdar. im ÇKDr. — g) n. Kreis so v. a. District, Gebiet, Reich, Land; = देश Trik. H. 947. H. an. Med. Viçva a. a. O. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (57). Râǵa-Tar. 2,7. 5,262. Spr. 1314. व्याप्तः क्ष्मातलमण्डलेषु Dhûrtas. in LA. 68,14. येनेष्टं राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्च यः । शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञः स सम्राट् AK. 2,8,1,3. सर्वमण्डलस्येशः H. 691. अखिलं चारिमण्डलम् Ragh. 4,4. रक्त° vom Reiche —, von den Unterthanen geliebt (zugleich eine rothe Scheibe habend) Spr. 3650. अखण्डमण्डला adj. Râǵa-Tar. 6,260. व्यग्रपक्षोक्षितं चैव मण्डलैर्दशभिः (= क्षुद्रराज्यैः Schol.) सह MBh. 2,1025. Râǵa-Tar. 4,177. मण्डलं भारताख्यं Verz. d. Oxf. H. 259,a,5. काश्मीराख्यं मण्डलम् 6. काश्मीरा इति मण्डलम् Râǵa-Tar. 1,27. काश्मीर° MBh. 3,10545. 13,1695. मथुरा° Verz. d. Oxf. H. 128,b,33. मालव° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 21. Hall ebend. 7,37. fem.: ब्रह्माण्डो मण्डलीमात्रं किं लोभाय मनस्विनः Spr. 1993. — h) n. der Kreis der näheren und entfernteren Nachbarn eines Fürsten, deren politische Beziehungen zu einander und zu ihm er auf eine für ihn vortheilhafte Weise zu regeln und zu unterhalten bestrebt sein muss; es werden vier, sechs, zehn und auch zwölf solcher Fürsten angenommen; = द्वादश राजानः, द्वादशराजक H. an. Med. Viçva a. a. O. अरिर्मित्रमुदासीनो ऽनन्तरस्तत्परः परः । क्रमशो मण्डलं चिन्त्यं सामादिभिरुपायैः Jâǵn. 1,344. M. 7,154. 156. 207. मण्डलानि च बुध्येथाः परेषामात्मनस्तथा । उदासीनगणानां च मध्यस्थानां च ॥ MBh. 15,214. 218. Kâm. Nîtis. 8,1. fgg. 17. 20. fgg. 85. fg. अष्टोत्तरशतं त्वेतन्मण्डलं कवयो विदुः 27. Vgl. u. प्रकृति 4. — i) n. Kreis so v. a. Gesellschaft, Gruppe, Schaar, Menge, Gesammtheit; = गण, निवह, संघात, कदम्बक Trik. H. 1411. H. an. Med. (m. f. n.). Halâj. 4,2. Viçva a. a. O. मण्डलैः (= सैन्यैः Schol.) प्रचरिष्यन्ति देशे देशे पृथक्पृथक् Hariv. 11199. धूर्त° Spielerkreis Jâǵn. 2,201. द्यूत° der Kreis, in dem gespielt wird, Spielerkreis MBh. 2,2615. मुनि° Hariv. 2860. यदु° 10345. द्विज° 11277. कापिलम् MBh. 12,7891. सचिव° R. 2,101,14. सखी° Gît. 8,11. स्त्रीणां मण्डलमण्डनः Bhâg. P. 3,2,34. राज° Mârk. P. 124,9. 125,23. मूर्ख° Pańkat. III,224. सार्थ° MBh. 3,2546. प्रकृति° R. 2,115,15. Kâm. Nîtis. 8,25. मधुव्रत° Bienenschwarm Gît. 2,1. आश्रम° MBh. 3,2464. 2498. Bhâg. P. 3,4,21. तापसाश्रम° R. 3,6,1. स्तूपमण्डलैः Râǵa-Tar. 1,102. रथ° MBh. 7,1172. भरणीपूर्वं मण्डलमृक्षचतुष्कम् Varâh. Bṛh. S. 9,10. 20. 32,8. 16. 23. असह्यवातोद्धतरेणुमण्डला (मही) Ṛt. 1,10. फेन° Kâm. Nîtis. 7,19. मल्ल° der ganze Umfang, Gesammtheit 11,67. स्वरित° Schol. zu AV. 3,55 Einl. masc.: अथोदतिष्ठन्गर्तेभ्यो घोरा भ्रमरमण्डलाः Râǵa-Tar. 3,400. fem.: मुण्डमण्डली Spr. 2738, v. l. पण्डित° Verz. d. B. H. 159,4 v. u. Verz. d. Oxf. H. 241,a, No. 591. —

k) n. *Abtheilung des* Ṛgveda, deren es zehn giebt, ṚV. Prât. 4,40. Bṛhadd. in Ind. St. 1,111. fg. Karaṇavjûha ebend. 3,254. — l) n. *ein best. Opfer* Viçva a. a. O. — m) n. *ein best. Parfum*, = व्याघ्रनख Çabdak. im ÇKDr. — n) m. *Hund* Trik. H. an. Med. Hâr. 78. Viçva. — o) m. *eine Schlangenart* H. an. — p) f. ई *Panicum Dactylon* (s. दूर्वा) Hâr. 93. — Vgl. आदर्श°, कृष्ण°, चन्द्र°, चित्र°, तेजो°, त्रि°, परि°, प्र°, प्रति°, प्रभा°, बोधि°, भ°, भू°, भृगु°, मही°, रक्त°, श्वेत°, सु°, माण्डलिक.

मण्डलक (von मण्डल) 1) n. a) *Scheibe* Med. k. 207. *Kreis* Jâgn. 1, 297. मणिमण्डलकैश्चित्रम् (यानम्) MBh. 13,5275. — b) *ein Hautausschlag mit runden Flecken* AK. 2,6,2,5. H. 467, Sch. Med. — c) *eine kreisförmige Aufstellung der Truppen* Gaṭâdh. im ÇKDr. — d) *Spiegel* Med. — e) *Gruppe*: लतामण्डलकेषु MBh. 3,11583. — 2) m. *Hund* Dhar. im ÇKDr.

मण्डलकराजन् (म° + रा°) m. *der Fürst eines kleinen Landes* Vjutp. 94.

मण्डलकार्मुक (म° + का°) adj. *dessen Bogen die Kreisform hat* d. h. *gespannt ist* MBh. 6,2527. Vgl. चापमण्डल (R. 3,31,19), मण्डलीकर् und मण्डलीभू.

मण्डलचिह्न (म° + चिह्न) n. *das Zeichen eines Kreises* Verz. d. Oxf. H. 249,a,5.

मण्डलनृत्य (म° + नृ°) n. *Rundtanz* Çabdam. im ÇKDr. मण्डली° n. dass. Hâr. 49.

मण्डलपत्त्रिका (von म° + पत्त्र) f. *eine rothblühende* Punarnavâ Râgan. im ÇKDr.

मण्डलपुच्छक (von म° + पुच्छ) m. *ein best. Insect* Suçr. 2,288,14.

मण्डलब्राह्मण (म° + ब्रा°) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

मण्डलभाग (म° + भाग) m. *Theil eines Kreises* Weber, Gjot. 76.

मण्डलवट (म° + वट) m. *ein einen Kreis bildender Feigenbaum* Pañkat. 24,17 (ed. orn. 21,9). ed. orn. 5,7. — Vgl. मण्डलिन् 2,e.

मण्डलवर्तिन् (म° + व°) m. *Gebieter über eine Provinz*, — *ein kleines Reich* Bhâg. P. 6,3,6. — Vgl. चक्रवर्तिन्.

मण्डलवर्ष (म° + वर्ष) n. wohl *Landregen* Varâh. Bṛh. S. 5,77.

मण्डलशस् (von मण्डल) adv. *in Kreisen*: चर् MBh. 1,200 (मण्डलेभ्यः ed. Bomb.). 209.

मण्डलाग्र (मण्डल + अग्र) 1) adj. *dessen Spitze rund ausläuft*: करवीरपत्त्रशूलाग्रमण्डलाग्राः (खड्गाः) Varâh. Bṛh. S. 50,7. — 2) m. *ein krummer Säbel* AK. 2,8,2,57. H. 782. Râga-Tar. 4,156. मण्डलाग्रोग्रधारेव Pârçvanâthak. 3,171 (nach Aufrecht). n. Halâj. 2,317. — 3) n. (sc. शस्त्र) *ein abgerundetes chirurgisches Messer* Suçr. 1,26,11. 14. 2,92,20. 93, 10. 129,16. 334,20. 336,5.

मण्डलाधिप (मण्डल + अ°) m. *der Fürst eines Landes* Kâm. Nîtis. 8,6.

मण्डलाधीश (मण्डल + अ°) m. dass. H. 690. Pañkar. 4,8,41.

मण्डलाय् (von मण्डल), °यते *sich ringeln*: °यमान Ratnâv. 11,3 v. u. °यित partic. = वर्तुल Çabdar. im ÇKDr.

मण्डलित (wie eben) adj. *geringelt*: °हस्तकाण्ड (हस्तिन्) Daçak. 115,7.

मण्डलिन् (wie eben) 1) adj. a) *einen Kreis* —, *einen Ring bildend*: उरोमण्डलिनौ (स्तनौ) *den Brustkasten einfassend* Kathâs. 45,235. वाताः *wirbelnde Winde* R. 6,90,19. — b) *mit runden Flecken gezeichnet, eine Klasse von Schlangen* MBh. 2,363. Suçr. 2,263,1. 3. 265,11. 266,8. Verz. d. Oxf. H. 309,a,12. m. = गोनाशसर्प (d. i. गोनास°) Râgan. im ÇKDr. — c) *ein Reich besitzend*, — *beherrschend*: राजन् Lalit. ed. Calc. 16,10. 16. Lot. de la b. l. 4. 13. 307. m. *Gebieter über eine Provinz* Wilson nach Çabdârthak. — 2) m. a) *Schlange* (*geringelt*) Trik. 1,2,5. Varâh. Bṛh. S. 5,4. — b) *Iltis* H. 1302. Halâj. 2,81. — c) *Katze* Çabdam. im ÇKDr. — d) *Hund* Çabdârthak. bei Wilson. — e) *der indische Feigenbaum* (vgl. मण्डलवट) Râgan. im ÇKDr. — f) *die Sonne* Çabdârthak. bei Wilson.

मण्डलीकर् (मण्डल + 1. कर्) *rund machen*; partic. °कृत *in die Kreisform gebracht*, von einem Bogen so v. a. *gespannt* MBh. 1,5291. 6,4546. 7,5004. Hariv. 13802. R. 3,31,15.

मण्डलीनृत्य n. s. मण्डलनृत्य.

मण्डलीभू (मण्डल + 1. भू) *rund werden, sich ründen, ein Rund bilden*: संमूर्छिता रवीन्दोः किरणाः पवनेन मण्डलीभूताः । नानावर्णाकृतयस्तन्वभ्रे व्योम्नि परिवेषाः ॥ Varâh. Bṛh. S. 35,1. मण्डलीभूताः पावकेनेव कुञ्जराः MBh. 7,933. ततस्तन्मण्डलीभूतं छान्दसं तेज उत्तमम् Mârk. P. 102,13. °भूतं धनुः so v. a. *ein gespannter Bogen* MBh. 6,5029. 7,5005.

मण्डलेश (मण्डल + ईश) m. *der Beherrscher eines Landes* Trik. 2,8,1. Davon nom. abstr. °त्व n. Râga-Tar. 6,73.

मण्डलेश्वर (मण्डल + ई°) m. dass. AK. 2,8,1,2. Halâj. 2,267. Z. f. d. K. d. M. 5,465. गोपीन्द्रमण्डलेश्वर Pañkar. 4,8,99.

मण्डव्यपुर Z. d. d. m. G. 14,573,2 Druckfehler für मा°.

मण्डहारक (म° + हा°) m. *Branntweinbrenner* AK. 2,10,10. H. 901.

मण्डिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 3,15243. शुण्डिक ed. Bomb. — Vgl. मण्डक.

मण्डित 1) partic. adj. *geschmückt* s. u. मण्ड्. — 2) m. bei den Gaina N. pr. eines der 11 Gaṇâdhipa H. 32. ein Vâsishṭha Schol. Wilson, Sel. Works I,299. fg.

मण्डितपुत्र m. = मण्डित 2. H. 32, Sch.

मण्डु m. N. pr. eines Ṛshi gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,5. Saṃsk. K. 184,a,1. मण्डोर्गामदग्न्यस्य साम Ind. St. 3,228,a. — Vgl. माण्डव्य.

मण्डुक s. पङ्क°.

मण्डूक Uṇâdis. 4,42. 1) m. a) *Frosch* Naigh. 5,3. Nir. 9,5. AK. 1,2, 3,24. H. 1354. an. 3,80. Med. k. 136. Halâj. 3,40. 5,70. ṚV. 7,103,1. fgg. 10,166,5. AV. 7,112,2. VS. 24,36. TS. 5,4,4,3. Çat. Br. 9,1,2, 20. fgg. Kâth. 21,7. Pañkav. Br. 12,4,16. M. 4,126. 11,131. Suçr. 2, 290,6. °कुल Ṛt. 1,19. निपानमिव मण्डूकाः — सोद्योगं नरमायान्ति विवशाः सर्वसंपदः Spr. 1585. मुक्तमण्डूककण्ठा (उर्वी) Varâh. Bṛh. S. 27,6. 28,4. Kathâs. 30,131. 133. 135. °प्लुति *Froschsprung* in übertragener Bed. so v. a. *das Ueberspringen mehrerer* Sûtra Schol. zu P. 1,4,47. Siddh. K. zu P. 5,1,117. Ind. St. 8,376. Schol. zu Upal. 8,9. Schol. zu Kâtj. Çr. 2,6,9. °शायिन् *wie ein Frosch liegend* MBh. 12,11271. °योगशयन 13,6544. °योगनियत 6514. °गतिलालस Pañkar. 4,8,95. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,6902. मण्डूकी f. *Froschweibchen* Nir. 9,7. ṚV. 10,16,14. AV. 18,3,60. VS. 17,6. समुद्र° Suçr. 2,13,7. 336,15. 367,4. — b) *eine Art von Pferden* MBh. 2,1043. — c) *Calosan-*

*thes indica* H. an. Med. — *d)* N. pr. eines Ṛshi Med. P. 4,1,119. Ind. St. 2,34. 105. — *e)* N. pr. eines Nâga Vjutp. 87. — *f)* = गाढलेशस् Çabdar. im ÇKDr. wohl eine verfehlte Paraphrase von गूढवर्चस् *Frosch*. — 2) f. आ = मञ्जिष्ठा *Rubia Munjista Roxb.* Çabdam. im ÇKDr. — 3) f. ई *a) Froschweibchen*; s. u. 1, *a*. — *b)* N. verschiedener Pflanzen: *Hydrocotyle asiatica Lin.* Ratnam. 223. *Polanisia icosandra Wright. Am.* und *Clerodendrum Siphonanthus* Râǵan. im ÇKDr. = मण्डूकपर्णी H. an. Med. *eine best. Staude*, vulg. थुलकुडी Ratnam. im ÇKDr. — c) *ein freches Weib* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. *eine Art coitus* Viçva im ÇKDr. — Vgl. अब्धिमण्डूकी, ब्रह्म°, माण्डूक, माण्डूकि, माण्डूकेय.

मण्डूकपर्ण (म° + पर्ण) 1) m. N. verschiedener Pflanzen: *Calosanthes indica* AK. 2,4,2,37. H. an. 3,15. Med. n. 115. = रलक (es ist wohl अरलुक gemeint, dieses ist aber wieder *Calosanthes indica*) und कपीतन H. an. — 2) f. ई *Rubia Munjista Roxb.* AK. 2,4,3,9. H. an. Med. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* H. an. Med. *Polanisia icosandra Wright. Am.* Râǵan. im ÇKDr. *Hydrocotile asiatica Lin.* Ratnam. 223. = थुलकुडि vulg. Ratnam. im ÇKDr. — Suçr. 1,73,9. 157,18. 221,3: 40. 228,17. 238,15.

मण्डूकपर्णिका f. = मण्डूकपर्णी = vulg. थुलकुडि Râǵan. im ÇKDr.

मण्डूकमातर् (म° + मा°) f. *Clerodendrum Siphonanthus* Râǵan. im ÇKDr.

मण्डूकसरस् (von म° + सरस्) n. *Froschteich* P. 5,4,94, Sch. Vop. 6,45. 51.

मण्डूर n. *Eisenrost* AK. 2,9,99. H. 1038. Suçr. 2,468,9.

मण्डूरधाणिक adj. f. ई ein Schimpfwort; wenn die Bed. von धाणिका oben richtig vermuthet ist, so v. a. *cunni robigine* (i. e. *squalore*) *obsiti*: यद्ध प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकीः RV. 10,155,4.

मण्डोदक (मण्ड + उ°) n. 1) *Hefe* Suçr. 1,163,16. 2,73,17. 541,5. — 2) = आलिम्पन, आतर्पण, अद्दीपन *das Aufputzen von Mauern, Fluren u. s. w. bei festlichen Gelegenheiten* Trik. 2,9,13. Med. k. 206. — 3) = चित्तराग *Aufregung des Gemüths* Med. k. 206. st. dessen चित्रराग (= विचित्रवर्ण) ÇKDr. nach ders. Aut.; *variegated colour* Wilson.

मण्यालोक = आलोक Titel einer Schrift Hall 38. °कण्टकोद्धार m. Titel eines Commentars zu jener Schrift 39.

मत् abl. von 1. मे und zugleich Stellvertreter des einfachen Stammes am Anfange von compp. Die indischen Grammatiker schreiben मद्; vgl. P. 7,2,86. 98 und त्वत्.

मत 1) partic. s. u. मन्. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. Langl. II, 162. मन die gedruckten Texte.

मतकी von मत gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

मतङ्ग m. 1) *Elephant* Çabdar. im ÇKDr. °राज् MBh. 1,5885. Çrut. 37, v. 4. Vgl. मतङ्गज und मातङ्ग. — 2) *Wolke* Uǵǵval. im ÇKDr. — 3) N. pr. eines Muni ebend. MBh. 1,2925. 2927. 2,340. 3,8079. 8159. 12, 10875. 13,198. fg. 1872. fgg. R. 3,76,17. 26. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,17. pl. *sein Geschlecht* 19,*b*,1. मतङ्गशापादवलेपमूलादवाप्तवानस्मि मतङ्गजत्वम् Ragh. 5,53. ऋष्यमूकपर्वते मतङ्गस्याश्रमपदम् Uttararâmaǵ. 14,7. °यज्ञाग्नि Mahâvîraǵ. 92,1 v. u. पुण्ये मतङ्गयज्ञाग्नौ सख्यं निर्वृत्तमावयोः 93,2. N. pr. eines Dânava Hariv. 13092.

मतङ्गज (म° + 1. ज) m. *Elephant* AK. 2,8,2,2. H. 1217. Kâm. Nîtis. 15, 7. Mâlav. 32,6. Kir. 5,47. Ragh. 12,73. Davon nom. abstr. °त्व n. 5,53.

मतङ्गतीर्थ (म° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,40.

मतङ्गवापी (म° + वापी) f. N. pr. eines heiligen *Teiches* MBh. 13,1718.

मतङ्गदत्तक (म° + द°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 350,*a*,15.

मतल्लिका f. 1) am Ende eines comp. so v. a. *Prachtstück* (गो° *eine prachtvolle Kuh*) gaṇa मतल्लिकादि im Gaṇaratnam. zu P. 2,1,66. AK. 1,1,4,5. H. 1440. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡‒◡ ‒◡‒ ◡‒ Colebr. Misc. Ess. II,159 (III,5).

मतवचस् (मत + व°) adj. *des (Gebets-) Wortes gedenkend*: die Açvin RV. 1,46,5. — Vgl. मातवचस.

मतवत् (von मत) adj. *ein Ziel im Auge habend*: अयं मतवाँ इकुनो यथा हितो ऽव्ये ससार पवमान ऊर्मिणा RV. 9,86,13.

मतस्न n. du. *ein best. Eingeweide der Brusthöhle* RV. 10,163,3. AV. 10,9,16. VS. 19,85. 25,8. 39,8. = हृदयोभयपार्श्वस्थे अस्थिनी Mahîdh. Vgl. Ind. St. 9,248.

मताक्ष (मत + 4. अक्ष) adj. *würfelkundig*, insbes. von Çakuni gebraucht; MBh. 2,2004. 2171. 3,14764. 4,23. 5,25. 4365.

मति (von मन्) 1) f. oxyt. im Mantra, sonst parox. nach P. 3,3,94. 96. oxyt. und parox. im Çat. Br. Am Ende von Personennamen Wassiljew 267. *a) Andacht, Gebet, Verehrung; andächtiges Lied* oder *Spruch* RV. 1,82,2. 165,4. 2,18,4. 3,39,1. इमा हि त्वां मतयः स्तोमतष्टा हवन्ते 43,2. अशंसिषं मतिभिर्विप्र उक्थैः 4,3,16. इयं वाम् अस्मत्प्रति हर्यते मतिः 5, 57,1. घृतं न शुचि मतयः पवन्ते 6,10,2. इन्द्राय स्तोत्रं मतिभिरवाचि 34, 5. जनितारं मतीनाम् 69,2. 7,10,3. त्वां वर्धन्ति मतिभिर्वसिष्ठाः 12,3. 37, 2. 8,6,39. आदीं हंसो यथा गणं विश्वस्यावीवशन्मतिम् 9,32,3. 43,1. उप मा मतिरस्थित वाश्रा पुत्रमिव प्रियम् 10,119,4. VS. 20,1. Nir. 4,19. — *b) Gedanke, Vorhaben, Absicht, Sinn*: कया मती कुत एतास एते RV. 1, 165,1. प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः 33,13. सोमधः सोत्ता वां मतिम् 2,24, 1. 5,38,5. मनीषिणः सं भरध्वं मनीषां यथा यथा मतयः सन्ति नृणाम् 10, 111,1. कण्वास इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम्। उत शविष्ठ वृष्ण्यम् 8,6,31. VS. 13,58. तदहं ह्यनेनेन यक्ष्यामीति मे मतिः R. 1,11,8. 39,24. पुनः प्रवर्ततां यूतमिति मे निश्चिता मतिः MBh. 3,3035. हार्दात्तस्य मतिर्जाता व्याख्यातुं पितरं स्वकम् R. 1,9,27. 36. सवत्सधेनुहरणे जाता मतिरर्जुने Spr. 2634. दिव्यमद्योपभोगानां नाभवद्दत्तमे मतिः *dachte nicht daran* R. Gorr. 2,100,58. यदि ते श्रवणे मतिः *wenn du es hören willst* Hariv. 4364. कामे मतिस्त्यज्यताम् *Gedanken an* Spr. 2894. धर्मे *Sinn für* 4713. अविनये Vet. in LA. (II) 30,4. तद्दर्शगुणनिर्मितमति adj. *Verlangen danach* Bhâg. P. 5,14,7. नरकाय मतिस्ते चेत् *steht dein Sinn nach der Hölle* Spr. 1441. मतिं कर् *seinen Sinn auf Jmd* oder *Etwas richten, gedenken, beschliessen*: हरिवीरमुख्ये R. 5,44,10. तपसि R. Schl. 2, 28,24. गमनाय 1,9,55 (54 Gorr.). अधर्मे मत्प्राणापहरणे Kathâs. 34,22. यष्टव्ये R. 1,8,3. प्रतिकार्ये विप्रस्य MBh. 1,6259. अमृतानयनार्थम् R. 3, 39,35. पतिशुश्रूषणं प्रति Mârk. P. 16,62. विमुच्यतामेष वनवासकृता मतिः R. 2,28,5. mit einem inf. Kathâs. 5,44. 30,88. ohne Ergänzung *sich dazu entschliessen* R. 1,48,19 (49,19 Gorr.). मतिं धा, आधा, समाधा *beschliessen*: शीघ्रं गमनाय मतिं दधुः R. 1,9,40. दधतुर्गमने मतिम् R.

Gorr. 2,55,1. गमने मतिमाधत्त पुत्रस्यानयने तदा 1,18,9 (7 Schl.). मद्नार्चनाक्तिमतिः Dhûrtas. in LA. 83,10. ब्राह्मणाः स्यामिति मतिं समाधाय R. Gorr. 1,58,4. मतिं धर् *sich mit einem Gedanken tragen:* दध्रे मतिं विनाशाय राज्ञः MBh. 6,4100. युद्धे मतिमधारयम्। वधाय शाल्वराजस्य सौभस्य च निपातने 3,875. मतिमास्थाय सुदृढाम् *einen festen Entschluss fassend* Spr. 3516. क्रूरां मतिं समास्थाय MBh. 1,7663. निवर्तय मतिं नीच परदाराभिमर्शनात् *gieb den Gedanken auf* R. 3,56,15. विनिर्वृत्तमतिर्युद्धाद्बभूव Mârk. P. 134,58. स्थिर° *festen Sinnes* Bhag. 12,19. धार्य° Sâṁkhjak. 71. युद्ध° Spr. 484. अयुद्ध° *an keinen Kampf mehr denkend* Mârk. P. 134,59. मत्या *absichtlich, wissentlich,* अ° *unabsichtlich, ohne es zu wollen* M. 5,19. 4,222. Pańkar. 3,4,21. मति = इच्छा Trik. 3,3,178. H. an. 2,186. Med. t. 43. Siddh. K. zu P. 3,2,188; vgl. u. e. — c) *Meinung, Ansicht; Denkweise:* आचार्य° Lâṭj. 3,6,21. मत्या *nach Gutdünken* Kâtj. Çr. 4,8,19. 12,15. 17. 5,6,15. या मतिः सा गतिर्भवेत् Ashṭâv. 1,11. 18,91. ध्रुवमत्र ज्ञलस्थानं मन्दत्वेति मतिर्मम MBh. 1,5898. Bhag. 18,78. Daç. 2,60. Sâṁkhjak. 61. Spr. 811. 2498. Hit. 45,8. कुरवो वै विनङ्क्ष्यन्ति नचिरेणैव मे मतिः (ohne इति!) MBh. 1,7487. अपत्यमत्या *in der Meinung, dass es dein Kind sei,* Bhâg. P. 3,1,13. तेषां मतिरियं राजन्नासीत्तत्र विनिश्चये MBh. 5,5427. हिताहितेषु भावेषु विपरीतमतिः Jâǵn. 3,153. मतिर्दोलायते नूनं सतामपि खलोक्तिभिः Spr. 2089. 3732. न शूद्राय मतिं दद्यात् M. 4,80. धर्माख्याने श्मशाने च रोगिणां या मतिर्भवेत्। सा सर्वदैव तिष्ठेच्चेत्को न मुच्येत बन्धनात्॥ Spr. 4254. नीतिमार्गानुसृत्यादेरर्थनिर्धारणं मतिः *eine gewonnene Ueberzeugung* Sâh. D. 191. तत्त्वमार्गानुसंधानादर्थनिर्धारणं मतिः Pratâpar. 54, a, 5. — d) *das Denken, Vorstellen; Einsicht, Verstand;* = बुद्धि, धी, प्रज्ञा u. s. w. AK. 1,1,4,10. H. 308. H. an. Med. Halâj. 2,179. Ait. Up. 5,2. Tattvas. 8. VP. 14, N. 22. दर्शन, श्रवण, मति, विज्ञान Çat. Br. 14,5,4,5. 6,5,1. 7,1,28. Çâṅkh. Gṛhj. 4,9. Khând. Up. 7,18. Kathop. 2,9. मतिरागामिका H. 309, Randgl. मत्या परीक्ष्य मेधावी बुद्ध्या संपाद्य चासकृत् Spr. 4682. तस्यापि चलिता मतिः 3592. क्षीयते हि मतिस्तात हीनैः सह समागमात् 3385. उत्पन्नेषु च कार्येषु मतिर्यस्य न क्षीयते so v. a. *wer den Kopf nicht verliert* 457. °क्षीण *einfältig* 241. मतिरेव बलाद्गरीयसी 2088. क्व सूर्यप्रभवो वंशः क्व चाल्पविषया मतिः Ragh. 1,2. स्मराकुलित° Hit. 39, 20. विपुल° Varâh. Bṛh. S. 51,44. तन्मतिः केवला तावत्परिपालयितुं प्रजाः Çâk. 159. — e) *Achtung* P. 3,2,188. = इच्छा nach Siddh. K. मतिः = आर्चन् Aǵajapâla im ÇKDr. *respect, reverence* Wilson. — f) *Erinnerung* (स्मृति) Med. — g) *die Meinung* person. Hariv. 7740. 14035. mit einer der Mütter der 5 Pâṇḍu-Söhne identificirt als सुबलात्मजा MBh. 1, 2794. eine Tochter Daksha's und Gattin Soma's 2579. Hariv. 12452. Gattin des Viveka, *des Verstandes,* Prab. 13,9. 12. — h) concret *sinnig, verständig, aufmerksam* Naigh. 3,15. अग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ṚV. 10,91,8. उत स्या नो दिवा मतिरदितिरूत्या गमत् 8,18,7. VS. 4,25. — i) *ein best. Gemüse* Aǵajapâla im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Prinzen Lot. de la b. l. 12. — Vgl. अ°, चोदयन्मति, दुर्मति, पाप°, पुष्टि° (so auch die ed. Bomb.), पूत°, बाल°, बृहन्मति, ब्रह्म°, मन्द°, महा°, सु°, मात्य.

मतिकर्मन् (म° + क°) n. *eine Sache der Einsicht, — des Verstandes:* मतिकर्मसु निष्ठितः Kâm. Nîtis. 5,5.

मतिगति (म° + ग°) f. *Gedankengang, Denkweise:* सचिव° Spr. 1314.

मतिगर्भ (म° + गर्भ) adj. *klug, verständig:* गिर् Çiç. 9,62.

मतिचित्र (म° + चित्र) m. Bein. Açvaghosha's Wassiljew 75.

मतिदर्शन (म° + द°) n. *das Erkennen fremder Gedanken, — Absichten:* न ते ऽस्ति तुल्यो मतिदर्शनेषु R. 5,43,5.

मतिदा (म° + दा, f. v. 1. दा) f. N. zweier Pflanzen (*Einsicht verleihend*): *Cardiospermum Halicacabum* und = शिमृडीलुप (शिम्बीडी u. बल्या) Râǵan. im ÇKDr.

मतिध्वज (म° + ध्वज) m. N. pr. eines Neffen des Saskjapaṇḍita Köppen II, 97. 137.

मतिनार m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,3703. fg. 3778. fgg. Hariv. 1715. Vgl. VP. 447, N. 9. LIA. I, Anh. xx. fg.

मतिनिर्णय (म° + नि°) m. Titel eines künstlichen Gedichts Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,44. Ramân. zu AK. 1,1,1,38 (nach Aufrecht).

मतिनिश्चय (म° + नि°) m. *eine feststehende Meinung* AK. 3,4,27,211.

मतिपूर्व (von म° + पूर्व) adj. *beabsichtigt,* °पूर्वम् adv. *absichtlich, wissentlich* M. 11,146. अमतिपूर्वक adj. *nicht beabsichtigt:* द्विजातीनां वधे त्वमतिपूर्वके Bhavishja-P. bei Kull. zu M. 11,74. मतिपूर्वकम् adv. *absichtlich, wissentlich* M. 4,166.

मतिभद्रगणि (म° - भद्र + ग°) m. N. pr. eines *Gelehrten* Hall 166.

मतिभेद (म° + भेद) m. *Wechsel der Meinung, — der Ansicht* MBh. 3,2803.

मतिभ्रम (म° + भ्रम) m. *das Irresein, Wirrsein* Çabdar. im ÇKDr. Çâk. 137. Çârṅg. Saṁh. 1,7,71. प्रज्ञाश्रुति° Kâm. Nîtis. 14,60.

मतिभ्रान्ति (म° + भ्रा°) f. dass. Çabdar. im ÇKDr.

मतिमत् (von मति) 1) adj. *klug, verständig* Halâj. 2,178. MBh. 3, 15710. Spr. 213. 811. 1507. 2288. 3309. 3627. 4074. 5275. Ragh. 5,66. Varâh. Lagh. 2,17. Kathâs. 15,63. 39,31. Vid. 175. Râǵa-Tar. 2,65. 5, 78. Mârk. P. 26,13. 99,25. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ǵanameǵaja Hariv. 1815.

मतिमुकुर (म° + मु°) m. Titel einer medicinischen Schrift Verz. d. B. H. No. 941.

मतिल m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 952.

मतिवर्धन (म° + व°) m. N. pr. eines Scholiasten aus dem Ende des 17. Jahrh. n. Chr. Verz. d. Oxf. H. 379, a, No. 390. Der Name steht nicht sicher. °गणि ebend. 114, a, No. 177.

मतिविद् (म° + विद्) adj. *die Andacht — oder die Absicht kennend* Ait. Br. 7,34. TS. 3,2,5,2. प्र देवायं मतीविदे VS. 22,12. VS. Prât. 3,96.

मतिविभ्रंश (म° + वि°) m. *Verrücktheit des Verstandes, Wahnsinn* Râǵan. im ÇKDr. (°विध्वंस geschrieben).

मतिविभ्रम (म° + वि°) m. *Geistesverwirrung* R. 2,53,9.

मतिशालिन् (म° + शा°) adj. *klug, verständig* Spr. 3353.

मतिष्ठ superl. und मतीयंस् compar. zu मतिमत् Vop. 7,54.

मतीकर् (मत्य + 1. कर्); davon दुर्मतीकृत, सुमतीकृत *schlecht —, gut geeggt* oder *gewalzt* Ait. Br. 3,38. Hiernach ist das u. दुर्मतीकृत nach Vorgang des Comm. Gesagte zu berichtigen.

मतीयंस् s. मतिष्ठ; मतीविद् s. मतिविद्.

मतीश्वर (मति + ई°) m. *der Klügste unter den Klugen:* विश्वकर्मन् Hariv. 6524.

मतुथ (von मन्) m. nach Naigh. 3,15 so v. a. मेधाविन्. पदं पदस्य मतुथा अग्रैजिनन् RV. 9,71,5.

मतुल bei den Buddhisten *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 180. Mél. asiat. 4,640.

मतोत्तर (मत + उ°) n. und °तल N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,9. 38 (तत्त्वोत्तर v. l.).

1. मत्क (von मत्) adj. *mein* Bhatt. 8,16.

2. मत्क m. = मत्कुण *Wanze* Çabdam. im ÇKDr.

मत्कुण 1) m. *a) Wanze* Trik. 3,3,136. H. 1209. an. 3,218. Med. n. 71. M. 1,40. 45. Suçr. 1,103,14. °गन्ध 375,10. Spr. 301. 1514. Çiç. 14, 68. Bhâg. P. 3,31,27. 5,26,17. Vgl. ऋण°. — *b) ein bartloser Mann* Trik. H. an. Med. — *c) ein Elephant ohne Fangzähne* H. 1219. H. an. Med. — *d) ein Elephant von kleiner Statur* H. 1219. — *e) Büffel* Çabdârthak. bei Wilson. — *f) Kokosnuss* H. an. Med. — 2) f. आ *a) pudendum muliebre sine pube* Çabdar. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80. — 3) n. *Beinharnisch* H. 768; vgl. मङ्कुण, मङ्कुण.

मत्कुणारि (मत्कुण + अ°) m. *Hanf (Wanzenfeind)* Çabdam. im ÇKDr.

मत्कुणिका (von मत्कुण) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2637. मत्कुलिका ed. Bomb.

मत्कुलिका s. मत्कुणिका.

मत्कृत (मत् + कृत) adj. *von mir gethan* RV. 2,28,9. शाप MBh. 3,2613.

मत्त 1) partic. adj. s. u. 1. मद्. — 2) m. *a) Büffel.* — *b) der indische Kuckuck.* — *c) Stechapfel* Râǵan. im ÇKDr. — *d)* N. pr. eines Râkshasa R. 6,75,6. 10. — 3) f. आ *a) ein berauschendes Getränk* Râǵan. im ÇKDr. — *b) ein best. Metrum, 4 Mal* – – – –, ⏑⏑⏑⏑ – – Colebr. Misc. Ess. II, 159 (V, 4). Ind. St. 8,370. Khandom. 24.

मत्तक (von मत्त) 1) adj. *einen kleinen Wahn habend, ein wenig übermüthig* Hariv. 15652. — 2) m. N. pr. eines Brahmanen Râǵa-Tar. 6, 339. 347. möglicher Weise ist सुमनोमत्तक als ein Name zu fassen.

मत्तकाल (मत्त + काल) m. N. pr. eines Fürsten von Lâṭa Daçak. 24,4.

मत्तकाशिनी (मत्त + का°) adj. f. *wie berauscht erscheinend*, von reizenden Frauen gebraucht, insbes. in der Anrede AK. 2,6,1,4. Halâj. 2, 334. MBh. 1,6554. 3,17118. Hariv. 9964. R. 5,18,27. 6,7,48. Daçak. 101, 1. °कासिनी Bhar. zu AK. ÇKDr.

मत्तकीश m. *Elephant* Çabdam. im ÇKDr.

मत्तगामिनी (मत्त + गा°) adj. f. *wie berauscht einherschreitend*, von reizenden Frauen gebraucht H. 507, Sch.

मत्तनाग (मत्त + नाग) m. 1) *ein brünstiger Elephant.* — 2) N. pr. eines Autors Hall in der Einl. zu Vâsav. 46.

मत्तमयूर (मत्त + म°) 1) m. *ein freudetrunkener Pfau* Ind. St. 8,385. Khandom. 57. — 2) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* – – – –, – ⏑⏑ – ⏑⏑ – – Colebr. Misc. Ess. II, 161 (VIII, 3). Ind. St. 8,385. Khandom. 57.

मत्तमयूरक (wie eben) adj. *sich wie ein ausgelassener Pfau betragend*; m. Bez. eines Kriegerstammes: तत्र युद्धं महच्चासीच्छूरैर्मत्तमयूरकैः MBh. 2,1187. मत्तमयूरसंज्ञैः क्षत्रियैः Schol. Vgl. Lassen in Z. f. d. K. d. M. 3, 185. 188. fg.

मत्तमातङ्गलीलाकर (मत्त-मा°)-लीला + 1. कर) *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 164.

मत्तर compar. von मत् P. 7,2,98, Sch.

मत्तवारण (मत्त + वा°) 1) m. *ein brünstiger Elephant* H. an. 5,14. fg. Med. n. 114. — 2) m. n. *ein um das Haus eines Vornehmen gezogenes Gitter* oder *eine solche Hecke* (*Abwehr gegen Betrunkene* oder *brünstige Elephanten*); = अपाश्रय H. 1012. H. an. Halâj. 2,334. = प्रासादवीथीनां कुण्डवृत्तवृतिः Med. = प्रासादवीथीवरण्ड (°विथी° gedr.) H. an. *Thürmchen, Pavillon*; = निर्यूह Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 3,55. अम्बिकायाश्चैत्ये ऽसौ मत्तवारणमाश्रितः Çatr. 2,200. — 3) n. *gestampfte Betelnüsse* Çabdam. im ÇKDr.

मत्तविलासिनी (मत्त + वि°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ – Ind. St. 8,401.

मत्तस् (von मत्) adv. abl. = मत् *von mir* u. s. w. AV. 6,20,1. Ashtâv. 2,10. शरणमिच्छति R. 1,62,10. सलिलमाप्नुयुः 19. अग्रहृदयं गृह्णाण N. 20,21. MBh. 3,11931. यावन्मत्तो ऽभिकाङ्क्षति R. Gorr. 2,32,18. तां कथां शृणु Kathâs. 2,25. पुत्रं जनयिष्यसि R. 1,46,6. नायं मत्तो ऽर्हति जीवितुमर्हति MBh. 3,15783. मत्तो न दोषमाशङ्क्य (so die ed. Bomb.) R. 2,90,15. परम् Ragh. 1,66.

मत्ताक्रीडा (मत्त + आ°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* – – – – – – – – –, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ – (auch mit Cäsur nach der 5ten Kürze) Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVIII, 2). Ind. St. 8,402. Khandom. 117.

मत्तालम्ब (मत्त + आ°) m. *Gitter* oder *Hecke um das Haus eines Vornehmen* H. 1012.

मत्तेभगमना (मत्त-इभ + गमन) adj. f. *den Gang eines brünstigen Elephanten habend* H. 506.

मत्तेभविक्रीडित (मत्त-इभ + वि°) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑ – – ⏑⏑ – ⏑ – ⏑⏑⏑ – – – ⏑ – – ⏑ – Ind. St. 8,400.

मत्य n. 1) *Egge* oder *Walze*: यथा वै मत्यमेवं यज्ञस्य विज्ञः Ait. Br. 3, 38. यज्ञाथैव प्रभिन्नाय मत्यमन्ववास्यति शान्त्यै *er wendet die Egge (die Walze) an bei dem* (durch den Pflug) *aufgerissenen Opfer* (resp. Feld) *zur Befriedigung* (d. i. gleichsam zur Schliessung der Wunden) TS. 6, 6,2,4. Kâth. 29,4. — 2) *Kolben* (viell. *mit Zähnen*): तृणैर्छिन्नान्मत्यं भवस्य AV. 8,8,11. मा नो ऽभि स्रा मत्यं देवहेतिम् 11,2,19. — 3) *das Eggen* oder *Walzen* (समीकृतौ) H. 892. Wilson und ÇKDr. identificiren dieses Wort fälschlich mit dem vorangehenden Artikel वण्ड *Griff einer Sichel.* — Vgl. मतीकृ, मदि und मदिका. Nach P. 4,4,97 (vgl. 6,1,213) ist मत्य = मतस्य (= ज्ञानस्य Schol.) करणम्; nach Wilson *the means of acquiring knowledge; the exercise or application of knowledge.* Am Ende eines comp. (von मति); s. ऐक°, विचित्र°.

मत्स m. = मत्स्य *Fisch* Unâdik. im ÇKDr. *König der* Matsja MBh. 4,145 (मत्स्य ed. Bomb.). मत्सी s. u. मत्स्य.

मत्सखि (मत् + स°) m. *mein Genosse* oder *Freund* RV. 10,86,1.

मत्सगण्ट m. *ein best. Fischgericht* Çabdaḱ. im ÇKDr. °गण्ठ Wilson nach ders. Aut. — Vgl. मत्स्यघण्ट.

मत्सर (von 1. मद्) Unâdis. 3,73. 1) adj. *a) ergötzend, erheiternd, berauschend*: इन्दवः RV. 1,14,4. 15,1. सोमासः 137,1. 9,13,8. मदः 1,175, 1. 2. 2,41,14. अन्धांसि 7,73,4. 9,17,3. 21,1. 26,6. 27,5. 30,6. 107,14. 10,30,9. subst. *Ergötzer* so v. a. Soma 6,17,4. 9,46,4. 69,6. AV. 4,25,6. — *b) selbstsüchtig, eigennützig; neidisch, missgünstig* AK. 3,4,25,174. H. an. 3,586. Med. r. 194. Viçva bei Uǵǵval. R. 3,35,65. Spr. 2226. °मनस् 1186,

v. l. क्रतुषु Uttararâmak. 100,17. = कृपण AK. H. an. Med. Viçva, = क्रतु AK. 3,4,9,38. H. an. 2,83. Med. t. 4. 5. — 2) m. a) *Neid, Missgunst, Eifersucht* AK. 3,4,25,174. H. an. 3,586. Med. r. 194. Viçva a. a. O. Nir. 14,7. Çâṅkh. Çr. 17,17,2. Jâǵn. 1,267. Indr. 4,8. MBh. 1,2268. 3,1644. Spr. 660. 1988. 4461 (auch MBh. 3, 13988). Kâm. Nîtis. 5,18. Vid. 337. मत्सरं ययुः Kathâs. 39,28. 46,57. Mârk. P. 49,14. Çiç. 9,63. Bhâg. P. 1,18,29. पाण्डवेषु MBh. 7,4490. 14,1004. निसर्गसिद्धो नारीणां सपत्नीषु हि मत्सरः Kathâs. 42, 65. अन्योऽन्य° Kâm. Nîtis. 8,81. अवनिपति° 3,38. दुर्जना गुणमत्सराः Kathâs. 24,203. अमत्सराशया 16,114. Mehrere Stellen könnten auch zu *b.* gehören. — *b*) *Unwille* H. an. Med. Viçva. MBh. 14,119. Ragh. 3, 60. निन्दन्ति मां सदा लोका धिगस्तु मम जीवनम्। इत्यात्मनि भवेद्यस्तु धिक्कारः स च मत्सरः॥ Krijâjogas. 19 im ÇKDr. वध्यद्रोघते विप्रेभ्यस्त-त्तद्व्यादमत्सरः so v. a. *gern* M. 3,231. गोषु तिष्ठत्तीष्वनुतिष्ठेत्तु व्रजन्ती-ष्वनुव्रजेत्। आसीनासु तथासीनो नियतो वीतमत्सरः॥ 11,111. so v. a. *Feindschaft*: विरोधिसत्त्वोज्झित° (तपोवन) Kumâras. 5,17. — *c*) *das Versessensein auf* (loc.): अर्थेषु MBh. 2,2058. युद्धमत्सरवेगितम् (युद्धाय समुपस्थितम् die neuere Ausg.) Hariv. 2502. — 3) f. आ *Fliege* H. an. Med. Viçva; m. nach Trik. 3,3,366. — Vgl. निर्मत्सर, वि°, स°.

मत्सरवत् adj. = मत्सर 1, *a*: स इन्द्राय पवसे मत्सरवान् RV. 9,97,32.

मत्सरिन् adj. 1) dass.: इषमूर्जं च पिन्वस इन्द्राय मत्सरिंतमः RV. 9,63, 2. 67,2. 76,5. — 2) *neidisch* H. 380. Halâj. 2,191. M. 2,204. MBh. 4, 929. Suçr. 1,332,21. Ragh. 18,18. Spr. 311. मनस् 1186. Çiç. 2,115. पर-गुण° Mṛkkh. 149,9. परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनाम् Sâh. D. 72,17. — 3) *versessen auf* (loc.): विषयेष्वमत्सरी R. 5,76,24.

मत्स्य (von 1. मद्) Uṇâdis. 4,2 (oxyt. nach 104). m. 1) *Fisch* (*der Muntere*) AK. 1,2,3,17. H. 1343. an. 2,375. Med. j. 44. Halâj. 3, 35. 38. मत्स्यं न दीन उदनि क्षियन्तम् RV. 10,68,8. AV. 11,2,25. VS. 24,34. TS. 2,6,6,1. Çat. Br. 1,8,1,1. महा° 14,7,1,18. Pâr. Gṛhj. 1,19. M. 1, 39. 44. 4,250. 5,15. 7,20. 8,95. °मांस 3,268. MBh. 3,12751. Suçr. 1,107, 6. 204,10. 206,5. सिरा मत्स्यवत्परिवर्तन्ते 362,11. मत्स्यो मत्स्यं समादत्ते Spr. 2094. 2329. 2022. °गुणाः Verz. d. B. H. No. 986. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,18. 281,*b*,21. Vet. in LA. (II) 5,5. Dhûrtas. 79,15. वक्रमत्स्या adj. P. 4,1,28, Sch. मत्स्यावतार Verz. d. Oxf. H. 14,*a*,4. 129,*a*,17. Weber, Râmat. Up. 351. °प्रादुर्भाव Verz. d. Oxf. H. 83,*a*,23. मात्स्यं (पुराणं) मत्स्येन यत्प्रोक्तं मनवे 65,*b*,2. *Fischfigur* Sûrjas. 3,4. 41. 6,15. 10,12. Siddhântaçir. 3,45. वंशविनिर्मित° Varâh. Bṛh. S. 44,4. °घ्नाः Ragh. 7, 37. Personificirt: मत्स्यः सांमदो राजा Çat. Br. 13,4,3,12. Çâṅkh. Çr. 16, 2,23. Âçv. Çr. 10,7. f. मत्सी P. 6,4,149. gaṇa गौरादि zu 4,1,41. Vârtt. 2 zu 63. Vop. 4,13. MBh. 1,2390. 2392. Spr. 4166. मत्स्या Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,104. — 2) *ein best. Fisch* H. an. — 3) du. *die Fische im Thierkreise* Ind. St. 2,415. Ǵjotist. im ÇKDr. Hierher vielleicht मत्स्य nach gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. — 4) *eine best. Lichterscheinung* Varâh. Bṛh. S. 30,3. — 5) pl. N. pr. eines Volkes P. 4,2,81, Sch. Med. LIA. (II) I, 158, N. RV. 7,18,6. Kaush. Up. 4,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. No. 366. कुरुक्षेत्रं च मत्स्याश्च पञ्चालाः शूरसेनकाः। एष ब्रह्मर्षिदेशो वै M. 2,19. कुरुक्षेत्रांश्च मत्स्यांश्च पञ्चालान्शूरसेनकान्। दीर्घांल्लघूंश्चैव नरानग्रानीकेषु योधयेत्॥ 7,193. MBh. 1,6085. 4,11. 8,2098. 14, 2023 (°पति). Weber, Nax. II, 392. Varâh. Bṛh. S. 4,24. 5,37. 38. 14, 2. 16,22. 32,11. Bhâg. P. 1,10,34. Mârk. P. 58,7. 16. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,36. °देश 352,*b*,14. मत्स्यार्ध 339,*b*,1. वीर° R. 2,71,5. अपर° MBh. 2,1108. — 6) *ein Fürst der* Matsja, wie indes. Virâṭa genannt wird, H. an. (wo विराटाभिख्य° zu lesen ist). MBh. 4,16. 18. 145 (मत्स ed. Calc.). Hariv. 1806 (die neuere Ausg. liest: मत्स्यः काली च सप्तमः). Bhâg. P. 1,10,10. 9,22,6. Verz. d. Oxf. H. 80,*b*,39. Wurde der Sage nach mit seiner Schwester मत्स्या (= सत्यवती) im Bauche der in einen Fisch verwandelten Apsaras Adrikâ, die den Samen des Königs Vasu Uparikara verschluckt hatte, von Fischern gefunden, MBh. 1,2398. 2396. Matsja (वात्स्य VP.) ein Schüler des Devamitra Çâkalja Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,35. — Vgl. कुब्ज°, कुब्जमत्सी, निर्मत्स्य, पाक°, प्रति°, फलमत्स्या, वक्रमत्स्य, मात्स्य, मात्स्यिक, मात्स्येय.

मत्स्यक m. demin. von मत्स्य *Fisch* MBh. 3,12781.

मत्स्यकरण्डिका (म° + क°) f. *Fischkorb, Fischkasten, Fischbehälter* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मत्स्यगन्ध (म° + ग°) 1) adj. f. आ *Fischgeruch habend*, Beiw. und Bein. der Satjavatî, der Mutter Vjâsa's, MBh. 1,2398. Verz. d. Oxf. H. 80,*b*,39. Verz. d. B. H. 140,*a* (II, 1). — 2) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 185,*b*,8. — 3) f. आ *eine best. Wasserpflanze*, = लाङ्गली, जलपिप्पली Ǵaṭâdh. und Râǵan. im ÇKDr.

मत्स्यघण्ट m. *ein best. Fischgericht* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. मत्सगण्ट.

मत्स्यघात (म° + घात) m. *Tödtung von Fischen d. i. Fischerhandwerk* M. 10,48.

मत्स्यघातिन् (म° + घा°) m. *Tödter von Fischen d. i. Fischer* MBh. 1, 2395. 2398. Spr. 1543.

मत्स्यजाल (म° + जाल) n. *Fischnetz* H. 929.

मत्स्यजीवत् (म° + जी°, partic. von जीव्) m. *Fischer* (*vom Fischfang lebend*) Pańkat. 77,10. 15. जीविन् v. l.

मत्स्यजीविन् (म° + जी°) m. dass. MBh. 1,2390. Pańkat. 77,18. — Vgl. मत्स्योपजीविन्.

मत्स्यण्डिका f. *eingedickter Saft vom Zuckerrohr* Suçr. 1,187,18. 188, 1. Râǵav. im ÇKDr. मत्स्यण्डी f. dass. AK. 2,9,43. H. 403. Halâj. 2,169. Bhâvapr. im ÇKDr. so ist wohl st. मत्स्याण्डी Pańkar. 3,13,14 zu lesen.

मत्स्यद्वादशी (म° + द्वा°) f. Bez. *des zwölften Tages in der — Hälfte des Monats* Mârgaçira Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,25. °द्वादशिका f. dass. Verz. d. B. H. No. 486.

मत्स्यद्वीप (म° + द्वीप) m. N. pr. eines Dvîpa VP. 175, N. 3.

मत्स्यधानी (म° + धा°) f. *Fischbehälter* AK. 1,2,3,16.

मत्स्यनाथ (म° + नाथ) m. N. pr. eines Mannes (= मत्स्येन्द्र): °नाथोदितमासनम् Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,19.

मत्स्यनारी (म° + नारी) f. *halb Fisch, halb Weib*, Bein. der Satjavatî Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,24.

मत्स्यनाशक (म° + ना°) m. *Meeradler* Bhûripr. im ÇKDr.

मत्स्यनाशन (म° + ना°) m. dass. Trik. 2,5,24. H. 1335.

मत्स्यपित्ता (म° + पित्त) f. *eine best. Pflanze*, = कटुरोहिणी u. s. w. AK. 2,4,3,4. — Vgl. मत्स्यविन्ना.

मत्स्यपुराण (म° + पु°) n. *das über* Vishṇu's Avatâra *als Fisch handelnde* Purâṇa VP. Einl. LI. fgg. Verz. d. Oxf. H. 38,*b*, No. 95. 347,

a, No. 813. fg. 84, a, 47. 101, b, 41. 279, a, 5. 341, a, No. 798. Verz. d. B. H. No. 1075. 1227. 1250.

मत्स्यबन्ध (म° + ब°) m. *Fischer* MBh. 12, 4893. Varâh. Bṛh. S. 15, 22.

मत्स्यबन्धन (म° + ब°) 1) n. *Angel* Halâj. 4, 72. — 2) f. ई *Fischkorb* H. 929. Halâj. 2, 439.

मत्स्यबन्धिन् (म° + ब°) 1) m. *Fischer* Halâj. 2, 439. Pañkat. 247, 8. ed. orn. 41, 9. — 2) f. °नी *Fischkorb* Halâj. 2, 439, v. l. für बन्धनी.

मत्स्यमाधव (म° + मा°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, b, 16.

मत्स्यरङ्क (म° + रङ्क) m. *Eisvogel* Bhûripr. im ÇKDr. °रङ्ग m. dass. Hâr. 88.

मत्स्यराज (म° + राज) m. 1) *der König der Fische, Cyprinus Rohita* Trik. 1, 2, 16. H. 1346. Hâr. 188. — 2) *der Fürst der* Matsja MBh. 2, 1106. Spr. 2639.

मत्स्यविद् (म° + विद्) adj. *fischkundig* Çâñkh. Ça. 16, 2, 24.

मत्स्यविन्ना (म° + वि°) f. *eine best. Pflanze*, = कटुका ÇKDr. nach dem Vaidjaka. — Vgl. मत्स्यपित्ता.

मत्स्यवेधन (म° + वे°) 1) n. *Angel* AK. 1, 2, 2, 16. H. 929. f. ई dass. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. ई *Seerabe* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मत्स्यसगन्धिन् (म° + स°) adj. *Fischgeruch habend* MBh. 1, 2396.

मत्स्यसंघात (म° + सं°) m. *Fischbrut* Halâj. 3, 39.

मत्स्यसंतानिक (von म° + संतान) m. *ein best. Fischgericht* Çabdar. im ÇKDr.

मत्स्यसूक्त (म° + सूक्त) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95, b, 1. 104, a, 41. 279, a, 6. Vgl. u. मीन.

मत्स्यहन् (म° + हन्) m. *Fischtödter d. i. Fischer* Çat. Br. 13, 4, 3, 12.

मत्स्याक्ष (von मत्स्य + अक्ष *Auge*) m. *eine* Soma-*Pflanze* Suçr. 1, 378, 13. मत्स्याक्षका f. dass. Ratnâkara in Nigh. Pr. मत्स्याक्षी f. dass. AK. 2, 4, 5, 3. मत्स्याक्षी und मत्स्याक्षिका = गण्डदूर्वा Râǵan. मत्स्याक्षी = ह्रिलमोचिका *Hingcha repens Roxb.* Trik. 2, 4, 31. Ratnam. im ÇKDr.

मत्स्याङ्गी f. Trik. 2, 4, 31 Druckfehler (s. d. Corrigg.) für मत्स्याक्षी.

मत्स्याद् (मत्स्य + 2. अद्) adj. *sich von Fischen nährend* AK. 3, 4, 29, 224.

मत्स्याद (मत्स्य + आद) adj. dass. M. 5, 15. Pañkat. 50, 14.

मत्स्यादनी (मत्स्य + अदन) f. *eine best. Pflanze*, = जलपिप्पली Râǵan. im ÇKDr.

मत्स्याशन (मत्स्य + अ°) m. *Eisvogel* Trik. 2, 5, 27.

मत्स्यासुर (मत्स्य + अ°) m. N. pr. eines Asura: °शैलवध Verz. d. Oxf. H. 78, b, 45.

मत्स्येन्द्र (मत्स्य + इ°) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 233, b, 35. 38. 234, a, 15. 236, a, 4. 256, a, 10. Verz. d. B. H. No. 647. Hall 16. Wilson, Sel. Works I, 214. 218. °नाथ II, 30.

मत्स्येश्वरतीर्थ (मत्स्य - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, a, 38.

मत्स्योदरिन् (von मत्स्य + उदर) m. N. pr. des Bruders der Matsjodarî Verz. d. Oxf. H. 80, b, 39.

मत्स्योदरी (wie oben) f. 1) Bein. der Satjavatî, die aus dem *Bauche* der in einen *Fisch* verwandelten Apsaras Adrikâ geschnitten wurde (vgl. u. मत्स्य 6.), H. ç. 132 (मत्सो°). Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines heiligen Badeplatzes in Benares: °माहात्म्य Verz. d. B. H. No. 494.

मत्स्योदरीय adj. *zum Bauch* (उदर) *eines Fisches* (मत्स्य) *in Beziehung stehend*, oder m. *ein Sohn der* Matsjodarî, Bein. Vjâsa's Spr. 803.

मत्स्योपजीविन् (मत्स्य + उ°) m. *Fischer* MBh. 12, 4900. R. Gorr. 2, 90, 17. — Vgl. मत्स्यजीवन्त्, मत्स्यजीविन्.

1. मथ्, मन्थ्, मन्थति (प्रमथते MBh. 7, 1354. प्रमथसे 8, 786. निर्मथामहे Hariv. 12169. निर्मथध्वम् Bhâg. P. 8, 6, 23. निर्मन्थध्वम् ed. B.) Dhâtup. 20, 18 (विलोडने). मन्थति 3, 5 (विलोडने; Vop. कुन्थे गाहे). 9 (हिंसासंक्लेशयोः). मथ्नाति (मथ्नीत med. ved., मथ्नथम्) 31, 40 (विलोडने). मथायति ved. (vgl. Benf. Gr. § 803, viii); ममन्थ und ममाथ, ममन्थुस् und ममथुस् Vop. 8, 39. 40. ved. मेथुस्, मेथिरे; मन्थिष्यति, मथिष्यति und °ते; अमन्थीत्, ved. अमन्थिष्टाम्, मथीत्; मथ्यात् Vop. 8, 40. मथित्वा und मन्थित्वा P. 1, 2, 33. pass. मथ्यते, मथित; *mit Kraft umdrehen, umrühren:* 1) अग्निम् *Feuer erzeugen durch Reibung eines Holzes im andern* (vgl. मन्थन) RV. 1, 71, 4. 127, 7. 148, 1. 3, 23, 2. 29, 1. 5. 6. 5, 11, 6. इममु त्यमथर्ववदग्निं मन्थन्ति वेधसः 6, 15, 17. सहसा यो मथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानवि 48, 5. पर्यद्रेः 1, 93, 6. देवेभ्यो मथितं परि 3, 9, 5. गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति 1, 141, 3. Çat. Br. 2, 1, 4, 8. 9. 5, 4, 19. VS. 5, 2. Ait. Br. 1, 15. यदेनं द्वाभ्यां बाहुभ्यां द्वाभ्यामरणीभ्यां मन्थन्ति 3, 4. 40. शमीगर्भादग्निं मन्थति TBr. 1, 1, 9, 1. Kauç. 16. 70. Kâtj. Çr. 12, 2, 4. Lâtj. 4, 9, 16. 10, 1. अश्वत्थादरणीं कृत्वा मथित्वाग्निं यथाविधि Hariv. 1408. मथिताग्निम् (so die neuere Ausg.) ebend. यस्य स्वरूपं कवयो विपश्चितो गुणेषु दारुष्विव जातवेदसम्। मथ्नन्ति मथ्ना Bhâg. P. 5, 18, 36. 7, 1, 9. *reiben* (das Reibholz): विधिना मन्त्रयुक्तेन रूक्षापि मथितापि च। प्रयच्छति फलं भूमिररणीव हुताशनम् ॥ Spr. 2812. वाग्दुरुक्तम् — मम मथ्नाति हृदयमग्निकाम इवारणिम् MBh. 1, 3330. मथ्यमानेव (so die ed. Bomb. und Brâhmaṇ. 1, 5) दुःखेन हृदयेन 6118. मां मथ्नातीव मन्मथः 6555. मथ्नन्तीव (so die ed. Bomb.) मनांसि नः Bhâg. P. 8, 9, 3. wie durch Reiben von Hölzern Feuer, so wird durch Reiben des Schenkels oder der Hand Nachkommenschaft erzeugt: ततो ऽस्य सव्यमूरुं ते ममन्थुः — तस्मिंस्तु मथ्यमाने वै राज्ञ ऊरौ विजज्ञिवान्। ह्रस्वो ऽतिमात्रः पुरुषः Hariv. 307. fg. VP. 1, 13, 18 bei Muir, ST. 1, 63. Bhâg. P. 4, 14, 43. देहं ममन्थुः स्म निमेः कुमारः समजायत 9, 13, 12. प्रजार्थमृषयो ऽथास्य ममन्थुर्दक्षिणं करम् Hariv. 75. Bhâg. P. 4, 13, 19. 15, 1. — 2) *quirlen, rühren* (Milch zu Butter): दुग्धं मथितमाज्यं भवति TS. 2, 2, 10, 2. Çat. Br. 5, 3, 2, 6. Kâtj. Çr. 5, 8, 18. दध्नः मथ्यमानस्य Khând. Up. 6, 6, 1. न मथ्येरंश्च गर्गराः (*die Gefässe, in denen die Milch gerührt wird*) MBh. 12, 2557. 2783. न गर्गरो मथ्यति 13204. Hariv. 3936. मथ्यतां कलशोदधिः। भविष्यत्यमृतं तत्र मथ्यमाने महोदधौ MBh. 1, 1110. मथ्नध्वमुदधिम् 1111. देवा मथितुमारब्धाः समुद्रम् 1124. समुद्रस्येव मथ्यतः 8223. Hariv. 12170. R. 1, 45, 19. 6, 16, 52. Ragh. 10, 79. Kâm. Nîtis. 17, 18. Kathâs. 19, 105. 22, 186. ममथुः 46, 220. 222. Spr. 3160. Bhâg. P. 8, 7, 16. जलधिर्मन्थ्यते pass. Bhaṭṭ. 2, 39. mit dopp. acc.: सुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति Siddh. K. zu P. 1, 4, 51. Vop. 5, 6. *rühren, vermengen:* पात्रे तलेन मथ्नीयादनुस्नेहं शनैः शनैः Suçr. 2, 221, 8. 6. — 3) *schütteln so v. a. zerzausen, hart mitnehmen, aufreiben, klein machen:* अविं वृकं इव मथ्नीत AV. 5, 8, 4. निवातकवचा मथ्यमाना मया युधि Arǵ. 9, 3. ममन्थ च महाकायान्वानरान्वालसाधिपः। युगान्तवातः सहसा प्रवृद्धः क्षितिजानिव ॥ R. 6, 76, 2. Hariv. 11491. स्वल्पाः प्रजा मथ्नन्ति Spr. 726. व्याधिभिर्मथ्यमानानाम् 5044. एको ऽपि सिंहः साहस्रं यूथं मथ्नाति

दन्तिन: Kâm. Nitis. 9,57. Pańkat. 162,18. अमन्थीच्च परानीकम् Bhatt. 15,46. 17,41. रथं ममन्थ सहयं शाखिना 14,36. मथितैराश्रमैः MBh. 1,7669. गोपैर्मथितपादपम् (काननम्) Hariv. 3483. बाणैश्च मथितोरसः (व्यथितो° die neuere Ausg.) 12346. R. 6,17,8. शिशिरमथितां पद्मिनीम् Megh. 81. शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन् so v. a. *abreissen, ablösen* R̥V. 5,30,8. 6,20,6. अपातयत्तं धन्नमस्य मथ्य MBh. 4,1669. 6,1840. मथित *ausgerenkt:* अस्थि Suçr. 1,67,8. Nach H. an. 3,285 ist मथित = व्यालोडित und निघृष्ट, nach Med. t. 141. fg. = आलोडित und घृष्ट.

— caus. मन्थयति (Milch) *ausrühren lassen* Lâṭj. 8,5,8.

— अधि, partic. अधिमन्थित (caus.-Form) *aufgerüttelt* d. h. *in einen Zustand der Reizung versetzt* (zur Erkl. von अधिमन्थ): पित्तेनाद्यधिमन्थितम् Suçr. 2,313,18. 314,1. 5. — Vgl. अधिमन्थ fg.

— अभि *umdrehen* (bei der Feuerreibung): अथैत्यभ्यमन्थत्स मुखाच्च योनेर्हस्ताभ्यां चाग्निमसृजत Çat. Br. 14,4,2,11. Lâṭj. 3,5,5. Kauç. 69. Khând. Up. 2,12,1. अरणीं ब्राह्मणीं विद्धि गुरुरस्योत्तरारणिः । तपःश्रुते ऽभिमथ्नीतो ज्ञानाग्निर्जायते ततः ॥ MBh. 14,924. *Feuer erzeugen durch Reibung:* अग्निर्यत्राभिमथ्यते Çvetâçv. Up. 2,6. — Vgl. अभिमन्थ.

— अव *rühren, stochern* (mit einem spitzen Werkzeuge in einer kranken Stelle) Suçr. 2,28,11. — Vgl. अवमन्थ.

— आ *in eine heftige Bewegung versetzen:* हृदयान्याममन्थेव जनस्य गुणवत्तया R. 2,26,2. *quirlen:* आमथ्य (आमन्थ्य ed. Bomb.) मतिमन्थेन ज्ञानोदधिमनुत्तमम् MBh. 12,13315.

— उद् 1) *aufrütteln, aufschütteln, aufrühren, erregen:* उन्ममाथ महार्णवम् MBh. 3,14227. अमरदानवयूथपानामुन्मथ्नताममृतलब्धये (sc. क्षीरोदधिम्) Bhâg. P. 2,7,13. तद्वात उन्मथायति AV. 20,132,4. Pâr. Gṛhj. 1,9. तमुन्मथ्य सुशर्माथ युवतीमिव कामुकः *durchschütteln* MBh. 4,1075. अश्वमायान्तमुन्मथ्य *hart mitnehmen, mit Schlägen begegnen* 14,2177. 2479. तां निष्क्रामन्तीं सुरालयात् । उन्मथ्य सहसा कृष्णः स्वं निनाय रथोत्तमम् ॥ *mit Gewalt* Hariv. 6622. R. 4,45,11. *aufschütteln* so v. a. *aufregen:* अशरीरनिशातशरोन्मथितप्रमदाशतकोटिभिः Pańkar. 3,12,5. शोकोन्मथितचित्तात्मन् MBh. 3,2340. हर्षोन्मथितचित्तात्मन् 4,739. मदोन्मथितचेतस् Bhâg. P. 1,15,23. मन्मथोन्मथितेन्द्रिया 3,14,29. गिरः श्रुतायाः पुष्पिण्या मधुगन्धेन भूरिणा । मथ्ना चोन्मथितात्मानः संमुह्यन्तु हरद्विषः ॥ 4,2,25. *aufreiben, tödten, zu Nichte machen:* उन्मथ्य बलं परेषाम् Prab. 73,13. सुनाभोन्मथित (= हत Schol.) Bhâg. P. 3,3,6. मीमांसाकृतमुन्ममाथ सहसा हस्ती मुनिं जैमिनिम् Spr. 3253. मेध्यांश्चान्यान्वनेचरान् । बाणैरुन्मथ्य MBh. 3,1961. गुहप्रहरणोन्मथितनितम्बकुञ्ज *zu Nichte gemacht* Bhâg. P. 5,20,19. तत्सङ्गोन्मथितज्ञान 4,26,18. स्वं चैवोन्मथितं यशः R. Gorr. 2,61,18. विकल्पनिद्रामुन्मथ्य Prab. 116,18. *ausreissen, entwurzeln:* आचालयेयुरचलानुन्मथेयुर्महाद्रुमान् R. Gorr. 1,20,14. 5,5,19. सो ऽशेत कृत्स्नेन हतः परासुर्वातेनेवोन्माथितः कर्णिकारः MBh. 5,673. *abschlagen, abreissen:* कोपाच्छिरः सर्पविषाग्निकल्पैः शरोत्तमैरुन्मथितास्मि 3,10267. (भल्लेन) उन्ममाथ शिरः कायाद्रुमसेनस्य 7,7631. *abreiben:* कण्डूयमानेन कटं कदाचिद्वन्यद्विपेनोन्मथिता त्वगस्य Ragh. 2,37. — 2) *mengen:* सफेनपूयरुधिरोन्माथित Suçr. 1,84,15. शर्करोन्माथित 294,21. — Vgl. उन्मथन, उन्मन्थ, उन्माथ fg. — caus. *in heftige Bewegung versetzen, erregen:* घनकुञ्जरसंघृष्टहरिचन्दनवायुना । अधि (= अधिकं Schol.) पुण्यजनस्त्रीणां मुहुरुन्मथयन्मनः ॥ Bhâg. P. 4,6,30.

— प्रोद् s. प्रोन्माथिन्.

— समुद् 1) *niedermachen, niederschiessen, abschiessen:* कुञ्जरकेतनम् । क्षुरप्रेण समुन्मथ्य MBh. 7,1892. समुन्मथितकेतन 8,623. — 2) *aufrühren, erregen:* समुन्माथितवेग R. 5,5,20.

— उप *einrühren, umrühren:* वायुरस्मा उपामन्थत् R̥V. 10,136,7. TBr. 1,6,8,4. 5. Çat. Br. 2,6,1,6. उपमन्थनीभ्याम् Kauç. 27. 28. 43. पालाश्या दर्व्या मन्थमुपमथ्य 82. सर्वौषधस्य मन्थं दधिमधुनोरुपमथ्य Khând. Up. 5,2,4. — Vgl. उपमन्थनी fg.

— नि *niedermachen, tödten:* द्विजगणसिद्धगणान्निमथ्य संख्ये R. 3,54,28.

— निस् 1) *durch Reiben herauslocken* (das Feuer), *aus Etwas Etwas ausreiben* (mit dopp. acc.) R̥V. 3,23,1. 29,12. त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत 6,16,3. हिरण्ययी अरणी यं निर्मन्थतो अश्विना (गर्भम्) 10,184,3. युवं शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् 24,4. Çat. Br. 2,6,2,19. 12,4,3,3. 5,1,3. Kâtj. Çr. 5,3,1. 6,10,12. स (अग्निः) एव खलु दारुभ्यो यदा निर्मथ्य दीप्यते Spr. 3385. निर्मथिष्यामि पावकम् R. 3,73,35. *herausquirlen:* पयस्यन्तर्हितं सर्पिर्यद्वन्निर्मथ्यते खजैः । शुक्रं निर्मथ्यते तद्वद्देहसंकल्पजैः खजैः ॥ MBh. 12,7784. तस्माद्वयं पयोमध्ये ओषधीर्निर्मथामहे । मन्दरेण विशालेन Hariv. 12169. तानि (दशनामसहस्राणि) निर्मथ्य मनसा दध्नो घृतमिवोद्धृतम् MBh. 13,1127. *herausschütteln, herauszerren:* तस्यास्यादमृतं निरमथ्नात् Kâṭh. 37,14. प्रातः प्रातः (पेटिकां) समुद्घाट्य निर्मथिष्यन्ति तं मुनिम् Bṛhadd. bei Sâj. zu R̥V. 5,78. *quirlen:* अप्सु निर्मथ्यमानासु R. Gorr. 1,46,22. अमृतस्यार्थे निर्मथिष्यामहे जलम् MBh. 1,1120. निर्मथ्यतो देवमहासुरौघैर्यथार्णवस्य 6,3529. 7,9208. Bhâg. P. 8,5,10. निर्मथधम् 6,23. 7,9.16. Prab. 79,7. अस्या नूनं विशालाक्ष्याः सदेवासुरमानुषम् । लोकं निर्मथ्य धात्रेदं रूपमाविष्कृतं कृतम् MBh. 1,6547. — 2) *wegwischen:* वक्त्रेण निर्मथितचूर्णमनःशिलेन Mṛkkh. 11,17. — 3) *zermalmen, zerbrechen, zu Nichte machen:* तस्य निर्मथितस्त्वंसो हेमचित्रं च वर्म वै Hariv. 13269. निर्मथ्येशो रथस्य R. 6,69,46. 5,37,42. अनिर्मथ्यापकारिणाम् Râǵa-Tar. 4,569. निर्मथिताशेषकषाय Bhâg. P. 1,15,29. — 4) *erschüttern, in heftige Bewegung versetzen,* bildlich: चित्तं हि निर्मथ्य करोति मां वशे MBh. 4,380. — 5) *hart mitnehmen, mit Schlägen begegnen:* निर्मथ्यमानाः (संमथ्यमानाः ed. Bomb.) क्रुद्धेन भीमसेनेन दन्तिनः । सहसा प्राद्रवन्क्लिष्टा मृद्नन्तस्तव वाहिनीम् ॥ MBh. 6,2770. Hariv. 5046. निर्मथ्यापहृतां सुरैः *mit Gewalt* Kathâs. 42,18. — Vgl. निर्मथ fgg., निर्मन्थ fgg., निर्माथिन्.

— विनिस् *herausquirlen* Suçr. 2,221,12.

— संनिस् dass.: वेदेभ्यो दधिसिन्धुभ्यश्चतुर्भ्यश्चतुर्भ्यः सुमनोहरम् । तज्ज्ञानमन्थदण्डेन संनिर्मथ्य नवं नवम् ॥ Pańkar. 1,1,10.

— प्र 1) *quirlen:* समुद्रः प्रमथ्यमानो गिरिणेव भूयः Ragh. 13,14. 3,59. — 2) *wegzerren, losreissen, abreissen, abschlagen:* शयन उपबद्धमुरणं प्रमेथुः Çat. Br. 11,5,1,2. 3. प्रमथितवर्मभूषणाः MBh. 7,1449. (तेषाम्) प्रममाथोत्तमाङ्गानि — शरैः 1,8258. खड्गेन चाहम् — कायाच्छिरस्तस्य बलात्प्रमथ्य 3,10267. 9,1560. R. 3,35,17. Bhâg. P. 6,11,18. *ausreissen:* चक्षुः Pańkav. Br. 7,7,15. — 3) *Jmd* (acc.) *stark zusetzen, Jmd hart mitnehmen, bezwingen* MBh. 1,194. प्रामथत् 2,1029. 3,12110. 16435. मन्ये शरैः शरीराणि शत्रूणां प्रमथिष्यति (so die ed. Bomb.) 6,1999. 7,247. 1351. 2694. 4192. 8,359. 690. 786. Hariv. 11938. 13724. R. Gorr. 2,106,29. 3,32,25. 5,33,46. 40,13. 6,72,40. Mâlat. 62,2. Bhâg. P. 1,10,

29. 5,18,39. मया प्रमथित: सद्य: सोमं पास्यसि वै मखे so v. a. *von mir gezwungen* MBH. 13,7312. प्रमथ्यैनां करेणुस्ते *gewaltsam* 1,6159. 3,11091 (S. 372). (मनोरथ:) क्षिप्रं प्रसाध्यतामद्य प्रमथ्य स्वेन तेजसा R. 3,25,23. 75,74. *zu Grunde richten, verwüsten:* ते धर्ममर्थं कामं च प्रमथ्नन्ति नरं च तम् MBH. 5,2604. प्रामथ्नाद्धास्तिनपुरं वात: 3002. वृक्षान्प्रमथ्य बाह्युग्रा वाता: 6,106. — Vgl. प्रमथ fg., प्रमन्थ, प्रमाथ fg. — caus. *Jmd stark zusetzen, Jmd hart mitnehmen:* तेश्च वृत्रं समाश्रित्य जगत्सर्वं प्रमाथितम् MBH. 3,8769. कच्चिन्न पापै: — प्रमाथिता द्रौपदी 15677. प्रमथितपुर:सर *niedergemacht, getödtet* KÂM. NÎTIS. 13,78.

— अभिप्र *caus. verrühren lassen:* खजेनाभिप्रमन्थयेत् SUÇR. 2,528,7.

— संप्र 1) *ausreissen:* अक्षीणि R. 5,3,17. — 2) *Jmd stark zusetzen, Jmd hart mitnehmen* MBH. 5,1882. 7,5546. करणं संप्रमथ्य वा *gewaltsam* R. 5,22,4. 17. *in heftige Bewegung versetzen, aufregen:* संप्रमथ्येन्द्रियग्रामम् MBH. 1,4876. 7143.

— वि med. *auseinander zerren, in Stücke reissen, zerschlagen:* ईश्वरा हैनं नि वा रोद्धोर्वि वा मथितो: AIT. BR. 1,10. यज्ञं देवा विमेथिरे स हैभ्यो विह्नुतो न प्रबभूव 1,18. यथा सेलगा वा पापकृतो वा पथ्यं विमथ्नीरन् 7,1. TS. 3,1,2,2. 5,4,3. एतत्पितृणामसुररक्षसानि न विमथ्नते ÇAT. BR. 2,4,2,14. 5,1,12. 13. 2,24. 26. 3,8,2,36. 14,6,9,26. KÂTH. 25,2. 32,6. act.: पाषण्डपरान्विमथ्नन् *verhauen, zersprengen* Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,34. विमथ्य MBH. 12,2546. अवदाने नष्टे दुष्टे विमथिते वा ÇÂÑKH. ÇR. 13,3,2. मदाविमथितैर्गात्रै: MBH. 6,4377. चक्रैर्विमथितै: 7,4826. रथैर्विमथिता: 8,449. 11,830. R. GORR. 2,106,29. 5,40,14. तथा विमथितं तेन व्यूहे (so die ed. Bomb.) तव बलं महत् *zersprengt* MBH. 7,1578. पुरं त्वया विमथितम् *zerstört* 3,12258. इन्द्रियं विमथितुम् *die Sinne verwirren* BHÂG. P. 1,11,37. — Vgl. विमाथ, विमाथिन्.

— अभिवि *zerreiben, zerbröckeln:* उल्मुकाद्ङ्गारमादाय तमरण्योरभिविमथ्नीयात् ÇAT. BR. 12,4,2,3.

— सम् *zerhauen, zerschlagen, heftig schlagen:* तं संमथितसर्वाङ्गं मांसपिण्डोपमं कृतम् (so die ed. Bomb.) MBH. 4,780. संमथ्यमाना: (निर्म° ed. Calc.) क्रुद्धेन भीमसेनेन दन्तिन: । सहसा प्राद्रवन् 6,2770.

2. मथ् (= 1. मथ्), मथि, मन्था und मन्थन्; m. sg. nom. मन्थास्, acc. मन्थानम्, instr. मथा; du. मन्थानौ, मथिभ्याम्; pl. nom. मन्थानस्, acc. मथस् u. s. w. P. 7,1,85. fgg. 6,1,199. VOP. 3,119. fgg. Die Grammatiker stellen मथिन् (vgl. auch UṆÂDIS. 4,11) als Thema auf; vgl. 2. पथ्. *Rührstock, Butterstössel:* मन्था: H. 1023. HALÂJ. 2,121. नेत्रं मथो गुणे H. an. 2,435. पयोधरादिव मथ: NAISH. 22,44. मन्थान: m. pl. AK. 2,9, 74. den acc. मन्थानम् haben wir zu मन्थान gestellt. Nach UGGVAL. auch = वज्र *Donnerkeil* und वात *Wind.* मथ् in adj. Bed. s. u. मधुमथ्.

मथ (von 1. मथ्) m. = माथ gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140.

मथक (wie eben) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63, v. l. für मन्थक.

मथन् (wie eben) *Reibholz zur Erzeugung von Feuer:* यस्य स्वरूपं कवयो विपश्चितो गुणेषु दारुष्विव जातवेदसम् । मथ्नन्ति मथ्ना मनसा BHÂG. P. 5,18,36. 4,2,25.

मथन (wie eben) 1) nom. ag. f. ई *stark zusetzend, hart mitnehmend, Vernichter:* भूतानाम् MBH. 9,2571. am Ende eines comp. H. 11. केशि° GÎT. 2,11. मधु° 11,2. DHÛRTAS. in LA. 71,6. निशुम्भशुम्भमथनी HARIV. 10249. H. 205. मुण्डमथनी MÂRK. P. 91,19. गृहलतातोरण° (अनिल) VARÂH. BRH. S. 30,6. दुर्मात्सर्यमदाभिमान° Spr. 2046. अस्त्र Bez. *einer best. Waffe* HARIV. 12732. R. 1,29,11. 56,10. Vgl. अरिष्ट°, पुर°, मनो°. — 2) m. *Premna spinosa*, deren Holz zur Erzeugung von Feuer *gerieben* wird, RÂGAN. im ÇKDR. — 3) n. *a) das Reiben* BHÂG. P. 9,13,3. — *b) das Quirlen* R. 1,45,19. Spr. 767. क्षीरोद° 1867. MBH. 1,366. R. 1,45,18. PAÑKAR. 2,3,61. Schol. zu NAISH. 22,44. *das Herausquirlen:* अमृत°. BHÂG. P. 8,7 in der Unterschr. — *c) hartes Mitnehmen, das Vernichten:* अमित्र° R. 2,23,32. दन्तमख° Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,5. — Vgl. मन्थन.

मथनाचल (मथन + अ°) m. *der Berg, den die Götter und Dânava beim Quirlen des Milchmeeres als Butterstössel gebrauchten, der Berg Mandara* BHÂG. P. 8,3,16. — Vgl. मन्थशैल u. s. w.

मथव्य adj. in der Stelle मथव्यान्स्तोकान् AV. 2,35,2 fehlerhaft für मघव्यान्.

मथा indecl. eine Nidhana-Formel LÂṬJ. 7,10,10. 11.

मथात n. N. eines Sâman Ind. St. 3,212,*a*,12. — Vgl. ममाथ.

1. मथि (von 1. मथ्) 1) adj. am Ende eines comp. im Veda P. 3,2,27. Vgl. उरा°, वस्त्र°, हविर्मथि. — 2) m. *Rührstock* s. 2. मथ्.

2. मथि f. in der Stelle त्वामिदेव तनसे समंश्वयुर्गव्युरग्रे मथीनाम् VÂLAKH. 5,8 wohl fehlerhaft für मतीनाम्.

मथित 1) partic. adj. s. u. 1. मथ्. — 2) m. N. pr. eines Abkömmlings Jama's und angeblichen Verfassers von ṚV. 10,19. — 3) n. *Buttermilch ohne Wasserzusatz* AK. 2,9,53. H. 409. an. 3,285. MED. t. 141. fg. HALÂJ. 2,120. KAUÇ. 25. 35. 39. MBH. 8,2044. VARÂH. BRH. S. 50,25. 26. यत्तु सस्नेहमजलं मथितं घोलमुच्यते SUÇR. 1,179,6.

मथिन् s. 2. मथ्.

मथीम्, °नति künstliches Denominativ von मथिन् SIDDH. K. zu P. 6,4,15.

मथुरा f. UṆÂDIS. 1,39. N. pr. einer, der Sage nach, von Çatrughna gegründeten, an der Jamunâ gelegenen Stadt, die bei Brahmanen (als Krshna's Stadt) und bei Buddhisten im Rufe grosser Heiligkeit steht, gaṇa वरणादि zu P. 4,2,82. TRIK. 2,1,15. H. 978. an. 3,588. HIOUEN-THSANG I,207. fgg. LIA. (II) I,158. AV. PARIÇ. in Verz. d. B. H. 93. R. ebend. 123,*a* (67). HARIV. 1967. 3095. 4973. 5244. 6387. पूर्वं मथुराया: पाटलिपुत्रम् BALLANT., MAHÂBH. 650. RAGH. 6,48. 15,28. VARÂH. BRH. S. 4,26. 16,17. KATHÂS. 10,105. 12,78. 15,84. 34,68. 37,106. VP. 90. 383. BHÂG. P. 9,11,14. RÂGA-TAR. 1,59. 4,512. PAÑKAT. 8,14. ed. orn. 4,24. PAÑKAR. 1,7,77. 80. fg. 4,1,4. Verz. d. B. H. No. 1205. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,14. 60,*b*,14. 69,*a*,26. °मण्डल 128,*b*,33. 148,*b*,40. fg. 149,*b*,5. 301,*a*,7 v. u. 339,*b*,4. 345,*b*,21. शूरसेनका मथुरादिशा: KULL. zu M. 2,19. VOP. 5,2. LALIT. ed. Calc. 23,19. BURN. Intr. 146. 377. WASSILJEW 41 u. s. w. °गुह्यावर्णन Verz. d. B. H. 143,8. °माहात्म्य 142,1 v. u. Verz. d. Oxf. H. 61,*b*, No. 108. Verz. d. Pet. H. No. 32. WILSON, Sel. Works I,167. °तीर्थमाहात्म्य Verz. d. B. H. 144,14. zwei andere Städte desselben Namens LIA. I,650. fg. — Vgl. माथुर, मधुरा.

मथुरानाथ (म° + नाथ) 1) m. *a)* Bein. Krshṇa's PAÑKAR. 4,1,26. — *b)* N. pr. verschiedener Männer HALL 29 u. s. w. Verz. d. B. H. No. 535. 670. fg. Verz. d. Oxf. H. 218, N. 3. 241, No. 590, fg. — 2) f. ई Titel einer

von Mathurânâtha verfassten Schrift Hall 29.

मथुरासेतु (म° + सेतु) m. Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 55.

मथुरेश (मथुरा + ईश) m. 1) Bein. Krshna's Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. des Autors der Çabdaratnâvalî Verz. d. Oxf. H. 192, b, No. 439.

मथूरा f. = मथुरा Dvirûpak. im ÇKDr.

मथ्र (von 1. मथ्) adj. *agitatus*: मथ्रा रंहांसि RV. 1, 181, 5. Nach Sâj. = प्रमाथनेन लोडनेन, also instr. von मथन्.

मथ्य (wie eben) adj. *zerrend*: आशवो मथ्या नेमिं नि वावृतुः RV. 8,46,23.

मथ्य (wie eben) adj. *auszureiben*: उल्मुकमथ्य *aus einem Feuerbrande zu reiben* Çat. Br. 12,4,2,3. *auszuquirlen, was ausgequirlt wird*: अमृतं सिन्धुमथ्यम् Bhâg. P. 8,12,47. = सिन्धोर्मथनेन जातम् Schol. — Vgl. मन्थ्य.

1. मद्, मन्द्, मदति, मदेमहि Naigh. 3,19. ममत्सि, ममड्डि, ममत्तु (P. 6, 1,192), ममत्तन, ममदस्, ममदन्; später (schon in den Brâhmana) माद्यति Dhâtup. 26,99 (हर्षे). P. 7,3,74. मत्सि, मत्स्व, मत्सत, मत्सति (RV. 8, 83,7), मत्सथ, अमत्सुस्, अमत्सत 3. pl., अमत्त, (अनु) अमादिषुस्, partic. मत्त P. 8,2,57. Vop. 26,88. 89; मन्दति, मन्दते (Dhâtup. 2,12), अमन्दत, अमन्दीत्, मन्दिषत् (Schol. zu P. 3,1,34. 4,7. 94. 97), अमन्दिषुस्, (प्र) ममन्दत्, (अभिप्र) मन्दसे, मन्दिष्ट, अमन्दिषाताम्, मन्दध्यै; मन्दते = ज्वलति Naigh. 1, 16. = अर्चति 3, 14. स्तुतिमोदस्वप्नगतिषु Dhâtup. 2, 12. nach Andern auch कान्तौ und जाड्ये. 1) act., selten med. (von मन्द् dagegen nur med.) *sich freuen, fröhlich sein, sich ergötzen, schwelgen in, sich wohlbefinden bei, sich gütlich thun an* oder *in Etwas* (instr., gen., loc., selten acc.); *sich in Etwas berauschen*: रयिं येन वयं मदेम RV. 7,1,24. 4,42,10. राया मदेम तन्वा३ तना च 6,49,13. इषा 7,64,3. अनमीवास इळया मदन्तः 3,59,3. दिवस्पृथिव्योरवसा मदेम 5,49,5. यदिषो मदथो गृहे 8,26,17. सुमेधिरहो अत्रैमा मदेम 6,52,14. मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा 3, 53,10. प्रियास इत्ते वीरा मदेम शरणे 7,19,8. मदेम शतहिमाः सुवीराः *glücklich sein* 6,4,8. तपो मदेम शरदश्च पूर्वीः *viele Tage und Jahre lang* 4, 16,19. ममद्धि सोममिन्द्र 10,96,13. 59,2. ये अद्रोघमनुष्वधं श्रवो मदन्ति यज्ञियाः 5,52,1. किमु नो ममत्सि *warum wirst du nicht heiter?* 4,21,9. ममदश्च सोमैः 7,24,1. (आपः) यासु देवा ऊर्जं मदन्ति 7,49,4. मत्स्यन्धसः 1, 9,1. मा ते रसस्य मत्सत द्वयाविनः 9,85,1. सुतेषु Vâlakh. 6,1. आदस्य रसैः देवा अमत्सत 9,14,3. मत्स्यपायि ते महः 1,175,1. पोत्रादमत्त 2, 37, 4. यस्येन्द्रो वृत्रहत्ये ममाद 6, 47, 2. शुनहोत्रेषु मत्स्व 2,41,17. विवस्वतो मती 8,6,39. अन्धसः 4,32,14. Vâlakh. 6, 1. VS. 8, 5. Çâñkh. Çr. 8, 8, 1. — माद्यन्ति देवताः Ait. Br. 3,38. 6,11. अमाद्यदिन्द्रः सोमेनातृप्यन्नत्रा-ह्मणा धनैः Çat. Br. 13,5,4,18. अमाद्यदिन्द्रः सोमेन दक्षिणाभिर्द्विजातयः MBh. 1,4688 = 3,8331 = 12,928 = Bhâg. P. 9,2,28 = Mârk. P. 130, 16. मघोनि माद्यत्युरुसोमपीथे Bhâg. P. 5,15,10. दृष्ट्वा माद्यति मोदते ऽभिरमते प्रस्तौति विद्वानपि प्रत्यक्षाशुचिपुत्रिकां स्त्रियम् Spr. 635. Râga-Tar. 5, 338. दशाननपानुकारेण यस्य माद्यन्ति भावकाः Daçar. 1,2. गायन्माद्यन् Bhâg. P. 1,6,39. मृत्युर्माद्यति मूर्ध्नि Prab. 77,7. (विषदर्शनात्) मुव्यक्तं माद्यति क्रौञ्चः Kâm. Nîtis. 7,12. माद्यन्तः कलयन्तु चूतशिखरे केलीपिकाः पञ्चमम् Sâh. D. 79,15. विदलत्कुन्दमाद्यद्विरेफ Spr. 1928. येन माद्येन्न तत्पिबेत् *berauscht werden* 3367. अमद्यमाद्यन्मातङ्ग Kâm. Nîtis. 16,33. न च माद्येद्विषयोपभोगरागात् 7,35. अमन्दमाद्यद्वदना *frohlockend* Çrut. (Br.) 22. — उक्थेभिर्वे मन्दाना चिदा गिरा। आङ्गूषैराविवासतः RV. 7,94,11. अपां प्रसर्गे यदमन्दिषाताम् 103,4. मधः 2,19,2. स मन्दस्वा ह्यनु जोषम् 6,23, 8. अन्धसः 43,4. मन्दमानः *freudig* 6,67,5. 1,51,11. 122,13. अग्निर्विश्वा अद्य सवने मन्दध्यै 4,16,2. Vâlakh. 4,2. 8,7,14. — 2) namentlich zur Bezeichnung des *Freudenlebens* der Götter und Seligen: *selig sein*: यत्र देवासो मदन्ति RV. 8,29,7. 3,6,8. यत्र देवयवो मदन्ति 1,154,5. (पितरः) यमेन ये सधमादं मदन्ति 10,14,10. 17,8. यत्र देवैः सधमादं मदेम TBr. 3,1, 1,10 in Z. f. d. K. d. M. 7,269. यद्वा शक्र परावति समुद्रे अधि मन्दसे RV. 8,12,17. — 3) das *Wallen* des Wassers wird als *Lustigkeit* bezeichnet: अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते *lustig wie die Wasserwelle* RV. 8, 14,10. मदन्तोभिर्मार्जयन्ते निर्ह्लादिः शीतेन वारयति *kochendes Wasser* TS. 6,2,2,7. मदन्त्याय Çat. Br. 3,4,3,22. 10. 11. Kâtj. Çr. 8, 1, 10. 2, 4. 7, 19. Kauç. 103. Ind. St. 9,215. आपो देव्य सर्पोणां विश्वधाव्यो दिव्य मदन्त्यो याः शंकरा धर्मधाव्यः (so die neuere Ausg.) Hariv. 7794. — 4) *schlafen* (nach Mahîdh.): अग्ने त्वं सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि VS. 4,14. es würde genügen: *wir wollen es uns behaglich machen*. — 5) trans. *erfreuen, ergötzen, erheitern; berauschen*: स त्वामदद्वृषा मदः RV. 1,80, 2. 84,5. सोम इन्द्रं ममाद 7,26,1. 2. मत्सि देवान् 9,94,5. 4,31,2. स ईं ममाद महि कर्म कर्तवे *der Soma hat* Indra *begeistert zu der grossen That* 2,22,1. सुतस्त्वा ममत्तु 3,51,11. 7,22,2. 9,96,21. 10,116,3. यन्मा सोमासो ममदन् 4,42,6. 8,84,7. 1,122,3. पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा 7, 22,1. 8,1,15. 6,17,3. 1,134,2. अमन्दन्मा स्तोमाः 165,11. अवीवृधद्वो अमृता अमन्दीत् 8,69,10. Vâlakh. 2,2. युवतिर्ममन्दुषी RV. 5,61,9. — 6) partic. मत्त *freudig erregt, ausgelassen vor Freude* AK. 3,2,52. MBh. 8,2043. *berauscht, trunken* (eig. und übertr.) AK. 3,1,23. 3,4,18,114. H. 436. 510. Halâj. 2,231. 334. AV. 6,20,1. M. 3, 34. 4,207. 8,67. 163. 9,78. 11,96. Jâgn. 1,162. 2,32. MBh. 2,2159. 14,1759. fg. R. 3,55,36. Spr. 1117. 2090. 2618. 4681. Kâm. Nîtis. 10,34. Kathâs. 28,122. मत्तो ऽहं किल विललाप P. 3,2,115, Vârtt. 1, Sch. वरप्रदानमत्तौ तावीरसेन बलेन च। धनरत्नमदाभ्यां च सुरापानमदेन च॥ सर्वैरेतैर्मदैर्मत्तौ MBh. 1,7724. fg. ऐश्वर्यमदमत्ताश्च मत्तान्मद्यमदेन च 12,12550. पुंस्कोकिलश्चूतरसेन मत्तः प्रियामुखं चुम्बति Rt. 6,14. प्रोत्फुल्लमालतीमकरन्दसान्द्रामोदमत्तमधुकर Dhûrtas. in LA. 69,4. ऐश्वर्य° Çâk. 66,4. अर्थ° Daçak. in Benf. Chr. 193,20. प्रभा° (चन्द्र) Spr. 3866. विद्युद्भातिसमस्तकान्तिकलनामत्तास्तदा तोयदाः Varâh. Bṛh. S. 27,7. *berauscht, freudig erregt* (von Thieren aller Art während der Brunstzeit), *brünstig*: नाकालमत्ताः खगपन्नगाश्च मृगद्विपाः शैलमृगाश्च लोके Spr. 4379. क्रौञ्च R. 1,2,15. बर्हिणा MBh. 1,7588. कोकिल Pañkar. 1,7,29. सारंग Daç. 1,17. यस्यां मत्ता निशि श्वानः अनिशं अनिशा च सा Trik. 1, 1, 105. insbes. von Elephanten AK. 2,8,2,4. 3,4, 18,112. H. 1220. Halâj. 2,65. MBh. 1, 6005. 7671. 12,4259. नित्य° R. 1,6,24. 3,32,46. Spr. 1233. 1638. 2091—2093. Ragh. 12,93.

— caus. मादयति, मादयते (तृप्तियोगे Dhâtup. 33,31), मदयति (हर्षग्लेपनयोः Dhâtup. 19,54. गर्वे ग्लेपने Vop. मदयति [*berauscht*] नीचं संपत्तिः। मदयति [*versetzt in Noth*] शत्रुं शूरः Durgâd. im ÇKDr.), मन्दयति; अमीमदन्त, मादयध्यै RV. 1,167,1. 6,19,6. 22,3. 60,13. 1) act. *ergötzen, erheitern, berauschen*: ते त्वा मदा मादयन्तु RV. 7,23,5. 9,84,3. 80,5. तान्ह राजा मदयां चकार Ait. Br. 6,1. पवस्व सोम मन्दयन्निन्द्राय मधुमत्तमः RV. 9,67,16. इमं कामं मन्दया गोभिरश्वैः *erfreue, befriedige* 3,30,20. द्विग्धविद्धामिव मादय *berausche, betäube* Çat. Br. 14,9,4,8. उताहो त्वां स्तुतयो मादयन्ति MBh. 3,10678. गन्धेन मादयतीति गन्धमादनम् Mallin.

zu Kumâras. 6,46. अमदयत्सहकारलता मनः Ragh. 9,29. 41. Mâlav. 20. मनः प्रह्लादयन्तीभिर्मदयन्तीभिरप्यलम् (v. l. मन्दय°) Spr. 2102. 3194. जगन्ति मदयन् (कामः) Prab. 6,4. Bhaṭṭ. 10, 27. 12, 87. med. des Metrums wegen: (मद्यम्) विलोभ्येन्द्रियचेतांसि वीर्यं मदयते ऽचिरात् Suçr. 1,192,1. Vgl. मदयन्ती. — 2) med. a) *sich ergötzen, fröhlich sein, sich wohlbefinden, sich behagen lassen:* सवने मादयस्व ṚV. 7,29,2. 38,8. 39,5. त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते 1,59,1. 184,2. मादयस्व सुते सचा 81,8. यज्ञे बर्हिषि 101,9. 10. अन्धसः 85,6. हविषो 10,14,4. (चमसे) देवा अमृता मादयन्ते 16,8. अत्तन्नमीमदन्त ह्यव 1,82,2. VS. 2,31. 7,5. 20,46. Kauç. 6. 73. 88. मनो मादयते यस्य शास्त्राभ्यासरसायनात् Durgâd. im ÇKDr. — b) *ein Leben der Freude führen, selig sein:* ये मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते ṚV. 10,15,14. 1,108,12. स्वर्गे उ त्वमपि मादयासे 10,95,18. 1,101,8. यद्वा प्रस्रवणे दिवो मादयासे स्वर्णरे 8,54,2. TBr. 3,1,1,15 in Z. f. d. K. d. M. 7,270. यत्र पितरो मादयन्ते Bhâg. P. 5,2,21. — Vgl. मन्दय्.

— अनु *mit Freudenbezeugung empfangen oder begleiten, zujubeln, zujauchzen;* mit dem acc.: (सविता) रश्मिभिर्हृदयत्यनुमद्यमानः ṚV. 7,63,3. 10,98,8. अर्यमा त्वानु देवा मदन्तु 6,75,18. त्वां शर्धो मदत्यनु मारुतम् 8,15, 9. 9,8,4. 5,36,2. 6,18,14. 7,18,12. अनु हि त्वा सुतं सोम मदामसि 9,110, 2. ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः 3,47,4. 1,103,7. 162,7. 4,17,5. 38,3. तं नो देवा अनुमदन्तु यज्ञम् TBr. 3,1,1,14 in Z. f. d. K. d. M. 7,270. अमन्दन्निन्द्रमनु दातिवाराः ṚV. 3,31,9. VS. 6,20. 27,8. Çat. Br. 2,5,1,6. 1,4, 1,7. partic.: विप्रानुमदित TS. 2,5,9,1. Âçv. Çr. 1,3. Statt अनुमत्त Daçak. in Benf. Chr. 200,14 ist einfach अनुन्मत्त zu lesen. — Vgl. अनुमाद्य.

— अभि 1) *heiter —, lustig sein:* वृत्रे वाप्स्वर्धि शूर मन्दसे ṚV. 10, 50,2. अभिमाद्यन्निव हि सुरां पीत्वा वदति Çat. Br. 1,6,3,4. 5,5,4,5. — 2) *ergötzen, erheitern:* यदीं सुतास इन्दवो ऽभि प्रियममन्दिषुः Vâlakh. 2, 3. — Vgl. अभिमाद्यत्क.

— अव, अवमदन् Kâṭh. 25,7 in Ind. St. 3, 467, 8 wohl fehlerhaft für अनुमदन्.

— उद् 1) *von Sinnen kommen, verwirrt werden, den Verstand verlieren:* गन्धर्वाप्सरसो वा एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यति TS. 3,4,8,4. उद्वा माद्येयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन् 7,3,10,4. ईश्वरो वा एष दिशो ऽनून्मदितोः TBr. 1,8,3,1. 6,3,6. 7,1,1. Çat. Br. 5,5,1,2. Pañkav. Br. 18,10,10. यः पश्यति नरो देवान् जाग्रद्वा शयितो ऽपि वा । उन्माद्यति स तु क्षिप्रं तं तु देवग्रहं विदुः ॥ MBh. 3,14501. fgg. Kathâs. 15, 65. उन्मत्त *von Sinnen seiend, gestört, verrückt* (auch uneig.) AK. 2,6,2,11. H. an. 3,254. Med. t. 101. Ait. Br. 2, 7. M. 3,161. 8,67. 163. 205. 9,79. 201. 230. Jâgñ. 2,32. MBh. 3,2106. 2272. 2354. 2514. 2578. 15416. 15419. 16862. R. 2,75,30. Spr. 476. 1117. 2900. 3334. 3795. 4681. Varâh. Bṛh. S. 27,7. 46,97. Vid. 178. Kathâs. 12,51. 60. Râga-Tar. 5,81. Daçak. in Benf. Chr. 200, 14. Kaurap. 3. उन्मत्तो विलपन्तीं माम् MBh. 3,2422. R. 3,55,8. *betrunken, berauscht, von einem Wahn ergriffen:* मादिरोन्मत्त, मोहमदिरोन्मत्त Maitrjup. 4,2. Spr. 339. महासुराः VP. bei Muir, ST. IV, 218. Spr. 3246, v. l. बलोन्मत्त R. 1,54,10. सिंहो मदोन्मत्तः Spr. 2440. 4312. विभवोन्मत्तचित्त 1224. तदाश्रयोन्मत्तेन समुद्रेण Pañkat. 84, 9. उन्मत्तचण्डश्वापदकुलसंकुलगिरिगह्वराणि *wüthend* Uttararâmak. 32,17. उन्मत्ता गौरिवान्धा स्त्री क्वचिदेवावतिष्ठते MBh. 5,1511. यौवनोन्मत्तनयनाः (योषितः) *aufgeregt* R. 1,9,7. — 2) *erheitern, ergötzen:* उद्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः ṚV. 1,82,6. 2,33,6. उद्वा मन्दन्तु स्तोमाः 8,53,1. 9,81,1. — Vgl. उन्मत्त fgg., उन्मद, उन्मदिष्णु, उन्माद fgg. — caus. *aufregen, in Ekstase versetzen; verwirrt machen, von Sinnen bringen, verrückt machen:* उन्मदिता मौनेयेन वाताँ आ तस्थिमा वयम् ṚV. 10,136,3. अद्यापि मे हृदयमुन्मादयन्ति Verz. d. Oxf. H. 130,b,29. उन्मादयन्ति TS. 3,4,8,4 (s. oben u. 1.). रूपेण चोन्मादयतीव माम् MBh. 4,379. R. 3,23,24. Daçak. 61,9. 78,15. 88,7. Vgl. अनुन्मदित.

— प्रोद् *anfangen toll —, wüthend zu werden:* प्रोन्माद्यद्विन्ध्यगन्धद्विप Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 32.

— उप *aufmuntern, Muth einsprechen:* तमुपमदन्ति वीर्यवान्वै त्वमस्यलं वै त्वमेतस्मा असीति Çat. Br. 1,4,2,1. — Vgl. उपमाद.

— परि s. परिमाद fg.

— प्र 1) *sich ergötzen:* मेधा वो नाम मारुतं यजत्राः प्र यज्ञेषु शवसा मदन्ति ṚV. 7,57,1. *heiter sein, frohlocken:* स प्र ममन्दत्त्वाया शतक्रतो 8, 50,9. यां त्वा जनो भूमिरिति प्र मन्दते निर्ऋतिं त्वाहं परि वेद *freudig nennt* (möglicher Weise zu 2. *fälschlich nennt*) VS. 12,64. प्रमत्त *aufgeregt, brünstig:* वनगज Pañkat. 80,6. *geil* M. 4,40. *berauscht, trunken:* कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव (न स्मरति) Çâk. 76. — 2) *achtlos sein, sich gleichgiltig abwenden von* (abl. P. 1,4,24, Vârtt. Vop. 5,20), *nicht achten auf* (loc.), *sich eine Unachtsamkeit zu Schulden kommen lassen:* मा जीवेभ्यः प्र मदो मानु गाः पितॄन् AV. 8,1,7. प्र ये गृहादममदुस्त्वाया ṚV. 7,18,21. प्रमाद्यति Çat. Br. 11,3,1,7. मा प्रमदत 13,4,2,17. धर्मात्प्रमाद्यति P. 1,4,24, Vârtt., Sch. स्वाध्यायान्मा प्रमदः Taitt. Up. 1,11,1. 2, 5. एतेभ्यश्चैव मान्धातः सततं मा प्रमादिथाः MBh. 12,2456. Bhaṭṭ. 18,8. त्रिषप्रमाद्यन्नेतेषु M. 2,232 (MBh. 12,3996). तस्माद्धर्मार्थयोर्नित्यं न प्रमाद्यन्ति पण्डिताः MBh. 3,1291. कार्ये Spr. 4809. गुणिनो हिते Bhaṭṭ. 17, 39. बालं प्रमाद्यन्तम् Kaṭhop. 2,6. MBh. 8,1875 (wo त्वं mit der ed. Bomb. zu lesen ist). 12,3409. 3412. Spr. 3513. 4578. Bhaṭṭ. 5,8. मा प्रमादीः MBh. 2,2488. प्रमाद्यसे किम् 8,679. अप्रमादम् *eifrig* Kauç. 98. अग्निर्नेता त्रयी विद्या यज्ञाश्च सहदक्षिणाः । सर्व एव प्रमाद्यन्ति (*gerathen in Verwirrung*) यदा राजा प्रमाद्यति MBh. 12,2410. प्रमत्त *sorglos, achtlos, fahrlässig* Âçv. Gṛhj. 1,6,7. Ind. St. 2,312. M. 3,34. 9,78 (= द्यूतादिप्रमादवत् Kull.). MBh. 3,2941. 14,1760. R. Gorr. 1,25,18. Ragh. 19, 48. Spr. 1117. 2090. 2257, v. l. 2720. चौराः प्रमत्ते जीवन्ति 3067. 3298. 4681. Kâm. Nîtis. 10,34. Daçak. in Benf. Chr. 196,21. Bhaṭṭ. 7,18. °मनस् MBh. 5,7223. °चित्त Spr. 4336. मृग Bhâg. P. 5,2,7. विधेः *nicht achtend auf, vernachlässigend* Vop. 5,20. स्वाधिकार° Mrkh. 1. अप्रमत्त (s. auch bes.) Khând. Up. 1,3,12. Kaṭhop. 6,11. Jâgñ. 3,59. MBh. 12,3457. R. 6,7,3. Spr. 1300. 4578. Kathâs. 45,149. स्वकर्मणि MBh. 2,1467. याने शय्यासने पाने भोज्ये वस्त्रे विभूषणे । सर्वत्रैवाप्रमत्तः स्यात् Kâm. Nîtis. 7,9. अप्रमत्तेन ते (= त्वया) भाव्यं सदा प्रति पुरंदरम् MBh. 13,2270. — 3) *über Etwas* (loc.) *seine Pflicht vergessen, sich in Bezug auf Etwas gehen lassen:* अतो ऽर्थाय प्रमाद्यन्ति प्रमदासु विपश्चितः M. 2,213. पानस्त्रीद्यूतगोष्ठीषु राजानम् — प्रमाद्यन्तम् Spr. 1767. प्रमत्तं ग्राम्यधर्मेषु MBh. 3,16201. प्रमत्तः कामभोगेषु R. 3,37,2 (33,2 ed. Bomb.). — Vgl. 1. प्रमद, प्रमदक, प्रमदितव्य fg., प्रमाद, प्रमादिका fg., प्रमन्द. — caus. 1) *Etwas verscherzen:* प्रमादितां कीर्तिमिव R. 5,21,10. — 2) med. *sich ergötzen, sich gütlich thun an:* प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य ṚV. 1,109,5. Wegen ṚV. 4,

29,3 vgl. 1. प्रदिश्. प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं मत्सरं मादयाथः AV. 4,25,6, wo man मादयेथे oder मादयेथाम् erwartet hätte. — Vgl. प्रमन्दनी.

— अभिप्र 1) *ergötzen, erfreuen:* स्त्रित्यञ्चो मा धियंजिन्वासो अभि हि प्रमन्दुः ṚV. 7,33,1. यं विप्रा उक्थवाहसो ऽभिप्रमन्दुरायवः 8,12,13. med.: त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे अध्वरेषु 5,4,1. कया त्वं न ऊत्याभि प्र मन्दसे वृषन् 8,82,19. — 2) *verwirren, betäuben, confundere* (vgl. प्र 2. und वि): अभि प्र मन्द पुरुदत्र मायाः ṚV. 6,18,9.

— विप्र, partic. in der uns unverständlichen Stelle: निर्वर्त्य तत्र वकुलोद्यतविप्रमत्तवीवाहमङ्गलविधिम् Kathâs. 34,255.

— संप्र, partic. संप्रमत्त 1) *brünstig:* नाग Hariv. 4093. *versessen auf* (inf.): यतस्त्वमत्तैर्देवितुं संप्रमत्तः MBh. 8,3509; vielleicht nur Druckfehler für संप्रवृत्तः, wie die ed. Bomb. liest. — 2) *sorglos, achtlos* MBh. 2,1467.

— वि 1) *verworren werden, aus der richtigen Verfassung kommen:* असुरा प्रातःसवनमवालेढ्यमाद्यत् Ait. Br. 2,22. विमत्त ebend. *brünstig:* मतङ्गज Kir. 5,47. — 2) *irre machen, aus der Lage bringen:* असुरान्व्यमदन् Çâṅkh. Br. 22,6. यज्ञमानाः पाप्मानं विमदन्ति ebend. — caus. *confundere:* वि तं ईर्ष्याममीमदम् AV. 7,74,3. विमदित Kâṭh. 29,1 = विमत्त Ait. Br. 2,22.

— सम् 1) *sich mit andern ergötzen:* यः सुषाणेभिर्मदति सं ह वीरैः ṚV. 4,29,2. — 2) *mit Etwas* d. h. *an Etwas sich ergötzen:* समन्धसा ममदः पृष्ठ्येन ṚV. 4,20,4. रायस्पोषेण समिषा मदेम VS. 4,1. med.: यद्वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः ṚV. 8,12,16. तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति 10, 82,2. संमत्त *aufgeregt, hingerissen von, berauscht* (in übertr. Bed.) MBh. 14,1760. तस्य रूपेण 1,7727. 13,2263. काम° 1,7722. अक्षमद° 3,2263. युद्ध° 1,1369. Hariv. 4548. मतान्तर° Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,20. *brünstig* (Elephant): (तम्) अभ्यद्रवत संमत्तो (संमत्तो ed. Bomb.) वने मत्तमिव द्विपम् MBh. 6,5428. — Vgl. संमद, संमाद. — caus. *in heitere Stimmung versetzen; betrunken machen:* देविकाश्च देवीश्चोभयीर्यज्ञे सममादयम् Ait. Br. 3,48. med. *begeistert* oder *betrunken sein:* समेव तृतीयसवने मादयन्ते 6,11.

2\. मद्, मन्द्, मदति (s. उपनि), ममत्तन, ममन्धि, अममन्; *zögern, zuwarten, stillstehen:* मो षु प्र सेधीर्मुहुरिन्ममन्धि ṚV. 10,27,20. अश्वेव प्राणीदममन्निमाहा 32,8. यदि स्थो दुहितरन यद्यश्वतो ममत्तन 179,1. — Vgl. मन्द्.

— नि s. निमद *langsame und deutliche Aussprache.* — caus. निमादयति = अतरं स्पष्टमुच्चारयति Sâj. bei West.

— उपनि *zum Stillstehen bringen, zurückhalten:* पशवो वसु तानेतद्देवा अतिष्ठमानांस्त्वष्टारमब्रुवन्नुपनिमदेति यदाह देव त्वष्टर्वसु रमेति Çat. Br. 3,7,3,11. इदमेवैतदेतः सिक्तमुपनिमदति 4,3,3,4. अन्नमपचिक्रमिषदुपनिमदति 6,9,5.

मद (von 1. मद्) 1) m. P. 3,3,67 (oxyt. nach gaṇa पचादि zu P. 3,1, 134). = माद AK. 3,3,12. *a) Heiterkeit, gute Laune, Begeisterung, Aufgeregtheit, Rausch, Betrunkenheit;* = हर्ष AK. 3,4,16,94. H. an. 2,231. Med. d. 12. = मुन्मोहसंभेद, तैव्य H. 312. H. an. = मदनीयं शैत्रम् Nir. 4,8. गोदा इद्रेवतो मदः ṚV. 1,4,2. 81,1. सुतस्य मदे अहिमिन्द्रो जघान 2,15,1. इदे वो मन्हि तृतीयं सवनं मदाय 4,34,1. क्रत्वे दत्ताय बृहते मदाय 5,43,5. 6,40,2. 7,82,3. 8,15,4. 46,8. अन्धसः 14. 10,104,2. मदं च मदनं च विवर्धयन्ति Spr. 31. मदाय सोमो मदाय सुरा Çat. Br. 12,7,3,12. Çâṅkh. Çr. 8,25,1. Tattvas. 20. Suçr. 1,45,14. चिरेण श्लैष्मिके पुंसि पानतो जायते मदः 192,2. 2,477,16. Çârṅg. Saṁh. 1,7,26. संमोहानन्दसंभेदो मदो मद्योपयोगजः Sâh. D. 174. M. 7,47. °मोहित 11,96. Jâǵn. 2,214. मदेन विनयः (हतः) Spr. 648 (vgl. ह्रोर्मद्याद्विनश्यति 1260). 3002. मदिरामदान्ध Bhâg. P. 3,28,37. पान° Kâm. Nîtis. 14,63. सुरापान° Mârk. P. 115, 5. क्रियतामस्य मदापनयनम् Prab. 62,4. Kâvjâd. 2,89. Bhâg. P. 1,17,39. तमक्षमदसंमत्तम् *Würfelrausch, Würfelfieber* MBh. 3,2263. *Liebesrausch, Geilheit, Brunst:* काम वेद ते नाम मदो नामासि Ind. St. 5,305. °विह्वलिता R. 1,9,15. °विह्वला 25.37. अभिनवमदलीलालालसं सुन्दरीणां यौवनम् Spr. 685. मदेन नारी (अलंक्रियते) 3040. (नितम्बिनी) सुरेव मदकारणम् 4097. उन्नद्ध° adj. Bhâg. P. 4,27,4. आतपात्तसंधुक्षितमदा परभृता Vikr. 59,2. परभृतस्य मदाकुलस्य Ṛt. 6,32. मदरक्तस्य हंसस्य कोकिलस्य शिखण्डिनः Spr. 4683. गोपतिमदवृद्धि Varâh. Bṛh. S. 46,85. अलमदावस्थ इव द्विपेन्द्रः Ragh. 2,7. मदोन्मत्तस्य कुञ्जरस्य Spr. 2096. °वीर्य Pañkat. 87,16. मदा° (मातङ्ग) Spr. 1324, v. l. नागो °पटुः (= प्रवृत्तमदः Schol.) MBh. 12,4297. *Hochmuthsrausch, Hochmuth, Uebermuth, Dünkel;* = गर्व, अहंकार Trik. 3,3,209. fg. H. an. Med. Halâj. 4,37. मदो विकारः सौभाग्ययौवनाद्यवलेपः Sâh. D. 145. Bhag. 18,35. Kâm. Nîtis. 10,3 (ebend. 6 ist wohl दमेन st. मदेन zu lesen). धनवानिति हि मदस्ते Spr. 1292. दुर्मात्सर्यमदाभिमानमथन 2046. सतां वचनमादिष्टं मदेन न करोति यः 3116. मदादितालनं शास्त्रं मन्दानां कुरुते मदम् 4684. ज्ञानं सतां मानमदादिनाशनं केषांचिदेतन्मदमानकारणम् 4089. सा श्रीर्या न मदं करोति 3223. मदोद्धतस्य नृपतेः 2093. मदोन्मत्तस्य भूपस्य 2096. 4312. मदोर्जित Râǵa-Tar. 5,214. Kathâs. 42,10. 46,64. युक्तमदा adj. Mâlav. 34,3. कतिपयपुरस्वाम्ये पुंसां क एष मदज्वरः Spr. 2829. श्रुतधनकुलकर्मणां मदैः Bhâg. P. 4,31,21. विद्यामदो धनमदस्तृतीयो ऽभिजनो मदः। मदा एते ऽवलिप्तानामेत एव सतां दमाः॥ Spr. 2798. धनमदोद्धताः Kathâs. 18,129. श्री° Bhâg. P. 6,7,9. Pañkat. 202,25. मत्तं राज्यमदेन Hariv. 5134. यौवन° Spr. 3036. Kathâs. 18,277. शस्त्रविद्या° 27,141. धनरत्नमदाभ्यां च सुरापानमदेन च॥ सर्वैरेतैर्मदैर्मत्ताः MBh. 1,7724. fg. ऐश्वर्यमदमत्ताश्च मत्तान्मद्यमदेन च 12,12550. ऐश्वर्यमदपापिष्ठा मदाः पानमदादयः Spr. 3854. — *b) erheiternder —, begeisternder —, berauschender Trank;* = मद्य H. an. ṚV. 1,20,5. 80,2. वृष्णो मदस्य त्वमीशिषे 2,16,6. 4,17,6. 26,6. इन्द्राक्षैः पीतिमुत वो मदं धुः 33,11. सं मदो अग्मता वः 34, 1. 2. सं मदेभिरिन्द्रियेभिः पिबध्यम् 35,9. सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति मदः 6,44,1. Çâṅkh. Çr. 9,5,3. मदानां पतिः ṚV. 8,82,31. °लीय LA. (II) 87,6. अस्पृष्ट° Spr. 3555. *Honigseim:* मदगुरुपत्तैः — अलिवृन्दैः Ragh. 12,102. — *c) Brunstsaft eines Elephanten* AH. 2,8,2,5. Trik. H. 1223. H. an. Med. Halâj. 2,62. 65. त्रिःप्रस्रुतमद (मतङ्गराज्) MBh. 1,5885. °प्रस्रवण 3,2538. स्रवन्मद इव द्विपः R. Gorr. 2,103,13. Ragh. 4,23. वनगजमदैः Megh. 20. Varâh. Bṛh. S. 50,20. अलिकुलैर्मदाशनैः Bhâg. P. 8,2,22. कुम्भभित्तिच्युतमदमदिरा Prab. 78,13. °प्रसेक R. 6,93,19. bei einem geilen Weibe Spr. 133. — *d) der männliche Same* Trik. H. an. Med. — *e) Moschus* Trik. H. an. Med.; vgl. कस्तूरिकामद Trik. 3,3,288. Med. bh. 6 und मृगमद. — *f) ein schönes Ding,* = कल्याणवस्तु Dhar. im ÇKDr. — *g) Fluss* ebend. — *h)* der personif. *Rausch* ist ein Ungeheuer, welches Ḱjavana schafft um Indra zu zwingen, der es nicht zugeben

wollte, dass die Açvin am Soma-Trank Theil nahmen, MBh. 3,10389. fgg. 13,7317. fgg. Als Indra nachgegeben hatte: ततः प्रत्याहरत्कर्म मदं च च्यवनः (च्यवनः) ॥ मदं स्त्रीषु मृगयायां च पाने स्त्रीषु च 7322. fgg. als Sohn Brahman's VP. 50, N. 2. — i) N. pr. eines Dânava Hariv. 202. 2288. 14290. eines Dieners des Çiva Bhâg. P. 4,4,4. — k) गृत्समदस्य मदः N. eines Sâman Ind. St. 3, 215, a. — 2) f. ई = चषकवस्तु H. an. = कृषकवस्तु Dhar. im ÇKDr. — Vgl. इरं°, उक्थ्या°, कुम्भि°, गृत्स°, त्रि°, दुर्मद, धन°, निर्मद, पान°, 2. प्र°, मधु°, मृग°, रतिमदा, विश्रमदा, समद.

मदकट m. = षण्ड im ÇKDr. beruht auf einer falschen Lesart H. 1259.

मदकर (मद + 1. कर) adj. *berauschend* Suçr. 1,215,12.

मदकरिन् (मद + क°) m. *ein brünstiger Elephant* Râga-Tar. 1,369.

मदकल (मद + कल) adj. 1) *in Folge des Liebesrausches sanft klingend:* शब्दान्मदकलमुखेरितान् MBh. 3,11565. कूजितं सारसानाम् Megh. 32. °कोकिलकूजित Vikr. 119. *im Liebesrausch sanfte Töne von sich gebend* H. an. 4, 293. fg. Med. l. 159. Çabdar. im ÇKDr. °युवति Vikr. 109. — 2) *im Beginn der Brunst befindlich* oder *brünstig* überh. (Elephant) AK. 2, 8,2,3. H. 1221. H. an. Med.; vgl. मदोत्कट.

मदकारिन् (मद + 1. का°) adj. *berauschend:* बुद्धिं लुम्पति यद्द्रव्यं मदकारि तदुच्यते Çârng. Saṁh. 1,4,22.

मदकृत् (मद + कृत्) adj. dass. Suçr. 1,185,4. 190,10.

मदकोहल (मद + को°) m. *ein freigelassener Bulle* H. 1259.

मदगन्ध (मद + ग°) 1) m. *eine best. Pflanze*, = सप्तच्छद. — 2) f. आ a) *ein berauschendes Getränk.* — b) *Linum usitatissimum* oder *eher Hanf;* = अतसी Râgan. im ÇKDr.

मदगमन (मद + ग°) m. *Büffel* Râgan. bei Wilson.

मदघ्नी (मद + घ्नी) f. *eine best. Gemüsepflanze*, = पूतिका Gatâdh. im ÇKDr.

मदच्युत् (मद + 1. च्युत्) adj. 1) *in Aufregung sich bewegend, ausgelassen, lustig; taumelnd, vom* Soma *begeistert* (Sâj. gewöhnlich मदस्य च्यावयितर् *Uebermuth dämpfend*): Indra RV. 1,51,2. 8,1,21. Rosse 1,81,3. 126,2. सतरं चिद्दा मदच्युतौ मिथुना वहतो रथम् 8,33,18. 34,9. die Açvin 35,19. — 8,63,13. — 2) *heiter* so v. a. *ergötzlich, erfreuend, begeisternd:* रयि RV. 8,7,12. विश्वेर्यद्वावदृषणी मदच्युतम् den Soma 1, 85,7. 8,12,3. 32,1. प्र णो धन्वन्निन्दवो मदच्युतः 79,2. 108,11. 10,30,9. — 3) *Brunstsaft träufelnd* Bhâg. P. 3,2,22.

मदच्युत (मद + च्युत) adj. *vor Freude —, im Rausche taumelnd:* परि व्य सुवानो अक्षा इन्दुरव्ये मदच्युतः RV. 9,98,3.

मदजल (मद + जल) n. *Brunstsaft* (beim Elephanten) Spr. 5155.

मददिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माददा.

मदद्विप (मद + द्विप) m. *ein brünstiger Elephant* H. an. 4,293.

मदधार (मद + 1. धार) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,1083.

मदन (vom caus. von 1. मद्), proparox. संज्ञायाम् gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. 1) adj. zur Erklärung von मन्द Nir. 11,28.29. — 2) m. a) *Geschlechtsliebe, das Gefühl der Wollust; der Liebesgott* AK. 1,1,1,20. Trik. 3,3,252. H. 227. an. 3,397 (wo स्मरे st. ऽस्मरे zu lesen ist). Med. n. 103. Halâj. 1,32. नैव त्वां मदनो ऽस्त्वन्मृते ऽपि (ऽस्मादमृते die neuere Ausg.) मयि मामकः Hariv. 7086. Rt. 1,3. Çâk. 26. 44. 65. MBh. 3,1829. 10324. हतमपि निहत्येव मदनः Spr. 729. 2461. Kathâs. 43,268. हंसान्या सह विश्रम्भते °बाधा Vikr. 41,15. Çâk. 32,5. Sâh. D. 99. मदनेन विमोहितः R. 1,63,7. मदनातुरा Ragh. 12,32. Vet. in LA. (II) 16,14. °क्लिष्ट Çâk. 58. मदनोत्सुक Vikr. 22,8. °वह्निशिखावली Spr. 117. °शिखिपीडा 2840. अब्धाल चारिमदनः (= मदनाग्निः Schol.) MBh. 4,396. शृङ्गारकारसः स्वयं नु मदनः Vikr. 9. Mṛkkh. 59,14. Ragh. 5,63. Kumâras. 3,22. Varâh. Bṛh. S. 19,18. Mârk. P. 21,20. समदना Mṛkkh. 86,19. अ° Bein. Çiva's Bhâg. P. 1,11,37. — b) *eine Art von Umarmung*, die im Kâmaçâstra nach ÇKDr. folgendermaassen beschrieben wird: नायको नायिकायाः कण्ठे हस्तं दत्त्वा द्वितीयहस्तं तस्या मध्यदेशे दत्त्वा यदाश्लिषति. — c) *der Frühling* H. an. Med. — d) *Biene* Gatâdh. im ÇKDr. — e) *Wachs* Trik. H. an. Med. Hierher viell. °परिदका Verz. d. Oxf. H. 151, a, 3. fgg. — f) N. *verschiedener Pflanzen: Vanguiera spinosa Roxb.* (vgl. मदनकण्टक) AK. 2,4,2,33. Ratnam. 29. Suçr. 1,137,9. 138, 21. 144,12. 158,8. 159,7. 367,14. मदनफलं वामयति 2,330,1. 280,17. = तरुभिद्, दुभिद् Trik. Med. = राठ (?) H. an. *Stechapfel* AK. 2,4,2, 58. Trik. H. an. Med. *Phaseolus radiatus* H. 1171. *Acacia Catechu Willd.* Çabdar. im ÇKDr. = मङ्कोठ d. i. wohl घङ्कोठ *Alangium hexapetalum; Mimusops Elengi* Râgan. im ÇKDr. — g) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. 117 (lxx). Verz. d. Oxf. H. 124, a, 50. 127, a, No. 228. 150, b, 32. 275, a, 17. 276, a, 15. 323, a, No. 765. Hall in der Einl. zur Vâsavad. S. 7. Râga-Tar. 7, 301. 580. 883. 924. 1136. 1206. 1213. Çuk. in LA. (II) 32,9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,29,3. 33, 8. Wilson, Sel. Works I,211 (wohl fehlerhaft für दमन; vgl. die Note ebend.). Vgl. भट्ट°, मदननृप, मदनपाल, मदनराज. — 3) f. आ *ein berauschendes Getränk* H. 903. — 4) f. ई a) dass. Hâr. 63. — b) *Moschus.* — c) *eine best. Pflanze*, = अतिमुक्तक Râgan. im ÇKDr. — 5) n. (sc. अस्त्र) Bez. *einer mythischen Waffe (die Berauschende)* R. 1,29, 16 (30,15 Gorr.). — Vgl. उन्मदन.

मदनक m. *Artemisia indica* Ratnam. im ÇKDr. Ein verschriebenes दमनक.

मदनकण्टक (म° + क°) m. = मदन *Vangniera spinosa Roxb.* Trik. 3,3,5. H. an. 3,11. Med. k. 50.

मदनकाकुरव (म° + काकु-रव) m. *Taube* Râgan. bei Wils. °काकूरव ÇKDr. nach ders. Aut., unter पारावत aber richtig.

मदनगृह (म° + गृह) n. *des Liebesgottes Wohnung*, Bez. *eines best. Prâkrit-Metrums, 4 Mal 40 Moren* Colebr. Misc. Ess. II, 157, a, 41.

मदनगोपाल (म° + गो°) m. 1) Bein. Kṛshṇa's Padma-P., Pâtâlakh. 9 im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes (abgekürzt auch गोपाल) Verz. d. Oxf. H. 227, a, No. 537.

मदनचतुर्दशी (म° + च°) f. *der 14te, dem Liebesgott geweihte Tag in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Tithit. im ÇKDr. As. Res. III, 277.

मदनत्रयोदशी (म° + त्र°) f. *der 13te, dem Liebesgott geweihte Tag in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Tithit. im ÇKDr. As. Res. III, 277.

मदनदमन (म° + द°) m. *der Ueberwältiger des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Daçak. 116, 13.

मदनदहन (म° + द°) m. *der Verbrenner des Liebesgottes*, Bein. Çiva's oder Rudra's; Bez. *der Zahl elf* Ind. St. 8, 205. 405.

मदनद्वादशी (म° + द्वा°) f. *der 12te, dem Liebesgott geweihte Tag in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,19. 39,*a*,13.

मदननालिका (म° + ना°) f. *ein untreues Weib* H. ç. 111.

मदननृप (म° + नृप) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 514, *c*. — Vgl. मदनपाल, मदनराज.

मदनपक्षिन् (म° + प°) m. *die Predigerkrähe* Çabdak. im ÇKDr. u. कञ्जल.

मदनपाठक (म° + पा°) m. *der indische Kuckuck* Râgan. im ÇKDr.

मदनपारिजात (म° + पा°) m. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. I,118 (°पारिजात). Verz. d. Oxf. H. 274, *b*, No. 651. fg. 279,*a*, 6. 292,*a*, 49. Verz. d. B. H. No. 140. 1403. मदनाख्यं पारिजातम् 1025.

मदनपाल (म° + पाल) oder abgekürzt मदन m. N. pr. eines Fürsten, dem verschiedene Schriften zugeschrieben werden, unter andern auch der Madanavinoda (Nigh. Pr. Einl.) Colebr. Misc. Ess. II,286. Verz. d. Oxf. H. 185,*b*,39. 274,*b*, No. 631. fg. 275,*b*, No. 653. 279,*a*,7. 311, *b*,35. Râga-Tar. 7,535. 575. fg. — Vgl. मदननृप, मदनराज.

मदनभवन (म° + भ°) n. *das Haus der Liebe (Ehe)* in der Astrol., = जन्मलग्नावधि सप्तमस्थानं तत्तु जायास्थानम् ÇKDr. u. मदनालय mit folgendem Belege aus der Dîpikâ: सूर्याद्युच्चान्क्रियवृषमृगस्त्रीकुलीरान्त्ययूके दिग्वह्न्यङ्केन्द्रदयतिथिशरान्सप्तविंशांश्च विंशान्। यंशानेतान्वदति यवनश्चान्यतुङ्गान्सुतुङ्गान् तानेवांशान्मदनभवनेष्वाह नीचान्सुनीचान् ॥

मदनमञ्चुका (म + म°?) f. N. pr. einer Tochter des Madanavega und der Kaliñgasenâ, nach der der 6te Lambaka im Kathâsaritsâgara benannt worden ist, Kathâs. 34,95. 1,5.

मदनमञ्जरी (म° + म°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 37. Sâh. D. 46, 5. einer Predigerkrähe Vet. in LA. (II) 16, 3.

मदनमहोत्सव (म° + म°) m. *ein zu Ehren des Liebesgottes gefeiertes grosses Fest* Verz. d. B. H. 136, *a* (130). Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,11.

मदनमालिनी (म° + मा°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 37.

मदनमिश्र (म° + मिश्र) m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works I, 200.

मदनमोदक (म° + मो°) *ein best. medicinisches Pulver* Verz. d. B. H. No. 993.

मदनमोहन (म° + मो°) m. *der Verwirrer des Liebesgottes*, Bein. Krshna's Padma-P., Pâtâlakh. 9 im ÇKDr.

मदनरत्न (म° + रत्न) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 140. 1025. 1176. 1178. 1403. Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,8. 281,*a*, No. 639. 295, *a*, No. 713. 341,*b*, N. °प्रदीप desgl. 515,*a*. Verz. d. B. H. No. 1222.

मदनराज (म° + राज) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7, 263. — Vgl. मदननृप, मदनपाल.

मदनरिपु (म° + रिपु) m. *der Feind des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Spr. 3106.

मदनरेखा (म° + रे°) f. N. pr. der angeblichen Mutter des Vikramâditja LIA. II, 801.

मदनललिता (म° + ल°) adj. f. *im Gefühl der Liebe tändelnd* Khandom. 84. subst. *ein best. Metrum, 4 Mal* — — — —, ⏑⏑⏑⏑⏑ —, — — ⏑⏑⏑ — ebend. Colebr. Misc. Ess. 162 (XI, 8).

मदनलेखा (म° + ले°) f. N. pr. einer Tochter Pratâpamukha's, Fürsten von Vârânasî, Kathâs. 25,162. 167.

मदनविनोद (म° + वि°) m. Titel einer Schrift des Madananrpa oder Madanapâla Nigh. Pr. Einl. Verz. d. Oxf. H. 514,*c*.

मदनवेग (म° + वेग) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 30,2. 33,167.

मदनशलाका (म° + श°) f. 1) *eine Drosselart, Turdus Salica* (सारिका) Trik. 2,5,22. Med. k. 234. — *b*) *das Weibchen des indischen Kuckucks* Çabdar. im ÇKDr. — *c*) *ein Aphrodisiacum* Med.

मदनसारिका (म° + सा°) f. = सारिका *Turdus Salica* Gatâdh. im ÇKDr.

मदनसिंह (म° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 10. des Verfassers des Madanaratnadîpa Verz. d. B. H. No. 1222. Verz. d. Oxf. H. 515,*a*.

मदनसेना (म° + से°) f. N. pr. einer Tochter Vîrabhata's, Fürsten von Tâmralipti, Kathâs. 44,42. 46,15. 47,119.

मदनहरा (म° + ह°) f. *ein best.* Prâkrit-*Metrum*, = मदनगृह Colebr. Misc. Ess. II, 157, *a*, 41. हर ist im Prâkrit = गृह.

मदनायक (von मदन + अय) m. *eine best. Getreideart, Paspalum scrobiculatum Lin.* (कोद्रव) Râgan. im ÇKDr.

मदनाङ्कुश (मदन + अ°) m. 1) *penis* Trik. 2, 6, 23. — 2) *Fingernagel* ÇKDr. (nach कामाङ्कुश gebildet).

मदनाचार्य (मदन + आ°) m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. B. H. No. 1006.

मदनादित्य (मदन + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 6,133.

मदनान्तक (मदन + अ°) m. *der Vernichter des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Spr. 976.

मदनाय् (von मदन), °यते *dem Liebesgott gleichen* Hariv. 12007.

मदनायुध (मदन + आ°) n. *die weibliche Scham* Çabdak. im ÇKDr.

मदनायुष (मदन + आयुस्) m. *ein best. Strauch*, = कामवृद्धि Râgan. im ÇKDr.

मदनालय (मदन + आ°) m. 1) *die weibliche Scham*. — 2) *Lotus*. — 3) *Fürst* Çabdârthak. bei Wilson. — 4) = मदनभवन ÇKDr.

मदनावस्थ (मदन + अवस्था) adj. *verliebt* Çâk. Ch. 43, 5 v. u.

मदनावस्था (wie eben) f. *Getrenntsein der Geliebten* Wilson nach Dhar. Genauer *Verliebtheit*.

मदनिका (von मदन) f. N. pr. eines Frauenzimmers Mrkkh. 27, 5.

मदनीय (vom caus. von 1. मद्) adj. *berauschend*: मद्य Rv. 5, 10. zur Erkl. von मद्य Nir. 5,1. मदनीयं स्तोत्रम् zur Erkl. von मद् 4.8.

मदनेच्छाफल (मदन - इच्छा + फल) m. *eine Mango-Art*, = वद्धरसाल Râgan. im ÇKDr.

मदनोत्सव (मदन + उ°) m. *das im Frühling gefeierte Fest des Liebesgottes* Hâr. 119. *ein best. Spiel* Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,3.

मदनोत्सवा (wie eben) f. *eine Buhldirne im Himmel* Çabdar. im ÇKDr.

मदनोद्यान (मदन + उ°) n. *der Lustgarten des Liebesgottes*, N. eines Gartens Mâlatîm. 11,5.

मदपति (मद + प°) m. *Herr des Freudentrankes* Rv. 6,69,3.

मदप्रयोग (मद + प्र°) m. *das Hervorquellen des Brunstsaftes beim Elephanten* Trik. 2,8,36.

मदभञ्जिन् (मद + भ° von 1. भञ्ज्) 1) adj. *den Rauch brechend*, — *auf-*

*hebend.* — 2) f. ई *Asparagus racemosus Willd.* Çabdak. im ÇKDr.

मदमत्ता (मद + म°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡◡—◡◡—◡◡—◡◡ —◡◡—◡◡—◡◡— Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVIII, 4).

मदमुच् (मद + 2. मुच्) adj. *Brunstsaft entlassend, brünstig:* वारण Uttararâmak. 48,12.

मदयन्तिका (von मदयन्ती) f. 1) *arabischer Jasmin* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 2, 68, 9. 153, 8. 249, 8. — 2) N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatîm. 63, 2.

मदयन्ती (vom caus. von 1. मद्) f. 1) *arabischer Jasmin* Râgan. im ÇKDr. *wilder Jasmin* (वनमल्लिका) Ratnam. im ÇKDr. — Suçr. 2,25,16. — 2) N. pr. der Gattin Kalmâshapâda's (Mitrasaha's, Saudâsa's) MBh. 1,4736. 6940. 13,6262. 14,1680. 1695. VP. 381. Bhâg. P. 9,9,18. 24.

मदयितर् (wie eben) nom. ag. *Ergötzer, Berauscher:* किसलयप्रसवो ऽपि विलासिनां मदयिता दयिताश्रवणार्पितः Ragh. 9,31.

मदयित्नु (wie eben) Uṇâdis. 3,29. Vop. 26,166. 1) *der Liebesgott.* — 2) *ein Branntweinbrenner* Çabdar. im ÇKDr. — 3) *ein berauschendes Getränk,* m. Uggval. n. Med. n. 199. — 4) *ein Betrunkener* Med. — 5) *Wolke* Trik. 1,1,82.

मदराग (मद + राग) m. 1) *der Liebesgott.* — 2) *Hahn* Çabdârthak. bei Wilson.

मदरुद्रदत्त (मद - रुद्र + दत्त) m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1,471,11.

मदर्पितपुर (मत् + अ° - पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Râga-Tar. 7, 967. मदर्पत° Troyer mit Erwähnung einer Lesart पदद्विकपुर.

मदलेखा (मद + ले°) f. 1) *eine durch Brunstsaft gebildete Linie* Khandom. 14. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ———◡◡—— Çrut. 9. Ind. St. 8, 366. Colebr. Misc. Ess. II, 159 (II, 2). Khandom. 14. — 3) N. pr. eines Frauenzimmers Kâd. in Z. d. d. m. G. 7, 585.

मदवारि (मद + वा°) n. *Brunstsaft* Spr. 812.

मदविक्षिप्त (मद + वि°) adj. *brünstig* (von einem Elephanten) Çabdak. im ÇKDr.

मदवृद्ध (मद + वृद्ध) adj. *durch* Soma *begeistert* RV. 1,52,3.

मदवृन्द (मद + वृन्द) m. *Elephant* Çabdârthak. bei Wilson.

मदशाक (मद + शाक) m. *Basella cordifolia Lam.* Râgan. im ÇKDr.

मदशौण्डक (मद + शौ°) n. *Muskatnuss* H. ç. 130 (°सौण्डक geschr.).

मदसार (मद + सार) m. *die Baumwollenstaude* Râgan. im ÇKDr.

मदस्थल n. = मदस्थान Çabdar. im ÇKDr.

मदस्थान (मद + स्थान) n. *Weinhaus, Schenke* AK. 2,10,44. Trik. 2,10, 17. H. 906.

मदहस्तिनी (मद + ह°) f. *eine* Karaṅga-*Art* (महाकरञ्ज) Râgan. im ÇKDr.

मदहेतु (मद + हेतु) m. *Grislea tomentosa Roxb.* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

मदाघ (मद + अघ) m. N. pr. eines Mannes gaṇa उपकादि zu P. 2,4, 69. pl. *seine Nachkommen* ebend.

मदाढ्य (मद + आ°) 1) adj. *reich an Wein.* — 2) m. *die Weinpalme* Râgan. im ÇKDr. — 3) f. आ *eine rothblühende Barleria* Çabdak. im ÇKDr.

मदातङ्क (मद + आ°) m. = मदात्यय Râgan. im ÇKDr.

मदात्मानन्द (मद-आत्मन् + आ°) m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1,470.

मदात्यय (मद + अ°) m. *krankhafter Zustand in Folge von Trunkenheit* Suçr. 1,173,2. Çârṅg. Saṃh. 1,7,27. Verz. d. B. H. No. 934. 955. 966. Verz. d. Oxf. H. 305,b,6 v. u. 306,b,29. 313,a,10. 337,a, No. 849. fg. — Vgl. पानात्यय.

मदान्ध (मद + अ°) 1) adj. *in Folge eines Rausches blind* so v. a. *berauscht; vor Brunst —, vor Hochmuth blind* Bhâg. P. 5,24,16. मदिरा° 3,28,37. अर्के द्विपं इव मदान्धः समभवम् Spr. 2347. °बुद्धि (eines Elephanten) 4173. रागमदा° 2594. — 2) f. आ *ein best. Metrum, 4 Mal* ——— ◡◡—◡—— Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VI, 22, wo zu lesen ist: SD2TS).

मदामद (von 1. मद् mit Redupl.) adj. *in steter Aufregung seiend:* आसीनो दूरं व्रजति शयानो याति सर्वतः। कस्तं मदामदं देवं (आत्मानं) मदन्यो ज्ञातुमर्हति Kathop. 2,21. Çaṅk.: समदो ऽमदश्च सहर्षो ऽहर्षश्च; vgl. jedoch घनाघन, 1. चराचर, चलाचल, पतापत.

मदाम्रात (मद + आ°) m. *eine auf einem Elephanten stehende Pauke* Hâr. 204. Vgl. Spr. 2088.

मदाम्बर (मद + अ°) m. Indra's *Elephant* Trik. 1,1,61. H. ç. 33.

मदार Uṇâdis. 3,134. m. 1) *Schwein* Uggval. — 2) *Elephant* Viçva im ÇKDr. *ein brünstiger Elephant* Uṇâdik. im ÇKDr. — 3) = धूर्त Viçva; wohl *Stechapfel,* nach Wilson *Betrüger.* — 4) *Liebhaber, ein Verliebter* (कामुक). — 5) *ein best. Parfum.* — 6) N. pr. eines Fürsten Uṇâdik.

मदार्मद m. *ein best. Fisch* Trik. 1,2,17. — Vgl. मद्गोन्मद.

मदालस (मद + अ°) 1) adj. f. आ *träge in Folge eines Rausches:* (अलिः) कमलिनीमकरन्दमदालसः Vṛddha-Kâṇ. 15,15. Ṛt. 6,12 (vgl. मदिरालसा 11). — 2) f. आ *a)* N. pr. einer Tochter des Gandharva Viçvâvasu, die der Daitja Pâtâlaketu raubte und die später die Gattin Kuvalajâçva's wurde, Mârk. P. 21,28.-61. 22,16. 25. 23,64. 24,28. Spr. 1240. — *b)* Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 266,b,43. 270,b,24. 279,a,12.

मदालापिन् (मद + आ°) m. *der indische Kuckuck* Çabdam. im ÇKDr.

मदावत् (von मद) adj. *berauscht:* वि ते मदं मदावति शरमिव पातयामसि AV. 4,7,4.

मदावस्था (मद + अ°) f. *Brunst:* कामकारिणी मदावस्थेव देहिनी Kathâs. 38,116.

मदाह्व (मद + आह्वा) m. *Moschus* Trik. 2,6,38.

मदि und मदिका f. *eine Art Egge* oder *Walze:* एकविंशतिशल्यस्तु विद्धकः परिकीर्तितः। नवहस्ता तु मदिका प्रशस्ता कृषिकर्मसु Kṛshisaṃgraha 9,14. अथ मदिकादानम्। बीजस्य वपनं कृत्वा मदिकां तत्र दापयेत्। विना मदिप्रदानेन समजन्म न जायते॥ 18, 8. — Vgl. मतीकर und मत्य.

मदिन् (von 1. मद्) adj. *erfreuend, lieblich; berauschend* (vgl. मन्दिन्); superl. मदितम VS. Prât. 3,142. सोम RV. 8,1,19. 53,11. 1,91,17. सखा स्वादुर्मदिन्तमः 10,136,6. रय 8,13,23. VS. 6,27. 8,48. compar.: एदु मधो मदिन्तरं सिञ्च वाध्वर्यो अन्धसः RV. 8,24,16.

मदिर (wie eben) Uṇâdis. 1,52. 1) adj. so v. a. मदिन्. अर्चन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये RV. 1,166,7. सोम 2,14,9. 9,85,7. मधु 5,61,11. 8,21,5. 38, 3. 10,112,6. अंशु 6,17,11. 20,6. Vâlakh. 5,4. अन्धांसि 6,69,7. 10,94,4. von Augen: मदिरायतनयना ad Çâk. 54. मदिरेक्षणावल्लभा 26, v. l. मदिरेक्षणा 67. Vikr. 32. Spr. 3082. Bhâg. P. 4,28,34. Mârk. P. 21,23. 62,8. 75,58. Vgl. मदिराक्ष. — 2) m. *eine rothblühende* Khadira-*Art* Çabdak. im ÇKDr. — 3) f. आ *a) ein geistiges Getränk* AK. 2,10,40. H. 902.

Halâj. 2,174. मदिरोन्मत्त Maitrjup. 4,2. M. 11,148. MBh. 1,5826. गन्धेन ज्ञाता (*wohlriechend, aromatisch*) मदिरेव 4,379. Hariv. 5413. fg. °वशग 8330. Suçr. 2, 342, 2. 448, 14. मदिरामयपीडित 487, 12. Kathâs. 14, 30. Prâjaçkittend. 19, *a*, 3. मदिरोत्कट R. 4,24,39. 5,25,41. °मदान्ध Bhâg. P. 3, 28, 37. Prab. 60, 7. 62, 8. कुम्भनिःसृतमदमदिरामत्तभृङ्गा: 78, 13. वदन° Megh. 76. मोहमदिरोन्मत्त Maitrjup. 4,2. पीत्वा मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूतं जगत् Spr. 339. — *b) eine brünstige Bachstelze* (मत्तखञ्जन) Çabdar. im ÇKDr. *Bachstelze* überh. Wilson nach derselben Aut. — *c) ein best. Metrum, 4 Mal* ‒◡◡‒◡◡‒◡◡‒◡◡‒◡◡‒◡◡‒◡◡‒ Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVII, 2). Khandom. 115. — *d)* N. pr. einer der Gemahlinnen des Vasudeva Hariv. 1947. VP. 439. Bhâg. P. 9,24, 44. 47. Bein. der Durgâ Hariv. 10245. N. pr. der Mutter der Kâdambarî Kâd. in Z. d. d. m. G. 7, 583.

मदिराक्ष (मदिर + अक्ष) 1) adj. *liebliche —, berauschende Augen habend;* f. ई Vikr. 105. Kâvjâd. 3,79. Udbhata im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines jüngern Bruders des Çatânika MBh. 4,1012. 1057.

मदिरागृह (म° + गृह) n. *Weinhaus, Schenke* AK. 2,2,7. H. 1001.

मदिरावती (von मदिरा) f. Titel des 13ten Lambaka im Kathâsaritsâgara Kathâs. 1, 8.

मदिराश्व (मदिर + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 5, 2237. 5907. 13,6268. ein Sohn Daçâçva's und Enkel Ikshvâku's 91. fg.

मदिरासख (मदिरा + सखि) m. *der Mangobaum* Gatâdh. im ÇKDr.

मदिरासव (मदिर + आ°) m. *ein berauschendes Getränk* R. 5,14,24.

मँदिष्ठ 1) adj. superl. zu मदिर. मदास: R̥V. 4,17,6. 6,47,2. स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया 9,1,1. AV. 4,24,3. Pańkav. Br. 8,4,6. — 2) f. आ *ein berauschendes Getränk* H. 902. Halâj. 2,174.

मदिष्णु (von 1. मद्) adj. zur Erkl. von मन्दु Nir. 4,12.

मदीण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,6.

मदीय (von मत्) adj. *mein, der meinige* MBh. 1,8272. 3, 2622. 11985. Hariv. 7090. Çâk. 139. 34, 7. 65, 3. Ragh. 2, 45. 65. Megh. 94. Kathâs. 28,90. युवयोर्यन्मदीयं तन्मामकं युवयो: स्वकम् Mârk. P. 23, 33. Pańkar. 3, 9, 8. Pańkat. 189, 25. 191, 10. Vet. in LA. (II) 10, 17. 31, 13. Dhûrtas. 79, 17.

मँदुघ m. N. *einer Honigpflanze* oder *eines Süssholzes:* मधोरस्मि मधुतरो मदुघान्मधुमत्तर: AV. 1,34,4. आञ्जनस्य मदुघस्य कुष्ठस्य नलदस्य च 6,102,3. Kauç. 35 (मधुघ). 38. °मणि 76. 79. Ind. St. 5,386. 404.

मँदेरघु (मदे, loc. von मद, + रघु) adj. *in der Begeisterung flink, — eilig:* प्र यो वां मित्रावरुणाजिरो दूतो अद्रवत्। अयःशीर्षा मदेरघु: R̥V. 8,90,3. मदकरे धने गता Sâj.

मदेरु adj. in der Stelle: उदन्यजेव जेमना मदेरू R̥V. 10,106,6. बलातिशयेन मत्तौ स्तुत्यौ वा Sâj.

मदोत्कट (मद + उ°) 1) adj. *aufgeregt, in Wuth seiend* R. 5, 39, 28. सिंहा इव मदोत्कटा: 6,73,7. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,26. *berauscht* R. 5, 60,9. *am Anfange der Brunst stehend, brünstig* überh. (von Elephanten) AK. 2, 8, 2, 3. H. 1221. Hâr. 49. MBh. 3, 2539. — 2) m. *a) Taube* Çabdârthak. bei Wilson. — *b)* N. pr. eines Löwen Pańkat. 68,11 (Hit. 121,10). — 3) f. आ *a) ein berauschendes Getränk* Râgan. im ÇKDr. — *b)* N. der Dâkshâjanî in Kaitraratha Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,34.

मदोदग्र (मद + उ°) adj. f. आ *aufgeregt, wüthend:* ककुद्मत: Ragh. 4, 22. नारी *ein von Hochmuth beseeltes Weib* Çabdam. im ÇKDr.

मदोद्धत (मद + उ°) adj. *berauscht* Gatâdh. im ÇKDr. *von Hochmuth aufgeblasen* Spr. 2095.

मदोन्मत्त (मद + उ°) adj. *brünstig; von Hochmuth berauscht* Spr. 2096. 2440. 4312.

मदोल्लापिन् (मद + उ°) m. *der indische Kuckuck* H. ç. 188.

मँद्गु (von मज्ज्) Unâdis. 1,7. gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. m. n. Siddh. K. 248, *b*, 12. 1) m. *ein best. Wasservogel* AK. 2, 5, 34. H. 1323. Halâj. 2,95. निमज्ज्य ये मत्स्यान्खादन्ति तान्मद्गुप्रभृतीन् Kull. zu M. 5,13. VS.24, 22. 34. Khând. Up. 4, 8, 1. 2. Maitrjup. 6, 34. M. 12, 63. MBh. 3, 11579. 10,269. Suçr. 1,205,13. Mârk. P. 15,16. Brahma-P. in LA. (II) 49, 9. — 2) m. *ein best. im Laube lebendes Thier* (पर्णमृग) Suçr. 1, 202, 17. — 3) m. *eine Schlangenart* (मालुधान) Siddham. in Nigh. Pr. — 4) m. *ein best. Fisch* Nîlak. zu MBh. 13,2583. — 5) m. *Galeere, eine Art Kriegsschiff* Daçak. 148, 18. — 6) m. *eine best. Mischlingskaste* M. 10,48. चतुर्मद्गुश्च वैदेहकवन्दिद्विजयोर्ब्राह्मण्यां ज्ञातो बोधायनेनोक्तो बोद्धव्यो Kull. — 7) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka Hariv. 1917. 2083. — Vgl. उप°, काक°, जल°.

मँद्गुर (wie eben) Unâdis. 1,42. m. 1) *ein best. Fisch, Macropteronatus Magur Ham.* AK. 1,2,3,19. H. 1347. Hâr. 186. Halâj. 3,37. श्रमणो गौतम: श्यामको बत भो: श्रमणो गौतमो मद्गुरच्छवि: Lalit. ed. Calc. 320, 7. 321, 14. °प्रिया *das Weibchen dieses Fisches* H. 1347. — 2) *Taucher, Perlenfischer* (eine Mischlingskaste): निषादो मद्गुरं सूते दाशं नावोपजीविनम् MBh. 13,2583. तस्य दाशा जले मग्ना मद्गुरा नाम विश्रुता:। ये हरन्ति सदा शङ्खान्समुद्रोदरचारिण: ॥ Hariv. 5234. मद्गुर्मीनविशेषस्तद्वति आदत्ते तं मद्गुरम् Nîlak. zu MBh. 13,2583. — Vgl. कर्ण°.

मद्गुरक m. = मद्गुर 1. Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. ग्राममद्गुरिका und ग्राम्य°.

मद्गुरसी f. *ein best. Fisch,* = ग्राम्यमद्गुरिका Çabdar. im ÇKDr.

मद्भू (मत् + 1. भू), मद्भवति *ich werden* Pat. zu P. 1,4,108.

मद्य्, मद्यति denom. von मत् P. 7,2,98, Sch.

मँद्य (von 1. मद्) P. 3,1,100. Vop. 26,15. 1) adj. *erfreuend, erheiternd, lieblich; berauschend:* अन्ध: R̥V. 2,14,1. 7,92,1. सोम 6,68,10. मद 9, 6,2. 23,4. 86,35. रस 9,38,5. पिपीळे अंशुर्मद्यो न सिन्धु: 4,22,8. 8,2,25. उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवी: 1,153,4. — 2) n. *ein berauschendes Getränk* AK. 2,10,40. 3,4,22,105. Trik. 2,10,14. H. 902. Halâj. 2,175. M. 5,56. 123. 8,329. 9,84. 264. 10,89. 11,67. मद्यानुगमोजनम् 70. 95. 97. Jâǵń. 3,40. MBh. 12,12550. Suçr. 1,63,6. 145,13. 188,12. 190,16. 2, 355, 18. 459, 12. Çârṅg. Saṁh. 1, 4, 21. Ragh. 7, 46. Spr. 1260. 2898. 3355, v. l. 4955. Kâm. Nîtis. 7, 20. 16, 33. Varâh. Bṛh. S. 46,27. Kathâs. 13,142. 33,93. 36,92. 39,207. Mârk. P. 18,23. Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,34. 276,*b*,6. 313,*a*,11. fg. Sâh. D. 174. पनसादिजन्यं मदकारणं द्रवद्रव्यं मद्यमिति माधव: Prâjaçkittend. 67,*b*,3.

मद्यकीट (मद्य 2. + कीट) m. *Essigthierchen* H. 1356.

मद्यद्रुम (मद्य + द्रुम) m. *ein best. Baum,* = माड Râgan. im ÇKDr.

मद्यप (मद्य + 1. प) 1) adj. *berauschende Getränke trinkend, Trunkenbold* Khând. Up. 5,11,5. Suçr. 1,63,6. M. 3,159. °स्त्री 11,66. °देवता: Râǵa-Tar. 2,103. Spr. 627. 3795. Kathâs. 13,140. मद्यपा f. M. 9, 80.

मद्यपाः किं न कुर्वन्ति *Trunkenbolde, Betrunkene* Spr. 615. 390. 2704. Prasaṅgâbh. 16,*b*. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12940.

मद्यपङ्क (मद्य + पङ्क) m. *Maische* H. 904.

मद्यपान (मद्य + 1. पान) n. *der Genuss berauschender Getränke* MBh. 5,1078. Suçr. 1,174,10. Weber, Râmat. Up. 355. Pañkat. 35,15. 218,42. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,20. *ein berauschendes Getränk:* ततः सह तया नार्या मद्यपानमथापिबत् Mârk. P. 17,22.

मद्यपाशन (मद्यप + अ°) n. *der Imbiss eines Säufers* H. 907. fälschlich मद्यपासन Wilson und ÇKDr. nach ders. Aut.

मद्यपीत adj. = पीतमद्य gaṇa आहिताग्न्यादि zu P. 2,2,37.

मद्यपुष्पा (मद्य + पुष्प) f. *Grislea tomentosa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. °पुष्पी Wilson nach ders. Aut.

मद्यबीज (मद्य + बीज) n. *Weinhefe* H. 905.

मद्यभाजन (मद्य + भा°) n. *ein Gefäss, aus dem berauschende Getränke getrunken werden*, Hâr. 170.

मद्यभाण्ड (मद्य + भा°) n. *ein Gefäss für berauschende Getränke* M. 11,147. Pañkat. 36,16.

मद्यमण्ड s. u. मण्ड 1,e.

मद्यवासिनी (मद्य + वा°) f. *Grislea tomentosa Roxb.* Ratnam. 164. Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मद्यपुष्पा.

मद्यसंधान (मद्य + सं°) n. *das Branntweinbrennen* H. 905.

मद्यामोद (मद्य + आ°) m. *Mimusops Elengi* Râǵan. im ÇKDr.

मद्यासक्तक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,276. Vielleicht fehlerhaft für मद्यासक्तक.

मद्र (von 1. मद्) Uṇâdis. 2,13. 1) n. *Freude* H. 86. mit dat. oder gen. beim Wunsche P. 2,3,73. मद्रं देवदत्ताय oder °दत्तस्य Sch. masc. Uǵǵval. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Lassen in Z. f. d. K. d. M. 3,212. fgg. Çat. Br. 14,6,3,1. 7,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92 (50). P. 4,2,108. 131. MBh. 3,16620. Hariv. 784. Varâh. Bṛh. S. 4,22. 14,22. 32,19. Weber, Nax. II,392. शाकलं नाम मद्रेषु बभूव नगरं पुरा Kathâs. 44,17. VP. 177. Mârk. P. 57,44. 58,45. मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम् Vop. 6,61. स्त्रीणां मद्रस्त्रियो मलम् MBh. 8,2093. मद्रभुजिङ्गाः (मद्रकलिङ्गाः ed. Bomb.) 6,349 (VP. 187). मद्रेश (so ed. Bomb. st. मद्रडा) 7,1602. Varâh. Bṛh. S. 14,33. मद्रेश्वर Hariv. 5083. °राज 4968. 6702. Mârk. P. 132,46. °मण्डल Râǵa-Tar. 8,1533. °वाणिजा: *Kaufleute, die nach* Madra *gehen*, P. 6, 2,13, Sch. °सविध, °सनीड, °समर्याद, °सवेश, °सदेश 23, Sch. उत्तरमद्राः Ait. Br. 8,14; vgl. पौर्वमद्र. मद्र sg. *das Land der* Madra Uǵǵval. MBh. 8,2086. *ein Fürst der* Madra Hariv. 5013. 5494. °सुता *eine Tochter des Königs der* Madra, Pâṇḍu's *zweite Gemahlin*, Çabdar. im ÇKDr. मद्री *eine Fürstin der* Madra P. 4,1,177, Sch. Madra ein Sohn Çivi's, der Urahn des Volkes, VP. 444. Bhâg. P. 9,23,3. — 3) f. आ a) N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661, wo die neuere Ausg. wie Langlois भद्रा शूद्रा च मद्रा liest. — b) N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80. — c) eine Personification der ersten Mûrkhanâ im Gândhâra-Grâma As. Res. 9,469. — 4) f. ई s. u. 2. — Vgl. मद्रक, माद्र.

मद्रक (von मद्र) P. 4,2,131. 1) adj. = माद्रो भक्तिरस्य P. 4,3,100, Sch. f. मद्रिका in °भार्य, °कल्प, °मानिन् 6,3,37, Sch. — 2) m. pl. N. eines verachteten Volkes, = मद्र MBh. 2,119. 6,2097. 7,692. 8,1836. fgg. 2108. 12,2429. 7559 (im Dakshiṇâpatha; ÇKDr. u. दक्षिणापथजन्मा liest मद्रपैः). Hariv. 1680. Mârk. P. 57,36. Varâh. Bṛh. S. 14,27. °पति 11,59. मद्रकाधम MBh. 8,1868. sg. *ein Fürst der* Madra *und ein Bewohner von* Madra MBh. 1,2696. मित्रध्रुग्मद्रको (so die ed. Bomb.) नित्यं यो नो द्वेष्टि स मद्रकः। मद्रके संगतं नास्ति क्षुद्रवाक्यो नराधमे ॥ 8, 1838. fgg. पृथिव्यां सर्वदेशानां मद्रको मलमुच्यते 2109. ein Sohn Çivi's und Urahn des Volkes Hariv. 1680. — 3) n. a) Bez. eines best. Gesanges Jâǵñ. 3,113. अपरान्तं गायति मद्रकाणि Sâj. bei Muir, ST. 3,64; vgl. u. अपरान्त 1, wo मद्रकानि st. मद्रकाणि gelesen wird. — b) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑–, ⏑–⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑– Ind. St. 8, 401. °गीतिभिः ebend.

मद्रकार (मद्र + 1. कार) adj. *Freude bereitend* P. 3,2,44. Vop. 26,58.

मद्रकूल (मद्र + कूल) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. माद्रकूलक.

मद्रंकर (मद्रम्, acc. von मद्र, + 1. कर) adj. = मद्रकार P. 3,2,44. Vop. 26,58. Trik. 3,1,1.

मद्रगार m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4,372. °गारि Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,7.

मद्रनगर (मद्र + न°) n. *die Stadt der* Madra (उत्तरदेशे) P. 7,3,24, Sch. — Vgl. माद्रनगर.

मद्रनाभ (मद्र + नाभ) m. *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2585.

मद्रप (मद्र + 2. प) m. *Beherrscher der* Madra MBh. 1,4432. 8,1866; vgl. u. मद्रक 2.

मद्राकर (मद्र + 1. कर), °करोति *scheeren* P. 5,4,67. Vop. 7,94. — Vgl. भद्राकर.

मद्रावल s. मुद्रावल.

मद्राय (von मद्र), °यति, °यते *froh werden* gaṇa लोहितादि zu P. 3,1,13.

मद्राश्म (मद्र + अश्मन्) n. P. 6,2,91. मद्राश्मनाश्म n. ebend.

मद्रिक् (von मद्राञ्च्) adv. *auf mich zu, zu mir her:* स्तुतः श्रवस्यन्नवसोपमद्रिग्युक्ता हरी वृषणा याह्यर्वाङ् RV. 1,177,1. 3. 6,31,5. — Vgl. त्वद्रिक्.

मद्रिकाय (von मद्रिका), °यते P. 6,3,37, Sch.

मद्रुकस्थली (म° + स्थ°) f. gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. माद्रुकस्थलक.

मद्रुमरकन्थ (मद्रुमर ? + कन्था) n. gaṇa चिह्नणादि zu P. 6,2,125.

मद्र्यञ्च् (मद् + अञ्च्) adj. *gegen mich gewandt:* यदन्तरा त्वा हरयो मद्र्यञ्चम् RV. 7,24,3. adv.: आ तू न इन्द्र मद्र्यग्घुवानः (याहि) 3,41,1. nom. sg. nach Sâj. — Vgl. मद्रिक्.

मद्र्यद्रिक् adv. so v. a. मद्रिक्, mit doppeltem Suffix. आभिर्याहि तूयमा मद्र्यद्रिक् RV. 6,22,11.

मद्वत् (von मद्) adv. *wie ich* Kathâs. 34,228. *wie mir* 21,25.

मदन् (von 1. मद्) Uṇâdis. 4,142. adj. *der Freude* —, *dem Rausche hingegeben:* इन्द्राय मद्वने सुतं परि ष्टोभन्तु नो गिरः RV. 8,81,19. *erfreuend, berauschend:* इन्द्राय मद्वा मद्यो मदः सुतः 9,86,35. = शिव Uǵǵval.

मद्वत् adj. 1) so v. a. मद्वन् *erfreuend, berauschend* (nach dem Comm.): सवन Çâñkh. Br. 16,1. 2. — 2) *eine Form oder Ableitung des Zeitworts* 1. मद् *enthaltend* Ait. Br. 3,29. 38. 4,4. 6,9. 11. Çat. Br. 4,3,2,10. 11. Pañkav. Br. 8,4,5.

मद्वर्गीण, मद्वर्गीय und मद्वर्ग्य (von मद् + वर्ग) adj. *zu meiner Schaar* —, *zu meiner Partei gehörig* Siddh. K. im ÇKDr.

मद्विध (मत् + विधा) adj. *einer von meines Gleichen* MBh. 1,5937. 5, 7089. 13,4654. Daç. 1,26. R. 2,31,22. fg. 3,49,53. Çâk. 34. Ragh. 2,57. Bhâg. P. 9,19,2. Mârk. P. 66,19. 75,36. 120,7.

मधव्य (von मधु) 1) adj. *zum* Soma-*Genuss geeignet, — berechtigt u. s. w.*: राष्ट्र TBr. 1,7,5,5. मधव्यौ स्तोकावप तौ रराध TS. 3,2,8,2. हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति मधव्योऽसानीति 5,7,1,3. 2,9,3. यन्मधुनो मधव्यं परमं रूपं तेनाहं परमो मधव्यो ऽन्नादो ऽसानि Pâr. Gṛhj. 1,3. तनू P. 4, 4, 129. *aus* Soma *u. s. w. bestehend* 139. स्तोमाः Schol. = मधस्मिन्ननत्तरम् 128, Vârtt. 1. — 2) m. = माधव *der zweite Frühlings-Monat* P. 4,4,129. — Vgl. अ°.

मधु (von 1. मद्) Uṇâdis. 1,19. gen. n. in der älteren Sprache मधस्, मधोस् (P. 7,1,77, Vârtt., Sch. 3,1,85, Kâr., Sch.) und मधुनस्, instr. मधा, dat. मधुने ṚV. 4,45,3. loc. मधौ. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4, 31. Siddh. K. 248,b,12. 1) adj. f. मधी und मध्वी (P. 4,1,71, Vârtt. AV. 7, 56,2) *süss, lieblich schmeckend; lieblich, angenehm* Çabdar. im ÇKDr. घृत ṚV. 3,1,8. 4,42,3. अन्धस् 34,2. पितु 1,187,2. ओषधीः 90,6. 8. घर्म VS. 38,10. छन्दस् ṚV. 6,11,3. वचनं 39,1; vgl. TS. 3,3,2,2. मधुस्तनूः P. 4, 4,129, Sch. unter den Beiww. Çiva's MBh. 13,1187 (= वसन्त Schol.). — 2) n. *Süssigkeit, süsser Trank und Speise, Meth u. s. w.* ṚV. 1,154,4. 2, 37,5. मधु संभृतमश्विभ्याम् 3,39,6. 5,43,4. पृणक्तु मध्वा समिमा वचांसि 4,38,10. मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षताम् 6,70,5. 10,12,4. 40,6. AV. 6,69,1. 9,1,22. यासामाषाढा मधु भक्षयन्ति ता न आपः शं स्योना भवन्तु TBr. 3,1,2,4. 18 in Z. f. d. K. d. M. 7,271. 274. Insbesondere: *a)* Soma: सोम्यं मधु ṚV. 1,19,9. 2,36,4. 4,26,5. 10,94,9. अस्य मन्दानो मध्वः 2, 19,2. 34,5. सधमादे मधूनाम् 3,43,3. 4,18,13. अग्रं मधूनाम् 46,1. 47,1. 7,91,5. 92,2. मदिरं मधु 5,61,11. सुषुता मधूनि 7,67,4. गोऋजीते मधौ मदिरे 8,21,5. गोऋजीका मधूनि 3,58,4. मध्वो रसः 5,43,4. — *b) Milch* (H. ç. 98. an. 2,244. fg.) und *Erzeugnisse von Milch, Butter, Schmalz* ṚV. 1,117,6. सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि 177,3. 7,24,2. 3,8,1. VS. 6,2. गावो दुदुह्रे वज्रिणे मधु 8,58,6. स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः 1,169,4. 8,7,10. Çâṅkh. Çr. 5,10,18. 7,10,12. यासामूर्धमधोः पूर्णा घृतस्य च Âçv. Gṛhj. 2,10,6. — *c) Honig* AK. 2,9,108. 3,4,12,105. H. 1214. H. an. Med. dh. 11. Halâj. 2,466. Verz. d. Oxf. H. 182,a,20. fg. In der alten Sprache selten sicher nachzuweisen, da Erwähnungen wie ṚV. 4,45,4. 7,32,2 (vgl. Homer's Ilias 16,641. fgg.) und 8,24,20 ebensowohl auf *Milch* wie auf jede andere *Süssigkeit* zu beziehen sind. मधु सारघम् ṚV. 8,4, 8. AV. 9,1,17. 19. etwa auch TS. 7,5,10,1. यथा मधु मधुकृतो निर्धयेयुः Çat. Br. 1,6,2,1. 2. 11,5,4,18. 14,5,5,1. चरन्वै मधु विन्दति Ait. Br. 7,15. 8,5. 20. Lâṭy. 5,12,21. 8,11,24. Âçv. Gṛhj. 1,15,1. 3,3,3. Kauç. 7. 94. Khând. Up. 6,9,1. देव° 3,1,1. (यदा) मधूनि वा निलीयन्ते (स्वगृहे) Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. प्राशनं चास्य हिरण्यमधुसर्पिषाम् M. 2,29. पयो दधि घृतं मधु 107. 3,226. 2,177. 3,272. fgg. 4,39. 247. 8,328. Jâgñ. 1,33. मधुसर्पिषी = सर्पिर्मधुनी gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. gaṇa राजदन्तादि zu 2, 2,31. मधूनां भक्षणम् R. 1,3,31. 53,2. मधूनि मधुकरैभिः (so die ed. Bomb.) संभृतानि नगे नगे 2,56,8. बिन्दुर्मधाभो रुचिरप्रभः MBh. 12,13474. °पिङ्ग 3,17002. °पीतक 5,2472. °पिङ्गल R. 5,60,14. °निभेक्षणा Hariv. 11951. °निभनयन Varâh. Lagh. 2,17 in Ind. St. 2,287. मधु वै माक्षिकं लब्ध्वा प्रपातं नैव बुध्यते MBh. 2,2098. 3,14761. 5,2044. 2476. 7,1992. 5464. 11,38. 12,11524. °प्रपात 3100. यथारुह्य महावृक्षमपहृत्य ततो मधु। अप्राप्य च निधनं गच्छेत्कर्मेदं नस्तथोपमम् 286. Suçr. 1,184,15. *acht Arten Honig* 185,1. 2. Vâkasp. zu H. 1214. °वर्ग Verz. d. B. H. No. 941. 953. 986. Verz. d. Oxf. H. 311,b,14. *berauschend*: भक्ष्यन्तः सुगन्धीनि मधूनि रसवन्ति च। ययुः प्रहर्षं ते सर्वे बभूवुश्च मदोत्कटाः॥ R. 5, 60,9. — मधु तिष्ठति जिह्वाग्रे हृदये तु हलाहलम् Spr. 1182. मधु तिष्ठति वाचि योषितां हृदि हालाहलमेव केवलम् 2097. अनृतमयवाङ्मधुभिः Çâk. 68,13. मधुवत् = मधिव Spr. 2835. = मधुनेव MBh. 2,2099. — *d) Blumensaft* AK. 3,4,12,105. H. 1126. H. an. Med. Halâj. 2,83. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. bei Uggval. यथा मधु समादत्ते रक्षन्पुष्पाणि षट्पदः Spr. 2317. 4539. 4687. Çâk. 146. Kumâras. 3,32. °गन्ध (अलि) Spr. 3282. इह प्रभिन्नकमलोदरे मधूनि मधुकरः पिबति Sâh. D. 10,8. — *e) ein süsses berauschendes Getränk* AK. 2,10,41. 3,4,12,105. Trik. 2,10,14. H. 902. H. an. Med. Halâj. 2,175. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. a. a. O. मधूनि च सुगन्धीनि पोज्ञा R. 1,9,29. 35. 38. Ragh. 4,65. Ṛt. 1,3. Megh. 67 (wo मधु र° zu lesen ist). 93. Spr. 94 (*Honig* oder *Wein*). 1779. 1934. Varâh. Bṛh. S. 19,18. Kaurap. 9. — *f) Wasser* Naigh. 1,12. H. an. — 3) m. *a)* N. *des ersten (Frühlings-) Monats des Jahres* P. 4,4,128, Vârtt. 2. AK. 1,1,3,15. Trik. 3,3,220. H. 153. H. an. Med. Halâj. 1,114. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. a. a. O. Çat. Br. 4,3,1,14. VS. 7,30. 13,25. 22,31. Weber, Nax. 2,350. fgg. 359. 366. Ind. St. 5,297. Suçr. 1,19,9. Ragh. 11,7. Ṛt. 6,24. Sûrjas. 1,48. Varâh. Bṛh. S. 46,85. Pañkar. 1,10,46. VP. 225. Schol. zu P. 4,3,20. °मासमहोत्सव Kathâs. 10, 87. — *b) Frühling* H. 229 (Kâma's *Freund*). Trik. H. an. Med. Ragh. 9,24. 26. 35 (St. und der Schol. in der Calc. Ausg. *Wein*). Kumâras. 3, 10. Mâlav. 76. Spr. 1719. 2099. 2629. 3186. 3743. 4688. Varâh. Bṛh. S. 3,23. 19,18. Kathâs. 4,29. मधुना मत्तः पिकः Sâh. D. 17,20. Ueberall könnte auch der *Frühlingsmonat* gemeint sein. — *c)* = मधूक, मधुद्रुम *Bassia latifolia* Trik. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. *Jonesia Asoka* H. an. *Süssholz* Çabdar. im ÇKDr. — *d)* angeblich so v. a. इन्द्रिय. मधुरिन्द्रियनामेति ततो मधुनिषूदनः Hariv. 14949. — *e)* N. pr. *α)* eines Asura Trik. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. a. a. O. gewöhnlich in Verbindung mit कैटभ erwähnt; Beide sind Feinde des Vishṇu und werden von diesem getödtet. MBh. 3,498. 13532. 13562. 5,4414. 6,3025. 12,7531. 8265. 13474. Hariv. 2710. 2924. 11461. fgg. 11940. fgg. 14361. Mârk. P. 81,50. fgg. Verz. d. Oxf. H. 23,b,N. 7. 80,a,30. 81,a,13. Verz. d. B. H. No. 540. Râga-Tar. 1,262. unter den 23 Feinden des Vishṇu H. 219. unter den 9 Feinden desselben 699. derselbe oder ein anderer Asura Madhu ist Vater des Râkshasa Lavaṇa, den Çatrughna erschlug; er bewohnte Madhuvana, wo Çatrughna die Stadt Mathurâ oder Madhurâ gründete. Hariv. 2342. 3061. 5143. fgg. VP. 385. Bhâg. P. 9,11,14. मधोर्वनम् 1,10,26. 4,9,1; vgl. 2. मधुवन 2. — *β)* eines Mannes P. 4,1,106. (als Monatsname) eines Sohnes des 3ten Manu Hariv. 424. — *γ)* eines der 7 Weisen unter dem Manu Kâkshusha Mârk. P. 76,54. — *δ)* verschiedener Fürsten: eines Sohnes des Vṛsha Hariv. 1897. fg. VP. 418. des Devakshatra Hariv. 1996. fg. VP. 422. Bhâg. P. 9,24,5. des Bindumant von der Saraghâ (*Biene*) 5,15,13. Arǵuna's (Kârtavîrja's) 9,23,26. VP. 417. pl. *das Ge-*

*schlecht des* Madhu: = यादवाः MBh. 2,888. °प्रवीर 5,40. = माथुराः (Schol.) 3,12589. Hariv. 1996. Bhâg. P. 1,11,12 (*beherrschen* Dvârakâ). अपससार कृत्स्नमधून् (= मथुरान् Schol.) 9. Vgl. मधुपति, माधव. — ε) *eines Sohnes des* Bhaṭṭanârâjaṇa Kshitiç. 5,8. Madhu = Madhva = Ânandatîrtha (fälschlich Anantatîrtha Colebr. Misc. Ess. I,334) Hall 94 u. s. w. — ζ) *eines Berges* Mârk. P. 55,9. — 4) f. *eine best. Pflanze,* = जीवा, जीवन्ती AK. 2,4,5,7. H. an. Med. — 5) n. *a) Süssigkeit* u. s. w. s. u. 2. — *b)* N. eines Brâhmaṇa Çat. Br. 4,1,5,18. 14,1,4,13. 5,5,16. — *c) ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡ Colebr. Misc. Ess. II,158 (II,4). — Vgl. त्रि°, प्रिय°, माधव, माधवक, माधव्य, माध्वी.

मधुक (von मधु) 1) am Ende eines adj. comp. = मधु gaṇa उरआदि zu P. 5,4,151. — 2) adj. oxyt. gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. *die Farbe des Honigs habend:* °लोचन (Çiva) MBh. 13,1187. Nilak.: मधुकः कोयष्टिकाख्यः पक्षी तद्वल्लोचने यस्य । मधेव मधुके तौद्रं तद्वत्पिङ्गनेत्र इति वा. — 3) m. *a) ein best. Baum* R. 2,94,9 (103,9 Gorr. मधूक ed. Bomb.). 3,17,7. Varâh. Bṛh. S. 51,17. Bhâg. P. 4,6,18. 8,2,11. Hiouen-thsang I, 91. = मधूक *Bassia latifolia* Bhar. zu AK. bei Wils. Ratnam. 212. = अशोक Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,17. Verz. d. B. H. 143,8 (wo demnach मधुककाष्ठार्चास्थापनम् zu lesen ist). = वह्नि H. an. 3,79. fgg. = वह्नियसार Med. k. 135. = वन्दिभेद Viçva im ÇKDr.; vielleicht fehlerhaft für वह्निभेद; *a bard, a panegyrist, one who recites the lineage and praises of sovereigns in their presence* Wils. — *b) ein best. Vogel* Med. Viçva. = श्रीवद H. an. = कोयष्टिक Nilak. zu MBh. 13,1187. — *c) Süssholz* Viçva; vgl. 5,*a*. — *d)* proparox. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 11,7,2,8. 14,9,3,17. 18. Bṛhadd. 1,5. — 4) f. आ *eine best. Pflanze,* = वह्निभेद Trik. 3,3,36. *Menispermum glabrum* Med. *Glycyrrhiza glabra* Râǵan. bei Wils. *eine schwarze Art Panicum* H. 1177. — 5) n. *a) Süssholz* AK. 2,4,2,28. H. an. Med. Halâj. 2,460. Ratnam. 57. Suçr. 1,34,1. 139,15. 140,2. 10. 16. 21. 141,9. 14. 21. 2,360,2. Vgl. 3,*c*. — *b) Zinn* H. ç. 160. H. an. Med. Halâj. 2,17.

मधुकण्ठ (मधु + क°) m. *der indische Kuckuck* (कोकिल) Trik. 2,5,19. H. ç. 189. Hâr. 88.

मधुकर (मधु + 1. कर) m. 1) *Biene (Honigbereiter)* AK. 2,5,29. Halâj. 2,100. Hariv. 12015. R. ed. Bomb. 6,16,13. 14. Ragh. 9,33. Çâk. 22. Vikr. 105. Megh. 48. Spr. 1127. 3520. °गण 4685. °श्रेणि Megh. 36. Varâh. Bṛh. S. 24,14. सर्वतः सारमादत्ते यथा मधुकरो बुधः Bhâg. P. 4,18,2. Prab. 96,18. मधुकरान्योक्तयः Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,15. Dhûrtas. in LA. 69,4. °करी f. 73,15. Çâk. 146. Spr. 1127, v. l. Bhâg. P. 5,2,6. मधुकरराजन् *Bienenkönig* d. i. *Bienenkönigin* Praçnop. 2,4. — 2) *Mädchenjäger* (कामिन्) Dhar. im ÇKDr. — 3) *Eclipta prostrata Lin.* (भृङ्गराजवृक्ष) Çabdam. im ÇKDr. *Asparagus racemosus Willd.* Wilson nach derselben Aut. *a fruit, the round sweet lime* Wilson nach Râǵan. — Vgl. भृङ्ग, भ्रमर und माधुक.

मधुकरसाह (म° + साह = شاه) m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 295,*a*, No. 713.

मधुकरसाहि (wie eben) m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 29.

मधुकराय् (von मधुकर), °यते *Bienen darstellen:* निशचरपाककमलयुगलमिलन्मधुकरायमाणकाकपक्ष (मधुकरायमान godr.) Daçak. 17,10.

मधुकारि oder मधुकारिन् m. *Biene* R. 2,56,8 fehlerhaft für °कारी, wie die ed. Bomb. liest.

मधुकारिका (von मधुकारी) f. N. pr. eines Frauenzimmers Mâlav. 26,8.

मधुकर्कटिका (मधु + क°) f. *eine Art* Madhurag'ambîra Çabdar. im ÇKDr. = मधुखर्जूरिका Râǵan. im ÇKDr. = मधुरा Med. r. 195. fg.

मधुकर्कटी (मधु + क°) f. = मधुबीजपूर Râǵan. im ÇKDr.

मधुकर्ण (मधु + कर्ण) gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. — Vgl. माधुकर्णिक.

मधुकशा (मधु + क°) f. so v. a. मधुमती कशा RV. 1,22,3. 157,4 und मधोः कशा AV. 9,1,5. Diese den Açvin zugeschriebene *Geissel,* mit welcher sie das Opfer *süss* machen sollen, wird in AV. 9,1,1. fgg. überschwänglich geschildert als aus Himmel, Erde, Luft, Meer u. s. w. geboren; eine Tochter der Winde u. a. Die Comm. geben keinen Aufschluss. Vielleicht dass *ein mit Riemen versehenes Werkzeug zum Schlagen der Milch* so bezeichnet wurde, also eig. *Milchpeitsche;* in der Folge ein Bild des Segens und Ueberflusses. AV. 9,1,1—4. यस्य ब्रह्म मुखमाहुर्जिह्वां मधुकशामुत 10,7,19. देवावश्विनौ मधुकशयाभ्येमं यज्ञं मिमिक्षतम् Pańćav. Br. 21,10,12. Kâtj. Çr. 23,3,1.

मधुकाण्ड (मधु + का°) n. Bez. *des 1sten* Kâṇḍa (Adhj. 1. 2.) *der* Bṛhadâraṇjakopanishad Weber, Lit. 122.

मधुकार (मधु + 1. कार) m. *Biene* Spr. 4686. °कारी f. R. ed. Bomb. 2,56,8 (मधुकारि oder °कारिन् Schol.). — Vgl. मधुकर.

मधुकुक्कुटिका (ÇKDr.) und मधुकुक्कुटी (मधु + कु°) f. *eine Art Citronenbaum mit übelriechenden Blüthen* (s. पूतिपुष्पिका) Ratnam. 67. मधुकुक्कुटिका *eine best. Pflanze,* = मधुरा H. an. 3,589. st. dessen मधुकर्कटिका Med. r. 196.

मधुकुम्भा (मधु + कुम्भ) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2637.

मधुकुल्या (मधु + कु°) f. 1) *ein Bach voll Honig, Honig in Strömen:* घृतकुल्या मधुकुल्याः पितॄन्स्वधा अभिवहन्ति Çat. Br. 11,5,6,4. — 2) N. pr. eines Flusses in Kuçadvîpa Bhâg. P. 5,20,16.

मधुकृत् (मधु + कृत्) adj. *Süssigkeit bereitend;* m. *Biene* H. 1212. TS. 1,5,6,5. 4,2,9,6. TBr. 3,10,10,1. Çat. Br. 1,6,3,1. 2. Khând. Up. 3,1,2. 5,9,1.

मधुकेशट (मधु + के°) m. *Biene* Trik. 2,5,36.

मधुकोश (मधु + कोश) m. *Bienenstock* H. an. 3,179. °कोष Med. d. 27. Çabdar. im ÇKDr.

मधुक्रम (मधु + क्रम) m. 1) pl. *Zechgelage* AK. 2,10,41. H. 906. — 2) *Bienenstock* Çabdar. im ÇKDr.

मधुक्षीर (मधु + क्षीर) m. *Phoenix silvestris* Hâr. 182.

मधुखर्जूरिका und °खर्जूरी (मधु + ख°) f. *eine Dattelart* Râǵan. im ÇKDr.

मधुगन्धिक (von मधु + गन्ध) adj. *süss duftend* Suçr. 1,163,9.

मधुगायन (मधु + गा°) m. *der indische Kuckuck* Râǵan. im ÇKDr.

मधुगुञ्जन (मधु + गु°) m. *Hyperanthera Moringa Vahl.* Çabdam. im ÇKDr.

मधुग्रह (मधु + ग्रह) m. *Honiglibation* (beim Vâǵapeja) Çat. Br. 5,1,2,19. 5,28. Kâtj. Çr. 14,2,9. 4,15.

मधुघ s. मद्रुघ.

मधुघोष (मधु + घोष) m. *der indische Kuckuck* H. ç. 189. Çabdam. im ÇKDr.

मधुच्छदा (मधु + छद) f. *eine best. Staude,* = मयूरशिखा Bhâvapr. im

ÇKDR. मरुच्छन्दा unter मयूरशिखा.

मधुच्छन्द m. spätere Form für मधुच्छन्दस् HARIV. 1462. MBH. 13,249. einer der 7 Weisen 12,8899. — Vgl. मधुस्पन्द.

मधुच्छन्दस् (मधु + छ°; vgl. ṚV. 6,11,3) m. N. pr. des mittleren (51sten) von Viçvâmitra's 101 Söhnen AIT. BR. 7,18. ÇÂṄKH. ÇR. 15, 26, 1. fgg. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 57,3. BHÂG. P. 9,16,29. 33. Liedverfasser von ṚV. 1,1—10. 9,1. pl. Bez. *aller Söhne des* Viçvâmitra BHÂG. P. 9,16,29. — Vgl. माधुच्छन्दस.

मधुच्युत् (मधु + च्युत्) adj. *Honig —, Süssigkeit träufelnd:* पादपाः R. GORR. 2,100,18. 62. 6,109,16. 111,21. UTTARARÂMAK. 53,12. BHÂG. P. 4, 19,8. लोकाः MBH. 1,3659. वचन BHÂG. P. 1,19,22. 4,12,28, v. l. — Vgl. मधुश्चुत्.

मधुच्युत adj. dass.: द्रुमाः R. 2,91,64 (मधुश्चुत् ed. Bomb.). 4,44,96. वाच् BHÂG. P. 4,12,28 (मधुच्युत् v. l.). — Vgl. मधुश्चुत.

मधुज (मधु + 1. ज) 1) adj. f. आ *aus Honig gewonnen:* शर्करा DRAVJAGUṆA. — 2) f. आ a) *Honigzucker* TRIK. 2,9,12. — b) *die Erde* ÇABDAK. im ÇKDR. — 3) n. *Wachs* RÂǴAN. im ÇKDR.

मधुजम्बीर (मधु + ज°) m. *eine Citronenart* RÂǴAN. im ÇKDR.

मधुजम्भ m. und मधुजम्भल m. dass. ebend. u. मधुरजम्बीर.

मधुजात (मधु + जात) adj. *aus Honig entsprungen* AV. 1,34,1. 7,56,2.

मधुजित् (मधु + जित्) m. *Besieger des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's ÇABDAR. im ÇKDR.

मधुजिह्व (मधु + जिह्वा) adj. *Honig auf der Zunge führend, dulciloquus* ṚV. 1,13,3. 44,6. 60,3. 9,73,4. 85,10. VS. 1,16. ÇAT. BR. 1,1,4,18.

मधुतृण (मधु + तृण) n. *Zuckerrohr* TRIK. 2,4,39. HÂR. 100. m. RATNAM. 84. RÂǴAN. im ÇKDR.

मधुत्रय (मधु + त्रय) n. *die drei süssen Sachen* d. i. सिता, माक्षिक und सर्पिस् RÂǴAN. im ÇKDR.

मधुत्व (von मधु) n. *Süsse* MAITRJUP. 6,22.

मधुदीप (मधु *Frühling* + दीप) m. *der Liebesgott* TRIK. 1,1,38. H. 227.

मधुदुघ (मधु + दुघ) adj. *Süssigkeit milchend* ṚV. 6,70,1. 5.

मधुदूत 1) m. *der Bote* (दूत) *des Frühlings*: *der Mangobaum* TRIK. 2,4,9. Vgl. वसन्तदू. — 2) f. ई *die Botin des Frühlings: Bignonia suaveolens* BHÂVAPR. im ÇKDR.

मधुदोघ (मधु + दोघ) m. *Melkung von Süssigkeit:* या (वाचः) एतदुद्रे मधुदोघमूधः ṚV. 7,101,1. adj. nach SÂJ.

मधुदोह (मधु + दोह) m. dass.: मधुदोहं दुदोहाग्रे भ्रमरा इव पादपम् Spr. 2098. Könnte wie मधुदोघम् u. d. vorherg. Art. auch als adv. (absolut.) aufgefasst werden.

मधुद्र (मधु + द्र eilend nach von 1. द्रा) m. 1) *Biene* TRIK. 2,5,36. MED. r. 201. — 2) *Mädchenjäger* MED.

मधुद्रव (मधु + द्रव) m. *eine rothblühende Hyperanthera Moringa* ÇABDAR. im ÇKDR.

मधुद्रुम (मधु + द्रुम) m. *Bassia latifolia* (s. मधूक) AK. 2,4,2,8. H. 1141. HÂR. 96. RATNAM. 212. *der Mangobaum* TRIK. 2,4,8.

मधुद्विष् (मधु + 2. द्विष्) m. *der Gegner des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's LA. (II) 92,6. ÇIÇ. 15,1. BHÂG. P. 3,7,19.

मधुधा (मधु + 2. धा) adj. *Süsses spendend:* (उषाः) ऊर्ध्वं मधुधा दिवि पाजो अश्रेत् ṚV. 3,61,5.

मधुधातु (मधु + धातु) m. *eine Art Schwefelkies* (s. माक्षिक) RÂǴAN. im ÇKDR.

मधुधार (मधु + 1. धारा) adj. *Süssigkeit in Strahlen ausgiessend:* अवत ṚV. 2,24,4.

मधुधारा (wie eben) f. 1) *Honigstrom* BHÂG. P. 5,16,23. अविदितगुणापि सुकविभणितिः कर्णेषु वमति मधुधाराम् Spr. 247. — 2) N. pr. eines mythischen Flusses HARIV. 12421.

मधुधूलि (मधु + धू°) f. *Sandzucker* H. 403.

मधुधेनु (मधु + धेनु) f. *in der Form einer milchenden Kuh den Brahmanen dargebrachter Honig* Verz. d. Oxf. H. 35,b,38. 39,a,28. Vgl. u. धेनु 1. am Ende.

मधुनाडी (मधु + ना°) f. 1) *Honigzelle* KHÂND. UP. 3,1,2. — 2) Bez. *der Lieder* ṚV. 3,54. 55 in ÇÂṄKH. ÇR. 15,3,1.

मधुनालिकेरक (मधु + ना°) m. *eine Art Kokosnuss* RÂǴAN. im ÇKDR.

मधुनिसूदन (मधु + नि°) m. *der Vernichter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's: मधुरिन्द्रियमनोति ततो मधुनिषूदनः (so beide Ausgg.) HARIV. 14949.

मधुनिहन्तृ (मधु + नि°) m. dass. HARIV. 12016.

मधुनी (von मधु) f. *eine best. Staude*, vulg. माकडश्लाता und माकडचाउली RATNAM. im ÇKDR.

मधुनेतृ (मधु + ने°) m. *Biene* ÇABDAK. im ÇKDR.

मधुन्तम ein dem मदिन्तम nachgebildeter superl. von मधु VS. PRÂT. 3, 142, Sch. VS. 8,48.

मधुप (मधु + 1. प) 1) adj. *Süssigkeit schlürfend* ṚV. 1,34,10. 180,2. 4,45,3. 5,32,8. मधुपैः खगैः so v. a. *Bienen* R. GORR. 2,56,11. Vgl. मधुपा. — 2) m. *Biene* AK. 2,5,29. H. 1213, Sch. HALÂJ. 2,100. Spr. 1370. 2140. 3224. 4728. ÇÂK. 147, v. l. RÂǴA-TAR. 3,407. °रुतैः PRAB. 80, 3. मधुपावली 79,15. ध्वनति मधुपसमूहे GÎT. 5,4.

मधुपटल (मधु + प°) m. *Bienenstock* NÎLAK. zu MBH. 3,1333.

मधुपति (मधु + प°) m. *das Haupt des* Madhu-*Geschlechts*, Bein. Kṛshṇa's BHÂG. P. 1,8,42. 10,18.

मधुपर्क (मधु + पर्क) 1) m. (n. H.) *Honigmischung* oder *Honigspende, ein Gastgericht, welches gewöhnlich aus saurer Milch mit Honig oder Butter bestand; die darnach benannte Empfangsceremonie* H. 833. ÂÇV. GṚHJ. 1,24,1. 7. 33. GṚHJASAṀGR. 2,71. fgg. PÂR. GṚHJ. 1,3. KAUÇ. 90. fgg. GOBH. 4,10,12. LÂṬJ. 1,2,1. 2. ÇÂṄKH. ÇR. 3,12,6. 4,21,6. NIR. 1,16. M. 3,119. fg. 5,41. MBH. 1,4428. 2,148. 3,2058. 5,1207. 7001. 13,2730. 4672. VARÂH. BṚH. S. 46,16. NAISH. 16,13. Verz. d. Oxf. H. 60,b,35. 85, b,18. 103,b,24. — 2) N. pr. eines der Söhne des Garuḍa MBH. 5,3599.

मधुपर्किक (von मधुपर्क) adj. *die Honigspende darreichend:* पठन्ति पाणिस्वनिका मागधा मधुपर्किकाः। वैतालिकाश्च सूताश्च तुष्टुवुः पुरुषर्षभम्॥ MBH. 7,2912. = माङ्गल्योपस्थापकाः oder मधुपर्कसमये पठन्तः Schol.

मधुपर्क्य (wie eben) adj. *der Honigspende würdig* gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66.

मधुपर्णिका (von मधु + पर्ण) f. *Gmelina arborea Roxb.* AK. 2,4,2,16. *Indigofera tinctoria* 3,13. *Lycopodium imbricatum Roxb.* ÇABDAK. im ÇKDR. *Cocculus cordifolius DC.* (गुडूची) und = सुदर्शना (als davon ver-

schieden) Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 1,377,17.

मधुपर्णी (wie oben) f. *Cocculus cordifolius DC.* AK. 2,4,3,4. Ratnam. 13. *Gmelina arborea Roxb.* und *Indigofera tinctoria* Med. n. 105. *Granatbaum* Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 1,80,6.

मधुपा (मधु + 2. पा) adj. = मधुप; davon superl. °तम ṚV. 8,22,17.

मधुपाणि (मधु + पा°) adj. *Süssigkeit in der Hand haltend* ṚV. 10,41,3.

मधुपायिन् (मधु + पा°) m. *Biene* AK. 2,5,29.

मधुपाल (मधु + पाल) m. *Honighüter* (im Madhuvana) R. 5,60,10.

मधुपालिका (मधु + पा°) f. *Gmelina arborea Roxb.* Çabdam. im ÇKDr.

मधुपिङ्गाक्ष (मधु - पिङ्ग + अक्ष) 1) adj. *honiggelbe Augen habend* Varâh. Laghu. 2,13 in Ind. St. 2,286. — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *a*, 42.

मधुपीलु (मधु + पीलु) m. *ein best. Baum, eine Pilu-Art* Râǵan. im ÇKDr.

मधुपुर (मधु + पुर) n. *die Stadt des Daitja Madhu* Hariv. 5156. N. pr. einer Stadt in Uttarâpatha Pańkat. 259, 23. f. ई *die Stadt der Madhu d. i. Mathurâ* Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 7,14,31.

मधुपुष्प (मधु + पु°) 1) m. *Bassia latifolia* Hâr. 96. Ratnam. 212. *Acacia Sirissa* (शिरीष), *Jonesia Asoca* und *Mimusops Elengi* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *Croton polyandrum Roxb.* oder *Cr. Tiglium Lin.* und *Tiaridium indicum Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

मधुपू (मधु + 2. पू) adj. *in Süssigkeit sich läuternd* AV. 18,3,37.

मधुपृच् (मधु + पृच्) adj. *Süssigkeit spendend:* Agni ṚV. 2,10,6. die Wasser AV. 3,13,5.

मधुपृष्ठ (मधु + पृष्ठ) adj. *dessen Rücken oder Oberfläche aus Süssigkeit (Milch) besteht;* vom Soma gesagt: मधुपृष्ठं घोरमयासमश्वं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र ऋष्वम् ṚV. 9,89,4.

मधुपेय (मधु + पेय) 1) adj. *süss zu trinken:* स्वादुः रसो मधुपेयो वराय ṚV. 6,44,21. — 2) n. *das Trinken einer Süssigkeit* (des Soma u. s. w.) ṚV. 1,34,11. इमे हि वां मधुपेयाय सोमाः 4,14,4. 10,41,3.

मधुप्रतीक (मधु + प्र°) adj. *einen süssen Mund oder Süssigkeit im Munde habend:* घृतेनाग्निः समज्यते मधुप्रतीक आहुतः ṚV. 10,118,4. सिद्धयो मधुप्रतीकाः Bez. *best. übernatürlicher Kräfte und Eigenschaften bei einem* Jogin Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,26.

मधुप्रिय (मधु + प्रिय) 1) adj. *Honig —, Blumensaft liebend:* मधुकर Hariv. 12015. — 2) m. *a) eine best. Pflanze,* = भूमिजम्बु Râǵan. im ÇKDr. — *b)* Bein. Balabhadra's Trik. 1,1,27.

मधुप्सरस् (मधु + प्स°) adj. *nach Süssigkeit lüstern* ṚV. 4,33,3.

मधुफल (मधु + फल) m. *eine Kokosnussart* und *Flacourtia sapida Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

मधुफलिका (wie oben) f. *eine Dattelart* (मधुखर्जूरिका) Râǵan. im ÇKDr.

मधुबकुला (मधु + ब°) f. *Gaertnera racemosa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

मधुबीज (मधु + बीज) m. *Granatbaum* Râǵan. im ÇKDr.

मधुबीजपूर (मधु + बी°) m. *eine Citronenart* Râǵan. im ÇKDr.

मधुब्राह्मण (मधु + ब्रा°) n. N. eines Brâhmaṇa (einer Geheimlehre) Ind. St. 1, 290. — Vgl. मधु 5,*b* und मधुविद्या.

मधुभद्र (मधु + भद्र) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2969.

मधुभाग (मधु + भाग) adj. *dessen Loos Süssigkeit ist* AV. 6,116,1.

मधुभाव (मधु + भाव) m. *ein best.* Prâkrit-*Metrum, 4 Mal 8 Moren* Colebr. Misc. Ess. II,156 (III,29).

मधुभिद् (मधु + 2. भिद्) m. *der Erleger des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. Spr. 767. Bhâg. P. 4,29,40.

मधुभुज् (मधु + 4. भुज्) adj. *Süssigkeiten —, Freuden geniessend* Bhâg. P. 4,27,13.

मधुमक्ष m. oder °मक्षा f. (मधु + म°) *Biene* Kauç. 93.

मधुमक्षिका (मधु + म°) f. dass. AK. 2,5,26. H. 1213. Halâj. 2,101. Kauç. 118.

मधुमज्जन् (मधु + म°) m. *ein best. Baum,* = आखोट Râǵan. im ÇKDr.

मधुमत्त (मधु + मत्त) 1) adj. *von Wein berauscht; vom Frühling berauscht, durch ihn aufgeregt:* विहंगमाः Hariv. 12015. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 (VP. 191). मधुमन्त् ed. Bomb.

मधुमथ् (मधु + 2. मथ्) m. *der Vernichter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's: मधुमन्मधुमन्मथसंनिभः Ragh. 9,48. मधुमसुरं मथ्नातीति मधुमत् Schol. in der ed. Calc.

मधुमथन (मधु + म°) m. dass. H. 221, Sch. Halâj. 1,22. Gît. 11,2. Bhâg. P. 6,9,38. Dhûrtas. in LA. 71,6. Khandom. 12.

मधुमद (मधु + मद) m. *Weinrausch* Ragh. 4,64. Spr. 229. °क्षीबा 3327.

मधुमन्त् (von मधु) P. 4,2,86. gaṇa यवादि zu P. 8,2,9. 1) adj. *a) süss, Süssigkeit enthaltend; lieblich, angenehm:* ऊर्मि ṚV. 7,47,1. 2. 69,3. यज्ञ 1,13,2. 142,2. सुत 7,90,1. सोम 8,9,4. द्रप्स 5,63,4. हविस् 7,102,3. घर्म 1,180,4. ओषधीः 4,57,3. मधुमतीरपो दाः 10,30,4. तस्मै वृष्टिर्मधुमत्पिन्वते दिवः 5,63,1. मधुमद्भिः सिन्धवो दुह्रे 69,2. TBr. 3,1,1,7. 2,2 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. 271. लोकाः AV. 9,1,23. VS. 1,21. 7,2. 11,38. 20,1. Çat. Br. 12,8,2,15. TS. 3,3,2,2. Kauç. 74. 91. गङ्गा MBh. 13,1842. जिह्वा ṚV. 3,57,5. गिरः 8,3,5. वचस् 8,11. 5,11,5. Kâty. Çr. 9,8,16. जिह्वा मे मधुमत्तमा (भूयात्) Taitt. Up. 1,4,1. *mit Honig gemischt:* मद्य Kumâras. 7,72. *honigreich, mit Blumensaft reichlich versehen:* नवकुसुमतति Khandom. 12. — *b) das Wort* मधु *enthaltend* Çat. Br. 4,1,5,17. 14,9,2,12. Âçv. Gṛhj. 4,7,26. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 ed. Bomb. (मधुमत्त ed. Calc.). sg. N. pr. eines Landes gaṇa कच्छादि zu P. 4,2,133 und gaṇa सिन्ध्वादि zu 3,93. — 3) f. °मती *a) Gmelina arborea Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* Bez. *einer best. Stufe —, eines best. Grades* (भूमिका) im Joga Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,42. Bez. *eines best. übernatürlichen Vermögens eines* Jogin Prab. 100,19 (wo विधया in einer Hdschr. fehlt). 102,19. तया मधुमती सिद्धिर्जायते नात्र संशयः। देवचेटीशतशतं तस्य वश्या भवन्ति हि॥ स्वर्गे मर्त्ये च पाताले स यत्र गन्तुमिच्छति। तत्रैव चेटिकाः सर्वा नयन्ति नात्र संशयः॥ Kṛkalâsadîpikâ 3 im ÇKDr. — *c) ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡◡◡◡◡ — Colebr. Misc. Ess. II,159 (II,4). Ind. St. 8,367. Khandom. 12. — *d)* N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I,509. Mâlatîm. 145,5. दृषद्वतीशतद्रुविपाशावितस्ताशरावतीमहद्धासिक्ताभिधुमतीपयस्विन्यादिषु देवनदीषु स्नानं त्रिंशद्योजनागतस्याब्दसमम् Prâjaçkittend. 11,*b*. °संगमेश्वरतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,9. Râǵa-Tar. 7,1181. 1196. 8,2816. 2984. — *e)* N. pr. einer Stadt in Saurâshṭra Çatr. 14,125. Daçak. 158,5. — *f)* N. pr. einer Tochter des Daitja Madhu und Gattin des Harjaçva Hariv. 5143. einer Dienerin der Lakshmî (?) Pańkar. 2,4,44. — Vgl. माधुमत, माधुमतक.

मधुमन्त wohl N. pr. einer Stadt: °निवेशन Verz. d. Oxf. H. 345,*b*,25.

मधुमन्थ (मधु + म°) m. *ein mit Honig angerührtes Getränk* Âçv. Gṛhj. 2,5,2. 4. Kauç. 29. 35. 66. 83. Lâṭj. 1,2,7.

मधुमय (von मधु) adj. *honigsüss* (in übertr. Bed.) Spr. 1218. घृतमधुमयत्वद्दुग्धवचोविषेण 2934.

मधुमल्ली (मधु + म°) f. *Jasminum grandiflorum* Çabdam. im ÇKDr.

मधुमस्तक (मधु + म°) n. *eine Art süssen Gebäcks* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,234,12. 2,381,2.

मधुमाधव (मधु + मा°) m. du. oder n. sg. *die beiden Frühlingsmonate:* मधुमाधवौ वसन्तः Suçr. 1,19,9. Ragh. 11,7. (ग्राद्वृतु) वसन्तो मधुमाधवम् (°वौ ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,8,11. मधुमाधवे loc. Varâh. Bṛh. S. 46,85. काले कदाचिन्मधुमाधवे so v. a. *im Frühling* MBh. 1,4867. °मासे Pañkar. 1,10,46.

मधुमाधवी (मधु + मा°) f. 1) *eine honigreiche Frühlingsblume* oder *eine best. Blume:* ग्रनुविकसन्मधुमाधवीनां गन्धेन Bhâg. P. 3,15,17. मधु मकरन्दः तद्युक्ता माधव्यो वासन्त्यो लताः । यद्वा ग्रनुविकसन्मधवः प्रसरन्मकरन्दाः माधव्यो मधुकालीनाः सुमनसः Schol. — 2) *ein best. berauschendes Getränk:* पिबन्त्यो मधुमाधवीम् (= मधुमल्लमाधवीं Schol.) MBh. 1,8361. कथं हि पीत्वा माध्वीकं (= मधुपुष्पजं मद्यं Schol.) पीत्वा च मधुमाधवीम् (= तैरुडां सुराम् Schol.) 3,16040. — 3) *ein best. Metrum,* 4 *Mal* – – ⏑ – ⏑⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑ – – (nach Khandom. Cäsur nach der 8ten Silbe) Colebr. Misc. Ess. II,161 (IX,4). Ind. St. 8,389. — 4) Titel eines Commentars zum Amarakoça Colebr. Misc. Ess. II,55, N. Verz. d. Oxf. H. 72,*b*,8.

मधुमाधीक n. = मधु und माधीक *ein berauschendes Getränk* Bhar. zu AK. 2,10,41. ÇKDr. *ein best. berauschendes Getränk* (vgl. मधुमाधवी) Hariv. 10053.

मधुमारक (मधु + मा°) m. *Biene* Râgan. im ÇKDr.

मधुमालपत्त्रिका f. *ein best. kleiner Strauch,* = चिविल्लिका Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

मधुमिश्र (मधु + मिश्र) 1) adj. *mit Honig* (oder *süsser Milch*) *gemischt:* दधि TS. 5,4,5,2. Kauç. 17. 19. 22. Lâṭj. 8,11,25. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,12.

मधुमुरनरकविनाशन m. *der Vernichter der* Daitja Madhu, Mura *und* Naraka, *Bein.* Vishṇu's (Kṛshṇa's) Gīt. 1,20.

मधुमूल (मधु + मूल) n. *die essbare Wurzel von Amorphophallus campanulatus Bl.* Çabdar. im ÇKDr.

मधुमेह (मधु + मेह) m. *Honigharnen, Diabetes* Suçr. 1,90,18. 174,18. 2,82,17. Verz. d. Oxf. H. 313,*b*, 22. 357,*a*, No. 849. fg.; vgl. Çârṅg. Saṁh. 1,7,48. Davon nom. abstr. °त्व n. Suçr. 1,274,21.

मधुमेहिन् (मधु + मे° oder von मधुमेह) adj. *an Diabetes leidend* Suçr. 1,67,15. 274,13. 2,80,20.

मधुयष्टि (मधु + य°) f. *Zuckerrohr* Çabdar. im ÇKDr. = तिक्तपर्वन् H. an. 4,174. Hâr. 245. °यष्टी f. = मधुयष्टिका Çabdar. im ÇKDr.

मधुयष्टिका f. = यष्टिमधुका *Süssholz* AK. 2,4,3,28. Ratnam. 57.

मधुर (von मधु) 1) adj. f. ग्रा P. 5,2,107. Vop. 7,32. fg. *a*) *süss* AK. 1,1,4,18. 3,4,16, 97. 25, 193. Trik. 3, 3, 365. H. 1388. an. 3, 587. fg. Med. r. 195. fg. मधुरास्वाद Âçv. Gṛhj. 2, 8, 6. भोजन VS. Prât. 1, 25. मधूनि R. 1,9,35. Suçr. 1,19,13. 75,6. 176,6. शर्करामधु° 2,39,4. 77,16. रस Varâh. Bṛh. S. 16,25. Suçr. 1,155,9. 169,17. 2,345,18. fgg. मधुरौषध 118,8. 136,1. 3. मधुराम्ल 1,176,5. Tarkasaṁgr. 13. गवां पयः Spr. 1404. मधुरः सुधाबद्धरः 2100. 2477. 3079. 3712. Bhâg. P. 3,26,42. Prab. 60,6. °विपाक Suçr. 1,180,4. 182,2. 188,6. — *b*) *süss* so v. a. *lieblich, reizend* AK. 3,4,25,193. H. 1445. H. an. Med. Halâj. 4,4. ग्राकृति Çâk. 19. Pañkar. 4,1,21. रूप Kathâs. 43,71. धात्री Varâh. Bṛh. S. 48,17. दर्शन Çâk. 9,1. Kâm. Nîtis. 4,19. दृष्टि Cit. beim Schol. zu Çâk. 33. °गात्री Daçak. in Benf. Chr. 201,13. °प्रियदर्शन (Çiva) Çiv. Insbes. von Lauten und Worten AK. 1,1,5,19. 3,2. H. 1409. Halâj. 1,140. fg. M. 2,159. N. 12,21. MBh. 1,6008. 5,7003. 13,298. 13,2839 (मु°). R. 1,4,6. 9,32 (मु°). 57,4. 63,14. 18. Daç. 2,31. Ragh. 9,71. Megh. 83. Çâk. 99. 68,13, v. l. Spr. 1428. 2209. 3077. 3381. 3478. यथा मधुरमुग्रं वा शृणोति लभते ऽपि वा 4959. Pañkat. 248,11. Varâh. Lagh. 2,17 in Ind. St. 2,287. ललितमधुरा वाक्प्रत्यक्षे परोत्तविभीषणा Vet. in LA. (II) 30,5. वसन्तम् — कोकिलालापमधुरम् Brahma-P. ebend. 52,21. स्वामी वाङ्मधुरो विषहृदयो मया ज्ञातः Hit. 74,20. यस्य धराग्रे नदतो मृदङ्गौ नन्दोपनन्दौ मधुरौ *lieblich tönend* MBh. 3,15700. हंसान्सुमधुरांश्चापि तत्र शुश्राव *lieblich schreiend* 13,2839. मधुरम् adv. *lieblich:* एते रुवन्ति मधुरं सारसाः MBh. 1,2898. R. Einl. 1,4,17. Megh. 9. 57. वक्ताऽसि मधुरम् Suçr. 1,107,15. सुमधुरम् Brahma-P. in LA. (II) 52,3. मधुरभाषिणी N. 11,31. R. 1,9,24. °राविन् Varâh. Bṛh. S. 32,21. मधुरेण *auf freundliche Weise, mit lieben Worten:* मधुरेणैव तौ मल्लौ (नन्दौ die neuere Ausg.) स्वयमेवानयाम्यहे Hariv. 4220. इडमधुर (dafür इडमधु TS. 7,5,10,1) *ein Lied, das die Worte* इडमधु *zum Refrain hat*, Kâṭh. 34,5. — 2) m. *a*) *ein best. Heilmittel* (जीवक); *eine Art Zucker* (गुड); *rothes Zuckerrohr* (रक्तेतु); *eine Mango-Art* (राजाम्र); *eine rothblühende Moringa* (रक्तशिग्रु); *Reis* Râgan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9, 2573. N. pr. eines Gandharva Lot. de la b. l. 3. N. pr. eines Mannes, zu schliessen aus माधुरी वृत्तिः P. 4,3,108, Sch. — 3) f. ग्रा *a*) N. verschiedener Pflanzen: *Anethum Sowa Roxb.* AK. 2,4,5,17. H. an. Med. *Anethum Panmorium Roxb.* H. an. Med. Ratnam. 115. = मेदा (was Wilson durch *marrow* [मेदस्] wiedergiebt) *eine best. Heilpflanze;* = मधूलि, मधूली H. an. Med.; = मधुकुक्कुटिका H. an. = मधुकर्कटिका Med.; *Süssholz* H. an. Med. = काकोली, शतावरी, बहुलजीवन्ती und पालक्यशाक Râgan. im ÇKDr. — *b*) *saurer Reisschleim* Trik. 2,9,11. H. ç. 100. — *c*) N. pr. einer Stadt, = मथुरा, मधूपघ्न H. 978. H. an. Med. MBh. 12,3737 (मथुरा ed. Bomb.). मधुरेश्वर Uttararâmak. 131,11. शूरसेनेषु Daçak. 161,14. P. 1,4,89, Sch. — *d*) N. pr. der Schutzgottheit im Geschlecht des Vandhula Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,5. — 4) f. ई *ein best. musikalisches Instrument* Tithjâdit.; s. u. काहलक 1. — 5) n. *a*) *Syrup* Râgan. bei Wilson. — *b*) *Gift* Trik. 3,3,365. H. an. Med. — *c*) *Zinn* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. त्रि°, माधुर, माधुर्य.

मधुरक (von मधुर) 1) adj. *süss:* रस Râgav. im ÇKDr. u. मधुर. — 2) m. *ein best. Heilkraut,* = जीवक AK. 2,4,5,8. — 3) f. मधुरिका *Anethum Panmorium Roxb.* AK. 2,4,3,23. Suçr. 2,498,19. — 4) (wohl n.) *der Same von Anethum Panmorium Roxb.* Suçr. 2,41,20. 374,10. 378,7. 393,3. Çârṅg. Saṁh. 3,6,19.

मधुरकण्टक (म° + क°) m. *ein best. Fisch* Çabdar. im ÇKDr.

मधुरजम्बीर (म° + ज°) m. *eine Citronenart*, = मधुजम्बीर Râǵan. im ÇKDr.

मधुरता (von मधुर) f. *Süsse*: यत्रार्पिता ऽपि मधुरता न जहाति कीलुः Spr. 4056. *Lieblichkeit*: वाग्वेषयोः Sâh. D. 95. मुखे d. i. *in Worten* Spr. 4262. *Liebenswürdigkeit* 2902.

मधुरत्रय (म° + त्रय) n. *die drei süssen Sachen: Zucker, Honig und Butter* Râǵan. im ÇKDr.

मधुरत्व (von मधुर) n. *Süsse* Suçr. 1,187,20. न निम्बघृतो मधुरत्वमेति Spr. 4301. *Lieblichkeit* (der Stimme, der Rede) H. 68. स्वर° Spr. 2657.

मधुरत्वच (म° + त्वच) m. *Grislea tomentosa Roxb.* Trik. 2,4,12.

मधुरनिर्घोष (म° + नि°) m. N. pr. eines bösen Dämons Lalit. ed. Calc. 388,9.

मधुरनिस्वन (म° + नि°) adj. *eine süsse, liebliche Stimme habend*; f. श्रा Trik. 2,6,3.

मधुरफल (म° + फल) m. *eine Art Judendorn* (राजबदर) Râǵan. im ÇKDr.

मधुरवल्ली (म° + व°) f. *eine Citronenart* (मधुवीजपूर) Râǵan. im ÇKDr.

मधुरवाच् (म° + वाच्) adj. *süsse, freundliche Worte im Munde führend* Halâj. 2,210.

1. मधुरस (मधु + रस) m. *Honigsaft*: द्रुमान्मधुरसाकुलान् R. 5,60,7. *Süsse*: वाचि योषिताम् Spr. 2097, v. l.

2. मधुरस (wie eben) 1) adj. *süss*. — 2) m. *Zuckerrohr* Çabdam. im ÇKDr. *die Weinpalme* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. श्रा *Sanseviera Roxburghiana Schult.* AK. 2,4,3,2. H. an. 4,331. Med. s. 59. Ratnam. 32. Suçr. 1,139,4. *Weinstock, Weintraube* AK. 2,4,3,26. H. an. Med. *eine Art Asclepias* H. an. Med. *Gmelina arborea Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

मधुरस्रवा (म° + स्रव) f. *eine Art Dattelbaum* Râǵan. im ÇKDr.

मधुरस्वर (म° + स्वर) 1) adj. *einen süssen (lieblichen) Laut von sich gebend*: मृगद्विजाः MBh. 3,12042. Varâh. Brh. S. 30,7. *süss (lieblich) tönend*: वाक्य R. 1,29,1. °स्वरम् adv.: गायतोः 4,28. 9,22. — 2) m. N. pr. eines Gandharva Lot. de la b. l. 3.

1. मधुराक्षर (मधुर + अ°) n. pl. *süsse —, freundliche Worte*: सुदर्शनमाहूय मधुराक्षरैः सवहुमानमब्रवीत् Pańkat. ed. orn. 55,22.

2. मधुराक्षर (wie eben) adj. f. श्रा *süss tönend*: वाणी मधुरा मधुराक्षराम् R. 1,43,22. श्रालापाः Spr. 1546. °रम् adv.: कूजन्तं राम रामेति मधुरं मधुराक्षरम् R. Einl.

मधुरानिरुद्ध (मधुर + श्र°) n. Titel eines Schauspiels Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290.

मधुराम्लक (मधुर + श्रम्ल) m. *Spondias mangifera* Çabdak. im ÇKDr.

मधुराम्लफल (म° + फल) m. *ein best. Baum*, = श्रार Ratnam. im ÇKDr. (fälschlich मधुराग्र° gedr.).

मधुरालापा (मधुर + श्रालाप) m. *eine Drosselart, Turdus Salica* (सारिका) Râǵan. im ÇKDr. Çabdârthak. bei Wilson.

मधुरालाबुनी f. *eine Gurkenart*, = राजालाबु Râǵan. im ÇKDr.

मधुरावट् m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,767.

मधुराष्टक (मधुर + श्र°) n. eine Sammlung von *acht* Versen, in denen verschiedene Attribute Krshṇa's stets mit dem Worte मधुर bezeichnet werden, Hall 147.

मधुरित (von मधुर) adj. *versüsst* Pańkar. 1,6,83. वचस् 14,82.

मधुरिपु (मधु + रिपु) m. *der Feind des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's oder Krshṇa's AK. 1,1,1,15.

मधुरिमन् (von मधुर) m. *Süsse* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. मधुरिम्णो विषस्य Râǵa-Tar. 8,566. मधुरिमाणि (so ist zu lesen) Haeb. Anth. 431, Çl. 3.

मधुरिल (wie eben) gaṇa काशादि zu P. 4,2,80.

मधुरुह् (मधु + रुह्) m. N. pr. eines Sohnes des Ghrtaprshtha Bhâg. P. 5,20,21.

मधुरेणु (मधु + रेणु) m. *ein best. Baum*, = कटभी Râǵan. im ÇKDr.

मधुरोदक (मधुर + उ°) m. (sc. समुद्र) *das Meer mit süssem Wasser*, N. eines der 7 grossen Meere, Ġaṭâdh. im ÇKDr.

मधुल (von मधु) 1) adj. = मधुर *süss* RV. 1,191,10. मधु ने मधुला करः AV. 5,15,1. Kauç. 29. — 2) n. *ein berauschendes Getränk* Çabdak. im ÇKDr.

मधुलग्न (मधु + लग्न) m. *eine rothblühende Moringa* (रक्तशोभाञ्जन) Ratnam. im ÇKDr.

मधुलता (मधु + ल°) f. *eine best. Grasart* (शूली) Râǵan. im ÇKDr.

मधुलिका (von मधुल) f. 1) *schwarzer Senf* Râǵan. im ÇKDr. — 2) N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2637.

मधुलिह् (मधु + 2. लिह्) m. (nom. °लिट्) *Biene* AK. 2,5,29. H. 1213, Sch. Ragh. 9,32. Vikr. 130. Haeb. Anth. 528, 1. Bhâg. P. 6,3,33. Kuvalaj. 151,*b*.

मधुलेहिन् (मधु + ले°) m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

मधुलोलुप (मधु + लो°) m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

मधुवचस् (मधु + व°) adj. *süss redend* RV. 4,6,5. 5,43,2. 7,7,4.

मधुवटी (मधु + व°) f. N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 3,6064.

1. मधुवन (मधु + वन) m. *der indische Kuckuck* Çabdak. im ÇKDr.

2. मधुवन (wie eben) n. 1) N. *des honigreichen Waldes* des Affen Sugrîva MBh. 3,16223. R. 4,9,56. °वनागमन 5,59 in der Unterschr. °विध्वंसन 60 in der Unterschr. °विलोडन Verz. d. Oxf. H. 344,*b*,2. — 2) *der Wald des* Daitja Madhu an der Jamunâ, wo Çatrughna, nachdem er den Rakshasa Lavaṇa, einen Sohn des Madhu, erschlagen hatte, die Stadt Mathurâ (Madhurâ) gründete, Hariv. 2342. 3063. 5130. VP. 90. Bhâg. P. 4,8,42. 9,4,30. 11,14. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 3; vgl. मधोर्वनम् Bhâg. P. 1,10,26. 4,9,1.

मधुवर्ण (मधु + वर्ण) 1) adj. *honigfarbig* oder überh. *von lieblichem Ansehen* (मनोहरवर्ण Sâj.): घृतमुक्तता मधुवर्णमर्चते RV. 1,87,2. der Wagen der Açvin 5,77,3. die Açvin 8,26,6. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9,2574.

मधुवल्ली (मधु + व°) f. *Süssholz*, = यष्टीमधु und क्लीतनक (als verschieden von jenem) Râǵan. im ÇKDr.

मधुवातीय adj. mit मधु वाताः (RV. 1,90,6—8) *beginnend* Çâṅkh. Grhj. 4,1.

मधुवार (मधु + वार) m. pl. *Zechgelage* AK. 2,10,41. H. 906.

मधुवाहन (मधु + वा°) adj. *Süssigkeit (Honig, Milch) führend*: der Wagen der Açvin RV. 1,34,2. 157,3. 10,41,2.

मधुवाहिन् (मधु + वा°) 1) adj. dass.: नदी Hariv. 12016. — 2) f. °नी N. pr. eines Flusses MBh. 6,334 (VP. 183). ग्रम्बुवाहिनी ed. Bomb.; vgl. VP. 183, N. 49.

मधुविद्या (मधु + वि°) f. *die Lehre von der Süssigkeit*, Bez. einer best.

*Lehre* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 265 (vgl. मधुकाण्ड). Schol. zu SV. bei Benf. Uebers. S. 221, N. 3. छन्दोगा मधुविद्यायाम् Verz. d. Oxf. H. 270, *a*, 39. Colebr. Misc. Ess. I, 326, N. Ind. St. 1, 290. — Vgl. मधुब्राह्मण.

मधुविद्विष् (मधु + वि°) m. *der Feind des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's VP. bei Muir, ST. III, 20.

मधुविला f. Bein. des Flusses Samaṅgâ MBh. 3, 10692. Vielleicht ein unregelmässiges adj. von मधु mit suff. इल (*reich an Süssigkeit*); oder ist etwa मधुरिला zu lesen?

मधुवृध् (मधु + वृध्) adj. *reich an Süssigkeit:* उताधि वस्ते सुभगा मधुवृधम् etwa so v. a. *die Wolke* RV. 10, 75, 8.

मधुवर्ष (मधु + वर्ष) adj. *Süssigkeit träufelnd* TBr. 3, 10, 10, 1.

मधुव्रत (मधु + व्रत) 1. adj. *mit Süssigkeit beschäftigt* RV. 6, 70, 5. — 2) m. *Biene* AK. 2, 5, 29. Halâj. 2, 100. Spr. 1690. 2835. 4341. Git. 2, 1. Sâh. D. 8, 11. °वल्लभ Bhâg. P. 3, 28, 28. °पति *Bienenkönig* d. i. *Bienenkönigin* 16, 20.

मधुशर्करा (मधु + श°) f. *Honigzucker* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1, 188, 5.

मधुशाख (मधु + शाखा) 1) adj. *süsse Zweige habend* VS. 28, 20. — 2) m. *Bassia latifolia* Çabdar. im ÇKDr.

मधुशिग्रु (मधु + शिग्रु) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* (*rubriflora*) AK. 2, 4, 2, 12. Suçr. 1, 137, 14. 157, 10. 217, 5. 218, 17. 223, 9. 2, 284, 3.

मधुशिष्ट (मधु + शिष्ट) n. *Wachs* R. 5, 60, 10. — Vgl. मधुशेष, मधूच्छिष्ट.

मधुशुक्त s. शुक्त.

मधुशेष (मधु + शेष) n. *Wachs* Râǵan. im ÇKDr.

मधुश्चुत् (मधु + श्चुत्) adj. *Süssigkeit träufelnd, überfluthend von Süssigkeit* RV. 4, 57, 2. 6, 70, 5. 7, 49, 3. कोश 9, 12, 6. 23, 4. सोम 50, 3. 53, 4. वीरुध् AV. 7, 56, 2. VS. 17, 3 (so zu lesen). 21, 42. Çat. Br. 4, 2, 2, 23. Çâṅkh. Br. 13, 6. Kauç. 82. TS. 5, 6, 2, 1. R. ed. Bomb. 2, 91, 69. लेखाः: R. Gorr. 2, 66, 45. मधुश्चुन्निधन n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 228, *a*. Pańkav. Br. 13, 11, 16. 18. — Vgl. मधुच्युत्.

मधुश्चुत adj. dass.: मधुश्चुतानामग्रपास्त्वम् so v. a. *du trinkst das Oberste von Allem, was Süssigkeit enthält,* MBh. 12, 10436. Nilak.: मधुश्चुतानां स्वर्गादिसुखाकृष्टानामग्रे पूर्वं पातीति प्रथमरक्षकः आपन्नत्रातेत्यर्थः. — Vgl. मधुच्युत.

मधुश्रव s. मधुस्रव.

मधुश्री (मधु + श्री) f. *Frühlingspracht* (personif.) Vikr. 26. Kumâras. 3, 30.

मधुश्रेणी (मधु + श्रे°) f. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* AK. 2, 4, 3, 2.

मधुश्वासा (मधु + श्वास) f. *eine best. Pflanze,* = जीवन्ती Râǵan. im ÇKDr.

मधुषुत् (मधु + सुत्) adj. *Süssigkeit erzeugend:* ग्रावन् RV. 4, 3, 3. 10, 64, 15. 100, 8. *süssen Geschmack erweckend* (Sâj.): सोम 3, 58, 9.

मधुष्ठान (मधु + स्थान) n. ved. = मधुस्थान P. 8, 3, 106, Sch.

मधुष्ठील (wohl मधु + अष्ठीला) m. *Bassia latifolia* AK. 2, 4, 2, 5. H. 1141. — Vgl. मधष्ठीला.

मधुष्यन्द s. मधुस्यन्द.

मधुस् (मधुस् Uṇâdis. 2, 117) n. so v. a. मधु *Süssigkeit:* मधुषा सं यौति TS. 2, 4, 9, 3. 5, 4, 5, 2. तस्मान्मधुषि प्रत्नमेनमिवास्ति तस्मान्मधुषा न प्रचरन्ति TBr. 3, 3, 2, 1. = पवित्रद्रव्य Uǵǵval.

मधुसख (मधु + सखि) m. *der Freund des Lenzes* d. i. *der Liebesgott* H. 9, Sch. Halâj. 1, 32.

मधुसंकाश (मधु + सं°) adj. *süssblickend, lieblich erscheinend:* अक्ष्यौ AV. 7, 36, 1.

मधुसंभव (मधु + सं°) adj. *woraus Honig —, Süssigkeit hervorgeht* Lalit. 363. Man hätte die Bed. *aus Honig hervorgegangen* erwartet.

मधुसहाय (मधु + स°) m. *der Gefährte des Lenzes,* Bein. *des Liebesgottes* Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 13.

मधुसात् (von मधु) adv. *zu Honig:* मधुसाद्भूत *zu Honig geworden* Wilson.

मधुसारथि (मधु + सा°) m. *der Liebesgott* (*den Lenz zum Wagenlenker habend*) Trik. 1, 1, 37. H. 227.

मधुसिक्थक (मधु + सि°) m. *ein best. Gift* H. 1198.

मधुसुहृद् (मधु + सु°) m. *der Freund des Lenzes, der Liebesgott* H. 229, Sch.

मधुसूदन (मधु + सू°) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3, 1, 134. Vop. 26, 29. 1) m. *a*) *Biene* (*Honigvertilgerin*) Trik. 2, 5, 35. 3, 3, 253. H. an. 3, 30. Med. n. 242. — *b*) *Vernichter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Trik. 3, 3, 253. H. an. Med. Weber, Lit. 160. Ind. St. 2, 8. Bhag. 1, 35. 2, 1. 4. 6, 33. 8, 2. MBh. 2, 889. 5, 2563. 6, 3027. R. 1, 34, 10. Spr. 976, v. l. Pańkat. 1, 3, 64. 5, 18. Râǵa-Tar. 3, 263. Verz. d. Oxf. H. 9, *b*, 13. मधुसूदनायतन Prab. 112, 19. — *c*) N. pr. eines Gelehrten (vgl. °सरस्वती) Colebr. Misc. Ess. I, 337. II, 46. 49. Bhag. Einl. XVI. fgg. Verz. d. Oxf. H. 38, *a*, 3. 142, *b*, No. 291. Hall 39. °गुरु Verz. d. B. H. No. 109. — 2) f. ई *Beta bengalensis* H. 1186.

मधुसूदनसरस्वती (म° + स°) m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1, 1. fgg. Verz. d. B. H. No. 626. fgg. Verz. d. Oxf. H. 38, *b*, 10. 226, *b*, No. 555. Bhag. Einl. XVI. fgg. Bhâg. P. Einl. I, lxiv. Hall 90 u. s. w.

मधुसेन (मधु + सेना) m. N. pr. eines Fürsten von Madhupura Pańkat. 250, 23.

मधुस्कन्द (मधु + स्कन्द) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. 66, *a*, 43.

मधुस्तोक s. स्तोक.

मधुस्थान (मधु + स्थान) n. = मधुष्ठान P. 8, 3, 106, Sch. *Bienenstock,* s. चषाल 2.

मधुस्य् (von मधु), °स्यति *nach Honig u. s. w. Verlangen haben* Siddh. K. zu P. 7, 1, 51. — Vgl. मधस्य्.

मधुस्यन्द (मधु + स्यन्द) m. N. pr. eines der Söhne des Viçvâmitra R. Gorr. 1, 58, 5. मधुष्यन्द ed. Schl. 57, 3. मधुच्छन्द ed. Bomb. 57, 4. — Ind. St. 2, 119. — Vgl. मधुच्छन्दस्.

मधुस्रव (मधु + स्रव) 1) adj. *Süssigkeit träufelnd:* फल MBh. 3, 11035 (°स्रवैः mit der ed. Bomb. zu lesen). 11055. — 2) m. *Bassia latifolia* und *Sanseviera zeylanica Willd.* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *a*) N. verschiedener Pflanzen: = जीवन्ती H. 1185. Çabdar. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* und = हंसपदी Râǵan. im ÇKDr. *Süssholz* Gatâdh. ebend. — *b*) Bez. *des 5ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Çrâvaṇa Verz. d. Oxf. H. 284, *b*, 7. — *c*) N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, N. 3 (°स्रवा gedr.). — 4) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3, 7020.

मधुस्रवस् (मधु + स्र°) m. *Bassia latifolia* Gatâdh. im ÇKDr.

मधुस्वर (मधु + स्वर) m. *der indische Kuckuck* Çabdar. im ÇKDr.

मधुहन् (मधु + हन्) m. 1) *Honigsammler* (eig. *Honigvernichter*): सर्वथा संहरेतैरव दुर्बलेर्बलवानपि। अमित्रः शक्यते हन्तुं मधुहा भ्रमरैरिव॥

MBh. 3,1333. Nilak.: मधुहा मधर्थं गतः ग्राह्वोङ् गतौ इत्यस्य रूपम्. — 2) *ein best. Raubvogel* Vâgbh. 1,6,31. — 3) *der Tödter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's MBh. 3,12571. 5,2563. Bhâg. P. 6,8, 19. Pańkar. 4,1,26.

मधुहन्तृ (मधु + ह°) m. *der Tödter des* Daitja Madhu, Bein. Râma's als einer Incarnation Vishṇu's R. 1,76,17 (77,49 Gorr.).

मधुहस्त्य (von मधु + हस्त) adj. *Süssigkeit in der Hand haltend* RV. 5,5,2.

मधूक (von मधु) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. 1) m. *Biene* Çâṅkh. Gṛhj. 5, 10. — 2) m. *Bassia latifolia* AK. 2,4,2,8. H. 1141. Hâr. 96. Alle Theile des Baumes sind officinell; aus den Blüthen (neutr.), welche auch gegessen werden, wird Arak destillirt; die Samen enthalten reichlich Oel; vgl. As. Res. I, 300. fgg. Çâṅkh. Gṛhj. 1,12. 4,17. Ind. St. 5,308. MBh. 3,935. Hariv. 12681. R. 2,94,9 (nach der ed. Bomb.). R. Gorr. 2,55,7. 3,19,22. 76,3. Suçr. 1,6,17. 141,18. 145,8. 157,1. 159,16. 183,11. 2, 26,17. 106,12. 131,12. मधूको मधुरे श्रेष्ठः 136,2. °सार 329,14. °पुष्प MBh. 15,666. Suçr. 1,140,16. 190,18. 213,8. 16. 2,472,1. °रस 367,17. मधुपर्णी मधूकं च मधुकं मधुना सह । लेपः स्राविणि दातव्यः 1,60,5. °माला Ragh. 6,25. पाण्डुमधूकदाम्ना Kumâras. 7,14. Varâh. Bṛh. S. 29,4. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,13. °चक्रविगण्डः Gît. 10,14. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,32. Vgl. जल°. — 3) n. *Süssholz* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,425,11. — Vgl. माधूक.

मधूच्छिष्ट (मधु + उ°) n. *Wachs* AK. 2,9,108. H. 1214. Halâj. 2,400. Jâǵń. 3,37. Suçr. 1,29,7. 38,8. 101,14. 2,123,5. 131,14. 134,9. 176,18. Varâh. Bṛh. S. 16,25. Kumâras. 7,18. Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,26. समधूच्छिष्टमुद्राः MBh. 3,16327. 5,5248. °स्थिता (मञ्जूषा) so v. a. *auswendig mit Wachs bestrichen* 3,17132. — Vgl. मधुशिष्ट, मधुशेष.

मधूत्थ (मधु + उत्थ) 1) adj. *aus Honig bereitet:* मद्य Prâjaçkittend. 67,9,*b*. Vgl. मद्यासव. — 2) n. *Wachs* Râǵan. in Nigh. Pr. Bala beim Schol. zu Naish. 3,123. Naish. 3,123.

मधूत्थित (मधु + उ°) n. *Wachs* Râǵan. im ÇKDr.

मधूत्सव (मधु + उ°) m. *das Frühlingsfest am Vollmondstage im Monat* Kaitra Trik. 1,1,108. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Çâk. Ch. 118,6 (वसन्तोत्सव die andere Rec.).

मधूदक (मधु + उ°) n. *Honigwasser:* सुरा कृशानां स्थूलानामनुपानं मधूदकम् Suçr. 1,237,16.

मधूद्यान (मधु + उ°) n. *Frühlingsgarten* Kathâs. 55,112. 67,48.

मधूपघ्न (मधु + उ°) n. N. pr. einer Stadt, = Mathurâ oder Madhurâ Trik. 2,1,15. H. 978. Ragh. 15,15. m. Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मधूयु (von मधु) adj. *nach Süssigkeit begierig* RV. 5,73,8. 74,9.

मधूल (von मधु) 1) m. *eine Bassia-Art* Ratnam. 213. = जलजगिरिजमधूकवृत्तौ Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. ई *a) Süssholz.* — *b) eine Citronenart.* — *c) der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr. — *d) eine best. Heilpflanze,* = मधुरा H. an. 3,588 (मधूलि). Med. r. 196. — *e) eine best. Körnerfrucht* Suçr. 1,197,9.

मधूलक (von मधूल) 1) adj. *süss* H. 1388. — 2) m. *Wasser-Bassia* AK. 2,4,2,8. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. मधूलिका *a) eine Bienenart* Suçr. 2,290,17. — *b)* N. verschiedener Pflanzen: *Sanseviera zeylanica Roxb.* AK. 2,4,3,2. *Wasser-Bassia* Dhanv. in Nigh. Pr. Suçr. 1,189,10. 157,3. *eine best. Körnerfrucht* (vulg. पाथरीगोधूमी) Nigh. Pr. zu den कुधान्य gezählt Suçr. 1,196,21; vgl. गोलोमिका. *Süssholz* Dhanv. in Nigh. Pr. *eine Citronenart* (मधूली) Suçr. 2,374,13. Nicht genauer zu bestimmen 2,32,2. 220,14. 392,7. — 4) n. *Honigseim* (?) oder überh. *Süssigkeit:* जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूलकम् AV. 1,34,2.

मध्य (मध्यं Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,111) 1) subst. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *a)* n. *Mitte* H. 1460. an. 2,375. Med. j. 43. Halâj. 5,65. 85. वृश्च मध्यं प्रत्ययं शृणीहि RV. 3,30,17. 6,43,2. 8,40,8. 10,55,3. TS. 7,2,20,1. मध्ये दिवः RV. 1,105,10. 5,47,3. नि षत्सि मध्य आ बर्हिः 3, 14,2. 5,1,6. अक्तोम् 7,41,4. 10,138,3. ततो ह मान उदियाय मध्यात् 7, 33,13. 49,1. Çat. Br. 3,7,1,12. 13,2,9,4. 4,4,6. Ait. Br. 2,18. VS. 12, 65. 15,51. मध्यात्पूर्वार्धाच्च हविषो ऽवद्यति Âçv. Gṛhj. 1,10,19. 20. 24, 19. Kâtj. Çr. 4,8,5. 14,13. Kauç. 30. 85. 86. गुद° Kâtj. Çr. 6,7,6. वेदि° 22,6,15. विषुवन्मध्यो नवरात्रः 24,3,20. 4,4. मध्यं समेत्य Âçv. Gṛhj. 2, 7,7. 4,8,43. अन्त, मध्य, अन्त Khând. Up. 6,13,2. मूल, मध्य, अन्त M. 11, 234. पूर्व, मध्य, उत्तर 2,49. ऊर्ध्वम्, मूलतस्, मध्ये Sâṁkhjak. 54. आदिमध्यावसानेषु Çrut. (Br.) 4. हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि M. 2, 21. AK. 2,1,8. H. 948. भ्रुवोः AK. 2,6,2,43. H. 580. Halâj. 2,365. भ्रू° VS. Prât. 1,30. हस्तयोरुभयोः Halâj. 2,63. AK. 2,7,50. 2,8,2,5. फल्गु सैन्यं च यत्किंचिन्मध्ये व्यूहस्य कारयेत् *in's Centrum* Spr. 3552. मध्ये वाह्नः *um Mittagszeit* 1883. निशायाः Kathâs. 33,13. वास्तुमध्ये M. 3, 89. गुह्य° H. 611. कंधरा° 587. मध्यं नभसो गतमादित्यम् M. 4,37. MBh. 13,4971. mit Auslassung von नभसस्: मध्यं गतमिवादित्यं प्रतपन्तम् 6, 4880. प्राप्ते मध्यं दिनेश्वरे R. 1,46,16. मध्यं जगामेव मनसा दैन्यहर्षयोः *ein Zustand zwischen Traurigkeit und Freude* 2,23,1. बिल्व° *das Innere* Suçr. 2,220,12. आम्रास्थि° 434,8. 439,14. 476,2. मध्यम् acc. *mitten in, hinein in:* मध्यमग्नेः प्रविश्य MBh. 3,2610. मध्यमानिषगृध्राणां कुरूणाम् — नेष्यामि त्वाम् 4,1251. नगरमध्यं गच्छति *in die Stadt* Pańkat. 10,5. जनमध्यं विवेश *mitten unter die Leute* MBh. 3,2513. मध्येन *dazwischen* Varâh. Bṛh. S. 8,15. *innerhalb, mitten durch:* मध्येनान्तरिक्षस्य वायुर्भवति Çat. Br. 9,3,1,5. प्रागात्पुनर्महाबाहुराचार्यस्य रथं प्रति । पश्यतां सर्वसैन्यानां मध्येन MBh. 6,1578. येषां (देशानां) भागीरथी गङ्गा मध्येनैति 13,1784. प्रावर्तत ततो घोरा शोणितौघतरंगिणी । नदी मध्येन सैन्यानाम् Hariv. 13471. तन्मध्येन ययुः *durch den Fluss* Mârk. P. 23,92. die Ergänzung im acc.: जग्मुर्नदीं मध्येन R. 2,68,12. मध्येन कुरुजाङ्गलम् 13. ययुर्मध्येन बाह्लीकान्सुदामानं च पर्वतम् 18 (70,18 Gorr.). स तानि द्रुमजालानि — मध्येन जगाम 99,13. सागरम् 5,6,1. 53,11. राघवपुरीम् 6, 82,89. मध्यात् *aus, ex:* सूतिकागारमध्यात् — हृतो ऽसि Hariv. 9233. फलमध्याद्रत्नमेकं भूमौ निपतितम् Vet. in LA. (II) 2,8. अतो पुष्पाणि: — गङ्गाप्रवाहमध्यात् — साकर्षणीया Z. d. d. m. G. 14,371,14. Kathâs. 72,58. द्वापञ्चाशतो मध्यात् Râǵa-Tar. 1,19.20. एका स्त्री तासां मध्यात् *von diesen* Vid. 292. Pańkat. 55,3. 70,4. 253,14. मध्ये *inmitten, dazwischen* M. 1,13. MBh. 3,2609. Megh. 18. Vid. 80. von der Zeit Spr. 5181. mit einer Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend *mitten in, in, zwischen, unter:* समुद्र° *mitten im Meere* Vid. 226. तरुषण्ड° Pańkat. 10,4. Megh. 77. सभा° *in einer Hütte* MBh. 3,2353. *im Hause* 16658. नगरस्य *in der Stadt* Pańkat. 127,21. गङ्गा° वाह्यते Z. d. d. m. G. 14,571,7. काष्ठम-

ञ्जूषा° निहिता *in einen Korb* 6. गृह° *in's Haus* Vet. in LA. (II) 14, 13. 18, 8. केश° *im Haar* Halâj. 2, 397. भ्रुवोः *zwischen den Brauen* (d. i. dort wo sie zusammenstossen) MBh. 3, 2698. Varâh. Bṛh. S. 50, 11. परिणाहवतोः पयोधरयोः *zwischen* Vikr. 6. इति° AV. Prât. 4, 117. सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापय रथं मे Bhag. 1, 21. द्वयोस्त्रयाणां पञ्चानां (ग्रामाणां) मध्ये गुल्ममधिष्ठितम् M. 7, 114. सभा° *in der Gesellschaft* Spr. 155. 2170. 5033. विदुषाम् *inmitten von Gelehrten* R. 1, 8, 6. Spr. 3351. Çâk. 110. आसां राम सपत्नीनां वस्तुं मध्ये न मे क्षमम् R. 2, 24, 17. सखी° MBh. 3, 2083. ऋषि° R. 1, 8, 28. 60, 1. 21. R. Gorr. 2, 38, 38. देवानां मानुषं मध्ये यत्सा पतिमविन्दत *in Gegenwart von Göttern* MBh. 3, 2244. स जहार तयोर्मध्ये मैथिलीम् Ragh. 12, 29. सामदानामुपायानां मध्ये कस्यात्र विषयः *unter* Pañkat. 227, 22. तासां मध्य एकः Vet. in LA. (II) 11, 1. 14, 1. 29, 1. ऋचाम् Schol. zu P. 1, 1, 47. 73. मध्ये विन्ध्यास्तः *mitten im* Vindhja Kathâs. 4, 1. In Verbindung mit कर्: मध्ये कृत्वा oder °कृत्य P. 1, 4, 76. Vop. 15, 5. *in die Mitte thun* so v. a. *zum Vermittler machen*: व्रतं चास्य (शूद्रस्य) प्रायश्चित्तरूपं साक्षान्नोपदिशेत्। किं तु ब्राह्मणं मध्ये कृत्वा तदुपदेशव्यवधानात् Kull. zu M. 4, 80. so v. a. *zum Gegenstand der Behandlung wählen*: विरचितपदं वीरप्रीत्या सुरोपमसूरिभिश्चरितमुभयोर्मध्येकृत्य (so ist zu schreiben) स्थितं क्रथकैशिकान् so v. a. *bei der Besprechung der* Krathakaiçika, *in Bezug auf sie* Mâlav. 77. मध्ये wird mit seiner Ergänzung zu einem adv. comp. verbunden P. 2, 1, 18; vgl. weiter unten मध्येगङ्गम् u. s. w. — *b)* m. n. *die Mitte des Leibes* AK. 2, 6, 2, 30. H. 607. H. an. Med. Halâj. 2, 362. तस्मान्मध्ये योनिर्धृता Ait. Br. 3, 35. 6, 9. अथास्य मध्यमेधताम् VS. 23, 26. मध्यं प्रति पशुर्वरिष्ठः Çat. Br. 3, 2, 4, 19. पाणयङ्घ्रिमध्येषु दृष्टः Vet. in LA. (II) 13, 16. त्रिवलीदामचित्रेण मध्येन *Unterleib* MBh. 3, 1825. Spr. 2878. Kumâras. 1, 39. कश्यं तु मध्यमश्वानाम् AK. 2, 8, 2, 15. उरः कक्षे च पक्षौ च मध्यं पृष्ठं प्रतिग्रहः। कोटी च व्यूहशास्त्रज्ञैः सप्ताङ्गो व्यूह (häufig in Vogelgestalt) इष्यते Kâm. Nîtis. 19, 30. Insbes. *die Taille eines Frauenzimmers* Çat. Br. 1, 2, 5, 16. Kâtj. Çr. 5, 4, 14. Çâk. 58 (m.). मध्ये क्षामा Megh. 80. Spr. 505. 1167 (m.). 1606. 2101. स्वल्पक 2597. 3424 (m.). 5298. Bhâg. P. 5, 12, 5. मुष्टिमेय Kathâs. 53, 49. Am Ende eines adj. comp. f. आ: कृशवेदि° Kaurap. 46. वेदिविलग्न° Kumâras. 1, 39. वेदी° MBh. 2, 2178. तनु° 3, 2147. निम्न° Vikr. 129. सु° Mârk. P. 22, 5. Brahma-P. in LA. (II) 50, 5. *Rumpf* Suçr. 1, 337, 4. — *c) the middle term, or the mean of the progression* Colebr. Alg. 52. — *d)* n. *eine best. grosse Zahl, zehntausend Billionen* H. 874. Colebr. Alg. 4. zwischen कोटि und परार्ध MBh. 2, 2144. अर्बुदैरर्बुदशतैर्मध्यैरन्त्यैश्च R. 4, 38, 55. Schol.: मध्यैः = मध्यदेशस्थैः, अन्त्यैः = देशप्रान्तस्थैः. — *e) Ende, Pause* Trik. 3, 2, 29. — 2) adj. f. आ *a)* in der älteren Sprache = *medius* in Verbindungen wie *in medio foro* d. i. *in medio fori*: मध्ये दुरोणे *mitten in der Heimath* ṚV. 1, 69, 4. समुद्रे 7, 68, 7. प्र यत्समुद्रमीरयाव मध्यम् 88, 3. अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषो मध्य आत्मनि तिष्ठति Kathop. 4, 12. मध्ये मार्गे Itih. bei Sâj. zu ṚV. 1, 125, 1. मध्ये ऽग्नौ N. (Bruce) 14, 2. VS. Prât. 1, 79. 84. मध्येभबन्धन *mitten um den Elephanten* AK. 3, 4, 24, 160. mit seinem subst. componirt P. 2, 1, 58. — *b) der mittlere; in der Mitte befindlich*: मध्यो देशः (vgl. मध्यदेश:) Varâh. Bṛh. S. 17, 19. मुक्तागुणमिव भुवः स्थूलमध्येन्द्रनीलम् Megh. 47. — *c) in der Mitte befindlich* so v. a. *mittlerer Art, mittelmässig*; = सांप्रतिक P. 4, 3, 9. = न्याय्य AK. 3, 4, 24, 163. H. an. Med. स्वर Lâtj. 2, 2, 7. 3, 1, 13. मृदुर्मध्यस्तीक्ष्णः Suçr. 1, 32, 6. वयस् 129, 4. कुष्माण्डं बालं मध्यं पक्वम् 216, 8. मन्दमध्यमकृच्छ्रविषाः 2, 292, 19. 293, 1. अग्र्य, मध्य, जघन्य M. 12, 30. नीचाः, मध्याः, उत्तमजनाः Spr. 1913. उत्तमाधममध्यानि बुद्ध्वा कार्याणि पार्थिवः। उत्तमाधममध्येषु पुरुषेषु नियोजयेत्॥ Matsja-P. 89 im ÇKDr. Çuk. in LA. (II) 35, 1. बुद्धिश्रेष्ठानि कर्माणि बाहुमध्यानि भारत। तानि जङ्घाजघन्यानि भारप्रत्यवराणि च॥ Spr. 4638. विलम्बित, द्रुत, मध्य AK. 1, 1, 2, 9. H. 292. Daçak. 144, 15. (स्वराः) मन्द्रमध्यताराः स्युरुरःकण्ठशिरोभवाः H. 1402. Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, 3. मन्द्र, मध्य, उत्तम Ind. St. 8, 262. मुग्धा, मध्या (*a young woman, a girl arrived at puberty* Wils. nach Çabdar.), प्रगल्भा (प्रौढा) नायिका Sâh. D. 100. 103. Pratâpar. 6, *a*, 9. यव *von mittlerer Grösse* M. 8, 134. Jâǵn. 1, 362. दारु Siddh. K. zu P. 4, 3, 9. मध्यवेगेन या गतिः H. 1248. Sûrjas. 1, 53. 70. 2, 44. 47. Siddhântaçir. 4. Weber, Naxх. 1, 310. सत्त्वानि Varâh. Bṛh. S. 5, 85. 8, 15. 16. 24, 33. Mârk. P. 21, 100. मध्या वृत्तिः *die Mittelstrasse* Spr. 2252. मीमांसक *gemässigt* P. 4, 3, 9, Sch. Nach P. 4, 3, 9 ist मध्य in dieser Bed. oxyt. — *d) zwischen zwei feindlichen Parteien stehend, unbetheiligt, neutral*: मध्योदासीनचरितज्ञान Kâm. Nîtis. 13, 49. — *e) der niedrigste, schlechteste* (अधम) Med. — Die folgenden Substantiva sind substantivirte Adjectiva: 3) m. = अहस्फुटसाधकाङ्कविशेषः। स च अहर्गणग्रासादेशान्तरादिसंस्काररहिताङ्करूपग्रहः ÇKDr. nach dem Ǵjotisha. — 4) f. आ *a)* (sc. अङ्गुलि) *der Mittelfinger* H. 593. — *b)* (auch n.) *ein Metrum von 4 Mal 5 Silben* Colebr. Misc. Ess. II, 158. Ind. St. 8, 113. 283. 284. — 5) wohl n. N. pr. eines zwischen Sindhu und Hindusthâna aufgeführten Landes Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 33. — Vgl. निर्मध्य, पिपीलिक°, भुज°, वि° und मध्या.

मध्यकुरु (मध्य + कुरु) wohl m. pl. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 23.

मध्यकौमुदी (म° + कौ°) f. = मध्यसिद्धान्तकौमुदी Colebr. Misc. Ess. II, 14. 41. Hall 27.

मध्यक्षामा (म° + क्षा°) adj. f. *in der Mitte schlank*; subst. *ein best. Metrum, 4 Mal* ‒ ‒ ‒ ‒, ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ‒ ‒ ‒ ‒ Colebr. Misc. Ess. II, 161 (IX, 10). °क्षमा gedr.

मध्यग (मध्य + 1. ग) adj. f. आ *sich befindend in, auf, unter*: अन्येषां चैव शूराणां मध्यगास्तनया मम। यद्रक्ष्यन्त संयमे MBh. 6, 3935. गुणिगोष्ठीषु Râǵa-Tar. 3, 146. मासौ — क्षयमासस्य मध्यगौ *enthalten in* Weber, Ǵjot. 103. Gewöhnlich in comp. mit seiner Ergänzung: गङ्गासलिल° R. Gorr. 2, 52, 15. अम्बु° Vid. 239. लक्ष्माशोकाब्धि° Mârk. P. 23, 8. ब्रह्माण्ड° Spr. 584. 2270. केश° H. 651. क्षार° AK. 2, 6, 3, 4. उत्फुल्लपुष्पकानन° Kathâs. 28, 56. 20, 51. 55. 54, 127. विपणि° (मत्स्य) *auf dem Markte befindlich* 5, 16. मार्ग° *auf dem Wege stehend* Râǵa-Tar. 1, 131. सवाष्पमृग° *weilend unter* Kathâs. 3, 29. Râǵa-Tar. 4, 560. 666. बहु° *Vielen angehörend* M. 9, 199.

मध्यगत (म° + गत) adj. *inmitten seiend, sich befindend zwischen, unter* Sûrjas. 1, 57 (= मध्यम Schol.). भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतो ऽपि सः। न शक्यते स्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः॥ Râǵa-Tar. 1, 278. यद्युदक्छ्रसति मध्यगतो वा Varâh. Bṛh. S. 47, 18. गुरु° *dessen mittlere* (Silbe) *lang ist* Çrut. (Br.) 3. die Ergänzung im gen.: वृक्षान्धकानाम्

MBh. 5,1885. पत्न्योः R. 4,43,44. शुचौ चतुर्णां ज्वलतां शुचिस्मिता हविर्भुजां मध्यगता Kumâras. 5,20. im comp. vorangehend: दिनक्षपा° (संध्या) Ragh. 2,20. भ्रूयुग° Weber, Râmat.-Up. 349. शिशु° Hariv. 9171 (nach der Lesart der neueren Ausg.).

मध्यगन्ध (म° + ग°) m. *der Mangobaum* Çabdak. im ÇKDr.

मध्यचारिन् (मध्य + चा°) adj. *einhergehend zwischen, unter* (gen.). ज्योतिषां °रि (विधुः) Spr. 3227.

मध्यजिह्व (म° + जिह्वा) n. *die Mitte der Zunge* AV. Prât. 1,21.

मध्यज्या (म° + 3. ज्या) f. *Meridian-Sinus* Sûrjas. 5,5. 6. 12.

मध्यतःकारिन् (मध्यतस् + का°) m. Bez. *der vier Hauptpriester* Hotar, Adhvarju, Brahman *und* Udgâtar Lâṭj. 8,11,20. 9,1,9. 9,8. 11,3. Schol. zu Kâtj. Çr. 770,5. 772,4.

मध्यतमस् (म° + त°) n. *eine ringförmige Finsterniss* Varâh. Bṛh. S. 5,43; vgl. 54. fg.

मध्यतँस् (von मध्य) adv. gaṇa आद्यादि zu P. 5,4,44, Vârtt. *aus der Mitte, mitten, in der Mitte:* ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतम् Ṛv. 3,21,5. 8,2,9. Ait. Br. 3,10. 4,28. 8,22 (*Mittags* Sâj.). — VS. 22,43. मध्यतो ह्यन्नमशितं धिनोति TBr. 1,2,6,2. अपां यो मध्यतो रसः 2,7,3,7. TS. 5, 2,8,7. 6,2,5,4. कर् Çat. Br. 1,6,1,11. 17. 3,2,1,10. 14,8,6,2. 9,4,3. Çâṅkh. Çr. 14,27,10. Ṛv. Prât. 16,89. पुरस्तात्, म°, पश्चात् TBr. 3,1, 1,6 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. मुखतस्, म°, अन्ततस् Taitt. Up. 3,10,1. आद्यन्तयोस्, म° Bhâg. P. 7,9,30. (ददौ) अन्येभ्यो ऽथान्तरदिशः कश्यपाय च मध्यतः (मध्यमाम् ed. Bomb.) 9,16,22. वारि° *aus dem Wasser* Vid. 231. ब्रह्मावर्तः सरस्वत्या दृषद्वत्याश्च मध्यतः *zwischen* H. 949. पाण्डवानां पञ्चानां मध्यतः स्थिता MBh. 1,5894. R. 1,45,31. अङ्गुष्ठाङ्गुलि° H. 617. प्राच्यां म° *im Osten vom Hauptmeridian* Sûrjas. 1,63.

मध्यता (wie eben) f. *Mittelmässigkeit* Spr. 1979.

मध्यतापिनी (म° + ता°) f. Titel einer Upanishad Verz. d. B. H. No. 368. Weber, Râmat. Up. 272.

मध्यदिन *Mittagszeit* H. 139, v. l. Râǵa-Tar. 1,204 und VP. 98, N. 1 (personif.) fehlerhaft für मध्यंदिन.

1. मध्यदेश (म° + देश) m. 1) *der mittlere Raum* Lâṭj. 2,6,7. Kauç. 3. 90. — 2) = मध्यं नभसः *Meridian:* °गते रवौ MBh. 12,13412. — 3) *die Mitte des Leibes:* मध्यदेशे नरानन्यांश्चिच्छेदान्यांश्च कर्णतः MBh. 10,435. Ṛt. 2,26 (*Unterleib*). *Taille* Spr. 2402. नतमध्यदेशा Suçr. 2,483,6. — 4) *das Mittelland*, das Land zwischen dem Himâlaja im N., dem Vindhja im S., Vinaçana im W. und Prajâga im O., M. 2,21. AK. 2,1,7. Trik. 2,1,7. H. 951. LIA. (II) I, 119. fg. MBh. 2,1276. 13,3397. Hariv. 634. R. 6,82,39. Varâh. Bṛh. S. 5,30. 8,46. 10,5. 17,20. Kathâs. 32,106. Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,12. 149,*a*,43. 352,*b*,11. Hiouen-thsang I, 168.

2. मध्यदेश (wie eben) adj. *mittelländisch, aus dem Mittellande stammend, dort wohnend:* °परिज्ञातो दस्युभावं गतः कथम् MBh. 12,6310. उदीच्याः, °देशाः, प्राच्याः Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,10. Vielleicht fehlerhaft für मध्यदेश्य.

मध्यदेशीय (von मध्यदेश) adj. dass.: ब्राह्मण MBh. 12,6294. Râǵa-Tar. 6,300, wo wohl °शौण्डिङ्गसंश्रयः zu lesen ist.

मध्यदेश्य (wie eben) adj. f. आ dass.: जनपदाः Mârk. P. 57,33. जनाः Vâmana-P. 13 im ÇKDr. स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,17.

मध्यदेह (म° + देह) m. *die Mitte des Leibes* Suçr. 2,355,3.

मध्यनिहित (म° + नि°) adj. *hineingesteckt* Pańkat. 10,7.

1. मध्यंदिन (मध्यम्, nom. von मध्य, + दिन) 1) m. (n. H.) *Mittagszeit* H. 139. उद्यन्सूर्यः, संगवः, मध्यंदिनः, अपराह्णः, अस्तंयन् AV. 9,6,46. Çat. Br. 2,2,3,9. Pańkav. Br. 15,9,16. mit दिवः verbunden Ṛv. 8,1, 29. 13,13. 27,19. — 8,27,21. 5,69,3. 76,3. TS. 6,2,5,4. पुरा मध्यंदिनात् Ṛv. 4,28,3. °दिनं परि 10,151,5. प्रतीचीनं मध्यंदिनात्प्राचीनमपराह्णात् TBr. 1,5,3,2. Khând. Up. 2,9,6. 14,1. M. 4,131. 7,151. 11,218. °गते सूर्ये MBh. 3,12609. 6,3173. Hariv. 15904. °दिनार्कसंतप्त Spr. 4689. Bhâg. P. 8,18,6. °समये Pańkat. 82,1. *Mittag* kurz gesagt für *Mittagsspende* (सवन) Ait. Br. 3,10. Lâṭj. 8,10,5. 9,7,13. 10,14,3. 8. Çâṅkh. Br. 29,8. Çr. 11,15,5. *die personif. Mittagszeit* (n.) ist ein Sohn Pushpârṇa's von der Prabhâ Bhâg. P. 4,13,13. Vgl. अति°. — 2) m. *Bassia latifolia* Râǵan. im ÇKDr. — 3) m. N. pr. eines Schülers des Jâǵńavalkja Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,33. Colebr. Misc. Ess. I, 17. 54. — Vgl. मा°, माध्यंदिनि.

2. मध्यंदिन adj. = मा° H. 1460, Sch. Halâj. 4,90.

मध्यंदिनीय (von 1. मध्यंदिन) adj. *mittäglich* Lâṭj. 6,9,15.

मध्यपतित (म° + प°) adj. *dazwischen liegend* P. 1,1,74, Sch.

मध्यपात (म° + पात) m. *Verkehr, Umgang* Râǵa-Tar. 4,670.

मध्यभक्त (म° + भक्त) adj. heisst die Arzenei, *welche in der Mitte der Mahlzeit genommen wird*, Suçr. 2,555,1.

मध्यभाग (म° + भाग) m. *der mittlere Theil:* मेखला मध्यभागो ऽद्रेः H. 1033. कौशाम्बी नाम तत्रास्ति मध्यभागे महापुरी so v. a. *darin, in diesem Lande* Kathâs. 9,5. °स्थे तरोर्महति कोटरे so v. a. *im Innern des Baumes, im Baume* 33,108. *die Mitte des Leibes, Taille:* स्तनभरविनमन्मध्यभागास्तरुण्यः Spr. 3080.

मध्यभाव (म° + भाव) m. *eine mittlere Entfernung* Spr. 67.

मध्यमँ (von मध्य) 1) adj. P. 4,3,8. Vop. 7,111. am Anf. eines comp. P. 2,1,58. f. आ gaṇa अजादि zu 4,1,4. *a*) *medius* (in der Bed. wie मध्य 2,*a*.): मध्यमे गुल्मे *in der (die) Mitte des Soldatentrupps* R. 6,9,18. 12,20. इलावृत *die Mitte von* Il. Mârk. P. 60,7. °कक्ष्या MBh. 3,2868. °रात्रि *Mitternacht* Halâj. 1,109. — *b*) *der mittlere* so v. a. *in der Mitte befindlich* Trik. 3,3,301. H. 1460. an. 3,470. Med. m. 49. Halâj. 4,90. उत्तम, अवम, म° Ṛv. 1,24,15. परम, म°, अवम 27,5. 108,9. 10. 4,25,8. 5,60,6. चरम, म° 8,50,15. भ्रातर् 1,164,1. पूर्व्य, म°, नूतन 3,32,13. 6,21,5. VS. 16,32. Kâtj. Çr. 4,1,22. 5,10,9. 17,5,2. 7,6. 16,7,22. Âçv. Gṛhj. 2,8,15. 3,5,20. Kauç. 21. 48. 77. मध्यमेनाङ्गुष्ठपर्वणा Çâṅkh. Çr. 14,16, 3. ज्येष्ठ, म°, कनिष्ठ 72,1. 15,20,7. von Dingen des *mittleren Weltgebietes*, das zwischen Himmel und Erde liegt, Ṛv. 7,32,16. 8,41,2 (Comm.). इमं लोकम्, मध्यमम्, ब्रह्मलोकम् M. 2,233. पितुः पदं मध्यमम् Vikr. 19. क्रान्तं येन (चन्द्रेण) मध्यमं धाम विष्णोः ad Çâk. 78. — Nir. 2,8. अग्नि 7,16. °धर्म 23. 10,2. 12,26. मध्यमैः स्पर्शवर्गैः Ṛv. Prât. 5,21. पिण्ड M. 3,262. पुत्र Kaṭhop. 1,5. Ind. St. 1,391. R. 1,61,19. 20. ज्येष्ठा, मध्यमा, यवीयसी MBh. 5,5952. भ्रातर् M. 9,112. ज्येष्ठ, अनुज, मध्यम, कनीयस् MBh. 1,8450. पाण्डव 5,2038. पूर्व, म°, उत्तर Verz. d. Oxf. H. 315,*a*, No. 748. LA. (II) 88,13. प्रथम, म°, अन्त्य Verz. d. B. H. 100,14. देश (vgl. मध्यदेश) Varâh. Bṛh. S. 18,4. *zum Meridian gehörig* Sûrjas. 13,14. *zur Mitte einer Fin-*

*sterniss in Beziehung stehend* 6,8. — c) *der mittlere* so v. a. *von mittlerer Beschaffenheit, Stärke, Grösse u. s. w.*: स्थविष्ठ, म°, अणिष्ठ Khând. Up. 6,5,1. TS. 2,5,5,2. Kâtj. Çr. 25,4,40. वाच् Ait. Br. 3,24. Âçv. Çr. 4,8. मन्द्र, म°, तार (उत्तम) und द्रुत, म°, विलम्बित Ind. St. 4,105. fgg. 269. 8,263. RV. Prât. 13,17.18. Âçv. Çr. 5,12. Çâṅkh. Çr. 1,4,7. 14,25. Weber, Gjot. 83. अधमा, म°, अग्र्या M. 12,41. उत्तम, म°, अधम 3. Spr. 1077. 2376. उत्तम, म°, कनीयंस् Pañkat. 16,7. मुख्य (महत्), म°, जघन्य MBh. 2,176. fg. R. Gorr. 2,109,20. उत्तम, म°, जघन्य M. 12,43. 46. नीचाः, म°, उत्तमाः Spr. 1979. श्रेष्ठा, म°, अधमा (नायिका) Cit. beim Schol. zu Çâk. 9,6. प्रथम, म°, उत्तम M. 8,138. मूढतमाः, बुद्धैः परं गताः, मध्यमो जनः Spr. 4888. सत्पुरुषाः, मध्यमाः, मानुषराक्षसाः 576, v. l. साहस, दण्ड, दम M. 8,120. 263. 276. 9,241. 284. 287. Jâǵn. 1,365. °परिमाण Nîlak. 120. मध्यमायुस् Suçr. 1,124,15. °निष्पावा 2,175,14. मृदु, म°, खर 176,12. °वीर्य 295,9. Çârṅg. Saṁh. 3,1,8. 4,8. 9. °पूरुष Spr. 4391. सुखं च दुःखं च 4836. धन M. 9,113. जव MBh. 7,4890. °मान Weber, Gjot. 98. °मति Verz. d. Oxf. H. 325,b. 326,a, No. 770. AK. 3,4,24,150. ह्रास 1,1,2,35. °शक्ति Ragh. 17,58. °वृष्टि Varâh. Bṛh. S. 8,49. Sûrjas. 1,56. Varâh. Laghuǵ. 2,16 in Ind. St. 2,286. °यौवना Schol. zu Çiç. 8,36. कैशिकी, मध्यमारभटी Verz. d. Oxf. H. 208,a,35. fg. Pratâpar. 11,a,1. 2. परा, पश्यन्ती, म°, वैखरी (अवस्था) Weber, Râmat. Up. 335. fg. Alaṁkârakaustubha im ÇKDr. — d) *zwischen zwei feindlichen Parteien stehend, unbetheiligt, neutral*: म°, विजिगीषु, उदासीन, शत्रु M. 7,155. MBh. 2,159. Ragh. 13,7. Kâm. Nîtis. 8,18. 21. fg. 33. 55. 11,19. — 2) m. *a)* = मध्यदेश AK. 2,1,7. H. 951. H. an. Med. — b) Bez. *der mittleren* d. i. *4ten (5ten* AK.) *Note* AK. 1,1,2,1. Trik. 3,3,301. H. 1401. H. an. Med. MBh. 12,6859. 14,1419. Ind. St. 4,105. 139. fg. 351. 8,259. fg. 269. Verz. d. Oxf. H. 200,b,17. As. Res. 3,68. 9,456. fgg. *die mittlere der drei musikalischen Scalas*: षड्जमध्यमगान्धारग्रामत्रयविशारदाः Mârk. P. 106,58. As. Res. 9,459. fgg. *ein best.* Râga Dhar. im ÇKDr. — c) मध्यम oder vollständig °पूरुष *die 2te Person* Nir. 7,2. P. 1,4,101. 105. — d) *Gouverneur einer Provinz* H. 690. Halâj. 2,267. — e) *eine Gazellenart* Dhar. im ÇKDr. — f) N. *des 18ten* Kalpa (s. कल्प 2,d) Verz. d. Oxf. H. 52,a,2. Nach der gleichnamigen Note (s. b.) benannt. — 3) m. n. *die Mitte des Leibes, Taille* AK. 2,6,2,30. H. 607. H. an. Med. Halâj. 2,362. तनुमध्यमा MBh. 3,2777. 4,255. R. 1,9,22. चारुमध्यमा 52. सुमध्यमा MBh. 1,2081. 2099. R. 3,52,49. Çrut. 31. Brahma-P. in LA. (II) 53,10. 57,18. Kathâs. 59,5. — 4) f. आ *a) der Mittelfinger* AK. 2,6,2,33. H. 593. H. an. Med. Halâj. 2,383. त्रिवृत्प्रजननमुपस्थो योनिर्मध्यमा TBr. 3,11,9,6. Kauç. 36. Suçr. 1,125,13. 2,55,14. — b) *ein mannbares Frauenzimmer* AK. 2,6,1,8. H. 511. H. an. Med. — c) = कर्णिका *Samenkapsel der Lotusblüthe* H. an. Med. *a central blossom* Wilson. — d) *ein Metrum von 4 Mal drei Silben* Med. — 5) n. *a) Mitte*: मिथोऽवगृह्ययोर्मध्यमेन *zwischen* AV. Prât. 4,42. — b) N. des 12ten Kâṇḍa im Çatapathabrâhmaṇa Weber, Lit. 114. fg. des 14ten (in der Kâṇva-Schule) Verz. d. Oxf. H. 395,a, No. 116. fg. — Vgl. अ°, यव°, तिलिक°, मध्य, माध्यम, माध्यमिनेय.

मध्यमक (von मध्यम) adj. f. °मिका *a) der mittlere* Mṛkkh. 49,19. — b) *gemeinsam*: मध्यमकं हि यजमानस्य पत्नीनां च द्रव्यम् Schol. zu Kâtj. Çr. 981,8. — 2) f. °मिका *a) ein mannbares Frauenzimmer* Çabdar. im ÇKDr. — b) Titel des 2ten (ursprünglich *mittleren*) Grantha des Kâṭhaka Ind. St. 1,69. 3,454.

मध्यमकवृत्ति und मध्यमिकवृत्ति (म° + वृ°) f. Titel einer Schrift Burn. Intr. 559. 562.

मध्यमकालंकार (मध्यमक + अ°) m. *Titel einer buddh. Schrift* Wassiljew 275.

मध्यमकालोक (मध्यमक + आ°) m. desgl. Wassiljew 295.

मध्यमकेय (von मध्यमक) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1190.

मध्यमखण्ड (म° + ख°) n. *das mittlere Glied in einer algebraischen Gleichung* Colebr. Alg. 187.

मध्यमजात (म° + जात) adj. *in der Mitte geboren, der mittlere*: सुत MBh. 1,8452.

मध्यमटीका (म° + टी°) f. Titel einer Schrift des Kumârila Hall 170.

मध्यमनोरमा (म° + म°) f. Titel einer grammatischen Schrift, einer Verkürzung der Manoramâ, Colebr. Misc. Ess. II, 41. fg.

मध्यमन्दिर (म° + म°) 1) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247,a,28. — 2) n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 139.

मध्यमपद (म° + पद) n. *das zu ergänzende Mittelglied in einem zweitheiligen Compositum*; so erklärt z. B. der Schol. zu Amar. 6 कुसितपठितम् durch कुसितकारिपठितम् und nennt jene Zusammensetzung मध्यमपदलोपी समासः.

मध्यमयान (म° + यान) n. *die mittlere Ueberfahrt, der mittlere Weg zum Heil* (bei den Buddhisten) Köppen I, 418. — Vgl. महायान und हीनयान.

मध्यमरात्र (म° + रात्रि) m. *Mitternacht* Ait. Br. 4,5. Kauç. 84. — Vgl. मध्यरात्र.

मध्यमलोक (म° + लोक) m. *die mittlere* (zwischen Himmel und Unterwelt gelegene) *Welt, die Erde* Trik. 2,1,1. °पाल *Beschützer der mittleren Welt, König* Vikr. 86,8. Ragh. 2,16. मध्यमलोकेन्दु *der Mond der mittleren Welt* so v. a. *König* Râǵa-Tar. 3,53. मध्यमो लोकः M. 2,233 ist *die zwischen der Erde und dem* Brahmaloka *gelegene Welt*. — Vgl. मध्यलोक.

मध्यमवयसं (म° + वयस्) n. *das mittlere Alter* Çat. Br. 12,9,1,8.

मध्यमवयस्क (wie eben) adj. *von mittlerem Alter* Wilson.

मध्यमवाह् (म° + वाह्) adj. nach Sâj. *mit mittlerer Geschwindigkeit fahrend*: मा वो रथो मध्यमवाळृते भूत् RV. 2,29,4. vielleicht *mit dem mittleren d. h. einem einzigen zwischen den Lannen gehenden Rosse fahrend.*

मध्यमशी (म° + शी) m. etwa *intercessor*; andere Erkl. s. bei Mahîdh. zu VS. 12,86. ततो यक्ष्मं वि बाधस्व उग्रो मध्यमशीरिव RV. 10,97,12. AV. 4,9,4.

मध्यमस्थ (म° + स्थ) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. — Vgl. मध्यस्थ und माध्यमस्थ्य.

मध्यमस्था (म° + 2. स्था) adj. *in der Mitte stehend, den Mittelpunkt* (einer Gemeinschaft) *bildend*: सजातानाम् VS. 27,5.

मध्यमस्थेय n. nom. abstr. dazu: रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्थेयाय TS. 4,4,5,1.

मध्यमागम (मध्यम + आ°) m. *der mittlere* Âgama, Bez. einer der 4 Âgama bei den Buddhisten Wassiljew 115. fg. 150.

मध्यमाङ्गिरस् m. *der mittlere* (मध्यम) Aṅgiras (Gesetzgeber), *der A.*

*von mittlerem Umfange* Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,40. Ind. St. 1,234.

मध्यमाङ्गुलि (मध्यम + अ°) f. *der Mittelfinger* H. 590. — Vgl. मध्याङ्गुलि.

मध्यमात्रेय m. *der mittlere* (मध्यम) Âtreja (Gesetzgeber), *der Â. von mittlerem Umfange* Verz. d. B. H. No. 941.

मध्यमादि (मध्यम + आ°) f. Bez. *einer best. musikalischen Scala* As. Res. 3,77.

मध्यमाहरण (मध्यम + आ°) n. *die Elimination des mittlern Gliedes in einer algebraischen Gleichung* Colebr. Alg. 187. 207. 324. Misc. Ess. II, 426.

मध्यमिक (von मध्यम) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Burn. Intr. 445. 447. 449. 507. 511. 560. Wassiljew 132 u. s. w.

मध्यमिकवृत्ति s. मध्यमकवृत्ति.

मध्यमीय (von मध्यम) adj. *der mittlere* Kâr. 2 zu P. 4,3,60. gaṇa गहादि zu 4,2,138 (vgl. Vârtt.). H. 1460. Halâj. 4,90.

मध्यमेश्वर (मध्यम + ई°) m. N. eines in Benares verehrten Liñga des Çiva Kûrma-P. 31 im ÇKDr.

मध्ययोगिन् (von मध्य + योग) adj. *mitten in der Conjunction seiend, vollkommen gedeckt* (von Sternbildern): (ऋक्षाणि) घनागतानि (उडुपतिना), मध्ययोगीनि, अतीतानि Varâh. Bṛh. S. 4,7.

मध्यरात्र (म° + रात्रि) m. *Mitternacht* P. 5,4,87. Çâñkh. Br. 17,8. Kauç. 139. TS. 6,2,5,4. M. 4,109. MBh. 15,203. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,16. °रात्रि (loc. °रात्रौ) 94,*b*,30. — Vgl. मध्यमरात्र.

मध्यरेखा (म° + रेखा) f. *die mittlere Linie, so heisst die Linie, welche man sich von* Lañkâ, Uggajinî, Kurukshetra *und andern Orten nach dem* Meru *gezogen denkt*, Siddhântaçir. 4,24.

मध्यलग्न (म° + ल°) n. *der Punkt, in dem sich die Ekliptik und ein Meridian schneiden*, Sûrjas. 3,48. 5,1. 8. 9. Siddhântaçir. 7,26.

मध्यलीला (म° + ली°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 153.

मध्यलोक (म° + लोक) m. *die mittlere Welt, die Erde* H. ç. 156. (°लोकः). °लोकेश m. *Herr der Erde* so v. a. *König* H. 689. — Vgl. मध्यमलोक.

मध्यवयस् (म° + व°) adj. *von mittlerem Alter*: शिशुर्मध्यवयास्तथा (शिशुमध्यगतस्तदा die neuere Ausg.) Hariv. 9171.

मध्यवर्तिन् (म° + व°) adj. am Ende eines comp. *sich befindend in, zwischen, unter*: ख° (सूर्य) Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,43. गुडपञ्जर° Spr. 2092. देशेषु विन्ध्याद्रिहिमवन्मध्यवर्तिषु Kathâs. 18,61. वयस्या° 28,98.

मध्यवल्ली (म° + व°) f. wohl N. einer (*der mittleren*) Valli der Taittirîjopanishad Verz. d. B. H. No. 368.

मध्यविदरण (म° + वि°) n. Bez. *einer der zehn Weisen, auf welche eine Finsterniss endet*, Varâh. Bṛh. S. 5,89; vgl. 81.

मध्यवृत्त (म° + वृत्त) n. *Nabel* Çabdârthak. bei Wilson.

मध्यशरीर (म° + श°) adj. *von mittlerer Körperfülle* Suçr. 1,53,13.18.

मध्यशायिन् (मध्य + शा°) adj. *drinnen liegend*: (मृद्भाण्डे) तस्मिन्पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यशायिनम्। बालम् Râga-Tar. 5,75.

मध्यसिद्धान्तकौमुदी f. *die* Siddhântakaumudî *von mittlerem Umfange*, Titel einer Verkürzung der Siddh., Verz. d. B. H. No. 752. fg. Verz. d. Oxf. H. 165,*b*. 166,*a*.

मध्यसूत्र (म° + सूत्र) n. *Hauptmeridian* Sûrjas. 1,62.

मध्यस्थ (म° + स्थ) adj. f. आ 1) = निसृष्ट Trik. 3,1,16. *in der Mitte* d. h. *im Luftraum befindlich* Çâñkh. Br. 5,4. *in der Mitte befindlich überh.*: गृहादृतौ H. 584. Spr. 472. *drinnen* (im Hause u. s. w.) *seiend* Z. d. d. m. G. 14,572,19. Kathâs. 10,191. Pañkat. 191,10. *sich befindend in, unter, zwischen*; die Ergänzung im gen.: तस्य (मण्डलस्य) मध्यस्थ आत्मा दीप इवाचलः Jâgñ. 3,109. कोरकैरिव °स्थैः श्रीखण्डैरिदेश गतः MBh. 1,4477. द्विरष्टवर्षदेशीया °स्थैः कदलीनाम् 3,11150. im comp. vorangehend: कदलीखण्ड° 11137. fg. शोकसागर° 4,556. चिन्तासागर° R. 1,9,43. ग्रीष्मे पञ्चाग्निमध्यस्थः Jâgñ. 3,52. अङ्गारराशि° Mârk. P. 14,60. कल्पपादपमध्यस्थमण्डपिका Pañkar. 4,6,10. श्यामा यौवनमध्यस्था Utpala beim Schol. zu Çiç. 8,36. *zwischen Jmd stehend* so v. a. *den Vermittler machend*: प्रतिसूर्धनिकाधमर्णयोर्मध्यस्थः P. 3,2,129, Sch. — b) *in der Mitte stehend* so v. a. *von mittlerer Beschaffenheit, mittlerer Art, mittelmässig* MBh. 4,966. सत्पुरुषाः, मध्यस्थाः, यामुषरालसाः Spr. 576, v. 2 im 4ten Th. — c) *in der Mitte stehend* so v. a. *gleichgültig zusehend, unbetheiligt, gleichgültig, zwischen zwei Parteien stehend, unparteiisch, neutral*; = साक्षिन् H. ç. 153. अन्यायवादिषु M. 9,272. न मध्यस्थः कश्चित्कार्ये: Spr. 4276. Bhâg. P. 10,58,11. विषदृषद्वं मध्यस्थं सुहृदं तथा Spr. 4749. केचिदेव सुतां बुधा मध्यस्थास्त्वपरे ऽभवन् MBh. 2,1592. मध्यस्थः सततं भीष्मो द्रोणपुत्रो मयि स्थितः 1, 5691. 13,1681. Jâgñ. 2,44. Spr. 472. धर्म R. 3,42,48. कालः सर्वस्य मध्यस्थः प्रियस्यैवाप्रियस्य च 4,18,29. Spr. 3562. 4224. Çâk. 63,19. Mâlav. 9,2. 13,19. Dhûrtas. in LA. 92,4. सुहृद्, मित्र, अरि, उदासीन, मध्यस्थ, द्वेष्य, बन्धु Bhag. 6,9. MBh. 13,4348. 15,214. Spr. 1664. 5055. Bhâg. P. 6,16,5. Beiw. Çiva's Çiv. — d) *in der Mitte stehend* so v. a. *Keinem angehörend oder beiden Theilen angehörig*: °स्थान *ein neutraler Boden* Dhûrtas. in LA. 92,3. eine Statue Râga-Tar. 4,223. 328. — Vgl. माध्यस्थ, माध्यस्थ्य.

मध्यस्थता (von मध्यस्थ) f. *Gleichgiltigkeit* MBh. 6,3924 (ed. Bomb.), 7,9219. Hariv. 11176. त्वत्तो रोषं मध्यस्थतां अत्र R. 3,41,32. अननयं प्रति प्रियतमो मध्यस्थतामेष्यति Spr. 28. *Unparteilichkeit*: सर्वः स्वार्थपरो लोकः कुतो मध्यस्थता क्वचित् Kâm. Nîtis. 8,75.

मध्यस्थल (म° + स्थल) n. *die Mitte des Leibes, Taille* Wilson, = कटिदेश *Hüfte* ÇKDr. mit folgendem Beleg aus Udbhata: कुचौ गिरिसंनिभौ मुद्गमध्यमध्यस्थलो घटो तिमिरमञ्जरिसदृश्चरी वर्णनत्यते (°मञ्जरी स° नरी नृ° gedr.).

मध्यस्थान (म° + स्थान) n. *der mittlere Raum* d. i. *der Luftraum*: °देवता Nir. 7,23. 10,1. 11,43. 22.

मध्यस्थित (म° + स्थित) adj. *befindlich zwischen* (gen.) Kathâs. 18,27. Davon nom. abstr. °ता *Gleichgiltigkeit* MBh. 6,3924. मध्यस्थता ed. Bomb.

मध्यस्वरित (म° + स्व°) adj. *den* Svarita-*Accent auf der mittleren Silbe habend* Schol. zu VS. Prât. 2,1.

मध्यान्तरविस्तरलिपि (मध्य - अ° - वि° + लि°) f. *eine best. Schriftart* Lalit. ed. Calc. 144,4.

मध्या (von मध्य) praep. (alter instr.) *zwischen* (mit gen.) Nir. 4,11. मध्या कर्तोर्विततं सं जभार RV. 1,115,4. 2,38,4. मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः 1,89,9.

मध्याङ्गुलि (मध्य + अ°) f. *Mittelfinger* Trik. 3,3,8. °ली Halâj. 2,381. — Vgl. मध्यमाङ्गुलि.

मध्यान्तविभागशास्त्र (मध्य - अन्त - वि° - शास्त्र) n. Titel einer buddhistischen Schrift Hiouen-thsang 1,269; so im Index, im Text °विभङ्ग°.

मध्यान्तिक (von मध्य + अन्त) m. N. pr. eines buddhistischen Arhant's Hiouen-thsang I, 149. 168. Wassiljew 35. 39. 43. 225. Schiefner, Lebensb. 290 (60). Köppen I, 143. 189. fgg.

मध्याम्लकेसर (मध्य - अ° + के°) *Citrone* Ratnâkara in Nigh. Pr.

मध्यायु (मध्यऽयु Padap.) adj. nach Sâj. अस्माकं श्रियं यशांसि च मध्ये ऽवस्थितिं कामयमानाः; vielleicht *Vermittler oder Vermittlung suchend*: मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः RV. 1,173,10.

मध्यार्जुन (मध्य + अ°) N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,5. °तीर्थ 84,*a*,1.

मध्यावर्ष (मध्य + वर्ष) n. *die Mitte der Regenzeit* Çâñkh. Br. 1,3. Çr. 3,5,5.7. Grhj. 3,13. 5,10. Âçv. Çr. 2,5,9. Pâr. Grhj. 3,3.

मध्यास्थि (मध्य + अ°) *Grewia asiatica Lin.* Dhanv. in Nigh. Pr.

मध्याहारिणीलिपि f. *eine best. Schriftart* Lalit. 122. मध्याहारिणि° ed. Calc. 144, 9.

मध्याह्न (मध्य + अ°) m. *Mittag* P. 2,4,29. AK. 1,1,3,2. H. 139. M. 7,216. Hariv. 7071. R. 1,62,1. Suçr. 1,21,5. Mṛkkh. 119,19. Mâlav. 24,2. Varâh. Bṛh. S. 39,3. Kathâs. 42,98. 70,59. Dhûrtas. 73,13. LA. (II) 5,2. 9,10. 14,5. 87,17. °काल Kathâs. 69,150. °वेला Pańkat. 10,5. °समय 55,3. 81,19. °सवन Kathâs. 69,167. °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,38. °स्नानविधि, °संध्योपासन Verz. d. B. H. 1022. °संध्याविधि 1053.

मध्येगङ्गम् (मध्ये, loc. von मध्य, + गङ्गा) adv. *in der (die)* Gañgâ P. 2,1,18, Sch.

मध्येगुरु (म° + गुरु) adj. P. 6,3,11. wohl *in der Mitte eine lange Silbe enthaltend*; vgl. अन्तेगुरु.

मध्येज्योतिस् (म° + ज्यो°) adj.; so heisst die Trishṭubh, *in welcher ein* Pada *von 8 zwischen zweien von 12 Silben steht*, RV. Prât. 16,46. Verz. d. B. H. 100,14. Ind. St. 8,250. fgg. = पिपीलिकमध्या 90.

मध्येनगरम् (म° + नगर) adv. *innerhalb einer Stadt* Râǵa-Tar. 3,361.

मध्येनदि (म° + नदी) adv. *im Fluss, in den Fluss* Kathâs. 72,344.

मध्येपृष्ठम् (म° + पृष्ठ) adv. *auf dem Rücken*: कमठपतिना म° स (शेषः) सदा च धार्यते Spr. 2763.

मध्येमध्यमाङ्गुलिकर्पूरम् (म° + म° - कर्पूर) adv. *zwischen Mittelfinger und Ellbogen* H. 599.

मध्येमार्गम् (म° + मार्ग) adv. *auf dem Wege* Vid. 186.

मध्येवारि (म° + वा°) adv. *in's —, unter's Wasser* Vid. 234.

मध्येविन्ध्याटवि (म° + विन्ध्याटवी) adv. *in den Wäldern des* Vindhja-*Gebirges* Kâçikh. 12,16 (s. u. पक्कण).

मध्येसभम् (म° + सभा) adv. *in der Versammlung, in der Gesellschaft, vor Allen* Râǵa-Tar. 3,334. Naish. 6,76.

मध्योदात्त (मध्य + उ°) adj. *auf der mittleren Silbe den* Udâtta *habend* VS. Prât. 1,149. Ind. St. 4,132. 366, fg. Schol. zu P. 6,1,194.

मध्व m. N. pr. des Gründers der Secte Mâdhva Wilson, Sel. Works I, 140. 149. °गुरु Verz. d. Oxf. H. 285,*b*, No. 669. मध्वाचार्य Wilson, Sel. Works I, 29. 34. 139. fgg. 167. Mack. Coll. I, 13. Verz. d. B. H. No. 1045. Burnouf in Bhâg. P. I, lxii, N. Sein eigentlicher Name ist Ânandatîrtha Bhagavatpâda Hall 94 u. s. w.

मध्वक (von मधु) m. *Biene* Adbh. Br. 6,5 in Ind. St. 1,40.

मध्वक्ष (मधु + 3. अक्ष) adj. *honiggelbe Augen habend* MBh. 5,2038. Agni 3,14216.

मध्वगुरु s. u. मध्व.

मध्वद् (मधु + 2. अद्) adj. *Süsses essend* RV. 1,164,22. Kaṭhop. 4,5.

मध्वमुखभङ्ग (मध्व + मुख-भङ्ग) m. *das Zerschlagen des Gesichts des* Madhva, Titel einer Schrift Hall 114.

मध्वमुखमर्दन (मध्व + मुख - म°) n. dass. ebend.

मध्वर्णस् (मधु + अ°) adj. *süsse Wellen führend*: नदी RV. 1,62,6.

मध्वल m. = मधुवार *Zecherei* Çabdak. im ÇKDr.

मध्वविध्वंसन (मध्व + वि°) n. *das Zerschmettern des* Madhva, Titel einer Schrift Hall 114.

मध्वशास्त्र (मध्व + शा°) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 620.

मध्वष्ठीला (मधु + अ°) f. *Honigklumpen* Kâṭh. 37,14 in Ind. St. 3,466. — Vgl. मधुष्ठील.

मध्वस्य् (von मधु), °स्यति *nach Honig u. s. w. Verlangen haben* Siddh. K. zu P. 7,1,51. — Vgl. मधुस्य्.

मध्वाचार्य s. u. मध्व.

मध्वाचार्यविजय (म° + वि°) m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1, 95.

मध्वाधार (मधु + आ°) m. *Wachs* Bhâvapr. in Nigh. Pr.

मध्वापात (मधु + आ°) m. *das Stürzen auf Honig*: °तो विषास्वादः *sprichwörtlich so v. a. nach Honig greifen und Gift zu schmecken bekommen* M. 11,9. Hiernach ist आपात 1. zu streichen.

मध्वाम्र (मधु + आम्र) m. *eine Mango-Art*, = बहुरसाल Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

मध्वालु (मधु + आ°) n. *ein Gewächs mit süsser Knolle (Caladium)* Râǵan. im ÇKDr. °क n. dass. Trik. 2,4,34. Çabdak. im ÇKDr. Suçr. 1,225,8.

मध्वावास (मधु + आ°) m. *der Mangobaum* Râǵan. in Nigh. Pr.

मध्वाशिन् (मधु + आ°) adj. *Süssigkeit geniessend* Kâtj. Çr. 5,2,21.

मध्वासव (मधु + आ°) m. *ein aus Honig bereitetes berauschendes Getränk* AK. 2,10,41. Trik. 2,10,45. H. 904. Halâj. 2,174. °क्षीब MBh. 5,2327. R. 5,12,42. Suçr. 1,190,8.

मध्वासवनिक (von मधु + आसवन) m. *ein Bereiter berauschender Getränke* Çabdam. im ÇKDr.

मध्वाहुति (मधु + आ°) f. *eine aus Süssigkeiten bestehende Opfergabe*: ये °त्या जुहुति वै द्विजेभ्यः MBh. 13,4863.

मध्विजा f. *ein berauschendes Getränk* ÇKDr. und Wilson nach H. 903, wo die Calc. Ausg. fehlerhaft कापिशमधिजा st. कापिशमध्विजा (कापिश n. und अ° f.) liest.

मन्, मनुते Dhâtup. 30,9. मन्वते (RV. 10,2,5), मन्वहे, मन्महे (Naigh. 3,19), मनवते, मनवै, मनुताम्, मन्वाते, अमन्महि, अमन्वत, मन्वत und मन्वत 3. pl.; मन्यते Dhâtup. 26,67. Naigh. 2,6 (कान्तिकर्मन्). 3,14 (अर्चतिकर्मन्). ep. auch act.; मनति Vop. in Dhâtup. 34,30. ved. मने, मनामहे (Naigh. 3,19), मनाने, मनन्त; मंसि, मंससे, मंसते, अमंस्त, अमंस्थास् (P. 8,2, 26 Sch.), मंस्थास्, अमंसत 3. sg., मंसते, मंसीमहि, मंसीष्ठास्, मंसीष्ट, (अनु) अमंसाताम् 3. du., (अनु) मंसीरत 3. pl.; मंसै, मसीय (wegen des Metrums); मंस्यते (Kâr. 4. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10), मंस्यति ep., मनिष्ये ved.; मेने, मेनिरे; °मन्य und °मत्य; मंसवे, मंस्तवै; partic. मत; Ausfall des न P. 6,4,37. fg. — 1) *meinen, glauben, sich einbilden, sich vorstellen, vermuthen, dafürhalten*: यन्न मेरा इति मन्यसे RV. 8,82,5. य

थां चिन्मन्यते कृद्रा 5,56,2. अक्रुतदिति मन्यते 10,146,4. पश्यन्मन्ये मनसा चक्षसा तान् 130,6. Çat. Br. 1,6,2,3. 11,4,4,9. न वै तद्यथाभूयथामंसि 4,6,9,5. स मेने न वदिष्य इति 14,7,1,1.20. मन्येत यत्र इदमिति Âçv. Gṛhj. 1,1,4. — यदि नान्यथा मन्यते Hit. 21,22. मन्यते पापकं कृत्वा न कश्चिद्वेत्ति मामिति Spr. 2124. 2126. नियोज्यमिति मेनिरे MBh. 3,6024. R. 1,9,36. Daç. 2,14. Kathâs. 13,99. तन्मन्ये नार्थकामौ धर्मस्य शततमीमपि कलां स्पृशत इति Daçak. in Benf. Chr. 182,15. Pañkat. 18,17. संस्रेयमिति मन्वानः Mârk. P. 77,24. एको ऽहमस्मीत्यात्मानं यत्त्वं कल्याण मन्यसे *wenn du von dir glaubst* Spr. 563. कृतमित्येव तत्कार्यं मेनिरे MBh. 1,7709. तत्किं मन्यसे राजपुत्रि मृषेयं तदिति Uttararâmak. 81,2. मन्ये gaṇa चादि zu P. 1,4,57. eingeschoben oder vorgesetzt ohne Einfluss auf die Construction (also auch ohne इति): नूनं मन्ये न दोषो ऽस्ति नैषधस्य MBh. 3,2288. R. 1,57,8. Spr. 30. 294. 783. 1823. 2939. 3189. 4237. Vid. 272. Dhûrtas. in LA. 72,18. 83,10. 92,1. ironisch P. 1,4,106. 8,1,46 (Einfluss auf den Ton des nachfolgenden fut.). एहि मन्ये ओदनं भोक्ष्यसे भुक्तः सो ऽतिथिभिः Schol. अहं तव प्रिया मन्ये येनैवं त्वं प्रभाषसे R. 3,51,25. — हन्ता चेन्मन्यते हन्तुम् Kathop. 2,19. प्राप्तकालममन्यत *er glaubte, dass die Zeit gekommen sei,* MBh. 3,2206. 2261. संतानं मेनिरे *glaubten an, erwarteten* R. 1,15,24. शरीरत्यागमात्रेण शुद्धिलाभममन्यत Ragh. 12,10. ध्रुवसिद्धेराप यथार्थनाम: सिद्धिं न मन्यते Mâlav. 47,22. पक्षपातमत्र देवी मन्यते *vermuthet* 12,3. Kathâs. 37,11. सांवर्तकममंसत Bhâg. P. 1,7,31. प्रायोपासनया शान्तिं मन्वानः Bhaṭṭ. 7,73. किं बहु मन्यसे *so v. a. wozu stellst du grosse Betrachtungen an?* MBh. 13,44; vgl. भाषसे किं बहु 47. — 2) *halten für Etwas* (acc.): अवद्यमिव मन्यमाना ṚV. 4,18,5. 2,3. ये त्वा देवोस्रिकं मन्यमानाः 1,190,5. 6,18,4. अधा मन्ये बृहदसुर्यमस्य 30,2. अग्नेरनीकं वरुणस्य मंसि 7,88,2. Çat. Br. 1,5,3,7. 6,2,11. मरिष्यन्तं चेद्ब्रह्माणं मन्येत 12,5,2,1. चिरं तन्मेने यद्वासः पर्यधास्यत *es schien ihm zu lange das Gewand zuvor umzunehmen* 11,5,1,4. Ait. Br. 3,27. 36. 48. न ते कुशलं मेनिरे 7,18. Kathop. 2,18. M. 4,248. 7,170. 171. 173. 9,61. Bhag. 2,26. MBh. 1,5971. 5996. 6034. 6040. 2,1987. 3,2345. 2789. 5,5425. अस्य दुःखस्य चोत्पत्तिं (so die ed. Bomb.) भीष्ममेवेह मन्यते 6079. तमेकं द्विरदं सैन्ये मेनिरे शतशो द्विपान् 7,1173. नहि तुल्यं बलं मन्ये मम राज्ञा R. 1,54,11. 55,20. 61,20. Spr. 69. 1995. 2125. 2820. 4385. 5382. Çâk. 104,9. Megh. 81. Ragh. 1,82. 67. 3,65. 12,16. 52. Kathâs. 4,45. 32,69. 37,214. Vid. 76. Bhâg. P. 3,23,30. Brahma-P. in LA. (II) 56,13. न (sc. किंचित्) सुतान्मन्यते परम् R. 2,74,22. तेत्रत्वं त्वां तात मन्याम सर्वे MBh. 1,3612. मन्यन्ति 3,13444. Spr. 2932. मन्यामः Mârk. P. 69,55. अमन्यत् 21,99. मनुते Bhâg. P. 1,7,5. 4,27,4. Spr. 2337. अमनुत (so ist mit der ed. Calc. st. अनुमत zu lesen) Râǵa-Tar. 2,168. मन्वहे Kathâs. 43,367. मन्वान MBh. 3,12069. 12087. Kathâs. 19,38. Bhaṭṭ. 6,87. अमंस्त Ragh. 3,27. 6,84. Kumâras. 5,18. यं (so mit der ed. Bomb. zu lesen) पुंसां त्रिषु लोकेषु सर्वशूरममंस्महि MBh. 7,6527. मा मंस्थाः Râǵa-Tar. 3,243. Bhâg. P. 1,8,16. Bhaṭṭ. 9,117. मंस्यसे Bhag. 2,35. त्वं पौरजनवद्यालानयोध्यामिव पर्वतम्। मन्यस्व वनिते नित्यं सरयूवदिमां नदीम्॥ R. 2,95,15. भैषज्यमिव मन्यते Spr. 1742. Çâk. 107. Ragh. 3,9. सुखवन्मन्यते *er hält es für ein Glück* Bhâg. P. 3,30,10. हारमुदारं सा मनुते कृशतनुरिव भारम् (= भारमिव) Gît. 4,11. st. des praed. im acc. ein adv.: यत्रैतदन्यत्रात्मनमन्यासै Çat. Br. 14,6,9,26. पृथगात्मानं प्रेरितारं च मत्वा Çvetâçv. Up. 1,6. तत्तथा मत्वा Kathâs. 40,23. हतो ऽस्मि यदि मामेवं भगवानपि मन्यते R. 2,90,15. मेने ऽन्यं सिद्धं पुनः 29,174. न मामर्हसि — अन्यथा मन्तुम् (ध्यातुम् MBh. 3,1857) *für Jemand anders halten, verkennen* Indr. 5,41. mit बहु *für viel halten, hochhalten, zu schätzen wissen* (zahlreiche Belege u. बहु): स्वान्पुत्रान्गर्हयानास बहु मेने च पाण्डवान् MBh. 8,82. Hariv. 6909. 7270. Kumâras. 6,20. Kathâs. 21,67. कथं हि भरतोद्दिष्टां श्रियं स बहु मंस्यते R. Gorr. 2,62,24. Râǵa-Tar. 3,276. बहु मनुते Gît. 5,9. बहुमन्य MBh. 3,1814. mit लघु *gering halten, — anschlagen:* प्रथमोपकृतं मरुत्वतः प्रतिपत्त्या लघु मन्यते Çâk. 160. पर्यङ्कं चास्तरणान् u. s. w. तृणमिव लघु मन्यते Spr. 1738. mit साधु *für gut halten, gutheissen, billigen, loben:* इमं निष्फलमारम्भम् — कः साधु मन्येत R. Gorr. 2,65,27. 3,70,14. Râǵa-Tar. 4,497. आ परितोषाद्विदुषां न साधु मन्ये प्रयोगविज्ञानम् Çâk. 2. न साधु मेने ताः सर्वा भूतले यावतीः पुरः। कामान्कामयमानो ऽसौ तस्य तस्योपपत्तये *für gut —, für entsprechend haltend* Bhâg. P. 4,25,12. ह्यामुदरं साधु मन्ये Spr. 1088. साधुमता (= कल्याणवता, also instr. von साधुमत् Schol.) सताम् MBh. 5,7467. कृषिं साध्विति मन्यते M. 10,84. नवद्वारं हिंसन्ताङ्गिं तत्रामनुत साध्विति Bhâg. P. 4,29,4. mit असाधु *missbilligen* 7,8,27. Das Prädicat kann, wenn eine Geringachtung ausgedrückt werden soll, auch im dat. stehen nach P. 2,3,17 nebst Vârtt. Vop. 5,19. लक्ष्मीं तृणाय मन्यते Spr. 305. Vet. in LA. (II) 9,19. Bhaṭṭ. 2,36. त्रैलोक्यराज्यमपि न तृणाय मन्ये Spr. 406. Kathâs. 43,90. acc. 64,113. — 3) *sich halten für* (nom.); *gehalten werden, gelten für, erscheinen, scheinen:* अमर्मणो मन्यमानस्य मर्म ṚV. 3,32,4. अप्रतिर्मन्यमानः 5,32,3. महन्तो मन्यमानान् 1,178,5. 4,29,2. 2,11,2. 8,98,4. स्वयं चित्स मन्यते दाशुरिर्जनो यत्रा सोमस्य तृम्पसि 4,12. 1,129,5. 136,7. 10,8,9. गिरयश्चिन्नि जिहते पर्शानासो मन्यमानाः *als Tiefen erscheinend* 8,7,34. 3,62,1. सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौः 4,17,4. दुरोषासो अमन्महि 8,1,13. 14. 45,19. 1,175,5. Çat. Br. 4,5,2,9. यमनभ्यागामिष्यन्मन्येत 12,4,1,19. 14,4,2,20. 3,25. 9,2,15. सर्पा ओर्यन्तो ऽमन्यन्त TS. 1,5,4,1. पराभविष्यन्तो मन्यामहे 2,3,1,4. Khând. Up. 8,8,5. तो ऽसुरान्सृष्ट्वा पितेवामन्यत TBr. 2,3,8,2. Pañkav. Br. 8,9,21. येन तमसा प्रावृतो मन्यते Ait. Br. 3,19. 1,1. 2,34. पण्डिता (so die Scholien) मन्यमानाः Kathop. 2,5. Muṇḍ. Up. 1,2,8 (nach der Lesart der Scholien). जात्यन्ध इव मन्येत *er erscheine wie blind geboren, thue, als wenn er blind sei,* MBh. 4,402. येन स्वैरपि मन्यन्ते जीवन्तो ऽपि मृताः *gehalten werden für* Spr. 1258. Statt des nom. hier und da auch der acc.: हन्तश्चेन्मन्यते हतम् Kathop. 2,19. पण्डितं मन्यमानाः 5. Muṇḍ. Up. 1,2,8 (die Scholien an beiden Stellen पण्डिताः). MBh. 13,1548. — 4) *meinen so v. a. für gut finden, billigen:* कथं वा गौतमी मन्यते Çâk. 56,3. यथा भवान्मन्यते 101,19. Vikr. 12,9. यदि मन्यसे MBh. 3,2299. 2331. 2688. मन्यसे यदि 2772. 3025. किं वा मन्यत पुत्रकाः (die ed. Bomb. मन्यध्वम् bei einer auch sonst abweichenden Lesart) 1,8370. तवेति तदमन्यत Kathâs. 27,149. 28,34. Sâh. D. 11,14. *Jmd* (acc.) *beistimmen* MBh. 14,799. — 5) *denken an so v. a. mit Sinn und Herz zugewandt sein, ehren, schätzen* (स्तु Sâj.): अग्निं तं मन्ये यो वसुः ṚV. 5,6,1. 9,1. 1,127,1. यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानो ऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि 5,4,10. मन्ये त्वा यज्ञियं यज्ञियानाम् 8,85,4. 10,7,3. अमन्यमानाँ अभि मन्यमानैः (nämlich जनैः oder ähnlich) 1,33,9. शंसन्ति के चिन्निविदो मनानाः *andächtig* 6,67,10. नेन्द्रं

देवमंसत 10,86,1. यथा त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित् MBh. 3, 2092. मंस्यन्ते मां यथा नृपम् 4,32. तं मन्महे महेशानम् Verz. d. Oxf. H. 69,a,1. न मंस्यते जनार्दनम् Vop. 25,12. निकटस्थं गरीयांसमपि लोको न मन्यते Spr. 1571. मन्यामहे मलयमेव 681. अयथैव देवाश्च सत्यमेव हि मेनिरे 3815. मन्यध्वे पत्युरस्यैव चेष्टितम् Rāga-Tar. 4,311. एवमेव नरव्याघ्रः परलीढं (so die ed. Bomb.) न मन्यते so v. a. verschmähen R. 2, 61,16. शठस्तु समयं प्राप्य नोपकारं हि मन्यते achtet für Nichts Spr. 5051. — 6) im Sinne haben, wollen, wünschen, das Absehen haben auf: यमग्ने त्वं चिन्मन्यसे रयिं तमा भर welchen du selbst willst RV. 5,20,1. 39,2. 10,21,4. मन्ये वां जातवेदसा यजध्यै 7,2,7. नहि ग्रभायान्योदर्यो मनसा मन्तवा उ 4,8. उत मन्ये पितुरद्रुहो मनो हवीमभिः 1,159,2. देवमूतये अमन्महि 5,22,3. नू चिन्नु ते मन्यमानस्य दस्मोदश्नुवन्ति महिमानम् wenn du es darauf absiehst 7,22,8. अदेवेन मनसा यो रिषण्यति शासामुग्रो मन्यमानो जिघांसति eum vindex acerrimus animadvertens interimit 2,23,12. (अश्वान्) यानन्यान्मन्यसे राजन्ब्रूहि तान्योजयामि ते MBh. 3, 2788. यौवराज्यममन्यत R. 2,1,26. mit gen. begehren: सुवितस्य मनामहे (वनामहे SV.) RV. 9,41,2. — 7) gedenken (im Gebet u. s. w.), erwähnen, meminisse, commemorare; erdenken, ersinnen: कस्य नूनं मनामहे देवस्य नाम RV. 1,24,1. 8,11,5. अमन्महि महतो नाम भद्रम् 4,39,4. अग्ने स्तोमम् 5,13,2. रातहव्यस्य सुष्टुतिं स्तोमैर्मनामहे 66,3. 10,35,8. साम 8, 29,10. 79,3. वृत्रेषु शूरा मंसत उग्राः 7,34,3. 66,12. महतामधा महो दिवि क्षमा च मन्महे 5,52,3. किं स्विद्वक्ष्यामि किमु नू मनिष्ये 6,9,6. 10, 97,1. 32,1. तद्य वाचः प्रथमं मसीय 53,4. धियम् VS. 4,11. mit gen.: यत्र यज्ञस्य मन्वते मर्त्यासः RV. 10,2,5. 12,6. अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य AV. 4, 23,1. — 8) Etwas (acc. gen. in der älteren Sprache) wahrnehmen, innewerden, erkennen; wissen, begreifen: पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत् RV. 6,47,29. 1,30,21. इन्द्रियाणां पृथग्भावमुदयास्तमयौ च यत्। पृथगुत्पद्यमानानां मत्वा धीरो न शोचति॥ Kathop. 6,6. पृथिवी रत्नसंपूर्णा नालमेकस्य तत्सर्वमिति मत्वा zur Einsicht gelangen Spr. 1820. दोषान्सर्वांश्च मत्वा erkennen 2672. वर्षपूगागतं विप्रं स हि मत्वा erfahren R. 1,9,66 (65 Gorr.). Hariv. 6944. मत्वा (= ज्ञात्वा Schol.) देवं धनपतिसखं यत्र साक्षाद्वसन्तम् wissend, dass Megh. 72. तद्ध ह न मेने गार्ग्यः das wusste G. nicht Çat. Br. 14,5,1,16. 6,9,28. पश्यन्, शृण्वन्, मन्वानः 4,2,17. 5,4,15. 7, 1,28. Khānd. Up. 7,18. 8,12,5. Taitt. Up. 2,7. Cit. in Vedāntas. (Allah.) No. 111. — 9) zudenken so v. a. schenken, verehren: यः सहस्रं सहस्राणां कन्या हेमविभूषिताः — ब्राह्मणेभ्यो ह्यमन्यत MBh. 7,2250. 2265. 2317. — 10) partic. मत a) erscheinend als, geltend —, angesehen werdend für: स वै स्पर्शगुणो मतः M. 1,76. इन्द्रियं करणं मतम् Bhāshāp. 57. इमे ऽनिटो मताः Kār. 7 aus Kāç. zu P. 7,2,10. Cit. beim Schol. zu Çāk. 98. मगधाः कीकटा मताः Trik. 2,1,11. 8,20. 3,1,23. 3,194. अङ्गारितं पलाशानां कलिकोद्गमने मतम् 2,2. 3,293. एवं योगो यमाद्यङ्गैरष्टभिः स मतो ऽष्टधा H. 83. Sāh. D. 8. Vop. 5,7. 8,103. यदि सैन्धवपतिर्भद्रे निवोढव्यो मतस्तव dir erscheint MBh. 5,6084. यज्ञगोप्ता स मे मतः R. 1,70,4. अर्हस्त्वस्तव चेन्मतो ऽहम् Ragh. 2,57. 14,40. Kār. zu P. 5,2,45. तस्मान्मे नैव दोषो मतस्तव MBh. 13,40. न चान्यदत्रौषधमस्ति मे मतम् so v. a. nach meiner Meinung giebt es nicht 4,380. mit श्रेणि u. s. w. (als praed.) componirt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. davor ein fem.-suff. verkürzt 6,3,43. fgg. ब्राह्मणिमता Schol. बहु° hoch gehalten, geachtet; s. u. बहु Belege.

— b) gut befunden, gebilligt: मतं मे ऽमुकपुत्रस्य यदत्रोपरि लेखितम् Jāgñ. 2,86. स्वाप्यो नृपमते पदे R. 2,52,31. Kām. Nītis. 4,67. Spr. 1984. — c) geachtet, geehrt, gern gesehen von (gen.) P. 3,2,188. राज्ञाम् Schol. 2,2, 12, Sch. 3,67, Sch. Ragh. 2,16. 8,8. Kām. Nītis. 14,39. Kir. 5,27. भुवनाधिपत्यभोगादयः कृपणलोकमता भवन्ति hoch angeschlagen Spr. 1012. = संमत Med. t. 43. = संमित (wohl संमत) und अर्चित H. an. 2,185. — d) gewollt, beabsichtigt: आसितं भाषितं चैव मतं यच्चाप्यनुष्ठितम् R. 1,3,4. दीयतामस्य यन्मतम् 65,16. — e) begriffen, verstanden, erkannt; = ज्ञात Med. Kshop. 12. Vgl. मतान. — f) n. α) Meinung, Ansicht Spr. 3820. Kām. Nītis. 1,8. 5,25. Varāh. Bṛh. S. 21,5. वसिष्ठस्य मते R. 1,72,9. अगस्त्यस्य मते स्थितः 40,6. 73,32. केषांचित्तु मते Rāga-Tar. 4,369. Siddh. K. zu P. 1,2,6. Mārk. P. 18,33. सतां मतमतिक्रम्य यो ऽसतां वर्तते मते Rath Spr. 3117. मतानि मन्त्रिणाम् Kām. Nītis. 11,75. MBh. 1,6163. ये मे मतमिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः Lehre Bhag. 3,31. 18,6. LA. (II) 90,14. 91, 5. Pañkat. 253,12. वैखानसमते स्थितः M. 6,21. — β) Gutheissung, Billigung, Einwilligung AK. 3,5,12. H. 1540. — γ) Absicht H. 1383. MBh. 3,1788. 2759. Bhāg. P. 1,7,32. — Vgl. अमत (अमत Kām. Nītis. 13,67 fehlerhaft für अभूत; vgl. 73). — 11) partic. मनित gekannt, verstanden AK. 3,2,57. H. 1496. Was bedeutet aber diese Form Pañkar. 3,12,10? — Vgl. आ.

— caus. मानयति (wohl denom. von मान Ehre) ehren, Ehre erzeigen (mit acc.) Dhātup. 34,36. मानयामास पौरजानपदान् MBh. 1,4467. 3,922. 2424. 5,5806. 13,1878. 2492. 4712. 6769. Hariv. 6608. R. 1,38,8. 41,16. R. Gorr. 2,4,6. 4,8,58. 5,7,48. Kumāras. 6,15. Spr. 1051. 3484. हन्ति मानयन्नपि दुर्जनः 3315. Kathās. 44,126. 50,60. Bhaṭṭ. 19,24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539,6. वस्त्रैराभरणैर्भूपं महार्हैस्तममानयत् Kathās. 38,31. 49,204. 66,133. मानयान MBh. 3,13111. मानयस्व 5,7313. मानयस्त्र ते वाक्यम् R. 1,14,15. मायाम् — उरु मानयानः Bhāg. P. 3,1,16. बहु मानयन् 5,17. 15,19. बहु मानयेथाः Mārk. P. 25,15. साधु मानयेत् Bhāg. P. 7,7,32. मान्यमान MBh. 13,2034. मानित 4,94. 13,4712. R. 1,17,17. 5,7,55. 6,107,5. Ragh. 2,64. Bhāg. P. 1,4,28. Mārk. P. 70, 17. अ° MBh. 4,94. Kām. Nītis. 13,67. 74. आचार्यता मानिता MBh. 5, 7146. वाक्य 1,3526. मनागमानितगुणा Spr. 1883. मानित n. Ehrenerweisung: मानिते तव राजेन्द्र सर्वेषां मानितं भवेत् Hariv. 6210 (fehlt in der neueren Ausg.) — मानयते स्तम्भे Dhātup. 33,35. गर्वके Vop. — Vgl. मानन, माननीय, मान्य.

— desid. मीमांसते Dhātup. 23,3. P. 3,1,6. überlegen, bedenken, erwägen, prüfen Vop. 8,103. 119. Siddh. K. zu P. 3,1,6. पर्यंत्यस्याश्रितं पृथिव्यां पृथङ्नरो बहुधा मीमांसमानाः AV. 9,1,3. तां देवा अमीमांसन्त वशेया३मवशेति 12,4,42. TS. 7,5,7,1. Kāth. 36,14. 37,1. गव्यं मीमांसमानाः पृच्छन्ति सन्ति तत्रेया३ इति Ait. Br. 4,27. मीमांसां चक्रुः को न आत्मा किं ब्रह्मेति Khānd. Up. 5,11,1. मीमांसित्वोभयम् M. 4,224 (= MBh. 12, 9453). Çañk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 319. Bhāg. P. 7,8,20. act.: इति मीमांसतस्तस्य ब्रह्मणः सह सूनुभिः 3,13,23. pass. मीमांस्यते Çañk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 318. एतद्विदितं मीमांसितम् Çat. Br. 14,4,2,29. अमीमांसितकर्माणाम् Bhāg. P. 6,5,37. in Frage stellen, bezweifeln: तत्सर्वमेव पुत्रस्ते न मीमांसित कर्हिचित् MBh. 1,3878. mit loc. der Sache, in Beziehung auf welche die Befähigung oder Zulassung einer Person fraglich ist: यं पात्रे वा तल्पे वा मीमांसेरन् TS. 6,2,6,4. Kāth. 25,3. Pañkav. Br. 23,4,2. ब्रा-

त्त्यर्णा पात्रे न मीमांसेत Kâth. 27,2. विवाहे मीमांस्यमाना: Âçv. Çr. 11,2. मीमांसित *derjenige, gegen welchen man Bedenken hat:* न द्विषतो ऽन्नं मश्नीयान्न मीमांसितस्य न मीमांसमानस्य *eines Zweifelhaften und eines Unentschiedenen* AV. 9,6,24. — Vgl. मीमांसा, मीमांस्य.

— desid. vom desid. मीमांसिषते P. 3,1,7, Vârtt. 3, Sch. 1,3,62, Sch.

— अति 1) *geringschätzen, verschmähen:* नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्नुवे Ṛv. 1,138,4. किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे 170,3. 6,52,2. 10,91,2. यज्ञम् TS. 6,3,4,8. Ait. Br. 4,28. न तृणं न चतुर्थ्यचमतिमन्येत निविद्वानम् *man halte nicht für zu klein* 3,11. वरुणो पितरं विद्ययातिमेने *hielt V. für geringer an Wissen als sich* Çat. Br. 11,6,1,1. — 2) *sich überheben* Çat. Br. 5,1,1,1. — caus. अतिमानित *in hohem Grade geehrt* Mârk. P. 66,20.

— अधि *hochhalten, hochachten:* कृष्णाङ्घ्रिसेवामधिमन्यमान: Bhâg. P. 1,19,5. अप्सरसम् 5,2,21. नैवात्मलाभादधिमन्यते परम् 18,20.

— अनु 1) *zustimmen, einwilligen, billigen; günstig gestimmt sein, begünstigen, favere:* विश्वे देवा अन्वमन्यन्त हृद्भिः Ṛv. 1,116,17. 6,72,3. तं नो देवा अनु मंसीरत क्रतुम् 10,37,5. AV. 8,2,21. सीता विश्वैर्देवैरनुमता VS. 20,70. 34,8. 38,13. TS. 3,1,4,1. Pañkav. Br. 21,10,18. अनुमते ऽभिमते वा Âçv. Gṛhj. 4,7,28. यदि कन्यानुमन्यते *wenn sie einwilligt* M. 9, 97. MBh. 2,1714. 13,3609. एवमेवानुमंस्येरन् 14,800. Hariv. 6985. राजाकुल्यानुमन्यते Mâlav. 69,22. अनुमन्य Kathâs. 30,78. अनुमन्य स तस्याश्च स्वयंवरकृते *in Betreff* Sch. Nala 21. Daçak. in Benf. Chr. 191,11. यथा वाप्यनुमन्यसे *wie du beliebst* R. 6,95,53. तद्भवाननुमन्यताम् Jâǵn. 3,334. Suçr. 1,16,15. MBh. 1,5583. 5743. R. 2,2,13. तस्य साध्वनुमन्यन्त — भरतस्य वचः श्रुत्वा 105,11. R. Gorr. 2,99,22. 5,18,35. तत्र नाहमनुमन्तुमुत्सहे मोघवृत्ति कलभस्य चेष्टितम् Ragh. 11,39. Spr. 1934. Kathâs. 44, 85. 45,358. 46,206. 49,77. 235. तदनुमन्यस्व हि Bhâg. P. 3,16,25. तत्तथेत्यन्वमंसत 8,9,13. Mârk. P. 23,114. die Ergänzung im infin.: नानुमेने महाबाहुस्तां नेतुं विजनं वनम् R. 2,29,21. Râǵa-Tar. 2,116. द्वारि नियुक्तपुरुषानुमतप्रवेश: *erlaubt, gestattet* Mâlav. 11,7. अनसूययापि मदीयस्तेका ऽनुमत: *gebilligt* Çâk. 34,7, v. l. कस्यानुमते *Einwilligung, Erlaubniss* Vikr. 58. MBh. 3,279. Hariv. 6578. अनुमतप्रद Râǵa-Tar. 5,429. अविचारानुमतेन तेन Daçak. in Benf. Chr. 188,13. पर्षदो ऽनुमतं व्रतम् *anerkannt, genehmigt* Jâǵn. 3,301. *gutheissen* so v. a. *sich hingeben einer Sache, befolgen:* धर्मार्थावभिसंत्यज्य संरम्भं यो ऽनुमन्यते MBh. 5,4288. विधिमिममनुमन्य Varâh. Bṛh. S. 43,68. अनुमतमुनिशासन Daçak. in Benf. Chr. 184,3. वृष्टिं च कर्षकजनानुमतां करोति *gern gesehen, erwünscht* Varâh. Bṛh. S. 5,72. *anerkennen, ratum ducere; Jmd* (dat.) *Etwas* (acc.) *gewähren:* तुभ्यं ह त्या अनु त्त्रं मंहना मन्यत द्यौ: Ṛv. 4,17,1. 5,46,4. 6,52,1. अनु तन्नो जास्पतिर्मंसीष्ट रत्नं देवस्य सवितुरियान: 7,38,6. मन्यतामनु (मे) तपस्तपस्पति: VS. 5,6. अनु नो ऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् 34,9. *zugeben* 23,31. TBr. 1,7,2,1. 3,7,5,2. 10,9,6. अदितिरियमेवास्मै राज्यमनुमन्यते TS. 2,3,1,2. Çat. Br. 1,9,1,19. सो ऽस्मै प्रीतो ऽनुमन्यते 4,3,4,11. 5,3,5,31. *nachgeben:* अरातीवा चिदनु नो मंसते Ṛv. 8,51,11. को नाम तवानुमंस्यते। अलक्तकाङ्कानि पदानि पादयोर्विकीर्णकेशासु परेतभूमिषु *zugeben, gestatten* Kumâras. 5,68. निष्कृतिं च न तस्यापि अनुमन्यन्ति कर्हिचित् (so die ed. Bomb.) MBh. 13,6036. स्ववर्षं कर्मतेत्रमनुमन्यमान: so v. a. *als das wahre Gebiet für Werke anerkennend* Bhâg. P. 5,4,8. कैलाशनाथोद्धरणाय भूय: पुष्पं दिव: पुष्पकमन्वमंस्त *gewährte* Ragh. 14,20. Bhâg. P. 7,8,43. तस्मै कन्या द्वादशेमा दत्त्वा अन्वमन्यत so v. a. *gab* Hariv. 11323. — 2) *Jmd Erlaubniss geben, gestatten;* mit acc. der Person: अन्वेनं माता मन्यताम् Ait. Br. 2,6. VS. 6,9. इन्द्रो वृत्राय वज्रमुद्यच्छन्तं द्यावापृथिवी नान्वमन्येताम् *das erlaubten ihm Himmel und Erde nicht* TBr. 2,7,2,2. MBh. 1,3202. 4890. Râǵa-Tar. 6,195. Kathâs. 17,439. 32,196. सा मानुमन्यस्व वनं व्रजन्तम् R. 2,21,61. अनुमन्यस्व मां देवि गमिष्यन्तमितो वनम् 45. राजन्यान्स्वपुरनिवृत्तये ऽनुमेने Ragh. 4,87. अनुमेने वनाय तम् Mârk. P. 76,38. अनुमत *die Erlaubniss habend* Çâñkh. Çr. 16,10,15. Ragh. 7,64. 9,49. Kathâs. 43,233. *Jmd zulassen, anerkennen* Kumâras. 1,60. कलिङ्गसेनामपि पत्सपत्नीमनुमन्यते Kathâs. 33,14. उभयानुमत: साक्षी Jâǵn. 2,72. कृताभिमर्शामनुमन्यमान: सुताम् so v. a. *nachsehen, verzeihen* Çâk. 116. — 3) mit न *zurückstossen, Nichts wissen wollen von:* इमां स्वसारं च यवीयसीं मे कुमुद्वतीं नार्हसि नानुमन्तुम् Ragh. 16,85. भर्तारं नानुमन्यन्ते विनिपातगतं स्त्रिय: Spr. 3643. *sich um Etwas nicht kümmern, sich aus Etwas Nichts machen:* न निन्दामनुमन्यते Kâm. Nîtis. 5,38. — Vgl. अनुमत (wo fernere Belege für 1. u. 2. zu finden sind), °मति, °मनन, °मतर्. — caus. 1) *Jmd* (acc.) *um Erlaubniss bitten* MBh. 6,1539. fg. 1595. 1597 (अनुमानये त्वाम् st. अनुमानयित्वा ed. Bomb.). 14,2109. R. 1,1,67 (wo अनुमान्य st. अवमान्य zu lesen ist; vgl. Schlegel's Uebers.). 2,2,8. 110,23. 4,61,38. insbes. *Jmd um Erlaubniss bitten fortzugehen, sich verabschieden bei* (acc.) MBh. 3,278. Hariv. 6564. 6568. R. Gorr. 2,26,1. 6,97,23. 106,20. Bhâg. P. 3,16,28. Mârk. P. 16,90. Vgl. das caus. von 1. ज्ञा mit अनु. — 2) *um Etwas* (acc.) *bitten* Jâǵn. 1,240. — 3) *ehren, ehrenvoll aufnehmen:* संपूज्य गरुडं वासुदेवो ऽनुमान्य च Hariv. 9040. Prab. 97,10. — 4) *Etwas berücksichtigen, in Anschlag bringen:* तदाशयमननुमान्य Daçak. in Benf. Chr. 188,1. — desid. *erschliessen, folgern:* मनसैव पुरे देव: पूर्वरूपं विपश्यति। अनुमीमांसते ऽपूर्वं मनसा भगवानज: ॥ Bhâg. P. 6,1,48. अनु अनन्तरमपूर्वं रूपं मीमांसते यद्यस्यानुरूपं तद्विचारयति Schol.

— समनु *beistimmen, erlauben* (von Mehreren gesagt): ज्ञातिश्रैष्ठ्यं वैनं तत्समनुमतमालभते *wenn er die Zustimmung aller Verwandten hat* Ait. Br. 2,6. *anerkennen:* ज्ञानान्नायुधयत्नाद्यं धीरयोधैरधिष्ठितम्। गुप्तिप्रधानमाचार्या दुर्गं समनुमेनिरे ॥ *haben als wahre Festung anerkannt* Kâm. Nîtis. 4,60.

— अप caus. *Jmd missachten, Geringachtung gegen Jmd an den Tag legen:* भक्तं शक्तं कुलीनं च न भृत्यमपमानयेत् Spr. 2003. Kull. zu M. 8,282. °मानित Çâñkh. Gṛhj. 2,16. R. 4,8,30. Mârk. P. 125,27. Pañkat. 29,18 (25,25 ed. orn.). — Vgl. अपमान fg.

— अभि 1) *Absicht haben auf, begehren, Verlangen haben nach* (acc.): मर्यो न योषामभि मन्यमान: Ṛv. 4,20,5. कस्तो विद्वाँ अभि मन्याते अन्धाम् 10,27,11. 86,9. न त्वेव ज्यायसीं वृत्तिमभिमन्येत कर्हिचित् M. 10,95. सख्यं तदेव भवतु शश्वदभिमन्यसे MBh. 1,6353. न पश्यामि ऽभिमन्यन्ते सुधामपि R. 2,61,13. °मन्तुम् 18. 88,20 (96,23 Gorr.). अधिकं यो ऽभिमन्येत Bhâg. P. 7,14,8. कच्चिन्न परदारान्वा राजपुत्रो ऽभिमन्यते R. 2,72,45. MBh. 4,442. *gern haben, mögen:* धार्मिकं पालनपरं सम्यक्परपुरंजयम्। राजानमभिमन्यन्ते प्रजापतिमिव प्रजा: ॥ Spr. 1329. भर्तारं नाभिमन्यन्ते विनिपातगतं स्त्रिय: 3643, v. l. अभिमत *gewünscht, gern gesehen, lieb,*

*genehm:* यद्यभिमतमत्पर्थम् Mârk. P. 24,4. Kathâs. 7,55. Hit. 25,15. अभिमतार्थसिद्धि Prab 61,11. °सिद्धि Spr. 189. अभिमताप्ति Varâh. Bṛh. S. 51,44. Râǵa-Tar. 2,170. त्वत्तो लभते ऽभिमतां सिद्धिम् (so v. a. अभिमतसिद्धिम्) Pańkar. 4,2,9. कदैतत्संपूर्णं मम हृदयवृत्तेरभिमतं भविष्यति *Wunsch* Spr. 4183. नान्यस्माद्देशतो ऽभिमतं भवेत् *wünschest du nicht Etwas aus einem andern Lande?* Râǵa-Tar. 3,367. कृशताभिमता देहे पीनता न तु शोकतः *gern gesehen* Spr. 2735. इन्द्रियार्थाः R. 1,9,4. यो निवेशस्त्वभिमतो भरतस्य 2,80,16. वराः Bhâg. P. 1,11,28. °देश Hit. 17,3. वस्तु Sâh. D. 56,1. हालामभिमतरसाम् Megh. 50. यद्येवमभिमतम् *wenn es dir so beliebt* Pańkat. 15,23. यद्येतदभिमतं भवताम् Hit. 67,20, v. l. पात्रमभिमतं मे Mâlav. 14,19. तेन श्रोत्रीमभिमतां स्त्री सौम्ये प्रतिपद्यते Hariv. 7898. सतां चाभिमतां सदा (गिरम्) MBh. 4,914. अनभिमत *Unangenehmes, Widerwärtiges* Hit. 9,8. compar.: परार्थश्चेत्स्वार्थादभिमततरः Spr. 4513. °मोद Ṛt. 5,15. *gern gesehen, geliebt, lieb;* von Personen: सुताः सतामभिमताः Spr. 1039. तदभिमत 3496. सततमभिमता ब्राह्मणाः सत्तु सत्तः 3997. अभिमतेन सख्या Kumâras. 3,23. ad Çâk. 34. या यस्याभिमता Kathâs. 5,52. 28,93. 30,73. Bhâg. P. 4,24,54. Çuk. in LA. (II) 37, 8. Vgl. यथाभिमत. — 2) *böse Absichten gegen Jmd* oder *Etwas* (acc.) *haben, Jmd Etwas anzuthun suchen, nachstellen, bedrohen;* auch geradezu für *tödten:* परि वृङ्धि हरसा माभि मंस्थाः VS. 11, 41. यो ब्राह्मणस्य सद्धनमभि नारद मन्यते *der dem Brahmanen diesen Besitz zu beschädigen sucht* AV. 5,19,9. मा त्वां क्रव्यादभि मंस्त 8,1,12. असिना माभि मंस्थाः *beschädige nicht* 9,5,4. नास्य रुद्रः प्रज्ञां पशूनभिमन्यते TBr. 1,5, 6, 7. TS. 1,6,3,4. 3,1,9,6. Çat. Br. 3,6,2,20. 10,6,5,5. स दैनमीश्वरः सपुत्रं सपशुमभिमन्तोः 12,5,1,16. Pańkav. Br. 21,14,18. विश्वरूपं त्वाष्ट्रमभ्यमंस्त *hatte getödtet* Ait. Br. 7,28. शान्तं चतुरत्नमभिमन्यस्व *bringe um* Kâtj. Çr. 20,1,38. — यो ऽयमेको ऽभिमनुते (= हिनस्ति Schol.) सर्वान् लोके धनुर्भृतः *bedroht* MBh. 3,1888. नाभिमन्येत कं च न (so die ed. Bomb.) Spr. 3410. Bhâg. P. 3,24,56. — 3) *zugeben, freistellen:* अभिमते ऽनुमते वा (*wenn sie es angenommen oder ihm überlassen haben* Stenz.) Âçv. Gṛhj. 4,7,28. लोकवृद्धतमे कृष्णे यो ऽर्हणां नाभिमन्यते *nicht zulässt* MBh. 2,1374. विवास्यमानानस्थाने नगरे यो ऽभिमन्यते *der es zugiebt, dass sie verbannt werden,* 1,5743. साभिमता तस्य रिपो वृत्तिः सनातनी Spr. 3433. आत्मानमङ्ग शिरसा हरये ऽभिमेने (= अङ्गीकृतवान् Schol.) *zur Verfügung stellen* Bhâg. P. 2,7,18. — 4) *dafür halten, meinen, sich einbilden:* वयं कृतार्था इत्यभिमन्यन्ति बालाः Muṇḍ. Up. 1,2,9. अहं कर्तास्मीत्यबुधो ऽभिमन्यते Tattvas. 20. Bhâg. P. 3,27,2. Schol. zu Kap. 1,65. तथा ह्यपनेवाभिमन्यते Prab. 71, 8. *glauben an, annehmen, voraussetzen:* अवध्यतां तपोवीर्यादवान्यदभिमन्यते । आत्मनः सामुरै देवैः R. 5,47,28. *halten für* (acc.): अच्युतमङ्गाजवलमात्मानमभिमन्यमानः Bhâg. P. 5,24,16. Bhaṭṭ. 5, 71. न कस्यचित्कश्चिदिह स्वभावाद्भवत्युदारो ऽभिमतः खलो वा Spr. 1346. statt des einfachen praed. der instr. eines davon gebildeten nom. abstr.: तयोः काव्यस्वरूपत्वेनाभिमतयोः शब्दार्थयोः Sâh. D. 4, 5. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 289. — Vgl. अभिमतर fgg., अभिमाति, अभिमातिन्, अभिमान fgg. — caus. अभिमानयति P. 3,1,6, Sch.

— अव 1) *Jmd missachten, gering achten, seine Geringachtung gegen Jmd an den Tag legen:* नावमन्येत वै भूष्णुः कृशानपि कदा च न M. 4, 135. fg. Spr. 82. 3069. 3411. 3702. 3955. 4237. नात्मानमवमन्येत पूर्वाभिरसमृद्धिभिः 4385. MBh. 1, 5971. fg. 6544. 8443. 3, 1068. 4, 99. 113. 445. 5,7431. R. 1,34,18. 2,35,8 (मावमंस्थाः ed. Bomb.). 3,49,53. Vikr. 30. Mârk. P. 61,37. Pańkat. ed. orn. 8,22 (Hit. 53,11). Bhaṭṭ. 8,81. मावमंघम् (मावमन्धम् ein Schol.) 12,25. 15,66. act. MBh. 3,14503. 4,444. 8, 1356. R. 2,39,31. Spr. 1557. 2523. अवमत्य Kumâras. 5,53. Bhâg. P. 3,30, 16. अवमन्य MBh. 5,7533. 16,73. 75. अवमत AK. 3,2,56. सुखं ह्यवमतः शेते सुखं च प्रतिबुध्यते Spr. 5188. 930. M. 7,150. *Etwas gering achten, nicht beachten, verschmähen:* अवमत्यास्य तद्वाक्यम् MBh. 3,15637. Kâm. Nîtis. 11,75. Bhaṭṭ. 15,14. यो ऽवमन्येत ते मूले M. 2,11. तां (मर्त्यो) भुङ्क्ते कुन्तीसुत मावमंस्थाः MBh. 12,892. यो न कामयते किंचिन्न किंचिदवमन्यते 14,1324. R. 2, 61,15. Spr. 4793. अवमेने स्रजं दत्तां शुभान्याभरणानि च Mârk. P. 69,11. सज्जनावमतं दुःखमिदं प्राप्तं स्वकर्मजम् *verabscheut* Daç. 2,12. — 2) pass. *gering geachtet werden:* नृपेणावमतो यस्तु स सर्वैरवमन्यते Spr. 930. — Vgl. अवमति fgg., अवमान, अवमानिन्. — caus. *Jmd missachten, geringachten, seine Geringachtung gegen Jmd an den Tag legen:* मा चैनं नावमानयेत् M. 2,50. अवमानित AK. 3,2,56. H. 1479. M. 4,136. (त्वया) देवाश्चाप्यवमानिताः MBh. 3,16335. न व्यथेयो ऽवमानितः 4,120. Kâm. Nîtis. 17,23. Kathâs. 6,132. 25,1. 49,57. निद्रा क्वाप्यवमानितेव दयिता संत्यज्य दूरं गता Râǵa-Tar. 3, 181. Sâh. D. 118. *nicht beachtet:* दोहद Suçr. 1, 319, 13. — Vgl. अवमानन, अवमान्य (könnte auch auf's simpl. zurückgeführt werden).

— अभ्यव *missachten, verschmähen:* यस्ताम् (भिक्षाम्) अभ्यवमन्यते M. 4, 249.

— आ *hinverlangen zu Jmd:* आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैः Ṛv. 3,58,4. शुक्रराणा चिदश्विना मन्येथाम् 8,26,5.

— उप s. उपमाति und उपमीमांसा.

— परि *übersehen, vernachlässigen:* नहि वंशरमं चन वसिष्ठः परिमंसते Ṛv. 7,59,3. — Vgl. परिमत्.

— प्र *ersinnen, aussprechen:* प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे अङ्गिरस्वत् Ṛv. 1,72,1. — Vgl. प्रमति.

— अभिप्र *halten für:* भूमिरिति त्वाभिप्रमन्वते जनाः (anders VS.) AV. 6, 84, 1.

— प्रति *erwiedern, Jmd* (acc.) *Etwas* (acc.) *entgegenhalten:* ऋतह्यत्रं प्रतिमन्वानो अस्मि VS. 23,52. तदु ह शौनकः कापेयः प्रतिमन्वानः (= मनसालोचयन् Çaṅk.) प्रत्येयाय Khând. Up. 4,3,7. — caus. *Jmd ehren:* प्रतिमान्य धनंजयम् MBh. 3,1712. R. 3, 53, 27. Spr. 2230. Kâm. Nîtis. 17, 31. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,10. *Etwas in Ehren halten* Varâh. Bṛh. S. 50,6. *gut —, mit Beifall aufnehmen:* पूर्वं तु बालाः समुदाहरन्ति (समुदावक्ष्यन्ति die neuere Ausg.) । वृद्धाश्च पश्चात्प्रतिमानयन्ति स्थानेषु नित्यं प्रतिमानयन्ति ॥ Hariv. 8467. प्रोयमाणो हलधरः संबन्धं प्रतिमानयन् MBh. 1,8015. तत्प्रतिमान्यतां प्रथमः सुहृत्प्रणयः Mṛkkh. 175,4. *beachten, berücksichtigen:* न श्रेष्ठता न राजत्वं देवानां प्रतिमानितम् Hariv. 7310.

— वि *unterscheiden* (?): बकुस्य नीथा वि पणेश्च मन्महे Ṛv. 10,92,3. विमत *uneins:* विमतानां समत्यर्थे Âçv. Çr. 2,11. 3,13. 6,6. *missachtet, beleidigt* Bhâg. P. 6,6,43. — caus. *entehren, mit Geringachtung behandeln:* विमानित MBh. 1,1257. 5,2041. 12,4158. 13,6284. R. Gorr. 2, 9,7. 6,82,111. Mṛkkh. 19,14. स्त्रीभिर्विमानितानां कापुरुषाणां विवर्धते

मदनः 116,2. Kâm. Nîtis. 13,67. 74. 17,33. Spr. 2139. 2516. 4533. Kathâs. 49,153. Râǵa-Tar. 4,369. Bhâg. P. 4,4,7. Mârk. P. 62,17. 70,17. अश्रद्धामिव विमानिताम् R. 5,21,10. — Vgl. विमान्य.

— सम् 1) *meinen, wähnen:* प्राप्तेयं देवकन्येति दृष्ट्वा समेनिरे जनाः MBh. 3,16642. 7,3514. संमत n. *Meinung* 12,5048. संमते सार्वभौमस्य *nach dem Dafürhalten von* 3,2536. 7,1455. मम संमतेन dass. Hit. 48,1. 132,21. — 2) *halten für* (acc.): शताद्विशिष्टं यं युद्धे सममन्यत MBh. 7,359. R. 3,52,2. न भार्या मम संमता (त्वम्) 2,41,7. स तातस्य तथाम्बायाः कुलीन इति संमतः Kathâs. 30,24. Sâh. D. 205. Bhâg. P. 6,10,33. राजानं मानुषं प्राहुर्देवत्वे संमतो मम *ich halte ihn für einen Gott* R. 2,102,4. — 3) *gedenken, beabsichtigen:* सममन्यत मे पतिम्। अभिषेचयितुं राजा R. 3,53,4. — 4) *Jmd schätzen, ehren:* को वा समयभेत्तारं बुधः संमन्तुमर्हति MBh. 9,3595. R. 2,38,15. शास्त्राणि वदतो विप्रान्संमन्यामि यथासुखम् MBh. 13,2168. सममंस्त बन्धून् Bhatt. 1,2. 6,65. संमत *geschätzt, geachtet von, in Ehren stehend bei* (gen.) M. 3,39. 7,140. MBh. 3,1807. 15616. 4,96. 13,497. R. 1,39,23. 2,27,21. 32,19. Ragh. 1,28. Spr. 299. 3193. Râǵa-Tar. 6,297. Bhâg. P. 4,9,66. 11,12. 9,9,31. परम° R. 1,2,24. सर्व° 7,7. Kâm. Nîtis. 5,24. 12,29. सु° MBh. 5,7383. अ° H. 491. Kumâras. 3,5. Râǵa-Tar. 3,284. गजस्कन्धे ऽश्वपृष्ठे च रथ्याचर्यासु संमतः *für sein Reiten u. s. w.* R. 1,19,19. रूप° *wegen der Schönheit* 16,15. सर्वलतया° MBh. 7,2142. संमतानस्थान् *in Ruf stehend* R. 2,40,17. 68,10. रथमिन्द्रस्य संमतम् MBh. 3,1724. — 5) *Etwas billigen, anerkennen, gutheissen;* संमत *anerkannt* Bhâg. P. 2,1,22. साधुजनस्य *von* Kâm. Nîtis. 10,40. 19,24. Hit. 15,13. 115,17. युष्माकं यदि संमतम् *wenn es euch recht ist* Spr. 974. Schol. zu Gaim. 1,5. विदितेयं च ते शल्य मर्यादा साधुसंमता MBh. 1,4437. प्राप्ते मुहूर्ते साधुसंमते 4442. 6167. 13,4445. R. 1,42,17. 44,54. 69,12. 2,49,15. Kâm. Nîtis. 4,63. 10,14. 16,1. Nîlak. 39. बहुयोगग्रन्थ° so v. a. *übereinstimmend mit* Bhâg. P. 5,10,16. Pańkar. 1,1,16. असंमतादायिन् *ohne Einwilligung* (des Besitzers) *nehmend* MBh. 12,5969. — 6) *Jmd* (acc.) *bevollmächtigen, die Erlaubniss zu Etwas geben:* विक्रीणीते परस्य स्वं यो ऽस्वामी स्वाम्यसंमतः M. 8,197. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,29,2. 33,7. — संमत fehlerhaft für संगत MBh. 4,695 und Kâm. Nîtis. 5,75 (die ed. Bomb. des MBh. und die Scholien zu Kâm. Nîtis. haben die richtige Lesart), für संमित (so die ed. Calc. und Bomb.) MBh. in Benf. Chr. 32,5. Vgl. संमति, संमान. — caus. 1) *Jmd ehren, Jmd Ehre erweisen:* साधून्संमानयेद्राजा विपरीतांश्च घातयेत् Jâǵn. 1,337. MBh. 3,15609. 5,7075. 15,74. R. 2,16,14. Spr. 2516. 2612, v. l. शत्रोः संमानितो ऽपि सन् 4564. Kathâs. 9,31. 13,4. 14,58. 19,88. 29,178. 38,155. 44,86. 48,136. Som. Nala 99. Râǵa-Tar. 1,212. 2,165. Mârk. P. 16,51. 129,7. स्वागतेन 69,44. पट्टबन्धादिना Kathâs. 14,33. वस्त्रैराभरणैश्च 34,119. Pańkat. 29,16. स्नानभोजनपानाच्छादनादिना 128,20. विभवैः Spr. 1903. — 2) *Etwas beachten:* उत्पातानसंमान्य Bhatt. 15,28. — 3) *Jmd* (gen.) *Etwas versichern:* मया हि सर्वथा स्त्रीणां माहात्म्यं वरवर्णिनि। पतिव्रतानामाराध्यमिति संमानयामि ते॥ Mârk. P. 16,76. — Vgl. संमानन.

— अनुसम् *billigen, gutheissen:* वचः श्रुत्वा भवद्यामनुसंमतम् MBh. 7,7740.

— अभिसम्, partic. °मत *geehrt, geschätzt:* वृद्धाभि° Spr. 2619. सर्वलोकाभि° Mârk. P. 75,10.

मन m. 1) *Nardostachys Jatamansi Dec.* Çabdak. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252. मत Langl.

मनश्राप (मनस् + आप) adj. *herzgewinnend, reizend, schön* Trik. 3,1,13. मनाप im Pâli häufig.

मैनश्रङ्ग adj.: मनंश्रङ्गा मनन्याई न जग्मी R̥V. 10,106,8.

मनःक्रान्त s. u. मनस्कान्त.

मनःक्षेप (मनस् + क्षेप) m. *Geistesverwirrung:* मनःक्षेपस्त्वपस्मारो ग्रहाद्यावेशनादिजः Sâh. D. 180.

मनःपति (मनस् + प°) m. *Herr des Herzens*, Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,26.

मनःपूत (मनस् + पूत) adj. *der Gesinnung nach rein:* °पूतं समाचरेत् Spr. 1232.

मनःप्रसाद (मनस् + प्र°) m. *Heiterkeit des Sinnes* Bhag. 17,16. MBh. 3,11885. Kâm. Nîtis. 11,62. Sâh. D. 72,8; vgl. प्रसादो मनसः Suçr. 1,46,6.

मनःप्रीति (मनस् + प्री°) f. *Herzensfreude* Kathâs. 45,318; vgl. मनसः प्रीतिः Spr. 2478.

मनन (von 1. मन्) 1) adj. parox. *bedächtig, sorgsam:* आदिद्गाशानं मननां अगृभ्णात R̥V. 9,70,3. — 2) n. nom. act. zur Erkl. von मन्मन् Nir. 8,6. 10,42. मनुर्मननात् 12,33. मननान्मुनिरेवासि Hariv. 14955. मननात्त्राणान्मन्त्रः (त्रापान!) Weber, Râmat. 288. = बुद्धि Râǵan. im ÇKDr. *das Denken, Nachdenken, Betrachten im Geiste* Colebr. Misc. Ess. I, 409. Nîlak. 26. Vedântas. (Allah.) No. 113. 122. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 137. 327. Schol. zu Kap. 1,60. 70—72. ईश्वर° *das Denken an* Kusum. 64,14. Bhâg. P. 5,8,28.

मननां (von मनन) instr. adv. *bedächtig:* मनना वच्यमानाः R̥V. 3,6,1.

मननीय (von मन्) adj. bei der Erkl. von मन्मन्. मननीयैः स्तोमैः Nir. 10,5.

मनन्य adj. s. unter मनश्रङ्ग.

1. मनश्चित् (मनस् + 1. चित्) adj. so v. a. मनसा चितः Çat. Br. 10,5,3,3.

2. मनश्चित् (मनस् + 2. oder 5. चित्) adj. *denkend* Naigh. 3,15. R̥V. 9,11,8.

मनःशिला (मनस् + शि°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 167 (°शीला gedr.).

मनःशिला (मनस् + शि°) f. *Realgar, rother Arsenik* AK. 2,3,8. 9,108. H. 1059. Suçr. 1,5,2. 51,1. 132,16. सुराष्ट्रजा 2,9,10. 298,4. 347,8. (व्यालान्) °समायुक्तान् (मनःशिला इव शिलाः संयुक्ता धातु° ed. Bomb.) MBh. 7,2379. (गणाः) °विच्छुरिताः Kumâras. 1,56. °गुहाः MBh. 3,11617. °शिलोच्चय R. 2,96,18 (°गिरि 105,17 Gorr.). °शिलायास्तिलकः 24. 5,37,5. 6,96,3. Varâh. Bṛh. S. 44,9. °शुद्धि Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. शिलाश्च समनःशिलाः R. 4,44,63. शृङ्गीव टङ्कच्छिन्नमनःशिलः Ragh. 12,80. Auch °शिल aus metrischen Rücksichten: टङ्कैर्मनःशिलगुहेव विदार्यमाणा Mṛkkh. 10,11. — Vgl. मनोगुप्ता, मनोज्ञा, मनोह्वा, मानःशिल.

मनःशीघ्र (मनस् + शीघ्र) adj. *gedankenschnell:* वातयन्त्रविमानक Kathâs. 43,136. — Vgl. मनोजव u. s. w.

मैनस् (von मन्) n. 1) *Sinn*, als weite Bezeichnung für *geistiges Vermögen, sowohl das Empfinden und Vorstellen als das Wollen einschliessend;* = चित्त, चेतस्, हृदय, अन्तःकरण u. s. w. AK. 1,1,4,9. Trik. 1,1,114. H. 1369. Med. s. 29. Halâj. 2,379. मनोनेत्रादि धीन्द्रियम् AK. 1,1,4,17. = मनीषा Med. मा ते मनो विषुव्र्यगिव चारीत् R̥V. 7,25,1. 6,9,6. आ ते मनो ववृत्याम मघाय 7,27,5. गृभीतं ते मन इन्द्र 24,2. म-

नो घोरम् des Indra 20,6. स्थिरं मनश्चकृषे 5,30,4. पुत्रा चिद्धि ते मनः 8,1,7. सोमकामं हि ते मनः 8,50,2. मनो दानाय चोदयन् 88,4. आ तै वत्सो मनो यमत् 11,7. मनो भिया मे वेपते 5,36,3. यो वां हविष्मान्मनसा ददाश herzlich 1,137,6. उद्धर्षय सत्वनां मनांसि 10,103,10. मनसा मोदमानः innerlich mich freuend VS. 3,41. 4,17. मनसा प्रीतः Ait. Br. 7,16. असुराणां मनांसि समगृह्णन् Kâth. 12,2. TS. 2,3,9,2. यथा यथा मनस्तस्य दुष्कृतं कर्म गर्हति । तथा तथा शरीरं तत्तेनाधर्मेण मुच्यते ॥ *das Herz, Gewissen* Spr. 4789. यस्मिन्कर्मण्यस्य कृते मनसः स्यादलाघवम् *das Herz keine Erleichterung fühlt* M. 11,233. शरीरमन्मथचोदितः । अतिविद्धेन मनसा MBh. 3,1819. विलासवत्यो मनसि प्रसङ्गिनाम् । अनङ्गदीपनमाशु कुर्वते Ṛt. 1,12. मनःशृङ्गारसंकल्पात्मानो योनिः (कामस्य) H. 229. प्रहृष्टेन मनसा MBh. 3,2602. 2710. R. 1,64,9. प्रहृष्ट° adj. Hit. 16,11. प्रीत° adj. R. 1,1,65. 4,15. शङ्कित° adj. Pañkat. 104,16. स्थिर° adj. 107,11. उत्सिक्त° adj. M. 8,71. विषयासक्त° adj. Çuk. in LA. (II) 32,11. अकारणाद्द्वेषि मनो ऽस्ति यस्य Spr. 1587. सख्यास्तव मयि मनः संभृतस्नेहम् Megh. 92. यत्र वास्य रमेन्मनः M. 2,223. Spr. 2972. मनस्तेषु प्रवर्तताम् MBh. 3,2165. महतो मनो नातिविशश्वास Ragh. 12,101. न मे सीदन्ति मज्जानो न ममोद्विजते मनः MBh. 5,2779. ममापि व्यथते मनः 3,2675. व्यदीर्यत मनो दुःखात् 2773. मनसश्च महाज्वरः Vid. 52. बाले ऽस्मिन्नौरस इव पुत्रे स्निह्यति मे मनः Çâk. 102,7. 15,11. 34. यदार्यमस्यामभिलाषि मे मनः Spr. 273. मनो हि मम तां गतम् MBh. 3,2241. तस्यां तस्य सुरूपायां तद्रूपायां च मनो ययौ Kathâs. 32,148. कामानामपि दातारं कर्तारं मनसः प्रियम् MBh. 13,2228. मनः प्रह्लादयन्तीभिः (स्त्रीभिः) Spr. 2102. सर्वस्य लोकस्य मन आददे (मनो ऽग्रहीत् v. l.) Ragh. 4,8. ममापि हरते मनः R. 3,38,18. MBh. 13,1393 (wo दृष्टेव zu lesen ist). Spr. 931. चेतोबुद्धिमनोहरैः MBh. 3,1787. विविश प्रत्येकं सतां मनः Ragh. 12,9. Fünf Sinne mit मनस् als sechstem AV. 19,9,5. als fünfter neben den प्राणाः Çat. Br. 8,4,1,5. 7,5,2,6. उद्बबर्हात्मनश्चैव मनः सदसदात्मकम् । मनसश्चाप्यहंकारमभिमन्तारमीश्वरम् ॥ M. 1,14. 2,92. शरीरं चैव वाचं च बुद्धीन्द्रियमनांसि च । नियम्य 192. 12,4. इन्द्रियेभ्यः परा ह्यर्था अर्थेभ्यश्च परं मनः । मनसश्च परा बुद्धिर्बुद्धेरात्मा महान्परः ॥ Kathop. 3,10. इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः Bhag. 3,40. 42. आत्मा बुद्ध्या समर्थ्यार्थान्मनो युङ्क्ते विवक्षया । मनो कायाग्निमाहन्ति स प्रेरयति मारुतम् ॥ Çikshâ 2,8 in Ind. St. 4,106. Gespräch mit den fünf Sinnen MBh. 14,668. fgg. कुरु तनुबुद्धिमनस्सु वितृष्णाम् Spr. 4732. Burn. Intr. 251. 501. 635. अथ सृष्टो मनश्चक्रे ब्रह्माहंकारमूर्तिभृत् । मनसश्चन्द्रमा जज्ञे Sûryas. 12,22. हृदयं निरभिद्यत हृदयान्मनो मनसश्चन्द्रमाः Ait. Up. 1,4. मनसीन्दुं निवेशयेत् M. 12,121. Bhâg. P. 2,1,34; vgl. Weber, Râmat. Up. 287 und मनसिज 2. Gern verbunden mit हृद् (हृदय) *Herz und Sinn:* (स्तोमः) हृदा तष्टो मनसा Ṛv. 1,171,2. उत हृदोत मनसा जुषाणः 7,98,2. हृदे मनसे जुष्टाः 4,37,2. 58,6. इच्छामीद्धृदा मनसा चिदिन्द्रम् 6,28,5. मनो हृदयं च 10,10,13. Çat. Br. 8,5,4,3. Çâñkh. Çr. 4,20,1. ह्लादयन्सर्वगात्राणि मनांसि हृदयानि च R. 1,4,30. तपत्यादित्यवच्चैष (राजा) चक्षूंषि च मनांसि च *Augen und Herzen* M. 7,6. जहार सर्वभूतानां चक्षूंषि च मनांसि च MBh. 1,7695. मुष्णन्ती प्रभया राज्ञां चक्षूंषि च मनांसि च 3,2198. मनोनयननन्दन 9920. *das geistige Vermögen, das mit dem Tode aus dem Körper entflieht: Geist, Seele* (das Thier hat nicht मनस्, sondern असु Ait. Br. 2,6). Ṛv. 10,57,3. आ त एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे 4. 59,5. VS. 4,15. पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह AV. 1,1,2. TS. 6,6,7,2. मनस्, शरीर Ait. Br. 3,8. Çat. Br. 14,6,2,13. मनस्तनूषु बिभ्रतः VS. 3,56. गतमनस् TS. 6,6,7,2. Âçv. Gṛhj. 3,6,8. एषा मनो मे प्रसभं शरीरात् — कर्षति Vikr. 19. Es lassen sich folgende Modificationen der Bedeutung unterscheiden, wobei aber zu bemerken ist, dass die psychologische Bestimmtheit der zur Erklärung zu Hilfe genommenen Begriffe dem Worte ebenso fehlt, wie dem deutschen *Sinn*, und dass dieses letztere in der Regel ausreicht: *a) das Denken, Vorstellen; Verstand, Geist:* तं तं जुहोमि मनसा *in Gedanken* (nicht in Wirklichkeit) Ṛv. 10,17,12. आत्मानं ते मनसारादजानाम् 1,163,6. TS. 2,5,11,5. गायत्रं गायेत् Lâṭj. 1,8,14. Kâtj. Çr. 6,1,36. 12,4,16. मनसानिष्टचिन्तनम् M. 12,5. तानेव शरणं देवान् जग्मतुर्मनसा तदा MBh. 3,2224. R. 1,2,2. 2,8,3. द्वारकामेति Vop. 5,19. न चैनमभ्यभाषन्त मनोभिस्त्वभ्यपूजयन् MBh. 3,2150. न मनसा मन्तवा उ *es ist nicht einmal daran zu denken* Ṛv. 7,4,8. (गिरिम्) अगम्यं मनसापि MBh. 1,1106. 7022. Ragh. 2,27. Kumâras. 3,51. Hit. 48,22. तस्मादस्य वधे राजा मनसापि न चिन्तयेत् M. 8,381. 4,109. MBh. 3,2399. Spr. 2105. मनसो जवीयान् *schneller als der Gedanke* Ṛv. 1,183,1. 9,97,28. 10,39,12. मनो जविष्ठं पतयत्स्वन्तः 6,9,5. 1,71,9. VS. 9,7. AV. 1,11,6. TS. 7,3,4,4. मनश्चिन्मे हृद आ प्रत्यवोचत् *mein Verstand sagte meinem Herzen* Ṛv. 8,89,5. अभि क्रत्वा मनसा दीध्यानाः 4,33,9. 36,2. 5,81,1. मनसा ध्यायेत् Çat. Br. 3,9,4,17. 12,9,4,13. Âçv. Gṛhj. 2,3,6. एवं संचिन्त्य मनसा M. 11,231. मनसा समचिन्तयत् MBh. 3,2878. इति निश्चित्य मनसा 2779. R. 1,37,9. विगणयन्नाज्ञा मनसा MBh. 3,2877. कार्यं प्रतिपेदे तन्मनसा 5,6044. R. 4,28,15. येन तमसा प्रावृतो मन्येत तन्मनसा गच्छेत् *das stelle er sich vor* Ait. Br. 3,19. यदि त्वमत्र मनसा जगन्थ VS. 23,49. यन्मनसा पतयति TS. 6,1,7,3. मनस्, चक्षुस् Ṛv. 3,37,2. 10,130,6. VS. 18,58. मनस्, वाच् (वचस्) 6,15. 11,66. Ait. Br. 2,5. 5,23. Çat. Br. 1,4,4,1. fgg. MBh. 3,2206. 2208. यस्य वाङ्मनसी शुद्धे सम्यग्गुप्ते च सर्वदा M. 2,160. यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदति TS. 5,1,2,3. मनसा चिन्तितं कर्म वचसा न प्रकाशयेत् Spr. 2103. मनस्, वाच् (वचस्, वचन), कर्मन् M. 2,236. Spr. 2104. 2107. 2445. मनस्, वाच् (वचस्), देह (काय, मूर्ति) M. 1,104. 5,165. fg. 9,29. 12,3. 8. Spr. 2106. Madhus. in Ind. St. 1,23,10. M. 11,231. 241. मनसि कृ (vgl. मनसिकार) P. 1,4,75. Vop. 15,5. Ait. Br. 7,2. Daç. 2,3. Lot. de la b. l. 413. तत्संदेशान्मनसि निहितात् so v. a. *dem Geiste eingeprägt* Megh. 97. इदं तु मे मनसि वर्तते Çâk. 25,22. 33,12. Pañkat. 1,7,7. मनः कृ, प्रकृ, मनो धा, विधा, धृ, निवेशय्, बन्ध् *seine Gedanken auf Etwas* oder *Jmd richten, denken an:* नाधर्मे कुरुते मनः M. 12,118. MBh. 3,15799. पापे R. 2,54,29. शोके MBh. 3,2630. R. Gorr. 2,19,21. विषादे Spr. 1472. कल्याणे 2320. प्रीतौ 3592. अभावे 4662. आहारे वा विहारे वा R. 2,41,13. Spr. 2569. R. Gorr. 2,8,23. स च नास्मासु कृतवान्मनो वीर कथं च न MBh. 1,7859. mit dat.: वधाय देवशत्रूणाम् R. 1,14,34. mit प्रति Hariv. 4078. तदा वै विपरीतेषु मनः प्रकुरुते नरः R. 3,62,21. धर्मे R. ed. Bomb. 6,6,9. तस्य विनाशाय M. 7,12. इत्येव च मनो दधे MBh. 5,5949. धर्मे M. 12,23. निवेशाय MBh. 3,2535. गमनाय R. Gorr. 1,9,32. युद्धाय 4,10,15. यष्टुम् 1,11,1. 2,35,49. त्यक्तुं शरीरं व्यधित स्वयं मनः Verz. d. Oxf. H. 257,a,1. मनो दधे राजसूयाय MBh. 2,541. मन्दरं पर्वतं गन्तुम् Hariv. 8261. 14812. इन्द्रियाणि तु संहृत्य मन आत्मनि धारयेत् MBh. 14,548. Bhâg. P. 2,1,18. न सीदन्नपि धर्मेण मनो ऽधर्मे नि-

वेशयेत् Spr. 4264. M. 6, 35. 36. अतो ऽभिलाषे प्रथमं तथाविधे मनो बबन्ध Ragh. 3, 4. मनः समाधा so v. a. *sich fassen* R. 5, 43, 1. अन्यत्र° Çat. Br. 14, 4, 2, 8. 9. स्वस्थे तु भर्तृमनसि *Verstand* Çâk. 191, v. l. — b) *das Erdenken, Ersinnen, Nachdenken:* यो वां गर्तं मनसा तक्षदेतम् Ṛv. 7, 64, 4. य इन्द्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसा हरी 1, 22, 2. 3, 60, 2. यत्र धीरा मनसा वाचमक्रत 10, 71, 2. स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत् 1, 145, 2. 5, 42, 4. Vielleicht auch objectiv *das Ersonnene, Erfindung* (= स्तोत्र Sâj.): श्येनाँ इव ध्रजतो अन्तरिक्षे केन मक्षा मनसा रीरमाम Ṛv. 1, 165, 2 (oder zu *d*; vgl. 6, 40, 4, wenn nicht etwa मक्षा नमसा zu setzen ist wie 6, 52, 17. 7, 12, 1). दृशीम कस्य मनसा यज्ञस्य । कद्र वोचा इदं नमः 8, 73, 5. — c) *Wunsch, Wille, Geneigtheit:* रथो मनसा युक्तः Ṛv. 7, 69, 2. 2, 40, 3. 6, 49, 5. आ स्मा कामं जरितुरा मनः पृण 8, 24, 6. दानाय मनः सोमपावन्नस्तु ते 1, 55, 7. विद्मा हि ते यथा मनो ऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि 170, 3. यमिच्छाम मनसा 10, 53, 1. तदसदेव सन्मनो ऽकुरुत स्यामिति *beschloss* TBr. 2, 2, 9, 1. मनसा यदि मन्यसे so v. a. *wenn du Willens bist* MBh. 3, 2171. मनोरमेति विख्याता सा हि तैर्मनसा कृता 9, 2210. मनसा विहिते (रथे) 5, 7130. (ह्रदम्, नदीम्) मनसात्येति *vermöge des blossen Willens* Kaush. Up. 1, 4. मनश्चक्रे भरद्वाजो भरतस्य so v. a. *wurde ihm geneigt, fühlte sich zu ihm hingezogen* R. Gorr. 2, 99, 31. Am Ende eines adj. comp. nach einem nom. act. *den Wunsch habend, beabsichtigend:* स्वकन्याप्रदान° Itih. bei Sâj. zu Ṛv. 1, 125, 1. nach einem infin. mit abgeworfener Flexionsendung P. 6, 1, 144, Vârtt. 3. Vop. 6, 72. द्रष्टु° Vikr. 36. Kâm. Nîtis. 15, 61. Pańkat. 12, 19. 77, 2. — d) *Lust, Verlangen, Streben, Trieb:* सोमो अस्तवं मनसे युवभ्याम् Ṛv. 1, 108, 2. त्वे पिता देवानां मनो हितम् 187, 6. आ यद्धि शश्वत्तमा यथेन्द्र मक्षा मनसा सोमपेयम् 6, 40, 4. मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः μένος ἔχων 75, 6. AV. 1, 26, 2. इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा संग्रामं जयति *Feuer* TS. 2, 2, 8, 2. अजितमनस् Kâth. 10, 10. राज्ये निर्जितवर्माख्यं कर्तुं तस्या मनो ऽभवत् Râga-Tar. 5, 251. न परिकार्ये वस्तुनि वीरवाणां मनः प्रवर्तते Çâk. 25, 8. यदेषां सर्वकृत्येषु मनो न प्रतिहन्यते R. 2, 32, 24. मनोहत्य पयो पिबति *bis das Verlangen gestillt ist* P. 1, 4, 66, Sch.; vgl. Vop. 8, 21. — e) *Gesinnung, Stimmung:* अरातस्य मनसा तद्भुपेत Ṛv. 2, 10, 5. अदेव 23, 12. भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये 26, 2. 8, 19, 20. 45, 36. हविष्मता मनसा यज्ञियेन 7, 67, 1. 7. पाक 104, 8. 1, 93, 8. 2, 32, 2. संसृष्टं मनो अस्तु वः TBr. 1, 2, 1, 17. देवासश्चिन्मनसा सं हि जग्मुः *wurden einmüthig* Ṛv. 3, 1, 3. 1, 164, 8. VS. 12, 58. इदं तदस्य मनसा शिवेन सोमं भक्षयामि *mit Vergunst desselben* Ait. Br. 7, 33. मनो वै देवा मनुष्यस्याजानन्ति Çat. Br. 2, 1, 4, 1. आकारैरिङ्गितैर्गत्या u. s. w. गृह्यते ऽन्तर्गतं मनः Spr. 310. 2734. साधोः प्रकुपितस्यापि मनो नायाति विक्रियाम् 3234. फलेन मनसा वाचा दृष्ट्या चैनं प्रहर्षयेत् 712. चतुर्दद्यान्मनो दद्याद्वाचं दद्याच्च सूनृताम् MBh. 13, 349. — 2) in den philosophischen Systemen *das Organ des Erkennens, Erkenntnissvermögen als die Thätigkeit Vorstellungen zu verbinden und zu sondern;* es ist nicht Seele selbst, sondern deren Werkzeug und gilt, ausser dem Njâja, für vergänglich. Nîlak. 11. महदाख्यमाद्यं कार्यं तन्मनः Kap. 1, 72. 2, 26. Tattvas. 8. Kaṇ. 1, 1, 5. 8, 1, 2. सुखदुःखाद्युपलब्धिसाधनमिन्द्रियं मनः Tarkas. 12. युगपज्ज्ञानानुत्पत्तिर्मनसो लिङ्गम् Gaut. 1, 16. Sâṁkhjak. 27. मनो नाम संकल्पविकल्पात्मिकान्तःकरणवृत्तिः Vedântas. (Allah.) No. 47. Verz. d. Oxf. H. 225, a, 2 v. u. Suçr. 1, 310, 12. 311, 5. — 3) मनसो दोहः N. eines Sâman Ind. St. 3, 228, a. — 4) N. des 26ten Kalpa (s. कल्प 2, d.) Verz. d. Oxf. H. 52, a, 3. — 5) *der See* Mânasa Bhâg. P. 4, 24, 20. — Vgl. अ°, अन्य°, अरमणस्, उन्मनस्, एक°, गूर्त°, दुर्मनस्, निर्मनस्, नृ°, पुरु°, प्र°, प्रमणस्, बृहन्मनस्, बोधिन्मनस्, भद्र°, महा°, मृत°, वृष°, वि°, स°, सु°, हृत°.



मनस 1) m. oxyt. nach Sâj. N. pr. eines Ṛshi Ṛv. 5, 44, 10. — 2) n. = मनस् am Ende eines comp.: वाङ्मनसे *Wort und Gedanke* P. 5, 4, 77. अवाङ्मनसगोचर Vedântas. (Allah.) No. 2. Am Ende eines adj. comp.: मन्मनसा Pâr. Gṛhj. 1, 4, 11. मनसम् am Ende eines adv. comp. gaṇa शरदादि zu P. 5, 4, 107. Vop. 6, 62. प्रमत्तमनसः MBh. 3, 7222 (Benf. Chr. 35, 6) ist gen. und प्रवासोत्सुकमनसा Vikr. 61, 7 instr. von °मनस् (in Benfey's Dict. als Nominative gefasst). — 3) f. आ N. pr. einer Göttin, einer Partikel der Prakṛti; sie ist eine Tochter Kaçjapa's, Schwester Ananta's, Gattin Gâratkâru's, Mutter Âstîka's, und schützt die Menschen vor Schlangengift (vgl. विषहरी). Verz. d. Oxf. H. 23, a, 32. 24, b, 40. fgg. Pańkar. 1, 10, 93. 11, 38. Wilson, Sel. Works I, 246. °विजया Verz. d. Oxf. H. 27, a, 10.

मनसस्पति (म°, gen. von मनस्, + प°) m. *der Genius des geistigen Vermögens und Lebens des Menschen:* Soma Ṛv. 9, 11, 8. 28, 1. VS. 2, 21. 8, 21. Ṛv. 10, 164, 1. TBr. 3, 7, 4, 4. Taitt. Up. 1, 6, 2. Çat. Br. 1, 8, 1, 14. Âçv. Çr. 1, 7. Kauç. 117.

मनसागुप्ता (म°, instr. von मनस्, + गु°) f. संज्ञायाम् P. 6, 3, 4, Sch.

मनसाज्ञायिन् (मनसा + आ°) adj. *mit dem Geiste wahrnehmend* P. 6, 3, 5.

मनसादत्ता (म° + द°) f. संज्ञायाम् P. 6, 3, 4, Sch.

मनसादेवी f. = मनसा (s. u. मनस 3.) Trik. 2, 8, 21.

मनसापञ्चमी (म° + प°) f. *der der Göttin* Manasâ *geweihte fünfte Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Âshâḍha As. Res. III, 287.

मनसाराम (म° + राम) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122, a. 14. 15.

मनसिकार (nom. act. von मनसि कर्) m. *Beherzigung* Lois. zu AK. 1, 1, 4, 11. Burnouf in Lot. de la b. l. 413.

मनसिज (म°, loc. von मनस्, + 1. ज) m. 1) *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* AK. 1, 1, 1, 21. Halâj. 1, 32. अकृतार्थे ऽपि मनसिजे रतिमुभयप्रार्थना कुरुते Çâk. 34. समस्तापः कामं मनसिजनिदाघप्रसरयोर्न तु ग्रीष्मस्यैवं सुभगमपराद्धं युवतिषु 37. 135. Vikr. 12. Spr. 2475. °तरु (vgl. कामतरु) Ragh. 18, 51. Mâlav. 59. — 2) *der Mond* (vgl. Sp. 519, Z. 35. fgg.) Weber, Râmât. Up. 286.

मनसिन् (von मनस्) adj. *Sinn —, Geist habend* (Gegens. अमनस्) TS. 7, 5, 12, 1.

मनसिशय (म° + शय) m. = मनसिज 1. H. 227, Sch. Halâj. 1, 33. Spr. 1403.

मनस्क (von मनस्) 1) n. oxyt. demin.: अदो यत्ते हृदि श्रितं मनस्कं पतयिष्णुकम् । ततस्त ईर्ष्यां मुञ्चामि AV. 6, 18, 3. — 2) am Ende eines adj. comp.: तन्मनस्क *seiner gedenkend* Mârk. P. 93, 8. गत° *gedenkend*, mit loc. Ragh. 9, 67; vgl. अ°.

मनस्कान्त (म° + कान्त) adj. *dem Herzen lieb, angenehm* Suçr. 1, 124, 1. सर्वभूतमनःकान्त (vgl. die Scholien zu P. 8, 3, 46 am Ende) MBh. 7, 2245.

मनस्कार (von मनस् + 1. कर्) m. *volles Bewusstsein, Vollgefühl* AK. 1, 1, 4, 11.

मनस्ताप (म° + ताप) m. *Herzeleid, Herzenskummer* MBh. 1,504. R. 2,22,10. Spr. 213. Sâh. D. 200. मनस्तापं न कुर्वीत ग्रापदं प्राप्य पार्थिव: Gâruḍa-P. 111 im ÇKDr. ब्राह्मणेन यदा दैवाच्छिन्नं यज्ञोपवीतकम्। मनस्तापेन शुद्धिः स्यादापस्तम्बो ऽब्रवीन्मुनिः॥ Prâjaçkittat. im ÇKDr. *Reue* MBh. 11,40. — Vgl. मनःसंताप.

मनस्ताल (म° + ताल) m. N. pr. des Löwen der Durgâ Trik. 1,1,54. H. 205.

मनस्तोका (म° + तोक) f. Bein. der Durgâ H. ç. 52.

मनस्पाप (म° + पाप) AV. Prât. 2,79 (nicht als comp. gefasst). AV. 6,45,1.

मनस्मय (von मनस्) adj. *geistig* (Gegens. zu *materiell*): अनस् RV. 10,85,12.

मनस्य् (wie eben), °स्यति und °ते gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. 1) *im Sinne haben:* यद्दधिषे मनस्यसि मन्दानः प्रेदियक्षसि RV. 8,45,31. न वा उ मां वृजने वारयन्ते न पर्वतासो यदहं मनस्ये 10,27,5. स यदा मनसा मनस्यति मन्त्रानधीयीयेत्यथाधीते Khând. Up. 7,3,1. — 2) *denken, überlegen* Nir. 3,7. TBr. 2,3,8,3.

— अभि *wünschen* oder *billigen:* यावद्दाताभिमनस्येत तन्नाति वदेत् AV. 11,3,25.

मनस्यु (von मनस्य्) 1) adj. etwa *wünschend, begehrend* RV. 10,171,3. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Pravîra, MBh. 1,3696. fg. Hariv. 1656. VP. 447. eines Sohnes des Mahânta 165.

मनस्वत् (von मनस्) adj. 1) *sinnvoll* oder *muthvoll:* यो (इन्द्रः) जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत् RV. 2,12,1. als stehendes Beiwort des Indra neben मन्युमत् TS. 2,1,3,1. 2,8,2. Kâth. 10,8. अन्नवत्, प्राणवत्, मनस्वत्, विज्ञानवत्, आनन्दवत् Kaush. Up. 6,13. — 2) *das Wort* मनस् *enthaltend* TS. 5,1,3,4. Kâth. 12,2.

मनस्विन् (wie eben) 1) adj. *sinnvoll, verständig;* von Personen TBr. 2,3,8,3. Kâth. 10,8. 12,2. मनो ह्येदं मनस्विनं भूयिष्ठं वनीवाह्यते Çat. Br. 1,4,3,6. 10,3,3,3. MBh. 2,2408. 3,11689. Draup. 7,16. Sund. 1,29. R. 1,1,14. 57,14. 2,31,23. 3,55,34. Ragh. 1,32. Kumâras. 3,32. Mâlav. 19. Spr. 708. 756. 1040. 2108—2110. 2478. 2651. 3254. 3616. 3806. 3955. Kathâs. 33,15.75. Bhâg. P. 3,23,28. Mârk. P. 69,14. मनस्विप्रशंसा Verz. d. Oxf. 123,a,17. दक्षिणो ऽर्धो मनस्वितरः *verständiger* so v. a. *geschickter* Kâth. 20,9. — 2) m. a) *das fabelhafte Thier* Çarabha Râgan. im ÇKDr.; vgl. महामनस्. — b) N. pr. eines Schlangendämons Lalit. ed. Calc. 268,7. Lot. de la b. l. 3. — 3) f. °नी a) N. pr. der Mutter des Mondes (vgl. मनसिज 2.) MBh. 1,2583. — b) Bein. der Durgâ ÇKDr. u. दुर्गा. — c) N. pr. der Gattin Mṛkaṇḍu's Mârk. P. 52,17. VP. 82, N. 1.

मनःसंकल्प (मनस् + सं°) m. *Herzenswunsch:* °रूपाणि (वासांसि) R. 4,44,98.

मनःसङ्ग (मनस् + सङ्ग) m. *beständiges Denken an den Geliebten:* मनःसङ्गः प्रियतमे नित्यं चित्तस्य विभ्रमः Pratâpar. 57,a,6.

मनःसद् (मनस् + सद्) adj. *im Sinne sitzend* VS. 9,2.

मनःसंताप (मनस् + सं°) m. *Herzeleid, Herzenskummer* Çâk. 94,14. — Vgl. मनस्ताप.

मनःसारमय (von मनस् + सार) adj. *den Kern des Sinnes, des Herzens bildend* Hariv. 12433. Die neuere Ausg. hat eine abweichende Lesart.

मनःसिल und °सिला = मनःशिल, °शिला Bharata im Dvirûpak. Wilson.

मनःसुख (मनस् + सुख) adj. *den Sinnen angenehm, wohlschmeckend* Suçr. 2,522,11.

मनःस्थ (मनस् + स्थ) adj. f. आ *im Herzen wohnend* R. 4,29,3. Udbhaṭa im ÇKDr.

मनःस्थिरीकरण (मनस् + स्थिर°) n. *Stärkung —, Kräftigung des Sinnes:* °प्रभाव Verz. d. Oxf. H. 123,a,16.

मनहंस *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑⏑–⏑–⏑⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. II,161. fg. (X,14). Vielleicht aus मनोहंस zu erklären.

1. मना (von मन्) 1) *Ergebenheit, Anhänglichkeit, studium:* प्र मन्दयुर्मनां गूर्त होता RV. 1,173,2. धीरासः पुष्टिमवहन्मनायै (gen.) 4,33,2. आ यस्मिन्मना हवींष्यग्नावरिष्टरथ स्कभाति शूषैः 10,6,3. — 2) *Ueberlegung:* चिदसि मनासि धीरसि VS. 4,19. — 3) *Eifer, Eifersucht:* मा नो अस्मै बभ्रुः सुशिप्रो रारधन्मनायै RV. 2,33,5. मनायै तन्तुं प्रथमं नश्येरन्या अतन्वत (पश्येदन्या अ° die Hdschr.) Kauç. 107.

2. मना (vielleicht von मा) f. *ein best. Geräthe* oder *Gewicht* (Gold-): आ नो भर व्यञ्जनं गामश्वमभ्यञ्जनम्। सचा मना हिरण्यया RV. 8,67,2.

मनाक् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) *ein wenig, etwas, in geringem Maasse* AK. 3,5,8. Trik. 3,4,1. H. 1536. Halâj. 5,96. = अल्प und मन्द H. an. 7,18. Med. avj. 11. Mṛkkh. 172,25. पात्रे दानं मनागपि *eine noch so geringe Gabe* Spr. 947. स (हासः) मनाक्स्मितम् AK. 1,1,7,34. कालं मनाक् *eine kurze Zeit* Kathâs. 34,248. प्रापितपत्तिं मनाक्ततः Râga-Tar. 5,69. 1,361. Spr. 2111. AK. 3,4,25,175. Pratâpar. 56,a,9. Kathâs. 9,32. 14,5. 24,227. 26,17. 40,2. Bhâg. P. 1,10,35. 3,15,28. Mârk. P. 69,32. Ind. St. 1,120,1. Sâh. D. 40,11. H. 1240. fg. Pañkat. ed. orn. 53,3. Prab. 77,10. शतं व्यतीयुः शरदः कामलालसयोर्मनाक् *in einer kurzen Zeit* Bhâg. P. 3,23,46. न मनागप्यकम्पत *nicht im Geringsten, durchaus nicht* R. 6,80,11. Spr. 1255. 2113. 2586. Kathâs. 1,10. 39,118. Râga-Tar. 5,184. Git. 3,12. Daçak. 168,7. Bhâg. P. 3,19,16. 4,28,62. 5,10,13. 9,4,68. Müller, SL. 96. Çatr. 10,80. 197. Prab. 15,7. Spr. 2976. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 25. मनागपि पथि प्रस्थातुमक्षमः *durchaus unfähig* Git. 7,11. मनागगमामितगुणा Spr. 1885. — 2) *bloss, nur,* μόνον: अन्यन्मनाक् क्लेशाय Kathâs. 69,43. — Vgl. *min-or, min-imus,* мьнии; das adj. wird wohl मनाञ्च् gelautet haben.

मनाका f. *das Weibchen eines Elephanten* Uggval. zu Uṇâdis. 4,14.

मनाक्कार n. *eine Art Agollochum* Çabdac. im ÇKDr. Zerlegt sich scheinbar in मनाक् + कार.

मनाज्य n. N. eines Sâman Ind. St. 3,228,a. गोतमस्य मनाज्यम् desgl. 215,b.

मनानक् adv. wohl so v. a. मनाक् *ein wenig:* मनानग्रेतो जहतुर्वियन्ता RV. 10,61,6.

मनाय् (von 1. मना), °यति *eifrig —, anhänglich sein:* यजस्व वीर प्र विहि मनायतः RV. 2,26,2. viell. *beherzigen, gedenken:* तत्सु ते मनायति तकत्सु ते मनायति 1,133,4.

मनायी (von मनु) f. Manu's *Gattin* P. 4,1,38. Vop. 4,25. Gatâdh. im

ÇKDr. — Vgl. मनावी.

मनायु (von मनाय्) adj. *eifrig, anhänglich; begehrend, bittend:* विश्वस्य वार्धमविदन्मनायोः RV. 1,92,9. प्रति मनायोरुचथानि हर्यन् 4,24,7. 25,2. प्रियः सुकृत्प्रिय इन्द्रे मनायुः 5.

मनावसु (1. म° + वसु) adj. = स्तुतिधन Sâj.; von den Açvin gesagt etwa so v. a. *reich an Anhänglichkeit* RV. 5,74,1.

मनावी (von मनु) f. *Manu's Gattin,* oxyt. Çat. Br. 1,1,4,16. parox. P. 4,1,38. — Vop. 4,26. Kâth. 30,1 in Ind. St. 3,462.

मनिङ्गा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,342 (VP. 184). ग्रनङ्गा ed. Bomb.

मनीक n. *Augensalbe* Uṇâdik. im ÇKDr.

मनीकृ (von मनस् + 1. कृ), °करोति Vop. 7,84.

मनीनुषग्राम (म° + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* Râga-Tar. 8,1018.

मनीवक m. N. pr. eines Sohnes des Bhavja, Sohnes des Prijavrata, und eines nach ihm benannten Varsha Mârk. P. 53,21. fg.

मनीषा (von मनु) f. gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vârtt. 2. Vop. 2, 13. 1) *Nachdenken, Verstand, Bedacht* Nir. 9,10. Ait. Up. 3,2. AK. 1, 1,4,10. H. 308. Halâj. 2,179. RV. 1,54,8. 94,1. 126,1. या नु दूधृषाम्कृणवै मनीषा 165,10. हृदा मनसा मनीषा 61,2. हृदा मनीषा मनसाभिक्लृप्तः Kathop. 6,9. Çvetâçv. Up. 3,13 (wo मन्वीशो steht; vgl. jedoch Ind. St. 1,427). 4,17. विपन्यवो दीध्यतो मनीषा 2,20,1. पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा 3,8,5. ग्राव्णो युक्तो अध्वरे मनीषा 57,4. 6,67,2. कथा ते एतदहमा चिकेतं गृत्सस्य पाकस्तवसो मनीषाम् 10,28,5. इन्द्रं नि चिक्युः कवयो मनीषा 124,9. लोम वि चिन्वन्तु मनीषया *mit Verständniss* VS. 23,36. परो मनीषया *über das Begreifen, über alle Vorstellung* RV. 5, 17,2. 8,61,8. — Mahânâr. Up. in Ind. St. 2,98. वेद्मि ते हृदयस्थितम्। मनीषया MBh. 3,1434. (वनम्) मनीषया ससर्ज 13,2824. मनीषया निर्मलया विलोकितम् Kâm. Nîtis. 15,58. ग्रतः साधो ऽत्र यत्सारं समुद्धृत्य मनीषया Bhâg. P. 1,1,11. 2,1,36. तथा तद्विषयां धेहि मनीषां मयि 9,27. Vgl. कुमनीष. — 2) *Aeusserung des Nachdenkens und der Weisheit in Spruch, Gebet, Gedicht* u. s. w. Nir. 2,25. RV. 1,110,6. बृहन्ती मनीषावस्युर्ह्वे 3,33,5. ग्रभि तष्टेव दीधया मनीषाम् 38,1. ग्रग्निर्नक्षे प्रेद्धवोचन्मनीषाम् 4,5,3. 6,1. वि यो अस्मै गृणाते मनीषाम् 11,2. 8. 41,8. 5,11,5. अर्चन्तो मनीषाम् 7,22,4. 24,2. 34,1. 85,1. 9,68,8. नव्यसी 10,4,6. 111,1. — 3) *Bitte, Begehren:* उत प्रजाभ्यो ऽविदो मनीषाम् *erfülltest den Wunsch* RV. 5,83,10. अयं मनीषामुशतीमजीगः 6,47,3.

मनीषिका (von मनीषा) f. *Einsicht, Verstand:* ग्रार्यमनीषिकया Bhâg. P. 5,13,26. स्वमनीषिकया *nach eigenem Verstande, — Gutdünken* Devarâga bei Roth, Nir. LI.

मनीषित (wie eben) adj. *gewünscht:* ब्रूयद्येनं भद्रे यत्ते कार्यं मनीषितम् MBh. 5,6056. 7017. 13,307. 4882. मनीषितानामर्थानां प्राप्तिः Hariv. 7597. Çatr. 14,108. मनीषिताः सन्ति गृहे ऽपि देवताः Kumâras. 5,4. n. *Wunsch, Verlangen:* ततस्य दृष्याश्च रथिर्मनीषितम् MBh. 3,205. 5,1096. मनीषितेन स तङ्कल्यो भविष्यति Hariv. 7681. Ragh. 5,38. Kathâs. 25,195. 32,130. 137. 71,210. Bhâg. P. 2,9,21. 4,21,20. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,30, N. 55. यथामनीषितम् *nach Wunsch* Hariv. 14138.

मनीषिन् (wie eben) adj. 1) *nachdenkend, verständig, weise* Naigh. 3,15. AK. 2,7,5. H. 341. Halâj. 2,177. RV. 2,21,5. ब्राह्मणा 1,164,45. 9,72,6. die Marut 5,57,2. Indra AV. 8,5,3. ऋषि 8. VS. 19,80. 34,2. Soma RV. 2,19,1. 9,96,8. — Kathop. 3,4. M. 1,17. 2,14. 89. 190. 3, 182. Bhag. 2,51. MBh. 3,15708. 12,13619. 15,1010. R. 2,47,8. Ragh. 1,11. 25. 3,44. Kumâras. 1,28. 5,39. Spr. 641. 1964. 2295. 2689. 2843. 4516. Mârk. P. 18,57. Schol. zu AV. Prât. 4,35. S. 261 (I, 1) Çrut. 24 (wo मनीषिणा instr. und विपरीतपूर्वा Name des Metrums ist). Vgl. कु°. — 2) *Andacht darbringend, betend, lobend* RV. 1,182,1. 3,10,1. भूरि मनीषी हवते त्वामित् 7,22,6. 8,5,16. 14,2. 43,19. 44,19. 9,64,13. 10, 63,17. अवेविशन्त मतिभिर्मनीषिणः 64,15.

मनु (von मन्) Uṇâdis. 1,11. 3 Mal oxytonirt in der Verbindung मनावधि RV. 8,61,2. 9,63,8. 65,16. 1) m. *a) Mensch* Çabdar. im ÇKDr. sg. coll. *Menschheit:* मनोर्विश्वस्य घेदिमे राय ईशते RV. 8,47,4. मृत्युर्बन्धवो मनव: स्मसि 18,22. 27,14. 21. प्रजा मनूनाम् 1,96,2. मनु, जन 130,5. 2, 19,4. प्रारोचयन्मनवे केतुमह्नाम् 3,34,4. मनोर्यज्ञियाः (देवाः) 10,36,10. 46,9. 51,5. ग्रविन्दज्ज्योतिर्मनवे हविष्मते 43,8. येन ज्योतींष्यायवे मनवे च विवेदिथ 8,15,5. 4,26,4. इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः 28,1. VS. 15,49. Taitt. Âr. 1,4,3. देवेद्ध, मन्विद्ध Ait. Br. 2,34. *Mann* RV. 10,62,8. ग्रामणीर्मा रिषन्मनुः 11. Im Gegensatz zu dämonischen Wesen: मनवे शासदव्रतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत् 1,130,8. कृत्वा दस्यौमनोर्वृधः 8,87,6. 9, 92,5. ये मनुं चक्रुरुपरं दसाय 5,21,11. die Ṛbhu heissen *Menschensöhne:* मनोर्नपातः 3,60,3. — *b)* Manu, *der Mensch im ausgezeichneten Sinne, Vater der Menschen* RV. 1,80,16. यानि मनुरवृणीता पिता नः 2,33,13. 8,52,1. 10,100,5. AV. 14,2,41. ग्रामणी TBr. 1,1,4,8 (vgl. RV. 10,62, 11). TS. 1,5,4,3. 7,5,15,3. von Pragâpati zum König gesalbt Ait. Br. 8,7. Varuṇa, Pragâpati, Manu TBr. 2,2,5,3. मनुः प्रजापतिं भूमानमगच्छत् Pañkav. Br. 13,3,15. मनुर्मनुष्यांश्च तथा जनयामास R. 3,20, 30. erster Opferer: नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते RV. 1,36,19 (vgl. 5,21,1). 7,2,3. येभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः समिद्धाग्निः 10,63,7. 53,6. 69,3. यथापिबथा मनवे वयोधाः 9,96,12. यामथर्वा मनुष्पिता दध्यङ्ङ्धियमत्नत 1,80,16. TS. 5,4,10,5. Erfinder religiöser Cerimonien TBr. 1,5,6,3. TS. 1,7,1,3. 2,5,9,1. 6,7,1. 3,3,2,1. 5,4,10,5. 6,6,6,1. Kâth. 8,15. Çat. Br. 1,1,4,14. fgg. 4,2,5. 5,1,7. 6,2,5,3. Manu und die Fluth 1,8,1,1. fgg. मनुरेवोदशिष्यत Kâth. 11,2. Matsjop. 1. fgg. मनोरवसर्पणम् Çat. Br. 1,8,1,8. Neben andern Ṛshi genannt: Kaṇva, Atri, Manu RV. 1,139,9. Çáju, Atri, Manu 112,6. अहं मनुरभवं सूर्यश्चाहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि (sagt Indra; nach Sâj. so v. a. प्रजापति) 4,26,1. याभिर्मनुं शूरमिषा समावतम् 1,112,18. vertheilt seine Habe an seine Söhne, unter denen Nâbhânedishṭha ist, Ait. Br. 5,14. TS. 3,1,9,4. seine Nachkommenschaft die Viçve devâḥ u. s. w. Hariv. 12478. fgg. (पातु) बलमिन्द्रो बलपतिर्मनुर्मन्ये मतिं तथा Suçr. 1,17,4. Manu wird zu den göttlichen Wesen des oberen Gebietes gezählt Naigh. 5,6. Nir. 12,33. heisst Pragâpati (= मन्वन्तरकारिन् Schol.) VS. 11,66. मनोरश्वासि 37,12; vgl. Çat. Br. 14,1,3,25. Es werden Manu's mit vielerlei patronymischen Bezeichnungen genannt: α) Sâṁvaraṇa oder Sâṁvaraṇi; Indra trinkt bei ihm Soma Vâlakh. 3,1. Liedverfasser von RV. 9,101. — β) Vivasvant oder Vaivasvata: यथा मनौ विवस्वति सोमं शक्रापिबः सुतम् Vâlakh. 4,1. AV. 8,10,24. मनुर्वैवस्वतस्य मनुष्या विशः Âçv. Çr. 10,7. Çat. Br. 13,4,3,3. er ist Sohn des Âditja und eines der Saraṇjû gleichenden Weibes oder

weiblichen Trugbildes (तत्सवर्णां छायाप्रभवां कृत्वा Durgâ) Nir. 12,10. Liedverfasser von Ṛv. 8,27,31. विवस्वान्, मनु, इक्ष्वाकु Bhag. 4,1. R. 1,70,20. Hariv. 2953. Ragh. 1,11. Verz. d. Oxf. H. 41,*b*,40. 52,*a*,12. 56,*b*,3. Bruder Jama's MBh. 1,3137. fgg. मनवे सूर्यपुत्राय 12,6187. baut **Ajodhjâ** R. 1,5,6. erster König 6,4. Ragh. 4,7. Râǵa-Tar. 4,640. Ilâ (s. u. इडा 6.) ist eine Tochter des **Manu Âditja** MBh. 13,6831. **Manu** unter den 12 **Âditja** Hariv. 11549. — γ) **Vâsishṭha**, Liedverfasser von Ṛv. 9,97. — δ) **Tâpasa**, Liedverfasser von Ṛv. 10,83. 84. — ε) **Âpsava**, Liedverfasser von Ṛv. 9,106. — ζ) **Svâjambhuva** Nir. 3,4. Gatte der **Çatarûpâ** Hariv. 57. VP. 51. Bhâg. P. 3,12,52. 13,6. angeblicher Verfasser eines Gesetzbuchs M. 1,61.63.102.6,54.8,124. 9,158. Jâǵn. 1,4. eines **Kalpasûtra** Hall 164. er heisst auch **Hairaṇjagarbha** oder *Sohn* **Hiraṇjagarbha's** M. 3,194. Hariv. 12440. **Prâketasa** MBh. 12,2089. **Praǵâpati** M. 10,78. 12,123. In der späteren Chronologie eröffnet M. **Svâjambhuva** die Reihe der **Manu**, von denen jeder einer bestimmten grossen Zeitperiode (s. मन्वन्तर) vorsteht und in dieser als Schöpfer und Erhalter der Geschöpfe auftritt. Die ältere Zeit kennt nur sieben solcher **Manu** M. 1,63. MBh. 13,991. es sind dies: **Svâjambhuva, Svârokisha, Auttami** (später auch **Uttama** genannt), **Tâmasa** (vgl. oben तापस u. δ), **Raivata, Kâkshusha** und **Vaivasvata** (s. oben u. β) M. 1,61. fg. Später werden noch sieben zukünftige **Manu** angereiht Sûrjas. 1,19. 22. 45. VP. 23. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,27. 53,*b*,41. ihre Namen lauten: **Sâvarṇi** (**Sâvarṇa** die neuere Ausg.), **Bhautja, Raukja** und vier **Merusâvarṇa** Hariv. 409. fgg. **Sâvarṇi, Dakshasâvarṇi, Brahmasâvarṇi, Dharmasâvarṇi, Rudrasâvarṇi, Raukja** und **Bhautja** VP. 259. fgg. statt der beiden letzten **Devasâvarṇi** und **Indrasâvarṇi** Bhâg. P. 8,13,1. fgg. Daher ist मनवः eine Bez. für die Zahl *vierzehn* Sûrjas. 1,43. 2,34. 8,2. vor dem **Manvantara** des **Svâjambhuva** noch zwei Hariv. 51. fgg. (52 liest die neuere Ausg. द्वितीयमापवस्यैवं). **Svâjambhuva's** Periode währt 71 **Juga** 57. vier **Manu** (vom Scholiasten anders erklärt) Bhag. 10,6. **Manu** unter den **Rudra** VP. 59, N. 4. Bhâg. P. 3,12,12. ein **Agni** MBh. 3,14180. mit **Vishṇu** identificirt (vgl. मनुश्रेष्ठ) Trik. 1,1,32 (ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut. *ein best.* **Ǵina**). Sohn **Kṛçâçva's** Bhâg. P. 6,6,20. Astronom Ind. St. 2,247. Verz. d. B. H. No. 862. — c) = मननशक्ति (Comm.) TBr. 2,3,8,3. *Gedanke* (मनस् VS. 9,7) Kâtj. 13,14. 14,6. TS. 1,7,7,2. TBr. 1,3,5,2. Nir. 1,5. pl. *die Geisteskräfte* (= अन्तःकरणानि Schol.) Bhâg. P. 6,4,25. — d) = मन्त्र *Spruch, Gebet, Zauberformel* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Weber, Râmat. Up. 308. 316. 344. 354. Pańkar. 1,9,9. 11,27. 3,3,2.8. Verz. d. B. H. No. 1314. Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,1. 98,*a*,10. fgg. 99,*b*,2. 105,*a*,10. *b*,36. Pratâpar. 61,*a* (s. u. प्रतीति 2.). मनु MBh. 1,52 von einigen Erklärern, aber wohl mit Unrecht, in dieser Bedeutung aufgefasst. — 2) adj. so v. a. *verständig* (nach Comm.) VS. 15,49. Çat. Br. 8,6,3,18. — 3) f. *a*) **Manu's** *Gattin* AK. 3,6,5,38. P. 4,1,38, Sch. — *b*) *Trigonella corniculata Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. बृहन्मनु, वृद्ध°, मनुस्.

मनुकुलादित्य (मनु-कुल + आ°) m. N. pr. eines Fürsten Hall 90.

मनुग (मनु + 1. ग) m. N. pr. eines der 7 Söhne des **Djutimant** Mârk. P. 53,23.

मनुज (मनु + 1. ज) m. *Mensch* (*von* **Manu** *stammend*) AK. 2,6,1,1. 3,4,28,216. H. 337. Halâj. 2,176. N. 12,86. 20,29. Spr. 2518. 3311. LA. (II) 86,18. मनुजोत्तम Indr. 5,22. °जा f. *ein menschliches Weib* Ǵaṭâdh. bei Wils. (°जी ÇKDr. nach ders. Aut.). विद्याधरीणां नारीषु साध्वीषु मनुजासु च Hariv. 10252. — Vgl. निर्मनुज.

मनुजपति (म° + प°) m. *Herr der Menschen, Fürst, König* R. Gorr. 2,68,56. Ragh. 16,87. Varâh. Bṛh. S. 4,9. 5,64.

मनुजलोक (म° + लोक) m. *die Welt der Menschen, die Erde* MBh. 13,340.

मनुजात (मनु + जात) 1) adj. *von Menschen* oder *von* **Manu** *stammend:* अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा AV. 7,37,1; vgl. 14,2,41. — 2) m. *Mensch:* यदेव मनुजातस्य घातारो विदधुः पुरा MBh. 12,8208.

मनुजात्मज (मनुज + आ°) m. *Menschensohn* so v. a. *Mann;* °जा f. *Weib* MBh. 3,2531.

मनुजाधिप (मनुज + अ°) m. *Fürst, König* N. 14,5. R. 1,17,4. Varâh. Bṛh. S. 34,21.

मनुजाधिपति (मनुज + अ°) m. dass. N. 12,92. Varâh. Bṛh. S. 48,1.

मनुजीकृ (मनुज + 1. कृ) *in einen Menschen verwandeln:* कृता Kathâs. 52,176.

मनुजेन्द्र (मनुज + इन्द्र) m. *Fürst, König* N. 1,2. Varâh. Bṛh. S. 15,10. मनुजेन्द्रपुत्री (so ist zu lesen) Kathâs. 29,198.

मनुजेश्वर (मनुज + ई°) m. dass. Varâh. Bṛh. S. 16,24. 46,18.

मनुज्येष्ठ (मनु + ज्येष्ठ) m. *Schwert* H. ç. 144. मनुर्ज्येष्ठः *der älteste Mensch* unter den Namen für *Strafe* (दण्ड) MBh. 12,4430.

मनुतन्तु (मनु + त°) m. N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12,14. — Vgl. मानुतन्तव्य.

मनुत्व (von मनु) n. *die Würde eines* **Manu** Bhâg. P. 8,24,14.

मनुप्रीत (मनु + प्रीत) adj. *von Menschen geliebt* oder *den Menschen geneigt* Ṛv. 10,63,1.

मनुभू (मनु + 2. भू) m. = मनुज *Mensch* Çabdak. im ÇKDr.

मनुयुग (मनु + युग) n. *die Periode eines* **Manu** = 72 **Mahâjuga** = 311040000 *Jahre* Colebr. Misc. Ess. II, 414.

मनुराज् (मनु + राज्) m. Bein. **Kuvera's** Trik. 1,1,78.

मनुर्हित (मनुस् + हित) adj. *menschenfreundlich, gut für die Menschen:* होतर् (**Agni**) Ṛv. 6,16,9. 3,2,15. 8,19,21. 24. 34,8. 1,13,4. 14,11. रेतस् 6,70,2. ऋषि 10,26,5. शं वोचन्ते मनुर्हितं तदीमहे 1,106,5.

मनुवत् (von मनु) adv. *wie Menschen, wie es Menschen ziemt* u. s. w.: त्वाहूतासो मनुवद्वदेम Ṛv. 2,10,6.

मनुवृत (मनु + वृत) adj. *von Menschen gewählt:* होता °वृतः, देववृतः Ait. Br. 2,34.

मनुश्रेष्ठ (मनु + श्रेष्ठ) m. *der Beste unter den Menschen*, Bein. **Vishṇu's** Pańkar. 4,3,91.

मनुष (von मनुस्) m. *Mensch:* इळामकृण्वन्मनुषस्य शासनीम् Ṛv. 1,31,11. इषं दुहन्ता मनुषाय 117,21. स्वधर् 10,11,5. मनुषी s. u. मनुष्य.

मनुषेन्द्र Kathâs. 29,198 fehlerhaft für मनुजेन्द्र.

मनुष्य (von मनुस्) Çânt. 4,8. 1) adj. *menschlich* Ṛv. 1,59,4. युग 92,11. वसु *für Menschen tauglich* 2,23,9. दैव्याः शमितार उत मनुष्याः Ait. Br. 2,6. Çat. Br. 1,8,1,27. इन्द्रेन्द्र मनुष्याः परेहि (wohl विशः) AV. 3,4,6.

*menschenfreundlich*, vom Wagen der Açvin ṚV. 2,18,1. 3,1,10. — 2) m. *a*) *Mensch* P. 4,1,161. AK. 2,6,1,1. H. 337. Halâj. 2,176. ṚV. 1,164,45. 6,47,16. 7,80,5. इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः 3,4,8. यं त्वा देवापिर्मनुष्यः समीधे 10,98,8. VS. 6,6. 8,38. 60. TBr. 2,3,8,3. °गन्ध Ait. Br. 3,30. देवाः, मनुष्याः, पितरः Çat. Br. 1,2,5,17. 7,2,1. 3,6,2,26. 7,4,2,10. देवमनुष्याः Çat. Br. 6,4,4,22. 3,1,17. मनुष्यापुरं 7,3,2,10. °रूप 6,7,1,3. °चित्त 11,8,2,9. — 13,6,2,20. 14,4,2,20. fgg. Âçv. Gṛhj. 2,1,10. 3,9,1. Kauç. 63. 82. 106. M. 1,39. 43. 81. 3,117. 7,8. N. 12,97. Suçr. 1,7,19. 118,14. 130,12. Ragh. 2,33. 3,54. वनचरमनुष्याणाम् Pańkat. 255,17. °ज्ञाति Spr. 2112. मनुष्यादिस्तेयप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,30. Vgl. अ°, दुर्मनुष्य, निर्मनुष्य. — *b*) *Mann* (Gegens. स्त्री, अबला) M. 11,168. Mârk. P. 125,29. — *c*) *eine Klasse von Manen, die menschlichen Väter, welche das* Piṇḍa-*Opfer empfangen*, TBr. 1,3,10,9; vgl. ṚV. 4,1,13. — 3) f. मनुषी *ein menschliches Weib* gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Vârtt. 2 zu P. 4,1,63. Çabdar. bei Wilson (मनुष्यी ÇKDr. nach ders. Aut.). — Vgl. महा°, मानुष्यक.

मनुष्यकार (म° + 1. कार) m. *die That eines Menschen, menschliche Anstrengung* MBh. 5,961. — Vgl. पुरुषकार 1.

मनुष्यकिल्बिष (म° + कि°) n. *ein Vergehen gegen Menschen* Çat. Br. 12,9,2,2.

मनुष्यकृत (म° + कृत) adj. *gegen Menschen begangen*: एनस् VS. 8,13.

मनुष्यगन्धर्व (म° + ग°) m. pl. *die menschlichen* Gandharva (stehen unter den देवगन्धर्वाः) Taitt. Up. 2,8. Ind. St. 2,230.

मनुष्यचर (म° + चर) adj. *mit Menschen verkehrend* TS. 6,4,9,1.

मनुष्यछन्दस (म° + छन्दस्) n. *Metrum der Menschen* TS. 5,4,8,6. Kâṭh. 21,11. Ind. St. 8,75.

मनुष्यजा (म° + 1. जा) adj. *von Menschen geboren* ṚV. 10,85,40.

मनुष्यवत् adv. = मनुषवत् AV. Prât. 4,65. AV. 5,12,8 (vgl. Whitney zu AV. Prât.).

मनुष्यता (von मनुष्य) f. *das Menschsein*: °तामेत्य *Mensch werdend* R. 1,14,47. °तां याताः Mârk. P. 26,29. *das Mannsein*: स्वतन्त्रता मनुष्याणां परतन्त्रा सदाबला । सो ऽपि परतन्त्रो यस्तस्य कीदृङ्मनुष्यता ॥ 125,29.

मनुष्यत्रा (wie eben) adv. *unter Menschen, zu Menschen* u. s. w. P. 5,4,56. Çat. Br. 1,9,2,27.

मनुष्यत्व (wie eben) n. *das Menschsein, Menschlichkeit* TBr. 2,3,8,3. यान्ति °त्वम् *werden Menschen* M. 12,40. Kathâs. 7,11. Nîlak. 17. Muir, ST. 4,221.

मनुष्यदेव (म° + देव) m. *ein Gott unter den Menschen*: 1) *ein Brahmane* Çat. Br. 2,2,2,6. 4,3,4,4. — 2) *Fürst, König* Ragh. 2,52.

मनुष्यधर्मन् (म° + ध°) m. Bein. Kuvera's AK. 1,1,1,64. Halâj. 1,78.

मनुष्ययज्ञ (म° + यज्ञ) m. *Opfer an Menschen d. i. Mildthätigkeit, Gastfreundschaft*, eines der 5 Mahâjagńa Çat. Br. 11,5,6,1. 2. यन्मनुष्येभ्यो ददाति तन्मनुष्ययज्ञः Âçv. Gṛhj. 3,1,3. Verz. d. Oxf. H. 265,*a*,4. 267,*b*,41. 44. 277,*a*, No. 654. आतिथ्यस्य मनुष्ययज्ञत्वं कात्यायनेनोक्तम् 267,*b*,42. — Vgl. नृयज्ञ.

मनुष्यरथ (म° + रथ) m. *Wagen der Menschen* TS. 5,4,10,1. Ait. Br. 2,37.

मनुष्यराज (म° + राज) m. *ein menschlicher König* VS. 24,30. Ait. Br. 1,15. Kâṭh. 24,7. °राजन् m. dass. Ait. Br. 8,26. Pańkav. Br. 18,10,5.

मनुष्यलोक (म° + लोक) m. *Menschenwelt* VS. 30,12. TBr. 2,1,8,4. TS. 6,1,1,4. 6,4,1. Çat. Br. 1,8,2,14. 3,7,1,25. 7,3,1,40. Âçv. Gṛhj. 4,4,2. 4. Çâk. 99,7. Spr. 3016. Kathâs. 46,240. 52,409.

मनुष्यविश् (म° + विश्) f. *Menschenvolk* Ait. Br. 1,9. °विश n. dass. TS. 5,4,7,7. 6,1,5,3. °विशा f. dass. Kâṭh. 11,6. 23,8.

मनुष्यसभा (म° + स°) f. *eine Versammlung von Menschen* Çabdârthak. bei Wilson.

मनुष्यसव (म° + सव) m. *Menschenlibation*: यो वै सोमेन सूयते स देवसवः । यः पशुना सूयते स देवसवः । य इष्ट्या सूयते स मनुष्यसवः TBr. 2,7,5,1. Kâṭh. 37,4.

मनुष्येन्द्र (मनुष्य + इन्द्र) m. *der Beste der Menschen* (nicht *Fürst*), in der Anrede N. 22,6.

मनुष्येश्वर (मनुष्य + ई°) m. *Fürst, König* Ragh. 2,2.

मनुष्वत् (von मनुस्) adv. P. 1,4,18, Vârtt. 2. *als Mensch* oder *Menschen, wie Menschen, wie bei* —, *wie unter* —, *wie für Menschen*: मनुष्वदिन्द्र सवनं जुषाणः पिब ṚV. 3,32,5. 2,5,2. यज्ञो यमा मनुष्वत्प्रदिवो दधिध्वे 4,34,3. 37,3. मनुष्वत्त्वा नि धीमहि मनुष्वत्समिधीमहि । अग्ने मनुष्वदङ्गिरो देवान्देवयते यज 5,21,1. 1,44,11. 105,13. 6,68,4. 7,2,3. मनुष्वदग्न इह यक्षि देवान् 11,3. 8,27,7. 43,27. 10,61,15. 70,18. 110,8. Die Comm. gewöhnlich *wie* Manu: भृगुवत्, म°, अङ्गिरस्वत् ṚV. 8,43,13; vgl. 1,31,17. *wie bei* Manu (nach Auffassung des Brâhmaṇa) Çat. Br. 1,5,1,7. Kâtj. Çr. 3,2,7.

मनुस् (von मन्) m. = मनु *Mensch, Mann* Nir. 8,5. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,116 (oxyt.). ṚV. 1,26,4. 36,7. 52,8. 130,9. मनुषे न योषा 167,3. 175,3. 189,7. 2,2,6. 10,1. 18,2. 20,6. 3,2,1. 3,2. मनुषो जन्तवः 6. 26,2. 60,6. स चेतयन्मनुषः 4,1,9. 2,1. होतारमग्निं मनुषो नि षेदुः 6,11. 37,1. 5,3,7. 29,1. 3. 7. 6,4,1. 10,2. मनुषो विशः 14,2. 15,4. 7,8,2. 9,4. 70,2. 73,2. मनुषे दशस्या 99,3. 100,4. 8,23,13. 76,2. 9,72,4. 74,5. 10,11,5. 21,7. 25,8. 63,6. दुर्लभो मनुषे 99,7. 110,1. अपत्यं मनुषः Vâlakh. 1,3. 2,8. VS. 20,42. — Vgl. मानुष.

मनुसंहिता (मनु + सं°) f. Manu's *Gesetzsammlung* M. ed. Calc.

मनुसव m. so v. a. मनुष्यसव; vom Brâhmaṇa gedeutet als Manu's *Libation* TS. 7,5,15,3.

मनोगत (मनस् + गत) adj. *im Herzen ruhend*, — *verborgen*: कामाः Bhag. 2,55. आधिहेतु Çâk. 59. n. *das im Herzen Ruhende, Gedanke, Meinung; Wunsch, Verlangen* MBh. 1,3688. 9,2483. 2485. Hit. 73,16. मनोगतं वीर यत्ते तद्ब्रूहि वितराम्यहम् MBh. 3,14981. fg. 5,7043. 7,6337. Kumâras. 5,54. Kathâs. 55,85. Bhâg. P. 9,18,28. Mârk. P. 22,14.

1. मनोगति (मनस् + ग°) f. *Herzenswunsch*: परित्यजामि त्वां काम हित्वा सर्वमनोगतीः MBh. 12,6627. = मनसो वृत्तीः Nîlak.

2. मनोगति (wie oben) adj. *der da hingehen kann wohin er will* R. 3,53,31.

मनोगवी (मनस् + ग°) f. *Wunsch* Çabdârthak. bei Wilson.

मनोगुप्ता (मनस् + गु°) f. = मनःशिला *rother Arsenik* AK. 2,9,108. H. 1059.

मनोग्रहण (मनस् + ग्र°) n. *das Ergreifen* —, *Gefangennehmen des Sinnes* TS. 2,3,9,2; vgl. मनोगृहीत Kâṭh. 12,2.

मनोग्राहिन् (मनस् + ग्रा°) adj. *den Sinn gefangen nehmend, — hinreissend* MBH. 13,1403. सर्वभूत° R. 5,44,8.

मनोग्राह्य (मनस् + ग्राह्य) 1) adj. *mit dem Sinne zu fassen:* सुखं दुःखमिच्छा द्वेषो मतिः कृतिः BHÂSHÂP. 56. — 2) *den Sinn gefangen nehmend, — hinreissend:* शब्दाः MBH. 7,3015.

मनोज (मनस् + 1. ज) m. = मनसिज *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* Spr. 2628. 505.

मनोजन्मन् (मनस् + ज°) m. *der Liebesgott* TRIK. 1,1,39.

1. मनोजवं (मनस् + जव) m. *Eile —, Raschheit des Gedankens* ṚV. 10,71,7. ÇAT. BR. 2,4,2,2. हृत्सु क्रतुर्मनोजवः प्रविष्टः 3,3,4,7. 7,1,27.

2. मनोजव (wie eben) 1) adj. f. आ a) *gedankenschnell:* die Rosse der Açvin ṚV. 6,62,3. तुरग MBH. 1,1148. 3,2290. KÂM. NÎTIS. 16,8. MÂRK. P. 21,8. विमानं हंसयुक्तम् MBH. 13,869. स्यन्दन R. 2,82,25. गति R. GORR. 1,77,48. अदृस्तु विक्रान्तेन यथाकामं मनोजवा MBH. 1,6059. 6071. 2,126. 5,1772. BHÂG. P. 8,21,8. 9,5,6. Çiva ÇIV. °जवम् adv. R. 1,76, 15. — b) *dem Vater ähnlich* AK. 3,1,18. H. 488, Sch.; vgl. मनोजवस. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Anila (*Windes*) MBH. 1,2589. HARIV. 136. VP. 120. — b) eines Sohnes des Rudra Îçâna VP. 59. MÂRK. P. 52,11. — c) Indra's im 6ten Manvantara VP. 263. MÂRK. P. 76, 53. — d) eines Sohnes des Medhâtithi und eines nach ihm benannten Varsha BHÂG. P. 5,20,25. — e) eines fabelhaften Rosses HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 40. — 3) f. आ a) N. einer der sieben Flammenzungen MUṆḌ. UP. 1,2,4. GṚHJASAṂGR. 1,14. MÂRK. P. 99,54. — b) *eine best. Pflanze,* = अग्निशिखा GAṬÂDH. im ÇKDR. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2634 (महाजवा ed. Calc.). — 4) wohl n. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBH. 3,6063.

मनोजवस् (मनस् + ज°) adj. *gedankenschnell:* रथ ṚV. 1,117,15. 5, 77,3. 6,63,7. 7,68,3. Vogel 4,26,5. 8,89,8. TS. 2,4,7,1. der Wind TBR. 2,7,7,6. — ṚV. 1,163,9. 8,22,16. Bez. des Jama (nach MAHÎDH.) VS. 5,11. — ÇAT. BR. 10,6,3,2.

मनोजवस (wie eben) adj. *dem Vater ähnlich* H. 488. — Vgl. 2. मनोजव 1, b.

मनोजविन् (मनस् + ज° oder von 1. मनोजव) adj. *gedankenschnell;* davon nom. abstr. °जवित्व n. Verz. d. Oxf. H. 231,b,23.

मनोजवृद्धि (म° + वृ°) m. *ein best. Strauch,* = कामवृद्धि RÂGAN.

मनोजात (मनस् + जात) adj. *im Sinn geboren, geistentsprungen* VS. 4,11. ÇAT. BR. 3,2,2,13.

मनोजिघ्र (मनस् + जि°) adj. *Jmdes Gedanken witternd, — errathend* SÂH. D. 43,7.

मनोजू (मनस् + 2. जू) adj. *gedankenschnell* ṚV. 1,23,3. die Marut 85,4. Wagen 1,119,1. Rosse 181,2. 186,5. 6,22,6. 10,81,7.

मनोज्ञ (मनस् + 1. ज्ञ) 1) adj. f. आ *dem Sinn entsprechend, schön, reizend* AK. 3,2,2. 3,4,19,134. TRIK. 3,1,13. H. 1445. P. 5,1,133. पेयानि MBH. 4,403. अशन SUÇR. 1,241,10. गायन्ति सुकुमाराणि मनोज्ञानि R. 1,9,48. रूप 52. 36,14. 2,56,13,a. 32. पल्लव RAGH. 3,7. वेष 6,1. वक्त्र ṚT. 3,1. 6,25. ÇÂK. 19. Spr. 620. 2391. VARÂH. BṚH. S. 48,5. MÂRK. P. 63,1. BRAHMA-P. in LA. (II) 52,4. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 33. सुकविजन° *gefallend* ÇRUT. 38. अ° ÂÇV. GṚHJ. 3,6,5. 7. 10,9. Verhalten eines fem. vor मनोज्ञा in einem adj. comp. gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. VOP. 6,13. — 2) m. N. pr. eines Gandharva LOT. de la b. l. 3. — 3) f. आ a) = मनःशिला *rother Arsenik* RATNAM. im ÇKDR. SUÇR. 2,332,5. — b) N. verschiedener Pflanzen: = बन्ध्याकर्कोटकी, आवर्तकी, स्थूलजीरक und जाती RÂGAN. im ÇKDR. — c) *ein berauschendes Getränk* RÂGAN. — d) *Königstochter* GAṬÂDH. im ÇKDR. — 4) n. *das Holz der Pinus longifolia* RATNAM. 144. — Vgl. मानोज्ञक.

मनोज्ञघोष (म° + घोष) m. N. pr. eines Mannes, Vie de HIOUEN-THSANG 74.

मनोज्ञता (von मनोज्ञ) f. *reizendes Wesen, Schönheit* Spr. 5020.

मनोज्ञशब्दाभिगर्जित (म° - शब्द + अ°) m. N. eines Kalpa LOT. de la b. l. 131.

मनोज्ञस्वर (म° + स्वर) m. N. pr. eines Gandharva LOT. de la b. l. 3.

मनोतृ und मनोतृ (von मन्, मनु-ते) = मन्तृ, welches erst in den BRÂHMAṆA auftritt und selten ist. 1) *Ersinner, Erfinder:* त्वं शुक्रस्य वचसो मनोता ṚV. 2,9,4. त्वं ह्यग्ने प्रथमो मनोतास्या धियो अभवो दस्म होता 6,1,1. असर्जि वक्वा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी 9,91,1. — 2) *Walter, Schalter;* die Açvin heissen: मनोतारौ (= मन्तारौ, दातारौ SÂJ.) रयीणाम् ṚV. 8,8,12. ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता (für das fem.) TS. 4,4,12,5.

मनोता (nom. des vorigen, als fem. gefasst) f. 1) *das Lied* ṚV. 6,1, *welches das Wort* मनोता (s. मनोतृ) *enthält* und beim Thieropfer gebraucht wird: मनोतामन्वाह ÇÂṄKH. BR. 10,6. °सूक्त ÇR. 5,19,14. 6,11, 16. मनोतादीलान्तं पशुकर्म 8,1,9. 14,10,21. ÂÇV. ÇR. 3,1. 4. 5,17. — 2) *die Gottheit, für welche das unter Aufsagung jenes Liedes Dargebrachte bestimmt ist;* nach Auffassung der BRÂHMAṆA Agni (resp. Vâk und Go). TS. 6,3,10,3. AIT. BR. 2,10. ÇAT. BR. 3,8,3,14. 4,5,2,8. ÇÂṄKH. BR. 10,6. KÂTJ. ÇR. 6,8,9. 8,8,40.

मनोदण्ड s. u. दण्ड 12. am Ende.

मनोदाहिन् (मनस् + दा°) m. *der Liebesgott* H. ç. 78.

मनोदुष्ट (मनस् + दुष्ट) adj. *durch schlechte Gedanken verunreinigt* M. 5,108.

मनोधातु (मनस् + धातु) s. BURN. Intr. 449. LOT. de la b. l. 513. Vie de HIOUEN-THSANG 345.

मनोधृत् (मनस् + धृत्) adj. *besonnen, verständig:* मनोधृतः सुकृतस्तक्षत द्याम् ṚV. 3,38,2.

मनोऽनवस्थान (मनस् + अन°) n. *Unaufmerksamkeit, Zerstreutheit* SÂṂKHJAK. 7.

मनोनाश (मनस् + 1. नाश) m. *das Verschwinden des Sinnes* Verz. d. B. H. No. 645. — Vgl. मनोलय.

मनोऽनुग (मनस् + अ°) 1) adj. f. आ *dem Sinne zusagend, erfreulich, angenehm* MBH. 6,491 (wo mit der ed. Bomb. °गम् zu lesen ist). HARIV. 1506. प्रियमावेदयिष्यामि भवतो यन्मनोऽनुगम् 9844. 9956. Verz. d. Oxf. H. 33,a,22. — 2) m. N. pr. einer Gegend MBH. 6,462. — Vgl. हृदयानुग.

मनोऽपहारिन् (मनस् + अ°) adj. *den Sinn mit sich fortreissend, herzraubend, erfreulich:* वाच् Spr. 4467 (Conj.).

मनोभव (मनस् + भव) 1) adj. *im Sinne —, im Geiste entstanden, ein Gebilde der Phantasie seiend* BHÂG. P. 6,15,24. — 2) m. *Liebe* (Gegen-

satz क्रोध) MBH. 12,6507. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* HALÂJ. 1,88. RAGH. 7,19. 12,33. KATHÂS. 31,53. MÂRK. P. 18,41. MBH. 1,7148. KUMÂRAS. 3,27. 5,1. RAGH. 16,51. Spr. 2583. 3349. KATHÂS. 1,41. 17,73. BHÂG. P. 4,25,30. PAÑKAT. 128,5. Am Ende eines adj. comp. f. आ SÂH. D. 41, 8.

मनोऽभिप्राय (मनस् + अ°) m. *Herzenswunsch:* °म् *erwünscht, angenehm:* अन्न MBH. 7,2174.

मनोऽभिराम (मनस् + अ°) 1) adj. f. आ *den Sinn —, das Herz erfreuend* RAGH. 1,39. PAÑKAR. 1,11,34. सु° R. 5,11,20. — 2) N. pr. des Ortes, an dem der Buddha Tamâlapattrakandanagandha (Mahâmaudgaljâjana) erscheinen wird, Lot. de la b. l. 94.

मनोभू (मनस् + 2. भू) m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* ÇABDAR. im ÇKDR. Spr. 211. KATHÂS. 1,1. 3,62. 20,71. 37,208. 58,98. 71,246. RÂGA-TAR. 4,21. SÂH. D. 78,11.

मनोभृत् (मनस् + भृत्) adj. *den Geist tragend, — erhaltend* ÇAT. BR. 8,1,2,6.7.

मनोमथन (मनस् + म°) m. *der Erschütterer des Herzens, der Liebesgott* PAÑKAR. 4,8,110.

मनोमय (von मनस्) adj. f. ई *aus Geist bestehend, geistig* ÇAT. BR. 10, 5,3,3. 6,3,2. 14,4,3,10. 8,8,1. KHÂND. UP. 3,14,2. MUND. UP. 2,2,7. TAITT. UP. 1,6,1. 2,3. MAITRJUP. 2,6. Ind. St. 1,301. BHÂG. P. 2,2,30. 3,1,34. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 51. सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 99,a,10. पञ्चाभ्यन्तराञ्शत्रून्विजित्य मनोमयान् so v. a. *die Sinne* Spr. 2266.

मनोमुषि (मनस् + मु°) adj. *den Sinn —, den Verstand raubend* (Krankheit oder Dämon): °गृहीत ÇAT. BR. 1,4,3,16.

मनोमुह् (मनस् + 2. मुह्) adj. *sinnverwirrend* AV. 2,2,5.

मनोयायिन् (मनस् + या°) adj. *nach Belieben gehend, der dahin geht wohin er oder man will* PAÑKAR. 2,3,100. इय 1,7,45. 11,14. 12,18. Davon nom. abstr. °यायित्व n. 8,24. 2,4,57. 8,3.

मनोयुज् (मनस् + 2. युज्) adj. 1) *durch* oder *nach dem blossen Willen* (ohne Handanlegung) *sich anspannend* oder *schirrend:* Rosse RV. 1, 14,6. 51,10. वहन्तु त्वा मनोयुजो युक्तासो नवतिर्नव 4,48,4. 5,75,6. Wagen 8,5,2. — 2) *dem Sinne* oder *Verständniss sich fügend, — angemessen; verständig:* ऋतादियर्मि ते धियं मनोयुजम् RV. 8,13,26. 9,100, 3. यं याचाम्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा AV. 5,7,5. 10,8. ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवः VS. 4,11.

मनोयोनि (मनस् + यो°) m. *der Liebesgott* H. 229, Sch.

मनोरञ्जन (मनस् + र°) 1) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,a,13. — 2) Titel eines Commentars zur Lîlâvatî COLEBR. Misc. Ess. II, 453.

मनोरत m. N. pr. eines buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. VIII. Wohl fehlerhaft für °रथ.

मनोरथ (मनस् + रथ, nom. act. von रम्; vgl. मनोरम) 1) m. a) *Wunsch* (*Herzensfreude*) AK. 1,1,2,27. H. 430. HALÂJ. 2,380. चिराभिलषितो वीर ममाप्येष मनोरथः MBH. 3,1851. अभिप्रार्थितमनोरथसाधनकृत् SUÇR. 1,78,10. R. 2,32,51. मनोरथानामगतिर्न विद्यते Çâk. 97,9. एते मनोरथानामतटप्रपाताः 137. मनोरथाय नाशंसे so v. a. *ich kann nicht hoffen einen Wunsch erfüllt zu sehen* 172. RAGH. 12,59. Spr. 397. उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः 470. 3247. लब्धावकाशो मे मनोरथः Çâk. 15,10. °सिद्धि HIT. 21,18. सिद्धं मनोरथैः so v. a. *alle Wünsche sind erfüllt* KATHÂS. 57, 154. पूरयन्ति मनोरथान् Spr. 587. Çâk. 106,3. RAGH. 2,72. KATHÂS. 43, 238. LA. (II) 87,14. 22. मनोरथं प्रसवतां यथा मासो शताष्टकम् PAÑKAR. 4,1,6. इमं प्राप्स्ये मनोरथम् BHAG. 16,13. प्राप्तमनोरथा R. GORR. 2,42,2. MBH. 1,1223. KATHÂS. 34,74. कृत° adj. *dessen Wunsch erfüllt ist* R. 5,50,1. भग्नमनोरथा *deren Wunsch vereitelt ist* KUMÂRAS. 5,1. स्वमनोरथमासन्नं मत्वा *der Erfüllung nahe* KATHÂS. 31,73. °दायक 22,18. अभूतसंपादितस्वादुफलो मे °थः Çâk. 108,15. विलम्बितफलैः कालं स निनाय °थैः RAGH. 1,33. अस्य विवाहादिमनोरथैः । आसन्नफलसंपत्तिकालैः कालं निनाय तम् KATHÂS. 27,9. अलब्धफलनीरसं मम विधाय तस्मिञ्जने समागममनोरथम् VIKR. 30. सत्संगममनोरथा MÂRK. P. 127,37. °प्रियतमा Çâk. 33,2. °रथेन संप्रासम् MBH. 3,1820. °कृतो भर्ता HARIV. 10074. Spr. 1307. °द्रुम MÂLAV. 46 (VIKR. 13,20 ist mit COWELL zu lesen अहो दुर्लभाभिलाषी मदनः). — b) N. pr. verschiedener Männer RÂGA-TAR. 4,496. 670. 7,1703. eines buddhistischen Lehrers (vgl. मणिरत) BURN. Intr. 567. मनोरथित HIOUEN-THSANG 1,105. 115. — 2) f. आ = मनोरथप्रभा KATHÂS. 59,112.

मनोरथतीर्थ (म° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,b,41.

मनोरथतृतीया (म° + तृ°) f. Bez. *des dritten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Verz. d. Oxf. H. 71,b,29 (Verz. d. B. H. 147,a,1). 284,b,2. — Vgl. मन्वन्तरा.

मनोरथद्वादशी (म° + द्वा°) f. Bez. *des zwölften Tages in einer bestimmten Monatshälfte* Verz. d. B. H. 135,b,15. Verz. d. Oxf. H. 34,b,16. — Vgl. मन्वन्तरा.

मनोरथप्रभा (म° + प्र°) f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 59, 87. 106. — Vgl. मनोरथा.

मनोरथसिद्ध (म° + सिद्ध) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 71,71. Wohl fehlerhaft für °सिद्धि.

1. मनोरथसिद्धि (म° + सि°) f. *Erfüllung eines Wunsches* KATHÂS. 71,238.

2. मनोरथसिद्धि (wie oben) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 71,181. 237. समनोरथसिद्धिक adj. 247. — Vgl. मनोरथसिद्ध.

मनोरम (मनस् + रम) 1) adj. f. आ *den Sinn erfreuend, reizend, schön* AK. 3,2,2. H. 1444. MAITRJUP. 4,2. MBH. 1,1024. 3,1843. 4,24. 14,1926. R. 1,2,38. 45. SUÇR. 1,240,18. Spr. 1324. Çâk. 138. ṚT. 1,3. KÂM. NÎTIS. 14,28. KATHÂS. 4,29. MÂRK. P. 98,1. PAÑKAR. 1,11,25. BRAHMA-P. in LA. 49,15. PAÑKAT. 127,24. अति° MÂRK. P. 97,19. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Ind. St. 3,483. fg. Die Form des Wortes steht nicht sicher. — 3) f. आ a) *ein best. Pigment,* = गोरोचना RÂGAN. im ÇKDR. — b) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑–⏑–⏑–⏑– COLEBR. Misc. Ess. II, 159 (V, 7). Ind. St. 8,370. KHANDOM. 26. — c) N. pr. einer buddhistischen Göttin TRIK. 1,1,17. einer Apsaras VJÂDI zu H. 183. MBH. 1, 2558. 4818. HARIV. 12472 (मनोवती LANGL.). der Gattin Kârtavîrja's Verz. d. Oxf. H. 26,a,33. Dhruvasamdhi's 81,b,8. einer Tochter des Vidjâdhara Indîvara, Gattin des Svarokis und Mutter Vigaja's, MÂRK. P. 63,13. 66,6. — d) N. pr. eines Flusses MBH. 9,2189. 2210. — e) Titel verschiedener Schriften COLEBR. Misc. Ess. II, 45. 48.

Verz. d. Oxf. H. 178, *b*, No. 405. 108, *a*, 28. 404, *b*, No. 35. Verz. d. B. H. No. 1336. = प्रौढ° Colebr. Misc. Ess. II, 38. 41. Vgl. प्राकृत°.

मनोर्हित s. मनोरथ am Ende.

मनोलय (मनस् + लय) m. *das Verschwinden des Sinnes* Verz. d. B. H. No. 640 = Verz. d. Oxf. H. 233, *a*, 7. — Vgl. मनोनाश.

मनोवती (f. von मनोवत् und dieses von मनस्) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hariv. 8694. einer Apsaras Hariv. Langl. 2, 376 (मनोरमा der gedr. Text). einer Tochter des Vidjâdhara Kitrâṅgada Kathâs. 22, 136. des Asurapati Sumâja 45, 330. fg. 47, 104. 119.

मनोऽवलम्बिका (मनस् + अ°) f. Titel eines Buchs der Kaitanja-Schule Verz. d. Tüb. H. 16.

मनोवात (मनस् + वात) adj. *vom Sinne begehrt, angenehm, erwünscht* RV. 3, 38, 2.

मनोविद् (मनस् + विद्) m. *Kenner des Geistes*, deren 500 im Gefolge des Gina Mahâvîra waren, Wilson, Sel. Works I, 304.

मनोविनयन (मनस् + वि°) n. *das Züchtigen des Sinnes:* त्रिजगन्मनो° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 503, Çl. 7.

मनोविरुद्ध (मनस् + वि°) adj. *unfasslich, unbegreiflich;* m. pl. Bez. einer Gruppe göttlicher Wesen MBh. 13, 1372. — Vgl. वाचाविरुद्ध.

मनोवृत्ति (मनस् + वृ°) f. *die Thätigkeit des Geistes* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 7. अहो चेष्टाप्रतिरूपिका कामिनो मनोवृत्तिः Çâk. 16, 13. इदानीमस्माकं जठरकमठीपृष्ठकठिना मनोवृत्तिः Spr. 814.

मनोवेदशिरस् (मनस् - वेद - शि°) n. pl. N. eines Spruches: अपेच्छाकुनमूलं वा मनोवेदशिरांसि च Varâh. Brh. S. 46, 73.

मनोहत (मनस् + हत) adj. *in seinen Erwartungen getäuscht* AK. 3, 1, 41. H. 439.

मनोहन् (मनस् + 2. हन्) adj. *geisttödtend:* पिशाच AV. 5, 29, 10. *ein verderblicher* Agni 16, 1, 3. Pâr. Grhj. 2, 6.

मनोहर (मनस् + हर) 1) adj. f. आ *das Herz fortreissend, reizend, ansprechend, schön* H. 1444. Halâj. 4, 4. स्त्रीणां सुखोद्यमक्रूरं विस्पष्टार्थं मनोहरम् (नामधेयं स्यात्) M. 2, 33. स्तुतयः Arǵ. 4, 9. N. 12, 27. Hariv. 4016 (f. ई in beiden Ausgaben). 8938. R. 2, 56, 12 (चित्रकूटं म° zu lesen; चित्रकूटं मनोरमम् ed. Bomb.). R. Gorr. 1, 66, 12. Suçr. 1, 22, 10. Vikr. 9. Spr. 1552. 1738. 2192. Mârk. P. 112, 3. Brahma-P. in LA. (II) 49, 5. गोपीरब्रवीच्च मनोहरम् Vop. 5, 6. इति मेधातिथिमते तन्न मनोहरम् *ansprechend, zusagend* Kull. zu M. 1, 103. 5, 16. सर्वश्रुति° R. 1, 3, 7. जन° AK. 1, 1, 4, 19. गाम्भीर्य° Ragh. 3, 32. Çâk. 138, v. l. Spr. 2629. Vikr. 119. Kumâras. 3, 39. Brahma-P. in LA. (II) 52, 21. अत्यास° Çâk. 17. अति° R. 1, 9, 55. Pańkar. 1, 3, 4. सु° MBh. 1, 1106. 13, 1839. Indr. 5, 18. Hid. 3, 15. Pańkat. Pr. 3. Brahma-P. in LA. (II) 49, 7. चेतोबुद्धि° d. i. चेतोहर, बुद्धि°, मनो° MBh. 3, 1787. compar. मनोहरतर und davon nom. abstr. °त्व n. *grössere Schönheit* Mâlatîm. 35, 3. — 2) m. *a) eine Jasmin-Art* (कुन्द) Râǵan. im ÇKDr. — *b)* Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279, *a*, 12. vollständig दैवज्ञ° 292, *a*, 34. Vgl. बुध°. — 3) f. आ *a)* Bez. zweier *Jasmin-Arten:* जाती und स्वर्णयूथी Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. einer Apsaras MBh. 13, 1425. der Gattin des Varkasvin und Mutter des Çiçira u. s. w. 1, 2586. Gattin Dhara's und Mutter des Çiçira u. s. w. Hariv. 155. — 4) n. *Gold* Râǵan. im ÇKDr.

मनोहरवीरेश्वर (म° + वी°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 70.

मनोहरशर्मन् (म° + श°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, No. 835.

मनोहरसिंह (म° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 8.

मनोहर्तर् (मनस् + हृ°) m. *Herzensräuber:* तमानेष्ये नरं यस्ते मनोहर्ता तमादिश Bhâg. P. 10, 62, 18.

मनोहारिन् (मनस् + हा°) adj. = मनोहर Svâmin zu AK. 3, 2, 2. ÇKDr. N. 13, 3. R. 3, 21, 27. Spr. 394. 1084. 3124. 3127. Kâm. Nîtis. 11, 37. Pańkar. 3, 5, 31. 4, 8, 40. Kathâs. 67, 33.

मनोहारी (मनस् + हा°) f. *ein untreues Weib* H. ç. 111.

मनोह्लाद (मनस् + ह्लाद) m. *Herzensfreude* R. 2, 56, 26.

मनोह्लादिन् (मनस् + ह्ला°) adj. *das Herz erfreuend, ansprechend, schön:* राजमन्दिर Kâm. Nîtis. 16, 5 (मनो ह्लादि gedr.).

मनोह्वा (मनस् + आह्वा) f. *rother Arsenik* AK. 2, 9, 108. H. 1060. — Vgl. मनःशिला, मनोगुप्ता u. s. w.

मन्तर् (von मन्) nom. ag. *Denker* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 95. Çat. Br. 14, 6, 5, 1. 7, 31. 8, 11. न मन्तुर्मतेर्विपरिलोपो विद्यते 7, 2, 28. Kaush. Up. 3, 8. MBh. 14, 620.

मन्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu denken* Çat. Br. 14, 7, 2, 28. Nir. 3, 3. Praçnop. 4, 8. MBh. 14, 619. 621. बलवानित्येवं न मन्तव्यम् 5, 3509. Hit. 113, 16, v. l. Muir, ST. 4, 220. तयोर्विवादो मन्तव्यः Spr. 1266. — 2) *anzusehen —, zu halten für:* सो ऽस्य दोषो न मन्तव्यः Spr. 521. Kathâs. 15, 143. 42, 169. Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 300. Verz. d. Oxf. H. 11, *b*, 15 v. u. Sâh. D. 70, 10. Pańkat. 146, 18. ed. orn. 39, 1. नान्यथा देव मन्तव्यम् Kathâs. 44, 122. Uttararâmak. 81, 3. नावां दोषेण मन्तव्यौ (गन्तव्यौ ed. Bomb.) *man darf uns nicht eines Fehlers zeihen* MBh. 13, 65. 68. — 3) *anzunehmen, zu statuiren:* स च हेतुर्न मन्तव्यः MBh. 5, 617. जातः पुत्रो ऽनुजातश्च अतिजातस्तथैव च। अपजातश्च लोके ऽस्मिन्मन्तव्याः शास्त्रवेदिभिः ॥ Spr. 937. Kusum. 31, 2. — 4) *zu beachten, gut zu heissen* Hit. 120, 6, v. l. für अनुमन्तव्य. — Vgl. बहु°.

मन्ति (von मन्) f. nom. act. gaṇa तनोत्यादि zu P. 6, 4, 39. — Vgl. मति.

मन्तु (wie eben) ved., मन्तु Uṇâdis. 1, 73. m. 1) *Berather; Walter, Lenker, arbiter* (vgl. मनोतर्): विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च मन्तवः RV. 10, 63, 8. श्लोकयन्त्रासो रभसस्य मन्तवः 9, 73, 6. f.: माता यन्मन्तुर्यूथस्य पूर्व्या 10, 32, 4. — 2) *Rathschlag, Rath; das Walten:* युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः *eure Rathschläge* (βουλαί) *sind ein ununterbrochener Strom* RV. 1, 152, 1. पुरुमन्तु πολύβουλος: die Açvin 158, 1. त्रिमन्तु *dreifachen Rath habend* (त्रयाणां मन्ता Sâj.) oder N. pr. 112, 4. — 3) infin. zu मन्; s. das. — 4) *Vergehen,* = अपराध (vgl. मन्तूय्) AK. 2, 8, 2, 26. H. 744. Med. t. 43. Halâj. 4, 64. = मानग्रन्थि Hâr. 168. — 5) *Mensch* Med. — 6) = प्रजापति Med. *König* Wilson. — Vgl. अ°, दुर्मन्तु, सु°, मान्तव्य.

मन्तुमन्त् (von मन्तु) adj. (nur im voc. °मस्) *rathreich, waltend* (= ज्ञानवन्त् Sâj.): Pûshan RV. 1, 42, 5. 6, 56, 4. Indra 10, 134, 6.

मन्तूय् (wie eben), °यति (nach Kandra auch °यते) *sich vergehen gegen* (अपराधे); nach Andern *zornig werden* (रोषे) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3, 1, 27. वल्लभपत्नीं विलोक्य त्वां स्त्री न मन्तूयतीह का *sich ärgern* oder *eifersüchtig werden* Bhatt. 5, 73. मन्तूयिष्यति 16, 31.

मन्त्र (von मन्) m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. Siddh. K. 250,b, ult. neutr. MBh. 3, 10409; dagegen ist 13, 7082 mit der ed. Bomb. इमं (st. इदं) मन्त्रं zu lesen und Kâm. Nîtis. 5,43 mit der v. l. मर्माणि st. मन्त्राणि. Am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Spruch, Gedicht, Lied als Erzeugniss des Geistes:* कीरेश्चिन्मन्त्रं मनसा वनोषि तम् ṚV. 1, 31, 13. मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् 40,5. कुत्रा यत्तष्टान्मन्त्रौ अशंसन् 67,4. 74,1. 152,2. 2,35,2. 6,50,14. 7,7,6. 32,13. 10,14,4. 50,4. 6. 88,14. 115,7. AV. 15,2,1. 19, 54, 3. TS. 1,5,4,1. 5,1. — 2) übliche Bez. *der vedischen Lieder und Sprüche* Sâj. ṚV. Comm. I, S. 22. = वेदभेद, वेदविशेष, वेदांश AK. 3,4, 25,169. H. an. 2,445. Med. r. 75. = ऋगादिगुह्योक्ति Vaiç. beim Schol. zu Kir. 4,32. Ait. Br. 5,14. 23. 6,1. Çat. Br. 1,4,4,6. 11,2,1,6. Çâṅkh. Br. 26,3. 5. Nir. 7,1. ०दृष्टि 3. 4. आम्नायः पुनर्मन्त्राश्च ब्राह्मणानि च Kauç. 1. मन्त्रोक्त 8. 19. 23. ०वर्ण Kâtj. Çr. 1,4,12. 6,3,23. ०वचन 1,7,9. मन्त्रेण, तूष्णीम् Âçv. Gṛhj. 1,3,3. 21,1. मन्त्रविदो मन्त्रं जपेयुः 2,3,10. मन्त्रः श्लोकाश्च ṚV. Prât. 16,5. M. 2,16. 3,137. 5,36. 86. 8,226. 9,18. 65. 10,127. 11,226. 256. MBh. 3,11101. Bhag. 9,16. ०कोविद R. 1,60,9. Suçr. 1, 111,11. Vikr. 87,10. Brahma-P. in LA. (II) 52,19. मन्त्रे P. 2,4,80. 3,2,71. 3, 96. 6,3,131. मन्त्रेषु 4,141. होममन्त्रेषु M. 2,105. बलिमन्त्रैः Jâgn. 1,285. वेद० Pañkat. 189,24. मन्त्रवेदशास्त्रपाठेषु Lalit. ed. Calc. 43,20. 313,6. गीर्भिः परममन्त्राभिस्तुष्टुवुश्च गदाधरम् Hariv. 2500. — 3) *magische Besprechung, Zauberspruch;* = देवादिसाधन H. an. Med. = तन्त्र Halâj. 5,84. मन्त्रैर्गुरुः पुनरस्तु सो अस्मै ṚV. 1, 147, 4. मन्त्रैर्विषापहैः M. 7,217. Kathâs. 49,42. रसमन्त्रविशारद Suçr. 1,122,12. 158,19. Âçv. Çr. 4,13. Ragh. 1, 61. अस्त्रं प्रयोगसंहारविभक्तमन्त्रम् 5,57. अस्त्र० 59. ०प्रयुक्त (अस्त्र) 12,99. शिक्षितनन्मन्त्रा Kathâs. 37,120. Weber, Râmat. Up. 282 u. s. w. ०ग्रहणमात्रेण Pañkar. 1,2,17. 20. 9,22. मन्त्रौषधरुद्धवीर्य Ragh. 2,32. Kathâs. 9,77. मणिमन्त्रौषधैः LA. (II) 91,6. Spr. 584. 2119. षडक्षर 3063. Weber, Râmat. Up. 289. अमन्त्रकं वशीकरणम् Spr. 3196. Vet. in LA. (II) 14,14. Çuk. ebend. 33,13. Verz. d. Oxf. H. 93,a,40. 94,a,1. 21. 98,b,14. 100, a,35. 101,a,30. 105,a,7. Burn. Intr. 121. fg. 540. Lot. de la b. l. 238. fgg. वशीकरण० P. 4,4,96, Sch. सा देवकलशेनाथ दत्तमन्त्रा Râga-Tar. 6,330. — 4) *Verabredung, Berathung, Entschliessung; Rath, geheimer Plan;* = गुप्तिवाद, गुप्तवाद, गुह्यवाद, रहस्यालोचन AK. H. 741. H. an. Med. स्वैर्मन्त्रैरनुपा: *nach eigenem Rath auch ausser der Zeit* (kommt er) *zum Trinken* ṚV. 3, 53, 8. न नौ मन्त्रा अनुदितास एते 10,95,1. समानो मन्त्रः समितिः समानी 191,3. शक्तयस्तिस्रः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः AK. 2,8,1,19. H. 733. (ब्राह्मणेन) मन्त्रयेत्परमं मन्त्रं राजा षाड्गुण्यसंयुतम् M. 7,58. MBh. 1,5569. 2,163. 5,7461. R. 5,81,18. Spr. 4853. पापान्मन्त्रान्कुरवो मन्त्रयन्ति MBh. 2,2396. मन्त्रैर्मन्त्रयन्तः Bhâg. P. 8,5,17. आत्मनाद्वितीयेन मन्त्रः कार्यो महीभुता Spr. 3062. मन्त्रं गुप्तं कुर्यात् Jâgn. 1,343. एवं मन्त्रं विदधुर्मिथः Kathâs. 24,84. निश्चित्य मन्त्रिभिर्मन्त्रनिश्चयम् R. 1,8,22. तैर्मन्त्रिभिर्मन्त्रविद्भिः निविष्टैः 7,18. अन्तःपुरचरैः सार्धं यो न मन्त्रं समाचरेत् Spr. 115. 2120. यस्य मन्त्रं न जानन्ति समागम्य पृथग्जनाः M. 7,148. ०काले 149. मन्त्रे (so die ed. Bomb.) गुप्याहृतानि च MBh. 5, 5831. उत्तम, मध्यम, अधम R. 5,77,13. fgg. किं मन्त्रेण विना राज्यम् Kathâs. 33,181. ०संवरण R. 1,7,9. R. Gorr. 2,72,11. संवृत० Ragh. 1, 20. ०गुप्ति Kâm. Nîtis. 4,31 (Spr. 3321). भिन्दन्त्यवमता मन्त्रं तैर्यग्योनास्तथैव च M. 7,150. तथा मन्त्रो न भिद्यते Spr. 3871. भिन्न० R. 4,35,9. षट्कर्ण, चतुष्कर्ण, द्विकर्ण Spr. 3061. 3062. पञ्चविध Pañkat. 92,3. पञ्चाङ्ग Kâm. Nîtis. 11, 56. द्वादशेति मनुः प्राह षोडशेति बृहस्पतिः। उशना विंशतिरिति मन्त्रिणां मन्त्रमण्डलम्॥ 67. स च तान्मन्त्रमब्रवीत् MBh. 4,88. स्त्री० *geheimer Plan* N. 21,19. Spr. 379. 4691. तस्मान्नाशय पुत्रेणैनमिति मन्त्रे मयोदिते Kathâs. 4,120. तन्मदीयो मन्त्रः कर्तव्यः *du musst meinen Rath befolgen* Pañkat. 81,19. भद्रो ऽयं त्वया दृष्टो मन्त्रः *du hast einen guten Plan ausgedacht* 146,17. Hit. 54,14. — Vgl. अ०, आकृष्टि०, अधमन्त्र, कु०, चतुर्मन्त्र, दुर्मन्त्र, निर्मन्त्र, प्रतिमन्त्रम्, बीजमन्त्र, बुद्ध०, बृहन्मन्त्र, महा०, मोह०, विष०, सत्य०, मान्त्र, मान्त्रिक.

मन्त्रकरण (म० + 2. क०) n. *das Hersagen eines heiligen Spruches* P. 1,3,25. Vop. 23,10, Sch. *die vedischen Sprüche:* सग्राम्यारण्यकं तत्स्यात्समन्त्रकरणं तथा Verz. d. Oxf. H. 56,a,12.

मन्त्रकार (म० + 1. कार) m. *Liederdichter* P. 3,2,23.

मन्त्रकुशल (म० + कु०) adj. *rathserfahren* Hariv. 5850 (wo mit der neueren Ausg. मन्त्राय मन्त्रकुशलाः zu lesen ist). R. 2,50,20. Spr. 2117.

मन्त्रकृत् (म० + कृत्) P. 3,2,89. nom. ag. 1) *Liederdichter* ṚV. 9,114, 2. Ait. Br. 6,1. Kâtj. Çr. 3,2,8. Pañkav. Br. 13,3,24. ऋषयः Âçv. Çr. 8, 14. Taitt. Âr. 4,1,1. Hariv. 459. — 2) *einen heiligen Spruch hersagend* Bhâg. P. 5,23,8. — 3) *Rathgeber* Ragh. 4,61. 5,4. 15,34. — 4) *ein Abgesandter* (= दौत्यकर्तृ Schol.) Bhâg. P. 3,1,2.

मन्त्रकोष (म० + कोष) m. *Spruchschatz*, Titel eines Buchs Verz. d. Oxf. H. 101,b,41. 104,a,12.

मन्त्रगण्डक (म० + ग०) m. = विद्या *Wissenschaft* Hâr. 196; vgl. गण्डक 1, e.

मन्त्रगुप्त (म० + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69, 47. Daçak. 167. fgg.

मन्त्रगूढ (म० + गूढ) m. *Späher* Çabdar. im ÇKDr.

मन्त्रगृह (म० + गृह) n. *Berathungsgemach* MBh. 15,191. 193.

मन्त्रचूडामणि (म० + चू०) m. Titel eines Buchs Verz. d. Oxf. H. 95,b,1.

मन्त्रजल (म० + जल) n. *durch Besprechung geheiligtes Wasser* Bhâg. P. 9, 6, 27. — Vgl. मन्त्रतोय, मन्त्रोदक.

मन्त्रजिह्व (म० + जिह्वा) m. *Feuer* H. 1099. Vaiç. beim Schol. zu Çiç. 2,107. अमृतं नाम यत्सन्तो मन्त्रजिह्वेषु जुह्वति Çiç. 2,107.

मन्त्रज्ञ (म० + ज्ञ) 1) adj. a) *die heiligen Sprüche kennend* Varâh. Bṛh. S. 15,1. Bhâg. P. 9,4,12. अ० M. 3,129. — b) *rathserfahren* M. 8,1. R. 1,7,4. 6,14,2. — 2) m. *Späher* Halâj. 2,270; vgl. मन्त्रविद्.

मन्त्रज्योतिस् (म० + ज्यो०) f. Titel einer Schrift Ind. St. 3,270.

मन्त्रण (von मन्त्रय्) n. *das Berathen, Berathung* MBh. 1,202. 2,38 und 4,1 in den Unterschriften der Adhjâja. R. Gorr. 1,4,13. 14. 104. 106. 2,109,65. Mârk. P. 50,87. मन्त्रणा f. dass. Pañkar. 1,14,96. 104. 107. 2, 1,42. मन्त्रणार्ह gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. davon ०र्हीय ebend.

मन्त्रतन्त्रनेत्र (म० - त० + नेत्र) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341,b, N.

मन्त्रतन्त्रप्रकाश (म० - त० + प्र०) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,a,12.

मन्त्रतस् (von मन्त्र) adv. *von Seiten der heiligen Sprüche:* यानि (कुलानि) हीनानि मन्त्रतः M. 3,65. मन्त्रतस्तु समृद्धानि 66. *den heiligen Sprüchen gemäss:* पशुं मां मन्त्रतः प्रोह्य R. Gorr. 1,64,22.

मन्त्रतोय (म° + तोय) n. *mit einem Zauberspruch besprochenes Wasser* KATHÂS. 68,51. — Vgl. मन्त्रजल, मन्त्रोदक.

मन्त्रद (म° + 1. द) adj. 1) *die heiligen Sprüche lehrend* M. 2, 153. — 2) *Rath ertheilend:* दुष्ट° MÂRK. P. 118,31.

मन्त्रदर्शिन् (म° + द°) adj. *die vedischen Sprüche kennend* M. 3,212.

मन्त्रदातर् (म° + 1. दा°) nom. ag. = मन्त्रद 1. BRAHMAVAIV. P. im ÇKDR.

मन्त्रदीधिति (म° + 2. दी°) m. *Feuer* TRIK. 1,1,66.

मन्त्रदीपक oder vielmehr aufgelöst मन्त्राणां दीपकम् Titel einer Schrift Ind. St. 3, 270.

मन्त्रदृश् (म° + दृश्) adj. 1) *Sprüche schauend, — erfindend, Liederdichter* BHÂG. P. 8,23,29. 9, 16, 35. *die heiligen Sprüche kennend* 4, 10. — 2) *rathskundig, Rathgeber* BHÂG. P. 3,1,10.

मन्त्रदेवता (म° + दे°) f. *die in einem heiligen Spruche angerufene Gottheit:* °सिद्धिकरण MADHUS. in Ind. St. 1,21,3 v. u.

मन्त्रदेवप्रकाशिका (म° - देव + प्र°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,b,2. 104,a,13. 108,a,29.

मन्त्रद्रुम (म° + द्रुम) m. N. pr. des Indra im 6ten Manvantara BHÂG. P. 8,5,8.

मन्त्रधर (म° + धर) m. *Rathhalter, Rathgeber:* राज° HARIV. 4137.

मन्त्रधारिन् (म° + धा°) m. dass. MBH. 5,926. 2967. 7,365.

मन्त्रपति (म° + प°) m. *Herr —, Eigenthümer eines Spruches* TAITT. ÂR. 4, 1, 1.

मन्त्रपत्त्र (म° + पत्त्र) n. *ein mit einem heiligen Spruche beschriebenes Blatt* VIKR. 32,16.

मन्त्रपारायण (म° + पा°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 108,a,28.

मन्त्रपूत (म° + पूत) adj. *durch einen Spruch gereinigt:* जल ITIH. bei SÂJ. zu RV. 1,125,1. ब्रह्माणी° (तोय) MÂRK. P. 89,36.

मन्त्रपूतात्मन् (म° + आत्मन्) m. Bein. Garuḍa's DHAR. im ÇKDR.

मन्त्रप्रकाश (म° + प्र°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 273,b,42.

मन्त्रप्रयोग (म° + प्र°) m. *Zaubermittel:* द्वौ स्तो मन्त्रप्रयोगौ मे KATHÂS. 37,110. विविधैर्मन्त्रप्रयोगैर्विषम् (शक्यं वारयितुम्) Spr. 2929.

मन्त्रप्रश्नकाण्ड (म° - प्रश्न + का°) n. Titel einer vedischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 384, a, No. 468. Ind. St. 3, 387.

मन्त्रबीज (म° + बीज) n. 1) *das Samenkorn* (d. i. *die erste Silbe*) *eines Zauberspruchs* WEBER, RÂMAT. UP. 336. — 2) *die als Same* (*zarter Keim*) *gedachte Berathung* Spr. 2113. KÂM. NÎTIS. 11,52.

मन्त्रभाष्य (म° + भा°) n. Titel von Uaṭa's *Commentar* zur VS. Verz. d. Oxf. H. 405, a, No. 2. 297,a,31.

मन्त्रभेद (म° + भेद) m. 1) *Verrath einer Berathung, — eines gefassten Plans* MBH. 5,1482. Spr. 2114. 3367. KATHÂS. 7,74. 71,204. 239. HIT. 71, 17. — 2) pl. *Zaubersprüche verschiedener Art* Verz. d. Oxf. H. 93,b, 29.

मन्त्रमय (von मन्त्र) adj. *aus Zaubersprüchen bestehend* MBH. 7,2475.

मन्त्रमहोदधि (म° + म°) m. *der Ocean der Sprüche,* Titel einer Schrift des Mahîdhara, Verz. d. Oxf. H. 99, a, No. 154. WILSON, Sel. Works I, 250. II, 219.

मन्त्रमुक्तावली (म° + मु°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104, a,13. 110,b,3. 292,a,50. 341,a,37.

मन्त्रमूर्ति (म° + मू°) adj. *dessen Körper aus Sprüchen besteht, mit Sprüchen versehen ist,* Beiw. Çiva's MBH. 1,1154. schlechtweg मन्त्र wird er 12,10364 genannt.

मन्त्रमूल (म° + मूल) 1) adj. f. आ *in der Berathung wurzelnd:* राज्य Spr. 4692. राजता KATHÂS. 42,45; vgl. मन्त्रो मूलं राज्यस्य चोच्यते 62,16. — 2) n. *Zauberei:* °रति Spr. 4822. अमन्त्रमूलं वशीकरणम् 3196, v. l.

मन्त्रय् (von मन्त्र), °यते DHÂTUP. 33,6. °यैवे, °यैते P. 3,4,95, Sch. häufig auch act. 1) *sprechen, reden:* मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचम् RV. 1,164,10. — 2) *rathschlagen* DHÂTUP. NAIGH. 3, 14. ते व्युत्क्रम्यामन्त्रयन्त AIT. BR. 1,24. मन्त्रयीत द्विजैः सह MBH. 1,5611. कच्चिन्मन्त्रयसे नैकः कच्चिन्न बहुभिः सह 2,163. 3,11809. अमन्त्रयत मन्त्रिभिः 15221. 14,799. R. 2,78,14. R. GORR. 2,34,5. KATHÂS. 12,158. 27,159. BRAHMA-P. in LA. (II) 80,1. PAÑKAT. 173,20. परस्परं मन्त्रयेते ed. orn. 28,8. 56, 9. °यां चक्रतुः ÇAT. BR. 14,6,2,14. मन्त्रयेत्सह मन्त्रिभिः M. 7,146. Spr. 833. MBH. 1,5718. मन्त्रिभिर्मन्त्रयिष्यति । यथा जयद्रथं पार्थो न हन्यादिति 7,2796. R. 1,63,17. 6,84,26. 86,13. Spr. 2076. PAÑKAT. 9,20. 69,7. 83, 22. HIT. 64,6. मन्त्रैर्मन्त्रयन्तः BHÂG. P. 8,5,17. नहि स्त्रीभिः सह मन्त्रयितुं युज्यते PAÑKAT. 250,18. HIT. 93,21. मन्त्रयित्वा MBH. 1,7652. R. 2,55,12. 59,21. 3,46,16. Z. d. d. m. G. 14,572,8. मम हृदयेन सह मन्त्रयित्वा PAÑKAT. ed. orn. 22,4. भवद्भिः सह मन्त्र्यताम् R. 5,81,16. मया न मन्त्रकुशलैर्वृद्धैः सह सुमन्त्रितम् R. 2, 59, 20. Spr. 3278. Verz. d. Oxf. H. 55, a, 17. कर्णदुर्योधनादीनां दुष्टं विज्ञाय मन्त्रितम् MBH. 1,510. mit dem dat. der Sache: यज्ञोपघाताय ततः सो ऽमन्त्रयत राजभिः MBH. 2,1412. ते मन्त्रयितुं समारब्धास्तत्रासीना दिवौकसः । अमृताय 1,1103. मन्त्रिभिर्मन्त्रितं सार्धं त्वया — पुरस्यास्याविनाशाय 5,7470. mit einem inf.: अवतर्तुं मर्त्यो सर्वे मन्त्रयामासुरञ्जसा so v. a. *beschlossen* 3,15938. — 3) *Etwas berathen, besprechen; Jmd Etwas rathen,* mit acc. der Sache: न मन्त्रयेत गुह्यानि MBH. 3,11309. मन्त्रयेते ध्रुवं किंचिदभिषेचनसंहितम् R. 2,16,15. KATHÂS. 27,153. PRAB. 83,12. सर्वेषां तु विशिष्टेन ब्राह्मणेन विपश्चिता । मन्त्रयेत्परमं मन्त्रं राजा M. 7,58. MBH. 1,5569. 2,2396. 5,7461. कृष्णभूतम् 1,146. रहस्यानि 8074. ह्वदम् (= रहस्यम्) P. 8,1,15, Sch. यद्धितम् MBH. 3,15222. तासां प्रदानम् R. 1,34,36 (35,34 GORR.). R. GORR. 2, 13, 13. PRAB. 99,2. मन्त्रयितुं हितम् R. GORR. 2,82,8. एतन्मन्त्रयित्वा HIT. 129,13. मन्त्र्यतां मन्त्रः सुविनिश्चयलक्षणः R. 5,81,18. आपत्प्रपन्नस्य च मोक्षणार्थं यन्मन्त्र्यते ऽसौ परमो हि मन्त्रः Spr. 62. यस्य कृत्यं न जानन्ति मन्त्रं वा मन्त्रितं परे 4853. MBH. 2,168. 13,2424. KATHÂS. 30, 24. पाण्डवानयने तावन्मन्त्रयध्वं हितं मम *rathet mir* MBH. 3,290. एतन्मे मन्त्रय हितं यदि श्रेयः प्रपश्यसि 6,1573. अहो न भवद्भ्यां मन्त्रितं सम्यगेतत् PAÑKAT. 78,7. — 4) *Jmd berathen, Jmd einen Rath ertheilen;* mit acc. der Person: मन्त्रये नापि मातरम् R. 2,75,2. विदुरमब्रवीत MBH. 1,5646. — 5) *mit einem Spruch besprechen:* महाबाणं राक्षसेन्द्रेण मन्त्रितम् R. 6,70,27. शरैर्दिव्यास्त्रमन्त्रितैः MBH. 7,6161. नरसिंहसमुद्भूतं कीलकं मन्त्रमन्त्रितम् Verz. d. Oxf. H. 93,b, Anm. — Vgl. दुर्मन्त्रित, मन्त्रण.

— अनु 1) *anfügen, aussprechen bei Gelegenheit von oder in Beziehung auf Etwas; nachrufen, prosequi verbis;* gebraucht vom Aufsagen gewisser liturgischer Formeln, welche angefügt werden. AIT. BR. 2,21. श्रोत्रः सह श्रोत्र इति वषट्कारमनुमन्त्रयते 3,8. ÂÇV. ÇR. 1,5. सोऽदपत्तीं देवाः सर्वेण स्वस्त्ययनेनान्वमन्त्रयन्त प्रेति चेति चेति *die Götter begleiteten sie mit dem vollen Reisewunsche* pra *und* â AIT. BR. 3,26.

4,20. मन्त्रो ऽरण्यामित्यनुमन्त्र्य *indem er dem Weggehenden das Lied* mahî *u. s. w. nachruft* Âçv. Gṛhj. 3,10,7. आश्रावयिष्यन्तम् Çr. 1,8. निपतान् 2,7. पृथिवी प्रतिगृह्णात्वित्यानीतास्वनुमन्त्रयेत 5,13. तं देवा अन्वमन्त्रयन्त्वा नः शृणु Çat. Br. 1,5,2,6. 6,2,5. 8,2,4. प्रच्यवमानम् 3,6,4, 13. पिन्वमानम् 14,2,2,27. 9,4,5. उत्क्रीयमाणाम् Âçv. Gṛhj. 2,8,16. 10, 5. तं दह्यमानमनुमन्त्रयते प्रेहि u. s. w. 4,4,6. 3,25. 7,11. Kauç. 58. 64. 65. 77. 80. 82. Kaush. Up. 2,15. तथानुमन्त्रितास्तेन *mit diesen Worten von ihm entlassen* MBh. 3,39. रथमारोप्य कृष्णेन यत्र कर्णो ऽनुमन्त्रितः (= उपजापितः Schol.) so v. a. *ermahnt* 1,511. — 2) *mit einem Spruche besprechen* (vgl. u. अभि), *einsegnen:* शुनःशेपं पशुं यूपे निबबन्धानुमन्त्रितम् R. Gorr. 1,64,24. पाणींस्तान् जगृहुस्तदा। चत्वारस्ते चतसृणां शतानन्दानुमन्त्रिताः 75,24. विसृष्टश्च वामदेवानुमन्त्रितो मेध्यो ऽश्वः Uttararâmak. 29,1 v. u. कुम्भैर्नाडिपैश्चानुमन्त्रितैः (अभिमन्त्रितैः ed. Bomb.) MBh. 8, 387. अस्त्रम् — ब्रह्मणानुमन्त्रितम् (अभिमन्त्रितम् ed. Schl.) R. Gorr. 2, 105,49. MBh. 3,879. 1647. 11960. 12175. शैरैरस्त्रानुमन्त्रितैः (अभिमन्त्रितैः Draup. 8,54) 15769. 16331. 5,7174. 8,4721. — 3) *Jmd um Erlaubniss bitten* (sich entfernen zu dürfen): सुदेष्णामनुमन्त्र्य MBh. 4,384. Bhâg. P. 6,19,3 (= पृष्ट्वा Schol.). — 4) *Jmd die Erlaubniss ertheilen:* ब्रह्मणा चानुमन्त्रितः Bhâg. P. 4,7,16. — Vgl. अनुमन्त्रण.

— अभि *anreden, sprechen zu, mit einem Spruche besprechen, — weihen* Ait. Br. 5,27. 8,6. तं प्रजापतिरेतयर्चाभ्यमन्त्रयत 12. 20. समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः Ṛv. 10,191,3. TS. 1,6,8,3. Çat. Br. 1,7,1,16. पशून् 6, 3,2,1. 14,9,4,6. 27. Kâtj. Çr. 2,4,21. Âçv. Gṛhj. 1,5,4. Kauç. 3. 12. 17. शालां संप्रोक्ष्याभिमन्त्र्याभिनिगद्य 66. 136. Suçr. 1,158,16. fg. 372,1. Mârk. P. 99,11. शुद्धश्चेद्धमयोर्ध्वं मां तुलामित्यभिमन्त्रयेत् Jâǵn. 2,102. यन्मे ऽद्य रेत इत्याभ्यां स्कन्नं रेतो ऽभिमन्त्रयेत् 3,278. पिण्डान्गायत्र्या चाभिमन्त्रयेत् 326. पिण्डमभिमन्त्र्य Varâh. Bṛh. S. 44,19. 22. पानीयैरभिमन्त्रितैः MBh. 7,2919. 8,387 (ed. Calc. अनुमन्त्रित). ब्रह्मणश्च विविधाकारा यथार्थमभिमन्त्रिताः Hariv. 13729. Mârk. P. 61,15. Verz. d. Oxf. H. 93,b,N. (आम्रफलम्) हृदयेनाभिमन्त्र्य MBh. 2,705. पशुरसौ यो ऽभिमन्त्र्य क्रतौ हतः AK. 2,7,25. H. 829. अस्त्रं वायव्यमभिमन्त्र्य MBh. 1,8248. 3,683. 7,6253. 9407. Hariv. 10761. अस्त्रम् — ब्रह्मणाभिमन्त्रितम् (अनुमन्त्रितम् ed. Gorr.) R. 2,96,50. Kathâs. 50,89. Bhâg. P. 5,9,17. एषा मुष्टिरिषीकाणां मयास्त्रेणाभिमन्त्रिता MBh. 1,5160. R. 2,96,44. शैरैरस्त्राभिमन्त्रितैः (v. l. अनुमन्त्रितैः) Draup. 8,54. Hariv. 6776. R. 6,36,65. (रामम्) वसिष्ठेन मङ्गलैरभिमन्त्रितम् so v. a. *begrüsst* R. 1,24,2. आशीर्भिश्चाभिमन्त्रितः Bhâg. P. 4,9,45. भरतम् — आतिथ्येनाभ्यमन्त्रयत् (न्यमन्त्रयत् ed. Schl.) so v. a. *bot ihm Gastfreundschaft an* R. Gorr. 2,100,1. ततो ऽहं मीमांसामभिमन्त्र्य (आमन्त्र्य v. l.) प्रस्थिता *Lebewohl sagend* Prab. 111,4. — Vgl. अभिमन्त्रण.

— आ *Jmd anreden, fragend* oder *auffordernd zu Etwas* (dat.) *ansprechen:* आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत TBr. 2,3,11,1. तस्मै ह स्मामन्त्र्यमाणो न प्रतिशृणोति Çat. Br. 1,4,1,10. 12,6,1,41. 5,2,1,10. 4,4,9. 7,2,1,11. 14,4,2,1. नामभिः 5,1,15. Pańkav. Br. 13,3,24. स ह ससत्त्रिण आमन्त्रयां चक्रे Çat. Br. 11,8,4,1. 5. Kâtj. Çr. 2,2,9. 4,4,19. 11,1,19. 19,1,18. Âçv. Çr. 1,1. प्रातरनुवाकाय 4,13. पशुपुरोडाशाय Çâṅkh. Çr. 5,19,1. 13,1. Khând. Up. 4,4,1. Kaush. Up. 4,19. Bhaṭṭ. 9,98. 19,7. काङ्क्षितस्यास्य ते सिद्धये R. Gorr. 1,61,3. अहमामन्त्रये सर्वान्महर्षीन् — यज्ञसाह्यकरान् *ich will sie auffordern, dass sie dir Beistand leisten,* R. Schl. 1,59,3. आमन्त्रयध्वं राष्ट्रेषु ब्राह्मणान्भूमिपानथ। विशश्च मान्यान् शूद्रांश्च सर्वानानयतेति च॥ *auffordern, einladen* MBh. 2,1244. P. 2,1,3, Sch. M. 3,191. Pańkat. 26,20. कुमारकेणानेन जृम्भकास्त्रमामन्त्रितम् *herbeigerufen* Uttararâmak. 96,6. आमन्त्रित *gebeten* Bhâg. P. 3,3,6. पुत्रमामन्त्रयामास Ait. Br. 7,14. 17. MBh. 4,64. Verz. d. Oxf. H. 94,b,35. अन्यतरं पुरुषमामन्त्रयेत् गच्छ त्वं भोः Saddh. P. 4,17,a. श्रूयतामिति चामन्त्र्य प्रहृष्टो वाक्यमब्रवीत् R. 1,1,8. Mârk. P. 73,33. 51. आमन्त्रये त्वां भगवन्सुखमभ्युषितो ऽस्मि निशाम् so v. a. *ich begrüsse dich* R. 3,17,2. 4. MBh. 3,16172. आहूता मन्त्रिताः (entweder zu verbinden oder eine Elision anzunehmen) 12,10282. Insbes. *Jmd* (acc.) *Lebewohl sagen, sich bei Jmd verabschieden:* ब्रह्मचारी प्रवत्स्यन्नाचार्यमामन्त्रयेत Çâṅkh. Gṛhj. 2,18. R. 2, 92,7. 3,55,43. act. MBh. 2,2560. 3,16735. R. 2,39,38 (38,47 Gorr.). आमन्त्रयितुम् 112,31. Râǵa-Tar. 1,373. आमन्त्र्य MBh. 1,8066. 2,40. 2562. 3,2248. 2295. 8030. 5,5988. R. 2,31,32. Kumâras. 6,94. Vid. 50. Kathâs. 29,22. 30,77. 43,234. 49,35. 50,154. Bhâg. P. 1,6,38. आमन्त्रयित्वा MBh. 3,1737. आमन्त्रित Kathâs. 4,131. — Vgl. आमन्त्रण fgg.

— उपा *Jmd anreden, auffordern zu* (loc. oder dat.): तां वाता वाढमित्युपामन्त्र्य Bhâg. P. 1,8,45. श्रूयतामित्युपामन्त्र्य तमृषिं प्रत्यभाषत R. Gorr. 1,1,8. 27,15. 3,4,5. उपामन्त्रित 1,61,11. Bhâg. P. 8,9,8. यौवराज्याभिषेके च त्वामुपामन्त्र्य R. Gorr. 2,20,17. इत्युपामन्त्रितो राज्ञा गुणानुकथने हरेः Bhâg. P. 2,4,11. 8,27. अवनितलपरिपालनाय 5,1,6. *Jmd Lebewohl sagen, sich bei Jmd verabschieden:* मामुपामन्त्र्य MBh. 5,7338. राज्ञां (gen.!) चैवमुपामन्त्र्य वैदर्भाभ्यां (dat.!) विशेषतः Hariv. 6114.

— समा *Jmd* (acc.) *Lebewohl sagen:* युधिष्ठिरं समामन्त्र्य MBh. 2,42. *anrufen, herbeirufen* Verz. d. Oxf. H. 94,b,42.

— उप *herzurufen, zusichrufen:* ते रक्षांस्युपामन्त्रयन्त तान्यब्रुवन् TS. 2,4,1,1. अन्नाद्येन देवा अग्निमुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमम् *durch* (das Versprechen von) *Speise bewogen die Götter* Agni *zum Kommen* 2,6, 6,5. 6,1,3,1. 2,7,1. Çat. Br. 1,6,2,13. स्त्री पुंसोपमन्त्रिता 3,2,1,19. 12, 4,4,6. 14,9,4,5. 4,7. Khând. Up. 2,13,1. 5,8,1. Çâṅkh. Çr. 15,25,3. Kaush. Up. 2,1. R. Gorr. 2,61,6. मैथुनायोपमन्त्रिता *aufgefordert zu* Hariv. 629. राज्ञा रहसि दुष्टं (so der Comm.) हि दर्शनायोपमन्त्रयेत् *fordere auf zu erscheinen* Kâm. Nîtis. 6,11. तस्मिन्कृते तदा देवी कीचकेनोपमन्त्रिता *angegangen, gebeten, beredet* MBh. 4,439. 531. प्रियामनुगतः कामी वचोभिरुपमन्त्रयन् (= प्रसादयन् Schol.) *beredend, zu gewinnen suchend* Bhâg. P. 9,18,35. भोजनेनोपमन्त्र्य so v. a. *Speise anbietend* MBh. 13,6463. उपमन्त्रित *angeredet* Daçak. in Benf. Chr. 197,10. उपमन्त्र्य Benf. Chr. 45,11 (= MBh. 5,7338) fehlerhaft für उपामन्त्र्य. — Vgl. उपमन्त्रण fg.

— अभ्युप act. *mit einem Spruche besprechen* MBh. 8,1720.

— नि *Jmd einladen*, med. M. 3,187. Jâǵn. 1,225. MBh. 1,2944. 4, 2340. 5,8467. R. 1,12,18 (17 Gorr.). 52,18. Ragh. 11,32. act.: यने MBh. 3,15305. 12,9821 (प्रत्युक्ता mit der ed. Bomb. zu lesen). श्राद्धेषु 13,4301. R. Gorr. 1,53,18. 3,52,52. Kathâs. 45,222. निमन्त्र्य Râǵa-Tar. 1,66. निमन्त्र्यताम् Hariv. 4336. स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं हृष्टो न्यमन्त्र्यत Râǵa-Tar. 1,334. निमन्त्रितो द्विजः पित्र्ये M. 3,188. 189. पुष्पं दातुम् Hariv. 7153. 7704. 7707. 11039. Ragh. 15,59. Spr. 2699. Kathâs. 39,151. Râǵa-Tar. 3,445. राजभवने 4,13. Pańkat. 243,21. अन्यत्रभोजने Prâ-

Jaçkittend. 16, b, 2. 3. mit instr. der Sache *Jmd mit Etwas einladen* so v. a. *Jmd Etwas anbieten:* गुरुमर्घेण निमन्त्र्य Âçv. Gṛhj. 3,9,4. न्यमन्त्रयत संतुष्टो द्विजश्रेष्ठान्वरैस्त्रिभिः MBh. 13,7190. मूलैश्च फलैश्च R. Gorr. 2, 54,19. अयाचमानान् — सर्वोपायैर्निमन्त्रयेत् MBh. 13,3014. आतिथ्येन R. 2, 91,1. Bhâg. P. 9,4,45 (निमन्त्र्य). लक्ष्म्या Ragh. 12,15. भुवा Râga-Tar. 2,151. स्वैश्च मांसैर्निमन्त्रितः R. 5,94,4 = Pankat. III,139. विवाहेन *zur Hochzeit eingeladen* Pankar. 1,3,3. — Vgl. निमन्त्रक fgg.

— अभिनि *auffordern:* प्रतिग्रहार्थं विधिवद्द्विजानभ्यनिमन्त्रयत् Hariv. 7687. statt des anstössigen अभ्य° liest die neuere Ausg. भक्त्या न्यमन्त्रयत्, was keinen Sinn giebt und auch das Metrum stört.

— उपनि *einladen:* संभाराः संभ्रियन्तां वै रामश्चोपनिमन्त्र्यताम् MBh. 3, 15959 (*consecrare, inaugurare* West.). mit instr. der Sache *Jmd mit Etwas einladen* so v. a. *Jmd Etwas anbieten:* ब्राह्मणो गुणवान्कश्चिद्धनेनोपनिमन्त्र्यताम् । विचित्रवीर्यक्षेत्रेषु यः समुत्पादयेत्प्रजाः ॥ MBh. 1,4224. वन्येनोपनिमन्त्र्य R. 3,52,51. — Vgl. उपनिमन्त्रण.

— संनि *Jmd einladen;* act. MBh. 3,2112. यज्ञे 12,9821.

— परि *mit einem Spruche besprechen:* ब्रह्मास्त्रपरिमन्त्रितैः सायकैः MBh. 3,12120. 7,7421.

— प्रति 1) *zurufen* Lâṭj. 1,1,10. आह्रियमाणान् 2,10,5. दुन्दुभीन् 4, 2,3. Kauç. 66. 68. 90. 92. — 2) *mit einem Spruche besprechen:* शरैः — दिव्यास्त्रप्रतिमन्त्रितैः MBh. 3,16305. 7,6158. 6875. 8,4799. — Vgl. प्रतिमन्त्रण.

— सम् *rathschlagen:* ततः संमन्त्रयामास मन्त्रिभिः MBh. 5,7439. मिथः संमन्त्रयामासुः R. 1,60,4. संमन्त्र्य MBh. 13,3874. 4,15. 308. सह मन्त्रिभिः 5,6075. R. 1,8,3. 3,33,4. Kathâs. 10,65. 27,117. 34,406. 39,24. 42,94. 44,182. 46,220. Som. Nala 24. Râga-Tar. 4,685. संमन्त्रयितुं Hariv. 8833. मम हृदयेन समं संमन्त्र्येदमभिहितम् (sc. त्वया) Pankat. 25,14. *eine Meinung äussern:* एवं संमन्त्रयन्नेव सक्रोधो रावणं प्रति R. 6,14,9. *berathen:* ततः संमन्त्रयामासुर्वृष्णयो (समन्त्रयामासुर्वृ° ed. Calc.) मन्त्रमुत्तमं Hariv. 6395. कार्यम् MBh. 12,3182. एवं सर्वमिदं राजा सह संमन्त्र्य मन्त्रिभिः M. 7,216. R. 2,112,17. Kathâs. 43,172. इति संमन्त्रिते सम्यक्कार्ये 10,106. — 2) *begrüssen:* पूर्वमेव तु संमन्त्र्य पार्थो द्रोणमथाब्रवीत् MBh. 1,5454. 2,898. — Vgl. संमन्त्रणीय.

मन्त्रपत्त्र (म° + प°) n. *ein Diagramm mit einem Zauberspruche:* °क्रियादिकान् Pankar. 3,1,1. °विधि 8. statt dessen मन्त्रतन्त्रविधि 9. मन्त्रपत्त्रप्रकाश Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,a,3.

मन्त्रयितव्य (von मन्त्रय्) adj. n. impers. *zu rathschlagen* MBh. 12,3180.

मन्त्रयुक्ति (म° + यु°) f. *Zaubermittel:* °द्वयं Kathâs. 37,113. — Vgl. मन्त्रप्रयोग.

मन्त्रयोग (म° + योग) m. *Anwendung eines Spruches:* स्तोतव्या मन्त्रयोगेन सत्या देवी सरस्वती Varâh. Bṛh. S. 26,2. vielleicht so v. a. *Zauberei* Verz. d. Oxf. H. 123,a,17.

मन्त्ररहस्यप्रकाशिका (म° - र° + प्र°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 300, a, No. 734.

मन्त्रराज (म° + राज) m. *der Fürst unter den Sprüchen,* Bez. eines bestimmten Zauberspruchs Weber, Râmat. Up. 311. fg. 336. 354. Pankar. 1,4,20. 2,3,104.

मन्त्रवत् (von मन्त्र) adv. 1) *den heiligen Sprüchen gemäss, unter Hersagen heiliger Sprüche:* गृहीतान्यानि मन्त्रवत् M. 2,64. मन्त्रवच्च यथान्यायं यज्ञो ऽसौ संप्रवर्तते R. 1,32,10. 60,9. 2,106,24. MBh. 1,6134. Vgl. मन्त्रतस्. — 2) *nach allen Regeln der Berathung:* मन्त्रितं MBh. 13,2424.

मन्त्रवत् (wie eben) adj. *mit Sprüchen* oder *Liedern verbunden:* कर्मन् Çânkh. Çr. 4,6,11. Kâtj. Çr. 8,5,40. Pâr. Gṛhj. 2,17. प्राशन M. 2,29. चरवः Jâgñ. 1,298. अस्त्र *besprochen* Ragh. 3,31. 11,21.

मन्त्रवर्ण (म° + वर्ण) m. *der Inhalt eines Spruches* oder *Liedes* Gobh. 3,4,8. Kâtj. Çr. 1,4,12. 6,3,23. 9,11,14. pl. *die einzelnen Buchstaben eines Spruches* Pankar. 3,1,10.

मन्त्रवादिन् (म° + वा°) m. *Hersager von Zaubersprüchen, Besprecher* Pankat. 43,10. 210,17. Vet. in LA. (II) 13,4. 5.

मन्त्रविद् (म° + विद्) 1) adj. a) *spruchkundig* Âçv. Gṛhj. 2,3,10. Khând. Up. 7,1,3. M. 3,131. 217. अ° 133. Kauç. 73. *Zaubersprüche kennend* Daçak. in Benf. Chr. 187,9. °वित्तम Verz. d. Oxf. H. 98, b, 9. — b) *rathskundig* MBh. 5,7461. — 2) m. *Späher* H. 733; vgl. मन्त्रज्ञ.

मन्त्रविद्या (म° + वि°) f. *Zauberkunst:* कामस्येव जगन्मोहमन्त्रविद्या शरीरिणी Kathâs. 33,59.

मन्त्रशास्त्र (म° + शास्त्र) n. *Zauberlehre,* Titel einer Schrift, Colebr. Misc. Ess. I, 21. Verz. d. Oxf. H. 279, a, 13.

मन्त्रश्रुति (म° + श्रु°) f. *eine abgelauschte Berathung* Kathâs. 49,106.

मन्त्रश्रुत्य (म° + श्रु°) n. *Folgsamkeit, Gehorsam:* नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि । मन्त्रश्रुत्यं चरामसि ṚV. 10,134,7.

मन्त्रसंस्कार (म° + सं°) m. *eine durch Sprüche vollzogene Weihe* (= विवाह Kull.): °कृत्पतिः so v. a. *ein eingesegneter, geweihter Gatte* M. 5,153.

मन्त्रसंस्क्रिया (म° + सं°) f. *Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 98,b,16; vgl. मन्त्राणां दश संस्काराः 93,a,40. 98,b,14.

मन्त्रसंहिता (म° + सं°) f. *die Sammlung der vedischen Hymnen* Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144. Ind. St. 1,470.

मन्त्रसाधन (म° + सा°) n. *Zauberhandlung* Vet. in LA. (II) 3,10. Z. d. d. m. G. 14,571,11. 572,13. Verz. d. B. H. No. 904. तीव्र° Vid. 94.

मन्त्रसाध्य (म° + सा°) adj. *dem man mit Zaubersprüchen beikommen kann* und zugleich *dem mit Rath zu helfen ist* Spr. 2074. *was durch einen Zauberspruch erreicht werden kann;* davon nom. abstr. °त्व n. Weber, Râmat. Up. 329,3. *mit Hilfe einer Berathung zu erreichen* Kathâs. 62,16.

मन्त्रसिद्ध (म° + सिद्ध) adj. *dem durch einen Zauberspruch geholfen worden ist* Weber, Râmat. Up. 345.

मन्त्रसिद्धि (म° + सि°) f. 1) *die Wirkung eines Zauberspruchs* Râga-Tar. 3,467. Verz. d. Oxf. H. 94, a, 20. °लक्षण 89,a,11. Vgl. नानामन्त्रौघसिद्धिमत् *im Besitz einer grossen Menge von wirksamen Zaubersprüchen seiend* Kathâs. 70,55. — 2) *die Wirkung —, Erfüllung einer Berathung* Spr. 3041.

मन्त्रसूत्र (म° + सूत्र) n. *ein an einer Schnur befestigter Zauberspruch:* मां बद्धमन्त्रसूत्रं गले Kathâs. 37,116.

मन्त्रस्पृश् adj. = मन्त्रेण स्पृशति P. 3,2,58, Sch.

मन्त्राराधन (मन्त्र + आ°) n. *das Zugewinnensuchen durch Zaubersprüche, das Beschwören* Spr. 439. Anders u. आराधन.

मन्त्रार्थदीप (मन्त्र - अर्थ + दीप) m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. 159,20 = Verz. d. Oxf. H. 261, *a*, 26.

मन्त्रार्षाध्याय (मन्त्र - आर्ष + अ°) m. *das Kapitel über die vedischen* Ṛshi, *eine* Ṛshjanukramaṇi *zum* Kâṭhaka-Jaǵurveda, Verz. d. B. H. No. 142.

मन्त्रावली (मन्त्र + आ°) f. *eine Reihe von Sprüchen* Git. 5,7.

मन्त्रि m. = मन्त्रिन् *Rathgeber eines Fürsten:* मन्त्रीन् R. 2,112,30.

1. मन्त्रिक m. Vet. in LA. (II) 13,24 fehlerhaft für मान्त्रिक.

2. मन्त्रिक (von मन्त्रिन्) am Ende eines adj. comp.: राजा समन्त्रिकः *der König mit seinen Rathgebern* Kathâs. 21,142. 33,201. 58,22. 66,183.

मन्त्रिका (von मन्त्र) f. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

मन्त्रिता (von मन्त्रिन्) f. *das Amt —, der Beruf eines fürstlichen Rathgebers* Kathâs. 2,2. 4,118. 10,174. 15,10. 42,111.

मन्त्रित्व (wie oben) n. dass. Kathâs. 4,117. 34,114. 39,64. 60,254. Râǵa-Tar. 6,117. Pańkat. 92,2. Hit. 54,14.

मन्त्रिन् (von मन्त्र) gaṇa ग्राह्यादि zu P. 3,1,134 (von मन्त्रय्). 1) adj. *verständig, klug* (Mahîdh.) oder *beredt* VS. 16,19. — 2) adj. *einen Zauberspruch* oder *Zaubersprüche kennend; Beschwörer, Besprecher* Pańkar. 3,1,19. 2,17. Weber, Râmat. Up. 288. 291. 308. 310. Verz. d. Oxf. H. 98, *a*, 26. चतुर्वर्गनितम्बोगिग्रस्तं त्यजन्ति हि मन्त्रिणः Spr. 142. — 3) m. *Rathgeber eines Fürsten, Minister* AK. 2,8,1,4. 3,4,27,208. Trik. 2,8,24. H. 719. Halâj. 2,271. M. 7,146. 216. 8,1. Jâǵń. 1,311. N. 7,10. R. 1,1, 73. 7,1. 8,22. 53,6. 58,11. Ragh. 8,17. Spr. 852. 1215. 2115. fgg. स्मृतिस्तत्परतार्थेषु वितर्को ज्ञाननिश्चयः। दृढता मन्त्रगुप्तिश्च मन्त्रिसंपत्प्रकीर्तिता ॥ 3321 (Kâm. Nîtis. 4,31). Kâm. Nîtis. 8,1. 11,67. Sâh. D. 80. Vid. 26. Vet. in LA. (II) 1,13. 4,22. दुर्गाध्यक्षो बलाध्यक्षो धनाध्यक्षश्च भूपतिः। दूतः पुरोधा दैवज्ञः शिवो मन्त्रिणो मताः ॥ ad Hit. III, 53. मन्त्रिवत् adv. Râǵa-Tar. 5,389. प्रधानमन्त्र *der erste Minister* R. Gorr. 2,115,19. Hit. 49,18. 112,19. Vet. in LA. (II) 29,12. Vgl. दुर्मन्त्रिन्, महा°, मुख्य°.

मन्त्रिपति (मन्त्रिन् + प°) m. *der erste Minister* R. 1,70,11.

मन्त्रिप्रधान (मन्त्रिन् + प्र°) dass. Kathâs. 42,82.

मन्त्रिमुख्य (मन्त्रिन् + मु°) m. dass. Kathâs. 55,239.

मन्त्रिवर (मन्त्रिन् + वर) m. dass. Kathâs. 60,255.

मन्त्रिश्रेष्ठ (मन्त्रिन् + श्रे°) m. dass. R. 1,70,10.

मन्त्रिषिक m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 16,11.

मन्त्रोदक (मन्त्र + उ°) adj. *durch einen Spruch geheiligtes Wasser* R. 1,73,27. — Vgl. मन्त्रतोय.

मन्थ् s. 1. मथ्.

मन्थ (von मन्थ्) gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160. parox. am Ende eines Dvigu P. 6,2,122. 1) m. *a*) nom. act. α) *das Umrühren, Umschütteln;* zur Erkl. von मु Vop. 12, Anf. *das Quirlen:* दुग्धाब्धि° Spr. 1636. Ragh. 10,3. Kathâs. 11,80. 46,223. Uttararâmaḱ. 127,13. — β) *das Tödten* Trik. 2,8,59. — *b*) *ein Getränk, in welches ein anderer Stoff eingerührt ist, Rührtrank;* gewöhnlich *geröstetes Gerstenmehl in Milch verrührt;* = सक्तव H. an. 2,218. fg. Med. th. 11. Trik. 3,3,199 (fälschlich सत्तर st. सक्तव). मन्थस्ते इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुः RV. 10,86,15. AV. 2,29,6. 5,29,7. 10,6,2. 18,4,42. 20,127,9. TS. 1,8,5,1. TBr. 3, 12,5,9. Çat. Br. 2,6,1,6. तं सक्तुभिः श्रीणाति तदेनं मन्थं करोति 4,2, 1,2. 14,9,3,1. fgg. Ḱhând. Up. 5,2,4. fgg. Kâtj. Çr. 5,8,12. 10,2,12. Lâṭj. 1,2,7. 8. Kauç. 7. 27. 28. 43. 80. 82. Gṛhjasaṅgr. 2,78. Besondere Arten: उद° P. 6,3,60. Çâńkh. Gṛhj. 3,2. MBh. 13,3277. Suçr. 2,352, 16. = उदक° P. 6,3,60. दधि° Kauç. 40; vgl. 19. Âçv. Gṛhj. 2,5,2. माष° Kauç. 70. 71. मधु° Âçv. Gṛhj. 2,5,2. 4. Lâṭj. 1,2,7. सक्तवः सर्पिषाभ्यक्ताः शीतवारिपरिप्लुताः। नातिद्रवा नातिसान्द्रा मन्थ इत्युपदिश्यते ॥ Suçr. 1,233,12. 2,49,21. मन्थो ऽपि फाणदोदः स्यात् Çârṅg. Saṁh. 2,3,5. — *c*) *Rührlöffel* Âçv. Gṛhj. 3,10,11. 12. Kauç. 23. 28. — *d*) *Butterstössel* P. 7,2,18. AK. 2,9,74. Trik. 2,9,22. 3,3,199. H. 1023. Halâj. 2,121. ज्ञानध्य मतिमन्थेन ज्ञानोदधिमनुत्तमम् MBh. 12,13315. मथित्वा ज्ञानमन्थेन वेदागमामृतार्णवम् Kulârṇava 2,10 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Hierher wohl वैशाखो मन्थः P. 5,1,110. — *e*) *eine Art Gazelle* Shaḍv. Br. 6,8 in Ind. St. 1,40. मैन्थ der Text, मन्थ der Schol. — *f*) *die Sonne* Trik. 3,3,199. H. an. Med. *Strahl* (रश्मि) Çabdar. im ÇKDr. — *g*) *eine best. Augenkrankheit* H. an. Viçva im ÇKDr. *Augenschmalz* Dhar. im ÇKDr. — 2) n. *ein best. Werkzeug zum Reiben des Feuers:* घर्षणीसलिलं मन्थम् MBh. 3,14228 (st. घर्षणमपास्थं ist mit der ed. Bomb. घ° zu lesen). अन्यमन्थकृत् Kâtj. Karmapr. bei Kuhn, Herabk. d. F. 72 (13). — Vgl. अग्नि°, तेजो°, मणि°, मान्थ्य.

मन्थक (wie oben) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. मथक v. l.

मन्थज (म° + 1. ज) n. *Butter* Hâr. 60.

मन्थदण्ड (म° + द°) *Butterstössel* Pańkar. 1,1,10. °क dass. AK. 2, 9,74. m. H. 1023.

मन्थन् s. 2. मथ्.

मन्थन (von मन्थ्) 1) adj. *ausreibend* (Feuer): अग्निमन्थनो बाहू Nir. 3, 14. — 2) m. *Butterstössel* Çabdar. im ÇKDr. मन्थनावर्त Hariv. 4424, wofür aber die neuere Ausg. richtiger मन्थनावर्त liest. — 3) f. ई *Butterfass* AK. 2,9,75. Halâj. 2,162. Vgl. मन्थिनी. — 4) n. *a*) *das Ausreiben des Feuers mit Hölzern;* das Verfahren wird beschrieben beim Schol. zu Kâtj. Çr. 362. 366. Karmapradîpa 1,7,1. fgg. (bei Kuhn, Herabk. d. F. 71). अग्नेः Ḱhând. Up. 1,3,5. अग्नि° Kâtj. Çr. 4,8,21. 5,1,27. 6, 3, 26. Çâńkh. Çr. 3,19,12. अरणि = मन्थनदारुविशेष Mallin. zu Kumâras. 6,28. — *b*) *das Rütteln, Umschütteln* Suçr. 1,85, 8. *das Quirlen* (der Milch beim Buttern) 179,4. अम्बुधेः Spr. 838. MBh. 1,1141. *das Herausquirlen:* अमृत° MBh. 1,17 in der Unterschr. des Adhj. — *c*) (vielleicht m.) *ein Werkzeug zum Reiben des Feuers* Schol. zu Kâtj. Çr. 431,15. — Vgl. मथन.

मन्थनघटी (म° + घ°) f. *ein Geschirr, in dem Butter geschlagen wird; Butterfass* Gatâdh. im ÇKDr.

मन्थपर्वत (म° + प°) m. *der Berg* Mandara, *der bei der Quirlung des Milchmeers als Butterstössel diente,* H. an. 3,687. — Vgl. मन्थशैल, मन्थाचल, मन्थाद्रि.

मन्थर (verwandt mit मन्द्) 1) adj. f. आ (ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41). *a*) *langsam, schleppend, träge;* = मन्द, मन्दगमनिन् AK. 2,8,2,40. Trik. 3,3,366. H. 495. an. 3,590. Med. r. 199. Halâj. 2,232. adj. und adv. (°रम्): दत्ते सालसमन्थरं भुवि पदम् Sâh. D. 40,9. पदेनव मन्मथमन्थरं जगाम 50, 9. °गामिन् Râǵa-Tar. 4,450. 8,3311. मन्मथमन्थरं जगाम Çiç.

7,18. °चलत्कुरङ्गसाम्रम् 3,62. दूरमन्थरचरणविहारम् Gît. 11,3. कुलवधूरतिमन्दाक्षमन्थरा Schol. bei Wilson, Sâṅkhjak. S. 174. पृथुविशिष्टनितम्बमन्थरा Pańkar. 3,3,23. लज्जामन्थरतारक (चक्षुस्) Spr. 2463. सलज्जा मन्थरमारभताभिधातुम् Daçak. in Benf. Chr. 182,2. मन्मथमन्थरभाषिन् Çiç. 6,40. सार्थकानर्थकपदं ब्रुवती मन्थराक्षरम् Sâh. D. 69,13. अनवसितार्थमन्थरस्य वचसश्चारुता Mâlatîm. 130,1. *langsam in Etwas, träge zu Etwas* (geht im comp. voran): यथौ गमनमन्थरः Pańkar. 1,3,61. प्रसव° (अशोक) Mâlav. 63,19. प्रणय° (*post voluptatem perceptam languidus* St., प्रणयेन प्रीत्या अन्यत्रागमिनीगतेनेति शेषः Schol. in der ed. Calc.) Ragh. 19,21; vgl. im Prâkrit पच्छत्तिणाण° Çâk. 56,21. परिखाद° Çâk. Ch. 63,16. — b) *träge von Geist, einfältig* Çabdar. im ÇKDr. °कौलिक (मन्थरक ist zugleich sein Name) Spr. 2435. — c) *krumm, gebogen, verwachsen;* = वक्र, कुब्ज Trik. H. 1429. H. an. Med. Vgl. मन्थरा und मन्थरक 4. — d) *breit, weit;* = पृथु H. an. Med. — 2) m. a) = कोष *Schatz* Med. = केश *Haupthaar* H. an. = कोप *Zorn* Aǵaja im ÇKDr. (diese drei Bedeutungen gehen sicher auf eine einzige zurück); *Frucht; Hinderniss* Med. *Butterstössel* H. an. Med. *Späher* H. an. Viçva im ÇKDr. *der Monat* Vaiçâkha (vgl. मन्थ 1, d. am Ende) Aǵaja bei Wils.; *Gazelle* (vgl. मन्थ 1, e.); *Festung; der Berg* Mandara (vgl. मन्थपर्वत) Wilson angeblich nach AK. — b) N. pr. einer Schildkröte Hit. 26,13. — 3) f. आ N. pr. einer *buckligen* Magd der Kaikejî, die ihre Herrin gegen Râma aufhetzte; nach dem MBh. die zur Erde herabgestiegene Gandharvî Dundubhî, nach dem R. eine Tochter Virokana's, MBh. 3,15938. 15943. 15960. fgg. R. 1,27,19. 2,7,1. fgg. (6,1. fgg. Gorr.). 77,13 (10 Gorr.). 78,17. 25. — 4) n. = कुसुम्भी (f.!) H. an. Med. *Safflor* Wils. — Vgl. परि°.

मन्थरक (von मन्थर) m. N. pr. 1) eines Mannes Kathâs. 72,289. — 2) einer Schildkröte (*der Langsamen*) Kathâs. 61,79. 83. Pańkat. 114,9. — 3) eines *einfältigen* Webers Pańkat. 249,22. — 4) eines *buckligen* Mannes Pańkat. 261,12.

मन्थरता (wie eben) f. *Langsamkeit:* गतेः Kathâs. 55,201.

मन्थरु m. *der durch den Fliegenwedel erzeugte Wind* Trik. 2,8,32. — Vgl. कुठेरु.

मन्थरेषण (मन्थर + ई°) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* P. 2,4,66, Sch.

मन्थशैल (म° + शैल) m. = मन्थपर्वत Med. r. 197. Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. मन्थाचल, मन्थाद्रि.

मन्था (von मन्थ्) f. 1) *Quirl:* यत्र मन्थां विबध्नते RV. 1,28,4. Das m. मन्था s. u. 2. मथ्. — 2) = मेथिका *Trigonella Foenum graecum Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

मन्थाचल (मन्थ + अ°) m. = मन्थपर्वत Spr. 1239. Prab. 81,14.

मन्थाद्रि (मन्थ + अ°) m. dass. Kathâs. 31,25. Râǵa-Tar. 8,2933.

मन्थान (von मन्थ्) m. 1) *Schüttler,* Beiw. Çiva's MBh. 13,1243. = विश्वविलोडनसमर्थ Schol. Vgl. मन्थानभैरव. — 2) *Butterstössel* AK. 2, 9,74. Trik. 2,9,22. 3,3,199. H. 1023. Halâj. 2,121. मन्थानः पर्वतोत्तमः R. 1,45,28. °वलयोद्गारैः Hariv. 3396. मन्थानावर्तघूर्णेषु (so die neuere Ausg.) गर्गरेषु 4424. मन्थानं (vgl. 2. मथ्) मन्दरं कृत्वा 4603. MBh. 1,1124. R. 1,45,19 (46,21 Gorr.). — 3) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — ⏑ — ⏑⏑

Colebr. Misc. Ess. II, 159 (I, 8).

मन्थानक (von मन्थान) m. *ein best. Gras,* = दृढमूल, तृणाङ्घ्रिप, हरित Râǵan. im ÇKDr.

मन्थानभैरव (म° + भै°) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. B. H. No. 647. Verz. d. Oxf. H. 233,b,40. Wilson, Sel. Works I, 214. Hall 16. fg.

मन्थावल (von मन्थ्) m. *eine Schlangenart;* nach Sâj. *best. Thiere,* welche sich von den Aesten der Bäume, mit dem Kopfe nach dem Boden, herabhängen lassen, Ait. Br. 3,26.

मन्थितृ (von मन्थ्) nom. ag. *Rührer, Schüttler* AV. 8,8,1.

मन्थिन् (wie eben oder von मन्थ) 1) adj. *erschütternd, aufregend:* (जलजानि) मन्थीनि चेतसाम् Bhaṭṭ. 6,74. — 2) m. a) *der* Soma-*Saft, welchem Mehl beigerührt ist:* गवाशिरं मन्थिनमिन्द्र शुक्रं पिबा सोमम् RV. 3,32,2. शुक्रा गृभ्णीत मन्थिना (du.) । गोभिः श्रीणीत मत्सरम् 9,46, 4. VS. 7,18. मन्थी संक्रुशौ: 8,57. 13,57. 18,19. TS. 3,1,6,3. °पात्र 6,4, 10,1. 7,2,2,3. Ait. Br. 3,1. Çat. Br. 4,2,1,1. 2. 5,4,4,21. Kâtj. Çr. 9, 6,13. 14. 10,1. 2. 13. 22,5,25. Accent eines auf मन्थिन् ausgehenden copul. comp. P. 6,2,142. — b) *der männliche Same* (nicht *penis*): ऊर्ध्व° adj. = ऊर्ध्वरेतस् Bhâg. P. 5,3,20. Diese Bedeutung ist wohl aus der häufigen Verbindung von मन्थिन् (in der Bed. a.) mit शुक्र (auch = रेतस्) gefolgert worden. — 3) f. °नी a) *Butterfass* H. 1022. Halâj. 2, 162, v. l.; vgl. मन्थनी. — b) N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda (*die Schüttlerin*) MBh. 9,2647.

मन्थिपा (मन्थिन् + 1. पा) adj. *den Rühr-*Soma *trinkend* VS. 7,17. TBr. 1,1,1,2. Kâṭh. 27,8.

मन्थिवत् oder मन्थीवत् (von मन्थिन्) adj. *mit Rühr-*Soma *verbunden* Kâtj. Çr. 10,2,3.

मन्थिशोचिस् (मन्थिन् + शो°) adj. *wie Rühr-*Soma *glänzend* VS. 7,18.

मन्थीवत् s. मन्थिवत्.

मन्थु m. N. pr. eines Sohnes des Vîravrata und älteren Bruders des Pramanthu Bhâg. P. 5,15,13.

मन्थोदक (मन्थ + उ°) m. *das Milchmeer* Çabdârthak. bei Wilson. Es ist wohl मण्डोदक gemeint.

मन्थ्य (von मन्थ्) adj. *zu reiben:* Feuer TS. 6,3,5,2. — Vgl. मथ्य.

मन्द् s. 1. und 2. मद्.

मन्द (von 2. मद्, मन्द्) 1) adj. f. आ; Çat. Br. 13,7,1,15 nur durch Entstellung; vgl. Ait. Br. 8,21. a) *langsam, schleppend, träge;* = आलस्य, अलस, अतीक्ष्ण AK. 2,10,19. 3,4,16,97. H. 384. an. 2,232. fg. Med. d. 13. Halâj. 2,232. = स्वैर (*self-willed* Wils.) AK. 3,4,25,194. Trik. 3,3, 209. H. an. Med. Halâj. 5,47. °विचेष्टित Suçr. 1,41,19. गति Sûrjas. 2,12. 13. Kumâras. 1,11. Spr. 622. 2081. 3424. स्पन्द Spr. 4821. ग्रह *Planet* Sûrjas. 7,2. von Personen Hariv. 4220 (मन्दौ st. मन्त्रौ die neuere Ausg.). Spr. 5300. Bhâg. P. 1,1,10. 16,10. क्रियासु AK. 3,1,17. H. 353. Halâj. 2,227. मनसिज° *träge in der Liebe* Gît. 6,1. मन्दम् adv.: प्रवाहयेत् Suçr. 2,214,8. या Çâk. 35. ध्यानमन्दं परिक्रम्य 80,15. ववल्गुः R. 5, 13,41. मन्दचारिन् Sûrjas. 1,58. मन्दानुसारिन् Suçr. 2,133,11. मन्दं मुद्रितपांसवः (पयोबिन्दवः) *allmählich* Spr. 2121. मन्दमिवालोक्य *gleichsam träge* Kathâs. 32,156. मन्दमन्दम् *ganz langsam, — gemächlich:* प्र-

ज्ञत्य: Rv. 5,14. ad Çâk. 14. शोकश्च मनसो मे ऽद्य मन्दमन्दमपैति च R. 3, 78,9. मन्दं मन्दं नुदति पवनश्चानुकूलो यथा त्वाम् Megh. 9. मन्दं मन्दं प्रतिगच्छति Pańkat. 21,9. 55,5. 90,21. Hit. 30, 8. 68, 8. 73,1. ed. Johns. 990. मन्दं मन्दं रचयति पदम् Spr. 1215. — b) *schwach, schwächlich, gering* AK. 3,4,16,97. H. an. Med. *Bogen* (Gegens. क्रूर) Z. d. d. m. G. 9,672. °रश्मि (सूर्य, चन्द्र) MBh. 7,6410. Hariv. 10911. R. 2,62,19. 5,19, 35. Suçr. 1,20,12. मन्दोष्मता 61,17. 2,292,19. 293,1. अनिल MBh. 2, 90. R. 3,78,8. 5,13,41. Varâh. Bṛh. S. 21,24. Spr. 4039. 4693. Prab. 73,9. 96,19. °वृष्टि Varâh. Bṛh. S. 5,55. °ह्रास Pańkat. 3,11,4. °प्राण MBh. 3,866. °वीर्य R. 3,54,19. °शिशिर 78,8. मन्दोत्सुक Çâk. 18,22. मन्दोत्साह 23,12. मन्दच्छाय Megh. 78. °प्रेमन् Spr. 4590. फलं मन्दम् Siddh. K. zu P. 7,2,28. मन्दाचारगृहेषु Mârk. P. 51,97. मन्दमन्दातप Megh. 107. अग्नि *schwache* (Gegens. तीक्ष्ण) *Verdauung* Suçr. 1,128, 2. 12. गिर् *eine schwache —, leise Stimme* MBh. 13, 34. मन्दमिदं वचनमब्रवीत् R. 2,29,1. भयविक्लवया वाचा मन्दयाश्लक्ष्णयाब्रवीत् (so die ed. Bomb.) 34, 5. अमन्दं समुपेप्सुभिः *nicht Geringes, Grosses, Bedeutendes* Spr. 914. अमन्दरस *reichlich* Râǵa-Tar. 1,24. Spr. 3141 (सदामन्द° zu lesen). मन्दम् adv. *schwach, wenig:* मन्दं प्राप्यायमानेन रूपेण MBh. 3,2661. 15602. उच्छ्वसन् R. 4,21,1. Varâh. Bṛh. S. 19,21. मारुतो मुमुचे ववौ Hariv. 12688. मन्दविरिक्त Suçr. 2,354,19. मत्तेव मन्दं प्रोवाच *mit schwacher Stimme* R. 3,55,36. प्राह मन्दतरम् Muir, ST. 4,330. कूजति मन्दमन्दम् Spr. 371. Sâh. D. 59,3. मन्दं मन्दमुवाच ह R. 1,76,12. मन्दं मन्दं शब्दमकरोत् Pańkat. 173,1. — c) *schwach* so v. a. *nachsichtig:* मन्दा मृदुषु — तीक्ष्णेष्वाशीविषोपमाः MBh. 15,347. — d) *schwach von Verstande, einfältig, dumm* AK. 3,4,16,97. 18,116. H. 352. H. an. Med. Halâj. 2,181. Kathop. 2,2. Bhag. 3,29. MBh. 3,343. 2643. 2646. 4,1246. 5,6006. 12,306. 13,4813. R. 3,45,12. Ragh. 1,3. Kumâras. 5,75. Spr. 1654. 1896. 2122. 4393. 4648. Kathâs. 61,289. Muir, ST. 4,310, N. 275. Schol. zu Kap. 1,71. zu Kâtj. Çr. 151,13. Nîlak. 34. अ° *klug* LA. (II.) 88,3. Pańkat. 1,10,92 (wo wohl तथामन्दा zu lesen ist). — e) *unglücklich* AK. 3,4,16,97. H. an. Med. zur Erkl. von कृपण Med. n. 44. MBh. 1,1905. Hariv. 4836 (सदंपो die neuere Ausg.). — f) *krank* H. an. Med. शरीरे मन्दे (v. l. für क्षामे) स्यादसति दयितालिङ्गनसुखे Spr. 2965. — g) *schlecht, böse* (von Menschen gesagt) H. an. Mârk. P. 110,40. — h) *dem Trunke ergeben* H. an. — i) = मन्द्र H. 1409, Sch. — 2) m. a) *der Planet Saturn* Trik. 1,1,94. 3,3, 209. H. 121. H. an. Med. Hâr. 12. Verz. d. Oxf. H. 184,b,9. Sûrjas. 12, 31. 78. Varâh. Bṛh. S. 17,26. Laghuǵ. 2,1. 5. Spr. 2334. Z. f. d. K. d. M. 4,318. — b) *die obere Absis einer Planetenbahn* Sûrjas. 1, 41. 42. 2,47. 50. — c) Bein. Jama's Trik. 1,1,72. — d) *eine Elephantenart* Trik. 3, 3,209. H. 1218. H. an. Med. Halâj. 2, 60; vgl. मन्द्र, भद्रमन्द und मृगमन्द. — e) *das Ende der Welt* (प्रलय) Aǵaja im ÇKDr. — 3) f. मन्दा gaṇa अज्ञादि zu P. 4,1,4. a) *Topf, Fass* Hâr. 192. मेला° (मेलानन्दा ÇKDr. nach ders. Aut.) *Dintenfass* 48. — b) in der Astr. *eine best. Conjunction*, eig. adj. f. (sc. संक्रान्ति) Tithjâdit. im ÇKDr. — c) N. der Dâkshâjaṇî (हिमवतः पृष्ठे) Verz. d. Oxf. H. 39,b,1, v. l. für नन्दा. — Vgl. अ°, परि°, पिचु°, मान्द, मान्द्य.

मन्दक 1) adj. (von मन्द) *einfältig, dumm* MBh. 3,1394 = 5,4464 = 12,277. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,351; vgl. मण्डक 4.

मन्दकर्णि m. N. pr. eines Muni R. Gorr. 1,4,17. 3,15,11. 12. माण्डकर्णि ed. Bomb., शातकर्णि Ragh.

1. मन्दकर्मन् (म° + क°) n. *das Verfahren bei der Gleichung der Absis* Sûrjas. 2,48.

2. मन्दकर्मन् (wie eben) adj. *der wenig zu thun hat, unthätig* Suçr. 1,239,17.

मन्दकारिन् (म° + का°) adj. *thöricht zu Werke gehend:* पाताले तु प्रवेष्टव्यं न त्वया (गरुड) मन्दकारिणा Kathâs. 22,206.

मन्दग (मन्द + 1. ग) 1) adj. f. आ *langsam sich bewegend, — fliessend:* मन्दगानि शनिश्चानिवृषहंसगजास्त्रियः Kavikalpal. im ÇKDr. नदी Suçr. 1,172,12. — 2) m. a) *der Planet Saturn* Ind. St. 2,261. — b) pl. Bez. der Çûdra in Çâkadvîpa MBh. 6,436. 439. VP. 2,4,25. 26 bei Muir, ST. 1,193 (VP. 200). Verz. d. Oxf. H. 33,a,14. 16. b,28. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,340 (VP. 184 als adj. gefasst). Mârk. P. 57,29.

मन्दगति (म° + ग°) adj. *einen langsamen Gang habend, sich langsam bewegend* Hit. 85,16. 127,5. ग्रह Ind. St. 2,268. Davon nom abstr. °त्व n. Pańkat. 142,11.

मन्दगामिन् (म° + गा°) adj. *langsam gehend* AK. 2,8,2,40. H. 495.

मन्दचेतस् (म° + चे°) adj. *wenig Bewusstsein habend, geistesabwesend, gestört:* शितैरभ्यर्दितो रामो मन्दचेता इवाभवत् MBh. 5,7159.

मन्दजननी (म° + ज°) f. *Saturns Mutter* (Sûrja's Gattin) Trik. 1,1,100.

मन्दजरस् (म° + ज°) adj. *langsam alternd* Vâgbh. 1,7,75.

मन्दजात (म° + जात) adj. *langsam entstanden* Suçr. 1,178,18.

मन्दट m. *der Korallenbaum* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मन्दार.

मन्दता (von मन्द) f. 1) *Trägheit*, unter den पाशवा गुणाः Suçr. 1,336, 8. — 2) *Schwächlichkeit, Mattigkeit:* रविकराणाम् Sûrjas. 12,46. *Wenigkeit, Unbedeutendheit:* वक्तोऽप्योर्मन्दता दूरं यात्युदरम् Sâh. D. 40,4. — 3) *Einfältigkeit, Dummheit:* अ° Spr. 2122.

मन्दत्व (wie eben) n. *Geringheit, Unbedeutendheit, Schwäche:* मन्दत्वमापन्नः — दुःखवेगः Spr. 3527. अग्नेः *Schwäche der Verdauung* Suçr. 1,149,9.

मन्दद्वीर (मन्दत्, partic. von 1. मद्, मन्द् + वीर) adj. *Männer ergötzend* Rv. 8,58,1. — Vgl. मन्दयत्सख.

मन्दधी (म° + 2. धी) adj. *geringe Einsicht besitzend, einfältig, dumm* Kâm. Nîtis. 14,52. Mârk. P. 113,36. Schol. zu VS. Prât. 2,14.

मन्दन (von 1. मद्, मन्द्) Uṇâdis. 2,81. 1) adj. *lustig* (vgl. मदयन्ती unter मद्): जनयं ज्योतिर्मन्दना अवीवशद्गाः कृण्वानो न निर्णिजम् Rv. 9, 107,26. TS. 3,3,2,1. so v. a. मन्द्र Nir. 6,23. — 2) m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Wilson, Sel. Works I, 202. °मिश्र 50. Wohl fehlerhaft für मण्डन. — 3) n. *Preis, Lob* Uǵǵval.

मन्दनाग (म° + नाग) m. N. pr. eines Mannes, = Vâtsjâjana Trik. 2,7,23. Die richtigere Form ist wohl मल्लनाग; vgl. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 11.

मन्दपरिधि (म° + प°) m. *Epicykel der Absis* Sûrjas. 2,34. 49.

मन्दपाल (म° + पाल) m. N. pr. eines Ṛshi M. 9,23. MBh. 1,404. 8335. fgg.

मन्दप्रज्ञ (म° + प्रज्ञा) adj. *geringen Verstand besitzend, dumm* MBh. 3,2645. Bhâg. P. 1,16,10.

1. मन्दफल (म° + फल) n. *Gleichung der Absis* Sûrjas. 2,44.

2. मन्दफल (wie eben) adj. f. आ *wenig Früchte tragend:* पृथ्वी Vet. in LA. (II) 30,8. *einen geringen Erfolg —, eine geringe Wirkung habend* Varâh. Bṛh. S. 21,9.

मन्दबुद्धि (म° + बु°) adj. *wenig Verstand besitzend* Kathâs. 32, 93. 60,187. 61,10. 238. 64,31. 65,175.

मन्दभागिन् (म° + भा°) adj. *unglücklich* Mâlat. 67, 5. Uttararâmaḱ. 61,13. मन्दभाइणी im Prâkrit Çâk. Ch. 163,9.

1. मन्दभाग्य (म° + भा°) n. *Missgeschick* MBh. 3,2569.

2. मन्दभाग्य (wie eben) adj. f. आ *unglücklich, elend* (von Personen) R. 6,7,18. Vikr. 32,8. Spr. 229. 1530. Kathâs. 10,154. 71,27. Bhâg. P. 1,1,10. Mârk. P. 62,8. Prab. 89,17. Hit. 73,10. 114,12. 123,14. Davon nom. abstr. °ता f. Pańkat. 227,20.

मन्दभाज् (म° + 4. भाज्) adj. dass. MBh. 3,1947. सु° 1,5903.

मन्दभाषिणी (म° + भा°) f. *ein best. Metrum,* = मञ्जुभाषिणी Ind. St. 8, 386.

मन्दमति (म° + म°) 1) adj. *eine geringe Einsicht besitzend, dumm* Pańkat. 229, 12. Hit. 129,18. Muir, ST. 4, 310, N. 275. सु° Bhâg. P. 1, 1,10. अ° Prab. 70,18. — 2) m. N. pr. eines Wageners Hit. 86,3. eines Löwen Pańkat. ed. orn. 44,10.

मन्दमेधस् (म° + मे°) adj. *eine geringe Einsicht besitzend* Vop. 6, 27.

मन्दय् (von मन्द), °दयति *schwächen:* नाहि शक्यामि राजन्मन्दयितुं क्षुधाम् so v. a. *den Hunger stillen* MBh. 13, 2055.

मन्दयत्सख (मन्दयत्, partic. vom caus. von 1. मद्, मन्द्, + सखि) adj. *die Freunde erheiternd* ṚV. 1,4,7. — Vgl. मन्दद्वीर.

मन्दयन्ती (vom caus. von 1. मद्, मन्द्) m. Bein. der Durgâ H. ç. 57. Vielleicht fehlerhaft für नन्दयन्ती.

मन्दयु (wie eben) adj. *lustig, froh:* प्र मन्दयुर्मनां गूर्त होता ṚV. 1,173,2.

मन्दर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. n. (auch in der neueren Ausg.!) Siddh. K. 249,b,1. 1) m. a) N. pr. eines heiligen Berges, des Sitzes verschiedener Götter, der bei der Quirlung (vgl. 1. मथ्) des Oceans als Butterstössel diente, H. 1030. an. 3,587. Med. r. 197. LIA. I, 550. fg. Anh. l. MBh. 1, 7576. 3,1734. 10824. 11844. 14536. 16873. 5,289. 353. 3809. 3832. 7,2848. 2852 (मन्दा°). 13,1434. 7658. Hariv. 2404. 5296. 8261. fgg. 9288. 11448. 12004. 12156. 12417. R. 2,58,8. 4,33,36. 37,2 (v. l. मन्दार). 40,28. 5, 11,5. 6,4,40. 36,90. Siddhântaçir. 3, 32. Bhâg. P. 5,16,12. 17. 7, 3, 2. Mârk. P. 54,19. 20. 55,5. 57,12. Brahma-P. in LA. (II) 54,16 (wo मन्दरद्रोण्यां *in einem Thale des* M. zu lesen ist). Verz. d. Oxf. H. 39, a, 34. 70,a,34. 72,a,12. 150,a,12. 153,b,20. Prab. 105,8. 112,18. Hit. 67,17. Burn. Intr. 430. — MBh. 1, 1112. fgg. मन्थानं मन्दरं कृत्वा 1124. 4, 191. Hariv. 1873. fg. 4603. 7183. fgg. R. 1, 45,19 (46,21 Gorr.). 5,24,26. Ragh. 4,27. Kathâs. 1,16. 19,105. 46,220. Gît. 1,23. Kir. 5,30. VP. 75. Bhâg. P. 3,28,27. 8,5,10. Râǵa-Tar. 8, 2845. 3049. ein Heiligthum der Sonne Reinaud, Mém. sur l'Inde 99. °वासिनी Beiw. der Durgâ MBh. 6,796. मन्दरवासिनी desgl. H. ç. 54. Hariv. 10246. मन्दर = स्वर्ग *Himmel* Trik. 1,1,4. H. an. Vgl. मेरु°. — b) *ein Perlenschmuck von 8 Schnüren* H. 660. *von 16 Schnüren* Cit. beim Schol. zu H. 661. — c) *Paradiesbaum,* N. eines der 5 Bäume in Indra's Himmel, = मन्दार H. an. Med. Pańkar. 3,7,38. richtig मन्दार 39. — d) *Spiegel* Çabdar. im ÇKDr. — e) *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡◡ Colebr. Misc. Ess. II, 158 (III, 7). — f) N. pr. eines Sohnes des Hiranjakaçipu MBh. 13, 663. मन्दार ed. Bomb. — g) N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 74, b, 25. — 2) adj. a) = मन्द *langsam* u. s. w. — b) = बहुल *dicht, dick* H. an. Med.

मन्दरकन्थ n. v. l. für मउरकन्थ Siddh. K. 240,a,16.

मन्दरहरिण (म° + ह°) m. N. pr. eines der 8 Upadvîpa in Ǵambudvîpa Bhâg. P. 5,19,30. मन्दहार VP. 175, N. 8.

मन्दवाहिनी (म° + वा°) f. N. pr. eines Flusses (*langsam fliessend*) MBh. 6,341 (VP. 184). Mârk. P. 57,29.

मन्दविष (म° + विष) 1) adj. *wenig Gift enthaltend:* मन्दमध्यमहाविषाः Suçr. 2, 292, 19. — 2) m. N. pr. einer Schlange Pańkat. 197,18. Hit. 123, 11.

मन्दविसर्प (म° + वि°) m. N. pr. einer Schlange (*langsam kriechend*) Hit. 123,11, v. l. für मन्दविष.

मन्दविसर्पिन् (म° + वि°) 1) adj. *langsam kriechend.* — 2) f. °णी N. pr. einer Laus Kathâs. 60,127. Pańkat. 60,24. Spr. 1314.

मन्दसान (von 1. मद्, मन्द्) Uṇâdis. 2, 87. adj. *sich ergötzend; heiter, fröhlich; begeistert, berauscht:* मन्दसानः सुतं पिब ṚV. 1,10,11. 100,14. 2,11,3. 15. 17. येन शत्रुं मन्दसानो निजूर्वाः 30, 5. 4,17,8. (आ) इन्द्रं याहि हरिभिर्मन्दसानः 29,1. 35,6. (पिबतम्) अस्मिन्यज्ञे मन्दसाना 50,10. 6,26, 6. मन्दसाना मनुषो दुरोणे 8,76,2. 10,28,7. Nach Uǵǵval. m. *Feuer; Leben;* nach Uṇâdik. im ÇKDr. *Schlaf.* Ueber die Form des Wortes vgl. Aufrecht in Z. f. d. W. d. S. 2,150.

मन्दसानु m. *Schlaf; Leben* nach Uṇâdivṛ. im Sańkshiptas. ÇKDr. Fehlerhaft für मन्दसान.

मन्दहार s. u. मन्दरहरिण.

मन्दाक n. *Strom, Strömung* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 13. *das Preisen* Uṇâdik. im ÇKDr. Ein zur Erklärung von मन्दाकिनी gebildetes Wort.

मन्दाकिनी f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 13. 1) N. pr. eines Armes der Gańgâ, der durch das Thal von Kedâranâtha im Himâlaja herabfliesst, und auch eines Flusses im Innern von Indien, Muir, ST. 1, 187. 2,429. LIA. I, Anh. xlvii. = वियद्गङ्गा *Gańgâ des Luftraums* und स्वर्णदी *Himmelsfluss* AK. 1,1,2,44. = गङ्गा H. 1081. Halâj. 3,51. — MBh. 3,8201. 5, 3832. 6, 342. 344 (VP. 184). 12,12623. 13,1412. 4860. fg. 7648. Hariv. 8956. R. 2,92,11. 95,1. fgg. R. Gorr. 2,104,12. 3,10,18. 4,44,94. 6,108,42. Ragh. 13,48. Kumâras. 1,29. Varâh. Bṛh. S. 16,10. Kathâs. 72,260. Gît. 7, 42. Uttararâmaḱ. 116,17. Bhâg. P. 5,19,18. Mârk. P. 57,21. Verz. d. Oxf. H. 46, b, N. 3. Prâjaçkittend. 11,b,6. Burn. Intr. 330. Schiefner, Lebensb. 292 (62). देवतानां यथा विष्णुः पूजनीयो मुनीश्वरैः । तथा मन्दाकिनी पूज्या नदीनां भुवनत्रये ॥ Spr. 4211. स्वर्गे मन्दाकिनीतटे Pańkar. 1,1,40. wohl स्वर्गम° zu lesen, wie 9, 36. 15, 4. 5. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡◡◡◡◡—◡——◡— Ḱhandom. 49. mit Caesur nach der 7ten Silbe Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VII, 10). — 3) in der Astr. *eine best. Conjunction* Tithjâdit. im ÇKDr.

मन्दाक्रान्ता (मन्द + आ°) adj. f. *langsam herankommend;* subst. *ein best. Metrum, 4 Mal* ————, ◡◡◡◡◡—, —◡——◡—— Colebr. Misc. Ess. II, 162 (XII, 5). Çrut. 42. Ind. St. 8, 395. Ḱhandom. 92. — Vgl. भाराक्रान्ता.

मन्दाक्ष (मन्द् + अक्ष *Auge*) 1) adj. *ein mattes Auge habend* R. 4,21,1. — 2) n. *Verlegenheit, Schamgefühl* AK. 1,1,7,23. H. 311 (fehlerhaft मन्दाक्ष्य beim Schol.). Hâr. 153. Halâj. 2, 412. कुलवधूरतिमन्दाक्षमन्थरा Schol. bei Wilson, Sâṅkhjak. S. 174. Vgl. मन्दास्य.

1. मन्दाग्नि (मन्द् + अ°) m. *Verdauungsschwäche* Suçr. 1,174,17. 210, 9. 252,13. Verz. d. B. H. No. 963.

2. मन्दाग्नि (wie eben) adj. *an Verdauungsschwäche leidend* Kathâs. 54,174. Mârk. P. 15,39. — Vgl. मन्दानल.

मन्दात्मन् (मन्द् + आ°) adj. *einfältig, dumm* (von Personen) MBh. 3, 2647. 4,427. 5,7526. R. 3,46,20.

मन्दादर (मन्द् + आ°) adj. *wenig Rücksicht auf Etwas* (loc.) *nehmend, wenig besorgt um:* ममाहारदाने Hit. 50,7. 58,13.

मन्दानल (मन्द् + अ°) adj. *an Verdauungsschwäche leidend;* davon nom. abstr. °त्व n. *Verdauungsschwäche* Kull. zu M. 11, 51. 132. — Vgl. मन्दाग्नि.

मन्दाय् (von मन्द्), °यति und °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12 und gaṇa लोहितादि zu 13. 1) *zögern:* मन्दायमाना Vikr. 56. मन्दायन्ते न खलु सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः Megh. 39. — 2) *schwach —, matt werden:* दिशि मन्दायते तेजो दक्षिणस्यां रवेरपि Ragh. 4,49.

मन्दायुस् (मन्द् + आ°) adj. *ein kurzes Leben habend, nicht lange lebend* Bhâg. P. 1,16,10.

मन्दार Uṇâdis. 3,134. m. n. Siddh. K. 249,*b*,4. 1) m. *a*) *Korallenbaum, Erythrina indica;* zugleich als einer der 5 himmlischen Bäume betrachtet, AK. 1,1,1,45. 2,4,2,6. H. 179. 1141. an. 3,590. fg. Med. r. 197. fg. Halâj. 1,135. 2,15. MBh. 2,389. 3,172 (दिव्य°). 11573. 13,1443. Hariv. 7026. 7168. Ragh. 6,23. Kumâras. 5,80. 6,5. Megh. 68. 73. Çâk. 161. 100,16. Vikr. 6. 127. Spr. 1928. Kathâs. 34,231. Gît. 9,11. 11,34. Bhâg. P. 3,15,19. 8,2,10. Pañkar. 1,6,17. 10,48. 12,20. 3,5,10. 7,39. Çatr. 1,40. Verz. d. B. H. 144,10. Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,19. 20. 24. Ind. St. 2,262. *eine weisse Varietät der Calotropis gigantea R. Br.* AK. 2,4, 2,61. H. an. Med. *Stechapfel* (धूर्त) Med. — *b*) *der Himmel* (vgl. मन्दर) Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,18. — *c*) *Elephant* (vgl. मन्द्, मन्द्र) Med. — *d*) N. pr. eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu MBh. 13,663 (मन्दर ed. Calc.). eines Vidjâdhara Mârk. P. 63,14. 64,2. — *e*) N. pr. einer Einsiedelei Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,41. eines Berges R. 4,37,2, v. l. für मन्दर. — 2) f. ई *eine best. Pflanze* Suçr. 2,116,19. — Vgl. कृत°, मान्दार, मान्दार्य.

मन्दारक (von मन्दार) 1) m. *Erythrina indica* Pañkar. 1,6,22. — 2) f. मन्दारिका N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatîm. 21,17.

मन्दारकदिन (म° + दिन) n. Bez. eines bestimmten *Tages* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,24.

मन्दारमाला (म° + मा°) f. 1) *ein Kranz von* Mandâra-*Blumen* Çâk. 161. — 2) N. pr. eines himmlischen Weibes, einer Tochter Vasu's, Kathâs. 45,353.

मन्दारव m. = मन्दार 1. Burn. Intr. 178. 535 (मान्दारव). Lot. de la b. l. 306. Lalit. 8. 246. मान्दार ed. Calc. — Vgl. मन्दारु.

मन्दारवती (f. von मन्दारवत् und dieses von मन्दार) f. N. pr. eines Frauenzimmers Vet. in LA. (II) 12,19. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,11.

मन्दारषष्ठी (म° + ष°) f. *der 6te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha Wilson, Sel. Works II, 194. Verz. d. B. H. 135,*a*,8 = Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,40.

मन्दारसप्तमी (म° + स°) f. Bez. *eines bestimmten 7ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,19.

मन्दारिता f. nom. abstr. von मन्दारि (मन्द् + अरि) und von मन्दारिन् (adj. von मन्दार) Nalod. 2,22.

मन्दारु m. = मन्दार 1. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,134. — Vgl. मान्दारव.

मन्दास्य n. *Verlegenheit, Schamgefühl* Çabdar. im ÇKDr. Fehlerhaft für मन्दाक्ष.

मन्दिकुकुर m. *ein best. Fisch* Bhûripr. im ÇKDr. मल्लिकुकुड v. l.

मन्दितमानिन् R. Gorr. 2,7,3 fehlerhaft für पण्डितमानिन्.

मन्दिन् (von 1. मद्, मन्द्) adj. 1) *ergötzend, erheiternd, begeisternd:* der Soma RV. 1,121,8. 134,2. 2,11,11. 9,58,1. मन्दी मदाय तोशते 107, 9. 10,28,3. 94,4. मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे 1,9,3. Wenn ebend. 2 im Text steht मन्दिमिन्द्राय मन्दिने। चक्रिं विश्वानि चक्रये, so ist daraus nicht eine Form मन्दि zu schliessen, sondern eine ungenaue Wiedergabe der Aussprache, durch welche नम् von मन्दिनम् mit dem folgenden इ verschmolzen wurde, anzunehmen. — 2) *sich freuend, fröhlich, begeistert* Naigh. 4,1. Nir. 4,24. RV. 1,9,2. 101,1. 10,96,6. वज्र 1, 121,12. 4,45,4. अनु घेन्मन्दी मघोनः 8,2,33.

मन्दिनिस्पृश् (मन्दिन् + नि°) adj. *nach* Soma *lüstern* RV. 4,45,4.

मन्दिमन् m. nom. abstr. von मन्द gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

मन्दिर Uṇâdis. 1,152. 1) n. *Behausung, Gemach, Haus, Wohnung, Burg, Palast, Tempel;* = गृह, अगार AK. 2,2,4. 3,4,25,186. H. 990. an. 3,589. Med. r. 198. Halâj. 2,136. = नगर AK. 3,4,25,186. H. an. Med. — Indr. 5,52. Varâh. Bṛh. S. 4,2. 46,71. (धारयति) सुस्तम्भैरिव मन्दिरम् Spr. 122. 176. नित्योत्सवैर्मन्दिरम् (भाति) 1518. पितृ° 3373. Kathâs. 4,28. 29,51. 36,51. Mârk. P. 16,53. Pañkar. 1,7,55. Vet. in LA. (II) 28, 13. Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, N. Bhaṭṭ. 8,96. दुहितुर्मन्दिरात् *Gemach* Vid. 129. Kathâs. 3,73. 42,183. 189. *Burg* Hariv. 6506. Ragh. 12,83. Kumâras. 7,55. महेन्द्र° Vikr. 35,2. Vid. 171. 178. Kathâs. 4,71. 28,7. 45. 29,14. 44,114. 46,243. नृप° H. 992. Râǵa-Tar. 1,368. यम° Hariv. 5955. विष्णु° *Tempel* Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,31. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 27. Bhâg. P. 9,4,18. Theil eines आयतन 3,1,23. मृगेन्द्र° *die Behausung eines Löwen* Spr. 4009. अवस्कर° *Abtritt* Râǵa-Tar. 5, 406. Am Ende eines adj. comp.: क्षीराब्धि° *im Milchmeer wohnend* Pañkar. 4,3,30. Nach Bhar. zu AK. auch masc. ÇKDr. मन्दिरा f. Viçva bei Uǵǵval. स्मरभूपतिसौन्दर्यमन्दिरेव Kathâs. 4,7. *Palast* 26,283. = मन्दुरा *Stall* Bhar. im Dvirûpak. Wilson. Vgl. अर्णव°, केलि°, जलयन्त्र°, जीव°, पितृ°, प्रतिमन्दिरम्, बलि°, राज°, सुर°. — 2) m. *a*) *das Meer* H. an. Med. — *b*) *Kniekehle* H. 614. — *c*) N. pr. eines Gandharva Gaṭâdh. bei Wilson.

मन्दिरपशु (म° + पशु) m. *Katze (Hausthier)* Çabdak. im ÇKDr.

मन्दिरमणि (म° + म°) m. Bein. Çiva's H. ç. 42.

मन्दिष्ठ (von 1. मद्, मन्द् mit dem suff. des superl.) adj. *am meisten ergötzend* RV. 8,2,9.

मन्दीकर् (मन्द + 1. कर्), °करोति *schwächen, verringern:* मया रश्मिसंयमनाद्रथस्य °कृतो वेगः Çâk. 5,13. इत्थं रतेः किमपि भूतमदृश्यरूपं

°चकार मरणाध्यवसायबुद्धिम् Kumâras. 4,45. राज्यविभ्रंशदुःखं °चक्रुः Râǵa-Tar. 1,375. यो (शोकानलः) विवेकजलधरशतैरपि न °क्रियते Prab. 82,13.

मन्दीभू (मन्द् + 1. भू), °भवति *schwach —, matt werden; sich verringern:* दिवसस्याष्टमे भागे °भूते दिवाकरे Cit. aus der Smṛti beim Schol. zu H. 141. MBh. 7,3666. °भूते समाह्ने 1,5372.

मन्दीर 1) m. wohl N. pr. eines Mannes: न वै गाथो मन्दीरस्य गङ्गाया उदके पपुः Kâtj. Çr. 13,3,21. — 2) n. fehlerhaft für मञ्जीर H. ç. 134.

मन्दु (von 1. मद्, मन्द्) adj. *fröhlich, begeistert* Naigh. 4,1. Nir. 4,12. इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अबिभ्युषा। मन्दू समानवर्चसा (nach Padap. du., nach Nir. du. oder instr. sg.) Ṛv. 1,6,7. मन्दू हितप्रयसा विक्षु यज्यू 10,61,15.

मन्दुरा Uṇâdis. 1,39. f. 1) *Pferdestall* AK. 2,2,6. H. 998. Med. r. 201. Halâj. 2,141. Ragh. 16,41. Pańkat. in Ind. St. 3,370,14 (die Stelle scheint verdorben zu sein). — 2) *Matratze* Med.

मन्देह m. pl. 1) *eine Art von* Râkshasa R. 4,40,42. — 2) Bez. *der* Çûdra *in* Kuçadvîpa VP. 2,4,15 bei Muir, ST. 1,192, N. 13 (S. 199 bei Wilson).

मन्दोच्च (मन्द् + उ°) m. *die obere Absis einer Planetenbahn* Sûrjas. 1,54. 57. 2,1. 40. 29.

मन्दोदरी (मन्द् + उदर) f. N. pr. 1) *der ältesten Gemahlin* Râvaṇa's, einer Tochter Maja's, MBh. 3,16181. R. 5,14,30. 24,36. 56,87. 6,33,8. 95,2. Kathâs. 45,144. Bhâg. P. 9,10,24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 3. Verz. d. B. H. No. 943. 1209. Verz. d. Oxf. H. 139, *b*,12. मन्दोदरीश m. Bein. Râvaṇa's Trik. 2,8,6. °सुत m. *der Sohn der* M. d. i. Indraǵit H. 706. Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2635. — 3) der Mutter des Lexicographen Gaṭâdhara Verz. d. Oxf. H. 189, *b*, No. 434.

मन्दोष्ण (मन्द् + उ°) adj. *lauwarm* AK. 1,1,2,36. H. 1386.

मन्द्र (von 1. मद्, मन्द्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. f. आ *a) lieblich klingend, — redend, wohllautend* Naigh. 1,11. होतर् Ṛv. 1,26,7. 36,5. 7,8,2. 9,1. 2. 10,5. compar. 3,7,9. superl. 4,22,1. Agni 1,144,7. 3,1,17. 5,11,3. 6,39,1. 7,7,1. अग्निर्मन्द्रो मधुवचा ऋतावा 4 (vgl. मन्द्रजिह्व). जिह्वा 5,26,1. 6,16,2. 7,16,9. जुहू 1,76,5. वाच् 8,89,11. Çâṅkh. Gṛhj. 1,24. कृप: Ṛv. 1,100,16. 3,45,1. धारा 9,6,1. 107,8. die Marut 1,166,11. — *b) angenehm, lieblich:* अति यो मन्द्रो यजथाय देवः Ṛv. 2,28,1. मद 4,26,6. VS. 27,15. AV. 12,1,57. अग्निं मन्द्रं पुरुप्रियं ... *mit frohem Herzen* Ṛv. 8,43,31. Soma 9,65,29. 67,1. 68,6. तं नाकं चित्रशोचिषं मन्द्रं परो मनीषया 5,17,2. Arjaman 6,48,14. — *c) dumpf, tief,* von der Stimme und anderen Lauten, AK. 1,1,7,2. H. 1402. 1409. Halâj. 1,140. मन्द्रया वाचा प्रातःसवनं शंसेत्, बलीयस्या, बलिष्ठतमया Ait. Br. 3,44. Çâṅkh. Çr. 1,14,24. 8,14,1. °स्वर Lâṭj. 1,11,26. Prajogar. 3, *b*, 1. Âçv. Gṛhj. 2,15. मन्द्रेण 4,13. 5,1. drei Sthâna: मन्द्र, मध्यम, उत्तम Ṛv. Prât. 13,17. Ind. St. 4,105. fg. 8,261. fgg. मन्द्र, मध्य, तार (नाद) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,3. °ध्वनित्याजितयामतूर्य (अर्णव) Ragh. 6,56. °स्निग्धघोषैर्निभिः Megh. 97 (vgl. Schütz's Uebers.). °कण्ठगर्जितेन Vikr. 65,11. °स्वनैः Varâh. Bṛh. S. 12,6. 21,16. 24,1. 19. °ध्वानघन Prab. 73,9. adv.: तालीषु तारं विटपेषु मन्द्रं शिलासु रूक्षं सलिलेषु चण्डम्। संगीतवीणा इव ताड्यमानास्तालानुसारेण पतन्ति धाराः॥ Mṛkkh. 92,13. उत्तरमन्द्रा f. heisst *eine best. Laute* (Comm.) oder *eine Weise* Çat. Br. 13,4,2,8. Kâtj. Çr. 20,2,7. 3,5. — 2) m. *a) eine Art Trommel* Trik. 1,1,120. — *b) eine Elephantenart* H. 1218, v. l. R. 1,6,24. Vgl. मन्द्, भद्र° (unter भद्रमन्द्र), भद्रमन्द्रमृग, मृगमन्द्र. — Vgl. अति°, आ°, पुरु°, मान्द्र.

मन्द्रजिह्व (म° + जिह्वा) adj. *eine liebliche Stimme führend:* होतर् Ṛv. 1,142,8. 5,25,2. Agni 4,11,5. TS. 1,6,2,2. Bṛhaspati Ṛv. 1,190,1. 4,50,1. Savitar 6,71,4.

मन्द्रय् (von मन्द्र), °यते = अर्चति Naigh. 3,14.

मन्द्रयु (von मन्द्रय्) adj. *froh* oder *lieblich klingend:* प्र वो धियो मन्द्रयुवो विपन्युवः पनस्युवः संवसनेष्वक्रमुः Ṛv. 9,86,17.

मन्द्राजनी (मन्द्र + अ°) adj. f. *liebliche Töne aussendend; die Zunge;* = वाच् Naigh. 1,11. उपो मतिः पृच्यते सिच्यते मधु मन्द्राजनी चोदते अन्तरासनि Ṛv. 9,69,2.

मन्ध m. *eine Gazellenart* Shaḍv. Br. 6,8 in Ind. St. 1,40. मन्थ Comm.

मन्धातर् (मन् = मनस् + धा°) m. 1) so v. a. मेधाविन् Naigh. 3,15. *der Sinnige, Denker;* auch so v. a. *der Andächtige, Fromme:* मन्धातुर्दस्युहन्तममग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् Ṛv. 8,39,8. दृवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीयो मन्धातृवदङ्गिरस्वदवाचि 40,12. (अग्ने) मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा 10,2,2. मन्धातारं क्षेत्रपत्येष्वावतम् 1,112,13. Sâj. meist als N. pr.; vgl. मान्धातर्. — 2) N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12,10.

मन्मथ (von मन्थ्) 1) m. *a) Geschlechtsliebe, der Liebesgott* AK. 1,1,1,20. Trik. 3,3,199. H. 227. Med. th. 22. Halâj. 1,32. मां मन्नातीव मन्मथः MBh. 1,6555. Indr. 5,3. Hit. 4,32. मानसं कामिनीनां तुदति कामचापो मन्मथोद्दीपनाय Ṛt. 6,27. ऋतुवशात्° 1,1. जनस्य चित्तं क्रियते समन्मथम् *verliebt* 5. प्रबोध्यते सुप्त इवाद्य मन्मथः 8. परोक्षमन्मथो जनः *Nichts von Liebe wissend* Çâk. 51. मद्रालोकसंजातमन्मथा Kathâs. 37,101. 66,40. मयूरीं मन्मथाविष्टाम् R. 3,79,15. साक्षादिव स्थितं मूर्त्या मन्मथं रूपसंपदा MBh. 3,2132. Mṛkkh. 72. Spr. 2518. 3713. Brahma-P. in LA. (II) 53, 22. Vet. ebend. 19,9. Pańkat. 216,17. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,6. °मतनिवर्हण 230,*b*,33. साक्षान्मन्मथमन्मथः *ein den Liebesgott aufregender Liebesgott* Bhâg. P. 10,32,2. — *b) Feronia elephantum* Corr. AK. 2,4,2,1. Trik. Med. — *c)* Bez. *des 29ten (5ten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8, 38. Verz. d. Oxf. H. 331, *b*, No. 782. Journ. of the Am. Or. S. 6,180. — *d)* N. pr. eines Arztes, vollständig अभिनववैद्य° (!) Verz. d. B. H. No. 950. — 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî auf dem Hemakûṭa Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,32. — Vgl. मान्मथ.

मन्मथकर (म° + 1. कर) m. Bez. eines Wesens im Gefolge des Skanda (*der Liebeerzeuger*) MBh. 9,2574.

मन्मथलेख (म° + लेख) m. *Liebesbrief* Çâk. 74. Verz. d. Oxf. H. 143,*a*,38.

मन्मथानन्द (मन्मथ + आ°) m. *eine Mangoart* (महाराजचूत) Râǵan. im ÇKDr.

मन्मथालय (मन्मथ + आ°) m. *der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr.

मन्मथिन् (von मन्मथ) adj. *verliebt* Wilson.

मन्मथेश्वरतीर्थ (मन्मथ - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 12.

मन्मन् (von मन्) n. 1) *Sinn, Gedanke, Verständniss; geistige Thätig-*

*keit überh.* Nir. 10,42. यस्मिन्देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्ये RV. 10,12,8. पुत्रं विप्रस्य मन्मनामिच्छथः 1,151,6. भरन्ति वां मन्मना संयता गिरः 8. उप प्रागात्सुमन्मे ऽधायि मन्म देवानामाशाः *mein Sinn war wohl darauf gerichtet* 162,7. 165,13. तन्नो रास्व भूरि मन्म 4,11,2. प्रणेतारो यजमानस्य मन्म 7,57,2. 87,3. — 2) *Ausdruck des Sinnes: das ersonnene Gebet, Gedicht; Wunsch, Bitte* Nir. 10,5. स्तोम, म°, सूक्त RV. 8,44,2. ब्रह्म गिर उक्था च मन्म 6,38,4. अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसनि 8,39,3. तज्जुषस्व जरितुर्घोषि मन्म 6,5,6. प्र वरुणाय मन्म नु प्रियमर्च 68,9. 1,140,11. मन्म शंसि 2,4,8. 19,8. 4,6,1. 5,12,1. प्राग्नये मन्म, धीतिं भरध्वम् 7,13,1. मन्मनः पूर्व्यस्तुतिः 94,1. प्रत्नेन मन्मना 8,44,12. 65,6. 9,42,2. पितॄणाम् 8,41,2. 10,57,3. Vâlakh. 4,9. RV. 10,4,1. 36,5. 66,2. 8,44,26. 63,1. तत्सु नो मन्म साधय 6,56,4. — Vgl. दुर्मन्मन्, विप्र°, सत्य°, सु°.

मन्मन m. 1) *vertrauliches Flüstern,* = गद्गदध्वनि Trik. 1,1,118. = दंपत्योर्जल्पितं मन्दम् Hâr. 20. सुरते कर्णमूले तु निजदेशीयभाषया। दंपत्योः कथनं यत्तु मन्मनं तं विदुर्बुधाः ॥ Cit. beim Schol. zu Kâvjâd. 3,11. = कर्णमूले गुप्तालापः ebend. — 2) *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* H. ç. 78 (मनमन gegen das Metrum). Schol. zu Kâvjâd. 3,11.

मन्मय (von मत्) adj. *aus mir hervorgegangen, — hervorgehend* Bhag. 4,10. Hariv. 9776. Liñga-P. bei Muir, ST. IV,325,2 v. u.

मन्मशस् (von मन्मन्) adv. *jeder nach seinem Sinne:* यदिन्द्र मन्मशस्त्वा नाना हवन्त ऊतये RV. 8,15,12.

मन्मसाधन (मन्मन् + सा°) adj. *Sinn — oder Wunsch erfüllend* RV. 1,96,6. यो वां कविर्होता यजति मन्मसाधनः *der eurem Sinne gerecht wird* 151,7.

मन्य (von मन्) adj. am Ende eines comp. *sich haltend für; gehalten werdend für, erscheinend wie, geltend für* P. 3,2,83. Vop. 26,52. Anfügung P. 6,3,68, Sch. — Vgl. कालिंमन्या, गां°, त्वं°, दस्मन्य (P. 6,3, 68, Sch.), दिवा°, दोषा°, धन्यं°, नरं°, पण्डितं°, पुनर्मन्य, भुवं°, लोकाधु°, श्रि°, श्रियं°, श्रीमन्मन्य, सुभगं°, सुस्थितं°, सुस्थिरं°, स्त्रियं°, स्त्री°.

मन्यन्ती (partic. praes. f. von मन्) f. N. einer Tochter des Agni Manju MBh. 3,14151.

मन्या (मन्या P. 3,3,99). f. Vop. 26,186. *Nacken, Nackenmuskel, Musculus cucullaris s. trapezius;* pl. AV. 6,25,1. VS. 25,2. du. H. 587. Suçr. 1,288,14. 346,14. मन्युर्मन्ये ममास्तम्भीत् Bhatt. 6,30. sg. AK. 2,6,2,16. Halâj. 2,361. Suçr. 2,377,3. °गत 34,13. 314,20. °ग्रह 1,256,2. Çârñg. Samh. 2,9,4. Suçr. 2,207,12. H. 1108. विवृद्धमन्युप्रतिपूर्णमन्याः adj. Bhatt. 3,28.

मन्याका f. = मन्या Çabdar. im ÇKDr.

मन्यास्तम्भ (म° + स्त°) m. *Steifheit des Nackens* Suçr. 1,55,3. 156, 13. 255,13. 2,42,20. 268,18. 513,17. Çârñg. Samh. 1,7,70.

मन्यु (von मन्) Unâdis. 3,20. m. f. Siddh. K. 251,a,4 v. u. m. 1) *Muth* (als Seelenstimmung); *Sinn* Naigh. 2,13. सं मन्युं मर्त्येष्वा चिकेत RV. 7,61,1. 8,67,6. ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्ति मन्यवे *deinem Sinne gemäss* 6,16,43. इषा मन्दस्वादु ते ऽरं वराय मन्यवे 8,71,3. 73,4. ब्राह्मणेन मन्युना 1,101,2. TS. 2,1,2,2. 2,8,3. *Muth* des Rosses VS. 39,8. पशूनाम् TBr. 1,7,9,4. Çat. Br. 12,7,2,8. — 2) *heftiger Muth, Eifer; Unmuth, Zorn, Grimm, Wuth;* = क्रुध्, कोप AK. 3,4,24,155. H. 299. an. 2,376. Med. j. 44. Halâj. 5,60. मन्युं रिरिक्षतः RV. 7,36,4. 60,11. 86,6. pl. 56,22. सं यत्त इन्द्र मन्यवः सं चक्राणि दधन्विरे *ardores* 4,31,6. रेजन्भूमिर्भियसा स्वस्य मन्योः 4,7,2.10. बाधसे जनान्वृषभेव (°भ इव) मन्युना 6,46,4. बभञ्ज मन्युमोजसा 8,4,5. 6,4.13. 19,15. 48,8. पौरुषेय 60,2. उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते *dem Unmuthe des Starken* 10, 34,8. नि वो नु मन्युर्विशतामरातिः 14. AV. 1,10,2. अनुकाय तपसा मन्युना चोत दूरादव भिन्द्रत्स्येनम् 5,18,9. VS. 16,1. 18,4. 20,6. TS. 1,5, 2,2. मन्युस्तन्मन्युमृच्छति (so mit der ed. Calc. zu lesen) *das ist: Wuth tritt der Wuth entgegen (Nothhilfe)* M. 8,351. तौ मन्युराविशत् MBh. 1, 7727. 3,2300. प्रदीप्तेव च मन्युना 2374. प्रजज्वालेव मन्युना 2397. °परीत 2612. R. 1,9,69. काममन्युभिः 2,22,23. शक्यो ऽस्य मन्युर्भवता विनेतुम् Ragh. 2,49. °प्रतिक्रिया Kathâs. 42,75. Spr. 2841. Uttararâmak. 63, 4. मन्युमस्यां स्वभार्यायां मम कथाः Kathâs. 66,57. सधर्मचारिणं प्रति न त्वया मन्युः कार्यः Çâk. 111,13. Pañkat. 59,16. Am Ende eines adj. comp.: वीतमन्युर्माभि Kathop. 1,10. आगत° M. 2,152. बाह्यप्रतिष्टम्भविवृद्ध° Ragh. 2,32. दृढ° 11,46. स° (f.) R. 1,37,22. मन्यु = अहंकार Çabdar. im ÇKDr. — 3) *Herzeleid, Kummer, Betrübniss;* = शोक AK. 1,1,7,25. Med. = दैन्य AK. 3,4,24,155. H. an. Med. Halâj. मन्युनाविष्टा MBh. 5,5996. मन्युं क्रोशन्द्र धात्र्याः Varâh. Brh. S. 32,6. Kathâs. 6,131. Uttararâmak. 73,14. °वेग Bhatt. 3,49. वीत° adj. MBh. 1,6114. स° 3,15670. — 4) *Opfer* H. 820. H. an. Med. Halâj. Diese Bedeutung beruht auf einer falschen Deutung von शतमन्यु (vgl. शतक्रतु). — 5) *der Unmuth, Zorn, Grimm* personificirt Naigh. 5,4. Nir. 10,29. RV. 10,83. 84. Çat. Br. 9,1,1,6. 14. Taitt. Âr. 10,31. Gobh. 1, 4,17. zugleich Verfasser zweier Lieder des RV., Sohn des Tapas (Vasishtha) RV. Anukr. Ind. St. 3,228,a. = Çiva Bhâg. P. 3,14,34. 4,5,5. N. eines Rudra 3,12,12. als Agni: यः प्रशान्तेषु भूतेषु मन्युर्भवति पावकः MBh. 3,14151; vgl. भानुमत् 2. — 6) N. pr. eines Fürsten (भवन्मन्यु VP.), eines Sohnes des Vitatha, Bhâg. P. 9,21,1. — Vgl. अनुत्त°, अभि°, अहि°, उप°, तुवि°, नि°, निर्मन्यु, परि°, प्र°, प्राचा°, भवन्मन्यु, शत°, स°.

मन्युदेव (म° + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 280,b,7.

मन्युमत् (von मन्यु) 1) adj. *muthig, eifrig; grimmig, zornig, aufgebracht:* Indra RV. 4,30,7. TS. 2,1,2,1. 2,8,1. Kâth. 10,8. 13,4. तद्दामस्तु सर्वेसे मन्युमच्छवः RV. 7,104,3. AV. 7,22,2. MBh. 1,8027. यन्मां प्रति स °मान् R. Gorr. 2,81,15. 4,9,21. परम° MBh. 3,2301. *auffahrend, heftig* 5,4495. — 2) Bez. *des als Grimm, Zorn erscheinenden* Agni: यः प्रशान्तेषु भूतेषु मन्युर्भवति दारुणः। अग्निः स मन्युमान्नाम द्वितीयो भानुतः सुतः ॥ MBh. 3,14187; vgl. u. भानु am Ende.

मन्युमय (wie eben) adj. f. ई *aus Zorn gebildet, — bestehend, den Zorn darstellend* MBh. 1,108 = 5,860. Bhâg. P. 4,17,28.

मन्युमी (म° + मी) adj. (feindlichen) *Muth* oder *Grimm vernichtend:* स मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत् RV. 1,100,6. ब्रह्मद्विषस्तपनो मन्युमीरसि 2,23,4. *im Grimm vernichtend, zornwüthig:* इन्द्रो मन्युं मन्युम्यो मिमाय 7,18,16.

मन्युशमन (म° + श°) adj. *zorndämpfend, besänftigend* AV. 6,43,1.

मन्युषाविन् (म° + सा°) adj. *im Zorn (bösen Muth)* Soma *bereitend* RV. 8,32,21.

मन्युसूक्त (म° + सूक्त) n. *die* Manju-*Hymnen,* wohl Bez. von ṚV. 10,83. 84. Verz. d. Oxf. H. 405,*b*, No. 11.

मन्यूय् (von मन्यु) s. अप्रतिमन्यूयमान.

मन्वन्तर (मनु + अ°) 1) n. *eine* Manu-*Periode, ein Zeitraum von 71 göttlichen* Juga, *dem ein besonderer* Manu *mit seinen Göttern und seinen sieben Weisen vorsteht.* Sechs solcher Manvantara sind verflossen, im gegenwärtigen 7ten herrscht Manu Vaivasvata und sieben fernere Manu werden für die nächstfolgenden sieben Manvantara mit Namen aufgeführt; vgl. u. मनु 1, *b*, ζ. Vierzehn Manvantara bilden erst einen Tag Brahman's. AK. 1,1,2,22. H. 160. 252. M. 1,79. असंख्यानि 80. JÂǴN. 3,173. MBH. 3,186. HARIV. 406. fgg. 500. fgg. 517. 11323. SÛRJAS. 1,18. 14,21. UTTARARÂMAḰ. 14,1. RÂǴA-TAR. 1,25. 26. VP. 24. 259. fgg. BHÂG. P. 7,10,10. 8,13. 14. Ind. St. 1,18,6. °सहस्राणि WEBER, RÂMAT. UP. 344. Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,1 v. u. 8,*a*,15. 31 (Verz. d. B. H. 128,*b*). 12,*b*,15. 21,*b*, N. 2. 39,*a*,17. 40,*a*,11. 56,*a*,27. 29. 57,*a*,1. 83,*a*,14. 85,*a*, 5. 87,*a*, 43. masc. BHÂG. P. 6, 1, 3. — 2) f. आ Bez. mehrerer Festtage: *des 10ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Âshâḍha, *des 8ten in der dunklen Hälfte des* Ash. und *des 5ten in der lichten Hälfte des* Bhâdra, As. Res. III, 286. 287. 290.

मन्वर्थमुक्तावली (मनु - अर्थ + मु°) f. Titel von Kullûkabhaṭṭa's Commentar zu Manu's Gesetzbuch Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,10.

मन्विद्ध (मनु + इद्ध) adj. *von Menschen entzündet* AIT. BR. 2,34. ÇAT. BR. 1,4,2,5. TBR. 3,5,2,1.

मन्वीश m. ÇVETÂÇV. 3,13 von ÇAṀK. durch ज्ञानेश erklärt; es ist aber मनीषा (= मनीषया) wie 4,17 zu lesen; vgl. Ind. St. 1,427.

मपष्ठ, मपष्टक und मपुष्टक (auch H. 1174, v. l.) m. = मकुष्टक, मपुष्टक *eine Bohnenart* BHAR. zu AK. 2,9,17 im ÇKDR. मपुष्ठक COLEBR. und LOIS. im Text.

मफिर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,9.

मभ्र्, मभ्रति *gehen, sich bewegen* DHÂTUP. 15,50.

मम gen. von 1. म; vgl. अ°, निर्मम, ममक, मामक, मामकीन.

ममक adj. nach SÂJ. so v. a. मदीय *mein:* पितुर्यत्पुत्रो ममकस्य जायते ṚV. 1,31,11. अोमानं शंयोर्ममकाय सूनवे शर्म वहतम् 34,6. — Vgl. P. 4, 3,3 und मामक.

ममकार (मम + 1. कार) m. *das Beziehen der Dinge auf sich, das Hängen an Etwas, das Interesse für Etwas* (loc.): °कारो मृगाक्षीषु क इवायं सचेतसाम्। स्वदेहे ऽनुपपन्नो ऽपि यः सो ऽन्यत्र कथं मतः॥ Spr. 2127. KUSUM. 12,7. 8.

ममकृत्य (मम + कृत्य) n. dass.; so ist vielleicht für मतकृत्य VAǴRASÛḰI S. 226, Çl. 46 zu lesen.

ममत् adv. *modo — modo;* nach SÂJ. = माद्यत्, प्रमत्त. ममच्चन त्वा युवतिः परास ममच्चन त्वा कुषवा जगार। ममच्चिदापः शिशवे ममृड्युर्ममच्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत्॥ ṚV. 4,18,8. 9.

ममता (von मम) f. 1) *das Gefühl für Mein; das Hängen an Etwas, Interesse für* (loc.); *Selbstsucht:* द्रव्येषु MBH. 12,380 = 14,337. BHÂG. P. 2,4,2. MÂRK. P. 43,57. 76,38. 81,40. PRAB. 93,3. °शून्य *in keiner näheren Beziehung zu uns stehend, für den wir kein Interesse haben* Spr. 2190. 648. = गर्व *Hochmuth* H. 317. ममतायुक्त adj. = कृपण ÇABDAM. im ÇKDR. — 2) N. pr. der Gattin Utathja's und Mutter des Dîrghatamas MBH. 1,4179. fgg. BHÂG. P. 9,20,37. hierher nach SÂJ.: स्तोमं यमस्मै ममतेव शूषं घृतं न शुचि मतयः पवन्ते ṚV. 6,10,2.

ममत्व (wie eben) n. = ममता 1. MBH. 5,761. 1896. ममत्वं न प्रजानीयुर्यदि दण्डो न पालयेत् 12,461. 2554. लब्ध्वापि पृथिवीं कृत्स्नां सहस्थावरजङ्गमाम्। ममत्वं यस्य नैव स्यात्किं तया स करिष्यति॥ 14,336. अदन्नन्नान्ययो ऽविद्वान्ममत्वेनोपपद्यते (so die ed. Bomb.) 736. ममत्वं तत्र मे *Interesse* HARIV. 8646. क्षुद्रे ऽपि नूनं शरणं प्रपन्ने ममत्वमुच्चैःशिरसां सतीव KUMÂRAS. 1,12. Spr. 3929. ममत्वं हि न कर्तव्यमैश्वर्ये वा धने ऽपि वा *man soll nicht an ihnen hängen* 4694. KATHÂS. 28,44. BHÂG. P. 4,27,10. MÂRK. P. 23,82. 83. 81,11. 30. 121,17. 21. रागद्वेषममत्वकर्षितधियः *Selbstsucht* DHÛRTAS. in LA. 85,11. PRAB. 93,7. 12. कथं तस्य करिष्यामि ममत्वं जगतीगतम् so v. a. *wie sollte ich den beneiden, da mein Selbstgefühl auf die ganze Welt gerichtet ist?* MÂRK. P. 118,42.

ममसत्य (मम + स°) n. *Streit über Mein und Dein:* त्वां जना ममसत्येष्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके ṚV. 10,42,4. Nach DEVARÂǴA weil die Streitenden sagen मम सत्यं जय इति, richtiger Substantivbildung aus ममास्ति oder ममास्तु.

ममाथ n. N. eines Sâman Ind. St. 3,212,*a*,12. Auch मथात ebend.

ममापतोल UṆÂDIS. 5,50. m. = विषय UǴǴVAL.

ममाय् (von मम), °यते *Jmd* (acc.) *beneiden:* प्रकृतौ च विकारे च न मे प्रीतिर्न च द्विषे। द्वेष्टारं च न पश्यामि यो मामद्य ममायते॥ MBH. 12,8051. Schol.: मम द्वेष्टारमहं न पश्यामि यश्च ममायते ममेव आचरति पुत्रमित्रादिरात्मीयस्तं च न पश्यामि.

मम्ब्, मम्बति *gehen, sich bewegen* VOP. bei WEST., DHÂTUP. 11,35.

मम्म m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 4,678. 697. fg. 703. °स्वामिन् N. eines von ihm errichteten Heiligthums 698.

मम्मक m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 8,785.

मम्मट m. N. pr. des Autors des Kâvjaprakâça und der Saṁgîtaratnamâlâ Verz. d. Oxf. H. 201,*a*,36. Eine Contraction von महिमभट्ट nach AUFRECHT a. a. O. 246,*a*, N. 1. मम्मटभट्ट Verz. d. B. H. 228,1.

मम्रि (von मर्) adj. s. अ°.

मय्, मयते *gehen, sich bewegen* DHÂTUP. 14,4.

1. मय (von मा *bilden*) 1) suff. in der Bed. *daraus gebildet* u. s. w., f. ई (in späteren Schriften bisweilen auch आ) P. 4,3,82. 143. 4,138. 5,2, 47. 4,21. VOP. 7,72. — 2) m. VOP. 26,171. N. pr. eines Asura, eines vollendeten Werkmeisters und Kenners aller Zauberkünste, TRIK. 3,3,318. MED. j. 43. MBH. 1,133. 2278. 8323. 8328. 2,1. fgg. 5,3568. 6, 4605. 7,7879. 8,1406. fgg. 12,8261. 13,2250. HARIV. 203. 2420. fgg. 2603. fgg. 9143. 12974. fgg. 13178. 13218. 13316. fgg. 13952. 14020. fgg. R. 3,60,21. 4,34,29. 44,37. 6,80,2. 32. 95,36. KATHÂS. 3,47. 28,100. 29,12. fgg. 34,148. 43,22. 44,26. fgg. 188. 45,2. fgg. RÂǴA-TAR. 3,357. BHÂG. P. 1,15,8. 2,7,31. 4,18,20. 5,24,16. 28. 7,10,52. 8,10,22. MÂRK. P. 68,8. VP. 148, N. 11. Verz. d. Oxf. H. 41,*b*,2. fgg. Lehrer der Astronomie SÛRJAS. 1,2. 4. 7. 12,1. 10. 14,24. fgg. VARÂH. BṚH. S. 24, 2. Verz. d. B. H. No. 857. 865. 939. der Kriegskunst KÂM. NÎTIS. 8,20. 28. — Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, N. Nach WEBER = Ptolemaios Ind. St. 2,243. LIT. 225. fg. — 3) f. आ *ärztliche Behandlung* ÇABDAḰ. im ÇKDR.

2. मॅय m. *Ross* VS. 22,19. f. ई Schol. zu Lâṭj. 2,7,26. मय m. *Kameel* AK. 2,9,75. Trik. 3,3,318. H. 1254. Med. j. 43. Halâj. 2,125. *Maulthier* Med. — Wohl von मा, मिमाति.

मयक्षेत्र (1. मय 2. + क्षेत्र) n. N. pr. eines *Gebiets:* °माहात्म्य Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 80.

मयग्राम (मय + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 8,736.

मॅयट m. = प्रताद (wohl प्रासाद) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,81. = तृणाकुर्म्य Hâr. 223.

मॅयंद so v. a. मयोद nach Mahîdh. VS. 18,9. Gegen die Erklärung des Schol. spricht schon die Betonung.

मयष्टक m. = मकुष्टक *eine Bohnenart* Bhar. zu AK. 2,9,17. ÇKDr.

मॅयस् n. *Labung, Erquickung; Ergötzen, Freude* Naigh. 3,6. मयो इवापो न तृष्यते बभूथ RV. 1,175,6. 31,7. 93,1. सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् 89,3. 114,2. 186,5. 5,46,4. 8,18,7. 10,64,1. 95,1. पृणान्नित्पृणाते मयः 7, 32,8. 81,3. हृणीयसे यो न ते मयः *der dir nicht angenehm ist* 1,176,8. मयो दधे मेधिरः 3,1,3. 8,39,4. मयो नो भूतोतिभिर्मयोभुवः 20,24. 49,6. भास्वेतं चतुषे चतुषे मयः 10,37,8. मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे 40,10. VS. 7,47. शं च मे मयश्च मे 18,8. 34,9. यदि शिवं तन्मयः TBr. 2,2,5,5.

मयसरस् (1. मय 2. + स°) n. N. pr. eines *Teiches* Verz. d. Oxf. H. 73,*a*,18.

मयस्कर (मयस् + 1. कर) adj. *Freude machend* VS. 16,41.

मयाराम (मय + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,14.

मयिवसु (म°, loc. von 1. म, + वसु) adj. *in mir gut* in einer Formel Ait. Br. 2,26. TS. 3,2,10,2.

मयु (von मा, मिमाति) Uṇâdis. 1,7. m. 1) *ein* Kimpurusha AK. 1,1, 1,66. H. 194. an. 2,376. Halâj. 1,82. मयुं पशुं मेधमग्ने जुषस्व, मयुं ते शुगृच्छतु VS. 13,47. 24,31. Çat. Br. 7,5,2,22. TS. 5,5,12,1. Ind. St. 9, 246. °राज m. *Fürst der* Kimp., Bein. Kuvera's, Çabdar. im ÇKDr.; vgl. मायुराज. — 2) *Gazelle* H. an.

मयुष्टक m. = मकुष्टक *eine Bohnenart* H. 1174. Schol. zu AK. 2,9, 17. ÇKDr.

मयूक m. = मयूर H. ç. 188.

मयूख (von मि, मिनोति) Uṇâdis. 5,25. m. 1) *Pflock*, namentlich *zum Aufspannen eines Gewebes, einer Haut u. s. w.:* दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः RV. 7,99,3. इमे मयूखा उप सेदुरू सदः 10,130,2. मयूखं वास्तो धारणाय निहन्यात् Ait. Br. 3,15. आग्नेय्यान्मयूखान्तत मैध्यमेषायामुपहन्यात् TS. 2,3,1,5. Kâṭh. 11,6. 26,6. Pańkav. Br. 10,3,6. Âçv. Çr. 9, 9. Kâtj. Çr. 26,2,10. 15. 5,8. 6,26. 7,26. Kauç. 40. स्थूणामयूखं n. Çat. Br. 14,3,1,22. तत्त्वमभ्याक्रामं वपतः षण्मयूखम् AV. 10,7,42. TBr. 2,5,5,3. पञ्च° Kauç. 107. = कील Aǵaja im ÇKDr. *Zeiger einer Sonnenuhr* Wilson nach ders. Aut. — 2) *Strahl* Naigh. 1,5. AK. 1,1,2,34. 3,4,2,19. H. 100. an. 3,113. Med. kh. 10. Halâj. 1,39. सूर्यस्य Maitrjup. 6,26. 35 (n.?). Çâk. 86. Ṛt. 1,13. Spr. 2067. Çiç. 4,56. संध्या° Prab. 81,10. Kir. 5,8. शशिनः Spr. 2852. Çâk. 54. ad 78. ग्रहाणाम् Varâh. Brh. S. 20,4. मणि° Kir. 5,5. रत्नदीपमाला° Kaurap. 18. *Glanz* AK. 3,4,2,19. H. an. Med. अन्धकारं गिरिगह्वराणां दंष्ट्रामयूखैः शकलानि कुर्वन् Ragh. 2,46. Ṛt. 6,29. *Flamme* AK. H. an. Med. Vgl. उन्मयूख, श्रीत°. — 3) Bez. eines Agni: ये ग्रह्यस्वतारश्च प्रविष्टा गोह्य उपगोह्यो मयूषो मनोहा Pâr. Grhj. 2,6. Scheint entstellt zu sein; vgl. गृह्योपगृह्यो मयोभूः Çâṅkh. Grhj. 5,2. — 4) abgekürzter Titel einer Schrift: इति मयूखे Prâjaçkittend. 32,*b*,4. — Hier und da fälschlich मयूष geschrieben.

मयूखमाला (म° + मा°) f. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. I, 299. Hall 176. °मालिका desgl. ebend.

मयूखवत् (von मयूख) adj. *strahlenreich* Varâh. Brh. S. 47,7.

मयूखादित्य (मयूख + आ°) m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70, *b*,6. 28. Verz. d. B. H. 146,*b*,6.

मयूखिन् (von मयूख) adj. *strahlend* MBh. 7,8141.

मयूर (von मा, मिमाति) Uṇâdis. 1,68 (proparox.; vgl. jedoch P. 4,2, 44, Sch.). gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109. 1) m. *a) Pfau* AK. 2,5,30. Trik. 2,5,26. H. 1319. an. 3,593. Med. r. 200. Halâj. 2,86. VS. 24,23. 27. Lâṭj. 8,12,6. Ind. St. 4,108. 8,267. Hariv. 10775. fg. R. 3,79,15. 16. Suçr. 1,74,18. 114,10. 201,1. 228,13. Ragh. 3,56. Ṛt. 1,13. Çâk. 105,1. ad 78. Spr. 2504. Weber, Ǵjot. 21. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,38. 92,*b*,40. 123,*a*,18. वरमद्य कपोतो न श्वो मयूरः 216,*a*,41. °पिच्छ Çârṅg. Saṁh. 3,9,10. °घ्न Verz. d. B. H. No. 434 (LXI). °चित्रक n. Titel des 47ten Adhjâja in Varâh. Brh. S.; vgl. बर्हिचित्रक 47,2. °रस Hiouen-thsang I, 138. मयूरी f. *Pfauhenne* RV. 1,191,14. AV. 7, 56,7. R. 3,79,15. Kathâs. 29,180. Uttararâmak. 41,8. P. 1,2,67, Sch. मयूरत्व n. nom. abstr. Kathâs. 71,277. 301. मयूरीभू 284. — *b) Hahnenkamm, Celosia cristata* AK. 2,4,2,30. H. an. Med. *Achyranthes aspera* (s. अपामार्ग) H. an. Med. — Suçr. 2,134,21. — *c) ein best. zur Bestimmung der Zeit dienendes Instrument* Sûrjas. 13,21. — *d)* N. pr. eines Asura MBh. 1,2671. eines Dichters Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 7. 8. 21. 49. Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,1. 50. 142,*a*,13. 150,*b*,32. 258,*b*,15. 348,*b*, No. 819. Vaters eines Çaṅku 125,*a*,4. — *e)* N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,13. — 2) f. ई *a) Pfauhenne;* s. u. 1, *a*. — *b) ein best. Gemüse, Basella rubra u. s. w.* Wilson nach Çabdârthak. — 3) n. (sc. आसन) *a) eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,19. — *b)* N. pr. einer Stadt Hiouen-thsang I, 230. — Vgl. मत्तमयूर fg., महामयूरी, मायूर, मायूरिक.

मयूरक (von मयूर) 1) m. *Pfau* Viçva im ÇKDr. — 2) m. *Achyranthes aspera* (s. अपामार्ग) AK. 2,4,2,7. Trik. 3,3,37. H. an. 4,27. Med. k. 208. *Celosia cristata* Viçva a. a. O. — Suçr. 1,133,4. 138,12. 2,38,12. — 3) *blauer Vitriol*, n. AK. 2,9,101. H. 1052. H. an. Med. masc. Viçva. — 4) m. N. pr. eines Dichters, = मयूर Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 12. — 5) f. मयूरिका *a) ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,287,13. — *b) eine best. Staude,* = अम्बष्ठा Râǵan. im ÇKDr.; vgl. पूति°.

मयूरकर्ण (म° + कर्ण) m. *Pfauenohr*, N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4, 69. — Vgl. मायूरकर्ण.

मयूरकेतु (म° *Pfau* + केतु) m. Bein. Skanda's MBh. 3,14630.

मयूरगति (म° + ग°) f. *Pfauengang*, Bez. *eines best. Metrums, 4 Mal* ‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿‿ Ind. St. 8,402.

मयूरग्रीवक (म° + ग्रीवा) n. *blauer Vitriol* Râǵan. im ÇKDr.

मयूरघृत (म° + घृत) n. *Pfauenschmalz*, Bez. *eines best. Medicaments* Çârṅg. Saṁh. 2,9,14.

मयूरचटक (म° + च°) m. *Haushahn* H. ç. 190. Hâr. 90.

मयूरचूड (म° + चूडा) 1) n. *ein best. Parfum*, = स्थौणेयक Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. श्रा *Celosia cristata* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

मयूरजङ्घ (म° + जङ्घा) m. *Bignonia indica* Râǵan. im ÇKDr.

मयूरतुत्थ (म° + तु°) n. *blauer Vitriol* Râǵan. im ÇKDr.

मयूरपदक (म° + प°) n. Bez. *einer einer Pfauenspur gleichenden Verwundung mit den Fingernägeln* Çabdam. im ÇKDr.

मयूरपुर (म° + पुर) n. *Pfauenburg*, N. pr. eines Hügels: °माहात्म्य Mack. Coll. I, 79.

मयूरविदला (म° + वि°) f. *eine best. Staude*, = श्रम्बष्ठा ÇKDr. nach dem Vaidjaka (°विदला geschr.).

मयूररथ (म° + रथ) adj. *auf einem Pfau reitend;* m. Bein. Skânda's H. 208, Sch.

मयूररोमन् (म° + रो°) adj. *pfauenhaarig:* Indra's Rosse RV. 3,45,1.

मयूरवर्मन् (म° + व°) m. N. pr. eines Fürsten: °चरित्र Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 95.

मयूरव्यंसक (म° + व्यं°) m. P. 2,1,72. = धूर्तमयूर Schol.

मयूरशतक (म° + श°) m. Majûra's *Centurie*, Titel eines aus 100 Çloka bestehenden Gedichts auf die Sonne; daher auch सूर्यशतक genannt. Verz. d. Oxf. H. 348,*b*, No. 819.

मयूरशर्मन् (म° + श°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 212, *a*, No. 500.

मयूरशिखा (म° + शि°) f. *eine best. Staude* Râǵan. im ÇKDr.

मयूरशेप्य (म° + शे°) adj. *pfauenschwänzig:* Indra's Rosse RV. 8,1,25.

मयूरसारिन् (म° + सा°) adj. *wie ein Pfau einherschreitend;* f. °सारिणी *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡—◡—◡—◡—— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (V, 3). Ind. St. 8,370 (hier fälschlich eine Kürze am Ende).

मयूरारि (मयूर + श्र°) m. *Chamäleon, Eidechse* Çabdârthak. bei Wilson.

मयूराष्टक (मयूर + श्र°) n. Majûra's *Octade*, Titel eines aus 8 Çloka bestehenden Gedichts Majûra's, in der er die Reize seiner Tochter schildert, Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 8.

मयूरिकाबन्ध (म° + ब°) m. Bez. *eines Art Knotens:* °बन्धं (adv.) बद्धः P. 2,4,42, Sch.

मयूरेश (मयूर + ईश) m. N. pr. einer Person: °विवाहवर्णन Verz. d. Oxf. H. 79, *a*, 13.

मयूरेश्वर (मयूर + ई°) n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 70,*b*, 44.

मयेश्वर (मय + ई°) m. = मय 2. Kathâs. 59,29.

मयोभव (मयस् + भव) 1) adj. = मयोभू VS. 16,41. — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,18.

मयोभू (मयस् + 2. भू), °भु adj. *labend, erquickend, ergötzend, wohlthuend* Nir. 9, 27. 14, 25. भेषज RV. 1,89,4. 2,33,13. 10,186,1. पितु 1, 187,3. सिन्धवः 125,4. रयि 4,11,4. 3,16,6. ऊतयः 1,91,9. 117,19. श्रर्वन्तो यद्वय श्रा चिन्मयोभु 2,27,5. 5,42,2.18. स्तन 1,169,49. पर्जन्यो न श्रोषधीभिर्मयोभुः 6,52,6. वृषभ: 7,101,5. Soma 9,78,4. वात 10,169,1. श्रापो हि ष्ठा मयोभुवः 9,1. भिषज् 39,5. die Açvin und andere Götter 1, 13,9. 92,18. 138,1. 5,42,1. 58,2. 7,40,6. 8,75,1. 20,24. VS. 11,15. Çat. Br. 1,9,1,7. Âçv. Gṛhj. 2,10,6. शंभुमयोभु Bez. zweier Lieder, welche diese Worte enthalten (AV. 1, 5. 6), Kauç. 9. 18. 19. 43

मय्य m. N. pr. eines Brahmanen Râǵa-Tar. 7,271.

1. मर् *sterben;* act.: ved. मरति P. 3,1,85, Sch. मराति, मराम, श्रमरत् (P. 3,1,59); ममार, मरिष्यति P. 1, 3, 61. Vop. 13, 7. श्रद्या ममार स ह्यः समान RV. 10,55,5. सो चिन्नु न मराति नो वयं मराम 1,191,10. partic. perf. *moribundus:* रयिं न कश्चिन्ममृवाँ श्रवाहाः RV. 1,116,3. ऊर्धास्तस्थुर्ममृषीः प्रायवे पुनः 140,8. 10,39,9. श्रस्त्वेव मरिष्यति Çat. Br. 4, 5, 2,14. 6,2,1,37. उभो जीविष्यं इति मरिष्यन् 8, 7, 2,11. 10,4,3,10. 12, 5,2,1. Kaush. Up. 3,3. मा मर Spr. 4937. ममार नृपः MBh. 1,6537. R. 1,28, 26 (29,15 Gorr.). मरिष्यसि MBh. 1,6141. 6161. 14,845. R. 2,69,17. Spr. 2129, v. l. 3930. Kathâs. 49,57. 72,125. Mârk. P. 110,17. Vet. in LA. (II) 6,6. मर्तासि Bhatt. 8,95. med.: मरते ved., श्रमृत P. 1,3,61. Vop. 13, 7. त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे RV. 1,91,6. मा मृथाः 10,95,15. Çat. Br. 11,5,1,5. Bhâg. P. 9,14,36. यन्न मरा इति मन्यसे RV. 8, 82, 5. नक्तंस्या श्रपरं चन जरसा मरते पतिः 10,86,11. श्रम्रियमृत AV. 10,4,26. Âçv. Gṛhj. 1,20,7. मम्रिरे Bhâg. P. 6,18,71. मरिष्ये MBh. 2,1770. मृषीष्ट P. 1,3,61. Vop. 13, 7. pass. in derselben Bed.: म्रियते Dhâtup. 28,110 (6te Kl.). P. 1,3,61. Vop. 13,7. न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि RV. 1,162,21. Ait. Br. 8,28. Çat. Br. 10,4,3,1. 11,5,3,8. 14,6,2,12. म्रियमाणः पाप्मनो विजहाति 7,1,8. पुरायुषो म्रियते 2, 1, 3, 4. 5, 3, 5, 29. 13,8,1,1. Khând. Up. 5,10,8. M. 7,133. 9,69. 97. 211. स श्रासान्म्रियते Suçr. 1,110,16. स्वरेण म्रियते नरः 120,17. Bhag. 2,20. MBh. 1,7284. 3,2570. 6,391. 12, 5729. R. 3,50,21. Spr. 514. 1434. म्रियते पिपासया चातकः 1694. 2110. Weber, Râmat. Up. 345. Ind. St. 1,20,15. Bhatt. 8,37. 17,18. न म्रियेरन् Spr. 4333. म्रियति, म्रियन्ति MBh. 3,13867. 6,391. 12,5729. Hariv. 6061. म्रियेयम् MBh. 1,6189. म्रियेयुः Spr. 4332. pass. impers.: श्रमारि Bhatt. 15,85. मम्रे 14,42. infin. मर्तुम् R. Gorr. 2,68,37. Kathâs. 13,98. 70,63. Râǵa-Tar. 6,99.186. — partic. मृत Unâdis. 3,88. 1) adj. *gestorben, verstorben, todt, todtenähnlich, erstarrt* AK. 2,8,2,86. 3,4,14,62. H. 374. Med. t. 46. Halâj. 3,7. व्युच्छन्ती जीवमुदीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती RV. 1,113,8. मृता वा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रु TS. 6, 1, 1, 2. Çat. Br. 14, 7,2,10. — 4,5,2,3. 12,5,1,4. 14, 6, 2,13. Çâñkh. Çr. 13,2,1. 5,7. M. 3, 173. fg. 5,45. 92. प्रसुप्तं वा मृतं वा MBh. 5, 7264. Spr. 2239. fgg. 2383. 4740. fg. 5041. R. 1,1,34. Râǵa-Tar. 4,637. °वस्त्रभृत् *die Kleider eines Verstorbenen* M. 10, 35. 52. मृतशौच Verz. d. Oxf. H. 277, *a*, No. 654 (96). °संजीवनमल्लविधि 44, *b*, 24. °वत्सा 316, *b*, 15. मृतप्रजा M. 9, 81. जीवन्मृतः Bhâg. P. 5,10,8. मृतोत्थितः 6,18,75. मृतं शरीरम् Spr. 2238. पशु M. 8,232. 234. Jâǵn. 2,164. Hit. 23,10. Vet. in LA. (II) 9,14. त्वमात्मानं मृतवत्संदर्श्य Hit. 23, 7. 17,18. संज्ञा *geschwundenes Bewusstsein* (in Folge des Todes) MBh. 7, 2014. 2020. मृताम्भोजा वापी R. 5, 36,12. मृतो दरिद्रः पुरुषो मृतं मैथुनमप्रजम् । मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञस्त्वदक्षिणः ॥ *todt, vergeblich* Spr. 2244. — 2) n. *a*) *Tod* H. an. 2, 188. Med. t. 46. Viçva bei Uǵǵval. zu Unâdis. 3, 88. सर्वैः सह मृतं श्रेयो न च मे जीवितं क्षमम् MBh. 1, 6142. 13,11. R. Gorr. 2,29, 7. 68,29. मृतेभ्यः प्रमृतं यासि so v. a. *aus einem Tode in den andern* Spr. 4199. — *b*) *das Betteln, erbettelte Speise* AK. 2,9,3. H. 866. H. an. Med. Viçva a. a. O. M. 4,4. 5. — Vgl. श्रमृत.

— caus. मारयति *Jmd* (acc.) *tödten, zum Tode führen, sterben lassen, den Tod herbeiführen* Nir. 11,6. Çat. Br. 2,3,3,8. इदि मारय 3,8,1,15. 11,8,4,2. Pañkav. Br. 14,4,7. MBh. 1,7276. 7,2118. 8,4890 (= 9,1057).

Hariv. 684. R. 5, 1, 18. Suçr. 1, 348, 1. Mṛkkh. 128, 22. Spr. 2961. Kâm. Nîtis. 7, 51. Kathâs. 33, 118. 49, 57. मारयन्मृत्युनान्तकम् Bhâg. P. 3, 29, 45 (= 4, 11, 19). Mârk. P. 105, 13. शस्त्रेण Pańkat. 34, 15. Ghat. 7. Bhatt. 16, 22. पापं यातनाभिरमीमरत् Râǵa-Tar. 8, 998. (तम्) पशुमारममारयत् MBh. 1, 6036. 3, 448. 4, 775. 10, 337. Bhâg. P. 4, 13, 41. मारयते MBh. 13, 1926. मार्यते Hit. 40, 18. मार्यमाण MBh. 1, 6037. मारित Mârk. P. 105, 14. 19. Pańkat. 229, 22.

— desid. मुमूर्षति P. 7, 1, 102. *dem Tode entgegengehen, im Begriff stehen zu sterben, zu sterben beabsichtigen* Nir. 9, 26. Kâtj. Çr. 22, 6, 19. अभोजनेन तत ऊर्ध्वं मुमूर्षेत् Lâtj. 8, 8, 40. मुखाद्रुधिरमत्यर्थमुद्गिरन् मुमूर्षतः Hariv. 4737. R. 6, 15, 27. R. ed. Bomb. 6, 46, 39. वित्तक्लेशैर्मुमूर्षसि Kathâs. 33, 141. Râǵa-Tar. 5, 13. आ मुमूर्षति Pat. zu P. 3, 1, 7. — Vgl. मुमूर्षा, मुमूर्षु.

— अनु *nach Jmd* (acc.) *sterben, Jmd im Tode folgen:* व्रतमेव कृतमनुम्रियते (nach dem Comm. hier nur mimisch zu verstehen) TBr. 1, 4, 4, 2. यद्वा नानुम्रिये R. Gorr. 2, 68, 32. 37. मामेवानुमरिष्यति R. Schl. 2, 12, 84. 4, 55, 20. Bhâg. P. 9, 8, 3. अनुमृत mit act. Bed. Ragh. 8, 57. mit passiver Bed. 84. Vgl. अनुमरण. — desid. *Jmd im Tode zu folgen beabsichtigen* Râǵa-Tar. 6, 195.

— अभि *Jmd* (acc.) *durch den Tod berühren, — afficiren (beflecken):* इन्द्रो वृत्रमहन्सो ऽपो ऽभ्यम्रियत TS. 6, 4, 2, 3. TBr. 3, 2, 5, 1. यद्देवास्या अभिमृतममेध्यम् Kâth. 25, 6. गुरुणाभिमृताः Âçv. Gṛhj. 4, 6, 1. — Vgl. अभिमर.

— आ s. अनामृत, welches aber, in Abweichung vom Comm., zu bedeuten scheint: *nicht vom Tode berührt*, gleichsam *nicht bestorben.*

— उप caus. so v. a. *in's Wasser werfen* (Comm.), *untertauchen* Çat. Br. 2, 5, 2, 46. 4, 4, 5, 22. Schol. zu Kâtj. Çr. 727, 23. 728, 22. Vgl. उपमारण.

— परि *um Jmd* (acc.) *her sterben:* त एवैनं परिम्रियन्ते Kaush. Up. 2, 13. Taitt. Up. 3, 10, 4 (पर्येनं zu lesen). तं ह पञ्च राजानः परिमम्रुः Ait. Br. 8, 28. — Vgl. परिमर.

— प्र s. प्रमृत, प्रमर und प्रमार. — caus. *zum Tode führen* Çat. Br. 2, 3, 2, 8.

2. मर्, मृणाति (हिंसायाम्) Dhâtup. 31, 22. 26. *zermalmen, zerschlagen* (vgl. मर्द्): मृणीहि विश्वा पात्राणि *zerdrücken* AV. 6, 142, 1. मूर्ण *zermalmt, zerbrochen:* मूर्णा मृगस्य दन्ताः 4, 3, 6. मूर्ण = मूत *gebunden* Râjam. zu AK. 3, 2, 44. ÇKDr. — Vgl. मर्ण.

— आ s. आमरीतर्, आमुर् fg.

— उप pass. *aufgerieben werden:* ते ऽस्य गृहाः पशव उपमूर्यमाणा ईयुः Çat. Br. 1, 7, 3, 21. 4, 12.

— परि; hierher dürfte gezogen werden परिमूर्णी (गौः) so v. a. *aufgerieben, decrepita* Çat. Br. 5, 3, 1, 13. Kâtj. Çr. 15, 3, 34. = वृद्धा Schol.

— प्र *zermalmen, zerstören:* प्र मृणीहि ṚV. 4, 4, 5. त्वया प्रमूर्णं मृदितमग्निर्दहतु दुश्चितम् AV. 12, 5, 61.

— अभिप्र s. अभिप्रमुर्.

मर (von 1. मर्) m. v. l. für मद in gaṇa पचादि zu P. 3, 1, 134. *Tod; die Welt des Sterbens* so v. a. *die Erde* Ait. Up. 1, 2. मराः Hariv. 8464 fehlerhaft für नराः, wie die neuere Ausg. hat. — Vgl. अ°, दुर्मर, नृ°.

मरक (wie eben) m. 1) *Seuche* Trik. 2, 8, 60. H. 325. Suçr. 1, 21, 12. Kâm. Nîtis. 13, 20. Varâh. Bṛh. S. 5, 27. 58. 6, 9. 8, 47. 11, 12. 29. 30. 35, 4. 46, 40. जन° 78, 24 = 93, 5. Vgl. मारक, मारि. — 2) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58, 51.

मरकत n. *Smaragd* AK. 2, 9, 92. H. 1064. Halâj. 2, 20. R. 2, 94, 5 (103, 5 Gorr.). Ṛt. 3, 21. °शिला Megh. 74. °मणि Varâh. Bṛh. S. in Verz. d. B. H. 249 (84). Pańkar. 3, 7, 31. Prab. 101, 17. °सदृशानि शस्याग्राणि Pańkat. 9, 6. 68, 23. Bhâg. P. 4, 25, 15. हरिन्मरकत 8, 2, 4. °श्याम 6, 3. 16, 35. महा° masc. 10, 33, 7. adj. 4, 9, 62 (महामारकत ed. Bomb.). — Vgl. मारकत.

मरकतपत्री (म° + पत्र) f. *eine best. Schlingpflanze,* = पाची Râǵan. im ÇKDr.

मरकतमय (von मरकत) adj. *smaragden:* मेदिनीषु Çiç. 4, 56.

मरक्त n. = मरकत Çabdar. im ÇKDr.

मरण (von 1. मर्) n. 1) *das Sterben, Tod* AK. 2, 8, 2, 85. Halâj. 3, 6. गृहपति° Âçv. Çr. 12, 6. Kâtj. Çr. 24, 6, 16. जन° 25, 4, 24. 7, 5. 9. 13, 37. 14, 19. जनने मरणे Kauç. 141. Nir. 3, 15. Khând. Up. 3, 17, 5. Kathop. 1, 25. M. 5, 77. 79. 8, 108. Bhag. 2, 34. MBh. 1, 4318. 6032. 3, 2342. 13, 70. R. 1, 1, 88. 3, 12. 2, 72, 18. मृत्युं मरणधर्माणं योजयेयम् 3, 29, 18. Suçr. 1, 18, 19. 34, 17. 45, 21. 102, 12. 109, 17. Sâṁkhjak. 18. 55. Spr. 139. 311. 446. 452. 1581. 2061. 2646. 2742. 3791. 4697. Varâh. Bṛh. S. 11, 59. 46, 33. Kathâs. 36, 80. Mârk. P. 16, 43. Kaurap. 49. Pańkat. 128, 7. Sâh. D. 64, 4 (°गर्वा म° zu trennen). Vet. in LA. (II) 8, 8. 28, 3. क्षत्रियः शस्त्रमरणाः *durch Waffen den Tod findend* MBh. 2, 657. *das Ersterben:* विद्युतः, वृष्टेः Ait. Br. 8, 28. Vgl. काम्य°, धी°, सह°, आमरणान्त. — 2) *ein best. Gift,* = वत्सनाभ Râǵan. im ÇKDr.; wohl fehlerhaft für मारण, wie u. वत्सनाभ gelesen wird. — 3) *Zuflucht;* wohl nur fehlerhaft für शरण Bhâg. P. 4, 24, 56, obgleich drei uns zu Gebote stehende Ausgaben so lesen.

मरणधर्मन् (म° + ध°) adj. *sterblich* Kathâs. 56, 263.

मरणात्मक (मरण + आत्मन्) adj. f. °त्मिका *den Tod bringend* Vet. in LA. (II) 13, 8, wo °त्मिकाः zu lesen ist.

मरणान्त (मरण + अन्त) adj. *mit dem Tode endend, dessen Ausgang der Tod ist:* जीवित Spr. 3217. — Vgl. आ°.

मरणान्तिक (wie eben) adj. dass.: रोग MBh. 14, 466. — Vgl. आ°

मरतं (von 1. मर्) Uṇâdis. 3, 110. m. *Tod* Uǵǵval.

मरन्द m. = मकरन्द *Blumensaft* H. 1127.

मरन्दौकस् (मरन्द + ओ°) n. *Blume* Çabdârthak. bei Wilson, मरन्दौकस in der ersten Auflage.

मराकाली f. *eine best. Pflanze,* = वृश्चिकाली Ratnam. im ÇKDr.

मराय 1) m. N. eines Ekâha Âçv. Çr. 9, 8. Çâńkh. Çr. 14, 39, 1. — 2) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 228, *a.*

मरायिन् in der Stelle: यस्येदिन्द्राकुत्र्यं व्रते रेवान्मराय्येधते ṚV. 10, 60, 4. Vielleicht N. pr.

मरायु adj. nach Sâj. *sterblich* (von 1. मर्) ṚV. 10, 106, 6. 7. Nir. 13, 5. Vgl. दुर्मरायु, welches auch TBr. 3, 7, 6, 7. 9 erscheint und hier vom Comm. durch दुर्मरणहेतु oder दुर्मरणेच्छु erklärt wird.

मरार m. *Kornkammer* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मरारम (मर + आ°) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 47, 20.

मराल 1) adj. *weich, sanft* Trik. 3, 1, 26. — 2) m. *Flamingo* Gaṭâdh. im ÇKDr. Bala beim Schol. zu Naish. 6, 72. Spr. 660. Git. 11, 3. Naish.

6,72. *Gans* H. ç. 192. Bala a. a. O. *eine Entenart* (कारण्डव) Sârasv. im ÇKDr. — *b) Pferd.* — *c) ein Wald von Granatbäumen.* — *d) Bösewicht.* — *e) Wolke.* — *f) Lampenruss* Sârasv. im ÇKDr. — *g) eine best. Verbindung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,34. 202,*b*,18.

मरालक (von मराल) m. 1) *eine Art Ente oder Gans*, = कालहंस Râgan. im ÇKDr. — *b) eine best. Verbindung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 16.

मरिच 1) m. *Pfefferstaude*; n. *Pfeffer* H. 419. Halâj. 2,461. मरिचोद्भ्रान्तहारीत Ragh. 4,46 (मारीच ed. Calc.). °लुप (मरीच° die neuere Ausg.) Hariv. 5367. गुल्मांश्च मरिचस्य R. 3,39,22. स्थालपथं मरिचम् P. 5,1,77, Vârtt. 3. Suçr. 1, 139,3. पिप्पलीमरिचशृङ्गवेराणि त्रिकटुकम् 142,11. 145,5. 161,10. 217,3. 231,11. 2,338,17. Varâh. Bṛh. S. 51,15. Kathâs. 13,124. fgg. Sâh. D. 27,18. n. = कक्कोलक ÇKDr.; vgl. मारीच. — 2) m. *ein best. Baum*, = मरुव Râgan. im ÇKDr. — 3) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,401. — Vgl. मारिचिक.

मरिचपत्त्रक (म° + पत्त्र) m. *Pinus longifolia* (सरल) Râgan. im ÇKDr.

मरिन् s. कर°.

मरिमन् (von 1. मर्) Uṇâdis. 4,148. *Tod* Uggval.

मरिशु (wie eben) adj. s. ग्र°.

मरीच 1) = मरिच 1. n. AK. 2,9,36. H. ç. 100. °लुप Hariv. 5367 (nach der Lesart der neueren Ausg.). — 2) m. N. pr. des Vaters des Kaçjapa Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,1. eines Sohnes des Sunda VP. 147, N. 1; fehlerhaft für मारीच.

मरीचि (मरीचि Uṇâdis. 4,70) m. f. Siddh. K. 251,*a*,12. Trik. 3,5,16. 1) m. (dieses nur im Taitt. Âr. zu belegen) und f. *Lichtatom* (den Luftraum füllend und unterschieden von den Strahlen; vgl. Weber in Ind. St. 9,9); später *Lichtstrahl* AK. 1,1,2,35. H. 99. an. 3,140. Med. k. 16. Halâj. 1,39. यत्ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम दूरकम् ṚV. 10,57, 12. मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः 177,1. सूर्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनुसंचरन्ति AV. 4,38,5. 5,21,10. मरीचीर्धूमान्प्र विश 6, 113,2. VS. 18,39. 25,9. Çat. Br. 5,3,4,21. fgg. 6,1,2,2. 10,5,4,2. 11, 6,2,6. 8,1,2. ज्योतिः, अर्चिः, मरीचयः (Comm.: सर्वत्रप्रसृतप्रभाद्रव्य), उदाराः TBr. 2,2,9,2. वायुर्व्यवर्तयत स मरीचिभिरपुष्यत् 3,2,2. आपो मरीचीः प्रवहन्तु नो धियः Âçv. Gṛhj. 2,4,14. Kâtj. Çr. 25,4,44. Ait. Up. 1,2. यथा गार्ग्य मरीचयो ऽर्कस्यास्तं गच्छतः सर्वा एतस्मिंस्तेजोमण्डल एकीभवन्ति Praçnop. 4,2. Maitrjup. 6,31. Taitt. Âr. 1,1,2. 2,1. मरीचयः स्वायंभुवाः (vgl. u. 2.) । ये शरीराण्यकल्पयन् 27,2. अर्कमरीचयः Ragh. 13, 4. Ṛt. 1,16. Mârk. P. 109,63. Çâk. 86, v. l. शशाङ्क° Vikr. 47. सप्तमरीचिरूपैः Varâh. Bṛh. S. 43,37. °विकच (कौस्तुभ) MBh. 1,1147. मुकुटरत्न° Ragh. 9,13. Prab. 2,3. मरीची f.: यथा मरीच्यः सहिताश्चरन्ति सर्वत्र तिष्ठन्ति च दृश्यमानाः MBh. 12,9102. मरीच्य इव निष्पेतुरग्नेः R. 1,56,18 (57,18 Gorr.). मरीचिमिव सोमस्य सौम्यां स्त्रीविग्रहां भुवि so v. a. *Mondschein* Hariv. 6615. — 2) = मरीचिका *Luftspiegelung*: स्वच्छन्दोच्छलदुद्दाममन्मथमरीचिभिः Kathâs. 25,9.57,91. — 3) m. N. pr. eines Pragâpati, eines Sohnes des Svajambhû (vgl. u. 1. मरीचयः स्वायंभुवाः), des Brahman oder des Manu Hairaṇjagarbha, eines der 7 Weisen und Vaters Kaçjapa's, AK. 1,1,2,28. Trik. 3,3,77. H. 124. H. an. Med. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 91,1 v. u. M. 1,35. 58. 3,194. MBh. 1,2518. fg. 2598. Hariv. 41. 413. 11519. 11523. 12440. 13206. 14071. 14149. R. 1,70,19. 2,110,5 (119,5 Gorr.). 3,20,8. Çâk. 168. 186. Varâh. Bṛh. S. 13,5. VP. 49. 54. Kathâs. 59,53. Bhâg. P. 3,12,22. 24. 4,29,43. 9,1, 10. Mârk. P. 104,3. Verz. d. Oxf. H. 42,*a*,33. 82,*b*,28. 310,*a*,23. मरीचिर्मरुतामस्मि (sagt Kṛshṇa) Bhag. 10,21. Vater des Paurṇamâsa VP. 82. Mârk. P. 52,19. Gesetzgeber Ind. St. 1,233. fg. Verz. d. B. H. No. 1166. Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,9. 270,*b*,27. 279, *a*, 11. 356, *a*, 22. Astronom Ind. St. 2,247. Verz. d. B. H. No. 862. — 4) m. N. pr. eines Daitja Hariv. 198. eines Maharshi Daçak. in Benf. Chr. 179,7. eines Fürsten, eines Sohnes des Samrâg und Vaters Bindumant's, Bhâg. P. 5,15,13. eines Grosssohnes des Tîrthaṃkara Ṛshabha Wilson, Sel. Works I,291. eines Schülers des Çaṃkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,2. — 5) m. *Geizhals* (कृपण) H. an. — 6) f. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,4818. Hariv. 14162. — 7) Titel eines Commentars zum Siddhântaçiromaṇi Colebr. Misc. Ess. II, 324. — Vgl. मारीच, मारीचि; über die Etym. des Wortes s. u. मरुत्.

मरीचिक (von मरीचि) 1) m. N. einer Welt bei den Buddhisten Burn. Intr. 271. Schiefner, Lebensb. 302 (72). — 2) f. ग्रा *Luftspiegelung, vorgespiegeltes Wasser in der Wüste* AK. 1,1,2,37. H. 101. नहि मोहयति प्राज्ञं लक्ष्मीर्मरुमरीचिका Kathâs. 4,134. °वितीर्णार्णोविभ्रमे वालुकाम्बुधौ Râga-Tar. 4,172. मध्याह्नार्कमरीचिकास्विव पयःपूरः Prab. 1,5. Çântiç. (s. u. प्रत्याशा).

मरीचिगर्भ (म° + गर्भ) adj. *Lichtatome im Innern bergend*; m. pl. 1) N. einer Welt Hariv. 988. — 2) eine Klasse von Göttern unter Manu Dakshasâvarṇi VP. 268.

मरीचितोय (म° + तोय) n. *vorgespiegeltes Wasser* (vgl. मरीचिका) Bhâg. P. 5,14,10.

मरीचिन् (von मरीचि) adj. *strahlenreich*; m. *die Sonne* MBh. 5,1335.

मरीचिप (म° + 1. प) adj. *Lichtatome schlürfend, von diesen sich nährend*: देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यः VS. 7,3. ग्रादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपाः TS. 6,4,5,5; daher so v. a. *Strahl* Naigh. 1,5. m. pl. Bez. eines mythischen Ṛshi-Geschlechts MBh. 1,1398. 7683. 2,437. 3,174. 7, 8728. 12,6143. 13,647. 5604. 14,2851. R. 3,39,30. 4,40,60.

मरीचिपत्तन (म° + प°) n. N. pr. einer *Stadt* R. 4,43,8. — Vgl. मुरचीपट्टन.

मरीचिमत् (von मरीचि) 1) adj. *mit Strahlen versehen*: शर (so ed. Bomb.) *Pfeile als Strahlen habend* MBh. 6,1899. — 2) m. *die Sonne* Kathâs. 21,12.

मरीचिमालिन् (von म° + माला) adj. *strahlenumkränzt*, von der Sonne Hit. 17,21.

मरीमृश adj. vom intens. von मर्श् P. 1,1,4, Sch.

मरीमृश (vom intens. von मर्श्) adj. *betastend* AV. 8,6,17.

मरीयमि f. *Maria*: °पुत्त्र *Christus* Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,39.

मरीस s. ग्रवि°.

मरु Uṇâdis. 1,7. m. 1) *Wüste, Sandöde* AK. 2,1,5. 3,4,25,165. H. 940. an. 2,446. Med. r. 76. Halâj. 2,3. 5,52. ग्रदृश्या गच्छ भीरु त्वं सरस्वति मरून्प्रति MBh. 13,7258. तोयमिच्छामि यत्रेष्टं मरुष्वेतद्धि दुर्लभम् 14,1599. मरौ 1601. 1624. प्रायेण नद्यो मरुषु सलिलाः Suçr. 1,172,13.

अनूषरमरुपरिक्षितम् Gobh. 4,7,5. Ragh. 4,31. °मार्ग Spr. 3831. Kâm. Nîtis. 15,40 (मरु° zu lesen). °मरीचिका Kathâs. 4,134. °मरीचयः 23,9. 57,91. शाक्रीमिक्षानप्रीतिं न ज्ञानन्ति मरुस्थिताः Râǵa-Tar. 3,47. 4,297. Spr. 2774. — 2) *die Kasteiung der Wüste, das Nicht-Trinken:* मरुं साधयतः MBh. 13,2939. 6549 (संसाध्य st. संसेव्य ed. Bomb.). Hariv. 1213. — 3) *Berg, Fels* AK. 3,4,23,165. H. an. Med. Halâj. 5,52. °प्रपात MBh. 3,2472. मरुत्प्रपतन (sic) Mârk. P. 40,3. — 4) *eine best. Pflanze,* = मरुवक Bhâvapr. im ÇKDr. — 5) pl. N. pr. eines Landes (Marwar) und der Bewohner desselben: मरवस्तु दशेरकाः (vgl. मरुभू, मरुभूमि) H. 957. तेषां मरव उत्कराः Taitt. Âr. 5,1,1. मरूंश्चानुमरूंश्चैव शूराभीरालयाश्च ये R. 4, 43,19. Varâh. Bṛh. S. 16,38. 14,2. Wassiljew 49. 52. 57. 79. °देश Schol. zu Kâtj. Çr. 436,13. Statt मुरुम् (so auch die ed. Bomb.) MBh. 2,578 wollen Lassen (Z. f. d. K. d. M. 2,25) und Weber (Ind. St. 5,132) मरुम् lesen; vgl. u. 6. — 6) N. pr. eines Daitja (neben नरक wie MBh. 2,578; vgl. u. 5.) MBh. 12,12956 (मुरु ed. Bomb.). eines Vasu Hariv. 11538 (धर die neuere Ausg. und Langl., was richtiger ist). N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Çîghra (Çîghraga), Hariv. 829. fg. R. 1,70, 40 (72,29 Gorr.). 2,110,32. VP. 387. Bhâg. P. 9,12,5. fgg. eines Sohnes des Harjaçva R. 1,71,9 (73,8 Gorr.). VP. 390. Bhâg. P. 9,13,15. 16.

मरुक m. *Pfau* H. ç. 187. — Vgl. मद्रुक.

मरुकच्छ (मरु + कच्छ) N. pr. eines Landes: °निवासिनः MBh. 2,1830. Varâh. Bṛh. S. 4,22. Verz. d. Oxf. H. 339,b,40. LIA. (H) I, 352, N. 2.

मरुकुत्स desgl. Varâh. Bṛh. S. 14,23.

मरुचीपट्टन (°पत्तन v. l.) N. pr. einer *Stadt* (पट्टन) Varâh. Bṛh. S. 14, 15. — Vgl. मरीचिपत्तन.

मरुच्छदा s. मधुच्छदा.

मरुज (मरु + 1. ज) 1) m. *ein best. Parfum* (नखी) Çabdaś. im ÇKDr. *ein der Mimosa Catechu verwandter Baum* Râǵan. in Nigh. Pr. — 2) f. आ *eine best. Pflanze* = मृगेर्वारु Râǵan. im ÇKDr. = गोडशिंदणी Nigh. Pr.

मरुजाता (मरु + जा°) f. = लघुकुल्हिरी *Carpopogon pruriens* oder *eine nahe verwandte Pflanze,* Nigh. Pr.

मरुटा f. = मरुण्डा Çabdar. im ÇKDr.

मरुण्ड 1) m. N. pr. eines Fürsten von Kanjakubǵa Verz. d. Oxf. H. 152,a, N. 8. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54. — 2) f. आ *eine Frau mit hoher Stirn* Trik. 2,6,2. Hâr. 130; vgl. मरुटा.

मरुत् Uṇâdis. 1,96. 1) m. a) pl. gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117. N. *der Götter der Winde,* meist Indra's Gefährten; vgl. die Lieder ṚV. 1,85. fgg. 165. 2,34. 5,52. fgg. 7,58. 59. 8,20. AV. 4,27. VS. 7,36. 12,70. Ihr Gespann sind die Pṛshatî (s. d. und पृषदश्व); sie heissen पृश्निमातरः ṚV. 1,23,10 u. sonst. 5,52,16. auch Söhne Rudra's 2,34,2. 5,3, 3. 6,50,4. sie nennen sich Indra's Brüder 1,170,2. इन्द्रामरुतः 2,29,3. drei mal sechzig Marut 8,85,8. मरुतो देवानां विशः TS. 2,2,5,7. sieben Schaaren (गण) ebend. und 11,1. TBr. 2,7,2,2. Çat. Br. 4,3,3,6. 5,2, 17. 2,5,1,12. 2,10. 3,3. 20. 13,4,2,16. देवानां भूयिष्ठाः Pańkav. Br. 21, 14,3. Âçv. Gṛhj. 2,4,13. Kauç. 97. 128. haben ihren Sitz im Norden VS. 9,35. Soma an ihrer Spitze Khând. Up. 3,9,1. zu den Götterschaaren des mittleren Gebiets gezählt Naigh. 5,5. Nir. 11,13. वसवः, रुद्राः, आदित्याः, मरुतः, साध्याः Khând. Br. in Ind. St. 1,258. M. 3,88. 11,221. MBh. 3,1768. Bhag. 11,6. 22. Hariv. 441. 11050. 12112. 13162. 14077. 14171. मरुदुत्पत्ति Verz. d. Oxf. H. 12,b,48. 46,b,31. 83,a,12. Kinder der Diti und sieben oder sieben mal sieben an der Zahl R. 1,47,3. Hariv. 249. fgg. VP. 152. Bhâg. P. 6,18,18. Verz. d. Oxf. H. 39,a,16. Kinder der Marutvatî (vgl. मरुत्वत्) VP. 120. Hariv. 11548 (die Lesart der neueren Ausg. s. u. मरुत्वत् 2, b.). सप्तानां मरुतां लोकान् MBh. 13,5315. शक्रोऽसि मरुताम् 946. 14,8176. भर्ता मरुताम् = इन्द्रः Vikr. 36. मरीचिर्मरुतामस्मि (sagt Kṛshṇa) Bhag. 10,21. मरुतां छन्दांसि Ind. St. 8,76. die Gottheiten des Nakshatra Mârgaçîrsha Weber, Nax. II, 370. 379. मरुतामर्कः, कालकाक्रन्दः, द्याह्रीदौ, धेनु, प्रक्रीडः oder संक्रीडः oder निक्रीडः, प्रेङ्खः, संस्तोभः und सवेशीयम् Namen von Sâman Ind. St. 3,228. Wie Indra als Lieblingsgott des arischen Volkes allmählich in den Vordergrund tritt, so auch seine Gefährten, die Marut, und zwar in dem Grade, dass schliesslich मरुतः gleichbedeutend mit देवाः wird. AK. 3, 4,14,61. H. 89. Med. t. 142. Halâj. 1,4. मरुतां पश्यतां तस्य शिरांसि पतितान्यपि Ragh. 12,101. Lot. de la b. l. 8. Lalit. ed. Calc. 111,17. वायुमरुल्लिपि *die Schrift der Windgötter* 144,4. — b) sg. *der Gott des Windes:* Vater Hanumant's Râǵa-Tar. 8,3260. Regent des Nordostens AK. 1,1,2,4. Halâj. 1,100. — c) *Wind* AK. 1,1,1,58. 3,4,12,64. H. 1106. Med. Halâj. 1,75. Sûrjas. 2,3. Çâk. 58. Megh. 34. Ragh. 2,10. मरुतो वधुः 3,14. सुरभिर्मरुत् Kathâs. 43,3. प्रालेय° Spr. 1914. Mârk. P. 128, 33. fgg. Prab. 79,17. कतरस्मिन्मरुतो पथि वर्तामहे Çâk. 98,15. Ragh. 10, 87. मरुतः पञ्च शरीरगोचरान् *Winde im Körper* 8,19. मरुत्पित्तज्वरचिकित्सा Verz. d. B. H. No. 949. *Luft:* धूमज्योतिःसलिलमरुतां संनिपातः (मेघः) Megh. 5. Bhâshâp. 2. Verz. d. Oxf. H. 226,a, No. 554, Çl. 4. *Athem:* योगिनो जितमरुन्मनसः Bhâg. P. 3,32,10. — d) N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11536; die neuere Ausg. hat eine andere Lesart. — e) Beiw. des Fürsten Bṛhadratha Maitrjup. 2,1. 6,30. — f) = ऋत्विज् Naigh. 3,18. — g) *eine best. Pflanze,* = मरुवक Bhâvapr. im ÇKDr. — h) fehlerhaft für मरु Mârk. P. 40,3. — 2) f. *Trigonella corniculata Lin.* (पृक्का) Çabdar. im ÇKDr. — 3) n. *eine best. wohlriechende Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण Med.; vgl. AK. 2,4,4,21. — 4) indecl. P. 1,4,57, Vârtt. 1 in der Calc. Ausg. — Etymologie der Grammatiker Nir. 11,13; vgl. Hariv. 249. fgg. R. 1, 46,20. VP. 152. Zur Form des Wortes ist ausser गरुत् und गरुत्मत् auch परुत् (in परुच्छेप) zu vergleichen. Die Ableitung Neuerer von मृ *sterben* ist unvereinbar mit dem Bilde, welches der Veda von den Marut giebt; auch ist das zu Hilfe genommene मरु in der alten Sprache nicht nachweisbar. Dagegen würde eine im Sanskrit nicht mehr vorhandene Wurzel MAR *schimmern,* welche man zu μαρμαίρω u. s. w. annimmt, gut passen, und wären in diesem Falle die in Naigh. 1,2. 3, 7 für मरुत् aufgestellten Bedeutungen *Gold* und *Schönheit* oder *Schmuck* bemerkenswerth. Indessen ist zu erinnern, dass auch मरुत् *Gold* bedeuten soll, und leicht eine Verwechselung stattgefunden haben könnte. An dieselbe Wurzel schliesst sich auch मरीचि. — Vgl. मारुत, मारुति.

मरुत m. 1) *Wind* Vjâḍi bei Bhar. zu AK. 1,1,1,58. ÇKDr. Vikramâdityakoça bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,96. दालिपात्य° Kavirâǵa ebend. मुख° Çâk. Ch. 63,7 (wohl fehlerhaft für मारुत). — 2) *ein Gott* Vjâḍi a. a. O. — 3) *Bignonia suaveolens Roxb.* (घण्टापाटलि) Çabdaś. im ÇKDr.

— 4) N. pr. *मरुत्त MBh. 5,2946 (hier viell. pl. *die* Marut), ein Sohn Karaṁdhama's 12,8602. Çinçju's Hariv. 1975 (ed. Calc. मरुत्त). Çaghra's VP. 387, N. 28 (मरु andere Autt.).

मरुत्कार (मरुत् *Wind, Blähung* + 1. कार) m. *eine Bohnenart, Dolichos Catjang* Çabdak. im ÇKDr.

मरुत्कर्मन् (म° + क°) n. *das Farzen, Blähung* Verz. d. Oxf. H. 60, *a*, 1.

मरुत्क्रिया (म° + क्रिया) f. dass. ÇKDr.

मरुत्त (von मरुत्) zu P. 5,2,122, Vârtt. 11. Vop. 7,32. fg. N. pr. verschiedener Fürsten: mit dem patr. Âvikshita Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,5,4,6. Çâṅkh. Çr. 16,9,14.16. Maitrsup. 1,4. MBh. 14,64. fgg. Hariv. 1831 (मरुत्त die neuere Ausg.). VP. 352. fg. Bhâg. P. 9,2,26. fgg. Mârk. P. 128,36. ein Sohn Karaṁdhama's (ein anderer Karaṁdhama ist Vater des Avikshit) Hariv. 1831. VP. 442. Bhâg. P. 9,23,17. Çinçju's Hariv. 1975. fg. (मरुत्त die neuere Ausg.). — MBh. 1,225. 5,3842. 12,1798. 14,226. fgg. Mârk. P. 27,16. Verz. d. Oxf. H. 13, *a*, 24. fgg. 345, *a*, 42 (fälschlich मरुत्तम Verz. d. B. H. 122). — Nach Wilson auch *Wind, Sturm*.

मरुत्तक m. *eine best. Pflanze*, = मरुवक Bhâvapr. im ÇKDr.

मरुत्तम (superl. von मरुत्) adj. *ganz den* Marut *gleichend*: die Açvin RV. 1,182,2. — Verz. d. B. H. 122 fehlerhaft für मरुत्त.

मरुत्पति (म° + प°) m. *der Fürst der* Marut, Beiw. und Bein. Indra's MBh. 1,3120. 6631. 12,1798. R. 4,28,4. Bhâg. P. 3,19,25. 6,7,29.

मरुत्पथ (म° + पथ) m. *der Luftraum* H. 163.

मरुत्पाल (म° + पाल) m. Bein. Indra's Çabdârthak. bei Wilson.

मरुत्पुत्र (म° + पुत्र) m. *der Sohn des Windgottes*, Bein. Bhîma's H. 707.

मरुत्प्लव (म° + प्लव) m. *Löwe* (*schnell wie der Wind springend*) Trik. 2,5,2.

मरुत्फल (म° + फल) n. *Hagel* (*Frucht der* Marut) Çabdam. im ÇKDr.

मरुत्मत् angeblich die richtige Form für मरुत्वत् gaṇa यवादि zu P. 8,2,9; vgl. jedoch die Scholien zu 10.

मरुत्वतीय (von मरुत्वत्) adj. P. 4,2,32. *auf den* Indra Marutvant *bezüglich, ihm gehörig* u. s. w.; insbes. *a*) Graha, bei der Mittagsspende VS. 18,20. मरुत्वतीयेन प्रचेता चरंतीन्द्रमरुत्व इह पाहि सोमं (P. 8,3,1, Sch.) होता यजदिन्द्रं मरुत्वन्तं संप्रेषा इन्द्र सगणो मरुद्भिरिति भक्षयित्वेत्यात्रे मरुत्वतीयं शस्त्रं शंसेत् Âçv. Çr. 5,14. Çat. Br. 4,3,3,2. Çâṅkh. Br. 15, 1. Kâtj. Çr. 10,1,14. 3,3. und *b*) Çastra, das nach dem Genuss jenes Graha recitirt wird, Ait. Br. 3,14. 17. 8,1. 2,31. Âçv. Çr. 7,3. Çat. Br. 13,5,1,19. Çâṅkh. Br. 15,1. 2. 19,8. 24,5. Çr. 10,2,4. 3,9. 11. 11,2,4. — VS. 5,12. प्रगाथ Ait. Br. 3,19.

मरुत्वत्य adj. dass. P. 4,2,32.

मरुत्वत् (von मरुत्) P. 8,2,10, Sch. gaṇa मघादि zu P. 4,2,86. 1) adj. *a*) *von den* Marut *begleitet*: Indra RV. 1,101,8. 3,4,6. 47,1. 4,21,3. 6,47,5. 8,52,10. VS. 7,35. Çat. Br. 4,3,3,10. Vâju RV. 1,142,12. Vishṇu 5,87,4. ग्राव: 1,80,4. Sarasvatî 2,30,8. तं त्वा मरुत्वती परि भुवद्वाणी सयावरी 7,31,8. उतो मरुत्वतीर्विशो अभि प्रयः 8,13,28. 35,13. 9, 107,25. 10,84,1. 98,1. Agni Ait. Br. 7,9. — *b*) *das Wort* मरुत् *enthaltend* TBr. 1,4,5,2. Çat. Br. 2,5,2,26. — 2) m. *a*) ein N. Indra's AK. 1,1,1,36. H. 174. Halâj. 1,54. MBh. 3,12003. Çâk. 160. Vikr. 15. Ragh. 3,4. — *b*) N. pr. eines Sohnes des Dharma von der Marutvatî: मरुत्वांश्च जयन्तश्च मरुत्वत्यां बभूवतुः Bhâg. P. 6,6,8; vgl. मरुत्वत्यां पुरा धर्माज्जज्ञे पुत्रद्वयं शुभम् Hariv. 11548 (nach der Lesart der neueren Ausg.). pl. *eine Klasse von Göttern* (wohl = मरुतः) MBh. 2,289. R. 6, 87,5. Kinder des Dharma MBh. 12,7540. von der Marutvatî Hariv. 147. 11544. Kinder Manu's von der Marutvatî 12479. — *c*) Bein. Hanumant's Çabdar. im ÇKDr.; vgl. मारुति. — *d*) *Wolke* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. °वती N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (Manu's) und Mutter der Marutvant (des Marutvant und Gajanta, der Marut) Hariv. 145. 147. 11544. 11548 (vgl. u. 2,*b*). 12440. 12479. VP. 119. fg. Bhâg. P. 6,6,4. 8.

मरुत्सख (म° + सखि) adj. *den Wind zum Genossen habend*: मेघाः Ragh. 11,3. m. Bein. *des Feuers* (vgl. वायुसख) 2,10. Indra's Dhar. im ÇKDr.

मरुत्सखि (wie oben) adj. (nur nom. °सखा m. und f.) *die* Marut *zu Genossen habend*: Indra RV. 8,65,2. Çâṅkh. Çr. 8,16,2. 3. अग्ने याहि मरुत्सखा RV. 8,92,14. Sarasvatî 7,96,2. — 10,86,9.

मरुत्सहाय (म° + स°) adj. *den Wind zum Genossen habend*, vom Feuer Varâh. Brh. S. 32,13.

मरुत्सुत (म° + सुत) m. *der Sohn des Gottes des Windes*, Bein. Hanumant's Bhâg. P. 9,10,19.

मरुत्स्तोत्र (म° + स्तोत्र) adj. RV. 1,101,11. Nach Sâj. so v. a. मरुद्भिः सह स्तोत्रं यस्य; eher wohl मरुतः स्तोतारो यस्य.

मरुत्स्तोम (म° + स्तोम) m. *ein* Stoma *der* Marut TBr. 2,7,10,1. N. eines Ekâha Kâtj. Çr. 22,11,12. Pañkav. Br. 17,1,3. 19,14,1. Lâṭj. 9,4,25. Maç. in Verz. d. B. H. 73,11.

मरुदान्दोल (मरुत् + आ°) m. *eine Art Fächer* Çabdam. im ÇKDr.

मरुदिष्ट (मरुत् + इष्ट) m. *Bdellium* (गुग्गुलु) Râgan. im ÇKDr.

मरुदेव (wohl मरुत् + 2. एव) 1) m. *a*) N. pr. eines Fürsten VP. 463. Bhâg. P. 9,12,11. Vater des Arhant Ṛshabha Çatr. 3,7. — *b*) N. pr. eines Berges Çatr. 1,358 (मारु° v. l.); vgl. प्रक्षे श्रीमरुदेवायाः 500. 8, 699 (S. 23 bei Weber). — 2) f. °वा N. pr. der Gemahlin Marudeva's und Mutter Ṛshabha's H. 39. °देवी Çatr. 3,7. 8. मेरु heisst VP. 163 die Mutter eines Ṛshabha. Vgl. u. 1, *b*.

मरुद्देश (मरु + देश) m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 338,*b*, 27. 339,*b*, 25.

1. मरुद्गण (मरुत् + गण) m. *die Schaar der* Marut, — *der Götter*: ब्रह्मेन्द्रसदिमरुद्गणान् Spr. 1995. R. 1,63,28. मरु° adj. (f. आ) MBh. 3,2857. 16608. Hariv. 11849. R. 1,65,19.

2. मरुद्गण (wie oben) 1) adj. *mit oder unter der Schaar der* Marut *befindlich*: Indra RV. 6,52,11. 8,78,2. Soma 9,66,26. — 1,23, 8. मरुद्गणे वृजने मन्म धीमहि 10,66,2. — 2) N. pr. eines Tîrtha MBh. 13,1725.

मरुद्ध्वज (मरुत् + ध्वज) n. *in der Luft herumfliegende Baumwollenflocken* Hâr. 23. मरुध्वज gedr., ÇKDr. und Wilson wie wir.

मरुद्वर्ध (मरुत् + वर्ध) m. 1) *ein best. Opfergefäss*. — 2) m. *eine Abtheilung des* Sâmaveda. — 3) Bein. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson.

मरुद्वा f. *eine best. Staude*, = ताम्रमूला Ratnam. im ÇKDr. Wohl

fehlerhaft für मरुद्वा.

मरुद्रथ (मरुत् + रथ) m. 1) *Pferd* Trik. 2, 8, 41. H. ç. 178. — 2) *ein Wagen, in dem Idole herumgefahren werden*, H. 752.

मरुद्रुम (मरु + द्रुम) m. *eine übelriechende Mimosa-Art* (विट्खदिर) Ratnam. im ÇKDr.

मरुद्वर्त्मन् (मरुत् + व°) m. *der Luftraum* Trik. 1, 1, 81. Halâj. 1, 137.

मरुद्वाह् (मरुत् + वाह्) m. 1) *Rauch* Trik. 1, 1, 70. Hâr. 109. — 2) *Feuer* Çabdam. im ÇKDr.

मरुद्विधा f. Colebr. Misc. Ess. I, 137 fehlerhaft für मरुद्वृधा.

मरुद्विप (मरु + द्विप) m. *Kameel* Trik. 2, 9, 23.

मरुद्वृता f. N. pr. eines Flusses, = कावेरी Çabdârthak. bei Wilson. Fehlerhaft für मरुद्वृधा.

मरुद्वृद्धा f. N. pr. eines Flusses, = मरुद्वृधा Bhâg. P. 5, 19, 18.

मरुद्वृध (मरुत् + वृध) P. 6, 2, 106, Vârtt. 2. 1) adj. *des Windes* oder *der* Marut *froh*: शं नः शोचा मरुद्वृधो ऽग्ने सहस्रसातमः RV. 3, 13, 6. Çâñkh. Çr. 8, 16, 2. 3. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses im Pendshab, Roth, Zur L. u. G. des W. 138. fg. RV. 10, 75, 5. Prâjaçkittend. 1, b, 4. nach Nir. 9, 26 Beiw. von Flüssen überh.; vgl. मरुद्विधा, मरुद्वृता, मरुद्वृद्धा.

मरुद्वेग (मरुत् + वेग) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 47, 28.

मरुधन्व m. = मरुधन्वम् 1. Bhâg. P. 1, 10, 35.

मरुधन्वन् (मरु + 2. ध°) m. 1) *Wüstenei, Sandöde*: °धन्वानम् MBh. 7, 3784. °धन्वनि Bhâg. P. 6, 8, 36. °धन्वसु (समेषु und रम्येषु) MBh. 1, 6653. 3, 242. 13494. 13530. 14, 1542. Hariv. 678. Mârk. P. 49, 35 (°धन्वषु gedr.). — 2) N. pr. des Vaters der Gattin des Vidjâdhara Indîvara Mârk. P. 63, 13.

मरुधर (मरु + धर) m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352, b, 2 v. u.

मरुन्ध N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 250, b, 30.

मरुन्नाम (मरुत् + नामन्) adj. *Namen der* Marut *enthaltend* Kâtj. 21, 10.

मरुन्माला (मरुत् + मा°) f. *Trigonella corniculata Lin.* AK. 2, 4, 4, 21.

मरुपथ (मरु + पथ) m. *Wüstenei, Sandöde*: प्रादुर्भवसि सुस्वाद्य नद्यो मरुपथेष्वपि Râga-Tar. 4, 233.

मरुप्रिय (मरु + प्रिय) m. *Kameel* H. 1253.

मरुभव (मरु + भव) N. pr. einer Oertlichkeit Varâh. Bṛh. S. 5, 68.

मरुभू (मरु + 2. भू) f. pl. N. pr. eines Landes, = दाशेरकाः Trik. 2, 1, 9. — Vgl. मरु 5. und मरुभूमि.

मरुभूति (मरु + भू°) m. N. pr. eines Sohnes des Jaugaṃdharâjaṇa Kathâs. 23, 55. 51, 203. 55, 3. °क 34, 114. 55, 2. 11. 58, 107.

मरुभूमि (मरु + भू°) f. 1) *Wüstenei, Sandöde* Kathâs. 72, 180. Davon nom. abstr. °त्व n. 377. — 2) N. pr. eines Landes, Marwar, MBh. 2, 1187. 3, 15365. 5, 599. R. 4, 43, 24. — Vgl. मरु 5. und मरुभू.

मरुभूरुह् (मरु + भू°) m. *Capparis aphylla Roxb.* (करीर) Bhâvapr. im ÇKDr.

मरुमही (मरु + म°) f. *Wüstenei, Sandöde* Râga-Tar. 4, 294.

मरुल m. *eine Entenart* H. 1341. — Vgl. मराल.

मरुल्लोक (मरुत् + लोक) m. *die Welt der* Marut VP. 48, N. 10.

मरुव m. = मरुवक *eine Art Ocimum* Râgan. im ÇKDr.

मरुवक m. 1) N. verschiedener Pflanzen: *Vangueria spinosa Roxb.* AK. 2, 4, 2, 33. H. an. 4, 26. Med. k. 206. *Majoran* oder *eine ähnliche Pflanze* AK. 2, 4, 2, 59. H. an. *eine best. Blume* H. an. Med. = तिलक Ratnam. im ÇKDr. = खरपत्र *eine Art Ocimum* ebend. — 2) *Tiger*. — 3) Râhu. — 4) = भयानक (adj. *schrecklich*; m. *Tiger*; Râhu) Gatâdh. im ÇKDr. — 5) *Kranich* Wilson.

मरुसंभव (मरु + सं°) 1) n. *eine Art Rettig* (चाणक्यमूलक). — 2) f. आ N. zweier Pflanzen: = महेन्द्रवारुणी und तुरुदुरालभा Râgan. im ÇKDr.

मरुस्थल (मरु + स्थल) n. *Wüstenei, Sandöde* Spr. 2386. Kâm. Nîtis. 13, 16. Hit. 80, 7. Verz. d. Oxf. H. 123, a, 19. °स्थली f. dass. Spr. 2128. Kathâs. 63, 78.

मरुस्वा (मरु + स्वा f. von स्व) f. *eine best. Pflanze*, = तुरुदुरालभा Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मरुसंभवा.

मरूक Uṇâdis. 4, 39. m. *eine Hirschart* (मृग) Uǵǵval. *Pfau* (vgl. मयूरक) und *Curcuma Zerumbet Roxb.* Uṇâdivṛ. im Saṃkshiptas. ÇKDr.

मरूद्भव (मरु + उद्भव) f. N. verschiedener Pflanzen: *die Baumwollenstaude; Alhagi Maurorum; eine Mimosa-Art* (तुद्रखदिर) Râgan. im ÇKDr. *Gurke* Wilson nach ders. Aut. — Vgl. मरुद्भवा.

मरूभू (मरु + 1. भू) *zu einer Wüstenei —, zu einer Sandöde werden*: °भूत Kathâs. 72, 374.

मरोलि m. *das Seeungeheuer* Makara Trik. 1, 2, 22. °क m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

मर्क् eine zur Erklärung von मर्कट erfundene Sautra-Wurzel in der Bed. *gehen, kriechen.*

1. मर्क m. etwa *das Hinsterben, Erlöschen*: सूर्यस्य मर्को उपशो वभूवान् RV. 10, 27, 20. Ist die Bedeutung richtig vermuthet, so ist die Ableitung von मर्च् nicht zulässig; es kann aber ein Zusammenhang mit мрькати, мрькнати *obscurari*, мракъ *caligo* angenommen werden; vgl. übrigens auch mahrka im Zend.

2. मर्क (von मर्च्) m. Uṇâdis. 3, 43. P. 1, 1, 58, Vârtt. 2, Sch. 4) N. des Purohita der Asura, nach den Scholien eines Sohnes des Çukra: मर्काय त्वा (गृह्णामि) VS. 7, 16. अपमृष्टो मर्कः 17. बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणाम् TS. 6, 4, 10, 1. TBr. 1, 1, 1, 5. Çat. Br. 4, 2, 1, 4. — 2) *ein Dämon bestimmter Kinderkrankheiten* Pâr. Gṛhj. 1, 6. — 3) N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, b, 36. — 4) = शरीरवायु *der Wind im Körper* Uǵǵval.; daraus machen Wilson und ÇKDr. zwei Bedeutungen: *Körper* und *Wind*.

3. मर्क m. = मर्कट *Affe* Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 3, 21, 44. 7, 14, 9. Pańkat. 1, 7, 28.

मर्कक m. = मर्कट *Ardea Argala* Çabdar. im ÇKDr. *Spinne* Çabdârthak. bei Wilson.

मर्कट (मर्कट Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 81) 1) m. a) *Affe* AK. 2, 5, 3. H. 1291. an. 3, 167. Med. t. 52. Halâj. 2, 77. 5, 70. VS. 24, 30. त्रयः पशूनां हस्तादानाः पुरुषो हस्ती मर्कटः TS. 6, 4, 5, 7. Kauç. 95. Taitt. Âr. 3, 11, 32. M. 12, 67. Suçr. 2, 246, 7. °लोचन adj. Bhâg. P. 4, 2, 12. 8, 2, 21. Pańkat. 118, 12. Spr. 2704, v. l. Hit. 59, 20, v. l. Ver. in LA. (II) 2, 7. Schol. zu Pańkav. Br. 23, 13, 2. Kathâs. 37, 85. 89. 72, 121. 139. °कर्ण, °क्रोड, °दन्त, °नास adj. *affenähnliche Ohren u. s. w. habend* Vjutp. 203. मर्कटीभूत Kathâs. 37, 90. f. ई *Aeffin* Z. d. d. m. G. 14, 372, 18. — b) *ein best. Vogel* Shaḍv. Br. in Ind. St. 1, 39, 2. *Ardea Argala, der Adjutant* Trik. 2, 5, 16. — c) *Spinne* Trik. 2, 5, 28.

H. an. Med. Halâj. 2,101. — d) *ein best. Gift* H. 1197. — e) *eine Art coitus* (स्त्रीकरणान्तर) H. an. — f) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,12. — 2) f. ई a) *Aeffin*, s. u. 1, a. — b) N. verschiedener Pflanzen: *Guilandina Bonduc Lin.* AK. 2,4,2,29. H. an. Med. *Carpopogon pruriens* AK. 2,4,2,5. Trik. 3,3,101. H. an. Med. *Achyranthes aspera* (अपामार्ग) und = अजमोदा Râgan. im ÇKDr. — Suçr. 2, 387,1. 390,17. — Vgl. मार्कट, मार्कटि.

मर्कटक (von मर्कट) m. 1) *Affe* Med. k. 207. Halâj. 2,76. मर्कटिका f. *Aeffin* Z. d. d. m. G. 14,572,7. — 2) *Spinne* AK. 2,5,13. H. 1210. Med. — 3) *ein best. Fisch* Çabdar. im ÇKDr. — 4) *eine best. Körnerfrucht* Med. वर्ज्या मर्कटकाः श्राद्धे राजमाषास्तथाणवः Mârk. P. 32,11. 49,72. — 5) *ein* Daitja Çabdar.

मर्कटतिन्दुक (म° + ति°) m. *eine Art Ebenholz* (कुपीलु) Bhavâpr. im ÇKDr.

मर्कटपिप्पली (म° + पि°) f. *Achyranthes aspera* (अपामार्ग) Râgan. im ÇKDr.

मर्कटप्रिय (म° + प्रिय) m. = क्षीरवृक्ष Çabdam. im ÇKDr. *Mimosa Kauki* Wilson nach ders. Aut.

मर्कटवास (म° + वास) m. *Spinngewebe* Çabdar. im ÇKDr.

मर्कटशीर्ष (म° + शीर्ष) n. *Mennig* Ratnam. im ÇKDr.

मर्कटह्रद (म° + ह्रद) m. *Affenteich*, N. pr. eines Teiches in der Nähe von Vaiçâli Hiouen-thsang I, 387. Burn. Intr. 74. Schiefner, Lebensb. 268 (38).

मर्कटास्य (मर्कट + आ°) n. *Kupfer* H. 1040.

मर्कटीव्रत (म° + व्रत) n. Bez. einer best. *Begehung* Verz. d. B. H. 135, *a*.

मर्कटेन्दु m. *eine Art Ebenholz* (काकतिन्दुक) Çabdar. im ÇKDr. Wohl aus मर्कटतिन्दु entstanden.

मर्कर 1) m. *Eclipta prostrata Lin.* Çabdar. im ÇKDr.; vgl. मार्कर. — 2) f. आ a) *Höhle* (दरी); *Bresche* (सुरङ्गा). — b) *Geschirr, Gefäss* (भाण्ड). — c) *ein unfruchtbares Weib* Viçva im ÇKDr.

मर्च्, मर्चयति *gefährden; bedrohen, einschüchtern* (Sâj.); *versehren, beeinträchtigen:* यो नो अरातीवा मर्चयति द्वयेन RV. 1,147,4. 2,23,7. यत्क्षुरेण मर्चयता सुतेजसा वप्ता वपसि केशश्मश्रु AV. 8,2,17. Âçv. Gṛhj. 1,17, 16. Pâr. Gṛhj. 2,1 in Z. d. d. m. G. 7,533 (मर्चयता st. मज्जयता zu lesen). देवो देवान्मर्चयसि AV. 13,1,40. मर्चयतेर्मर्कः P. 1,1,58, Vârtt. 2, Sch. — मर्च्, मर्चयति v. l. für मार्ज् (शब्दार्थे) Dhâtup. 32,106. मर्च् (ग्रहणे) eine Sautra-Wurzel Uṇâdis. 3,43. — Vgl. मृच्, अमृक्त.

मर्छ्, मृच्छते *vergehen, zu Grunde gehen* Kaush. Up. 2,12. 13. अभिमर्छति MBh. 12,2939 fehlerhaft für अभिगच्छति, wie die ed. Bomb. liest.

1. मर्ज्, मृजति, °ते ved.; मार्ष्टि, मार्ज्मि Dhâtup. 24,58. P. 7,2,114. 8,2, 36. Vop. 3,77. fg. 9,25. मृष्टस्, मार्जन्ति, मृजन्ति ebend., मृष्टात् P. 7,1,35, Sch. अमार्ट् P. 8,2,24, Sch.; मार्जति Dhâtup. 34,41. संमार्जताम् (MBh. 2, 2186), मार्जस्व (MBh. 4,722); मर्जयति, °ते ved.; मार्जयति Dhâtup. 34, 41. °ते (die Brâhmaṇa); ममार्ज, ममार्जुम् und ममृजुम्, ved. मामृजे (ममृजे Padap.); अमीमृजत् und अममार्जत् P. 7,4,7, Sch.; अमार्जीत्, अमार्जिषम्, ved. अमृक्षत; ved. मृक्ष्यते, प्रमार्क्ष्यते (Pâr. Gṛhj.); मार्ष्टा; pass. मृज्यते; मार्ष्टुम्, मार्जयितुम् und मार्जितुम्; vereinzelt stehen die nasalirten Formen मृञ्जत 3. pl. RV. 9,24,1. 65,26, wofür SV. वृञ्जते liest, und निमृञ्ज्यात् Çat. Br. 14,9,4,5. 1) *abreiben, abwischen; reinigen, putzen, blank —, glatt machen* (z. B. das Ross); *herausputzen* so v. a. *zurechtmachen* überh.; med. *sich abreiben, sich reinigen* u. s. w.: नित्यं मृजन्ति वाजिनं घृतेन RV. 5,1,7. अग्निमत्यं न मर्जयन्त नरः 7,3,5. 1,60,5. हरिर्वाजाय मृज्यते 9,3,3. 26,1. 46,6. 68,6. मर्यो न शुभ्रः तन्वं मृजानः 96,20. यः शुभ्रो न मामृजे युवा 14,5. 2,5. 107,11. शिशुं मृजन्त्यायवो न वासे 5,43,14. स्वश्वास्त्वा (अग्ने) मर्जयेन (vgl. u. मम्) 4,4,8. मदम् 9,99,3. 3,46,5. मृजन्ते सोम सातये 9,56,3. तवं श्रिये मरुतो मर्जयन्त 5,3,3. 7,39,3. मर्ज्यन्तीभिर्मार्जयन्ते TS. 6,2,2,7. 1,7,1,5. 2,2,10,2. 6,8,3. Çat. Br. 1,8,1,43. 3,8,2, 30. 12,8,1,22. 14,2,2,43. Kâtj. Çr. 6,6,28. 19,3,27. Kauç. 6. Âçv. Çr. 1,8. 3,5. Lâtj. 4,11,7. — ललाटं चाप्यमार्जयत् *er wischte sich die Stirn ab* MBh. 5,5588. होतारो यज्ञपात्राणि पवित्रैर्ममृजुस्तदा R. Gorr. 2,83,34. अमार्जीद्दिह्लितामरम् Bhaṭṭ. 15,111. ललुः खड्गान्ममार्जुश्च ममृजुश्च परश्वधान् 14,92. द्विजोच्छिष्टं न मार्जयेत् *abwischen, wegkehren* Jâgñ. 1,256. अश्रु दुःखाभिभूताया मम मार्जस्व MBh. 4,722. स्वेदं ममार्ज तरुपल्लवैः Brahma-P. in LA. (II) 58,1. न तां (रेखां) मार्जयितुं शक्तः Spr. 2810. मार्जितुम् 1688. मार्जयति 5300. Naish. 22,54. मोहं मार्जय *wische ab* so v. a. *befreie dich von* Spr. 2256. वृत्रहत्यां च्छा मार्ष्ट्यहम् Bhâg. P. 6,13,5. मृजामि तदघम् 9,9,5. 4,28,35. st. पाणिना स ममार्ज ताम् R. 1,46,7 *er streichelte* liest die ed. Bomb. पा° संममार्ज ताम्. partic. a) मृष्ट *gereinigt, geputzt, blank gemacht; rein, blank* AK. 3,2,5. H. 1437. अत्यो न मृष्टः RV. 9,82, 2. दैत्येन्द्रम् — मातृमृष्टमलंकृतम् Bhâg. P. 7,5,19. 4,21,4. R. ed. Bomb. 1,6,10. मृष्टभरणवाससाम् MBh. 13,2220. R. 1,6,13. R. Gorr. 1,6,12. रथमृष्टैः MBh. 5,3053. °कुण्डल Bhâg. P. 4,21,4. सुमृष्टमणिकुण्डला MBh. 1,3295. 4,541. R. 1,13,19. 5,16,39. शरच्छशिकरैर्मृष्टं मानयन्रजनीमुखम् Bhâg. P. 3,2,34. मदाश्रयकथा मृष्टाः (acc.) शृण्वन्ति कथयन्ति च 25,23. यत्रेड्यन्ते कथा मृष्टाः 4,30,35. °यशस् 6,9,44. काश्मीरैर्ज रश्मिभिरिपसंध्यैर्मृष्टम् (अङ्गम्) *bestrichen* Naish. 22,56. मृष्टानुलेपनाः *aufgestrichen* R. Gorr. 2,90,31. नागमृष्टानुलेपिनः R. Schl. 2,83,17. *sauber —, lecker zubereitet, lecker, wohlschmeckend* (vgl. मिष्ट): अन्नानि R. 2,24,3. Varâh. Bṛh. S. 16,28. मांसानि Hariv. 8441 (im folgenden Çloka liest die neuere Ausg. पिष्टेन समारिचेन st. मृष्टेन च मा°). R. 2,91,65. Pañkat. 208,13. यथा समुद्रो नृपते पूर्णो मृष्टस्य वारिणः (so die ed. Bomb.) । ब्राह्मणैरभिशस्तः सन्बभूव लवणोदकः ॥ MBh. 13,7219. °सलिलामापगाम् (स्वादु st. मृष्ट MBh. 3,2436) N. (Bopp) 12,36. Hariv. 8413. Bhâg. P. 5,16,14. मृष्टं भुञ्जीत नाह्नितम् MBh. 12,2708. सु° Spr. 2247. Pañkat. 113,8. अमृष्टभुज् R. 1,6,8 (16 Gorr.). मृष्टगन्धपवन so v. a. *ein schön duftender Wind* Varâh. Bṛh. S. 44,24. — b) मार्जित *gereinigt, rein, blank:* अ° *ungewaschen* (eine Person) MBh. 3,2577. तत्पादशौचसलिलैर्मार्जितालकबन्धनः Bhâg. P. 4,22,5. दत्तचलुण्ठिकका Râga-Tar. 5,369. मार्जिते *nach geschehener Reinigung* Kâtj. Çr. 6,7,29. 9,7. चन्दनैः सितैः । मार्जितम् *bestrichen* Pañkar. 1,7,38. उदात्तविवेकमार्जिततमःस्तोमव्यलीक *abgewischt, entfernt* Prab. 97,1. — c) मृजित *abgewischt, entfernt:* अमृजितकषाय Bhâg. P. 5,24,26. मृजितपथरुज 9,10,4. — 2) med. *Etwas* (Unreines, eine Schuld) *von sich auf einen Andern* (loc.) *abstreifen:* त्रिते देवा अमृजतैतदेनस्त्रित एनम्मनुष्येषु ममृजे AV. 6,113,1. कस्मिन्निदं मृक्ष्यामहे TBr. 3,2, 8,9. 11. सं संग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते TS. 2,2,6,1. Çat. Br. 1,2,3,3. 4. Pañkav. Br. 17,1,16. Kâtj. Çr. 22,4,24. act.: अन्नादे भ्रूणहा मार्ष्टि

पत्यौ भार्यापचारिणी । गुरौ शिष्यश्च याज्यश्च स्तेनो राजनि किल्विषम् ॥ M. 8, 317. *von Jmd* (nicht *von sich*) *auf Jmd abstreifen:* चित्रगुप्तो ममार्जाघं (sc. तस्य) भूर्जे Kathâs. 72, 360. — 3) मार्ष्टि = गतिकर्मन् Naigh. 2, 14. zur Erkl. von मृग Nir. 13, 3.

— intens. मर्मृज्यते, मर्मृज्यमान (P. 7, 4, 91, Vârtt.), मर्मृजानं, मरीमृज्यते (Ait. Br.), मर्मार्ष्टि (Vop. 20, 22), मर्मृजतस् nom. pl., मर्मृजम् (so ist wohl auch P. 7, 4, 65 st. मर्मृज्य zu lesen), मर्मृजत und °जत्त, मर्मृजिता (Vop.); *wiederholt abreiben, — putzen* u. s. w.; med. *sich reinigen* u. s. w. wie der einfache Stamm: मर्मृज्मा ते तन्वं भूरि कृत्वः ṚV. 3, 18, 4. इममिन्द्रं मर्मृजन्त वाजिनम् 1, 135, 4. गिरस्ते मर्मृज्यन्ते 9, 2, 7. देवस्य मर्मृजतश्चारु चक्षुः 4, 2, 19. 15, 6. 2, 35, 4. ते मर्मृजत दद्वांसो अद्रिम् 4, 1, 14. मर्मृज्यन्ते दिवः शिशुम् 9, 33, 5. यदी मर्मृज्यते धियः 47, 4. 62, 13. 64, 17. 91, 2. 8, 92, 7. AV. 4, 8, 7. TBr. 1, 2, 1, 27. चक्षुषी मरीमृज्येत Ait. Br. 3, 19. — Vgl. मर्मृजेन्य.

— अनु *entlang —, glattstreichen, glätten:* अनु नो मार्ष्टु तन्वो यद्विरिष्टम् AV. 6, 53, 3. VS. 2, 24. त्रिरेनामनुलोमामनुमार्ष्टि Çat. Br. 14, 9, 4, 20. Kâtj. Çr. 2, 6, 32. Gobh. 1, 7, 27. Kauç. 1. 67. आज्ञाव्यानुमृजेत् Âçv. Çr. 6, 9. लोमान्यनुमार्ष्टि P. 3, 1, 25, Sch. Vop. 21, 17. Suçr. 1, 42, 12. 2, 29, 2. 7. गाण्डिवं चानुमृज्य MBh. 8, 4537. जिह्वामुद्धर सर्वेषां (so v. a. *bringe sie zum Schweigen*) परिमृज्यानुमृज्य च 12, 3042. — intens.: बाह्व यदग्ने अनुमर्मृजानो न्यङ्ङुत्तानामन्वेषि भूमिम् *die Arme wiederholt hinstreckend* ṚV. 10, 142, 5.

— अप *abstreifen, abwischen* AV. 18, 4, 49. त्वया तदपमार्गापि मृज्महे 7, 65, 2. Lâṭj. 2, 12, 12. VS. 7, 12. 17. यूपशकलेनापमार्ष्ट्यपमृष्टः शण्ड इति Çat. Br. 4, 2, 1, 14. 5, 2, 4, 14. 13, 8, 4, 4. Kâtj. Çr. 9, 6, 3. 21, 4, 23. Kauç. 46. अपमृज्यान्न चास्नातो गात्राण्यम्बरपाणिभिः Mârk. P. 34, 52. एनो द्विजानामपमृज्यते M. 2, 27. *Etwas von sich auf einen Andern* (loc.) *abstreifen:* दुष्कृतं चात्मनो मर्षी कृष्यत्येवापमार्ष्टि वै Spr. 3586. — Vgl. अपमार्जन.

— अभि 1) *abwischen:* मुखमश्रुपरिक्लिन्नं वस्त्रान्तेनाभ्यमार्जयत् R. 4, 6, 16. व्रणमभिमृज्य प्रक्षाल्य Suçr. 1, 16, 6. अभिमृष्ट *gereinigt* als Erkl. von प्रमृष्ट beim Schol. zu MBh. 2, 656. — 2) *bestreichen, salben:* अस्य तैलेनाङ्गानि सर्वाण्येवाभ्यमृक्षत MBh. 13, 1486; vgl. तेनोच्छिष्टेन गात्राणि शिरश्चैवाभ्यमृक्षयम् (म्रक्षयति oder मृक्षयति *salben* Dhâtup. 32, 119) 7426. — अभ्यमृज्यन्त Çat. Br. 14, 1, 1, 12 fehlerhaft für अभ्यसृज्यन्त.

— अव *streichen, wischen:* अवाञ्चं यक्ष्ममवमार्ष्टि Çat. Br. 4, 1, 2, 22. 5, 5, 6. Kauç. 31. Âçv. Çr. 2, 3. धनुर्ज्यामवमृज्य (vgl. u. परि) MBh. 1, 5487. 7, 654. लेपमवमार्ष्टि *abwischen, wegwischen* TBr. Comm. 2, 384, 8. pass. in der Bed. des med.: स्नात्वा च नावमृज्येत गात्राणि *er wische sich den Körper nicht ab* MBh. 13, 5006. — Vgl. अवमार्जन.

— आ *abwischen; wegwischen:* विवर्णमामृज्य मुखं करेण MBh. 2, 2224. आमृज्य वक्षो हरिचन्दनाङ्कम् Çâk. 161, v. l. कृच्छ्रेण संस्तभ्य शुचः पाणिनामृज्य नेत्रयोः *sich die Thränen aus den Augen wischend* Bhâg. P. 1, 15, 3. नरा मय्यामृजन्त्यघम् (die Gaṅgâ spricht) 9, 9, 5. आमृष्ट s. u. मर्ष् mit आ. — intens. *glätten:* वासोवायोऽवीनामा वासांसि मर्मृजत् ṚV. 10, 26, 6.

— अपा s. अपामार्ग fg.

— व्या *abwischen, wegwischen:* व्यामृष्टतिलकाः काश्चित् R. 5, 13, 34.

— उद् 1) *hinausstreichen, aufwärtsstreichen, abwischen, ausputzen;* med. *sich abwischen* u. s. w.: यौ ते मातोन्ममार्ज जातायाः पतिवेदनौ AV. 8, 6, 1. स ललाटादुदमृष्ट *er wischte sich den Schweiss von der Stirn* TBr. 2, 1, 2, 1. दक्षिणतः केशा उन्मृष्टाः *hinausgestrichen* 2. Kauç. 38. 124. Çat. Br. 2, 2, 4, 4. ऊर्ध्वं यक्ष्ममुन्मार्ष्टि *aufwärtsstreichen* 4, 1, 1, 24. 2, 22. Kâtj. Çr. 9, 4, 37. Çâṅkh. Çr. 4, 4, 2, 5. उन्मार्ष्टि स्वाङ्गम् Suçr. 1, 109, 12. त्रिः प्राश्यापो द्विरुन्मृज्य so v. a. *sich den Mund abwischend* (*spülend* St.) Jâǵn. 1, 20. उन्मृष्ट *verwischt, abgewischt:* लेख्य 2, 91. कुशलयोन्मृष्टगर्भक्लेद Ragh. 15, 32. अङ्गराग Spr. 43. उन्मार्जित *gereinigt, blank gemacht* Prab. 81, 12. 10, v. l. — 2) med. *davontragen, empfangen* (vgl. *einstreichen, herausschlagen* und ähnliche Bilder; vgl. auch u. नि): कृशनावतो अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पज्राः ṚV. 1, 126, 4. उद्राधो गव्यं मृजे 5, 52, 17. स्तोमं चेमं प्रथमः सूरिरुन्मृजे 10, 167, 4. तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृजे TS. 3, 2, 3, 1. वर्च उन्मृजानः AV. 18, 3, 73. — Vgl. उन्मार्जन, उन्मृजावमृजा.

— समुद् *ausfegen:* वेदेन पुरोडाशान्समुन्मार्ष्टि Kâṭh. 32, 6.

— उप *streichen, bestreichen, wischen* TBr. 2, 1, 4, 4. Çat. Br. 2, 3, 1, 18. 19. नीचा पाणिना मध्यमे परिधौ प्रत्यगुपमार्ष्टि 4, 1, 2, 23. वेदेन 14, 2, 1, 16. स्रुचम् Kâtj. Çr. 4, 14, 20. 9, 4, 38. Çâṅkh. Çr. 2, 9, 10.

— नि 1) *reiben an, streichen, schmieren an* (loc.), *abwischen;* med. *sich abwischen, — abreiben:* न्युं शीर्षाणि मृढ्वम् TS. 1, 6, 3, 1. रेतो गर्दभे न्यमार्ट् (vgl. aber auch 2.) 7, 1, 1, 2. परिधौ निमार्ष्टि 6, 4, 3, 4. Çat. Br. 11, 5, 3, 4. 7. अन्तरेण भ्रुवौ निमृज्ञ्यात् (sic) 14, 9, 4, 5. स कुलान्यमृष्ट 2, 2, 4, 10. 6, 1, 36. 6, 6, 3, 1. 14, 1, 2, 5. Kâtj. Çr. 4, 14, 20. 5, 9, 20. दुरतेजो निमृजेत् Âçv. Gṛhj. 1, 17, 16. Kauç. 42. 50. 52. 54. 71. 86. प्रदेशिन्याः पर्वणी उत्तमे अञ्जपिवोष्ठयोरभ्यात्मं निमार्ष्टि Âçv. Çr. 1, 7. 2, 3. 6. Gobh. 2, 7, 19. तं हस्तं निमृज्यात् *abwischen* M. 3, 216. सा (स्वर्धुनी) पतती निमार्ष्टि लोकत्रयम् *reinigen* Bhâg. P. 8, 21, 4. नि भगाहं त्वयि मृजे *ich reinige mich an dir* Taitt. Up. 1, 4, 3. भस्म गृहीत्वा निमृज्य अङ्गानि संस्पृशेत् *aufschmieren, auftragen* Muir, ST. 4, 300, 11. — 2) *Jmd* (loc.) *Etwas zuwenden, zuführen, hingeben;* med. *an sich nehmen, einziehen* (vgl. u. उद्): न्यमृक्षाम योषणां न मर्ये ṚV. 10, 39, 14. त्वां देवा मंहयाय्याय वावृधुराज्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे 122, 7. यज्ञं जनित्वी तन्वो नि मामृजुः 65, 7. 66, 9. नि राधो अश्व्यं मृजे 5, 52, 17. जनीरिव पतिरेकः समानो नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वाः 7, 26, 3. — In der Stelle घ्नंसेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋष्टयः ṚV. 1, 64, 4 ist zu ändern मिमिक्षुः (von म्यक्ष्). — Vgl. निमृग्र.

— निस् *abwischen, auswischen, austilgen:* नी रपांसि मृक्षतम् ṚV. 1, 34, 11. 157, 4. गोष्ठं मा निर्मृक्षम् TS. 1, 1, 10, 1. 13, 1. पशूनस्य निर्मृज्युः Kâṭh. 29, 3. दर्भैः स्रुवम् Kauç. 3. 23. जिह्वां निर्मृजानः *sich abwischend* 25. दक्षिणं हस्तं निर्माजयति 80. स्वर्गं यतः पितुर्हस्तं निर्मृड्ढि दक्षिणाम् AV. 18, 4, 56. निर्ममार्ज च गात्राणि गलत्स्वेदजलानि वै Brahma-P. in LA. (II) 58, 3. रुधिरं हस्तैर्मुखान्निर्मृज्य तस्य हि MBh. 10, 487. निर्मृष्टराग Spr. 1627. — Vgl. 1. निर्मार्ग, निर्मार्गुक fg.

— परा *abwischen, reinwaschen:* मुखमस्य परामृज्य जलक्लिन्नेन पाणिना R. 4, 6, 1.

— परि *rings abwischen, reiben, putzen; zurichten:* त्रिपा मृजन्ति परि (könnte auch zu आवृतम् gehören) गोभिरावृतम् ṚV. 9, 86, 27. तं गृहीत्वा परिमार्ष्टि नेद्यवश्चोतदिति Çat. Br. 4, 1, 1, 17. 2, 17. 11, 5, 3, 4. 7. Kâtj. Çr. 9, 4, 29. 5, 25. द्विः परिमृजीत Gobh. 1, 2, 8. लेपान् Âçv. Çr. 8, 14. Kauç. 73. 133. कंसं वा मणिं वा परिमृज्य *poliren* Nir. 7, 23. — विस्फार्य च धनूंष्यन्ये ज्याः परे परिमृज्य च (vgl. u. अव) *abwischend* MBh. 7, 3089.

येन (पाणिना) मां रजसा ध्वस्तमभीक्ष्णं परिमार्जति R. 2,72,31 (74,32 Gorr.). चक्षुषी परिमार्जन्ती so v. a. *sich die Thränen aus den Augen wischend* MBh. 3,584. R. 5,36,40. परिमृज्य शिरःस्थानि खानि मूर्धानमेव च Mârk. P. 34,67. भुक्त्वा चान्नं तथैव त्रिरद्भिः पुनः परिमार्जयेत् *sich den Mund reinwischen* MBh. 13,5010. पीत्वापः परिमृज्य च R. 2,91,11 (100,10 Gorr.). 52. परिमृष्टपरिच्छदा *geputzt, gereinigt* Bhâg. P. 7,11,26. गोमयाम्भःपरिमृजितनिजाङ्ग Prab. 24,4. शरान् — कर्मारपरिमार्जितान् *aufgeputzt, geglättet* MBh. 6,5186. 5259. 7,880. दर्पणान्परिमृष्टान् R. 2,91,69 (100,70 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 4,30. नन्वेष सत्त्वं परिमार्ष्टुमर्हति *reinigen, läutern* Bhâg. P. 1,10,23. कृपणानाथवृद्धानां यदाश्रु परिमार्जति *abwischen, wegwischen* MBh. 12,3440. R. Gorr. 2,84,24. हरिणापि हरेणापि ब्रह्मणा त्रिदशैरपि। ललाटलिखिता रेखा न शक्या परिमार्जितुम् *sogar* Vishṇu, *sogar* Çiva *u. s. w. vermögen nicht die auf die Stirn geschriebene Schrift abzuwischen* (so ist zu übersetzen) Spr. 5392. निन्दां च परिमार्जता (मया) *abwaschen* so v. a. *abstreifen, entfernen* R. 6,100,15. वाच्यं त्यागेन पत्न्याः परिमार्ष्टुमैच्छत् Ragh. 14,35. कथमेकपदे सर्वमौचित्यं परिमार्जतु Râga-Tar. 3,313. त्वद्वलोकपरिमृष्टाशयमलाः Bhâg. P. 6,16,45. *streichen, über Etwas hinfahren* (vgl. मर्श्): उपविष्टस्य पृष्ठं ते पाणिना परिमार्जतु MBh. 5,4228. ततो ऽस्य पाणिना — जलशीतेन — उरो मुखं च शनकैः पर्यमार्जत 15,127. जिह्वामुद्धर सर्वेषां परिमृज्यानुमृज्य च *streicheln* 12,3042. In der Stelle कः पतिदेवतामन्यः परिमार्ष्टुमुत्सहेत *Gewalt anthun* Çâk. 83,7 ist mit einer Hdschr. (s. bei Monier Williams) परामर्ष्टुम् zu lesen; so steht auch Çâk. Ch. 125,3. st. परिमृज्यन्ते Spr. 3453 ist wohl परिमृच्यन्ते zu lesen. Vgl. परिमार्दणु, परिमार्ज fg., परिमृज् fgg.

— intens. *umherstreichen an:* कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः ṚV. 1,95,8.

— प्र *wischen, abwischen, reinigen:* क्षुरम् Kauç. 53. 7. वाससाङ्गानि 76. स्थालीम् Çat. Br. 3,2,2,21. Kâṭh. 31,10. Kâtj. Çr. 17,3,13. प्रमृष्ट (Gegens. संलेप) 7,5,17. 9,4,42. Çâñkh. Gṛhj. 1,7. स मे मुखं प्रमार्दयते Pâr. Gṛhj. 2,6. त्रिराचामेदपः पूर्वं द्विः प्रमृज्यात्ततो मुखम् M. 2,60 = 5,139. प्रमृजेत् Suçr. 1,370,10. प्रमृज्य वदनं तस्याः पाणिनाश्रुसमाकुलम् MBh. 4,692. R. Gorr. 2,123,11. 6,21,32. 101,4. Bhâg. P. 6,15,9. Suçr. 2,47,7. प्रमार्जतीव गात्राणि मम MBh. 13,722. जलक्लिन्नेन पाणिना — सुग्रीवस्य शुभे नेत्रे प्रममार्ज R. 6,21,32. 5,33,14. Mṛkkh. 36,15. Ragh. 11,63. त्वद्गनिस्यन्दजलेन लोचने प्रमृज्य *abwaschend* Ragh. 3,41. प्रामृजन्खड्गसंहतीः *reinigen, putzen* Bhaṭṭ. 17,55. R. Gorr. 2,83,34. प्रमृष्टाह्वारभूमिक Kathâs. 43,64. प्रोक्षितानां प्रमृष्टानां राज्ञां पशुपतेर्गृहे। पशूनामिव MBh. 2,656. प्रमृष्टमणिकुण्डलाः *blank gemacht* MBh. 3,2194. पार्श्वे प्रमृष्ट इव *wie polirt, geglättet* Spr. 1167. प्रमार्जमानः (so die ed. Bomb. und Indr. 2,24) शनकैर्बाहू चास्यापतौ *streichen, hinfahren über* MBh. 3,1778. प्रमृज्याङ्गानि पाणिना 16849 (विमृज्य ed. Calc., प्रमृज्य Sâv. 5,102). एनं प्रमार्जन्ती वीजयन्ती च मूर्छितम् R. Gorr. 2,61,2. काञ्चनस्य च शैलस्य सूर्यस्येव महात्मनः। प्रमृष्टा तेजसा पूर्वा संध्या रक्ता प्रकाशते॥ *bestrichen* 4,40,62. लीलयाल्पं यथा गात्रात्प्रमृज्यात्तु रजः पुमान् *wegwischen, abstreifen* MBh. 12,10037 = 11534. पाणिभिः — प्रममार्जू रजः पृष्ठाद्रामस्य R. 2,104,17. अन्तःशल्यानि पाणिभिः प्रमार्जयेत् Suçr. 1,100,4. प्रमृज्य रुधिरं करात् MBh. 14,2165. प्रमृज्याश्रूणि नेत्राभ्याम् (विमृज्य Sâv. 5,96) 3,16843. Hariv. 7090. मातुः प्रमार्जाश्रु MBh. 5,5452. प्रमृजाश्रु स्वकानाम् Bhâg. P. 3,18,12. अश्रूणि प्रमृज्य *sich die Thränen abwischend* Mṛkkh. 95,23. Ragh. 14,71. Çâk. 49,20. 184. *abwischen* so v. a. *entfernen, verscheuchen, wegschaffen:* आक्रोशं मम मातुश्च प्रमार्ज R. 2,106,28. संप्राप्तमवमानं यस्तेजसा न प्रमार्जति 6,100,6. तदा शुचस्ते प्रमृजामि Bhâg. P. 1,7,16. प्रमृज्ज्ञ सुहृच्छुचः 18,4. स्वभावो यो यस्य न स शक्यः प्रमार्जितुम् R. 3,56,17. न शक्यते धैर्यगुणः प्रमार्ष्टुम् Spr. 591. आत्मरजः Bhâg. P. 6,3,33. ममाभीष्टं प्रमार्ष्टुम् so v. a. *vereiteln* Râga-Tar. 3,48. प्रमार्ष्टि दुःखमालोकम् Bhaṭṭ. 18,28. येन — अयशः प्रमृष्टम् *abgewaschen* Ragh. 6,41. शरत्प्रमृष्टाम्बुधरोपरोध *verscheucht* 44. 16,52. प्रमृष्टवैरगाध (प्रसृष्ट° die neuere Ausg.) so v. a. *aufgegeben* Hariv. 4382. वषट्कार मा मां प्रमृक्षो माहं त्वां प्रमृक्षम् *wegschaffen, vertilgen* Ait. Br. 3,8. मन्युरेष प्रमृष्टो (प्रसृष्टो die neuere Ausg.) हि भवेत् Hariv. 7133. — Vgl. प्रमार्जक fg.

— विप्र *reinwischen:* ध्वजम् — सूक्ष्मैर्वस्त्रैर्विप्रमृज्य MBh. 7,76.

— संप्र dass.: मुद्राङ्कितं वतः — संप्रमार्ष्टुम् Spr. 1015. *abwaschen* in übertr. Bed.: आत्मनश्चायशो लोके युगपत्संप्रमार्जितम् R. 6,103,15.

— प्रति *glattstreichen* Çat. Br. 1,2,5,18. 2,6,1,12. *abwaschen* in übertr. Bed.: धर्षणां प्रतिमार्जता R. 6,100,12. धर्षणा प्रतिमार्जिता 3.

— वि 1) *ausputzen, ausreiben, reinigen; reiben, streichen* überh.: मुखं विमृष्टे Çat. Br. 3,8,5,5. TBr. 1,7,4,4. मुखं विमार्ष्टि Kauç. 6. 10. 19. 46. Çâñkh. Çr. 4,11,15. तां (पृथिवीं) विश्वकर्मा भूत्वा व्यमार्ट् *trockenreiben, abtrocknen* TS. 7,1,5,1. बाहू Çat. Br. 5,3,5,28. Kâtj. Çr. 15,5,18. 16,2,24. Kauç. 14. Âçv. Çr. 6,12. — चारुमुखं विमृज्य (विमृज्य MBh. 3,15682. विमृश्य ed. Bomb.) *wischend* Draup. 6,17. विमृज्य नयने सास्रे R. 3,27,6. अम्बुबिन्दुभिर्विमृज्यमानाः *reinigen* Bhâg. P. 3,13,43. अविमृष्टं (= अनुज्ज्वलं Schol.) वक्त्रम् *gereinigt, blank, glänzend* 4,26,25. विमृज्याङ्गानि (प्रमृज्य ed. Calc. und Sâv. 5,102) *streichen, hinfahren über, streicheln* MBh. 3,16849. R. Gorr. 2,9,6. *abwischen, wegwischen:* विमृज्याश्रूणि (प्र° MBh. 3,16843) नेत्राभ्याम् Sâv. 5,96. Mṛkkh. 98,10. — 2) *einreiben:* आज्यलेपेन चक्षुषी विमृजीत Çâñkh. Gṛhj. 1,16. विमार्जीत Lâṭj. 2,10,11. Çâñkh. Çr. 8,4,7. Kauç. 25. किंचिन्मधूच्छिष्टविमृष्टराग (अधरोष्ठ) *bestrichen* (*purgatus* St.) Kumâras. 7,18.

— अनुवि *einreiben:* अभिषिक्तं कृष्णविषाणयानुविमृष्टे Çat. Br. 5,4,2,4. 5. आज्यलेपेनाङ्गान्यनुविमृज्य Çâñkh. Gṛhj. 1,21. Kaush. Up. 2,3. 4.

— अभिवि dass.: व्रीहियवैः शकृत्पिण्डमभिविमृज्य Kauç. 69.

— सम् *reiben, putzen, reinigen; zubereiten;* von der Behandlung des Soma ṚV. 9,64,23. मृजन्ति त्वा समग्रुवः 66,9. 96,2. समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये 97,3. von der Behandlung des Feuers durch Anschüren, Entfernen der Asche u. s. w.: सं सानु मार्ज्मि दिधिषामि बिल्मैः 2,35,12. VS. 2,7. अग्निमग्नीत्संमृड्ढि Çat. Br. 1,4,4,13. 2,3,2,30. असंमृष्टं भवति *das* संमार्जन *ist noch nicht gemacht* 19. Kâtj. Çr. 5,5,6. 8,2,30. TBr. 3,3,1,3. सं मातृभिर्मर्जयसि स्व आ दमे ṚV. 9,111,2. भोजायाश्वं सं मृजन्त्याशुम् 10,107,10. — VS. 1,29. स्रुचः *abwaschen* Çat. Br. 1,3,1,1. fgg. 2,5,21. Kâtj. Çr. 4,10,5. 14,7. वेदेन वेदिं संमार्ष्टि *fegen* Kâṭh. 32,6. पवित्रेण द्रोणकलशम् Lâṭj. 1,10,17. 18. 12,21. द्वारबाहू 2,3,9. परिधीन् TS. 2,5,11,5. TBr. 3,3,1,2. संमार्जतां वेश्म MBh. 2,2186. संमार्जन् जठरेणोर्वीम् 3,11953. हरिसद्मानि — संमार्जतीव Bhâg. P. 3,15,21. संमार्ज्य Mṛkkh. 136,5. चीवरं संमार्जयति Vop. 21,17. (स्थानम्) सिक्तसंमृष्टशोभितम् (so die ed. Bomb.) MBh. 5,7524. सिक्तसंमृष्टरथ्या (नगरी) R. Gorr. 2,4,18. Bhaṭṭ. 5,90. असंमृष्टमलाम्बर Spr. 3531. संमार्जित (उद्यान) MBh. 1,5004. सं-

मार्जिततला भूमिः Hariv. 3552. Varâh. Bṛh. S. 43,25. Bhâg. P. 1,11,15. संवृत्यौष्ठाधरौ वारं द्वयमङ्गुष्ठमूलेन संमृज्यात् *abwaschen, reinwaschen* Kull. zu M. 2,60. यच्छ्रद्धया श्रुतवत्या च भक्त्या संमृज्यमाने हृदये *gereinigt —, geläutert werden* Bhâg. P. 3,5,41. संमृष्ट = शोधित *durchgeseiht* AK. 2,9,46. H. 414. *wegkehren:* रथ्यारजःपुञ्जं संमार्जन्ती Râga-Tar. 5,74. *verscheuchen, entfernen:* द्रोहसंभावनापापं शस्त्रत्यागेन मन्त्रिणा। स्वस्य संमार्जितं तेन राजमातुश्च साधसम्॥ 6,207. *streichen, streicheln:* पाणिना संममार्ज (स ममार्ज ed. Schl.) ताम् R. ed. Bomb. 1,46,7. — Vgl. असंमृष्ट, संमार्जन, सुसंमृष्ट.

2\. मर्ज्, मर्जति und मृञ्जति v. l. für मुज्, मुञ्ज् *einen best. Laut von sich geben* Dhâtup. 7,76. 77. — Vgl. मार्ज्.

मर्जू (von 1. मर्ज्) Uṇâdis. 1,83. 1) m. *a) Wäscher* H. an. 2,74. Med. ǵ. 13. — *b)* = पीठमर्द Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. *das Reinigen, Waschen* H. an. Med.

मर्ज्य (wie eben) adj. *zu reinigen, zu putzen, zu bereiten:* Soma ṚV. 9,15,7. 34,4. एतं मृजन्ति मर्ज्यं पवमानं दश क्षिपः 46,6. 63,20. 107,13.

मर्ड्, मृडति (Dhâtup. 28,38), मृड; मृडयति, मृळयत्, मृळयन्ती ṚV. 5,41,18. med. मृडसे nur Kâṭh. 37,18. मृडयते Bhâg. P.; मृड्णाति (unbelegt) Dhâtup. 31,44. मृडयति (unbelegt und überhaupt nicht sicher stehend) 32,117. मृडित्वा P. 1,2,7. Vop. 26,204. *gnädig sein, verzeihen, verschonen:* मृळा नो रुद्र ṚV. 1,114,2. त्मने तोकाय तनयाय मृळ 6. 17, 1. 2,29,4. 4,43,2. आदित्यासो भवता मृळयन्तः 1,107,1. 136,1. यो मृळयाति चक्रुषे चिदागः 7,87,7. तस्मै पावक मृळय 1,12,9. मृळा सुक्षत्र मृळय 7,89,1. 8,6,25. मा तत्वांरिन्द्र मृळय 45,31. 82,28. बृहस्पतिर्व उभया न मृळात् 10,108,6. Çat. Br. 5,4,4,12. 9,1,1,39. Kauç. 72. *Jmd gnädig behandeln, erfreuen, beglücken:* लोकं मृडयति कुले कुले Bhâg. P. 1,3,28. नो मृडयन् 3,15,15. मृडयते 9,22.

— अभि *gnädig sein u. s. w.:* अधा पितेव सूनवे मृळा नो अभि चिद्धात् ṚV. 10,25,8.

मर्डितृ (von मर्ड्) nom. ag. *Einer der Gnade übt, Erbarmer:* न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डिता ṚV. 1,84,19. 8,55,13. 4,17,17. न देवेषु विविदे मर्डितारम् 18,13. 8,69,1. 10,34,8. 64,2. 117,2.

मर्ण् (hervorgegangen aus 2. मर्), मृणाति Dhâtup. 28,41 (हिंसायाम्). 1) *zermalmen, zerschlagen:* सनादग्ने मृणसि यातुधानान् ṚV. 10,87,19. रुजन्मृणन्प्रमृणन्प्रेहि शत्रून् 84,3. निधीरिदेवाँ अमृणाद्यास्ये: 138,4. अनासो दस्यूँरमृणो वधेन 5,29,10. AV. 3,1,2. — 2) *dreschen:* कृषन्तः, वपन्तः, लुनन्तः, मृणन्तः Çat. Br. 1,6,1,3. — caus. wie 1: अमी मृणन्वसवो नाथिता इमे AV. 3,1,2. — Vgl. 2. मर्.

— आ s. अनामृण.

— नि *niederschmettern:* अवाधियामनमृणात् नि शत्रून् ṚV. 4,28,4.

— प्र *zermalmen, zerstören:* प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून् ṚV. 3,30,6. 7,104,22. 4,16,12. 6,44,17. 10,84,3. 103,6. — Vgl. प्रमृण.

— वि dass.: लोष्टं विमृणन् Kâṭh. 23,6. मृणामुष्य द्विपदश्चतुष्पदः 37,13.

— सम् dass.: समिन्द्र गर्दभं मृण ṚV. 1,29,5. पिशाचान् 133,5. गरीयांसि प्राञ्चं यज्ञं संमृणयुः Kâṭh. 29,7; vgl. सेश्वरा यज्ञं प्रत्यञ्चं संमर्दितोः TS. 6,6,4,6.

मर्त (von 1. मर्) Uṇâdis. 3,86. P. 5,4,36, Vârtt. 8. Kâç. zu P. 5,4,30. *ein Sterblicher, Mensch* Naigh. 2,3. Im ṚV. sehr häufig; in der VS. nur vier Mal VS. Prât. 4,159. in der nachvedischen Literatur vielleicht nur fehlerhaft für मर्त्य. ṚV. 1,5,10. 67,1. 136,5. 3,1,17. 6,1,9. 2,4. एको देवत्रा दयसे हि मर्तान् 7,23,5. 28,1. 8,1,22. 4,4. मर्ता अमर्त्यस्य ते भूरि नाम मनामहे 5. Çâṅkh. Br. 11,4 (v. l. मर्त्य). Mârk. P. 100,18. 103,15. *die Welt der Sterblichen, die Erde* (vgl. मर्त्य) Uǵǵval. — Vgl. अ°.

मर्तभोजन (मर्त + भो°) n. *Speise des Sterblichen, Menschennahrung* ṚV. 1,81,6. 114,6. 7,16,4. आ नृभ्यो मर्तभोजनं सुवानः 38,2. 45,3. 81,5.

मर्तव्य (von 1. मर्) n. *moriendum:* विद्ययैव समं कामं मर्तव्यं ब्रह्मवादिना। आपद्यपि हि घोरायां न त्वेनामिरिणे वपेत्॥ M. 2,113. MBh. 5, 4634. 7265. 15,334. R. 6,91,7. Spr. 2129. Kathâs. 72,223. सर्वेणावश्यमर्तव्यं जातेन MBh. 7,3308. यो ऽहम् — मर्तव्ये सति जीवामि so v. a. *während ich doch sterben müsste* 14,2016. मर्तव्ये कृतनिश्चया R. 4,20,2. 5,37,12.

मर्त्य (wie eben) 1) m. = मर्त VS. Prât. 4,159. P. 5,4,36, Vârtt. 8. Kâç. zu P. 5,4,30. *ein Sterblicher, Mensch* Naigh. 2,3. AK. 2,6,1,1. H. 337. 132. Halâj. 2,176. नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः ṚV. 1,19, 2. 2,7,2. 4,1,1. जहि वर्धवनुषो मर्त्यस्य 22,9. 5,2,6. 7,3,1. स मन्युं मर्त्येषा चिकेत 61,1. 8,23,15. उशन्ति घा ते अमृतास एतदेकस्य चित्त्यजसं मर्त्यस्य 10,10,3. VS. 3,48. M. 1,84. 5,97. Indr. 1,31. MBh. 1,2321. 3, 2166. 2368. 2529. 10536. Spr. 1363. 2375. 2877. 2924. 3016. 3219. 4791. Vid. 287. °संघाः Varâh. Bṛh. S. 19,7. वीर्याणि — अतिमर्त्यानि *übermenschlich* Bhâg. P. 1,1,20. — 2) adj. *sterblich:* मर्त्या ह वा अग्रे देवा आसुः Çat. Br. 11,1,2,12. 2,2,2,8. प्रजापतेरर्धमेव मर्त्यमासीदर्धममृतम् 10,1,3,2. 4,1. fgg. 4,2,21. 3,1. 2. शरीर 13,5,4,14. 7,1,15. 14,5,3,2. Ait. Br. 6,12. Kauç. 97. 106. — 3) m. *die Welt der Sterblichen, die Erde* Trik. 2,1,4. स्वर्गे मर्त्ये च पाताले Kṛikalâsadîpikâ 3 im ÇKDr. (s. u. मधुमती *b.*). — 4) n. *das Sterbliche, der Körper* Bhâg. P. 3,33,32. — Vgl. अ°, मार्त्य.

मर्त्यकृत (म° + कृत) adj. *von Menschen gethan* VS. 3,48. 8,27.

मर्त्यता (von मर्त्य) f. *Sterblichkeit:* मर्त्यता चैव भूतानाममरत्वं दिवौकसाम् MBh. 3,549. *das Menschsein, der menschliche Zustand;* °तां प्राप्तः *Mensch geworden* Kathâs. 2,21. 65,232.

मर्त्यत्रा (wie eben) adv. *unter Menschen* P. 5,4,56. ṚV. 1,123,3. 169, 2. नकिरापिर्ददृशे मर्त्यत्रा 6,44,10. 62,8. पूर्दैवत्रा वसवो मर्त्यत्रा 7,52,1.

मर्त्यत्व (wie eben) n. *das Menschsein, der menschliche Zustand* Kathâs. 45,21. °त्वमागतः *Mensch geworden* 5,130. 52,137. 65,253.

मर्त्यत्वन (wie eben) n. *die Weise der Menschen* ṚV. 8,81,13.

मर्त्यधर्म (म° + धर्म) m. *das Gesetz der Sterblichen, Sterblichkeit* MBh. 7,4121. pl. *die für die Menschen geltenden Gesetze, — Bedingungen:* °धर्मानुपाश्रिताः (देवाः) Kathâs. 56,270.

मर्त्यधर्मन् (म° + ध°) adj. *sterblich* MBh. 2,2374.

मर्त्यभाव (म° + भाव) m. *der menschliche Zustand, Menschennatur* Kathâs. 5,140. 34,28. Râǵa-Tar. 3,481.

मर्त्यभुवन (म° + भु°) n. *die Welt der Sterblichen, die Erde* Çâk. 167, v. l.

मर्त्यमहित (म° + म°) adj. *von den Sterblichen geehrt,* m. *ein Gott* H. ç. 3.

मर्त्यमुख (म° + मुख) m. *ein* Kiṁnara, *ein* Jaksha Çabdârthak. bei Wils.

मर्त्यलोक (म° + लोक) m. *die Welt der Sterblichen, die Erde* Kaṭhop. 1,25. Bhag. 9,21. Spr. 2525. Kathâs. 34,42. 42,205. 211. 49,194. 51,38.

52,174. 191. 402. 65,60. 243. Bhâg. P. 3,4,26.

मर्त्येषित (मर्त्य + इ°) adj. *von Menschen gesandt* ṚV. 1,39,8.

मर्द्, मृद्नाति (तेदि) Dhâtup. 31,43. मर्दति Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). 19 (वधकर्मन्). MBh. 5,4639 u. s. w. मर्दते 13,3310. अभिमर्दताम् Hariv. 5019. पर्यमर्दत MBh. 3,556. ममर्द, ममृदुस् und ममर्दुस्, ममृदे (MBh. 2,2937. 4,467. 8,692); अमर्दीत्; मृदित्वा P. 1,2,7. Vop. 26, 204. मर्दितुम्; pass. मृद्यते, मृदित. 1) *heftig drücken, — andrücken; zerdrücken, zerstampfen, hart mitnehmen, aufreiben, verwüsten:* वक्षस्यानीय वेगेन ममर्दैनं विचेतसम् MBh. 4,768. तस्योरसि सुदुःखार्ता मृदितक्लिन्नलोचना: Hariv. 5695. तां च द्रक्ष्यसि गोविन्द पुत्रैरमृदितस्तनीम् 4395. भार्या परेण मृदिताम् (beim Beischlaf) 11247. सुरतमृदिता बालवनिता Spr. 2087. अग्रतस्ते गमिष्यामि मृद्नती कुशकण्टकान् R. 2,27,7. यो नड्वलानीव गजः परेषां बलान्यमृद्नात् Ragh. 18,4. पापा गुणोन्नतम् । मृद्नन्ति कण्टकान्प्राप्तुं करभा इव केतकम् ॥ Spr. 1204. पर्वताग्राणि MBh. 3,12378. (दन्तिनः) मृद्नन्तः स्वान्यनीकानि 6,4705. अपि पञ्चशतं शूरा मृद्नन्ति (मृद्नन्ति ed. Calc.) महतीं चमूम् 151 (Spr. 3272). (अस्त्रेण) तेनाश्वोऽश्वतुरो ऽमृद्नात् 1,4120. अमित्रान् 3,1349. 5,4639. 13,3310. Bhaṭṭ. 15,35. रथान्सारथिभिः सार्धं हयांश्चैव ममर्द च Hariv. 9333. वन्या गजवरास्तत्र ममृदुर्मनुजान्बहून् MBh. 1,2844. (नागाः) ते तं ममर्दुः 3,2542. ममृदुस्तस्य नगरम् 1,5448. 8,692. लङ्का स्वेनानीकेन मर्दितुम् R. 6,2,32. महानप्येककी वृक्षः — शक्यो वातेन सस्कन्धो मर्दितुं तरसात् Spr. 2149. ये — तस्करैश्चापि मृद्यन्ते MBh. 12,717. मूर्तैर्मूर्तानि मृद्यन्ते अमूर्तो मृद्यते कथम् Mârk. P. 26,22. मृदितं AV. 11,10,26. रथ *zerbrochen*, Çat. Br. 12,5,1,5. कमलस्रजः *zerdrückt* R. 2,94,24. व्रीहि *zerrieben* Jâġñ. 2,107. हस्तिपूर्वेन *zertreten* u. s. w. MBh. 3,2570. 17326. Hariv. 9934. मृदितासुर Kathâs. 37,44. पुरं ते मृदितं मया *verwüstet* MBh. 1,5504. — 2) *reiben:* यत्स पुष्पाण्युपादाय हस्ताभ्यां ममृदे शनैः MBh. 2,2937. fg. नेत्रम् Suçr. 2,359,3. 318,3. मन्माषयवगोधूमगोमयमृदितायां त्वचि 1,97,16. मृदितपद्मलरक्तकाङ्ग (वायु) *sich reibend an* Çiç. 4,61. हस्तेन ममृदे चैव ललाटम् *er rieb sich den Schweiss von der Stirn* MBh. 4,467. *sich reiben an* in der Astr. so v. a. *ein Sternbild berühren, durch ein Sternbild durchgehen* Varâh. Bṛh. S. 7,2. मृदित्वेवेन्द्रगोचरम् *sich gleichsam reibend an* so v. a. *wetteifernd* Bhaṭṭ. 7,95. — 3) *wegreiben, abwischen, vernichten:* कपोले पत्त्राली करतलनिरोधेन मृदिता Spr. 597. मृदितकषाय Khând. Up. 7,26,2. Bhâg. P. 5,7,6. ज्योतिर्मृद्नाति देहिनाम् Suçr. 1,261,13. — मृघ्नन्ति Kâtj. Çr. 22,3,45 und मृदन्ति beim Schol. zu Çâṅkh. Çr. 14,40,14 fehlerhaft für मृद्नन्ति; मृद्नमानाः MBh. 6,4701 fehlerhaft für मृद्नतश्च (so die ed. Bomb.); मर्दन् 14,228 fehlerhaft für नर्दन् (so die ed. Bomb.).

— caus. मर्दयति 1) *stark drücken; zerdrücken, zerbrechen, zerstampfen, bedrängen, aufreiben, hart mitnehmen, quälen, plagen:* परिजनैर्मर्द्यमानोदरः — ववाम तत् Kathâs. 54,184. मर्दयामास तोरणम् R. 1,1,72. अमीमृदत्सर्वथा तेऽद्य कर्णो ह्यस्त्रैरस्त्रम् MBh. 8,4566. लाङ्गूलहस्ताभ्यां चरणाभ्यां च मर्दिता । बभूवाशोकवनिका ॥ R. 5,16,22. एष पार्थो महाराज मर्दयेत्सुमहाचमूः MBh. 7,7657. सिंहव्याघ्रमृगांश्चैव मर्दयानः 3,11106. गाङ्गेयं मर्दयन्तं शितैः (so die ed. Bomb.) शरैः 6,3888. Kâm. Nîtis. 18,61. महोरगाः समुत्पेतुर्दन्दशूकाः सवृश्चिकाः । सिंहव्याघ्रवराहाश्च मर्दयन्तो महागजान् ॥ Bhâg. P. 8,10,46. वचोभिः परुषैरिन्द्रं मर्दयन्तो ऽस्य मर्मसु 11,20. स पूर्वमतिविद्धश्च भृशं पश्चात्सुमर्दितः (पश्चाच्च पीडितः ed. Bomb.) MBh. 7,9328. मर्दिताश्चासुरैः सुराः 13,804. — 2) *reiben:* मर्दयन्त्यस्तत्प्रत्यङ्गम् Kathâs. 4,54. स्तनान् TBr. Comm. 2,402,7. स्वेदितो मर्दितश्चैव रज्जुभिः परिवेष्टितः । मुक्तो द्वादशभिर्वर्षैः श्वपुच्छः प्रकृतिं गतः ॥ Spr. 3342. — 3) *zerstampfen lassen* Schol. zu Kâtj. Çr. 1000,1. — 4) मर्दित (ein verlesenes संदित) = ग्रन्थित Bhar. zu AK. 3,2,35. ÇKDr.

— desid. *zu zerdrücken —, zu zermalmen im Sinne haben:* मिमर्दिषन्तः MBh. 8,882.

— intens. *zermalmen:* स्वा तं मर्मर्तु (nach Sâj. von 1. मर्) दुच्छुना हरस्वती ṚV. 2,23,6. — Die Form अमरीमृत्स्यन्त Çat. Br. 4,5,1,10 ist eine falsche Bildung und etwa aus अमरीमृत्सन्त oder अमरीमृशन्त entstellt.

— अति caus. *hart bedrängen, — mitnehmen:* एते द्रवन्ति स्म रथाश्वनागाः पदातिसंघानतिमर्दयन्तः MBh. 8,3846.

— अप s. अपमर्द.

— अभि *zerstampfen, zertreten, zerbrechen, zerstören, aufreiben, hart mitnehmen:* शार्दूलस्य गुहां शून्यां नीचः क्रोष्टाभिमर्दति Spr. 1998. उत्तरनगरद्वारमेते — आरुह्य चाभिमर्दताम् Hariv. 5019. अन्योऽन्यमभिमृद्नन्ति नगराणि (sc. कृत्रिमाणि Schol.) युयुत्सवः (शिशवः) MBh. 6,77. न शक्या यज्ञमध्यस्था वेदी — चाण्डालेनाभिमर्दितुम् R. 3,62,24. Hariv. 5512 (अवमर्दितुम् die neuere Ausg.). अन्योऽन्यमभिमर्दन्तः स्पर्धमानाः परस्परम् MBh. 6,2738. in der Astr. so v. a. *bekämpfen, in Opposition treten* Varâh. Bṛh. S. 7,7. — Vgl. अभिमर्द fgg.

— अव 1) dass.: दक्षिणं नगरद्वारमवामृद्नात् MBh. 3,16346. दिव्यैर्हयैरवमृद्नन्वयोधान् 5,1848. तुरगान्गजाः । स्वपादैरवमृद्नन्ति 6,1780. 1783. 14,228. अवमृद्नन्स राष्ट्राणि पार्थिवानां हयोत्तमः 2134. Hariv. 9121. गिरेः सानूनि — वारणैरवमृद्यन्ते मामकैः R. 2,93,8 (102,10 Gorr.). Hariv. 5512 (अभिमर्दितुम् st. अव° ed. Calc.). तांश्च (शत्रून्) सर्वानवामृद्नाद्रामः MBh. 3,10203. — 2) *reiben:* अवमृद्नादङ्गुष्ठमङ्गुष्ठेन MBh. 4,468. — अवमर्दतः MBh. 7,1831 fehlerhaft für अपि मज्जतः, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. अवमर्द fgg. — caus. *zerbrechen, zerstören:* सो ऽयं शूलो ऽवमर्दितः R. 6,95,38. द्वारका चावमर्दिता MBh. 3,874. अवमर्दितचित्तम् (so ist zu lesen) Saddh. P. 4,24,6 übersetzt Burnouf durch *dont l'esprit est suffisamment fait.*

— आ *zerreiben:* केशरस्य च पुष्पाणि करेणामृद्य R. 2,96,20 (105,19 Gorr.). *zerreiben* so v. a. *mengen* Suçr. 1,161,16. — Vgl. आमर्द fg.

— अभ्या s. अभ्यामर्द.

— व्या *einreiben:* शचीव्यामृदितानुलेपने — पुरंदरोरसि Hariv. 7210 = 7294.

— उद् *einreiben:* सर्वसुरभ्युन्मृदित Kâtj. Çr. 19,4,14. *zerreiben, mengen:* दध्नोन्मृद्य 10,9,31. med. *sich abreiben:* उन्मृद्नीत Lâṭj. 9,2,18. Vgl. उन्मर्दन. — caus. *reiben, frottiren:* स्वेदितोन्मर्दित Suçr. 1,57,20.

— उप 1) in der Astr. *sich reiben an* so v. a. *durchgehen:* आश्विनवारुणमूलान्युपमृद्नन्रेवतीं च चन्द्रसुतः Varâh. Bṛh. S. 7,6. — 2) *bei Seite schaffen, vernichten:* यामिकाननुपमृद्य Naish. 5,110. अनुपमृद्य मृत्पिण्डादिकम् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 29. मृदादिकारणं नोपमृद्यते 30. — Vgl. उपमर्द fg. — caus. *zerstören, verwüsten:* (पुरी) कालकन्योपमर्दिता Bhâg. P. 4,28,10. *bei Seite schaffen, vernichten, aufheben:* परिभाषामुपमर्द्य Schol. zu ṚV. Prât. 6,4. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 78. उपमर्दितत्व Çaṁk. zu Khând. Up. S. 6.

— नि 1) *zermalmen, zerbrechen:* कूबरं न्यमृणात् Kâṭh. 10,5 in Ind.

St. 3,478. — 2) *wegreiben, abstreifen* Çat. Br. 3,8,1,8.

— परा *zerstampfen, zertreten:* परामृद्गात्कुमारं हिजपुंगवः MBh. 7,643.

— परि 1) dass.: मूर्धाभिषिक्तस्य शिरः पादेन परिमृद्नता (वृकोदरेण) MBh. 10,61. परिमृदितमृणालीदुर्बलान्यङ्गकानि *zerrieben* Uttararâmak. 11,13. अनर्थकमनायुष्यं गोविषाणस्य भक्षणम् । दन्ताश्च परिमृद्यन्ते (so ist wohl st. परिमृध्यन्ते zu lesen) रसश्चापि न लभ्यते ॥ *zerrieben —, abgenutzt werden Spr.* 3453. — 2) *reiben, streichen:* भीमस्य पादौ कृत्वा तु स्व उत्सङ्गे — पर्यमर्दत मृदुपाणिना MBh. 3,556. अश्रूणि परिमृद्नती *sich die Thränen aus den Augen wischend* R. 2,77,26. — 3) *übertreffen:* तावे लक्ष्याभिहरणे u. s. w. धार्तराष्ट्रान्भीमसेनः सर्वान्स परिमर्दति MBh. 1, 4979. — Vgl. परिमर्द.

— प्र *zerstampfen, zertreten, zerbrechen, hart mitnehmen, aufreiben, verwüsten:* काञ्चनानि प्रमृद्नन्तस्तोरणानि प्लवंगमाः R. 6,17,11. प्रामृद्नन्त महाद्रुमाः MBh. 3,11676. कुञ्जरानश्वान्प्रमर्दतः (कुञ्जरं वा प्रमर्दितुम् ed. Bomb.) 4,1305. (गजः) प्रमृद्य तरसा पादातान्वाजिनस्तथा 6,4711. fg. 3,552. प्रमर्दन्ति 12,10314. प्रामर्दत (प्रावर्तत die neuere Ausg.) Hariv. 13549. तवैवान्यां चमूं भूयः प्रामर्दत (संममर्द die neuere Ausg.) 13805. सुरसैन्यं प्रमर्दन्तः 16313. MBh. 7,1414. प्रमृद्य पुरराष्ट्राणि 1,4467. प्रमर्दते Lalit. ed. Calc. 400,6. — Suçr. 1,109,10. 2,181,5. — caus. *zerdrücken, zertreten:* तथैव दिव्या विविधोत्तमस्रजः पृथक्प्रकीर्णा मनुजैः प्रमर्दिताः R. Gorr. 2,100,77.

— संप्र *zerstampfen, zertreten, aufreiben, hart mitnehmen:* संप्रमृद्य महत्सैन्यम् MBh. 7,4806.

— प्रति dass.: एवं ते बहुधा राजन्प्रत्यमृद्नन्परस्परम् MBh. 6,4713.

— वि *zerdrücken, zerreiben, zermalmen, verwüsten:* न मृल्लोष्टं विमृद्नीयात् M. 4,70. स्वान्स्यन्दनान्विमृद्नन्तः प्राद्रवन्कुञ्जरास्ततः MBh. 6,2778. 4713. विमर्दन्ति 12,10314. विमर्दन्तम् 8,2255. Hariv. 5500. विमृद्य Suçr. 1,161,14. राष्ट्रम् MBh. 1,5504. विमृदित *zerdrückt, zerrieben* Jâgn. 2,103. R. 2,88,8 (96,14 Gorr.). Suçr. 1,158,16. 2,439,1. °घ्न *zerbrochen* R. 5, 22,20. *reiben:* देहं विमृद्नीयात् Suçr. 2,139,3. °मृद्य 55,13. °मृदित Çârṅg. Saṁh. 3,2,20. Vgl. विमर्द fgg. — caus. *zerdrücken, zerreiben:* इदमस्य विमर्दितम् R. 2,88,2. विमर्दितमृणालवलयानि Çâk. 66, v. l. भूमिः सुरेतरवधूय-विमर्दितायाः *zerstampft* Bhâg. P. 2,7,26. छत्त्रं विमर्दितम् *zerbrochen* R. 3,72,19. *reiben:* विमर्दयेत् Suçr. 2,5,20. स्नेहविमर्दित *eingerieben* 197,16.

— सम् *zerdrücken, zerreiben, zermalmen:* सेष्टका पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यज्ञं संमर्दितोः TS. 6,6,4,6. संमृद्यन्ति (lies संमृद्नन्ति) Kauç. 27. 36. रथिनः — संमृद्नन्ति स्म सायकाः MBh. 7,498. संममर्द 5,670. सेनाम् 6,3680. Hariv. 13805 (प्रामर्दत die ältere, संममर्द die neuere Ausg.). केचित्संमृदिता रथैः 12547. Statt संमर्दमानाः MBh. 8,4195 liest die ed. Bomb. besser संनर्दमानाः. Vgl. संमर्द fgg. — caus. dass.: तिलान्गृहस्थितानुल्लोदकेन संमर्द्य Pañkat. 121,13. संमर्दयानः स्वबलं वायुर्वृक्षानिवौजसा MBh. 6,4281.

मर्द (von मर्द्) 1) nom. ag. am Ende eines comp. *zerdrückend, zerreibend, zermalmend, vernichtend, zu Grunde richtend.* — 2) m. nom. act. *ein heftiger Druck, starke Reibung:* सोऽहमस्मि (Varuṇa spricht) विपुलं मर्दं मन्दरभ्रमणात् MBh. 1,1121. ग्रह° = ग्रहयुद्ध *Planetenkampf* Bhâg. P. 1,14,17. अङ्ग° *Gliederreissen* Suçr. 1,34,17. 50,8. 90,11. 14. — Vgl. अङ्ग°, अरि°, कठ°, कर°, काक°, कास°, चक्र°, पाणि°, पिचु°, पीठ°.

मर्दक (wie eben) nom. ag. am Ende eines comp. = मर्द 1: मेढ्राङ्ग° so v. a. *Schmerzen verursachend* Suçr. 2,463,7. — Vgl. अङ्ग°, काक°, कास°, चक्र°, ताल°.

मर्दन (wie eben) 1) nom. ag. (f. ई) dass.: दितिजसंघानाम् MBh. 13,971. अरि° 1,2487. 3,11944. 12039. 15679. 13,796. 798. N. 12,77. शत्रु° Kathâs. 42,125. सर्वक्षत्रिय° MBh. 1,5125. क्षत्रिय° 7,3652. 5060. अमित्रबल° R. 2,93,23 (102,25 Gorr.). देवदानव° 4,61,46. दैत्यदानव° N. 4,11. वीर° Bhâg. P. 8,11,10. पर° 12. कालिय° Pañkar. 3,14,35. कुल° Kathâs. 70,104. राज्ञं चन्द्रार्कमर्दनम् *angreifend, plagend, quälend* MBh. 1, 2539. (ग्रहम्) अर्केन्दुमर्दनम् 2676. समिति° *im Kampfe die Feinde hart mitnehmend* 9,3063. समर° 13,1195. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 48,78. — 3) n. *das Zerdrücken, Zerreiben, Vernichten; Drücken, Reiben;* = प्रैष AK. 3,4,29,221. कण्टकानाम् P. 3,3,116, Sch. दुर्गकण्टकमर्दनैः (so ist zu lesen) Spr. 4463, v. l. इक्षुदण्डास्तिलाः शूद्राः कान्ता काञ्चनमेदिनी । चन्दनं ताम्बूलं मर्दनं गुणवर्धनम् ॥ Vriddha-Kân. 9,13. खल = धान्यादिमर्दनस्थान Kull. zu M. 11,17. यवखल = यवमर्दन Schol. zu Çâñkh. Çr. 14,40,15. तेषाम् — आसीद्दिग्गजानामिव मर्दनम् Bhâg. P. 3,4, 2. Git. 2,6. अरि° Kathâs. 30,87. परराष्ट्राणाम् *das Verwüsten* MBh. 12,2463. हिम° *das Vernichten —, Auflösen des Schnees* Bhâg. P. 3,26, 40. in der Astr. *Reibung* so v. a. *Kampf, Opposition* (der Planeten) Varâh. Brh. S. 5,49. 16,40. 17,3. *das Reiben, Frottiren; Einreiben, Einsalben* AK. 3,3,22. Spr. 775. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,8. केश° 217,*a*,14. तैलादिना शिरःसहितदेहमर्दनम् Kull. zu M. 2,178. अभ्यङ्ग° Pañkat. 238, 7. तैलकज्जलमर्दनैः Kathâs. 4,57. — Vgl. अरि°, अहिमर्दनी, काममर्दन, कास°, ग्रह°, पांसु°, मधमुख°.

मर्दल m. Uģģval. zu Uṇâdis. 1,108. *eine Art Trommel* AK. 1,1,7,8. Trik. 1,1,120. H. 1408. MBh. 8,2042. Rt. 2,1. Schol. zu Kâtj. Çr. 13, 3,18. zu Kap. 1,109. वीर° H. an. 4,131. वीरमर्दनक (d. i. °मर्दलक) Med. th. 26. — Vgl. गुरु°, ताल° (u. तालमर्दक).

मर्दितव्य (von मर्द्) adj. *zu zerdrücken, zu zermalmen, zu verwüsten:* नगरं MBh. 3,11327.

मर्दिन् (wie eben) adj. *zerdrückend, zerstampfend, vernichtend:* लोष्ट° M. 4,71 = MBh. 12,7044 = 13,4968. रिपु° Hariv. 16092. निशुम्भमर्दिनी H. 205, v. l. महिषमर्दिनी Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,2. 94,*a*,32. *b*,31. 44. — Vgl. अङ्ग°, तुर°, नगर°, प्राकार°.

मर्ध्, मर्धति, °ते Dhâtup. 21,10 (उन्दने); मर्धिषत्, मृध्यास्; *überdrüssig werden, vernachlässigen, vergessen, im Stiche lassen, missachten;* mit acc.: न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम् RV. 1,166,2. अर्कैः कृणुध्वं हरिवो न मर्धीः 7,23,4. नू चिन्नो मर्धिषद्गिरः 32,5. नहि वं ऊतिः पृतनासु मर्धति 59,4. 73,4. 74,3. न सुष्विमिन्द्रो ऽवसे मृधाति 6,29,3. 60,4. 3,54,14. भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्याः 21. मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः 4,20,10. न राधसा मर्धिषन्नः 8,70,4. Çâñkh. Grhj. 3,8. med.: तं गोपयस्व तं मा मृधस्व 2,18. — In der Stelle श्रुष्टी न इन्द्रो हविषा मृधाति Âçv. Çr. 2,10 könnte man etwa मृडाति vermuthen. — Vgl. अमर्धत्.

— परि *lässig werden:* नकिर्हि दानं परिमर्धिषत्त्वे *denn bei dir lässt das Geben nicht nach* RV. 3,50,6.

मर्व्, मर्वति *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 11,25.

मर्मकील (मर्मन् + कील) m. *Gatte* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मर्मग (मर्मन् + 1. ग) adj. f. आ *in die Gelenke dringend, überaus schmerz-*

*haft, heftig verletzend:* वाच् MBh. 5,871.

मर्मघ्न (मर्मन् + घ्न) adj. f. ई *die Gelenke verletzend, überaus schmerzhaft, stark verletzend:* वाच् Hariv. 4246.

मर्मचर n. = हृदय H. ç. 124. Wohl fehlerhaft.

मर्मच्छिद् (मर्मन् + 2. छिद्) adj. *die Gelenke durchschneidend, überaus schmerzhaft, stark verletzend:* वेदना: Spr. 3739. हृदये बाणमिस्तीक्ष्णो मर्मच्छित् Kâm. Nitis. 14,10.

मर्मच्छेद (मर्मन् + छेद) m. *das Durchschneiden der Gelenke, die Verursachung eines heftigen Schmerzes:* (परिग्रहा:) दधति विरहे मर्मच्छेदम् Prab. 92,12.

मर्मज्ञ (मर्मन् + ज्ञ) adj. 1) *die verwundbaren —, die schwachen Stellen kennend* (eig. und übertr.) MBh. 7,1558. R. 6,78,22. भृत्य Spr. 1044. पर° 2007. — 2) *mit dem Kern einer Sache vertraut:* दैवाध्यकर्म° Râǵa-Tar. 8,707. *eine tiefe Einsicht habend, überaus klug* Hit. 92,5.

मर्मत्र (मर्मन् + त्र) *Panzer* R. ed. Ser. 2,67,61 (nach Benfey). — Vgl. मर्मावरण.

मर्मन् n. AK. 3,6,2,30. *membrum, Gelenk, offene Stelle des Körpers, welche der tödtlichen Verwundung besonders ausgesetzt ist;* = जीवस्थान Halâj. 2,374. *vital part* Wils. 69. fgg. übertr. *die schwache, leicht verwundbare Seite eines Menschen, die er geheim zu halten sucht:* वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्म RV. 1,61,6. 3,32,4. 5,32,5. मर्माणि ते वर्मणा छादयामि 6,75,18. नि षीं वृत्रस्य मर्मणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत् 8,89,7. 10,87,15. Kâth. 36,8. Kauç. 13. 39. 47. Man zählt deren 107 Nir. 9,28. 14,7. Jâǵn. 3,102. Suçr. 2,337,17. 344,14. 1,97,11. 337,13. 349,16. °घात Çârṅg. Saṁh. 1,7,28. मर्मविभाग Verz. d. Oxf. H. 305,a, 1 v. u. 311,a,5 v. u. मर्मसंधिषु (Dvaṁdva) Dhûrtas. in LA. (II) 13,15. विनिर्योत्स्याम्यहं बाणान्नृवाजिगजमर्मसु R. 2,23,37. मर्मण्यभिहते (so die ed. Bomb.) मयि 63,37. तेन मर्मणि निर्विद्ध: शरेण 3,50,19. विव्याध दशभिर्बाणै राघवं सर्वमर्मसु 6,80,10. 11. नैष मूर्ध्नि प्रभो वध्यो एष हि मर्मसु 92,41. Kathâs. 11,70. बाण उद्धृतो मर्मत: R. 2,64,16. नाराचेन — भृशं मर्मण्यताडयत् MBh. 6,3417. यथा तुदसि मर्माणि वाक्छरैरिह नो भृशम् 2,2530. तवैव मर्म भेत्स्यति (बाण:) भिन्नमर्मा मरिष्यसि 14,845. 480. Spr. 1543. Daçak. in Benf. Chr. 201,2. शरीरं त्यजते जन्तुश्छिद्यमानेषु मर्मसु MBh. 14,470. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 9. यथा हि शैशिर: कालो गवां मर्माणि कृन्तति। तथा पाण्डुसुतानां वै भीष्मो मर्माणि कृन्तति॥ MBh. 6,5522. कृन्तन्ति देहिनां मर्म शस्त्राणीव वचांसि च Spr. 1038. मर्म निकृन्तति R. 4,21,6. Spr. 4459 (मर्माणि). मर्माण्युत्कृत्य R. 5,8,11. मर्म मे निशित: शरो रुणद्धि 2,63,43. बाणाञ्चित° 23. मर्मव्यथा Git. 3,14. बाणाभिहत° R. 2,63,49. मर्माण्यस्थीनि हृदयं तथासूनृता वाचो निर्दहन्तीव पुंसाम् Spr. 4698. दहति मर्म (शोकज्वर:) 2872. मर्माणि च विततस्यति Bhatt. 16,15. आयुर्मर्माणि रक्षति Spr. 1586. स्वहृदयमर्माणि वर्म करोति Git. 4,3. अन्तर्मर्माणि सीव्यति Uttararâmak. 97,14. दुरुक्तैर्मर्म पस्पृशु: Bhâg. P. 3,4,1. न कंचिन्मर्मणि स्पृशेत् Jâǵn. 1,153. Kûrmap., Uparibhâga 15 im ÇKDr. परस्य नामर्मसु ते (वाक्सायका:) पतन्ति Spr. 2767. छिद्रं मर्म च वीर्यं च सर्वं वेत्ति निजो रिपु: 924. परस्परस्य मर्माणि ये न रक्षन्ति जन्तव: 1706. आघट्टयति मर्माणि Kâm. Nitis. 5,43, v. l. — Vgl. अ°, अधो°, शिरो° und पर्वन्.

मर्मपारग (मर्मन् + पा°) adj. *mit dem innersten Kern einer Sache vertraut:* धर्मागम° Naish. 2,9.

मर्मभेद (मर्मन् + भेद) m. *das Treffen der empfindlichen, leicht verwundbaren Stellen eines Menschen* (in übertr. Bed.) Mârk. P. 50,70. *Kernschuss* Vjutp. 120.

मर्मभेदन (मर्मन् + भे°) m. *Pfeil* H. ç. 141.

मर्मभेदिन् (मर्मन् + भे°) 1) adj. *die empfindlichen —, leicht verwundbaren Stellen eines Menschen treffend* (eig. und übertr.): बाण MBh. 3,708. 5,7156. R. 3,31,28. 6,30,26. Dhûrtas. in LA. 73,11. गाढशोकप्रहारा: Spr. 5. सेवका: Râǵa-Tar. 3,140. — 2) m. *Pfeil* MBh. 1,5485. 7,1558.

मर्ममय (von मर्मन्) adj. *aus den schwachen und daher geheim zu haltenden Seiten eines Menschen bestehend, diese betreffend:* आलापा: Pañkat. 184,22.

मर्मर (onomatop.) 1) adj. *rauschend:* मर्मरै: पवनोद्धूतराजतालीवनध्वनि: Ragh. ed. Calc. 4,56. वनस्थलीमर्मरपत्रमोक्षा: Kumâras. 3,31. भूर्जत्वक्परिरोधमर्मरमरुत् Râǵa-Tar. 2,165. निवसनै: *Kleider* Ragh. 19,41. m. *eine Art Kleid* (वसनान्तर, वस्त्रभेद) H. an. 3,592. Med. r. 203. — 2) m. *das Rauschen* AK. 1,1,6,2. H. 1405. H. an. Med. Hâr. 131. Halâj. 1,151. अम्बुराशेस्तीरेषु तालीवनमर्मरेषु (könnte auch hier adj. sein) Ragh. 6,57. — 3) f. ई *Pinus Deodora Roxb.* H. an. Med.

मर्मरक (von मर्मर) adj. f. मर्मरिका in Verbindung mit सिरा Bez. *einer Ader im Ohrläppchen* Suçr. 1,55,1. 3.

मर्मराज (मर्मन् + राज) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,708.

मर्मराय् (von मर्मर), °यते *rauschen* Schol. zu Ragh. ed. Calc. 4,56.

मर्मरीक m. *ein niedriger Mensch* Uǵǵval. zu Unâdis. 4,20.

मर्मरीभू (मर्मर + 1. भू) *zu rauschen anfangen;* °भूत *rauschend:* भूर्जेषु °भूता मरुत: Ragh. 4,73.

मर्मविद् (मर्मन् + विद्) adj. *die schwachen Seiten —, die verborgenen Seiten der Menschen kennend* Trik. 2,7,3. पर° Kathâs. 62,90.

मर्मविदारण (मर्मन् + वि°) adj. *die Gelenke —, die tödtlichen Stellen des Körpers zerreissend, tödtlich verwundend:* शत्रु° (खड्ग) R. 2,23,5.

मर्मविभेदिन् (मर्मन् + वि°) adj. = मर्मभेदिन्. पर° (बाण) R. 6,36,47.

मर्मवेगिता Kâm. Nitis. 19,7 wohl fehlerhaft für °वेदिता.

मर्मवेदिन् (मर्मन् + वे°) f. = मर्मविद् Gatâdh. im ÇKDr. Davon nom. abstr. °वेदिता Kâm. Nitis. 19,7 (°वेगिता gedr.).

मर्मवेधिन् (मर्मन् + वे°) adj. *die empfindliche Seite eines Menschen treffend, stark verletzend:* अमर्मवेधिता (nom. abstr. von अ°) वाच: H. 69.

मर्मस्पृश् (मर्मन् + स्पृश्) adj. *die Gelenke —, die empfindlichen Seiten eines Menschen berührend, stark verletzend* AK. 3,2,33. H. 501. मार्गण Spr. 2297.

मर्मातिग (मर्मन् + अ°) adj. *tief in die Gelenke —, in die empfindlichen Stellen des Körpers eindringend, starke Schmerzen bereitend:* शर R. 4,8,2. शोक MBh. 13,1685.

मर्मावरण (मर्मन् + आ°) n. *Panzer:* °भेदिन् (शर) MBh. 6,5578. Vielleicht ist R. 3,32,30 st. छिन्नवर्मावरणा: zu lesen छिन्नमर्मावरणा:; die ed. Bomb. (3,26,32) hat भिन्नवर्माभरणा:. — Vgl. मर्मत्र.

मर्माविध् (मर्मन् + विध्) adj. P. 6,3,116, Sch. *gefährliche Stellen durchbohrend* AV. 11,10,26. Bhatt. 5,52.

मर्माविन् (von मर्मन्) ved. adj. P. 5,2,122, Vârtt. 2.

मर्मिक (von मर्मन्) adj. = मर्मविद् Gaṭâdh. im ÇKDr.

मर्मृजेन्य (vom intens. von 1. मर्ज्) adj. *fleissig zu putzen:* वाजिन् ṚV. 2,10,1.

मर्मृत्यु angeblich eine Zusammensetzung mit doppeltem Accente gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2,140.

मर्य P. 3,1,123. m. 1) *Mann,* namentlich *ein junger Mann;* daher auch so v. a. *Geliebter, Freier* (vgl. *mas, maritus*) Naigh.2,3. Nir.3,15. 4,2. मर्यईव कन्या शश्वचै ते ṚV. 3,33,10. मर्यो न योषामभि मन्यमानः 4,20,5. 5,61,4. मर्य इव युवतिभिः समर्षति 9,86,16. 93,2. 10,30,5. 39,14. 40,2. 43,1. 1,173,2. सस्नान मर्यो युवभिर्मखस्यन् 3,31,7. मर्यो न शुभ्रस्तन्वं मृजानः 9,96,20. 1,77,3. 10,78,1. die Marut 77,2,3. Rudra's Leute 1,64,2. 7,56,1. auch दिवो मर्याः 3,54,13. 5,59,6. pl. *Leute,* häufig in der Anrede, VS. Prât.2,16. को नु मर्या अमिथितः ṚV. 8,45,37. 1,6,3. VS. 10,9. Pañkav. Br. 4,10,1. 7,4,3. 5,15. 6,4. 5. 8,1. — Çat. Br. 14,9,4,4. — 2) *Hengst* ṚV. 7,56,16. मर्यं न वाजिनं क्तितम् 8,43,25. अत्यो न क्रंदो हरिरा सृजानो मर्यो देव धन्व पस्त्यावान् *ein im Stalle gehaltener* (also wohlgepflegter und feurigerer) *Hengst* (wonach u. पस्त्यावत् zu verbessern) 9,97,18. Diese Bed. ist wohl auch 1,91,13 anzunehmen. — 3) = मय *Kameel* H. 1254, Sch.

मर्यक (von मर्य) m. *Männchen:* के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिः *wer hat meinen Kühen ihr Männchen* d. h. *den Stier geraubt* ṚV. 5,2,5. = मर्त्यसंघं राज्यम् Sâj.

मर्यतस् (wie eben) adv. *von* oder *unter den jungen Männern* oder *Freiern* ṚV. 10,27,2.

मर्यश्री (मर्य + श्री) adj. *den Schmuck eines Freiers tragend, geputzt:* मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निः ṚV. 2,10,5.

मर्या f. = मर्यादा Râjam. zu AK. im ÇKDr.

मर्यादा f. 1) *Marke, Merkzeichen, Grenzzeichen, Grenze* (Nir. 1,7. 4,2. AK. 3,4,12,56. Trik. 3,3,210. H. 962. an. 3,337. Med. d. 37. Halâj. 2,104); *die Grenze —, die Schranken des Meeres, Meeresküste* (H. 1077. Halâj. 3,32); *die sittlichen Schranken, festgesetzte Ordnung* überh. (AK. 2,8,1,26. 3,4,12,105. Trik. H. 744. H. an. Med.). का मर्यादा वयुना कद्ध वाममच्छा गमेम रघवो न वाजम् ṚV. 4,5,13. सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुस्तासामेकामिदभ्यंहुरो गात् 10,5,6. कोसलविदेहानाम् Çat. Br. 1,4,1,17. मर्यादाया लोष्टमाहृत्य 13,8,4,12. Kâtj. Çr. 21,4,25. मर्यादे (voc.) पुत्रमा धेहि Bez. *eines Amuletringes* AV. 6,81,2. °भेदक *Zerstörer der Grenzzeichen* M. 9,291. मर्यादायाः प्रभेदे Jâǵn. 2,155. मर्यादां पुनरागमन् (so die neuere Ausg.) Hariv. 3749. मर्यादाया धावनम् zur Erkl. von आजेः सरणम् *das Rennen nach einem Ziele* Çaṅk. zu Khând. Up. S. 44. मर्यादाधावन Comm. zu TBr. 1,123,18. सरितां च पतिः सत्यां मर्यादां स्थापितः पुरा R. Gorr. 2,11,5. प्रलये भिन्नमर्यादा भवन्ति किल सागराः Spr. 4588. Prab. 5,2. नासापुट° *Scheidewand* Suçr. 1,126,7. 326,14. आङ् मर्यादाभिविध्योः d. i. *in der Bedeutung von bis mit Ausschluss des Grenzpunktes und mit Einschluss des Gr.* P. 1,4,89. 2,1,13. 8,1,15. Kâr. zu P. 1,1,14. षण्मासमर्यादया *innerhalb von sechs Monaten* Varâh. Bṛh. S. 4,24. मर्यादायां स्थितो धर्मः MBh. 13,1555. धर्ममर्यादां रक्षन् *die Schranken des Gesetzes beobachtend* Kathâs. 52,316. न घस्ता लोक° LA. (II) 87,8. मर्यादामनुचिन्तयन् *bedenkend die Grenzen des Anstandes* MBh. 4,102. अनर्थित्वान्मनुष्याणां भयात्परिजनस्य च । मर्यादायाममर्यादाः स्त्रियस्तिष्ठन्ति सर्वदा ॥ Spr. 87. मर्यादासु न तिष्ठन्ति (योषितः) MBh. 13,2212. अनपेतितमर्याद (नृप) M. 8,309. व्यतिक्रमेत् । कृच्छ्रेष्वपि न मर्यादाम् Spr. 3193. समतिक्रान्तमर्याद MBh. 4,103. अतिक्रान्तकुलमर्यादा adj. Hit. 28,14. यदा चैतां मया प्रोक्तां मर्यादां लङ्घयिष्यसि Hariv. 14324. Spr. 4201. अस्माभिर्भिद्यमानं तु मर्यादासेतुबन्धनम् । भेत्स्यत्यशङ्कितो दैत्यः Hariv. 7261. भिन्नमर्याद MBh. 7,2603. 14,1007. R. 6,88,14. Uttararâmaḱ. 102,14. संभिन्नमर्यादा adj. R. 2,49,5. असंभिन्नार्यमर्याद MBh. 15,383. Spr. 5088. लघुधा मर्यादा कृता 648. अमर्यादेन कामेन घोरेणाभिपरिप्लुतः *grenzenlos* MBh. 4,431. तादृशं त्वममर्यादं कर्म कर्तुं चिकीर्षसि R. 2,35,11. अहो दुर्मर्यादता दुरात्मनां पौराणाम् Uttararâmaḱ. 88,6. सुकृता स्थापिता तेन सरसि व्याप्तदिक्तटे । आसंसारं स्थिरा मारमर्यादा कृपपक्षिणाम् *eine genau bestimmte Verordnung über das Tödten von Fischen und Vögeln* Râǵa-Tar. 5,119. चकार चैव मर्यादामिमां स्त्रीपुंसयोर्भुवि so v. a. *er setzte diese genau bestimmte Ordnung in dem Verhältniss zwischen Mann und Weib auf Erden fest* MBh. 1,4730. 4725. मर्यादा स्थापिता 4723. स्थिता 4731. नैगमीं कुरु मर्यादाम् LA. (II) 88,21. इति शास्त्र° *so lautet die Bestimmung des Gesetzbuchs* Kull. zu M. 5,129. 8,200. 9,283. लङ्घितशास्त्रमर्याद ders. zu 8,309. यदि ते रोचते सख्यं बाहुरेष प्रसारितः । गृह्यतां पाणिना पाणिर्मर्यादा बध्यतां स्थिरा ॥ so v. a. *es werde ein festes Bündniss geschlossen* R. 4,4,13. अग्निसाक्षिकमर्यादो भर्ता *ein Gatte, der in Gegenwart des Feuers das Ehebündniss geschlossen hat,* Spr. 1487, v. l. समर्यादमिदं वदतु *mit aller Bestimmtheit, ganz genau* 2177. masc. in einer vermuthlich verdorbenen Stelle: ज्येष्ठे मर्यादमह्वयन्स्वस्तये AV. 5,1,8. Vgl. अमर्याद, निर्मर्याद. — 2) N. pr. der Gattin Avâkîna's, einer Tochter eines Fürsten von Vidarbha, MBh. 1,3771. der Gattin Devâtithi's, einer Tochter eines Fürsten von Videha, 3776.

मर्यादागिरि (म° + गि°) m. *ein die Grenze bildender Berg* Bhâg. P. 5,16,6. 8. वर्ष° 20,26.

मर्यादाचल (मर्यादा + अ°) m. dass. Bhâg. P. 5,20,30.

मर्यादापर्वत (म° + प°) m. dass. Mârk. P. 54,26 (मर्यादप° gedr.).

मर्यादासिन्धु (म° + सि°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649.

मर्यादिन् (von मर्यादा) adj. 1) *Grenznachbar* Nir. 4,2. — 2) *sich innerhalb der Schranken haltend* (eig. und übertr.): समुद्र इव मर्यादी Vet. in LA. (II) 1,15. zur Erkl. von कृतघ्न Med. n. 4. am Ende eines adj. comp. भिन्न° *der die gesetzlichen Schranken überschreitet* Mârk. P. S. 660, Z. 6.

मर्यादीकर् (मर्यादा + 1. कर्) *zur Grenze machen, reichen bis* (acc.) P. 5,2,8, Sch.

मर्व्, मर्वति *füllen* Dhâtup. 15,69. auch *gehen, sich bewegen* Vop. मर्वयति *einen best. Laut von sich geben,* v. l. für मार्ज् Dhâtup. 32,106.

मर्श्, मर्शति Dhâtup. 28,131 (आमर्शने); अमृक्षत्, अमार्क्षीत् und अम्राक्षीत् P. 3,1,44, Vârtt. Vop. 8,76. fg. 13,4. ममर्श; मर्क्ष्यति Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. hier und da auch med.; inf. मर्ष्टुम्; partic. pass. मृष्ट (विमृशित Bhâg. P.); häufig fälschlicher Weise mit ष geschrieben. 1) *mulcere, anfassen, berühren:* विश्वं मृशन्तीमभिरूपां विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् AV. 8,9,9. — 2) *mit dem geistigen Organ berühren, betrachten, überlegen:* एवं मृशन्त ऋषयः Bhâg. P. 4,14,38. —

intens. *packen, fassen:* अथेतरं विश्वे देवा अमर्मृशन्त (so lässt sich vermuthen st. °मृत्स्यन्त) Çat. Br. 4,5,1,10.

— अति absolut. *übergreifend:* अतिमर्शमेव विहृतेनैव प्रगाथाः कल्पन्ते Ait. Br. 6,28. — Man streiche hiernach den Art. अतिमर्श.

— व्यति absolut. dass.: व्यतिमर्शं वा विहृतेऽपूर्वस्य प्रथमामुत्तरस्य द्वितीययोत्तरस्य प्रथमां पूर्वस्य द्वितीयया Âçv. Çr. 8,2.

— अनु 1) *derb anfassen, packen:* अनु मृक्षीष्ट तन्वं दुरुक्तैः Ṛv. 1,147,4. बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः 10,68,5. तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनत् TS. 6,1,2,6. अनुमर्शं गर्भेनेष्ठवै ब्रूयात् Çat. Br. 4,5,2,1. Kâtj. Çr. 25,10,2. — 2) *in Betracht ziehen, berücksichtigen:* भद्रे हृदयमप्येतदनुमृश्योद्धरस्व (so die ed. Bomb.) मे R. 2,11,9. — caus. *betasten:* आमयाविनमनुमर्शयन्ति Kâṭh. 25,9.

— अप s. अपमर्श.

— अभि *berühren, anfassen, in Berührung bringen:* अग्निर्नाभिमृशे तन्वा३ जर्भुराणः Ṛv. 2,10,5. ध्रुवं ध्रुवेण हविषाभि सोमं मृशामसि 10,173,6. AV. 3,24,6. Ait. Br. 2,21. 5,27. 8,10. TBr. 3,11,9,9. TS. 3,1,6,1. 5,5,2,4. तमङ्गैरभिमृशति Çat. Br. 1,2,2,11. 5,4,1. वेदिम् 2,5,2,6. 3,2,1,5. उपस्थम् 14,9,4,8. 5,4,4,5. Kâtj. Çr. 2,3,18. 9,5,11. पाणिना Gobh. 2,3,19. Âçv. Çr. 1,11. 2,3. 4,5. Gṛhj. 1,10,10. 15,3. 2,6,1. 7. Kauç. 33. 49. 61. 93. हृदयमभिमृशेत् Kaush. Up. 2,10. अभिमृषन् Pańkar. 3,8,13. पदाभिमृष्ट Suçr. 2,263,6. वचसाभिमृष्टः, भोगी यथा पादतलाभिमृष्टः MBh. 4,2106. वृत्रगदाभिमृष्ट *berührt, getroffen* Bhâg. P. 6,11,11. अपत्यमभिमृष्टम् MBh. 2,2422 nach dem Schol. so v. a. पौरैरभिमृष्टेभ्यो दारेभ्यो जातमपत्यम्; *berührt* so v. a. *angetrieben, aufgefordert* Bhâg. P. 7,8,49. med. *anfassen, berühren* Ṛv. 1,145,4. शिरसास्य चरणावभिमृशमानः Maitrjup. 1,2. *an sich berühren:* प्राणान् Lâtj. 2,5,6. 11,21. नाभिहृदये Âçv. Çr. 5,6. Kauç. 70. Vgl. अभिमर्श fgg. — caus. *berühren lassen* Çâṅkh. Çr. 16,18,22. — intens. *greifen* so v. a. *verlangen nach* (acc.): अभि प्रियाणि मर्मृशत्पराणि कवींरिच्छामि संदृशे सुमेधाः Ṛv. 3,38,3. Ait. Br. 6,20.

— प्रत्यभि *berühren, anfassen:* प्रत्यभिमृशेन्मुखम् Gobh. 3,8,18. अप्रत्यभिमृष्ट Ait. Br. 7,33. — Vgl. प्रत्यभिमर्श.

— अव 1) *berühren, anfassen:* इदं यत्कृष्णः शकुनिरवामृक्षन्निर्ऋते मुखेन AV. 7,64,2. TS. 3,2,6,2. Çat. Br. 1,5,3,19. नेन्नाष्ट्रा रक्षांस्यवमृशान् 7,1,20. Kâtj. Çr. 8,1,25. 10,8,7. Lâtj. 2,11,7. med. Kâtj. Çr. 8,5,13. absol. Çat. Br. 1,2,5,24. 26. 3,1,8. तद्भावमृश्य न विवेद *darnach tastend* Khând. Up. 6,13,1. Vgl. अनवमर्शम्, अवमर्श, अवमृश्य. — 2) *bedenken, erwägen* Bhâg. P. 2,7,36. — caus. 1) *berühren lassen* Çat. Br. 3,5,4,14. — 2) *betasten* so v. a. *stören, unterbrechen:* रुद्रावमर्शित (यज्ञ) Bhâg. P. 4,7,48.

— अन्वव *berühren, anfassen* Gobh. 2,6,3. 10,23.

— प्रत्यव 1) *anfassen* Kâṭh. 13,4. — 2) *Betrachtungen anstellen:* एवं °मृश्य Bhâg. P. 3,27,16. प्रत्यवामृशम् (so ist mit den Hdschrr. zu lesen) Daçak. 68,15. — Vgl. प्रत्यवमर्श fg.

— समव *anfassen* Çat. Br. 3,4,2,13. 4,4,3,13. Çâṅkh. Çr. 5,8,2. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,1,25.

— आ *berühren:* (ताम्) आमृशन्मृगधरो ऽग्रकरैः Çiç. 9,34. अनामृष्टं रवेः करैः MBh. 3,11040. शरासनज्यां मुहुराममर्श (*consideravit* St.) Kumâras. 3,64. कीचकेन पदामृष्टा (richtiger परामृष्टा ed. Bomb.) MBh. 4,527. आमृष्टवत्तोहरिचन्दनाङ्का मन्दारमाला Çâk. 161. अलमस्मि ज्ञवेनापसर्तुमनामृष्ट एवैभिः *nicht gepackt, nicht festgenommen* Daçak. in Benf. Chr. 200,1. आमृष्टं नः परैः पदम् *angegriffen* Kumâras. 2,31. नीवारपाकादि कडङ्गरीयैरामृश्यते जानपदैर्न कच्चित् *berührt werden* so v. a. *genossen werden* Ragh. 5,9. — caus. *Betrachtungen anstellen, überlegen:* इत्यामर्श्य Çatr. 14,199.

— उद् *heraufnehmen, aufrütteln, in Bewegung bringen:* अग्रम् Çat. Br. 6,3,3,12. med. *herausgreifen, erheben:* उद्दू षु णो वसो महे मृशस्व शूर राधसे Ṛv. 8,59,9. — Vgl. उन्मृश्य.

— परा 1) *berühren, anfassen, ergreifen, packen:* निक्षिप्तमेतद्भुवि पन्नगास्तु रत्नं समासाद्य परामृशेयुः*) MBh. 14,1684. 2223. भित्तिं परामृश्य Mṛkkh. 47,5. 85,20. परामृशन्हर्षजडेन पाणिना तदीयमङ्गम् Ragh. 3,68. Çâk. 67,19. Uttararâmak. 19,3. Kathâs. 13,150. Pańkat. ed. orn. 51,23. परामृष्टं शुना MBh. 13,1576. क्लेशकर्मविपाकाशयैरपरामृष्टः Kusum. 3,11. विगन्धेनापरामृष्टम् *nicht in Berührung gekommen* Suçr. 1,136,13. अन्नम् *anfassen* Çâṅkh. Çr. 18,21,8. शयनम् Kauç. 17. विश्वामित्रं परामर्ष्टुमभ्यधावन् *ergreifen, packen* R. 3,42,39. माम् — सूतपुत्रः परामृशत् MBh. 4,673. 738. 5,5983. Mṛkkh. 15,6. दृष्ट्वा सीतां परामृष्टाम् R. 3,58,15. 17. MBh. 4,527 (पदामृष्टा ed. Calc.). राजरोषपरामृष्टा न तिष्ठन्त्यपराधिनः R. 6,5,10. इत्येनां दक्षिणे पाणौ सूतपुत्रः परामृशत् MBh. 4,456. केशपक्षे 461. 1114. 1272. मूर्धजेषु परामृष्टः Hariv. 4762. परामृश्य पाञ्चाल्या मूर्धजानिमान् MBh. 2,2374. शिरसस्तत्र कृष्णेन परामृष्टस्य पाणिना Hariv. 4763. गदां तस्य परामृश्य MBh. 4,1108. 9,1857. धनुर्दिव्यम् 6,2828. वारिसमापूर्णं भृङ्गारम् Hariv. 14245. Bhaṭṭ. 12,16. परामृष्ट *angefasst, hart behandelt* AV. 12,5,24. हस्तिहस्तपरामृष्टां व्याकुलामिव पद्मिनीम् MBh. 3,2669. वेदीमिव परामृष्टाम् *betastet* so v. a. *entweiht* R. 5,21,13. *anrühren ein Weib* so v. a. *ihr Gewalt anthun, entehren* MBh. 3,11476. 16152. R. 3,56,14 (ed. Bomb. 50,6 richtig परामृशेत्). 5,36,17. Bhaṭṭ. 17,38. परामर्ष्टुम् Çâk. Ch. 125,3 (vgl. u. मर्ष् mit परि). परामृष्टा MBh. 5,7055. Hariv. 11264. R. 4,13,46. Daçak. in Benf. Chr. 199,11. — 2) *Etwas berühren* so v. a. *sich beziehen auf, deuten auf, Etwas meinen* Nîlak. 8. Müller, SL. 87. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 50. 93. pass. *gemeint sein* 217. Schol. zu P. 6,2,43. Schol. zu H. 87. परामृष्यते Kull. zu M. 1,18. 12,87. — Vgl. परामर्श fgg.

— अनुपरा *packen:* योनिम् Çat. Br. 5,5,5,6; vgl. u. अनु.

— उपपरा *dreist anfassen:* उपोप मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः Ṛv. 1,126,7.

— प्रतिपरा dass. Çat. Br. 3,2,1,28.

— परि 1) *betasten, berühren:* अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य Ṛv. 10,34,4. परिव्ययणम् Çat. Br. 3,7,1,13. Kâtj. Çr. 6,3,5. TS. 6,3,4,3. स्नेहात्परिममर्श ताम् R. 2,10,25 (9,5 Gorr.). 26. शिखरशतैः परिमृष्टदेवलोकम् (महेन्द्रम्) Bhaṭṭ. 10,45. पर्यमृषत् (= पस्पर्श Schol.) Hariv. 2923. पत्रैः परिमृश्यमानः *befächelt* Suçr. 2,484,18. *anfassen, ergreifen:* खड्गं परिमृशन् (so ist zu lesen) R. 2,23,5. यदा द्यूते परिघं पर्यमृशः MBh. 3,1369. — 2) *mit dem geistigen Organ* (चेतसा) *befühlen* so v. a. *untersuchen, be-*

*) Die ed. Bomb. des MBh. hat überall richtig श st. ष.

*trachten, erwägen:* परि विश्वानि चेतसा मृशसे पवसे मती RV. 9,20,3. ये वां दंसांस्यश्विना विप्रासः परिमामृशुः 8,9,3. तत्स्वयं परिमृश्यताम् MBH. 12,6645. वाक्यं तत्परिमृश्य R. 1,2,20. 3,75,59. दुःपरिमृष्ट SUÇR. 1,30,20. *Jmd untersuchen so v. a. befragen:* यावदन्योऽन्यं विप्राः परिमृशन्ति ते KATHÂS. 24,221. — 3) *finden, wahrnehmen:* स तन्निकेतं परिमृश्य शून्यम् BHÂG. P. 8,19,41. — Vgl. परिमर्श. — intens. *umfassen, umspannen:* विश्वा जातान्येषां परि धामानि मर्मृशत् RV. 8,41,7. परि दिव्यानि मर्मृशद्विश्वानि सोम पार्थिवा वसूनि 9,14,8.

— प्र *anfassen, betasten:* नेदेनं नाष्ट्रा रक्षांसि प्रमृशान् (vgl. u. अनु) ÇAT. BR. 1,2,2,13. 3,3,4,6. AV. 8,6,6. प्रमृष्ट *berührt* v. l. für आमृष्ट ÇÂK. 161. — Vgl. प्रमृश.

— अभिप्र *raffen, fassen:* आ नो भर दक्षिणेनाभि सव्येन प्र मृश RV. 8,70,6. मा नो मृचा रिपूणां वृजिनानामविष्यवः। देवा अभि प्र मृक्षत 56,9. दृळ्हा चिदर्यः प्र मृशाभ्या भर 21,16. — intens.: यत्सीं मह्नीमवनिं प्राभि मर्मृशदभिश्वसन्स्तनयन्नेति नानदत् RV. 1,140,5.

— प्रति *antasten:* यस्ते गर्भं प्रतिमृशात् AV. 8,6,18. — Vgl. प्रतिमर्श.

— वि 1) *befühlen, streicheln:* चारुमुखं विमृश्य (so die ed. Bomb.; विमृज्य DRAUP. 6,17) MBH. 3,15682. पांसुगुण्ठितसर्वाङ्गं विममर्श च पाणिना R. 2,20,32. — 2) *mit dem geistigen Organ befühlen so v. a. untersuchen, betrachten, erwägen, überlegen (mit und ohne obj.):* मनसा विमृश्टन् RV. 10,88,16. ऋतस्य योनिं विमृशन्त आसते 63,7. वि रोहितो अमृशद्विश्वरूपम् (vgl. aber die v. l. TBR. 2,5,2,2) AV. 13,1,8. विमृशन् MBH. 1,4625. 2,644. 664*). नारदवचः 3,16753. 4,1270. R. 2,28,25. SPR. 923. 1484. 2994. 4821. KATHÂS. 12,83. 33,20. 34,242. 45,210. BHÂG. P. 1,17,20. 7,9,39. BHATT. 3,7. विमृष त्वं स्वयं बुद्ध्या R. 4,6,11. एकोऽर्थं विमृषत्येको धर्मस्य कुरुते मतिम् 5,77,10. विममर्श MBH. 5,7011. KATHÂS. 39,29. मनसा 40,29. अन्तः 43,207. 45,101. विममृशुर्धिया BHÂG. P. 6,5,10. सर्वो विमृशते ब्रह्मः कृच्छ्रस्थो धर्मदर्शनम् MBH. 9,1875. धर्मं विमृशमानानाम् SPR. 2020. विममृशे MBH. 2,547. 3,15477. 5,3514. 12,6378. 18,68. विममृषे MÂRK. P. 127,15. साधु तावद्विमृश्यताम् MBH. 12,4146. R. 3,75,59. विमृश्य BHAG. 18,63. MBH. 3,15477 (विसृज्य ed. Calc.). 16649. 13,281. KUMÂRAS. 6,87. KATHÂS. 33,99. PAÑKAT. 129,13. HIT. 31,21. 39,9. 43,6. 59,19. 65,20. 73,21. 89,1. PRAB. 62,1. 109,6. BHATT. 12,24. विमृज्य SUÇR. 1,100,17. MÂRK. P. 22,27. 69,41. RÂGA-TAR. 4,459. विमृश्यकारिन् SPR. 3226. अविमृश्य *ohne weiter nachzudenken* MBH. 13,7426. PAÑKAT. 238,25. अविमृश्यकारिन् MṚKKH. 155,7. इति विमृष्टं भवति KHÂND. UP. 1,1,4. विमृशिताध्यात्मपदवि BHÂG. P. 4,7,42. mit einem inf. *sich bedenken Etwas zu thun, Anstand nehmen* SPR. 1373. इमं मां च शास्त्रे प्रयोगे च विमृशतु *prüfen, examiniren* MÂLAV. 11,23. एवं विमृश्य विविधैः कारणैर्लक्षणैश्च ताम् MBH. 3,2680. विमृशन्ति (so die neuere Ausg.) स्म तं (कृष्णं) देवा (देवं die neuere Ausg.) दिव्याभिरूपपत्तिभिः HARIV. 2836. बलं तावद्विमृश्यताम् (so die neuere Ausg.) 5459 = 4980 (विमृष्यताम् die ältere, विमृग्यताम् die neuere Ausg.). Eine wirkliche Verwechselung mit मर्ष् liegt in folgenden Stellen vor: आर्यबुद्धिस्त्वं यः स्वर्गसुखमनुत्तमम्। संप्राप्तं वञ्चमतव्यं विमृष्यस्यबुधो यथा (विमृशसि ed. Bomb., शुभमशुभं वेति विचारयसि Schol.) MBH. 3,15441. इति यावद्विमृष्यति

*) Die ed. Bomb. hier und in der Folge überall richtig श.

(am Ende eines Çloka) KATHÂS. 45,187. — Vgl. विमर्श fgg. — caus. *betrachten, überlegen, erwägen* SPR. 2018. PAÑKAT. 21,8. अथो विहायेममनुं च लोकं विमर्शितौ (sc. लोकौ) हेयतया पुरस्तात् *die er schon vorher in Bezug auf das Verlassen betrachtet hatte so v. a. die zu verlassen er schon vorher gedacht hatte* BHÂG. P. 1,19,5.

— अनुवि *nachdenken, überlegen, erwägen:* °मृश्य DAÇAK. in BENF. Chr. 181,15.

— प्रवि dass.: °मृश्य (so die ed. Bomb. und DRAUP. 6,7) MBH. 3,15673. वाक्यं तत्प्रविमृष्य च R. GORR. 1,2,19.

— संवि dass.: °मृश्य KATHÂS. 32,12.

— सम् act. med. *anfassen, berühren* TBR. 2,1,2,6. 5,10. ÇAT. BR. 1,5,1,21. हवींषि 2,6,1,17. KÂTJ. ÇR. 6,9,1. 2,6,27. 3,2,14. रश्मीन् ÂÇV. GṚHJ. 2,6,4. प्राणान् (vgl. u. अभि) TS. 2,6,8,7. ÇÂÑKH. ÇR. 2,17,1. GOBH. 2,8,13. अध्वर्युर्यजमानश्च संमृशेते *fassen sich an* ÇAT. BR. 3,5,4,16. 17. KÂTJ. ÇR. 8,5,14.

मर्श (von मर्श्) m. Bez. *eines Niesemittels* ÇÂRÑG. SAṂH. 3,5,18. 19. — Vgl. प्रतिमर्श.

मर्शन (wie eben) n. 1) *das Berühren:* परदार° (°मर्षण ed. Calc.) MBH. 3,17447. — 2) *das Prüfen, Untersuchen* BHÂG. P. 3,32,34. = मीमांसा Schol.

मर्ष्, मृष्यति, °ते DHÂTUP. 26,55 (तितिक्षायाम्); मर्षति, °ते 17,57 (सेचने und सहने); dieses nicht zu belegen, dagegen मृषन्त् BHÂG. P. 3,18,6; ममर्ष und häufiger ममृषे; मृषस्व ved.; मृषित्वा und मर्षित्वा P. 1,2,25. VOP. 26,205. Vgl. मर्श्, welches häufig unrichtiger Weise mit ष geschrieben wird. 1) *vergessen, vernachlässigen, sich aus dem Sinne schlagen:* न मृष्यते प्रथमं नापरं वचः RV. 1,145,2. न ते भोजस्य सख्यं मृषन्त 7,18,21. न मृष्यन्ते युवतयोऽवाता वि यत्पयो विश्वजिन्वा भरन्ते 6,67,7. — 2) *geduldig ertragen:* अमृष्यमाणा ÇAT. BR. 12,5,1,11. MBH. 4,459. R. 1,1,81. 2,109,30. सिंहनादस्वनं श्रुत्वा नामृष्यत्पाकशासनिः MBH. 1,5477. तांस्तथा सत्त्ववीर्यौजःसंपन्नान्वीरसंमतान्। नामृष्यन् (so die ed. Bomb.) कुरवो दृष्ट्वा पाण्डवान् 2237. लोको न मृष्यति UTTARARÂMAK. 55,10. आविलितस्य तु वलं न मृष्ये वज्रं चास्मै प्रहरिष्यामि घोरम् 14,256. BHÂG. P. 9,15,21. सो ऽहं भीष्मस्य वचस्तद्वै न मृष्याम्यहं MBH. 3,15225. पितुर्वधममृष्यन् 14,837. 1803. HARIV. 5286. R. 3,10,19. BHÂG. P. 4,2,8. 8,26. 10,10. तोदं मृषन् BHÂG. P. 3,18,6. नामृष्यत वचो ऽस्य हन्त MBH. 1,5135. 2,1372. 3,2266. 4,464. 7,273. SPR. 4913. ममृषे R. 5,23,29. RAGH. 9,62. BHÂG. P. 4,19,2. मुहूर्तं मृष्यताम् (pass. impers.) *gedulde dich einen Augenblick* R. 4,10,10. 16,43. तान्राज्यं पितृतः प्राप्तान्धृतराष्ट्रो न मृष्यते *er leidet es nicht, er kann es nicht ruhig ansehen, dass sie die Herrschaft vom Vater erlangten,* MBH. 1,5742. त्रियज्ञशतकृत्वानं वासवस्त्वां न मृष्यति HARIV. 11249. मृष्यन्ति वै चोपपतिम् *geduldig ertragen, sich gefallen lassen* M. 4,217. ममर्ष राक्षसान्यत्त्रिणा: R. 1,1,74. राजपुत्रानिमान्बालान्धृतराष्ट्रो न मृष्यते *er mag sie nicht* MBH. 1,5747. 13,2228. HARIV. 4959. 6449. R. 3,1,19. न मृष्यति मां जीवितुं वसन्तबन्धुः *er duldet es nicht, dass ich lebe,* DAÇAK. in BENF. Chr. 199,10. अमर्षत् MBH. 7,5381 fehlerhaft für अमर्षात्, wie die ed. Bomb. liest. — caus. मर्षयति, °ते DHÂTUP. 34,42 (तितिक्षायाम्); partic. मर्षित P. 1,2,20. VOP. 26,104. *dulden, ertragen:* दुःखं सुमहन्मर्षयाम्यहम् MBH. 2,1571. दीयं चा-

पि न मर्षयेत् Mṛkkh. 48,25. *nachsehen, entschuldigen, ruhig hinnehmen, verzeihen:* इमामग्ने शरणिं मीमृषो नः ṚV. 1,31,16. यः क्षितौ मर्षयति M. 8,313. स्पृष्टो वा मर्षयेत्तथा 358. न वयं मर्षयेमहि MBh. 2,2372. स तैरभिहतः संख्ये नामर्षयत 3,706. Bhâg. P. 4,5,11. मर्षय मर्षय Mṛkkh. 18,6. 125,12. तन्नामर्षयत (so die ed. Bomb.) MBh. 13,7434. एकापराधं मे मर्षयस्व Hariv. 7129. R. 4,58,3. 6,12,1. नैवंविधमसत्कारं राघवो मर्षयिष्यति R. 2,61,19. 4,15,2. Spr. 758. 1323. एतान्यमर्षस्थानानि मर्षितानि तथा MBh. 7,9092. 8421. विप्रियं तव मर्षितम् Bhâg. P. 6,5, 42. साक्षे वर्तमानं तु यो मर्षयति पार्थिवः so v. a. *gewähren lassen* M. 8,346. तांस्तत्र निवसतः पाण्डवान्बाल्यात्प्रभृति दुर्योधनो नामर्षयत् *er konnte es nicht ruhig ansehen, dass sie dort wohnten,* MBh. 1,3820. अहं तं मर्षयिष्यामि किमर्थं स्त्रोशितं कुरिम् Hariv. 7332. कथं ते सूतपुत्रेण वध्यमानां प्रियां सतीम्। मर्षयन्ति यथा क्लीबाः *leiden, dass sie* MBh. 4,479. R. 5,27,25. दासीनां रावणस्याहं मर्षयामि न दुर्बला so v. a. *ich kann das nicht von ihnen ertragen* 6,98,30. Construction von न मर्षयामि (मर्षये) *ich leide nicht, dass* P. 3,3,145. fgg. Vârtt. zu 147. Vop. 25,11. fgg. अमर्षित *ungehalten* (MBh. 4,757. 7,456. R. 2,22,1. R. Gorr. 2,6,9. 4,9,13. 5,39,31. Kathâs. 47,71. Bhâg. P. 1,7,51. धर्षणामर्षित R. 6,90,12. अमर्षिततर 28,6) ist auf अमर्ष zurückzuführen. Vgl. दुर्मर्षित. — intens. *ertragen, gestatten:* मामृषदेव बर्हिः Kauç. 3. 137.

— अप, partic. °मृषित (वाक्य) P. 1,2,20, Sch. Vop. 26,104.

— अपि *vergessen, vernachlässigen:* एतद्वचो जरितुर्मापि मृष्ठाः ṚV. 3, 33,8. न ते गिरो अपि मृष्ये तुरस्य 7,22,5. न तं पूर्वापि मृष्यते 6,54,4.

— आ *geduldig ertragen:* अनामृष्य ततः तेषाम् MBh. 12,12324. आमृष्यते P. 1,3,82, Sch. — caus. dass.: नैतदामर्षयाम्यहम् MBh. 7,454. 456. R. Gorr. 2,24,11. 58,32. अनामर्षयमाणा 4,12,38. पुनस्त्वागमने शक्तिं शीघ्रं नामर्षयाम्यहम् so v. a. *ich vermag nicht* 5,1,60.

— पर्या *Jmd* (acc.) *Widerstand leisten:* सैन्धवं येन (धनुषा) राजानं पर्यामृषतवानघ (प्रर्यामृषत चानघः ed. Calc.) MBh. 4,164.

— उप caus. *geduldig ertragen, ruhig hinnehmen, nachsehen:* तच्च तस्योपमर्षितम् MBh. 5,2819. येन धर्मभूते दृष्टा (so die ed. Bomb.) न सा श्रीरुपमर्षिता so v. a. *gegönnt* 2813.

— परि act. P. 1,3,82. Vop. 22,1. *ungehalten sein auf Jmd* (dat.): मघोने परिमृष्यन्तम् (= असूयन्तम् Schol.) Bhaṭṭ. 8,52.

— प्र *vergessen, vernachlässigen:* मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठाः ṚV. 1,71,10. न तत्ते अग्ने प्रमृषे निवर्तनम् 3,9,2. act. mit dat. der Sache: यस्तें रेवाँ अदाशुरिः प्रममर्ष मघत्तये 8,45,15. — Vgl. अप्रमृष्य.

— वि s. u. मर्श् mit वि.

मर्ष (von मर्ष्) m. *geduldiges Ertragen* Halâj. 4,40. ईषन्मर्ष Vop. 26, 199. — Vgl. अ°, दुर्मर्ष.

मर्षण (wie eben) 1) adj. *vergebend:* अघौघ° Bhâg. P. 4,7,61. — 2) n. *geduldiges Ertragen:* धर्षणा° R. 4,15,3. ब्राह्मणानाममर्षणात् *das Ungehaltensein auf Brahmanen* MBh. 13,2159. = ब्राह्मणकोपासहनात् Nilak. ईषन्मर्षण Vop. 26,199. — Vgl. अ° (adj. auch R. 2,26,8), अघ°, दुर्मर्षण. — Vgl. मर्शन.

मर्षणीय (wie eben) adj. *geduldig zu ertragen, nachzusehen, zu verzeihen:* मर्षणीयं च मे तस्य चेष्टितम् R. 5,63,26. नहि मे मर्षणीयो ऽयमर्जुनस्य व्यतिक्रमः MBh. 1,7961. 7,70 (मर्ष° zu lesen st. ऽमर्ष°) = 8, 1730. Prab. 55,2. न मर्षणीयाः संग्रामे विश्रमन्तः श्रमान्विताः *haben keinen Anspruch auf Nachsicht* MBh. 7,8420.

मर्षिन् (wie eben) adj. *geduldig, langmüthig, nachsichtig* AK. 3,4,14, 83. Spr. 3586. अ° (s. auch bes.) MBh. 4,1876. Kathâs. 50,8. अत्यमर्षिन् Bhâg. P. 3,1,37. अमर्षिव (= अपराधिषु क्षान्तिः Schol.!) Kâm. Nîtis. 8,10.

मर्षीका f. *ein best. Metrum* ṚV. Prât. 17,12; vgl. Ind. St. 8,113.

मल्, मैलते *halten* Dhâtup. 14,22. मलैयति Vop. zu Dhâtup. 35,84. — Vgl. मल्ल्.

1. मैल (मलैं Uggval. zu Uṇâdis. 1,109) 1) n., in der späteren Sprache auch m., *Schmutz, Unrath* (in der physischen und in der moralischen Welt); = किट्ट, विष्, पाप AK. 2,6,2,16. 3,4,26,199. H. 631. an. 2,505. Med. l. 43. Halâj. 3,15. Viçva bei Uggval. a. a. O. स्विन्नः स्नात्वा मलादिव AV. 6,115,3. 7,89,3. आपः प्र मलं वहतु 10,5,24. Ait. Br. 7,13. TS. 7,2,10,3. मलपङ्कानुलिप्ताङ्गो MBh. 3,2667. मलदिग्धाङ्गी 3001. वपुर्मलसमाचितम् 2701. मलेन संवृतः 2699. सुस्नातं पुरुषं मलवर्जितम् Spr. 5276. प्रस्वेदमलसंश्लिष्ट Vet. in LA. (II) 23,15. Daçak. in Benf. Chr. 184,9. मलोपहतप्रसादे दर्पणतले Çâk. 191. Schol. zu Kâtj. Çr. 15, 10,3. 19,2,7. 25,5,9. Suçr. 1,20,6. 92,18. 145,14. 247,21. नेत्रयोर्मलम् AK. 2,6,2,18. जिह्वा°, दन्तज Trik. 2,6,19. दह्यन्ते ध्मायमानानां धातूनां हि यथा मलाः M. 6,71. लोकानां मलनिचयः Varâh. Bṛh. S. 28,5. AK. 2, 9,99. अनाम्नायमला वेदा ब्राह्मणस्यानृतं मलम्। मलं पृथिव्या वाह्लीकाः पुरुषस्यानृतं मलम्॥ कौतूहलमला साध्वी विप्रवासमलाः स्त्रियः॥ सुवर्णस्य मलं रूप्यं रूप्यस्यापि मलं त्रपु। ज्ञेयं त्रपुमलं सीसं सीसस्यापि मलं मलम्॥ MBh. 5,1524. fgg. मानुषाणां मलं म्लेच्छाः 8,2095. मद्रके संगतं नास्ति मद्रको हि सदा मलः 1845. अन्नं शस्त्रविक्रयिणो मलम् M. 4,220. सुरा वै मलमन्नानां पाप्मा च मलमुच्यते 11,93. नैशमेनो व्यपोहति, मलं हन्ति दिवा कृतम् 2,102. 11,101. 107. R. 1,26,18. 20. विनिर्धुताशेषमनो° Bhâg. P. 4,21,31. मानसो मलः Prâjaçkittat. (s. u. नैर्मल्य). In der Medicin *Ausscheidungen* überh., namentlich *diejenigen der* Dhâtu, nämlich aus Chylus *Phlegma*, aus Blut *Galle*, aus Fleisch *die Secretionen der Ohren, Nase* u. s. w. (मलः खेषु), aus Fett *Schweiss*, aus Knochen *Nägel* und *Haare*, aus Gehirn und Mark *Augenbutter* und *Fettigkeit der Haut*, Suçr. 1,248,2. eine Ausscheidung aus dem Samen wird nicht angenommen; Çârṅg. Saṁh. 1,5,5 setzt dafür पिटिका: an (यौवनोद्भवपिटिकाः). Suçr. 1,48, 1. 91,1. 337,10. Vâgbh. 1,11,23. fgg. zwölf Unreinigkeiten des Körpers: वसा शुक्रमसृङ्मज्जा मूत्रविण्मूत्रविण्नखाः। श्लेष्माश्रु दूषिका स्वेदो द्वादशैते नृणां मलाः॥ M. 5,135. 134. देहाच्च मलाश्च्युताः 132. त्रिमलं शरीरम् Garbhop. in Ind. St. 2,66. निरोधानां (so die ed. Bomb.) निर्गमनं मलानां च पृथक्पृथक् MBh. 14,573. — 2) n. *Messing* H. 1049. *ein best. Metall, geringer als* सीस, MBh. 5,1526 (s. oben u. 1.). — 3) m. n. *Kampher* Çabdak. im ÇKDr. — 4) m. n. *Ossa Sepiae* Ratnam. im ÇKDr. — 5) adj. *schmutzig* so v. a. *geizig* H. an. Med. Viçva a. a. O. *ungläubig, gottlos;* = देवादिपूजायामश्रद्धः H. 858. — 6) f. आ = अमला *Flacourtia cataphracta Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. — Vielleicht von म्ला (vgl. म्लान). Vgl. अ°, कांस्य°, निर्मल, नासिका°, बद्ध°, वि°.

2. मैल n. viell. *gegerbtes Leder, ledernes Gewand:* मुनयो वातरशनाः पिशङ्गा वसते मला ṚV. 10,136,2. — Vgl. मलग.

मलक 1) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 57, 33. Vgl. मलज, मलद, मलय 2. — 2) f. मलिका v. l. für नासिका ÇKDr. u. dem letzten Worte.

मलकर्षण (1. मल + क°) adj. den Schmutz wegschaffend: स्नान Verz. d. Oxf. H. 267, b, 24.

मलकूट (1. मल + कूट) N. pr. eines Landes Hiouen-thsang 2, 121. 399.

मलकोष्ठक (1. मल + कोष्ठ) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8, 519. 590 (°कोष्टक gedr.). — Vgl. मल्लकोष्टक.

मलग m. etwa Walker, Wäscher (vgl. 2. मल): एतां त्वचं लोहिनीं तां नुदस्व ग्रावा शुम्भाति मलग इव वस्त्रा AV. 12, 3, 21.

मलग्रन्थि (1. मल + ग्र°) Vop. 26, 48.

मलघ्न (1. मल + घ्न) 1) adj. Schmutz entfernend. — 2) m. die Wurzelknolle von Salmalia malarabarica (शाल्मली). Vgl. मलहन्तृ. — 3) f. ई ein best. Strauch, = नागदमनी Râǵan. im ÇKDr.

मलज (1. मल + 1. ज) 1) adj. aus Schmutz entstanden. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6, 357 (VP. 190). R. 1, 26, 17. 22 (27, 16. 21. 23 Gorr.). Vgl. मलक, मलद, मलय 2. — 3) n. Eiter Çabdak. im ÇKDr.

मलत्व (von 1. मल) n. das Schmutzsein Ragh. 14, 40.

मलद 1) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2, 1082. 7, 183. VP. 190, N. 70. Vgl. मलक, मलज, मलय 2. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661. मलंदा die neuere Ausg.

मलदूषित (1. मल + दू°) adj. besudelt, schmutzig AK. 3, 2, 4.

मलद्राविन् (1. मल + द्रा°) 1) adj. den Unrath auflösend. — 2) m. Croton Jamalgota Hamilt. (जयपाल) Râǵan. im ÇKDr.

मलधात्री (1. मल + धा°) f. Schmutzwärterin d. i. eine Wärterin, die den Schmutz eines Kindes zu entfernen hat, Vjutp. 219.

मलधारिन् (1. मल + धा°) m. ein religiöser Bettler, insbes. von der Ǵaina-Secte Halâj. 2, 190.

मलन 1) m. Zelt. — 2) n. = मर्दन das Zerdrücken, Zerreiben Med. n. 104.

मलंदा f. s. u. मलद.

मलपङ्किन् (von 1. मल + पङ्क) adj. mit Schmutz bedeckt, schmutzig; von Personen MBh. 3, 2959. 10352. 5, 7347. 14, 1602. Mârk. P. 129, 34. 135, 10.

मलपू (1. मल + 2. पू) f. Ficus oppositifolia AK. 2, 4, 2, 42. Suçr. 2, 63, 4. 66, 13. Nach Med. r. 70 = क्षीर und विदारी (oder ist etwa क्षीरविदार्यां st. °विदार्योः zu lesen?); nach ders. Ant. n. (wohl मलपु) = पृश्नी und नल. — Vgl. मलयू.

मलप्रालदेश m. N. pr. eines Landes; davon adj. °देशीय Verz. d. Oxf. H. 108, b, 5.

मलबार Malabar Verz. d. Oxf. H. 339, b, 24. °देश 352, b, 20.

मलभुज् (1. मल + 4. भुज्) 1) adj. Unrath fressend. — 2) m. Krähe Çabdar. im ÇKDr.

मलभेदिनी (1. मल + भे°) f. eine best. Pflanze, = कटुका Râǵan. im ÇKDr.

मलमल्लक (1. मल + म°) n. ein um die Schamtheile geschlagenes Tuch Daçak. 68, 8. = कौपीन Vaiǵ. bei Wilson ebend. N. 3.

मलमास (1. मल + मास) m. Schaltmonat d. i. ein eingeschalteter 13ter Monat Weber, Ǵjot. 98. fg. 104. Nax. 2, 284. 336. Vrddhamanu und Bṛhasp. bei Aufrecht, Halâj. S. 235, N. Verz. d. Oxf. H. 87, a, 39. 272, b, No. 644. 273, b, 33. 286, a, No. 670. °तत्त्व 285, a, 26. Verz. d. B. H. No. 1194. ملماسه Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 352 (fälschlich durch मूलमास wiedergegeben). °तत्त्व n. Titel einer Schrift Gild. Bibl. 465. 472. Verz. d. Oxf. H. 289, b, No. 693. — Vgl. मलिम्लुच.

मलय proparox. Uṇâdis. 4, 99. parox. Çânt. 3, 4. m. n. Siddh. K. 249, a, 4 v. u. 1) m. N. pr. eines Gebirges in Malabar, der Heimath des Sandelbaumes, Trik. 2, 3, 3. 4. H. 1029. an. 3, 499. Med. j. 98. Hiouen-thsang II, 122. MBh. 2, 412. 7, 2098. Hariv. 12397. 12837. R. 2, 91, 24. Suçr. 1, 172, 7. 2, 169, 1. 173, 13. Ragh. 4, 51. 9, 25. Varâh. Bṛh. S. 14, 11. Siddhântaç. 3, 42. 12, 2. VP. 174. Bhâg. P. 5, 19, 16. Mârk. P. 57, 10. विना मलयमन्यत्र चन्दनं न विवर्धते Spr. 2615. मलयस्य वायुभिः 2099. °मरुतो भ्रान्ताः (so richtig) 2130. °वात Vikr. 25. Çuk. in LA. (II) 32, 15. मलयानिल Trik. 1, 1, 77. Kathâs. 55, 109. 71, 198. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6, 353 (मलज ed. Bomb.) = VP. 188. R. 4, 40, 25. °नरपति Mudrâr. 18, 16. = शैलांशदेश H. an. = शैलाङ्ग देश: Med. N. pr. eines Upadvîpa Çabdam. im ÇKDr. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5, 3599 (मालव ed. Bomb.). eines Sohnes des Ṛshabha Bhâg. P. 5, 4, 10. — 4) m. Garten H. an. Med. N. pr. eines Hains der Götter (नन्दनवन) Dhar. im ÇKDr. — 5) f. आ a) Ipomoea Turpethum R. Br. H. an. Med. — b) N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37. — Vgl. मालय.

मलयकेतु (म° + केतु) m. N. pr. eines Fürsten Mudrâr. 7, 3 v. u.

मलयगन्धिनी (म° + ग°) f. N. pr. einer Vidjâdharî Verz. d. Oxf. H. 71, b, 35. einer Gefährtin der Umâ Çabdam. im ÇKDr.

मलयगिरि (म° + गि°) m. 1) das Malaja-Gebirge in Malabar Daçak. 117, 12. auf Ceylon Burn. Intr. 514. — 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 396, b, No. 124. fg. Verz. d. B. H. No. 1356.

मलयज (म° + 1. ज) 1) adj. am Malaja-Gebirge gewachsen; m. Sandelbaum, m. n. Sandelholz, Sandel AK. 2, 6, 3, 32. H. 641. Halâj. 2, 389. Ratnam. 137. वृतैर्मलयजै: MBh. 1, 1309. Sandel Suçr. 2, 484, 10. Varâh. Bṛh. S. 51, 19. Vikr. 51. °रजस् Spr. 3268. 3322. मलयजालेप Spr. अलंकारे im 4ten Th. — 2) n. Bez. Râhu's Grahajaǵńat. im ÇKDr.

मलयदेश (म° + देश) m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352, b, 16. Ind. St. 1, 393, N. 1.

मलयद्रुम (म° + द्रुम) m. Sandelbaum Ragh. 12, 32.

मलयध्वज (म° + ध्वज) m. N. pr. eines Fürsten der Pâṇḍja MBh. 8, 789. 809. Bhâg. P. 4, 28, 29. 33. LIA. I, 472. 570.

मलयपर्वत (म° + प°) m. das Malaja-Gebirge Trik. 3, 3, 117. Kathâs. 69, 1. Verz. d. Oxf. H. 39, a, 35.

मलयप्रभ (म° + प्रभा) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72, 218.

मलयभूभृत् (म° + भू°) m. das Malaja-Gebirge Kathâs. 68, 68.

मलयभूमि (म° + भू°) f. N. pr. eines Gebiets im Himâlaja LIA. (II) I, 75.

मलयमालिन् (von म° + माला) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72, 287. 291.

मलयवती (f. von मलयवत् und dieses von मलय) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 22, 51. Nâgânanda 8, 4. 12, 2. 3. — Vgl. मलयावती.

मलयवासिनी (म° + वा°) m. Bewohnerin des Malaja-Gebirges, Bein. der Durgâ, H. ç. 54. Hariv. 10245.

मलयाचल (मलय + अ°) m. das Malaja-Gebirge Çabdar. im ÇKDr.

Suçr. 2,485,18. Kathâs. 22,45. 36,131. 68,71. Vorz. d. Oxf. H. 39,a,10. 338,b,33. 339,b,45.

मलयाद्रि (मलय + अ°) m. dass. Ragh. 4,46. Mârk. P. 57,23. 58,24. Brahma-P. in LA. (II) 52,22.

मलयावती (von मलय) f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 350,a,10. — Vgl. मलयवती.

मलयू f. = मलपू Ficus oppositifolia H. 1133. Çabdar. im ÇKDr.

मलयोद्भव (मलय + उ°) n. Sandel Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मलयज.

मलर् eine best. grosse Zahl (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 1,640.

मलयदेश (म° + देश) m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352,b,12.

मलवत् (1. von मल) adj. schmutzig: शीर्णमलवद्वासस् adj. M. 4,34. मैलवद्वासस् adj. f. menstruirend TS. 2,5,1,5. — Vgl. मलोद्वासस्.

मलवाहिन् (1. मल + वा°) adj. Schmutz führend Spr. 2364.

मलविनाशिनी (1. मल + वि°) f. eine best. Pflanze (Schmutz wegschaffend), = शङ्खपुष्पी Râǵan. im ÇKDr. °विनाशिनी gedr., aber u. शङ्खपुष्पी richtig.

मलविशोधन (1. मल + वि°) adj. den Schmutz wegwaschend R. 1,26,19.

मलविसर्जन (1. मल + वि°) n. das Wegschaffen des Schmutzes, das Reinigen (eines Tempels) Wilson, Sel. Works I, 148.

मलहन्तर् (1. मल + ह°) m. die Wurzelknolle von Salmalia malabarica Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मलघ्न.

मलह्रू (1. मल + ह्रु von ह्रन्) f. N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1664.

मलहारक (1. मल + हा°) adj. den Schmutz —, die Sünde fortnehmend: तमाङ्गः सर्वलोकस्य समग्रमलहारकम् M. 8,308.

मलाकर्षिन् (1. मल + आ°) m. Feger, Auskehrer Çabdam. im ÇKDr.

मलाका f. 1) Botin, Liebesbotin. — 2) ein verliebtes Frauenzimmer (कामिनी). — 3) Elephantenweibchen Uńâdivr. im Saṁkshiptas. ÇKDr.

मलापकर्षण (1. मल + अ°) n. das Wegschaffen des Schmutzes, — der Sünde ÇKDr. und Wilson.

मलापहा (1. मल + अ°) f. N. pr. eines Flusses Râǵan. im ÇKDr.

मलाभ (1. मल + आभा) adj. schmutzig aussehend Çârṅg. Saṁh. 1,7,99.

मलावह (1. मल + आ°) adj. Verunreinigung herbeiführend M. 11,70. Verz. d. Oxf. H. 266,a,5.

मलारि (1. मल + अ°) m. eine Art Natrum (s. सर्जक्षार) Râǵan. im ÇKDr.

मलाशय (1. मल + आ°) m. Unterleib Çârṅg. Saṁh. 1,5,9.

मलि (von मल्) f. das Besitzen Wilson.

मलिक = ملك König Verz. d. Oxf. H. 350,b, No. 826. 351,b,1.

मलिन (von 1. मल) 1) adj. f. आ P. 5,2,114. Uǵǵval. zu Uńâdis. 2,49. a) schmutzig, unrein (eig. und übertr.) AK. 3,2,4. Trik. 3,3,251 (दूषिते st. भूषिते zu lesen). H. 1435. an. 3,397. fg. Med. n. 104. Halâj. 4,42. von Personen Jâǵn. 1,70. MBh. 3,2338. 2423. 2514. 2662. Pańkat. III, 178. दीर्घाद्य° Kathâs. 10,166. वस्त्र Spr. 5176, v. l. Megh. 84. MBh. 4,245 (सु°). Suçr. 1,105,6. वसावशेष° (अस्विक) Spr. 3335. °दर्पण Kap. 4,30. क्रिमीशोर्लिङ्गम Çâk. 19. स्थिराङ्गुलिविनिवेश 142. षोडशादशकममलिनम् Spr. 1753. f. menstruirend Med. मलिना Prâjaçkittend. 39,a,1. मलिनी AK. 2,6,1,20. H. 535. H. an. — किमिति मुधा मलिनं यशः क्रियेत so v. a. beflecken Spr. 2369. कः कुर्वीत शिरःप्रणाममलिनं मान्यम् 3254. नीचावमानमलिनो यो भुङ्क्ते संपदं पुमान् 4479. नृपश्री Râǵa-Tar. 4,373. मलिनाचरितं कर्म von einem Befleckten, Unreinen (eig. und übertr.) Kâvjâd. 2, 178. कृपण Spr. 1227. खल 4962. °चेतस् Kap. 4,29. असमलिनचेतस् Pańkar. 1,2,38. मलिनात्मन् Spr. 2864. °मनस् 4998. अमलिनधी 1802. परात्कृतापि कुरुते मलिनम् Schmutziges, Gemeines 931. 1922. अतिमलिने कर्तव्ये भवति खलानामतीव निपुणा धीः 57. प्रायः समासन्नविपत्तिकाले धियो ऽपि पुंसां मलिना भवन्ति so v. a. sich verfinstern 283. लघवः प्रकटीभवन्ति मलिनाश्रयतः schmutzig, finster (= निकृष्ट Mallin.) Çiç. 9,23. — b) von unbestimmter dunkler Farbe, dunkelgrau, schwarz, = असित, कृष्ण Trik. Med. H. an. Laghuk. 1,6 in Ind. St. 2,278. चञ्चुचरणौ AK. 2, 5,24. H. 1326. Halâj. 2,97. नागयूथमलिनानि तमांसि Çiç. 9,18. मदोद्गलच् Râǵa-Tar. 4,373. कृपाण Spr. 1227. गणिकाकटाक्षाः 4962. मकरालय 5317. आर्द्रतमालपत्त्र° Megh. 84,8. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Taṁsu (अनिल andere Autt.) VP. 448, N. 12. — 3) n. a) Buttermilch (घोल) Çabdar. im ÇKDr. — b) Borax Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मालिन्य.

मलिनता (von मलिन) f. Schmutzigkeit, Unreinlichkeit Sâh. D. 172. वसन° Spr. 4462.

मलिनत्व (wie oben) n. Schwärze: अङ्गारः शतधा धौतो मलिनत्वं न मुञ्चति Spr. 5355. Schwärze, Bosheit: खलानाम् 2815.

मलिनमुख (म° + मुख) 1) adj. a) ein schmutziges —, finsteres Gesicht habend; gemein, niederträchtig (क्रूर, खल). — 2) m. a) Feuer. — b) eine Affenart (गोलाङ्गूल) H. an. 5, 8. Med. kh. 18. — c) ein Verstorbener, Geist, Gespenst (प्रेत) H. an.

मलिनय् (von मलिन), °यति besudeln, beschmutzen, beflecken (eig. und übertr.) Ragh. 5,73. Kuvalaj. 131, a. Çâk. 117, v. l. मलिनित Râǵa-Tar. 1,142.

मलिनाम्बु (मलिन + अम्बु) n. Dinte H. 484.

मलिनास्य (मलिन + आस्य) adj. ein schmutziges Gesicht habend; gemein, niederträchtig Çabdam. im ÇKDr.

मलिनिमन् (von मलिन) m. Schwärze: सलिलमुचाम् Spr. 2815.

मलिनीकर् (मलिन + 1. कर्) besudeln, beschmutzen, beflecken: °कुरुते घूमः सर्वथा विमलाम्बरम् Spr. 1190. येनास्मि °कृता (durch Beischlaf) Hariv. 4048. निशच्छायामलिनीकृतदिङ्मुख verdunkelt, verfinstert Kathâs. 66,25.

मलिनीकरण (vom vorherg.) n. das Besudeln, Beflecken, Unreinmachen; eine unreinmachende Handlung (wie das Trinken von berauschenden Getränken zum Essen, Blumendiebstahl, läppisches Wesen) Prâjaçkittend. 3,a,9. Verz. d. Oxf. H. 269,b,29.

मलिनीकरणीय (vom vorherg.) adj. was eine Verunreinigung zu bewirken geeignet ist M. 11,125.

मलिनीभू (मलिन + 1. भू) schmutzig werden: तदङ्गरजसा °भवन्ति Çâk. 176.

मलिम्लु m. Räuber, nach Mahîdh. ein solcher, der in die Wohnungen einbricht, VS. 11,78. ये जनेषु मलिम्लव स्तेनासस्तस्करा वने 79. °सेना Räuberbande TS. 6,3,2,6. — Scheint eine Verstümmelung von मलिम्लुच zu sein.

मलिम्लुच् (vom intens. von म्लुच्) s. देव°.

मलिम्लुच (wie oben) m. 1) (der sich versteckt, im Dunkeln sein Wesen

*treibt) Dieb, Räuber* NAIGH. 3,24. AK. 2,10,25. TRIK. 3,3,77. H. 382. an. 4,52. MED. k. 21. HALÂJ. 2,183. RÂGA-TAR. 7,581. — 2) Bez. eines Dämons AV. 8,6,2. PÂR. GṚHJ. 1,16. — 3) *ein Brahmane, der die fünf grossen Opfer unterlässt,* H. 858. — 4) *Schaltmonat, ein eingeschalteter 13ter Monat* MED. KÂTH. 35,10. 38,14. ÇÂṄKH. ÇR. 6,12,15. LÂṬJ. 2,3,6 (vgl. VS. 22,30, wo daneben दिवा पतयत्). WEBER, GJOT. 100. 102. NAX. 2,350. °तन्त्र Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 289, *b*, No. 693. GILD. Bibl. 472. Vgl. मलमास. — 5) *Feuer* TRIK. MED. — 6) *Wind* H. an. ÇABDAM. im ÇKDR. — 7) *Mücke, Stechfliege.* — 8) *Frost* (oder *Schnee*) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मलिष्ठ (von मल) adj. *überaus schmutzig;* f. आ *menstruirend* TRIK. 2,6,6. — Vgl. मलीयंस्.

मलीमस P. 5,2,114. 1) adj. f. आ *schmutzig, unrein* (eig. und übertr.), *von schmutzig grauer Farbe* AK. 3,2,4. H. 1435. an. 4,330. MED. s. 58. HALÂJ. 4,42. ÇÂK. 61, v. l. चित्रं नृपद्विषाः पूतमूर्तयः कीर्तिनिर्झरैः । भवन्ति व्यसनासक्तिरूपीमुत्पानमलीमसाः ॥ Spr. 4050. तालयितुं क्षमेत कः सपातनस्काण्डमलीमसं नभः ÇIÇ. 1,38. प्रायश्चित्ताधूम° KATHÂS. 25,180. अञ्जन Spr. 619. धूमाद्वाढमलीमसात् 4267. अलि NAISH. 2,92. किं प्राणीरूपक्रोशमलीमसैः RAGH. 2,53. पयः शुचेर्दर्शयिताऽ ईश्वरा मलीमसामाददते न पद्धतिम् 3,46. अकीर्ति° KATHÂS. 49,55. असारे संसारे सर्वदुःखमलीमसे Verz. d. Oxf. H. 90, *b*, 22. — 2) m. *a) Eisen.* — *b) schwarzer Eisenvitriol* H. an. MED. — Vgl. मल und मसि.

मलीयंस् (von मल) adj. *überaus schmutzig* WILSON. — Vgl. मलिष्ठ.

मलुक m. *Bauch* H. ç. 125. Wohl fehlerhaft.

मलुद und मलुम *best. grosse Zahlen* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,639.

मलूक m. *eine Art Wurm* UṆÂDIK. im ÇKDR.

मलोद्वासस् (1. मल - उद् - वा°) adj. f. *die ihre schmutzige Wäsche* (nach der Menstruation) *abgelegt hat* ÇAT. BR. 14,9,4,7. — Vgl. उन्मलवासस् (in den Nachträgen), मलवद्वासस् (unter मलवस्).

मल्मलाभवत् (म° + भ°, partic. von 1. भू) adj. *blitzend, blinkend* (*knisternd* nach dem Comm.) NAIGH. 1,17. TS. 1,4,34,1.

मल्ल्, मल्लते *halten* DHÂTUP. 14,23. — Vgl. मल्.

मल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) m. AK. 3,6,2,21. *a)* pl. N. pr. eines Volkes MBH. 2,1077. 1086 (दक्षिण°). 4,12. 6,354 (VP. 188). HARIV. 12832 (पल्लाः ed. Calc.). VARÂH. BṚH. S. 5,38. 41. MÂRK. P. 57,44. SIDDH. K. zu P. 5,3,114 (v. l. für भल्लाः). LALIT. ed. Calc. 277,7. BURN. Intr. 87. Lot. de la b. l. 486. fg. SCHIEFNER, Lebensb. 291 (61). HIOUEN-THSANG I, 342. LIA. I, 549. KÖPPEN I, 116. fg. — *b) ein Ringer von Profession,* = बलिन् H. an. 2,505. = बलीयंस् TRIK. 3,3,405. MED. l. 44. MBH. 2,102. 4,339. fgg. 14,2039. HARIV. 4212. 4491. VARÂH. BṚH. S. 15,19. KATHÂS. 25,121. 124. BHÂG. P. 2,7,34. RÂGA-TAR. 7,1514. मल्लारि (मल्लादि die ältere Ausg.), °भावन, °प्रिय, मल्ला° Beinn. Kṛshṇa's HARIV. 10407. eine Mischlingskaste M. 10,22. 12,45. Verz. d. Oxf. H. 21, *b*, 26. — *c)* N. pr. verschiedener Männer RÂGA-TAR. 7,585. fg. 1184. 1480. fgg. 8, 1418. Bein. Nârâjaṇa's Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 10. N. pr. des 21ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 56. — *d) Trinkgefäss, Gefäss* überh. (पात्र). — *e) ein best. Fisch* TRIK. H. an. MED. — *f) Wange* (कपोल) H. an. MED. — *g)* = कपालिन् TRIK. — *h) Ueberbleibsel von einem Opfer* WILSON. — 2) f. आ *a) Weib.* — *b) arabischer Jasmin* (vgl. मल्लिका). — *c)* = पत्रवल्ली ÇABDAR. im ÇKDR. — *d)* N. pr. zweier Frauenzimmer RÂGA-TAR. 8,620. 1917. — 3) adj. *gut, vorzüglich* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. मल्लम् (sic) = भद्रम्, शिवम् TRIK. 1,1,113. — Vgl. कल्याण°, काष्ठ°, त्रि°, दुर्मल्ल, प्रतिमल्ल, भट्ट°, भरत°, भुवनमल्लवीर, माणिक्य°, लाडन°, लाहरि°, हस्ति°.

मल्लक m. f. AK. 3,6,5,37. 1) m. *a) Zahn* H. 584. — *b) Lampengestell; Lampe; ein aus einer Kokosnuss verfertigtes Geschirr* MATHUREÇA zu AK. im ÇKDR. — *c)* pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 57,43. — *d)* N. pr. eines Brahmanen RÂGA-TAR. 8,2320. — 2) f. मल्लिका ÇÂNT. 2,20. *a) Jasminum Zambac,* sowohl die Pflanze als auch die Blüthe, P. 4,3, 166, Vârtt. 2, Sch. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2,32. 4,117. AK. 2,4,2,50. H. 1148. an. 3,81. MED. k. 136. fg. HALÂJ. 2,51. MBH. 2,2178. 4,261. HARIV. 12678. R. 3,79,32. SUÇR. 1,223,18. RAGH. 16,47. Spr. 849. 1370. 2130. SIDDHÂNTAÇIR. 12,2. RÂGA-TAR. 2,167. PAṄKAR. 1,3,59. BHÂG. P. 4,6,16. KÂVJÂD. 2,215. Am Ende eines adj. comp. RAGH. 16,50. मालानुत्फुल्लमल्लिकाम् BHÂG. P. 8,8,44. — *b) ein irdenes Trinkgeschirr von best. Form* H. 1024. H. an. MED. HALÂJ. 2,161. im Prâkrit MṚKKH. 126,9 v. l. — *c)* = मल्लक *b.* MATHUREÇA zu AK. ÇKDR. Vgl. मल्लिकाकुड्. — *d) ein best. Fisch* H. an. MED. — *e)* N. zweier Metra: α) *4 Mal* ⏑⏑‿⏑‿⏑‿⏑‿⏑ COLEBR. Misc. Ess. II, 159 (III, 6). — β) *4 Mal* ⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — COLEBR. Misc. Ess. II, 163 (XVIII, 6). — Vgl. क्रोडमल्लक, कस्तूरीमल्लिका, कृष्ण°, गिरि°, त्रिपुर°, नव° (auch RAGH. 9,41. ṚT. 6,6), नील°, भद्र°, मल°, माल्ल.

मल्लकाष्ठ m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,649. 841. 878. 899. 1043. 1053. 1055. 1062. 1070. 1110. 1123. 1426. 2007. 3416. °कोष्ठक 648. 652. 851. Vielleicht fehlerhaft für °कोष्ठ, °कोष्ठक. — Vgl. मलकोष्ठ.

मल्लघटी (म° + घ°) f. *eine Art Pantomime* (नाट्यविशेष Schol. S. 519) VIKR. 62,19. 64,15.

मल्लज (मल्ल + 1. ज) n. *schwarzer Pfeffer* GAṬÂDH. im ÇKDR.

मल्लतूर्य (मल्ल + तूर्य) n. *eine Art Trommel, die während des Kampfes zwischen Ringern gerührt wird,* TRIK. 1,1,123 (s. Corrigg.).

मल्लदेव (मल्ल + देव) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 590. 956. Verz. d. Oxf. H. 315, *b*, No. 749.

मल्लद्वादशी (मल्ल + द्वा°) f. Bez. *des zwölften Tages in der — Hälfte eines best. Monats* Verz. d. B. H. 135, *b* (70). Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 12.

मल्लनाग (मल्ल + नाग) m. 1) ein anderer N. für Vâtsjâjana, den Verfasser des Kâmasûtra, H. 853. an. 4,50. MED. g. 56. HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 11. Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 8. — 2) Indra's *Elephant* H. an. MED. — 3) *Briefträger* ÇABDAR. im ÇKDR.

मल्लपुर (मल्ल + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 184, *b*, 13. — Vgl. मल्लापुर.

मल्लभू (मल्ल + भू°) f. *Kampfplatz für Ringer* TRIK. 2,8,58.

मल्लभूमि (मल्ल + भू°) f. dass. ÇABDAR. im ÇKDR. Nach ÇKDR. auch N. pr. eines *Landes.*

मल्लयात्रा (मल्ल + या°) f. *ein Aufzug von Ringern* HÂR. 159.

मल्लयुद्ध (मल्ल + युद्ध) n. *Faustkampf* ÇABDAR. im ÇKDR. °युद्धं मया सार्धं कुरु MBH. 7,5799. महाशिलायुद्ध *ein Kampf mit Steinen zwischen Rin-*

*gern* Verz. d. B. H. No. 566. Verz. d. Oxf. H. 147,*a*.

मल्लराष्ट्र (मल्ल + राष्ट्र) n. N. pr. eines *Reiches* MBh. 6,352 (VP. 188).

मल्लव m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6, 370 (VP. 193). बल्लव ed. Bomb.

मल्लवास्तु (मल्ल + वा°) n. N. pr. einer Oertlichkeit (प्राग्देशे) P. 4,2, 120, Sch. — Vgl. माल्लवास्तव.

मल्लानिकग्राम (म° + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,34.

मल्लापुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt:* °माहात्म्य Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 80. Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,9. — Vgl. मल्लपुर.

मल्लार 1) m. Bez. *eines der 6 musikalischen* Râga Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — 2) f. ई Bez. *einer* Râgiṇî, Gemahlin des Râga Vasanta, ebend. des Râga Megha As. Res. III, 78. 80. 82. — 3) °री N. eines Scholiasten (m.) des Grahalâghava und des von ihm verfassten Commentars (f.) Gild. Bibl. 514.

मल्लारि (मल्ल + अरि) m. *des Ringers* und *des* Asura Malla (s. मल्लासुर) *Feind*, Bein. Kṛshṇa's Hariv. 10407. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,26. fg. °माहात्म्य 30,*a*,10. Verz. d. Kop. H. 4,*b*.

मल्लार्जुन (मल्ल + अ°) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 8,1934 u. s. w.

मल्लासुर (मल्ल + अ°) m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,28.

मल्लि 1) m. N. pr. des 19ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 28. 49. — 2) f. मल्लि und मल्ली = मल्लिका *Jasminum Zambac* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. Çabdar. im ÇKDr. मल्ली Gît. 1,35. नवमल्ली Dhûrtas. 69,7 = नवमल्लिका. Vgl. भूरि°, मधु°, रङ्ग°.

मल्लिक m. 1) *eine Art Gans mit dunkelgefärbten* (मलिन) *Beinen und eben solchem Schnabel* AK. 2,5,24. Trik. 3,3,37 (vgl. Corrigg.). H. an. 3,81. Med. k. 136. Halâj. 2,97. — 2) *Weberschiff.* — 3) *der Monat* Mâgha Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. भरत°.

मल्लिकपूर्व (म° + पूर्व) adj. *das Wort* मल्लिक *vor sich habend:* अर्जुन = मल्लिकार्जुन Verz. d. B. H. No. 1242.

मल्लिका s. u. मल्लक.

मल्लिकाक्ष (मल्लिका + अक्ष) 1) adj. Bez. *einer Gattung von Pferden* (mit weissen Flecken an den Augen) H. ç. 179. Halâj. 2,282. MBh. 7, 955. 978. Hariv. 13626. = निर्मलेक्षण Nilak. — 2) m. *eine Art Gans* (vgl. मल्लिक) H. 1326. Suçr. 1,205,13.

मल्लिकाख्य (मल्लिका + आख्या) 1) m. *eine Art Gans* Bhar. zu AK. 2,5,24 (wo sowohl मल्लिकाख्य als auch मल्लिक als Namen dieses Vogels gefasst werden können). Uttararâmać. 14,13. Mâlatîm. 147,18. — 2) f. आ *eine Art Jasmin* (त्रिपुरमालीपुष्प) Ratnam. im ÇKDr.

मल्लिकागन्ध (म° + ग°) n. *eine Art Agollochum* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मल्लिगन्धि.

मल्लिकाहूद (म° + 3. हूद) *Lampenschirm* H. an. 4,2. °हूदन dass. Trik. 3,3,4. Med. k. 175.

मल्लिकापुष्प (म° + पुष्प) m. *Citrus decumana Lin.* H. 1149. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

मल्लिकार्जुन m. *eine Form* Çiva's, n. Bez. *eines ihm geweihten* Liṅga *auf dem* Çrîçaila Vâsavad. 87,2. Wilson, Sel. Works I,223. II,220. fg. Verz. d. Oxf. H. 64, *a*, 6. 32. 196, *b*, 22. 251, *b*, 8. 256, *a*, 26. Wollheim, Myth. 80. fg. Mack. Coll. I, 350. Nach मल्लिकपूर्व, vorausgesetzt dass dieses richtig ist, in मल्लिक (nicht मल्लिका) + अर्जुन zu zerlegen.

मल्लिकार्जुनशृङ्ग (म° + शृङ्ग) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,2.

मल्लिगन्धि (म° + ग°) adj. *nach Jasminum Zambac riechend:* अगुरु AK. 2,6,3,28. H. 640. n. *eine Art Agollochum* Çabdać. im ÇKDr.

मल्लिनाथ (म° + नाथ) m. N. pr. eines Dichters und berühmten Scholiasten, Erklärers des Raghuvaṁsa, Kumârasambhava, Meghadûta, Çiçupâlavadha und Kirâtârǵunîja, Stenzler, De lexicogr. sanscr. principiis 19. Verz. d. Oxf. H. 113,*a*,16. fgg. 126,*a*,8. 150,*b*,32. Hall 27.

मल्लिनी f. *Gaertnera racemosa* Râǵan. im ÇKDr. u. अतिमुक्तक.

मल्लिपत्त्र (म° + पत्त्र) n. *Pilz* Trik. 2,4,30.

मल्लिभूषणदेव (म°-भू° + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,32.

मल्लिवार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,14.

मल्ली s. u. मल्लि.

मल्लीकर m. *Dieb* Çabdar. im ÇKDr.

मल्लु m. *Bär* Çabdać. im ÇKDr. — Vgl. भल्ल u. s. w.

मल्लूर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,90. Wohl fehlerhaft für मण्डूर, wie Aufrecht vermuthet.

मल्व adj. *unbesonnen, thöricht, läppisch:* मृल्वो यो मह्यं क्रुध्यति AV. 4,36,10. अन्नं यो ब्रह्मणां मल्वः स्वाद्वद्मीति मन्यते 5,18,7. 12,1,48. — Vgl. माल्व्य.

मल्हा adj. f. आ *mit Zäpfchen an der Wamme versehen:* Kuh und Ziege TS. 1,8,19,1. 2,1,2,4. Kâṭh. 13,1. Çat. Br. 5,3,4,1. Kâtj. Çr. 15,10,5.

मल्हण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 187, *b*, 31. eines Dichters Kaurap. 14 in Journ. asiat. IVe s. 11, 472. — Vgl. मह्लण.

मव्, मवति *binden* Dhâtup. 15,90. (तम्) मेवुर्वरत्राशृङ्खलादिभिः Bhaṭṭ. 9,90. नेमुः v. l. मूत *gebunden* P. 6,4,20. AK. 3,2,44. मवित Svâmin zu AK. im ÇKDr. — Vgl. मू, मव्य्.

— intens. मम्मव्यते, मामव्यते Vop. 20,8. 9. मामोति, मामवीति u. s. w. Siddh. K. zu P. 6,4,20.

मवर *eine best. grosse Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4, 637.

मव्य्, मव्यति *binden* (vgl. मव्) Dhâtup. 15,1. मव्यिता P. 6,4,49, Sch.

मश्, मशति *summen* (auch *zürnen* Vop.) Dhâtup. 17,75. — Vgl. मिश्.

मश m. 1) *Gesumme* (von मश्). — 2) *Zorn* (von मश्). — 3) = मशक *Mücke* Wilson.

मशक (hier und da fälschlich मसक) m. 1) *Stechfliege, Mücke* Trik. 2, 5,36. H. an. 3,79. Med. k. 135. AV. 4,36,9. अर्भस्य तृप्रदंशिनो मशकस्यारसं विषम् 7,56,3. 11,3,5. VS. 24,29. 25,3. Çat. Br. 14,4,2,24. Khând. Up. 6,9,3. Kauç. 30. M. 1,40. 45. MBh. 7,4944. R. 2,25,16. 28,21. Suçr. 1,67,5. 2,290,20. Spr. 1321. 1808. सर्वं खलस्य चरितं मशकः करोति 1884. तुदन्त्यामत्वचं दंशा मशका मत्कुणादयः Bhâg. P. 3,31, 27. मशकोदुम्बरौ (so die ed. Bomb.) वापि संप्रयुक्तौ यथा सदा। अन्योऽन्यमेतौ स्यातां च संप्रयोगस्तथा तयोः ॥ MBh. 12,7104. 9022. मशकोदुम्बरे यद्वदन्यत्वं तद्वदेतयोः 11485. अन्यश्च मशकं विद्यादन्यश्चोदुम्बरं तथा (so die ed. Bomb.) 11667. मशकोदुम्बरे (so die ed. Bomb.) चैक्यं पृथक्त्वमपि दृश्यते 14,1345. ब्रह्माण्डोदुम्बरान्तर्मशकवदपरे ज्ञात-

नष्टाः Spr. 956. उडुम्बरमशकः gaṇa पात्रेसमितादि zu P. 2,1,48 und युक्तारोह्यादि zu 6,2,81. — 2) *eine best. Hautkrankheit: schwärzliche, einer Bohne* (माष) *ähnliche Knoten* H. an. Med. Suçr. 1,31,18. 90,18. 292,11. 296,4. 326,6. 2,120,9. Çârṅg. Saṁh. 1,7,56. Varâh. Bṛh. S. 52, 10. — 3) *Schlauch* Schol. zu Kâtj. Çr. 875,8 v. u. — 4) N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Gârgja, Verfassers eines Kalpasûtra, Lâṭj. 7,9,14. Anupada 9,9. Ind. St. 4,373. Verz. d. B. H. No. 297. 324. Weber, Lit. 73. — Colebr. Misc. Ess. I, 298. — 5) pl. N. pr. des von Kshatrija bewohnten Gebietes in Çâkadvîpa (vgl. मगस) MBh. 6, 436. fg. — Vgl. हस्ति°, माशकीय.

मशककुटि und °कुटी (म° + कु°) f. *ein Wedel* (?) *zum Verscheuchen der Mücken* Vjutp. 208. — Vgl. झङ्गमकुटी.

मशकजम्भन (म° + ज°) adj. f. ई *Mücken vertreibend:* वीरुध् AV. 7,56,2.

मशकवरण (म° + व°) *ein Wedel zum Verscheuchen der Mücken* Vjutp. 208.

मशकहरी (म° + ह°) f. *ein Bettvorhang zum Schutz gegen Mücken* H. an. 3,89. Med. k. 86. — Vgl. मशहरी.

मशकावती (von मशक *Mücke*) f. N. pr. einer Oertlichkeit (oder eines Flusses) P. 4,2,85, Sch.

मशकिन् (von मशक *Mücke*) m. *Ficus glomerata* (vgl. u. मशक 1.) H. 1132.

मशच्छद (मश, wohl = मशक, + छद) m. *Andropogon serratus* Ratnam. 62.

मशर्शार m. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,122,15.

मशहरी f. = मशकहरी Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मशुन m. *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

मशुलबर् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,41.

मष्, मंषति *Leid zufügen* (हिंसायाम्) Dhâtup. 17,41.

मष in der Stelle: गोः कृष्णस्य शुक्लकृष्णानि लोमहितानि च रोमाणि मषं (मृष्टानि eine Glosse; vgl. मष्मषा) कारयित्वा Çâṅkh. Gṛhj. 1,24.

मषि und मषी s. u. मसि, मसी.

मषराण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,17. 35.

मषुराण desgl. ebend. 339,a,12.

मष्क् s. मस्क्.

मष्णार् N. pr. eines Landstrichs Ait. Br. 8,23. Bhâg. P. 9,20,28.

मष्मषा (onomatop.) adv. mit कर् *zu Staub zerreiben, zermalmen:* सर्वान्नि मंष्मषाकरं दृषदा खल्वाँ इव AV. 5,23,8. Eine Nebenform ist मस्मसा VS. 11, 80, wie einige Hdschrr., VS. Prât. 5,37, Mahîdh. und gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61 haben; es ist also diese Lesart st. भस्मसा in den Text zu setzen.

1. मस्, मंस्यति *messen* (परिमाणे; v. l. परिणामे) Dhâtup. 26,112.

2. मस् = मास् in चन्द्र°.

मस (von 1. मस्) m. *Maass; Gewicht* Wilson.

मसक s. मशक.

मसन n. 1) (von मस्) *das Messen.* — 2) *Leidzufügung* (vgl. मष्) Wilson. — 3) *eine best. Pflanze,* = सोमराजी Çabdak. im ÇKDr.

मसनसा (onomatop.) adv. neben मस्मसा gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61.

मसरा f. = मसूर *Linse* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मसार 1) m. *Sapphir* Hâr. 145. Çabdar. im ÇKDr. *Smaragd* Nîlak. (an einer Stelle auch *Sapphir*). मसारगल्वर्कमय MBh. 12,4585. Hariv. 8361. R. 5,9,18. मसारगल्वर्कनिभ 3,48,12. मसारगल्वार्ककूटान् (मसारगल्वर्ककूटानि die neuere Ausg.) Hariv. 6917. मसारगल्वर्कसुवर्णरूप्यैः (सुमार° ed. Calc.) MBh. 7,672. Nîlak. erklärt an einer Stelle (zu 7,672) गल्वर्क durch पद्मराग, in der Regel aber löst er das Wort in गलु (= चन्द्रकान्त) und अर्क (= सूर्यकान्त) auf; zu Hariv. 6917 lässt er auch गल्व = चन्द्रकान्त sein. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,9.

मसारक m. = मसार 1. Çabdar. im ÇKDr.

मंसि m. f. und मसी f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. AK. 3,6,1,40. Trik. 3,5,16. Siddh. K. 251,a,12. Häufig auch mit ष geschrieben. 1) *Schwärze aus gebrannten Knochen* u. s. w., *Beinschwarz;* mit Wasser vermischt als *Dinte* gebraucht, Trik. 1,1,127. 2,8,27. H. 484. Çabdar. im ÇKDr. हस्तिदन्तमसी *Elfenbeinschwärze* Suçr. 2,13,9. Çârṅg. Saṁh. 3,11,20 (मषी). गोदन्तस्य Suçr. 2,338,16. खड्गचर्म° 300,12. aus Schlangen, Schildkröten u. s. w. 66,17. 108,6. कुडुविषाणमषी Varâh. Bṛh. S. 50,25. मषीलिप्त Kathâs. 4,69. 70. कोपेन चास्या वदनं मसीवर्णमभूत् Mârk. P. 87,4. घनमदमषीम्लानवक्त्र (v. l. मसी) Prab. 92,18. मानम्लानमसी Spr. 3739. मसिपिण्ड Lalit. ed. Calc. 139,17. आत्मशोणितैः — मष्यभावाच्च लिलेख Kathâs. 8,8. Vgl. कालमसी, जलमसि. — 2) मसी f. *der Stil von Nyctanthes arbor tristis* Çabdar. im ÇKDr.; vgl. मसिका.

मसिक m. *das Loch einer Schlange* Çabdârthak. bei Wilson.

मसिका f. *Nyctanthes arbor tristis* Çabdar. im ÇKDr. मल्लिका v. l. — Vgl. मसी 2.

मसिकूपी (म° + कू°) f. *Dintenfass* H. 484 (mit ष).

मसिजल (म° + जल) n. *Dinte* ÇKDr. angeblich nach Trik. — Vgl. मसीजल.

मसिधान (म° + धान) n. *Dintenfass* H. 484 (mit ष). Çabdar. im ÇKDr. °धानी f. Hâr. 48.

मसिनं adj. = सुपिष्ट *fein zerstampft, — zermahlen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,49. n. = सपिण्डक Uṇâdik. im ÇKDr.

मसिपण्य (म° + प°) m. *Schreiber* Trik. 2,8,26.

मसिपथ (म° + पथ) m. *Schreibstift* Wilson.

मसिप्रसू (म° + प्रसू) f. *Dintenfass* Hâr. 48. *Schreibstift* ÇKDr. ohne Ang. einer best. Aut.

मसिमणि (म° + म°) f. *Dintenfass* Trik. 2,8,27. Hâr. 48. 212.

मसिवर्धन (म° + व°) n. *Myrrhe* Trik. 2,9,36.

मसीजल n. = मसिजल *Dinte* Trik. 2,8,28.

मसीधनी f. = मसिधानी *Dintenfass* Trik. 2,8,27.

मसीना f. *Linum usitatissimum* Çabdak. im ÇKDr.

मंसुर Uṇâdis. 1,44. 1) m. *Linse* Trik. 2,9,3. Hâr. 133. H. an. 3,594. fg. Viçva bei Uǵǵval. — 2) f. आ a) dass. — b) *Hure* H. an. Med. r. 202. Viçva a. a. O. Haṭṭaḱandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,3. — Vgl. मसूर.

मसुरकर्ण (म° + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. मसूरकर्ण und मासुरकर्ण.

मसुरक्षित m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 54. Der Anfang wohl verdorben.

मसूर (मंसूर Uṇâdis. 5,3) 1) m. a) *Linse* AK. 2,9,17. Trik. 2,9,3. H. 1170. an. 3,594. Med. r. 202. Hâr. 182. Halâj. 2,426. Viçva bei

Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,44. Haṭṭakandra bei dems. zu 5,3. VS. 18,12. Çat. Br. 14,9,3,22. Schol. zu Kâtj. Çr. 176,1. Suçr. 1,24,9. °दल 25,2. 73,8. 79,21. 197,13. 19. 231,20. 2,315,8. 412,1. Jama bei Kull. zu M. 5,24. Varâh. Bṛh. S. 41,2. Mârk. P. 32,11. — b) *Kopfkissen* Med. Hâr. 134. — 2) f. आ a) *Linse.* — b) *Hure* H. an. Med. Viçva und Haṭṭak. — 3) f. ई a) *Blattern* Trik. 2,6,15. Med. — b) *Ipomoea Turpethum R. Br.* (त्रिवृत्); auch = रक्तत्रिवृत् Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मसुर, मासूर.

मसूरक (von मसूर) 1) m. *Kopfkissen* Trik. 2,6,41. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. मसूरिका a) *Ausschlag* oder *Blattern, einer Linse ähnlich,* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,273,13. 20. 292,11. 295,17. 2,120,7. Verz. d. B. H. No. 567. 967. 975. Verz. d. Oxf. H. 314,a,33. 316,b,11. 347,a, No. 849. fg. — b) *Kupplerin* Çabdam. im ÇKDr. — c) *ein Bettvorhang zum Schutz gegen Mücken* (vgl. मशकहरी): दंशांश्च मशकांश्चैव वर्षाकाले निवारयेत् । मसूरिकाभिः प्रावृत्य मञ्चशायिनमच्युतम् ॥ Kriǵâjogas. 12 im ÇKDr. — 3) n. *ein best. Schmuck an* Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,43.

मसूरकर्ण (म° + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69. — Vgl. मसुरकर्ण.

मसूरविदला (म° + विदल) f. *Ipomoea Turpethum R. Br.* AK. 2,4,3,27. *Ichnocarpus frutescens R. Br.* Ratnam. 27. Die Samen haben Aehnlichkeit mit einer *gespaltenen Linse.* In der Stelle मसूरविदलाकारलूताक्लिन्नकलेवरः Râǵa-Tar. 6,187 ist मसूरविदल wohl *eine gespaltene Linse.* Ueberall मसूरवि° geschr.

मसूरसंघाराम (म° + सं°) m. N. pr. eines buddhistischen Klosters Hiouen-thsang I, 136.

मसूस्य n. *eine Getreideart eines nördlichen Landes* (Comm.) TBr. 3, 8,14,6.

मसृण 1) adj. *weich, zart, glatt, sanft* AK. 2,9,46. 3,4,28,219 (अ°). Trik. 3,1,26. 3,136. H. 413. an. 3,219. Med. ṇ. 70. प्रियको रोमभिर्युक्तो मृदुश्चमसृणैर्घनैः Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 4,32. उपधान Spr. 2156. बाहु Uttararâmaḱ. 18,6. चन्द्रनपङ्क Kaurap. 8. Gît. 4,12. मण्डपं मसृणवेदिकम् Pańḱar. 3,7,5. 12,3. 4. Kathâs. 23,88. °वाणी Gît. 10,7. °रोष 1. Uttararâmaḱ. 83,5. = कर्कश (!) *hart* Trik. 3,3,136. — 2) f. आ *Linum usitatissimum* H. an. Med.

मसृणित (von मसृण) adj. *weich —, glatt gemacht* Spr. 2828. Uttararâmaḱ. 97,16.

मस्क्, मस्कते *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 4,28. मष्क् Vop.

मस्कर m. *Bambus* P. 6,1,154. AK. 2,4,5,26. 3,4,28,216. H. 1153. Halâj. 2,49. *hohles Bambusrohr* Râǵan. im ÇKDr.

मस्करिन् (von मस्कर) m. 1) *Bettelmönch* (*mit einem Bambusrohre versehen*) P. 6,1,154. H. 810. Halâj. 2,254. Spr. 1455. Kathâs. 49,166. Bhaṭṭ. 5,63. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. — 2) *der Mond* Çabdaḱ. im ÇKDr. — 3) N. pr. eines Mannes Vjutp. 91. Burn. Intr. 162.

मस्त n. = मस्तक *Kopf* Dvirûpak. im ÇKDr. Dhûrtas. in LA. 70,2.

मस्तक m. n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,148. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,a,1. 1) *Kopf, Schädel* AK. 2,6,2,46. H. 566. Halâj. 2,363. 5,61. M. 11,43. Jâǵń. 3,106. MBh. 5,2046. 7,4564. 12,474. 13,6109. 6149. Hariv. 4476. R. 5,17,29. Suçr. 1,126,8. 9. 337,6. Spr. 166. Kathâs. 50,22. 60,201. Mârk. P. 14,78. Pańḱat. 222,4. 246,14. Hit. 85,13. Vet. in LA. (II) 5,21. 25,22. कट°, adj. *eine Matte auf dem Kopfe habend* Pańḱar. 1,6,55. 60. यस्यैव यदभिप्रेतं स एव तत्प्रलीनशाखामस्तके निक्षिप्य प्रमाणीकुर्यात् Müller, SL. 104. — 2) *Gipfel von Bergen, Bäumen, überh. der obere Theil eines Gegenstandes:* पर्वत° M. 4,47. Spr. 2720. 3658. तरु° Hariv. 8789. R. 5,9,9. स्कन्धः प्रकाण्डमस्तके H. 1119. *die gipfelförmigen Blattknospen verschiedener Palmarten, Palmkohl:* तालनालिकेरखर्जूरप्रभृतीनां मस्तकमज्जानः Suçr. 1,226,6. खर्जूरी° 2,393, 4. चुल्लीमस्तकमारोप्य so v. a. *auf den Heerd, auf's Feuer* Pańḱat. 262, 17. — Vielleicht verwandt mit मस्तु. Vgl. कुक्कुट°, निर्वाण°, पीत°, मधु°.

मस्तकज्वर (म° + ज्वर) m. *Kopfschmerz* Bhâg. P. 7,8,35.

मस्तकमूलक s. मस्तमूलक.

मस्तकलुङ्ग *Hirnhaut* Vjutp. 99. — Vgl. मस्तुलुङ्ग.

मस्तकशूल (म° + शूल) n. *Kopfschmerz* Spr. 252.

मस्तकस्नेह (म° + स्नेह) m. *Gehirn* H. 625. Hâr. 3,13.

मस्तकाख्य (मस्तक + आख्या) m. *Gipfel eines Baumes* Çabdaḱ. im ÇKDr.

मस्तदारु (मस्त + दारु) n. *Pinus Deodora Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

मस्तमूलक (म° + मू°) n. *Hals* Çabdaḱ. im ÇKDr. मस्तकमूलक Wilson nach ders. Aut.

मस्ति (von 1. मस्) f. *das Messen, Wägen* Wilson.

मस्तिक n. = मस्तक *Kopf* H. 567.

मस्तिष्क m. n. 1) *Gehirn* AK. 2,6,2,16. Trik. 2,6,18. H. 625. Halâj. 3,13. यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते RV. 10,163,1. AV. 9,7,2. 10,2,8. 26. TS. 7,2,10,4. 3,16,1. TBr. 3,2,8,7. Çat. Br. 1,2, 1,2. 3,8,3,11. Kâṭh. 31,7. Kâtj. Çr. 16,1,30. Hariv. 4740. R. 6,95,26. Suçr. 1,124,3. Praç. 5,7. 54,1. Vet. in LA. (II) 4,7. — 2) *ein auf das Gehirn wirkendes Mittel* Suçr. 2,42,17. 125,8. 364,11. so wohl auch zu lesen 31,9. — Hier und da fälschlich मस्तिस्क geschrieben; wohl verwandt mit मस्तक.

मस्तु Uṇâdis. 1,70. n. Siddh. K. 248,b,14. *saurer Rahm* (दधिमण्ड *das Obere von saurer Milch*) AK. 2,9,54. Trik. 3,2,17. 3,115. H. 396. 831. Halâj. 2,166. TS. 6,1,1,4. Çat. Br. 1,8,1,7. 3,3,3,2. Kâṭh. 36,1. Kâtj. Çr. 7,8,8. Kauç. 87. MBh. 3,13474. Suçr. 1,178,14. 19. 367,13. 2,364,5. Nach einigen Erklärern *Molken.* — Vielleicht verwandt mit मस्तक.

मस्तुलुङ्ग m. n. = मस्तिष्क *Gehirn* Trik. 2,6,18. Suçr. 1,87,16. 20. 88,1. 374,2. 2,23,16. 238,8. 429,11. Çârṅg. Saṁh. 3,8,35. Mâdhavak. (s. u. 2. कुणप 1.). °लुङ्गक m. n. H. 625; vgl. Schol. — Vgl. मस्तकलुङ्ग und मातुलुङ्ग (in Betreff der Bildung des Wortes).

मस्मसा s. u. मष्मषा.

मस्मा f. N. pr. zweier Fürstinnen Râǵa-Tar. 3,14. 4,400.

1. मह्, मंहति (nicht zu belegen) Dhâtup. 17,81 (पूजायाम्). मंहे MBh. 1,731. मंहयति Naigh. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). Dhâtup. 35,15 (पूजायाम्), महयते; partic. dat. महयध्यै; मामहस्, मामहे, मामहस्व; महित्वा MBh. 3, 13326. 1) act. *ergötzen, erfreuen; munter machen, beleben, erregen:* इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् RV. 8,3,16. 1,52,1. 54, 2. 7,23,1. शिक्षेयमिन्महयते दिवे दिवे 32,19. सरस्वतीमिन्महया सुवृक्तिभिः 96,1. शर्मभिः 4.17,18. अर्कैः 5,31,4. 3,37,4. मा नः कामं महयन्तमा धक् *einen Wunsch, der uns Freude macht,* 1,178,1. 10,65,4 (wo

indessen मह्यीयत्ते st. मह्यत्तः gestanden haben kann). महत इन्द्रमभितः परिचिक्रीडुर्मह्यत्तः Çat. Br. 2,5,3,20. आत्मानमेवेह् मह्यन् Khând. Up. 8,8,4. मह्यत्येष (= पूजयति Schol.) लोकांश्च महेश्वर इति स्मृतः (so ed. Bomb.) MBh. 7,9616. यौवनानि मह्यसि du erweckst Jugendkraft Kauç. 46. Roth, Zur L. u. G. d. W. 31. आप श्रोषधीर्मह्यन्ति TBr. 3,2,8,3. देवेभिर्मह्या गिरः R̥V. 3,24,4. दृद्धि भागं तन्वोई येन मामहः womit du uns erfreust 2,17,7. Auch med.: विप्रासो अग्निं मह्यन्त चित्तिभिः 3,3,3. 25,5. को न्वत्र मरुतो मामहे वः 1,165,13. — 2) verehren, feiern, hoch in Ehren halten: गोत्रारं न निधीनां मह्यन्ति महेश्वरं विबुधाः Spr. 9. तौ नासत्यावश्विनौ वां महे (= पूजये Schol.) ऽहं स्रजं च यां बिभ्रयः पुष्करस्य MBh. 1,731. महित geehrt, gefeiert, verehrt, hoch in Ehren gehalten, hoch in Ehren stehend bei (gen.); von Personen und Sachen: ज्ञयश्रीविन्यस्तैर्महित इव मन्दारकुसुमैः (भुजदण्डो मुरजितः) Git. 11,34. पुरोधस् Ragh. 11,49. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 47. आगार Ragh. 5,25. Kir. 5,7. Ind. St. 8,383,4. Verz. d. Oxf. H. 225,a,35. सततं महितो (सहितो die neuere Ausg.; हितेनेष्टसुहृदनेन युक्तः सहितः Schol.) Hariv. 7200. वृत्तं हि महितं सताम् Kumâras. 6,12. Kir. 5,24. राम° Bhatt. 10,2. Nalod. 4,28. Vgl. मर्त्य°. — 3) med. sich ergötzen, sich freuen an (instr. oder acc.): स त्वं सुप्रीतो वीतहव्ये अद्भुत प्रशस्तिभिर्मह्यसे दिवे दिवे R̥V. 6,15,2. पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः 3,52,6. समिद्ध अग्नावधि मामहान उक्थपत्र ईड्यो गृभीतः etwa munter, erregt (von kochender Flüssigkeit) VS. 17,55. Hierher wäre sonach auch das unter 1. मंह् caus. aufgeführte Citat P. 6,1,7, Vârtt. 4, Sch. zu stellen, welches eine v. l. zu dieser Stelle ist. तथैवाविमना महित्वा (= पूजयित्वा Schol.) कपालमभ्युद्धार्य भोक्तुमैच्छत् MBh. 3,13326. dat. inf. महे zur Freude, zum Ergötzen: प्र वो महे महि नमो भरध्वम् R̥V. 1,62,2. कृतं चिदेनः सं महे दशस्य 3,7,10. मा नः सेतुः सिषेदयं महे वृणक्तु नस्परि 8,56,8. इमानि वां भागधेयानि सिस्रत इन्द्रावरुणा प्र महे सुतेषु वाम् Vâlakh. 11,1. प्र ते महे सरस्वति सुभगे मतिम् TBr. 2,5,4,6 (Comm. als voc. sg.; vgl. R̥V. 1,102,1). रातिं सत्पतिं महे (= पूजयामि Mahidh.) सवितारमुप ह्वये VS. 22,13. — Vgl. महीय्, मख, 1. मह्, महनीय, मह्याय्य, मह्य्य, 1. 2. महस्, महाय्य, 1. महि.

— आ med. ergötzt oder gefeiert werden: बृहस्पतिर्नो मह (3. sg.) आ सखायः R̥V. 7,97,2. = आद्रियते Sâj.

— सम् 1) freudig anregen, anfeuern: अग्निं समिद्धं समिधस्य सदमिन्मंहेम R̥V. 7,2,3. — 2) verherrlichen, feiern: समु वो यज्ञं महयन्नमोभिः R̥V. 7,42,3. 61,6. — In Betreff von सं महेम R̥V. 1,94,1 und सं महेत 111,2 s. u. हि mit सम् und oben unter 1. अहु mit सम्.

2. मह् (= 1. मह्) subst.; davon dat. महे als infin. s. u. 1. मह् 3.

3. मह् 1) adj.; महे dat., महस् gen. abl. sg. und acc. pl., मही instr.; f. मही gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41 (von मह्). a) gross; gewaltig; mächtig, reichlich: तत्र R̥V. 7,28,3. नृम्ण 30,1. शुल्क 82,7. अवस् 4,25,1. ऊति 3,1,19. माया 5,85,5. 6. स्वस्ति 6,37,6. सुमति 7,24,6. सुष्टुति 2,33,8. प्रणीति 6,45,3. 4. अभिशस्ति 10,30,7. सौभग 3,16,4. राधस् 1,139,6. शवस् 6,34,2. रै 45,30. 1,127,11. शूर 155,1. वीर 6,32,1. वृत्र 8,82,7. देवाः 3,7,9. 54,8. Indra 1,53,1. 7,24,5. 31,10. Ushas 1,48,12. 4,14,3. भूमि 3,30,9. पृथिवी 1,131,1. 4. द्यौः 22,13. 100,1. रजस् 6,10. इषः 2,34,8. 3,22,4. 30,18. क्षत्र 2,23,17. 6,49,15. अवनि 1,140,5. 4,19,6. व्राध: 6,37,4. 8,3,10. 6,16. महो अर्भस्य वसुनो विभागे 7,37,3. 1,124,6. त्राता न इन्द्र एनसो महश्चित् 7,20,1. महा नमसा 6,52,17. 7,12,1. मनसा 1,165,2. 6,40,4. VS. 22,11. नवेन महा (also fem.; möglich, dass hier महो gestanden hat) गिरा R̥V. 2,24,1. Hierher dürfte महाम् als gen. pl. zu ziehen sein: महाम् एवः शवसा ववक्षिथ der Grossen etwa so v. a. der Götter R̥V. 2,24,11. महाम् एवमवसे वज्राधम् 6,29,1. महि महामनीकम् 4,5,9. 9,109,7. — b) alt, bejahrt: पितर् R̥V. 1,71,5. 6,20,11. 3,48,2. मातर् 5,41,15. 47,1. 6,66,3. In beiden Verbindungen wäre aber auch die erste Bedeutung möglich. महे युवानमा दधुः 9,9,5. 1,53,10. 91,7. — 2) f. मही a) die Erde (vgl. उर्वी, पृथ्वी, भूमि) Naigh. 1,1. AK. 2,1,3. H. 936. an. 2,604. Med. h. 7. Halâj. 2,1. अखिला, सर्वा, कृत्स्ना M. 9,67. MBh. 3,2648. Sund. 2,9. R. 1,63,26. Vid. 337. अकम्पयन्महीम् MBh. 1,1165. 1184. महीं लवणजलं च सागरम् 1185. सागरान्ता R. 1,3,1. चतुरन्त° Çâk. 93. Sûrjas. 4, 4. 6. Daçak. in Benf. Chr. 179,6. देवताभ्यां गङ्गामहीभ्याम् Uttararâmak. 127,19. Erdboden: तिलैश्च विकिरेन्महीम् M. 3,234. शिरसा च महीं ययौ R. 1,9,67. Rt. 1,10. Megh. 11. स्निग्धा समा न सुषिरा च Boden, Grund, Land Varâh. Brh. S. 53,88. 97. 54,28. 54. 94. 93,10. °प्रदान Spr. 1369. M. 4,233. Land so v. a. Reich Ragh. 10,29. 12,7. Erde als Stoff M. 7,70. MBh. 2,1393. गन्धात्मिका Verz. d. Oxf. H. 226, a, No. 554. — b) Basis eines Dreiecks oder einer anderen Figur Colebr. Alg. 69. — c) du. Himmel und Erde Naigh. 3,30. R̥V. 1,80,11. 159,1. 4,56,1. 7,53,1. 3,55,20. — d) nach Sâj. so v. a. लोक, also etwa Räume: तिस्रो महीरुपरास्तस्थुरत्या गुहा द्वे निहिते दर्श्येका R̥V. 3,56,2. Hierher liesse sich vielleicht ziehen 5,44,6. 8,59,4. 10,134,1. — e) Heerschaar: कद्रू महीरधृष्टा अस्य तविषीः R̥V. 8,55,10. सं यन्मही मिथती स्पर्धमाने तनूरुचा शूरसाता यतैते 7,93,5. समिवे महीनाम् 3,1,12. — f) Kuh Naigh. 2,11. Gatâdh. im ÇKDr.; vgl. मही गौः R̥V. 4,41,5. 10,133,7. पृश्निर्मही 7,56,4. VS. 4,3. 8,42. 43. — g) pl. Flüsse, Gewässer: सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः R̥V. 2,11,2. Vielleicht auch 5,45,3. 9,102,1. — h) Hingtsha repens Roxb. Trik. 2,4,31. — i) ein best. Metrum, 4 Mal ⏑ – Colebr. Misc. Ess. II, 158 (II, 2). — k) N. einer neben Iḍâ und Sarasvatî, an der Stelle der Bhâratî genannten Genie, R̥V. 1,13,9 (Sâj. zu d. St.). 9,5,8. Naigh. 1,11. — l) N. pr. eines Flusses Med. H. an. LIA. I, 84. Hiouen-thsang II, 3. 155. MBh. 3,14230. Hariv. 12828 (neben कालमही). Langl. I, 508. VP. 185, N. 80. Mârk. P. 57,19. — Vgl. 2. मह, महत्, महस्, 3. महस्, महा, महामह, 2. महि, महिन्, महिन, महिमन्, महिष, महिष्ठ, महीयंस्, माहिष.

1. मह (von 1. मह्) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 1) Feier, Fest AK. 1,1,3,38. 3,4,27,211. H. 1508. an. 2,600. Med. h. 7. ये पूजयिष्यन्ति महं मम (Indra spricht) MBh. 1,2356. इन्द्र° 2361. महस्तस्य महागिरेः 14,1763. fg. Hariv. 3791 (मख die neuere Ausg.). महैः सुरेशमर्चन्ति 3806. 3864. महो ऽयं यस्य (धनुषः) वर्तते 4502. प्रीतो महेन मघवान् Varâh. Brh. S. 43,9. Çiç. 6,19. Nalod. 2,9. Vgl. काम°, धनुर्मह, ब्रह्म°. — 2) Opfer Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मख und 1. महस्.

2. मह (= 3. मह्) 1) adj. gross, reichlich Naigh. 3,3. तमिद्गर्भं हविष्या समानमित्तमिन्महे वृणते R̥V. 10,91,8. 1,146,5. वाजाः 8,81,3. देव 1,187,6. 4,58,3. Varuṇa 9,73,3. कृतानि 2,11,6. 15,1. 3,34,6. ता नू ते इन्द्र महतो महानि प्रवाच्या Grossthaten 4,22,5. 6,72,1. वीर्याणि 3,46,1. अ-

ता तेँ अग्ने महतो महानि 6,5. 6,7,5. समिथ 1,55,5. रथ 9,88,2. Vgl. तता°, पिता°, माता° und P. 4,2,36 nebst Vârtt. — 2) m. a) *Büffel* H. 1282. Vgl. महिष. — b) *Glanz, Licht* (तेजस्) H. an. 2,600. Med. h. 7; vgl. 3. महस्. — 3) f. ई a) *Kuh* Çabdar. im ÇKDr. H. 1265, v. l.; vgl. माह्ना. — b) *Ichnocarpus frutescens R. Br.* (गोपवल्ली) Çabdak. im ÇKDr.

महक m. 1) *ein ausgezeichneter Mann.* — 2) *Schildkröte.* — 3) Bein. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson.

महक्क m. *ein sich weit verbreitender Wohlgeruch* Gatâdh. im ÇKDr.

महता (von 2. मह) f. *Grösse* Khând. Up. 7,6,1.

महत्कथ (महत् + कथा) adj. *von Grossen erwähnt, im Munde grosser Männer lebend* Bhâg. P. 9,7,20. महत्सु कथा यस्य सः Schol.

महत्क्षेत्र (महत् + क्षेत्र) adj. *ein grosses Gebiet einnehmend* Weber, Nax. I, 309.

महत्तत्त्व (महत् + तत्त्व) n. *das Princip* Mahant, *der Intellect:* महत्तत्त्वाद्विकुर्वाणादहंतत्त्वं व्यजायत Bhâg. P. 3,5,29. 27. Siddhântaçir. 3,1. Weber, Râmat. Up. 335. Nur an der ersten Stelle nothwendig comp. — Vgl. महातत्त्व.

महत्तर (compar. von महत्) 1) adj. *grösser, stärker:* सर्वदेवेशमीश्वरम्। अणीयांसमणुभ्यश्च बृहद्भ्यश्च महत्तरम् MBh. 7,9452. स्वोत्सादशक्तिमुद्दीक्ष्य विगृह्णीयान्महत्तरम् Spr. 5385. दुःख Brâhman. 1,18. दुःखं सर्वमहत्तरम् Spr. 4237. ततः कृतं दाशरथेर्महत्प्रियं महत्तरं चापि ततो मम प्रियम् R. 4,44,128. *überaus gross, — mächtig, — stark:* जलवर्ष Ahé. 8, 4. शरजाल MBh. 3,672. तेमस् Kathâs. 25,134. महत्तरेण रुह्यत्ते शीलेनैव कुलस्त्रियः *überaus edel* 36,7; vgl. 29,196. — 2) m. a) *Aeltester, der Angesehenste, Oberhaupt:* ग्रामघोषमहत्तराः R. 2,83,15. स्वज्ञाति° Mṛkkh. 160,1. 8. fem.: राक्षसीनां महत्तरा R. 6,22,12. महत्तर = ग्रामकूट *Dorfältester* Hâr. 131. Trik. 2,10,1. ein Çûdra ÇKDr. und Wilson nach derselben Aut. (nach dem Ind. zum Trik. beginnt mit ग्रामकूट ein neuer Artikel). = दलाढक H. an. 4,16. Med. k. 192. fg. — b) *Höfling, Kämmerling* Kathâs. 5,84. 16,94. 97. 99. 104. 31,52. 54. 39,210. — c) N. pr. eines Sohnes des Kaçjapa (Kâçjapa ed. Bomb.) MBh. 3,14164. — 3) f. ई *eine best. Form der buddhistischen Göttin* Târâ: °तारासाधन Sâdhanamâlâtantra 54. — Hierher wohl Mo-ho-ta-lo in Vie de Hiouen-thsang 260; die chinesische Uebersetzung Ta-kouan giebt St. Julien durch *conducteur officiel,* Wassiljew durch *hoher Beamter* wieder.

महत्तरक m. = महत्तर 2, b. Kathâs. 32,18.

महत्ता (von महत्) f. *Grösse, hohe Stellung:* तत्संबन्ध° Kathâs. 25,294.

महत्त्व (wie eben) n. *Grösse,* = महन् Nir. 11,37. Bhâshâp. 57. तडागस्य Halâj. 3,34. रन्ध्रस्य Kâm. Nîtis. 15,15. महाभारतस्य *grosser Umfang* MBh. 1,266. बलस्य *Grösse, Stärke* Nir. 10,10. स्नेहस्य Mâlav. 32, 10. रोगस्य *Heftigkeit* Suçr. 1,268, 8. 291, 20. *Grösse so v. a. hohe Stellung, hohes Ansehen:* शूद्रेऽपि महत्त्वमीयात् R. 1,1,96. 63,19. षड्घाता महत्त्वस्य Spr. 388. 862. 1030. 2141. 4870. Varâh. Bṛh. S. 5,36. Râga-Tar. 2,46. Bhâg. P. 1,16,30. 9,5,14.

महत्सेन (महत् + सेना) m. N. pr. eines Fürsten VP. 465, N. 16.

महदावास (महत् + आ°) m. *eine grosse —, geräumige Wohnung* R. 1,12,11.

महदाशा (महत् + 2. आशा) f. *eine grosse Erwartung:* °पूर्णमानस Daçak. 23,1 v. u.

महद्गुण (महत् + गुण) adj. *die Vorzüge grosser Männer besitzend* (महत्सु गुणा यस्य सः Schol.); davon nom. abstr. °त्व Bhâg. P. 1,18,19.

महद्बिल n. *der Luftraum* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. die richtige Form महाबिल.

महद्भय (महत् + भय) n. *grosse Gefahr, — Noth:* प्रदुद्राव महद्भयात् (रणे भयात् ed. Bomb.) MBh. 6,4564. गर्भजन्मजरामरणसंसारमहद्भयात्संतारयति Weber, Râmat. Up. 333. — Vgl. महाभय.

महद्भू (महत् + 1. भू) *gross —, voll werden:* प्रथमं कलाभवदथार्धमथो द्विजदीधितिर्महदभूदुदितः Çiç. 9,29.

महद्युमन् N. pr. eines Tîrtha, nach Andern Bez. der *Sonne;* loc. °द्युम्नि MBh. 1,804. °द्युम्नि तीर्थविशेष इति प्राञ्चः। महद्युम्नि सूर्ये तत्समीपे। द्युमन्नित्यत्र मनिच ग्रादिलोप ग्रार्षः Nîlak.

महद्वत् adj. *mit dem Worte* महत् *verbunden* Ait. Br. 5,18.

महद्वारुणी (महत् + वा°) f. *eine best. Pflanze,* = महेन्द्रवारुणी Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

महद्व्यतिक्रम (महत् + व्य°) m. *ein grosses Vergehen* Bhâg. P. 9,8,11.

महन् n. *Grösse, Reichlichkeit, Macht;* nur instr. sg. und ein Mal pl.; auch adverbial *mächtig, gewaltig:* मह्ना रायः ṚV. 5,33,10. नृम्णस्य 2, 12,1. दक्षस्य 3,62,17. परि यो मह्ना रजांसि दीयथः 5,73,3. 84,1. 87,2. यस्य दिवमति मह्ना पृथिव्याः पुरुमायस्य रिरिचे महित्वम् 6,21,2. 24,3. 66,5. स मह्ना विश्वा दुरितानि साह्वान् 7,12,2. 18,8. 1,55,1. 72,9. 164,25. 166,11. 174,4. 2,3,2. 28,1. 35,2. 8,3,6. 10,55,7. Vâlakh. 7,2. अभि त्रिपृष्ठैः सवनेषु सोमैर्मदे सुशिप्रा महभिः पृणध्वम् *füllet euch tüchtig an* ṚV. 7,37,1. — Vgl. 3. मह्, महस्, 3. महस्, मह्ना, 2. महि u. s. w.

महनीय (von 1. मह्) adj. *rühmenswerth, preiswürdig* Spr. 840. °मूर्ति 3510. °कीर्ति Ragh. 2,25. °शासन 3,69.

महन्त् (vgl. 3. मह्, 2. मह, महन्, महा u. s. w.) Unâdis. 2,84. 1) adj. महान्, महान्तम्, महता, महान्तौ, महान्तस्, महतस् (acc. pl.) P. 6,4,10. Vop. 3,87. 148. st. des acc. masc. महान्तम् im Epos aus metrischen Rücksichten nicht selten die neutrale Form महत्, z. B. महद्धनम् MBh. 3,2786. 11025. 16021. सुमहद्धनम् 16236. महद्धर्मम् 13,3213. विजयं चात्मनो महत् 7,5650. कृत्वा वंशमिमं महत् Hariv. 5190. दोषमावहते महत् R. 6,33,30. सागरं सुमहद्धा 34,14. ग्रन्थम् Muir, ST. 4,417. f. महती gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Nur als substantivirtes Adjectiv erscheint महत् am Anfange eines Compositum; in attributivem und adverbialem Verhältniss (vor Adjectiven) wird महा gebraucht; die wenigen Ausnahmen (wie महत्क्षेत्र, महदावास, महद्भय) haben wir besonders aufgeführt. *Gross, magnus* (im Raume, in der Zeit, der Zahl, der Menge, dem Grade nach); auch so v. a. *erwachsen;* = बृहत्, पृथु u. s. w. AK. 3,2,10. 3,4, 25,194. H. 1430. an. 2,185. Med. t. 141. Halâj. 4,14. नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यः ṚV. 1,27,13. 102,10. शत्रूनभि व्याम महतो मन्यमानान् 178,5. 7,98,4. महान्महीभिरूतिभिः सरण्यन् 3,1,19. महाँ असि महिष वृष्ण्येभिः 46,2. वध 4,18,7. शुष्म 22,3. 53,1. देव 5,1,2. Çat. Br. 6,1,3,16. Çâṅkh. Br. 2,9. 6,6. 9. सौभग ṚV. 5,28,3. 59,4. रण 6,31,5. वृत्रतूर्य 34,5. पितर 7,52,3. धन 8,57,9. रजांसि 10,111,2. 75,9. AV. 3,6,3. — प्राणभृत् *ein grosses Thier* M. 8,296. वृत Hit. 18,7. वेश्मन् MBh. 3,2868. अरण्य N. 12,28. R. 1,9,11. दाव MBh. 3,2608. अध्वन् *ein weiter Weg, eine weite*

*Strecke* Ait. Br. 4,20. Çat. Br. 14,6,11,1. Âçv. Gṛhj. 3,7,10. MBh. 3,2786. 11025. 16021. कालेन महता Bhag. 4,2. MBh. 5,5424. R. 1,39,18. 60,10. आयुस् *langes Leben* MBh. 13,4960. कथा *lang* Çuk. in LA. (II) 36, 20. अनुकथन R. 1,1,60. महत्यपराह्णे (vgl. महानिशा, महारात्र und 4, *b.* am Ende) *ganz spät am Nachmittage* MBh. 1,7130; vgl. महत्ते एव्व प-चूसे *ganz früh am Morgen* Çâk. 20,8. सेना, बल *zahlreich* MBh. 3,3063. Ragh. 12,49. अवरोध 1,32. हिम *vieler Schnee* H. 1072. वृष्टि Varâh. Bṛh. S. 8,48. जनस्य महतो मध्ये (vgl. महाजन) *in Gegenwart vieler Menschen* R. 5,23,26. जने महति 6,101,2. जनस्तु सुमहांस्तत्र बालवृद्धः समागतः 33. अन्ववाय Hariv. 1078. पायसानि *viel, reichlich* 16111. भोजन Pañkat. 21,12. फल *grosser Lohn* Çâk. 151. MBh. 13,3227. पुण्यपण्य *hoher Preis* Spr. 2133. *gross so v. a. werthvoll* M. 3,53. महान्प्रज्ञया पशुभिर्भवति महान्कीर्त्या *reich an* Khând. Up. 2,11,2. Taitt. Up. 3,6. समृद्धा Spr. 1129. मान° *überaus stolz* 679. श्रुति° *gross in heiligem Wissen* Çâk. 194. महद्वै भूतं स्नातको भवति *ein grosses, mächtiges Wesen* Çat. Br. 14,5,4,10. 12. Âçv. Gṛhj. 3,9,6. TBr. 3,7,10,1. Kâtj. Çr. 2, 1,18. 19. Maitrjup. 5,82. Arg. 3,20. MBh. 1,1290. 6,3014. fg. 13,8220. 3227. Hariv. 8153. भूतानि महान्ति (vgl. महाभूत) *die (fünf) groben Elemente* M. 1,18. MBh. 12,8521. 13,2231. Bhâg. P. 3,26,24. तमस् *dichte Finsterniss* MBh. 5,1551. अन्तर *ein grosser Unterschied* Spr. 2771. तेजस् Çâk. 174. उद्योत Vet. in LA. (II) 2,9. यत्न Spr. 2135. विघ्न R. 1,61,2. ब्रह्मबल 56,4. प्रिय *ein grosser Gefallen* 4,44,128. Vikr. 11,18. महदुपकृतं तपसा *Grosses* Uttararâmak. 31, 1 v. u. घृतमेतत्पुराकल्पे दृष्टं वैरकरं महत् M. 9,227. बुद्धि, अभ्युदय R. 2,40,26. पिपासा Spr. 1694. Ṛt. 1,11. AK. 1,1,2,28. स्नेह Hit. 17,14. दर्प R. 1,55,19. शङ्का MBh. 3,2892. संताप R. 1,63,26. दुःख M. 8,286. MBh. 3,2622. R. 1,57,7. कृच्छ्र MBh. 3,2392. व्यसन 9,295. भय Spr. 452. उपालम्भन Çâk. 59,14. कारण *grosser Grund, grosse Veranlassung* Spr. 2009, v. l. तपस् R. 1,56,24. 62,28. प्रायश्चित्त 61,8. अपनय MBh. 7,5667. अपराध Vet. in LA. (II) 11,16. पातक Spr. 3323. 4640. किल्बिष M. 3,98. पाप Daç. 2,2. एनस् M. 2,79. 221. अंहस् Bhâg. P. 1,18,41. यशस् M. 3,66. अयशस् 8,128. शाप R. 1,64, 16. आश्चर्य N. 12,72. उपाय MBh. 3,2774. नाद, स्वन, शब्द R. 1,1,66. 9, 65. MBh. 3,2886. fg. Pañkat. 19,24. 20,2. 129,15. ed. orn. 5,5. घोषो वै महतो महान् *grösser (lauter) als gross* Lâtj. 4,2,8. वार्ता *eine grosse Neuigkeit* Hit. 79,16. लक्षण *gross so v. a. vielsagend, bedeutsam* MBh. 8,2797. वचस् 2128. कार्य *bedeutend, wichtig* 2281. 5,5427. कर्मन् R. 1,1, 83. 63,11. Çâk. 163. सीतायाश्चरितं महत् R. 1,4,5. स्थान *hohe Stellung* Daç. 2,47. कुल *ein grosses, vornehmes Geschlecht* M. 3,6. 7,77. अहं प्र-हानस्मानि *gross, mächtig, eine hohe Stellung einnehmend* Ait. Br. 3,21. यो ऽनूचानः स नो महान् Spr. 1505. Weber, Râmat. Up. 354. अक्षौहिणीपति MBh. 3,2074. R. 1,61,5. दैवत M. 9,317. देवता Spr. 1967. वेताल Vid. 109. गृहिणी *so v. a. edle* Spr. 4554. आत्मन् *die grosse Seele so v. a. der Intellect* M. 1,15. इन्द्रियाः, अर्थाः, मनः, बुद्धिः, आत्मा महान् Kathop. 3,10. subst. *ein grosser —, ein hochstehender Mann* (Gegens. नीच, अल्प) Çâk. 101,5. ad Çâk. 78. Spr. 11. 245. 689. 908. 1477. 2131. fg. 2136. fgg. 2142. 2153. fg. 3007. 4700. मानो हि महतां धनम् Vṛddha-Kâṇ. 8, 1. Kâm. Nîtis. 3,14. Vid. 58. Pañkat. 23,22 (Gegens. दीन). Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,19. महान्त्यष्टौ *die acht grossen Dinge, die acht Grössen* (bei einem Menschen) R. 5,32,13. उक्थ *ein best.* Uktha *von 720 Versen* (vgl. महाव्रत) Çat. Br. 2,3,2,20. 9,1,2,44. 10,1,2,1. 4. 2,1. 9. 5,2,5. 12, 3,2,14. 6,1,41. Çâñkh. Br. 11,8. औक्थ्य MBh. 3,10686. महती द्वादशी Bez. *eines Festes am 12ten Tage in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada: मासि भाद्रपदे शुक्ला द्वादशी श्रवणान्विता। महती द्वादशी ज्ञेया उपवासे महाफला॥ Garuḍa-P. 141 im ÇKDr. महती पञ्चमूली (Suçr. 1,168,4) s. u. पञ्चमूल. Ein Scholiast zu Bhaṭṭ. 1,4 führt die Wörter auf, mit denen महत् angeblich nicht verbunden werde: शङ्खे तैले तथा मांसे वैद्ये ज्यौतिषिके द्विजे। यात्रायां पथि निद्रायां महच्छब्दो न दीयते॥ Compar. महत्तर s. bes.; superl. महत्तम *überaus gross*: गुणाः (साध्यः) स्वसत्त्वविभवेन महत्तमेन Kathâs. 29,196; vgl. 36,7. *ein überaus grosser, hochstehender Mann* Bhâg. P. 1,18,18. fg. — 2) m. (sc. आत्मन्), selten n. (sc. तत्त्व) *der Intellect* H. an. Med. Maitrjup. 6,10. M. 12,14. 24. 50. MBh. 2,1393. 12,6777. 11231. 14,1097. 1205. Sûrjas. 12,17 (nach dem Schol.). Kap. 1,61. 71. Sâmkhjak. 3. 8. 22. 40. 56. Tattvas. 8. Nîlak. 13. Ind. St. 1, 23,17. Weber, Râmat. Up. 335. 342. Muir, ST. 4,35. fgg. Bhâg. P. 3,2,15. 26,21. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*,1. 82,*b*,13. 225,*a*, No. 549. Vgl. महत्तत्त्व. — 3) m. *a*) *Vorsteher eines Klosters* Wilson, Sel. Works 1, 50. fgg. 57. 59. 75. 96. fg. 101. fg. 151. 157. 159. 201. 214. Vgl. महन्त. — *b*) m. *Kameel* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) Bez. Rudra's Bhâg. P. 3,12,12. N. eines Rudra 6,6,18. — *d*) (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46. — *e*) N. pr. eines Dânava Hariv. 14288. eines Fürsten 1078. — 4) f. महती *a*) *Eierpflanze* (vgl. बृहती) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) Nârada's *siebensaitige Laute* AK. 3,4,14,72. 77. H. 289. Med. Vaiś. beim Schol. zu Çiç. 1,10. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,84. Çiç. 1,10. — 4) n. *a*) *Grösse, Macht* Bhâshâp. 5. ते ह सर्वे महत्त्वमुः Ait. Br. 7,34. महत्त्वा गमय 8, 23. 28. Çat. Br. 14,9,2,1. Khând. Up. 5,2,4. Âçv. Gṛhj. 1,23,15. = राज्य *Herrschaft* AK. 3,4,14,81. H. an. Med. — *b*) *der grosse —, der grössere Theil, das Meiste*: दर्भाणां महदुपस्तीर्य प्राक्तूलानाम् Âçv. Gṛhj. 3,2,2. महति रात्र्याः *wenn der grössere Theil der Nacht vorüber ist* Ait. Br. 2, 15. TS. 7,5,3,1. Pañkav. Br. 9,4,1. — *c*) *der Intellect* s. u. 2. — *d*) *die heilige Weisheit* (= ब्रह्मन् n. Schol.): तपसा विन्दते महत् (श्रोत्रियः) MBh. 3,17332. 17352. — Vgl. वि°, सु°, मारुत.

महन्त m. *Vorsteher eines Klosters* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,9. — Vgl. महत् 3, *a*.

महम्मदएदल m. N. pr. eines Fürsten, = محمد عادل Verz. d. Oxf. H. 351, *b*, 1.

महम्मद m. N. pr. eines Fürsten, = محمد Verz. d. Oxf. H. 314, *b*, No. 746.

महय्याय्य (von 1. मह्) wohl als n. zu fassen: *Ergötzung, Lustigkeit*: तां देवा मंहयाय्याय वावृधुराव्यमग्ने निमृजन्तो अधरे Ṛv. 10,122,7. — Vgl. मदय्य, मसाय्य.

महय्य (wie eben) adj. *zu ergötzen, zu erfreuen*: आत्मैवेह महय्य आत्मा परिचर्यः Khând. Up. 8,8,4. = पूजनीय Çañk.

महर् und महर्लोक m. N. *der vierten von den sieben aufsteigenden Welten* Bhâg. P. 2,1,28. 2,20,33. Mârk. P. 101,25. Vedântas. (Allah.) No. 70. Âruṇikop. in Ind. St. 2,178. Siddhântaçir. 3,43. VP. 213. 632. Bhâg. P. 2,5,38. Mârk. P. 46,39. Verz. d. Oxf. H. 69,*b*,12. Pañkar. 2,2,58. Entstanden aus महस् *Grösse*, welches Taitt. Up. 1,5,1. 3. fgg. als 4te Vjâ-

hṛti erscheint.

महरेणु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 14.

महर्त्विज् (महा + ऋत्विज्) und महर्त्विँज् (Çat. Br.) m. so heissen *die vier Hauptpriester:* Adhvarju, Brahman, Hotar *und* Udgâtar, TBr. 3,8,2,4. Çat. Br. 13,1,1,4. Çânkh. Çr. 16,1,7. Lâṭj. 4,10,11.

1. महर्द्धि (महा + ऋद्धि) f. *eine grosse übernatürliche Kraft:* °प्राप्त N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3.

2. महर्द्धि (wie eben) adj. *sehr reich* R. 1, 31, 6. Kathâs. 34,136. 72, 284. Râǵa-Tar. 5,33.

महर्द्धिक (wie eben) adj. *mit grosser übernatürlicher Kraft versehen* Vjutp. 9.

महर्द्धिमत् (महा + ऋ°) adj. *grossen Segen bringend* Verz. d. B. H. 13,10.

महर्लोक s. महर्.

महर्षभ (महा + ऋषभ) m. *ein grosser Stier* AV. 4,15,1.

महर्षि (महा + ऋषि) m. 1) *ein grosser* Ṛshi (s. u. ऋषि) Taitt. Âr. 1,9,6. M. 1,1. 4. 36. 3,69. महर्षिपितृदेवानाम् 4,257. 5,3. 6,32. 8,110. 11,29 (= MBh. 12,6054). Bhag. 10,2. 11,21. Indr. 5,25. N. 5,28. 9,22. R. 1,4,17. 5,21. 59,3. 63,17. Suçr. 2,377,14. Çâk. 101,7. Lalit. ed. Calc. 251,5. Weber, Ǵjot. 60. पतीन्प्रजानामसृजं महर्षीनादितो दश ॥ मरीचिमत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यं पुलहं क्रतुम् । प्रचेतसं वसिष्ठं च भृगुं नारदमेव च ॥ M. 1,34. fg. भृगुर्मरीचिरत्रिश्च अङ्गिराः पुलहः क्रतुः । मनुर्दक्षो वसिष्ठश्च पुलस्त्यश्चेति ते दश ॥ ब्रह्मणो मानसा ह्येते उत्पन्नाः स्वयमीश्वराः । परत्वेनर्षयस्तस्माद्भूतास्तस्मान्महर्षयः ॥ Mâtsja-P. 120 im ÇKDr. ब्रह्मणो मानसाः पुत्रा विदिताः षण्महर्षयः । मरीचिरत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ MBh. 1,2518. 2565. प्रजानां पतयः सप्त सप्त चैव महर्षयः Hariv. 14146. भृगु M. 3,69. महर्षीणां भृगुरहम् (sagt Kṛshṇa) Bhag. 2,25. Vasishṭha R. 1,54,4. Ragh. 1,48. 2,45. Nârada N. 14,5. Kaṇva Çâk. 7,17. 28, 13. व्यासादय: Trik. 2,7,15. Vâlmîki R. 1,2,43. Vibhâṇḍaka 9,28. unter den Beiww. Çiva's Çiv. Buddha's Vjutp. 1. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 246.

महल्ल m. *ein Eunuch im Harem eines Fürsten* H. an. 3,364. Vjutp. 97. — Vgl. महल्लक, महल्लिक.

महल्लक 1) adj. f. महल्लिका *alt, hinfällig* (von lebenden Wesen und Sachen) Vjutp. 101. 178. 203. वयं हि जीर्णा वृद्धा महल्लकाः Saddh. P. 4, 4, *a*. 10, *b*. Elephant Burn. Intr. 360, N. 3. Lot. de la b. l. 367. fg. 749. fgg. Schiefner, Lebensb. 288 (38). 327 (97). Wassiljew 87. — 2) m. = महल्ल Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 3) *ein grosses Haus* Vjutp. 92. — 4) f. महल्लिका N. pr. einer Tochter Prahlâda's Kathâs. 45,232.

महल्लिक m. = महल्ल Çabdam. im ÇKDr.

महवीर्य m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 21. Wohl fehlerhaft für महावीर्य.

1. मैंहस् (von 1. मह्) n. VS. Prât. 2,32. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 1) *Lust, Ergötzen:* जिह्वा मे भद्रं वाङ्महः VS. 20,6. मर्हसे वँीणावादम् 30, 19. महस्, आनन्द 20. 19,8. Çânkh. Çr. 3,18,15. श्रोत्रेण मोदश्च महश्च श्रूयते TBr. 2,5,1,3. AV. 10,6,12. — 2) *Feier, Fest* AK. 3,4,30,233. H. an. 2,586. Med. s. 29. Halâj. 4,78 (es könnte auch मह gemeint sein). Rantideva bei Uǵǵval. a. a. O. Pańkar. 3,7,23. *Festgesang, die bei der Feier eines Gottes gesprochenen Worte:* हरिमर्थयेदथ कृतप्रसराञ्जलि-रास्यतो ऽस्य विसरेच्च महः 8,14. — 3) *Opfer* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मख und 1. मह.

2. मर्हस् (wie eben) adv. *gern, freudig; lustig, munter; rasch:* मही राये तमु त्वा समिधीमहि RV. 8,23,16. 26. अस्मा इळा वृणीष्व सख्याय स्वस्तये । मही राये दिवित्मते 4,31,11. Dieselbe Wortverbindung auch 5,15,5. 43,1. 6,1,2. महो वाजिनावर्वन्ता सचासनम् 8,25,24. वहस्व महः पृथुपक्षसा रथे *lenke munter die breitrückigen* (hiernach sind unter पृथुपक्षस् die Worte *eher* bis *Wagens* zu streichen) *Rosse am Wagen* 26, 23. उप त्वा कामान्महः ससृज्महे 87,7. 16,3. 36,6. 46,17. आ ते मह इन्द्रोत्युग्र पताति दिद्युत् *rasch fliege herbei dein Strahl* 7,25,1. 1,155,1. महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे 156,3. अध त्वष्टा ते मह उग्र वज्रं सहस्रभृष्टिं ववृतत् 6,17,10. स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः 16,2. 25,6. 29, 1. 1,61,7. महः पार्थिवे सदने यतस्व 169,6. इमां ते धियं प्र भरे महो महीम् 102,1. 153,1. 2,32,1. 33,8. 34,12. 3,57,3. 4,12,2. 22,3. 7,17,7. 10,37,1. 64,6. 9. 150,4. Wenn auch manche dieser Stellen durch Formen von मह् und मह nothdürftig sich erklären lassen, so wird doch die Vergleichung aller darthun, dass die Aufstellung dieses adv. begründet ist.

3. मैंहस् (vgl. 3. मह् u. s. w.) n. VS. Prât. 2,32. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 1) *Grösse, Macht, Herrlichkeit* (= तेजस् Comm.); auch pl.; der instr. pl. öfters adverbial *mächtig, gewaltig:* आ तं इन्द्र महिमानं हरयो देव ते महः । रथे वहन्तु बिभ्रतः RV. 8,54,4. 2,16,2. महत्तमधा महो दिवि त्मा च मन्महे 5,52,3. 9,31,3. वर्धन्ति विप्रा महो अस्य सादने 10,43,7. AV. 4,25,5. भर्गस्, महस्, यशस् Çat. Br. 12,3,4,6. Khând. Up. 3,13,5. Taitt. Up. 3,10,3. als 4te Vjâhṛti 1,5,1. 3. fgg. pl.: महोभिरेताँ उप युज्महे RV. 1,165,5. 3,4,6. उषसो रोचमाना महोभिः 4,14,1. सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु 5,60,4. 7,3,7. प्र बुध्न्या व ईरते महांसि 56,14. प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति 58,2. 88,4. त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि 8,60,1. 2,10, 3. 5,58,5. 59,6. 62,3. 9,96,21. TBr. 3,8,18,2. TS. 4,3,13,5. In der nachepischen Literatur, wo das Wort zuerst wieder erscheint, hat es die von den vedischen Commentatoren und von den einheimischen Lexicographen (AK. 3,4,30,233. H. an. 2,586. Med. s. 29 und Rantideva zu Uǵǵval. a. a. O.) angenommene Bed. तेजस् *Licht* (*Lichtstrahl* H. 100), *Glanz* und übertr. *Machtglanz:* मृगाङ्क° adj. Kathâs. 26,287. Uttararâmak. 11, 3. LA. (II) 92,16. Prab. 1,8. 107,19. Verz. d. Oxf. H. 92, *a*, 9. 257, *a*, 11. अहन्मय Çatr. 1,37. महामहांसि *grosse Lichter* Spr. 468. रविमहांसि Nalod. 2,5. नैवेष राजा सहते परेषां निःसृतं महः । इतीव तस्य भूरेणुरकेतजोऽस्तिरोदधे ॥ Kathâs. 19,70. Bhâg. P. 3,17,23. नरवाहनदत्तस्य महसां निधेः Kathâs. 35,105. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 27. 29. तात्रे समग्रं महः 9, Çl. 31. — 2) *Menge, Fülle, Ueberfluss:* ज्येष्ठं वो अद्य मह आ वसूनाम् RV. 7,43,4. महसा सूकृतस्य *durch übermässiges Scheuchen* (*Antreiben des Rosses*) 1,162,17. मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः 175,1. 10,94,10. 154,2. स्वेन महसा यव । मृणीहि विश्वा पात्राणि AV. 6,142,1. यशंवस्तत्र मोदते महो वै नो भविष्यति 11,4,5. VS. 3,20. 18,5. महस् एवान्नाद्यस्यावरुध्यै TBr. 1,2,6,6. 5,5,6. 3,10,4,2. अग्निरिदं हविरजुषतावीवृधत महो ज्यायो ऽकृत Çat. Br. 1,9,1,9. 11,8,1, 3. — 3) angeblich = उदक *Wasser* Naigh. 1,12. — Vgl. चित्र°, पीयूष°, मित्र°, वि°, विश्व°, सु°.

महर्स Uṇâdis. 3,117. n. *Kenntniss, Wissen* (ज्ञान) Uģģval. *Art, Weise* (प्रकार) Uṇâdik. im ÇKDr.

महसेननरेश्वर m. N. pr. des Vaters des 8ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 36. Auffallende aber sicher stehende Form für महासेन°; मह = पूज्य Schol.

महसोण m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,544, 5.

1. मैहस्वत् (von 1. महस्) adj. *ergötzlich, erfreuend:* Soma RV. 10, 130, 4. महस्वन्तं मत्सरं मादयाथः AV. 4,25, 6. मदाः VS. 21,42. पवित्र TBr. 3,12,2,4.

2. महस्वस् (von 3. महस्) 1) adj. *gross, mächtig* Khând. Up. 3, 13, 5. Gábâlop. in Ind. St. 2,99, N. 1. यत्किंच लोके भगवन्महस्वदोजःसहस्वद्वलवत्तमावत् Bhâg. P. 2,6,44. = तेजस्यत्, तेजोयुक्त Schol. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 387. Bhâg. P. 9,12,7.

महा adj. so v. a. महत्; von diesem Stamme nur acc. sg. महाम् RV. 2,11,9. 22,1. 3,2,3. शंसा महामिन्द्रम् 49,1. 4,17,8. 6,29,1. ग्राह्वाम् 7, 2. ग्रद्रिम् 17,5. रयिम् 9,40,3. 65,1. 10,80,7. Am Anfange eines comp. erscheint sowohl in der älteren, als auch in der späteren Sprache regelmässig महा und nicht महत्, wenn das comp. als die Verbindung eines adj. mit seinem subst. oder eines adv. (*sehr, in hohem Grade*) mit seinem adj. aufzufassen ist, P. 2,1,61. Vop. 6,10. महावैर *grosse Feindschaft* Spr. 1620. महाग्रीव (s. bes.) *einen langen Hals habend*, महाघोर (s. bes.) *sehr furchtbar.*

महाकङ्कर (म° + क°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

महाकच्छ (म° + क° *Ufer*) m. 1) *das Meer* H. ç. 165 (wo महाकच्छो दारदो zu lesen ist). Med. kh. 6. Hâr. 56. — 2) *der Gott des Meeres, Varuṇa* Med. — 3) *Berg* Çabdar. im ÇKDr.

महाकण्टकिनी (म° + क°) f. *Cactus indicus Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

महाकवचकचक्र (मह + क°) n. Bez. *eines best. magischen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88,b,3. Vgl. अकथहचक्र a,35. 93,a,32. 95,b,12. 96,b.

महाकन्द (म° + कन्द) m. N. verschiedener *Knollengewächse: Knoblauch* AK. 2,4,5,14. H. 1187. = राजलशुन Hâr. 101. = मूलक Çabdar. im ÇKDr. = चणकमूलक, रक्तलशुन und राजपलाण्डु Râģan. ebend. महाकन्द im Prâkrit Dhûrtas. in LA. 78,1.

महाकन्य (म° + कन्या) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,5 v. u.

महाकपाल (म° + क°) m. N. pr. eines Rakshasa R. 3,29,32. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाकपि (म° + क°) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 5333. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. eine der 34 Incarnationen Buddha's ders. beim Schol. zu H. 233. Gâtakamâlâ 58.

महाकपित्थ (म° + क°) m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) Trik. 2, 4,11. Ratnam. 6.

महाकपिलपञ्चरात्र (म°-क° + प°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341, a, 37.

महाकपोत (म° + क°) m. *eine best. Schlangenart* Suçr. 2,265,7.

महाकपोल (म° + क°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाकम्बु (म° + क°) adj. *starknackig:* Çiva MBh. 13,1200.

महाकर adj. = महती महत्या वा करः P. 6,3,46, Vârtt. 1. Vop. 6, 10. m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,10; da Foucaux (7, N. 2) nach der tibetischen Uebersetzung im Sanskrit महारश्मि erwartet hätte, so folgt, dass die Tibeter कर in der Bed. von *Strahl* gefasst haben.

महाकरञ्ज (म° + क°) m. *eine Art* Karañga (काकघ्नी u. s. w.) Râģan. im ÇKDr.

महाकरभ (म° + क°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

महाकरम्भ (म° + क°) m. *eine best. Giftpflanze* Suçr. 2,251,16.

महाकरुण (म° + करुणा) adj. *überaus mitleidig;* davon nom. abstr. °ता f. Açokâvad. 31.

महाकरुणापुण्डरीक (म° + क°) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 44. Burn. Intr. 71. fg.

महाकरुणाचन्द्रि (von म°-क-चन्द्र) m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 2,14. महाकरुणाचन्द्रि Foucaux.

महाकर्कारु (म° + क°) m. *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

महाकर्ण (म° + 1. कर्ण) 1) adj. *grossohrig*, Beiw. Çiva's MBh. 12, 10350. 13,1200. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 229. — 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2644.

महाकर्णि (wie oben) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,7478.

महाकर्णिकार (म° + क°) m. *Cathartocarpus* (*Cassia*) *fistula* Râģan. im ÇKDr.

1. महाकर्मन् (म° + क°) n. *ein grosses Werk* Ait. Br. 8,23.

2. महाकर्मन् (wie eben) adj. *grosse Werke vollbringend:* Çiva MBh. 13,1147.

महाकला (म° + क°) f. *Neumondsnacht* Verz. d. Oxf. H. 287, b, No. 679. As. Res. 3,258.

महाकलाप m. pl. N. einer Schule Müller, SL. 373. — Vgl. महाकालाप.

महाकल्प (म° + क°) m. *ein grosser* Kalpa, *eine grosse Weltperiode* MBh. 13,5281. Bhâg. P. 7,15,69. 8,24,11. पाद्म VP. 25. Mârk. P. 46,43 (Bhâg. P. 2,10,47. 3,11,35 einfach कल्प genannt). Bei den Buddhisten Vjutp. 190. Z. d. d. K. d. M. 4, 502. Köppen 1,267. fgg. Als Beiw. Çiva's MBh. 13,1239 (= दिव्यभूषण Schol.). पद्म° als Beiw. Vishṇu's MBh. 12,12864. पद्म महाकल्पाः सोरशाक्तगाणेशशैववैष्णवागमाः । तत्प्रतिपद्य (voc.) Nîlak.

महाकल्याण (म° + क°) n. *eine best. Mixtur* Suçr. 2,544,5. — Vgl. कल्याणक.

महाकवि (म° + क°) m. *ein grosser —, ein klassischer Dichter* (wie Kâlidâsa, Mâgha, Bhâravi, Çrîharsha) Ind. St. 8,195. fg. 342. 425. Z. f. d. K. d. M. 3,301. Muir, ST. 2,56. Bein. Çukra's Hall 18. — Vgl. महाकाव्य.

महाकात्यायन (म° + का°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lalit. ed. Calc. 1,14. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang 2,181. Schiefner, Lebensb. 299 (69). Ind. St. 3,176. 5,95.

महाकान्त (म° + कान्त) 1) m. Bein. Çiva's (*der überaus Liebliche*) H. ç. 44. Vielleicht fehlerhaft für महाकाल. — 2) f. आ *die Erde* Çabdar.

im ÇKDr. (u. पृथिवी). H. ç. 155 (wo महाकाला zu verbinden ist).

महाकाय (म° + काय) 1) adj. *grossleibig* (von lebenden Wesen aller Art) Arǵ. 3, 24. Indr. 1, 6. N. 11, 20. R. 3, 26, 23. 55, 2 (महाकायशिरोधर). Vid. 235. 326. Pankat. 59, 8. 170, 23. Vishṇu (v. l. महाकाल, महामाय) Dhjânabindûp. in Ind. St. 2, 1. Çiva MBh. 13, 1148. 1168. 1199. Davon nom. abstr. °त्व n. Pankat. 170, 25. — 2) m. *a) Elephant* H. ç. 174. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Trik. 1, 1, 50. MBh. 13, 7103 (unter नन्दीश्वर ist diese Stelle zu 2. zu setzen). — *c)* N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2642.

महाकार (महा + आकार) adj. *gross, umfangreich* Râǵa-Tar. 4, 506.

महाकारुणा (म° + का°) Verz. d. B. No. 1365.

महाकार्त्तिकी (म° + का°) m. *die Vollmondsnacht im Monat* Kârttika, *wenn der Mond im Sternbild* Rohiṇî *steht* (रोहिणीनक्षत्रयुक्ता कार्त्तिकी पूर्णिमा ÇKDr.): प्राजापत्यं यदा ऋतं तथैतस्यां नराधिप। सा महाकार्त्तिकी प्रोक्ता देवानामपि दुर्लभा ॥ Pâdma-P. 2, 3 im ÇKDr.

महाकाल (म° + 2. काल) 1) m. *a) eine Form* Çiva's und *ein dieser Form des Gottes geweihtes Heiligthum*, insbes. *ein* Liṅga (neutr.) *in* Uǵǵajinî H. an. 4, 293. Med. l. 158. MBh. 12, 10392. Kathâs. 11, 32. °श्मशान 12, 47. 27, 136. 37, 4. Pańkar. 1, 7, 66. Verz. d. Oxf. H. 89, a, 1. 97, a, No. 150. 101, a, 31. 184, a, 2. Pankat. 240, 11 (श्रीमहाकालदेव). Hall 166. Reinaud, Mém. sur l'Inde 291. fg. Wilson, Sel. Works 2, 142. bei den Buddhisten 21. 33. Burn. Intr. 538. fg. 543. 551. Hiouen-thsang 1, 43. Köppen 2, 118. 298. 370. — देवं महाकालमहं गतासम् Kathâs. 48, 124. Ragh. 6, 34. Megh. 35. Wilson, Sel. Works 1, 223. Verz. d. B. H. No. 1242. °निवासिन् (महेश्वर) Daçak. 5, 13. 27, 7. Verz. d. Oxf. H. 39, b, 18. 64, a, 6. — महाकालसंहिता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101, a, 12. b, 42. Verz. d. Pet. H. No. 50. महाकालतन्त्र n. desgl. Burn. Intr. 539. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Trik. 1, 1, 50. H. an. Med. Vjâdi beim Schol. zu H. 210. MBh. 1, 2529. Hariv. 9555. 10859. गणानां कालकेयानां महाकालः कृतः प्रभुः 12502. Hariv. Langl. I, 512. Kathâs. 50, 147. Pańkar. 1, 15, 7. Verz. d. Oxf. H. 45, a, 7. °गणोत्पत्ति 75, b, 26. Davon nom. abstr. महाकालत्व n. Hariv. 10867. — *c)* Beiw. Vishṇu's Dhjânabindûp. in Ind. St. 2, 1 (महाकाय und महामाय v. l.). — *d)* = विष्णुप्रचण्डउद्दण्डायमानसमयः ÇKDr. mit folgendem Belege aus dem Siddhântalakshaṇa: काले घटवान्महाकालत्वात्। — *e)* N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 53, a, 8. — *f) eine Gurkenart* (किंपाक) Trik. 3, 3, 70. H. 1141. H. an. Med. Halâj. 2, 48. अन्तर्मलिनदेहेन वहिराह्लादकारिणा। महाकालफलेनेव कः खलेन न वञ्चितः॥ Spr. 3489. — *g)* eines der neun Schätze bei den Ǵaina H. 193, Sch. Vgl. 1. काल 2, k. — 2) f. ई *a) eine Form der* Durgâ H. ç. 51. MBh. 4, 195. 6, 797. Verz. d. B. H. No. 697. Verz. d. Oxf. H. 94, a, 11. Burn. Intr. 551. °काल्याः पूजापद्धतम् Verz. d. Oxf. H. 96, a, 10. °मत n. Titel einer Schrift 109, a, 13. °मनु 98, a, 15. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2, 38. — *c)* N. pr. einer der 16 Vidjâdevî bei den Ǵaina H. 239. — *d)* N. pr. einer Göttin, welche die Befehle des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 44.

महाकालपुर n. Mahâkâla's *Stadt* d. i. Uǵǵajinî Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 32, 6.

महाकालवेय und महाकालेत m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 273. — Vgl. महाकालेय.

महाकालेय (म° + 1. का°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 228.

महाकालेश्वर (महाकाल + ईश्वर) m. N. des Liṅga in Uǵǵajinî (vgl. महाकाल 1, a) Verz. d. Oxf. H. 64, a, 32. 70, b, 41.

महाकालेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 273. — Vgl. महाकालेय, महाकालवेय, महाकालेत.

महाकाव्य (म° + 2. का°) n. *ein grosses —, ein klassisches Dichtwerk* Trik. 3, 2, 22. Kâvjâd. 1, 14. Pratâpar. 19, a, 8. Verz. d. Oxf. H. 211, a, 44. Dieses ehrenvolle Prädicat erhalten folgende sechs Dichtungen: Raghuvamça, Kumârasambhava, Meghadûta, Çiçupâlavadha, Kirâtârǵunîja und Naishadhakarita, Colebr. Misc. Ess. 2, 84. Nach dem ÇKDr. gehört auch das Bhaṭṭikâvja hierher.

महाकाश (म° + 1. काश) m. wohl N. pr. eines Berges MBh. 6, 425. Hiernach wären auch जलद und जलधर ebend. Namen von Bergen.

महाकाशी f. N. pr. der Schutzgöttin der Mataṅgaǵa Verz. d. Oxf. H. 19, a, 42. महाकोशी v. l.

महाकाश्यप (म° + का°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lalit. ed. Calc. 1, 14. Burn. Intr. 158, N. 3. 182, N. 434. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang 1, 345. 2, 7. 32. Schiefner, Lebensb. 273 (43). 304 (74). Wassiljew 37. 38. 157.

महाकीटपर्वत (म° - कीट - प°) m. N. pr. eines *Berges* bei Ǵandhamâdana Kathinâvad. 3.

महाकुण्ड (म° + कु°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâdi beim Schol. zu H. 210.

महाकुमार (म° + कु°) m. *Erbprinz* Journ. of the Am. Or. S. 6, 518. 7, 35. fg.

महाकुमुदा f. = कुमुदा *Gmelina arborea Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

महाकुम्भी f. = कुम्भी = कट्फल *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

1. महाकुल (म° + कुल) n. *ein grosses* d. i. *ein edles Geschlecht* MBh. 5, 1280. fgg. R. 6, 101, 5. Spr. 384. Kathâs. 13, 195. Râǵa-Tar. 3, 61. Hit. 7, 21.

2. महाकुल (wie eben) adj. *aus einem grossen* d. i. *edlen Geschlecht stammend, edel* AK. 2, 7, 2. H. 502. Kâm. Nîtis. 19, 26. सुहृद् Varâh. Bṛh. S. 17, 4. Prab. 22, 15 (महागुणा die bessere Lesart). als Beiw. eines Bechers (nach Sâj.): न निन्दिम चमसं यः महाकुलः ṚV. 1, 161, 1. Sâj.: महाकुलोत्पन्नस्त्वष्ट्रा निर्मितत्वात्.

महाकुलीन (von 1. महाकुल) adj. f. आ *aus einem grossen* d. i. *edlen Geschlecht stammend* P. 4, 1, 141, Sch. M. 8, 395. MBh. 5, 1295. R. 2, 28, 3. Ragh. 6, 63. Bhaṭṭ. 5, 77. — Vgl. माहाकुलीन.

महाकुलीनता (vom vorherg.) f. *edler Ursprung* Pratâpar. 2, b, 7.

महाकुश (म° + कुश) m. N. pr. eines Kakravartin Vjutp. 92.

महाकुष्ठ (म° + कुष्ठ) n. *grosser Aussatz*, so heissen sieben Formen des Aussatzes Wise 260. Suçr. 1, 267, 19. 268, 1. 2, 72, 6.

महाकूप (म° + कूप) m. *ein tiefer Brunnen* Gatâdh. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 91, a, 1.

महाकूर्म (म° + कूर्म) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 6143.

1. महाकूल (म° + कूल) adj. f. श्रा *hohe Ufer habend* Nir. 9,26.

2. महाकूल adj. = 2. महाकुल Dvirûpak. im ÇKDr.

महाकृच्छ्र n. *grosse Busse*, als Beiw. Vishṇu's (daneben कृच्छ्र und ग्रतिकृच्छ्र) MBh. 12,12864.

महाकृत्यापरिमल (म° - कृ° + प°) m. Bez. *eines best. Zauberspruchs* (मनु) Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,15.

महाकृष्ण (म° + कृष्ण) m. *eine best. Schlangenart* (*dunkel schwarz*) Suçr. 2,265,6. 278,4.

महाकेतु (म° + केतु) adj. *ein grosses Banner habend:* Çiva MBh. 13,1231.

महाकेश (म° + केश) adj. *starkes Haar habend:* Çiva MBh. 13,1202. °कोश v. l.

महाकोश (म° + कोश) 1) m. Beiw. Çiva's (*der Grosshodige*) MBh. 13, 1202 (Lesart des Scholiasten st. °केश). — 2) f. ई *a*) N. pr. eines Flusses Kumâras. 6,33. — *b*) N. pr. der Schutzgöttin der Matangaga Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,43. महाकाशी v. l.

महाकोशफला (म° + को°) f. *eine best. Cucurbitacee*, = देवदाली Râǵan. im ÇKDr.

महाकोशातकी (म° + को°) f. *eine best. Pflanze*, = हस्तिघोषा Râǵan. im ÇKDr.

महाकौषीतक (म° + कौ°) n. N. eines vedischen Textes Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,3. Hier und da fälschlich °कौषीतकि geschrieben.

महाकौष्ठिल (म° + कौ°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lot. de la b. l. 2. Burn. Intr. 448. °कौष्ठिल्य 564.

महाक्रतु (म° + क्रतु) m. *ein grosses Opfer* (wie das Râǵasûja und das Rossopfer) MBh. 2,1598. R. 1,40,12. Ragh. 3,46. 69. — Vgl. महायज्ञ.

महाक्रम (म° + क्रम) adj. *grossschrittig*; m. Beiw. Vishṇu's H. ç. 69.

महाक्रोध (म° + क्रोध) adj. *überaus zornig:* Çiva MBh. 13,1213.

महाक्ष (मह + 3. अक्ष) adj. *grossäugig:* Çiva MBh. 13,1178.

महाक्षत्रप (म° + क्ष°) m. *Grosssatrap* Z. f. d. K. d. M. 3,162. fg. 4, 155. 165. 171. 176. 186.

महाक्षीर (म° + क्षीर) m. *Zuckerrohr* Çabdam. bei Wilson.

महाक्षोभ्य (महा + अ°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

महाखल्वल (म° + ख°) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274. °ख-ल्लव Müller, SL. 374.

महाख्यात (म° + ख्यात) adj. *sehr berühmt* Pañkar. 1,6,53.

महाग adj. *great, prosperous* Wilson.

महागङ्गा f. *die grosse* Gaṅgâ, N. pr. eines Flusses MBh. 13,1768.

महागज (म° + गज) m. *ein grosser Elephant* Bhâg. P. 8,10,46. Bez. eines die Erde tragenden Elephanten (s. दिक्करिन्) R. 1,41,14. 16.

महागण (म° + गण) m. *eine grosse Schaar:* मूषिकाणाम् MBh. 5,5440. *ein grosser Haufe* Çântikalpa 24. pl. viell. *eine grosse Körperschaft:* श्वेष्टे नरेन्द्रद्विजराजपत्न्यः सस्यानि वृष्टिश्च महागणाश्च । प्रध्वंसमायान्ति Varâh. Bṛh. S. 5,76.

महागणपति (म° + ग°) m. *der grosse Schaarführer* d. i. Gaṇeça Jñâń. 1,293. Hariv. 9555. Verz. d. Oxf. H. 90,*a*, No. 154. *eine Form des* Gaṇeça 249,*a*. Wilson, Sel. Works 1,20.

महागणेश (म° + ग°) m. *der grosse Schaarführer* d. i. Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,24.

महागति (म° + ग°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

1. महागद (महा + 2. अगद) m. *ein grosses Antidoton*, Bez. *einer best. Mixtur* Suçr. 2,275,11. 279,7.

2. महागद (म° + 2. गद) m. *eine schwere Krankheit* Suçr. 1,119,15. *Fieber* Râǵan. im ÇKDr.

3. महागद (म° + गदा) adj. *mit einer grossen Keule bewaffnet* Bhâg. P. 3,18,9.

महागन्ध (म° + गन्ध) 1) adj. f. श्रा *stark riechend, überaus wohlriechend* Hariv. 8242. fg. — 2) m. *eine Art Rohr* (हलवेतस) Çabdak. im ÇKDr. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. ebend. — 3) f. श्रा *a*) *Uraria lagopodioides* und = केविकापुष्प Râǵan. im ÇKDr. — *b*) Beiw. der Kâmuṇḍâ H. 206. — 4) n. *eine Art Sandel* (हरिचन्दन) und *Myrrhe* Râǵan. im ÇKDr.

महागय (म° + गय) adj. *einen grossen Hausstand habend:* Agni RV. 9,66,20.

महागर्त (म° + 2. गर्त) m. Beiw. Çiva's Çiv.

महागर्भ (म° + गर्भ) 1) adj. *einen grossen Mutterleib habend* oder m. *ein grosser Mutterleib:* Çiva MBh. 13,1220. 1247. °पद्मगर्भ gleichfalls von Çiva gesagt 1198. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 14286 (nach der Lesart der neueren Ausg. und bei Langlois). महाशिरस् die ältere Ausg.

महागल (म° + गल) adj. *einen langen oder dicken Hals habend* Hip. 2,4.

महागव (म° + 1. गव) m. *Bos Gavaeus* Râǵan. im ÇKDr.

महागिरि (म° + गि°) m. 1) *ein grosser Berg* Lâṭj. 1,11,12. Taitt. Âr. 1,31,2. R. 1,51,22. Bhâg. P. 8,16,17. Mârk. P. 54,15. — 2) N. pr. eines Dânava Hariv. 201. — 3) N. pr. eines der sieben Daçapûrvin bei den Gaina H. 34.

महागीत (म° + गीत) adj. *ein grosser Sänger:* Çiva MB. 13,1230.

1. महागुण (म° + गुण) m. *Haupttugend:* त्यागः सत्यं च शौर्यं च त्रय एते महागुणाः Spr. 1068.

2. महागुण (wie eben) 1) adj. *grosse Vorzüge besitzend, ausgezeichnet:* पुत्राः Prab. 22,15, v. l. सुवृष्टे च यथा देवे (so die ed. Bomb.) सम्यक्क्षेत्रे च कर्षिते । बीजं महागुणं भूयात् MBh. 10,76. *sehr wirksam* Suçr. 2,71, 4. 7. Davon nom. abstr. °त्व n. *Besitz kräftiger Eigenschaften* 1,170,12. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 226.

महागुरु (म° + गुरु) m. *eine überaus ehrwürdige Person* Âçv. Gṛhj. 4,4,17. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,15. °निपाते 294,*a*,2 (निपाते gedr.). Karmalokana und Kâlikâ-P. 54 im ÇKDr.

महागुल्मा (म° + गुल्म) f. *eine best. Pflanze*, = सोमवल्ली Râǵan. im ÇKDr.

महागुह (म° + 1. गुहा) m. *eine Gattung parasitischer Würmer* Çârṅg. Saṁh. 1,7,10.

महागुहा f. = गुहा *Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

महागृष्टि (म° + गृ°) f. *eine ausgewachsene Kuh* P. 6,2,38.

महागोधूम (म° + धूम) m. *grosser Waizen* (*eine best. Art Waizen*) Bhâvapr. im ÇKDr.

महागौरी (म° + गौ°) f. 1) *eine der neun Formen der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110. b, No. 174. — 2) N. pr. *eines Flusses* MBh. 6,341 (VP. 184). Mârk. P. 57,25.

महाग्रन्थिक (महा + ग्रन्थि) adj. *grosse Knoten bildend* Suçr. 1,291,17.

महाग्रह (म° + ग्रह) m. *der grosse Planet*, Beiw. Râhu's, Hariv. 12503. *Saturn* H. ç. 14.

महाग्राम (म° + ग्राम) m. 1) *eine grosse Schaar* Ṛv. 10,78,6. — 2) *ein grosses Dorf* Râga-Tar. 2,133. — 3) N. pr. der alten Hauptstadt von Ceylon, erschlossen aus Μάγραμμον des Ptolemaios und aus dem heutigen Mâgama LIA. I, 201.

महाग्रीव (म° + ग्रीवा) 1) adj. *langhälsig:* Çiva MBh. 13,1200. — 2) m. a) *Kameel* Râgan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14851. — c) pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,9. Mârk. P. 58,17.

महाग्रीविन् (wie eben) m. *Kameel* Çabdârthak. bei Wilson.

महाघट (म° + घट) m. *ein grosser Krug:* यं शैला मूहलोकाश्च प्रविशन्ति महाघटे Verz. d. Oxf. H. 89,b,41. Aufrecht fasst das Wort als N. pr.

महाघस (म° + घस) m. *Vielfresser*, N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's, Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाघास m. = महती घस्त्या वा घासः P. 6,3,46, Vârtt. 1. Vop. 6,10. wohl *Gefrässigkeit* oder *Vielfresser*.

महाघूर्णा (म° + घू°) f. *Branntwein* Çabdak. im ÇKDr.

महाघृत (म° + घृत) n. *sehr lange aufbewahrtes* Ghṛta (zu Heilzwecken) Suçr. 1,181,17. 18.

महाघोर (म° + घोर) 1) adj. *überaus grausig:* शब्द MBh. 1,1175. Kathâs. 4,24. वन N. 12,19. अस्त्र R. 1,56,16. राक्षस 32,8. Vid. 262. Çiva MBh. 13.1195. — 2) m. *eine best. Hölle* Çabdârthak. bei Wilson.

1. महाघोष 1) m. (म° + घोष) *ein lautes Geräusch* H. an. 4,321. Med. sh. 55. — 2) f. आ (म° + घोषा) *eine best. Pflanze*, = कर्कटशृङ्गी Med. Ratnam. 45. = शृङ्गी H. an. *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

2. महाघोष (wie eben) 1) adj. f. आ *laut schallend:* भेरी MBh. 1,7944. — 2) n. *Markt* H. an. 4,321. Med. sh. 55. fg. Hâr. 70.

महाघोषस्वरराज (2. म° - स्वर + राज) m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22.

महाघोषानुगा (1. म° + अनुगा) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाघोषेश्वर (1. म° + ईश्वर) m. N. pr. eines Fürsten der Jaksha Vjutp. 88.

महाङ्ग (महा + 3. अङ्ग) 1) adj. *einen grossen Körper —, grosse Glieder habend:* Çiva MBh. 13,1198. = महालिङ्ग Nilak. — 2) m. a) *Kameel* AK. 2,9,75. H. 1254. — b) *eine Art Ratte* Râgan. im ÇKDr. u. महामूषिक. — c) *Asteracantha longifolia Nees.* und *Plumbago zeylanica Lin.* Râgan. im ÇKDr.

1. महाचक्र (म° + चक्र) n. *ein grosses Rad* Weber, Râmat. Up. 311. fg. आवर्तैश्च महाचक्रैः शुशुभे तत्पुरोत्तमम् MBh. 1,7578.

2. महाचक्र (wie eben) m. N. pr. eines Dânava Hariv. Langl. 2,488. महावक्त्र die beiden Ausgaben.

महाचक्रप्रवेशज्ञानमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 106.

महाचक्रवाड und °वाल (म° + च°) m. N. pr. eines mythischen Gebirges Vjutp. 102. Lalit. ed. Calc. 170,19. 346,5. Lot. de la b. l. 148. 842. fgg.

महाचञ्चु (म° + च°) f. *eine best. Gemüsepflanze* Râgan. im ÇKDr.

महाचण्ड (म° + च°) 1) m. N. pr. eines der zwei Diener Jama's Trik. 1,1,72. H. 186. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — 2) f. आ Bein. der Kâmuṇḍâ H. ç. 60. — Vgl. चण्ड und चण्डा.

महाचतुरक (म° + च°) m. N. pr. eines Schakals Pańkat. 230,15.

महाचपला (म° + च°) f. *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 154. Ind. St. 8,296. fgg. 302. 306. fg.

महाचमू (म° + च°) f. *ein grosses Heer, eine grosse Heeresabtheilung:* सु° MBh. 7,7657.

महाचम्पा (म° + च°) f. N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang 2,83.

महाचर्या (म° + च°) f. *der grosse Wandel*, so heisst *der Wandel eines* Bodhisattva: अग्राह्य तां °चर्याम् Kathâs. 72,155.

महाचल (महा + अ°) m. *ein grosser Berg* R. 3,53,48. Mârk. P. 54,10. 24.

महाचार्य (महा + आ°) m. *der grosse Lehrer*, Bein. Çiva's Çiv.

महाचित्रा (म° + चित्रा) f. N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

महाचित्रपाटल (म° + चि°) *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

महाचीन (म° + चीन) m. pl. *die Bewohner von Gross-China*, sg. *Gross-China* Hiouen-thsang 1,255. 2,79. Lot. de la b. l. 502. fgg. Verz. d. Oxf. H. 338,b,39. 339,a,32. b,4 v. u.

महाचुन्द (म° + चु°) m. N. pr. eines buddhistischen Bettlers Schiefner, Lebensb. 267 (37).

महाचूडा (म° + चू°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2623.

महाच्छद (म° + छद) m. *Lipeocercis serrata Trin.* Ratnam. im ÇKDr.

महाच्छाय (म° + छाया) m. *der indische Feigenbaum* Râgan. im ÇKDr.

महाच्छिद्रा (म° + छिद्र) f. *eine best. Pflanze*, = महामेदा Râgan. im ÇKDr.

1. महाज (महा + 1. अज) m. *ein grosser Bock* Çat. Br. 3,4,1,2. Kâtj. 1,109.

2. महाज (म° + 1. ज) adj. *hochgeboren, edel* Wilson.

महाजट (म° + जटा) adj. *grosse Flechten tragend:* Çiva's MBh. 13,1202.

महाजटा (wie eben) f. *die grosse Flechte*, d. i. Rudra's *Flechte* Râgan. im ÇKDr.

महाजत्रु (म° + जत्रु) adj. *ein grosses Schlüsselbein habend:* Çiva MBh. 13,1224.

महाजन (म° + जन) P. 5,1,9, Vârtt. 9. m. sg. (pl. nur Spr. 1954). 1) *Menschenmenge, viele Menschen, die grosse Menge, das Volk:* महाजनो (= साधु ÇKDr.) येन गतः स पन्थाः MBh. 3 im ÇKDr. स यत्र तत्रापि गतः सदैव महाजनस्याधिपत्यं करोति MBh. 5,1085. एकः पापानि कुरुते फलं भुङ्क्ते महाजनः Spr. 322. परिवादं ब्रुवाणो हि दुरात्मा वै महाजने *vor —, in Gegenwart von vielen Menschen* MBh. 12,4224. °विरोध Spr. 888. 2147. बहवो न विरोद्धव्या दुर्जया हि महाजनाः 1954. दूरादेव महाजनस्य विहरति 3098. यो दुःखं नाभिजानाति स जल्पति महाजने। यस्तु शोचति दुःखार्तः स कथं वक्तुमुत्सहेत्॥ 4904. R. 2,57,17. R. Gorr.

2,33,15. °समापूर्ण 5,12,26. Kām. Nītis. 10,13. व्यतीतवेदार्थपथः प्रवीयसीं यथेष्टचेष्टां गमितो महाजनः (= धर्मपरो लोकः ब्राह्मणादिः Schol.) Prab. 30,12. प्रायेण वेद तदिदं न महाजनः (= मन्वादिः Schol.) Bhāg. P. 6,3,25. Mārk. P. 23,109. 41,5. Pańkat. 81,18. °समवाय 130,7. 9. °समागम 158,16. °मेला 245,4. मन्त्रिपुरोहितमहाजनैः ed. orn. 55,17. im Gegens. zum Fürsten R. 5,81,22. Çāk. 91,11, v. l. im Prâkrit. Vgl. oben Sp. 613, Z. 8 fg. — 2) *ein grosser —, bedeutender Mann, grosse Männer:* महाजनस्य संपर्कः कस्य नोन्नतिकारकः । पद्मपत्रस्थितं तोयं धत्ते मुक्ताफलश्रियम् ॥ Spr. 2145. Kusum. 21,6. 24,14. — 3) *Kaufmann* Wilson. Diese Bed. könnte das Wort allenfalls Pańkat. ed. orn. 55,17 (s. u. 1.) haben. — Vgl. माहाजनिक.

महाजनीय adj. von महाजन in der Bed. von महाजनो यस्य P. 5,1,9, Vārtt. 10.

महाजम्बु (म° + ज°) f. *eine best. Pflanze,* = वृहत्फला Ratnam. 268. °जम्बू Rāǵan. und Bhāvapr. im ÇKDr.

महाजम्भ (म° + ज°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjāḍi beim Schol. zu H. 210.

महाजय (म° + जय) 1) m. N. pr. eines Nâga (neben जय) MBh. 9,2554. — 2) f. आ = जया Bein. der Durgâ H. ç. 51.

महाजव (म° + जव) 1) adj. *überaus rasch:* कृप N. (Bruce) 20,3. रानल MBh. 3,11025. Bhāg. P. 7,8,26. बाणा *überaus schnell fliegend* MBh. 4,2093. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634 (besser मनोजवा ed. Bomb.). 2640.

महाजाति (म° + जा°) f. *Gaertnera racemosa Roxb.* Rāǵan. im ÇKDr.

महाजातीय (म° + जा°) adj. *ziemlich gross* P. 6,3,46. Vop. 6,10. 7,73.

महाजानु (म° + जानु) m. N. pr. eines Brahmanen MBh. 1,961. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjāḍi beim Schol. zu H. 210.

महाजाबाल (म° + जा°) m. P. 6,2,38.

महाजाली (म° + जाल) f. *eine gelbblühende* Ghoshâ AK. 2,4,4,5. Ratnam. 64. = रक्तकोशातकी Rāǵan. im ÇKDr.

महाजिह्व (म° + जिह्वा) 1) *langzüngig:* Çiva MBh. 13,1202. — 2) m. N. pr. eines Daitja Hariv. 2284. 14286 (महागर्भ v. l.).

महाज्ञानगीता (म°-ज्ञान-गी°) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाज्ञानयुता (म°-ज्ञान + यु°) f. Bein. der Göttin Manasâ Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,39.

महाज्ञानिन् (म° + ज्ञा°) m. *ein grosser Wahrsager* Kathās. 34,132. Bein. Çiva's Çiv.

महाज्यैष्ठी (म° + ज्यै°) f. Bez. *einer mit bestimmten Himmelserscheinungen zusammenfallenden Vollmondsnacht im Monat* Ǵjaishṭha Tithjādit. im ÇKDr.

महाज्योतिष्मती (म° + ज्यो°) f. *eine best. Pflanze* (= बडीमालकङ्गुनी im Hindi) Rāǵan. im ÇKDr.

महाज्योतिस् (म° + ज्यो°) adj. *grossen Glanz habend;* m. Bein. Çiva's Çiv.

महाज्वाल (म° + ज्वाला) 1) adj. *stark lodernd:* Çiva MBh. 13,1196. 2) m. *a) Opferfeuer* H. 836. — *b) eine best. Hölle* VP. 207. fg. — महाज्वाला f. bei Wilson und im ÇKDr. fehlerhaft für सर्वास्त्रमहाज्वाला.



महाझष s. u. 1. झष 5.

महाञ्जि (महा + 1. अञ्जि) adj. *breitgefleckt* VS. 24,4.

महाटवि (महा + अटवी) m. pl. N. pr. eines Volkes Varāh. Bṛh. S. 14,13.

महाटवी (wie oben) f. *ein grosser Wald* Daçak. 25,13.

महाढ्य (महा + आढ्य) 1) adj. *sehr reich* Kathās. 25,118. — 2) m. *Nauclea Cadamba Roxb.* Rāǵan. im ÇKDr.

महाणग्नी s. महानग्नी.

महातत्त्व (म° + त°) n. *der Intellect* Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,23. — Vgl. महत्तत्त्व.

महातत्त्वा (wie oben) f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

महातपन (म° + त°) m. *eine best. Hölle* Hiouen-thsang I,230 (hier तपन, aber im Index महा°).

महातपस् (म° + त°) 1) adj. *strenge Askese übend* M. 10,107. MBh. 1,7689. 5,6014. 7000. 7123. 7270. N. 14,5. R. 1,31,3. 52,6. 55,12. Çiva MBh. 13,1152. 1164. — 2) m. *a)* Bein. Vishṇu's H. ç. 71. — *b)* N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,2 (Verz. d. B. H. No. 485. fg.). Hit. 113,6.

महातपःसप्तमी (महा-तपस् + स°) f. *der 7te Tag* (in einer best. Hälfte eines Monats) *der strengen Kasteiung,* Bez. eines best. heiligen Tages Verz. d. B. H. 135,*a*,13.

महातमःप्रभा (महातमस् + प्र°) f. *eine best. Hölle* (*in der dichte Finsterniss die Stelle des Lichtes vertritt*) H. 1360.

महातमस् (म° + त°) n. *grosse Finsterniss* (des Geistes), Bez. einer der fünf Grade der Avidjâ Bhāg. P. 3,20,18.

महातरु (म° + 2. तरु) m. *Tithymalus antiquorum Moench.* H. 1140.

महातल (म° + तल) n. *eine best. Hölle* Çabdam. im ÇKDr. Âruṇikop. in Ind. St. 2,178. VP. 204. Bhāg. P. 2,1,26. 5,24,7. 29. Pańkar. 2,2,45. Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,46. Vedāntas. (Allah.) No. 70.

महातापश्चित (म° + ता°) n. N. eines Sattra Kātj. Çr. 24,5,6. Çāńkh. Çr. 13,27,4. Lāṭj. 10,13,16.

महातारा (म° + ता°) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Trik. 1,1,19.

महाताली (म° + ता°) f. *eine best. Pflanze,* = आवर्तकी Rāǵan. im ÇKDr.

महातिक्त (म° + तिक्त) 1) adj. *überaus bitter.* — 2) m. *Melia sempervirens* Rāǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ N. zweier Pflanzen: = पंचतिक्ता Rāǵan. ebend. = पाठा Çabdar. ebend.

महातिक्तक (म° + ति°) adj. *überaus bitter;* in Verbindung mit सर्पिस् Bez. *einer best. Mixtur* Suçr. 2,65,6.

महातिटि (म° + ति°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

महातिथि (म° + ति°) f. *der grosse lunare Tag* d. i. *der sechste* MBh. 3,14453.

महातीक्ष्णा (म° + ती°) 1) adj. *überaus scharf.* — 2) f. आ *Tintenbaum* (s. भल्लातक) Rāǵan. im ÇKDr.

महातुष्टिज्ञानमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 105.

महातेजस् (म° + ते°) 1) adj. *viel Feuer —, viel Glanz —, viel Würde besitzend;* von Göttern und Menschen M. 1,62. N. 12,58. MBh. 3,6040. 7204. R. 1,1,56. 2,26. 6,1. 9,70. 51,19. 54,16. 57,6. 3,53,13. 6,74,38.

Çiva MBh. 13,1170. — 2) m. *a) Feuer* Çabdak. im ÇKDr. — *b)* Bein. Skanda's H. 209. Halâj. 1,20. — *c)* N. pr. eines Kriegers Verz. d. Oxf. H. 28,*a*,4. — *d)* N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3. — 3) n. *Quecksilber* Râǵan. im ÇKDr.

महातेजोगर्भ (म॰-तेजस् + गर्भ) m. *eine best. Meditation* Lot. de la b. l. 269.

महातोद्य (महा + आ॰) n. *eine grosse Trommel:* ॰आहत॰ Kathâs. 71,76.

1. महात्मन् (महा + आ॰) m. *der grosse Geist, die Weltseele:* कालः पचति भूतानि सर्वाण्येव महात्मनि (= ईश्वरे Schol.) Maitrjup. 6,15. M. 1,54 (= परमात्मन् Kull.). *der Intellect* (= महत्तत्त्व Schol.) Bhâg. P. 9,7,24.

2. महात्मन् (wie oben) 1) adj. *a) eine grosse d. i. edle Natur habend, edel, hochherzig* H. 367. Halâj. 2,204. Bein. von Göttern und Menschen M. 1,4. 41. 61. 5,1. Sund. 3,20. Brâhman. 1,29. N. 2,11. 12. 3,17. 4,6. 8,17. 11,18. MBh. 1,6017. 5,6011. R. 1,1,76. 3,8. 8,1. 51,25. 60,33. 2,45,1. Spr. 365. 364. 1326. 1735. 2107 (Gegens. दुरात्मन्). 2146. 2825. 5010. Kâm. Nîtis. 3,11. 36. Kathâs. 28,34 (voc.). 65,84. 66,163 (voc.). Brahma-P. in LA. 53,5. 56,4. Sâh. D. 2,15. Hit. I,8. Weber, Râmat. Up. 354. Çiva MBh. 13,1189. सूर्य R. 4,40,62. — *b) einen grossen Geist habend* so v. a. *hochbegabt, überaus klug:* बुद्धिर्महात्मनाम् Spr. 584. — *c) hochstehend, mächtig, gewaltig:* काल Spr. 2186. स भूमिपालाय विधातुमौषधं महात्मने चार्हति सूरिसत्तमः Suçr. 1,248,9. महापद्म (ein Weltelephant) R. Gorr. 1,42,16. पृथिवी सर्वा खन्यते सगरात्मजैः । बहवश्च महात्मानो (= सिद्धगन्धर्वादयः Schol.) वध्यन्ते जलचारिणः ॥ R. ed. Bomb. 1,39,25. कुल *hochstehend, vornehm* Spr. 3817. Gegens. कृपण Pańkat. 24,4. — 2) m. (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46. — Vgl. माहात्म्य.

महात्मवत् (von महा + आत्मन्) adj. *hochbegabt, überaus klug* Spr. 3951.

महात्म्य in der Stelle साधु पृच्छसि मां देवि श्रीशैलमहात्म्यमुत्तमम् Padma-P. 2,14, wo, wie schon das Metrum zeigt, श्रीशमाहात्म्यम् zu lesen ist. Auch Daçak. 8,4 ist मा॰ zu lesen.

1. महात्यय (महा + अ॰) m. *grosses Leid* MBh. 5,6035. Nîlak. zerlegt das Wort in मह (= उद्धव, उत्सव) + अत्यय und erklärt es durch सुखनाश.

2. महात्यय (wie oben) adj. *grosses Leid verursachend* MBh. 5,7071.

1. महात्याग (म॰ + त्याग) m. *grosse Freigebigkeit;* davon adj. ॰मय *in grosser Freigebigkeit bestehend:* व्यवहार Kathâs. 23,84.

2. महात्याग (wie oben) 1) adj. *überaus freigebig.* — 2) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 74. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

महात्यागिन् (म॰ + त्या॰) adj. *überaus aufopfernd, — freigebig;* als Beiw. Çiva's Çiv.

महात्रिककुद् (म॰ + त्रि॰) m. N. eines Stoma Çâńkh. Çr. 16,29,15. ॰ककुभ् dass. Âçv. Çr. 10,3.

महात्रिपुरसुन्दरीकवच (म॰-त्रि॰-सु॰-क॰) n. *ein best. Zauberspruch* Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,41.

महात्रिशूल (म॰ + त्रि॰) n. *ein grosser Dreizack* Râǵa-Tar. 2,123.

महादंष्ट्र (म॰ + दंष्ट्रा) 1) adj. *grosse Spitzzähne habend:* राक्षस R. 3, 50,20. Çiva MBh. 13,1202. 1245. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 39,90.

1. महादण्ड (म॰ + द॰) m. 1) *ein grosser Stab* Prab. 21,5. nach einem Schol. *ein langer Arm* (दीर्घभुजदण्ड). — 2) *eine grosse Strafe* MBh. 5,7526.

2. महादण्ड (wie oben) 1) adj. *einen langen Stab tragend.* — 2) m. N. pr. eines Schergen Jama's Bṛhaddharma-P. 56 im ÇKDr.

1. महादन्त (म॰ + दन्त) m. *ein grosser Zahn,* insbes. *der Fangzahn eines Elephanten* Trik. 2,8,26.

2. महादन्त (wie oben) adj. *grosse Zähne habend:* Çiva MBh. 13,1202.

महादमत्र (म॰ + द॰ von 1. दम्) n. N. eines Buchs Çâńkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,14.

महादम्भ (म॰ + द॰) adj. *grossen Betrug übend,* Beiw. Çiva's Çiv.

महादरिद्र (म॰ + द॰) adj. *überaus arm* Pańkar. 1,8,35.

1. महादान (म॰ + 1. दान) n. *eine grosse Gabe,* Bez. *bestimmter werthvoller Gaben* Halâj. 4,88. Verz. d. B. H. No. 1218. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,38. Pańkar. 4,5,29.

2. महादान (wie oben) adj. *von grossen Gaben (Opfergeschenken) begleitet:* यज्ञ Hariv. 2318.

महादारु (म॰ + 2. दारु) n. = देवदारु *Pinus Deodora Roxb.* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Çârńg. Saṁh. 2,2,25. 57.

महादिकटभी f. *eine best. Pflanze,* = श्वेतकिणिही Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte; महालिकटभी v. l.; vgl. सिताभिकटभी (v. l. सितालि॰) und कटभी.

महादिवाकीर्त्य (म॰ + दि॰) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,228. Ait. Br. 4,19. TBr. 1,2,4,3. Âçv. Çr. 8,6. Çâńkh. Br. 25,4. Çr. 11,13,1. 16,14,13. Lâṭj. 4,6,23.

महादुन्दु (म॰ + दु॰) m. *eine grosse Kriegstrommel* Çabdar. bei Wilson; महाहुंड ÇKDr. nach ders. Aut.

महादुर्ग (म॰ + दुर्ग) n. *eine grosse Widerwärtigkeit, — Gefahr* Pańkat. 123,17.

महादूत (म॰ + दूत) N. eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 318. 318. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

महादूषक (म॰ + दू॰) m. *eine Getreideart* (शालि) Suçr. 1,195,8.

महादृति (म॰ + दृ॰) m. *ein grosser Schlauch, — Balg:* महादृतिरिवाध्मातः पापो भवति नित्यदा MBh. 3,13748. महादृतिरिवाध्मातः सुकृतेनैव वर्तते 12,3555.

महादेव 1) m. (म॰ + देव) *a)* oxyt. *der grosse Gott,* insbes. Bez. eines zu dem Kreise des Rudra gehörigen Gottes und des Rudra selbst: सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः AV. 5,21,11. 9,7,7. 12, 5,19. Arjaman, Varuṇa, Rudra, Mahâdeva 13,4,4. TS. 1,4,36,1. Çarva, Îçâna, Mahâdeva, Ugradeva VS. 39,8. रुद्राय महादेवाय जुष्टो वर्धस्व Âçv. Gṛhj. 4,8,9. 19. Çat. Br. 11,5,3,5. यां समां महादेवः पशून्हन्यात् Pańkav. Br. 6,9,7. 18. Kauç. 51. Taitt. Âr. 10,1.20. AV. Pariç. 42,2. Ind. St. 1,385. महादेवस्य पुत्राभ्यां भवशर्वाभ्यां नमः Çâńkh. Çr. 4,20,1. = शिव AK. 1,1,1,28. H. 198. Halâj. 1,18. Aǵâ. 3,7. Sund. 3,4.28. MBh. 2,1642. 3,1625. 4,1297. 5,7392. 14,203. Hariv. 7581. 12495. R. 1,37,6. 55,12. 15. fg. 75,17 (77,20 Gorr.). 3,31,10. 35, 107. 6,74,38. 102,3. Spr. 4702. Mârk. P. 23,63. 51,56. Muir, ST. 3,161. Pańkar. 1,7,10. Weber, Râmat. Up. 359. Verz. d. Oxf. H. 23,*b*,10. 40,*b*,37.

101,*a*,31. 345,*a*,42. Wassiljew 42. °गृह् Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,37. *eine der 8 Formen* Rudra's oder Çiva's VP. 58. Mârk. P. 52,7. Verz. d. Oxf. H. 54,*a*,1. — *b*) Bein. Vishṇu's MBh. 5,298. Hariv. 12561. Weber, Râmat. Up. 352. — *c*) N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 1, 80. 470. Verz. d. B. H. No. 141. 969. 1173. 1218. fg. Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,2. 141,*b*, 9. 239,*b*, No. 580. 244,*b*, No. 608. fg. 336,*a*, No. 790. 364,*b*, No. 68. Hall 66. 87. 182. Hiouen-thsang 1,171. 397. Wassiljew 18. 30. 57. fg. 224. 228. दीक्षित° Verz. d. B. H. No. 246. द्विवेदि° 219. 229. वेदान्ति° 636. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 18. 48. Journ. of the Am. Or. S. 6,541. °पण्डित Verz. d. B. H. No. 33. 201. पुराणागमकर 664. fgg. Hall 26. 34. 47. 51. 53. °भट्ट Verz. d. B. H. No. 1027. Verz. d. Oxf. H. 262,*b*, No. 632. Hall 175. Z. d. d. m. G. 6,14, N. 3. °भट्टदिनकर Hall 74. °सरस्वती 1. 139. °वादीन्द्र und °सर्वज्ञवादीन्द्र 67. 26. — *d*) N. pr. eines Berges Hall 196. — 2) f. महादेवी (म° + दे°) *a*) *die grosse Göttin* d. i. Pârvatî H. 204. Halâj. 1,16. MBh. 14,1184. Hariv. 9416. 9426. Kathâs. 66,39. Burn. Intr. 532. N. der Dâkshâjaṇî in Çâlagrâma Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,6. — *b*) Bein. der Lakshmî, Vishṇu's *Gemahlin*, R. 1,45,42. भूमिर्भूतिर्महादेवी दातारं कुरुते प्रियम् MBh. 13,3198. — *c*) *die erste Gemahlin eines Königs* Râǵan. im ÇKDr. MBh. 5,7395. Vid. 11. Kathâs. 5,29. 32,123. 35,23. 65,99 (राज्ञ°). 69,81. Râǵa-Tar. 3,437. 5,220. 386. Daçak. 51,17. Sâh. D. 19,2. — *d*) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Vet. in LA. (II) 29,13. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. गणिका Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,32. — 3) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,4. महादेवतन्त्र 82; vgl. शिवतन्त्र.

महादेवपुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Schiefner, Lebensb. 332 (102).

महादेवमणि m. *eine best. Pflanze*, = देवमणि = महामेदा Nigh. Pr.

महादेवीत्व (von महादेवी) n. *die Würde der ersten Gemahlin eines Königs* Kathâs. 34,53.

महादेवीय adj. *von* Mahâdeva *herrührend, von ihm verfasst* Verz. d. B. H. No. 1170.

महादैत्य m. *der grosse* Daitja, N. pr. eines Daitja im Manvantara des Bhautja Gârudа-P. 78 im ÇKDr. N. pr. des Grossvaters des 2ten Kandragupta LIA. II,961.

महादैर्घतमस (म° + दै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,219,*b*.

महाद्भुत (महा + अ°) adj. *sehr wunderbar:* इतिहास MBh. 1,2821. n. *ein grosses Wunder* AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 94.

महाद्युति adj. s. u. द्युति 1.

महाद्योता (म° + द्योत) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाद्रावक (म° + द्रा°) m. *eine best. Mixtur* Bhaishaǵjaratnâvalî im ÇKDr. — Vgl. द्रावक 2,*d*.

महाद्रुम (म° + द्रुम) m. 1) *ein grosser Baum* Ind. St. 1,41,22. MBh. 6,428. Hariv. 12684. Spr. 921. 3528. 3758. *Ficus religiosa* Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Bhavja Mârk. P. 53,21.

महाद्रोणा und °द्रोणी (म° + द्रो°) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महाद्वंद्व m. s. महाद्वन्द्व.

1\. महाधनं (म° + धन) n. 1) *grosser Kampfpreis, grosse Beute:* अग्ने वाजस्य भजते महाधनम् (महद्धनम् SV.) RV. 9,86,12. — 2) *grosser Kampf* Naigh. 2,17. मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्क्तं गविष्टिषु RV. 6,59,7. 8, 64,12. अस्माकं बोध्यविता महाधने 7,32,25. इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे 1,7,5. 40,8. 112,17. — 3) *grosse Reichthümer:* उपार्जित° Kathâs. 56,142. महाधनोपेत *ein sehr reicher Mann* Varâh. Bṛh. S. 68, 48. — 4) *Ackerbau* Çabdar. im ÇKDr.

2\. महाधन (wie oben) 1) adj. f. आ *a*) *viel Geld kostend, kostbar, werthvoll*, = बहुमूल्य, महामूल्य AK. 2,6,3,14. H. an. 4,185. Med. n. 198. शिबिका MBh. 1,5323. सभा 2,1715. 5,7545. Hariv. 9113. मणि R. 2, 32,14. 47,19. 89,18. — *b*) *viel Geld habend, reich* R. 2,36,3. Spr. 2223. 2677. Kathâs. 6,33. 47. 10,13. 30,94. 33,71. 35,77. 65,140. 73,68. Râǵa-Tar. 6,17. Hit. 28,1. 45,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 22,116. Vet. in LA. (II) 17,9. — 3) n. *a*) *Gold*. — *b*) *Weihrauch*. H. an. Med. — *c*) *ein prachtvolles Gewand* H. an.

महाधनपति (1. म° + प° oder म° + धन°) m. *ein sehr reicher Mann* Kathâs. 35,77. 57,54. Vgl. धनपति *ein reicher Mann* Spr. 2519 (Bhartṛ. 3,29). 3664. 4462.

महाधनुर्धर (म° + ध°) m. *ein grosser Bogenschütze* Maitrjup. 1,14.

महाधनुष्मत् (म° + ध°) m. dass. MBh. 3,15594.

महाधनुस् (म° + 1. ध°) adj. *mit einem grossen Bogen versehen*, Beiw. Çiva's Çiv.; vgl. 1. धनुस् 7.

महाधर्म (म° + धर्म) m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara Lot. de la b. l. 3.

महाधातु (म° + 1. धातु) m. 1) *Gold* Çabdar. im ÇKDr. — 2) *Lymphe* H. 620. — 3) Beiw. Çiva's MBh. 13,1231. = मेरुपर्वत Nîlak.

महाधिपति (महा + अ°) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाधी (म° + 2. धी) adj. *eine grosse Einsicht habend* Spr. 4074. Çrut. 33 (Br.).

महाधुर् (म° + धुर्) P. 5,4,74, Sch.

महाधृति (म° + धृ°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 390. Bhâg. P. 9,13,16.

महाध्वनि (म° + ध्वनि) m. N. pr. eines Dânava (*der Lautstimmige*) Hariv. 14286.

महाध्वनिक (महा + अध्वन्) adj. *der die grosse Reise angetreten hat* d. i. *gestorben ist:* भृग्वग्निजलसंग्रामदेशान्तरस्थसंन्यासानशनाशनिमहाध्वनिकानामुदकक्रिया कार्या सद्यः शौचं भवति Cit. aus dem Sumantusûtra im Çuddhit. ÇKDr.

महाध्वान (म° + ध्वान) m. *ein lauter Ton* H. an. 4,143.

महानक (महा + आ°) m. *eine Art grosser Trommel* MBh. 7,4676.

महानख (म° + नख) adj. *grosse Nägel (Krallen) habend:* Çiva MBh. 13,1202.

महानगर (म° + न°) n. *eine grosse Stadt* oder N. pr. einer *Stadt* P. 6,2,89 (Accent).

महानग्न (म° + नग्न) 1) m. *Buhler (ganz nackt)* AV. 20,136,11. Çâṅkh. Çr. 12,24,14. f. ई *Buhlerin* Ait. Br. 1,27 (wo mehrere Hdschrr. °नग्नी lesen). AV. 14,1,36. 20,136,5. fgg. Çâṅkh. Çr. 12,24,4. fg. — 2) m. *ein hoher Beamter* Vjutp. 189. Burn. Intr. 363. Lot. de la b. l. 432.

महानट (म° + नट) m. *der grosse Schauspieler*, Bein. Çiva's Trik. 1, 1,45. H. 198. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,2.

महानद 1) m. (म° + नद) gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. *a*) *ein grosser*

*Fluss, Strom* Mârk. P. 57,21. — b) N. pr. eines best. Flusses LIA. I, 182. fgg. VP. 183, N. 80. — 2) f. ई (म° + नदी) a) *Strom* Lâṭj. 1,11,12. Maitrjup. 4, 2. MBh. 6, 322 u. s. w. Spr. 2147. Varâh. Bṛh. S. 79, 4. Râǵa-Tar. 5,98. Bhâg. P. 5,8,1 (von Burnouf als N. pr. gefasst). 19,18. 20, 4. रामायण° R. Einl. Nach Prâjaçkittend. 12, a, 4 *ein Fluss, welcher einen Lauf von mehr als 24* Jogana *hat und ein sich in's Meer ergiessender.* — b) N. pr. verschiedener Ströme MBh. 6, 433. Hariv. Langl. I,508. Varâh. Bṛh. S. 16,10. Bhâg. P. 5,19,18. Verz. d. Oxf. H. 77, b, 9. °सागरसंगम 148, b, 31. Bez. der Gaṅgâ MBh. 5, 7119. 7233. Mârk. P. 56, 17. Udbhaṭa im ÇKDr. = चित्रोत्पला (vgl. चित्रोपला) Purushottamatattva ebend. — Vgl. माहानद.

महानन (महा + आ°) adj. *einen grossen Mund* oder *ein grosses Gesicht habend:* राक्षस Hiḍ. 3,2. Çiva MBh. 13, 1168.

महानन्द (महा + आ° und महा + न°) 1) m. a) *grosse Wonne* so v. a. *die letzte Befreiung der Seele* H. 74. Halâj. 1,124. — b) N. pr. eines Schülers Buddha's Lot. de la b. l. 2. eines Fürsten Mârk. P. 134,29. 40. fehlerhaft für महानन्दि VP. 467 (das eine Mal richtig). — c) N. pr. eines Flusses LIA. I, 59. — 2) f. आ a) *Branntwein* Râǵan. im ÇKDr. — b) *der 9te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha Tithjâdit. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Flusses MBh. 13,1731. सा पद्माया विनिःसृता रामपुराख्यग्रामात्पश्चिमत उत्तरदिग्गता ÇKDr.

महानन्दि (म° + न°) m. N. pr. eines Sohnes des Nandivardhana VP. 467 (das eine Mal fälschlich °नन्द). Matsja-P. 246 im ÇKDr.

महानरक (म° + न°) m. *eine best. Hölle* M. 4,88. Jâǵn. 3,223.

महानल (म° + नल) m. *eine Rohrart, Arundo bengalensis Retz.* Râǵan. im ÇKDr.

महानवमी (म° + न°) f. P. 1,2,42, Sch. *der 9te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Âçvina Kâlikâ-P. 69 und Tithjâdit. im ÇKDr. Verz. d. B. H. 136, a (133).

महानस (महा + अनस्) P. 5,4,94. Vop. 6,45. 1) n. a) *Lastwagen* Âçv. Çr. 9,9. Kâtj. Çr. 14, 2, 31. — b) n. *Küche* AK. 2,9,27. H. 998. Halâj. 2,140. Kâtj. Çr. 4,7,16. Gobh. 1,4,33. MBh. 3,203. 2941. 8486. 12352. 13809. 4, 29. 241. 5,1409. 7,2360. 16,46. Suçr. 1,240,3. 2,444,6. Spr. 1170 (masc.). Kathâs. 20,201. 36,70. 49,44. 61,284. Bhâg. P. 4,5,14. Mârk. P. 51,33. 98. Pańkat. 253,14. 254,19. *Küchengeräth* Kâtj. Çr. 22, 2,27 (vgl. jedoch Lâṭj. 8,14,4, wo der Comm. die Bed. a. annimmt). MBh. 15,614. — 2) m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,26. — 3) f. ई *Köchin, Küchenmagd* (= महानसे परिचारिका) MBh. 5,698; wohl fehlerhaft für माहानसी. — Vgl. माहानस.

महानाग (म° + नाग) m. 1) *eine grosse Schlange* Çat. Br. 11,2,7,12. — 2) *ein grosser Elephant* Hariv. 13621. R. 1,41,18 (von einem *Weltelephanten*). °हन (sic) Beiw. Çiva's MBh. 13,1239. eines Çrâvaka Vjutp. 33.

महानाटक (म° + ना°) n. *ein grosses Schauspiel, Bez. einer best. Art von Schauspielen* Sâh. D. 510. Dahin gehört z. B. nach dem Schol. das Bâlarâmâjaṇa; insbes. heisst aber so das Hanumannâṭaka Gild. Bibl. 344. fgg. Verz. d. B. H. No. 555. Verz. d. Oxf. H. 125, a, 36. 142, b. 143. 209, a, 10.

महानाडी (म° + ना°) f. *Sehne* (कण्डरा) Râǵan. im ÇKDr.

1. महानाद (म° + नाद) m. *lauter Ton, lautes Geschrei,* — *Gebrüll* u. s. w. H. an. 4,143. Med. d. 51. °नादं नदत्सि MBh. 5,3548. 6,4736. Mârk. P. 89,19. सु° MBh. 7,5650.

2. महानाद (wie eben) 1) adj. f. आ *einen lauten Ton von sich gebend, laut tönend,* — *brausend,* — *brüllend* u. s. w.: अशनि MBh. 3,1791. लौहित्य (*l'ampio fiume* Gorr., was महानद wäre) R. 4,40,26. नदनदीपति 38. महाह्रद 44,62. — 2) m. a) *eine grosse Trommel* (काहल) Hâr. 143. — b) *Muschel* Râǵan. im ÇKDr. — c) *Regenwolke* H. an. Med. — d) *Elephant* Trik. 3,3,210. H. an. Med. — e) *Löwe* H. 1284. = शयानक H. an., wofür vielleicht भयानक *Tiger* zu lesen ist. — f) *Kameel* Râǵan. — g) *Ohr* H. 573. — h) Bein. Çiva's H. ç. 44. MBh. 13, 1462. — i) N. pr. eines Râkshasa R. 6,32,15.19.

महानानात्व (von म° + नाना) n. Bez. *gewisser Ritualbestimmungen, welche bei* Lâṭj. von 6,1 an beschrieben werden, Lâṭj. 10,7,3.

महानाभ (म° + नाभि) m. 1) N. pr. eines Sohnes des Hiraṇjâksha Hariv. 195. VP. 147. eines andern Dânava Hariv. 199. — 2) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruchs* R. Gorr. 1,31,7.

महानामन् (म° + ना°) 1) m. N. pr. eines Vetters Çâkjamuni's Vjutp. 32. 93. Lalit. ed. Calc. 1, 8. 282, 14. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang I, 364. Schiefner, Lebensb. 236 (6). Burn. Intr. 157. — 2) f. महानाम्नी (sc. ऋच्); pl. Bez. neun vedischer Verse im Metrum Çakvarî, welche mit विदा मघवन् beginnen und einen besondern Complex gebildet haben, wie die Kuntâpa und Vâlakhilja (Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,1), in ihrem vollständigen Wortlaut aber noch nicht nachgewiesen sind. Ind. St. 8, 68. VS. 23,35. AV. 11,7,6. Ait. Br. 4,4. 5,7. 6,24. Âçv. Çr. 8,14. Çâṅkh. Br. 23,2. Gṛhj. 2,12. Çat. Br. 13,5,1,10. Shaḍv. Br. 3,11. Pańkav. Br. 13,4,1. Lâṭj. 3,8,12. 7,5,2. 5. 10,2,1. 2. Nidâna 3,13. P. 5,1,94, Vârtt. 1. 2. Verz. d. Oxf. H. 378, a, No. 375. fg. °व्रत n. *eine mit dem* Brahmakârin *vorgenommene Begehung, bei welcher diese Verse recitirt werden,* Saṅsk. K. 161, a, 7. — Vgl. माहानामिक, माहानाम्निक.

महानाम्निक adj. von महानाम्नी Gobh. 3,2,1.41. अतिश्चोपनिषन्महानाम्निकादिभिः Kull. zu M. 2,165.

महानारायण (म° + ना°) m. *der grosse* Nâr. d. i. Vishṇu Lalit. ed. Calc. 282, 14.

महानारायणोपनिषद् (म° + ना°) f. N. einer Upanishad Ind. St. 2,78. fgg.

महानास (म° + नासा) adj. *grossnasig:* Çiva MBh. 13,1200.

महानिद्र (म° + निद्रा) adj. *dessen Schlaf fest ist* oder *lange währt, fest* —, *lange schlafend* R. 6,35,30.

महानिद्रा (wie eben) f. *langer Schlaf* so v. a. *Tod* Gaṭâdh. im ÇKDr.

महानिनाद (म° + नि°) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महानिमित्त (म° + नि°) n. Wilson, Sel. Works 1,296.

महानिम्ब (म° + नि°) m. *Melia Bukayun Royle* Ratnam. 189. Suçr. 1,139,4.

महानियम m. *grosses Gelübde,* Beiw. Vishṇu's (neben यम und नियम) MBh. 12,12864.

महानियुत (म° + नि°) n. *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten)

VJUTP. 183.

महानिरय (म° + नि°) m. *eine best. Hölle* JÂGN. 3,222.

महानिरष्ट (म° + नि°) m. *ein verschnittener Ochs:* मूतस्यं गृहे महानिरष्टो दक्षिणा TS. 1,8,9,1. KÂTH. 15,4. 9. ÂÇV. ÇR. 9,4. Vgl. अस् mit निस्, wo zu setzen ist: *verschneiden, entmannen* und beizufügen RV. 1,33,6. ÇAT. BR. 4,4,2,18. 13,4,2,5.

महानिर्वाण (म° + 1. नि°) n. *das grosse* Nirvâṇa, *das vollkommene Erlöschen der Individualität* HIOUEN-THSANG II, 219. °तन्त्र N. eines Tantra; s. u. गण 2. u. vgl. बृहन्निर्वाणतन्त्र.

महानिश् (म° + निश्) f. *tiefe Nacht* M. 4,129.

महानिशा (म° + नि°) f. 1) *Mitternacht* H. 145. HALÂJ. 1, 109. Genauer *tiefe Nacht, die Zeit nach Mitternacht* (vgl. महारात्र) BRAHMAVAIV. P., TITHJÂDIT. und GUPTASÂDHANATATTVA im ÇKDR. महानिशा द्वे घटिके रात्रेर्मध्यमयामयोः Cit. beim Schol. zu BHÂG. P. 9,14,27. — 2) Bein. der Durgâ H. ç. 59.

महानिशीथ (म° + नि°) m. pl. N. einer Gaina-Secte WILSON, Sel. Works I, 341.

महानीच (म° + नीच) m. *Wäscher* (*der überaus niedrig Stehende*) ÇABDAM. im ÇKDR.

महानील (म° + नील) 1) adj. *dunkelblau, dunkelschwarz:* घन MBH. 3,1721. शिरोरुहाः Spr. 2211. — 2) m. a) *eine Art Sapphir* (मणिभिद्) H. an. 4,294. MED. l. 160. RAGH. 18,41. Spr. 2211. VARÂH. BṚH. S. 80,5. PAÑKAR. 3,10,17. ÇIç. 4,44. Unterschieden von इन्द्रनील Vie de HIOUEN-THSANG 253. = इन्द्रनीलविशेष MALLIN. zu ÇIç. 4,44. सिंहलस्याकरोद्भूता महानीलास्तु ते मता इति भगवानगस्त्यः ebend. — b) *eine Art Bdellion* BHÂVAPR.; s. u. गुग्गुलु. — c) = भृङ्गराज H. an. MED. *Verbesina scandens Roxb.* (*Eclipta prostrata Lin.*) WILSON. — d) N. pr. eines Nâga H. 1311, Sch. H. an. MED. HARIV. 229. VP. 149, N. 16. — e) N. pr. eines Berges MÂRK. P. 55,4. — 3) f. आ *eine best. Pflanze*, = महाजम्बू RÂGAN. im ÇKDR. — 4) f. ई N. zweier Pflanzen: = नीलापराजिता und बृहन्नीली RÂGAN. im ÇKDR.

महानीलतन्त्र (म° + नी°) n. N. eines Tantra; s. u. कौल 1, b.

महानीलाभ्रजालीय् (von महानील - अभ्र + जाल), °यति *einer dichten Masse schwarzer Wolken gleichen* GAURI bei HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 56.

महानीलोपल (महानील + उ°) m. *Sapphir* R. 5,84,25.

महानुभाव (महा + अ°) adj. f. आ *in hohem Ansehen stehend, würdevoll, mächtig* (= सुकृतिन्, पुण्यवत्, धन्य, धर्मिन्, महाशय, महेच्छ ÇABDAR. im ÇKDR.); von Personen BHAG. 2,5. MBH. 13,4552. R. 2,18,41. 5, 11,16. ÇÂK. 31,2. Spr. 2152. 4704. KATHÂS. 45, 356. PAÑKAT. 186,12. HIT. 64,9, v. l. Davon nom. abstr. °त्व n. KATHÂS. 17,153.

महानृत्य (म° + नृ°) adj. *ein grosser Tänzer:* Çiva MBH. 13,1230.

महानेत्र (म° + नेत्र) adj. *grossäugig:* Çiva MBH. 13,1199.

महानेमि m. *Krähe* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

महान्त (von महन्त्) 1) adj. *gross* Ind. St. 2, 80, N. 3. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 165.

महान्तक (महा + 2. अन्तक) m. *ein grosser Endemacher* (*Tod*): Çiva MBH. 13,1200.

महान्धकार (महा + अ°) n. *dichte Finsterniss, vollkommene Verfinsterung des Geistes* MAITRJUP. 4,2.

महान्ध्र (महा + अ°) m. N. pr. eines Volkes und des von ihm bewohnten Landes HIOUEN-THSANG II, 110.

महान्धक m. N. pr. eines Fürsten von Videha R. 1,71,10.11. महीधक ed. Bomb., अन्धक GORR.

महान्याय (म° + न्याय) m. *Hauptregel* ÂÇV. ÇR. 8,5.

महान्यास s. u. न्यास 8.

महान्वय (महा + अ°) adj. f. आ *aus einer vornehmen Familie stammend* VID. 148. KATHÂS. 52,75.

महापक्ष (म° + पक्ष) 1) adj. *eine grosse Partei —, einen grossen Anhang habend* M. 8,179. KÂM. NÎTIS. 4,68. 11,70. — 2) m. a) *eine Entenart* (*grossflügelig*) ÇABDÂRTHAK. im ÇKDR. — b) Bein. Garuḍa's H. ç. 78. Oder ist etwa महापक्षी (von °पक्षिन्) zu lesen? — 3) f. ई *Eule* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

महापगा (महा + आ°) f. *ein grosser Fluss, Strom* MBH. 6, 336 ed. Bomb. Nach WILSON N. pr. eines *Flusses* VP. 183, N. 54.

महापङ्क (म° + पङ्क) m. n. *tiefer Koth* HIT. 12,2.

महापङ्क्ति (म° + प°) f. *ein best. Metrum von 48 Silben* RV. PRÂT. 16,49.

महापञ्चमूल (SUÇR. 1,238,15. 2,43,8. 123,6) s. u. पञ्चमूल.

महापञ्चविष (म° + पञ्चन् - विष) n. *die fünf grossen Gifte:* शृङ्गी च कालकूटश्च मुस्तको वत्सनाभकः । शङ्खकर्णीति योगो ऽयं महापञ्चविषाभिधः ॥ RÂGAN. im ÇKDR.

महापण्डित (म° + प°) adj. *überaus gelehrt, ein grosser Gelehrter* Verz. d. B. H. No. 322. SÂDHANAM. 129.

महापत्त्रा (म° + पत्त्र) f. *eine best. Pflanze*, = महाजम्बु RATNAM. 268.

महापथ (म° + पथ) 1) m. VOP. 6,69. a) *Hauptstrasse* (in einer Stadt), *Landstrasse* H. 987. AIT. BR. 4,17. LÂṬJ. 1,1,16. KHÂND. UP. 8,6,2. MBH. 1,2263. 5,3349. R. 2,80,19. 114,13. KUMÂRAS. 7,3. Verz. d. Oxf. H. 51, a,28. देवयाने महापथे HARIV. 16256. Beiw. Çiva's MBH. 13, 1234. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBH. 3, 12708. HARIV. 6547. R. 1, 5, 8 (4 GORR.). 2, 42, 23. R. GORR. 2, 48, 19. — b) *die lange Reise* so v. a. *der Weg in's Jenseits:* °पथं या so v. a. *sterben* KATHÂS. 2, 48. 30,59. °गम *das Sterben* GAṬÂDH. im ÇKDR. — c) α) *die lange Reise zum Heiligthum des* Çiva *auf dem Berge* Kedâra oder *die im Geiste dahin vollbrachte Reise* d. i. *die tiefe Versenkung in* Çiva's *Wesen;* β) *die auf diesem Wege erlangte Kenntniss von* Çiva's *Wesen;* γ) *die Bergspitze, von der sich die Gläubigen, um schneller in den Himmel zu gelangen, stürzen* (vgl. LIA. I, 50); und δ) Titel des über diesen Gegenstand handelnden Buches, Verz. d. Oxf. H. 81,b, No. 137. — d) *eine best. Hölle* JÂGN. 3,223. — 2) n. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235,a,17.

महापथिक (von महापथ) adj. *der grosse Reisen unternimmt;* solche Brahmanen werden zu den ब्राह्मणचाण्डाल gerechnet MBH. 12, 2874. NÎLAK: महापथिकः समुद्रे नौयानेन गच्छन् यद्वा महापथि (sic) शुल्कग्राहकः.

महापद (म° + पद) in der Stelle: अभीवृतेव ता महापदेन ध्वान्तात्प्रपित्वादुदरन्त गर्भाः RV. 10,73,2.

महापदपङ्क्ति (म° + पद°) f. *ein best. Metrum von 51 Silben* RV. PRÂT. 16,29.

महापद्म (म° + पद्म) 1) n. *weisser Lotus* RATNAM. 146. *die Figur —,*

*die Form eines weissen* oder *grossen Lotus:* °विमान Kathâs. 46,123. Weber, Râmat. Up. 311. fg. Mârk. P. 50,92. — 2) m. N. einer der 9 Schätze des Kuvera Trik. 1,1,79. H. 193. an. 4,247. Med. m. 62. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*, 5 v. u. einer der Schätze bei den Gaina, in dem ein gleichnamiger Schlangendämon haust, H. 193, Sch. N. einer der 8 Schätze, die zu der Zauberkunst Padminî in Beziehung stehen, Mârk. P. 64,15. 68,5.12. — 3) *eine best. grosse Zahl* Vjutp. 186. m. H. an. Med. ग्रयुत, प्रयुत, पद्म, खर्व, ग्रर्बुद, शङ्क, महापद्म (n.), निखर्व, कोटि MBh. 2,2143. °शतैः 3, 11793. = 100000 Padma R. 6,4,58 (n.). = $^1/_{100000}$ Kharva 59. = लक्षकोटि Lîlâvatî im ÇKDr. — 4) *eine best. Hölle* Burn. Intr. 201. — 5) m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,8. — 6) m. N. pr. eines Schlangendämons Trik. 1,2,6. H. an. Med. Vjutp. 84. महापद्मस्तथा त्रिशुक्लो दशबिन्दुमस्तकः H. 1309. Hariv. 228. 12821. VP. 149. Râga-Tar. 4,592. Weber, Râmat. Up. 314. im Schatze Mahâpadma H. 193, Sch. — 7) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12932. — 8) m. N. pr. des Weltelephanten im Süden MBh. 6,2866. R. 1,6,23. 41,18 (42,16 Gorr.). — 9) m. Bein. Nanda's VP. 467 (vgl. महापद्मपति). N. pr. eines Sohnes des Nanda Wassiljew 47. 49. Schiefner, Lebensb. 234 (4). — 10) n. N. pr. einer Stadt am rechten Ufer der Gaṅgâ MBh. 12,13775.

महापद्मपति (म° + पति) m. Bein. Nanda's Bhâg. P. in VP. 467, N. 18.

महापद्मसरस् (म° + स°) n. N. pr. eines *Sees* Râga-Tar. 5,68 (महापद्म° mit der ed. Calc. zu lesen). 103. 104. 8,3229.

महापद्मसलिल (म° + स°) n. dass. Râga-Tar. 5,118.

महापद्य (म° + पद्य) n. *ein klassischer Vers:* °षट्क *sechs solcher* (Kâlidâsa zugeschriebener) *Verse zum Lobe des Königs* Bhoga Habb. Anth. 483. fg.

महापन्थक (म° + प°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Vjutp. 32. Schiefner, Lebensb. 308 (78).

महापराक्रम (म° + प°) adj. *überaus muthig* Hit. 2,2 (महावीर्यपराक्रम).

महापराह्ण (महा + अ°) m. *später Nachmittag* P. 6,2,38. — Vgl. महानिश, महानिशा, महारात्रि.

महापरिनिर्वाण (म° + प°) Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 91.

महापवित्र (म° + प°) adj. *überaus läuternd:* Vishṇu (neben पवित्र) MBh. 12,12864. *vor ungünstigen Einflüssen in hohem Grade schützend* Varâh. Bṛh. S. 84,22.

महापशु (म° + 1. पशु) m. *grosses Vieh* M. 8,324.

महापाटल (म° + पा°) *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

1. महापात (म° + 2. पात) m. *weiter Flug* Pańkat. II, 57.

2. महापात (wie oben) adj. *weit fliegend:* von einem Geschosse Hariv. 6901. 6908.

महापातक (म° + पा°) n. *ein schweres Verbrechen*, deren fünf namhaft gemacht werden: *Brahmanenmord, Genuss von Branntwein, Diebstahl, Unzucht mit der Frau des Lehrers* und *Umgang mit denen, die sich eines jener vier Verbrechen schuldig gemacht haben;* vgl. M. 11,54. —245. 257. Jâǵń. 3,206. मन्ये निर्धनता प्रकाममपरं षष्ठं महापातकम् Spr. 3098. Mṛkkh. 174,10. °पञ्चक Vop. 25,17. Mârk. P. 51,57. Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,43. 281,*b*,9. Weber, Râmat. Up. 356,5, wo vielleicht महापातकपापिष्ठैः zu lesen ist.

महापातकिन् (von महापातक) adj. *der ein schweres Verbrechen begangen hat* M. 9,235. 243. 11,107. 239. 12,54. Jâǵń. 2,73. 3,206. 227. Çând. 82. Pańkat. 1,10,76. Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,41. — Vgl. पातकिन्.

महापात्र (म° + पात्र) m. *der erste Minister* Pańkat. 1,4,62 (vgl. पात्र m. 64. 66). Sâh. D. 7,7. 8,13. 18,18.

महापाद (म° + पाद) adj. *grossfüssig:* Çiva MBh. 13,1199.

महापाप (म° + पाप) n. *ein schweres Verbrechen* Jâǵń. 3,286. Spr. 1262. Pańkat. 1,10,75.

महापाप्मन् (म° + पा°) adj. *viel Unheil anrichtend:* काम Bhag. 3,37.

महापारणिक (von महा + पारणा) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lalit. ed. Calc. 1,20.

महापारुषक (म° + पा°) *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महापारेवत (म° + पा°) n. *ein best. Fruchtbaum*, = बृहत्पारेवत, स्वर्णपारेवत, im Hindî वडापारेवत, Râǵan. im ÇKDr.

महापार्श्व (म° + पा°) m. N. pr. eines Dânava MBh. 2,366. Hariv. 12696. eines Râkshasa R. 5,12,7. 45,10. 80,1. 6,12,17. 69,11.

महापाल (म° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55.

महापाश (म° + पाश) m. N. pr. eines Schergen Jama's Bṛhaddharma-P. 56 im ÇKDr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महापाशुपत (म° + पा°) m. *ein grosser (eifriger) Verehrer des* Çiva-Paçupati Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,7. 69,*b*, N. 1. 242,*b*, No. 599. 276,*b*, 17. Kusum. 3,13.

महापासक m. *ein buddhistischer Laienbruder* Trik. 1,1,25. Offenbar fehlerhaft für महोपासक.

महापिण्डीतरु m. = पिण्डीतरु *ein best. Baum*, = पेंडिरा im Hindî, Râǵan. im ÇKDr.

महापीलु (म° + पीलु) m. *ein best. Baum*, = बृहत्पीलु Râǵan. im ÇKDr. — °पति (?) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38.

महापुंस (म° + पुंस = पुमंस्) m. *ein grosser Mann:* °पुंसम् acc. Çatr. 14,180.

महापुण्य (म° + पु°) 1) adj. f. ग्रा *überaus schön, — gut, — rein, — heilig:* व्रत Hariv. 14406. देश R. 1,40,5. गङ्गा MBh. 13,1842. ein Bodhisattva Vjutp. 21. — 2) f. ग्रा N. pr. eines *heiligen Flusses* Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 3.

महापुत्र (म° + पुत्र) m. *Grosssohn* (?) gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माहापुत्रि.

महापुनस् (म° + पु°) m. wohl N. pr. eines Berges MBh. 6,427.

महापुर 1) n. (म° + पुर) *a)* oxyt. *eine grosse Festung* TS. 6,2,3,1. Kâth. 24,10. Ait. Br. 1,23. — *b)* N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 13,1742. — 2) f. ई (म° + पुरी) *eine grosse Burg, — Stadt:* राक्षसानाम् R. 3,53,37. लङ्का 54,14.

महापुराण (म° + पु°) n. *ein grosses, —, ausführliches* Purâṇa MBh. 1,232. Bhâg. P. und Svajambhûpurâṇa in den Unterschrr.

महापुरुष (म° + पु°) m. 1) *ein grosser Mann*, eig. Spr. 2147. übertr. Mahâvîrak. 1,7. Hit. 100,15. Vjutp. 170. °लक्षणानि Burnouf in Lot. de la b. l. 553. fgg. Hiouen-thsang 1,164. Bez. *fünf grosser Herrscher, welche unter best. Constellationen geboren werden:* पञ्चमहापुरुषलक्षणम् Titel des 69ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. S. Davon nom. abstr. °ता f. Bhâg. P. 5,

15,5. 6,12,26. — 2) *der grosse Geist*, Bein. Vishṇu's MBh. 12,12864. R. 6,102 in der Unterschr. Verz. d. Oxf. H. 345,*b*,8 (Verz. d. B. H. 122, *b*, 37). VP. 2. Bhâg. P. 2, 1. fgg. in den Unterschrr. 5,15,4. 6. 17, 14. 6, 2,23. 9,9,29. °पावनकवच Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,15. — Vgl. महापूरुष.

महापुरुषदन्ता (म°-पु°-दन्ता) f. *Asparagus racemosus* Ratnam. 16.

महापुरुषदन्तिका (wie oben) f. *eine best. Pflanze*, = महाशतावरी Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. पुरुषदन्तिका.

महापुष्प (म° + पु°) 1) m. *ein best. Wurm* Suçr. 2,510,8. — 2) f. आ *Clitoria Ternatea Lin.* (अपराजिता) Çabdak. im ÇKDr.

महापूजा (म° + पू°) f. *grosse Ehrenerweisung*, Bez. einer best. Cerimonie Wilson, Sel. Works 1,148. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,14.

महापूत (म° + पूत) adj. *überaus rein*: तं वैष्णवं महापूतं प्रवदन्ति Pańkar. 2,2,15.

महापूरुष m. = महापुरुष 2. Bhâg. P. 8,5,32. Pańkar. 4,3,49.

महापूर्ण (म° + पूर्ण) m. N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3.

महापृष्ठ (म° + पृष्ठ) 1) adj. *einen grossen* —, *breiten Rücken habend* Hip. 2,4. — 2) m. *Kameel* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. Bez. *von 6* Anuvâka *im 4ten* Ashṭaka *des* ṚV., *die zum* Açvamedha *gehören*, Ind. St. 2,17. 3,383.

महापैङ्ग्य (म° + पै°) n. N. eines vedischen Textes Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Verz. d. B. H. 92,10.

महापैठीनसि (म° + पै°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 92, 12. Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,34.

महापोटगल (म° + पो°) m. *eine hochwachsende Schilfart* H. an. 4,299. Med. l. 164.

महाप्रकाश (म° + प्र°) m. Titel einer medicinischen Schrift (vgl. भावप्रकाश) Verz. d. B. H. No. 957.

महाप्रजापति (म° + प्र°) m. *der grosse Herr der Geschöpfe*, Beiw. Vishṇu's MBh. 12,12864.

महाप्रजापती und °प्रजावती s. u. प्रजापती und vgl. noch Lot. de la b. l. 2. 463. fg. 298.

महाप्रज्ञापारमितासूत्र (म°-प्र°-सूत्र) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Vie de Hiouen-thsang 154.

महाप्रणाद (म° + प्र°) m. N. pr. eines Kakravartin Vjutp. 92.

महाप्रतिभान (म° + प्र°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2. 145. 462.

महाप्रतीहार (म° + प्र°) m. *Oberthürsteher* Râǵa-Tar. 4,142. 484.

महाप्रदीप (म° + प्र°) m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 202,12.

महाप्रपञ्च (म° + प्र°) m. *die grosse Welt* Vedântas. (Allah.) No. 78.

महाप्रभ (म° + प्रभा) adj. *hell leuchtend, überaus glänzend*: रथ MBh. 3,1715. चक्र Hariv. 15335.

महाप्रभा (wie eben) f. *grosse Helle* Gagadîça im ÇKDr. °माण्डलव्यूहज्ञानमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 105.

महाप्रभाव (म° + प्र°) adj. f. आ *überaus mächtig, gewaltig* MBh. 7, 59. Prab. 31,6.

महाप्रभु (म° + प्रभु) m. *ein grosser* —, *mächtiger Herr; ein König, Fürst*; Bein. Indra's und Çiva's Çabdârthak. bei Wils. = परमेश्वर d. i. Vishṇu Haribhaktivilâsa 3 und Kaitanjakandrodaja im ÇKDr. *Haupt, Chef* Wilson, Sel. Works 1,167.

महाप्रलय (म° + प्र°) m. 1) *die vollkommene Vernichtung der Welt am Ende eines* Kalpa Halâj. 1,117. — 2) Titel einer Schrift (in Hindi) Wilson, Sel. Works 1,357. Verz. d. Oxf. H. 388,*a*, No. 526.

महाप्रवृद्ध (म° + प्र°) adj. *hoch gewachsen* u. s. w. P. 6,2,38.

1. महाप्रसाद (म° + प्र°) m. *ein grosses Gnadengeschenk* (s. प्रसाद 2.) Matsjasûkta im ÇKDr.

2. महाप्रसाद (wie eben) adj. *überaus gnädig* MBh. 13,4254.

महाप्रसुत *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 185.

महाप्रस्थान (म° + प्र°) n. s. u. प्रस्थान 1. und füge noch hinzu Ind. St. 2,76,3. Verz. d. Oxf. H. 345,*b*,38. °गमन Udvâhat. im ÇKDr.

महाप्रस्थानिक s. u. प्रास्थानिक, wo die Form mit kurzem Vocal vielleicht mit Unrecht für fehlerhaft erklärt worden ist. Die ed. Bomb. des MBh. hat auch 1,629. 683 महाप्रस्थानिक.

महाप्राज्ञ adj. *überaus klug*, — *einsichtsvoll* (von Personen) s. u. प्राज्ञ 1,*a*. Vgl. noch R. 1,59,6. Mârk. P. 100,13.

1. महाप्राण (म° + 1. प्राण) m. gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. 1) *starker Hauch* (der bei der Aussprache der Aspiraten und einiger anderer Laute gehört wird) P. 1,1,9, Sch. — 2) *grosse Kraft*: सु° adj. *überaus kräftig*: वज्र Bhâg. P. 6,11,6. — Vgl. माहाप्राण.

2. महाप्राण (wie eben) 1) adj. *mit starkem Hauche ausgesprochen*: der Laut ह् P. 8,4,62, Sch. — 2) m. *Rabe* (*der Krächzende*) Râǵan. im ÇKDr.

महाप्रीतिवेगसंभवमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 105.

महाप्रीतिहर्षा (म° + प्री°-हर्ष) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाफणक (म° + फणा) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

1. महाफल (म° + फल) n. 1) *eine grosse Frucht* Spr. 802. — 2) *grosser Lohn* M. 3,128.

2. महाफल (wie eben) 1) adj. f. आ *a*) *grosse Früchte habend*. — *b*) *grossen Lohn bringend* M. 5,56; vgl. auch u. महन्त् 1. gegen das Ende. Das adj. महोदय wird von den Comm. häufig durch महाफल erklärt. — 2) m. *Aegle Marmelos Corr.* Ratnam. 6. — 3) f. आ *a*) *die Coloquinthen-Gurke* Gaṭâdh. im ÇKDr. — *b*) *eine Art Speer* H. ç. 146.

महाफेणा (म° + फेणा) f. *Ossa sepiae* Çabdak. im ÇKDr.

महाबन्ध (म° + ब°) m. *eine best. Stellung der Hände oder Füsse* (im Joga) Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,21.

महाबन्ध्या (म° + ब°) adj. f. *vollkommen unfruchtbar* Pańkar. 1,8,34.

महाबभ्रु (म° + ब°) m. *ein best. höhlenbewohnendes Thier* Suçr. 1,203,2.

महाबल (म° + 1. बल) 1) adj. f. आ *überaus stark*, — *kräftig*, — *mächtig*; von Personen H. an. 4,294. Med. l. 159. N. 12,58. Hip. 1,1. MBh. 1,5933. Hariv. 200. R. 1,1,34. 47. 8,11. 52,1. 13. Spr. 4704. Kathâs. 45,48. 58,5. Mârk. P. 60,15. 100,13. Hit. 59,8. 89,22. Vishṇu Pańkar. 4,3,81. Çiva Çat. व्याघ्र MBh. 1,5575. वात Kathâs. 44,136. सु° (ओषधि) *überaus heilkräftig* MBh. 2,1862. — 2) m. *a*) *Wind* H. 1107. H. an. Halâj. 1,76. — *b*) *ein* Buddha Trik. 1,1,10. — *c*) (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96, 46. — *d*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's (?) Hariv. 9555. eines Indra im Manvantara Tâmasa's

und Raukja's Mârk. P. 74, 58. 94, 29. eines Schlangendämons Vjutp. 87. eines Fürsten (Vipra andere Autt.) VP. 465, N. 9. verschiedener Personen Kathâs. 10, 21. Vet. in LA. (II) 29, 11. Verz. d. Oxf. H. 365, a, No. 72. Hit. 120, 7. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2627. 2644. — 4) n. a) Blei H. ç. 158. H. an. Med. — b) eine best. hohe Zahl Vjutp. 185. — c) N. eines Liñga (= गोकर्णेश-लिङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 74, a, 23; vgl. महाबलेश्वर.

महाबलशाक्य (म° + शा°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 78.

महाबलसूत्र (म° + सूत्र) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 42.

महाबला (म° + 2. ब°) f. eine best. Pflanze, = कलम्भिट्टु H. an. 4, 294. fg. = अतिबला Med. l. 159. = बला Sida cordifolia Lin. Ratnam. 168.

महाबलाक्ष eine best. grosse Zahl Vjutp. 186.

महाबलेश्वर n. = महाबल 4, b. Verz. d. Oxf. H. 61, a, N.

महाबार्हत adj. von महाबृहती RV. Prât. 18, 7. Ind. St. 8, 26. 143. Müller, SL. 222.

महाबाहु (म° + बाहु) 1) adj. langarmig (vgl. दीर्घबाहु) Indr. 1, 9. Hid. 1, 48. 2, 19. 3, 2. N. 2, 11. 4, 30. 12, 8. 14, 11. MBh. 1, 5577. 3, 5943. 7260. R. 1, 1, 11. 3, 55, 36. 38. Mârk. P. 74, 28. 51. Beiw. Vishṇu's: बाहुभ्यां रोदसी बिभ्रन्महाबाहुरिति स्मृतः MBh. 5, 2567. — 2) m. N. pr. a) eines der Söhne Dhṛtarâshṭra's MBh. 1, 2728. 2740. 4545. 4553. — b) eines Dânava Hariv. 200. — c) eines Râkshasa R. 3, 29, 31. 5, 80, 2.

महाबिम्बर eine best. hohe Zahl Vjutp. 185.

महाबिल (म° + बिल) n. der Luftraum Verz. d. Oxf. H. 184, a, 1 v. u. Gatâdh. im ÇKDr. a water jar; the heart; the mind; a cave, a hole Wilson. — Vgl. महाह्निल.

महाबीज (म° + बीज) adj. samenreich: Çiva MBh. 13, 1153. — Vgl. महारेतस्.

महाबीज्य (wie eben) n. Perinaeum H. 613.

महाबुद्ध (म° + बुद्ध) m. der grosse Buddha Burn. Intr. 221. Açokâvad. 1.

महाबुद्धि (म° + बु°) 1) adj. eine grosse Einsicht habend, überaus klug R. 1, 61, 9. Pañkat. 4, 23. st. °बुद्धे MBh. 5, 5982 hat die ed. Bomb. richtig °युद्धे, wie schon Benfey in seiner Chr. vermuthet hatte. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 45, 383. 47, 24.

महाबृहती (म° + बृ°) f. 1) Solanum Melongena Lin. Trik. 2, 4, 28. — 2) ein best. Metrum: vier Pada zu acht und eines zu zwölf Silben RV. Prât. 16, 47. 18, 7; vgl. Ind. St. 8, 97. 103. 147. 243.

1. महाबोधि (म° + बो°) die grosse Intelligenz eines Buddha Wassiljew 42.

2. महाबोधि (wie eben) m. ein Buddha Trik. 1, 1, 9. H. 232. eine best. Incarnation Buddha's Vjâdi beim Schol. zu H. 233.

महाबोधिसंघाराम (म° + सं°) m. N. pr. eines buddhistischen Klosters Hiouen-thsang I, 487.

महाबोध्यङ्गवती (von 1. म° + अङ्ग) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 101.

महाब्रह्मं und °ब्रह्मन् (म° + ब्रह्मन्) m. P. 5, 4, 105. Vop. 6, 44. 1) ein grosser Brahmane; nicht zu belegen, da in Benf. Chr. 20, 6 (vgl. MBh. 5, 7043) महाब्रह्मन् stillschweigend für richtiges महद्ब्रह्मन् gesetzt worden ist (महत् gehört zu कार्यम्). — 2) der grosse Brahman (der Gott) Wassiljew 198. Hiouen-thsang 1, 477. pl. eine Klasse von Göttern bei den Buddhisten Vjutp. 82. Lalit. ed. Calc. 171, 1 (°ब्रह्मन्). Lot. de la b. l. 101. fgg. Burn. Intr. 202. 609. fgg. (°ब्रह्म und °ब्रह्मन्). Köppen 1, 256. 260.

महाब्राह्मण (म° + ब्रा°) 1) m. ein grosser Brahmane Çat. Br. 14, 5, 1, 19. 22. Çâk. 63, 18. = निन्दितब्रह्मन् ÇKDr. angeblich nach P. (vgl. 6, 2, 69). a priest who officiates at funeral ceremonies Wils. Statt महाब्राह्मणभाग्य MBh. 3, 13248 ist mit der ed. Bomb. ब्राह्मणमहाभाग्य zu lesen. — 2) n. das grosse Brâhmaṇa, Bez. des Pañkaviṃçabrâhmaṇa Weber, Lit. 72.

महाभट (म° + भट) m. 1) ein grosser Krieger; s. u. भट 1. — 2) N. pr. eines Kshatrija Kathâs. 58, 5. eines Dânava 47, 15.

महाभद्र (म° + भद्र) 1) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55, 19. — 2) f. आ a) Gmelina arborea Roxb. Râǵan. im ÇKDr. — b) Bein. der Gañgâ Çabdam. im ÇKDr. Hiouen-thsang 1, 217. — 3) n. N. pr. eines Sees VP. 169. Mârk. P. 55, 8. 56, 17.

1. महाभय (म° + भय) n. grosse Gefahr, — Noth Ait. Br. 8, 27. MBh. 5, 1828. 1837. Râǵa-Tar. 2, 26. Vet. in LA. (II) 17, 16. Personif. (als m.; vgl. भय) ein Sohn des Adharma von der Nirṛti MBh. 1, 2619.

2. महाभय (wie eben) adj. f. आ mit grosser Gefahr —, mit grosser Noth verbunden; sehr gefahrvoll, — furchtbar: युद्ध MBh. 1, 1176. 1185. उल्का 3, 11397.

महाभाग (म° + भाग) 1) adj. f. आ dem ein grosser Theil, ein schönes Loos zugefallen ist; in hohem Grade ausgezeichnet, vor Andern hervorragend, überaus ausgezeichnet; zumeist von Personen und häufig in der Anrede. M. 3, 192. 9, 26. N. 10, 14. 24. 12, 47. 93. 18, 8. Indr. 1, 16 (सु°). MBh. 2, 473. 3, 14575. 4, 2. 5, 6016. 7096. 7365. जन्मनैव महाभागो ब्राह्मणो नाम जायते 13, 2142. Hariv. 8975. R. 1, 8, 19. 10, 8. 57, 16. 60, 24. 70, 34. 2, 24, 32. Suçr. 1, 323, 8. Çâk. 107. Uttararâmak. 28, 1 v. u. Vid. 120. 292. Kathâs. 10, 75. 37, 18. 59, 85. 61, 314. 64, 38. 66, 169. Mârk. P. 61, 35. 46. 74. Brahma-P. in LA. (II) 54, 17. 55, 7. Pañkar. 1, 4, 48. 68. 79. Prab. 55, 11. सरितः (oder नागाः) Varâh. Brh. S. 48, 67. द्रुमाः Hariv. 8972 (दाशार्हमहा° die neuere Ausg.). सप्त° siebenmal (d. i. überaus) ausgezeichnet: Vishṇu MBh. 12, 12864. सप्तभिर्गायत्र्यादिभिर्यज्ञियाः सप्तैव महान्तो यज्ञभागा यस्य सः Nilak. — 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Mahâlaja Verz. d. Oxf. H. 39, b, 23.

महाभागवत (म° + भा°) 1) m. ein grosser Verehrer Bhagavant's Bhâg. P. 1, 12, 17. 32. — 2) n. das grosse Bhâgavata-Purâṇa, N. eines Upapurâṇa Ind. St. 1, 469, 4.

महाभागिन् (म° + भा°) adj. überaus glücklich Kathâs. 44, 187.

महाभाग्य (nom. abstr. zu महाभाग) n. hohe Stellung, — Bedeutung: विश्वंभराधिपत्यं यत्तन्महाभाग्यमुच्यते Pratâpar. 3, a, 2. °भाग्ये प्रतिष्ठिताः MBh. 13, 2150. कुलस्त्रीणाम् 3, 16619. ब्राह्मण° 13143. 13248 (महाब्राह्मणभाग्य ed. Calc., ब्राह्मण° ed. Bomb.). राजन्य° ebend. तपसः M. 11, 244.

महाभार (म° + भार) P. 6, 2, 38. m. eine grosse Bürde, — Last.

महाभारत (म° + भा°) P. 6, 2, 38 (m. nach dem Schol.). adj. in Ver-

bindung mit आरुव, युद्ध oder subst. mit Ergänzung eines Wortes für *Kampf: der grosse Kampf der* Bharata MBH. 5,4811. °युद्ध 14,1809. °संभारः (महाभारत आरम्भः die neuere Ausg.) संभृतो ऽग्निरिव क्रतुः HARIV. 11101. In Verbindung mit आख्यान oder n. *die grosse Erzählung vom Kampfe der* Bharata, *das grosse epische Gedicht* Mah. ÂÇV. GRHJ. 3,4,4. MBH. 1,11. 265. 2203. 2206. 18,190. fg. HARIV. 19. 11093. 16231. वेदान् — °पञ्चमान् MBH. 1,2418. 12,13027. महत्त्वाद्भारवत्त्वाच्च महाभारतमुच्यते 1,266. 18,192 (wo mit der ed. Bomb. भारवत्त्वात् st. भारतत्वात् zu lesen ist). भरतानां महज्जन्म महाभारतमुच्यते 1,2320. — Verz. d. B. H. 13,7. Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,14. 253,*b*,12. 270,*b*,28. 279,*a*,2. VP. 275. SÂH. D. 9,11. MADHUS. in Ind. St. 1,13,8. 20,25. °तात्पर्यनिर्णय Titel eines Buches HALL 162. MACK. Coll. I,13. Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,29. °दर्पण m. desgl. Ind. St. 1,471. °व्याख्यान n. desgl. MACK. Coll. I, 60.

महाभारतिक m. wohl *ein Kenner des* Mahâbhârata Verz. d. Oxf. H. 120,*b*,4.

महाभाष्य (म° + भा°) n. oder vollständig व्याकरण° *der grosse Commentar (zur Grammatik)*, Titel von Patañgali's Commentar zur Grammatik des Pâṇini, RÂGA-TAR. 1,176. 4,487. PRAB. 86,10. MADHUS. in Ind. St. 1,16,1 v. u. Verz. d. B. H. 14,4. No. 721. 789. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,2. 247,*a*,19. °प्रदीप m. Titel von Kaijaṭa's *Erklärung* des Mah. Verz. d. Oxf. H. 158,*a*. °दीपिका Titel von Bhartṛhari's *Erklärung* des Mah. Verz. d. B. H. No. 720. Vgl. Ind. St. 5,2. fgg. 150. fgg. 159. fgg. 166. fgg.

महाभासुर (म° + भा°) adj. *überaus glänzend:* Vishṇu MBH. 12,12864.

महाभिक्षु (म° + भिक्षु) m. *der grosse Bettler*, Bein. Çâkjamuni's BURN. Intr. 25. 276.

महाभिजन (महा + अ°) m. *eine hohe, edle Abstammung:* °जात *von edler Abstammung* Spr. 2155.

महाभिज्ञाज्ञानाभिभू (महा - अ° - ज्ञान + अ°) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 96. fgg.

महाभिष m. N. pr. eines Fürsten aus Ikshvâku's Geschlecht MBH. 1,3848. fgg. 3,8268. 13,7681. BHÂG. P. 9,22,12.

महाभिषव (महा + अ°) m. *die grosse Kelterung des* Soma (neben उपांश्वभिषव) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 749,8. fgg. 750,5. fgg.

महाभिषेक (महा + अ°) m. *feierliche Salbung* AIT. BR. 8,14. 19. Titel des 14ten Lambaka im Kathâsaritsâgara KATHÂS. 1,8; vgl. Verz. d. Oxf. H. 151,*b*. Es ist demnach अनुगत KATHÂS. 1,8 in act. Bed. aufzufassen und पञ्चलम्बक der Titel des 15ten Lambaka.

महाभिस्यन्दिन् (महा + अ°) adj. *in hohem Grade Feuchtigkeit erzeugend* oder *auflösend* SUÇR. 1,176,2. 177,4.

महाभीत (म° + भीत) 1) adj. *in hohem Grade erschrocken* PAÑKAR. 1,3,37. — 2) f. आ *Mimosa pudica* ÇABDAK. im ÇKDR.

महाभीति (म° + भी°) f. *grosse Gefahr, — Noth* AK. 3,4,14,80.

महाभीम (म° + भीम) m. 1) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's TRIK. 1,1,50. — 2) Bein. Çântanu's GAṬÂDH. im ÇKDR.; vgl. महाभीष्म.

महाभीरु (म° + भीरु) m. *eine Art Mistkäfer (sehr scheu)* H. 1208.

महाभीषणक (म° + भी°) adj. *grosse Angst erregend, überaus furchtbar:* रण MBH. 7,6239. HARIV. 3600. R. 6,16,105.

महाभीष्म (म° + भी°) m. = महाभीम 2. TRIK. 2,8,10.

महाभुज (म° + भुज) adj. *langarmig* INDR. 5,55. DRAUP. 7,9. MBH. 5, 7125. R. 3,55,4. RAGH. 1,13. KATHÂS. 42,192. RÂGA-TAR. 1,87. 196. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 12. Çiva ÇIV.

महाभूत (म° + भूत) 1) adj. *gross seiend, gross:* ये च महाभूता भुजंगमाः MBH. 13,6164. महाभूता (= वृद्धिभूताः Schol.) भूमिकम्पे चत्वारः सागराः पृथक् । वेलामुद्वर्तयन्तीव 6,105. In dieser Bed. hätte man eher महद्भूत erwartet. — 2) m. *ein grosses Geschöpf, — Wesen:* स्थावरा जङ्गमाश्चैव महाभूतमस्तथापरे so v. a. *hohe Bäume und grosse Thiere* MBH. 2,466. — 3) n. *Element (Erde, Wasser, Feuer, Luft, Aether)* NIR. 14,5. 10. AIT. UP. 5,3. MAITRJUP. 3,2. M. 1,6. BHAG. 13,5. MBH. 3,13913. fg. 6,178. 12,6821. 6823. 14,988. 1092. 15,924. SUÇR. 1,4,1. SÛRJAS. 12,23. RAGH. 1,29. AK. 3,4,14,67. VARÂH. BRH. S. 69,4. BRH. 8,21. BHÂG. P. 3,26,12. MÂRK. P. 34,2. TATTVAS. 15. WEBER, RÂMAT. UP. 351,5. MADHUS. in Ind. St. 1,20,1. °घटदान Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,15 (Verz. d. B. H. 137, *a*). 43,*a*,19. Vgl. महान्ति भूतानि unter महत् 1.

महाभूमि (म° + भू°) f. *ein grosses Reich:* °भूमौ नचिकेतस्त्वमेधि KATHOP. 1,24. महत्यां भूमौ राजा त्वं भव ÇAÑK.

महाभूषण (म° + भू°) n. *ein kostbarer Schmuck* GAṆAPATIKH. 23 im BRAHMAVAIV.-P. im ÇKDR. unter महाशिवः.

महाभृङ्ग (म° + भृङ्ग) m. *eine blaublühende Verbesina* (नीलभृङ्गराज) RÂGAN. im ÇKDR.

महाभेरीहारक (म° - भे° - हा°) Titel eines buddh. Sûtra WASSILJEW 318. 327. °परिवर्त desgl. 162.

महाभैरव (म° + भै°) 1) m. *eine Form* Çiva's oder Bhairava's PRAB. 54,4. Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. — 2) adj. f. ई *zu* Mahâbhairava *in Beziehung stehend:* विद्या PRAB. 64,13. लिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 42,*a*,13. तन्त्र 108,*b*,34. 109,*a*,22.

1. महाभोग (महा + आ°) adj. *einen grossen Umfang habend:* न्यग्रोधपादप KATHÂS. 17,106. ज्योतीरसशिलातल 50,177.

2. महाभोग (म° + 1. भोग) adj. *grosse Windungen habend, grosse Ringe bildend*, von einer Schlange MBH. 1,1203. m. *eine grosse Schlange* ASHṬÂV. 18,53.

3. महाभोग (म° + 2. भोग) m. *Hochgenuss* KATHÂS. 29,53.

4. महाभोग (wie oben) adj. *grosse Genüsse verschaffend;* f. आ Bein. der Durgâ: महार्थसाधनी देवी महाभोगा ततः स्मृता DEVÎ-P. 45 im ÇKDR.

महाभोज (म° + भोज) m. 1) *ein grosser Fürst:* शशबिन्दुर्महायोगी महाभोजो महानभूत् BHÂG. P. 9,23,30. — 2) N. pr. eines Fürsten VP. 424. BHÂG. P. 9,24,7.

महाभोट (म° + भोट) *Gross-Tibet* Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,32. °देश 352,*b*,15.

महाभौम (म° + भौम) m. N. pr. eines Fürsten MBH. 1,3772. fg.

महाभ्र (महा + अभ्र) n. *eine grosse* oder *dicke Wolke* ÇÂÑKH. GRHJ. 6, 1. °कूट Verz. d. B. H. 121,5.

महामख (म° + मख) m. *ein grosses Opfer, Hauptopfer* (s. महायज्ञ) JÂGÑ. 1,102. MBH. 3,14128.

महामञ्जूषक (म° + म°) m. Bez. *einer himmlischen Blume* Lot. de la b. l. 4. 219.

महामणि (म° + म°) m. *ein kostbarer Edelstein* MBh. 5, 1090. Çâk. 133. Bhâg. P. 5,9,11. 8,6,5. Beiw. Çiva's Çiv.

महामणिचूड (म° + म°) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 84.

महामण्डल (म° + म°) m. N. pr. eines Fürsten Burn. Intr. 359.

महामण्डलिक (म° + मण्डल) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 84.

महामण्डूक (म° + म°) m. *eine Froschart*, = पीतमण्डूक Râgan. im ÇKDr.

महामति (म° + म°) 1) adj. *grosse Einsicht besitzend, klug* N. 18, 3. MBh. 2,2910. 14128. 5,5979. 7067. 12,4263 (wo vielleicht महामतेः zu lesen ist; Gild. in der 2ten Ausg. von LA. fasst महामते als loc. von महामत). R. 1,8,2. 52,15. 2,23,12. Spr. 2882. Kathâs. 5,59. Mârk. P. 81,25. Gaṇeça Pańkar. 1,7,88. — 2) m. *a) der Planet Jupiter* H. ç. 13. — *b)* N. pr. eines Fürsten der Jaksha Vjutp. 88. eines Bodhisattva Burn. Intr. 515. — 3) f. °मति N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 148,*a*, No. 318. — 4) f. °मती Bez. *eines best. lunaren Tages*, personif. eine Tochter des Añgiras MBh. 3,14128.

महामत्त (म° + मत्त) adj. *in voller Brunst stehend:* द्विप R. 5,4,8.

महामत्स्य (म° + म°) m. *ein grosser Fisch* Çat. Br. 14,7,1,18. H. 1348. Halâj. 3,37. fg.

1. महामद (म° + मद) m. *heftige Brunst:* इभ° Mârk. P. 89,19.

2 महामद (wie eben) adj. *dessen Brunst heftig ist;* m. *Elephant* H. ç. 174. Hâr. 14. *ein brünstiger Elephant* Çabdar. im ÇKDr.

महामनस् (म° + म°) 1) adj. *grossgesinnt, hohen Sinnes* H. 367. Halâj. 2,200. RV. 10,103,9. N. 5,40. 7,8. 18,19 (सु°). 20,2. MBh. 1,4813. Spr. 3936. R. Gorr. 1,6,18 (अ°). 3,55,52. *stolzen Sinnes, stolz, hochfahrend* Khând. Up. 6,1,2. Spr. 3636 (nicht *grossmüthig*). — 2) m. *a) ein best. fabelhaftes Thier*, = शरभ ÇKDr. u. dem letzten Worte; vgl. मनस्विन्. — *b)* N. pr. eines Fürsten Hariv. 1672. fg. VP. 444. Bhâg. P. 9,23,2.

महामनि m. N. pr. eines Fürsten VP. 444. Wohl fehlerhaft für °मति oder °मणि; andere Autt. haben महाशाल und महाशील.

महामनुष्य (म° + म°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,3.

महामन्त्र (म° + मन्त्र) m. *ein grosser d. i. ein überaus wirksamer Zauberspruch* Git. 9,11. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,26.

महामन्त्रानुसारिणी (महामन्त्र + अ°) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,13. Vjutp. 24.

महामन्त्रिन् (म° + म°) m. *der oberste Rathgeber eines Fürsten* Kathâs. 31,80. 32,6. 66,120. 133. Hit. 97,16. 120,5.

महामन्दारव (म° + म°) m. *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

महामयूरी (म° + म°) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,13. — Vgl. महामायूरी.

1. महामरकत (म° + म°) m. *ein grosser Smaragd* Bhâg. P. 10,33,7.

2. महामरकत (wie eben) adj. *mit grossen Smaragden verziert* Bhâg. P. 4,9,62. °मारकत v. l.

महामलयपुर (म° - म° - पुर) n. Bez. der sieben in Felsen ausgehauenen Pagoden im Süden von Madras LIA. I, 165.

1. महामह (vgl. 3. मह् u. s. w.) 1) adj. *grossmächtig* RV. 6,24,10. 33,15. 46,10. अहमस्मि महामहः sagt Indra 10,119,12. — 2) f. आ Bez. *einer best. Constellation:* शुभयोगसमायुक्ता शनौ शतभिषा यदि । महामहेति विख्याता त्रिकोटिकुलमुद्धरेत् ॥ Skanda-P. in Tithjâdit. ÇKDr. — Zur Bildung des Wortes vgl. घनाघन, चराचर, चलाचल, पतापद, वदावद.

2. महामह (म° + 1. मह) m. *ein grosses Fest* Vjutp. 133.

1. महामहिमन् (म° + म°) m. *grosse d. i. wahrhafte Grösse:* प्रभवो ऽप्यप्रमत्तास्ते महामहिमशालिनः Spr. 1300.

2. महामहिमन् (wie eben) adj. *übergross, wahrhaft gross;* davon nom. abstr. °महिमत्व n.: तन्महामहिमत्वं स्याद्या पुनर्देवतात्मता Pratâpar. 3,*b*,2.

महामहिव्रत (म° + म°) adj. *grossmächtige Herrschaft ausübend* RV. 9,48,2.

महामहेश्वरायतन (म-महेश्वर-आ°) n. *eine best. Götterregion* Vjutp. 82.

महामांस (म° + मांस) n. *köstliches Fleisch*, Bez. *verschiedener Fleischarten*, insbes. *des Menschenfleisches:* गोनरेभाश्वमहिषवराहोष्ट्रमृगोद्भवम् । महामांसाष्टकं देवि देवताप्रीतिकारकम् ॥ Kaulârṇavadîpikâ im ÇKDr. अष्टम्यां रुधिरैर्मांसैर्महामांसैः सुगन्धिभिः । पूजयेद्बहुजातीयैर्बलिभिर्भोजनैः शिवाम् ॥ Kâlikâ-P. in Tithjâdit. ÇKDr. °भोजन Kathâs. 20,191. °विक्रय 25,182. Pańkat. 241,2. °मांसस्य पणायिता Mâlatîm. 75,14.

महामात्य (महा + अ°) m. *Hauptminister eines Fürsten* Kâm. Nîtis. 14,5. Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,25. Râga-Tar. 3,228 (pl.) und in den Unterschrr. der Tarañga.

महामात्र (म° + मात्रा) 1) adj. *dem Maasse nach gross, der grösste, beste, vorzüglichste:* Çiva MBh. 13,1199. सर्वायुध° (धनुस्) 1,8180. 4,1309. 1344. वृष्ण्यन्धक° 1,7988. देवासुर° 13,1258. शाखामृग° R. 4,25 (26 ed. Bomb.), 1. Ohne nähere Bestimmung m. *ein im Range hochstehender Mann, ein hoher Beamter des Fürsten, Minister* (= प्रधान AK. 2,8,1,5. H. 720. an. 4,275. Halâj. 2,272. = अमात्य Med. r. 291. = समृद्ध H. an. Med.) MBh. 2,1166. 6,4748. 15,1042. R. 2,36,8. 37,1. 4,25,21. Kâm. Nîtis. 8,58. 9,69. 12,44. राजपुत्राश्च महामात्रहस्तिरश्च Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,39. 217,*a*,27. Spr. 2096 (*Minister* und zugleich *Elephantenlenker*). — 2) m. *Elephantenlenker* H. 762. H. an. Med. Halâj. 2,70. M. 9,259. MBh. 4,1761. 6,2287. 3155 (wo mit der ed. Bomb. सतोमैर्महा° zu lesen ist; man streiche also diese Stelle u. तोमर). 7,837. 4320. Hariv. 4552. 5053. 5581. 9377. 13497. 13619. Varâh. Bṛh. S. 9,28. 15,14. 19. Kathâs. 13,17. Spr. 2096 (zugleich *Minister*). — 3) f. ई *die Frau des Lehrers* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. गणना°, धर्म°.

महामानसिका (von म° + मानसी) f. N. pr. einer der 16 Vidjâdevî bei den Gaina H. 240. °मानसी ÇKDr. und Wilson nach derselben Aut.

महामानिन् (म° + मा°) adj. *überaus stolz* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,1.

महामाय (म° + माया) 1) adj. *wobei grosser Trug angewendet wird:* अस्त्र R. 1,29 (30 Gorr.), 18. *grossen Trug anwendend, gross im Täuschen:* राक्षस R. 5,80,2. 6,33,46. Beiw. und Bein. Vishṇu's H. ç. 72. Ind. St. 2,1. Pańkar. 4,3,25. Çiva's MBh. 13,1201. °माया f. Beiw. und Bein. der Durgâ (vgl. महामाया) H. ç. 48. Wilson, Sel. Works 1,93. Kâlikâ-P. 6 im ÇKDr. °मायी f. desgl. Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 45,225. 46,38. 47,29. — 3) f. आ N. pr. einer Gemahlin Çuddhodana's Schiefner, Lebensb. 234 (4). Burn. Intr. 383. Hiouen-thsang 1,310.

महामाया (wie eben) f. *die grosse Täuschung, die göttliche Macht der Täuschung, die die Welt als wirklich bestehend erscheinen lässt und sie also gewissermaassen schafft*, Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,29. 33. 81,*a*,23. fgg. Mârk. P. 81,40. fgg. mit der Durgâ identificirt 58. °धर् Beiw. Vishṇu's MBh. 12,12864.

महामायाशम्बर् (म° + श°) n. oder °तन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,29. 109,*a*,17.

महामायूरी (म° + मा°) f. N. pr. einer der fünf Schutzgöttinnen (महारक्षा) bei den Buddhisten: °स्तोत्र Stotra-Sammlung No. 125. °साधन Sâdhanam. 119. — Vgl. महामयूरी.

महामारकत (म° + मा°) adj. f. ई्या *reichlich mit Smaragden verziert* Bhâg. P. 3,33,17. 4,9,62 (°मरकत Burn.). 7,4,9.

महामारी (म° + मा°) f. Bein. der Durgâ Çabdar. bei Wils. Mârk. P. 92,7.

महामार्ग (म° + मार्ग) m. *eine grosse Strasse, Hauptstrasse* Kâm. Nîtis. 16,4. Bhâg. P. 1,11,15. — Vgl. महापथ.

महामाल (म° + माला) adj. *einen grossen Kranz tragend:* Çiva MBh. 13,1240.

महामालिका (म° + मा°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — ⏑ — —, ⏑ — — ⏑ — — ⏑ — Colebr. Misc. Ess. II, 162 (XIII, 2). Ind. St. 8,397. 417. 423.

महामाष (म° + माष) m. *eine grosse Bohnenart* (vgl. राजमाष) Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,80,12.

महामाहेश्वर (म° + म°) m. *ein grosser Verehrer* Maheçvara's (Çiva's) Râǵa-Tar. 2,133.

महामीन (म° + मीन) m. *ein best. Fisch* Suçr. 1,206,18.

1. महामुख (म° + मुख) n. 1) *ein grosser Mund* Varâh. Bṛh. S. 68,54. — 2) *eine grosse Mündung:* महानदी द्वारवतीं पञ्चाशद्भिर्महामुखैः। प्रविष्टा Hariv. 8958.

2. महामुख (wie eben) 1) adj. *a*) proparox. *einen grossen Mund habend, grossmäulig* P. 6,2,168. Çiva MBh. 13,1202. — *b*) (f. ई) *eine grosse Mündung habend* Kâtj. Çr. 16,7,8. 18,3,5. — 2) m. *a*) *Krokodil* H. 1349. — *b*) N. pr. eines Mannes MBh. 3,15731.

महामुचिलिन्द (म° + मु°) *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महामुचिलिन्दपर्वत (म° + मु°) m. N. pr. eines fabelhaften Gebirges Lot. de la b. l. 148.

महामुण्डनिका f. = महामुण्डी Râǵan. im ÇKDr. u. महाश्रावणिका.

महामुण्डी (म° + मु°) f. *eine best. Pflanze*, = महाश्रावणिका Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

महामुद्रा (म° + मु°) f. 1) *eine best. Stellung der Hände* oder *Füsse* (beim Joga) Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,21. 236,*b*,20. — 2) *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 185. Mél. asiat. 4,632.

महामुनि (म° + मु°) 1) m. *ein grosser* Muni MBh. 5,6081. 7036. 7,9445. R. 1,4,19. 51,19. 59,22. Bhâg. P. 1,1,2. Agastja H. an. 4,185. fg. Med. n. 200. Çabdar. im ÇKDr. R. 3,49,50. Kṛpa, Kâla Aǵaja im ÇKDr. Insbes. Bein. *eines* Buddha Trik. 1,1,8. Çabdar. *eines* Ǵina: °स्वाध्याय Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282. — 2) *Koriander*, m. *die Pflanze* H. an. Râǵan. im ÇKDr. n. *der Same* Med. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 3) n. *Heilkraut, Arzenei* Çabdar. im ÇKDr.

महामूढ (म° + मूढ) adj. *sehr dumm, ein Einfaltspinsel* Kathâs. 61,18. Pańkar. 1,2,69. Pańkat. 38,12.

महामूर्ख (म° + मूर्ख) m. *ein grosser Thor* Pańkar. 2,5,13.

महामूर्ति (म° + मू°) adj. *eine grosse Gestalt habend:* Vishṇu MBh. 12,12864.

महामूर्धन् (म° + मू°) adj. *grossköpfig:* Çiva MBh. 13,1199.

महामूल (म° + मूल) 1) *ein grosser* d. i. *ausgewachsener Rettig* (Gegens. बालमूल) Vjutp. 135. — 2) m. *eine Art Zwiebel* (राजपलाण्डु) Râǵan. im ÇKDr.

महामूल्य (म° + मू°) 1) adj. *kostbar, werthvoll* Trik. 3,3,73. H. an. 3,137. 4,183. 228. Med. gh. 10. n. 198. j. 125. — 2) *Rubin*, m. Med. j. 125. Çabdârthak. bei Wils. n. H. an. 4,228. fg.

महामूषक (म° + मू°) m. *eine Rattenart* Râǵan. im ÇKDr. u. भित्तिपातन; °मूषिक in der alphabetischen Ordnung.

महामृग (म° + मृग) m. 1) *Grosswild*; z. B. वराह, महिष, गवय Vâgbh. 1,6,52. 63. — 2) *Elephant* Trik. 2,8,33. H. 1217. Hâr. 14. — 3) *ein fabelhaftes Thier mit acht Beinen* (s. शरभ) Râǵan. im ÇKDr.

महामृत्यु (म° + मृ°) m. 1) *Hauptod* Schol. zu Kâtj. Çr. 113,1. — 2) m. Bein. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

महामृत्युंजय (म° + मृ°) m. und °मन्त्र Bez. *eines best. an Çiva gerichteten Spruches* Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,7 (°जप gedr.). Verz. d. B. H. No. 1286.

महामृध (म° + मृध) *eine grosse Schlacht* MBh. 4,1049. R. 2,61,20.

महामेघ (म° + मेघ) m. 1) *eine grosse* oder *dicke Wolke* MBh. 3,1718. 12,4282. R. 3,29,1. °स्वन adj. Indr. 1,5. °निवासिन् (Çiva) MBh. 13,1195. — 2) Bein. Çiva's ÇKDr. nach dem MBh. — 3) N. pr. eines Mannes MBh. 7,1899. मेघवेग ed. Bomb.

महामेद m. *eine best. Heilpflanze*, = पुरोद्भव (m.) Ratnam. im ÇKDr.; पुरोद्भवा f. = महामेदा ÇKDr. nach ders. Aut. unter पुरोद्भवा. Die richtige Form ist wohl महामेदा Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1,140,8. 2,220,14.

महामेध (म° + मेध) m. *ein grosses Opfer:* सप्त मुख्यान्महामेधानाहरद्भरतर्षभ प्रति MBh. 3,11827. = अश्वमेध Nîlak.

महामेधा (म° + मे°) f. *die grosse Intelligenz*, Beiw. der Durgâ Mârk. P. 81,58.

महामेरु (म° + मेरु) m. *der grosse* Meru Taitt. Âr. 1,7,1.3. Ind. St. 3,123.

महामैत्र (म° + मैत्र) m. *ein* Buddha H. 235.

महामैत्री (म° + मै°) f. *grosse Zuneigung, grosses Mitleid* Vjutp. 26.

महामैत्रीसमाधि (म° + स°) m. Bez. *einer best. Andacht* bei den Buddhisten Hiouen-thsang 1,487.

महामोह (म° + मोह) m. *grosse Geistesverwirrung, — Verblendung des Geistes:* °प्रलुप्तस्मृति Spr. 3719. 3179. दशविध Tattvas. 34. Sâṁkhjak. 48. ससर्जाग्रे ऽन्धतामिस्रमथ तामिस्रमादिकृत्। महामोहं च मोहं च तमश्चाज्ञानवृत्तयः॥ Bhâg. P. 3,12,2. VP. 34. Mârk. P. 47,15. °मोहा (wohl nicht adj.; vgl. महामेधा, महाविद्या, महास्मृति) f. Beiw. der Durgâ 81,58.

महामोहन (म° + मो°) adj. *in hohem Grade verwirrend:* इन्द्रियाणाम्

MBH. 5,1551.

महामौद्गल्यायन (म° + मौ°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's LALIT. ed. Calc. 1,13. Lot. de la b. l. 62.

महाम्बुक m. Bein. Çiva's H. ç. 42. Vielleicht fehlerhaft für महाम्बुद (महा + अ°); vgl. महामेघ.

महाम्बुज (महा + अ°) n. eine best. grosse Zahl (1000,000,000,000) H. 874.

महाम्बुद s. महाम्बुक.

महाम्ल (महा + अ°) 1) adj. überaus sauer. — 2) n. die Frucht der indischen Tamarinde GAṬÂDH. im ÇKDR.

महायक्ष (म° + यक्ष) m. 1) ein grosser Jaksha, ein Fürst der Jaksha R. 1,27,8 (vgl. यक्षपति 5). °यक्षी f. 12. — 2) N. pr. des Dieners des 2ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 41.

महायक्षसेनापति (म° - यक्ष - से°) m. N. pr. einer Tantra-Gottheit VJUTP. 107.

महायज्ञ (म° + यज्ञ) m. ein grosses Opfer, Hauptopfer ÇAT. BR. 2,4,4,14. MBH. 1,7664. HARIV. 2320. R. 1,8,27. 37,17. Spr. 4418. पञ्चैव महायज्ञाः । तान्येव महासत्त्राणि भूतयज्ञो मनुष्ययज्ञः पितृयज्ञो देवयज्ञो ब्रह्मयज्ञ इति (dieselben heissen ÂÇV. GṚHJ. 3,1,1 einfach यज्ञाः) ÇAT. BR. 11,5,6,1. TS. 2,2,7,5. 3,2,2,2. M. 1,112. 2,28. 3,69. 71. 4,22. 6,5. 11,245. JÂGÑ. 3,314. AK. 2,7,44. H. 822. Verz. d. Oxf. H. 263,a, 3. 273,b, 35. हविर्यज्ञ (Neu- und Vollmondsopfer u. s. w.), महायज्ञ (Ǵjotishṭoma u. s. w.) AIT. BR. 2,7. ÇÂÑKH. ÇR. 14,8,15. 15,11,12. PÂR. GṚHJ. 1,2. 2,9. अश्वमेधराजसूयपौण्डरीकगोसवाद्य महायज्ञक्रतवः Verz. d. Oxf. H. 266,b,41. fg. महायज्ञ und महायज्ञभागहर (nur in der ed. Bomb.) Beiww. Vishṇu's MBH. 12,12864.

महायज्ञ (म° + यज्ञ) n. ein grosses Kunstwerk: °प्रवर्तन M. 11,63.

महायशस् (म° + य°) 1) adj. eines grossen Ruhmes sich erfreuend, von Personen MBH. 3,1755. 2079. 2301. 2477. HARIV. 14169. R. 3,53,38. Çiva MBH. 13,1148. 1199. 1239. ein Bodhisattva VJUTP. 21. — 2) m. N. pr. a) des 4ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 50. — b) eines Gelehrten Verz. d. B. H. No. 322. — 3) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2646.

महायशस्क adj. = महायशस् ÇKDR. und WILSON.

महायस (महा + अयस् oder आयस) adj. mit vielem Eisen versehen: बाणा MBH. 4,2093. = महाफलक mit einer grossen Spitze versehen NILAK.

महायात्रा (म° + या°) f. Titel eines Buchs über Omina Verz. d. Oxf. H. 113,a,33.

1. महायान (म° + यान) n. das grosse Fahrzeug (Gegens. हीनयान), Bez. einer späteren durch Nâgârǵuna aufgekommenen Phase der buddhistischen Lehre, die in den Mahâjânasûtra vertreten wird, WASSILJEW 8 u. s. w. BURN. Intr. 14. 66. fg. 72. 102. fgg. 122. fg. 334. 541. 581. Lot. de la b. l. 61. HIOUEN-THSANG 2,222. KÖPPEN 2,14. 71. LALIT. ed. Calc. 7,19. °परिग्रहक ein Anhänger des Mahâjâna VJUTP. 146. महायानोपदेश 41. °प्रसादभावन ebend. °संग्रह m. Titel eines Werkes WASSILJEW 288. 314. 316. dasselbe Werk wird °संपरिग्रहशास्त्र n. genannt in Vie de HIOUEN-THSANG 113. 217. °योगशास्त्र n. Titel eines andern Werkes ebend. 51. महायानाभिधर्मसंगीतिशास्त्र n. desgl. ebend. 304.

2. महायान (wie eben) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara (einen grossen Wagen habend) KATHÂS. 48,121.

महायानदेव (1. म° + देव) m. N. pr. eines Mannes Vie de HIOUEN-THSANG 223. 248.

महायानप्रभास (1. म° + प्र°) N. pr. eines Bodhisattva DAÇABH. 2.

महायाम (म° + याम) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,230,b.

महायाम्य (म° + या°) adj. Beiw. Vishṇu's (neben याम्य) MBH. 12,12864. याम्य यमगणा । महायाम्य चित्रगुप्तादिरूप NILAK.

महायुग (म° + युग) n. ein grosses Juga = 4 Juga = 4,320,000 Jahre COLEBR. Misc. Ess. II,414. ein Tag und eine Nacht Brahman's beträgt 2000 Mahâjuga SIDDHÂNTAÇIR. 7,15.

महायुत (महा + अ°) eine best. hohe Zahl Mél. asiat. 4,631.

महायुध (महा + आ°) adj. grosse Waffen tragend: Çiva MBH. 13,1215.

महायोगिन् (म° + यो°) m. 1) ein grosser Jogin: Vishṇu DHJÂNABINDÛP. in Ind. St. 2,1. MBH. 5,2536. Çiva ÇIV. — 2) Hahn H. ç. 191.

महायोगेश्वर (म° + यो°) m. ein grosser Meister im Joga: पितामहः पुलस्त्यश्च वसिष्ठः पुलहस्तथा । अङ्गिराश्च क्रतुश्चैव कश्यपश्च महानृषिः ॥ एते — महायोगेश्वराः स्मृताः । MBH. 13,4393.

महायोनि (म° + यो°) f. eine übermässige Erweiterung der weiblichen Geschlechtstheile ÇÂRÑG. SAṂH. 1,17,102. अति° SUÇR. 2,397,14.

महायौधाजय (म° + यौ°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,232,b.

मंहाय्य (von 1. मंह्) adj. zu ergötzen, zu erfreuen (= पूज्य SÂJ.): तं वो मुहो मुहाय्युमिन्द्रं दानाय सक्षणिम् RV. 8,59,8.

महारक्षस् (म° + र°) n. ein grosser Râkshasa ÇÂNTIK. 24.

महारक्षा (म° + र°) f. eine grosse Schutzgöttin (bei den Buddhisten); es werden deren fünf aufgezählt: Mahâpratisarâ (Pratisarâ), Mahâmâjûrî (Mahâmajûrî), Mahâsahasrapramardanî (-pramardinî), Mahâçîtavatî (-çîtavatî) und Mahâmantrânusâriṇî VJUTP. 24. WILSON, Sel. Works 2,13. — Vgl. पञ्चरक्ष, wofür पञ्चरक्षा zu lesen ist wie bei WILSON a. a. O.

महारक्षित (म° + र°) m. N. pr. eines Mannes KÖPPEN 1,192.

महारजत (म° + र°) n. 1) Gold AK. 2,9,95. H. 1043. HALÂJ. 2,19. R. GORR. 2,108,20. 5,40,3. MÂRK. P. 60,4. — 2) Stechapfel ÇKDR.; vgl. AK. 2,4,2,58. — Vgl. महारजन.

महारजन (म° + र°) n. 1) Safflor (कुसुम्भ) AK. 2,9,107. 3,4,22,139. H. 1139. an. 3,30. MED. n. 242. HALÂJ. 2,465. P. 4,2,2, Vârtt. 3. °रजनपटांशुक DAÇAK. 107,4. adj. mit Safflor gefärbt (vielleicht fehlerhaft für माहारजन): किमर्थं कौङ्कुमं वासो महारजनमेव च । नानुगृह्णासि HARIV. 7072. वाससी महारजनकौङ्कुमे 7073 (die neuere Ausg. महारजत an beiden Stellen; = महारजतेन रक्तम् = रक्तकौसुम्भम् Schol.). — 2) Gold H. an. MED. — Vgl. माहारजन.

महारण (म° + रण) m. eine grosse Schlacht MBH. 5,7084. PRATÂPAR. 24,b,4.

महारण्य (महा + अ°) n. ein grosser Wald AK. 2,4,1,1. 3,4,25,174. R. 3,52,46. AÇOKÂVAD. 7.

महारत्न (म° + रत्न) n. ein kostbares Juwel KATHÂS. 52,378. 53,63. SADDH. P. 4,7,b. so v. a. die Perle der Perlen Spr. 4476.

महारत्नप्रतिमण्डित (म° + प्र°) m. N. eines Kalpa (einer Weltperiode) Lot. de la b. l. 42.

महारत्नमय (von महारत्न) adj. *aus kostbaren Juwelen bestehend:* नानार्घमहारत्नमयालंकारणोज्ज्वल KATHÂS. 24,148.

महारत्नवत् (wie eben) adj. *mit kostbaren Juwelen verziert:* सभा वैश्रवणी MBH. 2,386.

महारत्नवर्षा (म°-रत्न-वर्ष) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit VJUTP. 106.

1. महारथ (म°+रथ) m. 1) *ein grosser Wagen* MBH. 3,1730. R. 3,55,32. — 2) oxyt. *ein grosser Kämpfer, — Kriegsheld* VS. 22,22. TS. 7,5,18,1. N. 12,31. MBH. 1,532. महारथो मगधानां विश्रुतो यो बृहद्रथः 2363. 5930. सर्वलोक° (अर्जुन) 3,1528. 11903. 5,5799. 7383. R. 2,50,12. 56,13, f. 3,53,11. RAGH. 9,1. ÇIÇ. 3,22. KIR. 16,14. Çiva MBH. 13, 1236. महारथानां यूथस्य पतिः KATHÂS. 47,23. °यूथप 26. एको दशसहस्राणि योधयेद्यस्तु धन्विनाम्। अस्त्रशस्त्रप्रवीणश्च महारथ इति स्मृतः॥ ÇRÎDHARASV. zu BHÂG. P. im ÇKDR.; vgl. MAHÎDH. zu VS. 22,22. आत्मानं सारथिं (v. l. रथिकं) चाश्वांश्चावन्युध्येत यो नरः। स महारथसंज्ञः स्यादित्याहुर्नीतिकोविदाः॥ Citat bei MALLIN. zu KIR. 16,14 und ÇIÇ. 3,22. Dass das Wort in dieser Bed. nicht als adj. comp. zu fassen sei, beweist schon der Accent und der Umstand, dass auch das einfache रथ häufig in der Bed. von *Kämpfer, Held* gebraucht wird. Hiernach wird man auch 1. बृहद्रथ anders als SÂJ. auffassen. — 3) N. pr. eines Râkshasa R. 3,29,30. eines Sohnes des Viçvâmitra R. 1,57,3 (महोदर GORR.). eines Fürsten MÂRK. P. 118,23. 26. = Çuddhodana in einer anderen Geburt BURN. Intr. 535. N. pr. eines Ministers des Fürsten Çaṁkaravarman RÂǴA-TAR. 7,82. — 4) *Lust, Verlangen* (vgl. मनोरथ) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

2. महारथ (wie eben) adj. *mit grossen Wagen versehen:* बलानि HARIV. 10628.

महारथत्व n. nom. abstr. von 1. महारथ 2. MBH. 5,5823. 8,33.

महारथ्या (म°+र°) f. *eine grosse Strasse:* सुविभक्तमहारथ्य adj. (पुर) MBH. 1,7579. °रथ्या adj. (पुरी) R. 5,9,50.

महारम्भ (महा+आ°) 1) adj. *unternehmend, rührig, fleissig:* कृषीबल KÂM. NÎTIS. 4,54. — 2) n. *eine Art Salz,* = गडलवण RÂǴAN. im ÇKDR.

महारव (म°+रव) 1) adj. *laut tönend:* दुन्दुभि HARIV. 13095. चापानि MBH. 6,3755. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBH. 1,7916. eines Daitja HARIV. 12697 (die ältere Ausg. liest महाबल st. dessen; LANGLOIS II, 392 wie die neuere Ausg.).

महारश्मिजालावभासगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva DAÇABH. 2.

1. महारस (म°+रस) m. *ein edles Mineral:* दरदः पारदः सस्यो वैक्रान्तं कान्तमभ्रकम्। माक्षिकं विमलश्चेति स्युरेते ऽष्टौ महारसाः॥ RÂǴAN. im ÇKDR. Verz. d. Oxf. H. 320,a,32. महारसाः स्युस्तत्रादावष्टौ पारदहिङ्गुले। वैक्रान्तं सस्यकं शैलं चपलं रसकोमलम्॥ अभ्रकं तुत्थकं (तुत्थकं verbessert AUFR.) कान्तं राजावर्तमथाञ्जनम्। 321,a, No. 761. *Quecksilber* RÂǴAN.

2. महारस (wie eben) 1) adj. *überaus schmackhaft:* भक्ष्याणि MBH. 3, 10041. — 2) m. a) *Zuckerrohr* TRIK. 3,3,447. H. an. 4,330. MED. s. 38 (कोशकार). HÂR. 100. RATNAM. 84. — b) *Phoenix sylvestris* TRIK. H. an. MED. — c) *Scirpus Kysoor Roxb.* H. an. MED. — 3) n. *saurer Reisschleim* H. 416. ǴAṬÂDH. im ÇKDR.

महारसवत् (von महा-रस *Wohlgeschmack*) adj. *sehr wohlschmeckend.* — 2) f. °वती *eine best. Speise* Z. d. d. m. G. 14,569,14.

महाराज (म°+राज) m. VOP. 6,37. 1) *ein grosser König, — Fürst* d. i. *ein regierender Fürst, Landesherr* AIT. BR. 7,34. ÇAT. BR. 1,6,4,21. 2,5,4,9. 14,5,4,19. fg. ÇÂÑKH. BR. 5,5. MAITRJUP. 2,1. P. 4,2,35. 3,97. MBH. 1,534. 3, 2129. 2304. 2324. 2448. 2725. 6,426. 7,7657. R. 1,17,34. 70,16. 2,45,10. 52,31. ÇÂK. 80,21. fg. 100,15. VIKR. 37,9. KATHÂS. 71,239. Spr. 214. 4705. VARÂH. BRH. S. 86,2 (महाराजाधिराजक). MÂRK. P. 123,6. VET. in LA. (II) 2,14. ÇUK. ebend. 37,1. HIOUEN-THSANG 1,250. in einer Inschr. LIA. 2, 942, N. 5. Varuṇa GOBH. 4,7,25. Kubera TAITT. ÂR. 1,31,6. Vishṇu BHÂG. P. 5,19,3. महाभाष्यमहाराजसूक्तिरत्नाकर d. i. *die dem grossen Fürsten* Mahâbhâshja (Patańǵali's Werk) *gehörige Edelsteingrube* Sûkti (Titel des Commentars) Verz. d. B. H. No. 721. — 2) bei den Buddhisten bilden die vier *Grosskönige* mit ihrem Gefolge (s. चतुर्महाराजकायिक) *eine best. Klasse göttlicher Wesen* BURN. Intr. 603. Lot. de la b. l. 3. 845. WASSILJEW 170. 198. SCHIEFNER, Lebensb. 258 (28). KÖPPEN 1,250. 326. 2,261. 296. 299. — 3) Bein. Mańǵuçrî's TRIK. 1,1,21. — 4) N. der Nachkommen des Sectenstifters Vallabhâkârja; vgl. History of the Sect of Maharajas u. s. w. London 1865. — 5) *Fingernagel* H. 594. — Vgl. माहाराजिक.

महाराजक m. = महाराजिक RÂMÂÇR. zu AK. 1,1,1,5. ÇKDR.

महाराजद्रुम (म°+द्रुम) m. *Cathartocarpus (Cassia) fistula* RÂǴAN. im ÇKDR.

महाराजमिश्र (म°+मिश्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,a,11.

महाराजिक (von महाराज) m. pl. Bez. *einer Klasse von Göttern* AK. 1,1,1,5. H. ç. 4 (236 an der Zahl). Verz. d. Oxf. H. 190,a,27 (220 an der Zahl). sg. (neben चातुर्महाराजिक) Bein. Vishṇu's MBH. 12,12864. — Vgl. माहाराजिक.

महाराज्ञी (म°+रा°) f. *eine regierende Fürstin, Königin* BHÂG. P. 4,23,19. Beiw. der Durgâ KATHÂS. 53,171.

महाराज्य (von महाराज) n. *die Würde eines regierenden Fürsten* MBH. 5,4183. 5946.

महारात्र (म°+रात्र) n. *vorgerückte Nacht, die Zeit nach Mitternacht, Ende der Nacht* ÇÂÑKH. BR. 2,9. 11,8. ÇR. 6,2,1. 17,7,1. महारात्रे प्रातराह्णते ह्रुवा LÂṬJ. 3,3,1. KÂTJ. ÇR. 25,14,8. महारात्रे (= मध्यरात्रे Schol.) तमसि प्रत्युपस्थिते BHÂG. P. 9,14,27.

महारात्रि und °रात्री (म°+रा°) f. 1) dass.: अर्धरात्रात्परं यच्च मुहूर्तद्वयमुच्यते। सा महारात्रिरुद्दिष्टा तद्दत्तमक्षयं भवेत्॥ TANTRA im ÇKDR.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 102,b,22. fg. — 2) *die grosse Nacht* so v. a. *die Nacht, in der die Welt vollständig zu Grunde geht,* NÂGOǴÎBHAṬṬA zu KAṆḌI, VIDJÂVINODA zu DEVÎM. und BRAHMAVAIV., PRAKṚTIKH. 5 im ÇKDR. Beiw. der Durgâ MÂRK. P. 81,59. 91,20. — 3) *der achte Tag (die achte Nacht) in der lichten Hälfte des Monats* Âçvina ÇAKTISAÑGAMATANTRA im ÇKDR.

महारामायण (म°+रा°) n. *das grosse* Râmâjaṇa Verz. d. B. H. 187, No. 642.

महाराष्ट्र (म°+राष्ट्र) 1) m. pl. *die Mahratten* HIOUEN-THSANG 2,149. fgg. LIA. 1,148. नैर्ऋते द्राविडानर्तमहाराष्ट्राश्च रैवताः। यवनाः पह्लवाः सि-

न्धुः पारसीकादयो मताः ॥ Kûrmaćakra im Ǵjotishat. ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 10,8. Mârk. P. 57,46. 58,23. Vaǵrasûći 256. Verz. d. Oxf. H. 256,*a*, 25. °देश 352,*b*,18. °भाषा Schol. zu Naish. 22,47. Muir, ST. 2,54. 56. Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,5. — 2) f. ई *a*) (sc. भाषा) *die mahrattische Sprache* Sâh. D. 173,4. Colebr. Misc. Ess. II,68. Vararući 12,32, v. l. — *b*) Bez. *verschiedener Pflanzen*, = जलपिप्पली Râǵan. im ÇKDr. *ein best. Gemüse* Râǵav. ebend. — 3) n. *ein best. Metrum*, 4 *Mal 29 Moren* Colebr. Misc. Ess. II,90. 157. — Für 2. und 3. ist माह्रा° jedenfalls richtiger.

महाराष्ट्रक (von महाराष्ट्र) 1) m. pl. *die Mahratten* Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,18. °शूरसेनभाषे Muir, ST. 2,56. — 2) adj. *mahrattisch*: °राष्ट्रिकाः स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,18.

महाराष्ट्रीय adj. *mahrattisch*: भाषा Muir, ST. 2,57. Verz. d. Oxf. H. 323,*b*,33.

महारिष्ट (म° + रिष्ट) m. *ein der Melia Bukayun Royle* (महानिम्ब) *verwandter Baum* Râǵan. im ÇKDr.

महारुज् (म° + रुज्) adj. *schmerzhaft* Çârṅg. Saṁh. 3,1,14.

महारुज (म° + रुजा) adj. dass. Suçr. 1,256,10.

महारुद्र 1) m. (म° + रुद्र) *der grosse* Rudra, *eine Form* Çiva's Verz. d. B. H. No. 1282. fg. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,34. — 2) f. ई *eine Form der* Durgâ Wilson, Sel. Works 2,38; wohl fehlerhaft für महारौद्री.

महारुरु (म° + रुरु) m. *eine Antilopenart* MBh. 5,2019. = महामृग Nilak.

महारूप (म° + रूप) 1) adj. *gross von Gestalt*: Çiva MBh. 13,1148. 1239. — 2) m. N. eines Kalpa (*einer Weltperiode*) Lot. de la b. l. 96. — 3) f. आ N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

महारूपक (म° + रू°) n. *eine Art Schauspiel* Trik. 3,2,22.

महारेतस् (म° + रे°) adj. *reich an Samen*: Çiva MBh. 13,1153. — Vgl. महाबीज.

महारोग (म° + रोग) m. *eine gefährliche Krankheit*: महारोगेणाभिभूतः Âçv. Çr. 2,7,17. 9,7. Nach Nârada im Çabdak. folgende Krankheiten: उन्माद, त्वग्दोष, राजयक्ष्मन्, श्वास, मधुमेह, भगंदर, उदर und अश्मरी, ÇKDr.

महारोगिन् (von महारोग) adj. *mit einer gefährlichen Krankheit behaftet* Pańkar. 1,8,35. Kûrma-P. im Çabdak. ÇKDr.

महारोच (म° + रोच) *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महारोमन् (म° + रो°) 1) adj. *stark behaart am Körper*: Çiva MBh. 13,1202. — 2) m. N. pr. eines Fürsten R. 1,71,11. fg. VP. 390. Bhâg. P. 9,13,17. eines buddhistischen Oberhauptes Wassiljew 74 (°रोम gedr.); vgl. महालोमन्.

महारौद्र (म° + रौद्र) 1) adj. f. आ *überaus furchtbar* MBh. 3,14480. अति° Mârk. P. 12,5. — 2) f. ई Bein. der Durgâ H. ç. 59. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,19; vgl. महारुद्री unter महारुद्र.

महारौरव (म° + रौ°) P. 6,2,38. 1) m. *eine best. Hölle* AK. 1,2,2,1. Paramahaṁsop. in Verz. d. Tüb. H. 7. M. 4,88. Bhâg. P. 5,26,7. 12. Mârk. P. 12,3. Burn. Intr. 201. Hiouen-thsang 1,230. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,232,*b*.

महारौहिणा (म° + रौ°) m. N. pr. eines Dämons Varâh. Bṛh. S. 48,74.

महार्घ (महा + अर्घ) 1) adj. *kostbar, werthvoll* Trik. 3,3,73. H. an. 3, 137. Med. gh. 10. j. 125. दान MBh. 13,3155. रत्न Kathâs. 12,145. 24, 86. 35,38. 53,68. °रूप *von kostbarer d. i. prächtiger Gestalt* 48,135. — 2) m. *Perdix chinensis* (लावक) Trik. H. an. Med. gh. 10. Viçva im ÇKDr.

महार्घता (von महार्घ) f. *Kostbarkeit, hoher Werth* Varâh. Bṛh. S. 41, 11. करोति निर्मलाधारस्तुच्छस्यापि °ताम् Spr. 602. 2700.

महार्घ्य adj. = महार्घ Z. d. d. m. G. 14,569,17. Davon nom. abstr. °ता f. = महार्घता Râǵa-Tar. 2,185. Wohl fehlerhaft.

महार्चिस् (महा + अ°) adj. *stark flammend*: अग्नि MBh. 5,2108.

महार्णव (महा + अ°) m. 1) *Ocean* R. 2,105,24. 4,9,38. 11,41. Ragh. 12,66. Varâh. Bṛh. S. 2,4. 14,19. 16,6. Spr. 1334. Weber, Râmat. Up. 342, N. 5. pl. शोषणं महार्णवानाम् Mahimnas. 1,4. °निपानविद् Beiw. Çiva's MBh. 13,1237. Nach ÇKDr. soll auch महार्णव im MBh. ein Beiw. Çiva's sein. — 2) pl. *die am Ocean Wohnenden*, Bez. eines best. Volkes Mârk. P. 58,32. — 3) Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 276,*a*,21. 279,*a*,11. 281, *a*, No. 659. 292, *a*, 50. Verz. d. B. H. 1403; vgl. कृत्य° (Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,7) und स्मृति°.

1. महार्थ (महा + अर्थ) m. *eine grosse Sache, Grosses*: °साधनी देवी Devî-P. 45; s. u. 4. महाभोग.

2. महार्थ (wie oben) 1) adj. f. आ *a*) *reich* Varâh. Bṛh. S. 68,64. — *b*) *bedeutsam, gewichtig*: गावो महार्थाः पुण्याश्च तारयन्ति च मानवान् MBh. 13,3803. वचन R. 5,55,25. ग्रन्थ Muir, ST. 4,417; nach dem Schol. n. = महाभाष्य (anders Muir). Davon nom. abstr. °ता f. *Inhaltsschwere*: वाचः H. 66. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,26.

महार्थक (wie eben) adj. zur Erkl. von महामूल्य *werthvoll* H. an. 4,228.

महार्थवत्त् (महा + अ°) adj. *sehr bedeutungsvoll*, = *bedeutsam* MBh. 3,16798.

महार्द्रक (महा + 1. आ°) n. *wilder Ingwer* (वनार्द्रक) Râǵav. im ÇKDr.

महार्ध (महा + अर्ध) m. *eine best. Pflanze* (महाक्षा vulg.) Çabdak. im ÇKDr.

महार्बुद (महा + अ°) n. *zehn* Arbuda oder *1,000,000,000* Ǵjotisha im ÇKDr.

महार्म (महा + अर्म) P. 6,2,90. n. Sch.

महार्ह (महा + अर्ह) 1) adj. *werthvoll, köstlich, prächtig*: आभरण MBh. 1,7647. रत्न Spr. 2585. Daçak. in Benf. Chr. 198,16. चन्दन R. Gorr. 2,61,20. शयन MBh. 1,5907. R. 2,53,5. Kumâras. 5,12. भोजन R. 1,52,22. पानानि 53,2. 4,50,34. भोगाः 1,9,68. उपचार Kathâs. 58,22. 61,225. परिकर 55,88 (सु°). वराङ्गाणि महार्हाणि (= महापूजायोग्यानि Schol.) धनुषा शातयामि वः R. 1,66,10. — 2) n. *weisses Sandelholz* Râǵan. im ÇKDr.

महालक्ष्मी (म° + ल°) f. 1) *die grosse* Lakshmî, Nârâjaṇa's Çakti; bisweilen auch mit der Durgâ identificirt, Wilson, Sel. Works 1,20. 38. 241. Verz. d. B. H. No. 697. 1214. Pańkar. 1,12,55. Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,33. 249,*b*,37. N. der Dakshâjaṇî in Karavîra 39,*b*,17. = Durgâ Kathâs. 53,174. = Sarasvatî Çabdârthak. bei Wilson. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,25. 285,*a*,8. °कवच 26,*a*,42. °मन्त्राः 93,*b*,6. °स्तोत्र 24,*b*,16. °तीर्थ 77,*a*,13. °रत्नकोश m. Titel eines Buches Mack. Coll. I, 137. — 2) Bez. *eines dreizehnjährigen nicht menstruirenden*

*Mädchens, welches bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin darstellt*, Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. — 3) N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 129,*a*, No. 232. Verz. d. B. H. No. 80 (vgl. S. 424,*a*). — 4) *ein best. Metrum, 4 Mal* – ◡ – – ◡ – – ◡ – Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV,4).

महालय (महा + आ°) 1) m. *a) Kloster* (विहार) H. an. 4,227. fg. Med. j. 124. *a tree, etc. sacred to a deity* Wilson. — *b) Wallfahrtsort.* — c) *die Allseele* (परमात्मन्) H. an. Med. — *d) ein best. Halbmonat*, = कन्यागतापरपक्ष Tithjâdit. im ÇKDr. = सौराश्विनीयकृष्णपक्ष ÇKDr. Vgl. 2. — *e)* N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,23. 53,*a*,6. eines Liñga (vielleicht n.) 42,*a*,12. 44,*a*, No. 101. — *f)* N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,8. — 2) f. आ Bez. *eines best. heiligen Tages* As. Res. 3,292. Colebr. Misc. Ess. I,186.

महालस (महा + अ°) 1) adj. *überaus träge.* — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, No. 204. 205.

महालिकटभी f. v. l. für महादिकटभी Râǵan. im ÇKDr.

1. महालिङ्ग (म° + लिङ्ग) n. 1) *ein grosses* Liñga Râǵa-Tar. 2,133. — 2) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,5.

2. महालिङ्ग (wie eben) adj. *ein grosses männliches Glied habend*: Çiva MBh. 13,1190.

महालीलासरस्वती (म° - लीला + स°) f. *eine Form der* Târâ (s. तारा 17,*b*) Tantrasâra im ÇKDr.

महालुगिपद्धति f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 338,*a*,9. 13. 20.

महालोध्र (म° + लोध्र) m. *eine Art von Symplocos*, beng. पाटियालोध, Ratnam. 152. °लोध Wilson nach ders. Aut.

महालोमन् m. N. pr. eines buddhistischen Oberhauptes Wassiljew 74 (°लोम gedr.). — Vgl. महारोमन्.

महालोल (म° + लोल) 1) adj. *überaus gierig.* — 2) m. *Krähe* Râǵan. im ÇKDr.

महालोह (म° + लोह) n. *Magnet* Râǵan. im ÇKDr.

महावंश्य (म° + वं°) adj. *aus einer grossen d. i. edlen Familie stammend* Râǵa-Tar. 5,337.

महावकाश s. मघवकाश.

महावक्त्र (म° + व°) 1) adj. *einen grossen Mund habend, grossmäulig*; von einem Râkshasa MBh. 1,5982. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 14286.

महावक्षस् (म° + व°) adj. *eine grosse d. i. breite Brust habend*: Çiva MBh. 13,1204.

महावज्रक (म° + वज्र) adj. in Verbindung mit तैल Bez. *eines mit vielerlei Species gemischten Oels zu Heilzwecken* Suçr. 2,71,7.

महावटूरिन् s. वटूरिन्.

महावणिज् (म° + व°) m. *ein grosser Kaufmann* Kathâs. 37,106.

महावद (म° + वद) m. *Verkünder des Grossen d. i. des hauptsächlichsten vedischen Wissens*: तदाहुर्महावदाः Ait. Br. 5,33. ब्रह्मवादिनः । महान्तं प्रौढं वेदं वदन्ति । स्तुतिस्तेषां प्रशंसार्था Sâj.

महावध (म° + वध) adj. *der ein gewaltiges Geschoss führt* RV. 5, 34,2. 83,2.

1. महावन (म° + वन) n. 1) *ein grosser Wald* Ǵatâdh. im ÇKDr. N. 12,98. MBh. 5,2822 (wo mit der ed. Bomb. क्लिन्नं st. छिन्नं zu lesen ist). R. 3,55,48. 5,12,25. — 2) n. N. pr. eines in einem *grossen Walde* gelegenen buddhistischen Klosters in Udjâna Burn. Intr. 396. Hiouen-thsang 1,136 (°संघाराम). Köppen 1,146. N. pr. eines *Waldes* in Vṛndâvana ÇKDr.

2. महावन (wie eben) adj. *einen grossen Wald habend* Vop. 6,10.

महावपा (म° + वपा) m. *eine best. Pflanze*, = महामेद Çabdar. im ÇKDr.

महावरा (म° + व°) f. Dûrvâ-*Gras* Çabdar. im ÇKDr.

महावराह (म° + व°) m. 1) *ein grosser Eber*, Bez. Vishṇu's in seiner Verkörperung als *Eber* ÇKDr. nach dem MBh. — 2) N. pr. eines Fürsten Kathâs. 52,92. 97. 124.

महावरोह (महा + अ°) m. *Ficus infectoria* Willd. Râǵan. im ÇKDr.

महावल्ली (म° + व°) f. 1) *eine grosse Schlingpflanze*: सेयं नीतिमहावल्ली किं नाम न फलेत्फलम् Kathâs. 33,35. — 2) *Gaertnera racemosa* Çabdar. im ÇKDr.

महावसा (म° + वसा) m. *Delphinus gangeticus* H. 1350.

महावसु (म° + वसु) adj. *grosses Gut besitzend*: Indra-Varuṇa RV. 7,82,2.

महावस्तु (म° + व°) Titel eines Buches Burn. Intr. 14. 452. 537. Lot. de la b. l. 349. Wassiljew 264.

महावाक्य (म° + वाक्य) n. 1) *eine grosse Menge von Sätzen, ein grosses Gefüge einzelner Sätze, ein literarisches Product* (wie das Mahâbhârata, Râmâjaṇa, Raghuvaṃça) Sâh. D. 9,8. 10. Davon nom. abstr. °त्व n. 7. — 2) *ein grosser Satz*, — *Gedanke*; Bez. von zwölf *Aussprüchen* der Upanishad's (तत्त्वमसि, अहं ब्रह्मास्मि, ब्रह्मैवेदं सर्वम् u. s. w.), insbes. aber der mystisch gedeuteten *Silben* तत्त्वम्, Verz. d. B. H. 181, No. 618. Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,23. Vedântas. (Allah.) No. 35. 78. Banerjea 376. °विवेक Verz. d. B. H. No. 631. Verz. d. Oxf. H. 222, *b*,11. द्वादशमहावाक्यनिर्णय Hall 138. °विचार ebend. महावाक्यार्थ 142. महावाक्यार्थप्रबोध 137. महावाक्यार्थविचार 138. °रहस्य 142. °विवरण 138. °मुक्तावली Weber, Lit. 149. महावाक्य auch N. einer Upanishad Ind. St. 3,326.

महावात (म° + वात) m. *Sturmwind* Kâm. Nîtis. 3,11.

महावातव्याधि (म° + वा°) m. *eine grosse Nervenkrankheit* Suçr. 2,37,7.

महावाम्नेय (म° + वा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,234,*a*. *b*.

महावादिन् (म° + वा°) m. *ein Meister in gelehrtem Streite* Hiouen-thsang 1,453.

महावामदेव्य (म° + वा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,234,*b*.

महावायु (म° + वायु) m. *Sturmwind*: प्राणादिस्तु महावायुपर्यन्तो विषयो (विषयः) मतः vom (schwachen) *Athemzuge bis zum Sturmwinde* Bhâshâp. 43.

महावाराह (म° + वा°) Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,29.

महावारुणी (म° + वा°) f. Bez. *eines best. Tages*: वारुणेन समायुक्ता मधौ कृष्णा त्रयोदशी । गङ्गायां यदि लभ्यते सूर्यग्रहशतैः समा ॥ शनिवारसमायुक्ता सा महावारुणी स्मृता । गङ्गायां यदि लभ्यते कोटिसूर्यग्रहैः समा ॥ Skanda-P. im Tithjâdit. ÇKDr.

महावार्त्तिक (म° + वा°) n. *das grosse* Vârttika, Bez. von Kâtjâjana's Vârttika zu den Sûtra des Pâṇini, Verz. d. B. H. 14,1. P.

4,2,65, Vârtt., Sch. — Vgl. माहावार्त्तिक.

महावार्षिका (म° + वा°) f. *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महावालभिद् (म° + वा°) adj. Bez. eines Çastra Âçv. Çr. 7,2,16. 8,2.

महावाहन (म° + वा°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,631.

महाविक्रम (म° + वि°) 1) adj. *überaus muthig.* — 2) m. N. pr. *a*) eines Löwen Hit. 58,2. — *b*) eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महाविक्रमिन् (म° + वि°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2.

महाविघ्न (म° + विघ्न) m. *ein grosses Hinderniss* R. 1,63,8.

महाविज्ञ (म° + विज्ञ) adj. *überaus verständig* Açokâvad. 2. 20.

महाविदेह (म° + वि°) 1) N. pr. eines heiligen Gebiets: क्षेत्रे महाविदेहाख्यम् Çatr. 1,163. °खाण्डान्तः 275. Wilson, Sel. Works 1,292. 309. — 2) adj. f. आ, in Verbindung mit वृत्ति im Joga Bez. *eines best. Verhaltens des* Manas: शरीराद्बहिर्या मनसः शरीरनैरपेक्ष्येण वृत्तिः सा महाविदेहा नाम निर्गतशरीराहंकारदार्ढ्यद्वारेणोच्यते (वि - देह) Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,46. fgg.

महाविद्या (म° + वि°) f. *eine Form der* Durgâ H. ç. 50. Mârk. P. 81,58. 91,20. Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,22.

महाविद्युत्प्रभ (म° - वि - प्रभा) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महाविद्येश्वरी (महाविद्या + ई°) f. N. pr. einer Göttin, wohl *eine Form der* Durgâ, Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,27.

महाविपुला (म° + वि°) f. *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Ind. St. 8,297. fgg. 306. fg.

महाविभाषाशास्त्र (म° - वि° - शा°) n. Titel eines Buches Hiouen-thsang 1,276.

महाविभूत (म° + वि°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,632.

महाविभूति (म° + वि°) adj. *eine grosse Macht besitzend:* Vishṇu MBh. 12,12864.

महाविवाह (म° + वि°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,631.

महाविशिष्ट (म° + वि°) adj. angeblich unregelmässig für महद्विशिष्ट P. 6,3,46, Vârtt. 1. Vop. 6,10. wohl *überaus ausgezeichnet.*

1. महाविष (म° + विष) n. *ein best. unter den* कन्दविषाणि *aufgeführtes Gift* Suçr. 2,252,7. 253,11.

2. महाविष (wie eben) 1) adj. *überaus giftig:* कृष्णसर्प R. 3,53,55. वृश्चिक Suçr. 2,292,19. — 2) m. *Coluber Naga* (कालसर्प) Trik. 1,2,3. Gaṭâdh. im ÇKDr.

महाविषुव (म° + वि°) n. Bez. *eines unter bestimmten Verhältnissen eintretenden Aequinoctium* Çabdar. und Gjotishat. im ÇKDr. VP. 225 (°विषुभ).

महाविष्णु (म° + वि°) m. *der grosse* Vishṇu Weber, Râmat. Up. 286. 350. 352. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,33. Verz. d. Pet. H. No. 6.

महाविहार (म° + वि°) m. *ein grosses buddhistisches Kloster* und N. eines best. *Klosters* auf Ceylon Köppen 1,380. °वासिन् m. pl. N. einer buddhistischen Schule Burn. Intr. 447. Lot. de la b. l. 358. Wassiljew 78. Hiouen-thsang 2,141. Köppen 1,153.

महावीचि (म° + वी°) m. *eine best. Hölle* M. 4,89.

महावीत (महा + आ°) m. N. pr. eines Sohnes des Savana Mârk. P. 53,19. महावीर VP.

महावीर (म° + वीर) 1) m. *a*) *ein grosser Held* H. an. 4,274. Med. r. 290. RV. 1,32,6. Vid. 115. Tantrasâra im ÇKDr. Beiw. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wils. Dhjânabindûp. in Ind. St. 2,3. *Bogenschütze* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) *ein grosser irdener Topf, der über Feuer gesetzt werden kann*, namentlich beim Pravargja gebraucht, Çabdârthak. bei Wils. Eine Etymologie aus Bed. 1. wird versucht Çat. Br. 14,1,1,11. — VS. 19,14. Çat. Br. 14,1,2,9. 17. 3,1. 13. 4,16. 2,2,13. 40. Çâṅkh. Br. 8,3. 7. Pañkav. Br. 9,10,1. Kâtj. Çr. 26,1,16. 2,10. 19. Çâṅkh. Çr. 5,9,31. 12,2. Âçv. Çr. 4,7,4. — *c*) *Opferfeuer* Trik. 2,7,6. 3,3,366. H. 836. H. an. Med. ein अग्निनामन् Bhâg. P. 5,1,25. Çabdârthak. bei Wilson. — *d*) *Donnerkeil.* — *e*) *Löwe.* — *f*) *ein weisses Pferd* H. an. Med. — *g*) *der indische Kuckuck* (कोकिल) H. an. = संधान Med. — *h*) *der Vogel* Garuḍa H. an. Med. — *i*) *eine best. Pflanze*, = एकवीर Râǵan. im ÇKDr. — *k*) = डाहक (vgl. डाह u. पार्घर 4.) H. an. — *l*) N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2696. eines Sohnes des Bṛhadratha R. 1,71,7 (महावीर्य Gorr.). des Prijavrata Bhâg. P. 5,1,25.26. des Savana VP. 200 (महावीत Mârk. P.). N. pr. des letzten (24ten) Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 30. H. an. Verz. d. Oxf. H. 186,*b*, 18. Colebr. Misc. Ess. 2,315. fgg. Verz. d. B. H. No. 1356. Wilson, Sel. Works 1,225. 281. 285. fgg. 328. 330. 335. 337. fg. 341. 343. Hall 166. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = क्षीरकाकोली Ratnam. im ÇKDr.

महावीरचरित (म° + च°) n. *das Leben eines grossen Helden* (Râma's), Titel eines Dramas von Bhavabhûti, Mahâvîrak. 1,11. °चरित्र Wilson, Th. of the H. II, 323.

महावीरचरित्र (म° + च°) n. 1) Mahâvîra's (des Arhant's) *Leben*, Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1,283. 291. 338. — 2) = महावीरचरित (s. d.).

महावीर्य (म° + वीर्य) 1) adj. *gewaltig* Çat. Br. 1,4,2,3. 5,1,9. 3,2,1, 27. 5,2,2,15. Hip. 2,2 (°पराक्रम). Sund. 1,3. MBh. 3,6070. 7251. R. 1, 1,10. 54,15. 3,53,12. Mârk. P. 110,13. Brahman Çabdar. im ÇKDr. Çiva Çiv. *sehr kräftig:* मधु Mârk. P. 49,31. कारञ्ज Suçr. 2,71,4. — 2) m. *a*) *eine best. essbare Knolle* (वाराहीकन्द) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. α) eines Indra im Manvantara Tâmasa's Mârk. P. 74,58. Raukja's 94,29. — β) eines Buddha Trik. 1,1,17. — γ) eines Fürsten, eines Sohnes Bṛhadratha's, R. Gorr. 1,73,6 (महावीर Schl.). Bṛhaduktha's VP. 390. — δ) eines Fürsten, eines Sohnes Bhavanmanju's, VP. 450. Manju's Bhâg. P. 9,21,1. 19. — ε) eines buddhistischen Bhikshu Wassiljew 50. — 3) f. आ *a*) *die wilde Baumwollenstaude* Çabdar. im ÇKDr. = महाशतावरी ebend. — *b*) Bein. der Saṁǵńâ, der Gemahlin des Sonnengottes, Trik. 1,1,101.

महावृत्त (म° + वृत्त) m. 1) *ein grosser Baum* AV. 4,37,4. Pañkav. Br. 7,6,15. 14,1,12. Lâtj. 1,1,16. Gobh. 2,4,2. 4,5,16. Kauç. 77. Spr. 1189. 3293. — 2) *eine Euphorbia* Halâj. 2,42. Suçr. 1,144,19. 168,7. °क्षीर 370,12. 2,87,6. 284,2. 367,13.

महावृद्ध (म° + वृद्ध) adj. *hochbetagt* R. 5,55,23.

महावृन्द (म° + वृन्द) n. *eine best. hohe Zahl*, = 100,000 Vṛnda R. 6,4,57.

महावृष (म° + वृष) m. 1) *ein grosser Stier* Râǵa-Tar. 2,133. — 2) pl. N. pr. eines Volkes AV. 5,22,4. 5. Khând. Up. 4,2,5.

1. महावेग (म° + वेग) m. *grosse Geschwindigkeit:* °लब्धस्थाम (ल° + स्थामन्) m. N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Vjutp. 88.

2. महावेग (wie eben) 1) adj. *überaus flink, — rasch* MBh. 1,6018. 5,2023. बाण 7156. Çiva 13,1182. *stark tobend:* समुद्र R. 2,80,4. — 2) m. a) *Affe* Çabdârthak. bei Wilson. — b) *der Vogel* Garuḍa H. ç. 78. — 3) f. °आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634.

महावेगवती (म° + वे°) m. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,170,3.

महावेदि (म° + वे°) f. *die grosse* Vedi Lâṭj. 5,7,9. Kâtj. Çr. 17,2,7.

महावेध (म° + वेध) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände oder Füsse* (beim Joga) Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,21.

महावैपुल्य (म° + वै°) n. *grosser Umfang:* °निचय Lalit. ed. Calc. 5,1. °सूत्र Bez. best. buddhistischer Sûtra Burn. Intr. 54. 102. fgg.

महावैराज (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,*a*.

महावैलस्थ s. वैलस्थानक.

महावैश्वदेव (म° + वै°) P. 6,2,39. adj. Bez. eines Graha VS. 18,20. Çat. Br. 4,4,1,11. Kâtj. Çr. 10,6,2.

महावैश्वानरव्रत (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,*b*.

महावैश्वामित्र (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,*b*. Pańkav. Br. 13,6,11. 12.

महावैष्टम्भ (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*a*.

महाव्याधि (म° + व्या°) m. *eine schwere Krankheit* Suçr. 1,119,5. 2,174,18. 497,8.

महाव्याहृति s. व्याहृति.

महाव्युत्पत्ति (म° + व्यु°) f. Titel eines sanskritisch-tibetischen Wörterbuchs Wassiljew 227.

महाव्यूह (म° + व्यूह) m. 1) Bez. eines Samâdhi Vjutp. 20. Lalit. ed. Calc. 68,15. — 2) N. pr. eines Devaputra (*Göttersohnes*) Lalit. ed. Calc. 346,14.

महाव्रण (म° + व्रण) n. *eine böse Wunde* Vârâhitantra in Tithjâdit. ÇKDr.

1. महाव्रत (म° + व्रत) n. 1) *eine grosse Pflicht, Grundpflicht* Jogas. 2,31. deren fünf bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,317. *ein grosses Gelübde:* न लेव दूषयिष्यामि शस्त्रग्रहमहाव्रतम् Sâh. D. 69,8. — 2) *eine grosse Begehung:* तावत्परिमाण° Bhavadevabh. महाव्रतं महापुण्यं शंकराद्यैरनुष्ठितम् । कर्तव्यं सुरराजेन्द्र देवीभक्तिसमन्वितैः ॥ Devi-P. in Tithjâdit. परिपूर्णं कुरुष्वेदं माघस्नानं महाव्रतम् Padma-P. in Malamâsat. ÇKDr. — 3) Bez. *eines* Sâman oder Stotra, *das am vorletzten Tage des* Gavâmajana *zu singen ist*, daher auch Bez. dieses *Tages* selbst und seiner *Cerimonie*, welche z. B. Çâńkh. Çr. 17. 18 und Br. 31. 32 sowie Kâtj. Çr. 13,2,20 — 3,23 geschildert wird. AV. 11,7,6. Ait. Br. 4,14. 5,28. TBr. 1,2,2,4. 6,1. TS. 7,3,2,2. Çat. Br. 4,6,2,3. 9,3,2,12. 10,1,1,5. 2,1. 5,3. 12,1,2,3. 3,1,9. Pańkav. Br. 5,1,1. 2,1. 4,10,1. 20,16,2. Âçv. Çr. 7,2,10. 8,13. 10,2. 3. 4. Maçaka in Verz. d. B. H. 72 (II, 10). Die Comm. erklären öfters महदुक्थ्यम् durch महाव्रतम् und umgekehrt, womit *das auf das* Stotra *folgende* Çastra gemeint ist; z. B. zu Çâńkh. Br. 11, 8. Çr. 16,20,10; vgl. Sâj. zu Çat. Br. 10,1,1,1. — 4) = पाशुपतव्रत *die Regeln der* Pâçupata Schol. zu Prab. 20,11. Wilson in Daçak. 198, N. 1. — Vgl. माहाव्रत.

2. महाव्रत (wie eben) adj. (f. °आ) 1) zur Erkl. von महिव्रत Nir. 13,17. — 2) *der grosse Pflichten —, ein grosses Gelübde übernommen hat* Sund. 1,13 (सु°). MBh. 3,14131. 14455. 5,7009 (wo लाप्य mit der ed. Bomb. zu lesen ist). 7020. 7281 (wo °व्रतः mit der ed. Bomb. zu lesen ist, wie schon Benfey vermuthet hat). 7,57. 13,2845. Hariv. 10276. R. 1,51,25. 65,4. Varâh. Bṛh. S. 24, 8. — 3) *die Regeln der* Pâçupata *befolgend, ein* Pâçupata: °वेषभृत् Kathâs. 64,67.

महाव्रतवत् (von 1. महाव्रत) adj. *mit dem* Mahâvrata (Bed. 3.) *verbunden* TS. 7,1,10,4. 2,2,2. Schol. zu Kâtj. Çr. 23,4,27.

महाव्रतिक (wie eben) adj. 1) *zum* Mahâvrata (Bed. 3.) *in Beziehung stehend* Çâńkh. Çr. 16,14,2. 18,20,8. — 2) *die Regeln der* Pâçupata *befolgend, ein* Pâçupata Kathâs. 37,54. 66. °वेष 69,53. 70,2.

महाव्रतिन् (wie eben) 1) adj. *die Regeln der* Pâçupata *befolgend, ein* Pâçupata Kathâs. 37,59. 63. Râǵa-Tar. 1,17. °व्रतिवेष Daçak. 198,1. — 2) m. Bein. Çiva's H. 197. — 3) = शोटिङ्ग Trik. 2,7,14. nach dem Ind. = उरस्कट.

महाव्रतीय (wie eben) adj. *zum* Mahâvrata (Bed. 3.) *in Beziehung stehend:* अहन् Ait. Br. 4,14. 22. Çâńkh. Br. 19,3. 9. 25,7. Kâṭh. 33,8. अह्न Çat. Br. 4,6,4,1. 10,4,1,15.

महाव्रात (म° + व्रात) adj. *von einer grossen Schaar begleitet:* Indra RV. 3,30,3.

महाव्रीहि (म° + व्री°) P. 6,2,38. m. *grosser Reis* Çabdârthak. bei Wils. व्रीहि, महा°, प्रियङ्गु, यव Ait. Br. 8,16. Kauç. 54. Vâgbh. 1,6,8.

महाशकुनि (म° + श°) m. N. pr. eines Ḱakravartin Vjutp. 92.

महाशक्ति (म° + श°) adj. *überaus mächtig:* Çiva Çiv. Bein. Kârttikeja's Çabdam. im ÇKDr.

महाशक्य Râǵa-Tar. 1,144 fehlerhaft für °शाक्य.

महाशङ्कु (म° + शङ्कु) m. *der Sinus der Sonnenhöhe* Siddhântaçir. 232. 234. 237. 239.

महाशङ्ख (म° + शङ्ख) 1) m. *eine grosse Muschel* MBh. 2,65. Bhag. 1,15. — 2) m. *Schläfebein* Muṇḍamâlâtantra im Tantrasâra ÇKDr. *Stirnbein*, m. Med. kh. 16. n. Trik. 2,6,29. m. *Menschenknochen* H. an. 4,44. Med. — 3) m. *eine best. hohe Zahl* H. an. Med. = 10 Nikharva ÇKDr. — 4) m. *ein best. Schatz* H. an. Viçva im ÇKDr. — 5) m. N. pr. eines Schlangendämons Bhâg. P. 5,24,31.

महाशङ्खमय (von महाशङ्ख) adj. f. ई *aus Schläfebeinen gebildet:* माला Muṇḍamâlâtantra im Tantrasâra ÇKDr.

महाशठ (म° + शठ) m. *eine Art Stechapfel* (राजधत्तूर) Râǵan. im ÇKDr.

महाशणपुष्पिका (म° + श°) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महाशता f. *eine best. Pflanze*, = महाशतावरी Râǵan. im ÇKDr.

महाशतावरी (म° + श°) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महाशन (महा + 2. अशन) adj. f. °आ *viel essend, gefrässig, ein starker Esser* Nir. 2,27. MBh. 3,13238. 14720. Spr. 3360. Suçr. 2,447,21. Varâh. Bṛh. S. 78,17. काम Bhag. 3,37.

1. महाशब्द (म° + शब्द) m. 1) *laute Töne, lautes Schreien* u. s. w. H. an. 4,321. MBh. 6,105. — 2) *das Wort* महा MBh. 12,6823. प्राव्-

टाले विशेषेण ग्राश्विने व्हाष्टमीषु च। महाशब्दो नवम्यां तु (vgl. महानवमी) लोके ख्यातिं गमिष्यति॥ Tithjâdit. im ÇKDr. u. महानवमी. — 3) *eine mit* महा *beginnende Würde, ein solches Amt:* ग्रवाप्तपञ्च° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,1.8. तस्य पञ्च महाशब्दान् त्यागानुतपलको ऽग्रहीत्। ग्रन्ये ऽग्राहिरे ऽन्यानि कर्मस्थानानि मातुलाः॥ Râga-Tar. 4,679; vgl. 142 und Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,540. fg.

2. महाशब्द (wie eben) adj. f. ग्रा *überaus laut* Kathâs. 67,59.

महाशंभु (म° + शंभु) m. *der grosse* Çiva: °शक्ति Verz. d. Oxf. H. 249,*b*,34.

1. महाशय (महा + ग्रा°) m. *der grosse* (Wasser-) *Behälter, das Meer* Trik. 1,2,8. H. ç. 166.

2. महाशय (wie eben) adj. *hochgesinnt, edel;* von Personen AK. 3,1,3. H. 367. Ashtâv. 3,10. 17,5. 12. 18,28. Spr. 3510. Vid. 59. 134. Kathâs. 39,231. 45,82. 46,231. 72,128. Râga-Tar. 3,148. Hit. 120,15. 18.

महाशयन (म° + श°) n. *ein hohes Lager:* °विरति Vjutp. 202.

महाशय्या (म° + श°) f. *ein hohes oder prächtiges —, ein fürstliches Ruhebett* H. 716. Spr. 2136.

महाशर (म° + शर) m. *eine best. Rohrart* (स्थूलशर) Râgan. im ÇKDr.

महाशल्क (म° + श°) m. *eine Art Seekrabbe* Hâr. 187. M. 3, 272. Jâgn. 1,259.

महाशस्त्र (म° + शस्त्र) n. *eine grosse d. i. mächtige Waffe* MBh. 5,7102.

महाशाक (म° + शाक) n. *ein best. Gemüse* Jâgn. 1,259.

महाशाक्य (म° + शा°) m. *ein grosser* Çâkja Lalit. ed. Calc. 135,13 (महासाल v. l.). Râga-Tar. 1,141. °शाक्य beide Ausgg.

महाशाख (म° + शाखा) 1) adj. *grosse Zweige habend.* — 2) f. ग्रा *Uraria lagopodioides DC.* Râgan. im ÇKDr.

महाशाखा (wie eben) f. *eine grosse* (*richtige*) *traditionelle Recension eines vedischen Textes* Ind. St. 3,396.

महाशाङ्खायन (म° + शा°) n. N. eines Textes AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,8 (°साण्ड्यायन geschr.).

महाशान्ति (म° + शा°) f. Bez. *einer beschwichtigenden* (*Unheil abwendenden*) *Begehung und Recitation* Çâṅkh. Gṛhj. 5,11. Kauç. 39. 43. 44. 46. Varâh. Bṛh. S. 46,84 (pl.). Verz. d. B. H. 136,*a* (139). No. 1249.

महाशाल (म° + शाला) m. 1) *ein grosses Haus habend, ein grosser Hausherr* (महागृहस्थ Çaṅk.): प्राचीनशाल ग्रौपमन्यवः सत्ययज्ञः पौलुषिरिन्द्रद्युम्नो भाल्लवेयो जनः शार्कराक्ष्यो बुडिल ग्राश्वतराश्विस्ते हैते महाशाला महाश्रोत्रियाः u. s. w. Khând. Up. 5,11,1. Gâbâla Çat. Br. 10,3,3,1. 6,1,1. Çaunaka Muṇḍ. Up. 1,1,3. Statt महाशाक्य in der Stelle नैगमक्षत्रियब्राह्मणगृहपतिमहाशाक्यकुलेषु Lalit. ed. Calc. 134,12. fg. hat Foucaux (S. 113) महासाल vor sich gehabt. महासालकुल bedeutet nach der tibetischen Uebersetzung *ein einem grossen* Sâla-*Baum gleichendes Geschlecht:* क्षत्रिय°, ब्राह्मण°, गृहपति° Vjutp. 98. — 2) N. pr. eines Sohnes des Ganameǵaja Hariv. 1671. fg.; vgl. महाशील.

महाशालि (म° + शा°) m. *grosser Reis* H. 1169. Halâj. 2,425. Râgan. im ÇKDr. Suçr. 1,195,7. — Vgl. महाव्रीहि.

महाशालीन (म° + शा°) adj. *überaus bescheiden* Bhâg. P. 5,4,12.

महाशाल्वण (म° + शा°) n. *grosse Fomentation,* Bez. *eines best. Heilmittels* Çârṅg. Saṃh. 3,2,17.

1. महाशासन (म° + शा°) n. *grosse Herrschaft* Spr. 1995, v. l.

2. महाशासन (wie oben) adj. *grosse Herrschaft ausübend, eine grosse Macht habend* (?) Dhûrtas. in LA. 67,10.

महाशिरस् (म° + शि°) 1) adj. *grossköpfig.* — 2) m. *a*) *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,10. — *b*) *eine Eidechsenart* Suçr. 2,289,17. — *c*) N. pr. eines Mannes MBh. 2,105. eines Dânava 366. Statt विद्रावणमहाशिराः (sg.!) Hariv. 200 liest die neuere Ausg. °महासुरा.

महाशिरःसमुद्भव (म° - शिरस् + स°) m. N. pr. des 6ten schwarzen Vâsudeva (bei den Gaina) H. 696.

महाशिरोधर (म° + शिरोधरा) adj. *einen langen* oder *dicken Hals habend* R. 3,55,2 (महाकायशिरो°).

महाशिला (म° + शि°) f. *eine best. Waffe* H. ç. 149. H. 787, Sch.

महाशिव (म° + शिव) m. *der grosse* Çiva Paṅkar. 4,3,76. Brahmavaiv. P., Gaṇapatikh. 29 im ÇKDr.

महाशीतवती (म° + शी°) f. N. pr. einer der fünf grossen Schutzgöttinnen (s. महारक्षा) bei den Buddhisten Vjutp. 24. °शीतवती Wilson, Sel. Works 2,13.

महाशीता (म° + शी°) f. *eine best. Pflanze,* = शतमूली Çabdak. im ÇKDr.

महाशीर्ष (म° + शीर्ष) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाशील (म° + शील) m. N. pr. eines Sohnes des Ganameǵaja Bhâg. P. 9,23,2. — Vgl. महाशाल 2.

महाशुक्ति (म° + शु°) f. *Perlenmuschel* Râgan. im ÇKDr.

महाशुक्ला (म° + शु°) f. Bein. der Sarasvatî Bhûripr. im ÇKDr.

महाशुभ्र (म° + शुभ्र) n. *Silber* Râgan. im ÇKDr.

महाशूद्र (म° + शूद्र) m. *ein* Çûdra *höheren Ranges, ein höherer Diener:* दासः पादौ प्रक्षालयति महाशूद्र उपसिञ्चति Kauç. 17. *Kuhhirt* Halâj. 2,432. P. 4,1,4, Vârtt. 1, Sch. °शूद्री f. P. 4,1,4, Vârtt. 1. *Kuhhirtin oder die Frau eines Kuhhirten* AK. 2,6,1,13. H. 522. °शूद्रा f. = महती शूद्रा P. 4,1,4, Vârtt. 2, Sch.

महाशून्य (म° + शून्य) n. *die grosse Leere,* Bez. *eines best. geistigen Zustandes beim* Jogin Verz. d. Oxf. H. 235,*b*,36.

महाशून्यता (म° + शू°) f. *die grosse Leere,* Bez. einer der 18 Leeren bei den Buddhisten, Vjutp. 29.

महाशैतवती s. महाशीतवती.

महाशैरीष (म° + शै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*.

महाशैल (म° + शैल) m. 1) *ein grosser Fels,* — *Berg* Spr. 3188. — 2) N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 55,7. Verz. d. Oxf. H. 83,*a*, No. 141.

महाशोण m. *der grosse* (महा) Çoṇa, N. pr. eines Flusses MBh. 2,794.

महाशोण्डी (म° + शो°) f. *eine best. Pflanze,* = श्वेतकिणिही Râgan. im ÇKDr.

महाशौषिर (म° + शौ°) m. *Scorbut des Mundes* Wise 305. Suçr. 1, 303,10. 304,3.

महाश्मन् (महा + 2. ग्र°) m. *Edelstein* Kir. 5,8.

महाश्मशान (म° + श्म°) n. *die grosse Leichenstätte,* Bein. der Stadt Benares, Çabdârthak. bei Wils. Kâçîkh. im ÇKDr.

महाश्यामा (म° + श्या°) f. *Ichnocarpus frutescens R. Br.* Ratnam. im ÇKDr. Suçr. 1,139,18. *Dalbergia Sissoo Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

महाश्रम (महा + ग्रा°) m. *die grosse Einsiedelei,* N. pr. eines heiligen

Badeplatzes MBh. 13,1704.

महाश्रमण (म° + श्र°) m. *der grosse religiöse Bettler*, Bein. Çâkjamuni's, Trik. 1,1,14. Burn. Intr. 25.

महाश्रावक (म° + श्रा°) m. *ein grosser* Çrâvaka, — *Schüler* (Çâkjamuni's) Lalit. ed. Calc. 7,6. Burn. Intr. 296. Wilson, Sel. Works 2,342. Köppen 1,100. 420.

महाश्रावणिका (म° + श्रा°) f. *eine best. Pflanze*, = मुण्डी, महामुण्डी u. s. w. Râgan. im ÇKDr.

महाश्रावणी (म° + श्रा°) f. *eine best. Pflanze*; viell. *Sphaeranthus indicus Roxb.* Suçr. 2,170,8. 172,8.

महाश्री (म° + श्री) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Trik. 1,1,17. Bein. der Lakshmî Wilson.

महाश्रुति (म° + श्रु°) m. N. pr. eines Gandharva Hariv. 14156.

महाश्व (महा + अश्व) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,330.

महाश्वशाला (महा + अ°) f. *Obermarstall*, *Obermarstallamt* Râga-Tar. 4,142.

महाश्वास (म° + श्वास) m. *eine best. Form des Asthma* Wise 317. Suçr. 2,497,7. Çârng. Saṁh. 1,7,47.

महाश्वेत (म° + श्वेत) 1) adj. *blendend weiss*. — 2) f. आ a) N. verschiedener Pflanzen: *Batatas paniculata Chois.* AK. 2,4,3,29. *Clitoria Ternatea Lin.* Ratnam. 240. = श्वेतकिणिही Râgan. im ÇKDr. = महाशणपुष्पिका ebend. u. diesem Worte. — Suçr. 1,138,13. — b) *weisser Zucker* Trik. 2,9,12. — c) Bein. der Sarasvatî Trik. 1,1,27. — d) Bein. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr. — e) N. pr. eines Frauenzimmers Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584.

महाश्वेतघण्टी (म° + श्वे°) f. *eine best. Pflanze*, = महाशणपुष्पिका Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

महाषष्ठी (म° + ष°) f. *eine Form der* Durgâ Joginîtantra im ÇKDr.

महाषोढान्यास (म° + षो° - न्यास) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände und Füsse* (bei den Kaulika) Verz. d. Oxf. H. 91,a,34.

महाष्टमी (महा + अ°) f. Bez. *des achten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 285,a,9. Kâlikâ-P. 59. 60 im ÇKDr. °संधिपूजा As. Res. 3,261.

महासंक्लिता und महासंकट s. u. संक्लिता und संकट.

महासंज्ञा (म° + सं°) f. *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,632 (महासज्ञा und सज्ञा blosse Druckfehler).

महासती (म° + स°, f. von सन्त्) adj. f. *überaus tugendhaft*, — *treu*; *eine überaus treue Frau*, *ein weibliches Muster ehelicher Treue* Spr. 3494. Pańkat. 38,12 (ed. orn. 34,20). 186,13. Hit. 65,1.5. — Vgl. महासाध्वी.

महासतोबृहती (म° + स°) f. *ein best. Metrum* RV. Prât. 16,50. 18,5. Ind. St. 8,104. 132. 143.

महासतोमुखा f. desgl. RV. Prât. 18,14.

महासत्ता (म° + स°) f. *absolutes Sein* Weber, Râmat. Up. 336,2.

महासत्त्र (म° + सत्त्र) n. *eine grosse Somaopferfeier* Çat. Br. 11,5,6,4. Kâtj. Çr. 24,5,15.

1. महासत्त्व (म° + स°) m. *ein grosses Geschöpf*, — *lebendes Wesen* MBh. 1,2629. °वध R. 1,40,25 (41,27 Gorr.).

2. महासत्त्व (wie eben) 1) adj. *ein grosses d. i. edles Wesen habend*, *edel* (von Personen): को हि नाम महासत्त्वः पूर्वमाधर्षितः परैः । दीनं वचनमादद्यात् R. 5,85,16. MBh. 3,14839. Kathâs. 37,75. 45,408. 56,165. 320. 342. 61,312. 65,10. 13. 45. 72,224. Sch. Nala 83. Mârk. P. 60,15. Verz. d. Oxf. H. 52,b,21. Pańkat. ed. orn. 56,9 (°सत्त्व°). 64,1. Hit. 100,12. Sâh. D. 66. महासत्त्वो दुर्धर्षशोकाग्यविभिनूत्स्वभावः 32,21. — Bei den Buddhisten stehendes Beiwort von बोधिसत्त्व Burn. Intr. 105. 477. Nach Burnouf *grand être* oder *grande créature*. = बुद्ध H. ç. 80. — 2) m. a) Bein. Kuvera's H. ç. 38; vgl. महासत्र. — b) N. Çâkjamuni's als Thronerben Burn. Intr. 335. Hiouen-thsang 1,164.

महासत्य (म° + सत्य) m. Bein. Jama's H. ç. 35.

महासन (महा + 1. आ°) n. *ein prächtiger Sitz* MBh. 1,6964. Kathâs. 17,108.

महासंधिविग्रह (म° + सं° + वि°) m. *das Amt eines ersten Ministers des Friedens und des Krieges* Râga-Tar. 4,142. — Vgl. महासांधिविग्रहिक.

महासम m. Bein. Kuvera's Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. 2. महासत्त्व 2,a.

महासप्तमी (म° + स°) f. Bez. *eines best. siebenten Tages* Wilson, Sel. Works 2,197.

महासफर (म° + स°) m. *ein best. Fisch* Bhâvapr. im ÇKDr.

महासमङ्गा (म° + स°) f. *eine best. Pflanze* (कगहिया im Hindî) Râgan. im ÇKDr.

महासमय (म° + स°) Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 162. 188. 204.

महासमाप्त (म° + स°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,632.

महासमुद्र (म° + स°) m. *der Ocean* Varâh. Bṛh. 27,22.

महासंभव (म° + सं°) m. Bez. einer Welt Lot. de la b. l. 227.

महासंमत (म° + सं°) adj. *hochgeehrt*; m. N. pr. des ersten Königs der jetzigen Weltperiode bei den Buddhisten Vjutp. 92. Wassiljew 9. Csoma in Lalit. 411. Köppen 1,76. 270. LIA. I,478. eines Turushka-Fürsten Wassiljew 52.

महासंमतीय (von महासंमत) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Wassiljew 267. fg. 270.

महासंमोहन (म° + सं°) adj. *den Geist überaus verwirrend*; n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,3. 37.

महासरस्वती f. *die grosse* (महा) Sarasvatî Verz. d. B. H. No. 697. °स्तोत्र 1344. °साधन Sâdhanam. 96.

महासरोज (म° + स°) n. *eine best. grosse Zahl*, = महाम्बुज H. 874, Sch.

महासर्ग (म° + सर्ग) m. *eine grosse, vollkommen neue Schöpfung* (nach einem Weltuntergange) Colebr. Misc. Ess. 1,241.

महासर्ज (म° + सर्ज) m. *Terminalia tomentosa W. u. A.* und *Artocarpus integrifolia Lin.* Râgan. im ÇKDr.

महासर्प (म° + सर्प) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b.

महासह (म° + सह) 1) m. *Trapa bispinosa Lin.* Râgan. im ÇKDr. — 2) f. आ *Kugelamaranth* (*Gomphraena globosa Lin.*) AK. 2,4,2,54. Med. h. 34. *Glycine debilis Lin.* AK. 2,4,5,4. Med. Ratnam. 52. — Suçr. 1,137,5. 376,5. 461,7.

महासहस्रप्रमर्दनी (म° - स° + प्र°) f. N. pr. einer der fünf grossen Schutzgöttinnen bei den Buddhisten Vjutp. 24. Sâdhanam. 119. °प्रम-

र्दिनी Wilson, Sel. Works 2,13. °प्रमर्दन n. N. eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 42.

महासागरप्रभागम्भीरधर m. N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Vjutp. 88.

महासांख्यायन (म° + सां°) Verz. d. B. H. 92,8 fehlerhaft für °शाङ्खायन.

महासांघिक (म° + सां°) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Burn. Intr. 446. 452. Lot. de la b. l. 357. Wassiljew 38 u. s. w. Hiouen-thsang 1,132. 2,37. 192. Vie de Hiouen-thsang 60. 86. 94. 138. Köppen 1,152. 156. 182. Häufig fälschlich °संघिक geschrieben.

महासाधनभाग (म° + सा°) m. *die oberste Vollziehungsbehörde* Râǵa-Tar. 4,143.

महासाधु (म° + सा°) adj. *überaus gut* Açokâvad. 6. 8. °साध्वी f. = महासती Kathâs. 51,83. Spr. 3998.

महासांतपन (म° + सां°) m. *eine best. Kasteiung* Jâǵn. 3,316. Verz. d. Oxf. H. 283,a,13.

महासांधिविग्रहिक (म° + सां°) m. *der oberste Minister des Friedens und des Krieges* Journ. of the Am. Or. S. 7,46. — Vgl. महासंधिविग्रह.

महासामन् (म° + सा°) n. *ein grosses* Sâman Ind. St. 3,222,b.

महासामन्त (म° + सा°) m. *ein grosser Markgraf* (?) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,1. 3. *great realm* Hall.

महासाम्राज्ञ (म° + सा°) m. N. eines Sâman Ind. St. 3,243,b.

महासार (म° + सार) 1) adj. *stark, kräftig:* कार्मुक R. 2,100,19, प्रसव Mâlav. 14. — 2) m. *ein der Acacia Catechu Willd. verwandter Baum* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. N. pr. einer Stadt Hiouen-thsang 1,381; die Form des Wortes steht nicht sicher.

महासारथि (म° + सा°) m. *der grosse Wagenlenker* (des Sonnengottes), Bein. Aruṇa's H. ç. 9.

महासाल s. u. महाशाल.

महासावितस (म° + सा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,244,a.

महासाहसिक (म° + सा°) m. *Räuber:* चाटतस्करदुर्वृत्तमहासाहसिकादिभिः । पीड्यमानाः प्रजाः Spr. 907.

महासाहसिकता (म° + सा°) f. *grosse Energie:* °साहसिकतया *mit dem grössten Nachdruck, auf ganz entschiedene Weise* Pańkat. 129,22.

महासिंह (म° + सिंह) m. 1) *ein grosser Löwe* R. 2,97,6. Mârk. P. 87,19. — 2) *ein fabelhaftes Thier mit acht Beinen* (शरभ) Râǵan. im ÇKDr. — 3) N. pr. zweier Fürsten (beider Väter heissen Ǵagatsiṁha) Verz. d. Oxf. H. 285,b,3. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 6.

महासिंहतेजस् (म° + ते°) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,15.

महासिद्ध (म° + सिद्ध) m. *ein ganz vollendeter* Jogin, *ein Heiliger* Wilson, Sel. Works 1,214.

महासिद्धान्त (म° + सि°) m. Titel von Ârjabhaṭṭa's *Astronomie* Verz. d. Oxf. H. 326,a. द्वादशमहासिद्धान्तनिरूपण n. Titel eines philosophischen Werkes Hall 138.

महासिद्धि (म° + सि°) f. *eine grosse Zauberkraft* Spr. 4263. deren acht Prab. 61,15. Ver. in LA. (II) 3,11. Verz. d. Oxf. H. 85,b,38; vgl. H. 202.

महासुख (म° + सुख) 1) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,8. — 2) n. *grosser Genuss,* euphem. so v. a. *Beischlaf* Trik. 2,7,22.

महासुगन्ध (म° + सु°) 1) adj. *überaus wohlriechend.* — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = गन्धनाकुली Râǵan. im ÇKDr. = सर्पाली Nigh. Pr. — Suçr. 2,381,7. — 3) n. *wohlriechende Salbe* Dhanv. beim Schol. zu H. 638.

महासुगन्धि (म° + सु°) m. N. *eines best. Antidoton* Suçr. 2,298,15. 286,13.

महासुदर्शन (म° + सु°) m. N. pr. eines Kakravartin Vjutp. 92.

महासुपर्ण (म° + सु°) m. *ein grosser Vogel* Çat. Br. 12,2,3,7.

महासुर (महा + असुर) 1) m. a) *ein grosser* Asura Sund. 4,10. Hariv. 201. 202. 2280. R. 3,18,40. 4,9,66. Verz. d. B. H. 12. Mârk. P. 85,4. — b) N. pr. eines Dânava Hariv. 200 (nach der Lesart der neueren Ausg.; s. u. महाशिरस् 2,c.) — 2) f. ई *eine grosse Unholdin,* Bein. der Durgâ (neben महादेवी) Mârk. P. 81,58.

महासुहय (म° + सु°) m. *ein stolzes Ross* Çat. Br. 14,9,2,13.

1. महासूक्त (म° + सूक्त) n. *ein grosses Lied* Ait. Br. 6,25 (wo RV. 10,96 so heisst). pl. *die grossen Lieder des 10ten Buchs des* RV. (nämlich 1—128), Roth, Zur L. u. G. d. W. 27.

2. महासूक्त (wie oben) m. *Verfasser der grossen Lieder* (von RV. 10) Âçv. Gṛhj. 3,4,2. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Verz. d. B. H. 92,3. Ind. St. 1,115,4. 390,2.

महासूक्ष्म (म° + सू°) 1) adj. *überaus fein.* — 2) f. आ *Sand* Râǵan. im ÇKDr.

महासूचि (म° + सू°) in Verbindung mit व्यूह Bez. *einer best. Art der Truppenaufstellung in einer Schlacht* Kathâs. 47,49.

महासूत m. *Kriegstrommel* Wilson.

महासेतु (म° + सेतु) m. *die grosse Brücke,* Bez. *bestimmter heiliger Silben, die vor einer mystischen Formel ausgesprochen werden,* Verz. d. Oxf. H. 102,b,37.

महासेन (म° + सेना) 1) adj. *ein grosses Heer habend* H. an. 4,185. Med. n. 199. RV. 7,34,19 (nach Sâj.). MBh. 5,7420. — 2) m. a) Bein. Skanda's AK. 1,1,1,34. H. 208. H. an. Med. Halâj. 1,20. Taitt. Âr. 10,1,6. MBh. 2,467. 1486. 3,8203. 14339. 14350. 9,2681. fg. 12,12957. Vikr. 161. Liṅga-P. bei Muir, ST. 3,161. Vâsavad. 14. Çiva so genannt MBh. 13,1186. — b) N. pr. verschiedener Fürsten Kathâs. 11,34. 15,11. 49,5. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

महासेनन्रेश्वर m. = महासेन° H. 36, v. l.

महासेना (म° + से°) f. *ein grosses Heer* Vâsavad. 14.

महासेनाव्यूहपराक्रम m. N. pr. eines Fürsten der Jaksha Vjutp. 88.

महासोम (म° + सोम) m. *eine best. Art der* Soma-*Pflanze* Suçr. 2,164,16.

महास्कन्ध (म° + स्क°) 1) adj. *grosse —, hohe Schultern habend:* महापृष्ठगलस्कन्ध Hip. 2,4. — 2) f. आ *Eugenia Jambolana Lam.* (*einen starken Stamm habend*) Râǵan. im ÇKDr.

महास्कन्धिन् (von महा + स्कन्ध) m. *ein best. fabelhaftes Thier mit acht Beinen* Râǵan. im ÇKDr. u. शरभ.

महास्तूप (म° + स्तूप) m. *ein grosser* Stûpa, N. eines best. grossen Reliquientempels der Buddhisten Wassiljew 44. Köppen 1,503. 536. fg.

महास्तोम (म° + स्तोम) adj. *mit einem grossen* Stoma *versehen:* अहन् Ait. Br. 6,19.

महास्त्र (महा + अस्त्र) n. *ein grosses d. i. mächtiges Geschoss* MBh. 5,7334. Kathâs. 39,58.

महास्थली (म° + स्थ°) f. *die Erde* H. ç. 156. Çabdam. im ÇKDr.

महास्थविर (म° + स्थ°) m. *ein Allerältester unter den buddhistischen* Bhikshu: °निकाय Ind. St. 3,186.

महास्थान (म° + स्थान) n. *ein hoher Platz, eine hohe Stellung:* स्वायंभुवं °स्थानं गच्छति MBh. 13,3366. महत्स्थानम् ed. Bomb. °प्राप्त m. N. pr. eines Bodhisattva Burn. Intr. 101. Lot. de la b. l. 301. महास्थानप्राप्त 2. 227. fgg. Vjutp. 21.

महास्थामप्राप्त s. u. महास्थान.

महास्थाल (म° + स्थाल) *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महास्नायु (म° + स्नायु) m. *eine grosse Arterie* H. 631. Halâj. 3,12.

महास्पद (महा + आ°) adj. *gewaltig:* चक्र Hariv. 15339.

महास्मृति (म° + स्मृ°) f. *die grosse profane Ueberlieferung* MBh. 12, 7359. Beiw. der Durgâ Mârk. P. 81,58. Davon adj. °मय (f. आ) *jene Ueberlieferung in sich enthaltend:* महाव्याहृतय: Hariv. 12434.

महास्रग्विन् (म° + स्र°) adj. *einen grossen Kranz tragend:* Çiva ÇKDr. nach dem MBh. — Vgl. महामाल.

1. महास्वन (म° + स्वन) m. *ein lauter Ton, lautes Getön* u. s. w. Med. d. 51.

2. महास्वन (wie eben) 1) adj. f. आ *laut tönend, — schallend, — schreiend* u. s. w.: शङ्ख Arg. 6,12. शक्ति R. 6,80,22. पाण्डव MBh. 5, 2022. नाद *laut* N. 21,5. — 2) m. a) *eine Art Trommel,* = महातूर्य Trik. 1,1,123. — b) N. pr. eines Asura Hariv. 2284.

महास्वर (म° + स्वर) adj. *laut tönend:* रथ R. 3,55,32.

महास्वाद (महा + आ°) adj. *schmackvoll, geschmackvoll* Spr. 3519.

महाहंस (म° + हंस) m. *der grosse* Haṁsa (s. d.), Bein. Vishṇu's H. ç. 72. MBh. 12,12864. Bhâg. P. 6,5,28. Pañkar. 4,3,7.

महाहनु (म° + हनु) 1) adj. *mit grossen Kinnladen versehen:* पिशाच Hariv. 14577. शार्दूल N. 12,22. Çiva MBh. 13,1149. 1200. — 2) m. N. pr. a) eines Schlangendämons MBh. 1,2151. 2158. — b) eines Dânava Hariv. 12938. — c) eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14851.

महाहय (म° + हय) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,23,21.

महाहर्म्य (म° + ह°) n. *Prachtgebäude* Râga-Tar. 2,133.

महाहव (महा + आ°) m. *ein grosser Kampf* Arg. 8,2. MBh. 4,2007. 5,7081. 7191. 14,1772.

महाहविस् (म° + ह°) 1) n. *das Hauptopfer der* Sâkamedha (s. u. d. W.) *genannten Feier* Çat. Br. 2,5,3,20. 4,1. 11,5,2,8. Kâtj. Çr. 5,2,8. 7,5. 11,28. Çâñkh. Çr. 3,15,17. fgg. — 2) n. *geklärte Butter* Mârk. P. 32,33. Çiva so genannt im MBh. nach ÇKDr.; हविस् heisst er 13,1196. — 3) adj. *zum Opfer* Mahâhavis *in Beziehung stehend* Çâñkh. Çr. 10,18,5. Taitt. Âr. 3,5,1.

महाहस्त (म° + हस्त) adj. *grosshändig:* Çiva MBh. 13,1199.

महाहस्तिन् (wie eben) adj. dass. R̥V. 8,70,1.

महाहास (म° + हास) m. *lautes Lachen* Çabdar. im ÇKDr.

महाहि (महा + अहि) m. *eine grosse Schlange* Çat. Br. 11,5,5,8. Kathâs. 65,33. °शयनं हरे: Spr. 245. °वलया (Durgâ) Mârk. P. 88,15.

महाहिगन्धा (म° + गन्ध) f. *eine best. Pflanze,* = गन्धनाकुली Râgan. im ÇKDr.

महाहिमवन्त् (म° + हि°) m. N. pr. eines Berges H. 947, Sch. Çatr. 1,298.

महाहेतु (म° + हेतु) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,631.

महाह्निमवन्त् s. हिमवन्त्.

महेलिलिहिल P. 6,2,38. m. Sch.

महाह्न (महा + अह्न) m. *vorgerückter Tag, Nachmittag* Çâñkh. Br. 2, 9. — Vgl. महानिशा, महारात्र.

महाह्रद (म° + ह्रद) m. 1) *ein grosser Teich* M. 11,263. R. 4,44,62. Asutâv. 18,60. Tarkasañgr. 37. 39. — 2) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 13,1705. 1734. 4888. eines mythischen Teiches Siddhântaçir. 3,35. — 3) Bein. Çiva's Çiv. — Vgl. तीर्थ°.

महाह्रस्व (म° + ह्र°) 1) adj. *überaus kurz, — niedrig.* — 2) f. आ *Mucuna pruritus Hook.* Çabdam. im ÇKDr.

1. महि (von 1. मह्), dat. मह्यै als inf. zu 1. मह् anzusehen; = महे (s. u. 1. मह् 3.) *zur Freude, zum Ergötzen:* ते नो रासन्तां मह्यै सुमित्र्याः R̥V. 10,65,3.

2. महि (vgl. 3. मह्) 1) adj. nur in dieser Form als nom. und acc. sg. n. und im comp.; = महत् Nir. 11,9. प्र वो महे महि नमो भरध्वम् R̥V. 1, 62,2. पौंस्य 155,3. कर्मन् 2,24,14. एनस् 12,10. महि तत्ते महित्वनम् 23, 4. द्रविणा 3,1,22. ज्योतिस् 4,16,4. दूरे वो महि तृतीयं सवनं मदाय 34,4. शर्मन् 5,83,5. रत्न 6,19,10. AV. 13,2,3. VS. 10,4. — 2) adv. *gross, hoch; sehr, viel* R̥V. 1,130,7. 135,9. प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिया 151,4. वयं पुरा महि च नो अनु द्यून् 167,10. महि विद्वावृधानम् 4,3,14. 56,5. 5,60,3. महि महे विधेम नमोभिः 6,1,10. 4,7. महि चिन्मन्यमानम् 19,12. 7,81,1. 97,3. भूरि दावने, महि दावने 8,46,25. महि मन्द्रानमन्धसः 10,167,2. AV. 4,22,3. VS. 8,62. महि महान्तः Çâñkh. Çr. 8, 21,3. — 3) m. n. *Grösse:* ईश्वरस्य महि Bhâg. P. 7,9,12. श्वेतद्वीपेहन्भगवतो महिम् 8,8,4. महिना hierher oder zu महिमन् 10,54. अविकुण्ठमहिम् 3,31,14 Druckfehler für °महिमानम्. — 4) m. = महत् *der Intellect:* विज्ञानशक्तिं महिमामनन्ति Bhâg. P. 2,1,35. — 5) f. = मही *die Erde* Çabdam. im ÇKDr.

महिका f. = मिहिका *Schnee* Râmâçr. zu AK. 1,1,2,20. Wils. Nach ÇKDr. Lesart des Textes. *Nebel* Vjutp. 57.

महिकेरु (म° + केरु) adj. nach Sâj. so v. a. प्रौढकर्मन्, eher *hoch preisend, viel lobend* (केरु von 2. कारु) oder N. pr.: महिकेरव ऊतये प्रियमेधा अहूषत R̥V. 1,45,4.

महिक्षत्र (म° + क्षत्र) adj. *grosse Herrschaft innehabend* R̥V. 5,68,1; vgl. 7,30,1.

महित 1) partic. *geehrt, gefeiert* u. s. w. s. u. 1. मह् 2. — 2) m. a) (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46. — b) N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 4,16. 6,20. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,328 (VP. 182). अहिता ed. Bomb. — 4) n. Çiva's *Dreizack* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. माहित, माहित्य.

1. महिता s. u. महित 3.

2. महिता (von महि oder महिन्) f. *Grösse* Bhâg. P. 1,13,19. — Vgl. महित्व.

3. महिता f. nom. abstr. von 2. महिन् Nalod. 4,28.

महित्री die Anfangssilben von R̥V. 10,185 im gaṇa विमुक्तादि zu

P. 5,2,61. — Vgl. माहित्र.

महित्व (von महि oder महिन्) n. *Grösse, Fülle, Macht:* महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे RV. 1,8,5. 52,13. तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वम् 115,4. 164,25. महि वो महित्वम् 2,27,8. उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा 5,2,9. 58,2. न ते महित्वमन्वश्नुवन्ति 7,99,1. या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेभिर्यतमानौ समीयतुः 10,113,7. VS. 23,3. Çâṅkh. Çr. 2,4,3. द्वैपायनादनवरो महित्वे तस्य देहजः Bhâg. P. 3,20,3. 6,3,34. 15,28. Spr. 1030.

महित्वन n. dass.; instr. °ना auch adv.: तद्वः सुजाता मरुतो महित्वनम् RV. 1,166,12. महि तत्ते महित्वनम् 2,23,4. 4,36,3. 53,5. 5,54,5. 81,3. रयिं दाशन्महित्वना 6,16,20. 8,24,13. 57,2. 9,100,9. TBr. 2,4,8,6.

महिदत्त (मही + दत्त; vgl. P. 6,3,63) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12.

महिदास (मही + दास; vgl. P. 6,3,63) m. N. pr. eines Sohnes der Itarâ (Aitareja) Khând. Up. 3,16,7. Sarvasârop. in Ind. St. 1,389. Sâj. in der Einl. zu Ait. Br. °बुध (lies °भट्ट) N. pr. eines Scholiasten, = महीधर Verz. d. B. H. No. 542. महीदासभट्ट Verz. d. Oxf. H. 172,b,21.

1. महिन् adj. gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. = महत् *gross, gewaltig, umfänglich* Nir. 11,37. प्र या भूमिं प्रवत्वति मह्ना जिनोषि महिनि RV. 5,84,1. ये के च ज्मा महिनो अहिमाया दिवो जज्ञिरे अपां सधस्थे (देवाः) 6,52,15. उरुव्यचसे महिने सुवृक्तिमिन्द्राय ब्रह्म जनयन्त विप्राः 7,31,11. 1,160,2. superl. महिन्तम 10,115,6.

2. महिन् (von 1. मह्) adj. *Feste feiernd* Nalod. 2,64. भवन *ein Haus, in dem Feste gefeiert werden*, 5. — Vgl. 3. महिला.

महिन adj. f. आ = 1. महिन् RV. 6,26,8. 33,5. 61,13. 68,8. महिन Uṇâdis. 2,56. n. *Herrschaft* (राज्य) Uǵǵval. — Vgl. माहिन.

महिनस m. *eine Form* Rudra's Bhâg. P. 3,12,12.

महिन्धक m. 1) *Ratze.* — 2) *Ichneumon.* — 3) *Strick am Schulterjoch, an dem die Last befestigt wird*, Çabdârthak. bei Wilson.

महिप m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 964.

महिमघ (म° + मघ) adj. *grosse Spenden* oder *Schätze habend* RV. 1,122,8.

महिमन् (von 3. मह् oder महि) m. gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. 1) *Grösse, Fülle, Majestät; Macht, Würde, Energie;* concret *Grösse* so v. a. *ein mächtiges Wesen:* नास्य ते महिमानं परि ष्टः RV. 1,61,8. 164,50. महती महिमा सत्यो अस्ति 167,7. 2,35,9. 4,16,5. 6,27,3. स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु 75,1. 6. 7,21,6. 33,8. 75,1. 99,2. नही न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गृणन्त आनशुः 8,3,13. 90,11. 10,90,3. 75,1. प्र या महिम्ना महिनासु चेकिते 6,61,13. महान्तौ अस्यौ महिमानौ अन्तः AV. 3,10,4. ब्रह्म जज्ञानं गर्भे महिमानमिन्द्रम् (ebenso TS.) 12. VS. 8,30. 18,4. 23,64. Çat. Br. 1,4,2,17. 2,2,4,6. 3,3,2,1. यः प्राणस्य महिमा यद्वीर्यम् 10,3,1,2. 6,4,1. शौर्य, म° 13,1,9,2. ब्राह्मणस्य 14,7,2,28. Pañkav. Br. 7,7,13. TBr. 1,1,5,8. 2,4,21. ज्यायांश्चातो मम महिमा Ait. Br. 3,23. Maitrjup. 2,3. 4,4. 6,21. Bhag. 11,41. MBh. 2,515. Ashṭâv. 19,2. Çâk. 98,3. Vikr. 5. Mâlav. 11,1. Ragh. 10,29. Kumâras. 2,6. Spr. 4098. Bhâg. P. 3,12,1. 8,5,13. अधो ऽधः पश्यतः कस्य महिमा नोपजायते Spr. 83. 1049. 2706. वारिधेः 3933. Uttararâmaḱ. 31,2 v. u. धर्मस्य Prab. 54,11. मोह° Spr. 36. भावानां स्वभावमहिमा 3719. सादृश्यातिशय° Sâh. D. 15,10. Am Ende eines adj. comp.: कंसाडिन्महिमा (नृपः) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25,5. स्वात्मन्येव समास्त्रमहिमा मेरुः Spr. 2526. अप्रमाण्यमोघमहिमानि Bhâg. P. 1,15,16. अकृतत्याग° Spr. 9. संपूर्णपुण्य° Râǵa-Tar. 5,24. अद्वितीयमहिमा द्वा° Pañḱar. 4,3,4 wohl fehlerhaft für °महिमा. Neben dem regelmässigen instr. महिम्ना auch die Form महिना, häufig in adverbialem Sinne *mächtig, gewaltig, gewaltsam:* यामिन्द्रो महिना पर्यतिष्ठत् RV. 1,32,8. 33,9. प्र यद्वहेथे महिना रथस्य 180,9. शीर्षाणि यो महिना प्रत्यमुञ्चत 2,17,2. 3,30,13. अभि यो महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः 59,7. 6,8,2. 68,9. 7,21,4. धीरा त्वस्य महिना जनूंषि 86,1. दक्षस्य 60,10. 8,57,3. अयं त्रयी महिना दाशुषे वम् 10,28,7. 119,8. एतावती महिना सं बभूव 125,8. — 2) *Grösse* so v. a. *die Zauberkraft sich beliebig gross zu machen* H. 202. Pañḱar. 1,1,49. 2,8,2. Verz. d. Oxf. H. 51,a,15. 231,b,8. Vet. in LA. (II) 3,12. — 3) महिम्नः स्तवः (स्तुतिः, स्तोत्रम्) *das Lob der Majestät* (Çiva's), Titel eines Gedichts von Pushpadanta in 34 Strophen, Gild. Bibl. 289 fg. Verz. d. B. H. No. 1345. Verz. d. Oxf. H. 108,a,30. 131,a, No. 237. Verz. d. Tüb. H. 16. Verz. d. Kop. H. 100, a. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,48. 99. — 4) Bez. zweier Graha beim Açvamedha Çat. Br. 10,6,5,1. 13,2,11,1. 5, 2,23. Kâtj. Çr. 20,5,2. Çâṅkh. Çr. 16,7,1. 12. — 5) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,212. 215. 220. 225. 229. — Vgl. देवी°, महा°.

महिमत् (von महि) adj. *viel, reichlich:* यच्चाङ्गके वरं किंचिद्यदस्ति महिमद्वसु MBh. 18,225. यच्चदस्ति मेहद्वसु ed. Bomb.

महिमभट्ट (महिमन् + भ°) m. N. pr. eines Autors Sâh. D. 124,5. Verz. d. Oxf. H. 246,a, No. 619.

महिमसुन्दर (महिमन् + सु°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 114,a, No. 177.

महिमा f. = महिमन् *Grösse* u. s. w. R. 1,38,14.

महिमावत् (von महिमन् oder महिमा) m. (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46.

महिमार m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1058.

महिर m. = मिहिर *die Sonne* Trik. 1,1,99. — Vgl. माहिर.

महिरकुल (म° + कुल) m. N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang 1,190. — Vgl. मिहिरकुल und Ind. St. 3,190.

महिला f. Uṇâdis. 1,55. 1) *Frau, Weib* AK. 2,6,1,2. Trik. 3,3,223. H. 504. an. 3,677. Med. l. 122. Halâj. 2,327. Spr. 1065. Sâh. D. 71. im Prâkrit Çâk. Ch. 105,9. = मदमत्ता स्त्री Çabdar. im ÇKDr. Vgl. महेला. — 2) *eine best. wohlriechende Pflanze* AK. 2,4,2,35. H. an. Med. = रेणुका Râǵan. im ÇKDr.

महिलाह्वया (महिला + आ°) f. = महिला 2. AK. 2,4,2,35.

महिलारोप्य n. N. pr. einer Stadt im Süden Pañḱat. ed. orn. 3,10. Vgl. मिहिला°, wofür Pañḱat. 3,9. 6,4. 104,5. 106,22. 116,15 und 148,4 einige Hdschrr. महिला° lesen.

महिवृध् (म° + वृध्) adj. nach Sâj. = महतां धनानां वर्धयिता; etwa *hoch sich freuend:* प्र वो महे महिवृधे भरध्वम् RV. 7,31,10. महेवृधे SV.

महिव्रत (म° + व्रत) adj. *gewaltig* oder *weit herrschend* Nir. 3,17. RV. 1,45,3. अयं य उर्वी महिना महिव्रतः क्रत्वा विभाति शोचिषा 6,68,9. 9,97,7. 100,9. 10,115,3. आदित्य AV. 13,2,1. — Vgl. महाव्रत.

महिष (vgl. 3. मह् u. s. w.) Uṇâdis. 1,46. 1) adj. f. महिषी *gewaltig*

Naigh. 3,3. Nir. 7,26. पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनः RV. 9,82,3. महिषः सुपर्णः *die Sonne* AV. 13,2,32. 33. 42. fgg. महिषो मृगः *das gewaltige Thier* heisst der *Büffel* (vgl. मृगो हस्ती *Elephant*) RV. 8,58,15. 9, 92,6. 96,6. 10,123,4. महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते 5,25,7. Sâj. zu der St. richtig; andere Erklärungen s. in den Scholien zu VS. 26,12. TS. 1,1,14,4. — Indra RV. 2,22,1. 3,46,2. 4,18,11. 10,128,8. Agni 10,8,1. 140,6. VS. 12,105 (Mahîdh.). Varuṇa RV. 10,65,8. Soma 9, 73,2. 86,40. 96,18. 19. 97,41. 113,3. प्रासवन्त विश्वे महिषा अमूराः 7,44, 5. 9,97,57. अग्निमपामुपस्थे महिषा अवर्धन् 10,45,3. 6,8,4. महिषस्य तन्यतोः 10,66,10. AV. 2,35,4. so v. a. ऋत्विजः (nach Mahîdh.) VS. 19,32. — 2) m. a) *Büffel* AK. 2,5,4. Trik. 2,5,4. H. 1281. Halâj. 2,72. सकूलं महिषाँ अघः RV. 8,12,8. 66,10. 5,29,7. 8. 6,67,11. 10,28,10. तिग्मे शिशानो महिषो न शृङ्गे 9,87,7. 10,189,2. VS. 24,28. M. 3,270. 11,68. N. 12,5. Daç. 1,20. R. 2,25,17. 97,6. Suçr. 1,46,20. 109,20. 193,4. 204,10. Çâk. 39. Varâh. Bṛh. S. 24,15. 57,7. 58,57 (°ग *reitend auf*). 68,31. 104. 86, 28. 87,6. 95,35. 104,41. Bṛh. 7,5. Spr. 2191. Kathâs. 62,212. fg. 68,45. fg. Bhâg. P. 3,10,20. Verz. d. B. H. No. 936. H. 47. — b) pl. N. pr. eines Volkes Hariv. 782 (माहिषक die neuere Ausg.). Varâh. Bṛh. S. 9,10. — c) N. pr. eines Asura, den die Durgâ erschlug, MBh. 3,14596. 9,2692. Bhâg. P. 6,18,15. 8,10,31. Mârk. P. 82,1. 2. 39. 83,20 (in *Büffel*-Gestalt). Verz. d. Oxf. H. 46, b, 10. 12. 59, a, 12. Verz. d. B. No. 479. 485. 540. Prab. 75,6. Durgâ führt die Beinamen: °घ्नी Durgotsavapaddh. und Devî-P. im ÇKDr. °मथनी H. 205. °मर्दिनी v. l. Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 94, b, 44. महिषासुरघातिनी Hariv. 9428. महिषासुरार्दिनी 10274 (महिषासुरापहा die neuere Ausg.), महिषासुरसूदनी Kathâs. 37,46. महिषासुरघातिने । पार्वतीपादपद्माय Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. II, 252. महिषमर्दिनीमन्त्रः Verz. d. Oxf. H. 93, b, 2. महिषमर्दिनीस्तोत्र und °कवच 94, a, 32. महिषमर्दिनीतन्त्र 104, a, 14. महिषमर्दिनी so v. a. °मन्त्र 94, b, 31. — d) N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11536. — e) N. pr. eines Mannes (neben Âtreja und Vararuki) Müller, SL. 137. — 2) f. महिषी a) oxyt. *Büffelkuh* Çânt. 2,19. H. an. 3,740. Med. sh. 42. Kâth. 23,6. Çatapy. Br. 5,7. 11. M. 9,48. 55. Jâgn. 2,159. MBh. 14,2542. Ṛt. 1,21. Varâh. Bṛh. S. 9,40. 92,3. 104,63. Bṛh. 8,18. Kathâs. 49,203. Spr. 1790. Pańkat. 252,16. Verz. d. B. H. 136, b (153). No. 897. Verz. d. Oxf. H. 35, a, 30. — b) proparox. *die Gewaltige*, Bez. *ausgezeichneter Frauen*, namentlich *der ersten Gemahlin eines Fürsten* Çânt. 3,19. AK. 2,6,1,5. Trik. 3,3,439. H. 520. H. an. Med. Halâj. 2,325. महिषी स्त्रज्ञान RV. 5,2,2. वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति य ईं वहाते महिषीमिषिराम् 37,3. TS. 1,8,9,1. वैव प्रथमा वित्ता सा महिषी Çat. Br. 6,5,3,1. 7,5,1, 6. 13,2,6,4. 4,1,8. 5,2,2. 5. Pańkav. Br. 19,1,4. Kâtj. Çr. 15,3,21. पञ्चानां पाण्डुपुत्राणां महिषी Draup. 4,6. Spr. 2631. Sâv. 1,18. MBh. 1,2304. 3897. 3,2078. 2495. 4,433. R. 1,57,2. 2,92,20. Ragh. 1,48. 2,25. 3,9. Varâh. Bṛh. S. 16,34. 43,63. 78,1. राज° 53,6. Itih. bei Sâj. zu RV. 1, 125,1. Kathâs. 65,111. Pańkat. 27,6. Râga-Tar. 4,38. सर्वा महिष्यः *alle Gemahlinnen des Fürsten* R. 2,41,7. R. Gorr. 2,80,24. सप्त नरेन्द्रमहिष्यः Varâh. Bṛh. S. 49,2. ज्येष्ठा श्रेष्ठा च या राज्ञो महिषीणाम् Bhâg. P. 6,14,28. 13. दशरथमहिष्यः so v. a. °महिषी Uttararâmak. 117,14. अग्र° Vjutp. 99. R. 3,53,34. 5,22,16. Mârk. P. 76,24. Z. d. d. m. G. 14,572,23. Daçak. 4,15. अग्र्य° Kathâs. 30,65. समुद्र° Bein. der Gaṅgâ Matsjop. 18. समुद्रस्य म° der Jamunâ Hariv. 3631. महिषी vom *Weibchen* eines Vogels Bhâg. P. 7,2,52. — In der Stelle महिषीव वि जायते SV. II, 9, 2,4,1 vielleicht verdorben aus महिषेव d. h. महिष इव *gewaltig tritt er in's Leben*. — c) angeblich *ein liederliches Weib und das Geld, welches man aus der Prostitution seines Weibes löst;* vgl. u. माहिषिक. — d) *ein best. Heilkraut* H. an. Med. — Vgl. ग्राम्यमहिषी (*eine zahme Büffelkuh* zu lesen), धून°, पञ्चमहिष, माहिष.

महिषक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. (nach der Lesart der ed. Bomb.) 6,366. 13,2104. Varâh. Bṛh. S. 17,26 (माहिष v. l.). — Vgl. माहिषक.

महिषकन्द (म° + क°) m. *ein best. Knollengewächs* (महाकन्दविशेष) Râgan. im ÇKDr.

महिषत्व (von महिष) n. *das Büffelsein, der Zustand eines Büffels* Kathâs. 68,51.

महिषध्वज (म° + ध्वज) m. Bein. Jama's Trik. 1,1,71. H. 185.

महिषपाल (म° + पाल) m. *Büffelhirt* Kathâs. 68,39. 46. °पालक m. dass. 41. Râga-Tar. 6,318. — Vgl. महिषीपाल.

महिषवाहन (म° + वा°) m. Bein. Jama's Hâr. 57. Çabdar. im ÇKDr.

महिषाक्ष (महिष + 3. अक्ष) m. *eine Art Bdellion* Halâj. 2,465. Ratnam. 42. Râgan. im ÇKDr. Auch °क m. ebend. — Vgl. u. गुग्गुलु 1.

महिषानना (महिष *Büffel* + आ°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648.

महिषार्दन (महिष + अ°) m. Bein. Skanda's MBh. 3,14630.

महिषासुर s. u. महिष 2, c.

महिषासुरसंभव (म° + सं°) m. *eine Art Bdellion* Râgan. im ÇKDr.

महिषीकन्द m. = महिषकन्द Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

महिषीपाल (म° + पाल) m. *Hüter von Büffelkühen* Hâr. 134. — Vgl. महिषपाल.

महिषीप्रिया (म° *Büffelkuh* + प्रि°) f. *eine Art Gras* (भूली) Râgan. im ÇKDr.

महिषीभाव (म° + भाव) m. *der Zustand einer Büffelkuh* Kathâs. 68,48.

महिष्ठ (superl. zu महत्; vgl. महीयंस्) adj. *der grösste:* महतां महिष्ठः Bhâg. P. 3,14,47. महिष्ठो च महीयसाम् 6,15,10.

महिष्मन्त् P. 4,2,87, Vârtt. (von महिष). 1) adj. *reich an Büffeln:* देशः P. 4,2,87, Vârtt., Sch. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1846. fg. VP. 416. Bhâg. P. 9,23,22. — 3) f. °मती Bez. *eines best. lunaren Tages*, personif. eine Tochter des Aṅgiras MBh. 3,14127. — Vgl. माहिष्मती.

महिष्वणि (म° + स्वनि) adj. *geräuschvoll:* यज्ञं महिष्वणीनां सुम्नं तुविष्वणीनां प्राध्वरे RV. 8,46,18.

महिष्वन्त् nach Sâj. so v. a. ऋत्वीसः; eher adj. (zu भोजन) so v. a. *ergötzend, erquickend* (von महिस् und dieses von 1. मह्): चित्रं ह यद्वां भोजनं न्वस्ति न्यत्रये महिष्वन्तं युयोतम् RV. 7,68,5.

मही s. u. 3. मह्.

महीकम्प (म° + कम्प) m. *Erdbeben* Varâh. Bṛh. S. 3,10.

महीकर् (महत् + 1. कर्) *gross machen, erhöhen:* सर्वात्मकतया प्राणं स्तुवन्महीकरोति उपास्यत्वाय Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 107.

महीक्षित् (म° + क्षित्) m. *Beherrscher der Erde, Fürst, König* AK. 2,8,1,1. H. 690. M. 7,89. N. 2,19. Ragh. 1,11. 85. 19,20. Varâh. Brh. S. 63,3. Vid. 334. Kathâs. 53,49. 56,92. Mârk. P. 122,9.

महीचन्द्र (म° + च°) m. N. pr. eines Fürsten Colebr. Misc. Ess. II, 286.

महीचर (म° + चर) adj. *auf der Erde wandelnd, — gehend* (Gegens. अन्तरीक्षग) MBh. 5,2459.

महीचारिन् (म° + चा°) adj. dass.: Çiva MBh. 13,1174.

महीज (म° + 1. ज) 1) adj. *auf der Erde geboren*, als Beiw. von Pferden neben नदीज und सिन्धुज wohl so v. a. *aus der Steppe stammend* MBh. 6,3973. — 2) m. *a) Pflanze, Baum* MBh. 5,1295. 12,7370. Spr. 665, v. l. — *b) der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Brh. S. 6,10. 103,8. 104,17. Brh. 13,7. Samajapradîpa im ÇKDr. — 3) n. *frischer Ingwer* Râgan. im ÇKDr.

महीतट (म° + तट) N. pr. einer Oertlichkeit Varâh. Brh. S. 16,32. Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 15.

महीतपत्तन (?) n. N. pr. einer *Stadt* (पत्तन) Verz. d. Oxf. H. 133, *b*, No. 245.

महीतल (म° + तल) n. *Erdboden* M. 4,168. 11,207. MBh. 3,2337. 2542. R. 1,2,14. 40,17. 41,18. 42,21. 3,52,36. Ragh. 2,50. Bhâg. P. 2,1,27. Mârk. P. 20,8.

महीदासभट्ट s. u. महिदास.

महीधर (म° + धर) 1) adj. *die Erde tragend*: नाग Hariv. 11556. गज Çatr. 14,20. — 2) m. *a) Berg* H. 1027, Sch. MBh. 1,4132. 3,2442. 8518. 5,55. R. 2,48,13. 6,36,11. Ragh. 6,52. Kumâras. 6,39. Spr. 5179. Vrddhâ-Kân. 15,19. Verz. d. Oxf. H. 255, *b*, 18. — *b)* Bein. Vishnu's H. 217, Sch. Verz. d. Oxf. H. 185, *a*, 5. — *c)* N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 346,10. — *d)* N. pr. eines Fürsten Kathâs. 7,103. eines Kaufmanns 67,44. eines Sûtradhâra Journ. of the Am. Or. S. 6,533. verschiedener Scholiasten (unter Anderen eines der VS.) u. s. w. Gild. Bibl. 80. Verz. d. B. H. No. 542. 640. Verz. d. Oxf. H. 99, *a*, No. 154. 100, *b*, No. 155. 172, *b*, No. 382. 232, *b*, No. 563. 357, *a*, No. 848. Hall 122. — Vgl. महीध्र.

महीधरदत्त (म° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50.

महीध्र (म° + ध्र) gaṇa मूलविभुजादि zu P. 3,2,5, Vârtt. 2. 1) *Berg* AK. 2,3,1. H. 1027, Sch. MBh. 5,7216. Ragh. 3,60. 13,7. Spr. 2982. Bhâg. P. 2,7,32. Bez. *der Zahl sieben* (vgl. कुलपर्वत) Sûrjas. 2,25. — 2) *Träger* so v. a. *Erhalter der Erde*, Bein. Vishnu's Bhâg. P. 3,13,27. — Vgl. महीधर.

महीध्रक (von महीध्र) m. N. pr. eines Fürsten R. ed. Bomb. 1,71,10. fg. — Vgl. महान्धक.

महीन (मही + इन) m. *Herr der Erde, Fürst, König* Ragh. 9,5.

महीनाथ (म° + नाथ) m. *Gebieter der Erde, Fürst, König* Spr. 168.

महीप (म° + 2. प) m. 1) *Beschützer der Erde, Fürst, König* MBh. 1, 3974. 7,82. Spr. 2516. — 2) N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Oxf. H. 351, *b*, No. 832. 352, *a*, 22. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45.

महीपतन (म° + प°) n. *das zur-Erde-Fallen, eine demüthige Verneigung bis zur Erde*: शिरोभिः — °पांसुलैः R. 2,45,27 (43,30 Gorr.).

महीपति (म° + प°) m. *Herr der Erde, Fürst, König* M. 7,46. 138. 140. 182. 8,352. N. 1,3. 21. Bhag. 1,21. R. 1,1,21. 6,26. Ragh. 6,12. Spr. 1709. 2137. Varâh. Brh. 11,1. Vid. 1. Râga-Tar. 5,83. Davon nom. abstr. °त्व n. MBh. 5,15.

महीपाल (म° + पाल) m. 1) *Hüter der Erde, Fürst, König* MBh. 1, 2486. 3974. 3,2111. fg. 2191. विदर्भेषु 2476. 2869. R. 1,8,16. 2,23,30. Ragh. 2,34. Varâh. Brh. S. 68,15. Râga-Tar. 5,215. Vet. in LA. (II) 25, 8. °पुत्र *Prinz* Mârk. P. 135,16. — 2) N. pr. verschiedener Fürsten Wassiljew 54 fg. Çatr. 2,22. Kathâs. 56,7. fgg. °देव Colebr. Misc. Ess. II, 280. Verz. d. Oxf. H. 140, *a*, No. 282.

महीपुत्र (म° + पुत्र) m. *Sohn der Erde* Hariv. 12857. *der Planet Mars* Jâgn. 1,295.

महीप्रकम्प (म° + प्र°) m. *Erdbeben* Varâh. Brh. S. 24,25.

महीप्ररोह (म° + प्र°) m. *Baum* MBh. 1,7178. — Vgl. महीज, महीरुह्, महीरुह u. s. w.

महीप्राचीर (म° + प्रा°) n. *Meer* Trik. 1,2,9. Hâr. 56.

महीप्रावर (म° + प्रा°) m. dass. H. ç. 166.

महीभट्ट (म° + भ°) m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 44.

महीभर्तर् (म° + भ°) m. *Träger —, Erhalter der Erde, Fürst, König* Spr. 2035. Râga-Tar. 1,129. 3,205. 5,30.

महीभार (म° + भार) m. *eine Last für die Erde* Pańkar. 3,10,21.

महीभुज् (म° + 4. भुज्) m. *Geniesser der Erde, — des Landes, Fürst, König* AK. 2,8,1,30. Kathâs. 27,130. 52,371. 61,36. Spr. 2158, v. l. 3062, v. l. 3506. Mârk. P. 27,12. Hit. III, 99.

महीभृत् (म° + भृत्) m. *Träger —, Erhalter der Erde*: 1) *Berg* N. 12, 58. Kumâras. 1,27. Kir. 5,1. Halâj. 2,56. — 2) *Fürst, König* R. 3,56, 14. Spr. 560. 2158. 3062. Kathâs. 17,42. 33,63. 39,42. 51,174. 59,167.

महीमघवन् (म° + म°) m. *ein* Indra *der Erde* so v. a. *Fürst, König* Râga-Tar. 4,106. — Vgl. महीमहेन्द्र.

महीमण्डल (म° + म°) n. *der Umkreis der Erde* Sûrjas. 12,84. *die ganze Erde*: सप्तसागरपर्यन्तं °लम् Daçak. 32,9.

महीमय (von मही) adj. f. ई *irden* Jâgn. 1,187. MBh. 1,5213. Mârk. P. 93,7. Schol. zu Kâtj. Çr. 202,7. नौ so v. a. *die Erde als Schiff* Bhâg. P. 1,3,15.

महीमहेन्द्र (म° + म°) m. *ein grosser* Indra *der Erde* so v. a. *Fürst, König* Râga-Tar. 2,63.

महीमृग (म° + मृग) m. *eine irdische Gazelle* (Gegens. तारामृग) R. 3,49,45.

महीय् (zu 1. मह्), महीयते gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27 (पूजायाम्; nach Andern auch वृद्धौ). Vop. 21,13. 1) *fröhlich —, ausgelassen —, übermüthig —, selig sein*: इनो यः कश्चिद्धविर्महीयते RV. 1,182,3. 4, 30,9. 5,56,9. 9,12,4. 113,6. वेधा ऋतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी महीयते 10, 86,10. 146,2. ग्रावाणा उपरेष्वा महीयते सजोषसः 175,3. नास्य श्रेतः कृष्णकर्णौ धुरि युक्तौ महीयते AV. 5,17,15. Çat. Br. 11,8,4,3. Pańkav. Br. 7,5,1. यस्यां दिशि महीयसे (so die Ausg.) ततो नो मह आ वह TBr. 3, 10,4,2. Khând. Up. 8,2,1. fgg. स्वप्ने महीयमानः 10,1. देवा अमहीयन्त Kenop. 14. एतदालम्बनं ज्ञात्वा ब्रह्मलोके महीयते Kathop. 2,17. M. 4,260. 6, 32. MBh. 3,6027. स्वर्गे M. 5,155. 8,313. MBh. 13,3001. R. 1,1,95. Spr. 2919, v. l. 3821. तत्र ब्रह्मा स्वयं नित्यं देवैः सह महीयते MBh. 3,7040. 13,2994.

2603. महिम्नि स्वे महीयते Bhâg. P. 1,3,34. 5,24,28. — 2) *sich hoch erheben:* रामस्य महात्मना गृहं महीयमानम् R. Gorr. 2,12,27. — 3) *gedeihen:* आदित्येन वाव सर्वे लोका महीयन्ते Taitt. Up. 1,5,2. चन्द्रमसा सर्वाणि ज्योतींषि ebend. ब्रह्मणा सर्वे वेदाः, अन्नेन सर्वे प्राणाः 3. — 4) *hoch in Ehren stehen bei* (gen.): सरस्वती श्रुतिमहतां महीयताम् Çâk. 194. सद्भाभिज्ञानसंपन्नः सानुक्रोशो जितेन्द्रियः। कृतज्ञः सत्यवादी च राजा लोके महीयते ॥ Spr. 2121. — 5) *hoch in Ehren halten:* महीय्यमाना भवतातिमात्रं भूमिः Bhatt. 2,38. — Beim Gebrauch des Wortes in den vier letzten Bedeutungen hat man offenbar an einen Zusammenhang desselben mit महत् gedacht. — Vgl. अमहीयमान (auch Pañkav. Br. 7,5,1).

महीयंस् (compar. zu महत्; vgl. महिष्ठ) adj. *major, grösser, mächtiger* u. s. w.; *recht gross* u. s. w.: अणोरणीयान्महतो महीयानात्मा Kathop. 2,20. Çvetâçv. Up. 3,20. R. 6,82,44. महतो महीयसे Bhâg. P. 1,6,26. 4,4,26. राजर्षिषु निषण्णेषु महीयस्सु महर्षिषु MBh. 5,4040. Spr. 1049. 2700. 4925. Çâk. 194, v. l. Kâm. Nîtis. 12,11. अर्थ 14,17. 16,38. Pañkar. 3,7,1. 4,3,91. 201. महीयसी ज्ञनोर्जितविताशा Bhâg. P. 1,13,21. हास *sehr lautes Lachen* H. 297.

महीयत्व gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. — Vgl. माहीयत्व.

महीयव Müller, SL. 383 fehlerhaft für ग्रामहीयव.

महीयाँ (von महीय्) f. *Lustigkeit* TS. 7,5,10,1.

महीयुँ (wie eben) adj. *fröhlich, lustig* RV. 9,65,1. सुक्रां वयत्यसुराय निर्णिजं विपामग्रे महीयुवः 99,1. Vgl. अमहीयु Rshi zu RV. 9,61 und ग्रामहीयव.

महीयैं RV. 1,113,6 = मही.

महीरजस् (म° + र°) n. *Erdstaub, Staubkorn* Mârk. P. 49,37.

महीरण (म° + रण) m. N. pr. eines Sohnes des Dharma von der Viçvâ Hariv. 11542.

महीरत (म° + रत) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,24. बहीनर v. l.

महीरन्ध्र (म° + र°) n. *ein Loch in der Erde* Mârk. P. 116,27.

महीरुह् (म° + रुह्) m. *Pflanze, Baum* H. 21. Spr. 1689. Kir. 5,10. — Vgl. कल्प°.

महीरुह (म° + रुह) m. 1) dass. AK. 2,4,1,5. H. 1114, Sch. MBh. 5, 1865. R. 2,80,13. 6,15,17. Suçr. 2,110,13. Spr. 1689, v. l. 5125. Daçak. 27,4 v. u. 31,3 v. u. Bhâshâp. 1. — 2) *Theca grandis Lin.* Râgan. im ÇKDr. Diese Bed. käme eher महावृक्ष zu.

महीलता (म° + ल°) f. *Regenwurm* AK. 1,2,2,21.

महीला f. = महिला, महेला *Weib* Colebr. zu AK. 2,6,1,2.

महीशासक (म° + शा°) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Vjutp. 240. Burn. Intr. 446. 633. Lot. de la b. l. 357. Wassiljew 89 u. s. w. Vie de Hiouen-thsang 85. 115. 295. Hiouen-thsang 1,132. °विनय 431.

महीश्वर (मही + ई°) m. *Herr der Erde, Fürst, König* Verz. d. Oxf. H. 261,*b*,9.

महीसंगम (म° + सं°) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,16.

महीसुत (म° + सुत) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* AK. 1, 1,2,27. Varâh. Brh. S. 104,14. 15. 18. Brh. 2,5.

महीसुर (म° + सुर) m. *ein Gott auf Erden* d. i. *ein Brahmane* Daçak. 23,2 v. u. 24,4.

महीसूनु (म° + सूनु) m. = महीसुत Verz. d. Oxf. H. 184,*b*, No. 419.

महेच्छ (महा + इच्छा) adj. *nach Grossem strebend, ehrgeizig* AK. 3,1, 3. H. 367. Halâj. 2,200. Spr. 2799. Varâh. Brh. S. 16,38.

महेत्थ N. pr. eines Landes MBh. 2,1188.

महेनदि voc. von महिनदी RV. 8,63,15. — Vgl. महेमते.

महेन्द्र (महा + इ°) 1) m. *a*) oxyt. *der grosse* Indra AK. 3,4,2,10. Trik. 1,1,57. 3,3,366. H. an. 3,593. Med. r. 201. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,29. VS. 7,39. यन्महानिन्द्रो ऽभवत्तन्महेन्द्रस्य महेन्द्रत्वम् Ait. Br. 3,21. Çat. Br. 1,6,4,21. 2,5,4,9. 4,3,3,17. TS. 1,6,2,4. 2,5, 4,4. 6,5,5,3. TBr. 3,5,7,6. Âçv. Grhj. 1,10,4. M. 7,7. N. 3,5. MBh. 1, 7705. Hariv. 4020. R. 1,1,43. 16,11. 47,11. 6,81,21. Suçr. 2,172,16. Çâk. 94,20. Ragh. 13,20. Spr. 3772. Kâm. Nîtis. 4,21. Varâh. Brh. S. 46, 81. 48,2. 58,42. Kathâs. 19,93. 72,225. 228. Bhâg. P. 6,13,6. 9,8,11. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,14. °महोत्सव Verz. d. B. H. 136,*a* (134). °केतु, °ध्वज Indra's *Banner* Varâh. Brh. S. 44,14. 33,24. Mahendra *ein best. Stern* VP. 241. Vishṇu so genannt R. 6,102,16. ÇKDr. nach dem MBh. Çiva Çiv. — *b*) *Oberhaupt:* सर्वदेवानाम् (Indra) N. 4,11. — *c*) N. pr. eines jüngeren Bruders (nach Andern eines Sohnes) des Açoka Wassiljew 41. 45. 46. Hiouen-thsang 1,423. 2,121. 140. Vie de Hiouen-thsang 198. Köppen 1,176. 180. 197. 515. eines andern Fürsten LIA. II, 400. 954. fg. — *d*) N. pr. eines Gebirges Trik. 2,3,4. 3,3,366. H. an. Med. LIA. I, 562. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93. MBh. 1,2459. 5120. 7824. 3,8158. 5,353. 13,7657. 14,1174. Hariv. 2322. 5295. 12395 (शैलेन्द्रं zu lesen). R. 1,75,8. 76,15. 4,37,2. 62,22. 5,4,8. Suçr. 2,169,1. Ragh. 6,54. 72. Varâh. Brh. S. 14,11. 16,10. Siddhântaçir. 3,42. Kathâs. 19,92. VP. 174. Bhâg. P. 5,19,16. 7,14,32. 9,16,26. Mârk. P. 57,10. 29. 58,21. Muir, ST. 2,446. Verz. d. Oxf. H. 82,*a*,19. N. pr. eines Ortes 339,*a*,41. — *e*) *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 185. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,330 (VP. 183). — 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = महेन्द्रवारुणी Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte. — Vgl. मही°, माहेन्द्र.

महेन्द्रकदली (म° + क°) f. *eine Pisang-Art* Râgan. im ÇKDr.

महेन्द्रगुप्त (म° + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 401. fg. 964. 971.

महेन्द्रचाप (म° + चाप) m. *Regenbogen* Hariv. 12703. Mrkkh. 92,9. Spr. 5036. — Vgl. इन्द्रचाप.

महेन्द्रत्व (von महेन्द्र) n. *der Name —, die Würde des grossen* Indra Ait. Br. 3,21. MBh. 13,2183.

महेन्द्रनगरी (म° + न°) f. *des grossen* Indra *Stadt* d. i. Amarâvatî Çabdar. im ÇKDr.

महेन्द्रपाल (म° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 401.

महेन्द्रमन्त्रिन् (म° + म°) m. *des grossen* Indra *Rathgeber,* Bez. *des Planeten Jupiter* (बृहस्पति) Varâh. Brh. S. 10,19.

महेन्द्रवर्मन् (म° + व°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 3,20. 11,33.

महेन्द्रवारुणी (म° + वा°) f. *eine best. Pflanze* Râgan. im ÇKDr.

महेन्द्रसिंह (म° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 402.

महेन्द्राणी (महा + इ° oder von महेन्द्र) f. *die grosse Gattin* Indra's oder *die Gattin des grossen* Indra d. i. Çakî Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3,1677. 5,547. Fälschlich मा° H. ç. 32.

महेन्द्रिय adj. *dem grossen* Indra *geweiht, gehörig* u. s. w. P. 4,2,29.

ह्विम् Sch.

महेन्द्रीय adj. dass. P. 4,2,29. महा Kâth. 28,3.

महेमते (voc. von महिमति) adj. *grossgesinnt:* Indra ṚV. 8,13,11. 34,7. Vâlakh. 1,7. — Vgl. महेनदि.

महेरणा m. *Boswellia thurifera Roxb.* AK. 2,4,4,12. महेरुणा Bhar. zu AK. ÇKDr.

महेला f. = महिला *Weib, Frau* Çabdar. im ÇKDr. Damajantik. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,55. Nalod. 2,59. °पाद् adj. gaṇa हस्त्यादि zu P. 5,4,138. Auch महेलिका f. Çabdar. im ÇKDr.

महेवृध् adj. v. l. des SV. I,4,1,4,6; s. महिवृध्.

महेश (महा + ईश) m. 1) *der grosse Herr, Gott* Wilson, Sel. Works 1,244. Bein. Çiva's Spr. 4710. Muir, ST. 2,446. °लिङ्ग Kshitîç. 25,16. °नेत्र Bez. *der Zahl drei* Çrut. 36. — *b)* N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2,17. — *c)* N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 189,*b*, No. 433. 201,*b*, No. 481. 261,*a*,18 (Verz. d. B. H. 159,4). Hall 66. 202. — Vgl. माहेश.

महेशबन्धु (म° + ब°) m. *Aegle Marmelos Corr.* Çabdaḱ. im ÇKDr.

महेशाख्य (महेश + आख्या) adj. *ein grosser Herr heissend, vornehm* Vjutp. 148. Burn. Intr. 239, N. 1.

महेशान 1) m. (महा + ई°) *der grosse Herr,* Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,9. — 2) f. ई (महा + ई°) *die grosse Frau,* Bein. der Pârvatî Pańkar. 4,4,2. Verz. d. Oxf. H. 93,*a*.5. Dampatîç. 44.

महेशितर् (महा + ई°) m. *der grosse Herr,* Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,2.

महेश्वर 1) m. (महा + ई°) *a) der grosse Herr, Oberherr, Haupt* Med. r. 292. तमीश्वराणां परमं महेश्वरम् Çvetâçv. Up. 6,7. त्रिदशानाम् (Indra) MBh. 1,8261. लोक° Bein. Kṛshṇa's Bhag. 10,3. सर्वलोक° desgl. 5,29. Çiva's R. 1,37,18. देवासुर° (Çiva) MBh. 13,1260. Ohne Ergänzung pl. Bez. der Welthüter Indra, Jama, Agni und Varuṇa N. 3,8. 4,23. 5,21. sg. *Gott* (im Gegens. zu प्रकृति) Çvetâçv. Up. 4,10. Ind. St. 2,92. Muir, ST. 3,5. 71. 222. Insbes. Bein. Çiva's AK. 1,1,1,25. 3,4,9,37. H. 198. Med. AV. Pariç. 42,3. Ind. St. 4,359. MBh. 1,1154. 7701. 12,12957. 14,141. Hariv. 7586. R. 1,37,27. 44,5. 76,17. 5,5,7. Ragh. 3,49. Spr. 9. 2159. Kathâs. 69,37. VP. 65. 66. Mârk. P. 51,56. Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,6. 76,*a*,6. 103,*a*,31. Lalit. ed. Calc. 340,1 v. u. Wassiljew 198. 214. Hiouen-thsang 1,124. 237. 264. 354. 2,157. 178. °लिङ्ग Kshitîç. 26,4. Bez. Vishṇu's Weber, Râmat. Up. 352. Spr. 4512 (?). — *b)* N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 3,16. 4,15. 6,19. 7,12. Lot. de la b. l. 3. eines Jaksha Burn. Intr. 256. — *c)* N. pr. verschiedener Männer Siddhântaçir. 13,61. Verz. d. B. H. No. 687. 843. Verz. d. Oxf. H. 327,*a*, No. 774. Verz. d. B. H. No. 802. 820. 967. H. 528, Randgl. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,2. 150,*b*,33. 185,*b*,40. 187,*b*,15. 37. 207,*b*, No. 488. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 18. 46. 54. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32. °तीर्थ Ind. St. 1,468. °न्यायालंकार Gild. Bibl. 339. °वैद्य Colebr. Misc. Ess. II, 58. — 2) f. ई (महा + ई°) *a) die grosse Frau,* Bein. der Durgâ Tantrasâra im ÇKDr. Bez. der Dâkshâjaṇî in Mahâkâla Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,18. — *b) eine Art Messing,* = ब्रह्मरीति H. 1048. = राजरीति Râǵan. im ÇKDr. — *c) Clitoria Ternatea Lin.* Çabdaḱ. im ÇKDr. — Vgl. भूतमहेश्वर, माहेश्वर.

महेश्वरकरच्युता (म° - 1. कर + च्युता) f. *die der Hand Çiva's Entfallene,* Bez. des Flusses Karatojâ Çabdârthak. bei Wilson.

महेश्वरसिद्धान्त (म° + सि°) m. = पशुपतिशास्त्र (s. u. पशुपति 1.) Colebr. Misc. Ess. I,406.

1. महेषु (महा + इषु) m. *ein grosser Pfeil* Mârk. P. 88,30.

2. महेषु (wie eben) adj. *mit einem grossen Pfeil versehen* P. 6,2,107, Sch.

महेष्वास (महा + इ°) m. *ein grosser Bogenschütze* P. 6,2,38. MBh. 5,2004. 2248. 2269. Bhag. 1,4. R. 1,1,12. 5,36,48. Weber, Râmat. Up. 296. Çiva Çiv. superl. °तम MBh. 7,9404.

महैकोद्दिष्ट (महा + ए°) n. Bez. *einer best. Todtenfeier* Verz. d. Oxf. H. 294,*a*,17.

महैतरेय (महा + ऐ°) n. Titel eines vedischen Textes Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1.

महैरण्ड (महा + ए°) m. *eine Ricinus-Art* (स्थूलैरण्ड) Râǵan. im ÇKDr.

महैला (महा + ए°) f. *grosse Kardamomen* Râǵan. im ÇKDr.

महैश्वर्य (महा + ऐ°) n. *grosse Macht* Pańkar. 1,7,95.

महोक्ष (महा + उक्षन्) m. *ein grosser, ausgewachsener Stier* P. 5,4,77. Vop. 6,41. AK. 2,9,61. H. 1258. Halâj. 2,110. Çat. Br. 3,4,1,2. Jâǵń. 1,109. 2,163. Hariv. 9581. Ragh. 4,22. 6,72. Vikr. 85,8. Kathâs. 60,66. Çiç. 5,63. Davon nom. abstr. °ता f. Ragh. 3,32.

महोटिका f. und महोटी f. *Eierpflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महोल्का (महा + उ°) f. *Blitz* Çabdârthak. bei Wilson.

महोत्पल (महा + उ°) 1) n. *Lotus, Nelumbium speciosum* AK. 1,2,3,38. H. 1161. Halâj. 3,57. Spr. 4574. — 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Kamalâksha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,8.

महोत्सङ्ग (महा + उ°) *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 135.

महोत्सव (महा + उ°) m. 1) *ein grosses Fest* N. 26,32. Vid. 54. Verz. d. B. H. No. 1181. महेन्द्र° 136,*a* (134). शतक्रतोः Kathâs. 27,59. कुसुमास° Pańkar. 1,11,1. परिरम्भमहा° Prab. 58,4. Am Ende eines adj. comp.: विलम्बितवत्सेशपाणिग्रहमहोत्सवा Kathâs. 33,2. संजातमनोमहोत्सवा Bhâg. P. 1,11,32. Davon adj. °मय *aus grossen Festen bestehend, grosse Feste feiernd:* °मयं स्वपुरं चकार Kathâs. 56,414. — 2) *der Liebesgott* H. ç. 77. — Vgl. मदन°.

महोत्साह (महा + उ°) adj. *grosse Energie —, grosse Ausdauer besitzend* AK. 3,1,8. Halâj. 2,200. Jâǵń. 1,308. MBh. 5,2018. 2023. 7484. R. 4,16,13. 5,41,15. Kâm. Nîtis. 16,30. Spr. 2882. Çiva Çiv. Bei der Uebersetzung von Spr. 2500 ist ज्ञात्यादि° als abl. von °महोत्साह m. gefasst worden; man könnte aber auch °महोत्साहा न° vermuthen. Derselbe Spr. lautet Çuk. ed. Bomb. 23: ये च मर्त्या महोत्साहा नोपगच्छन्ति पार्थिवम्। तेषामामरणं भित्तं प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत्॥ प्रकामहोत्साह 4te Râǵa-Tar. 132. Die Bed. *a king, possessing all the appendages and powers of monarchy* für das m. bei Wilson beruht auf folgendem unvollständigen Çloka in Çabdam., der im ÇKDr. angeführt wird: संपन्नस्तु प्रकृतिभिर्महोत्साहः कृतश्रमः; die fehlende 2te Hälfte lautet: जेतुमेषणाशीलश्च विजिगीषुरिति स्मृतः; vgl. Kâm. Nîtis. 8,6.

महोदधि (महा + उ°) m. *Meer, Ocean* Suçr. 2,12. R. 1,1,77. Spr. 2302. 2360. 2527. Ragh. 3,17. Varâh. Bṛh. S. 12,8. Prab. 20,11. deren

vier R. 6,96,4. — Vgl. महा°.

महोदधिज (म° + 1. ज) m. *Muschel* MBh. 4,1790.

1. महोदय (महा + उ°) m. *grosses Glück, grosser Segen:* उत्पन्नपश्चात्तापस्य बुद्धिर्भवति यादृशी । तादृशी यदि पूर्वं स्यात्कस्य न स्यान्महोदयः ॥ Vṛddha-Kāṇ. 14,7. Ragh. 8,16. पारमेष्ठ्य° Bhāg. P. 3,16,15. गृहात् — महोदयोदयात् 4,13,47. कृते राज्यमहोदये (vielleicht राज्ये zu lesen) Kām. Nītis. 14,50. प्रनष्टस्य यथा लाभो यथा हर्षमहोदयः R. 1,20,17. हर्षो म° ed. Bomb.; der Schol. महः पुत्रजन्माद्युत्सवः तस्माडुदयो यस्य स हर्षः. = आधिपत्य *Oberherrschaft* Med. j. 125. = अपवर्ग, मुक्ति *die letzte Befreiung der Seele* H. 75. an. 4,228. Med. = स्वामिन् (स्वामि vielleicht nur Druckfehler für स्वाम्य) *Herr, Besitzer* H. an.

2. महोदय (wie eben) 1) adj. *grosses Glück verleihend, sehr segensreich:* लोकाः Spr. 1366. 5170. R. 3,8,20. 6,8,33. राज्य M. 7,55. Hariv. 12212. वनवास R. 2,22,29. वृत्त Hariv. 7670. वचन R. 5,91,13. यशस् 2,21,62. कल्याणं सुमहोदयम् Kām. Nītis. 5,49. — 2) m. *a) saure Milch mit Honig* H. 833. — *b)* N. pr. eines Mannes MBh. 13,7678 (महोदर्य ed. Bomb.). eines Vāsishṭha R. 1,59,11. 15. 20. eines Thorstehers, der ein nach ihm benanntes Heiligthum Mahodajasvāmin gründete, Rāǵa-Tar. 5,28. — *c)* N. pr. eines Berges R. 4,37,8. — 3) m. (Med. j. 125), f. आ (Halāj. 2,132) und n. (H. 973. H. an.) N. pr. einer Stadt (= कान्यकुब्ज): कुशनाभस्तु धर्मात्मा पुरं चक्रे महोदयम् R. 1,34,6 (35,5 Gorr.). Verz. d. Oxf. H. 9,*a*,24. — 4) f. आ *a) Uraria logopodioides DC.* Rāǵan. im ÇKDr. — *b)* N. eines Saales in der Mondwelt Kād. in Z. d. d. m. G. 7, 587.

1. महोदर (महा + उ°) n. *ein starker Leib, Wasserbauch, Bauchwassersucht:* जात° Bhāg. P. 9,7,16.

2. महोदर (wie eben) 1) adj. f. ई *dickbäuchig* R. 3,23,15. व्याघ्र Pańkar. 1,3,68. — 2) m. N. pr. *a)* eines Schlangendämons MBh. 1,1561. — *b)* eines Dānava MBh. 1,2533. हराहर ed. Bomb. — *c)* eines Rākshasa R. 5,45,10. 80,1. 6,12,17. 35,11. — *d)* eines Sohnes des Dhṛtarāshṭra MBh. 1,2732. 4546. 6,3901. 3903. — *e)* eines Sohnes des Viçvāmitra R. Gorr. 1,58,5. महारथ Schl. — 3) f. ई *Asparagus racemosus Willd.* Rāǵan. im ÇKDr.

महोदरमुख (महा + उदर - मुख) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgā Kathās. 52,246.

महोदरेश्वर (महोदर + ई°) n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,42.

महोदर्य m. N. pr. eines Mannes MBh. ed. Bomb. 13,7678. महोदय ed. Calc.

महोद्यम (महा + उ°) adj. *sich stark anstrengend, arbeitsam, fleissig* AK. 3,1,3. Spr. 1657. *beflissen, eifrig mit Etwas beschäftigt;* die Ergänzung ein infin. Rāǵa-Tar. 5,136. ein nom. act. im dat. Spr. 4172.

महोद्योग (महा + उ°) adj. *arbeitsam, fleissig* Halāj. 2,200.

महोन्नत (महा + उ°) 1) adj. *überaus hoch:* विन्ध्यशिखर Spr. 3684. — 2) m. *Weinpalme* Bhāvapr. im ÇKDr.

महोन्नति (महा + उ°) f. *hohe Stellung, hoher Rang:* भूपाते महदैश्वर्यं पुत्रादीनां महोन्नतिः Udbhaṭa im ÇKDr.

महोन्मद (महा + उ°) m. *ein best. Fisch* (फलुइ vulg.) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मदार्मद.

महोन्मान (महा + उ°) adj. *umfänglich* oder *gewichtig* AV. 5,7,9.

महोपनिषद् (महा + उ°) f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1, 302. 2,5. fgg. Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,30. 252,*a*,7. 394,*b*,18. Sarvadarçanasaṃgr. 69,8. Hall 163. °दीपिका Ind. St. 1,470.

महोपनिषद (wie eben) n. *eine grosse Geheimlehre* Mahānār. Up. in Ind. St. 2,100.

महोपमा (महा + उ°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183). महापगा ed. Bomb.

महोपाध्याय (महा + उ°) m. *ein grosser Lehrer,* Beiw. Vidjānātha's im Pratāpar., Bhāravi's in den Unterschr. von Kir. 4. fgg. महा° Bhāshāp. am Schluss.

महोपासक s. महापासक.

महोरग (महा + उ°) 1) m. *eine grosse Schlange, ein grosser Schlangendämon* Vjutp. 84. °दृष्ट Mārkp. 4,2. Bhāg. P. 8,10,46. महर्षीणां च संघेषु राजर्षिप्रवरेषु च । सिद्धचारणयक्षेषु महोरगगणेषु च ॥ उपविष्टेषु सर्वेषु Indr. 5,25. MBh. 12,6932. R. 1,56,15. Ragh. 12,98. Lot. de la b. l. 4. Lalit. ed. Calc. 43,16. 141,19. 183,6. 184,15. °लिपि 144,8. महोरगेन्द्र 148,15. Bei den Ǵaina bilden die Mahoraga eine Klasse der Vjantara H. 91. — 2) n. *die Wurzel der Tabernaemontana coronaria* Ratnam. 81.

महोरस्क (महा + उरस्) adj. *weitbrüstig* R. 1,1,12. 3,53,45. 6,9,11. MBh. 5,1852. Çiva 13,1201.

महोल्का (महा + उ°) f. 1) *ein grosses Meteor* M. 4,103. R. 3,24,18. — 2) *ein grosser Feuerbrand* MBh. 5,7210. R. 3,75,51.

महोविशीय n. in Verbindung mit प्रजापतेः N. eines Sāman Ind. St. 3,224,*b*.

महोष्ठ (महा + ओष्ठ) adj. *grosslippig:* Çiva MBh. 13,1200.

महौघ (महा + ओघ) m. N. pr. eines Sohnes der Tvashṭar Kathās. 48,96.

महौजस् (महा + ओ°) 1) adj. *voller Lebenskraft, überaus kräftig, — mächtig:* कृपाः R. 1,53,19. लोकपालाः N. 5,34. 6,1. मनवः M. 1,61. महान्क्षेत्रज्ञ एव च 12,18. 1,19. रक्षस् R. 3,28,21. क्ष्मापाः Spr. 4666. Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2688. pl. N. eines Geschlechts oder einer Völkerschaft 5,2731.

महौजस (wie eben) n. Vishṇu's *Diskus* Çabdārthak. bei Wilson.

महौजस्क adj. = महौजस् Vjutp. 9. 22. 148.

महौदवाहि (महा + औ°) m. N. pr. eines vedischen Lehrers Āçv. Gṛhj. 3,4,4.

महौषध (महा + औ°) n. 1) *ein überaus wirksames Heilmittel* Spr. 5. 1111 (सु°). Kathās. 66,39. Pańkar. 3,9,15. — 2) Bez. *bestimmter wirksamer Heilmittel: getrockneter Ingwer* AK. 2,9,38. Trik. 3,3,221. H. 420. an. 4,152. Med. dh. 47. Halāj. 2,460. Hierher vielleicht Suçr. 1, 131,13. 161,8. 2,77,12. 135,1. 191,17. 251, 2. 3. 323, 7. 326, 2. 431, 7. 20. Pańkar. 3,9,15. *Allium ascalonicum* AK. 2,4,5,13. Trik. H. 1186. H. an. Med. *Birke* AK. 2,4,2,18. Trik. H. an. Med. *langer Pfeffer* Çabdak. im ÇKDr. = भूम्याहुल्य, वाराहीकन्द und वत्सनाभ Rāǵan. ebend.

महौषधि und °धी (महा + औ°) f. 1) *eine grosse* d. i. *überaus wirksame Heilpflanze* MBh. 3,16470. Hariv. 13098. R. 6,82,29. Suçr. 2,

170,4. RAGH. 12,61. 78. Spr. 5, v. l. 4777. KIR. 5,38. KATHÂS. 28,169. 39,90. 45,4. 117. Schol. zu KAP. 1,1. सहदेवी तथा व्याघ्री बला चातिबला तथा । शङ्खपुष्पी तथा सिंही अष्टमी च सुवर्चला ॥ महौषध्यष्टकं प्रोक्तं महास्नाने नियोजयेत् ॥ MATSJA-P. im ÇKDR. पृश्निपर्णी श्यामलता भृङ्गराजः शतावरी । गुडूची सहदेवा च महौषधिगणः स्मृतः ÇABDAK. ebend. Bez. Çiva's ÇIV. — 2) Bez. *bestimmter Heilpflanzen: a)* °धि Durvâ-*Gras* und *Mimosa pudica* ÇABDAK. im ÇKDR. — *b)* °धी *Hingtsha repens Roxb.* TRIK. 2,4,31. = श्वेतकण्टकारी, ब्राह्मी, कटुका und अतिविषा RÂGAN. im ÇKDR. *getrockneter Ingwer* H. 420, v. l. für महौषध.

मह्न s. पुरु°.

मह्मदखान m. N. pr. محمد خان Verz. d. B. H. No. 366.

मह्नन् in der Stelle: येषां पुरुत्रा विद्धयस्यं मह्नानि चतुष्पादो द्विपदो यन्ति यामम् AV. 10,2,6. Schwerlich richtig.

मह्य m. N. pr. eines Sohnes des Vivasvant MBH. 1,43 (पुत्रा st. पुरा ed. Bomb.). सह्य NÎLAK. mit Erwähnung der v. l.

मह्युत्तर (मह्यो + उ°) m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6,358 (VP., 190). समन्तर ed. Bomb. ब्रह्मोत्तर MÂRK. P.

मह्लण m. N. pr. eines Fürsten, der ein nach ihm benanntes Heiligthum मह्लणस्वामिन् gründete, RÂGA-TAR. 4,4. Vgl. die richtigere Form मल्हण.

मह्लणपुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* RÂGA-TAR. 4,483. Vielleicht मह्लण°, oder richtiger मल्हण° zu lesen.

1. मा adv. und conj. *nicht*, zumeist in verbietenden Sätzen, aber auch bei Wünschen und Voraussetzungen (s. u. 2.); *damit nicht*, NIR. 1,5. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. AK. 3,5,11. H. 1539. an. 1,10. MED. avj. 49 (वारणे विकल्पे च). Ein folgendes छ wird nach मा verdoppelt (मा च्छिदत्) P. 6,1,74. 1) mit conj. (aor. ohne Augment in der späteren Sprache) P. 3,3,175. 6,4,74. VOP. 25,27. मा नो वधीरिन्द्र मा परा दाः ṚV. 1,104,8. 7,1,11. 19. 21. 22. 4,6. मा ते भूम परादि 19,7. 21,5. मा तत्कर्म यज्ञपते 52,2. AIT. BR. 3,33. ÇAT. BR. 11,5,4,5. 14,5,1,2. 9,1,10. मा दिवा स्वाप्सीः KAUÇ. 56. KAUSH. UP. 4,3. fgg. मा देवानां तन्तुश्छेदि ÇÂÑKH. ÇR. 10,18,5. मा दाः M. 2,114. 4,225. 8,15 (वधीत् zu lesen). ad 3,259 (vgl. ad JÂGÑ. 1,245). N. 12,52. 14,3. HIḌ. 3,7. 10. MBH. 3,15681. 15797. 5,6032 (न ed. Calc., मा ed. Bomb.). 7290. 12,6732. DAÇ. 1,48. 2,35 (मा मा गमः). R. 1,64,5. 2,25,15. Spr. 2176. 2406. 3702. 3966. RAGH. 1,37. 3,50. MEGH. 95. 108. 111. 113. ÇÂK. 35. 8,9. 29,7. VIKR. 110. VID. 120. 167. 205. 266. KATHÂS. 38,16. LA. (II) 92,4. मा न सावीः BHAṬṬ. 9, 50. 15,12. *damit nicht:* मा वनं छिन्धि सव्याघ्रं मा व्याघ्रा नीनशन्वनात् Spr. 4716. उत्तरत्र गतिसंज्ञैव यथा स्यात् उपसर्गसंज्ञा मा भूत् P. 1,4,60, Sch. यथा मा dass.: यथा मा वो मृत्युः परिव्यथा इति PRAÇNOP. 6,6. कथं मा भूत् = कथं न स्यात् KATHÂS. 42,114. कथं कमलनालस्य मा भूवन्भङ्गुरा गुणाः Spr. 121 (नाभूवन् schlechtere Lesart). मापगाः शौद्राभ्यायात् ÇÂÑKH. ÇR. 15,24,10 fehlerhaft für नापगाः, wie AIT. BR. 7, 17 hat. Mit conj. imperf.: मा चैनमभिभाषथाः R. 2,9,19. Bisweilen mit aor. indic.: तन्मे मा व्यनशत् KAUÇ. 56. मा वः क्षेत्रे परबीजान्यवाप्सुः ved. Citat beim Schol. zu P. 6,4,75. मा व्यगमत् M. 3,259 (विगमत् v. l.) = JÂGÑ. 1,245. मा त्वां कालोऽत्यगादयम् MBH. 1,6196. 3,15689. 5,5984. मास्मत्सकाशे परुषाण्यवोचः 3,15689. मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः R. 1, 2,18 (17 GORR.) = UTTARARÂMAK. 27,16. In Verbindung mit अर्हसि st. न aus metrischen Rücksichten: क्लैव्यं मा गन्तुमर्हसि R. GORR. 2,116,5. — 2) mit imperat. P. 3,3,175, Sch. VOP. 25,27. न वोचाम मा सुनोतेति सोमम् ṚV. 2,30,7. मा स्रेधत सोमिनः 7,32,9. 59,10. 4,5,2. 8,1,1. MBH. 1,6029. मा पितः क्रन्द मा मातर्मा स्वसः 6201. 5,7115 (मा मा). 7292. HARIV. 7909. Spr. 990. 1112. 4707. 4716. VET. in LA. (II) 18,7. ÇUK. ebend. 36,5. रिपुरयं मा कस्यचिज्जायताम् *möge dieser Feind Niemand erstehen* Spr. 1789. युष्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः ṚV. 1,39,2. गच्छ वा मा वा निवृत्तोऽस्म्यद्य याचनात् *du magst gehen oder nicht* d. i. *gleichviel, ob du gehst oder nicht*, MBH. 14,127. विषं भवतु मा वास्तु Spr. 1613. सन्तु मा सन्तु वा, देहि मा देहि वा, निर्यान्तु मा यान्तु वा 5337. — 3) mit potent.: मा शब्दः सुखसुप्तानां भ्रातृणां मे भवेत् MBH. 1,6003. 3,15688. 16889. R. 1,9,69. R. GORR. 2,107,17. मासमीक्ष्य (ना° v. l.) परं स्थानं पूर्वमायतनं त्यजेत् Spr. 905. सपत्नीश्चाधितिष्ठेयं पश्येयं चैव मा यमम् *auch wünschte ich nicht* Jama *zu schauen* HARIV. 7944. मा तावद्भूमौ पतच्छब्दमुत्पादयेत् (सलिलम्) *das auf den Boden fallende (Wasser) darf aber kein Geräusch verursachen* MṚKKH. 48,18. मा नाम वैक्लव्यादकार्यं कुर्यात् *ach wenn er doch nichts Ungebührliches thäte!* 54,24. Mit potent. aor. im Veda: मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ṚV. 7,59,2. तं शल्यः प्राङ् मा कर्णं गृह्णीथाः (wohl गृह्णीथाः zu lesen trotz der Uebereinstimmung beider Ausgg.) पार्थिवोत्तमम् MBH. 8,2353. — 4) mit precat.: मास्य धर्मे मनो भूयात् R. ed. Bomb. 2,75,42. — 5) mit fut. VOP. 25,27. *damit nicht:* समं वर्तस्व भार्यासु मा त्वां शप्स्ये MBH. 9,2025. 8,2353. 13,493. मा स्मैव त्वं पुनरागाः कथंचिद्बृहस्पतिं परिदातुं मरुत्ते । मा त्वां धक्ष्ये चक्षुषा 14,237. R. GORR. 2,65,39. PAÑKAT. 237,24 (wo यद् st. यदि mit der v. l. zu lesen ist, wie schon BENFEY bemerkt hat). — 6) mit einem partic. praes. P. 3,2,120, Vârtt. 6. मा जीवन्यः u. s. w. *derjenige soll (verdient) nicht zu leben, der* u. s. w. Spr. 2161. — 7) elliptisch ohne Verbum: मा प्रातृद *nicht so, o* Prâtṛda! ÇAT. BR. 14,8,12,2. मैवम् MBH. 3,15637. KATHÂS. 47,101 (R. 2,37,16 ist नैवं mit der ed. Bomb. zu lesen). मा मा Spr. 1885. 3160. RAGH. 15,84. KATHÂS. 49,37. मा मैवम् ÇÂK. 18,18. 97,9. VIKR. 12,1. HIT. 15,8. 71,17. मा मा मानद माति मामलमिति Spr. 830. मा तावत् ÇÂK. 66,22. 78,13. 93,5. MÂLAV. 3,12. मा ते विचारणा (sc. भूत्) MBH. 7,2082. BHÂG. P. 5,18,10. मा शब्द (शब्दम् die neuere Ausg., wozu der Schol. कुरुत ergänzt) इति सर्वत्र प्रचक्रामाथ तां सभाम् *mit den Worten: keinen Lärm gemacht!* HARIV. 2911. मा शब्द इत्येवं ब्रुवन्तः 5004; vgl. माशब्दिक. अये पदशब्द इव मा नाम रक्षिणः *wären es doch nicht Wächter!* MṚKKH. 50,12. — 8) मो (मा उ) *und nicht:* मा मघोनः परि ख्यतं मो अस्माकमृषीणाम् ṚV. 5,65,6. अरातीवा मा नस्तारीन्मो च नः किं चनाममत् 9,114,4. 8,92,13. 5,31,13. मो षु 1,38,6. 173,12. 3,55,2. 7,32,1. 59,5. 89,1. 8,2,20. — 9) मा स्म = मा AK. 3,5,11. H. 1539. mit aor. oder imperf. conj. P. 3,3,176. VOP. 25,26. mit aor. conj.: क्लैव्यं मा स्म गमः BHAG. 2,3. N. 14,22. MBH. 5,7293. 7299. 14,237. R. 2,25,18 (च st. स्म ed. Bomb.). Spr. 2164. 2866. 5389. MEGH. 28. 38. ÇÂK. 93. VID. 204. KATHÂS. 14,24. 38,60. नीचैर्भूत्वानुयास्यामो मा स्म नो भरता नशन् *damit nicht* MBH. 5,2736. mit potent.: मा स्मैनं प्रत्युदीक्षेथाः R. 2,9,19. मा स्म सीमन्तिनी काचिज्जनयेत्पुत्रमीदृशम् *möchte nicht* Spr. 1599. — Vgl. न.

2. मा (bildet Formen auch aus मी), मिमाति, मिमत्ति; मिमीते Dhâtup. 25,6 (शब्दे). P. 7,4,76. Vop. 10,4. 12. अमीमेत्, मिमाय; मीमयति Nir. 2,6. 9. मिमिति Dhâtup. 13,25 (शब्दे v. l.); *blöken, brüllen* (namentlich von Kühen und Kälbern) Ṛv. 1,38,8. 164,9. मिमाति मायुम् 29. 3,53,15. 55,13. गावो मिमत्ति धेनवः 9,33,4. 69,4. वृत्ते वृत्ते नियता मीमयद्गौः 10, 27,22. मिमाति वह्निरेतशः 9,64,19. — मेम्यत् partic. intens. *blökend* vom Bock Ṛv. 1,162,2. — Vgl. 2. मय, मयु, मयूर.

— अनु *blöken zu, — hin, — auf:* गौरमीमेदनु वत्सं मिषत्तम् Ṛv. 1, 164,28.

— आ *anblöken:* वत्स इमेनास्तरूणा आमिमीयात् Kâṭh. 19,13.

— परिणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch.

— प्रणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch. Vop. 8,22. 10,12.

— वि *brüllen, schreien* (?): ह्रीवं हृदति वि मयत्ते अध्वरे Ṛv. 10,40,10. वि नयत्यधरम् liest AV. 14,1,46.

3. मा, माति Dhâtup. 24,54. मिमीते 25,6. P. 6,1,190. 4,113. 7,4,76. मिमीमहे, मीमहे (s. u. अनु und उप), मिमते (P. 6,4,112, Sch.), मिमीमहि, अमिमीत, अमिमत (P. 6,4,112, Sch.), मिमाथाम्, मिमान; auch act. मिमीहि, मिमीतम्, मिमीमस्, मिमेत् Çâṅkh. Br. 10,1. मायते Dhâtup. 26,33. ममे, ममाते, ममिरे, ममौ, ममतुम्, (वि)मिमे; मासाते, अमासि; मेयात् P. 6, 4,67. Vop. 8,85. 9,16. मातुम्, मित्वा Siddh. K. 212,b,5. °माय P. 6,4,69. pass. मीयते, अमायि, मित (s. bes.). 1) *messen, abmessen, ausmessen* Dhâtup. यस्य प्रिये ममतुर्यज्ञियस्य न रोदसी महिमानं ममाते Ṛv. 3,32,7. अमिमीत परिमाणं पृथिव्याः 8,42,1. (यूपः) मीयमानः सुमितो 3,8,3. AV. 11,1,6. अक्रान्त्सोमस्य मिमते द्वादश Ṛv. 10,114,5. Çat. Br. 3,3,2,9. 4,4, 2,7. कस्तं मातुमर्हति Çâṅkh. Br. 11,7. इमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै। शते शरत्सु नो पुरा AV. 18,2,38. 45. VS. 17,81. हस्ते हिरण्यं कृत्वा मिमीते Kâṭh. 24,5. रज्जुम् Kâtj. Çr. 16,8,1. वेदिम् 19,2,1. 21,3, 28. शीर्ष्णा होता मिमीते Çâṅkh. Çr. 17,10,10. अङ्गुलिभिः Çat. Br. 10, 2,1,2. TS. 6,1,9,2. 4. कृत्रिमं च तथा दुर्गं मितात्मनो ऽङ्गुलैः Mârk. P. 49,36. मातुमशक्यः (यशोराशिः) Spr. 3671. मीयन्तां राजमार्गाः Hariv. 6501. अयायि मुनिना पुरा पुनरमायि मर्यादया (अम्बुधिः) *wurde durch Grenzen abgesteckt* Spr. 3523. *durchmessen* (eine Bahn): अध्वनः Ṛv. 1,146,3. 6,62,2. योजनानि 10,78,7. VS. 9,13. यावन्मिमीते भुवनानि शंभुः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 31. — 2) *abmessen gegen, vergleichen mit* (instr.): यथा तदीयैर्नयनैः — अमिमीत लोचने Kumâras. 5,15. — 3) *dem Maasse entsprechen, Raum finden in, hineingehen in* (loc.): माति मातुमशक्यो ऽपि यशोराशिर्यदत्र (भुवनत्रितयोदरे) ते Spr. 3671. न ममौ तत्र (कमण्डलौ, कूपे) Verz. d. Oxf. H. 16,a,23. 24. अचला निखिलाखिला नृपाला हृदयेशस्य ममुः करे Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 38. तनौ ममुस्तत्र न — मुदः Çiç. 1,23. *gross genug sein für:* गृह्णीत यच्चदुपबन्धममुष्य माता शुल्वं सुतस्य न तु तत्तदमुष्य माति Bhâg. P. 2,7,30. पश्यन्ममोचितां भार्यां न माति स्म मुदा क्वचित् so v. a. *er wusste nicht wohin vor Freude* Kathâs. 22,131. Vgl. u. सम् 3. — 4) *zumessen, zutheilen, gewähren:* यो मे सहस्रममिमीत सवान् Ṛv. 1,126,1. रयिम् 4, 44,6. स्वस्ति 5,51,11. — 5) *zurichten, zubereiten; bilden, verfertigen; bauen, machen:* अक्षा मिमानो अक्तुभिः Ṛv. 1,50,7. 159,4. अक्षरेण मिमते सप्त वाणीः 164,24. आयुधा 5,2,3. 6,47,3. वेदिम् 10,61,2. यज्ञम् 8, 13,20. 10,110,7. स धाम पूर्व्यं ममे 41,10. 9,83,3. मित्रा शिशुं जज्ञतुर्वर्धयन्ती 10,5,3. VS. 20,42. 29,7. act.: मिमीहि श्लोकमास्ये Ṛv. 1,38,14. रायो च नो मिमीतं वाजवत्यै *verhelfet uns zu* 120,9. — 6) *entfalten, zeigen:* घोषो मिमानः Ṛv. 2,17,2. 5,31,7. 7,82,6. 10,84,2. श्रियः 3,1,5. *an Jmd zeigen:* तस्मिन्मिमाथामभिभूत्योजः 4,41,4. — 7) *sich entfalten, sich bilden:* मातरिश्वा यदमिमीत मातरि Ṛv. 3,29,11. — 8) *folgern, schliessen:* पूर्वभावो हि हेतुत्वं मीयते येन केनचित् Kusum. 18,22. 23,16. — 9) मिमीहि = याञ्चाकर्मन् Naigh. 3,19. — Vgl. 1. मय, मातृ, मात्र, मान, मित, मिति, मेय und 1. मि.

— caus. मापयति, अमीमपत् P. 7,4,58, Sch. 93, Vârtt. 2, Sch. *messen —, bauen lassen; messen, abmessen; bauen, herrichten:* प्रादेशेन Çâṅkh. Gṛhj. 1,8. तं देशं मापयामासुर्यज्ञायतनकारणात् *massen aus* MBh. 1,2024. मेदिनीम् 5319. यज्ञवाटम् 14,2521. एतेन (यज्ञोपवीतेन) मापयति भित्तिषु कर्ममार्गम् Mṛkkh. 48,3. 7. मापयानावदीनलम् (परिमाणं परिलमाणान् Nîlak.) MBh. 1,5842. आवसथान्मापयां चक्रे *bauen lassen* Khând. Up. 4, 1,1. सभाम् Âçv. Gṛhj. 2,7,10. 8,9. MBh. 2,20. शिबिरम् 5,5175. (तैः) गृहाणि मापितान्यभूवन् Lalit. ed. Calc. 68,13. — Vgl. मापन, मापना.

— desid. मित्सति und °ते P. 7,4,54. 58. Vop. 19,9. 12.

— intens. मेमीयते P. 6,4,66. Vop. 20,1. 4.

— अनु 1) *im Maasse nachstehen, nicht gleichkommen:* अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं ममे Ṛv. 1,57,5. अनु देवा ममिरे वीर्यं ते 163,8. देवाश्चित्ते असुर्याय पूर्वे ऽनु क्षत्राय ममिरे सहांसि *ihre Kraft kommt deiner Herrschermacht nicht gleich* 7,21,7. — 2) *sich über Etwas oder Jmd eine Vorstellung bilden; aus Etwas* (abl. instr.) *schliessen auf, erschliessen, folgern:* यथा कालो ऽनुमीयते। भूतभव्यभवच्छब्दैः Bhâg. P. 2,8,12. एवं कालो ऽप्यनुमितः सौक्ष्म्ये स्थौल्ये च 3,11,3. अमुष्य वयं कथमनुमिमीमहि *wie sollen wir uns dieses denken?* 5,22,1. वपुर्ह्यनुमिमीमस्ते मेघस्येव सविद्युतः so v. a. *wir stellen uns deinen Körper wie eine von Blitzen durchzuckte Wolke vor* MBh. 12,1851. तदेव ते ऽनुमीयन्ते (°मार्यन्ते ed. Bomb.) कुणपे कृमयो (so die ed. Bomb.) यथा *man betrachtet sie wie Würmer in einem Leichname* 4872. तदेतद्दर्षिणा प्रोक्तं विस्तरेणानुमीयते so v. a. *daraus macht man sich einen Schluss* 8819. दृष्ट्वा भवन्तं न शक्नुमो ऽनुमातुम् *wir können uns keine Vorstellung über dich machen, wir können nicht errathen, wer du bist* 5,1262. नाप्यनुमातुं शक्यते Verz. d. Oxf. H. 264,a, 29. धूमादग्निमनुमाय *aus Rauch auf Feuer schliessend* Tarkas. 32. अतिमतिं त्वां हि वाक्यैरनुमिमीमहे *aus den Reden schliessen wir, dass du hohen Verstandes bist*, MBh. 3,12470. अलिङ्गां प्रकृतिं त्वाहुर्लिङ्गैरनुमिमीमहे 12,11309. पूर्वां वैधव्यशंसीनि कारणैरनुमीमहे Hariv. 4236. अतिदेवैरमानुष्यैः कर्मभिः सो ऽनुमीयते 4148. Maitrjup. 6,1. संभाव्यमस्मिन्कर्मेदमुत्साहाद्यानुमीयते MBh. 1,7043. Suçr. 1,147,20. 246,15. Kumâras. 2,25. मानस्वरूपाभिज्ञत्वं तेषां केनानुमीयते Spr. 2139. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 28. Bhâg. P. 6,1,46. Kir. 5,47. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 5. P. 6,3,80, Sch. अन्वमीयत शुद्धेति शान्तेन वपुषैव सा Ragh. 15,77. 17, 11. अनुमीयमान Kull. zu M. 1,21. अनुमातव्य Schol. zu Kap. 1,137. अनुमित *gefolgert, geschlossen* Varâh. Bṛh. S. 51,36. Kusum. 60,16. तेजोविशेषानुमित *gefolgert aus* Ragh. 2,7. 68. 5,12. Kumâras. 3,60. Prab. 79,5. LA. (II) 86,9. — अनुमीय MBh. 3,286 fehlerhaft für अनुनीय, wie die ed. Bomb. hat. — Vgl. अनुमा, अनुमान, अनुमिति, अनुमेय (auch Kumâras. 1,37. Bhâshâp. 49).

— अप *abmessen:* नवारत्नीनपमाय AV. 19,57,6.

— अभि *darauf messen* ÇAT. BR. 3,9,4,8. KÂTJ. ÇR. 10,1,5.

— अव *abmessen:* अवमाय TS. 6,2,4,5.

— उद्, partic. उन्मित *messend, ein best. Maass habend:* °वस्तु MED. th. 9. कर्षोन्मित *einen K. messend* SUÇR. 1,161,7. 2,80,15. तत्तदुन्मित H. 601. — Vgl. उन्मा, उन्मान, उन्मिति, उन्मेय.

— उप 1) act. °मासि, °माहि, °मिमीहि, med. °मास्व *zutheilen, verleihen:* वाजान् RV. 1,92,7. 4,22,10. 7,19,11. 26,5. 9,76,3. 10,28,12. वसूनि 1,84,20. 8,60,9. इषः 9,72,9. रयिम् 93,5. — 2) med. *vergleichen:* उपरिष्टादुपाचारस्तस्य येनोपमिमीते NIR. 1,4. 3,13. उपमीमहे Spr. 2896 nebst Note. न पूर्णचन्द्रेण मुखं नयने वा कुशेशयैः। उत्सहामोपमातुम् (उत्सहे नोप° die neuere Ausg.) HARIV. 8626. उपमितुम् KAURAP. 43. सहस्राक्षेण राजा हि सर्व एवोपमीयते MBH. 12,3447. Spr. 948. 4153. उपमित *verglichen* P. 2,1,56. ÇAṄK. zu KHÂND. UP. S. 62. स्तनौ मांसग्रन्थी कनककलशावित्युपमितौ Spr. 3297. — 3) pass. *zu Passe kommen, von Nutzen sein:* तेजसा सह जातानां वयः कुत्रोपमीयते Spr. 1962, v. l. — Vgl. 2. उपमा, उपमान, उपमिति (das Beispiel BHARTR. 3,17 = Spr. 3297 ist zu streichen; vgl. u. 2. am Ende), उपमेय (auch MEGH. 53).

— नि 1) *das Maass bestimmen:* निमित zur Erkl. von निघ P. 3,3,87. चक्षुर्निमित *nach dem Augenmaass bestimmt* TBR. 1,1,4,1. दुर्निमित *schlecht gemessen, unregelmässig:* पदे RAGH. 7,10 = KUMÂRAS. 7,61. — 2) *anbilden:* नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् RV. 3,38,7. — 3) *veranlassen:* यो वः शापो मयैव निमितः (= निर्मितः Schol.) BHÂG. P. 3,16,26. — Vgl. निमान, निमेय.

— परिणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch.

— प्रणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch. °माति VOP. 8,22. 9,16.

— निस् 1) *herausbilden, herstellen, machen aus* (abl.), *verfertigen, bauen, schaffen, bilden* überh.: तामात्मनो ऽधि निर्मिमीते TBR. 1,1,10,4. प्रजापतिरात्मनं उत्तवशो निरमिमीत TS. 2,1,4,4. 5,3,5,4. AIT. BR. 4,23. इन्द्रो वा एताभिर्महानात्मानं निरमिमीत 5,7. ÇAT. BR. 1,1,2,7. 7,4,9. 2,2,3,8. 14,6,9,23. 7,1,10. निर्मीयन्ते ऽक्षराणि भूतानि NIR. 2,8. देवनिर्मित ÂÇV. GṚHJ. 4,7,11. — ताभ्यां स शकलाभ्यां च दिवं भूमिं च निर्ममे M. 1,13. कुम्भं निर्माति चक्रेण कुम्भकारो मृदा (मृदः?) भुवि BRAHMA-VAIV. P. bei BOHLEN zu BHARTR. 2,93. वाराणसीम् — निर्ममे MBH. 13,1955. RAGH. 15,28. RÂGA-TAR. 1,98. 5,120. यथान्यायं निर्ममिरे द्वाराण्यायतनानि च HARIV. 6508. निर्माय यज्ञायतनम् MBH. 1,2026. PRAB. 16,7. नगरम् — निरमीयत RÂGA-TAR. 1,86. निर्ममे (pass.) 5,425. ब्राह्मणास्थपतिभ्यां च निर्मितं यन्निवेशनम् MBH. 13,5073. नगरी मनुना निर्मिता R. 1,5,6. SÛRJAS. 12,37. VID. 251. सुनिर्मितमहापथ R. 2,80,19. Spr. 4483. लौहभारसहस्रेण (instr.!) निर्मिता (शक्तिः) BHATT. 15,54. बिल्वन्यग्रोधतिन्दुकभल्लातकनिर्मितं सर्वागारम् SUÇR. 1,367,21. VARÂH. BṚH. S. 44,12. 79,5. 11. 38. स्नायु° (पाश) HIT. 21,21. तत्र तरौ निर्मितनीडक्रोडे 80,14. सर्वभूतानि निर्ममे M. 1,16. SÛRJAS. 12,26. निर्ममे योषितं दिव्याम् MBH. 1,7690. VṚDDHA-KÂṆ. 10,17. MÂRK. P. 77,11. BHÂG. P. 2,4,23. यस्मादेषां सुरेन्द्राणां मात्राभ्यो निर्मितो नृपः M. 7,5. मांसमूत्रपुरीषास्थिनिर्मिते च कलेवरे Spr. 2160. कथं नु — निर्मातुं प्रभवेन्मनोहरमिदं रूपं पुराणो मुनिः VIKR. 9. मायेयं निरमायि मयेदृशी RÂGA-TAR. 3,56. देवनिर्मितं देशम् M. 2,17. P. 4,4,13. DRAUP. 1,10. MBH. 1,7693. 7697. R. 1,1,26. Spr. 1970. BRAHMA-P. in LA. (II) 56,22. सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि च पृथक्पृथक्। वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक्संस्थाश्च निर्ममे॥ M. 1,21. MBH. 12,8536. कामं कामं पुरुषो निर्मिमाणः KAṬHOP. 5,8. निर्मिमीते चित्रम् *ein Bild malen* DAÇAK. 101,4. ÇÂK. 144. शलाकाञ्जननिर्मितेव KUMÂRAS. 1,48. कोशं विश्वप्रकाशाख्यं निरमात् *verfasste* Verz. d. Oxf. H. 188,b,13. ग्रन्थो निरमायि 212,a,13. नाटकं निर्माय PRAB. 2,18. धर्मम् — प्राक्प्रजापतिनिर्मितम् *festgesetzt, bestimmt* M. 9,46. व्याकुरुध्वमिदं रङ्गे सप्राश्निकमथान्तरम्। क्रियाबलसमाज्ञातमशस्त्रं निर्मितं पुरा॥ HARIV. 4697. कृतान्तविहितं कर्म यद्भवेत्पूर्वनिर्मितम् Spr. 717. सा (वृत्तिः) हि धात्रैव निर्मिता 2889. विनाशकालः — दैवनिर्मितः 4808. भावी चक्रवर्ती निर्मितः *bestimmt zu* KATHÂS. 44,87. निर्मातु मर्मव्यथाम् *hervorbringen, bewirken* HIT. 3,14. घर्षणाम् — परनिर्मिताम् Spr. 1323. PAÑKAT. 138,5. त्वया मत्कुलतयो निर्मितः 257,8. BHÂG. P. 5,14,7. तां (नीतिं) चेदहकोपि निर्मातुम् *an den Tag legen* MBH. 12,3904. अतिरात्रौ च निर्मितौ so v. a. *begangen, gefeiert* R. ed. Bomb. 1,14,42. वंहोयसो लघिष्ठां वा गिरं निर्मान्ति वाग्मिनः so v. a. *sprechen wie es ihnen gefällt* Cit. bei KULL. zu M. 5,64. — 2) निर्मित so v. a. निरूढ oder स्वतन्त्र vom Opferthier: पशवः सौम्याश्च निर्मिताश्च निर्मित ऐन्द्राग्नः ÂÇV. ÇR. 3,8,3. 4. — Vgl. निर्मा, निर्माण, निर्मातर्, निर्मिति. — caus. *verfertigen —, bauen —, schaffen —, bilden lassen:* रत्नावल्याख्यया यया विहारं निरमापयत् RÂGA-TAR. 3,476. ब्रह्मा निर्मापयामास दिव्यनारीं तिलोत्तमाम् KATHÂS. 15,136.

— अभिनिस् *bilden, verfertigen, bauen, schaffen:* चैत्यः पूर्वकालाभिनिर्मितः R. 3,76,30. (हिमाचलम्) अभिनिर्मितं प्रतिनिधिं जगतामिव शंभुना KIR. 5,3. प्रबोधचन्द्रोदयं नाम नाटकमभिनिर्माय *verfassen* PRAB. 2,18, v. l.

— परिनिस् 1) *abgrenzen, abstecken:* (यज्ञभूमिः) याजकैः परिनिर्मिता R. GORR. 1,13,2. — 2) *festsetzen, bestimmen:* प्रलयं न विजानन्ति आत्मनः परिनिर्मितम् MBH. 12,13018.

— प्रतिनिस् *bilden, verfertigen:* ईशानकेतोः प्रतिनिर्मितां तां (शक्तिम्) त्वष्टा MBH. 9,908.

— विनिस् *bilden, verfertigen, bauen, schaffen:* तिलं तिलं समानीय रत्नानां यद्विनिर्मिता (अप्सराः) MBH. 1,7696. अस्त्रं ब्रह्मविनिर्मितम् R. 3,50,18. वंशविनिर्मित *aus Bambusrohr verfertigt* VARÂH. BṚH. S. 44,4. 49,4. 79,12. विहारं विनिर्ममे RÂGA-TAR. 1,106. 5,23. 137. KATHÂS. 71,68. PAÑKAR. 1,11,14. वज्रेण (instr.!) किं विनिर्ममे (pass.)। मनो मे BHATT. 14,56. NAISH. 22,48. 57 (°माति). चिह्नभूतो विभूत्यर्थमयं (पिप्लुः) धात्रा विनिर्मितः MBH. 3,2700. स्वकल्पनाविनिर्मितपदार्थ PRAB. 27,7. धनदविनिर्मित (सरस्) PAÑKAT. 256,6. उद्याने देवीविनिर्मिते *angelegt* KATHÂS. 8,12. देव्या तस्या भर्ता विनिर्मितः *bestimmt als* HARIV. 10033. KATHÂS. 34,222. तेषामामरणं भिन्ना प्रायश्चित्तं विनिर्मितम् Spr. 2500. विधात्रा विनिर्मितम् — विभूषणं मौनमपण्डितानाम् 3340. उदात्रे च तथोदीची दक्षिणेषा विनिर्मिता R. 1,13,48 (40 GORR.). अतिरात्रे विनिर्मिते (अतिरात्रौ च निर्मितौ ed. Bomb.) so v. a. *begangen, gefeiert* 45. — Vgl. विनिर्माण, विनिर्मातर्, विनिर्मिति.

— संनिस् *zusammenbilden, zusammensetzen aus* (abl.): सर्वेभ्यो वा एष छन्दोभ्यः संनिर्मितः AIT. BR. 4,3,4.

— परि (*ringsum*) *messen:* परि यो रश्मिना दिवो ऽन्तान्ममे पृथिव्याः RV. 8,25,18. शम्यया परिमिमीते TS. 6,2,4,1. सप्तविंशतिसंख्या परि-

मीयते ऽनेनेति मासशब्दो योजनीयः *durchmessen, erfüllen* Weber, Nax. 2,281, N. शक्तिर्न मे काचिदिहास्ति वक्तुं गुणान्सर्वान्परिमातुं तथैव *bemessen, ermessen* MBh. 13,1855. fg. Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,11. एतावानिति कृष्णस्य प्रभावः परिमीयते Spr. 2444. partic. परिमित *bemessen, umschrieben, begrenzt* Trik. 3,1,7. चत्वारि वाक्परिमिता पदानि RV. 1,164,45. TBr. 1,1,4,1. TS. 2,5,11,2. 3,1,7,3. 6,1,4,6. परिमितं स्तुवन्त्यपरिमितमनुशंसति परिमितं वै भूतमपरिमितं भव्यम् Ait. Br. 4,6. तस्यैतत्परिमितं रूपं यदन्तर्वेद्यथैष भूमापरिमितो यो बहिर्वेदि 8,5. Çat. Br. 1,3,2,12. 4,4,7. 13,1,2,2. 14,1,2,18. आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितम् *der Menschen Leben ist auf hundert abgemessen* (d. i. *geht nicht darüber*) Spr. 378. वपुःपरिमित (क्लीव) 4087. त्यागे वा पौरुषे वापि तस्य नाभूत्परिमितेच्छता Râga-Tar. 3,254. यथा कुलालः परिमितैर्मृत्पिण्डैः परिमितानेव घटान्करोति Gaudap. zu Sâmkhjak. 14. Sâh. D. 28,14. *beschränkt* so v. a. *gering, wenig:* परिमितायुस् *kurzlebig* R. 3,55,20. अथ वा फाल्गुनस्यैष भारः परिमितो रणे MBh. 6,4922. परिमिताहार *wenig Nahrung zu sich nehmend* 1,4623. Sâv. 1,5. °कथा adj. Megh. 81. परिमिताभरणा Mâlav. 43. Pankat. 188,12. परिमितत्व n. *Beschränktheit, Begrenztheit* Schol. zu Kap. 1,130. — Vgl. परिमाण, परिमिति, परिमेय, अपरिमित.

— प्र 1) *messen:* त्रीणि पदानि प्रमाय Kauç. 50. Çâñkh. Çr. 17,10,4. चमसं पूर्णमङ्गुलिपर्वणा मौल्येन सर्वतः प्रमितम् Kâtj. Çr. 22,8,6. प्रमीयमाणमामं च पच्यमानं तथैव च MBh. 2,1901. प्रमित am Ende eines comp. *so und so viel messend, — gross* u. s. w.: करवीरकमुपन्यसेदङ्गुलप्रमितम् Varâh. Brh. S. 58,13. 69,13. अध्यर्धहस्तप्रमितो दण्डः 72,3. मासप्रमितः प्रतिपच्चन्द्रमाः so v. a. *einmal im Monat vorkommend* P. 2,1,28, Sch. *abgemessen* so v. a. *mässig, gering, wenig:* प्रमिताक्षराणि वदन् Varâh. Brh. S. 104,37. Kathâs. 27,92. — 2) *bilden, schaffen:* प्रमिमाण MBh. 7,9457. viell. *zurechtmachen:* स मृज्यमानो दशभिः सुकर्मभिः प्र मध्यमासु मातृषु प्रमे (loc. infin.) सचा RV. 9,70,4. — 3) *sich eine richtige Vorstellung bilden über* (acc.): अनेनैव प्रमीयते हि कालः Maitrjup. 6,11. तदशक्यो ऽयमर्थः प्रमातुम् Hit. 74,7. न प्रमातुं महाबाहुः शक्यो ऽयं मधुसूदनः Hariv. 9169. प्रत्यक्षप्रमित Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 226. — Vgl. प्रमा, प्रमाण, प्रमातर्, प्रमिताक्षरा, प्रमिति, प्रमेय.

— प्रति *nachbilden, nachahmen:* गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कम् RV. 1,164,24. 10,13,3. न वः प्रतिमै (dat. inf.) सुकृतानि 3,60,4. VS. 20,37. Kauç. 20. partic. प्रतिमित *wiedergespiegelt, sich abspiegelnd* Kathâs. 23,42. Râga-Tar. 5,482. — Vgl. प्रतिमा, प्रतिमान, प्रतिमेय.

— वि 1) *ausmessen, durchmessen; durchlaufen:* यो अन्तरिक्षं विममे वरीयः RV. 2,12,2. 1,154,1. 6,49,13. 5,81,3. मानेनेव वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण 85,5. 55,2. वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि दिवः 6,7,6.7. 8,2. 9,102,3. पुरुषमात्रेण विमिमीते TS. 5,2,5,1. 6,6,4,1. Çat. Br. 3,5,1,24. 6,3,1,18. 10,2,3,1. Kauç. 50. अधानो विमिताः Pankav. Br. 16,13,12. क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेन RV. 1,110,5. — भौमान्रेणूंस्स विममे *durchzählen, zählen* Bhâg. P. 8,5,6. 23,29. 2,7,40. अविमितविक्रम *ungemessen, unermesslich* 5,25,12. — 2) *anordnen, fertigmachen, festsetzen:* सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञम् RV. 10,110,11. 114,6. यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ वः 71,11. 1,186,4. ऋतस्य धाम वि मिमे पुरूणि 10,124,3. बृहच्छरीरो विमिमान ऋक्वभिर्युवा कुमारः प्रत्येत्याहवम् 1,155,6. — Vgl. विमान und u. 1. मि mit वि.

— सम् 1) *messen:* सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वी RV. 3,38,3. पदानि त्रीणि — संमितानि पदा मम Bhâg. P. 8,19,16. संमित *gemessen* so v. a. *genau so viel messend, gerade so gross, — viel* 24,23. मा दीर्घं त्वं कालं त्वं मासमर्धं च संमितम् *so viel und nicht mehr* MBh. 4,657. अद्रोहः सर्वभूतेषु संतोषः शीलमार्जवम्। तपो दमश्च सत्यं च प्रदानं चेति संमितम्॥ 14,2809. viell. *symmetrisch* Pankar. 1,7,58, *d.* — 2) *nach dem Maasse* (eines Andern) *machen, gleichmachen* (an Grösse, Zahl u. s. w.), *nachbilden:* नवं प्राणान्नवभिः सं मिमीते AV. 5,28,1. TS. 6,6,4,6. Çat. Br. 3,6,1,6. 7,13. 13,3,2,8. *vergleichen:* न वै नृभिर्नरदेवं पराख्यं संमातुमर्हसि Bhâg. P. 1,18,42. संमित *gleichgemacht, angemessen, entsprechend, gleich lang, — breit, — hoch, — viel:* अर्चिं लोकेन संमितम् AV. 3,29,3. त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन 12,3,20. 28. 33. TS. 5,1,6,4. 6,1,4,1. यजमानेन संमितौदुम्बरी भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति 2,10,3. पाणी धारयन्हृदयसंमितौ *in der Höhe der Brust* Âçv. Çr. 1,1,23. आस्य°, प्राण° *in der Höhe des Mundes, der Nase* 7,6. Çat. Br. 3,2,1,34. Kâtj. Çr. 7,4,1. 8,8,8. Çâñkh. Grhj. 2,1. यज्ञ° Çat. Br. 1,2,5,5. पुरुष° 14. छदिः° 3,5,3,9. संवत्सर° 1,3,17. 11,5,4,6. साम संमितमृचा Nir. 7,12. तिसृभिर्हि साम संमितम् Ait. Br. 3,23. VS. 17,81. आत्म° (सामन्) Khând. Up. 2,10,1. — यो बाल एव समरे संमितः सव्यसाचिना *gleichkommend* MBh. 8,157. दैवैर्न संमितावेतौ 13,7307. वेदैः 1293. R. 1,1,94. वेद° MBh. 13,3138. Sûrjas. 14,27. अमृतास्वाद° (कथा) MBh. 1,3758. काल° (शर) 5,7185. 7222. शृङ्ग° 13,6209. अमृत° (अक्षर) Ragh. 3,16. सुवर्णस्तेय° Jâgn. 3,230. अवदान° (सत्क्रिया) *entsprechend* ad Çâk. 160. धर्म° (धर्मसंहित MBh. 3,16798.) Sâv. 5,50. क्षेत्रभू° (वृषाः) Râga-Tar. 4,347. अपथ्यं पथ्यसंमितम् (°संनिभम् ed. Bomb.) *aussehend wie* R. 2,109,2. पुण्य° *geltend für* R. Gorr. 2,79,12. ललाट° (दण्ड) *bis zur Stirn reichend* M. 2,46. नगर° (ग्राम) *von der Grösse einer Stadt* MBh. 3,2657. शिक्यपाद° Jâgn. 3,324. कराग्र° (मध्य) *von der Dicke* MBh. 4,394. योजनायुत° (so ist zu lesen) *von der Länge* Pankar. 1,11,17. Kâm. Nîtis. 14,29. Sûrjas. 6,3. हस्तत्रयसंमिते *in einer Entfernung von drei* Hasta Varâh. Brh. S. 54,75. पद्हस्तसंख्यया संमितानि — अङ्गुलानि 53,65. दिनानि पशुरोमभिः संमितानि *gleich an Zahl* Jâgn. 1,180. लोम° (वत्सरान्) 1,205. जगत्यन्तर° Kâm. Nîtis. 8,34. सा वै शतसहस्रस्य संमिता wohl *hunderttausend — wiegend* MBh. 2,64. सहस्र° so v. a. *tausend an Zahl* Hariv. 13622. तुलया संमितः *dem Gewicht nach gleich* zur Erkl. von तुल्य P. 4,4,91. ब्रह्मघ्नौ पापसंमितः *in der Sünde Brahmanenmördern gleichkommend* so v. a. *der eine eben so grosse Sünde wie Brahmanenmörder begangen hat* Bhatt. 6,126. Vgl. समित. — 3) *Platz finden, hineingehen in* (loc.): मृणालसूत्रमपि ते न संमाति स्तनान्तरे Spr. 2402. pass. dass.: न कृत्स्नः पुत्तिकाशरीरे संमीयेत Nîlak. 121. Vgl. simpl. 3. — 4) act. *zutheilen, gewähren:* अस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि RV. 3,54,22. 5,4,2. देवेभ्यो मिमीहि सं जरित्रे 3,1,15. — 5) संमित *versehen mit* (instr.): सप्तभिर्द्वारैः Pankar. 1,7,58. सुपुण्यजल° MBh. 1,4232. बुद्धि° N. (Bopp) 25,9 (बुद्धिसंमत MBh. 3,3018, aber die ed. Bomb. °संमित). द्वादशस्कन्ध° (भागवत) *aus zwölf* Sk. *bestehend* Pankar. 2,7,28. मृत्यु° (°संधित ed. Bomb.) so v. a. *dem Tode geweiht* MBh. 5,2462. — Vgl. असंमित, हिरण्यपाणसंमिता und संमिति.

4. मा (= 3. मा) f. 1) *Maass* Ekâksharak. im ÇKDr. in der Formel: मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दः VP. 14,18. — 2) *ein best. Metrum* ṚV. Prât. 17,11. Ind. St. 8,111. 285. 392. — Vgl. 2. म 2.

5. मा (मे), मयते *tauschen* Dhâtup. 22,65. absol. °मित्य und °माय P. 6,4,70. 3.4,19. Vop. 26,216. — desid. मित्सते P. 7,4,54. 58.

— अप *abwechseln*: °मित्य याचते oder याचित्वापमयते *er bettelt abwechselnd* P. 3,3,19, Sch. °माय 6,4,70, Sch. Vop. 26,216. — Vgl. अपमित्यक. — desid. °मित्सते P. 7,4,54, Sch.

— नि *vertauschen gegen* (instr.): पक्षेणामस्य नियमं न प्रशंसन्ति साधवः । निमयेत्पक्षमांसेन भोजनार्थाय MBh. 12,2923. fg. नरपशुना न निमीयते गजेन्द्रः Spr. 870. — Vgl. निमय, निमातव्य.

— परिणि, °मयते P. 8,4,17, Sch.

— प्रणि, °मयते ebend.

— विनि s. विनिमय.

6. मा s. u. 1. und 2. मि.

माउश (माउणाश v. l.) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339,a,4.

मांश्चत्नु (मंश्चतु Padap. und ṚV. Prât. 4,35) adj. scheint eine Farbe zu sein, etwa *falb*, als Bez. Mitra's oder der Sonne, sowie des Rosses: अश्वं मांश्चत्नोर्वरुणस्य बभ्रुम् ṚV. 7,44,3. pl. f. मांश्चत्वः Naigh. 1,14 unter den Namen des *Pferdes*.

1. मांश्चत्व adj. *gelblich*: मांश्चत्व इन्दो सरसि प्र धन्व ṚV. 9,97,52.

2. मांश्चत्व in der Stelle: मक्षीमे ग्रस्य वृषनाम शूषे मांश्चत्वे वा पृशने वा वधत्रे ṚV. 9,97,54.

मांस् n. = मांस *Fleisch*; von diesem Stamme sollen alle Casus mit Ausnahme des nom. und acc. sg. und du. gebildet werden können: मांसा instr., मांसि nom. acc. pl., मान्भ्याम् u. s. w. P. 6,1,63, Vârtt. 1. Vgl. मांस्पचन, मांस्पाक und 1. मास्.

मांसं Uṇâdis. 3,64. n. AK. 3,6,3,22. m. n. Siddh. K. 249,b,7. 1) n. (sg. und pl.) *Fleisch*, AK. 2,6,2,14. Trik. 2,6,17. H. 619. 622. Med. s. 7. Hâr. 55. Halâj. 2,168. 3,9. मांसमेकः पिंशति ṚV. 1,161,10. AV. 10,2,1. 11,3,7. VS. 19,81. 20,13. Ait. Br. 2,9. TBr. 1,1,9,3. 3,3,4,7. Çat. Br. 2,2,3,13. 3,1,3,4. 7,5,2,45. अन्तराण्यस्थीनि बाह्यानि मांसानि 9,2,3,46. मांसानि कृश्यतः कृश्यन्ति 11,1,6,34. मांसमैथुने वर्जयेत् Kâtj. Çr. 2,1,8. मांसानशन Çâṅkh. Çr. 3,13,47. °चरु Gobh. 4,1,4. Âçv. Gṛhj. 1,24,33. 2,5,2. M. 2,177. 3,182. 257. N. 23,9. Suçr. 1,127,2. 200,3. 299,14. Spr. 2160. मांसशोणितम् *Fleisch und Blut* gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. मांसं भुक्तं भुक्तम् *Fleisch essen ist wahres Essen* Prasaṅgâbh. 14,b. Hit. 17,16. स्वमांसं परमांसेन यो वर्धयितुमिच्छति M. 5,52. अकार्यमिव पश्यामः स्वमांसमिव (अमांसमिव ed. Bomb.) भोजने R. 1,62,14. मानुष° Hip. 2,2. 7. श्व° M. 10,106. R. 1,59,19. °विक्रय Çuk. in LA. (II) 34,17. मांसानि M. 3,227. 5,7. 53. 11,155. Sund. 1,9. MBh. 1,5580. R. 5,91,4. 6,75,20. Hit. 35,8. 11. °धरा कला Suçr. 1,326,19. मां स भक्षयितामुत्र यस्य मांसमिहाद्म्यहम् । एतन्मांसस्य मांसत्वं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ M. 5,55. MBh. 13,5714. Auch vom *Fleische der Fische* gebraucht: मत्स्य° M. 3,268. Jâgn. 1,257. Kathâs. 60,87. 236. Mârk. P. 15,22. Pañkat. 98,21. vom *Fleische des Obstes*: चूतफले परिपक्वे केशरमांसास्थिमज्जानः Suçr. 1,324,15. Vgl. अ°, अधि°, दन्त°, निर्मांस, नृ°, पृष्ठ°, मत्स्या°, वृषा°, स°. — 2) m. a) Bez. *einer Mischlingskaste* MBh. 13,2584. = मांसविक्रेतृ *Fleischverkäufer* Nîlak. Vgl. मांसच्छेद, °च्छेदिन्. — b) *Wurm*. — c) *Zeit* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई = जटामांसी *Nardostachys Jatamansi Dec.* Med. Ratnam. 70. Suçr. 1,139,8. 374,9. 2,20,18. 24,5. 95,1. Varâh. Bṛh. S. 16,25. 77,9. 24. = कक्कोली Med. = मांसच्छदा Râgan. im ÇKDr.; vgl. अश्व°, आकाश°, गन्ध° (गन्धमांसि Varâh. Bṛh. S. 51,15) und पिशिता.

मांसकच्छप (मांस + क°) m. *fleischiger Abscess am Gaumen* Suçr. 1,306,2.

मांसकन्दी (मांस + कन्द) f. *Fleischknoten, knotige Anschwellung* Suçr. 1,16,4. 92,5. 15. 2,107,1.

मांसकाम (मांस + काम) adj. *gern Fleisch essend* P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch.

मांसकारिन् (मांस + 1. का°) adj. *Fleisch bereitend*; n. *Blut* H. 622.

मांसच्छदा (मांस + छद *Blatt*) f. *eine best. Pflanze* Râgan. im ÇKDr.

मांसच्छेद (मांस + छेद) m. *Fleischhauer, Bez. einer Mischlingskaste*; f. ई Verz. d. Oxf. H. 21,b,30. — Vgl. मांस 2, a.

मांसच्छेदिन् (मांस + छे°) m. dass.: कर्मकाराच्च चाण्डाल्यां मांसच्छेदी बभूव ह Verz. d. Oxf. H. 21,b,30.

मांसज (मांस + 1. ज) n. *Fett (aus Fleisch sich bildend)* H. 624.

मांसतान (मांस + तान) m. *Polyp in der Kehle* Suçr. 1,306,16. 308,17. 2,132,15.

मांसतेजस् (मांस + ते°) n. *Fett* H. 624. — Vgl. मांसज.

मांसत्व (von मांस) n. *das Fleischsein, die etymologische Bedeutung von* मांस M. 5,55. MBh. 13,5714.

मांसदलन (मांस + द°) m. *Amoora Rohitaka W. u. A.* Çabdar. im ÇKDr.

मांसद्राविन् (मांस + द्रा°) m. *eine Art Sauerampfer, Rumex vesicarius* Râgan. im ÇKDr.

मांसनिर्यास (मांस + नि°) m. *Haar am Körper* H. ç. 128.

मांसन्वत् (von मांसन् = मांस) adj. *fleischig* (Gegens. अमांसक) TS. 7,5,12,2.

मांसप (मांस + 1. प) 1) adj. *an Fleisch saugend*, Beiw. eines Piçâka Hariv. 14691. 14775. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12938.

मांसपचन n. = मांस्पचन Vop. 6,72.

मांसपाक (मांस + 2. पाक) m. gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. = मांस्पाक Vop. 6,72. *eine best. Krankheit des männlichen Gliedes, bei der dasselbe zerstört wird*, Suçr. 1,298,9. 299,15. 67,17. Çârṅg. Saṃh. 1,7,63.

मांसपित्त (मांस + पित्त) n. *Knochen* H. 626.

मांसपेशी (मांस + पे°) f. 1) *ein Stück Fleisch* Gobh. 4,2,9. Ind. St. 1,40. MBh. 1,4494. 3,13293. — 2) Bez. *des Foetus vom 8ten bis zum 14ten Tage*: बुद्बुदः सप्तरात्रेण मांसपेशी भवेत्ततः । द्विसप्ताहाद्भवेत्पेशी रक्तमांसचिता दृढा ॥ Sukhabodha im ÇKDr. — 3) *Muskel* Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. पेशी.

मांसफला (मांस + फल) f. *die Eierpflanze, Solanum Melongena Lin.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मांसलफला.

मांसभक्ष (मांस + भक्ष) 1) adj. *Fleisch essend* P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch. Spr. 4706. अ° Kathâs. 7,37. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12938.

मांसभिक्षा (मांस + भि°) f. *Bitte um Fleisch* oder *Fleischgabe*: ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासते *die sich bemühen vom Fleische des Rosses zu erhalten* ṚV. 1,162,12.

मांसभेत्तृ s. u. भेत्तृ.

मांसमय (von मांस) adj. f. ई *aus Fleisch bestehend*: देह Verz. d. Oxf.

H. 224,a,11. °पेशी so v. a. *ein Stück Fleisch* MBh. 1,4495.

मांसमासा f. *eine best. Pflanze*, = माषपर्णी Râgan. im ÇKDr. मांसमाषा unter माषपर्णी.

मांसयोनि (मांस + यो°) adj. *vom Fleische geboren*; m. so v. a. *ein Wesen mit Fleisch und Blut*: प्रवर्तः शश्वतामर्त्योऽस्य शिलाम्बवहून् । ग्रच्यर्पीवा विशृष्येयुः किं पुनर्मांसयोनयः ॥ MBh. 5,2131.

मांसरस (मांस + रस) m. *Fleischbrühe* Suçr. 2,26,15. 220,19.

मांसरोहिणी (मांस° + रो°) f. *eine best. wohlriechende Pflanze* Râgan. im ÇKDr. Auch °रोहि f. ebend.

मांसल (von मांस) adj. gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. Vop. 7,32. fg. 1) *fleischig* AK. 2,6,2,44. H. 449. Suçr. 1,125,2. 326,11. 359,13. Varâh. Bṛh. S. 68,17. 26. 28. 54. 59. Daçak. 154,2. रक्त° *aus Fleisch und Blut bestehend* Suçr. 1,234,9. — 2) *kräftig, stark* (von einem Tone u. s. w.): घनिश्च माङ्गल्यमृदङ्गमांसलः Uttararâmak. 114,3. श्रोत्रः समासीभूयस्त्वं मांसलं पदडम्बरम् Kâvjakândrikâ im ÇKDr.

मांसलता (मांस + ल°) f. *Runzel* Schol. zu Bhartṛ. (lith. Ausg.) 3,13 (Spr. 1948).

मांसलफला (मां° + फल) f. *Solanum Melongena Lin.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मांसफला.

मांसविक्रय (मांस + वि°) m. *Fleischverkauf* Çuk. in LA. (II) 34,17.

मांसविक्रयिन् (मांस + वि°) nom. ag. *Fleischverkäufer* Halâj. 2,440. M. 3,152. मांसविक्रेतर् dass. Schol. zu MBh. 13,2584.

मांसशील (मांस + शील) adj. *an Fleischnahrung gewöhnt* P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch.

मांससंघात (मांस + सं°) m. *Fleischanschwellung* Suçr. 1,306,3. 10.

1. मांससार (मांस + सार) m. *Fett* Râgan. im ÇKDr.

2. मांससार (wie oben) adj. *bei dem unter den sieben Bestandtheilen des Körpers* (सार, धातु) *das Fleisch vorwaltet* Varâh. Bṛh. S. 68,100. शोणित° 69,28.

मांसस्नेह (मांस° + स्नेह) m. *Fett* Râgan. im ÇKDr.

मांसहासा (मांस + हास) f. *Haut* Çabdar. im ÇKDr.

मांसाद् (मांस + 2. ग्रद्) adj. *Fleisch essend* (*fressend*): पशु AK. 3,4,22,45.

मांसाद (मांस + ग्रद oder ग्राद) adj. dass. Pañkat. 60,5. 8. Bhaṭṭ. 16,29. Vgl. सर्वमांसाद *alles mögliche Fleisch essend* M. 5,15. मानुषमांसाद *Menschenfleisch essend* Hit. 2,2.

मांसादिन् (मांस + ग्रा°) adj. *Fleisch essend* Halâj. 2,496.

मांसार्बुद (मांस + ग्र°) m. *eine best. Krankheit des männlichen Gliedes* Suçr. 1,298,9. 299,13. 300,1.

मांसाशन (मांस + 2. ग्र°) n. *Fleischspeise, der Genuss von Fleisch* M. 5,73. Pañkat. 60,7.

मांसाशिन् (मांस + ग्रा°) adj. *Fleisch geniessend, von Fleisch sich nährend* R. 6,75,20. Pañkat. 59,10. ग्र° Çat. Br. 14,1,1,29. मांसाशित्व n. *die Eigenschaft Fleisch zu fressen* Suçr. 1,206,21.

मांसाष्टका (मांस + ग्र°) f. Bez. *des achten Tages in der dunklen Hälfte im Monat* Mâgha, *an dem den Manen Fleisch dargebracht wird* ÇKDr. As. Res. 3,271 (*in der lichten Hälfte*). Wilson, Sel. Works 2,181. fg. (मांसाष्टक).

मांसिक adj. = मांसाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. = मांसं नियुक्तं दीयते ऽस्मै Kâç. und Siddh. K. zu P. 4,4,67. m. *Fleischer, Fleischverkäufer* AK. 2,10,14. H. 930.

मांसिका (von मांसी) f. *Nardostachys Jatamansi Dec.* H. an. 3,282 (मांसिका gedr.).

मांसिनी (von मांसिन् und dieses von मांस) f. dass. Râgan. im ÇKDr.

मांसीय् (von मांस), °यति *Fleisch zu essen verlangen*: मांसीयन्ति ह वै जुह्वतो यजमानस्याग्नयः Çat. Br. 11,7,1,2.

मांसेपाद adj. in der Stelle: वष्टे मांसेपादमालभेत पशुकामो मिथुनो वा एष मांसेपात् Kâṭh. 13,6.

मांसेष्टा (मांस + इ°) f. *ein best. seines Fleisches wegen geschätzter Vogel* (वल्गुला) Râgan. im ÇKDr.

मांसोन्नति (मांस + उ°) f. *Erhebung des Fleisches* Suçr. 1,92,15.

मांसोपजीविन् (मांस + उ°) m. *Fleischhändler* R. Gorr. 2,90,24.

मांसौदन (मांस + ग्रो°) m. *gekochter Reis mit Fleisch* Çat. Br. 11,5,7, 5. 14,9,4,17. P. 4,4,67. gaṇa गुडादि zu 103 und संतापादि zu 5,1,101. Suçr. 1,323,21. Kathâs. 54,180 (मांसौदन).

मांसौदनिक adj. (f. ई) von मांसौदन P. 4,4,67. gaṇa गुडादि zu 103 und संतापादि zu 5,1,101.

मांस्पचन (मांस् = मांस + प°) adj. (f. ई) VS. Prât. 4,40. 5,43. Kâr. zu P. 6,1,144. Vop. 6,72. *zum Kochen des Fleisches dienend*: उखा RV. 1,162,13; vgl. P. 6,1,63, Vârtt. 1, Sch.

मांस्पाक (मांस् = मांस + पाक) m. Kâr. zu P. 6,1,144. Vop. 6,72. — Vgl. मांसपाक.

मांस्पृष्ट adj. nach dem Comm. zusammengerückt aus मास् und स्पृष्ट Çat. Br. 14,7,2,14.

माकन्द 1) m. *der Mangobaum* Trik. 3,3,210. H. 1133, Sch. H. an. 3,337. Med. d. 38. Spr. 1769. Gît. 12,29. Kuvalaj. 151,b,7. — 2) f. ई a) *Myrobolanenbaum, Myrobolane* Trik. H. an. Med. — b) Bez. *einer anderen Pflanze* (= माटेपाणि und माकुनी im Hindî) Râgan. im ÇKDr. — c) *gelber Sandel* Çabdam. im ÇKDr. — d) N. pr. einer Stadt an der Gaṅgâ H. an. Med. MBh. 1,5512. 5,934. 2595. P. 4,2,123, Sch.

माकन्दक 1) adj. von माकन्दी d, P. 4,2,123, Sch. — 2) f. माकन्दिका f. N. pr. einer Stadt, = माकन्दी Kathâs. 15,30.

माकन्दिक m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 138, N. 2.

माकर 1) adj. f. ई *zum Meerthier* Makara *in Beziehung stehend*: व्यूह *eine best. Art der Truppenaufstellung* Hariv. 8057 (मकर die ältere Ausg.). ग्रासन *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1. ग्राकर *Fundgrube von* Makara so v. a. *das Meer* Nalod. 3,45. माकरी सप्तमी = मकरसप्तमी Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha Tithjâdit. im ÇKDr. Wilson, Sel. Works 2,195. fg. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,18.

माकरन्द (von मकरन्द) adj. *von Blumensaft herrührend*: बिन्दवः Uttararâmak. 113,1 v. u.

माकलि m. 1) *der Mond*. — 2) N. pr. von Indra's *Wagenlenker* (vgl. मातलि) Çabdârthak. bei Wilson.

माकष्टेय patron. von मकष्टु gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

माकारध्यान n. Bez. *einer best. Vertiefung des Geistes* (ध्यान) Verz. d. Oxf. H. 90,a,5. माकार bezeichnet viell. *das Adverb* मा.

माकिम् gaṇa चादि zu P. 1,4,57. — Vgl. माकीम् und नकिम्.

माकिस् (1. मा + किस्) adv. VS. Prât. 3,72. 5,37. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. *ne:* अग्ने माकिर्नो दुरिताय धायीः ṚV. 1,147,5. यो नो दूरे अघशंसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत् 4,4,3. 6,54,7. 71,3. 75,10. अग्ने माकिष्टे देवस्य रातिमदेवो युयोत 8,60,8. 9,85,8. 10,11,9. माकिर्न एना सख्या वि यौषुः 23,7. 100,7. *nequis:* आ तू भर माकिरेतत्परि ष्ठात् 3, 36,9. माकिरेना पथा गात् 8,5,39. माकिस्तोकस्य नो रिषत् 56,11. — Vgl. नकिस् und माकीम्.

माकी du. f. nach Sâj. = निर्मात्री भूतजातस्य und angeblich von Himmel und Erde gebraucht: उत सु त्ये पयोवृधा माकी रणस्य नप्त्या। जनित्वनाय मामहे ṚV. 8,2,42.

माकीन adj. *meinig* (von 1. मै) nach Sâj.: आ प्र यात मरुतो विष्णो अश्विना पूषन्माकीनया धिया ṚV. 8,27,8.

माकीम् adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. so v. a. माकिस्. माकीं ब्रह्मद्विषो वनः ṚV. 8,45,23. माकिर्नेशन्माकीं रिषन्माकीं सं शारि केवटे 6, 54,7. — Vgl. नकीम्.

माकुलि m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,266,2.

माकोट N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,5.

माक्षव्य m. patron. von मक्षु, N. pr. eines Lehrers Ait. Âr. in Ind. St. 1,391. 2,212. — Vgl. माक्षव्य.

माक्षिक (von मक्षिका) P. 4,3,105, Vârtt. 2. 1) adj. *von der Biene kommend:* अ° (मधु) Mârk. P. 49,31. n. (sc. मधु) *Bienenhonig* P. 4,3, 117, Sch. AK. 2,9,108. H. 1214 (vgl. Vâkasp. beim Schol.). Halâj. 2, 466. Suçr. 1,162,16. 165,19. 185,1.7. 237,7. 2,328,2. 448,20. Varâh. Bṛh. S. 15,9. — 2) adj. in Verbindung mit धातु oder subst. n. *ein best.* (*honigähnliches*) *Mineral, Schwefelkies* Râǵav. im ÇKDr. H. 1054. Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. मधुधातक° MBh. 5,2472. स्वर्ण°, रौप्य° ÇKDr.; vgl. तार°, धातु°, पीत°. — Vgl. माक्षीक.

माक्षिकज (मा° + 1. ज) n. *Wachs* Râǵan. im ÇKDr.

माक्षिकफल (मा° + फल) m. *eine Art Kokosnuss* (मधुनालिकेरिक) Râǵan. im ÇKDr.

माक्षिकस्वामिन् (मा° + स्वा°) m. N. pr. eines Ortes Râǵa-Tar. 4,88.

माक्षिकाश्रय (माक्षिक + आ°) n. *Wachs* Râǵan. im ÇKDr.

माक्षीक (= माक्षिक) 1) n. *Honig* Râǵan. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 66,5. — 2) °धातु *Schwefelkies* Varâh. Bṛh. S. 76,3.

माक्षीकशर्करा (मा° + श°) f. *gereinigter Zucker* (सिताखण्ड) Râǵan. im ÇKDr.

मागध्य adj. von मगदिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80.

मागध 1) adj. f. ई *zu den* Magadha *in Beziehung stehend, von dorther stammend, dort befindlich, dort gebräuchlich* u. s. w., *magadhisch* Trik. 3,3,220. fg. H. an. 3,347. Medin. dh. 34. Maass AV. Pariç. 35,3. क्रोश Lalit. ed. Calc. 170,4. वन Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,11. भाषा oder मागधी f. *die Sprache von* Magadha H. an. Vararuki 11,1. Sâh. D. bei Muir, ST. 2,61. Verz. d. Oxf. H. 179,*b*,3. 181,*a*,23. *b*,1. Colebr. Misc. Ess. II, 1. 2. रीति Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,33. — 2) m. *a*) *ein Fürst der* Magadha P. 4,1,170. MBh. 14,2448. fg. Hariv. 4955. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. — *b*) pl. N. pr. eines Volkes, = मगधाः H. 960, v. l. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93,24. मागधानां वरिष्ठं जरासंधम् MBh. 1,153. 6, 358 (VP. 188. ed. Bomb. des MBh. म°). 8,2084. 13,2441. R. 4,40,25. Weber, Nax. 2,392. °राज Lalit. ed. Calc. 301,12. — Colebr. Misc. Ess. II, 179. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,23. 339,*a*,46. *b*,37. — *c*) Bez. einer Mischlingskaste, *der Sohn einer* Kshatrijâ *und eines* Vaiçja (schimpfliche Bez.) AK. 2,10,2. H. 898. H. an. Med. VS. 30,5. 22. AV. 15,2,1. 2. M. 10,11. 17. 26. Jâǵn. 1, 94. MBh. 13,2578. 2622. Colebr. Misc. Ess. II, 182. मागधानां वणिक्पथः M. 10,47. *Lobsänger eines Fürsten* (häufig neben सूत und बन्दिन्) AK. 2,8,2,65. Trik. H. 795. H. an. Med. Halâj. 2,280. प्रबोध्यते °सूतपूगैः MBh. 3,14750. 12,2233. fg. 15,624. Hariv. 323. 327. R. 1,5,18. 19,13. 2,26,12. 65,2. Kathâs. 14,21. 38,7. VP. 102. Bhâg. P. 10,5,15. Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,14. 56,*a*, N. — *d*) pl. Bez. *der Kriegerkaste* in Çâkadvîpa VP. 200 (Muir, ST. 1,193). — *e*) N. pr. eines der 7 Weisen im 14ten Manvantara Hariv. Langl. I,42 (भार्गव der Text). Bhâg. P. 8, 13,35. N. pr. eines Sohnes des Jadu Hariv. 5206. 5215 (nach der Lesart der neueren Ausg., माधव die ältere). — *f*) *weisser Kümmel* H. an. Med. — 3) f. आ *a*) *eine Princessin der* Magadha: तासां तु मागधा देवी तप्तचामीकरप्रभा। वृन्दावनेश्वरी राधा नाम्ना धात्वर्थकारणात्॥ Pâdma-P., Pâtâlakh. 9 im ÇKDr. — *b*) *langer Pfeffer* Ratnam. 46. — 4) f. ई *a*) *eine Princessin der* Magadha MBh. 1,3794. 11,714 (pl.). Ragh. 1,57. 3,5. 23. °पति 19. — *b*) *die Tochter einer* Kshatrijâ *und eines* Vaiçja MBh. 13,2584. — *c*) *die Sprache der* Magadha; s. u. 1. — *d*) N. pr. eines Flusses (= शोणा Schol.) R. 1,34,10 (35,9 Gorr.). Vgl. सुमागधी. — *e*) *Jasminum auriculatum* AK. 2,4,2,51. Trik. H. 1148. H. an. Med. Halâj. 2,50. — *f*) *langer Pfeffer* AK. 2,4,3,15. Trik. H. 421. H. an. Med. Halâj. 2,459. Ratnam. 46. *weisser Kümmel* 100. *Anis* oder *Dill* Nigh. Pr. *eine Art Kardamomen* Çabdak. im ÇKDr. — Suçr. 2,67,13. 333,12. 417,13. 420,15. pl. 62,10. समागधः पुटपाकः 342,6. — *g*) *Zucker* Gatâdh. im ÇKDr. — *h*) *ein best. Metrum* Varâh. Bṛh. S. 104,54. — Vgl. माधव°.

मागधक 1) m. pl. N. pr. eines Volkes, die Magadha Lalit. ed. Calc. 297,1. — 2) f. मागधिका *langer Pfeffer* Nigh. Pr. Suçr. 2,104,17. 110, 6. 227,19. 326,2. 448,19. वामयेन्मागधिकोदकेन 449,15. pl. 340,10. — Çârṅg. Saṃh. 3,6,25.

मागधदेशीय adj. *aus dem Lande* (देश) *der* Magadha *stammend* Kâtj. Çr. 22,4,22. Lâtj. 8,6,28.

मागधपुर (मा° + पुर) n. *die Stadt der* Magadha, N. pr. *einer Stadt* Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,35.

मागधिक m. *ein Fürst der* Magadha Varâh. Bṛh. S. 14,32.

माघ 1) adj. f. ई *zum Sternbild* Maghâ *in Beziehung stehend:* अमावास्या Çâṅkh. Çr. 15,12,7. पौर्णमासी 3,18,20. MBh. 14,2517. — 2) m. *a*) (sc. मास) *der Monat* Mâgha, der mit dem Wintersolstitium beginnt, AK. 1,1,3,13. 15. H. 153. Çat. Br. 13,8,1,4. Çâṅkh. Br. 19,2. 3. Gṛhj. 4,6. Kauç. 83. 141. M. 4,96. Suçr. 1,19,7. पौषमाघौ हेमन्तः 20,4. Varâh. Bṛh. S. 7,17. 8,27. 21,10. Râǵa-Tar. 2,141. Pañkat. 169,6. Hiouen-thsang 1,64. Verz. d. Oxf. H. 15, No. 57. 35,*a*,2. 46,*b*,4. 71,*a*,8. 284,*b*. °माहात्म्य Verz. d. B. H. No. 457. — *b*) m. N. pr. eines Dichters, Verfassers des Çiçupâlavadha, Gild. Bibl. 234. Ind. St. 8,196. 415. 421. 423. fg. Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,4. 150,*b*,33. 163,*a*,6. 198,*b*, No.

468. 209,*a*,11. °काव्य 113,*b*,34. — 3) f. ई *a*) (sc. तिथि) *der Vollmondstag im Monat* Mâgha Kâtj. Çr. 13,1,7. 15,1,6. Gobh. 4,4,11. MBh. 13, 1728. 4552. Hariv. 7906. R. Gorr. 2,79,12. Pańkar. 2,7,38. — *b*) *Hingtsha repens* Ratnam. bei Wilson.

माघचैतन्य (माघ + चै°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 319,*a*.

माघपाक्षिक (von माघ + पक्ष) adj. f. ई *zu einer der zwei Hälften des Monats* Mâgha *gehörig:* द्वादशी MBh. 14,2513. माघमासिकी ed. Bomb.

माघमा f. *Krebsweibchen:* (बाणाः) कृन्तन्ति मम गात्राणि माघमा (= कर्कटी Schol.) सेगवा (= कार्कव्यपत्यम् Schol.) इव MBh. 6,5682 (माघमासेगवा इव ed. Calc.; man streiche demnach 1. मघ 2.). कुक्षी खादति मांसानि माघमां सेगवा (so die ed. Bomb.) इव 12, 5222. — Vgl. कुलीरादृ.

माघवत (von मघवत्) adj. (f. ई) Indra *gehörig* P. 6,4,128, Sch. °चाप so v. a. *Regenbogen* Uttararâmak. 95, 12. f. ई (sc. दिश्) *Osten* Râǵan. im ÇKDr.

माघवन (von मघवन्) adj. (f. ई) dass. P. 6,4,128, Sch. Vop. 7,19. ककुभ् Çiç. 9,25.

मौघोन (wie oben) 1) n. *Freigebigkeit:* यस्य मन्दानो अन्धसो माघोनं दधिषे शवः RV. 6,43,4. माघोने यज्ञं जनयन्त सूरयः 10,66,2. आविर्भूवन्हि माघोनमेषाम् 107,1. यदिन्द्र राधो अस्ति ते माघोनं मघवत्तम Vâlakh. 6,5. — 2) f. ई (sc. दिश्) *Osten* Râǵan. im ÇKDr.

माध्य (von माघ) n. *die Blüthe von Jasminum multiflorum* oder *pubescens* AK. 2,4,2,53.

माङ्, माङ्क्ति *wünschen, verlangen* Dhâtup. 17,18. — Vgl. काङ्.

माङ्क्व्य m. patron. von मङ्कु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Dazu f. माङ्क्व्यायणी gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

माङ्गल (von मङ्गल) n. Bez. *gewisser Verse in einem den* Açvin *geweihten liturgischen Abschnitte* Âçv. Çr. 4,15,7.

माङ्गलिक (wie oben) adj. *glückverheissend:* अ° MBh. 6,5216. अमङ्गलिक ed. Bomb.

माङ्गलिका (f. zu einem nicht belegbaren माङ्गलक) f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 87,6.

माङ्गल्य (von मङ्गल) 1) adj. = मङ्गल्य *Glück bringend, — verheissend:* इतिहासपुराणानि Âçv. Gṛhj. 4,6,6. मृगद्विजाः MBh. 8,4417. 13,1129. एतत्कल्याणकं नाम सर्पिर्माङ्गल्यमुत्तमम् Suçr. 2,419,5. Ragh. 16,87. Çâk. 80. Pańkar. 2,4,29. Schol. zu Kâtj. Çr. 356,1. माङ्गल्याशीर्वादादि 628,17. — 2) m. *Aegle Marmelos Corr.* Ratnam. 6 (प्रतिमङ्गल्य ÇKDr.). — 3) n. *ein glückverheissendes Ding, Amulet* u. s. w.: °दाम Ind. St. 5, 312, N. *Segensspruch:* माङ्गल्यमकरोत् MBh. 1,1371. *eine glückverheissende —, festliche Cerimonie:* °पौष्टिकासक्त Varâh. Bṛh. S. 16,23. माङ्गल्येषु विवाहेषु कन्यासंवरणेषु च। दश मासाः प्रशस्यन्ते चैत्रपौषविवर्जिताः॥ Râǵamârtaṇḍa im Udvâhat. ÇKDr. अधिमासे दिनक्षते धनुषि रवौ भानुलङ्घिते मासि। चक्रिणि सुप्ते कुर्यान्न माङ्गल्यं विवाहं च॥ Bhûmaparâkrama im Mâlamâsat. ÇKDr.; vgl. das Citat aus Vṛddhamanu und Bṛhaspati bei Aufrecht, Halâj. S. 235. °मृदङ्ग *eine bei festlichen Gelegenheiten geschlagene Trommel* Uttararâmak. 114,3. *Glück, Segen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,70.

माङ्गल्यार्हा (माङ्गल्य + अ°) f. *eine best. Pflanze,* = त्रायमाणा Râǵan. im ÇKDr.

माङ्कुष्य m. patron. von मङ्कुष gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

माच m. *Weg* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. माठ, माठ्य, माथ.

माचल m. 1) *Dieb, Räuber;* = वन्दीकार Trik. 2,10,8. = वन्दिचौर H. an. 3,677. fg. Med. l. 123. Hâr. 146. angeblich = वन्दिन् (oder वन्दी) und चौर Çabdar. im ÇKDr. — 2) = ग्राह *Krokodil* u. s. w. H. an. Med. = ग्रह Çabdar. — 3) *Krankheit* H. an. Med. Çabdar. — Vgl. करि° und गज°, die beide den *Löwen* bezeichnen.

माचाकीय m. N. pr. eines Grammatikers Taitt. Prât. 1,10 bei Roth, Zur L. u. G. d. W. 71.

माचाल s. पर्ण°.

माचिका f. 1) = मक्षिका (und auch daraus entstanden) *Fliege* Trik. 2,5,33. Vgl. गृह°. — 2) *eine best. Pflanze,* = अम्बष्ठा Râǵan. im ÇKDr. Vgl. काक°.

माचिरम् (4. मा + चि°) adv. *schnell, alsbald* in befehlenden Sätzen (fast immer am Ende eines Çloka); nach einem imperat.: व्रज नैषध माचिरम् MBh. 3,2143. 2760. 11014. 12794. 16846. 5,7029. 7479. R. 1, 9,34. 12,25. 3,30,15. 51,12. Mârk. P. 115,2. vor einem aor. ohne Augment: माचिरं कृथाः MBh. 1,5995. Aus metrischen Rücksichten ungenau für नचिरम् in folgenden Stellen: प्रयास्यत्कुनिष्क्रामि माचिरम् MBh. 1,218. R. 3,33,25. प्रव्रजिष्यामि माचिरम् (चिरं विलम्बो मास्त्वित्यर्थः Schol.) 2,22,14. Wenn in Spr. 4300 माचिरं तस्य जीवनम् richtig sein sollte, so müsste man übersetzen: *dessen Leben soll nicht lange währen.* — Vgl. नचिर.

माची in काक° und धाङ्ग°; vgl. माचिका 2.

माचीपत्त्र (मा° + पत्त्र) n. *ein best. Heilkraut,* = सुरपर्णा Râǵan. im ÇKDr.

माजाल m. *der blaue Holzhäher* Çabdar. im ÇKDr.

माजालपुर m. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 386,*a*, No. 505.

माणिक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1819. 1903. 1932. 1943. 1948. 2011.

माञ्जिरक m. patron. von मञ्जिरक gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

माञ्जीञ N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,44. माञ्जुञ 339,*b*,24. माञ्जूञ *a*,45.

माञ्जिष्ठ (von मञ्जिष्ठा) adj. *krapproth* H. 1395. Halâj. 4,48. Âçv. Gṛhj. 1,19,11. R. 2,94,5 (103,5 Gorr.). Spr. 3359. Varâh. Bṛh. S. 10,11. 12, 19. 30,42. 74 (मञ्जिष्ठाभ wohl vorzuziehen). Tattvas. 12. Kâçikh. 13,84 (bei Aufrecht, Halâj. Ind.).

माञ्जिष्ठक adj. dass. R. 5,7,68.

माञ्जिष्ठिक adj. dass. Uttararâmak. 82,9.

माञ्जीरक m. patron. von मञ्जीरक gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

माटाचक m. *ein best. Baum* Bhâvapr. im ÇKDr.

माटिघारि N. pr. einer Stadt Kshitîç. 18,10. 32,15 (माटी° und माटि°). 33,2. 42,19.

माठ und माठ्य m. *Weg* Çabdar. bei Wilson. — Vgl. माथ, माच.

माठर 1) m. *a*) patron. von मठर gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. N. pr. eines Mannes H. an. 3,594. Kauç. 138. Hariv. Langl. I, 513. Sâṅkh. K. 186,*a*,5. Burn. Intr. 456. Wassiljew 51. Schiefner, Lebensb. 255 (25; hier fälschlich माथर). Hit. 128,3, v. l. = Vjâsa Trik. 2,7,20. H. 846.

H. an. Med. r. 205. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Sonne (= काल Vjâḍi beim Schol. zu H. 103) AK. 1,1,2,33. H. 103. H. an. Med. MBh. 3,198. माठरस्य वनम् 8335. समाठरमतोषयत् 12,10754. Nilak.: पारिपार्श्विकेन सहितं समाठरं सूर्यम्. Die Bed. *distiller* bei Wilson (शौण्ड im ÇKDr.) beruht auf einer Verwechselung mit मठर. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,37. — 2) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers: काश्यपीबालाक्यामाठरीपुत्र Çat. Br. 14,9,4,31. — Vgl. अग्नि°.

मौठरक adj. von माठर gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

माठरायणी m. patron. von माठर gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

मौठर्य m. patron. von मठर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,39.

माठव्य m. N. pr. eines Brahmanen Çâk. 23,12.

माठी f. *Harnisch, Rüstung* H. 766. Halâj. 2,304.

माड्, मौडति und °ते *messen* v. l. für माह् Dhâtup. 21,29.

माड m. 1) *Maass, Quantität* (vgl. माड्) Wilson. — 2) *ein best. Baum* (wohl aus मद्य entstanden), = मद्यद्रुम; auch माडाद्रुम Râǵan. im ÇKDr.

माडव m. *eine best. Mischlingskaste*, v. l. für मातर in Brahmavaiv. P. ÇKDr.; vgl. u. भड.

मौडार्य adj. von मडार gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80.

माडि m. *Palast* Çabdârthak. bei Wilson.

माडुकि (von मडुक) m. *Trommelschläger* P. 4,4,56.

माडुकिकि m. dass. ebend.

माढि f. AK. 3,6,1,8. 1) = दलशिरा *Ader eines Blattes* H. 1124. = पत्त्रशिरा (s. d.) H. an. 2,130. Hâr. 150. Halâj. 4,98. = पत्त्रपङ्क्ति (°पङ्क्ति, wofür wohl °भङ्गि, loc. von °भङ्गि, zu lesen ist; °भङ्ग ÇKDr. nach derselben Aut. und nach Çabdar.; vgl. u. पत्त्रशिरा) Med. ḍh. 2. — 2) *Verehrung* (als nom. act. von 1. मह्) H. an. — 3) *Niedergeschlagenheit, Traurigkeit*; = दैन्य H. an. = दैन्यस्य प्रकाशनम् Med. *poverty, indigence; anger, passion* Wilson nach Çabdârthak. — 4) = दन्तभेद Bhar. zu AK. ÇKDr. *Backenzahn* Wilson; vgl. माढी. — 5) *the hem or border of a garment* Bhar. zu AK. bei Wilson. — 6) N. pr. einer Gegend Ratnak. im ÇKDr.

माढी f. = दलशिरा Çabdar. im ÇKDr.

माण m. *eine best. Pflanze*, = माणक ÇKDr. u. dem letzten Worte.

माणक m. *Arum indicum* Râǵan. bei Wils. Ratnam. im ÇKDr. (मानक unter स्थलपद्म). *die Knolle von Arum indicum* Râǵav. ebend. Suçr. 1, 225,19. 21. Was bedeutet aber das Wort in der Stelle: पर्जन्याय धरित्रीणां दद्याच्च माणके त्रयम्। वायवे च प्रतिदिशं दिग्भ्यः प्राच्यादितः क्रमात्॥ Mârk. P. 34,98? — माणकीव्रत (?) Verz. d. B. B. H. No. 1187. — Vgl. मानक.

माणव m. 1) *Junge, Bube, Bursch*; insbes. *ein Brahmanenknabe*: अपत्ये कुत्सिते मूढे मनोरौत्सर्गिकः स्मृतः। नकारस्य च मूर्धन्यस्तेन सिध्यति माणवः॥ Kâr. zu P. 4,1,161. P. 4,2,42. 5,1,11. 6,2,69. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. AK. 3,3,41. Hiouen-thsang 2,54. — 2) *ein Perlenschmuck von 16 Schnüren* H. 660. Vgl. अर्ध°. — 3) Bez. *einer der 9 Schätze bei den* Ǵaina H. 193, Sch. — Vgl. दण्ड° (R. 2,32,18 hat die ed. Bomb. richtig °माणवाः; der Schol. erklärt das Wort durch दण्डप्रधाना माणवा उपकुर्वाणब्रह्मचारिणः. Das Wort bedeutet also hier wie P. 4,3,130 *Brahmanenschüler, bei denen der Stock noch die Hauptrolle spielt*), भिक्षा°, स्वप्न°.

माणवक (von माणव) 1) m. *a)* = माणव 1. AK. 2,6,1,42. Trik. 3,3,37 (= बाल, कुपुरुष, वटु). H. 813. an. 4,27. Med. k. 208 (= बाल, कुपुरुष). Halâj. 2,347. Gobh. 2,10,4. 14,31. Khandom. 16. Sâh. D. 15,11. P. 3,4,72, Sch. Schol. zu VS. Prât. 1,28. Der König nennt den Vidûshaka so Çâk. 93,2. Vikr. 44,12. शार्यातक° Kâth. Anukr. in Ind. St. 3,460. माधव्य° (der Vidûshaka) Çâk. Ch. 140,13. मायामाणवकं हरिम् *durch einen Zauber als Knabe (Zwerg) erscheinend* Bhâg. P. 8,18,24. 19,32. — *b) ein Perlenschmuck von einer bestimmten Zahl von Schnüren* AK. 2,6,3,7. Trik. H. an. Med. Halâj. 2,407. *von 16 Schnüren* Varâh. Brh. S. 81, 33. *von 20 Schnüren* Bhar. zu AK. ÇKDr. *von 48 Schnüren* H. 661, Sch. — 2) f. माणविका *ein junges Mädchen, Dirne* P. 3,4,72, Sch. — 3) n. *ein best. Metrum* (Abkürzung von माणवकक्रीड): *4 Mal* ‒⏑⏑‒ ‒⏑⏑‒ Colebr. Misc. Ess. II, 159 (III, 3). Çrut. 12, v. l. Ind. St. 8,367. Khandom. 16. — Vgl. स्वप्न°.

माणवकक्रीड (मा° + क्रीडा) n. *Knabenspiel*, Bez. *eines best. Metrums: 4 Mal* ‒⏑⏑‒ ‒⏑⏑‒ Çrut. 12 (माणवकाक्रीड Br.). °क्रीडा f. Colebr. Misc. Ess. II, 119. 159 (III, 3). °क्रीडनक n. und °क्रीडितक n. Ind. St. 8,367.

मौणवीन (von माणव) adj. *für Knaben geeignet* P. 5,1,11.

मौणव्य (wie eben) n. *eine Menge —, eine Gesellschaft von Knaben* P. 4,2,42. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. AK. 3,3,41. H. 1419.

माणहल m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Brh. S. 14,27.

माणिका f. *ein best. Gewicht*, = 2 Kuḍava = 1 Çarâva = 8 Pala Çabdam. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 1,1,19. — Vgl. मानिका unter मानक.

माणिकाम्बु f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 161, *a*, No. 355. °कावा Verz. d. B. H. No. 738.

मौणिक्य 1) n. AK. 3,6,3,31. = मणिक gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1, 124, Vârtt. 1. = मणि H. 1063, Sch. *Rubin*: पक्वदाडिमबीजाभं माणिक्यं शिखरं विदुः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. Kull. zu M. 9,286. Spr. 626. 3021. 3683. Vṛddha-Kâṇ. 16,10. Ânandal. 42. 64. 73. Weber, Nax. 2, 391, N. 1. Kathâs. 26,44. Pańkar. 1,1,73. 7,49. 4,1,34. Pańkat. 207,23. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543,7. Vgl. रङ्ग°. — 2) f. आ *eine kleine Hauseidechse* H. 1298. — 3) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,180.

माणिक्यचन्द्र (मा° + च°) m. N. pr. eines Fürsten von Tîrabhukti Colebr. Misc. Ess. II, 1.

माणिक्यमय (von माणिक्य) adj. *aus Rubinen gemacht, — bestehend*: कृत्रिम° *aus falschen Rubinen* — Kathâs. 24,133. 163. गरुड° vielleicht *smaragden* (vgl. गरुडाश्मन्) 23,41.

माणिक्यमल्ल (मा° + मल्ल) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, No. 835.

माणिक्यमिश्र (मा° + मिश्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122, *a*, 11.

माणिक्यराय (मा° + राय) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 368,23.

माणिक्यसूरि (मा° + सू°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 211, *a*, 8. 399, *b*, No. 168.

माणिचर m. nach dem Comm. *der Schutzgeist des Streitwagens* Pâr.

Gṛhj. 3, 14.

माणिपार m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57, 4 v. u.

माणिपाल adj. = मणिपाल्या धर्म्यम् gaṇa महिष्यादि zu P. 4, 4, 148.

माणिपालिक m. metron. von मणिपाली gaṇa रेवत्यादि zu P. 4, 1, 146.

माणिबन्ध n. = माणिमन्थ Svâmin zu AK. 2, 9, 42. ÇKDr. H. 942, Sch.

माणिभद्र = मणिभद्र 1. MBh. 12, 9769. 13, 1418. मणिभद्र die ed. Bomb. — Vgl. माणिचर.

माणिमन्त n. = माणिमन्थ H. 942, Sch.

माणिमन्थ (von मणिमन्थ 1.) n. *eine Art Steinsalz* AK. 2, 9, 42. H. 942. Hâr. 55. Halâj. 2, 459.

माणिरूप्यक (von मणि + रूप्य) adj. P. 4, 2, 104, Vârtt. 9, Sch.

माणिचर m. = मणिभद्र 1. MBh. 3, 10824.

माणिट m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14, 5, 5, 22. 7, 3, 28. Verz. d. Oxf. H. 18, *b*, 4. pl. *seine Nachkommen* 19, *a*, 14. — Vgl. मणिट, मेणठ.

माण्ड m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 318, *a*, 24. 26.

माण्डकर्णि (patron. von मण्डकर्ण) m. N. pr. eines Muni R. ed. Bomb. 3, 11, 11. fg. मन्दकर्णि Gorr., शातकर्णि Ragh.

माण्डप adj. von मण्डप 2.: द्वार Verz. d. Oxf. H. 259, *a*, 7.

माण्डरिक adj. von मण्डर gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5, 3, 108.

माण्डलिक (von मण्डल) adj. gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5, 3, 108. = मण्डलं रक्षति Uģģval. zu Uṇâdis. 1, 106. *eine Provinz beherrschend, m. Kreisfürst, Gaugraf* Varâh. Bṛh. S. 4, 15. 46, 11. 48, 47. 69, 28. Bṛh. 18, 13. Kâm. Nîtis. 8, 54 (मण्डलिन् Schol.). पृथङ्माण्डलिक adj. pl. *je für sich ein kleines Reich beherrschend* MBh. 9, 1301.

माण्डव (von मण्डु) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 220, *a*. Lâṭj. 3, 6, 38.

माण्डवी (von माण्डव्य) f. N. pr. einer Tochter Kuçadhvaģa's und Gemahlin Bharata's R. 1, 73, 29 (75, 24 Gorr.). N. der Dâkshâjaṇî in Mâṇḍavja Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 20. वात्सीमाण्डवीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14, 9, 4, 30.

माण्डव्य (von मण्डु) 1) m. patron. gaṇa गर्गादि zu P. 4, 1, 105. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 10, 6, 5, 9. Âçv. Gṛhj. 3, 4, 4. Çâṅkh. Gṛhj. 4, 10. 6, 1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92, 5. MBh. 1, 4302. 4306. fgg. 5, 7355. 12, 1598. 9916. 13, 1343. R. Gorr. 1, 4, 3. Varâh. Bṛh. S. 104, 3. Bhaṭṭotp. zu Bṛh. 11, 6. Ind. St. 8, 170. 300. 406. fgg. Bhâg. P. 3, 5, 20. Mârk. P. 16, 27. fg. Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 8. 279, *a*, 13. 341, *b*, No. 799. °श्रुति Schol. zu Vedântas. 97, 2 v. u. माण्डव्याः *die Nachkommen des* Mâṇḍavja Saṁsk. K. 183, *b*, 9. Vgl. अणि°, der auch schlechtweg माण्डव्य genannt wird. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Varâh. Bṛh. S. 14, 2. 32. 27. Mârk. P. 58, 38. 46. — 3) N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 20.

माण्डव्यपुर (मा° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* an der Godâ Verz. d. Oxf. H. 153, *b*, 10 (Z. d. d. m. G. 14, 573, 2).

माण्डव्यायन m. patron. von माण्डव्य Weber, Nax. 2, 392, 4. माण्डव्यायनी f. zu माण्डव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4, 1, 18.

माण्डव्येश्वर (माण्डव्य + ई°) n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71, *a*, 42. °तीर्थ n. N. pr. eines Wallfahrtsortes 67, *a*, 40.

माण्डूक m. patron. von मण्डूक P. 4, 1, 119. 19. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 253. f. ई in माण्डूकीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14, 9, 4, 32. माण्डूकीशिक्षा Roth, Zur L. u. G. d. W. 55. — Vgl. ब्रह्ममाण्डूकी.

माण्डूकायन m. pl. N. einer Schule Ind. St. 2, 104. माण्डूकायनी f. zu माण्डूक P. 4, 1, 19. माण्डूकायनीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14, 9, 4, 32.

माण्डूकायनि (von माण्डूक) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 10, 6, 5, 9.

माण्डूकि m. patron. von मण्डूक P. 4, 1, 119.

माण्डूकेय 1) m. desgl. ebend. Ind. St. 1, 391. N. pr. eines Lehrers Çâṅkh. Gṛhj. 1, 8. 9. 24. 2, 12. 4, 5. VP. 277. सावर्णिमाण्डूकेयौ gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6, 2, 37. pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 183, *b*, 9. — 2) n. *der Text* oder *die Lehre des* Mâṇḍûkeja Âçv. Gṛhj. 3, 4, 4. Çâṅkh. Gṛhj. 4, 10.

माण्डूकेयीय adj. *zu* Mâṇḍûkeja *in Beziehung stehend:* अध्याय Ind. St. 1, 391.

माण्डूक्य wohl adj. von माण्डूक in माण्डूक्योपनिषद् (herausgegeben in der Bibl. Ind.) und °श्रुति Ind. St. 2, 102.

1. मात (partic.?) in देवमात.

2. मात = 1. मातर् *Mutter* am Ende eines adj. comp. nach einem N. pr. Pat. zu P. 6, 1, 14. कारीषगन्ध्या°, कारीषगन्धी° Siddh. K. ebend. Nach Vârtt. 4 zu P. 7, 3, 107 bloss im voc. sg. gebräuchlich.

3. मात metron. (f. ई) von मति. वाङ्माती TS. 4, 3, 2, 3, wofür मात्या VS. 13, 58.

मातङ्ग (von मतङ्ग) 1) m. *a) Elephant* AK. 3, 4, 3, 22. H. 1217. an. 3, 129. Med. g. 45. Halâj. 2, 59. Draup. 8, 29. MBh. 1, 2630. R. 1, 6, 24. 16, 25. 3, 30, 27. Ragh. 13, 11. Kathâs. 55, 107. Mârk. P. 50, 35. Râģa-Tar. 4, 147. Spr. 2529. 4030. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 7, Çl. 21. मातङ्गी f. *die Urmutter der Elephanten* MBh. 1, 2625. 2630. R. 3, 20, 23. 25. 27. — *b)* am Ende eines comp. als Bez. *des Besten in seiner Art:* बलाहकमातङ्गाः werden die Saṁvartaka genannten Wolken angeredet Hariv. 3894. — *c) Ficus religiosa* Mathureça zu AK. ÇKDr. — *d)* Bez. *des 24ten astronomischen* Joga As. Res. 9, 366. — *e) ein* Kâṇḍâla, *ein Mann niedrigsten Standes, eine Art* Kirâta (Mathureça zu AK. ÇKDr.) AK. 2, 10, 20. H. 933. H. an. Med. Halâj. 2, 443. Daçak. 117, 2. Lalit. ed. Calc. 22, 15. °पति Kathâs. 71, 41. 73, 2. °राज 71, 14. मातङ्गी f. Burn. Intr. 205. 394. als solche *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 91, *b*, 34. °मल्ल 93, *b*, 33. 106, *a*, 11. — *f)* N. pr. des Dieners des 7ten und auch des 24ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 42. 43. eines Pratjekabuddha Lalit. ed. Calc. 20, 6. eines Autors Ind. St. 8, 207. Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, N. — *g)* N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 86. — 2) f. ई N. pr. der Gattin Vasishṭha's Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. दण्ड°, मत्तमातङ्गलीलाकर.

मातङ्गज adj. *vom Elephanten kommend:* चर्मन् Suçr. 2, 66, 15. Zu zerlegen in मातङ्ग + 1. ज oder von मतङ्गज abzuleiten.

मातङ्गदिवाकर (मा° + दि°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *b*, 5. 20.

मातङ्गनक्र (मा° + न°) m. *ein best. grosses Seeungeheuer* Râģan. im ÇKDr.; vgl. मातङ्गनक्र *ein elephantengrosses Krokodil* Ragh. 13, 11.

मातङ्गसूत्र (मा° + सूत्र) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Hiouen-thsang 1, 75.

मातय्, °यति künstliches denom. von 1. मातर्: अममातत् = मातर-

माच्यत् P. 7,4,2, Sch.

1. मातर् (von 3. मा) f. Uṇâdis. 2,96. Çânt. 1,2, Sch. Decl. P. 6,4,11. Vop. 3,65. (*Bildnerin* d. i. *des Kindes im Mutterleibe*) *Mutter* *) (AK. 2,6,1, 29. Trik. 3,3,177. H. 557. an. 2,186. Med. t. 44. Halâj. 2,349), auch *Mutterthier:* पितरं च दृशेयं मातरं च R̥V. 1,24,1. पितुः पयः प्रति गृभ्णाति माता 7,101,3. पृश्निं वोचन्त मातरम् 5,52,16. क्रोळयो न मातरं तुदन्तः 10,94,14. 75,4. वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः 1,95,4. VS. 8,29. 51. Çat. Br. 1,7,1,3. 4. अन्वेनं माता मन्यतामनु पिता Ait. Br. 2,6. अनु त्वा माता पितरौ मदन्तु VS. 6,20. गावो घृतस्य मातरः Kâtj. Çr. 13,3,21. पशवो मातर्यपि मिथुनं चरन्ति Çâṅkh. Çr. 15,17,16. 17. P. 8,1,15, Sch. Spr. 357. — M. 2,50. 133. 144. MBh. 1,5874. N. 16,31. राज° 13,24. सहस्रं तु पितॄन्माता गौरवेणातिरिच्यते Spr. 3804. 1120. fg. तत्र यद्ब्रह्मजन्मास्य मौञ्जीबन्धनचिह्नितम्। तत्रास्य माता सावित्री पिता त्वाचार्य उच्यते ॥ M. 2,170. पिता वै गार्हपत्यो ऽग्निर्माताग्निर्दक्षिणः स्मृतः 231. Ragh. 2,36. Am Ende eines adj. comp.: कुन्ती° *die* Kuntî *zur Mutter habend* d. i. *ein Sohn der* Kuntî MBh. 1,8065. देवकी° 7,726. 14,411. कैकेयी° R. 6,82,131. कारीषगन्ध्या° oder कारीषगन्धी° Pat. zu P. 6,1,14. मातरा पितरा *Mutter und Vater* Siddh. K. zu P. 6,3,33. R̥V. 4,6,7. VS. 9,19. पितरा मातरा ved. P. 6,3,33. मातरा *beide Eltern:* वत्समिव मातरा संरिहाणे R̥V. 3,33,3. 7,2,5. Im Besondern ist zu erwähnen: *a*) *Mutter Erde* (मातर् = पृथिवी u. s. w. Trik. H. an. Med.) R̥V. 1,89,4. 5,42,16. 6,51,5. 10,62,5; vgl. यद्वा तवो मातुरस्या उपस्थे 3,8,1. Çat. Br. 5,2,1,18. 4,2,20. मातर्मेदिनि Spr. 2163; vgl. माता पृथिव्या मूर्तिः M. 2,225. *Himmel und Erde* heissen *Vater und Mutter* oder मातरा R̥V. 10,64,14. 9,85,12. 1,159,3. — *b*) *Nacht* und Ushas sind ऋतस्य मातरा R̥V. 1,142,7. Ushas गवां माता 4,52,2. 3. 5,45,2. 7,77,2. — *c*) *die Kuh* ist लोकस्य माता MBh. 12,5517. मातर् = गो AK. 2,9,66. Trik. H. an. Med. स त्वमेकान्तरां तस्या मदीयां वत्स मातरम् (मातृतुल्यां धेनुम् Schol.)। आराधय Ragh. ed. Calc. 1,82. — *d*) *die Gewässer:* कायमानो वना त्वं यन्मातृरजगन्नपः R̥V. 3,9,2. unter den Namen für *Fluss* Naigh. 1,13; vgl. मातृतम. सप्तमातर् heissen die *Flüsse*, gleichsam aus *sieben Müttern* (*Eutern* oder *Brüsten*) *strömend* R̥V. 1,34,8. eben so *die reichliche* Dakshiṇâ: दक्षिणां दुहते सप्तमातरम् 10,107,4. — *e*) Agni's *Mütter* oder *Eltern* (du. und pl.) sind *die Hölzer:* यदी मातरो जनयन्त वह्निम् R̥V. 3,31,2. सुजातं मातृषु 23,3. 9,70,4. 2,11,8. जायमानो मातरा गर्भो अत्ति 10,79,4. असंमृष्टो जायसे मात्रोः शुचिः 5,11,3. शेषे वनेषु मात्रोः 8,49,15. 7,7,3. 3,5,7. 9,9,3. Auch mit adj. im masc., weil *Vater und Mutter* verstanden sind: उभा तरेते अभि मातरा शिशुम् R̥V. 1,140,3; vgl. तं त्वाजनन्त मातरः कविं देवासो अङ्गिरः 8,91,17 (eigentlich *Väter*). Agni heisst द्विमातर् (vgl. द्विजन्मन्): याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति 112,4. 3,55,6. द्विमाता होता विदथेषु सम्राट् 7. auch त्रिमातर्: उत त्रिमाता विदथेषु सम्राट् 56,5. — *f*) *die göttlichen Mütter* sind *die personificirten Energien verschiedener Götter:* देवतानां च मातरः R. Gorr. 1,14,4. सर्वभूतगणाश्चैव मातरो विविधास्तथा MBh. 13,874. सप्तमातृगणाः 9,2478. त्वमपि गच्छ चतुष्पथे मातृभ्यो बलिमुपहर Mr̥kkh. 8,22. fg. 9,6. मातॄणां गणमानर्चुः पराशरकुलोद्भवाः Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,21. 58,*a*,12. Lalit. ed. Calc. 313,9. Varâh. Br̥h. S. 60,19. ब्राह्मीत्याद्यास्तु मातरः AK. 1,1,1,31. Trik. 3,3,177. H. an. Med. ब्राह्म्याद्या मातरः सप्त H. 201. Halâj. 1,17. Diese *sieben Mütter* sind: Brâhmî (Brahmâṇî), Mâheçvarî, Kaumârî, Vaishṇavî, Vârâhî, Indrâṇî (Aindrî, Mâhendrî) und Kâmuṇḍâ Saṁsk. K. 30,*b*,5. Comm. zu Bhuvaneçvarîstotra bei Aufrecht, Halâj. 308. Mit. 142,9. fgg. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,4. 5. 191,*a*,15. 16 (Raudrî und Kauverî st. Mâheçvarî und Kâmuṇḍâ). H. 201, Sch. (Siddhî st. Indrâṇî). *acht Mütter:* Brâhmî, Mâheçvarî, Raudrî, Vârâhî, Vaishṇavî, Kaumârî, Karmamuṇḍâ und Kâlasaṁkarshiṇî Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,9. 10. Bhar. zu AK. (Aindrî, Kâmuṇḍâ und Karkikâ st. Raudrî, Karmamuṇḍâ und Kâlasaṁkarshiṇî). *neun Mütter:* Brahmâṇî, Vaishṇavî, Raudrî, Vârâhî, Nârasiṁhikâ, Kaumârî, Mâhendrî, Kâmuṇḍâ und Kaṇḍikâ Kâçikh. 83,33 bei Aufrecht, Halâj. 308. मातरश्चण्डिकाद्याः Pańkat. Pr. 1. गौर्याद्याः Med. Deren sind *sechszehn:* Gaurî, Padmâ, Çakî, Medhâ, Sâvitrî, Vigajâ, Gajâ, Devasenâ, Svadhâ, Svâhâ (diese heissen मातरो लोकमातरः), Çânti, Pushṭi, Dhr̥ti, Tushṭi, Âtmadevatâ und Kuladevatâ Bahvr̥kagr̥hjapaddhati im Çrâddhat. ÇKDr. Saṁsk. K. 24,*a*,3. 30,*a*,4. 5. Die 13 Gattinnen Kaçjapa's heissen लोकानां मातरः Bhâg. P. 6,6,24. fg. *die göttlichen Mütter* stehen in nächster Beziehung zu Çiva (wie schon aus ihrer Stellung im AK., bei H. und Halâj. hervorgeht) und seinem Mythenkreise: रुद्रांश्च सह मातृभिः Varâh. Br̥h. S. 48,26. (शंकरः) मातृभिश्चाप्यनुद्रुतः Kathâs. 47,46. 56,76. fgg. यातुधानप्रमथप्रेतमातृपिशाचविप्रग्रहघोरदृष्टीन् Bhâg. P. 6,8,23. 2,10,38. Kârttikeja, dem ursprünglich nur *sieben Mütter* (vgl. MBh. 3,14369) beigelegt werden, hat deren später eine zahllose Menge (MBh. 9,2620. fgg. Hariv. 9535. fgg.). Jene sieben verdrängen die älteren Mütter aus ihrer Stellung; sie sprechen zu Kârttikeja MBh. 3,14467. fgg.: वयं सर्वस्य लोकस्य मातरः कविभिः स्तुताः। इच्छामो मातरस्तुभ्यं भवितुं पूजयस्व नः। —। यास्तु मातरः पूर्वं लोकस्यास्य प्रकल्पिताः। अस्माकं तु भवेत्स्थानं तासां चैव न तद्भवेत्। भवेम पूज्या लोकस्य न ताः पूज्याः सुरर्षभ। —। इच्छाम तासां मातॄणां प्रजा भोक्तुं प्रयच्छ नः u. s. w. Vishṇu wird Pańkar. 4,3,64 मातृचक्रप्रमथन *Vernichter der* (*bösen, menschenfeindlichen*) *Mütter* und महामातृगणेश्वर *Führer der grossen* (d. i. *alten, guten*) *Mütter* genannt. — *g*) Bein. der Lakshmî ÇKDr. und Wilson nach H. 226, wo aber nach dem Schol. मा ता zu trennen ist. मातर्लक्ष्मि Spr. 2164. Bein. der Durgâ H. an. N. der Dâkshâjaṇî in Siddhapura (Siddhavana v. l.) und Kâjâvarohaṇa Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,25. 28. — *h*) *die acht menschlichen Mütter, weiblichen Manen* (vgl. पितरः) sind: *Mutter, Grossmutter, Ahne; Grossmutter, Ahne* und *Urahne der Mutter; Vatersschwester* und *Mutterschwester* Saṁsk. K. 24,*a*,5. Weber, Omina 352. Nax. 2,392. मातृश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 382,*a*, No. 450. — *i*) auf den Namen *Mutter* haben auch andere nahestehende weibliche Verwandte und ehrwürdige Personen Anspruch: मातृष्वसा मातुलानी पितृव्यस्त्री पितृष्वसा। श्वश्रूः पूर्व-

*) पितर् und मातर् sind zwar urindogermanisch, aber schwerlich die ältesten Namen für *Vater* und *Mutter*. Diese werden प und मा oder ähnlich (vgl. तत und नना) gelautet haben, und diese Naturlaute mögen in einer späteren, schon reflectirenden Periode der Sprache bei der Bildung von पितर् und मातर् maassgebend gewesen sein.

ज्ञपत्नी च मातृतुल्याः प्रकीर्त्तिताः ॥ Dâjabh. im ÇKDr. स्तनदात्री गर्भधात्री भक्तदात्री गुरुप्रिया । अभीष्टदेवपत्नी च पितुः पत्नी च कन्यका ॥ सगर्भजा या भगिनी पुत्रपत्नी प्रियाप्रसूः । मातुर्माता पितुर्माता सोदरस्य प्रिया तथा ॥ मातुः पितुश्च भगिनी मातुलानी तथैव च । जनानां वेदविहिता मातरः षोडश स्मृताः ॥ Brahmavaiv. P. (गणपतिखण्डे कार्त्तिकेयसंवादे १५ अध्यायः) im ÇKDr. — k) mit मातर् redet man in vertraulicher Sprache auch nicht verwandte *ältere Frauen* an; so Spr. 630. Vid. 187. Vet. in LA. 9,3. Kaurap. 96 in Journ. asiat. IVe s. XI,485. मातरित्येव शब्देन यां च संभाषते (संभाष्यते gedr.) नरः । सा मातृतुल्या सत्येन धर्मः साक्षी सतामपि ॥ Brahmavaiv. P., Brahmakh. 10 im ÇKDr. — Die Lexicographen kennen noch folgende Bedeutungen: विभूति Çabdar., रेवती Açajap., आखुकर्णी, इन्द्रवारुणी, महाश्रावणी, जटामांसी (lauter Pflanzennamen) Râgan. im ÇKDr. Die Bed. *a female of the Brahman tribe, or the wife of a Brahman* bei Wilson beruht auf Missverständniss von ब्राह्मण्यादि (wofür ब्रह्माण्यादि zu lesen ist) in Med.; für die Bed. *space, ether* ebend. wird keine Autorität angeführt; sie wird aber von den Etymologen zur Erklärung von मातरिश्वन् angenommen. — Vgl. अद्रि°, उप°, गन्ध°, गो°, जगन्मातर्, त्रि°, नाग°, पृश्नि°, भद्र°, भाग°, भूत°, मण्डूक°, मातृ°, मुक्ता°, रङ्ग°, वि°, वेद°.

2. मातर् (wie eben) nom. ag. 1) *Messer* d. i. *metitor:* चन्द्रो माता zur Erkl. von चन्द्रमास् Nir. 11,5. स माता पूर्व्यं पदम् *der da durchmisst* R̥V. 8,81,4; vgl. 10. Hierher zieht Sâj. auch अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवान् R̥V. 1,61,7 so v. a. *das weltschaffende* (*erhaltende*) *Opfer.* Benfey übersetzt *Zimmerer;* es kann aber wohl von Vr̥tra's *Mutter* die Rede sein. Die Bed. *Zimmermann* hat wohl das Wort als Bez. *einer Mischlingskaste* Verz. d. Oxf. H. 21,b,26; vgl. u. भड (es ist wohl मातारं st. मातरं zu lesen oder माडवं mit der v. l.). — 2) = ज्ञातर् *Kenner* Verz. d. Oxf. H. 239,a,28. — 3) N. pr. eines Autors (?) Br̥hadd. 6,22 in Ind. St. 1,105. Bei Müller, SL. 219 stillschweigend in मात्रिन् verändert. — Vgl. ज्ञा°, धान्य°, नु°.

मातरपितरौ m. du. = मातरा पितरा (s. u. मातर्) *Vater und Mutter, die Eltern* P. 6,3,32. AK. 2,6,1,37. H. 560.

मातरिपुरुष (म°, loc. von 1. मातर्, + पु°) m. *ein Mann der Mutter gegenüber, ein feiger Prahler* gaṇa पात्रेसमितादि zu P. 2,1,48 und युक्तारोह्यादि zu 6,2,81. — Vgl. पितरिशूर.

मातरिश्व m. N. pr. verstümmelt aus मातरिश्वन् Çâṅkh. Çr. 16,11,26; vgl. Vâlakh. 4,2.

मातरिश्वक adj. *das Wort* मातरिश्वन् *enthaltend* gaṇa गोषदादि zu P. 5,2,62.

मातरिश्वन् (oxyt. nach Uṇâdis. 1,158) 1) m. a) N. eines göttlichen Wesens, welches als Bote des Vivasvant den vorher verborgenen Agni zu den Bhr̥gu vom Himmel herabbringt, R̥V. 1,93,6. 31,3. 60,1. 71,4. 141,3. स जायमानः परमे व्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने 143,2. 148,1. 3,2,13. यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे 5,10. 9,5. 6,8,4. 10,46,9. — b) Geheimname des Agni selbst R̥V. 1, 96,4. 164,46. (उच्यते) मातरिश्वा यदमिमीत मातरि 3,29,11. तं शुभ्रमग्निमवसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वानमुक्थ्यम् 26,2. 10,88,19. auch wohl 85,47. 109,1. 114,1. AV. 10,8,39. 40. — c) N. des *Windes*, später die gewöhnliche, jedoch im R̥V. nicht mit Sicherheit zu belegende Bedeutung. मातरिश्वा वायुर्मातर्यन्तरिक्षे श्वसिति मातर्याश्वनितीति वा Nir. 7,26. AK. 1,1,1,57. H. 1107. Halâj. 1,76. तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा AV. 8,1,5. 10,7,2. 9,26. प्राणमाहुर्मातरिश्वानं वातो ह प्राण उच्यते 11, 4,15. 5,13. यस्यां वातो मातरिश्वेयते 12,1,51. 19,27,4. VS. 11,39. 1,2. TS. 1,1,3,1. 4,4,12,5. 5,6,8,6. Ait. Br. 2,38. मातरिश्वेव भूत्वा दक्षिणतो वाति TBr. 2,3,9,5. Z. f. d. K. d. M. 7,269. Kâṭh. 31,2. Kauç. 98. 135. Praçnop. 2,11. Kenop. 21. MBh. 1,4609. 4,1982. 5,7127. पुरूरवस ऐलस्य संवादं मातरिश्वनः 12,2730. 14,228. R. 5,3,11. Suçr. 1,254,20. 2,11,17. Mârk. P. 17,25. 99,3. Kir. 5,36. Daçak. in Benf. Chr. 200,12. als Sohn Garuḍa's gefasst MBh. 5,3599. als Çiva Çiv. — d) N. pr. eines R̥shi Vâlakh. 4,2. गोत्रा शिक्षन्दधीचे मातरिश्वने R̥V. 10,48,2. vielleicht auch 105,6. — 2) f. स्वसारो मातरिश्वरीः R̥V. 10,120,9. स्वसारो मातरिश्वरी v. l. des AV.

मातलि m. N. pr. von Indra's Wagenlenker AK. 1,1,1,44. Trik. 1, 1,59. H. 176. Halâj. 1,61. N. 19,25. MBh. 3,11904. 5,3511. fgg. Hariv. 8872 (मातलिं सूतम् die neuere Ausg.). 13127. Çâk. 94,20. Kathâs. 9,13. °सारथि Bein. Indra's Ragh. 3,67.

मातली m. (nur im nom. sg. und zwar ohne Casuszeichen wie पृथी) N. eines göttlichen Wesens in der Umgebung Jama's und der Väter: मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः R̥V. 10,14,3. यस्मा तली रथक्रीतममृतं वेद भेषजम् AV. 11,6,23. Zweifelhaft ob hiermit zusammengehörig: मया ह जज्ञे मायया मायया मातली परि AV. 8,9,5. Wegen der Betonung kann nicht मातलिन् als Thema angenommen werden. — मातली f. bei Wilson in der 2ten Aufl. Druckfehler für मातालि.

मातलीय adj. Mâtali *betreffend:* उपाख्यान MBh. 1,331; vgl. 5, Adhj. 96—104.

मातवचस m. patron. von मतवचस् Âçv. Çr. 12,11.

माता f. = 1. मातर् *Mutter:* विश्वेश्वरीं विश्वमातां चण्डिकां प्रणमाम्यहम् Durgâstava in Çivarah. ÇKDr. — Vgl. काक°.

मातापितर् (मा°, nom. von 1. मातर्, + पि°) m. du. °रौ *Mutter und Vater, die Eltern* Sch. zu P. 6,3,25. 32. Vop. 6,5. AK. 2,6,1,37. H. 560 Kâty. Çr. 15,4,16. Çâṅkh. Gr̥hj. 1,25. Âçv. Gr̥hj. 1,15,8. M. 3,157. 4, 180. 5,62. 9,133. 171. 174. 197. Vishṇu in Dâjabh. 272,19. Spr. 2408. R. 2,111,9. Daç. 1,31. Kathâs. 56,140. 187. मातापितृसहस्राणि Spr. 4709. Sâṅkhjak. 39.

मातापुत्र (मा°+पुत्र) m. du. *Mutter und Sohn* P. 6,3,25, Sch. R. 1,47,10.

1. मातामह (माता, nom. von 1. मातर्, + 2. मह) m. *mütterlicher Grossvater* P. 4,2,36, Vârtt. 2. AK. 2,6,1,33. H. 557. M. 3,148. 9,132. 136. R. 2,67,6. 107,3. 6,11,9. Vikr. 101. Kathâs. 42,84. 67,51. Mârk. P. 30,21. Râga-Tar. 4,8. Pañkar. 1,9,24. °मही f. *mütterliche Grossmutter* P. 4,2,36, Vârtt. 3. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. M. 9,193. Râga-Tar. 5,289. °महौ du. *die Grosseltern mütterlicher Seits* Pâr. Gr̥hj. 3, 10. pl. *der Vater, Grossvater und die Ahnen der Mutter* H. 559. Jâgn. 1, 228. Kûrma-P. in Çuddhit. ÇKDr. °श्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 284,a,6 v. u. — Vgl. प्र°.

2. मातामह (vom vorherg.) adj. f. ई *zum Vater der Mutter in Bezie-*

*hung stehend, ihm gehörig* u. s. w.: यश Hariv. 12215. कुल R. Gorr. 2, 74,7. तनु Agni-P. im ÇKDr.

मातामहीय adj. dass. Schol. zu Hariv. 12215.

मातालि f. *der Mutter* (1. मातर्) *Freundin* (आलि) Çabdam. im ÇKDr. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson nach ders. Aut.; मातलि in der 2ten Aufl.

माति (von 3. मा) f. 1) *Maass.* — 2) *richtige Erkenntniss,* = अवच्छेद Med. t. 44. — Vgl. 1. मिति.

मातुर् am Ende einiger compp. von 1. मातर् *Mutter* P. 4,1,115. — Vgl. अष्ट°, द्वै°, भद्र°, षाण्मातुर, सं°.

1. मातुल (von 1. मातर् mit Wandelung des र् in ल्) 1) m. a) *Mutterbruder* P. 4,2,36, Vârtt. 1. AK. 2,6,1,31. Trik. 2,6,9. H. 552. an. 3, 677. Med. l. 122. Âçv. Grhj. 1,24,4. M. 2,130. 3,119. 148. 4,179. 183. 5,81. Bhag. 1,26. MBh. 6,1758. 7,7607. Hariv. 8100. R. 1,42,16. 62,3. Spr. 3764. Kathâs. 6,21. 44,59. Mârk. P. 31,24. Râga-Tar. 3,115. 5, 292. Verz. d. Oxf. H. 268,b,29. Die Mäuse nennen die Katze मातुल MBh. 5,5428. 5439. 5441. der Schakal den Esel Spr. 3231. der Esel den Schakal Pañkat. 215,10. — b) Bez. *des Sonnenjahres* Weber, Nax. 2, 281. — c) *Stechapfel* (der Baum; vgl. मातुलपुत्रक) AK. 2,4,2,58. Trik. 3,3,404. H. an. Med. = मदनद्रुम H. an. Med. (wo मदन st. मद zu lesen ist). *eine Art Getraide* diess. — d) *eine Schlangenart* (vgl. मातुलाहि) H. an. — 2) f. आ *die Frau des Mutterbruders* Vop. 4,24. — 3) f. ई a) dass. P. 4,1,49, Vârtt. 4. Vop. 4,24. AK. 2,6,1,30. H. 523. — b) *Hanf* Çabdak. im ÇKDr.

2. मातुल (von 1. मातुल) adj. *dem Mutterbruder gehörig, an ihm sich befindend* u. s. w.: गुणाः Spr. 3767 (Conj.).

1. मातुलक (wie eben) m. 1) *Mutterbruder* (zärtlicher als मातुल) Pañkat. 52,11, wo der Kranich des Krebses *Mutterbruder* genannt wird. — 2) *Stechapfel* Râgan. im ÇKDr.

2. मैतुलक (wie eben) adj. *vom Mutterbruder kommend* u. s. w. P. 4, 2,104, Vârtt. 21, Sch.

मातुलङ्ग wohl nur fehlerhaft für मातुलुङ्ग Suçr. 2,414,19. Hariv. 8443. °लिङ्ग die neuere Ausg. मातुलिङ्गानि = रुढकानि (wohl रुचकानि gemeint) Schol.

मातुलपुत्रक (1. मा° + पु°) m. 1) *ein Söhnchen des Mutterbruders* H. an. 6,1. Med. k. 235. — 2) *Stechapfel* (die Frucht) AK. 2,4,2,58. H. an. Med.

मातुलानी (von 1. मातुल) f. 1) *die Frau des Mutterbruders* P. 4,1,49. Vop. 4,24. AK. 2,6,1,30. Trik. 3,3,253. H. 523. an. 4,186. fg. Med. n. 200. M. 2,131. Jâgñ. 3,232. Bhâg. P. 1,14,27. — 2) *Hanf* oder *Crotolaria juncea Lin.* AK. 2,9,20. Trik. H. 1179. H. an. Med. *eine Erbsenart* (कलाय) H. an. (कलाप gedr.) und Med. *Fennich* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. मातुली unter 1. मातुल.

मातुलाहि (1. मातुल + अहि) m. *eine Schlangenart* AK. 1,2,1,6.

मातुलि m. = मातलि Wilson ohne Ang. einer Aut.

मातुलिङ्ग = मातुलुङ्ग (und wohl auch daraus wegen des unverständlichen लुङ्ग verdreht) H. 1150, Sch. Hariv. 8443 (in der neueren Ausg.).

मातुलुङ्ग 1) m. *Citronenbaum* (n. *Citrone*) H. 1150. Ratnam. 66. Suçr. 1,131,13. 157,4. 210,4. 228,15. मातुलुङ्गासव 238,10. °रस 2,9,12. 346, 12. — 174,17. Kathâs. 53,27. 35.3. °फल 33. — 2) f. ई *eine andere Species des Citronenbaums* H. an 3,146. Med. g. 24. Ratnam. 67 (ÇKDr. und Wilson मातुलुङ्गा nach ders. Aut.). Suçr. 1,145,7.11. मातुलुङ्गा बीजानि 2,462,14. 473,16. — Vgl. मातुलङ्ग, मातुलिङ्ग und मस्तुलुङ्ग (in Betreff der Schlusssilben).

मातुलुङ्गक 1) m. = मातुलुङ्ग AK. 2,4,2,59. — 2) f. °लुङ्गिका *der wilde Citronenbaum* Râgan. im ÇKDr.

मातुलेय (von 1. मातुल) m. *ein Sohn des Mutterbruders* Bhâg. P. 1, 9,20. 7,15,76.

मातुल्य (wie eben) wohl n. *das Haus des Mutterbruders:* बाल एव हि मातुल्यं (मातुलं wäre gegen das Metrum) भरतो नायितस्त्वया R. Gorr. 2,7,24.

मातुःषसर् und मातुःस्वसर् (मातुर्, gen. von 1. मातर्, + स्व°) f. *Mutterschwester* P. 6,3,24. 8,3,85. — Vgl. मातृष्वसर्.

मातृक (von 1. मातर्) 1) adj. proparox. *von der Mutter kommend, mütterlich* Sch. zu P. 4,3,78. 7,3,51. अलंकार M. 9,72. रिक्थ 192. धन Dâjabh. 127,4. अन्वय MBh. 6,4043. 4046. Spr. 2171. Ragh. 11,64. 90. तिस्रः पूज्याः पितुः पत्ने तिस्रः पूज्याश्च मातृके Sañsk. K. 24,a,2. न पित्र्यमनुवर्तन्ते मातृकं द्विपदाः *die Natur der Mutter* R. 3,22,32. — 2) m. *Mutterbruder* R. Gorr. 1,1,36. — 3) f. आ a) *Mutter* H. an. 3,81. Med. k. 138. Spr. 2946. Kathâs. 45,176. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): मृतमातृक Kathâs. 65,2. अन्यमातृका 67,77. मोचिता यत्समातृकाः *mitsammt der Mutter* Bhâg. P. 1,13,7. काशीपगन्ध्यामातृक oder काशीपगन्धी° Pat. zu P. 6,1,14. *Mutter* so v. a. *Ausgangspunkt, Ursprung:* सर्वेषामेव काम्यानां (wohl काव्यानां) मातृका वृत्तयः स्मृताः Bhar. Nâtjaç. 18,4. — b) *eine göttliche Mutter* (s. u. 1. मातर् *f.*) Med. Wilson, Sel. Works 2, 33. Verz. d. Oxf. H. 23,a, N. 2. °पूजन Sañsk. K. 30, b,4. 24,a,1. — c) *Amme* H. an. Med. (धात्रिका st. धातृका zu lesen). — d) *Grossmutter* Vaig. bei Wilson, Daçak. 62, N. न मातुर्मातृकाया वा शासनातिवृत्तिः Daçak. 62,8. — e) Bez. *von acht Gefässen* (सिरा) *auf beiden Seiten des Nackens* (wohl nach den *acht göttlichen Müttern* so genannt) Suçr. 1,345,11. 15. 350,8. — f) Bez. *der in Diagramme u. s. w. geschriebenen Buchstaben, denen eine magische Kraft beigelegt wird;* coll. auch *die Gesammtheit solcher Buchstaben, das in solcher Weise angewandte Alphabet.* Ursprünglich hiessen so (nach den *16 göttlichen Müttern*) wohl nur *die 14 Vocale mit dem* Anusvâra *und dem* Visarga. = स्वर H. an. = वर्णसमाम्नाय und वर्णमाला H. an. Med. — Pañkar. 3,15,18. Verz. d. Oxf. H. 105,a,2. °वर्ण 5. 7. मातृकार्ण dass. 149,b,30. 39. 42. चतुर्मातृकासंयुतं वं शं षं सं इति क्रमात् 27. Ind. St. 9, 113. °न्यास Wilson, Sel. Works 2,213. पञ्चाशन्मातृकान्यास Weber, Râmat. Up. 310. यन्त्र°, धारणा° Verz. d. Oxf. H. 247,a,16. °पत्र 95,b, 46. °मन्त्र Schol. zu Pañkav. Br. 20,14,3. °निघण्ट Verz. d. B. H. No. 911. — g) *ein in der Erde steckender Holzpflock, der* Indra's *Bannerstock stützt,* Varâh. Brh. S. 43,58. 66. — h) = करण H. an. — i) bei den Buddhisten Bez. des Abhidharmapiṭaka Burn. Intr. 46. 48. 317, N. 2. Schiefner, Lebensb. 307 (77). °धर Vjutp. 124. — k) N. pr. der Gattin Arjaman's Bhâg. P. 6,6,40. — Vgl. अम्बमातृका, देवमातृक, नदी°, बीजमातृका.

मातृकच्छिद् (1. मातर् - 3. क *Kopf* + छिद्) m. Bein. Paraçurâma's ÇKDr. und Wilson. Man hätte eher °छिद् erwartet.

मातृकामय (von मातृका) adj. f. ई *aus mystischen Buchstaben bestehend* Pańkar. 3,15,58.

मातृकार्णव (मातृका 2, *f.* + अ°) m. Titel einer Tantra-Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,3.

मातृकाहृदय (मा° + हृ°) n. desgl. ebend. 108,*b*,25.

मातृकेशट (1. मातर् + के°) m. *Mutterbruder* Trik. 2,6,9.

मातृगण (1. मातर् + गण) m. *die Schaar der (göttlichen) Mütter:* Colebr. Misc. Ess. I,314. MBh. 3,14467. Varâh. Bṛh. S. 58,56. Prajogaratna 2,*b*,7. pl. MBh. 3,14369. 9,2619. सप्तमातृगणाश्चैव समाजग्मुः 2478. महामातृगणेश्वर m. Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,64.

मातृगन्धिनी (1. मातर् + ग°) adj. *nur den Geruch (den Namen) einer Mutter habend* so v. a. *Rabenmutter* R. Gorr. 2,73,12.

मातृगर्भ (1. मातर् + गर्भ) m. *Mutterleib:* °स्थ Açokâvad. 27.

मातृगामिन् (1. मातर् + गा°) adj. *der mit der Mutter Unzucht getrieben hat* Pańkar. 1,6,50.

मातृगुप्त (1. मातर् + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 3,129. 159. 191. 210. LIA. I,712. II,398. 413.

मातृग्राम (1. मातर् + ग्राम) m. 1) *der Complex der Mütter* so v. a. *das weibliche Geschlecht, die Weiber* Lot. de la b. l. 393. — 2) N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 8,2877.

मातृघात (1. मातर् + घात) m. *Muttermörder* Vjutp. 66. °घातक m. dass. 203.

मातृघातिन् (1. मातर् + घा°) m. dass. Pańkar. 1,6,51.

मातृघातुक (1. मातर् + घा°) m. dass.: Bein. Indra's Çabdârthak. bei Wilson.

मातृघ्न (1. मातर् + घ्न) m. *Muttermörder* Varâh. Bṛh. S. 68,79. Weber, Râmat. Up. 362.

मातृचक्र (1. मातर् + चक्र) n. 1) *ein mystischer Kreis mit den göttlichen Müttern* Râǵa-Tar. 1,122. 337. 350. 3,99. 5,55. — 2) *der Kreis — d. i. die Schaar der göttlichen Mütter:* महन्नारायणीमुख्यं मातृचक्रं समागतम् Kathâs. 56,76. °प्रमथन Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,64.

मातृचेट (1. मातर् + चेट) m. N. pr. eines Mannes Mél. asiat. 2,168.

मातृतम (von 1. मातर्) adj. *mütterlichst*, von Gewässern: न मा गरन्नद्यो मातृतमाः Ṛv. 1,158,5. अच्छा सिन्धुं मातृतमामयासम् 3,33,3. (आपः) यूयं हि ष्ठा भिषजो मातृतमाः 6,50,7. VS. 10,7.

मातृतस् (wie oben) adv. *von Mutterseite* Âçv. Çr. 9,3. Gṛhj. 1,5,1. 23,1. M. 9,125. स्व° 123. fg.

मातृतीर्थ (1. मातर् + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6028. Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,28. 36. 67,*a*,38.

मातृदत्त (1. मातर् + दत्त) 1) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 33,151. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 33,71.

मातृदत्तीय (von मातृदत्त) Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,14.

मातृदेव s. u. देव 2,*f*.

मातृनन्दन (1. मातर् + न°) m. *Erfreuer der Mütter*, Bein. Kârttikeja's Vârâha-P. im ÇKDr.

मातृनामन् (1. मातर् + नामन्) n. (sc. सूक्त) Bez. einer *Klasse von*



*Sprüchen im* AV., und m. N. des angeblichen *Verfassers* und der angeblichen *Gottheit* derselben. मातृनामगणास्य मातृनामा ऋषिर्मातृनामा देवता AV. Anukr. Einl. दिव्यो गन्धर्व (AV. 2,2,1) इमं मे अग्ने (6,111,1) यौ ते मातेति (8,6,1) मातृनामानि Kauç. 8. 26. 94. fgg. 101. 114. 136. Weber, Omina 349. 353.

मातृपालित (1. मातर् + पा°) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,15.

मातृपूजन (1. मातर् + पू°) n. *das Verehren der (göttlichen) Mütter* Saṁsk. K. 23,*b*,10. °पूजा f. dass. Weber, Omina 352.

मातृबन्धु (1. मातर् + बन्धु) m. *ein Verwandter von Mutterseite* Mit. im ÇKDr. — Vgl. मातृबान्धव.

मातृबन्धू (wie oben) adj. f. so v. a. *nur den Namen einer Mutter führend, Rabenmutter* Mahâvîrak. 65,15.

मातृबान्धव (1. मातर् + बा°) m. *ein Verwandter von Mutterseite:* मातुः पितृष्वसुः पुत्रा मातुर्मातृष्वसुः सुताः । मातुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेया मातृबान्धवाः ॥ Udvâhat. im ÇKDr.

मातृभेदतन्त्र (1. मातर् - भेद + तन्त्र) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,42.

मातृभोगीण adj. von 1. मातर् + 2. भोग P. 5,1,9, Sch. — Vgl. पितृभोगीण.

मातृमण्डल (1. मातर् + म°) n. *die Schaar der (göttlichen) Mütter:* °विद् *ein Priester derselben* Varâh. Bṛh. S. 60,19. अरुन्धतीं ध्रुवं चैव विष्णोस्त्रीणि पदानि च । आसन्नमृत्युर्नो पश्येच्चतुर्थं मातृमण्डलम् ॥ अरुन्धती भवेज्जिह्वा ध्रुवो नासाग्रमुच्यते । विष्णोः पदानि भ्रूमध्ये नेत्रयोर्मातृमण्डलम् ॥ Kâçikh. 42 (12,13. fg. unter ध्रुवः) im ÇKDr. Wie wir die Deutung von अरुन्धती, ध्रुव und विष्णोस्त्रीणि पदानि verwerfen, so auch die von मातृमण्डल, welches wohl auch eine *Sterngruppe* bezeichnen wird.

मातृमन्त् (von 1. मातर्) adj. *von einer Mutter begleitet, eine Mutter habend* AV. 12,1,60. Çat. Br. 14,6,10,2. fg.

मातृमातर् (1. मातर् + मा°) f. *die Mutter der Mütter*, Bein. der Pârvatî H. 203.

मातृमुख (1. मातर् + मुख) adj. *dumm, einfältig* (eig. *der Mutter Gesicht habend*) Trik. 3,1,18. H. 352. Halâj. 2,222.

मातृमृष्ट (1. मातर् + मृष्ट von 1. मर्ज्) adj. *von der Mutter geputzt* Ṛv. 1,123,11.

मातृमोदक (1. मातर् + मो°) Titel von Uvaṭa's Commentar zu VS. Prât. Ind. St. 4,95.

मातृयज्ञ (1. मातर् + यज्ञ) m. *Opfer an die Mütter* Saṁsk. K. 23,*b*,10.

मातृयाग (1. मातर् + याग) m. dass. Çâńkh. Gṛhj. 4,10.

मातृवत् (von 1. मातर्) adv. = मातरीव M. 2,133. Spr. 2173. = मातरमिव v. l.

मातृवत्सल (1. मातर् + व°) adj. *zärtlich gegen seine Mutter (Mütter)*, Bein. Kârttikeja's MBh. 3,14633.

मातृवध (1. मातर् + वध) m. *Muttermord* Kaush. Up. 3,1. Weber, Râmat. Up. 356. 359.

मातृवर्तिन् (1. मातर् + व°) adj. *sich gut gegen die Mutter benehmend;* m. N. pr. eines Jägers Hariv. 1206.

मातृवाहिन् (1. मातर् + वा°) adj. *seine Mutter tragend;* f. °नी *ein*

best. Vogel (वल्गुला) Râǵan. im ÇKDr.

मातृशासित (1. मातर् + शा°) adj. *dumm, einfältig* (eig. *von der Mutter geleitet, — erzogen*) H. 352. Halâj. 2,181.

मातृष्वसर् (1. मातर् + स्व°) f. *Mutterschwester* P. 4,1,134. 6,3,24. 8,3,84. Vop. 7,1. 9. AK. 2,6,1,25. M. 2,131. N. 17,21. Varâh. Bṛh. 4,5. Bhâg. P. 4,3,10. 4,8. Verz. d. Oxf. H. 216,b,1 v. u. Fälschlich °स्वसर् Kathâs. 27,104. Vgl. u. मातृबान्धव.

मातृष्वसेय (von मातृष्वसर्) m. *der Mutterschwester Sohn* P. 4,1,134. AK. 2,6,1,25. H. 545. R. 1,45 (46 Gorr.), 16. f. ई *der Mutterschwester Tochter* MBh. 3,14261 (°स्वसेया ed. Calc.).

मातृष्वस्रीय (wie eben) m. dass. P. 4,1,134. Vop. 7,1. 9. AK. 2,6,1,25. H. 545.

मातृसिंही (1. मातर् + सिं°) f. *Justicia Gendarussa Lin.* Çabdar. im ÇKDr.

मातृहन् (1. मातर् + हन्) m. *Muttermörder* P. 3,2,88, Sch. (angeblich vedisch).

मात्र्य (von माति) ved. P. 4,1,85, Vârtt. 1. metron. (f. आ) VS. 13,58. — Vgl. मात.

मात्र (von 3. मा) 1) n. eine spätere aus dem f. hervorgegangene Form, die (mit Ausnahme von Bhâg. P. 5,11,9) nur am Ende eines comp. *) erscheint; der Ton des vorangehenden Wortes ist auch der des comp. nach P. 6,2,14. a) *Maass* (nicht selten in dieser Bed. entbehrlich; daher मात्रं स्वार्थे H. an. 2,447), α) im Raume: *Höhe, Tiefe, Breite, Länge, Entfernung:* मुखमात्रे धारयन् *in der Höhe des Mundes* Kâtj. Çr. 4,14, 12. तालमात्रमथोत्प्लुत्य R. 3,30,19. अङ्गुलमात्रमप्युत्कूर्दनशक्तिर्मम नास्ति Pańkat. 124,16. युगमात्रोदिते (युग = हस्तचतुष्क Schol.) सूर्ये MBh. 3, 16723. हस्तमात्रोच्छ्रित Varâh. Bṛh. S. 88,16. नरमात्रे *in einer Tiefe von einem* Nara 54,39. हस्तमात्रे *in einer Entfernung von einem* Hasta 84. नाभि° Gobh. 4,5,22. इषु° Kâth. 12,3. Âçv. Gṛhj. 1,3,1. क्रोशमात्रावस्थित Hit. 121,8. रेखामात्रमपि क्षुण्णादा मनोर्वर्त्मनः परम्। न व्यतीयुः प्रजास्तस्य *nicht eine Linie breit* Ragh. 1,17. *Quantum, Menge:* को ऽपि बलिमात्रमपि न प्रयच्छति Pańkat. 114,5. द्रव्याणां बिल्वमात्रं तु द्रवाणां कुडवो मतः Suçr. 2,330,15. यवमात्रेण *in der Grösse eines Gerstenkorns* 56,1. यात्रामात्रं च भुञ्जीत *so viel als zum Lebensunterhalt erforderlich ist* MBh. 14,1290. तस्य भूयोमात्रमिव भुक्त्वा *ein grösseres Quantum* Kauç. 91. अर्थ° *eine Summe Geldes* Pańkat. 132,25. — β) in der Zeit: *Dauer:* मासमात्रे Lâṭj. 8,11,13. एकाहमात्रे Dhûrtas. in LA. 68,13. तत्रावसं वर्षसहस्रमात्रम् MBh. 1,3591. fg. वर्षमात्रम् *ein Jahr hindurch* Kathâs. 38,38. वर्षमात्रेण *binnen eines Jahres* Pańkat. 134,15. याममात्रे सखेदाः Megh. 95. वाक्कृतमात्रमुपेतेत Suçr. 2,47,7. क्षणमात्रं स्थित्वा Vikr. 7,1. Ragh. 1,73. क्षणमात्रात् Spr. 3642. निमेषमात्रात् Ragh. 3,61. क्षणमात्रेण R. 4,38,36. कश्चिद्गर्भे च म्रियते कश्चिद्भूमिष्ठमात्रतः *nachdem er die Erde betritt* d. i. *nachdem er geboren wird* d. i. *sogleich nach der Geburt* Pańkar. 1,3,24. — γ) der Zahl nach: ज्यानं शतमात्रं च पोधानाम् so v. a. *Hundert* oder *gegen Hundert* Kathâs. 49,150. — b) *das volle Maass:* α) *nur so viel als das vorangehende Wort besagt*, = अवधारण, अवधृति AK. 3,4,25,179. fg. H. an. Med. r. 76. धर्ममात्रेषु Kâtj. Çr. 1,8,7. धर्ममात्रत्व n. nom. abstr. 4,12,16. 8,2,19. रतिमात्रं फलं तस्य *nichts als Lust, nur Lust, blosse Lust* M. 11,5. अर्थवादमात्रं पशुवचनम् Kâtj. Çr. 25,9,11. Nir. 7,13. छद्ममात्रं कृता शिखा MBh. 5,5445. Spr. 1993. परिज्ञनो निजदेहमात्रम् 2043. 2307. Sâṁkhjak. 28. Varâh. Bṛh. S. 73,1. Pańkat. 4,17. Schol. zu P. 3,3,96. 4,1,7. औत्सुक्यमात्रमवसादयति प्रतिष्ठा Spr. 582. Çâk. 103. Spr. 2999. Hit. 40,8. (तान्) वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत् M. 4,30. MBh. 3,15650. Spr. 3219. जलमात्रेण वर्तयन् MBh. 3,2306. Spr. 964. 2172. 2979. Ragh. 12,10. Megh. 50. Kathâs. 71, 282. Pańkar. 1,12,12. अस्य जीवितमात्रेण प्रियं कुरुत R. 1,62,10. श्रुतमात्रेण *durch blosses Hören* Çrut. 1. न शब्दमात्राद्भेतव्यम् Pańkat. 20,20. अभियुक्तमात्रात् *nach dem blossen Angriffe, sobald der Angriff erfolgt ist* Prab. 28,10. अविद्विषाणामात्रात् Lâṭj. 1,11,14. संख्यामात्रे (आदिष्टे) दक्षिणा गावः *wenn nur eine Zahl bezeichnet ist, so sind Rinder das gemeinte Opfergeschenk*, 8,1,2. कल्पमात्रे Pâr. Gṛhj. 2,6. ग्रन्थमात्रे *nur in Büchern* Ind. St. 5,159. गुरूणां नाममात्रे ऽपि गृहीते Spr. 872. Bhâshâp. 157. Sch. zu P. 1,1,19. 2,3,46. ज्ञातमात्रे *für das blosse Erfahren* MBh. 3,2658. भुक्तमात्रे *wenn man nichts anderes als gegessen hat* so v. a. *unmittelbar nach dem Essen* M. 4,121. Das comp. als erstes Glied eines anderen comp.: सावित्रीमात्रसार M. 2,118. यात्रामात्रप्रसिद्ध्यर्थम् 4,3. जातिमात्रोपजीविन् 8,20. 12,114. H. 855. MBh. 3,2851. Ragh. 2,50. Megh. 87. Çâk. 105,8. Spr. 71. Varâh. Bṛh. S. 86,10. अभियाचितमात्रदीक्षितः *nur dadurch, dass er darum gebeten hat*, Bṛh. 15,2. Râǵa-Tar. 5,18. Pańkat. 128,21. Daçak. in Benf. Chr. 180,8. 181,4. 182,5. Vedântas. (Allah.) No. 7. Zum Ueberfluss wird hinter मात्र bisweilen noch एक hinzugefügt: प्रणिपातमात्रैकशरणा Spr. 1720. Kathâs. 36,45. Dhûrtas. 71,5. Nicht selten nimmt मात्र das Geschlecht und die Zahl des im comp. vorangehenden Wortes an: इन्द्रो ऽपि तां नावकरेत्कथंचिन्मनुष्यमात्रः कृपणः कुतो ऽन्यः *einer, der Nichts als Mensch ist*, d. i. *ein einfacher Mensch* MBh. 3,15652. पदातिमात्रः *ein einfacher Fusssoldat* Râǵa-Tar. 5,424; vgl. कथं मानुषमात्रेण हतस्त्वम् Hariv. 4806 und टिट्टिभमात्रेण Spr. 26, wo das Geschlecht nicht zu erkennen ist. Besonders gern verbindet sich मात्र adjectivisch (f. आ) mit einem partic. praet.: आघ्रातमात्राच्छुक्रात् *nur —, kaum gerochen* Çaunaka in Z. f. vgl. Spr. 1,442. ज्येष्ठेन जातमात्रेण पुत्री भवति मानवः M. 9,106. MBh. 1, 1178. 7652. 3,2400. 12242. R. 1,34,50. 38,24. 2,52,45. पीतमात्रेव वारुणी 6,10,9. Suçr. 2,344,1. Çâk. 31,2, v. l. Spr. 959. Varâh. Bṛh. S. 98,13. Kathâs. 56,366. 66,79. Râǵa-Tar. 5,58. Pańkat. 48,8. Daçak. in Benf. Chr. 186,13. Vet. in LA. (II) 9,14. ध्यातमात्रोपगामिन् *erscheinend, sobald man an ihn denkt*, Vid. 42. 279. 312. Kathâs. 5,45. 36,268. — β) *Alles was das vorangehende Wort besagt*, = कार्त्स्न्य AK. H. an. Med. राजानं राजमात्रं वा *einen wirklichen König oder jeden, der* राजन् *heisst*, d. i. *einen* Kshatrija *überhaupt* Çâṅkh. Çr. 17,5,8. देवयजन° *Alles was Opfergrund heissen kann* Kâtj. Çr. 7,1,14. Lâṭj. 1,1,18. 19. कृष्टमात्र *gepflügt, gleichviel ob gut oder schlecht*, Kâtj. Çr. 17,3,5. भयमात्रम् *eine Gefahr irgend einer Art, eine Gefahr überhaupt* Varâh.

---

*) आपत्रं चैव मात्रं हि पुनः पश्यति निर्मलः Kâṇ. 70 bei Weber ist ohne Zweifel verdorben; man könnte आपत्रं हि दिवारात्रं पुनः u. s. w. vermuthen.

Bṛh. S. 95,45. जीवमात्रं न हिंसेत *man thue keinem lebenden Wesen ein Leid an* Bhar. zu AK. im ÇKDr. उपयमनं विवाहः। स्वीकारमात्रमित्यन्ये *nach Andern alles was* स्वीकार *bedeutet,* स्वीकार *überhaupt* Siddh. K. zu P. 1,4,77. प्रमाणमियत्तापरिच्छेदमात्रं न पुनरायाम एव Sch. zu P. 6,2,4. न तु स्त्रीलिङ्गशब्दमात्रस्य *jedes Femininum* 1,2,48. 4,2,39. 5,3,69. द्वारमात्रे ऽपि गोपुरम् Gopura *bedeutet auch Thor im Allgemeinen* AK. 3,4,25,184. Trik. 2,8,48. 3,3,154. 182. — c) *ein kleiner Theil, Atom* Halâj. 4,3. शब्द° Bhâg. P. 3,26,32. मात्राणि 5,11,9. *molécule élémentaire* Burnouf. — 2) मात्रा f. Uṇâdis. 4,167. a) *Maass; Maassstab* AK. H. an. Med. सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वी ṚV. 3,38,3. प्र मात्राभी रिरिचे 46,3. परो मात्रया तन्वा वृधान 7,99,1. पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् *thut euch auf, so weit die Erde ist*, 10,70,5. दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व VS. 11,29. 15,10. 23,47. 48. AV. 3,24,6. 8,9,5. 11,1,6. TBr. 1,4,10,5. 5,10,2. प्र परमेष्ठिनो मात्रामाप्नोति 2,2,9,10. 3,9,12,2. TS. 2,2,6,3. 7,1,6,7. यावानेव यज्ञो यावत्यस्य मात्रा Çat. Br. 1,2,5,13. 14. वेदेः 3,5,1,6. 26. तस्यैषावमा मात्रा यदङ्गुलयः 10,2,1,2. 13,3,6,5. तं संवत्सरं सर्वमात्राभिः स्तौति *mit allen Zahlenverhältnissen* Nir. 4,27. मा तन्तुश्छेदि वयतो धियं मे मा मात्रा शार्यपसः पुर ऋतोः *nicht reisse der Faden, nicht breche der Maassstab vor der Zeit* ṚV. 2,28,5. तत्संवत्सरस्य मात्रामशयत *ein Jahr lang* Khând. Up. 3,19,1. आश्चोतनानां सर्वेषां मात्रा स्याद्वाक्शतं हितम् *Zeitmaass, Dauer* Çârṅg. Saṃh. 3,13,5. इमां मात्रां मिमीमहे *Lebensmaass* AV. 18,2,38. अमासि मात्रां स्वरगाम् *mein Maass ist voll: ich gehe zum Himmelslicht* 45. — प्रतीच्छ देहि किं भूमिं का मात्रा (wohl कां मात्रां zu lesen) भोः पदत्रयम् *wie viel (Erde)* Hariv. 14238. प्रस्थमात्राधान्यम् (wohl प्रस्थमात्रं धा° zu lesen) Daçak. 155,4. मात्रागुरु परिक्लेदाकारं द्रव्यतश्च यः *Nahrung, welche vermöge ihres Quantums oder dem Stoffe nach schwer ist*, Suçr. 1,244,14. मात्राप्रमाणं निर्दिष्टं सुखं यावद्विजीर्यति *das richtige Quantum ist so viel als leicht verdaut wird* Vâgbh. 1,8,2. अमितमात्रायाः सकृद्धीतान्यध्यानावपति Kauç. 27. तस्य मात्रा न विद्यते Spr. 3775. 4071. °त्रय adj. *dreifach, in dreifacher Zahl vorhanden* Mârk. P. 23,35. 37. भूयस्या मात्रया *in stärkerem Maasse* Lalit. ed. Calc. 406,12. 414,14. कामं स्त्रियं निषेवेत पानं वा साधुमात्रया *in gehörigem Maasse, mässig* Kâm. Nîtis. 14, 65. राज्ञेति कियती मात्रा (vgl. कियन्मात्र) धीमताम् so v. a. *was hat der zu bedeuten?* Spr. 3201. का मात्रा समुद्रस्य यो मम प्रसूतिं दूषयिष्यति Pańkat. 74,24. Am Ende eines adj. comp. (f. ई, selten आ) mit dem Ton auf der Endsilbe *so und so lang, — hoch, — breit, — dick, — tief, — weit, — gross, — viel* P. 4,1,15. 5,2,37 (nach Vârtt. 7 *das ungefähre Maass* bezeichnend). Vop. 7,92. H. 601. प्रादेश° Ait. Br. 8,5. त्रिपद° Âçv. Çr. 4,4,2. 8,20. अङ्गुष्ठपर्व° Kâtj. Çr. 1,9,6. बाहु° 3,37. 5,3,33. 8,5,31. Khând. Up. 6,7,3. Arć. 8,1. Hariv. 12686. R. 3,67,18. 4,40,43. Spr. 800. 1899. 3347. Suçr. 2,350,14. Varâh. Bṛh. S. 54,66. 79,33. धाराभिस्तन्मात्राभिः MBh. 3,12135. एतन्मात्र Kâm. Nîtis. 8,86. एतावन्मात्र *tantus* Çat. Br. 1,6,1,4. 3,6,1,6. 7,1,3. MBh. 13,7615. Sâh. D. 18,15. Pańkat. 108,14. किं° Sûrjas. 12,7. कियन्मात्र (s. auch u. कियत् 2.) Kathâs. 65,139. किंचिन्मात्र *ein Weniges* Pańkat. 96,5. यन्मात्र Varâh. Bṛh. S. 69,28. हस्तमात्रा प्रतिमा 58,49. यावन्मात्रापि सत्क्रिया Râǵa-Tar. 3,304. Nach Zahlwörtern: गव्यूतिषु त्रिमात्रासु (= त्रिसंख्यासु, तिसृषु Schol.) MBh. 7,3100. मासेषु पञ्चमात्रेषु Kathâs. 40,59. पञ्च° *ungefähr fünf* P. 5,2,37, Vârtt. 7. — b) *Maasseinheit, Maassfuss:* अङ्गुलमेकं भवति मात्रा Varâh. Bṛh. S. 58,2. *das Grundmaass der Zeit,* etwa *Moment* (im populären Gebrauch und nicht mathematisch bestimmt) Suçr. 2,218,9. Çârṅg. Saṃh. 3,5,17. 11,101. 106. संवत्सर, ऋतु, अर्धमास, अहोरात्र, कला, काष्ठा, मात्रा, मुहूर्त, लव, क्षण MBh. 13,7385. Daher auch *die metrische Einheit, die Zeitdauer eines kurzen Vocals;* = अक्षरावयव H. an. Med. मात्रा ह्रस्वः — द्वे दीर्घस्तिस्रः प्लुत उच्यते स्वरः ṚV. Prât. 1,6. 13, 18. 20. VS. Prât. 1,56. AV. Prât. 1,38. Taitt. Up. 1,2,1. Varâh. Bṛh. S. 104,50. Bṛh. 26,15. मात्रार्ध AV. Prât. 1,17. 50. अर्ध° ṚV. Prât. 3,2. VS. Prât. 1,59. — AV. 9,10, 19. Am Ende eines adj. comp.: एकमात्र, द्वि°, त्रि°, अर्ध° Upal. 1,8. fgg. Praçnop. 5,3. fgg. Çrut. 3. Mârk. P. 81,54. 55. चतुर्मात्र P. 8,2,106, Sch. अमात्रस्वरो ह्रस्वः VS. Prât. 1,55. drei *Zeitmaasse* in der Musik Pańkat. V, 43. — c) *ein kleiner Theil, Partikel, Atom;* = अल्प, स्वल्प AK. 3,2,11. 3,4,25,179. fg. H. 1427. H. an. Med. Nir. 11,12. P. 2,1,9. लोकस्य सर्वावतो मात्रामपादाय Çat. Br. 14,7,1,10. 31. 2,5. पुरोडाश° Kâtj. Çr. 9, 11,25. 10,5,11. Çâṅkh. Gṛhj. 4,15. Praçnop. 4,8. यद्यहमस्य लभेमहि लभेमहि धनमात्राम् *ein wenig Geld* Khând. Up. 1,10,6. धर्ममात्रां चरन्तः MBh. 5,876. उपाधि° Kauç. 68. भेषज° Suçr. 1,129,12. प्रातः प्रातर्मात्रां पाययेत *etwas davon* 2,50,18. पिण्डेभ्यस्त्वल्पिकां मात्रां समादाय M. 3, 219. Ragh. 3,11. M. 1,16. 19. 27. 7,4. 5. पञ्चभ्य एव मात्राभ्यः *die fünf Elemente* 12,16. Bhâg. P. 2,5,25. 3,6,4. 5. 11, 27. मात्रेन्द्रियाणि (nach dem Schol. n.) 9,5,3. मात्रया *in kleinen Partien, in kleinem Maasse, mässig* Daçak. 155,6. Suçr. 1,244,15. 2,60,17. 146,10. 344,17. अमात्रया *unmässig, in hohem Grade,* z. B. zürnen Kathâs. 28,112. Hierher vielleicht मात्रायाम् gaṇa चादि zu P. 1,4,57. — d) *das volle Maass, nur so viel als das vorangehende Wort besagt* (vgl. 1, b, α): वाङ्मात्रमधुर *nur in Worten* Hariv. 7125. Am Ende eines adj. comp.: प्राणयात्रिकमात्रः स्यात् *er besitze nur so viel als zur Erhaltung des Lebens erforderlich ist* M. 6,57 = MBh. 12,9976. मासान् षड्ग्रासमात्रान् Varâh. Bṛh. S. 76, 4. प्राणधारणमात्रामशनक्रियां कुर्मः Pańkat. 236,22. बिन्दुद्विबिन्दुमात्रौ स्वरौ Vop. 1,17. 2,19. 7,82. ब्रुवत्याम्नायवचसां जीविकामात्रताम् (nom. abstr.) LA. (II) 86,16. — e) *das richtige Maass, — Verhältniss, Ordnung:* मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्मना पृथिवी काव्येन ṚV. 10,29,6. यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः 71,11. यज्ञस्य मात्रां (= याथात्म्यम् Schol.) वेद Khând. Up. 2,24,16. — f) *Materie, die sinnliche Welt:* चक्षुराणत्ता हि पुरुषस्य महती मात्रा चक्षुषा ह्ययं मात्राश्चरति Maitrjup. 6,6. °स्पर्शाः Bhag. 2,14. Bhâg. P. 1,6,35. आहुः शरीरं रथमिन्द्रियाणि हयानभीषून्मन इन्द्रियेशम्। वर्त्मानि मात्रा 7,15,41. न मात्रामनुरुध्यन्ते (मीयन्ते विषया अनयेति मात्रा बुद्धिः Schol.) MBh. 12,9748. — g) *Habe, Gut, Besitz, Geld;* = द्रव्य, वित्त H. an. Med. मात्राभिरुपलब्धाभिर्वा त्यागे समाश्रिताः MBh. 12,9740. प्राणयात्रिकमात्रः स्यान्मात्रालाभेषनादृतः (मात्रा = आहारपूर्ति Schol.) 9976. प्राणयात्रिकमात्रः स्यान्मात्रासङ्गाद्विनिर्गतः (दण्डकमण्डलुमात्रास्वपि इदमशोभनं त्यजामि इदं रुचिरं गृह्णामि इत्यादिप्रसङ्गं न कुर्यात् Kull.) M. 6,57. मात्रां कलत्रादर्थार्थे *seine Habe, sein Geld* Pańkat. 34,20. 13. 265,5. ed. orn. 29,7. लघुमात्रः परिव्रजेत् MBh. 14,1298. Dieselbe Bed. hat द्रव्यमात्रा Pańkat. 226,14; vgl. auch अर्थ-

मात्रा und वित्तमात्रा. Nach AK. 3, 4, 25, 179. H. an. Med. Halâj. 5, 10 und Vaig. bei Wilson, Daçak. 198, N. ist मात्रा auch = परिच्छद *Hausgeräthe;* diese Bed. ist wohl anzunehmen in der Stelle: नागारे नासने नावे नास्तरे च त्रिदण्डके । स्वमात्राणां न सङ्गं कुर्यात् Verz. d. Oxf. H. 269,a,40. Daçak. 198,14 (pl.). Bhatt. 5,62 und vielleicht auch M. 6,57 (s. oben). — h) *Ohrenschmuck* H. an. Med. *Schmuck* Uggval. zu Unâdis. 4,167. — Vgl. अमात्र, अति°, अरत्नि° (u. अरत्नि), अर्धमात्र, °मात्रा (auch Kathâs. 33,142), अणीमात्रा, इषुमात्र, तन्मात्र, तावन्मात्र, तुवि°, परो°, पुरुष°, प्र°, बाहु°, बीज°, भूतमात्रा, महामात्र, यन्मात्र, यावन्मात्र, वित्तमात्रा.

मात्रक (von मात्र, मात्रा) am Ende eines comp. (f. मात्रिका) 1) n. = मात्र 1, a: गत्वा गव्यूतिमात्रकम् *eine Strecke von* R. Gorr. 1,79,27. Kathâs. 39,125. — 2) n. = मात्र 1, b, α: मन्त्रब्राह्मणमात्रकात् *aus den blossen Hymnen und* Brâhmaṇa Kumârila bei Müller, SL. 187. जात° adj. *kaum —, eben geboren* Kathâs. 50,185. Am Ende eines adj. comp.: सीतालक्ष्मणमात्रकात्परिजनादन्यो न चानुव्रजेत् *nur aus S. und L. bestehend* Mahâvîrak. 65,14. स्तन्यत्यागमात्रके वयसि *im Alter, da man eben die Muttermilch aufgegeben hat,* d. i. *unmittelbar nach der Entwöhnung* Uttararâmak. 26,10. — 3) n. = मात्र 1, b, β: भिक्षा स्याद्ग्रासमात्रकम् Bhikshâ *bedeutet Bissen überhaupt, — schlechtweg* H. 813. धेनुर्गोमात्रके H. an. 2,272. ज्ञेयो ज्ञेतव्यमात्रके AK. 2,8,2,42. 2,9,82. H. 793. 871. — 4) = मात्रा, a; am Ende eines adj. comp.: *so und so gross, — lang* u. s. w.: अङ्गुष्ठ° MBh. 3,2616. R. 5,6,25. त्रिदशगोप° Ragh. 11,42. नेत्रे योजनमात्रके H. 58. छाया° *so lange dauernd wie der Schatten* Kâm. Nitis. 3,10. — 5) °मात्रिका f. = मात्रा b: अर्धमात्रिका *eine halbe Mora* RV. Prât. 13,20. अर्धमात्रक adj. *eine halbe Mora enthaltend* Çrut. 3.

मात्राछन्दस् (मा° + छ°) n. *ein nur nach der Zahl der Moren gemessenes Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 78. 155. Ind. St. 8,288. 307. fgg. — Vgl. मात्रावृत्त.

मात्राभस्त्रा (मा° + भ°) f. *Geldbeutel* Pañkat. 265,8.12.

मात्रावत् (von मात्रा) adj. *ein gegebenes Maass haltend* Kâtj. Çr. 1,9, 7. 8,2,24. मुखं शीर्यति मात्रावत् Suçr. 1,242,5.

मात्रावस्ति (मा° + व°) m. *ein best. öliges Klystier:* अनुवासनभेदश्च मात्रावस्तिरुदीरितः । पलद्वयं तस्य मात्रा तस्मादर्धापि वा भवेत् ॥ Çârṅg. Saṁh. 3,5,2.

मात्रावृत्त (मा° + वृत्त) n. = मात्राछन्दस् Colebr. Misc. Ess. II, 153. 155. Verz. d. B. H. No. 1353. Verz. d. Oxf. H. 179,a, No. 437.

मात्राशित (मात्रा + अ°) n. *mässiges Essen;* davon मात्राशितीय adj. *darüber handelnd* Vâgbh. 1,8,1.

मात्राशिन् (मात्रा + आ°) adj. *mässig essend* Vâgbh. 1,8,1.

मात्रासमक (मा° + स°) n. *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 86. 155. Ind. St. 8,314. fgg. 317. fg.

मात्रिक (von मात्रा) adj. 1) am Ende eines comp.: भृगमात्रिकान्, wofür मृग° (vielleicht auch मृगमात्रकान्) zu lesen ist, *Antilopen überhaupt, alle Arten von Antilopen* Suçr. 2,412,4. — 2) *eine Mora enthaltend:* अकारस्य मात्रिकस्य द्विमात्रिकस्य त्रिमात्रिकस्य Schol. zu VS. Prât. 1,72. पाणमात्रिका अकाराः Kâç. zu P. 8,4,68. — Vgl. अणुमात्रिक.

मात्रीकृ (1. मातर् + 1. कर्), °करोति *zur Mutter machen* P. 7,4, 27, Sch. Vop. 7,83.

मात्रीय् (von 1. मातर्), °यति, °यते *sich eine Mutter wünschen* P. 7, 4,27, Sch.

मात्सर adj. = मत्सर 1, b. Çabdârthak. bei Wilson.

मात्सरिक (von मत्सर m. oder मात्सर्य) adj. *Neid —, Missgunst verrathend:* वचस् Kâm. Nitis. 8,80.

मात्सर्य (von मत्सर) n. 1) *Neid, Missgunst* Maitrjup. 3,5. MBh. 3,494. 15413. Suçr. 1,4,10. 192,8. Kâm. Nitis. 4,18. Spr. 109, v. l. 2177. fg. Kathâs. 55,83. Kir. 3,53. Bhâg. P. 3,29,8. Sâh. D. 199. Prab. 9,3. Verz. d. Oxf. H. 261,b,12. मात्सर्यं कर् *Missgunst an den Tag legen* MBh. 13, 391. अ° 5,1640. — 2) *Unwille, Unzufriedenheit:* अहो वस्तुनि मात्सर्यमहो भक्तिरवस्तुनि Kathâs. 21,49. — Vgl. दुर्मात्सर्य.

मात्सिक s. मात्स्यिक.

मात्स्य (von मत्स्य) 1) adj. *vom Fisch herrührend, ihm eigen, ihn betreffend* Çâṅkh. Grhj. 1,27. मांस Jâgn. 1,257. रूप *Fischgestalt* Bhâg. P. 1,3,15. 5,18,24. 8,24,2. आसन Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1. न्याय Spr. 1707. पुराण Mârk. P. S. 659, Çl. 4. Madhus. in Ind. St. 1,18,10. Verz. d. Oxf. H. 8,a,3. 59,a,40. 65,b,2. 79,b,31. °कल्प 65,b,29. — 2) m. a) *ein Fürst der* Matsja Çat. Br. 13,5,4,9. MBh. 5,1846. Hariv. 9146. — b) N. pr. eines opferkundigen Ṛshi TBr. 1,5,2,1. MBh. 12,10875. Vâju-P. in VP. 277, N. 8 (मत्स्य v. l., वात्स्य VP.). Saṁsk. K. 184,a,10; vgl. auch AV. 19,39,9.

मात्स्यक = मात्स्य adj.: पुराण MBh. 3,12802. — Vgl. वैराट°.

मात्स्यगन्ध (von मत्स्य°) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Ind. St. 3, 460. — Vgl. मत्स्यगन्ध.

मात्स्यिक (von मत्स्य) m. *Fischer* P. 4,4,35. Fälschlich मात्सिक P. 1, 1,68, Vârtt. 4, Sch.

मात्स्येय (wie eben) m. pl. *das Volk der* Matsja MBh. 5,663.

माथ m. 1) (nom. act. von 1. मथ्) = मथ gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. = मन्थन Çabdar. im ÇKDr. *das Aufreiben, Zunichtemachen:* कर्ममाथकृत् (आदिनाथ) Çatr. 2,1. — 2) *Weg* Trik. 2,1,19. Gatâdh. bei Wilson; vgl. माठ.

माथव m. patron.: विदेघो माथवः Çat. Br. 1,4,1,10. 17. — Vgl. माधव.

माथितिक adj. von मथित P. 5,3,83, Vârtt. 7 und 7,3,50, Vârtt. 2.

माथुर 1) adj. f. ई *aus* Mathurâ *kommend, dort geboren, zu M. in Beziehung stehend* Sch. zu P. 4,2,109. 3,25. Vop. 7,15. वणिक्पुत्र Kathâs. 36,73. 37,100. नरेन्द्र *Fürst von* Hariv. 4277. 6304. भूमि 6390. प्रादुर्भाव (कृष्णस्य) 6989. कल्प 2359. 11047. subst. *ein Bewohner von* Mathurâ, du. Hariv. 5306. pl.: राजेन्द्रं माथुराणाम् (मधु° die neuere Ausg.) 6313. Kathâs. 12,179. 184. Mârk. P. 58,7. Verz. d. Oxf. H. 62, b,12. मधूनाम् = माथुराणाम् Schol. zu MBh. 3,12589. माथुरान् शूरसेनांश्च विषयान्बुभुजे पुरा *das Gebiet von* Mathurâ Bhâg. P. 10,1,27. — b) *zu* Mathura (N. pr. eines Mannes) *in Beziehung stehend:* वंश Verz. d. Oxf. H. 143,a, No. 292. 398,b, No. 152. *von* Mathura (= Madhura) *verfasst:* वृत्ति (v. l. माधुरी) Pat. in Ind. St. 5,69. *von* Mathuranâtha *verfasst:* टिप्पनी Verz. d. Oxf. H. 241,b, No. 591. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Kitragupta Verz. d. Oxf. H. 341,b, No. 799. — b)

des Inhabers eines Spielhauses Mṛkkh. 29,25.

माथुरक m. pl. *die Bewohner von* Mathurâ Verz. d. Oxf. H. 14,3.

माथुरदेश्य (von मा° + देश) adj. f. आ *aus der Gegend von* Mathurâ *stammend:* स्त्री MBh. 1,8006.

माद (von 1. मद्) m. = मद AK. 3,3,12. *Freude* Bhar. zu AK. *Trunkenheit, Berauschtheit, Betäubung* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. गन्ध°.

मादक (vom caus. von 1. मद्) 1) adj. *berauschend, betäubend;* davon nom. abstr. °त्व n. Kâm. Nîtis. 7,17. — 2) m. *eine Hühnerart* (दात्यूह) Çabdam. im ÇKDr.

मादन्य adj. von मदनिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80.

मादन (vom caus. von 1. मद्) 1) adj. a) *ergötzend:* प्र व इन्द्राय मादनं हर्यश्वाय गायत RV. 7,31,1. — b) *berauschend* Suçr. 1,148,6. — 2) m. a) *der Liebesgott.* — b) *Vanguiera spinosa Roxb.* — c) *Stechapfel* ÇKDr. — Vgl. मदन. — 3) f. ई N. zweier Pflanzen, = माकन्दी Râǵan. im ÇKDr. = विजया Bhâvapr. ebend. — 4) n. a) *das Berauschen;* s. मादनीय. — b) *Gewürznelken* Çabdak. im ÇKDr. — c) (sc. अस्त्र) Bez. einer mythischen Waffe (*die Betäubende*) R. 1,56,7. R. ed. Bomb. 1,27,16 (मदनं die beiden anderen Ausgg.) — Vgl. इन्द्र°, गन्ध°, देव°, नृ°.

मादनीय (von मादन) adj. *berauschend:* पानानि MBh. 7,2312. Liest man पानानि mit der ed. Bomb., so ist मादनीय als n. (*ein berauschendes Getränk*) aufzufassen.

मादयिष्णु (vom caus. von 1. मद्) adj. *berauschend:* सुत RV. 9,101,1.

मादयिष्णु (wie oben) adj. dass. RV. 1,14,4. 8,71,2. AV. 7,77,3.

मादानन्द (माद + आ°) m. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 378,a,14. Vielleicht fehlerhaft.

मादायन m. patron. von मद; pl. Saṁsk. K. 185,b,2.

मादिन् (vom caus. von 1. मद् oder von माद) adj. *berauschend, betäubend;* s. गन्धमादिनी.

मादुघ adj. *zu der* Madugha *genannten Pflanze in Beziehung stehend:* मणि Ind. St. 5,404.

मादुर्णा f. N. pr. eines Dorfes Ksitiç. 24,5 (माद° Druckfehler). 27,2.

मादुष ein zu etymologischen Zwecken gebildetes Wort Ait. Br. 3,33.

मादृश् (1. म + दृश्) adj. (nom. मादृक्) *mir ähnlich, Einer von meines Gleichen* MBh. 7,4242 (मादृशं ed. Bomb.). Mṛkkh. 64,15. 130,22. Kathâs. 72,70. Râǵa-Tar. 3,313. fg. Bhâg. P. 5,10,26. Çuk. in LA. (II) 35,5.

मादृश (1. म + दृश) adj. f. ई dass. MBh. 1,2933. 3,524. 15603. 7,4226. Kathâs. 2,28. 21,136. 22,82. 34,35. 39,163. 46,479. 65,155. 72,127. Uttararâmak. 32,13.

माद्य Daçak. 65,13 fehlerhaft für मन्द्य, wie schon Benfey vermuthet hat.

माद्रक m. *ein Fürst der* Madra Inschr. in Journ. of the As. Soc. of Beng. 6,977,7. f. माद्रिका *ein zum Volke der* Madra *gehöriges Frauenzimmer* MBh. 8,1853. 1855. richtiger मद्रिका ed. Bomb.

माद्रकूलक adj. von मद्रकूल gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

माद्रनगर adj. von मद्रनगर P. 7,3,24, Sch.

माद्रवती f. *eine Princessin der* Madra: Gattin Parikshit's MBh. 1, 3837. Pâṇḍu's (vgl. माद्री): °सुत Bez. Sahadeva's und Nakula's 2, 1176. 2550. 3,15732.

माद्रिनन्दन (मा° = माद्री [aus metrischen Rücksichten; vgl. übrigens P. 6,3,63] + न°) m. *ein Sohn der* Mâdrî, Bez. Sahadeva's und Nakula's MBh. 2,1116. 9,764. कौन्तेयान्माद्रिनन्दनान् (pl. ungenau st. du.) 3,19.

माद्री f. 1) *eine Prinzessin der* Madra: a) Gattin Pâṇḍu's und Mutter Sahadeva's und Nakula's MBh. 1,2794. 3814. 3846. fgg. 4430. 2, 1163. 3,11907. 15607. Hariv. 3011. 4057. Kathâs. 21,21. VP. 437. 459. °पति = पाण्डु Trik. 2,8,13. — b) Gattin Sahadeva's (विजया mit Namen) MBh. 1,3832. — c) Gattin Kroshṭu's Hariv. 1906. fgg. 2040. fg. — d) Gattin Kṛshṇa's Hariv. 9180. VP. 578. — 2) *eine best. Pflanze,* = अतिविषा Râǵan. im ÇKDr.

माद्रुकस्थलक adj. von मद्रुकस्थली gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

माद्रेय m. 1) *ein Sohn der* Mâdrî, metron. Sahadeva's und Nakula's H. ç. 138. MBh. 2,1155. 2641. 8,908. 9,768. — 2) pl. N. pr. eines Volkes AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93,27. MBh. 6,346 (VP. 185).

माधव (von मधु) 1) adj. f. ई (aber माधव्या [= मधव्या, मधु] तनूः P. 4, 4,129, Sch.) a) *zum Frühling in Beziehung stehend:* अहनि *an einem Frühlingstage* Hariv. 12013. लक्ष्मी *Frühlingspracht* Vikr. 23. मञ्जरी Kathâs. 45,336. — b) *den Nachkommen des* Madhu, *den* Jâdava *eigen, bei ihnen sich findend:* लक्ष्मी so v. a. *das Glück der* Jâdava Hariv. 9597. — 2) m. a) proparox. Bez. *des zweiten Frühlingsmonates* P. 4, 4,129. AK. 1,1,3,16. Trik. 3,3,420. H. 153. an. 3,708. fg. Med. v. 47. Halâj. 1,114. VS. 7,30. 13,25. 22,31. TS. 4,4,12,1. Çat. Br. 4,3,1,14. R. 3,79,34. 6,32,25. Suçr. 1,19,9. Ragh. 11,7. Varâh. Bṛh. S. 46,85 (मधुमाधवे). VP. 225. Mârk. P. 114,27. Pańkar. 1,10,56. — b) *Frühling* H. an. Med. R. 1,64,6. Mâlav. 40. °श्री 83. Kumâras. 4,28. Pańkar. 1, 7,29 (wohl माधवे सुमनोहरम् st. माधवेषु मनो° zu lesen). — c) *Bassia latifolia und eine best. Hülsenfrucht* (कृष्णमुद्ग) Râǵan. im ÇKDr. — d) *ein Sohn oder Nachkomme* Madhu's, *ein Mann aus* Jadu's *Geschlecht* (ein Sohn Jadu's heisst Mâdhava Hariv. 5206. 5215. माधव die neuere Ausg.) P. 4,1,106, Sch. Med. माधवाः = यादवाः = वृष्णयः Hariv. 1898. VP. 418. Bhâg. P. 9,23,29. sg. patron. Kṛshṇa's (Vishṇu's) AK. 1, 1,1,13. Trik. H. 215. H. an. Med. Bhag. 1,14. 37. MBh. 5,2563. 13,599. R. 1,41,2. Gît. 1,1. Bhâg. P. 1,8,19. Pańkar. 4,3,30. Paraçurâma (als Vishṇu's Incarnation) so genannt MBh. 9,2725. माधवोत्तम 2726. auf Çiva übertragen Çiv. — e) als Bein. Indra's wohl nur eine Verwechselung mit वासव Spr. 2367. 3637, v. l. — f) N. pr. eines Sohnes des 3ten Manu (hier als Monatsname) Hariv. 424. eines der sieben Weisen unter Manu Bhautja Mârk. P. 100,31. eines andern alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 268,a,35. N. pr. verschiedener anderer Männer Hiouen-thsang I,442. fg. Kathâs. 24,84. fg. 21, 88. Hit. 128,3. Mâlatîm. 14,12. Verz. d. Oxf. H. 162,b,20. 219,a, No. 523. 248,a,29. 264,a,8. 295,a, No. 713. 312,a, No. 745. 332,b, No. 784. 357,b, No. 851. 379,a, No. 888. Ind. St. 4,174. Med. Anh. 4. Siddh. K. zu P. 1,2,6. 3, 1,82. 5,1,126. 7,2,18. Sch. zu 5,2,139. Hall 119. 173. Haeb. Anth. 373. — 3) f. ई a) *Honigzucker* H. an. Med. — b) *ein berauschendes Getränk* (*aus Honig*) Trik. 2,10,15. H. an. Med. — c) *Gaertnera racemosa* (*die Frühlingsblume;* vgl. वासन्ती) H. 1147. H. an. Med. Halâj. 2,53. Megh. 76. Vikr. 23 (v. l.). Bhâg. P. 4,6,16. 8,2,18. Pańkar. 2,4,13. लता माधवी (so ist wohl zu schreiben) Çâk. 58. *eine Art Panicum* H. 1177,

*Basilienkraut* Çabdam. im ÇKDr. = मिसि Med. — *d) Kupplerin* H. an. Med. — *e) Gedeihen des Hausviehes* (गोमहिष्याद्सिंपत्ति) Med. — *f) ein Frauenzimmer aus* Madhu's *oder* Jadu's *Geschlecht:* Anantâ (Gattin Ganamegaja's) MBh. 1,3765. Sampriјâ (Gattin Vidûratha's) 3793. Kuntî 5824. — *g)* N. der Dâkshâjanî in Çrîçaila Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,3. = Durgâ Çabdar. im ÇKDr. — *h)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2625. — *i)* N. pr. einer Tochter Jajâti's MBh. 5,3930. — *k)* Titel eines Commentars (wohl nach dem Verfasser Mâdhava so genannt) zum AK. Colebr. Misc. Ess. II,55. — 4) n. *Süsse* Wilson. — Vgl. नीलमाधव, विन्दु°, मत्स्य°, मधुमाधव und मधुमाधवी (in der 2ten Bed. auch MBh. 4,454).

माधवक = मधुना कृत (संज्ञायाम्) gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118. 1) m. *ein aus Honig bereitetes berauschendes Getränk* AK. 2,10,41. H. 904. Halâj. 2,174. — 2) f. माधविका *a)* = माधवी *Gaertnera racemosa* Bhar. zu AK. ÇKDr. Gît. 1,32. — *b) ein best. Metrum, 4 Mal* ◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — — — Colebr. Misc. Ess. II,163 (XIX,5). मधाविका gedr. — *c)* N. pr. eines Frauenzimmers Mâlav. 49,9.

माधवकर (मा° + 1. कर) m. N. pr. eines medicinischen Autors Verz. d. Kop. H. 104, *a*, No. XXVII. Vgl. माधवनिदान und unter अक्रम.

माधवकालनिर्णय (मा° + का°) m. Titel eines von Mâdhavâkârja (Mâdhava) verfassten Buches Verz. d. Oxf. H. 286,*a*,7.

माधवगुप्त (मा° + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51.

माधवचरित (मा° + च°) n. Titel eines Buches Verz. d. Tüb. H. 16.

माधवदेव (मा° + देव) m. N. pr. zweier Männer Hall 23. 24. 66, 67. 77. Colebr. Misc. Ess. I,263. 279.

माधवनिदान (मा° + नि°) n. Titel eines Buches des Mâdhava, = रुग्विनिश्चय Verz. d. Oxf. H. 357,*b*, No. 851. — Vgl. माधवकर.

माधवपण्डित (मा° + प°) m. N. pr. eines Mannes Hall 106.

माधवप्राची (मा° + प्रा°) f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,18.

माधवभट्ट (मा° + भट्ट) m. N. pr. verschiedener Männer (auch = माधवाचार्य) Hall 170. 175. 176. Verz. d. Oxf. H. 185, *b*, 40. Ind. St. 1, 392. 2,202.

माधवभिक्षु (मा° + भिक्षु) m. N. pr. eines Mannes, = माधवाश्रम Hall 103.

माधवमागध (मा° + मा°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *b*, 5.

माधवयतीन्द्र (मा° + य°) m. N. pr. eines Mannes, = माधवसरस्वती Hall 75.

माधवयोगिन् (मा° + यो°) m. N. pr. eines Mannes Hall 179.

माधवरामानन्दसरस्वती (मा° - राम - आ° - स°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 395,*b*, No. 120.

माधववल्ली (मा° + व°) f. = माधवी *Gaertnera racemosa* Kathâs. 43,218.

माधवसरस्वती (मा° + स°) m. N. pr. eines Mannes Hall 75. 156. Verz. d. Tüb. H. 13. Burnouf in der Einl. zu Bhâg. P. I, lxvi.

माधवसिंह (मा° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 2.

माधवसेन (मा° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Mâlav. 8,17. 67,13.

माधवसेनराज (मा° - से° + रा°) m. N. pr. eines Fürsten Daçak. 78,13.

माधवसोमयाजिन् (मा° + सो°) m. N. pr. eines Mannes, = माधवाचार्य Hall 186.

माधवाचार्य (माधव + आ°) m. N. pr. eines berühmten Gelehrten, Bruders des Sâjaṇâkârja, Verz. d. Oxf. H. 182, *b* u. s. w. Häufig auch schlechtweg माधव genannt.

माधवानन्दकाव्य (माधव - आ° + का°) n. Titel eines *Gedichts* Verz. d. Oxf. H. 295, *b*, No. 717.

माधवानल (माधव + अ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 157,*b*, No. 339. माधवानलाख्यान n. ebend. °नाटिका Verz. d. Pet. H. No. 75.

माधवाश्रम (माधव + आ°) m. N. pr. eines Mannes Hall 103.

माधवीय adj. *zu* Mâdhava (oder Mâdhavâkârja) *in Beziehung stehend, ihm gehörig,* — *gewidmet, von ihm verfasst:* धातुवृत्ति Mâlav. 151,5. Hall 174. Verz. d. B. H. No. 140. 1176. वृत्ति Colebr. Misc. Ess. II,9. 38. 43. 48. Verz. d. B H. No. 789. Verz. d. Oxf. H. 167,*b*, No. 372. पराशरस्मृतिव्याख्या 263,*b*, No. 636. fg. संक्षेपशंकरजय 254,*b*,25. प्रायश्चित्त Mack. Coll. I,27.

माधवीलता f. = माधवी, लता *Gaertnera racemosa* AK. 2,4,2,52. Pańkar. 1,3,59. Bhavishjottara-P. 113 bei Aufrecht, Halâj. 308.

माधववन (मा° + वन) n. N. pr. eines *Hains:* °माहात्म्य Mack. Coll. I,80.

माधवेन्द्रपुरी (माधव - इन्द्र + पु°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13; vgl. यादवेन्द्रपुरी ebend.

माधवेष्टा (माधव + इ°) f. 1) *ein best. Knollengewächs* (वाराहीकन्द) Râǵan. im ÇKDr. — 2) Bein. der Durgâ Wilson.

माधवोचित (माधव + उ°) n. *ein best. Parfum,* = कक्कोलक Râǵan. im ÇKDr.

माधवोद्भव (माधव + उ°) m. *eine best. Pflanze,* = राजादनी Râǵan. im ÇKDr.

माधव्य m. patron. von मधु P. 4,1,106.

माधुक adj. 1) *vom Baume* Madhuka *kommend:* इध्म TS. 3,4,8,3. — 2) *Meth bereitend* (= मैरेयकर Nilak.), Beiw. von मैरेयक (einer Mischlingskaste) MBh. 13,2582. Bez. *einer best. Mischlingskaste* Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. माधूक 2.

माधुकर (von मधुकर) 1) adj. *von der Biene (von Bienenhonig) herkommend:* मद्य Prâjaçkittend. 67,*b*,9. — 2) f. ई *das Einsammeln von Almosen nach Art der Biene, indem man von Haus zu Haus geht,* Molesw.; vgl. माधूकर.

माधुकर्णिक adj. (f. ई) von मधुकर्णी gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80.

माधुकि m. patron. von मधुक Çat. Br. 2,1,4,27.

माधुच्छन्दस adj. *zu* Madhukkhandas *in Beziehung stehend, ihn betreffend, von ihm herrührend:* प्रउग Çat. Br. 13,5,1,8. Âçv. Çr. 5, 10,9. Çâṅkh. Çr. 10,1,9. 2,8. 11,10,4. n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 229,*a*. m. patron. Âçv. Çr. 12,4. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,2. des Aghamarshaṇa und Gotar RV. Anukr.

माधुपर्किक adj. f. ई *zum* Madhuparka *in Beziehung stehend, bei dieser Cerimonie gereicht,* — *geschenkt:* गावी Çâṅkh. Gṛhj. 1,12. धर्म

M. 9, 206.

माधुमतं adj. 1) *aus* Madhumant *stammend* gaṇa कच्छादि zu P. 4, 2,133 und gaṇa सिन्ध्वादि zu 3,93. m. *pl. die Bewohner von* Kaçmîra H. 958. — 2) *zum Fluss* Madhumatî *gehörig* u. s. w.: जल *Wasser aus diesem Fluss* Râǵan. im ÇKDr. u. मधुमती.

मांधुमतक adj. von मधुमत् gaṇa कच्छादि zu P. 4, 2,134.

माधुर (von मधुर) 1) adj. f. ई *von* Madhura *verfasst:* वृत्ति P. 4,3, 108, Sch. Vgl. माथुर. — 2) f. ई a) *Süsse:* बिम्बाधर॰ Gît. 3,15. — b) *Meth* Bhûripr. im ÇKDr. Spr. 2477. — 3) n. *die Blüthe von Jasminum Zambac* Trik. 3,3,365.

मांधुर्य (wie eben) n. gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. 1) *Süsse* Suçr. 1,34, 14. 15. 180, 2. 289,1. 2,10,1. 2. माधुर्यं मधुबिन्दुना रचयितुं क्षाराम्बुधेरीहते Spr. 2920. 3741. 4966. Bâlab. 44. Vet. in LA. (II) 19, 4. — 2) *Lieblichkeit, Reiz, Anmuth; Freundlichkeit, Liebenswürdigkeit:* गीतस्य श्लोकानां च R. 1,4,16. Çikshâ 32 in Ind. St. 4,270. रूपे गीते च Ragh. 13,65. Kathâs. 35,138. Pañkar. 1,11,3. Brahma-P. in LA. (II) 52,18. चित्तद्रवीभावमयो ह्लादो माधुर्यमुच्यते Sâh. D. 606. Verz. d. Oxf. H. 207,a,28. fg. 214,a,16. रूपयौवनमाधुर्यं स्त्रीणां बलमनुत्तमम् Spr. 4633. Mârk. P. 61,38. अभूषणो ऽपि रम्यत्वं माधुर्यमिति कथ्यते Pratâpar. 53,b,1. संतोषेष्वप्यनुद्वेगो माधुर्यं परिकीर्तितम् Sâh. D. 92. 89. सर्वावस्थाविशेषेषु माधुर्यं रमणीयता 132. अहिंसास्तेयमाधुर्यदमाः Jâǵń. 3, 313. सूनृतालापमाधुर्यैः (copulat. comp.) MBh. 3, 1823. Hariv. 8202. R. 1, 6, 13. Spr. 232. 2179. Ragh. 18, 12. H. 509. Daçak. in Benf. Chr. 180, 14. शान्ति, दास्य, साख्य, वात्सल्य, माधुर्य (der Gottheit gegenüber) Wilson, Sel. Works 1, 164. In der Rhetorik *das abgesonderte Hervortreten der einzelnen Wörter im Satze* (Gegens. श्लेष): अथ पृथक्पदत्वं वाक्ये तन्माधुर्यं प्रकीर्त्यते Pratâpar. 68,a,5.

माधूक (von मधूक) adj. 1) *aus der Bassia latifolia bereitet* P. 4,3,137, Sch. मद्य Pulastja bei Kull. zu M. 11,95. — 2) als Beiw. von मैत्रेयक (*einer Mischlingskaste*) nach Kull. so v. a. मधुरभाषिन् *süss —, freundlich redend:* मैत्रेयकं तु वैदेहो माधूकं संप्रसूयते। नॄन्प्रशंसत्यजस्रं यो घण्टाताडो ऽरुणोदये ॥ M. 10,33. Vgl. माधुक 2.

माधूकर adj. *nach Art der Bienen* (मधुकर) *eingesammelt:* माधूकरमथैकान्नं (अथैकान्नं?) परमहंसः समाचरेत् Verz. d. Oxf. H. 269,b,8. मनःसंकल्परहितांस्त्रीन्सप्तपञ्चकात्। मधुवदाहरणं (wohl मधुवदाहार्य zu lesen) यत्तु (भैक्षम्) माधूकरमिति स्मृतम् ॥ ebend. N. 1.

मांधूची du. scheint माधी nachgebildet zu sein und wie dieses die Açvin zu bezeichnen VS. 37,18; vgl. Mahîdh. zu d. St. und Weber, Nax. 2, 351. fg.

माधूल m. patron. von मधूल; pl. Sańsk. K. 185,a,11.

मांध्यंदिन (von मध्यंदिन) 1) adj. f. ई *mittäglich* gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. Kâr. 3 zu P. 4,3,60 (oxyt.). H. 1460. सवन ṚV. 3,28,4. 32,1. 52,5. 4,35,7. Ait. Br. 2,32. 7,32. TS. 2,2,9,6. Çat. Br. 2,4,4,12. Khând. Up. 2,24,1. R. 1,13,6. Kathâs. 45,386. पवमान Çat. Br. 4,3, 2,4. 13,5,1,1. Kâtj. Çr. 9,6,19. Çâńkh. Çr. 5,10,35. 14,27,9. 28,6. स्तुत: Âçv. Çr. 5,5,19. ॰युग Çikshâ 10 in Ind. St. 4,107. — 2) m. pl. N. zweier Schulen: a) eines Zweiges der Vâǵasanejin, Ind. St. 3,262. 269. 4,273. Müller, SL. 372. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539, 9. ॰कौथुमानुग Verz. d. B. H. No. 80. 81. ॰सूत्र Ind. St. 5,337. — b) von Astronomen, die den Anfang der Planetenbewegungen in den *Mittag* setzen, Colebr. Misc. Ess. II, 427. — 3) m. pl. N. eines Geschlechts Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,9. — 4) n. (sc. तीर्थ) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 62,a,41; vgl. माध्यंदिनीयक.

माध्यंदिनशाखा f. *die Schule der* Mâdhjaṁdina Verz. d. B. H. No. 268. Davon adj. ॰शाखीय Ind. St. 4,65. Verz. d. Oxf. H. 393,a, No. 113.

माध्यंदिनायन (wohl patron. von मध्यंदिन) m. N. pr. eines Lehrers Bṛh. Âr. Up. 4,6,2.

माध्यंदिनि (wie eben) m. N. pr. eines Grammatikers: व्याघ्रपदां वरिष्ठः Kâr. zu P. 7,1,94.

माध्यंदिनीय (von माध्यंदिन) adj. 1) *beim Mittagsopfer üblich* Kâtj. Çr. 14,2,18. 26. 15,4,5. — 2) *zur Schule der* Mâdhjaṁdina *gehörig:* Nârâjaṇa Verz. d. B. H. No. 879. वाजसनेयसंहिता, शतपथब्राह्मण.

माध्यंदिनीयक n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 62,a,39. 41. — Vgl. माध्यंदिन 3.

माध्यंदिनेय m. pl. v. l. für माध्यंदिन Müller, SL. 372.

माध्यम (von मध्यम) adj. *zur Mitte in Beziehung stehend* Kâr. 2 zu P. 4,3,60. H. 1460. pl. so heissen *die* Ṛshi *derjenigen Theile der* ṚV.-Saṁhitâ, *welche die Mitte des Buchs* (Maṇḍala 2—7) *bilden*, Âçv. Gṛhj. 3,4,2. Çâńkh. Br. 12,8. Gṛhj. 4,10. Ind. St. 1,115. 389. N. eines Geschlechts Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,28 (माध्यय gedr.).

माध्यमक (von मध्यम) adj. = माध्यमिक, f. माध्यमिका Nir. 10,16. 12, 5. 10. Bez. *des mittleren Abschnitts* im Kâṭhaka Weber, Lit. 87.

माध्यमकेय m. pl. v. l. für मध्यमकेय MBh. 2,1190; vgl. Kern in der Einl. zu seiner Ausg. der Varâh. Bṛh. S. S. 38.

मांध्यमस्थ्य n. nom. abstr. von मध्यमस्थ gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1, 124. — Vgl. माध्यस्थ्य.

माध्यमिक (von मध्यम) 1) adj. *auf die Mitte* (*das Luftreich*) *bezüglich, dazu gehörig* Nir. 5,3. देवगण 6,15. 7,26. 8,14. 10,9. 11,18. — 2) m. pl. a) N. einer buddhistischen Schule Madhus. in Ind. St. 1,13,19. Schol. zu Vedântas. 99,2. Vgl. माध्यमिक. — b) N. pr. eines Volkes *im Mittellande:* अरुणद्यवनो माध्यमिकान् Pat. bei Gold. Mân. 230. Varâh. Bṛh. S. 14,2. Verz. d. Oxf. H. 238,b,17. Vgl. Weber in Ind. St. 5, 151. fgg. und Kern in der Vorrede zu seiner Ausg. der Varâh. Bṛh. S. S. 38.

माध्यमिनेय m. metron. von मध्यमा gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. Vop. 7,7.

माध्यस्थ (von मध्यस्थ) 1) adj. *Gleichgiltigkeit —, Unbetheiligtheit verrathend:* वचस् Kâm. Nîtis. 8,80. — 2) n. *Gleichgiltigkeit* M. 4,257. Kumâras. 1,53. Kâm. Nîtis. 5,39.

माध्यस्थ्य (wie eben) n. *Gleichgiltigkeit, Unbetheiligtheit, Neutralität* Sâṁkhjak. 19. Tattvas. 29. Dhûrtas. 92,3.

माध्याह्निक (von मध्याह्न) adj. f. ई *mittäglich:* स्नान Verz. d. Oxf. H. 276,b,43. क्रिया Mârk. P. 668,7.

1. मांध (von मधु) 1) adj. *süss;* nur f. माधी im Gebrauch P. 6,4,175. माधीर्नः सन्त्वोषधीः Çat. Br. 14,9,3,11. TS. 3,3,3,1. Kauç. 91. माध्या गिरा Bhâg. P. 3,9,25. — 2) f. माधी a) *ein best. geistiges Getränk* Trik. 2,10,14. Hâr. 63. गौडी पैष्टी च माध्वी च विज्ञेया त्रिविधा सुरा M. 11,94. Gṛhjasaṁgr. 2,26. Prâjaçkittend. 68,a,2. Kull. zu M. 9,235. — b) =

माधवी *Gaertnera racemosa* PAÑKAR. 3,3,1. — c) *ein best. Fisch,* = मधुरकाएटक ÇABDAR. im ÇKDR.

2. माध्व m. *ein Anhänger des* Madhva WILSON, Sel. Works 1,128. 142. 144. 147. fg. 150. 179. BURNOUF, BHÂG. P. I, LXII. Verz. d. Oxf. H. 177,b,6. °भट्टारक 13. Was soll aber das f. माध्वी in der Stelle: श्रीमाध्वीरुद्रसनका वैष्णवाः क्षितिपावनाः WILSON, Sel. Works 1,34?

माध्वक n. = माधवक *ein aus Honig bereitetes berauschendes Getränk* BHÂNUDÎKSH. zu AK. 2,10,41. ÇKDR.

माध्वसिद्धान्तसार (2. माध्व-सि° + सार) Titel eines Buches MACK. Coll. I,13.

माध्विक (von मधु) m. *Honigsammler* MBH. 2,2098.

मा॑ध्वी (wie eben) du. *Süsses besitzend oder liebend;* so heissen die beiden Açvin RV. 1,184,4. मध्वो माध्वी मधु वां प्रुषायन् 4,43,5. 7,71,2. एष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा VS. 7,11. 37,18. AV. 7,73,4. TS. 1,4,48,1. WEBER, Nax. 2,351. fg. Geht vielleicht auf ein Thema माध्वि zurück.

माध्वीक (von मधु) n. *ein best. berauschendes Getränk* AK. 2,10,41. TRIK. 2,10,14. H. 903. HALÂJ. 2,175. MBH. 3,16040. 8,4237. HARIV. 8419. R. 5,14,44. SUÇR. 1,84,19. 377,4. 2,79,6. 425,20. 448,14. VARÂH. BṚH. S. 51,5. GÎT. 12,29. PAÑKAR. 2,4,21. 31. KUSUM. 1,8. — Vgl. मधु°, welches auch BHAṬṬ. 14,94 erscheint, wo aber der eine Scholiast मधु मार्द्वीकम् liest.

माध्वीकफल (मा° + फल) m. *eine Art Kokosnuss,* = मधुनालिकेरिक (sic) RÂGAN. im ÇKDR.

माध्वीमधुरा (माध्वी *ein berauschendes Getränk* + म°) f. *eine Dattelart,* = मधुरखर्जूरिका (= मधुखर्जूरिका) RÂGAN. im ÇKDR.

मान्, मानति *ehren* DHÂTUP. 34,36. — Vgl. मन्.

1. मा॑न (von मन्) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. SIDDH. K. 249,a,9. 1) *Meinung, Vorstellung:* मानोत्पत्तेराधारवर्जितामुत्पन्नान्दृष्ट्वा TATTVAS. 45. आत्ममाने *die Meinung über sich selbst, das Sichhalten für Etwas* P. 3,2,83. अहं° adj. *ein Bewusstsein von seinem Ich habend* MÂRK. P. 47,20. Hierher vielleicht मान m. = ग्रह H. an. 2,278. MED. n. 14. *taking, seizing* WILSON. — 2) m. *eine hohe Meinung von sich, Selbstgefühl, Hochmuth, Stolz* AK. 1,1,3,22. H. 317. H. an. MED. HALÂJ. 4, 37. यो न मानमुपागाः KAUSH. UP. 1,1. M. 4,163. SUÇR. 1,312,21. मानोन्नतेन मूर्ध्ना RAGH. 16,81. Spr. 54. 278. 962. 1152. 2181. 2184. fg. 2594. मानमुत्सृज्य 3346. 3955. 4089. VARÂH. BṚH. S. 75,6. KATHÂS. 55,107. 111. 58,101. निगूढ° adj. SÂH. D. 66. मानाग्निहोत्र, °मौन, मानेनाधीतम्, °यज्ञ Spr. 892. — 3) m. und ausnahmsweise n. *Ansehen, die Achtung —, die Ehre, die man bei seinen Mitbürgern geniesst:* आत्मनश्चैव भद्रं ते कुरु मानं कुलस्य च MBH. 4,723. यशोमानौ वर्धयन्पाण्डवानाम् 5,671. °वृध M. 9,115. स्थानमानप्रभावतः MBH. 3,1842. न वै मानं च मौनं च सहितौ वसतः सदा। अयं हि लोको मानस्य असौ मौनस्य तद्विदुः (so die ed. Bomb.) ‖ 5,1618. मानापमानयोः BHAG. 6,7. Spr. 2414. मानो हि महतां धनम् (vgl. मानधन) VṚDDHA-KÂṆ. 8,1. °स्वरूपाभिज्ञ Spr. 2139. मानमुद्धरतः पुंसः 2180. माने म्लायिनि 2183. कः कुर्वीत शिरःप्रणाममलिनं मानम् 3254. सेवेव मानमखिलम् (हरति) 3294. 4478. तुल्य° adj. KÂM. NÎTIS. 17,34. मानोन्मुक्त VARÂH. BṚH. S. 15,21. 53,68. 78,10. 104,7. fgg. BṚH. 8,11. 16. °विक्रयिन् KATHÂS. 43,88. RÂGA-TAR. 3,132. PAÑKAR. 1, 14,113 (n.). अभ्यग्रमानम् adv. Spr. 2273. — 4) m. *Achtungsbezeugung, Ehrenerweisung:* मानार्ह M. 2,137. गुरुवन्मानमर्हति 208. MBH. 13,2192. Spr. 4997. नृपमानभाज् M. 2,139. सदानमानसत्कारान् JÂGÑ. 1,338. Spr. 1278. 1393. 1936. 3332, v. l. RÂGA-TAR. 5,132. ÇUK. in LA. (II) 37,4. KÂM. NÎTIS. 10,3. 10. VARÂH. BṚH. S. 74,4. न मानमान्यो मुदमाददीत न संतापं प्राप्नुयाच्चावमानात् MBH. 1,3624. मानं कुरुष्व — ब्राह्मणस्य 3,7306. प्रभुकृतान्मानात् Spr. 4786. सर्वेषां मानमादधे BHÂG. P. 1,11,22. मानापमाननिपुण VIKR. 88. नश्यति नापि मानः Spr. 1372. मानो जने पण्डिते 2179. 3806. राज्ञा तुष्टेऽपि भृत्यानां मानमात्रं प्रयच्छति 2612. मानपुरःसरमुवाच PAÑKAT. 16,4. — 5) m. *auf gekränktem Ehrgefühl beruhender Unmuth, Groll in Folge von Eifersucht* (insbes. beim Weibe), *das Schmollen* H. 307. मानः कोपः स तु द्वेधा प्रणयेर्ष्यासमुद्भवः SÂH. D. 218. fg. स्त्रीणामीर्ष्याकृतो मानः कोपोऽन्यासङ्गिनि प्रिये DAÇAR. 4,53. fg.; vgl. MALLIN. zu KIR. 9,36 und ÇIÇ. 9,84. VIKR. 37,8. Spr. 28. मानः किमिति सरले प्रेयसि कृतः 98. 396. मानः समाधीयताम् 962. 1779. 1916. मानं धत्स्व 2215. 2628. °व्याधि 2834. मानं मा कुरु तन्वङ्गि ज्ञात्वा यौवनमस्थिरम् SÂH. D. 232,1. DAÇAR. 2,46. GÎT. 9,2. ÇIÇ. 9,36. 84. 87. अम्लानमाना adj. f. Spr. 3744. — 6) *Absicht, Wille:* ये मानं मेऽनुगृह्णन्तो वीरवन्तमकर्त मा AIT. BR. 7,18. — 7) m. *Bez. des 10ten astrologischen Hauses* VARÂH. BṚH. 1, 15. — WILSON hat noch folgende Bedeutungen ohne Angabe einer Autorität: *a blockhead; an agent; a barbarian.* — Vgl. निर्मान, बहु°.

2. मा॑न (von 3. मा) 1) m. *Bau, Gebäude; Wohnung:* बृहन्तं मानं वरुण स्वधावः सहस्रद्वारं जगमा गृहं ते RV. 7,88,5. मानस्य पत्नी *die Genie des Baues* AV. 3,12,5. 9,3,6. Hierher vielleicht auch die Stellen: दिवो मानं नोत्सदन् RV. 8,52,1. अग्रे मानस्य स त्वर्यः 7. 9,73,6. Vgl. देव° (n.). — 2) n. VOP. 26,171. a) nom. act. α) *das Messen, Messung* KÂTJ. ÇR. 16,7,28. सूत्रहस्तास्ततो मानं चक्रुः HARIV. 6504. अर्धेमानं करिष्यामि वज्रं यस्यास्थिसंभवम्। वज्रस्य च करिष्यामि तवैव च शतक्रतो ‖ MBH. 1, 1514. मानेन ह्रियते धान्यम् Spr. 3135. कूटतुला° PAÑKAT. 7,16. पूर्णापूर्णे माने Spr. 1815. °व्यवहार BHÂSHÂP. 108. कृत्वा दिनत्रयमानम् SÛRJAS. 7, 7. कालस्य क्रियया मानं तालः H. 292. Vgl. u. कालक्रिया 1. — β) *das Machen;* hierher zieht NIR. 2,22 die Stelle देवानां माने प्रथमा अतिष्ठन् RV. 10,27,23, welche zu 1. gehören könnte. — b) *Maass* (ganz allgemein); *Maassstab* AK. 2,9,85. 3,4,15,90. 16,96. 32,8. TRIK. 3,3,251. H. 883. an. 2,278. MED. n. 14. HALÂJ. 5,19. सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैः RV. 2,15,3. मानेनेव तस्थिवाँ अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण 5,85,5. KAUÇ. 85. NIR. 11,5. यथा लोके मानेन प्रस्थादिभिर्धान्यानि मीयन्ते TATTVAS. 50. TARKAS. 15. SUÇR. 2,175,17. तुला° M. 8,403. °योगांश्च ज्ञानीयात्तुलायोगांश्च सर्वशः 9,330. तुलाशासनमानानां कूटकृत् JÂGÑ. 2,240. SÛRJAS. 3,21. 4,3. 10. 20. 26. 6,20. 7,14. 11,14. 14,3 (wo मानं st. वामं zu lesen ist). 11. नृ° *Mannshöhe* AK. 2,6,2,38. H. 600. भूगोलस्य, दिवः *Umfang* Verz. d. Oxf. H. 13,a,36. अङ्गुलमानाद्भवेयो व्रणो ऽशुभः VARÂH. BṚH. S. 50,1. अन्तर° *Unterschied in der Dimension* 53,14. 15. मानाधिक *zu gross* 79. द्वार° 56,16. 29. 58,17. 68,105. *Gewicht* 68,1. 107. BṚH. 27,19. मानगोचराध्याय Verz. d. Oxf. H. 336,b,11. मानाध्याय 327,a, No. 773. °निरूपण 281,a, No. 659. °परिभाषा 311,b,16. VOP. 5,12. 7,92. तत्सद्म° RÂGA-TAR. 4,65. सावनं चापि सौर्यं च चान्द्रं नाक्षत्रमेव च। चत्वार्येतानि मानानि यैर्युगं प्रविभज्यते ‖ GARGA bei WEBER, GJOT. 40. VARÂH.

Bṛh. S. 2, c. 4 (S. 4, Z. 4). Reinaud, Mém. sur l'Inde 353, ब्राह्मं दिव्यं तथा पित्र्यं प्राजापत्यं गुरोस्तथा। सौरं च सावनं चान्द्रमार्क्षं मानानि वै नव॥ Sûrjas. 14, 1. 12. तारका° *Dauer nach den Gestirnen gerechnet* Varâh. Bṛh. S. 98, 2. Am Ende eines adj. comp. (f. ई): पदं तिर्यङ्मानी Schol. zu Kâtj. Çr. 5, 3, 33. शतमान *hundertfach*: इन्द्रस्य रूपं शतमानमायुः VS. 19, 93. Vgl. ऊर्ध्व°, कूट°, गिरि°, इन्द्रो°, मास°. — c) *ein best. Gewicht*, = कृष्णल oder रक्तिका *ein* Guṅġâ-*Korn* Schol. zu Kâtj. Çr. und TS. (हिरण्यम्) शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः अश्वो ह्यस्तु यावतीः समा दृष्यम्न्वीत तावन्मानम् TS. 2, 3, 11, 5. nach dem Comm. 100 Mâna = 5 Pala (an einer Stelle auch Paṇa). 3, 2, 6, 3. 6, 6, 10, 2. TBr. 1, 3, 7, 7. 7, 6, 2. Vgl. auch शतमान. *A measure, the fourth or eighth part of a* Khârî Wilson mit Berufung auf Med., wo aber प्रस्थादि so v. a. *Maass* bedeutet. — d) *Bild, Erscheinung, species*: प्र यदित्था परावतः शोचिर्न मानमस्यथ *wenn ihr aus weiter Ferne wie einen Strahl euer Bild* (hierher) *werfet* ṚV. 1, 39, 1. यस्यानूनं शवसा मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम् 100, 14. — e) = उपमान (Schol.) *Aehnlichkeit*: या बिभर्ति कलवल्लकीगुणस्वानमानम् Çiç. 4, 57. — f) *Beweis*, = प्रमाण Trik. H. an. Med. न तावदन्तःकरणमिन्द्रियमित्यत्र मानमस्ति Nilak. 227. Kusum. 16, 15. 30, 16. 38, 5. — Statt मानं Pańkat. 89, 17 ist vielleicht प्रतिमान *Bild* zu lesen.

3. मान m. wenn auf 3. मा zurückgehend, etwa so v. a. *praeparatum*: यं ते श्येनश्चारुमवृकं पदाभरदरुणं मानमन्धसः *das röthliche Gebräu des Krautes* d. h. *den* Soma ṚV. 10, 144, 5.

4. मान m. N. pr. des Vaters von Agastja, der मानस्य सूनुः heisst ṚV. 1, 189, 8. सूनोर्मानेनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता। अगस्त्ये u. s. w. 117, 11, wo सूनोः zu वाजं zu ziehen ist. Agastja selbst hiesse so, wenn man der Legende glaubt, in der Stelle: ततो ह मान उदियाय मध्यात्ततो जातमृषिमाहुर्वसिष्ठम् 7, 33, 13. Die Erklärer verstehen den ersten Pâda von Agastja, deuten aber मान der Sage wegen *so gross wie ein Jochzapfen* (शम्या). Bṛhadd. bei Sâj. ebend. 11. pl. *das Geschlecht des* Mâna ṚV. 1, 169, 8. 171, 5. एष वो मानास उचथमवोचन् 182, 8. 184, 5. Vgl. auch 2. मान्य. Es fällt auf, dass Sâj. in Stellen aus Liedern des Agastja das Wort appellativisch zu deuten sucht, während er Mânja als patr. des Agastja aus Bṛhadd. kennt.

मानक 1) am Ende eines adj. comp. = 2. मान *Maass*: द्वात्रिंशद्धस्त° Verz. d. Oxf. H. 89, a, 30. — 2) m. n. = माणक *Arum indicum* Çabdak., Ratnam. und Bhâvapr. im ÇKDr. — 3) Trik. 3, 3, 278 bei der Erklärung von रूप wohl fehlerhaft für माणक. — 4) f. मानिका a) *ein berauschendes Getränk* Çabdar. im ÇKDr. — b) = माषिका *ein best. Gewicht* Siddh. K. 249, b, 11. Vaidjakaparibhâshâ im ÇKDr. = 2 Aṅġali = 8 Pala Verz. d. Oxf. H. 307, b, 9. पाणि° = कर्ष 5. — Vgl. देवमानक.

1. मानकलह (1. मान + क°) m. *Rivalitätsstreit, Eifersüchteleien*: मुक्तमानकलह adj. Kathâs. 55, 11.

2. मानकलह (wie eben) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 58, 45.

मानकलि (1. मान + कलि) m. *gegenseitiger Groll* Spr. 530.

मानकृत् (1. मान + कृत्) adj. *Andere ehrend, Andern Achtung bezeugend* MBh. 5, 1090. 7, 1996.

मानक्षति (1. मान + क्ष°) f. *Ehrenverletzung, Ehrenkränkung* Râga-Tar. 5, 234.

मानग्रन्थि (1. मान + ग्र°) m. dass. Hâr. 168.

मानतस् (von 1. मान) adv. *ehrenhalber* MBh. 14, 2671.

मानतुङ्ग (1. मान + तुङ्ग) m. N. pr. eines Autors: °तुङ्गाचार्य Hall in der Einl. zu Vâsav. 8. °सूरि 49.

मानद (1. मान + 1. द) 1) adj. *Andern Ehre erweisend, Andern Achtung bezeugend*; in der Anrede Indr. 5, 44. MBh. 3, 2163. 2382. 16799. 5, 7262. R. 1, 18, 20. 20, 18. 2, 34, 24. 97, 28. Spr. 830. 1078. मानदायाः gen. sg. f. Bhâg. P. 3, 23, 6. द्विसैकमानदः Pańkar. 4, 3, 36. — 2) m. a) pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 57, 43; vgl. मालद. — b) *mystische Bez. des Buchstabens* आ Weber, Râmat. Up. 318. am Ende eines adj. comp. f. आ 317. — 3) f. आ Bez. *der zweiten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18, b, 24. — 4) n. (sc. अस्त्र) Bez. *einer best. mythischen Waffe* R. ed. Bomb. 1, 27, 20 (मानव Schl.).

मानदण्ड (2. मान + द°) m. *Messstock*: (हिमालयः) पृथिव्या इव मानदण्डः Kumâras. 1, 1.

मानधन (1. मान + धन) adj. *dessen Reichthum die Ehre bildet* Ragh. 5, 3. Prab. 13, 11.

मानधानिका (मान + धा°) f. = कर्कटी Çabdam. im ÇKDr. *Gurke* Wils.

मानन (vom caus. von मन्) 1) adj. *ehrend, als Ehrenbezeugung dienend*: मांसं माननं वा मानसं वा Nir. 4, 3. य एव मान्यो भवति तदर्थमेतत्संस्क्रियते Durga. — 2) f. आ *das Ehren, Bezeugen der Achtung*: द्विजातीनाम् MBh. 12, 12840. 13, 3871. 3874. Spr. 4714. अश्विनोर्माननार्थम् R. 5, 58, 14. समानन adj. = पूज्य Nalod. 2, 23. — 3) n. dass.; s. असमानन (auch Spr. 3415).

माननीय (wie eben) adj. *zu ehren, verdienend geehrt zu werden von* (gen.); von Personen R. 1, 14, 10. Ragh. 1, 11. Kumâras. 1, 18. Mârk. P. 23, 96. Râga-Tar. 5, 337.

मानपर (1. मान + पर) 1) adj. f. आ *überaus stolz* Çiç. 9, 57. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 43, 69.

मानपरिखण्डन (1. मान + प°) n. *Verlust der Ehre* Spr. 4971.

मानप्राण (1. मान + प्राण) adj. *dem die Ehre so viel wie das Leben gilt* Kathâs. 39, 163.

मानभङ्ग (1. मान + भङ्ग) m. *Verlust —, Kränkung der Ehre* Spr. 4971. 5118. 5223.

मानमनोहर (1. मान + म°) Titel eines Buchs Hall 164. Muir, ST. 3, 202. Verz. d. Oxf. H. 247, a, 30. °कार m. *der Verfasser desselben* d. i. Vâgîçvara 245, b, No. 615.

मानमय m. Bez. *eines best. Gegenstandes des Genusses*: तद्दागताभिर्नवराद्धृतास्तु कृष्णेप्सया मानमयास्तथैव Hariv. 8455. Nilak.: ताम्बूलयोगाः गर्वाङ्कुरा (मान = गर्व) आहृताः वयमेताभ्यो ऽधिका इति स्वगुणा आविष्कृता इत्यर्थः.

मानमहत् (1. मान + म°) adj. *überaus stolz* Spr. 791.

मानंपच (मानम्, acc. von 2. मान, + पच) adj. beim Schol. zu Vop. 26, 55. Ohne Zweifel ein verfehltes Beispiel, da im Sûtra मान nicht das Wort मान, sondern *Wörter für bestimmte Maasse* bezeichnet.

मानयितर् (vom caus. von मन्) nom. ag. *Ehrer, Andern Achtung bezeugend* MBh. 3, 1810. 12, 3479 (दामन् ebend. bedeutet *freigebig*; ge-

hört also zu 1. दामन्, nicht zu 4. दामन्). गुन्नाम् Suçr. 1,334,7. Varâh. Bṛh. S. 95,61. मान्य° MBh. 3,15394. Hariv. 7326. Mârk. P. 20,20.

मानयितव्य (wie eben) adj. *zu ehren, geehrt zu werden verdienend* MBh. 12, 3979.

मानरन्ध्रा (2. मान + रन्ध्र) f. *eine Art Wasseruhr, ein Gefäss mit einer Oeffnung im Boden, das in's Wasser gestellt sich allmählich füllt und zum Messen der Zeit dient,* Trik. 1,1,121. °रन्ध्री Wilson.

मानवं (von मनु) Vop. 7, 32. fg. 1) adj. f. ई *vom Menschen* oder *von* Manu *stammend, demselben eigen* u. s. w., *menschlich;* m. *Mensch* (AK. 2,6,1,1. 3,4,29,220. H. 337. Halâj. 2, 176), °वी *Menschentochter, ein menschliches Weib* (Çabdar. im ÇKDr.): मा नंः पथः पित्र्यान्मानवादधि दूरं नैष्ट परावतंः so v. a. *nicht ab vom Pfade der Vorväter in die Fremde* ṚV. 8,30,3. वि यो रत्ना भर्जति मानवेभ्यंः 4,54,1. पर्शुर्ह नाम मानवी 10, 86,23. AV. 12,1,2. मानवीः पर्श्वः कृष्टयंः 3,24,3. पञ्च मानवाः Ait. Br. 8, 23. Çat. Br. 13,5,4,14. सप्त 23. मानुर्षीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानवी हि प्रजाः TS. 5,1,5,6. 1,5,1,3. 6,1. Âçv. Çr. 1,3,5. मानवी ऋचौ TS. 2,2, 10,2. मानव्यः सामिधेन्यः Kâtj. Çr. 24,2,8. ग्रावतं Khând. Up. 4,15,6. पुरुषो ऽमानवः 5. 5,10,2. रोदसी *den Menschen gewogen* ṚV. 9,98,9. — वंश Manu's *Geschlecht* MBh. 2,803. Bhâg. P. 9,1,7. राजर्षिवंश Uttararâmak. 39,4. ग्रस्त्र R. 1,56,7. R. Gorr. 1,30,20. पत्त Hariv. 509. वर्ष Verz. d. Oxf. H. 41, *a*, N. 1. Varâh. Bṛh. S. 54, 99. °सूत्र, °कल्पसूत्र (auch schlechtweg मानव n.) Ind. St. 1,69. 470. 5,9. fgg. 14. fgg. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 237. शास्त्र M. 12,107. 126. धर्म Parâç. 1,24 bei Stenzler, Jâǵn. S. VII. उपपुराण Madhus. in Ind. St. 1,18,15. Verz. d. Oxf. H. 65, *b*,12. 80,*a*,4. °शुल्वभाष्य Ind. St. 1,470. — क्रिया नासीच्च मानवी *menschlich* MBh. 3,11237. मनोर्वंशो मानवानां ततो ऽयं प्रथितो ऽभवत् । ब्रह्मक्षत्रादयस्तस्मान्मनोर्जातास्तु मानवाः ॥ *Menschenkinder* 1,3138. fg. धर्ममनुतिष्ठन्ति मानवाः *Mensch* M. 2,9. 20. 3,140. 5,35. MBh. 5,6008. R. 1,8, 8. Suçr. 1, 69, 20. 114, 14. 234, 11. Spr. 244. 2318. 2690. 3054. Varâh. Bṛh. S. 68,5. 20. 112. Mârk. P. 17, 12. Weber, Râmat. Up. 290. Çuk. in LA. (II) 35,20. कपट° Bhâg. P. 1,1,20. *Mann* M. 9,96. Spr. 1303. 3304. pl. *Unterthanen* M. 9,246. 309. Spr. 2608. m. sg. *Knabe* Çabdar. im ÇKDr.; fehlerhaft für माणव. — 2) m. patron. Verz. d. B. H. 60,6: Nâbhânedishṭha Ait. Br. 5,14 (vgl. ṚV. 10,62,1). Çarjâta 4,32. Çat. Br. 4,1,5,2. Çarjâti Bhâg. P. 9,3,1. Kakshu und Nahusha ṚV. Anukr. Bhṛgu M. 5,3. 12,2. Sudjumna Bhâg. P. 9,1,36. Karûsha 2,16. मानवी 3,21,5. Devahûti 23,4. 6. Iḍâ TS. 2,6,7,3. Çat. Br. 1,8,1,26. मानवी (मनोरपत्यम् Schol.) MBh. 3,16637 fehlerhaft für मालवी, wie Sâv. 1,19 hat. — 3) m. pl. N. einer Schule des schwarzen Jagus Ind. St. 3,258. — 4) f. ई *a) Menschentochter, menschliches Weib,* Manu's *Tochter* s. u. 1. 2. — *b)* N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 11ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 45. — *c)* N. pr. einer der 14 Vidjâdevî H. 240. — 5) n. *a)* = मानवसूत्र s. u. 1. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*a*. Pańkav. Br. 13,3,14. 15. Çâṅkh. Çr. 12,9,17. Lâṭj. 3, 4, 15. — *c) eine best. Busse:* मानवं त्रैमासिकं कुर्यात् Prâjaçkittend. 38,*a*,1. Citat bei Kull. zu M. 11, 146; vgl. मानवीय. — *d) Manneslänge* (als best. Maass) Varâh. Bṛh. S. 54,71. fg. 83.

मानवदेव (मा° + देव) m. *der Gott unter den Menschen, König, Fürst* Ragh. 14, 32.

मानवत् (von 1. मान) adj. = मानिन् Med. n. 107. 1) *Ehren geniessend* Taitt. Up. 3,10,3. 7. — 2) f. *grollend* (in Folge verletzten Stolzes oder aus Eifersucht) Kathâs. 1,25. Çiç. 9,84. मानवतीजन Spr. 1779.

मानवपति (मा° + प°) m. *Herr der Menschen, Fürst, König* Varâh. Bṛh. S. 11,6.

मानवर्जक (1. मान + व°) m. N. pr. eines Volkes MBh. 6,357 (VP. 190). — Vgl. मानवर्तिक, मानवलक.

मानवर्जित (1. मान + व°) adj. *der Ehre baar* Dhar. im ÇKDr. तस्मात्त्वं नर्तनः पार्थ स्त्रीमध्ये मानवर्जितः MBh. 3,1866. ग्रदृष्टोपाकृतं क्वापि कदाचिन्मानवर्जितम् । भुञ्जे *der Ehre baar* so v. a. *meine Ehre verletzend (tantôt la nourriture m'est abandonnée par l'orgueil* Burn.) Bhâg. P. 7,13,38.

मानवर्तिक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,43. मानवर्जक MBh. गवर्तिल v. l. im Mârk. P.; vgl. VP. II, 157. — Vgl. मालवर्ति.

मानवलक m. pl. v. l. für मानवर्जक VP. 190, N. 71.

मानवस्य् (von मानव), partic. मानवस्यंत् *nach Menschenweise thuend (Menschen d. h. Priester wünschend* Sâj.): मुमुक्ष्वोई मनवे मानवस्यते (उप युज्यते) d. h. *die Flammenrosse lassen sich schirren von dem Menschen, der doch dazu nur menschliche Kräfte verwenden kann,* ṚV. 1,140,4.

मानवाचल (मानव + ग्र°) m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 58,11.

मानवाद्य (मानव + ग्रा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*a*.

मानवीय 1) adj. *von* Manu *stammend:* संहिता Kull. zu M. 1,4. — 2) n. *eine best. Busse* (vgl. मानव 5, *c*.) Kull. zu M. 11,146.

मानवेन्द्र (मानव + इन्द्र) m. *Fürst der Menschen, König* R. 1,5,6. Varâh. Bṛh. S. 20,2. 68,103.

मानवेय adj. *von* Manu *stammend:* °पाठक्रम Verz. d. Oxf. H. 263,*b*, No. 635. m. patron. Hariv. 640.

मानवोत्तर (मानव + उ°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*a*.

मानवौघ (मानव + ग्रोघ) adj. in Verbindung mit गुरु Bez. *einer Klasse von Autoren bestimmter mystischer Gebete* (neben दिव्यौघ und सिद्धौघ; Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,29. 33. *b*,1. 4. 8. 13.

मानव्य 1) m. patron. von मनु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. °सगोत्र Ind. St. 3,485. — 2) n. *eine Menge von Knaben* Bhar. zu AK. 3,3,41. ÇKDr.; fehlerhaft für माणव्य.

मानव्यायनी f. zum patron. मानव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

मानःशिल (von मनःशिला) adj. *aus Realgar bestehend:* गिरि MBh. 6, 445. रजस् 12,9998.

1. मानसं (von मनस्) 1) adj. f. ई (ग्रा MBh. 14,442) *dem Sinn —, dem Geist entsprungen, — angehörig, geistig* (Gegens. शारीर) VS. 13, 55. पुरुष Çat. Br. 14,5,5,7. 9,1,18. Jâǵn. 3,194. Taitt. Âr. 10,79. 80. Nir. 4,3 (*beseelt*). 14, 9. MBh. 15, 938. व्याधि Suçr. 1, 1, 5. 4, 9. 69, 6. Spr. 4945. Vikr. 30. Tattvas. 50. दुःख MBh. 3,71. fg. Spr. 4575. व्यथा AK. 1,1,7,28. H. 1371. पीडा Halâj. 2, 380. वेदना: MBh. 14,442. प्रीति P. 3,3,116, Sch. नृणां सिद्धिः Mârk. P. 56,23. 25. विकार AK. 1, 1, 7, 21. Halâj. 1,90. संकल्पः कर्म मानसम् Nilak. 46. AK. 1,1,4,11. Halâj. 4, 88. M. 12,5. 8. कर्मदोष 9. धर्म MBh. 13,364. ग्रहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यमकल्पता । एतानि मानसान्याहुर्व्रतानि तु धराधरे ॥ Varâha-P. im

ÇKDr. u. मानसव्रतं. चित्त Verz. d. Oxf. H. 217,a,16. बुद्धि R. 3,4,9. मनस् Ind. St. 2,97. लोकाः Hariv. 998. Verz. d. Oxf. H. 40,a,4. ब्रह्मणो मानसाः पुत्राः MBh. 1,2518. 12,13079. Bhag. 10,6. Ind. St. 2,97, N. 1. Hariv. 41. 12438. 12441. R. 1,34,45. Kathâs. 59,95. VP. 1,7,1 bei Muir, ST. 1,25. कन्या Hariv. 998. Kumâras. 1,18. प्रिया Kaush. Up. 1,3. देव MBh. 12,6775. ऊचुः प्राञ्जलयः सर्वे ब्रह्माणमिव मानसाः (sc. सुताः oder ऋषयः) Hariv. 14051. 11879. *im Sinn —, in Gedanken ausgeführt,* z. B. *ein stilles* Stotra: मानसेन स्तुवते Âçv. Çr. 8,13. Lâṭy. 3,8,1. 4,7,15. Çâṅkh. Çr. 10,12,3. जप M. 2,85. MBh. 12,12787. Verz. d. Oxf. H. 102,b,34. भक्त Âçv. Çr. 8,13. मानसा मे भविष्यथम् so v. a. *dem Geiste gegenwärtig* R. 1,29,25. 30,12. दैवैरापृच्छणीयैश्चित्रैर्मानसैः wohl so v. a. *wie sie der Geist nur immer sich vorstellen kann, alle erdenkliche* 5,45,8. मानसैर्विश्वकर्मणा ग्रथवितेन मनसा चिन्तितेन मनीषया वा निर्मितैः Schol. — 2) m. a) *eine Form* Vishṇu's VP. 265. — b) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2146. 2157. — c) pl. *eine best. Klasse von Manen* (als Söhne Vasishṭha's angesehen) Verz. d. Oxf. H. 39,b,42. — d) Bez. *einer Art von Asketen:* योगिमानसहंसविप्राणाम् Weber, Râmat. Up. 362. मानस könnte übrigens auch als adj. zu हंस gehören; vgl. 2. मानस. — e) pl. Bez. der Vaiçja in Çâkadvîpa MBh. 6,436. 438. VP. 200 (Muir, ST. 1,193). Verz. d. Oxf. H. 33,a,14. 15. — f) N. pr. eines Sohnes des Vapushmant Mârk. P. 53,27. — 3) f. ई N. pr. einer der 16 Vidjâdevî H. 240. Vgl. महामानसिका. — 4) n. a) = मनस् *das geistige Vermögen, Sinn, Geist, Gemüth, Herz* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 1,1,4,9. Trik. 3,3,447. H. 1369. an. 3,753. Med. s. 30. Halâj. 2,379. Ind. St. 2,97. Suçr. 1,175,5. Bhâshâp. 33. Bâlab. 1. Pańkat. 1,7,8. Spr. 2389. यस्य तुष्टं न मानसम् 1291. °तुष्टये 4721. यस्यार्तपरित्राणे न मानसम् Mârk. P. 15,61. यत्कृत्स्ने न यज्ञेषु मानसम् VP. 1,6,29 bei Muir, ST. 1,23. कथमप्यलघियो मानसं संविदध्युः so v. a. *guter Dinge sein* Spr. 3080. Häufig am Ende eines adj. comp. अशान्त° Kathop. 2,24. क्रोधसंदीप्त° Hit. 1,48. मुदित° MBh. 1,5572. दीन° 3,2779. दुष्ट° 15581. विस्मित° R. 1,9,23. 56,24. 65,14. ब्राह्मण्ये धृतमानसः R. Gorr. 1,57,25. Rt. 1,10. Spr. 2563. AK. 3,1,7. Varâh. Bṛh. 20,2. Kathâs. 70,69. Râǵa-Tar. 3,22. f. आ MBh. 1,4401. 3,1820. 2550. 5,6074. 7,30. R. 2,60,7. 5,49,22. Çâk. 76. Kumâras. 5,3. Spr. 1235. 1394. Kathâs. 39,85. 59,130. Vid. 124. Pańkat. 184,6. III,180. Vgl. पूर्णमानस. — b) N. pr. eines heiligen Sees und Wallfahrtsortes auf dem Kailâsa, der Heimath (des Brüteplatzes) der wilden Gänse oder Schwäne, Trik. H. an. Med. MBh. 2,1044. fg. 8,3048. 12,5647 (m., पुंस्त्वमार्षम् Schol.). 13215. Hariv. 1014. 1292. 8793. 12853. कैलासशिखरे राम मनसा निर्मितं सरः। ब्रह्मणा प्रागिदं यस्मात्तदभून्मानसं सरः॥ R. 1,26,8 (27,7 Gorr.). Ragh. 6,26. Vikr. 93. 94. Megh. 11. 63. 74. Siddhântaçir. 3,35. Lalit. 317. Kathâs. 46,87. 56,208. 69,131. 72,37. 43. 55. Spr. 4306. VP. 169. Mârk. P. 55,3. Çuk. in LA. (II) 33,2. Ghaṭ. 9. Verz. d. Oxf. H. 39,a,33. 149,a,40. तीर्थ MBh. 3,10547. 13,4887. Verz. d. Oxf. H. 5,b,29. 69,a,24. मानसं तीर्थम् bedeutet auch den *geistigen Badeplatz, das Bad der Seele:* अगाधे विमले शुद्धे सत्यतोये धृतिह्रदे। स्नातव्यं मानसे तीर्थे सत्यमालम्ब्य शाश्वतम्॥ MBh. 13,5351. मनसा च प्रदीप्तेन ब्रह्मज्ञानजलेन च। स्नाति यो मानसे तीर्थे तत्स्नानं तत्त्वदर्शिनाम्॥ 5361. ein Lehrer so genannt Verz. d. Oxf. H. 245,b,7. Vgl. उत्तरमानस (auch MBh. 12,5646. Râǵa-Tar. 3,448), मानसोत्तर und लघुकमानस. — c) *eine Art Salz* Schol. zu Kâtj. Çr. 176,6.

2. मानस (von 1. मानस 4,b.) adj. *den See* Mânasa *bewohnend:* तद्वायसं तीर्थमुशन्ति मानसा (auch = सत्त्वप्रधाने मनसि वर्तमानाः nach dem Schol.) न यत्र हंसा (auch = यतयः nach dem Schol.) निरमन्त्युशिक्क्षयाः Bhâg. P. 1,5,10. — Vgl. 1. मानस 2,d.

मानसचारिन् (1. मा° + चा°) adj. *den See* Mânasa *besuchend;* m. *Gans, Schwan* Hariv. 1237.

मानसत्व (von 1. मानस) n. *eine Ausführung in Gedanken* Schol. zu Pańkav. Br. 7,1,5.

मानसनयन (1. मा° + न°) n. *das Geleite zum See* Mânasa (in übertragener Bed.), Titel einer Schrift: °प्रसादनी f. Titel eines Commentars zu jener Schrift Verz. d. Oxf. H. 245,a, No. 615.

मानसरुज् (1. मा° + रुज्) f. *Seelenkrankheit* Varâh. Bṛh. 17,5.

मानसवेग (1. मा° + वेग) adj. *geschwind wie der Geist (Gedanke);* m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 34,219. 105,66.

मानसशुच् (1. मा° + शुच्) f. *Seelenleiden* Varâh. Bṛh. 8,15.

मानससंताप (1. मा° + सं°) m. *Herzeleid, Herzenskummer* Çâk. 95,14, v. l.

मानसायन m. patron. von मनस् gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

मानसार (1. मान + सार) m. N. pr. eines Fürsten von Mâlava Daçak. 32,7.

मानसालय (1. मानस + आ°) m. *Gans, Schwan (am See* Mânasa *wohnend)* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मानसौकस्.

मानसिंह (1. मान + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 368,19. Verz. d. Oxf. H. 285,b,2. Kshitiç. 13,12. 15. Auch einfach सिंह genannt 16,1.

मानसिक (von मनस् oder 1. मानस) adj. *geistig,* Bein. Vishṇu's MBh. 12,12864. = मनउपाधिक Schol.

मानसिका s. महा°.

मानसूत्र (2. मान + सूत्र) n. *Messschnur* (vgl. प्रमाणसूत्र) Daçak. 74,2. *eine um den Leib getragene Schnur von Gold oder anderem Stoffe* Dhanańǵaja im ÇKDr.

मानसोत्तर (1. मानस + उ°) m. N. pr. eines Gebirges VP. 200. 218. Bhâg. P. 5,20,30. 35. 21,7. 13. — Vgl. उत्तरमानस.

मानसोल्लास (1. मानस + उ°) m. Titel einer Schrift Hall 18. 110. Verz. d. Oxf. H. 108,a,30. 292,a,51. गोविन्द° 14. °प्रबन्ध Titel eines Commentars zu jenem Werke Verz. d. Tüb. H. 16. °वृत्तान्त desgl. Verz. d. B. H. No. 616. °वृत्तान्तविलास desgl. Hall 110.

मानसौकस् (1. मानस + ओ°) adj. *am See* Mânasa *wohnend:* हंसाः MBh. 8,1894. m. *Gans* AK. 2,5,23. H. 1325. Halâj. 2,96. Râǵa-Tar. 3,448.

मानस्कृत m. nach Mahîdh. = पूजायाः अभिमानस्य वा कर्ता, nach dem Comm. zu TBr. = मनसैव लावण्यं योजयिता मनस्कृता (lies मनस्कृत्!) तस्य पुत्रं मानस्कृतम् VS. 30,14.

मानस्थली (मान + स्थ°) f. gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. Davon adj. मानस्थलक ebend.

मानस्य m. patron. von मनस् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मानघ्न् (1. मान + घ्न्) adj. *den Hochmuth vernichtend:* मानघ्नी भव शत्रूणाम् Mârk. P. 132,41.

मानाङ्क m. N. pr. des Verfassers des Vṛndâvana Haeb. Anth. 462. Wohl fehlerhaft für मालाङ्क.

मानाङ्कलमहातन्त्र (2. मान - अ° + म°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104,a,15.

मानानन्द (1. मान + आ°) m. N. pr. eines Autors eines Durgâmantra Verz. d. Oxf. H. 101,b,19.

मानायन m. patron. von मन (v. l. für मनस्) gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

मानाय्य m. metron. von मनायी gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मानाय्यायनी f. zu मानाय्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

मानासक्त (1. मान + आ°) adj. hochmüthig Varâh. Bṛh. 19,8.

मानिक von मानिन् in पण्डित°.

मानिका s. u. मानक; मानित s. dem caus. von मन्.

मानितसेन (म° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55.

मानिता (von मानिन्) f. am Ende eines comp. 1) *das Voraussetzen bei sich:* अज्ञाने ज्ञानमानिता MBh. 14,1000. — 2) *das Ehren:* मान्य° Spr. 3988.

मानित्व (wie eben) n. 1) am Ende eines comp. *das Voraussetzen bei sich:* अकृते कृतमानित्वम् MBh. 14,1000. — 2) am Ende eines comp. *das Sichhalten für:* पुरुष° MBh. 1,1685. — 3) *Hochmuth:* अ° *Bescheidenheit* Bhag. 13,7. Kaush. Up. Einl. 2,15. — 4) *das Geehrtwerden:* ये न मानित्वमिच्छन्ति मानयन्ति च ये परान् MBh. 12,4071.

मानिन् (von मन् und 1. मान) 1) adj. a) *meinend, der Meinung seiend:* अयं लोको नास्ति पर इति मानी Kaṭhop. 2,6. — b) *annehmend, ansehend —, haltend für;* am Ende eines comp. P. 6,3,36. Vop. 6,11.12. पूर्वनिमित्त° Ṛv. Prât. 11,7. दर्शनीय° = दर्शनीयां मन्यते P. 6,3,36, Sch. मद्रिका° 37, Sch. पञ्चमी° 38, Sch. — c) *bei sich voraussetzend, zu haben meinend;* am Ende eines comp.: शौटीर्य° R. 3,59,8. अज्ञाने ज्ञानमानिनः Mârk. P. 47,20. Paṅkar. 4,3,198. अधर्मे धर्ममानिनः Bhâg. P. 4,14,23. दुःखे च सुखमानिनः 3,10,24. धाम° 11,38. आश्रय° Kâm. Nîtis. 8,60. अक्षमः क्षमतामानी Spr. 3378. Vgl. मानिता 1. und मानित्व 1. — d) *sich haltend für,* am Ende eines comp. P. 3,2,83. अतिवादि° MBh. 3,10652. अनूचान° Khând. Up. 6,1,2. स्तेनमस्तेनमानिनम् M. 8,197. ईश° Bhâg. P. 9,4,44. कृतार्थ° Vid. 12. Kathâs. 22,95. दृढ° Hariv. 8435. धृष्ट° R. 2,96,43. पटु° Spr. 5110. पण्डित° (s. auch bes.) MBh. 1,1599. Spr. 5204. पुरुष° MBh. 3,367. 5,6094. R. 2,109,4. प्राज्ञ° (s. auch bes.) R. 2,70,10 (f.). प्राज्ञं° Kathâs. 62,171 wohl fehlerhaft. शूर° MBh. 4,899. 17,67. Spr. 3517, v. l. सुभग° R. 2,92,25 (f.). Daçak. in Benf. Chr. 195,12. दीर्घकेशमानिनी ad P. 6,3,40. कठीमानिनी ad 41. ब्राह्मणमानिनी Vop. 6,14. *erscheinend, geltend für:* दर्शनीयमानी चैत्रो मैत्रस्य Sch. zu P. 3,2,82.83. तन्मानिन् AV. Prât. 4,29. Vgl. मानित्व 2. und नरमानिनी. — e) *ehrend, hoch in Ehren haltend:* मधुमानिनीनाम् so v. a. *der Gattinnen* Madhu's Bhâg. P. 1,16,36. Vgl. मानिता 2. — f) = मानवत् Med. n. 107. *eine hohe Meinung von sich habend, hochmüthig, stolz* MBh. 2,1405. 5,2546. 7,1816. 13,6505. Hariv. 13773. R. 1,6,10. परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनाम् Çiç. 15,1. Spr. 2226. 2808. Kâm. Nîtis. 17,23.33. Kathâs. 5,91. 11,82. 38,5. 55,107 (f.). 73,23. Mârk. P. 123, 22. सदा मानी कृत्स्नप्रति MBh. 1,5536. 2,2456. मानिनो धनतो नराः (पापतो रताः ed. Bomb.) *stolz auf ihren Besitz* 13,6699. अति° R. 3,24,17. R. ed. Bomb. 3,33,16. Mârk. P. 125,12. अ° *bescheiden* MBh. 13,6461.14, 534. मानिन् *auf seine Ehre haltend, stolz* (in guter Bed.) Spr. 661. 1630. 1785. 3646 (der Löwe). 4348. 5177. 5223. Kathâs. 54,141. 65,94. Râgat. 4,182. 670. 6,204. मानिनो मानयेः Bhaṭṭ. 19,24. *hoch in Ehren stehend, hochgeachtet:* तेषां मां मानिनीं भार्यां सूतपुत्रः पदावधीत् MBh. 4,473.fgg. Varâh. Bṛh. S. 17,25. 101,10 (= Bṛh. 16,10). Bṛh. 12,11. रण° *im Kampfe* MBh. 7,6832. मानिनी Kumâras. 5,53. Ragh. 13,38. Megh. 96. Kathâs. 10,34. Bhâg. P. 3,14,18. Mârk. P. 72,19. 109,10.11. 124, 23. 127,4. An mehreren Stellen kann über die Färbung der Bedeutung gestritten werden. — g) adj. f. *grollend, schmollend* (mit dem Geliebten) AK. 2,6,1,3, v. l. H. 507, Sch. Vikr. 118. Spr. 1219. 3160. Kir. 9,36. Prab. 17,12. Gît. 9,2. Verz. d. Oxf. H. 123,a,19. 129,b,38. — 2) m. *Löwe* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. मानिनी a) *eine best. wohlriechende Pflanze,* = फली (d. i. प्रियङ्गु) Med. — b) N. pr. einer Tochter Vidûratha's und Gattin Râǵjavardhana's Mârk. P. 109,10. — c) *ein best. Metrum* Wilson; fehlerhaft für मालिनी.

मानिन्ध m. N. pr. eines Astronomen Z. f. d. K. d. M. 4,324. मनिन्ध 313; vgl. Ind. St. 2,251. — Vgl. मणित्थ.

मानुतन्तव्य (von मनुतन्तु) m. patron. des Aikâdaçâksha Ait. Br. 5, 30. सैमिपो Çat. Br. 13,5,3,2. Gobh. 1,6,1. — Vgl. मारुतन्तव्य.

मानुष (von मनुस्) VS. Prât. 2,39. in den Brâhmaṇa oxyt. 1) adj. f. ई a) *menschlich:* विश् Ṛv. 1,72,8. 2,4,3. क्षय 1,123,1. जन 48,11. कृष्टि 59,5. प्रजा VS. 11,45. होतर् Ṛv. 1,153,3. धी 2,2,9. युग 2. 1,103,4. सवन 131,1. व्रत 5,66,2. 6,12,2. यज्ञ 7,2,7. जनुस् 4,1. TS. 1,6,8,2. Ait. Br. 7,18. 8,11. Çat. Br. 1,5,1,18. 8,3,21. 13,8,4,7. 14,3,1,9. Âçv. Gṛhj. 1,14,7. वित्त Khând. Up. 5,3,6. आनन्द Taitt. Up. 2,8. समाज्ञाः 3,10,2. ऋग्वेदो देवदैवत्यो यजुर्वेदस्तु मानुषः। सामवेदः स्मृतः पित्र्यः M. 4,124. लोक Bhag. 4,12. अहोरात्राणि Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 21. क्रियाः MBh. 13,4773. आपद् Ragh. 1,60. आसुरी मानुषी दैवी चिकित्सा सा त्रिधा मता (daher f. *a branch of medicine, the administering of drugs and herbs* bei Wilson) Çabdar. im ÇKDr. सर्ग Verz. d. Oxf. H. 82,b,17. भोगाः R. 3,33,3. देह Bhâg. P. 10,33,37. रूप MBh. 1,5946. 3,2584. तनु Bhag. 9,11. Ragh. 16,22. LA. (II) 87,20. Verz. d. Oxf. H. 253,b,24. वाच् Daç. 1,24. गिर् MBh. 3,2097. गन्ध 1,5933. मूत्र Suçr. 1,194,8. गार्ग्यभार्या Hariv. 1961. नारी R. 3,54,17. कन्या Muir, ST. 4, 319, N. 284. कर्मन् MBh. 13,314. अहोरात्रे मानुषदैविके M. 1,65. विधाने दैवमानुषे 7,205. MBh. 3,2925. 2928. 13,297 (दैव° ed. Bomb.). — b) *menschlich* so v. a. *menschenfreundlich* Nir. 14,37. Indra Ṛv. 2,11,10. Agni 3,9,6. Âpas 6,50,7. 9,63,7. Ushas 7,75,2. Marut AV. 7,78,3 (TS. v. l.). — 2) m. a) *Mensch* P. 4,1,161 (proparox.). AK. 2,6,1,1. H. 337. Halâj. 2,176. Ṛv. 1,25,15. 37,7. 84,2. यज्ञियाः, मानुषाः 4,1,20. देवाः, मानुषाः 54,3. जनिम मानुषाणाम् 6,18,7. 10,13,2. यद्मानुषीषु मानुषो निषेवे 95,8. VS. 6,8. पञ्च मानुषाः Ṛv. 8,9,2. — Çat. Br. 3,6,3, 21. 9,5,1,54. M. 9,284. 10,86. MBh. 1,5937. fg. 3,2085. 2098. 2244. R. 1,15,1. Çâk. 104,14. Spr. 2182. Vid. 164. Paṅkat. 61,10. Hit. 10,20. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 43,17 (अमानुषा इमा). — b) Bez. *der Zodiakalbilder Zwillinge, Jungfrau und Wage* (nebst ihren Unterabtheilungen, den नवांश) Varâh. Bṛh. S. 100,2; vgl. Laghuǵ. 1,11—13 in Ind. St.

2,280. — 3) f. ई *ein menschliches Weib* P. 4,1,113. MBh. 3,2475. Çâk. 25. Kathâs. 30,4. 42,25. Mârk. P. 128,8. — 4) n. a) *Menschenweise, —art; —stand, Menschheit:* यस्य यावो न विचरन्ति मानुषा *dessen Tage nicht vergehen nach Menschenweise* RV. 1,51,1. मानुषाद्दिव्यमुपैमि TBr. 1,2,1,15. इदं मानुषं सर्वेषां भूतानां मधु Çat. Br. 14,5,5,13. Ait. Br. 3,33. कर्मणा लभते यस्माद्दिवं मानुषादपि । पुनश्चैव च्युतः स्वर्गान्मानुष्यमनुवर्तते ॥ Suçr. 2,400,2. *menschliches Thun, — Handeln* Taitt. Up. 1,9. दैवे च मानुषे (= पौरुषे) चैव संयुक्तं लोककारणम् MBh. 5,2826. दैवं हि मानुषोपेतं भृशं सिध्यति 7471. R. 2,23,19. — b) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339,a,36. — Vgl. अ°, अति° (auch MBh. 5,7346), धूर्तमानुषा, निर्मनुष, राक्ष°, वि°, सत्त°.

मानुषक (von मानुष) adj. *menschlich*: तपोमूलमिदं सर्वं दैवमानुषकं सुखम् MBh. 11,234.

मानुषता (wie oben) f. *das Menschsein, Menschenstand:* °तां गम् *Mensch werden* MBh. 15,858. R. 1,14,41.

मानुषत्व (wie eben) n. dass.: तौ सखायौ पुरा ह्यास्तां मानुषत्वे MBh. 13, 411. Kathâs. 45,341. *das Mannsein, Mannheit* Mârk. P. 125,28.

मानुषप्रधन (मा° + प्र°) adj. *für die Menschen kämpfend:* die Marut RV. 1,52,9.

मानुषराक्षस (मा° + रा°) m. *ein Unhold in Menschengestalt, ein wahrer Teufel* Spr. 576. °राक्षसी f. Kathâs. 65,35.

मानुषलौकिक (von मा° + लोक) adj. *der Welt der Menschen* d. i. *den Menschen eigen, menschlich:* अहोरात्रे MBh. 12,8492. — Vgl. जीवलौकिक.

मानुषिबुद्ध (मा° = मानुष + बुद्ध) m. *ein menschlicher* Buddha (Gegens. ध्यानिबुद्ध) Burn. Intr. 116. Köppen 2,26.

मानुषीभू (मानुष + 1. भू) *Mensch werden:* °भूत Kathâs. 36,125. 37,157.

मानुष्य (von मनुष्य) 1) n. *das Menschsein, Menschenstand, Menschennatur:* सर्वं पुरुषकारेण मानुष्याद्दिवतां गताः MBh. 13,308. 6676. 15, 859. Hariv. 3979. 7255. Suçr. 2,400,3. Spr. 217. मानुष्ये कदलीस्तम्भनिःसारे 4712. 4713. Kathâs. 27,71. Bhâg. P. 4,23,28. VP. bei Muir, ST. 1, 189. Mârk. P. 55,23. 57,63. LA. (II) 87,14. — 2) adj. *menschlich* Sâṅkhjak. 53. MBh. 1,5936. N. (Bopp) 19,28 (MBh. 3,2798). R. 1,34,15. अ° MBh. 14,266. Nur an der ersten Stelle wird die Form des Wortes durch das Metrum gestützt, an allen übrigen hat die v. l. die für das adj. gangbare Form मानुष.

मानुष्यक (wie eben) P. 4,2,39. Vârtt. zu P. 6,4,151. 1) adj. *menschlich:* काम Çat. Br. 14,7,1,32. कर्मन् MBh. 5,2789. 4509. स्नेह 17,104. यत्न Hariv. 3218. भाव R. Gorr. 1,35,14. Verz. d. Oxf. H. 324,a,5. — 2) n. *das Menschsein, Menschenstand, Menschennatur* Tattvas. 45. *eine Menge von Menschen* P. 4,2,39, Sch. AK. 3,3,42. H. 1416.

मानोज्ञक (von मनोज्ञ) n. *Schönheit* P. 5,1,133.

मानोन्नति (1. मान + उ°) f. *hohes Ansehen, grosse Ehren* Spr. 955.

मानोन्माद (1. मान + उ°) m. *an Wahnsinn grenzender Hochmuth* Spr. 323.

मानोन्मानिका (von 2. मान + उन्मान) f. gaṇa शाकपार्थिवादि in Siddh. K. zu P. 2,1,69.

मान्तव्य m. patron. von मन्तु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Dazu f. मान्तव्यायनी gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.



मान्त्र (von मन्त्र) adj. *den vedischen Sprüchen eigen:* स्वर Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 120.

मान्त्रवर्णिक (von मन्त्रवर्ण) adj. *in dem Wortlaut der Veda-Lieder enthalten* Bâdar. 1,1,15.

मान्त्रिक (von मन्त्र) m. *Hersager eines Spruchs* oder *eines Zauberspruchs* Wilson, Sel. Works 1,252. Râǵa-Tar. 1,234. 4,593. 5,102. Verz. d. Oxf. H. 258,b,35. Vet. in LA. (II) 13,21, wo मन्त्रिक fehlerhaft ist.

मान्त्रित m. pl. *die Nachkommen des* Mântritja gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

मान्त्रित्य m. patron. von मन्त्रित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मान्थ्, मान्थति = मन्थ् = 1. मथ् Vop. in Dhâtup. 3,9.

मान्थरेषणि m. patron. von मन्थरेषण, zu schliessen aus den Scholien zu P. 2,4,66.

मान्थर्य (von मन्थर) n. *Schwäche:* बोद्धबुद्धि° *des Verstandes* Schol. zu Kâvjâd. 3,149.

मान्थाल m. *ein best. Thier*, nach Mahîdh. *eine Mausart* VS. 24,38. — Vgl. मन्थावल.

मान्थ्य adj. von मन्थ gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

1. मान्द (von einem auf 1. मन्द् zurückgehenden मन्द) adj. *erfreuend*, Bez. des Wassers in einigen Formeln VS. 10,4. TS. 2,4,7,2. 9,3. 3,3, 2,1. 4,1. Kâth. 30,6.

2. मान्द (von मन्द) 1) adj. *zur oberen Absis einer Planetenbahn in Beziehung stehend* Sûrjas. 2,39. 43—45. 56. 3,20. — 2) n. oxyt. = मान्द्य gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

मान्दार m. *ein best. Baum*, = मन्दार Lalit. ed. Calc. 6,14. 318,16. — Vgl. मन्दारव.

मान्दारव m. dass. Burn. Intr. 535. — Vgl. मन्दारव.

मान्दार्य (von मन्दार) gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80 (proparox.). इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः RV. 1,165,15. Vermuthlich N. pr. eines Mannes, anders Sâj. und Mahîdh. zu VS. 34,48.

मान्द्य (von मन्द) n. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. 1) *Langsamkeit, Trägheit* (Gegens. शैघ्र्य) Bhâg. P. 5,21,3. 22,7. गतेः Sâh. D. 14,15. प्रवचने Spr. 647. — 2) *Schwäche:* वाचोः Pańkar. 1,7,4. der Sinne Vedântas. (Allah.) No. 144. Bâlab. 3. बुद्धि° *des Verstandes* Siddh. K. zu P. 2,2,11. Daçak. 65,13 (°माद्य gedr.). Vgl. अग्नि°. — 3) *Krankheit* H. 462. Halâj. 2,445. चकार सः । मान्द्यमल्पतराहारकृशीकृततनुर्मृषा ॥ *er stellte sich krank* Kathâs. 24,135. 65,16. °व्याज 24,167. 32,154. 63, 102. 71,95.

मान्द्र adj. von मन्द्र gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,4,62.

मान्धातर् m. N. pr. eines alten Fürsten, eines Sohnes des Juvanâçva, Trik. 2,8,3. H. 700. Verfasser von RV. 10,134. Âçv. Çr. 12,12. MBh. 2,319. 3,10423. fgg. मामयं धास्यतीत्येवं भाषिते चैव वज्रिणा । मान्धातेति च नामास्य चक्रुः सेन्द्रा दिवौकसः 10453. 7,2272. fgg. 12,974. 2397. fgg. 4474. fgg. 13,860. 3668. Hariv. 710. fgg. 1716. R. 1,70,25. 2, 110,13 (119,13 Gorr.). Spr. 2186. VP. 363. Bhâg. P. 9,6,34. 7,1. Râǵa-Tar. 4,640. 5,122. 8,3432. Verz. d. Oxf. H. 13,a,25. 31. 76,b,12. मान्धातृसूत्र Burn. Intr. 74. 89. Lot. de la b. l. 833. fg. Schiefner, Lebensb.

232 (2; hier मन्धातर्). N. pr. eines späteren Fürsten Verz. d. Oxf. H. 148,a,10. — Vgl. मन्धातर्.

मान्धातापुर (मा°, nom. von मान्धातर् + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 382,a, No. 449. मान्धातात्रिपुर Verz. d. B. H. No. 1242.

मान्धात्र adj. Mândhâtar *betreffend:* मान्धात्रोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 13,a,24 (मान्धातोपा° gedr.). m. patron. von मान्धातर् Âçv. Çr. 12, 12. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,8 (मान्धात gedr.).

मान्ध्योद m. patron. Saṁsk. K. 184,a,10. Offenbar eine falsche Form.

मान्मथ (von मन्मथ) adj. *zur Geschlechtsliebe in Beziehung stehend, sie betreffend, durch sie hervorgerufen:* विधि Mâlatim. 35,5. विकार Spr. 422. Prab. 41,4. आचार्यक Sâh. D. 54,10.

1. मान्य 1) adj. (vom caus. von मन्) *zu ehren, ehrenwerth, in Ehren stehend* Gatâdh. im ÇKDr. von Personen M. 2,139. Jâǵn. 1,35. Sâv. 1, 37. MBh. 5,7298. Hariv. 7326. R. 1,17,26 (15 Gorr.). 4,40,25. Ragh. 4, 7. 13,63. Spr. 1051. 1421. 3988. Varâh. Bṛh. S. 5,42. 74,4. Kathâs. 24, 191. 34,138. 49,7. 52,75. 68,33. Râǵa-Tar. 2,171. Mârk. P. 18, 9. Sâh. D. 18,14. यथा चैव भवद्विधा मान्या एव नराधिपः MBh. 15,32. सर्वेषामेव नो मान्यः 1,857. Jâǵn. 1,111. Ragh. 2,44. Cit. beim Schol. zu Çâk. 51, 16. Kathâs. 62,41. Dhûrtas. in LA. 90,15. लोक° Z. d. d. m. G. 14,569, 12. भूपसंमान° Spr. 1420, v. l. न मानमान्यो मुदमाददीत न संतापं प्राप्नुयाच्चावमानात् MBh. 1,3624. वित्तं बन्धुर्वयः कर्म विद्या भवति पञ्चमी। एतानि मान्यस्थानानि गरीयो यद्यदुत्तरम्॥ Spr. 4993. — 2) f. आ *Trigonella corniculata Lin.* Çabdam. im ÇKDr.; fehlerhaft für माल्या.

2. मान्य (von 4. मान) m. patron. RV. 1,165,14. 15. 177,5. 184,5. Maitrâvaruṇi, Liedverfasser von RV. 8,56. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,14.

मान्यत्व (von 1. मान्य) n. *das in Ehren-Stehen bei* (gen.): जनस्य Varâh. Bṛh. S. 85,4.

मान्यमान patronymisch aus मन्यमान (partic. von मन्) gebildet (Sâj.): देवकं चिन्मान्यमानं जघन्थ etwa *das Göttchen, den Stölzling, hast du erschlagen* RV. 7,18,20.

मान्यव adj. auf Manju *bezüglich:* मन्त्र Nir. 1,17.

मान्यवती N. pr. einer Princessin Mârk. P. 123,17. Vielleicht fehlerhaft für माल्यवती.

मापत्य (1. मा + अपत्यम् *bei Leibe kein Kind*) n. (sic) Bez. des *Liebesgottes* Halâj. 1,34.

मापन (vom caus. von 3. मा) 1) m. *Wage* Çabdak. im ÇKDr. (तूल: wohl nur ein Druckfehler für तुला). — 2) f. आ *Messung, Ausmessung* MBh. 1,2030.

मापय् s. das caus. von 3. मा und 2. मि.

माबर् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,10.

माम (von मम) adj. nur im voc. sg. m. so v. a. *Onkel* (so reden Krebse, Fische und Schildkröten den Kranich an und der Schakal den Esel) zu belegen Pańkat. 50,12. 16. 51,13. 23. 52,3. 98,13. 21. 214,23. 215,3. 7.

मामक (wie eben oder von ममक) 1) adj. a) *mein, der Meinige* P. 4, 3,3. Vop. 7,22. H. an. 3,83. Med. k. 137. RV. 10,17,14. 103,10. 159,4. VS. 19,46. Bhag. 1,1. 15,12. MBh. 1,167. 2,583. 3,12935. 13513. 4,314. 12,2890. Hariv. 7086. R. 1,22,13. 60,27. 2,31,35. 34,10. 6,36,42. Râǵa-Tar. 3,270. Kathâs. 10,185. 52,245. 56,55. Bhâg. P. 3,24,4. Mârk. P. 23,83. f. मामिका P. 7,3,44, Vârtt. 1. Pat. zu P. 4,1,30 (मामका beim Schol. zu P. 4,1,30 fehlerhaft). MBh. 4,1622. 7,3037. R. 2,105,2. 3, 23,22. मामकी ved. P. 4,1,30. Kâç. zu P. 1,1,19. Bhag. 9,7 (die meisten Autt. मामिका). R. 6,112,5. Kathâs. 32,148. — b) *selbstsüchtig, geizig* Çabdam. im ÇKDr. — 2) m. *ein Oheim von mütterlicher Seite* H. an. Med. k. 137. °तनय 235. — 3) f. मामकी N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,35. fg.; vgl. मामुखी. — Vgl. स्पोतय°.

मामकीन (wie oben) adj. *mein* P. 4,3,3. Vop. 7,22. Mâlatim. 49,19. Kathâs. 32,146. 196.

मामतेय (von ममता) m. metron. des Dîrghatamas RV. 1,147,3. 152, 6. 158,6. Ait. Br. 8,23. Bhâg. P. 9,20,25 (सामतेय v. l.).

मामनसायति m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,9 v. u. Wohl fehlerhaft.

मामल्लदेवी (मा° + दे°) f. N. pr. der Mutter Çrîharsha's Hall 160. Einl. zu Vâsavad. 18. Verz. d. Oxf. H. 118,b, No. 200.

मामिडि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 196,b,22.

मामुखी f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2, 12. — Vgl. मामकी.

मामुदगजनवी m. = محمود غزنوى Kshitîç. 6,19.

मांपश्य (माम्, acc. von 1. मँ, + प°) adj. *mich ansehend* so v. a. *deine Blicke auf mich ziehend* AV. 7,38,1.

माय (von 3. मा) 1) adj. a) nom. ag. am Ende eines comp. P. 3,2,2. धान्य° *Korn messend* Sch. — b) *Trugbilder schaffend* (= मायाविन् Schol.), Beiw. Vishṇu's MBh. 13,909. — 2) m. a) = पीताम्बर H. an. 2,376. Med. j. 45. *Gaukler, Taschenspieler.* — b) *ein* Asura Med. दम्बर H. an. kann Druckfehler für असुर sein. — 3) f. माया Uṇâdis. 4,109. Çânt. 1,5, Sch. a) *Kunst, ausserordentliches Vermögen, Wunderkraft* (diese Bedeutungen nur in der älteren Sprache); *Kunstgriff, List, Anschlag, Trug, Gaukelei; ein künstliches Gebilde, Trugbild, Blendwerk, Täuschung;* = प्रज्ञा, प्रज्ञान Naigh. 3,9. Nir. 7,27. 12,17. = बुद्धि Trik. 3,3,318. H. an. Med. = शाम्बरी (fälschlich als *a female juggler* von Wilson gefasst) AK. 2,10,11. Trik. H. 925. H. an. Med. Halâj. 4,55. = कूट AK. 3,4,9,39. = शाठ्य H. 377. = दम्भ H. an. = वृद्रोपाय H. 738. मायाभिरिन्द्र मायिनमवातिरः RV. 1,11,7. 32,4. 80,7. 2,11,10. अस्तभ्नान्मायया द्यामवस्रसः 17,5. या वो माया अभिद्रुहे 27,16. 3,27,7. 60,1. महो मित्रस्य वरुणस्य माया 61,7. 4,30,12. 21. प्र देवीर्मायाः सहते 5,2,9. असुरस्य 63,3. 78,6. 85,5. 6. न तस्य मायया चन रिपुरीशीत मर्त्यः 8,23,15. त्वष्टा माया वेदपसामपस्तमः 10,53,9. यां मायाभिरन्वचरन्मनीषिणः AV. 12,1,8. 13,2,3. 8,10,22. VS. 13,44. 23,52. 30,7. देवा असुरानुपासचरन्निव युद्धेनेतिव मायया Ait. Br. 6,36. 8,23. यज्ञस्य TBr. 3,10, 8,2. Çat. Br. 2,4,2,5. कां चिन्मायां कुर्यात् 13,4,2,11. 11,1,6,12. तामिन्द्रः कया चन मायया हन्तुं नाशंसत Pańkav. Br. 13,6,9. न येषु जिह्ममनृतं न माया च Praçnop. 1,16. — मायाः कृण्वानस्तन्वं परि स्वाम् RV. 3,53,8. 6,47,18. अधेन्वा चरति मायया 10,71,5. आसुरी माया स्वधया कृतासि VS. 11,69. त एते माये असृज्यन्त *zwei Trugbilder* Çat. Br. 3,2,4,1. इन्द्रस्य माया N. eines Sâman Ind. St. 3,208,a. — चौरिकानृतमायाभिर्धर्मश्चापैति पादशः M. 1,82. समाहृत्य तु तद्वैक्षं यावदर्थममायया *ohne Trug,*

*ehrlich* 2, 51. अमाययैव वर्तेत न कथं च न मायया । बुध्येतारिप्रयुक्तां च मायाम् ॥ 7,104. सेवेतामायया गुरुम् MBh. 13,7593. न मायया कर्तुमिहार्हसि दुर्गं सुयुद्धमेवास्तु धिगस्तु विप्लताम् Hariv. 7335. 9212. Spr. 1822. 2187. fg. 4850. Z. d. d. m. G. 14, 570, 9. 13. Kâm. Nitis. 5,19. 17, 3. 52. fgg. Spr. 109. 392. Varâh. Bṛh. S. 104, 61. Kathâs. 25, 274. 28, 187. यो मायां कुरुते मूढः प्राणात्यये धनादिषु so v. a. *wer bei Todesgefahr sein Geld und Anderes auf eine listige Weise zu retten sucht* Spr. 2549. प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय संभवाम्यात्ममायया *Trugbild* Bhag. 4, 6. दैवी ह्येषा गुणमयी मम (Kṛshṇa spricht) माया दुरत्यया 7, 14. माययापहृतज्ञानाः 15. भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया 18, 61. पुरा विकुरुते मायाम् MBh. 1, 6029. 7631. 3, 2557. अग्निर्हि प्रमदा दीप्ता मायाश्च मयजा विभो 13, 2250. R. 5, 78, 11 (pl.). येन (मयपुत्रेण बलेन) ह वा इह सृष्टाः षण्णवतिर्मायाः याः काश्चनाद्यापि मायाविनो धारयन्ति Bhâg. P. 5,24,16. Çâk. 137. Ragh. 2, 62. निदधे रावणः सीतां मयो मायामिवासुरः R. 3, 60, 21. मायां भूमिगतामिव Hariv. 6614. °दर्शन Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 17. मायां मोहिनीं समुपाश्रितः MBh. 1, 1156. अप्सरा देवकन्या वा माया 3, 15580. तामापतन्तीं मायाम् Hariv. 9377. सैंही, सिंह° *ein Trugbild in der Gestalt eines Löwen* 9378. fgg. Verz. d. Oxf. H. 59, *b*, 19. fgg. °मृग *ein Trugbild von einer Gazelle, keine wirkliche Gazelle* R. 3, 49, 21. 50, 9. 6, 82, 105. °गज Kathâs. 12, 18. °वत्सेशरूपिन् 33, 202. °कनकमञ्जरी 71, 168. °किरात Bhâg. P. 3, 1, 38. 6, 18, 7. 7, 2, 7. 8, 18, 24. 19, 32. 24, 1. Verz. d. Oxf. H. 28, *b*, 24. °विवरमन्दिर Kathâs. 29, 14. °रावण so v. a. Râvaṇa *in einer trügerischen (anderen) Gestalt* Verz. d. Oxf. H. 143, *b*, No. 295. मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम् Çvetâçv. Up. 4, 10. Nîlak. 40. तथा च प्रपञ्चस्य परिणाम्युपादानं माया न ब्रह्मेति सिद्धान्तः 180. ब्रह्मशक्तिर्माया Çâṇḍ. 86. Wilson, Sel. Works 1, 243. Verz. d. Oxf. H. 81, *a*, 16. 149, *b*, 40. 238, *b*, 4. Ind. St. 1, 23. 2, 12. Prab. 9, 10. 11, 9. Bhâg. P. in VP. 21, N. 1. शिव° Spr. 2277. राममाये Weber, Râmat. Up. 308. mit der Durgâ (die Identificirung mit der Lakshmî bei Wilson und im ÇKDr. beruht auf einer falschen Lesart H. 226; vgl. jedoch °पति) identificirt Hariv. 10238. देवीं मायां (= दुर्गा Schol.) तु श्रीकामः (यजेत) Bhâg. P. 2, 3, 3. Pañkar. 1, 3, 41. Verz. d. Oxf. H. 58, *a*, 14. Verfasserin von Zaubersprüchen 101, *a*, 33. Personificirt als Tochter Anṛta's und der Nirṛti (Nikṛti) und als Mutter Mṛtju's Mârk. P. 50, 30. VP. 56. als Tochter Adharma's Bhâg. P. in VP. 55, N. 14. Nach H. an. soll माया auch = कृपा *Mitleid* sein. — *b*) angeblicher Name der Mutter Çâkjamuni's H. 237, Sch. Hiouen-thsang 1, 325. 343. Vie de Hiouen-thsang 110. 127. Schiefner, Lebensb. 234 (4.). Vgl. °देवी. — *c*) mystische Bezeichnung bestimmter Buchstaben Verz. d. Oxf. H. 97, *a*, 38. fg. — *d*) N. zweier Metra: α) *4 Mal* ‒ ‒ ‒ ‒, ‒ ◡ ◡ ‒ ‒ ◡ ◡ ‒ ‒ Colebr. Misc. Ess. II, 161 (VII, 3). — β) *a, d:* ◡ ‒ ◡ ‒ ‒ ◡ ◡ ◡ ‒ ◡ ‒ ‒ ; *b, c:* ‒ ‒ ◡ ‒ ◡ ‒ ‒ ◡ ◡ ‒ ◡ ‒ ‒ Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — *e*) N. pr. einer Stadt (vgl. मायापुरी) Verz. d. Oxf. H. 69, *a*, 27. — Vgl. अमाय, अहि°, इन्द्रि°, देवमाया (auch Hariv. 9211), निर्माय (*der Wunderkraft baar* TS. 6, 5, 1, 2), पुरु°, प्रतिमाया, बहुमाय, भूरि°, महामाय, महामाया, सुमाय.

मायण m. N. pr. des Vaters von Mâdhava und Sâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 167, *b*, 27. 264, *a*, 13.

मायवं (von मयु oder मायु) m. patron. ṚV. 10, 93, 15.

मायवत् adj. = मायावत् Ait. Br. 8, 23. Çat. Br. 13, 5, 4, 12. Aus metrischen Rücksichten verkürzt.

मायाकापालिक (मा° + का°) n. Titel eines Schauspiels (संलापक) Sâh. D. 204, 1.

मायाकार (मा° + 1. कार) m. *Gaukler, Taschenspieler* AK. 2, 10, 11. H. 925. Halâj. 2, 434, wo मायाकारस्तु वि° मायिकः zu lesen ist.

मायाकृत् m. = मायाकार Çabdar. im ÇKDr.

मायाचण (मा° + चण) adj. *bekannt durch seine Gaukeleien* Bhaṭṭ. 2, 32.

मायाचार (माया + आ°) adj. *mit List —, mit Trug zu Werke gehend* (Gegens. साध्वाचार) Spr. 4850.

मायाजीविन् (मा° + जी°) m. = मायाकार H. 925, v. l.

मायातन्त्र (मा° + त°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95, *b*, 4. 101, *b*, 43.

मायाति m. = नरबलि *Menschenopfer* ÇKDr. nach dem Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 16.

मायात्मक (माया + आत्मन्) adj. (f. मायात्मिका) *dessen Wesen Täuschung ist* Wilson, Sel. Works 1, 244.

मायाद m. *Krokodil* Trik. 1, 2, 23.

मायादेवी (मा° + दे°) f. N. pr. 1) der Mutter Çâkjamuni's Burn. Intr. 535. Lalit. ed. Calc. 28, 20. 45, 18. 63, 13. 68, 16 (°देवीम्). 17 (°देव्याः). Schiefner, Lebensb. 234 (4.). मायाया देव्याः H. 237, Sch. मायादेवीसुत m. Bez. Çâkjamuni's AK. 1, 1, 1, 10. — 2) der Gattin Pradjumna's (vorher Çambara's) VP. 575. fg.; vgl. मायावती.

मायाधर (मा° + धर) 1) adj. *mit Gaukeleien —, mit Zauberkünsten vertraut* R. 3, 44, 26. 49, 17. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Asura Kathâs. 17, 19.

मायापटु (मा° + पटु) adj. = मायाधर Varâh. Bṛh. S. 15, 20. Bṛh. 14, 4. H. 1218.

मायापति (मा° + प°) m. *ein Meister in der Täuschung* oder *Gatte der personif. Täuschung:* Vishṇu Pañkar. 4, 3, 48.

मायापुरी (मा° + पु°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 6. — Vgl. माया.

मायाफल (मा° + फल) n. *Gallapfel* Râǵan. im ÇKDr.

मायाभ्युदयन (माया + अ°) m. N. pr. eines Kâjastha Râǵa-Tar. 8, 1819.

मायामय (von माया) adj. f. ई *auf Täuschung beruhend, ein Blendwerk bildend, hingezaubert, keine Wirklichkeit habend* Colebr. Misc. Ess. I, 375. Maitrjup. 4, 2. MBh. 3, 673. 1720. 9, 584. Hariv. 8014. fg. R. 1, 15, 9. 49, 16 (50, 15 Gorr.). 3, 49, 31. 55, 34. 6, 7, 7. 82, 68. R. ed. Bomb. 1, 27, 19. Spr. 4707. Bhâg. P. 2, 2, 2. 3, 13, 25. Mârk. P. 24, 33. Weber, Râmat. Up. 206. Bhaṭṭ. 17, 107.

मायायन्त्र (मा° + य°) n. *Zauberwerk:* पित्रा च शिक्षितास्मीह मायायन्त्राण्यनेकशः Kathâs. 29, 17. °विद् 43, 27. मयप्रणीतदार्वादिमायायन्त्रविचक्षणा 22. °विमान *Zauberwagen* 31, 56. 27. °करण्डिका 29, 37. स्वमायायन्त्रपुत्रिकाः 18; vgl. noch न्यस्तदारुमयानेकमायायन्त्रपुत्रिका 1.

मायारसिक s. मायावसिक.

मायावचन (मा° + व°) n. *eine gleissnerische Rede* Pañkat. 33, 7.

मायावटु (मा° + वटु) m. N. pr. eines Fürsten der Çavara Kathâs. 71, 4. 289. fg. 72, 403.

मायावत् (von माया) 1) adj. P. 5, 2, 121. *zauberkräftig; Trug anwendend:* नि मायावानब्रह्मा दस्युरर्त RV. 4,16,9. राक्षसा: R. 6,84,35. Vgl. मायवत्. *reich an Zauberkünsten:* चरित्राणि Schol. zu Bhâg. P. 3,13,47. — 2) m. Bein. Kaṁsa's Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. °वती *a)* N. pr. der Gattin Pradjumna's (vorher Çambara's) Gaṭâdh. im ÇKDr. Hariv. 9213. fgg. VP. 575. fg. Vgl. मायादेवी. — *b)* N. pr. der Frau eines Vidjâdhara Kathâs. 13, 35. — *c)* N. pr. einer Prinzessin Kathâs. 112, 112. — *d)* N. einer personificirten Zauberkunst Kathâs. 42,38. — *e)* N. pr. einer Verfasserin von Zaubersprüchen Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,33.

मायाव्यसिक adj. = परप्रतारक Çabdam. im ÇKDr. Wohl fehlerhaft für मायारसिक (मा° + र°) *der eine Lust daran hat Trug anzuwenden.*

मायावाद (मा° + वाद) m. *die Lehre von der Täuschung*, Bez. des Buddhismus Verz. d. Oxf. H. 14, *a*, N. °संदूषणी f. Titel einer polemischen Schrift gegen die adualistische Vedânta-Lehre Hall 160.

मायाविद् (मा° + विद्) adj. *in Zauberkünsten erfahren* MBh. 1,7638.

मायाविन् (von माया) 1) adj. P. 5, 2, 121. Vop. 7, 29. *zauberkräftig; Trug anwendend, Andere täuschend, — hintergehend;* von Personen Halâj. 2, 194. वृत्र RV. 2, 11, 9. 9, 83, 3. die Açvin 10, 24, 4. MBh. 3, 11683. 13366. 5, 4224. 13, 1214 (Çiva). 2289 (Indra). R. 1,1,51. 3,49, 47. 4,8,36 (Gorr. als N. pr.). 9,10. 6,7,5. 19,64. Ragh. 10, 46. Spr. 237. Kir. 1,30. Mârk. P. 22,7. Pańkat. ed. orn. 56,2. पुरुषोत्तम Wilson, Sel. Works 1,243. *in Täuschung bestehend, ein Blendwerk bildend:* ब्रह्म Nîlak. 138. m. *Zauberer, Gaukler, Taschenspieler:* नटाश्च नर्तकाश्चैव मल्ला मायाविनस्तथा। शोभयेयुः पुरवरं मोदयेयुश्च सर्वशः ॥ MBh. 12, 2655. Bhâg. P. 5,24,16. Kusum. 23,7. — 2) m. *Katze* Râǵan. im ÇKDr.

मायासुत m. *der Sohn* (सुत) der Mâjâ d. i. Çâkjamuni H. 237.

मायिक (von माया) 1) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. *in Täuschung bestehend, ein Blendwerk bildend:* जगत् Kusum. 19,14. Kap. 3,26. Pańkar. 2,7,53. *Trug anwendend, Andere täuschend* Halâj. 2,195. m. *Gaukler, Taschenspieler* 434 (wo मायिकः st. मालिकः zu lesen ist). — 2) n. *Gallapfel* Râǵan. im ÇKDr. मायिका f. v. l. ebend.

मायिकभैरव (मा° + भै°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,32.

मायिन् (von माया) 1) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. *kunstreich, wunderkräftig; listig, Trug anwendend* H. 377. Halâj. 2, 195. RV. 1, 32,4. मर्त्य 39,2. मृग 80,7. नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् 3,38,7. 9. 5,48, 1. 3. Soma 7,82,3. नि मायिनस्तपुषा रक्षसो दह 8,23,14. 1,11,7. स चिन्नु शक्नोति मायी विभाय AV. 5,11,4. die Marut 5,58,2. die Açvin 6,63,5. Varuṇa 6,48,14. 7,28,4. 10,99,10. Indra 8,65,5. मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम् Çvetâçv. Up. 4,10. 9. Verz. d. Oxf. H. 222,*a*,34. fg. Kṛshṇa Pańkar. 4,4,28. — Kumâras. 2,46. Spr. 1550, v. l. Kir. 1,30. Kathâs. 71,149. Pańkar. 2,1,47. अ° MBh. 3,1357. *in der Gewalt der* Mâjâ *stehend:* पुरुष *(die Seele)* Bhâg. P. 2,5,19. m. *Gaukler, Taschenspieler, Zauberer* Kathâs. 38,62. nach Çabdârthak. bei Wilson Bein. von Brahman, Çiva, Agni und Kâma. n. *Zauberhaftes, Zauberkunst:* कथनरिव° Bhâg. P. 3,13,47. कथनीयानि मायिनि मायावन्ति चरित्राणि यस्य Schol. Statt मायिनां चैव Pańkar. 1,12,7 ist wohl गायनानां च (गायनानाञ्च v. l.) zu lesen; मायिसमो Padma-P. 16,29 ist wohl auch verdorben. Vgl. दुर्मायिन्. — 2) n. *Gallapfel* Râǵan. im ÇKDr. u. मायाफल; auch मायिफल n. ebend.

1. मायु (von 2. मा) m. 1) *das Blöken, Brüllen;* von Kühen, Schafen, Ziegen Naigh. 1,11. Nir. 2,9. RV. 1,164,28. 7,103,2. 10,95,3. Kâtj. Çr. 25,9,12. Kauç. 44. 93. 96. vom Affen (wenn पुरुष = किंपुरुष ist) AV. 6,38,4. 19,49,4 (wo अग्रे in क्रन्द्यं zu ändern ist nach TBr. 2,7,7,1). — 2) *Blöker, Brüller*, Bez. *eines best. Thieres* oder Beiw. des किंपुरुष Çâṅkh. Çr. 16, 3, 14. 12, 13. Ind. St. 9, 246. — Vgl. अज°, ऊर्ध्व°, गो° und मयु.

2. मायु (von 3. मा) adj. so v. a. आदित्य nach Nir. 2, 9. 11, 42. त्रयः सुपर्णा उपरस्य मायू नाकस्य पृष्ठे अधि विष्टपि श्रिताः AV. 18,4,4 scheint entstellt zu sein; ein du., wie Padap. das Wort auffasst, ist nicht begreiflich. — Vgl. दुर्मायु.

3. मायु Uṇâdis. 1, 1. m. *Galle* AK. 2,6,2,13. H. 462. Hâr. 141. Halâj. 2,450. n. Trik. 2,6,17.

मायुक adj. = ह्रस्व Naigh. 3,2. — Vgl. प्रमायुक.

मायुराज m. N. pr. eines Sohnes Kuvera's Trik. 1,1,80. Vgl. मयुराज (u. मयु) als Bein. Kuvera's.

मायूक adj. *brüllend:* गोर्मायूकस्य Ind. St. 3, 459. Vielleicht fehlerhaft für मायुक = 1. मायु *Brüller.*

मायूर (von मयूर) 1) adj. f. ई *dem Pfau eigen, von ihm kommend* P. 4, 3,154, Sch. गुणा MBh. 12, 4364. पर्णा 9817. Pańkar. 3,11,5. मांस MBh. 13,5047. R. 2,91,65 (100,63 Gorr.). Suçr. 2,251,2. *aus Pfauenfedern gemacht* Varâh. Bṛh. S. 43,44. 73,5. *von Pfauen gezogen* (oder *aus Pfauenfedern gemacht*): रथ Hariv. 11032. *Pfauen lieb* Mâlav. 20. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = अजमोदा Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *Taubenschwarm* P. 4,2,44, Sch. AK. 2,5,43. H. 1413. — Vgl. महामायूरी.

मायूरक (wie oben) m. *Pfauenfänger* R. 2,83,45. = लोलामयूरग्राहिन् oder मयूरपिच्छैश्छत्रादिव्यजनकारी Schol. — Vgl. मायूरिक.

मायूरकर्णि m. patron. von मयूरकर्ण gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

मायूरकल्प (मा° + कल्प) m. N. einer *Weltperiode* Verz. d. Oxf. H. 65,*b*, 28.

मायूराज m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,6. — Vgl. मायुराज.

मायूरिक (von मयूर) m. *Pfauenjäger, Pfauenfänger* P. 4, 4, 35, Sch. R. Gorr. 2,90,13. — Vgl. मायूरक.

मायेय adj. von माया gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97.

मायोभव्य (von मयोभू) n. *Wohlsein, Ergötzung* Pâr. Gṛhj. 1,8. richtiger °भव्य Âçv. Gṛhj. 1,7,19.

माय्य s. पुरु°.

मार (von 1. मर्) 1) adj. (f. ई) am Ende eines comp. *tödtend, vernichtend.* — 2) m. *a) Tod, Pestilenz* H. an. 2,446. Med. r. 77. जनमारकृत् Varâh. Bṛh. S. 3,31. जनमारावृष्टिद 5,23. जन° *Pestilenz* AV. Pariç. 74, 84. — *b) Tödtung* H. 372. Vop. 18,22. जिनस्येव मारविद्वेषिणः प्रभोः Râǵa-Tar. 3, 7. अ° 57. 256. अशेषप्राणिनामासीदमारो दश वत्सरान् 5, 64. 119. बस्तमारमृतम्ना (vgl. पशुमार) *gestorben wie ein Bock, den man abthut*, d. i. *plötzlichen* oder *krampfhaften Todes gestorben* Suçr. 1, 279,8; vgl. 118,16. — *c) Hinderniss* Trik. 3,3,367. H. an. Med. Vâsavad. 14. — *d) der Liebesgott, Geschlechtsliebe* AK. 1,1,1,20. Trik. H. 227.

H. an. Med. Halâj. 1,32. Hariv. 14912. fgg. Kathâs. 7,62. 36,88.92. 66, 90. Git. 3,14. Vâsavad. 14. Nalod. 1,17. 3,25. °शक्ति Pańkar. 3,15,71. मारः कामाधिपतिः Lalit. ed. Calc. 148,15. °वल्ली Kathâs. 72,286. माराङ्क Git. 12,12. Bei den Buddhisten ist Mâra (auch pl.) *der Versucher, der Teufel;* er erhält das Beiwort पापीयस् Lalit. ed. Calc. 327, 2. 373, 8. 10. 397,8. 9 (मारपापीयस्). 404,5. Burn. Intr. 76. fg. 133. 398. Lot. de la b. l. 8. 90. 385. Schiefner, Lebensb. 244. (14.) fg. 296 (66). Hiouen-thsang 1,374. 473. 2,22. Köppen 1,74 u. s. w. °वधूभिः, °वीरैः Verz. d. Oxf. H. 349, *b*, No. 821. °चमू Vjutp. 171. vier Arten desselben Vjâḍi zu H. 235. — *e) Stechapfel* Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. ई *Pestilenz* H. an. Med. 4te Râǵa-Tar. 117. 120. जनमारिमय *pestilenzartig* d. h. *Pestilenz bedeutend* AV. Pariç. 74,98. Personif. als *Todesgöttin:* हे लोका इह युष्माकमुपर्यद्य पतिष्यति। सर्वसंहारिणी मारी Kathâs. 12,178. 183. fg. मारी मम गृहे भार्या प्रविष्टा 17,90. mit der Durgâ identificirt Trik. 1,1,53. H. ç. 60. H. an. Med. मारी त्रिशूलेन जघान चान्यान्खट्वाङ्गपातैरपराश्च कौशिकी Vâmana-P. 52 im ÇKDr. — Vgl. अघ°, अज°, अश्व°, अहि°, जुधा°, खड्ग°, तृष्णा°, देवपुत्र°, धुन्धु°, नग°, पशु° (पशुमारेण auch MBh. 10,531. पशुमारम् auch 4,775. 10,337), शिशु°, भूतमारी, भृङ्ग°, अमर°, मल्ल°.

मारक (vom caus. von 1. मर्) 1) adj. (f. मारिका) am Ende eines comp. *tödtend:* एकादशमारिका Kathâs. 66,77. 97. त्रि° 80. दश° 89. 94. — 2) m. *a) Seuche, Pestilenz* Trik. 2,8,60. *der Todesgott* Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 316. zu Khând. Up. S. 50. — *b) Falke* Hâr. 86. — Vgl. अश्व°, पशु°, मधु°.

मारकत (von मरकत) adj. f. ई *smaragden* Spr. 628. Bhâg. P. 3,15, 20. 9, 11, 22. Pańkar. 3, 12, 10. धातु so v. a. *Smaragd* MBh. 3, 14221. Davon °त्व n. *smaragdene Farbe:* मुक्तायाः Râǵav. im ÇKDr. u. मुक्ता. — Vgl. मल्ल°.

मारकायिक (von मार + काय) adj. *zum Gefolge* Mâra's (*des Versuchers) gehörig* Lalit. ed. Calc. 375,18. Lot. de la b. l. 277. — Vgl. कायिक 3.

मारजित् (मार + जित्) m. Mâra's *Besieger*, Beiw. und Bein. eines Buddha AK. 1,1,1,8. H. 235. Halâj. 1,85. Vjutp. 2.

मारण (vom caus. von 1. मर्) 1) n. *a) das Tödten* AK. 2,8,2,83. 3,4, 18,121. Trik. 2,8,59. Halâj. 2,322. तावत्कृत्वो ह मारणम् — प्राप्नोति so v. a. *so oft tödtet man ihn* M. 5,38. मनुष्य° 8,296. Hariv. 691. Kâm. Nîtis. 14,28. Weber, Râmat. Up. 296. — *b) eine die Vernichtung eines Feindes bezweckende Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,9. 27. 33. 35. 98,*a*,5. 6. 100,*a*,40. तापस्वरादि° 98,*a*,2. न शस्तं मारणं कर्म Pańkar. 3,14,71. °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 25. 31. यत्नमारणकर्मन् Weber, Râmat. Up. 314. °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 98, *a*, 17. — *c)* (sc. अस्त्र) Bez. *einer best. mythischen Waffe (die Tödtende)* R. 1,29,19. — *d)* Bez. *eines best. Processes bei der Darstellung von Metallen* Verz. d. B. H. No. 965. fg. 969. Verz. d. Oxf. H. 311, *b*, 17. 320, *b*, No. 760. 321, *b*, No. 763. — *e) ein best. Gift;* s. u. मरण 2. — 2) f. ई Bez. *einer der* 9 Samidh (*die Tödtende*) Gṛhjasaṁgr. 1, 27.

मारदाकार m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Tüb. H. 13.

मारप m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 257.

मारबीज (मार + बीज) n. Bez. *einer best. Zauberformel* Pańkar. 3, 15, 25. 54.

मारव (von मरु) 1) adj. f. ई *eine Wüstenei bildend, in einer Wüste liegend:* स्थल Nalod. 1,41. वीथी 3,35. — 2) f. Bez. *einer best. musicalischen Scala* As. Res. 3,78.

मारवत् (von मार) adj. *von Geschlechtsliebe erfüllt* Nalod. 1,41.

मारवराज्य Râǵa-Tar. 2,15 fehlerhaft für मडवराज्य.

मारात्मक (मार + आत्मन्) adj. *mordsüchtig* Hit. 10,18.

माराभिभू (मार + अ°) adj. Mâra's *Meister werdend*, Beiw. eines Buddha Vjutp. 2.

मारि (von 1. मर्) f. 1) *Seuche, Pestilenz* Trik. 2,8,60. H. 60. 325. *das Tödten* Med. r. 78. — 2) *Regen* (वर्ष) Med. *ruin* in beiden Ausgaben bei Wilson Druckfehler für *rain*.

मारिच (von मरिच) adj. *aus Pfeffer gemacht:* चूर्ण so v. a. *gestossener Pfeffer* Hariv. 8442.

मारिचिक (wie eben) adj. *mit Pfeffer zubereitet, gepfeffert* P. 4,4,3, Sch.

मारिन् (von 1. मर् oder मार) adj. am Ende eines comp. *sterbend und tödtend;* s. पूर्व°, युव°, जन्तु°.

मारिव्यसनवारक (मा°-व्य° + वा°) adj. *Pestilenz und Noth abwehrend;* m. Bein. Kumârapâla's H. 713.

मारिष 1) m. *a) ein ehrenwerther Mann* AK. 1,1,7,14. H. 333, Sch. H. an. 3,710. Med. sh. 43. Halâj. 1,99. In der Anrede Sâh. D. 171,18. MBh. 1,7971. 4,1830. 6,355. 7,3604. 3967. 8,1873. Vikr. 3, 6. Mâlav. 3,6. Uttararâmak. 2,18. Mâlatim. 2,8. Kaitanjak. 3,12. Bhâg. P. 6,12.24. 9,24,7. nom. 1,14,26. 8,18,18. Vgl. मार्ष. — *b) ein best. Gemüse* H. an. Med. Vgl. अल्प°, मारिषक. — *c)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6, 368 (fehlt VP. 193; vielleicht hat Wilson eine Lesart vor Augen gehabt, wo मारिष als voc. stand). — 2) f. आ N. pr. *a)* der Mutter Daksha's Trik. 1,1,96. H. an. Med. (दक्षाम्बायां st. दक्षात्मायां zu lesen). Hariv. 96. VP. 113. fgg. Bhâg. P. 4,30,48. Brahma-P. in LA. (II) 58,7. — *b)* der Gattin Çûra's VP. 436. Bhâg. P. 9,24,26. — *c)* eines Flusses MBh. 6,343 (VP. 184).

मारीच 1) adj. *zu* Marîki *in Beziehung stehend:* उपपुराण Madhus. in Ind. St. 1,18,20. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,10. — 2) m. *a) ein Sohn* Marîki's P. 4,1,122, Sch. patron. des Kaçjapa H. an. 3,141. ṚV. Anukr. MBh. 7,2445. 12,7538. 13,4124. Hariv. 2319. R. 1, 31, 14. Çâk. 100, 8. 108,18. 109,1. Bhâg. P. 3,14,7. 6,18,43. 8,17,18. Mârk. P. 79,3. — *b)* N. pr. eines Râkshasa H. an. Med. k. 17. MBh. 3,11200. 16000. fgg. Hariv. 218. R. 1,1,48. 3,20 (म° gedr.). 22,18. 26,26. 27,8. 3,39,40. 48,2. 8. Bhâg. P. 9,10,5. — *c) ein königlicher Elephant;* = याजकद्विप H. an. = याजकगज Hâr. 49. = राजहस्तिन् Gaṭâdh. im ÇKDr. याजकद्विज *Opferpriester* in Med. wohl nur fehlerhaft für °द्विप; याजकब्राह्मण ÇKDr. nach ders. Aut. — *d) eine best. Pflanze,* = कङ्कोल Trik. 3, 3, 77. H. an. Med. — 3) f. *a)* N. pr. einer Göttin Med. der Mutter Çâkjamuni's Trik. 1,1,13 (= मायादेवी Ind.). eine जिनशक्ति (?) Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. मरीचि Wilson, Sel. Works 1, 13. — *b)* N. pr. einer Apsaras (vgl. मरीचि 6.) Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. — 4) n. *a) ein Wald von Pfefferstauden* (मरीच) Ragh. ed. Calc. 4,46. — *b)* Titel eines Commentars zum Siddhântaçiromaṇi Colebr. Misc. Ess. II, 454. मरीचि 324. मारीचि 394. 396. fg. — Vgl. मरीच 2.

मारीचि m. metron. von मरीची gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. pl. मारिचयः (sic) Verz. d. B. H. 58,22. मारीचि fehlerhaft für मरीचि (so die neuere Ausg.) Hariv. 12944. — Vgl. u. मारीच 3, *b*.

मारीच्य m. patron. von मरीचि, als Beiw. der अग्निष्वात्ताः MBh. 3,125.

मारीमृत (मा° + मृत) *Gespenst:* °दर्शन Varâh. Bṛh. S. 87,32.

मारीव (von मार) adj. *dem Liebesgott gehörig:* °मोहनास्त्र Kathâs. 37,24.

मारुक (von 1. मर्) adj. *umkommend:* अप्सु TS. 2,5,1,6.

मारुण्ड m. 1) *Schlangenei.* — 2) *Kuhfladen* (गोमयमण्डल, welches Wilson hier durch *a place spread with cowdung* wiedergiebt). — 3) *Weg* H. an. 3,184. Med. d. 35.

मारुत 1) adj. (f. ई) proparox.; in VS., in den Brâhmaṇa und später oxyt. P. 5,4,36, Vârtt. 7. gaṇa चिमुक्तादि zu P. 5,2,61. *den Marut gehörig, auf sie bezüglich* u. s. w.: गण ṚV. 1,14,3. 5,52,13. 14. विशः 8,12,29. शर्धस् 1,37,1. 5. 106,1. 2,11,14. VS. 18,45. TBr. 2,7,2,2. Çat. Br. 2,5,1,12. 2,10. पशु 3,9,1,17. 11,5,2,3. सूक्त Çâṅkh. Çr. 11,15,10. Kauç. 40. ऋच् Bṛhad. in Ind. St. 1,107. स्थान Mârk. P. 49,78. *zum Winde in Beziehung stehend, aus ihm hervorgegangen:* प्राणात्मन् Hariv. 2191. प्रविश्य सर्वभूतानि यथा चरति मारुतः । तथा चारैः प्रवेष्टव्यं व्रतमेतद्धि मारुतम् ॥ M. 9,306. Spr. 1869. — 2) m. *a)* Bez. Vishṇu's ṚV. 1,156,4. Rudra's Varâh. Bṛh. S. 99,5. — *b) ein Sohn der* Marut VS. 5,27 (Vâju nach Mahîdh., मरुत्पुत्रो धृतानननामको देवः Comm. zu TS.). Ûrdhvanabhas 6,16. TS. 6,2,10,4. 3,9,6. Pañkav. Br. 6,4,2. 17,1,7. Çâṅkh. Çr. 13,12,5. Djutâna Ind. St. 3,459. Nitâna 478. — *c) Wind* (= मरुत्) gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 1,1,1,58. 3,4,1,5. H. 1107. Halâj. 1,75. Kauç. 141. M. 9,306. R. 1,34,18. Spr. 1869. 2189. मारुते वाति वा भृशम् M. 4,122. 11,113. Jâgñ. 1,194. 197. मनोमारुतरंहस् Arg. 4,37. MBh. 1,5886. Suçr. 1,130,16. Spr. 2716. Ragh. 2,12. 34. 4,55. Ṛt. 1,19. Kâm. Nîtis. 16,32. Varâh. Bṛh. S. 59,8. 86,59. 89,4. *der Gott des Windes* M. 11,121. चन्द्रार्कमारुताः MBh. 13,308. *Hauch* Çikshâ in Ind. St. 4,106. श्वासमारुतैः Kathâs. 46,71. पुष्कर° *aus dem Rüssel eines Elephanten* Varâh. Bṛh. S. 67,7. *Wind im Körper* (medic.) Suçr. 1,152,14. 2,442,2. 3. °रोग 1,161,2. °कोपन 193,19. Varâh. Bṛh. 2,9. Am Ende eines adj. comp. f. आ: निशा सुखशीतमारुता MBh. 3,7256. शिशिरीकृत° Hariv. 6544. मुक्त° (गिरिगुहा) R. 4,25,14. — *d)* pl. *die* Marut (Kinder der Diti) MBh. 12,12417. R. 1,47,4. sg. N. eines der Marut Mit. 142,13. *ein Fürst der* Marut (Volk?) gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117. — *e)* N. des Agni: अग्निस्तु मारुतो नाम गर्भाधाने विधीयते Gṛhjasaṅgr. 1,2. — *f)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2083 (nach der Lesart der ed. Bomb., मरुक ed. Calc.). — 3) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21 (vgl. 55). — 4) f. ई (sc. दिश् oder विदिश्) *Nordwest* Varâh. Bṛh. S. 53,118. 95,23. — 5) n. *a)* (sc. ऋक्ष oder नक्षत्र) *das Sternbild* Svâti Ind. St. 5,297. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3, 229,*a*. Lâṭj. 7,1,1. — Vgl. अति°, ऊर्ध्व°, दीर्घ°, पश्चान्मारुत, पुरो°, सु°.

मारुतसख्य MBh. 13,253 (in beiden Ausgg.) fehlerhaft für मानुतसख्य.

मारुतमय (von मारुत) adj. *aus Wind bestehend, das Wesen der Luft* (als eines der fünf Elemente) *habend* Kuvalaj. 166, *a*.

मारुतसूनु (मा° + सू°) m. *der Sohn des Windes* d. i. Hanumant R. 5,42,18.

मारुतात्मज (मारुत + आ°) m. *ein Sohn des Windes*, Bez. 1) *des Feuers* R. 5,50,14. — 2) Hanumant's Gaṭâdh. im ÇKDr.

मारुतापह (मारुत + अ°) 1) adj. *den Wind* (im Körper) *vertreibend.* — 2) m. *Capparis trifoliata Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

मारुताशन (मारुत + अ°) 1) adj. *von blosser Luft sich nährend* MBh. 5,3726. — 2) m. *a) Schlange* ÇKDr. (nach der Analogie von पवनाशन). — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2564. N. pr. eines Dânava Hariv. 12940.

मारुताश्व (मारुत + अश्व) adj. *windschnelle(?) Pferde habend* (nach Sâj. patron. von मरुताश्व) ṚV. 5,33,9.

मारुति (von मरुत् oder मारुत) m. patron. des Djutâna (vgl. मारुत 2, *b*.) ṚV. Anukr. des Bhîma Gaṭâdh. im ÇKDr. MBh. 7,4071. Râga-Tar. 8,471. des Hanumant H. 705. Çabdar. im ÇKDr. R. 5,6,24. 7,22. 6,36,91. 82,64. 108,18. Ragh. 12,60. Vid. 244. — Vgl. अग्नि° (wohl fehlerhaft für आग्निमारुति).

मारुतेश्वरतीर्थ (मारुत - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,10.

मारुदेव s. u. मरुदेव 1,*b*.

मारुध N. pr. eines Ortes MBh. 2,1118.

मारुवार N. pr. eines Landes Verz. d. B. H. 368,13.

मार्क m. = मार्कव ÇKDr. (Suppl.) angeblich nach Ratnam.

मार्कट (von मर्कट) adj. f. ई *äffisch:* आकृति *Affengestalt* Kathâs. 37,241.

मार्कटपिपीलिका (मा° + पि°) f. *eine kleine schwarze Ameise* Çabdârthak. bei Wilson.

मार्कटि m. patron. von मर्कट Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,42.

मार्कण्ड 1) m. = मार्कण्डेय Çabdar. im ÇKDr. Hariv. 14352. मार्कण्डादिसाधित (हठयोग) Verz. d. Oxf. H. 123,*a*, 1 v. u. — 2) adj. von Mârkaṇḍa *verfasst:* पुराण Verz. d. Oxf. H. 65,*a*,36.

मार्कण्डीय (von मार्कण्ड) n. *ein best. Strauch*, = भूम्यामलकी Râgan. im ÇKDr.

मार्कण्डेय 1) m. oxyt. patron. von मृकण्डु (Einige nennen diesen auch मृकण्ड) gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. N. pr. eines alten Weisen MBh. 2,110. 3,12598. fgg. Hariv. 882. 885. 10635. 11366. fgg. R. 1,69,4. 2, 67,2. Suçr. 1,324,11. Varâh. Bṛh. S. 48,64. VP. 82. Bhâg. P. 4,1,45. Mârk. P. 1,1. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,43. 10,*a*,5. 34,*a*,8. 82,*b*,31. 356,*a*, 23. Pañkar. 1,4,33. °समास्यापर्वन् MBh. I, S. 656. fgg. मार्कण्डेयस्य तीर्थम् MBh. 3,8058. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,14. °पुराण Mârk. P. 137,7. Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,7. °कवीन्द्र Verfasser des Prâkṛtasarvasva 181,*a*, No. 412. pl. *die Nachkommen des* Mârk. Saṁsk. K. 183,*b*,9. — 2) adj. *von* Mârkaṇḍeja *verkündet*, — *verfasst:* धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,18. पुराण 8,*a*,2. 59,*a*,38. 79,*b*,32. VP. 284. Mârk. P. S. 659,4. Madhus. in Ind. St. 1,18. — 3) n. = मार्कण्डेयस्य तीर्थम् Tithjâdit. im ÇKDr. u. यज्ञतीर्थ.

मार्कण्डेश्वरतीर्थ (मार्कण्ड - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,8. 10. 19. 67,*a*,13. 17. *b*,9.

मार्कर m. fehlerhaft für मार्कव Bhar. zu AK. 2,4,5,17. ÇKDr. Med. ग. 35. — Vgl. मर्कर.

मार्कव m. *Eclipta prostrata Lin.* AK. 2,4,5,17. H. 1187. an. 2,40.

4,56. SUÇR. 2,54,17. 104,13. 115,8. 120,2. 152,6. 508,9.

1. मार्ग्, मार्गति (DHÂTUP. 34,39), °ते und मार्गयति (DHÂTUP.); 1) *suchen, aufsuchen:* मार्गत वाजिनम् MBH. 3,8862. 2524. 11201. R. 2,99,3. 4,49, 7. शूरं कृतज्ञं दृढसौहृदं च लक्ष्मीः स्वयं मार्गति Spr. 460. मार्गिष्यन् R. 5,12,1. मार्गध्वम् 4,40,18. मार्गमाण MBH. 1,3306. 3,2593. 8751. 4,871. R. 1,1,53. 40,15. मार्गितुम् 4,49,27. मार्गित AK. 3,2,54. H. 1491. HARIV. 2800 (nach der Lesart der neueren Ausg.; s. u. मार्गितव्य). — 2) *durchsuchen:* मार्गन्तु वसुधामिमाम् HARIV. 10314. R. 4,40,21. 49,28. मार्गध्वम् MBH. bei LASSEN, De Pent. 28. HARIV. 10320. पुनर्मार्गामहे शैलान् R. 4,49,19. मार्गमाण 1,61,10. मार्गित्वा 43,25. 50,7. मार्गित HARIV. 10349. R. 4,49,4. 5,14,63. — 3) *Etwas suchen* so v. a. *in den Besitz von Etwas zu gelangen suchen, zu erlangen streben, einer Sache nachgehen, trachten nach* (acc.): न च तुष्यति लब्धेन भूय एव च मार्गति MBH. 12,6612. प्रयत्नं कृतवन्तो ऽपि दृश्यन्ते ह्यफला नराः । मार्गन्त्यायशतैर्यानमार्गश्चापरः सुखी ॥ 13,7602. BHÂG. P. 3,5,40. आत्मोत्कर्षं न मार्गेत परेषां परिनिन्दया । स्वगुणैरेव मार्गेत विप्रकर्षं पृथग्जनात् ॥ Spr. 3704. विचित्राणि मार्गमाणा योषा VARÂH. BṚH. 27,29. मार्गित (महार्ह) SADDH. P. 4,7,b. *zu erstehen —, zu kaufen suchen:* मार्गति स्म च मूल्येन तान्वस्त्रसहितान्कृयान् KATHÂS. 43,79. — 4) *Etwas* (acc.) *von Jmd* (abl.) *verlangen, fordern, sich erbitten:* न वृत्तिं परतो मार्गेत् MBH. 12,10771. VID. 315. KATHÂS. 39,66. वरं वरेण्यो नृपतेरमार्गीत् BHAṬṬ. 1,12. शतं सहस्राणां पदानां मार्गतां भवान् HARIV. 14233. MṚKKH. 107,13. मार्गयितुम् KATHÂS. 60,240. मार्गित JÂGN. 2,66. *ein Mädchen zur Ehe verlangen:* कन्यां स्वभागिनेयाय मार्गयिष्यति तत्समाम् ÇATR. 14,146. पद्मावतीम् — तन्मल्लिमार्गिताम् KATHÂS. 16,59. Z. d. d. m. G. 14,570,7. Mit doppeltem acc.: यावत्पार्थिवं तं स मार्गति KATHÂS. 61,306. ÇATR. 14,177. — Ein aus मृगय् hervorgegangener Verbalstamm.

— अनु *durchsuchen:* कृत्स्नां पृथिवीमनुमार्गत R. GORR. 1,41,15.

— परि 1) *suchen:* ते पयानन्तरान् (पथा° ed. Calc.) वृक्षान्वल्मीकान्विवराणि च । पाणिभिः परिमार्गन्तो भीता वायोर्निलिल्यिरे ॥ MBH. 3,10975. राजानं परिमार्गन्ता 9,1702. 13,3463. R. 4,49,11. 5,9,33. °मार्गितुम् 14,61. fg. MBH. 4,896. सर्वतः परिमार्गन्तां यथा दृश्येत जानकी R. 4,43,67. — 2) *durchsuchen* R. 4,44,11. — 3) *zu erlangen streben, trachten nach:* शरीरक्लेशसंभूतं स धर्मं परिमार्गति R. GORR. 2,108,30 (°मार्गते 100,32 SCHL.). — 4) *bitten um:* जीवितं परिमार्गते MBH. 3,14948. — Vgl. परिमार्ग fgg.

— संपरि s. संपरिमार्गण.

2. मार्ग्, मार्गयति = संस्कारे und गतौ, eine aus Missverständniss der Worte वज्ञ मार्गसंस्कारगत्योः DHÂTUP. 32,74 entstandene Wurzel.

1. मार्ग (von मार्ग्) m. *das Suchen* TRIK. 3,3,66. H. an. 2,42. MED. g. 15. HALÂJ. 5,21.

2. मार्ग (von मृग) 1) adj. *vom Wild —, von der Gazelle kommend:* मांस R. 2,91,65 (100,63 GORR.). SUÇR. 1,323,13. VARÂH. BṚH. S. 55,19. MÂRK. P. 15,22. 32,17. तेषां काममारण्यं भुञ्जीत नैवारं श्यामाकं मार्गम् LÂṬJ. 8,2,9 (Ind. St. 1,50). — 2) m. a) *Moschus* (vgl. मृगमद) H. an. 2,42. MED. g. 15. — b) *der Monat* Mârgaçîrsha AK. 1,1,3,14. 3,4,30,234. TRIK. 3,3,66. H. 155. 152, Sch. H. an. MED. RÂGA-TAR. 7,724. — c) *das Sternbild* Mṛgaçiras H. 109. H. an. — d) (*Fährte —, Wechsel des Wildes*) *Pfad, Weg, Bahn* AK. 2,1,15. 3,4,17,99. TRIK. 2,1,19. 3,3,66. H. 983. H. an. MED. HALÂJ. 2,105. अनभिज्ञा च मार्गाणाम् MBH. 3,2650. MEGH. 13. 21. 68. वापी चास्मिन्मरकतशिलाबद्धसोपानमार्गा 74. अथ ज्ञायते तस्य गमनागमनमार्गः PAÑKAT. 122,6. येन तस्याः — उन्नीयते मार्गः *der Weg, den sie gegangen ist,* VIKR. 57,12. मार्गे *am Wege* M. 9,288. *unterweges* KATHÂS. 39,173. 61,145. अर्धमार्गे VIKR. 3. मध्ये मार्गे ITIH. bei SÂJ. zu ṚV. 1,125,1. अस्मिन्मार्गे ÇÂK. 90. भगिन्यास्ते मार्गमादेशय 52,4. शाद्वलच्छन्नमार्गासु (वनराजिषु) HARIV. 3606. आसिक्तमार्गा (पुरी) BHÂG. P. 3,11,26. संशोध्य त्रिविधं मार्गम् M. 7,185. विशुद्ध° KÂM. NÎTIS. 15,5. मार्गा नष्टा वनोद्भवाः MBH. 3,2541. अष्टमार्ग R. 4,15,29. KATHÂS. 10,70. दुर्ग KÂM. NÎTIS. 15, 44. भूमिर्दुर्गमार्गा *schwer zu passiren* R. 5,41,40. दुर्गम° adj. *unwegsam* Spr. 1446 (die Uebersetzung darnach zu verbessern). भूमौ रुद्धमार्गा HARIV. 13652. MEGH. 100. मार्गं संरुध्य MBH. 3,2541. आवर्जितलतावृन्तं मार्गे चक्रे 1,5883. हृदयम् । बाणेन मकरकेतोः कृतमार्गम् VIKR. 21. मार्गं दा *Jmd* (gen.) *den Weg geben* so v. a. *Jmd aus dem Wege gehen, freien Durchgang gewähren* MBH. 13,6700 (यच्छन्ति st. ददति ed. Bomb.). MEGH. 46. R. 5,94,8. मार्गानुसारात् KATHÂS. 62,36. यथावदालोकितमार्गचारिन् KÂM. NÎTIS. 15,59. रथेन ययौ मार्गम् RAGH. 2,72. M. 7,187. यथादिष्टेन मार्गेण प्रययौ KATHÂS. 40,88. PAÑKAT. 98,22. ततो निजमार्गे गतः *darauf ging er seiner Wege* VET. in LA. (II) 2,5. मार्गे प्रचलितः *er machte sich auf den Weg* 4,11. अयं मार्गो विदर्भेषु *der Weg nach* KATHÂS. 56,314. VID. 286. अग्निशरणमार्गमादेशय ÇÂK. 61,15. 72,12. VIKR. 19,18. निजनगरमार्गे प्रचलितः VET. in LA. (II) 17,14. मरु° *ein Weg durch die Wüste* Spr. 3851. मार्गवर्त्मसु *auf Wegen und Stegen* INDR. 5,26 (अग्निसोमार्कवर्त्मसु MBH. 3,1842). जालमार्गप्रविष्ट so v. a. *durch das Fenster* MEGH. 90. द्वारमार्गेण *durch die Thür* KATHÂS. 61,69. विपणीमार्गेण *über den Marktplatz hin* 43,10. वीथीमार्गेण *der Strasse entlang* PAÑKAT. 129,14. *Weg* so v. a. *Reise, Fussreise* VARÂH. BṚH. S. 68,3. °विघ्न 104,9. °क्लेश 30. *Bahn der Gestirne, des Windes* SÛRJAS. 1,25. 6,18. 20. 7,24. VARÂH. BṚH. S. 6,13. 9,6. 47,1. मार्गमितदसंबाधमादित्यः परिवर्तते MBH. 3,11874. 11878 (auch hier n.). पश्चिमेन तु मार्गेण स गतो हरिपुंगवः R. 6,82,63. वायोरिमं परिवहस्य वदन्ति मार्गम् ÇÂK. 165. अम्बरचर° *der Pfad der Vögel* so v. a. *der Luftraum* Spr. 1938. द्युमार्गेण ततार स अम्बुधिम् so v. a. *durch die Luft* VID. 321. हल° *der Weg des Pfluges, Furche* HARIV. 5774. नदी° *der Weg eines Flusses, das Flussbett* Spr. 3233. *Weg, Durchgang, Kanal* (im Körper): मार्गावरोध SUÇR. 1,90,12. °विशोधन 156,2. 179,10. 2,38,4. मूत्र° 56,15. 183,13. आहारनिःसरण° Spr. 2281, v. l. काम्यवतिच्छद्वाराणि मार्गावरजन्मनाम् so v. a. *um ihnen den Weg zu eröffnen* BHÂG. P. 3,20,1. श्रोत्रमार्गं गतः *zu Ohren gekommen* Spr. 401. मदनतापकाः प्रविश्य श्रुतिमार्गेण राज्ञस्तस्यालगन्हृदि so v. a. *dadurch, dass man ihm von ihr erzählte,* KATHÂS. 51,122. श्रुतिमार्गप्रविष्ट 31,3. भवन्तः शशकपिञ्जलमार्गेण यास्यन्ति *es wird euch eben so ergehen wie* PAÑKAT. 167,22. तेन यायात्सतां मार्गम् *den Pfad der Guten* M. 4,178. पितृपैतामहे मार्गे MBH. 1,6156. कुल°, शास्त्र° Spr. 705. *Weg zur Erkenntniss u. s. w.* Verz. d. Oxf. H. 253,b,17. संपदाम् *zum Glück* Spr. 336. मार्गो ऽयं धर्मस्याष्टविधः स्मृतः Spr. 416. धर्म° PAÑKAT. 186,20. तनयं मार्गे प्रवृत्तः संनियोजय MÂRK. P. 26,27. कर्म° 28. शान्ति° RAGH. 7,68. विचार° KUMÂRAS. 5,42. ज्ञान° Spr. 986. सन्मुक्ति° 2279. निवृत्तो ऽर्ह

नरकपातमार्गात् Pañkat. 166,19. इमं नृपो विग्रहमार्गमास्थितः *Weg so v. a. Mittel* Kâm. Nîtis. 10,41. योगिन्या मल्लमार्गो ऽयं नास्माकं विषयः पुनः Kathâs. 37,191. वैराग्यमार्गेण *vermittelst* Varâh. Bṛh. S. 74, 5. Ueber die Bedeutung des Wortes मार्ग bei den Buddhisten s. Lot. de la b. l. 518. fgg. Köppen 1,222. 224. 398. fgg. 408. 436. Hiouen-thsang 1,443. Burn. Intr. 291. — e) *Darmkanal, After* Trik. 2,6,20; vgl. आकारनिःसरणमार्ग Spr. 2281,v.l. — f) *Art, Weise, Verfahrungsart, Art und Weise der Erscheinung* Maitrjup. 6,10. स्मृत्याचारव्यपेतेन मार्गेण Jâǵn. 2, 5. मार्गो ऽयमुचितः Spr. 881. इति धैर्यस्य मार्गो ऽयं न तारुण्यस्य सङ्गिनः Kathâs. 27,183. तथा मय्यपि मार्गो ऽस्य ज्ञातिसिद्धः क्व गच्छति 39,108. पाशव Vet. in LA. 20,18. स किं मार्गो यस्मिन्न भवति परानुग्रहरसः *die rechte Weise* Spr. 2843. मैव नो नैषीरमार्गेण नृशंसवत् *auf eine unredliche Weise* MBh. 2,2035. मल्लमार्गश्च दूषितः *der gute Brauch —, die alte Sitte der Ringer* Hariv. 4710. युद्ध° sg. und pl. *die verschiedenen Arten des Kampfes* Kâm. Nîtis. 13,41. MBh. 3,16412. Hariv. 3737. fg. 5010. सर्वयुद्धेषु मार्गज्ञः 10214. सर्वसंग्राममार्गज्ञ ebend. so v. a. *Manoeuvre:* कृत्वा धनुषि ते मार्गान्रथचर्यासु चासकृत् । गजपृष्ठे ऽश्वपृष्ठे च नियुद्धे च MBh. 1, 5340. चचार समरे मार्गान्बाणैः (u. चर् 5. falsch übersetzt) R. 3, 34,4. स तेन (निस्त्रिंशेन) विचरन्मार्गान् (u. चर् mit वि 11. falsch übersetzt) Hariv. 11047 (S. 791). चरतस्तस्य मार्गांश्च धनुर्मार्गांश्च शिक्षया MBh. 7,3091. असिमार्गान्विविधान्विचेरुः 3589. 1, 5341. रथमार्गान्विचित्रांस्ते विचरन्तः (u. चर् mit वि 11. dieses und das folgende Beispiel unrichtig aufgefasst) 3,12233 (Arǵ. 10,37). मार्गान्बहुविधांस्तत्र विचेरुः (कृपाः) 12110 (Arǵ. 7,8). तस्य लाघवमार्गस्थं चापम् 6, 2686. Vgl. इति प्रकारान्द्वात्रिंशद्विचरन् Hariv. 11048 (S. 791). — g) *Rechtsfall:* अष्टादशसु मार्गेषु निबद्धानि (कार्याणि) M. 8,3. 9,250. — h) *Stil, Schreibart* Kâvjâd. 1,40. Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,16. 208,*a*,32. काव्य° Sâh. D. 18,13. वाचां विचित्रमार्गाणाम् Kâvjâd. 1, 9. — i) *edler Tanz d. i. Pantomime* Daçar. 1, 9. — k) *edler Gesang* (im Gegens. zum *vulgären*): गीतं द्वेधा मार्गो देशी मार्गः स यो विरञ्च्याद्यैः । अन्विष्टो भरताद्यैः शंभोरग्रे प्रयोक्तव्यः ॥ Verz. d. Oxf. H. 200,*a*, No. 475. 200,*b*, No. 476. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. — l) in der Dramat. *das Zeigen des Weges zu Etwas, Mittheilung wie Etwas zu Stande kommen oder sich ereignen soll* (तत्त्वार्थकीर्तन) Daçar. 1,35. Pratâpar. 21, *b*, 7. 36, *a*, 1. — m) *(in geometry) a section* Wilson. — Vgl. इन्द्र°, उन्मार्ग, कर्म°, जम्बू°, जल°, त्रि°, देव°, नक्षत्र°, नरेन्द्र° (Ragh. 6, 67 = राजमार्ग), 2. निर्मार्ग, पुर°, प्रतिमार्गम्, बहुमार्गी, बुद्धमार्ग, भक्तिमार्गनिरूपण, महामार्ग, मुद्रा°, यक्ष°, राज°, लोक°, वि°, वृथा°.

मार्गक (von 2. मार्ग) m. *der Monat* Mârgaçîrsha Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. प्रति°.

मार्गण (von 1. मार्ग्) 1) nom. ag. *verlangend, fordernd:* मार्गणैः (*Pfeile*) द्रुतमार्गणैः MBh. 6,5561. *ein Betteln der, Bettler* AK. 3,1,49. H. 388. an. 3,219. Med. ṇ. 71. — 2) m. a) *Pfeil* AK. 2,8,2,55. H. 778. H. an. Med. Halâj. 2,311. MBh. 4,1703. 5,2087. 7215. 6,5561. R. 3,25,5. 6, 65,21. 67,33. 68,22. 70,31. 77,14. Ragh. 9,22. 65. ed. Calc. 3,58. Spr. 2297. स° adj. MBh. 3,8486. 10963. Hariv. 12531. समार्गणगुणं धनुः MBh. 3,16208. — b) Bez. *der Zahl fünf* (wegen der *fünf Pfeile* des Liebesgottes) Sûrjas. 1,30. — 3) n. a) *das Suchen* AK. 3,3,30. H. an. Med. पुण्यश्लोकस्य MBh. 3,2726. fg. Hariv. 10314. R. Gorr. 1,4,77. 78. मानुष्ये कदलीस्तम्भनिःसारे सारमार्गणम् । यः करोति Spr. 4712. मत्स्यमार्गणशील Comm. zu TBr. 3,4,1,12. कार्य° *das Suchen —, das Ausforschen einer Sache* Daçar. 1, 46. — b) *das Bitten, Betteln* H. an. Med. auch मार्गणा f. H. ç. 94. मार्गण n. = प्रणाय Ǵatâdh. im ÇKDr. *affection, affectionate solicitation or inquiry* Wilson; प्रणाय wird auch als Synonym von याच्ञा aufgeführt. — Vgl. ऋण°, नष्ट°.

मार्गणक (von मार्गण) m. *ein Bittender, Bettler* Halâj. 2,204.

मार्गणता (wie eben) f. *das Pfeilsein:* °तां गतः *zum Pfeil geworden* Vikr. 144.

मार्गणप्रिया (मा° + प्रि°) f. N. pr. einer Tochter der Prâdhâ MBh. 1,2553.

मार्गतोरण (2. मार्ग + तो°) *ein über einen Weg errichteter Ehrenbogen* Ragh. 11,6.

मार्गदायिनी (2. मार्ग + दा°) f. *die aus dem Wege Gehende*, N. der Dâkshâjaṇî in Kedâra Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,1.

मार्गद्रुम (2. मार्ग + द्रुम) m. *ein am Wege stehender Baum* Kathâs. 106,2.

मार्गधेनु (2. मार्ग + धेनु) m. (nach ÇKDr. und Wilson) *ein* Jogana (urspr. wohl Bez. *des eine Kuh darstellenden Meilensteins*) Hâr. 197. Çabdam. im ÇKDr. °धेनुक n. dass. Trik. 2,1,17.

मार्गप (2. मार्ग + 2. प) m. *Wegemeister*, Bez. eines best. Amtes 4te Râǵa-Tar. 37. 110. 135. — Vgl. मार्गेश und अध्वप, अध्वपति, अध्वाधिप, अध्वेश in den Nachträgen.

मार्गपति m. dass. 4te Râǵa-Tar. 43. 86. 144. महा° 92.

मार्गपथ (2. मार्ग + पथ) m. *Bahn:* सूर्य° R. 3,61,9.

मार्गपाली (2. मार्ग + पा°) f. *Hüterin der Wege*, Bez. einer best. Göttin Pâdma-P., Uttarakh., Kârttikam. 124 im ÇKDr.

मार्गबन्धन (2. मार्ग + ब°) n. *das Versperren des Weges* Kâm. Nîtis. 18,62.

मार्गमर्षि m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13, 256. मार्दमर्षि ed. Bomb.

मार्गमित्र m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,6 (pl.).

मार्गपथ (?) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 185,*a*,1.

मार्गरक्षक (2. मार्ग + र°) m. *Wegehüter* R. 2,82,19. °दत्तक ed. Bomb.

मार्गरोधिन् (2. मार्ग + रो°) adj. *den Weg versperrend* Kathâs. 46,199.

मार्गव m. *eine best. Mischlingskaste:* निषादो मार्गवं सूते दाशं नौकर्मजीविनम् । कैवर्तमिति यं प्राहुरार्यावर्तनिवासिनः ॥ M. 10,34. — Vgl. मार्गार, 2. मार्दव.

मार्गवटी (2. मार्ग + व°) f. Bez. *einer Schutzgöttin auf Reisen* Verz. d. Oxf. H. 18, *b*, N. 9.

मार्गवशानुग (2. मार्ग - वश + अ°) adj. f. आ *dem Wege entlang gehend, am Wege liegend:* पश्यन्वनानि चित्राणि पर्वतांश्चाभ्रसंनिभान् । सरांसि सरितश्चैव पथि मार्गवशानुगाः ॥ R. 3,16,2.

मार्गवशायात (2. मार्ग - वश + आ°) adj. dass.: प्राप स च क्रमात् । मध्ये मार्गवशायातं नगरं पौण्ड्रवर्धनम् Vid. 186. Man streiche demnach den Artikel मध्येमार्गम्.

मार्गवेय m. patron. oder metron. eines Râma Ait. Br. 7,27.

मार्गशाखिन् (2. मार्ग + शा°) m. *ein am Wege stehender Baum* Ragh. 1,45.

मार्गशिर m. *der Monat* Mârgaçîrsha Çabdar. im ÇKDr. Varâh.

Bṛh. S. 21,6. Bhâg. P. 6,19,2. Verz. d. Oxf. H. 46,b,4.

मार्गशिरस् m. dass. Weber, Nax. 2,346,4.

मार्गशीर्ष 1) adj. f. ई *unter dem Sternbilde* Mṛgaçiras *geboren* P. 4,3,37, Sch. — 2) m. (mit und ohne मास) Bez. *des Monats, in welchem der Vollmond im Sternbilde* Mṛgaçiras *steht, der zehnte* (später *der erste*) *Monat im Jahr* AK. 1,1,3,14. H. 152. Kauç. 141. M. 7,182. मासानां मार्गशीर्षो ऽहम् (Kṛshṇa spricht) Bhag. 10,35. कार्त्तिकमार्गशीर्षौ शरत् Suçr. 1,20,3. MBh. 13,5149. Varâh. Bṛh. S. 24,19. Weber, Ǵyot. 101. Verz. d. Oxf. H. 68,b,11. 69,b, No. 2. 70,b,12. 284,b,14. 12. 285,a,10. Râǵa-Tar. 6,312. 7,714. — 3) f. ई (mit und ohne पौर्णमासी) *der Tag, an welchem der Vollmond im Sternbild* Mṛgaçiras *steht*, Âçv. Gṛhj. 2,3,1. Pâr. Gṛhj. 3,2. MBh. 3,8484. 12,3691. As. Res. 3,268. °शीर्षा (v. l. °शीर्षी) H. 150.

मार्गशीर्षक m. = मार्गशीर्ष 2. Verz. d. Oxf. H. 68,b,9.

मार्गशोधक (2. मार्ग + शो°) m. *Wegereiniger* R. 2,82,19.

मार्गहर्म्य (2. मार्ग + ह°) n. *ein an der Landstrasse stehender Palast* Kathâs. 30,1.

मार्गागत (2. मार्ग + आ°) adj. *von der Reise kommend, ein Reisender, Wanderer* Kathâs. 64,68.

मार्गायात (2. मार्ग + आ°) adj. dass. Kathâs. 33,82.

मार्गार m. VS. 30,16. TBr. 3,4,1,12. nach Mahîdh. patron. von मृगारि, nach dem Comm. zu TBr. *der mit den Händen Fische zu fangen pflegt.* — Vgl. मार्गव und मृगार.

मार्गिक (von मृग) m. *Jäger* P. 4,4,35. Nach ÇKDr. (angeblich nach Siddh. K.) und Wilson auch *Wanderer* (von 2. मार्ग).

मार्गितव्य (von मार्ग्) adj. *zu suchen* Hariv. 3486. R. 3,78,16. 4,40,23. 41,12. *zu durchsuchen* 20. Hariv. 10320. *wonach man zu streben hat:* ज्ञान MBh. 12,11816. Statt मार्गितव्यस्य Hariv. 2800 liest die neuere Ausg. मार्गितव्येव (auch वेद st. देव).

मार्गिन् (von 2. मार्ग) m. *Wegereiniger, Wegehüter* oder *Wegweiser* R. 2,80 (87 Gorr.), 2.

मार्गीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,229,a. Pañḱav. Br. 14,9,11. 20,3,3. Lâṭj. 6,11,2. मार्गीयवास्य n. desgl. Ind. St. 3,229,a.

मार्गेश (2. मार्ग + ईश) m. = मार्गप 4te Râǵa-Tar. 36. 42. 62. 85. 87. 90. 91. 93. 153.

मार्गोपदिश् (2. मार्ग + उ°) m. *Wegweiser, Führer* Kâm. Nîtis. 15,55.

मार्ग्य (von मार्ग्) adj. = मृग्य P. 3,1,113. Vop. 26,19. *wegzuwischen, zu entfernen:* मन्युस्तस्य त्वया मार्ग्यः Bhaṭṭ. 6,56.

मार्च्, मार्चयति *einen best. Laut von sich geben* Dhâtup. 32,106. — Vgl. 1. u. 2. मर्च्, मार्जन 3,b. und मृज्.

मार्ज (von 1. मर्ज्) 1) nom. ag. *a) reinigend, putzend* in अस्त्र° und शस्त्र°; vgl. धाव. *Wäscher* Çabdar. im ÇKDr. — *b)* Bein. Vishṇu's H. 216. — 2) m. *Reinigung* Bhar. zu AK. ÇKDr.

मार्जक (wie eben) 1) nom. ag. *reinigend, putzend;* s. केश°. — 2) vielleicht = मार्जन *Symplocos racemosa Roxb.:* विबिम्बूषं समार्जकम् Suçr. 2,461,3.

मार्जन (wie oben) 1) nom. ag. (f. ई) *abwischend, reinigend, putzend; Wäscher* u. s. w.: ग्रामस्य मार्जनि (als Schimpfwort) Lâṭj. 4,3,11. Vgl. केश°, मलत्रमार्जनि. — 2) m. *Symplocos racemosa Roxb.* AK. 2,4,2,13. H. 1139. an. 3,398. Med. n. 105. Ratnam. 151. — 3) f. आ *a) Waschung, Reinigung* AK. 2,6,3,22. H. 636. — *b) der Laut einer Trommel* (vgl. मार्च्) H. an. Mâlav. 20. — 4) f. ई *a) Besen* oder *Bürste* Çabdârthak. bei Wilson. Spr. 3395. Kathâs. 27,91. नमामि शीतलां देवीम् — मार्जनीकलशोपेताम् Skanda-P., Çîtalâstotra im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Çabdârthak. bei Wilson. — 5) n. *das Abwischen, Abreiben, Reinigen, Fegen* H. an. Med. Âçv. Çr. 2,19,13. 3,5,3. 4,2,6. परिस्तरणीरञ्जलिमर्धाञ्जय त्रलिचयते तन्मार्जनम् 1,8,2. Gṛhj. 3,5,10. Çâṅkh. Çr. 1,12,7. Kâtj. Çr. 4,2,40. 5,6,28. 26,7,57. यज्ञपात्राणां पाणिना M. 5,116. 122. Jâǵñ. 1,22. 185. 188. MBh. 13,5808. Spr. 2782. Bhâg. P. 9,4,18. अश्रु° Kathâs. 71,193. हिङ्कोच्छिष्ट° *das Wegkehren* Jâǵñ. 1,209.

मार्जार (wie eben) Uṇâdis. 3,137. 1) m. *Katze* (*die sich putzende*) AK. 2,5,6. H. 1301. an. 3,594. Med. r. 205. Halâj. 2,81. M. 4,126. 11,131. MBh. 5,5421. 9,2582 (wo die ed. Bomb. शश st. देश liest). 12,4987. R. Gorr. 2,125,2. Varâh. Bṛh. S. 28,5. 61,6. 15. 68,64. 86,65. 97,2. Spr. 40. 1466. 1470. 2190. fg. 4503. Kathâs. 17,140. 33,107. 65,158. 160. Verz. d. Oxf. H. 92,b,33. 281,b,19. सारमेयमार्जाराणाम् (स्वाभाविकं वैरं कथमपि न गच्छति) Pañḱat. 110,23. Hit. 18,10. 17. 58,11. °मूषिकम् P. 2,4,9, Sch. °लिङ्गिन् M. 4,197. मार्जार = आरण्य° (Pañḱat. 165,14) *eine wilde Katze* MBh. 3,12244. 13,639. R. 4,1,47. 26,2. Suçr. 1,202,9. 333,18. *Zibethkatze* H. an. Med. = रक्तचित्रक Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. ई *a) Katze* (*das Mutterthier*) Mârk. P. 76,6. 9. 11. Râǵa-Tar. 8,2412. Citat bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,137. *Zibethkatze* Râǵan. im ÇKDr. — *b) Moschus* Râǵan. — Vgl. गन्ध°, वल°.

मार्जारक (von मार्जार) m. 1) *Katze* MBh. 1,8427. — 2) *Pfau* (nach seinem *katzenähnlichen Geschrei*) Trik. 2,5,27.

मार्जारकण्ठ (मा° + क°) m. *Pfau* (*die Kehle d. i. das Geschrei der Katze habend*) H. ç. 187 (मार्जार°). Çabdar. im ÇKDr.

मार्जारकर्णिका (मा° + कर्ण) f. *die Katzenohrige*, Bein. der Ḱâmuṇḍâ H. 620. °कर्णी desgl. Trik. 1,1,63.

मार्जारगन्धा (मा° + गन्ध) f. *eine Art* Mudgaparṇî Ratnam. im ÇKDr. °गन्धिका f. = Mudgaparṇî Râǵan. im ÇKDr.

मार्जारि m. N. pr. eines Sohnes des Sahadeva Bhâg. P. 9,22,44.

मार्जारीय (von 1. मर्ज्) m. 1) = मार्जार *Katze.* — 2) *ein* Çûdra. — 3) = कायशोधन, das wegen des Geschlechts von मार्जारीय wohl als nom. ag. *den Körper reinigend* gefasst werden muss, Med. j. 126. — Vgl. मार्जालीय.

मार्जाल m. = मार्जार *Katze* Çabdârthak. bei Wilson.

मार्जालीय (von 1. मर्ज्) Uṇâdis. 1,115 (oxyt.). 1) adj. *der sich gern reinigen lässt, Reinigung liebend*, Bein. Çiva's MBh. 3,1628; nach Nîlak. = किरात oder शुद्धदेह. — 2) m. (nämlich धिष्ण्य) *ein Erdwurf rechts von der* Vedi, *auf welchem die Opfergefässe gereinigt werden*, Kâtj. Çr. 8,6,22. 9,14,7. VS. 5,32. Çat. Br. 3,5,2,4. 6,2,21. TBr. 1,4,6,6. TS. 5,4,11,4. 6,3,1,3. 7,5,10,1. Lâṭj. 2,7,9. 4,3,5. 10,11,10. — 3) m. N. des 17ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,a,2. — 4) m. = मार्जारीय in allen drei Bedd. H. an. 4,229. Viçva beim Schol. zu MBh. 3,1628.

मार्जाल्य (wie oben) adj. *der sich gern reinigen lässt, Reinigung liebend:* मार्जाल्यो मृज्यते स्वे दमूनाः RV. 5,1,8.

मार्जित (partic. von 1. मर्ज्) 1) adj. s. u. 1. मर्ज्. — 2) f. आ *gekäste Milch mit Zucker und Gewürz* AK. 2,9,44. H. 403. Hâr. 194. यथा च गुडदध्नोरेकीभावे मार्जितोत्पत्तिः Schol. zu VS. Prât. 1,126. Nach dem Schol. zu H. auch m.

मार्डीकव m. patron. von मृडाकु gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

मार्डीकवायन m. patron. von मार्डीकव gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

मार्डीक (von मृडीक) n. *Erbarmen, Gnade:* मार्डीकमिन्द्रावरुणा नि यच्छतम् RV. 7,82,8. मार्डीकमीट्टे सुवितं च नव्यम् 91,2. कस्ते देवो अधि मार्डीक आसीत् 4,18,12. 1,79,2. pl. 8,7,30.

मार्ड्य m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K.186,*a*,10.

मार्तण्ड (jüngere Form von मार्ताण्ड) m. 1) *der Vogel am Himmel* (vgl. खग), *die Sonne, der Sonnengott* AK. 1,1,2,31. Trik. 3,3,115. H. 95. an. 3,185. Med. d. 35. Halâj. 1,35. MBh. 1,3137. 3,192. 1675. 13, 7096. Hariv. 546. न खल्वयं मृतो ऽण्डस्थ इति स्नेहादभाषत । अज्ञानात्कश्यपस्तस्मान्मार्तण्ड इति चोच्यते ॥ 549. R. 5,3,49. Spr. 4689. Uttararâmak. 104,2. Varâh. Bṛh.1,11. मृते ऽण्ड एष एतस्मिन्यदभूत्ततो मार्तण्ड इति व्यपदेशः Bhâg. P. 5,20,44. Mârk. P. 77,1. 101,11. 105,19. Pańkar. 1,7,50. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,29. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,4. Râǵa-Tar. 5,153. °प्रतिमा 1,299. 7,716. ohne प्रतिमा dass. 723. 3,462. 8,3396. — 2) pl. *die Âditja*; daher Bez. *der Zahl zwölf* Çrut. 43. — 3) *Eber* Trik. H. an. Med. — Vgl. इन्द्रो°, प्रमेयकमल°, प्रौढप्रताप°, मुहूर्त°, राज°.

मार्तण्डतिलकस्वामिन् (मा°-ति°+स्वा°) m. N. pr. eines Lehrers Hall. 5. 9. 21. 87.

मार्तण्डवल्लभा (मा°+व°) f. *die Geliebte der Sonne*, Bez. der *Polanisia icosandra Wight.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अर्ककान्ता, आदित्यभक्ता u. s. w.

मार्तवत्स (von मृतवत्सा) n. *Todtgeburt* AV. 8,6,26.

मार्ताण्ड (von मृताण्ड) m. 1) *Vogel:* विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा पशुर्गात् RV. 2,38,8. परा मार्ताण्डमास्यत् 10,72,8. 9. Çat. Br. 3,1,3,2. Pańkav. Br. 24,12,6. — 2) *der Vogel am Himmel, die Sonne* H. 95. *eine Statue des Sonnengottes* Râǵa-Tar. 8,3382. 3389; wohl nur fehlerhaft, nicht archaistisch für मार्तण्ड.

मार्त्तिक (von मृत्तिका) 1) adj. *aus Lehm gemacht, thönern* P. 4,3,134, Sch. Kâtj. Çr. 2,3,5. — 2) m. *ein bes. irdenes Gefäss* (शराव) Trik. 2,9, 8. Çabdar. im ÇKDr.

मार्त्तिकावत (von मृत्तिकावती) N. pr. eines Landes MBh. 3,791. einer Stadt 16,245. m. pl. N. pr. eines Volkes 7,2436. Varâh. Bṛh. S. 16,26. eines fürstlichen Geschlechts: भोजा मार्त्तिकावताः Hariv. 2014. VP.424. m. sg. Bez. des Fürsten des Landes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

मार्त्तिकावतक adj. *zum Lande* Mârttikâvata *in Beziehung stehend:* नृप MBh. 3,629. 11076 (S. 572). भोज 7,1892 (°वतिक ed. Calc., °वतक ed. Bomb.).

मार्त्य (von मर्त्य) adj. n. *körperlich, das Körperliche* Bhâg. P. 3,33,32.

मार्त्यव (von मृत्यु) m. patron. des Antaka AV. 8,10,23. f. ई Kauç. 56; vgl. u. मार्त्युंजय.

मार्त्युंजय patron. von मृत्युंजय, f. ई: मार्त्युंजय्यै (मार्तुंजयि die Hdschr.) त्वा मार्त्यव्यै (मार्तव्यै die Hdschr.) परिददामि Kauç. 56.

मार्त्स्न (von मृत्स्ना) adj. f. आ *fein zerreiben:* मृदु Çat. Br. 14,3,2,21. — Vgl. सु°.

मार्दङ्ग n. *Stadt* Hâr. 143. Nach ÇKDr. und Wilson m. = मार्दङ्गिक.

मार्दङ्गिक (von मृदङ्ग) m. *Trommelschläger* P. 4,4,55, Sch. AK. 2,10, 13. H. 924. R. 2,91,47. °पाणविकम् (von पणव) P. 2,4,2, Sch.

मार्दमर्षि s. मार्गमर्षि.

1. मार्दव (von मृदु) m. patron. gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

2. मार्दव m. Bez. *einer best. Mischlingskaste* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vielleicht fehlerhaft für मार्गव.

3. मार्दव (von मृदु) n. gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. *Weichheit, Geschmeidigkeit, Sanftheit, Gelindigkeit* Jâǵn. 3,77. त्वदङ्ग° Spr. 1080. Kumâras. 5,18. °युक्ताः पन्थाः R. 2,55,9. केशानाम् Suçr. 2,137,19. अणो याति मार्दवम् 14,8. 183,11. 1,67,5. 151,18. 155,4. °कर 182,3. 239,3. °कृत् 2,408,1. स्नातो° Vâgbh. 1,6,28. des Tones VS. Prât. 1,31. Çikshâ 29. वाचाम् Spr. 2696. *Sanftmuth, Milde, Gutmüthigkeit* Bhag. 16,2. MBh. 2,260. 5,67. fgg. 7479. 13,27. 6374 (am Ende eines adj. comp. f. आ). R. 2,52,16. 4,36,21. Spr. 2635 (सु°). सर्वभूतानाम् *gegen alle Geschöpfe* 4714. Varâh. Bṛh. S. 15,10. Bṛh. 21,4. Bhâg. P. 1,16,28. Pratâpar. 23, *a*,9. अपि मार्दवभावेन गात्रं संलीय बुद्धिमान् । अरिर्नाशयते नित्यं यथा वल्ली महाद्रुमम् ॥ Spr. 3528. *Weichheit* und zugleich *Milde* Spr. 4112. Ragh. 8,43. — Vgl. अनु°.

मार्दवायन m. patron. von 1. मार्दव gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

मार्दवीकर् (3. मार्दव + 1. कर्) adj. *weich* —, *nachsichtig machen:* °कृता so v. a. *nachsichtig gegen sich selbst* —, *lass geworden* MBh.12,13851.

मार्देय m. = मृदेरपत्यम् Siddh. K. 239,*a*,9. °पुर n. N. pr. einer *Stadt* P. 6,2,101.

मार्द्वीक (von मृद्वीका) adj. *aus Trauben bereitet:* मद्य Suçr. 1,188,17. 21. 233,21. 2,60,1. मधु Bhaṭṭ. 14,94, v. l. n. *Wein* H. 903, v. l.

मार्ष m. 1) *ein ehrenwerther Mann* Bharata beim Schol. zu Vikr. 3, 6. H. 333. in der Anrede Lalit. ed. Calc. 255,1. Saddh. P. 4,14,*b*. — 2) *ein best. Gemüse* Bhar. zu AK. ÇKDr. — Vgl. मारिष.

मार्षिक m. *ein best. Gemüse* = मारिष Râǵan. im ÇKDr.

मार्ष्टव्य (von 1. मर्ज्) adj. Schol. zu P. 7,2,114. 8,2,36. *zu reinigen, zu kehren* Kull. zu M. 3,265.

मार्ष्टि (wie eben) 1) f. *Waschung, Reinigung* AK. 2,6,2,22. H. 636. *das Einsalben mit Oel* Halâj. 2,385. Âhnikat. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sâraṇa VP. 439.

मार्ष्टिमत् (von मार्ष्टि) m. N. pr. eines Sohnes des Sâraṇa VP. 439.

माल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) m. *a)* pl. N. pr. eines Volkes (= म्लेच्छजाति H. 934. Halâj. 2,444) MBh. 6,347 (VP. 185). sg. N. pr. einer Gegend Megh. 16. = व्रात्यत्तर Med. l. 44. = जन H. an. 2,505. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,28. — *b)* Bein. Vishṇu's: मां लक्ष्मीं लातीति मालो विष्णुः ॥ तमततीति मालती (!) Bhar. zu AK. ÇKDr. — 2) n. *a)* *Feld* Med. (lies मालं क्षेत्रे). Viçva a. a. O. उत्पलमालानि MBh. 3,433. सवृत्तमालाकुला (भूमि) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27, 19. शैवाल° Spr. 2520 (die Aenderung in शाल war nicht nothwendig). — *b)* *Wald* H. an. *ein Wald im Bereich eines Dorfes* (ग्रामान्तराटवी) H. 963. — *c)* *Betrug, Hinterlist* (कपट) H. an. — *d)* = माला in मालभ-

ञ्जिका und मालभारिन्. — माल LA. 38,14 wohl fehlerhaft.

मालक m. und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31, v. l. 1) m. *a) Melia sempervirens Roxb.* AK. 2,4,2,42. Ratnâk. in Nigh. Pr. — *b) ein Wald im Bereich eines Dorfes* (vgl. माल 2, *b.*) H. 963, Sch. — 2) f. मालका = मालिका *Kranz* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. मालकी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 4) f. मालिका *a)* = माला *Kranz* H. an. 3,82. Med. k. 138. नयनोत्पल° Kathâs. 28,79. पृथिवीमौलि° 67,36. मौलिमण्डन° (so ist zu lesen) 73,21. विधात्रा रचिता रेखा ललाटे ऽक्षरमालिका Spr. 2810. — *b) Halsband* H. an. Med. हेममालिक adj. Hariv. 5660. — *c) Reihe, eine in Reihen geordnete Menge:* वल्ली मुण्ड° *ein grosser Trupp von Kahlköpfen* Spr. 2738. नवमेघ° *Reihen neuer Wolken* 3928. एकाक्षर° *eine Sammlung einsilbiger Wörter*, Titel eines Wörterbuchs Verz. d. B. H. No. 808. — *d) eine Jasminart* (सप्तला) Med. *Linum usitatissimum* Çabdaḱ. im ÇKDr. Vgl. नव°. — *e) ein best. Vogel* (vgl. मालिक) H. an. — *f) ein berauschendes Getränk* Trik. 2,10,14. Hâr. 63. — *g) Tochter* Med. — *h)* N. pr. eines Flusses H. an. Med. — Vgl. नव°, मल्ला°, वन्दन°, सुख°. — 4) n. *a) Kranz, Ring* Suçr. 2,263,12. — *b) Hibiscus mutabilis* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मालकौश m. = कौशिक *ein best.* Râga (musik.) ÇKDr. nach dem Sam̃gîtaçâstra.

मालचक्रक (माल + च°) n. *Hüftgelenk* Çabdaḱ. im ÇKDr.

मालति f. = मालती 1. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,59. Gît. 1,32, v. l.

मालतिका (von मालती) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2622.

मालती f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,110. 4,59. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. 1) *Jasminum grandiflorum Lin.* (*die Pflanze und die Blüthe*), mit weissen sehr wohlriechenden Blüthen, die sich gegen Abend öffnen, AK. 2,4,2,53. H. 1147. an. 3,286. Halâj. 2,50. R. 3,79,32. Suçr. 1,25,8. 94,3. 142,20. 223,28. 2,119,18. 419,3. Megh. 96. Ṛt. 2,25. Siddhântaçir. 12,2.5. Varâh. Bṛh. S. 104,14. Spr. 708, v. l. 849. 1080. 2027. 2192. 2839. 3661. Vid. 105. Pańkar. 1,3,59. 5,4. die Blume der Blumen Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,110. Dhûrtas. in LA. 69,4. Sâh. D. 5,1. नव° Ṛt. 3,18. Çâk. 41, v. l. — 2) = विशल्या *eine best. Pflanze* H. an. — 3) *Knospe, Blüthe* Çabdar. bei Wils. — 4) = काचमाली (wohl = काचमल; vgl. मालतीक्षारक, मालतीतीरज). — 5) *Jungfrau.* — 6) *Mondschein.* — 7) *Nacht* H. an. — 8) N. verschiedener Metra: *a) 4 Mal* ⏑–⏑⏑–⏑ Colebr. Misc. Ess. II,159 (I,10). — *b) 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑⏑–⏑–⏑– (nach Colebr. Cäsur nach der 5ten Silbe) Colebr. Misc. Ess. II,160 (VII,22). Ind. St. 8,382. fg. Ḱhandom. 52. — *c) 4 Mal* –⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–– Colebr. Misc. Ess. II,163 (XVIII,4). — 9) N. pr. eines Flusses H. an. Varâh. Bṛh. S. 16,10. — 10) N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatîm. 27,5 u. s. w. — 11) Titel eines Commentars zum Meghadûta von Kaljâṇamalla Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,2. — Vgl. गन्ध°, सु°.

मालतीक्षारक (मा° + क्षा°) m. wohl = मालतीतीरज *Borax* Suçr. 2,341,15.

मालतीतीरज (मा°-तीर + 1. ज) m. *Borax* (*am Ufer der* Mâlatî *vorkommend*) H. 944.

मालतीतीरसंभव (मा°-तीर + सं°) n. *weisser Borax* Râǵan. im ÇKDr.

मालतीपत्त्रिका (मा° + पत्त्र) f. = जातिपत्त्री *die äussere Haut der Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr.

मालतीफल (मा° + फल) n. *Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr.

मालतीमाधव n. Mâlatî *und* Mâdhava (Namen der Heldin und des Helden im Stück), Titel eines Dramas von Bhavabhûti, Mâlatîm. 4,2. Sâh. D. 33,10.

मालतीमाला (मा° + मा°) f. 1) *ein Kranz von Jasminblüthen* Dhûrtas. in LA. 67,14. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal eilf Längen* Colebr. Misc. Ess. II,160 (VI,20). — 3) Titel eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,16.

मालद m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für मानद Mârk. P. in VP. II,157.

मालभञ्जिका (माल = माला + भ°) f. *das Kranzbrechen*, Bez. *eines Spiels* P. 3,3,109, Sch.

मालभारिन् (माल = माला + भा°) adj. *einen Kranz tragend* P. 6,3,65. उत्पल° Sch. मल्लिका° Kâvjâd. 2,215 (°माल्य° Kuvalaj. 169,*b*).

मालय् (denom. von माला), °यति; अममालत् = मालामाख्यत् P. 7,4,2, Sch.

मालय 1) adj. *vom Gebirge* Malaja *kommend:* अनिल Nalod. 2,37. — 2) m. *a) Sandelholz* Trik. 2,6,39. Hâr. 103. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3599 (ed. Bomb., मलय ed. Calc.). — 3) n. *Karavanserai* Sâh. D. 47,16 (auch die ältere Ausg. liest so, nicht etwa आलय).

मालव 1) m. pl. N. pr. eines Volkes, sg. N. des Landes Hiouen-thsang 2,155. fgg. LIA. I,115. fgg. मालवाः Trik. 2,1,9. H. 956. P. 5,3,114, 114, Sch. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93. MBh. 2,1189. 1871. 3,1991. 6,370 (VP. 193). 3853. 4808. Hariv. 8019. 8090. 12832. Varâh. Bṛh. S. 14,27. 16,26. 32,19. 69,11. VP. 177. Mârk. P. 58,45. Prab. 88,1. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. von der Mâlavî, Gemahlin Açvapati's, abgeleitet MBh. 3,16807. sg. Kathâs. 10,6. 21,106. 58,81. fg. 62,172. 65,65. Wassiljew 44. 45. 52. 54. 56. मालवस्यार्ध Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,2. °स्त्री Kathâs. 24,86. मालवोद्भवा 58,80. °देश 53,89. °विषय Hit. 113,10. °मण्डलाधिपति Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 21. मालवाधीश Daçak. 32,7. Râǵa-Tar. 7,190. मालवेन्द्र Verz. d. B. H. No. 822. Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,25. — 2) adj. *zu den* Mâlava *in Beziehung stehend:* नृपति *Fürst der* Mâlava Varâh. Bṛh. S. 4,24. m. dass. MBh. 7,8708. 9400. Hariv. 5016. 5496. 5498. Daçak. 96,3. मालवी f. *eine Prinzessin der* Mâlava P. 5,3,114, Sch. Gattin Açvapati's und Ahnfrau der Mâlava Sâv. 1,19 (fälschlich मानवी MBh. 3,16637). MBh. 3,16807. — 3) m. N. eines Râga (musik.) As. Res. 3,73. Hârîta und Sam̃gîtad. im ÇKDr. Gît. S. VIII und 2. — 4) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 3,483. — 5) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 13,7654. — 6) f. ई *a) eine Prinzessin der* Mâlava; s. u. 2. — *b) ein best.* Prâkrit-*Metrum:* 16+12+16+12 *Moren* Colebr. Misc. Ess. II,157 (*b*,49).

मालवक 1) adj. (mit dem Ton auf der ersten Silbe) = मालवो भक्तिरस्य P. 4,2,104, Vârtt. 25, Sch. — 2) m. *das Land der* Mâlava Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,512,1 v. u. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,4,5. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,27. 339,*b*,8.40. — 3) मालविका *a) Ipomoea Turpethum R. Br.* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* f. N. pr. eines Frauenzim-

mers Mâlav. 20,3 u. s. w.

मालवगुप्त (मा° + गुप्त) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255 (hier मालगुप्ताचार्य, im Index मालव°).

मालवरुद्र (मा° + रुद्र) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,7.

मालवर्ति m. N. pr. eines Volkes VP. II,157. — Vgl. मानवर्तिक.

मालवश्री (मा° + श्री) f. *eine best. musikalische Scala* As. Res. 3,78.

मालवानक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,357 (VP. II,178). मालवा नराः ed. Bomb.

मालविकाग्निमित्र n. Mâlavikâ und Agnimitra (Namen der Heldin und des Helden im Stück), Titel eines dem Kâlidâsa zugeschriebenen Dramas, Mâlav. 3,10. Sâh. D. 199,4.

मालवीय adj. *aus* Mâlava *stammend:* राजसेवकाः Kathâs. 20,166.

मालव्य m. 1) *ein Fürst der* Mâlava P. 5,3,114, Sch. — 2) Bez. *eines der fünf ausserordentlichen Menschen* (महापुरुष), *welche unter best. Constellationen geboren werden*, Varâh. Bṛh. S. 69,2. 7. 10. 12. 33. — 3) °देश N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,19.

मालसी f. *eine best. Pflanze* (vulg. केशपुष्ट) Çabdak. im ÇKDr.

मालह्रायन (?) m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,32.

माला f. Uṇâdis. 2,28. 1) *Kranz* AK. 2,6,3,36. H. 651. an. 2,506. Med. l. 44. Halâj. 2,397. Âçv. Gṛhj. 3,8,17. 18. Gobh. 3,5,10. Kauç. 36. 38. MBh. 3,16125. fg. नलद° (solche Compp. haben nach gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85 den Ton auf der ersten Silbe) Âçv. Çr. 6,10. मन्दार° Çâk. 161. वकुल° Ṛt. 2,25. सुवर्णचम्पक° Schol. zu Kaurap. 1. °दामन् R. 2,33,2. पृथुतरगुणमाल adj. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 16. लावण्यमाला 506, Çl. 24. ग्रावद्धमाल adj. Megh. 9. नवदलमाल (तमाल) Gît. 1,29. प्रतिसूर्याणां माला Varâh. Bṛh. S. 37,2. — 2) *Rosenkranz* Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,36. fgg. 102,*a*,30. शुद्धस्फटिक° Pańkar. 1, 7,83. — 3) *Halsband:* रत्नमालालंकृतकण्ठ Pańkat. 255,19. 25. धृतकनकमाल (स्रज्) Spr. 2822. महाशङ्खमयी (s. u. महाशङ्खमय). नाराचमालां (रौद्रचापप्रमुक्तां) रामस्य ललाटे प्रत्यमुञ्चत R. 6,79,61. — 4) *Reihe, Streif* H. 1423. H. an. उपपक्ष्म° Suçr. 2,338,3. तडिन्माला Spr. 993. विद्युन्मालाकुल (नभस्) Varâh. Bṛh. S. 25,5. ज्वाला° Mârk. P. 21,86. समुद्रं प्रचलद्रूर्मिमालाकुलम् Spr. 1876. किं मालाः कुमुदस्य Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 2. अलि° Mâlatim. 1,7. मेघानाम् Kâvjâd. 2,118. मेघ° MBh. 3,16126 (*ein Kranz von Wolken*). Kâm. Nîtis. 3,11. H. 165. Halâj. 1,59. इत्त्रमालाः (so die ed. Bomb.) MBh. 7,1572. छोवनं इमश्रुमालासु Râǵa-Tar. 6,157. ग्रावद्धमाल adj. (zugleich *Kranz*) Megh. 9. नाम्नां माला (vgl. नाममाला) *eine in Reihen geordnete Sammlung von Wörtern, Wörterbuch* (mit Ausschluss der Wurzeln) H. 1. क्रम° Bez. *einer best. Lese- oder Schreibweise* Ind. St. 3,269. माला schlechtweg Verz. d. B. H. No. 368. — 5) *Trigonella corniculata Lin.* Med.; vgl. मरुन्माला. — 6) N. verschiedener Metra: *a*) *a*, *b*: ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — — ⏑ — ⏑⏑⏑⏑⏑ — — ; *c*, *d*: ⏑ — — — — — ⏑⏑ — ⏑ — — Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — *b*) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X, 2). Ind. St. 8,390; vgl. स्रज्. — *c*) *ein* Prâkrit-*Metrum von* $45 \times 2$ und $45 + 27$ *Moren* Colebr. Misc. Ess. II, 156 (25). — 7) N. pr. eines Flusses MBh. 2,795. Lassen (Z. f. d. K. d. M. 2,23) und Muir (ST. 2,423) fassen मालां चर्मण्वतीम् als einen Fluss auf. — 8) Titel eines Wörterbuchs (vgl. नाम°) H. 170, Sch. — Vgl. अन्तमाल, अन्तमाला (auch AV. Pariç. 43,4,11. R. 6,82,84), काञ्चन°, कारण°, केतुमाल, गण्डमाला, चन्द्र°, जप°, दीप°, नक्षत्र° (Z. 4 lies 105,13 st. 106,9), नर°, नाम°, पद्ममाल, पुष्पमाला, प्रति°, प्रमाण°, भक्त°, मणि°, मन्दार°, मयूख°, मरुन्माला, महामाल, मालतीमाला, मुण्ड°, रत्न°, वन°, वन्दन°, वर्ण°, वाक्य°, हंस°, हेम°.

मालाकण्ठ (मा° + क°) m. *Achyranthes aspera* (s. अपामार्ग) Râǵan. im ÇKDr.

मालाकन्द (मा° + क°) m. *ein best. Knollengewächs* Râǵan. im ÇKDr.

मालाकार (मा° + 1. कर) m. = मालाकार Gatâdh. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

मालाका f. = मालिका Çabdar. im ÇKDr.

मालाकार (मा° + 1. कार) m. *Kranzwinder, Gärtner* AK. 2,10,5. H. 900. MBh. 2,2109. Hariv. 4480. R. Gorr. 2,90,20. Spr. 440. 1936. 4560. 4715. Varâh. Bṛh. S. 10,9. 86,32. Sâh. D. 35,11. Merutantra 5 im ÇKDr. (Suppl.). °कारी f. *Kranzwinderin* Varâh. Bṛh. S. 78,9. Vet. in LA. (II) 19,11. Die *Gärtner* als Mischlingskaste: तैलिकाः कर्मकाराश्च मालाकारस्य संभवः Parâçarapaddh. im ÇKDr. Colebr. Misc. Ess. II, 182. ein Sohn Viçvakarman's von einer Çudrâ Brahmavaiv. P. im ÇKDr. von Ghṛtâkî Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3. Vgl. u. कुम्भकार. मालाकार Halâj. 2,434 schlechte Lesart für मायाकार.

मालाकूटदन्ती (मा° - कूट - दन्त) f. N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240.

मालागुण (मा° + गुण) m. *Kranzschnur, Halsschnur:* °परिक्षिप्त so v. a. *mannbar geworden* Vjutp. 219.

मालागुणा (wie eben) f. (sc. लूता) *eine best. giftige Spinne* Suçr. 2, 296,17. 299,12.

मालाग्रन्थि (मा° + ग्र°) m. = मालादूर्वा Râǵan. im ÇKDr.

मालाङ्क (माला + अङ्क) m. N. pr. eines Fürsten, Verfassers eines Commentars zum Mâlatîmâdhava, Verz. d. Oxf. H. 136,*a*, No. 259. Verfassers des Vṛndâvana Ind. St. 1,473; vgl. मानाङ्क.

मालातृण (मा° + तृण) n. *Andropogon Schoenanthus Lin.* Râǵan. im ÇKDr. °तृणक n. dass. AK. 2,4,5,32.

मालादीपक (मा° + दी°) n. *eine best. Redefigur, eine verkettete Klimax* Kâvjâd. 2,108. Kâvjapr. 154. Sâh. D. 729. Kuvalaj. 112,*b*. यदा तु पूर्वपूर्वस्य संभवेद्गुणतोत्तरम्। प्रत्युत्कर्षावहत्वं तन्मालादीपकमुच्यते॥ Pratâpar. 103,*b*,1. Beispiel: भाग्यभूमा मही प्राप्तः काकतीन्द्रभुजं मही। भुजः प्रतापमतुलं प्रतापश्च जगत्त्रयम्॥ Vgl. noch Spr. 4156 und 5074.

मालादूर्वा (मा° + दू°) f. *eine Art* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

मालाधर (मा° + धर) 1) adj. *einen Kranz tragend.* — 2) m. N. pr. *a*) einer Klasse göttlicher Wesen Vjutp. 83; vgl. Burn. Intr. 600. — *b*) eines Mannes Kathâs. 72,278. — 3) f. ई N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240. — 4) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑ — ⏑ — ⏑⏑⏑ — ⏑ — — — ⏑ — Colebr. Misc. Ess. II, 162 (XII, 11); vgl. वन°.

मालाप्रस्थ (मा° + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt P. 6,2,88. Davon adj. मालाप्रस्थक 4,2,122, Sch.

मालाफल (मा° + फल) n. *der zu Rosenkränzen gebrauchte Same von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Çabdârthak. bei Wilson.

मालामनु (मा° + मनु) m. = मालामन्त्र Weber, Râmat. Up. 308. fg.

मालामन्त्र (मा° + मन्त्र) m. *ein in Kranzform geschriebener Spruch* Weber, Râmat. Up. 317. fgg. Bhag. ed. Schl. S. 290. fg.

मालामय (माला) adj. *aus Reihen —, Schichten bestehend:* कुण्ठाश्म° (अचल) Spr. 4267.

मालायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,a,4.

मालारिष्ट (wohl माला + अ°) f. *eine best. Pflanze,* = पाची Râǵan. im ÇKDr.

मालालिका (माला + आ°) f. *Trigonella corniculata Lin.* Râǵan. im ÇKDr. Auch मालाली f. ebend.

मालावत n. *der Wohnort der* Mâlâvant P. 4,2,72, Sch.

मालावत् (von माला) 1) adj. *mit einem Kranze versehen, bekränzt* Schol. zu R. 2,56,6. m. viell. *Gärtner:* मालावतां निवासो मालावतम् P. 4,2,72, Sch. — 2) f. °वती N. pr. der Gattin Upabarhaṇa's Verz. d. Oxf. H. 22,a,32. fgg. b,18. Kuçadhvaǵa's 24,a,10.

मालि (Nebenform von मालिन्) 1) adj. am Ende eines comp. *bekränzt:* किरीट° Arǵ. 1,4. °मालिन् v. l. कर्काणां हेममालीनाम् (°मालानाम् ed. Bomb.) MBh. 13,4921. — 2) m. = मालिन् m. N. pr. eines Sohnes des Râkshasa Sukeça R. 7,5,6. — Vgl. सुमालि (= सुमालिन्).

मालिक (von माला) m. 1) *Kranzwinder, Gärtner* Vop. 23,22. AK. 2,10,5. Trik. 2,10,1. H. 900. Spr. 909. Râǵa-Tar. 6,19. Pańkat. 156,20. — 2) *ein best. Vogel* (vgl. मालिका) Med. k. 138. fg. — 3) *Färber* Çabdar. im ÇKDr. — मालिक Halâj. 2,434 schlechte Lesart für मायिक.

मालिका s. u. मालक.

मालित (von माला) adj. am Ende eines comp. *bekränzt, umgeben von* LA. (II) ad 4,5.

मालिन् (wie eben) 1) adj. *bekränzt* gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116 und सुखादि zu 131 (लेपे). स्वैः पुष्पैः किंशुकान्पश्य मालिनः R. 2,56,6. Çiva (vgl. अनमालिन्) MBh. 13,1175. मालिनी Varâh. Bṛh. S. 104,24. Ḱhandom. 74. Häufig am Ende eines comp. *mit einem Kranze* oder *Halsbande von — versehen, bekränzt mit, umgeben von, durchzogen von* H. 7. शमीसुमनो° Âçv. Gṛhj. 4,6,4. हेम° MBh. 3,16110. 7,999. R. 3,50,20. काञ्चन° 6,80,21. विस्फुलिङ्ग° Varâh. Bṛh. S. 33,28. ज्ञालक° Bhâg. P. 8,20,17. फलवत्पूग° (वेलातट) Ragh. 4,44. चम्पक° (चम्पा) R. 1,17,35. समुद्र° (पृथिवी) 40,14. सस्य° (नदी) 34,10. Schol. zu Kâtj. Çr. 22,3,41. खलमालिनीमुर्वराम् Pâr. Gṛhj. 2,17. प्रोत्तुङ्गवप्रप्राकार° (पुरी) Mârk. P. 66,9. विद्युन्माली पर्जन्यः Spr. 4425. धातुमालिनी Hariv. 11069. सूचिकृतघज्ञ° (पुरी) R. 2,43,10. MBh. 3,3014. कल्लोल° (नदी) Kathâs. 65,8. नगर° (धरा) Johns. Sel. 4,19. उदयाचालमौलि° *den Berg des Aufgangs* (der Sonne) *zum Kopfkranz habend* Mârk. P. 107,6. — 2) m. a) *Kranzwinder, Gärtner* Colebr. Misc. Ess. II, 182. Vgl. मालिनी a. — b) N. pr. eines Sohnes des Râkshasa Sukeça (vgl. मालि) R. 7,6,7. Verz. d. Oxf. H. 26,a,11. Bhâg. P. 8,10,56. — 3) f. मालिनी a) *die Frau eines Kranzwinders, — Gärtners* Med. n. 106. स्त्रियां धूर्ता च मालिनी Spr. 1445, v. l. (Th. III, S. 371). — b) N. zweier Pflanzen, = अग्निशिखा und दुरालभा Çabdak. im ÇKDr. — c) N. pr. einer himmlischen Jungfrau: अलम्बुषा मिश्रकेशी पुण्डरीकाथ मालिनी । इन्द्राणी वारुणी वा MBh. 4,289. Kathâs. 45,352. — d) N. pr. einer göttlichen Mutter Med. einer der sieben Mütter Skanda's MBh. 3,14396. — e) Bein. der Durgâ H. an. 3,399. Med. — f) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2, 39. — g) Bez. *eines siebenjährigen Mädchens, das bei der Feier der* Durgâ *diese Göttin darstellt,* Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. — h) N. pr. einer Râkshasî, der Mutter Vibhîshaṇa's, MBh. 3,15893. 15896. — i) der angenommene Name der Draupadî beim Fürsten Virâṭa MBh. 4,264. — k) N. pr. der Gattin Çvetakarṇa's, einer Tochter Suḱâru's, Hariv. 11069. 11071. der Gattin Prijavrata's Verz. d. Oxf. H. 24,b,24. Ruḱi's und Mutter des Manu Rauḱja Mârk. P. 98,5. der Gattin Prasonaǵit's Schiefner, Lebensb. 282 (52). — l) N. pr. verschiedener Flüsse MBh. 1,2864. Çâk. 7,10. 144. 103,4 ed. Will. = गङ्गा H. an. = मन्दाकिनी und नदीभिद् Med. — m) N. pr. einer Stadt, = चम्पा Trik. 2,1,16. 3,3,252. H. 976. H. an. Med. MBh. 12,134. Hariv. 1699. — n) N. verschiedener Metra Trik. 3,3,252. H. an. Med. α) *4 Mal* — ⏑ — — — — — Ind. St. 8,366. — β) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑ — ⏑ — Ind. St. 8,383. — γ) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑ ⏑ — —, — ⏑ — — ⏑ — — Çrut. 38. Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X,4; am Ende lies 8 st. 8). Ind. St. 8,391. Varâh. Bṛh. S. 104,24. Ḱhandom. 74. — Vgl. नवमालिनी. — o) die Personification *einer best. musikalischen Weise* As. Res. 3,70. — Vgl. अंशुमालिन् (विवस्वता तीक्ष्णतरांशुमालिना Ṛt. 1,18), अन्त°, उल्का°, ऊर्मि°, कपाल°, किरीट° (unter किरीट), गण्ड°, गन्धमालिनी, अस्थिमालिन्, पद्म°, पुरमालिनी, पुष्करमालिन्, बभ्रु°, मदनमालिनी, मरीचिमालिन्, मलय°, मुण्डमालिनी, वनमालिन्, वीचि°.

मालिनीतन्त्र (मा° + त°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 97,a,24. 109,a,2. 30.

मालिनीविजय (मा° + वि°) m. Titel eines Werkes Hall 197. 199. Verz. d. Oxf. H. 95,b,4. 101,b,18.

मालिन्ध्य m. N. pr. eines Berges Varâh. Bṛh. S. 14,11.

मालिन्य (von मलिन) 1) oxyt. adj. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. — 2) n. *das Beflecktsein, Unreinheit, Trübung; Schwärze:* भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतो ऽपि सन्। न शक्यते स्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ॥ Râǵa-Tar. 1,278. तस्याभिज्ञनमालिन्यं स्वच्छैश्च्छेदि तद्गुणैः 4,40. मालिन्यमब्जशशिनोर्मधुलिट्कलङ्कौ धत्तः Kuvalaj. 151,b,7. बाकुशाल्यादि चिन्ता तु तस्याभूत्पूर्णसंपदः । इन्दोः कलङ्कलेखेव हृदि मालिन्यदायिनी ॥ Kathâs. 10,182. प्रावृषेण्यस्य Spr. 1915.

मालीय् (von माला), °यति *sich einen Kranz wünschen* P. 7,4,33, Sch.

मालीय (wie eben) adj. *zu einem Kranze bestimmt, — sich eignend* P. 4,1,73, Sch.

मालु 1) m. a) *eine best. Mischlingskaste* Brahmavaiv. P. in Verz. d. Oxf. H. 21,b,26. माल्ल ÇKDr. nach ders. Aut. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — 2) f. a) parox. *eine best. Schlingpflanze* (पत्रवल्ली, पत्रलता) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,5. H. an. 2,506. Med. l. 45. °लता Lalit. ed. Calc. 207,5. मालुतलता 259,2 (der Herausgeber vermuthet gewiss richtig मालुलता:·मालुत Foucaux 203). — b) *Frauenzimmer* H. an. Med.

मालुक in कृष्ण° wohl fehlerhaft für मालूक.

मालुद् *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 181. fg. Mél.

aś. 4, 639, Anm.

मालुधान (मालु + धान) 1) m. *eine Art Schlange* AK. 1,2,1,6. H. an. 4,186. Med. n. 204. Hâr. 241. — 2) f. ई *eine best. Schlingpflanze* H. an. Med.

मालूक m. *Ocimum sanctum Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. कृष्णमालुक.

मालूर m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) AK. 2,4,2,12. Trik. 3,3, 321. H. 1135. Halâj. 2, 39. Ratnam. 6, im Prâkrit Dhûrtas. in LA. 86,6. *Feronia elephantum Corr.* Râǵan. im ÇKDr.

मालेया (von माला) f. *grosse Kardamomen* Ratnam. 117.

मालोपमा (माला + उ°) f. *Kettengleichniss, eine best. Redefigur;* Beispiel: पुञ्ज्यातप इवाह्नीव पूषा व्योम्नीव वासरः। विक्रमस्त्वय्यधाल्लक्ष्मीम् *wie der Sonne die Hitze, wie dem Tage die Sonne und wie dem Himmel der Tag, so hat dir Tapferkeit Glanz verliehen,* Kâvjâd. 2,42.

माल्य 1) m. patron. Pańkav. Br. 13,4,11. pl. Saṁsk. K. 185,b,4. — 2) f. (von माला) *Trigonella corniculata Lin.* Çabdam. im ÇKDr. — 3) n. (von माला) *Kranz* AK. 2,6,3,36. H. 651. an. 2,376. Med. j. 44. Halâj. 2, 397. Âçv. Gṛhj. 4,7,17. Kauç. 92. Kaush. Up. 1,4. M. 2,177. 4,72. Jâǵń. 1,211. Bhag. 11,11. MBh. 1,7714. 3,2114. 11999. 4,76. 13,5037 (रक्त°). 6842. Hariv. 4480. fg. R. 1,5,15. 9,15. 58,10. 62,19. 2,25,24. 26. 6,37,23. 112,84. Suçr. 1,168,14. 271,11. 2,387,16. Mṛkkh. 15,5. Kumâras. 7,19. Spr. 3719. 4419. Varâh. Bṛh. S. 43,56. 78,21. 101,8. Bṛh. 16,8. 27,14. Kathâs. 19,99. 50,152. Pańkar. 1,5,4. मालती° Pańkat. 199,19. Verz. d. Oxf. H. 108,b,22. °ग्रथन 217,a,4. °दामन् (vgl. स्रग्दामन् MBh. 1,5974. मालादामन् R. 2,33,2) MBh. 1,2354. 6962. *Blume* H. an. Med. Vgl. गन्ध° (welches wohl immer als copul. comp. aufzufassen ist; vgl. noch Pańkat. 182,10), निर्माल्य (in der Bed. 3. ursprünglich *das Ablegen der Kränze*), प्रिय°.

माल्यगुणाय् (von माल्य + गुण), °यते *zur Schnur eines Kranzes werden, als solche erscheinen:* तस्य व्याप्तो °यते Spr. 2765.

माल्यजीवक (मा° + जी°) m. *Kranzwinder, Kranzverkäufer* Hariv. 4481.

माल्यपिण्डक (मा° + पि°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3629.

माल्यपुष्प (मा° + पु°) m. *eine Art Hanf* (शण) Râǵan. im ÇKDr.

माल्यपुष्पिका (wie eben) f. *eine best. Pflanze,* = शणपुष्पी Râǵan. im ÇKDr.

माल्यवन्त् (von माल्य) 1) adj. *bekränzt, mit Kränzen geschmückt:* शिरोरुहाः MBh. 1,6468. 4,749. सैन्य 5,2. — 2) m. N. pr. a) eines Râkshasa, eines Sohnes des Sukeça, R. 6,14,9. 33,9. 7,5,6. 6,7. Bhâg. P. 8,10,56. — b) eines Dieners im Gefolge Çiva's Kathâs. 1,57. 7,40. 111. — c) eines Berges AK. 2,3,8. Trik. 2,3,3. H. 1029. 1538, Sch. MBh. 3,11560. 16418. 6,203. 14,1174. R. 4,27,4. 38,11. 6,108,25. Ragh. 13, 26. Varâh. Bṛh. S. 14,5. Siddhântaçir. 3,28. fgg. VP. 169. Bhâg. P. 5,16, 10. 17,7. — 3) f. °वती N. pr. eines Flusses R. 2,56,33.

माल्यवृत्ति (मा° + वृ°) m. *Kranzwinder, Kranzverkäufer* Hariv. 4479.

माल्यापण (माल्य + आ°) m. *ein Markt, auf dem Kränze verkauft werden,* Vjutp. 130. R. 2,71,37. MBh. 2,821 (भक्ष्य°). Hariv. 4478. प्रभूतमाल्यापणवन्त् *stattliche Kränze zum Verkauf habend* 4479.

माल्ल von मल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. m. *eine best. Mischlingskaste* Brahmavaiv. P. im ÇKDr.; vgl. मालु.

माल्लवास्तव adj. von मल्लवास्तु P. 4,2,120, Sch.

माल्लवी f. = मल्लयात्रा *ein Aufzug von Ringern* Hâr. 159.

माल्ह्य (von मल्ह) n. *Unbesonnenheit, Albernheit* (Gegens. धैर्य) Kâṭh. 12,12.

मावन्त् (von 1. म mit Dehnung des Auslauts) adj. *mir ähnlich, einer von meines Gleichen* P. 5,2,39, Vârtt. Ṛv. 1,8,9. 17,2. 142,2. 4,16,16. 6,65,4. सशाक्तिरिन्मघवन्तुभ्यं मावते देष्णम् 7,32,21. यद्दित्संसि स्तुवते मावते वसु 8,77,3. पर्याप्त इन्द्रो मावते नरे 10,50,2.

माविलम्बम् (1. मा + विलम्ब) adv. *unverzüglich* Pańkat. 107,25 (richtige Lesart mehrerer Hdschrr.).

मावेल्ल m. N. pr. eines Sohnes des Vasu, Fürsten der Kedi, MBh. 1,2364. 2,1272.

मावेल्लक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 7,692 (माचेलक ed. Calc.). 768. 3255. 8,138 (मावेल्वक ed. Calc.).

माशकीय bei Müller, SL. 142 und मशकीय im Index fehlerhaft für माचाकीय.

माशब्दिक (von मा शब्द: *keinen Lärm gemacht;* vgl. u. 1. मा 7.) adj. *Ruhe gebietend* P. 4,4,1, Vârtt. 1 (in der neuen Ausg. der Siddh. K. wird richtig मा शब्दः कारीति d. i. कारि इति gelesen) Trik. 3,1,18.

माष m. Schol. zu Çânt. 2,4. 23. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. 1) *Bohne* (sg. *die Pflanze,* pl. *die Kerne* P. 4,3,166, Vârtt. 1, Sch.); im späteren Gebrauch ist darunter *Phaseolus radiatus Roxb.* verstanden, die geschätzteste Hülsenfrucht mit kleinen schwarz und grau gefleckten Kernen, AK. 2,9,7. 24. Trik. 2,9,5. 3,3,439. H. 1171. 1181. an. 2,568. Med. sh. 21. AV. 6,140,2. पिष्ट 12,2,53. VS. 18,12. एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा अमेध्यं पुरुषशीर्षम् TS. 5,1, 8,1. माषतिलौ 7,2,10,2. Çat. Br. 14,9,3,22. 1,1,1,10. Kâṭh. 12,7. न माषाणामश्नीयात् 32,7. 37,1. Kauç. 1. °मन्थ 70. °पिष्ट 71. Kâtj. Çr. 10, 2,12. Schol. zu 1,6,8. Âçv. Gṛhj. 1,13,2. 17,2. M. 3,267. 9,39. °राशि MBh. 3,16357. °पुष्प 7,978. °वर्ण 999. Suçr. 1,70,5. °सूप 74,16. 111, 10. Varâh. Bṛh. S. 15,14. 25,8. 51,31. 55,16. 24. 25. 76,4. 8. 79,33. 87, 22. 95,24. Dhûrtas. in LA. 79,14. °तैल *ein öliges Präparat aus Bohnen* Çârṅg. Saṁh. 2,9,22. अकृष्टा माषाः d. h. *wildwachsende Bohnen* heisst ein Ṛshigaṇa als Verfasser von Ṛv. 9,86,1–10. Ṛv. Anukr. Kinder der Surabhi Hariv. 11533. — 2) *ein best. Gewicht* (*ein best. Geldwerth*) Trik. 3,3,439. H. an. Med. माषो विंशतिमो भागः पणस्य परिकीर्तितः Nârada in Mit. 246,14. = 5 Kṛshṇala = $1/16$ Suvarṇa M. 8,134. Jâǵń. 1,362. गुञ्जाभिर्दशभिर्माषः शाणो माषचतुष्टयम् Vaidjakaparibhâshâ im ÇKDr. M. 8,319. Jâǵń. 2,159. Çulvapariç. 7,27 bei Weber, Ǵjot. 83, N. 1. Çârṅg. Saṁh. 1,1,16. 24. Prâjaçkittend. 6,a,9. रूप्य° Jâǵń. 1,363. स्वर्ण° Bhâg. P. 3,11,9. — 3) *ein bohnenähnlicher Hautausschlag* H. an. Med. — 4) *Thor, Dummkopf* Trik. 3,3,439. H. an. Med. — Vgl. कोल°, पूति°, मद्गा°, राज°, आर्द्रमाषा (lies माष st. मा°).

माषक 1) m. *Böhnchen:* शिरीष° Suçr. 2,247,20. — 2) proparox. m. n. *ein best. Gewicht* (*ein best. Geldwerth*) gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3. = Guńǵâ H. 883. = 7 oder 8 Guńǵâ Bhâvapr. im ÇKDr. पलं तु लौ-

किकेर्मनिः साष्टरक्तिद्विमाषकम् Tithjâdit. im ÇKDr. = 1/64 Pala Weber, Gjot. 82. = 1/16 Karsha Lilâv. im ÇKDr. द्वे कृष्णले समधृते विज्ञेयो रौप्यमाषकः M. 8,135. द्वादश धान्यमाषा मध्यमाः सुवर्णमाषकः । ते षोडश सुवर्णम् Suçr. 2,175,13. माष = 6 Raktikâ Çârṅg. Saṁh. 1,1,14. = 1/4 Çâṇa 16. = 1/16 Dharaṇa Schol. zu Kâtj. Çr. 20,1,6 (Handschr.). Schol. zu Çat. Br. 14,7,1,22. = 80 Kapardaka Vjutp. 217. M. 8,298. 392. दाप्यो हिरण्यं चैव माषकम् 393. दद्यात् — सैसकं चैकमाषकम् 11, 133. Suçr. 2,272,14 (n.). Varâh. Bṛh. S. 81,9. fg. 82,8. fg. Burn. Intr. 243. द्रव्य° Prâjaçkittend. 6,a,8. पञ्चमाषक (so ist zu lesen mit der v. l.) adj. (दण्ड) M. 8,298. — Vgl. ग्राम्य°, दृषदि°.

माषपर्णी (माष + पर्णी) f. *Glycine debilis Lin.* AK. 2,4,5,4. Ratnam. 52. = पृश्निपर्णी Schol. zu Kâtj. Çr. 25,7,17. — Suçr. 1,140,8. Varâh. Bṛh. S. 54,88, wo °पर्णो Druckfehler für °पर्णी- ist.

माषवर्धक (माष + व°) m. *Goldschmied* Çabdam. im ÇKDr.

माषशरावि m. patron. (wohl von माषशराविन्) Lâtj. 4,6,21.

माषशराविन् (माष + श°) m. N. pr. eines Mannes; so ist wohl im gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96 st. माष । शराविन् zu lesen; vgl. माषशरावि.

माषशस् (von माष) adv. Mâsha-*weise* Siddh. K. im ÇKDr.

माषाद् (माष + अद् oder आद्) m. *Schildkröte* (*Bohnen fressend*) Çabdar. im ÇKDr.

माषाश (माष + आश) m. *Pferd* (*Bohnen fressend*) H. ç. 177.

माषि m. patron. von माष gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96; vgl. माषशराविन्.

माषिकं (von माष) adj. f. ई *einen* Mâsha *werth* u. s. w. gaṇa निष्कादि zu P. 5,1,20. = माषैः क्रीतम् 37, Vârtt. 4, Schol. पञ्च° M. 8,298 schlechte Lesart für पञ्चमाषक.

मांषीण (wie eben) adj. *mit Bohnen besäet;* n. *ein Bohnenfeld* P. 5,2, 4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2,8. — Vgl. माष्य.

माषोण und माषोन (माष + ऊन) adj. *woran ein* Mâsha *fehlt* gaṇa गिरिनद्यादि zu P. 8,4,10, Vârtt.

मांष्य (von माष) 1) *für Bohnen geeignet* P. 5,1,7. = माषीण 2,4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2,8. — 2) am Ende eines comp. nach Zahlwörtern *so und so viel* Mâsha *werth* u. s. w. P. 5,1,34. द्वि°, अध्यर्ध° Sch.

1. मास् n. = मांस् *Fleisch:* यत्संवत्सम्भवो मा अपिंशन् ṚV. 4,33,4. त्री यच्छता महिषाणामघो माः 5,29,8.

2. मास् (von 3. मा) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 227. nach P. 6,1,63 und Vop. 3,39 in allen Casus im Gebrauch, mit Ausnahme des nom. aller drei Zahlen und des acc. sg. und du.; bei den Lexicographen und bei Garga auch der nom. sg.; माद्भिस् ved., माभिस् in der späteren Sprache P. 7,4,48, Vârtt. 1. 1) *Mond* Trik. 1,1,85. 3,3,447. H. ç. 10. an. 1,16. Med. s. 6. Hâr. 13. Utpalinîkoça bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. सूर्यं ज्योतिरदधुर्मास्यक्तून् ṚV. 10,12,7. — 2) *Monat* Trik. 3,3,447. H. 152, Randgl. H. an. Med. Utpalinîk. a. a. O. वेद् मासो धृतव्रतो द्वादश ṚV. 1,25,8. 4,18,4. 5,45,7. 11. 7,91,2. माद्भिः शरद्भिः 2,24,5. मासि मासि 10,52,3. समानां मास आकृतिः 85,5. मासो विधानम् 138,6. TBr. 1,4, 9,1. दशसु मासु (sic) TS. 7,5,1,2. मास्सु Pañkav. Br. 4,4,1. Lâtj. 10,8, 1. मासि AV. 8,10,19. Çat. Br. 2,4,2,2. Âçv. Gṛhj. 2,5,10. Lâtj. 10,11, 8. M. 2,34. 6,15. 7,138. 182. 8,245. MBh. 13,5380. AK. 3,4,5,30. Mârk. P. 114,27. Trik. 3,3,107. स आर्त्तो माः Garga bei Weber, Nax. 2,281. — Vgl. पुष्य, पूर्ण°.

1. मांस (= 2. मास्) m. n. Siddh. K. 249,b,7. Trik. 3,5,11. 14. Zu belegen nur m. 1) *Mond;* nur in der Verbindung सूर्यामासा ṚV. 8,83,2. 10,64,3. 68,10. 92,12. 93,5. Könnte auch zu 2. मास् gestellt werden. — 2) *Monat* AK. 1,1,3,12. Trik. 1,1,109. H. 152. Hâr. 28. Halâj. 1,113. ṚV. 3,31,9. 32,9. 5,78,9. वर्धान्मासाः शरदो द्याव इन्द्रम् 6,38,4. 7,61,4. 66,11. 10,89,13 (?). यस्मान्मासा निर्मितास्त्रिंशदराः AV. 4,35,4. 13,2,12. त्रयोदशं मासं यो निर्मिमीते 3,8. Ait. Br. 1,12. 4,16. TS. 1,6,5,2. Çat. Br. 1,7,2,24. 4,3,1,5. यानि पञ्चविंशतम त्रयोदशो मासः 9,1,1,43. 14,9, 1,18. °भाज् 10,4,4,4. °लोक 3,19. मासे *nach Ablauf eines Monats* Kâtj. Çr. 4,10,7. 13,2,3. 16. M. 1,66. 2,79. 3,250. Ârǵ. 3,15. MBh. 3,3030. 10669. Suçr. 1,19,6. Megh. 2. 85. 109. Spr. 1074. Sûrjas. 1,12. 13. 35. 2, 68. 12,5. Vid. 115. 140. Brahma-P. in LA. (II) 54,11. 56,10. Hit. 35,8. मास° Pañkat. 169,6. °पाक adj. *in einem Monate Folgen zeigend* (von Naturerscheinungen) Varâh. Bṛh. S. 97,14. °फल dass. 13. मासार्ध Halâj. 5,63. Am Ende eines adj. comp. f. ई: एकमासी *in einem Monate vorkommend* MBh. 6,99. — 3) Bez. *der Zahl zwölf* Sûrjas. 8,6. Ind. St. 8,167. — Vgl. अर्ध°, गर्भ°, पुष्य°, पूर्ण°, प्रतिमासम्, मलमास.

2. मास m. falsche Schreibart für माष Bhar. zu AK. ÇKDr.

मासक = 1. मास *Monat:* रविमासकाः Sûrjas. 1,39. वर्षैस्त्रिभिः सार्धषण्मासकैः (kein adj. comp.) Çatr. 14,101. — Vgl. चातुर्मासक.

मासकालिक (von 1. मास + काल) adj. *für den Zeitraum eines Monats geltend:* वेतन *Monatslohn* MBh. 2,2080.

मासचारिक (1. मास + चारिक von चारिन्) adj. *einen Monat lang einer Sache obliegend:* आर्यः सूर्यरथं वोढुं गतो ऽसौ मासचारिकः MBh. 12,13829.

मासजात (मास + जात) adj. *einen Monat alt* Sch. zu P. 2,2,5. 6,2,170. 2,2,36, Vârtt. 1 und 4,1,52, Vârtt. 4.

मासज्ञ (1. मास + ज्ञ) adj. *die Monate kennend;* m. *eine Hühnerart* (दात्यूह) Çabdar. im ÇKDr.

मासतम (von 1. मास) adj. *monatlich* P. 5,2,57. Vop. 7,39. — Vgl. अर्ध°, संवत्सरतम.

मासताला in der unter ताल 3 angeführten Stelle von Nilak. folgendermaassen erklärt: मासेन तालो ध्वनिपरिच्छेदो यासां ताभिराकृतिभिरुपलक्षिता इति योज्यम् । महतो हि कांस्यादिभाजनस्य सकृदाहतस्य चिरकालानुवर्ती ध्वनिरिति प्रसिद्धम् । पूर्वे तु मासशब्देन द्वादशसंख्या तालशब्देन मध्यमाङ्गुष्ठप्रमाणं चोक्ता द्वादशतालप्रमाणाभिरिति व्याचक्षते ॥

मासदेय (1. मास + देय) adj. *binnen eines Monats zu entrichten:* ऋण P. 2,1,43, Sch.

मासधा (von 1. मास) adv. *monatweise* Ait. Br. 3,41.

मासन n. *Vernonia anthelminthica Willd.* Çabdak. im ÇKDr. Als n. wohl *der Same dieser Pflanze.*

मासपूर्व (1. मास + पूर्व) adj. (nicht mit pronom. decl.) *um einen Monat früher* P. 1,1,30, Sch.

मासप्रवेश (1. मास + प्र°) m. *der Eintritt eines Monats* Verz. d. B. H. 876. मासप्रवेशानयन n. 881. als Titel einer astron. Schrift Ind. St. 2,245.

मासमान (1. मास + 2. मान) m. *Jahr* Trik. 1,1,110. Hâr. 28.

मांसर n. *ein besonderes gegohrenes Gericht, eine Mischung der Brühe*

*von gekochtem Reis und Hirse mit zerriebener Hefe, Gräsern u. s. w.* Die Bereitung lehren Kâtj. Çr. 19,1,20. 21 und Mahîdh. zu VS. 19,1. — VS. 19,14. 82. 20,68. m. *Mehl von leichtgerösteter Gerste mit saurer Milch oder Buttermilch vermengt und mit Gras bedeckt* Sâj. zu TBr. II, 652. 670. *Reisschleim* AK. 2,9,49. H. 396.

मासवर्त्तिका (1. मास + व°) f. *eine Art Bachstelze* (सर्षपी) Çabdam. im ÇKDr.

मासल (von 1. मास) v. l. für मांसल gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. m. *Jahr* H. ç. 25.

मासशस् (wie eben) adv. *monatweise* Ait. Br. 4,16. Çat. Br. 1,7,2,24. Kâtj. Çr. 17,7,14. 24,5,8. MBh. 13,5659.

माससंचयिक (von 1. मास + संचय) adj. *Vorräthe für einen Monat habend* M. 6,18.

माससतोम (1. मास + स्तोम) m. N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,76,1.

मासाधिप (1. मास + अ°) m. *der Regent (ein Planet) eines Monats* Verz. d. Oxf. H. 31,b, N. 3. Vgl. मासानामधिपाः Sûrjas. 12,79.

मासाधिपति (1. मास + अ°) m. dass. Varâh. Bṛh. 4,16.

मासानुमासिक (von 1. मास + अनुमास) adj. *allmonatlich erfolgend* M. 3,122.

मासान्त (1. मास + अन्त) m. *Ende eines Monats* Lâṭj. 4,8,14. पक्षान्ते, मासान्ते Samajapradîpa im ÇKDr.

मासापवर्ग (1. मास + अ°) adj. *höchstens einen Monat dauernd* Kâtj. Çr. 23,1,1. Çâṅkh. Çr. 16,20,8. Lâṭj. 9,5,1.

मासावधिक (1. मास + अवधि) adj. *spätestens nach einem Monat erfolgend* Daçak. in Benf. Chr. 188,24.

मासाहार (1. मास + आ°) adj. *ein Mal im Monat Speise zu sich nehmend* R. 1,43,14.

मासिक (von 1. मास) adj. f. ई P. 4,3,11, Sch. 2,104, Vârtt. 14, Sch. 1) am Ende eines comp. *zum Monat — in Beziehung stehend:* द्वादशी माघमासिकी *der 12te Tag im Monat* Mâgha MBh. ed. Bomb. 14,2513 (माघपाक्षिकी ed. Calc.). — 2) *monatlich, jeden Monat erfolgend:* शूद्राणां मासिकं कार्यं वपनं न्यायवर्तिनाम् M. 5,140. पितॄणां मासिकं श्राद्धमन्वाहार्यं विदुर्बुधाः 3,123. n. = मासिकं श्राद्धम् AK. 2,7,31. Verz. d. Oxf. H. 277,b,3. मासिकान्नं तु यो ऽश्नीयात् M. 11,157. षाण्मासिकप्रसव *alle sechs Monate geschehend* Pańkat. 252,14. देया *jeden Monat gegeben werdend* M. 7,126. षाण्मासिक आच्छादः *alle sechs Monate d. i. zwei Mal im Jahre verabfolgt werdend* ebend. — 3) *einen Monat während, — vorhaltend:* व्याधि Sch. zu P. 5,1,80. 93. चान्द्रायण 93, Sch. ब्रह्मचर्य 94, Sch. तपस् Çatr. 14,180. °संचय MBh. 12,8891. अष्टमासिकी तृप्तिः MBh. 13,4246. Mârk. P. 32,4. 5. अष्टमासिकी नदी *ein Fluss, der acht Monate hindurch Wasser hat,* MBh. 5,7363. मासिको ब्रह्मचारी *einen Monat lang* Brahmak. *seiend* P. 5,1,94, Sch. — 4) *innerhalb eines Monats —, nach einem Monat erfolgend,* = मासेन निर्वृत्तम् P. 5,1,79, Sch. = मासे कार्यम्, दीयते 96, Sch. पाक Varâh. Bṛh. S. 97,1. उत्सव P. 5,1,80, Sch. पट, प्रासाद *fertig werdend, herzustellen* 93, Sch. ऋणम् *nach einem Monat zu entrichten* 4,3,47, Sch. — 5) *auf einen Monat in Dienst genommen:* अध्यापक, कर्मकर P. 5,1,80, Sch. in Comp. mit dem Lohne 4,116, Vârtt. 4. पञ्चक°, षट्क°, दश° Sch. — 6) *einem Monat geweiht:* हविस् = मासो देवतास्य P. 4,2,34, Sch. — Vgl. अर्ध°.

मासीन (wie eben) adj. *einen Monat alt* P. 5,1,81. *monatlich* Gobh. 4,4,3.

मासुरकर्णि m. patron. von मसुरकर्ण gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

मासुरी f. *Bart* H. 583.

मासूर adj. (f. ई) = मसूरस्यावयवो विकारो वा gaṇa बिल्वादि zu P. 4,3,136. *linsenförmig:* धारा Suçr. 1,27,18. अर्धमासूरी ebend.

मासोपवास (1. मास + उ°) m. *Fasten einen Monat hindurch* Verz. d. Oxf. H. 10,b,12. 283,a,15. 285,a,28.

मासोपवासिनी (1. मास + उ°) f. *ein Frauenzimmer, das einen Monat hindurch fastet,* Trik. 2,7,11. so v. a. *Kupplerin* Çuk. in LA. (II) 36,15 (Spr. 3986). 37,3.

मास्य (von 1. मास) adj. *einen Monat alt* P. 5,1,81. in Comp. mit einem Zahlworte 82. द्वि° Sch. पञ्च° 6,2,29, Sch. बहु° 30, Sch. — Vgl. दश°, 1. पञ्च°, प्रति° (die ed. Bomb. des MBh. richtig प्रतिमत्स्य), षाण्मास्य.

माह्, माहति, °ते *messen* Dhâtup. 21,29.

माहकस्थली (मा° + स्थ°) f. N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. Davon adj. माहकस्थलक ebend.

माहकि (wohl patron. von महक) m. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,24. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,382. — Vgl. कुन्दोग°.

1. माहत adj. von महत् gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

2. माहत n. nom. abstr. von महत् gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

माहन m. *ein Brahmane* Çabdârthak. bei Wilson.

माहनीय Sâj. zu ṚV. 5,33,9 fehlerhaft für महनीय.

माहा f. *Kuh* H. 1265. — Vgl. महा, मही, माहेयी.

माहाकुल (von 1. महाकुल) adj. *aus vornehmem Geschlecht stammend* P. 4,1,141. Nach indischer Auffassung dieses und das folgende Wort patron. von 2. महाकुल.

माहाकुलीन (wie eben) adj. dass. P. 4,1,141.

माहाचमस्य m. patron. von महा-चमस Taitt. Up. 1,5,1.

माहाचित्ति adj. von महा-चित्त gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

माहाजनिक adj. = महाजनाय हितम् P. 5,1,9, Vârtt. 9.

माहाजनीन adj. = महाजने साधुः gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99.

माहात्मिक (von महात्मन्) adj. *einem Hochstehenden eigen u. s. w., hoch, hehr:* राज्ञो माहात्मिके स्थाने M. 5,94.

माहात्म्य (wie eben) n. *hohes Wesen, hoher Sinn, Grösse, Majestät, Macht, Würde* AK. 3,4,2,27. हरिश्चन्द्रस्य MBh. 2,488. Bhag. 11,2. R. 2,44,8. 72,43. 6,36,68. Hariv. 5749. Spr. 3326. 5202. Varâh. Bṛh. 8, 16. Kathâs. 52,381. 66,65. Râǵa-Tar. 5,24. Mârk. P. 16,51. 108,29. LA. (II) 58,9. Pańkat. 48,18. fg. ed. orn. 58,18. Prab. 103,9. Nîlak. 71. स्थापिता सत्सु माहात्म्यं शङ्किता रिपवः कृताः Hariv. 4858. इत्येतद्रोषु मे प्रोक्तं माहात्म्यम् MBh. 13,2701. हिमवतः Kathâs. 1,14. दक्षस्य Spr. 36, v. l. वसुंधरायाः Uttararâmak. 74,11. खड्ग° Kathâs. 42,162. कण्ठस्थसूत्र° 37,128. 43,65. तपसः 40,103. 72,276. स्वसत्त्व° 187. शीलस्य 36,132. दानस्य Spr. 1746. स्वमति° Râǵa-Tar. 4,528. माघ° Verz. d. B. H. No. 437. am Ende eines adj. comp. f. आ Râǵa-Tar. 3,391. — Vgl. देवी°, भावनारायण°, महात्म्य.

माहानद adj. (f. ई) von महानद gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

माहानस adj. (f. ई) von महानस gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. — Vgl. महानस 3.

माहानामन (von महानाम्नी) adj. Ait. Br. 6,24.

माहानाम्निक (wie oben) adj. = माहानाम्निक Haradatta beim Schol. zu P. 5,1,94, Vârtt. 1.

माहानाम्निक (wie eben) adj. = महानाम्न्यो ब्रह्मचर्यमस्य, महानाम्नीश्चरति oder तासां व्रतं चरति P. 5,1,94, Vârtt. 1. 2 und Pat. — Vgl. महानाम्निक.

माहापुत्रि adj. von महापुत्र gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

माहाप्राणा adj. von 1. महाप्राणा gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

माहाभाग्य n. = महाभाग्य Nir. 7,4. 5. 28. महा° 13,3 (v. l. मा°).

माहारजन (von महारजन) adj. f. ई mit Safran gefärbt P. 4,2,2, Vârtt. 5. oxyt.: वासस् Çat. Br. 14,5,3,10.

माहाराजिक (von महाराज) adj. f. ई dem regierenden Fürsten zugethan, ihn verehrend P. 4,2,35. 3,97.

माहाराज्य (wie oben) n. die Würde eines regierenden Fürsten Ait. Br. 8,6. 12. 15.

माहाराष्ट्र (von महाराष्ट्र) adj. f. ई mahrattisch; subst. f. die mahrattische Sprache Verz. d. Oxf. H. 181,a,39. Vararuci 12,32. Stenzler in Mṛkkh. Einl. V. भाषया माहाराष्ट्र्या (!) Vâsava-Kân. Einl. — Vgl. महाराष्ट्र.

माहावार्त्तिक adj. mit (Kâtjâjana's) Mahâvârttika vertraut P. 4,2,65, Vârtt., Sch.

माहाव्रती (von 1. महाव्रत) f. die Lehre der Pâçupata Prab. 20,11. = पाशुपतशास्त्रसंहिता Schol. I, = यज्ञमीमांसा Schol. II.

माहाव्रतीय bei Weber, Nax. 2,282. 345 fehlerhaft für महा°, wie die v. l. hat.

माहिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,354 (VP. 188; माहिष v. l.).

माहिकीप्रस्थ adj. (f. ई) von महिकीप्रस्थ oder मा°; N. pr. eines Dorfes bei den Völkern des Nordens, P. 4,2,110, Sch.

माहिल m. pl.; pl. zu माहिल्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

माहित्थि (patron.) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 6,2,2,10. 8,6,1,16. fgg. 9,5,1,57. 10,6,5,9.

माहित्य m. patron. von महित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

माहित्र n. (sc. सूक्त) Bez. des Liedes RV. 10,185, das mit den Worten महि त्रीणाम् beginnt, gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. M. 11,249.

माहिन (von 1. मह्) adj. f. आ fröhlich, freudig, lustig, erregt; ergötzlich, erfreuend; = महत् Naigh. 3,3. Indra RV. 1,56,6. 61,1. कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि 165,3. 2,40,3. Ushas 5,45,8. Pûshan 10,26,1. 9. — 1,180,5. धेनू 3,6,4. गिर् 7,5. यत्ते माहिनं वृत्रहन्तमं 36,9. श्रवस् 4,17,20. उक्थेभिरिन्द्रस्य माहिनं वयो वर्धन्ति सोमिनः 8,51,1. 4,151,9. स नो वस्व उप मास्यूर्जो नपान्माहिनस्य 8,60,9. 9,82,2. माहिन Uṇâdis. 2,56. n. Herrschaft Uǵǵval. — Vgl. माहिन.

माहिनावत् (von माहिन) adj. in Erregung befindlich: इन्द्र तृषा देहिता माहिनावानुदोत्रापि सस्जे देसनावान् RV. 3,30,4. 56,3.

माहिर m. Bein. Indra's Trik. 1,1,58. मिहर H. c. 31.

माहिष (von महिष und महिषी) 1) adj. f. ई dem Büffel —, der Büffelkuh eigen, von ihnen kommend P. 4,4,48. रूप R. 4,9,60. Mârk. P. 83, 20. वपुस् Kâçikh. 72,22. वेष 27 (bei Aufrecht, Halâj. Ind.). मांस MBh. 13,4247. शृङ्ग AK. 2,9,100. Halâj. 4,79. दधि Verz. d. Oxf. H. 103,b,8. Varâh. Bṛh. S. 55,30. क्षीर M. 5,9. Jama bei Kull. zu M. 5,8. Spr. 1388. Mârk. P. 32,18. Suçr. 1,174, 20. 176,2. घृत 180,19. Schol. zu Kâtj. Çr. 150,12. दधि Spr. 655. पञ्च° (गव्य; vgl. पञ्चमाहिष) Mârk. P. 50,35. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 17,26, v. l. VP. 188, N. 54. sg. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339,b,16; vgl. महिष 2,b und माहिषक.

माहिषक (von माहिष) 1) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,366 (VP. 192). 8,2066. 13,2101. 14,2476. Hariv. 782 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Mârk. P. 57,46. Die Bomb. Ausg. des MBh. liest 6,366 und 13,2101 माहिषकाः. — 2) m. Büffelhirt; s. u. माहिषिक.

माहिषस्थली (मा° + स्थ°) f. N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. Davon adj. माहिषस्थलक ebend.

माहिषिक (von महिष) m. Büffelhirt, der von Büffelzucht lebt M. 3, 166. VP. 209, N. 7. In der neuen Ausg. des VP. II, 219 setzt Hall stillschweigend die falsche Form माहिषक, die auch ÇKDr. u. पर्वकार hat, dagegen माहिषिक in der alphabetischen Ordnung. Für माहिषिक spricht शैरिभिक. माहिषिक soll auch den Liebhaber eines liederlichen Weibes oder den, der von der Prostitution seines Weibes lebt, bezeichnen: महिषीत्युच्यते नारी या च स्याद्व्यभिचारिणी । तां दुष्टां कामयति यः स वै माहिषिकः स्मृतः ॥ Kâçikh. im ÇKDr. महिषीत्युच्यते भार्या भगेनोपार्जितं धनम् । उपजीवति यस्तस्याः स वै माहिषिकः स्मृतः ॥ Çrîdharasv. zu VP. 2,6,15. ÇKDr.

माहिषिका f. N. pr. eines Flusses R. 4,40,21. °की 41,16.

माहिष्मती (f. von माहिष्मत und dieses von महिष्मत्) f. N. pr. einer Stadt gaṇa कत्र्यादि zu P. 4,2,95. MBh. 2,1124. 1130. 3,592. 13,89. 7487. Hariv. 1807 (von Mahishmant gegründet). 5228 (von Mukukunda gegründet). Raghu. 6,43. Verz. d. Oxf. H. 225,b,24. VP. bei Muir, ST. 2,437. fg. Bhâg. P. 9,15,22. 26. 16,17. Daçak. 194,17. 196,6.

माहिष्मतेयक adj. von माहिष्मती gaṇa कत्र्यादि zu P. 4,2,95.

माहिष्य (von महिष) m. eine best. Mischlingskaste, der Sohn eines Kshatrija und einer Vaiçjâ AK. 2,10,3. H. 896. Jâǵń. 1,92. नृत्यगीतनक्षत्रजीवनं सस्यरक्षा च माहिष्याणाम् Uçanas bei Kull. zu M. 10,6. Colebr. Misc. Ess. II, 181.

माहीन m. vielleicht patron.: या व्रतं लेपसंदृशं माहीनेनामुपस्तुतम् । अग्नेर्न्म विधेता मनः RV. 10,60,1.

माहीपल्ल adj. mit den Worten महीपल्ल (?) beginnend gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

माहुरदत्त N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 149,b,7.

माहुल m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,23. fg.

माहेन्द्र (von महेन्द्र) 1) adj. f. ई auf den grossen Indra bezüglich, ihm gehörig u. s. w. P. 4,2,29. ऐन्द्रं वा माहेन्द्रं वा पुरोडाशम् Ait. Br. 7,1. उदार TS. 1,5,5,3. VS. 24,17. ग्रह Çat. Br. 4,3,3,15. 5,4,8. Kâtj. Çr. 10,3,10. Ait. Br. 3,21. Kâtj. Çr. 4,2,10. 5,11,28. प्रयज (v. l. ग्रह) MBh. 5, 4562. वारणेन्द्र Bhâg. P. 5,25,7. कवच R. 6,86,25. सनुद्धद Raghu. 12,86. अस्त्र MBh. 7,6958. Bhatt. 15,98. धनुस् so v. a. Regenbogen MBh. 5,5353. Hariv. 7477. Mṛkkh. 85,15. Râǵa-Tar. 2,13. अम्भस् Regenwasser Kumâras. 7,84. Suçr. 1,238,18. दिश् so v. a. Osten MBh. 7,3408. आशा

Râǵa-Tar. 4,239. *östlich, in östlicher Richtung laufend:* शिरा *Wasserader* Varâh. Bṛh. S. 54, 36. — 2) m. *a)* = शुभदण्डविशेष ÇKDr. nach dem Sârasaṁgraha. — *b)* patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 18. — 3) f. ई *a)* (sc. दिश्) *Osten* Varâh. Bṛh. S. 28, 15. — *b)* (sc. ऋच्) *ein den* Indra *verherrlichendes Lied:* महेन्द्रं च माहेन्द्रीभिः समर्चयेत् Varâh. Bṛh. S. 46, 81. — *c)* Indra's *Energie* Çabdar. im ÇKDr. unter den sieben göttlichen Müttern Mit. 142, 10. pl. unter den Müttern Skanda's MBh. 9, 2655. — *d) Kuh* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. माहेयी.

माहेन्द्रज्ञ (मा° + 1. ज्ञ) m. pl. *eine best. Klasse von Göttern* (bei den Ǵaina) H. 93.

माहेन्द्रवाणी (मा° + वा°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 13, 7654.

माहेय (von मही) 1) adj. f. ई gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97. *irden:* कुम्भ MBh. 8, 387. — 2) m. *a) Sohn der Erde* Vop. 7, 1. 5. *der Planet Mars* H. 116, Sch. Varâh. Bṛh. 4, 18. 15, 1. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6, 356 (VP. 190). — *c) Koralle* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. ई *Kuh* AK. 2,9,66. H. 1265. Halâj. 2, 113. MBh. 4, 512.

माहेल m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60, 4 v. u.

माहेश (von महेश) 1) m. unter den Mânavaugha Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 9. Wohl fehlerhaft für माहेशी. — 2) f. ई Bein. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr.

माहेश्वर (von महेश्वर) 1) adj. f. ई *auf den grossen Herrn* (Çiva) *bezüglich, ihm gehörig* u. s. w.: पद MBh. 13, 815. चाप Hariv. 2330. तनु Mârk. P. 109, 71. पर्षद् Râǵa-Tar. 2, 127. युग Hariv. 3019. कल्प (s. u. कल्प 2, *d*.). ज्वर Hariv. 9556. धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266, *b*, 15. योग 52, *b*, 4. स्तोत्र Hariv. 14860. यज्ञ R. 4, 37, 34. वेदाङ्ग Ind. St. 1, 17, 1. उपपुराण 18, 18. Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 9. 65, *b*, 13. 80, *a*, 6. तन्त्र 104, *a*, 16. शाकुनशास्त्रसार Verz. d. B. H. No. 897. धारा N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3, 8095. °पद desgl. 8097. °पुर desgl. 8107. माहेश्वरे पुरे Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 20. — 2) adj. *Çiva verehrend;* m. *ein Verehrer des* Çiva: जनाः Hariv. 14844. Kathâs. 25, 230. Colebr. Misc. Ess. I, 406. fgg. Banerjea 270. Râǵa-Tar. 1, 154. परम° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 2. Davon nom. abstr. माहेश्वरता Râǵa-Tar. 1, 135. 3, 453. Vgl. महामाहेश्वर. — 3) f. ई *a)* Maheçvara's *Energie* Verz. d. Oxf. H. 25, *b*, N. 5. unter den sieben göttlichen Müttern 184, *a*, 4. Mit. 142, 10. H. 201, Sch. Çabdar. im ÇKDr. = Durgâ ebend. MBh. 14, 1184. Verz. d. Oxf. H. 71, *b*, 12. °तन्त्र 108, *b*, 36. 109, *a*, 25. — *b)* N. pr. eines Flusses Çatr. 1, 54. — *c) eine best. Schlingpflanze,* = यवतिक्ता Râǵan. im ÇKDr.

1. मि, मिनोति und मिनुते Dhâtup. 27, 4 (प्रक्षेपणे); मिमाय, मिम्युस्; अमासीत्, अमास्त Vop. 12, 1. माता, °माय P. 6, 1, 50. Vop. 12, 1. 26, 212 (auch °मीय); pass. मीयते, partic. मित; 1) *in den Boden einsenken, befestigen; gründen, aufrichten; errichten, bauen:* अत्रा यमः सादना ते मिनोतु *dort baue* Indra *dir Häuser* RV. 10, 18, 13. 20, 5. यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्याम् AV. 12, 1, 13. मिता इव स्वरवो ऽध्वरेषु RV. 4, 51, 2. VS. 5, 27. TS. 5, 5, 2, 1. शालाम् Çat. Br. 3, 1, 1, 6. 7. 6, 1, 2. 26. 7, 1, 7. यूपम् 8. Kâtj. Çr. 6, 3, 8. 16, 8, 22. Kauç. 43. सद्म मिता RV. 1, 173, 3. मितेषु यज्ञागारेषु Çâṅkh. Çr. 5, 14, 1. — 2) = 3. मा *messen:* पञ्चाशत्पलमाढकमनेन मिनुयाज्जलं पतितम् Varâh. Bṛh. S. 23, 2. — 3) *ermessen, erkennen, wahrnehmen:* सुषुप्तस्थानः प्राज्ञो मकारस्तृतीया मात्रा मितेरपीतेर्वा मिनोति (= जानाति Çaṁk.) ह वा इदं सर्वमपीतिश्च भवति य एवं वेद Mâṇḍ. Up. 11. मित्रं मिन्देर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा संत्रायतेर्मिनुतेर्मोदतेर्वा MBh. 8, 1992. मिनुते मानं करोति सर्वं हितमस्य संगृह्णातीति वा Nîlak. — Vgl. मयूख.

— desid. मित्सति, °ते P. 7, 4, 54. 58. Vop. 19, 9. 12.

— अप s. अपमित्य.

— उद् *aufrecht einsenken, aufrichten:* यूपम् Ait. Br. 2, 2.

— उप *daneben stecken, anstecken:* मेथीम् Kâṭh. 25, 8. — Vgl. उपमित्.

— नि 1) *einsenken, befestigen; errichten, erbauen:* यूपम् Ait. Br. 2, 1. शालाम् AV. 3, 12, 1. 9, 3, 11. स्थूणाम् Çat. Br. 14, 1, 3, 7. यान्वो नरो देवयन्तो निमिम्युः RV. 3, 8, 6. 7. 30, 4. भद्रे क्षेत्रे निमिता तिल्विले वा 5, 62, 7. Âçv. Gṛhj. 2, 8, 16. Kauç. 40. चात्वाले रथचक्रं निमितं रोहति *in der Grube* (auf einen Pflock) *befestigt* TBr. 1, 3, 6, 1. — 2) vielleicht *ermessen, erkennen, wahrnehmen* AV. 4, 16, 5, wenn man die später vorkommende Bed. (vgl. u. d. einf. Wurzel 3. und u. प्र 2.) hier annehmen darf; sonst wäre नि चिनोति (2. चि) zu vermuthen.

— प्रणि Vop. 26, 212.

— परि *rings bestecken, umlegen:* यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति TS. 5, 2, 6, 2. 3. Kâṭh. 20, 4. — Vgl. परिमित्.

— प्र Vop. 26, 212. 1) *errichten, erbauen:* विभुप्रमित n. Brahman's *Halle* Kaush. Up. 1, 3. Vgl. प्रभुविमित u. वि. — 2) *ermessen, erkennen, wahrnehmen:* पुण्यवन्तः प्रमिण्वन्ति योगिवद्रससंततिम् Sâh. D. 23, 21. एकीकृतं सर्वमिदं प्रमाय पङ्केन तुल्यं नलिनीभवेन Suçr. 2, 151, 21.

— प्रति s. प्रतिमित्.

— वि *einsenken, befestigen; bauen, errichten:* यत्सीं वरिष्ठे बृहती विमिन्वन् RV. 4, 56, 1. 3, 31, 12. सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैः 2, 15, 3. Çat. Br. 5, 4, 4, 21. प्रासादान् Çâṅkh. Çr. 16, 18, 13. स्थूणे 17, 5, 5. med.: इमां विमिन्वे अमृतस्य शाखाम् Çâṅkh. Gṛhj. 3, 2. विमित n. *eine auf Pfosten ruhende* (viereckige) *Hütte* Çat. Br. 3, 1, 1, 6. Kâtj. Çr. 7, 1, 19. 15, 7, 14. 22, 2, 27. Kauç. 34. प्रभु° Brahman's *Halle* (vgl. विभुप्रमित u. प्र) Khând. Up. 8, 5, 3. Vgl. दीक्षितविमित (auch TS. 6, 2, 5, 5).

— सम् *gleichzeitig* oder *zusammen befestigen, — errichten, bauen:* यूपम् Çat. Br. 3, 7, 2, 3. सदस् 4, 6, 7, 8. सदोहविर्धाने TS. 2, 5, 5, 5. सप्तदश दुन्दुभीन् Çat. Br. 5, 1, 5, 6. अग्निष्ठां तस्याग्नेमाहवनीयेन संमिनुयात् TS. 6, 3, 4, 5. Çâṅkh. Gṛhj. 3, 3.

2. मि, मी, मिनाति ved. Naigh. 2, 19. P. 7, 3, 81. मीनाति und मीनीते Dhâtup. 31, 4. मिनाति Naigh. 2, 19. Bhâg. P. (s. u. प्र); मीयते (मीयते Çat. Br.) Dhâtup. 26, 28. मिमय, मिमाय (मीमाय AV.; vgl. AV. Prât. 4, 96.), (प्र) मिम्ये; अमासीत्, अमास्त Vop. 12, 1. 16, 1. मेष्ट, मेष्टास्, अमेषत, मेष्महि, अमायि, (प्र) मेष्यसे, माता (P. 6, 1, 50); (आ, उद्) मिमीयात्, (प्र) मिमीतस्; inf. प्रमियम् RV. 4, 55, 7. प्रमिये 54, 4. प्रमेतोस्; °माय P. 6, 1, 50. Vop. 12, 1. 26, 212 (auch °मीय); partic. (प्र)मीत. 1) *mindern, aufheben* RV. 1, 71, 10. मिनाति श्रियं जरिमा तनूनाम् 179, 1. 2, 13, 3. पृञ्चन्ति सोमं न मिनन्ति बप्सतः 10, 94, 13. अमिनादायुर्दस्योः 3, 49, 2. मायाः 1, 117, 3. मन्युम् 7, 18, 6. med. pass. *sich mindern, vergehen, verloren gehen:* तावन्मे चक्षुर्मा मेष्ट AV. 12, 1, 33. यन्मे ऽमायि तन्मे पुनराप्यायय Çat. Br. 1, 5, 1, 20. 2, 6, 1, 3. 4, 2, 1, 11. 6, 5, 4, 14. 14, 7, 2, 27. तस्यै द्वे अक्षरे अमीयेताम् TS. 6, 1, 6, 2. TBr. 3, 2, 2, 5. तस्य मे तत्र न लोम चनामीयत,

न ह वै तस्य केन चन कर्मणा लोको मीयते Kaush. Up. 3, 1. य ओहना ड्रहितुर्वतणासु रूपा मिनानो अकृणोदिदं नः: *seine Schönheit schwinden lassend* R̥V. 5,42,13. — 2) *verfehlen* (die Richtung): प्रजानतीव न दिशो मिनाति R̥V. 1,124,3. 5,80,4. दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टाः 3, 30, 12. उदावो यत्तु मिनतीर्ऋतेन *die verirrte, am falschen Orte befindliche Heerde* 10,108,11. — 3) *übertreten, verletzen; vereiteln, verändern* Naigh. 2,19. तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः R̥V. 7,31,11. 47,3. यस्य व्रतं न मीयते 2,8,3. 38,7. 10,111,4. न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये AV. 5,11,3. स्वराज्यम् R̥V. 5,82,2. 8,82,11. ऋतस्य योषा न मिनाति धाम 1,123,9. 6,21,3. 67,9. देवो देवानां न मिनामि धाम 10,48,11. 89,8. नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रश्रुत्यं चरामसि 134,7. — Vgl. अमीतवर्ण.

— caus. मापयति, अमीमपत् P. 7,4,93, Vârtt. 2. Statt स मापितः Bhâg. P. 7,8,31 ist समापित (caus. von आप् mit सम् in der Bed. *umbringen, tödten*; vgl. Kathâs. 48,67) zu lesen.

— desid. मित्सति, °ते P. 7,4,54. 58. Vop. 19, 9. 12.

— आ 1) *stören, vereiteln:* नकिर्दित्संसन्ता मिनत् R̥V. 7,32,5. 8,28,4. 9,61,27. यानि दाधार नकिरा मिनाति 6,30,2. 4,30,23. व्रतानि 5,69,4. — 2) (heimlich) *beseitigen, verschwinden machen* (beim falschen Spiel): श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः R̥V. 1, 92, 10. स अर्यः पुष्टीर्विज इवा मिनाति 2,12,5. दिवीव ज्योतिः स्वमा मिमीयाः (scheint 3. pers. zu sein) *am Himmel verdrängt er dessen eigenen Glanz* 10,56,2. द्यावा वर्णं चरत आमिनाने *sich gegenseitig entziehend, vertauschend* 1,113,2. ebenso intens.: नक्तोषासा वर्णमामेम्याने 96,5. med. *sich entziehen, sich davonmachen, verschwinden:* आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् R̥V. 1,79,2. — 3) *bei Seite schieben* (die Thür): वत्स ईमेनास्तरुणा आ मिमीयात् TBr. 3,6,13,1; vgl. übrigens मीव् mit आ.

— उद् *verschwinden:* सूर्यस्य चक्षुर्मुह्रुरुन्मिमीयात् R̥V. 10,10,9. अथ यत्रैतदस्माच्छरीरादुत्क्रामत्यथैतैरेव रश्मिभिरूर्ध्वमाक्रमते स ओमिति वा होद्वा मीयते Khând. Up. 8,6,5.

— प्र, प्र मिनन्ति AV. Prât. 3,86. °मीणाति u. s. w. P. 8,4,15. Vop. 8,22. 16,1. 1) *vereiteln, aufheben; zerstören, vernichten:* मायिनां मायाः R̥V. 1,32,4. 3,34,3. प्रमिनती मनुष्या युगानि 1,92,11. 5,7,4. 45,5. यः समानं न प्रमिनाति धाम *ändern, wechseln* 7,63,3. मन्युं रिरिक्षतः 36,4. अनृता 84,4. 4,54,4. मा मातरं प्र मिनीर्जनित्रीम् (daraus verdorben प्रमिणामि जनित्रीम् P. 3,1,78, Vârtt., Sch.) AV. 6,110,3. (यः) असुरान् — रजस्तमस्कान्प्रमिणोति *vernichtet* Bhâg. P. 7,1,11. med. *zu Nichte werden, vergehen* so v. a. *sterben, umkommen:* मा प्र मेष्ठाः AV. 8,1,5. स ईश्वरः प्रमेतोः TBr. 1,3,10,10. पिता प्रमीयमाणः 2. येषां दीक्षितानां प्रमीयते *aus deren Mitte Jemand hinscheidet* 4,6,5. TS. 6,2,8,4. यस्य गावो वा पुरुषा वा प्रमीयेरन् 2,2,2,4. यद्वा अयोनौ रेतः सिच्यते प्र वै तन्मीयते *geht zu Grunde* Çat. Br. 4,1,2,10. Pañkav. Br. 6,6,15. Kâth. 10, 6. 25, 7 (Ind. St. 3, 467, 2). 37, 5. Âçv. Çr. 3, 10, 10. नास्य प्रजा पुरा कालात्प्रमीयते Kaush. Up. S. 137 (13). गवावाजिमुख्या वाप्रमीयाः (*welche nicht zu Grunde gehen dürften*) प्रमीयन्ते (यदि) Shadv. Br. 6, 3 in Ind. St. 1,40,1. M. 9,247. MBh. 5, 388. 13, 4236. 4531. R. 2,75,28. प्रमीयमान MBh. 12, 5664. प्रमीयमाणा 6885. प्रमिम्ये Râga-Tar. 8,448. प्रमीत *gestorben, todt* AK. 2,8,2,86. H. 373. an. 3,277. Med. t. 126. Halâj. 3,7. जीवत्प्रमीतः Kâth. 11,5. 8. गर्दभे पुरायुषः प्रमीते TS. 5,1, 5,7. असंस्कृत° M. 3,245. °पतिका 9,68. 167. MBh. 9,3018. 14,2324. प्रमीत *geschlachtet* AK. 2,7,26. H. an. 3,277. Med. t. 126. — 2) *verfehlen, versäumen* (Weg, Zeit), *vergessen; vernachlässigen, übertreten:* क्रतुं नरो न प्र मिनन्त्येते R̥V. 7,103,9. मित्रस्य धामिम् 4,55, 7. भागधेयम् 3,28,4. न संस्कृतं प्र मिमीतो गमिष्ठा 5,76,2. संगिरम् 9,86,16. राज्ञा न मित्रं प्र मिनाति धीरः 97,30. व्रतम् 2,24,12. 8,48,9. 10,2,4. 10,5. Çat. Br. 3,2,2,19. वरुणस्य धाम R̥V. 4,5,4. या स्तोतृभ्यो विभावर्युच्छन्ती न प्रमीयते 5,79,10. प्र व एको मिमय भूर्यागः *verschulden* 2,29,15. — 3) *verschwinden machen, beseitigen:* सूर्यस्य चक्षुः प्र मिनन्ति वृष्टिभिः R̥V. 5,59,5. so v. a. *hinter sich lassen:* न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वम् 1,24,6. प्रमिणन्तम् (= अभिभवन्तम् Sch.) द्विषन्मतीः *übertreffend* Bhatt. 9,97. — Vgl. प्रमय fg., प्रमातव्य, प्रमायु fg., प्रमीति, अप्रमीय (*der nicht zu Grunde gehen dürfte*). — caus. *vernichten; tödten:* प्रामापयदायुर्दस्योः Nir. 5,9. इदं सर्वं चराचरम्। संजीवयति चान्नं प्रमापयति चाव्ययः॥ M. 1,57. स चेत्तु पथि संरुद्धः पशुभिर्वा रथेन वा। प्रमापयेत्प्राणभृतः 8,295. प्रमाप्याकामतो द्विजम् 11,89. 129. Jâgñ. 3,268. पुत्रं प्रमाप्य (प्रमाद्य ed. Bomb.) MBh. 3,13322. प्रमापयति (आत्मना हन्ति ed. Bomb.) चात्मानम् 11,630. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 299. प्रमापित Râga-Tar. 8,2180. (तान्) गोभिः प्रमापयेत् *die lasse er durch Stiere tödten* Jâgñ. 2,279. — Vgl. प्रमापण fg.

3. मि, मी. Die Erklärer nehmen eine solche Wurzel an, welche *gehen* (मी, मयति und मायंयति in dieser Bed. Dhâtup. 34,18. *meinen* Vop.) oder dergl. bedeutet. Wir finden मिनति (sic) Naigh. 2,14 als गतिकर्मन्; मिनोति Nir. 7,29 so v. a. अयति; संमिन्वानो (nämlich उदकेन Durga) द्रवति 10,21 bei der Etym. von मित्र = *sich verbindend mit, zusammen gehend;* मीयते (s. u. 2. मि mit उद्) = प्रमीयते = गच्छति Çañk. zu Khând. Up. 8,6,5. Die Textstelle इमे एवैतदनुमन्त्रयत आ च परा च मेष्यन् Ait. Br. 4,20 wird von Sâj. erklärt: आगमिष्यन्नपि पुनरपि परावृत्य गमिष्यन्नपि *wenn er her und wieder hinzugehen im Begriff ist.* Hier ist eine Entstellung aus एष्यन् möglich. आमिमीयात् (s. u. 2. मि mit आ) erklärt der Comm. zu TBr. 3,6,13,1 durch प्रविशेत्. वि मयन्ते s. u. 2. मा mit वि.

1. मिक्ष्, मिमिक्ष् wohl eine desid.-Bildung von der in मिश्र, मिश्ल erhaltenen Wurzel मिश्; von den Commentatoren auf मिह् zurückgeführt. Nachzuweisen sind nur die Formen मिमिक्षति u. s. w. und perf. मिमिक्षुस्, मिमिक्षतुस्, मिमिक्षे; *mischen, zusammenrühren, schmackhaft zubereiten:* मध्वा यज्ञं मिमिक्षति R̥V. 1,142,3. 157,4. 22,3. 13. 34,3. 47, 4. 9,107,6. मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षताम् 6,70,5. मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यम् *den* Soma 10,104,2. VS. 8,32. Pañkav. Br. 21,10,12. Kâtj. Çr. 23,3,1. med. *sich mischen* oder *gemischt werden:* घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिः R̥V. 2,3,11. — Vgl. मिमिक्ष fg. und मेक्षण. — caus. मेक्षयति *umrühren, mengen* Çat. Br. 4,3,5,16. 18.

— आ s. आमिक्षा.

— सम् = simpl.: यद्वा यज्ञं मनवे संमिमिक्षतुः (nämlich मधुकशया; vgl. R̥V. 1,22,3. 157,4) R̥V. 8,10,2.

2. मिक्ष् s. म्यक्ष्.

मिघ् = मिह् nur in निमेघमान *Nass (auch Samen) entlassend:* निमेघमानो मघवन्दिवेदिव ओजिष्ठं दधिषे शवः RV. 8,4,10. निमेघमाना अत्येन पाजसा 2,23,13. — Vgl. मेघ.

मिङ्किल in der Stelle: तिमिमिङ्किल° Suçr. 1,206,17 wohl nur Druckfehler für तिमिङ्गिल.

मिचिता f. N. pr. eines Flusses, v. l. für निश्चिता VP. 182, N. 17.

मिच्छक (?) m. N. pr. eines buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. IV.

मिछ्, मिच्छति (उत्क्लेशे; बाधे Vop.) Dhâtup. 28,16.

मिञ्ज्, मिञ्जयति *sprechen* oder *leuchten* Dhâtup. 33,83. Wird von Einigen ausgelassen.

मिञ्जिकामिञ्जिक (मिञ्जिका + मिञ्जिक) n. sg. N. pr. eines aus Rudra's Samen stammenden Paares MBh. 3,14528. 14528.

मिणिमणा (onomatop.) adj. *undeutlich durch die Nase sprechend* (wie bei Wolfsrachen, Hasenscharte u. dgl.) Suçr. 1,89,11. 257,8. 319,14 (मिन्मिन Berl. Handschr.). Davon nom. abstr. °त्व n. Çârṅg. Saṃh. 1,7,70.

मित् (von 1. मि) f. *ein aufgestellter Pfosten, Säule* RV. 10,18,12. — Vgl. गर्त°, उप°, प्रति°.

1. मित (partic. von 3. मा) 1) adj. Vop. 26,119. P. 7,4,40. श्रेणि u.s.w. werden mit मित componirt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. Accent eines auf मित ausgehenden comp. P. 6,2,170. a) *abgemessen, begrenzt, messend, ein bestimmtes Maass habend:* मिता भूः पत्यापाम् *das Meer begrenzt die Erde* Spr. 461, v. l. अन्तराणि तु षट्त्रिंशद्गायत्री ब्रह्मणो मिता *misst —, besteht aus 34 Silben* RV. Prât. 16,7. मानान्तरार्धेन मितां शलाकाम् *im Maasse gleichkommend* Sûryas. 6,20. (मन्वन्तरैः) दशभिर्मितः कल्पो युगसहस्रपर्ययः Bhâg. P. 8,13,37. उच्छ्रायाद्द्विगुणमितां त्यक्त्वा भूमिम् *zweimal so viel* Varâh. Bṛh. S. 53,76. हस्तमितं त्यक्त्वा श्वभ्रम् 92. द्व्यङ्गुलमितो ऽस्तिकोशः 58.11. पर्वमित (छिद्र) 79,34. अब्दैस्तारकामितैः *in so viel Jahren als das Maass der Sterne angiebt* 98,3. कुण्ड° P. 6,2,170, Sch. सहस्रमितमस्तक so v. a. *tausend* Pañkar. 2,2,41. मितैस्तस्माच्छतगुणैस्तत्र सुन्दरमन्दिरैः *hundert Mal so viel* 1,7,55. वस्वष्टाष्टमिते शाके *im Jahre 888 der* Çâka-*Aera* Bhaṭṭotp. zu Varâh. Bṛh. am Ende. भेदैरब्धिमितैः so v. a. *sieben* Z. f. d. K. d. M. 4,324. अनपं तूणात्वं सिद्धिमितं तव *einer Zauberkraft gleichkommend* Kathâs. 46,78. — b) *abgemessen* so v. a. *mässig, kärglich, wenig:* मितं ददाति हि पिता मितं माता मितं सुतः। अमितस्य हि दातारं भर्तारं का न पूजयेत्॥ Spr. 2195. मितं भुङ्क्ते संविभज्याश्रितेभ्यो मितं स्वपित्यमितं कर्म कृत्वा 4717. चतुर्थकालमश्नीयादक्षारलवणं मितम् M. 11,109. तुरगैर्मितैः Râǵa-Tar. 5,453. मितपुण्यता 1,158. अवकाश Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 44. पुष्टः सत्यं मितं ब्रूते *in wenigen Worten* Spr. 2544. गिरः Ragh. 9,44. मितैर्वचोभिः Verz. d. Oxf. H. 213,*b*, No. 508. मितां मुग्धबोधस्य टीकाम् *gedrängt, kurz* 174,*b*, No. 395. गोपालगोपीस्तनहस्तो विनीलमितलोचनाः wohl *klein* Pañkar. 3,7,33. — c) *ermessen, erkannt, erforscht:* अमेयो मितलोकस्त्वम् Ragh. 10,18. — 2) m. Bez. eines best. göttlichen Wesens (neben संमित) Jâǵn. 1,284. — Vgl. अ° (*unermesslich, unberechenbar gross, unendlich —, sehr viel:* अमितात्मन् MBh. 3,11924. बल Hariv. 13974. Varâh. Bṛh. S. 54,13. 70,6. 81,29. 104,41. अमितं कर्म कृत्वा Spr. 4717. *ohne bestimmtes Maass* Varâh. Bṛh. S. 53,16. अमितत्व n. *Unermesslichkeit* Hariv. 13976), 1. सु°.

2. मित partic. von 1. मि s. das. und vgl. 2. सुमित.

मितंगम (मितम्, adv. von 1. मित, + गम) adj. f. आ *gemessenen Schrittes gehend:* °गमः, °गमा हस्तिनी P. 3,2,38, Vârtt. 1, Sch. m. f. *Elephant* ÇKDr. und Wilson.

मितज्ञु (2. मित + ज्ञु) adj. *der wohlgefügte —, feste Knie hat:* स वह्निभिर्ऋक्वभिर्गोषु शश्वन्मितज्ञुभिः पुरुकृत्वा जिगाय RV. 6,32,3. मितज्ञुभिर्नमस्यैरियाना 7,95,4. अनमीवास इळया मदन्तो मितज्ञवो वरिमन्ना पृथिव्याः 3,59,3.

मितद्रु (2. मित + 2. द्रु *Läufer* so v. a. *Fuss, Bein*) Uṇâdis. 1,35 (oxyt.). P. 3,2,180, Vârtt. (= मितं द्रवति). 1) adj. *der feste Beine hat, ein tüchtiger Läufer* Nir. 12,44. परि त्मना मितद्रुरेति होता RV. 4,6,5. त्मना देवेषु विविदे मितद्रुः 7,7,1. वाजिनः 38,7. 10,64,6. अर्वन्ति सत्या संमिथा मितद्रौ 9,94,4. — 2) m. *Meer* Trik. 1,2,8. H. 1073.

मितधन (1. मित + धन) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,13,19.20.

मितभाषितर् (1. मित + भा°) nom. ag. *wenig sprechend* MBh. 4,165.

मितभाषिन् (1. मित + भा°) 1) adj. *wenig sprechend* Ragh. 1,7. — 2) f. °भाषिणी Titel zweier (*kurzer*) Commentare Hall 75. Colebr. Misc. Ess. II, 452.

मितभुक्त (1. मित + भुक्त) adj. *mässig essend, mässig im Essen* Spr. 4019.

मितभुज् (1. मित + 4. भुज्) adj. dass. M. 11,75. Jâǵn. 3,204.

मितमति (1. मति + म°) adj. *einen beschränkten Verstand habend* Spr. 2887. Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,13.

मितमेध (2. मित + मेधा) adj. *festwurzelnde Kraft habend:* ऊतयः Vâlakh. 3,5.

मितंपच (मितम्, acc. von 1. मित, + पच्) adj. f. आ P. 3,2,34. Vop. 26,55. 1) *wenig kochend, mässig gross* (ein Kochgeschirr): स्थाली Daçak. 155,11. — 2) *karg, geizig* AK. 3,1,48. H. 367. Halâj. 2,192. Spr. 2338. अ° Bhaṭṭ. 6,97. Vgl. किंपच, किंपचान, बहुपाक्य.

मितराविन् (मित + रा°) adj. zur Erklärung von मरुत् Nir. 11,13. Durga erläutert: मितं नाम प्रश्लिष्टं (also 2. मित) यथा तेषां पेयं रवितुं तथा रवन्ति; nach Andern aber ist अमितराविन् *ohne Maass brüllend* zu lesen.

मितरोचिन् (मित + रो°) adj. zur Erklärung von मरुत् Nir. 11,13.

मितवाच् (1. मित + वाच्) adj. *wenig redend* Wilson.

मितशायिन् (1. मित + शा°) adj. *mässig schlafend* Mârk. P. 95,1.

मिताक्षर (1. मित + अक्षर) 1) adj. a) *in gebundener Rede abgefasst, metrisch:* ग्रन्थ Nir. 1,9. RV. Prât. 12,9. An beiden Stellen auch अ°. — b) *kurz und bündig* (von Reden): मिताक्षरं स्थिरव्यवस्थापितवागभाषत Kumâras. 5,63. — 2) f. आ Titel verschiedener *kurz gefasster* Commentare Verz. d. Oxf. H. 163,*a*, N. 1. 390,*a*, No. 29. 273,*a*, No. 647. 275,*a*,38. 279,*a*,15. Stenzler in der Vorrede zu Jâǵn. V. fg. Verz. d. B. H. No. 1025. 1028. 1170. Hall 94. 171. 174. 175. 192. Gild. Bibl. 510. fg. °कार Verz. d. Oxf. H. 277,*a*,12. °व्याख्यान 113,*b*,35. 262,*b*, No. 632. मिताक्षरायाः सिद्धान्तसंग्रहः 263,*b*, No. 635. Vgl. ऋजु°.

1. मितार्थ (1. मित + अर्थ) m. *Gemessenes, Wohlerwogenes:* °भाषिन् Sâh. D. 88.

2. मितार्थ (wie eben) adj. *gemessen —, vorsichtig zu Werke gehend;* Bez. einer Art von Abgesandten (दूत) Kâm. Nītis. 12,3. Sâh. D. 86. मितार्थक m. dass.: मितार्थभाषी कार्यस्य सिद्धिकारी मितार्थकः 88.

मिताशन (1. मित + अ°) adj. *mässig —, wenig essend* Jâǵn. 3,52.

1. मिताहार (1. मित + आ°) m. *mässiges Essen* Daçak. in Benf. Chr. 180,4. Verz. d. Oxf. H. 237,*a*, No. 568.

2. मिताहार (wie eben) adj. *wenig Speise zu sich nehmend* MBh. 3, 10898. Vgl. परिमिताहार MBh. 1,4623. Sâv. 1,5.

1. मिति (von 3. मा) f. 1) *Maass, Gewicht, Werth;* = ऐयत्य H. an. 2, 186. = मान ebend. und Çabdar. im ÇKDr. Colebr. Alg. 139. Çâr̃ng. Sam̃h. 3,11,55. Varâh. Brh. S. 69,25. — 2) *richtige Erkenntniss*, = विज्ञान und अवच्छेद Çabdar. मितिः सम्यकपरिच्छित्तिः Kusum. 46,4. Mând. Up. 11 (hier mit 1. मि in Zusammenhang gebracht). — Vgl. माति.

2. मिति (von 1. मि) f. *das Einsenken, Aufrichtung:* स्वर्न्नूणाम् RV. 7, 35,7. — Vgl. सु°.

मितोक्ति (1. मित + उ°) f. *weniges Reden* Verz. d. Oxf. H. 237,*a*, No. 568.

मित्र् (von मित्र), मित्रति *sich als Freund benehmen:* मित्रत्यस्यो ऽन्यम् Çatr. 14, 82.

मित्र (von मिथ् mit suff. त्र, also ursprünglich मित्त्र; vgl. noch मेदिन्) Unâdis. 4,163. Accent eines auf मित्र ausgehenden Namens P. 6,2,165. 1) m. *a) Gefährte, Freund:* (अग्निः) मर्तेषु मित्रः RV. 1,67,1. प्रिय 75,4. 6,48, 1. सुधित 4,6,7. 5,3,2. शेव 1,58,6. 156,1. 170,5. 2,4,1. 3. राति तयं रासि मित्रमस्मै 11,14. 8,31,14. 5,52,14. 10,12,5. 89,8. न मित्रं नैयते वर्धम् AV. 5,19,15. 11,9,2. Taitt. Âr. 10,80 (anschliessend an RV. 5,52,14). Kâth. 27,4. Spr. 2272. An den beiden letzten Stellen masc. wegen Wortspiels. — *b)* N. eines Âditja, welcher gewöhnlich mit Varuṇa zusammen angerufen wird, zu denen häufig als dritter Arjaman kommt. Ueber Wesen und Attribute des Gottes vgl. Roth in Z. d. d. m. G. 6,70 und J. Muir, J. A. S. n. s. I, 77. fgg. und die Lieder RV. 3, 59. 5, 64—72. 6,67. 7,60. fgg. 8,25. — Naigh. 5,4. Nir. 10,21. Aditi heisst seine Mutter RV. 8,47,9. अहर्वै मित्रो रात्रिर्वरुणः Ait. Br. 4,10. TBr. 1,7,10,1. Pañkav. Br. 25,10,10. मित्रावरुणा RV. 6,11,1. 7,41,1. VS. 10,1. उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एति प्रियं वरुणयोः RV. 6,51,1. Çat. Br. 1,8,1, 7. 27. 2,4,4,18. Âçv. Grhj. 3,10,11. मित्रावरुणौ R. 3,78,31. Mârk. P. 111,9. मित्रावरुणयोर्लोकाः MBh. 3,8113. अगस्त्यश्च वसिष्ठश्च मित्रावरुणयोर्ऋषी Bhâg. P. 6,18,5. मित्रावरुणयोरयनम् N. einer Feier Âçv. Çr. 12,6. Pañkav. Br. 25, 10, 9. Çâñkh. Çr. 13,29,26. 14,70,1. 72,1. मित्रावरुणयोरिष्टिः Bhâg. P. 9,1,13. Mârk. P. 111,7. मित्रावरुणयोः संयोजनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*b*. Mitra heisst पूतदत्त RV. 1,2,7. मोळ्हम् 4,3,5. सत्यराधस् 5,40,7. रेवत् 8,47,9. यातयज्जन 3,59,5. प्रियतमो नृणाम् 7,62,4. अुचि TBr. 1,7,4,3. सत्यानामधिपतिः TS. 3,4,5,1. 1, 8, 10,2. TBr. 3,11,4,1. Çat. Br. 5,3,3,8. Kâtj. Çr. 15,4,12. मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येत् (अंहसः) RV. 4,55,5. जनं न मित्रो यतति ब्रुवाणः 7,36, 2. महान्मित्रो न दर्शतः 9,2,6. VS. 11,53. die Sonne heisst *Auge des Mitra-Varuṇa* RV. 7,61,1. 63,1. 10,37,1; vgl. VS. 5,34. Çâñkh. Çr. 4,7,5. न वै मित्रः कं चन हिनस्ति न मित्रं कश्चन हिनस्ति Çat. Br. 5,3, 2,7; vgl. 4,1,4,8. °गुप्त 6,5,4,14. 11,4,3,3.11. Çâñkh. Çr. 10,15,9. Âçv. Grhj. 2,9,5. — MBh. 1,2523. 4823. Hariv. 176. 593. 11549. 12456. 12911. 13143. 14166. VP. 122. Bhâg. P. 2,5,30 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,25). 6,6,37. Weber, Râmat. Up. 304. 313. Varâh. Brh. S. 53,47. 98,4. Gottheit des Sternbildes Anurâdhâ TBr. in Z. f. d. K. d. M. 7, 270. Weber, Nax. 2,300. 374. Ǵyot. 32. fg. 94. पायुरध्यात्ममित्याहुर्यथातत्त्वार्थदर्शिनः। विसर्गमधिभूतं च मित्रस्तत्राधिदैवतम्॥ MBh. 12, 11608. Suçr. 1,311,7. M. 12,121. Bhâg. P. 2,6,8. 10,27. 3,6,20. Mitra Vater des Utsarga (*der Entleerung*) 6,18,5. मित्रौ = मित्रावरुणौ 2, 1,32. neutr. MBh. 14,631 (in beiden Ausgg.) und Suçr. 1,311,7. — *c) die Sonne* AK. 1,1,2,31. 3,4,25,169. H. 96. an. 2,448. Med. r. 78. Halâj. 1,37. स्वस्ति मित्रः सहादित्यैः R. Gorr. 2,25,22. Spr. 1663. 1879. 2272. An den drei letzten Stellen zugleich *Freund*. — *d)* N. pr. eines Marut's Hariv. 11545. — *e)* N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha Bhâg. P. 4,1,41. — 2) f. आ N. pr. *a)* einer Apsaras MBh. 13,1424. चित्रा ed. Bomb. — *b)* der Mutter Maitreja's und der Maitrejî Çañk. zu K̇hând. Up. S. 91. Bhâg. P. 3,4,36. Ind. St. 1,38. = सुमित्रा (die Mutter Çatrughna's) Çabdar. im ÇKDr. मित्री Wilson nach ders. Aut. — 3) n. *a) Freundschaft:* मित्रं कृण्वाधं खलु मृळता नः RV. 10,34,14. आ च गच्छान्मित्रमेना दधाम 108,3. — *b) Freund* Siddh. K. 249,*b*, 2. AK. 2,8,1, 12. Trik. 3,5,8. H. 730. H. an. Med. Halâj. 2,273. विश्वस्य ह वै मित्रं विश्वामित्र आस Ait. Br. 6,20. 8,27. पत्नी हि सर्वस्य मित्रम् TS. 6, 2, 9, 2. 4,8,1. मित्राण्येवास्मै कल्पयति TBr. 1,7,8,7. 2,2,3,2. यतरे वै संयत्तयोर्मित्रमागच्छति स जयति Çat. Br. 1,5,3,17. 4,1,4,8. 5,3,5,13. 11, 4,2,20. Pâr. Grhj. 2,7. Shadv. Br. in Ind. St. 1,40. M. 3,138. 144. 4,253. MBh. 1,5916. नास्ति भार्यासमं मित्रं नरस्यार्तस्य भेषजम् 3,2326. 2629. मित्रं मिन्द्रेर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा संत्रायतेर्मिनुतेर्मोदतेर्वा 8,1992. R. 1,52,9. 2, 68,1. अमित्रा मित्ररूपेण भ्रातुस्त्वमसि 3,51,9. Megh. 17. 97. Kâm. Nitis. 4,68. Varâh. Brh. S. 78,6. 87,13. 89,11. °वरण *das Wählen von Freunden* 99,6. औरसं कृतसंबन्धं तथा वंशक्रमागतम्। रक्षितं व्यसनेभ्यश्च मित्रं ज्ञेयं चतुर्विधम्॥ Spr. 383. कर्तव्यानि च मित्राणि दुर्बलानि बलीनि च 608. 2201. न कश्चित्कस्यचिन्मित्रं न कश्चित्कस्यचिद्रिपुः। कारणादेव जायन्ते मित्राणि रिपवस्तथा॥ 1344. न मातरि न दारेषु न सोदर्ये न चात्मजे। विश्रम्भस्तादृशः पुंसां यादृङ्मित्रे निरन्तरे॥ 1432. माता मित्रं पिता चेति स्वभावात्त्रितयं हितम् 2166. 5116. स्वभावजं तु यन्मित्रम् 5349. Kathâs. 4,55. Vet. in LA. (II) 6,3. 9,5. Hit. 17,17. सुहृन्मित्रं न लभते MBh. 5, 1005. सु° 7449. In der Politik heisst *der unmittelbar an den benachbarten Fürsten gränzende Fürst — der Freund* AK. 2,8,1,9. H. 732. M. 7,158. 164. fgg. 177. 180. 186. 206. fgg. Die Reihenfolge ist: अरि, मित्र, अरिमित्र, मित्रमित्र, अरिमित्रमित्र Kâm. Nitis. 8,16. मित्रामात्यसहायाः Spr. 2204. 4722. Auf Planeten übertragen Varâh. Brh. 2,16. fgg. 8,10. 9,8. 10,4. — *c)* Bez. *einer Art des Fechtens* Hariv. 15978, v. l. für भिन्न. — Vgl. अ°, अश्व° (N. pr. eines Mannes Ind. St. 4,374), कु°, छाग°, दास°, दुर्मित्र, देव°, धन°, पुरु°, पुष्प°, पूष°, प्रति° (fehlerhaft für प्रत्यमित्र, wie die ed. Bomb. hat), बहु° (*viele Freunde habend* Varâh. Brh. S. 101,10 = Brh. 16,10), बुद्ध°, ब्रह्म°, भानु°, भूमि°, मार्ग°, मूल°, वत्स°, वरुण°, विश्वा°, विष्णु°, श्राद्ध°, साध°, सिन्धु°, सु°, सुधा°, सोम°, मैत्र, मैत्रि, मैत्रेय, मैत्र्य.

मित्रक (von मित्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,34. — °मित्रकाः Bhâg. P. 2,5,30 und Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,25 ist in मित्र + क (= प्रजापति) zu zerlegen.

मित्रकरण (मित्र + 2. क°) n. *das sich-zum-Freunde-Machen* P. 1,3, 25, Vârtt. 1.

मित्रकर्मन् (मित्र + क°) n. *Freundschaftsdienst* Kâm. Nîtis. 13, 39.

मित्रकाम (मित्र + काम) adj. *sich Freunde wünschend* Mârk. P. 72, 8.

मित्रकार्य (मित्र + कार्य) n. *die Sache des Freundes, Freundschaftsdienst* Spr. 4914. MBh. 8, 3794. R. 6, 107, 12.

मित्रकृत् (मित्र + कृत्) m. N. pr. eines der Söhne des 12ten Manu Hariv. 484.

मित्रकृति (मित्र + 2. कृति) f. *Freundesdienst* (nach Sâj.) in der Stelle: तं (अग्निं) यद्धोरसंस्पर्शं सन्तं मित्रकृत्येवोपासते तदस्य मैत्रं रूपम् Ait. Br. 3, 4. Man könnte aber auch मित्रकृत्य wie हस्तगृह्य, पादगृह्य, नियस्पृश्य als absolut. auffassen.

मित्रकृत्य (मित्र + कृत्य) n. *die Sache des Freundes, Freundschaftsdienst* Ragh. 19, 31. Pańkat. 212, 8.

मित्रकौस्तुभ (मित्र + कौ°) m. N. pr. eines Mannes: °बुध Verz. d. Oxf. H. 79, *a*, 6.

मित्रक्रु oder °क्रू m. oder f. wohl Bez. *unholder Wesen:* मित्रक्रुवो यच्छसने न गावः पृथिव्या आपृगमुया शयन्ते ṚV. 10, 89, 14.

मित्रगुप्त (मित्र + गुप्त) 1) adj. von Mitra *gehütet* Çat. Br. 6, 5, 4, 14. — 2) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 141. fgg.

मित्रघ्न (मित्र + घ्न) 1) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6, 18, 11. 34. — 2) f. घ्ना N. pr. eines Flusses Hariv. 9516. चित्रघ्नी die neuere Ausg.

मित्रज्ञ (मित्र + ज्ञ) m. N. pr. eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3, 14167.

मित्रता (von मित्र) f. *das Verhältniss eines Freundes, Freundschaft* MBh. 3, 15939. पण्डितैः सह मित्रताम् — कुर्वाणः Spr. 707. Kathâs. 24, 169. मित्रतायाः फलत्रयम् Spr. 293. स भवान्मित्रतामद्य संप्राप्तो मम *du bist jetzt mein Freund geworden* MBh. 14, 1702. मित्रतां याति Spr. 644. 1746. 3560. एति 4719. अगात् Kathâs. 64, 110. — Vgl. मित्रत्व.

मित्रत्व (wie oben) n. dass. TS. 6, 2, 9, 2. Pańkat. 87, 23. Spr. 644. भवद्भिः सह Hit. 38, 17. मित्रत्वमुपागतः *Freund geworden* Spr. 1463. अरयो ऽपि हि मित्रत्वं यान्ति Kâm. Nîtis. 13, 37. एतस्यैव मित्रत्वम् — आगतः Kathâs. 10, 19. आनयस्व मित्रत्वम् — शत्रून् Spr. 4722. अपापबुद्धिं कृतवान्मित्रत्वाय Kathâs. 38, 153. तस्य धूर्ताः समाश्रित्य मित्रत्वे (lies °त्वं) वक्ष्यो ऽमिलन् 64, 18. — Vgl. पाप°.

मित्रदेव (मित्र + देव) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8, 1078. eines der Söhne des 12ten Manu Hariv. 484.

मित्रद्रुह् (मित्र + 2. द्रुह्) adj. P. 3, 2, 61, Sch. *der dem Freunde zu schaden sucht, Verräther eines Freundes, bundesbrüchig* TBr. 1, 7, 2, 7. M. 3, 160. 8, 89. Jâǵń. 1, 223. MBh. 5, 715. 13, 3568. 4278. R. 1, 26, 18 (27, 17 Gorr.). R. Gorr. 2, 79, 19. Spr. 2198. Bhâg. P. 6, 2, 9. — Vgl. im Zend mithradrug.

मित्रद्रोह (मित्र + द्रोह) m. *am Freunde geübter Verrath, Bundesbruch* Bhag. 1, 38. MBh. 6, 869. 14, 261. R. 2, 75, 32. Kathâs. 5, 94. 63, 118. Pańkat. 66, 5.

मित्रद्रोहिन् (मित्र + द्रो°) adj. = मित्रद्रुह् Spr. 2199. Kathâs. 5, 87. Pańkar. 1, 6, 45.

मित्रद्विष् (मित्र + 2. द्विष्) adj. *den Freund anfeindend, ihm zu schaden trachtend* P. 3, 2, 61, Sch.

मित्रधर्मन् (मित्र + ध°) m. N. pr. eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3, 14167.

मित्रधा (von मित्र) adv. *freundlich:* मित्रेणाग्ने मित्रधा (मित्रधेये VS. 27, 5) यतस्व AV. 2, 6, 4. Schwerlich richtig.

मित्रधित (मित्र + धित) n. *Freundschaftsbund:* यथो यथा मित्रधितानि संदधुः ṚV. 10, 100, 4.

मित्रधिति (मित्र + धि°) f. dass. ṚV. 1, 120, 9.

मित्रधेय (मित्र + धेय) n. dass. P. 5, 4, 36, Vârtt. 3. VS. 27, 5. °धेयं कर् Çat. Br. 3, 3, 4, 24. 8, 5, 4. 5, 2, 4, 18. 12, 9, 2, 6.

मित्रपति (मित्र + प°) m. *Herr der Freunde* oder *der Freundschaft* ṚV. 1, 170, 5.

मित्रपद (मित्र + पद) n. Mitra's *Stätte*, N. pr. eines Ortes, Reinaud, Mém. sur l'Inde 99.

मित्रबाहु (मित्र + बाहु) m. N. pr. eines der Söhne des 12ten Manu Hariv. 485 (°वाह die ältere Ausg.). Kṛshṇa's 9186.

मित्रभ (मित्र + 1. भ) n. 1) *ein befreundetes Gestirn, — Haus* Varâh. Bṛh. 21, 1. — 2) Mitra's Nakshatra, Anurâdhâ Varâh. Bṛh. S. 71, 10. Çatr. 14, 7.

मित्रभानु (मित्र + भानु) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 13, 7680.

मित्रभाव (मित्र + भाव) m. *das Verhältniss eines Freundes, Freundschaft:* यो मित्रभावेन वर्तते Spr. 4754. मित्रभावादिदं ब्रूहि Hariv. 15657. fg. Varâh. Bṛh. S. 9, 39. Kathâs. 12, 49.

मित्रभू (मित्र + 2. भू) m. N. pr. eines Mannes P. 3, 2, 179, Sch. Ind. St. 4, 374.

मित्रभृत् (मित्र + भृत्) adj. *den Freund hegend, — erhaltend* TS. 2, 4, 2, 2.

मित्रभेद (मित्र + भेद) m. *Entzweiung von Freunden, Freundschaftsbruch:* °करी (गिर्) MBh. 13, 6646. Kâm. Nîtis. 8, 79. Varâh. Bṛh. S. 9, 16. Hit. 65, 21. Titel des 1ten Buches im Pańkatantra Pańkat. 5, 10 (ed. orn. 2, 15).

मित्रमहस् (मित्र + 3. म°) adj. etwa *eine Fülle von Freunden habend, reich an Freunden;* nur ṚV. 6, 3, 6 im nom. sg., sonst überall voc.: Agni 1, 44, 12. 58, 8. 2, 1, 5. 6, 2, 11. 5, 4. 8, 19, 25. 44, 14. 49, 7. 10, 110, 1. Sûrja 1, 50, 11. 10, 37, 7. Nach Sâj. = मित्राणां पूजकः, अनुकूलदीप्तिमन्, हितकारितेजस् u. s. w.

मित्रमिश्र (मित्र + मिश्र) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 295, *a*, No. 713. Ind. St. 1, 467.

मित्रय् denom. von मित्र; vgl. मित्रयु.

मित्रयज्ञ (मित्र + यज्ञ) m. N. pr. eines Mannes Sańsk. K. 184, *b*, 1.

मित्रयु (von मित्रय्) Schol. zu P. 3, 2, 170. 7, 4, 35. 1) adj. *freundschaftlich gesinnt* Trik. 3, 1, 15 (vgl. die Corrigg.). H. 489. m. *Freund* Çabdârthak. bei Wils. = लोकयात्राभिज्ञ *Lebensklugheit besitzend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 38. — 2) m. N. pr. eines Lehrers VP. 283. Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 44. Âgneja-P. bei Burnouf, Bhâg. P. I, xxxix. eines Sohnes des Divodâsa Hariv. 1789. pl. N. eines Geschlechts, pl. zu मैत्रेय gaṇa यस्कादि zu P. 2, 4, 63. मित्रयुवः Âçv. Çr. 12, 10. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60, 26. — Vgl. मित्रायु, मैत्रेय, मैत्रेयिका.

मित्रयुज् (मित्र + 2. युज्) 1) adj. *sich dem Freunde* oder *den Freund sich beigesellend* ṚV. 1, 186, 8. — 2) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* Sańsk. K. 185, *b*, 5.

मित्रयुद्ध (मित्र + युद्ध) n. *ein Streit zwischen Freunden* Trik. 3,2,10.

मित्रलाभ (मित्र + लाभ) m. *Gewinnung von Freunden* Varâh. Bṛh. S. 8,6. Titel des ersten Buches im Hitopadeça Hit. 8,19. 45,1. Pr. 8.

मित्रवत्सल (मित्र + व°) adj. *freundschaftlich gesinnt* Trik. 3,1,15. H. 489.

मित्रवन n. Mitra's *Wald* (वन), N. pr. eines *Waldes* Reinaud, Mém. sur l'Inde 392.

मित्रवत् (von मित्र) 1) adj. *Freunde habend* MBh. 1,7388. 5,1491. Spr. 2201. 2203. 3652 (neben ससुहृद्). — 2) m. N. pr. a) eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3,14167. — b) eines Sohnes des 12ten Manu Hariv. 484. Mârk. P. 94,26. — c) eines Sohnes Kṛshṇa's Hariv. 9186. — 3) f. °वती N. pr. einer Tochter Kṛshṇa's Hariv. 9186.

मित्रवर्चस् (मित्र + व°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4,372.

मित्रवर्ध (मित्र + व°) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. °वर्ध v. l. — Vgl. मैत्रवर्धक.

मित्रवर्धन (मित्र + व°) 1) adj. *die Freunde beglückend* AV. 4,8,2. 6. — 2) m. N. pr. eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3,14167.

मित्रवर्ध (मित्र + व°) v. l. im gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

मित्रवर्मन् (मित्र + व°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8,175. 1078. Vgl. अ° Daçak. 196,8. 10.

मित्रवाह (मित्र + वाह) m. N. pr. eines Sohnes des 12ten Manu Hariv. 485. मित्रवाहु die neuere Ausg. und Langl.

मित्रविद् (मित्र + विद्) m. v. l. für मन्त्रविद् *Späher* H. 733, Sch.

मित्रविन्द (मित्र + विन्द) 1) adj. *Freunde gewinnend*, Bez. eines Agni MBh. 3,14174. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des 12ten Manu Mârk. P. 94,26. — b) eines Sohnes Kṛshṇa's Hariv. 9186. — c) eines Lehrers Ind. St. 4,372. — 3) f. आ a) oxyt. Bez. einer Ishṭi Çat. Br. 11,4,3, 20. Çâṅkh. Çr. 3,7,1. Kâtj. Çr. 5,12,1. Schol. 110,19. 111,15. Mârk. P. 51,48. 72,3. — b) N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 6701. 8986. 9180. VP. 578. Pañkar. 3,7,31. 15,10.

मित्रवैर (मित्र + वैर) n. *Zwiespalt unter Freunden* Varâh. Bṛh. S. 53,117.

मित्रशर्मन् (मित्र + श°) m. N. pr. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 4,133. 209. 394. 533. Hall 173. Pañkat. 169,5.

मित्रशिस् (मित्र + शिस् von शास्; vgl. आशिस्) adj. Kâç. zu P. 6,4,34. Vop. 26,69.

मित्रसप्तमी (मित्र + स°) f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mârgaçîrsha Bhavishja-P. in Saṁvatsarakaumudî im ÇKDr.

मित्रसंप्राप्ति (मित्र + सं°) f. *Gewinnung von Freunden*, Titel des 2ten Buches im Pañkatantra Pañkat. 5,10 (ed. orn. 2,15).

मित्रसह (मित्र + सह) adj. *nachsichtig gegen seine Freunde*; m. N. pr. 1) eines Fürsten, der auch den Namen Kalmâshapâda führt, MBh. 1,6726. 12,3602 (wo mit der ed. Bomb. मदयन्ती st. दमयन्ती zu lesen ist). 13,6262. 14,1690. Hariv. 817. VP. 380. Bhâg. P. 9,9,18. 36. Verz. d. Oxf. H. 10,a,11. 74,a,21. Vgl. अ°. — 2) eines Brahmanen Hariv. 15390. 15396.

मित्रसाह (मित्र + साह) adj. *nachsichtig gegen seine Freunde* MBh. 1, 3690. Vielleicht ऽमित्र° zu lesen.

मित्रसाह्वया (मित्र + सा°) f. N. pr. eines göttlichen Wesens: गौरी विद्याथ गान्धारी केशिनी मि° । सावित्र्या सह सर्वास्ताः पार्थस्यो यान्ति पृष्ठतः ॥ MBh. 3,14562.

मित्रसेन (मित्र + सेना) m. N. pr. 1) eines Sohnes des 12ten Manu Hariv. 484. — 2) eines Grosssohnes des Kṛshṇa Hariv. Langl. II, 158. — 3) eines Buddhisten Vie de Hiouen-thsang 109. — 4) eines Fürsten der Draviḍa Verz. d. Oxf. H. 15,b, N. 2.

मित्रहन् (मित्र + 2. हन्) adj. *einen Freund mordend*: भो भो मित्रहन्न्यापेति MBh. 9,2437 ed. Bomb. मित्रहन ed. Calc. mit Weglassung eines भो.

मित्रहु (मित्र + हु) adj. = मित्रं ह्नयति Vop. 26,72.

मित्राख्य (मित्र + आख्या) adj. *nach* Mitra *benannt*: याम्यं मित्राख्यं पर्व Varâh. Bṛh. S. 5,22.

मित्रातिथि (मित्र + अ°) m. N. pr. eines Mannes ṚV. 10,33,7.

मित्रानुग्रहण (मित्र + अ°) n. *das Beglücken der Freunde* Mahâvîr. 3,5.

मित्राभिद्रोह (मित्र + अ°) m. = मित्रद्रोह R. 1,26,20 (27,19 Gorr.). Vgl. मित्राणां चाभिद्रोहः Spr. 1338.

मित्राय् denom. von मित्र; vgl. मित्रय् und मित्रायु.

मित्रायु (von मित्राय्) 1) adj. (Padap. मित्रयु) *Freundschaft suchend* ṚV. 1,173,10. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Divodâsa VP. 454. Bhâg. P. 9,22,1. मित्रेयु ed. Bomb. — b) eines Lehrers Burnouf, Bhâg. P. I, xxxviii. — Vgl. मित्रयु.

मित्रावरुण 1) m. du. s. u. मित्र 1,b. — 2) m. sg. Hariv. 11361 fehlerhaft für मैत्रावरुण (Bez. eines Ṛtvig); die neuere Ausg. liest तन्मित्रं वरुणं स्पृष्ट्वा. Vgl. मित्रावरुणीय.

मित्रावरुणवत् adj. *von* Mitra-Varuṇa *begleitet* ṚV. 8,35,13.

मित्रावरुणीय n. *das Amt des* Ṛtvig Mitrâvaruṇa (fehlerhaft für मैत्रावरुण) P. 5,1,135, Sch. — Vgl. die richtige Form मैत्रा°.

मित्रावसु (मित्र + वसु) m. N. pr. eines Sohnes Viçvâvasu's, Königs der Siddha, Kathâs. 22,47. 50. 55. Nâgân. 11,21. 22,17.

मित्रिन् (von मित्र) adj. *befreundet* ṚV. 1,178,2. 8,35,12. AV. 11,11,24.

मित्रिय (wie oben) adj. *freundlich, vom Freunde kommend, auf ihn sich beziehend* u. s. w.: मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येत् (अंहसः) ṚV. 4,55,5. AV. 2,28,4. अघोरेण चक्षुषा मित्रियेण 7,60,1. — Vgl. दुर्मित्रिय, सु° und मित्र्य.

मित्रीकर् (मित्र + 1. कर्) *sich Jmd (acc.) zum Freunde machen*: °करोति P. 1,3,25, Vârtt. 1, Sch. °कुर्वीत Kâm. Nîtis. 8,54. °कर्तुम् ṚV. Anukr. bei Rosen zu ṚV. 1,6,5. °कृत Kathâs. 16,69.

मित्रीय् (von मित्र) *Jmd sich zum Freunde zu machen suchen*: (ताम्) मरुद्भिः पणयो मित्रीयन्तः प्राहुः ṚV. Anukr. bei Sâj. zu ṚV. 1,6,5. Bhatt. 6,100.

मित्रेयु m. N. pr. eines Sohnes des Divodâsa Bhâg. P. 9,22,1, v. l. für मित्रायु.

मित्रेरु adj. nach Sâj. *den Freund* (मित्र) *störend* (ईरु): सुपर्णाः इन्द्र मित्रेरून् चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् ṚV. 1,174,6. Im Padap. nicht zerlegt; एरु (vgl. एलु) könnte suff. sein und das Wort *einen schlechten, falschen Freund* bezeichnen.

मित्रेश्वर (मित्र + ई°) in Verbindung mit देव N. einer von Mitraçarman errichteten Statue des Çiva Râǵa-Tar. 4,209.

मित्रोदय (मित्र + उ°) m. 1) *eines Freundes Wohlergehen* Spr. 1663.

— 2) *der Sonne Aufgang* Spr. 1663. — 3) Titel eines juristischen Werkes (vollständig वीर°) Verz. d. Oxf. H. 293,*a*, No. 713.

मित्र्य adj. = मित्रिय. अर्यम्यं मित्र्यं वा सखायम् ṚV. 5,85,7. Kâtj. Çr. 15,5,30. parox. gaṇa दिगादि zu P. 4,3,54. दूतो अन्येव (अन्य इव) मित्र्यः ṚV. 2,6,7. unbestimmt ob parox. oder perisp. Çat. Br. 5,3,5,13. Am Ende eines parox. comp. *zu den Freuden des und des gehörig* gaṇa वर्ग्यादि zu P. 6,2,131.

मिथ्, मेथति und मेथते; मिमेथ; 1) *sich zu Jmd gesellen:* मिथित्वा (ein Hirsch zu einer Hirschkuh) Bhâg. P. 4,29,53. — 2) (*auf einen Nebenbuhler stossen) hart an einander kommen, zanken, gegenreden, Jmd* (acc.) *Vorwürfe machen, altercari* Nir. 4,2. सं यन्मही मिथती स्पर्धमाने तनूरुचा शूरसाता यतैते ṚV. 7,93,5. 6,25,2. 9. न मेथेते न तस्थतुः *gerathen nicht in Streit* 1,113,3. न पूषणं मेथामसि 42,10. न मा मिमेथ न जिहीळ एषा 10,34,2. मेथत्तावन्योऽन्यं वनुतः Nir. 7,29. Vgl. अमिथित. — मिथ्, मेथति, °ते v. l. für मिद्, मिध् in der Bed. von मेधा *begreifen* (मेथति मेथते शास्त्रार्थं शिष्यः। धारयतीत्यर्थः Durgâd. im ÇKDr.) und हिंसा *Jmd ein Leid anthun* Dhâtup. 21,7. मेथ्, मेथति v. l. für मेध् *zusammentreffen* ebend. Vop. Nach Kavikalpadruma im ÇKDr. hat मेथ्, मेथति, °ते die Bedd. सङ्ग, वध und मेधा; Beispiel: मेथति मेथते धीरो गुणिना सङ्गत (sic) इत्यर्थः Durgâd. ebend. — Vgl. मिल्.

— अभि *Jmd* (acc.) *zornig —, beschimpfend anreden* Çat. Br. 13,5,2,3. fgg. Âçv. Çr. 10,8. Çâṅkh. Çr. 16,3,35. — Vgl. अभिमेथिका.

— प्रत्यभि *mit Schimpfreden antworten* Çat. Br. 13,5,2,3. Âçv. Çr. 10,8. — Vgl. प्रत्यभिमेथन.

मिथत्या (von मिथ्) adv. instr. *abwechselnd* oder *wetteifernd:* शत्रोर्मिथत्या कृणवन्वि नृम्णम् ṚV. 7,48,3. मिथति = हिंसा Sâj.

मिथस् (wie eben) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) *zusammen, gemeinschaftlich, zu einander, gegenseitig, unter einander; wechselsweise, abwechselnd, alternatim;* = अन्योऽन्यम्, परस्परम् AK. 3,4,22,17. H. 1535. an. 7,51. Med. avj. 82. Halâj. 4,35. ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम् ṚV. 7,56,2. 3. न यतन्ते मिथस्ते 76,5. 4,24,3. 4. 56,6. 8,20,21. 61,14. 10,65,2. पात्सूर्यामासा मिथ उच्चरातः 68,10. अधा न उभयेषाममृत मर्त्यानाम्। मिथः सन्तु प्रशस्तयः 1,26,9. 119,3. 144,3. AV. 1,28,4. 5,17,7. मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् 6,32,3. ते देवा मिथो विप्रिया आसन् TS. 6,2,2,1. यस्य गार्हपत्याहवनीयौ मिथः संसृज्येयाताम् Ait. Br. 7,6. °संबद्ध Kâtj. Çr. 1,3,3. Lâṭj. 2,3,14. 5,3. मिथः समयं कृत्वा Âçv. Gṛhj. 1,6,5. MBh. 1,1899. Çâk. 65,3. कामान्माता पिता चैनं यदुत्पादयतो मिथः M. 2,147. यद्वयोरनयोर्वेत्थ कार्ये ऽस्मिन् चेष्टितं मिथः 8,80. चरतोर्नो मिथो वने 236. Kathâs. 17,151. 24,189. सखीभ्यां मिथः प्रस्थाने Çâk. 26,16. संभाषते M. 8,55. संजल्पतुः R. 1,74,20. भाषणाम् AK. 1,1,5,17. Halâj. 1,150. मिथः सखीजनवचः Spr. 3981. Kathâs. 28,123. 32,91. मन्त्रयमाणौ 27,153. R. 1,60,4. प्राहुः Paṅkat. 64,6. 125,10. 169,13. R. 2,23,23 (20,26 Gorr.). Spr. 365. मिथः साकाङ्क्षता (वाचः) H. 67. व्यवहारो मिथस्तेषाम् M. 10,53. मिथः संज्ञग्रहणयोः Sâh. D. 77,16. मिथोऽवगृह्ययोः AV. Prât. 4,42. तद्दर्थाद्वयं मिथः सवर्णं स्यात् P. 1,1,9, Sch. एकब्रह्मव्रताचाराः मिथः सब्रह्मचारिणः AK. 2,7,11. H. 80. सिञ्चतीर्मिथः Bhâg. P. 9,18,8. मिथो विवदमानयोः M. 8,109. 178. 390. 9,250. ग्राहतेषु मिथो ऽन्योऽन्यं जिघांसन्तो महीक्षितः 7,89. ग्रावयोश्च मिथो भेदे प्रयतिष्यन्ति (so die ed. Bomb.) MBh. 3,14417. वैमत्येन मिथस्तेषाम् Râǵa-Tar. 5,462. विभिन्नैः Vid. 62. H. 317. वियोजयिष्यामि Paṅkat. 42,22. यत्कृमर्द मिथो दिवि Bhâg. P. 1,14,17. 8,8,38. मिथो ऽर्थे वः साधयिष्ये स्वमायया so v. a. *dadurch, dass ich sie unter einander entzweie* (= परस्परं कलहोत्पादनेन Schol.) 37. न मिथो न स्वतः स्युः *nicht einer durch den andern und auch nicht durch sich selbst* 5,11,11. — 2) *unter einander* so v. a. *unter vier Augen, im Geheimen* H. an. Med. मिथो दायः कृतो येन गृहीतो मिथ एव वा। मिथ एव प्रदातव्यः M. 8,195. 9,70. R. 2,34,30. 75,27. Ragh. 13,1. 19,36. Kumâras. 6,1. Daçak. 81,5, wo पार्थिवं मिथो zu lesen ist, wie schon Benfey gesehen hat.

मिथस्तुर् (मिथस् + 2. तुर्) adj. *auf einander folgend, sich gegenseitig ablösend:* मिथस्तुरा विचरन्ती (Tag und Nacht) ṚV. 6,49,3. मिथस्तुरं ऊतयो यस्य पूर्वीः 7,26,4. 10,76,6.

मिथस्पृध्य (मिथस् + स्पृ°) adj. *unter sich wetteifernd:* विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविषाण्याहिता ṚV. 1,166,9. Padap. löst auf °स्पृध्या, besser wäre wohl ein absol. °स्पृध्य (wie पादगृह्य u. s. w.) anzunehmen.

मिथि m. N. pr. eines Sohnes des Nimi und Fürsten von Mithilâ R. 1,71,4 (73,3 Gorr.). VP. 389.

मिथित m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 185,*a*,9.

मिथिल Uṇâdis. 1,58. 1) m. *a)* pl. N. pr. eines Volkes; wohl *die Bewohner von Mithilâ*, MBh. 3,15243. Varâh. Bṛh. S. 10,14. 14,6. — *b)* N. pr. eines Fürsten, Gründers der Stadt Mithilâ, = मिथि Bhâg. P. 9,13,13. — *c)* fehlerhaft für मैथिल *Fürst von Mithilâ* Hariv. 2113; die neuere Ausg. richtig मै°. — 2) f. आ N. pr. der Hauptstadt der Videha und Residenz des Königs Ǵanaka; nach den Purâṇa gegründet von Mithi oder Mithila, Trik. 2,1,15. H. 975. Halâj. 2,132. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). Jâǵñ. 1,2. MBh. 1,4452. 2,795. 3,13695. Ǵanaka ruft aus: अनन्तं बत मे वित्तं यस्य मे नास्ति किं चन। मिथिलायां प्रदीप्तायां न मे दह्यति किं चन॥ Spr. 3448 (vgl. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 249). Hariv. 2113. R. 1,33,15. 48,8. Verz. d. Oxf. H. 345,*b*, 16. Ragh. 11,32. Bhavishja-P. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,43. Bhâg. P. 9,13,13. Verz. d. B. H. No. 1356. Daçak. 95,8. Lalit. ed. Calc. 24,12 (Residenz des Königs Sumitra). मिथिलाधिपति d. i. Ǵanaka R. 1,12, 20. 65,37. 2,30,3. मिथिलोपवन Weber, Râmat. Up. 331. — Vgl. मैथिल.

मिथु (von मिथ्) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. im Text des ṚV. मिथू, nach Padap. und Prât. मिथु; (eigentlich *verwechselt) falsch, verkehrt:* मा ते गात्राण्यसिना मिथू कः ṚV. 1,162,20. स यो न मुहे न मिथू जनो भूत् 6,18,8. रथीं मिथूकृतः 10,102,1. अनाज्ञातं यदाज्ञातं यज्ञस्य क्रियते मिथु *was unwissentlich oder wissentlich falsch gemacht wird* TBr. 3,7,11,5. Kâth. 36,5. — Vgl. मिथुस्.

मिथुन (von मिथ्) Nir. 7,29. Uṇâdis. 3,55 (proparox.). 1) adj. f. आ *gepaart, ein Paar bildend;* m. *Paar (ein männliches und ein weibliches Individuum), Paar* überh.; gewöhnlich im du., später meist n. Siddh. K. 249,*a*,8. AK. 2,5,38. Trik. 3,3,253. H. 538. an. 3,400. Med. n. 107. Halâj. 4,15. पुत्रा मिथुनासः *Kinderpaare (aus Söhnen und Töchtern)* ṚV. 1,164,11. 131,3. 144,4. यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव 179,3. पुंसांसो अस्मिन्मिथुना अधि त्रयः 4,45,1. मिथुना या किमीदिना 7,104,23. 10,87,

24. सप्ती मिथुना *ein Rossepaar* 8,33,18. गोपा मिथुना die Açvin 10,40, 12. 10, 9. अर्वाञ्चा द्वा मिथुना सरण्यूः 17,2; nach Nir. 12,10 nicht *zwei Paare*, sondern *zwei ein Paar bildende (Knabe und Mädchen)*. यमौ मिथुनौ ebend. यदा चरिष्णू मिथुनावभूताम् ṚV. 10,88,11. 99,5. 87,13. Khând. Up. 1,1,6. सर्पन्ति यं मिथुनासो निकामाः ṚV. 9,97,37. मिथुनानां विसर्गादि *der Söhne und Töchter* Nir. 3,4. जायन्ते मिथुनाः प्रजाः Mârk. P. 49,22 = Vâju-P. bei Muir, ST. 1,29. समिथुनविविधविहंगजलाशयाः Bhâg. P. 5,24,10. प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते TBr. 1,1,4,8. मिथुनौ गावौ 2,11. TS. 1,8,1,2. गोमिथुनौ *ein Paar* Çâṅkh. Çr. 3,14,17. दासमिथुनौ Lâṭj. 8,4,14. मिथुनानि सूक्तानि शस्यन्ते Ait. Br. 4,21. तिस्रस्त्रिवृद्भिर्मिथुनाः प्रजात्यै *gepaart* TBr. 1,2,1,8. मिथुना एते यज्ञे गृह्यन्ते 2,4. TS. 2,5,8,4. कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनानि भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै *sind paarweise, damit fruchtbare Paarung zustandekomme*, 5,6,2,3. Çat. Br. 2,5,2,16. 10, 1,1,7. 13,1,8,7. स्तोमौ Pañkav. Br. 24,14,6. Kauç. 51. मिथुनं श्लोकश्लोका च Çat. Br. 1,5,4,7. 9,4,1,2. दैवं मिथुनं यन्मित्रावरुणौ 5,1,54. Khând. Up. 1,1,5. 6. Brâhman. 2,10. MBh. 3,2229. 2945. Daç. 1,30. 2,55. Varâh. Bṛh. S. 88,37. Bṛh. 4,14 (*Zwillingspaar*). अमर° Megh. 18. नागासुर° Bhâg. P. 5,24,9. मेष° Kâtj. Çr. 5,3,6. 5,2. गो° Gobh. 3,1,5. Açv. Gṛhj. 1,6,4. M. 3,29. 53. क्रौञ्चयोः R. 1,2,12. 18 (= Uttararâmak. 27,17). मिथुनानां सहस्रम् Mârk. P. 49,3. 4. 6. 8. 10 (= Vâju-P. bei Muir, ST. 1,28). Spr. 365. तमसो मिथुनं (*der andere Theil, Complement*) सत्त्वं सत्त्वस्य मिथुनं रजः । रजसश्चापि सत्त्वं स्यात्सत्त्वस्य मिथुनं तमः ॥ MBh. 14, 992. रजसो मिथुनं सत्त्वं सत्त्वस्य मिथुनं रजः । उभयोः सत्त्वरजसोर्मिथुनं तम उच्यते ॥ Cit. bei Gaudap. zu Sâṅkhjak. 12. MBh. 14,523. Ausnahmsweise m. sg.: मिथुनं नृणाम् । परिवर्तन्तम् MBh. 13,2360. अ° adj. *nicht Paare (von beiden Geschlechtern) bildend* Âçv. Gṛhj. 4,2,2. 5,3. अन्योऽन्य° adj. *paarweise lebend* Hariv. 3623. Am Ende eines adj. comp. f. आ Çâk. 144. Spr. 477. — 2) n. *Paarung, Begattung* Ait. Br. 1,1. देव° 22. स्त्र्यत्र विहरति पुमानत्र समस्यति तन्मिथुनम् 35. 3,47. द्वंद्वं वै मिथुनम् *zu Zweien findet Paarung statt* 50. 6,3. TBr. 1,6,2,1. तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्रभूयासम् TS. 1,6,4,4. Khând. Up. 2,13,1. 2. पुष्टिं मिथुनं ऽपश्यन् 2,1,9,5. Çat. Br. 1,1,1,18. 9,2,5. तिर इव वै मिथुनेन चर्यते 9. जायापती मिथुनं चरन्तौ 4,6,7,9. 10. 11,5,4,16. मिथुनं संभू 6,1,2,1. मिथुनमुपेयात् 2,2,39. Kâtj. Çr. 13,3,9. ब्राह्मणां ब्राह्मणीं चैव मिथुनायोपसंगतौ MBh. 1,6397. मिथुनं समेति Varâh. Bṛh. 4,2. माता पुत्रेण मिथुनं गच्छति beim Vieh P. 8,1,15, Sch. आत्म° adj. *mit sich selbst sich paarend* Khând. Up. 7,25,2. *Paarung* im weitesten Sinne: अन्योऽन्याभिभवाश्रयजननमिथुनवृत्तयः Sâṅkhjak. 12. — 3) n. *die Zwillinge im Thierkreise* oder überh. *der 3te Bogen von 30° in einem Kreise* Trik. H. 116, Sch. (m.). H. an. Med. Sûrjas. 8,10. 12,64. 14,5. Varâh. Bṛh. S. 5,37. 41,3. 100,1. 102,2. Bṛh. 1,10. 11,10. 18,2. 15. 27,8. Mârk. P. 58, 75. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,34. 340,*a*,6. Çrîpati in Z. f. d. K. d. M. 3,389. مثن bei Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 364. Vgl. नृ°. — 4) *eine mit einer Präposition verbundene Wurzel* Siddh. K. zu P. 7,4,48. — 5) Bez. *bestimmter Statuetten (Pendants) am Eingange eines Tempels* Varâh. Bṛh. S. 56,18. — Vgl. मैथुन.

मिथुनत्वं (von मिथुन) n. *das Gepaartsein, Bildung eines Paares* AV. 8,9,10. TBr. 1,1,9,4. 2,1,2,12. 3,3,4,6. TS. 2,6,6,3. देवानां पत्नीर्यजन्ति मिथुनत्वाय 10,3. 3,5,1,4. प्रवास्यनुवासीत्याह मिथुनत्वाय 2,3. 7,5, 8,3. Çat. Br. 13,1,6,1. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 17.

मिथुनभाव (मि° + भाव) m. dass. Schol. zu Kap. 1,141.

मिथुनव्रतिन् (मि° + व्रत) adj. *dem Beischlaf huldigend, ihn vollführend* Bhâg. P. 9,6,51. — Vgl. मैथुनधर्मिन्.

मिथुनाय् (von मिथुन), °यते *sich paaren, — begatten*: आचतुरं हीमे पशवो द्वंद्वं मिथुनायन्ते P. 8,1,15, Sch.

मिथुनी (wie eben) adv. mit कर् *Paarung zu Stande bringen*: मिथुनी एव तेन करोति TS. 3,4,9,1. Çat. Br. 2,4,4,24. 3,2,1,2. mit अस् und भू *sich paaren, sich begatten*: मिथुन्येनया स्याम् Çat. Br. 1,7, 4,1. 2,1,1,5. 2,4,15. 3,2,1,25. प्रजा मिथुनी ॥ २ ॥ भवंतीर्न प्राजायन्त TS. 5,3,6,3. यदा हि वाम ऊरुभवत्यथ मिथुनी भवतो ऽथ रेतः सिच्यते 6, 5,8,6. Çat. Br. 10,5,2,11. Khând. Up. 2,13,2. °भूय Bhâg. P. 4,29,54. *sich paarweise stellen*: °भूय गायतः 3,20,46. ततो ऽधस्ताद्वितले हरः — भवान्या सह °भूयास्ते (°भूत आस्ते ed. Bomb.) *vereint mit* 5,24,17.

मिथुनीभाव (von मि° + 1. भू) m. *Begattung* Bhâg. P. 5,14,30. पुंसः स्त्रिया 5,8.

मिथुनेचर (मि°, loc. von मिथुन, + चर्) adj. *paarweise lebend*, m. *der Vogel* Kakravâka: (नदीम्) अन्योऽन्यमिथुनैश्चैव सेवितां मिथुनेचरैः Hariv. 3623.

मिथुया adv. = मिथु *verkehrt, falsch, unrichtig*: न तन्नियं मिथुया धारयन्तम् ṚV. 7,104,13. मिथुया चरन्तम् AV. 4,29,7. मा देवानां मिथुया कर्म भागम् 39,9. — Vgl. मिथ्या.

मिथुस् adv. dass.: मिथुश्चरन्तम् (मिथुया AV.) TS. 4,7,15,2. यमेदमिष्टं न मिथुर्भवाति *missrathen, fehlschlagen* TBr. 3,7,5,12.

मिथुकृत s. u. मिथु.

मिथूदृश् (मिथु + दृश्) adj. *abwechselnd sichtbar, — erscheinend*: Morgen und Nacht ṚV. 2,31,5. नि यापया मिथूदृशा सस्तामबुध्यमाने (यमद्वत्यौ Sâj.) 1,29,3.

मिथो adv. (neben मिथस्) gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

मिथोऽवद्यप (मिथस् + अ°-2. प) adj. *gegenseitig Mangel* oder *Noth von sich abwendend*: बृहस्पतिर्मिथोअवद्यपेभिरुद्रुस्रिया असृजत स्वयुग्भिः ṚV. 10,67,8.

मिथोयोध (मिथस् + योध) m. *das unter-sich-Handgemeinwerden* AV. 12,5,24.

मिथ्या (jüngere Form von मिथुया) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Einfluss auf den Ton eines verbi finiti P. 8,1,69, Sch. = मृषा, अनृतम् u. s. w. AK. 3,5,15. H. 1534. H. 265, Sch. Halâj. 1,144. *verkehrt, falsch, unrichtig*; in Verbindung mit कर् gaṇa साक्षादादि zu P. 1,4,74. Çat. Br. 1,9,3,4. 2,3,4,18. 20. 3,4,2,19. मिथ्याकृत 2,2,19. 24. 3,2,13. पुत्रा ह्येते न शक्यन्ते मिथ्याकर्तुम् so v. a. *leugnen, in Abrede stellen* (एते पुत्रा न भवन्तीति वक्तुं न शक्यन्ते Nîlak.) MBh. 13,2623. mit dem caus. med. von कर् (ein Wort) *zu wiederholten Malen falsch aussprechen* P. 1,3,71. Vop. 23,54. act. *einmal falsch aussprechen* ebend. चिकित्सकानां सर्वेषां मिथ्या प्रचरताम् *falsch verfahrend* M. 9,284. Jâǵn. 2,242. मणौ महानील इति प्रभावादल्पप्रमाणे ऽपि यथा न मिथ्या । शब्दो महाराज इति प्रतीतस्तथैव तस्मिन्युयुजे ऽर्भके ऽपि ॥ Ragh. 18,41. Spr. 1894. तव तन्वङ्गि मिथ्यैव रूढमङ्गेषु मार्दवम् 4112. Gegens. सम्यक् Suçr. 1,

149,5. 6. मिथ्योपयोजित 113,10. मिथ्यैव व्यसनं वदन्ति मृगयाम् Çák. 38. कथम् — मयि मिथ्या प्रवर्तसे *ungebührlich* MBh. 3,2544. Spr. 3908. *falsch* so v. a. *nicht der Wahrheit gemäss, unwahr, lügnerisch:* मिथ्याभिशस्ता Prab. 23,15. Vorz. d. Oxf. H. 282,b,27. शंसा H. 270. विनीत: M. 4,196. AK. 2,7,32. जेमप्रदानेन मिथ्या तु ब्राह्मणेभ्यो महामखे d. i. *das Versprechen, aber nicht das wirkliche Schenken* MBh. 13,332. न तन्मिथ्या — भविष्यति so v. a. *das wird wohl wahr sein* 5,7415. एवमेव — मात्र मिथ्यास्ति किंचित् 13,2247. सत्यं ते प्रतिजानामि नात्र मिथ्या कथं च न 14,1670. mit वद्, वच्, ब्रू *eine falsche Aussage thun, lügen, vorgeben* M. 8,59. Çák. 125. Ragh. 17,42. Kathâs. 23,8. 27,186. 39,208. 49,101. Pańkat. 9,1. Schol. zu Kâtj. Çr. 5,5,9. नैव ब्रातु भवेन्मिथ्या (वाक्यम्) *sich als unwahr erweisen* Sâv. 6,14. MBh. 3,2548. ब्रह्म स्वमायावशान्मिथ्यैव जगदाकारेण कल्पते so v. a. *scheinbar* Madhus. in Ind. St. 1,23,22. °मनोरम Maitrjup. 4,2. *ohne wahren Zweck, für Nichts und wieder Nichts:* °प्रयुक्त (मत्त्र) Çikshâ in Nir. Einl. XIX. यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे। मिथ्यैव व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति Bhag. 18,59. Kathâs. 30,107. 49,100. Bhatt. 8,44. Substantivirt und personificirt ist Mithjâ die Gattin Adharma's Brahmavaiv. P., Prakritikh. 1 und Kalki-P. 1 im ÇKDr. — Vgl. अ°.

मिथ्याकर्मन् (मि° + क°) n. *Verfehlung* Çat. Br. 3,2,2,23.

मिथ्याकोप (मि° + कोप) m. *ira simulata* Vet. in LA. (II) 7,17.

मिथ्याक्रय (मि° + क्रय) m. *ein falscher Preis* Spr. 1815. Pańkat. 7,16.

मिथ्याग्रह (मिथ्या + ग्रह oder आग्रह) m. *zweckloses Bestehen auf Etwas, unnütze Hartnäckigkeit* Pańkat. 206,11.

मिथ्याचर्या (मि° + च°) f. *Heuchelei* Halâj. 4,55.

1. मिथ्याचार (मिथ्या + आ°) m. *unrichtiges Verhalten, — Verfahren:* सूतिकायाः Suçr. 1,370,5. 2,314,7. 394,12. 396,8. Çârng. Samh. 3,1,22.

2. मिथ्याचार (wie oben) adj. *verkehrt verfahrend* Bhag. 3,6. = कपटाचार, दाम्भिक Çrîdharasv. zu d. St. im ÇKDr. *simulator sanctitatis* Schl.

मिथ्याजल्पित (मि° + ज°) n. *verkehrtes —, falsches Gerede* Pańkat. 133,4.

मिथ्याज्ञान (मि° + ज्ञान) n. *falsche Auffassung, Irrthum* Tarkas. 52. विपर्ययो मिथ्याज्ञानमतद्रूपप्रतिष्ठम् Jogas. 1,8. Nîlak. 10. 13. 32. 39. Spr. 732. Kâç. zu P. 2,3,51. Weber, Râmat. Up. 355.

मिथ्यात्व (von मिथ्या) n. 1) *das Falschsein, Unrealität* Nîlak. 171. Schol. zu Kap. 1,41. जगन्मिथ्यात्व Verz. d. B. H. 187,13. Vjutp. 55. 158. — 2) *Verblendung*, die niedrigste von den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,a,9. Çatr. 14,241. H. 73.

मिथ्यात्विन् (von मिथ्यात्व) adj. *sich im Zustande der Verblendung* (vgl. मिथ्यात्व 2.) *befindend* Çatr. 14,175. 224. 232.

मिथ्यादर्शन (मि° + द°) n. 1) *eine falsche Erscheinung* Maitrjup. 4,2. — 2) *Irrlehre* Vjutp. 65.

मिथ्यादृष्टि (मि° + दृ°) f. *Irrlehre* AK. 1,1,4,13. Vjutp. 54. 59. Prab. 37,7. 9. u. s. w.

मिथ्याध्यवसिति (मिथ्या + अ°) f. *vergebliches Bemühen*, Bez. einer best. Redefigur: *Ausdruck der Unmöglichkeit einer Sache dadurch, dass für die Wirklichkeit derselben ein anderes Unmögliches vorausgesetzt wird*, z. B. वेश्यां वशयेत्खस्रजं वहन् *nur wer einen Luftkranz trägt, kann eine Hure an sich fesseln*, Kuvalaj. 128,a.

मिथ्यानिरसन (मि° + नि°) n. = शपथ Bhar. zu AK. im ÇKDr.

मिथ्यापण्डित (मि° + प°) adj. f. आ *nur scheinbar unterrichtet, — klug* Kathâs. 6,126.

मिथ्यापुरुष (मि° + पु°) m. *nur dem Scheine nach ein Mann* Verz. d. B. H. 194,1. 26 (Verz. d. Oxf. H. 354,a,39).

मिथ्याप्रतिज्ञ (मि° + प्रतिज्ञा) adj. *wortbrüchig* Hariv. 3955. R. 1, 23,3. 76,14.

मिथ्याप्रवादिन् (मि° + प्र°) adj. *unwahr sprechend, lügnerisch* Pańkar. 1,6,49.

मिथ्याप्रवृत्ति (मि° + प्र°) f. *falsche Function* (der Sinne) Colebr. Misc. Ess. I, 382.

मिथ्याफल (मि° + फल) n. *ein vorgespiegelter —, eitler Vortheil, — Lohn* Spr. 3305. P. 1,3,69, Sch.

मिथ्याभिधान (मिथ्या + अ°) n. *eine falsche, unwahre Aeusserung, — Aussage* MBh. 13,328.

मिथ्याभियोग (मिथ्या + अ°) m. *eine falsche Forderung, — Beschuldigung* AK. 1,1,5,11. H. 268.

मिथ्याभिशंसन (मिथ्या + अ°) n. *eine falsche Beschuldigung* AK. 1,1, 5,11. Jâgń. 2,289. Dieser und der vorangehende Artikel werden im AK. unterschieden.

मिथ्याभिशस्ति (मिथ्या + अ°) f. dass. Hariv. 2089.

मिथ्याभिशाप (मिथ्या + अ°) m. 1) dass. Hariv. 2090. — 2) *eine falsche Voraussagung:* शुक्लापत्ते चतुर्थ्यां सिंहे चन्द्रस्य दर्शनम्। मिथ्याभिशापं कुरुते न पश्येत्तत्र तं ततः॥ Bhoǵarâǵa in Tithjâdit. ÇKDr.

मिथ्यामति (मि° + म°) f. *Irrthum* AK. 1,1,4,13. H. 1374.

मिथ्यामान (मि° + 1. मान) m. *falscher Stolz* Vjutp. 58.

मिथ्यायोग (मि° + योग) m. *falscher Gebrauch, falsche Anwendung* Çârng. Samh. 1,7,142. Vâgbh. 1,12,45. 47. 49. 53.

मिथ्यावाक्य (मि° + वा°) n. *eine unwahre Rede, Lüge* R. 3,13,4. 6.

मिथ्यावाच् (मि° + वाच्) adj. *dessen Worte unwahr sind, lügend* Sâh. D. 72.

1. मिथ्यावाद (मि° + वाद) m. *eine unwahre Rede, Lüge* MBh. 4,2342. Pańkat. ed. orn. 43,3.

2. मिथ्यावाद (wie oben) adj. *unwahr redend, lügnerisch* Spr. 2553.

मिथ्यावादिन् (मि° + वा°) adj. dass. M. 8,400. R. 2,52,57. 4,34,19. Spr. 1617. Pańkat. 52,14. 100,24.

मिथ्याव्यापार (मि° + व्या°) m. *eine falsche Beschäftigung, eine Beschäftigung mit Sachen, die Einen nicht angehen*, Pańkat. 9,24.

मिथ्यासाक्षिन् (मि° + सा°) m. *ein falscher Zeuge:* °साक्षिप्रदातृ *falsche Zeugen vorführend* Pańkar. 1,6,47.

मिथ्याहार (मिथ्या + आ°) m. *verkehrte Nahrung, falsche Diät* Suçr. 1,89,13. 2,37,19. Çârng. Samh. 3,1,7.

मिथ्योत्तर (मिथ्या + उ°) n. *eine unwahre Antwort* (vor Gericht) ÇKDr. und Wilson.

मिथ्योपचार (मिथ्या + उ°) m. 1) *eine erheuchelte Dienstleistung, — Freundlichkeit* Spr. 3077. — 2) *falsche Behandlung* Suçr. 2,350,7.

1. मिद्, मेद्यति Dhâtup. 26, 133 (स्नेहने). P. 7, 3, 82. Vop. 11, 3. 5. मेदिताम् RV. 10, 93, 11. 1) *fett werden:* मेद्यन्तु ते वह्नयः RV. 2, 37, 3. न मेद्यतो ऽनुमेद्यति न कृश्यतो ऽनुकृश्यति TBr. 1, 2, 6, 3. गर्दभो ऽत्यन्यान्पशून्मेद्यति TS. 5, 1, 5, 5. Çat. Br. 2, 4, 2, 6. 11, 1, 6, 34. अमेदित् und अमेदिष्ट gaṇa द्युतादि P. 1, 3, 91. 3, 1, 55. मेदते Dhâtup. 18, 3. मिद्यते pass. impers. P. 7, 3, 82, Sch. partic. मिन्न P. 7, 2, 16. Vop. 26, 88. 89. 108. impers. मिन्नम् und मेदितम् 104. 109. P. 7, 2, 17. Vgl. मेदस्. — 2) *sich zu Jmd hingezogen fühlen* (vgl. स्निह्): मित्रं मिन्देर्नन्दतः प्रीयतेर्वा संत्रायतेर्मिनुतेर्मेदतेर्वा MBh. 8, 4292. मिन्दयति मेदयति वा स्नेहार्थान्मिन्देर्मिदेर्वा Nilak. मिन्दयति oder मेदयति = स्नेहने Dhâtup. 32, 8.

— caus. *fett machen* Nir. 10, 21. यूयं गावो मेदयथा कृशम् RV. 6, 28, 6. Pańkav. Br. 5, 2, 12.

— अनु *nach Jmd* (acc.) *fett werden* TBr. 1, 2, 6, 3; s. u. dem simpl. 1.

— प्र *anfangen fett zu werden* u. s. w.; partic. प्रमिन्न und प्रमेदित P. 1, 2, 19. 7, 2, 17. Vop. 26, 109. प्रमेदिताः सपुत्रास्ते *angefangen habend Gefühle der Zuneigung zu zeigen* Bhaṭṭ. 9, 17. = स्निग्धीभवितुमारब्धाः, भार्यादीन्प्रति स्नेहं कर्तुमारब्धवन्तः, स्निग्धा भवितुमारब्धाः oder प्रीता भवितुमारब्धाः die Scholien.

2. मिद् und मेद्, मेदति, °ते (मेधाहिंसयोः) Dhâtup. 21, 7. मेदते शास्त्रार्थं शिष्यो धारयतीत्यर्थः Durgâd. im ÇKDr. — Vgl. मिथ्, मिध्.

मिद्ध n. = चित्ताभिसंताप, निद्रा (auch Trik. 3, 2, 220; vgl. die Corrigg. Vjutp. 59) und लसित (oder अलसित) H. an. 2, 245. = चित्ताभिसंताप (so auch Trik.), आलस्य und वित्त Med. dh. 12. *sloth, indolence; sleepines, torpor; dullness, heaviness of spirits or intellect* Wilson nach Çabdârthak.

मिध् und मेध्, मेधति, °ते (मेधाहिंसयोः) Dhâtup. 21, 7. मेध्, मेधति, °ते (संगमे) ebend. — Vgl. मिथ् und 2. मिद्. Für ein caus. मेधयति stellt Benfey unter मिथ् die Bed. *to further* auf, unter मेध् *to cause to understand, to know;* an beiden Stellen verweist er auf MBh. 13, 7510, wo aber einfach समेधयति st. स मेधयति zu lesen ist; vgl. u. एध् mit सम् caus. bei uns und bei Benfey, wo die Form zum 3ten Mal an richtiger Stelle und mit richtiger Bed. verzeichnet ist.

मिन्द् s. u. 1. मिद् 2.

मिन्दा f. *ein körperlicher Fehler, Mangel, menda:* यन्मे आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्: TS. 3, 2, 5, 4.

मिन्मिन adj. = मिणिमण Mâdhavakâra im ÇKDr.

मिन्व्, मिन्वति (सेचने, v. l. सेवने) = पिन्व् Dhâtup. 15, 80. — Vgl. निन्व्, सिन्व्.

मिमङ्क्षा (vom desid. von मस्ज्) f. *das Verlangen in's Wasser zu gehen, — sich zu baden* Wilson.

मिमङ्क्षु (wie eben) adj. *in's Wasser zu gehen im Begriff stehend* Çiç. 5, 37.

मिमत m. N. pr. eines Mannes P. 4, 1, 150. — Vgl. मैमत.

मिमन्थिषा (vom desid. von मन्थ्) f. *das Verlangen Jmd zu schütteln, zu zerzausen, hart mitzunehmen* u. s. w. Wilson.

मिमन्थिषु (wie eben) adj. *Jmd zu schütteln* u. s. w. *im Begriff stehend* Wilson.

मिमर्दयिषु (vom desid. des caus. von मर्द्) adj. *zu zerdrücken, — zu zermalmen im Begriff stehend* MBh. 8, 866. संमिमर्दयिषु ed. Bomb.

मिमर्दिषु (vom desid. von मर्द्) adj. dass. MBh. 5, 2743.

मिमिक्ष (von 1. मिह्) adj. *gemischt:* मिमिक्ष इन्द्रे न्ययामि सोमः RV. 6, 34, 4.

मिमिक्षु (wie eben) adj. *gemischt* oder *sich mengend:* गोभिर्मिमिक्षुं सोमं दधिरे सुपारमिन्द्रं ज्यैष्ठ्याय धायसे गृणानाः RV. 3, 50, 3.

मियत् s. म्यत्.

मियेध m. *die den Göttern vorgesetzte Speise, Opfermahl,* vielleicht besonders *das Opferfleisch* oder auch ganz gleichbedeutend mit मेध; = यज्ञ Comm. अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः RV. 1, 177, 4. अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे 3, 19, 1. 5. यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूदुत प्रियः सुतसोमो मियेधः 32, 12. 6, 51, 12. 7, 1, 17. मियेधो देवेभ्यो देवतमः सुषूदत् 10, 70, 2. Sâj. sieht das Wort als eine durch Einschiebung eines Vocals aus मेध entstandene Form an. Es steht, wie auch मियेध्य, stets am Ende eines Pâda, könnte also eine durch den Einfluss des Metrums entstandene, eben so gut aber eine dadurch erhaltene Form sein; es entspricht genau dem zend. mjazda. — Vgl. मेध.

मियेध्य (von मियेध) adj. *an der Opferspeise betheiligt, dieselbe empfangend* u. s. w.: Agni RV. 1, 26, 1. 36, 9. 44, 5.

मिरफ *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 182. Mél. as. 4, 640, Anm.

मिराखान m. N. pr. eines *Chan's* Verz. d. Oxf. H. 318, *b*, 3.

मिरिका f. *eine best. Pflanze* (neben इरिका, wie für इमिका zu lesen ist) P. 8, 4, 6, Sch. in der ed. Calc.

मिर्मिर (von मिर् = मिष्) adj. *blinzelnd* (Comm.): परिमृजी (*glatzköpfig* nach dem Comm., wonach u. d. W. zu verbessern ist) होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्रः TBr. 2, 7, 1, 2. 3, 4, 1, 17. अतिमिर्मिर, अतिनिमिष 19. Kâth. 37, 7.

मिल्, मिलति, °ते (nicht zu belegen) Dhâtup. 28, 71. 135. *sich vereinigen mit, sich zu Jmd gesellen, Jmd begegnen, sich einstellen bei, sich einfinden bei, zusammenkommen mit* (mit gen. instr. oder loc. der Person, und auch mit सह); *sich zusammenfinden, zusammenkommen, zusammentreffen, sich vereinigen:* न मिलति खलु यस्या वल्लभो दैवयोगात् Vet. in LA. (II) 20, 15. बहवो राजानस्ते मिलन्ति Kathâs. 19, 53. 32, 45. एवं देव इमाभूतामेकवीरा भृत्याः केचित्पुण्ययोगान्मिलन्ति 53, 195. 61, 18. अमिलच्च तयोर्मार्गे 64, 128. पितुर्मिलित्वा Z. d. d. m. G. 14, 572, 24. तस्यैको ऽमिलितो ऽभवत् Kathâs. 52, 220. 64, 110. ततो विद्याधरेन्द्रेण मिलिष्यामः सुमेरुणा 45, 7. मिलित्वान्यैर्मेभिः सर्वैरिहागतः 51, 218. Pańkat. 220, 18. मिल सैन्ये मे सहैतैः खेचरेश्वरैः Kathâs. 46, 158. मिलित्वा सह कूर्मेण 61, 83. क्रमेण गच्छन्मिलितः स महाव्रतिकैः सह 37, 54. 70, 180. अधुना चापमपि हृतसर्वस्वो ऽस्मासु मिलितः Hit. 65, 17. तन्मध्ये मिलितो ऽभवम् Kathâs. 25, 275. ये चान्ये सुहृदः समृद्धिसमये द्रव्याभिलाषाकुलास्ते सर्वत्र मिलन्ति *die gesellen sich überall (zu uns)* Spr. 2200. पान्थाः किं न मिलन्ति *treffen diejenigen, die verreisten, mit den Ihrigen nicht wieder zusammen?* 2463. Kathâs. 72, 399. नागरिकः किं मिलितः Spr. 2990. एका तु मिलिता नासीत् *hatte sich nicht eingestellt* Kathâs. 39, 11. 43, 201. 56, 211. 328. 59, 145. 67, 105. Dhûrtas. in LA. 96, 6. Pańkat. 229, 11. Hit. 38, 9. स पात्रेसमितो ऽन्यत्र भोजनान्मिलितो न यः Trik. 3, 1, 28. मिलद्व्याध adj. *zu dem sich Jäger gesellt haben* so v. a. *von Jägern umgeben* Kathâs. 21, 41. तत्र मिलन्ति स्म विटाः 6, 58. 37, 34. 39, 10. 47, 96. 51, 176. 61, 137. तत्रामिलद्बलम् Râga-Tar. 5, 465. मिमिलुः Verz. d. Oxf.

H. 117, *b*, 4. नम्रीकृताखिलमिलद्रिपुचक्रवाल *zusammengetreten, vereinigt* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 17. Râǵa-Tar. 2, 167. प्रभूतास्त्रियैर्मिलित्वा वासुदेवो गरुडश्च निपातितः Pańkat. 48, 14. 53, 20. 170, 13. Kathâs. 15, 101. 42, 94. Hit. 20, 14, v. l. 38, 12. 40, 22. 67, 19. 79, 8. भूयाँस्तोको मिलितः Verz. d. Oxf. H. 155, *b*, 26. संकेतमिलितैश्चान्यैः Kathâs. 12, 22. 27, 60. 182. 200. 34, 123. 39, 12. 42, 86. 47, 86. 120. 54, 147. 194. 64, 41. Râǵa-Tar. 3, 235. 5, 341. 6, 204. Pańkat. ed. orn. 49, 16. मिलितालिकुलाकुला Kathâs. 38, 116. Gît. 1, 30. 11, 28. *feindlich zusammenstossen:* क्रमाच्च द्वंद्वयुद्धेन मिलितौ द्वावुभावपि Kathâs. 49, 88. 47, 77. *zusammenstossen, zusammenkommen, sich verbinden* von Unbelebtem: मिलद्रु adj. Kathâs. 20, 108. पञ्चभिर्मिलितैः (Finger) 5, 11. Dhûrtas. in LA. 66, 5. विभावानुभावव्यभिचारिभिर्मिलितैः Sâh. D. 27, 20. 31, 1. Vedântas. (Allah.) No. 48. P. 8, 4, 2, Sch. मिलित्वा चतुर्दश विद्याः so v. a. *im Ganzen* Madhus. in Ind. St. 1, 13, 9. नलप्रणालीमिलदम्बुजालीसंवादपीयूष *sich einstellend, eintretend* Naish. 6, 3. मिलत् und मिलित *verbunden mit:* परिमलमिलत्पुष्पशयने Spr. 592. तरुणीकुचयुक्परिरम्भमिलन्मसृणास्रवत् Pańkar. 3, 12, 14. नवनीतमिलितपायस 11, 9. चरणमिलितायां भूमौ *mit Fussspuren versehen* Pańkat. 122, 11. यतस्तदुक्तं सर्वं मिलितम् *eingetroffen* so v. a. *in Erfüllung gegangen* Verz. d. Oxf. H. 156, *a*, 21. — Diese im Epos und auch bei Kâlidâsa, wie es scheint, noch nicht vorkommende Wurzel (im Dhâtup. kann sie später eingefügt worden sein) ist wohl aus मिश्र् hervorgegangen. Vgl. मिलन, मेल, 1. मेलक, मेलन und मील् 4.

— caus. *Jmd mit Jmd* (gen.) *zusammenführen, zusammenkommen lassen:* तान्मेलयिष्याम्यहं तव Kathâs. 46, 50. इत्युषायाः प्रियो ऽह्नैव मेलितश्चित्रलेखया 31, 33. ततस्ततो मेलयित्वास्मान् 39, 105. मेलयामास सैगतान् Verz. d. Oxf. H. 254, *a*, 11.

— परि, partic. °मिलित *verbunden mit* (instr.) Çiç. 11, 21.

— सम् *zusammenkommen, sich einfinden, sich zu Jmd gesellen:* संमिलत्सिद्धसंघात Kathâs. 22, 175. संमिल्य Açokâvad. 9. 14. संमिलिता भवत zur Erklärung von संनिहिता भवत Schol. zu Çâk. 17, 20. तत्र संमिलितश्चैष द्वितीयो ब्राह्मणः सखा Kathâs. 27, 189. तेन तथा कृतं यथा तस्य प्रचुरा उष्ट्राः करभाश्च संमिलिताः *dass viele alte und junge Kameele bei ihm sich einfanden* d. i. *in seinen Besitz kamen* Pańkat. 229, 5. — Vgl. संमेलन.

मिलन (von मिल्) n. *das Zusammentreffen, Begegnung* Spr. 721. व्यालनिलयमिलनेन गरलमिव कलयति मलयसमीरम् so v. a. *Berührung* Gît. 4, 2.

मिला s. दुर्मिला.

मिलिन् (von मिल्) adj. *verbunden —, versehen mit;* s. ज्योतिर्मिलिन्, vgl. aber auch नीलमीलिक.

मिलिन्दक m. *eine Art Schlange* Suçr. 2, 265, 12.

मिलीमिलिन् adj. als Beiw. Çiva's MBh. 12, 10419. Nach dem Schol. giebt es einen an Çiva gerichteten Mantra, der aus folgenden 18 Silben besteht: ओं रुद्र चीलि चोलि चिलि चिलि मिलि मिलि ओं स्वाहा.

मिल्हा f. N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 8, 1071.

1. मिश् *mischen* in मिश्र, मिश्ल, 1. मिल्.

2. मिश्, मेशति *summen* (auch *zürnen*) Dhâtup. 17, 74. — Vgl. मश्.

मिशर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 16. — Vgl. मिसर.

मिशि und मिशी f. = मिसि *Anethum Panmori Roxb.* und *An. Sowa Roxb.* Bhar. zu AK. 2, 4, 3, 23. 5, 17. ÇKDr. = मांसी und मिसी *Nardostachys Jatamansi Dec.* Çabdar. im ÇKDr.

मिशष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 37.

मिश्र (von 1. मिश्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 13. 1) adj. f. आ *a) vermischt, vermengt; gemischt* so v. a. *mannichfaltig, vielartig* H. 1469. कर्पूरागरुकक्कोलकस्तूरीचन्दनद्रवैः। स्याद्यत्तकर्दमो मिश्रैः 638. fg. वचांसि मिश्रा कृणवावहै नु so v. a. *sich unterreden* RV. 10, 95, 1. बहु वै गार्हपत्यस्याग्निं मिश्रमिव चर्यते TS. 1, 7, 6, 4. यदिं मिश्रमिव चरेत् 3, 3, 8, 4. 6, 3, 11, 6. Çat. Br. 3, 6, 1, 23. 4, 3, 5, 1. Kâtj. Çr. 19, 2, 23. पृथक्पृथग्वा मिश्रौ वा विवाहौ पूर्वचोदितौ। गान्धर्वो राक्षसश्चैव धर्म्यौ क्षत्रस्य तौ स्मृतौ॥ M. 3, 26. MBh. 1, 2966. 12, 11438. 13, 2413. अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणः फलम् Bhag. 18, 12. दृभिर्लक्षणैर्विपरीतैरल्पायुर्मिश्रैर्मध्यमायुर्भवति Suçr. 1, 124, 15. 252, 4. Kâm. Nîtis. 15, 39. 40. Varâh. Bṛh. S. 7, 9. 14. 30, 4. 61, 19. 69, 9. 96, 9. Bṛh. 8, 7. 19. Râǵa-Tar. 6, 117. Mârk. P. 68, 46. पद्यं गद्यं च मिश्रं च Kâvjâd. 1, 11. 31. 32. H. 1. 19. Weber, Nax. 2, 385. Ind. St. 8, 312. 426. fgg. Verz. d. Oxf. H. 175, *a*, 12 Bhâg. P. 2, 10, 40. प्रख्यात, उत्पाद्य, मिश्र (वस्तु) Pratâpar. 20, *a*, 4. °नाममाला *gemischt, mannichfaltig* Verz. d. Oxf. H. 210, *b*, 40. °प्रकरण 335, *a*, No. 787. मिश्रैर्मूलैः *verschlungen* Varâh. Bṛh. S. 55, 13. Râǵa-Tar. 5, 37. *vermischt —, vermengt mit, begleitet von, versehen mit;* die Ergänzung im instr. M. 3, 273. ऐङ्गुदं बदरैर्मिश्रं (so die ed. Bomb.) पिण्याकम् R. 2, 103, 29. विषेणेवामृतं मिश्रम् 5, 35, 2. 6, 16, 6. मिश्रा देवेभिराधम् VS. 17, 65. अन्नेन मिश्राकृतिः Çat. Br. 1, 6, 1, 21. AV. 12, 3, 41. 44. MBh. 7, 8774. न्यायैर्मिश्रानपवादान् RV. Prât. 1, 13. न मिश्रः स्यात्पापकृद्भिः कथंचित् *nie und nimmer geselle man sich zu Bösen* Spr. 3645. तया (गङ्गया) चाप्यभवन्मिश्रो गर्भं चास्या दधे तदा (पावकः) *er vermischte sich mit ihr* MBh. 13, 4071. statt des blossen instr. der instr. mit समम् Spr. 2842. gen. statt instr.: तत्र सौगन्धिकानां च पुष्पाणां पुण्यगन्धिनाम्। उह्यमानो मिश्रेण वायुना पुण्यगन्धिना॥ MBh. 3, 1757. प्रवर्तते यत्र रजस्तमस्तयोः सत्त्वं च मिश्रं न च कालविक्रमः Bhâg. P. 2, 9, 10. Gewöhnlich geht die Ergänzung im comp. voran und der Ton ruht auf der letzten Silbe desselben P. 2, 1, 31. 6, 2, 154. मधु° TS. 5, 2, 8, 6. 5, 2. रेतो° Ait. Br. 6, 27. लोहित° Çat. Br. 12, 7, 3, 4. दधि° Kâtj. Çr. 5, 4, 26. Jâǵn. 1, 249. जलमिश्रेण वायुना MBh. 3, 11003. Hariv. 16205. Spr. 1914. Pańkat. 9, 4. Çâk. 155. करकामिश्रं ददात्यम्भः Varâh. Bṛh. S. 21, 33. 78, 22. कण्टकि° (द्रुम) 95, 37. शल्लकीबदरी° (कानन) R. 2, 55, 8. तीर्थाश्रमगिरिसरिद्भिः कान्तारमिश्राः (दण्डकारण्यभागाः) Uttararâmak. 32, 8. मौलरत्नोकरिमिश्रसैन्य Ragh. 14, 10. रत्न° (स्वर्णलता) Kathâs. 35, 25. परमस्तम्भतोयपर्निर्वभ्रमिश्रैः Pańkar. 1, 7, 56. अव्यञ्जनमिश्रशुद्धकेवलस्वर Schol. zu AV. Prât. 4, 113. दशरात्रमिश्रं मासम् Lâṭj. 4, 7, 11. 8, 6, 12. तौ खलु आग्निमिश्रावेवैतौ रात्रिं विकुर्यातामितिहासमिश्रेण वा केनचिद्वा Gobh. 1, 6, 6. Kauç. 10. 11. 17. 18. Nir. 4, 6. Ait. Up. 5, 3. प्रयाणाधनिमिश्रतूर्य Ragh. 16, 32. मधुरोक्तिप्रेमसंमान° (दान) Spr. 187. पार्थिवत्वमखिलमिश्रया चेष्टया Râǵa-Tar. 6, 117. ब्राह्मणमिश्रो राजा soll nach dem Schol. zu P. 6, 2, 154 = ब्राह्मणैः सह संहित ऐकार्थ्यमापन्नो राजा sein. Ausnahmsweise geht मिश्र voran, wodurch ein adj. comp. gebildet wird: पर्जन्यो मिश्रवातः *Regen von*

*Wind begleitet* MBH. 7,887. महामेघाविवोद्दीर्णौ मिश्रवातौ 8492. Vgl. अ°, उन्मिश्र, वि°, व्या°, सं°, समुन्मिश्र, तिल°, पन्मिश्र, पाद°. — *b)* wie शल्लकीबदरीमिश्रं काननम् (R. 2,55,8) *ein mit* Çall. *und* Bad. *vermischter Wald* so v. bedeutet als *ein Wald, der ausser* Çall. und Bad. *noch andere weniger nennenswerthe Bäume enthält*, so ist मरीचिमिश्रा ऋषयः BHÂG. P. 1,6,31 so v. a. *Ṛshi's mit* Marîki *an der Spitze* und मरीचिमिश्राः ohne subst. 6,13,21 so v. a. Marîki *und die Uebrigen*, Mar. *nebst Genossen*. शार्ङ्गरवमिश्राः ÇÂK. 48,21. 52,1. In Verbindung mit ehrenden Beiwörtern so v. a. unser *u. s. w. u. s. w.*: आर्यमिश्राः (s. d.), भावमिश्र (s. d.), आर्यविदग्धमिश्राः *Hochgeehrte, Gelehrte u. s. w. u. s. w.* VIKR. 3,12. MÂLATIM. 2,16. 17, v. l. Häufig auch im sg. am Ende und am Anfange von Personennamen, insbes. von Gelehrten, als Ehrenbezeichnung. Dies ist das मिश्र प्रशंसावचन im gaṇa मतल्लिकादि zu P. 2,1,66. Vgl. असज्ज्ञाति°, कृष्ण°, केशव°, देव°, धीरेश°, बृहस्पति°, भवदेव°, भाव°, भास्कर°, मणि°, मण्डन°, मदन°, मधु°, महाराज°, मित्र°, मिसरू°, मोहनदास°, हरि°, हर्ष° u. s. w. — *c)* = मिश्रक *mischend*: धान्य° *Korn mischend* d. i. *verfälschend* JÂGN. 3,241. — 2) m. *a)* Bez. *einer Art von Elephanten* H. 1218. — *b)* Abkürzung für verschiedene auf मिश्र ausgehende Personennamen, = असज्ज्ञातिमिश्र DHÛRTAS. in LA. 95,9. = मण्डनमिश्र Verz. d. Oxf. H. 240,*a*, No. 582. Auch volles N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 2,251. HALL 83. Verz. d. Oxf. H. 291,*b*,3 v. u. श्री° Verz. d. B. H. No. 938. मिश्राः und मिश्र 823. — 3) n. *eine Art Rettig* (चाणक्यमूलक) RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रक 1) adj. (von मिश्र) *vermischt, miscellan* SUÇR. 1,8,17. 9,20. 131,12. °चिकित्सित 2,149,8. VARÂH. BRH. S. 86 in der Unterschr. Verz. d. B. H. 258,26. No. 873. 896. 979. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,20. 195,*a*,31. 320,*b*,5. 324,*a*,32. 336,*b*,14. *gemischt, nicht rein*: शुद्धकं मिश्रकं चेति द्विविधं वङ्गमुच्यते 320,*b*,5. गुणस्थान Bez. der 3ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen, 397,*a*,10. — 2) nom. ag. (von मिश्रय्) *Mischer, Verfälscher von Korn* u. s. w. M. 11,50. — 3) n. *a) Steppensalz* RÂGAN. im ÇKDR. — *b)* N. pr. eines Tîrtha MBH. 3,6064. fg. तत्र तीर्थानि राजेन्द्र मिश्रितानि महात्मना 6061. — *c)* N. pr. eines Götterhains (vgl. मिश्रकावण) TRIK. 1,1,65. Verz. d. Oxf. H. 121,*a*,38.

मिश्रकावण (मिश्रक + वन) n. P. 8,4,4 und gaṇa कोटरादि zu P. 6,3,117. N. von Indra's Lusthaine Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,38. fälschlich °वन TRIK. 1,1,61. VJUTP. 103. LALIT. ed. Calc. 49,1. 94,5.

मिश्रकेशव (मिश्र + के°) m. N. pr. eines Autors, = केशवदास Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 152.

मिश्रकेशी (मिश्र + केश) f. N. pr. einer Apsaras MBH. 1,2557. 3698. 4817. 4,259. HARIV. 8452. 12471. 14162. R. 2,91,17. 45. ÇÂK. 79,1, v. l. BHÂG. P. 9,24,42. BRAHMA-P. in LA. (H) 50,19.

मिश्रचतुर्भुज (मिश्र + च°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 2,245. 417.

मिश्रज (मिश्र + 1. ज) m. *Maulthier (von gemischten Eltern geboren)* RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रजाति (मिश्र + जा°) adj. *von gemischter Herkunft, dessen Eltern zu verschiedenen Kasten gehören* H. 895.

मिश्रण (von मिश्रय्) n. 1) *das Mischen, Mischung* KÂTJ. ÇR. 5,10,11. DHÂTUP. 24,23. Schol. bei WILSON, SÂṄKHJAK. S. 43. अ° SÂH. D. 15,9. एतैः सह (so die v. l.) वाक्यमिश्रणाम् so v. a. *Unterhaltung* PRAB. 20,19. — 2) *Addition* COLEBR. Alg. 5.

मिश्रता (von मिश्र) f. *das Vermischtsein, Vermischung* MBH. 12,11438. R. GORR. 1,38,14.

1. मिश्रधान्य (मिश्र + धा°) n. *vermischte Körnerfrucht*: व्रीहियवगोधूमोपवाकतिलप्रियङ्गुश्यामाका इति मिश्रधान्यानि KAUÇ. 8. — Vgl. मैश्रधान्य.

2. मिश्रधान्य (wie eben) adj. *aus verschiedenen Körnern gemischt*: यौ ते चक्रुरामे पात्रे यौ चक्रुर्मिश्रधान्ये AV. 5,31,1.

मिश्रपुष्पा (मिश्र + पुष्प) f. *Trigonella Foenum graecum* (मेथिका) RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रभाव (मिश्र + भाव) m. N. pr. eines Mannes, = भावमिश्र und भाव Verz. d. Oxf. H. 309,*b*, No. 743. Verz. d. Kop. H. 105,*a*.

मिश्रय् (von मिश्र), °यति 1) *mischen, vermengen, vermischen mit* (instr.) P. 3,1,21. DHÂTUP. 35,67. KÂTJ. ÇR. 10,4,7. MBH. 1,3223. 5724. HARIV. 7805. 7864. अश्वानृक्षसवर्णांश्च (so die neuere Ausg.; vgl. u. व्या) हंसवर्णैः सुवाजिभिः (so die neuere Ausg.) | मिश्रयन्समरे 13301. वाचं न मिश्रयति यद्यपि मे वचोभिः ÇÂK. 30. partic. मिश्रित *gemischt, vermischt mit* MBH. 3,6061. SUÇR. 2,437,13. कङ्कालं तैलमिश्रितम् KATHÂS. 4,47. 39,12. PAÑKAT. 215,2. तदस्तु भुक्तं विप्रेण कृशनैवेद्यमिश्रितम् PAÑKAR. 1,2,74. ते ऽपि सर्वे नियोक्तव्या मिश्रिता वेदपारगैः MBH. 3,13368. 7,8594. R. 1,54,20. BHÂG. P. 6,9,39. आलापो ऽपि न मिश्रितः Spr. 524, v. l. *durcheinander gemischt*, von einem Geschmacke VARÂH. BRH. S. 2,14. मिश्रिता (संक्रान्तिः) चैव विज्ञेया मिश्रितर्क्षेस्तु संक्रमे TITHJÂDIT. im ÇKDR. — 2) *addiren* SÛRJAS. 2,15. 3,16.

— व्यति *vermischen mit, mischen unter* (instr.): कृपानश्चैर्द्रोणस्य व्यत्यमिश्रयत् MBH. 7,3593.

— अनु *untermischen*: विनेदुश्चक्रवाकाश्च वायसैरनुमिश्रिताः R. 6,75,38.

— व्या *vermengen mit, mischen unter*: अश्वानृक्षसवर्णांश्च हंसवर्णैर्हयोत्तमैः | व्यामिश्रयद्रणे MBH. 7,5440. 8773, wo mit der ed. Bomb. ऽथ तस्याश्वान् st. रथस्याश्वान् zu lesen ist.

— वि *unter einander mengen*: वायुभूतः स वस्त्राणि सर्वाण्येव व्यमिश्रयत् MBH. 1,8282. partic. °मिश्रित *vermengt, untermischt mit, begleitet von*: जिघ्राणो ऽस्य वसागन्धं सर्पिर्जतुविमिश्रितम् MBH. 1,5781. गिरिप्रस्रवणैर्पद्दैरिकादिविमिश्रितैः (so die ed. Bomb.) 6,3441. तीरवृक्षप्रवालैश्च पद्मोत्पलविमिश्रितैः R. GORR. 2,12,7. 6,113,18. MBH. 4,294. 13,4738. सशिखिचातकदर्दुरनिःस्वनैर्यदि विमिश्रितमन्द्रपटुस्वनाः (सलिलदाः) VARÂH. BRH. S. 24,19. R. 5,13,4. (सभाम्) षड्जोद्गीतमधुरां (°निनदां die neuere Ausg.) सामगीतविमिश्रिताम् gehört dem Sinne nach zu उद्गीत oder निनद) HARIV. 14058. एतस्मिन्नन्तरे शब्दो भेरीशङ्खविमिश्रितः | राघवस्याभवत्सैन्ये R. 6,10,35. तेषां तत्र कथा दिव्या धर्मिष्ठाश्चाभवन्नृप | ऋषीणां च पुराणानां देवासुरविमिश्रिताः so v. a. *Geschichten von alten Weisen und von Göttern und Dämonen (vom Kampfe der Götter mit den Dämonen)* MBH. 15,779.

— सम्, partic. °मिश्रित *vermengt, untermischt mit* (instr.) MBH. 7,7309. — Vgl. संमिश्रण.

— प्रतिसम्, partic. °मिश्रित *mit einem Andern verbunden, an etwas*

*Anderes gebunden:* क्लीव MBH. 12,7973. क्लीवे च प्रतिसंयुक्ते ed. Bomb.

मिश्रलटकन (मिश्र + ल°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 309,*b*, No. 743. Verz. d. Kop. H. 105,*a*.

मिश्रवर्ण (मिश्र + वर्ण) 1) adj. *eine gemischte Farbe habend.* — 2) n. *eine schwarze Art Aloeholz* (कृष्णागुरु) RÂGAN. im ÇKDR.

• मिश्रवर्णफला (मि° + फल) f. *Solanum Melongena* RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रव्यवहार (मिश्र + व्य°) m. *investigation of mixture, ascertainment of composition, as principal and interest joined, and so forth* COLEBR. Alg. 39; vgl. SIDDHÂNTAÇIR. 13,7.

मिश्रशब्द (मिश्र + श°) m. *Maulthier* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. मिश्रज.

मिश्रिन् (von मिश्र) m. N. pr. eines Schlangendämons MBH. 16,119.

मिश्रीकरण (von मिश्र + 1. कर्) n. *Ingredienz, Zuthat zu einer Speise, Würze* P. 2,1,35.

मिश्रीभाव (von मिश्रीभू) m. *Vermischung* (intrans.): शोणितशुक्र° GAUDAP. zu SÂṄKHJAK. 39. यद्यपि श्रुतिस्मृतिविहितो धर्मस्तथापि °भावाद्विशुद्धियुक्तः ders. zu 2.

मिश्रीभू (मिश्र + 1. भू), °भवति *sich vermischen, sich verschlingen:* अद्रितनयादेहेन मिश्रीभवत् — वपुः स्थाणोः RÂGA-TAR. 4,1. तया मिश्रीबभूव (*geschlechtlich*) सः HARIV. 11237. मिश्रीभवच्चक्षुषोः (दंपत्योः) *deren Blicke zusammentreffen* Spr. 530. °भूत VJUTP. 122.

मिश्रेया f. = मिशि, मिसि *Anethum Panmori Roxb.* oder *eine andere Anisart* AK. 2,4,2,24. H. an. 3,589. MED. r. 195.

मिश्र = मिश्र in आ°, नि°, सं°.

1. मिष्, मिषति DHÂTUP. 28,60. die einfache Wurzel nur im partic. praes. zu belegen. 1) *die Augen aufschlagen, — offen haben* NIR. 3,16. गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तम् RV. 1,164,28. विश्वस्य मिषतो वशी 10,190, 2. AV. 10,8,30. आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसीत्। नान्यत्किं चन मिषत् AIT. UP. 1,1 (= व्यापारवदितरद्वा ÇAṄK.). TS. 6,3,5,1. मिषतो बन्धुवर्गस्य महतीं श्रियं त्यक्त्वास्माल्लोकादमुं लोकं प्रयाताः so v. a. *im Angesicht —, vor den Augen der Angehörigen* MAITRJUP. 1,4. MBH. 1,545. 7179. 8159. 2,2535. 3,10464. 5,5650. 5957. 6,2473. 14,322. HARIV. 11011. R. 5,38,33. 6,72,3. KUMÂRAS. 2,46. BHÂG. P. 1,12,11. 3,3,3. 15, 29. 19,9. 4,22,48. 5,14,3. 29. An allen eben angeführten Stellen die Construction mit dem gen. absol. अस्तं जनो ऽयं हि मिषन्न पश्यति BHÂG. P. 5,18,3. हित्वा मिषन्तं पितरं सन्नवाचम् 4,8,14. उग्रां पुष्टां मिषतीं (= पश्यतीं सर्वज्ञाम् NILAK.) गङ्गाम् MBH. 13,1853. Die Erklärer geben das partic. regelmässig durch पश्यत् wieder; vgl. auch NIR. 3,16 und मेष. — 2) *wetteifern* (स्पर्धायाम्) DHÂTUP.

— उद् 1) *die Augen aufschlagen:* उन्मिमेष तदा मुनिः BHÂG. P. 9,8, 10. उन्मिषन् BHAG. 5,9. उन्मिषन्निमिषंश्चैव (निमिषं चैव ed. Bomb.; wegen des sg. vgl. den vorangehenden Çloka) चिन्तयन्तः पुनः पुनः MBH. 13,1275. ईषदुन्मिषमाणः 9,3280. उन्मिष्य KATHÂS. 45,201. इतिहासपुराणानामुन्मेषं (= उपबृंहणम् NILAK.) निर्मितं च यत् absol. so v. a. *in einem Augenblick* MBH. 1,63. — 2) *sich öffnen* (von den Augen): उन्मिषन्नेत्रयुग्मेन HARIV. 15689. प्रलयान्तोन्मिषिते लोचने KUMÂRAS. 4,2. उन्मिषित n. *das Oeffnen der Augen* RAGH. 5,68. व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मयैः — तपः KUMÂRAS. 5,25. *sich öffnen* (von Knospen): उन्मिषित *aufgeblüht* H. 1128. HALÂJ. 2,32. *sich öffnen* (vom Gesicht) so v. a. *sich zum Lächeln verziehen:* मन्दमुन्मिषिताननः (उन्मथित die neuere Ausg.) HARIV. 15766. — 3) *erglänzen, aufstrahlen:* स्तोकोन्मिषत्तेजसः — वह्निकणास्य Spr. 4159. उन्मिषद्भूषणा DAÇAK. in BENF. Chr. 186,16. BHÂG. P. 2,9,11. — 4) *erblühen* so v. a. *sich entfalten, sich erheben, entstehen:* उन्मिषति नूतनयौवने ऽस्मिन् KATHÂS. 24,228. बुद्धिर्यदुन्मिषति Verz. d. Oxf. H. 132,*a*, No. 241. सौधोन्मिषल्लावण्या (पुरी) RÂGA-TAR. 2,119. उन्मिषद्रोमहर्ष 3,41. उन्मिषत्तोष 257. — Vgl. उन्मिष, उन्मेष fg.

— प्रत्युद् *sich erheben* oder *erglänzen:* प्रत्युन्मिषति — अरुणार्चिषि DAÇAK. in BENF. Chr. 184,4.

— समुद् *sich erheben aus:* स्वयंभूर्यत्र हुतभुग्भुवो गर्भात्समुन्मिषन् RÂGA-TAR. 1,34.

— नि *das Augenlied schliessen, einnicken:* यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव RV. 10,121,1. AV. 10,8,2.11. 9,2,23. ÇAT. BR. 11,2,6,2. न नि मिषति सुरणो दिवे दिवे RV. 3,29,15. 8,25,9. अस्य स्पशो न नि मिषन्ति भूर्णयः 9,73,4. 10,10,8. ÇAT. BR. 3,9,2,11. एजत्प्राणन्निमिषच्च MUṆḌ. UP. 2,2,1. मत्स्यः सुप्तो न निमिषति MBH. 3,10649 = 17346. उन्मिषन्निमिषंश्चैव 13,1275. KÂVJAPR. 154,10. अनिमिषिताभ्यां लोचनाभ्याम् *mit sich nicht schliessenden Augen* DAÇAK. 8,2. Vgl. अनिमिषन्त् fg., निमिष् fg., निमेष fg., निमेषण. — caus. *das Augenlied schliessen:* न्यमीमिषद्रा KENOP. 29.

2. मिष्, मेषति *besprengen, befeuchten* (सेचने) DHÂTUP. 17,48.

1. मिष (von 1. मिष्) *Wetteifer,* m. MED. sh. 21. n. H. an. 2,568. Nach SIDDH. K. 249,*b*,6 ist मिष (ohne Angabe einer Bedeutung) m. *und* n.

2. मिष n. *Betrug, Täuschung, falscher Schein* TRIK. 1,1,129. H. 378. an. 2,568. MED. sh. 21. HALÂJ. 4,24. मिषं कृत्वा तदैवास्फुटया गिरा *eine Täuschung bewirkend* KATHÂS. 64,125. तस्मात्सख्यातिरेकस्ते मिषादेवं परीक्षितः RÂGA-TAR. 1,145. In der Regel im abl. मिषात् oder adv. मिषतम् und zwar in comp. *a*) mit dem *was die Täuschung verursacht:* (दीपकाः) कज्जलोद्गारमिषतो निःश्वासानमुचन्निव *indem der aufsteigende Russ diese Täuschung hervorbrachte* KATHÂS. 43,149. यन्मिषादुत्तरक्ष्मारिद्भारान्यमिवान्तकम् *in dessen die Täuschung bewirkenden Person die nördliche Himmelsgegend gleichsam einen zweiten Todesgott* (der der südlichen angehört) *besass* RÂGA-TAR. 1,290. संततधान्तमिषतः — आशाश्यकाशिरे नीलनिचोलाच्छादिता इव 3,169. इन्दुतपस्वी — श्रोत्रद्वये धारयन् — मण्डनकुण्डलद्वयमिषात् 4,719. मुक्तं कलङ्ककलया शकलं सुधांशोः। कन्दावदाततरदन्तमिषाद्दधानः (द्विपास्यः) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 5 (missverstanden von HALL). — *b*) mit dem *was simulirt wird, blosser Schein ist:* स एवार्यपुत्रः सूदमिषं श्रितः *er hat um zu täuschen die Gestalt eines Kochs angenommen* KATHÂS. 56,364. प्रलापविह्वचोमिषात् 25,202. अतिकारुण्यमिषतस्त्वयां पृथिवीपते। कश्चिन्मतिविपर्यासप्रकारो हृदि रोहति॥ RÂGA-TAR. 3,42. शंभोर्हृणोरुग्रमिषेण गच्छति बहिर्गङ्गान्तरंगावलिः RASATAR. 5,13 bei AUFRECHT, HALÂJ. S. 310 u. मिष. शारदादर्शनमिषात् *unter dem Vorwande* RÂGA-TAR. 4,325. KATHÂS. 49,205. — Wohl verwandt mit मृषा.

मिषमिषाय् (onomatop.), °यते *knistern:* स्थलङ्गं (चामरं) मुखदृक्षां हि दाहे मिषमिषायते। ज्वलङ्गं वह्निदुर्दर्शं महान्तं धूममुद्गिरेत्॥ BHOGARÂGA im ÇKDR. u. चामर.

मिषि f. = मिसि BHAR. zu AK. ÇABDAR. und ÇABDAK. im ÇKDR. RATNAM. 115.

मिषिका (von मिषि) f. *Nardostachys Jatamansi Dec.* ÇABDAR. im ÇKDR.

मिष्ट adj. *schmackhaft, lecker;* n. *ein leckeres Gericht, Leckerbissen:* मिष्टः पटुश्च मधुरमन्नो ऽम्लं पच्यते रसः ÇÂRÑG. SAÑH. 1,2,13. सो ऽदं वाग्यमिष्टानां (°मृष्टानां ed. Bomb.) रसानामवलेहकः MBH. 13,2173. हृद्यैर्मिष्टैर्विहितैस्तथा (अन्नपानैः) SUÇR. 1,117,3. °भोजन KATHÂS. 63,63. VARÂH. BṚH. S. 89,1. 17. पयस् *Wasser* 54,104. रत्न PAÑKAT. 61,13. मोदक PAÑKAR. 1,3,47. द्रव्य 10,17. अन्नम् R. 1,19,22 (23 GORR.). VARÂH. BṚH. S. 71,11. VP. II, 331. मिष्टं कदन्नं वा BHÂG. P. 5,9,9. मिष्टान्न HALÂJ. 2,166. MBH. 13,3223. Spr. 3864. 5224 (मिष्टान्नपाने). KATHÂS. 61,200. VP. II, 218. MÂRK. P. 14,84. PAÑKAR. 2,4,31. Verz. d. Oxf. H. 237,*a*, No. 568. PAÑKAT. 119,7. मिष्टाशा *das Verlangen nach einem Leckerbissen* Spr. 4075. °भुज् MBH. 3,8451. असंविभज्य नुद्राणां या गतिर्मिष्टमश्नताम् 7,2600. R. GORR. 2,79,23. R. in LA. (II) 59,5. यथा तेजस्विनां सूर्यो मिष्टानाममृतं यथा PAÑKAR. 1,1,70. 6,52. MÂRK. P. 137,5. °वाक्य *eine süsse Rede führend* VARÂH. BṚH. S. 104,24, v. l. — मिष्ट ist aus मृष्ट (vgl. 1. मर्ज् 1, *a*) entstanden und wechselt mit diesem in Hdschrr. und Ausgg. überaus häufig.

मिष्टकर्तर् (मिष्ट + क°) nom. ag. *Bereiter schmackhafter Speisen:* शीघ्रपानेषु कुशलो मिष्टकर्ता च भोजने MBH. 3,2749.

मिष्टपाचक (मिष्ट + पा°) adj. *schmackhafte Speisen kochend* Spr. 1787.

मिस्, मिंस्यति NAIGH. 2,14 unter den Verben der *Bewegung.*

मिसर N. pr. *einer Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,17. — Vgl. मिशर.

मिसरू desgl. ebend. 339,*a*,6.

मिसरूमिश्र m. N. pr. eines Mannes ebend. 296,*a*, No. 718.

मिसि f. *Anethum Sowa Roxb.* und *Anethum Panmori Roxb.* AK. 2,4,5,17. H. an. 2,586. MED. s. 7. SUÇR. 2,222,5. 223,1. *Nardostachys Jatamansi Dec.* AK. 2,4,2,23 (मिशी COLEBR. und LOIS.). 4,22 (मिसी). H. an. MED. = अजमोदा H. an. MED. = उशीरी RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. मिशि, मिषि.

1. मिह्, मेहति DHÂTUP. 23,23. मेहते (aus metrischen Rücksichten); मिमेह; अमिक्षत् VOP. 8,80. मेक्ष्यति, मेढा KÂR. 6 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10. 1) *mingere, seichen* (सेचने DHÂTUP.): मेहयाम्यूर्ध्वस्तिष्ठन् AV. 7,102,1. 12,5,22. ÇAT. BR. 3,2,2,20. यन्मेहति तद्वर्षति 10,6,4,1. TS. 7,1,19,3. KÂTJ. ÇR. 7,4,36. NIR. 2,21. अत्यं न मिहे (infin.) वि नयन्ति ṚV. 1,64,6. वृषं मेहन्तमिव बिभ्यतम् BHÂG. P. 1,17,2. कृच्छ्रेण बहु मेहन्तम् SUÇR. 1,121,6. मिमेह रक्तं दस्युरथश्च (nom.) BHAṬṬ. 14,100. प्रति गां प्रति वातं च प्रज्ञा नश्यति मेहतः (gen. partic.) M. 4,52. MBH. 12,7055 (मेहेत). न तु मेहेन्नदीछायावर्त्मगोष्ठाम्बुभस्मसु । न प्रत्यग्न्यर्कगोसोमसंध्याम्बुस्त्रीद्विजन्मनः ॥ JÂǴN. 1,134. ये मेहन्ति च पन्थानम् *auf den Weg* MBH. 13,5030. त्रिस्थानं मेहते यश्च VARÂH. BṚH. S. 61,5. ब्राह्मणानिलगोसूर्यान्न मेहेत कदा च न *in der Richtung von* MÂRK. P. 34,37. — 2) *Samen entlassen:* न खादन्ति न मेहन्ति (= रेतःसेकं मैथुनं कुर्वन्ति Schol.) किं ग्रामे पशवो ऽपरे BHÂG. P. 2,3,18. — 3) मिमिड्ढि = याञ्चाकर्मन् NAIGH. 3,19; vgl. u. सम्. — मीढ und मीढुस् s. bes.

— caus. मेहयति *seichen lassen* ṚV. 10,102,5.

— अति MBH. 13,5979 fehlerhaft für प्रति.

— अभि *beharnen:* पुरुषं वाभिमेहतः (gen. partic.) JÂǴN. 2,293. — Vgl. अभिमिह्य.

— अव *seichen:* °मेहति BHÂG. P. 5,5,32. 34. *harnen auf, seichen in der Richtung von* (acc.): ध्रुवम् ÇAT. BR. 4,2,4,8. आपो ऽनवमेहनीयाः GOBH. 3,3,13. नेरो हितमव मेहन्ति पेरवः ṚV. 9,74,4. गोब्राह्मणार्कमार्गांस्तु ये ऽवमेहन्ति मानवाः MÂRK. P. 14,67.

— उप caus. *benetzen:* स उत्तमश्लोकपदाब्जविष्टरं प्रेमाश्रुलेशैरुपमेहयन्मुहुः BHÂG. P. 6,16,32.

— नि *seichen:* गोर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहत् TS. 2,2,8,2. intens. निमेमिहत्यः ÇAT. BR. 9,1,2,29.

— परि *beharnen:* °मीढ PÂR. GṚHJ. 3,7. — Vgl. परिमेह.

— प्र *seichen:* यास्तिष्ठन्त्यः प्रमेहन्ति यथैवोष्ट्रदशेरकाः MBH. 8,1852. प्रमीढ = मूत्रित (*geseicht*) und घन (*compact* u. s. w.) MED. ḍh. 8. — Vgl. प्रमेह.

— प्रति *harnen gegen* (acc.): प्रतिमेहन्ति ये सूर्यम् MBH. 13,5979 (अति° ed. Calc.). 5983. सूर्यं च प्रतिमेहतु 4514. 4578. R. 2,75,21 (79,4 GORR.).

— सम् hierher ziehen die Comm. die Form मिमिक्ष्व, wie sie auch die unter 1. मिक्ष् angeführten von मिह् ableiten. सं नो राया मिमिक्ष्वा समिळाभिरा *überschütte uns* ṚV. 1,48,16. Vgl. मिमिड्ढि unter d. simpl.

2. मिह् (= मिहू) f. *Nebel, Dunst; wässeriger Niederschlag:* मिहं वसान उप हीमदुद्रोत् ṚV. 2,30,3. मिहं न सूरो अति निष्टतन्युः 1,141,13. पर्वतं मिहं स्तनयन्त्यभ्रा 79,2. वर्धन्ति मरुतो मिहम् 8,7,4. मिहं न वातो वि ह वाति भूम 10,31,9. मिहः प्र तम्रा अवपत्तमांसि 73,5. 1,32,13. 38,7. 3,31,20. मिहो नपात् heisst *der Dämon des Nebels* ṚV. 1,37,11. 5,32,4.

मिहिका (von 1. मिह्) f. *Nebel, Schnee* AK. 1,1,2,20. H. 1072. HALÂJ. 3,28. ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. कार° und महिका.

मिहिर UṆÂDIS. 1,52. m. 1) = مهر *die Sonne* AK. 1,1,2,31. TRIK. 1,1,99. H. 97. an. 3,595. MED. r. 205. HALÂJ. 1,36. MBH. 3,191. Spr. 3894. KATHÂS. 29,199. GÎT. 11,28. MÂRK. P. 107,7. BHAVISHJA-P. in Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,38. — 2) *Greis* MED. ÇABDAR. im ÇKDR. बुद्ध st. वृद्ध H. an. — 3) *Wolke* (von मिह्) H. an. — 4) *Wind.* — 5) *der Mond* RATNAM. im ÇKDR. — 6) N. pr. als Abkürzung für वराहमिहिर Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,16. — Vgl. पद्म°.

मिहिरकुल (मि° *die Sonne* + कुल) m. N. pr. eines Fürsten RÂ[GA-]TAR. 1,289; vgl. LIA. I, 711. Ind. St. 3,190.

मिहिरदत्त (मि° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 4,80.

मिहिरपुर (मि° + पुर) n. N. pr. einer von Mihirakula erbau[ten] *Stadt* RÂǴA-TAR. 1,306.

मिहिररति (मि° + र°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*

मिहिराण m. Bein. Çiva's TRIK. 1,1,46. मिहराण H. ç. 40. — V[gl.] मीढुस्.

मिहिरेश्वर (मिहिर + ई°) m. N. eines von Mihirakula erbaute[n] *Heiligthums* RÂǴA-TAR. 1,306.

मिहिलारोप्य n. N. pr. einer Stadt im Süden PAÑKAT. 3,9. 6,4. 104,5. 106,22. 116,15. 148,4. — Vgl. महिलारोप्य.

1. मी s. 2. मा und 2. 3. मि.

2. मी (= 2. मि, मी) adj. in मन्यु°.

मीडम् adv. *leise:* मीडं वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्यजुषा क्रियत उच्चैर्ऋचा च साम्ना च क्रियते KÂṬH. 29,2.

मीढ 1) partic. (von 1. मिह्) *geseicht, beharnt* AK. 3,2,46. H. 1495. — 2) मीढ, मीळ्हे n. *Kampf, Wettkampf* NAIGH. 2,17. ṚV. 1,100,11.

बार्धमे ग्नान्वृषभेवं मन्युना घृषा मीळ्हे संचीषम 6,46,4. असर्जि कलशाँ अभि मीळ्हे सप्तिर्न वाजयुः 9,106,12. 107,11. = धन Naigh. 2,10. Der Form nach zu मिह् gehörig. — Vgl. अज°, देव°, द्वि°, पुरु°, मु°, स्वमीळ्ह.

मीढुष (von मीढ्वंस्) m. N. pr. eines Sohnes des Indra von der Paulomî Bhâg. P. 6,18,6. — Vgl. देव°.

मीढुष्टम s. u. मीढ्वंस्.

मीढ्वंस् (nach den Grammatikern partic. perf. von 1. मिह्) P. 6,1,12. Vop. 26,135. मीढ्वांसम्, मीढुषे, मीळ्हुषे, voc. ved. मीढ्वस् P. 8,3,1, Sch. 1) adj. a) etwa *spendend, freigebig:* (अग्निः) मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात् RV. 1,27,2. प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नॄन् 169,6. 173,12. यथा नो मीढ्वान्स्तवते सखा तव 2,24,1. 8,25,14. आदित्य AV. 13,2,1. Unter den Göttern führen dieses Beiwort vorzugsweise Rudra (Çiva) RV. 1,114,3. 122,1. 2,33,14. MBh. 3,1628. 7,9524. 14,195. Hariv. 14880. Bhâg. P. 3, 14,34. 4,7,7. 24,43. 8,7,45. superl. मीळ्हुष्टम, मीढुष्टम RV. 1,43,1. VS. 16,11. 29. Bhâg. P. 4,7,6. Agni RV. 2,8,1. 3,16,3. 4,5,1. auch Varuṇa 1,36,6. 7,86,7. 88,1. Mitra 4,3,5. Vishṇu 1,55,4. 7,40,5. Parǵanja 102,1. Indra TBr. 3,1,2,2. — b) *gut befruchtend* (= रेतःसेक्तृ Schol.), von einem Bocke Bhâg. P. 9,19,5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Daksha Bhâg. P. 9,2,19.

मीन Uṇâdis. 3,3. 1) m. a) *Fisch* AK. 1,2,2,17. Trik. 1,2,16. 3,3,251. H. 1343. an. 2,279. Med. n. 15. Halâj. 3,35. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,3. M. 11,68. MBh. 1,2388. 3,12248. R. 1,44,23. 2,40,34. 3,68,7. 5,28,13. Suçr. 2,2,20. 364,2. Ragh. 1,73. Ṛt. 1,20. Megh. 93. Spr. 699. 973. 2234. 4723. Varâh. Bṛh. S. 87,7. Kathâs. 60,85. केशव धृतमीनशरीर Gît. 1,5. Bhâg. P. 3,2,8. °पुच्छ Varâh. Bṛh. S. 68,45. °युग *zwei in einander geschlungene Fische* (eine bekannte Figur) 44. °द्वय Bhâg. P. 3,28,30. Der *Fisch* ist Kâma's Attribut H. 229. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 6,4715. 16,140. Hariv. 13815. Râǵa-Tar. 5,94. — b) *die Fische im Thierkreise* Trik. 3,3,251. H. 116, Sch. H. an. Med. [Viç]va a. a. O. Weber, Nax. 2,358. Ǵjot. 21. R. 1,19,8 (18,15 ed. Bomb.). [Var]âh. Bṛh. 4,18. 23,1. 26,6. 27,35. Mârk. P. 58,79. Verz. d. Oxf. H. [...]b,32. अन्योऽन्यपुच्छाभिमुखं द्वि मीनो मत्स्यद्वयम् Çrîpati in Z. f. d. [D.] M. 3,389. °युग Varâh. Bṛh. 26,6. — c) N. pr. eines Joga-Leh[rers] (= मीननाथ) Verz. d. Oxf. H. 101,a,34. 233,b,39 (Verz. d. B. H. [...]647. Hall 16). — 2) f. आ N. pr. einer Tochter der Ushâ und Ge[ma]hlin Kaçjapa's Vahni-P. im ÇKDr. — Vgl. नड°, नल°, नेत्रमीना, [म]हामीन, मैनाल, मैनिक.

मीनकेतन (मीन + के°) m. Bein. *des Liebesgottes* AK. 1,1,1,20. H. 229, Sch.

मीनगन्धा (मीन + गन्ध) f. Bein. der Satjavatî Verz. d. Oxf. H. 80, b,39. — Vgl. मत्स्यगन्धा.

मीनगोधिका (मीन + गो°) f. *Teich* Trik. 1,2,28.

मीनघातिन् (मीन + घा°) m. 1) *Fischtödter, Fischer* ÇKDr. — 2) *Kranich* Râǵan. im ÇKDr. मीनाघातिन् Wilson nach ders. Aut.

मीननाथ (मीन + नाथ) m. N. pr. eines Joga-Lehrers Hall 15. Verz. d. Oxf. H. 101,b,1. 236,a,24. Verz. d. Tüb. H. 20.

मीननेत्रा (मीन + नेत्र) f. *eine Art* Dûrvâ-*Gras* (गण्डदूर्वा) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. नेत्रमीना.

मीनर (von मीन) gaṇa अश्मादि zu P. 4,2,80. m. *ein best. Meerthier*, = मकर Trik. 1,2,22.

मीनरङ्क (मीन + रङ्क) m. *Eisvogel* Trik. 2,5,27.

मीनरथ (मीन + रथ) m. N. pr. eines Fürsten VP. 390.

मीनराज (मीन + राज) m. 1) *der König der Fische* Bhâg. P. 9,6,40. — 2) N. pr. eines Astrologen Verz. d. Oxf. H. 329,b,10.

मीनराजजातक (मी° + जा°) n. Titel eines astrologischen Werkes des Javaneçvara Verz. d. Oxf. H. 329,a, No. 781.

मीनवत् (von मीन) adj. *reich an Fischen:* पुष्करिण्यः MBh. 3,12720.

मीनाक्ष (मीन + अक्ष *Auge*) 1) m. N. pr. eines Daitja Hariv. 12933. व्याघ्राक्ष die neuere Ausg. — 2) f. आ a) *eine* Soma-*Pflanze* und *eine Art* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr. Vgl. मत्स्याक्षी. — b) N. pr. einer Tochter Kuvera's ÇKDr. nach den Purâṇa.

मीनाघातिन् s. मीनघातिन्.

मीनाण्डी (मीन + अण्ड) f. *Sandzucker* Râǵan. im ÇKDr.

मीनाम्रीण m. 1) = दर्दुराम्र (wohl die richtige Form für दर्दराम्र) *eine Art Brühe.* — 2) *Bachstelze* Med. n. 105. — H. an. 4,85. fg. liest मीनाम्रीण und दर्शरात्र st. दर्दुराम्र.

मीनालय (मीन + आ°) m. *das Meer* Dhanaṁǵaja im ÇKDr.

मीम्, मीमति *gehen, sich bewegen* (*einen best. Laut von sich geben* v. l.) Dhâtup. 13,25. — Vgl. 2. मा.

मीमांसक m. 1) (vom desid. von मन्) nom. ag. *Erwäger, Prüfer;* s. काव्य°. — 2) मै° (von मीमांसा) *ein Anhänger des* Mîmâṁsâ-*Systems* gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. Taitt. Prât. in Ind. St. 4,251. Madhus. ebend. 1,23,16. Verz. d. B. H. 160. No. 1178. Verz. d. Oxf. H. 163,a,8. 242,b, No. 599. Muir, ST. 3,56. 101. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 8. Schol. zu Kâtj. Çr. 124,1 v. u. ज्ञानमीमांसक Sâh. D. 26,3. °दुर्दुरूढ P. 2,1,53, Sch.

मीमांसन (vom desid. von मन्) nom. ag. *Erwäger, Prüfer* P. 3,2, 149, Sch.

मीमांसा (wie eben) f. 1) *Reflexion, Ueberlegung, Ansicht; Abwägung, Erörterung, Beanstandung* Çat. Br. 1,3,5,12. सो एषा मीमांसैवेतरं तु क्रियते 4,1,4,16. 2,1,7. 5,2,8. चितिपुरीषाणाम् 8,7,4,12. 14,4,2,30. 11,2,4,4. TBr. 3,3,4,6. 8,5. सैषा मैमांसाग्निहोत्र एव संपन्ना 10,9,2. Çâṅkh. Br. 26,2. Taitt. Âr. 1,12,5. सैषानन्दस्य मीमांसा भवति Taitt. Up. 2,8. Burn. Intr. 625. काल° Verz. d. B. H. No. 873. Vgl. दृत्तक°. — 2) *die Erörterung des heiligen Textes,* Bez. eines philosophischen Systems, das sich in die पूर्व° oder कर्म° und in die उत्तर°, ब्रह्म° (s. bes.), शारीरकमीमांसा oder वेदान्त spaltet; als Gründer der ersten wird Ǵaimini, als Gründer der zweiten Bâdarâjaṇa genannt. H. 251. 253. Halâj. 1,10. Ind. St. 1,13. 19. 281. 301. 2,56. 3,260. fg. gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. °हेतुवाक्यज्ञैः Hariv. 14062 (der ganze halbe Çloka fehlt in der neueren Ausg.). Kâm. Nîtis. 2,13. VP. 284. Prab. 86,12. Dhûrtas. in LA. 67,9. Verz. d. Oxf. H. 86,b,48. °कृत् Bez. Ǵaimini's Spr. 3253. Die folgenden Compp. sind Titel von Mîmâṁsâ-Schriften: °कौतूहलवृत्ति Hall 182. °कौस्तुभ 180. Colebr. Misc. Ess. I, 299. Verz. d. Oxf. H. 353,a, No. 836. °जीवरक्षा Hall 195. °तत्त्वचन्द्रिका 193. °त-

न्त्रवार्त्तिक Verz. d. Oxf. H. 219, *a*, No. 520. °नयविवेक (fälschlich °न्यायविवेक Colebr. Misc. Ess. I, 299) Hall 179. °नयविवेकदीपिका und °नयविवेकशङ्कादीपिका 180. °नयविवेकालंकार 179. °न्यायप्रकाश 185. Verz. d. Oxf. H. 219, *b*, No. 524. °परिभाषा Hall 186. °बालप्रकाश 183. °भाष्य Colebr. Misc. Ess. I, 334. Verz. d. Oxf. H. 219, *b*, No. 523. °भाष्यवार्त्तिक Hall 170. °भाष्यविवरण Verz. d. Oxf. H. 219, *b*, No. 525. मीमांसार्थप्रदीप Hall 189. °वार्त्तिक 170. °विधिभूषण 194. °शास्त्रसर्वस्व 182. 207. °श्लोकवार्त्तिक 164. 171. °सर्वस्व 207. °सारसंग्रह 184. °सूत्र 169. °सूत्रदीधिति 182. 207. °स्तवक 188.

मीमांसाशिरोमणि (मी° + शि°) m. Bein. eines **Nîlakaṇṭha** Hall 192.

मीमांस्य (vom desid. von मन्) adj. *einer Abwägung bedürfend, zu beanstanden* Gobh. 1, 2, 13. Kenop. 9. Suçr. 2, 10, 21. Hârîta bei Kull. zu M. 5, 127. अ° M. 2, 10. विष्णोरमीमांस्यभागमात्मानम् R. ed. Bomb. 6, 59, 110. 120.

मीर Uṇâdis. 2, 25. m. *das Meer* Uǵǵval. *ein best. Theil eines Berges* (पर्वतैकदेश); *Grenze; Getränk* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas.

मीरमीरा f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 194, *a*, 8.

मील्, मीलति Dhâtup. 15, 10. मिमील; अमीलीत् P. 7, 2, 2. 1) *die Augen schliessen* Dhâtup. Gît. 10, 16. मीलित *der die Augen geschlossen hat, schlummerig:* यच्चतुरध्यशेत स चन्द्रमास्तस्मात्स मीलिततरः Çat. Br. 7, 1, 2, 7. प्रजा त्वस्य मीलितेव भवति Paṅkav. Br. 18, 4, 4. 7, 9, 21. — 2) *sich schliessen* (von den Augen): तस्य मिमीलतुर्नेत्रे Bhaṭṭ. 14, 54. मीलद्दृशा Bhâg. P. 3, 2, 5. नेत्रेण मीलद्विवरेण (= अच्छिद्रेण Nîlak.) केवलं धन्यो ऽक्ष्मेवेति तदा व्यचिन्तयम् Hariv. 15776. मीलित (könnte auch zum caus. gehören) *geschlossen:* अर्धमीलितलोचना Kathâs. 20, 50. 38, 65. 62, 51. Bhâg. P. 1, 18, 25. Vet. in LA. (II) 10, 9. Sâh. D. 69, 14. अमीलितदृश् Bhâg. P. 3, 8, 10. *geschlossen* so v. a. *noch nicht aufgeblüht* H. 1129. — 3) *verschwinden;* मीलित *verschwunden, zu sein aufgehört:* मीलितधियाम् (नृणाम्) Bhâg. P. 2, 7, 36. यादवीव्हसितैः सार्धं योधानां मीलितं यशः Râǵa-Tar. 1, 60. — 4) = मिल् *sich zusammenthun, — verbinden:* मीलन्मेघ° (नीलमेघ° v. l.) *sich zusammenziehend* Uttararâmaḱ. 96, 16. सभ्रातृकेन तुङ्गेन मीलिताः (मिलिताः wäre nicht gegen das Versmaass) पूर्वमन्त्रिणः Râǵa-Tar. 6, 334. चतुस्त्रिंशच्च मीलिताः *zusammengenommen, im Ganzen* H. 64. — Vgl. मिष्.

— caus. मीलयति, aor. अमिमीलत् und अमीमिलत् P. 7, 4, 3. Vop. 18, 3. *schliessen* (die Augen, die Blüthen): अमीलयद्दृशौ Bhâg. P. 3, 20, 40. न मीलयति पद्मानि — त्वन्मुखेन्दुः Spr. 4330. मासानेतान्गमय चतुरो लोचने मीलयित्वा so v. a. *mögen dir die vier Monate so rasch vergehen wie ein Augenblick* Megh. 109. Spr. 634. Kuvalaj. 179, *b*.

— अनु caus. *schliessen* (die Augen): अनुमील्यैव नयने कृतार्थो ऽस्मीत्यमन्यत Hariv. 14712. अनुमित्यैव die neuere Ausg.; man könnte अनुन्मील्यैव vermuthen.

— अभि in der Stelle शस्त्रपाताभिमीलतेक्षणाम् Râǵa-Tar. 5, 348, wie Benfey für शस्त्रपातभीर्मीलि° bei Troyer und शस्त्रपातभीमीलि° in der Calc. Ausg. nicht mit Glück geändert hat. Die Lesart der Calc. Ausg. ist die allein richtige: *der aus Furcht vor — die Augen geschlossen hatte.*

— आ caus. (die Augen) *schliessen* (nicht *halb schliessen*): नेत्रे चामीलयन् Kâvjâd. 2, 11. समाधियोगेनामीलितनयननलिनमुकुलयुगलमीषद्विकचय्य Bhâg. P. 5, 2, 5. R. Gorr. 2, 3, 32. 38, 3. Spr. 365. 3267. Daçak. in Benf. Chr. 199, 4. — Vgl. आमीलन.

— व्या caus. dass.: व्यामील्य नेत्रे स्थितः Spr. 2671.

— उद् 1) *die Augen öffnen:* उन्मीलन्ति निमीलन्ति (दैवतप्रतिमाः) Shaḍv. Br. 6, 10 in Ind. St. 1, 41, 10. Hariv. 12800. घण्टाध्वजपताकाभिरुन्मीलन्तीमिव श्रियम् R. 5, 9, 21. किंचिदुन्मीलितानां वधूनाम् *die Augen ein wenig öffnend* Spr. 492. Mit Hinzufügung von *Auge:* उदमीलीच्च (v. l. अमीमिलच्च) लोचने Bhaṭṭ. 15, 102. *sich öffnen* (vom Auge): उन्मीलिष्यति चक्षुर्मे वृथा 16, 8. — 2) *zum Vorschein kommen, sich zeigen:* उन्मीलत्त्रिवली Spr. 477. उन्मीलन्मधुगन्ध Gît. 1, 36. प्रान्तोन्मीलन्मनोहरकुन्तलैः (= लम्बमान Schol.) Uttararâmaḱ. 10, 6. उन्मीलत्पुलक 97, 19. खं वायुर्ज्वलनो जलं क्षितिरिति त्रैलोक्यमुन्मीलति Prab. 1, 6. उन्मीलन्नखाङ्कावलि 40, 4. — Vgl. उन्मील fgg. — caus. 1) *öffnen* (die Augen, Blüthen): क्रोधान्नोन्मीलयति लोचने MBh. 2, 2630. R. 4, 20, 21. Vikr. 5. Ḱaurap. 6. Varâh. Bṛh. S. 44, 1. कुमुदं निशासु। उन्मीलयत्यलिनिलीनदलं सुपद्म वापी विलोचनमिवासिततारकान्तम् 12, 10. Bhâg. P. 3, 8, 4. ईषदुन्मील्य लोचने MBh. 3, 11155. Bhâg. P. 1, 18, 39. उन्मीलितापि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण Mṛḱḱh. 14, 14. अज्ञानान्धस्य लोकस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया। चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै पाणिनये नमः॥ P. Einl. 3. उन्मीलित *aufgeblüht* Halâj. 2, 32. Sâh. D. 5, 1. Verz. d. Oxf. H. 252, *b*, 33. — 2) *entfalten, zum Vorschein bringen, an den Tag legen:* हृदि च मोहमुन्मीलयति Prab. 90, 4. त्वयाद्य साधुतोन्मीलिता Daçak. in Benf. Chr. 187, 23.

— प्रोद् 1) *die Augen öffnen:* केचित्तु प्रोदमीलिषुः Bhaṭṭ. 15, 108. *sich öffnen, aufblühen:* प्रोन्मीलन्नवमल्लिका Prab. 7, 6. 96, 19. — 2) *zum Vorschein kommen, sich zeigen:* प्रोन्मीलदानन्द Verz. d. Oxf. H. 37, *a*, No. 90, Z. 6. — caus. 1) *öffnen* (die Augen): नेत्रे प्रोन्मील्य Kathâs. 68, 12. — 2) *entfalten, zum Vorschein bringen, an den Tag legen:* प्रोन्मीलितविवेक Verz. d. Oxf. H. 37, *b*, 5.

— समुद् *zum Vorschein kommen, sich zeigen:* धाम्ने समुन्मीलति Spr. 343. शीलं समुन्मीलति 2765. समुन्मीलदानन्द Prab. 1, 11. — caus. 1) *öffnen* (die Augen): समुन्मील्य च लोचने MBh. 13, 7727. R. Gorr. 2, 63, 2. — 2) *entfalten, zum Vorschein bringen, an den Tag bringen:* विकारश्चैतन्यं भ्रमयति समुन्मीलयति च Uttararâmaḱ. 17, 5, v. l. समुन्मीलित Prab. 2, 10.

— नि 1) *die Augen schliessen:* उन्मीलन्ति निमीलन्ति (दैवतप्रतिमाः) Shaḍv. Br. 6, 10 in Ind. St. 1, 41, 10. Hariv. 12800. यदा स्वपिति (स देवः) शान्तात्मा तदा सर्वं निमीलति M. 1, 52. Spr. 1447. निमिमील नरोत्तमप्रिया हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी Ragh. 8, 37. निमीलित *die Augen geschlossen habend:* °ते भूतपतौ MBh. 13, 6366. Ragh. 1, 68. 12, 65. Kathâs. 14, 28. Bhâg. P. 1, 10, 21. गोधा° *nach Art der Eidechsen* MBh. 12, 3743. रक्षो° *in Folge von* Ragh. 9, 74. — 2) *sich schliessen,* von Blüthen: निमीलद्भिः पङ्कजैः Spr. 2839. द्विषन्नृपयशःपुञ्जपुण्डरीकैर्निमीलितम् (impers.) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 25, Çl. 6. निमीलितानामिव पङ्कजानाम् Ragh. 7, 64. (हृदयम्) जाग्रतो विकसति स्वपतश्च निमीलति Suçr. 1, 329, 10. — 3) *verschwinden* Prab. 1, 7. निमीलदलंकृति Râǵa-Tar. 5, 481. द्यौर्निमीलितनक्षत्रा Hariv. 2660. — Vgl. निमी-

लन fgg. — caus. 1) *schliessen* (die Augen, Augenlieder, Blüthen): निमीलयत नेत्राणि R. 4,52,23. fg. Rt. 6,26: Mârk. P. 77,3. निमीलयामि नयने (so v. a. *ich will geduldig warten*) यावन्न शून्या दिशः Spr. 634. न्यमिमीलद्ब्जनयनं नलिनी Çiç. 9,11. न्यमीलयत लोचने MBh. 3,400. 5,4431. 7,9355. निमीलयस्व नयने 13,4787. निमील्य नेत्रे Kumâras. 5, 57. Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,5. वर्त्म यत्र निमील्यते Suçr. 2,309,12. लीलापद्मं न्यमीलयत् Kâvjâd. 2,261. उन्मीलितापि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण Mṛkkh. 14,14. 48,23. निमीलितात्त Suçr. 1,255,8. R. 4,52,23. Vikr. 7,5. Kumâras. 3,36. Mârk. P. 62,30. Pańkar. 1,6,7. Pańkat. 81, 20. 25. 165,16. Hit. 42,8. 91,17. ह्रीनिमीलितमुखी: (°दृशः ed. Calc.) Ragh. 19,28. नलिनीवधूभिर्निमीलितान्यम्बुरुहेतरणानि Spr. 3966. — 2) *die Augen schliessen:* देवी न्यमीलयत् MBh. 1,4278. 3,11272. 4,841. 7,8388. Bhâg. P. 3,8,10. — 3) *Jmd die Augen schliessen heissen:* कालेनैते प्रवध्य निमीलिताः Spr. 776.

— विनि *sich schliessen* oder caus. *schliessen* (die Augen): °मीलितेत्तणा Kathâs. 103,209. Bhatt. 11,9.

— संनि *schliessen* (die Augen): यं तं दृष्ट्वा चतुषी संन्यमीलः MBh.14,251.

— प्र *die Augen schliessen* Gît. 4,19. प्रमीलित *geschlossene Augen habend* MBh. 5,2749. — Vgl. प्रमीला fg.

— सम् 1) *die Augen schliessen:* संमील्य यदुर्वना पर्यसर्पत RV. 1,161, 12. वाग्यतः संमील्यासीत Çâńkh. Br. 27,6. Pańkav. Br. 7,7,15. Âçv. Çr. 8,14. Gṛhj. 3,2,2. संमीलते, संमीलिताय *der die Augen geschlossen hat* TS. 7,1,19,2. — 2) *sich schliessen*, von Blüthen: संमीलन्ति न तावद्बन्धनकोषाः Çâk. Ch. 45,4. हृदि संमीलिते (Gegens. विबुद्धे) रात्रौ प्रसुप्तस्य Suçr. 1,248,6. — Vgl. संमीलन. — caus. 1) *schliessen* (die Augen u. s. w.): संमील्य नेत्रे Kathâs. 27,127. उपात्तसंमीलितलोचन Ragh. 3,26. Kâm. Nîtis. 18,66. अक्षिपक्ष्माणि चाप्यस्याः संमील्यन्ते Suçr. 1,321,19. — 2) *die Augen schliessen:* संमीलयन्तः Ragh. 13,10. — 3) *die Augen schliessen heissen, Jmd den Garaus machen:* मनसिजं संमीलयंस्तेजसा Sâh. D. 18,20. विकारश्चैतन्यं भ्रमयति च संमीलयति च Uttararâmak. 17,5.

मीलन (von मील्) n. 1) *das Schliessen der Augen:* शेषौषधस्य (so ist zu lesen) वेकस्य कालयोगं स मीलने। यावत्प्रतीक्षते Kathâs. 41,14. — 2) *das Sichschliessen* (der Augen, Blüthen): दृशोः Ratir. bei Mallin. zu Kir. 9,50. Sâh. D. 178. त्रिभुवनाम्भोजबोधमीलनहेतु (बोध *das Aufblühen*) Verz. d. Oxf. H. 76,*a*, No. 130. — 3) *ein verdecktes, nur angedeutetes Gleichniss* (vgl. मीलित): मीलनं वस्तुना यत्र वस्त्वन्तरनिगूहनम् Pratâpar. 88,*a*,7. — Vgl. उ°.

मीलिका in नीलमीलिक; vgl. ज्योतिर्मिलिन्.

मीलित (partic. von मील्) 1) adj. s. u. मील् simpl. und caus. — 2) n. in der Rhetorik *das verdeckte* d. h. *unentwickelte, in einem andern Begriff enthaltene, nur angedeutete Gleichniss:* मीलितं यदि सादृश्याद्भेद एव न लक्ष्यते Kuvalaj. 142,*a*. z. B.: मल्लिकामाल्यभारिण्यः सर्वाङ्गीणार्द्रचन्दनाः। तौमवत्यो न लक्ष्यन्ते ज्योत्स्नायामभिसारिकाः *man sieht sie nicht im Mondschein* so v. a. *sie sind so weissglänzend wie der Mond.* Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,8. — Vgl. उन्मीलित.

1. मीव्, मीवति; partic. मूत in काममूत; *movere.*

— आ *schieben, drängen, aufdrücken:* (द्वारः) आ कुमारेण मीविताः *geöffnet, bewegt* TBr. 2,6,10,1. v. l. VS. 28,13; vgl. auch TBr. 3,6, 13,1. आमीवत् *öffnend* Çat. Br. 13,8,4,7. — Vgl. आमीवत्क.

— नि *zudrängen, niederdrücken:* बेदं बाह्वं निमीवन्तो नितुदन्तीमराते AV. 5,7,7.

— प्र *hinschieben zu, drängen, bewegen:* यद्धस्तेन प्रमीवेत् TS. 2,6, 9,2. तं स्तोत्राय प्रमीवति Çat. Br. 5,2,2,19. 4,4,25.

— प्रति *zurückschieben, zurückdrängen:* पश्चाद्धातं प्रतिमीवति पुरोवातं ह्लनयति TS. 2,4,9,1. *zudrücken, zuschliessen* Çat. Br. 13,8,4,9.

2. मीव्, मीवति = पीव् (स्थौल्ये) Dhâtup. 15,56.

मीवग *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 179. Mél. as. 4,637.

मीवर् Unâdis. 3,1. adj. *Andern Leid zufügend* (हिंस्र) Uǵǵval. *ehrwürdig* (पूज्य); m. *Heeresanführer* (सेनानी) Unâdivṛ. im Sańkshiptas. ÇKDr.

मीवा f. Unâdis. 1,154. *Eingeweidewurm* Uǵǵval. auch *Wind* (als f.!) nach Einigen Uṇ. in Siddh. K.; मीवन् m. Wilson und ÇKDr. nach ders. Aut.

मु m. 1) *Band* (vgl. मव्) Ekâksharak. im ÇKDr. Çabdârthak. bei Wilson. — 2) Bein. Çiva's Haddak. im ÇKDr. — 3) *die letzte Befreiung der Seele.* — 4) *Scheiterhaufen.* — 5) *die rothbraune Farbe* Çabdârthak. bei Wilson.

मुंसल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,2 v. u.

मुकन्दक m. fehlerhaft für सुकन्दक *Zwiebel* Bhar. zu AK. 2,4,5,13. ÇKDr.

मुकय m. मुकयी f. P. 4,1,63, Vârtt. 2. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

मुकारिणा = مقارنة Ind. St. 2,263. मुकाविला = مقابلة ebend.

मुकु m. = मुक्ति Haddak. im ÇKDr. Ein zur Erklärung von मुकुन्द erfundenes Wort; Andere nehmen zu dem Endzweck ein indecl. मुकुम् an: मुकुमव्ययं (अव्यय gedr.) मात्तं च निर्वाणमोत्तवाचकम्। तद्ददाति च यो देवो मुकुन्दस्तेन कीर्तितः॥ मुकुं भक्तिरसप्रेमवचनं वेदसंमतम्। यस्तद्दाति विप्रेभ्यो मुकुन्दस्तेन कीर्तितः॥ Brahmavaiv. P., Çrîkṛshṇaǵanmakh. 110 im ÇKDr.

मुकुट n. Siddh. K. 249,*a*,3. 1) *Diadem*, n. AK. 2,6,2,3 (vgl. u. मकुट). H. 650. Halâj. 2,410. MBh. 1,1421. 6592. Spr. 548. m. MBh. 3,11587. 8,4918. Hariv. 4763. — MBh. 3,12234. 14402. 4,190. 2132. 5,4049. 13, 846. 899. Hariv. 3753. 4895. 6307. R. 1,45,41. 6,77,29. Ragh. 9,13. Spr. 2206. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 44,25. 58,47. Bṛh. 12,17. Kathâs. 45,152. 50,207. Gît. 7,42. Pańkar. 1,11,10. Pańkat. 3,10. 223,2. Vet. in LA. (II) 10,8. Dhûrtas. in LA. 66,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 538,1. Nach Vjutp. 139 ist मुकुट *ein mondförmiges*, किरीट *ein spitz zulaufendes* und मौलि *ein dreispitziges Diadem.* — 2) m. pl. N. pr eines Stammes oder einer Völkerschaft: मुकुटानां विगाहनः (कुलपांसनः) MBh. 5,2732. — 3) m. N. pr. eines Mannes, Abkürzung von Râjamukuṭa, Verz. d. Oxf. H. 182,*b*,43. — 4) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2641. — 5) f. ई = मुचुटी *Schnippchen* Çabdar. im ÇKDr. — 6) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,33 (der letzte Buchstabe scheint ट zu sein, aber im Index मुकुटतीर्थ). — Vgl. त्रि°, प्रताप° (auch Kathâs. 25,122. 268), राय°, वज्र°.

मुकुटिन् (von मुकुट) adj. *mit einem Diadem geschmückt* MBh. 7,4571. 9,2596. 13,2276. Hariv. 2297. 14304. अ° R. 1,6,9 (11 Gorr.).

मुँकुटेकार्षापण (मु°, loc. von मुकुट, + का°) n. Bez. *einer best. für das*

*Diadem des Fürsten erhobenen Abgabe, eines solchen Tributs* (im Lande der östlichen Völker) Schol. zu P. 6,2,65. 3,10.

मुकुटेश्वर 1) m. (मुकुट + ई°) N. pr. eines Fürsten Hall 28. — 2) f. ई (मुकुट + ई°) N. der Dâkshâjaṇî in Mâkoṭa (Mukuṭa) Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,6.

मुकुटेश्वरीतीर्थ (मु° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,15.

मुकुट्ट m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 2, 590. मुकुट्ट ed. Bomb.

मुकुण्टी f. *eine Art Waffe* H. ç. 149. Vielleicht fehlerhaft für मुकुण्ठी.

मुकुद s. मुकुट 6.

मुकुन्द mit कृत u. s. w. componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2, 1, 59. m. 1) Bein. Vishṇu's H. 215. an. 3, 338. Med. d. 38. Halâj. 1, 21. Verz. d. Oxf. H. 183,*b*,37. MBh. 13, 7004. Bhâg. P. 1,3,19. 4,9,36. 8,8,23. 9, 4,19. 25. Pańkar. 1,3,64. 3,2,6. 4,3,35. Verz. d. B. H. No. 880 (Verz. d. Oxf. H. 334, *a*, 11). Vop. 24, 5. 26, 130. auf Çiva übertragen Çiv. — 2) Bez. *eines best. Schatzes* Trik. 1,1,79. H. 193. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,41. Mârk. P. 68, 5. 24. — 3) *ein best. Edelstein* Med. — 4) *Quecksilber* H. an. — 5) *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* AK. 2,4,4,9. Med. — 6) *eine Art Trommel* oder *Pauke* Vjutp. 120. — 7) N. pr. verschiedener Gelehrten, = गोविन्द Verz. d. B. H. 14. वाराह्लाडिकमुकुन्द No. 880 (Verz. d. Oxf. H. 334, *a*, 3). °पण्डित 666 (Verz. d. Oxf. H. 244, *b*, No. 608). Hall 26. 47. 53. — 8) N. pr. eines Berges VP. 169. — Vgl. मौकुन्द.

मुकुन्दक m. 1) *eine zu den* Kudhânja *gerechnete Körnerfrucht* Bhâvapr. im ÇKDr. Suçr. 1,73,4. 195,15. 197,1. 10. — 2) = सुकन्दक *Zwiebel* Bhar. zu AK. 2,4,5,13. ÇKDr.

मुकुन्ददेव (मु° + देव) m. N. pr. verschiedener Fürsten von Orissa Verz. d. Oxf. H. 181,*b*,10. = वीर° 6.

मुकुन्दप्रिय (मु° + प्रिय) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 145, N. 2 (Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,44).

मुकुन्दभट्ट (मु° + भट्ट) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Tüb. H. 13. °गाडगिल Hall 69. 70. 76.

मुकुन्दमाला (मु° + मा°) f. Titel eines an Mukunda (Vishṇu) gerichteten Gebetes in 22 Versen Haeb. Anth. 515. fgg.

मुकुन्दमिश्र (मु° + मिश्र) m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,19.

मुकुन्दमुनि oder मुकुन्दराज (मु° + मु°, राज) m. N. pr. eines Mannes Hall 100. 111. Verz. d. B. H. No. 1365.

मुकुन्दराम (मु° + राम) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 44.

मुकुन्दु m. = मुकुन्द *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* Mathurân. zu AK. 2,4,4,9. ÇKDr.

मुकुम् s. u. मुकु.

मुकुर m. = मकुर Uģģval. zu Uṇâdis. 1,41. 1) *Spiegel* AK. 2, 6, 3, 41. H. 684, Sch. an. 3, 596. Med. r. 204. Hâr. 222. Halâj. 2,400. Spr. 4021. Çiç. 9,73. Naish. 22,43. Vgl. कर्ण°, मति°. — 2) *das Stäbchen —, die Schiene des Töpfers.* — 3) *Mimusops Elengi* H. an. (lies वकुल st. चकुल) und Med. *Jasminum Zambac* Viçva im ÇKDr. = कुलवृत्त (wohl nur fehlerhaft für वकुल°) Çabdar. ebend. — 4) = मुकुल *Knospe* H. an. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. गण्डस्थली° Pańkar. 3,5,9.

मुकुरित adj. wohl = मुकुलित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

मुकुल m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,15. 1) m. n. *Knospe* AK. 2,4,1,16. H. 1126. Halâj. 2,31. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. Suçr. 1,44,14. 134,1. Ragh. 9, 27. 15, 99. Megh. 74. Mâlav. 52. 80. Spr. 148. 1741. 2517. Bhâg. P. 5,2, 5. आविर्भूतप्रथममुकुलाः (adj. f.) कन्दलीः Megh. 21. Uneig.: दन्त° Çâk. 176. Uttararâmak. 10,7. °हस्त *eine aus den zusammengelegten Händen gebildete Knospe* Naloḍ. 1, 38. m. *eine aus einer Hand durch Zusammenbringen der Finger gebildete Knospe* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,30. 202,*a*,4. — 2) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* — — — ⏑⏑ — Ind. St. 8,366. — 3) m. n. *Leib, Körper.* — 4) m. n. *Seele* Dhar. im ÇKDr. — 5) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 6,253. eines Fürsten 1,288. — Vgl. प्रतिमुकुलम्, मुकुल.

मुकुलय् (von मुकुल), °यति *schliessen:* दृशौ मुकुलयन्त्वाताः Spr. 738. — Vgl. मुकुलित.

मुकुलाग्र (मुकुल + अग्र) n. Bez. *eines best. chirurgischen Instruments mit einer knospenähnlichen Spitze* Suçr. 1,25,2.

मुकुलित (von मुकुल) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. 1) *mit Knospen versehen* R. 5,9,8. Spr. 185. Gît. 1, 33. — 2) *knospenartig geschlossen:* मुकुलिताञ्जलिपुटा Daçak. 29,14. दरमुकुलितनयनसरोज Gît. 2,17. मुकुलिताक्षी Kumâras. 3, 76. Vikr. 47,49. Mâlav. 33. Varâh. Bṛh. S. 3, 14. 94, 12. Sâh. D. 63, 13. बाल लीलामुकुलितममी सुन्दरा दृष्टिपाताः किं क्षिप्यन्ते Spr. 1966. इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः *verschlossen* 461.

मुकुलिन् (wie eben) adj. *mit Knospen versehen* Mâlatîm. 51,3.

मुकुलीकर् (मुकुल + 1. कर्) *knospenartig schliessen:* अग्रहस्ते मुकुलीकृताङ्गुलौ Kumâras. 5,63. मुकुलीकृतहस्ताब्जा LA. (II) 86,10. °कृतैरीलेणैः Spr. 236.

मुकुलीभाव (von मुकुल + 1. भू) m. *das Sichschliessen, das Geschlossensein* (von Blüthen); zur Erkl. von अविकाशभाव Mallin. zu Kumâras. 3, 29.

मुकुष्ठ 1) adj. = मन्थर H. an. 3,176. — 2) m. *eine Bohnenart* H. an. Vjutp. 133. — Vgl. मकुष्ठ.

मुकुष्ठक m. = मुकुष्ठ 2. Râmâçr. zu AK. 2,9,17. Wilson.

मुकूलक m. = मकूलक Râmâçr. zu AK. 2,4,5,9. ÇKDr.

मुक्त (partic. von 1. मुच्) 1) adj. s. u. मुच्. — 2) m. N. pr. *a*) eines der sieben Weisen unter Manu Bhautja Mârk. P. 100, 31. — *b*) eines Kochs Râga-Tar. 7, 1635. 1650. 1652. 1654. 1674. 1713. fg. — 3) f. आ *a*) *Perle* (die von der Perlenmuschel *Abgelöste, Befreite*) AK. 2,9,93. H. 1068. an. 2,187. Halâj. 3, 42. मणिमुक्ताप्रवालानाम् M. 9, 329. 11, 167. 12,61. MBh. 8,4918. fg. Suçr. 1,5,2. 228,5. Ragh. 4,50. 16,69. Megh. 105. Spr. 3350. 4925. Varâh. Bṛh. S. 53,101. 80,5. 81,13. fgg. 104,64. Bṛh. 2,2. Kathâs. 21,98. Pańkar. 1,1,73. °भरणाञ्चत Verz. d. Oxf. H. 284, *b*, 47. °शुद्धि AK. 3,4,25,168. Vgl. मणि°, शङ्ख° und मौक्तिक. — *b*) *Hure* H. an. — *c*) *eine best. Pflanze,* = रास्ना Ratnam. im ÇKDr.

मुक्तक (von मुक्त) 1) adj. *abgelöst, für sich bestehend, selbständig:* मुक्तकः श्लोक एवैकश्चमत्कारक्षमः सताम् Âgneja-P. beim Schol. zu Kâvjâd. 1,13. — 2) n. *a*) *Wurfgeschoss* Çabdârthak. bei Wilson. — *b*) *ein abge-*

*löster, für sich bestehender, dem Sinne nach abgeschlossener* Çloka Kâvjâd. 1,18. Sâh. D. 558. — c) *einfache Prosa ohne zusammengesetzte Wörter* Colebr. Misc. Ess. II,133. Sâh. D. 566. — d) अथ मुक्तकानि Hariv. 8411 fehlerhaft für अतिमुक्तकानि (wie die neuere Ausg. hat), wohl *die Blüthen von Dalbergia ougeinensis*.

मुक्तकच्छ (मुक्त + कच्छ) adj. *den Saum des Obergewandes hängen lassend, nicht aufschürzend;* m. Bez. *der Buddhisten* Colebr. Misc. Ess. I, 390.

मुक्तकञ्चुक (मुक्त° + क°) adj. von einer Schlange, *die ihre Haut abgeworfen —, sich gehäutet hat* AK. 1,2,1,6.

मुक्तकण्ठ s. u. कण्ठ 1. am Ende und vgl. noch मुक्तमण्डूककण्ठा (उर्वी) *erfüllt von aus voller Kehle quakenden Fröschen* Varâh. Bṛh. S. 27,6.

मुक्तकेश (मुक्त + केश) adj. f. आ und ई *aufgelöstes —, hängendes Haar habend* M. 7,91. 8,314. MBh. 3, 2577. 5,1547. Hariv. 781. R. 3, 32, 31. Bhâg. P. 3,33,29. 9,8,6. Pańkat. 36,16. Vet. in LA. (II) 25,10.

मुक्तचक्षुस् (मुक्त + च°) m. *Löwe* (*Blicke schiessend*) Çabdam. im ÇKDr.

मुक्तचेतस् (मुक्त + चे°) adj. *dessen Geist erlöst ist* Ashṭâv. 17,10.

मुक्तता (von मुक्त) adj. *das Erlöstsein, Erlösung von allen weltlichen Banden* MBh. 12,12637. Ashṭâv. 18,14.

मुक्तनिर्मोक (मुक्त + नि°) adj. = मुक्तकञ्चुक H. 1312.

मुक्तबन्धन (मुक्त + ब°) adj. *von den Banden befreit* Ashṭâv. 18,21.

मुक्तबुद्धि (मुक्त + बु°) adj. *dessen Geist erlöst ist* Ashṭâv. 18,53.

मुक्तमूर्धज (मुक्त + मू°) adj. f. आ = मुक्तकेश MBh. 1, 958. R. 2, 69, 8 (71,11 Gorr.). Bhâg. P. 3,19,20.

मुक्तवसन (मुक्त° + व°) adj. *der die Kleider abgelegt hat, nackt einhergehend;* m. Bez. *der* Gaina Colebr. Misc. Ess. I, 380. — Vgl. मुक्ताम्बर.

मुक्तव्यापार (मुक्त + व्या°) adj. *der sein Amt aufgegeben hat:* मन्त्रिन् Med. r. 283.

मुक्तसंशय (मुक्त + सं°) adj. *frei von Zweifel, keinem Zweifel unterliegend, sicher stehend:* अकचस्वरौ तु कर्तव्यौ प्रत्यङ्गं मुक्तसंशयौ Pat. zu P. 1,1,29. Kâr. 5 aus Kâç. zu P. 7,2,10.

मुक्तस्वामिन् (मुक्त + स्वा°) m. N. einer Statue Râǵa-Tar. 4,188.

मुक्तहस्त (मुक्त + हस्त) adj. f. आ *eine offene Hand habend, freigebig:* कोटिष्वपि Spr. 2262. व्यये चामुक्तहस्तया *nicht verschwenderisch* 5140.

मुक्ताकणा (मु° + कणा) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,34.

मुक्ताकलाप (मु° + क°) m. *ein aus Perlenschnüren bestehender Schmuck* H. 658. Kaurap. 23. Kumâras. 1,43. °कलापीकृत 3,53.

मुक्ताकार (मुक्ता + आ°) adj. *das Aussehen einer Perle habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 3152.

मुक्ताकेशव (मु° + के°) m. N. einer Statue des Kṛshṇa Râǵa-Tar. 4,196. 201.

मुक्तागार (मुक्ता + अ° oder आ°) n. *Perlenmuschel* Çabdač. im ÇKDr.

मुक्तागुण (मु° + गुण) m. 1) *Perlenschnur* Megh. 47. — 2) *der Vorzug —, die Vorzüglichkeit einer Perle, das klare Wasser einer Perle* Halâj. 5,12. Ragh. 16,18.

मुक्ताजाल (मु° + जाल) n. *Perlenschmuck* MBh. 13,1444. R. 4,51,7. Megh. 64. 68. 94. Spr. 3003. Davon adj. °मय f. ई *aus Perlen bestehend* MBh. 3,18158. — Vgl. मुक्ताफलजाल.

मुक्तात्मन् (मुक्त + आ°) adj. *befreit, erlöst* Ashṭâv. 18,39. Colebr. Misc. Ess. I, 382.

मुक्तादामन् (मु° + 4. दा°) m. *Perlenschnur* Vjutp. 141. Bhâg. P. 1,10, 17. Verz. d. B. H. No. 932.

मुक्तापीड (मुक्ता + आ°) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 4,42. Reinaud, Mém. sur l'Inde 189. fg. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,b,7.

मुक्तापुर (मु° + पुर) n. N. pr. einer mythischen *Stadt* im Himâlaja Kathâs. 42,193. 217.

मुक्तापुष्प (मु° + पुष्प) m. *Jasminum multiflorum* oder *pubescens* Râǵan. im ÇKDr.

मुक्ताप्रसू (मु° + प्रसू) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मुक्तामातर्, मौक्तिकप्रसवा.

मुक्ताप्रालम्ब (मु° + प्रा°) m. *Perlenschnur, Perlenschmuck* H. 658. °प्रलम्ब Wilson nach ders. Aut.

मुक्ताफल (मु° + फल) 1) n. a) *Perle* H. 1068. an. 4,296. Med. l. 161. Ragh. 6,28. 16,62. 67. Kumâras. 1,5. Varâh. Bṛh. S. 44,27. 73,2. 81,1. 80. Spr. 548. 3018. 3152, v. l. 3976. 4349. Prab. 81,16. Kaurap. 12. Pańkat. 50,9. °परीक्षा Titel des 81ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S. Davon nom. abstr. °फलता Spr. 1758. — b) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — c) *die Frucht der Pflanze* Lavali. — d) *Kampher* H. an. Med. — e) Titel eines Werkes des Vopadeva Verz. d. Oxf. H. 38,a,5. 7. Burnouf in Bhâg. P. I, lxvii. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Çavara Kathâs. 55,230. — Vgl. स्मृति°.

मुक्ताफलजाल (मु° + जाल) n. = मुक्ताजाल Kumâras. 7,89.

मुक्ताफललता (मु° + लता) f. *Perlenschnur:* स्वच्छ° Mârk. P. 23,102. — Vgl. मुक्तालता.

मुक्तामणि (मु° + म°) m. *Perle* Shaḍv. Br. 6,6 in Ind. St. 1,40. Suçr. 1,171,18. 2,101,2. Kathâs. 22,216. Spr. 3325. 3918. Die umgekehrte Verbindung (s. u. मणि) bezeichnet *Edelsteine und Perlen*. — Vgl. मुक्तारत्न.

मुक्तामय (von मुक्ता) adj. f. ई *aus Perlen gebildet, — bestehend:* माला MBh. 3,9956. यष्टि Ragh. 13,54.

मुक्तामातर् (मु° + 1. मा°) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. u. शुक्ति. — Vgl. मुक्ताप्रसू.

मुक्ताम्बर (मुक्त + अ°) adj. *der die Kleider abgelegt hat, nackt einhergehend;* m. Bez. der Gaina Colebr. Misc. Ess. I, 380. — Vgl. मुक्तवसन.

मुक्तारत्न (मु° + रत्न) n. *Perle* Spr. 3331. — Vgl. मुक्तामणि, मौक्तिकरत्न.

मुक्तालता (मु° + ल°) f. 1) *Perlenschnur* H. 658. Vgl. मुक्ताफललता. — 2) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 59,24. 169.

मुक्तावली (मुक्ता + आ°) f. 1) *Perlenschnur* AK. 2,6,3,6. H. 658. Vjutp. 138. R. Gorr. 2,125,7. Ragh. 13,48. Vikr. 153. Spr. 886. Kathâs. 69,39. Prab. 80,8. Kaurap. 17. — 2) voller oder abgekürzter Titel verschiedener Werke, insbes. Commentare Sâh. D. 209,9. eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255. eines Commentars zum Meghadûta 125,b, No. 218. = न्यायसिद्धान्त° oder सिद्धान्त° Hall 73. महावाक्य° Weber, Lit. 149. °प्रकाश Verz. d. Oxf. H. 131,a,4. 239,b, No. 580. Hall 74. °किरण Verz. d. Oxf. H. 239,b, No. 580. Hall 74. °दीपिका Hall 74. Vgl. ज्ञान°, प्रयोग°, बीज°, भक्ति°, मन्त्र°, मन्वर्थ°, सिद्धान्त° und रत्नावली.

मुक्ताशुक्ति (मु° + शु°) f. *Perlenmuschel* PAÑKAR. 1,7,49 (°शुक्ति gedr.). — Vgl. मौक्तिकशुक्ति.

1. मुक्तासन (मुक्त + 1. आ°) n. *die Art und Weise, wie die Erlösten sitzen;* = सिद्धासन Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,22.

2. मुक्तासन (wie eben) adj. f. आ *den Sitz verlassen habend, vom Sitze aufgestanden* oder *aufstehend* ÇÂK. 63,16. प्रयत्न° RAGH. 3,11.

मुक्तासेन (मु° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara KATHÂS. 42,198. 218.

मुक्तास्फोट (मु° + स्फोट) m. *Perlenmuschel* AK. 1,2,2,23. TRIK. 3,3, 186. H. 1204. HALÂJ. 3,42. f. आ dass. RÂǴAN. im ÇKDR.

मुक्तास्रज् (मु° + स्रज्) f. *Perlenschnur* H. 658.

मुक्ताहार (मु° + हार) m. dass. MBH. 3,11091. R. GORR. 2,8,54 (9, 47 SCHL.). 12,33. KATHÂS. 22,76. AÇOKÂVAD. 29. °लता dass. Spr. 2207.

मुक्ति (von 1. मुच् act. und pass.) f. 1) = मोचन, मोक्षण, विसर्ग H. an. 2,187. MED. t. 44. HALÂJ. 5,49. *Befreiung* ÇAT. BR. 14,6,1,5. KATHÂS. 28,171. 72,57. शेषाणां मल्लिणां सैन्यं प्राप मुक्तिं संकटात् RÂǴA-TAR. 6, 352. PAÑKAT. 106,1. 110,1. वयं तन्मुक्तये प्रवृत्ताः PRAB. 14,6. Spr. 191, v. l. मातुर्दासत्वमुक्तिं कद्रूमयाचत *Befreiung aus der Knechtschaft* KATHÂS. 22,185. शाप° *vom Fluch* 34,139. *Befreiung* so v. a. *Erlösung von den weltlichen Banden, Seligkeit* AK. 1,1,4,15. H. 75. H. an. MED. HALÂJ. 1,124. COLEBR. Misc. Ess. I,121. 369. 376. 401. Spr. 2279. 4608. 4724. तदा मुक्तिर्यदा चित्तं न वाञ्छति न शोचति। न मुञ्चति न गृह्णाति न हृष्यति न शोचति॥ ASHṬÂV. 8,2. KATHÂS. 72,317. WEBER, RÂMAT. UP. 345. Z. d. d. m. G. 14,576,7. PRAB. 80,7. Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,27. जीवन्मुक्ति COLEBR. Misc. Ess. I, 376. — 2) *das Abwerfen, Aufgeben:* देह° KATHÂS. 5,140. 72,90. संसर्गमुक्तिः खले Spr. 2773. *das Abtragen* (einer Schuld): ऋण° TRIK. 2,9,2 (vgl. ऋणस्य मोक्षणं SUÇR. 1,317,17). — 3) *das Lösen, Ablösen so v. a. Abschiessen, Werfen, Schleudern:* बाण° H. 780. HALÂJ. 2, 315. जल° HARIV. 8433. — 4) N. pr. eines göttlichen Wesens, der Gattin Satja's, Verz. d. Oxf. H. 23,*b*,6.

मुक्तिका (von मुक्ति) f. N. einer Upanishad Ind. St. 3,324. fg.

मुक्तिक्षेत्र (मु° + क्षेत्र) n. 1) *ein Ort, an dem man zur Seligkeit gelangt:* तत्र पृथिव्यां परमं मुक्तिक्षेत्रं वाराणसी नाम नगरी PRAB. 19,7. — 2) N. pr. eines best. heiligen Ortes Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,40. Verz. d. B. H. 144,10. °माहात्म्य MACK. Coll. I, 80.

मुक्तिग्रन्थ (मु° + ग्रन्थ) m. *ein Buch, das die Seligkeit zu erlangen lehrt:* °संचय TRGOBINDÛP. in Ind. St. 2,64.

मुक्तिचिन्तामणिमाहात्म्य (मु°-चि°-मा°) m. Titel einer Schrift MACK. Coll. I, 81.

मुक्तिपति (मु° + प°) m. *Herr der Seligkeit* BHÂG. P. 4,9,29.

मुक्तिपुर (मु° + पुर) n. N. pr. eines Dvîpa KATHÂS. 51,120. 124. 129.

मुक्तिमण्डप (मु° + म°) m. N. pr. eines *Tempels* Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,13.

मुक्तिमती (f. von मुक्तिमत् und dieses von मुक्ति) f. N. pr. eines Flusses MBH. 6,342 (VP. 184). भुक्तिमती ed. Bomb. शुक्तिमती MATSJA-P.

मुक्तिमुक्त (मु° + मुक्त) m. *Weihrauch* RATNAM. 42.

मुक्तिवाद (मु° + वाद) m. Titel einer Schrift HALL 49. °विचार m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 243,*b*, No. 603.

मुक्तिसेन (मु° + सेना) m. N. pr. eines Mannes WASSILJEW 268.

मुक्तेश्वर (मुक्त + ई°) n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,22. 36.

मुक्षीजा f. *Schlinge, Netz* NIR. 5,19. ṚV. 1,125,2.

मुख UṆÂDIS. 5,20. ÇÂNT. 1,6. m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. n. AK. 3,6,2,22. Am Ende eines adj. comp. f. आ und ई, in gewissen Fällen aber nur आ P. 4,1,54. 58. VOP. 4,17. Accent eines auf मुख ausgehenden adj. comp. P. 6,2,167. fgg. 177, Vârtt. in der ed. Calc. 1) *Mund, Maul, Rachen* AK. 2,6,2,40. H. 572. an. 2,24. MED. kh. 3. HALÂJ. 2,363. सुरभि नो मुखा करत् ṚV. 4,39,6. 6,75,15. 8,43,10. अपि नह्यतं मुखम् AV. 6,50,1. VS. 23,23. AIT. BR. 1, 25. 2,15. ṚV. PRÂT. 14,2. VS. PRÂT. 1,74. AV. PRÂT. 1,18. P. 1,1,8. M. 1,31. 87. 92. 2,60. MBH. 3,2838. 2944. ṚT. 1,3. Spr. 2212. VARÂH. BṚH. S. 106,5 = BṚH. 28,8. इत्यावेद्य प्रतीहारमुखेन VID. 8. दूतमुखैः — अयाचत KATHÂS. 56,84. 257. PAÑKAT. 46,22. दूतमुखा हि राजानः सर्व एव 161,20. VET. in LA. (II) 21,5. मुखस्य शोधनम् Verz. d. Oxf. H. 102,*a*,31. °परीक्षा Verz. d. B. H. No. 983. मुखनासिकम् AV. PRÂT. 1,27. मांस° adj. *Fleisch im Munde habend* KAUÇ. 93. अग्निमुखा देवाः Agni *zum Munde habend* ÇAT. BR. 7,1,2,4. सिंहस्य Spr. 470. मृगस्य ÇÂK. 7. अश्वस्य PAÑKAT. 238,16. फणिनः Spr. 2210. मत्स्यस्य SÛRJAS. 6,15. अलि° VARÂH. BṚH. S. 40,7. शिलीमुखमुखोद्धृतैः — कंकतैः PAÑKAR. 3,5,2. मृत्योर्विवृतं मुखम् VID. 256. कृतवक्त्र° MEGH. 44. धूमः श्याममुखः KATHÂS. 59, 31. घन° Spr. 4992. चतुर्द्वारमुखी (अयोध्या) RAGH. 15,60. एकोनविंशति° adj. MÂṆḌ. UP. 3. — 2) *Gesicht, Schnauze eines Thieres* ÇAÑKH. GṚHJ. 1, 12,5. ÂÇV. GṚHJ. 3,6,7. 4,7,22. M. 2,192. MBH. 1,7703. fg. 3,1778. 2197. DAÇ. 2,66. SUÇR. 1,126,6. MEGH. 25. 27. 49. 82. 104. ṚT. 1,9. Spr. 423. मुखचन्द्र 865. 990. 2208. fg. 2211. उपानन्मुखभङ्ग 4002. VARÂH. BṚH. S. 53,51. 58,4. 68,55. VET. in LA. (II) 4,13. 7,21. मुखगतं श्मश्रु HALÂJ. 2,369. °धावन BHÂVAPR. im ÇKDR. अश्रुकारमुखानुग (छिद्र) M. 8,239. JÂǴN. 1,207. VARÂH. BṚH. 66,1. H. 1236. HALÂJ. 5,46. मृगपक्षिणाम् SUÇR. 1,24,2. Am Ende eines adj. comp.; das vorangehende Wort *a*) ein attributives adj.: नियमक्षाममुखी ÇÂK. 180. आपाण्डु° KATHÂS. 9,45. रुधिराप्लुत° PAÑKAT. 238,23. परिवृत्तार्ध° VIKR. 17. प्रसन्न° VARÂH. BṚH. S. 58,32. कमलोदरद्युति° 48. 104,39. 105,10. — *b*) das, womit das Gesicht verglichen wird: सकलेन्दुमुखी VIKR. 28. R. 3,58,4. ÇRUT. 25. अज°, अश्व°, गो°, शूकरी° *das Gesicht eines Bockes* u. s. w. *habend* R. 5,17,31. VARÂH. BṚH. S. 61,15. BṚH. 27,2. — *c*) das, was sich auf dem Gesichte zeigt: अश्रु° (s. auch bes.) R. 5,26,19. बाष्प° 4,61,2. क्रोध° Spr. 4144. भृकुटी° SUND. 4,14. भ्रूकुटी° KATHÂS. 24,87; vgl. भ्रूकुटीमुख n. *ein Gesicht mit verzogenen Brauen* R. 4,33,40. — *d*) das, wohin das Gesicht gerichtet ist: भगवन्मुखी MBH. 7,2084. HARIV. 3917. अवनी° R. 4,57,2. उभयतो° JÂǴN. 1,206. पितृदिङ्मुख 3,3. SÛRJAS. 6,20. 22. 10,8. 10. VARÂH. BṚH. S. 89,4. fg. यथासुख° *richtend das Gesicht wohin es ihm bequem ist* M. 4,51. अधोमुखमुखी = अधोमुखी R. 5,26,20. 6,7,12. सर्वमुखत्व ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 20. Auf diesen Gebrauch des Wortes in adj. compp., die auch mit leblosen Gegenständen, wo also an kein Gesicht mehr gedacht wird, verbunden werden, ist zurückzuführen die Bedeutung — 3) *Richtung:* आशा° = दिङ्मुख (s. d.) *Himmelsrichtung* MṚKKH. 85,2. अन्तर्मुखम् *nach innen* SÛRJAS. 10,12. अपकृष्यते स्वदिङ्मुखम् 2,2. प्राङ्मुखं कर्षति ग्रहम् 4. प्राङ्मुखं याति यद्भ्रहः 5.

— 4) *Schnauze* (eines Gefässes) Kâtj. Çr. 9,13,14. — 5) *Oeffnung, Eingang, Ausgang;* = निःसरण AK. 2,2,18. H. 982. H. an. Med. Halâj. 2,134. कोटर° Çâk. 14. दरी° (zugleich *Mund*) Kumâras. 1,8. गुहा° MBh. 3,16118. Kathâs. 55,203. बिल° 56,225. संधि° Mṛkkh. 48,11. ततो व्रणमुखैरेव सुस्राव रुधिरं बहु Hariv. 11959. विन्ध्याटवीमुखे *am Eingange des Waldes* Mudrâr. 11,15. तत्तु (देवकुलं) चैत्यं विना मुखम् Hâr. 198. स्वर्गस्य *Eingang zum Himmel* MBh. 5,4341. नरकपुर° Spr. 392. नदी° *Mündung eines Flusses* Ragh. 3,28. Am Ende eines adj. comp.: दीर्घमुखा शाला P. 6,2,167, Sch. सहस्र° (बिल) *tausend Aus- oder Eingänge habend* Pankat. 107,2. शत° (बिल) Spr. 89. Kathâs. 61,69. Hit. 14,18, v. l. विवेकभ्रष्टानां भवति विनिपातः शतमुखः *aus hundert Oeffnungen erfolgend* so v. a. *plötzlich, jäh* Spr. 2982. — 6) *Vordertheil, Spitze:* पृथु° adj. *breites Vordertheil habend* Kâtj. Çr. 7,4,8. सेना° TBr. 3,8,23,1. स्राजिं यतामभिसृष्टानां वायुर्मुखं प्रथमः प्रत्यपद्यत Vâju *kam zuerst an die Spitze der Laufenden* d. h. *gewann den Vorsprung* (Sâj. *an das Ziel*) Ait. Br. 2,25. ध्वजिनीमुखे MBh. 3,15723. R. 2,98,25. 6,29,29. मुखमासीत्तु सैन्यस्य हनूमान् MBh. 3,16284. सोमे ऽग्रं मुखमभिपर्याहरदनुष्टुभम् Ait. Br. 3,13. हल° R. 5,19,4. Halâj. 5,46. शल्यानाम् VS. 16,13. 53. वज्रस्य TS. 7,4,3,1. शरैर्दीप्तिमुखैः MBh. 3,11960. R. 6,79,69. 73. fg. Ragh. 3,59. 12,96. 98. Halâj. 2,314. मृगपक्षिणां मुखैर्मुखानि यन्त्राणां सदृशानि Suçr. 1,24,2. 25,1. fgg. स्तनद्वय° *Brustwarze* Hariv. 2902. स्रानीलमुखं स्तनद्वयम् Ragh. 3,8. स्रङ्गुली° *Fingerspitze* H. 144. Çiç. 9,64. *Schneide:* कुठारस्य Spr. 5258. *Oberfläche:* विषकुम्भं पयोमुखम् Spr. 1729. वाद्यभाण्ड° *die obere Seite* (der Trommel) AK. 3,4,25,188. मृदङ्गो मुखलेपेन करोति मधुरध्वनिम् Spr. 748. — 7) *das Haupt, der Beste, Vorzüglichste,* = श्रेष्ठ H. an. = प्रधान Çabdar. im ÇKDr. स्रग्निर्मुखं प्रथमो देवतानाम् Ait. Br. 1,4. मुखमसि मुखं भूयासम् 2,22. 7,16. Çat. Br. 12,5,2,10. मुखमहं श्रेष्ठः समानानां भूयासम् Kauç. 90. राज° TBr. 3,8,23,1. स्रग्निहोत्रमुखा वेदा गायत्री छन्दसां मुखम्। राजा मुखं मनुष्याणां नदीनां सागरो मुखम्॥ नक्षत्राणां मुखं चन्द्र स्रादित्यस्तेजसां मुखम्। पर्वतानां मुखं मेरुर्गरुडः पततां मुखम्॥ MBh. 2,1395. M. 2,81. स हि राज्यस्य सर्वस्य मुखमेको भविष्यति R. 2,53,12. तत्रं ब्रह्ममुखम् (adj.) 1,6,16. ज्ञायते सर्वविद्यानां मुखं व्याकरणम् Kathâs. 6,144. 4,22. Am Ende eines adj. comp.: प्रजापतिमुखाभिर्देवताभिः Çat. Br. 13,1,8,2. — 8) *Anfang, Beginn;* = प्रारम्भ H. an. Med. यज्ञानाम् VS. 29,6. यज्ञ° Ait. Br. 1,8. Çat. Br. 1,1,2,3. सवन° Lâtj. 1,9,4. स्वाध्यायस्य RV. Prât. 15,4. संवत्सरस्य TS. 7,4,8,2. Çânkh. Br. 4,4. 5,1. ऋतु° Spr. 5414. Pankav. Br. 21,15,2. सुरभिमास° ad Çâk. 135. तपात्य° R. 2,50,7. H. 144. निशा° MBh. 1,703. Kathâs. 72,26. Spr. 3807. Ghat. 2. Pankat. 29,16. 85,6. स्रह्नः Pankar. 3,11,2. स्रहर्मुखे Verz. d. Oxf. H. 237,a, No. 568. दिन° Ragh. 9,25. दिवस° 5,76. कौमुदी° 3,1. तेजःपरिहानमुखात् Varâh. Bṛh. S. 47,21. ब्रह्मणैव मुखेन *mit dem* Brahman *voran* Khând. Up. 3,10,1. 3. Am Ende eines adj. comp. — *zum Anfang habend, damit beginnend* RV. Prât. 18,7. महासतोमुखा 14. गणाने भवन्मुखे Spr. 3882. Sâh. D. 23,12. परिणाममुखमिदमृतोः (vielleicht ist सुखम् st. मुखम् zu lesen) — यौवनम् Mâlav. 79. (महारथाः) जयद्रथमुखाः Gajadratha *und Andere,* Gajadr. *u. s. w.* MBh. 1,532. 3,1997. 4,85. गङ्गामुखीभिः (°मुखाभिः die neuere Ausg.) सरिद्भिः Hariv. 2967. R. 4,48,1. Ragh. 8,21. Kathâs. 44,130. 72,396. ग्रामाः — जयस्थलमुखाः (जयस्थल N. pr. eines Grâma) Râga-Tar. 5,121. इष्टिपशुसोममुखैर्मखैः Prab. 107,3. AK. 1,1,1,47. 2,28. 2,38. Trik. 1,2,36. 3,1,24. H. 183. 1200. Zum Ueberfluss noch स्रादि hinzugefügt: भूपालमन्त्रिसेनापतिमुखाद्यः Kathâs. 66,43. In der Math. *the first term, the initial quantity of the progression* Colebr. Alg. 52. — 9) *Anfang* so v. a. *Anlass, Veranlassung:* विनाश° MBh. 3,16008. स्रनयस्यास्य तु मुखं भीष्मः शान्तनवो मम 5,6008. धैर्यं च विशते योधान्विजयस्य मुखं च तत् 12,3766. तावुभौ वृष्णिनाशस्य मुखमास्ताम् 16,156. In der Dramatik *der erste Anlass der Handlung* Daçar. 1,23. Pratâpar. 21,a,1. Hierher vielleicht die Bed. संध्यन्तर und नाटकादिः शब्दः (woraus Çabdar. nach ÇKDr. zwei Bedeutungen: नाटक und शब्द macht) Med. — 10) *Mittel,* = उपाय H. an. Med. उपन्यासमुखेन *vermittelst* Çank. bei Wind. Samkara 94. — 11) *the side opposite to the base; the summit* Colebr. Alg. 72. — 12) = वेद Çabdar. im ÇKDr. — 13) m. *Artocarpus Locucha* (s. लकुच) *Roxb.* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. स्र°, स्रनन्त°, स्रज°, स्रधो° (in der ersten Bed. auch Pankat. 84,8), स्रभि°, स्रयो°, स्रर्वाङ्मुख (auch Varâh. Bṛh. S. 53,51. 110), स्रश्रु°, स्रश्व°, स्राटी°, उदङ्मुख, उन्मुख, उल्का°, ऊर्ध्व° (auch Varâh. Bṛh. S. 95,11), ऋतु°, एक°, कङ्क°, कथा°, काल°, कालिका°, क्रव्य°, गो°, गौर°, चतुर्मुख, ज्ञाति°, ज्योतिर्मुख, ज्वाला°, दक्षिणा° (auch MBh. 17,43), दधि°, दश°, दिङ्मुख, दिवस°, दुर्मुख, नन्दी°, नव°, नान्दी°, निशा°, पद्ममुखी, पराङ्मुख, पुण्डरीकमुखी, पुरुषमुख, पूर्ण°, पूर्वपश्चान्मुख, प्र°, प्रति°, प्रत्यङ्मुख, प्राङ्मुख (auch Sûrjas. 4,9. 6,9), फणि°, बहिर्मुख, बहु°, भद्र°, भाग°, मर्त्य°, मलिन°, महा°, मातृ°, म्लेच्छ°, यज्ञ°, रथ°, वडवा°, वलि°, वली°, वि°, विश्वतो°, शङ्कु°, शत°, शिली°, षण्मुख, सं°, सर्वतो°, सु°, सूची°, सेना°, स्तन°, स्वस्ति°, मुख्य, मौख.

मुखखुर (मुख + खुर) m. *Zahn* H. ç. 121.

मुखगन्धक (von मुख + गन्ध) m. *Zwiebel* Râgan. im ÇKDr.

मुखघण्टा (मुख + घ°) f. Bez. *eines best. mit dem Munde hervorgebrachten Tones,* = हुलहुली Trik. 2,7,29. Hâr. 177.

मुखचपल (मुख + च°) 1) adj. *geschwätzig, schwatzhaft;* davon nom. abstr. °त्व n. Varâh. Bṛh. S. 104,2. — 2) f. स्रा *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 154,a. Ind. St. 8,296. fgg.

मुखचपेटिका (मुख + च°) f. *Ohrfeige;* s. दुर्जन°.

मुखचीरी (मुख + ची°) f. *Zunge* Çabdam. im ÇKDr.

मुखज (मुख + 1. ज) 1) adj. *aus dem oder im Munde entstanden.* — 2) m. a) *ein Brahmane* (*der aus* Brahman's *Munde Entstandene;* vgl. M. 1,31) Çabdârthak. bei Wils. — b) *Zahn* Wilson.

मुखजाह्न (मुख + जाह्न) n. = मुखस्य मूलम् *Schlundkopf* gaṇa कर्णादि zu P. 5,2,24.

मुखण्डी f. *eine Art Waffe* Halâj. 2,321. मुखुण्ठी H. 787, Sch.

1. मुखतस् (von मुख) adv. *vom Munde her, am Munde, mittelst des Mundes, vorn, an der Spitze, von vorn:* मुखतः पाटयामास शस्त्रेण निशितेन च — भुजंगम् MBh. 3,2389. स्रन्नाग्रं मुखतो मेध्यम् Jâǵn. 1,194. RV. 1,162,2. मुखत एवास्मै ब्रह्म संश्यति TBr. 1,7,3,2. संवत्सरस्य 1,2,8. मुखतः प्रातरनुवाके न्यूङ्खयति मुखतो वै प्रजा स्रन्नमदन्ति मुखत एव तदन्नाद्यस्य यजमानं दधाति Ait. Br. 5,3. मुखतो ऽस्य यज्ञः कल्पते TS. 1,6,8,2. 5,1,8,3. 5,3,3. 7,2,3,2. Çat. Br. 1,4,1,37. 11,5,4,17. 12,5,2,10. 13,4,1,12.

RV. Prât. 17, 25. मुखतःकृत्य, मुखतः कृत्वा, मुखतःकारम् P. 3,4,61, Sch.

2. मुखतस् (मुख + तस् nom. ag.) adj. = मुखे तस्यति P. 3,4,61, Sch.

मुखतीय (von 1. मुखतस्) adj. *am Munde —, vorn befindlich* gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. Kâr. 2 zu P. 4,3,60. — Vgl. पार्श्वतीय.

मुखदघ्न (मुख + दघ्न) adj. *bis an den Mund reichend* Çat. Br. 9, 1, 2, 18. 13,8,3,11.

मुखदूषणा (मुख + दू°) m. *Zwiebel* Râǵan. im ÇKDr.

मुखदूषिका (मुख + दू°) f. *das Gesicht verunstaltender Ausschlag bei jungen Leuten* Bhâvapr. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 65. — Vgl. यौवनपिडका.

मुखधौता (मुख + धौ°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Çabdak. im ÇKDr.

मुखनिरीक्षक (मुख + नि°) adj. *träge, faul (die Gesichter betrachtend)* Çabdar. im ÇKDr.

मुखनिवासिनी (मुख + नि°) f. *die im Munde Wohnende*, Beiw. der Sarasvati Çabdârthak. bei Wilson.

मुखपट (मुख + पट) m. *Schleier* Megh. 63. — Vgl. वक्त्रपट.

मुखपाक (मुख + 2. पाक) m. *Entzündung des Mundes* Suçr. 1, 309, 3. 136, 4. Çârṅg. Saṁh. 1,7,80. 108.

मुखपिण्ड (मुख + पि°) *ein in den Mund gesteckter Bissen* Spr. 748.

मुखपूरण (मुख + पू°) n. *ein Mundvoll Wasser u. s. w.* Hâr. 206. Halâj. 4, 100.

मुखप्रिय (मुख + प्रिय) 1) adj. *im Munde angenehm* Suçr. 1, 190, 7. — 2) m. *Orange* Bhâvapr. im ÇKDr.

मुखबन्धन (मुख + ब°) n. 1) *Deckel* AK. 1, 2, 3, 26. H. 1092. — 2) *Einleitung, Vorwort* Khandom. im ÇKDr.

मुखभूषण (मुख + भू°) n. *Schmuck des Mundes* oder *Gesichts*: 1) *Betel* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) *Zinn* (!) H. ç. 160.

मुखभेद (मुख + भेद) m. *das Verziehen des Gesichts* MBh. 9, 2786.

मुखमण्डनक (मुख + मण्डन) m. *ein best. Baum*, = तिलक Râǵan. im ÇKDr.

मुखमण्डल (मुख + म°) n. *Gesicht* Vjutp. 99.

मुखमण्डिका (मुख + मण्ड) f. *eine best. Krankheit* und *die Genie derselben* Suçr. 2, 392, 2. 16. दैत्यानां या दितिर्माता तामाहुर्मुखमण्डिकाम् । अत्यर्थं शिशुमांसेन संप्रहृष्टा दुरासदा ॥ MBh. 3, 14483. °मण्डिनिका Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 109. Verz. d. Oxf. H. 307, b, 27. °मण्डी unter den Müttern Skanda's Hariv. 9542.

मुखमण्डिनिका s. u. मुखमण्डिका.

मुखमाधुर्य (मुख + मा°) n. *eine best. Schleimkrankheit* Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 72.

मुखमोद (मुख + मोद) m. *Hyperanthera Moringa Vahl.* Râǵan. im ÇKDr.

मुखंपच (मुखम्, acc. von मुख, + पच) m. *Bettler* Hâr. 38.

मुखयन्त्रण (मुख + य°) n. *Gebiss am Pferdezaum* H. 1250.

मुखर (von मुख) P. 5,2,107, Vârtt. 1. Kâç. zu P. 4,1,79. 1) adj. f. आ *geschwätzig*, = दुर्मुख AK. 3, 1, 36. H. 351. Halâj. 2, 222. = तुण्डिल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 55. (विष्णोः) एका भार्या (सरस्वती) प्रकृतिमुखरा Spr. 543. मूर्खमुखैः Prab. 106, 13. अति° Spr. 4733. von Vögeln und Bienen: नानामुखरद्विजालिपरिगीत Kathâs. 71, 70. 99. von klingenden Schmucksachen: नूपुराणि Mṛkkh. 15, 3. Mâlat. 52. शृङ्खल Ragh. 5, 72. यत्नेन प्रतिपादिता मुखरयोर्मञ्जीरयोर्मूकता Sâh. D. 47, 4. वाचं परं चरणपञ्जरतित्तिरीणां ब्रह्मन्नरूपमुखरां शृणवाम तुभ्यम् Bhâg. P. 5, 2, 10. Am Ende eines comp. *beredt in, sich auslassend in, sich ergiessend in, erhallend von*: इत्युत्पथप्रविकल्पजल्पमुखरैः + शनैः Spr. 889. अतिमुखरसीमा कल्पिका 4105. लब्धाभीष्टस्तुतिमुखरवैतालिकरवः Kathâs. 44, 165. सुरदानवखेचरेषु पुण्याह्वघोषमुखरेषु 50, 206. इत्याद्याक्रन्दमुखराः पौराः 72, 178. आलिपञ्जलालरमुखरमुखान् Spr. 1434. अतिमुखरमुखान् 2701. स्तुतिमुखरमुखश्री Kathâs. 2, 84. धिक्कारमुखरतार्थितदनैः 45, 394. अवर्णमुखरा गिरः *in Vorwürfen sich ergiessend* Râǵa-Tar. 6, 144. तोयोत्सर्गस्तनित° (मेघ) Megh. 38. पुष्पकचन्द्रशालाः नयं प्रतिश्रुन्मुखराः करोति Ragh. 13, 40. लताकुञ्जे गुञ्जन्मधुव्रतमण्डलीमुखरशिखरे Gît. 2, 1. 11, 20. Dhûrtas. in LA. 69, 5. Prab. 79, 15. गोदावरीमुखरकन्दर Uttararâmak. 12, 8. Çatr. 1, 41. Prab. 79, 11. Vgl. उन्मुखर, मौखर्य. — 2) m. a) *Krähe.* — b) *Muschel* Râǵan. im ÇKDr. — c) *Anführer, Rädelsführer* Spr. 1364. — d) N. pr. α) eines Schlangendämons MBh. 5, 3632. — β) eines Scholmen Verz. d. Oxf. H. 139, a, 10. — 3) f. ई *Gebiss am Pferdezaum* Schol. zu Kâtj. Çr. 14, 3, 9. — Vgl. मौखर, मौखरि.

मुखरक (von मुखर) 1) m. N. pr. eines Schelmen Kathâs. 73, 75. — 2) f. मुखरिका a) = मुखरी *Gebiss am Pferdezaum* Schol. zu Kâtj. Çr. 16, 2, 4. — b) *Gerede, Geschwätz*: मुललितमुखरिकामृत Bhâg. P. 5, 25, 7.

मुखरता (wie eben) f. *Geschwätzigkeit, Schwatzhaftigkeit* Spr. 954. Kir. 5, 16.

मुखरय् (wie oben), °यति *ertönen machen*: स्वर्गे किं वैष चक्रं मुखरयति दिशो दुन्दुभीनां निनादः Nâgân. 54, 9. मुखरय मणिरसनागुणमनुगुणकण्ठनिनादम् Gît. 12, 7. मुखरितरसन 7, 16. मुखरितमणिमञ्जीर 11, 3. संचरदधरसुधामधुरध्वनिमुखरितमोहनवंश 2, 2. श्राकर्ण्य तन्मुखरिताखिलदिग्विभागम् Kathâs. 16, 121. तस्मिन्मद्गुमुखरिता मधुभिश्चरित्रपीयूषशेषसरितः परितः स्रवन्ति Bhâg. P. 4, 29, 40. मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानाम् + राजधाम Râǵa-Tar. 5, 482. Mâlavik. 1, 7. Pañkar. 3, 5, 2.

मुखराग (मुख + राग) m. *Gesichtsfarbe* Ragh. 12, 8. तच्छूलैर्वाविभिन्नेन मुखरागेण Kathâs. 33, 8.

मुखरीकर (मुखर + 1. कर) *ertönen machen*: °कृतदिङ्मुखा (कीर्ति) Kathâs. 19, 121.

मुखरुज् (मुख + रुज्) f. *Mundkrankheit* Varâh. Bṛh. S. 5, 82.

मुखरोग (मुख + रोग) m. dass. Suçr. 1, 302, 7. 2, 125, 4. Verz. d. B. H. No. 934. 996. Verz. d. Oxf. H. 308, b, 9. 10. 314, a, 40. 357, a, 2 v. u. Varâh. Bṛh. S. 5, 83. 6, 4. Mârk. P. 15, 25. Davon adj. °रोगिक *auf die Mundkrankheit bezüglich* Suçr. 1, 9, 5. °रोगिन् *mundkrank* 19.

मुखलाङ्गल (मुख + ला°) adj. *Schwein (den Mund als Pflug gebrauchend)* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मुखलेप (मुख + लेप) m. 1) *das Bestreichen des Mundes* und zugleich *der oberen Seite einer Trommel* Spr. 748. — 2) *eine best. Schleimkrankheit* Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 72; vgl. आस्योपलेप Suçr. 2, 235, 7.

मुखवत् (von मुख) adj. *mit einem Munde versehen* Maitrjup. 6, 5.

मुखवल्लभ (मुख + व°) m. *Granatbaum* Çabdam. im ÇKDr.

मुखवासिका (मुख + वा°) f. *eine best. Pflanze*, = गन्धपत्रा Râǵan. im ÇKDr.

मुखवाद्य (मुख + वा°) n. 1) *Blasinstrument* Trik. 1, 1, 123. — 2) *eine*

(beim Çiva-Kultus) *mit dem Munde veranstaltete Musik* (शिवपूजान्ते वमिति शब्देन गालवाद्यम् ÇRDR.). LIṄGÂRKANATANTRA im ÇKDR.

मुखवास (मुख + वास) m. *ein Parfum für den Mund, um den Athem wohlriechend zu machen*, PAṄKAR. 3,6,19. PAṄKAT. ed. orn. 52,25. Verz. d. B. H. No. 1006. *wohlriechendes Gras* (गन्धतृण) RÂGAN. im ÇKDR.

मुखवासन (मुख + वा°) m. dass. AK. 1,1,4,20. H. 1391.

मुखविपुला (मुख + वि°) f. *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Ind. St. 8,297. fgg.

मुखविलुण्ठिका (मुख° + वि°) f. *Ziege* ÇABDAR. im ÇKDR.

मुखविवाक (मुख + वि°) m. Verz. d. Oxf. H. 339,b,21.

मुखविष्ठा (मुख + वि°) f. *eine Art Schabe* H. 1337.

मुखशफ (मुख + शफ) adj. *ein loses Maul habend, Lästermaul* ÇABDAM. im ÇKDR.

मुखशुद्धि (मुख + शु°) f. *Reinigung des Mundes* TITHJÂDIT. im ÇKDR.

मुखशोधन (मुख + शो°) 1) adj. a) *den Mund reinigend.* — b) *scharf, beissend* (vom Geschmack) H. 1389. — 2) n. a) *das Reinigen des Mundes* Verz. d. Oxf. H. 103,a,1; vgl. मुखस्य शोधनम् 102,a,31. — b) *Zimmet* RÂGAN. im ÇKDR.

मुखशोधिन् (मुख + शो°) 1) adj. *den Mund reinigend.* — 2) m. *Citrone, Citronenbaum* RÂGAN. im ÇKDR.

मुखशोष (मुख + शोष) m. *Trockenheit des Mundes* SUÇR. 1,219,9. ÇÂRṄG. SAṀH. 1,7,71. 3,10,12. Davon °शोषिन् adj. *damit behaftet* SUÇR. 1,231,14.

मुखश्री (मुख + श्री) f. *Schönheit des Gesichts, ein schönes Gesicht* BHÂG. P. 7,9,11.

मुखष्टील adj. = मुखशफ ÇABDAM. im ÇKDR. Fehlerhaft für मुखाष्टील.

मुखसंभव (मुख + सं°) m. *der aus* (Brahman's) *Munde Entstandene, ein Brahmane* H. 812. — Vgl. मुखज.

मुखसुख (मुख + सुख) m. *Erleichterung der Aussprache* P. 3,3,57, Sch.

मुखसुर (मुख + सुरा) n. *Lippennektar* TRIK. 2,10,16.

मुखस्राव (मुख + स्राव) m. *Speichelfluss* ÇÂRṄG. SAṀH. 1,7,108. *Speichel* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. मुखास्राव.

मुखाकार (मुख + आ°) m. *Miene* R. 5,24,11.

मुखाग्नि (मुख + अ°) m. *Waldbrand* ÇABDAM. im ÇKDR. *a sort of goblin with a face of fire; fire put into the mouth of the corpse at the time of lighting the funeral pile; a sacrificial or consecrated fire* WILSON. — Vgl. मुखार्चिस् und मुखोल्का.

मुखाग्र (मुख + अग्र) n. *Spitze des Mundes, — Maules* und *Spitze* überh.: मुखाग्रे क्रोडहलयोः पोत्रम् AK. 3,4,25,182.

मुखानिल (मुख + अ°) m. *mit dem Munde erzeugter Wind* KATHÂS. 60,207.

मुखामय (मुख + आ°) m. *Mundkrankheit* RÂGAN. im ÇKDR.

मुखार्चिस् (मुख + अ°) n. *heisser Athem* (?): उद्वास्य मुखार्चिरास्ये PAṄKAR. 3,9,3. — Vgl. मुखाग्नि.

मुखार्द्रक m. *eine best. Pflanze*, = अर्दक RÂGAN. im ÇKDR.

मुखासव (मुख + आ°) m. *Lippennektar* RAGH. 19,12.

मुखास्त्र (मुख + अस्त्र) n. *Krebs* TRIK. 1,2,21.

मुखास्राव (मुख + आ°) m. = मुखस्राव *Speichelfluss* SUÇR. 2,235,7.

मुखीभू (मुख + 1. भू), °भूय गतः P. 3,4,61, Sch.

मुखीय (von मुख) am Ende eines comp. *an der Spitze —, am Eingang u. s. w. befindlich*: सवन° KÂTJ. ÇR. 22,9,4. 24,3,15. शाला° ÂÇV. ÇR. 4,10,6. ÇÂṄKH. ÇR. 6,12,26. उक्थ्य° 11,4,3. 21. सूक्त° ÂÇV. ÇR. 9,5.

मुखुण्डी s. मुखण्डी.

मुखुली f. N. pr. einer buddhistischen Göttin LALIT. 72. उत्खली ed. Calc. 75,16.

मुखेभव (मुखे, loc. von मुख, + भव) adj. f. आ *im Munde sich bildend* Schol. zu RV. PRÂT. 6,9.

मुखोत्कीर्ण (मुख + उ°) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 3,384. मुखो° ed. TR. 382, aber in der Uebersetzung wieder मुखो°.

मुखोल्का (मुख + उ°) f. = मुखाग्नि *Waldbrand* ÇABDAM. im ÇKDR.

मुख्य (von मुख) Aussprache VS. PRÂT. 4,164. 1) adj. a) *in* oder *am Munde* oder *Gesichte befindlich* gaṇa दिगादि zu P. 4,3,54. AV. 6,43,3. ÇAT. BR. 10,6,1,11. प्राण LÂṬJ. 2,5,6. RV. PRÂT. 6,9. विप्रुषः *aus dem Munde kommend* M. 5,141. — b) *an der Spitze —, am Anfange befindlich; der erste, vornehmste, hauptsächlich, principalis, ursprünglich* (Gegens. गौण, प्रतिनिधि); *der beste, vorzüglichste, vorzüglich* gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103 (oxyt., was aber durch die accentuirten Texte nicht bestätigt wird). AK. 3,2,7. 3,4,4,16. H. 1438. HALÂJ. 4,5. RV. PRÂT. 2,29. 15,9. TBR. 1,1,2,1. TS. 2,6,2,5. आर्ति ÇAT. BR. 1,6,2,16. मुख्यो वा अयं यज्ञस्य स्वो यावद्धर्य 4,1,5,16. 13,1,8,2. AIT. BR. 3,13. वत्सतरी ÇÂṄKH. GṚHJ. 3,13. मुख्यो यज्ञक्रतुर्यदग्निष्टोमः ÇR. 16,20,13. धन ÂÇV. ÇR. 3,13,13. मु°, द्वितीय u. s. w. 9,4. मु°, मध्य, अवर KAUÇ. 15. KHÂND. UP. 1,2,7. M. 3,200. 8,210. 323. 10,60. DRAUP. 4,3. MBH. 3,2167. 2396. R. 1,9,33. 2,32,5. Spr. 4726. SUÇR. 2,347,11. VARÂH. BṚH. S. 48,77. KATHÂS. 33,132. अर्के मुख्यमर्के मुख्यमित्यासीदाग्रहस्तयोः 63,176. BHÂG. P. 4,25,49. PARAMAH. UP. in Verz. d. Tüb. H. 7,15. fg. मुख्यानुयायिन् AK. 3,4,12,101. HALÂJ. 2,334. WEBER, RÂMAT. UP. 327, 2. 343, 2 v. u. VOP. S. 176. सर्ग BHÂG. P. 3,10,18. MÂRK. P. 47,17. 33. Verz. d. Oxf. H. 82,b,4. मुख्यः स्यात्प्रथमः कल्पः AK. 2,7,39. गौणमुख्ययोर्मुख्ये कार्यसंप्रत्ययो भवति Cit. bei PAT. zu P. 1,4,108. 8,3,82. SÂH. D. 15,6. WEBER, GJOT. 69. 75. Verz. d. Oxf. H. 267,b,22. fg. VOP. 6,15. 24,13. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1,4,15. 6,16. 2,1,1. Schol. zu NAISH. 22,53. As. Res. 3,258. Am Ende eines comp. मुख्य *der Vorzüglichste unter* — gaṇa वर्ग्यादि zu P. 6,2,131. द्विजाति° M. 3,286. अमात्य° 7,141. BHAG. 11,26. आवरणमुख्यानि MBH. 1,1158. 5,7279. R. 1,34,9. इमान्यासनमुख्यानि 72,15. 2,26,14. VARÂH. BṚH. S. 35,8. KATHÂS. 52,300. 55,237. 57,56. BHÂG. P. 3,1,23. DAÇAK. in BENF. Chr. 183,14. PAṄKAT. 158,2. द्विजमुख्यतम MṚKKH. 1,13. Ausnahmsweise und aus metrischen Rücksichten steht मुख्य in der Bed. von मुख = आदि am Ende eines adj. comp.: नारायणीमुख्यं मातृचक्रम् KATHÂS. 56,76. BHÂG. P. 8,12,10. WEBER, RÂMAT. UP. 327,1. सुरप्रतद्दलार्धेन्दुतीरीमुख्यास्तु तद्विदः H. 780. — 2) m. a) *Anführer*: अनेकमुख्यं बलम् KÂM. NÎTIS. 15,17. 13,77. दण्ड° (vgl. दण्डमुख) 17,49. — b) N. eines Genius, der einem Theile des (astrologisch) in 81 oder 63 Fächer (पद) getheilten Hausplanes vorsteht, VARÂH. BṚH. S. 53,45. 63. — c) pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter Manu Sâvarṇi VP. 267. MÂRK. P. 80,5. 9. — Vgl. गण°, फलमुख्या, मन्त्रिमुख्य, वारमुख्या.

मुख्यतस् (von मुख्य) adv. *vorzugsweise* Schol. zu KAP. 1,103.

मुख्यता (wie eben) f. *die erste Stelle, der oberste Rang, Vorrang* JÂÇN. 1,264. येनाविशति मुख्यताम् BHÂG. P. 4,22,33. गदापरिघयुद्धेषु सर्वास्त्रेषु च तावुभौ । अचिरान्मुख्यतां प्राप्तौ सर्वलोके धनुष्मताम् ॥ HARIV. 4929. KATHÂS. 52,263. केवलानुमानस्य मुख्यतया Schol. zu KAP. 1,61. लेभे तद्गणमुख्यताम् BHÂG. P. 6,18,17.

मुख्यत्व (wie eben) n. dass.: मह्यत्वमृषिमुख्यत्वं ददामि तव R. 1,63,19. VOP. 6,16.

मुख्यनृप (मु° + नृप) m. = मुख्यराज् MED. bh. 5.

मुख्यमन्त्रिन् (मु° + म°) m. *der erste Minister* HIT. 83,18. Davon nom. abstr. °मन्त्रिता f. RÂGA-TAR. 5,424. — Vgl. मन्त्रिमुख्य.

मुख्यराज् (मु° + राज्) m. *Oberfürst, regierender Fürst* TRIK. 3,3,288. °राजन् H. an. 2,314.

मुख्यशस् (von मुख्य) adv. *vor Allem, zunächst* MBH. 3,2292.

1. मुख्यार्थ (मुख्य + अ°) m. *Hauptbedeutung, die ursprüngliche Bedeutung* (eines Wortes) ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 201. SÂH. D. 13. Davon nom. abstr. °त्व n. 11,15. 16.

2. मुख्यार्थ (wie eben) adj. *die ursprüngliche Bedeutung habend, in der ursprünglichen Bedeutung gebraucht* SIDDH. K. zu P. 4,2,60.

मुगदस N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,10.

मुगदेमु desgl. ebend. 339,b,34.

मुगस्थान desgl. ebend. 340,a,10.

मुगूह m. *eine Hühnerart* (दात्यूह) BHÂVAPR. im ÇKDR.

मुग्ध s. u. मुह्.

मुग्धता (von मुग्ध) f. *schlichte Einfalt, Naivetät* Spr. 2215.

मुग्धत्व (wie eben) n. *Anmuth:* मुग्धत्वस्य च यौवनस्य च सखे मध्ये मधुश्रीः स्थिता VIKR. 20.

मुग्धदृश् (मु° + दृश्) f. *eine Schönäugige* Spr. 2709.

मुग्धधी (मु° + 2. धी) adj. *dumm, einfältig, Einfaltspinsel* KATHÂS. 61,244.

मुग्धबुद्धि (मु° + बु°) adj. dass. KATHÂS. 61,2.

मुग्धबोध (मु° + बोध) n. (sc. व्याकरण) *Einfältige aufklärend*, Titel einer von Vopadeva verfassten Grammatik VOP. Einl. GILD. Bibl. 382. fg. 594. Verz. d. Oxf. H. 161,b,12. °कार 113,b,3. °प्रदीप m. Titel eines Commentars zu jener Grammatik 161,b,15. °सुबोधिनी f. desgl. 290,a,12. °परिशिष्ट n. *Nachträge zum* Mugdhabodha COLEBR. Misc. Ess. II, 46.

मुग्धबोधिनी (मु° + बो°) f. (sc. टीका) *Einfältige aufklärend*, Titel eines Commentars des Bharatamalla zum Amarakosha (COLEBR. Misc. Ess. II, 56) und des Bharatamallika (wohl identisch mit dem Vorangehenden) zum Bhaṭṭikâvja (GILD. Bibl. 229).

मुग्धभाव (मु° + भाव) m. *einfältiges Wesen, Unerfahrenheit* BHÂG. P. 5,8,10. 9,3,4.

मुग्धवन्त् (von मुग्ध) partic. *verwirrt, keine richtige Einsicht habend:* सर्वार्थेषु MBH. 4,677.

मुग्धाक्षी (मुग्ध + अक्ष *Auge*) f. *eine Schönäugige* Spr. 342. 1084. KATHÂS. 46,192.

मुग्धाग्रणी (मुग्ध + अ°) m. *der Dümmste unter den Dummen* KATHÂS. 65,180.



मुग्धाचक्र (मु° + चक्र) n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,a,34.

मुङ्ग m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 7,590.

मुङ्गट m. desgl. ebend. 8,1092.

1. मुच्, मुञ्चति, °ते DHÂTUP. 28,136. P. 7,1,59. VOP. 11,4. ved. मुञ्चति und अमुग्धम्, मुचातु Ind. St. 5,340. 363. अमुचत् und अमुक्त VOP. 13,1. मुचत्, मोक् 2. p. VS. 1,25. मुचत 3. pl. मोक्षीस् HARIV. 7082. मुचीय; मुमोच, मुमुच्महे, मुमुचे, मुमुचानं; मोक्ष्यति und °ते, मोक्ता KÂR. 2 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10. ved. मुमोक्तु, मुमुग्धि, अमुमुक्तम्, मुमोचत 2. pl., मुमोचयति ṚV. 8,18,12. मुमोचतम् 73,4. 4. *losmachen, freimachen, befreien; loslassen, fahren lassen;* med. pass. *sich losmachen, entrinnen* ṚV. 1,24,12. अवनीः 61,10. सिन्धून् 93,5. वर्तिकाम् 116,14. अत्रीसादत्रिम् 117,3. द्रप्सः 7,71,5. यथा निदो मुञ्चथ वन्दितारम् 2,34,15. आपो योक्त्राणि मुञ्चत 3,33,13. 6,74,3. मृत्योर्मुक्षीय 7,59,12. 8,24,27. बन्धात् 40,8. 9,29,5. मा ते हेत्या मुञ्चत दैव्यायाः 10,87,19. KAUÇ. 39. द्रुपदादिव मुमुचानः (vgl. UṆÂDIS. 2,91) VS. 20,20. अपो मुञ्चामि *ich lasse Wasser* 4,13. अमुच्यत ṚV. 8,58,13. स पादुरस्य निर्णिजो न मुच्यते 10,27,24. VS. 12,98. स न दुरुक्ते ऽस्य मुच्यते KHÂND. UP. 6,16,2. मुच्याध्यै (मुच्येधम् BṚH. ÂR. UP. 3,8,12) ÇAT. BR. 14,6,8,12. अमोचि शुक्रो रक्षसः परस्तात् *ist ausgefahren* AV. 13,2,8. — अमुञ्चद्धनुर्बस्तस्य ज्याम् MBH. 4,161. मुञ्चेमां भद्र नावं त्वम् R. GORR. 2,52,13. VID. 238. मोक्ष्यथे स्वर्गवन्दीनां वेणीबन्धान् RAGH. 10,48. मुक्तबन्धन Spr. 2472. ÇÂK. 75,10, v. l. निद्रां मुक्त्वा शिखाम् KATHÂS. 5,118. वस्त्रान्तं शठ मुञ्च मुञ्च Spr. 688. तेन हि मुच्यन्तामभीषवः *lass die Zügel schiessen* ÇÂK. 5,15, v. l. मुक्तेषु रश्मिषु 8. मुक्तशृङ्गार *ausgezogen, abgelegt* PAÑKAT. 36, 17. उष्णीषं मुमुचे BHAṬṬ. 14,95 soll nach einem Schol. so v. a. उ° परिदधे *anlegen* bedeuten. तल्पे मुक्तैरवयवैरशायिषि *mit aufgelösten* d. i. *erschlafften Gliedern* DAÇAK. in BENF. Chr. 190,19. कण्ठम् *die Kehle lösen* so v. a. *seine Stimme erheben:* कण्ठं मुञ्चति च बर्हिणः MṚKKH. 83, 6; vgl. मुक्तकण्ठ. प्राणान् *Jmdes Lebensgeister lösen* so v. a. *Jmd das Leben nehmen:* एष मे मुञ्चतु प्राणान्यदि पार्थं पदात्पदम् MBH. 3,2982. fgg. पदात्पदममुञ्चन्ती *den Fuss nicht von der Stelle lösend* d. i. *bewegend* VID. 277. वीथिभिर्मुक्तमार्गाः *den Weg frei machen* so v. a. *aus dem Wege gehen* MEGH. 46, v. l. (für दत्त). मुञ्च मुञ्चस्व मैथिलीम् *lass los* MBH. 3, 16047. 10403. 15167. 15793. त्वं सह प्राणैर्मैथिल्याश्चैव मा युधि R. 3,62,5. आर्यं सचिवं मुञ्चति यदि पूज्यः संयतं मम श्यालम् । मोक्ता माधवसेनं ततो ऽहमपि बन्धनात्सद्यः ॥ MÂLAV. 7. ÇÂK. 40,9. VID. 184. KATHÂS. 22,194. 25,109. अदण्ड्यो मुच्यते राजा M. 8,202. MBH. 3,15794. तन्मुच्यतां पञ्जरबन्धनादयं पक्षी PAÑKAT. 192,15. मुक्त *freigelassen* TRIK. 3,3,177. MBH. 3,15793. Spr. 1819. VID. 267. KATHÂS. 4,38. VET. in LA. (II) 22,11. दर्शितानि कलत्राणि गृहे मुक्तमशङ्कितम् adv. Spr. 4186. वनाय — धेनुमृषेर्मुमोच *entliess die Kuh in den Wald* RAGH. 2,1. मुमोच कामचराय तम् VID. 330. मुञ्च नः साधयामः Spr. 366. कूपादाकृष्य मार्गे मुक्ता VET. in LA. (II) 17,20. PAÑKAT. 128,25. यद्येतेभ्यो मुच्यसे *wenn du dich von ihnen befreist* MBH. 3,15715. मुच्यते किल्बिषात् M. 11,90. 79. 194. 227. 239. BHAG. 4,16. मृत्युपाशात्त्वं सपुत्रा मोक्ष्यसे MBH. 1,5641. RAGH. 1, 72. तदा पितृणां मुमुचे स बन्धनात् 3,20. 12,23. येन (औषधेन) मुच्यामहे रोगात् KATHÂS. 66,32. नहि योगं प्रपश्यामि येन मुच्येयमापदः MBH. 1,

6127. 8150. 3,2613. 6003. मुच्यन्तु नरकात् Mârk. P. 15,76. तस्मान्मुक्ता वयं दासात् MBh. 1,5918. शापान्मुक्तः 3,2386. Çâk. 111,7. यदि धर्मान्न मुच्यते *wenn er nicht der Tugend verlustig geht* Spr. 2988. Statt des abl. der instr.: मुच्यते पातकैः सर्वैः M. 11,258. fg. Spr. 3223. 4788. fg. Kathâs. 49,228. स शस्त्रवर्मणामोचि चित्तं धैर्येण नो पुरः Râga-Tar. 3,406. Mârk. P. 79,13. वामश्चास्याः (ऊरुः) कररुहपदैर्मुच्यमानो मदीयैः *frei von* Megh. 94. मुच्यन्ति बन्धनैः MBh. 13,1079. स मुच्येत्सर्वकिल्बिषैः 1864. मुक्तो ऽहं सर्वकिल्बिषैः 3,4040. मुक्तमिदं तमसा मनः Çâk. 135. Ragh. 4,15. क्लेशादिभिः Schol. zu Kap. 1,94. (गुणैः) एतैर्मुक्तो महीपालः *ermangelnd* Spr. 3125. Statt des abl. der gen.: नहि मे मोक्ष्यते जीवन् *er wird mir nicht lebend entrinnen* MBh. 3,15757. 16048. नहि ते मुच्येदन्तको ऽप्याततायिनः 1695. मुक्त am Ende eines comp. *befreit von, ermangelnd* P. 2,1,38. योनि° Çvetâçv. Up. 1,7. घनमुक्त इवोडुराट् R. 5,76,20. विवेक° Spr. 2726. कलङ्क° 3882. बध° Kathâs. 28,150. रोग° 29,173. रोध° (प्रवहणा) Vid. 236. काठिन्य° (उरस्) Çâk. 58. उभयोर्हस्तयोर्मुक्तं यदन्नमुपनीयते so v. a. *eine Speise, die man nicht mit beiden Händen hält,* M. 3,225. pass. ohne nähere Bestimmung *befreit —, erlöst werden von der Sünde, von den Banden der Welt:* राज्ञा भवत्यनेनास्तु मुच्यते च सभासदः *sind von aller Sünde frei* M. 8,19. अपिवा वैरूप्यं सूक्तं मुच्यते गुरुतल्पगः 11,251. यदह्ना कुरुते पापम् — संध्यां मुच्यति पश्चिमाम् MBh. 1,656. तस्मान्न बध्यते नापि मुच्यते नापि संसरति पुरुषः। संसरति बध्यते मुच्यते च नानाश्रया प्रकृतिः॥ Sâṁkhjak. 62. मुक्त *erlöst von der Sünde, von den Banden der Welt* Trik. 3,3,177. M. 6,44. अभिपूजितलाभैश्च यतिर्मुक्तो ऽपि बध्यते 58. Bhag. 5,28. Weber, Râmat. Up. 338. 345. 357. 359. Spr. 3350 (zugleich *Perle*); vgl. जीवन्मुक्त (auch Pańkar. 1,10,83). *verlassen* (einen Platz): न मुञ्चति च तं देशं नायको यत्र दृश्यते Sâh. D. 60,4. ad Çâk. 78. Spr. 2216. तलं यस्य न मुञ्चति। अत्यन्तशीतलच्छाया स छायातरुरुच्यते Cit. beim Schol. zu Çâk. 86. पलितशारशिखण्डबन्धस्पृष्टमुक्तभूमि adj. Daçak. in Benf. Chr. 180,1. मुक्तशय्याम् Ragh. 5,66. इहैव प्रियापरिभुक्तमुक्ते लतावलये Çâk. 41,17. मुक्तासन 63,16. Ragh. 3,11. मुक्तरोधोनितम्ब Megh. 42. तत्क्षणं सूर्यमुक्ता दिक् Trik. 1,1,95. मुक्ता (दिश्) *verlassen* heisst in der Auguralkunde *diejenige Weltgegend, welche die Sonne so eben verlassen hat;* steht z. B. die Sonne im Süden, so heisst der Süden प्राप्तार्का und Südost मुक्ता, Varâh. Bṛh. S. 86,12. *Jmd oder Etwas fahren lassen, im Stich lassen, aufgeben, abschütteln:* कदाचित्तं न मुञ्चन्ति — सेवकाः Spr. 654. तमेव व्रज मा मुचः Bhaṭṭ. 4,29. मुक्त्वा हरिहरादीन् Kathâs. 72,327. Nalod. 3,12. Spr. 1443, v. l. 2614. 2899. Çâk. 115, v. l. कलान्तरान्मात्रां न मुञ्चति Pańkat. 34,13. 32,25. मुक्ताग्निम् Jâǵn. 2,107. आसेवितं वर्षपूगान्यदुर्गं विषमेषु सः। तणेन मुमुचे नीड आतपत्त इव द्विजः Bhâg. P. 9,19,24. चितौ परिषज्य विचेतनं पतिं प्रिया हि या मुञ्चति देहमात्मनः Spr. 911. R. 1,25,14. मुञ्चेत्प्राणान्भयादियम् Vid. 121. Uttararâmak. 20,10. Pańkat. 37,17. धनानि Spr. 1991. पथ्यमन्नम् 4497. सौहार्दम् 5349. स्वचापसौन्दर्यमदम् (कामः) Kumâras. 1,48. भोगम् Vid. 308. भक्षणम् Kathâs. 22,229. तच्चिन्ताम् 34,29. विलम्बम् Gît. 11,5. राज्ञो मौनममुञ्चत Kathâs. 69,79. 162. Naish. 22,53. Bhaṭṭ. 6,24. तेन हि मुच्यतां विषादः Vikr. 5,16. त्वया तु — क्रोधो ऽद्यापि न मुच्यते Kathâs. 33,50. Hit. 37,20, v. l. मोक्ष्यसे शोकजं दुःखं निर्मोकमिव पन्नगी R. 6,9,36. कदाचिन्मुञ्चेयं मदनशिखिपीडापरिभवम् Spr. 2840. दुःखं मोक्ष्ये कदाहम् 3313. Bhaṭṭ. 6,62. मुक्तशेषविरोध adj. Ragh. 10,13. मुक्तनिद्र so v. a. *erwacht* Kathâs. 10,72. मुक्तमानकलह adj. 53,111. मुक्तव्यापद् adj. Hit. 44,6. मुक्तोदर so v. a. *von der Wassersucht befreit* Bhâg. P. 9,7,20. कथमपि दैववशादमुक्तजीवितः Pańkat. 174,25. भीर्मुञ्चेत — साम् Nalod. 4,7. तदपि न मुञ्चत्याशावायुः (sc. नः) Spr. 4181. मुक्तमारुता (गुहा) so v. a. *frei von Wind* R. 4,25,14. *fahren lassen* so v. a. *hingeben, verleihen:* मुञ्चसि सत्फलानि Râga-Tar. 3,252. *verlassen, aufgeben* so v. a. *bei Seite lassen;* मुक्त्वा *mit Ausnahme von* (acc.), *ausser* Spr. 664. 976, v. l. 1549. वायुं मुक्त्वा नान्यस्य प्रवेशो ऽस्ति Pańkat. 44,11. युद्धं मुक्त्वा मे नान्यदस्ति श्रेयस्करम्. 73,19. 86,19 (wo त्वां मु° zu lesen ist). *Etwas fahren lassen* so v. a. *aus sich entlassen, von sich geben; werfen, schleudern, abschiessen:* तावद्वैः पृथिवी ज्ञेया यावद्गर्भं न मुञ्चति Jâǵn. 1,207. Râga-Tar. 4,129. मुखेन गरलं मुञ्चन् (फणी) Spr. 2210. लीलमुक्ताः Kir. 5,38. चिरसंनियतं बाष्पं मुमोचाग्निमिवारणिः R. 2,30,23. मुमोच बाष्पं शनकैः MBh. 1,6180. अश्रूणि मुमुचे 8447. Hariv. 7081. R. 2,37,15. Megh. 12. Kathâs. 10,178. 32,162. Daçak. in Benf. Chr. 185,10. श्लेष्माश्रु बान्धवैर्मुक्तम् Spr. 3056. मुमुचे भूरि रक्तम् MBh. 5,7215. शकृन्मूत्रं च मुञ्चानाः 3,11115. अप्सु श्लेष्म पुरीषं च मूत्रं च मुञ्चताम् 7,2597. नागाः शिरोभिर्जलसंततिम्। मुमुचुः 1,8154. Kathâs. 19,97. सकृत्पीडितं वस्त्रं मुञ्चेद्बहुतं पयः Spr. 2220. अमलं पयः — मुमुचुर्भिन्नवह्वनाः Bhaṭṭ. 7,2. विद्युच्छटा दृष्टिभिर्मुञ्चतीम् Prab. 65,11. गन्धं मुञ्चति मेदिनी Hariv. 7062. 4385. मुञ्चन्तु निःश्वासानपि मल्लिषु Kathâs. 72,168. Pańkat. ed. orn. 50,4. का केति सहसा मुक्तः शब्दः MBh. 3,2219. मयूराश्च वाचो मुञ्चन्ति दारुणाः 6,62. त्वां (मेघं) मुक्तधनिम् Megh. 55. फूत्कारं मुक्तवान् Vid. 86. 96. 336. Kathâs. 18,154. 25,110. सिंहनादं मुमोच Pańkat. 57,14. Bhaṭṭ. 7,57. मुक्त्वा हासम् *ein Gelächter erhebend* R. Gorr. 1,35,15. मुमुचुः खधूपान् so v. a. *aufsteigen lassen* Bhaṭṭ. 3,5. वर्णाद्रिकैः काञ्चनशृङ्गमुक्तैः *geschleudert* Ragh. 16,70. मुञ्चतः पुष्पवृन्दम् — चूतवृक्षान् Ṛt. 6,28. दत्तेन पुष्पं मुञ्चत्या तया Kathâs. 7,68. Megh. 85. देवाश्च पुष्पवर्षं च मुमुचुश्च समन्ततः Mârk. P. 66,27. Ragh. 2,60. 12,94. बाणमयं वर्षम् — मुमोच — यथा वर्षं सहस्रदृक् MBh. 3,670. बाणा मुक्ताः शिलास्विव MBh. 1,7667. बाणान् — मुमोच तनये मम 3,763. 4,2065. 5,7554. Kathâs. 47,81. सा नीलोत्पलमयमिवापाङ्गदामाङ्गे मम मुञ्चती Daçak. in Benf. Chr. 184,21. गन्धर्वाय मुमोच ह। प्रदीप्तमस्त्रमाग्नेयम् MBh. 1,6466. 5,7236. वज्रं मोक्ष्यते ते (*auf dich*) महेन्द्रः 14,263. R. 1,76,6. स तामविभ्रमद्दीप्तां (शक्तिं) वानरेन्द्रस्य चामुचत् Bhaṭṭ. 15,53. मुमोच वज्रम् — त्रिशिरसं प्रति MBh. 5,251. 14,844. चक्रं मुमोच 1,1179. 5296. 3,14609. 5,7191. 7288. 6,2537. R. 1,54,23. 55,21. 3,30,18. Spr. 519. 2579. 3168. Kathâs. 67,59. बालेन — मुक्तं रौप्यं लसद्बिम्बम् Naish. 22,53. मघवन्मुक्तकुलिशप्रहार Spr. 2744. पादप्रहारस्तथा मुक्तः *einen Fusstoss versetzen* Pańkat. 253,1. चतुर्विधं तच्च (अस्त्रम्)। मुक्तामुक्तममुक्तं करमुक्तं यन्त्रमुक्तं च॥ शक्त्यादि पाणिमुक्तं स्यादमुक्तं छुरिकादिकम्। मुक्तामुक्तं तु यष्ट्यादि यन्त्रमुक्तं शरादिकम्॥ Halâj. 2,307. fg. H. 774. Madhus. in Ind. St. 1,21. आत्मानं मुच् *sich stürzen von* (abl.): आकाशादात्मानं मुक्तवान् R. 4,60,19. स मेरुकूटादात्मानं मुमोच MBh. 1,6740. गिरिवरतटान्मुक्त आत्मा Spr. 2741. मुक्त *abgelöst, herabgefallen:* तृणाग्रजलानीव मुक्तानि शिखरात्तरोः Hariv. 8093. Vgl. अमुक्त.

— caus. मोचयति (auch med.) 1) = simpl. *losmachen, freimachen,*

*befreien* Dhâtup. 33, 69. यो मोचयति संरुद्धमिदं प्रवक्ष्णां मम Vid. 228. 230. एतेन (यज्ञोपवीतेन) मोचयति भूषणसंप्रयोगम् Mṛkkh. 48, 4. मोच्यन्तां यन्त्रमार्गाः so v. a. *öffnen* Prab. 26, 6. आधिः — यदि न मोच्यते *einlösen* Jâgn. 2, 58. मोचयित्वा तानश्वान् *abspannen* MBh. 3, 2884. R. 2, 50, 17. किं न मोचयते रामम् *befreien* R. 2, 78, 3. R. Gorr. 2, 77, 20. MBh. 7, 3604. Mṛkkh. 33, 24. Vikr. 13, 10. Mâlav. 75. Kathâs. 9, 58. 78. 48, 126. Bhâg. P. 6, 2, 37. 8, 1, 31. Mârk. P. 116, 60. Pańkat. 192, 16. Hit. 43, 13. Daçak. in Benf. Chr. 197, 24. मृगं बन्धनान्मोचयित्वा Hit. 23, 11. Ind. St. 3, 373, 6. (नौः) मोचयिष्यति वः सर्वानस्माद्देशात् MBh. 1, 5850. स कृच्छ्रान्मोचयात्मानम् 6191. अहं त्वां सर्वपापेभ्यो मोचयिष्यामि (मोक्षयिष्यामि v. l.) Bhag. 18, 66. मोचयेदेनसः पितॄन् M. 3, 37. R. 2, 111, 32. 3, 53, 16. Mâlav. 58, 9 (संकटादात्मानं मोचयावहे zu lesen). किमयं पापस्तिर्यक्त्वान्मोचितस्त्वया Kathâs. 37, 159. 71, 301. विप्रं मृत्योरमूमुचन् Bhâg. P. 6, 2, 20. Pańkat. 242, 24. Daçak. in Benf. Chr. 192, 18. सेयम् — न्याय्या मया मोचयितुं भवत्तः Ragh. 2, 55. Kathâs. 32, 172. द्रोणेन (von Droṇa) मोचयामास पाञ्चाल्यम् MBh. 7, 3605. (गर्दभः) शस्यक्षेत्रे मोचितः *er liess den Esel los, liess ihn frei einhergehen auf* Hit. ed. Johns. 1706. *Etwas fahren lassen* so v. a. *verausgaben, vergeben:* तपसां द्रव्यमासाद्य मोचयेत्साधितेन यः Mârk. P. 121, 3. — 2) *Jmd veranlassen aufzugeben, — fahren zu lassen, — zu entlassen, — von sich zu geben:* त्वामप्यस्रं जललवमयं मोचयिष्यत्यवश्यम् Megh. 91. वाजिनः — आयूंषि — अमोचयत् Bhaṭṭ. 9, 67. — 3) *erfreuen* Dhâtup.

— desid. 1) मुमुक्षति, °ते *a)* act. *frei zu machen im Begriff stehen:* मुमुक्षति वत्सं कृष्णः P. 7, 4, 57, Sch. *fahren zu lassen —, aufzugeben im Begriff stehen:* प्राणान्कस्मान्मुमुक्षसि Kathâs. 73, 18. *zu schleudern im Begriff stehen:* वज्रं मुमुक्षन्निव वज्रपाणिः Ragh. 2, 42. — *b)* med. *sich zu befreien gewillt sein:* मुमुक्षते वत्सः P. 7, 4, 57, Sch. Vop. 19, 13. मुमुक्षमाणा उत या मुमुचे ṚV. 10, 111, 9. यत् — न मुमुक्षेय बन्धनात् Bhâg. P. 3, 23, 57. act.: गतिस्त्वं मुमुक्षताम् MBh. 3, 167. — 2) मोक्षते *a) sich zu lösen suchen, — wünschen, Rettung suchen* P. 7, 4, 57. Vop. 19, 13. मोक्षते वत्सः स्वयमेव P., Sch. त एनं बद्धा मोक्षमाणा अवगमयन्ति Kâṭh. 11, 6. — *b) sich befreien von* (acc.): मोक्षिष्ये मनसो ज्वरम् MBh. 13, 115.

— desid. vom caus. *zu befreien* (*von den Banden der Welt*) *gewillt sein:* यं तु मुमोचयिष्यन्ति (देवाः) Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 234. — Vgl. मुमोचयिषु.

— अति pass. *vermeiden, entgehen;* mit acc.: सर्वान्पाशान्सर्वान्स्थाणून्मृत्योरतिमुच्य Ait. Br. 3, 14. रक्षांस्यतिमोक्ष्यामहे Çat. Br. 3, 4, 3, 8. निधाय वासो ऽतिमुच्यते 5, 2, 3, 5. मृत्यून् 4, 1, 1. 14, 4, 1, 13. 6, 1, 5. TS. 6, 6, 9, 2. Çâṅkh. Br. 13, 3. 15, 5. Kenop. 2. — desid. med. *sich retten vor* (acc.): यथाग्निं प्रदाव्यमतिमोक्षमाणाः Çâṅkh. Br. 16, 7.

— अधि, partic. in श्रद्धाधिमुक्त *voller Vertrauen* Burn. Intr. 268, N. 1. Vgl. अधिमुक्ति.

— अभि *loslassen:* नाधर्मः कारणापेक्षी कर्तारमभिमुञ्चति MBh. 12, 10949. *schleudern, abschiessen:* अभ्यमुञ्चन्त — शरवर्षाणि 7, 3967.

— अव *ablösen* AV. 8, 2, 2. *abspannen:* हयांस्तानवमुच्य MBh. 3, 2870. *loslassen, fahren lassen* Varâh. Bṛh. S. 51, 27. *ablösen, ausziehen:* चित्रान्संनाहानवमुञ्चन्तु चैषां वासांसि दिव्यानि च भानुमन्ति MBh. 2, 2520. आशीविषस्य क्रुद्धस्य पाणिमुद्यम्य दक्षिणम्। अवमुच्य प्रदेशिन्या दंष्ट्रामादातुमिच्छसि ॥ 4, 1543. med. *von sich abstreifen, ablegen:* मृत्योः पड्वीशमवमुञ्चमानः AV. 8, 1, 4. सुखं सुदुःखान्यवमुच्य शेते जीर्णां त्वचं सर्प इवावमुच्य Spr. 4703. मेखलाम् Gobh. 3, 4, 17. अवमुच्य किरीटम् MBh. 2, 895. भूषणान्युत्तरीयाणि वेष्टनान्यवमुच्य 11, 801. (स्यमन्तकम्) स्वकण्ठादवमुच्य Hariv. 2049. R. 2, 9, 47 (8, 54 Gorr.). 6, 112, 91.

— व्यव *von sich ablösen, ablegen:* पादुके व्यवमुच्य R. 2, 112, 22.

— आ 1) *anlegen* (Anderen oder sich ein Kleidungsstück, einen Schmuck): मातलिस्तस्य माहेन्द्रमामुमोच तनुच्छदम् Ragh. 12, 86. आमुञ्चतीवाभरणं द्वितीयं ते 13, 21. नूपुरयुगलमामुच्य Mâlav. 37, 19. आमुच्यमानाभरणा Kumâras. 7, 21. आमुञ्चतां (partic.) च वर्माणि MBh. 1, 4095. आमुच्य कम्बूपरिहाटके शुभे 4, 301. कवचान्यामुच्य शरीरेषु 1027. 14, 1687. आमुच्याथ वर्म Hariv. 13118. आमुमुचे किरीटं मालां च ebend. und 13087. आमुञ्चद्वर्म Bhaṭṭ. 17, 6. आमुक्त *angelegt* AK. 2, 8, 2, 33. H. 765. Halâj. 4, 62. °कवच MBh. 1, 2783. 5, 2005. आमुक्ताभरण Ragh. 17, 25. 16, 74. Râǵa-Tar. 3, 241. MBh. 14, 1688. °विवाहकौतुक (कर) Kumâras. 5, 66. °व्रणपट्ट Râǵa-Tar. 4, 454. °हारमुकुट Kathâs. 45, 152. अनामुक्त (रत्न) Spr. 94, v. l. *bekleidet, geschmückt mit:* भ्राजत्कौस्तुभामुक्तकंधर Bhâg. P. 3, 28, 14. आमुक्तमिव पाषण्डम् 4, 19, 12. nach dem Schol. *in ein Ketzergewand gehüllt* (also आमुक्त in transit. Bed.). — 2) *ablegen* (ein Kleidungsstück): सुप्ताः सवसनाः काश्चित्काश्चिदामुक्तवाससः R. 5, 13, 35. — 3) *befreien, loslassen:* आमुक्ताः (आसक्ताः liest der Schol.) Spr. 3738. *schleudern, werfen:* ऐरावतः — सलिलम् — मेघेष्वामुञ्चते MBh. 5, 3553. आमोक्ष्यन्ति त्वयि मधुकरश्रेणिदीर्घान्कटाक्षान् Megh. 36. — Vgl. आमोचन.

— पर्या *rund herum ablösen und abnehmen:* घटं पर्यामुञ्चति (von der Töpferscheibe) Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 67.

— व्या *entlassen, von sich lassen:* व्यामुञ्चेत्पवनमथ मार्गेण खमणेः Pańkar. 3, 1, 49.

— उद् *auflösen, losmachen:* उदुत्तमं मुमुग्धि नः पाशम् ṚV. 1, 25, 21. AV. 3, 11, 8. 6, 112, 2. 8, 7, 10. med. 2, 10, 6. Çat. Br. 6, 7, 3, 8. उदमुच्ये *ich habe mich losgemacht* AV. 14, 1, 57. लेखमुन्मुच्य *aufmachen, erbrechen* Râǵa-Tar. 3, 235. *ausziehen, ablegen:* मेखलाम् Pâr. Gṛhj. 2, 6. कृष्णाजिनम् Ait. Br. 1, 3. विभूषणान्युन्मुमुचुः Bhaṭṭ. 3, 22. उन्मुच्य Daçak. in Benf. Chr. 187, 2. उन्मुक्तपुष्पचापो मनोभवः Kathâs. 52, 201. भावमासुरमुन्मुच्य Bhâg. P. 7, 6, 24. ऋणमुन्मुच्य देवानामृषीणां च *die Schuld abtragen* MBh. 13, 2200. *Jmd befreien* R. 1, 1, 74. 6, 84, 26. Kathâs. 58, 102. बन्धनात् Pańkat. 38, 21. पाशात् 192, 6. स्वस्त्येव होतोन्मुच्यते *kommt los, ist gerettet* Ait. Br. 2, 7. 3, 14. *verlassen:* रथमुन्मुच्य Kathâs. 52, 197. Hariv. 12023 (?). *entlassen, von sich geben, ausstossen:* सिद्धानां वदनोन्मुक्ताः — स्तुतयः Hariv. 11962. 12264. आर्तनादो हि यः पौरैरुन्मुक्तः R. 2, 52, 40. *schleudern:* न चक्रमुन्मुञ्चति मानुषे हरिः Spr. 5266. उन्मुक्त am Ende eines comp. *frei von, ermangelnd:* मानोन्मुक्त Varâh. Bṛh. S. 15, 21. प्रभञ्जनोन्मुक्ता संध्या 30, 20. — Vgl. उन्मुच, उन्मोचन. — caus. *lösen, aufbinden:* उन्मोचनीया वेणी Megh. 89, v. l. *ablösen, abnehmen:* तेषामुन्मोच्य चतुर्णां शीर्षपट्टकान् Kathâs. 13, 190. *Jmd befreien* MBh. 12, 5664. R. Gorr. 1, 1, 79. Kathâs. 22, 195. बन्धनात् 67, 46. Pańkat. 37, 20. 257, 22. न विक्रमो न चाप्यर्थो न मित्रं न सुहृज्जनः। तथोन्मोचयते दुःखाद्यथात्मा स्थिरसंयमः ॥ MBh. 11, 185.

— उप med. *sich Etwas anziehen*, z. B. Schuhe: उपानहौ TBr. 1, 7,

°, 4. TS. 5,4,4,4. Kauç. 18. Kâtj. Çr. 15,6,24. — Vgl. यथोपमुक्तम्.

— निस् 1) *lösen; befreien:* जटा निर्मुच्य Bhâg. P. 9,10,47. अमुंचतं वर्तिकामंहसो निः ṚV. 1,118,8. 3,31,8. विश्वं जीवं तमसो निरमोचि 10,107,1. पाशात् VS. 5,39. Bhâg. P. 6,2,20. यथाहिस्त्वचो निर्मुच्यते *sich losmacht* Çat. Br. 2,3,1,6. 3,6,2,19. प्राणैरहानि हित्राणि न यदा निरमुच्यत *des Lebens verlustig gehen* Râga-Tar. 6,105. निर्मा मुञ्चामि शपथात् Lâtj. 2,2,11. निर्मुक्त *abgelöst:* दशनैर्मूलनिर्मुक्तैः Hariv. 4309. ad Çâk. 19. *befreit, entkommen:* दैवात्तेनापि निर्मुक्ता *von ihm befreit, ihm entkommen* Kathâs. 4,40. MBh. 1,6189. पिच्चाद्गणादनिर्मुक्त इदानीमस्मि 4660. क्लेशात् 6197. कार्यकारणकर्म° *frei von* Maitrjup. 6,7. द्वन्द्वमोह° Bhag. 7,28. हिम° Ragh. 1,46. त्रीडानिगड° Râga-Tar. 1,254. तरंगावली° (अमृतसागराम्भस्) Spr. 2976. पुरुष° *der Männer ermangelnd* R. 4,44,108. निर्मुक्त = निष्परिग्रह *aller Habe entbehrend, Nichts besitzend* H. an. 3,271. = निःसङ्ग *an Nichts hängend* Med. t. 117. — 2) pass. mit Ergänzung von त्वचम् *sich von seiner* (alten) *Haut befreien, sich häuten* (von einer Schlange): निर्मुच्यमान इव जीर्णतनुर्भुजंगः Mṛkkh. 46,14. निर्मुक्त *sich* (vor Kurzem) *gehäutet habend* AK. 1,2,1,6. H. 1312. an. 3,271. Med. t. 117. निर्मुक्तानां पन्नगानाम् MBh. 5,7212. 7,576. 4880. 5603. R. 2,43,2. 4,2,15. 5,5,22. — 3) *fahrenlassen, aufgeben:* तेन निरमुच्यत जीवितम् Râga-Tar. 5,125. निर्मुक्त am Anfange eines adj. comp. *aufgegeben, verloren, verschwunden, nicht daseiend:* सिद्धैर्निर्मुक्तकल्मषैः MBh. 13,760. °सङ्ग Spr. 3788. °देह 3803. °चापला Kathâs. 24,20. °शशिभास्कर Bhâg. P. 3,11,28. — 4) *schleudern:* निर्मुक्तो बाणः MBh. 4,1515. ब्रह्मदण्डः Bhâg. P. 9,4,14. — Vgl. निर्मुक्ति, निर्मोक fg., निर्मोचन. — caus. *Jmd befreien:* पापात् Hariv. 14777. — desid. s. निर्मोक्ष.

— अधिनिस् pass. *sich befreien von:* पाप्मनः Pañkav. Br. 17,1,9. 2,2.

— अभिनिस्, partic. अभिनिर्मुक्त M. 2,221. AK. 2,7,54. H. 860. Kull. zu M. 2,220 fehlerhaft für अभिनिम्रुक्त.

— विनिस् 1) pass. *sich losmachen, sich befreien von:* यथा पादोदरस्त्वचा विनिर्मुच्यते Praçnop. 5,5. ये तु तत्र विनिर्मुक्ताः सार्थात्केचिदविक्षताः so v. a. *mit heiler Haut davongekommen* (सार्थात् gehört zu ये) MBh. 3,2552. ब्रह्मतेजोविनिर्मुक्त *glücklich entkommen* Bhâg. P. 1,8,17. दोषैः *frei von* Suçr. 1,26,3. सर्वेभ्यो ऽपि विनिर्मुक्तं कुरु (माम्) Pañkar. 2,4,18. सर्वद्वन्द्व° M. 6,81. जन्मबन्ध° Bhag. 2,51. सर्वव्याधि° MBh. 3,6027. मेघलेखा° (शशिमण्डल) 4,498. 13,878. Kathâs. 16,105. Varâh. Bṛh. S. 48,87. 55,1. Nîlak. 40. Verz. d. Oxf. H. 20,a,8 v. u. P. 3,4,77, Sch. — 2) *fahren lassen, aufgeben:* विनिर्मुच्य कलेवरम् Hariv. 6488. — 3) *schleudern:* रामचापविनिर्मुक्तैः सायकैः R. 3,31,22. (मुष्टिः) यस्ते मूर्ध्नि विनिर्मुक्तः प्राणानपहरिष्यति 4,15,22.

— परि 1) *lösen, ablösen, abnehmen:* पुरुषं परिमुक्तबन्धनं करोति Çâk. 75,10. तथा संनहनान्येषां परिमुच्य समन्ततः (von einem Baume) MBh. 4,1320. *befreien:* मुञ्चामि त्वा वैश्वानरादर्णवान्महतस्परि AV. 1,10,4. med. pass. *sich ablösen —, sich befreien von:* अत्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे परि ṚV. 1,31,4. शोणाश्वाः पर्यमुच्यन्त रथबन्धात् MBh. 7,8787. कलुषेणास्य महता मेदिनी परिमुच्यताम् R. 2,97,27 (106,24 Gorr.). पापेभ्यः परिमुच्यते MBh. 13,5551. कष्टात्संसारात् 14,455. ऋषिदेवमनुष्याणां (sc. ऋणात्) परिमुक्तो ऽस्मि धर्मतः 1,4659. मेघोपरोधपरिमुक्तशशाङ्कवक्त्रा Ṛt. 3,7. राहूपरागपरिमुक्तमिवेन्दुबिम्बम् Kaurap. 10. *frei —, erlöst werden* (von den Banden der Welt) Kauç. 139. Maitrjup. 6,34. परिमुच्यन्ति सर्वे Muṇḍ. Up. 3,2,6. — 2) *verlassen, aufgeben, fahren lassen:* द्विजातीन् — न शशाक — परिमोक्तुं रथेन सः so v. a. *sich trennen von* R. 2,45,19. परिमुच्य ताम् (तरिम्) Prab. 102,15. परिमुक्तसङ्ग Bhâg. P. 2,7,10. pass. in derselben Bed. wohl fehlerhaft: यश्चाग्नीन्परिमुच्येत so v. a. *vernachlässigen* MBh. 12,1213. यश्चाग्नीनपविध्येत ed. Bomb. *entlassen, von sich geben:* तेजोमयं तु यच्चक्रं तज्ज्वालाः परिमुञ्चति Kathâs. 29,45. — desid. s. परिमोक्ष.

— विपरि pass. *sich befreien von:* पापाद्विपरिमुच्यते MBh. 12,5637.

— प्र *auflösen, aufknüpfen, aufbinden, ablösen* Kâtj. Çr. 3,8,1. 2. 8, 4,20. 16,3,15. धन्वनैा ज्याम् VS. 16,9. अभिनद्धनम् Khând. Up. 6,14,2. Çat. Br. 3,2,4,14. कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् ṚV. 1,24,9. *Jmd befreien von:* पाशात् 6,74,4. 10,85,24. 161,1. सर्वाभ्यो देवताभ्यो यजमानं प्रमुञ्चति Ait. Br. 2,9. भीमं समरात्प्रमोक्तुम् MBh. 8,3532. *frei lassen, laufen lassen:* अबन्ध्यं यश्च बध्नाति बन्ध्यं यश्च प्रमुञ्चति Jâgn. 2,243. अश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः ṚV. 3,53,11. *Jmd im Stich lassen:* सीता त्वया प्रमुक्ता R. 3,65,10. *Etwas fahren lassen, aufgeben:* नीचानर्थसमाचारं सज्जं कर्म प्रमुञ्चतु R. 2,104,6. प्रमुक्तशुभ्रास्तरणाम्बरस्रक् R. Gorr. 2,76,32. MBh. 6,1846. *von sich abschütteln:* सर्वं पापं प्रमोक्ष्यसि MBh. 3,10819. *entlassen:* रेतः AV. 2,34,2. R. Gorr. 1,38,20. धूमं प्रमुमुचे विन्ध्यः MBh. 1,7628. हाहाकारं प्रमुञ्चतः 3,2542. वीणाः प्रमुमुचुः स्वरान् R. 2,91,26. *schleudern, abschiessen:* भीष्मेण महास्त्राणि प्रमुञ्चता MBh. 5,7331. 8,1975. 4069 (प्रमुञ्चमानः). Kathâs. 50,55. नाराचमालाम् — रौद्रचापप्रमुक्ताम् R. 6,79,62. अस्मद्बाहुप्रमुक्तैः — शूलपट्टिशमुद्गरैः 3,26,15. नुत्तं प्रमुक्तम् *mit Heftigkeit ausgestossen* Varâh. Bṛh. S. 68,63. *verscheuchen:* वव्रिम् ṚV. 1,116,10. जराम् 140,8. प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः VS. 27,7. प्रमुञ्चमानो दुरितानि विश्वा TBr. 3,1,1,4 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. *frei machen* so v. a. *verleihen, schenken:* अयं वः — द्रष्टीः प्रमोक्ष्यति MBh. 1,6825. अत्र ते ऽहं प्रमोक्ष्यामि मालां कुम्भे हिरण्मयीम् R. 2,9,39. — pass. *sich auflösen, sich ablösen:* पाश एकः प्रमुच्यते MBh. 2,2325. प्र वनस्पतीनां फलानि मुच्यन्ते *fallen ab* Çat. Br. 1,3,4,5. यथाम्रं वोडुम्बरं वा पिप्पलं वा बन्धनात्प्रमुच्येत 14,7,1,41. *sich auflösen* so v. a. *nachlassen, aufhören:* यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा ये ऽस्य हृदि श्रिताः 7,2,9 = Kathop. 6,14. *sich befreien von:* कर्मबन्धात् Bhâg. P. 7,10,13. पापात् Spr. 3967. MBh. 1,254. अधर्म्यादयशस्याच्च कर्मणः 5,4135. गोहत्यायाः Hariv. 14382. उपसर्गात् Mârk. P. 40,6. रोगात् Pañkar. 1,8,35. चन्द्र इव राहोर्मुखात्प्रमुच्य (mit passiver Bed.) Khând. Up. 8,13. मृत्युमुखात्प्रमुक्तम् Kathop. 1,11. नरकात् Mârk. P. 15,14. सर्वपापैः प्रमुच्यते M. 4,181. 11,262. MBh. 3,5072. R. 1,1,94 (104 Gorr.). यद्रात्रौ कुरुते पापम् — महाभारतमाख्याय पूर्वां संध्यां प्रमुच्यते (sc. तस्मात्) MBh. 1,657. त्यक्तगर्भा प्रमुच्येत *sich von der Leibesfrucht befreien* Hariv. 14383. सद्यो गर्भात्प्रमुच्येत die neuere Ausg. — Vgl. प्रमुक्ति, प्रमुच fg., प्रमोक्तव्य, प्रमोचन. — caus. *auflösen:* वेणीम् Hârîta bei Mallin. zu Ragh. 14,12. *Jmd befreien* MBh. 8,1744. पापात् 13,3112. — desid. *aufzugeben —, fahren zu lassen im Begriff stehen:* आसीदभ्यधिका चापि श्रीः श्रियं प्रमुमुक्षतः । निर्वाणकाले दीपस्य वर्तीमिव दिधक्षतः ॥ MBh. 4,715. fg. Vgl. प्रमोक्ष.

— अनुप्र *(nacheinander) loslassen:* यत्सीमनु प्र मुचो बद्बधानाः ṚV. 4,22,7.

— परिप्र med. *sich losmachen von:* प्र मुञ्चस्व परि कुत्सादिहा गहि

RV. 10,38,5.

— प्रतिप्र *zulassen zu* (das Kalb zur Mutter) Çat. Br. 11,1,4,1.

— विप्र *ablösen, abnehmen:* संनाहान्विप्रमुच्य MBh. 6,5767. *Jmd befreien:* तानृषीन्विप्रमुच्य R. 3,39,37. *schleudern, abschiessen:* विप्रमोक्ष्याम्यहं बाणानाशीविषसमस्तु R. Gorr. 2,20,42. ह्याविप्रमुक्ताः शराः 3,62,7. *verscheuchen:* विप्रमुक्तभय (तालवन) so v. a. *frei von Gefahren* Hariv. 3725. pass. *sich befreien:* किल्बिषाद्विप्रमोक्ष्यसे MBh. 3,11800. 13,3600 (besser क्षणेन विप्रमुच्येत ed. Bomb.). Mârk. P. 101,7. दास्याद्वि विप्रमुच्येयम् MBh. 1,1318. 5879. 13,3535. 4185 (विप्रमोक्ष्यसि am Ende eines Çloka ohne Noth). रक्षसा विप्रमुक्तः 1,6772. गुणविप्रमुक्त *frei von* Bhâg. P. 7,9,18.

— संप्र *vollständig lösen* Çâṅkh. Br. 18,7. Çr. 15,27,14. संप्रमुच्य mit passiver Bed. *sich befreiend von* Çat. Br. 14,7,1,41.

— प्रति 1) *Jmd* (dat. loc. gen.) *Etwas anziehen, anhängen; befestigen, anbinden an:* निष्कम् AV. 5,14,3. सत्रम् 8,6,26. पाशान् Ait. Br. 4,10. तस्य शृङ्गे नावः पाशं प्रतिमुमोच Çat. Br. 1,8,1,5. 3,7,1,12. Kâty. Çr. 2,7,2. मद्कान्वारुणान्पाशानात्मनि प्रतिमुञ्चति MBh. 2,2323. अद्य कीर्तिमयीं मालां प्रतिमोक्ष्याम्यहं त्वयि 9,3146. ते R. Gorr. 2,8,45. गां पाशेन प्रतिमुच्य स्थूणायां बद्धा Kâty. Çr. 26,5,3. मृत्युपाशैः प्रतिमुक्तस्य *gebunden* Bhâg. P. 3,18,10. प्रतिमुच्य काञ्चनानन्तान्स कन्ते परिगृह्य वाससा MBh. 4,215. med.: अद्य कीर्तिमयीं मालां प्रतिमोक्ष्ये तव MBh. 9,1922. नाराचमालां रामस्य ललाटे प्रत्यमुञ्चत R. 6,79,61. प्रतिमुक्त *angezogen, befestigt* u. s. w. AK. 2,8,2,33. H. 765. (अञ्जनम्) तद्विलोचनेषु प्रतिमुक्तमासाम् *aufgetragen* (= प्रतिदत्तम् Schol. in der ed. Calc.) Ragh. 16,59. *Jmd Etwas anhängen* so v. a. *anthun:* अवर्तिमेवास्मिन्पाप्मानं प्रतिमुञ्चति TBr. 1,4,3,2. AV. 9,2,2. Çat. Br. 12,4,1,9. तदस्मदश्विना युवमप्रिये प्रतिमुञ्चतम् Kauç. 58. वैरं परेषां ग्रीवायां प्रतिमोक्ष्यन्ति संयुगे MBh. 5,4198. med., in der späteren Sprache auch act., *sich anziehen, anlegen; annehmen* (eine Gestalt) u. s. w.: द्रुह्णः पाशान्प्रति स मुचीष्ट RV. 7,59,8. द्रापिं प्रति मुञ्चते 4,53,2. 9,100,9. अत्कान् 5,55,6. 81,2. मणिम् AV. 10,6,6. 19,49,8. 10,6,30 (act. aber मे dabei). द्रूपाणिं VS. 2,80. वर्णम् TS. 2,5,1,6. केतुम् 4,3,11,2. 5,1,10,3. कृष्णाजिनम् Çâṅkh. Çr. 3,11,14. शीर्षणि स्रजं महिना प्रत्यमुञ्चत *nahm auf den Kopf* RV. 2,17,2. य उर्वीं प्रतिमुञ्चते TS. 5,2,1,3. कवचं शरीरे प्रत्यमुञ्चत MBh. 4,1249. कर्णयोः प्रतिमुच्याहं कुण्डले 53. 296. कवचानि प्रतिमुञ्चतु — गात्रेषु 1022. इन्द्रदत्तामिमां मालां सुग्रीवः प्रतिमुञ्चतु R. 4,16,51. — 2) *Jmd freilassen, entlassen:* मह्याक्रतोरमुं तुरंगं प्रतिमोक्तुमर्हसि Ragh. 3,46. गृहीतप्रतिमुक्त 4,43. अधमर्णा इति क्षिप्रं प्रतिमुक्तः क्षमाभुजा Râǵa-Tar. 4,556. Kathâs. 44,60. 54,63. *Etwas fahren lassen, aufgeben:* छायासु प्रतिमुक्तशष्पकवलं निद्रायते गोकुलम् Mṛkkh. 116,10. प्राप्तमर्थं तु यो मोहोच्छ्राव्यैः प्रतिमुञ्चति Spr. 1898. *abtragen* (eine Schuld) MBh. 6,5083. med. *sich befreien von:* किल्बिषात्प्रतिमुच्यते M. 10,118. भयात् 13,1659. नरकात्प्रतिमुक्तः Mârk. P. 15,1. *befreien* (!): तिर्यग्योनौ गतांश्चैव (so die neuere Ausg.) कर्मभिर्निरयोपमैः। तानपि प्रतिमुच्येत ब्रह्मयुक्तेन चेतसा॥ Hariv. 11619. — 3) *schleudern:* तस्माद्बाणं प्रति शरान्प्रतिमोक्ष्याम्यहं शितान् MBh. 14,347. 850. 856. 862. कृपेण शरवर्षाणि प्रतिमुक्तानि संयुगे 8,2613. श्लेष्ममूत्रपुरीषाणि युष्मासु प्रतिमोक्ष्यति 12,10196. अद्येमं संयतं क्रोधमसत्कारं च — प्रतिमोक्ष्यामि योधेषु कक्षेष्विव हुताशनम् R. Gorr. 2,106,25. कन्ते मेनिं प्रति तं मुंचाते RV. 10,27,11. — Vgl. प्रतिमोचन. — caus. *befreien, erretten:* अस्मांस्त्वं प्रतिमोचय MBh. 1,5812. त्वदर्थमेतद्धि निपात्यमानं देहं त्वयैव प्रतिमोचितं मे Mṛkkh. 172,15. — desid. s. प्रतिमोक्ष.

— संप्रति *binden, fesseln:* वरुणपाशैश्च संप्रतिमुक्तः Bhâg. P. 5,24,23.

— वि *ablösen, losbinden, befreien;* med. *an sich* oder *für sich Etwas ablösen,* z. B. *die eigenen* (Pferde) *abspannen:* वि मुमोक्तु पाशान् RV. 1,24,13. अश्वान् 104,1. मुच 177,4. मुञ्च 10,160,1. 2,38,3. 5,62,1. अस्मन्मुञ्चता व्यंहः 4,12,6. 7,91,5. वि सूर्यो मध्ये अमुचद्रथम् 10,138,3. वि मुचध्वमश्वान् 1,171,1. VS. 9,12. 12,73. Çat. Br. 3,4,1,3. न श्राम्यन्ति न वि मुचन्ति (सिन्धवः) so v. a. *lassen nicht ab, ruhen nicht* RV. 2,28,4. मारे अस्मद्वि मुमुचः so v. a. *devertere* 3,41,8. Çat. Br. 6,7,4,9. 8,1,12. वि षू मुञ्चा सुषुवुषो मनीषाम् *entbinde* RV. 10,94,14. VS. 12,61. Ait. Br. 6,23. वि पाशो मुमुचे *die Fessel löste sich* 7,16. मुक्त, विमुक्त *ledig* 1,14. दुन्दुभीन् *abspannen* TBr. 1,3,6,9. Çat. Br. 1,8,2,9. 2,26. वेदम् Çâṅkh. Çr. 1,15,9. छदिस् Lâṭy. 1,2,22. इतो विमुच्यमानः *sich befreiend von* Çat. Br. 14,6,11,1. 7,2,11. — विमुच्य वेणीम् MBh. 4,301. विमुक्तकेश Bhâg. P. 1,15,10. विमुच्य वाहान् *abspannend* MBh. 3,15609. 10,2. रथाद्विमुच्य आलानकर्याण R. 2,45,33. तेन हि विमुच्यन्ताम् अभीषवः *schiessen lassen* Çâk. 8,15. विमुक्तप्रग्रहा वाजिनः Bhaṭṭ. 7,50. विमुक्तकण्ठम् (vgl. मुक्तकण्ठ) adv. *mit gelöster Kehle, aus vollem Halse* (schreien) Spr. 1335. 1098. न विमोक्ष्यामि दंशनम् *ablegen* MBh. 1,564. 8,2848. कवचम् 7,8431 (med.). वासांसि गुरुणि Ṛt. 1,7. आभरणानि MBh. 1,4095. R. 5,68,30. ततो विमुक्त्वा सशरं शरासनं महेन्द्रदत्तं कवचं च काञ्चनम् 6,95,65. विमुच्य नावम् MBh. 3,10077. विमुक्त प्रवहणे *frei — flott gemacht* Vid. 231. महर्षीश्च विमुच्य तान् *befreien* R. 3,39,34. अबध्यः बध्यतां को ऽद्य बध्यः को वा विमुच्यताम् *frei geben, laufen lassen* R. Gorr. 2,9,41. MBh. 3,2623. 2851. Kumâras. 4,31. Ragh. ed. Calc. 2,45. Pańkat. 41,22. गर्भः सं प्रसवमानो विमुच्यते *löst sich ab, geht ab* Suçr. 1,317,5. स्तेनः स्तेयाद्विमुच्यते *befreit sich von dem Verbrechen des Diebstahls* M. 8,316. शूद्रो दास्याद्विमुच्यते 414. कृच्छ्राद्दारुणात् Spr. 4298. भयात् MBh. 2,882 (विमुच्येयम्). 13,363. Kathâs. 1,60. 69,107. न निष्क्रयविसर्गाभ्यां भर्तुर्भार्या विमुच्यते *sich der Gewalt des Mannes entziehen* M. 9,46. तस्य देहाद्विमुक्तस्य 6,40. सर्वपापेभ्यः MBh. 3,2493. अघात् (सूर्यमण्डल) 4,312. वनादितः *entkommen* 148. नरकात् Mârk. P. 15,6. धनत्यागात् *der nicht in den Fall kommt Reichthümer zu verschenken* MBh. 12,6573. st. des abl. auch der instr.: महतो ऽप्येनसो मासात्त्वचेवाहिर्विमुच्यते M. 2,79. पाशैर्विमुक्तः MBh. 1,6750. 3,2618. 13,3728. R. 4,29,1. Kâm. Nîtis. 15,1. Varâh. Bṛh. S. 8,30. प्राणैः Spr. 944. 2532. Kathâs. 28,126. Pańkat. 69,2. 222,18. येन येन विमुच्यन्ते प्रजाः स्निग्धेन बन्धुना *verlustig gehen* Çâk. 150, v. l. Vikr. 129. Spr. 4711. विमुक्ता मणिभिर्जात्यैर्नवां मुक्तावलीमिव R. Gorr. 2,125,7. न मे जीवन्विमोक्ष्यसे *du wirst mir nicht lebendig entkommen* MBh. 3,1580. 15169. विषविमुक्तात्मन् *befreit vom Gift* 2839. Ragh. 2,59. 13,27. Spr. 3540. Varâh. Bṛh. S. 38,8. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 301. Bhâg. P. 9,11,20. Ohne Ergänzung: देवकन्या मृगी भूत्वा मुनिं सूय विमोक्ष्यसे (sc. मृगीभावात्) MBh. 3,10004. sc. पापात् M. 11,80. 82. Spr. 3679. कलिकलुषाणि यानि लोके मयि निपतन्तु विमुच्यतां तु लोकः Kumârila bei Müller, SL. 80. यावन्न विमोक्ष्ये Khând.

Up. 6,14,2. विमुक्तश्च विमुच्यते Vedântas. (Allah.) No. 150. पतेरिव विमुक्तस्य R. Gorr. 2,16,45. विमुक्तैर्मलिभिः *frei von allen Leidenschaften* 4,32,18. विमुक्त so v. a. त्वचा वि° *sich vor Kurzem gehäutet habend* (von Schlangen) MBh. 8,740. *verlassen* (einen Ort): मृगेन्द्राश्च — व्यमुञ्चन्त गुहा भयात् MBh. 3,12381. Hariv. 1578 (निवत्स्यामि st. विमोक्ष्यामि die neuere Ausg.). Ragh. 16,46. Kathâs. 54,55. Uttararâmaé. 51,19. *Jmd* oder *Etwas fahren lassen, im Stich lassen, aufgeben*: विमुञ्चति न पुण्यात्मा शरण्यः शरणागतान् MBh. 13,7527. Spr. 4665. (तम्) विमुञ्चति श्रीः Vṛddha-Kân. 15,4. Som. Nala 81. Uttararâmaé. 2,13. लक्ष्मिमुक्ता Mârk. P. 61,67. प्राणान्विमोक्ष्यति *den Geist aufgeben* MBh. 3,315. तनुम् 16,118. Kathâs. 7,112. संज्ञाम् *die Besinnung verlieren* Hariv. 16279. अन्या वाचो विमुञ्चथ *aufgeben, vermeiden* Muṇḍ. Up. 2,2,5. यया स्वप्नं भयं शोकं विषादं मदमेव च । न विमुञ्चति दुर्मेधाः Bhag. 18,35. 58. Hariv. 9849. रोषम् R. 6,95,65. Spr. 661. 1965. 3655. 3872. Kathâs. 33,33. Mârk. P. 110,41. विमुच्यतामेषा वनवासकृता मतिः R. 2,28,5. 3,28,4. विमुक्तधर्म adj. R. 3,51,33. Kumâras. 1,54. Varâh. Bṛh. S. 44,7. *fahren lassen* so v. a. *gelangen lassen zu* (loc.), *verleihen*: पात्रेषु सा (लक्ष्मीः) विमुक्ता Spr. 2486. *erlassen, verzeihen*: अघम् Bhâg. P. 3,1,37. दोषम् Gît. 2,10. *Etwas fahren lassen* so v. a. *aus sich entlassen, von sich geben; werfen, schleudern, abschiessen*: अत्रैव गर्भं विमुञ्च Pańkat. 75,9. विमोक्ष्यसि विषं क्रुद्धाः कौरवेयेषु MBh. 3,313. न ते क्रोधं विमुञ्चन्ति R. 3,42,11. घोरं कोपं विमोक्ष्यामि ससैन्ये त्वयि 6,1,35. *einen verschlungenen* (ग्रस्तम्) d. i. *verfinsterten Himmelskörper von sich geben* d. i. *ihn von der Verfinsterung befreien* Sûrjas. 6,18.23. मूर्तिम् *eine Gestalt annehmen* M. 1,56. उष्णमश्रु विमुञ्चन्तः R. 2,59,5. Ragh. 8,25. शकृन्मूत्रम् Bhâg. P. 3,20,20. पुण्या वाचः MBh. 1,5711. 5,7297. घोरान्नादान् 3,2545. R. 6,84,1. Râǵa-Tar. 5,408. अहं जलं विमुञ्चामि *ich sende den Regen* MBh. 1,3347. व्यमुञ्चच्छरवर्षाणि सतोय इव तोयदः 4,1039. R. 6,80,13. तज्जलम् — विमुञ्चति — मेघैः शक्रो भृत्यैरिवेश्वरः Hariv. 3801. सुरविमुक्तं पुष्पवर्षम् Ragh. 12,102. विमुञ्चन्ती महाशरान् MBh. 4,1866. 3,12099. पुरीषमूत्रं व्यमुञ्चत Bhâg. P. 7,10,56. गदां विमोक्ष्यामि पुरंदरोरसि Hariv. 7210 = 7294. आत्मानं गङ्गादेव्यां विमुञ्चति *stürzt sich* Uttararâmaé. 121,3. — Vgl. अविमुक्त (vgl. Weber, Râmat. Up. 329), अविमोक्य, विमोक, विमोक्तव्य, विमोचन. — caus. *ablösen, abspannen*: विमोचयन्ती शाखासु वल्कलमसक्तमपि द्रुमाणाम् Çâk. 45. यामम् Kauç. 42. 77. *Jmd befreien* M. 11,112. MBh. 12,4782. Sâmkhjak. 63. Ragh. ed. Calc. 3,20. Bhâg. P. 1,8,22. 6,2,34. 7,6,9 (विमोचितुम्). Spr. 608. संशयात् Jâǵń. 2,101. दुःखात् MBh. 3,2435. शापात् 9,2412 (विमोचयामहे). वधात् Kathâs. 20,20. विमोचितासुरगणा Beiw. Çiva's Çiv. *von sich abhalten*: शरान् R. 5,42,11. — desid. *im Begriff stehen zu befreien*: विमुमुक्षितलिङ्गक (s. u. कुलिशनायक). med. *sich zu befreien wünschen*: नैतान्विहाय कृपणान्विमुमुक्ष एकः Bhâg. P. 7,9,44.

— प्रवि *Jmd entlassen*: वेतालं प्रविमुच्य Vid. 103. *Etwas loslassen, fahren lassen, aufgeben*: प्रविमुच्य शाखाम् MBh. 3,15602. शरीरम् Kathâs. 36,111. Mârk. P. 109,31. pass. *sich befreien von*: दुःस्वप्नात्प्रविमुच्यते Suçr. 1,111,16.

— सम् *entlassen, von sich geben*: नेत्रोद्भवं संमुमुचुः — वारि MBh. 3,10236. — caus. *Jmd befreien*: संमोचितः सत्यवता तवाहं शापात् Ragh. 5,56.

2. मुच् (= 1. मुच्) nom. ag. am Ende eines comp. *Jmd befreiend von*: अंहो° (s. bes.), आगो°, एनो° TS. 7,5,22,1. दोष° Çatr. 14,55. सर्वदोष° 10. *entlassend, von sich gebend, schleudernd*: अमफेन° (तुरंगम) Ragh. 9,72. स्वेद° (पयोधरयुग) Spr. 1168. सान्द्रानन्दमहाश्रुसद्रवमुचो येषां फलश्रेयाय: Pańkar. 3,13,1. जललव° (मेघ) Megh. 21. प्रालेयशीकर° (तुहिनांशुभासः) Spr. 3349. विष° (वायु) 5283. अशनि° (मेघ) MBh. 1,8247. 7,1640. वन° (इन्द्र) Ragh. 9,18. वारिमुचो न प्रभूतवारिमुचः Varâh. Bṛh. S. 3,16. 24,19. पुष्पवृष्टि° Mârk. P. 128,25. Kathâs. 56,164. शरवृष्टि° (धनुस्) Ragh. 9,12. सायक° MBh. 7,7401. गिरयः — नानायुधमुचः Bhâg. P. 3,19,20. — Vgl. अ°, जल°, तोय°, पयो°, पर्ण°, मद°, वारि°.

3. मुच्, मोचते = मच् Dhâtup. 6,12, v. l.

मुच (von 1. मुच्) s. नाक° und अमुची.

मुचक m. *Gummilack* Çabdârthak. bei Wilson.

मुचकुन्द Pańkar. 4,3,145 fehlerhaft für मुचुकुन्द.

मुचि m. N. pr. eines Ćakravartin Vjutp. 92.

मुचिर (von 1. मुच्) Uṇâdis. 1,52. adj. *freigebig* Trik. 3,1,5. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,52. Vgl. मुक्तहस्त. m. *Tugend* (धर्म); *Wind; Gottheit* Uṇâdivṛ. in Saṁkshiptas. ÇKDr.

मुचिलिन्द m. 1) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — 2) N. pr. a) eines Schlangendämons Lalit. 354. fg. Hiouen-thsang 1,348. 478. — b) eines Ćakravartin Vjutp. 92. — Vgl. महा°.

मुचिलिन्दपर्वत (मु° + प°) m. N. pr. eines mythischen Gebirges Lot. de la b. l. 148. 842. — Vgl. महा°.

मुचुकुन्द m. 1) *Pterospermum suberifolium Willd.* H. an. 4,143. Med. d. 52. Vjutp. 142. R. 3,17,11. 79,35. Suçr. 2,106,13. — 2) N. pr. eines alten Fürsten (Muni H. an.) MBh. 2,232. 3,8507. 5,4467. 4469. 12,1810. fgg. 5464. fg. 13,8689. 5663. Bhâg. P. 2,7,44. eines Sohnes des Mândhâtar, der sich als Lohn für die Hilfe, die er den Göttern bei Besiegung der Asura geleistet hatte, einen festen Schlaf erbeten hatte, aus dem ihn Niemand erwecken durfte. Als Kṛshṇa erschien, liess er ihn durch Kâlajavana wecken, wobei dieser das Leben verlor. Med. Hariv. 714. 6464. fgg. VP. 363. 566. fg. 569. Bhâg. P. 9,6,38. Verz. d. Oxf. H. 14,a,19. 268,a,35. °प्रसादक Beiw. Kṛshṇa's Pańkar. 4,1,21. विनिद्रमुचकुन्दिकाब्रह्मास्त्रयुवनाश्वकृत् (sic) desgl. 3,145. eines Sohnes des Jadu Hariv. 5206. 5211. 5218. Vaters der Ćandrabhâgâ Verz. d. B. H. No. 1202. N. pr. eines Dichters aus Kaçmîra Verz. d. Oxf. H. 150, b,34. eines Daitja H. an.

मुचुटी f. 1) *eine chirurgische Zange* Vâgbh. 1,25,8. — 2) *Faust* H. 597. — 3) = मुकुटी *Schnippchen* Çabdar. im ÇKDr.; vgl. चुच्छटि.

मुछ्, मुच्छति v. l. für युछ् Dhâtup. 7,25.

मुञ्, मोञति und मुञ्ज्, मुञ्जति *einen best. Ton von sich geben* Dhâtup. 7,76. 77. nach Vop. मोञयति und मुञ्जयति (मुञाधन्योः).

1. मुञ्च् s. 1. मुच्.

2. मुञ्च्, मुञ्चति = मच्, मुच्, म्रुच् *gehen, sich bewegen* Vop. in Dhâtup. 7,16.

3. मुञ्च्, मुञ्चते = मच्, 3. मुच् (कल्कने) Dhâtup. 6,12.

मुञ्चक m. *ein best. Baum* (मुष्ककवृक्ष) Râǵan. im ÇKDr. *the testicle* Wilson, was auf einer Verwechselung von मुष्कक mit मुष्क beruht.

मुञ्ज् s. मुज्.

मुञ्ज m. SIDDH. K. 249,b,2 v. u. 1) *Schilfgras*, namentlich *die Blattscheide*; im Besondern heisst so das zu Flechtwerk vielfach gebrauchte *Saccharum Munja Roxb.*, das bis zu 10 Fuss hoch wird, NIR. 9,8. H. 1192. HALÂJ. 2,36. AV. 1,2,4. यथेषीकां मुञ्जाद्विवृहेत् ÇAT. BR. 4,3,3,16. ÇÂÑKH. BR. 18,7. KATHOP. 6,17. स मुञ्जं प्राविशत्तस्मात्स सुषिरः ÇAT. BR. 6,3,1,26. 6,1,23. 2,15.16. आसन्दी मुञ्जविवायना 12,8,3,16. °वल्श 3,2,1,13. °कुलाय 6,6,1,23. TS. 5,1,9,5. 10,5. KÂTJ. ÇR. 2,7,1. 16,2,4. 26,2,10. 3,3. 5,15. ÇÂÑKH. ÇR. 17,4,5. M. 2,43. MBH. 1,5782. मुञ्जवल्कजर्जरीभूता बद्धवस्तत्र पादपाः 3,434. 12,3241. इषीका वा यथा मुञ्जे पृथक्च सह चैव च। तथैव सहितावेतावन्योऽन्यस्मिन्प्रतिष्ठितौ 9022. 11666. 14,553. fg. SUÇR. 1,344,3. °वलय 171,19. °धारिन् HARIV. 13236. LALIT. ed. Calc. 209,12. 312,13. VOP. 26,20. °वासस् adj. Beiw. Çiva's MBH. 7,9527. °मेखलिन् Bein. Vishṇu's und Çiva's HARIV. 10688. Die Bed. *Pfeil* bei WILSON (nach ÇABDAR.) beruht vielleicht auf einer falschen Auffassung von शर्, wodurch RATNAM. nach ÇKDR. मुञ्ज wiedergiebt. Vgl. भद्र°, मौञ्ज. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99 (मुञ्च Druckfehler). mit dem patron. Sâmaçravasa SHADV. BR. 4,1 in Ind. St. 1,39,3. eines Brahmanen MBH. 3,986. eines Dichters und Fürsten von Dhârâ DAÇAR. 4,80. S. 186,3. Verz. d. Oxf. H. 121,a, No. 212. 124,a,48. 209,a,22. COLEBR. Misc. Ess. II, 53. 462. LIA. 3,843. WILSON, Sel. Works 1,330. eines Fürsten von Kampâ Ind. St. 8,193. fg. 293. fg. 359. fg. 387. 403. 421. — Verz. d. B. H. No. 166. दामशर्मा मुञ्जसूनुः 107. Vgl. मौञ्जायन.

मुञ्जक s. मौञ्जक.

मुञ्जकेतु (मु° + केतु) m. N. pr. eines Mannes MBH. 2,116.

मुञ्जकेश, °कैश und °केशैं (मु° + केश) ÇÂNT. 4,4. 1) adj. *dessen Haare Schilfgras gleichen*, Beiw. Çiva's MBH. 12,10385. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 183,b,37. PAÑKAR. 4,3,49. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBH. 1,2662. 5,77 (in LIA. I, 741, N. 1 fälschlich in मुञ्जक + ईश zerlegt). eines Lehrers VP. 283. Verz. d. Oxf. H. 55,b,37. eines Schülers des Vigitâsu KATHÂS. 69,172. 175.

मुञ्जकेशवत् adj. = मुञ्जकेश, Bein. Kṛshṇa's MBH. 12,13271.

मुञ्जकेशिन् 1) adj. dass., Bein. Vishṇu's TRIK. 1,1,30. H. 217. — 2) m. N. pr. eines Mannes PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 59,1 (मौञ्ज°).

मुञ्जग्राम (मु° + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* MBH. 2,1118. रम्यग्राम ed. Bomb.

मुञ्जनेजन (मु° + ने°) adj. *vom Schilf gereinigt* ṚV. 1,161,8. = मुञ्जतृणेन शोधितः, अपगततृणा SÂJ.

मुञ्जंधय (मुञ्जम्, acc. von मुञ्ज, + धय) adj. f. ई *an Schilfgras saugend* VOP. 26,53.

मुञ्जपृष्ठ (मु° + पृष्ठ) m. N. pr. einer Oertlichkeit auf dem Himâlaja MBH. 12,4470. 4472.

मुञ्जमय (von मुञ्ज) adj. f. ई *aus Muñga-Gras gemacht* KULL. zu M. 2,42.

मुञ्जर n. *Lotuswurzel* (शालूक) ÇABDAM. im ÇKDR.

मुञ्जवट (मु° + वट) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBH. 3,5092. 8210. — Vgl. मुञ्जावट.

मुञ्जवत् (von मुञ्ज) 1) adj. *schilfbewachsen*, zur Erkl. von मूजवत् NIR. 9,8. — 2) m. a) Bez. *einer Gattung der* Soma-*Pflanze*, deren es angeblich 20 giebt, SUÇR. 2,164,13. 168,15. 169,7. Offenbar aus मौञ्जवत und मूजवत् falsch abgeleitet. — b) N. pr. eines Berges im Himâlaja MBH. 10,785. 14,180. SIDDH. K. zu P. 4,4,110. — Vgl. मौञ्जवत und मूजवत्.

मुञ्जात m. *eine best. Pflanze* SUÇR. 2,101,19.

मुञ्जातक m. *ein best. Baum* MBH. 3,11568. SUÇR. 1,146,4. *eine Art Gemüse* (पुष्पशाकभेद) RÂGAN. im ÇKDR. = मुञ्ज WILSON.

मुञ्जादित्य (मुञ्ज + आ°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 882.

मुञ्जाद्रि (मुञ्ज + अ°) m. N. pr. eines *Berges* VARÂH. BṚH. S. 14,31.

मुञ्जाल m. N. pr. eines Astronomen SIDDHÂNTAÇIR. 6,18. COLEBR. Misc. Ess. II, 461.

मुञ्जावट (मुञ्ज + अ°) N. pr. einer Oertlichkeit, = मुञ्जपृष्ठ MBH. 12, 4473. — Vgl. मुञ्जवट.

मुञ्जीकर् (मुञ्ज + 1. कर्) *zu* Muñga-*Gras machen d. i. zu Fasern zerschlagen*: यदा वृक्षाः सर्व एव निपातिताः। मुञ्जीकृताः शतशः MBH. 3, 11512; vgl. मुञ्जवल्कजर्जरीभूताः पादपाः 434.

मुट्, मुटति (आक्षेपप्रमर्दनयोः) DHÂTUP. 28,81. मोटति (प्रमर्दने) 9,38. मोटयति (संचूर्णने) 32,72. *knicken, zerknicken; brechen.* — Vgl. मोटक, मोटन.

— अव, davon अवमोटन adj. (f. ई) *Reissen verursachend*; s. u. खल्ल 2.

— उद् *abreissen*: करिपोतकस्तकमलतामुन्मोटते Spr. 566 (Conj.).

— परि dass.; vgl. परिमोटन.

— प्रति caus. *Jmd* (acc.) *den Garaus machen*: स मे संसाररिपुं प्रतिमोटयतु KHANDOM. 37.

मुट s. निर्मुट.

मुड्, मोडति (प्रमर्दने) v. l. für मुट् DHÂTUP. 9,38.

मुण्, मुणति (प्रतिज्ञाने) DHÂTUP. 28,44.

मुण्ट्, मुण्टति (प्रमर्दने) v. l. für मुट् DHÂTUP. 9,38.

मुण्ठ्, मुण्ठते (पलायने, v. l. पालने) DHÂTUP. 8,12.

मुण्ड्, मुण्डति (प्रमर्दने) v. l. für मुट् DHÂTUP. 9,38. (खण्डने) 40. (मार्जने, v. l. मज्जे und मुण्डने; vgl. मुण्डय्) 8,22.

मुण्ड 1) adj. f. आ a) *kahl geschoren*, m. *ein Mann mit kahl rasirtem Kopfe* AK. 2,6,1,48. TRIK. 3,3,116. H. 458. an. 2,126. MED. ḍ. 22. GÂLÂLOP. in Ind. St. 2,76. P. 3,1,21. Vârtt. 2 zu P. 3,1,8. M. 2,219. 8,93. JÂGÑ. 1,271. Verz. d. B. H. No. 936. MBH. 1,4598. 3,16016. मुण्डार्धमुण्डान् 7,3383. काम्बोजाः 4728. 4730. 13,5865 (f.). 16,34. HARIV. 4238. R. 6,11,43. भगवः GṚHJASAÑGR. 2,52. Verz. d. Oxf. H. 268,b,19. SUÇR. 1, 109,4. 2,391,1. KÂM. NÎTIS. 7,46. Spr. 2738. Schol. zu P. 1,3,68 und 6, 1,56. zu KÂTJ. ÇR. 25,11,20. Çiva MBH. 12,10366. 14,194. Mit कृत u. s. w. componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. — b) *keine Hörner habend*: Kühe VARÂH. BṚH. S. 61,3. Ziegen 65,4.11. — c) *der Spitze —, der Krone beraubt* (von Bäumen): मुण्डतालवनानीव चकार स रथव्रजान् MBH. 6,4815. 5441. = स्थाणुवृक्ष ÇKDR. ohne Angabe einer Aut. — d) *keine Spitze habend, stumpf*: येनोदयवती (so ist zu trennen) वादे मुण्डमुद्गरिका शिता KATHÂS. 72,97. — 2) m. n. AK. 3,6,4,34 (m. SIDDH. K. 249,b,1 v. u.). *Kopf* TRIK. (hier wohl मूर्धपुंस्त्री zu lesen). H. 566. H. an. MED. HALÂJ. 2,363. पलितं मुण्डम् Spr. 3391. स्वमुण्डकोन, करि° (Gaṇeça) 4710. RÂGA-TAR. 2,86. 3,50. 5,58. मुण्डित° PRAB. 20,15. 54,8.

Daçak. in Benf. Chr. 183,6. LA. (II) ad 4,5. — 3) m. *a)* = मुण्डक *Barbier* Gatâdh. im ÇKDr. — *b)* pl. N. pr. einer Völkerschaft (vielleicht die Kâmbogâ) MBh. 6,2410. — *c)* N. pr. eines Fürsten Burn. Intr. 358. pl. N. einer Dynastie VP. 474. — *d)* N. pr. eines Daitja Trik. H. an. Med. Hariv. 12934. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,27. Mârk. P. 87,1. 16. 20. fgg. 88,1. °मथना (sic) Beiw. der Durgâ 91,19. — *e)* Bein. Râhu's Trik. H. an. Med. — 4) f. श्रा (*eine kahl geschorene*) *Bettlerin* H. 532. Halâj. 2, 332. — *b) eine best. Pflanze*, = मुण्डीरिका Med. — 5) f. ई *a) eine best. Pflanze*, = महाश्रावणिका Râgan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte (Suppl.) — *b)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635. — 6) n. *a) Kopf* s. u. 2. — *b) Eisen* (vgl. मुण्डलोह, मुण्डायस). — *c) Myrrhe* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. उरु°, कम्बोज°, गन्ध°, चण्डमुण्डा, दण्डिमुण्ड, पीत°, यवन°, रुरु°, मैण्ड्य.

मुण्डक 1) m. *a)* (von मुण्ड) *Baumstamm, Balken* (*ein der Aeste beraubter Baum*) Vjâsa in Z. d. d. m. G. 9,665. — *b)* (von मुण्डय्) *Barbier* H. 923. — 2) f. मुण्डिका *eine best. Pflanze;* s. u. 2. पञ्चामृत. — 3) n. *a) Kopf* H. 566, v. l. — *b)* Bez. der *Abschnitte* in der Muṇḍakopanishad.

मुण्डकोपनिषद् (मुण्डक + उ°) f. Titel einer bekannten Upanishad.

मुण्डकोपनिषद्दीपिका f. Titel eines Commentars dazu Verz. d. Oxf. H. 390,*b*, No. 35.

मुण्डचणक (मु° + च°) m. *eine Erbsenart* (कलाय) Râgan. im ÇKDr.

मुण्डधान्य (मु° + धा°) n. *eine Art Korn, Getreide ohne Grannen;* so ist vielleicht Suçr. 2,510,6 statt मूढधान्य zu lesen. Vgl. मुण्डशालि.

मुण्डन (von मुण्डय्) n. 1) *das Kahlscheeren des Kopfes* H. 923. an. 3,400. Med. n. 108. Halâj. 4,36. दण्ड एव हि राजेन्द्र क्षत्रधर्मो न मुण्डनम् MBh. 12,697. ज्ञानेन मुक्तिर्न तु मुण्डनेन Spr. 4174. प्रयागे मुण्डनं चैव परं निर्वाणकारणम् Pankar. 2,7,14. P. 5,4,67, Sch. शिरसः MBh. 3,13454. शिरसो मुण्डनं दण्डस्तस्य (ब्राह्मणस्य) Mit. 47,16. Verz. d. Oxf. H. 32,*b*, 20. — 2) *das Schützen, Behüten* (vgl. मुण्ठ्) H. an. Med.

मुण्डनक (von मुण्डन) 1) m. *eine Art Reis*, = मुण्डशालि Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte. — 2) f. मुण्डनिका s. महा° und vgl. मुण्डिनिका unter मुण्डितिका.

मुण्डपृष्ठ (मु° + पृष्ठ) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,6.

मुण्डफल (मु° + फल) m. *Kokosnussbaum* Çabdar. im ÇKDr.

मुण्डमाला (मु° + मा°) f. und vollständig °तन्त्र n. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,4. 101,*b*,44. 103,*a*,19. 104,*a*,17. Verz. d. B. H. No. 1037.

मुण्डमालिनी (मु° + मा°) f. *eine Form der* Durgâ Wilson, Sel. Works 2, 184.

मुण्डय् (von मुण्ड), °यति *kahl scheeren* (den Kopf) P. 3,1,21. Vârtt. 2 zu P. 3,1,8. अर्धं शकानां शिरसो मुण्डयित्वा व्यसर्जयत्। यवनानां शिरः सर्वं काम्बोजानां तथैव च ॥ Hariv. 780. यदि शिरो मुण्डयित्वा (*sich den Kopf kahl scheeren*) मम पादयोर्निपतसि Pankat. 223,8. मुण्डित *kahl geschoren* AK. 2,6,2,48. 3,2,35. Trik. 3,3,116. H. 458. an. 2,126. Med. d. 22. नापितवधूर्मुण्डिता Hit. ed. Johns. 1375. Spr. 3305. शिरो ऽपर्षणि मुण्डितम् 1352. °मूर्धन् Kathâs. 44,59. मूर्धानं चार्धमुण्डितम् Râga-Tar. 4,179. °मुण्ड Prab. 20,15. 54,8.

मुण्डलोह (मु° + लोह) n. *Eisen;* s. u. अष्टलोहक und vgl. मुण्डायस, मुण्डित.

मुण्डवेदाङ्ग (मु° + वे°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2158.

मुण्डशालि (मु° + शा°) m. *eine Art Reis* Râgan. im ÇKDr.

मुण्डाख्या (मुण्ड + श्रा°) f. *eine best. Pflanze*, = महाश्रावणिका Râgan. im ÇKDr.

मुण्डायस (मुण्ड + अयस्) n. *Eisen* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मुण्डलोह, मुण्डित.

मुण्डार n. N. pr. eines Ortes, wo der Sonnengott verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 31,*b*, N. 6.

मुण्डासन (मुण्ड + श्रा°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,9.

मुण्डित 1) adj. *kahl geschoren* s. u. मुण्डय्. — 2) n. *Eisen* Râgan. im ÇKDr.; vgl. मुण्डलोह, मुण्डायस.

मुण्डितिका (von मुण्डित) f. *eine best. Pflanze*, vulgo मुण्डिरी oder मुसडीरी Ratnam. 39. मुण्डिनिका (vgl. मुण्डनिका unter मुण्डनक) Nigh. Pr.

मुण्डिन् (von मुण्ड) 1) adj. = मुण्ड *a) kahl geschoren* MBh. 13,973. Hariv. 14532. Kâm. Nitis. 2,24. Wilson, Sel. Works 1,188. Çiva MBh. 13,609. 1171. — *b) hornlos:* मृग Bhâvapr. im ÇKDr. u. लाङ्गल. — 2) m. *Barbier* AK. 2,10,10.

मुण्डिनिका s. मुण्डितिका.

मुण्डिभ m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 13,3,5,4. TBr. 3,9,15,3. angeblicher Verfasser von VS. 25,9 (Appendix LIII).

मुण्डीरिका f. *eine best. Pflanze*, = मुण्डा Med. d. 22. fg. = मुण्डितिका Gatâdh. im ÇKDr.

मुण्डीरी f. *eine best. Pflanze*, = श्रमणा, प्रव्रजिता Trik. 3,3,141. H. an. 4,115. Med. t. 211.

मुण्डीश्वरतीर्थ (मुण्डिन् - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,7. — Vgl. दण्डिमुण्डीश्वर unter दण्डिमुण्ड.

मुण्डेश्वरतीर्थ (मुण्ड - ई° + तीर्थ) n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 66,*a*, 29.

मुत्कल m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 6,218.

मुत्खलिन् m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 346,9.

मुत्य n. *Perle* Çabdârthak. bei Wilson.

मुथशिल = مثصل in der Astrol. N. *des 5ten* Joga Ind. St. 2,268. Davon adj. मुथशिलित und मुथशिलिन् ebend.

1. मुद्, मोदते Dhâtup. 2,15. मुमुदे, अमोदिष्ट, (अनु) मुदीमहि ved., मोदिष्ये; aus metrischen Rücksichten bisweilen auch act. *lustig —, fröhlich sein, sich freuen* (vgl. 1. मद्, मन्द्): तासामधर्युरागतौ यवो वृष्टीव मोदते RV. 2,5,6. Çat. Br. 3,6,1,10. RV. 5,47,6. 9,71,3. मुमोद गर्भो वृषभः ककुद्मान् 10,8,2. याभिः सोमो मोदते हर्षते च 30,5. 85,42. VS. 3, 41. श्रोषधीभिर्हैदं सर्वं मोदते Çat. Br. 9,4,1,7. स्त्रीभिः सह मोदमानः 14,7,1,14. Çânkh. Grhj. 1,22. Kauç. 40. मोदमानस्तिष्ठति Khând. Up. 6,11,1. Kathop. 1,12. देववद्दिवि मोदते M. 2,232. MBh. 1,1050. 3,8044. Râga-Tar. 6,209. Bhâg. P. 3,14,50. माद्यति मोदते ऽभिरमते Spr. 635. 3015. 3843. 3997. मुमुदे तत्पुरं परया मुदा MBh. 1,6630. 3,16707. R. Gorr. 1,35,50. fg. 46,35. Kathâs. 27,131. 29,174. 36,135. 45,114. LA. (II) 88,4. Mârk. P. 135,4. मुमुदिरे R. 1,10,33. अमोदिष्ट Bhatt. 15,97. मोदिष्ये Bhag. 16,15. MBh. 1,5945. 2,505. विलसद्धसितमयमोदमानचित्ताः Kathâs. 3,79. वृषल्या सह मोदते M. 3,191. MBh. 3,2605. Spr. 2919. पुत्रपौत्रैश्च मोदस्व *erfreue dich an* Mârk. P. 132,41. तस्मिन्न मोदामहे

Spr. 5283. मोदस्व MBh. 3,7000. मोदेत् 8042. 5,28. मोदसि 12,11. मोदति Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,540, Çl. 3. अमोदन् R. 2,48,3. मुमोद 1,46,17. R. Gorr. 1,46,34. मुदित *erfreut, froh* MBh. 3,2230. 2234. 3004. 3066. 5,6076. 7517. R. 1,65,20. R. Gorr. 1,46,35. Ragh. 12,7. 14,29. Varâh. Bṛh. S. 5,44. 98. Kathâs. 46,211. 60,254. Brahma-P. in LA. (II) 54,6. 55,17. Verz. d. Oxf. H. 129,b,19. °मानस MBh. 1,5572. Pañkar. 3,11,21. कोशलो नाम मुदितः स्फीतो जनपदो महान् R. 1,5,5 (1 Gorr.). 2,53,11. Hariv. 3060. सर्वैः सुमुदिता गुणैः *sich gar sehr erfreuend an so v. a. besitzend* 9951. In comp. mit dem, woran man sich erfreut: स्वधृतिवनितासङ्ग° Spr. 2156. जलदनिनद° 2281. Varâh. Bṛh. S. 8,36. 18,2. वारिधाराप्रमुदितमुदिता (उर्वी) 27,6. अस्ताशेषतमःप्रमोद° Spr. 757, v. l. 2526, v. l. — मुदिता (vgl. प्रमोदिता u. प्र caus.) f. *Freude* Mathurbça zu AK. ÇKDr. Jogas. 1,33. 3,24 (Verz. d. Oxf. H. 230,b,23. 25). Prab. 68,11. मुदित n. Bez. *einer Art von Umarmung* oder *Verschlingung der Geliebten* ÇKDr. nach dem Kâmaçâstra. मुदित fehlerhaft für नुदित (so die ed. Bomb.) MBh. 3,12225. für सूदित (so die ed. Bomb.) 5,7184.

— caus. *Jmd erfreuen:* शोभयेयुः पुरवरं मोदयेयुश्च सर्वशः MBh. 12,2655. मोदयध्वं रघूत्तमम् Bhatt. 7,101.

— अनु *in die Freude eines Andern einstimmen* R. 2,69,6. मुदितामनुमोदते Bhâg. P. 4,25,61. अनु स्तोमं मुदीमहि *wir stimmen jubelnd ein in* ṚV. 8,1,14. *Jmd zujubeln:* तं मण्डूका अन्वमोदन्त Nir. 9,6. *Jmd seinen Beifall bezeugen, Jmd aufmuntern:* के चैनमन्वमोदन्त के चैनं प्रत्यषेधयन् MBh. 2,1787. *sich freuen über Jmd* oder *Etwas* (acc.): यं प्रजा अन्वमोदन्त पिता पुत्रानिवौरसान् 7,2224. संपदमनुनन्दति विपदं नानुमोदति Gaudap. zu Sâñkhjak. 48. ब्राह्मणास्ते ऽन्वमोदन्त शिवेन कुशलेन च MBh. 3,11535. *sich über Etwas freuen so v. a. sich mit Etwas einverstanden erklären, Etwas gutheissen:* विवादांश्चान्वमोदत 1,137. वाचं ताम् 1198. सैरिन्ध्याः सूतपुत्रेण सह दाहम् 4,800. Kathâs. 43,72. Bhâg. P. 1,19,19. 3,19,37. यूयं तदनुमोदध्वम् — कर्तुः शास्तुरनुज्ञातुस्तुल्यं यत्प्रेत्य तत्फलम् 4,21,25. 7,14,6. 8,6,24. 7,41. 9,23,37. अश्वादन्नमनुमोदेश्च MBh. 13,5634. यो ऽनुमोदति हन्तव्यं (हन्यताम् ed. Bomb.) सो ऽपि दोषेण लिप्यते *wer es gut heisst, dass* (ein lebendes Wesen) *getödtet wird,* ebend. Bhâg. P. 2,7,53. ये चान्वमोदंस्तदवाच्यतां द्विजाः 4,2,20. — caus. *erfreuen:* मधुधाराः सुपार्श्वशिखरात्पतन्त्यः — इलावृत्तमनुमोदयन्ति Bhâg. P. 5,16,23. अनुमोदित *erfreut:* सामोदैरनुमोदिता मृगमदैरानन्दिता Verz. d. Oxf. H. 253,a,5. *gewonnen, günstig gestimmt:* एवं निधिपतिः श्रीमान्देवतैरनुमोदितः Hariv. 6277. *Jmdes* (instr. oder im comp. vorangehend) *Zustimmung —, Einwilligung habend:* विभावर्याः कलावत्याः स्निग्धदृष्ट्यानुमोदितः Mârk. P. 64,18. गान्धर्वेण विवाहेन बह्व्यो राजर्षिकन्यकाः । श्रूयन्ते परिणीतास्ताः पितृभिश्चानुमोदिताः ॥ Çâk. 71, v. l. Kathâs. 44,94. Bhâg. P. 1,5,25. 8,21,32. वासुदेवानुमोदितः 1,9,49. 4,1,2. 9,10,29. 10,33,39. *mit Beifall aufgenommen, mit Freude begrüsst, gutgeheissen:* उच्चैःप्रमोदमनुमोदितदर्शनः Spr. 3686. तथा चैव नरश्रेष्ठ तस्मै प्रीत्यानुमोदितम् MBh. 5,7458. 9,3034. Jogas. 2,34. Uttararâmak. 29,10. Prab. 102,2. 110,7.

— अभ्यनु caus. *Jmd seine Zustimmung geben:* आमन्त्र्य प्रययौ राजा तैश्चैवाभ्यनुमोदितः MBh. 1,4447. *zu Etwas seine Zustimmung geben:* अन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् Inschr. in Colebr. Misc. Ess. II, 311, 9.

— अभि s. अभीमोदमुद्.

— आ s. आमोद; davon adj. आमोदित (wohl nicht partic. des caus.) *mit Wohlgeruch erfüllt, wohlriechend gemacht:* तदन्तरे सुन्दरे चामोदिते पुष्पवायुना Pañkar. 1,10,41. पुष्पासवामोदितवक्त्रपङ्कज Ṛt. 5,8. Bhâg. P. 8,9,16. Prab. 19,12. = संतुष्ट und अभिनन्दित die Scholien.

— उद्, partic. उन्मुदित *frohlockend* Bhâg. P. 4,26,24.

— संपरि *weit und breit frohlocken:* हृष्टाः संपरिमोदध्वं देवेभ्यस्त्यज्यतां भयम् Hariv. 13758.

— प्र *lustig werden, sich freuen, jubeln:* पशवस्तत्प्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति AV. 11,4,5. ताः सर्वा देवताः प्रामोदन्त मामभिप्रत्यपादीति Ait. Br. 2,18. MBh. 12,6393. 13,2315. 14,1188. R. 5,3,66. Kathâs. 56,32. Bhâg. P. 5,13,7. प्रमुमुदे R. Gorr. 2,5,9. प्रमुमोद R. Schl. 1,1,84. 44,61 (45,55 Gorr.). उच्चैःप्रमोदम् absol. Spr. 3686. जनैः प्रमुदितं (impers.) धाराधरे वर्षति 1972. प्रमुदित *ausgelassen, erfreut, froh* AK. 3,2,52. VS. 19,11. MBh. 1,5364. 7648. 7650. R. 1,1,87. 90. 9,39 (33 Gorr.). 2,30,46. 52,79. Ragh. 6,86. Kathâs. 13,139. 25,294. Varâh. Bṛh. S. 5,45. 8,9. 18,2. Bhâg. P. 3,16,28. 8,18,26. °पिक्र Dhûrtas. in LA. 69,9. °हृदय Gît. 5,15. °मनस् Pañkat. 48,24. तद्दर्शन° Bhâg. P. 3,20,10. Pañkat. 238,22. n. *Lustigkeit, frohe Laune:* वारिधाराप्रमुदितमुदिता (उर्वी) Varâh. Bṛh. S. 27,6. प्रमुदितवति राष्ट्रे Kathâs. 6,165. In der Stelle शरद्वर्षैः — अस्त्रप्रमुदितैः Arǵ. 10,39 liest die ed. Calc. u. Bomb. des MBh. 3,12235 प्रचुदितैः (!) st. प्रमु°. Vgl. प्रमुद्, प्रमुदिता, प्रमोद, प्रमोदन, प्रमोदमान. — caus. *erfreuen:* यदि हि स्त्री न रोचेत पुमांसं न प्रमोदयेत् M. 3,61 (= MBh. 13,2487). MBh. 3,10077. Hariv. 14744. प्रमोदमाना und प्रमोदिता f. Bez. *zweier der acht Vollkommenheiten* (सिद्धि) *im* Sâm̃khja Tattvas. 41. Vgl. प्रमोदक, प्रमोदन, प्रमोदित, प्रमोदिन्.

— अनुप्र caus. *Jmd* (acc.) *seine Einwilligung, die Erlaubniss geben:* आहारमनुगच्छेत्वागच्छेच्चानुप्रमोदितः Mârk. P. 31,59.

— संप्र s. संप्रमोद.

— प्रति *entgegenjubeln, zujauchzen, mit Freude auf Jmd* oder *Etwas zugehen* oder *Etwas entgegennehmen:* प्रतीदं विश्वं मोदते ṚV. 5,83,9. 10,97,3. घृतानि प्रति मोदसे 118,2. VS. 11,47. 20,46. विश्वा भूतानि प्रतिमोदमानः TBr. 3,1,2,10 in Z. f. d. K. d. M. 7,273. 3,1,1,2 ebend. 266. तं प्रजाः प्रतिमोदन्त्यः सर्वाः प्रत्युद्गतास्तदा MBh. 1,6781. mit gen.: तस्यैव लोके प्रतिमोदतीह यो यस्यानुषक्तः Maitrjup. 4,6. — caus. *erheitern, lustig machen:* प्रमोदयिष्यामहे Çat. Br. 3,2,4,6. — desid. vom caus. *erheitern wollen:* प्रमुमोदयिषति Çat. Br. 3,3,4,18.

— सम् s. संमोद fgg.

2. मुद् (= 1. मुद्) f. 1) *Lust, Fröhlichkeit, Freude* AK. 1,1,4,2. H. 312. 316. Halâj. 1,123. ṚV. 1,145,4. युष्माकं स्मा रथाँ अनु मुदे दधे 5,53,5. 8,39,7. यत्रानन्दाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद आसते 9,113,11. Çat. Br. 9,4,1,7. 14,7,1,11. अप्सरसो मुदो नाम VS. 18,38. परां मुदमभिगम्य MBh. 1,1188. मुदं परमिकां लेभे 4858. 3,1876. 3006. मुदं परमिकां प्राप्ताः 1,7602. 12,10449. परां मुदमवाप 3,2807. पितुर्मुदं तेन ततान Ragh. 3,25. विषादे कर्तव्ये विदधति जडाः प्रत्युत मुदम् (तस्मिन्) Spr. 193. मुदं विषादः — हन्ति 2217. Varâh. Bṛh. S. 89,10. तौ जग्मतुः परया मुदा MBh. 1,7655. R. 1,4,22. Spr. 4729. Varâh. Bṛh. S. 88,26. Mârk. P. 116,43.

लिङ्गैर्मुदः Ragh. 7,27. स प्रीयार्थो मुदे ऽस्तु वः Çatr. 1,4. Kir. 5,25. Spr. 2579. तेषां न भिन्ना मुदः (v. l. मुदा) 2526. कस्य न हृदये मुदः पदं दधाति 3786. द्विपरणामुदा Git. 11,34. क्रीडामुदो यातनाः 9,10. मदमुदामुदितम् *der Liebesgenüsse Anfang* Varâh. Bṛh. S. 77,37. मुद्भाज् 18,6. Personificirt ist die Mud eine Tochter der Tushṭi Bhâg. P. 4,1,50. — 2) *ein best. Heilkraut*, = वृद्धि Râǵan. im ÇKDr. — 3) *Weib* Çabdârthak. bei Wils.; beruht vielleicht auf Missverständniss, da स्त्री oder स्त्रियाम् einfach das Geschlecht des Wortes bezeichnen kann.

3. मुद्, मोदयति *mischen* (संसर्गे) Dhâtup. 33,66. मोदयति सक्तून्घृतेन Mâdhava bei West. मोदयति घृतेनान्नं लोकः Durgâd. im ÇKDr.

मुदकार m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,42.

मुदर s. मुडर.

मुदा f. Nebenform von 2. मुद् *Lust, Freude* Çabdar. im ÇKDr. तेषां न भिन्ना मुदा Spr. 2526, v. l. Varâh. Bṛh. S. 104,5. प्रीतिहर्षमुदायुताः MBh. 5,6061. मुदायुतः 7226. मुदायुक्तः 12,4283. मुदान्विताः R. 1,4,20. Pańkat. 159,20.

मुदावत् (von मुदा) 1) adj. *erfreut, froh:* नातिमुदावती Mârk. P. 69,12. — 2) f. °वती N. pr. einer Tochter des Fürsten Vidûratha Mârk. P. 116,30. 33. 51.

मुदावसु (मु° + वसु) m. N. pr. eines Sohnes des Pragâti Mârk. P. 118,22.

मुदितभद्र (मु° + भद्र) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 74.

मुदिर (von 1. मुद्) Uṇâdis. 1,52. m. 1) *Wolke* AK. 1,1,2,9. H. 164. an. 3,596. Med. r. 206. Viçvapr. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,52. Git. 2,3. — 2) *Liebhaber* H. an. Med. Viçvapr. — 3) *Frosch* Uṇâdivṛ. im Sańkshiptas. ÇKDr.

मुदी f. *Mondschein* Çabdârthak. bei Wilson.

मुद्ग Uṇâdis. 1,127. m. 1) *Phaseolus Mungo Lin.* (*die Pflanze* und *die Bohnen*) Nir. 9,24. P. 4,3,166, Vârtt. 1, Sch. Trik. 2,9,2. H. 1172. Halâj. 2,7. VS. 18,12. मुद्गौदन Çâńkh. Gṛhj. 1,22. Pâr. Gṛhj. 1,15. M. 9,39. Hariv. 16205. Suçr. 1,53,1. 79,21. 149,12. 157,21. 197,13. 17. Varâh. Bṛh. S. 5,75. 15,14. 25,2. 29,5. 55,16. मुद्गाभ *die Farbe der Mudga-Bohnen habend* 53,123. 54,107. मुद्गा अपि हि षष्टिरात्रेण पच्यन्ते P. 5,1, 90, Vârtt., Sch. Verz. d. B. H. No. 987. Dhûrtas. in LA. 79,15. Schol. zu Kâtj. Çr. 102,8. 176,4. 648,7. Vgl. अरण्य°, कृष्ण°, पीत°, वन°, आरण्यमुद्गा, काक°, वन°, मौद्ग, मौद्गिक, मौद्गीन. — 2) *a cover, as a lid or cloth* Wilson. — 3) *Seerabe* ÇKDr. nach H.; falsche Lesart für मद्गु (vgl. H. 1323).

मुद्गगिरि (मुद्ग + गि°) m. N. pr. einer Stadt Burn. Intr. 181, N. 3.

मुद्गप m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 257.

मुद्गपर्णी (मुद्ग + पर्णा) f. *Phaseolus trilobus* AK. 2,4,4,1. Ratnam. 53. Suçr. 1,140,8. 2,483,20.

मुद्गभुज् (मुद्ग + 4. भुज्) m. *Pferd* (*Mudga-Bohnen fressend*) Trik. 2,8, 41. Gatâdh. im ÇKDr.

मुद्गभोजिन् (मुद्ग + भो°) m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

मुद्गमोदक (मुद्ग + मो°) m. *eine Art Gebäck* Bhâvapr. im ÇKDr.

मुद्गर 1) m. *Hammer, eine hammerähnliche Waffe* AK. 2,8,2,59. H. 786. an. 3,595. Med. r. 206. Hâr. 167. Halâj. 2,320. Gatâdh. im ÇKDr. Suçr. 1,25,11. 101,10. पावको लोहसंसर्गान्मुद्गरैरभिहन्यते Spr. 5418. Schol. zu Kâtj. Çr. 868,14. शूलमुद्गरहस्ता (सेना) MBh. 1,7654. 3,12201. 13,5490. Ragh. 12,73. काल° R. 3,54,10. Vgl. कूट°, मोह°. — 2) m. *Knospe* (कोरक) H. an. — 3) *eine Art Jasmin*, m. Râǵan. im ÇKDr. n. (wohl *die Blüthe*) Med. — 4) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1, 2151. — 5) n. *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1.

मुद्गरक (von मुद्गर) 1) am Ende eines adj. comp. *Hammer:* मुण्डमुद्गरिका Kathâs. 72,97 (vgl. u. मुण्ड 1, d). — 2) m. *Averrhoa Carambola Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. फलमुद्गरिका.

मुद्गरगोमिन् (मु° + गो°) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 49. 201.

मुद्गरपर्णक (मु° + पर्ण) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5, 3629 (ed. Bomb.; मुक्र° fälschlich ed. Calc.).

मुद्गरपिण्डक (मु° + पि°) m. desgl. MBh. 1,1554.

मुद्गल (wohl von मुद्ग) 1) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Bhârmjaçva (später vielfach entstellt), angeblichen Verfassers von ṚV. 10, 102. Nir. 9,23. 24. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,127. AV. 4,29,6. Âçv. Çr. 12, 12. Ind. St. 3,460. Bṛhadd. ebend. 1,105. MBh. 3,10093. 15407. fgg. 12, 8606. Hariv. 1779. 1781. VP. 454. Bhâg. P. 9,21,31. 33. fg. Verz. d. Oxf. H. 5,b,13. 18,b,10. 19,a,13. 270,b,30. ein Schüler Çâkalja's VP. 277. Verz. d. Oxf. H. 54,b,34. ein Sohn Viçvâmitra's MBh. 13,250. Hariv. 1462. °पुराण Mack. Coll. I, 50. °पुत्र Hiouen-thsang I, 208. 284. pl. *das Geschlecht des* Mudgala TBr. 2,5,6,5. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,23. 61,36. काण्वमुद्गलाः Hariv. 1782. sg. N. pr. verschiedener Männer aus späterer Zeit Verz. d. B. H. No. 965. Verz. d. Oxf. H. 200,a, No. 475. Hall 25. 26. 140. 205. Nigh. Pr. S. 1. Vgl. मौद्गल्य. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 7,397. Çatr. 14,166. fg. — 3) n. a) *ein best. Gras*, = रोहिष Râǵan. im ÇKDr. — b) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

मुद्गलानी f. *die Gattin* Mudgala's P. 4,1,49, Vârtt. 5. रथीरभून्मुद्गलानी गविष्टौ ṚV. 10,102,2.

मुद्गवत् (von मुद्ग) adj. zur Erklärung von मुद्गल Nir. 9,24.

मुद्गष्ट m. *eine Bohnenart*, = मकुष्ठक u. s. w. Çabdar. im ÇKDr. मुद्गष्ट Wilson nach ders. Aut. मुद्गष्टक m. ÇKDr. angeblich nach AK.; मुद्गष्टक Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,17.

मुद्गार्द्रकवट (मुद्ग - आर्द्रक - वट) m. *eine Art Gebäck* Bhâvapr. im ÇKDr. मुद्गार्द्रवट am Anfange des Art.

मुद्ध astr. Ind. St. 2,276.

मुद्र (von 1. मुद्) adj. *lustig, fröhlich* AV. 18,3,19.

मुद्रण (von मुद्रय्) n. *das Versiegeln, Schliessen;* = आस्फोटन Dhar. im ÇKDr. u. dem letzten Worte. असत्हृदयानां मुखमुद्रणाय *um ihnen den Mund zu stopfen* Sâh. D. 24,19.

मुद्रय् (von मुद्रा) *siegeln, stempeln:* ततस्तं (कुम्भं) मुद्रयित्वा Hariv. 6454. 6458. नीचैषूपकृतं राजन्वालुकासु मुद्रितम् *das Eindrücken eines Siegels in Sand* Spr. 246. *drucken:* मुद्रितुमारब्धः auf dem Titel von Naish. मुद्रितं gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *gesiegelt, gestempelt, mit einem Abdruck von Etwas versehen:* अङ्गुलीयक° (पेटिका) Daçak. in Benf. Chr. 197,3. सुपरीक्षित° (प्रसाधनादि) Kâm. Nîtis. 7,28. लेख्य 12,47, v. l. Verz. d. B. H. No. 903. °पांसवः — पयोबिन्दवः Spr. 2121. काश्मीर° (उरस्) Git. 1,25. सिन्दूरेण मुद्रितः (भुजदण्डः) 11,34. so v. a. *gedruckt* auf Titeln

in Indien erschienener Bücher. *Geschlossen:* निद्रा° (लोचन) KATHÂS. 63,195. von einer Blüthe H. 1129. im Prâkrit: ता सुमुद्दिदमुद्दो होदि (vgl. मुद्दा) VIKR. 43,3. In Verbindung mit कर *Hand* PAÑKAR. 3,1,17. 7,30 wohl so v. a. *in eine best. Form gebracht* (vgl. मुद्रा 8.).

— उद् *entsiegeln, öffnen, entfesseln, befreien* (in übertr. Bed.)· मन्दोन्मुद्रितया गिरा KATHÂS. 17,126. उन्मुद्रितः — रसक्रमः 14,62.

— वि *verschliessen, verkorken:* आस्यं घटस्य ÇÂRÑG. SAÑH. 3,2,15.

मुद्रा (wohl von मुद्) f. UṆÂDIS. 2,13. 1) *Siegelring, Siegel* (sowohl *das Petschaft* als auch *der Abdruck*) TRIK. 2,8,29. MBH. 1,5164. इमां मुद्रां बदङ्गुलौ निवेशयता मया ÇÂK. 84,14. °स्थानं परामृश्य 67,19. MÂLAV. 49, 11. RÂǴA-TAR. 4,416. fg. स्वमुद्रापरिचिह्नित JÂǴN. 1,318. मुद्रां दत्वा *ein Siegel auflegen* Z. d. d. m. G. 14,572,7. मुद्रया सह गच्छन्तु राज्ञो ये गन्तुमोत्सवः। न चामुद्रः प्रवेष्टव्यो द्वारपालस्य पश्यतः॥ HARIV. 14461. न चामुद्रो ऽभिनिर्याति न चामुद्रः प्रवेश्यते। वृष्ण्यन्धकपुरः (so die ed. Bomb.) MBH. 3,654. इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः Spr. 461. स्त्रीमुद्रा कुसुमकेतनस्य 3305. *Type, Holztype:* लेखन्या लिखितं विप्रैर्मुद्राभिरङ्कितं च यत्। शिल्पादिनिर्मितं यच्च पाठ्यं धार्यं च सर्वदा॥ KHAḌGAMÂLÂTANTRA im ÇKDR. unter मुद्रालिपि. — 2) *Ring* überh., z. B. an einem chirurgischen Instrumente VÂGBH. 25,22. — 3) *Abdruck* überh.: तस्मिंस्तीर्थे पद्मलक्षणलक्षिताः। अद्यापि मुद्रा दृश्यन्ते MBH. 3,5008. जानुमुद्राद्वयं तस्या दृषद्यद्यापि दृश्यते RÂǴA-TAR. 1,336. अश्वपद° MAHÎDH. zu VS. 11,23. केयूरमुद्रा गले Spr. 2662. VARÂH. BṚH. S. 23,3. — 4) *eine geprägte Münze* ÇKDR. MOLESW. — 5) *Abbild, Zeichen;* insbes. *ein auf den Körper aufgetragenes Zeichen eines göttlichen Attributes* u. s. w.: मद्यं मांसं च मत्स्यं (sic) च मुद्रा मैथुनमेव च। मकारपञ्चकं चैव महापातकनाशनम्॥ WILSON, Sel. Works I, 256 (WILSON fasst das Wort hier in der Bed. 8.). पद्ममुद्रापदाम्बुज BHÂG. P. 3,24,17. बन्धमुद्राभिधानाय *ein Zeichen der Gefangenschaft, — Knechtschaft* RÂǴA-TAR. 4,179. — 6) *Verschluss:* ओष्ठ° so v. a. *geschlossene Lippen* UTTARARÂMAK. 114,9. nach dem Schol. = ओष्ठस्याकृतिः; vgl. *a person as to shape and bulk; a figure or form* bei MOLESW. — 7) *Mysterium:* इयं तु शांभवी मुद्रा गुप्ता कुलवधूरिव Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,20. — 8) allgemeine Bez. für *Fingerstellungen* oder *Fingerverschlingungen bei religiösen Vertiefungen* VJUTP. 120. Verz. d. Oxf. H. 70,*a*,27. 94,*b*,8. 235,*a*,20. 24. 236,*b*,20. WASSILJEW 143. KÖPPEN 1, 508. ज्ञानमयी WEBER, RÂMAT. UP. 300. bei der Behandlung eines Kranken mit Magie: मुद्रान्यासमन्त्रध्यानादिभिश्चोपक्रम्य DAÇAK. 73,4. Vgl. u. कूर्म 3. — 9) in der Rhetorik *der schlichte Abdruck der Wirklichkeit in Worten, das Nennen eines Dinges bei seinem wahren Namen:* सूच्यार्थसूचनं मुद्रा प्रकृतार्थपरैः पदैः। नितम्बगुर्वी तरुणी दृग्युग्मविपुला च सा॥ KUVALAJ. 164,*a* (137,*b*). Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,36. — Vgl. अङ्गुलि°, उन्मुद्र, तर्कमुद्रा, दिवस°, दुर्योधनवीर्यज्ञान°, नागमुद्र, नाममुद्रा, पाद°, प्रति°, बहिर्मुद्रा, महा°, विमुद्र, स°.

मुद्राक्षर (मुद्रा + अक्षर) n. *Type* auf dem Titel der Calc. Ausg. des Pâṇini.

मुद्राङ्क (मुद्रा + अङ्क) adj. *Jmdes Siegel tragend, gestempelt, gezeichnet mit:* नरेन्द्राङ्घि° (पट) RÂǴA-TAR. 1,295. तन्मुद्राङ्क 4,418.

मुद्राङ्कित (मुद्रा + अ°) adj. dass.: कमलाकपोलमकरीमुद्राङ्कितोरःस्थल Spr. 1326, v. l. im ÇKDR. सिन्दूर° GÎT. 4,23. कामस्य मदमुद्राङ्किताविव (स्तनौ) KATHÂS. 34,32. सौन्दर्य° ÇÂRÑG. PADDH. Pet. Hdschr. 50,*b* (73,*b*).

मुद्राबल (मु° + बल) n. *eine best. hohe Zahl* VJUTP. 184. LALIT. ed. Calc. 169,2.

मुद्रामार्ग (मु° + मार्ग) m. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,18.

मुद्रायन्त्र (मु° + य°) n. *Buchdruckerpresse* und मुद्रायन्त्रालय (°आलय) *Buchdruckerei* auf den Titeln in Indien erschienener Bücher.

मुद्राराक्षस (मु° + रा°) n. *der* Râkshasa *und der Siegelring,* Titel eines Dramas GILD. Bibl. 303. fgg. 337. SÂH. D. 132,3.

मुद्रालिपि (मु° + लि°) f. *Druck, Holzdruck:* मुद्रालिपिः शिल्पलिपिर्लिपिर्लेखनिसंभवा (so u. मुद्रा)। गुण्डिकाघुणसंभूता लिपयः पञ्चधा स्मृताः॥ VÂRÂHITANTRA im ÇKDR.

मुद्रिका (von मुद्रा) f. 1) *Siegelring* VJUTP. 139. MBH. 1,5157. 5163. 5166. — 2) Bez. *eines best. chirurgischen Instruments* WISE 169 und Abbildung; SUÇR. 1,26,12. 27,11. VÂGBH. 26,14. — 3) *eine geprägte Münze:* सौवर्णी राजतीं ताम्रीमायसीं वा सुशोभिताम्। सलिलेन सकृद्धौतां प्रक्षिपेत्तत्र मुद्रिकाम्॥ MIT. im ÇKDR. हैममुद्रिक adj. VOP. 6,14. — 4) *Fingerstellung, Fingerverschlingung* (vgl. मुद्रा 8.) PAÑKAR. 3,8,21. — Vgl. अङ्गुलि°.

मुधा (von 1. मुह्) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *umsonst, vergebens, für Nichts und wieder Nichts* AK. 3,5,4. H. 1516 (nach dem Schol. auch adj. मुध). 1534. HALÂJ. 4,75. मुधा ज्ञानं मुधा वृत्तं मुधा सेवा मुधा श्रमः MBH. 14,1045. ÇÂK. 172, v. l. MÂLAV. 52. Spr. 2369. 2580. KATHÂS. 43,207. यत्किंचिदपि संवीक्ष्य कुरुते हसितं मुधा (*with delight* BALLANT.) SÂH. D. 59,18. *irriger Weise* (dieses könnte die urspr. Bed. sein): रात्रिः सैव पुनः स एव दिवसो मत्वा मुधा जन्तवः Spr. 2626, v. l.

मुनि (von मन् nach UṆÂDIS. 4,122) m. f. (मुनि und मुनी gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45) AK. 3,6,5,38. TRIK. 3,5,16. 1) m. *a*) etwa *Drang, Andrang:* शुभ्रो वः शुष्मः क्रुध्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धृष्णोः *frisch ist der Hauch, zornig der Muth, wie ein tosender Drang der verwegenen Schaar* (der Winde) ṚV. 7,56,8. Es ist nicht möglich hier mit SÂJ. die Bed. *Asket* festzuhalten. — *b*) (*der von innerem Drang Getriebene*) *ein Begeisterter, Verzückter.* Zu dieser Auffassung passt, was von Verzückung und Vergöttlichung der Muni ṚV. 10,136,2. 4. देवेषितो मुनिः 5 gesagt und was vom Muni Aitaça AIT. BR. 6,33 erzählt wird, den sein Sohn für verrückt hält. इन्द्रो मुनीनां सखा ṚV. 8,17,14. मुनेर्देवस्य मूलेन सर्वा विध्यामि ता अहम् AV. 7,74,1. ÇAT. BR. 9,5,2,15. Später bezeichnet das Wort jeden *ausgezeichneten Weisen, Seher, Asketen* überh., insbes. *den, welcher das Gelübde des Schweigens angenommen hat* (vgl. मौन), AK. 2,7,41. TRIK. 3,3,252. H. 76. an. 2,279. MED. n. 15. HALÂJ. 2,189. 257. VIÇVA beim Schol. zu VÂSAVAD. 19. Accent eines auf मुनि ausgehenden comp. gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85. — ÇAT. BR. 14,6,4,1. 7,2,25. TAITT. ÂR. 2,20. पान्तु त्वा मुनयो ब्राह्म्या दिव्या राजर्षयस्तथा SUÇR. 1,16,20. एवमाचारतो दृष्ट्वा धर्मस्य मुनयो गतिम्। सर्वस्य तपसो मूलमाचारं जगृहुः परम्॥ M. 1,110. R. 1,4,14. RAGH. 3,49. नगान्यक्षान्सुरान्पितॄन्। गन्धर्वाप्सरसश्चैव मुनीन्सिद्धांश्च VARÂH. BṚH. S. 48,25. देवमुनिसिद्धचारणैः 74, 19. मुनिमताान्यवलोक्य 68,117. Spr. 3019. VET. in LA. (II) 20,20. मरीच्यादीन्मुनीन् M. 1,58. भृगु 59. मुनीनामप्यहं व्यासः (sagt Kṛshṇa) BHAG. 10,37. वसिष्ठाद्यैर्मुनिभिः WEBER, RÂMAT. UP. 327. R. 1,52,3. RAGH. 1, 94. 2,55. दत्ताद्या मुनिसत्तमाः VP. bei MUIR, ST. 1,27. वाल्मीकेर्मुनिसिंहस्य R. Einl. Narasakha VIKR. 3. Sârasvata VARÂH. BṚH. S. 54,99.

Bharata gemeint Sâh. D. 137,6. Vjâsa Kir. 5,49. पुराय: शब्दो मुनिरिति मुख्य: केवलं राजपूर्व: (मुनि = ऋषि, da das Wort राजर्षि gemeint ist) Çâk. 47. एको ऽहमस्मीत्यात्मानं यत्त्वं कल्याण मन्यसे । नित्यं स्थितो हृद्येष पुण्यपापेक्षिता मुनि: (d. i. das Gewissen) Spr. 563. द्विमुनि, त्रिमुनि व्याकरणस्य P. 2,1,19, Sch. °त्रय d. h. Pâṇini, Kâtjâjana und Patañgali Verz. d. Oxf. H. 182,b,14. — दु:खेष्वनुद्विग्नमना: सुखेषु विगतस्पृह: । वीतरागभयक्रोध: स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ Bhag. 2,56. मुनिवेष R. 1,4,2. M. 6,25. 41. 43. प्रश्नशीलो मुनि: 8,407. मुनिवाक्यापि नार्थ: कामयते धसन्ते Ṛt. 6,30. °श्रेष्ठा: Brahma-P. in LA. (II) 48,12. Spr. 954. 2218. fg. आश्रमेषु मुनीनाम् MBh. 1,7665. Çâk. 62,23. AK. 2,2,6. Halâj. 2,153. Bhar. beim Schol. zu Çâk. 52,3. Pańkat. 34,18. वार्द्धके मुनिवृत्तीनाम् Ragh. 1,8. °कन्या 51. °कुमार Çâk. 104,5. Vgl. महा°. — c) die Muni am Himmel, die sieben Muni oder schlechtweg die Muni (vgl. ऋषि 1,c) Bez. der sieben Sterne des grossen Bären: अन्तरिक्षगतांश्चैव मुनीन्दिवांश्च M. 7,29. MBh. 13,1370. Varâh. Bṛh. S. 11,38. 13,1. आसन्मघासु मुनय: शासति पृथ्वीं युधिष्ठिरे नृपतौ 3 (= Râǵa-Tar. 1,56). 47, 12. Bhâg. P. 4,12,34. Daher Bez. der Zahl sieben Çrut. 43. fg. Sûrjas. 2,18. fg. 12,88. Varâh. Laghuǵ. 1,10 in Ind. St. 2,279. — d) Bein. eines Buddha oder Arhant AK. 1,1,1,9. Trik. H. an. Med. Lalit. ed. Calc. 3,20. Wassiljew 11. Vgl. शाक्य°. — e) N. pr. eines Sohnes des Kuru MBh. 1,3740. des Djutimant Mârk. P. 53,23. = मुनिसुव्रत H. 49. Statt जिलमुं मुनिभूभुजम् Râǵa-Tar. 3,332 ist wohl mit der ed. Calc. जिला मुन्भुमि° zu lesen. — f) N. verschiedener Pflanzen: Agati grandiflora Desv. (अगस्ति, अगस्त्य; von Wilson hier als N. pr. des Ṛshi aufgefasst) H. an. Med. Viçva a. a. O. Buchanania latifolia Roxb. und Butea frondosa Roxb. H. an. (पालाश in der Bed. von पलाश) und Viçva (किंशुक). Terminalia Catappa und der Mangobaum Viçva. Artemisia indica Râǵan. im ÇKDr. — Vâsavad. 19,2. — 2) f. a) eine Frau als Muni: मुनिरियं ब्राह्मणी oder मुनी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,122. — b) N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Kaçjapa's, die als Mutter einer Klasse von Gandharva und Apsaras (vgl. मौनेय) erscheint, MBh. 1,2520. Hariv. 171. 234. 11521 (die neuere Ausg. मुनि: st. खसा). 11553. 12447. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,25. 27. Mârk. P. 104,6. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584. — Vgl. मौन, मौनिक.

मुनिक m. N. pr. eines Mannes VP. 466, N. 1.

मुनिकेश (मु° + केश) adj. langes Haar tragend wie ein Muni AV. 8,6,17; vgl. केशिन् ṚV. 10,136,1.

मुनिखर्जूरिका (मु° + ख°) f. eine Dattelart Râǵan. im ÇKDr.

मुनिचित (मु° + चित) gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. मौनिचिति.

मुनिच्छद (मु° sieben + छद Blatt) m. eine best. Pflanze, = सप्तच्छद Râǵan. im ÇKDr.

मुनितरु (मु° + तरु) m. Agati grandiflora Desv. Ratnam. im ÇKDr.

मुनिदेश (मु° + देश) m. N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 6,463. fg.

मुनिद्रुम (मु° + द्रुम) m. Agati grandiflora Trik. 2,4,29. Bala beim Schol. zu Naish. 1,96. Calosanthes indica Bl. Ratnam. 4.

मुनिनिर्मित (मु° + नि°) m. eine best. Pflanze, = डिण्डिश Bhâvapr. im ÇKDr.

मुनिपद्री (मु° + पद) f. gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

मुनिपरंपरा (मु° + प°) f. eine ununterbrochene Ueberlieferung Varâh. Bṛh. S. 53,1.

मुनिपित्तल (मु° + पि°) n. Kupfer Trik. 2,9,32.

मुनिपुत्र (मु° + पुत्र) m. Artemisia indica Bhâvapr. im ÇKDr.

मुनिपुत्रक (मु° + पु°) m. Bachstelze Trik. 2,5,15.

मुनिपुष्पक (मु° + पु°) n. die Blüthe von Agati grandiflora Desv. Ekâdaçitattva im ÇKDr.

मुनिपूग (मु° + पूग) m. Areca triandra Roxb. Trik. 2,4,41.

मुनिभेषज (मु° + भे°) n. 1) das Fasten. — 2) Agati grandiflora Desv. (nicht der Heilige Agastja, wie Wilson angiebt). — 3) Terminalia Chebula oder citrina Trik. 3,3,86. fg. H. an. 5,12. Med. ǵ. 37.

मुनिमरण (मु° + म°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Pańkav. Br. 14,4,7.

मुनिवन (मु° + वन) n. ein von Asketen bewohnter Wald Ragh. 3,70.

मुनिवीर्य (मु° + वीर्य) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4356.

मुनिव्रत (मु° + व्रत) adj. das Gelübde des Asketen d. i. des Schweigens beobachtend Spr. 5210.

मुनिश (von मुनि) adj. voller Asketen gaṇa लोमादि zu P. 5,2,100.

मुनिसत्त्र (मु° + सत्त्र) n. N. einer fortgesetzten Ishṭi-Feier Çâṅkh. Çr. 14,6,9.

मुनिसुव्रत (मु° + सु°) m. N. pr. des 12ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 51. des 20ten der gegenwärtigen Avasarpiṇî 28. 29. 35. einfach मुनि genannt 49.

मुनिस्थल (मु° + स्थल) gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. — Vgl. मौनिस्थलिक.

मुनिस्थान (मु° + स्थान) n. Aufenthaltsort von Asketen H. 1001; vgl. मुनीनां स्थानम् Halâj. 2,183.

मुनिहत (मु° + हत) m. Bein. des Fürsten Pushpamitra Burn. Intr. 432.

मुनीन्द्र (मुनि + इ°) m. 1) ein Fürst unter den Weisen, — Asketen, ein grosser Weiser, — Asket Kathâs. 72,145. 309. °संवाद Verz. d. B. H. No. 550 (Verz. d. Oxf. H. 137,a). Bein. eines Buddha AK. 1,1,1,9. H. 235. Bez. Çâkjamuni's Trik. 1,1,1. Bharata's Sâh. D. 93,13. Çiva's Vet. in LA. (II) 11,11. — 2) N. pr. eines Dânava Hariv. 14285.

मुनीन्द्रता (von मुनीन्द्र) f. die Würde eines grossen Muni Kathâs. 72,147. 149.

मुनीमुष N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8,1135.

मुनीवर्ती (von मुनि mit suff. वत्) f. N. pr. gaṇa शरादि zu P. 6,3,120. Schol. zu P. 6,1,221. 8,2,11.

मुनीवह (मुनि + वह) P. 6,3,121, Sch.

मुनीश (मुनि + ईश) m. ein Fürst unter den Weisen, — Asketen, ein grosser Weiser, — Asket: Vâlmîki R. Einl. Çâkjamuni Lalit. ed. Calc. 3,21.

मुनीश्वर (मुनि + ई°) m. 1) dass.: देवतानां यथा विष्णु: प्रज्ञानीयो मुनीश्वरै: Spr. 4211. Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,52. 84. Buddha's Açokâvad. 1. — 2) N. pr. eines Commentators des Siddhântaçiromaṇi Colebr. Misc. Ess. II, 220. 224. 323. fg. u. s. w.

मुन्थहा und मुन्था astrol. Ind. St. 2,274. fg. 280.

मुन्नभट्ट (मुन्न + भट्ट) m. N. pr. eines Mannes Hall 111.

मुन्यन्न (मुनि + अ°) n. *die Speise der Asketen* M. 3, 257. 272. 5, 54. 6, 5. 11. 15. Bhâg. P. 7, 15, 7. 11. Ueberall pl.

मुन्ययन (मुनि + अ°) n. N. einer fortgesetzten täglichen Ishṭi-Feier Çâṅkh. Çr. 3, 11, 10.

मुन्यालयतीर्थ (मुनि-आ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, *b*, 8.

मुमुक्षा (vom desid. von 1. मुच्) f. *das Verlangen nach Befreiung, — Erlösung* MBh. 1, 8239. Kathâs. 27, 40. Mârk. P. 37, 24. fg. Prab. 100, 5. mit einem ablat.: लिङ्गाद्सतः Bhâg. P. 3, 19, 28.

मुमुक्षु (wie eben) adj. 1) *Jmd* (acc.) *von Etwas* (abl.) *zu befreien wünschend*: (प्रकृतीः) क्लेशान्मुमुक्षुः परज्ञात् (*von Feinden herrührend*) MBh. 2, 1737. — 2) *frei zu werden begierig, nach Erlösung trachtend* H. 75. Ṛv. 1, 140, 4. Çvetâçv. Up. 6, 18. Amṛtabindûp. in Ind. St. 2, 61, N. 2 (vgl. Schol. zu Kap. 1, 58). Bhag. 4, 15. Kumâras. 2, 51. Vikr. 1. Spr. 5364. Kathâs. 66, 18. °शीलं क्षमा 16. 17. VP. bei Muir, ST. 4, 32. Nîlak. 70. Vedântas. (Allah.) No. 14. Weber, Râmat. Up. 354 (wo देवा st. वेदा zu lesen ist). Hall 111. °व्यवहार Verz. d. Oxf. H. 354, *a*, 20 (Verz. d. B. H. No. 643. Ind. St. 1, 468). — 3) *fahren zu lassen —, aufzugeben wünschend*; mit einem acc.: मर्त्यभावम् Kathâs. 5, 140. मानुषीं तनुम् 22, 162. — 4) *zu entlassen —, von sich zu geben beabsichtigend*: (नागाः) तेजो घोरं मुमुक्षवः MBh. 7, 9414. *abzuschiessen im Begriff stehend*: मृगेषु शरान् Ragh. 9, 58.

मुमुक्षुता (von मुमुक्षु) f. *das Verlangen nach Befreiung, — Erlösung* Verz. d. Oxf. H. 223, *b*, 37. मुमुक्षुत्व n. dass. Vedântas. (Allah.) No. 9.

मुमुचान Uṇâdis. 2, 94. m. *Wolke* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr. Vgl. u. 1. मुच्.

मुमुचु (von 1. मुच्) m. N. pr. eines Ṛshi (neben उन्मुचु und प्रमुचु) MBh. 13, 7665. Hariv. 9575. Verz. d. Oxf. H. 345, *a*, 31.

मुमुषिषु (vom desid. von 1. मुष्) adj. *zu rauben —, zu stehlen beabsichtigend*: °वत् adv. *wie ein Dieb* Bhaṭṭ. 7, 99.

मुमूर्षा (vom desid. von 1. मृ) f. *das Verlangen zu sterben, das im-Begriff-Sein zu sterben* MBh. 2, 1899. 8, 255. R. 6, 82, 7. Bhaṭṭ. 5, 57.

मुमूर्षु (wie eben) adj. *zu sterben verlangend, im Begriff stehend zu sterben, moribundus* MBh. 1, 953. 1800. 2, 2095. 3, 14769. 15699. 5, 2117. 6, 5673. 14, 2255. R. 6, 16, 62. Suçr. 1, 102, 18. 103, 13. Kathâs. 15, 14. 17, 78. 29, 157. 69, 126. 73, 15. Râǵa-Tar. 5, 14. 218. 411. Bhâg. P. 7, 8, 12. Mârk. P. 125, 51 (f.). Weber, Râmat. Up. 332. 345. Hit. 64, 8. 81, 12. °वत् adv. MBh. 1, 4606.

मुमोचयिषु (vom desid. des caus. von 1. मुच्) adj. *Jmd* (acc.) *zu befreien beabsichtigend* MBh. 1, 8241. R. 5, 73, 66 (f.). 6, 80, 26.

मुम्मडिदेव (मु° + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 192, 28.

मुम्मुनि m. N. pr. eines Mannes: जित्वा मुम्मुनिभूभुजम् (जित्वामुं मुनि° Tr.) Râǵa-Tar. ed. Calc. 3, 334. 8, 2180.

1. मुर् *aufreiben*; die reduplic. Form मुमुरत् liesse sich zu 2. मृ ziehen: स्वैः ष एवैर्मुमुरत्पोष्यं रयिम् *durch eigene Schuld zerstört er blühenden Besitz* Ṛv. 8, 86, 3.

2. मुर्, मुरति *umfangen* Dhâtup. 28, 53. मुरति वृत्तं लता Durgâd. im ÇKDr.

3. मुर् in der Stelle: न यं दुध्रा वरन्ते न स्थिरा मुरः Ṛv. 8, 55, 2. Nach Sâj. *Sterblicher*, nach Benfey *Mauer*.

4. मुर् nom. ag. von मुर्छ्; nom. sg. मूर्, du. मुरौ P. 6, 4, 21, Sch. Vop. 26, 76.

5. मुर् nom. ag. von मुर्व्; nom. sg. मूर्, du. मुरौ Durgâd. im ÇKDr. u. मुर्व्.

मुर 1) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4, 1, 151. N. eines von Kṛshṇa erschlagenen Daitja H. 220. Med. r. 78. MBh. 5, 1890. 5357. 7, 286. Hariv. 8395 (wo mit der neueren Ausg. मुरस्या° st. परस्या° zu lesen ist). Bhâg. P. 3, 3, 11. Vgl. मधुमुरनरकविनाशन, मुरु, मौर्य. — 2) f. आ *a*) *eine best. wohlriechende Pflanze* (nach dem Daitja benannt; vgl. 2. दैत्य 2, *a*.) AK. 2, 4, 4, 11. Med. r. 69. 78. — *b*) angeblich N. pr. der Gattin Nanda's und Mutter Kandragupta's (vgl. मौर्य) VP. 469, N. 21. — 3) n. *das Umfangen* (vgl. 2. मुर्) Mathur. zu AK. ÇKDr.

मुरगण्ड m. *Ausschlag im Gesicht*, = वरण्ड Gaṭâdh. im ÇKDr. मुरमण्ड bei Wilson nach ders. Aut., aber in der ersten Auflage zwischen मुर und मुरज stehend, so dass an einen Druckfehler gedacht werden kann.

मुरङ्गी s. मुरुङ्गी.

मुरची f. von Mallin. angeführte v. l. für मुरला Ragh. 4, 55.

मुरज 1) m. *eine Art Trommel, Tambourin* AK. 1, 1, 7, 4. 5. H. 287. 293. Halâj. 1, 97. MBh. 5, 4790. 13, 5194. Hariv. 8056. 8688. R. 2, 39, 40 (38, 50 Gorr.). Kumâras. 6, 40. Megh. 57. प्रहत° 65. Mâlav. 21. Brahmasiddh. bei Weber, Nax. 2, 391. Varâh. Bṛh. S. 69, 22. Kathâs. 2, 34. Pańkar. 1, 11, 2 (मुरुज gedr.). Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 9, 2674. — 2) f. आ *a*) *eine grosse Trommel*. — *b*) N. pr. der Gattin Kuvera's Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. मौरजिक.

मुरजक (von मुरज) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 20, 175.

मुरजफल (मु° + फल) m. *Artocarpus integrifolia* Trik. 2, 4, 16.

मुरजित् m. *Besieger* (जित्) Mura's, Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Gît. 11, 34. Prasannar. 15, *b*.

मुरण्ड m. pl. N. pr. eines Volkes, = लम्पाकाः H. 960. — Vgl. मुरुण्ड.

मुरद्विष् m. Mura's *Feind* (2. द्विष्), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 12, 12.

मुरन्दला f. N. pr. eines Flusses, = मुरला Trik. 1, 2, 31.

मुरभिद् m. Mura's *Zerspalter* (2. भिद्), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 255, *a*, 29.

मुरमण्ड s. मुरगण्ड.

मुरमर्दन m. Mura's *Zermalmer* (मर्दन), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 183, *b*, 37.

मुररिपु m. Mura's *Feind* (रिपु), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 4, 26, 24. Vop. 5, 26.

मुरल 1) m. *a*) *ein best. Flussfisch* Suçr. 1, 206, 6. 14. — *b*) pl. N. pr. eines Volkes Kathâs. 19, 96. Wilson, Hindu Th. II, 361. मुरलेश (Vîrasena) Daçak. 193, 10. sg. *ein Fürst der* Murala Inschr. in Journ.

of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 12. मुरलाः = केरलाः Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,527 angeblich nach dem Schol. zu H. 961. — 2) f. °ला N. pr. eines Flusses im Lande der Kerala Ragh. 4,55. Uttarakâ- mak. 37,2. fgg. = मुरन्दला Trik. 1,2,31. — 3) f. ई *Flöte* Çabdar. im ÇKDr.

मुरलिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

मुरलीधर (मु° + धर) m. *der Flötenträger*, Bein. Kṛshṇa's Çabdar. im ÇKDr.

मुरबार m. N. pr. eines Fürsten der Turushka Kathâs. 37,87. fg.

मुरवैरिन् m. Mura's *Feind* (वै°), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Git. 10,9. Spr. 3523. Verz. d. Oxf. H. 240,*a*, No. 582.

मुरसिदाबाद् N. pr. einer Stadt, = مرشد آباد Kshitîç. 27,20. 46,17. 47,6. 52,14. 55,9. 59,1.

मुरहन् m. Mura's *Tödter*, Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's ÇKDr. angeblich nach H.

मुराद् m. N. pr. eines Mannes, = مراد Kshitîç. 18,15.

मुरारि (मुर + अरि) m. 1) Mura's *Feind*, Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Vop. 2,1. H. 221, Sch. Halâj. 1,21. Verz. d. Oxf. H. 185,*a*,3. Kathâs. 18,21. Spr. 543. Git. 1,37. Bhâg. P. 3,7,14. Pańkar. 4,1,29. — 2) N. pr. des Verfassers des Murârinâṭaka oder Anargharâghava Verz. d. B. H. No. 550. fg. Verz. d. Oxf. H. 137,*a*, No. 263. 124,*b*, 7. 163,*a*, 8. Spr. 1239. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,171. 5,19. Siddh. K. zu P. 3,2,26. N. pr. eines Scholiasten der Kâtantra-Grammatik Colebr. Misc. Ess. II, 45.

मुरारिगुप्त (मु° 1. + गुप्त) m. N. pr. eines Schülers des Kaitanja Wilson, Sel. Works 1,152.

मुरारिनाटक n. Titel eines *Dramas* (नाटक) *des* Murâri, = Anargharâghava Mack. Coll. I, 110. Verz. d. B. H. No. 551. Wilson, Hindu Th. 2,375. fgg.

मुरारिभट्ट (मु° 1. + भट्ट) m. N. pr. eines Lehrers Hall 24.

मुरारिमिश्र (मु° 1. + मिश्र) m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,29. = मुरारि (Verfasser des Murârinâṭaka) Mack. Coll. I, 110.

मुरारिविजय (मु° 1. + वि°) Titel eines Dramas (नाटक) Ind. St. 1,466.

मुरु m. 1) N. pr. eines Landes MBh. 2,578 (so in beiden Ausgg.). Lassen (Z. f. d. K. d. M. 2,25 und LIA. I,551, N. 2) und Weber (Ind. St. 5,152) wollen hier मरुं st. मुरुं lesen. Vgl. मुरुदेश. — 2) N. pr. eines Daitja, den Kṛshṇa *erschlug* (vgl. मुर), MBh. 12,12956 (मरु ed. Calc., मुरु ed. Bomb.). Hariv. 6805. 6837. 6840. 6843. 9125. VP. 582 (मुर im Ind.). Vgl. मौरव. — 3) angeblich *eine best. Pflanze* (zur Erklärung von मौर्वी) Schol. zu Pâr. Gṛhj. 2,5.

मुरुङ्गी f. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Suçr. 1,148,7. 11. 2,48,17. 364,20. auch मुरङ्गी 87,19. 96,15. 135,1. 276,1. Ainslie 1,175.

मुरुज Pańkar. 1,11,2 fehlerhaft für मुरज.

मुरुण्ड m. N. pr. eines Fürsten Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54. pl. N. pr. eines Volkes Z. f. d. K. d. M. 3,165. 4,104. LIA. II, 956. Vgl. मरुण्ड (auch N. einer Dynastie [मुरुण्ड gedr.] VP. 475, N. 64. Μαρουνδαι ein Volk bei Ptolem.; s. LIA. II,879) und मुरण्ड. मुरुण्टक (?) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Wassiljew 230.

मुरुण्डक m. N. pr. eines Berges in Udjâna Târan. 46. 313.

मुरुतापादेश m. N. pr. eines *Landes* (देश) Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,20.

मुरुदेश m. N. pr. eines *Landes* (देश) Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,19. — Vgl. मुरु 1. und मरुदेश.

मुर्छ् s. मूर्छ्.

मुर्भिणी f. *Kohlenbecken* Çabdak. im ÇKDr.

मुर्मुर (onomatop.) 1) m. *a*) *Hülsenfeuer, brennende Hülsen* Trik. 1,1, 69. H. an. 3,597. Med. r. 207. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 6,6. स्मराङ्गनाशन° Çiç. 6,6. — *b*) *der Liebesgott.* — *c*) N. eines Sonnenrosses H. an. Med. — 2) f. °रा N. pr. eines Flusses MBh. 3,14232.

मुर्व्, मूर्वति *binden, knüpfen* Dhâtup. 15,66. — Vgl. मूर्वा.

मुर्वामय s. मूर्वामय.

मुल्, मोलयति *pflanzen* (रोपणे) Dhâtup. 32,68, v. l. für मूल्. मोलयति वृतं लोकः; nach Anderen *wachsen* (रोहणे, जन्मनि) Durgâd. im ÇKDr.

मुलालिन् m. oder °ली f. wohl *eine essbare Lotusart* AV. 4,34,5.

मुशटी, मुशल, मुशलिका, मुशलिन् s. मुसटी, मुसल, मुसलिका, मुसलिन्.

मुशल्लह und मुसल्लह astrol. = مصلحة Ind. St. 2,264.

1\. मुष्, मुष्णाति Dhâtup. 31,58. hier und da मुषति aus metrischen Rücksichten, मोषति Dhâtup. 17,25, v. l. ved. मोषथ, मुषायति; मुमोष; अमोषीत् Sch. zu P. 7,2,4. 8,2,28. मुषित्वा P. 1,2,8. Vop. 19, 16. 26,207. partic. मुषित (= मूषित AK. 3,2,37. H. 1483) und मुष्ट (selten); *rauben, berauben, plündern;* mit 2 acc. (Siddh. K. zu P. 1, 4,51. Vop. 5,6) *Jmd einer Sache berauben; an sich reissen; stehlen, bestehlen:* यदमुष्णीतमवसं पणिं गाः ṚV. 1,93,4. मुषायद्विष्णुः पचतं सहीयान् 61,7. 131,4. मुषाय सूर्यं चक्रमीशान ओजसा 175,4. 6,31,3. 2,20,5. 4,30,4. 5,44,4. मोषथा वृतं कपनेव 54,6. उपेदं दाति न स्वं मुषायति *er nimmt ihm nicht das Seine, sondern giebt noch dazu* 6,28,2. इन्दुं रमुष्णादशिवस्य मायाः 44,22. क्लिमेवं पर्णा मुंषिता वनानि 10,68,10. 99,5. 7,99,4. VS. 16,21. नग्न इव मुषित इव (vgl. नग्नमुषित) *ausgeplündert, ausgezogen* Çat. Br. 1,2,2,16. — मुष्णतामिव चौराणाम् Varâh. Bṛh. S. 74,15. धर्मचैतंसिकाः लुब्धा मुष्णन्ति धनिनो जगत् MBh. 12,5894. नानाचौरगणा मुष्णन्ति (sic) पृथिवीम् LA. (II) 30,1 (Lesart der Hdschr.). स्त्रियः स्वप्नेषु मुष्णती *bestehlend* MBh. 16,57. Mṛkkh. 61,2. Kathâs. 54,92. मुषित्वा धनदम् Bhaṭṭ. 7,97. Kathâs. 72,114. बालिशो हि विषयेन्द्रियचौरैर्मुष्यते स्वभवने च वने च Spr. 5229. (अज्ञः) मुष्यते धूर्तचेटकैः Kathâs. 34,202. अबलाभिमन्योस्तनयं ज्ञातं च मृतमेव च। मुषिता इव वार्ष्णेय द्रोणपुत्रेण पाण्डवाः MBh. 14, 1970. मुषिताः स्मः Kathâs. 10,117. 24,83. 36,75. 54,92. 62,206. 69,126. 71,232. Daçak. in Benf. Chr. 194,1. Pańkat. ed. orn. 31,13 (मुष्टो ऽस्मि Pańkat. 35,10). मुषित so v. a. *hintergangen* Bhâg. P. 1,13,35. 15,18. Pańkar. 4,3,199. मुमोष नृपमन्दिरम् *plündern* Râǵa-Tar. 5,268. 168. तत्रैवानुनिशं कोशममुष्णात्स च भूपतेः *bestehlen* Kathâs. 43,28. मुष्यमाणे — राजगञ्जे 80. मुषितः कोशः Kâm. Nîtis. 13,66. मुषाण रत्नानि *stehlen* Çiç. 1,51. Daçak. in Benf. Chr. 189,22. तद्दत्तात्स्वर्णसंचयम्। सर्वं मुषित्वा Kathâs. 13,95. मुषिताशेषकोशा 103. 52,297. एकं नाम डाडात्मकस्य मुषितं लावण्यमिन्दोस्तथा Spr. 3825. मुष्णमर्थम् Çâk. 116. Mit 2 acc.: देवदत्तं शतं मुष्णाति Siddh. K. zu P. 1,4,51. Vop. 5,6. Daçak. in Benf. Chr. 191,16. *berauben, bestehlen, rauben, stehlen* in übertr. Bed. so v. a. *ravir, Jmd fortreissen, hinreissen:* तन्मुखामोदमुषितः Bhâg. P. 9,14,25. महता भयेन मुषितः Hit. 42,12. मुष्णन्दृष्टीः तत्रियाणां मध्याह्न इव भास्करः so v. a. *blenden* MBh. 1,6815. R. 2,16,28 (13,23 Gorr.). तेजसा

तस्य दिव्येन चक्षूंषि मुषितानि वः MBh. 1,6824. मुष्णन्ती प्रभया राज्ञां चक्षूंषि च मनांसि च 3,2198. दैवं हि प्रज्ञां मुष्णाति चक्षुस्तेज इवापतत् *das Schicksal raubt ja* (dem Menschen) *den Verstand, wie ein plötzlich erscheinendes Licht die Sehkraft* Spr. 4219. मायया मुषितचेतसः Bhâg. P. 8,12,10. मुष्णंस्त्रियतेजांसि नक्षत्राणामिवांशुमान् MBh. 7,6569. अथ चन्द्रप्रभां मुष्णन्नादित्यस्य पुरःसरः। अरुणो ऽभ्युदयं चक्रे 8458. (बलम्) मुष्णन्तां सन्ध्याशीर्णगगने विपुलां प्रभाम् R. 4,39,8. सैन्यरेणुमुषितार्कदीधिति Ragh. 11,51. मुष्णन्निव (= खण्डयन्निव Schol.) तेजांसि Bhatt. 9,92. प्रत्ययः स्त्रीषु मुष्णाति विमर्शं विदुषामपि Kathâs. 20,124. 54,2. पानमदेन मुषितस्मृतिः 56,289. मारमुषितत्रपा 66,90. Bhâg. P. 3,18,2. मुष्णन् श्रियमशोकानां रक्तैः परिजनाम्बरैः। गीतैर्वराङ्गनानां च कोकिलभ्रमरध्वनिम्॥ so v. a. *übertreffend* Kathâs. 55,113. वामपादाम्बुजाग्रेण मुष्णता पल्लवच्छविम् Pańkar. 3,15,8. मुषित = हृत und खण्डित (vgl. 4. मुष्) H. an. 3, 286 (हृत fehlerhaft für हृत). Med. t. 143. — Vgl. मूष्.

— desid. मुमुषिषति P. 1,2,8. Vop. 19,16. — Vgl. मुमुषिषु.

— अव *wegnehmen* Kâth. 23,5.

— आ *an sich reissen, wegnehmen:* आमुष्या सोममपिबच्चमू सुतम् ṚV. 3, 48,4. 8,4,4. Ait. Br. 7,27. अग्नेरादपणिमा गा अमुष्णात् ṚV. 10,67,6. — Vgl. आमोष fg.

— उद्, partic. उन्मुषित *gestohlen* Varâh. Bṛh. S. 51,28.

— निस् *entziehen, ausziehen:* वासः Kauç. 54.

— परि *rauben, berauben* (mit 2 acc.): नैनान्यमः परि मुष्णाति रेतः AV. 4,34,4. सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात् TS. 6,1,6,5. Çat. Br. 3,2,4,2. परिमुष्णन्ति शास्त्राणि धर्मस्य परिपन्थिनः MBh. 12,5431. अन्योऽन्यं परिमुष्णन्तः 3,13030. हस्तो हस्तं परिमुषेत् 13047. 12,2562 (hier wohl auch हस्तो हस्तं zu lesen). दस्युभिः परिमुष्यताम् (partic. pass.) — प्रजानाम् 360. — Vgl. परिमोष fgg.

— प्र *rauben, wegnehmen:* मा न आयुः प्र (आयुष्प्र nach AV. Prât. 2, 76) मोषीः ṚV. 1,24,11. Pâr. Gṛhj. 2,1. मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः ṚV. 1,104,8. प्रात्रं भेदं सर्वताता मुषायत् 7,18,19. चक्षुः Çat. Br. 14,1,2, 16. परात्मीयविवेकं च प्रामुष्णात्कपिरक्षसाम् Bhatt. 17,60. क्रीडाप्रमुषितहासावलोक Bhâg. P. 5,1,29. नारायणपादपङ्कजस्मृतिः प्रमुष्टाशिशयेन्द्रियोत्सवात् 19,22. प्रमुषितेन्द्रिय *fortgerissen* 8,12,27. तापेन दह्यमानो ऽत्तर्मूकः प्रमुषितो यथा so v. a. *ausser sich* Kathâs. 7,66. Vgl. प्रमुषिता.

— संप्र, चित्तसंप्रमुषित *hingerissen* Vjutp. 25.

— वि *rauben, wegnehmen:* अहाश्च तदृष्टिविमुष्टरोचिषः Bhâg. P. 7, 8,32. नूनं विमुष्टमतयस्तव मायया ते 4,9,9. विमुषयन् partic. dass. Çatr. 14,343.

2. मुष् (= 1. मुष्) am Ende eines comp. (nom. मुट्) *raubend, wegnehmend:* अश्व° Bhâg. P. 4,19,36. धान्य° (काक) Varâh. Bṛh. S. 95,11. चतुर्मुष् MBh. 12,12705. यशो° 2,2138 = 5,789. धृति° Spr. 962. 3168. घनतिमिरमुषि ज्योतिषि so v. a. *vernichtend* Çiç. 4,67. द्वैत° Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,5. मधुकरश्री° so v. a. *übertreffend* Megh. 48. Ṛt. 6,18. Varâh. Bṛh. S. 28,14. शशिकरमुषः सौधशिखराः Prab. 79,12. Vgl. दृष्टि°, नेत्र° (nicht sowohl *fesselnd* als vielmehr *blendend*), यश°. Râǵa-Tar. 5,168 will Benfey मुषे st. मुखे lesen und jenes als nom act. fassen, was aber auch Schwierigkeiten macht.

3. मुष्, मोषति = मष् Dhâtup. 17,41, v. l.

4. मुष्, मुष्यति = मुस् (खण्डने) Dhâtup. 26,111, v. l. Hierher ziehen die Scholiasten den aor. in der Stelle राघवस्यामुषः कान्ताम् Bhatt. 15, 15. Der eine Schol. erklärt die Form durch खण्डितवानसि, der andere durch अपहृतवान् *geraubt* (s. 1. मुष्).

मुषक m. = मूषक *Maus* Wilson.

मुषल s. मुसल.

मुषा f. = मूषा *Schmelztiegel* Râjam. zu AK. 2,10,33. ÇKDr.

मुषि (von 1. मुष्) adj. *raubend* in मनो°.

मुषितक (von मुषित, partic. von 1. मुष्) n. *gestohlenes Gut* Daçak. 74,16.

मुषीवन् (von 1. मुष्) m. *Räuber, Dieb* Naigh. 3,24. ṚV. 1,42,3.

मुष्क (demin. von मुष् = मूष् *Maus; also eig. Mäuschen*) Uṇâdis. 3,41. m. 1) *Hode* AK. 2,6,2,27. H. 612. an. 2,13. Med. k. 30. Halâj. 2,368. P. 5,2,107. किमु ष्वावम्मुष्कयोर्बद्ध आसते ṚV. 10,38,5. AV. 4,37,1. 6,127, 2. Çat. Br. 14,9,4,3. अस्त° Suçr. 1,118,17. °शोफ 290,8. 2,249,3. °स्रोतस् *vas deferens* oder *funiculus* 57,12. इन्द्रो मुष्कवियोगं मेषवृषणाव् घावाप MBh. 12,13205. Varâh. Bṛh. S. 66,2. 70,24. Bṛh. 3,3. °द्वयं लम्बमानम् Hit. 49,14. °देशे 34,21. सहस्रमुष्क heisst Indra ṚV. 6,46,3. 8,19,32. सममुष्कचतुष्क MBh. 12,12706; nach Nîlak. kann hier मुष्क auch = बाहु sein, wobei er sich auf die oben angeführte Stelle ṚV. 10,38,5 beruft. — 2) *die weibliche Scham*, du.: अमुष्या अधि मुष्कयोः AV. 6,138,4. 5. 8,6,5. मुष्कावितद्स्या एजतः VS. 23, 28. TS. 2,4,6,5. 6. पर्वन्पर्वन्मुष्कान्कृत्वा — शेपांस्यकुर्वत Çâṅkh. Br. 23,4. — 3) *ein best. Baum*, = मुष्कक (मोक्ष, मोक्षक) H. an. Med. — 4) *ein fleischiger —, starker Mann* (मांसल). — 5) *Dieb* (vgl. मुष्) H. an. — 6) *Menge, Masse* H. an. Med. (st. संहाते ist wie bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,41 संघाते zu lesen). — Vgl. अश्व°, कुम्भ°.

मुष्कक m. *ein best. Baum*, dessen Asche als cauterium gebraucht wird, vulgo घण्टापारुलि, AK. 2,4,2,20. Ratnam. 222. Suçr. 2,36,10. 69,20. 77,15. 209,9. असित° 1,32,7. 146,6. 223,12. काल° Ratnam. 222.

मुष्ककच्छू (मु° + क°) f. *Ausschlag am Hodensack* Suçr. 2,123,2.

मुष्कभार (मु° + भार) adj. *testiculatus* ṚV. 10,102,4.

मुष्कर 1) adj. (von मुष्क) *testiculatus* P. 5,2,107. H. 437 (= प्रलम्बाण्ड). TS. 5,5,1,1. TBr. 1,8,2,2. Çat. Br. 3,7,2,8. 5,1,2,7. 10. — 2) m. wie es scheint *ein best. kleines Thier* oder *Insect:* निर्बलासं बलासिनः क्षिणोमि मुष्करं यथा AV. 6,14,2. Darf man क्षिणोमि in अक्षणोमि ändern, so bleibt मुष्कर in der Bed. *testiculatus*.

मुष्कवत् (von मुष्क) adj. *testiculatus*, Bein. Indra's als Liedverfassers von ṚV. 10,38 (vgl. daselbst v. 5). ṚV. Anukr.

मुष्कशून्य (मु°+शू°) m. *ein Verschnittener, Eunuch* Çabdam. im ÇKDr.

मुष्काबर्ह (मुष्क + आ°) m. *Verschneider* AV. 3,9,2.

मुष्टामुष्टि adv. = मुष्टीमुष्टि Vop. 6,33.

मुष्टि m. f. Trik. 3,5,16. Siddh. K. 251, *a*, 12. 1) *die geschlossene —, geballte Hand, Faust* H. 597. Med. t. 24. fg. Halâj. 2,368. 382. (दुन्दुभे) इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळयस्व ṚV. 6,47,30. गभे मुष्टिमतंसयत् VS. 23, 24. यन्मुष्टौ कृत्ते Ait. Br. 1,3. °करण *das Ballen der Hand* Kâtj. Çr. 7, 4,4. °विसर्ग 17. Çâṅkh. Çr. 4,10,5. 4,3,6. मुष्टिप्रसृताञ्जलयः Kauç. 61. 67. यथा वै द्वे वामलके द्वे वा कोले द्वौ वाक्षौ मुष्टिरनुभवति Khând. Up. 7,

3, 1. परिघैरायसैस्तीक्ष्णैः संनिकर्षे च मुष्टिभिः । निघ्नतां समरे ऽन्योऽन्यम् MBH. 1, 1174. 3, 1606. 2559. 11974. वज्रकल्पेन मुष्टिना HARIV. 3777. 16022. 16024. fg. R. 6,36,42. 45. SUÇR. 1,101,21. कृतान्तस्य RAGH. 15,21. Spr. 2097. 3282. KATHÂS. 57,166. VID. 81. निष्कनिष्ठेन मुष्टिना AK. 2, 6,2,37. दृढं मुष्टिम् MBH. 4, 1976. दुर्भङ्ग° HARIV. 1138. बालस्तावनतं मुष्टिं कृत्वा चास्ये निधाय च MBH. 2,719. सुबद्धेन मुष्टिना वज्रकल्पेन HARIV. 3779. R. 4,15,21. AK. 2,6,2,37 (f.). धनुर्मध्ये बद्धा मुष्टिम् R. 1,28,5. चापे च बद्धमुष्टित्वं न दत्ते धीरचेतसः KATHÂS. 55,31. दृढतरनिबद्ध° (कृपाण) Spr. 1227. मुष्टिं कृत्वा HARIV. 16021. गूढाङ्गुष्ठकृत° mit eingekniffenem Daumen SUÇR. 1,359,5. व्यवच्छिन्नेन मुष्टिना R. 3,50,47. मुष्टिमुद्यम्य 5,25,30. R. 6,36,44. MÂRK. P. 90,15. 16. मुष्टिं प्रगृह्य HARIV. 16020. कण्ठे मुष्ट्या गृहीतः KATHÂS. 26,257. आकाशं मुष्टिभिर्घ्नतः MBH. 5,1334. मध्येन मुष्टिमेयेन eine Taille, die man mit der Hand umfassen kann, KATHÂS. 55,49. दन्तघ्नो मुष्टिनैकेन — निपातितः mit einem Faustschlage HARIV. 9102. 4739. °न्यास Verz. d. Oxf. H. 93, b, 22. — 2) Handvoll, manipulus: दर्भ° ÇAT. BR. 9,2,1,1. KÂTJ. ÇR. 6,2,12. 18,3,5. TBR. 3, 2, 2,6. 10,11,4. ÂÇV. GṚHJ. 1,10,6. कुश° KÂTJ. ÇR. 1,3,23. MBH. 1,5160 (f.). 3,1398. 2933. 9,2976. 13,3441. RAGH. 19,57. KUMÂRAS. 7,69. MEGH. 69. ÇÂK. 89. AK. 3, 4, 25, 171. H. 835. Spr. 769. 4417. KATHÂS. 28,165. fg. 61,42. 71, 266. PRAB. 21, 5. PAÑKAT. 215, 1. R. 3,4,18 (2, 118, 29 ed. Bomb.). कच्चिल्लवं (= सस्यच्छेदनकालम् Schol.) च मुष्टिं (= सस्यगोपनकालम्, दुर्भिक्षम् Schol.) परराष्ट्रे परंतप । अविहाय महाराज निहंसि समरे रिपून् ॥ nicht das Geringste, keine Handvoll dalassend MBH. 2,198. — 3) Handvoll als ein best. Maass = पल MED. (falschlich फल gedr.). ÇÂRṄG. SAṂH. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307,b,2. 7. अष्टमुष्टिर्भवेत्कुञ्चिः कुञ्चयो ऽष्टौ च पुष्कलम् Citat bei KULL. zu M. 7,126. — 4) Griff (eines Schwertes u. s. w.) AK. 2,8,2,58 (bis). H. 782. 784. 892. MED. HALÂJ. 2,318. दृढतरनिबद्ध° (कृपाण) Spr. 1227. हस्तस्थया लीलावज्रमुष्ट्या हन्त्विलिम् KATHÂS. 35, 42. — 5) aus VS. 23, 24 schliesst MAHÎDH. irrig die Bed. penis. — मुष्टि könnte auf 1. मुष् zurückgeführt werden: die zum Packen und Festhalten der Beute geschlossene Hand. — Vgl. केश°, गाढ° (vollkommen geballte Hand: °वर्चस् so v. a. zum Knäuel geballt SUÇR. 2,383,3), मु°, दृढ° (nom. abstr. zu Bed. 1. °ता f. MBH. 1, 5342), बद्ध°, वज्र°, विष°, मौष्टा.

मुष्टिक (von मुष्टि) 1) m. a) eine best. Handstellung Verz. d. Oxf. H. 86, a, 27. 202, a, 5. — b) pl. Bez. eines verachteten Stammes R. 2, 59, 19. = डोम्बाः Schol. Vgl. मूचीप, मूतिब. — c) Goldschmied H. 908. HALÂJ. 2,433. — d) N. pr. eines Asura HARIV. 2361. 3116. 4539. fgg. 4742. 5877. VP. 557. fg. KATHÂS. 47,12. PAÑKAR. 4,1,28. °घ्न Beiw. Vishṇu's 3,129. — 2) f. आ in अन्तरमुष्टिकाकथन (= अङ्गुलिविन्यासविशेषेण सूचनम्) Fingersprache Verz. d. Oxf. H. 217, a, 14. — 3) wohl n. Faustkampf MBH. 2,909.

मुष्टिकस्वस्तिक (मु° + स्व°) m. eine best. Stellung der Hände beim Tanze Verz. d. Oxf. H. 202,a,27.

मुष्टिकान्तक m. der Vernichter (अन्तक) Mushṭika's, Bein. Baladeva's ÇABDAR. im ÇKDR.

मुष्टिदेश (मु° + देश) m. die Stelle des Bogens, die man mit der Hand umfasst, die Mitte des Bogens HARIV. 4517.

मुष्टिद्यूत (मु° + द्यूत) n. ein best. Spiel, = पुरमुट्ठेला in der Volkssprache ÇABDAM. im ÇKDR. das Spiel paar oder unpaar WILSON.

मुष्टिंधम (मुष्टिम्, acc. von मुष्टि, + धम) adj. f. ई in die Faust blasend P. 3,2,30. VOP. 26,54.

मुष्टिंधय (मुष्टिम् + धय) adj. an der Faust saugend P. 3,2,30. VOP. 26, 54. Welche Bed. hat aber das Wort in der folgenden Stelle: क्षेमे शंकरसद्गुरोर्गुणगणा दिग्व्यालकूलंकषाः कालोन्मीलितमालतीपरिमलाघ्रणमुष्टिंधयाः: Verz. d. Oxf. H. 252,b,33? m. Knabe TRIK. 2,6,8.

मुष्टिबन्ध (मु° + ब°) m. 1) das Ballen der Hand AK. 3, 3, 14. das Schliessen der Hand beim Fassen VAIJ. 120. — 2) Handvoll: मूलकादीनां परिमितो मुष्टिबन्धः P. 3,3,66, Sch.

मुष्टिमुख (मु° + मुख) adj. ein faustähnliches Gesicht habend P. 6,2,168.

मुष्टियुद्ध (मु° + युद्ध) n. Faustkampf MBH. 7,1239. HARIV. 16023.

मुष्टिहत्या (मु° + ह°) f. Handgemenge: नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै ṚV. 1,8,2.

मुष्टिहन् (मु° + हन्) adj. im Handgemenge kämpfend (der Gemeine im Gegensatz zum Wagenkämpfer): युष्मेदेति मुष्टिहा बाहुजूतः ṚV. 5, 58,4. त्वां चेष्टे मुष्टिहा गोषु युध्यन् 6,26,2. 8,20,20. AV. 5,22,4.

मुष्टीकर् (मुष्टि + 1. कर्) die Hand ballen: मुष्टीकरोति वज्रस्य धृत्यै TS. 5,2,1,7. ÇAT. BR. 3,1,3,25.

मुष्टीमुष्टि (मुष्टि + मु°) adv. Faust gegen Faust, im Handgemenge VOP. 6,38. — Vgl. मुष्टामुष्टि.

मुष्टक m. schwarzer Senf RATNAM. im ÇKDR. व्युष्टक v. l. ÇKDR. u. राजसर्षप.

मुस्, मुस्यति (खण्डने) DHÂTUP. 26,111. — Vgl. 4. मुष्.

मुसटी f. eine weisse Varietät von Panicum italicum H. 1177. मुशटी v. l.

मुसल (oxyt. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,108) VS. PRÂT. 3,80. gaṇa सवनादि zu P. 8,3,110. Häufig fehlerhaft mit ष und श (vgl. UǴǴVAL. a. a. O.) geschrieben. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. TRIK. 3,5,14. SIDDH. K. 250,b,8. a) Mörselkolben, Stössel AK. 2,9,25. H. 1017. an. 3,678. MED. l. 123. VIÇVA bei UǴǴVAL. AV. 10,9,26. 11,3,3. 12,3,13. TS. 1,6,8,3. ÇAT. BR. 12,5,2,7. KÂTJ. ÇR. 3,7,19. 17,5,3. 20,1,40. KAUÇ. 29. 61. 81. 87. ÂÇV. GṚHJ. 4, 3, 14. KÂṆ. 5,1,2. 3. HARIV. 2204 (मुवल die ältere Ausg.). PRAB. 21,12. सन्नमुसले wenn der Mörserkolben ruht M. 6,56. MBH. 12, 8831. उलूखलमुसले und मुसलोलूखल s. u. उलूखल 1. गृहीत्वा ग्रन्थिमुसलं (?) मूढो भित्तुरवादयत् KATHÂS. 65,135. st. dessen einfach ग्रन्थि 136. — b) Keule H. 225. M. 8, 315. 11, 110. JÂǴÑ. 3, 257. MBH. 3,12093. 12201. HARIV. 5115 (m.). R. GORR. 1, 41, 21. VARÂH. BṚH. S. 19, 3. 69, 17. VP. 607. BHÂG. P. 4, 10, 25 (m.). MÂRK. P. 116, 18 (n.). काल° R. GORR. 1, 30, 13. कङ्काल° R. SCHL. 1,29,13. 56,11 (कङ्काल, मुसल ed. Bomb. an beiden Stellen). दत्तमुसलप्रहारैः (महागजस्य) PAÑKAT. 69,1. चक्रमुसलो नाम संग्रामः mit Diskus und Keule ausgeführt HARIV. 5346. Am Ende eines adj. comp. f. आ HARIV. 15827. — c) ein best. chirurgisches Instrument SUÇR. 2, 29, 5. 15. — d) eine best. Constellation VARÂH. BṚH. 12, 1. 11. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4, 1, 105. eines Sohnes des Viçvâmitra MBH. 13,252 (मुसल ed. Bomb.). — 3) f. ई a) Curculigo orchioides AK. 2,4,4,7. H. an. MED. VIÇVA a. a. O. Salvinia cucullata Roxb. H. an. MED. VIÇVA. — b) Hauseidechse AK. 2,5,

12. H. 1297. H. an. Med. Viçva. — Vgl. कन्दर्पमुसल, मौसल, मौसल्य.

मुसलक (von मुसल) 1) m. N. pr. eines Berges Burn. Intr. 267. — 2) f. °लिका *Hauseidechse* Halâj. 2,79 (mit श).

मुसलामुसलि (मुसल + मुसल) adv. *Keule gegen Keule* (im Kampfe) P. 5,4,127, Sch. (mit ष).

मुसलायुध (मुसल + आ°) adj. *eine Keule zur Waffe habend*, m. Bein. Baladeva's MBh. 9,2834 (mit स ed. Bomb.).

मुसलितँ adj. von मुसल gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

मुसलिन् (von मुसल) adj. *mit einer Keule bewaffnet:* Çiva MBh. 7, 9455. 13,745. m. Bein. Baladeva's AK. 1,1,1,19. H. 224. Halâj. 1, 28. Paňkar. 3,2,5.

मुसलीभू (मुसल + 1. भू) *zu einer Keule werden:* तृणं च °भूतमपि तत्र व्यदृश्यत MBh. 16,95.

मुसलीय (von मुसल) adj. *mit der Keule todtgeschlagen zu werden verdienend* gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4.

मुसल्यँ (wie eben) adj. dass. gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66. AK. 3,1,45.

मुसह्लक् s. मुशह्लक्.

मुसारगल्व *Koralle* Vjutp. 138. Burn. Lot. de la b. l. 319. Hiouen-Thsang I, 482. nach einer mongolischen Erklärung *weisse Koralle.* — Vgl. u. मसार.

मुस्त्, मुस्तयति *sammeln* Dhâtup. 32,87.

मुस्त m. n. Trik. 3,5,12. Siddh. K. 251,*a*,15. *Cyperus rotundus Lin.*, m. Hâr. 183. f. आ = मुस्तक AK. 2,4,5,25. H. 1193. Ratnam. 95. Suçr. 1, 163,2. 165,15. 2,40,12. 114,3. 326,2. 375,6. 416,19. Ragh. 9,59. 15,19. Çâk. 39. Varâh. Bṛh. S. 77,9.23.29. n. Suçr. 2,220,10. unbestimmt ob m. oder n. 1,137,11. 2,285,20. 415,9. AK. 3,4,25,190. ob m. oder f. Varâh. Bṛh. S. 77,11. ob m. f. oder n. 54,121. Das n. wird wohl *die Wurzel des Grases* bezeichnen. — Vgl. कैवर्त°, तुङ्ग°, नगर°, नागर°, पिण्ड°, भद्र°.

मुस्तक m. f. (आ) und n. Trik. 3,5,22. m. n. = मुस्ता AK. 2,4,5,25. m. H. 1193, Sch. Halâj. 2,467. n. Ratnam. 95. unbestimmt ob m. oder n. Suçr. 2,252,6. 417,11. ob m. f. oder n. 540,4. Varâh. Bṛh. S. 77,10. m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1199. — Vgl. कैवर्त°, कैवर्ति°, भद्र°.

मुस्तगिरि m. N. pr. eines *Berges* (गिरि) Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,19.

मुस्ताद (मुस्त + अद oder आद) m. *Schwein, Eber* (Musta-*Gras fressend*) Gaṭâdh. im ÇKDr.

मुस्ताभ (मुस्त + आभा) n. *eine Cyperus-Art* (केयादि मुथा) Ratnam. 96.

मुस्तु m. f. = मुष्टि *Faust* H. 597.

मुस्त्रँ n. = अश्रु *Thräne* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,13. = मुसल ÇKDr. angeblich nach Uṇâdivṛ. in Siddh. K.

1. मुह्, मुँह्यति Dhâtup. 26,89. मुमोह, अमुहत् gaṇa पुषादि zu P. 3, 1,55. मोहिष्यति und मोक्ष्यति (West.); मोहिता, मोग्धा und मोढा gaṇa रधादि zu P. 7,2,45. 8,2,33. Vop. 3,101. 11,4. मुहे dat. inf. ṚV. 6,18,8. *irre werden, die Richtung —, den Faden —, die Besinnung verlieren, in Verlegenheit kommen, sich nicht zu helfen wissen, fehlen* (Gegens. प्रज्ञा); *in Unordnung kommen, fehlschlagen, missrathen* (Gegens. कल्प्): मुह्यन्त्वन्ये अभितो जनास इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ṚV. 10,81,6. AV. 6,67,1. 11,9,13. द्वितीयमहरागत्य मुह्यन्ति, ततो वै ते प्र यज्ञमजानन् Ait. Br. 4,32. 3,11. 5,14. Çat. Br. 11,5,5,7. TS. 6,6,5,4. सर्वमेव कल्पते न मुह्यति Çat. Br. 1,5,2,15. 3,2,2,2. मोहिष्यति राष्ट्रम् 2,4,3,10. समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नो ऽनीशया शोचति मुह्यमानः Çvetâçv. Up. 4,7. M. 7,25. Bhag. 2,13. 5,15. MBh. 1,143. 12,8199. अत्र नो मुह्यतां राजन्संशयं छेत्तुमर्हसि 13,2614. कथं नु चीरं बध्नन्ति मुनयो वनवासिनः। इति ह्यकुशला सीता सा मुमोह मुहुर्मुहुः ॥ R. 2,37,12. स मुह्यत्यातुरं प्राप्य Suçr. 1,12,4. आपत्सु च न मुह्यति Spr. 1540. 1834. 2284. 2556. 5160. 5264. अन्तकाले हि भूतानि मुह्यन्ति R. 2,106,12. मुह्यति निद्रया हरिः Spr. 5403. Kathâs. 73,76. Bhâg. P. 1,1,1. Bhaṭṭ. 1,20. 6,21. 15,16. स मुमोह पपात च MBh. 3,709. 5,7186. 7220. R. 1,21,21. संज्ञा मुमोह सहसा वरदानेन तस्य हि MBh. 3,12391. med.: मा सूतपुत्र मुह्यस्व 4,425. अकृता ते मतिस्तात पुनर्बाल्येन (vgl. पुनर्वाल) मुह्यसे (am Ende eines Çloka!) 14,34. स्वकार्ये मुह्यते सर्वः Hariv. 9972. मुह्यते खलु मे भावः R. 2,88,5. partic. 1) मुग्धँ *a*) *verirrt:* अन्तैर्विचरथो मुग्धो भुवनान्यदीधयुः ṚV. 5,40,5. Ait. Br. 1,8. अन्ने मुग्धाय, मुग्धाय वैनंशिनाय *verirrt, verloren gegangen* VS. 9,20. 18,28. — *b*) *verwirrt* AV. 7,5,5. मनसिजेन विद्धः संदिग्धफलेन पत्त्रिणातिमुग्धः कथं कथमप्यपासरत् Daçak. in Benf. Chr. 197,2. Vgl. मुग्धवत्. — *c*) *dumm, thöricht, einfältig;* von Personen H. an. 2,246. Med. dh. 13. Viçva im ÇKDr. Vaić. beim Schol. zu Çiç. 1,47. मुग्धा अविद्वांसः Çat. Br. 14,9,2,11. Spr. 2213. 3842. Kathâs. 6,53. 61,2. 179. 183. 188. 191. 204. Râǵa-Tar. 5,463. Paňkat. 166,25. In Comp. mit dem, wobei man seine Dummheit an den Tag gelegt hat: केश°, तैल°, अस्थि°, अपूपक°, मक्षिष° Kathâs. 61,188. 193. 203. 62,204. 212. Vgl. मुग्धधी fgg., मुग्धाग्रणी. — *d*) *einfältig* so v. a. *unerfahren, unschuldig, naiv* (von jungen Mädchen und Frauen); *durch jugendliche Naivetät reizend; jung* (Vaić.); *reizend, hold* (H. an. Med. Viçva und Vaić.): मुग्धा मध्या प्रगल्भा Sâh. D. 98. प्रथमावतीर्णयौवनमदनविकारा रतौ वामा। कथिता मृदुश्च माने समधिकलज्जावती मुग्धा ॥ 99. 58,22. (कः) प्रथमाचरत्यविनयं मुग्धासु तपस्विकन्यासु Çâk. 24. °वधू Ragh. 9,44. Megh. 14. Spr. 3084. °कान्तास्तन (der Schol. verbindet मुग्ध mit स्तन und erklärt es durch नव) Çiç. 1,47. मुग्धा subst. Spr. 4727. मुग्धे voc. 501. 2214. fg. 4728. Kathâs. 36,73. मुग्धतरस्तरुणीजनः (= अत्यन्तकाममोहित Schol.) Çiç. 9,55. मुग्धस्वभावा Paňkat. 44,19. मुग्धमज्ञातरजसं कलिकामकाले व्यर्थं कदर्थयसि किं नवमल्लिकायाः *jung* und *unschuldig* Spr. 135. मुग्धहरिणी 573. °मृग 2784. °गण्डफलकैः Çiç. 9,47. Râǵa-Tar. 1,378. °विलोकित Çâk. 36. मुग्धालोक (मुख) Uttararâmak. 10,7. स्त्रीणामलीकमुग्धं हि वचः को मन्यते मृषा Kathâs. 14,42. Vgl. मुग्धता, मुग्धत्व, °दृश्, °भाव, मुग्धाक्षी. — Vgl. मौग्ध्य. — 2) मूढ *a*) *verirrt* Âçv. Gṛhj. 3,7,9 (मूळ्ह). *aus der Richtung gekommen, aus der Art geschlagen:* महार्णवे नौरिव वातमूढा R. 5,28,8. न मे मूढा दिशः so v. a. *ich kann mich noch in den Weltgegenden zurechtfinden* MBh. 3,11498. वात Suçr. 2,206,8. besonders von der Leibesfrucht, *welche auf unrechte Weise sich zur Geburt stellt,* Suçr. 2,91,12. 92,16. Daher मूढगर्भ m. geradezu *schwierige Geburt* 1,35,18. 119, 14. °निदान 277,9. 19. 278,12. Verz. d. B. H. No. 941. — *b*) *verwirrt, nicht wissend, was man thut* oder *thun soll, kein klares Bewusstsein von Etwas habend, unsicher in* (loc.) AV. 6,67,2. 11,10,21. वित्तमोहेन Kathop. 2, 6. स्त्रीमूढा Megh. 69. विषमस्थेन मूढेन परिभ्रष्टसुखेन MBh. 3,2753. मूढेन मांसलुब्धेन यदस्थिशल्यमन्नेन सहाभ्यवहृतम् Suçr. 1,266,14. Çâk. 125.

ÇÂK. CH. 63,6. Spr. 2324. RÂGA-TAR. 5,198. ÇUK. in LA. (II) 37,18. अर्थेषु मूढाः Spr. 4780. PAÑKAT. 243,18 (wo wohl चतुर्थो ऽर्थेषु मूढः zu lesen ist). व्याचक्षमाणयोर्मूढो भेदे सदृशयोस्तयोः BHATT. 6,119. die Ergänzung im comp. vorangehend: प्रतिपत्ति° ÇIÇ. 9,77. इतिकर्तव्यता° HIT. 43,10. विचार° RAGH. 2,47. HIT. 136,10. Vgl. अग्नि°, दिङ्मूढ. — c) besinnungslos, ohnmächtig; = मूर्छित AK. 3,4,14,85. H. an. 3,287. MED. t. 143. = विचेष्ट TRIK. 3,3,118. = तन्द्रित H. an. 2,130. MED. dh. 3 (तन्वित gedruckt). — d) dumm, thöricht, einfältig AK. 3,1,48. 3,4,26, 97. TRIK. H. 352. H. an. MED. HALÂJ. 2,181. M. 3,249. 7,30. MBH. 3, 2250. 3050. 15698. 5,6004. fg. (मूढवत्). R. 1,55,27. 60,17. 3,55,20. KUMÂRAS. 6,55. VIKR. 32,15. Spr. 590. 1527. 1835. 2564. 2846. 3022. 3636. 4559. 4567. 4732. 5106. 5356. VARÂH. BṚH. 21,2. VID. 70. 110. KATHÂS. 3,52. 39,192. 49,12. 152. महा° 61,18. PAÑKAT. 38,12. मूढतम Spr. 1695. 4888. — e) Verwirrung hervorrufend, verwirrend: विशेषाः शान्ता घोराश्च मूढाश्च (= मोहजनकाः GAUḌAP.) SÂṄKHJAK. 38. VP. bei MUIR, ST. 4,34. नास्ति विशेषः शान्तघोरमूढत्वादिरूपो यत्र Schol. zu KAP. 3,1. — f) Bez. einer Stufe im Joga: व्युत्थानं क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् Verz. d. Oxf. H. 229,a,41. — g) m. pl. Bez. der Elemente im Sâṁkhja TATTVAS. 16. — h) त्रिमूढ und त्रिमूढक n. eine best. Art der Posse BHÂR. NÂṬJAÇ. 18,118.125. — मूढ wohl fehlerhaft für मूत SUÇR. 1,158,13, für मुण्ड 2,510,6. Vgl. मन्दमूढ, मौढ्य.

— caus. irre machen, verwirren, des klaren Bewusstseins berauben, bethören; in Unordnung bringen: मोहयति, अमूमुहत्, मोमुहत् RV. 10,162, 6. चित्तानि AV. 3,2,2. प्राणानि 9,8,17. यज्ञम् ÇAT. BR. 3,2,2,1. 14,5,4,13. प्राणोदनौ 4,1,2,19. 8,4,4,2. 11,5,5,13. 13,2,1,7. मा देवानां मोमुहद्भागधेयम् ÂÇV. ÇR. 8,14. KÂṬH. 23,8. तौ ते संपदं मोहयन्ति ÇÂÑKH. BR. 23,4. KAUÇ. 125. — स तु तं पितरं दृष्ट्वा मोहयामास मायया MBH. 1,3995. शरजालेन महता मोहयन्कौरवीं चमूम् 5457. 3,2794. 12153. 12990. 4,266. 13,534. R. 6,7,6. Spr. 933. 3596. KATHÂS. 37,58. 39,168. 72,342. RÂGA-TAR. 3, 437. MÂRK. P. 81,66. व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे BHAG. 3,2. मुनीनां मोहयन्मनः PAÑKAR. 1,14,56. med. MÂRK. P. 51,77. मोहित MBH. 1,1153. 3,2287. fg. 2360. 13,534. DAÇ. 1,12. R. 3,49,30. Spr. 1752. किं कर्म किमकर्मेति कवयो ऽप्यत्र मोहिताः BHAG. 4,16. ब्रह्मणः पदे HARIV. 11610. दुःखेन MBH. 3,2774. राज्यलोभेन R. 2,72,14. मद° M. 11, 96. विश्वामित्रास्त्र° R. 1,55,1. काम° MBH. 1,7728. R. 1,1,44. 2,13. 3, 55,22. लोभ° Spr. 3280. दुहितृस्नेह° KATHÂS. 44,110. अन्न° MBH. 3, 2961. 15685. RÂGA-TAR. 5,352. 374. पथाधानं मोहयन्ते भयाय den Weg verirren so v. a. auf einen Abweg führen MBH. 5,1776.

— intens. in grosser Verwirrung sein: मोमुह्यमाना MBH. 3,402. 4, 801. — Vgl. मोमुघ.

— व्यति, partic. °मूढ überaus verwirrt: इन्द्रियैर्व्यतिमूढात्मा HARIV. 11610.

— अनु nach —, mit Jmd verwirrt werden, — die klare Einsicht verlieren: मुह्यन्तं चानुमुह्यामि दुर्योधनमचेतनम् MBH. 1,143.

— अभि ohnmächtig werden SUÇR. 2,475,9.

— व्या, partic. °मूढ verwirrt, bethört, irre geleitet RÂGA-TAR. 3,165. 4,609. Vgl. व्यामोह. — caus. verwirren, bethören, irre leiten, behexen: व्यामोहयन्त मां तत्र निपतन्त्यो (धाराः) ऽनिशं भुवि MBH. 3,12138. 8,1197. Schol. zu BHATT. 8,63. °मोह्य KULL. zu M. 2,213. 9,290. घनान्धकारव्यामोहित PAÑKAT. 129,8. कृतकवचनव्यामोहितचित्त 199,1. ed. orn. 41,18.

— उद्, partic. उन्मुग्ध irre geworden SIDDH. K. zu P. 1,1,28. — Vgl. उन्मुह्.

— निस् caus. verwirren: अयो प्राणान्प्राणिनामन्तकाले कामक्रोधौ प्राप्य (= प्रापय्य Schol.) निर्मोह्य हन्ति MBH. 12,9223.

— विनिस् in विनिर्मूढप्रतिज्ञ MÂRK. P. 132,34, wo aber वि° in वि + निर्मूढ haud irritus zu zerlegen ist.

— परि irre —, verwirrt werden, irren, fehl gehen (in übertr. Bed.): इदं तु चिन्तयन्नेवं परिमुह्यामि केवलम् MBH. 4,1404. 14,40. med.: स्वभावमेके कवयो वदन्ति कालं तथान्ये परिमुह्यमानाः ÇVETÂÇV. UP. 6,1. तत्र मे बुद्धिरत्रैव विषये (so die ed. Bomb. st. विमर्षे) परिमुह्यते (am Ende eines Çloka!) MBH. 13,5682. R. 4,16,50. partic. °मूढ verwirrt: तव स्पर्शे स्पर्शे मम हि परिमूढेन्द्रियगणः UTTARARÂMAK. 17,4. Vgl. परिमोहिन्. — caus. med. P. 1,3,89. VOP. 23,58. verwirren BHATT. 8,63. act.: राजानं परिमोह्य R. GORR. 2,8,52. कर्माणि KAUÇ. 135. किं नु स्विदेतत्पततीति सर्वे वितर्कयन्तः परिमोहिताः स्मः MBH. 1,3571. 12,450. °मानसा R. 3,66,15. तत्र संवत्सरं पूर्णं बभ्राम परिमोहिता । गङ्गा शिरसि देवस्य विमला वेगवाहिनी ॥ R. GORR. 1,45,8. स्मृतिमन्तो ऽत्र चत्वारस्त्रयस्तु परिमोहिताः kein klares Bewusstsein habend HARIV. 1253. Vgl. परिमोहन.

— प्र verwirrt werden, das klare Bewusstsein verlieren: अन्यामन्यां धनावस्थां प्राप्य वैशेषिकीं नराः । असंतुष्टाः प्रमुह्यन्ति संतोषं यान्ति पण्डिताः ॥ Spr. 3502. ohnmächtig werden SUÇR. 1,255,10. MBH. 1,996. partic. 1) °मुग्ध a) kein klares Bewusstsein habend, ohnmächtig UTTARARÂMAK. 122,3. MÂLATIM. 149,7. — b) überaus reizend (vgl. मुग्ध) PAÑKAR. 3,10,17. — 2) °मूढ verwirrt, kein klares Bewusstsein habend MBH. 13, 3083. अस्त्रतेजः° HARIV. 10708. MBH. 1,6467. 3,15680. UTTARARÂMAK. 118,7. °संज्ञ R. 2,85,19. प्रमूढो ऽभूत्प्रजासर्गे MBH. 3,12801. bethört, thöricht MUṆḌ. UP. 1,2,10. Spr. 1495. प्रमूढं भुवनं भृशम् aus seinen Fugen gekommen MBH. 3,14573. Vgl. प्रमोह. — caus. verwirren, des klaren Bewusstseins berauben MBH. 3,14578. °मोहित 15687. 6,2535. Vgl. प्रमोहन fg.

— विप्र caus. in Verwirrung bringen: ततः सर्वा दिशो राजन्सायकैर्विप्रमोहयन् MBH. 8,3162. °मोहित verwirrt, kein klares Bewusstsein habend 1,5978.

— संप्र in Verwirrung gerathen MBH. 5,2612. 12,2440. तस्यात्मा संप्रमुह्येत sich verfinstern Spr. 5183. partic. °मूढ verwirrt, in Verwirrung gerathen MBH. 5,1869. ततः सर्वं भवति संप्रमूढम् 12,2736. Vgl. संप्रमोह. — caus. Jmd verwirren, des klaren Bewusstseins berauben MBH. 13, 3083. R. 3,63,9.

— प्रति caus. verwirren AV. 3,2,5 (प्रतिलोभयन्ती RV.).

— वि in Verwirrung gerathen, das klare Bewusstsein verlieren: कथमेतद्विमुह्यामः सदेवासुरमानवम् । जगद्ध्रुतमात्मा च कथं तस्मिन्वदस्व नः ॥ JÂÇN. 3,118. BHAG. 2,72. R. 2,23,12. यावदेव मे चेतो न विमुह्यति R. GORR. 2,3,20. 3,68,55. SUÇR. 2,464,4 (ohnmächtig werden). मुनयो ऽपि विमुह्यन्ति KATHÂS. 20,134. BHÂG. P. 1,10,10. भवान्कल्पविकल्पेषु न विमुह्यति कर्हिचित् 2,9,36. 5,13,7. Verz. d. Oxf. H. 29,a,24.

med. R. 1,9,39. त्वं तु मोहादिमुह्यसे (am Ende eines Çloka!) 3,62,13. Bhâg. P. 8,12,43. विमुह्यमान MBh. 1,7095. partic. °मुग्ध Hit. ed. Müll. 91,9 (nach Benfey). °मूढ MBh. 3,12219. 7,4907. 13,4077. Kathâs. 24, 223. Uttararâmak. 78,9. ऐश्वर्य° Râga-Tar. 3,162. इन्द्रियार्थ° (मनस्) Maitrjup. 6,34. कर्तव्य° nicht wissend was zu thun Kathâs. 7,65. °संज्ञ MBh. 3,11389. R. 2,78,26. विमूढात्मन् Bhag. 3,6. 27. °चेतस् Jagñad. 1,43. Mârk. P. 25,16. °धी Râga-Tar. 6,193. thöricht, einfältig Spr. 2976. अ° Bez. einer Art von Rshi MBh. 1,7683 (विमूढ Sund. 3,5). Vgl. विमोह. — caus. verwirren, des klaren Bewusstseins berauben, bethören, irre leiten Bhag. 3,40. MBh. 3,12218. R. 1,28,14. Kathâs. 5,2. 22,198. 39,105. 46,200. Spr. 2760. Râga-Tar. 4,559. Bhâg. P. 1,8,31. Bhatt. 15,98. med. Aré. 8,7 (व्यामोहयत MBh. 3,12138). °मोहित R. 1,63,7. Kathâs. 3,58. 25,274. 37,214. 42,168. Râga-Tar. 1,49. 3,342. 4,562. Kaurap. 35. Bhâg. P. 2,5,13. 3,3,25. Brahma-P. in LA. (II) 53, 15. Pańkar. 4,3,209. Bhatt. 8,48. Vgl. विमोहन.

— सम् in Verwirrung gerathen, das klare Bewusstsein verlieren MBh. 3,10987. 7,861. 8,911 (संमुमुहे). R. 5,61,16. Bhâg. P. 1,10,23. 11,37. 18,2. 3,20,31. 8,9,18. ततो दिशः संमुमुहुः परेषाम् die Weltgegenden verwirrten sich für die Feinde MBh. 3,15694. partic. 1) संमुग्ध verirrt: अ° Çâńkh. Br. 23,5. verwirrt, nicht im Klaren über Etwas seiend Uttararâmak. 126,19. verworren, nicht klar erkannt Nilak. 46. संमुग्धम् adv. auf verstohlene Weise (= अव्यक्तम् Schol.) Gît. 3,16. — 2) संमूढ verwirrt, kein klares Bewusstsein habend, nicht klar sehend R. 1,65,14. 74,14. शोक° 2,40,2. काम° MBh. 4,663. प्रकृतेर्गुणसंमूढाः Bhag. 3,29. °चेतस् Spr. 1786. धर्मसंमूढचेतस् nicht klar sehend in Bezug auf Bhag. 2,7. thöricht, einfältig: ये बालादपि संमूढाः thörichter als ein Kind sogar Spr. 2515. 4712. gestört Suçr. 1,298,19. असंमूढ nicht verwirrt, das volle Bewusstsein habend, eine klare Einsicht in Etwas habend MBh. 3,12271. 4,120. सर्वेषु 2,207. ग्रीष्मान्ते वायुसंमूढा (°संगूढा die neuere Ausg.) घना इव सविद्युतः so v. a. auseinander gerissen Hariv. 12011. संमूढा f. Bez. einer Art von Räthsel Verz. d. Oxf. H. 204,a,29. Vgl. संमूढपिडका, संमोह. — caus. verwirren, des klaren Bewusstseins berauben, bethören, irre leiten MBh. 1,3995. 2,1949. 4,1784. R. 6,10,9. Spr. 3194. Vid. 150. Kathâs. 33,202. 39,194. 71,232. Verz. d. Oxf. H. 56,b,23. Prab. 12,2. तया संमोह्यते जगत् Mârk. P. 81,41. संमोहित R. Gorr. 2, 116,35. Gît. 12,11. Bhâg. P. 1,7,5. 8,12,13. 10,1,25. अपानवैगुण्यसंमोहितं गर्भम् auf einen falschen Weg gebracht Suçr. 1,277,18. Vgl. संमोहन.

— अभिसम्, partic. °मूढ in Verwirrung gerathen MBh. 3,12219.

— विसम्, partic. °मूढ dass. Hariv. 4764.

2. मुह् (= 1. मुह्) nom. ag. (nom. मुग् und मुड्) P. 8,2,33, Schol. Vop. 3,101. verwirrend in मना°.

मुहरपर्णक MBh. 5,3629 fehlerhaft für मुद्गरपर्णक.

मुहिर् (von 1. मुह्) Uṇâdis. 1,52. m. 1) Dummkopf. Vgl. मुहेर. — 2) der Liebesgott (Verwirrer, Bethörer) H. an. 3,595. Med. r. 206. Uģģval.

मुहु (wie eben) adv. = मुहुस् plötzlich, augenblicklich, im Nu: यथा कृणोति मुहु का चिदृष्वः ṚV. 4,20,9. तद्यन्मुहु (oxyt.) त्रायते तस्मान्मुहूर्ताः Çat. Br. 10,4,2,18.

मुहुक (von मुहु) n. Augenblick: तिग्मा यदन्तरशनिः पताति कस्मिं चिच्छूर मुहुके जनानाम् ṚV. 4,16,17. यो अस्य शुष्मं मुहुकैरियर्ति वातो न जूत स्तनयद्भिरभ्रैः 17,12. — Vgl. मुहूर्त.

मुहुर्गिर् (मुहुस् + 3. गिर्) adj. plötzlich verschlingend (सर्वदा गीयमानः Sâj.): (अग्निः) एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः कनिक्रदद्दधद्रेतः कनिक्रदत् ṚV. 1,128,3.

मुहुर्भाषा (मुहुस् + भा°) f. Wiederholung des Gesagten AK. 1,1,5,16. Halâj. 1,150.

मुहुर्भुज् (मुहुस् + 4. भुज्) m. Pferd (beständig fressend) H. ç. 177.

मुहुर्वचस् (मुहुस् + व°) n. = मुहुर्भाषा H. 274.

मुहुश्चारिन् (मुहुस् + चा°) adj. sich wiederholend Suçr. 1,250,1.

मुहुस् (von 1. मुह्) adv. Nir. 2,25. Uṇâdis. 2,121. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) (in verwirrender d. i. überraschender Weise) plötzlich, augenblicklich, im Nu Nir. 2,25. öfters mit nachgesetztem आ. दाता वसु मुहुरा दाशुषे भूत् ṚV. 7,20,2. बभ्रुर्वा यो मुहुरा युवा भूत् 2,4,5. 5, 54,3. 8,1,1. ये त्वा वर्धन्ति मुहुरध्वरा उप 10,32,2. 171,3. AV. 11,3,6. 12,2,38. — 2) für einen Augenblick, eine Weile: किं मुहुश्चिद्वि दीधयः ṚV. 8,21,6. मुहुरिन्न्वमन्धि 10,27,20. सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् 10,9. मुहुरुत्पतते बाला मुहुः पतति विह्वला। मुहुरालीयते भीता मुहुः क्रोशति रोदिति ॥ bald — bald MBh. 3,2375. अतर्कितो मुहुर्भूत्वा पुनः संदर्शयत्यपि। ददृशे मुहुरासन्नो मुहुर्दूरादृश्यत ॥ R. 3,50,10. — 3) मुहुर्मुहुः jeden Augenblick, wiederholt MBh. 3,1780. 2260. R. 1,2,42. 9,48. 55,25. Ṛt. 6,9. Varâh. Bṛh. S. 76,5. 89,16. 18. 93,14. 95,27. Hit. 21, 20. das einfache मुहुस् dass. AK. 3,5,1. H. 1531. Halâj. 4,39. 5,90. Pańkav. Br. 24,18,5. MBh. 3,2358. 2380. R. 1,2,31. Suçr. 2,372,15. Megh. 103. Ṛt. 1,13. Çâk. 7. 39. 47. 61. Vikr. 6. Varâh. Bṛh. S. 94,18. 95,41. 104,5. Spr. 1246. 2220. fg. AK. 2,8,2,18. Daçak. 1,33. Bhâg. P. 8,8,46. — 4) dagegen (vgl. पुनर्): सात्यात्प्रियामुपगतामपहाय पूर्वं चित्रार्पितां मुहुरिमां बहु मन्यमानः Çâk. 143. — Vgl. प्रति°.

मुहुस्काम (मु° + काम) adj. f. आ immer und immer wieder nach Etwas verlangend P. 8,3,41, Vârtt. 1, Sch.

मुहूर्त (von मुहुस्) Uģģval. zu Uṇâdis. 3,89. Schol. zu P. 6,2,2. m. Siddh. K. 249,b,15. m. n. Trik. 3,5,14. 1) m. n. a) Augenblick Nir. 2, 25. त्रिर्यद्दिवः परि मुहूर्तमागात् ṚV. 3,53,8. 33,5. Çat. Br. 1,8,3,17. 2,3,2,5. 4,2,21. 11,8,3,5. Kâtj. Çr. 4,15,33. 6,5,23. मुहूर्तमेव तत्रिश्च भवेद्गातुर्मेव च MBh. 1,5945. मुहूर्तमिव संचिन्त्य 7687. 3,2368. 2705. 2822. 5,4507. 7552. 7,7174. R. 1,2,20. 55,24. 3,51,12. Spr. 4731. Megh. 19. मुहूर्तात् nach einem Augenblick, alsbald MBh. 3,16754. 5,7221. 15, 1055. R. 1,2,4 (मुहूर्तात् st. मुहूर्तम् v. l.). 2,39,9. मुहूर्तादेव ददृशे मुहूर्तान्न प्रकाशते 3,50,6. Kumâras. 7,50. परं मुहूर्तात् Vikr. 40,4. मुहूर्तेन in einem Augenblick MBh. 3,12252. R. 1,55,7. nach einer Weile 2,63,1. मुहूर्ताभ्युदिते (so die neuere Ausg.) रवौ Hariv. 8890. नवाम्बुदानीकमुहूर्तलाञ्छने धनुषि Ragh. 3,53. मुहूर्तरमणीय, °सुख P. 6,2,2, Sch. — b) ein best. Zeitabschnitt, ein Dreissigstel des Tages, Stunde (von 48 Minuten nach unserer Zeitrechnung) AK. 1,1,3,11. H. 137. TBr. 3, 10,9,7. 12,9,6. Çat. Br. 10,4,2,18. 25. 27. 3,20. 12,3,2,5. 10,4,4,4. Gopatha-Br. bei Colebr. Misc. Ess. I, 91. Weber, Gjot. 79. 104. 109. M. 1,64. Hiouen-thsang 1,61. Suçr. 1,6,13. 19,5. 170,5. 2,218,11. Varâh. Bṛh. S. 96,1. 6. 99,3. VP. 22. Bhâg. P. 3,11,8. त्रिमुहूर्तोदिते रात्रौ Ha-

riv. 8890. मुहूर्तं तथा वेला दिवसं च MBh. 3,16753. रात्रिम्, दिवसम्, मुहूर्तम्, तथाम् R. 6,92,35. तथा लवा मुहूर्ताश्च दिवा रात्र्यश्च Hariv. 14079. पुण्ये तीर्थे मुहूर्ते वा नक्षत्रे वा गुणान्विते M. 2,30. शुभे मुहूर्ते संप्राप्ते Varâh. Bṛh. S. 48,45. MBh. 1,6443. 5,125. Ueber die 30 Namen der Muhûrta s. TBr. 3,10,1,1. 9,7. Z. d. d. m. G. 9,139. fg. रौद्र Garga bei Weber, Jyot. 25. MBh. 1,6028. 3,14268. ब्राह्म M. 4,92. Jâjñ. 1,115. Ragh. 5,36. Mârk. P. 34,47. Verz. d. B. H. No. 1195. मैत्र R. Gorr. 2,97,27. Kumâras. 7,6. विन्द R. 3,73,16. विज्ञयाभिध Verz. d. B. H. No. 1194. sechszehn mit Namen aufgeführt No. 912. alle dreissig Verz. d. Oxf. H. 332,a. Personif.: मुहूर्ता पेरिष्ट्याः Kaush. Up. 1,3. 4. als Kinder der Muhûrtâ Hariv. 148. 12480. VP. 120. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (Manu's) und Mutter der Muhûrta (Mauhûrtika) Hariv. 146. 148 (मुहूर्तायाः st. मुहूर्तास्तु die neuere Ausg.). 12450. 12480. VP. 119. fg. Bhâg. P. 6,6,4. 9. — Die Bed. *Astrolog* für das m. bei Wilson beruht auf einem Druckfehler Trik. 2,8,25. Vgl. दुर्मुहूर्त, प्रतिमुहूर्तम्, मौहूर्त, मौहूर्तिक.

मुहूर्तक (von मुहूर्त) 1) *Augenblick*: तिष्ठ तावन्मुहूर्तकम् MBh. 1,5290. 6,3359. 7,8388. Mârk. P. 15,48. — 2) *Stunde*: ब्राह्मे Pañkar. 3,14,3.

मुहूर्तकल्पद्रुम (मु° + क°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 336,a, No. 790.

मुहूर्तगणपति (मु° + ग°) m. desgl. Mack. Coll. I, 126.

मुहूर्तचिन्तामणि (मु° + चि°) m. desgl. Verz. d. B. H. No. 877. Verz. d. Oxf. H. 335,b, No. 788. 336,a, No. 790.

मुहूर्तज (मुहूर्ता mit Kürzung des Auslauts + 1. ज) m. pl. *Kinder der Muhûrtâ* Hariv. 148. 12480. — Vgl. मौहूर्तिक.

मुहूर्ततत्त्व (मु° + त°) n. Titel eines Buches Ind. St. 2,283. °टीका Verz. d. Oxf. H. 336,a, No. 790.

मुहूर्तदीपक (मु° + दी°) m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 336,a, No. 790.

मुहूर्तदीपिका (मु° + दी°) f. desgl. ebend. 279,a,47.

मुहूर्तमार्तण्ड (मु° + मा°) m. desgl. ebend. 335,a, No. 787. 336,a, No. 790. Verz. d. B. H. No. 879. Mack. Coll. I, 126.

मुहूर्तवल्लभा (मु° + व°) f. Titel eines Commentars zum eben genannten Werke Verz. d. B. H. No. 879.

मुहूर्तस्तोम (मु° + स्तोम) m. pl. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,30,7.

मुहेर m. = मुहिर *Dummkopf* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,62.

1. मू, मवते *binden* Dhâtup. 22,71. caus. aor. अमीमवत्, desid. vom caus. मिमावयिषति P. 7,4,80, Sch. — Vgl. मव्, मव्य्, मूत.

2. मू (von मव्) wohl nom. ag. P. 6,4,20, Sch. Vop. 26,75. f. *das Binden* ÇKDr. nach Siddh. K.

मूक (von 1. मू; मूकं Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,41) 1) adj. f. आ a) *stumm* AK. 3,1,13. H. 349. an. 2,14. Med. k. 30. Halâj. 2,454. VS. 30,19. Çat. Br. 1,4,2,15. 11,5,2,13. Kaush. Up. 3,3. M. 7,149. 9,201. 11,52. MBh. 2,259. R. Gorr. 2,48,13. Suçr. 1,89,11. 319,14. Kâm. Nîtis. 12,42. Spr. 2257. परगुणे 3447. Varâh. Bṛh. 20,4. Daçak. 2,12. Kathâs. 7,66. Mârk. P. 71,21. 72,22. Verz. d. B. H. 289,2. विषाद° Gît. 7,12. °प्रश्न Verz. d. Oxf. H. 334,b,12. मूकाण्डज (कोकिल) Kumâras. 3,42. अब्दाः Varâh. Bṛh. S. 24,21. गिरिशि स्तिमितमूकाम् Hariv. 4430. 15230. मूकवत् Spr. 552. MBh. 3,1339. Vgl. मौक्य. — b) *in einem kläglichen Zustande sich befindend* (दीन) H. an. Uǵǵval. — 2) m. a) *Fisch* Trik. 1,2,15. H. ç. 195. — b) N. pr. α) eines Dânava H. an. Med. (lies दैत्य st. दैन्य). MBh. 3, 1557. VP. 147, N. 1. — β) eines Schlangendämons MBh. 1,2150. — Vgl. घनेड° (*blind* Halâj. 2,454), अन्ध°, एड°, कल्ल° *taubstumm* (Halâj.), मौक, मौक्य.

मूकता (von मूक) f. *Stummheit* Suçr. 1,350,16. 2,232,2. Mârk. P. 72, 24. Mahân. 503. Gaudap. zu Sâñkhjak. 49. मुक्तरयोर्मन्द्रीरेयोः Sâh. D. 47,1.

मूकत्व (wie oben) n. dass. Tattvas. 35. Çârñg. Saṁh. 1,7,70. Mârk. P. 72,22. ततो ... दर्पमाप्याथ पुनर्मूकत्वमागता R. 6,98,16. Mahân. 504. ध्यान° MBh. 7,1457. 11,5. क्वचिच्छीकामूकत्वं कुर्वद्भिर्गगणो घनैः (°मुक्तार्गं कुरुते गगनं घनैः die neuere Ausg.) Hariv. 3803.

मूकलराय m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. 368,25.

मूकाम्बिका (मूक + अ°) f. vielleicht *eine Form der* Durgâ: मूकाम्बिकायाः सदनम् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 257,a,23.

मूकिमन् (von मूक) m. *Stummheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

मूकीकृ (मूक + 1. कृ) *stumm* —, *verstummen machen*: °कृतविभूषणा Sâh. D. 47,7.

मूचीप m. pl. N. eines barbarischen Volksstammes Çâñkh. Çr. 15,26,6. — Vgl. मूतिब.

मूञ्जवत् m. 1) N. pr. eines Berges VS. 3,61. Nir. 9,8. Vgl. मुञ्जवत्. — 2) pl. N. pr. eines Volksstammes AV. 5,22,5. 7. 8. 14. Çat. Br. 2,6, 2,17. — Vgl. मौञ्जवत.

मूञ्जालदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 298,8.

मूढ und मूढगर्भ s. u. 1. मुह्.

मूढचेतन (मूढ + चे°) adj. *thöricht, einfältig, dumm* Spr. 3441 (Conj.).

मूढचेतस् (मूढ + चे°) adj. dass. MBh. 1,1157. 5,1003. 4005. 6006. Spr. 3366. 3468. 3638.

मूढता (von मूढ) f. 1) *das Verwirrtsein, Mangel an klarem Bewusstsein* Mârk. P. 25,14. 18. *Mangel an richtiger Einsicht, Einfalt, Dummheit* Spr. 1105. Pañkat. 76,2. 123,13. Hit. 136,10; v. l. — 2) *das Verirrtsein, Ausartung*: मारुत° Jâǵn. 1,8,30. ग्रन्थि° *das Irren, Hin- und herziehen eines Knotens* Suçr. 1,121,7.

मूढत्व (wie oben) n. 1) *das Verwirrtsein, Mangel an klarem Bewusstsein* Kâm. Nîtis. 13,90. *Einfalt, Dummheit* Maitrjup. 3,5. Kathâs. 24, 160. 61,247. Pañkat. 228,3. — 2) *das Verwirren* Schol. zu Kap. 3,1.

मूढधान्य Suçr. 2,510,6 vielleicht fehlerhaft für मुण्ड°.

मूढधी (मूढ + 2. धी) adj. *thöricht, einfältig, dumm* Spr. 1594. 4481. Kathâs. 65,132. 202. 72,224. Kir. 1,30.

मूढप्रभु (मूढ + प्रभु) m. *ein grosser Dummkopf* Kathâs. 61,288. — Vgl. मूढेश्वर.

मूढबुद्धि (मूढ + बु°) adj. *thöricht, einfältig, dumm* Spr. 3693. Kathâs. 39,181. 40,63.

मूढमति (मूढ + म°) adj. dass. Kathâs. 61,14.

मूढरथ (मूढ + रथ) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 186,a,7.

मूढात्मन् (मूढ + आ°) adj. *bewusstlos* Suçr. 1,115,12.

मूढेश्वर (मूढ + ई°) m. *ein grosser Dummkopf* (vgl. मूढप्रभु); N. pr. eines Asketen Verz. d. Oxf. H. 139,a,19.

1. मूत 1) adj. *gebunden* (*geflochten?*) s. u. मव्. — 2) parox. m. n. *ein geflochtener Korb:* मूतें कुलासंशनि TBr. 1,6,10,5. Kâṭh. 36,14. Kâty. Çr. 5,10,21. Schol. zu Çat. Br. 2,6,2,17 und Kâty. Çr. 2,5,9. Lâṭy. 8, 3,8. मूताकार् adj.: वेद Schol. zu Kâty. Çr. 55,16. 206,9. °कार्य *aus Flechtwerk bestehend* Kâty. Çr. 1,3,28. S. 206,12. कुशमूतावबद्ध (so wohl zu lesen) Suçr. 1,138,13.

2. मूत (von मीव्) s. काममूत.

मूतक (von 1. मूत) n. *Körbchen* Çat. Br. 2,6,2,17.

मूतिब m. pl. N. pr. eines Volksstammes Ait. Br. 7,18. — Vgl. मूचीप.

मूत्र Uṇâdis. 4,162. n. *Harn* AK. 2,6,2,18. H. 633. AV. 1,3,6. 6,44, 3. 9,8,10. रेतो मूत्रं वि जहाति VS. 19,76. 84. मूत्रं करोति 22,8. Âçv. Çr. 5,11,3. Çat. Br. 12,7,1,8. Khând. Up. 6,5,2. गो° Kâty. Çr. 25,11, 16. Kauç. 31. 36. 41. Lâṭy. 2,6,13. °पुरीष Çâṅkh. Gṛhj. 4,12. Kauç. 48. मूत्रकृतवासस् *in Harn eingeweicht* Kâty. Çr. 4,4,30. — M. 8,375. 384. मांसमूत्रपुरीषास्थिनिर्मित (कलेवर) Spr. 2160. वस्तिपूरणाविक्लेद-कृन्मूत्रम् Suçr. 1,48,18. 193,15. मूत्राणि 3. M. 5,123. °धारा Varâh. Bṛh. S. 68,12. मूत्रपदेन प्रस्थित: P. 6,2,7, Sch. न मूत्रं पथि कुर्वीत M. 4,45. 5,138. MBh. 3,2256. मूत्रम् — समाचरेत् M. 4,151. नाप्सु मूत्रम् — समुत्सृजेत् 56. मूत्रोत्सर्गं चकार Pañkat. 121,15. °परीक्षा Verz. d. Oxf. H. 315, *a*, No. 748. *b*, No. 749. 316, *a*, No. 751. 317, *a*, No. 753. Verz. d. B. H. No. 977. 982. fg. °वर्ग 953. 984. Verz. d. Oxf. H. 311, *b*, 13. मूत्रपुरीषम् und मूत्रशकृत् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. मूत्रपुरीषयो: M. 6,76. Spr. 1455. मूत्रपुरीषाणि M. 11,154. मूत्रपुरीषोत्सर्ग Verz. d. B. H. No. 330. 1022. मूत्रपुरीषोच्चार Verz. d. Oxf. H. 276, *b*, 41. मूत्रोच्चारसमुत्सर्ग M. 4,50. विण्मूत्रम् 77. 48. 109. 222. 11,150. विण्मूत्रे 4,132. विण्मूत्रोत्सर्ग 5,134. मूत्रशकृत्करोति Varâh. Bṛh. S. 93,14. शकृन्मूत्रम् 90,10. गो° M. 5,121. 11,91. 109. 12,212. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): सशब्द° Varâh. Bṛh. S. 68,10. विकीर्ण° 14. Mârk. P. 29,8. सरुधिरमूत्रता Suçr. 1,262,4. मधुरशुक्लमूत्रता 272,1. Vielleicht von मीव्. — Vgl. बद्ध°, बद्ध°, मौत्र.

मूत्रकर (मूत्र + 1. कर) adj. *Harn erzeugend* Vâgbh. 1,6,20.

मूत्रकृच्छ्र (मूत्र + कृ°) n. *Strangurie* AK. 2,6,2,7. H. 470. Suçr. 1, 138,2. 261,19. 263,9. 2,526,2. *eine Klasse von Harnkrankheiten* (acht Formen) Çârṅg. Saṁh. 1,7,41. Verz. d. Oxf. H. 313, *b*, 13. 316, *b*, 1. 357, *a*, No. 849. fg. Verz. d. B. H. No. 949. 975. Davon adj. °कृच्छ्रिन् *mit der Strangurie behaftet* Suçr. 2,526,3.

मूत्रकोश (मूत्र + कोश) m. *Scrotum* Çârṅg. Saṁh. 3,5,8.

मूत्रक्षय (मूत्र + 2. क्षय) m. *ungenügende Harnerzeugung* Suçr. 1, 49, 10. मूत्रसंक्षय dass. 2,524,20. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 364.

मूत्रग्रन्थि (मूत्र + ग्र°) m. *Knoten oder Verhärtung am Halse der Blase* Suçr. 2,525,3. Wise 364.

मूत्रघात Verz. d. Oxf. H. 357, *a*, No. 849. fg. vielleicht nur fehlerhaft für मूत्राघात.

मूत्रजठर (मूत्र + ज°) m. n. *Anschwellung des Unterleibes in Folge von Harnverhaltung* Suçr. 2,525,14. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 364.

मूत्रदोष (मूत्र + 1. दोष) m. *Harnkrankheit* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1, 141,6.

मूत्रनिरोध (मूत्र + नि°) m. *Harnverhaltung* Garuḍa-P. 191 im ÇKDr.

मूत्रपतन (मूत्र + प°) m. *Zibethkatze* Râǵan. im ÇKDr.

मूत्रपुट (मूत्र + पुट) n. *Unterleib* H. 606.

मूत्रप्रसेक (मूत्र + प्र°) m. *Harnröhre* Suçr. 2,37,10.

मूत्रफला (मूत्र + फल) f. *Cucumis utilissimus Roxb.* (कर्कटी) *und eine andere Gurkenart* (त्रपुषी) Râǵan. im ÇKDr.

मूत्रमार्ग (मूत्र + मार्ग) m. *die Röhre, welche den Harn aus der Blase abführt,* Suçr. 1,25,8. 2,525,1.

मूत्रय् (von मूत्र), मूत्रयति *harnen* Dhâtup. 35,55. Vâgbh. 1,7,23. कुण्डिकामूत्रयन्नेकेचित् Bhâg. P. 4,5,15. मूत्रयन्ते MBh. 5,3493. *bepissen* (mit acc.): मूत्रयत् partic. und मूत्र्य absol. Varâh. Bṛh. S. 89,1. मूत्रित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. = मीढ AK. 3,2,46. H. 1495. *einer der sein Wasser gelassen hat* Suçr. 2,463,15. n. *das Harnen* 148,19. Verz. d. B. B. No. 929 (278, Çl. 42); vgl. प्रवाहितमूत्रित. मूत्रापयति Vop.

— intens. मोमूत्र्यते Pat. zu P. 3,1,22. Vop. 20,1. 3.

— अव *bepissen* M. 8,282. Varâh. Bṛh. S. 89,1. °मूत्रित *bepisst* d. h. (von einem giftigen Insecte) *mit seinem Safte benetzt* Suçr. 1,155,20.

— सम् s. संमूत्रण.

मूत्रल (von मूत्र) 1) adj. *Harn treibend* Suçr. 1,186,12. 190,6. 192,12. Vâgbh. 1,6,110. — 2) f. आ *Cucumis utilissimus Roxb.* Trik. 2,4,36. *eine andere Gurkenart,* = वालुकी Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *eine Art Gurke* (त्रपुष) Çabdak. im ÇKDr.

मूत्रवह (मूत्र + वह) adj. *Harn führend* Suçr. 1,264,7. 2,37,10.

मूत्रविबन्धघ्न (मूत्र - वि° + घ्न) adj. *Harn lösend, — abführend* Suçr. 1,213,12. Vâgbh. 1,6,124.

मूत्रविष (मूत्र + विष) adj. *durch Harn giftig* Suçr. 2,251,14.

मूत्रवृद्धि (मूत्र + वृ°) f. *reichliche Harnausscheidung* Suçr. 1,24,19. 118,6.

मूत्रशुक्र (मूत्र + शुक्र) n. *eine Krankheit, bei der Samen mit Harn vermischt sich ergiesst,* Suçr. 2,525,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 365.

मूत्रशूल (मूत्र + शूल) m. *Harnkolik* Suçr. 2,463,8.

मूत्रसंक्षय s. u. मूत्रक्षय.

मूत्रसङ्ग (मूत्र + सङ्ग) m. *gehemmte schmerzhafte und blutige Harnergiessung* Suçr. 2,174,19. 524,5. 18. Wise 364. °सङ्गिन् *damit behaftet* Suçr. 1,45,15.

मूत्राघात (मूत्र + आ°) m. *Harnkrankheit* überh., zwölf oder dreizehn Formen Suçr. 1,82,6. 2,523,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Verz. d. Oxf. H. 306, *a*, 20. 313, *b*, 17. 316, *b*, 2. Verz. d. B. H. No. 941. 975. Wise 364. — Vgl. मूत्रघात.

मूत्रातीत (मूत्र + अ°) m. (eig. *der die rechte Zeit zum Harnen verpasst hat*) *eine best. Art von Harnverhaltung* Suçr. 2,524,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 364.

मूत्राशय (मूत्र + आ°) m. *Harnbehälter* Suçr. 1,264,6. *Unterleib* H. 606.

मूत्रासाद m. so v. a. मूत्रौकसाद Çârṅg. Saṁh. 1,7,40.

मूत्रोत्सङ्ग m. so v. a. मूत्रसङ्ग Çârṅg. Saṁh. 1,7,40.

मूत्रौकसाद (मूत्र - ओकस् + साद) m. *eine Krankheit, bei welcher je nach der Störung der Harn verschiedene Farben und Eigenschaften annimmt und schmerzhaft abgeht,* Suçr. 2,525,12. 17. Wise 365.

मूत्र्य (von मूत्र) adj. *zum Harn in Beziehung stehend* Ait. Br. 1,20.

1. मूर adj. *stumpfsinnig, blöde, dumm:* अत्रा पुरंधिरजहादरातीर्मदे

सोमस्य मूरा अमूरः RV. 4,26,7. मूरा अमूर न वयं चिकित्वो महित्वमग्ने त्वमङ्ग वित्से 10,4,4. 46,5. मा ते अमाजुरो यथा मूरास इन्द्र सख्ये त्वावतः। नि षदाम सचा सुते 8,21,15. परेह्यस्तं नहि मूर मापः 10,95,13. मा त्वा मूरा अविष्यवो मोपहस्वान आ दभन् 8,45,23. ज्ञीर्या मूरः (= ज्ञया मूढः Schol.) PAÑKAV. BR. 25,17,3. Wird zu 2. मर् gehören: *geistig gebrochen, — stumpf.* Vgl. अमूर, das hiernach *scharfsinnig* bedeutet, und अप्रमूर, wenn dies nicht geradezu andere Aussprache für अप्रमूढ ist.

2. मूर (von मू = मीव्) adj. *drängend, stürmisch:* सुसंमृष्टासो वृषभस्य मूराः (Indra's Rosse) RV. 3,43,6. = मारक SÂJ.

3. मूर n. = मूल *Wurzel* P. 8,2,18, Vârtt. 2. या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे AV. 1,28,3. — Vgl. सहमूर.

मूरदेव (मूर + देव) m. = मूलदेव KÂÇ. zu P. 8,2,18, Vârtt. 2. Bez. *gewisser Unholde:* विग्रीवासो मूरदेवा ऋदन्तु RV. 7,104,24. आ जिह्वया मूरदेवान्रभस्व 10,87,2. 14. = मारणक्रीड SÂJ. Ton wie in शिश्नदेव.

मूरु N. pr. eines Landes AS. RES. 3,47. fg. COLEBR. Misc. Ess. II, 29.

मूर्ख (von मूर्छ्) UṆÂDIS. 5,22. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. 1) adj. (f. आ) *stumpfsinnig, dumm, unverständig;* m. *Dummkopf, Thor* (vgl. स्तब्ध) AK. 3,1,48. 3,4,18,108. 26,207. H. 352. HALÂJ. 2,181. 5,56. आर्ती मूर्खा TS. 7,1,6,4. M. 4,79. 12,115. SUÇR. 1,94,19. ÇÂK. 27,5. VIKR. 33,2. Spr. 489. 628. 659. 1233. 1263. 1888. 2197. 2222. fgg. 2743. 4734. fgg. VARÂH. BṚH. S. 69,9. BṚH. 18,7. 19,5. KATHÂS. 6,80. DHÛRTAS. in LA. 81,3. 86,2. Verz. d. Oxf. H. 123,a,20. मूर्खः परापवादेषु न च शास्त्रेषु यो ऽभवत् *unerfahren in* KATHÂS. 55,30. In der Stelle क्रियाहीनस्य मूर्खस्य महारोगिण एव च। यथेष्टाचरणस्याहुर्मरणान्तमशौचम्॥ soll मूर्ख angeblich = गायत्रीरहित oder सार्थगायत्रीरहित nach ÇUDDHIT. im ÇKDR. sein. Am Ende eines comp. gaṇa छात्र्यादि zu P. 2,1,53. Vgl. महा° und मौर्ख्य. — 2) m. *Phaseolus radiatus Roxb.* TRIK. 2,9,5.

मूर्खता (von मूर्ख) f. *Stumpfsinnigkeit, Dummheit, Thorheit* MṚKKH. 115, 8. Spr. 73. 138. 3040. SÂH. D. 7,21. अति° PAÑKAT. ed. orn. 48,12.

मूर्खत्व (wie eben) n. = मूर्खता Spr. 109. 1677. 2742. 4733. VṚDDHA-KÂṆ. 2,8. PAÑKAT. 127,14.

मूर्खभूय (मूर्ख + भूय) n. dass. H. 841, Sch.

मूर्खभ्रातृक s. u. भ्रातृ am Ende.

मूर्खलिका f. *ein Pfeil von der Form eines Vogelherzens* VJUTP. 141.

मूर्खिमन् (von मूर्ख) m. = मूर्खता gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

मूर्खीभू (मूर्ख + 1. भू) *dumm —, einfältig werden:* °भूत KATHÂS. 4,25.

मूर्छ् (मुर्छ्), मूर्छति DHÂTUP. 7,32 (मोहसमुच्छ्राययोः). P. 8,2,78. मुमूर्छ, अमूर्छीत्, मूर्छिता P. 8,2,78, Sch. मूर्त्वा P. 6,4,21. partic. मूर्त (s. bes.) P. 6,4,21. 8,2,57. VOP. 26,88. fg. मूर्छित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. 1) *gerinnen, erstarren, fest werden:* दोषा वर्त्मस्वधिकमूर्छिताः SUÇR. 2,307,14. रवेर्दीधितयो मूर्छिताः VARÂH. BṚH. S. 4,2. Vgl. मूर्त, मूर्ति, мразъ (*gelu*), мразити сѧ (*congelari*), ῥῖγος, *frigus*. — 2) *fest werden* so v. a. *sich bilden, entstehen* (aus einem weniger dichten Stoff): कृमयो यत्र मूर्छन्ति मूर्छन्त्यथ मक्षिकाश्च (*generatio aequivoca*) SUÇR. 2,109,4. 373, 8. — 3) *ohnmächtig (starr) —, betäubt werden* DHÂTUP. SUÇR. 1,38,17. 100, 18. 2,380,1. 475,8. GÎT. 4,19. 11,10. PRAB. 67,4. ÇATR. 14,208. अद्वैतो संज्ञां महाबाहुर्मुमोह च मुमूर्छ च R. 6,72,7. KATHÂS. 33,65. 49,41. 69,9. 71, 253. अमूर्छीत् BHAṬṬ. 15,55. मूर्छित *ohnmächtig, betäubt* AK. 2,6,2,12. 3,4,14,85. H. 461. an. 3,287. MED. t. 143. MBH. 1,1284. पपात भुवि मूर्छितः R. 2,34,17. R. GORR. 2,66,18. तासां निद्रावशत्वाच्च मूर्छितानां मदेन च 5,13,62. विष° SUÇR. 2,475,15. MṚKKH. 128,23. VIKR. 54,17. 67,1. Spr. 4727. KATHÂS. 10,188. 28,158. 36,25. 67,103. मूर्छितत्रणाघातेन किं पौरुषम् GÎT. 3,12. BHÂG. P. 3,30,24. 5,26,15. PAÑKAR. 1,12,9. PRAB. 47,6. VET. in LA. (II) 6,3. मूर्छितं (impers.) तस्य दारैः RÂGA-TAR. 1,373. — 4) *fest werden, sich verdichten* so v. a. *erstarken, an Umfang gewinnen, intensiver werden, Macht bekommen, — haben* (समुच्छ्राय) DHÂTUP. स्वाभाविकं विनीतत्वं तेषां विनयकर्मणा। मुमूर्छ सहजं तेजो हविषेव हविर्भुजाम् RAGH. 10,80. तमसां निशि मूर्छताम् VIKR. 48. PRAB. 3,7. परितोषाय मूर्छते KUMÂRAS. 6,59. कबन्धस्योपदेशतः। मुमूर्छ सख्यं रामस्य हरौ RAGH. 12,57. मूर्छन्त्यमी विकाराः प्रायेणैश्वर्यमत्तेषु ÇÂK. 66,4. सैन्यघोषेण मूर्छता KATHÂS. 16,2. परितो दिगन्तांस्तूर्यस्वने मूर्छति RAGH. 6,9 (der Schol. der Calc. Ausg. lässt den acc. दिगन्तान् von मूर्छति regiert sein und erklärt dieses durch व्याप्नुवति). न पादोन्मूलनशक्तिः रंहः शिलोच्चये मूर्छति मारुतस्य *Macht haben* 2,34. त एव मुक्तागुणशुद्धयो ऽपि हर्म्येषु मूर्छन्ति न चन्द्रपादाः so v. a. *sind matt* 16,18. छाया न मूर्छति मलोपहतप्रसादे दर्पणतले ÇÂK. 191. मूर्छित *dicht, mächtig, stark, intensiv (geworden)*, = सोछ्रय AK. 3,4,14,85. H. an. MED. यदिदं भारतं वर्षं यत्रेदं मूर्छितं बलम् (*Heer*) MBH. 6,309. कदम्बाः — संततासारमूर्छिताः HARIV. 4585. पाशैः प्रासैश्च (प्रासैः पाशैश्च die neuere Ausg.) मूर्छितैः 2656. पयोधिरिन्दूदयमूर्छितो यथा *mächtig angeschwollen* SÂH. D. 72,11. कालाग्निरिव मूर्छितः R. 6,75,4. तन्नादं दिक्षु मूर्छितम् so v. a. *kräftig ertönend* KATHÂS. 60,21. न मूर्छितः कटुकान्याह so v. a. *aufgeregt* (*nicht wenn er unterliegt*) Spr. 4907. क्रोध° so v. a. *voller Zorn, von Zorn erfüllt* (vgl. *avoir le coeur gros de* —) MBH. 3,1864. 5,7243 (= वृद्धिं गतः Schol.). HARIV. 4734. R. 1,1,48. 60,21. 2,98,1. 6,75,10. शोक° DAÇ. 2,20. HIT. 123,18 (शोकेन मूर्छितः ed. JOHNS. 2622). BHAṬṬ. 6,23 (= मोहं नीतः Schol.). Am Ende eines comp. überh. *verstärkt durch, erfüllt von, vereinigt mit:* त्रिफला — त्रिभागघृतमूर्छिता *versetzt mit* SUÇR. 1,167,7. सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूर्छितदिगन्त Spr. 3224. — 5) *betäuben* KAURAP. 34, wo mit SCHÜRZ घ्राणे ऽपि मूर्छति zu lesen ist. — 6) *kräftig ertönen lassen:* वीणेव मधुरालापा गान्धारं साधु मूर्छती (= मूर्छयन्ती Schol.) MBH. 4,515. मूर्छित n. Bez. *einer Art von Gesang:* कालपदायत° BHÂG. P. 2,7,33. मूर्छितमालापविशेषयुक्तं गीतम् Schol. — मूर्छित KÂM. NÎTIS. wohl fehlerhaft für मुद्रित, wie die v. l. hat.

— caus. 1) *gerinnen machen, festwerden lassen:* दुग्धे व्रीहियवाववधाय मूर्छयित्वा *Milch gestehen lassen* KAUÇ. 12.35. सो ऽद्भ्य एव पुरुषं समुद्धृत्यामूर्छयत् *formte ihn, gab ihm eine Gestalt* AIT. UP. 1,3. — 2) *betäuben:* मधुराणि मूर्छयति या विषविटपिसमाश्रिता वल्ली Spr. 5305. म्लेच्छान्मूर्छयते (dat. partic.) GÎT. 1,16. — 3) *verstärken, aufregen:* तत् (धनुः) समीपे स्थितं भूयस्तेजो मूर्छयते बलात् R. 3,13,14. न मूर्छयेन्न च युद्धहेतुः (so die ed. Bomb.) *was nicht aufregt und keine Veranlassung zum Kampfe giebt* MBH. 5,684. NÎLAK. erklärt das Wort durch वर्धयेत् und ergänzt dazu क्रोधम्. — 4) *ertönen lassen:* देवदत्तामिमां वीणाम् — मूर्छयित्वा BHÂG. P. 1,6,33. = मूर्छनालापवतीं कृत्वा Schol.

— अभि, partic. °मूर्छित *verstärkt:* पानोष्मा पित्तरक्ताभिमूर्छितः SUÇR. 2,484,6. *aufgeregt:* कन्दर्पेण MBH. 1,7794.

— अव *sich vermindern, sich legen:* कस्मादेषां कलहो नावमूर्छते MBh. 5,811.

— उद् *wieder zur Besinnung kommen* Spr. 1971.

— प्र *eine feste Gestalt annehmen* Çat. Br. 10,3,2,3. fg.

— वि, partic. 1) °मूर्त *geronnen, festgeworden:* विमूर्तं नाश्नीयात् Çâṅkh. Br. 6,7. — 2) °मूर्छित *a) zusammengeronnen:* प्रथमे मासि संक्लेदभूतो धातुविमूर्छितः (der Fötus) Jâǵn. 3,75. तैलेन *zu einer gallertartigen Masse geworden* Vâgbh. 1,7,43. — *b) voll —, ganz erfüllt von:* क्रोध° Bhâg. P. 9,18,34. पुत्रशोक° 6,5,35. — *c) voll —, stark ertönend von:* मदान्धालि° Bhâg. P. 4,6,12. मूर्छना रागगतिविशेषः, तद्यास Schol. — Vgl. विमूर्छन.

— सम् 1) *zusammengerinnen, sich zusammenballen, sich verdichten, festwerden:* °मूर्छित Suçr. 1,284,13. 287,17. शुक्रशोणितं गर्भाशयस्थमात्मप्रकृतिविकारसंमूर्छितं गर्भ इत्युच्यते 336,20. 2,221,14. कषाय Çârṅg. Saṁh. 3,6,21. रवीन्द्वोः किरणाः Varâh. Bṛh. S. 34,1. संमूर्छताम् — धाम्नाम् Kir. 5,41. Mallin. zu Çiç. 4,67 und Kir. 5,38. ववौ च तत्र सुरभिः पानमाल्यानुलेपनैः । दिव्यः संमूर्छितो गन्धो मूर्तिमानिव मारुतः ॥ R. 5,13,8. धूपसंमूर्छित (पवन) *erfüllt von* 2,71,25. श्रोत्रेषु संमूर्छति रक्तमासां गीतानुगं वारिमृदङ्गवाद्यम् *sich verdichten so v. a. kräftig erschallen* Ragh. 16,64. — 2) *betäubt werden:* संमूर्छितमहाग्राह (समुद्र) R. 5,3,38. वेगसंमूर्छितलोकसंघ Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,15. तस्या रूपेण सा शाला — संमूर्छितेव (वृद्धिं शोभातिशयं प्राप्तेव Nilak.) MBh. 4,541. — Vgl. संमूर्छन. — caus. 1) *formen, gestalten:* संमूर्छितवान् zur Erklärung von अमूमुर्छत् Çaṁk. zu Ait. Up. 1,3. — 2) *betäuben* Uttararâmak. 35,8.

— अभिसम् *festwerden —, sich gestalten in Beziehung zu* oder *in Verbindung mit:* कर्म प्राणानभिसंमूर्छत् Çat. Br. 10,5,3,8.

मूर्छता f. *denseness* bei Benfey beruht auf einer falschen Auffassung von मूर्छताम् (gen. pl. des partic. praes. von मूर्छ्) Vikr. 48.

मूर्छन (von मूर्छ् simpl. und caus.) 1) nom. ag. *a) betäubend;* n. (sc. अस्त्र) *Bez. einer best. mythischen Waffe* R. Gorr. 1,30,17. — *b) kräftigend, befestigend:* स्मरः (दैवो) भृङ्गारनैपुण्यं वीर्यस्तम्भनमेव च । कामसंदीपनं ज्ञानं कामिनीप्रेममूर्छनम् ॥ Pañkar. 1,11,30. — 2) n. *das Ohnmächtigwerden* Suçr. 1,94,21. 252,14. 2,345,17. f. आ dass. Ratirahasja bei Mallin. zu Kir. 9,50. — 3) n. *das Mächtigsein, Walten, Wüthen:* अवर्षं चातिवर्षं च व्याधिपावकमूर्छनम् । सर्वमेतत्तदा नासीत् *Wüthen von Krankheiten und Feuer* MBh. 2,1208. 526 (wo wohl gleichfalls अवर्षं चातिवर्षं च st. अनुकर्षं च निष्कर्षं zu lesen ist). An der ersten Stelle erklärt Nilak. das Wort durch वृद्धि, an der zweiten durch प्रदीपन. राष्ट्रं च पीडयेत्तस्य शस्त्राग्निविषमूर्छनैः MBh. 12,2617. — 4) n. *Bez. eines best. Processes bei der Darstellung von mineralischen Producten* Verz. d. B. H. No. 967. *calcining quicksilver with sulphur, etc.* Wilson. — 5) n. (nur aus metrischen Rücksichten) und f. आ *das Schwellen —, Aufsteigen der Töne so v. a. Tonleiter;* = रागगतिविशेष Schol. zu Bhâg. P. 4,6,12. Hariv. 8463. तालमूर्छनकोविद (स्थान st. ताल ed. Bomb.) R. 1,4,11. Mṛkkh. 44,15. स्वयमपि कृतां मूर्छनां विस्मरन्ती so v. a. *die von ihr selbst gewählte Intonation vergessend* Megh. 84. Mârk. P. 106,58. Pañkar. 1,11,3. 3,5,36. 12,9 (wo स्वर st. सुर zu lesen ist). Schol. zu Kâtj. Çr. 13,3,18. वीणां मूर्छनालापवतीं कृत्वा Schol. zu Bhâg. P. 1,6,33. Jeder Grâma, aus 7 Tönen bestehend, hat demnach 7 Mûrkhanâ und die 3 Grâma zusammen 21 Mûrkhanâ: गीतकानि च सप्तैव तावतीश्चापि मूर्छनाः Mârk. P. 23,51. मूर्छनास्त्वेकविंशतिः Pañkat. V,43. Çik. in LA. (II) 33,4, wo २१ st. ११ zu lesen ist. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): स्फुटीभवद्ग्रामविशेषमूर्छनाम् — महतीम् (d. i. नारदस्य वीणाम्) Çiç. 1,10. Vgl. As. Res. 9,467. fgg.

मूर्छा (wie eben) f. 1) *Ohnmacht, Betäubung* AK. 2,8,2,78. H. 801. Halâj. 5,53. MBh. 1,5886. R. 2,40,18. Suçr. 1,11,12. 32,4. 2,474,1. 475,4. Çârṅg. Saṁh. 1,7,24. Verz. d. B. H. No. 934. 955. 966. 972. 975. 996. Verz. d. Oxf. H. 313,*a*,5. 316,*a*, No. 751. 357,*a*, No. 849. fg. भूतले मूर्छया निपपात Pañkat. 35,10 (ed. orn. 31,14). मूर्छामुपागमत् R. Gorr. 2,16,21. मूर्छामाप्नोति Bhâg. P. 3,31,6. मूर्छां प्राप Pañkar. 1,10,36. 11,5. मूर्छयाभिपरीताङ्गी MBh. 6,3727. °परिप्लुत Mârk. P. 24,39. °प्रद 15,64. प्रहारमूर्छापगमे Ragh. 7,41. वर्धते सह पान्थानां मूर्छया चूतमञ्जरी Spr. 4975. Mṛkkh. 61,18. Uttararâmak. 44,7. Mârk. P. 115,12. fg. Pañkar. 3,13,22. Pratâpar. 58,*a*,4. Kâvjâd. 2,156. Vgl. संपूर्णा°. — 2) = मूर्छन 4. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,9. 321,*b*, No. 763. — 3) *Tonleiter* (s. मूर्छन 5.): क्रमात्स्वराणां सप्तानामारोहश्चावरोहणम् । सा मूर्छेत्युच्यते ग्रामस्था एताः सप्त सप्त च ॥ Cit. bei Mallin. zu Çiç. 1,10.

मूर्छाक्षेप (मूर्छा + आ°) f. in der Rhetorik *eine durch eine Ohnmacht an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,156. Beispiel Spr. 4727.

मूर्छाखान m. N. pr. eines *Chans* Colebr. Misc. Ess. II,56. Verz. d. Oxf. H. 193,*a*, N. 2. — Vgl. मुशाखान.

मूर्छाल (von मूर्छा) adj. *ohnmächtig* AK. 2,6,2,12. Trik. 3,3,178. H. 461. Med. l. 46.

मूर्ण s. u. 2. मर्.

मूर्त partic. praet. pass. von मूर्छ् P. 6,4,21. 8,2,57. Vop. 26,88. fg. 1) *zusammengeronnen:* स्वयंमूर्त *von selbst geronnen* (दधि) TS. 1,8,9,2. — 2) *festgeworden, gestaltet, körperhaft, substantiell, verkörpert;* = घन AK. 3,4,18,113. = कठिन Trik. 3,3,178. Med. l. 46. = मूर्तिमत् AK. 3,2,26. Trik. H. 1449. Med. — Çat. Br. 10,5,2,3. fgg. द्वे ब्रह्मणो रूपे मूर्तं चामूर्तं च मर्त्यं चामर्त्यं च 14,5,3,1. Praçnop. 1,5. Maitrjup. 6,3. मूर्तं सत्त्वभूतम् Nir. 1,1. मूर्तमस्मिन्धीयते (सत्त्वजातम् Schol.) 7,27. Bhâshâp. 86. 157. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 16. Varâh. Bṛh. S. 5,4. Mârk. P. 23,47. यदि च घटादिवत्पुमान्मूर्तः परिच्छिन्नः स्वीक्रियते Nilak. 119. स (कालः) स्थूलसूक्ष्मत्वान्मूर्तश्चामूर्त उच्यते Sûrjas. 1,10. प्राणादि कथितो मूर्तस्त्वाद्यो ऽमूर्तसंज्ञकः 11. मूर्ते च गङ्गायमुने Kumâras. 7,42. यशस् Ragh. 2,69. समरविजयलक्ष्मी 7,67. विघ्न Çâk. 32. स्कन्दप्रसाद Kathâs. 2,77. 3,62. Uttararâmak. 46,7. Mârk. P. 96,28. 101,25. Prab. 21,19. अ° (s. auch bes.) MBh. 3,13936. Varâh. Bṛh. S. 5,3. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 16. Mârk. P. 23,47. Bhâshâp. 87. — 3) *ohnmächtig, betäubt* AK. 2,6,2,12. Trik. H. 461. Med. Ragh. ed. Calc. 2,69.

मूर्तत्व (von मूर्त) n. *das Gestaltetsein, Körperhaftigkeit* Kap. 1,50. 3,13. Bhâshâp. 24. अ° Mârk. P. 26,19. Vop. 4,17.

मूर्तय m. N. pr. eines Sohnes des Kuça Bhâg. P. 9,15,4. — Vgl. मूर्तिमत्, अमूर्तरयस्, मूर्तरयस्.

मूर्ति (von मूर्छ्) P. 6,4,21. 1) f. *a) ein fester Körper, feste —, mate-*

*rielle Gestalt, Körper, Form, Erscheinungsform;* = काठिन्य AK. 3,4,14,69. H. an. 2,187. Med. t. 43. = काय, तनु AK. 2,6,2,22. 3,4,14,69. H. 563. H. an. Med. Halâj. 2,353. Gegens. द्रव *Flüssigkeit* P. 6,1,24. Suçr. 1,313,7 (Berl. Hdschr. मूर्त). घनो मूर्तिगुणो AK. 3,4,18,113. TBr. 3,12,9,2. Praçnop. 1,5. Ait. Up. 3,2. Nir. 14,5. व्यक्तिर्गुणविशेषाश्रयो मूर्तिः Gor. 2,2,69. नहि मे तप्यमानस्य क्षयं यास्यन्ति मूर्तयः (= शरीरावयवाः Schol.) *die festen Bestandtheile des Körpers* R. 1,64,20. M. 12,120. असंख्या मूर्तयस्तस्य निष्पतन्ति शरीरतः 15. साक्षादिव स्थितं मूर्त्या मन्मथं रूपसंपदा MBh. 3,2131. तेषां तु सप्तानां पुरुषाणां महौजसाम्। सूक्ष्माभ्यो मूर्तिमात्राभ्यः संभवत्यव्ययाद्व्ययम्॥ M. 1,19. 55. fg. मनोवाङ्मूर्तिभिः 11,231. 241. 12,124. MBh. 3,11274. Ragh. 3,27. वल्मीकाग्रनिमग्न° adj. Çâk. 170. पूत° adj. Spr. 4050. Râga-Tar. 5,364. नम्र° adj. *mit gebeugtem Körper* Pańkar. 3,9,19. Varâh. Bṛh. S. 54,66. 64,1. 105,9. Bṛh. 27,6. दिव्यशरीरास्ते न च विग्रहमूर्तयः *keinen materiellen Leib besitzend* MBh. 3,15461. अयवः कफरक्तमूर्तिः *gebildet aus* Suçr. 1,305,19. भूमेर्गन्धं तथा घ्राणं गौरवं मूर्तिमेव च। आत्मा गृह्णात्यजः Jâgń. 3,78. रोष° so v. a. *der personificirte Zorn* Hariv. 15471. मूर्तिं स्त्रीरूपाम् *eine weibliche Gestalt* Pańkar. 1,14,55. बाला जगच्चित्तयमोहनदिव्यमूर्तिः Dhûrtas. in LA. 91,16. वह्नेर्यथा योनिगतस्य मूर्तिर्न दृश्यते Çvetâçv. Up. 1,13. अल्प° (दीप) Varâh. Bṛh. S. 84,1. 2. उडुपो ऽह्नि दृश्यमूर्तिः Bṛh. 13,8. यजूदरः सामशिरा असावृङ्मूर्तिः (ब्रह्मा) Kaush. Up. 1,7. Sûrjas. 12,17. स्नेहो° Megh. 46. इन्दुमूर्तिर्हृतेनेव (statt des einfachen इन्दु, weil von einem Weibe die Rede ist) Kathâs. 37,182. चान्द्री 59,6. ऐन्दवी 28,102. मूर्त्यन्तरपरिग्रह = भूमिका Trik. 3,3,36. प्रसन्न° so v. a. *Aussehen* Varâh. Bṛh. S. 58,44. fg. तरुण° Bṛh. 2,9. चन्दनतोरमहनीयमूर्तिः Spr. 3510. उत्पत्तिरेव विप्रस्य मूर्तिर्धर्मस्य शाश्वती *Erscheinungsform, Manifestation* M. 1,98. आचार्यो ब्रह्मणो मूर्तिः पिता मूर्तिः प्रजापतेः। माता पृथिव्या मूर्तिस्तु भ्राता स्वो मूर्तिरात्मनः॥ 2,225. Spr. 3685. दारिद्र्यस्य परा मूर्तिस्तृष्णा न द्रविणाल्पता 1143. समस्तजगदाधारमूर्तये ब्रह्मणे Sûrjas. 1,1. वासुदेवः परं ब्रह्म तन्मूर्तिः पुरुषः परः 12,12. अथ सृष्टौ मनश्चक्रे ब्रह्माहंकारमूर्तिभृत् 22. Spr. 1152. अदृश्यरूपाः कालस्य मूर्तयो भगणाश्रिताः Sûrjas. 2,1. चतुर्मूर्ति adj. Beiw. Brahman's MBh. 3,13560. Skanda's 9,2486. Vishṇu's Ragh. 10,74. Bhâg. P. 5,17,16. मूर्ति *Gestalt* so v. a. *schöne Gestalt:* मूर्तेर्लाघवमेवैतत् — निर्धनत्वं शरीरिणाम् Spr. 2229. — *b) Bild* H. an. कात्यायनीमूर्तिसनाथं देवतागृहम् Vid. 90. अच्युतमूर्तिसेवन Dhûrtas. in LA. 76,5. ददर्श — मूर्तिं मधुद्विषः कुम्भे LA. (II) 92,5. — *c)* Bez. *des 1ten astrologischen Hauses*, = तनु, अङ्ग Varâh. Bṛh. S. 103,1. Bṛh. 11,8. 17. — *d)* N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Dharma's Bhâg. P. 4,1,49. मूर्तिः सर्वगुणोत्पत्तिर्नरनारायणावृषी (असूत) 52. — 2) m. N. pr. eines Weisen unter dem 10ten Manu Bhâg. P. 8,13,22. — Vgl. अष्ट°, आपो°, तपसो°, तपो°, तेजो°, त्रि°, प्रचण्ड°, प्रति°, बहु°, मन्त्र° (als Beiw. Çiva's auch MBh. 1,1154. Vishṇu's Bhâg. P. 4,8,58), महा°, ह्रादग्ध°.

मूर्तित्व (von मूर्ति) n. *das ein-Körper-Sein:* मूर्तित्वे परिकल्पितः *zu einem Körper gemacht, — erhoben* Varâh. Bṛh. 1,1. अल्प° nom abstr. von अल्पमूर्ति Sûrjas. 2,10. चतुर्मूर्तित्व von चतुर्मूर्ति MBh. 13,6393.

मूर्तिधर (मू° + धर) adj. *einen Körper habend, körperhaft, leibhaftig:* ददर्श सा। गुरुसेनं समाश्वासमिव मूर्तिधरं बहिः (vgl. बहिस् am Ende) Kathâs. 13,181. वेदाः Bhâg. P. 1,19,23.

मूर्तिप (मू° + 2. प) m. *ein das Bildniss des Gottes hütender Priester* Verz. d. Oxf. H. 43,*a*, N. 1.

मूर्तिभाव (मू° + भाव) m. *das Annehmen einer festen Form* Dhâtup. 28,15.

मूर्तिमत् (von मूर्ति) 1) adj. *eine feste Form —, körperliche Gestalt habend, leibhaftig* AK. 3,2,26. H. 1449. अद्रवन्मूर्तिमत्स्वाङ्गम् Kâr. zu P. 4,1,54. कन्दर्प इव रूपेण मूर्तिमानभवत्स्वयम् MBh. 3,2086. सर्वमङ्गला Hit. 100,2. शुच् Kathâs. 9,62. Suçr. 1,113,21. 2,161,10. Çâk. 112. Uttararâmač. 9,4. Pańkar. 1,6,32. उपतस्थुर्महास्त्राणि मूर्तिमन्ति नृपात्मजम् R. 1,29,23. हृदयं स्वयमायातं वैदेह्या इव मूर्तिमत् Ragh. 12,64. ख° *Luft zum Körper habend, aus Luft gebildet* M. 2,82. विश्व° *alle Formen annehmend*, Bein. Vishṇu's MBh. 3,15808. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kuça Hariv. 1425. Vgl. मूर्तय. — 3) n. (nach ÇKDr. und Wilson) *Körper* H. 563.

मूर्तिमय (wie eben) adj. *eine bestimmte Form habend:* जगदण्डमिदं पूर्वमासीत्सर्वं हिरण्मयम्। प्रजापतेर्मूर्तिमयम् *in Pragâpati's Form gekleidet* Hariv. 12327.

मूर्तिलिङ्ग (मू° + लिङ्ग) n. wohl = प्राग्ज्योतिष N. pr. der Stadt Naraka's: स (नरकः) बभौ °स्थः Hariv. 6792. दृश्यज्ञापकं सद्यं मूर्तिलिङ्गं तत्स्थः। प्राग्ज्योतिषपुरस्थो वा Nilak.

मूर्ध = मूर्धन् am Ende einiger adj. compp.: मणिभूषितमूर्धाय MBh. 13,895. विचित्रमणिमूर्धाय 896. — Vgl. त्रि° und द्वि°.

मूर्धक (von मूर्धन्) m. *ein* Kshatrija Çabdar. im ÇKDr.

मूर्धकर्णी f. *Regenhut, Regenschirm* ÇKDr. angeblich nach Hâr. — Vgl. das folgende Wort.

मूर्धकर्परी (मूर्धन् + कर्परी = कर्पर) f. dass. Hâr. 40.

मूर्धखोल (मूर्धन् + खोल) n. dass. Trik. 2,10,13.

मूर्धज (मूर्धन् + 1. ज) m. 1) pl. *Haupthaar* Halâj. 2,375. Gatâdh. im ÇKDr. Mṛkkh. 122,23. Çâk. 29. Spr. 735. Varâh. Bṛh. S. 68,82. 70,9. °रागसेवा 77,1. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 69,38. 104,33. Bṛh. 2,10. 17,3. MBh. 1,2792. R. 1,45,41. 58,10. R. Gorr. 1,47,16. 22. 2,66,25 (wo प्रकीर्णाञ्चित° *gelockt* zu lesen ist). 6,37,61. Suçr. 2,390,3. Kumâras. 4,4. Kathâs. 21,29. Vgl. मुक्त°. — 2) N. pr. eines Fürsten (Kakravartin) Vjutp. 92. Schiefner, Lebensb. 232 (2). Vie de Hiouen-thsang 280.

मूर्धज्योतिस् (मूर्धन् + ज्यो°) n. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,45.

मूर्धटक m. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 105.

मूर्धतस् (von मूर्धन्) adv. *auf dem Kopfe* AV. 10,6,31. fg.

मूर्धतैलिक (मूर्धन् + तै°, adj. von तैल) adj. in Verb. mit वस्ति Bez. *einer Gattung von Errhina* Suçr. 2,352,3.

मूर्धन् (मूर्धन् Uṇâdis. 1,158) m. *Stirn, Vorderkopf, Schädel; Kopf* überh. (AK. 2,6,2,46. H. 566. Halâj. 2,363); in ältester Zeit selten eigentlich, häufig in übertragener Bed.: *der vorderste, höchste, vorragendste Theil; Oberfläche, Höhe;* concret *der Vorderste, Erste* Nir. 9,31. यो मूर्धानं तत्पते त्वाया *wer sich um deinetwillen die Stirn heiss werden lässt* RV. 4,2,6. 1,164,28. अर्बुदस्य 10,67,12. 1,54,5. बृहस्पतेः TS. 1,1,2,2. मूर्धा ह्यस्य विपतेत् *sein Schädel zerspringt* (wonach unter 1. पत् mit वि die zweite Bed., und eben so unter dem caus. zu verbessern ist)

Çat. Br. 3,6,1,23. 14,4,1,26. 6,6,1. 7,4. Khând. Up. 1,10,9. fgg. 11,4. fgg. 5,12,2. तस्य मूर्धोद्वर्तत Çat. Br. 4,4,3,4. फलेन्मूर्धा स्म ते सद्यः सहस्रधा Daç. 2,21. तिस्रः पुरस्तान्मूर्धसंक्लितास्तच्छिरः Çat. Br. 13,8,3,9. श्रात्मा निष्क्रामति चतुष्टो वा मूर्ध्नो वा 14,7,2,3. पाणिग्राहं मूर्धदेशे ऽवसिञ्चति Gobh. 2,2,14. 3,6. Kâty. Çr. 5,5,11. Kauç. 33. 35. 76. 78. 111. Âçv. Gṛhy. 1,15,9. Suçr. 1,111,5. 124,13. R. 1,44,10. 65,8. स तौ मूर्धन्युपाघ्राय 4,9. 3,18,28. मानोन्नतेनाप्यभिवन्द्य मूर्ध्ना Ragh. 16,81. श्रा मूर्धतः Varâh. Bṛh. S. 52,10. 65,5. 77,2. 88,20. Kathâs. 61,114. 132. पङ्के निमग्ने करिणि भेको भवति मूर्धगः Spr. 4006. मूर्ध्नि माल्यम् H. 631. किमकारि मूर्ध्नि Naish. 22,45. तव शुश्रूषणं मूर्ध्ना करिष्यामि so v. a. *hoch in Ehren halten* R. 2,52,49. ईश्वराज्ञामादाय मूर्ध्नि Kathâs. 34,45. षटौ मूर्धनि (vgl. मूर्धन्य) VS. Prât. 1,67. सोदीर्णो मूर्ध्न्यभिहतो वक्त्रमापद्य मारुतः। वर्णाञ्जनयते Çikshâ 11 in Ind. St. 4,107. P. 1,1,9, Sch. AV. Prât. 1,22, Sch. Am Ende eines adj. comp.: अश्ममूर्धन् *einen steinharten Schädel habend* Ait. Br. 8,28. द्वि° *zweiköpfig* AV. 8,10,22. पूर्वोत्तरदिङ्मूर्धन् Varâh. Bṛh. S. 53,51. बृहन्मूर्धन् 63,2. 65,5. 68,80. Pańkat. 184,10. त्रि° N. pr. eines Râkshasa, = त्रिशिरस् Uttararâmak. 32,12. Uebertragen: दिवः ṚV. 1,59,2. 3,2,14. 6,7,1. 8,44,16. VS. 18,54. दिवो मूर्धानः ṚV. 9,69,8. पर्वतस्य 7,70,3. अघ्न्यस्य 1,80,19. अघ्न्यायाः 10,46,3. अदित्याः VS. 4,22. वर्षिष्ठे मूर्धन् ṚV. 6,45,31. रायः 1,24,5. 8,64,4. अहं केतुरहं मूर्धा 10,159,2. अहं भुवासमुत्तम श्रा वो मूर्धानमक्रमीम् 166,5. die Âditja sind मूर्धानः क्षितीनाम् 8,56,13. एष वै मूर्धा य एष तपति Çat. Br. 13,4,1,13. सर्वेषां भूतानां मूर्धा राजा भवति 14,5,1,2. Kaush. Up. 4,3. मूर्धा विषुवान् Çat. Br. 12,1,4,2. VS. 14,9. TS. 2,6,2,2. तस्येद्व विश्वा भुवनाधि मूर्धनि वया इव रुरुहः सप्त विस्रुहः ṚV. 6,7,6. पर्वतस्यास्य मूर्धनि *Gipfel* MBh. 3,12283. अद्रिमूर्धनि 12,12087. Hariv. 3877. R. Gorr. 1,69,19. 3,53,35. 6,92,33. त्वां मूर्ध्ना वक्ष्यति — श्राम्रकूटः Megh. 17. पादन्यासं कृत्वा क्षितिधरगुरोर्मूर्ध्नि (zugleich *Haupt*) सुमेरोः Spr. 1759. गगरीस्तम्भमूर्धसु Hariv. 3537. शङ्कु° Sûrjas. 7,17. 18. शिवलिङ्गस्य मूर्धनि Kathâs. 69,153. 155. 71,214. Spr. 3063. मूर्धावरणा *des penis* Suçr. 2,148,2. अनुभवति हि मूर्ध्ना पादपस्तीव्रमुष्णम् Spr. 5369. तरु° Varâh. Bṛh. S. 88,45. वल्मीकमूर्धनि 54,77. loc. und abl. *an der Spitze von, im Anfang; vor; über:* यज्ञस्य ṚV. 2,3,2. VS. 20,44. भुवनस्य ṚV. 10,88,3. अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन् 125,7. 151,1. त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः 6,16,13. अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा MBh. 3,2073. स राजा बुद्धिसंपन्नः परेषां मूर्ध्नि वर्तते R. 4,28,15. अतीत्य हि गुणान्सर्वान्स्वभावो मूर्ध्नि वर्तते Spr. 3213. कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः। मूर्ध्नि (zugleich *Haupt*) वा सर्वलोकस्य विशीर्यते वने वा ॥ 708. तस्यैषान्यावरोधानां मूर्ध्नि मान्या भविष्यति Kathâs. 34,138. न परं मुरलानां स सेहे मूर्धसु चोन्नतिम् *ihre Erhebung über Andere* 19,96. संग्राममूर्धनि *an der Spitze der Schlacht* MBh. 4,1215. Bhâg. P. 1,15,30. रणमूर्धनि MBh. 5,7507. R. 3,25,18. Kathâs. 48,137. समरमूर्धनि R. 1,22,5. संयुगमूर्ध्नि Ragh. 9,20. *Gipfel* als Bez. *eines best. geistigen Zustandes* (bei den Buddhisten) Wassiljew 140. In der Geometrie *Basis* (Gegens. अग्र) Colebr. Alg. 89; vielleicht ein Versehen, da मूर्धन् = अग्र und मूल der Gegensatz von diesem ist. Am Ende eines adj. comp.: ऐक°, f. °मूर्ध्नी *in eine Oberfläche* (die des Himmels) *zusammenlaufend* AV. 8,9,15; vgl. समानमूर्ध्नी Pâr. Gṛhy. 3,3 (wo der Schol. den Âditja als *Haupt* versteht). तिग्म° *scharfe Spitzen habend:* दिद्यवः ṚV. 6,46,11. त्रिमूर्धन् Agni 1,146,1. Derselbe heisst शतमूर्धन् VS. 17,71. — Vgl. द्वि°, बहु°, महा°.

मूर्धन्य (von मूर्धन्) 1) adj. Vop. 7,15. a) *auf dem Schädel, Scheitel, Kopfe befindlich:* श्रावर्त Kauç. 124. मणि Bhâg. P. 1,7,55. Pańkar. 4,1,13. मूर्धन्यं कुरुषे सितांशुम् so v. a. *zum Kopfdiadem machen* Spr. 1079. — b) *aus dem Schädel kommend, im Schädel gebildet*, Bez. derjenigen Laute, welche die europäischen Grammatiker *cerebrale* oder *linguale* nennen: मूर्धन्यौ षकारटकारवर्गौ ṚV. Prât. 1,9. एषा नतिर्दन्त्यमूर्धन्यभावः 5,28. VS. Prât. 1,42. 78. 3,39. 78. AV. Prât. 1,22. 63. 2,60. Çikshâ 17. P. 8,3,55. Vop. 1,4, Sch. — c) *der oberste, vorzüglichste:* इदमेव सर्वशास्त्राणां मूर्धन्यम् Madhus. in Ind. St. 1,20,18. वीर° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 12. — 2) f. श्रा N. pr. der Mutter des Vedaçiras VP. I, 152, N.

मूर्धन्वत् (wie eben) P. 6,1,176. 1) adj. *das Wort* मूर्धन् *enthaltend* P. 4,4,127. TS. 2,6,2,2. 5,3,1,5. 8,2. Çat. Br. 1,6,2,12. 13,4,1,13. — 2) m. N. pr. a) eines Gandharva Taitt. Âr. 1,9,3. — b) eines Âñgirasa oder Vâmadevja, Verfassers von ṚV. 10,88 (vgl. daselbst Vers 6). ṚV. Anukr.

मूर्धपात (मूर्धन् + पात = विपात) m. *das Zerspringen des Schädels* (vgl. u. मूर्धन्) Weber, Gjot. 111,3.

मूर्धपिण्ड (मूर्धन् + पि°) m. *Ballen am Kopf* (des Elephanten in der Brunstzeit) Halâj. 2,61.

मूर्धपुष्प (मूर्धन् + पुष्प) m. *Mimosa Sirissa* (शिरीष) Roxb. Çabdam. im ÇKDr.

मूर्धरस (मूर्धन् + रस) m. *Reisschleim* Çabdak. im ÇKDr.

मूर्धवेष्टन (मूर्धन् + वे°) n. *Turban* H. 667. Halâj. 5,10.

मूर्धान्त (मूर्धन् + अन्त) m. *Scheitel:* गत्वाहं (eine Schlange spricht) वेष्टयाम्येतमामूर्धान्तं महीपतिम् Kathâs. 65,119.

मूर्धाभिषिक्त (मूर्धन् + अ°) adj. *geweiht* (als Fürst), m. *ein geweihter König* AK. 3,4,14,64. H. 690. an. 5,20. Med. t. 233. Halâj. 2,266. राज्ञां मूर्धाभिषिक्तानाम् MBh. 8,1874. 4,220. Ragh. 16,81. Bhâg. P. 9,15,41. Vie de Hiouen-thsang 220. मम मूर्धाभिषिक्तस्य राक्षसानाम् R. Gorr. 2,53,39. Varâh. Bṛh. S. 6,7. *ein Mann aus der Kriegerkaste* AK. 2,8,1,1. H. an. Med. *Minister* Trik. 3,3,177. H. an. Med. = मूर्धावसिक्त Bhar. (Kshîrasv. nach Wilson) zu AK. H. 895, v. l. Jâǵń. 1,91, v. l.

मूर्धाभिषेक (मूर्धन् + अ°) m. *die Weihe zum Fürsten:* त्वणाङ्गिनि शत्रूनां स्फुरिते परिचिन्तिते। मूर्धाभिषेकः शास्त्रस्य रसस्यात्र विचार्यताम् ॥ Râǵa-Tar. 1,23.

मूर्धावसिक्त (मूर्धन् + अ°) m. Bez. einer Mischlingskaste: *der Sohn eines* Brâhmaṇa *von einer* Kshatrijâ H. 895. Jâǵń. 1,91. Kull. zu M. 11,6. हस्त्यश्वरथशिक्षा अस्त्रधारणं च मूर्धावसिक्तानाम् Uçanas ebend. Mit. (Gild. Bibl. No. 313) II, 27, a, 10. fg. = मूर्धाभिषिक्त *ein geweihter Fürst* H. 690, Sch.

मूर्धन् m. = मूर्धन् von Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,158 geschlossen aus den Reimen मूर्धञ्जैर्धञ्जैः, welche aber möglicher Weise ursprünglich मूर्धञ्जैर्धञ्जैः oder vielmehr मूर्ढञ्जैर्ढञ्जैः gelautet haben.

मूर्वा f. *Sanseviera Roxburghiana Schult.*, *Bowstring hemp* AK. 2,4,

2,2. H. an. 2,541. Med. v. 30. Ratnam. 32. Suçr. 1,137, 9. 140, 5. 145, 22. 163, 20. Varâh. Bṛh. S. 54, 87. °वन und °वण P. 8,4,6, Sch. — Vgl. मौर्व

मूर्वामय adj. f. ई *aus* Mûrvâ *verfertigt* Kull. zu M. 2, 42 (मुर्वा° gedr.).

मूर्विका f. = मूर्वा H. an. 3,169. Med. k. 53.

मूल्, मूलति *feststehen, wurzeln* (प्रतिष्ठायाम्) Dhâtup. 15, 22. nach Vop. auch med. — caus. मूलयति *pflanzen* Dhâtup. 32, 63. auch *wachsen* Durgâd. im ÇKDr.

— उद् (denom. von उन्मूल) *entwurzelt werden*: महाद्रुमा उन्मूलन्ति Shaḍv. Br. in Ind. St. 1, 41. उन्मूलय् s. u. d. W. und vgl. noch कति नोन्मूलितास्तुङ्गा भूभृतः (*Fürsten und Berge*) कटकोत्खनणा: Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 25, Çl. 8. Halâj. 4, 27. मलयवातोन्मूलिता पाण्डुपत्रैरुपवनसहकारैः *abgerissen* Vikr. 25.

— समुन्मूलय् s. u. उन्मूलय् mit सम् und vgl. noch समुन्मूलयितुं वृक्षान् Spr. 2142. वीरानकं समुन्मूल्य *vernichten* Râga-Tar. 5, 214.

— निर्मूलय् s. u. d. W.

मूल (मूलं Uṇâdis. 4, 108) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. Siddh. K. 250, a, 8. Med. l. 45. Am Ende eines adj. comp. f. आ (in übertragener Bedeutung, wie es scheint, stets आ!) und ई P. 4, 1, 64. Vop. 4, 15. Am Ende eines adv. comp. °मूलम् P. 6, 2, 121. 1) n. *Wurzel* eig. (AK. 2, 4, 2, 12. 3, 4, 26, 202. H. 1121. an. 2, 506. fg. Med. l. 45. Halâj. 2, 28. 5, 23) und übertragen, *Grundlage* (= परिग्रह AK. 3, 4, 31, 239), *Ausgangspunkt, Anfang* (AK. 3, 4, 26, 202. Med. H. an., wo पार्श्वाद्ययोरुहेरि zu lesen ist). त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च RV. 10, 87, 10. AV. 6, 13, 3. 14, 2. 7, 74, 1. 19, 32, 3. ओषध्यास्ते मूलं मा हिंसिषम् VS. 1, 25. 22, 28. Çat. Br. 1, 2, 5, 8. 14, 6, 9, 33. Kâtj. Çr. 7, 1, 19. 2, 6, 9. 46. पाप्मनः Çat. Br. 8, 5, 1, 13. मूलं वा एतद्यज्ञस्य यत्तूष्णींशंसः Ait. Br. 2, 32. Çat. Br. 1, 4, 4, 9. fgg. शाखयो वा मूलम् *Ausgangspunkt* Âçv. Çr. 12, 2. मूलफल Çâṅkh. Gṛhj. 4, 7. एक° Âçv. Gṛhj. 1, 22, 21. अग्राणि मूलानि मध्यानि Gobh. 1, 8, 28. Kauç. 3. 11. 14. — रात्रौ च वृक्षमूलानि दूरतः परिवर्जयेत् M. 4, 73. 6, 26. 44. 11, 78. 128. MBh. 3, 2373. Çâk. 179. Vikr. 41. Spr. 2231. मूलं मनुष्याधिपतिः प्रजानाम् Varâh. Bṛh. S. 48, 1. 55, 13. 22. 76, 4. 9. वृक्षाग्रमध्यमूलेषु 86, 73. आमूलस्कन्धलितानाम् 55, 7. मूलानि च फलानि च M. 3, 227. 82. 267. 4, 29. 247. 5, 10. 157. 6, 5. 15. 7, 131. 10, 87. MBh. 1, 5889. 3, 2307. 12, 4256. 4262. R. 1, 9, 31. Kathâs. 9, 62. Uttararâmaḱ. 25, 9. Brahma-P. in LA. (II) 49, 8. *die Wurzel von Arum campanulatum Roxb.* Çabdaḱ. im ÇKDr. *die Wurzel vom langen Pfeffer* und von *Costus speciosus* oder *arabicus* Râgan. ebend. मूलं कर् *Wurzeln schlagen, festen Fuss fassen*: तालवत्कुरुते मूलं बालः शत्रुरुपेक्षितः Spr. 1022. (श्रीः) दाक्ष्यात्तु कुरुते मूलम् 5087. यावन्न कृतमूलास्ते पाण्डवेयाः MBh. 1, 7426. 2, 244. Spr. 3169. °निषेचन Bhâg. P. 4, 31, 14. 8, 9, 29. नोच्छिन्द्यादात्मनो मूलं परेषां चातितृष्णया। उच्छिन्दन् ह्यात्मनो मूलमात्मानं तांश्च पीडयेत्॥ M. 7, 139. कर्तुर्मूलानि कृन्तति Spr. 1529. 4739. R. 6, 39, 21. काण्टकस्य च भग्नस्य दन्तस्य चलितस्य च। अमात्यस्य च दुष्टस्य मूलादुद्धरणं वरम्॥ Spr. 586. मूलादेव हि कर्तव्यो सो ऽनर्थः Hariv. 3213. मूलेष्वपि न तिष्ठति Spr. 3165. सर्वस्य तपसो मूलमाचारं जगृहुः परम् M. 1, 110. वेदो ऽखिलो धर्ममूलम् M. 2, 6. 11. धर्मस्य ब्राह्मणो मूलमग्रं राजन्य उच्यते 11, 83. छिन्नं मूलमनर्थानाम् MBh. 1, 1615. दुःख° 6122. 7876. धर्मप्रभं वाप्यशुभं राजमूलात् (राजमूलं adj. ed. Bomb. 50, 10) प्रवर्तते R. 3, 56, 19. केतुमात्रं तु रामो वै त्वयमूलं विभीषणः 6, 95, 55. भार्या मूलं त्रिवर्गस्य भार्या मूलं तु संततेः (तरिष्यतः v. l.) Spr. 230. 1933. विश्वासः संपदां मूलम् 2837. 4658. 5152. Varâh. Bṛh. S. 78, 14. Uttararâmaḱ. 3, 3. संकल्पमूलः कामः *wurzelnd in, hervorgehend aus* M. 2, 3. ज्ञानमूलां क्रियाम् 4, 24. MBh. 1, 1607. 13, 5788. R. 2, 81, 6. Spr. 1293. 4261. 4981. 5152. Mârk. P. 24, 22. Daçak. in Benf. Chr. 183, 12. Sâh. D. 5, 4. 24. मूलादारभ्य सर्वं प्राग्वृत्तान्तं न्यवेदयत् *von Anfang an* Paṅkat. 49, 1. आ मूलाच्छ्रोतुमिच्छामि Çâk. 14, 19. Kathâs. 22, 98. 25, 195. 27, 3. 32, 130. 68, 61. 71, 58. 228. मूलात् *von Grund aus* (Jmd kennen lernen) Schol. zu Çâk. 11, 16. आमूलमीलितम् *bis auf den Grund, ganz genau* Kathâs. 32, 83. तत्र मूलं मृग्यम् *das Ursprüngliche, Richtige* Siddh. K. zu P. 1, 2, 6. — 2) n. überh. *dasjenige Ende eines Dinges, mit dem es an Etwas befestigt ist; Wurzel* (in uneigentlicher Bed.), *Fuss, Basis; der untere Theil* überh. (Gegens. अग्र): मूर्धजानाम् Varâh. Bṛh. S. 68, 82. वेणी° 51, 40. दन्तस्य 79, 20 = Bṛh. 94, 1. दन्त° (s. bes.), दंष्ट्रा° Varâh. Bṛh. S. 81, 23. सविषाणां भुजं मूले खड्गेन निरकृन्तत MBh. 3, 15736. बाहोः Varâh. Bṛh. S. 58, 26. बाहु° (s. auch bes.) Spr. 777. Sâh. D. 59, 11. दोर्मूल Trik. 3, 3, 435. H. 589. अङ्गुष्ठ°, अङ्गुलि° M. 2, 59. Jâgn. 1, 19. Ragh. 7, 10. AK. 2, 7, 50. Varâh. Bṛh. S. 68, 42. 49. 70, 13. 14. H. 840. हनु° VS. Prât. 1, 83. AV. Prât. 1, 20. कपोल° so v. a. *Backenknochen* Spr. 3235. कर्ण° (s. auch bes.) AK. 2, 8, 2, 6. श्रोत्र° R. 1, 9, 38. पुच्छ° AK. 3, 4, 1, 6. Bhâg. P. 5, 23, 5. पक्ष° (s. bes.). नाभी° Varâh. Bṛh. S. 50, 13. शैलस्य *Fuss eines Berges* Hariv. 3933. Varâh. Bṛh. S. 54, 102. Râga-Tar. 2, 164. पयात (पयाता Schol.) मूलतः श्रीमान्सुपर्वा नन्दपर्वतः (*der als Berg gedachte Fürst* Nanda nach dem Schol.) Kâm. Nîtis. 1, 4. शूल° Râga-Tar. 2, 85. वासयष्टेः Megh. 77. आश्रमतोरण° Varâh. Bṛh. S. 44, 16. 43, 64. 50, 8. 56, 26. 58, 53. Kathâs. 71, 60. नेत्रमूलस्रोतसम् Suçr. 2, 234, 5. वीणायाः *das untere* (*dem Körper näher liegende*) *Ende* H. 291. beim Sonnenschirm *der an den Ueberzug stossende Theil* Varâh. Bṛh. S. 73, 2. *der äusserste Rand*: घनोपान्तमूलाः 30, 18. प्राचीमूले *am Rande des Horizonts im Osten* Megh. 87. *Grund, Boden*: मूलं याति सरोजलस्य Kuvalaj. 76, a. यातः पातालमूलम् Spr. 2462. वर्धयंस्तस्य कोपमूलम् R. 1, 7, 7. पञ्चबुद्ध्यादिमूलाम् (?) Çvetâçv. Up. 1, 5. — 3) n. *unmittelbare Nähe* Trik. 3, 3, 404. H. an. Med. भवन्तावपि च क्षिप्रं मम मूलमुपेष्यथः (so die ed. Bomb.; मूलम् = समीपम् Schol.) so v. a. *zu mir* R. 2, 64, 47. प्रयाहि — मूलं शुम्भनिशुम्भयोः Mârk. P. 86, 6. Vgl. जगाम — पादमूलं महात्मनः R. 1, 54, 6. — 4) n. *Grundtext, Quelle* im Gegens. zur *Glosse, Ueberarbeitung* u. s. w. Müller, SL. 104. fg. Suçr. 1, 14, 14. Kathâs. 1, 10. — 5) n. *Kapital* Med. Spr. 3844. — 6) n. *Hauptplatz, Hauptstadt*: कृत्वा विधानं मूले (= स्वीयदुर्गराष्ट्ररूपे Kull.) तु यात्रिकं च यथाविधि M. 7, 184. स गुप्तमूलप्रत्यन्तः शुद्धपार्ष्णिरयान्वितः। षड्विधं बलमादाय प्रतस्थे दिग्जिगीषया॥ Ragh. 4, 26. मूलाभिरक्षा Varâh. Bṛh. S. 95, 61. पार्ष्णिमूलम् MBh. 2, 192. Nîlak. erklärt: पार्ष्णिग्राहक आदिर्यस्य तत् द्वादशविधं मण्डलम्. — 7) n. *Quadratwurzel* Colebr. Alg. 363. Sûrjas. 2, 41. 3, 8. 33. 4, 20. 5, 6. 10, 8. — 8) m. n. *das Sternbild* Mûla, *das 17te* (*19te*) Naxatra AK. 3, 4, 26, 202. H. 113. H. an. Colebr. Misc. Ess. II, 340. Weber, Gjot. 95. Nax. 1, 310. 2, 300. 303. 374. 389. AV. 19, 7, 3. TBr. 3, 1, 2, 3 in Z. f. d. K. d. M. 7, 271. Jâgn. 1, 80. MBh. 13, 3275. 4264. R. 5, 73, 57. P. 4, 3, 28. Suçr. 1, 106, 7. Sûrjas. 8,

19. 9,14. Varâh. Brh. S. 4,5. 6,11. 42. 7,11. 23,7. 35,31. 98,7. 15. 100,1. 101,10 (= Brh. 16,10). 102,5. 7. 105,1. 6. Bhâg. P. 5,23,6. Mârk. P. 33,13. Vet. in LA. (II) 13,11. — 9) n. *Gebüsch, Dickicht* H. an. — 10) in der Stelle अत्र मूलमनाहार्य प्रकाशक्रयशोधितः । अदण्ड्यो मुच्यते राज्ञा नाष्टिको लभते धनम् ॥ M. 8,202 wird मूलम् von Kull. durch अस्वामी विक्रेता erklärt und von den Uebersetzern durch *Verkäufer* wiedergegeben. Es ist wohl विक्रयस्य aus dem Zusammenhange zu ergänzen und zu übersetzen *der Veranlasser* (des Verkaufs). — 11) n. *eine best. Stellung der Finger* (vgl. 1. मूलबन्ध): समानीय स्ववामेन मूलेन प्रोक्षणं चरेत् Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,26. ध्यात्वा मूलेन तस्मै च दद्यात्पाद्यादिकं मुदा Pañkar. 1,5,6. — 12) m. Bein. Sadâçiva's Verz. d. B. H. No. 1346. — 13) f. आ *a) Asparagus racemosus Willd.* Râgan. im ÇKDr. — *b) das Sternbild* Mûla Çabdar. ebend. — 14) f. ई *eine kleine Hauseidechse* Trik. 2,5,23. — 15) adj. f. आ *a) der erste* Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,5. Vielleicht ist मूलात्ततः zu lesen. — *b)* = निज *eigen* Ağajapâla im ÇKDr. — Vgl. अ°, अदो°, अर्कमूला, आकाशमूली, आत्म°, उन्मूल, उपमूलम्, कृष्णमूली, जिह्वामूल, ज्येष्ठा°, तपो°, ताम्रमूला und °मूली, दृढमूल, निमूलम्, निर्मूल, पद्म°, पाद°, पुष्कर°, बद्ध° (auch Pañkat. 232,18. अबद्धमूलः तुपकः Suçr. 1,88,10), बक्र°, बाङ्क°, बिल्वमूला, भुजमूल, भूरि°, मधु°, मल्ल°, महा°, मूलकमूला, वसोमूल, लघु°, शून्य°, स°, सरस्वती°, मौल, मौलिक, मौल्य.

मूलक (von मूल) 1) am Ende eines adj. comp. (f. मूलिका) *die und die Wurzel habend, wurzelnd in, hervorgegangen aus:* चत्वार आश्रमाः प्रोक्ताः सर्वे गार्हस्थ्यमूलकाः MBh. 14,1246. Schol. zu Gaim. 1,4. प्रदीपस्य हि तन्मूलकदीपान्तरस्य वा Schol. zu VP. bei Muir, ST. 4,219,2. Davon nom. abstr. in अव्याप्तिमूलकत्व Z. d. d. m. G. 7,311, N. 1. — 2) adj. proparox. *unter dem Sternbilde* Mûla *geboren* P. 4,3,28. — 3) n. *Wurzel:* फलं वा मूलकं कृत्वा MBh. 13,5497. वट° Pañkar. 1,4,43. 7,68. पिप्पली° Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,1. — 4) proparox. = मूलप्रकार gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *Rettig* AK. 2,4,5, 23. H. 1190. Hâr. 101. Ratnam. 62. M. 8,341. Jâgñ. 1,287. Suçr. 1,74, 12. 13. 132,5. 148,15. 157,10. 199,9. 2,452,21. Kathâs. 20,143. 163. 165. fg. Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,25. कालशाकम् — समूलकम् MBh. 13, 8274. Hariv. 8443. — 5) m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1198. — 6) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Açmaka, VP. 382. fg. Bhâg. P. 9,9,40. — 7) f. मूलिका *Wurzel:* प्रगुणीकृते च चक्राङ्कितसर्वदेवोप्रभृत्यष्टोत्तरशतमूलिकासंघाते Pañkat. 157,24. — Vgl. चाणक्यमूलक, नेपाल°, पानीय°, पीत°, पुष्कर°, बक्र°, बाल°, स°, दन्तमूलिका, धूम्र°, भूरि°, भृङ्ग°.

मूलकपर्णी (मू° + पर्णी) f. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Ratnam. im ÇKDr.

मूलकपोतिका (मू° + पो°) f. *Rettig, Radies* Nigh. Pr. Suçr. 1,217,6. 219,2. 228,16. 2,342,21. Auch °पोती Nigh. Pr. — Vgl. मूलपोती.

मूलकमूला (मू° + मूल) f. *Lipeocercis serrata Trin.* Ratnam. im ÇKDr.

मूलकर्मन् (मूल + क°) n. *Zauberei mit Wurzeln* AK. 3,3,4. H. 1498. Halâj. 4,31, v. 1. M. 9,290. 11,63. °कर्मक्रिया MBh. 12,2194. — Vgl. मूलोकर्मन् und मूलकृत्.

मूलकार (मूल + 1. कार) m. *der Verfasser eines Originalwerkes* Gokkandra im Saṁkshiptas. ÇKDr.

मूलकारण (मूल + का°) n. *Grundursache, die erste Veranlassung* Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 138. Verz. d. B. H. 188,32. Vid. 132.

मूलकारिका (मूल + का°) f. *Ofen* Hâr. 160.

मूलकृच्छ्र (मूल + कृ°) m. n. *eine best. Kasteiung, bei der man nur von Wurzeln sich nährt,* Mit. im ÇKDr.

मूलकृत् (मूल + कृत्) adj. *Wurzeln* (als Zaubermittel) *zurechtmachend* (vgl. AV. 6,13,3. 7,74,1): यः कृत्याकृन्मूलकृद्यातुधानः AV. 4,28,6. — Vgl. मूलिन्.

मूलकेशर (मूल + के°) m. *Citrone* Ratnam. 66.

मूलखानक (मूल + खा°) m. *Wurzelgräber* M. 8,260.

मूलग्रन्थ (मूल + ग्रन्थ) m. *Originaltext,* Bez. *der von* Çâkjamuni *selbst gesprochenen Worte* Vjutp. 178. Burn. Intr. 36. 43. 51.

मूलच्छेद (मूल + छेद) m. *das Abschneiden der Wurzeln, das Abhauen* (eines Baumes) *bei der Wurzel* Spr. 4560. Varâh. Brh. S. 55,5.

मूलज (मूल + 1. ज) 1) adj. *aus der Wurzel schiessend:* उत्पलादय: H. 1200. *auf Baumwurzeln sich bildend:* वल्मीक Spr. 3611. — 2) n. *frischer Ingwer* Râgan. im ÇKDr.

मूलजाति (मूल + जा°) f. *Hauptentstehungsart* H. 1201.

मूलतस् (von मूल) adv. *an der Wurzel* d. h. *an der unteren Seite* Lâtj. 4,1,7. Kauç. 69. TBr. 3,3,1,2. ऊर्ध्वम्, मू°, मध्ये *oben, unten, in der Mitte* Sâṁkhjak. 54. आ मू° *von der Wurzel an* Rt. 6,16. *von Anfang an* (Jmd Etwas erzählen) Kathâs. 12,191. Vid. 130.

मूलत्रिकोण (मूल + त्रि°) n. Bez. *des 5ten astrologischen Hauses* Varâh. Brh. 22,1. Ind. St. 2,286, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,15. 22. 29.

मूलत्व (von मूल) n. *das Wurzel-Sein, das Bilden des Ausgangspunktes:* प्रकृतेः Kusum. 19,19. तन्मूलत्वात्प्रजानां तु राजा स्कन्ध इति स्मृतः *der König wird als Stamm bezeichnet, weil die Unterthanen seine Wurzeln sind,* Kâm. Nîtis. 16,37. वेदमूलत्वनिराकरण n. *das Bestreiten, dass der* Veda *die Wurzel, die Quelle sei,* Müller, SL. 103. fg. °मूलत्व als nom. abstr. eines adj. comp. auf मूल, z. B. अप्ररूढमूलत्व *der Zustand dessen, dem die Wurzeln noch nicht gewachsen sind,* Mâlav. 8.

मूलदेव (मूल + देव) m. = मूरदेव Kâç. zu P. 8,2,18, Vârtt. 2. Bein. Kaṁsa's (vgl. मूलभद्र) Trik. 2,8,23. Hâr. 32. N. pr. des Mörders von Sumitra, dem Sohne Agnimitra's, Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,35. Verz. d. B. H. No. 1006.

मूलद्रव्य (मूल + द्र°) n. *Kapital* H. 869. — Vgl. मूलधन, मूलवित्त.

मूलद्वार (मूल + द्वार) n. *Hauptthür* Varâh. Brh. S. 53,82.

मूलद्वारवती (मूल + द्वा°) f. *das ursprüngliche —, alte* Dvâravatî *oder der ältere Theil der Stadt* Dv. Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,18. — Vgl. लघुद्वारवती und मूलनगर.

मूलधन (मूल + धन) n. *Kapital* AK. 2,9,10. — Vgl. मूलद्रव्य, मूलवित्त.

मूलधातु (मूल + धातु) m. *Lymphe* H. 620.

मूलनगर (मूल + न°) n. *Altstadt* (Gegens. *Vorstadt* शाखानगर) AK. 2,2,1.

मूलनाश (मूल + नाश) m. N. pr. eines Barbiers Dhûrtas. 94,11. 95, 14. °नाशक 94,12. 14. 15. 95,1. 3. 17.

मूलनिकृन्तन (मूल + नि°) adj. f. ई *die Wurzel abhauend* so v. a. *vollständig vernichtend:* कर्म° Pañkar. 1,4,19. Verz. d. Oxf. H. 20,*b*,8.

मूलपद्म (मूल + पद्म) Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,15.

मूलपर्णी (मूल + पर्ण) f. *eine best. Pflanze*, = मण्डूकपर्णी RATNAM. im ÇKDR.

मूलपुलिशसिद्धान्त m. *der ursprüngliche* (मूल) Siddhânta *des* Puliça BHATTOTP. zu VARÂH. BṚH. S. 2; vgl. KERN in der Einl. S. 50.

मूलपाक (मूल + पाक) m. gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53.

मूलपुरुष (मूल + पु°) m. *Stammhalter* ÇÂK. 91,13.

मूलपुष्कर n. = पुष्करमूल RÂGAN. im ÇKDR.

मूलपोती f. *eine best. Gemüsepflanze*, = पोतिका RÂGAN. im ÇKDR.

मूलप्रकृति (मूल + प्र°) f. 1) *die Natur als Grundursache alles Seienden* COLEBR. Misc. Ess. I, 242. SÂṂKHJAK. 3. PAÑKAR. 1,1,63. 2,3,27. 6,25. 4,3,24. WEBER, RÂMAT. UP. 337 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 29,*a*,40). Verz. d. Oxf. H. 23,*a*,11. 81,*a*,16. WILSON, Sel. Works 1,245. — 2) pl. Bez. *der bei einem Kriege zunächst in Betracht kommenden Fürsten, des* विजिगीषु, अरि, मध्यम *und* उदासीन, KULL. zu M. 7,157. KÂM. NÎTIS. 8,20; vgl. शाखाप्रकृति.

मूलप्रणिहित (मूल + प्र°) adj. vielleicht *von früher her durch Spione bekannt:* (तस्कराः) ये तत्र नोपसर्पेयुर्मूलप्रणिहिताश्च ये। तान्प्रसह्य नृपो हन्यात् M. 9,269. KULL.: ये च मूले राजनियुक्तपुराणचौरवर्गे प्रणिहिताः सावधानभूताः. Vgl. u. 1. धा mit प्रणि 6.

मूलफलद (मूल - फल + 1. द) m. *Brodfruchtbaum* RÂGAN. im ÇKDR.

1. मूलबन्ध (मूल + ब°) m. *eine best. Stellung der Finger* Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,22. 236,*b*,21. — Vgl. मूल 11.

2. मूलबन्ध (wie oben) adj. wohl *Wurzeln habend, tief wurzelnd:* अघ WEBER, RÂMAT. UP. 356. vielleicht fehlerhaft für मूलबद्ध.

मूलबर्हण (मूल + ब°) 1) adj. f. ई *entwurzelnd* AV. 12,5,33. — 2) f. ई *das* Nakshatra Mûla TBR. 1,5,1,4. 2,5. — 3) n. dass. und zugleich *das Entwurzeln* AV. 6,110,2. 112,1.

मूलभद्र (मूल + भद्र) m. Bein. Kaṁsa's TRIK. 2,8,23. HÂR. 32. — Vgl. मूलदेव.

मूलभव (मूल + भव) adj. f. आ *aus Wurzeln schiessend* SUÇR. 2,171,6.

मूलभार (मूल + भार) m. *eine Last Wurzeln* gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. — Vgl. मौलभारिक.

मूलभृत्य (मूल + भृ°) m. *ein angestammter Diener* d. i. *ein Diener, dessen Vater, Grossvater u. s. w. schon Diener waren* (Gegens. आगन्तु) Spr. 2230. HIT. 70,10.

मूलमण्डल (मूल + म°) WILSON, Sel. Works 2,37.

मूलमन्त्र (मूल + मन्त्र) m. *Grundspruch*, Bez. *eines best. Spruchs* Verz. d. B. H. 340,*a*,8. Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,33. PAÑKAR. 3,8,15. Spr. 3196, v. l. — Vgl. मूलविद्या.

मूलमाधव (मूल + मा°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,19.

मूलमित्र (मूल + मित्र) m. N. pr. eines Gobhila Ind. St. 4,374.

मूलरस (मूल + रस) m. *Sanseviera zeylanica Willd.* RATNAM. im ÇKDR.

मूलराज (मूल + राज) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,24.

मूलवचन (मूल + व°) n. *Grundworte, Grundtext* Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,32. 38.

मूलवाणिग्धन (मूल + वणिज् - धन) n. *das Kapital eines Kaufmanns* AK. 3,4,11,46.

मूलवत् (von मूल) adj. 1) *mit* (essbaren) *Wurzeln versehen:* देश MBH. 13,6507. फल° *reich an Früchten und Wurzeln* R. 5,73,19. — 2) vielleicht so v. a. *mit Wurzeln zaubernd* (vgl. मूलिन्): मूलो मूलवतामृतो धूप्यते धूमकेतुना R. 5,73,57. = राक्षस Schol.; die ed. Bomb. (6,4,51) liest: मूलो मूलवता स्पृष्टो धू° und der Schol. erklärt मूलवता durch उच्चैर्दण्डाकारतयोत्थितेन.

मूलवाप (मूल + वाप) m. *Stecher von (essbaren) Wurzeln* R. GORR. 2,90,18.

मूलवारिन् (मूल + वा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,7.

मूलवित्त (मूल + वित्त) n. *Kapital* MED. t. 45.

मूलविद्या (मूल + वि°) f. *Hauptspruch*, Bez. *eines best. Spruchs* (= द्वादशाक्षर Schol.) BHÂG. P. 8,16,40. — Vgl. मूलमन्त्र.

मूलविनाशन (मूल + वि°) n. *vollständiges Zugrunderichten* R. 4,19,11.

मूलविभुज (मूल + वि°) adj. P. 3,2,5, Vârtt. *Wurzeln niederbiegend:* रथ Schol. m. *Wagen* WILSON.

मूलविरेचन (मूल + वि°) n. *eine Laxanz aus Wurzeln* SUÇR. 1,160,15.

मूलव्यसन (मूल + व्य°) n. *die Beschäftigung —, das Handwerk dessen, von dem man abstammt*, d. i. *des Vaters:* चण्डालेन तु सोपाको मूलव्यसनवृत्तिमान्। पुक्कस्यां जायते पापः M. 10,38. KULL.: मारणोचितापराधस्य मूलं वध्यस्तस्य व्यसनं राजादेशेन मारणम्. MBH. 13,2589 steht statt dessen चाण्डालसमवृत्तिमत्.

मूलव्रतिन् (von मूल + व्रत) adj. *sich ausschliesslich von Wurzeln nährend* HARIV. 7788.

मूलशकुन (मूल + श°) m. *der erste Vogel* (bei einem Augurium) VARÂH. BṚH. S. 95,60.

मूलशाकट und मूलशाकिन (मूल + शा°) n. *ein mit essbaren Wurzeln bestandenes Feld* P. 5,2,29, Vârtt. 9. 10, Sch.

मूलश्रीपतितीर्थ (मूल - श्री° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,30.

मूलस adj. von मूल gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

मूलसंघ (मूल + संघ) m. N. einer *Genossenschaft* oder *Secte* Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,28; vgl. WILSON, Sel. Works 1,341.

मूलसर्वास्तिवाद (मूल + स°) m. pl. N. einer buddhistischen Schule BURN. Intr. 466. Lot. de la b. l. 357. WASSILJEW 234. 267. °वादिन् 89.

मूलसाधन (मूल + सा°) n. *Hauptwerkzeug, Haupthilfsmittel:* क्रियाणां खलु धर्म्याणां सत्पत्न्यो मूलसाधनम् KUMÂRAS. 6,13.

मूलस्थल (मूल + स्थल) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,32.

मूलस्थान (मूल + स्थान) 1) n. *a) Fundament* Verz. d. Oxf. H. 62,*b*,9. — *b) Hauptplatz* Schol. zu VARÂH. BṚH. S. 95,61. — *c) Luftraum.* — *d) Gott* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *e) Multan* Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,17 (मुल°, aber im Index मूल°). ALBYROUNY bei REINAUD, Mém. sur l'Inde 98. *Meou-lo-san-pou-lou* d. i. मूलस्थानपुर HIOUEN-THSANG 2,173. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha, = भास्कर Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,32. — 2) f. ई Bein. der Gaurî ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मूलस्थायिन् (मूल + स्था°) adj. *seit Anfang bestehend*, Beiw. Çiva's MBH. 12,10387. NÎLAK.: मूलमधिष्ठानम् तद्वन्निर्विकारेण रूपेण तिष्ठति.

मूलस्रोतस् (मूल + स्रो°) n. *Hauptlauf eines Flusses* RÂGA-TAR. 5,96.

मूलहर (मूल + हर) adj. *Jmd* (gen.) *die Wurzeln fortnehmend* so v. a. *vollständig zu Grunde richtend:* अधर्म M. 8,353. अनर्थ R. GORR. 2,68,

13. 6,21,15. 94,21. Mârk. P. 27,5. Davon nom. abstr. °ता n. *vollständiger Ruin* Daçak. in Benf. Chr. 189,4.

मूलाट und मूलाटी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

मूलाधार (मूल + आ°) n. (sc. चक्र) *Bez. eines mystischen Kreises oberhalb der Geschlechtstheile* Pañkar. 1,3,70. 2,8,6. योनिशिश्नोपरि स्थानं मूलाधारस्य 12. Ânandalah. 9 in Haeb. Anth. 247. Verz. d. Oxf. H. 88, b,39. *Nabel* (nach dem Schol.) Weber, Râmat. Up. 336, N. 2.

मूलाभ (मूल + आभा) n. *Rettig* Ratnam. 62.

मूलाभिधर्मशास्त्र n. *das ursprüngliche* (मूल) Abhidharmaçâstra Vie de Hiouen-thsang 189. 211.

मूलायतन (मूल + आ°) n. *der ursprüngliche Sitz* Ragh. 3,36.

मूलाविद्याविनाशक (मूल-अ°-वि°) adj. wohl *die Unwissenheit im Grunde vernichtend* Pañkar. 4,3,54.

मूलाशिन् (मूल + आ°) adj. *von Wurzeln sich nährend* Spr. 4608.

मूलाह्व (मूल + आह्वा) n. *Rettig* Râgan. im ÇKDr.

मूलिक (von मूल) gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. adj. 1) *von Wurzeln lebend, m. ein Asket* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) *ursprünglich:* दश मूलिकार्थाः Tattvas. 43. Verz. d. B. H. No. 636. — Vgl. मौलिक, मौलिक्य.

मूलिन् (wie eben) 1) adj. a) *eine Wurzel habend, Wurzelgewächs* (im Unterschied von *Knollengewächs*) Suçr. 2,172,4. ओषधि Çat. Br. 2,3,1, 10. Vgl. फल°. — b) = मूलकृत् AV. 5,31,12. — 2) m. *Pflanze, Baum* Çabdac. im ÇKDr.

मूलीकर्मन् n. = मूलकर्मन् Halâj. 4,31.

मूलेर Unâdis. 1,62. m. *König* Uggval. = जटा Siddh. K. *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी, जटा) Dec. Wilson.

मूलोच्छेद (मूल + उ°) m. *vollständiges Zugrunderichten* Pañkat. ed. orn. 56,24.

मूलोत्खात (मूल + उ°) 1) adj. *mit der Wurzel ausgegraben, vollständig zu Grunde gerichtet:* तत्सर्वथा मूलोत्खाता वयं विनष्टाः स्मः Pañkat. 187,18. — 2) n. *das Ausgraben von Wurzeln* Mârk. P. 51,19.

मूलौषधि (मूल + ओ°) f. *eine best. Pflanze* R. 4,41,36.

मूल्य (von मूल) 1) adj. oxyt. gaṇa बलादि zu P. 4,2,80. *an der Wurzel befindlich* Schol. zu Kâty. Çr. 1010,16 (vgl. मौल्य). parox. *zum Ausreissen mit der Wurzel geeignet* P. 4,4,88. = मूलेनानाम्यम् und मूलेन समः 91. — 2) n. a) *Preis, Werth einer Sache* (am Ende eines adj. comp. f. आ) AK. 2,9,80. 3,4,4,28. H. 868. an. 2,377 (lies वस्न st. वस्त्र). Med. j. 45 (lies वस्न st. प्रश्न). Halâj. 5,49. M. 8,144. 289. 322. 329. 9,100. Jâgñ. 2,226. MBh. 13,2672. fgg. Varâh. Bṛh. S. 50,6. 80,12. 16. 81,9. 11. fgg. 82,8. fgg. Bṛh. 27,19. Kathâs. 37,154. 61,6. काचमूल्येन विक्रीतो हन्त चिन्तामणिर्मया Spr. 937. प्राणपरित्यागमूल्येन 2490. कियता मूल्येनैतत्पुस्तकं गृहीतम् Pañkat. 127,12. Schol. zu Naish. 22,52. हीन° *ein niedriger Preis* Jâgñ. 2,168. क्रय° *Einkaufspreis* Râga-Tar. 5,167. das einfache मूल्य in ders. Bed. P. 5,1,47, Sch. वह्नस्वर्णालिल° adj. Kathâs. 22, 97. °विवर्जित: *keinen Preis habend, unschätzbar* Spr. 3564. अल्प° *einen geringen Werth habend* Sâh. D. 60,9. कृत° *dessen Werth bestimmt ist, geschätzt* Jâgñ. 2,63. अ° *unschätzbar* Pañkar. 1,4,27. 7,46. 59. 11,24. 2,4,21. दातुमर्हसि मूल्येन सुतम् 80 v. u. *für einen bestimmten Preis abtreten, verkaufen* R. 1,61,14 (63,16 Gorr.). Kathâs. 43,80. तच्च दीनारलक्षेण मूल्येन वणिजो मया दत्तम् 57,10. दत्त्वा किंचिन्मूल्येन काञ्चनम् । कस्यापि वणिजो गेहे दिने तस्मिन्नुवास सा ॥ *etwas Gold als Bezahlung dafür gebend* 29,100. दत्तभोजन° *für das Essen bezahlend* 71, 264. मार्गति स्म च मूल्येन तान्वस्त्रसहितान्क्रयान् *suchte für Geldeswerth zu erstehen* 43,79. मूल्येनाप्रसह्य मया गृहीतं रत्नमापणे so v. a. *gekauft* 57,16. 20. मूल्याल्पवस्त्रसहस्त्री तु नीता तेन 16. — b) *Lohn, Bezahlung für geleistete Dienste* AK. 2,10,39. H. 362. H. an. (lies वेतन st. चेतन). Med. Halâj. 4,43. मूल्येन यः कर्म करोति स भृतकः Mit. 267,16. Râga-Tar. 5, 171. fg. Kathâs. 12,139. 57,121. — c) *Verdienst, was man sich erwirbt* Pañkat. 251,18. fg. — d) = मूल *Kapital* Kathâs. 6,84. 19,20. — Vgl. दुर्मूल्य, बहु° (in der Bed. *kostbar* auch Vet. in LA. [II] 2,20), भाण्ड°, महा°.

मूल्यकरण (मूल्य + क°) n. *das Verwerthen, in-Geld-Umsetzen:* शवानाम् Mârk. P. 8,169.

मूशाखान m. N. pr. eines *Chan's* Verz. d. Oxf. H. 193, a, N. 1. मूर्छाखान v. l.

1. मूष्, मूँषति = 1. मुष् Dhâtup. 17,25. मूषित = मुषित AK. 3,2,37. H. 1483.

2. मूष् (von 1. मुष्) *Maus* Naigh. 4,1. Nir. 4,5. मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः RV. 1,105,8.

मूष m. f. (आ) AK. 3,6,5,38. 1) m. (von 1. मुष्) *Ratte, Maus* Çabdar. im ÇKDr. °राज Pañkat. 190,21. मूषा f. Çabdar. मूषी *Ratte* Râgan. im ÇKDr.; vgl. गन्धमूषी. — 2) f. आ a) *Schmelztiegel* AK. 2,10,33. H. 908. Suçr. 2,355,15. Mârk. P. 14,76. Kull. zu M. 6,71. मूषोत्पादन Verz. d. Oxf. H. 321, a, No. 761. Nach Çabdar. im ÇKDr. auch m., nach Bhar. zu AK. auch मूषी. — b) *Lipeocercis serrata Trin.* Çabdac. im ÇKDr. — c) = गवाक्ष *rundes Fenster, Luftloch* Lilâv. im ÇKDr.

मूषक (von 1. मूष्) 1) m. a) *Dieb* Bhâg. P. 5,14,5. Verz. d. Oxf. H. 339,b,26 (मुषक v. l.). — b) *Ratte, Maus* H. 1300. Halâj. 2,80. Jâgñ. 3, 214. R. 2,33,19. Kâm. Nîtis. 13,63. Spr. 89. 1042. Varâh. Bṛh. S. 48, 16. 53,123. 54,29. 71,7. 86,65. 95,4. 97,12. Kathâs. 33,107. 61,66. fgg. 62, 132. fg. 65,159. fg. Verz. d. B. H. 278,8 v. u. Pañkat. 211,13. °नयन adj. Varâh. Bṛh. S. 61,2. मूषकाञ्जलि Spr. 3269. निर्मूषक *frei von Mäusen* Kathâs. 43,30. Die v. l. häufig मूषिक. Vgl. महा°. — c) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,366. 371 (VP. 192. fg.). — d) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,408, N. 2. — 2) f. मूँषिका a) *Ratte, Maus* Nir. 4,5. gaṇa क्रोडादि zu P. 4,1,4. Trik. 2,5,10. Hâr. 267 (wo भवेद्वीना zu lesen ist). Çabdar. im ÇKDr. VS. 24,36. MBh. 1,5573. Suçr. 2,123,6. Spr. 2232. *das Weibchen* Kathâs. 62,125. 135. Pañkat. 190,22. Vgl. प्रति°, बाल°, मौषिकि. — b) *eine Blutegelspecies* Suçr. 1,40,20. — c) *Salvinia cucullata Roxb.* Ratnam. 36. — d) = मूषा *Schmelztiegel* Ramân. zu AK. ÇKDr. — 3) f. मूषका *Ratte, Maus* Çabdar. im ÇKDr.

मूषककर्णिका (von मू° *Maus* + कर्ण) f. *Salvinia cucullata Roxb.* Çârṅg. Saṃh. 2,2,46. °कर्णी f. Râgan. im ÇKDr.

मूषकमारी (मू° + मा°) f. dass. Râgan. im ÇKDr.

मूषकाद (मूषक + अद) m. *Mäusefresser*, N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557. — Vgl. मूषिकाद.

मूषकाराति (मूषक + अ°) m. *der Mäuse Feind, Katze* Râǵan. im ÇKDr. मूषिकाराति v. l.

मूषल Suçr. 1,377,5 fehlerhaft für मुसल.

मूषाकर्णी f. = मूषककर्णिका Çabdar. im ÇKDr.

मूषातुत्थ (मू° *Schmelztiegel* + तुत्थ) n. *eine Vitriolart* H. 1052.

मूषिक Uṇâdis. 2, 42. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. = मूषक *Ratte, Maus* AK. 2,5,12. 3,4,29,222. H. 1300. MBh. 1,1035. 5571. 8391. 5,5426. 5432. 13,5462. 16,37. Suçr. 1,103,14. 202,17 (unter den पर्णमृग). 2,257,15. 277,18. 19. 278,6. Spr. 608. 1628. 4723. Verz. d. Oxf. H. 92,b,33. Bhâg. P. 8,6,20. Mârk. P. 15,9. Pańkat. 190,19. Hit. 14,16. 27,17. 58,8. fgg. 113,6. fgg. विवृद्धमूषिका रथ्याः MBh. 16,37. Hier und da die v. l. मूषक. Vgl. गन्ध°, मक्ता°. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,366 (VP. 192; die ed. Bomb. des MBh. मूषिक). Mârk. P. 57,46. 58,16 (मू° gedr.). LIA. 2,176. °राज्य 1,154, N. — 3) m. *Mimosa Sirissa* (शिरीष) Roxb. Çabdar. bei Wilson.

मूषिकका f. demin. von मूषिका P. 7,3,46, Sch.

मूषिकपर्णी (मू° + पर्ण) f. *Salvinia cucullata* Roxb. AK. 2,4,3,6. Suçr. 2,248,16. 311,13.

मूषिकरथ (मू° + रथ) m. Bein. Gaṇeça's H. 207, Sch.

मूषिकस्थल (मू° + स्थल) n. wohl *Maulwurfshaufen* Mârk. P. 34,65. — Vgl. मूषिकोत्कर.

मूषिकाङ्क (मूषिक + अङ्क) m. Bein. Gaṇeça's Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,25. — Vgl. मूषिकरथ.

मूषिकाञ्चन m. desgl. Trik. 1,1,55.

मूषिकाद m. = मूषकाद MBh. 2,362. 5,3630.

मूषिकादत् und मूषिकादन्त (मू° + द°) adj. *Zähne einer Maus habend* P. 5,4,145, Sch.

मूषिकान्तकृत् (मूषिक + अ°) m. *Vertilger der Mäuse, die Katze* MBh. 5,5432.

मूषिकार (von मूषिका) m. *das Männchen der Maus* P. 4,1,120, Kâr., Sch.

मूषिकाराति m. = मूषकाराति Râǵan. im ÇKDr.

मूषिकाह्वय (मूषिक + आ°) m. *Salvinia cucullata* Roxb. Gaṭâdh. im ÇKDr.

मूषिक्रिका f. = मूषिकका P. 7,3,46, Sch.

मूषिकोत्कर (मूषिक oder मूषिका + उ°) m. *Maulwurfshaufen* Mṛkkh. 47,6.

मूषिपर्णिका f. = मूषिकपर्णी Çabdar. im ÇKDr.

मूषीक m. f. (आ) = मूषिक *Ratte, Maus* Çabdar. im ÇKDr.

मूषीककर्णी f. = मूषककर्णी Çabdar. im ÇKDr.

मूषीकरण (von मूषा + 1. कर्) n. *das Schmelzen im Tiegel* Verz. d. Oxf. H. 320,a,21.

मूष्यायण adj. = अज्ञातपितृक ÇKDr. und Wilson; fehlerhaft für आमुष्यायण.

मूसरिःफ und मूसरीफ (aus dem Arabischen) N. des 4ten Joga Ind. St. 2,268. 275.

मृकण्ड m. N. pr. = मृकण्डु Bhâg. P. 4,1,44. fg. Wilson, Sel. Works 1,12. VP. 1,152 (v. l. मृकण्डु). v. l. im gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38. मृकण्डक Çabdar. im ÇKDr.

मृकण्डु m. N. pr. eines alten Weisen, Vaters des Mârkaṇḍeja, Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. Mârk. P. 52,16. Verz. d. Oxf. H. 10,a,4. 18,b,15. 19,a,38. 82,b,31. Verz. d. B. H. No. 452. Pańkat. 1,4,22.

मृक्तवाहस् (मृक्त von मर्च् + वा°) N. pr. des Dvita, aus dem Geschlechte des Atri, ṚV. 5,18,2. ṚV. Anukr.

मृक्ष (von मर्ष्) m. etwa *Striegel, Kamm* oder ähnlich: मृक्षो अश्व्यः ṚV. 8,55,3. Indra wird mit einem kratzenden Werkzeuge verglichen, das den Verschluss der Heerde aufreisst; auch कोश ebend. bezeichnet wohl ein *Geräthe*. Sâj.: शोधक, प्रक्षिप्तपरिष्टिपथ oder प्रक्षालित (मृक्ष zu 1. मर्ज् ziehend).

मृक्षकनाटक n. Titel eines Nâṭaka Ind. St. 1,466.

मृक्षिणी f. (wenn zu मर्ष्, dann so v. a. *radens, den Boden aufreissend*) etwa *Sturzbach, torrens*: ता अंहरवन्नार्ष्टिषेणेन सृष्टा देवापिना प्रेषिता मृक्षिणीषु ṚV. 10,98,6.

मृग 1) m. a) *ein Thier des Waldes, Wild*; = पशु (!) AK. 3,4,3,21. H. an. 2,42. fg. Med. g. 16. = रूप Halâj. 5,30. — ṚV. 1,173,2. 191,4. भीम 154,2. 190,3. भूर्णि 8,1,20. 5,36. गोभिर्यदीमन्ये अस्मन्मृगं न व्रा मृगयन्ते 2,6. मृगो अस्या दूतः 6,75,11. 9,96,6. 10,86,22. वारण 8,33,8. 10,40,4. हस्तिन् 1,64,7. 4,16,14. महिष 8,58,15. 9,92,6. 10,123,4. हिरण्येन परिवृतान्कृष्णान्शुक्लदतो मृगान् (*Elephanten* nach Sâj.) Ait. Br. 8,23. Araṇjânî ist *Mutter des Wildes* ṚV. 10,146,6. AV. 4,3,6. 10,1,26. 12,1,48. 19,38,2. हसा इव सर्पन्ति मृगधर्मा वै यज्ञः Pańkav. Br. 6,7,10. 24,11,2. Ait. Br. 3,31. Kauç. 115. 127. पशवश्चैव मृगाश्चैव M. 12,42. पशून्, मृगान्, व्यालान् 1,39. 43. मृगपक्षिणः 5,22. 17. 23. 8,297. 12,9. 55. MBh. 1,5890. 3,2508. 15669. Spr. 1263. Varâh. Bṛh. S. 30,2. fgg. 97,7. Trik. 3,2,6. H. 931. व्यालानां मृगपक्षिणाम् Suçr. 1,24,4. मृगाणामधिपः (शार्दूलः) MBh. 3,2432. 4,51. सिंहो मृगाधिपत्ये ऽपि न मृगैः परिवार्यते Spr. 2857. आरण्यानां च सर्वेषां मृगाणां माहिषं विना । स्त्रीक्षीराणि चैव वर्ज्यानि M. 5,9. मृगगर्ताश्रयाशराः 7,72. वने घोरे मृगव्यालनिषेविते MBh. 3,2355. 15668. श्रूयते पर्णशब्दाश्च मृगाणां चरतां वने 16822. क्रव्यादांस्तु मृगान् M. 11,137. नानामृगगणाकीर्णं (आश्रमपदं) R. 1,51,23. Brahma-P. in LA. (II) 49,12. यथा नयत्यसृक्पातैर्मृगस्य मृगयुः पदम् M. 8,44. 9,44. स्याद्धा मृगव्रणे शुचिः Spr. 2997. Suçr. 1,182,7. Varâh. Bṛh. S. 91,2. 107,11. वन्य° 91,1. °चेष्टित Titel des 91ten Adhj. क्षुद्र° R. 3,33,21. Suçr. 2,139,13. — b) im Besonderen *das Wild aus dem Antilopen- und Hirschgeschlecht, Gazelle* AK. 2,5,8. H. 1293. H. an. Med. Halâj. 2,75. मा वो मृगो न यवसे जरिता भूदजोष्यः ṚV. 1,38,5. वृको न तृष्णजं मृगम् 105,7. 9,32,4. AV. 5,21,4 (oder Bed. a.). TBr. 3,2,5,6. TS. 6,1,3,7. अजिनानि मृगेषु भवन्ति Çat. Br. 11,8,4,3. M. 11,68. कृष्णसार 2,23. कृष्ण Jâǵń. 1,2. पृषत R. 2,93,17. °यूथप MBh. 1,5569. R. 3,49,21. 25. Ragh. 1,40. 50. 2,17. Çâk. 5,1. 2. 4. Varâh. Bṛh. S. 86,23. 43. 88,3. 7. 33. Verz. d. B. H. No. 897. Mârk. P. 65,20. 22. Spr. 2009. 2234. 2236. fg. चर्ममय 2303. Hit. 17,14. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,b,35. हेम° Spr. 283. मृगभेम् M. 12,67. मृगचर्मन् R. 3,75,17. *Bisamthier* Megh. 53. In den Flecken des Mondes sieht der Inder eine *Gazelle* (oder einen *Hasen*) Halâj. 1,44; vgl. मृगधर u. s. w. — c) *die Gazelle am Himmel*: α) *das* Nakshatra Mṛgaçiras H. 109. H. an. Med. Ait. Br. 3,33 (nach Sâj.). Varâh. Bṛh. S. 71,7. 101,3 =

Bṛh. 16,3. Ind. St. 5,297. — β) *der Steinbock im Thierkreise* (oder überh. *der 10te Bogen von 30° in einem Kreise*) Sûrjas. 3,49. 12, 49. 63. 66. 13,7. Varâh. Bṛh. S. 3,2. 40,14. Bṛh. 1,6. 10. 12. 5,20. 8,11. 11,6. fgg. 18,3. 19,3. 25,3 u. s. w. Laghuǵ. 1,21 in Ind. St. 2, 282. Siddhântaçir. 5,15. 28. Wilson, Sel. Works 2,150. — d) *ein Elephant mit bestimmten Merkmalen* H. 1218. H. an. Med. Halâj. 2,60. Varâh. Bṛh. S. 67,3. fgg. भद्रैर्मन्द्रैर्मृगैश्चैव मातङ्गैर्दसकस्तिभिः R. 1,6,24. भद्रमन्द्रमृगान्वितैः (द्विपैः) R. Gorr. 1,6,26. — e) *Vogel, namentlich ein grosser, hochfliegender*: पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभे ṚV. 1,182,7, wo der Beisatz पतरु zeigt, was die Grundbedeutung des Wortes ist. मृगाणां चरणे चरन् 10,136,6. vielleicht auch 1,145,5. 7,87,6. — f) Bez. eines von Indra bekämpften Dämons (vgl. मृगय) ṚV. 1,80,7. 5,29,4. 32,3. यदीं मृगाय हन्तवे उशना वधं यमत् 5,34,2. 8,82,14. Vgl. मृगय. — g) N. eines Genius, der eine best. Stelle in einem in 81 (eig. 63) Fächer eingetheilten Hausplane einnimmt, Varâh. Bṛh. S. 53,44. — h) Bez. *einer best. Art von Männern, deren Benehmen beim coitus dem des Rehbocks ähnlich ist*: वदति मधुरवाणीं दीर्घनेत्रो ऽतिभीरुश्चपलमतिः सुदेहः शीघ्रवेगो मृगो ऽयम् । — । मृगे तुष्टा च चित्रिणी । — । चित्रिणीमृगयोर्योनिमेढ्रको च तथाविधौ (d. i. चतुरङ्गुलौ) Ratim. im ÇKDr. मृगदिव्रासिभेदेन सुरतभेदनिरूपणम् Verz. d. Oxf. H. 218, b, 17. — i) N. pr. des hauptsächlich von Brahmanen bewohnten Gebiets in Çakadvîpa MBh. 6,436. fg. मंग od. Bomb.; vgl. मग. — k) = मृगनाभि, मृगमद *Moschus* Bhar. zu AK. Varâh. Bṛh. S. 77,12. 26. fg. — l) *der Monat* Mârgaçîrsha. — m) *ein best. Opfer* Âgajapâla im ÇKDr. — n) nom. act. (vgl. मृगय) *das Suchen* (अन्वेषणा, अन्विष्टि, मार्गणा) AK. 3,3,30. Trik. 3,3,66. Med. Hâr. 266. *das Bitten* H. an. Med. die Bed. *Jagd* (H. an. Vjutpatt. im ÇKDr.; es kann jedoch मृगया Fehler für मृगणा sein) nehmen Bopp und Benfey Draup. 6,14 an; hier ist aber mit MBh. 3,15670 मृगेन्द्रो st. मृगेन (sic) zu lesen. — 2) f. ई Vop. 4,15. a) *Hirschkuh* AK. 3,4,13,53. Hariv. 4781. R. 2,24,17. 93,17 (102,19 Gorr.). Kumâras. 3, 36. Ragh. 5,7. 12,37. 13,25. Çâk. 144. Vikr. 121. Varâh. Bṛh. S. 48,13. Mârk. P. 65,21. fg. बालमृगीनेत्रै: Kathâs. 55,200. — b) N. pr. *der Urmutter der Gazellen* MBh. 1,2624. 2626. R. 3,20,22. 24. Vahni-P. im ÇKDr. — c) Bez. *einer best. Art von Frauenzimmern* (vgl. 1,h.) H. an. Med. Vgl. मृगीपति. — d) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 158 (III, 3). Khandom. 4. — e) *Besessenheit, Fallsucht* ÇKDr. — Vgl. असितमृग, ईहा°, कष्ण°, क्रीडा°, गन्ध°, गृह°, गो°, गोडक°, गौर°, ग्राम°, चित्र°, तारा°, निशा°, पर्ण°, पुरुष°, भ्रमृग, भद्रमृग, भद्रमन्द्र°, महा° (महामृगाः R. 2,28,8 schlechte Lesart für तथा मृगाः, wie die ed. Bomb. hat), मृगी°, व्याल°, शाखा°, शाला°, 2. मार्ग, मार्गिक.

मृगकानन (मृग + 1. का°) n. *ein wildreicher Wald, Wildgehege* Kathâs. 54,3. 69,36. — Vgl. मृगारण्य, मृगवन.

मृगकायन m. patron., pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 6 v. u. Wohl fehlerhaft.

मृगक्षीर (मृग + क्षीर) n. *Gazellenmilch, Milch von einer Hirschkuh* gaṇa कुक्कुट्यादि zu P. 6,3,42, Vârtt. 1.

मृगगामिनी (मृग + गा°) f. *ein best. Heilmittel* (विडङ्ग) Râǵan. im ÇKDr.

मृगचरित s. u. मृगचारिन्.

मृगचर्मीय (von मृग + चर्मन्) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113, b, 35.

मृगचर्या (मृग + च°) f. *das Verfahren nach Art des Wildes, der Gazellen* (als eine Art Kasteiung) MBh. 5,4068. एवं गोमृगकाकचर्यया व्रजंस्तिष्ठन्नासीनः Bhâg. P. 5,5,34.

मृगचारिन् (मृग + चा°) adj. *nach Art des Wildes (der Gazellen) verfahrend* (um sich zu kasteien) MBh. 5,4072 (f.). 13,647. Vgl. काकमृगगोचरितः पिबति खादत्यवमेहति स्म Bhâg. P. 5,5,34 und गोचारिन् (richtiger *nach Art der Kühe verfahrend*; Nîlak.: गोवन्मुखेनैव (lies मुखेनैव) चरतः हस्तव्यापारशून्याः; vgl. MBh. 1,3644).

मृगचेटक m. *a wild or pole cat* Wilson nach Çabdar. Offenbar eine falsche Form.

मृगजालिका (मृग + जा°) f. *ein Netz zum Fangen des Wildes* H. 928. Halâj. 2,442.

मृगजीवन (मृग + जी°) m. *ein Jäger von Profession* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 13,2390. 2400.

मृगणा (von मृगय) f. *das Suchen* AK. 3,3,30.

मृगण्यु (von मृगय und dieses von मृगणा, मृगणा) adj. *Wild jagend* ṚV. 10,40,4.

मृगतीर्थ (मृग + तीर्थ) n. *Wildpfad*, so heisst *der Weg, auf welchem die Priester am Ende der* Savana *den heiligen Raum verlassen um körperliche Bedürfnisse zu befriedigen*, Âçv. Çr. 5,11,2. Lâṭj. 2,6,15.

मृगतृष् (मृग + तृष्) f. *des Wildes Durst*, Bez. *einer Luftspiegelung, bei der man Wasser zu sehen wähnt*, Çabdar. im ÇKDr.

मृगतृषा f. dass. Çabdar. im ÇKDr. Kâm. Nîtis. 3,13.

मृगतृष्णा f. dass. AK. 1,1,2,37. H. 101. Spr. 2233. 5173. Dhûrtas. in LA. 74,4. मृगतृष्णाम्भसि स्नातः Verz. d. Oxf. H. 250, b, 15.

मृगतृष्णि f. dass. Bhâg. P. 7,9,25.

मृगतृष्णिका f. dass. Bhar. zu AK. ÇKDr. Vjutp. 76. R. 5,31,40. Çâk. 143. Spr. 2661. 2976. Prab. 97,2.

मृगतोय (मृग + तोय) n. *das* (nicht vorhandene) *Wasser in einer Luftspiegelung* Nîlak. 164.

मृगत्व (von मृग) n. *das Gazelle-Sein, der Zustand einer Gazelle* R. 3, 64,24. Bhâg. P. 5,8,27. 30. Mârk. P. 74,38.

मृगदंश (मृग + दंश beissend) m. *Jagdhund, Hund* überh. H. 1280. Halâj. 2,126.

मृगदंशक (मृग + दं°) m. dass. AK. 2,10,22.

मृगदाव (मृग + दाव) m. *Wildpark* Lalit. ed. Calc. 20,12. 13. 331,12. Fouc. 374. Wassiljew 301. Hiouen-thsang 1,33. 355. 363. Vie de Hiouen-thsang 132. 283. Schiefner, Lebensb. 247 (17); hier fälschlich मृगाउव.

मृगदृश् (मृग + दृश्) 1) adj. f. *gazellenäugig*, subst. *ein gazellenäugiges Weib* Spr. 647. 1265. 3752. Çiç. 9,53. पुर° Râǵa-Tar. 5,431. Vgl. मृगीदृश्. — 2) m. *der Steinbock im Thierkreise* Ind. St. 2,260.

मृगद्युत् und मृगद्यू s. u. 4. द्युत् und द्यू.

मृगधर (मृग + धर) m. 1) *der Mond* Çiç. 9,34. Vgl. मृग 1,b. am Ende. — 2) N. pr. eines Ministers des Prasenaǵit Schiefner, Lebensb. 270 (40). °मातृ Vjutp. 94. Vgl. मृगार.

मृगधूम (मृग + धूम) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6071.

मृगधूर्त (मृग + धूर्त) m. *Schakal* Saṁkshiptas. im ÇKDr. °क m. dass. AK. 2,5,5. H. 1290. Halâj. 2,74. Vgl. Spr. 1445.

मृगनाभि (मृग + ना°) m. 1) *Moschus* AK. 2,6,31. H. 644. Hâr. 103. Halâj. 2,389. Ratnam. 135. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,125. Ṛt. 6,12. Kumâras. 1,55. Ragh. 17,24. Kaurap. 9. — 2) *Bisamthier*: दृषदो वासितोत्सङ्गा निषणमृगनाभिभिः Ragh. 4,74. निषणानामुपविष्टानां मृगाणां नाभिभिः कस्तूरीभिर्वासित उत्सङ्गो यासां ताः Schol. in der ed. Calc.; *quorum superficies odorata erat moscho hinnuleorum, qui ibi consederant* Stenzler. Vgl. नाभि, welches auch schon das *Bisamthier* bezeichnet.

मृगनाभिजा (मृ° + जा von 1. जा) f. *Moschus* H. 643.

मृगनाभिमय (von मृगनाभि) adj. *aus Moschus gebildet* Hariv. 7871.

मृगनेत्र (मृग + नेत्र) adj. f. आ 1) *das* Nakshatra Mṛga *zum Führer habend* P. 5,4,116, Vârtt. 2, Sch. रात्रि Vop. 6,80. Med. r. 293. Brahma-P. und Malamâsat. im ÇKDr. — 2) f. *gazellenäugig, ein gazellenäugiges Weib* Med. r. 293. sh. 43.

मृगपति (मृग + प°) m. 1) *der Herr des Wildes*, Bez. *des Löwen* H. 1284. Halâj. 2,59. Hariv. 12705. Spr. 2765. Varâh. Bṛh. S. 17,24. Bhâg. P. 5,25,10. *des Tigers* MBh. 12,4277. — 2) *Rehbock*: तं मत्कोशयने मृतं त्रितिनाथं गतायुषम् । भार्याः स्म दृष्ट्वा क्रोशन्ति मृग्यो मृगपतिं यथा ॥ Hariv. 4781.

मृगपद् n. = मृग्याः पदम् gaṇa कुक्कुट्यादि zu P. 6,3,42, Vârtt. 1.

मृगपालिका (मृग + पा°) f. *Bisamthier* Çabdârthak. bei Wilson.

मृगपिप्लु (मृग + पिप्लु) m. *der Mond* Trik. 1,1,85. Vgl. u. मृग 1, *b.* am Ende.

मृगप्रभु (मृग + प्रभु) m. *der Herr des Wildes*, Bez. *des Löwen* Kathâs. 60,200.

मृगबन्धिनी (मृग + ब°) f. *ein Netz zum Fangen des Wildes* AK. 2,10,27.

मृगभक्ता (मृग + भक्त) f. *Nardostachys Jatamansi Dec.* Râǵan. im ÇKDr.

मृगभोजनी (मृग + भोजन) f. *Koloquinthe* Suçr. 2,103,21.

मृगमद (मृग + मद) m. *Moschus* AK. 2,6,3,31. H. 644. Hâr. 103. Halâj. 2,389. Ratnam. 135. Çrut. 44. Kathâs. 22,96. 56,49. Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,5 (pl.). Gît. 1,29. 7,22. Dhûrtas. in LA. 92,8.

मृगमदवासा (मृ° + वास) f. *Moschusbeutel* Râǵan. im ÇKDr.

मृगमन्द (मृग + मन्द) 1) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. Gorr. 1,6,27. 3,20,25. Vgl. मृगमन्द्र. — 2) f. आ N. pr. *der Urmutter der Löwen und* Sṛmara (und Kamara) MBh. 1,2624. 2626. R. ed. Bomb. 3, 14,21. 23; vgl. मृगवती.

मृगमन्द्र (मृग + म°) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. ed. Bomb. 1,6,25.

मृगमय (von मृग) adj. *vom Wild kommend* Nir. 9,19.

मृगमातृका (मृग + मा°) f. *ein best. Thier* Suçr. 1,200,9. 18. *Hirschkuh* Wilson. Suçr. 2,412,4 haben wir भृगमात्रिकान्, wofür wir früher मृगमात्रिकान् oder मृगमात्रकान् vermutheten; vielleicht dass auch hier मृगमातृकान् oder °मातृका: zu lesen ist.

मृगमास (मृग + मास) m. *der Monat* Mârgaçîrsha Varâh. Bṛh. S. 21,30.

मृगमुख (मृग + मुख) m. *der Steinbock im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 11, 7. 10. — Vgl. मृगास्य.

मृगय् (von मृग), मृगयते Dhâtup. 35,46. aus metrischen Rücksichten auch act. 1) (dem Wilde) *nachsetzen, verfolgen, jagen*: गोभिर्यदीमन्ये अस्मन्मृगं न व्रा मृगयन्ते Ṛv. 8,2,6. AV. 4,36,3. 10,5,42. (लुब्धकः) मृगयामास वै मृगम् MBh. 13,265. मृगयेयम् Hariv. 14632. युष्मद्विधान्मृगये ग्रामसिंहान् Bhâg. P. 3,18,10. रामो मृगं मृगयते वनवीथिकासु Mahân. im ÇKDr. — 2) *suchen*: आस्येन तु यदाहारं गोवन्मृगयते मुनिः MBh. 1,3644. 3,2517. मृगयध्वं नलम् 2655. Hariv. 4087. छिद्रं हि मृगयन्ते ऽत्र R. 1,11,16. सेवायै मृगयामहे नरमेहा मूढाः Spr. 1527. 4705. Bhaṭṭ. 6,98. मृगयाणा MBh. 3,2745. 5, 3464. मृगयितुम् 3,2741. मृगयामि 1,5897. मृगयिष्यन्ति 3,2596. मृगयां बभूव 10074. मृगयन्त् 5,3511. मृगयत R. Gorr. 1,42,10. 11,21. 4,50,3. 20. Spr. 3857. Bhâg. P. 3,21,27. 4,8,28. काप्यन्या मृग्यतां त्वया Spr. 4818. Bhâg. P. 4,8,23. Vikr. 32,16. अन्तर्यश्च मुमुक्षुभिर्नियमितप्राणादिभिर्मृग्यते 1. मृगित AK. 3,2,54. H. 1491. — 3) *durchsuchen*: मृगयस्व दिशं पूर्वाम् R. 4,40,17. मार्गं मार्गं मृगयति मृगारातिरामे Mahân. 154. *besuchen*: नैमिषं मृगयानस्य (so beide Ausgg.) MBh. 3,8038. मृगयित्वा बहून्ग्रामान्राष्ट्राणि नगराणि च 4,865. — 4) *Etwas suchen* so v. a. *zu erlangen streben, einer Sache nachgehen, trachten nach* (acc.): यज्ञं दीक्षां तथा होमान्यज्ञान्यन्मृगयामहे MBh. 14,2876. एतावदेव मृगये Mâlav. 95. न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत् Kumâras. 5,45. ad Çâk. 62. य आत्मनः प्रियहिते हित्वा मृगयते ऽप्रियम् Spr. 4750. 5059. लुब्धकाद्गीतलोभेन मृगो मृगयते वधम् 2998. भूयो मृगयेत युद्धम् Hariv. 9830. मृगयत्रणाम् Bhâg. P. 3,17,20. — 5) *Etwas* (acc.) *von Jmd* (abl. gen. oder सकाशात्) *verlangen, fordern, sich erbitten*: वयो रूपं कुलं शीलं वित्तं चेति वरस्य यत् । मृग्यते Spr. 2724. हिरण्यगुप्तस्य किंचिन्मृगयितुं धनम् Kathâs. 4,43. कीर्तिसोमतः । मृगयस्व धनं किंचित् 61,305. तत्सकाशादयं किंचिद्दृश्य मृगयामहे 52,299. — 53,5. 56,296. — Vgl. मार्ग्, मृग्य्.

— परि *suchen* R. 5,14,62.

— प्र s. प्रमृग्य.

— वि *suchen*: श्रियेतैरेङ्ग विमृग्यमाणया Bhâg. P. 4,8,28. *untersuchen, prüfen*: बलं तावद्विमृग्यताम् Hariv. 4980, v. l. der neueren Ausg. für विमृष्यताम् d. i. विमृश्यताम्.

मृगय m. N. pr. eines von Indra bekämpften Dämons Ṛv. 4,16,13. 8,3,19. 10,49,5. — Vgl. मृग 1, *f.*

मृगयस् (von मृगय्) m. *Wild*: त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः Ṛv. 2,38,7.

मृगया (wie eben) f. P. 3,3,101, Vârtt. *Jagd* AK. 2,10,24. H. 738. 927. Halâj. 2,280. H. an. 2,42 (= मृग). M. 7,47. 50. R. 2,49,15. Çâk. 38. Spr. 2235. Kâm. Nîtis. 14,26. Kathâs. 21,28. 27,145. Daçak. 4,77. °शील MBh. 3,15573. °रस Vet. in LA. (II) 5,1. °व्यसन Kâm. Nîtis. 14, 24. °क्रीडा 28. °क्रीडन 42. °वेष Çâk. 24,15. राजर्षीणां च लोके ऽस्मिन्नभ्यस्या मृगया वने R. Gorr. 2,46,16. मृगयां गन्तुम् MBh. 1,2384. 13,583. ययुः 3,15574. R. 1,19,23. Schol. zu Kâtj. Çr. 24,5,21. °यान Kâm. Nîtis. 14,41. मृगयामटते वने R. 2,97,10. चर् R. Gorr. 2,91,4. 3,49,18. निर्यातः MBh. 13,546. प्रयाताः 3,15607. पर्यटिष्यामि R. 2,49,14 (46,15 Gorr.). विहरन् R. Gorr. 2,36,6. °विहारिन् Çâk. 17,21. °विहार Z. d. d. m. G. 14,574,16. मृगयायै नृपो ययौ Kathâs. 52,125. स निरगान्मृगयायै 66,144. Personificirt im Gefolge des Revanta Varâh. Bṛh. S. 58,56.

मृगयारण्य (मृगया + अ°) f. *ein zum Jagen eingerichteter Wald, Wildgehege*: कारयेन्मृगयारण्यं क्रीडाहेतोर्मनोरमम् Kâm. Nîtis. 14,28. — Vgl. मृगकानन.

मृगयावन (मृ° + वन) n. dass. Kathâs. 27,153.

मृगयुं (von मृगय्) Uṇâdis. 1,38. VS. Prât. 5,21. 1) *Jäger* AK. 2,10,21. H. 927. an. 3,501. Med. j. 100. Halâj. 2,421. AV. 10,1,26. VS. 16,27. 30,7. TBr. 1,5,1,1. Pañkav. Br. 14,9,12. M. 4,212. 8,44. MBh. 5,2458. Kathâs. 27,151. मृगयोर्गायनं यथा (vgl. Spr. 2998) Bhâg. P. 3,31,42. 4,13,40. 17,14. — 2) *Schakal.* — 3) Bein. Brahman's H. an. Med.

मृगरसा (मृग + रस) f. *eine best. Pflanze,* = मृगादनी, सहदेवी Râgan. im ÇKDr.

मृगराज् (मृग + राज्) m. *der König der Thiere des Waldes,* Bez. 1) *des Löwen* Çabdar. im ÇKDr. R. 6,79,22. Kathâs. 60,93. Çiç. 9,18. Bhâg. P. 3,13,31. *der Löwe im Thierkreise* Ind. St. 2,259. — 2) *des Tigers* N. 12,26.

मृगराज (मृग + राज) m. *der König der Thiere,* Bez. 1) *des Löwen* Çabdam. im ÇKDr. Ragh. 6,3. Spr. 2091. Kathâs. 60,19. 142. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,10. auch wohl MBh. 3,12369. R. Gorr. 2,12,4. 4,26,25. 6,35,9. *der Löwe im Thierkreise* Varâh. Bṛh. S. 27,14. — 2) *des Tigers* MBh. 1,5577. 5585. 5589. — 3) *des Mondes;* s. u. मृगराजलक्ष्मन्.

मृगराजधारिन् (मृ° + धा°) m. wohl *der Mond* Vikr. 70,14. *der Löwengestaltete* (d. i. *der Löwe im Thierkreise*) Bollensen, *some holy sage in the form of a deer* Cowell.

मृगराजलक्ष्मन् (मृ° + ल°) adj. *den Löwen* (oder *den Mond*) *zum Zeichen habend* so v. a. *diesen Beinamen führend* (vgl. श्रीकण्ठपदलाञ्छनो भवभूतिः Uttararâmak. 1,10): कवेर्मृगराजलक्ष्मणो भट्टनारायणस्य Veṇîsaṁh. in Verz. d. Oxf. H. 145,*b*,25. = सिंहचिह्न Gagaddh.; मृगराजश्चन्द्रः स एव चिह्नं यस्य। कविचन्द्रस्येति यावत्। इन्द्र इति कश्चित्। यद्वा सिंहसदृशस्य। यद्वा पशुपतिप्रधानस्य eine Randglosse. — Vgl. मृगराजधारिन्.

मृगराटिका (मृग + रा°?) f. *eine best. officinelle Pflanze,* = जीवन्ती Râgan. im ÇKDr.

मृगरिपु (मृग + रिपु) m. *des Wildes Feind, der Löwe* Halâj. 2,39.

मृगरोमज (मृग-रोमन् + 1. ज) adj. *wollen* AK. 2,6,2,13. H. 670.

मृगलाञ्छन (मृग + ला°) m. *der Mond* H. 105, Sch. Çabdar. im ÇKDr. मअलञ्छण im Prâkrit Vikr. 43,11. Dhûrtas. in LA. 91,8.

मृगलाञ्छनज (मृ° + 1. ज) m. *der Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Merkur* Varâh. Bṛh. S. 19,12.

मृगलेखा (मृग + ले°) f. *der als Gazelle erscheinende Streifen im Monde* Ragh. 8,42.

मृगलोचना (मृग + लोचन) f. *eine Gazellenäugige* H. an. 3,741.

मृगव *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 181. Mél. as. 4,637, N.

मृगवती (f. von °वत् und dieses von मृग) f. N. pr. *der Urmutter der Bären und* Sṛmara R. 3,20,22. 24. — Vgl. मृगमन्द्रा und मृगावती.

मृगवधाजीव (मृग-वध + आ°) m. *Jäger* AK. 2,10,21. Hâr. 27. °जीविन् H. 927.

मृगवन (मृग + वन) n. *ein wildreicher Wald, Wildgehege:* °तीर्थ N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,41.

मृगवल्लभ (मृग + व°) m. *eine best. Grasart, eine Lieblingsspeise der Gazellen;* = कुन्दर Râgan. im ÇKDr.

मृगवाहन (मृग + वा°) m. *der Gott des Windes, Wind* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मृगवीथी (मृग + वी°) f. *Gazellenbahn,* Bez. *desjenigen Theils der Mondbahn, welcher die Sternbilder* Çravaṇâ, Çatabhishaǵ und Pûrvabhadrapadâ *umfasst,* VP. 226, N. Vgl. मृगाख्या वीथी Varâh. Bṛh. S. 9,1. 3, *welche drei Sternbilder von* Maitra *an umfasst.*

मृगवैपाक (मृग + वै°?) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

मृगव्य (von मृगयु) n. *Jagd* AK. 2,10,24. H. 927. 1281. Halâj. 2,127. 280. Râga-Tar. 6,158. मृगव्यमचरद्वने Mârk. P. 127,1. मृगव्यामगमत् 112, 1 fehlerhaft entweder für मृगयाम° oder मृगव्यम°.

मृगव्याध (मृग + व्याध) m. 1) *Jäger* MBh. 3,2387. 2389. Spr. 4846. Râga-Tar. 5,196. — 2) *der Stern Sirius* Ait. Br. 3,33. Sûrjas. 8,10. 9,12. — 3) Bein. Çiva's MBh. 14,197. — 4) N. pr. eines der 11 Rudra MBh. 1,2566. 4825. Hariv. 11531. 13187. 13631. 13637. 13640. fg. 14169. VP. 121.

मृगव्याधीय adj. von मृगव्याध Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,40.

मृगशायिका (मृग + शा°) f. *die Art und Weise des Liegens der Gazellen:* शयीत °काम् *liege ruhig wie eine Gazelle* Spr. 3496.

मृगशाव (मृग + शाव) m. *das Junge einer Gazelle:* °शावाक्षी MBh. 3,2391. R. 3,79,13. Spr. 2831. 3118. °शावक am Ende eines adj. comp. Varâh. Bṛh. S. 48,13.

मृगशिर n. *das* Nakshatra Mṛgaçiras, Weber, Nax. 2,370. Gjot. 38. °शिरा f. Çabdar. im ÇKDr.

मृगशिरस् (मृग + शि°) 1) n. N. *des 3ten* (später *des 5ten*) Nakshatra AK. 1,1,2,24. H. 109. AV. 19,7,2. Âçv. Çr. 2,1,10. Kâtj. Çr. 4,7,2. Çâṅkh. Gṛhj. 1,26. Pâr. Gṛhj. 1,4. 3,2. Varâh. Bṛh. S. 10,5. 15,3. 32,8. 98,12. 15. 100,1. 102,1. fg. 105,4. Nach Râjam. zu AK. auch masc. ÇKDr. — 2) adj. *a) unter dem* Nakshatra Mṛgaçiras *geboren* P. 4,3,37, Sch. — *b)* (हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,41. — Vgl. मार्गशिर fgg.

मृगशीर्ष 1) n. *das Sternbild* Mṛgaçiras AK. 1,1,2,24. H. 109. Çat. Br. 2,1,2,8. TS. 4,4,10,1. TBr. 3,1,1,3. TBr. Comm. 1,204, 6 v. u. Bhâg. P. 5,23,6. Nach Bhar. zu AK. auch m. und f. (आ) ÇKDr. — 2) adj. *a) unter dem* Naxatra Mṛgaçiras *geboren:* मृगशीर्षाख्या (v. l. मार्ग° und मार्गशिराख्या) गर्भाः Varâh. Bṛh. S. 21,9. — *b)* (मास) *der Monat* Mârgaçîrsha Varâh. Bṛh. S. 105,14. — *c)* (हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,3.

मृगशीर्षक adj. (हस्त) = मृगशीर्ष 2, *c.* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,29. 202,*a*,10.

मृगशीर्षन् m. *das Sternbild* Mṛgaçiras Bhar. zu AK. ÇKDr.

मृगशृङ्गव्रतिन् (मृग-शृङ्ग + व्रत) m. pl. N. einer Secte Vjutp. 91.

मृगश्रेष्ठ (मृग + श्रेष्ठ) adj. *der Beste unter den Thieren des Waldes,* Bez. *des Tigers* MBh. 3,2435.

मृगसक्थ n. = मृगस्य सक्थि P. 5,4,98. Vop. 6,48. 51.

मृगसत्त्र (मृग + स°) n. N. einer 19tägigen *Feier* Pañkav. Br. 23,13,4.

मृगहन् (मृग + हन्) m. *Jäger* MBh. 3,2460. Bhâg. P. 6,18,57.

मृगाक्षी (मृग + 3. अक्ष) 1) *eine Gazellenäugige* H. 506. an. 3,744. Med. sh. 43. Megh. 93. Spr. 2127. 2485. 5000. — 2) *Koloquinthe* H. an. Med. — 3) = त्रियामा H. an.

मृगाखरं (मृग + आ°) m. *Lager —, Aufenthalt des Wildes* TS. 7,5,21,

1. TBr. 3,9,12,3.

मृगाख्य (मृग + आख्या) adj. f. आ *nach der Gazelle benannt:* वीथी s. u. मृगवीथी.

मृगाङ्क (मृग + अङ्क) m. 1) *der Mond* AK. 1,1,2,16. 3,4,18,114. Halâj. 1,43. Mrkkh. 46,15. Varâh. Brh. 25,3. Râga-Tar. 2,12. — 2) *Kampher* (wie alle Synonyme des *Mondes;* vgl. AK. 2,6,2,32) ÇKDr. — 3) *Wind* Viçva im ÇKDr.; vgl. मृगवाहन. — 4) N. eines Schwertes Kathâs. 10, 45. मृगाङ्गक 73 wohl fehlerhaft für मृगाङ्कक. — 5) N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52.

मृगाङ्कदत्त (मृ° + दत्त) m. N. pr. 1) eines Sohnes des Amaradatta, Fürsten von Ajodhjâ, Kathâs. 69,17. fgg. Davon adj. °दत्तीय *ihn betreffend:* कथा 12. — 2) des Vaters des Arunadatta Verz. d. B. H. No. 932. Verz. d. Oxf. H. 303,*b*, N. 2.

मृगाङ्करस (मृ° + रस) m. Bez. *eines best. Receptes* Verz. d. B. H. No. 993.

मृगाङ्कलेखा (मृ° + ले°) f. N. pr. der Tochter eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 65,219. fgg.

मृगाङ्कवती (von मृगाङ्कवत् und dieses von मृगाङ्क) f. N. pr. zweier Fürstinnen Kathâs. 10,89. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,32.

मृगाङ्गक s. u. मृगाङ्क 4.

मृगाङ्गना (मृग + अ°) f. *Hirschkuh* Kumâras. 1,47.

मृगाजीव (मृग + आ°) m. 1) *Jäger.* — 2) *Hyäne* Çabdârthak. bei Wilson.

मृगाटवी (मृग + अ°) f. = मृगकानन, मृगवन Kâm. Nîtis. 7,36.

मृगाण्डजा (मृग - अण्ड + जा von 1. जा) f. *Moschus* Râgan. im ÇKDr.

मृगादु (मृग + 2. अदु) P. 3,2,68, Sch. *Tiger* Çabdârthak. bei Wilson.

मृगादन (मृग + अ°) 1) m. *Hyäne* AK. 2,5,1. H. 1285. *Jagdleopard* Akjuta zu AK. ÇKDr. — 2) f. ई *Koloquinthe* Ratnam. 15. Suçr. 2,25,16. 276,3. 385,16. = इन्द्रवारुणी, मृगेर्वारु (als verschieden vom vorhergehenden) und सहदेवी Râgan. im ÇKDr.

मृगाधिप (मृग + अ°) m. *der Fürst der Thiere des Waldes* d. i. *der Löwe* Hariv. 12706. Rt. 1,14. Kathâs. 23,46. 60,68. 108. 148. 254. Râga-Tar. 4,449. Pañkat. 31,2.

मृगाधिपत्य (मृग + आ°) n. *die Herrschaft über die Thiere des Waldes* Spr. 2857.

मृगाधिराज (मृग + अ°) m. = मृगाधिप Ragh. 2,41.

मृगान्तक (मृग + अ°) m. *Jagdleopard* Râgan. im ÇKDr.

मृगार 1) m. N. pr. des Verfassers von AV. 4,23—29. Anukr. eines Ministers des Prasenagit Burn. Intr. 260. vgl. मृगधर. — 2) = मृगारसूक्त Kauç. 27. — Vgl. मार्गार.

मृगारसूक्त (मृ° + सूक्त) n. Bez. von AV. 4,23—29. Kauç. 9. AV. Pariç. 34,26.

मृगाराति (मृग + अ°) m. 1) *der Gazellen Feind, — Verfolger:* राम Manân. 154. — 2) *Löwe* Kathâs. 70,122. — 3) *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

मृगारि (मृग + अरि) m. *der Feind des Wildes:* 1) *Löwe* H. 1284. Med. r. 207. *Tiger* Halâj. 2,71. Med. Kathâs. 21,15. — 2) *Hund.* — 3) *eine rothblühende Moringa* (रक्तशिग्रु) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मार्गार.

मृगारेष्टि (मृगार + 1. इष्टि) f. Bez. von TS. 4,7,15 (Ind. St. 3,395) und wohl auch AV. 4,23—29. Anukr. (मृगाविसंज्ञकानि Hdschr.).

मृगावती (von मृग mit suff. वत् + ई) f. N. der Dâkshâjanî an der Jamunâ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,17. N. pr. verschiedener Princessinnen Kathâs. 9,29. fgg. 30,44. fgg. Râga-Tar. 5,283. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12,12. °चरित्र n. Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1,283.

मृगाविध् m. *Jäger* Gatâdh. im ÇKDr. Vielleicht मृग + विध् (nicht आविध्) mit Dehnung des Auslautes wie in मर्माविध्.

मृगास्य (मृग + आ°) adj. *das Gesicht —, den Kopf einer Gazelle habend:* मकर Varâh. Brh. 1,5. m. *der Steinbock im Thierkreise* Ind. St. 2,260. — Vgl. मृगमुख.

मृगी s. u. मृग.

मृगीकुण्ड (मृ° + कु°) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,20.

मृगीत्व (von मृगी) f. *der Zustand einer Hirschkuh* Mârk. P. 74,40.

मृगीदृश् (मृ° + दृश्) f. *eine Gazellenäugige* Spr. 1836. Râga-Tar. 5, 357. Ind. St. 5,297.

मृगीपति m. *der Gatte* (पति) *der* Mrgî *genannten Frauen,* Beiw. Krshna's Pañkar. 4,8,47.

मृगीलोचना (मृ° + लोचन) adj. f. *gazellenäugig* Khandom. 4.

मृगू f. angeblich N. pr. der Mutter des Râma Mârgaveja Sâj. zu Ait. Br. 7,27.

मृगेक्षण (मृग + ई°) n. *ein Gazellenauge* Spr. 3555.

मृगेक्षणा (wie oben) f. 1) *eine Gazellenäugige* Varâh. Brh. S. 48,14. — 2) *Koloquinthe* Râgan. im ÇKDr.

मृगेन्द्र (मृग + इ°) 1) m. *der Fürst der Thiere des Waldes:* a) *Löwe* AK. 2,5,1. Bhag. 10,30. Hariv. 12724. fg. R. Gorr. 2,20,3. Ragh. 2, 30. 43. Rt. 1,27. Kâm. Nîtis. 10,34. Kathâs. 19,63. 60,115. Bhâg. P. 1,12,22. 4,6,20. °शाव Râga-Tar. 3,112. चक्रवर्म° 5,332. कुमारिल° LA. (II) 92,17. — b) *der Löwe im Thierkreise* Varâh. Brh. 11,8. — c) *Tiger* MBh. 3,2434. — 2) m. *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡ — — ◡ Colebr. Misc. Ess. II,158 (III,6). — 3) m. N. pr. eines Autors Hall 163. — 4) wohl n. Titel von Mrgendra's Werke (zum Çaivadarçana gehörig) Hall 163. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,31.

मृगेन्द्रचटक (मृ° *Löwe* + च°) m. *Falke* Hâr. 86.

मृगेन्द्रता (von मृगेन्द्र) f. *das Herrsein —, die Herrschaft über die Thiere des Waldes* Spr. 1544.

मृगेन्द्रमुख (मृ° + मुख) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡◡◡ — ◡◡ — ◡ — ◡ — — Colebr. Misc. Ess. II, 161 (VIII,11).

मृगेन्द्राणी (von मृगेन्द्र) f. *Gendarussa* (अटरूषक) *vulgaris Nees.* Râgan. im ÇKDr.; so u. वासक, aber fälschlich मृगेन्द्राक्षी in der alphabetischen Ordnung. — Vgl. सिंही.

मृगेन्द्रासन (मृगेन्द्र + 2. आ°) n. *Thron* H. 61. — Vgl. सिंहासन.

मृगेन्द्रास्य (मृगेन्द्र + आ°) adj. *ein Löwengesicht habend,* Bein. Çiva's Çiv.

मृगेर्वारु (मृग + इ°) 1) *Koloquinthe* Ratnam. 15. Suçr. 1,144,14. मृगै° (vgl. एर्वारु) 2,387,16. मृगैर्वारुक 1,24,7. — 2) *a white deer* Wils.; मृगेर्वारुक *ein best. zu den Höhlenbewohnern gezähltes Thier* (man streiche demnach den Artikel इर्वारुक) Suçr. 1,202,9.

मृगेश्वर (मृग + ई°) m. *der Herr der Thiere des Waldes* d. i. *Löwe* Varâh. Brh. S. 62,1. *der Löwe im Thierkreise* Varâh. Brh. 27,15.

मृगेष्ट (मृग + 1. इष्ट) m. *eine Art Jasmin* Râǵan. im ÇKDr.

मृगेर्वारु und °क s. u. मृगेर्वारु.

मृगोत्तम (मृग + उ°) 1) m. *eine überaus schöne Gazelle* R. 3,49,54. 51,22. — 2) n. *Gazellenkopf* d. i. *das* Nakshatra Mrgaçiras MBh. 13,4257; vgl. das folg. Wort.

मृगोत्तमाङ्ग (मृग + उ°) n. *das* Nakshatra Mrgaçiras Weber, Nax. 2,295.

मृग्य् (von मृग), मृग्यति Siddh. K. im gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27; vgl. Dhâtup. 26,137. *jagen:* मृगयन् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,11, Çl. 40. *suchen:* मृगयन्तः पदवीं तथाप्यकरुणा व्याधा न मुञ्चन्ति माम् Cit. im ÇKDr. मृगयति धनं लोकः *zu erlangen suchen, trachten nach* Dhâtup. a. a. O. — Vgl. मृगय्.

मृग्य (von मृगय्) adj. *zu suchen* R. 4,28,25. Bhâg. P. 4,8,22. 7,7,23. Bhaṭṭ. 7,42. Pańkar. 4,3,28. प्रत्युदाहरणं मृग्यम् *ein Gegenbeispiel muss man ausfindig zu machen suchen* Schol. zu RV. Prât. 4,41. तत्र मूलं मृग्यम् Siddh. K. zu P. 1,2,6. अ° *wonach man nicht trachten soll* Kumâras. 5,41.

मृच् (von मर्च्) f. *Drohung* oder *Versehrung* RV. 8,56,9. *Fanggarn* Sâj.

मृचय (wie eben) adj. etwa *dem Verderben unterliegend, hinfällig, vergänglich:* विश्वस्य देवी मृचयस्य जन्मनो न या रोषाति न ग्रभत् Ait. Br. 4,10. vom Brâhmaṇa selbst auf मर्चयति zurückgeführt; dieses soll nach Sâj. *gehen* bedeuten, also *gehend, sich bewegend.* मृशयस्य st. dessen Çâńkh. Çr. 9,20,27.

मृच्चय (मृद् + 1. चय) m. *Erdhaufe* Schol. zu Kâtj. Çr. 16,2,3. zur Erklärung von चरु Nir. 6,11.

मृच्छकटिका (मृद् + शक°) f. *ein irdenes Wägelchen* Mṛkkh. 95,24. n. Titel eines darnach benannten Dramas (प्रकरण) 1,10. fem. in den Unterschrr. der Acte.

मृच्छिलामय (von मृद् + शिला) adj. *aus Thon oder Stein gebildet:* नह्यम्मयानि तीर्थानि न देवा मृच्छिलामयाः Pańkar. 1,6,33.

मृज m. *eine Art Trommel* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. 2. मर्ज्, मार्ज् und मार्जन 3,b.

मृजा (von 1. मर्ज्) f. P. 3,3,104. 1) *Reinigung, Waschung* AK. 2,6, 2,22. H. 636. *Reinheit, Reinlichkeit:* मृजया रक्ष्यते रूपम् Spr. 3134. बह्वपत्या मृजाहीनाः (प्रजाहीनाः die neuere Ausg.) कुललक्षणवर्जिताः। एवं भविष्यन्ति तदा मनुष्याः कालकारिताः॥ Hariv. 11209. °विहीनां दीप्ताङ्गीं मण्डनार्हाममण्डिताम् R. 5,21,5. मृजोपेता Pańkar. 3,2,9. मृजान्वयाः (= शुद्ध्यनुगताः Schol.) शस्यविशेषपङ्क्तीः Bhaṭṭ. 2,13. — 2) *reine Haut, guter Teint:* रूपं विलासं गन्धं च मृजां (मज्जु die neuere Ausg.) भाषामथार्यताम्। तासां यादवनारीणां स्पृहयन्त्यसुरस्त्रियः॥ Hariv. 8760. °वर्णबलप्रद Suçr. 2,138,8. 139,5. *Teint* (छाया) überh. Varâh. Bṛh. S. 68,1. in der Unterschr. nach 94.

मृजानगर n. N. pr. einer *Stadt* Kshitîç. 27,20.

मृजावत् (von मृजा) adj. *sauber —, rein am Körper* MBh. 1,7422. 12, 4360. 13,5161. शिरस् Bhaṭṭ. 5,62.

मृज्य (von 1. मर्ज्) adj. = मार्ग्य P. 3,1,113. Vop. 26,19. *wegzuwischen, zu entfernen:* मृज्यः शोकश्च तेन ते Bhaṭṭ. 6,56.

1. मृड (von मर्ड्) 1) adj. *Erbarmen übend, gnädig* Kâṭh. 37,13. Âçv. Gṛhj. 4,8,19. — 2) m. *a)* ein Name des Agni: पूर्णाहुत्यां मृडो नाम Gṛhjasańgr. 1,9. — *b)* Bein. Çiva's P. 4,1,49. Vop. 4,23. AK. 1,1,1, 26. H. 197. Halâj. 1,13. Hariv. 7448. Bhâg. P. 4,2,8. 3,10. 7,9. Çiv. — 3) f. आ und ई Bein. der Pârvatî ÇKDr. angeblich nach Halâj.; vgl. मृडानी.

2. मृड am Ende eines comp. wohl Bez. *eines kleinen Gewichts Goldes:* उपचाय्यमृडं (उपचाय्यपृड P. 3,1,123 nebst Vârtt.) हिरण्यम् Kâṭh. 11,1 अष्टामृडं हि° 13,10, womit zu vgl. ist अष्टाप्रुड्हिरण्यम् *Gold im Gewicht von 8 Tropfen* (?) TS. 3,4,1,4.

मृडङ्कण Uṇâdis. 4,24. m. *Kind, Knabe* Uǵǵval.

मृडन (von मर्ड्) n. *das Begnaden, Beglücken, Erfreuen:* मृडनाय हि लोकस्य व्यक्तिस्ते (महेश्वर) ऽव्यक्तकर्मणः Bhâg. P. 8,7,35.

मृडय (wie eben) adj. in अमृडय *unbarmherzig* TS. 3,4,1,2.

मृळयत्तम (superl. von मृळयत्, partic. praes. von मर्ड्) adj. *überaus gnädig* RV. 5,73,9.

मृळयाकु (von मर्ड्) adj. *Erbarmen übend, gnädig, beglückend:* क्वा स्य ते रुद्र मृळयाकुर्हस्तः RV. 2,33,7. 8,68,7.

मृडाकु (wie eben) m. N. pr. eines Mannes gaṇa बिदादि zu P. 4,1, 104. — Vgl. मार्डाकव.

मृडानी (von मृड) m. *die Gattin* Mṛḍa's d. i. Pârvatî P. 4,1,49. Vop. 4,23. AK. 1,1,1,33. H. 203. Halâj. 1,15. Kathâs. 42,60. °पति Gît. 12,14 (मृदानी° gedr.). Prab. 56,7. °तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 316,b,21.

मृडितर् nom. ag. = मर्डितर् AV. 10,1,22. 12,3,9.

मृळीक (von मर्ड्; मृडीक Uṇâdis. 4,24; मृडीक Siddh. K.) 1) n. *Gnade, Erbarmen, gütige Gesinnung* RV. 1,25,3. 5. अग्ने मृळीकं वरुणे सचा विदः 4,1,3. 5. 7,86,2. मृळीके अस्य सुमतौ स्याम 8,48,12. मृळीकाय न आ गहि 10,150,1. — 2) m. *a)* N. pr. eines Vâsishṭha, Liedverfassers von RV. 9,97,25—27. 10,150. — *b)* मृडीक Bein. Çiva's Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,24. Nach Padman. *Gazelle* (मृग mit मृड verwechselt); *Fisch.* — Vgl. सुमृडीक und मार्डीक.

मृणाल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,117. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,a,8. m. f. (ई) und n. Trik. 3,5,24. f. ई AK. 3,6,1,7. *die essbare röhrige an den Knoten mit Fasern besetzte Wurzel der Lotusarten,* = बिस (was nicht richtig ist) AK. 1,2,2,41. H. 1165. Med. l. 124. Halâj. 3,60. = पद्ममूल Uǵǵval. बिसमृणालयोः कमलकुमुदवद्वान्तरभेदो ज्ञेयः Nilak. zu MBh. 13,4554. केचिद्बिसान्यखनंस्तत्र राजन्नन्ये मृणालान्यखनंस्तत्र विप्राः MBh. 13,4554. R. 6,96,3. समृणाल इव ह्रदः 4,14,4. बिसमृणाल° Suçr. 1,80, 13. 225,2. यथा बिसमृणालानि विवर्धन्ते समन्ततः। भूमौ पङ्कोदकस्थानि तथा मांसे सिरादयः॥ 326,21. यथा स्वभावतः खानि मृणालेषु बिसेषु च। धमनीनां तथा खानि 365,7. 2,38,7. मृणालासव 1,138,9. 2,20,19. पद्मोत्पल° 113,18. 208,7. 433,17. 424,2. येनाकारि मृणालपत्त्रमशनम् Spr. 2506. समुद्धृताशेषमृणालजालक (सरस्) Ṛt. 1,20. कर्षति खण्डिताग्रात्सूत्रं मृणालादिव राजहंसी Vikr. 19. Çâk. 145. Spr. 2920. भङ्गे ऽपि हि मृणालानामनुबध्नन्ति तन्तवः 3314. 2402. Mṛkkh. 91,2. सच्छिद्र Kathâs. 72,25. °हार 55,62. मृणालाङ्गद 33,166. शिथिलितमृणालैकवलय Çâk. 37. गोक्षीरकुन्देन्दुमृणालरजतप्रभ MBh. 3,807. कुमुदमृणालहारगौर Varâh. Bṛh. S. 4,31. 11,49. 58,36. 68,46. °धवल Bhâg. P. 1,17,2. Pańkat. 52,8. बाहू द्वौ च मृणालम् Spr. 1970. Kâvjâd. 2,337. °कोमल (गात्र) Vikr. 54. Dhûrtas. in LA. 84,18. Nirgends m., das f. in folgenden Stellen: मल-

पङ्कानुलिप्तां मृणालीमिव चोद्धृताम् MBh. 3,2667. 2670. R. 5,19,16. परिमृदितमृणालीदुर्बलान्यङ्गकानि Uttararâmaḱ. 11,13. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 23. Nach Râǵaçekhara im ÇKDr. bezeichnet das f. *eine kleinere Wurzel.* — 2) n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* Med. Ratnam. 120; vgl. अ°.

मृणालक (von मृणाल) 1) = मृणाल 1. am Ende eines adj. comp.: उ-रग° Kathâs. 55,218. — 2) f. मृणालिका a) = मृणाल 1.: °पेलव Kumâras. 5,29. — b) N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

मृणालवत् (wie eben) adj. *mit der Wurzel des Lotus versehen:* नलिनीदलपत्त्राणि Çâk. 31,7.

मृणालिन् (wie eben) m. *Lotus* ÇKDr. Wilson; °लिनी f. gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. H. 1160. = पुटकिनी Hâr. 165. = पद्मिनी Gaṅâdh. im ÇKDr. *Lotuspflanze, eine Gruppe von Lotuspflanzen* Ragh. 16,7.

मृण्मय s. मृन्मय.

मृत s. u. 1. मर्. Nachzutragen für das n. wäre noch: पाणिग्रहणीयते चाग्नं वेदा ग्रामो मृतं (ऽमृतं?) तथा MBh. 12,13173. = चैत्य *Grabmal* Trik. 3,3,248. Med. r. 37.

मृतक (von मृत) 1) m. n. *ein Verstorbener, Leichnam* H. 565 (n.). MBh. 13,413. 6234. 6237. Bhâg. P. 1,15,6. 5,1,39. 26,30. 6,15,1. 9,9,32. Verz. d. Oxf. H. 33,b,16. Vet. in LA. (II) 4,2. 21,3. — 2) n. *Todesfall:* सूतके मृतके चैव Bṛhasp. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 423, N. 3. Verz. d. Oxf. H. 281,b,15. Kull. zu M. 5,79. मृतकाग्निहोत्र Schol. zu Kâtj. Çr. 402, N. 5.

मृतकान्तक (मृतक + अ°) m. *Schakal* Hâr. 78.

मृतगृह (मृत + गृह) n. *Grabmahl* Vjutp. 165.

मृतण्ड m. N. pr. des Vaters der Sonne Bhar. zu AK. ÇKDr. *die Sonne* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. मृताण्ड und मार्तण्ड.

मृतप (मृत + 2. प) m. *Leichenwächter* MBh. 13,2583 (= श्मशानाधिकारिन् Schol.). R. 1,59,18 (61,19 Gorr. = शववस्त्रादिहारिन् Schol. in der ed. Bomb.). चाण्डालमृतपाः P. 2,4,10, Sch.

मृतपा (मृत + 4. पा) m. dass.; N. pr. eines Asura MBh. 1,2669.

मृतभ्रस् (मृत + 2. भ्रस्) adj. *dessen Erectionsfähigkeit erloschen ist* AV. 4,4,1.

मृतमत्त (मृत + मत्त) m. *Schakal* Trik. 2,5,7. °मत्तक dass. Çabdar. im ÇKDr.

मृतमनस् (मृत + म°) adj. *bewusstlos* AV. 6,18,2.

मृतवत्सा (मृत + वत्स) adj. f. *deren Leibesfrucht* oder *Neugeborenes wegstirbt* AV. 8,6,9. Verz. d. Oxf. H. 316,b,15. °वत्सिका dass.: गर्भः संजातमात्रो वा पञ्चमासाच्च वत्सरात्। म्रियते द्वित्रिवर्षो वा यस्याः सा मृतवत्सिका ॥ Cit. im ÇKDr. — Vgl. मार्तवत्स.

मृतवार्षिक (मृत + वा°) *die Zeit des kurzen Regens* (währt 24 Stunden) Vjutp. 215. steht zwischen वार्षिक (währt 1 Monat) und दीर्घवार्षिक (währt 3 Monate weniger 24 Stunden).

मृतशब्द (मृत + श°) m. *Gerücht vom Tode (einer Person)* Ait. Br. 7,9.

मृतसंस्कार (मृत + सं°) m. *Leichenbegängniss* AK. 3,4,28,121.

मृतसंजीवन (मृत + सं°) 1) adj. *Todte belebend:* रस Verz. d. B. H. No. 972. °जीवनौषध Kathâs. 17,15. 69,137. °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 44,b,24. — 2) f. ई *das Aufleben eines Todten:* °कर Verz. d. Oxf. H. 7,b,14. — 3) n. *das Aufleben* oder *Beleben eines Todten* Mârk. P. 24,42. अथामृत° (!) Verz. d. B. H. No. 1004.

मृतसंजीविन् (मृत + सं°) 1) adj. *Todte belebend:* °संजीविनी विद्या Verz. d. B. H. No. 904. — 2) f. a) *Todtenbelebung*; Bez. eines best. Receptes Verz. d. B. H. No. 963. — b) *ein best. Strauch,* = गोरक्षदुग्धा Râǵan. im ÇKDr. अ° unter dem letzten Worte. — c) Titel eines Commentars zu Piṅgala's Khandaḥçâstra Verz. d. B. H. No. 384. Colebr. Misc. Ess. II, 64.

मृतसूतक (मृत + सू°) n. *die Geburt eines todten Kindes* Maitrjup. 6, 9. Varâh. Bṛh. S. 98,14.

मृतस्नात (मृत + स्नात) adj. *der sich nach einem Todesfall* oder *Leichenbegängniss abgewaschen hat* AK. 3,1,19.

मृतस्नान (मृत + स्नान) n. *Abwaschung nach einem Todesfall* oder *Leichenbegängniss* H. 375. Halâj. 3,17.

मृतस्वमोक्तृ (मृत - स्व + मो°) m. Bein. Kumârapâla's (*der Verstorbenen Vermögen fahren lassend, nicht nehmend*) H. 713.

मृतहार (मृत + हार) m. *Leichenträger* Mârk. P. 35,36.

मृतहारिन् (मृत + हा°) m. dass. ebend. 28.

मृताङ्ग (मृत + अङ्ग) *Leichnam* Jâǵn. 2,303.

मृताङ्गार (मृत + अ°) m. N. pr. eines Mannes Drúrtas. in LA. 75, 11 u. s. w.

मृताण्ड (मृत + अ°) n. *ein (scheinbar) todtes —, lebloses Ei* (im Gegensatz zu den *lebenden Eiern* d. i. *Testikeln der Thiere*); davon मार्ताण्ड *Vogel (aus solchem Ei entstanden).* m. *die Sonne* (vgl. मृतण्ड) Çabdârthak. bei Wilson.

मृतामद n. *blauer Vitriol* Çabdak. im ÇKDr.

मृतालक n. *eine best. Lehmart* AK. 2,4,4,19. — Vgl. मृत्ताल, मृत्तालक.

मृताशन (मृत + अ°) adj. *vom Leichnam zehrend,* zur Erkl. von दृशीमस्थ H. an. 4,184.

मृताहन् und मृताहस् (मृत + अ°) n. *Todestag:* मृताहनि Mârk. P. 30, 8. 19. 35,44. मृताहस् Bhâg. P. 7,14,26.

मृति (von 1. मर्) f. *Tod* Trik. 3,3,365. H. 323. an. 4,220. Med. j. 116. Çrut. (Br.) 5. Varâh. Bṛh. S. 51,29. 90,12. Spr. 1439. Bhâg. P. 6,14,53. 16,57. Sâh. D. 77,21. °भावचिन्ता Verz. d. B. H. No. 878. °रेखा Daçak. 7,13.

मृतिमन् (von मृत) m. *Sterblichkeit:* तस्य यन्मृतिमासीत्तदपाकृतत् (Gegens. डीवम्) Kâth. 11,6.

मृतोद्भव m. *Meer* Dhar. bei Wilson. Wohl fehlerhaft für अमृतोद्भव *aus dem das Amṛta entstand.*

मृत्कण (मृद् + कण) *ein Klümpchen Erde, — Lehm* Spr. 441. Davon nom. abstr. °ता f.: मेरुर्मृत्कणताम् — आयाति यस्येच्छया 3572.

मृत्कर (मृद् + 1. कर) m. *Töpfer* Trik. 2,10,1.

मृत्कांस्य (मृद् + कां°) n. *ein irdenes Geschirr* Trik. 2,9,8 (°कांश्य gedr.).

मृत्किरा (मृद् + किरा *ausstreuend*) f. *eine Art Grille* Trik. 1,2,25.

मृत्खनिनी (मृद् + ख°) f. *ein best. Pflanze,* = चर्मकशा Çabdak. im ÇKDr.

मृत्ताल n. = मृतालक Çabdar. im ÇKDr. मृत्तालक n. dass. Bhar. zu AK. = तौराष्ट्रमृत्तिका Râǵan. im ÇKDr.

मृत्तिका (von मृद्) f. *Erde, Lehm, Thon* P. 5,4,39. AK. 2,1,4. H. 940. Halâj. 2,4. VS. 18,13. Ait. Br. 3,34. Taitt. Âr. 10,1,8. 9. Khând. Up. 6, 1,4 (= Vedântas. Allah. No. 121). M. 2,182. MBh. 1,5724. Suçr. 2,36,

1. Varâh. Brh. S. 54,39. 55,25. Kathâs. 37,91. 39,121. Bhâg. P. 5,16, 21. कृष्ण° Suçr. 2,248,13. 261,3. Verkürzt aus metrischen Rücksichten: सुधामृत्तिकलेपन MBh. 5,7477 (Benf. Chr. 57,3 fälschlich मृत्तिका gedr.). Am Ende eines adj. comp.: अपास्तमृत्तिक Kathâs. 37,88. Nach dem Schol. zu H. 1056 und nach Râgan. im ÇKDr. bezeichnet मृत्तिका *auch eine best. wohlriechende Erdart.* — Vgl. धवल°, नील°, पाण्डुमृत्तिक, पूति°, मार्त्तिक.

मृत्तिकावती (von मृत्तिका) f. N. pr. einer Stadt MBh. 3,15245. Hariv. 1983. VP. 424. — Vgl. मार्त्तिकावत.

मृत्पच s. मृत्पव.

मृत्पात्र (मृद् + पात्र) n. *Thongefäss* Kâtj. 31,2.

मृत्पिण्ड (मृद् + पि°) m. *Lehmkloss* Çat. Br. 6,4,2,1. 5,2,1. 14,1,2, 8. Kâtj. Çr. 16,2,2. Khând. Up. 6,1,4. Suçr. 1,376,8. Spr. 2245. यथा मृत्पिण्डतः कर्ता कुरुते यद्यदिच्छति 2318.

मृत्फली (von मृद् + फल) f. *Costus speciosus* oder *arabicus* Hâr. 153. Der nom. °फली kann auch auf °फलिन् m. zurückgehen.

मृत्पव m. *Töpfer* Maitrjup. 2,6. 3,3. Ohne Zweifel fehlerhaft für मृत्पच (मृद् + पच), wie Weber vermuthet.

मृत्यु (von 1. मर्) Uṇâdis. 3,21. m. (nach AK. auch f.; s. u. 2 am Ende) 1) *Tod* Naigh. 5,5. Nir. 11,6. AK. 2,8,2,85. Trik. 2,8,60. H. 323. Halâj. 3,6. 5,83. Med. j. 45. RV. 7,59,12. देवेभ्यः कमवृणीत मृत्युम् 10,13,4. परं मृत्यो अनु परेहि पन्थाम् 18,1.2. अति मृत्युमेति VS. 24, 37. न मृत्यवे ऽवतस्थे कदा चन RV. 10,48,5. 60,5. मृत्योरबिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः TS. 1,5,9,4. TBr. 1,5,9,6. Ait. Br. 3,8. सर्वान्पाशान्सर्वान्स्थाणून्मृत्योरतिमुच्य 14. Çat. Br. 2,3,3,9.10. मृत्यवे ह्येतं नयन्ति 3,8,1,10. पाप्मा 8,4,2,1.3,1.4,2. आत्मानं मृत्यो स्पृणुमृतं कुरुते 12,9,1,7. 10,1,3,1. 4,3,3. 5,2,4. मृत्युनैवेदमावृतमासीदशनायया 6,5,1. 14,6,1,5. मिथो भिन्दाना उपयन्तु मृत्युम् Âçv. Grhj. 3,10,11. यज्ञेन मृत्युना म्रियते Pańkav. Br. 21,14,9. Kauç. 15.74. Feuer ist *Tod* Çat. Br. 2,2,4,7. 14,6,2,10. TS. 5,4,4,4. मृत्युना स विशुध्यति M. 11, 103. 12,80. MBh. 1,7639. मृत्युमृच्छति 3,2166. नाकाले विहितो मृत्युर्मर्त्यानाम् 2368. 12211. 12,4270. Suçr. 1,3,20. 4,11. 72,9. 89,21. व्याधितो मृत्युमृच्छति 110,20. Ragh. 12,13. यत्राहित विषसंसर्गो ऽमृतं तदपि मृत्यवे Spr. 104. 3173. जातस्य मृत्युर्नियतो ध्रुवं जन्म मृतस्य च 961. 4385. 4742. 5041. Varâh. Brh. S. 8,35 (°कर). 36,4. °शान्ति Kathâs. 41, 13. Weber, Râmat. Up. 333. °काले Spr. 3027. प्रत्यासन्न° adj. Pańkat. 10,9. अनल° *durch Feuer verursachter Tod* Varâh. Brh. S. 89,3. शस्त्र° 53,102. जल° adj. *im Wasser seinen Tod findend* 68,9. स्त्री° adj. *durch sein Weib den Tod findend* 61. pl. RV. 10,117,1. Çat. Br. 5,4,1,1. 13, 3,5,1.2. es giebt 101 Arten des Todes, hundert durch Krankheit und Zufall (अपमृत्यु Schol. zu Kâtj. Çr. 113,1), eine natürliche und gewünschte durch Alter (जरा; vgl. Çat. Br. 12,4,1,1). ते कृण्वन्तु जरसमायुरस्मै शतमन्यान्परि वृणक्तु मृत्यून् AV. 1,30,3. ये मृत्यव एकशतम् 8,2, 27. तुभ्यमेव जरिमन्वर्धतामयं मेममग्ने मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये 2,28,1. 3, 11,5. 11,6,16. Kauç. 97. एकोत्तरं मृत्युशतमथर्वाणः प्रचक्षते। तत्रैकः कालसंज्ञस्तु शेषास्त्वागन्तवः स्मृताः Suçr. 1,122,10. दोषागन्तुजमृत्यवः 12. एते प्रयत्नतो रक्ष्याः स्कन्धावारस्य मृत्यवः Kâm. Nîtis. 16,39. — 2) persönlich gefasst: Rachen *des Todes, des Todesgottes* Çâńkh. Br. 14,2. R. 5,1,29. Vid. 256. — मृत्योर्वा गृहमेतत् Spr. 4744. गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् 32. यस्य प्रसादे पद्मा श्रीर्विजयश्च पराक्रमे। मृत्युश्च वसति क्रोधे सर्वतेजोमयो हि सः ॥ 2438. मृत्युः शरीरगोप्तारम् — हसत्यतः 4743. तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे RV. 10,165,4. Kâth. 13,2. Jama und Mṛtju Çâńkh. Çr. 6,3,2. Çat. Br. 14,4,2,23. Bhâg. P. 2,6, 8. कृतान्तकालमृत्युकिंकरवर्णन Verz. d. B. H. 143,8. fg. = यम H. 184. Med. = दैव Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,21. Genealogie des Mṛtju Kauç. 135. Weber, Omina 408. मृत्युं मरणधर्मेण योजयेयं कृपान्वितः R. 3,29,18. (अग्नह) मृत्युर्देवः परश्वधम् MBh. 1,8267. उद्यतदण्ड 8,2414. Spr. 2246. °दण्ड R. 5,78,13. Kathâs. 72,337. fg. °दैवत Weber, Ǵjot. 35. सर्वमृत्यु, मृत्यु und मृत्युनिवर्तक Beiww. Vishṇu's Pańkar. 4,3,71. ein Sohn des Adharma von der Nirṛti MBh. 1,2619. Brahman's VP. 50, N. der Mâjâ 56. Mârk. P. 50,30. fg. Kali's Bhâg. P. in VP. 56, N. 14. जातो मृत्युसुतायां वै सुनीथायां प्रजापतिः Hariv. 293. VP. bei Muir, ST. 1,62. Mṛtju Prâdhvaṁsana Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. Sâmparâjaṇa Ind. St. 3,459. Lehrer 4,374. Vjâsa im 6ten Dvâpara VP. 272. Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,36. 80,*a*,11. unter den 11 Rudra VP. 121, N. 17. Ausnahmsweise f. MBh. 7,2074. fgg. 12,9182. 9185. Vgl. मृत्युकन्या. — 3) N. eines Ekâha (neben Antaka) Çâńkh. Çr. 14,22,4. — 4) Bez. *des 8ten astrologischen Hauses* Varâh. Brh. S. 104,22. Brh. 6,5. 9,3.7. °गृह 25,1. Laghuǵ. 1,18 in Ind. St. 2,281. Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,8. fg. N. *des 17ten astrologischen* Joga As. Res. 9,366. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,42. 97, *b*,27. — 5) *der Liebesgott* (vgl. मार) H. ç. 77. — 6) मृत्योर्हरः und मृत्योर्विकर्णभासि Namen von Sâman Ind. St. 3,229,*b*. — Vgl. अ°, अप°, पुनर्मृत्यु, महा°, विष°, मार्त्यव.

मृत्युक (von मृत्यु) am Ende eines adj. comp.: स्वच्छन्द° *den Tod in seiner Gewalt habend* MBh. 2,1347; vgl. छन्दमृत्यु 12,1820. Bhâg. P. 1,9,29.

मृत्युकन्या (मृ° + क°) f. *die Todesgöttin* (vgl. मृत्यु 2 am Ende) Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,37. ब्रह्मणो ऽङ्गे मृत्युकन्या प्रनष्टा जलबिन्दुवत्। संहर्त्री सर्वलोकानां ब्रह्मादीनां नराधिप ॥ Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 51 im ÇKDr. u. मृत्युंजय.

मृत्युजित् (मृ° + जित्) m. *Besieger des Todes*, N. pr. eines Autors und Titel des von ihm verfassten Werkes Hall 197. °जिद्दारक ebend. Amṛteça 198.

मृत्युंजय (मृत्युम्, acc. von मृत्यु + जय) 1) adj. *den Tod überwindend*; in Verbindung mit मन्त्र oder mit Ergänzung desselben Bez. *des Verses* RV. 7,59,12. Upal. S. 56. Verz. d. B. H. No. 1287. fgg. Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,22. 45,*a*,30. 75,*b*,31. °ज्ञान Pańkar. 2,2,21. 3,32. — 2) m. Bein. Çiva's AK. 1,1,1,27. H. 196. Prasańgâbh. 15,*b*. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*, 35. 96,*b*,7. 253,*a*,17. Pańkar. 1,1,45. 3,39. 13,26. 2,2,22. — 3) m. N. pr. eines Autors Hall 197. — Vgl. महा° und मार्त्युंजय.

मृत्युंजयतीर्थ (मृ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,24.

मृत्युतीर्थ (मृ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,18.

मृत्युतूर्य (मृ° + तू°) n. *eine bei Leichenbegängnissen gerührte Trommel* Râǵa-Tar. 3,400.

मृत्युदूत (मृ° + दूत) m. *Todesbote* AV. 8,8,11.

मृत्युद्वार (मृ° + द्वार) n. *das zum Tode führende Thor:* अपावृत R. 3, 43,40. 4,5,22. Hit. 31,22.

मृत्युनाशक (मृ° + ना°) m. *Quecksilber* (*den Tod entfernend*) Râǵan. im ÇKDr.

मृत्युनाशन (मृ° + ना°) n. *ein Unsterblichkeitstrank* Kathâs. 41,59.

मृत्युपथ (मृ° + पथ) m. *ein zum Tode führender Pfad* R. 6,36,118. Râǵa-Tar. 6,313. Bhâg. P. 9,8,13.

मृत्युपा (मृ° + 2. पा) adj. *den Tod schlürfend*, Beiw. Çiva's MBh. 12, 10436.

मृत्युपाश (मृ° + पाश) m. *Fessel des Todes*, deren 101 angenommen werden Kauç. 97. tausend und mehr TBr. 3,10,9,2. Kauç. 135. — AV. 8,2,2. 8,10. 16. 17,1,30. Kathop. 1,18. Çvetâçv. Up. 4,15. Âçv. Grhj. 1,13 (S. 48 bei Stenzler). Pâr. Grhj. 1,5. MBh. 12,347. R. Gorr. 2, 114,5. 3,29,24. Suçr. 1,131,10. Bhâg. P. 3,18,10.

मृत्युपुष्प (मृ° + पुष्प) m. *Zuckerrohr* Ratnam. 84. So genannt, weil die Pflanze *nach der Blüthe abstirbt*.

मृत्युफल (मृ° + फल) 1) m. *eine Gurkenart*, = महाकाल H. an. 4,296. = महाकालफल Med. l. 161. — 2) f. *Musa sapientum*, आ Med. Hâr. 105. ई H. an. Vgl. यथा च वेणुः कदली नलो वा फलत्यभावाय न भूतये ऽत्मनः MBh. 3,15647.

मृत्युबन्धु (मृ° + ब°) m. *Todesgenosse:* die Menschen RV. 8,18,22. 10,95,18. Jama ist ihr Herr TS. 5,1,9,2.

मृत्युबीज (मृ° + बीज) m. *Bambusrohr* Trik. 2,4,35. Hâr. 108. Vgl. die u. मृत्युफल 2. citirte Stelle aus MBh.

मृत्युभङ्गक (मृ°+भ°) m. *eine bei Leichenbegängnissen gerührte Trommel* Trik. 1,1,122.

मृत्युभय (मृ° + भय) n. *Todesgefahr* Varâh. Brh. S. 89,16. 95,35. *Todesfurcht* Kathâs. 27,39.

मृत्युभृत्य (मृ° + भृ°) m. *ein Diener des Todes*, bildliche Bez. einer *Krankheit* Râǵan. im ÇKDr.

मृत्युमत् (von मृत्यु) adj. *mit dem Tode behaftet, dem Tode unterworfen* Praçnop. 5,6. so v. a. *todt* Med. t. 46.

मृत्युमार (मृ° + मार) m. N. eines der 4 Mâra (*Teufel*) bei den Buddhisten Vjutp. beim Schol. zu H. 235.

मृत्युराज् (मृ° + राज्) m. *der Gott des Todes* MBh. 12,347.

मृत्युरूपिन् (von मृ° + रूप) adj. *die Gestalt des Todes habend;* f. °रूपिणी mystische Bez. *des Buchstabens* श Weber, Râmat. Up. 317. fg.

मृत्युलाङ्गलोपनिषद् (मृ° - लाङ्गल + उ°) f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 390,b, No. 35. Ind. St. 2,394. 9,21. fgg.

मृत्युलोक (मृ° + लोक) m. *die Welt des Todes*, die fünfte unter sieben Welträumen Çâṅkh. Br. 20,1. so v. a. Jama's *Behausung, die Welt der Todten:* अस्मिन्क्षणे यास्यति मृत्युलोकं संछाद्यमानो मम बाणजालैः R. 6,36,72. 99,50. MBh. 6,2315. Verz. d. Oxf. H. 82,a, N.

मृत्युवञ्चन (मृ° + व°) m. 1) Bein. Çiva's (*den Tod anführend*). — 2) *Rabe*. — 3) *Aegle Marmelos Corr.* H. an. 5,30. Med. n. 243.

मृत्युसंजीवन (मृ° + सं°) adj. *vom Tode belebend, wieder lebendig machend;* f. ई (wohl mit Ergänzung von विद्या) Verz. d. Oxf. H. 94,a,12. fg. — Vgl. मृतसंजीवन.

मृत्युसात् (von मृत्यु) adv. *in die Gewalt des Todes;* in Verbindung mit कर् *Jmd dem Tode überliefern* MBh. 7,1254.

मृत्युसुत (मृ° + सुत) m. *Sohn des Todes*, pl. Bez. *einer Art von* Ketu Varâh. Brh. S. 11,12.

मृत्युसूति (मृ° + सू°) f. *Krebsweibchen* (*beim Gebären den Tod findend;* vgl. die u. मृत्युफल 2. citirte Stelle aus MBh.) Çabdârthak. bei Wilson.

मृत्युसेना (मृ° + से°) f. *das Heer des Todesgottes* Spr. 4331.

मृत्सा (von मृद्) f. *schöne Erde, guter Lehm* P. 5,4,40. AK. 2,1,4. H. 940. Halâj. 2,4. *Erde, Lehm* (मृत्तिका) und = वासी (काली?) H. an. 2, 586. *eine wohlriechende Erdart* H. 1056, Sch. मृत्स: (wohl मृत्सा zu lesen) कोढ्यां (lies काढ्यां *eine wohlriechende Erdart*) श्रेष्ठमृद्दि Med. s. 8.

मृत्स्न (wie oben) 1) m. oder n. *Staub, Pulver* Suçr. 1,272,14. 2,92,8. मृदु° *aus weichen oder zarten Theilchen (Atomen) bestehend* 1,50,20. — 2) f. स्ना *schöne Erde, guter Lehm* P. 5,4,40. AK. 2,1,4. H. 940. an. 2,279. Med. n. 16. Halâj. 2,4. *eine wohlriechende Erdart* AK. 2,4,4,19. H. an. (lies तुवर्यपि) und Med. (lies °तुवर्य्याः st. °तुचर्य्याः). *Lehm* überh. Bhâg. P. 8,6,10. गङ्गातटोद्भवां मृत्स्नाम् Kâçikh. 28,98 bei Aufrecht, Halâj. Ind. — Vgl. मार्त्स्न.

मृत्स्नाभाण्डक (मृ° + भा°) n. *ein bes. irdenes Gefäss*, = उष्ट्रिका Trik. 2,9,7.

मृद् (von मर्द्) f. *Erde, Lehm, Thon* AK. 2,1,4. H. 940. Halâj. 2,4. VS. 11,55. TS. 5,7,9,2. Çat. Br. 6,1,1,13. 2,34. 3,3. 3,1,22. 32. 3,1. 6,4,9. 7,1,15. Kâtj. Çr. 16,1,20. 5,2. Maitrjup. 6,27. M. 4,39. 5,105. 108. 111. 125. fg. 134. 8,327. Jâǵn. 1,17 (pl.). 3,37. Spr. 3029. 5206. Suçr. 1,5,2. 97,16. Çâk. 105,1. Varâh. Brh. S. 54,7. fgg. 55,28. 60,9 (pl.). 68,3. 95,13. Kathâs. 39,138. Pańkar. 2,6,29. Verz. d. Oxf. H. 272,b, No. 644. काच ist मृद्भेद AK. 3,4,5,29. *ein Erd-, Lehmklumpen* (vgl. मृल्लोष्ट) M. 5,136. Mârk. P. 34,66. *eine wohlriechende Erdart* Râǵan. im ÇKDr. तदाननं मृत्सुरभि Ragh. 3,33. — Vgl. पाण्डु°.

मृदङ्कुर m. *Columba Hariala* H. 1341. मृदङ्कुर v. l.

मृदङ्ग Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,120. 1) m. Siddh. K. 250,a,4. a) *eine Art Trommel* AK. 1,1,7,5. H. 293. an. 3,129. Med. g. 45. Halâj. 1,97. MBh. 3,15700. Hariv. 15834. R. 1,5,19. 2,103,48. 6,19,14. Suçr. 1,334,3. Mâlav. 17,16. Spr. 2399. 4897. Weber, Nax. 2,391. Varâh. Brh. S. 4, 19. 68,95. Mârk. P. 106,61. Pańkat. 20,7. माङ्गल्य° Uttararâmak. 114, 8. Vgl. मार्दङ्ग, मार्दङ्गिक. — b) *Lärm, Geräusch* (घोष) H. an. Med. — c) *Bambusrohr* Çabdam. im ÇKDr. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = घोषातकी Ratnam. 65.

मृदङ्गक (von मृदङ्ग) n. *ein best. Metrum*, 4 Mal — — ⏑ — ⏑⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑ — ⏑ — Ind. St. 8,392.

मृदङ्गफल (मृ° + फल) m. *Brodfruchtbaum* Çabdam. im ÇKDr.

मृदङ्गफलिनी (wie oben) f. = मृदङ्गी Râǵan. im ÇKDr.

मृदर m. *Krankheit; Höhle* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,41. adj. *sportive, sporting; passing quickly away, transient* Wilson. — Vgl. मृदुर.

मृदव (von मृदु) n. in der Dramatik *Hervorhebung der Vorzüge an dem Tadelnswerthen und umgekehrt* Bhar. Nâṭjaç. 18,105. 114. Daçar. 3,11. 18. Pratâpar. 28,a,2.

मृदा f. = मृद् Dvirûpak. im ÇKDr. यथैव बिम्बं मृदयोपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत्सुधान्तम् Çvetâçv. Up. 2,14.

मृदाकर m. *Donnerkeil* Çabdam. im ÇKDr.

मृदानी s. मृडानी.

मृदाह्वया (मृद् + ग्राह्वय) f. *eine wohlriechende Erdart* H. 1056.

मृदि s. मार्दय.

मृदित (partic. von मर्द्) 1) adj. s. u. मर्द्. — 2) n. *eine best. Krankheit des männlichen Gliedes* Suçr. 1,298,7. 18. 2,124,2.

मृदिनी (von मृद्) f. *gute Erde, guter Boden* Çabdak. im ÇKDr.

मृदु (von मर्द्) Uṇâdis. 1,29. 1) adj., f. मृदु und मृद्वी P. 4,1,44. Vop. 4,16. compar. म्रदीयंस्, superl. म्रदिष्ठ P. 6,4,161. Vop. 7,59. *weich, zart, geschmeidig* (Gegens. कठिन, स्थिर, खर, क्रूर, तीक्ष्ण, दारुण, परुष); = कोमल und ग्रतीक्ष्ण (तीक्ष्ण H. an.) AK. 3,2,27. 3,4,16,97. H. 1387. an. 2,233. Med. d. 14. (मृदम्) हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा VS. 11,55. मृद्विव च्छन्दः शिथिरम् Ait. Br. 6,16. Çat. Br. 3,2,1,11. सीसं मृदु 5,4,1,10. दधि Kâṭh. 73,3. तृणा Gobh. 4,7. शाद्वल Jâǵn. 3,7. Varâh. Bṛh. S. 54,47. Kathâs. 60,15. ग्रयस् Spr. 3185. सलिल 2248. 2719. मोदक 2247. चर्मन् Suçr. 1,29,8. पट् 66,7. °कील, °मुख 26,1. 117,17. 127,3. °मांस 2,11,15. शय्या 35,7. 80,4. स्नेह 176,12. कोष्ठ 187,1. 190,8. 308,18. भूमि 1,134,19. Varâh. Bṛh. S. 55,2. कुशेशयरजोमृदुरेणुः पन्थाः Çâk. 86. मर्मन् Daç. 1,43. मगशरीर Çâk. 10. ग्रङ्ग Ragh. 8,56. °गात्र Vjutp. 11. मृदुतलौ चरणौ Varâh. Bṛh. S. 68,2. 70,2. 61,10. 62,1. 68,7. 70,5. शिरीषमृद्वी (सीता) Mahân. 104 (Sâh. D. p. 65). Mârk. P. 21,18. Haar MBh. 3,1822. R. 6,23,14. Varâh. Bṛh. S. 68,57. 81. 70,9. ग्रथ वा मृदु वस्तु हिंसितुं मृदुनैवारभते प्रजान्तकः Ragh. 8,45. मृदिष्ठात्पुरोडाशस्य (so die Ausg. und die Hdschrr.) *aus dem weichsten Theile des* Pur. Âçv. Çr. 5,17,5. मृदुहृदय *weichherzig* Çat. Br. 1,6,2,10. मनस् Mârk. P. 100,8. कृपामृदुमनस् Ragh. 9,57. *weich, mild* von Personen AV. 3,25,4 (f. मृदु so v. a. *zärtlich*). M. 4,246. 7,140. MBh. 3,1064. प्रसन्नकारिणः केचित्कार्पासमृदवो ऽपरे 13,2093. 3026. R. 2,21,11. 45,8. Spr. 2250. fgg. 3923. 4503. 4662. 4745. fg. कान्ता मृदुः 5224. Varâh. Bṛh. S. 8,8. Bṛh. 24,12. Hit. 81,22. मृदुपरुषगुणौ *Milde und Strenge* Spr. 1314. कर्मन् 3873. Kâm. Nîtis. 7,22. ग्रभ्युपाय MBh. 1,5685. *mild* so v. a. *schwach, mässig:* ताप Suçr. 1,32,6. क्रिया 58,21. 129,15. ग्रग्नि 2,32,4. 180,1. रश्मय: Maitrjup. 6,30 (S. 163). ग्रमृदुमयूख Varâh. Bṛh. S. 24,22. पवन Vikr. 85. Ragh. 11,76. MBh. 14,1416. पार्थस्य मृदुयुद्धताम् 6,2572. 2591 (mit der ed. Bomb. °युद्धतां zu lesen). °कोप Varâh. Bṛh. S. 68,111. °संचरत्कार Spr. 1709. °प्रयत्नावुच्चार्यौ AV. Prât. 1,29, Sch. मृदुमध्याधिमात्रत्व Jogas. 1,22. 2,34. *schwach, keinen Widerstand zu leisten vermögend:* य एनं हन्ति मृदुं मन्यमानः AV. 5,18,5. नमयन्मृदून्। उन्मूलयंश्च कठिनान्नृपान्वायुरिव द्रुमान् Kathâs. 19,89. ततस्ते मृदवो ऽभूवन्गन्धर्वाः शरपीडिताः MBh. 3, 14900. *zart, mild* vom Laut, Ton, von der Stimme, Rede Çâṅkh. Çr. 17, 3,17. Khând. Up. 2,22,1. VP. Prât. 1,125 (मृदुतर Schol.). Varâh. Bṛh. S. 74,18. °वाच् Nir. 6,31. M. 9,335. Varâh. Bṛh. 2,8. Laghuǵ. 2,14 in Ind. St. 2,286. वाग्भिर्मृद्वीभिः R. 4,2,2. adv. in °भाषिणी Vikr. 88. Varâh. Bṛh. S. 86,9. 63,3. श्वसिति मृदु सुदीर्घम् 94,12. स्वनसि मृदु Çâk. 22. *sanft* vom Gange: °गामिनी MBh. 3,16746. Sâv. 5,105 (गज st. मृदु MBh. 3,16853). Mârk. P. 16,25. °गति (वात) Çuk. ed. Bomb. 4. मृदु (Synonym सौम्य) *sanft* als Gesammtname für die Nakshatra Anurâdhâ, Kitrâ, Revatî und Mṛgaçiras Varâh. Bṛh. S. 55,31. 60,21; vgl. Weber, Ǵjot. 36. Nax. 2,384. fg. — 2) m. *a) der Planet Saturn* (vgl. मन्द) Varâh. Bṛh. 4,22. 14,4. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. eines Fürsten VP. 462. — 3) f. ई *Weinstock mit röthlichen Trauben* Râǵan. im ÇKDr. Vgl. मृद्वीका. — 4) n. *Milde:* मृदुक्रूरे M. 1,29. ग्रलं चाहं मृदवे दारुणाय च MBh. 5,938. मृदुना दारुणं हन्ति मृदुना हन्त्यदारुणम् 3,1059. Spr. 950. 2249. 4288. 4994. m.: चन्द्रमस्य मृदुः P. 2,2,8, Vârtt. 3, Sch. — Vgl. 1. 3. मार्दव.

मृदुक (von मृदु) adj. *weich:* वस्त्राणि Saddh. P. 4,19,b. मृदुकम् adv. *zart, leise:* ग्रपघाटिलां मृदुकं वादयिष्यति Lâṭj. 4,2,9.

मृदुकृष्णायस (मृदु + कृ°) n. *Blei* (शीषक d. i. सीसक) Râǵan. im ÇKDr.

मृदुकोष्ठ (मृदु + कोष्ठ) adj. *leicht zu Stuhl gehend* Wilson; vgl. मृदौ कोष्ठे Suçr. 1,146,16.

मृदुक्रिया (मृदु + क्रि°) f. *das Erweichen:* शकृतः Suçr. 2,23,3.

मृदुगण (मृदु + गण) m. = मृदुवर्ग Ǵjotist. im ÇKDr.

मृदुगन्धिक (मृदु + ग°) m. *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

मृदुगमन (मृदु + गमन) adj. *einen sanften Gang habend;* f. ग्रा *das Weibchen der Gans oder des Schwans* Râǵan. im ÇKDr.

मृदुचर्मिन् m. *eine Art Birke,* = चर्मिन् Râǵan. im ÇKDr.

मृदुचाप (मृदु + चाप) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 2285. 14287.

मृदुच्छद (मृदु + छद) m. *eine Art Birke* (भूर्ज) H. 1144. *eine im Gebirge wachsende* Pîlu-*Art* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. = कुक्कुरद्रु und ग्रीताल Râǵan. ebend.

मृदुजातीय (मृदु + जा°) adj. *ziemlich weich u. s. w.* P. 6,1,217, Sch. AV. Prât. 4,28, Sch.

मृदुता (von मृदु) f. *Weichheit, Milde, Schwäche:* मृदुतां व्रज् u. s. w. *milde, schwach werden:* यदि पूर्वोपकारैर्मे न क्रोधो मृदुतां व्रजेत् R. 6,5, 11. Suçr. 2,463,21. Ragh. 5,54. Spr. 3508. Varâh. Bṛh. S. 46,5.

मृदुताल (मृदु + ताल) m. *ein best. Baum,* = ग्रीताल Râǵan. im ÇKDr.

मृदुतीक्ष्ण (मृदु + ती°) adj. *zugleich milde und scharf:* मृदुतीक्ष्णतरं यदुच्यते तदिदं मन्मथ दृश्यते त्वयि Mâlav. 37. collect. Bez. *der beiden* Nakshatra Kṛttikâ *und* Viçâkhâ: हौतभुजं सविशाखं मृदुतीक्ष्णम् Varâh. Bṛh. S. 98,11.

मृदुत्व (von मृदु) n. *Weichheit, Zartheit, Milde* Suçr. 1,152,21. 236,4. Varâh. Bṛh. S. 72,2. मृदुत्वं च तनुत्वं च विक्लवत्वं तथैव च। स्त्रीगुणा ऋषिभिः प्रोक्ताः MBh. 13,541. Râǵa-Tar. 3,496. Mârk. P. 15,55. 68,32. भास्करस्य R. 3,22,24. दोषाणां गुणत्वप्रतिपादनं मृदुत्वम् Pratâpar. 23,b,6.

मृदुत्वच् oder °त्वच (मृदु + त्वच्) m. *eine Art Birke* (भूर्ज) AK. 2,4,2,26.

मृदुत्वक n. *Gold* Çabdak. im ÇKDr.

मृदुपत्त्र (मृदु + पत्त्र) m. *Rohrschilf* (नल) Râǵan. im ÇKDr.

मृदुपर्वक (मृदु + पर्वन्) m. *Rohr* (वेत्र) Râǵan. im ÇKDr. °पर्वन् Wilson.

मृदुपीठक (मृदु + पी°?) m. *eine Art Wels* (पाठीन) H. ç. 195.

मृदुपुष्प (मृदु + पुष्प) m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Buch.* Hâr. 94. Ratnam. 159.

मृदुपूर्व (मृदु + पूर्व) adj. f. ग्रा *zart:* वाच् MBh. 3,2395. °पूर्वम् adv. *auf eine zarte Weise* 2891. Johns. Sel. 56,153. R. 2,1,8.

मृदुप्रिय (मृदु + प्रिय) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 2285. 14287.

मृदुफल (मृदु + फल) m. N. verschiedener Pflanzen: = विकङ्कत, विकण्टक und मधुनालिकेरिक Râǵan. im ÇKDr.

मृदुर (von मृदु) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka VP. 435. Bhâg. P. 9,24,15. Hariv. 1917 (मुदर die ältere Ausg.). 2083 (मुदर die

ältere, मडुर die neuere Ausg., मृडुर Langl.). 5085 (मृदुर die ältere Ausg.). 6628 (मृदुर beide Ausgg., मृडुर Langl.).

मृडुरस्वन s. u. भिडुरस्वन.

मृडुरोमवत् (von मृडु + रोमन्) m. = मृडुलोमक Çabdârthak. bei Wilson.

मृडुल (von मृडु) 1) adj. *weich, zart, mild* gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2, 97. AK. 3,2,27. H. 1387. कलेवर Gît. 11,26. अङ्गी Kuvalaj. 39,b,5. मातृवियोगडुःखादतिमृडुलतया (v. l. °मृडुतया) Prab. 37,6. — 2) n. *Amyris Agollocha* (अगुरु) H. ç. 129.

मृडुलोमक (von मृडु + लोमन्) m. *Hase* H. 1295. — Vgl. मृडुरोमवत्.

मृडुवर्ग (मृडु + वर्ग) m. *die Gruppe der* मृडु *genannten* Nakshatra (s. u. मृडु 1. am Ende): मृडुवर्गस्त्वनुराधाचित्रापौष्णैन्द्रवानि Varâh. Brh. S. 98,10.

मृडुविद् (मृडु + विद्) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka Bhâg. P. 9,24,15.

मृडुस्पर्श (मृडु + स्पर्श) adj. f. आ *weich —, sanft bei der Berührung, weich, sanft:* शय्या Spr. 1930. हिममृडुस्पर्शे देशे MBh. 3,11037.

मृद्रू (von मृडु) adv. mit अस् *weich werden* P. 7,4,26, Sch. — Vgl. मृद्रूभाव.

मृद्रूत्पल (मृडु + उ°) n. *Nymphaea cyanea Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

मृद्रूभाव (von मृद्रू + 1. भू) m. *das Weichwerden* Nir. 5,15.

मृद्ग (मृद् + 1. ग) 1) adj. *in Erde —, in Lehm steckend:* अम्भोरुह Spr. 3190 (Conj.). — 2) m. *ein best. Fisch* Uṇâdivr. in Saṁkshiptas. ÇKDr.

मृद्घट (मृद् + घट) m. *ein irdener Krug* Spr. 2253.

मृद्भाण्ड (मृद् + भा°) n. *Thongefäss* Halâj. 5,4. Suçr. 1,136,9.

मृद्वङ्ग (मृडु + 3. अङ्ग) 1) adj. *zart gebaut:* स्त्री M. 3,10. — 2) n. *Zinn (weich)* Trik. 2,9,34. H. 1042.

मृद्ववग्रह (मृडु + अ°) adj. *wobei die Trennung der Elemente eines Compositums leicht angedeutet wird* R̥V. Prât. 15,10.

मृद्वी s. u. मृडु.

मृद्वीका (von मृद्वी) f. *Weinstock* und *Weintraube* AK. 2,4,2,26. H. 1156. Halâj. 2,38. Suçr. 1, 140, 9. मृद्वीकेक्षुरसासव 190,12. 231,18. 233,19. 2,78,5. 460,17. °रस Çârṅg. Saṁh. 3,4,15. Vâgbh. 1,9,27. Varâh. Brh. S. 55,10. = कापिलद्राक्षा Râgan. im ÇKDr. — Vgl. पृथु° und मार्द्वीक.

मृध् (von मर्ध्) f. 1) नि डुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत् R̥V. 1, 174, 7 nach Sâj. *er verderbte im Kampfe den K. in seiner Behausung* (oder *für den* Durjoṇa oder Durjavan). — 2) concret: *Verächter; Gegner, Feind* überh.; pl. R̥V. 1,131,6. 138,2. कृतं मृधः 182,4. 2,22,3. अभिदिप्स्वोऽ मृधः 23,13. 28,7. 3,47,2. 5,30,7. 6,53,4. 60,5. 8,45,40. 50,13. 9,4,3. 40,1. 61,25. VS. 5,37. 11,18. 72. TS. 2,2,2,4. इन्द्रं मृधो ऽभि प्रावेपन्त 5,2,1. AV. 5,20,12. 6,2,2. 8,5,8. 13,1,5. 27. 18,2,59. Çat. Br. 4,6,4,4. 9,5,2,5. Çâṅkh. Br. 4,1. द्विषश्च मृधश्च Pañkav. Br. 15,4,3. — Vgl. विमृध्, विमृध.

मृध (wie eben) n. *Kampf, Schlacht* AK. 2,8,2,72. H. 796. Halâj. 2, 298. पुनश्चावर्तत मृधं परेषां लोमहर्षणम् Hariv. 10698. R. 1,32,8. मृधे MBh. 1,5992. 8296. 3,2481. 4,1345. 5,7034. 15,795. R. 6,20,15. Ragh. 13,65. Bhâg. P. 1,8,24. मृधेषु R. 2,40,6 (39,11 Gorr.). महामृधे MBh. 1,389. 3,12101. 4,1049. R. 2,61,20. Kathâs. 46,145. m. oder मृधम् n.: व्याघ्रादिलायामिव शुष्मिणोर्मृधः Bhâg. P. 3,18,19.

मृधस् (wie eben) n. (oder als adv. aufzufassen wie तिरस्) *Gleichgiltigkeit, Geringschätzung:* मृधस्कृ *geringachten, verschmähen:* अयं सुतः सुमख मा मृधस्कः R̥V. 2,18,4. अग्ने मा नो देवताता मृधस्कः 7,43,3. = संग्राम Naigh. 2,17 und oft bei Comm.; vgl. u. मृध am Ende.

मृधा = मृषा Râmas. zu AK. ÇKDr.

मृध्र (von मर्ध्) 1) adj. *Verächter, Feind:* अन्यमृध्राण्यप द्विषो दहन्नेसि विश्वहा R̥V. 8,43,26. — 2) n. pl. *Verachtung, Schmähung:* पुराग्ने डुरितेभ्यः पुरा मृध्रेभ्यः कवे। प्र ण आयुर्वसो तिर 44, 30. — Vgl. अमृध्र.

मृध्रवाच् (मृध्र + वाच्) adj. *verächtliche Reden führend, schmähend* Nir. 6,31. R̥V. 1,174,2. नि डुर्योणे अवृणङ्मृध्रवाचः 5,29,10. 32,8. ज्येष्ठं पूरुं विदथे मृध्रवाचम् 7,18,13. 10,23,5.

मृन्मय (von मृद्) adj. f. ई *aus Erde, Lehm, Thon bestehend, — gemacht* gaṇa शरादि zu P. 4,3,144. गृह *das Grab* R̥V. 7,89,1. योनि VS. 11,59. पात्र TBr. 1,4,1,3. 4. 2,2,9,6. 3,2,2,11. इष्टका Çat. Br. 6, 1, 2, 30. 12, 5,2,14. 14,2,2,53. Âçv. Gṛhj. 4,7,10. न मृन्मये (sc. पात्रे) ऽञ्जीयान्न पिबेत् Gobh. 3,2,43. M. 5,122. fg. 6,54. 7,132. 8,327. MBh. 3,16670. Suçr. 1,99,10. 170,9. Ragh. 5, 2. Çâk. 105,1, v. l. Spr. 1350. Varâh. Brh. S. 44,21. 60,4. °लाभ *eines aus Thon gemachten Gegenstandes* 87,12. Bhâg. P. 6,16,22. Verz. d. B. H. 143,4. अ° Kâtj. Çr. 4,2,34. 7,4,33. 8,2,1. अमृन्मयपायिन् Çat. Br. 14, 1, 1, 30. Hier und da fälschlich मृण्मय geschrieben, z. B. Kâṭh. 12,2. Âçv. Çr. 3,14,12 (Hdschrr. richtig). Khând. Up. 6,1,4. Hariv. 7879 (die neuere Ausg. richtig). Suçr. 1,240,15. Vedântas. (Allah.) No. 124.

मृन्मरु (मृद् + मरु) m. *Stein, Fels* (?) Trik. 2,3,5.

मृन्मान (मृद् + मान) zur Erklärung von कूप H. an. 2,294. Med. p. 3.

मृल्लोष्ट (मृद् + लोष्ट) n. *Erd-, Lehmklumpen* M. 4,70. Verz. d. Oxf. H. 282,a,2.

मृशय s. मृचय.

मृशाखान v. l. für मूशाखान Verz. d. Oxf. H. 193,a, N. 1.

मृषा (von मर्ष् Bed. 1.) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) *umsonst, fruchtlos, vergebens;* = वृथा Râmas. zu AK. 3,5,4. ÇKDr. न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवाः R̥V. 1,179,3. यामस्यन्ति शरव्याऽ न सा मृषा AV. 5,18,9. मृषैव ते संगरः कश्यपाय *eitel ist deine Zusage* Çat. Br. 13,7,1,15. Kaush. Up. 4,19. Çâk. Ch. 109,1 (वृथा die andere Rec.). Spr. 2394 (könnte auch zu 2. gehören). Kathâs. 27,22. 32,49. 41,31. — 2) *irrig, falsch, unrichtig, nicht der Wahrheit gemäss, unwahr, lügnerisch* AK. 3,5,15. H. 1534. 265, Sch. Halâj. 1,144. यदपि मृषा चरामसि (R̥V. v. l.) AV. 6,45,3. सर्वे किं पश्यन्ति मृषा Kathâs. 62, 67. यदि ह वै मृषा वदति सत्यं हैवास्योदितं भवति Çâṅkh. Br. 2, 8. Kâṭh. 27,1. मृषेमे वदन्ति सत्यमु ते वदन्ति Nir. 1,5. साक्ष्येषु वदतां मृषा M. 8,71. 89. 263. दूषयन् Jâǵn. 1,66. यं पराजयसे मृषा 2,75. 3,285. fgg. MBh. 2,2317. 2319. 4,112. 12,1051. 1063. 13,1031. Mṛkkh. 85,25. 149,11. Kathâs. 3,43. 17, 127. 32,192. 33,41. 39,205. 42,90. 49,121. 72,264. Mârk. P. 62,29. Prab. 27,9. मृषैव तत् M. 3,53. Spr. 3825. Kathâs. 42,26. 46,184. Brahma-P. in LA. (II) 56,3. Nilak. 59. स्त्रीणामलीकमुग्धं हि वचः को मन्यते मृषा *für falsch halten* Kathâs. 14,42. Râǵa-Tar. 1,49. वर्जनीयं मृषा बुधैः *müssen die Unwahrheit vermeiden* MBh. 13,6650. मृषा कोपं कृत्वा *Zorn simulirend* Kathâs. 32,7. 39,25. निद्राति स्म मृषैव सः 45,199. मृषा — अकोपोत्थितम् *verstellter Weise, ohne dass ein eigentlicher Grund dazu da*

*war* 33,126. — 3) personificirt als Gattin Adharma's Bhâg. P. 4,8,2. — Vgl. अ° (auch Bhâg. P. 1,1,1).

मृषाज्ञान (मृ° + ज्ञान) n. *falsches Wissen, Unwissenheit, Dummheit* Kathâs. 62,192 (pl.).

मृषात्व (von मृषा) n. *Unrichtigkeit, Falschheit* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 31.

मृषादान (मृ° + दान) n. *das Betrügen beim Geben, — Schenken; ein leeres Versprechen, dass man Etwas schenken wolle,* MBh. 14,1028.

मृषादृष्टि (मृ° + दृ°) adj. *eine falsche Ansicht —, eine falsche Meinung habend:* भ्रातृहेति मृषादृष्टिः Bhâg. P. 7,10,15.

मृषाध्यायिन् (मृषा + अ°) m. *eine Kranichart, Ardea nivea* Râǵan. im ÇKDr. Er gilt für einen *frommen Heuchler,* daher seine Namen तापस, दाम्भिक, तीर्थसेविन्.

मृषानुशासिन् (मृषा + अ°) adj. *auf ungerechte Weise strafend* MBh. 3,12339.

मृषाभाषिन् (मृ° + भा°) adj. *unwahr redend, Lügner* Spr. 1536.

मृषार्थक (von मृषा + अर्थ) adj. *unwahr, absurd* AK. 1,1,5,21.

मृषालक m. *der Mangobaum* Çabdar. im ÇKDr.

मृषावाच् (मृ° + वाच्) f. *unwahre Rede, Spottrede, Ironie* Mahân. 385.

1. मृषावाद (मृ° + वाद) m. *unwahre Rede, Lüge* Ǵatâdh. im ÇKDr. MBh. 1,3338. 3,12839. 12,524. 5942. 13,2210. 2424. 14,1028. *Spottrede, Ironie* Spr. 69.

2. मृषावाद (wie eben) adj. *unwahr redend, Lügner* R. 3,67,22.

मृषावादिन् (मृ° + वा°) adj. dass. Çabdam. im ÇKDr. R. 3,17,29.

मृषिक s. u. मूषिक 2.

1. मृषोद्य (मृषा + 1. उद्य) n. *Unwahrheit, Lüge* P. 3,1,114. Vop. 26, 22. Uttararâmak. 84,2. Bhaṭṭ. 5,60.

2. मृषोद्य (wie eben) adj. *unwahr redend, Lügner* Çabdam. im ÇKDr.

1. मृष्ट (partic. von 1. मर्ज्) 1) adj. s. u. 1. मर्ज्. Nachgetragen könnte noch werden मृष्टमन्नम् *leckere Speise* Varâh. Bṛh. S. 85,9. °गन्ध wohl *ein angenehmer* oder *appetitlicher Geruch* Suçr. 1,116,19. मृष्टवाक्य (मिष्ट° v. l.) *süsse Rede führend* Varâh. Bṛh. S. 104,24. मृष्टतम *überaus lecker, — wohlschmeckend* Suçr. 1,234,15. मृष्टलुञ्चित *ausgerissen* (eine Wurzel z. B.) *und gewaschen* gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. — 2) n. *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr.

2. मृष्ट partic. von मर्श्; s. das.

मृष्टवत् (von 1. मृष्ट) adj. *eine Form von* 1. मर्ज् *enthaltend:* मृक् Çâṅkh. Çr. 7,13,7.

मृष्टि (von 1. मर्ज्) f. *Reinigung, saubere Zubereitung* Kâṭh. 32,5. so v. a. *Leckermahl* M. 3,255. = अन्नादेः संस्कारविशेषः Kull.

मृष्टेरुक adj. 1) *leckere Speisen geniessend, Leckermaul* (vgl. मिष्ट). — 2) *Gäste nicht mögend* (*der die Leckerbissen allein geniessen will*). — 3) *freigebig* H. an. 4,28. Med. k. 209.

मेक (onomatop.) m. *Bock* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मु°.

मेकल 1) m. *a)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,348 (VP. 186). 7,122. 13,2158. Hariv. 11204. R. 4,41,14. Varâh. Bṛh. S. 5,39. 73. 14,7. 16,2. मेकलालयी (!) AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93,21. Mârk. P. 58,14, wo मेकलाम्बष्ठाः zu lesen ist. Statt मेलक MBh. 6,2103. 3855 hat die ed. Bomb. richtig मेकल. — *b)* N. pr. eines Berges VP. 186, N. 18: °प्रभवस्यैव शोणाः Hariv. 12827. R. 4,40,20. Vgl. मेकलाद्रि, मेकलकन्यका u. s. w. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses, = मेकलकन्यका VP. 186, N. 18.

मेकलकन्यका (मे° + क°) f. Bein. des Flusses Narmadâ AK. 1,2,3, 31. °तट Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,37.

मेकलकन्या (मे° + क°) f. dass. H. 1083, Sch. Halâj. 3,52.

मेकलाद्रि (मेकल + अ°) m. *der Berg* Mekala: °जा Bein. des Flusses Narmadâ H. 1083.

मेक्षण (von मिक्ष्) n. *hölzerner Rührstab, Rührlöffel zum Umrühren und Ausheben* (अवदान) *kleiner Theile des* चरु *dienend, einen* Prâdeça *lang,* TBr. 1,3,10,4. 3,7,4,9. Âçv. Çr. 2,6,4,12. 14. Çat. Br. 2,4,2,13 und Schol. zu 3,2,2,21. Kâtj. Çr. 7,5,16. 4,1,[illegible] und Schol. Çâṅkh. Çr. 4,3,14. 5,2. Gobh. 1,5,24. 4,1,5. Gṛhjasaṁgr. 1,83. 104. 2,6. 8. — Vgl. मेदण.

मेखल 1) m. oder n. *Gurt, Gürtel:* श्रोणिसूत्रेण मध्ये[illegible] मेखलेन सुसंवृतः R. 5,24,26. — 2) f. मेखला *a)* dass. AV. 6,133,1. ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपर्ति 11,5,4. संतरां मेखलां समायच्छते *er zieht seinen Gurt fester an* TS. 6,2,2,7. शारमयी 1,2,3. 5. Çat. Br. 3,2,1,10. 6,2,2,39. 4,4,3,2. Kâṭh. 23,4. 24,9. Kâtj. Çr. 7,3,26. 4,5. 9. 8,2,4. 10,8,12. मेखलां बध्नीते Pâr. Gṛhj. 2,2. 6. Gobh. 2,10,32. Kauç. 47. 57. Der Gürtel des Brahmanen ist von Muńǵa, der des Kshatrija eine Bogensehne, der des Vaiçja aus Wolle oder Flachs (Hanf), Âçv. Gṛhj. 1,19,12. Çâṅkh. Gṛhj. 2,1. M. 2,42. मेखलामाबध्य दण्डं प्रदाय ब्रह्मचर्यमादिशेत् Âçv. Gṛhj. 1,22,1. M. 2,64. 174. 11,151. Uttararâmak. 82,9. बद्धमेखल Kauç. 56. समेखल adj. Verz. d. Oxf. H. 120,*a*, 21. मेखला so v. a. मेखलाबन्ध (vgl. चूडा u. s. w.) *das Anlegen des Gürtels, die dabei stattfindende Cerimonie* Varâh. Bṛh. S. 98,16. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,2. *Frauengürtel* AK. 2,6,3,10. H. 664. an. 3,679. Med. l. 125. Halâj. 2,405. °दामभिः R. 2,78,7. विलास° Ragh. 8,63. Mâlav. 58. Sâh. D. 47,3. °मणि Kâm. Nîtis. 7,53. मेखलोत्थझंकार Spr. 578. नितम्बबिम्बैः सुदुकूलमेखलैः Ṛt. 1,4. नितम्बदेशाश्च सहेममेखलाः 6. Spr. 2833. *Pferdegurt* Kathâs. 18,88. *Gürtel* in übertragener Bed.: मही सागरमेखला *meerumgürtet* MBh. 15,113. Kathâs. 21,22. Râǵa-Tar. 1,115. [illegible]लानुविद्धार्णवमेखलाया दिशः Ragh. 6,63. मुनद्रुमशालमेखला (पुरी) R. 4,5, 12. (नद्यः) शफरीकृतमेखलाः Varâh. Bṛh. S. 56,6. वापीतलानां मणिमेखलानाम् Ṛt. 6,3. ग्रामः समस्तनिजसीमेखलावलयपर्यन्तः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,12. — *b) Schwertriemen, Wehrgehenk:* त्सरुः खड्गादिमुष्टौ स्यान्मेखला तन्निबन्धनम् AK. 2,8,2,58. = खड्गबन्ध H. an. Med. — *c)* Bez. *der um den Altar gezogenen Stricke:* त्रिभिर्वेदिमेखलाः Bhâg. P. 4,5,15. = सीमासूत्राणि Schol. — *d) Gürtelgegend, Hüfte* Halâj. 5,38. — *e) Abhang, Thalwand eines Berges* (vgl. नितम्ब) Trik. 3, 3,404. H. 1033. H. an. Med. Megh. 12. — *f) Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *g)* N. pr. einer Oertlichkeit Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53; vgl. jedoch Kâm. Nîtis. 7,53. मेखलामुष्टाः Mârk. P. 58, 14 fehlerhaft für मेकलाम्बष्ठाः; vgl. Varâh. Bṛh. S. 14,7, wo eine Hdschr. मेखल st. मेकल hat. — *h)* Bein. des Flusses Narmadâ (vgl. मेकला) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. क्रोष्टुकमेखला, ब्रह्ममेखल.

मेखलकन्यका = मेकलकन्यका Bhar. zu AK. ÇKDr.

मेखलापद (मे° + पद) n. *Gürtelgegend, Hüfte* Kathâs. 5,32.

मेखलाल adj. als Beiw. Rudra's Hariv. 7437. = मेखलयालंकृत: Schol.

मेखलावत् (von मेखला) adj. *mit einem Gurt* oder *Reif versehen* Kâtj. Çr. 26,1,16.

मेखलाविन् (wie eben) ved. adj. *einen Gürtel tragend* P. 5,2,122, Vârtt. 1. AV. Prât. 4,18, Sch.

मैखलिक (wie eben) adj. dass. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116.

मेखलिन् (wie eben) adj. dass. ebend. Çâṅkh. Gṛhj. 2,1. मेखली (von Benfey als adv. gefasst) कृत: MBh. 13,978. Kâm. Nîtis. 2,24. Çiva Çiv. m. *ein Brahmanenschüler:* मेखलिनां (मेखलीनाम् ed. Bomb.; ब्रह्मचारिणां दीर्घ आर्ष: Schol.) महासंघ: कौशल्यां समुपस्थित: R. 2,32,21. Am Ende eines comp.: मौर्वी॰ MBh. 7,695. मुञ्ज॰ Hariv. 10688. लीलानटनविलसन्मेखली सव्यसाची *mit einem Frauengürtel, der u. s. w., versehen* Spr. 2396.

मेघ् s. मिघ्.

मेघ (von मिघ् = मिह्) gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. 1) m. a) *Wolke* Naigh. 1,10. AK. 1,1,2,8. Trik. 3,3,72. H. 164. an. 2,54. Med. gh. 4. Halâj. 1,58. वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय ṚV. 1,181,8 (es könnte aber in dieser einzigen Ṛgveda-Stelle das Wort auch als adj. zu वृषा gefasst werden). AV. 4,15,7. fgg. यत् ते स्युर्न्मेघ: स्यात् *wenn trübes Wetter ist* Çat. Br. 3,2,2, 5. सार्वभौमं मेघं वर्षन्तम् 12,3,2,6. M. 1,38. Suçr. 1,112,15. Megh. 2. Varâh. Bṛh. S. 81,24. Pañkar. 3,2,9 (wo wohl मेघ: zu lesen ist). मेघावतत *wolkenbedeckt* Suçr. 1,20,7. प्रविरल॰ 9. मेघाच्छादिते गगणे Pañkat. 169,6. यथा मेघस्य नदतो गम्भीरं जलदागमे MBh. 3,2855. ॰गम्भीरनिस्वन 12,4280. मेघवद्विननाद 5,7225. ॰दुन्दुभिराविणी R. 1,54,7. मेघानां माला Kâvjâd. 2,118. ॰माला MBh. 3,16126. Kâm. Nîtis. 3,11. AK. 1,1,2,9. H. 165. Halâj. 1,59. ॰वृन्दानि MBh. 5,7111. विगलितमेघवर्चस् 1,1182. नीलमेघनिभ 6011. कालमेघमिवोच्छ्रितम् LA. (II) ad 4,5. जलागमे द्यौरिव जातमेघा MBh. 6,2655. रजो॰ *Staubwolke* 9,1243. R. 1,28,14. पुष्पमेघीकृत *in eine Blumenwolke verwandelt* Megh. 44. *Masse, Menge* in गृह॰. — b) *Cyperus rotundus Lin.* AK. 2,4,5,25. Trik. H. 1193. H. an. Med. — c) N. eines der 6 musikalischen Râga As. Res. 3,73. 80. — d) *ein* Râkshasa (N. pr.?) Çabdar. im ÇKDr. — e) N. pr. α) des Vaters des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 36. — β) eines Dichters Hall in der Einl. zu Vâsavad. 20. मेघ Verz. d. Oxf. H. 124, a, 8. 19. — γ) eines Berges (vgl. मेघगिरि, मेघपर्वत, मेघमाल) Hariv. 12848. — 2) n. *Talk* H. 1051, Sch. — Vgl. धर्ममेघा, निर्मेघ, नृ॰, मणि॰, महा॰, मेघ.

मेघकफ (मेघ + कफ) m. *Hagel* H. ç. 28. Hâr. 58. — Vgl. घनकफ.

मेघकाल (मेघ + काल) m. *die Regenzeit* H. 157. Gaṭâdh. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 95,58.

मेघकूटाभिगर्जितेश्वर (मेघ-कूट-अ॰ + ईश्वर) m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 367,2.

मेघगर्जन (मेघ + ग॰) n. *das Donnern, Donner* Wilson.

मेघगिरि (मेघ + गि॰) m. N. pr. eines *Berges:* महा॰ Hariv. 12846. — Vgl. मेघपर्वत.

मेघंकर (मेघम्, acc. von मेघ, + 1. कर) adj. *Wolken erzeugend* P. 3,2,43. Vop. 26,57. ऋतु Bhaṭṭ. 6,104.

मेघचिन्तक (मेघ + चि॰) m. *der Vogel* Kâtaka Çabdak. im ÇKDr.

मेघज (मेघ + 1. ज) adj. *aus der Wolke kommend:* अम्बु *Regen* Jaṅâd. (Lois.) 1,16.

मेघजाल (मेघ + जाल) n. 1) *Wolkenmasse, dichtes Gewölk* AK. 3,4,2,15. — 2) *Talk* Çabdak. im ÇKDr.

मेघजीवक (मेघ + जी॰) m. *der Vogel* Kâtaka Râǵan. bei Wils. ॰जीवन m. ÇKDr. nach derselben Aut.

मेघज्योतिस् (मेघ + ज्यो॰) *Wetterleuchten* oder *Blitz* AK. 1,1,2,11.

मेघडम्बर (मेघ + ड॰) m. *Donner* Spr. 37. — Vgl. मेघाडम्बर.

मेघतरु (मेघ + तरु) m. *Wolkenbaum, Bez. einer best. Wolkenbildung* Varâh. Bṛh. S. 47,23.

मेघतिमिर (मेघ + ति॰) n. *Dunkelheit in Folge eines bewölkten Himmels, trübes Wetter* Halâj. 1,59.

मेघत्व (von मेघ) n. *das Wolke-Sein:* हुतं हविस्त्वय्यमलमेघत्वमुपगच्छति *wird zu einer reinen (lichten) Wolke* Mârk. P. 99,30.

मेघदीप (मेघ + दीप) m. *Blitz* Çabdam. im ÇKDr.

मेघदुन्दुभि (मेघ + दु॰) m. N. pr. eines Asura Bhâg. P. 8,10,21.

मेघदुन्दुभिस्वरराज (मेघ-दु॰-स्वर + राज) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 257.

मेघदूत (मेघ + दूत) m. *die Wolke als Bote*, Titel eines dem Kâlidâsa zugeschriebenen Gedichts, Gild. Bibl. 245 u. s. w. Sâh. D. 209,6.

मेघदूतपादसमस्या (मे॰-पाद-स॰) f. Titel eines Buches, Wilson, Sel. Works 1,283.

मेघद्वार (मेघ + द्वार) n. *Himmel* Verz. d. Oxf. H. 184, a, 1 v. u. Çabdârthak. bei Wilson.

1. मेघनाद (मेघ + नाद) m. *Donner* H. an. 4,144. MBh. 3,2859. R. 1,9,65.

2. मेघनाद (wie eben) 1) adj. *donnerähnliche Töne hervorbringend, laut schallend, — tönend, — brüllend:* रथ R. 2,16,28. सैन्य Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. — 2) m. a) Bein. Varuṇa's Trik. 1,1,75. H. 188. an. 4,144. Med. d. 52. — b) N. pr. α) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 5,2564. — β) eines Dânava Hariv. 12959; vgl. मेघनादिन्. — γ) eines Sohnes des Râvaṇa, der später den Namen Indraǵit erhielt, Trik. 2,8,6. H. 706. H. an. Med. R. 1,3,34. 6,108,9. Ragh. 12,76. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. ॰जित् Bein. Lakshmaṇa's Trik. 2,8,5. — δ) eines Menschen Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,588. — ε) eines Frosches Pañkat. 81,13. 17. — c) *Amaranthus polygonoides Roxb.* H. 1184. — d) *Butea frondosa* Çabdak. im ÇKDr.

मेघनादतीर्थ (मे॰ + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, a, 12. fg.

मेघनादानुलासक (1. मेघनाद + अ॰) m. *Pfau* H. ç. 187. Râǵan. im ÇKDr. ॰लासिन् m. dass. AK. 2,5,30.

मेघनादिन् (मेघ + ना॰) 1) adj. a) *donnerähnliche Töne hervorbringend, laut schallend, — tönend, — brüllend:* रथ R. Gorr. 2,13,23. m. mit Ergänzung von रथ MBh. 3,11921. — b) *beim Erscheinen von Wolken (freudige) Töne von sich gebend* Hariv. 4009. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12933. — Vgl. 2. मेघनाद.

मेघनामन् (मेघ + ना॰) m. *Cyperus rotundus Lin.* AK. 2,4,5,25. H. 1193.

1. मेघनिर्घोष (मेघ + नि॰) m. *Donner* AK. 1,1,2,10. ॰गाम्भीर्य H. 65, v. l.

2. मेघनिर्घोष (wie eben) adj. *donnerähnliche Töne hervorbringend, laut schallend, — tönend, — brüllend* MBh. 3,2862; vgl. मेघदुन्दुभिनिर्घोष 1,8036.

मेघपर्वत (मेघ + प°) m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 58,13. — Vgl. मेघगिरि.

मेघपाली (मेघ + पा°) f. N. pr.: °तृतीयाव्रत Verz. d. Oxf. H. 34,a,24.

1. मेघपुष्प (मेघ + पु°) n. (*Wolkenblüthe*) *Wasser* AK. 1,2,3,5. H. 1069. an. 4,240. Med. p. 28. Hâr. 237. Halâj. 3,36. *Hagel* H. an. Med. Hâr. = नादेय (*Flusswasser* ÇKDr. Wils.) Med. Hâr. = नाद H. an.

2. मेघपुष्प (wie oben) m. N. pr. eines der 4 Pferde Vishṇu's oder Kṛshṇa's (Indra's ÇKDr. nach Çabdar.; beruht wohl auf einer falschen Auffassung von हरि) Trik. 1,1,34. Med. p. 28. MBh. 4,1414. 7, 2812. Hariv. 9720.

मेघपृष्ठ (मेघ + पृष्ठ) m. N. pr. eines Sohnes des Ghṛtapṛshṭha Bhâg. P. 5,20,21.

मेघप्रदीप (मेघ + प्र°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 285,a,33.

मेघप्रवाह (मेघ + प्र°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2566.

मेघप्रसव (मेघ + 3. प्र°) m. *Wasser* Râǵan. im ÇKDr.

मेघबद्ध (मेघ + बद्ध) m. Bez. *eines best. Receptes* (रस) Verz. d. B. H. No. 998.

मेघबल (मेघ + बल) m. N. pr. eines Mannos Kathâs. 69,19.

मेघभगीरथठक्कुर (मेघ - भ° - ठ°) m. N. pr. eines Autors Hall 66.

मेघभूति (मेघ + भू°) m. *Donnerkeil* Çabdar. im ÇKDr.

मेघमञ्जरी (मेघ + म°) f. N. pr. einer Tochter des Fürsten Viǵajapâla Râǵa-Tar. 8,206.

मेघमठ (मेघ + मठ) m. N. pr. eines von Meghavâhana errichteten und nach ihm benannten *Klosters* oder *Collegiums* Râǵa-Tar. 3,8.

मेघमय (von मेघ) adj. *aus Wolken gebildet*: त्यक्त्वा मेघमयं वासः (चन्द्रः) so v. a. *sich der Wolkenhülle entledigend* Hariv. 3836.

मेघमाल (मेघ + माला) adj. *wolkenumkränzt*: 1) m. N. pr. a) eines Berges Bhâg. P. 5,20,4. — b) eines Râkshasa R. 3,29,31. — c) eines Sohnes des Kalki von der Ramâ Kalki-P. 31 im ÇKDr. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648.

मेघमाला (wie oben) f. 1) *ein Kranz —, Reihen von Wolken*; s. u. मेघ 1,a. — 2) Titel eines astrologischen Buches, welches über die Bedeutung der täglich aufsteigenden *Wolken* handelt, Verz. d. Oxf. H. 397,a, No. 128.

मेघमालिन् (मेघ + मा°) adj. *wolkenumkränzt*; m. N. pr. 1) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2549. — 2) eines Asura Çatr. 14,14. — 3) eines Fürsten Kathâs. 71,72.

मेघय् (von मेघ), मेघयति *trübes Wetter machen*: अभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती TS. 4,4,5,4. als N. pr. einer der 7 Kṛttikâ TS. Comm. II, 423. TBr. 3,1,4,1. Vgl. Weber, Nax. 2,301. 368. — Vgl. मेघाय्.

मेघयोनि (मेघ + यो°) m. *Rauch* (*die Geburtsstätte der Wolke*, vgl. u. धूम) Çabdar. im ÇKDr.

1. मेघरव (मेघ + रव) m. *Donner*: नादो मेघरवोपमः Hariv. 6316. महामेघरवोपमः MBh. 3,1716.

2. मेघरव (wie oben) adj. *wie eine Wolke donnernd*; f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648.

मेघराग s. u. मेघ 1,c.

मेघराज (मेघ + राज) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 367,1.

मेघराजी (मेघ + रा°) f. *Wolkenstreif* Mâlav. 56.

मेघराव (मेघ + राव) m. *ein best. Wasservogel* Suçr. 1,205,14.

मेघरेखा (मेघ + रे°) f. *Wolkenstreif* Varâh. Bṛh. S. 47,19.

मेघलेखा (मेघ + ले°) f. dass. MBh. 4,498.

मेघवन (मेघ + वन) N. pr. eines nach Meghavâhana benannten Agrahâra Râǵa-Tar. 3,8.

मेघवत् (von मेघ) 1) adj. *in Wolken gehüllt, mit Wolken bezogen*: दिश् Lalit. ed. Calc. 367,1. — 2) m. N. pr. eines Berges Varâh. Bṛh. S. 14,20.

मेघवपुस् (मेघ + व°) n. *eine geformte Wolkenmasse*: °प्रख्यं स्यन्दनम् MBh. 2,1649.

मेघवर्ण (मेघ + वर्ण) 1) adj. *wolkenfarbig*: उत्तरीय MBh. 3,1831. — 2) m. N. pr. a) eines Mannes Verz. d. B. H. 112,7 v. u. Verz. d. Oxf. H. 4,b,12. — b) einer Krähe Pańkat. 148,6. Hit. 112,10. — 3) f. आ *die Indigopflanze* Çabdaŕ. im ÇKDr.

मेघवर्त्मन् (मेघ + व°) n. *der Luftraum* Trik. 1,1,81. H. 163, Sch.

मेघवह्नि (मेघ + व°) m. *Wetterleuchten, Blitz* H. 1101. Halâj. 1,70.

मेघवासस् (मेघ + वा°) adj. *in Wolken gekleidet*; m. N. pr. eines Daitja MBh. 2,367. Hariv. 12697.

मेघवाहन (मेघ + वा°) adj. *auf Wolken fahrend*; m. 1) Bein. Indra's AK. 1,1,1,39. H. 171. Halâj. 1,54. Çiç. 13,18. — 2) N. pr. eines Fürsten MBh. 2,577. von Kaçmîra Râǵa-Tar. 2,146. 3,2. 31. 5,64. LIA. 2,763. fgg. 891. fgg. Anh. XXIII. — 3) N. des 22ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,a,3.

मेघवाहिन् (मेघ + वा°) adj. *auf einer Wolke fahrend*; f. °वाहिनी N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635 nach der Lesart der ed. Bomb.; मेघ° ed. Calc.

मेघवितान (मेघ + वि°) 1) m. *eine ausgebreitete Wolkenmasse, ein stark bezogener Himmel* Varâh. Bṛh. S. 104,46. neutr. v. l. — 2) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–– Ind. St. 8,371.

मेघविस्फूर्जित (मेघ + वि°) 1) n. *das Tosen der Wolken, Donnern; Donner*: निशा नृत्यद्दिग्युद्दिलसितलसन्मेघविस्फूर्जिता: Khandom. 103. — 2) f. आ (sc. वृत्ति) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑––––––,⏑⏑⏑⏑⏑–, –⏑––⏑–– Ind. St. 8,399. u. Colebr. Misc. Ess. II,163 (XIV,2). — Khandom. 103.

मेघवेग (मेघ + वेग) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,1899, ed. Bomb. st. महामेघ der ed. Calc.

मेघवेश्मन् (मेघ + वे°) n. *der Luftraum* Gatâdh. im ÇKDr.

मेघसख (मेघ + सख = सखि) m. N. pr. eines Berges Hariv. 12850.

मेघसंदेश (मेघ + सं°) m. = मेघदूत Verz. d. Kop. H. 13,b, No. XXII.

मेघसंधि (मेघ + सं°) m. N. pr. eines Königs von Magadha MBh. 14, 2438. fgg. 1,6988 (मेघ° ed. Calc.).

मेघसंभव (मेघ + सं°) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

मेघसार (मेघ + सार) m. *eine Art Kampher* (चीनकर्पूर) Râǵan. im ÇKDr.

मेघसुहृद् (मेघ + सु°) m. *Pfau* H. 1319.

मेघस्तनित (मेघ + स्त°) n. *Donner*: °निर्घोष (मेघ) MBh. 1,1300.

मेघस्तनितोद्भव (मेघस्तनित + उ°) m. *Asteracantha longifolia Nees.* Râǵan. im ÇKDr.

मेघस्वन (मेघ + स्वन) adj. *wie eine Wolke donnernd:* महा° MBH. 3, 1718. f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's 9,2626.

मेघस्वर (मेघ + स्वर) m. N. pr. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,20. Lot. de la b. l. 113. °राज m. desgl. ebend.

मेघस्वाति (मेघ + स्वा°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 472.

मेघह्नुत् MBH. 5,3597 fehlerhaft für मेषह्नुत्.

मेघह्राद् (मेघ + ह्राद्) adj. *wie eine Wolke donnernd, — brüllend:* मद्रेश MBH. 9,556.

मेघाक्ष m. N. pr. eines Fürsten der Perser MUDRÂR. 19,1. Die richtige Lesart ist wohl मेघाख्य, wie LASSEN (LIA. 2,206) vermuthet und wie die Pariser Hdschr. auch lesen soll.

मेघाख्य (मेघ + आख्या) 1) m. = मेघाक्ष MUDRÂR. 121,5. im Prâkrit मेहक्खो 110, 8. — 2) n. *a) Cyperus rotundus Lin.* RATNAM. im ÇKDR. — *b) Talk* H. 1054.

मेघागम (मेघ + आ°) m. *die Regenzeit* H. 157. ÇABDAR. im ÇKDR.

मेघाटोप (मेघ + आ°) m. *eine dicke Wolke* KATHÂS. 36,84.

मेघाडम्बर (मेघ + आ°) m. *Donner* Verz. d. Oxf. H. 129,*a*, No. 233, Çl. 1. — Vgl. मेघडम्बर.

मेघानन्दा (मेघ + आनन्द) f. *eine Kranichart* (बलाका) RÂGAN. im ÇKDR.

मेघानन्दिन् (मेघ + आ°) m. *Pfau* RÂGAN. im ÇKDR.

मेघान्त (मेघ + अन्त) m. *der Herbst* (शरद्) RÂGAN. im ÇKDR.

मेघाय् (von मेघ), °यते = मेघं करोति P. 3,1,17. *wolkicht werden:* मेघायमान, मेघायिष्यन्त्, मेघित TS. 7,5,11,1. — Vgl. मेघय्.

मेघारि (मेघ + अरि) m. *Wind* H. ç. 171.

मेघावली (मेघ + आ°) f. N. pr. einer Fürstin RÂGA-TAR. 4,688, wo mit der ed. Calc. °ली st. °लो zu lesen ist.

मेघास्थि (मेघ + अ°) n. *Hagel* TRIK. 1,1,83. H. ç. 28. HÂR. 58.

मेघास्पद (मेघ + आ°) n. *der Luftraum* DHANAÑGAJA im ÇKDR.

मेघेश्वरतीर्थ (मेघ - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,42.

मेघोदक (मेघ + उ°) n. *Regen* Spr. 1308.

मेघोदय (मेघ + उ°) m. *ein heraufziehendes Gewölk* N. (BOPP) 21,7,v.l. VIKR. 61,1.

मेघोदर bei WILSON und im ÇKDR. beruht auf einem blossen Druckfehler in der Calc. Ausg. des H. 36.

मेघ्य (von मेघ) adj. *in der Wolke befindlich* gaṇa दिगादि zu P. 4,3, 54. मेघ्याय च विद्युत्याय च VS. 16,38 (vgl. P. 4,4,110, Sch.). perisp. TS. 4,5,7,2. Am Ende eines comp. वर्गादि zu P. 6,2,131. मेघ्यं = मेघमर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66. = मेघ इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103.

मेङ्गनाथ (मेङ्ग + नाथ) m. N. pr. eines Geschlechts (?): °ज्ञान Verz. d. Oxf. H. 200,*a*, No. 475. °भट्ट N. pr. eines Mannes HALL 194.

मेच m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,8.19. Die richtige Lesart ist wohl मेघ; vgl. HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 20.

मेचक UṆÂDIS. 5,37. 1) adj. f. आ *dunkelblau, dunkelfarbig;* m. *dunkelblaue Farbe, Schwärze* AK. 1,1,4,23. 2,9,43. 3,4,14,85. H. 1397. DURGA beim Schol. zu H. 1397. H. an. 3,83. MED. k. 139. fg. HALÂJ. 4,49. MBH. 12,10410. SUÇR. 1,274,17. 2,293,3. MṚKKH. 84,24. MEGH. 60. KÂM. NÎTIS. 7,17. Spr. 4811. VARÂH. BṚH. S. 21,15. 34,3. 54,107. UTTARARÂMAK. 111,1. ÇIÇ. 6,26. — 2) m. *a) das Auge im Pfauenschweife* AK. 2,5,31. TRIK. 3,3,36. H. 1320. H. an. (lies °चन्द्रके). MED. HALÂJ. 2,87. Hierher ziehen WILSON und BENFEY MÂLAT. 90,6, was aber wohl nicht richtig ist. — *b) Brustwarze* H. ç. 124. — *c) Rauch.* — *d) Wolke.* — *e) Moringa pterygosperma Gaertn.* ÇABDAR. im ÇKDR. — *f) ein best. Edelstein* VJUTP. 138. — 3) n. *a) Finsterniss* H. an. MED. — *b) Antimonium* MED.

मेचकचातकी s. मचक°.

मेचकापगा (मेचक + आ°) f. *der dunkelblaue Fluss,* Bein. der Jamunâ ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मेचकाभिधा (मेचक + अ°) f. *eine best. Schlingpflanze,* = पातालगरुडी RÂGAN. im ÇKDR.

मेचुहृदि (!) N. pr. einer Oertlichkeit SCHIEFNER, Lebensb. 287 (57).

मेट्, मेटति (उन्मादे) DHÂTUP. 9,5. — Vgl. मेड्, म्रेट्, म्रेड्, म्लेट्.

मेटुला f. *Myrobalanenbaum* (आमलकी) ÇABDAK. im ÇKDR.

मेठ m. 1) *Elephantenaufseher* TRIK. 2,4,49; vgl. मेण्ड. — 2) *Widder* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON; vgl. मेढ्र.

मेठि und मेठी s. u. मेथि.

मेड्, मेडते = मेट् DHÂTUP. 9,5, v. l. (VOP.).

मेडि, मर्डि m. *das Knistern, Sprühen, Rauschen* (von Feuer, Wind u. s. w.): मेडिं मदन्तं पित्रोरुपस्थे तं रोदसी पिपृतं सत्यवाचम् ṚV. 3,26, 9. वातस्य मेडिं सचते निजूर्वन् 4,7,11. ये ते अग्ने मेडयो य इन्दवः TS. 5, 7,8,1. साम्नो मेडिः *das Klingen* AV. 11,7,5.

मेडु m. मेडवः v. l. für मेडयः KÂTH. 40,5.

मेठी s. मेथी.

मेढ्र (von 1. मिह्) 1) n. (m. nach den Lexicographen) *das männliche Glied* P. 3,2,182. AK. 2,6,2,27 (ed. Calc. n.). TRIK. 3,3,267. H. 610. HALÂJ. 2,359. AV. 7,95,3. VS. 6,14. KÂTJ. ÇR. 6,6,3. PAÑKAV. BR. 17, 4,1. LÂTJ. 8,6,3. KAUÇ. 44. M. 8,282. MBH. 12,11555. SUÇR. 1,90,15. 118, 17. 124,11. 273,6. 338,8. 342,14. 2,55,15. VARÂH. BṚH. S. 52,6. 53,54. 58,16. 67,3. 68,7. 70,24. 93,2. BṚH. 3,3. BHÂG. P. 2,1,32. 4,29,14 (*vulva* BURN.). 8,5, 39 (°तस्). MÂRK. P. 59,11. m. vielleicht bei KÂTJ. in DÂJABH. 163,4 (wenn क्लीन: richtig ist, muss मेढ्रश्चो° gelesen werden). °ज Bein. Çiva's MBH. 13,1174. °चर्मन् *Vorhaut* SUÇR. 1,296,14. Vgl. नीचा°. — 2) m. *Widder* (vgl. मीढुस् 1,*b*.) AK. 2,9,77; vgl. मेण्ढ, मेण्ढक, मेण्ढ्र, मेष.

मेढ्रक m. 1) मेढ्र 1; s. u. मृग 1,*h*. — 2) = मेढ्र 2. TRIK. 3,3,431.

मेढ्रशृङ्गी f. = मेषशृङ्गी RATNAM. 71.

मेण्ठ m. 1) = मेठ *Elephantenaufseher* HÂR. 140. — 2) N. pr. eines Dichters, = भर्तृमेण्ठ RÂGA-TAR. 3,260. Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,9. H. 222, Sch., wo vielleicht मेण्ठादेः zu lesen ist.

मेण्ड m. dass. TRIK. 2,8,49.

मेण्ढ m. = मेढ्र *Widder* HALÂJ. 2,124.

मेण्ढक m. 1) dass. H. 1276. — 2) N. pr. eines Mannes BURN. Intr. 190. 193. fg.

मेण्ढ्र m. = मेण्ढ COLEBR. und LOIS. zu AK. 2,9,77.

मेतर् (von 1. मि) nom. ag. *der (eine Säule) aufrichtet:* मेतेव धूमं स्तभायदुप द्याम् ṚV. 4,6,2. मेता f. = स्थूणा SÂJ.

मेतार्य m. N. pr. eines der 11 Gaṇâdhipa bei den Gaina H. 32 (vgl.

Schol.). Wilson, Sel. Works 1,299. 301. fg. मेवार्य Colebr. Misc. Ess. II,216.

मेथ् s. मिथ्.

मेथ, f. मेथी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41; vgl. मेथि.

मेथि (vielleicht von 1. मि) 1) m. *Pfeiler, Pfosten:* इमं मेथिमभिसंविशध्वं तनूपानं त्रिवरूथमोजसे AV. 8,5,20. *Pfosten in der Mitte der Tenne, an welchen die Ochsen gebunden werden,* H. 894. मेथी Schol. zu Kâtj. Çr. 1001,8. मेधि H. 894. °रोपण Kṛshṇasaṁgraha 19,17. fgg. मेथी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. मेधीभूत so v. a. *ein festes Centrum seiend, um welches alles Andere sich dreht, sich richtet:* अथ नेच्छसि राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम्। मेधीभूतः (मेढी° ed. Bomb.) स्वयं राज्यं प्रतिगृह्णीष्व MBh. 14,15. मेठि (v. l. मेटि, मेळो, मेथि, मेधि) Halâj. 2,423. मेठी Schol. zu Pañkav. Br. 16,13,8. मेठीभूतस्तु (ध्रुवः) वै सर्वान्वायुपाशैर्नियन्त्रितान्। आकल्पं तत्पदं तिष्ठन्भ्रामयन् ज्योतिषां गणान् ॥ Kâçikh. 21,80 bei Aufrecht, Halâj. Ind. मेढी Bhâg. P. 4,9,20 (मेटी ed. Bomb., मेठी Schol.). 12,38. मेठीस्तम्भ 5,23,2. मेढीभूत *ein solcher Pfosten* (bildlich) *seiend* MBh. 3,361. 5,1332. Verz. d. Oxf. H. 41,a, N. 2. मेथी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *ein Pfosten zum Anbinden des Viehes* Pañkav. Br. 13,9,17. *Stütze um die Deichsel des Wagens zu tragen* Schol. zu Kâtj. Çr. 185,3 v. u. शं मेथिर्भवतु शं युगस्य तर्द्म AV. 14,1,40. TS. 6,2,9,4. Kâṭh. 25,8. Ait. Br. 1,29. Çat. Br. 3,5,2,21. Âçv. Çr. 4,9,6. TS. Comm. 1,427,5. 9. Vgl. मेधि. — 2) f. मेथी = मेथिका Râǵan. im ÇKDr.

मेथिका f. = मेथी, मेथिनी *Trigonella Foenum graecum* Râǵan. im ÇKDr.

मेथिनी f. dass. ebend.

मेथिष्ठ (मेथि + स्थ) adj. *um den Pfosten stehend* (an welchen das Vieh angebunden wird): मेथिष्ठाः पिन्वमाना इह मां गोपतिमभि संविशन्तु TS. 2,7,16,3.

मेद् s. 1. und 2. मिद्.

मेद gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. 1) m. *a)* = मेदस् *Fett* Çabdak. im ÇKDr. मेदमांसास्थिसंकुला R. 4,44,65. Kâm. Nîtis. 14,25. अस्थिमेदामिष° (अस्थिमेदोमिष° die neuere Ausg.; bei der ersten Lesart kann eine auch sonst vorkommende Contraction von मेदआ° angenommen werden) Hariv. 13136. मेदच्छेद Çâk. 38, v. l. wohl nur Druckfehler für मेदश्छेद. — *b) eine best. Pflanze,* = अलम्बुषा Râǵan. im ÇKDr. — *c) eine best. Mischlingskaste* Gaṭâdh. im ÇKDr. M. 10,36. मेदान्ध्रचुञ्चुमद्गूनामारण्यपशुहिंसनम् 48. MBh. 13,1552. मेदा गोमल्लिब्याटीनां मृतानां मांसमश्नतः Schol. Colebr. Misc. Ess. II,184, wo मेदभिल्ला zu trennen ist; vgl. u. भिल्ल 1. मेदान्ध्रः (als zwei Wörter मेदो ऽन्ध्रः zu fassen) = वर्णसंकरजातिविशेषः Gaṭâdh. im ÇKDr. — *d)* N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2152. — 2) f. आ *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* Ratnam. im ÇKDr. H. an. 3,588. Med. r. 196. Suçr. 1,140,8. 2,101,9. 206,12. 220,14. 223,9. 418,11. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — Vgl. अरिमेद, असि°, गो°, दैत्यमेदज, पूतिमेद, मल्लमेद, °मेदा.

मेदःपुच्छ und °क (मेदस् + पुच्छ) m. *das fettschwänzige Schaf* Suçr. 1, 203,15. 21.

मेदक m. *zur Destillation bestimmte geistige Flüssigkeit* AK. 2,10,42. H. 904. — Vgl. अरि°, अश्वि°, गो°.

मेदज m. *eine Art Bdellium* (भूमिजगुग्गुलु) Râǵan. im ÇKDr.

मेदन (vom caus. von 1. मिद्) n. *Mastung:* घृतमन्नं घृतम्वस्य मेदनम् RV. 10,69,2.

मेदपाट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,27. 339,b,39 (°पट; im Index aber °पाट). — Vgl. मेदपाट.

मेदपाठ m. N. eines Zweiges des Vatsa-Geschlechts Hall 136.

मेदस् (von 1. मिद्) n. 1) *Fett* Nir. 4,3. AK. 2,6,2,15. H. 619. 624. Halâj. 3,13. RV. 3,21,1. 2. 4. ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतम् 5. सं प्रोर्णुष्व पीवसा मेदसा च 10,16,7. AV. 4,27,5. VS. 21,40. 43. मेदसः कुल्या उप तान्स्रवन्तु 35,20. 39,10. मेदस्तस् *vom Fett an* 21,60. 28,23. Nir. 4,3. — TS. 6,3,11,1. 5. TBr. 2,8,4,4. Çat. Br. 3,8,2,26. 4,5. मेदआहुति 11, 5,6,7. तर्हि नौषधीषु पय आसीन्न मांसे मेदः Pañkav. Br. 24,18,3. Kauç. 11. 26. मेदोऽसृङ्मांसमज्जास्थि वदन्त्यन्नं मनीषिणः M. 3,182. Jâǵn. 1,44. MBh. 1,4797. 8149. 3,12250. R. 3,73,52. Hariv. 394. 2938. 11993. मेदश्छेदकृशोदरं वपुः Çâk. 38. Pañkat. I,121. Naish. 1,41 (pl.). einer der Grundstoffe des Körpers (धातु, सार), der sich im Fleische bildet, Wise 51. मांसान्मेदः प्रजायते मेदसो ऽस्थि Suçr. 1,44,1. 48,9. 49,4. 127,1. मेदोज 187,12. 31,15. मेदोधरा कला 327,6. Jâǵn. 3,106. Varâh. Bṛh. S. 68,96. मेदोदोष *Fettleibigkeit* Çârṅg. Saṁh. 1,7,46. मेदस् allein dass. Verz. d. Oxf. H. 313,b,24. मेदोरोग 316,b,3. Vgl. अमेदस्क (auch TS. 6, 3,11,5), वर्ष°, वप°. — 2) mystische Bez. *des Buchstabens* व Weber, Râmat. 317. fg.

मेदस्कृत् (मे° + कृत्) n. *Fleisch* H. 623.

मेदस्तेजस् (मे° + ते°) n. *Knochen* H. 625.

मेदस्पिण्ड (मे° + पि°) m. *ein Klumpen Fett* gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

मेदस्वत् (von मेदस्) adj. *fett* AV. 6,114,3. TS. 6,3,11,5.

मेदस्विन् (wie eben) adj. *fettleibig* Suçr. 2,223,21. 508,1.

मेदःसार (मेदस् + सार) 1) adj. *bei dem unter den sieben Bestandtheilen des Körpers* (सार, धातु) *das Fett vorwaltet* Varâh. Laghuǵ. 2,17 in Ind. St. 2,287. मज्जामेदःसाराः Bṛh. S. 68,98. — 2) f. आ = मेदा Râǵan. im ÇKDr.

मेदिन् 1) adj. *Genosse, Theilhaber, Verbündeter:* त्वामे ते अयंतः शक्र मेदिनः RV. 10,38,2. 84,6. इन्द्रेण मेदी AV. 3,6,2. इन्द्र मेद्यहं तव 5,8, 9. 6,65,3. 104,3. पार्वते ऽभि विपश्यामि भूमि सूर्येण मेदिना 12,1,33. TBr. 2,4,5,7 (= मेदस्वत् Comm.). मेदस्य निर्क्रूयमानस्य मेद्यसानि Çat. Br. 9, 5,1,62. इहा यंतु मेदिनीर्वर्चसो मम AV. 8,7,7. 10,6,20. Wohl verwandt mit मित्र. Vgl. इन्द्र°. — 2) f. मेदिनी *a) die Erde* AK. 2,1,3. Trik. 2,1,2 H. 937. Halâj. 2,1. अदितिः सर्वभूतानां माता मेदिनी मह्यता मही Taitt. Âr. 10, 28. MBh. 3,2859. Suçr. 1,114,1. मधुकैटभयोः कृत्स्ना मेदसाभिपरिप्लुता। तेनेयं मेदिनी देवी प्रोच्यते ब्रह्मवादिभिः ॥ Hariv. 394. fg. 2938. fg. 11993. fg. Ragh. 1,65. Çâk. 167. Vid. 22. Verz. d. Oxf. H. 103,a,27. *Erdboden:* व्यसुः पपात मेदिन्याम् MBh. 3,2400. *Boden:* मरकतमय° Çiç. 4,56. गज° *für Elephanten geeigneter Boden* Kâm. Nîtis. 19,14. *Land:* समुद्रान्ते च मेदिनी (अल्पेनैव विनश्यति) Spr. 3554. मेदिनीं दानवपते देहि मे विक्रमत्रयम् Johns. Sel. 95,67. *Land, Reich:* राजा राज्यपरिभ्रष्टः पुनर्लब्धा च मेदिनीम् MBh. 3,2677. Spr. 1942. *Platz, Stelle:* युद्ध° *Kampfplatz* Hariv. 13669. R. 6,19,16. Benfey vermuthet, dass मेदिनी aus मृदिनी entstanden sei. — *b) Gmelina arborea Roxb.* — *c)* = मेदा Râǵan. im ÇKDr. — *d)* Titel eines Wörterbuchs Gild. Bibl. 395. Malkin. zu Çiç. 2,65 und 14,29. Verz. d. Oxf. H. 182,b,43. 195,b,7. °कोष 162,b,21. °कर

72,*b*,15. 194,*a*,14. 196,*a*,21. Uǵǵval. zu Uṇādis. 1,101. Auch मेदिनि mit verkürztem Auslaut: °कोष Verz. d. Oxf. H. 192,*a*,17. °कर Med. Anh. 6.

मेदिनि s. u. मेदिन् 2,*d*.

मेदिनीज (मे° + 1. ज) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varāh. Bṛh. S. 6,13.

मेदिनीद्रव (मे° + द्रव) m. *Staub* Trik. 2,8,57.

मेदिनीपति (मे° + प°) m. *Herr der Erde, — des Landes, Fürst, König* Rāǵa-Tar. 4,95. Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,15.

मेदिनीश (मेदिनी + ईश) 1) m. dass. Çārṅg. Paddh. 46,*a*,2. (66,*a*,11.fg.). — 2) n. (sc. तन्त्र) N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,13.

मेदुर (von 1. मिद्) 1) adj. P. 3,2,161. Vop. 26,151. *a) fett:* वराह Çat. Br. 5,4,3,18. मांस Suçr. 1,49,4. — *b) dicht, dick:* मुदिर *Wolke* Gît. 2,3. mit einer Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend *dick —, voll —, erfüllt von:* मेघैर्मेदुरमम्बरम् Gît. 1,1. मेघमेदुरान्धकार Uttararâmak. 103, 9. पर्यन्तप्रतिरोधिमेदुरचय Mâlat. 77, 9. मकरन्दसुन्दरगलन्मन्दाकिनीमेदुरं श्रीगोविन्दारविन्दम् *ganz bedeckt* Gît. 7, 42. प्रकृष्टप्रमोदमेदुराङ्ग Z. d. d. m. G. 14,572,11. = सान्द्रस्निग्ध AK. 3,1,30. H. 476. — 2) f. आ *eine best. Arzeneipflanze* Râǵan. im ÇKDr.

मेदुरित (von मेदुर) adj. *dicht —, dick geworden:* सततमभिष्यन्दमानमेघमेदुरितनीलिमा Uttararâmak. 12,4. fg. मेघस्येव मेदुरितो निबिडः स्निग्धो वा नीलिमा यस्य सः Schol. in der neuen Ausg.; es ist vielmehr zu erklären: मेघैर्मेदुरितो u. s. w.

मेदोगण्ड (मेदस् + ग°) m. *eine Species des Kropfes* Çârṅg. Saṁh. 1,7,79.

मेदोग्रन्थि (मेदस् + ग्र°) m. *Fettknoten* Suçr. 2,21,17.

मेदोज (मेदस् + 1. ज) n. *Knochen* H. 626. Çabdak. bei Wils. Râǵan. im ÇKDr.

मेदोद्भवा (मेदस् + उद्भव) f. = मेदा Râǵan. im ÇKDr.

मेदोवती (von मेदोवत् und dieses von मेदस्) f. dass. ebend.

मेद्य (von मेदस्) adj. 1) *fett:* मांसं भृशमेद्यं त्यजेत् Vâgbh. 1,6,69. — 2) *dick, consistent* (Gegens. द्रव *flüssig*) Suçr. 1,271,16.

मेध् s. मिध्.

मेध (vgl. 1. मिद्, मेदस्) m. 1) *Fleischsaft, Fettbrühe; kräftiger Saft* oder *Brühe* überh., *kräftiger Trank:* मेधं शृतपाकं पचन्तु ṚV. 1,162,10. स्थाल्यामेतं मेधं शीतयेयुः Çat. Br. 4,5,2,6. मेधं श्रपयन्ति 7. 5,5,4,33. यद्वपया चरन्ति, देवतामेतेन मेधेन प्रीणाति 3,8,2,29. मेधश्रावणम् Kâtj. Çr. 25,10,6. अग्निं मेधेषु प्रथममुप ब्रुवते ṚV. 1,77,3. मेधस्य सोम्यस्य 8,19,2. मेधं जुषन्त वह्नयः 1,3,9. इन्द्रमिद्विमहीनां मेधे वृणीत मर्त्यः 8,6,44. — 2) *Saft und Kraft,* bes. *des Opferthiers: das was in ihm wesentlich und werthvoll ist:* पुरुषं वै देवाः पशुमालभन्त तस्मादालब्धान्मेध उदक्रामत्सोऽश्वं प्राविशत्तस्मादश्वो मेध्योऽभवद्यैनमुत्क्रान्तमेधमत्यार्जन्त Ait. Br. 2, 8. सर्वेषां वा एष पशूनां मेधेन यजते यः पुरोळाशेन यजते 9. Çat. Br. 1,2,3,6. तमुभयं मेधमात्मन्धत्ते 2,5,3,4. 3,8,2,17. पशावेव स मध्यतो मेधो धीयते 9,4,3,15. पुरोडाशस्य 11,1,2,2. सप्त मेधान्पशवो पर्यगृह्णन् AV. 12,3,16. शंयुं मेधो नोपानमत् TS. 5,2,6,4. — 3) *Opferthier, Thieropfer;* = यज्ञ Naigh. 3,17. Med. dh. 13. Gaṭâdh. im ÇKDr. = क्रतु H. an. 2,246. उपनयत मेधपतिभ्यां मेधम् Ait. Br. 2,6. मेदो वै मेधस्तदेनं मेधमुपनयति Çat. Br. 3,8,4,5. पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुपतिष्ठन्ते TS. 5,2,8,7. पृथिवीं भूत्वा मेधमुपैति 6,1,1,2. अग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त 3,5,1. सर्वान्मेधानालभन्ते ये के च प्राणिनः Çâṅkh. Çr. 16,15,13. अश्वं मेधाय प्रोक्षितम् VS. 22,19. 13,47. पित्र्य Ind. St. 3,392. fg. त्रीन्मेधानाहरिष्यति MBh. 1,4798. 3,3195. 4648. गवामेधस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति 3, 8040. 13,5231. मेधार्ह zur Erkl. von मेध्य Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 48. 57. Vgl. अश्व°, गृह°, गो°, तुरग°, तुरंग°, नर°, 1. नृ°, पितृ°, पुरुष°, प्रिय°, प्रेत°, महा°, वाजि°, हय°. — 4) N. pr. des angeblichen Verfassers von VS. 33,92. vielleicht N. pr. Vâlakh. 2,10 (vgl. 1,10). N. pr. eines Sohnes des Prijavrata VP. 162 (an der ersten Stelle in der neuen Ausg. मेधस्). — मेध nom. ag. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134.

मेधज (मेध + 1. ज) adj. *aus dem Opfer hervorgegangen,* Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7029.

मेधपति ṚV. und मे° TBr. (मेध + प°) m. *Herr des Thieropfers:* Rudra ṚV. 1,43,4. उपनयत मेध्या दुरः। आशासाना मेधपतिभ्यां मेधम् TBr. 3,3,6,1. पशुर्वै मेधो यजमानो मेधपतिः Ait. Br. 2,6. अथो खल्वाहुर्यस्यै वाव कस्यै च देवतायै पशुरालभ्यते सैव मेधपतिरिति ebend. Çâṅkh. Br. 10,4. Kâṭh. 16,21.

मेधयु (von मेध) adj. *saftvoll, kraftvoll* (= संग्रामेच्छु [vgl. मध] oder यज्ञक्रमणेच्छु Sâj.): पड्भिर्गृध्यन्तं मेधयुं न शूरम् ṚV. 4,38,3.

1. मेधस् 1) n. so v. a. मेध *Opfer:* तन्मेधो देवा दधिरे Çat. Br. 2,5,3,4. अश्वमेव मेधसा समर्धयति 13,3,6,1. 2. Çâṅkh. Çr. 7,5,23. — 2) m. (vgl. मेध 4.) N. pr. eines Sohnes des Manu Svâjambhuva Hariv. 415. Matsja-P. 9 im ÇKDr. des Prijavrata VP. II, 100 (मेध Wilson).

2. मेधस् = मेधा *Einsicht, Verstand* am Ende eines adj. comp. P. 5, 4,122. Vop. 26,7. अकुण्ठ° Bhâg. P. 1,19,31. 9,11,7. हत° 3,21,14. आत्म° *eine Einsicht in den* Âtman *besitzend* (= ब्रह्मविद् Schol.) 4,22, 41. सर्वभूतात्म° *eine Einsicht in das Wesen aller Geschöpfe verschaffend* 31,2. — Vgl. अ°, अल्प° (auch Bhag. 7,23), दुर्मेधस् (auch Bhag. 18,35), पुरु°, मन्द°, स°, सत्य°, सु°, हरि°.

मेधस m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,5.

मेधसाति (मेध + सा°) f. etwa *Andachtsäusserung, Gottesdienst;* nach den Comm. *das Empfangen* oder *Geben des Opfers* (यज्ञ). ṚV. 1,129,1. स धीभिरस्तु सनिता मेधसाता सो अर्वता 4,37,6. 7,66,8. मेधसाता सनिष्यवः 94,6. कारवो वाजशुर्धिया विप्रासो मेधसातये 8,3,18. गमद्वाजसातये गमदा मेधसातये 8,40,2. 58,1. यं त्वं विप्र मेधसातावग्ने हिनोषि धनाय 60,5. सहस्रसां मेधसातौ 92,3. 10,64,6. 147,3. Auffallend ist das Fehlen des Wortes im Naigh.; wir fassen मेध = मेधा.

मेधा f. gaṇa भिदादि zu P. 3,3,104. Vop. 4,1. 1) *Lebensfrische, Kraft, vigor; Vermögen, Tüchtigkeit:* सदसस्पतिं सनिं मेधामयासिषम् *opes et vires* ṚV. 1,18,6. (दात) सनिं मेधामरिष्टं दुष्टरं सहः 2,34,7. ददृचा सनिं यते ददन्मेधामृतायते 5,27,4. 9,32,6. आ प्याययास्मान्सखीन्सन्या मेधया VS. 5,7. 12,7. सना मेधा सना स्वः ṚV. 9,9,9. — 2) *Geisteskraft,* namentlich *a)* (*die festhaltende Kraft desselben;* श्रुतग्रन्थतदर्थयोर्धारणाशक्तिः Comm., धीर्धारणावती AK. 1,1,4,11. H. 309) *Verstand, Gedächtniss; b)* pl. *die Erzeugnisse des Verstandes: Erkenntnisse, Gedanken, sententiae;* später *c) Einsicht, Weisheit* überh.; = शेमुषी u. s. w. H. an. 2,246. Med. sh. 13. Halâj. 2,179. मेधा कालत्रयात्मिका Randgl. zu H. 309. ये हरी मेधयोक्था मदन्त इन्द्राय चक्रुः ṚV. 4,33,10. आ यद्दुवस्या-

दुवसे न कारुस्मौ चक्रे यान्यस्व मेधा 1,165,14. यो वां होत्रौ परिहिनोमि मेधया 7,104,6. प्र मेधां गिरं भरे 5,42,13. मेधामभि प्रयांसि च 9,107,25. ग्रन्तमिद्धि पितुष्परि मेधामृतस्य जग्रभ 8,6,10. न तद्न्यः कवितरो न मेधया धीरतरः AV. 5,11,4. 6,108,1—5. 19,40,2. 3. स्तोतुर्मेधा असृक्षत VÂLAKH. 4,9. ऊर्ध्वा भवति पितरेव मेधाः (wo मेधाः zu vermuthen ist; vgl. 1,119,2) ṚV. 3,58,2. तं वेधां मेधयाह्वन्पवमानमधि द्यवि 9,26, 3. राज्ञो मेधाभिरीयते पवमानो मनावधि 65,16. यं मेधा नापवनेत् (hierher oder unter Vergleichung von TS. 5,2,6,4 zu 1.) TS. 3,4,9,5. वाक्, मनस्, चक्षुस्, मेधा ÇAT. BR. 11,5,6,3. मेधा, मनस् VS. 4, 7. 11, 66. 32,14.15. 30, 6. TAITT. ÂR. 10, 42. fg. AIT. UP. 5, 2 (प्रज्ञान). नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो न मेधया न बहुना श्रुतेन KAṬHOP. 2,23 = MUṆḌ. UP. 3,2,3. श्रद्धा मेधा KAUÇ. 74. Ind. St. 2, 98. PÂR. GṚHJ. 2, 6. 10. ÇÂÑKH. GṚHJ. 2, 7. 10. श्रद्धामेधे und मेधातपसी gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. तपोमेधान्वित MBH. 2,2601. यशोमेधासमन्वित M. 3, 263. JÂGÑ. 3,174. BHAG. 10,34. श्रुतगुणाश्रया MBH. 3,14808. 1254. तानि (इन्द्रियाणि) सर्वाणि संधाय मनःषष्ठानि मेधया 12,9042. यच्च भाषसि संतुष्टास्तच्च गृह्णामि मेधया 13,2172. 17,90. ग्रतीवामानुषी HARIV. 4911. मेधायुष्काम SUÇR. 2, 160, 3. श्रोत्रस्तेजोमेधोप्मकृत् 1,48,5. स्मृतिमतिमेधाकारि° 180,11. मेधामार्दवमांसस्थैर्यकार 182,3. वपुर्मेधाबलबुद्धिविवर्धन 378,17. मेधाग्निबलशुक्रकृत् VÂGBH. 1, 6, 58. मेधानलकर 60. VARÂH. BṚH. S. 68, 22. तेजोबलवर्णमेधासंवर्धन DAÇAK. in BENF. Chr. 180, 4. Vgl. दुर्मेध, निर्मेध, 2. नृमेध, पुरु°, मित°, महामेधा. — 3) die Einsicht personificirt Ind. St. 3,229,b. MBH. 2, 300. HARIV. 7740. 9498. 14036. R. GORR. 2, 25, 26. PAÑKAR. 3, 2, 3. als Gattin Dharma's und Tochter Daksha's MBH. 1,2575. HARIV. 12452. VP. 54. BHÂG. P. 4,1,49. 51. MÂRK. P. 50, 20. 26. eine Form der Dâkshâjaṇî in Kâçmîra Verz. d. Oxf. H. 39, b, 27. der Sarasvatî WILSON, Sel. Works 2, 190. — 4) mystische Bez. des Buchstabens ध WEBER, RÂMAT. UP. 317. fg. — Nach den Comm. a) Gedächtniss (vgl. auch NIR. 3, 19). b) Einsicht. — c) Opfer. — d) = धन NAIGH. 3, 19; wohl wegen der Verbindung mit सनि (vgl. u. 1.).

मेधाकार (मे° + 1. कार) adj. Geisteskraft oder Einsicht weckend: मेधाकारं विदथस्य प्रसाधनम् (अग्निम्) ṚV. 10, 91, 8.

मेधाकृत् (मे° + कृत्) adj. dass.; m. eine best. Gemüsepflanze, = सितावर RÂǴAN. im ÇKDR.

मेधाचक्र (मे° + चक्र) m. N. pr. eines Fürsten RÂǴA-TAR. 8, 1405.

मेधाजनन (मे° + ज°) 1) adj. Einsicht erzeugend: तीर्थवंशानुकीर्तन MBH. 3, 8244. — 2) N. einer Cerimonie und des dazu gehörigen Spruchs, wodurch bei dem Neugeborenen geistige und leibliche Fähigkeit erzeugt werden soll, ÂÇV. GṚHJ. 1,15,2. GOBH. 2,7,20. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1, 24. PÂR. GṚHJ. 1, 16. Verz. d. B. H. No. 321. SAṂSK. K. 149. Ebenso beim Jüngling ÂÇV. GṚHJ. 1, 22, 20. 26. KAUÇ. 10. 57.

मेधाजित् (मे° + जित्) m. Bein. Kâtjâjana's TRIK. 2,7,25. H. 852.

मेधातिथि (मेध + अ°) m. 1) N. pr. eines Kâṇva ṚV. 8,8,20. Verfasser von ṚV. 1, 12—23. 8, 1 u. s. w. Die Legende über denselben Ind. St. 9, 38. fgg. — AV. 4, 29, 6. ÇAT. BR. 3, 3, 4, 18. LÂṬJ. 1, 3, 1. PAÑKAV. BR. 14, 6, 6. 15, 10, 1. SHAḌV. BR. 1, 1. HARIV. 1718. VP. 448. 452. BHÂG. P. 9, 20, 7. Vaters des Kaṇva MBH. 12, 7593. R. in Verz. d. B. H. 122, 4 (Verz. d. Oxf. H. 345, a, 30). — MBH. 2, 298. 12, 8900. 9525. BHÂG. P. 1, 19, 10. Verz. d. Oxf. H. 80, a, 13. 264, a, 5. eines Sohnes des Manu Svâjambhuva HARIV. 415. eines der 7 Weisen unter Manu Sâvarṇa 467. eines Sohnes des Prijavrata VP. 162. 197. BHÂG. P. 5, 1, 25. 34. 20, 25. MÂRK. P. 53, 15. 17. Vorz. d. Oxf. H. 60, b, 29. — 2) N. pr. eines Gelehrten HALL 177. eines Scholiasten des Manu Verz. d. B. H. No. 1010. Verz. d. Oxf. H. 265, a, 1. 270, b, 31. 273, a, No. 647. 277, a, 12. 279, a, 17. 356, a, 23. — 3) N. pr. eines Flusses MBH. 3, 14230. — 4) Papagei H. ç. 194; vgl. मेधाविन्. — Vgl. स्थौलिमेधातिथि in den Nachträgen, मेध्यातिथि und मैधातिथ.

मेधाय् (von मेधा), °यति schnell fassen, — begreifen (आशुग्रहणे) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3, 1, 27.

मेधारुद्र (मे° + रुद्र) m. Bein. Kâlidâsa's TRIK. 2, 7, 26.

मेधावत् (von मेधा) 1) adj. einsichtig, verständig, weise P. 5, 2, 121, Sch. — 2) °वती f. eine best. Pflanze, = महाज्योतिष्मती RÂǴAN. im ÇKDR.

मेधावर (मे° + वर) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 48, 55.

मेधाविक (wohl von मेधाविन्) n. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBH. 3, 8197.

मेधाविता (von मेधाविन्) f. Klugheit, Gescheidtheit VARÂH. BṚH. 8, 13.

मेधाविन् (von मेधा) 1) adj. mit Geisteskraft ausgerüstet, verständig, weise P. 5, 2, 121. VOP. 7, 29. NAIGH. 3, 15. TRIK. 3, 1, 7. H. 341. MED. n. 201. HALÂJ. 2, 178. यामृषयो भूतकृतो मेधां मेधाविनो विदुः AV. 6, 108, 4. VS. 32, 14. ÇAT. BR. 14, 7, 1, 41. PÂR. GṚHJ. 2, 4. KAUÇ. 89. KHÂND. UP. 6, 14, 2. BHAG. 18, 10. MBH. 12, 6524. 9930. R. 1, 4, 4. Spr. 145. 1174. 1539. 2255. 2916. 2087. 4747. MÂLAV. 7, 11 (f.). VARÂH. BṚH. S. 68, 36. BṚH. 17, 6. Vgl. दुर्मेधाविन्, मैधाव, मैधावक. — 2) m. a) Papagei (vgl. मेधातिथि) TRIK. 2, 5, 17. H. 1335, Sch. MED. — b) ein berauschendes Getränk RÂǴAN. im ÇKDR. मेधावी vielleicht nur fehlerhaft für माधवी. — c) N. pr. eines Brahmanen MBH. 12, 6524. 9930. eines Fürsten, Sohnes des Sunaja (Sutapas) und Vaters des Nṛpaṃǵaja (Puraṃǵaja), VP. 462. Verz. d. Oxf. H. 40, b, 16. fg. eines Sohnes des Bhavja und eines nach ihm benannten Varsha MÂRK. P. 53, 21. fg. Bein. Vjâḍi's TRIK. 2, 7, 25. — 3) f. °नी Bein. der Gemahlin Brahman's MED.

मेधासूक्त (मे° + सूक्त) n. Bez. eines best. Veda-Liedes, wohl das Lied, aus welchem die Worte in ÂÇV. GṚHJ. 1, 15, 2 entlehnt sind, und welches in den Handschriften zwischen ṚV. 10, 151 und 152 eingeschoben ist, Verz. d. Oxf. H. 398, b, No. 144.

मेधि und मेधी s. u. मेथि.

मेधिर (von मेधा) adj. = मेधाविन् P. 5, 2, 109, Vârtt. 3. VOP. 7, 32. fg. TRIK. 3, 1, 7. Varuṇa ṚV. 1, 25, 20. Agni 31, 2. 105, 13. 142, 11. 3, 1, 3. 21, 4. द्योतनो अंसदेवेषु मेधिरः 8, 29, 2. 10, 100, 6. Indra 1, 61, 4. वेदा विश्वस्य मेधिरः 6, 42, 3. Soma 9, 68, 4. उवाच मे वरुणो मेधिराय त्रिः सप्त नामाघ्न्या बिभर्ति 7, 87, 4. यथाङ्गिरस मेधिराः 8, 42, 6. मनीषिणो मेधिरासो विपश्चितः 43, 19. (इन्द्रो) इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मेधिराणाम् 10, 89, 10. 1, 14, 7. ÇÂÑKH. ÇR. 3, 18, 16.

मेधिष्ठ und मेधीयंस् (von मेधा) adj. superl. und compar. zu मेधाविन्.

1. मेध्य (von मेध) 1) adj. a) saftig, kräftig; frisch, unversehrt: अग्ने वितृप्णिनं मेध्यमयक्ष्मं कृणु जीवतु AV. 5, 29, 13. 18, 4, 51. fg. — b) zum Opfer geeignet, opferrein; rein so v. a. durch die Berührung, durch den Ge-

*nuss nicht verunreinigend* AK. 3,2,5. 3,4,5,30. H. 1435. Med. j. 46. Halâj. 1,132. VS. 29,3 (oder zu *a*.). (मेधः) अश्वं प्राविशत्तस्मादश्वो मेध्यो ऽभवत् Ait. Br. 2,8. 7,14. तस्माद्वाजपेययाजी पूतो मेध्यो दक्षिण्यः TBr. 1,3,3,7. तनु 3,7,3,5. इरः 6,6,1. Ait. Br. 2,6. TS. 2,5,6,4. 5,1,6,1. ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यम् 6,1,3,4. Çat. Br. 1,1,1,1. 3,11. 6,7,1,10. 9,2,1,12. 13,5,4,4. 6,3,1. M. 5,54. 129. 132. fg. 6,5. 11. 13. 11,153. Jâǵn. 1,194. Spr. 3296. MBh. 2,1568. 3,16693. 13,1133. 14,2087. R. 2,55,32. R. Gorr. 2,52,38. Suçr. 1,166,12. 172,20. 187,19. 193,13. 2,442,5. Vâgbh. 1,6,124. Ragh. 1,84. 3,31. 13,3. 14,81. Kâm. Nîtis. 19,32. Uttararâmak. 29,1 v. u. Bhâg. P. 3,1,19. Brahma-P. in LA. (II) 49,8. मेध्यतर M. 1,92. 6,12. मेध्यतम 1,92. Vgl. अ°. — 2) m. *a*) *Ziege, Bock.* — *b*) *Acacia Catechu Willd.* — *c*) *Gerste* Râǵan. im ÇKDr. — *d*) N. pr. eines Mannes Vâlakh. 4,2. Verfasser von 5. 9. 10. ein Tvâshtra oder Kâṇva Ind. St. 3,229, *b*. — 3) f. आ *a*) Bez. verschiedener für *rein geltender Pflanzen*: = रक्तवचा Med. = केतकी, ज्योतिष्मती, शङ्खपुष्पी, ब्राह्मी, श्वेतवचा, शमी und मण्डूकी Râǵan. im ÇKDr. — *b*) *ein best. Pigment* (रोचना) Med. — *c*) Bez. *einer best. Ader* Pańkar. 2,8,8.15. — *d*) N. pr. eines Flusses MBh. 3,14230; vgl. ब्रह्म°.

2. मेध्य (von मेधा) adj. gaṇa गवादि zu P. 5,1,2. = मेधायां भवः gaṇa दिगादि zu P. 4,3,54. = मेधिर. कवि RV. 5,1,12. तेन रोहन्नायन्नुप मेध्यासः AV. 4,14,1. VS. 13,51. मेध्ये = मेधामर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66. मेध्य am Ende eines comp. gaṇa वर्ग्यादि zu 6,2,131. In den verschiedenen gaṇa's bei P. ist मेधा wohl nur Fehler für मेध; das Fehlen des gangbaren मेध्य = मेधार्ह ist gar zu auffällig.

मेध्यता (von 1. मेध्य) f. *Reinheit* (in rituellem Sinne) Mârk. P. 35,9.12.

मेध्यत्व (wie eben) n. dass. TBr. 1,3,6,8. 6,4,4. 2,1,3,4. TS. 5,2,4,4. सर्व° (स्त्रीणाम्) Spr. 3296.

मेध्यमन्दिर (1. मेध्य + म°) m. N. pr. eines Mannes Hall 162.

मेध्यातिथि (1. मेध्य + अ°) m. N. pr. eines Ṛshi, eines Kâṇva, Verfassers von RV. 8,1. 9,41—43. RV. 1,36,10. 11. 17. 8,1,30. 2,40. 33,4. 9,43,3. Vâlakh. 1,9. 3,1. Vgl. Sâj. zu RV. 8,1, मेधातिथि und मैध्यातिथ.

मेन s. u. मेना.

मेनका (von मेना) f. Kâç. zu P. 6,4,120. N. pr. der Tochter des Vṛshaṇaçva Shaḍv. Br. 1,1. einer Apsaras Halâj. 1,88. Vjâḍi beim Schol. zu H. 183 (fälschlich मेनिका). MBh. 1,948. 2915. fgg. 4820. 5,3975. Hariv. 1783. 8453. 9446. 12474. 14165. R. 1,63,4. fgg. Çâk. 83,7. 111,4. Vikr. 6,15. fgg. Kathâs. 28,87. Bhâg. P. 9,20,13. Mârk. P. 106,59. Brahma-P. in LA. (II) 50,17. Çç. 9,86.

मेनकात्मजा f. *die Tochter* (आत्मजा) *der* Menakâ d. i. Pârvatî Halâj. 1,16. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,16.

मेनकाप्राणेश (मे° + प्रा°) m. *der Gatte der* Menakâ, *der* Himavant H. 1027.

मेनकाहित (मे° + हित) n. Titel eines Râsaka Sâh. D. 203,17.

मेना 1) f. *a*) *Weib* Naigh. 3,29. Nir. 3,21. भगो न मेने परमे व्योमन्नधारयद्रोदसी RV. 1,62,7. मेने इव तन्वा शुम्भमाने 2,39,2. उभे भद्रे जोषयेते न मेने 1,95,6. *das weibliche Thier*: मेनामश्वस्य 121,2. गोः 10,111,3. Vgl. अमेन. — *b*) wie andere Namen für *Weib* auch so v. a. वाच् Naigh. 1,11, wozu Devarâǵa RV. 10,111,3 citirt und Mâdhava's Erklärung *Donnerton*. — *c*) nach den Comm. N. pr. eines Weibes, der Tochter des Vṛshaṇaçva RV. 1,51,3. die Legende s. bei Sâj. zu d. St. Çat. Br. 3,3,4,18. Taitt. Âr. 1,12,3. Lâṭj. 1,3,17. N. pr. der Gattin des Himavant Hariv. 941. 943. 1531. R. 1,36,14 (37,15 Gorr.). Kumâras. 1,18. 5,3. 5. VP. 84. 85, N. 11. Bhâg. P. 4,7,58. Mârk. P. 52,13. 31. Pańkar. 2,6,19. Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,29. Inschr. *in* Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 22. — *d*) N. pr. eines Flusses MBh. 6,331 (VP. 183). — 2) m. Bein. des Vṛshaṇaçva (Vaters der Menâ) Shaḍv. Br. 1,1. — मेन Wilson, Sel. Works 1,214 fehlerhaft für मीन.

मेनाजा f. *Tochter* (जा) *der* Menâ d. i. Pârvatî H. 204.

मेनाद (मे + नाद) adj. *mä schreiend*; m. 1) *Ziege, Bock* Trik. 2,9,25. 3,3,241. H. an. 3,338. Med. d. 39. — 2) *Katze* Trik. 3,3,241. H. an. Med. Hâr. 83. — 3) *Pfau* Trik. H. an. Med.

मेनाधव m. *der Gatte* (धव) *der* Menâ, *der* Himavant Trik. 2,3,4.

मेनि P. 3,2,171, Vârtt. 2, Sch. f. 1) *Angriffswaffe: Wurf- oder Schleudergeschoss*; = वज्र Naigh. 2,20. कतरो मेनिं प्रति तं मुचाते RV. 10,27,11. हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि AV. 2,11,1. 5,6,9.10 (vgl. TBr. 2,4,2,1). तं स्तृणीय ब्रह्मणा कर्मणा मेन्या 10,5,15. मेनिः शतवधा 12,5,16. 23. मेनिः शरव्या भव 59. यज्ञ° (= आयुध Comm.) Çat. Br. 11,2,2,24. वरुणमेनिमुत्सृजति TS. 5,1,5,3. 6,1. Kâṭh. 19,5. fgg. यज्ञ° adj.: अग्निर्वा एष वैश्वानरः यज्ञमेनिर्यत्पुरोहितः (= शक्ति Sâj.) Ait. Br. 8,24. 25. Vgl. अ°. — 2) v. l. für मेना Naigh. 1,11.

मेनिला f. N. pr. einer Prinzessin Râǵa-Tar. 8,3481. 3495. 3498.

मेनुल m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,11.

मेन्धिका und मेन्धी f. *Lawsonia alba Lam.* Çabdârthak. bei Wilson.

मेप्, मेपति (गतौ; सेवने?) Dhâtup. 10,9.

मेब्, मेबते = मेव् Dhâtup. 10,11, v. l.

मेम *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 181. Mél. as. 4,637.

मेमिष (vom intens. von मिष्) adj. in श्वेतिमेमिष *die Augen aufreissend, stier blickend* (Comm.) TBr. 3,4,1,19.

मेय (von 3. मा) adj. P. 3,1,129, Sch. 1) *messbar, gemessen werdend*: मध्येन मुष्टिमेयेन so v. a. *mit einer Hand zu umspannen* Kathâs. 5,59. धरिम° M. 8,321. ज्ञातरूपं द्रोणमेयमलभ्युः पुञ्जशो नृपाः MBh. 2,1860. अ° (s. auch bes.) *unermesslich*: बाणसंघाः MBh. 8,1975. Kathâs. 46,43. अमेयात्मन् 3,3064. 5,7245. — 2) *ermessbar, erkennbar* Prab. 112,4. Sâh. D. 23,9.

मेरक 1) m. N. pr. eines Feindes des Vishṇu H. 609. — 2) *ein mit Baumrinde gepolsterter Sitz* Vjutp. 212.

मेरु Uṇâdis. 4,101. 1) m. N. pr. eines mythischen Berges aus Gold, der im Mittelpunkte Ǵambudvîpa's liegen soll und um den man sogar die Gestirne kreisen lässt, AK. 1,1,1,45. H. 1031. Hâr. 26. Halâj. 1,185. fg. मेरुः शिखरिणामहम् sagt Kṛshṇa Bhag. 10,23. MBh. 1,1098. fgg. 6740. 3,11852. fgg. 6,204. fgg. Hariv. 390. 2405. 2906. 8976. 9500. 11447. 11622. 12378. 12849. R. 1,1,32. न ब्रूयाति विदेही पतिं रता धर्मे मेरुमर्कप्रभा यथा 2,40,24. 73,13. Ragh. 1,14. Spr. 2355. 2386. 2526. 3572. Sûrjas. 12,34. 37. 41. 43. 44. 48. 67. 69. 72. 13,4. Kir. 5,1. VP. 163. 166. fgg. Bhâg. P. 4,1,44. 5,2,22. 20,2. 30. 35. 21,7. 13. 22,1. 2. 11. Mârk. P. 54,9. 14. Verz. d. Oxf. H. 48,*a*,40. Pańkar. 2,2,54. Çuk.

in LA. (II) 33,1. सौवर्णो मेरुः unter den Dingen, von denen man keine Erfahrung hat, TATTVAS. 49. ميرو bei ALBYROUNY bei REINAUD, Mém. sur l'Inde 340. LALIT. ed. Calc. 137,15. 138,1. 147,2 v. u. 175,3. 318,11. 340,6. 352,6. BURN. Intr. 599. Lot. de la b. l. 148. 216 (pl.). 842. fgg. Vgl. ज्ञान°, महा° (auch MBH. 3,11852. 11854. HARIV. 9737. 12025), सु° und मैरव. — b) Bez. einer best. Gattung von Tempeln (प्रासाद) VARĀH. BṚH. S. 56,17. षडश्रिर्मेरुर्द्वादशभौमो विचित्रकुहरश्च 20. — c) N. des Palastes der Gândhârî, einer der Gemahlinnen Kṛshṇa's HARIV. 8982. — d) Bez. des über die andern herüberragenden Kügelchens in einem Rosenkranze: मालामेकैकमादाय सूत्रे संपादयेत्सुधीः । मुखे मुखं तु संयोज्य पुच्छे पुच्छं तु योजयेत् ॥ गोपुच्छसदृशी कार्याथ वा सर्पाकृतिर्भवेत् । तत्सजातीयमेकाक्षं मेरुत्वेनाग्रतो न्यसेत् ॥ UTPATTITANTRA 60 im ÇKDR. — e) Bez. der bei bestimmten Fingerstellungen über die andern herüberragenden Fingergelenke: तिस्रो ऽङ्गुल्यस्त्रिपर्वाणो मध्यमा चैकपर्विका । पर्वद्वयं मध्यमाया मेरुत्वेनोपकल्पयेत् ॥ — पर्वद्वयमनामाया परिवर्तेन वै क्रमात् । पर्वद्वयं मध्यमायास्तर्जन्येकं समाहरेत् ॥ पर्वद्वयं तु तर्जन्या मेरुं तद्विद्धि पार्वति । — अनामामध्यमायाश्च मूलाग्रं तु द्वयं द्वयम् । कनिष्ठायाश्च तर्जन्यास्त्रयं पर्व सुरेश्वरि ॥ अनामामध्यमायाश्च मेरुः स्याद्वितयं शुभम् । — अङ्गुल्यग्रेषु यज्जप्तं यज्जप्तं मेरुलङ्घने । पर्वसंधिषु यज्जप्तं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ (vgl. Spr. 3392, wo मेरु in dieser Bed. aufzufassen ist) TANTRAS. im ÇKDR. — f) N. pr. eines Mannes RĀGA-TAR. 8,1418. eines Kakravartin VJUTP. 92. — 2) f. N. pr. der Gattin Nâbhi's und Mutter Ṛshabha's VP. 163; vgl. मेरुदेवी und u. मरुदेव 2.

मेरुक 1) m. Weihrauch ÇABDAK. im ÇKDR. — 2) N. pr. einer Gegend im N. O. von Madhjadeça VARĀH. BṚH. S. 14,29.

मेरुकल्प (मेरु + क°) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

मेरुकूट (मेरु + कूट) 1) m. n. der Gipfel des Meru MBH. 1,6740. — 2) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113; vgl. मेरुतुङ्ग.

मेरुट eine best. hohe Zahl (bei den Buddhisten) VJUTP. 180. Mél. as. 4,640.

मेरुण्डा f. eine best. Göttin H. an. 3,184 fehlerhaft für भेरुण्डा (st. भेरण्डी ist भेरुण्डी zu lesen).

मेरुतन्त्र (मेरु + त°) n. Titel eines Tantra; s. u. गन्धाष्टक und मालाकार.

मेरुतुङ्ग (मेरु + तुङ्ग) m. N. pr. eines Gaina Verz. d. B. H. No. 964. — Vgl. मेरुकूट 2.

मेरुद eine best. hohe Zahl (bei den Buddhisten) VJUTP. 182. Mél. as. 4,640.

मेरुदुहितर् (मेरु + दु°) f. Meru's Tochter P. 6,3,70, Vârtt. 10. BHĀG. P. 5,2,22. — Vgl. मेरुपुत्री.

मेरुदृश्वन् (मेरु + दृ°) adj. der den Meru gesehen —, besucht hat P. 3,2,94, Sch.

मेरुदेवी (मेरु + दे°) f. N. pr. einer Tochter Meru's, Gattin Nâbhi's und Mutter Ṛshabha's (einer Erscheinung Vishṇu's) BHĀG. P. 1,3,13. 5,2,22. 3,1. 20. 4,5. — Vgl. मेरु 2. und u. मरुदेव 2.

मेरुधामन् (मेरु + 1. धा°) adj. dessen Wohnstätte der Meru ist, Beiw. Çiva's MBH. 13,1204.

मेरुनन्द (मेरु + न°) m. N. pr. eines Sohnes des Svarokis MĀRK. P. 66,5. 6.

मेरुपुत्री (मेरु + पु°) f. eine Tochter des Meru P. 6,3,70, Vârtt. 10.

मेरुपृष्ठ (मेरु + पृष्ठ) n. 1) die Höhe —, der Gipfel des Meru HARIV. 12009. Verz. d. Oxf. H. 55,a,17. — 2) der Himmel H. ç. 1.

मेरुप्रभ (मेरु + प्रभा) adj. wie der Meru leuchtend: वन N. pr. eines Waldes HARIV. 8953. Man streiche demnach den Artikel प्रभवन.

मेरुप्रस्तार (मेरु + प्र°) m. Bez. einer best. veranschaulichenden Darstellung aller möglichen Combinationen eines Metrums in Gestalt eines Meru-Berges Ind. St. 8,192. 452—455.

मेरुबलप्रमर्दिन् (मेरु - बल + प्र°) m. N. pr. eines Fürsten der Jaksha VJUTP. 88.

मेरुभूत (मेरु + भूत) m. N. pr. eines Volkes MBH. 6,355 (VP. 189).

मेरुमन्दर (मेरु + म°) m. N. pr. eines Berges BHĀG. P. 5,16,12. VP. 168, N. 6.

मेरुयन्त्र (मेरु + य°) n. Spindel COLEBR. Alg. 290.

मेरुवर्धन (मेरु + व°) m. N. pr. eines Mannes RĀGA-TAR. 5,266. 469. errichtet ein nach ihm श्रीमेरुवर्धनस्वामिन् benanntes Heiligthum 266.

मेरुवर्ष (मेरु + वर्ष) n. N. eines Varsha MĀRK. P. 60,7.

मेरुव्रज (मेरु + व्रज) n. N. pr. einer Stadt MBH. 12,6360.

मेरुशिखरधरकुमारभूत m. N. pr. eines Bodhisattva VJUTP. 22.

मेरुश्रीगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva DAÇABHŪM. 2.

मेरुसावर्ण (मेरु + सा°) m. allgemeiner Name für die 4 letzten unter den 14 Manu HARIV. 411. 466 (wo mit der neueren Ausg. प्रथमे मेरुसावर्णे zu lesen ist). °सावर्णि VP. 268, N. 8. Davon nom. abstr. °सावर्णिता (°सावर्णता die neuere Ausg.) HARIV. 449.

मेरुसंभव m. N. pr. eines Fürsten der Kumbhâṇḍa VJUTP. 89.

मेर्वद्रिकर्णिका (मेरु - अद्रि + क° Samenkapsel des Lotus) f. die Erde H. ç. 155.

मेल (von मिल्) 1) m. Zusammenkunft, Verkehr: तच्चा यथा तेन राज्ञो मेलः (शशंस सः) KATHĀS. 71,300. ज्ञातिभिश्च समं मेलं कुर्वाणो न विनश्यति Spr. 707. — 2) f. आ a) Zusammenkunft, Versammlung, Gesellschaft H. an. 2,507. MED. l. 45. WILSON, Sel. Works 1,18. 97. 105. 173. 323. 2,164. fg. 220. fg. महाजन° PAÑKAT. 245,4. — b) Tonleiter: मेलानां विवेकः (de scalarum variationibus AUFRECHT) Verz. d. Oxf. H. 200,b,13. — c) eine best. hohe Zahl (bei den Buddhisten) VJUTP. 180. — S. मेला auch bes.

1. मेलक (wie eben) m. das Zusammentreffen, Zusammenkunft AK. 3,3,29. H. 1508. an. 2,507. MED. l. 45. बहुमान्यमेलके KULL. zu M. 2,136. 8,24. लोकमेलकेषु PAÑKAT. ed. orn. 49,17. DHŪRTAS. in LA. 66,15. मेलकं कर् sich versammeln HIT. 20,17. 72,17. ed. JOHNS. 1423. ग्रह° Conjunction der Planeten SŪRJAS. 8,14. Verz. d. Oxf. H. 336,b,6 (vgl. मेलापक). — Vgl. क्षार°, चक्र° und नटक° unter नटक.

2. मेलक MBH. 6,2103. 3855 fehlerhaft für मेकल, wie die ed. Bomb. hat. Ist etwa auch Verz. d. Oxf. H. 339,a,32 मेकल st. मेलक zu lesen?

मेलकलवण n. eine Art Salz, = मृत्तिकालवण RĀGAN. im ÇKDR. und in NIGH. PR. — Vgl. क्षारमेलक und क्षारमृत्तिका.

मेलन (von 1. मिल्) n. das Zusammentreffen, Zusammenkommen, Zusammenstossen, Zusammenkunft, Vereinigung: आदिश्यैकत्र राज्ञीनां मेलनम् KATHĀS. 39,10. सुरासुरसैन्य° Verz. d. Oxf. H. 116,b,29. पूर्वोक्तविधित्रय° MADHUS. in Ind. St. 1,14,21. KUVALAJ. 131,b,8.

मेला f. 1) *Schwärze zum Schreiben, Dinte* Trik. 2,8,27. Med. l. 45. Hâr. 212. — 2) *Augensalbe* H. an. 2,507. — 3) *die Indigopflanze* (नीली) AK. 2,4,2,13, v. l. = मक्कानीली Râǵan. im ÇKDr. — Nach Benfey aus dem griechischen μέλας; vgl. मेला auch unter मेल.

मेलानन्द m. *Dintenfass* Hâr. 212. auch f. °न्दा Çabdar. im ÇKDr. Wohl fehlerhaft für मेलामन्दा.

मेलानन्दाय् (von मेलानन्द), °यते *zum Dintenfass werden:* (यदि) सागरो मेलानन्दायते Vâsavad. 239,1.

मेलान्धु (मेला + अ°) *Dintenfass* Trik. 2,8,27. Wohl m., nicht f., wie Wilson (nach Çabdar.) und ÇKDr. (nach Ǵatâdh.) angeben. °क Vjutp. 208.

मेलापक (vom caus. von मिल्) m. *Vereinigung, Zusammenführung:* संसर्गश्च मेलापकः (मेलायक die Hdschr.) Karka zu Kâtj. Çr. 4,2,6 (nicht gedruckt). *Conjunction* (der Planeten) Verz. d. B. H. No. 873. मेलक st. dessen Verz. d. Oxf. H. 336,b,6. — °स्थान n. Saṁputodbhava 59.

मेलामन्दा (मे° + म°) f. *Dintenfass* Hâr. 48.

मेलाम्बु m. dass. Çabdar. im ÇKDr. Offenbar nur ein verlesenes मेलान्धु.

मेलु *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 182.

मेलुद् desgl. Vjutp. 180. Mél. as. 4,640, wo so zu lesen ist.

मेव्, मेवते (सेवने) Dhâtup. 14,34.

मेवार्य s. मेतार्य.

मेशिका und मेशी in काल° = °मेषिका, °मेषी.

मेशि f. Bez. *des Wassers* in einer formelhaften Aufzählung TS. 3,2, 2,1. मेषी v. l.

मेष (von मिष्) Nir. 3,16. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. Sch. zu 3,19. 1) m. a) *Schafbock, Widder, Schaf* (Nir. 3,16. AK. 2,9,77. 3,4,22,52. 22,209. Trik. 2,9,23. 3,3,439. H. 1276. an. 2,568. Med. sh. 21. Halâj. 2,124); in der älteren Sprache auch *das Vliess des Schafes* und *was daraus gemacht ist* (vgl. мѣхъ *pellis, saccus* und litth. maiszas *saccus*). ṚV. 1,43,6. Rudra so genannt 51,1. 52,1. — 116,16. 8,2,40. 86,12. पीवानं मेषमपचन्त वीराः 10,27,17. 91,14. 106,5. AV. 6,49,2. VS. 3,59. 19,90. आरण्य 24,30. TS. 7,4,12,1. Çat. Br. 2,5,2,15. 3,3,2,18. 12, 7,1,8. Kâtj. Çr. 5,3,6. Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,38. M. 11,136. R. Gorr. 1,50,6. Spr. 2191. 2340. रुह्यमाणा न वर्धन्ते मेषा (v. l. für मृगा) गोमायुना 5377. Varâh. Bṛh. S. 61,16. 86,80. °चर्मन् Râǵa-Tar. 5,325. °यूथ Pańkat. 253,13. Verz. d. B. H. No. 897. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92, b,36. °कुक्कुटलावकयुद्धविधि 217,a,13. मेषाननो ग्रहः *widderköpfig* Suçr. 2,394,5. मेषास्य Verz. d. Oxf. H. 307,b,25. — b) *der Widder im Thierkreise* (oder überh. *der erste Bogen von 30° in einem Kreise*) AK. 1,1, 2,29. 3,4,28,216. Trik. 3,3,439. H. 116. H. an. Med. Baudhâjana bei Weber, Nax. 2,358. Sûrjas. 1,57. 3,18. 42. 12,45. 48. 57. 67. 13,6. 14, 10. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 102,1. 7. Bṛh. 1,4. 5,20. 11,9. 20,1. 25,4. 27,1. Laghuǵ. 1,12. 20 in Ind. St. 2,280. 282. Bhâg. P. 5,21,4. Mârk. P. 58, 75. 79. Verz. d. Oxf. H. 97,b,22. 339,b,30. मेषादिषु (!) च मासेषु 10, a, N. 1. — c) *ein best. Heilmittel* Med. — d) मेषस्य पुष्पाणि Suçr. 2,342, 11; vgl. मेषपुष्पा und मेषकुसुम. — e) Bez. *eines best. Dämons, durch welchen Kinder besessen werden:* कुमारपितृमेषाय Suçr. 2,393,12. कुमार = स्कन्द, पितर् ebenfalls ein Graha (vgl. Verz. d. Oxf. H. 307, b,26) und zu मेष vgl. नैगमेष und मेषानन und मेषास्य oben u. 1,a. am Ende. Es kann aber कुमारपितृमेष auch als N. eines Dämons aufgefasst worden. — 2) f. आ *eine Art Kardamomen* (त्रुटि) Çabdač. im ÇKDr. — 3) f. मेषी a) *Schafmutter* (auch in der abgeleiteten Bed. wie masc.) Trik. 2,9,24. H. 1277. ṚV. 1,43,6. सुज्ञानमर्ति मेष्यः 9,8,5. 86,47. 107,11. VS. 3,59. 24,1. TBr. 1,6,4,4. Kauç. 127. — b) *Nardostachys Jatamansi Dec.* und *Dalbergia ougeinensis Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. कालमेषी. — c) v. l. für मेशी TS. 3,2,2,1.

मेषक (von मेष) 1) m. *eine best. Gemüsepflanze* (जीवशाक) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. मेषिका *Schafmutter* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. कालमेषिका.

मेषकम्बल (मेष + क°) m. *ein als Ueberwurf dienendes Schafsfell* oder *eine wollene Decke* AK. 2,9,107.

मेषकुसुम (मेष + कु°) m. *Cassia Tora Lin.* Madana in Nigh. Pr. — Vgl. मेषाक्षिकुसुम.

मेषपुष्पा (मेष + पुष्प) f. *eine best. Pflanze,* = लघुमेषशृङ्गी Madana in Nigh. Pr.

मेषलोचन (मेष + लो°) m. *Cassia Tora Lin.* Bhâvapr. im ÇKDr.

मेषवल्ली (मेष + व°) f. *Odina pinnata* (अजशृङ्गी) Bhâvapr. im ÇKDr.

मेषवाहिन् (मेष + वा°) adj. *auf einem Widder reitend;* f. °वाहिनी N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635. मेघ° ed. Bomb.

मेषविषाणिका (मेष + विषाण) f. = मेषशृङ्गी Ratnam. im ÇKDr.

मेषशृङ्ग (मेष + शृङ्ग) m. *ein best. Baum,* der MBh. 14,1172 zu den द्रुमाणां राजानः gezählt wird. Suçr. 1,46,15. 2,23,5. 347,4. 356,11. *eine best. Giftpflanze* H. 1197. f. ई *Odina pennata Lin.* (अजशृङ्गी) Ratnam. 21. Suçr. 1,145,7. 11. 16. 137,14. 138,3. 2,379,9. 322,21.

मेषसंधि MBh. 1,6988 fehlerhaft für मेघ°.

मेषहृत् (मेष + हृत्) m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5, 3597 nach der Lesart der ed. Bomb.; मेघ° ed. Calc.

मेषाक्षिकुसुम (मेष - अक्षि *Auge* + कु°) m. *Cassia Tora Lin.* Ratnam. im ÇKDr.

मेषाण्ड (मेष + अ°) adj. *die Hoden eines Widders habend;* m. Bein. Indra's Çabdârthak. bei Wilson; vgl. R. 1,48.49.

मेषान्त्री f. *eine best. Pflanze,* = अजान्त्री, छगलान्त्री, वस्तान्त्री Râǵan. im ÇKDr.

मेषालु (मेष + आलु) m. *eine best. Pflanze,* = बर्बरा Râǵan. im ÇKDr.

मेषाह्वय (मेष + आ°) m. *Cassia Tora Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

मेषूरण n. μεσουράνημα, Bez. *des 10ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 1,17. 5,9. 11,11. 18. Verz. d. B. H. No. 880. Ind. St. 2,254. 276. 8,203.

मेह (von 1. मिह्) m. n. Siddh. K. 251,b,5. m. 1) *Urin* H. 633. नाधो मेहं (*Urin* oder *das Urinlassen*) कुर्वीत Mârk. P. 34,34. अमेह m. *Harnverhaltung* TS. 6,2,9,4. Kâṭh. 25,8. Pańkav. Br. 5,10,2. मेहतस् M. 4, 52 ist gen. partic. praes., nicht adv. von मेह, wie Benfey annimmt. — 2) *krankhafter Harnfluss,* so v. a. प्रमेह AK. 2,6,2,7. H. 470, Sch. Suçr. 1,9,4. 193,16. 214,15. 263,12. Verz. d. B. H. No. 949. 966. Vgl. इक्षु°, उदक°, क्षार°, तीक्ष्ण°, भस्म°, मज्ज°, मञ्जिष्ठा°, मधु°, शुक्र° und मैहिक. — 3) = मेष *Widder* Çabdač. im ÇKDr.

मेहघ्नी (मेह 2. + घ्नी) f. *Gelbwurz* Ratnam. im ÇKDr.

मेहत्नू f. N. pr. eines Flusses RV. 10,75,6.

मेहन (von 1. मिह्) 1) n. a) *das männliche Glied* AK. 2,6,2,27. H. 610. an. 3,400. Med. n. 108. Halâj. 2,359. RV. 10,163,5. MBh. 6,70.9, 2599. 12,9892. Suçr. 1,125,6. 19. 262,3. Varâh. Bṛh. S. 51,9. अयोनौ मुखादौ मेहनं प्रवेशयेत् Vivâdak. 50,17. — b) *der Kanal des Harns:* प्र ते भिनद्मि मेहनम् AV. 1,3,7. 11,5. — c) *Urin* H. an. Med. Suçr. 1,118, 17. Vâgbh. 1,7,69. — 2) m. *ein best. Baum,* = मुष्कक Râgan. im ÇKDr. — 3) f. आ = मल्लिका ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. (इति केचित्).

मेहना (wie eben) adv. (eigentlich *in Strömen*) *reichlich:* यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति त्वादातमद्रिवः (राधः) RV. 5,39,1; vgl. Nir. 4,4. पुरूण्यास्मे ये ते अद्रिवो मेहना केतसापः 38,3. गां भजन्त मेहनाश्वं भजन्त मेहना 8,4,21. 52,12.

मेहनावत् (मेहनाऽवत् Padap.) adj. *reichlich spendend* RV. 2,24, 10. 3,49,3.

मेहपाट N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 339,a,39. — Vgl. मेदपाट.

मेहिन् (von 1. मिह् oder मेह) am Ende eines comp. *harnend* und *an einer best. Harnkrankheit leidend;* vgl. इक्षु°, उदक°, क्षार°, तीक्ष्ण°, गेह°, चिर°, नील°, पिष्ट°, फेन°, मञ्जिष्ठा°, मधु°.

मैघ (von मेघ) adj. f. ई *von der Wolke stammend* VS. 23,35.

मैत्र (von मित्र) 1) adj. f. ई a) *vom Freunde kommend:* धन M. 9,206. Jâgn. 2,118. — b) *die Gefühle eines Freundes habend, — verrathend, wohlwollend, liebevoll:* मैत्रो ब्राह्मण उच्यते M. 2,87. 6,8. 11,35. Bhag. 12,13. MBh. 1,3840. fg. 7865. 3,10420. 5,2449. 13,1564. ब्राह्मणे दारुणं नास्ति मैत्रो ब्राह्मण उच्यते 1877. 6657. 14,1253. Kâm. Nîtis. 4,29. 45, 28. Bhâg. P. 3,27,8. Mârk. P. 20,20. मैत्रेणेक्षस्व चक्षुषा R. 1,52,17 (53, 17 Gorr.). 2,92,7. कथा R. Gorr. 2,1,6. मैत्रीं बुद्धिं समास्थाय MBh. 3, 8480. सत्यं मैत्रं तु भाषन्ते ये नराः स्वर्गगामिनः 13,6646. — c) *dem* Mitra *gehörig* u. s. w. VS. 24,8. Ait. Br. 5,26. मैत्रं वा अहः। वारुणी रात्रिः TBr. 1,7,10,1. मैत्रेणं (हविषा) कृपन्ते 8,4,2. TS. 5,1,7,8. Çat. Br. 3,2, 4,18. 5,3,2,5. fgg. Kâtj. Çr. 5,12,6. 25,2,3. वायुनोत्क्रममाणस्तु (so die ed. Bomb.) मैत्रं स्थानमवाप्नुयात् MBh. 12,11705. मुहूर्त R. Gorr. 2,97, 27. Kumâras. 7,6. Verz. d. B. H. No. 912. — 2) m. a) *ein Brahmane* (*der Wohlwollende;* vgl. u. 1, b.) Trik. 2,7,3. H. 813. — b) *eine best. Mischlingskaste* M. 10,23; vgl. मैत्रेयक. — c) (sc. संधि) Bez. *eines best. auf Zuneigung gegründeten Bündnisses* Spr. 3820. 4511. — d) Bez. des 12ten astrologischen Joga As. Res. 9,366. — e) *After* (vgl. 3, d.) Kull. zu M. 12,72. — f) N. pr. eines gangbaren Mannsnamens, der wie चैत्र dem lateinischen Cajus entspricht: चैत्रो मैत्रात्पूर्वं देशे P. 2,3,29, Sch. 1,3, 27, Vârtt., Sch. Gaudap. zu Sâṁkhjak. 7. Kusum. 15,11. — g) N. pr. eines Lehrers (मौद्ग VP.) Verz. d. Oxf. H. 55,b, N. 1. — 2) f. ई (nach indischer Auffassung f. zu मैत्र्य) a) *Wohlwollen, freundschaftliche Gesinnung, ein freundschaftliches Verhältniss, Freundschaft* AK. 3,6,6,39. H. 731. Halâj. 4,24. MBh. 13,6659. दया मैत्री च भूतेषु Spr. 1512. 2833. 4198. Kâm. Nîtis. 1,22. 3,22. 4,38. Jogas. 1,33. 3,24 (Verz. d. Oxf. H. 230,b). Lot. de la b. l. 300. अ° MBh. 14,1000. नैषां दारेषु कुर्वीत मैत्रीम् MBh. 4,100. अवलिप्तेषु मूर्खेषु u. s. w. न मैत्रीमाचरेद्बुधः 5,1495. Mârk. P. 30,65 (wo मैत्री गृहे zu schreiben ist). यदि मैत्री स्थिता त्वयि *wenn du freundschaftliche Gesinnung hegst* R. 6,10,8. खलसज्जनानाम् Spr. 382. 790. 1260. 2409. 3143. 4451. 5147. Varâh. Bṛh. S. 78,7. Kathâs. 61,74. Prab. 97,9. नाविनीतैश्च पण्डितः। गच्छेन्मैत्रीम् Mârk. P. 34,87. त्वत्क्रियतां मया सह मैत्री Pańkat. 110,1. 8. 248,2. Hit. 17,6. 8. 18,2, v. l. pl. Spr. 345. Bhâg. P. 1,19,16. *innige Verbindung* (mit Unbelebtem): कमलामोद° Megh. 32. या पदानां पदान्योऽन्यमैत्री शय्येति कथ्यते Pratâpar. 11,b,9. — b) *das Wohlwollen* personificirt MBh. 3,199. शुभामैत्र्यौ निग्रहानुग्रहकर्त्र्यौ देवते Schol. Prab. 65,3 u. s. w. eine Tochter Daksha's und Gattin Dharma's Bhâg. P. 4,1,49. — c) *das* Naxatra Anurâdhâ H. 113. — 3) n. a) *Freundschaft:* मैत्रेणान्नमद्यात् Çat. Br. 2,3,2,12. Kâtj. Çr. 4,15,19. M. 8,118. 120. Spr. 789 (Conj.). नास्ति मैत्रं नरेन्द्रैश्च नास्ति मैत्रं खलैः सह। नास्ति मैत्रमबोधैश्च 4450. सुकरं सर्वथा मैत्रं दुष्करं प्रतिपालनम् 8234. सतां साप्तपदं मैत्रम् Brahma-P. in LA. (II) 57,12. Pańkat. II,47. Vop. 23,14. Am Ende eines adj. comp.: आरोपितमैत्रीताम् (स्वभर्तरि) Mârk. P. 72,13. — b) *das unter* Mitra *stehende* Nakshatra Anurâdhâ Weber, Gjot. 35. R. 6,86,43. Sûrjas. 8,18. 9,14. Varâh. Bṛh. S. 7,12. 9,3. 32,16. 47,18. 98,16. Mârk. P. 58,33. Ind. St. 5,297. °नक्षत्र MBh. 9,1982. °भ Gaṭâdh. im ÇKDr. — c) *das am frühen Morgen an* Mitra *gerichtete Gebet:* कृत° adj. Bhâg. P. 1,13,29. Könnte auch zu d. gehören, aber der Schol. erklärt das Wort durch मित्रदैवत्यं संध्यावन्दनम्. — d) *das unter* Mitra (vgl. मित्र 1, b. am Ende) *stehende Geschäft der Ausleerung:* मैत्रं कर् *seine Nothdurft verrichten* M. 4,152. Verz. d. Oxf. H. 85,a,30. Âhnikâkârat. und Râgav. im ÇKDr. — e) = मैत्रसूत्र Ind. St. 1,69. — f) im Veda angeblich = मित्र *Freund* P. 5,4,36, Vârtt. 4, Sch. — Vgl. दुर्मैत्र, महामैत्र und °मैत्री.

मैत्रक (von मैत्र) n. *Freundschaft* Uttararâmak. 97,11.

मैत्रकन्यक (मैत्र + कन्यका) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 131. fg.

मैत्रता (von मैत्र adj.) f. *Wohlwollen* Hârîta bei Kull. zu M. 2,6. Im Gegens. zu शत्रुत्व Spr. 4970 fehlerhaft für मित्रता.

मैत्रवर्धक adj. von मित्रवर्ध gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. °वर्धक (von मित्रवर्ध) v. l.

मैत्रशाखा (मैत्र + शा°) f. N. einer *Schule* Verz. d. Oxf. H. 270,b,31.

मैत्रसूत्र (मैत्र + सूत्र) n. Titel eines Sûtra Ind. St. 1,69.

मैत्राक्षज्योतिक (मैत्र - अक्ष + ज्योतिस्) m. Bez. *eines best. Gespenstes* M. 12,72. मित्रदेवताकत्वान्मैत्रः पायुस्तद्देवाक्षं कर्मेन्द्रियं तत्र ज्योतिर्यस्य सः Kull.

मैत्राबार्हस्पत्य adj. *dem* Mitra *und* Bṛhaspati *gehörig* TBr. 1,7,2, 7. Çat. Br. 5,3,2,4. Kâtj. Çr. 15,3,40.

मैत्रायण 1) m. a) oxyt. patron. von मित्र gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Fehlerhaft für मैत्रेय in der Stelle: दिवोदासस्य दायादो ब्रह्मर्षिर्मित्रयुर्नृपः। मैत्रायणो (मैत्रेयो ऽस्य die neuere Ausg.) ततः सोमो मैत्रेयास्तु ततः स्मृताः॥ Hariv. 1789. — b) pl. N. einer Schule (nach Maitri benannt): मैत्रायणानामुपनिषत् Maitrjup. Einl. °गृह्यपद्धति Verz. d. Oxf. H. 400, b, No. 182. — 2) f. ई N. pr. der Mutter Pûrṇa's, der मैत्रायणीपुत्र genannt wird, Burn. Intr. 478. Lot. de la b. l. 489. Lalit. ed. Calc. 1,16. N. pr. einer Lehrerin Colebr. Misc. Ess. 1,144. °शाखा Verz. d. Oxf. H. 400,b, No. 182. Ind. St. 1,470. 5,14. °परिशिष्ट (vgl. u. मैत्रायणीय) Verz. d. B. H. No. 1173. 1176. — 3) n. (मैत्र + अयन) *wohlwollendes Verfahren, Wohlwollen:* न हिंस्यात्सर्वभूतानि मैत्रायणगतश्चरेत् Spr. 4370. MBh.

12,6961. Nilak. erklärt: मैत्रं मित्रभावस्तदेवायनं मार्गस्तत्कृतश्चरेत्; मित्रः सूर्यस्तस्येदं मैत्रं तदयनं गमनं तच्च मैत्रायणं तत्र गतः सूर्यवत्प्रत्यक्षे विभिन्नमार्गः.

मैत्रायणक adj. von मैत्रायण gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

मैत्रायणि Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325. Vielleicht fehlerhaft für °णी.

मैत्रायणीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,257. fg. Colebr. Misc. Ess. I, 17. Roth in der Einl. zu Nir. XXIII. °परिशिष्ट (vgl. u. मैत्रायण 2.) Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,18.

मैत्रायण्य m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,2.

मैत्रावरुण P. 7,3,23, Sch. 1) adj. f. ई *von* Mitra *und* Varuṇa *herstammend, denselben gehörig* u. s. w.: वर्ष AV. 5,19,15. VS. 18,19. 24, 2. शस्त्र Ait. Br. 3, 2. 6, 4. 6. ग्रह 2,26. Çat. Br. 4,2,2,12. पशुपुरोळाश Ait. Br. 3,47. Taitt. Br. 1,5,4,2. आमिक्षा TS. 2,5,4,4. Çat. Br. 4,2,2, 12. — 2) m. *a*) patron. nach der Legende R̥V. 7,33,11. Âçv. Çr. 12,15. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,10. 11. des Agastja Çabdar. im ÇKDr. des Vâlmîki H. 846. Halâj. 2,257. इडासि मैत्रावरुणी Çat. Br. 14,9, 4,27; vgl. 1,8,1,8. — *b*) Bez. *eines der fungirenden Priester* (ऋत्विज्), *des ersten Gehilfen des* Hotar; auch Praçâstar genannt, Âçv. Çr. 4, 1,6. Ait. Br. 2, 5. 6, 1. मैत्रावरुणं (शस्त्रं) मैत्रावरुणः प्रातःसवने शंसति 4. प्रणेता वा एष होत्रकाणां यन्मैत्रावरुणः 6. TBr. 1,8,2,4. TS. 6,1,4,2. Çat. Br. 11,5,5,10. 12,1,1,6. Kâtj. Çr. 6,4,4. 7,1,6. °स्तुति Verz. d. Oxf. H. 270,*b*,31. Hiervon ein gleichlautendes adj.: यन्मैत्रावरुणो ऽनुशंसति तेन मैत्रावरुणम् Pañkav. Br. 7,8,6. — Vgl. कोकिल° und मित्रावरुण.

मैत्रावरुणि m. *der Sohn des* Mitra *und* Varuṇa, patron. Mânja's (Agastja's) R̥V. Anukr. AK. 1,1,2,22. H. 123. MBh. 3,8776. 12,13216. 13,4771. Vasishṭha's R̥V. Anukr. MBh. 1,6801. 9,2386. 12,11222. Vâlmîki's H. 846, Sch. Uttararâmak. 6,1 (nicht Vasishṭha's, wie Wilson meint).

मैत्रावरुणीय adj. *zum* R̥tvig Maitrâvaruṇa *in Beziehung stehend* Çâñkh. Br. 30, 3. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,6,22. n. *sein Amt* Siddh. K. zu P. 5, 1, 135. — Vgl. मित्रावरुणीय.

मैत्रि m. N. pr. eines Lehrers Maitrjup. 2,2. Nach dem Schol. = मैत्रेय und metron. von मित्रा. Nach ihm ist die Maitrjupanishad benannt.

मैत्रिक (von मित्र oder मैत्र) am Ende eines adj. *Freundschaftsdienst:* छिन्नमूर्धापदेशार्कतनूजकृत° Pańkar. 4,3,120.

मैत्रिन् (von मैत्र) adj. *Gefühle der Freundschaft habend, Freund:* स एव बन्धुः स पिता स मैत्री जननी च सा (sic) । स च भ्राता पतिः पुत्रो यः कृष्णवर्त्म दर्शयेत् ॥ Pańkar. 2,8,24. fg.

मैत्रीनाथ (मै° + नाथ) m. N. pr. eines Autors Burn. Intr. 542.

मैत्रीबल (मै° + बल) 1) adj. *dessen Macht im Wohlwollen besteht;* m. Bein. *eines* Buddha Trik. 1,1,8. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eine Incarnation Çâkjamuni's, Hiouen-thsang 1,140. 2,100. Vjâḍi beim Schol. zu H. 233, wo मैत्रीबल° zu lesen ist.

मैत्रीभाव m. = मैत्री *Freundschaft:* चत्वारो ब्राह्मणपुत्राः । परं मैत्रीभावमुपागताः Pańkat. 243,13. Verz. d. B. H. No. 903.

मैत्रेय 1) adj. *a*) (von मैत्री) *von Wohlwollen erfüllt,* neben करुणान्वित als Beiw. der Sonne MBh. 3,157. मित्रेषु सर्वभूताभयप्रदेषु साधुः Schol.; vgl. मित्रयु. — *b*) wohl *von* Maitri *herrührend:* मैत्रेयी (उपनिषद्) Ind. St. 3,325. — 2) m. *a*) proparox. patron. von मित्रयु P. 6,4,174. 7,3,2. gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. Hariv. 1789 (मैत्रेयो ऽस्य st. मैत्रायणः die neuere Ausg.). Kaushârava Ait. Br. 8,28. Bhâg. P. 1,13,1. 19,10. 3, 1,1. fgg. Glâva Khând. Up. 1,12,1 (*nach dem Schol.* metron. von मित्रा). — MBh. 2,105. 3,349. fgg. 9,2357. 13,5795. fgg. VP. 3. Verz. d. B. H. No. 1113. Verz. d. Oxf. H. 54, *b*, N. 5. 310, *a*, 25. pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 6. Hariv. 1789. Sañsk. K. 185, *b*, 4. f. ई Gattin des Jâǵńavalkja Çat. Br. 14,5,4,1. Ahaljâ Shaḍv. Br. 1, 1. Sulabhâ Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,6. — Weber, Nax. 2,392. — *b*) N. pr. eines Bôdhisattva und zukünftigen Buddha's Trik. 1, 1, 24. Lalit. ed. Calc. 2,9. 5,6. fgg. Lot. de la b. l. 302. fg. Wassiljew 126. 130. 157. 178. — *c*) N. pr. des Vidûshaka *in* Mṛkkh. 6, 2. — *d*) N. pr. eines Grammatikers, = मैत्रेयरक्षित Colebr. Misc. Ess. II, 59. Verz. d. Oxf. H. 182, *b*, 43. — *e*) = मैत्रेयक Kull. zu M. 10,33.

मैत्रेयक 1) m. (von मैत्रेय) *eine best. Mischlingskaste* M. 10,33. मैत्रेयक MBh.; vgl. मैत्र. — 2) f. मैत्रेयिका *a*) *die Abstammung von* Mitraju (vgl. P. 5,1,134): मैत्रेयिकया श्लाघते P. 7,3,2, Sch. — *b*) *ein Kampf zwischen Freunden* (मित्रयुद्ध) Trik. 3,2,10.

मैत्रेयरक्षित (मै° + र°) m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 9. 43. 55. West. Radices, Einl. II. fg. Vgl. मैत्रेयो रक्षितः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38.

मैत्रेयवन (मै° + वन) n. N. pr. einer Gegend (eines *Waldes*) Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,18.

मैत्रेयसूत्र (मै° + सूत्र) n. Titel eines Sûtra Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,19.

मैत्र्य (von मित्र) n. *Freundschaft* AK. 3,6,6,39. Vid. 274. Kathâs. 65, 171. साप्तपद Pańkat. IV, 70. 210,20. Hit. 17,6. 25,15, v. l.

मैथिल adj. f. ई *zu* Mithilâ *in Beziehung stehend:* Sprache Colebr. Misc. Ess. II, 27. Brahmanen 179. Vaǵrasûki 256. राजन् MBh. 12,3666. R. Gorr. 1,75,13. 3,14,24. Lalit. ed. Calc. 24,13. Uttararâmak. 86, 7. m. *ein Fürst von* Mithilâ MBh. 12,3664. fg. Hariv. 2113 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,33,6 (34,6 Gorr.). 3,53,2. Ragh. 11,32. 48. pl. Bhâg. P. 9,13,27. VP. 467, N. 17. als Autoren Verz. d. Oxf. H. 95, *b*, 5. 279,*a*,19. *das Volk von* Mithilâ Mârk. P. 58,12. f. ई Bein. der Sîtâ, Tochter Ǵanaka's, Königs von Mithilâ, Trik. 2,8,4. H. 703. R. 1,1, 52. 77,28. R. Gorr. 2,104,1. 3,49,55. Megh. 98. Ragh. 12,29. 15,37. Weber, Râmat. Up. 299.

मैथिलवाचस्पति (मै° + वा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,20.

मैथिलश्रीदत्त (मै° + श्री°) m. desgl. ebend.

मैथिलिक m. pl. *die Bewohner von* Mithilâ; s. u. गौड 1, *d*.

मैथिलेय m. metron. von मैथिली Ragh. 15,31. 63. 16,42.

मैथुन (von मिथुन) 1) adj. f. ई *a*) *gepaart, ein Paar verschiedenen Geschlechts bildend:* गान्धर्व्यः Bhâg. P. 4,27,14. — *b*) *verschwägert:* संयुक्तं मैथुनं वा Pâr. Gṛhj. 3,10. — *c*) *zur Begattung in Beziehung stehend:* स्पर्शाः *die Gefühle der Wollust beim Beischlaf* Kathop. 4,3. स्त्रीणां भोगे च मैथुने M. 8,100. दारकर्मणि मैथुने *das mit der Begattung in Zusam-*

*menhang stehende Heirathen, dieselbe bezweckend* 3,5. न चैषां मैथुनो धर्मो बभूव so v. a. *bei ihnen fand keine Begattung statt* MBh. 12, 7255. 7257. °वासस् *ein Kleidungsstück, welches man beim Beischlaf anhat*, M. 4,116. — 2) n. *Paarung, Begattung* Nir. 8,10. AK. 1,1,5,15. 3,4,18, 124. 6,1,4. H. 538. an. 3,401. Med. n. 108. Halâj. 5,52. Âçv. Gṛhj. 3, 9,6. Çat. Br. 10,4,1,4. Kâtj. Çr. 2,1,8. 25,4,27. Maitrjup. 3,4. M. 5, 56. MBh. 4,832. 13,1499. Suçr. 1,72,9. Spr. 379. 409. क्रयक्रीत 1743. मृतं मैथुनमप्रजम् 2244. 5275. Wilson, Sel. Works 1,256. Verz. d. B. H. No. 903. °ज्वर MBh. 13,1516. °नं चर् Kauç. 141. °या MBh. 13,4521. गम् 4570. °गत *im Beischlaf begriffen* 1,3812. °गमन Suçr. 1,317,4. मैथुनमेति Varâh. Bṛh. S. 45,12. °ए आस्ते °नम् Verz. d. Oxf. H. 91,b,23. मैथुनायोपचक्रतुः R. 1,37,5. मैथुनायोपचक्रमतुः R. Gorr. 1,38,7. विदग्धमैथुनोपगमन Suçr. 1,80,5. यत्र मैथुनैरेधिरे प्रजाः Bhâg. P. 3,21,1. त एनं लोलुपतया मैथुनायाभिपेदिरे 20,23. मैथुनं तु समासेव्य पुंसि योषिति वा M. 11,174. 67. मैथुनाभिघात, अति° Suçr. 1,263,6. 290,12. Çârṅg. Saṁh. 1,6,12. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): संवृत° Hariv. 1365. स्पृष्टमैथुना M. 8,205. संसृष्ट° Jâǵń. 1,135. अकृतपुरुषान्तर° Kull. zu M. 5,160. मैथुन = संगति, संगत, संबन्ध *Vereinigung, Verbindung* AK. 3,4,18,124. H. an. Med. Halâj.

मैथुनधर्मिन् (मै° + ध°) adj. *der Begattung fröhnend, sich begattend* Bhâg. P. 9,6,40.

मैथुनिक adj. = मैथुनिन् am Ende eines comp.: आद्य° MBh. 7,204; vgl. आद्यदिने मैथुनप्रायश्चित्तम् Verz. d. Oxf. H. 282,a,43. fg.

मैथुनिका (von मैथुन) f. *Verschwägerung* P. 4,3,125.

मैथुनिन् (wie eben) 1) adj. *den Beischlaf vollziehend* M. 5,144. संध्या° Mârk. P. 34,104. Vgl. दिवा°. — 2) m. *Ardea sibirica* (vgl. कामिन्) H. ç. 193.

मैथुन्य (wie eben) adj. *die Begattung zum Zweck habend*: गान्धर्वो विवाहः M. 3,32. Bhâg. P. 5,5,7.

मैधातिथ adj. *zu* Medhâtithi *in Beziehung stehend* Çâṅkh. Çr. 11, 7,2. Nir. 8,22. n. N. eines Sâman Ind. St. 3,230,a. Pańkav. Br. 14, 6,6. Lâṭj. 7,4,1.

मैधाव (von मेधाविन्) m. *der Sohn eines weisen Mannes* P. 6,4,164, Sch.

मैधावक (wie eben) n. *Klugheit, Weisheit* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133.

मैध्यातिथ (von मेध्यातिथि) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,230,b.

मैनाक m. 1) N. pr. eines Berges; nach der Sage ein Sohn Himavant's von der Menâ (Menakâ), der, als Indra alle Berge der Flügel beraubte, allein die seinigen behielt, Trik. 2,3,2. H. 1028. Taitt. Âr. 1,31,2 (मैनाग v. l.). AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93,40 v. u. MBh. 2,59. 66. 3,399. 8864. 10820. 11057. 11540. 6,237. 13,1745. Hariv. 941. fg. 9500. 11621. 12398. 12600. R. 1,3,27. 4,44,37. 5,49,27. 6,86,44. Kumâras. 1,20. Kathâs. 54,16. Bhâg. P. 5,19,16. Mârk. P. 52,13. 57,18. VP. 83, N. 11. 180, N. 3. °स्वसृ f. Beiw. der Pârvatî H. 204. — 2) N. pr. eines Daitja Hariv. 12933, nach der Lesart der neueren Ausg. und bei Langlois; व्याघ्राक्ष die ältere Ausg.

मैनाग s. u. मैनाक 1.

मैनाल (von मीन) m. *Fischer* (Comm.) VS. 30,16.

मैनिक (wie eben) m. dass. P. 4,4,35, Sch.

मैनेय m. pl. N. pr. einer Völkerschaft: अतिक्रम्य मल्लान्मैनेयानामनुवैनेये निर्गमि षट् योजनेषु Lalit. ed. Calc. 277,7.

मैन्द m. N. pr. eines Affen MBh. 2,1122. 3,16115. 16287. R. 1,16,15. 4,25,33. 39,20. 6,4,6. 24,35. Weber, Râmat. Up. 306. von Kṛshṇa besiegt H. 220. Hariv. 2360. 9802. °मर्दन Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's H. 221, Sch. °हन् desgl. ÇKDr. und Wilson angeblich nach H.

मैमत m. patron. von मिमत P. 4,1,150.

मैमतायन m. desgl. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

मैमतायनि m. desgl. P. 4,1,150.

मैरव adj. f. ई *zum Berge* Meru *gehörig*: रत्नस्थली Prab. 101,9.

मैरावण m. N. pr. eines Asura: °चरित्र Mack. Coll. I,97; vgl. 218. 329. Ueberall मैरावन.

मैरेय m. n. (die Lexicographen kennen nur das n.) *ein aus Zucker und andern Stoffen bereitetes berauschendes Getränk* AK. 2,10,42. Trik. 2,10,4. H. 904. Halâj. 2,175. P. 6,2,70. MBh. 4,2364. 14,2682. 15,21. Hariv. 8419. R. 1,53,2 (m. pl.). 2,91,15. 65. 4,33,8 (pl.). Suçr. 1,70,10. 190,11 (m.). 2,77,3. 99,16. Vâgbh. 1,7,40. Râǵa-Tar. 4,434. 5,868. Bhâg. P. 3,4,2. Verz. d. Oxf. H. 91,b,4. मैरेयं धातकीपुष्पगुडधान्याम्लसंस्कृतम् (°धानाम्लसंहितम् ÇKDr.) Mâdhava bei Aufrecht, Halâj. Ind. गुडमैरेयः P. 6,2,70, Sch. मधु° ebend. Bhâg. P. 6,1,59.

मैरेयक m. 1) dass. MBh. 7,2810. मैरेयकापूपान् ed. Bomb. — 2) *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2582. मैत्रेयक M.

मैलन्द m. *Biene* ÇKDr. mit Anführung einer Stelle aus Vararuki's Pattrakaumudî.

मैश्रधान्य (von 1. मिश्रधान्य) n. *ein aus mancherlei Körnerfrüchten gemischtes Gericht* Kauç. 11. 19. 22. 24. 46. 133.

मैहिक (von मेह) adj. *den krankhaften Harnfluss betreffend* Suçr. 1,9,15.

मोक (von 1. मुच्) 1) n. *ein abgezogenes Fell*: कदलीमृगमोकानि MBh. 2,1743. = अजिन Schol. Vgl. निर्मोक. — 2) f. मोकी *Nacht* Naigh. 1,7. अनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात् RV. 2,38,3.

मोकलिन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,b,4.

मोक्तर् (von 1. मुच्) nom. ag. *der da löst, abträgt* (eine Schuld): अनृण्यमस्य मोक्तारः सत्पुत्राः पुत्रिणो हिताः Suçr. 1,317,17. — Vgl. मृतस्व°.

मोक्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu befreien, frei zu lassen*: न शत्रुर्वशमापन्नो मोक्तव्यो बध्यतां गतः MBh. 5,1426. Kathâs. 56,48. Mâlav. 9,1, v. l. — 2) *fahren zu lassen, herauszugeben, auszuliefern*: उपस्थितस्य मोक्तव्य आधिः Jâǵń. 2,62. *zu erlassen, worauf man zu verzichten hat*: तेनार्धवृद्धिर्मोक्तव्यः M. 8,150. — 3) *zu schleudern*: मद्वाक्यसमं ते मोक्तव्यो ऽत्र भविष्यति MBh. 1,5290. अयुध्यति न मोक्तव्या सा (गदा) 7,3311. न मोक्तव्यं त्वयास्त्रं पितरं प्रति Mârk. P. 132,30.

मोक्ष् 1) मोक्षते s. u. dem desid. von 1. मुच्. — 2) मोक्षयति, °ते s. u. मोक्षय्.

मोक्ष (von मोक्ष् 1.) m. 1) *das Freiwerden, Befreiung*: स समर्थो ऽपि मोक्षाय (*sich zu befreien*) शिष्यान्सर्वानचोदयत् । प्राक्कृत्वा मोक्षयत्नं माम् MBh. 1,5301. 5,5957. पञ्जरस्थाः शुकादयः । लब्धमोक्षाः Ragh. 17,20. अनन्या राक्षसेन्द्रो ऽद्य मोक्षार्थं तव याचितः R. 6,10,27. Mâlav. 49,12. बद्धस्य Varâh. Bṛh. S. 98,14. भूपतेर्बन्धनान्मोक्षे Râǵa-Tar. 4,580. Pańkat. 109,11. तस्यो मोक्षस्तव यदि — न स्यात् Megh. 62. निरयात् Bhâg. P. 1,8,49. यत्नं चाप्यकरोद्राजन्मोक्षार्थं तस्य यत्नवान् (gen. st. abl.) MBh. 9,2031. बन्धन° Varâh. Bṛh. S. 48,81. Pańkat. 109,9. ग्रहमार्ग° Bhâg.

7,29. सर्वाकुशल° M. 11,221. व्याधि° Suçr. 1,71,11. ऋण° Hâr. 157. देह° Kathâs. 5,132. मीन° 7,27. मन्यु° Spr. 752. — 2) *Befreiung von allen Banden der Welt, Erlösung* AK. 1,1,4,16. Trik. 1,1,133. H. 75. an. 2,569. Med. sh. 22. Halâj. 1,124. संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः Çvetâçv. Up. 6,16. Maitrjup. 6,20. 34. M. 1,114. 6,35. fgg. Bhag. 3,28. 18, 30. MBh. 1,6125. Kan. 5,2,18. Nîlak. 31. fgg. Kap. 1,5. 7. 2,2. 7. Bâdar. 1,1. Tattvas. 8. 48. धर्मार्थकाममोक्षाणाम् Ragh. 10,85. Spr. 1318. fgg. Varâh. Brh. 25,15. Brahma-P. in LA. (II) 48,18. Weber, Râmat. Up. 327. fg. 349. °कर 320. Spr. 223. Dhûrtas. in LA. 83,15. °पदवी 85,9. Verz. d. Oxf. H. 91,b,6. 228,a, N. °योग 17,a,37. मोक्ष = मृति *Tod* H. an. — 3) Bez. *bestimmter zur Erlösung führender Gesänge* Jâgn. 3,114. — 4) in der Astr. *Befreiung des verdunkelten (verschlungenen) Gestirns, Ende einer Finsterniss* Sûrjas. 4,14. 16. 5,14. 16. 6,4. 7. 18. 22. Varâh. Brh. S. 2,c. 5,81. fgg. — 5) *das Sichablösen, Abfallen, Herabfallen:* गर्भ° *Geburt des Fötus* Varâh. Brh. 5,17. वनस्थलीमर्मरपत्रमोक्षाः Kumâras. 3,31. अम्बुनिवह° *ein Erguss* Varâh. Brh. S. 9,29. — 6) *das Lösen:* अबलावेणीमोक्षोत्सुक Megh. 97. प्रश्न° *Lösung einer Frage* Kathâs. 5, 53. — 7) *das Fliessenlassen:* अश्रु° *das Vergiessen von Thränen* Mârk. P. 109,13. रक्त° *das Blutlassen* Suçr. 1,331,10. — 8) *das Ausstossen:* शाप° *eines Fluchs* R. 1,49,3 (50,3 Gorr.). *das Schleudern, Abschiessen, Werfen;* = मोचन H. an. Med. नारायणास्त्रस्य MBh. 1,345. शर° R. 1, 76,16. Bhâg. P. 8,11,22. मय्येव पेशयस्तव बाणमोक्षः ad Çâk. 54. अपाङ्ग° Bhâg. P. 2,1,31. *das Streuen, Ausstreuen:* लाज° Kumâras. 7,80. Kathâs. 50,138. 140. — 9) *ein best. Baum* H. an. 2,569. Halâj. 5,26. = मुष्कक AK. 2,4,2,20. H. an. 2,13. Med. — Vgl. निर्मोक्ष, परि°, प्र°, प्रति°, सिरा°, मौक्ष, मौक्षिक.

मोक्षक 1) am Ende eines adj. comp. = मोक्ष 2. AK. 2,7,57. H. 1382. — 2) m. *ein best. Baum*, = मोक्ष 9. Med. k. 30. Râgan. im ÇKDr. Varâh. Brh. S. 54,113. Suçr. 2,258,16. 469,1. श्वेत° 36,20. — 3) nom. ag. (von मोक्षय्) *der da ablöst, abbindet, frei macht:* असंधितानां संधाता (अश्वादीनां Schol.) संधितानां च मोक्षकः M. 8,342.

मोक्षण (von मोक्षय्) 1) adj. *befreiend, erlösend* Verz. d. Oxf. H. 89,a, 25. — 2) n. a) *das Lösen:* पाश° Pańkat. 143,6. ग्रन्थि° Kull. zu M. 9, 277. — b) *das Befreien, Erretten:* शत्रोः Spr. 2736. Mrkkh. 165,19. जातवेदसः (abl.) MBh. 15,1035. *das Freilassen, Laufenlassen* (eines Verbrechers) M. 9,249. — c) *das Fahrenlassen, Aufgeben:* प्राण° Pańkat. 110,9. *das im-Stich-Lassen:* कोषस्य Spr. 59, v. l. — d) *das Fliessenlassen:* रक्त° *das Blutlassen* Suçr. 1,46,8. 322,3. 2,25,8. Mâlav. 62. सिराणाम् Suçr. 2,325,3.

मोक्षणीय (wie eben) adj. *fahren zu lassen, aufzugeben, zu vernachlässigen:* पापा बुद्धिरियं राज्ञो दैवेनापि कृता यदि । तथापि मोक्षणीयो ऽर्थो नैव बुद्धिमता भवेत् ॥ R. Gorr. 2,20,19. अ° *unvermeidlich:* अमोक्षणीयं दैवं हि भावि मत्वा MBh. 1,6409.

मोक्षतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. 66,b,32. 67,a,12. 70, a,6. 73,b,29.

मोक्षदा (मोक्ष + दा von 1. दा) f. N. pr. einer frommen Büsserin Kathâs. 37,238.

मोक्षदेव (मोक्ष + देव) m. Bein. des Hiouen-thsang, den ihm die Anhänger des Hînajâna gaben, Vie de Hiouen-thsang 248.

मोक्षद्वार (मोक्ष + द्वार) n. *das Thor zur Erlösung*, Beiw. der Sonne MBh. 3,156.

मोक्षधर्म (मोक्ष + धर्म) m. *Bestimmungen in Betreff der Erlösung:* °प्रवर्तक MBh. 12,13080. °पर्वन् oder kurzweg मोक्षधर्म Titel einer *Abtheilung* des 12ten Buches im Mahâbhârata (von Adhjâja 174 bis zum Schlusse). मोक्षधर्मार्थदीपिका Titel eines Commentars dazu Verz. d. B. H. 106.

मोक्षपुरी (मोक्ष + पु°) f. *die Stadt der Erlösung*, Bein. der Stadt Kâńkî Verz. d. Oxf. H. 221,a, No. 534.

मोक्षमहापरिषद् (मोक्ष + म° - प°) f. *die grosse Versammlung der Erlösung*, Bez. *der grossen Kirchenversammlungen bei den Buddhisten* Hiouen-thsang 1,38. 41. 252. Vie de Hiouen-thsang 113. 205. Köppen 1,580. 2,115.

मोक्षमार्ग (मोक्ष + मार्ग) m. *der Weg zur Erlösung*, Titel eines Gaina-Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

मोक्षय् (von मोक्ष), मोक्षयति Dhâtup. 33,57. 1) *auflösen, aufbinden* Suçr. 1,18,9. *ablösen, herausziehen:* उल्मुकं गार्हपत्यात् Ait. Br. 7,7. — 2) *Jmd befreien von, aus* (abl.) Jâgn. 2,300. सर्वपापेभ्यः Bhag. 18,66, v. l. MBh. 1,396. सर्पसत्रात् 1915. शापात् 2084. जन्मतो मानुषात् 3917. राक्षसात् 5958. 7878. 3,2390. 4,1087. 16,116. Mârk. P. 66,14. Weber, Râmat. Up. 343. med.: मोक्षयध्वम् MBh. 1,5301. R. Gorr. 1,64,10. 11. मोक्षित MBh. 1,7879. Hariv. 9059 (मोक्षितं st. मोक्षितुं die neuere Ausg.). Mit. 268, 2. *befreien, erlösen* in philos. Sinne Hariv. 14349. fgg. आत्मानं मोक्षयन् *sich befreiend, zur Erlösung gelangend* Verz. d. Oxf. H. 269,a, 26. 37. — 3) *Etwas von Jmd befreien* so v. a. *Jmd* (abl.) *Etwas entwinden:* क्रीडावृत्तः स शच्येति (d. i. शच्याः इति) व्यपदेशेन मोक्षितः । महेन्द्रेण महाबाहो पारिजातस्ततः (so die neuere Ausg.; ततः = रुद्रात्) पुरा ॥ Hariv. 7187. — 4) *fliessen lassen:* शोणितम् *Blut lassen* Suçr. 1,46,2. — 5) *schleudern, werfen* Dhâtup.

— आ s. आमोक्षण.

— परि *Jmd befreien* MBh. 4,843. Spr. 608, v. l. (Th. I, S. 320). — Vgl. परिमोक्षण.

— प्र s. प्रमोक्षण.

— संप्र med. *frei machen für sich, sich sichern:* एवं सर्वं विदित्वा वै परतत्त्वमनुवर्तते । संप्रमोक्षयते सर्वान्पन्थानः (= पथः) MBh. 11,124. अन्यान्गतिमार्गान्मोक्षयते किं तु ऊर्ध्वमार्गमेव प्रापयति Nîlak.

— प्रति s. प्रतिमोक्षण.

— वि *Jmd befreien* MBh. 1,7880. 13,186. 14,2421. — Vgl. विमोक्षण, विमोक्षिन्.

— सम् dass. MBh. 8,1951.

मोक्षलक्ष्मीविलास (मोक्ष - ल° - वि°) m. N. pr. eines Tempels Verz. d. Oxf. H. 71,b,27.

मोक्षवत् (von मोक्ष) adj. *mit der Erlösung —, mit der Seligkeit verbunden* Mârk. P. 23,31.

मोक्षविंशक (मोक्ष + विं°) n. *die zwanzig Sprüche der Erlösung*, Bez. der Verse Hariv. 14348. fgg. 14346 (मोक्ष° die ältere Ausg.). °स्तोत्र Verz. d. B. H. No. 431.

मोक्षशास्त्र (मोक्ष + शास्त्र) n. *die Lehre von der Erlösung:* पैप्पलाद Ind. St. 2,71.

मोक्षसाधन (मोक्ष + सा°) n. *Mittel zur Erlösung* Ind. St. 2,95. — Vgl. मोक्षोपाय.

मोक्षाय् (von मोक्ष), °यते *zur Erlösung werden:* मोक्षायते च संसारः कुलधर्मे Verz. d. Oxf. H. 91,a,22.

मोक्षिन् (von मोक्ष 1.) adj. *nach der Erlösung strebend* MBh. 1,305. 3,1128. 5,1212. 12,525. 11976. Mārk. P. 106,53. Verz. d. Oxf. H. 46,a,4. *erlöst* Weber, Rāmat. Up. 329. 332, wo ग्रमृतो भूत्वा मोक्षी भवति zu lesen ist.

मोक्षोपाय (मोक्ष + उ°) m. *Mittel zur Erlösung* H. 77. Hariv. 14343. Verz. d. Oxf. H. 27,b, No. 70. 354,a,18. *a sage, a saint, a devotee* Wilson angeblich nach H. 77.

मोक्ष्य (von मोक्षय्) adj. *zu befreien, zu retten* Hariv. 9398.

मोग m. *Wasserpocken* Hār. 142.

मोघ (von 1. मुह्) 1) adj. f. ग्रा *eitel, zwecklos, fruchtlos, vergeblich* AK. 3,2,31. H. 1516. an. 2,54. Med. gh. 4. Halāj. 4,75. यश्चिकेत सत्यमित्तन्न मोघम् RV. 10,55,6. यद्रुल्लूको वदति मोघमेतत् *hat Nichts zu bedeuten* 165,4. मोघमन्नं विन्दते ग्रप्रचेताः 117,6 (vgl. MBh. 5,387). Çat. Br. 3,5,4,3. मोघस्त एष कश्यपायास संगरः Ait. Br. 8,21. मोघं स्कन्दितमार्षभम् M. 9,50. मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञानाः Bhag. 9,12. MBh. 1,2381. बाणा 14,2445. R. 1,76,8. 6,80,35. R. Gorr. 2,74,29. 85,16. °संकल्प 5,15,24. Hariv. 10761. Spr. 801. 1372. 4768. मोघाः क्रियाः सर्वा भवन्त्येव गतायुषः Suçr. 1,117,12. Ragh. 11,39. 14,65. Megh. 6. Kathās. 18,126. 35,86. 36,134. 49,196. Rāga-Tar. 3,466. Bhāg. P. 3,14,14. 7,13,29. मोघम् adv.: यदि मोघं देवाँ ग्रप्यूहे RV. 7,104,4. Çat. Br. 3,2,4,6. मोघं पार्थ स जीवति Bhag. 3,16. R. Gorr. 1,77,42. Spr. 3099. मोघहासिन् *ohne Grund lachend* Ind. St. 3,466. मोघ = हीन Med. = दीन H. an. Vgl. ग्रमोघ, wo noch hinzugefügt werden könnte ग्रमोघातिथि *ein Gast, der nicht vergeblich kommt,* MBh. 7,2759. — 2) m. *Einfriedigung, Hecke, Zaun* Çabdam. im ÇKDr.; vgl. मोघालि. — 3) f. ग्रा *Bignonia suaveolens* AK. 2,4,2,35. H. an. Med. *eine best. Pflanze, deren Same gegen Eingeweidewürmer gebraucht wird* (विडङ्ग), Çabdam. im ÇKDr.; vgl. ग्रमोघा.

मोघता (von मोघ) f. *das Eitelsein, Vergeblichsein:* नहि दिव्यानां वीर्यं भजति मोघताम् Kathās. 69,100.

मोघपुष्पा (मोघ + पुष्प *menses*) adj. f. *unfruchtbar* Rāgan. im ÇKDr.

मोघी (von मोघ) adv. mit कर् *machen, dass Etwas vergeblich ist, vereiteln* Mrch. 41. Kumāras. 3,9. mit भू *zwecklos —, vergeblich werden:* स दृष्ट्वा बाणवर्षं मोघीभूतम् *vereitelt* MBh. 3,1588.

मोघालि m. = मोघ 2. Hār. 98.

मोच m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* H. an. 2,59. Med. k. 8. MBh. 3,11568. Wohl auch *Musa sapientum* Suçr. 2,175,2. Hiouen-thsang 1, 92. 187 (hier könnte auch मोचा gemeint sein). f. ग्रा = कदली, रम्भा *Musa sapientum* AK. 2,4,4,1. Trik. 3,3,77. H. 1136. H. an. Med. Halāj. 2,37. neben कदली Pańkar. 3,13,11. *die Baumwollenstaude* AK. 2,4,2,27. Trik. H. an. Med. *die Indigopflanze* Rāgan. im ÇKDr. f. ई *Hingtscha repens* Ratnam. im ÇKDr. n. *Banane (die Frucht)* AK. 3,6,2, 30, v. l. Vāgbh. 1,6,120. — Vgl. पर्वतमोचा, हिलमोची, मौच.

मोचक 1) adj. (vom caus. von 1. मुच्) a) *befreiend, erlösend* Med. k. 140. भवबन्धैक° Pańkar. 4,3,20. — b) = विरागिन् *der alle Leidenschaften aufgegeben hat* H. an. 3,34. Med. — 2) m. = मोच *Moringa pterygosperma Gaertn.* AK. 2,4,2,14. H. 1134. H. an. Med. *Musa sapientum* H. an. Med.; vgl. क्षीर°. = मोक्ष (d. i. मुष्कक) H. an. = मुष्कक Rāgan. im ÇKDr. — 3) f. मोचिका *eine best. Pflanze,* wohl *Musa sapientum;* s. u. क्षार 2, a. am Ende und vgl. हिल°.

मोचन (vom caus. von 1. मुच्) 1) adj. f. ई a) *befreiend von:* निखिलाघ° Bhāg. P. 6,13,23. भव° Git. 1,21. — b) *schleudernd:* दृसिनायकसायकमोचने लोचने Git. 12,19. नीलनलिनाभमपि मोचनं लोचनम् 10,12. — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = कण्टकारी Gatādh. im ÇKDr. मोचिनी Wilson in der 2ten Aufl. — 3) n. nom. act. zur Erklärung von मुक्तीष्टा, मुष्टि, मूल Nir. 5,19. 6,1. 3. a) *das Lösen, Abspannen:* रथ° MBh. 5,3043. — b) *das Befreien, Freilassen, Loslassen* Daçak. in Benf. Chr. 198,10. Çuk. in LA. (II) 33,15. (डिम्बम्) ग्रमयार्थं कण्टकलमोचनम् Schol. zu Naish. 22,53. ऋणा° *das Befreien von einer Schuld, das Abtragen einer Schuld für Jmd* Mit. 268,9. *das Loswerden einer Schuld;* s. ऋणमोचनतीर्थ in den Nachträgen. — c) *das Entlassen, Fliessenlassen:* इन्द्रिय° (*des Samens*) Gobh. 3,1,12. — Vgl. कपाल°, गर्भ°, चीर° (in den Nachträgen), विशाच°.

मोचनपट्टक (मो° + प°) *Filter* Vjutp. 209.

मोचनिका (von मोचनी) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathās. 10, 150. — Vgl. बन्ध°.

मोचनिर्यास (मोच + नि°) m. = मोचरस Rāgan. im ÇKDr. u. dem letzten W.

मोचनीय (vom caus. von 1. मुच्) adj. *freizulassen, loszulassen* Pańkat. 262,5.

मोचयितर् (wie eben) nom. ag. *der da befreit, — freilässt* Kull. zu M. 8,342.

मोचयितव्य (wie eben) adj. *zu befreien* Mālav. 9,1 (मोक्तव्य v. l.). *vermittelst Jmd* (instr.) *von Jmd* (instr.) *in Freiheit gesetzt werden könnend* 4 (मोचितव्य v. l.).

मोचरस (मोच + रस) m. *das Harz der Gossampinus Rumphii Sch. & Endl.* Rāgan. im ÇKDr. Suçr. 1,141,7. 2,78,19. 439,7. Çārng. Saṁh. 2, 1,24. 2,40.

मोचसार (मोच + सार) m. dass. Rāgan. im ÇKDr. u. मोचरस.

मोचस्राव und मोचस्रुत् m. dass. ebend.

मोचाट (von मोच) m. 1) *das Mark der Banane,* = कदलीगर्भ H. an. 3,169. *Kern der Banane,* = रम्भास्थि Med. ṭ. 53. — 2) *Nigella indica Roxb.* — 3) *Sandel* H. an. Med.

मोचि s. हिल°.

मोचिक m. *Gerber, Schuhmacher* Vjutp. 97.

मोचितव्य s. u. मोचयितव्य.

मोचिन् (von 1. मुच्) adj. *befreiend;* s. बन्धमोचिनी. मोचिनी bei Wilson fehlerhaft für मोचनी.

मोच्य (wie eben) adj. 1) *frei zu lassen* Jāgn. 2,163. ग्र° Ragh. 3,65. — 2) *herauszugeben, zurückzugeben:* ग्राधि Jāgn. 2,64.

मोञ्जकेशिन् s. u. मुञ्ज°.

मोटक (von मुट्) 1) m. n. *Kügelchen, Pille;* m. Verz. d. B. H. 283,13 v. u. मोटकं नेत्ररोगाणाम् *eine Pille gegen Augenübel* Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,21. Vgl. मोदक. — 2) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. — 3) f. ई N. einer Râgiṇî ÇKDr. und Wilson angeblich nach Halâj. — 4) n. *ein geknicktes, zusammengelegtes Blatt:* द्विगुणभुग्नदर्भमोटकं पितृव्राह्मणावामपार्श्वे दद्यात् Chândhapraṣogatantra im ÇKDr. = पितृव्राह्मणार्थं द्विगुणभुग्नकुशत्रयम् ÇKDr. Vgl. u. नीवि 1. am Ende.

मोटन (wie oben) 1) adj. *zerknickend, zerbrechend, Jmd den Garaus machend;* s. गज°. — 2) m. *Wind* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *das Knicken, Brechen* Schol. zu Kâtj. Çr. 7,3,21. 26,3,3. सस्यमोटन Ind. St. 1,255, N. 3. गल° *das Brechen —, Umdrehen des Genicks* Çuk. in LA. (II) 36, 5. ohne गल dass. oder überh. *das Garausmachen:* वसासिनमोटनो नाम ग्रष्टमो ऽङ्कः Mṛkkh. 135, 5. Vgl. ग्रङ्गुलि°, welches wohl *das Knacken mit den Fingern* bezeichnet.

मोटनक (von मोटन) n. 1) *das Garausmachen:* रङ्गे खलु मल्लकलाकुशलश्चाणूरमल्लमोटनकम्। यः केलिलवेन चकार Khandom. 37. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ebend. und Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VI, 19).

मोटा f. *Sida cordifolia* Râǵan. im ÇKDr.

मोटि s. कर्ण°.

मोट्टायित n. *das Sichoffenbaren der Zuneigung in Abwesenheit des Geliebten bei Gegenständen oder Anlässen, die an ihn erinnern,* Bharata bei Hall, Einl. zu Daçar. S. 20 und beim Schol. zu Naish. 2,25. Daçar. 2,37. Sâh. D. 141. 125. इष्टस्य कथादौ भावसूचनम् Pratâpar. 56, *a*,4. H. 508.

मोठ m. N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, No. 775.

मोठक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,5.

मोण m. 1) *getrocknetes Obst.* — 2) *eine Art Fliege* (नक्रमक्षिका). — 3) *Schlangenkorb* H. an. 2,151. Med. n. 24. — Aus नक्रमक्षिका macht ÇKDr. fälschlich zwei Bedeutungen.

मोणाक Med. k. 96 zur Erklärung von डिम्बिका.

मोतीराम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,10.

मोद (von 1. मुद्) 1) m. *a) Lust, Fröhlichkeit* Çabdar. im ÇKDr. यत्रानन्दाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद ग्रासते RV. 9,113,11. AV. 11,7,26. 8,24. TBr. 2,4,6,5. VS. 18,5. 20,6. ग्रपान् TS. 7,1,12,1. प्रियम्, मोदः, प्रमोदः, ग्रानन्दः Taitt. Up. 2,5. Ṛt. 5,15. Gît. 12,9. Prab. 12,2. Bhâg. P. 3,19,34 Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,3. यत्रानन्दाश्च मोदाश्च Uttararâmak. 31,17. मोदाः, प्रमोदाः Verz. d. B. H. No. 1145. — *b) Wohlgeruch:* मोदप्रमोदयोः Bhâg. P. 2,6,2; vgl. ग्रामोद. — *c)* N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,*b*, 31. — 2) f. मोदा = ग्रजमोदा Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. ग्रजमोदा, ग्रति°, ग्रलि°, कटुमोद, जल°, वस्त्रमोदा, मुखमोद, मोद.

मोदक (wie oben) 1) adj. = हर्षक H. an. 3,34. Med. k. 141. eher *froh, heiter* als *erfreuend,* wie Wilson hat; die transitive Bed. क्रव्यादगण° MBh. 7,1576 nach der Lesart der Bomb. Ausg. — 2) m. n. gaṇa ग्रर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,*a*,1. AK. 3,6,4,33. *kleines rundes Confect;* auch *Arzeneistoffe in Form süsser Pasten* oder *Pillen.* H. ç. 96. H. an. Med. Jâǵn. 1,288. MBh. 7,2309. 12,1410. 13,2771. 14,1890. Hariv. 16197. R. 1,9,35 (34 Gorr.). R. Gorr. 1,9,37. 6,97,19. 112,28. Suçr. 1, 107,6. 161,18. 165,12. 234,13. Çârṅg. Saṁh. 2,7,1. Vikr. 45,13. Spr. 2247. 4419. Varâh. Bṛh. S. 59,8. 89,1. Kathâs. 6,115. 65,186. 191. Mârk. P. 50,92. Pańkat. 1,3,47. 10,16 (nur hier n.). Verz. d. Oxf. H. 155,*b*, 43. 46. ग्रामामोदकैरिव तृप्तिर्मूर्खाणाम् Prab. 29,1. P. 1,4,33, Sch. Vgl. मोटक. — 3) m. *eine best. Mischlingskaste, der Sohn eines* Kshatrija *und einer* Çûdrâ Râǵan. nach der Smṛti. — 4) wohl n. *ein best. Metrum, 4 Mal* — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VII,29). — 5) f. ई N. einer mythischen Keule R. 1,29,8. कौमोदकी R. Gorr. 1, 30,9. — Vgl. ग्रास्य° (in den Nachträgen), खण्ड°, डिण्डिर°, मदन°, मातृ°, मुख°, मुद्ग°, 2. मौदक, मोदकिका.

मोदककार (मो° + 1. कार) m. *Zuckerbäcker* R. Gorr. 2,90,20.

मोदकमय (von मोदक) adj. *zumeist aus Confect bestehend* P. 5,4,22, Sch.

मोदकिका (von मोदक) f. am Ende eines comp. nach Zahlwörtern: द्विमोदकिकां ददाति *er giebt immer zu zwei Confecten* P. 5,4,1, Vârtt., Sch.

मोदन (vom caus. von 1. मुद्) 1) adj. zur Erklärung von मन्द्र Nir. 6, 23. *erfreuend:* वृकगृध्रगणानां तुमुले मोदने ऽहनि MBh. 9,1257. 11, 434. R. 6,18,58. in comp. mit dem obj.: क्रव्यादगण° MBh. 7,1576 (°मोदक ed. Bomb.). 6443. Hariv. 9443. R. 3,43,16. Verz. d. Oxf. H. 38, *a*,2. — 2) n. *a) das Erfreuen* Dhâtup. 33,69. — *b)* = उच्छिष्ट° *Wachs* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. गन्ध°, मोदनिक, मोदनेयक.

मोदनीय (wie oben) adj. *das worüber man sich freuen muss, erfreulich* Kathop. 2,13.

मोदमोदिनी (मोद + मो°) f. *Eugenia Jambolana* (जम्बू) *Lam.* (*durch Wohlgeruch erfreuend*) Râǵan. im ÇKDr.

मोदयन्तिका = मोदयन्ती Çabdar. im ÇKDr.

मोदयन्ती (partic. praes. f. von 1. मुद् im caus.) f. *Ptychotis Ajowan Dec.* Ratnam. im ÇKDr. Suçr. 2,132,9.

मोदाकिन् m. wohl N. pr. eines Berges MBh. 6,427. मौ° ed. Bomb.

मोदाख्य (मोद + ग्राख्या) m. *der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr.

मोदागिरि (मो° + गि°) m. N. pr. eines Reiches MBh. 2,1095.

मोदाढ्या (मोद + ग्रा°) f. = ग्रजमोदा Râǵan. im ÇKDr.

मोदापुर (मो° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* MBh. 2,1026.

मोदायनि m. patron. von मोद Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,29.

मोदिन् (von 1. मुद् oder मोद) 1) adj. *a) sich freuend, froh, heiter:* तत्रानन्दी मोदी भवति Maitrjup. 6,23. — *b) erfreuend:* गृध्रगोमायु° MBh. 6,2520. — 2) f. °नी *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: = ग्रजमोदा, मल्लिका, यूथिका, वृत्तमल्लिका Râǵan. im ÇKDr. — *b) Moschus.* — *c) ein berauschendes Getränk* ebend. — Vgl. गीतमोदिन्, घन°, मोदमोदिनी.

मोमुघ (vom intens. vom 1. मुह्) adj. *irre, toll* Çat. Br. 1,4,3,16.

मोरट 1) m. *a) eine best. Pflanze mit süssem Milchsaft,* = क्षीरमोरट Râǵan. im ÇKDr. verschieden davon Ratnam. 236. — Suçr. 1,137,14. 2,53,8. — *b) die Milch einer Kuh, die vor Kurzem gekalbt hat,* = गोनवं क्षीरम् Trik. = सप्तरात्रात्परं क्षीरम् H. an. 3,168. fg. Med. ṭ. 53. Suçr. 1,179,18. Nach den Lexicographen n. — 2) f. ग्रा = मूर्वा *Sanseviera Roxburghiana Schult.* AK. 2,4,2,2. H. an. Med. Suçr. 1,137,20. — 3) n. *a) die Wurzel des Zuckerrohrs* AK. 2,9,110. Trik. 3,3,101. H. 1194. H. an. Med. — *b) die Blüthe von Alangium hexapetalum* Trik. Med. *die Wurzel dieser Pflanze* H. an. — Vgl. क्षीरमोरट (auch Suçr. 2,300,2).

मोरटक n. *die Wurzel des Zuckerrohrs* Râǵan. im ÇKDr.

मोराक m. N. pr. eines Ministers des Königs Pravarasena, der einen nach ihm benannten *Tempel* मोराकभवन erbaute, Râǵa-Tar. 3,356.

मोरिका f. N. pr. einer Dichterin Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,10. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21. 55.

मोरी N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,3.

मोर्वणी in °कर m. Bein. Naraharidîkshita's Verz. d. Oxf. H. 138,*b*,N.

मोष (von 1. मुष्) m. 1) *Räuber, Dieb:* ब्रह्मि व्यलीकं स्वयमात्ममोषम् *ein Dieb an seiner eigenen Person* (vgl. Spr. 2545) Bhâg. P. 5,11,17. दृष्टिमोषे प्रदोषे Gît. 11,1. — 2) *Raub, Beraubung, Diebstahl:* पथि मोषाभिदर्शने (मोष = चौर Kull.) M. 9,274. Varâh. Bṛh. S. 86,67. °कृत् *Diebstahl verursachend* d. i. *verheissend, ankündigend* 63. 96,6. (ताम्) मोषाय डिम्बः को ऽप्यन्वगाद्भुतम् Kathâs. 13,96. न पुष्पमोषमर्हत्युद्यानलता Mṛḱkh. 13,1. गृहे पर्यस्तस्थे द्रविणकणमोषे श्रुतवता स्ववेश्मन्यारता क्रियते Spr. 881. नगर° *Beraubung, Plünderung der Stadt* Daçak. in Benf. Chr. 186,16. — 3) *geraubtes —, gestohlenes Gut* M. 9,278. — Vgl. वाम°.

मोषक (wie eben) m. *Räuber, Dieb* AK. 2,10,25. Med. k. 103.

मोषण (wie eben) 1) adj. *raubend, entziehend:* आत्मानुस्मृति° Bhâg. P. 5,24,22. — 2) n. *das Entreissen* Nir. 6,1. 3. *das Berauben, Bestehlen:* कोपस्य Spr. 59, v. l. (Th. 2, S. 323). *das Unterschlagen:* शुल्क° Kull. zu M. 8,400.

मोषयितृ (vom caus. von 1. मुष्) m. 1) *ein Brahmane.* — 2) *der indische Kuckuck* (कोकिल) Çabdârthak. bei Wilson.

मोषा (von 1. मुष्) f *Raub, Diebstahl* Wilson.

मोष्टृ (wie eben) m. *Räuber, Dieb* Çabdârthak. bei Wilson.

मोह (von 1. मुह्) m. 1) *Verlust der Besinnung, Mangel an klarem Bewusstsein, das Irrewerden, Irresein, Verblendung des Geistes, Irrthum* Trik. 3,3,459. H. 320. an. 2,601. Med. h. 7. Halâj. 5,53. AV. 8,8,9. न वा अरे ऽहं मोहं ब्रवीमि Çat. Br. 14,5,4,14. 6,4,1. 7,3,14. 15. यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि *in Irrthum verfallen* Bhag. 4,35. मत्प्रसादात्प्रज्ञासर्गे न च मोहं गमिष्यति MBh. 3,12799. Spr. 2833. भिषज्योहमुपैति *irrt sich* Suçr. 1,62,9. Spr. 2687. मोहेन हि समाविष्टः 4748. M. 12, 29. Jâǵn. 2,214. केनापि योषिन्मोहाय निर्मिता *um Einem den Geist zu verwirren* Brahma-P. in LA. (II) 56,22. स्मृतिभिन्नमोहतमसो मे Çâk. 181. मोहस्तत्र न कार्यस्ते *lass dich dadurch nicht irre machen* Kathâs. 42, 21. तथापि मोहो यत्रेदृक् 49,221. 56,276. मोहात् *aus Mangel an klarem Bewusstsein, aus Unverstand* M. 3,15. 52. 97. 140. 7,111. 8,118. 120. 174. 9,68. 87. 11,46. 90. MBh. 3,15714. 5,7432. Ragh. 1,2. Çâk. 79,16. 84,20. Spr. 33. 1727. 2554. 3561. 4203. Weber, Râmat. Up. 356. Daçak. in Benf. Chr. 192,13. चित्त° *Geistesverwirrung* Daç. 2,67. बुद्धि° dass. R. 2,73,20. R. Gorr. 2,20,13. दिङ्मोह *das Irrewerden in den Weltgegenden* Kâm. Nîtis. 14, 24. Kathâs. 18,97. स्तोत्र° Kâtj. Çr. 25,4,23. वित्त° *eine durch Reichthum hervorgerufene Verfinsterung des Geistes* Kaṭhop. 2,6. काम° R. 1,63,12. 64,1. लोभ° Kathâs. 13,336. चित्ता° Spr. 4051. In der Philosophie *eine anhaltende Verfinsterung des Geistes, die Einen verhindert die Wahrheit zu erkennen,* Jogas. 2,34. Tattvas. 25. 34. (भेदः) मोहस्य च दशविधः Sâṅkhjak. 48. Spr. 2163. 2256. Bhâg. P. 3,12,2. 20,18. VP. 34, N. 2. Mârk. P. 47,15. Weber, Râmat. Up. 338. Burn. Intr. 543. *krankhafte, bis an Bewusstlosigkeit grenzende und in diese übergehende Trübung des Geistes; Betäubung, Ohnmacht* AK. 2, 8,2,78. Trik. H. 801. H. an. Med. Halâj. मोहो विचित्तता भीतिदुःखावेशानुचिन्तनैः। तत्राज्ञानभ्रमाघातघूर्णनादर्शनादयः॥ Daçar. 4,24. Sâh. D. 177. Kumâras. 3,73. राज्ञः शोकं विलापं च मोहं मरणमेव च R. 1,3,12. मोहमेतौ प्रहास्येते भ्रातरौ 6,21,29. Mṛḱkh. 53,22. ताप, उन्माद, मोह Spr. 3320. Vikr. 8. स मोहमगमद्राजा प्रहारवरपीडितः MBh. 3,15781. Ṛt. 6, 26. Çâk. 92,11. Vikr. 84,10. Dhûrtas. in LA. 95,16. am Ende eines adj. comp. f. आ Kaurap. 47. Personificirt ist मोह ein Sohn Brahman's VP. 50, N. 2. मोह = आश्चर्य *Staunen, Wunder* H. ç. 88. — 2) = मोहन *eine die Verwirrung eines Feindes bezweckende Zauberhandlung* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,11. — Vgl. दुर्मोह, निर्मोह, पुरो°, महा°.

मोहचूडोत्तर (मोह-चूडा-उ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,21.

मोहन (von 1. मुह् simpl. und caus.) 1) adj. f. ई *irre führend, verwirrend, bethörend, betäubend* MBh. 12,9118. मधुरिपुरूप Gît. 2,9. स्त्री Bhâg. P. 1,3,17. सुखं मोहनमात्मनः Spr. 4804. निद्रा च सर्वभूतानां मोहनी (मोहिनी die neuere Ausg.) Hariv. 3290. MBh. 3,12156. बुद्धि° Bhâg. P. 1,14,10. सकलेन्द्रिय° Uttararâmaḱ. 17,10. त्रैलोक्य° R. 1,45, 46. 56,17. Dhûrtas. in LA. 91,16. विश्व° Pańkar. 4,3,24. दुष्ट° 156. अस्त्र Hariv. 10617. R. 1,29,15. 56,7. मोहनी नाम माया MBh. 14,2385. Hariv. 9380. — 2) m. *a) Stechapfel* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Trik. 1,1,40. Vet. in LA. (II) 5,19; vgl. मारीचमोहनास्त्र Kathâs. 37,24. कामस्येव ब्रह्मास्त्रमोहनास्त्राधिदेवतम् 71,132. — *c)* N. pr. zweier Männer Kathâs. 47,61. Çuk. in LA. (II) 37,2. — 3) f. आ *die Blüthe einer Jasminart* (त्रिपुरमालीपुष्प) und *Trigonella corniculata Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई *a) Basella cordifolia Lam.* Râǵan. im ÇKDr. = वटपत्री (वटपत्रा ist = त्रिपुरमाली = मोहना) Bhâvapr. ebend. — *b)* Bez. *eines best. Zauberspruchs* (विद्या) Kathâs. 46,110. मोहनीपरिवर्तन्यौ विद्ये 118. 121. — *c)* N. einer Unholdin, einer Tochter des Garbhahantar, Mârk. P. 51, 76. — *d)* N. pr. einer Apsaras Pańkar. 4,10,88. Verz. d. Oxf. H. 83,*b*,24. — 5) n. *a) das Sichirren, das Bethörtsein, Verwirrtsein* Nir. 6,1. 3. तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम् Bhag. 14,8. मुनिमनसामपि मोहनकारिणि Gît. 1,32. — *b) Betäubung* so v. a. *das Betäubtsein* Suçr. 1, 365, 14. — *c) Betäubung* euphemistisch für *Beischlaf* H. 536. Halâj. 2, 414. स्पृष्टा तेन तथैव ज्ञातपुलका प्राप्ता पुनर्मोहनम् Sâh. D. 43,2. Ragh. 19,9. Çiç. 6, 76. 10,85. — *d) das Irremachen, Irreführen, Verwirren:* मोहनार्थं तु पौराणां सूतं रामो ऽब्रवीद्वचः। उदङ्मुखः प्रयाहि त्वम् R. 2,46,30. Gît. 9,11. Mârk. P. 51,77. — *e) eine die Verwirrung eines Feindes bezweckende Zaubercerimonie und der dazu verwandte Spruch* Verz. d. Oxf. H. 97, *b*,9. 98,*a*,3, 5. so heissen *die Lieder* AV. 3,1. 2 (vgl. daselbst 1,6. 2,3) Kauç. 14. *Mittel zu verwirren* überh.: अनेकानि मोहनानि Daçak. 70, N. 2. — *f)* N. pr. einer Stadt MBh. 3,15246. — Vgl. कूट°, मदन°, महा°.

मोहनक (von मोहन) 1) m. Bez. *des Monats* Kaitra H. ç. 22 (मोहनिक). — 2) f. मोहनिका *eine best. Pflanze* Suçr. 2,163,14; vgl. पद्ममोहनिका.

मोहनदास (मो° + दास) und °मिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 142,*b*. 143,*a*. Verz. d. B. H. No. 555. Hall 99. Journ. of the Am. Or. S. 6,524.

मोहनभोग (मो° + भोग) m. Bez. *eines best. süssen Gerichts*, = समिताशर्कराघृतादियुक्तमिष्टान्नविशेषः Pâkarâǵ. im ÇKDr.

मोहनवल्लिका (मो° + व°) f. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,336,14. °वल्ली Hṛdajad. in Nigh. Pr.

मोहनिद्रा (मोह + नि°) f. *ein Schlaf im Irrthum* so v. a. *eine unbesonnene Zuversicht* Spr. 2652.

मोहनीय (von मोहन) adj. 1) *auf Irrthum —, auf einer Verirrung des Geistes beruhend, daraus hervorgegangen:* प्रयोगैः प्रभैः — ध्यानिमैः — मोहनीयैः (= तामसैः Schol.) MBh. 3,12873. Colebr. Misc. Ess. I,384. Wilson, Sel. Works 1,317. — 2) *verwirrend:* तुमुले संविमर्दे सुदारुणे — मोहनीये MBh. 6,3787. 7,6156.

मोहमन्त्र (मोह + मन्त्र) m. *ein Zauberspruch, mit dem man Jmd bethört, verwirrt*, Kathâs. 11,4. 70,69. Vgl. कामस्येव जगन्मोहमन्त्रविद्या शरीरिणी 33,59 und लक्ष्मीरभसाकर्षणसिद्धमहामोहनमन्त्रवत् 18,406.

मोहमय (von मोह) adj. f. ई *in Verblendung des Geistes —, in Irrthum bestehend:* प्रमादमदिरा Spr. 339.

मोहमुद्गर (मोह + मु°) m. *der Hammer gegen die Verblendung des Geistes*, Titel zweier Schriften Gild. Bibl. 294. fgg. Hall 103.

मोहयितर् (vom caus. von 1. मुह्) nom. ag. *Verwirrer:* यो मुह्यतां मोहयिता MBh. 5,896.

मोहरात्रि (मोह + रा°) f. *die Nacht der Verwirrung*, Bez. *der Nacht beim Weltuntergange* Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 51 im ÇKDr.

मोहवत् (von मोह) adj. *im Irrthum befangen* MBh. 5,1591. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 18.

मोहशास्त्र (मोह + शास्त्र) n. *Irrlehre:* चकार मोहशास्त्राणि केशवो ऽपि शिवेरितः। कापालं नाकुलं वामं भैरवं पूर्वपश्चिमम्॥ पञ्चरात्रं पाशुपतं तथान्यानि सहस्रशः। Kûrma-P. 14 im ÇKDr.

मोहमूलोत्तर (मोह - मूल - उ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341,*a*,38.

मोहिन् (von 1. मुह्) 1) adj. *verwirrend:* प्रकृति Bhag. 9,12. माया MBh. 1,1156. 6042. R. 1,45,47. Mârk. P. 11,19. Kathâs. 72,286. निद्रा च सर्वभूतानां मोहिनी (so die neuere Ausg.) Hariv. 3290. माया मायिनामपि मोहिनी Bhâg. P. 3,6,39. मुनिमानस° Kathâs. 28,101. जगच्चित्त° 30,8. — 2) f. °नी *a) die Blüthe einer Jasminart* (त्रिपुरमालीपुष्प) Ratnam. im ÇKDr. — *b)* N. pr. einer Apsaras Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,49. 27,*a*,1. 2. 101,*b*,7. 153,*b*,43. Pańkar. 1,14,48. — Vgl. गन्धमोहिनी.

मोहुक (wie eben) adj. *in Verwirrung gerathend* TS. 6,4,2,3.

मोहोपमा (मोह + उ°) f. *Irrthum-Gleichniss*, Bez. *einer rhetorischen Figur, in der man Jmd das Verglichene mit dem, womit es verglichen wird, verwechseln lässt;* Beispiel: शशीत्युत्प्रेक्ष्य तन्वङ्गि त्वन्मुखं त्वन्मुखाशया। इन्दुमप्यनुधावामि *indem ich, o Schlankgliederige, dein Antlitz für den Mond halte, laufe ich aus Verlangen nach deinem Antlitz sogar dem Monde nach*, Kâvjâd. 2,25.

मौक m. patron. von मूक Âçv. Çr. 12,10.

मौकलि m. *Rabe* Halâj. 2,91. — Vgl. मौकुलि.

मौकुन्द adj. *zu* Mukunda *d. i.* Vishṇu *in Beziehung stehend* Pańkar. 3,14,6.

मौकुलि m. *Krähe* H. 1322. Uttararâmaḱ. 36,12. — Vgl. मौद्गलि (wohl die richtige Form).

मौक्तिक (von मुक्ता) n. eigentlich collect. *Perlen*, dann aber auch *die einzelne Perle* AK. 2,6,2,6. 2,9,93. Trik. 2,9,33. H. 657. 1068. Halâj. 3,42. MBh. 2,1102. 8,812. Hariv. 5236. 14876. R. 5,9,12. Mṛkkh. 91, 8. Ragh. 9,43. 19,45. Varâh. Bṛh. S. 29,6. 9. 54,110. 107,10. Weber, Nax. 2,391. Spr. 123. मौक्तिकं न गजे गजे 3021. 3152. 4009. Kathâs. 42,3. भिन्नेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिंहः Râǵa-Tar. 4,176. Kaurap. 16. Bhâg. P. 4,21,1. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,11. 339,*a*,38. °माणा 320,*b*, No. 760. हस्तिमस्तकदन्तौ तु दंष्ट्रा शुनवराहयोः। मेघो भुजंगमो वेणुमत्स्यौ मौक्तिकयोनयः॥ Cit. beim Schol. zu H. 1068. masc. MBh. 9,3493. am Ende eines adj. comp.: प्रोक्ता नक्षत्रमाला च सप्तविंशतिमौक्तिका Halâj. 2,408.

मौक्तिकगुम्फिका (मौ° + गु°) f. *Perlenaufreiherin* Kâçikh. 45,9 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 741.

मौक्तिकतण्डुल (मौ° + त°) m. *weisser* Jâvanâla Râǵan. im ÇKDr.

मौक्तिकदामन् (मौ° + 4. दामन्) n. 1) *Perlenschnur.* — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑ Colebr. Misc. Ess. II,160 (VII,28). Ind. St. 8,383.

मौक्तिकप्रसवा (मौ° + 3. प्रसव) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मुक्ताप्रसू.

मौक्तिकमाला (मौ° + मा°) f. 1) *ein Halsschmuck aus Perlen.* — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* –⏑⏑––, ⏑⏑⏑⏑–– Colebr. Misc. Ess. II,160 (VI,14). Ind. St. 8,377.

मौक्तिकरत्न (मौ° + रत्न) n. *Perle;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 3490. — Vgl. मुक्तारत्न, मुक्तामणि.

मौक्तिकशुक्ति (मौ° + शु°) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मुक्ताशुक्ति.

मौक्तिकावलि (मौक्तिक + आ°) f. *Perlenschnur:* स्तनगत° Kir. 12, 41. — Vgl. मुक्तावली.

मौक्य (von मूक) n. *Stummheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. M. 11,51.

मौक्ष (von मोक्ष) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,230,*b*. Lâṭj. 3,6,22. 23.

मौक्षिक (wie eben) adj. *zur Befreiung eines verfinsterten Gestirns —, zum Ende einer Finsterniss in Beziehung stehend* Sûrjas. 4,21. 5,15. 6,5. 6. 14.

मौख (von मुख) adj. *zum Munde in Beziehung stehend;* subst. *ein zum Munde in Beziehung stehender Makel* Prâjaçkittav. im ÇKDr. यैनैः श्रोत्रैश्च मौखैश्च शुद्धानाम् Hariv. 6997. मौखैः (आर्षिव्यसंबन्धैः Schol.) die neuere Ausg.

मौखर (von मुखर) adj. Bez. eines Geschlechts Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. मौखरि m. patron. ebend. 53.

मौखर्य (wie eben) 1) n. *Geschwätzigkeit* Çabdârthak. bei Wils. Pańkar. 1,14,107. — 2) f. °र्यी fem. zum patron. मौखरि P. 4,1,79, Sch.

मौखिक adj. von मुख ÇKDr.

मौख्य (von मुख) n. *Vorrang* u. s. w. Wilson. Statt ग्राममौख्येन दण्डनायकेन Hit. 66,6 ist mit der v. l. ग्रामस्य द° zu lesen.

मौग्ध Sâh. D. 125 und Uttararâmaḱ. 83,6 (die neuere Ausg. 107,6

वौग्ध्य) fehlerhaft für मौग्ध्य.

मौग्ध्य (von मुग्ध) n. *Einfalt*, *Unschuld*, *Unerfahrenheit*, *reizende Naivetät* Kathâs. 20,57. Spr. 3244. Uttararâmaé. 107,6 (neuere Ausg.). अज्ञानादिव या पृच्छा प्रतीतस्यापि वस्तुनः । वल्लभस्य पुरः प्रोक्तं मौग्ध्यं तत्तत्त्ववेदिभिः ॥ Sâh. D. 148. *silliness* Ballantyne.

मौच (von मोच) n. *Banane (die Frucht)* Suçr. 1,212,19. 213,6.

मौजवत (von मूजवन्त्) 1) adj. *vom Berge* Mûǵavant *kommend*: सोम RV. 10,34,1. Nir. 9,8. — 2) m. angeblich patron. des Aksha, Verfassors von RV. 10,34. — Vgl. मौञ्जवत.

मौञ्ज (von मुञ्ज) 1) adj. f. ई *aus* Muńǵa-*Gras gemacht* P. 4,3,151, Sch. विवयन Ait. Br. 8,5. TBr. 3,8,4,1. TS. 5,1,10,5. योक्त्र Çat. Br. 6,4,2,7. 7,2,2,3. 14,1,2,15. वेद 2,1,16. मेखला Âçv. Grhj. 1,19,12. Çâñkh. Grhj. 2,1. M. 2,42. MBh. 14,1264. Bhâg. P. 8,18,24. पाश Kauç. 14. 21. 32. 46. Muńǵa-*ähnlich* RV. 1,191,3. Vgl. भाद्र°. — 2) f. ई (sc. मेखला) *ein aus* Muńǵa-*Gras gemachter Gürtel* R. 1,4,19. Kumâras. 5,10. °धर MBh. 10,276. °बन्धन M. 2,170. Verz. d. B. H. No. 862. °निबन्धन M. 2,27. मौञ्जिबन्धन (aus metrischen Rücksichten) 169. 171. Jâǵń. 1,39.

मौञ्जक pl. Muńǵa-*Halme* Varâh. Brh. S. 54,103. मुञ्जक eine Hdschr.

मौञ्जकायन m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,3 v. u.

मौञ्जवत ved. adj. *vom Berge* Muńǵavant *kommend*: सोमस्य मौञ्जवतस्य भक्षः (RV. 10,34,1, wo aber मौजवतस्य gelesen wird) Siddh. K. zu P. 4,4,110.

मौञ्जायन (von मुञ्ज) m. patron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. N. pr. eines Mannes MBh. 2,108. pl. N. pr. eines kriegerischen Stammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116. Schol. zu 6,1,164. मौञ्जायनी f. *eine Fürstin der* Mauńǵâjana gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73.

मौञ्जायनीय m. *ein Fürst der* Mauńǵâjana gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

मौञ्जिन् (von मौञ्जी) adj. *mit einem Gürtel von* Muńǵa-*Gras umgürtet* Hariv. 14205. नाग° *eine Schlange als Gürtel tragend* MBh. 13,746.

मौञ्जीतृणाख्य (मौ°-तृण + आख्या) m. Muńǵa-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

मौञ्जीपत्त्रा (मौ° + पत्त्र) f. *Eleusine indica Gaertn.* (s. वल्वजा) Râǵan. im ÇKDr.

मौञ्जीय adj. *aus* Muńǵa-*Gras gemacht* (vgl. मौञ्ज): मेखला Bhavishja-P. bei Kull. zu M. 2,25.

मौढ्य (von मूढ) 1) m. oxyt. patron. gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,9 (fälschlich मौद्य). — 2) n. *Einfalt*, *Dummheit*, *Unverstand* H. 320. Halâj. 5,58. MBh. 9,232. Hariv. 15815. Kâm. Nîtis. 12,30. Spr. 4749 (Conj.). Kuvalaj. 126,b. Bhâg. P. 3,29,22. 10,33,31. Mârk. P. 95,7.

मौण्डिनिकाय (मौण्डि von मुण्ड + नि°) m. N. pr. P. 6,2,94, Sch.; vgl. Ind. St. 5,144.

मौण्ड्य (von मुण्ड) n. *das kahl-Geschorensein des Kopfes* M. 8,370. 375. 379. 384. MBh. 12,297. 11898. 13,6527. R. 5,48,6. Suçr. 1,110,11.

मौत्र (von मूत्र) n. *Beize*: अमौत्रधौत Kâtj. Çr. 7,2,18. Pâr. Grhj. 2,6.

मौद (wohl von मोद) m. pl. N. einer Schule P. 4,2,66, Sch. मौदपैप्पलादाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. sg. *ein Mann aus dieser Schule* Ind. St. 1,296; vgl. auch 3,278.

1. मौदक n. *die von den* Mauda (nicht Mudaka, wie Gold. annimmt) *angenommene Textesrecension* Pat. bei Gold. Mânav. 147. 146.

2. मौदक (von मोदक) adj. f. ई *Confect betreffend*, *darüber handelnd*: कथा Verz. d. Oxf. H. 155,b,35.

मौदकिक (wie oben) 1) adj. *zumeist aus Confect bestehend* P. 5,4,22, Sch. — 2) m. *Confecthändler* P. 4,4,51, Sch.

मौदनिक adj. (f. आ und ई) von मोदन gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

मौदनेयक adj. von मोदन gaṇa कत्त्र्यादि zu P. 4,2,95.

मौदमानिक adj. (f. आ und ई) von मोदमान (partic. praes. von 1. मुद्) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

मौदल्यायन m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 186,a,11.

मौदाकिन् s. मो°.

मौद्ग (von मुद्ग) 1) adj. *fabaceus* P. 4,4,25. gaṇa बिल्वादि zu 3,136. चरु 151, Sch. Schol. zu Kâtj. Çr. 102,8. 319,13. यूष Suçr. 2,480,9. सूप P. 4,3,143, Sch. ओदन 4,25, Sch. — 2) m. N. pr. eines Lehrers VP. 282; vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,b; N. 1.

मौद्गल m. pl., pl. zu मौद्गल्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. Saṁsk. K. 184,b,4. °पुराण Ind. St. 1,469; vgl. मुद्गलपुराण u. मुद्गल 1. मौद्गल Verz. d. B. H. 56,21 fehlerhaft für मौद्गल्य.

मौद्गलि (von मुद्गल) m. *Krähe* Trik. 2,5,20. Hâr. 84. — Vgl. मौकुलि.

मौद्गल्य 1) adj. *von* Mudgala *stammend*: गोत्र Mudgala's *Geschlecht* Bhâg. P. 9,21,33. Verz. d. Oxf. H. 137,a, N. 1. m. patron. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Âçv. Çr. 12,12. des Nâka Çat. Br. 12,5,2,1. 14,9,4,8. Taitt. Up. 1,9,1. des Çatabalâksha Nir. 11,6. des Lâñgalâjana Ait. Br. 5,3. — MBh. 1,2049. 3,15446 (= मुद्गल). 13,6265. Hariv. 1781. fg. R. 2,67,2. N. eines Kämmerers Mâlav. 12,7. 19,7. 71,16. pl. (vgl. मौद्गल) Hariv. 1769 (nach der Lesart der neueren Ausg.). VP. 454. — 2) m. *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2571.

मौद्गल्यायन (patron. von मौद्गल्य) m. N. pr. eines Schülers Çâkjamuni's Lalit. ed. Calc. 1,13. Lot. de la b. l. 1. 490. Burn. Intr. 181. fg. 269. 312. 390. fg. 448. 564. Wassiljew 21 u. s. w.

मौद्गल्यायनि adj. von मौद्गल्य gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

मौद्गिक (von मुद्ग) adj. = मुद्गैः क्रीतम् P. 5,1,37, Vârtt. 4, Sch.

मौद्गीन (wie oben) adj. *mit Phaseolus Mungo besäet* (ein Feld) P. 5,2,1, Sch. AK. 2,9,8. H. 966. Halâj. 2,7.

मौन (von मुनि) 1) m. patron. gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. Âçv. Çr. 12,10. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32 (fälschlich मौन्यान्वये, *in the family of* Maunin [!] Hall). कस्यैष मौनः (der Schol. ergänzt धर्मः) MBh. 5,1621. Saṁsk. K. 185,a,10. des Aṇikin Çâñkh. Br. 23,5. pl. N. einer Dynastie VP. 475. — 2) f. ई *Bez. des 15ten Tages in der dunklen Hälfte des* Phâlguna, *an dem man unter Beobachtung des Schweigens eine Abwaschung vornimmt*, As. Res. 3,276. — 3) n. *a) der Stand des* Muni Çat. Br. 14,6,4,1 (auch अमौन). न वै मानं च मौनं च सहितौ वसतः सदा । अयं हि लोको मानस्य असौ मौनस्य तद्विदुः (so die ed. Bomb.) MBh. 5,1618. 1621. fg. — *b) das Schweigen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,122. AK. 2,7,35. 3,5,9. H. 77. 1528. Halâj. 5,97. Khând. Up. 8,5,2. मौनात्सत्यं विशिष्यते M. 2,83. मौनं चे-

वास्मि गुह्यानाम् sagt Kṛshṇa Bhag. 10,38. धनं लभेत दानेन मौनेनाज्ञाम् MBh. 13,357. मौनेन विद्वानुत याति मौनम् 5,1621. मौनं वर्षसहस्रस्य कृत्वा व्रतमनुत्तमम् R. 1,65,2. 7. ज्ञाने मौनम् Ragh. 1,22. चित्त॰ Vikr. 130. मौनं सर्वार्थसाधनम् Spr. 324. 752. 2257. वरं मौनं कार्यं न च वचनमुक्तं यदनृतम् 2730. विभूषणं मौनमपण्डितानाम् 3340. 4051. Kathâs. 28, 166. LA. (II) 90,10. Brahma-P. ebend. 49,10. मौनं समाचर Spr. 579. ॰धारिणी Kathâs. 17,93. मौनं विधाय 12,158. मुक्तमौन adj. 40,17. राज्ञो मौनममुञ्चतः 69,79. कृतमौनव 7,23. ॰त्याग Verz. d. Oxf. H. 60,a,3. भद्रं कृतं कृतं मौनं कोकिलैर्जलदागमे Spr. 2014. मौनं गता शिवा Varâh. Bṛh. S. 90,11. मौनं भजन्ते रसनाकलापाः Ragh. 16,65.

मौनभट्ट (मौन + भट्ट) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 137,a, No. 262.

मौनमल्लावबोध (मौन-मल्ल + अ॰) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 384,a, No. 473.

1. मौनव्रत (मौन + व्रत) n. *das Gelübde des Schweigens* MBh. 1,1674. R. 1,65,7.

2. मौनव्रत (wie eben) adj. f. आ *das Gelübde des Schweigens beobachtend, der sich vorgenommen hat nicht zu sprechen:* भवता मौनव्रतेन स्थातव्यम् Pañkat. 76,20. 94,8.

मौनव्रतिन् adj. dass. Mârk. P. 135,12.

मौनिकि adj. = मुनिरिव gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108.

मौनिचिति adj. von मुनिचित gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

मौनित्व (von मौनिन्) n. *das Schweigen:* दीक्षां गतो ऽत्रैव मुनिर्मौनित्वं च गमिष्यति R. 1,32,4. बलं मूर्खाणां मौनित्वम् Spr. 1192.

मौनिन् (von मौन) adj. *Stillschweigen beobachtend, nicht sprechend.* Bhag. 12,19. मौनिनः कलहो नास्ति Spr. 1677. मौनी पादप्रहारे ऽपि न नमी नीच एव सः 2258. वक 4131. Kathâs. 24,100. Râǵa-Tar. 2,162. Mârk. P. 23,114. 75,29. 52. 109,31. 113,16. Vet. in LA. (II) 10,9. Verz. d. Oxf. H. 33,a,38. Am Ende von Personennamen: गोपीनाथ॰, कृष्ण॰ Journ. of the Am. Or. S. 6,534. m. = मुनि Gaṭâdh. im ÇKDr.

मौनिस्थलिक adj. von मुनिस्थल gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80.

मौनेय (von मुनि) 1) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,262. 265. — 2) metron. von Muni, Bez. einer Klasse von Gandharva und Apsaras MBh. 1,2552. 8,4424. Hariv. 12473. VP. 370 (wo Wilson sie falschlich auf den Muni Kaçjapa zurückführt). Fälschlich मौलेया Mârk. P. 61,35. 46. — 3) n. proparox. *der Zustand eines* Muni RV. 10,136,3.

मौन्द m. N. pr. v. l. für मोद, मौद्ग Verz. d. Oxf. H. 55,b, N. 1.

मौन्य Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32 fehlerhaft für मौन; s. u. मौन 1.

मौरजिक (von मुरज) m. *Trommelschläger* AK. 2,10,8. H. 924.

मौरव adj. *vom* Daitja Muru *herrührend:* पाशाः MBh. 3,488. 5,5357. Hariv. 6833. 9132. Während Nîlak. im Hariv. das Wort ganz richtig auffasst, erklärt er es im MBh. durch आयसलिमय, mit Hinzufügung folgender Etymologie: मुर वेष्टने अस्मादिगणादिके उकप्रत्यये तद्धितः। मौर्वीशब्दो ऽप्यत एव मध्यमस्वरलोपेन निष्पन्नः.

मौर्ख्य (von मूर्ख) n. *Dummheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. H. 312. R. 2,36,22 (ed. Bomb. richtig मौर्ख्य, Schol. मौर्ख्य). 3,37,10. Suçr. 1,336, 10. Spr. 4967. Kathâs. 2,52. 6,121. 30,99. 62,225. Râǵa-Tar. 5,389. Dhûrtas. in LA. 77,1. Kull. zu M. 9,87.

मौर्य m. patron. von मुर gaṇa कण्वादि zu P. 4,1,151. metron. von मुरा VP. 469, N. 21. N. einer mit Kandragupta beginnenden Dynastie LIA. II,196. fgg. Pat. bei Gold. Mânav. 229,a. Ind. St. 5,148. fgg. Burn. Intr. 373. fg. 432. VP. 468. fgg. Bhâg. P. 12,1,11. fgg. (vgl. Lot. de la b. l. 778). Hall in Vâsavad. 53.

मौर्यदत्त (मौर्य + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Daçak. in Benf. Chr. 193,17.

मौर्यपुत्र (मौर्य + पुत्र) m. N. pr. eines der 11 Gaṇâdhipa bei den Gaina H. 32. Wilson, Sel. Works 1,299. 301.

मौर्व (von मूर्वा) 1) adj. f. ई *aus der Sanseviera Roxburghiana Schult. gemacht, von ihr kommend, zu ihr gehörend:* मेखला Kauç. 57. Pâr. Gṛhj. 2,4. M. 2,42. MBh. 13,1611. भस्मन्, काण्ड P. 4,3,135, Sch. — 2) f. ई a) *ein aus* Mûrvâ *gemachter Gürtel:* ॰मेखलिन् MBh. 7,695. — b) *Bogensehne* AK. 2,8,2,53. 3,4,13,49. H. 776. Halâj. 2,309. MBh. 1,7200. 3,15655. 4,166. R. 1,67,17. Ragh. 1,19. 18,47. Kumâras. 3,55. Çâk. 13. Am Ende eines adj. comp. मौर्विक Kathâs. 55,108. — c) in der Geometrie *Sehne, Sinus* Colebr. Alg. 89. Sûrjas. 5,5.

मौर्विका (von मौर्वी) f. in der Geometrie *Sehne, Sinus* Sûrjas. 3,14. 27.

मौल (von मूल) adj. f. आ 1) *von Alters her bestehend, altherkömmlich:* व्यवहारस्तु वेदात्मा वेदप्रत्यय उच्यते। मौलश्च नरशार्दूल शास्त्रोक्तश्च तथापरः॥ MBh. 12,4459. — 2) *von Alters her in einem Lande lebend, eingeboren* M. 8,62. 259. — 3) *von Alters her —, von Vater und Grossvater her ein Amt bekleidend, — im Dienste eines Fürsten stehend* (als Krieger): सचिव, मन्त्रिन् M. 7,54. Jâǵñ. 1,311. Ragh. 19,57. Spr. 5339. MBh. 12,3144. भिन्ना हि सेना नृपते दुःसंधेया भवत्युत। मौला हि पुरुषव्याघ्र किमु नानासमुत्थिताः॥ MBh. 5,5827. आददीत बलं राजा मौलं (= धनबलं Schol.) मित्रबलं तथा 15,241. Kâm. Nîtis. 13,70. 83. 16,5.6. 18,3.4.10.12.15. m. so v. a. मौलमन्त्रिन् Ragh. 12,12. 14,10. Daçak. 194,13. — 4) पार्थिवा मौलाः = मूलप्रकृतयः Kâm. Nîtis. 8,34. unter den 12 मौला राजानः oder प्रकृतयः sind die शाखाप्रकृतयः mit eingeschlossen; so ebend. 25 und 26.

मौलभारिक (von मूलभार) adj. *eine Last Wurzeln tragend, — fahrend* gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

मौलि m. Trik. 3,5,2. Siddh. K. 249,b,14. 1) m. *Kopf* H. 566. an. 2, 507. Halâj. 2,363. ॰कफ Çârṅg. Saṃh. 1,6,22. किंचित्सव्यापवृत्तेन मौलिना हेमचूलिना Hariv. 4440. तद्यथा शारदं वर्षं गोवृषः शीघ्रमागतम्। अपारयन्वारयितुं प्रतिगृह्णाति मौलिना॥ 13826. कृतकिरीट॰ adj. R. 6, 36,117. Spr. 2277. भगवदाज्ञां मौलौ निधाय Hit. 72,19. Dhûrtas. in LA. 66,4. ॰मुकुर 67,3. भामण्डलं चारु च मौलिपृष्ठे *auf dem Scheitel* H. 59. — 2) m. f. *Diadem* AK. 3,4,26,195. H. 651. H. an. Med. l. 46. Vjutp. 139 (vgl. u. मुकुट). बद्ध॰ adj. MBh. 3,16754. एवमुक्त्वा तु वामेन पादेन मौलिमुपास्पृशत्। शिरश्च राजसिंहस्य पादेन समलोडयत्॥ 9,3313. fg. इयं च ते मया मौलिरहृता वरुणालयात् Hariv. 5434. चिक्षेप जगतो मौलिं विष्णोः शिरसि कृष्णवत् 5447. 5449. 5451. ॰मणि Vikr. 60. Ragh. 13,59. Kumâras. 2,26. 5,79. 80. तिलितलविन्यस्तमौलिमण्डल adj. Pañkat. 230,18. Mârk. P. 84,10. H. 6. — 3) m. f. = चूडा *ein Büschel von Haaren auf dem Scheitel des Kopfes, der bei der Tonsur des Kindes stehen bleibt,* AK. H. an. Med. = धम्मिल, केशाः संयताः *geflochtenes und auf dem Kopfe*

*zusammengelegtes Haar* AK. H. ç. 117. H. an. Med. — 4) m. *Jonesia Asoka* Trik. 3,3,405; H. an. Med. — 5) m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,38. — 6) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 59,14. — 7) f. *Erde* Med. l. 46. मौली Wilson angeblich nach ders. Aut. — Vgl. अर्धेन्दु°, इन्दु°, चक्र°, निशाकरकला°, वि°.

मौलिक (von मूल) 1) adj. a) *Wurzeln tragend* u. s. w. gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. m. *Wurzelgräber* oder *Wurzelhändler:* °भिषजाम् Varâh. Bṛh. S. 9,32. — b) *ursprünglich:* मौलिकार्थाः Sâṁkhjapray. Einl. 27. 28. — c) *niedrig stehend, von niederer Herkunft* (Gegens. कुलीन) Colebr. Misc. Ess. II,190. Kuladîpikâ und Kulâkârjakârikâ im ÇKDr. Vgl. स-न्मौलिक. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,48. — Vgl. मूलिक.

मौलिक्य n. nom. abstr. von मूलिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

मौलिन् (von मौलि) 1) adj. a) am Ende eines comp. *zum Kopf —, zu oberst habend:* शकटं चक्रमौलिनम् *mit den Rädern nach oben gerichtet* Hariv. 3415. — b) *mit einem Diadem geschmückt* MBh. 1,7647. 2,868. Çiva Çiv. संमोह° Maitrjup. 6,28. — 2) m. Mârk. P. 112,9 fehlerhaft für मौनिन् *ein* Muni, *der das Gelübde des Schweigens beobachtet.*

मौलिमण्डन (मौ° + म°) n. *Kopfschmuck:* नागानाम् Pañkat. 1,11,38. नागेन्द्र° 21. °मालिका f. *ein auf dem Scheitel getragener Kranz:* अस्त्य-स्या वसुधावधा मौलिमण्डनमालिका (°मन्द्न° gedr.) । त्रिगर्ता नाम न-गरी सुमनोगुणगुम्फिता ॥ Kathâs. 73,21.

मौलिमाला (मौ° + मा°) f. *ein auf dem Scheitel getragener Kranz:* त्रिस्रोतसं त्र्यम्बकमौलिमालाम् Ragh. 13,51. मौलिमालां हिमगिरेर्नगरीं पुष्करावतीम् Kathâs. 37,82. °पराग 56,322. क्षितिपाल° Prab. 2,14 (= मुकुटश्रेणि der eine, = मौलिश्रेणि der andere Schol.).

मौलिमालिका f. dass.: लम्पेति नगरी पृथिवी° Kathâs. 67,86.

मौलिमालिन् adj. *mit einem Kranze auf dem Scheitel geschmückt:* उद-याचल° *den Berg* Udaja *zu einem solchen Kranze habend* (die Sonne) Mârk. P. 107,6.

मौलेय 1) (von मूल) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1871. विन्ध्य-मौलेयाः vielleicht *die am Fusse des V. wohnenden Völkerschaften* Mârk. P. 57,47. — 2) मौलेया Mârk. P. 61,35. 46 fehlerhaft für मौनेया.

मौल्य (von मूल) 1) adj. *an der Wurzel befindlich:* अङ्गुलिपर्वन् Kâtj. Çr. 22,8,16. — 2) n. wohl fehlerhaft für मूल्य *Preis* Vet. in LA. (II) 2,21. बहु° (°मूल्य ed. Bomb.) *kostbar* MBh. 16,195.

मौशल und मौषल s. मौसल.

मौषिकि m. metron. von मूषिका gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. f. °की in मौषिकीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,30.

मौष्टा (von मुष्टि) f. *Faustkampf* AK. 3,6,4,5.

मौष्टिक (von मुष्टि) m. *Schelm, Betrüger* Vjutp. 97.

मौसल (von मुसल) 1) adj. a) *keulenförmig* (Comm.) Âçv. Çr. 9,7,6. अस्त्र R. Gorr. 1,30,18. गङ्गायां मौषलं (= मुषलवत् ÇKDr.) स्नानं महा-पातकनाशनम् Bhavishja-P. in Prâjaçkittat. ÇKDr. — b) *mit Keulen ausgeführt:* आहव, संग्राम, युद्ध MBh. 17,1. Hariv. 5648. 8930. subst. mit Ergänzung von आहव u. s. w. MBh. 16,133. — c) *auf den Kampf mit Keulen bezüglich, denselben beschreibend:* पर्वन् Titel des 16ten Parvan im Mahâbhârata MBh. 1,356. — d) Bez. eines Madhuparka, der aus सुरा und आज्य besteht, Kauç. 92. — 2) m. pl., pl. zum patron. मौसल्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. Saṁsk. K. 185,a,11. — Hier und da fälschlich मौशल und मौषल geschrieben.

मौसल्य m. patron. von मुसल gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मौसुल m. *ein Moslim* Verz. d. B. H. 166.

मौहूर्त (von मुहूर्त) m. *ein Stundenkundiger, Astrolog* gaṇa संगयनादि zu P. 4,3,73. AK. 2,8,2,14. Trik. 2,8,25. H. 482, Sch. MBh. 12,4454. P. 1,3,50, Sch.

मौहूर्तिक (wie eben) 1) adj. a) *einen Augenblick während, momentan:* समागम Bhâg. P. 5,13,22. — b) *zu einer bestimmten Stunde in Beziehung stehend:* दोष Bhâg. P. 3,14,37. अभिजिन्नाम योगो मौहूर्तिकः (मुहूर्तः = शुभदः कालः Schol.) 18,27. — 2) m. a) *Astrolog* AK. 2,8,2,14. H. 482. Halâj. 2,248. Kathâs. 22,133. 34,247. 52,146. Prab. 78,8. Hit. 94,9. — b) N. einer Klasse göttlicher Wesen, Kinder der Muhûrtâ, Bhâg. P. 6,6,9; vgl. u. मुहूर्त 1,b. am Ende. — Vgl. ऊर्ध्व°.

म्न in चर्मम्न *Gerber;* vgl. म्ना.

म्ना, मनति (अभ्यासे) Dhâtup. 22,31. P. 7,3,78. Vop. 8,70. 87. Ursprünglich identisch mit मन्.

— अनु med. *anerkennen:* महाँ उतासि यस्य ते ऽनु स्वधावरी सहः । मम्नाते इन्द्र रोदसी RV. 7,31,7. Richtiger zu मन् mit अनु.

— आ *erwähnen, anführen, erwähnen als, annehmen —, ansehen für* Çâñkh. Çr. 15,15,10. Lâtj. 10,6,11. 7,5. Kaṭhop. 2,15. सो ऽब्रुहोल्क-स्रवर्त्मानमामनन्मन्त्रमुत्तमम् so v. a. *hersagend* Bhaṭṭ. 17,80. त्वामामनन्ति प्रकृतिं पुरुषार्थप्रवर्तिनीम् Kumâras. 2,13. 5,81. 6,31. Mâlav. 4. Kâm. Nîtis. 8,24. Bhâg. P. 2,1,35. 2,18. 6,45. 3,1,34. 5,11,1. Kusum. 3,1. Bhaṭṭ. 18,5. pass. आम्नायते Sâj. in der Einl. zu RV. 1,105. आम्नात Nir. 7,23. Kâtj. Çr. 1,8,16. Kauç. 119. Spr. 448. मयैवोभयमाम्नातं परिपाल्य-नुशासनम् Bhâg. P. 1,7,53. 9,26. आम्नातास्ते त्रयः (निमेषाः) लवः 3,11,7. 5,22,4. Sâj. bei Muir, ST. 4,12. यद्दस्य सम्यगाम्नातम् *überliefert, gelehrt* Kumâras. 6,16. अनाम्नात Kâtj. Çr. 8,3,41. 9,6,2. 16,7,16. M. 12,108. — Vgl. आम्नान fg., मदाम्नात.

— प्रत्या *nachsagen:* प्रत्याम्नापुस्तं पुनरेव सर्वे RV. Prât. 15,9. — Vgl. प्रत्याम्नातव्य fgg.

— समा *erwähnen, aufführen, aufzählen; annehmen* Nir. 1,1. इमं ग्रन्थं समाम्नासिषुः 20. वृत्रहा पुरंदर इति तान्यप्येके समामनन्ति 7,13. Âçv. Çr. 8,13,32. Gṛhj. 1,23,4. Çâñkh. Çr. 6,6,29. 1,19. सदस्यं सप्तदशं कौषीत-किनः समामनन्ति Verz. d. Oxf. H. 267,a,26. Uttararâmak. 71,12. Bhâg. P. 5,21,13. 22,7. समाम्नात MBh. 13,7092. Sâj. zu RV. 1,52,5. लघूनि वै समाम्नाता दश पञ्च च नाडिका Bhâg. P. 3,11,8. am Ende eines comp. *angeführt, erwähnt als* gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. med. *hersagen:* उप-वसथ्ये ऽहनि न समामनेरन् Lâtj. 2,3,28. — Vgl. समाम्नाय.

— परि *hintansetzen, übersehen, vergessen;* mit acc.: नूचिद्धि परिम-म्नाथे अस्मान् RV. 7,93,6. परि चिन्मर्तो द्रविणं ममन्यात् 10,31,2. Richtiger zu मन् mit परि.

म्यक्ष्, म्यक्षति (Naigh. 2,14), मिम्यक्ष, मिमिक्षतुस्, मिमिक्षुस्, मिमिक्षिरे, अम्यक् 3. sg. aor., मिमिक्षत्; *festsitzen, haften in* oder *an* (loc.); *sich befinden, vorhanden sein:* सुष्ठामा रथः सुयमा हरी ते मिम्यक्ष (= संक्तो भवति Sâj.) वज्रो नृपते गभस्तौ RV. 10,44,2. अम्यक् (= प्राप्नोति Sâj.) सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे 1,169,3; vgl. Nir. 1,15. 6,15. मिम्यक्ष (= संगताभूत्

Sâj.) येषु सुधिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋष्टिः RV. 1,167,3. मिम्यत् (= पुनः पुनरेकतां गच्छति Durga) येषु रोदसी नु देवी 6,50,5. साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः (so v. a. संमिमिक्षुः) 1,167,4. pass.: अम्यक्षि (अप्रापि Comm. zu TS.) सद्म सदने पृथिव्याः es steht ein Bau auf der Erde Grund 6,11,5.

— अप fernhalten: अपो सु म्यक्ष वरुण भियसं मत् RV. 2,28,6.

— आ gehalten werden, sich befinden: आ यस्मिन्हस्ते नर्या मिमिक्षुः in dessen Hand Männergaben liegen RV. 6,29,2. नर्याः Padap., नृभ्यो हिता रायः Sâj., wir nehmen n. pl. an; vgl. 1,72,1. 3,34,5. 7,43,1. Dunkel ist uns: श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुः RV. 6,29,3.

— नि halten: नि वज्रमिन्द्रो हरिवान्मिमिक्षन्समन्धसा मदेषु वा उवोच RV. 7,20,4. उभा ते बाहू वृषणा नि या वज्रं मिमिक्षतुः 8,50,18. med.: इन्द्रे नि द्युम्ना हरिता मिमिक्षिरे Indra hat an sich 10,96,3.

— सम् zusammenhalten, sich zusammenthun: समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः RV. 1,165,1. स्वयं मत्या मरुतः सं मिमिक्षुः 5,58,5. med.: श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे (= संगच्छन्ते Durga) 1,87,6.

म्रक्ष् (vgl. 1. मर्क्ष्), म्रक्षति, म्रक्षति Dhâtup. 17,12 (संघाते). striegeln, reiben: स्तुकाविनो मृक्षा शीर्षा चतुर्णाम् striegle die Hälse des mähnigen Viergespanns RV. 8,63,13. Sâj. liest वृक्षा; in den Zusammenhang würde besser passen, wenn मृक्षा als 1. imperat. für मृक्षाणि gefasst werden dürfte, wie ähnliche Formen im Zend. पांशुना च म्रक्षन्ति bestreichen Lalit. ed. Calc. 325,14. पार्श्वानि चान्ये शकलानि तत्र दद्रुः पशूनां घृतम्रक्षितानि (च घृतोक्षितानि die neuere Ausg.) Hariv. 8442. Vgl. मृक्ष.

— caus. म्रक्षयति und म्रक्षयति Dhâtup. 32,119 (म्रक्षणे d. i. म्लेच्छने; auch म्लेच्छने und संघाते). bestreichen: क्वथितेन रसेन लोहपात्राणि म्रक्षयित्वा शोषयति Burn. Intr. 363, N. 2. Schol. zu Kâtj. Çr. 578,1. 9. 583,2 v. u. 591,13. 640,1.

— अभि einreiben, salben: अथास्य तैलेनाङ्गानि सर्वाण्येवाभ्यम्रक्षत (wohl nicht zu 1. मर्क्ष्) MBh. 13,1486. caus. dass.: तैलेनोच्छिष्टेन गात्राणि शिरश्चैवाभ्यम्रक्षयम् 7426.

— नि sich reiben: अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋष्टयः RV. 1,64,4.

— सम् einreiben: संम्रक्षित Suçr. 2,67,11.

म्रक्ष 1) adj. (von म्रक्ष्) zerreibend in तुवि°. — 2) m. das Verstecken der eigenen Gebrechen Trik. 1,1,131; vgl. म्रक्ष.

म्रक्षकृत्वन् (म्रक्ष + कृ°) adj. zerreibend, zerstörend: Indra RV. 8,50,10. = वधकर्तृ Sâj.

म्रक्षण (von म्रक्ष्) n. 1) das Einreiben, Salben Dhâtup. 29,21. 32,119. — 2) Einreibemittel, Salbe, Oel H. 416. Suçr. 2,66,20. पाद° Saddh. P. 4,38,b.

म्रद्, म्रदते = मर्द् reiben Dhâtup. 19,5.

— प्र aufreiben: नेत्पशून्प्रम्रदै (infin.) करवामहे Çat. Br. 4,4,2,11.

— वि mürbe machen: पयोभिर्हि म्रदा मनः RV. 6,53,3.

म्रद (von म्रद्) in ऊर्णम्रद (unter ऊर्णम्रदस्).

म्रदय् (von मृदु; vgl. P. 6,4,155, Vârtt. und Pat.), म्रदयति glätten: यज्ञमेव तन्म्रदयति TS. 6,1,4,4. अमम्रदत् P. 7,4,95. Vop. 18,2.

म्रदस् (von म्रद्) in ऊर्णम्रदस्.

म्रदिमन् (von मृदु) m. Weichheit, Milde, Sanftmuth P. 6,4,161, Sch. Spr. 1045. Râǵa-Tar. 8,566.

म्रदिष्ठ superl. und म्रदीयंस् compar. zu मृदु P. 6,4,161, Sch. Vop. 7,59. (स्वरितम्) पूर्वे पूर्वे दृढतरं म्रदीयो यद्यदुत्तरम् AV. Prât. 3,54, Sch.

म्रातन n. Cyperus rotundus Çabdak. im ÇKDr.

म्रित्, म्रित्यति zerfallen, sich auflösen: (गर्भः) अपास्यन्म्रित्येत् Çat. Br. 3,2,1,31.

— निस् dissolvi; davon निर्म्रितुक zerfallend, vergehend: यत्र वा आपो वीव वर्तन्ते तदोषधयो जायन्ते ऽथ यत्रावतिष्ठन्ते निर्म्रितुकास्तत्र भवन्ति wo das Wasser abfliesst, spriessen die Kräuter; wo es stehen bleibt, lösen sie sich auf, verfaulen sie, Pañkav. Br. 13,9,16. Hiernach u. निर्म्रितुक zu verbessern.

— वि zerfallen, zerbröckeln: यथामपात्रमुदक आसिक्तं विम्रित्येत् एवं हैव ते विम्रित्येयुः Çat. Br. 12,1,3,23. (स्थाणुः) पूयेद्वा वि वा म्रित्येत् verfault oder geht in Stücke 9,5,2,14.

म्रुच्, म्रोचति Dhâtup. 7,13 (गत्यर्थ). aor. अम्रुचत् und अम्रोचीत् P. 3,1,58. Vop. 8,38. 58. — Vgl. म्लुच्.

— नि untergehen (von der Sonne): उद्यन्नादित्यः, निम्रोचन् AV. 2,32,1. Ait. Br. 3,44. TS. 5,4,6,6. आदित्यः पुर उदेति पश्चान्निम्रोचति Kâth. 23,3. 31,15. Taitt. Âr. 5,10,4. Vgl. निम्रुक्ति, निम्रुच्.

— अभिनि untergehen über (acc.): यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभि निम्रोचति TBr. 1,4,4,1. TS. 6,4,2,4. दीक्षितं नान्यत्र दीक्षितविमितात्सूर्यो ऽभिनिम्रोचेत् Kâth. 23,2. सूर्याभिनिम्रुक्त derjenige, welchen die untergehende Sonne schlafend findet, TBr. 3,2,8,11. सुप्ते यस्मिन्नस्तमेति सुप्ते यस्मिन्नुदेति च। अंशुमानभिनिम्रुक्ताभ्युदितौ तौ यथाक्रमम्॥ Cit. in TS. Comm. 1,144. fehlerhaft अभिनिर्मुक्त M. 2,221. AK. 2,7,54. H. 860. Kull. zu M. 2,220.

म्रुञ्च्, म्रुञ्चति = म्रुच् Dhâtup. 7,11.

म्रेट्, म्रेटति v. l. für म्रेड् Dhâtup. 9,4.

म्रेड्, म्रेडति (उन्मादे) Dhâtup. 9,4.

— आ caus. wiederholen: एतदेव पदं त्रयाकामाम्रेडयति देवराट् MBh. 3,10383. आम्रेडित wiederholt, n. Wiederholung; bei Pâṇini das zweite Wort der Wiederholung, AK. 1,1,5,12. H. 267. Halâj. 1,153. VS. Prât. 1,146. 4,8. 5,18. 6,3. AV. Prât. 4,40. °समास 2,62, Sch. P. 8,1,2. 6,1,99. fg. 8,2,95. 103. 3,12.

— उपनि med. erfreuen, beglücken (vgl. मर्ड्): स य एतमेवं विद्वानादित्यं ब्रह्मेत्युपास्ते ऽभ्यासो ह यदेनं साधवो घोषा आ च गच्छेयुरुप च निम्रेडेरन्निम्रेडेरन् Khând. Up. 3,19,4.

म्रोक (von म्रुच्) m. N. eines verderblichen Agni AV. 5,31,9. 16,1,3.7. auch wohl 2,24,3 N. einer Flamme. — Vgl. अनुम्रोक in den Nachträgen.

म्लक्त partic. gestohlen Buûripr. im ÇKDr. Sicher fehlerhaft.

म्लक्ष्, म्लक्षयति (छेदने) Dhâtup. 32,119, v. l.

म्ला, म्लायति Dhâtup. 22,8 (गात्रविनामे, कान्तिसंक्षये). म्लायते MBh. 12,6831. Spr. 1143. म्लान्ति MBh. 3,15683. मम्लौ, मम्ले (P. 6,1,45, Sch.), अम्लासीत्; म्लायात् und म्लेयात् (vgl. P. 6,4,68); partic. म्लात (in der älteren Sprache) und म्लान (vgl. P. 8,2,43). welken: म्लायन्त्योषधयः Çat. Br. 1,3,4,5. 3,6,1,10. 8,1,4,1. 7,2,14. MBh. 3,15455. R. 3,77,24. ऊष्मतो म्लायते पर्णं त्वक्फलं पुष्पमेव च। ग्लायते (म्लायते ed. Bomb.) शीर्यते चापि MBh. 12,6831. वृत्ताद्य न म्लान्ति तथैव भार्याः 3,15683. मम्लौ Râǵa-Tar. 1,62. म्लानस्रज् verwelkt, welk MBh. 3,2215. Spr. 440. Uttararâmak. 17,9. LA. (II) 91,22. अम्लानान्यपि तत्रासन्कुसुमानि MBh. 13,2857. Hariv.

7008. Kathâs. 13,84. Pańkar. 1,7,34. 11,37. vom Gesicht, das durch Krankheit, Sorgen, Leidenschaften *ein welkes, leidendes, verstelltes Ansehen erhält:* म्लायद्वक्त्र इवावादीत् Râǵa-Tar. 4,95. म्लायतेषन्मुखेन Bhâg. P. 1,16,20. हिमाकृतमिवाम्भोजं पलितम्लानमाननम् Kathâs. 40,45. 71, 64. वक्त्रमाधिम्लानम् Bhâg. P. 6,15,9. Spr. 5293. *erschlaffen, schwach werden* überh.: पादौ ते ऽम्लास्यताम् Çat. Br. 10,6,1,4. बभ्रमुश्चस्खलुश्चान्ये पेतुर्मम्लुस्तथापरे MBh. 7,4568. पवि — मम्लतुर्न Ragh. 11,9. Bhatt. 14,6. म्लानतीया Râǵa-Tar. 5,431. Mârk. P. 62,16. Spr. 440. अम्लानो बलवाञ्छूरष्छायेवानुगतः सदा MBh. 4,126. अस्मिन्विवाहे मा म्लासीः so v. a. *den Kopf hängen lassen* 1,3391. म्लानेन्द्रिय Spr. 2012. म्लायते मे मनो हीदं मुखं च परिशुष्यति MBh. 15,120. अम्लानमनसं युधि 7,350. ऊरुश्म्लानमनसश्चेकितानं कृपोत्तमाः 994. *dahinschwinden:* भ्रातृव्यो म्लायति Çat. Br. 10,6,2,10. म्लायति श्रीः कुलस्त्रीव गृहे बन्धकयाधिष्ठिते Kathâs. 52,317. अम्लानलक्ष्म्या वनमालया Bhâg. P. 2,2,10. अम्लानमुखच्छाय (अम्लान gehört zu मुखच्छाया) Kathâs. 39,49. म्लानव्रीड v. l. für वीतव्रीड Spr. 197. अम्लानमाना 3744. — म्लात *durch Gerben weich geworden:* चर्माणि Vâlakh. 7,3; vgl. चर्मम्न. म्लान *schmutzig* (vgl. मल) H. 1435. Halâj. 4, 42. म्लानाङ्गी *eine Frau während der Regeln* Trik. 2,6,6, Ind. *schwarz, dunkelfarbig:* धनमदमसीम्लानवक्त्र (म्लान = शुष्क *Schol.*) Prab. 92,18. मानम्लानमसौ *Spr.* 3739. *Vgl.* अम्लातक *und* अम्लान; म्लान *n. s. besonders.*

— caus. *welk machen, die Spannkraft benehmen:* अङ्गैषा म्लापयामसि AV. 6,66,3. म्लापयामि भ्रजः शिभ्रम् 7,90,1.

— अभि s. अनभिम्लात und अनभिम्लान (in den Nachträgen).

— आ, partic. आम्लान *welk* oder *ein wenig* (आ) *welk:* °मुखारविन्द Ragh. 16,75.

— परि *verwelken, dahinwelken:* वृक्षाः परिम्लानाः R. 2,59,8 (7 Gorr.). परिम्लानाम्बुजमुखी Kathâs. 30,31. °मुखारविन्दा Ragh. 14, 50. Bhâg. P. 4,8,66. °मुखश्री 8,7,7. Kumâras. 2,2. आस्तस्य ते क्षुधार्तस्य परिम्लानस्य *erschlafft* MBh. 3,2386. शीलशशिनः कान्तिः परिम्लायते *schwindet dahin* Spr. 1144. परिम्लाने माने 1720. — Vgl. अपरिम्लान, परिम्लायिन्.

— विपरि, partic. °म्लान *vollkommen verwelkt* R. 4,15,34.

— प्र *verwelken, welk werden* Bhatt. 6,13, v. l. प्रम्लाना इव च स्रजः MBh. 8,859. 11,717. R. Gorr. 2,57,5. 59,8. 73,18. °बीजाङ्कुर Ragh. 7, 24. °भाव Kâm. Nîtis. 7,21. प्रम्लानीभू Pańkar. 3,5,30. प्रम्लानवदन *das Gesicht verziehend* MBh. 7,5130. क्षुत्प्रम्लानशरीर *ausgemergelt* Varâh. Brh. S. 3,13. *welk werden, dahinschwinden* von einem Mädchen Spr. 1971. प्रम्लान *schmutzig, verunreinigt:* दन्तिनो मदजलप्रम्लानगण्डस्थलाः 5155.

— वि *welk werden:* विम्लान *verwelkt* und zugleich *um sein Ansehen gekommen* Kusum. 1,8. *erschlaffen:* पादौ ते व्यम्लास्येताम् Khând. Up. 5, 17,2. — caus. *welk machen:* विदारिकां समभ्यज्य स्विन्नां विम्लाप्य लेपयेत् Suçr. 2,118,10.

म्लान 1) partic. s. u. म्ला. — 2) n. nom. act. *Welkheit, Abwesenheit alles Glanzes:* von Elfenbein Varâh. Brh. S. 93,15. 94,7. In der Stelle ईध्यावसर्पणम्लानतुत्पानम्लानकर्मसु । आचामेत Mârk. P. 35,24 fehlerhaft für स्नान; vgl. Jâǵń. 1,196.

म्लानता (von म्लान 1.) f. *Welkheit, Schlaffheit:* चेतसि Dhûrtas. in LA. 72,11.

म्लानि (von म्ला) f. P. 3,3,95, Vârtt. 2. Uǵǵval. zu Unâdis. 4,51 (parox.). Vop. 26,184. *das Verwelken, Erschlaffung, Welkheit, das Hinschwinden:* पद्मं म्लानिमेष्यति Kathâs. 13,80. Sûrjaç. 19 in Haeb. Anth. 200. अम्लानिमाला (अम्लान° 16,31; man könnte अम्लायि° vermuthen) Kathâs. 9,81. न चाध्वश्रमसंतापक्षुद्भिरप्यातपेन च । म्लानिं गच्छति वैदेह्याः स्वभावप्रभवं वपुः ॥ R. Gorr. 2,60,14. Vâgbh. 1,7,9.10. Spr. 294, v. l. विद्याधरा म्लानिं ययुः Kathâs. 46,79. सा (दाक्षिण्यकीर्तिः) चेन्म्लानिं गता 230. पण्डितशब्दः — तैस्तैर्दैवैर्न तु म्लानिम् — आययौ Râǵa-Tar. 4,490. मान° 585.

म्लायिन् (wie eben) adj. *welk werdend* Suçr. 2,317,18. *hinschwindend:* माने म्लायिनि Spr. 2183.

म्लास्नु (wie eben) adj. dass. Vop. 26,144.

म्लिक्, म्लेक्, म्लेच्छति Dhâtup. 7,25. *wälschen, eine unverständliche* oder *fremde Sprache sprechen:* न ब्राह्मणो म्लेच्छेत् Çat. Br. 3,2,1,24. नार्या म्लेच्छन्ति भाषाभिः MBh. 2,2040. ब्राह्मणेन न म्लेच्छितवै Mahâbhâshja ed. Ball. S. 18. partic. म्लिष्ट 1) *unverständlich* P. 7,2,18. Vop. 26,111. AK. 1,1,5,22. Trik. 3,3,101. H. 266. an. 2,96. Med. t. 24. Halâj. 1,141. म्लिष्टोक्ति als Bed. von नद् Vop. 8,52. अम्लिष्टनादा निरगुः Bhatt. 9,17. — 2) = म्लान 1. Trik. H. an. Med. — म्लेच्छित = म्लिष्ट P. 7,2,18, Sch. n. *eine fremde Sprache* Hâr. 215. — caus. म्लेच्छयति = simpl. Dhâtup. 32,120.

म्लिच्छ् Pańkar. 4,3,105 wohl Druckfehler für म्लेच्छ्.

म्लुच्, म्लोचति = मुच् Dhâtup. 7,14 (गत्यर्थ). aor. अम्लुचत् und अम्लोचीत् P. 3,1,58. Vop. 8,38. 58. *niedergehen, zur Rast gehen:* म्लोचन्ति ह्यन्या देवता न वायुः सैषानस्तमिता देवता Çat. Br. 14,4,3,33. — intens. s. मलिम्लुच् fg.

— अनु *sich aus der Ruhe* oder *Verborgenheit erheben, aufgehen:* प्रम्लोचन्ती चानुम्लोचन्ती चाप्सरसौ (VS. 15,17) अहोरात्रे तु ते ते हि प्र च म्लोचतो ऽनु च म्लोचतः Çat. Br. 8,6,1,18. — Vgl. अनुम्लोचा.

— अप, partic. °म्लुक्त *zurückgezogen, verborgen:* मा देवा दधिरे हव्यवाहमपम्लुक्तं बहु कृच्छ्रा चरन्तम् RV. 10,52,4.

— उप *sich zurückziehen zu, sich verbergen bei* (acc.): स तत एवौषधीनां मूलान्युपमम्लोच Çat. Br. 1,2,3,8.

— नि *untergehen:* उद्यन्पूर्वार्धो निम्लोचन्नपरार्धः Çat. Br. 10,6,4,1. न वै तत्र न निम्लोच (lies निमिम्लोच st. न नि°) नोदियाय कदा चन Khând. Up. 3,11,2. 3. निम्लोचति रवौ Bhâg. P. 3,4,2. 14,8. 5,8,16. 21,9.11. = अभिनि *untergehen über* (acc.): तं चेदभ्युदियात्सूर्यः शयानं कामचारतः । निम्लोचेद्वाप्यविज्ञानात् (das vorangehende अभि entschuldigt diesen Gebrauch) M. 2,220. — Vgl. निम्लुक्ति fgg.

— अभिनि = मुच् mit अभिनि M. 2,219. Cit. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 25,3,24.

— प्र *niedergehen*, s. unter अनु und vgl. प्रम्लोचन्ती fg.

म्लुञ्च्, म्लुञ्चति = म्रुच् Dhâtup. 7,12.

म्लुप् Nebenform zu म्लुच्.

— उप, partic. °म्लुप्त *verborgen, zurückgezogen:* पृथिव्यामुपम्लुप्तो ऽशयत् TBr. 3,2,9,4.

— अभिनि, partic. °म्लुप्त = अभिनिम्लुक्त Gobh. 3,3,27.

म्लेक् s. म्लिक्.

म्लेच्छ (von म्लिक्, म्लेक्) 1) m. gana उञ्छादि zu P. 6,1,160. a) *Wälscher, Barbar* H. an. 2,65. Med. kh. 5. Halâj. 2,444. Çat. Br. 3,2,1, 24. M. 7,149. 12,43. MBh. 1,3480. ससर्ज फेनतः सा गोर्म्लेच्छान्बहुविधानपि 6685. 3,2402. उत्तराश्चापरे म्लेच्छाः क्रूराः 6,372. गोयोनिप्रभवाः 7,

3379. 12,6293. Hariv. 6441. (कामधुक्:) रोमकूपेषु म्लेच्छाः (संभूताः) R. 1, 55,3. Spr. 1209. Daçak. 2,42. Varāh. bei Colebr. Misc. Ess. II, 411. Rāǵa-Tar. 1,107. 308. VP. 375, 443. 477; N. 65. 482. Verz. d. B. H. 288,4. Verz. d. Oxf. H. 22,a,23. Ind. St. 1,13,26. Prab. 85,11. 87,19. Hiouen-thsang 1,88. Vie de Hiouen-thsang 75. 230. Wassiljew 50. 52. °जातयः AK. 2,10,21. H. 934. MBh. 1,7659. 12,6947. Verz. d. Oxf. H. 339,b,27. °देश AK. 2,1,7. कृष्णसारस्तु चरति मृगो यत्र स्वभावतः। स ज्ञेयो यज्ञियो देशो म्लेच्छदेशस्त्वतः परः॥ M. 2,23. °देशाः Hariv. 14453. °वाच् M. 10, 45. MBh. 4,5803. °भाषा 328. °रक्त Verz. d. B. H. No. 824. म्लेच्छ = पापरक्त *ein Mann, der Hang zum Bösen hat,* Med. — b) *das Wälschen, Unkenntniss der Sprache des Landes;* = अपभाषण Med. = अभाषण H. an. — 2) n. *Kupfer* H. 1040, Sch.; vgl. म्लेच्छमुख, म्लेच्छाख्य, म्लेच्छास्य.

म्लेच्छकन्द (म्ले° + क°) m. *Allium ascalonicum* H. 1186.

म्लेच्छन (von म्लेच्छ्) n. *das Wälschen, Sprechen einer fremden Sprache* Dhātup. 32,119.

म्लेच्छभोजन (म्ले° + भो°) 1) m. *Weizen* Trik. 2,9,4. — 2) n. = यावक Çabdar. im ÇKDr. *halbreife Gerste* Wilson.

म्लेच्छमुख (म्ले° + मुख) n. *Kupfer* AK. 2,9,98. H. 1039.

म्लेच्छाख्य (म्लेच्छ + आख्या) n. *Kupfer* H. 1040.

म्लेच्छाश (म्लेच्छ + आश) m. *Weizen* Çabdārthak. bei Wils.

म्लेच्छास्य (म्लेच्छ + आ°) n. = म्लेच्छमुख *Kupfer* Hār. 111.

म्लेच्छित s. u. म्लिच्छ्; davon म्लेच्छितक n. *eine verabredete, Andern unverständliche Sprache* Verz. d. Oxf. H. 217,a,15.

म्लेट्, म्लेटति (उन्मादे) Dhātup. 9,3. Auch म्लेड्, म्लेडति Vop.

म्लेव्, म्लेवते (सेवने) Dhātup. 14,35.

# VERBESSERUNGEN UND NACHTRÄGE

ZU

## THEIL I—V.

# अ

3. अ 5) अनर्चितुम् R. 2, 48, 10. अवर्तितुम् 111, 6. — 6) scheinbar in der Stelle यद्यनुपश्येत् यद्यमानुपश्येत् Ait. Br. 7, 6, wo aber zu lesen ist यद्यु नानुपश्येत्.

1. अंश von 1. अश्. *Grad* Varâh. Laghuǵ. 1, 10 in Ind. St. 2, 270. — 1) c) TS. 7, 1, 6, 2. Pañkav. Br. 21, 1, 2. अंशं प्रास् (2. अस् mit प्र) *das Loos werfen* 14, 3, 13. 25, 13, 3. — 3) Z. 3 lies 6, 4, 2. 11, 6, 2 st. 6, 2, 5. 11, 17, 2.

1. अंशक *Grad* Varâh. Laghuǵ. 1, 10. 21. 23.

अंशभाज् (1. अंश + 4. भाज्) adj. *Theil nehmend, mit Jmd theilend:* यस्याविभक्तं वसु राजन्सहायैस्तस्य दुःखे ऽप्यंशभाजः सहायाः MBh. 3, 259.

अंशभू (1. अंश + 2. भू) m. *Theilhaber* TBr. 3, 7, 9, 1.

अंशभू m. dass. TS. 6, 4, 8, 2.

अंशरूपा (1. अंश + रूप) f. *die Gestalt eines Theils habend, eine Form der* Mûlaprakṛti Wilson, Sel. Works 1, 245.

अंशवत् adj. Bez. einer Species von Soma Suçr. 2, 164, 15. 167, 12. Wohl verdorben aus अंशुवत् d. i. अंशुमत्.

अंशसवर्ण, Gold. liest ohne Angabe einer Autorität °सवर्णन, was richtiger zu sein scheint.

अंशांश (1. अंश + 1. अंश) m. *Theil eines Theils* Wilson, Sel. Works 1, 160. 246.

अंशिन् *einen Erbschaftsantheil empfangend;* davon nom. abstr. अंशिता f.: पुत्राणां नांशिता प्रपौत्राणामंशिता Dâjat. im ÇKDr.

अंशु 7) mit dem patron. Dhânaṁǵajja Ind. St. 4, 373.

अंशुक *Kleid, Gewand* R. 5, 13, 56. Spr. 1452. 3807. *feiner Zeug* Suçr. 2, 172, 1.

अंशुधान (अंशु + धान) n. N. pr. einer Oertlichkeit (eines Grâma Schol.) R. 2, 71, 9.

अंशुनदी (अंशु + न°) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, N. 3.

अंशुमती 2) Suçr. 2, 31, 21. 433, 6. 434, 21.

1. अंशुमत् adj. in Verbindung mit दन्तधावन R. 2, 91, 68 nach dem Schol. so v. a. अग्रे कूर्चवान्.

2. अंशुमत् 1) *Sonne* R. 3, 78, 18. 5, 85, 1. Spr. 3571. — 3) m. N. pr. eines Berges R. 4, 40, 45. — 4) °मती f. N. pr. eines Flusses (= सूर्यतनया Schol., also die Jamunâ) R. 2, 55, 5.

2. अंस vgl. 2. अंश; अंसपीठ s. u. पीठ, अंसफलक u. फलक.

अंसकूट *Schulterflügel* s. u. 1. कूट 3.

अंसय् mit वि *unschädlich machen, abwehren* (= व्यर्थीकृ Schol.) auch MBh. 6, 2213. 4363. fg. 7, 8190. 9, 3421. व्यंसित *betrogen, angeführt* Trik. 3, 1, 17. *enttäuscht, in seinen Erwartungen betrogen* MBh. 5, 5363. — Vgl. व्यंसक, व्यंसयितव्य.

अंसल, °भाजन Kâtj. Çr. 7, 2, 25. TBr. 3, 4, 1, 17. अत्यंसल 19.

2. अंहति Uṇâdis. 4, 62.

अंहस् *Sünde* Bhâg. P. 6, 3, 31.

अंहस्पति m. = अंहसस्पति Weber, Ǵjot. 101. 102. 104. — Vgl. आंहस्पत्य.

अंह्रिति Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 62.

अंङ्कु vgl. पर्यङ्कु.

अंहोमुच् (अंहस् + 2. मुच्) 1) adj. *aus der Noth befreiend* AV. 19, 42, 3. 4. TS. 2, 2, 7, 4. 4, 2, 1. 2. 7, 5, 22, 1. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Vâmadevja Ind. St. 3, 200, *a*. गौरराङ्गिरसस्य साम oder अंहोमुचः 216, *a*.

अंहोयु Z. 1 lies 5, 15, 3.

अक Nir. 2, 14. Vielleicht zend. aka zu vergleichen.

अकच vgl. उत्कच, ऊर्ध्वकच, विकच.

अकटुक (3. अ° + क°) adj. *unverdriesslich, unverdrossen:* चरेद्धर्मानकटुकः MBh. 12, 2703.

अकडम und °चक्र n. Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88, *a*, 32. 93, *a*, 32. 95, *a*, 42.

अकथम् (3. अ + कथा) adv. *ohne Weiteres* Spr. 4061. = कथारहितम्, निर्विवादम् Schol.

अकथह und °चक्र n. Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88, *a*, 35. 93, *a*, 32. 95, *b*, 42. 96, *b*. — Vgl. महाकथह.

अकम्पन (3. अ + क°) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6, 29. 30.

अकरण (3. अ + क°) adj. *kunstlos, natürlich* Spr. 4544.

अकरुणा lies करुणा st. करुण.

अकर्कर m. N. pr. eines Schlangendämons (neben कर्कर) MBh. 1, 1561.

अकर्ण adj. *ohrenlos* Çvetâçv. Up. 3, 19.

अकर्णक adj. f. अकर्णिका dass. TS. 7, 5, 12, 1. R. 5, 17, 24.

अकर्मशील (3. अ + कर्मन् + शील) adj. *unthätig, faul, träge* MBH. 13, 513. Spr. 3360. 3873.

अकलङ्क (3. अ° + क°) m. N. pr. eines Gaina WILSON, Sel. Works I, 334.

अकवच Z. 2 lies 10, 22 st. 30, 2.

अकशाय m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123. Wohl अकषाय (3. अ + क°) zu lesen.

अकाण्ड adj. *unerwartet, ohne sichtbare Veranlassung erscheinend* KATHÂS. 3, 28. 26, 32. RÂGA-TAR. 4, 655. °पात *unerwartetes Erscheinen:* अकाण्डपातोपनता कं न लक्ष्मीर्विमोहयेत् KATHÂS. 5, 2. adv. in °ज्ञात Spr. 5 (= HIT. IV, 82). अकाण्डनिपातिन् RÂGA-TAR. 4, 367.

अकाण्डे *plötzlich, ohne sichtbare Veranlassung* KATHÂS. 11, 44. 22, 236. MAHÂVÎRAK. 108, 10. Spr. 4112.

अकाम 5) lies: wenn der rephin vor r ausfällt.

अकारण, अकारणेन *ohne Grund* JÂGN. 2, 234. अकारणम् adv. dass. VIKR. 54. अकारण adj. *grundlos* R. 2, 54, 20. Spr. 1011. PAÑKAT. 114, 2. 151, 17. 246, 6.

अकार्य 1) b) davon superl. °तम *was durchaus nicht gethan werden darf* R. 2, 35, 6. — c) *der nicht zur Thätigkeit angetrieben werden kann;* davon nom. abstr. °त्व n. KAP. 3, 55.

अकालें, loc. अकाले TS. 2, 2, 9, 5. 6.

अकालजलद (अ° + ज°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b, 11.

अकालजलदोदय 1) RAGH. 4, 61.

अकालभव (अ° + भव) adj. *vor der Zeit erfolgend:* मृत्यु RÂGA-TAR. 4, 84.

अकालमृत्यु (अ° + मृत्यु) m. *unzeitiger Tod*, N. pr. eines Wesens im Gefolge Padmapâṇi's, WILSON, Sel. Works 2, 24.

अकालसह (3. अ + काल + सह) adj. *sich nicht lange zu halten vermögend:* दुर्ग Spr. 3369.

अकालिक (3. अ + 2. का°) adj. °कम् adv. *ohne Verzug, alsbald* MBH. 4, 908. 5, 960. अकालिकमनोहर BRAHMA-P. in LA. (II) 52, 21. Vielleicht ist auch MBH. 1, 4265 अकालिकं st. अकालिकः zu lesen; soll das Wort auf पुत्र bezogen werden, so hätte es die Bedeutung *keinen Zeitaufschub vertragend.*

अकिंचन adj. auch MBH. 3, 17389, 14, 2036 (f. आ). R. 2, 10, 34. KUMÂRAS. 5, 77. Spr. 3371. fgg. 3873. — Vgl. नकिंचन.

अकिंचनत्व n. = अकिंचनता *Besitzlosigkeit, Armuth* RAGH. 5, 16. Verz. d. Oxf. H. 255, a, 26.

अकिंचन्य s. आ°.

अकीर्ति (3. अ + की°) f. *Unehre, Schande, Schmach* Spr. 3374. 5167.

अकुतश्चिद्भय (3. अ - कुतश्चित् + भय) adj. *von keiner Seite her gefährdet:* कोशलाः R. 2, 30, 8.

अकुतस् (3. अ + कु°) adv. in Verbindung mit अपि *von keiner Seite her:* अकुतोऽपि भयमिति सुखेनास्ते PAÑKAT. 68, 25.

अकुतोभय adj. (f. आ) *von keiner Seite her —, vor Niemand sich fürchtend, dem von keiner Seite her Gefahr droht* MBH. 4, 15. R. 4, 12, 13. 46, 5. Spr. 882. 4666. PAÑKAT. 107, 2. *frei von aller Gefahr, vollkommen sicher:* पन्थाः R. 2, 34, 31. 46, 21. यास्यत्यद्धाकुतोभयम् (sc. पदम्) BHÂG. P. 1, 12, 28.

अकुध्र्यञ्च्, adv. *ziellos.*

अकुल (3. अ + कुल) n. Bez. Çiva's bei den Tântrika: अकुलं शिव इत्युक्तः कुलं शक्तिः प्रकीर्तिता Verz. d. Oxf. H. 92, a, 31. कुलाष्टक, अकुलाष्टक 91, b, 35.

अकुलि f. *Katze* PAÑKAV. BR. 7, 9, 11.

अकुशल 1) (f. आ): नहि तस्मिन्कुले जातो गच्छत्यकुशलां गतिम् R. 2, 64, 44 (= DAÇ. 2, 44). *unglücklich* SUÇR. 2, 324, 3. — 2) a) स स्निग्धो ऽकुशलान्निवारयति यः Spr. 3223. अकुशलं यो ब्राह्मणो लोहितमश्नीयात् *es bringt Unheil, wenn* KAUÇ. 13.

अकूपार 1) lies 5, 39, 2. — 2) a) MBH. 1, 1122. समाप्यकूपाराः Spr. 2606. — b) BHÂG. P. 5, 18, 30. N. pr. einer Schildkröte MBH. 3, 13337. fg. — c) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kâçjapa (= कच्छप *Schildkröte*) PAÑKAV. BR. 15, 5, 30. — 3) f. आ N. pr. einer aussätzigen Âñgirasî PAÑKAV. BR. 9, 2, 14. — Vgl. आकूपार.

1. अकृत 1) c) *unausgebildet, unreif:* अकृता ते मतिर्तात पुनर्बाल्येन मुह्यसे MBH. 14, 34. von einem Menschen SUÇR. 2, 152, 17. — Vgl. कृतमति.

अकृतव्रण N. pr. eines Begleiters (अनुचर) des Râma Gâmadagnja MBH. 3, 11027. fgg. (S. 570). 5, 6058. fgg. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55, b, 41.

अकृतार्थ adj. s. u. कृतार्थ. m. Bez. einer Abtheilung der Verehrer der Çakti. WILSON, Sel. Works 1, 20.

अकृत्स्न so v. a. असार्वत्रिक Comm. zu ÂÇV. ÇR. 10, 5, 19.

अकृश (3. अ + कृश) adj. *nicht mager* TS. 3, 2, 8, 5.

अकृष्टपच्य TS. 2, 4, 4, 3. 6, 1, 2, 7.

अकृष्णतेजस् (अ° + ते°) *die lichte Hälfte eines Monats* WEBER, GJOT. 35, 2.

अकेश adj. f. ई R. 5, 17, 25.

अकोप (3. अ + कोप) m. N. pr. eines der Rathgeber des Fürsten Daçaratha WEBER, RÂMAT. UP. 302. 305.

अक्का f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. B. H. No. 541.

अक्तं (von अञ्ज्) UṆÂDIS. 3, 89. = परिमित UGGVAL.

अक्त्र zu streichen.

अक्तुं 1) ist subst. m. und scheint *Heerzeichen, Banner* zu bedeuten: *ein flammendes Zeichen* ṚV. 1, 143, 7. *wie ein im Gemenge der Heere dahinfahrendes* (वध्रि so v. a. भरमाण) *Banner* 3, 1, 12. *der Bratspiess stellt das Fleisch aus wie eine neue Standarte* 4, 6, 3. = प्राकार DURGA zu NIR. 6, 17. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 59, 20.

अक्रतु *frei von Verlangen* KAṬHOP. 2, 20. ÇVETÂÇV. UP. 3, 20.

अक्रम adj. *nicht allmählich —, mit einem Male erfolgend* Verz. d. Oxf. H. 232, 11. 16.

अक्रि m. N. pr. eines Mannes, Verz. d. B. H. 59, b, 23.

अक्रूर 2) N. pr. MBH. 3, 236. HARIV. 6626. Verz. d. Oxf. H. 27, a, 19. 301, a, 7 v. u. अक्रूरस्य तीर्थकम् Verz. d. B. H. 144, 15. — 3) mystische Bez. des Anusvâra WEBER, RÂMAT. 317. 319.

अक्रूरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, b, 1; vgl. अक्रूरस्य तीर्थकम् Verz. d. B. H. 144, 15.

अक्लिका vgl. क्लीतकिका.

अक्लिन्नवर्त्मन् n. *eine best. Krankheit der Augen, bei der die Augenlider kleben, wenn sie nicht mehr feucht sind,* SUÇR. 2, 309, 11. — Vgl. क्लिन्नवर्त्मन्.

अक्ष् Z. 4 lies आनक्षाणो st. अनाक्षाणो. अक्ष् mit निस् bedeutet *entmannen, verschneiden;* vgl. u. महानिरष्ट.

2. अक्ष् = अक्षि *Auge* in अनक्ष्.

1. अक्ष Z. 5 lies 4,38,4; Z. 9 lies 7,109,1. *Würfel* so v. a. *Würfelspiel* Halâj. 2,233. 5,66. Bez. *der Zahl fünf* Weber, Gjot. 101.

2. अक्ष 1) R. 5,41,28. 6,86,4 (स्वक्ष). Bhâg. P. 5,21,14. °भङ्ग Gobh. 2,4,3. M. 8,291. °भेद Ind. St. 5,353. — 5) अक्षौ Pâr. Grhj. 2,6. Çâṅkh. Çr. 8,11,12. — 7) MBh. 3,12361. Bhâg. P. 8,2,13. — 12) n. Verz. d. Oxf. 307,b,4. — 15) = न्याय Halâj. 2,274. = आचार 5,66. — 19) streiche ṚV. 8,46,26 und füge nach R. 1,1,73 hinzu 5,42. — 20) vgl. निरक्ष. — 21) *Schlüsselbein* Çat. Br. 10,2,6,14. — 22) *Masche:* तुङ्गाक्ष (जाल) Spr. 3999. तुङ्गद्दक्ष v. l.

3. अक्ष 1) n. Spr. 1604. m.: नियच्छेद्विषयेभ्यो ऽक्षान् Bhâg. P. 2,1,18.

अक्षक wohl *Schlüsselbein* Suçr. 2,29,15. 31,1.

अक्षकाम lies 2,2,5 st. 3,2,5.

अक्षचन्द्र (अक्ष + च°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 50.

अक्षचरण m. Bein. Gotama's Hall 20. Verz. d. B. H. No. 823. — Vgl. चरणाक्ष.

अक्षण adj. *unzeitig, der Zeit nicht entsprechend, unerwartet, unheilvoll* Burnouf in Lot. de la b. l. 835.

अक्षण्वत् (von 3. अ + क्ष°, partic. praes. von क्षन्) adj. *nicht verletzend* Âçv. Grhj. 1,17,17.

अक्षत 1) a) *unverletzt, unbeschädigt:* नासिका Pañkat. 38,17. कन्या Jâǵn. 2,130. — 2) R. 2,25,28. 4,25,25. m. pl. 6,97,19. 112,38. °पात्र Pañkat. 158,4. Verz. d. Oxf. H. 85, a, 48. m. pl. *unenthülste Gerstenkörner* (so ist zu lesen st. *geröstetes Korn*) als N. eines Geschlechts, Kinder der Surabhi, Hariv. 11533.

अक्षद्यूत auch R. 5,89,11. — Vgl. आक्षद्यूतिक.

अक्षद्रुग्ध vgl. u. 1. द्रुह्.

अक्षधुर् (2. अक्ष + धुर्) du. *Zapfen der Achse* Kâtj. Çr. 8,3,32. Vop. 6,73 (sg.).

अक्षन् *Sinnesorgan* Bhâg. P. 4,29,5 (अक्षभिः). *Auge* am Ende eines adj. comp. in त्र्यक्षन् und कर्णक्षन्.

अक्षपटल ist N. pr. einer Oertlichkeit; vgl. noch 6,287. 7,162. 1616. 1621.

अक्षपाटक vgl. आक्षपाटिक.

अक्षपाद m. = अक्षपाद Verz. d. B. H. No. 823.

अक्षपाद m. Bein. Gotama's Hall 20. 163. Prab. 21,1. Verz. d. Oxf. H. 53,a,23. 246,b,29. 33. Verz. d. B. H. No. 664. — Vgl. आक्षपाद.

अक्षपिण्ड = अक्षपीड Nigh. Pr.

अक्षपीड m. *Chrysopogon acicularis* Suçr. 2,69,18.

अक्षभूमि (1. अक्ष + भू°) f. *Platz zum Würfelspiel* Daçak. in Benf. Chr. 185,18.

अक्षम adj. *unfähig* Spr. 3378. *missgünstig* R. 3,57,20. आक्षाप Verz. d. Oxf. H. 120,a,20.

अक्षमा auch Spr. 3379.

अक्षमाला *Rosenkranz* AV. Pariç. 43,4,11. R. 6,82,84. Verz. d. Oxf. H. 85,a,37. 120,a,20.

अक्षमालिका dass. Kumâras. 5,63. Kathâs. 24,102. Verz. d. B. H. No. 1288 (रुद्राक्ष°). Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

अक्षयता (von अक्षय) f. *unerschöpfbares* (geschlechtliches) *Vermögen* Suçr. 2,159,7.

अक्षयतृतीया Verz. d. Oxf. H. 34,a,33 (Verz. d. B. H. 134,b). 41,a,4. 284,b,5. 294,b,30.

अक्षयसेन (अ° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Maitrjup. in Ind. St. 2,395. उक्षसेन die gedr. Ausg. 1,4.

अक्षय्यनवमी (अ° + न°) f. Bez. *des 9ten Tages in der lichten Hälfte des Âçvina* Verz. d. Oxf. H. 285,a,17.

अक्षर Unâdis. 3,70. 2) d) = पुरुष Tattvas. 18. — 4) b) α) n. pl. *Schriftstück, schriftliches Document* Spr. 1846. — β)δ)ε) in der Bed. *Silbe, Vocal, Buchstab* masc. Weber, Râmat. Up. 308. 333. Spr. 2991. — δ) am Ende lies प्रत्युवाच. — ζ) *ein best. Zeitmaass,* = 1/5 Kâshṭhâ Weber, Gjot. 104. fg.

अक्षरजननी (अ° + ज°) f. *Stift, Pinsel zum Schreiben* Hâr. 48, v. l. im ÇKDr.

1. अक्षरपङ्क्ति Z. 2 lies 17,32. Vgl. noch TS. 5,3,8,2. Ind. St. 8,49 u. s. w.

अक्षरमुष्टिका (अ° + मु°) f. *Fingersprache* Verz. d. Oxf. H. 217,a,14.

अक्षरवर्जित (अ° + व°) adj. *des Lesens und Schreibens unkundig,* неграмотный Spr. 4706.

अक्षरव्यक्ति (अ° + व्य°) f. *deutliche Aussprache der Silben* Çikshâ in Ind. St. 4,270.

अक्षरसमयमुद्रा f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Sampuṭodbhava 87.

अक्षर्य n. प्राजापत्यमक्षर्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,225,b.

अक्षसूत्र Kumâras. 5,11. Varâh. Bṛh. S. 58,38. fg.

अक्षातिवाप (1. अक्ष + अ°) m. = अक्षावाप *Würfeler* MBh. 4,2266.

अक्षारलवणाशिन् Z. 1 lies आशिन् st. अशिन्.

अक्षावाप TBr. 1,7,2,6.

अक्षि Sp. 20, Z. 6 lies 11,3,34 st. 11,4,3; Z. 7 lies 4,5,5 st. 6,5,5. — अक्षि als N. einer Upanishad Ind. St. 3,325.

अक्षिगत *vor Augen seiend* und zugleich *im Auge seiend* d. i. *ein Dorn im Auge seiend* Çiç. 9,81. in der zweiten Bed. MBh. 6,5822. Daçak. 188,1.

अक्षिगोचर (अ° + गो°) adj. *im Bereich der Augen stehend;* davon denom. °गोचरय्, °यति *Jmd* (acc.) *ansehen, des Anblicks würdigen* Verz. d. Oxf. H. 259,a,18.

अक्षित Z. 2 lies 6,76,4 st. 7,77,3. — n. *100000 Millionen* Pañkav. Br. 17,14.

अक्षिति Z. 2 lies 11,7,25 st. 11,9,25.

अक्षिपाक s. u. 2. पाक 7.

अक्षिभेषज lies पट्टिका°.

अक्षिव Z. 2 lies 2) n. st. n).

अक्षिसंतर्जन (अ° + सं°) Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 5,3490.

अक्षीण (3. अ + क्षीण) 1) adj. *nicht erschöpft* Çat. Br. 1,6,4,14. *nicht abnehmend* (vom Monde) 2,4,2,7. *nicht an Gewicht verlierend* Jâǵn. 2, 178. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,249.

अक्षीयमाण *unerschöpflich* Çat. Br. 9,1,2,19. 10,6,2,8.

अक्षीव 2) vgl. कात्तीव.

अक्षोट und v. l. अक्षोड Ragh. 4,69; vgl. आक्षोट, आस्फोटक.

अक्षोटमल्ल m. N. pr. eines *Ringers* Rāǵa-Tar. 7,1514.

अक्षोड *Wallnussbaum* Nigh. Pr. Suçr. 1,213,18. Ragh. 4,69, v. l.

अक्षोभ्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 4. — n. *Unerschütterlichkeit* Tattvas. 31.

अक्षोभ्यतीर्थ m. N. pr. eines Mannes Hall 113.

अक्षोसुव N. pr. eines Agrahâra Rāǵa-Tar. 8,900.

अक्षौहिणी vgl. MBh. 1,292.

2. अदर्णी Uṇâdis. 3,17. n. = अखण्ड Uǵǵval.

अदयामयिन् (अति + आ°) adj. *augenkrank* Pankav. Br. 12,5,19.

अखण्ड Spr. 1754. Weber, Râmat. Up. 350. 354. °तिथि Verz. d. Oxf. H. 283, No. 662. °द्वादशी 34,*b*,15.

अखण्डानन्दमुनि (अखण्ड-आ° + मु°) und अखण्डानुभूति (अखण्ड + अ°) m. N. pr. zweier Männer Hall 90. Verz. d. B. H. No. 622.

अखर्व *unverstümmelt.*

अखात Z. 1 lies praet. st. praes.; Z. 2 lies 5,13,1 st. 5,13,2.

अखिद्र *nicht matt, nicht kränklich, frisch* TS. 3,5,8,1. Kâth. 29,5.

अखिल Z. 2 lies धर्ममखिलम्.

2. अग 2) *b*) R. 3,22,24.

अगण्य (3. अ + ग°) adj. *nicht zu zählen* RV. Prât. 15,14.

अगत Sp. 24, Z. 2 lies 11,10,16 st. 11,12,16.

अगति (3. अ + ग°) f. *die Unmöglichkeit irgendwohin zu gehen, zu gelangen* (eig. und übertr.): अगतिस्तत्र रामस्य — यत्र गमिष्यामि विक्लवता R. 3,44,25. 47,4. नास्त्यगतिर्मनोरथानाम् *Unmöglichkeit des Gelingens* Vikr. 26,3. Schol. zu Gaim. 1,17. *das Nichtbeiwohnen dem Weibe* Verz. d. Oxf. H. 272,*a*,12.

अगतिक adj. *keinen Ausweg habend, nicht wissend was zu thun* Kathâs. 24,60.

अगतीक (3. अ + गति) adj. *nicht zu gehen, nicht zu wandeln:* अगतीका गतिर्ह्येषा पापा राज्ञोपसेविनाम् MBh. 12,3078. अगतीकगतिः ed. Bomb.

2. अगद m. *Arzenei* Spr. 2342. 4377. Vgl. 1. महागद.

अगम adj. *sich nicht bewegend, unbeweglich:* यत्किंचिज्जङ्गमागमम् MBh. 3,11853. *unzugänglich* (Gegens. गम्य) 8247. — m. *Baum* R. 5,16, 20. Spr. 997, v. l.

अगम्यागमन Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,41. 58,*b*,14. 87,*b*,23. 266,*a*,10. 270, *a*,5. 272,*a*,12. Spr. 3721. Verz. d. B. H. No. 1016. Vgl. गत्वा — अगम्यां चैव योषितम् Weber, Râmat. Up. 356.

अगस्ति 1) pl. Âçv. Çr. 12,10. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 9. 61,7.

अगस्तिसंहिता s. u. अगस्त्यसंहिता.

अगस्त्य 1) Z. 21 lies वासतीवरे. — 3) Suçr. 1,213,18.

अगस्त्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,22.

अगस्त्यसंहिता bildet einen Theil des Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,11. 95,*a*,16. 103,*b*,34. 252,*a*,12. 277,*b*,30. Hall 167. अगस्तिसंहिता (nicht अगस्त्य°) Verz. d. B. H. 316. — Vgl. आगस्त्यसंहिता.

अगस्त्याय्, °यते *zum* Agastja *werden* Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 133.

अगस्त्यार्घ m. *dem* Agastja *(Canopus) dargebrachter* Argha *bei dessen heliakischem Aufgange* (beschrieben Varâh. Bṛh. S. 12,13. fgg.): °विधिव्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,42.

अगात्मजा f. *die Tochter* (आत्मजा) *des Berges*, Bein. der Pârvatî Kir. 5,13.

अगुण adj. *ohne Qualitäten* Tattvas. 17. Kap. 1,1,17. *der Vorzüge ermangelnd, werthlos:* वाक्य Spr. हेतुप्रमाणयुक्तं im 4ten Theile.

अगुणत्व (von अगुण) n. *Qualitätslosigkeit* Tattvas. 18.

अगुरुसार (अ° + सार) m. *eine Art Parfum*, = स्वादु Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अगुह्य m. N. pr. eines Mannes (neben गुह्य) Rāǵa-Tar. 7,1067.

अगोपा Z. 3 streiche ह् am Anfange.

अगोह्य Z. 3 lies 10,64,3.

अग्नि Z. 16 lies आवसथ्य. अग्नेः पुरम् N. eines Wallfahrtsortes MBh. 13,1729.

अग्निक m. 1) *eine best. Pflanze, vermuthlich Semecarpus Anacardium, n. die Acajounuss* Suçr. 1,132,7. 2,256,3. 322,20. 371,15. 517,1.10. सैन्धवाग्निकौ 375,9. n. 455,5. = 2) *eine best. Schlangenart* Suçr. 2,265,14.

अग्निकार्य n. auch *die beim Anlegen des heiligen Feuers hergesagten Gebete:* संध्याग्निकार्यादि पठित्वा Kathâs. 20,40.

अग्निकुमार m. N. pr. eines Mannes, = विठ्ठलाचार्य Hall 222.

अग्निकेतु adj. *eine feurige Erscheinung bildend:* Ushas TS. 4,3,11,5.

अग्निकौतुक (अ° + कौ°) n. *eine durch Feuer hervorgebrachte absonderliche Erscheinung* Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,15.

अग्निक्रिया *Feueranlegung, Sorge um's Feuer:* आबाल्याग्निक्रियाधूमैर्यन्मे पिङ्गलिते दृशौ Kathâs. 21,122.

अग्निगर्भ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,12. 19,*a*,32.

अग्निगृह MBh. 13,6604.

अग्निचित् Ragh. 8,25. Verz. d. B. H. No. 226. 260. 914. 1100. ऐनाग्निचित् Çat. Br. 13,8,4,11. Kâtj. Çr. 21,4,11.

अग्निचित्या und ऐनाग्निचित्या Çat. Br. 6,6,4,13. ऐनाग्निचित्य adj. = अग्निचयनरहित Kâtj. Çr. 8,3,3.

अग्निजिह्वा 1) Z. 2 lies 11,9,19 st. 11,11,19. — 2) d. i. *Methonica superba* Ratnam. 38.

अग्नितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,6.12.45. *b*,34.

अग्नित्रा lies *das Feuer pflegend.*

अग्निदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 20,7. °दत्ता f. N. pr. eines Frauenzimmers 7,42.

अग्निधारा (अ° + 2. धा°) f. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8124.

अग्निपद् m. *Ross* (nach dem Comm.) Lâṭj. 4,12,9.10.

अग्निपरिक्रिया, v. l. °परिष्क्रिया.

अग्निपरीक्षा (अ° + प°) f. *Feuerprobe* (als Gottesurtheil) Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,4.

अग्निपुच्छ lies *der Schwanz des in Vogelgestalt geschichteten Feuers.*

अग्निपुर n. Agni's *Stadt*, N. pr. einer Stadt Wilson, Sel. Works 2,23.

अग्निप्रवेश (अ° + प्र°) m. *das Besteigen des Scheiterhaufens, freiwilliger Tod im Feuer* Ind. St. 2,76. R. 6,101 in der Unterschr. Kathâs. 16,116. 36,79. Mudrâr. 135,11. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,34.

अग्निभू m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 4,373. fg.

अग्निमारुति vgl. आग्निमारुत.

अग्निमुख 2) *d*) N. pr. einer Wanze PAÑKAT. 61,1. — 3) *b*) d. i. *Methonica superba* RATNAM. 38.

अग्निराजन् (अ° + रा°) adj. Agni *zum Fürsten habend*, Beiw. der Vasu ÇÂÑKH. ÇR. 4,21,8.

अग्निवर्धन adj. = अग्निवर्धक RÂGAV. im ÇKDR.

अग्निवादिन् (अ° + वा°) m. *ein Verehrer des Feuers* Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,9.

अग्निवीज (richtiger °बीज) n. mystische Bez. *des Buchstabens* r WEBER, RÂMAT. UP. 318.

अग्निवेश MBH. 1,5107. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,10. 121,*b*, No. 213. 310, *a*,13. 317,*b*, N. 2. 358,*a*,2.

अग्निवेश्य fehlerhaft für °वेश्य; vgl. MBH. 1,6465. HARIV. 9575.

अग्निशरण auch MBH. 1,854.

अग्निशर्मन् WEBER, Nax. 2,319.

अग्निशाला R. ed. Bomb. 6,10,16.

अग्निशेष vgl. noch Ind. St. 3,381. *Feuerrest* Spr. 808 fgg.

अग्निष्टोम Z. 2 lies eine Saṁsthâ st. einen Theil; Z. 6 lies AV. 9, 6,40. 11,7,7. 12,3,33; Z. 7 lies कान्याज्ञान्.

अग्निष्टोमस्तोत्र n. Titel eines vedischen Buches Verz. d. Oxf. H. 391, *a*, No. 50; vgl. अग्निष्टोमस्य स्तोत्रम् Verz. d. B. H. No. 121.

अग्निष्ठ 2) *b*) *Pfanne oder Kohlenbecken* R. ed. Bomb. 6,40,16 (अग्निष्ठ gedr.). = मल्लमसादि Schol.

अग्निष्ठिका (von अग्निष्ठ) f. *Feuerbecken* Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,13; vgl. die Addenda et Corrigenda.

अग्निष्वात्त auch MBH. 2,462 (°स्वात्त ed. Calc.). Verz. d. Oxf. H. 39,*b*, 89.

अग्निसंदीपन (अ° + सं°) adj. *die Verdauungskraft erregend* BHÂVAPR. und RÂGAV. im ÇKDR.

अग्निसरस् (अ° + स°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,38.

अग्निसाक्षिक auch RAGH. 11,48.

अग्निसात् (von अग्नि) adv. in Verbindung mit कर् *verbrennen* RAGH. 8,71. MÂLAV. 68,22. KATHÂS. 5,100. RÂGA-TAR. 5,226. DAÇAK. in BENF. Chr. 187,14.

अग्निस्तम्भन n. = अग्निस्तम्भ Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,16.

अग्निस्मृति (अ° + स्मृ°) f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 277,*b*, 30.

अग्निस्वामिन् auch Verz. d. Oxf. H. 132,*b*,40.

1. अग्निहोत्र Z. 9 lies 11,7,9 st. 11,9,9.

2. अग्निहोत्री 2) दोग्ध्रीभिरग्निहोत्रीभिः Verz. d. Oxf. H. 17,*b*, 3 v. u.

अग्निहोत्रिन् auch MBH. 13,1597.

अग्निहोत्रोच्छिष्ट Z. 2 lies 2,3,1,39.

अग्नीत्य m. pl. N. pr. eines Volkes in der Tatarei VARÂH. BṚH. S. 14, 26, v.l., aber die richtige nach KERN. 'O-ki-ni HIOUEN-THSANG 1,1. Arki-ni Vie de HIOUEN-THSANG 46.

अग्नीध्र m. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BṚH. S. 14,25. — Vgl. अग्नीत्य.

अग्नीश्वर (अग्नि + ई°) N. pr. eines Heiligthums: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,4.

अग्न्याधान auch Spr. 3389.

अग्न्याधेय Z. 1 lies 11,11,8 st. 11,9,8.

अग्न्युत्सादिन् (अग्नि + उ°) adj. *der das heilige Feuer ausgehen lässt* Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,1 v. u.

1. अग्र 3) अग्रम् vor (auf die Frage *wohin*): तैरेतन्नृपतेरग्रे स नीतो ऽभूत् *er wurde vor den König geführt* KATHÂS. 26,96. अग्रे *voran* R. 3,54, 11. PAÑKAT. 245,18. — 4) अग्रे mit einem ablat.: अग्निहोत्रादग्रे ÇAT. BR. 12,6,1,41. in Verbindung mit einem absolut. *zuerst* P. 3,4,24. — 5) Z. 2 lies अग्रेमग्निरिदेवते च°.

2. अग्र Z. 3 MEGH. 4 ist mit WILSON und MALLIN. सं प्रत्यग्रैः zu lesen. — m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99; vgl. 1. अग्रायण.

अग्रकर (1. अग्र + 1. u. 4. कर) m. *Fingerspitze* und zugleich *der erste Strahl* ÇIÇ. 9,34.

अग्रज auch Spr. 2493. RÂGA-TAR. 5,196.

अग्रगण्य adj. *würdig an der Spitze von* (gen.) *gerechnet zu werden*: अनभिरूपाणाम् *zum Hässlichsten der Hässlichen gezählt zu werden verdienend* DAÇAK. in BENF. Chr. 184,7.

अग्रज 2) *b*) VARÂH. BṚH. S. 15,25. DAÇAK. 172,11.

अग्रजन्मन् *ein Brahmane* auch RAGH. 5,26.

अग्रणी m.: सताम् Spr. 794. तेषामभिज्ञानाम् 4068. मल्लकृतानामग्रणीनाम् RAGH. 5,4. अङ्गिरसमग्रण्यमुदाहरणं वस्तुषु KUMÂRAS. 6,65. f.: सतीनामग्रणीः Spr. 4487. m. N. eines Agni MBH. 3,14198.

अग्रतस् in Verbindung mit कर् *Jmd* (acc.) *vor sich kommen lassen* KATHÂS. 2,73. — *am Anfange, im Voraus* Spr. 2338.

अग्रतीर्थ (1. अग्र + तीर्थ) m. N. pr. eines Fürsten MBH. 1,2701.

अग्रदिधिषु = अग्रे° TBR. 3,2,8,12.

अग्रद्वीप (1. अग्र + द्वीप) N. pr. einer Oertlichkeit WILSON, Sel. Works 1,173.

अग्रप (1. अग्र + 2. पा) adj. *zuerst von Etwas trinkend*: मधुद्युतानामग्रपास्त्वम् MBH. 12,10436. — Vgl. अग्रेपा.

अग्रपुर (1. अग्र + पुर) m. N. pr. eines Klosters in Mathurâ WASSILJEW 78.

अग्रभुज् auch VARÂH. BṚH. S. 2,14: अग्रभुक्सं भवेद्धाङ्खे.

अग्रभू (1. अग्र + 2. भू) adj. *an der Spitze seiend*, — *stehend*: भूतानामग्रभूर्विप्रः MBH. 1,1326. — Vgl. अग्रेसरभू.

अग्रयायिन् *vorangehend* so v. a. *der beste unter*: मानधनाग्र° RAGH. 5,3.

अग्रवक्त्र (अग्र + व°) n. *ein best. chirurgisches Instrument* (WISE) SUÇR. 2,56,4.

अग्रवत् (von अग्र) adj. *zu oberst befindlich* TS. 2,3,4,3.

अग्रशस् (von अग्र) adv. *von Anfang an* AV. 12,4,33. 19,6,11.

अग्रसरता f. nom. abstr. von अग्रेसर: आयोधनाग्रसरतां त्वयि वीर याते RAGH. 5,71.

अग्रह adj. MBH. 3,14189 erklärt NILAK. durch गृहस्थ. — RÂGA-TAR. 8,441 ist आग्रह (nicht अग्रह्, wie BENFEY annimmt) gemeint.

अग्रहार MBH. 3,14693. 15,679. KATHÂS. 7,41. 20,7.10. 21,113. 25, 74. RÂGA-TAR. 1,90. 174. 342. 5,23. Vgl. परिहार 4,5.

अग्रान्तन् erklärt der Schol. durch कराल.

अग्रि pl.: अग्रयो धिष्ण्या ऐश्वराः als Verfasser verschiedener Sâman Ind. St. 3,201,*b*.

अग्रिम 1) *a*) Ind. St. 3,290. अग्रिमपाश्चात्यभागयोः सूच्याः *der Spitze und des Oehres einer Nadel* Spr. 3480.

अग्रिय Z. 5 lies 11,6,3 st. 11,8,2.

अग्रु Z. 3 lies 6,60,1 st. 6,61,1.

अग्रेगू streiche Uṇ. 2,67 und setze st. dessen = सेवक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,68.

अग्रेतन (von अग्रे) adj. *der vordere, nächstfolgende:* °सूत्रेषु Schol. zu VS. Prât. 3,21.

अग्रेदिधिषु m. MBh. 12,1211. nach dem Schol. *ein Vater, der seine jüngere Tochter vor der älteren verheirathet.*

अग्रेसर *vorangehend* Pañkat. 89,9.18. 241,9. माधवस्य मरणाग्रेसरो भवामि *ich will dem* Mâdhava *im Tode vorangehen* Mâlatîm. 155,8.

अग्र्य adj. *der vorderste:* अग्र्यधुरायां वोढारौ so v. a. *vorn an der Deichsel* Pañkat. 8,16. प्रासादाग्र्याणि (man hätte das m. erwartet) *die schönsten Paläste* R. 3,52,38. *der frühere:* गुरुमिव कृतमग्र्यं कर्म संयाति दैवम् MBh. 13,341.

अग्र्यतपस् (अ° + त°) m. N. pr. eines Muni Kathâs. 26,37.

अघ 1) adj. nach dem Schol. = पतित *gefallen, seiner Kaste verlustig gegangen* Bhâg. P. 7,14,11. — 3) f. pl. N. eines Sternbildes: अघासु (मघासु AV.) हन्यन्ते गावो ऽर्जुन्योः पर्युह्यते RV. 10,85,13; vgl. अनघा.

अघारि m. N. pr. eines Mannes, °स्थान n. N. pr. einer Oertlichkeit Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117.

अघदेव (अघ + देव) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1307.

अघर्म (3. अ + घर्म) adj. *nicht heiss, kühl:* °धामन् *der Mond* Çiç. 9,40.

अघल Çat. Br. 12,7,3,20. Çâñkh. Br. 2,2.

अघापह (अघ + अ°) n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 148,b,32.

अघाय् mit अभि lies 7,70,3 st. 7,71,3.

अघारिन् Z. 2 lies 11,9,14 st. 11,11,14.

अघोर 1) Verz. d. Oxf. H. 88,b,27. — 2) vgl. Wilson, Sel. Works 2, 215. अघोररुद्रोत्पत्ति Verz. d. Oxf. H. 44,b,15. अघोरोत्पत्तावघोरजपः 16. °मन्त्रपूजाविधि 45,a,23. °माहात्म्य 28. अघोरास्त्र 106,a,30.

अघोरघण्ट (अ° + घण्टा) m. N. einer die Devî verehrenden Secte Wilson, Sel. Works 1,264. als N. pr. eines solchen Verehrers Mâlatîm. 80,11. 81,6. An beiden Stellen fälschlich °घण्ठ geschrieben.

अघोरशिवाचार्य (अ° - शिव + आ°) m. N. pr. eines Autors Hall 163. Verz. d. Oxf. H. 246,b, No. 622.

2. अघोष auch in Taitt. Prât.; s. Ind. St. 4,164.245.

अघोषिन् adj. = 2. अघोष RV. Prât. 12,4.

अङ्क 1) vgl. बाल्हङ्क. — 4) Z. 3 lies 7,115,1 st. 7,116,1 und 1,12,2 st. 1,12,1. — 6) Ind. St. 8,443. — 9) auch Bez. *der Zahl Eins* Ind. St. 8,208, N. — 13) vgl. Daçar. 1,8. 3,64. fg. Sâh. D. 519. Pratâpar. 24,b, 9. — 17) *ein best. Theil des Wagens,* du. TS. 1,7,9,2. TBr. 2,7,8,1.

अङ्कट vgl. त्र्यङ्कट und अङ्कुट.

अङ्कति m. N. pr. eines Mannes: अङ्कतेर्वैरूपस्य साम Ind. St. 3,201,b.

अङ्कन n. *das Zeichnen, das Eindrücken* oder *Auftragen eines Zeichens auf* (gen.): वत्सानाम् MBh. 3,14823. Wilson, Sel. Works 1,147.

अङ्कपात (अङ्क + पात) m. *das Herzählen, Aufzählen* Spr. 4235. *the entering of numerals into an account* Carey bei Haughton.

अङ्कभाज् (अङ्क + 4. भाज्) adj. *in den Schooss kommend* so v. a. *zufallend:* फल Kir. 5,52.

अङ्कभृत् (अङ्क + भृत्) adj. *auf dem Schoosse haltend* Weber, Râmat. Up. 294.

अङ्कमुख (अङ्क + मुख) n. in der Dramatik *die Exposition* Sâh. D. 308. 312.

अङ्कय्, partic. अङ्कित auch Râǵa-Tar. 5,230. अङ्गयोन्या Weber, Râmat. Up. 294. पुलकाङ्कित Pañkat. 46,8. Vgl. मुद्राङ्कित.

— उप s. उपाङ्क.

अङ्कलक्षण (अङ्क + ल°) n. *Mahl,* insbes. *ein eingebranntes Mahl beim Vieh* Çâñkh. Gṛhj. 3,10.

अङ्कलोड्य vgl. कङ्कलोड्य.

अँङ्कस् Uṇâdis. 4,215. n. = चिह्न (d. i. अङ्क) und शरीर (d. i. अङ्ग) Uǵǵval.

अङ्कावतरण n. = अङ्कावतार Ǵagaddhara zu Mâlatîm. bei Hall, Daçar. 14.

अङ्कावतार (अङ्क + अ°) m. in der Dramatik *Uebergang zu einem andern Acte, die Vorbereitung der Zuhörer am Schlusse eines Actes auf den folgenden Act,* wie z. B. durch die Worte des Vidûshaka Mâlav. 16,22. fgg. Daçar. 1,56. Sâh. D. 308. 311. Pratâpar. 23,a,2.

अङ्कास्य (अङ्क + आस्य) n. in der Dramatik *diejenige Schlussscene eines Actes, welche, indem sie eine Unterbrechung herbeiführt, den Uebergang zum folgenden Acte vermittelt* (z. B. die Schlussscene am Ende des 2ten Acts im Mahâvîrak.), Daçar. 1,55. Sâh. D. 313.

अङ्कुडक *Riegel* oder *Schlüssel* Med. k. 73. — Vgl. अङ्कुट.

अङ्कुर 1) तृणाङ्कुर Spr. 2460. कण्टकाङ्कुर 2827. अभिलाषाङ्कुरः सिक्त इव तैर्विटभाषितैः । राज्ञः स्वभावलोलस्य शतशाखत्वमाययौ ॥ Râǵa-Tar. 5,376. — 6) *eine best. Frauenkrankheit;* s. u. 1. बाधक 2.

अङ्कुरण (von अङ्कुरय्) n. *das Sprossen, Aufgehen;* bildlich: विभावनं इत्यादेर्विशेषणास्वादाङ्कुरणयोग्यतानयनम् Sâh. D. 27,7. fg.

अङ्कुरय् (von अङ्कुर) *aufgehen, sprossen:* बीजैरङ्कुरितम् (impers.) Spr. 1972. नयेनाङ्कुरितं शौर्यम् *an der Klugheit einen Schoss habend* so v. a. *mit Klugheit verbunden* 1439. — Vgl. अङ्कुराय्, अङ्कूरय्.

अङ्कुरवत् (wie eben) adj. *mit jungen Trieben versehen:* पादप MBh. 3,16427.

अङ्कुराय् (wie eben), °यते *aufgehen, keimen:* तुषेणापि परिभ्रष्टस्तण्डुलो नाङ्कुरायते Spr. 3095.

अङ्कुश 1) *a) ein zum Antreiben des Elephanten dienender Haken:* (मातङ्गाः) अङ्कुशाङ्गुष्ठनोदिताः MBh. 9,1005. °वारण Halâj. 2,67. bildlich: स्त्रीवाक्याङ्कुशप्रक्षुण्ण Spr. 1025. दर्पाङ्कुश (so ist zu lesen) *ein Mittel gegen* Suçr. 2,284,18. वसिष्ठस्याङ्कुशः N. eines Sâman (= कश्यपस्य प्रतोदः) Ind. St. 3,233,a. — *b) eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,31. 202,a,7.

अङ्कूर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,39 (so zu lesen st. Uṇ. 1,38). Halâj. 2,30.

अङ्कूरय् = अङ्कुरय् *keimen, aufgehen:* (बीजानि) अङ्कूरयन्ति कालाच्च पुष्प्यन्ति च फलन्ति च Spr. 929.

अँङ्कूष m. *Ichneumon* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,76.

अङ्केशय (अङ्के, loc. von अङ्क, + शय) adj. *auf Jmds Schoosse liegend,* — *sitzend* (von Vögeln) Spr. 1307, v. l.

अङ्कोलकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,2.

1. अङ्ग 2) अङ्ग किमस्ति कश्चिदिमर्दको नामात्रभवतः Daçak. in Benf. Chr. 192,7. किमङ्ग *wie viel mehr* Spr. 1106.

3. अङ्ग 1) m. Weber, Râmat. Up. 361. Unter *den fünf Gliedern des Kör-*

*pers sind der Kopf, die Hände und die Füsse* gemeint Mârk. P. 11,3; vgl. उपाङ्ग. — Z. 5 lies ई st. इ. — 2) *Körper* (vgl. तनु, मूर्ति) in der Astrol. Bez. *des 1ten Hauses, des Horoskops:* °विनिश्चय *Fixirung —, Bestimmung des Horoskops* Varâh. Brh. S. 1,9. Vgl. — मन्दाङ्ग.

अङ्गट vgl. न्यङ्गट, न्यङ्कुट.

अङ्गद 3) vgl. पादाङ्गद. — 4) अङ्गदा f. N. *der 14ten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,26.

अङ्गदिन् (von अङ्गद) adj. *ein Geschmeide am Oberarm tragend* MBh. 3,17078. Suçr. 2,170,18. काञ्चनाङ्गदिन् MBh. 12,116.

अङ्गदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 467.

अङ्गन n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 119,*b*,1.

अङ्गभेद Z. 2 lies 9,8,5. 22 st. 10,13,4. 22.

अङ्गमुद्रा f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Abhidhânottarottara 98.

अङ्गमेजय (अङ्गम्, acc. von 3. अङ्ग, + एज°) adj. *den Leib bewegend;* davon °त्व n. *das Zittern des Leibes* Jogas. 1,31. — Vgl. अनङ्गमेजय.

अङ्गयष्टि (3. अङ्ग + य°) *ein schlanker Leib* Spr. 991.

अङ्गरक्षक (3. अङ्ग + र°) m. *Leibwächter* Pańkat. 156,22.

अङ्गरक्षा (3. अङ्ग + र°) f. *Leibwache* Pańkat. 258,6.

अङ्गलोड्य vgl. गलोड्य.

अंङ्गस् Uńâdis. 4,215. n. *Vogel* Uééval.

अङ्गसंस्कार, °कर्म कुर्वाणा *sich putzend, sich schmückend* Pańkat. 185,25.

अङ्गार 1) कुलाङ्गार so v. a. *Schandfleck seiner Familie* Pańkat. 211, 14. कुलाङ्गारी von einem Weibe Hariv. 9940. स्वहस्तेनाङ्गारा आकर्षिताः so v. a. *du hast das Feuer selbst angeschürt* Pańkat. 32,17. समाकृष्टा ह्यते प्रलयदहनोद्दामुरशिखाः स्वहस्तेनाङ्गाराः Spr. 98.

अङ्गारक m. N. pr. eines Asura Kathâs. 11,39. 53.

अङ्गारककर्मान्त (अङ्गारक *Kohle* + क°) m. *Kohlenbrennerei* MBh. 12, 5534. अङ्गारकर्मान्त ed. Bomb. Der Schol. erklärt °कर्मान्तम् (गत्वा) durch कर्मारगृहसमीपम्. An der entsprechenden Stelle Pańkat. III, 166 wird स गत्वाङ्गारकं नीत्वा gelesen und Benfey fasst आङ्गारक als *Kohlenhaufen.*

अङ्गारकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,1.

अङ्गारकदिन (अ° + दिन) n. *der Tag des Mars, Bez. des 14ten Tages in der dunklen Hälfte des* Ḱaitra As. Res. 3,279. — Vgl. अङ्गारवार.

अङ्गारकारक (अ° + 1. का°) m. *Kohlenbrenner, Köhler* Spr. 4560. — Vgl. आङ्गारिक.

अङ्गारकारिन् m. dass. MBh. 2,2109.

अङ्गारकुष्ठक vgl. कुष्ठघ्न.

अङ्गारकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,21.

अङ्गारगर्ता f. N. pr. eines Flusses: °संगममाहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,41.

अङ्गारपर्णी f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Ratnam. 37.

अङ्गारवती f. N. pr. einer Tochter des Asura Aṅgâraka Kathâs. 11,39.

अङ्गारवार (अ° + वार) *dies Martis, Dienstag* Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,40.

अङ्गारिन् adj. *so eben von der Sonne verlassen* Varâh. Brh. S. 86,12; vgl. अङ्गारिणी 2.

अङ्गिन् 1) Gegens. अनङ्ग TS. 7,5,12,2. m. *ein körperhaftes —, ein lebendes Wesen* Ragh. 10,39.

अङ्गिरस् Z. 15 lies 11,6,13 st. 11,8,18. — 1) *b*) अङ्गिरसः als Bezeichnung des Atharvaveda TS. 7,5,11,2. — 2) Aṅgiras als Agni MBh. 3,14106. fgg. अङ्गिरस् = आङ्गिरस Hariv. 478.

अङ्गिरस्य m. mit dem Bein. Brahmanja N. pr. eines Rshi Ind. St. 3,201,*b*.

अङ्गीकृ *einwilligen in, sich einverstanden erklären mit* (acc.) Kathâs. 13,70. 75. तद्वचनमङ्गीकृत्य *einwilligend in* so v. a. *versprechend es zu thun* Pańkat. 236,4. अङ्गीकृतमुत्सृजन् *seiner Zusage untreu werdend* Spr. 672. अभिप्रायमङ्गीकृत्य *sich zu eigen machend, annehmend* Pańkat. 168,25. so v. a. *sich Etwas gefallen lassen:* आत्मनो निग्रहं मूढः सो ऽङ्गीकृत्य Râéa-Tar. 5,177. Spr. 704.

अङ्गीकरण (von अङ्गीकृ) n. *das Zustimmen, sich-einverstanden-Erklären mit:* तदेकस्य वाक्यार्थत्वाङ्गीकरणे Vedântas. (Allah.) No. 100. *das Versprechen* Spr. 1733.

अङ्गीकार *Zustimmung, Annahme* Vedântas. (Allah.) No. 101.

अङ्गुरि Z. 1 lies 5,31,11 st. 5,3,11.

अङ्गुल 3) vgl. Ind. St. 8,432. 436. कृत्रिमं च तथा दुर्गं मित्वा मित्वात्मनो ऽङ्गुलैः Mârk. P. 49,36.

अङ्गुलि 1) वृषो ऽङ्गुलीनाम् so v. a. *Daumen* Ind. St. 4,365. — 5) zu streichen, da an der angeführten Stelle der *Finger* gemeint ist.

अङ्गुलिका (von अङ्गुलि) f. (sc. पिपीलिका) *eine Ameisenart* Suçr. 2,290,14.

अङ्गुलिमालिन् (अ° + मा°) adj. *ein Halsband von* (abgehauenen) *Fingern tragend;* m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 154.

अङ्गुलिमोटन wohl *das Knacken mit den Fingern.*

अङ्गुलीप m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,25.

अङ्गुष्ठ 2) hierher wohl: मातङ्गाः — अङ्कुशाङ्गुष्ठनोदिताः MBh. 9,1005. — 3) vgl. Ind. St. 8,437.

अङ्गूष, st. dessen अङ्कूष Uńâdis. 4,76.

अङ्घ्रि Z. 2 lies 6,14,1 st. 6,111,1.

अङ्घ्रिन् vgl. अङ्गूष.

अङ्घ्रि *Fuss eines Sessels* Weber, Râmat. Up. 321. so v. a. पाद bei den Metrikern Ind. St. 8,328.

अङ्घ्रिपर्णी lies *lagopodioides.*

अच् 2) गतेषु लीलाञ्चितविभ्रमेषु *ornatus* (St.) Kumâras. 1,34. Vielleicht लीलाचित° (vgl. u. आचित 1,*b*., चित und आचित unter 1. चि simpl. und mit आ). Statt स्वेदकणाञ्चित Amar. 78 (Spr. 962) ist wohl °कणाचित (nicht °कणाङ्कित) zu lesen und ebenso पुलकाचित st. पुलकाञ्चित Brahma-P. in LA. (II) 53,7. ad Çâk. 63 पुलकाचित neben पुलकाञ्चित. Ein पुलकाञ्च nach der Analogie von रोमाञ्च anzunehmen, wie Gildemeister will, ist nicht rathsam, da पुलक nicht = रोमन् ist. — 3) अञ्चित *kraus, lockig:* स्वसिताञ्चितमूर्धजा MBh. 1,2792. R. Gorr. 2,66, 25, wo प्रकीर्णाञ्चितमूर्धजा st. प्रकीर्णाचित° zu lesen ist.

— अधि vgl. अध्यञ्च्.

— अनु vgl. अनूक, अन्वञ्च्.

— अप vgl. 1. अपाक, अपाञ्च्.

— अपि vgl. अपीच्य.

— अभि vgl. 2. अभीक.

— अव, partic. अवाञ्चित *gesenkt:* आनन Sâh. D. 71,11. — Vgl. अवाञ्च्.

— आ Z. 12 lies 11,10,16 st. 11,12,16.

— उद् füge 1) vor *aufheben* hinzu. intrans. *sich erheben:* उदच्छ्रोमाञ्चम् Sâh. D. 63,14. उदञ्चत्पञ्चमस्थान so v. a. *ertönen* Râǵa-Tar. 5,362. trans. nach *in die Höhe ziehen* füge noch hinzu *ausschöpfen, ausleeren* und die Stellen AV. 10,8,29. 14,1,38. उदक्तमुदकं कूपात् auch beim Sch. zu P. 6,4,30. — caus. *in die Höhe ziehen:* उदञ्चयत्तम् Daçak. 152,5. उदञ्चित H. 1482. Halâj. 4,83. — Streiche am Ende उदाच und setze st. dessen उदङ्क, उदञ्च् fg.

— पर्युद् vgl. पर्युदञ्चन.

— उप vgl. उपाक.

— नि *sich senken, herabhängen:* न्यञ्चच्चिपिटनासिका Kathâs. 20,108. — Streiche das Ende von «auch» an (न्यक्त gehört zु अञ्ज्) und vgl. नीक, न्यङ्क fg. und न्यञ्च्.

— परा vgl. पराक und पराञ्च्.

— परि vgl. पर्यङ्क.

— प्र vgl. प्राञ्च्.

— प्रति, caus. partic. प्रत्यञ्चित *geehrt* Bhâg. P. 5,15,9. — Vgl. प्रतीक, प्रत्यञ्च्.

— वि Z. 2 lies 6,49,2 st. 4,49,2. — Vgl. व्यञ्च्.

— सम् vgl. समीक, सम्यञ्च्.

अचाक्रिवंस् (3. अ + च°) adj. *an einer* कृत्या *unschuldig* AV. 5,14,9.

अचक्षुस् n. *ein böses (unglückbringendes) Auge* Halâj. 4,87.

अचतुर auch 3. अ + 2. चतुर; vgl. आचतुर्य.

अचर्मक (3. अ + चर्मन्) adj. *hautlos* TS. 7,5,12,2.

अचल 2) *e*) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,12. eines Lexicographen: °कोश Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,68. — 3) *a*) Mṛkkh. 178,1. — *b*) lies Bez. *einer der 9 Stufen, die ein* Bodhisattva *zu ersteigen hat, bevor er* Buddha *wird*, und füge Daçabhûmîçvara 95 hinzu. — *c*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2632. — *d*) N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240.

अचलासप्तमी f. = भास्करसप्तमी Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,49. *des* Mâgha Wilson, Sel. Works 2,196.

अचलेश (अचल + ईश) m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,9. °लिङ्ग 64,*b*,4.

अचित् *Materie* im Gegens. zu चित् *Geist* Wilson, Sel. Works 1,44.

अचित्त *keinen Verstand habend, dumm* Khând. Up. 7,5,2.

अचित्ति 1) Z. 2 lies 54 st. 55. — 2) ṚV. 4,2,11.

अचित्त्य Z. 3 lies 205 st. 105.

अचिरद्युति 2) Kir. 5,6.

अचिरप्रभ Z. 1 lies अचिर st. अचि.

अचिराभ Z. 1 lies अचिर st. अचिरा.

अचेतन Z. 1 lies चेतन und चेतना. 1) Spr. 2336.

अचेतनता (von अचेतन) f. *Bewusstlosigkeit, Abwesenheit von Verstand:* सचेतनमचेतनतां नयामि Prab. 34,17.

अचोदंस् (3. अ + चो°, partic. praes. von चुद्) adj. ṚV. 5,44,2. = अप्रेरयितृ Sâj.

1. अच्छ 1) *rein* (vom Herzen): °हृदय adj. Spr. 5175. सुवृत्ताच्छहृदया Kathâs. 21,98. अच्छाच्छ *vollkommen klar, — durchsichtig:* चन्दनरस Spr. 31. — 2) *c*) *eine best. Pflanze*, s. u. गुन्द्र 1, *b*.

2. अच्छ vgl. VS. Prât. 3,128.

अच्छादीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 208.

2. अच्छिद्र 2) lies अच्छिद्रोक्थ adj. st. उक्था. अच्छिद्रम् adv. *ununterbrochen* Bhâg. P. 7,8,28. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*a*. अच्छिद्रपर्णा zu lesen.

अच्छोद 2) Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,38. — 3) Kâd. in Z. f. d. K. d. M. 7, 584. fgg. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,30 (अच्छोट v. l.). Kâçikh. 12,64 (nach Benfey).

अच्छोदन (1. अच्छ + ओ°) m. *Reisschleim* H. ç. 94.

अच्युत 1) *b*) देवस्याच्युततेजसः MBh. 5,7406. — 2) *a*) MBh. 3,11247. Wilson, Sel. Works 2,163. — *b*) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,12. — *d*) Akjuta Bhauma Bez. *eines best. Erdgenius* Âçv. Gṛhj. 2,1,4.

अच्युतचरित (अ° + च°) n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468.

अच्युतठक्कुर (अ° + ठ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 133,*a*,33.

अच्युतनन्दि (अ° + न°) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 952.

अच्युतप्रच (अ° + प्रच) m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,140.

अच्युताश्रम (अच्युत + आ°) m. N. pr. eines Autors Hall 141.

अज् (setze 1. davor); mit अभि *hintreiben* Çat. Br. 2,3,3,16; mit उद् vgl. उदज; mit निर् lies निस्; mit प्र vgl. प्रजित, प्राजक, प्राजन, प्राजितृ.

2. अज् (= 1. अज्) adj. in पृतनाज्.

1. अज 1) *b*) vgl. मावाज. — *c*) = अज एकपात् (vgl. अजैकपाद्) Weber, Nax. 2,300. 331. 375. 379. Ǵjot. 94.

2. अज 1) von Çiva MBh. 13,1042. — 2) *b*) Kaurap. 22 (nach dem Schol.). — *f*) vgl. MBh. 12,12820. fg. — *h*) *die Zeit* Bhâg. P. 8,8,21. — 4) n. अजमायवम् N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*a*.

अजक m. N. pr. eines Asura MBh. 1,2652.

अजकर्णक vgl. बस्तकर्ण.

अजगर 1) Kathâs. 9,57. fg. Auch N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,44.

अजगलस्तन (अज - गल + स्तन) m. *die* (zu Nichts nützende) *Brust* (d. i. *Wamme*) *am Halse des Ziegenbocks* (*der Ziege*) Spr. 1318. अजा° 1829, v. l. Trik. 3,3,136, wo °स्तने (nicht स्तेने, wie die Corr. angeben) zu lesen ist. Vgl. स्तनवदवलम्बते यः कण्ठे ऽजानां मणिः स विज्ञेयः Varâh. Bṛh. S. 65,3.

अजघन्य so v. a. *der vorzüglichste:* सर्वेषामजघन्यस्तु राम आसीज्जघन्यजः MBh. 3,14074 (S. 572). Mit. 142,4 = Hariv. 594.

अजर्ज TS. in Ind. St. 8,32. अजाज्ञ Kâṭh. ebend.

1. अजन 2) vgl. अश्वाजनी.

2. अजप 1) अजपा ब्राह्मणास्तात शूद्रा जपपरायणाः (भविष्यन्ति कलौ युगे) MBh. 3,12837. 13,1593. — 3) vgl. °मन्त्रसमर्पण (Hall 164) und °गायत्रीपुरश्चरणपद्धति (Hall 12) Titel von Schriften.

अजपथ P. 5,1,77, Vârtt. 2.

अजपदकदण्ड (1. अज - प° + दण्ड) *eine Art Zange* Vjutp. 209.

अजमीढ MBh. 1,3789. fg.

2. अजय 2) *b*) = अजयपाल Verz. d. Oxf. H. 182,*b*,30. 195,*b*,6. °कोश

Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,75.

अजयपाल m. N. pr. eines Lexicographen (= अजय) Verz. d. Oxf. H. 187,*a*, No. 427. 196,*a*, No. 454, eines Juristen 277,*b*,31.

अजयसीह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 347,*a*,9.

अजयान s. अजोयान.

अजर्य Z. 3 lies 6 st. 16.

अजवस्त m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,23. Wohl fehlerhaft für °वस्ति.

अजवीथी Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,6. Varâh. Bṛh. S. 9,8, wo zur अज(वीथी) gerechnet werden Hasta, Ḱitrâ und Viçâkhâ.

अजस्र, adv. füge noch die Bed. *oft nacheinander, wiederholentlich* hinzu.

अजहत्स्वार्था *eine Art Ellipse, der elliptische Gebrauch eines Wortes in seiner gangbaren Bedeutung*, z. B. श्वेतो धावति st. श्वेताश्वो धा°, कुन्ताः प्रविशन्ति st. कुन्तधारिणः पुरुषाः प्र°; vgl. Sâh. D. 11,22. fgg.

अजहल्लक्षणा f. dass. Vedântas. (Allah.) No. 105.

अजाकृपाणीय lies mit der ed. Calc. °कृपाणीय und in der Uebersetzung *der Scheere* st. *des Geizhalses* (?).

अजागलस्तन s. अजगलस्तन.

अजात, °लोम्नी adj. f. *noch nicht mannbar:* नाजातलोम्न्योपहासमिच्छेत् Gobh. 3,5,3. Pâr. Gṛhj. 2,7.

अजाव Kâṭh. in Ind. St. 8,22. — Vgl. अजाव.

अजामिता lies *Nicht-Gleichförmigkeit, Nicht-Ueberflüssigkeit.*

अजामित्व n. dass. TBr. 2,1,4,3.

अजामिल m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 6,1,21.

अजिज्ञासु (3. अ° + जि°) adj. *nicht forschend* Tattvas. 37.

अजित 1) Med. t. 78. — 2) *b)* अजिर st. dessen Verz. d. Oxf. H. 309, *a*,19. — c) Med. Spr. 4053. — अजितस्य जितिः N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*a*. — अजिता f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,38.

अजितशान्तिस्तव (अ° - शा + स्तव) m. Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1,283.

अजिन Uṇâdis. 2,48. 2) *ein lederner Sack, — Beutel:* °रत्न *eine Perle von einem solchen Beutel* Daçak. in Benf. Chr. 191,16; vgl. चर्मरत्नभस्त्रिका 189,2. रत्नभूता चर्मभस्त्रिका 19.

अजिनिन् (von अजिन) adj. *mit einem Fell bekleidet:* जटाजिनी MBh. 1,4917 so v. a. जटी अजिनी च.

अजिर m. *eine Art Maus* Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19. अजित Suçr. — *eine best. Verfluchungs-Cerimonie* Âçv. Çr. 9,7,1. — N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

अजिराधिराज Z. 2 lies 7,70,3 st. 7,71,3.

अजिह्मग 2) MBh. 16,237.

अजिह्व 1) Ṛt. 1,23 nach der richtigen Lesart.

अजीत *unversehrt* TS. 5,7,2,4. Z. 2 lies Âçv. Gṛhj. 1,13,5.

अजीतपुनर्वण्य lies *das Wiedergewinnen in unversehrter Gestalt;* = अप्राप्तप्राप्तिकरण Sâj.

अजीति *Unversehrtheit* Ṛv. 9,96,4. TS. 5,7,2,3. Pâr. Gṛhj. 3,1,2.

अजुर lies अजुर st. अजुर und 2. जुर st. जुर.

अजुर्यमुस् Ṛv. 5,6,10 nach Sâj. eine Zusammenrückung von अजुरस् und यमुस्, 3. pl. von अज् und यम्.

अजूर्यत् (3. अ + जू°) adj. *nicht alternd* Ṛv. 3,46,1.

अजेय m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,228.

अजैकप (= अजैकपाद् und auch daraus entstanden) *die Gottheit* (*der Regent*) *des* Naxatra Pûrvabhadrapadâ, resp. *das* Nakshatra *selbst*, Varâh. Bṛh. S. 9,34. अजैकभ v. l.

अजैकपाद् Weber, Râmat. Up. 304. 312. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,24.

अजैकपादृक्ष (अजैकपाद् + ऋक्ष) n. *das* Nakshatra Pûrvabhadrapadâ Varâh. Bṛh. S. 26,14.

अज्जुका Daçak. 2,65.

अज्ञता (von अज्ञ) f. *Unwissenheit* Spr. 3340.

अज्ञानबोधिनी (अ° + बो°) f. Titel einer Schrift Hall 105.

अज्मन् Sp. 76, Z. 1 lies 11,10,22 st. 10,12,22.

अज्यानि Pâr. Gṛhj. 3,1,2.

अज्येय (3. अ + ज्येय) adj. *unantastbar;* davon nom. abstr. अज्येयता f. *Unantastbarkeit* Çat. Br. 11,5,7,1.

अज्येष्ठ Z. 3 füge *nicht* vor *als* hinzu.

1. अज्र vgl. ज्रयस्.

अञ्च streiche पुलकाञ्च.

अञ्चन vgl. दामाञ्चन, मूषिकाञ्चन.

अञ्चल zur Erklärung von उपान्तभाग Mallin. zu Kumâras. 7,32. °ग्रन्थिबद्धहार Kathâs. 10,167. — Vgl. दामाञ्चल unter दामाञ्चन.

अञ्ज् Z. 1. fg. streiche «vgl. auch unten u. नि». 1) अनक्त Çat. Br. 2,6,2,6. 3,4,3,20. — caus. 1) अनञ्जितासिता दृष्टिः Spr. 3445.

— अधि zu streichen.

— अनु *besalben* Çat. Br. 2,1,4,5. Kauç. 18.

— अभि 1) TS. 2,6,3,4. (अग्निम्) आज्यशेषेणाभ्यञ्जेत् Gobh. 2,4,3. अभ्यक्त Çat. Br. 7,3,2,8.

— आ vgl. स्वाक्त, 1. आज्य, आञ्जन.

— उद् *ausstellen, darbieten* Ṛv. 4,6,3.

— उप *einschmieren* (die Achse) TS. 2,6,3,4. 3,1,3,1. — Vgl. उपाञ्जन.

— नि Z. 1 lies न्यञ्जन्ति. — partic. न्यक्त *inhärirend, in einem Andern enthalten* Çat. Br. 1,6,3,17. 7,1,1. 3,3,4,10. 5,2,18. — Vgl. न्यङ्ग.

— प्र streiche die Stelle und setze vgl. प्राञ्जन.

— वि 3) Spr. 1238. 5283. Râǵa-Tar. 5,107. व्यक्त auf अञ्च् und अञ्ज् zurückgeführt P. 8,2,48, Vârtt. निर्देशादेवं व्यक्तं दीर्घस्य ग्रहणम् Pat. zu P. 8,2,46. व्यक्ते ऽपि वासरे *am hellen Tage sogar* Spr. 2905. व्यक्त behält seinen Ton in comp. mit einem adj. gaṇa विस्पष्टादि zu P. 6,2,24.

— अभिवि pass. *an den Tag treten:* आपत्स्वेव हि महतां शक्तिरभिव्यज्यते न संपत्सु Spr. 353. Vedântas. (Allah.) No. 69. अभिव्यक्त Çâk. 66,18. Sâh. D. 77,8. P. 8,1,15, Sch. — Vgl. अभिव्यक्ति fg.

— प्रवि vgl. प्रव्यक्त.

— सम् 2) AV. 3,12,8. *verschönern* Ṛv. 10,80,1. ähnlich, etwa *herausputzen* in der Stelle: मायाश्विना समनक्ति चर्षणी MBh. 1,726.

1. अञ्जन 5) Halâj. 5,26.

2. अञ्जन 2) तदञ्जनतापत्ति *das Annehmen der Färbung des* (Andern) Jogas. 1,41. — 3) Spr. 44. Für die Schürz'sche Auffassung (vgl. Th. 3, S. 357) spricht Pańkat. ed. orn. 3,13, wo das neutrum अञ्जनम् steht.

अञ्जनकेश (2. अ° + केश) adj. f. ई *eine Mähne so schwarz* (wohl nicht *glatt*) *wie Augensalbe habend*: अश्वतरी MBh. 1,8008.

अञ्जनगिरि m. N. pr. eines *Berges* Spr. 1479; vgl. अञ्जनपर्वत Pańkat. 120,9, अञ्जनागिरि und आञ्जनगिरि.

अञ्जननामिका Suçr. 2,307,18. 308,18.

अञ्जनपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 134,a,1.

अञ्जनागिरि vgl. अञ्जनगिरि.

अञ्जनाचल m. N. pr. eines *Berges* (अचल) R. 3,34,26. — Vgl. अञ्जनगिरि.

अञ्जनाद्रि m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 30,a,5.

अञ्जनाभ (2. अञ्जन + आभा) m. N. pr. eines Berges (*schwarz wie Augensalbe*) MBh. 13,7658.

अञ्जलि 2) = 2 Prasṛta = ½ Mânikâ Verz. d. Oxf. H. 307,b,8. — Vgl. कर्णाञ्जलि.

अञ्जलिक m. *eine Art von Pfeilen* MBh. 6,2757. 5022.

अञ्जलिपात m. = अञ्जलिकर्मन् Spr. 3013.

अञ्जसा 2) MBh. 3,1084. = आर्जवेन Schol. — 3) नाहि कश्चित्प्रियः स्त्रीणामञ्जसा Spr. 4371. Kumâras. 6,22. — Vgl. आञ्जस्य.

अञ्जसायन TS. 7,2,1,2. 3,9,3. 4,1,3.

अञ्जस्पा lies *alsbald trinkend* (den noch süssen Soma).

अञ्जि, f. अञ्जी = मङ्गलार्थ: Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,139.

अञ्जिग m. N. pr. eines Dânava: अञ्जिगस्य दानवस्य साम Ind. St. 3, 202,a. — Vgl. आञ्जिक.

अञ्जिष्णु m. = अञ्जिष्ठ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,2.

अञ्जीर m. *ein best. Baum* MBh. 3,11568.

अञ्जोयान (अञ्जस् + यान) adj. *stracks zum Ziele führend* AV. 18,2,53. अञ्ज° und अञ्जो° die Hdschrr.

अञ्जोविरूप n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,a.

अट्, यष्टीमटन् *durchstreichend* Daçak. in Benf. Chr. 179,6. भिक्षाम् *betteln gehen* Pańkar. 3,13,18.

अट, wegen पल्याट ist wohl आट (s. d.) anzunehmen.

अटन vgl. दिवाटन, नगाटन, भिक्षाटन.

अटनि Halâj. 2,310 (अटनी v. l.). स्थलनिवेशिताटनी धनुषी Ragh. 11, 14. अटनि und अटनी sind aus आर्त्नी entstanden.

अटरूषक Z. 5 lies अटरूष st. आटरूष.

अटवीबल (अ° + बल) n. *ein aus Waldbewohnern gebildetes Heer* Spr. 4401. — Vgl. आटविक.

2. अट्ट 1) a) नरेन्द्रमार्गाट्ट Ragh. 6,67.

अट्टहास 1) Wilson, Sel. Works 2,234. — 2) Verz. d. Oxf. H. 53,a,29. — 3) N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73,33. — 4) N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 53,a,30.

अट्टहासेश्वरतीर्थ (अट्टहास - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,33.

अट्टाट्टसा Wilson, Sel. Works 2,232.

अट्टार vgl. आट्टार.

अण्ठिद m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,371, v. l. der ed. Bomb. für अलिन्द.

अडुचल m. *ein best. Theil des Pfluges* Kṛshisaṅgr. 9,6.

अणाक (oder आणाक) m. *ein best. Vogel* Suçr. 1,201,19.

1. अणिमन् 4) Verz. d. Oxf. H. 51,a,13. 231,b,8. अणिमाद्यास्तु देवताः 19,a,20.

अणिष्ठ Z. 3 lies वङ्कपादानां; Z. 4 lies 31. 22. st. 29.

अणीचिन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Mauna Çâṅkh. Br. 23,5.

अणीयंस्, न किमपि सारमणीयः *auch nicht das geringste Gute* Spr. 3576.

अणु 1) oxyt. Uṇâdis. 1,8. Sp. 85, Z. 7 die neuere Ausg. liest नित्यं मनसाध्य°. यो ऽयमणु दीर्घमस्वरमाश्रावयति *schwach* Çat. Br. 11,4,2,9. अणुतर *überaus schwach*: निःश्वास Daçak. in Benf. Chr. 198,22. — 2) d) = परमाणु *Atom* Bhâshâp. 35. भून्याद्यणुसंयोग Verz. d. Oxf. H. 251, a,28. — e) = मनु *Spruch* Weber, Râmat. Up. 274. 295. 318. 320.

अणुक vgl. क्षुल्लाणुक.

अणुता Z. 2 lies त्यत्पुच्छैः°.

अणुभाष्य n. Titel eines Werkes, Abkürzung von ब्रह्मसूत्राणुभाष्य; °विवरण Hall 204.

अणुमात्रा (अणु + मा°) f. *eine Viertel*-Mora VS. Prât. 4,146. AV. Prât. 3,65.

अणुवेदान्तरसप्रकरण n. Titel eines Werkes Hall 95 (अनु°, im Ind. aber अणु°). अनु° Wilson, Sel. Works 1,141.

अणुह् MBh. 1,226.

अण्डक *Ei* überh.: बृहन्नगदण्डकैकतरखण्ड Çiç. 9,9.

अण्डकटाह Bhâg. P. 5,17,1.

अण्डकोष vom *Weltei* Bhâg. P. 2,8,16. 3,20,15.

अतक vgl. आतक.

अतद्गुण m. *eine Modification der Redefigur* तद्गुण. संगतान्यगुणानङ्गीकारमाहुरतद्गुणम् (अङ्गीकार = स्वीकार, vgl. u. d. W.) Kuvalaj. 141,a. सति हेतावतद्गुणस्वीकारः स्यादतद्गुणः Pratâpar. 89,a,1.

अतन्द्री füge f. nach adj. hinzu.

अतस् Z. 6. 7 Çvetâçv. Up. 4,12 und Hit. Pr. 5 (Spr. 3100) ist अतः परम् adv.; dagegen adj. R. 3,9,29: गच्छ लोकानतः परान्.

अतस 2) MBh. 13,5469.

अति 1) b) α) nachstehend: क्रोधाविष्टेषु पार्थेषु धार्तराष्ट्रेषु चाप्यति MBh. 2,2417. — 2) a) Z. 9 füge 9,1146 nach 7,2235 hinzu; ebendas. nach 3,10731 ist hinzuzufügen: मानुषानति गन्धर्वान्सर्वान्गन्धर्व लक्षये 1,6463. — c) mit folgendem abl. *über*: अति धर्माद्बलं मन्ये बलाद्धर्मः प्रवर्तते *Gewalt, meine ich, geht über Recht* MBh. 12,4820. Vielleicht fehlerhaft für अधि.

अतिकल्याण (अ° + क°) adj. f. ई *unschön* Çat. Br. 11,6,1,7. 12.

अतिक्रम *das Hinüberschreiten*: अनतिक्रम Çat. Br. 3,3,1,5. — *Abweichung*: यथा मूलं (*das Original*) तथैवैतन्न मनागप्यतिक्रमः Kathâs. 1, 10. — *Versehen, Missgriff, verkehrte Anwendung*: न्यायागतस्य द्रव्यस्य बोद्धव्यौ द्वावतिक्रमौ । अपात्रे प्रतिपत्तिश्च पात्रे चाप्रतिपादनम् ॥ Spr. 1658. 2659. = अत्याधान Halâj. 4,69.

अतिक्रामिन्, आज्ञाति° Râǵa-Tar. 5,232.

अतिक्रान्तभावनीय (अ° + भा°) adj. Bez. *eines* Jogin *auf einer bestimmten Stufe* Verz. d. Oxf. H. 231,b,40.

अतिक्रान्तयोगिन् (अ° + यो°) adj. *mit dem* (factisch) *vorübergegangenen* (Monde) *in* (theoretische) *Conjunction tretend* Weber, Nax. 1,312;

vgl. Varâh. Bṛh. S. 4,7.

अतिग adj. (f. आ): आर्यशास्त्रातिग *überschreitend* so v. a. *zuwiderhandelnd* MBh. 3,1157. संख्यातिग *unzählbar* Spr. 1039. — Vgl. मर्मातिग, वेलातिग.

अतिगम्भीर (अ° + ग°) adj. *überaus tief, — unergründlich* (dem Character nach) Daçak. 2,4.

अतिगर्वित (अ° + ग°) adj. *überaus hochmüthig* Halâj. 2,228.

अतिगुणता f. nom. abstr. von अतिगुण Spr. 4713.

अतिग्राह्य TS. 6,6,9,1. TBr. 1,3,2,1. Schol. zu Çat. Br. 5,1,2,2. *im Zaum zu halten, zu bändigen:* बभूवुरनतिग्राह्या योषितश्छन्दतः किल MBh. 2,1141.

अतिग्लान m. pl. N. pr. eines Geschlechts Hariv. 1466 (nach der neueren Ausg.). अभिग्लान und अभिज्ञात v. l.

अतिघ्न्य Z. 2 lies 11,7,16 st. 11,9,16.

अतिचण्डा (अति + च°) f. N. einer der Nâjikâ der Devî Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5.

अतिचन्द्र (अति + चन्द्र) m. N. pr. eines Daitja Hariv. 14285 nach der Lesart der neueren Ausg.

अतिच्छन्द (अति + छन्द) m. *Liebhaberei* MBh. 13,5802. अतिच्छेद ed. Bomb., jedoch erwähnt Nîlak. auch die andere Lesart; nach ihm sollen beide Wörter = अत्यन्तमन्तरं मशकेन समुद्रशोषणमिव bedeuten.

2. अतिच्छन्दस् 1) n. त्रयोदशादीन्यतिच्छन्दांसि चाङ्गः MBh. 3,10670. Ind. St. 8,277. 278. 280.

अतिच्छेद (अति + छेद) m. *das Splitterrichten* MBh. 13,5802, v. l.; vgl. u. अतिच्छन्द.

अतितमाम् adv. *in hohem Grade* Schol. zu Naish. 22,57. — Vgl. अतितराम्.

अतितर (von अति) adv. am Anfange eines comp. *überaus:* °सुरभि Spr. 1632.

अतितराम्, in Verbindung mit einem adj. so v. a. der compar. des adj.: नृत्यादस्याः स्थितमतितरां कान्तमृज्वायतार्धम् Spr. 2780.

अतितार Spr. 4382; vgl. u. अतिभार.

अतितीर्थ (अ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,7.

अतितेजस् (अ° + ते°) adj. *eine gewaltige Kraft besitzend:* सर्प, अग्नि, सिंह, कुलपुत्र Spr. 5191.

अतिथि Z. 6 lies 10,6,4 st. 10,7,4. 6. Am Ende eines comp. *an Etwas gehend, obliegend:* अहं कदाचिद्गङ्गायास्तीरे त्रिषवणातिथिः। चराम्येकः Hariv. 9624. शरत्कालसमुल्लासिपूर्णिमाशर्वरीप्रियम्। करोति ते मुखं तन्वि चपेटापातनातिथिम्॥ *mit einer Ohrfeige bewirthen so v. a. abfahren lassen, verhöhnen, übertreffen* Kâvjapr. 71,4. — Vgl. देशातिथि, पथातिथि.

अतिथिपति Kâṭh. in Ind. St. 3,462. Z. 2 lies 18 st. 7,1.

अतिदत्त N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan Hariv. 2037. अविदात्त die neuere Ausg., अभिदात्त Langl.

अतिदातर् (अ° + दा°) nom. ag. *gar zu freigebig* Spr. 3420.

अतिदान 2) सर्वेषामतिदानानां तिलदानं विशिष्यते MBh. 13,3922.

अतिदाह (अ° + दाह) m. *heftiges Brennen:* अनतिदाह Çat. Br. 6,7,1,15. 16. 26.

अतिदुर्गामनु (अ° - दु° + मनु) m. Bez. *eines best. Spruches* Verz. d. Oxf. H. 98,b,8. 106,b,35.

अतिदृश्य s. अनतिदृश्य.

अतिदेव auch die neuere Ausg. des Hariv.; vgl. देवातिदेव.

अतिदेविन् (अ° + दे°) nom. ag. *ein zu grosser* d. i. *überaus leidenschaftlicher Würfelspieler* MBh. 2,2004.

अतिदेश, सिद्धैर्होभिरक्रामतिदेशः *ein analogischer Schluss auf* Âçv. Çr. 9,1,2. Tarkas. 8. Bhâshâp. 79. Prab. 109,16.

अतिद्रुत s. अनतिद्रुत.

अतिनिचृत् (die richtigere Form) RV. Prât. 16,13.

अतिनिर्वमुख s. u. निर्वसु.

अतिपक्क (अ° + पक्क) adj. अनति° *nicht sehr reif, — gesetzt* Daçak. in Benf. Chr. 195,13.

अतिपद्म MBh. 1,7013 v. l. für अभिपद्म.

अतिपरुष (अ° + प°) adj. *überaus heftig:* पवन Spr. 3484.

अतिपात vgl. प्राणातिपात.

अतिपातिन् Z. 2 lies 1,18,13.

अतिपाद (von 1. पद् mit अति) m. *das Zuweitgehen, Ueberschreiten* TBr. 1,2,4,2.

अतिपादनिचृत् (die richtige Lesart für °निवृत्) Ind. St. 8,146. 239. fgg. 468.

अतिपारय (von 2. पर् im caus. mit अति) adj. *übersetzend, errettend* RV. 6,47,7; Sâj. fasst das Wort als Verbum fin.

अतिपूर्व (अ° + पूर्व) adj. *lange vergangen:* °कथक *von lange vergangenen Dingen erzählend* Spr. 5321, v. l.

अतिप्रवरण, die richtige Erklärung s. u. 1. प्रवरण.

अतिप्रसक्ति *zu weite Anwendbarkeit* Kap. 1,16. 53.

अतिप्राकृत (अ° + प्रा°) adj. *sehr gemein, — gewöhnlich; ein ganz ungebildeter Mensch* Vedântas. (Allah.) No. 81.

अतिबल m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2546.

अतिबला 1) Ragh. 11,9.

अतिबाल (अ° + बाल) adj. f. आ *überaus jung* Kathâs. 27,82. f. आ *eine zweijährige Kuh;* s. u. बाल Sp. 72, Z. 4.

अतिबाहु m. N. pr. eines Gandharva MBh. 1,2559.

अतिभार 1) व्यसनातिभार Ragh. 14,68. नातिभारो हि पार्थिवस्य केशवेन सहाभवत् *keine zu schwere Arbeit für* MBh. 1,2276. So könnte man auch नातिभारोऽस्ति दैवस्य (vgl. u. 3) R. 6,37,12 (Spr. 4382), न दैवस्यातिभारोऽस्ति Spr. 1401 und न कालस्यातिभारोऽस्ति R. ed. Bomb. 6,48,19 übersetzen *für das Schicksal (die Zeit) ist Nichts zu schwer* d. i. *diese vermögen Alles zu bewirken.* नास्ति वचनस्यातिभारः so v. a. *eine ausdrückliche Bestimmung (Ausnahme) ist mächtiger als jede Regel* Schol. zu Kâtj. Çr. 4,1,30. An allen diesen Stellen aber würden wir lieber अतिभावः lesen: *kein Hinwegkommen über.* — adj. v. l. für अभिभार Çat. Br. 3,4,4,8.

अतिभाव vgl. was so eben u. अतिभार gesagt worden ist. Z. 4 ist नातिभावो Druckfehler für नातिभारो.

अतिभू (1. भू mit अति) adj. *Alle überragend,* Beiw. Vishṇu's MBh. 12,1509, ed. Bomb. (अभिभू ed. Calc.); nach dem Schol. = अशरीर.

अतिभूमि Spr. 3472 (pl.). Uttararâmak. 64,5. Mâlat. 32,7 im Prâkṛit.

अतिमति adj. *überaus klug* MBh. 3,12470.

अतिमर्त्य (अ° + म°) adj. *übermenschlich:* वीर्याणि Bhāg. P. 1,1,20.

अतिमर्श zu streichen und मर्श् mit अति zu vergleichen.

अतिमांस (अ° + मांस) adj. *zu fleischig:* अधरोष्ठ Varāh. Brh. S. 69, 10. डाङ्गं 70,17.

अतिमात्र, ह्रस्वो ऽतिमात्रः (ऽतिमात्र die neuere Ausg.; die richtige Lesart wird wohl अतिमात्रं sein) पुरुषः *ein überaus kleiner Mensch* Hariv. 308. adv.: °मातुरव Spr. 3406. — Z. 2 lies आत्मानमतिमात्र°.

अतिमान Spr. 3407.

अतिमानिन् R. ed. Bomb. 3,33,16. अनति° zur Erkl. von सधमाद् Çat. Br. 5,3,5,19.

अतिमुक्तक m. MBh. 13,2829. n. s. u. मुक्तक.

अतिमुक्ति TS. 6,6,9,2.

अतिमूढ (अ° + मूढ) adj. *überaus dumm, — einfältig* Vedāntas. (Allah.) No. 37.

अतिमूर्ति lies m. st. f.

अतिमेनिष s. मेनिष.

अतिमोक्षिन् (vom desid. von 1. मुच् mit अति) adj. *sich losmachend, entrinnend:* तनू TS. 6,6,9,2. Kāth. 30,7.

अतिरक्त adj. *eine starke Neigung zu Etwas habend;* davon nom. abstr. °ता f.: ग्राम्ये Spr. 4038.

अतिरत्न (अ° + रत्न) n. *ein Juwel —, ein Edelstein ersten Ranges* Spr. 2706.

अतिरात्र 2) *a)* Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,10. 266,*b*,40. अनतिरात्र adj. Çat. Br. 5,1,3,2. — Z. 6 lies 9,6,41 st. 9,9,4; Z. 8 lies 11,7,12 st. 11,9,12.

अतिरेक 1) Ind. St. 8,120.

अतिरेखा und °लेखा f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡—◡—◡◡◡◡ ◡◡◡◡—— Ind. St. 8,391.

अतिरोगिन् adj. *schwindsüchtig* Karmaprad. beim Schol. zu Çāṅkh. Grhy. 1,1.

अतिरौद्र (अ° + रौद्र) adj. *überaus grimmig;* davon nom. abstr. °ता f. Tattvas. 20.

अतिलङ्घिन् (von लङ्घ् mit अति) adj. *überschreitend, ein Versehen machend bei:* नर्तकीरभिनयातिलङ्घिनीः Ragh. 19,14.

अतिलुब्ध (अ° + लु°) adj. *überaus gierig;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 109.

अतिवक्तर् (von वच् mit अति) nom. ag. *Jmd tadelnd, mit Worten beleidigend:* आक्रोष्टा चातिवक्ता च ब्राह्मणानाम् MBh. 13,2196.

अतिवर्तन, न दैवस्यातिभारो (wohl दैवस्यातिभावो zu lesen) ऽस्ति न चैवमस्यातिवर्तनम् Spr. 1401.

अतिवर्तव्य (von वर्त् mit अति) adj. *derjenige, dem man entgehen soll, den man zu vermeiden hat, den man vernachlässigen darf:* स्नानवती — स्त्रिया भर्ता — नातिवर्तव्यः MBh. 1,4749.

अतिवर्तिन् *überschreitend:* पदार्थेषु लोकसीमातिवर्तिषु Sāh. D. 76,4. *hinübergehend über so v. a. nicht beachtend:* प्रियतमाप्रणामाञ्जलिशय-वशतातिवर्तिन् Daçak. in Benf. Chr. 194,8.

अतिवर्ष (अ° + वर्ष) n. *zu viel Regen* MBh. 2,1208.

अतिवर्षण (अ° + व°) n. dass. Spr. 3637.

अतिवाद 1) *Uebertreibung,* insbes. *der Fehler oder Vergehen eines Andern, ein liebloses und ungerechtes Urtheil über Jmd;* sg. MBh. 5, 4270. 13,5802. Spr. 3407. °बाणाः 4509. pl. MBh. 1,3319. 2,2192. Spr. 3410 (अतिवाद् ed. Bomb. des MBh.). — 2) *Zurechtweisung:* अतिवादाद्दाम्येव मा धर्ममभिशङ्किथाः MBh. 3,1166.

अतिवादिन् in अनति° adj. *nicht lästernd* Kāth. 31,12.

अतिवादुक in अनति° adj. dass. TS. 6,4,8,2.

अतिवाप (von वप् mit अति) s. oben अन्नातिवाप.

अतिवाह (von वह् mit अति) n. *das Hinüberführen;* vgl. आतिवाहिक.

अतिवाहिक 1) fehlerhaft für आति°. — 2) Halāj. 3, 3. Hier und H. 1358 kann gleichfalls आतिवाहिक gemeint sein.

अतिविषम (अ° + वि°) adj. *überaus uneben, — rauh, — boshaft:* विषधरतो ऽप्यतिविषमः खलः *der Bösewicht ist fürchterlicher als die Schlange* Spr. 2860.

अतिविसारिन् (अ° + वि°) adj. *sich sehr weit verbreitend, viel umfassend:* प्रज्ञा Pañkar. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 731.

अतिवृत्त (अ° + वृत्त) adj. *längst vergangen:* °कथक Spr. 5321.

अतिवृत्ति 2) शासना° *Uebertretung, Nichtbeachtung* Daçak. in Benf. Chr. 181,3.

अतिवृद्धि = अभिष्यन्द H. an. 4,136. Med. d. 43.

अतिवेग (अ° + वेग) m. *grosse Hast* Hariv. 6872.

अतिवेलम् adv.: ते ऽतिवेलं प्रवत्स्यन्ति संतापमुपयान्ति च Spr. 4887. MBh. 2,2187. 14,461. Halāj. 4,84. 5,17.

अतिव्याध्य s. अनतिव्याध्य.

अतिव्रत (अ° + व्रत) adj. *überaus fromm* Spr. 3420.

अतिशक्रशोभिन् (अ° - शक्र + शो°) adj. *schöner als — Indra's:* रूपेणैव Ragh. 19,30.

अतिशय 1) तरतमयोश्चातिशये VS. Prāt. 5,2. आदरातिशय Çiç. 9,77. अन्योऽन्यातिशयस्तस्मिन्स्नेहश्चासमवर्धत *eine Liebe, bei der Eine die Andere übertraf,* Kathās. 3,45. यथा विष्ण्वादिदृष्ट्या शिलायामतिशयः *wie ein Stein eine höhere Bedeutung gewinnt, wenn man darin Vishṇu oder einen andern Gott sieht,* TBr. Comm. II,389,2 v. u. — *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,24. In der Philos. *das potentia-in-Etwas-Enthaltensein:* क्षीर एव दध्न कश्चिदतिशयो न मृत्तिकायाम्, मृत्तिकायामेव च घटस्य कश्चिदतिशयो न क्षीरे *nur in der Milch ist Dadhi potentia enthalten, nicht im Lehm; und nur im Lehm ist ein Topf potentia enthalten, nicht in der Milch,* Çaṅk. zu Brahmas. 2,1,18. Davon adj. अतिशयवत् und hiervon nom. abstr. अतिशयवत्त्व n. ebend. — 2) तथा स स्तोत्रियेण समो वातिशयो वा संपद्यते Çāṅkh. Br. 23,2.

अतिशयोक्ति (अतिशय + उ°) f. *allegorische Ausdrucksweise,* Bez. *einer best. rhetorischen Figur* Sāh. D. 693. fg. Kuvalaj. 36,*a* (48,*a*). Pratāpar. 84,*b*,6. 85,*b*,2.

अतिशर्वर Z. 3 lies 7,80,4 st. 7,81,4.

अतिशायन adj. *übertreffend,* am Ende eines comp. Bhāg. P. 9,15,25.

अतिशालिन् 1) adj. dass. Daçak. in Benf. Chr. 182,1. *steigernd:* शोभाति° Sāh. D. 631. — 2) f. °नी *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡—◡◡◡—◡ ——◡, ◡◡◡◡—— Ind. St. 8,421.

अतिशून्य (अ° + शून्य) n. *eine gesteigerte Leere,* Bez. *eines best. gei-*

*stigen Zustandes beim* Jogin Verz. d. Oxf. H. 235,*b*,23.

अतिशूर (अ° + शूर) m. *ein gar zu Heldenmüthiger* Spr. 3420.

अतिषङ्ग (von सञ्ज् mit अति) m. इन्द्रस्यातिषङ्गः, इन्द्रस्यातिषङ्गः पार्श्न्यः und इन्द्रस्यातिषङ्गो रौद्रः Namen von Sâman Ind. St. 3,208,*a*. — Vgl. अतीषङ्ग.

अतिसक्ति (अ° + स°) f. *grosse Nähe von und zugleich innige Neigung zu* (instr.) Çiç. 9,7.

अतिसक्तिमन्त् (vom vorherg.) adj. *zu sehr hängend an:* विषयेषु Spr. 4629.

अतिसंधान Halâj. 4,68.

अतिसमीप (अ° + स°) adj. *allzu nahe;* davon nom. abstr. °ता f. *allzugrosse Nähe* Çiç. 9,84.

अतिसर्ग Z. 3 lies 5,53. MBh. 1,1075 st. 8,53.

अतिसर्जन 1) Sâj. zu ṚV. 7,18,23.

अतिसर्पण (von सर्प् mit अति) n. *heftige Bewegung* (des Kindes im Mutterleibe): गर्भसंक्रमणे चापि मर्मणामतिसर्पणे (so die ed. Bomb.) । तादृशीमेव लभते वेदनां मानवः पुनः ॥ MBh. 14,472.

अतिसर्व *mehr als vollständig* Ait. Br. 8,7.

अतिस्तन (अ° + स्तन) adj. *von der Brust entwöhnt* Çâṅkh. Br. 13,2.

अतिस्वर्य und अतिस्वार्य Bez. eines Svara Ind. St. 8,261.

अतीकाश (von काश् mit अति) m. 1) *Schein:* नक्तत्राणां मातीकाशमत्पोहि TS. 1,2,2,2. Kâṭh. 2,2. सातीके° Âçv. Gṛhj. 3,9,1. — 2) (*das Durchscheinende*) *Oeffnung, Zwischenraum* TS. 6,1,1,1. Ait. Br. 8,12.

अतीत m. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,68. 204. 238.

अतीतवाहन (अ° + वा°) m. N. pr. eines Fürsten Târanâtha 200.

अतीन्द्रिय 1) Kap. 2,23. Spr. 3413. ज्ञान Bhâshâp. 57. तपोनातीन्द्रियाणवेषां चक्तुरत्यासन् so v. a. *Uebersinnliches schauend* MBh. 3,16478. Davon nom. abstr. °त्व n. Tattvas. 17.

अतीर्थ s. तीर्थ.

अतीव 1) अतीव स ज्ञायते ज्ञातिमध्ये महाग्रमिवाज्ञल्य इव प्रसन्नः so v. a. *den erkennt man alsbald inmitten der Verwandten* MBh. 5,1090. — 2) mit dem ablat.: बिभर्ति वेगं पवनादतीव *er besitzt eine grössere Geschwindigkeit als der Wind* Spr. 2047.

अतीषङ्ग n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*a*. — Vgl. अतिषङ्ग.

अतुल m. Bez. des Sâvana-Jahres (zu 360 Tagen) Weber, Nax. 2,281.

अतृप्त (3. अ + तृप्त) adj. *unersättlich;* davon °ता f. *Unersättlichkeit* Çiç. 9,64.

अतोनिमित्तम् vgl. कुतोनिमित्त.

अत्क 2) etwa auch *Schleier.* ṚV. 10,123,7. = आयुध (nach Sâj.) 6,33,3.

अत्यंह (अति + अंह = अंहस्) m. N. pr. eines Mannes TBr. 3,10,9,3.

अत्यग्निष्टोम lies: so heisst *die zweite der sieben Grundformen* (संस्था) *des* Soma-*Opfers, mit 13 statt 12* Çastra; vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 10, 7,14. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,9. 266,*b*,39. Z. 4 ist 10,9,28 st. 10,9,27 zu lesen.

अत्यग्र (अति + अग्र) adj. *dessen Spitze übersteht* TS. 2,6,3,4.

अत्यन्त, °म् adv. *beständig, ununterbrochen:* व्यत्ययो क्षयमत्यन्तं पतयोः शुक्लकृष्णयोः Spr. 5039. परिद्य्यकारिणां घोरमत्यन्तं श्रीर्निषेवते 2758.

अत्यन्तगत *für immer fortgegangen* Ragh. 8,55.

अत्यन्तशंकरी (अ° + शं°) f. N. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39, *b*,24 (°शांकरी, im Index aber °शं°).

अत्यन्ताभाव Tarkas. 4. 57.

अत्यम्बुपान (अति - अ° - पान) n. *zu vieles Wassertrinken* Spr. 3418.

अत्यय *das Hinübergehen:* अनत्यय Çat. Br. 13,8,4,1. 2. — Z. 18 lies अत्ययमत्यवर्तो. — Vgl. दुरत्यय, निरत्यय, महात्यय.

अत्यर्ध (अति + अर्ध) m. विश्वामित्रस्यात्यर्धः N. eines Sâman Ind. St. 3,237,*a*.

अत्यादर, instr. अत्यादरेण *überaus dringend:* पृष्ट Pañkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 731. अत्यादरपर *recht vorsichtig* Spr. 3419.

अत्याधान n. = अत्यय Halâj. 4,69. — Vgl. 1. धा mit अत्या.

अत्याप्ति lies 11,7,22 st. 11,9,22.

अत्यारोह (अति + आ°) m. *allzuhohes Steigen, das zu-hoch-hinaus-Wollen* Spr. 1759, v. l. Kathâs. 1,30.

अत्यार्य (अति + आर्य) adj. *gar zu ehrenhaft* Spr. 3420.

अत्यासन्न (अति + आ°) adj. *gar zu nahe* Spr. 67.

अत्यासारिन् (अति + आ°) adj. *übermässig zuströmend* TS. 2,6,3,4.

अत्याहित vgl. 1. धा mit अत्या.

अत्युक्त n. und अत्युक्ता f. (अति + उ°) *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 283. fg. अत्युक्था 285, N.

अत्युक्ति Prab. 24,5 (*Aufschneiderei*). Spr. 68. *eine best. rhetorische Figur* Kâvjâd. 1,92. Kuvalaj. 154,*a*.

अत्युक्था s. u. अत्युक्त.

अत्युग्र 1) उलूक Pañkat. III, 76. राक्तस Vid. 313. भय R. 3,30,6. शास्त्रधारणा MBh. 3,7301. हृद्वचोभिरभिनिन्नतम् Spr. 4183.

अत्युच्छ्रित (अति + उ°) adj. *zu hoch gestiegen* Spr. 70.

अत्युत्सेक (अति + उ°) m. *allzugrosser Hochmuth* Spr. 3422 (Conj.).

अत्युदात्त (अति + उ°) adj. *stark hervorragend:* °गुण Spr. 3423.

अत्युग्य s. अनत्युग्य.

अत्युन्नत (अति + उ°) adj. *sehr hoch:* °स्तनयुगः Spr. 3424.

अत्युन्नति (अति + उ°) f. *allzugrosse Höhe* Spr. 3425 (Conj.).

अत्येतु vgl. दुरत्येतु.

1. अत्र 2) *hier* so v. a. *hier auf Erden, hier im Leben* MBh. 3,13229. Spr. 3938. — अत्रा VS. 3,149. — Sp. 113, Z. 6 lies 112 st. 122.

2. अत्र Z. 3 lies 9,7,16 st. 9,12,16.

अत्रत्य (von 1. अत्र) adj. *hiesig, hier wohnend* Ragh. 15,72. Kathâs. 49,198. Daçak. in Benf. Chr. 186,18. Mallin. zu Kumâras. 6,44.

अत्रभवत् Hariv. 8246 (f.). Prab. 2,17, wo mit dem zweiten Schol. अत्रभवद्भिः st. तत्र° zu lesen ist.

अत्रिकाश्रम n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,28.

1. 2. अत्रिजात vgl. Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,23.

अत्रितनूभव (अ + त°) m. Atri's *Sohn* d. i. Âtreja Verz. d. Oxf. H. 323,*a*, No. 765, Çl. 4.

अत्रिन् Uṇâdis. 4,68.

अत्रिनेत्रप्रसूत (so zu lesen).

अत्रिपुत्र (अ° + पुत्र) m. Atri's *Sohn* d. i. Âtreja Verz. d. Oxf. H. 303,*a*, No. 741. fg.

अत्री adj. f. *essend, fressend* TS. 6,4,10,4. 5. Wohl f. zu अत्तृ.

अत्रीश्वर (अत्रि + ई°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,12.

अत्वॅक (3. अ + त्वच्) adj. *hautlos, rindelos* TS. 7,5,12,2.

अथ, अथा VS. Prât. 3,123. 3) VS. Prât. 1,17.19. — अथ = अथ वा *oder* MBh. 4,1969. 13,570. Spr. 3830. — 5) *wenn* MBh. 12,7827. — 7) *b*) δ) अथ वा च *oder wenn* MBh. 12,7828. — ε) *sogar, selbst:* सावमर्दं यद्वाक्यमथ वा हितमुच्यते। नाभिनन्देत तद्राजा मानार्थी मानवर्जितम्॥ *sagt man ihm dagegen, was ihn unangenehm berührt und seine Ehre verletzt, und wäre dieses sogar heilsam, so findet der Fürst, wenn er auf Ehre hält, keinen Gefallen daran*, R. ed. Bomb. 3,40,11. अथ वा = यद्यपि Schol. Kern schlägt vor अथ वाहितम् zu schreiben und zu übersetzen: *eine Rede aber, welche frech, feindselig und unehrerbietig ist, soll ein Fürst, wenn er auf seine Ehre hält, nicht gutmüthig aufnehmen (dulden).*

अथर्य, in derselben Formel steht अथर्व TBr. 1,1,10,2. Darunter wird *das südliche Feuer* verstanden; vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 357,10.12.

अथर्वाण 2) Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,2.

अथर्वन् 1) *b*) Z. 6 lies 1,83,5 st. 1,83,15; Sp. 119, Z. 4 lies 104 st. 105; Z. 18 lies 11,6,13 st. 11,8,13; Z. 20 lies 4,37,1 st. 4,37,7; Z. 28 lies 11,6,16 st. 9,8,16.

अथर्ववेदिन् m. *ein Kenner —, ein Lehrer des* Atharvaveda Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,18.

अथर्वशिरस् auch MBh. 3,17066. 13,4298.

अथर्वशीर्ष m. = अथर्वशिरस् MBh. 13,1205.

1. अद् Z. 7 lies 3,35,7 st. 3,65,7.

— अपि *abfressen* Çat. Br. 14,1,1,8. — caus. *mehr zu fressen geben* Ait. Br. 5,27.

— नि vgl. न्याद.

— प्रति *dagegen* d. h. *zur Vergeltung* oder *Ausgleichung essen* Çat. Br. 12,9,1,1. Pańkav. Br. 16,6,11.

अद; in allen angeführten compp. (vgl. noch परपिण्डाद, पलाद, पृष्ठमांसाद, मांसाद) nimmt Benfey आद an, was aber eher nom. act. wäre; vgl. न्याद.

अदक्षिणसत्त्र Z. 2 lies Sattra.

अदत्त *nicht gegeben* heisst ein Geschenk, *welches wieder zurückgenommen werden kann*, Mit. 239,7.10. fg.

अदन vgl. पृष्ठमांसादन, फलादन, मृगादन.

अदत्क TS. 2,6,8,5. 7,5,12,1.

2. अदर्शन, अदर्शनाद्ग्रामात् *auf einem vom Dorf aus unsichtbarem Platze* (अदर्शनात् = अदर्शने) Kâtj. Çr. 21,3,18.

अदर्शनपथ lies m. st. n.

2. अदस् Sp. 125, Z. 6 lies 12,1,55 st. 12,1,15.

अदॅस्त (3. अ + दस्त von दस्) adj. *nicht abnehmend, unerschöpft, unversieglich* TBr. 3,2,2,12. प्राणाः Kâth. 27,5. वाच् Taitt. Âr. 4,1,2.

अदायादी Çat. Br. 11,5,2,1. f. ई TS. 6,5,8,2.

अदारसृत् (3. अ + 1. दार - सृत्) bedeutet *nicht in eine Spalte gerathend.* n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 15,3,7; vgl. आदारसृत्.

1. अदिति Z. 1 streiche «von दा, ददाति» und vgl. 2. दिति.

अदितिवन (2. अ° + वन) n. N. pr. eines *Waldes* Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 8.

अदितीश्वरतीर्थ (2. अदिति - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,7.

अदीक्षितायन (अदीक्षित + अ°) n. Bez. *bestimmter Opfer* Weber, Nax. 2,328.

अदीॅन 1) VS. 36,24.

अदुःखनवमी (अ° + न°) f. Bez. *des 9ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,15.

अदुॅष्कृत् (3. अ° + दु°) adj. *nicht übelthuend* ṚV. 3,33,13.

अदुष्टत्व lies 24 st. 22.

अदृप् Spr. 4736.

अदृश्याञ्जन (अदृश्य + 2. अ°) n. *eine unsichtbar machende Salbe* Spr. 5217.

अदृश्यीकरण (von अदृश्य + 1. कर्) n. *ein Mittel sich unsichtbar zu machen* Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,7; vgl. अदृश्यकरण u. अदृश्य.

अदृष्ट 1) *c*) *ungesehen, unsichtbar* so v. a. *übernatürlich* in den zwei ersten Stellen. In Verbindung mit फल *nicht vor Augen liegend* so v. a. *sich erst später* (nach dem Tode) *zeigend, eine höhere sittliche Bedeutung habend:* प्रथमा धर्मपत्नी च द्वितीया रतिवर्धिनी। दृष्टमेव फलं तत्र नादृष्टमुपजायते॥ Daksha 4,14. Als n. *moralisches Verdienst:* यम् (sc. अर्थम्, vgl. Gor. 1,24) अधिकृत्य प्रवर्तन्ते पुरुषास्तत्प्रयोजनम् तद्द्विविधं दृष्टादृष्टभेदात् Sarvadarçanas. 113,15. fg. Kusum. 3,4. 9,4. Kaṇ. 6,2,1.2.

अदृष्टनर = अदृष्टपुरुष Kâm. Nîtis. 9,3.

अदृष्टपुरुष (अ° + पु°) adj. (संधि *ein Bündniss*) *das ohne Mittelspersonen abgeschlossen wird* Spr. 4137.

अदेव 1) *b*) Sp. 130, Z. 3 lies 2,41 st. 4,41. — 2) = असुर Bhâg. P. 3,20,23.

अदैव, नह्यदैवं कृतं किंचिन्नराणामिह विद्यते N. 13,18 schlechte Lesart für अदैवकृतं *was nicht das Schicksal gemacht hat*, wie beide Ausgg. des MBh. 3,2571 lesen.

अदोमद Z. 1 lies दोमन् st. दोम; Z. 2 lies 6,63,1 st. 7,63,1.

अदोमध Z. 1 lies दोमन् st. दोम.

अॅद्गु m. etwa *Rohrstab, Stengel* AV. 1,27,3. Statt *geschmolzene Butter* ist zu lesen *aus Reismehl gebackener Opferkuchen.*

अद्धा Ragh. 13,65. Bhâg. P. 1,6,36. 12,28. Kusum. 65,5. — Vgl. अनद्धा.

अद्धाति Z. 6 lies 11,8,7 st. 11,10,17.

अद्धापुरुष vgl. अनद्धापुरुष.

अद्धाबोधेय vgl. noch Ind. St. 3,265.

अद्भुत 2) *b*) Bhâg. P. 8,13,19.20. — 4) m. Bez. *einer best. künstlichen Schreibart* Verz. d. Oxf. H. 211,*b*,9. — Vgl. भुवनाद्भुत, महाद्भुत.

अद्भुतपुण्य (अ° + पु°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,13. 208,*b*,41.

अद्भुतसागर (अ° + सा°) m. *das Meer der Wunder*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,33. 291,*b*, No. 707.

अद्भुताध्यापक (अद्भुत + अ°) m. *ein Mann, der die über Wunder handelnden Bücher lehrt*, Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,1.

1. अद्य 1) fehlerhaft für आद्य (vgl. jedoch अनद्य); vgl. Spr. 2271.

अद्यकालक s. आद्यकालक.

अद्यतन 1) *am selben Tage geschehend:* श्मशानयानाद्यतनाह्नेषु Suçr. 1,7,18. *heutig, jetzig* Spr. 3684. *jetzt lebend* Râǵa-Tar. 5,100.

अद्यत्व (von 2. अद्य) n. *die Jetztzeit:* अद्यत्वे *heut zu Tage* im Gegens.

zu पुराकल्पे Pat. in Ind. St. 5,163, N. 3.

अद्यश्व (अद्य + श्वस्) n. *das Heute und Morgen* Pańkav. Br. 9,4,19.

अद्याश्वं n. dass. TS. 3,1,2,2.

अद्रि 2) Bez. *der Zahl sieben* (vgl. कुलपर्वत) Weber, Gjot. 101,2.

अद्रिका MBh. 1,2388. fgg.

अद्रिबर्हस् s. u. बर्हस्.

अद्रुहन् so auch SV.; beide Ausgg. des ṚV. dagegen lesen अद्रुहाणो°, was auf अद्रुहाण (3. अ + द्रु°, partic. von 1. द्रुह्) mit derselben Bed. zurückgehen würde.

अद्रोघ lies *arglos, nicht übelwollend* und weiter unten *ohne Gefährde* st. *zuverlässig*. Hiernach ist auch u. अद्रोघवाच् und अद्रोघावित die Uebersetzung zu ändern.

अद्रोह, अद्रोहि मन्त्रिणां व्रतम् Spr. 4495. अद्रोहसमयं कर् *sich verpflichten dem Andern kein Leid anzuthun, Urfehde schwören* Spr. 1378. 3433. 3434 (auch die neuere Ausg. अद्रोहे स°).

अद्वय m. Abkürzung von अद्वयानन्द Hall 6. — n. *Nichtdualismus, Monismus* (in der Philosophie): °स्वरूपकथन Verz. d. Oxf. H. 247, *b*, 2 v. u.

अद्वयतारक (अ° + ता°) N. einer Upanishad Ind. St. 3,325.

अद्वयवादिन् lies अद्वय + वा°.

अद्वयानन्द, vollständig °भगवत्पाद Hall 6. An der angeführten Stelle Vedântas. 1,5 (Allah. No. 2) zugleich adj. *eine Wonne über die monistische Anschauung empfindend.*

अद्विज m. *ein Brahmane, der seiner Kaste verlustig gegangen ist, weil er das heilige Feuer ausgehen liess,* Halâj. 2,249.

अद्वेषस् Z. 4 lies अद्य st. अद्य.

1. अद्वैत n. *Nichtdualismus, Monismus* (in der Philosophie) Wilson, Sel. Works 2,97.

2. अद्वैत 1) adj. Ashtâv. 1,13. Weber, Râmat. Up. 338. — 2) m. Abkürzung von अद्वैतानन्द Wilson, Sel. Works 1,155. 157. 167. 190.

अद्वैतचन्द्रिका (1. अ° + च°) f. Titel zweier Schriften Hall 137. fg.

अद्वैतचिन्तामणि (1. अ° + चि°) m. Titel einer Schrift Hall 79.

अद्वैतज्ञानसर्वस्व (1. अ° - ज्ञान + स°) n. desgl. Hall 111.

अद्वैतदीपिका (1. अ° + दी°) f. desgl. Hall 157. Verz. d. Oxf. H. 227, *a*, 23. °विवरण Hall 158.

अद्वैतमकरन्द (1. अ° + म°) m. desgl. Hall 102. °व्याख्या ebend.

अद्वैतरत्नलक्षण (1. अ° - रत्न + ल°) n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 226, *b*, No. 535.

अद्वैतसिद्धि (1. अ° + सि°) f. desgl. Hall 109. 157. Verz. d. Oxf. H. 226, *b*, No. 555.

अद्वैताचार्य (अद्वैत + आ°) m. N. pr. = अद्वैतानन्द Wilson, Sel. Works 1,154.

अद्वैतानन्द m. 1) *die Wonne über die monistische Anschauung* Verz. d. Oxf. H. 222, *b*, 38. Vgl. अद्वैतपरमानन्दात्मन् Weber, Râmat. Up. 350. — 2) N. pr. Hall 89. 101. Verz. d. Oxf. H. 226, *a*, No. 552. °यति Hall 109. °सरस्वती 96.

अद्वैतामृत (1. अद्वैत + अ°) n. Titel einer Schrift Hall 141.

अधःक्रिया (अधस् + क्रि°) f. *Erniedrigung, Geringschätzung* Kir. 2,47.

अधःखनन (अधस् + ख°) n. *das Untergraben* Spr. 590.

अधःपात (अधस् + पात) m. *ein Fall nach unten* (eig. und übertr.) Spr. 4202.

अधःपातन (अधस् + पा°) n. *das Fällen* (in der Chemie) Verz. d. Oxf. H. 320, *a*, 18.

अधःपाद Pańkat. 165,16 schlechte Lesart für अर्धपाद *der halbe Fuss, Fusspitze.*

अधःप्राक्शायिन् unregelmässige Form für अधःप्राक्शायिन्; vgl. u. प्राञ्चवत.

अधर 1) *d*) *c*) zu vereinigen, die Bed. ist *unterliegend im Process;* vgl. noch Halâj. 2,209. — 2) *b*) nach Vikr. 130 füge hinzu Kumâras. 3,9.

अधरकण्ठ m. *der untere —, hintere Theil der Kehle* AV. Prât. 1,19.

अधराश्च Z. 3 lies 5,22,2 st. 5,22,1.

अधरात् (so zu lesen).

अधरीकर्, अशेषकीर्तिं किल कान्यधेनोर्यशोभिहचैरधरीचकार Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 21.

अधरेण *unterhalb*, mit dem ablat.: द्वौ चास्य पिण्डावधरेण कण्ठात् MBh. 3,10053.

अधरेय zu streichen und u. 3. अय zu vergleichen.

अधरोत्तर P. 2,4,12. 1) *a*) *unterliegend und gewinnend* (im Process, im Streit): राज्ञः समक्षमेवावयोरधरोत्तरयोर्व्यक्तिर्भविष्यति *wer von uns Recht und wer Unrecht hat* Mâlav. 10,12.

अधरोष्ठ n. *Unterlippe* AV. Prât. 1,25. — Vgl. ओष्ठ.

अधर्म 1) füge noch *Schuld* hinzu. Sp. 140, Z. 4 ist अधर्मज्ञ M. 8,59 zu streichen, da dieses in 3. अ + ध°zu zerlegen ist. अधर्म personificirt Wilson, Sel. Works 1,246.

अधःशायिन् (अधस् + शा°) adj. *auf dem Erdboden schlafend* Âçv. Gṛhj. 1,8,10.

अधस् 1) *a*) Z. 6 schalte Çâṅkh. Gṛhj. 1,7,6. Pâr. Gṛhj. 1,9,8. vor M. 11,224. ein. — *b*) अधः कृतस्यापि तनूनपातो नाधः शिखा याति कदाचिदेव Spr. 591. तपः शरीरैः कठिनैरुपार्जितं तपस्विनां दूरमधश्चकार सः so v. a. *übertreffen* Kumâras. 5,29. — 2) *b*) ज्ञातिर्यातु रसातलं गुणगणास्तस्याप्यधो गच्छताम् Spr. 965. — *c*) Weber, Râmat. Up. 300. 321.

अधस्तन *vorangehend* (in einem Buche) Schol. zu VS. Prât. 1,85. 4, 131. 173. 178. 194.

1. अधि 1) adv. *in hohem Grade* (= अधिकम् Schol.): अधि पुण्यजनस्त्रीणां मुकुरून्मथयन्मनः Bhâg. P. 4,6,30. — 2) *a*) α) पाथोनिधिमधि पाथो वितरसि पाथोद Spr. 4528. *in*: ज्ञातो ऽयं मधुरामधि (vgl. अधिवेश्म) Hariv. 3883 (die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart). Z. 4 ist ज्ञायेत st. ज्ञायते zu lesen. — *c*) α) योजनादधि so v. a. *ein Jogana in der Höhe* MBh. 2,619 (योजनान्त्रधि die neuere Ausg.). — γ) Z. 5 lies 11, 8,1 st. 11,10,1. — δ) घनाद्घनः प्रभवति शैलादधि (Conj. für अभि) नदी यथा Spr. 4390. आलुरादधि संभूता धर्मात् MBh. 13,2476. — ε) das letzte Beispiel gehört zu *d*) γ). — *d*) α) सहस्रे ऽधि *über tausend* Çat. Br. 4, 5,8,14. — *e*) mit genet. *nach* (zeitlich): जन्मनो ऽग्रे ऽधि *vor und nach der Geburt* Ait. Up. 4,3. — *f*) am Ende eines comp. *über* (der Zahl nach): सहस्राधिफलोदय Bhâg. P. 7,14,33. सहस्रगुणमधिकस्य फलस्य उदयो यस्मात्स Schol.

अधिक 1) *d*) अहो विषादप्यधिकाः स्त्रियः रत्नविमानिताः *schlimmer als Gift* Kathâs. 49,153. उदारचरितात्त्यागी याचितः कृपणो ऽधिकः *ein*

*Geizhals, der um eine Gabe angesprochen wird, ist freigebiger als ein edel handelnder Mann* Spr. 3785. — 2) *b)* Sâh. D. 723 nach der neuen Ausg.; Beispiel Spr. 3933. — Vgl. अभ्यधिक, उपाधिक.

अधिकमास Weber, Jyot. 47. 65. 92. 93. 109.

अधिकरण 1) सर्वदेशान्तराभिज्ञः सर्वशास्त्रविशारदः । लेखकः कथितो राज्ञः सर्वाधिकरणेषु वै ॥ so v. a. *für alle Angelegenheiten* Spr. 3209. किमधिकरणाः (adj. comp.) सन्तु च शुचः *und worauf soll die Trauer bezogen werden?* 2351. — 5) Daçak. in Benf. Chr. 180,20.

अधिकरणचन्द्रिका (अ° + च°) f. Titel einer Schrift Hall 184.

अधिकरणमाला (अ° + मा°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 291,*b*, No. 707.

अधिकरणरत्नमाला (अ° + र°) f. desgl. ebend. 252,*a*,14. Hall 183. 186.

अधिकष्ट (1. अ° + कष्ट) n. *grosses Elend, grosser Jammer* Bhâg. P. 5,12,7.

अधिकाधिक (अधिक + अ°) adj. *immer mehr und mehr:* °वाञ्छा Spr. 1088. Râga-Tar. 5,264.

अधिकार 1) Z. 3 lies अविश्रामो. — 4) किमिहास्ति यतेस्तवाधिकारः *was hast du hier zu schaffen?* Verz. d. Oxf. H. 260, *a*, N., Z. 1. — Vgl. noch Burnouf in Lot. de la b. l. 312. fg.

अधिकारपुरुष (अ° + पु°) m. *ein Beamter* Ragh. 5,63. अधिकारिपुरुष ed. Calc.

अधिकारिता (von अधिकारिन्) f. *Oberaufsicht über* (loc.): आकरेषु Jâgn. 3,242.

अधिकारित्व (wie eben) n. dass.: गञ्जाधि° Râga-Tar. 5,470.

अधिकारिन् 1) *a)* अधिकारिपुरुष *ein Beamter* Ragh. ed. Calc. 5,63. प्रतीहाराधि° Kathâs. 23,57. गञ्जाधि° Râga-Tar. 5,470. Vgl. धर्माधि°. — *b) c)* (identisch) Weber, Râmat. Up. 287. 329. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*, 22. *b*,11. 272,*b*, No. 644. 277,*a*, 2 v. u.

अधिकृत 2) Ragh. 7,26. — Vgl. auch u. 1. कर् mit अधि.

अधिकोक्ति (अधिक + उ°) f. *ein Ueberfluss an Worten:* किमधिकोक्तिभिः (= किं बहुना) *wozu die vielen Worte?* so v. a. *um es kurz zu sagen* Kathâs. 17,167.

अधिकोद्देचित (अधिक + उ°) wohl Bez. *eines best. Gesangstückes* Râga-Tar. 5,365.

अधिक्षेप *Hohn, Spott:* अधिक्षेपापमानादेः प्रयुक्तस्य परेण यत् । प्राणात्यये ऽप्यसहनं तत्तेजः समुदाहृतम् ॥ Sâh. D. 95. Daçar. 2,12. मानक्षतिमधिक्षेपैर्वैरिणां व्यधितान्वहम् Râga-Tar. 5,234. °वचन Daçak. in Benf. Chr. 184,16. स ते प्रज्ञाधिक्षेपः (स्यात्) *das hiesse sich über deinen Verstand lustig machen* 188,8. साधिक्षेपं वचः MBh. 1,8116.

अधिग s. दुरधिग.

अधिगन्तव्य *zu erreichen, zu ergründen:* ऋषीणां च नदीनां च कुलानां च महात्मनाम् । प्रभवो नाधिगन्तव्यः स्त्रीणां दुश्चरितस्य च ॥ Spr. 3817. *zu studiren* M. 2,165.

अधिगम 2) Kumâras. 5,59. Ragh. 8,17. 18,49. Râga-Tar. 5,45. विरहाधिगम *das Erfahren, — Erleiden* Çiç. 9,17. — Vgl. दुरधिगम.

अधिगम्य *zu studiren* MBh. 1,3839.

अधिगव Z. 3 lies 9,6,39 st. 9,8,9.

अधिगोप्तर् (von गुप् mit अधि) nom. ag. *Hüter;* s. धनाधि°.

अधिचङ्क्रम lies 11,9,16 st. 11,11,16.

अधिचर (von चर् mit अधि) adj. *überschüssig* Çâñkh. Br. 19,2.

अधिजानु (अ° + जानु) adv. *auf das Knie:* बाहुमुपधाय Çiç. 9,54.

अधिज्य, °धन्वन् Kauç. 75. Çat. Br. 9,1,1,6. Çâñkh. Çr. 14,22,20. Z. 3 lies 4,4,7 st. 4,7,4.

अधिदण्डनेतर् s. u. दण्डनेतर्.

अधिदेव vgl. देवाधिदेव.

अधिदेवता, चन्द्रस्य Kathâs. 7,61. क्षेमपीठाधि° Ragh. 4,84. हास्यरसाधि° Mallin. zu Kumâras. 7,95.

अधिदेवन TS. 3,4,8,2.

अधिदैव Weber, Râmat. Up. 350. Das Verhältniss von अधिदैव (अधिदैवत), अधिभूत und अध्यात्म ist Folgendes: अध्यात्म ist *die Seele —, der Agens einer Thätigkeit,* अधिभूत *das Gebiet* oder *Object des Agens,* अधिदैव oder अधिदैवत *die den Agens leitende Gottheit;* so sind z. B. वाच्, *die Füsse* und *der penis* das अध्यात्मन् in Bezug auf das वक्तव्य, गन्तव्य und आनन्दयितव्य, welche das अधिभूत sind, Pṛthvî, Vishṇu und Pragâpati das अधिदैव, Tattvas. 27.

अधिदैवत MBh. 13,1054. मीमांसाकृद्याधिदैवतेन कुमारिलस्वामिना Prab. 110,6. Vgl. u. अधिदैव.

अधिनाथ *Oberherr:* रक्षोऽधि° = रावण Prab. 78,4. — Vgl. जनाधि°, प्राणाधि°.

अधिपति 1) mit gen. und loc. P. 2,3,39.

अधिपूरुष m. = अधिपुरुष = विराज् = मनुः स्वायंभुवः Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,7.

अधिपौरुष (1. अ° + पौ°) n. *die höchste Manneskraft* MBh. 13,1054.

अधिप्लवन (von प्लु mit अधि) n. *das Hinüberspringen:* पाथोधि° Sâh. D. 40.

अधिफाणित (1. अ° + फा°) *übergossen mit verdicktem Zuckerrohrsaft* MBh. 13,3277.

अधिबल (1. अधि + बल) n. 1) *das Ueberbieten* (Rede durch Rede) Daçar. 3,16. Pratâpar. 23,*b*,4. 39,*a*,1. Sâh. D. 526. — 2) in der Dramatik *das Anführen —, das hinter-das-Licht-Führen Jmdes durch Verkleidung* Daçar. 1,37. Pratâpar. 21,*b*,9; vgl. अभिबल.

अधिबाधितर् (von 1. बाध् mit अधि) nom. ag. *Belästiger, Quäler:* सर्वदेवाधि° Hariv. 6792, v. l. für अभिबाधितर्.

अधिबुभूषु (vom desid. von 1. भू mit अधि) adj. *der die Oberhand bekommen will* Âçv. Çr. 9,5,11.

अधिभूत MBh. 13,1054. Weber, Râmat. Up. 350. Vgl. u. अधिदैव.

अधिमन्थ vgl. अभिमन्थ.

अधिमात्रकारुणिक (अ° = अतिमात्र + का°) m. N. pr. eines Mahâbrahman Lot. de la b. l. 103.

अधिमासक m. = अधिमास Weber, Jyot. 95. 96. 98. Nax. 2,336.

अधिमुक्ति vgl. Lot. de la b. l. 337. fgg. 374. °चर्य *respectueux, pieux, dévot* Kow. Mong. Wört. 1136.

अधिमोक्ष m. *Neigung* Vyutp. 58.

1. अधियज्ञ MBh. 13,1055.

2. अधियज्ञ, संभाराः MBh. 2,1233.

अधिरथ 1) *a)* adj. *auf dem Wagen stehend, zu Wagen seiend;* m. *Kämpfer zu Wagen* (nicht gerade *Wagenlenker*) Bhâg. P. 3,1,40. R. 5, 82,20. — *b)* MBh. 1,2775 (°रथि ed. Calc.). 3,17153. fgg. N. pr. eines

Sohnes des Kaitra, Grosssohnes des Mondes, Verz. d. Oxf. H. 25,b,2. — 3) adj. *durch einen Wagen vermehrt* ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,14,16. PÂR. GṚHJ. 1,9,5.

अधिरथि m. MBH. 1,2775 fehlerhaft für अधिरथ 1) b), wie die ed. Bomb. liest.

अधिरथीय (von अधिरथ); कुत्सस्याधिरथीयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,214,a.

अधिराज Z. 3 lies 9,10,24 st. 9,15,24.

अधिराजता f. *die Würde eines Oberkönigs über* (gen.) KATHÂS. 25,12.

अधिराज्य 1) विद्याधराधि° KATHÂS. 26,104. — Vgl. आधिराज्य.

अधिरोपण, शूला° KATHÂS. 24,95.

अधिरोहण 1) पृष्ठे KATHÂS. 26,75. चिताधि° RAGH. 8,56.

अधिलोक (1. अ° + लोक) m. *die höchste Welt* MBH. 13,1065.

अधिवङ्ग (1. अ° + वङ्ग) n. N. pr. eines Waldes MBH. 3,8093.

अधिवत्सर (1. अ° + व°) m. Bez. *des Jupiterjahres von 361 Tagen* WEBER, Nax. 2,281, N. 1, Z. 1 v. u.

अधिवपन (von वप् mit अधि) n. *das Zudecken* Z. d. d. m. G. IX, LXIV.

अधिवसति (von वस्, वसति mit अधि) f. *Wohnstätte, Wohnung* SÂH. D. 43,11.

अधिवाद (von वद् mit अधि) m. *ein Angriff in Worten* KÂṬH. 19,12 in Ind. St. 3,478.

1. अधिवास 2) मनुजेन्द्राधि° HARIV. 6369. कार्यस्याधिवासं ते तत्र गत्वा 6371. पतत्रिणाम् R. 2,93,17. मुक्तानाम् *der Erlösten* und zugleich *der Perlen* Spr. 739. सिद्धानाम् KATHÂS. 22,46. — Vgl. अधीवास.

3. अधिवास *Wohlgeruch*: (स्रजम्) अहरत्किल तस्य वेगवानधिवासस्पृहयेव मारुतः RAGH. 8,34. वस्त्रमापस्तिलान्भूमिं गन्धो वासयते यथा। पुष्पाणामधिवासेन MBH. 3,24. (गुणदोषान्) शुभाशुभाधिवासेन (*Geruch überh.*) संसर्गः कुरुते यथा 28. वातैः प्रफुल्लासहकारकृताधिवासैः *wohlriechend gemacht* ṚT. 6,32.

अधिवासन als Erkl. von भावना (sonst = वासना) MED. n. 101. Die Stelle Verz. d. B. H. No. 897 gehört schwerlich hierher; auch steht die Form des Wortes nicht sicher.

अधिवासन (vom caus. von वस्, वसति mit अधि) n. Bez. *bestimmter mit Götterstatuen vorgenommener Cerimonien* Verz. d. Oxf. H. 32,b,27. 43,a,4. VARÂH. BṚH. S. 60,22. °मण्डप *die Festhütte, in der diese Cerimonien vor sich gehen* 4.

अधिवासना f. *das Willfahren* LALIT. ed. Calc. 6,11.

1. अधिवासिन् (von वस्, वसति) adj. *wohnend*; s. लोयाधिवासिनी.

2. अधिवासिन् (von 3. अधिवास) adj. *von Wohlgeruch erfüllt*; davon nom. abstr. °वासिता (Conj. für °वासता) Spr. 4126.

अधिविज्ञान (1. अ° + वि°) n. *das höchste Wissen* MBH. 13,1055.

अधिवृक्षसूर्यं (1. अधि - वृक्ष + सूर्ये, loc. von सूर्य) *wenn die Wipfel der Bäume von der Sonne beschienen werden* TBR. 2,2,6,4.

अधिवेदन (von विद् mit अधि) n. *das Eingehen einer zweiten Ehe bei Lebzeiten der ersten Frau*; vgl. आधिवेदनिक.

अधिवेश्म (1. अ° + वेश्मन्) adv. *im Hause* ÇIÇ. 9,78.

अधिश्रयण 1) SÂH. D. 10,17. — Statt श्रि ist hier und unter अधिश्रयितवै श्री zu lesen. — Vgl. अवश्रयण.

अधिश्री (1. अ° + श्री) adj. *mit Herrlichkeit reich ausgestattet* RAGH. 7,26. KUMÂRAS. 5,53.

अधिषवण्य (von अधिषवण) adj. *zur Presse gehörig*; m. du. *die beiden Theile der Soma-Presse* ṚV. 1,28,2.

अधिष्ठातर् 1) TATTVAS. 32. — Beiw. Çiva's MBH. 13,1040.

अधिष्ठातृत्व n. nom. abstr. von अधिष्ठातर् *Aufseher, Wächter* KAP. 1,97.

अधिष्ठान 1) füge noch *Unterlage, Grundlage, Basis* hinzu. अधिष्ठानं गिरेरस्य भवान्भवितुमर्हति (sagt man zum Schildkrötenkönig) MBH. 1, 1122. छिन्नमूले ह्यधिष्ठाने सर्वे तज्जीविनो हताः *wenn demjenigen, auf dem Alles ruht, die Wurzeln abgeschnitten werden*, 5528 = 12, 5256. पापानां विद्ध्यधिष्ठानं लोभमेव 13,18758. KAP. 1,142. 2,23, 3,11. — 3) eig. *Residenz*: पुराणाधि° RÂGA-TAR. 5,266. — 4) स्वधिष्ठान (रथ) MBH. 5, 7101. = सुचक्र Schol. — 5) *das Verweilen an einem Platze*: अन° *Abwesenheit* Spr. 3535. — 6) *das Betreten* (eines Platzes): भूम्यनधि° (v. l. भूम्यनभि°) KÂTJ. ÇR. 15,8,29. — 7) सर्वाधिष्ठानसन्मात्र WEBER, RÂMAT. 338 übersetzt unser Freund durch *in allen Zuständen alleinig wesenhaft*, was schwerlich richtig sein kann. — 8) *Segen* Lot. de la b. l. 363.

अधिष्ठानवत् (von अधिष्ठान) adj. *auf fester Grundlage ruhend*: लक्ष्मी MBH. 1,8055.

अधिष्ठेय (von स्था mit अधि) adj. *zu beherrschen*: नाभूमिपतिना भूमिरधिष्ठेया कथं च न MBH. 13,3117. *was das Gebiet des* अधिष्ठातर् *bildet* Schol. zu KAP. 1,142.

अधिसामकृष्ण m. N. pr. eines Fürsten VP. 461, N. 6. अधिसीमकृष्ण und अधिसोमकृष्ण Verz. d. Oxf. H. 40,b,6, असीमकृष्ण VP. 461.

अधिसेनापति (1. अ° + से°) m. *Oberheerführer* MBH. 2,1065.

अधिसोमकृष्ण s. u. अधिसामकृष्ण.

अधिस्पर्श m. *unvollständige Aussprache gewisser Laute* AV. PRÂT. 1,9. 2,24. Vgl. WHITNEY daselbst.

अधिहस्ति (1. अ° + हस्तिन्) adv. *auf einem Elephanten*: यान्तम् RAGH. 18,38.

अधीकार *Befähigung*: सखा वैश्रवणस्यासीन्मणिमान्नाम राक्षसः। अदर्शयदधीकारं पौरुषं च महाबलः॥ MBH. 3,11720. = स्वाम्य Schol.

अधीति 2) *das Studiren, Studium* TAITT. ÂR. in Ind. St. 1,74.

अधीतिन् ÇIKSHÂ 44, *mit dem Studium der heiligen Schriften beschäftigt* KUMÂRAS. 5,16.

अधीन *auf Etwas gelegen, befindlich auf*: तमपि कुरुते क्रोडाधीनम् *nimmt auf seinen Schooss* Spr. 2763. येनाबद्धेनोपनयेताचार्याधीनं तम् *dem Lehrer gehörig* ÇÂÑKH. GṚHJ. 2,1. अनधीन *unabhängig* TRIK. 3,3,317. — Vgl. आधीन.

अधीर 1) d) lies 11,9,22 st. 11,11,22. — 2) b) vgl. SÂH. D. 102. fgg.

अधीवास m. = 1. अधिवास 2) MBH. 13,5212. 5257.

अधीश, सरिताम् d. i. *das Meer* ÇIÇ. 9,38. सर्वविद्याधराधीश KATHÂS. 19,7. BHÂG. P. 2,6,43. अलपटलाधीश RÂGA-TAR. 5,300. — Vgl. त्र्यधीश.

अधीशितर् (1. अधि + ई°) m. *Gebieter* so v. a. *Gatte, der Liebste* H. an. 3,217. MED. n. 69.

अधृत 1) *nicht auf der Stelle —, nicht ruhig bleibend*: अश्व ÇAT. BR. 13,3,3,5. von einem Baume, der seine Blätter *bewegt* KÂṬH. 44,6.

अधोऽक्षज MBH. 13,659. RAGH. 10,34.

अधोऽक्षेण = अधोऽक्षम् Âçv. Çr. 8,13,25.

अधोगत (अधस् + गत) adj. *nach unten gegangen; untergegangen* und zugleich *sich verneigend* Spr. 4245.

अधोगमन (अधस् + ग°) n. *das Hinuntergehen* Râǵa-Tar. 5,310. *Senkung* Schol. zu VS. Prât. 1,31. 109.

अधोजानु streiche Çat. Br. 13,8,3,12 und lies Kâtj. Çr. 21,4,18.

अधोजिह्विका Hâr. 129.

अधोदृष्टि (अधस् + दृ°) f. *der Blick nach unten, — zur Erde* (bei den Thieren) Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,33.

अधोनयन (अधस् + न°) n. *das Herunterbringen:* अभ्यवहरणं काण्ठादधोनयनम् Mit. III, 59,*b*,7.

अधोनिलय (अधस् + नि°) m. *Unterwelt, Hölle* Spr. 2338.

अधोपहास lies *ein Spiel in den unteren Regionen* d. i. *Beischlaf.*

अधोवायु Schol. zu Kâtj. Çr. 1,8,28.

अधोऽवेक्षिन् (अधस् + अ°) adj. *nach unten —, zur Erde blickend* Spr. 373.

अध्यक्ष 1) Bhâshâp. 48. अनध्यक्ष ebend. — 2) *b*) Z. 3 lies 1,31,1 st. 1,30,r. Vgl. अश्वाध्यक्ष, कोशा°, गजा°, द्यूता°, सूदा°, आध्यक्ष्य. — Sp. 137, Z. 11 lies *c*) st. *b*). — 3) n. *Wahrnehmung* Bhâshâp. 56. 149. — 4) अध्यक्षम् adv. *vor den Augen:* गुरूणाम् *in Gegenwart von* Prab. 104, 16. समक्षम् v. l.

अध्यग्रेण (1. अधि + अ°, instr. von अग्र) adv. *in die Nähe von, dicht zu — hin:* तस्यै ह्यध्यग्रेण वत्राज Çat. Br. 11,5,1,4.

अध्यर्ध adj. (f. आ) Schol. zu VS. Prât. 1, 78. Âçv. Çr. 1, 2, 20. °कारम् absol. 19.

अध्यर्धेड (अध्यर्ध + इडा) adj.: °र्धेडं सोमसाम N. eines Sâman Ind. St. 3, 202, *b*.

अध्यर्हणीय (1. अधि + अ°) adj. *hoch in Ehren zu halten, hoher Ehren werth:* आसन Bhâg. P. 2,9,16. = वरिष्ठ Schol.

अध्यवसान (von सा, स्यति mit अध्यव) n. *das Sichüberzeugen, Ueberzeugung, Gewinnung einer bestimmten Ansicht;* hierher die u. अध्यवसाय stehende Stelle वाक्यार्थविचारणाध्यवसाननिर्वृत्ता (so wird gelesen) हि ब्रह्मावगतिः Çaṅk. zu Brahma-S. in Wind. Sancara 108. Sâh. D. 16 (*introsusception* Ballant.). लक्षणा साध्यवसाना (13,18) oder साध्यवसानिका (13,2) *eine elliptische Ausdrucksweise, die leicht verstanden wird;* z. B. श्वेतो (d. i. अश्वः) धावति, कुन्ताः (d. i. कुन्तधारिपुरुषाः) प्रविशन्ति, कलिङ्गः (d. i. पुरुषः) युध्यति u. s. w.

अध्यवसाय = अध्यवसान Sâṁkhjak. 5. 23 (= Kap. 2,13). सो ऽध्यवसायो गवादिषु द्रव्येषु यस्मात्प्रतिपत्तिः। एवमेतन्नान्यथा Tattvas. 5. Sâh. D. 693. Kuvalaj. 58,*b*. Vop. 25,17. 23. लक्षणा साध्यवसाया (vgl. u. अध्यवसान) Pratâpar. 9,*b*,1. °भीरु *der sich scheut zu einer bestimmten Meinung, zu einem bestimmten Entschluss zu gelangen* Hit. I, 163 (Spr. 1502). Pańkat. III, 261 (Spr. 3476). 60,6. Die Stelle वाक्यार्थविचारणा° ist zu streichen; vgl. u. अध्यवसान. Am Schluss ist zu lesen संभावनमतिस्त्वध्यवसायः.

अध्यवसायिन् (wie eben) adj. *sich zu Etwas entschliessend, unternehmend:* साहसाध्यव° Spr. 3422.

अध्यवसिति (wie eben) f. = अध्यवसान; s. मिथ्या°.

अध्याण्डा Çâṅkh. Grhj. 1,19,1. = पर्णफलिनी Schol.

1. अध्यात्म vgl. oben u. अधिदैव.

2. अध्यात्म Nir. 2,20.

अध्यात्मचिन्तामणि m. Titel einer Schrift Hall 112. °टीका ebend.

अध्यात्मप्रदीपिका f. desgl. Hall 125.

अध्यात्ममीमांसा f. desgl. Hall 119.

अध्यात्मविद्योपदेशविधि m. desgl. Hall 105.

अध्यात्मसुधातरंगिणी f. desgl. Hall 204.

अध्यापक s. बाला°.

अध्याय Z. 2 v. u. पञ्चाध्यायी ist subst. und bedeutet *eine aus fünf* Adhj. *bestehende Sammlung.*

अध्यायिन्, अनध्यायिन् *nicht studirend* Spr. 5033. — Vgl. मृषाध्यायिन्.

अध्यारोपण f. *Uebertragung* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 155.

अध्यास 3) *Uebertragung,* insbes. *eine unrichtige* Kap. 1,153. Verz. d. Oxf. H. 230,*a*,8. 10. Prab. 71,2. Çaṅk. zu Brahmas. S. 12. fgg. — 4) अध्यासे MBh. 13,867 fehlerhaft für अभ्यासे (अभ्याशे), wie die ed. Bomb. (अभ्याशे) hat.

अध्यासन n. *Sitz, Aufenthaltsort* Bhâg. P. 1,19,20.

अध्यासभाष्य (अ° + भा°) n. Titel einer Schrift: °व्याख्या Verz. d. Oxf. H. 178,*a*,34.

अध्यासितव्य adj. *zu übernehmen:* अत्रभवतोः — भगवत्या प्राश्निकपदमध्यासितव्यम् Mâlav. 13,14.

अध्यासिन् *bewohnend, Bewohner* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,16.

अध्याहार 2) Kuvalaj. 58,*b*. — 3) *das Aufbürden, Zuschieben:* अमतो दोषस्याध्याहारो ऽभिशापः Durga zu Nir. 7,3.

अध्याहारिणिलिपि f. Bez. einer Art *Schrift* (लिपि) Lalit. ed. Calc. 144,9. मध्याहारिणी Foucaux.

अध्याहार्य adj. *zu ergänzen* Kull. zu M. 1,2.

अध्युषिताश्व VP. 386, N. 24 (अध्यू°). — Vgl. व्युषिताश्व, अभ्युत्थिताश्व.

अध्युष्ट Z. 2 lies भुजग. Das Wort ist, wie Weber richtig erkannt hat, eine verfehlte Rückübersetzung von mâgadh. अड्ढुट्ठ d. i. अर्धचतुर्थ *viertehalb;* vgl. Weber, Bhag. 425.

अध्यूढ 1) *a*) vgl. 1. उह् mit अधि. — 4) अध्यूढ m. *ein Sohn, mit welchem die Frau schon schwanger war, als sie heirathete* (vgl. सहोढ), MBh. 13,2616. 2625. fg. 2638 (überall अध्योढ die ältere, अध्यूढ die neuere Ausg.). अध्यूढजा dass. 2637. Nilak. erklärt: अध्यूढः। यस्य माता गर्भवत्येवोढा तादृशः.

अध्येतव्य *zu studiren, zu lesen* M. 1,103. Schol. zu VS. Prât. 8,32. Kull. zu M. 1,2. Davon nom. abstr. °त्व n. *das studirt-werden-Müssen* Ind. St. 1,75,5.

अध्येय = अध्येतव्य M. 2,71. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,42.

अध्येषणा 1) *Bitte, Aufforderung* Kull. zu M. 1,2.

अध्योढ s. oben u. अध्यूढ.

अध्वग 1) परलोकाध्वग *auf der Wanderung zur anderen Welt befindlich* Spr. 4033. — 2) *a*) *Wanderer, Spaziergänger* (hinzuzufügen) Spr. 2588.

अध्वगत् adj. *einen Weg zurücklegend, wandernd* AV. 13,1,36.

अध्वन् 1) *Weg* so v. a. *Wegemaass, Längenmaass, Länge* Ind. St. 8,

426. 432. fgg. *Reise* so v. a. *die Zeit zur Reise* (vgl. Bed. 2): दुर्मरं पुरुषेणेह मन्ये ह्यधन्यनागते *wenn die Zeit zum Sterben noch nicht gekommen ist* MBh. 14,2364. — Vgl. noch गताधन्.

अधन्य adj. *zur Reise geeignet:* रथ *Reisewagen* Halâj. 2,290. अनधन्य *unbewandert in* (loc.): काव्येषु Spr. 3447.

अधप m. *Wegemeister* 4te Râǵa-Tar. 39. 122. अधपति dass. 17. — Vgl. अधाधिप, मार्गप u. s. w.

अधयस् zu streichen.

अधर् 2) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. ein Sohn Soma's Ind. St. 3,459, 5. v. l. für आधर् Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,5. — 3) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Gaṅgâdvâra Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,29.

अधरतन्त्र (अ° + त°) n. Titel einer Schrift des Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 371,*b*, No. 248.

अधरक्षेत्र (अ° + क्षेत्र) n. bei den Maga's entsprechend dem अग्निक्षेत्र der Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,21.

अधर्यसूत्र n. Titel eines Sûtra Weber, Nax. 2, 341.

अधाधिप m. = अधप 4te Râǵa-Tar. 79.

अधेश m. dass. ebend. 26. 57. 76. 83. 138.

अधान m. = अधन् *Weg, Reise:* °कर्षित: MBh. 3,13397. अधनि ed. Bomb.

2. अन् mit अप Z. 2 lies 11,4,14. 8 st. 11,6,14. 7.

— प्र 4) lies 1, 32, 1 st. 1, 31, 1 und 11,4,10. 7,23 st. 11,6,10. 9,23. — caus.: य: (विष्णु:) प्रजा: प्राणयति Hariv. 14996. यदि प्राणयते वायु: MBh. 12, 6883. प्राणित *am Leben erhalten* Daçak. 96, 5. *beseelt, von Verlangen erfüllt Etwas zu thun* (infin.): तदनु प्राणिता: सर्वे — आसत्त्वाख्यामिषं प्राप्तुं श्येना इव ससंभ्रमा: Râǵa-Tar. 1,364.

— अनुप्र caus. s. अनुप्राणन.

— अभिप्र TBr. 1,2,4,19.

— अभिवि *behauchen:* यानमुराणां ताञ्छुक्रो ऽमृतेनाभिव्यानीत्ते समानन् Kâṭh. 37,14 in Ind. St. 3,466. Çat. Br. 11,5,9,11.

— सम् TBr. 1,4,4,3. 6. Kâṭh. 37,14; s. u. अभिवि.

2. अनँ Çat. Br. 12,3,2,5.

अनाक्षिक (3. अ + अक्षि) adj. *augenlos* TS. 7,5,12,1.

2. अनग्नि *des Feuers ermangelnd, wobei kein Feuer angewandt wird:* विदधे विधिमस्य नैष्ठिकम् — अनग्निम् Ragh. 8,25.

अनग्निक adj. dass.: नष्टं हुतमनग्निकम् *verloren ist das Opfer, das nicht in's Feuer fiel,* Spr. 1480.

अनघ 1) *a)* धर्ता — सप्त दिनानि सप्तवर्षो महीध्रमनघेककरे सलीलम् *auf einer Hand, ohne dass sie Schaden nähme, müde würde* (Schol.) Bhâg. P. 2, 7, 32. — 2) unter den Beinamen Skanda's MBh. 3,14632. — 3) f. आ *a)* pl. N. eines Nakshatra, = मघा Weber, Nax. 2,303. 371; vgl. अघा. — *b)* N. einer neben Sîtâ angerufenen Göttin Gobh. 4,4,23.

अनघाष्टमी Bez. *eines best. achten Tages;* das Kapitel im Purâṇa heisst °व्रत.

2. अनङ्ग 1) oxyt. *gliedlos* TS. 7,5,12,2. — 2) *Geschlechtsliebe:* तल्पे वराङ्गनानङ्गसर्वस्वम् (सारम्) Spr. 2624. अनङ्गद्वादशी und °त्रयोदशी (so ist zu lesen; vgl. Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 22) Bezz. *eines best. zwölften und dreizehnten Tages;* das 83te Kapitel im Purâṇa heisst अनङ्गद्वादशीव्रत. अनङ्गदानव्रत Verz. d. Oxf. H. 41, *a*, 10. — 4) f. आ *a)* N. der Dakshâjaṇî in Bharatâçrama Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 26. — *b)* N. pr. eines Flusses MBh. 6,342, ed. Bomb. (मनिङ्गा ed. Calc.).



अनङ्गपुर (अ° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,28.

अनङ्गभीम (अ° + भीम) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,15.

अनङ्गमेजय zu zerlegen in 3. अ + अङ्गमेजय (s. d.).

अनङ्गरङ्ग (अ° + रङ्ग) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, No. 518.

अनङ्गसेना N. pr. der Gattin Bhartṛhari's LIA. II, 1163.

अनडुद्व्रत (अनड्वाह् + व्रत) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,222,*a*.

अनडुह् auch in cop. compp.: धेन्वनडुहो: Kâtj. Çr. 7,2,23.

अनड्वाही f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,29.

अनतिक्रमणीय adj. *den man nicht vernachlässigen darf, auf den man Rücksicht zu nehmen hat* MBh. 1,773. — Vgl. u. अतिक्रमणीय.

अनन्त 3) *f) ein best. Fisch,* = कल्लासी Çabdar. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अनन्तगण्य (अ° + ग°) m. N. pr. eines buddhistischen Heiligen Wilson, Sel. Works 2,13. fgg.

अनन्तचतुर्दशी (अ° + च°) f. Bez. *des 14ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdra Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,24. 87,*b*,2; vgl. As. Res. 3,290.

अनन्तता Kâvjâd. 2,120.

अनन्ततीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,22.

अनन्ततृतीया Bez. *eines best. 3ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,3. Im Bhavishjottarap. wird aber 34,*a*,32 आनन्त्यतृतीया st. अनन्त° gelesen.

अनन्तनाथ m. = अनन्त 2) *d)* Verz. d. Oxf. H. 238,*b*, N.

अनन्तनारायण (अ° + ना°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 379,*b*, No. 394.

अनन्तपिङ्गल (अ° + पि°) m. pl. N. pr. eines Volkes R. 4,43,23, v. l.

अनन्तपुरी (अ° + पु°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,19.

अनन्तभट्ट Hall 174 u. s. w. °दीपिका 187.

अनन्तरीय *keinen Zwischenraum habend* (zwischen That und Folge, d. i. *augenblicklich bestraft werdend*), in Verbindung mit *Sünde* so v. a. *Todsünde* Wassiljew 240.

अँनन्तर्हित (3. अ + अन्त°) adj. *durch keinen Zwischenraum u. s. w. getrennt, unmittelbar zusammenhängend, — folgend* Çat. Br. 1,6,3,27. 6,2,2,2. 5,3,5. 7,1,2,23. ज्ञातरूप *nicht mit andern* (Metallen) *versetzt, rein* 14,9,4,25.

अनन्तवीर्य N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 246, *b*, 34. Hall 162.

अनन्तव्रतकथा f. Titel einer Schrift; s. u. गुणिडक.

अनन्तशयन (अ° + श°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 16, *b*, N. 4. 248, *a*, 13. Vârâha-P. 203 (nach Aufrecht). °माहात्म्य Mack. Coll. I, 62. Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,6.

अनन्तानन्द (अनन्त + आ°) m. N. pr. eines Schülers des Râmânanda Wilson, Sel. Works. 1,56. °गिरि N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,8. 251,*b*,32 u. s. w. °रघुनाथपति Hall 134.

अनन्तेश्वर N. pr. eines Heiligthums Wilson, Sel. Works 1,140. 149.

अँनन्ध (3. अ + अन्ध) adj. *nicht blind* TBr. 2,5,4,3.

अनन्यपूर्व adj. m. *früher mit keiner Anderen vermählt* Kumâras. 6,92.

अनन्यमानसा adj. f. *an keinen Andern* (als an den Gatten) *denkend*

KATHÂS. 13,195.

अनन्वय (3. अ + अन्वय) m. Bez. *einer Redefigur, in welcher ein Gegenstand mit sich selbst verglichen wird:* इन्दुरिन्दुरिव श्रीमान् so v. a. *dem Monde kommt nichts Anderes an Schönheit gleich, die Schönheit des Mondes ist einzig in ihrer Art* KUVALAJ. 10,*a* (12,*a*). PRATÂPAR. 78,*a*,2.

अनपग (3. अ + अपग) adj. f. आ *sich nicht fortbewegend, sich von Etwas* oder *Jmd nicht trennend* TS. 2,1,1,2. छायां स्वपुत्रसदृशीं सर्वतो ऽनपगां (नयगां ed. Calc.) सदा। दृश्यसे त्वं च लोके ऽस्मिन् MBH. 12,12644.

अनपच्युत Z. 2 lies अनप°; Z. 3 lies विश्वस्यार्थिनः.

अनपस्फुर् lies *nicht ausschlagend.*

अनपाय lies *ohne Hindernisse —, glücklich von Statten gehend.*

अनपायिन् *sich nicht fortbewegend, am Platz verharrend, sich von Jmd nicht trennend, beharrlich, beständig* TBR. 2,5,1,2. KUMÂRAS. 4,31. RAGH. 8,17. 17,46. RÂGA-TAR. 5,42. BHÂG. P. 4,15,3. 6. Davon nom. abstr. अनपायित्व n. KAP. 1,8. Vgl. auch u. अपायिन्.

अनपेक्ष 3) so v. a. *unabhängig* KAN. 1,1,16. Davon nom. abstr. °त्व n. GAIM. 1,5.21. — Vgl. u. अपेक्षा.

अनप्त lies: अनप्तमप्सु — आ सूक्त.

अनभिजित (3. अ + अभि°) adj. *(noch) nicht gewonnen* TS. 5,4,6,4. TBR. 1,7,2,8.

अनभिनीत (3. अ + अभि°) adj. *nicht von Gesten begleitet* SUÇR. 1,13,6.

अनभिम्लात und °म्लान (3. अ + अभि°) adj. *unverwelkt;* °म्लान m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. °म्लात nach der Lesart von UGGVAL. zu UṆÂDIS. 3,86. Vgl. आनभिम्लात, आनभिम्लान.

अनभ्यारूढ Z. 1 lies 11,5,23 st. 11,7,23.

अनमीव Z. 2 v. u. schalte ṚV. vor 10,98,3 ein.

1. अनय (3. अ + नय) m. *unkluges Benehmen, ein dummer Streich* PAÑKAT. I,185 (Spr. 1260). अनये स्थितः (= अनीतिमान् Schol.) MBH. 5,1120. न स वेद नयानयौ Spr. 4758. R. 2,37,28. 5,24,28 (अनयेनाभिसंपन्नमर्थहीनमनुव्रते ed. Bomb. 5,22,31). PAÑKAT. 259,16.

2. अनय (3. अ + अय) m. *Missgeschick, Unglück, Elend* M. 10,95. 102. MBH. 5,6008. इक्ष्वाकूणां कुले — संप्राप्तः सुमहानयम्। अनयो ऽनयसंपन्ने (so ist zu lesen) यत्र ते विकृता मतिः R. 2,12,18. अयानयम् HALÂJ. 1,126.

अनरकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,10.

अनरण्य n. *Nicht-Oede* AIT. BR. 3,31.

अनरुस् Z. 2 lies: ते एवैतदनरुष्करोति यदध्यावानक्ति.

अनर्क MÂRK. P. 16,12. fg. fehlerhaft für अलर्क.

अनर्घ vgl. u. अर्घ.

अनर्घ्य KUMÂRAS. 1,59. VṚDDHA-KÂṆ. 16,10. Spr. 3918 (Conj.).

अनर्घ्यराघव = अनर्घ° Verz. d. Oxf. H. 137,*b*, No. 267. SÂH. D. 128,11.

1. अनर्थ 2) Spr. 3454. fg. अर्थैर्दैरनर्थप्रतिघातिभिः DAÇAK. in BENF. Chr. 181,1. अनुबद्धार्थानर्थसंशयान् 2. °पञ्जर Spr. 1446 (Conj.). °पण्डित *sich auf Unheil verstehend* d. i. *Unheil zu stiften verstehend* (oder zu 2. अनर्थ 3.) 2352.

2. अनर्थ 4) *bedeutungslos* AV. PRÂT. 4,3.

अनर्थक 1) Spr. 3452. fg. — 2) Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,14. — 3) *unglücklich* Spr. 4391.

अनर्थज्ञ (3. अ + अर्थज्ञ) adj. *den Sinn nicht kennend* ÇIKSHÂ in Ind. St. 4,270.

अनर्थत्व zu streichen; vgl. Spr. 87.

अनर्थिन् (3. अ + अर्थिन्) adj. *nicht begehrend, — verlangend;* davon nom. abstr. अनर्थित्व Spr. 87.

अनर्ह adj. *nicht befähigt, nicht im Stande seiend;* davon nom. abstr. °ता VEDÂNTAS. (Allah.) No. 110. अनर्हता BENF. Chr. 215,12.

अनल UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1,108. अनला f. N. pr. eines mythischen Wesens MBH. 1,2632. fg. R. ed. Bomb. 3,14,31. ललना GORR.

अनलानन्द fehlerhaft für अमलानन्द, vgl. HALL 87.

अनलाय् (von अनल) *wie Feuer sich benehmen, thun als wenn man Feuer wäre:* त्वां संतापयता येन (मया) व्यामोहादनलायितम् (impers.) KATHÂS. 56,409.

अनलि vgl. कुनलिन्.

अनवगत (3. अ + अव°) adj. *nicht erlangt* TS. 2,3,1,4.

अनवगाढ (3. अ + अव°) adj. *nicht tief gehend* SUÇR. 1,37,3. 45,12.

अनवग्रह (3. अ + अव°) 1) *kein* Avagraha (Bed. 1.) VS. PRÂT. 3,104. 4,136. 5,24. — 2) Titel einer Schrift (?) Verz. d. Oxf. H. 377,*a*,2 v. u.

अनवग्लायत् Z. 2 lies 4,4,7 st. 4,7,7.

अनवच्छित्ति (3. अ + अ°) f. *Ununterbrochenheit* TBR. 1,3,1,2.

अनवच्छिन्न (3. अ + अव°) adj. *uuunterschieden* JOGAS. 2,31.

अनवच्छेद (3. अ + अव°) m. *das Nichtbestimmtsein:* कालेनानवच्छेदात् *weil ihm keine Zeitbestimmtheit zukommt* JOGAS. 1,26; vgl. u. छिद् mit अव.

अनवतप्तपरिपृच्छा (अ° + प°) f. Titel eines buddhistischen Sûtra WASSILJEW 327.

अनवद्य 1) °कार्य Spr. 1812.

अनवधृत (3. अ + अव°) adj. *nicht feststehend, unbestimmt* ÂÇV. ÇR. 12,4,20. adv. ÇÂÑKH. BR. 16,4.

अनवनामितवैजयन्त (3. अ - अव° + वै°) N. einer buddhistischen Welt Lot. de la b. l. 131.

अनवबोध (3. अ + अव°) m. *das Nichterkennen* TATTVAS. 7.

अनवरुद्ध (3. अ° + अव°) adj. *nicht erlangt* ÇAT. BR. 5,2,2,3.

अनवलोभन Z. 4 streiche यदि नाधीयात्.

अनवस lies अवसा st. अवस.

अनवसित 1) *keinen Halt machend:* अनवसितवर्मारिवलेषु *ungehemmtes Vorwärtsgehen* VARÂH. BṚH. S. 104,35.

अनवस्थ m. Bez. eines der 7 Ullâsa bei den Kaulika Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,41. 92,*a*,1.

अनवस्था 3) lies दशाभाव und streiche das Eingeklammerte.

अनवस्थित 1) *unstät* SUÇR. 1,362,5.

अनवस्थितत्व *Unstätigkeit* JOGAS. 1,30.

अनवस्थिति *kein Stillstand, keine Ruhe* BHÂG. P. 5,14,24.

अनवानम् vgl. u. अगावानम्.

अनशन 2) BHÂG. P. 2,6,20. DAÇAK. in BENF. Chr. 181,9. pl. RÂGA-TAR. 5,428.

अनस् Z. 2 lies दूरादनसा.

अनसूय Z. 3 lies 71 st. 72. m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,13.

अनसूया *das Nichtmurren, Nichtungehaltensein,* insbes. *über das Glück Anderer:* अनसूयया मात्सर्यं जितम् PRAB. 88,8. Spr. 3071. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,12.

अनतूपातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,12.

अनस्तमितक (von अनस्तमित) loc. *vor Sonnenuntergang* Hariv. 7850.

अनस्थि *ein knochenloses Thier:* नास्थ्यनस्थिवधप्रायश्चित्त, Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,22.

अनस्वन्त्, f. अनस्वती *Wagenzug, Heereszug* Pańkav. Br. 14,3,12. wohl auch AV. 10,1,15.

अनक्षत्रजात adj. *an einem unglücklichen Tage geboren* Çâṅkh. Çr. 14,51, 2. 5. Davon nom. abstr. °ता f. 4.

अनह्न AV. Prât. 4,86 fehlerhaft für अमह्न; vgl. Lit.-Centr. 1863, S. 691.

अंशा auch RV. 8,21,13.

2. अनाकाल; da अनाकाल sicher steht und da *Unzeit* auch so v. a. *schlechte Zeit, Zeit der Noth* sein kann, so entscheiden wir uns jetzt für die Lesart अनाकालभृत. Die Stelle ist aus Nârada's Dharmaç.; in der Berliner Hdschr. desselben (13,*a*) steht अनाकाल, eben so in der vollständigen Ausg. der Mit. II, 71,*a*,7 und in Viramitrodaja 126,*a*,9.

अनाकृत *ungewartet:* आरण्या: पशवो ऽनाकृता: प्रजायन्ते Pańkav. Br. 23,13,4. 5.

अनाग adj. f. आ Bhâg. P. 4,5,9.

अनागत 1) °योगिन् *mit dem* (factisch) *noch nicht angekommenen, noch nicht erschienenen Monde in* (theoretische) *Conjunction tretend* Weber, Nax. 1,312; vgl. Varâh. Bṛh. S. 4,7: षडनागतानि (नक्षत्राणि) पौष्णात् (उडुपतिना युज्यन्ते). Es *sind also die* Nakshatra Revatî, Açvinî, Bharaṇî, Kṛttikâ, Rohiṇî *und* Mṛgaçiras. — 2) Gegens. उपगत MBh. 1,1252. अनागते ऽह्नि अ: AK. 3,5,22. — 3) oder *nicht erwähnt.* — 4) *noch nicht erreicht* Weber, Nax. 1,309.

अनागतविधातर् 1) MBh. 12,4889. 4908.

अनाग्नेय (3. अ + आ°) adj. *dem* Agni *nicht zuständig* TBr. 1,3,2,2. 3.

अनाज्ञानस् (3. अ + आ°) adj. *nicht inne werdend* AV. 6,119,3.

अनाज्ञात *unbekannt* Âçv. Gṛhj. 3,11,1. adv. *auf unbekannte —, auf unerklärliche Weise:* यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति *der eine unbekannte langwierige Krankheit hat* TS. 2,4,6,5.

2. अनात्मन् MBh. 5,1299. Spr. 1480.

अनाथपुरी (अ° + पु°) m. N. pr. eines Autors Hall 133.

1. अनादर füge *das Leichtnehmen* hinzu; अनादरात् *ohne Weiteres* Spr. 2763.

2. अनादर Z. 2 lies 2 st. 12.

अनादरवन्त् (von 1. अनादर) adj. *Gleichgiltigkeit zeigend:* वचस् Kâvjâd. 2,140.

अनादराक्षेप (1. अनादर + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dadurch an den Tag legt, dass man sich zu der Sache gleichgiltig stellt,* Kâvjâd. 2,140. Beispiel Spr. 4083.

अनादि Kap. 1,27. 3,62. पुरुष Tattvas. 17.

अनादिवार्त्ता (अ° + वा°) f. *Ueberlieferung* Halâj. 1,147.

अनादेश m. *das Fehlen einer Anweisung, — einer Vorschrift;* s. u. आदेश. adj.: आकूपारमनादेशम् N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*a*.

अनाद्य Z. 2 lies 5,18,3 st. 5,18,2.

अनाद्यनन्त Kathop. 3,15.

अनाधृष्य Z. 4 lies 7,84,1 st. 7,85,1. Hinzuzufügen MBh. 1,4004. 2, 810. 3,1428. 5,7134. R. 2,100,22.

अनानत m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Pârukkhepa (Pârukkhepi) Ind. St. 3,202,*b*.

अनापूयित Z. 2 lies 5 st. 8.

अनाबव lies आब्बयु st. आबव.

अनामय Z. 2 lies 9,8,13 st. 9,13,13.

अनामयत्नु lies *nicht wehthuend, nicht schmerzend;* instr. अनामयता adv. Pańkav. Br. 17,12,1.

अनामा f. = अनामिका *Ringfinger* Halâj. 2,383.

अनामृत s. 1. मर् mit आ und füge TS. 5,3,2,1. 2 hinzu.

1. अनायतन, im ersten Beispiel ist das Wort oxyt.; Z. 3 lies ऽन्यत्राग्नेय°; Z. 4 lies 5,4,18.

2. अनायतन Z. 2 lies 11,3,49 st. 11,4,18.

1. अनायास, °फलद् *ohne Anstrengung* Weber, Râmat. Up. 355. अनायासार्थक Halâj. 4,89. *Unermüdlichkeit* Spr. 3458. 3689. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,43, wo अनायासिश्च zu lesen ist.

अनारभ्यवाद Z. 2 zu streichen und Schol. zu Kâtj. Çr. 1,3,30. 16,1, 1. und Çat. Br. 809,10 zu vergleichen.

अनारम्भाधीत auch Mahîdh. zu VS. 12,94. Schol. zu Kâtj. Çr. 1,1, 30. 7,15. Schol. zu Çat. Br. 9,4,2,27. 11,4,3,19.

अनार्त (3. अ + आर्त) adj. *gesund* Halâj. 2,225, v. l.

अनार्त्ति s. आर्त्ति.

अनालम्भुक (3. अ + आ°) adj. *nicht berührbar* (nach Comm.) TBr. 3, 7,1,9. dafür Kâṭh. 38,18 अनालम्बुका.

अनावया Z. 3 lies ह्लादीवंत: AV. 7,90,3.

अनावरण (3. अ + आवरण) adj. *unverhüllt,* Beiw. des Aethers Madhus. 38. °ज्ञानविशुद्धगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabh. 2. °स्वरमण्डलमधुरनिर्घोषगर्भ desgl. ebend.

अनावर्णिन् N. einer Secte Wilson, Sel. Works 1,40. — Vgl. आवर्णिन्.

अनावर्त्तिन् (3. अ + 1. आ°) adj. *nicht wiederkehrend:* काल Spr. अनावर्ती im 4ten Th.

अनाविल *gesund:* अपत्य Spr. 4019.

अनावृत्ति (3. अ + आ°) f. *Nichtwiederkehr* (zu einem neuen Leben) Bâdar. 4,4,22. Kap. 1,84.

1. अनाव्रस्क vgl. u. आव्रस्क. — 2. अनाव्रस्क Z. 2 lies प्रजापतौ.

अनाशक MBh. 13,2939.

अनाशन R. 2,92,20 fehlerhaft für अनशन, wie die ed. Bomb. hat.

अनाशिन् (3. अ + आशिन्) adj. *Nichts essend;* davon nom. abstr. °शित n. MBh. 3,13447. 13450.

अनाशीर्दा vgl. u. आशीर्दा.

अनाश्रमिन् (3. अ + आ°) adj. *zu keinem* Âçrama *gehörig;* davon nom. abstr. °मित n. Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,3.

अनाश्वंस् *nicht gespeist* TBr. 1,1,4,2.

अनासिक्त TS. 7,5,12,1.

अनाहत 2) Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,34.

अनिकामम् (3. अ + निकाम) adv. *ungern* Çat. Br. 12,3,5,1.

अनिङ्ग AV. Prât. 4,12 und Whitney zu d. St.

अनित (3. अ + इत) adj. *nicht gegangen* Çâṅkh. Br. 1,4. 8,2. 18,10.

अँनिन्द्, lies अँनिन्द्रा (3. अ + नि°) f. — 11,8,22. — m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für अलिन्द् VP. II, 180.

अनिन्द्य m. N. pr. einer Einsiedelei Verz. d. Oxf. H. 60,a,38.

अनिबद्ध *unzusammenhängend:* वचस् Halâj. 1,129.

अनिबाध Z. 1 lies निबाध.

अनिभृष्ट TBr. 2,4,6,12.

अनिमित्त adj. (f. आ) *wofür keine Vorzeichen da sind:* अनिमित्तं कि जीवितम् so v. a. *die Lebensdauer lässt sich ja nicht im Voraus bestimmen* Spr. 3375. so v. a. *uneigennützig:* भागवती भक्तिः Bhâg. P. 3,25,33. अनिमित्ततस् von अनिमित्त n. *das Fehlen einer Ursache.*

2. अनिमिष 2) c) N. eines best. Bâlagraha (*Schlaflosigkeit*) Pâr. Gṛhj. 1,16. — d) N. pr. eines der Söhne des Garuḍa MBh. 5,3595.

अनिमिषदृश् (2. अ° + दृश्) m. *Fisch* Spr. 4603.

2. अनिमेष 1) Kathâs. 24,72. Davon nom. abstr. °ता f. Çiç. 9,11.

अनिरुद्ध 2) d) N. pr. eines Autors Hall 1.6. °वृत्ति 1. °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 291, b, No. 707.

अनिर्घात s. u. निर्घात.

अनिलज (अ° + 1. ज) m. *der Sohn des Windes* d. i. Hanumant Weber, Râmat. Up. 326.

अनिलय s. u. निलय 1.

अनिवृत्ति (3. अ° + नि°) f. *Nichtwiederkehr,* Bez. der 9ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Ǵaina zur Seligkeit führen, Verz. d. Oxf. H. 397,a,12.

अनिशित TS. 4,7,15,1.

-अनिःशस्त lies *nicht abgewiesen.*

अनिषव्य (von 3. अ + इषु) adj. *keinem Geschosse zugänglich;* vgl. इषव्य und निषव्य.

1. अनिष्ट 1) a) °वेष Spr. 3360. neben इष्ट unter den 10 Arten von Tönen MBh. 14,1420. — b) n. °सागर Spr. 2649.

अनिष्टृत *unhemmbar* Ṛv. 8,33,9.

अनिष्पन्नम् vgl. निष्पन्न, निष्पन्नाकर.

अनीजान (3. अ + ई° von यज्) adj. *der nicht geopfert hat* Ait. Br. 3,7.

अनील m. N. pr. eines Schlangendämons: नीलानीलौ MBh. 1,1552.

1. अनीश्वर *nicht Herr über sich:* पुरुषो ऽयमनीश्वरः Spr. 4384. *nicht vermögend, — im Stande seiend* (mit inf.) Ragh. 4,69. Tattvas. 20.

1. अनु 1) a) कामवृत्तो ऽन्वयं लोकः कृत्स्नः समुपवर्तते । यद्वृत्ताः सन्ति राजानस्तद्वृत्ताः सन्ति हि प्रजाः ॥ R. 2,99,9. — d) R. 2,26,9 hat auch die ed. Bomb. richtig पुष्येण st. पुष्यो ऽनु. Hierher kann aber gestellt werden: अतश्चापि तथा दिननिशे ऽप्यनु (ऽप्युत ed. Bomb.) MBh. 12,2383. — 2) a) α) Z. 3 lies 10,14,2. 12 st. 10,14,2. 14; Z. 8 lies स्म, स्मति st. सि. — c) α) दिशो ऽनु भ्रमतः सर्वाः MBh. 4,1721. — f) α) यदुर्ज्येष्ठस्तव सुतो जातस्तमनु तुर्वसुः MBh. 1,3520. तदनु Spr. 1427. — γ) mit dem abl.: धृतराष्ट्रादनु MBh. 14,2060. धन्वन्तरेरनु (könnte auch gen. sein) R. Gorr. 1,46,31. — g) शैत्यं नाम गुणस्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वच्छता Spr. 3020. Z. 2 lies सिञ्चति st. चिञ्चति. — h) Z. 4 schalte Ṛv. vor 1,161,3 ein. यस्त्वां द्वेष्टि स मां द्वेष्टि यस्त्वामनु स मामनु *wer für dich ist, der ist auch für mich* MBh. 3,505.

2. अनु 2) MBh. 1,3488. fg.

अनुक 2) TS. 2,2,8,1. 5,10,1.

अनुकम्पन Kathâs. 25,116.

अनुकम्पनीय adj. *bemitleidenswerth* Kaurap. 21.

अनुकम्पा R. ed. Bomb. 2,109,31 wie Gorr. — Spr. 1891. सानुकम्पम् adv. Daçak. in Benf. Chr. 181,13.

अनुकम्पोक्ति (अनुकम्पा + उ°) f. *Beileidsbezeugung* Spr. 2887.

अनुकम्प्य 2) *derjenige, mit dem man Mitgefühl haben muss, — hat* Trik. 3,3,158. H. an. 2,170. Med. t. 21. आत्मेव हि सो ऽनुकम्प्यः *für den muss* (der Herr) *dasselbe Gefühl haben wie für sich selbst* Spr. 3543.

अनुकर Z. 3 lies करेणानुकरेण.

अनुकरण, वेषभाषानु° Spr. 5037.

अनुकर्मन् (1. अनु + क°) m. N. pr. eines unter den Viçve Devâh aufgeführten göttlichen Wesens MBh. 13,4357.

अनुकर्ष 1) प्रकर्षणाकर्षणाभ्यामनुकर्षविकर्षणैः । आचकर्षतुरन्योन्यम् MBh. 2,915. — 2) MBh. 2,1913. 3,703. — 3) n. in der Stelle अनुकर्षं निष्कर्षं च व्याधिपावकमूर्च्छनम् । सर्वमेव न तत्रासीद्धर्मनित्ये युधिष्ठिरे ॥ MBh. 2,526. Nilak.: अनुकर्षं दारिद्र्यादाज्ञकीयद्रव्यस्यातीवर्षस्य ऋणत्वेन धारणम्. Es ist aber wohl wie 2,1208 zu lesen अवर्षं चातिवर्षं च व्याधि°.

अनुकर्षिन् adj. *nach sich ziehend* Spr. 4902, v. l. für आत्मकर्षिन्.

अनुकामिँन् (von 1. अनुकाम) adj. *begierig* TS. 3,5,6,1.

अनुकामीन *nach seiner Neigung verfahrend;* davon nom. abstr. °ता f. Bhatt. 5,15.

अनुकारिन् *sich richtend nach:* जन्मावध्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः क्वचित् Spr. 4267.

1. अनुकार्य (so zu lesen).

अनुकालम् vgl. Spr. 2076.

अनुकीर्तन *das Hersagen:* राममन्त्रानु° Weber, Râmat. Up. 356 (19). मिथ्यावध्यानु° *eine Aeusserung, dass Jmd ungerechter Weise des Todes schuldig erkannt worden sei,* Kathâs. 25,130.

अनुकूल 1) lies *Abhang* st. *Ufer.* — a) Z. 3 lies 5,14,13 st. 5,14,3. सागरानु° *am Meere gelegen* Prab. 88,2. सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिं नृपेष्वमात्येषु च सर्वसंपदः *gut zu einander stehend* Spr. 3085. भार्या *freundlich, willig* Prasaṅgâbh. 13,b. — b) एकायत्तो ऽनुकूलः स्यात् Pratâpar. 4,b,5. — 3) n. *eine best. rhetorische Figur, Darstellung von Unangenehmem, das zu Angenehmem führt,* Sâh. D. 713. Beispiel Spr. 696.

अनुकूलता, दहनस्य *die Geneigtheit zu brennen* Bhâshâp. 156.

अनुकूलन (von अनुकूलय्) n. *das Freundlichthun, Schmeicheln* (mit dem gen. des obj.) Prab. 17,13. Med. h. 29.

अनुकूलय् (von अनुकूल), °यति *gegen Jmd* (acc.) *freundlich thun, Jmd schmeicheln* Kumâras. 2,39.

अनुकूलवत् (wie oben) adj. zur Erklärung von उपग्रह H. an. 4,336.

अनुकृत्य, die angeführte Stelle ist verdorben.

अनुक्रम 2) Verz. d. Oxf. H. 13,a,11. 32. b,39. 14,b,32. 122,b,14. देवता° *Verzeichniss der Götter* Bhâg. P. 2,6,25. अथात्रिस्तत्यनुक्रमः so v. a. *Stammtafel* Spr. 3135.

अनुक्रमणिका Verz. d. Oxf. H. 72,a,14.

अनुक्रमणी Verz. d. Oxf. H. 37,b, No. 92.

अनुक्री (क्री mit अनु) adj. *nachträglich gekauft* (d. h. nicht am ersten Tage in der Frühe) Lâṭj. 8,4,5. 8. Pañkav. Br. 16,14,1. Çâñkh. Çr. 14, 42,7; vgl. Kâtj. Çr. 22,3,27. — Vgl. परिक्री, शतक्री.

अनुक्रोश MBh. 5,7060. mit gen. 1,6267. सानुक्रोशम् adv. Daçak. in Benf. Chr. 179,16. इडस्य क्रोशम् und अनुक्रोशम् Namen von Sâman Ind. St. 3,208,*a*.

अनुक्रोशवत् (von अनुक्रोश) adj. *mitleidig:* ब्राह्मणस्यार्थे MBh. 1,6268.

अनुक्रोशाक्षेप (अनुक्रोश + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch Bedauern an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,158. Beispiel: नाघ्रातं न कृतं कर्णे स्त्रीभिर्मधुनि नार्पितम्। तद्विषां दीर्घिकास्वेव विशीर्णं नीलमुत्पलम्॥ 157.

अनुख्याति TS. 5,1,8,6. 4,1,4. Ait. Br. 2,4.

अनुग 1) *b*) मन्त्रः कार्यानुगो येषां कार्यं स्वामिहितानुगम् Spr. 4691. श्रुतं प्रज्ञानुगं यस्य प्रज्ञा चैव श्रुतानुगा 5088. — 2) सानुग R. 3,58,24. समित्रः सबलानुगः (könnte auch bedeuten *mit dem Heere und dem Gefolge;* vgl. u. पदानुग) MBh. 5,7449. *Geliebter, Gatte* Halâj. 2,342. — Vgl. पदानुग, मनोऽनुग, वशानुग, हृदयानुग.

अनुगण्डिका (1. अनु + ग°) f. *Hügelkette:* तथा माल्यवतः शृङ्गे पूर्वपश्चानुगण्डिका (अनुगण्डिका = क्षुद्रपर्वतः Schol.) MBh. 6,282. अनुगन्धिका *a river of mount Mâlyavat* Gold.

अनुगति 3) *das Erlöschen* (des Feuers) Prajogar. 12,*a*,7.

अनुगन्तव्य *derjenige, dem man nachgehen, folgen muss,* — *darf* Jâgn. 3,26.

अनुगन्धिका s. u. अनुगण्डिका.

अनुगम 1) अर्थिनामनुगमः (बलम्) *der Bettler (Macht) ist das Nachgehen* Spr. 5304. *das Nachgehen* so v. a. *das Sichhingeben* Jogas. 1,17. — 2) *Folgerung* Bâdar. 1,1,28 und auch in der zweiten Stelle.

अनुगमन *das Erlöschen* (des Feuers) Kâtj. Çr. 25,3,15. 24.

अनुगम्य adj. *derjenige, dem man nachgehen muss, den man aufsuchen muss* MBh. 14,1806.

अनुगादिन् nom. ag. von 1. गद् mit अनु P. 5,4,13. — Vgl. आनुगादिक.

अनुगान (von 2. गा mit अनु) n. nom. act.; vgl. एकविंशत्यनुगान, चतुरनु°, दशानु°, पञ्चानु°.

अनुगामिन् 2) MBh. 5,7536.

अनुगायस् (von 2. गा mit अनु) adj. *zu besingen* (Sâj.); vielleicht *singend, klingend* RV. 8,5,34.

अनुगिरम् (1. अनु + गिरि) adv. *am Berge* Ragh. 13,49.

अनुगीता (von 2. गा mit अनु) f. *Nachgesang,* Titel eines Parvan (Adhjâja 16—92) im 14ten Buche des Mahâbhârata MBh. 1,354.

अनुगुण, अनुगुणीभूत Vikr. 49 schlechte Lesart für शतगुणी°; vgl. Spr. 1403.

अनुगुणय्, °गुणित s. u. गुणय् mit अनु.

अनुगुणवत् in कुलानु° *dem Geschlecht —, der Kaste entsprechende Vorzüge besitzend* Spr. 4639.

अनुग्र adj., f. आ Bez. einer Çakti Pañkar. 3,2,30. Weber, Râmat. Up. 326.

अनुग्रह 1) füge *Gnadenbezeigung* hinzu und vgl. noch Spr. 1643. 3716 (pl.). 3784. — 2) °सर्ग *eine Schöpfung zu Gnaden* so v. a. *eine ergänzende Schöpfung* Tattvas. 45. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,17. — 3) *Stützung, Festhaltung* RV. Prât. 11,10. — 4) Bhâg. P. 7,9,48 nach dem Schol. so v. a. अहंकार oder देवतावर्ग. — 5) mystische Bez. *des Diphthongen* औ Weber, Râmat. Up. 314. fg. 318. fg. — 6) f. आ Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326.

अनुग्रहणा vgl. मित्रानु°.

अनुग्रहीकृ (अनुग्रह + 1. कृ) *zu einer Gunstbezeigung machen:* निग्रहो ऽप्ययमनुग्रहीकृतः Ragh. 11,90.

अनुग्रामम् (1. अनु + ग्राम) adv. *Dorf für Dorf* P. 4,3,61. — Vgl. आनुग्रामिक.

अनुग्राहक (von ग्रह् mit अनु) nom. ag. *der Jmd Beistand —, Hilfe leistet, zu Jmdes Partei steht:* पार्थानुग्राहकाः Râga-Tar. 5,259.

अनुग्राह्य MBh. 3,348. Davon nom. abstr. °ता f.: यद्यनुग्राह्यता मयि so v. a. *wenn du (ihr) mir eine Gunst zu erzeigen gedenkst (gedenkt)* MBh. 1,277. 3,6002. 15514.

अनुचर 1) f. ई Spr. 2651. — 2) *a*) Z. 2 Çat. Br. 13,5,1,9 gehört zu *b*. पार्थस्यानुचराः *Gefolge* so v. a. *Partei* Râga-Tar. 5,238. अनुचरी *Begleiterin, Dienerin* Âçv. Çr. 10,8,11. Kathâs. 20,146. — *b*) lies *Folgestrophe*.

अनुचर्चित s. u. चर्च् mit अनु.

अनुचित 1) अनुचितार्थ *eine unpassende Bedeutung habend,* z. B. पशु *Opferthier* im Verse शूरा अमरतां यान्ति पशुभूता रणाध्वरे, insofern es mit dem Begriffe eines *Helden* (शूर) sich nicht verträgt, Sâh. D. 574. 213, 2. 3. Pandit 1,9.

अनुचिन्तन *das Sichbeschäftigen der Gedanken mit Etwas, das Nachdenken über* (gen.) Kap. 4,8. Vedântas. (Allah.) No. 122. Pratâpar. 52,*a*,9.

अनुच्छिष्ट *an dem kein Rest von Speisen haftet, rein;* = प्रयत Halâj. 2,247. अनुच्छिष्टस्य मलस्पर्शप्रायश्चित्तम् Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,1.

अनुज्ञ 3) *a*) hierher wohl: अनानुज्ञामनुज्ञां मामेकर्त TS. 4,3,11,3.

अनुजन्मन् (1. अनु + ज°) m. *ein jüngerer Bruder* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 27. Vgl. u. उतथ्य.

अनुजात vgl. u. जन् mit अनु.

अनुजिघृक्षा (vom desid. von ग्रह् mit अनु) f. *Willfährigkeit* Sâj. zu Ait. Br. 1,6.

अनुज्ञाक्षेप (अनुज्ञा + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dadurch an den Tag legt, dass man seine Einwilligung dazu giebt,* Kâvjâd. 2,136. Beispiel Spr. 1376.

अनुज्ञातर् nom. ag. *der die Einwilligung, Erlaubniss zu Etwas giebt* Bhâg. P. 4,21,25.

अनुज्ञान n. *Einwilligung, Erlaubniss* Vasishtha in Dattakam. 3,1.

अनुज्येष्ठम् adv. MBh. 1,5335. — Vgl. ज्येष्ठानुज्येष्ठता.

अनुतमाम् (superl. zu 1. अनु) adv.: अनुतमां गोपायन्ति *behüten am meisten* Çat. Br. 10,5,2,10.

अनुतर् richtiger 3. अनु + तर्.

अनुतर्षुल (von तर्ष् mit अनु) adj. *Durst —, Verlangen bewirkend* MBh. 12,6613.

अनुतिष्ठासु (vom desid. von स्था mit अनु) adj. *im Begriff stehend Etwas* (acc.) *auszuführen* Kull. zu M. 2,104.

अनुत्तम 1) *a*) *nicht der letzte* (im Varga) d. i. *kein Nasal* RV. Prât.

12,2. AV. Prât. 1,99. 2,2. 20. Taitt. Prât. 2,9 in Ind. St. 4,123. — b) *keinen Höheren über sich habend, der höchste* u. s. w.; vgl. noch R. 3,52,22. 53,18. Daçak. in Benf. Chr. 182,24.

अनुत्तमाम्भसिका f. im Sâmkhja einer der 9 तुष्टिविपर्यय, *Hingabe an Sinnengenuss ohne Rücksicht auf das für Andere entstehende Weh* Tattvas. 36. Ebenso scheint auch die entsprechende Species der तुष्टि zu heissen (unterschieden als सात्त्विकी) 39,18.41,12 und Gold. s. v.

अनुत्तर 1) f) *keine Antwort habend* so v. a. *wogegen man Nichts erwiedern kann:* वाक्य MBh. 2,25. so v. a. *nicht antwortend, Nichts zu erwiedern habend* 3,17241. तथाभासीदनुत्तरः Kathâs. 26,189.

अनुत्तरयोग Wassiljew 185.

अनुदर्श m. *Vorstellung, Ermahnung* MBh. 1,3146.

अनुदर्शन *das Anweisen, Lehren* (vom caus.) Schol. zu AV. Prât. 1,8.

अनुदर्शिन् *erblickend, wahrnehmend* Spr. 5240.

अनुदात्त 3) adj.: उक्ति *nicht erhabene —, gewöhnliche* oder *gemeine Sprache* Daçak. 1,54. — 4) m. N. pr. eines Schlangendämons Wassiljew 265.

अनुदिनम् (1. अनु + दिन) adv. *Tag für Tag* Spr. 1785. Kir. 5,37. Kathâs. 24,231. अनुदिनसहवाससानुराग 16,123.

अनुदेयी f. RV. 10,85,6 nach Sâj. = वयस्या *Gefährtin.*

अनुदेश 1) VS. Prât. 1,153.

अनुदेहम् (1. अनु + देह) adv. *im Rücken, von hinten* Çiç. 9,73.

अनुद्यूत (1. अनु + द्यूत) n. *Fortsetzung —, Wiederholung des Würfelspiels*, Bez. der Adhjâja 70—79 im 2ten Buche des Mahâbhârata MBh. 1,349.

अनुद्वात (3. अ + उ°) adj. *nicht verlöscht* TBr. 1,4,4,6.

अनुद्वेग (3. अ + उ°) m. *Sorglosigkeit* Tattvas. 37.

अनुध्या Z. 2 lies 7,114,2 st. 7,115,2.

अनुध्यान *das Gedenken, Denken an* (das obj. im comp. vorangehend) MBh. 2,2589. Kumâras. 6,21. Weber, Râmat. Up. 356 (21).

अनुध्यायिन् *nachtrachtend, nachstellend:* अनृत° TBr. 2,1,4,3.

अनुध्येय adj. *derjenige, dessen man gedenken muss*, Ragh. 17,36.

अनुनय 1) R. Gorr. 4,26,10 = R. ed. Bomb. 4,27,33. Schol.: अनुनयमनुनयवत्. — 2) a) Spr. 752. so v. a. *Schmeicheln* Hit. II,117 (Spr. 4146). सानुनयम् adv. *auf verbindliche Weise* Daçak. in Benf. Chr. 190,6.

अनुनादिन् *nachtönend, wiedertönend* Ragh. 10,36. — Vgl. कलानु°.

अनुनायन adj. *versöhnend:* कुपितानु° Kathâs. 14,89.

अनुनासिक 1) c) *durch die Nase sprechend, näselnd* Çikshâ in Ind. St. 4,268. सानुनासिकवाक्यत्व *näselnde Sprache* Suçr. 1,260,15.

अनुनासिक्य adj. = अनुनासिक, उङणनमा अनुनासिक्याः Ind. St. 4,122.

अनुनिर्वाप्य s. u. वप् mit अनुनिस्.

अनुनिशम् (1. अनु + निशा) adv. *jede Nacht* Kâm. Nîtis. 7,56. Kathâs. 43,28.

अनुन्यास m. Titel einer grammatischen Schrift Uģģval. zu Unâdis. 1,151. Verz. d. Oxf. H. 161,*a*,14. °कार 162,*a*,39. Vgl. u. न्यास 8.

अनुपक्षित lies *unerschöpft.*

अनुपठितिन् vgl. पठ् mit अनु.

अनुपथ m. *ein Weg, den man nach einem Andern betritt, den ein Anderer vorher gewandelt ist:* तस्य महानुभावस्यानुपथम् — कः — उपस्त्रिगमिषति *auf dessen Weg* Bhâg. P. 5,24,26. Vgl. अनुवर्त्मन्. — adj. *Diener* Bhâg. P. 5,3,5.

अनुपद् n. Bez. eines Upâṅga Ind. St. 3,260. fg. वसिष्ठस्यानुपदम् N. eines Sâman 233,*a*.

अनुपदम् 2) नास्तिकतर्कास्तेषामागमानामनुपदं प्रवाताः Prab. 88,4. तेषामार्यमनस्विनामनुपदं गन्तास्मि नाहं यदि *in ihre Fusstapfen treten* Spr. 2651. — 4) *bei jedem Schritte* Çiç. 9,78.

अनुपदवी (1. अनु + प°) f. *ein Pfad, den man nach einem Andern betritt, den ein Anderer vorher gewandelt ist*, Bhâg. P. 5,14,1.

अनुपदस्वत् Z. 3 lies 7,80,2 st. 7,81,2.

अनुपदासुक (3. अ + उ°) adj. *nicht ausgehend* TS. 6,1,2,8.

अनुपदिन् Çiç. 9,70.

अनुपमा f. N. pr. eines Frauenzimmers Schiefner, Lebensb. 277 (47). einer Stadt 242 (12). Wilson, Sel. Works 2,5.

अनुपरिश्रित् s. u. परिश्रित्.

अनुपलब्धि (3. अ + उ°) f. *das Nichtbegreifen* Kuvalaj. 164,*a*.

अनुपश्य (von पश् mit अनु) adj. *erschauend* Jogas. 2,20.

अनुपसंहारिन् (3. अ + उ°) adj. *nicht alles Andere ausschliessend* Tarkasaṅgr. 40. 41. Bhâshâp. 71. 73. Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,13. 242,*a*, No. 593. fgg.

अनुपात 1) Spr. 2275 (Conj.).

अनुपातक Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,14. 281,*b*,13.

अनुपालक adj. *bewahrend, hütend:* सर्वभूतानु° MBh. 1,1950. भर्तपिण्डानु° 15,581.

अनुपालन vgl. दुरनुपालन.

अनुपाल्य adj. *zu bewahren, zu hüten, dem man treu bleiben muss:* सत्य Kathâs. 17,157.

अनुपूर्व adj. 2) Kumâras. 1,35. — अनुपूर्वम् adv. 2) अनुपूर्वापकारिन् *nach wie vor Jmd beleidigend, fortfahrend Jmd zu beleidigen* Spr. 5122.

अनुप्रदातर् (von 1. दा mit अनुप्र) nom. ag. *Ueberlasser* TS. 2,2,1,4.

अनुप्रदान vgl. RV. Prât. 13,1. AV. Prât. 1,12 (m.). Çikshâ in Ind. St. 4,107. 118. Pat. ebend. 5,163. Whitney zu AV. Prât. 1,12.

अनुप्रपाद vgl. u. 1. पद् mit अनुप्र.

अनुप्रवचन n. *das Lernen des Veda.*

अनुप्रवचनीय adj. *zum* (Unterhalt) *beim Lernen des Veda erforderlich* Gobh. 3,2,34. Âçv. Gṛhj. 1,22,9. 12. °होम *das Opfer, welches der Lehrer vollzieht, wenn er einen Abschnitt der Veda-Lesung mit dem Schüler beendet hat*, Schol. zu 9. 15.

अनुप्रवण (1. अनु + प्र°) adj. f. आ *entsprechend:* कौतूहलानु° MBh. 12,1346.

अनुप्रवेश *das Hereintreten* Ragh. 10,52. गेहानुप्रवेशम् *Haus für Haus betretend* u. s. w. sind Absolutive.

अनुप्रशमन (vom caus. von शम् mit अनुप्र) n. *das Beruhigen, Beschwichtigen:* क्रुद्धस्य किरीटिनः MBh. 1,426.

अनुप्रश्न MBh. 3,12617. 14659. 12,4924.

अनुप्रसक्ति (von सञ्ज् mit अनुप्र) f. *Anschluss* Kathâs. 19,53.

अनुप्राणन (vom caus. von 2. अन् mit अनुप्र) n. *das Beleben, Verstärken* Prab. 68,2.

अनुप्रास Kâvjâd. 1,55. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,33. 208,*a*,40. 210,*b*,40.

211,a,38. b,2. Sâh. D. 633. fgg.; vgl. Pandit 1,53. fgg.

अनुप्रेषण (von 1. इष् mit अनु) n. *das Nachsenden* Schol. zu Prab. 68,2.

अनुप्लव Ragh. 13,75.

अनुबन्ध 1) a) *das Hängen an*: तन्वनुबन्ध Jogas. 2,9. — c) Spr. 2010. 3482. fg. 4532. — e) Vedântas. (Allah.) No. 4. — o) वैरानुबन्ध *das Beginnen einer Feindseligkeit* Daçak. in Benf. Chr. 195,8. — Vgl. सानुबन्ध.

अनुबन्धिन् 1) महावैरानु° Spr. 1620. पापानु° 4136. अनर्थानु° Daçak. in Benf. Chr. 193,6. अनुकूलानु° Sâh. D. 713. — 2) *sich weithin erstreckend, sich ausbreitend*: प्रवालं वीरुधाम् Kumâras. 5,34. *lange während*: यशस् Ragh. 6,77. Also auch selbständig im Gebrauch.

अनुबिम्ब (1. अनु + बि°) n. *ein entsprechendes Gegenbild*: बिम्बानुबिम्बत्व Sâh. D. 662.

अनुब्राह्मणम् adv. *laut dem* Brâhmaṇa Lâṭj. 2,10,24.

अनुभवानन्द (अनुभव + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 87. 91.

अनुभाग (1. अनु + भाग) m. 1) *ein untergeordneter —, ein kleinerer Theil*: ततो भागानुभागेन देवगन्धर्वदानवाः। अवतर्तुं मही सर्वे गन्धयामासुरञ्जसा ॥ MBh. 3,15986. — 2) *feeling, or sensible quality* Wilson, Sel. Works 1,313; wohl fehlerhaft für अनुभाव.

अनुभाव 1) in der Rhetorik Verz. d. Oxf. H. 213,a, No. 506. — 2) Spr. 896 (= समुद्रपानादिप्रभाव Schol.). Ragh. 10,39. Daçak. in Benf. Chr. 196,14. — Vgl. महानुभाव.

अनुभावक Z. 1 lies adj. st. n.; अननुभावकता bedeutet *Unverständlichkeit*.

अनुभाषितर् nom. ag. *zu Jmd sprechend, sagend* Ragh. 16,86.

अनुभित्ति lies *Matte* st. *Spalte* und 16 st. 17.

अनुभूताख्या (अ° + आख्या) f. *Erzählung des Wahrgenommenen* Daçak. 1,46.

अनुभूति Bhâg. P. 7,13,44.

अनुभूतिप्रकाश Hall 116.

अनुभोग (von 3. भुज् mit अनु) m. *Genuss*: न चानुगच्छन्ति सुखानुभोगान् (सुखानि भोगान् ed. Bomb.) MBh. 3,12648.

अनुमति 1) Daçak. in Benf. Chr. 186,3.

अनुमन्तव्य adj. *anzuerkennen* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,16.

अनुमन्त्रण lies *Hintennachsagen* st. *Hersagen*.

अनुमरण Spr. 3719.

अनुमल्ल (1. अनु + मल्ल) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 250,b,27.

अनुमा Bhâshâp. 66. Daçak. 1,27.

अनुमातव्य (von 3. मा mit अनु) adj. *zu folgern, zu schliessen* Schol. zu Kap. 1,137.

अनुमान Z. 1 füge nach n. hinzu: 1) *das Schliessen*. Als Bez. *einer best. rhetorischen Figur* Sâh. D. 711. Verz. d. Oxf. H. 208,b,10. Beispiel Spr. 2289.

अनुमान (von मन् mit अनु) m. *Erlaubniss* TBr. 2,7,3,3. Kâṭh. 37,2.

अनुमानचिन्तामणि (अ° + चि°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 241,a, No. 587. 242,b, No. 598. 246,b, No. 621. °दीधिति ebend.

अनुमानतत्त्वचिन्तामणि (अ° - त° + चि°) m. Titel des 2ten Buches im Tattvakintâmaṇi Verz. d. Oxf. H. 240,b, No. 585.

अनुमानदीधिति (अ° + दी°) f. Titel eines Commentars zum eben genannten Werke Verz. d. Oxf. H. 241,a, No. 587. fgg. °टिप्पणी 242,a, No. 593. fgg.

अनुमानन (vom caus. von मन् mit अनु) n. *das Bereden, zu-gewinnen-Suchen* MBh. 5,7435.

अनुमानप्रामाण्यव्यवस्थापन (अ° - प्रा° + व्य°) n. Titel einer Schrift Hall 52. Vgl. अनुमानप्रामाण्यरहस्य Verz. d. Oxf. H. 241,a, No. 590.

अनुमानमयूख (अ° + म°) m. desgl. Hall 38.

अनुमानमूलटिप्पणी (अ° - मूल + टि°) f. Titel eines *Commentars* zum Anumânakintâmaṇi Verz. d. Oxf. H. 241.

अनुमानोक्ति *Logik* Halâj. 1,10.

अनुमापक (vom caus. von 3. मा mit अनु) adj. *zu einem Schluss verhelfend*: लक्षण Bhâg. P. 2,2,35.

अनुमिति Tarkas. 20. 29. 37.

अनुमितिपरामर्शकार्यकारणभावविचार m. Titel einer Schrift Hall 51. अनुमितिपरामर्शवाद desgl. ebend. अनुमितिपरामर्शविचार m. desgl. 50. 51. अनुमितिमानसवाद m. desgl. 52.

अनुमृग्य (von मृगय् mit अनु) adj. *was man sucht, wonach man trachtet* Bhâg. P. 2,4,13.

अनुमृत् (von 1. मर् mit अनु) adj. *Jmd im Tode folgend* Ragh. 8,84.

अनुमोदन (von 1. मुद् mit अनु) n. *das Sichfreuen über*: प्राप्तकार्यानु° Pratâpar. 22,b,3.

अनुमोक (von मुच् mit अनु) m. wie es scheint N. eines verderblichen Agni AV. 2,24,3. — Vgl. मोक.

अनुम्लोचन्ती (partic. von म्लुच् mit अनु) f. N. pr. einer Apsaras VS. 15,17. — Vgl. अनुम्लोचा.

अनुयाज, अनूयाज z. B. TS. 6,1,5,3. 4.

अनुयात्रिक vgl. आनुयात्रिक.

अनुयायिन् m. pl. *Gefolge, Dienerschaft* MBh. 5,7226. Spr. 3710. sg. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2737.

अनुयुञ्जक (von युज् mit अनु) nom. ag. *der Einem gern Etwas anhängt, Mäkler* (= स्पर्धावत् Schol.) MBh. 12,11014.

अनुयोक्तर् *ein bezahlter Lehrer* MBh. 13,1588.

अनुयोक्तव्य adj. *zu befragen*: सा त्वया नानुयोक्तव्या कासि कस्यासि चाङ्गने MBh. 1,3866.

अनुयोग *Befragung, Erkundigung nach, das Ausfragen*: यास्मि सा ह्यनुयोगो मे न कर्तव्यः कथं च न MBh. 13,4478. वार्तानु° Ragh. 13,71. Daçak. in Benf. Chr. 193,2. 195,20.

अनुरक्ति lies Hit. (vgl. Spr. 2998) st. H. und füge II, 57 noch hinzu.

अनुरञ्जन *das für-Sich-Gewinnen, das Sichverpflichten*: सत्क्रियाश्च प्रवर्तन्ते सर्ववर्णानुरञ्जनैः MBh. 3,12915.

अनुरथ्या MBh. 3,655. Nilak. erklärt den loc. pl. durch प्रतिरथ्यम्, der Schol. des R. durch रथ्यापार्श्वयोः.

अनुराग *Färbung*: तत्तद्वर्णस्वरूपानुराग Ind. St. 5,31. *Röthe* Çiç. 9,8.

अनुरागवत् *verliebt* und zugleich *roth* Çiç. 9,10.

अनुरागिन् 1) सचिवा महीपतेः Spr. 3956.

अनुराध m. pl. = अनुराधा N. eines Nakshatra Weber, Nax. 1,312. f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Schiefner, Lebensb. 270 (40).

अनुरूप 1) TS. 5,1,2,6. यो हि भृत्यो नियुक्तः सन्भर्त्रा कर्मणि दुष्करे। कुर्यात्तदनुरूपं हि *auf entsprechende Weise, wie es sich gehört* Spr. 2572.

अनुरूपक adj. *entsprechend, angemessen* KATHÂS. 25,164.

अनुरोधन Z. 1 lies *Mittel* st. *Bestreben. Rücksichtnahme, Bevorzugung* Spr. 1902.

अनुरोधिन्, पितृकार्यानु° KATHÂS. 13,30. गिरा सत्यानुरोधिन्या 17,141. Davon nom. abstr. °रोधिता f.: अहो धिक्कष्टो स्त्रीष्वनुरोधिताम् 20,197.

अनुरोरुहत् partic. von रुह् mit अनु; vgl. आनुरोहति.

अनुलासक und °लासिन् (von लस् mit अनु) adj. *hüpfend —, tanzend mit;* vgl. मेघानु°.

अनुलेपन auch *das Salben* Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,48. *b*,22. माल्यानुलेपनम् 103,*b*,22. — Vgl. गात्रानुलेपनी.

अनुलेपिन्, रक्तस्रगनुलेपिन् (MBH. 13,884) und अर्धस्रगनुलेपिन् (888) unter den Beiww. Çiva's doch wohl *einen rothen (halben) Kranz tragend und gesalbt.*

अनुलोम, instr. °मेन *auf glatte Weise, mit Schmeicheleien* VṚDDHA-KÂṆ. 7,10.

अनुलोमिन् m. N. pr. eines Mannes SAṀSK. K. 184,*a*,9.

अनुल्वणत्व n. = माधुर्य DAÇAR. 2,33.

अनुवंश 1) °श्लोक Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,23. — 2) *Nebengeschlecht, Seitengeschlecht* HARIV. 5165. — 3) adj. f. आ *ebenbürtig:* भार्या MBH. 13,2460.

अनुवत्सरे TBR. 1,4,10,1.2. PAÑKAV. BR. 17,13,17. KÂṬH. 13,15. 39,6. VARÂH. BṚH. S. 8,24.

अनुवन्दिन् (von वन्द् mit अनु) adj. *preisend:* मन्मथाज्ञानु° (so ist zu verbinden) KATHÂS. 11,52. Vielleicht fehlerhaft für अनुवर्तिन्.

अनुवर्तन *Folgsamkeit* Spr. 2179.

अनुवर्त्मन् (1. अनु + व°) n. *ein Weg, den man nach einem Andern betritt, den ein Anderer vorher gewandelt ist,* BHÂG. P. 5,14,41. — Vgl. oben अनुपथ.

अनुवषट्कार AIT. BR. 2,28.

अनुवाक 1) *das Nachsprechen:* °कृता बुद्धिर्नैषा तत्त्वार्थदर्शिनी MBH. 3, 1894. 5,4464. 12,277 (S. 375, Z. 2 v. u.).

अनुवाकानुक्रमणविवरण (अनुवाक-अ° + वि°) n. Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1,141.

अनुवाच्य (von वच् mit अनु) adj. *zu recitiren;* vgl. अरण्येऽनु°.

अनुवाच् AIT. BR. 1,16.

अनुवाचन ist *die Aufforderung zu recitiren, welche der* Adhvarju *an den* Hotar *richtet.* In den Citaten zu corrigiren 15,10,14.12,6,10.19,7,9.

अनुवाद 1) *Wiedererwähnung, abermalige Besprechung, das Zurückkommen auf einen schon besprochenen Gegenstand* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25,5,5. PAÑKAV. BR. 15,5,17. KULL. zu M. 1,19. 2,53. Vgl. MÜLLER in Z. d. d. m. G. IX, L, N. — 4) एतावदनुवादपरिभाषया प्रत्युदीर्य BHÂG. P. 5,10,15.

अनुवादिन् 2) *harmonirend* überh.: तदनुवादिगुणाः RAGH. 9,33.

अनुवासन Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien vorgenommen wird,* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,11. 20.

अनुवासरम् (1. अनु + वासर) adv. *Tag für Tag* RAGH. 17,44.

अनुविधेय adj. *wonach man sich zu richten hat:* पदमनुविधेयं च महताम् so v. a. *auch soll man in die Fusstapfen Hochgesinnter treten* Spr. 1922.

अनुवृत्ति 1) KAN. 1,2,4. — SUÇR. 1,195,2 gehört zu 3): *Pflege der Gesunden.* — स्नेहानु° ist *anhaltende Freundschaft.* — 2) आत्मजवानुवृत्त्या so v. a. *vermöge —, in Folge der eigenen Geschwindigkeit* RAGH. 7, 42. — 3) तवानुवृत्तिं न च कर्तुमुत्सहे KUMÂRAS. 5,65. ÇIÇ. 9,58. श्रेष्ठानु° RAGH. 13,78. लोकचित्तानु° Spr. 1215. — 4) *das Obliegen, Sichhingeben* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 146. — 5) *Wiederkehr* (eig. erste Bed.) KAP. 1,2. 3,77. वर्णानामनुवृत्तिर्या नातिदूरान्तरश्रुतिः। अनुप्रासः Citat bei GOLD. — 6) = यात्रा HALÂJ. 5,33.

अनुवेदान्तरसप्रकरण s. अणुवेदान्त°.

अनुवेश्य s. u. आनुवेश्य.

अनुवैनेय wohl adj.: अतिक्रम्य महान्मैनेयानामनुवैनेये निर्गमे LALIT. ed. Calc. 277,7.

अनुव्यञ्जन vgl. noch Lot. de la b. l. 617.

अनुव्यम् (1. अनु + व्यै Schol.) PAÑKAV. BR. 10,3,2.

अनुशय 1) *a)* Z. 6 lies क्रयविक्रया°. — *b) alte oder tief wurzelnde Feindschaft:* बद्धानुशय R. GORR. 1,2,13. वैरमिलय st. dessen die andere Rec. — *d)* über die Bed. des Wortes bei den Buddhisten s. WASSILJEW 240. 249. 254. 256.

अनुशयात्यय (अनुशय + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch Reue an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* KÂVJÂD. 2,162. Beispiel Spr. 3604.

अनुशयिन् *hängend an:* सुखानु° JOGAS. 2,7.

अनुशाय H. an. 7,11 wohl fehlerhaft für अनुशय, wie GOLD. vermuthet.

अनुशारिवा s. कालानु°.

अनुशाल्व (1. अनु + शा°) m. N. pr. eines Daitja Verz. d. Oxf. H. 4,*b*,13.

अनुशासन, योगानु° JOGAS. 1,1.

अनुशासितर् *Lenker, Regierer:* यत्र स्त्री यत्र कितवो बालो यत्रानुशासिता। मज्जन्ति ते ऽवशा राजन्नद्यामश्मप्लवा इव ॥ MBH. 5,1440 (vgl. Spr. 2292, wo प्रशासितर् st. अनु° gelesen wird). *Unterweiser, Lehrer* 2,1947.

अनुशासिन् vgl. मृगानु°.

अनुशास्ति f. *Belehrung:* वाक्यज्ञानानु° KUMÂRILA bei MÜLLER SL. 80.

अनुशीलन 1) *Uebung, Studium* (= अभ्यास) Schol. zu PRAB. 93,14.

अनुशुश्रूषा (vom desid. von श्रु mit अनु) f. *Gehorsam* MBH. 14,1029.

अनुश्रव und अनुश्राव s. आनुश्रविक und आनुश्राविक.

अनुश्लोक (1. अनु + श्लोक) m. N. eines Sâman TS. 7,5,8,1.2. प्रजापतेरनुश्लोकः desgl. Ind. St. 3,224,*a*.

अनुषङ्ग 1) *Anschluss* Schol. zu VS. PRÂT. 4,173. Spr. 972, v. l. (vgl. Th. III, S. 366). 1012, v. l. KATHÂS. 22,259. °पाद Titel des 2ten Buches im Vâjupurâṇa Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,32 (vgl. Addenda et Corrigenda). — 8) *Anhängsel, Refrain* ÇAT. BR. 8,6,2,3. पदानु° ÇÂÑKH. ÇR. 17,14, 3. 18,19,10.

अनुषङ्गिन् *sich anschliessend an* (gen.), *sich ergebend aus* Spr. 1012.

अनुषत्य (1. अनु + सत्य) nach SÂJ. *wahrhaftig, Wort haltend* ṚV. 3,26,1.

अनुषूक (von सू mit अनु) m. *Nachtrieb der Reispflanze;* vgl. आनुषूक.

अनुष्टुग् in TS. st. अनुष्टुव् (von अनुष्टुभ्) Ind. St. 8,40.

अनुष्टुप्शिरस् (अनुष्टुभ् + शि°) adj. *die* Anushṭubh *zum Kopfe habend:* प्रगाथ Ind. St. 8,100.

अनुष्टुभ् 3) Bez. *der Zahl acht* Ind. St. 8,167. — Vgl. आनुष्टुभ.

अनुष्ठान 1) *b)* Z. 4 lies अनुष्ठानि° und vgl. Spr. 2909. शास्त्रानु° *das Ob-*

*liegen* Râga-Tar. 5,374. अननुष्ठान Kap. 1,8.

अनुष्ठापन (vom caus. von स्था mit अनु) n. *das Obliegenlassen, das Ausübenlassen:* स्वाधिकारानु° Daçak. in Benf. Chr. 180, 2. एकचारिणीव्रतानु° 20.

अनुष्ठापसयज्ञीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*b*.

अनुष्ठायिन् (von स्था mit अनु) adj. *obliegend, ausführend:* कुलधर्मानु° Daçak. in Benf. Chr. 181, 12. मण्डलेलपाव्रतानु° Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,1.

अनुष्ठेय, superlat.: को वा स्विदिह धर्माणामनुष्ठेयतमो मत: MBh. 14, 1348.

अनुष्ण 1) *a*) MBh. 1,772. *kühl, kalt* Çiç. 9,3.

अनुष्णगु adj. *kaltstrahlig* Weber, Râmat. 293.

अनुसंयान (von या mit अनुसम्) n. *das Besuchen der Reihe nach:* पुण्यतीर्थानु° MBh. 1,398.

अनुसंवत्सर, abl. sg. *nach Verlauf eines Jahres* MBh. 1,3956.

अनुसंधान 2) *das Richten der Aufmerksamkeit auf Etwas* Mallin. zu Kumâras. 3,40. 7,54. Vedântas. (Allah.) No. 47.

अनुसंधि m. *Vereinigung* Vjutp. 63.

अनुसंधेय lies *worauf man seine Aufmerksamkeit zu richten hat* und füge noch hinzu Suçr. 1,13,4. Mallin. zu Kumâras. 6,46. Schol. zu Prab. 45, Çl. 4.

अनुसरण 1) परानुसरणे ज्ञानम् Mârk. P. 19,15. कुमार्गानु° *das Betreten schlechter Wege* Spr. 4101. Hierher gehört auch das unter 3) gestellte Beispiel Megh. 82.

अनुसर्ग (1. अनु + सर्ग) m. *eine secundäre Schöpfung* Bhâg. P. 6,4,2.

अनुसर्तव्य (von सर् mit अनु) adj. *dem man nachgehen muss:* अस्थो पश्चिय: MBh. 14,2350.

अनुसर्पण n. *das Nachgehen, Suchen* Daçar. 1,30.

अनुसवनम् adv. *bei jedem* Savana TBr. 2,2,8,3. Ait. Br. 2,23. *beständig, in Einem fort* Bhâg. P. 5,4,17 (= प्रतिक्षणम् Schol.).

अनुसार 2) अभिप्रायानुसारेण *dem Wunsche gemäss* Spr. 3545.

अनुसारक *nachgehend:* धर्मानु° MBh. 2,1461.

अनुसारि s. कालानुसारि.

अनुसारिन् 1) मत्स्यमांसखण्डानुसारिणा नकुलेन Pańkat. 98,23. निम्नानु° Spr. 2155. कामानु° 3907. अर्थानु° MBh. 5,4548. भाण्डानु° *am Topfe hängend* Bâdar. Com. II, 754, 9. सर्वशरीरावयवानु° *verbreitet durch* Suçr. 1,43,10. — 3) *sich richtend nach, entsprechend:* कर्मानु° Spr. 667. 2131, v. l. लङ्गनानुसारिगति *entsprechend, ähnlich* 2280. द्रवानु° *den Charakter einer Flüssigkeit habend* Suçr. 1,43,11. कलापानुसारिण: *die Anhänger der* Kalâpa-*Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 462,*b*,1.

अनुसारिवा und अनुसार्य s. कालानु°.

अनुसीतम् adv. *der Furche nach* TS. 5,2,5,5.

अनुसूया 1) Ind. St. 5,195.

अनुसेवा f. *Dienst, Aufwartung:* अनुसेवां चरन्तीमा: कुशला नृत्यसामसु। स्नातकानाममात्यानां (so die ed. Bomb.) राज्ञां च MBh. 2,2069.

अनुस्तरणी TS. 6,1,6,7. 6,3,1. 7,1,6,4.

अनुस्मृति f. *das Gedenken, Gedächtniss, Andenken:* वैष्णवी Verz. d. Oxf. H. 4,*b*, No. 33.

अनुस्यूत *durchgereiht, durchgehend* (von einem *durchgereihten Faden*); davon nom. abstr. °त्व n.: सर्वानु° Vedântas. (Allah.) No. 62.



अनुह्राद auch MBh. 1,2643; die Bomb. Ausg. aber an beiden Stellen अनुह्राद und so auch fast alle Hdschrr. des VP.; vgl. VP. II, 30.

अनूक 1) Z. 4 lies 9,8,21 st. 9,13,21.

अनूकाश 1) füge hinzu *Beleuchtung* und TS. 5,4,4,2. किरणा: श्वेतानूकाशा: (श्वेता: प्रात्ता येषाम् Schol.) Çânkh. Br. 14,1.

अनूकाशिन् adj. *beschauend* (प्रकाशनसमर्थ Comm.) TBr. 1,1,4,8.

अनूक्थ m. im Çat. Br.

अनूचान 2) °चेष्टितै: Spr. 1838.

अनूचीनत्व (von अनूचीन) n. *Aufeinanderfolge* TBr. 2,1,2,6.

1. अनूच्य vgl. मरण्येऽनूच्य.

2. अनूच्य lies *Armlehne eines Sessels*.

अनूज्ञावरी = अनु° Taitt. Âr. 5,10,9.

अनूढा an der angeführten Stelle so v. a. *Concubine*.

अनूदय s. u. अनूदर 2.

अनूदर (3. अ + उदर mit Dehnung des Anlauts aus metrischen Rücksichten) 1) adj. *bauchlos* MBh. 14,1305. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2734 (अनूदय ed. Bomb.). 4547.

अनूद्देश (4. अनु + उ°) m. *eine best. rhetorische Figur, eine entsprechende Anweisung für jeden einzelnen Fall* Sâh. D. 732.

अनून Z. 5 lies 7,81,3 st. 7,82,3.

अनूप 1) subst. Verz. d. Oxf. H. 323, 2 v. u. 324, *a*, 22. — 3) गङ्गानूपे तत्र तिष्ठत R. 2,84,7. गङ्गानूपो दुरत्यय: 85,4. सागरानूपवासिभि: MBh. 5,578. राष्ट्रं समुद्रानूपभूषितम् Hariv. 5160. 6363. 6410. अनूपोपवनै: 6545. — 6) N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Vâdhrjaçva Ind. St. 3,202,*b*. — 7) N. pr. eines best. *Küstenlandes:* °देश Hariv. 334. °विषय 5162. °राज Ragh. 6,37.

अनूपक s. पश्चिमानू° und सागरानू°.

अनूपज adj. *in der Nähe von Wasser wachsend* Varâh. Bṛh. S. 55,11.

अनूप्य AV. 19,2,2.

अनूबन्ध्य vgl. Ind. St. 9,234.

अनूराधा: N. des Nakshatra TS. 4,4,10,2. TBr. 1,5,2,3. Kâth. 8,15. 39,13. अनूराधेषु 8,15.

अनूरु 2) I.A. (II) 89,12. Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,33. Sûrjaç. 51 in Haeb. Anth. 206.

अनूष्मन् (3. अ + ऊ°) adj. *nicht aspirirt* (Gegens. सोष्मन्) AV. Prât. 1,94.

अनृचम् adv. *nicht an die* Ṛk *sich haltend* Schol. zu Kâtj. Çr. 43, 2 v. u.

अनृणता, R. 2,94,17 liest auch die Bomb. Ausg. अनृण्यता.

अनृणार्ह mit dem gen. des obj. Ragh. 8,30.

अनृत 1) m. *Lügner* Spr. 3377. — 2) Z. 5 lies 1,33,2 st. 1,32,2.

अनृतदेव lies: adj. *der unwahre Götter hat*.

अनृतवादिन् (अ° + वा°) adj. *lügnerisch, Lügner* Spr. 3793.

अनृतिक adj. = अनृतिन् Spr. 3793, v. l. 5136.

अनृतुपा (अ° + 2. पा) adj. *ausser der Zeit trinkend* ṚV. 3,53,8.

अनृशंस *milde:* रक्षवृत्त R. 2,109,10.

अनेक m. sg. *Viele* Spr. 2294. अनेका: v. l.

अनेकप 2) Ragh. 5,47.

अनेकरूप (अ° + रूप) adj. f. आ *in vielfacher Gestalt erscheinend*

Spr. 3132.

अनेकशस् *vielfach, in grosser Anzahl, — Menge, von verschiedener Art* (sowohl auf das Subject als auch auf das Object bezogen) RV. Prât. 11,11. N. 23, 9. Indr. 1,25. Hip. 2,15. MBh. 5,7202. R. 4,47,5. Spr. 4488. पाल्लनेकशः so v. a. *vor diesem und jenem* Vop. 25,32. *zu wiederholten Malen* Pańkat. 243,7.

अनेकार्थ m. 1) *Mannichfaltigkeit, ein Verhältniss, wobei Freiheit der Wahl stattfindet* (Gegens. एकान्त *Ausschliesslichkeit*) Suçr. 2,559,2. — 2) so v. a. हैमानेकार्थ Verz. d. Oxf. H. 185,*b*,32.

अनेकार्थकोष (अ° + कोष) m. *eine Sammlung der Wörter, die mehr als eine Bedeutung haben,* Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,16.

अनेकार्थतिलक (अ° + ति°) n. Titel eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 352,*a*,2.

अनेकार्थसमुच्चय (अ° + स°) m. desgl. ebend. 182,*a*,16.

अनेडमूक 2) Halâj. 2,454.

अनेनस् 2) MBh. 1,3150.

अनेद्यस् Z. 5 lies चैता.

अनैकान्तिक s. ऐकान्तिक.

अनैपुण *Ungeschicklichkeit, Unerfahrenheit* MBh. 13,2545.

अनैश्वर्य *Nichtherrschaft* Tattvas. 7. Weber, Râmat. Up. 323. fg.

अनोकह् 2) Ragh. 5,69. Mâlatim. 145,12. Uttararâmak. 12,3.

अनोजस् (3. अ + ओ°) adj. *schwach* (Gegens. महौजस्) Spr. 2132.

अनोरथ (अनस् + रथ) m. pl. nach Sâj. *Last- und Streitwagen* Ait. Br. 4,6.

अनोवाह् (अनस् + वाह्) adj. *Zugthier* TS. 5,6,21; 1.

अनोवाह्य TS. 6,1,9,4. adv. *fuderweise* Kâth. 24,6.

अनौद्धत्य (3. अ + औ°) n. *Nicht-Hoffart* Pratâpar. 52,*a*,4.

अन्त 3) Z. 9 lies उपानीय; Z. 11 lies अन्तात् st. अन्तति. — 9) in dem aus Trik. angeführten Beispiele bedeutet अन्त *das Innere, Inhalt*: दधि u. s. w. *enthaltend.* — 11) *100,000 Millionen* VS. 17,2. — 17) auch Viçva bei Uģģval. zu Unâdis. 3,86. im comp. ज्ञम्बूवनान्ताः (दशार्णाः) Megh. 24 erklärt Mallin. अन्त gleichfalls durch रम्य.

अन्तःकरण Kap. 1,65.

अन्तःकरणप्रबोध (अ° + प्र°) m. Titel einer Schrift Hall 149. °वि- वृति ebend.

अन्तःपदम् (अन्तर् + पद) adv. *innerhalb eines Wortes* RV. Prât. 2,5. अन्तःपदे dass. VS. Prât. 4,2. 7. 116. 160. AV. Prât. 1,83. 2,33. 3,59. Am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen VS. Prât. 4,189.

अन्तःपरिधि s. u. परिधि 9.

अन्तःपातिन् (अन्तर् + पा°) adj. *enthalten in*; s. u. पातिन् 3.

अन्तःपात्र Z. 2 lies 11,9,15 st. 11,11,15.

अन्तःपादम् (अन्तर् + पाद) adv. *innerhalb eines* Pâda RV. Prât. 2,12.

अन्तःपार्श्व lies *an den Seiten befindlich* st. = अन्तःपार्श्वय.

अन्तःपुर 3) pl. Kathâs. 52,263. पद्मनाभस्य षोडशसहस्रान्तःपुरविहारः Daçak. in Benf. Chr. 182,9.

अन्तःपुरचर wohl einfach *Diener* und nicht *Späher*. Z. 2 lies 40 st. 6 und füge noch Spr. 115 hinzu.

अन्तःपुरीय (von अन्तःपुर), °यति *sich wie im Gynaeceum benehmen*: °यसि रणेषु Sâh. D. 271,2 v. u.

अन्तःपूजा (अन्तर् + पू°) f. *innere d. i. stille Verehrung* Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,26.

अन्तःप्रज्ञ Weber, Râmat. Up. 338. 343.

2. अन्तक 2) Z. 3 lies 10,33 st. 13,2. — 4) *eine Art Fieber* Verz. d. Oxf. H. 318,*b*, 1 v. u. 319,*b*, No. 758.

अन्तगत (अन्त + गत) adj. *am Ende stehend* AV. Prât. 4,112. 117. *zu Ende gegangen* Spr. 4110.

अन्तगमन Z. 2 lies प्रथमं st. प्रमनं.

अन्तचार (अन्त + चार) m. *Grenzbewohner*; pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,375 (VP. 195).

अन्ततस् 1) Z. 2 lies ऽध्यन्तवन्तो. — 5) तिले तैलं गवि क्षीरं काष्ठे पा- वकमन्ततः। धिया धीरो विजानीयात् MBh. 3,1228. Z. 2 lies Kauç. — 6) *wenigstens*: त्रिरात्रमन्ततः Pâr. Grhj. 2,1.1,9. पादमन्ततः MBh. 1,259. 2318.

अन्तलाष्टी f. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*b*.

अन्तद्वीप (अन्त + द्वीप) N. pr. eines Landes nördlich von Madhjadeça Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,35. °द्वीपिन् m. *ein Bewohner dieses Landes* Varâh. Brh. S. 14,25.

अन्तपाल MBh. 12,679.

अन्तबल (अन्त + बल) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,42.

2. अन्तर्ण TS. 6,3,9,4. 4,2,3. Çat. Br. 9,5,2,63. °चारिन् Çâṅkh. Br. 2,1.

अन्तमस्था (अ° + स्था) f. *ein Metrum von 46 Silben* Ind. St. 8, 107. 111.

अन्तर् 1) *im Innern* so v. a. *im Innern des Hauses, im Frauengemach* Spr. 1579. so v. a. *im Herzen* 3268. — 2) *c*) निःशिल्प्य यः प्रक्रमते ना- न्तर्वसति कर्मणाः *mitten in der Arbeit* MBh. 5,994 (S. 124).

अन्तर 1) *f*) प्रज्ञा ह्यात्मनो ऽन्तरतराः *ferner stehend* TS. 6,2,2,7. अन्त- रा मृत्या *eine fernere, — andere* 3,5,2,15. — 2) *e*) अन्तरमिमसरम् so v. a. *Platz gemacht, lasst mich durch* Mârk. 33,25. so v. a. *Stelle* (= स्थान Durga) Nir. 10,17. Vgl. कर्मान्तर, कार्यान्तर. — *f*) Bhâg. P. 4,1,9. — *o*) Z. 6 streiche das Eingeklammerte und vgl. zum Verständniss der Stelle R. 3,59,22. — *t*) *Untergewand* (vgl. अन्तरीय) Halâj. 5,85.

अन्तरङ्ग 1) adj. *a*) *das Innere —, das Wesen einer Sache betreffend, wesentlich, vor allem Andern in Betracht kommend* Paribhâshâ zu P. 7,2,98. P. 8,2,6, Vârtt. 1, 8,3,15, Vârtt. 2, Sch. Siddh. K. zu 8,3,74. Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,31. 33. Madhus. in Ind. St. 1,20,10. मोक्षान्तरङ्गे परिव्रज्याश्रमे *zur Erlösung in nächster Beziehung stehend* Kull. zu M. 6,35. fg. Davon nom. abstr. °त्व n. P. 7,2,98, Sch. Siddh. K. zu P. 6,1, 135. — *b*) *Jmd nahe stehend, mit Jmd vertraut, wohl bekannt*: अन्तर- ङ्गाश्च चङ्गाद्या ये ऽभूवंस्तत्र मन्त्रिणः Râga-Tar. 7,87 (nach Troyer und Goldst. N. pr. eines Ministers!). अन्तरङ्गपङ्क्तिः Spr. 1579. कुरङ्ग Kâlid. im ÇKDr. — 2) n. *ein innerer Körpertheil* (wie Zunge, Herz) Varâh. Brh. S. 51,27. *Herz*: यत्र द्रवत्यन्तरङ्गं स स्नेह इति कथ्यते Spr. 4167.

अन्तरज्ञ (अ° + ज्ञ) adj. *richtig unterscheidend*: अनन्तरज्ञ *der nicht zu unterscheiden versteht, kein Urtheil besitzend* Spr. 3805. Râga-Tar. 3,217.

अन्तरतस् 2) भूधरगुहान्तरतः *aus dem Innern der Berghöhlen* Çiç. 9,19.

अन्तरभावना (अ° + भा°) f. *das Finden des Sinus des Unterschiedes von Bogen* Siddhântaçir., Golâdhj. 14,23.

अन्तरवचारिन् (अ° + अव°) adj. *sich einschleichend, eindringend* TS.

5,4,2,4. TBr. 1,6,10,1.

अन्तरा 1) *a)* Z. 2 lies 9,8,9 st. 9,13,9; Z. 3 lies 11,8,34 st. 11,10,34. — *b)* Daçak. in Benf. Chr. 187,17. — *f)* Kathâs. 24,97. 134.

अन्तराय 2) Ragh. 5,5. Çiç. 9,87. Jogas. 1,29. 30. Wilson, Sel. Works 1,310. 317.

अन्तराल adj. (f. आ) *dazwischenliegend:* अन्तराला दिशः Halâj. 1,102. °म् *der zwischen* (gen.) *— gelegene Raum* Çiç. 9,2. n. *Zwischenraum:* बन्धनागारभित्तेर्व्योमग्रयनक्षत्रालमागमप्राकारस्य Daçak. in Benf. Chr. 197,17. *Zwischenzeit:* अन्तराले MBh. 13,5049.

अन्तरित m. N. pr. eines Ṛshi (vgl. अन्तरीतिन्) Ind. St. 3,202,*b*. n. N. eines Sâman, desgl. अन्तरितस्य व्रतम् und अन्तरितस्य संसर्पम् ebend.

अन्तरितसद् Z. 2 lies 11,6,12 st. 11,8,12.

अन्तरित 1) *a) innerlich, das Innere:* (शुचिः) बहिष्कान्तरिते नित्यम् MBh. 13,6604. *dazwischenstehend, in der Mitte stehend* Spr. 4888, v. l. für मध्यम. — *b) c) verhüllt, verdeckt:* शार्दूलचर्मान्तरितोरुपृष्ठ Kumâras. 7, 37. लज्जान्तरितमिष Spr. 3662. °शशिरुचं सलिलमुचाम् 2815. पर्वतान्तरितो रविः Bhar. दैवान्तरितपौरुष *dessen menschliche Anstrengung durch das Schicksal gehemmt, gelähmt wird* Spr. 4771. 5368. — *d)* दूरान्तरित दूतम् *recht weit von ihm entfernt* Spr. 4310. *ausgeschlossen* TS. 1,1,8,1. सोमपीथात् *von* Ait. Br. 2,22. — 3) आ *Bez. einer Art von Räthseln* Kâtjâr. 3,102.

अन्तरीतिन् m. N. pr. eines Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,12; vgl. oben अन्तरित.

अन्तरूप्य m. *Station* Çâṅkh. Br. 8,9. Ind. St. 9,360.

अन्तरेचर (अ°, loc. von अन्तर, + चर) adj. *im Innern* (des Hauses) *sich tummelnd, dort beschäftigt* (Gegens. बहिश्चर) MBh. 4,341.

अन्तरेण 1) VS. Prât. 4,13. — 2) *e)* Spr. 4087. — *f)* mit dem gen.: उवाच चैतान्प्रतिभाष्य शक्रः संचोदयिष्यन्नहुषस्यान्तरेण MBh. 5,543. अन्तरं भेदः। बुद्धिभेदार्थमित्यर्थः Nilak.

अन्तर्गिरि (अ° + गिरि) m. *das innerhalb des Gebirges gelegene Land,* N. pr. eines best. Landes (Gegens. बहिर्गिरि) MBh. 2,1012. °ज *ein in diesem Lande Geborener* Varâh. Brh. S. 5,42; vgl. अन्तःशैलज.

अन्तर्गिर्य (von अन्तर्गिरि) m. pl. *das innerhalb des Gebirges wohnende Volk* MBh. 6,357 (अन्तर्गिर्याः ed. Calc., °र्गिर्वाः ed. Bomb.). Mârk. P. 57, 42. — Vgl. बहिर्गिर्य.

अन्तर्दम्भ, fälschlich अन्तर्दम्भु adj. Mârk. P. 34,27.

अन्तर्देह (अन्तर् + देह) *Eingeweide* Halâj. 5,31.

अन्तर्धन (अन्तर् + धन) n. *ein innerer Schatz* Spr. 3346.

अन्तर्धान 1) Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,2. 3. °गति *das Unsichtbarwerden* Bhâg. P. 4,24,3. — 3) n. *das Bedecken* (eig. die erste Bed.) Kâtj. Çr. 3,7,11.

अन्तर्धानकट (अ° + कट) n. *Deckelgefäss* Z. d. d. m. G. IX, lxxix.

अन्तर्धि 3) *Zwischenzeit* Shaḍv. Br. 1,6.

अन्तर्मातृका Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,45.

अन्तर्यजन (अन्तर् + य°) n. *ein inneres Opfer* Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,25.

अन्तर्याग (अन्तर् + याग) m. dass.: ebend. 102,*a*,29.

अन्तर्लापिका (अन्तर् + ला°) f. *eine Art Räthsel, das zugleich die Auflösung enthält* (Gegens. बहिर्लापिका) Molesw.

अन्तर्लोम genauer *mit den Haaren* (*der rauhen Seite*) *nach innen gekehrt.*

अन्तर्वंशिक, °सैन्य Kâm. Nîtis. 7,48 (der Text °वंशिक, der Schol. °वंशिक). — Vgl. अन्तर्वंशिक.

अन्तर्वत्, f. °वती Kâṭh. 8,10. °वत्नी TBr. 1,2,1,18. MBh. 1,4181. Ragh. 15,13. Râǵa-Tar. 5,245. — Vgl. धानान्तर्वत्.

अन्तर्वासस्, अनन्तर्वासस् adj. Bhâg. P. 9,8,6.

अन्तर्वेदि 2) f. ई MBh. 2,1207. fgg. Varâh. Brh. S. 5,65.

अन्तर्वेदिक adj. *innerhalb der* Vedi *geschehend* u. s. w. Kull. zu M. 4,227. — Vgl. आन्तर्वेदिक und बहिर्वेदिक.

अन्तर्वेध N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,23. 339,*a*,47. *b*,37 (अन्तर्वेध). °देश 352,*b*,10. Vgl. Антарабeдa bei Wassiljew 55.

अन्तर्वेश्मिक vgl. आन्तर्वेश्मिक.

अन्तर्वैशिक m. wohl nur fehlerhaft für अन्तर्वंशिक Schol. zu R. bei Gorr. VII, 341.

अन्तर्हिति (von 1. धा mit अन्तर्) f. *Verborgenheit* TBr. 1,6,1,4. 5,6.

अन्तलीला (अन्त + ली°) f. Titel eines Werkes, das die *letzten* Lebensjahre Kaitanja's behandelt, Wilson, Sel. Works 1,153. — Vgl. आदिलीला und मध्यलीला.

अन्तवास (अन्त + वास) m. pl. *Grenzbewohner;* N. pr. eines Volkes MBh. 2,1837.

अन्तविपुला (अन्त + वि°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,302.

अन्तश्चर (अन्तर् + चर) adj. *im Innern d. i. im Körper sich bewegend:* मरुतः Kumâras. 3,48.

अन्तःशैलज (अन्तर् - शैल + 1. ज) m. *ein in* Antargiri *Geborener* Varâh. Brh. S. 16,2.

अन्तःश्रि adv. vielleicht *hineinfahrend* (Gegens. बहिःश्रि), von einer best. Aussprache Çat. Br. 11,4,2,5.

अन्तःशोषण TS. 5,4,2,1.

अन्तसत्क्रिया (अन्त + स°) f. *Todtenfeier* Râǵa-Tar. 5,224.

अन्तस्था 2) *a)* die *Halbvocale* heissen so, weil sie zwischen den Sparça und Ûshman aufgeführt werden; vgl. Müller zu RV. Prât. 1,10. — *b)* Pañkav. Br. 12,13,20. = मध्ये ऽवस्थिता प्रजा Schol.

अन्तस्थाछन्दस् (d. i. अन्तःस्था°) n. *eine best. Klasse von Metren* Ind. St. 8,107. 111.

अन्तस्थीभाव (d. i. अन्तःस्थी°) m. *der Uebergang in einen Halbvocal* (अन्तःस्थ) VS. Prât. 4,47.

अन्तस्वरित (so ist zu lesen) adj. *den* Svarita *auf der Endsilbe habend* VS. Prât. 2,3.

अन्तःसार n. *innerer Saft* und zugleich *eingestecktes Geld* Spr. 1535. *innerer Gehalt* 3491.

अन्तःस्थ *im Innern steckend, versteckt* Spr. 123.

अन्ताक्षी *Antiochien* Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,43. 340,*a*,2. 7.

अन्तावसायिन् 2) Mârk. P. 17,25. — Vgl. अन्तेऽवसायिन्.

अन्ति 1) *b)* TBr. 2,4,2,3. — 2) भस्मान्ति *in der Nähe von Asche* Bhâg. P. 9,8,19.

अन्तिक 1) *a)* पापमामरणान्तिकम् *eine Sünde, die bis zum Tode währt* d. i. *erst mit dem Tode aufhört* MBh. 3,8333. — 3) *a) in der Nähe* MBh. 12, 5202. प्राप कृष्णः कृष्णान्तिके पुनः *in die Nähe von, zu* Râǵa-Tar. 5,57. — *c)* Z. 3 lies 50. 52. st. 50,52.

अन्तिदेव lies: adj. *zu den Göttern sich haltend* und वृषणावन्तिदेवम्.

अन्तिषुम्ण, lies अन्तिसुम्न und 7,112,1 st. 7,113,1.

अन्तेऽवसायिन् m. *ein am Ende der Stadt* oder *des Dorfes Wohnender, ein Mann aus niedrigster Kaste* MBh. 13,1552. निषादी चापि चाण्डालात्पुत्रमन्तेऽवसायिनम्। श्मशानगोचरं सूते 2590. Bhâg. P. 7,11,30. — Vgl. अन्तावसायिन्, अन्तेवासिन्, अन्त्यावसायिन्.

अन्त्यागमन (अ° + ग°) n. *fleischlicher Umgang mit einer Frau aus der niedrigsten Kaste* Râga-Tar. 5,399.

अन्त्यानुप्रास (अन्त्य + अ°) m. *Endalliteration, eine Alliteration am Ende eines* Pada *oder* Pâda Sâh. D. 637. Pandit 1,54,b.

अन्त्यावसायिन् Suçr. 1,110,2.

अन्त्येष्टि (अन्त्य + 2. इष्टि) f. *Todtenopfer:* °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 91,b,13.

अन्त्र, अन्त्रापीडप्रकर्षिन् MBh. 6,2524. — Vgl. आन्त्र.

अन्त्रगुण (अ° + गुण) m. *Mastdarm* Vjutp. 100.

अन्त्रवल्लिका (अ° + व°) f. *eine best. Pflanze,* = मल्लिषवल्ली Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अन्त्रशिला MBh. 6,337. चित्रशिला ed. Bomb.

अन्त्री vgl. छगलान्त्री, वस्तान्त्री, मेषान्त्री.

अन्दु vgl. कर्णान्दु.

अन्दुलीस *Andalusien* Verz. d. Oxf. H. 339,a,1.

अन्दोलन Râga-Tar. 1,209. 5,356. Prab. 40,6. Ueberall kann auch आन्दोलन angenommen werden.

अन्ध m. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18.

अन्धक 2) b) N. pr. eines Sohnes des Vibudha R. Gorr. 1,73,9.10. Vgl. महान्धक. — 3) f. आ N. eines Nakshatra, = इन्वका Weber, Nax. 2,370.

अन्धकार adj. f. आ *dunkel:* गुहा MBh. 3,16235. — Vgl. महान्धकार.

अन्धकारक m. N. pr. eines Sohnes des Djutimant VP. 199. अर्धकारक Mârk. P.

अन्धतमस Ragh. 11,24.

अन्धतामिस्र (so zu lesen) 1) Tattvas. 34. — 2) Varâh. Brh. S. 2,18. Verz. d. Oxf. H. 16,b,24.

अन्धय् *blind machen:* दृशम् Çiç. 9,21.

अन्धरात्री (?) lies 19,47,8. 50,1.

2. अन्धस् *Speise:* यावतो ह्यन्धसः पिण्डानश्नाति MBh. 3,13244. Bhâg. P. 5,14,14. — Vgl. आन्धसिक.

अन्धीकर् (अन्ध + 1. कर्), °करोति *Jmd blind machen* Prab. 34,16.

अन्धीगु m. N. pr. eines Rshi mit dem patron. Çjâvâçvi Ind. St. 3,202,b. Pañkav. Br. 8,5,14. — Vgl. आन्धीगव.

अन्धु vgl. कर्कान्धुक, धर्मान्धु, मेलान्धु.

अन्धूकभट्ट (अन्धक°?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 291,b, No. 707.

अन्ध्र N. pr. eines Volkes Varâh. Brh. S. 14,8. 16,11. 17,25. °पति 11,59. Verz. d. Oxf. H. 323,b,34. °देश 352,b,16. *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2587. — Vgl. आन्ध्र, महान्ध्र.

अन्नद 3) f. आ Bez. *einer 16jährigen nicht menstruirenden Jungfrau, die bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt,* Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी.

अन्नदाकल्प (अ° + कल्प) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,b,26.

अन्नदातर् (अन्न + दा°) m. *Geber von Speisen, Brodherr* Spr. 4057.

अन्नपति wohl Bein. Çiva's Râga-Tar. 5,72.

अन्नपाश (अन्न + पाश) m. *Nahrung als Band, das Leib und Seele zusammenhält,* Gobh. 2,3,19 in Ind. St. 5,370,1.

अन्नपूर्ण 1) wohl *ein mit Speise gefülltes Gefäss:* °शतमाहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 14,b,31. — 2) N. einer Upanishad Ind. St. 3,326. — 3) f. आ a) Bein. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 109,b, No. 170. °कवच, °स्तोत्र 94,a,29. °मन्त्राः 93,a,47. अन्नपूर्णादिमन्त्रप्रकाशन 99,b,25. अन्नपूर्णेश्वरी भैरवी 93,b,18. अन्नपूर्णेश्वरीमन्त्र 99,b,27. °भैरवीपूजापटल 96,a,4. — b) N. pr. eines Frauenzimmers (der Gatte heisst Mahâdeva d. i. Çiva) Hall 182.

अन्नमयत्व n. nom. abstr. von अन्नमय Kap. 3,15.

अन्नरक्षा (अन्न + र°) f. *Schutz der Speisen* (vor Gift) Verz. d. Oxf. H. 304,a,11.

अन्नहोम TBr. 1,3,8,1.

अन्नाकाल s. u. 2. अनाकाल.

अन्नाद 1) f. आ Ait. Br. 5,25. Çâñkh. Br. 27,5. Z. 4 lies 5,13,1 st. 4,13,1.

अन्नादन (अन्न + अ°) n. *das Essen von Speise* TS. 2,5,4,1.

अन्नादाय zu streichen, da an der angeführten Stelle nach den Nachforschungen Goldst. अन्नादाय (dat.) st. अन्नादायः zu lesen ist.

अन्नादितमा (superlat. von अन्नादी mit Kürzung des Auslautes) adj. f. (unter den Fingern) *am meisten essend, Bez. des Zeigefingers* Çat. Br. 12,2,4,5; vgl. Ind. St. 4,366 und Schol. zu Kâtj. Çr. 4,1,10.

अन्नाद्य ist genau genommen nom. abstr. zu अन्नाद; Z. 1 ist 1. आद्य st. अद्य zu lesen; Z. 2 5,10. 14,4,14 st. 6,4. 13,5,1. — अन्नाद्य M. 3,244 mit dem Schol. in अन्न + 2. आद्य = आदि zu zerlegen ist nicht die geringste Veranlassung gegeben.

अन्निय् (von अन्न) *nach Speise Verlangen haben;* partic. dat. अन्नियते RV. 4,2,7.

1. अन्य, नान्यच्छ्रेयः — अन्यत्र तपसः *kein anderes Heil als* Spr. 1175. रूपान्यत् *etwas Anderes als Farbe* Bhâshâp. 55. यत्र सर्वत आपो नाभिष्यन्देरन्नन्या वर्षेभ्यः (v. l. °रन्नवर्षाभ्यः und °रन्नन्यतो व°) *ausser in der Regenzeit* Âçv. Grhj. 4,5,7. अन्य wie इतर so v. a. *gewöhnlich, gemein* Spr. 132. Verz. d. Oxf. H. 207,a,14.

2. अन्य s. अन्या.

अन्यगोचरा (अ° + गो°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2645.

अन्यज (अन्य + 1. ज) adj. *von einem Andern erzeugt, nicht selbstgezeugt:* नानन्यजः पितृद्वेषी Spr. 1538.

अन्यतएत lies 24,8 st. 30,19.

अन्यतर füge noch hinzu *entweder der eine oder der andere (unter Zweien)* und vgl. RV. Prât. 11,17. 23.

अन्यतरतस् = अन्यतरस्याम् VS. Prât. 5,15.

अन्यतरत्र (von अन्यतर) adv. *auf den einen oder auf den andern (von Zweien)* Kull. zu M. 3,88.

अन्यता Verz. d. Oxf. H. 231,b,27. 232,a,4.

अन्यतोदत् (अन्यतस् + द°) adj. *nur auf einer Seite bezahnt* TS. 5,5,

1,3. — Vgl. अन्यतरतोदत्त und उभयतोदत्.

अन्यत्र 1) गते ऽन्यत्र *wenn ein Anderer davongegangen ist* Spr. 5017. — 2) Z. 3 lies 7,111 st. 7,112. — 3) füge noch *sonst* hinzu und vgl. ṚV. Prât. 14,16. VS. Prât. 1,150.

अन्यथय् (von अन्यथा), °यति *ändern* Sâh. D. 409.

अन्यथा 1) नान्यथा तथा *so und nicht anders* Spr. 4989.

अन्यथाख्याति, bei Hall 43 °तत्त्व.

अन्यथाबुद्धि (अ° + बु°) f. *eine falsche —, vorgefasste Meinung* Kathâs. 60,112.

अन्यथाभाव 1) पूर्वकृतस्य हि शक्यो विधिनापि न कर्तुमन्यथाभावः *Aenderung* Kathâs. 86,45. 101,199.

अन्यथावृत्ति streiche das Zeichen °. *sich ändernd:* दुष्टे ऽपि पत्यौ साध्वीनां नान्यथावृत्ति मानसम् Kathâs. 77,39.

अन्यथासिद्धिविचार m. Titel eines Werkes Hall 43.

अन्यदीय *bei Andern vorkommend:* नहि त्वय्यन्यदीया लोभादयः Daçak. in Benf. Chr. 187,23.

अन्यनाभि Z. 2 lies 1,30,1 st. 1,29,1.

अन्यपूर्वा f. *eine Frau, die vorher mit einem Andern Umgang gepflogen hat,* Kathâs. 84,24.

अन्यभाव (अ° + भाव) m. *Veränderung* Suçr. 1,113,5. 147,7.

अन्यभृत Çikshâ in Ind. St. 4,108.

अन्ययुक्त (अन्य + युक्त) adj. *mit etwas Anderem verbunden* AV. Prât. 4,3. विष Spr. 1439.

अन्ययोग (अन्य + योग) m. *eine Verbindung mit etwas Anderem* AV. Prât. 4,116, Sch.

अन्यवादिन् Z. 3 streiche die Worte Nârada im.

अन्या, die gegebene, von Stevenson zuerst aufgestellte Erklärung wird sichergestellt durch अन्य n. *das Nichtversiegen, Unerschöpflichkeit:* सा नो भूमिर्गोष्वप्यन्ये दधातु (für गवामन्ये) AV. 12,1,4. Die versuchte Ableitung ist unhaltbar, weil या mit नि eine andere Bedeutung hat.

अन्यादृश् oder °दृश *anders als gewöhnlich seiend, aussergewöhnlich* Kathâs. 52,303. 63,114. *Andern gleich, gewöhnlich, gemein:* न तस्याश्चित्तमन्यादृक् 123,147.

अन्यार्थ n. *ein best. Fehler des Ausdrucks, der Gebrauch eines Wortes in nicht-herkömmlicher Bedeutung:* यद्रूढिप्रच्युतं नाम तदन्यार्थमुदाहृतम् Pratâpar. 61,*a*. 62.*a*. — Vgl. u. 1. परार्थ 3).

अन्यार्थवत् (von अन्य + अर्थ) adj. *eine andere Bedeutung habend* Sâh. D. 132,7.

अन्यून *nicht zu wenig* so v. a. *hinreichend* Spr. 367.

अन्येद्युस् Z. 3 lies 1,25,4. 7,116,2 st. 1,24,4. 7,117,2.

अन्योक्ति f. *ein anderer Ausspruch,* pl. *mannichfache Aussprüche über einen und denselben Gegenstand:* कमलान्योक्तयः । करभान्योक्तयः Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,18. कोकिला° 24. गङ्गा° 27. चन्द्र° 29 u. s. w. Nach Aufrecht ebend. 130,*a*,34 *sententia allegorica.*

अन्योदर्य 1) Ait. Br. 3,37.

अन्योऽन्य Z. 1 lies subst. st. adj. — 1) ततो दृष्ट्वा कृतातिथ्यमन्योऽन्यं ते वनौकसः MBh. 5,6060. — 4) MBh. 12,9023. — अन्योऽन्य n. *eine best. rhetorische Figur, bei der zwei Dinge als auf gleiche Weise auf einander einwirkend dargestellt werden,* Sâh. D. 724. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,5. Kuvalaj. 110,*a* (132,*b*). तदन्योऽन्यं मिथो यत्रोत्पाद्योत्पादकता भवेत् Pratâpar. 91,*b*. Beispiel Spr. 1085. — अन्योऽन्य fehlerhaft für अन्यान्य Spr. 3810.

अन्योऽन्यता (von अन्योऽन्य) f. *Gegenseitigkeit* Varâh. Bṛh. S. 19,22.

अन्योऽन्याभाव (अ° + भाव) m. *der Uebergang des Einen in den Andern, Vertauschung der Rollen* Spr. 424.

अन्वक् adv. *von hinten, hinter Jmd* (acc.) *her:* उपगम्य Çiç. 9,76. स च तम् — अन्वक् — ययौ Kathâs. 53,15.

अन्वतम् Âçv. Çr. 9,7,26. Çâñkh. Çr. 3,18,19.

अन्वतरम् (1. अनु + अ°) adv. *nach der Ordnung der Silben:* अन्वतरसंधि Bez. *eines best.* Saṁdhi ṚV. Prât. 2,3. 4,36. अन्वतरसंधिवत् desgl. 12.

अन्वग्भानु (अन्वञ् + भानु) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva MBh. 1,3696.

अन्वय 1) zu streichen, da in dem angeführten Beispiele अनु अयं aufzulösen ist. — 4) füge noch *Anschluss* hinzu und vgl. noch ṚV. Prât. 11,5. 22. Bhâg. P. 2,5,28. fg. लक्ष्मीरेवान्वयो लोके न लक्ष्म्याः परतो ऽन्वयः so v. a. *Reichthum bildet das Band im Leben, kein stärkeres Band giebt es als den Reichthum* Kâm. Nîtis. 5,61. — Vgl. अनन्वय, दुरन्वय.

अन्वयिन् (von अन्वय) adj. 1) *zur selben Familie gehörig* Râǵa-Tar. 5,246. — 2) am Ende eines comp. *verbunden mit, in Zusammenhang stehend mit* Bhâshâp. 73.

अन्वर्तितर् (von अर्त् mit अनु), lies धर्षणो मित्र.

अन्वर्थ Weber, Râmat. Up. 288. so v. a. अन्वर्थसंज्ञ *einen Namen führend, der mit dem Wesen des Genannten übereinstimmt* (*nomen et omen*), Ragh. 4,12.

अन्ववेक्षणा n. *das Sehen nach, Aufsicht über* (gen.) MBh. 2,1292.

अन्ववेक्षा Spr. 5394.

अन्ववेक्षिन् adj. *seine Aufmerksamkeit —, seine Vorsorge auf Etwas richtend;* s. weiter unten u. अवेक्षिन्.

अन्वाकृति (von 1. कर् mit अन्वा) f. *Nachbildung, bildliche Darstellung* Çâñkh. Gṛhj. 4,19.

अन्वापदीन m. N. pr. eines Fürsten Sâh. D. 115,4. अह्लापदीन v. l.

अन्वारोह, अन्वारोहा देवाः als Verfasser von Mantra Ind. St. 3,459, 2. देवपथीयानां तारकाणामन्वारोहाणाम् ebend.

अन्वालम्भन (von लभ् mit अन्वा) n.: °शोभिता (मञ्जूषा) MBh. 3,17156. = कुङ्कुमहस्तदान Nîlak. अन्वालभन beide Ausgg., अन्वालम्भन Schol.

अन्वासन 1) *das Bedienen, Aufwarten:* भर्तुरन्वासने तिष्ठन्दृष्टिं नान्यत्र विक्षिपेत् Spr. 2022. अन्वासने = समीपस्थाने Schol. — 4) Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,31. — 5) *das Sichsetzen nach einem Andern* Jâǵñ. 1,109, v. l.

अन्वासेचन (von सिच् mit अन्वा) n. *das Besprengen* Kauç. 75.

अन्वाहार्य 1) m. (sc. ओदन) *die Reisspeise, welche an den* Darçapûrṇamâsa *den* Ṛtviǵ *als Opfergeschenk gegeben wird,* Comm. zu TBr. 1,66,12. Z. 3 lies अनेनेति. — 2) vgl. Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 1.

अन्वाहार्यपचन TBr. 1,1,8,1.

अन्वीक्षक adj. *sein Augenmerk richtend auf, besorgt um:* प्रजान्वीक्षिकया बुद्ध्या R. 7,3,4.

अन्वीक्षा *das Schauen* Bhâg. P. 11,3,25.

अन्वीर्पम् adv. *dem Strom entlang* (Gegens. प्रतीपम्) TS. 6,4,2,2. Kauç. 75. Pankav. Br. 25,10,12. Kâtj. 28,4. — Vgl. आन्वीपिक.

अन्वेतृ (1. अनु + अतृ) adj. Bein. Indra's TS. 2,2,8,1.

अन्वेषक *suchend, forschend nach:* वृत्तान्वेषक Râga-Tar. 5,54. ohne obj. Kathâs. 123,313.

अन्वेषणा 1) ग्रन्थान्वेषणा Sâh. D. 462. कृत्यान्वेषणवत् 335.

अन्वेष्टव्य, संभूय च मद्यो ऽन्वेष्टव्यः so v. a. *angelegen sein zu lassen* R. 7,44,20.

अन्वेष्य adj. *zu suchen* Kathâs. 105,82.

2. अप्, acc. pl. आपस् RV. 10,124,8. AV. 14,1,39. Ait. Br. 8,47. MBh. 3,24. Bhâg. P. 10,48,15 (anders der Schol.).

अपकर्ष, गुणापकर्ष *das Abziehen —, Abnehmen der Bogensehne* und zugleich *Abnahme von —, Mangel an Vorzügen* Kathâs. 97,6.

अपकर्षक, रसापकर्षका दोषाः Sâh. D. 572.

अपकर्षण 2) *a)* füge noch *Fortschleppen* und MBh. 3,16059 hinzu. — *d) das Erniedrigen* (eines Menschen) Spr. 3361.

अपकर्षिन् adj. *nach sich schleppend, — ziehend:* लाङ्गलाप° (गजेन्द्र) Spr. 870.

अपकल्मष (अप + क°) adj. *frei von Sünde* Sâh. D. 99,11.

अपकाम Z. 3 lies 9,8,8 st. 9,13,8.

अपकार 2) महती यो ऽपकारस्य नरस्य प्रभवेन्नरः *wer dem Andern einen grossen Schaden zuzufügen vermag* Spr. 4701. Mâlatim. 88,2. न स्मरामि स्वल्पमपि तवापकारं मया कृतम् *Beleidigung* Daçak. in Benf. Chr. 191,22. *Vergehen, Versehen* Pankat. I,76 (अपचार v. l.; vgl. Spr. 1177).

1. अपक्रम m. *Weggang* Bhâg. P. 11,29,45.

2. अपक्रम (अप + क्रम) adj. *aus der Ordnung gekommen*; n. in der Rhetorik Bez. *eines best. Fehlers* Kâvjâd. 3,125. 144. Beispiel: स्थितिनिर्माणसंहारहेतवो जगतामजः। शंभुनारायणाम्भोजयोनयः पालयन्तु वः॥ 145; hier verlangen स्थिति - निर्माण - संहार die entsprechende Reihenfolge नारायणाम्भोजयोनिशंभवः. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,16.

अपक्रिया 3) *eine verkehrte Weise zu verfahren* Pankat. III,26 (unter 2. zu streichen) = Spr. 890. Çiç. 9,68.

अपक्व 3) *ungebrannt:* घट Kâm. Nîtis. 9,60. — Vgl. noch u. पक्व 7) 8).

अपचित 1) adj. s. u. 3. चि mit अप. — 3) m. N. pr. eines Mannes; vgl. आपचिति.

अपक्षेपण n. eine der fünf Modificationen des कर्मन्, *Bewegung nach unten* Tarkas. 3. 55. Kan. 1,1,7. — Vgl. अवक्षेपण, wie die v. l. hat.

अपग (so ist zu accentuiren), lies मन्नापगा ग्रसः. गृहादनपगम् (अच्युतम्) Bhâg. P. 10,61,2. स्वधर्मानपग *nicht weichend von seiner Pflicht* MBh. 3,1087. स्वधर्मान् (!) अपगः अपक्रान्ते गच्छतीति तथा हितीयाया अलुगार्षः Nilak.

अपगल्भ (von गल्भ् mit अप) 1) 2) *verlegen, verzagt, unkeck;* auch TS. 2,5,1,6. 5,3.

अपगुण (अप + गुण) adj. *keine Vorzüge besitzend;* davon nom. abstr. °ता f. (Gegens. अदोषता) Sâh. D. 603.

अपग्राम (अप + ग्राम) adj. *aus der Gemeinde gestossen* Çânkh. Çr. 16,18,21.

अपघाटिला f. *ein best. musikalisches Instrument* Lâtj. 4,2,8. — Vgl. अवघटरिका, घाटरी.

अपचय, आयुषो ऽपचयं कृत्वा नरपायोपनेष्यसि MBh. 3,1380. Sp. 279, Z. 3 lies येषां.

अपचायिन् (von 1. चि mit अप) adj. *Jmd oder Etwas eine Einbusse erleiden lassend, schmälernd, Jmdes Rechte und Ansprüche nicht anerkennend:* धर्मापचायिन् (धर्माभिशङ्किन् ed. Bomb.) MBh. 3,1157. गुरुवृद्धाप° (= गुरूणां वृद्धानां च क्षीणत्वसंपादकः Schol.) 13,6705. ज्येष्ठाप° 3,1489 erklärt der Schol. durch ज्येष्ठपूजनशील, erwähnt aber die richtige Lesart ज्येष्ठापचायिन्, die er durch ज्येष्ठवर्द्धिकारणशील erklärt. 4,595 liest die ed. Bomb. fälschlich ज्येष्ठाप° st. ज्येष्ठप° der ed. Calc.; der Schol. erklärt ज्येष्ठपूजक. Umgekehrt ist MBh. 14,2198 statt वृद्धोपचायिनात् zu lesen वृद्धापचायिनात्; die ed. Bomb. hat कृतो (so auch in der ed. Calc. zu lesen) वृद्धो मम पिता st. हतो वृद्धोपचायिनात्.

अपचार 1) TBr. Comm. I, 182,3. — 2) MBh. 1,4402. 3,10010. 11470. 17091. राज्ञःप्रशासतो ते कश्चिदपचारः प्रवर्तते Ragh. 15,47. Spr. 1177. — 3) *das Misslingen, Missrathen:* नापचारमगमन्क्वचित्क्रियाः सर्वत्र संपादि साधनम् Cit. bei Golo. — 4) *Hingang, Tod* Daçak. in Benf. Chr. 200,20.

अपचारिन्, °णी MBh. 12,1237. *abgehend von* so v. a. *untreu werdend:* योगधर्मापचारिणी: (so die neuere Ausg.) Hariv. 1014.

अपचित् Z. 3 lies 7,74,1. 76,2 st. 7,75,4. 77,1.

अपचिति 3) lies *Sühne* (st. *Ausschluss*): न चेदिहैवापचितिं यथांहसः कृतस्य कुर्यान्मनउक्तिपाणिभिः Bhâg. P. bei Gold. — 4) *a) Vergeltung* (im Guten) TS. 5,1,2,3. 2,2,3. TBr. 3,8,3,2. इच्छन्नपचितिं कर्तुं भृगूणाम् so v. a. *die Bhṛgu zu rächen wünschend* MBh. 1,6830. 846. तद्गच्छापचितिं राजन्पितुस्तस्य महात्मनः (अपचितिम् = प्रतिक्रियाम् Nilak.) 841. न गता या प्रकृष्टेन — ऋषेस्त्वापचितिः (so die ed. Bomb.) संध्येयं तां गच्छ त्वम् 3,16443. Hariv. 7968. तेनेशस्य विधेयत्वमपचितिः *vergilt es* (oder *ehre*) Çiva *auf diese Weise* Spr. 2894. अपचिति = पूजा AK. 2,7,34 (lies नमस्यापचितिः). — *b) Vergeltung* (im Bösen), *das Sichrächen an* (gen.) Hariv. 7969. — दुःखस्यापचितिम् Spr. 4362 fehlerhaft für दुःखस्योपचितिम्; vgl. Th. III, S. 400.

अपचितिमत् TS. 5,1,2,3. 2,2,3. Çat. Br. 11,2,3,14.

अपच्छाय vgl. Spr. 3395.

अपजिहीर्षा (vom desid. von हृ mit अप) f. *das Verlangen zu rauben:* तद्रत्नाप° Kathâs. 90,31.

अपजिहीर्षु (wie oben) adj. *zu rauben Willens seiend* Râga-Tar. 5,426.

अपज्ञान (von ज्ञा mit अप) n. *das Ableugnen, Verheimlichen* Halâj. 4,45.

अपज्य (अप + 3. ज्या) adj. *von der Bogensehne befreit:* चाप MBh. 1,5208.

अपज्वर (अप + ज्वर) adj. *frei von Fieber* MBh. 1,1759.

अपतानक Z. 2 lies अपतन्त्रक und vgl. दण्डापतानक.

अपतुषार (अप + तु°) adj. *frei von Nebel;* davon nom. abstr. °ता f. Ragh. 9,38.

अपत्य Z. 5 lies 7,108,1 st. 7,109,1.

अपत्यप्रत्यय (अ° + प्र°) m. *ein Patronymicum* Sâh. D. 431 (171,13).

अपत्यवत् Kathâs. 92,66.

अपत्रपा Daçak. in Benf. Chr. 184,22.

1. अपथ 1) अपथेन *nicht auf dem* (gewöhnlichen) *Wege:* प्रविष्ट Ka-

THÂS. 117,433. Füge noch *ein schlechter, — falscher Weg, Abweg* hinzu. मा भूवन्नपथहृरास्तवेन्द्रियाश्वाः KIR. 5,50. काकिनीमप्यपथप्रपन्नाम् *an einen unrechten Ort gerathen* Spr. 2262.

अपथिन्, अपन्थानमुपेत्य BHATT. 3,27. अपन्थानं तु गच्छन्तं सोदरो ऽपि विमुञ्चति Cit. bei UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,12.

1. अपद् 2) ग्रामः को वा न पदमपदे (v. l. für अपथे) ऽकार्पत मया PRAB. 8,4. KATHÂS. 56,26. 114,62.

अपदश (अप + दशा) adj. *keine Verbrämung habend:* वासस् MBH. 13,5040.

अपदान्तरम् adv. *ohne Verzug, alsbald:* इदं वाक्यमपदान्तरमब्रवीत् MBH. 2,1766. 3,1414.

अपदेश *das Anzeigen, Angeben, Nennen* DAÇAK. in BENF. Chr. 193,13. *Unterweisung* KÂTJ. ÇR. 22,1,14. — 1) Z. 2 lies चापदेशात्. — 2) सापदेशम् adv. *verstellter Weise* DAÇAK. in BENF. Chr. 190,16. — 6) = व्यपदेश *Bezeichnung, Benennung* BHÂG. P. 11,28,19. VEDÂNTAS. in BENF. Chr. 204,14 fehlerhaft für व्यपदेश.

अपदेश्य *anzuzeigen, anzugeben* DAÇAK. in BENF. Chr. 193,4. 9.

अपदोष (अप + 1. दोष) adj. *fehlerlos;* davon nom. abstr. °ता f. ÇIÇ. 9,12.

अपधुरम् (von अप + धुर्) adv. *weg von —, neben den Jocharmen:* धुर्नाह्ं TBR. 1,6,5,1. अपक्रमणं प्रापयति Schol.

अपध्यान (von 1. ध्या mit अप) n. *böse Gedanken in Betreff Jmdes, mit denen man ihm Etwas anthut* oder *anzuthun beabsichtigt,* MBH. 1,8457 (अपध्याति मनसि करोति Schol.). 2,2597 (= क्रोध Schol.). 13,5458. HARIV. 9058. MÂRK. P. 8,30. 184.

अपध्वंस 1) अपध्वंसजाः (ed. Calc. fälschlich उप°) heissen MBH. 13,2617. fgg. *die Kinder gemischter Ehen, wo die Mutter einer niedrigeren Kaste als der Vater angehört.*

अपध्वस्त *von seiner Macht gestürzt* MBH. 12,4844. — Vgl. u. ध्वंस् mit अप.

1. अपनय *Vertreibung:* बुभुक्षापनय *was den Hunger vertreibt, Speise* R. 7,35,34.

2. अपनय füge noch *unkluges Benehmen* und MBH. 1,4515. 2,596. 3,12524. KÂM. NÎTIS. 4,36. KATHÂS. 49,36. 62,103 hinzu.

अपनयन adj. *wegführend, raubend:* श्रोत्रितार्थापनयनैः प्राणिभिः Spr. 4905.

अपनयिन् (von 2. अपनय) adj. *sich unklug benehmend* KATHÂS. 62,151.

अपनाभि (अप + ना°) adj. *ohne Nabel* (der Vedi) TS. 5,2,8,7.

अपनिद्र (अप + निद्रा) adj. (*wach*) *aufgeblüht* ÇIÇ. 9,30. KIR. 5,26.

अपनिधि (अप + नि°) adj. *keinen Schatz besitzend, arm* MBH. 3,13083.

अपनीत (अप + नीत) vgl. u. 1. नी 9). n. auch R. ed. Bomb. 6,95,38.

अपनुद्, शोकापनुद् auch RAGH. 14,23.

अपनेतर् (von 1. नी mit अप) nom. ag. *Verscheucher:* भयानाम् MBH. 3,13500.

अपनेतव्य adj. *fortzuführen* H. an. 4,236.

अपनोद *Vertreibung:* शोकाप° BHÂG. P. 10,39,20. *Abweisung, Zurückweisung:* अथर्थस्य RAGH. 14,39.

अपनोदन 2) *das Vertreiben, Verscheuchen:* संदेहापनोदन AV. PRÂT. 4,108, Sch.

अपपाठ *falsche Lesart* VS. PRÂT. 4,119, Sch. MÜLLER, SL. 75, N. Schol. zu MBH. ed. Bomb. 12,176,12.

अपपात्रित vgl. अवपात्रित.

अपपादत्र (अप + पा°) adj. *keine Fussbekleidung habend* RÂGA-TAR. 5,195.

अपभय *furchtlos* AIT. BR. 3,25. ÇÂṄKH. BR. 27,5.

अपभरणि TS. 4,4,10,3. TBR. 1,5,1,5; vgl. WEBER, NAX. 2,300. 304. 376. 390.

अपभाषण (अप + भा°) adj. *eine vom Sanskrit abweichende —, eine falsche Sprache redend,* zur Erkl. von म्लेच्छ VIÇVA bei NILAK. zu MBH. 8,2095.

अपभ्रंश 1) füge *Sturz, Fall* und TS. 1,5,1,2 (= देहपात Schol.). WEBER, NAX. 2,387. HARIV. 1014 hinzu. — 2) RÂGA-TAR. 5,206. एकैकस्य हि शब्दस्य बहवो ऽपभ्रंशाः: *falsche Formen* PAT. in MAHÂBH. 22. — 3) KATHÂS. 55,127. KÂVJÂD. 1,32. Verz. d. Oxf. H. 181, a, No. 412. 214, a, No. 509. WASSILJEW 226. 267. Davon nom. abstr. °ता f.: शास्त्रेषु संस्कृतादन्यदपभ्रंशतयोदितम् KÂVJÂD. 1,36. MUIR, ST. 2,57.

अपमण्डल (अप + म°) *die Ekliptik* ÂRJABHAṬA, SIDDH. 3,4. fgg. SÛRJAS. 13,12; vgl. COLEBR. Misc. Ess. II, 473, N.

अपमर्ण n.: विष्णोरपमर्णम् N. eines Sâman Ind. St. 3,237, a.

अपमल (अप + मल) adj. *rein* Spr. 1753, v. l. (Th. II, S. 340).

अपमान pl. DAÇAK. in BENF. Chr. 181,1. सापमान *mit Verachtung gereicht:* °परपिण्ड Spr. 807, v. l. — Vgl. अवमान.

अपमारिन् (von 1. मर् mit अप) adj. *wegsterbend, hinsiechend* TS. 2,5,1,7.

अपमार्ग (von 1. मर्ज् mit अप) m. *das Abwischen, Putzen:* अमृतद्रवैर्विदधदब्जदृशामपमार्गमोषधिपतिः (*der Mond* und zugleich *Arzt*) स्म करैः ÇIÇ. 9,36.

अपमार्जन adj. *abwischend* so v. a. *entfernend, vernichtend* BHÂG. P. 10,2,35.

अपमित्य lies n. *Schulden.*

अपमृत्यु, °जित्वर KATHÂS. 55,181. 225.

अपयातव्य, तद्दिती मे ऽपयातव्यम् KATHÂS. 55,72.

अपयान *das Fortgehen, sich Entfernen:* नानस्य द्रुतमपयानमास्थितस्य ÇIÇ. 9,84. नैव शक्यं विहितस्यापयानम् *es ist nicht möglich, dass das Verhängniss* (unverrichteter Sache) *davonginge* d. i. *sich nicht verwirklichte* MBH. 1,7329. अपयान (अपमान?) = उपेक्षा NILAK.

अपयष्टदीक्षित = अप्ययदीक्षित HALL 222.

अपर 1) c) दिश् MBH. 6,4801. अम्बुनिधि ÇIÇ. 9,1. अपराम्भोधि KATHÂS. 73,329. — e) भवत्यगुणयः स्पर्शेन यस्यापरे d. i. *rein* Spr. 3020. महीयानेव नापरः d. i. *ein Geringer* 4925.

अपरगौडानीय LALIT. ed. Calc. 21,9. अपरगौडानिलिपि 144,5.

अपरतस् (von अपर) adv. *an einem andern Orte, anderswo:* क्वचित् — अपरतः UTTARARÂMAK. 32,6.

अपरत्व (3. अ + प°) n. *Nähe* TARKAS. 3. 16. KAN. 1,1,6. BHÂSHÂP. 120.

अपरथा (von अपर) adv. *anders* ÇIÇ. 9,67.

अपरनन्दा f. N. pr. eines Flusses: नन्दा चापरनन्दा च MBH. 13,7654.

अपरपक्षीय vgl. आपरपक्षीय.

1. अपरम् 2) अपरसि किमपरं शास्त्रमोहान्धकारे Spr. 3857. — 3) *westlich* (mit abl.) KÂTJ. ÇR. 3,1,15.

अपरवक्त्र n. (nicht f.) Ind. St. 8,361. — Vgl. अपवक्त्र.

अपरशैल m. pl. N. einer buddhistischen Schule WASSILJEW 78. 229. 245. 264. — Vgl. उत्तरशैल, पूर्वशैल.

**अपराङ्ग** (अपर + 3. अङ्ग) adj. *zu einem Andern gehörig* VS. PRÂT. 4,168.

**अपराजित** 1) *a)* füge *unbesiegbar*, *unüberwindlich* hinzu; von Personen N. 12,93. 20,28. — *b)* ÂÇV. GṚHJ. 1,7,19. — 2) *g)* N. pr. eines Schlangendämons MBH. 1,1558. — *h)* N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,15. — *i)* eines Wesens im Gefolge Padmapâṇi's WILSON, Sel. Works 2,24. — *k)* N. pr. eines zauberhaften Schwertes KATHÂS. 81,108. 99,37. 115,148. — 3) *a)* N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ WILSON, Sel. Works 2,38. Bez. *eines zehnjährigen nichtmenstruirenden Mädchens, welches bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt*, ANNADÂKALPA im ÇKDR. u. कुमारी. — *c)* mit Cäsur nach der 7ten Silbe Ind. St. 8,387. ḰHANDOM. 66.

**अपराध** Sp. 289, Z. 10 lies ÇAṄK. zu ÇÂK. st. ÇÂK.

**अपराधिन्** füge noch hinzu: *der Jmd eine Beleidigung —, ein Leid zugefügt hat.* MBH. 3,1054. Spr. 183. KATHÂS. 16,115 (wo अपराध्यस्मि zu lesen ist). 55,130. 57,134. परिहासाप° 114,68. अनप° MBH. 1,842. Davon nom. abstr. अपराधिता f. KATHÂS. 72,271. 106,172.

**अपरान्त** 1) °समुद्र *das im Westen gelegene Meer* Verz. d. Oxf. H. 258, *a*,34. — 2) सापरान्तं च देवेन निर्जितं दक्षिणापथम् KATHÂS. 120,76. Vgl. कुट्टापरान्त. — 3) m. *der zukünftige Tod* Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,13. °ज्ञानं ebend.

**अपरान्तक** 1) VARÂH. BṚH. S. 5,70. 14,20. Verz. d. Oxf. H. 217, *b*, 10. अपरान्तिकाः स्त्रियः ebend.

**अपरान्तिका** Ind. St. 8,312. fg. — Vgl. दक्षिणान्तिका.

**अपरापरण** Z. 2 lies 12,5,45 st. 12,9,7.

**अपरार्क** auch Titel eines Werkes: °कार Verz. d. Oxf. H. 277, *a*,11. Vielleicht hierher अपरार्कचन्द्रिकाभ्याम् DATTAKAM. 25,17.

**अपराह्ण**, अपराह्णे भानावस्तं प्रति याते मक्षीयम् MBH. 5,7216. Z. 2 lies 9,6,46 st. 9,10,5. — Vgl. मक्षापराह्ण.

**अपराह्णेतन** lies *nachmittägig*.

**अपरिक्रामम्** (absolut.) lies adv. st. adj.

**अपरिच्छद** bedeutet an der angeführten Stelle *keine Habe* d. i. *kein Reisezeug —, kein Gepäck habend;* vgl. परिच्छद 2). KULL. erklärt das Wort durch दरिद्र.

**अपरिमितधा** (von अपरिमित) adv. *in unzählbaren* (*unzählbare*) *Theilen* (*Theile*) MAITRJUP. 5,2. 6,26.

**अपरिमितायु** und नामसंगीति angeblich Namen zweier Buddha WILSON, Sel. Works 2,24; es ist aber wohl अपरिमितायुर्नाम संगीतिः oder अपरिमितायुनामसंगीतिः zu lesen.

**अपरुष्** (अप + रुष्) adv. *frei von Zorn* RAGH. 9,8.

**अपरूप** *eine abnorme Gestalt*, *Missgestalt:* (यदा) अथेषु चापरूपाणि दृश्यन्ते ADBH. BR. bei WEBER, Omina 330. तस्यापरूपं जायते KÂṬH. 22,8.

**अपरोक्ष** adj. auch *gegenwärtig* DAÇAK. in BENF. Chr. 182,24. अपरोक्षे so v. a. *in unserem Beisein* P. 3,2,119.

**अपरोक्षय्** (von अपरोक्ष), °यति *sich von Etwas* (acc.) *durch Augenschein überzeugen:* तदन्नमशुचि दृष्ट्वा तस्याशुचिभावमपरोक्षयामास MBH. 1,781.

**अपरोक्षानुभव** oder अपरोक्षानुभूति Titel einer Schrift HALL 104. Der vollständige Titel lautet अपरोक्षानुभूतिसुधार्णव Verz. d. Oxf. H. 223, *b*, No. 544.

**अपरोद्धर्** (von रुध् mit अप) nom. ag. *Abhalter* TS. 2,3,2,1.

**अपर्णा** 1) TS. 6,3,2,4. — 2) Ursprung des Namens KUMÂRAS. 5,28.

**अपर्तु** m. *nicht die rechte Jahreszeit:* अपर्तौ सुमहद्दातवर्षम् BHÂG. P. 10,80,36. adj. *nicht der Jahreszeit entsprechend:* वर्ष 25,15.

**अपलताभवन** (अप + ल°) adj. f. आ *keine Lauben habend* KIR. 5,10.

**अपलाप** *das Absprechen, Läugnen, Verneinung* KAP. 1,118. 138. 148. SÂH. D. 124,7.

**अपवक्त्र** (अप + व°) n. *ein best. Metrum* SÂH. D. 568. °क्त्र 567. — Vgl. अपरवक्त्र.

1. **अपवत्स** (अप + व°) adj. f. आ *kalblos* MBH. 13,3361.

2. **अपवत्स** m. = अपांवत्स VARÂH. BṚH. S. 53,47. 49. 51.

**अपवर्ग** 1) श्रद्धापवर्गो MBH. 13,1606. fg. उपक्रमापवर्गो WEBER, ǴJOT. 85. 111. Vgl. पश्चादपवर्ग, मासापवर्ग. — 4) RAGH. 8,16. 23. DAÇAK. in BENF. Chr. 181,10. Verz. d. Oxf. H. 243, *b*, No. 603. °द RÂǴA-TAR. 5,44. Z. 3 zu verbessern भोगस्वर्गा°. — Vgl. आपवर्ग्य.

**अपवर्जन** 2) *das Ueberlassen, Abtreten, Geben:* einer Tochter zur Ehe MBH. 1,6608.

**अपवर्ण** (अप + वर्ण) adj. *fehlerhaft in den Lauten* ÇIKSHÂ 17 in Ind. St. 4,268.

**अपवर्तन** *Umkehr, Flucht;* s. u. परिवर्त 3).

**अपवर्तिका** f. = नीवि *Schurz* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 7,2,20. 3,27.

**अपवाद** 1) दोषप्रख्यापवादः स्यात् SÂH. D. 378. परापवाद Spr. 2373. शास्त्रापवाद ṚV. PRÂT. 14,30. — 2) ṚV. PRÂT. 4,7. 11,35. Ind. St. 8, 222. KUMÂRAS. 2,27. *Widerlegung* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 92.

**अपवारितम्** adv. auf der Bühne so v. a. *leise zu Jmd:* भवेदपवारितम्। रहस्यं तु यदन्यस्य परावृत्य प्रकाश्यते SÂH. D. 425. — Vgl. अपवारितक, अपवार्य.

**अपवाह** *Abfluss:* अपवाहतो ऽपाम् TS. 6,6,3,4. *Wegführung:* भूतपूर्वमभूतपूर्वं वा जनपदं परदेशापवाहेन स्वदेशाभिस्यन्दवमनेन वा निवेशयेत् KAUṬILJA bei MALLIN. zu KUMÂRAS. 6,37; vgl. अपवाहन. वसिष्ठस्यापवाहः oder वसिष्ठापवाहः N. einer Oertlichkeit an der Sarasvatî, der Ort, von wo dieser Fluss den Vasishṭha *wegführte* um ihn dem Zorn Viçvâmitra's zu entziehen, MBH. 9,2357. fg. 2398. — 1) = अपवाहक Ind. St. 8,405. — 2) MBH. 6,352. वारवास्यापवाहाश्च st. वारपाश्यापवाहाश्च ed. Bomb.

**अपवाहक** m. = अपवाह 1) Ind. St. 8,405.

**अपवाहन** lies *das Wegführen, Entfernen*, füge DAÇAK. in BENF. Chr. 181,1 hinzu, streiche das Eingeklammerte und vgl. oben अपवाह und Spr. 5361.

**अपविघ्न**, कच्चित्तात्रापविघ्नं ते *geht es ohne Hindernisse bei dir her?* MBH. 1,6875. NÎLAK. ergänzt सत्त्रम्.

**अपवृत्ति** (von वर्त् mit अप) f. *Schluss, Ende:* अक्षमालापवृत्ति Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,20 (HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 48). In der Stelle दरगलन्माल्यापवृत्ति (v. l. für °माल्योपवृत्ति) PRAB. 40,8 erklärt der Schol. das Wort durch *Zurechtrücken*.

**अपव्याख्या** (अप + व्या°) f. *eine falsche Erklärung* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 16,1,4 (nicht gedr.).

**अपव्यापार** (अप + व्या°) adj. *keine Beschäftigung habend, ausser Amt*

*seiend:* मल्लिन् H. an. 4,269.

अपशङ्क (अप + शङ्का) adj. *furchtlos;* °शङ्कम् adv. Çiç. 4,47.

अपशब्द *eine verdorbene Wortform:* भूयांसो ऽपशब्दा अल्पीयांसः शब्दाः । एकैकस्य हि शब्दस्य बहवो ऽपभ्रंशाः Pat. in Mahâbh. 22.

अपशव्य s. पशव्य.

अपशशितिलक (अप + शशिन् - ति°) adj. *ohne Mond als Stirnmahl* Kathâs. 103,214.

अपशस्त्र (अप + श°) adj. *waffenlos* Kathâs. 109,135.

1. अपशु TS. 5,2,9,4.

2. अपशु TS. 5,2,9,3.

अपशुष्क (अप + शुष्क) adj. TS. 2,1,4,8. = अपरक्त Comm.

अपशूल (अप + शूल) adj. *keinen Spiess habend* Ragh. 15,17.

अपशोक 1) °मनस् Ragh. 8,85.

अपश्चिम *nicht der letzte:* श्रुतवताम् Ragh. 19,1. *der letzte* Çatr. 14,318.

अपश्रयिन् MBh. 3,3076 fehlerhaft für अपा°.

अपश्रुति (अप + श्रु°) adj. *wovon man das Ohr abwendet, den Ohren unangenehm* MBh. 5,871. उपश्रुति (= वार्त्ता Schol.) ed. Bomb.

2. अपस् Z. 1 v. u. lies 19,2,8 st. 19,3,3.

अपसद Mâlatim. 83,2. गङ्गापसद 80,21. Nach MBh. 13,2620. fgg. heissen अपसद *die Kinder aus gemischten Ehen, wenn der Vater einer niedrigeren Kaste als die Mutter angehört.*

अपसर wird auf verschiedene Weisen erklärt; vgl. Colebr. Dig. 1,492.fg.

अपसर्प Ragh. 14,31. 17,51. तयैवापसर्पभूतया Daçak. in Benf. Chr. 188,13.

अपसर्पण *das Fortgehen, Sichentfernen:* रणात् Bhâg. P. 10,76,28. 44,4. in Verbindung mit प्रति *Rückkehr nach:* उपयानापयाने च स्थानं प्रत्यपसर्पणम् । सर्वमेतद्द्वयस्थेन ज्ञेयं पृथक्कुटुम्बिना ॥ R. 6,89,19.

अपसर्पिणी v. l. für अवसर्पिणी VP. II, 192.

अपसलवि vgl. अवसलवि.

अपसलैस् adv. = अपसलवि 1) Âçv. Gṛhj. 2,5,2.

अपसव्य adj. (f. आ) bedeutet auch, namentlich in der Auguralkunde, *von rechts nach links gerichtet, zur Linken stehend, nach links sich bewegend,* und die advv. अपसव्यम् und अपसव्येन *zur Linken, von rechts nach links:* सो ऽपसव्यां चमूं तस्य — चकार MBh. 3,760. अमृष्यमाणो ऽपसव्यम् 761. अपसव्यानि सर्वाणि मृगपक्षिकृतानि च 12438. उल्का चाप्यपसव्येन (= अपसव्यम्) पुरं कृत्वा व्यशीर्यत 2,2648. क्रव्यादाश्चापसव्यानि मण्डलानि प्रचक्रमुः R. 7,9,30. दक्षिणाः, अपसव्याः Varâh. Bṛh. S. 86,44. सव्यं भ्रमति देवानामपसव्यं सुरद्विषाम् Sûrjas. 12,55. अपसव्यकरण *einem Gegenstande die linke Seite zukehren* Varâh. Bṛh. S. 33,13. एतद्विपरीतं दक्षिणपार्श्वाद्वामपार्श्वगमनं यत्तदपसव्यम् Bhattotp. zu Varâh. Bṛh. S. अपसव्यो ऽप्रदक्षिणा उच्यते ders. Hierher gehören auch die unter 1) stehenden Stellen Kâtj. Çr. 13,3,22 (nicht 21). 25,13,34. R. 6,90,19. 3,74,18. Der Mond heisst अपसव्य, *wenn er südlich* (von den Planeten oder Sternen) *steht,* Varâh. Bṛh. S. 18,8. अपसव्यं युद्धम् Bez. *einer der vier Arten des* ग्रहयुद्ध 17,5. Sûrjas. 7,19. उपसव्यो ग्रासः Bez. *einer der Weisen, auf welche eine Eklipse erfolgt,* Varâh. Bṛh. S. 5,43. — Vgl. असव्य.

अपसार Gegens. प्रवेश Spr. 5028.

अपसारिन् (von सर् mit अप) adj. *abnehmend, sich vermindernd:* पादापसारिणं धर्मम् MBh. 1,2416.

अपसार्य (vom caus. von सर् mit अप) adj. *fortzuschicken, zu entfernen* Verz. d. Oxf. H. 87,a,20.

अपसिद्धान्त (अप + सि°) m. *ein Widerspruch im System* Kap. 1,50.

अपस्मय (अप + स्मय) adj. *frei von Hochmuth* Bhâg. P. 10,27,7.

अपस्मारिन् MBh. 13,1554. 5088.

अपस्मृति (अप + स्मृ°) adj. *keine Erinnerung von Etwas habend* Bhâg. P. 10,1,41. *an Etwas nicht denkend, zerstreut:* शशं चाददपस्मृतिः *in der Zerstreutheit* 9,6,7. *kein klares Bewusstsein habend, ausser sich* 11,7,66.

अपस्वरम् (अप + स्वर) adv. *mit entstellter Stimme:* एवं ब्रुवाणं कौन्तेयं भीमसेनमपस्वरम् MBh. 3,14934. क्रोधेन विकलवर्णं यथा स्यात्तथा Nilak.

अपह, प्रतापह Râga-Tar. 5,179 (wo °हः zu lesen ist, wie schon Benfey in seiner Chr. geändert hat). — Vgl. क्लेशापह, तमोऽपह, मारुतापह.

अपहति, तमोऽपहत्यै Bhâg. P. 10,15,5.

अपहन्तर्, तमोऽपहन्त्री Ragh. 14,76.

अपहरण Daçak. 180,21.

अपहर्त (= अपहर्तर् und auch daraus entstanden) nom. ag. *Entwender, Vernichter:* ब्रह्मशिरोऽपहर्ताय MBh. 13,905; vgl. त्रिपुरहर्ताय 906.

अपहर्तर्, Gegens. दातर् Bhâg. P. 10,64,18. परद्रव्यापहर्ता Spr. 4507. सर्वभूताप° *Hinwegführer* R. 7,24,85. — m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 14172, v. l. der neueren Ausg. (auch Langl. liest so) st. अपकृष्ट.

अपहस्त (अप + हस्त) m. *der Rücken der Hand:* सारथिं चास्य द्विपितमपहस्तेन (= हस्तपृष्ठेन Schol.) ह्यविध्यत् MBh. 3,545.

अपहस्तय् (von अपहस्त) *Jmd mit dem Rücken der Hand fortweisen, wegjagen, verjagen:* उत्कोचादित्सया विप्रा भूयः प्रायविधायिनः । लब्धस्थैर्येण तुङ्गेन संनिपत्यापहस्तिताः ॥ Râga-Tar. 6,344. अपहस्तितबान्धवा Mâlatim. 149,9. uneig.: अपहस्तितान्यकिसलयशोभं विलोकयाशोकम् Sarasvatik. 2,15 und यस्माद्ऽज्ञान्यपहस्तितदेहात्ममानिनो ऽपि बिभियात् Schol. zu Paramârthas. bei Aufrecht, Halâj. Ind. S. 400. °हस्तितलज्ज Vikr. ed. Boll. S. 253. अपहस्तित = अवज्ञात Halâj. 4,29.

अपहार 1) कूलापहारमकरोत्स्वेन वेगेन सा सरित् *riss ein Stück Ufer mit sich fort* MBh. 9,2385. तेन कूलापहारेण मैत्रावरुणिरोह्यत *auf dem abgerissenen Uferstücke* 2386. कूलोपहार fehlerhaft für कूलापहार R. 7,32,5. द्रुपदस्येनापहारो द्रोणस्याश्वत्थामातरांत् *Raub* MBh. 1,473. न्यासापहार *Veruntreuung* Spr. 1660.

अपहारण n. *das Fortführenlassen* v. l. für अपवाहन Spr. 5361.

अपहारिन् *mit sich fortreissend* so v. a. *verführerisch:* विषयाः Spr. 3978. द्यूते घोरे सर्वापहारिणि *Alle fortreissend* MBh. 2,2094. तेजोऽप°, द्रव्यपापाप° *Entwender, Räuber* 13,1166. ब्रह्मदायाप° Bhâg. P. 10,64,38. चौरेणात्मापहारिणा (vgl. आत्मापहारक unter अपहारक) Spr. 2545. — Vgl. भगनेत्रापहारिन्.

अपहास *spöttisches Lachen* R. 7,16,16. — Vgl. अवहास.

अपह्नव *Verhüllung, Einkleidung:* अपह्नवोत्प्रेक्षा Sâh. D. 296, 2. — Vgl. अपह्नुति und निरपह्नव.

अपह्नुति 2) als Bez. einer best. rhetorischen Figur so v. a. *Verheimlichung, Läugnung* und auch *Verhüllung, Einkleidung* Kâvjapr. 146. Kâvjâd. 2,304. Sâh. D. 683. fg. Kuvalaj. 23,b. निषिध्य विषयं साम्यादन्यारोपे

°अपकृति: PRATÂPAR. 80,b,6. Verz. d. Oxf. H. 123,a,11. 208,b,16.

अपह्नोतर् nom. ag. *Läugner:* निक्षेपस्य *der da läugnet ein Pfand empfangen zu haben* KULL. zu M. 8,190.

अपांवत्स SÛRJAS. 8,21. VARÂH. BṚH. S. 25,4. — Vgl. 2. अपवत्स.

अपाकरण TARKAS. 14.

अपाकरिष्णु mit acc.; lies स्वर्णमपाकरिष्णुः (Spr. 2696).

अपाक्रिय MBH. 8,660. 13,4274.

अपाङ्ग 2) a) आयतापाङ्गी MBH. 3,16139. °दृष्टि *Seitenblick* Spr. 4337. °प्रेक्षित dass. DAÇAK. in BENF. Chr. 190,15. °मोक्ष dass. BHÂG. P. 10,15, 43. व्रीडितापाङ्गी (= सव्रीडकटाक्षी Schol.) 86,7. °नेत्र adj. *zur Seite blickend* VIKR. 17.

अपाङ्गनेत्र vgl. oben u. अपाङ्ग am Ende.

अपाणि (3. अ + पा°) adj. *keine Hände habend;* davon nom. abstr. °त्व n. MBH. 12,6702.

अपात्यय m. *Verheimlichung* HALÂJ. 4,45.

अपात्र Verz. d. Oxf. H. 87,a,19.

अपादक (3. अ + पाद्) adj. *fusslos* (Gegens. पद्वत्) TS. 7,5,12,1.

अपादातर् (von 1. दा mit अपा) nom. ag. *Wegnehmer* TBR. 1,7,2,1.

अपान 1) Z. 2 lies 5,30,15 st. 5,30,12. Am Schluss hinzuzufügen: अपानो नाम वायुर्नाभ्यधिष्ठाता TATTVAS. 32. वसिष्ठस्यापानः N. eines Sâman Ind. St. 3,233,a. — 2) Spr. 4195. अपानोद्गार *Furz* 903.

अपानसृत्य KÂTH. 12,6. अपो° TS.

अपानिधि N. eines Sâman Ind. St. 3,203,b.

अपापपुरी (अ° + पु°) f. N. pr. einer *Stadt* WILSON, Sel. Works 1,296. 303. 322. — Vgl. पापपुरी.

अपापवस्यस s. पापवस्यस.

अपामार्ग Z. 5 lies 7,65,1 st. 7,66,1.

अपामीव n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,b. आदित्यस्यापामीवा (sic) desgl. 205,b. इन्द्रापमीव (°वम् v. l.) desgl. 208,a.

अपांपित्त HALÂJ. 1,63.

अपाय 1) क्षणदापाय *Ende der Nacht* RAGH. 8,73. कल्पापाये *am Ende eines* Kalpa RÂGA-TAR. 5,98. *Verminderung* ṚV. PRÂT. 11,34 (unter 5. zu streichen). 14,1. — 2) स्थिरापायः कायः (unter 4. zu streichen) *Verfall* Spr. 5319. करणापाय RAGH. 8,42. — 3) कुहकचकितो लोकः सत्ये ऽप्यपायमपेक्षते Spr. 3195.

1. अपार lies *diesseitige* st. *jenseitige*. HALÂJ. 3,45. तस्याः पारमपारं च व्रजन्ति विशेषिणः MBH. 8,2381.

2. अपार 1) व्यसनमहार्णवादपारात् MÂRK. 174,6. विष्णुरपारपारः VP. 113. °कर्मन् BHÂG. P. 3,13,44. 12,12,28. अपारे भव नः पारमप्लवे भव नः प्लवः so v. a. *auf hohem Meere* MBH. 5,4559. कर्णधार इवापारे भगवान्पारदर्शकः BHÂG. P. 1,13,38. In der folgenden Stelle wohl so v. a. *auf hohem Meere befindlich:* अपाराणामिव द्वीपमगाधे गाधमिच्छताम् MBH. 7,91.

अपार्थ 2) BHÂG. P. 2,2,2. 4,12,4. 11,22,11. Verz. d. Oxf. H. 204,a,32.

अपार्थक, f. अपार्थका KATHÂS. 54,210.

अपार्ध्य Ind. St. 3,458 vielleicht fehlerhaft für अपाव्य.

अपालङ्क, an der angeführten Stelle ist wohl trotz der Scholien पालङ्क anzunehmen.

अपावृत्त s. u. वर्त् mit अपा; davon °क *der den Rücken gekehrt hat, flüchtig geworden* MBH. 8,128.

अपाव्य adj. Bez. bestimmter Götter und Mantra (TS. 7,4,12,1): अपाव्यानि जुहोति । प्राणा वै देवा अपाव्याः TBR. 3,8,17,5. KÂTH. 30,9. Nach TBR. Comm. अप + अव्य (von अव्), nach TS. 3,2,9,5 अप + आव्य. — Vgl. 2. आव्य und अपार्ध्य.

अपाश्रय 1) अन्योऽन्यापाश्रयेण *indem sie sich gegenseitig unterstützen, — helfen* Spr. 3509. अन्योऽन्यापाश्रयाः adj. *sich gegenseitig unterstützend, — helfend* MBH. 14,991. त्वमपाश्रयः *du bist die Stütze, die Zuflucht* BHÂG. P. 6,19,12. 11,11,24. 22,26. 25,26. 29. 12,4,27. ebend. 12,7,9. 19 giebt BURNOUF (Bd. I, XLVIII) das Wort durch *délivrance* wieder. MBH. 3,17262 liest die ed. Bomb. अपाश्रयः st. उपाश्रयः. Man streiche am Schluss die Worte «Wohl f. L. für ब्राह्मणोपाश्रय». — 3) *Kopf* (*der gestützte Theil des Körpers*) DAÇAK. 90,13. = मस्तक Schol.

अपाश्रयवत् (von अपाश्रय) adj. *einen Halt —, einen Beistand habend an* (instr.) MBH. 3,16111. आश्रयवत् ed. Bomb.

अपाश्रयिन् am Ende eines comp. *einen Halt an — habend:* सत्त्वापा° MBH. 3,3076 (ed. Calc. fälschlich अपश्र°).

अपाष्टि s. अपोऽपाष्टि.

अपाष्ठ Z. 3 lies विषम्. शता° TBR. 3,7,12,4.

अपाष्ठि = अपाष्ठ in अपाष्ठिहन् ÇAT. BR. 12,7,1,6. 2,5.

अपासङ्ग KÂTH. 25,2.

अपि 2) Sp. 304, Z. 24 lies तत्रैव st. तैथव. — 4) Z. 11 lies वृष्ट्यापि; Z. 28 lies सिंचेत्. दुर्गदेशप्रविष्टो ऽपि शूरो ऽभ्येति पराभवम् । गाढपङ्कनिमग्नाङ्गो मातङ्गो ऽप्यवसीदति ॥ *sogar ein Held* Spr. 1178. अपि च — न चापि *sogar — nicht aber* so v. a. *lieber — als:* अपि चाहं प्रवेक्ष्यामि प्रदीप्तं हव्यवाहनम् । न चापि राघवादन्यं पादेनापि नरं स्पृशे ॥ R. 3,51, 29. — 7) *wenigstens, doch, tamen:* नास्मिञ्जन्मनि भूतशेषं वराय त्वमो मम । जन्मान्तरे ऽपि तत्कुर्याः कृपां रतिपते मयि KATHÂS. 104,138. fg. 103, 51. 112,99. — 11) अपि नः संशयस्ताते मनःसंतुष्टिमावहेत् । अपि नो भागधेयानि शुभानि स्युः परंतप ॥ MBH. 1,7222. mit einem condit. BHÂG. P. 10,28,11. — अपि ist lat. *ob*.

अपिकर्ण Z. 2 lies 16 st. 6.

अपिगुण (अ° + गुण) adj. = गुणवत् *vorzüglich, vollkommen:* वैदिकानि च सर्वाणि (sc. कर्माणि) भवन्त्यपिगुणान्युत MBH. 12,2677. Gegens. विगुण 2689.

अपित्व AV. 10,8,5.

अपिधान 2) Gegens. उपस्तरण ÂÇV. GṚHJ. 1,24,28. Z. 3 lies 11,3,11 st. 11,3,1,11. *Deckel, Verschluss:* गुहापि° BHÂG. P. 10,37,34. 51,27. *Schloss, Riegel:* द्वारे पुरस्योद्धृतितापिधाने KUMÂRAS. 7,53.

अपिवत् (von अपि) adj. nach dem Comm. *die Forderung der Wiederholung* (पुनरपि) *enthaltend,* vielleicht *von dem «auch»* d. h. *der Zustimmung Anderer begleitet:* अपिवतीं वाचं वदति TBR. 1,3,2,5.

अपिवाप (von वप् mit अपि) m. *Zu-* oder *Ueberstreuung,* Bez. bestimmter Puroḍâça TBR. 1,5,4,2.

अपीच्य *sehr schön, reizend;* vgl. अपीव्य.

अपीनस Verz. d. Oxf. H. 314,b,3.

अपीव्य BHÂG. P. 1,12,8. 19,28. 3,23,38. 45. 28,17. 4,15,23. 9,3,15. 10,47,2. Die ed. Bomb. liest überall अपीच्य, wie wir vermuthet hat-

ten; der Scholiast erklärt es durch *überaus schön, reizend.*

अपुत्रिक vgl. u. पुत्रक 2) *a*).

अपुत्रिय adj. *kinderlos:* तनू Çâṅkh. Gṛhj. 1, 18.

अपुनर्दीयमान Z. 2 lies 12,5,44 st. 12,5,5. 6.

अपुनर्भव 2) Bhâg. P. 11,20,34. 12,6,38.

अपुवाय् (viell. denom. von अप्वा), °यते *krank sein, erkranken:* यद्देवा-स्यापुवायते यन्मीयते TS. 6,2,2,5. 3,2,3.

अपुष्ट 3) in der Rhetorik *die Sache selbst nicht fördernd, nichtssagend, überflüssig;* z. B. das Beiwort वितत im Satze विलोक्य वितते व्योम्नि विधुं मुञ्च रुषं प्रिये. Davon nom. abstr. °ता f. und °त्व n. Sâh. D. 576 nebst Schol.

अपुष्टार्थ s. unter पुष्ट 1) unter 1. पुष्.

अपूप 1) Çâṅkh. Gṛhj. 3,12. Pâr. Gṛhj. 3,3. MBh. 18,267 (neben यूप) Râga-Tar. 6,11.

अपूपक m. = अपूप 1) MBh. 13,2771. Kathâs. 62,204. अपूपिका f. dass. 121,74.

अपूपशाला (अ° + शा°) f. *Bäckerwerkstatt* M. 9,264, wo aber auch पूपशाला angenommen werden kann; अ° Kull.

अपूरण (3. अ + पू°) adj. *unersättlich:* अनल Spr. 3400.

अपूर्ण *nicht voll,* von einem Consonanten (व्यञ्जन) gesagt Schol. zu AV. Prât. S. 261 (I,8). n. *ein best. Fehler des Satzbaues: Unterbrechung, Anakoluthon* Pratâpar. 63,*b*.

अपूर्व 1) *a*) AV. Prât. 3,57. — *b*) Kathâs. 53,186. — *c*) अ *zum vorangehenden Laut habend* P. 8,3,17.

अपूर्वकरण (अ° + क°) n. Bez. *der achten Stufe unter den vierzehn, die nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen,* Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,12.

अपूर्वता (von अपूर्व) f. *Neuheit* Vedântas. (Allah.) No. 115. अपूर्वत्व n. dass. 118.

अपूर्ववाद (अ° + वाद) m. Titel eines Werkes: °टिप्पणी Hall 190.

अपृक्त RV. Prât. 1,19. 2,30. 8,1. 15,5. AV. Prât. 1,72. 79. 4,113.

अपेत s. u. उपेत.

अपेक्षा 1) रन्ध्रापेक्षिणा मृत्युना *lauernd auf* Spr. 4818. — 2) त्वदपेक्षया *aus Rücksicht für dich* Daçak. in Benf. Chr. 187,6. स्थूलप्रपञ्चापेक्षया *in Betracht von so v. a. im Verhältniss —, im Vergleich zu* Vedântas. (Allah.) No. 63. °बुद्धि Bhâshâp. 106. fg. कालापेक्ष, क्रियापेक्ष, अर्थापेक्ष adjj. Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,40. — 3) *Erwartung* Vedântas. (Allah.) No. 104. निरन्तरसुखापेक्षा हृदये यदि विद्यते *ein Verlangen nach* Spr. 1597. चोरसाचिव्यनापेक्ष *erfordernd* Kathâs. 75,35.

अपेक्षितत्व n. *das Berücksichtigtwerden* Vedântas. (Allah.) No. 113.

अपेक्षिता (von अपेक्षिन्) f. *Erwartung:* प्रबोधनापे° Kumâras. 3,1.

अपेक्षिन् 1) धर्मापे° Spr. 4201. गुणो गुणान्तरापेक्षी *sich richtend nach, voraussetzend* 863. Stelle Pañkat. III, 236. 237 (Spr. 2396. 2928) zu 2). — 2) füge *abwartend* hinzu. कालापे° Râga-Tar. 5,296.

अपेय *nicht trinkbar, was man nicht trinken darf* Verz. d. Oxf. H. 87, *b*,21. 272,*a*,11. 282,*a*,16. 24.

अपोदक Z. 2 lies 5,13,2. 6 st. 5,13,3. 7.

अपोनप्त्रीय Z. 2 lies 10,30 st. 7,30.

अपोम्भन (von उम्भ्, उभ् mit अप) n. *Hemmung, Fessel* TS. 2,4,13,1.

अपोह m. *das Bestreiten, Absprechen, Negiren:* इमे मनुष्या दृश्यन्ते ऊहापोहविशारदाः MBh. 13,6723. ऊहः सिद्धान्तः, अपोहः पूर्वपक्षः Nîlak.

अपोहन dass.; vgl. Sâh. D. 329,9. Bhâg. P. 11,13,6.

अपोह्य *zu verscheuchen, fern zu halten:* मृत्यु Bhâg. P. 10,1,48.

अप्नस् Uṇâdis. 4,207.

अप्तु 1) nach dem Comm. *fein, dünn, zart.* TS. 6,3,2,1. 2.

अप्तोर्याम Ait. Br. 3,41. Pañkav. Br. 20,3,5. Verz. d. Oxf. H. 266, *b*, 40. °यामन् 30,*b*,10. Z. 7 आप्तोर्यामन् in der neuen Ausg. I,85; so auch Bhâg. P. nach Hall. — Vgl. आप्तोर्यामन्.

अप्पय्यदीक्षित m. = अप्पयदीक्षित (Verfasser des Kuvalajânanda) Hall 194.

अप्पय्यदीक्षित m. desgl. Hall 88. 128. 140. 159. 192. 208.

अप्पदीक्षित m. desgl. Hall 90. 114. 115. 153. Verz. d. Oxf. H. 213, *a*, No. 505.

अप्यय 3) कृष्ण एव हि लोकानामुत्पत्तिरपि चाप्ययः *Entstehen und Vergehen* so v. a. *Ursprung und Ende* MBh. 2,1391. Weber, Râmat. Up. 338. Bisweilen st. dessen fälschlich अव्यय, z. B. MBh. 2,1214. 12,9211. 13,7400. An den beiden ersten Stellen die ed. Bomb. richtig अप्यय. — 4) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 150, *a*, No. 319.

अप्यर्धम् vgl. अभ्यर्धस्.

अप्रख्यता s. u. प्रख्य 1). Nach dem Schol. = अप्रकीर्ति.

अप्रच्यावुक und अप्रच्युति s. u. प्र°.

2. अप्रज MBh. 1,4654. f. R. 2,20,35 (17,27 Gorr.).

1. अप्रजस् Z. 2 lies 12,5,45 st. 12,5,5,7.

2. अप्रजास् Jyot. 2,144.

अप्रजस्त्य n. so v. a. अप्रजस्ता TS. 5,6,8,4.

अप्रज्ञ (3. अ + प्रज्ञ) adj. *nicht erkennend,* neben प्रज्ञ Weber, Râmat. Up. 338.

अप्रज्ञात्र s. प्रज्ञात्र.

अप्रति adj. Bhâg. P. 8,7,18.

अप्रतिख्यात (3. अ + प्र°) adj. *nie gesehen* TBr. 2,2,2,7. 7,18,3. Anders der Comm.

अप्रतिगृह्य Z. 2 streiche Kâtj. Çr. 25,8,16.

अप्रतिद्वन्द्व Z. 4—6 streiche das Eingeklammerte und den Fragesatz, da सीतया mit अन्वितः zu construiren ist. अप्रतिद्वंद्वता s. u. प्रतिद्वंद्व.

अप्रतिधृष्य Ait. Br. 5,25. Taitt. Âr. 3,5,1. 4,9,1.

अप्रतिभा Z. 2 lies 21. fg. st. 23.

अप्रतिरूप 1) वाक्य R. 3,51,32. — 2) R. 3,52,6.

अप्रतिरूप्य MBh. 7,1487 fehlerhaft für अप्रा°.

अप्रतिष्ठ 2) Mârk. P. 12,19.

अप्रतिष्ठान lies 11,3,49 st. 11,4,2,18.

अप्रतिसंख्या s. u. प्रतिसंख्या.

अप्रतिहतगति (अ° + ग°) f. *freie Bewegung, Ungehemmtheit* Tattvas. 8.

अप्रतीत *nicht anerkannt, nicht verständlich* Sâh. D. 574. 582. 213,6 (अप्रतीतत्व). Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,14 (vgl. अप्रतीतिक u. अप्रतीति). *nicht froh, traurig* R. 2,48,18. 4,22,27.

अप्रतीतिक s. u. प्रतीति.

अप्रभुत्व n. *Unvermögen* Pańkat. 69,4.

अप्रमाण 2) Tarkas. 50. — 3) n. *keine Autorität* Çâk. 121.

अप्रमादम् Z. 2 lies 12,1,7. 18 st. 12,1,4. 18.

अप्रमायुक TBr. 2,1,2,1.

अप्रमीय lies *was nicht zu Grunde gehen sollte, nicht zu Grunde zu gehen pflegt.*

अप्रमुदिता f. und अप्रमोदमाना f. Bez. zweier unter den acht Unvollkommenheiten (असिद्धि) im Sâmkhja Tattvas. 37.

अप्रयावन् in der Stelle AV. 3,5,1 (vgl. AV. Prât. 4,56) wohl entstellt aus °यावम्.

अप्रयुक्त (3. अ + प्र°) adj. *ungebräuchlich* Pratâpar. 61,a,3. b,1. अप्रयुक्तता Sâh. D. 574. 581. अप्रयुक्तत्व 213,2.

अप्रयोजक (3. अ + प्र°) adj. *zwecklos, nicht hingehörig* Pratâpar. 61,a,5. 62,a,9.

अप्रस्तुतप्रशंसा s. u. प्रशंसा und vgl. noch Kâvjapr. 149. Sâh. D. 706.

अप्रस्तुतस्तुति f. = अप्रस्तुतप्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 208,b,18.

अप्रातिरूप्य (3. अ + प्रा°) n. *Unvergleichlichkeit* MBh. 7,1487, ed. Bomb. (अप्राति° ed. Calc.).

अप्रामाण्य n. s. u. प्रामाण्य.

अप्रिय 1) Z. 2 lies 8,10,18 st. 8,10,3,1. — 2) a) vgl. u. प्रियकर.

अप्रेतराक्षसी vgl. auch प्रेतराक्षसी.

अप्लव (3. अ + प्लव) adj. *ohne Schiff* so v. a. *wo es kein Schiff giebt:* अप्लवे ऽम्भसि मग्नानाम् MBh. 2,2418. अपारे भव नः पारमप्लवे भव नः प्लवः 5,4559.

अप्वा als Devatâ Ind. St. 3,203,a. Vgl. Ind. St. 9,482.

अप्सर v. l. für अक्षर M. 7,72. अप्सरो Hariv. 3152 fehlerhaft für अमरो, wie die neuere Ausg. hat.

अप्सरतीर्थ wohl fehlerhaft für अप्सरस्तीर्थ Wilson, Sel. Works 2,22.

अप्सरस्, अप्सरा Verz. d. Oxf. H. 56,b,37. Z. 15 lies 2,2,5 st. 2,3,5; Z. 22 lies 6,118,1. 2 st. 16,118,1. 2. अप्सरोलोक Verz. d. Oxf. H. 13,a,17. साप्सरस्क adj. Kathâs. 54,48. 59. 65. — Vgl. आप्सरस.

अप्सरेश्वरतीर्थ (अप्सरस् oder अप्सरा - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,8.

अप्सव्य Kâth. 12,6. 35,15.

अप्सस् könnte *Busen* bedeuten.

अप्सु vgl. विश्वाप्सु.

अप्सुज TS. 5,3,12,2.

अप्सुयोनि TS. 5,2,2,4. 3,12,2.

अप्सुहोम्य (अ° + हो°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,107.

अफल 1) a) *keinen Nutzen bringend, von dem oder wovon man keinen Vortheil hat* Spr. 1128. Daçak. in Benf. Chr. 185,8.

अफेन 2) Z. 2 lies अहिफेणा und vgl. आफूक.

अबकाणा v. l. für अवकाणा.

अबल 3) b) vgl. oben u. अचल 3) b). — c) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,417.

अबाध m. *das Nichtvorhandensein eines Widerspruchs* Kap. 1,79.

अबाधक, °त्व Verz. d. Oxf. H. 34,b,20.

अबुद्ध *dumm, einfältig* Kap. 1,45.

अबुध Tattvas. 20.

अब्ज् (von अब्ज), अब्जति *zur Lotusblume werden:* अद्रिरब्जति Çatr. 14,81.

अब्ज 3) a) Weber, Râmat. Up. 321. 327. fg. — c) Bez. *einer best. Constellation* (= पद्म) d. i. *wenn die Planeten* (Sonne und Mond incl.) *promiscue in den 4* Kendra *stehen,* Varâh. Brh. 12,3.

अब्जज Bhâg. P. 10,58,37.

अब्जनाभ m. Bein. Vishnu's Bhâg. P. 5,1,19. 10,40,28. 44,37. 11,3,40. — Vgl. पद्मनाभ.

अब्जपाणि m. = पद्मपाणि 4) Wilson, Sel. Works 2,24. 29. fg.

अब्जभव m. Bein. Brahman's Bhâg. P. 10,60,39.

अब्जसंभव m. Bein. Brahman's MBh. 1,2077. — Vgl. पद्मसंभव.

अब्जाद (अब्ज + अद) adj. *von Lotusblumen sich nährend;* m. *Schwan* Varâh. Brh. S. 86,27.

अब्जिनी zunächst *die Lotuspflanze* (*an Lotusblumen reich*); vgl. u. पद्मिनी. °दल: Kathâs. 90,62. का त्वब्जिनी विना हंसं कश्च हंसो ऽब्जिनीं विना 101,107. वनाब्जिनी 102,10.

अब्जिनीपति Kathâs. 81,17.

अब्द 2) चतुरब्दा adj. f. AK. 2,9,69.

अब्धि 3) Bez. *der Zahl vier* (nicht *sieben*) Weber, Gjot. 101. Nax. 2,382. Ind. St. 8,345. — 4) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670.

अब्धिकन्या (अ° + क°) f. Bein. der Lakshmî Spr. 1579.

अब्धिजीविन् (अ° + जी°) m. *Seemann, Fischer* Kathâs. 52,321.

अब्धितनय (अ° + त°) m. *ein Sohn des Meeres,* du. Bez. *der beiden* Açvin Kathâs. 54,24.

अब्बिन्दु (2. अप् + बि°) m. *Wassertropfen:* प्रीतौ व्यमुञ्चदब्बिन्दून्नेत्राभ्याम् Bhâg. P. 10,80,19.

अब्रह्मण्य adj. *Brahmanen nicht hold* MBh. 3,13176. 5,469. Bhâg. P. 9,15,15.

अब्रूकृत falsche Lesart für अम्बूकृत.

अभक्त in °भक्ता Weber, Râmat. Up. 355 (10) fehlerhaft für अभक्ष्य.

अभय 2) b) N. pr. eines natürlichen Sohnes des Bimbisâra Kandjur 3,57. — 3) lies *Chebula* st. *citrina* und füge Bhâg. P. 8,2,13 hinzu. — अभया auch N. der Dâkshâjanî Verz. d. Oxf. H. 39,b,18.

अभयंकर Bhâg. P. 10,2,16. इन्द्रस्याभयंकरम् N. eines Sâman Ind. St. 3,208,a.

अभयदानसार (अ° + सार) Titel einer Schrift Hall 137.

अभयप्रद (अ° + प्रद) 1) adj. *Sicherheit gewährend* M. 4,232. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Padmapâṇi Wilson, Sel. Works 2,24.

अभयाकरगुप्त m. N. pr. eines Mannes Sâdhanamâlât. 185. fälschlich अभयकर° Wassiljew 267.

अभव Z. 2 lies *Wohlfahrt, Heil* st. *Sein, Entstehung.*

अभवन्मतयोग oder अभवन्मतसंबन्ध (3. अ - भवत् - मत + योग oder सं°) m. in der Rhetorik *fehlerhafte Construction* Kâvjapr. 83. 89. Sâh. D. 575. Pandit 1, 9. fg.

अभाग्य adj. MBh. 1,4705. 4,628. n. *Unglück* Spr. 995. Ashtâv. 2,24.

अभार्य (3. अ + भार्या) adj. *der Gattin ermangelnd:* गृह Kathâs. 98,31.

अभास्वर s. भास्वर.

अभि Einfluss auf ein folgendes स VS. Prât. 3,61. AV. Prât. 2,104. der Endvocal gedehnt VS. Prât. 3,128. Accent 6,5.10. Z. 1 lies *amb- st. ob.* — 2) *a)* सख्या वक्त्रमभि प्रयच्छति परं पर्यश्रुणी लोचने Spr. 1425. — अभि fehlerhaft für अधि Spr. 4390.

अभिकाङ्क्षिन् mit dem acc. Bhâg. P. 11,7,1.

1\. अभिकाम *Wunsch* Bhâg. P. 10,48,26. — Vgl. आभिकामिक.

2\. अभिकाम mit acc.: मनसाप्यभिकामेन पुष्कराणि मनस्विनः। हूयन्ते सर्वपापानि MBh. 3,4066. Das obj. im comp. vorangehend: श्रेयोऽभिकाम 13,3916.

अभिकृति *4 Mal* —◡◡— —, —◡◡— —, ◡◡◡◡◡◡◡◡, ◡◡◡◡◡◡— Ind. St. 8,403.

अभिक्रन्द (von क्रन्द् mit अभि) m. *das Anschreien, Anbrüllen:* अभिक्रन्दे नृवीराणां तदासीत्तुमुलं महत् MBh. 1,7949. इन्द्रस्याभिक्रन्दः N. eines Sâman Ind. St. 3,235,*a*.

अभिक्रम 4) *das erste Glied der Krama-Lesung* RV. Prât. 11,21. द्यभिक्रम *das Anfangen mit zwei Worten* 7.

अभिक्रान्ति lies *das Sichbemächtigen, Festhalten* und füge TS. 5,1,1, 2. TBr. 1,1,6,8 hinzu.

अभिक्षत्तर् RV. 7,21,8 eher *Vorleger, Vorsetzer* (von Speisen), *Wirth.*

अभिख्या *Obhut, Aufsicht* RV. 10,112,10. — 4) लोकत्रितयाभिख्यां बभार मलयाचलः Kathâs. 90,197. — 6) Râga-Tar. 5,365.

अभिगन्तर् 3) *Nachsteller* Kâth. 25,7 in Ind. St. 3,467.

अभिगन्तव्य adj. *aufzusuchen, zu besuchen* Spr. 5141.

अभिगमन 4) *das Reinigen und Bestreichen* (*mit Kuhmist*) *des Weges zur Götterstatue*, bildet einen der 5 Theile des Upâsana bei den Râmânuǵa, Sarvadarçanas. 55,17. fg.

अभिगम्य 1) Spr. 5003. *adeundus* Kathâs. 119,137.

अभिगर 2) Bez. *einer beim Opfer fungirenden Person, welche einen gewissen Zuruf zu sprechen hat*, Lâṭj. 4,3,1. der Prastotar und Pratihartar TBr. Comm. 2,421.

अभिगामिन्, ऋतुकालाभि° auch Vṛddha-Kâṇ. 11,12.

अभिगुप्ति, स्वजनाभि° Bhâg. P. 10,84,18.

अभिगूर्ति lies गुर् st. गर्.

अभिगृध्र adj. *heftig nach Etwas verlangend, begierig nach:* मिथ्याभि°, MBh. 4,415.

अभिगोक्ष lies *zurufend;* vgl. RV. 8,20,19.

अभिग्रह *das Anfassen;* vgl. दुरभिग्रह.

अभिग्लान m. pl. N. pr. eines Geschlechts Hariv. Langl. 1,123. अग्निग्लान und अभिज्ञात v. l.

अभिघात, प्राकाम्यमिच्छानभिघातः so v. a. *Nichthemmung, das Nichtgehemmtsein* Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,11.

अभिघार *das Besprengen* (mit geklärter Butter) Çâṅkh. Gṛhj. 1,13,6.

अभिचक्ष्य adj. *conspicuus* RV. 8,4,7.

अभिचारक adj. *auf Behexung —, auf Bezauberung bezüglich:* सर्वाभिचारक (कर्मन्) Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,37. मन्त्राः Varâh. Bṛh. S. 44,21. सत्त्र Bhâg. P. 12,6,27.

अभिचारिक adj. dass.: मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,11. — Vgl. आभिचारिक.



अभिचेष्टा (von चेष्ट् mit अभि) f. *Bemühen, Bestreben* Kap. 2,46.

अभिजन 1) vgl. महाभिजन. — 4) Bhartṛ. 2,32 (Spr. 965) könnte auch zu 1) gestellt werden.

अभिजनन n. *das Geborenwerden:* कन्याभि° Spr. 2734, v. l.

अभिजय, इन्द्रियाभिजय MBh. 3,15431.

अभिजात 1) vgl. u. जन् mit अभि. — 2) zu streichen, da das Beispiel zu 6) gehört. — 3) श्रुते ऽत्यन्तासक्तिः पुरुषमभिजातं कथयति Spr. 1859. n. *edle Abstammung:* °बल Spr. 4614. धनाभिजातवृद्धान् 2802. — 6) *reizend, lieblich:* °कण्ठो R. 5,11,23. वसन्त Mâlav. 29,13.

अभिजातता f. *Adel der Geburt* Spr. 1877.

अभिजाति Durga zu Nir. 9,4.

अभिजित् 3) सूर्ये चाभिजिति स्थिते Bhâg. P. 10,83,26. अहं (Kṛshṇa spricht) नक्षत्राणां तथाभिजित् 11,16,27. R. 6,112,70 gehört zu 4).

अभिजित 1) = अभिजित् 3): अभिजिते योगे MBh. 13,3278. Hariv. 3248. — 2) = अभिजित् 4): मुहूर्ते ऽभिजिते ऽष्टमे MBh. 1,4764. Hariv. 3317.

अभिज्ञ 1) अपरिचयाज्जडा अपि भवन्त्यभिज्ञा विदग्धचरितानाम् Spr. 3036. रतिसुखाभिज्ञ Râga-Tar. 5,283. अर्थकामवार्त्तानभिज्ञा वयम् Daçak. in Benf. Chr. 182,18. नष्टं दानविधानमनभिज्ञे *der es nicht zu schätzen versteht* Spr. 1481. — 2) *b)* vgl. मैत्राभिज्ञाज्ञानाभिभू.

अभिज्ञता f. *das Kundigsein, Kennen:* शङ्कस्वनाभि° Ragh. 7,61.

अभिज्ञत्व n. dass.: मानस्वनूपाभि° Spr. 2139.

अभिज्ञान 1) füge *das Erkennen* (*Jmdes*) und त्वदभिज्ञानचिह्न Daçak. in Benf. Chr. 192,11 hinzu. — 4) Daçak. in Benf. Chr. 196,15. °दान Verz. d. Oxf. H. 138,*a*, No. 270. °मणि 344,*b*,4. — 5) = शकुन्तलाभिज्ञान Sâh. D. 138,13.

अभिज्ञापक (vom caus. von 1. ज्ञा mit अभि) adj. *erkennen machend, anzeigend:* वर्तमानो ऽन्ययोः कालो गुणाभिज्ञापको यथा Bhâg. P. 6,1,47.

अभिज्ञेय (von 1. ज्ञा mit अभि), अनभिज्ञेय *nicht wiederzuerkennen:* °रूपाणि द्वारकोपवनानि MBh. 3,779.

अभितश्चर (अभितस् + चर) adj. *umwandelnd;* m. pl. *Umgebung, Gefolge:* देवास्तस्याभितश्चराः (तस्य d. i. आदित्यस्य) MBh. 3,17331. 17330. Spr. 1767.

अभितस् 1) अभितश्चापि गन्तव्यं मया स्वर्गम् *zum Himmel hin* MBh. 3, 14071. स सूर्यमभितो याति 1,1284. — 2) नदीयमभितः *vor uns* Spr. 477 (Bhartṛ. 1,80, das also unter 3. zu streichen ist). — 5) Kir. 5,11. पुरीं तामभितो भ्राम्या *nach allen Seiten hin durchwandernd* Kathâs. 27,47. लीलादोषमहं मन्ये चाभितस्त्वाम् *von allen Seiten so v. a. vollkommen, durchaus* MBh. 3,14077.

अभिताप *Hitze* Çiç. 9,1.

अभिताम्र, क्रोधाभिताम्रान्ते रक्ते नेत्रे बभूवतुः MBh. 2,1483.

अभितिग्मरश्मि (अ° + ति°) adv. *zur Sonne hin* Çiç. 9,11.

अभित्रिविष्टपम् (अ° + त्रिविष्टप) adv. *in Bezug auf den Himmel:* ईशमभित्रिविष्टपं यामि रुद्रम् *dem Herrn über den Himmel, dem Herrn des Himmels* Hariv. 7436. त्रिवि° die neuere Ausg., स्वर्गं व्याप्य नियन्तारम् Schol.

अभिद्रुति, die Stelle ist aus Çiç. 9,56.

अभिदेवन (von 1. दिव् mit अभि) n. *Würfelbrett:* प्राणान्संत्यजतो (so die ed. Bomb.) युद्धे प्राणाद्यूताभिदेवने MBh. 9,760.

अभिद्रुह् nom. act., dat. °द्रुहे als infin. ṚV. 2,27,16.

अभिद्रोह, मित्राणां चानभिद्रोहः Spr. 1338.

अभिधर्मज्ञानप्रस्थान (अ° - ज्ञान + प्र°) n. Titel einer buddhistischen Schrift Hiouen-thsang 1,201.

अभिधर्मसमुच्चय (अ° + स°) m. desgl. Wassiljew 279. 289. 295.

अभिधा 2) Sâh. D. 232. 267. Râǵa-Tar. 5,380. पूर्ववर्माभिध adj. 22.

अभिधातव्य, प्रियमेवाभिधातव्यं नित्यं सत्सु द्विषत्सु च Spr. 1918.

अभिधान 1) füge noch *das Ausdrücken, Ausdruck* hinzu. बन्धमुद्राभिधानाय पश्चाद्वाङ्क तदाज्ञया। तुरुष्का दधते व्यक्तम् Râǵa-Tar. 4,179. — 3) *Zusammenlegung, Verknüpfung* Schol. zu VS. Prât. 4,141. अभिधानतर (loc.) इवाभित इतरौ पश्चादुपनिदधाति *enger zusammen* (= अतिसंबन्धेन Schol.) Çâṅkh. Br. 13,5. — Vgl. आभिधानिक.

अभिधानकोष (अ° + कोष) m. *Wortschatz, Wörterbuch* Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3. 217,*a*,17.

अभिधानचूडामणि (अ° + चू°) m. Titel eines medicinischen *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 323,*a*, No. 765.

अभिधानतन्त्र (अ° + तन्त्र) n. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 189,*b*, No. 434.

अभिधानमाला auch Titel eines best. *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 163,*b*, 4 v. u.

अभिधायक, सत्त्वाभिधायकं नाम ṚV. Prât. 12,8.

अभिधायिन् 1) Bhâg. P. 10,47,67. — 2) पृष्टाभि° *auf eine Frage Bescheid zu geben wissend* Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 8 (S. 3, Z. 2 v. u.).

अभिधित्सा (vom desid. von 1. धा mit अभि) f. *die Absicht Etwas kund zu thun, — zu erklären* Agni-P. beim Schol. zu Kâvjâd. 2,120. Kâvjapr. 157,18.

अभिधेय 1) füge *was bezeichnet, ausgedrückt, benannt wird* und Sâh. D. 254. 120,2 hinzu.

अभिधेयत्व (von अभिधेय) n. *Benennbarkeit* Tarkas. 38.

अभिध्या Spr. 3379 (= चिन्ता Schol.). *Begehren, Verlangen:* अनभिध्या परस्वेषु 3449.

अभिध्यान auch so v. a. *Begehren, Verlangen.* Bhâg. P. 11,14,28.

अभिध्यायिन् adj. *seine Gedanken richtend auf:* सत्याभि° Mârk. P. 47,25.

अभिध्येय adj. *auf den* oder *worauf man seine Gedanken richten soll* oder *kann* Bhâg. P. 12,3,50. अनभि° MBh. 1,1395.

अभिनन्द् 3) eher N. pr. des Autors. N. pr. eines Dichters Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,2. 48. 2,103. 4,117. Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,14. 182,*b*,30. Verfassers des Jogavâsishṭhasâra Hall 121.

अभिनन्दन m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,15. — Vgl. अभिनन्द्.

अभिनन्दिन् füge am Anfange *seine Freude an Etwas habend* hinzu. क्रमेण सर्वे विविशुस्ततः सदो मरुर्षभा गोष्ठमिवाभिनन्दिनः MBh. 1,7338. द्विषद्भिस्त्वं संप्रयोगाभिनन्दी 2,2124.

अभिनय vgl. Sâh. D. 274. दक्षिणेनैव हस्तेन पुंसामभिनयो भवेत्। वामेन प्रायशः स्त्रीणामिति रीतिः पुरातनी Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,22. fgg.

अभिनव 1) adj. (f. आ): कथा Kathâs. 63,5. संधान Râǵa-Tar. 5,1. मद Spr. 82. — 2) m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 7,93. 459.

अभिनवकालिदास m. *der moderne* Kâlidâsa, = माधवाचार्य Hall 222.

अभिनवगुप्त m. N. pr. eines Autors Hall 163. 196. 199. Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,19. 113,*b*,12. 123,*b*,15. 199,*b*, No. 471. 212,*a*, No. 500. 238,*a*, No. 575. *b*,33. 246,*b*, No. 622. 255,*b*, N. 5. 258,*b*,31 und N. 8. Wilson, Sel. Works 1,29. Sâh. D. 141,2.

अभिनवतामरस n. *ein best. Metrum,* = तामरस Ind. St. 8,383.

अभिनवनृसिंहभारती und अभिनवसच्चिदानन्दभारती N. pr. zweier Lehrer Wilson, Sel. Works 1,201.

अभिनासिकाविवरम् (अ° + ना° - विवर) adv. *zu den Nasenlöchern hin* Çiç. 9,52.

अभिनिधनं काण्वम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,203,*a*.

अभिनिधान 2) lies *Annäherung* (der Laute in der Aussprache, im Unterschied von *unmittelbarer Verbindung,* संयोग) und vgl. u. 1. धा mit अभिनि 2). Im AV. Prât. und Taitt. Prât. (Ind. St. 4,245) ist das Wort m.

अभिनिपात m. so v. a. अभिनिधान 2) AV. Prât. 1,43, Sch.

अभिनिर्मुक्त fehlerhaft für अभिनिम्रुक्त. Auch Bhâg. P. 11,26,8 in der Bed. *darüber untergegangen* (von der Sonne).

अभिनिर्वृत्ति (von वर्त् mit अभिनिस्) f. *das Zustandekommen, Gelingen:* अर्थाभि° MBh. 5,4548.

अभिनिलीयमानक (vom partic. von ली mit अभिनि) adj. *Angesichts des Beobachtenden in sein Nest sich legend* (ein Vogel) Varâh. Bṛh. S. 45,13.

अभिनिवेश 1) füge *Hang zu Etwas, Gefallen an* (loc.) hinzu. गेहेषु Bhâg. P. 5,1,2. 11,28,2. — 4) die vom Schol. zu Çiç. 4,55 herangezogene Stelle ist aus Jogas. 2,8. तन्वनुबन्धो ऽभिनिवेशः ebend. 9; also *Anhänglichkeit am Körper, Lebensdrang, Lebenslust.*

अभिनिवेशिन् *ernstlich wünschend, auf Etwas bestehend:* स्थानाभि° Daçak. in Benf. Chr. 190,22.

अभिनिष्यन्द (von स्यन्द् mit अभिनि) m. *das Träufeln* R. 7,23,21 (°ष्पन्द gedr.).

अभिनिह्नव (von ह्नु mit अभिनि) m. निह्नवाभिनिह्नवौ N. eines Sâman Ind. St. 3,222,*a*.

अभिनृम्ण (अ° + नृ°) adj. f. आ Bhâg. P. 10,62,32. = सर्वमङ्गल Schol.

अभिनेतर् (von 1. नी mit अभि) nom. ag. *Herbeibringer* ṚV. 4,20,8.

अभिनेय Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,43.

अभिन्यास Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,9. *b*, No. 758.

अभिपतन (von 1. पत् mit अभि) n. *das Herbeifliegen:* श्येनाभिपतनैरेते निपतन्ति प्रमाद्यतः Spr. 3513.

अभिपद्म (अ° + पद्म) adj. *mit rothen Flecken auf der Haut versehen,* von Elephanten MBh. 1,7013. = पद्मबिन्दुयुत Arǵunam. *bei* Gold., was aber nicht verstanden worden ist.

अभिपातिन् (von 1. पत् mit अभि) adj. *herbeieilend:* लोभाभि° *aus Gier* (ein Fisch) Spr. 2010. *hineilend zu* so v. a. *zu Hilfe kommend:* दीनाभि° MBh. 3,284.

अभिपाल m. = पाल *Behüter, Wächter:* बीजक्षेत्राभि° MBh. 13,903.

अभिपालन (von पालय् mit अभि) n. *das Hüten, Schützen:* त्रैलोक्यस्य R. 7,106,11.

अभिपूरण n. *das Füllen:* सागरस्य MBh. 3,8824.

अभिप्रदर्शन (vom caus. von दर्श् mit अभिप्र) n. *das Zeigen, Vorführen* Sâh. D. 438.

अभिप्रधर्षण (von धर्ष् mit अभिप्र) n. *Angriff, das Anthun eines Leides* MBh. 3,14937.

अभिप्रयायिन् (von या mit अभिप्र) adj. *herbeikommend* TS. 5,3,2,4. 3,2.

अभिप्रवेश (von विश् mit अभिप्र) m. *das Betreten* (einer Einsiedelei) MBh. 1,2871.

अभिप्रापण (von आप् mit अभिप्र) n. *das Erreichen:* अर्थाभि°, अर्थान्भि° *das Erreichen des Sinnes* d. i. *das Soweitkommen, dass der Sinn abgeschlossen ist,* Ind. St. 8,120.

अभिप्राय 1) कर्त्रभिप्राये könnte auch als adj. comp. aufgefasst werden; dann bedeutet अभिप्राय *die Richtung zu Jmd hin.* Lies क्रियाफले. — 2) *a)* अभिप्रायं यो विदित्वा तु भर्तुः सर्वाणि कार्याणि करोत्यतन्द्रीः Spr. 3543. अभिप्रायानुसारेण 3545. सर्पाणां च खलानां च — अभिप्रायो न सिध्यति 3200. पापाभिप्रायक adj. R. 7,34,14. — *c) Betrachtung —, das Ansehen als* Vedântas. (Allah.) No. 23. — *d) blosser Schein:* विवृत्त्यभिप्रायेषु RV. Prât. 4,28. 14,11. *Erscheinung, Phantom:* तत्र दिव्यानभिप्रायान्ददर्श MBh. 13,2827. — *e)* in der Dramatik *die Darstellung einer Unmöglichkeit als solcher an einem Gleichnisse* Sâh. D. 434. 445, wo mit mehreren Hdschrr. अभूतार्थस्य st. अद्भुतार्थस्य zu lesen ist.

अभिप्रेप्सु mit dem acc. auch MBh. 1,4777.

अभिप्रेरण (von ईर् mit अभिप्र im caus.) n. *das in-Bewegung-Setzen:* दोलाभि° Kâvjâd. 3,182.

अभिबल n. in der Dramatik *das Anführen —, das hinter-das-Licht-Führen Jmdes durch Verkleidung:* अभिबलमभिसंधिश्छलेन यः (*the* Adhibala *[Overreaching] is an inquiry or examination by an artifice* Ballant.) Sâh. D. 375. अधिबल 365. die ältere Ausg. ein Mal (161) अधिबल, das andere Mal (163) अभिनय n., die richtige Form wird wohl अधिबल sein.

अभिबाधितर् (von बाध् mit अभि) nom. ag. *Belästiger, Quäler* Hariv. 6792. अधि° die neuere Ausg.

अभिबुद्धि (अ° + बु°) f. im Sâmkhja *der allgemeine Intellect,* welcher unter sich begreift अध्यवसाय, अभिमान, इच्छा, कर्तव्यता, क्रिया Tattvas. 30.

अभिभर्तृ (अ° + भर्तृ) adv. *am Gatten* Çiç. 9,35. *in Gegenwart des Gatten* 77.

अभिभव 2) *a)* zu streichen und das Beispiel unter *c)* zu stellen, wo *Bedrängung, Gewaltanthuung* hinzuzufügen ist. — *c)* = अभिषङ्ग Halâj. 5,59. — *d)* = अनादर Halâj. 4,19. füge *Geringachtung* hinzu. बलवानपि निस्तेजाः कस्य नाभिभवास्पदम् Spr. 1944. — *e) das Verschwinden, Unsichtbarwerden* (Gegens. प्रादुर्भाव) Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,39. 44. fg.

अभिभवन, सर्वभाराणाम् Lalit. ed. Calc. 6,6.

अभिभार, v. l. अतिभार.

अभिभाषण auch *das Reden, Sprechen:* सत्याभि° Kathâs. 63,83.

अभिभाषितर् nom. ag. *zu Jmd redend, redend:* स्मितपूर्वाभि° MBh. 1,5596.

अभिभाषिन् füge *zu Jmd redend, redend* hinzu. स्मितपूर्वाभि° Spr. 2769. अनभि° *nicht sprechend* MBh. 1,1697. सत्याभि° (wohl so zu lesen) Kathâs. 56,247.

अभिभु 1) adj. *überlegen, übermächtig:* °भू MBh. 1,1231. 3,12984 (अतिभू ed. Bomb.). 12,1509 (अतिभू ed. Bomb.). — 2) m. *a)* °भु *ein best. Monat* Kâth. 35,10. — *b)* °भु N. pr. eines Schlangenfürsten Pâr. Gṛhj. 2,14. — *c)* °भू *ein best. Würfel* TS. 4,3,3,2. Kâth. 39,7. — Vgl. नागाभिभु, °भू, महाभिज्ञाज्ञानाभिभू.

अभिमति (von मन् mit अभि) f. = अभिमान 2) Bhâg. P. 10,23,23.

अभिमन्तर् lies *der die Objecte in Beziehung zu sich bringt.*

अभिमर्श, केशाभि° *das bei-den-Haaren-Packen* Bhâg. P. 3,1,7. परदाराभि° *die Berührung eines fremden Weibes* Spr. 3452 (ed. Bomb. so). स्त्रीणां बाह्याभिमर्शात् (so die ed. Bomb.) MBh. 3,14939.

अभिमर्शक, परदाराभिमर्शक (so) R. ed. Bomb. 6,87,22.

अभिमर्शन 1) adj. (= अभिमर्शक) परदाराभिमर्शण R. 6,95,47. अब्रह्माभि° Bhâg. P. 10,86,48. — 2) n. तव तेनाभिमर्शणम् R. ed. Bomb. 6,113,8. दाराणाम् MBh. 2,2422. परदाराभि° 13,1469 (ed. Bomb. mit श). Spr. 1892 (mit ष). 5390.

अभिमर्शिन् in ईक्षाभिमर्शिन् (von ईक्षा + अभिमर्श) adj. *Jmd schauend und berührend* Bhâg. P. 10,70,43.

अभिमातिषाह्य (°सह्य Padap.) n. nom. abstr. zu अभिमातिषाह् RV. 3,37,3.

अभिमान 1) Spr. 4602. Sâh. D. 471. 493. साभिमान *stolz* Râga-Tar. 5, 233. — 2) füge hinzu *das in-Beziehung-Bringen der Objecte zum Ich:* अभिमानात्मिकास्तःकरणवृत्तिरहंकारः Vedântas. (Allah.) No. 47. अभिमानलक्षणो ऽहंकारः Verz. d. Oxf. H. 225,*b*,5. विचेष्टितं साभिमानम् *egoistisch* Spr. 307. — 4) Daçak. in Benf. Chr. 182,23. विषयकरिणीगाढगूढाभिमानक्षीबस्यान्तःकरणकरिन् Spr. 401. — 6) *das Voraussetzen bei sich, die falsche Meinung, dass man Etwas besitze:* देहाभिमान Bâlab. 31 = Spr. 4217.

अभिमानवत् (von अभिमान) adj. *Selbstgefühl besitzend, stolz* Spr. 3546. Am Ende eines comp. *bei sich voraussetzend, zu besitzen meinend:* प्रज्ञाभि° so v. a. *sich für klug haltend* Kathâs. 61,273. विद्याभि° 66,5.

अभिमानिता (von अभिमानिन्) f. *Selbstgefühl* Spr. 2768. मानस्यात्माभिमानिता *eine hohe Meinung von sich* MBh. 3,17379.

अभिमानित्व (wie eben) n. *das Gelten für Etwas:* सर्वज्ञाभि° Vedântas. (Allah.) No. 72.

अभिमानिन् (von मन् mit अभि und von अभिमान) 1) adj. *a) bei sich voraussetzend, zu besitzen meinend:* प्रज्ञाभि° Spr. 3420. 3544. तदभि° Bhâg. P. 10,4,22. — *b) sich haltend für, sich einbildend zu sein:* मुक्ताभि°, बद्धाभि° Asutâv. 1,11. — *c) geltend für, vorstellend:* नरेन्द्राभि° Daçak. in Benf. Chr. 187,12. स्थानाभिमानिनीभिर्देवताभिः Prab. 101,10. ब्राह्मणाद्यभिमानी देवः TBr. Comm. III, S. 346. fg. स्वाहाभिमानिनमग्निमात्मनोऽत्रीनिवासयत् Bhâg. P. 4,1,59. अग्न्यभिमानिनो देवान् Schol.; vgl. VP. 83, wo ein Agni Abhimânin erscheint, und अभीमानिन्. — *d) eingebildet, stolz, hochmüthig* Spr. 1556. 4380. R. 3,37,16. Kathâs. 7, 43. 10,18. रूपाभिमानिनी 52,94. 69,45. Vgl. दुरभि°. — 2) *ein best.* Agni; vgl. u. 1) *c)* und अभीमानिन्. — Vgl. मानिन्.

अभिमारुतम् (अ° + मारुत) adv. *gegen den Wind* Spr. 2811.

अभिमुख 1) *c)* füge *im Begriff stehend zu* (mit einem vorangehenden nom. act.) hinzu.

अभिमुखीभू *sich Jmd zuwenden:* विधिरभिमुखीभूतः Spr. 1281.

अभियज्ञगाथा zu streichen.

अभियाति Halâj. 2,300.

अभियान (von या mit अभि) n. 1) *das Herankommen.* — 2) *Angriff* MBh. 3,667. अभियाने मतिं चक्रे द्रुपदं प्रति 5,7438.

अभियायिन् *hingehend zu:* निम्नाभि° Kathâs. 64,149.

अभियोक्तर् 1) genauer *Angreifer;* vgl. noch MBh. 12,8200.

अभियोग 1) *Anstrengung, Fleiss, Bemühung* Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3. vielleicht *Bewerbung:* अभियोगतश्च कन्याप्रतिपत्तिः 215,*b*,36. एकपुरुषाभियोग 35.

अभियोज्य adj. *angreifbar:* सुखाभि° *leicht anzugreifen* Spr. 3158.

अभिरक्षण (von रक्ष् mit अभि) n. *das Schützen:* गुरुदाराभि° MBh. 13,2289. पेटाचर्माभि° Kathâs. 62,200.

अभिरक्षा (wie eben) f. dass.: मूलाभि° Varâh. Bṛh. S. 95,61.

अभिरति 1) यशसि Spr. 2825, v. l. für अभिरुचि.

अभिराधन (von राध् mit अभि) n. *das Zufriedenstellen Jmdes* (gen.) MBh. 3,17011. 17015. 17045.

1. अभिराम 1) adj. Bhâg. P. 11,30,30. — 2) m. *Gefallen an:* तपोधर्माभि° R. Gorr. 2,116,5.

अभिरामपशुपति m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,15.

अभिराममणि n. Titel eines Dramas Verz. d. Oxf. H. 137,*b*. 138,*a*.

अभिरुचि lies *Gefallen an* (loc.) und füge hinzu: पिशुनवाक्येषु Spr. 2750. दीपत्ये Bhâg. P. 12,2,3. अन्नाभि° *Appetit* Suçr. 2,136,9.

अभिरुचित m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 52,64.

अभिरूपवत् adj. = अभिरूप *schön* MBh. 3,10070.

अभिरोहृ Z. 2 lies मांपश्य°.

अभिलङ्घन *das Uebertreten, Zuwiderhandeln:* शास्त्राभि° MBh. 13,2194. Wohl fehlerhaft für अतिलङ्घन.

अभिलङ्घिन् adj. *übertretend, zuwiderhandelnd:* गुरुशास्त्राभि° MBh. 13,4964. Wohl fehlerhaft für अतिलङ्घिन्.

अभिलषणीय (von लष् mit अभि) adj. *wonach man verlangen soll, wünschenswerth* Spr. 3935.

अभिलष्य (wie eben) adj. *zu dem* oder *wohin man sich hingezogen fühlt* Spr. 3550.

अभिवर्णन (von वर्णय् mit अभि) n. *Beschreibung, Schilderung* Kathâs. 123,165.

अभिवर्ष m. *Regen* Bhâg. P. 12,9,11. अमृताभि° 11,19,9.

अभिवर्षण adj. *regnend:* कामाभि° Bhâg. P. 12,10,33.

अभिवर्षिन् lies *regnend* und füge Bhâg. P. 10,78,38 hinzu.

अभिवाञ्छा (von वाञ्छ् mit अभि) f. *das Verlangen nach* Kathâs. 57,72.

अभिवाद 2) MBh. 12,9972 = Spr. 3410; die ed. Bomb. अति°.

अभिवादनीय adj. 1) *zur Begrüssung in Beziehung stehend:* नामन् *Begrüssungsname, derjenige Name, bei welchem man sich nennt, wenn man Jmd begrüsst,* Âçv. Gṛhj. 1,15,8. Gobh. 2,10,19. — 2) *der Begrüssung würdig* MBh. 3,10035.

अभिवाद्य 1) *zu begrüssen* Halâj. 2,243. भवतानभिवाद्यो ऽहमभिवाद्यो भवान्मया MBh. 3,10038.

अभिवान्या f. (sc. गो) = अभिवान्यवत्सा TBr. 1,6,8,4. — Vgl. निवान्यवत्सा.

अभिवासस् n.: अङ्गिरसामभिवासःपरिवाससी द्वे N. zweier Sâman Ind. St. 3,201,*b*.

अभिवाह (von वह् mit अभि) m. *das Heranfliessen:* °तस् TS. 6,6,5,4.

अभिविक्रम (अ° + वि°) adj. *mit grossem Muth ausgestattet* R. 7,59,2,21.

अभिविधि, आ मर्यादायाम् ist *bis exclusive,* आ अभिविधौ *bis inclusive;* vgl. noch Vop. 2,19.

अभिविपण्यु adj. Bhâg. P. 10,87,19. Schol.: अभितो विगतव्यवहाराः पणो व्यवहार इत्यस्य रूपं पण्युरिति ऐहिकामुष्मिककर्मरहिता इत्यर्थः.

अभिविवृद्धि (von वर्ध् mit अभिवि) f. *das Gedeihen, Segen* Varâh. Bṛh. S. 43,67.

अभिविशङ्किन् (von शङ्क् mit अभिवि) adj. *sich fürchtend:* सर्वतः Spr. 4521.

अभिवृत्ति (von वर्त् mit अभि) f. *das Herankommen* TBr. 1,4,6,3.

अभिवृद्धि *Wachsthum* Varâh. Bṛh. S. 55,16. *Gedeihen:* यशोधर्माभि° 56,1. तन्त्राभि° MBh. 1,2463. राज्याभि° 6646.

अभिव्यक्ति, कुर्वत्यकाले ऽभिव्यक्तिं न कार्यापेक्षिणो बुधाः Kathâs. 56,134. अभिव्यक्तिं स याति चेत् *wenn er sich offenbart* 64,85. Sâh. D. 96,10. 122,1.

अभिव्यञ्जक, यस्य यल्लक्षणं प्रोक्तं पुंसो वर्णाभिव्यञ्जकम् Bhâg. P. 7,11,35. 11,24,18. तस्याभिव्यञ्जकं द्रव्यम् *symbolisch bezeichnend* Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,7.

अभिव्यादान lies *das Verschlingen, Verschlucken* (eines Vocals).

अभिव्यापिन् (von आप् mit अभिवि) adj. *durchdringend* Daçar. 1,12.

अभिशंसिन्, मिथ्याभि° auch R. Gorr. 2,109,58. Bhâg. P. 10,8,35.

अभिशङ्का 2) जलमित्यभिशङ्कया *aus Besorgniss, dass es Wasser sei* MBh. 2,1664.

अभिशङ्किन् adj. *misstrauend, kein Vertrauen setzend in, nicht glaubend an:* अन्योऽन्येनाभिशङ्किनः MBh. 1,4860. सर्वाभि° 3,12628. 13,2197. धर्माभि° 3,1157, v. l. 1166.

अभिशङ्क्य adj. *dem man misstraut, woran man nicht glaubt, verdächtig:* धर्मो यस्याभिशङ्क्यः स्यात् MBh. 3,1167. अनभिशङ्क्यश्च यथा माता यथा पिता *zu dem man vollkommenes Vertrauen hat* 2,190.

अभिशाप vgl. मिथ्याभिशाप.

अभिश्रिन (अ° + श्रुन) adj. °तर *im Vortheil —, in der Oberhand befindlich,* von einem Ringer TBr. 1,7,1,6.

अभिषङ्ग 1) *Berührung, Verbindung* (संसर्ग) Halâj. 5,59. *das Sichhingeben einer Sache* (= अभिनिवेश Schol.) Bhâg. P. 10,90,11. — 5) Halâj. MBh. 1,7297. 12,11002. मिथ्याभि° 13,4560. — 7) Halâj. MBh. 3,468 (= पराभव oder दुःख Schol.). 5,7431 (= पराभव Schol.). Man könnte noch *Demüthigung* hinzufügen.

अभिषङ्गिन् adj. (dem Feinde) *eine Niederlage beibringend, demüthigend* MBh. 4,2108. = शत्रुपराभवसमर्थ Schol.

अभिषव 1) *a*) उपांश्वभि° und महाभि° s. u. महाभिषव.

अभिषेक 3) तीर्थाभि° Bhâg. P. 10,78,17. — Vgl. महाभिषेक und मूर्धाभिषेक.

अभिषेक्तव्य adj. *zu weihen* Kathâs. 110,67. fg.

अभिषेचन auch überh. *Besprengung, Uebergiessung:* किं तस्य पुष्करजलैरभिषेचनेन MBh. 1,655. Bhâg. P. 11,27,35.

अभिषेचनीय 1) *b*) अभिषेचनीये ऽह्नि *zur Weihe bestimmt* MBh. 2,

1807. Nach dem Schol. = अभिषेचनीय 2).

अभिषेणन, मातृगुप्ताभि° *ein Kriegszug gegen* Mâtṛig. Râǵa-Tar. 3,281.

अभिषेणय् *Jmd* (acc.) *mit Krieg überziehen:* अपीडयन्बलं शत्रूञ्जिगीषुरभिषेणयेत् Spr. 3530. यमनस्य भटाः सर्वाभिसारेणाभ्यषेणयन् Pârçvanâthak. bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. सर्वाभिसार.

अभिष्टव (von स्तु mit अभि) m. *Lob, Preis* Bhâg. P. 10,14,60.

अभिष्टि vgl. उपस्ति, परिष्टि.

अभिष्ठान (von स्था mit अभि) n. *das Betreten:* अनभि° Kâtj. Çr. 15, 8,29, v. l. für अधिष्ठान.

अभिष्णात vgl. अतिग्लान und अभिग्लान.

अभिष्यन्त (vielleicht von सा, स्यति mit अभि) m. N. pr. eines Sohnes des Kuru MBh. 1,3740.

अभिष्यन्द vgl. पित्ताभि°, रक्ताभि°, वाताभि°, श्लेष्माभि°.

अभिष्यन्दिन् vgl. महाभिस्यन्दिन्.

अभिषङ्ग Kathâs. 81,77. गाढाभि° 89,67. *das Hängen an* (loc.): अभिषङ्गस्तु कामेषु महामोह इति स्मृतः MBh. 14,1018. mit instr.: स्त्रीभिः Kathâs. 66,71.

अभिसंरम्भ (von रम्भ् mit अभिसम्) m. *Wuth:* तृष्णा क्रोधो ऽभिसंरम्भो राजसास्ते गुणाः स्मृताः MBh. 14,874.

अभिसंराधन (von राध् mit अभिसम्) n. wohl *das Befriedigen, Zufriedenstellen* Bhâg. P. 5,3,8.

अभिसंश्रय *Verbindung, Zusammenhang* MBh. 1,2398.

अभिसंख्या (ख्या mit अभिसम्) f. *Zahl, Anzahl:* द्विचत्वारिंशदध्यायाः पर्वैतदभिसंख्यया MBh. 1,617.

अभिसंज्ञिका MBh. 12,9095 fehlerhaft für °संज्ञिता, wie die ed. Bomb. liest.

अभिसंज्ञित (von अ° + संज्ञा) adj. *benannt, geheissen* MBh. 12,9095 (Lesart der ed. Bomb.). R. 7,59,2,53. Verz. d. Oxf. H. 312,*a*,25.

अभिसंताप, Halâj. 2,299 wird, wie wir vermutheten, °संपात gelesen.

अभिसंदेह (von दिह् mit अभिसम्) n. *die Geschlechtstheile:* अन्योऽन्यस्याभिसंदेहे (du., *penem et vulvam*) तौ संक्रामयतां ततः MBh. 5,7494.

अभिसंदोह n. v. l. für अभिसंदेह Nîlak. zu MBh. 5,7494.

अभिसंधा, सत्याभिसंध auch MBh. 2,2702. Der Schol. zu R. 1,6,5 erklärt das Wort durch प्रतिज्ञा *Versprechen.*

अभिसंधान 2) Pratâpar. 21,*b*,9. — 3) *das Zusammenhalten, Verbundensein:* यावत्प्राणाभिसंधानं तावदिच्छेच्च भोजनम् MBh. 1,3689. — 4) *eine bestimmte Absicht:* स्वभावाच्चेष्टितमनभिसंधानाद्भृत्यवत् *ohne Rücksicht auf irgend einen Vortheil* Kap. 3,64. = न स्वभोगाभिप्रायेण Schol.

अभिसंधि 1) *Absicht, Beabsichtigung:* तवाभिसंधिः सुभगे सूर्यात्पुत्रो भवेदिति MBh. 3,17083. °कृते तस्मिन्ब्राह्मणस्य वधे मया *beabsichtigt* 1,6229. यन्मया पूर्वमभिगम्य तपोधन । कृतो ऽभिसंधिर्यज्ञस्य भवतो वचनात् 14, 123. अवितथाभि° adj. Bhâg. P. 8,7,8. = संकल्प Schol. In Comm. इत्यभिसंधिः, अयनभिसंधिः, अयमत्राभिसंधिः so v. a. *dieses ist die Absicht des Autors, dieses will er sagen* Schol. zu Kap. 1,129. Dattakam. 17, 7. 27,5. 29,3. — 2) *Anführung, Betrug* Daçar. 1,37. Sâh. D. 375. *inquiry or examination* Ballant., eher *Verabredung.*

अभिसंधिन्, सत्याभिसंधिन् = सत्याभिसंध, सत्याभिसंधान *dessen Aussage, Versprechen wahr ist, seinem Worte treu bleibend* MBh. 2,2612.

अभिसमय (von 3. इ mit अभिसम्) m. *klare Erkenntniss* Wassiljew 130. 305.

अभिसंबन्ध 1) भृगूणां कौशिकानां च अभिसंबन्धकारणम् MBh. 13,2924. एकान्तराभिसंबन्धं (°बद्धं ed. Bomb.) तत्त्वम् 3,13464. — 2) Sâh. D. 695.

अभिसंबोधन n. *Erlangung der* Bodhi Buddhakar. 69.

अभिसर 1) Daçak. in Benf. Chr. 201,6. am Ende eines adj. comp. f. आ 187,1. — 2) zu streichen; vgl. अभिसार 7).

अभिसरण eig. *ein Besuch in Liebesangelegenheiten:* बृहस्पतेरुतथ्यभार्याभिसरणम् Daçak. in Benf. Chr. 182,12. Gît. 6,3. Sâh. D. 142,4.

अभिसर्ग (von सर्ज् mit अभि) m. *Schöpfung:* पूर्वाभिसर्गे *in einer früheren Weltperiode* MBh. 12,13801.

अभिसर्पण *das Aufsteigen* (des Safts im Baume) Kan. 5,2,7.

अभिसार 2) Gît. 5,8. त्वरितमुपैति न कथमभिसारम् Gît. 6,6. एवं कृताभिसाराणां पुंश्चलीनाम् Sâh. D. 117. — 5) *Angriffstruppen:* अभिसारेण सर्वेण तत्र युद्धमवर्तत MBh. 3,639. ततः सर्वाभिसारेण हरीणां वानरर्षभः । भेदयामास लङ्कायाः प्राकारं रघुनन्दनः ॥ 13,6845. यमनस्य भटाः सर्वाभिसारेणाभ्यषेणयन् Pârçvanâthak. bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. सर्वाभिसार (= सर्वौघ, सर्वसंनहन AK. 2,8,2,62. H. 789. Halâj. 2, 306). — 7) Varâh. Bṛh. S. 14,29. 32,19. — Vgl. लोहाभिसार.

अभिसारिका Daçar. 2,25. Spr. 1603. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,14.

अभिसारिन् 1) Z. 3 füge am Schluss Vikr. 68,6 hinzu. — 2) Z. 3 lies वैराज st. विराज.

अभिस्नेह Bhâg. P. 10,29,23.

अभिस्रवस = अभिस्रवत् (partic. praes. von स्रु mit अभि) *strömen lassend:* शंयोरभिस्रवसाय MBh. 13,901.

अभिहरण MBh. 1,318. 4979.

अभिहर्तव्य adj. *herbeizubringen, was herbeigebracht wird* Schol. zu R. 2,63,10.

अभिहार 5) zu streichen, da die Hdschrr., wie Gold. gefunden hat, H. an. 4,235 चौरिकाध्यमयोरपि lesen. — Vgl. आभिहारिक.

अभिहुति streiche concr.: *fällend, stürzend.*

2. अभीक vgl. आभीक.

अभीक्ष्णम् adv. 1) *a*) यदभीक्ष्णं निषेवते Spr. 3877. प्रिया ह्यभीक्ष्णं संवासः 5085. अभीक्ष्णं दर्शनम् 3135. — *c*) *alsbald, sogleich* Spr. 2846.

अभीत, प्रहरध्वमभीतवत् (adv.) so v. a. *ohne Furcht* MBh. 12,3730. R. 1,2,12. Spr. 2050.

अभीपद् m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Audala Ind. St. 3,203,*a*.

अभीप्सु Kathâs. 86,166.

अभीमान = अभिमान; s. निरभीमान.

अभीमानिन् m. *ein best.* Agni Mârk. P. 52,27. — Vgl. अभिमानिन्.

अभीरु 4) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2689.

अभीवर्त 2) *b*) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,203,*a*. Desgleichen इन्द्रस्याभीवर्तः 208,*a*. जमदग्नेरभीवर्तः 217,*a*. प्रजापतेरभी° oder अभीवर्तस्याङ्गिरसस्य 224,*a*. वृषस्य जानस्याभीवर्तः 237,*b*.

अभीवृत् adj. von Sâj. angenommen ṚV. 1,35,4 *herankommend, in der Nähe befindlich.* Vgl. 10,73,2 und s. वर्त् mit अभि.

अभीवृत s. u. वर्त् mit अभि.

अभीशु 3) N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3, 203,*a*. — Vgl. आभीशव.

अभीषाह् m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 8,127.

अभीष्टतृतीया (अ° + तृ°) f. Bez. *des 5ten Tages in der lichten Hälfte des* Mârgaçîrsha Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,33.

अभूतार्थ (अभूत + अर्थ) m. *etwas Unmögliches* Sâh. D. 445, v. l.

अभूताहरण (अभूत + आ°) n. *das Bringen einer falschen Nachricht, das Irreleiten* Daçak. 1,35. Pratâpar. 21,*b*,7. 35,*b*,6. Sâh. D. 365.

अभूमिसाह्वय m. spielende Bez. *der Lippe* (भूमि = धरा *Erde*, also अभूमि = अधर) Kâvjâd. 3,118.

अभेद (3. अ + भेद) m. *Nichtverschiedenheit* Kap. 1,125.

अभोग्य (3. अ + भोग्य) adj. *was nicht genossen, benutzt werden kann* (vgl. भोग्य): स्नेह Mugh. 111. n. im Sâmkhja Synonym von तन्मात्र Tattvas. 13. 39,4.

अभोज्ञन pl. Kathâs. 73,217. Z. 2 lies 14,5,22 st. 14,5,20.

अभ्यग्र adj. *frisch:* शोणित Bhatt. 6,28. *schnell* Çâṅkh. Çr. 8,7,20. Br. 16,7.

अभ्यङ्ग 1) तैलाभ्यङ्ग Spr. 4140. वृत्तः प्रसीदति प्रायः पादाभ्यङ्गेन न स्वयम् *das Salben der Füsse* so v. a. *das Begiessen der Wurzeln* Drshṭântaç. 77 in Haeb. Anth. 224.

अभ्यञ्जक adj. *der da salbt, einreibt:* दक्षिणाभ्य° d. i. दक्षिणपादाभ्य° Kathâs. 63,165.

अभ्यञ्जन 1) *das Salben der Haare* neben अञ्जन *das Salben des Körpers* Bhâg. P. 7,12,12. — Vgl. u. आञ्जन.

अभ्यञ्जन्य (von अभ्यञ्जन) adj. *dem die Fusssalbung zukommt* TBr. 1,6,8,9.

अभ्यञ्ज्य adj. *zu salben, einzureiben:* पाद Kathâs. 63,165. 167

अभ्यधिक 2) स्नेह MBh. 13,574. प्रीति 579. — 3) ईप्सिताभ्यधिक *die Wünsche übertreffend* Kathâs. 53,174. In Verbindung mit einem adj. so v. a. das adj. im compar.: न तेभ्यो ऽभ्यधिका सन्तः सन्ति Spr. 4292; vgl. oben u. अधिक.

अभ्यधिकम् MBh. 13,580.

अभ्यनुज्ञा 1) *Erlaubniss* und Daçak. in Benf. 188,7 (पितुरनभ्यनुज्ञया) hinzuzufügen. — 3) zu streichen und das Beispiel zu 1) zu stellen.

अभ्यनुज्ञान lies *Zustimmung, Erlaubniss* st. *Befehl, Aufforderung.*

अभ्यन्तर 1) *a)* अभ्यन्तरा च सर्वस्वे द्रौपदी *darin enthalten, mit einbegriffen* MBh. 2,2282. — *c)* जन Spr. 4281. यस्य मन्त्रं न जानन्ति बाह्याश्चाभ्यन्तराश्च ये *weder die Fremden noch die Eigenen* 4858. — *d) geheim:* °कलासु Daçak. in Benf. Chr. 180,9. — Vgl. आभ्यन्तर.

अभ्यन्तरदोषकृत् (अ° - 1. दोष - कृत्) m. *Einer der im Lande Aufruhr stiftet, Staatsverbrecher* Varâh. Bṛh. S. 48,81.

अभ्यन्तरायाम (अभ्यन्तर + आ°) m. *eine best. von Krämpfen begleitete Nervenkrankheit* Suçr. 1,254,12. — Vgl. बाह्यायाम.

अभ्यन्तरीकरण n. *das Einweihen Jmdes in Etwas* (loc.) Daçak. in Benf. Chr. 180,9.

अभ्यर्चनीय adj. = अभ्यर्च्य Spr. 1434, v. l.

अभ्यर्ण 2) आभीरवामभ्रुवामभ्यर्णे *in der Nähe, im Beisein* Gît. 1,48. तत्सरो ऽभ्यर्णं प्राप्तौ Kathâs. 60,175. देवतागाराभ्यर्णवर्तिन् 67,18. कर्णाभ्यर्णविदीर्णौ so v. a. *bis an's Ohr* Mâlatîm. 78,1.

अभ्यर्थना, °पैर्वाक्यैः *mit bittenden Worten* Sâh. D. 462.

अभ्यर्ध, st. dessen zu setzen अभ्यर्धस् adv. *vor Etwas* (abl.) *her* Çat. Br. 1,7,2,21. 4,2,2,7. तद्स्मादभ्यर्धो ऽचरत् TBr. 2,3,2,1.

अभ्यर्हण (von अर्ह् mit अभि) n. *Ehrenbezeugung, Verehrung* Bhâg. P. 11,27,17.

अभ्यर्हणीय Spr. 761.

अभ्यलंकार m. = अलंकार *Schmuck;* am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 3,16166.

अभ्यल्प (अभि + अल्प) adj. *recht klein* Ait. Br. 3,9.

अभ्यवदान्य von 3. दा mit अभ्यव.

अभ्यवहरण *das Zusichnehmen* (von Speise und Trank): ननु च द्रवद्रव्यस्याभ्यवहरणं पानमित्युच्यते। अभ्यवहरणं च कण्ठादधोनयनम् Mit. III, 59,*b*,7. भैक्षाभ्यवहरण Vishnu's Dharmaç. 28,10.

अभ्यवहार्य n. pl. *Speisen* MBh. 2,200. 3,11668.

अभ्यसनीय (von 2. अस् mit अभि) adj. *dem man obliegen soll:* शील Kathâs. 72,257.

अभ्यस्तम् vgl. unter 3. इ mit अभ्यस्तम्.

अभ्यस्य (von 2. अस् mit अभि) adj. *zu treiben, dem man obliegen soll:* राजर्षीणां च लोके ऽस्मिन्नभ्यस्या मृगया वने R. Gorr. 2,46,16.

अभ्याकर्ष (von 1. कर्ष् mit अभ्या) m. *das Ansichziehen* MBh. 1,7109.

अभ्यागमन *Herankunft:* कालाभ्या° Verz. d. Oxf. H. 345,*b*,36.

अभ्याताने TS. 3,4,6,2. Pâr. Gṛhj. 1,5,7. अभ्यातानानां (so ist wohl zu lesen) देवानाम् Anukr. zu Kâth. 38,12 in Ind. St. 3,459,1.

अभ्यात्म im ersten Beispiele ist gleichfalls das adv. anzunehmen.

अभ्यानन (अभि + आ°) adj. *das Gesicht Jmd zukehrend* Bhâg. P. 10,13,8.

अभ्यावृत्ति, अनभ्यावृत्त्या Spr. 2111.

अभ्यासवत् (von अभ्यास) adj. Bez. *eines* Jogin *auf einer bestimmten Stufe* Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,38.

अभ्यासाकूपार n. = आकूपार N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*a*.

अभ्यासादयितव्य (vom caus. von सद् mit अभ्या) adj. *was man in die Nähe kommen lassen darf* MBh. 3,17101.

अभ्युक्षण Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,34.

अभ्युच्छ्रय (von श्रि mit अभ्युद्) m. *Höhe;* davon °वत् adj. *hoch:* शैलात् *höher als ein Berg* MBh. 3,11699.

अभ्युज्जयिनि adv. *nach* Uggajinî *hin* Kathâs. 73,441.

अभ्युत्थान 3) अभ्युत्थानेन दैवस्य समारब्धेन कर्मणा। विधिना कर्मणा चैव स्वर्गमार्गमवाप्नुयात्॥ so v. a. *durch die Macht des Schicksals* MBh. 13,343.

अभ्युत्सेक vgl. Spr. 3422.

अभ्युदय 2) *b)* जलधराभ्युदये so v. a. *beim Eintritt der Regenzeit* Spr. 3373. — *c)* दुःखमासादितं घोरं प्राप्तश्चाभ्युदयः पुनः MBh. 3,3069. आत्मनो ऽभ्युदयाकाङ्क्षी Spr. 3694. Schol. zu VS. Prât. 1,2. मत्कथाभ्युदयाङ्कित Bhâg. P. 3,9,38. यद्यप्यभ्युदयः प्रायः प्रमाणादवधार्यते *ein glücklicher Erfolg* Spr. 2389. — *e) Vermögen, Reichthum,* franz. und engl. *fortune* Daçak. in Benf. Chr. 192,19. — Vgl. भुवनाभ्युदय.

अभ्युदयन s. मायाभ्युदयन.

अभ्युदयिन् adj. *sich erhebend:* विपदि सदाभ्युदयिन्याम् Râga-Tar. 5,36.

अभ्युदितशायिन् (अ° + शा°) adj. *bei Sonnenaufgang noch schlafend;* davon nom. abstr. °शायिता MBh. 13,5093.

**अभ्युदितेष्टि** (अभ्युदित + 2. इष्टि) f. *eine zu früh begonnene Neumonds-*Ishṭi Çâṅkh. Çr. 3,2,1. Br. 4,2.3. Weber, Jyot. 85. 111.

**अभ्युद्दृष्टेष्टि** (अभ्युद्दृष्ट + 2. इष्टि) f. *eine zu spät begonnene Neumonds-*Ishṭi Çâṅkh. Çr. 3,2,1. Br. 4,2.3.

**अभ्युद्रवण** (von 1. द्रु mit अभ्युद्) n. *das Hinauslaufen* TBr. Comm. 2,397,2. 3. 399,1.

**अभ्युन्नति** vgl. Spr. 3425.

**अभ्युपगन्तव्य** adj. 1) impers. *zu gehen an* (dat.): तस्मादभ्युपगन्तव्यं युद्धाय MBh. 14,327. — 2) *einzuräumen, zuzugeben* Kâç. zu P. 1,2,55. Çaṅk. zu Bâdar. 2,3,32.

**अभ्युपगम** 2) Mâlav. 15,19. वेदानां ब्रह्मणापि प्रामाण्याभ्युपगमात् *weil man zugiebt, einräumt, anerkennt* Kull. zu M. 1,3. Sâh. D. 120,18. 293,3. °वाद *ein Streit in versöhnlichem Geiste* Sâṁkhjapr. S. 5,1 v. u.

**अभ्युपपत्ति** 1) füge noch hinzu *das sich-Annehmen Jmdes*; subj. und obj. im gen. MBh. 1,112. subj. im comp. vorangehend 2588. obj. im comp. vorangehend: आर्ताभ्युप° Daçak. in Benf. Chr. 179,19.

**अभ्युपाय** 2) Daçak. in Benf. Chr. 190,3. विचिन्त्यो ऽत्राभ्युपायः 191,12. सहायानामेष संग्रहणे ऽभ्युपायः MBh. 3,259. मासानष्टौ यथा सूर्यस्तोयं हरति रश्मिभिः। सूक्ष्मेणैवाभ्युपायेन *auf ganz feine Weise* Spr. 2193. अतीक्ष्णेनाभ्युपायेन MBh. 12,3307. अभ्युपायतस् *mit allen Mitteln, nach besten Kräften* R. 4,3,2.

**अभ्युपायन** Bhâg. P. 10,36,31. 41,30.

**अभ्युपेत्य** absolut. von 3. ई mit अभ्युप; अभ्युपेत्याशुश्रूषा *Kündigung des Dienstverhältnisses nach eingegangener Verpflichtung* Verz. d. Oxf. H. 263,a,23.

**अभ्यूंढि** (von वह् mit अभि) f. *das Hinfahren zu* TBr. 3,3,7,5.

**अभ्यूषखादिका** (अ° + खा°) f. *das Essen von geröstetem Korn*, Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 217,b,41.

**अभ्यूह** *das Schliessen, Folgern:* अभ्यूहो लिङ्गतो ऽनुमा Daçar. 1,37.

**अभ्यूहितव्य** s. u. 2. ऊह् mit अभि.

**अभ्र** 1) auch m.: यदभ्रः स्यात् *wenn trübes Wetter ist* TS. 3,4,3,7. 8. in derselben Bed. यदभ्रं स्यात् Çâṅkh. Br. 18,4. — 2) Çiç. 9,3. — 4) Verz. d. Oxf. H. 321,b,2 v. u.

**अभ्रंलिह** 1) Kathâs. 73,377. 81,35.

**अभ्रक** Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,32. Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761. °जारण 320,a,22. °मारण b, No. 760. अभ्रकाभिषेक a,21.

**अभ्रगङ्गा** (अभ्र + ग°) f. *die* Gaṅgâ *des Luftraums, die himmlische* Gaṅgâ Kathâs. 114,25.

**अभ्रतरु** (अभ्र + तरु) m. *Wolkenbaum*, Bez. *einer best. Lufterscheinung* Varâh. Bṛh. S. 30,18. — Vgl. अभ्रवृक्ष.

**अभ्रपथ** lies m. st. n.

**अभ्रपिशाच** H. 121, Sch., wo so zu lesen ist st. अत्र पि°.

**अभ्रय्** (von अभ्र), partic. praes. f. अभ्रयन्ती *Gewitterwolken bildend* TS. 4,4,5,1. als N. einer der 7 Kṛttikâ TS. Comm. 2,425. TBr. 3,1,4,1. Vgl. Weber, Nax. 2,301. 368.

**अभ्रवृक्ष** (अभ्र + वृक्ष) m. = अभ्रतरु Varâh. Bṛh. S. 30,2. — Vgl. मेघतरु.

**अभ्रसनि** (अभ्र + स°) adj. *Wolken verschaffend* TS. 4,4,6,1.

**अभ्रातृमती**, °पितृ Ind. St. 5,335,2.

**अभ्रातृव्य** n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,a. इन्द्रस्याभ्रातृव्यम् desgl. 208,a.

**अभ्रि** Z. 2 lies: अभ्रिभिर्गिरि°.

**अभ्रिखात** (so, ohne Accent) lies adj. *mit der Hacke ausgegraben*.

**अभ्व** Z. 11 lies 1,168,9 st. 1,169,8; Z. 12 lies 169,3 st. 3.

2. **अम्** *festmachen, festsetzen:* अतममीष, अतमामीत् TS. 2,3,5,1. — caus. Bed. 1) zu streichen und die Stellen (lies 6,57,3 st. 6,37,3) unter 2) zu stellen. — 2) ṚV. 9,114,4 (VS. 16,47). 10,59,8. AV. 6,53,3. — Vgl. अनामयत्नु.

— सम् 3) TS. 2,2,6,2.

2. **अम** vgl. तृष्टामा.

**अमज्जक** (3. अ + मज्जन्) adj. *marklos* TS. 7,5,12,2.

1. **अमर्त** Uṇâdis. 3,110. m. = रेणु Uǵǵval.

2. **अमत** *nicht gebilligt, nicht gutgeheissen:* °परार्थ *in der Rhetorik dessen zweite Bedeutung nicht gebilligt wird* Kâvjapr. 82,1 v. u. 83,1. 95,8. °परार्थता Sâh. D. 575. 223,14. Pandit 1,10.

**अमत्रक** n. = 2. अमत्र. दध्यमत्रक Bhâg. P. 10,9,7.

**अमनस्क** Abkürzung von अमनस्कयोगविवरण Hall 18. 200.

**अमनस्कलय** (अ° + लय) m. = शून्याशून्य, परापर Verz. d. Oxf. H. 236,a,1.

**अमयाविन्** beim Schol. zu AV. Prât. 4,18 fehlerhaft für आमयाविन्.

**अमर** 3) vgl. folgende Stelle aus dem Rudrajâmalottarakh. 56 im ÇKDr. u. पञ्चामराः: एका तु अमरा दूर्वा तस्या ग्रन्थिं समानयेत्। अन्या तु विजया देवी सिद्धिरूपा सरस्वती॥ अन्या तु विल्वपत्रस्था (sic) शिवसंतोषकारिणी। अन्या तु योगसिद्ध्यर्थे निर्गुण्डी चामरा लता॥ अन्या तु कालतुलसी श्रीविष्णोः प्रियतोषणी। एताः पञ्चामरा ज्ञेया योगसाधनकर्मणि॥

**अमरक** m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 256,a,8.

**अमरकण्टक** n. N. pr. eines Gebirges Verz. d. Oxf. H. 39,b,21. 42,a,22. 65,b, N. 4. 71,b,18. °माहात्म्य 8,a,43.

**अमरगुरु** (अ° + गुरु) m. *der Lehrer der Götter* d. i. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* Varâh. Bṛh. S. 8,53.

**अमरंजय** (अमरम्, acc. von अमर, + जय) adj. *die Götter besiegend* Bhâg. P. 10,1,5.

**अमरदत्त** N. pr. eines Fürsten Kathâs. 69,15.

**अमरद्विष्** m. *ein Feind der Götter, ein* Asura Kathâs. 115,30.

**अमरप** m. = अमरपति Varâh. Bṛh. S. 5,74. 12,12. 43,8.

**अमरपर्वत** m. *der Götterberg*, N. pr. eines *Berges* MBh. 2,1193. Kathâs. 51,48. — Vgl. अमराद्रि.

**अमरपुरी** (अ° + पु°) f. *die Residenz der Götter* Pańkat. 84,17.

**अमरमङ्गल** (अ° + म°) m. = अमरसिंह Verz. d. Oxf. H. 188,a,29. 189,b,8.

**अमरमय** (von अमर) adj. *von unsterblicher Natur* Varâh. Bṛh. S. 53,3.

**अमरमाला** Verz. d. Oxf. H. 182,b,31. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,181. 188. 5,28. नानार्थामर° 3,43.

**अमरमृगीदृश्** (अ° + मृ°) f. *eine* Apsaras Kathâs. 121,112.

**अमरंमन्य** (अमरम्, acc. von अमर, + म°) adj. *für einen Gott geltend* Kathâs. 97,15.

**अमरराज्** m. = अमरराज Varâh. Bṛh. S. 43,7.

**अमरलिङ्ग** (अ° + लिङ्ग) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf.

H. 251,b,6.

अमरसरित् Spr. 4702.

अमराङ्गना (अमर + अ°) f. *eine* Apsaras Kathâs. 103,47.

अमराद्रि m. Bhâg. P. 10,59,2. — Vgl. अमरपर्वत.

अमरारि (अमर + 2. अरि) m. *ein Feind der Götter* R. 7,32,70. *ein* Asura: °पूज्य m. *der Planet Venus* Varâh. Bṛh. 18,15.

अमरावति = अमरावती 1) R. 7,33,4.

अमरुक m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,46. 208,b,43. — Vgl. अमरु.

अमरेज्य (अमर + इ°) m. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* Varâh. Bṛh. 2,13. 23,14.

अमरेन्द्रमुनि (अमर - इन्द्र + मु°) m. N. pr. eines Mannes Hall 96.

अमरेश Bein. Indra's Varâh. Bṛh. S. 30,33.

अमरेश्वर n. N. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 64,a,35. Wilson, Sel. Works 1,223.

अमरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,b,39.

1. अमर्ष 1) तर्षामर्ष so v. a. *ein unerträglicher Durst* Spr. 1226.

2. अमर्ष 1) zu streichen, da R. 1,74,20 पितृवधामर्षो ein blosser Druckfehler für °मर्षी ist.

अमर्षित von 1. अमर्ष; vgl. u. मर्ष् caus.

अमर्षिन् (von 1. अमर्ष) MBh. 1,1736. 2007. पितृवधामर्षिन् *nicht ertragend* R. 1,74,20.

अमल 1) अमले ऽर्के *bei heller Sonne* Varâh. Bṛh. S. 46,44. — 4) m. (nach dem Schol.) *Bergkrystall* Bhâg. P. 10,41,21. — 5) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,17.

अमलय् (von अमल), °यति *rein —, weiss machen* Kir. 5,44.

अमलश्रीगर्भ m. = अमलगर्भ Daçabhûm. 2.

अमलातक n. = अम्लान Râjan. zu AK. 2,4,2,54. अमलानक n. dass. Halâj. 2,52.

अमलानन्द (अमल + आ°) m. N. pr. eines Mannes mit dem Beinamen व्यासाश्रम Hall 87.

अमलोदरी (अमल + उदर) f. N. pr. einer Verfasserin von Sprüchen Verz. d. Oxf. H. 101,b,2.

अमस्तु vgl. मस्तु.

अमहीयमान Pañkav. Br. 7,5,1.

अमहीयु (3. अ + म°) m. N. pr. eines Ṛshi, mit dem patron. Âñgirasa, Verfassers von ṚV. 9,61. Ind. St. 3,203,a. — Vgl. आमहीयव.

अमांसक (von 3. अ + मांस) adj. *fleischlos* TS. 7,5,12,2.

अमात्र *maasslos* so v. a. *kein prosodisches Zeitmaass enthaltend* Mâṇḍ. Up. 12. *das Maass von* अ *habend* VS. Prât. 1,55. Lies 3. अ + मात्रा.

1. अमानुष 1) अमानुषेभ्यो मानुषाश्च प्रधानाः *die Menschen stehen über Allem, was nicht Mensch ist*, Spr. 3376.

2. अमानुष (3. अ + मानुष *Mensch*) adj. f. आ *menschenlos*: क्ष्मा Kathâs. 43,17.

अमाय Ait. Br. 8,23.

अमायिक (3. अ + मा°) adj. *nicht in Täuschung bestehend, kein Blendwerk seiend* Kap. 3,26.

अमावसु MBh. 1,3149. Hariv. 1413. 1418 (अमा° die neuere Ausg.).

अमावस्या so Kâṭh. immer für अमावास्या.

1. अमावास्य 2) a) *Neumondstag*, deren zwei, Weber, Ǵjot. 60. fgg. Ind. St. 5,229. — b) Bein. der Akkhodâ Verz. d. Oxf. H. 39,b,40.

2. अमावास्य m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çâṇḍiljâjana Ind. St. 4,373.

अमाहक in der Stelle: शेषो नाम महानागः सर्वसत्त्वसुखावहः । स सूर्यरथमासाद्य रश्मिभिः सह वर्षति ॥ यस्तस्य पुनर्निर्मोकः स रवेस्तु अमाहकः । वन्दितव्यो मगानां तु अत्नमत्नेण नित्यशः ॥ यथा मुञ्जो द्विजानां (so verbessert Aufrecht) तु व्रतकाले प्रदीयते । अमाहकं तथा तेषां मगानां तु प्रदीयते ॥ Verz. d. Oxf. H. 33,b,5. fgg.

अमाहकेश्वरतीर्थ (अमाहक - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,42.

अमाहठ (1. अ° + हठ) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2157.

अमित vgl. noch u. 1. मित am Ende. m. wohl so v. a. अमिताभ 2) Wilson, Sel. Works 2,18. fg.

अमितगति N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 107,56.

अमितत्व (von अमित) n. *Unermesslichkeit* Hariv. 13976.

अमितप्रभव (अ° + प्र°) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 316,b, N. 2.

अमितरुचि (अ° + रु°) m. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2,11.

अमिताक्षर ṚV. Prât. 12,9.

अमिताशन (अमित + अ°) adj. *unmässig im Essen*; f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2623.

अमितौजस् m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. आमितौजि.

अमित्र n. *Feind* Kâm. Nîtis. 8,73 (Spr. 3558). — adj. *keinen Freund habend*: अमित्रस्य कुतः सुखम् Spr. 3608.

अमित्रघातिन् MBh. 3,2433.

अमित्रजित् Verz. d. Oxf. H. 71,b,35.

अमित्रयु (3. अ + मि°) adj. *feindlich gesinnt* AV. 20,127,13.

अमित्रवर्मन् (अ° + व°) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 196,8. 10.

अमित्राय्, partic. अमित्रायन्तम् AV. 7,84,2.

अमिनत् 2) *nicht fehlend, nicht aus der Ordnung kommend* ṚV. 4,56,2. 10,88,13.

अमियाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,43. अमीयाणा v. l.

अमिलातक und अमिलानक n. *die Blüthe von* Amlâna (und auch daraus entstanden) Halâj. 2,52, v. l.

अमिश्र *nicht gemischt* Ind. St. 8,307.

अमिषँ n. = आमिष Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,47.

अमीयाणा s. अमियाणा.

अमीव 2) अपि स्वज्ञातिबन्धूनामनमीवमनामयम् Bhâg. P. 10,39,4.

अमीवहन्, die aus dem Bhâg. P. citirte Stelle steht 10,34,15; vgl. noch 38,12.

अमुक Saddh. P. 25,a.b. °सगोत्र, °शर्मन् Gṛhjapaddh. in Ind. St. 5,370.

अमुक्त adj. *nicht frei, nicht erlöst* Tattvas. 37.

अमुक्तहस्त eher 3. अ + मु°; füge *nicht verschwenderisch* hinzu.

अमुखं (3. अ + मुख) adj. *mundlos* TS. 7,5,12,1.

अमुतस् *von jenem* DAÇAK. in BENF. Chr. 179,8.

अमुत्र 1) *dort* DAÇAK. in BENF. Chr. 198,14.

अमूढ n. im Sâmkhja = तन्मात्र TATTVAS. 13.

अमूर *scharfsinnig;* vgl. 1. मूर.

अमूर्तरजस् Z. 2 (MBH. 12,6194) ist nach अमूर्तरयस zu setzen.

अमूर्तरयस् m. N. pr. des Vaters Gaja's MBH. 3,8528. — Vgl. अमूर्तरजस्, आमूर्तरयस, मूर्तय.

अमूष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,8.

अमृड्य (3. अ + मृ°) adj. *erbarmungslos, unbarmherzig* TS. 3,4,2,2.

अमृत 1) a) हृत्वा चैनं नामृत: स्यादयं मे MBH. 13,23. — b) Z. 3 lies 8,48,3 st. 8,48,1. subst. *ein unsterbliches Wesen, ein Gott* Spr. 4302. — 3) b) λ) सर्वौषधीनाममृता (= दूर्वा Schol.) प्रधाना Spr. 5208. — d) Bein. der Dâkshâjanî Verz. d. Oxf. H. 39,b,19. 31. — e) N. *der ersten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,b,24. — 4) b) Spr. 3561. 4302. 4331. — c) *ein best. Heilmittel* Çiç. 9,36. *Arzenei* überh. WASSILJEW 199. — p) यथामृतघटं देशा: (विशन्ति) R. 7,7,3. अमृत = तोद Schol. — u) सौरभिरिव नाडीभिरमृताख्याभि: RAGH. 10,59. — v) Verz. d. Oxf. H. 258,b,10. — w) *ein Metrum von* 4 X 54 *Silben* RV. PRÂT. 17,4. Ind. St. 8,107. 111.

अमृतकुम्भ (अ° + कु°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 336,a, No. 790.

अमृतचन्द्रसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372,b, No. 269.

अमृततेजस् (अ° + ते°) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara KATHÂS. 65,242. 246.

अमृतत्व 1) *Unsterblichkeit* RV. PRÂT. 18,34. WEBER, RÂMAT. UP. 333. 337. 352. 354. BHÂG. P. 10,82,44. — 2) *das Nektar —, Ambrosia-Sein:* कद्व्रमपि मर्त्यानाममृतत्वाय कल्पते Spr. 3696.

अमृतदीधिति KATHÂS. 72,176.

अमृतधारा Ind. St. 8,349. 352.

अमृतप (अ° + 1. प) adj. Amṛta *trinkend;* m. N. pr. eines Dânava MBH. 1,2537.

अमृतपुट (अ° + पुट) m. *eine Tüte mit* Amṛta und wohl auch ein anderer Name für das Metrum Çrîpuṭa (*4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑–, –⏑– –) Ind. St. 8,379.

अमृतप्रभ m. N. pr. eines Vidjâdhara KATHÂS. 107,121.

अमृतप्राशन (अ° + प्रा°) adj. *sich von* Amṛta *nährend;* m. *ein Gott* R. 1,16,4.

अमृतभाषण (अ° + भा°) n. pl. *nektarsüsse Reden* Spr. 4243.

अमृतयोग m. N. *eines best. astr.* Joga Verz. d. Oxf. H. 86,a,39.

अमृतवर्धन (अ° + व°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,17.

अमृतशास्त्र (अ° + शास्त्र) n. Titel eines buddhistischen Werkes WASSILJEW 107.

अमृतांशु (अमृत + अंशु) m. *der Mond* KATHÂS. 100,12.

अमृताय् *wie Unsterblichkeit erscheinen:* मृत्युरप्यमृतायते Spr. 5078.

अमृतायन adj. *nektarähnlich* BHÂG. P. 12,10,25.

अमृताष्टक n. *eine Verbindung von acht* (अष्टक) *Stoffen, unter denen* अमृता *vornan steht*, BHÂVAPR. im ÇKDR.

अमृताष्टमीतपस् (अमृत - अ° + त°) Titel eines Werkes WILSON, Sel. Works 1,283.

अमृताहरण n. Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 378,a,1.

अमृतिका f. N. pr. eines göttlichen Weibes, dessen Gestalt Vishṇu angenommen hatte, als er den Daitja das Amṛta entwand, KATHÂS. 74,38.

अमृतिन् (von अमृत *Unsterblichkeit*) adj. *unsterblich* WEBER, RÂMAT. UP. 329. 332, wo अमृती भूत्वा (= अमृतीभूय) zu trennen ist.

अमृतीकरण (von अमृत + 1. कर्) n. *das Verwandeln in* Amṛta Verz. d. Oxf. H. 320,a,29.

अमृतीभू (अमृत + 1. भू), °भवति *unsterblich werden* Spr. 5161.

अमृतेश्वरलिङ्ग n. Verz. d. Oxf. H. 71,b,51. — Vgl. u. अमृतेश.

अमेद्यस्क TS. 6,3,11,5.

अमेनि TBR. 2,4,2,1.

अमेय vgl. u. मेय.

अमेह (3. अ + मेह) m. *Harnverhaltung* TS. 6,2,9,4. KÂṬH. 25,8. PAÑKAV. BR. 5,10,2.

अमोघ 1) अमोघातिथि *ein Gast, der nicht vergeblich kommt*, MBH. 7,2759. रश्मय:, किरणा: heissen *lange Strahlen beim Auf- und Untergange der Sonne* VARÂH. BṚH. S. 47,20. 30,11. 28,18. — 2) d) Bein. Skanda's MBH. 3,14632. — 3) h) (sc. रात्रि) *eine unfehlbar kommende oder eine nicht vergebliche Nacht, eine das Leben kürzende Nacht:* अमोघासु पतन्तीषु so v. a. *da die Nächte nicht vergeblich einbrechen* MBH. 12,6528. 6531 (neben रात्रय:). 9934. fg. 12061. — i) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2639.

अमोघदर्श m. wohl = अमोघदर्शिन् WASSILJEW 172.

अमोघदर्शिन m. N. pr. eines Nâga VJUTP. 87.

अमोघपाश (अ° + पाश) m. 1) *eine nicht eitele d. i. sicher festhaltende Fessel* KANDJUR 2,205. fgg. — 2) N. pr. eines Lokeçvara bei den Buddhisten WILSON, Sel. Works 2,23. 34. Verz. d. Oxf. H. 388,b,1.

अमोघवती (f. von अमोघवत् und dieses von अमोघ) f. N. pr. eines Flusses WILSON, Sel. Works 2,16.

अमोघवर्ष (अ° + वर्ष) m. N. pr. eines Fürsten WILSON, Sel. Works 1,279. 332.

अमोघसिद्धि (nicht °सिद्ध) VJUTP. 3. WASSILJEW 187.

अमोघाक्षी (अमोघ + अक्ष *Auge*) f. N. der Dâkshâjanî an der Vipâçâ Verz. d. Oxf. H. 39,b,9.

अम्नस् AV. PRÂT. 2,52. KÂṬH. 8,8.

अम्बन् n. *ein Versmaass von 86 Silben* Ind. St. 8,107. 111. 112.

अम्बर UGGVAL. zu UṆÂDIS. 3,134. अं° RÂJAM. — 8) N. pr. einer Localität (wohl nicht *Luftraum*, wie AUFRECHT das Wort hier aufzufassen scheint) Verz. d. Oxf. H. 39,a,53. fg. — Vgl. निरम्बर, मदाम्बर.

अम्बरचर (अ° + चर) 1) adj. *in der Luft wandelnd* KATHÂS. 74,27. — 2) m. a) *Vogel* Spr. 1938. — b) *ein* Vidjâdhara KATHÂS. 66,191.

अम्बरनगरी (अ° + न°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 149,a,25.

अम्बरप्रभा (अ° + प्र°) f. N. pr. einer Prinzessin KATHÂS. 110,35.

अम्बरमणि (अ° + म°) m. *die Perle am Himmel* d. i. *die Sonne* SÂH. D. 109,8.

अम्बरीष 1) TS. 5,1,9,5. — 10) Verz. d. Oxf. H. 45,a,16. Âñgirasa

Ind. St. 3, 203, *b*. — 11) Bein. Gaṇeça's Kathâs. 55, 165.

अम्बरीषक m. *Bratpfanne* MBh. 3, 651.

अम्बष्ठ 1) Z. 8 die aus dem Bhâg. P. angeführte Stelle steht 10, 43, 4 (vgl. 2); st. नो ist नौ zu lesen. — 2) *a*) lies 52 st. 51.

अम्बा 1) अम्ब voc. im Drama Sâh. D. 431 (S. 172, Z. 14). — 4) MBh. 1, 4136. 5, 5952. — 5) N. einer Sajuǵ TS. 4, 4, 5, 1. Kâṭh. 40, 4. als eine der 7 Kṛttikâ gefasst TBr. 3, 1, 4, 1.

अम्बाजन्मन् (अ° + ज°) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3, 6051.

अम्बाली f. *Mutter, Mütterchen* Taitt. Prât. 4, 11. अम्बे अम्बाल्यम्बिके TS. 7, 4, 19, 1. Kâṭh. Açv. 4, 7.

अम्बि, auch अम्बी. वेति स्तोतव अम्ब्यम् ṚV. 8, 61, 5. अम्बी वै स्त्री भगानाम्नी Kâṭh. 36, 14.

अम्बिक m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Drauṇa und metron. Aurâputra Anukr. zu Kâṭh. 16, 7 in Ind. St. 3, 460.

अम्बिका 5) Verz. d. Oxf. H. 25, *a*, 24. 149, *b*, 10. Hierher wohl °खण्ड 84, *b*, 12. — 8) MBh. 3, 277. — 9) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2630. — 10) N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 263, *a*, 1. 274, *b*, No. 651. fg. — 11) N. pr. einer Localität Wilson, Sel. Works 1, 173. — 12) = शरद् Kâṭh. 30, 14.

अम्बिकापति Bein. Çiva's Kathâs. 66, 161.

अम्बिकावन (अ° + वन) n. N. pr. eines *Waldes* Bhâg. P. 10, 34, 1.

अम्बिकेय 3) MBh. 3, 219. 250. An beiden Stellen mit Elision des अ nach einem vorangehenden ओ; jedoch wird, wie bekannt, im Epos auch ein langes आ in solchem Falle elidirt.

अम्बिकेश्वरतीर्थ (अम्बिका - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 14.

अम्बु 3) *ein Metrum von 90 Silben* ṚV. Prât. 17, 5. Ind. St. 8, 107. 111.

अम्बुज 5) m. *Muschel* R. 7, 7, 10.

अम्बुजबान्धव (अ° + बा°) m. *der Freund* (*der am Tage blühenden*) *Lotusblumen* d. i. *die Sonne* Spr. 1079.

अम्बुजानना (अम्बुज *Lotus* + आनन) f. N. pr. der Schutzgottheit im Geschlecht der Ogishṭha Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 4.

अम्बुदारण्य (अम्बुद + अ°) n. N. pr. eines *Waldes* Verz. d. Oxf. H. 76, *b*, 10.

अम्बुदेव v. l. für °दैव.

अम्बुदैव (अ° + दैव) adj. *die Gewässer zur Gottheit habend;* n. *das* Nakshatra Pûrvâshâḍhâ Varâh. Bṛh. S. 21, 28.

अम्बुधि Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8, 345.

अम्बुनिवह (अ° + नि°) m. *Wolke* Varâh. Bṛh. S. 9, 29.

अम्बुप (अम्बु + 2. प) m. *der Herr der Gewässer*, Varuṇa R. 7, 3, 18.

अम्बुपत्तिन् (अ° + प°) m. *Wasservogel* Kathâs. 114, 34.

अम्बुपति (अ° + प°) m. *der Herr der Gewässer:* 1) Varuṇa Varâh. Bṛh. S. 53, 44. — 2) *das Meer* Spr. 2004.

अम्बुमुच् (अम्बु + 2. मुच्) m. *Wolke* Spr. 1238. Kir. 5, 12.

अम्बुयन्त्र (अ° + य°) n. *Wasseruhr* Varâh. Bṛh. S. 2, 8.

अम्बुरुह् 1) blüht am Tage Spr. 3966. R. 4, 40, 42 fasst Gold. अम्बुरुह् als adj.; dagegen spricht aber wohl das danebenstehende दिव्यम्.

अम्बुरुहिणी (von अम्बुरुह्) f. *Lotuspflanze:* °पत्त्र Kathâs. 95, 48.

अम्बुलीलागेह (अम्बु + ली°) n. *ein im Wasser stehendes Vergnügungshäuschen* Kathâs. 114, 51.

अम्बुवाची Verz. d. Oxf. H. 23, *b*, N. 8.

अम्बुवीच (wohl अ° + वीचि) m. N. pr. eines Fürsten der Mâgadha MBh. 1, 7476.

अम्बुसंप्लव (अ° + सं°) m. *Wasserfluth* Bhâg. P. 10, 80, 38. nach dem Schol. adj. *überschwemmt.*

अम्बूकृत, °कृत Halâj. 1, 142. n. *ein best. Fehler der Aussprache* ṚV. Prât. 14, 2. अनम्बूकृत Lâṭj. 6, 10, 18. n. pl. *von Speichelfluss begleitetes Brüllen:* भल्लूकयूनाम् Uttararâmaé. 33, 1 v. u. (45, 2) = Mâlatim. 145, 15.

अम्बेक m. N. pr. eines Scholiasten Hall 170. — Vgl. उंवेक, उम्बेक.

2\. अम्भस् 1) die Stelle im VP. (Z. 8. 9) geht auf folgende Worte des TBr. 2, 3, 8, 3 zurück: तानि वा एतानि चत्वार्यम्भांसि । देवा मनुष्याः पितरो ऽसुराः । तेषु सर्वेष्वम्भो नभ इव भवति । य एवं वेद । = जलदसदृश Comm. — 4) *ein Metrum von 82 Silben* ṚV. Prât. 17, 5. Ind. St. 8, 107. 111.

अम्भोज 3) blüht am Tage Spr. 1447.

अम्भोजन्मन्, अम्भोजन्मजनि Bhâg. P. 10, 13, 15.

अम्भोजयोनि Kâvjâd. 3, 145.

अम्भोजिनी zunächst *die Lotuspflanze* (vgl. u. पद्मिनी); in dieser Bed. an den beiden angeführten Stellen und Spr. 433.

अम्भोनिधि, Arǵ. 6, 6 सर्वाम्भोनिधि in derselben Bed.

अम्भोरुह् 3) m. N. pr. eines der Söhne des Viçvâmitra MBh. 13, 258.

अम्मय, तीर्थानि Bhâg. P. 10, 48, 31. 84, 11. Pankar. 1, 6, 33.

अम्रातक Varâh. Bṛh. S. 55, 11.

अम्ल 1) ist ursprünglich adj.; zu der abstr. Bed. *Säure* ist रस zu ergänzen. — 2) ताम्रमम्लेन शुध्यति Spr. 4657. — Vgl. मत्स्याम्ल.

अम्लपनस vgl. लुकुचाम्लपनस.

अम्लपूर vgl. पूराम्ल.

अम्लवेतस m. pl. MBh. 3, 11568. Nach H. 417 (wohl n.) *Fruchtessig.*

अम्लिका vgl. फलाम्लिक.

अय 1) *Periode:* गवामयः s. u. गो 1). — 3) ṚV. 10, 116, 9. TS. 4, 3, 3, 1. 2. Sp. 392, Z. 2 lies 13, 3, 2, 1 st. 13, 3, 3, 1. — 4) Bez. *der Zahl vier* Weber, Ǵjot. 47. 48. auch आय ebend.

अयःकपाय s. weiter unten unter कपाय.

अयःकाय (अयस् + काय) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 115, 58.

अयदमकरण so ist zu lesen st. अयदमकरण.

अयज्ञ TBr. 2, 1, 5, 6.

अयति m. N. pr. eines der 6 Söhne Nahusha's MBh. 1, 3155. vier andere heissen यति, ययाति, संयाति, आयाति.

अयत्न, °साध्या योषितः Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 1 v. u.

अयथ adj. *beweglich* Ind. St. 5, 315.

अयथा (3. अ + य°) adv. *anders als es sein sollte* Bhâg. P. 10, 87, 15.

अयथाकृत (अ° + कृत) adj. *nicht recht gemacht* Varâh. Bṛh. S. 104, 59.

अयथातथम् (3. अ + य°) adv. *nicht wie es sich gehört* P. 7, 3, 31. — Vgl. अयाथातथ्य, आयथातथ्य.

अयथादेवतम् (3. अ° + य°) adv. *nicht zutreffend der Gottheit nach* TBr. 1, 1, 4, 8.

अयथापुरम् (3. अ + य°) adv. *nicht wie ehemals* P. 7, 3, 31. — Vgl. अयाथापुर्य und आयथापुर्य.

अयथापूर्वम् (3. अ + य°) adv. *nicht in richtiger Folge* TBr. 1,1,6,9.

अयथामात्रम् (3. अ + य°) adv. *nicht nach der Quantität* RV. Prât. 14,4.

अयथार्थ (3. अ + य°) adj. *unrichtig, unwahr* Çâk. 54. Tarkas. 19. 20.

अयथोक्तम् (3. अ + य°) adv. *gegen die Anweisung* RV. Prât. 14,25.

अयथोचित (3. अ + य°) adj. *ungebührlich, unpassend:* °हास्यन Spr. 2898.

अयन 1) समुद्रायणा und पुरुषायणा sind als adj. compp. aufzufassen und gehören also zu 2) *a*). Vgl. noch प्रशमायन *wandelnd in* Bhâg. P. 1,1, 15. नैमिषायन so v. a. *sich aufhaltend in* 3,20,7. Z. 4 streiche die Worte «Das — hierher.» — 2) *b*) गवामयनम् s. auch u. गो 1). — *g*) = स्थान *Platz, Ort* Halâj. 4,77.

अयनदेवता Z. 2 lies 23 st. 81. Die ed. Bomb. liest संवृतायणावेदिकाम् und erwähnt eine Lesart संवृतायणादेवताम्.

अयनमातर् zu streichen; vgl. Hariv. 9534.

अयन्त्रणा (3. अ + यन्त्रणा) adj. *ungebunden, frei:* कथालापा: Kathâs. 54,81.

अयवत् (von अय) adj. *glücklich* Kir. 5,20.

अयवाह् (oder आयवाह्) m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für अपवाह् MBh. 6,352.

1. अयशस्, अयशस्कार् *Unehre machend* Kathâs. 67,45.

अयःशिप्र (अयस् + शिप्रा) adj. *eherne Kinnladen* (nach Andern *ein ehernes Visir*) *habend* RV. 4,37,4. — Vgl. अयोहनु, हिरण्यशिप्र, हिरिशिप्र.

अयस्, अयःसीसलोहरजतताम्रवेष्टित Kauç. 16.

अयस्तुण्ड (अ° + तु°) adj. *mit einer eisernen Spitze versehen:* शूल Hariv. 13252.

अयस्थूणा 2) Z. 1 lies शैल्बायनो.

अयस्मय 1) Bhâg. P. 10,76,7.

अयस्य fehlerhaft für अयास्य, wie die Hdschrr. nach Gold. lesen sollen.

अयातयाम 1) °यामं सर्वेभ्यो भागेभ्यो भागमुत्तमम्। देवा: संकल्पयामासुर्भयाद्रुद्रस्य शाश्वतम्॥ MBh. 3,11005 (S. 569). = तात्कालिक Schol. छन्दांसि Bhâg. P. 10,45,48. 80,42. = अगतसार Schol. — 2) Bhâg. P. 12, 6,72. 78. = अन्यैर्यथावद्विज्ञातानि Schol.; vgl. Muir, ST. 3,32.

अयातयामत्व n. = अयातयामता TS. 2,3,6,2.

अयाथातथ्य (so zu lesen st. अयाथतथ्य) ist 3. अ + या°. Streiche «Nach dem Sch. adv.»

अयाथापुर्य ist 3. अ + या°. Streiche «adv. Sch.»

अयान vgl. आयान.

अयानय (अय + अनय) n. *Glück oder Unglück* Halâj. 1,126. अयानयं नेय: (sc. शार:) wohl so v. a. *auf gut Glück zu ziehen* P. 5,2,9.

अयासोमीय (von अया सोम, den Anfangsworten des Sâman) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*.

अयुक्त *unverbunden:* °वर्णविधि Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,40. — 5) Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,16.

अयुगू f. *ein Mädchen, welches keine Geschwister hat, das einzige Kind einer Mutter ist*, Gobh. 3,5,2.

अयुज lies = अयुङ्ग *ungerade* st. dass. Ind. St. 8,291. 307. 309. 311. fg. 339. Varâh. Brh. 1,7. 11.

अयुज 2) Âçv. Grhj. 1,15,7. Weber, Jyot. 55.

2. अयुत m. MBh. 3,801. अयुतहोमलक्षहोमविधि Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,19.

अयुद्धी (3. अ° + यु° = युद्ध्वा) absol. *ohne zu kämpfen* RV. 10,108,5. Man streiche demnach अयुधिन्.

अयुव, streiche den Artikel und setze अयुवमारिन् s. युवमारिन्.

अयोग 5) lies कूट st. कूह. कूट bezeichnet auch *eine best. schlechte Constellation*, die hier gemeint sein könnte. Als N. *eines best. astrol.* Joga erscheint अयोग neben शुभयोग Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,41. — 7) Bez. *der letzten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen*, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,15.

अयोगवाह् Çikshâ in Ind. St. 4,354. 361. AV. Pariç. 49,9 und Prât. ebend. 8,212.

अयोऽग्रक = अयोऽग्र H. an. 3,678.

1. अयोनि Sp. 399, Z. 1 lies 4,1,2,10 st. 4,1,2,20.

अयोनिज, अनिल so v. a. *sich aus sich selbst erzeugend* Spr. 3463.

अयोनिजातीर्थ (अ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*,33. अयोनिजेश्वरतीर्थ n. desgl. ebend. 21.

अयोनिजत्व n. nom. abstr. von अयोनिज Râga-Tar. 5,73.

अयोऽपाष्टि, nach Aufrecht so zu lesen st. °ऽपाष्टि.

अयोबाहु (अयस् + बाहु) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733.

अयौक्तिक (3. अ + यौ°) adj. *unpassend, ungereimt* Kap. 1,26.

अय्याजिभट्ट m. N. pr. eines Scholiasten Hall 123. Vgl. आयाजिभट्ट.

अर् caus. 2) लग्नै: शङ्कुनखैर्गात्रे (so die ed. Bomb.) क्रोडेष्विवेरिवार्पितम् so v. a. *besetzt mit* MBh. 13,2660. — 5) पृथुभुवनभरस्यार्पितं येन (कूर्मेण) पृष्ठम् Spr. 956. Daçak. in Benf. Chr. 201,11. तवैव बन्धकवा मद्दैरागयमर्पितम् so v. a. *beigebracht* 183,24. — Vgl. 1. आर्, आरा.

— उद् 2) Z. 2 lies 1,113,17 st. 1,113,7. — caus. *aufrichten, gedeihen machen:* उन्नो वीराँ अर्पय भेषजेभि: RV. 2,33,4. — Vgl. उद्रण, उदार.

— उप *gehen zu* RV. 8,3,18. — Vgl. उपार fg.

— निस् Sp. 402, Z. 3 lies von 7 zu 1.

— परि vgl. पर्यारिन्.

— प्रति caus. 4) Daçak. in Benf. Chr. 192,16. 195,15. Bhâg. P. 11, 29,38. — Vgl. प्रत्यर्पण fg.

— सम् act. 2) RV. 4,13,5. — med. 3) zu streichen und die Stelle unter 1) zu setzen. — caus. 2) स्वपृष्ठसमर्पितकूर्पर *mit auf den Rücken gebrachten Ellbogen* Daçak. in Benf. Chr. 200,2.

1. अर 1) षोडशार Ind. St. 8,298.

2. अर m. *Wind* H. ç. 171.

अरघट्ट *Brunnen* Râga-Tar. 6,48.

अरघट्टक Halâj. 3,63.

अरंगर (अरम् + गर) m. AV. 20,135,8 von unbekannter Bedeutung.

अरजस् 3) *frei von Drang, Leidenschaft* (s. रजस्) MBh. 14,1288, wo die ed. Bomb. विविक्ते st. विमुक्ते liest.

अरजा f. N. pr. einer Tochter des Uçanas R. 7,80,8. fgg.

अरडु vgl. आरडव.

2. अरण n. *Zuflucht* (= शरण Schol.): अरणं तमीमहि Bhâg. P. 8,2, 32. अरणमेषमाणा: 9,4,52. 10,16,30. 60,43. 85,19. 11,26,33.

1. अरणि 1) अरणी MBh. 3,17228.

अरण्य 1) वनारण्यानि Kathâs. 93,86. Z. 2 vom Ende lies अरण्यद्दाद-

शीव्रत. — 3) m. (dieses hinzuzufügen) N. pr. eines Schülers des Pṛthvîdhara Verz. d. Oxf. H. 227, *b*, 15. Nach Aufrecht nur Beiname.

अरण्यषष्ठी (अ° + ष°) f. Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Ǵjeshṭha Tithjâdit. im ÇKDr.

अरण्यानी 1) Kâçikh. 30, 53 (nach Benfey).

अरण्येऽनुवाक्य (अ° + अनु°) adj. *im Walde herzusagen:* गण TBr. 1, 7, 3, 3.

3. अरति f. *Trauer:* तव चाप्यरतिस्तीव्रा वर्तते तमपश्यतः MBh. 3, 10848. Kir. 5, 51. Kathâs. 56, 420. Bhâg. P. 10, 7, 2.

अरतिक adj. *der* Rati (der Gattin des Liebesgottes) *ermangelnd* Kathâs. 101, 55.

अरत्नि 1) f. Bhâg. P. 10, 44, 3. — 2) पञ्चारत्न्यः, दशारत्न्यः Schol. zu P. 1, 1, 58, Vârtt. 1.

अरैत्निन् (3. अ + रै°) adj. *nicht begütert* TBr. 1, 7, 3, 1.

अरपचन Bez. *der* Dhâraṇî *des* Mañǵuçrî Wassiljew 183.

अरपस् Z. 3 lies 2, 33, 6 st. 2, 23, 6.

अरमणास् Z. 2 lies 6, 17, 10.

अरमीक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 34. 340, *a*, 6.

अररु = आयुध Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 79.

अरविन्दनाभ m. Bein. Vishṇu's Bhâg. P. 3, 22, 21. — Vgl. पद्मनाभ.

अरसीठक्कुर m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 18 (vgl. Index).

अरा = आरा Nîlak. zu MBh. 15, 19; vgl. u. आरालिक.

अराजक TBr. 1, 3, 9, 1. n. so v. a. *Anarchie:* किमराजकमत्र वर्तते Spr. 206. अराजके Bhâg. P. 10, 8, 17.

अराजता f. *Königlosigkeit* Ait. Br. 1, 14.

अराणि m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13, 257. अरालि (wohl richtiger) ed. Bomb.

अराल 1) हस्त Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 28. 202, *a*, 8. °खटकामुख (हस्त) 28. अनराल *gerade* Uttararâmaé. 49, 4 = Mâlatim. 153, 19. — 2) *d*) N. pr. eines Mannes gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4, 1, 73. eines Lehrers Ind. St. 4, 373.

अरालि s. अराणि.

अरालु n. vgl. weiter unten u. आरालिक.

1. अरि 2) न नाभिभङ्गे ह्यरयो वहन्ति Spr. 2420. = चक्र *Discus* Bhâg. P. 3, 19, 15. 5, 7, 7. 6, 8, 10. 10, 66, 13. 18. Weber, Râmat. Up. 327. fg. In allen Stellen, mit Ausnahme der ersten, im comp. oder im instr., so dass das Geschlecht und die Form des Wortes (ob अरि oder अरिन्) nicht erkannt werden kann. Der Schol. zu Bhâg. P. 3, 19, 15: अरि चक्रम्. Nach Gold. soll die Bomb. Ausg. des Trik. अरि स्मृतम् lesen und Vallabhagaṇi die Form अरिन् n., wie wir vermuthet hatten, annehmen.

2. अरि 1) m. *Feind* in astrol. Sinne: °भ *das Haus eines feindlichen Planeten* Varâh. Bṛh. S. 104, 53. °गृह Bṛh. 10, 4. °भांश = शत्रुनवांशक 8, 6. — 3) in der Astrol. Bez. *des 6ten Hauses* Varâh. Bṛh. S. 78, 25. Bṛh. 1, 15. 6, 6. 11. 17.

अरिजित् (2. अ° + जित्) adj. *die Feinde besiegend;* m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Bhadrâ Bhâg. P. 10, 61, 17.

अरित्र 3) *a*) *Ruder* Halâj. 3, 50. नावा स्वरित्रया MBh. 14, 1393.

अरिन् (von 1. अर *Speiche*) n. *Rad* s. oben u. 1. अरि 2).

अरिमर्दन 1) adj. MBh. 1, 2487. 3, 11944. 12039. 15679. N. 12, 77. दैत्यदानवमुख्यानामाधिपत्यारिमर्दनात् *ihre Herrschaft und sie als Feinde vernichtend* MBh. 13, 796. 798. आधिपत्य इत्य ज्ञित्वा अरिमर्दनः Nîlak. — 2) m. N. pr. = Çatrughna Weber, Râmat. Up. 302.

अरिमाण N. pr. einer Oertlichkeit, v. l. für उरिमाण Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 20.

अरिमीणानीसार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 11.

अरिमेद vgl. असिमेद.

अरिष्ट 1) *d*) *Unglück bringend, — verheissend:* अरिष्टानि वयांसि *Unglücksvögel* Adbh. Br. bei Weber, Omina 325. अरिष्टो नाम हि गवामरिष्टो दारुणाकृतिः। दैत्यो वृषभरूपेण गोष्ठान्विपरिधावति ॥ Hariv. 4105. — 2) *e*) in Gestalt eines Stieres Hariv. 4099. fgg. Bhâg. P. 10, 2, 1. 36, 1. — 3) *d*) eine Form der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 77, *a*, 16. — 4) *a*) Bhâg. P. 10, 56, 11. 11, 30, 9. als m. (!): नैवास्याग्निर्नारिष्टो (नादित्यो v. l.) न मृत्युर्न दस्यवः। प्रभवन्ति MBh. 12, 6573. Bhâg. P. 10, 11, 26. अरिष्टाध्याय Titel des 6ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 51, *a*, 27. 122, *b*, 15. 230, *b*, 4. 16. — *c*) MBh. 4, 2126. = कल्याण Schol. Diese Bed. hätte als etym. allein zu rechtfertigende vorangestellt werden müssen. Die Bed. *Unheil* u. s. w. beruht vielleicht auf einer Verwechselung von अरिष्ट mit अनिष्ट. — *g*) N. eines Sâman Ind. St. 3, 203, *b*.

अरिष्टका und अरिष्टिका f. *eine best. Pflanze* Varâh. Bṛh. S. 48, 40, v. l. für कटुका.

अरिष्टगृह (अ° + गृह) n. *das Gemach einer Wöchnerin* Halâj. 2, 344.

अरिष्टनेमि N. pr. eines Gandharva (nach dem Schol.) Bhâg. P. 12, 11, 42.

अरिष्टनेमिन् m. N. pr. eines Bruders des Garuḍa R. 5, 2, 10. = Aruṇa Schol. N. pr. eines Muni 7, 90, 5. — Vgl. अरिष्टनेमि am Ende.

अरिष्टिका s. अरिष्टका.

अरिसिंह (2. अरि + सिंह) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 210, *b*, No. 497.

अरिसोम m. wohl *eine bes. Art* Soma (*vom Feinde kommender* Soma Nîlak.) MBh. 14, 247.

अरीति (3. अ + रीति°) und अरीतिक n. *ein Fehler des Ausdrucks: das Nichtstilgemässe* Pratâpar. 62, *b*, 6. 64, *b*, 2.

अरुचि *Widerwille:* अरुचिर्वस्तुवैराग्यम् Sâh. D. 222.

अरुज 1) *c*) *wohl auf:* जगत् R. 7, 84, 16.

अरुण 1) *a*) अरुणाः केतवः als Verfasser von Mantra Ind. St. 3, 459; vgl. 386. 391, weiter unten u. 2) *i*) und u. केतु 7). — 2) *a*) Vater des Ǵaṭâju MBh. 3, 16045. — *d*) Verz. d. Oxf. H. 309, *a*, 20. — *g*) Aupaveçi TS. 6, 1, 9, 2. 4, 5, 1. TBr. 2, 1, 5, 11. Vaitahavja (lies Vîtahavja st. Vîtadravja) Ind. St. 3, 203, *b*. ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10, 90, 33. des Daitja Mura 59, 12. — *h*) *Röthe, rothe Farbe* Bhâg. P. 10, 29, 2. — *i*) Bez. *bestimmter* Ketu (77 an der Zahl) Varâh. Bṛh. S. 11, 24; vgl. oben u. 1, *a*). — 3) *b*) MBh. 9, 2429. fg. — 5) *c*) *Rubin* Bhâg. P. 4, 25, 15.

अरुणता, कुसुम्भकुसुमारुणता Çiç. 9, 14.

अरुणदत्त Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3, 139. 4, 117. 184.

अरुणस्मृति (अ° + स्मृ°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 277, *b*, 35.

अरुणाचलस्थल (अरुण - अ° + स्थल) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 381, *b*, No. 439.

अरुणादित्य (अरुण + आ°) m. *eine der zwölf Formen der Sonne* Verz.

d. Oxf. H. 70,*b*,7. 32.

अरुणार्चिस् (अरुण + अ°) m. *die aufgehende Sonne* Daçak. in Benf. Chr. 184,5.

अरुणि m. N. pr. eines Muni Bhâg. P. 10,86,18.

अरुणिमन् (von अरुण) m. *Röthe* Sâh. D. 313,2. 337,8.

अरुणीकर् (von अरुण + 1. कर्) *röthen*: °कृत Sâh. D. 145,1. 337,6.

अरुणोदयसप्तमी (अरुण-उ° + स°) Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha ÇKDr.

अरुंतुद adj. (f. आ) urspr. *auf eine wunde Stelle schlagend, eine Wunde berührend*. नारुंतुदः स्यात् Spr. 1553. 3585. पीडा 2887. इदं पुनररुंतुदम् 4235. लगुडादयः Kathâs. 121,35.

अरुन्धती 2) R. 7,42,24. Varâh. Brh. S. 13,6. Kathâs. 28,191. treuen Frauen ist Arundhatî = Dâkshâjanî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,36. °व्रत 284,*b*,3. — 3) Çâṅkh. Grhj. 1,17,2. 3. Pâr. Grhj. 1,9,5. Gobh. 2,3,7. 8. Lâtj. 3,3,6. 7. Verz. d. Oxf. H. 51,*a*,28. pl. Weber, Nax. 2, 303. 371. In der Verbindung «*wer die* Arundhatî *nicht sieht, ist dem Tode verfallen*» (schon bei Lâtj.) wird in späterer Zeit Arundhatî als Bez. der *Zunge* gefasst; vgl. u. ध्रुव 2, *i*). — 4) Bez. *einer best. übernatürlichen Kraft*, = कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. 235, *b*, 26.

अरुन्धतीवट (अ° + वट) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8019.

अरुन्धतीसहचर (अ° + स°) m. *der Gefährte der* Ar. so v. a. Agastja (nach Aufrecht) Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,7.

अरुश n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,13.

अरुष 3) c) zu streichen, da आरुषी die richtige Form ist.

अरुस् 2) रक्तैः कोष्ठैररुश्च्युतैः Bhaṭṭ. 9,71. Nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,118 *Wunde* und *Sonne*.

अरूप (3. अ + रूप) 1) *farb- und gestaltlos*; davon nom. abstr. °त्व so v. a. *Blindheit* Tattvas. 35. — 2) अरूपत्व *das Missgestaltetsein* Kathâs. 56,410.

अरे, अहहारे Khând. Up. 4,2,3. anders Çaṅk.

2. अरोग 2) f. आ N. der Dâkshâjanî in Vaidjanâtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,18. आरोग्या v. l.

अरोगत्व (von 2. अरोग) n. *Gesundheit* R. 7,36,16.

अरोग्य, आरोग्यता ed. Bomb.

अरोहिणीक adj. *der* Rohiṇî *ermangelnd* Kathâs. 101,55.

अर्क 4) R. 2,94,6 (nach dem Schol.). — 9) Bhâg. P. 10,72,37. — 10) अर्कौ = वेदभागौ प्रवर्ग्यकाण्डे Ind. St. 3,396. — 11) अग्नेः, इन्द्रस्य, गौतमसः, दीर्घतमसः, प्रजापतेः, भरद्वाजस्य, मरुताम्, यामस्य, वसिष्ठजमदग्न्योः und स्वाशिरामर्कः und auch अर्कम् Namen von Sâman Ind. St. 3,203,*b*. — 16) N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,2 v. u.; vgl. अर्कचिकित्सा.

अर्ककुण्डतीर्थ (अर्क-कु° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,11.

अर्कग्रीव (अर्क + ग्रीवा) m. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*.

अर्कचिकित्सा vgl. oben u. अर्क 16).

अर्कज adj. *von der Sonne kommend, zur Sonne in Beziehung stehend* Weber, Ǵjot. 40. fg. m. *der Planet Saturn* Varâh. Brh. S. 4,25. 10,8. 40,7. Brh. 5,4. 11,2.

अर्कतनय 1) *der Planet Saturn* Varâh. Brh. 2,5.

अर्कदल (अर्क + दल) m. = अर्कपत्त्र 1) Râǵan. im ÇKDr. u. आदित्यपत्त्र.

अर्कनन्दन 1) Pańkat. I,240 = Varâh. Brh. S. 47,14.

अर्कपर्ण m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2551.

अर्कपुत्र m. *der Sonne Sohn* d. i. *der Planet Saturn* Varâh. Brh. S. 10,15. 16,34. 104,43. Brh. 15,3.

अर्कपुष्प 1) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*. अर्कपुष्पाद्य n. und अर्कपुष्पोत्तर n. desgl. ebend.

अर्कप्रकाश adj. (f. आ) *licht wie die Sonne* MBh. 2,313.

अर्कवत् TS. 2,2,7,3.

अर्कव्रत Z. 4 lies 9,305 st. 8,305.

अर्कशशिशत्रु m. *der Sonne und des Mondes Feind* d. i. Râhu Varâh. Brh. S. 16,37.

अर्कशिरस् (अर्क + शि°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*.

अर्काश्मन् *Krystall* Halâj. 2,21.

अर्त् (अन्त्), अत्नोति (हिंसायाम्) Dhâtup. 27,29. Eine unsichere Wurzel.

अर्ग m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Aurava Ind. St. 3,203,*b*.

अर्गट m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,18.

अर्गल 1) *Holzpflock* Varâh. Brh. S. 43,58. पादमूले यत्तोरणे तत्र या मातृकाः पार्श्वस्थितानि निखातानि काष्ठानि तासां मातृकाणां तिर्यक्कृत्य यानि काष्ठानि निक्षिप्यन्ते तान्यर्गलशब्देनोच्यन्ते Schol. übertr. so v. a. *Hinderniss*: विमुक्तकर्मार्गल Bhâg. P. 12,3,44. Zu अर्गलास्तुति am Schluss vgl. अर्गलास्तोत्र Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, No. 174. Nach ÇKDr. heisst अर्गल n. (*der Riegel*) *ein dem* Devîmâhâtmja *vorangehendes* Stotra. — 3) मांसार्गल *ein zum Maule heraushängendes Stück Fleisch*: सा हि मांसार्गलं भीष्म मुखात्सिंहस्य खादतः। दन्तान्तरविलग्नं यत्तदादत्ते ऽल्पचेतना ॥ MBh. 2,1548. मांसार्गलं दंष्ट्रान्तरलग्नस्य मांसस्य बहिर्निर्गमभागमुल्लोलम् Nilak. उल्लोल bedeutet sonst *Welle* wie कल्लोल, wodurch H. an. und Med. अर्गल erklären. — 4) N. einer Hölle Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,25.

अर्गलित, द्वार Kathâs. 71,286.

अर्घ्, अस्मदीयः पुनर्व्यापारो नात्राधिष्ठाने ऽर्घति (so ist zu lesen, wie schon Benfey bemerkt hat) so v. a. *bringt Nichts ein* Pańkat. 228,10.

अर्घ 2) eig. *der ehrenvolle Empfang eines Gastes* (अर्घ und अर्घ्य werden beständig mit einander verwechselt). Ind. St. 5,298. 302. fg. Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,42. 103,*b*,20. Z. 3 v. u. पूर्णमञ्जलिम् zu lesen. — 3) *eine Anzahl von 20 Perlen, die zusammen ein* Dharaṇa *wiegen*, Varâh. Brh. S. 81,17 (die Lesart ist unsicher). — Vgl. महार्घ.

अर्घपात्र (richtiger अर्घ्यपात्र) n. *eine Schüssel, auf der die Ehrengabe gereicht wird*, Kathâs. 72,42. कपालार्घ° 99,13. आ शरीरान्मया सर्वमिदमेतस्य सांप्रतम्। अर्घपात्रीकृतम् 59,188.

अर्घेय = अर्घ्य *einen bestimmten Preis habend, schätzbar*: अनर्घेय MBh. 2,2092. 13,2689.

अर्घ्य 1) *b*) eig. *eines ehrenvollen Empfanges würdig*. Ind. St. 5,304. — 2) eig. *was bei einem ehrenvollen Empfange eines Gastes diesem gereicht wird*. Gobh. 2,3,14. Jâǵń. 1,289, v. l. Wilson, Sel. Works 2,215. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,3 v. u. — 3) vgl. आर्घ्य. — Vgl. महार्घ्य.

1. अर्च् 3) गुणानर्चन्ति जन्तूनां न जातिं केवलां क्वचित् Spr. 848. — 4) *schmücken* Varâh. Brh. S. 1,1. 43,25.

— अभि 2) Weber, Râmat. Up. 325. अभ्यर्चित Râǵa-Tar. 5,100. fehlerhaft für अभ्यर्थित MBh. 5,1532 (Spr. 4909).

— समभि Varâh. Bṛh. S. 88,40.

— प्र 2) Bhâg. P. 10,84,41.

— प्रति vgl. प्रत्यर्चन.

— सम् *schmücken* Varâh. Bṛh. S. 43,53.

अर्चक m. *Verehrer* Bhâg. P. 11,27,33.

अर्चन 2) विबुधार्चन Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 3. Weber, Râmat. Up. 321. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,2. Daçak. in Benf. Chr. 181,19. — 3) Halâj. 3,49. Verz. d. Oxf. H. 14,*b*,20. 103,*b*,25.

अर्चनमणि (अ° + म°) m. *Ehrenjuwel, Ehrenschmuck:* हरचूडार्चन° (der Mond) Spr. 3262.

अर्चनानस् mit dem patron. Âtreja Ind. St. 3,203,*b*.

अर्चनीय, त्रयाणामपि लोकानामर्चनीयो महाभुजः MBh. 2,1377.

अर्चा 1) P. 2,3,43. 5,2,101. Varâh. Bṛh. S. 46,17. अर्चा प्रयुञ्जानः MBh. 5,7466. °विधि Weber, Râmat. Up. 321. — 2) Ind. St. 5,148. Varâh. Bṛh. S. 46,8. 59,10. 97,6. Bhâg. P. 11,27,9.

अर्चि m. N. pr. eines der 12 Âditja (für अंश) bei Vinâjaka zu Çâṅkh. Br. 16,2.

अर्चिष्मत् 1) Varâh. Bṛh. S. 43,31. — 2) m. *Flamme* Varâh. Bṛh. S. 5,57.

अर्चिस् 1) पावकार्चिस् n. MBh. 7,9408. ऐन्दवादर्चिषः कामी शिशिरं हव्यवाहनम्। — गणपत्ययम् Spr. 3833. नीललोहितमश्लिष्टा त्रिसृजन्नर्चिषः (f.) पृथक् MBh. 16,44. — Vgl. अरुणार्चिस्, महार्चिस्, सप्तार्चिस्.

अर्च्य, अर्च्यतम (अस्माकम् *von uns*) MBh. 2,1377.

1. अर्छ् 3) विश्रम्भात्कार्यमृच्छति *gelangt man zum Ziel* Spr. 2849.

— अव *zu Schaden —, zu Fall kommen* Çat. Br. 1,8,3,27 (s. u. अवा). 2,3,1,9. यथातो ऽनुपाक्तः। अवार्छत्येवमवारम् TS. 2,6,3,4.

— अवा zu streichen (vgl. u. अव).

— निस् 1) lies *dahinfahren, davongehen.*

— वि TS. 2,3,2,6. 5,3,2.

— सम् med. Vop. 23,14.

1. अर्ज् caus. 1) धनमर्जय Spr. 4238. धनान्यर्जयधम् 1303. क्षेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितम् 3417. क्लेशो महानर्जितः 2667. शिष्यार्जितं पापं गुरुः प्राप्नोति 4942.

— अभ्याति *hinüberschaffen in, übertragen auf* (acc.) Ait. Br. 5,24.

— समा, समार्जित *erworben, erlangt* MBh. 13,5551 wohl fehlerhaft für समर्जित.

— उप 2) अर्थमुपार्जयस्व Spr. 2165. — Vgl. उपार्जन.

4. अर्ज् Z. 1 streiche (nur im partic. praes.).

— प्र *durcheilen:* प्र ये हिता दिव ऋञ्जत्याताः RV. 3,43,6.

2. अर्जक Z. 1 lies *Ocimum.*

अर्जनीय (von 1. अर्ज्) adj. *herbeizuschaffen, zu erlangen* Kathâs. 96,27.

अर्जुन 1) *a*) und zugleich 2) *e*) Kathâs. 90,43. — 1) *a*) am Ende अर्जुनी R. 2,114,14 ist nach dem Schol. = शारदी oder शुक्लपक्षसंबन्धिनी. — 2) *c*) Hariv. 3453. v. l. für अञ्जन Halâj. 5,26. — *g*) °देव Spr. 2216, v. l. — *h*) zu streichen; vgl. आर्जुनायन. — 3) *b*) यथा हि गङ्गा सरितां वरिष्ठा तथार्जुनीनां कपिला वरिष्ठा MBh. 13,3596.

अर्जुनक m. N. pr. eines Jägers MBh. 13,18.

अर्जुनघ्न, so zu lesen.

अर्जुनपाल (अ° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Çamika Bhâg. P. 9,24,43.

अर्जुनपुर (अ° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,6.

अर्जुनमिश्र (अ° + मिश्र) m. N. pr. eines Scholiasten des Mahâbhârata Verz. d. Oxf. H. 2,*a*, No. 14. 15.

अर्जुनसिंह (अ° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 13.

अर्जुनीया (von अर्जुन) f. N. pr. °दमन Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,38.

अर्जुनेश्वरतीर्थ (अर्जुन - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,30.

अर्ण 2) *a*) *Meer:* व्यसनमुत्तर दुस्तरार्णम् Bhâg. P. 4,22,40. गुणगणार्ण 10,35,19. — *c*) *Buchstab, Silbe* Weber, Râmat. Up. 309. 311. fg. Pańkar. 3,15,57. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,30. 39. 42. — *d*) Ind. St. 8,408. fgg. — *e*) pl. N. pr. eines Volkes Bhâg. P. 10,86,20.

अर्णव 1) *a*) hierher vielleicht समुद्रमुदकार्णवम् Spr. 3426. उदकार्णवमित्यत्रोदकपदमधिकम् Schol. — 2) *b*) भवार्णव Bhâg. P. 4,22,40. neutr.: येन छिन्नं ततमः (so die ed. Bomb.) पार्थ घोरं यत्तत्तिष्ठत्यर्णवं तर्जयानम् MBh. 13,7362. Als Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8,396. Vgl. महार्णव. — *c*) *ein Metrum von 96 Silben* Ind. St. 8,107. *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* 408. fgg. — *d*) Verz. d. Oxf. H. 291,*b*, No. 707; vgl. कृत्यतत्त्वार्णव.

अर्णवनेमि (अ° + नेमि) f. *die Erde* Daçak. 101,7.

अर्णववर्णन (अ° + व°) n. *Beschreibung des Meeres,* Titel eines Werkes Hal. 161.

अर्णवस (von अर्णव) *Fluth, Woge* TS. 4,3,4,1.

अर्णस् 2) *Wasser* auch Halâj. 3,26. — 3) *ein best. Metrum* RV. Prât. 17,5. *von 78 Silben* Ind. St. 8,107. 111. *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* 409. fg.

अर्णस (von अर्णस्) adj. *wogend, wallend* RV. 5,54,6.

अर्णोदर s. ऊर्णोदर.

अर्त् vgl. ऋतीय. Mit अनु etwa *werben um* oder *einladen, einholen:* तामन्वर्तिष्ये सखिभिर्नवग्वैः AV. 14,1,46. — Vgl. अन्वर्तितर्.

— अभि Pańkav. Br. 7,8,2 (अभ्यर्तिवृन्!).

अर्ति 1) मनोऽर्ति H. an. 2,239. — 2) aus आर्त्नी entstanden.

अर्तु = ऋतु *Jahreszeit* in षडर्तुकुसुम° R. 7,26,17.

अर्थ 1) कस्तवार्थो यत्परस्य क्षेत्रमाक्रोशसि Daçak. 80,1. अर्थेन *wegen,* mit gen.: कुण्डलयोरर्थेनाभ्यागतो ऽस्मि MBh. 1,767. तेषामर्थेन याचामि त्वाहम् 3,9939. — 3) अर्थानर्थानुबन्धसंशयविचार Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,7. Daçak. in Benf. Chr. 181,1. 2. पतिं पुत्रं भ्रातरं वा ह्रत्यर्थे घातयति च *eines Vortheils wegen* Spr. 4371. — 4) = विषय *Object der Sinne:* स्वार्थेन (सह) — इन्द्रियम् (इति) Varâh. Bṛh. S. 73,3. — 6) यो ऽभ्यर्थितः सद्भिरसज्जमानः करोत्यर्थम् *wer ihre Sache —, ihre Angelegenheit vollbringt* Spr. 4909. को ऽर्थस्तेषां पार्थिवोपाश्रयेण 318. — 8) अर्थात् *dem Sinne nach* so v. a. *das ist, nämlich, scilicet:* अनन्तरमधिगतं प्राप्तम् अर्थात्कापालेन Çaṅk. zu Çâk. 41. Sâh. D. 332,19. शब्दकल्पद्रुमः अर्थात् एतदेशस्थसमस्तकोषाशेषशास्त्र° ÇKDr. auf dem Titelblatte. — 10) lies *das Aufhören, Unterbleiben* st. *Verbot.* Als Beispiel führt Kshirasvâmin (bei Aufrecht, Uṇâdis. Ind. u. अर्थ) मशकार्थो धूमः *Rauch zur Vertreibung der Mücken* (gehört natürlich zu 1.) an. — 13) Bez. *der Zahl fünf* Weber, Nax. 2,382.

— 14) in der Astrol. Bez. *des zweiten Hauses, des Hauses des Reichthums* (vgl. धन) Varâh. Bṛh. S. 40,6. 9. 41,9. Bṛh. 4,10. 9,5.

2. अर्थकाम in der angegebenen Bed. auch MBh. 12,220. *den Vortheil Anderer wünschend, wer Andern nützen will* Spr. 4913. 5280.

अर्थकारक (अर्थ + का°) m. N. pr. eines Sohnes des Djutimant Mârk. P. 53,23. अन्धकारक VP.

अर्थकृच्छ्र sg. R. ed. Bomb. 4,7,9.

अर्थकृत (अर्थ + कृत) adj. 1) *durch Aussicht auf Vortheil hervorgerufen, eigennützig:* मैत्री Bhâg. P. 10,47,6. — 2) *durch den Sinn bewirkt* (Gegens. शब्दकृत und देशकृत): आनन्तर्य Schol. zu VS. Prât. 2,18. 4,167.

अर्थगर्भवती (von अर्थ + गर्भ) adj. f. *die Bedeutung —, den Sinn potentia in sich enthaltend* Weber, Râmat. Up. 335.

अर्थगृह (अर्थ + गृह) n. *Schatzkammer* Hariv. 6916.

अर्थघ्न *den Vortheil —, den Besitz beeinträchtigend:* सुत Verz. d. Oxf. H. 216,b,24.

अर्थचिन्तक (अर्थ + चि°) adj. *an den Vortheil denkend, den Vortheil im Auge habend, ein Kenner des Nützlichen* Verz. d. Oxf. H. 216,b,17. सर्वार्थचिन्तक *der für alle Angelegenheiten zu sorgen hat* M. 7,121.

अर्थचिन्तन (अर्थ + चि°) n. *die Sorge um die Angelegenheiten* (insbes. des Staates) Sâh. D. 35,20. 36,1.

अर्थचिन्ता (अर्थ + चि°) f. dass.: मन्त्री स्यादर्थचिन्तायाम् Sâh. D. 80.

अर्थजात n. sg. und pl. *Sachen, Gegenstände* Daçak. in Benf. Chr. 192,16. 195,2. Çâk. 90,18 (im Prâkrit). यो ह्रीमानि मया पृष्टान्यर्थजातानि न विद्यात् Çaṅk. zu Khând. Up. 5, 3, 4. Çâk. 164 wird das Wort gleichfalls als n. in derselben Bed. zu fassen sein.

अर्थज्ञ *den Sinn verstehend* Spr. 4713. Davon nom. abstr. °ता ebend.

अर्थतत्त्व (अर्थ + तत्त्व) n. *das wahre Sachverhältniss:* यो ऽर्थतत्त्वमविज्ञाय क्रोधस्यैव वशं गतः Spr. 2564. *der wahre Sinn:* वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञ M. 12,102. सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञ R. 1,1,16.

1. अर्थतन्त्र (अर्थ + त°) n. *das System des Vortheils, die Lehre vom Nützlichen* Bhâg. P. 10,36,29.

2. अर्थतन्त्र (wie eben) adj. *der sich vom Vortheil leiten —, bestimmen lässt* Bhâg. P. 10,2,21.

अर्थतस् *um des Vortheils willen:* अर्थतस्तु निबध्यन्ते मित्राणि रिपवस्तथा Spr. 4274. *dem Sinne nach:* ग्रन्थतश्चार्थतश्चैतत्कृत्स्नं जानाति यो द्विजः Varâh. Bṛh. S. 2,14. Vedântas. (Allah.) No. 2.

अर्थदत्त (अर्थ + दत्त) m. N. pr. *reicher* Kaufleute Kathâs. 57,89. 77,16. 84,4. 95,5. Verz. d. Oxf. H. 152,b,29.

अर्थदूषण vgl. u. दूषण 4) a) und Kern in Ind. St. 10,200.

अर्थदृश् (अर्थ + दृश्) f. *ein Auge —, ein Sinn für das Wahre* Bhâg. P. 10,86,21.

अर्थदोष (अर्थ + 1. दोष) m. *ein Fehler in Betreff der Bedeutung, — des Sinnes* Sâh. D. 576.

अर्थद्योतनिका (अर्थ + द्यो°) f. Titel eines Werkes Hall in Daçak. S. 23.

अर्थना *Bitte:* तदस्मदर्थनामेतां कुरुध्वम् *erfüllet diese unsere Bitte* Kathâs. 73,228. अर्थना मयि भवद्भिरिवास्यै (*in Betreff ihrer*) कर्तुमर्हति मयापि भवत्सु Naish. 5,112.

अर्थपञ्चकनिरूपण (अर्थ-प° + नि°) n. Titel einer Schrift Hall 113.

अर्थपति *ein reicher Mann, ein grosser Herr* Varâh. Bṛh. S. 5,21. — 1) Pańkat. I, 84 (Spr. 280) hat die v. l. इव पतिं st. अर्थपतिं; ebend. III, 89 (Spr. 792) könnte das Wort *Richter, Schiedsrichter* bedeuten; vgl. auch 167,21. — 3) Daçak. in Benf. Chr. 186,22. 188,18. — Vgl. आर्थपत्य.

अर्थपद (अर्थ + पद) n. R. 7,36,45. = (पाणिनि-) सूत्रार्थबोधकपदवद्वार्त्तिकम् Schol.

अर्थपूर्वक (von अर्थ + पूर्व) adj. *einen bestimmten Zweck habend:* लौकिकानामर्थपूर्वकत्वात् VS. Prât. 1,2.

अर्थप्रकृति (अर्थ + प्र°) f. *das zur Erreichung des Zieles zu Grunde Liegende* (प्रयोजनसिद्धिहेतु Schol.); in der Dramatik Bez. *der fünf Hauptmomente im Drama* (बीज, बिन्दु, पताका, प्रकरी und कार्य) Daçar. 1,17. Sâh. D. 317. 320.

अर्थप्रदीप (अर्थ + प्र°) m. *keine wirkliche Lampe, aber den Zweck derselben erfüllend,* Bhâg. P. 10,8,30.

अर्थप्रयोग Spr. 4820.

अर्थबन्ध, ललितार्थबन्धं पत्त्रे निवेशितमुदाहरणं प्रियायाः Vikr. 32.

अर्थमात्र n. *nur die Sache selbst:* °निर्भासा Jogas. 1,43.

अर्थय् 2) act. Spr. 3593. mit doppeltem acc.: त्वाम् — तनिममर्थमर्थयते Daçak. in Benf. Chr. 199,15. महात्मा ह्यर्थिताः स्वल्पम् Spr. 2154.

— अभि, असन्तो ऽभ्यर्थिताः सद्भिः क्वचित्कार्ये कदाचन Spr. 3644.

— प्र 1) प्रार्थयते कः किम् Kathâs. 41,37. भूमिः कीर्तिर्यशो लक्ष्मीः पुरुषं प्रार्थयन्ति हि Spr. 4673. भूतिं कीर्तिं यशो लक्ष्मीं पुरुषः प्रार्थयन्निह ebend. v. l. — 2) तां च प्रार्थयमानः Kathâs. 34,17. भार्यात्वे 3. 43,82. प्रार्थयिष्यन्ति Pańkat. 96,4. इति प्रार्थ्य नृपम् Kathâs. 39,229. 46,219. मयैषा — बहुशः प्रार्थिता Mârk. P. 62,20. Daçak. in Benf. Chr. 197,7. — Z. 4 lies चक्रे st. चक्रे. — 3) *in Anspruch —, zu Hilfe nehmen:* निद्रां भुजाविव प्रार्थयिष्ये ऽत्र वस्तुनि Kathâs. 102,139. — Vgl. प्रार्थक fgg.

— प्रति Z. 1 lies प्रत्यर्थयत st. प्रार्थयत.

— सम् 2) स्वचित्तेन सह समर्थितवानेवम् Pańkat. ed. orn. 41,22. — 4) साधूक्तमपि तद्वाक्यं समर्थयति चान्यथा Kâm. Nîtis. 5,44. अनेन तपसा युक्तं राजर्षिं त्वां समर्थये R. Gorr. 1,59,2. इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने। सामान्यस्तृतीयः काण्डः साङ्ग एव समर्थितः॥ wohl so v. a. *geltend für* AK. am Schluss. Im letzten Beispiel ist mit der ed. Bomb. नान्यद्देवात् zu lesen. — 6) संबन्धकं चैव समर्थ्य तस्मिन् MBh. 5,7462. येन मम वचनमेते त्वयो ऽपि समर्थयन्ति so v. a. *billigen* Pańkat. 71,25. — 7) *inne werden, wahrnehmen, hinter Etwas kommen:* समर्थयेच्च तत्पतनम् Kâm. Nîtis. 5,24. शैलात्मजापि पितुरुच्छिरसो ऽभिलाषं व्यर्थं समर्थ्य ललितं वपुरात्मनश्च Kumâras. 3,75. इत्यादिशास्त्रेणैव समर्थ्यते ऽशत्रयम् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 176. — 8) *Etwas mit Etwas* (instr.) *in Verbindung setzen* Sâh. D. 709. *construiren* (in grammatischem Sinne): अन्ये तु मासमपविध्येति समर्थयन्ति Kull. zu M. 11,41. — 9) *Jmd aufrichten, aufmuntern* Kathâs. 51,206. — 10) scheinbar *überliefern:* तैरपि स्मृतमुपलभ्यान्ये ऽपि स्मरन्तो ऽन्येभ्यस्तथैव समर्थयन्ति (lies समर्पयन्ति) Kumârila bei Müller, SL. 510. — In einigen Bedd. wohl denom. von समर्थ; vgl. समर्थन u. s. w.

अर्थयुक्ति (अर्थ + यु°) f. *Vortheil* Spr. 4922.

अर्थवत् 1) a) RV. Prât. 11,26. — b) Kathâs. 73,23. — Vgl. महार्थवत्.

अर्थवर्जित (अर्थ + व°) adj. *bedeutungslos* Kathâs. 52,380.

अर्थवर्मन् (अर्थ + व°) m. N. pr. eines *reichen* Kaufmanns Kathâs. 54, 165. 168. fgg.

अर्थवाद 1) 2) 3) *Erklärung des Zweckes* (insbes. einer Vorschrift, wobei dieselbe wohl auch empfohlen und angepriesen wird) Halâj. 1,145. Z. d. d. m. G. IX, xlix. fg. Müller, SL. 89. 342. MBh. 13,3673. fg. Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,1. 13. 17. fg. Bhâg. P. 11,28,37. TBr. Comm. 2,401,17. Vedântas. (Allah.) No. 115. 120. Kull. zu M. 8,116. अर्थवाद zerfällt in गुणवाद, अनुवाद und भूतार्थवाद; s. u. dem letzten Worte. Die Bed. *Lob* hat das Wort Uttararâmak. 19,12 (26,9).

अर्थविनाश (अर्थ + वि°) m. *Verlust der Habe, — des Vermögens* Varâh. Bṛh. S. 5,21. 58,50.

अर्थविशेषण (अर्थ + वि°) n. in der Dramatik *eine mehrmalige Wiederholung einer Aeusserung in der Form des Tadels* Sâh. D. 490. 471.

अर्थव्यक्ति (अर्थ + व्य°) f. *Deutlichkeit —, Vollständigkeit des Ausdrucks* Sâh. D. 616. 620. Pratâpar. 67,*a*,7. 68,*a*,8. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,28. 214,*a*,16.

अर्थव्ययसह (अर्थ - व्यय + सह) adj. *verschwenderisch* Halâj. 5,46.

अर्थशास्त्र Ind. St. 3,280. MBh. 1,656. R. 5,1,82.

अर्थसंचय 2) sg. und pl. *Reichthümer* Kathâs. 51,28. 54,37. 119,46.

अर्थसाधक (अर्थ + सा°) adj. *Jmdes Sache betreibend* Bhâg. P. 10,46, 48. स्वार्थ° 64,18. 86,4.

अर्थसाधन (अर्थ + सा°) n. *das zu-Ende-Führen —, das Betreiben —, das Gelingen einer Sache* Bhâg. P. 10,49,54. Daçak. in Benf. Chr. 183, 24. प्रसिद्धिर्लोकसिद्धार्थैरुत्कृष्टैरर्थसाधनम् Sâh. D. 463. Prasiddhi *is the announcement of one, under relation to excellent and noted things or persons* Ballant. Vgl. noch अर्थस्य साधनम् Bhâg. P. 11,25,17.

अर्थसिद्ध (अर्थ + सिद्ध) m. N. Çâkjamuni's als Bodhisattva Wassiljew 187.

अर्थसिद्धि (अर्थ + सि°) f. 1) *das Gelingen einer Sache* Spr. 4836. Varâh. Bṛh. S. 86,52. 87,2. 88,46. 45. 95,41. — 2) *das in's-Reine-Kommen —, das Klarwerden des Sinnes*, Titel einer der 4 Abtheilungen in einem Werke des Amarakandra, Verz. d. Oxf. H. 210,*b*, No. 497. — 3) Bez. *einer best. magischen Kraft* ebend. 99,*a*,40.

अर्थागम, अर्थागमोपाय Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,5.

अर्थात् vgl. oben u. अर्थ 8).

अर्थात्मन् (अर्थ + आ°) m. *die wahre Bedeutung* Spr. 3563.

अर्थान्तर 1) *etwas Anderes* Sâh. D. 460. अर्थान्तरे न्यास bedeutet in der Rhetorik *eine Erscheinung zu einer anderen in Beziehung setzen und sie dadurch zu erklären suchen, z. B. einen einzelnen Fall durch einen allgemeinen oder umgekehrt einen allgemeinen durch einen einzelnen; einen analogen Fall beibringen.* अर्थान्तरन्यास Kâvjâd. 2,169. Sâh. D. 709. Pratâpar. 98,*a*,8. Kuvalaj. 122,*b* (147,*b*). Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,21. Mallin. zu Kir. 5,51. — 2) अर्थान्तरे संक्रमिते वाच्ये Sâh. D. 253. 584. Schol. zu AV. Prât. 4,102.

अर्थान्तराक्षेप (अर्थान्तर + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dadurch zu erkennen giebt, dass man eine ähnliche Erscheinung bei einem andern Dinge beibringt*, Kâvjâd. 2,166.

अर्थापत्ति lies *das sich-von-selbst-Verstehen.* Bhâshâp. 142. Gaudap. zu Sâṁkhjak. 4. Sâh. D. 434. 460. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 552. In der Rhetorik *eine best. Figur* Sâh. D. 737. Kuvalaj. 163,*b* (196,*a*). Pratâpar. 99,*a*,1. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,11. Beispiel Spr. 3350.

अर्थार्थिन् (अर्थ + अ°) adj. *dem es nur um seine Sache zu thun ist, eigennützig:* अर्थार्थी जीवलोको ऽयं न कश्चित्कस्यचित्प्रियः Spr. 3910.

अर्थार्थिता *das Begehren nach Geld, das Bitten um Geld:* नात्यर्थमर्थार्थितया लुब्ध उद्वेजयेज्जनम् 1526.

अर्थालंकार (अर्थ + अ°) m. in der Rhetorik *ein Schmuck der Rede in Betreff des Sinnes* (Gegens. शब्दालंकार) Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,1. 206, *b*, No. 486. 207,*a*,35. 208,*b*,1. 210,*a*,1.

अर्थावृत्ति (अर्थ + आ°) f. in der Rhetorik *eine Wiederholung in Betreff des Sinnes, Wiederkehr gleichbedeutender Wörter* Kâvjâd. 2,116. Beispiel: विकसन्ति कदम्बानि स्फुटन्ति कुटजद्रुमाः । उन्मीलन्ति च कन्दल्यो दलन्ति ककुभानि च ॥ 117.

अर्थिक adj. (f. ई) Ugjval. zu Unâdis. 2,5 (angeblich nach gaṇa पर्पादि zu P. 4,4,10). = अर्थिन् *Etwas bedürfend, brauchend:* नार्थिको ऽर्थिनमभ्येति MBh. 1,5619. *begehrend nach:* कन्यार्थिक Spr. 2188.

अर्थिता 1) करिष्यामि तु ते ऽर्थिताम् MBh. 1,4532. यद्यस्त्यागमने ऽर्थिताम् 4428 (vgl. 4429). 3,8597 (vgl. 8598). — 2) *Bitte, Gesuch* Spr. 1332. — Vgl. u. अर्थार्थिन्.

अर्थित *Bitte, Gesuch:* मम तावदुत्पन्नावसरमर्थितं श्रूयताम् Mâlav. 40,4. अलम् — अर्थितालाभागतः Kathâs. 72,165.

अर्थिन् 1) *seinen Bedürfnissen oder Wünschen nachgehend, geschäftig, emsig* RV. 1,48,6. 105,2. सूरि 7,1,23. चतुष्पाद् 8,27,12. 68,5. 10,26,8. श्येन 127,5. *Etwas bedürfend, brauchend:* नार्थिको ऽर्थिनमभ्येति MBh. 1,5619. mit instr.: अर्थिनश्च राजानो हिरण्येन भवन्ति Pat. in Ind. St. 5,149. am Ende eines comp.: कन्यार्थिन् MBh. 1,4429. वित्तार्थिन् 3,8598. भर्तृर्हितार्थिना *wünschend, besorgt um* R. 3,48,15. अधिराज्यार्थिनो राज्ञः *strebend nach* Varâh. Bṛh. S. 48,85. 47. — 2) *ein Bedürftiger, Armer, Bettler* Spr. 2087. 4312. °वर्ग Daçak. in Benf. Chr. 186,20. *ein Flehender, Betender* Varâh. Bṛh. S. 58,28.

अर्थोत्पाद (अर्थ + उ°) m. *Entstehung eines Sinns;* in der Rhetorik *eine künstliche Construction der Wörter, in Folge deren ein anderer Sinn herauskommt*, Verz. d. Oxf. H. 211,*b*,9. fgg.

अर्थोपक्षेपक (अर्थ + उ°) adj. *die Sache andeutend, dem Verständniss zu Hülfe kommend;* im Drama der allgemeine Name für विष्कम्भ, चूलिका, अङ्कास्य (अङ्कमुख), अङ्कावतार und प्रवेशक Daçar. 1,52. Sâh. D. 308. 302. 305. 307.

अर्थोपक्षेपण (अर्थ + उ°) n. *das Andeuten einer Sache* Sâh. D. 136,3.

अर्थ्य 1) *b*) zu क्षेमार्थ्यः vgl. Spr. 5418. — *c*) so v. a. *interessant:* कथा Kathâs. 54,240.

अर्द् caus. 3) Bhâg. P. 10,66,39. 88,20. 11,6,14. मध्यं तव — पयोधरभारार्दितम् so v. a. *stark mitgenommen* Spr. 2101.

— अभि caus. dass.: तं दोर्भ्याम् — अभ्यार्दयत् Bhâg. P. 10,67,24.

— प्र caus. *übermässig anstrengen* Nir. 6,32. — Vgl. प्रार्दक.

अर्दन 1) *b*) unter den Beiww. Çiva's MBh. 13,1147. कैटभार्दन Bhâg. P. 3,24,18. वृजिनार्दन *zu Nichte machend* 10,29,38. 88,27. — Vgl. म-

क्लिषार्दन.

अर्दस्तु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,33.

अर्धू 1) ये वा इह पक्षैरार्धवंस्तेषामेतानि ज्योतींषि यान्यमूनि नक्षत्राणि Cit. beim Schol. zu AV. Prât. 4,102. — 3) भूतव्रननीमृध्नोमि Mâlatim. 84,16.

— आ *befriedigen, erfüllen:* कामम् RV. 3,50,1.

— वि vgl. अव्यर्धुक.

— सम् pass. 1) तेत्रवीज्ञसमायोगात्ततः सस्यं समृध्यते *gedeiht* Spr. 796. कामं कामयमानस्य यदा कामः समृध्यते *in Erfüllung geht* 3902. अर्थाः खलु समृद्धाः so v. a. *grosse Reichthümer* 3596. श्रियः समृद्धा अपि हन्ति दुर्नयः 2217. Z. 6 lies «समृध्येत» st. «समृद्धेत (lies °ध्येत)». — 2) समृद्ध *reich an:* समृद्धा गुणतः केचिद्भवन्ति धनतो ऽपरे Spr. 5178. कलागुणैः समृद्धः Daçak. in Benf. Chr. 184,13. *reich* (absol.): लुब्धसमृद्धपूर्णां पुरम् 185,15. — caus. *Jmd* (dat.) *Etwas* (acc.) *verleihen* Bhâg. P. 10,81,37.

1. अर्ध 1) °कपिशा *in's Braune spielend* Spr. 2878. Z. 7 vom Ende lies 331 st. 311. अर्धशत M. 8,267 bedeutet auch nach Kull. *hundertundfünfzig.* अर्धसप्तशता: R. 2,34,13 ist nach dem Schol. *350*, ebend. 39,36 liest die ed. Bomb. त्रयः शतशतार्धाः, was gleichfalls *350* bedeutet. अर्धपञ्चन् in अर्धपञ्चहस्त Varâh. Bṛh. S. 73,4 soll $4^1/_2$ bezeichnen, also = अर्धपञ्चम sein. — 2) n. Trik. 3,5,8 (lies दल st. दन). शरीरार्ध Kumâras. 1,51. मासार्ध Halâj. 5,63. इन्म्मार्ध, यामार्ध Ind. St. 8,292. *Mitte* Weber, Nax. 2,354. fg. — 4) zu streichen; vgl. अर्धसम. — 5) m. *eine Anzahl von 50 Perlen, welche zusammen ein* Dharaṇa *wiegen*, Varâh. Bṛh. S. 81,17 (die Lesart ist unsicher). — Vgl. अधक.

2. अर्ध am Ende lies अभ्यर्धस् st. अभ्यर्ध.

अर्धकर्णा? Kâth. in Ind. St. 3,470,2.

अर्धकील (अर्ध + कील) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,7024.

अर्धगुच्छ *eine Perlenschmuck aus 16 Schnüren* Varâh. Bṛh. S. 81,33.

अर्धचन्द्र 1) *a)* Ind. St. 8,292. — *e)* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,27. 202,*a*,42. अर्धचन्द्रक 2. Z. 3 lies दद्यीग्रम°. — *f)* Bez. des Anusvâra Weber, Râmat. Up. 334. — *g)* in der Astrol. Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten in den Häusern 2 bis 8, 3 bis 9, 5 bis 11, 6 bis 12, 8 bis 2, 9 bis 5, 11 bis 5 oder 12 bis 6 stehen*, Varâh. Bṛh. 12,8.

अर्धचन्द्रक 1) m. *die zum Packen halbmondförmig gebogene Hand* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 2. दत्तार्धचन्द्रक adj. *am Halse gepackt* Kathâs. 57,118. — 2) n. *eine halbmondförmige Pfeilspitze* Çârṅg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. 151.

अर्धचन्द्रकुण्ड (अ° + कु°) n. *eine best. mystische Figur* Verz. d. Oxf. H. 96, *b*, 14.

अर्धजरतीय (von 1. अर्ध + जरत् *zur Hälfte verdaut werdend*) n. *Inconsequenz in der Argumentation* Sarvadarçanas. 14,8.

अर्धनारीनर (अर्ध + ना° - नर) m. *halb Weib, halb Mann:* °वपुस् Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,37.

अर्धनारीश्वर (अर्ध + नारी - ई°) m. Çiva *als Hermaphrodit* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,47.

अर्धपाद (अर्ध + पाद) m. *der halbe Fuss* so v. a. *die Fussspitze* Pañkat. 165,16, v. l. für अधःपाद.

अर्धप्रहारिका f. astr. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,48. °प्रहारिका im Index; vgl. प्रहरक.

अर्धभूमि (अर्ध + भू°) f. *die Hälfte des Landes, — Reiches* MBh. 1,7444.

अर्धभेद s. u. भेद 1).

अर्धभोगिन् (अर्ध + 2. भो°) adj. *einen halben Antheil geniessend* Weber, Nax. 1,310.

अर्धमागधी Sâh. D. 173,3.

अर्धमाणवक m. = अर्धमाणव Varâh. Bṛh. S. 81,33.

अर्धमात्र (अर्ध + मात्रा) 1) n. *Hälfte, Mitte* Varâh. Bṛh. S. 11,34. — 2) m. wohl *der zwischen dem* म *und dem* Bindu *gehörte* Jama-*Klang* Weber, Râmat. Up. 333.

अर्धमात्रा VS. Prât. 4,146. Weber, Râmat. Up. 337. 340. 351. 362.

अर्धमात्रिक adj. = अर्धमात्र VS. Prât. 4,16, Sch.

अर्धमात्रिका f. *eine halbe Mora* RV. Prât. 13,20.

अर्धय् (von 1. अर्ध), अर्धयितुम् *halbiren* Ind. St. 8,444.

अर्धरेचित (1. अर्ध + रे°) adj. (sc. हस्त) Bez. *einer bestimmten Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,24.

अर्धलक्ष्मीहरि (अर्ध + ल° - ह°) m. *halb* Lakshmî, *halb* Vishṇu, *eine Form des* Vishṇu ÇKDr.

अर्धसम (1. अर्ध + सम) adj. *zur Hälfte gleich*, Bez. *derjenigen Metra, in denen der 1ste* Pâda *nur dem 3ten, der 2te nur dem 4ten gleich ist*, Ind. St. 8,180. 326. fgg. 358. fgg. °मुक्तावली Verz. d. B. H. No. 814.

अर्धस्थान (1. अर्ध + स्थान) n. *die Stelle wo halbirt werden soll* Ind. St. 8,446.

अर्धस्पृष्ट (1. अर्ध + स्पृष्ट) adj. *halb berührt, mit halber Thätigkeit ausgesprochen* (von den Ûshman); davon nom. abstr. °ता VS. Prât. 1,72, Sch.

अर्धहार *ein Perlenschmuck aus 64 Schnüren* Varâh. Bṛh. S. 81,32.

अर्धाणुमात्रा (1. अर्ध + अ°) f. *der 8te Theil einer Mora* VS. Prât. 1,61.

अर्धान्तरैकपदता (von अर्ध - अन्तर + एक - पद) f. *die Verstellung eines einzelnen Wortes in einen andern Vers* Sâh. D. 575. Beispiel: इन्दुर्विभाति कर्पूरगौरैर्धवलयन्करैः । जगन्मा कुरु तन्वङ्गि मानं पादानते प्रिये ॥ 221,19. fg. जगत् gehört zum 1ten Verse.

अर्धास्तमय (अर्ध + अ°) m. *halber Untergang*, von Sonne und Mond, *wenn die Hälfte der Scheibe noch über dem Horizont ist*, Varâh. Bṛh. S. 47,21.

अर्धिन् *hälftig* TS. 6,5,8,1.

अर्धीकर् (1. अर्ध + 1. कर्) *halbiren:* °कृत Ind. St. 8,440.

अर्धेन्दु 6) in der Astrol. = अर्धचन्द्र 1) *g)* Varâh. Bṛh. 12,17.

अर्धोदय lies *halber Aufgang*, von Sonne und Mond, *wenn die Hälfte der Scheibe noch unter dem Horizont ist.*

अर्ध्य vgl. अवरार्ध्य, परार्ध्य, परावरार्ध्य.

अर्पण 5) यद्वै विशुद्धभावेन सर्वार्थात्मार्पणं गुरौ Bhâg. P. 10,80,41. मय्यर्पणं च मनसः 11,19,22. मदर्पणम् = मयि अर्पणम् 21,15. 25,23. *das Darbringen* (beim Opfer) Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,22. तदर्पण adj. *diesem Alles übergebend, — übertragend* Spr. 4481. — adj. in der folgenden Stelle: ह्रीः कीर्तिः श्रीर्धृतिस्तुष्टिः सिद्धिश्चैव तदर्पणी *dieses verschaffend* MBh. 13,1007. सिद्धियोगपरिपाकः तदर्पणी तस्य स्वस्वरूपप्रापिका Nilak. — Vgl. देवार्पण.

अर्पणमीमांसा (अ° + मी°) f. Titel einer Schrift Hall 191.

अर्पणीय (vom caus. von अर्) adj. *hinzugeben, zu übergeben* Kathâs.

108, 180.

अर्वुद 2) vgl. अर्वुध. — 3) vom *Fötus* auch Wassiljew 236. — 4) Verz. d. Oxf. H. 308, *b*, 36. 313, *b*, 39. — 6) °पर्वत Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 5. अर्वुदाचल 149, *b*, 9. — 7) N. pr. einer Gegend und deren Bewohner Varâh. Bṛh. S. 5, 68. 16, 31. 32, 19. Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 27. 339, *b*, 39. 340, *a*, 20. Bhâg. P. 11, 30, 18 (= माथुर Schol.). 12, 1, 36. — Vgl. मीसार्वुद, महार्वुद.

अर्वुदारण्य (अर्वुद + अ°) n. N. pr. eines *Waldes* Verz. d. Oxf. H. 82, *a*, 18.

अर्वुध m. = अर्वुद 2) Kâṭh. Anukr. 2, 7 in Ind. St. 3, 459.

अर्भ m. = अर्भक *Knabe, Kind* Bhâg. P. 10, 68, 8.

अर्म 2) m. pl. *Schutt, Trümmer, Ruinen* VS. 30, 11.-TBr. 3, 4, 1, 9 (गतिविशेष Comm.). अर्मकपालैः *Scherben aus Schutthaufen* u. s. w., Gegens. ग्राम्याणां पात्राणां क° TS. 5, 1, 6, 2. Kauç. 26. अर्मी: पुराणा ग्रामा: Schol. zu Kâtj. Çr. 1049, 11. 12. sg. Lâṭj. 10, 19, 9.

अर्मक 1) zu streichen; vgl. oben u. अर्म. — 2) adj. etwa *trümmerhaft* oder n. *Trümmerstätte* ṚV. 1, 133, 3.

अर्मण n. Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 10.

अर्यमन् 1) अर्यमेति तमाहुर्यो ददातीति TBr. 1, 1, 2, 4. — 2) स (वज्रः) दिवं समलिखत् सो ऽर्यम्णः पन्था अभवत् TBr. 1, 7, 6, 6. ist die Gottheit des Nakshatra Uttaraphalgunî Varâh. Bṛh. S. 6, 6. — Vgl. आर्यम्ण.

अर्यमभूति (अर्यमन् + भू°) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kâlabava Ind. St. 4, 374.

अर्यमराध (अर्यमन् + राधा) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4, 374.

अर्यल m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3, 473, 6. °गृहपतय आह्णाकितार: Pañkav. Br. 23, 15.

1. अर्वन् 1) Halâj. 2, 182. — 2) *a*) Halâj. 2, 281. अर्वभि: Bhâg. P. 10, 75, 11. अर्वत: gen. sg. 11, 20, 21. — 3) *a*) Halâj. 2, 285. H. ç. 178, wo पुनरर्वती st. पुनेरवती zu lesen ist.

अर्वाक्तन (von अर्वाक्) adj. f. आ *diesseits gelegen, bis zu einem Andern nicht reichend* Bhâg. P. 5, 3, 5.

अर्वाक्स्रोतस् adj. *dessen Strömung nach unten geht*, Bez. niederer Geschöpfe und mit physischen und moralischen Uebeln behafteter Menschen MBh. 14, 1039 (अवाक्स्रोतस् ed. Bomb.). VP. 36. ततो ऽर्वाक्स्रोतस: (nach Aufrecht nom. sg.) सर्ग: सप्तमो मानुष: स्मृत: Verz. d. Oxf. H. 82, *b*, 16. — Vgl. ऊर्ध्वस्रोतस्, तिर्यक्स्रोतस्.

अर्वाग्गति (अर्वाच् + ग°) f. *der Gang nach unten* (*zur Hölle*) MBh. 14, 490. अवाग्गति ed. Bomb.

अर्वाचिन् so v. a. अर्वाचीन in der Stelle अथैतान्येव पुनरर्वाचीनि भवन्ति Kaush. Âr. 2, 14.

अर्वाचीन 3) *uns näher liegend*: अर्वाचीना: *die neueren* (Grammatiker) Verz. d. Oxf. H. 162, *a*, 40. — 4) बुद्धिं तस्यापकर्षन्ति सो ऽर्वाचीनानि पश्यति Spr. 2425. ed. Bomb. des MBh. an beiden Stellen अवाचीनानि, was der Schol. ein Mal durch विपरीतानि, das andere Mal durch नीचकर्माणि erklärt.

अर्वाच् 2) *b*) अर्वाङ्निशीथात्परतस्त्वया सार्धं वदिष्यत: *vor oder nach Mitternacht* MBh. 2, 831. Z. 8 lies 2, 31 st. 1, 31.

अर्वादेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 110, *a*, 1 v. u. °द्वी im Ind.

अर्वावसु N. pr. eines Sohnes des Raibhja MBh. 2, 105. 3, 10704. 12, 7592. 12758. 13, 7108. Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 12. — Vgl. परावसु.

अर्श 2) Halâj. 2, 451.

अर्शस Suçr. 2, 58, 7.

अर्शसान vgl. ऊर्ध्वसान.

अर्शोवर्त्मन् (अर्शस् + व°) n. *gewisse harte Anschwellungen im Augenliede*, etwa *Gerstenkorn* Suçr. 2, 308, 14.

1. अर्ष् am Ende streiche Verwandt mit वर्ष्.

— उद् s. उदर्ष.

2. अर्ष्, उपर्षन्ति AV. Prât. 3, 47. उपार्षन्ति und प्रार्षन्ति 48, Sch.

— नि 1) statt *niederdrücken* u. s. w. lies *anfüllen, vollstopfen*.

— परि s. पर्यर्षण; — प्रति s. प्रत्यर्ष.

अर्षणी Z. 2 lies 9, 8, 13 st. 9, 18, 13.

अर्षु vgl. अभ्यार्षु.

अर्ष्टर् nom. ag. nur in der Verbindung: इष्टर्गः पूर्वो ऽर्ष्टुः नीयते TBr. 1, 4, 6, 5 (= आर्ष्टि गच्छन् Comm.). TS. 3, 1, 2, 1. Ist wahrscheinlich von अर्ष् abzuleiten; vgl. इष्टर्ग.

अर्ह् 1) *c*) पुरुष: पञ्चविंशतिभिरब्दै: — अर्हति मानोन्मानम् *ein Mann hat mit 25 Jahren sein volles Gewicht und seine volle Länge* Varâh. Bṛh. S. 68, 107. — *d*) दारिद्र्यं पातकं लोके न तच्छंसितुमर्हति *verdient nicht gepriesen zu werden* MBh. 12, 215. — 2) नेयमर्हति दौरात्म्यम् *ist keiner Schlechtigkeit fähig, vermag keine Schl. zu begehen* R. 6, 103, 20. — caus. *Jmd ehren, Ehre erweisen* Bhâg. P. 11, 27, 13.

— सम् caus. *Jmd ehren, Ehre erweisen* Bhâg. P. 10, 53, 35. 74, 26. 85, 37.

अर्हच्चन्द्रसूरि (अर्हत् - चन्द्र + सू°) m. N. pr. eines Autors Hall 162.

अर्हण 1) n. *a*) *das Verdienen, Werthsein* P. 3, 3, 111. — *b*) *Ehrenbezeugung, Verehrung* M. 3, 54. अर्हसि मुहुरर्हत्तमार्हणानस्माकम् Bhâg. P. 5, 3, 5. — *c*) *Ehrengeschenk*: दुर्योधनं समागच्छन्नर्हणानि ततस्तत: । मणिकाञ्चनरत्नानि गोभ्रस्त्यश्वधनानि च ॥ MBh. 1, 130. तमुपेयुस्तत्र तत्र पौरा अर्हणपाणय: Bhâg. P. 9, 11, 29. — 4) adj. *Etwas verdienend. Ansprüche habend auf*; am Ende eines comp. Bhâg. P. 10, 15, 5. 18, 31.

अर्हणीय adj. *der Ehrenbezeugungen werth*: वार्ष्णेयं मन्यसे कृष्णमर्हणीयतमं (so die ed. Bomb.) भुवि MBh. 2, 1332. — Vgl. अभ्यर्हणीय.

अर्हत्त्व n. *die Würde eines* Arhant Kathâs. 72, 316.

अर्हन्त् 1) *c*) अर्हत्तम Bhâg. P. 5, 3, 5. — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 264, *b*, 21.

अर्हन्त Bez. Ġina's Verz. d. Oxf. H. 250, *b*, 4.

अल 1) vgl. आल 1).

अलक Uġġval. zu Uṇâdis. 5, 35. m. pl. *die Bewohner von* Alakâ (Schol.): अलका: सह गन्धर्वैर्यक्षाश्च सह किंनरै: MBh. 3, 11813. अलकनाथ *Fürst der* Alaka (N. pr. eines Volkes; vgl. 3, *c*.) Varâh. Bṛh. S. 11, 58 (lies °नाथो). — 3) *b*) Kathâs. 41, 115. — *c*) N. pr. einer Stadt in Nishadha Kathâs. 101, 41. 415.

1. अलक्षण vgl. Spr. 3374.

अलक्ष्मी adj. *Unheil bringend* Çâñkh. Gṛhj. 1, 16, 4. *unglückselig*: (अहंतुरम् u. s. w.) विद्यादलक्ष्मीतमं जनानाम् Spr. 3585.

अलक्ष्मीक adj. *wo kein Segen ist*: नालक्ष्मीके वसन्ति ते Varâh. Bṛh. S. 65, 9.

अलक्ष्य 1) *a*) füge *unbemerkt* und Kathâs. 92, 87 hinzu.

अलखान m. N. pr. eines Fürsten von Gurġara Râġa-Tar. 5, 149. 154.

अलंकरण 2) Kathâs. 61,24. 75,163. ग्रीवालंकरण Halâj. 2,408. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 75,160.

अलंकरणिन् (von अलंकरण) adj. einen Schmuck besitzend Kathâs. 61,28.

अलंकार (so zu betonen) 1) Wilson, Sel. Works 1,148. — 2) TBr. 2, 3,10,2. — 3) Redeschmuck, Redefigur: काव्यानामलंकाराः Kâvjâd. 1, 10. Verz. d. Oxf. H. 7,b,17. 211,a,1. शब्दार्थयोरस्थिरा ये धर्माः शोभातिशायिनः। रसादीनुपकुर्वन्तो ऽलंकारास्ते ऽङ्गदादिवत् ॥ Sâh. D. 631. Vgl. अर्थालंकार und शब्दालंकार.

अलंकारकौस्तुभ (अ° + कौ°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 209,b. 210,a.

अलंकारचन्द्रिका (अ° + च°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480. Hall 175.

अलंकारमञ्जरी (अ° + म°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 210,a, No. 495.

अलंकारमाला (अ° + मा°) f. desgl. ebend. 387,a, No. 512.

अलंकारवत्, der 9te Lambaka °वती so benannt nach einer Tochter des Vidjâdhara-Fürsten Alamkâraçîla Kathâs. 51,22.

अलंकारविमर्शिनी (अ° + वि°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 210,a, No. 495 (°विमर्षिणी).

अलंकारवृत्ति (अ° + वृ°) f. desgl. ebend. 207,b, No. 488. — Vgl. काव्यालंकारवृत्ति.

अलंकारशील (अ° + शील) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 51,15.

अलंकारशेखर (अ° + शे°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 206,b,17.

अलंकारसर्वस्व (अ° + स°) n. desgl. ebend. 113,b,11. 126,a,10. 210,a, No. 495.

अलंकारावतार (अलंकार + अ°) m. desgl. ebend. 246,b, No. 622. Hall 162.

अलंकारोपाध्याय (अलंकार + उ°) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 290.

अलंकार्य (von 1. कर् mit अलम्) adj. was geschmückt werden soll, — wird Sâh. D. 265,5. °त्व n. nom. abstr. 103,12.

अलंकाल m. = अलंकार Schmuck Nalod. 2,52.

अलंकृति 1) Kathâs 73,359. 75,71. — 2) Kâvjâd. 1,19. Sâh. D. 258. नाट्यालंकृतयः 433. 471.

अलंक्रिया Schmuck der Rede: दोषैर्मुक्तं गुणैर्युक्तमपि येनोज्झितं वचः। स्त्रीरूपमिव नो भाति तं ब्रुवे ऽलंक्रियोच्चयम् ॥ Verz. d. Oxf. H. 214,a, No. 509.

अलत्र, °चित् TS. 5,4,11,1. Kâth. 21,4.

अलन्तम (von अलम्) adj. gar wohl vermögend, mit infin. Bhâg. P. 6,17,37.

अलपद्म (अल + पद्म) m. eine best. Stellung der Hand Verz. d. Oxf. H. 86,a,27. 202,a,30 und N. 1. अलपद्मक 5.

अलपल्लव (अल + प°) m. = अलपद्मक ebend. 202,a,5.

अलब्धभूमिक (3. अ - लब्ध - भूमिका) adj. nicht Fuss gefasst habend, nicht erreicht habend; davon nom. abstr. °त्व n. Jogas. 1,30.

अलम्, पुरुषैरलमर्थस्ते विदितैः कुलशीलतः in hohem Grade, gar sehr MBh. 15,187. निष्फलत्वमलं याति Spr. 3758. प्रीतिमाविष्करोत्यलम् 630. उत्तमं सुचिरं नैव विपदो ऽभिभवन्त्यलम् Drshtântaç. 79 in Haeb. Anth. 224. कामानामपि दातारम् — न मृष्यन्ति स्वभर्तारमलं स्त्रियः können ihn durchaus nicht leiden MBh. 13,2228. — 1) नालं सुखाय सुहृदो नालं दुःखाय शत्रवः। न च प्रज्ञालमर्थेभ्यो (अर्थानां v. l.) न सुखेभ्यो ऽप्यलं (सुखानामलं v. l.) धनम् Spr. 4434. — 7) a) bewirken, hervorbringen: तपस्तीर्थं जपो दानं पवित्राणीतराणि च। नालं कुर्वन्ति तां सिद्धिं या ज्ञानकलया कृता ॥ Bhâg. P. 11,19, 4. — b) med. sich schmücken Âçv. Gṛhj. 1,8,10. — Z. 3 lies 11,5,3,4 st. 9,5,3,4. — अलंकृत Khând. Up. 8,8,2. स्वलंकृत MBh. 5,7521. — 8) mit gen.: अलं प्रजायाः Pańkav. Br. 18,5,9.

अलम्पट (3. अ + ल°) adj. nicht lüstern, keusch Bhâg. P. 3,14,48. 22,2. Die angegebene Etymologie nebst Bedeutung und Stelle zu streichen.

अलंप्रजनन (अलम् + प्र°) adj. zeugungsfähig Âçv. Çr. 9,7,22.

अलम्बम् (3. अ + ल°) absol. ohne sich auf Etwas zu stützen d. i. im Fluge, durch die Luft fliegend: सो ऽलम्बं तीर्थमासाद्य MBh. 1,4377.

अलम्बुष 1) b) lies eine best. Pflanze st. Erbrechen und streiche das Eingeklammerte. — c) MBh. 7,4065. 4072. — 2) c) MBh. 9,2931. fgg. Kathâs. 121,116. — d) Bez. einer best. Ader Verz. d. Oxf. H. 236,b,1. 8.

अलम्म m. N. pr. eines Mannes Pańkav. Br. 13,4,11. 10,8.

अलंमनस् (अलम् + म°) adj. befriedigt Bhâg. P. 10,8,25.

अलर्क 1) Verz. d. Oxf. H. 309,a,18 und N. 1. — 2) MBh. 12,87. — 4) MBh. 3,957. 14,840. R. 2,12,40. Mârk. P. 16,2. fgg. (hier fälschlich अनर्क gedr.). 26,13. 14. 23. — Vgl. दीर्घालर्क.

अलस 1) नालसाः प्राप्नुवन्त्यर्थान् Spr. 1556. अलसस्य कुतो विद्या 3608. निद्रालसेक्षणा Râga-Tar. 5,408. ग्रावाणः किल किंचिदेव दयितापार्श्वे विलासालसाः Spr. 393. Auch = आलस्य Schlaffheit u. s. w.: सालसैर्दृष्टिपातैः Ṛt. 6,30. — Sp. 460, Z. 1 मदालसा Prab. 45,3 ist N. pr. — Vgl. मदालस, मल्लस.

अलसक Verz. d. Oxf. H. 304,a,22. 312,b,7.

अलात, अलातं तिन्दुकस्येव मुहूर्तमपि हि ज्वल। मा तुषाग्निरिवानर्चिर्धूमायस्व जिजीविषुः ॥ MBh. 5,4507. Spr. 4731. Varâh. Bṛh. S. 89,1. Z. 4 lies Gaudapâda's.

अलाताक्षी (अलात + अक्ष Auge) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2626.

अलाबु 1) n. die Frucht: मज्जन्त्यलाबूनि शिलाः प्लवन्ते MBh. 2,2196. °वीणा Çikshâ 28 in Ind. St. 4,355.

अलाबुक n. Flaschengurke (die Frucht) AV. 20,132,2.

अलाबुकेश्वर (अलाबुक oder °का + ई°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,15.

अलाप्य Z. 2 lies यंवस्व st. यंवस्य.

अलास्य lies nicht tanzend und vgl. noch न लघ्वलास्यानि गतानि संभवत् Spr. 1357.

अलिकातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,18.

2. अलिङ्ग keine Kennzeichen habend Jogas. 1,45. 2,19. Weber, Râmat. Up. 338.

अलिन् 1) der Scorpion im Thierkreise Varâh. Bṛh. S. 5,40. 40,5. — 2) Spr. 4687. Bhâg. P. 10,15,6. Die Biene ist wie der Scorpion nach ihrem Stachel benannt.

अलिनी Bienenschwarm Bhâg. P. 10,54,35.

अलिन्द 1) Uggval. zu Unâdis. 4,85. Varâh. Bṛh. S. 53,32. fgg. Mâlav. 54,20 (im Prâkrit). pl. Çiç. 3,48. — 2) die neuere Ausg. des VP. (II,

180) richtig अलिन्द; vgl. अनिन्द und अठिद.

अलिन्दक m. = अलिन्द 1) Halâj. 2,144.

अलिमत् (von अलिन्) adj. *mit Bienen versehen* Spr. 4061.

अलीक Uṇâdis. 4,25. 1) *b)* एवंविधान्यलीकानि धार्तराष्ट्रैः — पाण्डवेषु — प्रयुक्तानि MBh. 3,15569. कृत्वा चालीकसुप्तकम् so v. a. *sich schlafend stellend* Kathâs. 68,9. 77,57. °पण्डित *ein Afterweiser* Spr. 3328. °मन्त्रिन् Kathâs. 66,110.124. — 2) *a) Stirn* (vgl. अनीक) und zugleich *Falschheit* Spr. 647. 4139.

अलूक्ष TBr. 1,1,6,6.

अलेपक (3. अ + लेप) adj. *unbefleckt* Vedântas. (Allah.) No. 124.

अलोक vgl. पापलोक.

अलोमक TS. 2,6,5,1. 7,5,12,2.

अलोलत्व, die Bomb. Ausg. von 1863 liest अलोलुप्त्व, was Çrîdharasv. durch अलोलुपत्व erklärt mit der Bemerkung वर्णलोप आर्षः.

अलोलुप (wohl = अ-लोलुभ) lies *frei von allen Begierden* und vgl. MBh. 13,1705. die Sonne 3,153. — m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra 1,2738.

अलोह lies 4,1,99 st. 4,2,97.

अलोहित 1) TS. 7,5,12,2.

अल्गौ m. du. *die Leisten, Weichen* VS. 25,6.

अल्प, अल्पया वाचा *mit schwacher Stimme* Kathâs. 62,53. °स्वर adj. 75. अल्पेन *leicht:* अल्पेनैव विनश्यति Spr. 3554. *für einen geringen Preis* Daçak. in Benf. Chr. 180,18. — नाल्पेऽपि निवध्नति पदमुन्नतचेतसः *an etwas ganz Unbedeutendes* Spr. 4435.

अल्पक 1) *ein elender Wicht* Spr. 1696.

अल्पकण्ठ (अ° + क°) adj. *eine schwache Stimme habend* Çikshâ 32 in Ind. St. 4,270.

अल्पत्व, अल्पत्वं यस्य कोपे ऽप्यत्र प्रसादे Kathâs. 55,31. Bhartṛ. 3,29 (Spr. 2519) bedeutet das Wort *Kürze* (eines Tages).

अल्पदुःख (अ° + दु°) adj. *geringes Leid habend;* davon nom. abstr. °ता Ang. 10,8.

2. अल्पप्राण lies *nicht ausdauernd* st. *apathisch* und füge Suçr. 1, 86,12 hinzu. Vgl. u. 1. प्राण 3).

अल्पबहुत्व (von अल्प + बहु) *n. Geringheit und (oder) Vielheit* Wilson, Sel. Works 1,314.

अल्पय् (von अल्प), अल्पयति *verringern* Naish. 22,54. अल्पित *um seine Bedeutung gebracht* 1,15.

अल्पशःपङ्क्ति Ind. St. 8,249. Colebr. Misc. Ess. II,153.

अल्पशयु (अ° + शयु) m. *ein best. lästiges Insect* oder dergl. AV. 4,36,9.

अल्पसर्वतोभद्रमण्डल (अ° - स° + म°) n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,44.

अल्पसार (अ° + सार) adj. *schwach:* भूतानि Spr. 3984.

अल्पाम्बुतीर्थ (अल्प-अ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,24.

अल्पास्थि (अल्प + अ°) n. *eine best. Pflanze* (फलवृक्षविशेष), = परूष Bhâvapr. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

अल्पीभू (अल्प + 1. भू) *sich verringern:* °भवद्धन Kathâs. 52,317.

अल्लम, अल्लमः प्रभुदेवश्च Verz. d. B. H. सल्लमः und सुतामः प्र° Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,3. 4 und N. 2. अल्लमप्रभुदेव (als ein Name) Hall 16. 17.

अल्लापदीन (= العابدين) m. N. pr. eines Fürsten Sâh. D. 115,4, v. l. für अल्लावदीन.

अव् 1) Z. 3 lies अल्लाम्नविष. — 3) Z. 2 lies 1,166,8.18. st. 1,168,8.18. — 5) *beschützen, behüten* Varâh. Bṛh. 27,24. अवितास्म्यहम् Bhâg. P. 10,66,37. य इदं लीलया विश्वं सृजत्यवति हन्ति च 57,15. 74,21. सृजत्यत्यवति 60,2. सृजस्यवसि लुम्पसि 11,6,8. अविता वयं चास्मात् *geschützt vor* 10,14,48. *beherrschen* Varâh. Bṛh. S. 69,11.

— उप füge *zustimmen, einstimmen* hinzu.

1. अव adv. *herab, hinunter:* कृत्वा मुखान्यव (= अवाञ्चि Schol.) Bhâg. P. 10,29,29.

2. अव vgl. निरव.

3. अव pron. demonstr. (vgl. *ava* im Zend) nur in der Form अवोस् gen. du. und in der Verbindung अवोर्वाम् = युवयोः ṚV. 6,67,11. 7,67,4. so vielleicht auch 10,132,5.

अवकर, °स्थान *der Ort wohin man den Kehricht bringt* Med. l. 16.

अवकर्त्तृ nom. ag. von 1. कर्त् mit अव; vgl. चर्मावकर्त्तृ.

अवकल्कन n. *das Mischen, Zusammenrühren* Dhâtup. 33,73. — Vgl. कल्कन.

अवका TS. 5,4,2,1. 4,3.

अवकाश *das Herableuchten:* वनस्पतयामवकाशेन पुण्डरीकं जायते Pañkav. Br. 18,9,6. — 2) (अनयोः स्तनयोः) अवकाशो न पर्याप्तस्तव बाहुलतान्तरे *kein Platz, kein Raum für* Spr. 3451. आकाशमवकाशप्रदाने Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,8 v. u. तमसामवकाशाय *damit die Finsterniss Platz greifen könne* Spr. 1588. न धाम्नमत्तर्भवने ऽवकाशं करोति Varâh. Bṛh. S. 43,33. *Gelegenheit* so v. a. *Musse* 2879.

अवकिन् adj. *mit Avakâ-Gras bewachsen:* आपः Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,15.

अवकीलक (1. अव + की°) m. *Pflock, Nagel* MBh. 14,1236.

अवकुण्ठन nom. act. von कुण्ठ् mit अव Verz. d. Oxf. H. 250,*a*, N.

अवकृष्ट 1) *fortgezogen* so v. a. *entfernt:* अवकृष्टतरः स्थानाद्वसन्नतरश्च (अभिनिधानः) AV. Prât. 1,43, Sch. — 4) Halâj. 2,182, v. l. für अपकृष्ट. सदृशं चावकृष्टं च प्राप्य कन्यापिता वरम् *niedriger stehend* (wie auch R. 4,17,47) R. 3,4,21. — Vgl. u. 1. कर्ष् mit अव.

अवक्रान्ति (von क्रम् mit अव) f. s. गर्भावक्रान्ति.

अवक्षयणा vgl. 1. क्षा mit अव.

अवक्षाम lies adj. *mager, abgemagert* und vgl. क्षाम.

अवक्षायम् s. u. 2. क्षि mit अव.

अवक्षालन (von 2. क्षल् mit अव) n. *das Abwaschen durch Eintauchung:* शिरो ऽवक्षालन H. an. 2,4. Med. k. 20.

अवक्षेपणा 1) *a)* vgl. अपक्षेपणा.

अवगण MBh. 3,4057. = असहाय oder नीचसहाय Schol. Statt dessen अवगुण 13,5207.

अवगति *das Kommen auf Etwas, Erkennen, Errathen* Sâh. D. 344,22.

अवगम dass. Sâh. D. 122,16. 214,18.

अवगमयितृ (vom caus. von गम् mit अव) nom. ag. *der zu Etwas verhilft* TS. 2,3,2,1.

अवगमिन् adj. *erkennend:* सदव° Bhâg. P. 10,87,40.

अवगाढ vgl. अनवगाढ.

अवगाण m. pl. *die Afghanen* Varâh. Bṛh. S. 11,61. 16,38. — Vgl. वगाण.

अवगाद vgl. अवगाह.

अवगाह 1) *Eintauchung u. s. w.*: स्नानपानावगाहैः MBh. 3,10690. नी-चावगाह adj. (ह्रद *ein See*) *in dem Niedrige baden* Spr. 2779 (Conj.). सुखावगाह adj. *wohin man leicht eindringen kann*, eig. und übertr.: (आख्यानम्) श्रुतवद्भिर्भवति नृणां सुखावगाहं विस्तीर्णं लवणजलं यथा प्लवेन MBh. 1,660. — 2) = जलद्रोणी *Eimer* (?) Halâj. 4,69; vgl. अवगाद.

अवगाहन, तीर्थानामवगाहनम् MBh. 3,13784.

अवगाहिन् adj. *sich eintauchend in* so v. a. *hinanreichend bis an*: शिरसा व्योमपृष्ठावगाहिना Kathâs. 100,19. *hineingehend —, sich einfügend in*: प्रकारतादशून्यं हि संबन्धानवगाहि तत् Bhâshâp. 135.

अवगुण (1. अव + गुण) adj. *der Vorzüge ermangelnd* (= निर्गुण Schol.) MBh. 13,5207. अवगण st. dessen 3,4057.

अवगुण्ठन 1) कृतावगुण्ठनो येन (कृत्स्नमृगाजिनेन) *eingehüllt in* Kathâs. 73,173. 104,163. 194.

अवगूहन kann auch *das Umfassen, Umarmen* bedeuten; vgl. 1. गुह् mit अव.

अवगृह्य VS. Prât. 4,187. AV. Prât. 4,44. 117. 123. मिथोऽवगृह्ययोः 42.

अवग्रह 5) Pañkav. Br. 15,7,3. परस्परावग्रहनिर्विकारी Mâlav. 89. — 6) Kathâs. 60,170. 62,20. — Vgl. दुरवग्रह, निरवग्रह.

अवग्रहकर्शक n. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 377, *b*, No. 375.

अवग्राह 1) अवग्राहम् ist absolut. — 5) v. l. für अवगाह (= जलद्रोणी) Çabdam. bei Aufrecht, Halâj. S. 140.

अवग्राहिन् (so zu lesen) adj. *trennend* Tarkas. 32.

अवघट्टिका f. *ein best. musikalisches Instrument* Çâñkh. Çr. 17,3,12. — Vgl. अपघाटिला und घर्घरी.

अवघट्ट, जानुभिश्चाश्मनिर्घोषैः शिरोभिश्चावघट्टनैः (शिरोभ्यां चावघट्टितैः und शिरोभिश्चावघट्टितैः Hariv. 4720) *das Aneinanderstossen mit* MBh. 4,354. परमर्मावघट्टन *das Berühren der empfindlichen Seiten eines Andern* Mârk. P. 15,39.

अवघात 2) धान्यावघात Kathâs. 85,23.

अवघातिन् adj. *dreschend, aushülsend*: स्थूलतुषाव° Bhâg. P. 10,14,4.

अवघूर्ण (von घूर्ण् mit अव) adj. *sich hinundherbewegend, wankend*: विष्टभ्य चित्तं प्रणयावघूर्णं धैर्येण Bhâg. P. 11,29,36.

अवघोष (von 1. घुष् mit अव) m. *Verkündigung*; s. जयावघोष.

अवघ्राण *das Riechen* Bhâg. P. 5,14,2. 10,16,36.

अवघ्रेय adj. *zu beriechen* TBr. 1,3,10,7.

अवचर und अवचरण vgl. तालावचर, °चरण.

अवचायिन्, आम्राव° Kathâs. 124,142.

अवचूड (1. अव + चूडा) m. *ein nach unten hängender Büschel eines Banners* Çiç. 5,13; vgl. Halâj. bei Mallin. zu d. Stelle und अवचूल, उच्चूड.

अवचूरि vgl. चूर्णि 2).

अवचूर्णय्, भेर्यो दिव्यपुष्पावचूर्णिताः *bestreut mit Blumen* MBh. 2,813.

अवचूल Halâj. 2,303. — Vgl. अवचूड, उच्चूल.

अवचूलक lies n. st. m.

अवच्छेदक Verz. d. Oxf. H. 242, *a*, No. 593. fgg. ज्ञानावच्छेदकत्वाच्च

वृत्तौ ज्ञानत्वोपचारः *since it is that to which cognition, i. e., Brahma, is appropriated* Nîlak. 231. Sâh. D. 283,11.

अवज्ञा, instr. अवज्ञया *geringschätzig* so v. a. *ohne Gewicht auf Etwas zu legen, ganz gleichgiltig* Kathâs. 84,79. सावज्ञम् Sâh. D. 315,17.

अवज्ञानगस्तोत्र (अ° - 2. ग + स्तोत्र) n. Titel eines Stotra Hall 198.

अवज्ञेय, नावज्ञेयो रिपुस्तात प्राकृतो ऽपि बुभूषता *gering zu achten* MBh. 4,960. R. 7,17,45. Spr. 4282. 4438.

अवद्योतन (vom caus. von द्युत् mit अव) n. *das Beleuchten* Kâty. Çr. 4,10,4. 14,5.

अवट 1) Kathâs. 65,82. Varâh. Bṛh. S. 55,24. *Zahnhöhle* 66,5. *Grube* in übertr. Bed.: यैरेव स्तुतिभिः स्वामी प्राप्यते व्यसनावटम् Mahânât. 504. — Vgl. कपिलावट, मुखावट.

अवटनिरोधन (अ° + नि°) m. N. einer Hölle Bhâg. P. 5,26,7.

अवटु 2) n. Halâj. 3,2.

अवटोदा (अवट + उद) f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18.

अवतंस, कर्णावतंस Daçak. in Benf. Chr. 199,8. कामनञ्जरी नामाङ्गुर्यवतंसस्थानीया वारयुवतिः 179,13. fg.

अवतंसक m. Halâj. 2,399. Titel einer buddhistischen Schrift Wassiljew 119. 130. 137. 201. 204. 222. 327.

अवतरण 2) die Stelle MBh. 12,12965 lautet: कृत्वा भारावतरणं वसुधायाः und ist zu übersetzen: *bewirkend, dass die auf der Erde lastende Bürde hinabfuhr, d. i. verschwand.*

अवतरणिका bedeutet *einleitende Worte, Einleitung*; vgl. den Columnentitel am Anfange des Sâñkhjapravakana.

अवतान 2) *b*) MBh. 2,355.

अवतार 1) मैनिष पाषण्डपथावतारः *das Hinabsteigen auf den Pfad der Pâsh.* Daçak. in Benf. Chr. 185,6. — विद्याधरस्यवतारः सन्निहितो ग्रामो ऽत्र कानने Kathâs. 65,68. 66,171. अवतारद्वादशकीर्तन (wohl °द्वादशक° zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 302, *a*, 1. — 5) Titel eines buddhistischen Werkes Wassiljew 299.

अवतारण, भुवो भारावतारणात् *um der Erde die Last abzunehmen* Verz. d. Oxf. H. 73, *a*, 4. auch in intransit. Bed. (= अवतरण) *das sich-Hinablassen, Hinabfahren* (zur Erde): अंशावतारणं चात्र देवानां परिकीर्तितम् MBh. 1,368. आदिवंशावतारणम् *das Erscheinen der ersten Geschlechter* 312. so heissen die Adhjâja 59—64 im 1ten Buche. Die ed. Bomb. liest 312 आदिरंशावतारणम् und die angeführten Adhjâja heissen daselbst अंशावतरण (mit kurzem अ).

अवतारवादावली (अ° - वाद - आ°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 38, *a*, No. 94.

अवतारिन्, मत्स्यकूर्माद्यवतारिन् *als Fisch, Schildkröte u. s. w. auf der Erde erscheinend* (Vishṇu) Weber, Râmat. Up. 351.

अवदंश, फलावदंशपूर्णाश्च चाङ्कैर्यः पानयोजिताः Hariv. 4652. फलावदंशा जम्बीराद्युपदंशाः Schol.

अवदात 4) *klar, deutlich, verständlich* Sâh. D. 124,14. 268,11. — Vgl. u. 7. दा mit अव.

1. अवदान 1) Bhâg. P. 11,27,41.

2. अवदान *eine aussergewöhnliche That* Sâh. D. 232.

अवदानीय (von 1. अवदान) adj. *was einen Abschnitt oder Theil bilden*

*soll* TBr. 1,3,8,4. Kâth. 13,5.

अवदार m. *Durchbruch:* °रमेति Varâh. Bṛh. S. 54,118.

अवदारक adj. *grabend* Med. k. 78.

अवदारण adj. *bersten machend, zertrümmernd:* परनगरावदारण (चक्र) MBh. 1,1179. n. *das Zerspalten, Zertrümmern* Sâh. D. 232.

अवदोल (von दुल् mit अव) m. *das Schaukeln* Ragh. 9,46.

अवद्य 1) a) °कर्मन् *eine verächtliche —, gemeine Handlung* Bhâg. P. 10, 85,48. — 2) a) पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम् Spr. 4559. °कृत् Kathâs. 64,20. °मृज् Bhâg. P. 10,22,20. Z. 3 lies 5,53,14 st. 5,33,14. — Z. 6 des Artikels ist b) st. 2) und Z. 9 c) st. 3) zu lesen.

अवधान unter den काव्याङ्गानि Verz. d. Oxf. H. 207,a, No. 3. °खिन्न *aufmerkames Hinschauen* Çiç. 9,11. चौरे गते वा किमुतावधानम् (Conj.) *das Aufpassen* Spr. 1610. अवधानेन (*Andacht*) मौनेन कषायेण ञटाङिनैः 3615.

अवधारण 2) सामदो षु परित्तीणो स्यादुपेतावधारणम् so v. a. *dann bleibt nichts Anderes übrig als* Sâh. D. 220. 501.

अवधारणीय *für ausgemacht anzusehen* Hariv. 6252.

अवधार्य lies = अवधारणीय st. dass.

अवधि 2) तत्र चैवासन्वीरा मासत्रयावधि *drei Monate lang* Kathâs. 52,146.

अवधिज्ञानिन् (अ° + ज्ञा°) adj. *die Grenzen kennend*, m. pl. Bez. eines best. Gefolges des Vîra Wilson, Sel. Works 1, 303.

अवधीरय्, यदा तेनावधीरितम् impers. so v. a. *als dieser nicht darauf einging* Râǵa-Tar. 1, 163. मोल्हावधीरितार्थस्य पश्चात्तापः *vernachlässigt* Sâh. D. 481. 498. दुःखान्यपि विषमाण्यवधीर्य *nicht beachtend, muthig überwindend* Kathâs. 123,339. अवधीरितशारदारविन्दौ चरणौ ते *spotten* so v. a. *übertreffen* Sâh. D. 95,16.

अवधीरिन् (von अवधीरय्) adj. *zurückweisend* so v. a. *übertreffend:* कल्पद्रुमकिसलयावधीरिण्यग्रपाणिर्चिषि Daçak. in Benf. Chr. 184,5.

अवधूत s. u. 1. धू mit अव. °गीता f. Titel zweier Schriften Hall 124. अवधूतानुभूति f. Titel einer Schrift 125.

अवधूनन, (योधाः) चक्रुर्बाहुस्वनांश्चैव तथा चेलावधूननम् (चैलावधू° ed. Bomb.) MBh. 8,4380. — Vgl. आवेध.

अवधृति f. = अवधारण H. an. 7, 2. 9 (wo °धूति gedr. ist). *genaue Bestimmung* Verz. d. Oxf. H. 323,b,20.

अवध्यान (von 1. ध्या mit अव) n. *Geringachtung* Bhâg. P. 11,23,10.

अवध्यायिन् (wie eben) adj. *gering achtend*, in comp. mit dem obj. Bhâg. P. 10,44,48.

अवध्येय s. u. 1. ध्या mit अव.

अवन 4) *das Schützen, Hüten:* भवद्वनाय Gît. 4,3. Bhâg. P. 10,83,4.

अवनति *Parallaxe in Breite* Sûrjas. 5,1. Varâh. Bṛh. S. 5,18.

अवनामिन् (von नम् mit अव) adj. *sich beugend, sich neigend:* पुष्पभारावº *durch die Last der Blüthen* MBh. 1,2855. 3,11059. Hariv. 4947.

अवनि 2) Z. 4 lies यो st. या.

अवनिज (अ° + 1. ज) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Bṛh. 1,6. 4,3.

अवनिप (अ° + 2. प) m. *Fürst, König* Varâh. Bṛh. S. 8,8. 19,17.

अवनिपालक (अ° + पा°) m. *Fürst, König* Spr. 3913.

अवनिसुत (अ° + सुत) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Bṛh. S. 17,13. 19,9. Bṛh. 23,13.

अवनीधर (अ° + धर) m. *Träger der Erde, Berg* Verz. d. Oxf. H. 323,b,27.

अवनीध्र m. dass. MBh. 13,1847. fg.

अवनीपाल (अ° + पाल) m. *Fürst, König* Bhâg. P. 10,74,17.

अवनीय (von 1. नी mit अव) adj. *abzugiessen* TS. 6,5,2,3.

अवनीश (अवनि + ईश) m. *Fürst, König* Varâh. Bṛh. S. 5,27. 74,17.

अवनेग (von निज् mit अव) m. *das Abwaschen:* पादाव° Bhâg. P. 11,6,19.

अवनेजन adj. *abwaschend:* पादावनेजनजल Bhâg. P. 10,83,12. n. *das Abwaschen:* पादाव° 75,5. 82,29. पादावनेजनीराप: *zum Abwaschen der Füsse dienend* 48,15. 80,20 (subst. ohne आपः). आपस्ते ऽङ्घ्र्यवनेजन्यः 41,15.

अवनेय (von 1. नी mit अव) adj. *abzuführen:* अरण्ये — अवनेया भविष्यति R. 7,46,9.

अवन्त् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vaidjâni Ind. St. 3,460,7.

अवन्तक m. pl. N. einer Schule Wassiljew 79.231. — Vgl. u. आवन्तिक.

अवन्ति 1) Varâh. Bṛh. S. 5,40. 9,17. 21.

अवन्तिका Verz. d. Oxf. H. 149,b,7. *die in* Avanti *gesprochene Sprache* Sâh. D. 173,4.

अवन्तिभूपाल (अ° + भू°) m. *der Fürst von* Avanti so v. a. Bhoǵa Verz. d. Oxf. H. 209,a, No. 490.

अवन्तिवती (von अवन्ति) f. N. pr. der Gattin Pâlaka's Kathâs. 112,85.

अवन्तिवर्धन (अ° + व°) m. N. pr. eines Sohnes des Pâlaka Kathâs. 112,13.

अवन्तिवर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,19.

अवन्ती 1) Verz. d. Oxf. H. 64,a,33. 338,b,28. °देश 352,b,12.

अवन्तीसरस् (अ° + स°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,b,16.

अवन्ध्य N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,34. अवन्ध्या f. desgl. 339,b,46.

अवपतन (von 1. पत् mit अव) n. *das Herabfallen:* अवराचपतन *das Abgehen der Nachgeburt* Pâr. Gṛhj. 1,16.

अवपात 1) विपथावपात *das Hinabgehen auf einen Abweg, das Betreten eines Abweges* Spr. 2522.

अवपातन *das Niederwerfen* Bhâg. P. 10,44,4. In der Dramatik *eine Scene, in der eine Person erschrocken die Bühne betritt und am Schluss in froher Stimmung die Flucht ergreift*, Sâh. D. 423. 420.

अवपादं (von 1. पद् mit अव) m. *das Fallen* TBr. 1,2,4,2. 5,12,1. Kâth. 33, 6.

अवपाशित, मृत्युपाशाव° R. 7,6,59.

अवपोथिका (von पुथ् mit अव) f. *Steine u. s. w., die man von den Mauern einer Stadt auf den Feind hinabwirft:* (पुरी) सोल्कालातावपोथिका MBh. 3,641.

अवफ zu streichen.

अवबोद्धव्य (von 1. बुध् mit अव) adj. *zu beherzigen:* इदं चैवावबोद्धव्यं वृद्धस्य मम शासनम् MBh. 2,2485.

अवबोध Bhâg. P. 10,85,10 = अध्यवसायशक्ति nach dem Schol.

अवबोधक (vom caus. von 1. बुध् mit अव) nom. ag. *Erwecker:* अखिलशक्त्यव° Bhâg. P. 10,87,14.

अवभङ्ग (von भञ्ज् mit अव) m. *das Zerbrechen:* धनुर्दण्डाव° Sâh. D.

91,14. *das Abfallen, Einfallen:* नासावभङ्ग Suçr. 2,261,18.

अवभर्जन (vom caus. von भर्ज् = 1. भ्रज्ज् mit अव) adj. *röstend* so v. a. *zu Nichte machend:* अखिलदुरितवृजिनबीजाव° Bhâg. P. 12,6,68.

अवभास 2) Sâh. D. 96,9. 116,19.

अवभासक lies *beleuchtend, erhellend* Vedântas. (Allah.) No. 149. Davon nom. abstr. °त्व n. 26.

अवभासन (von 2. भास् mit अव) n. 1) *das Erscheinen, Offenbarwerden* Sâh. D. 632. — 2) *das Beleuchten, Erhellen* Vedântas. (Allah.) No. 110.

अवभासनशिखिन् m. N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

अवभूति (von भृ mit अव) f. N. pr. einer Stadt Schol. zu Bhâg. P. 12,1,27. — Vgl. आवभृत्य.

अवभृथ, °स्नपन Bhâg. P. 10,75,8. — Vgl. आवभृथ, आवभृथ्य.

अवभृथसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*a*.

अवभेदक adj. so v. a. अवभेदिन् von Kopfschmerz Pâr. Grhj. 3,6.

अवम 2) n. (sc. दिन), gew. pl. *der Unterschied zwischen einem* Kândra- (= 29 Tage, 31 Ghaṭikâ und 50 Pala) *und einem* Sâvana-*Monat* (= 30 Tage); insbes. *der zu 60* Ghaṭikâ (= *24 Stunden*) *angewachsene Unterschied, welcher bei der Ausgleichung abgezogen wird* (daher auch क्षयाह benannt), Siddhântaçir. (Golâdhj.) 4,12. Varâh. Brh. S. 2, Abs. 4. °रात्र dass. Utpala ebend. Vgl. अवमादिनक्षयोः परिभाषा Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,2.

अवमन्तर् Spr. 3566. 3955. द्विजानाम् MBh. 1,1705. विप्राव° Bhâg. P. 12,6,63. परचित्ताव° *der es unter seiner Würde hält sich um Andere zu bekümmern* Spr. 3229.

अवमन्तव्य M. 2,226. MBh. 5,4606. Spr. 4359.

अवमन्यक (von मन् mit अव) adj. *verachtend, gering achtend, verschmähend:* श्रेयसः MBh. 3,1176.

अवमर्द füge *Aufreibung* hinzu. अर्थावमर्द *Verschleuderung von Geld* Spr. 649. सावमर्दं वाक्यम् *eine Rede, die Einen unangenehm berührt* oder *eine widersetzliche Rede* R. ed. Bomb. 3,40,41. Bez. *einer best. Art von Eklipse* Varâh. Brh. S. 5,43. 48. — N. pr. einer Eule Kathâs. 62,6. 73.

अवमर्दन 1) füge *hart mitnehmend, aufreibend* hinzu. — 2) *b*) füge *hartes Mitnehmen, Aufreiben* hinzu. द्विषताम् MBh. 3,12313. — Vgl. प्रद्युम्नमर्दन.

अवमर्दिन् füge *hart mitnehmend, aufreibend, zerstörend* hinzu. पराष्ट्रावमर्दिन् MBh. 2,1060.

अवमर्श *Bedenken, Erwägung* Daçak. 1,22.39.

अवमर्शन n. dass. Pratâpar. 40,*b*.

अवमान füge *Schimpf, Schande* hinzu. MBh. 3,226. Spr. 2414. 3566. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 87,52.

अवमानन Daçak. 1,42.

अवमानिन्, परस्य Spr. 4380.

अवमान्य MBh. 1,1467.

अवमार्जन *das Abwischen, Wegkehren:* द्विजोच्छिष्टावमार्जन MBh. 3,13373.

अवमेहन (von 1. मिह् mit अव) n. *das Bepissen* Bhâg. P. 5,5,30.

अवमोचन (von मुच् mit अव) n. *Wohnort* (= वसतिभूमि Schol.) Bhâg. P. 10,5,20.

अवमोटन (von मुट् mit अव) adj. f. ई *Reissen verursachend;* s. u. लुहू 2).

अवयवशस् (von अवयव) adv. *gliedweise:* कृत्स्नम् Bhâg. P. 3,30,28. 10,6,33.

अवयायिन् Bhâg. P. 11,22,21. 12,4,25. 26.

अवयस = आवयस P. 5,4,36, Vârtt. 7.

अवर 1) *a*) विशेषं नाधिगच्छामि निर्धनस्यावरस्य च *zwischen einem Armen und einem niedrig Stehenden* Spr. 4490. आसेवन्तावरां वृत्तिं कषयः *führten das erbärmlichste Leben* Râga-Tar. 5,203. — *b*) द्वादशावरान्द्वादश परान्पुनात्युभयतः *spätere* so v. a. *die noch geboren werden sollen* Âçv. Grhj. 1,6,1. fgg. P. 3,4,20. अवरे मकारात् nach unserer Anschauung *die dem* म *vorangehenden* (Laute) RV. Prât. 6,7. 11,26. 12,1. 13,16. 14,20. 18,22. *vorangehend* (Gegens. पर) auch Çat. Br. 4,1,4,28. 12,2,3,6. 14,1,3,26. — 4) n. *Nachgeburt:* अवरावपतन *das Abgehen der Nachgeburt* Pâr. Grhj. 1,16.

अवरज 2) कन्या Bhâg. P. 10,5,29. m. *ein jüngerer Bruder* Râga-Tar. 5,26. mit ablat. MBh. 4,1042. f. *eine jüngere Schwester* Bhâg. P. 10,4,6.

अवरपरम् TBr. 1,7,10,5.

अवरशिला zu streichen.

अवरशैल (अ° + शैल) vgl. u. पूर्वशैल.

अवरस्पर vgl. VS. Prât. 3,50.

अवरार्ध्य 2) द्यवरार्ध्यौ रथौ *mindestens zwei Wagen* Lâṭj. 3,10,2. Çâñkh. Br. 25,15.

2. अवरोध 5) °सुन्दरी MBh. 1,1842. Râga-Tar. 5,367. pl. Bhâg. P. 10,71,18.

2. अवरोधन 3) pl. *die Frauen im Gynaeceum* Spr. 4077.

अवरोपण (vom caus. von रुह् mit अव) n. *das Pflanzen:* वृक्षाणाम् MBh. 13,2991.

अवरोह 1) = अपकर्ष *ein absteigendes Verhältniss, Abnahme* Sâh. D. 249,19. — 3) Pâr. Grhj. 1,14. = लतोद्गम *Schlingpflanze* Halâj. 2,29. — Vgl. दूरवरोह, महावरोह.

अवरोहण adj. (f. ई) *herabsteigend* Mârk. P. 10,90. 95. n. *das Herabsteigen:* पाण्डूनां गन्धमादनात् MBh. 1,462. *der Ort, an dem man absteigt,* Bhâg. P. 10,18,25.

1. अवर्ण 1) *Vorwurf, Tadel:* °मुखरा गिरः Râga-Tar. 6,144. °वाद Halâj. 1,448. °कारक Vjutp. 198. — 2) *der Laut* अ *oder* आ AV. Prât. 3,44. 4,56.

2. अवर्ण, हृतावर्णावर्णौ (du. von हृतावर्ण und von अवर्ण) von Nara und Nârâjaṇa (nach dem Schol.) *farblos* MBh. 3,8284.

अवर्ति Z. 2 lies गर्भिंष्ठाङ्गार्विप्रोस:.

अवर्ष lies n. st. m. und füge MBh. 2,1208 hinzu.

अवर्षुक TS. 6,5,6,5.

अवलगित (von लग् mit अव) n. in der Dramatik *ein Hors d'oeuvre im Prolog* Sâh. D. 293. 288. 521.

अवलग्न 2) Spr. 5328. Çiç. 9,49.

अवलत्तिका (1. अव + ल°) f. Uģģval. zu Uṇâdis. 3,147.

अवलम्ब 3) adj. (f. आ) *herabhängend:* मालया — कण्ठदेशेऽवलम्बया R. 7,23,5,42. मालाम् — गुल्फदेशावलम्बाम् *herabhängend bis zu* MBh. 13,982. Hierher auch das u. 1) stehende Beispiel Megh. 71. — Vgl. निरवलम्ब.

अवलम्बन, स्वकराव° Çiç. 9,82. अखण्डवस्त्वनवलम्बनेन चित्तवृत्तेरन्यावलम्बनं विक्षेपः *das Sichhalten —, Sichheften an, das Gerichtetsein*

*auf* Vedântas. (Allah.) No. 137. fgg. *Halt, Stütze:* चातकस्य तु जीमूत भवानेवावलम्बनम् Spr. 1398. In der Stelle कथं पुनरिहावलम्बनं भगवत्याः संभवति Hit. 99,6 so v. a. *Festhalten* oder *Verweilen;* ed. Johns. 2094 liest aber statt dessen आवासः. adj. (f. ई) *sich an Etwas* (loc.) *lehnend* Bhâg. P. 11,8,26.

अवलम्बिका s. मनोऽवलम्बिका.

अवलम्बिन्, सुताहस्तावा° Kathâs. 93,12. करान्प्रसार्य रविणा दक्षिणाशावलम्बिना *sich lehnend an* Spr. 3870. योगीन्द्रेण — तत्रावलम्बिना LA. (II) 92,14. An den ersten Stellen *hängend habend* d. i. *behängt mit;* vgl. noch रक्तमालावलम्बिन् R. 7,23,2,4.

अवलिप्तता Spr. 954.

अवलीढा f. *Geringachtung* Halâj. 4,30. — Vgl. रीढा.

अवलीला (1. अव + ली°) f. *Scherz, Spiel:* अवलीलया *im Spiel* so v. a. *ohne alle Anstrengung, mit der grössten Leichtigkeit* Pańkar. 1,2, 17. 7,12. 9,24. 13,5.

अवलुम्पन LA. 48,4 = MBh. 1,5586. Nach Nîlak. = गात्रसंकोचन oder वर्त्मान्तरेण गमनम्; vgl. Spr. 2695.

अवलेखन 1) *das Bürsten, Kämmen* Âçv. Çr. 2,16,24.

अवलेखा f. *das Zeichnen, Malen* (= चित्रकर्मन् Schol.) Bhâg. P. 7,12,12.

अवलेप 1) 4) अनवलेप *ungesalbt* und zugleich *frei von Hochmuth* Çiç. 9,51. — 4) Spr. 3618. Bhâg. P. 10,14,10. गर्वो ऽवलेपश्च वाक्यम् Sâh. D. 475. सावलेप adj. *stolz, hochmüthig:* अधिक्षेपवचनानि Daçak. in Benf. Chr. 185,19.

अवलेह् *das Ablecken:* रक्तावा° Varâh. Bṛh. S. 12,6.

अवलेहक adj. *leckend an:* सो ऽहं वागग्रमिष्टानां रसानामवलेहकः MBh. 13,2173.

अवलेहन n. *das Belecken:* असिधारावलेहन Spr. 2609.

अवलेहिन् adj. *leckend, an Allem leckend, Leckermaul* MBh. 13,519. = सृक्किणी लेलिहाना, सदा क्रुद्धा (लुब्धा?) Schol.

अवलोक, दयितावलोक Çiç. 9,71. अवलोकेषु नारीणां सहस्राणि शतानि च *waren im Angesicht, — sichtbar, — zu sehen* MBh. 1,7902. सदयावलोकैः *Blick* Bhâg. P. 10,15,8. प्रणयावलोकैः 21,11. स्मायावलोकलव 61,4.

अवलोकक mit einem acc.: आजगाम — पाण्डवानवलोककः *um sie zu sehen* MBh. 3,12604. 11053 (S. 571).

अवलोकन *das Aussehen:* मुग्धबालसिंहावलोकन adj. *das Aussehen eines — habend* Bhâg. P. 3,2,28.

अवलोकयितर् nom. ag. *Betrachter, Beschauer* Vedântas. (Allah.) No. 36.

अवलोकित 3) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatîm. 4,16. fgg.

अवलोकितव्रत (अ° + व्रत) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 274.

अवलोकिन् *blickend auf, anblickend:* वीराव° Kathâs. 72,53. 74,284. मार्गाव° 98,32. 123,83.

अवलोक्य adj. *anzusehen, worauf man sein Auge richten darf:* अवलोक्यो न चादर्शो मलिनो बुद्धिमत्तरैः MBh. 13,5001. संध्यायामनवलोक्यानि Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,33.

अवलोप (von लुप् mit अव) m. *Unterbrechung, Störung* Bhâg. P. 2,7,6.

अवलोप्य (wie oben) adj. *abzureissen:* मांसान्योष्ठावलोप्यानि Bhaṭṭ. 5,14. 21,23.

अववर्तिन् (von वर्त् mit अव) adj. *wiederkehrend* TBr. 1,2,6,1.

अवश 1) स्त्री चावशा *über die der Mann keine Macht hat, ungehorsam* Spr. 2610. — 2) Bhâg. P. 11,3,7. सकलमवशं सीदति जगत् Spr. 241. *machtlos* 2868. Streiche am Ende «Statt — lesen».

अवशंगम (3. अ + व°) adj. *sich nicht fügend, keinem Einfluss — keiner Veränderung unterworfen;* n. Bez. *desjenigen* Saṁdhi, *bei dem die zusammenstossenden Laute keine Veränderung erleiden,* ṚV. Prât. 4,1.

अवशा AV. Prât. 1,97. 105.

अवशिन् (3. अ + व°) adj. *seines Willens nicht mächtig* Spr. 2641.

अवशेष n. Bhâg. P. 10,87,17. पीतावशेष adj. *bis auf einen kleinen Rest ausgetrunken* Spr. 1321. तत्र मृद्भाण्डावशेषम् (absol.) अचोरयाव *so dass nur die irdenen Geschirre nachblieben* Daçak. in Benf. Chr. 188,14.

अवशेषता f. nom. abstr. Bhâg. P. 10,87,15.

अवश्यकबृहद्वृत्त n. Titel einer Schrift der Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,286.

अवश्यम्, कृतावश्यकार्याणि MBh. 1,7899. 8,10. — Vgl. आवश्यक.

अवश्याय 1) *Reif, Thau.* नावश्यायो (*Thau*) ऽपि तत्राभूत्कुत एवाभ्रजाः तयः MBh. 12,5834. = धूमिका (*Nebel*) Schol. °बिन्दु als Bez. *eines Undinges* Vjutp. 77. °पट *eine Art Zeug* 137.

अवष्टभ्य adj. *festzuhalten, aufzuhalten* Kathâs. 64,62.

अवष्टम्भ 4) Halâj. 4,74. सौष्ठव bedeutet wohl hier *das Strotzen, Fülle,* und diese Bed. scheint अवष्टम्भ Sâh. D. 333,19 zu haben.

अवस ṚV. 6,61,1. TS. 2,2,5,5.

अवसक्थ = निवीत Schol. zu Kâtj. Çr. 15,5,13.

अवसन्न partic. s. u. सद् mit अव. Davon nom. abstr. °ता f. *das in-die-Enge-Kommen, Verlegenheit, Rathlosigkeit* Nîlak. zu MBh. 12,1878.

अवसर 2) मुखरतावसरे हि विराजते Kir. 5,16. अलभत — अवसरम् Çiç. 9,41. न चावं गदितुमवसरः Spr. 1579. 3575. — 3) ÇKDr. giebt मत्स्यभेद् durch मत्स्यविशेष wieder. — Vgl. पत्त्रावसर.

अवसर्पण, रथ्याव° *das auf-die-Strasse-Gehen* Mârk. P. 35,25; vgl. रथ्योपसर्पण Jâǵń. 1,196.

अवसर्पिणी f. *ein herabsteigendes Verhältniss, Abnahme* VP. 197.

अवसलवि = अपसलवि Gobh. 4,3,6. 8.

अवसवि adv. = अप्रदक्षिणम् Çâṅkh. Çr. 4,3,12. — Vgl. अपसव्य.

अवसा vgl. auch सा, स्यति mit अव.

अवसाद vgl. निरवसाद.

1. अवसान 1) MBh. 3,934. 2595. — 2) दिनावसाने Sâh. D. 307 so v. a. *wenn ein ganzer Tag darüber hingeht.* — 7) N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93. — Vgl. आवसान und गदावसान.

अवसानिका, auch die Bomb. Ausg. des R. liest सत्त्वावसानिकान्; der Schol. erklärt das Wort durch यागसमाप्तिप्रयोजन. Statt माध्वसानानिकान्स्पर्शान् ist beim Schol. zu AV. Prât. 1,8 wohl माध्वसानिकान्स्प° zu lesen.

अवसायिन् füge *Halt machend, sich niederlassend* hinzu und vgl. noch अस्तेऽवसायिन् und यत्रकामावसायिन्.

अवसित 1) *b*) Vikr. 37,9. — *c*) VS. Prât. 1,101. 106. 4,114. — Vgl. दुरवसित.

अवसिति (von सा, स्यति mit अव) f. *Ende, Schluss:* अथ कथमपि दी-

र्धा सा कथा चात्र तासामवलिप्तिमुपयाता KATHÂS. 47,121. Ind. St. 8,322.

अवसेचन 1) गङ्गावसेचनं *das Baden in der* Gaṅgâ MBH. 3,8231. लते तारावसेचनम् *das Streuen* Spr. 3965.

अवस्कन्द 1) HALÂJ. 2,297 (demnach ist 2. zu streichen). Spr. 3800. अतस्तं प्रति युष्माकमवस्कन्दो न भद्रकः KATHÂS. 54,212. स च दातुमवस्कन्दमैच्छत् 62,76.

अवस्कन्दन 3) *Beschuldigung* VJAVAHÂRAT. 20,5.

अवस्कन्दिन् vgl. गौरावस्कन्दिन्.

अवस्कर 3) *Abtritt:* अवस्करे चिरं स्थानं निष्कुटेषु च वर्तये MBH. 3,14676. अपाकभोग्यः स श्रेयावस्करे तस्करैर्हतः RÂGA-TAR. 5,442. संस्कारो ऽवस्करस्येव तिरस्कारकरो हि सः Spr. 1651 (hiernach die Uebersetzung zu ändern). °मन्दिर dass. RÂGA-TAR. 5,406.

अवस्तात् auch *diesseits, vorher.* TAITT. BR. 1,5,2,3; vgl. WEBER, Nax. 2,305. 311. 386.

अवस्तार *Streu* u. s. w.; vgl. निरवस्तार.

अवस्तु Z. 2 lies सकल st. सफल; die Stelle steht VEDÂNTAS. (Allah.) No. 20 und अवस्तु bedeutet hier *das Unreale, Unding;* vgl. KATHÂS. 63, 190. KAP. 1,20.78. अवस्तुत्व 79.

अवस्था 2) c) Spr. 2711. वयोऽवस्था 3951. अवस्था allein dass. 4627. बालावस्थ adj. 5063. *Art und Weise* ṚV. PRÂT. 14,29. एतदवस्थ adj. *derartig:* चिरविंयोग VIKR. 135. vier Avasthâ WEBER, RÂMAT. UP. 335. fg. चित्रपटे und परमात्मनि Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,16. fgg. drei WEBER, RÂMAT. UP. 356. BHÂG. P. 10,83,4. fünf im Verlauf der Handlung im Drama SÂH. D. 324. — e) in der Dramatik *ein einzelner Erfolg, der alle übrigen Erfolge nach sich zieht:* सावस्था फलयोगः स्याद्यः समग्रफलोदयः SÂH. D. 329. fg.

अवस्थान 1) तदाकाराकारितायाश्चित्तवृत्तेरवस्थानम् *das Verharren* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 124. चित्तस्योद्रिक्तसत्वस्यान्ववितया *im Zustande* Verz. d. Oxf. H. 229,*b*,20. 25. 35. प्रापुश्चिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा क्वचित् । धारासंपातसंभूता बुद्बुदा इव दुर्दिने ॥ *Bestand* RÂGA-TAR. 5,275. केचित्तं प्रत्यवस्थानं ये पुरा प्रतिपेदिरे *gegen ihn Stand zu halten* 6,131.

अवस्थापन (vom caus. von स्था mit अव) n. *das Ausstellen* so v. a. *das Ausbieten* (zum Verkauf): युवजननेत्रवलयप्रभूतायाः प्रभूततमेन शुल्केनावस्थापनम् DAÇAK. in BENF. Chr. 180,14. fg.

अवस्थासंग्रह (अ° + सं°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,13.

अवस्थिति *Aufenthalt* BHÂG. P. 10,83,23. fg. °चापल *Unbeständigkeit* Spr. 2522.

अवस्यन्दित (von स्यन्द् mit अव) n. in der Dramatik *das Umdeuten der eigenen Worte* SÂH. D. 528. 521.

अवस्यु m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âtreja, Liedverfassers von ṚV. 5,31 nach Vers 10 das. Ind. St. 3,204,*a*.

अवस्वन्त् lies 3,26,6 und füge TS. 5,5,10,4 hinzu.

अवहनन 1) BHÂG. P. 10,44,15.

अवहसन (von हस् mit अव) n. *das Verlachen, Verspotten* MBH. 1,144.

अवहार 2) *das Zurückziehen der Truppen:* क्रियतामवहारो ऽस्माद्युद्धात् MBH. 1,7118. *Einstellung eines Kampfes* 5,7247. 6,2399. fg. 4885. 7,9491. *das Aufschieben:* वीणारम्भावहारं तु चक्रे स दिवसान्बहून् KATHÂS. 49,36. — 5) H. an. hat अपनेतव्य, MED. उपनेतव्यद्रव्य.

अवहारिक (von अवहार) n. *Beute:* युद्धावहारिकं यच्च पितुः स्यात् MBH. 13,2549.

अवहालिका vgl. निरवहालिका.

अवहास füge *spöttisches Lachen, Verspottung, Spott* hinzu. दुर्योधनस्यावहासो भीमेन च सभातले MBH. 1,344. नामर्षयत्ततस्तेषामवहासम् 2, 1670. 1700. R. 6,18,8. KATHÂS. 124,150.

अवहास्य, अवहास्या भविष्यन्ति ब्राह्मणाः सर्वराजसु MBH. 1,7039. Davon nom. abstr. °ता f. 3,17193. KATHÂS. 63,190.

अवहित्थ 1) m. *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*, 19. — 2) n. *Verstellung* HALÂJ. 4,87. f. आ DAÇAR. 2,18. SÂH. D. 228. 95, 12. PRATÂPAR. 54,*a*,2.

अवहित्थक m. *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,33.

अवहेला, instr. अवहेलया *mit geringschätziger Behandlung* so v. a. *mit der grössten Leichtigkeit, ohne alle Anstrengung* KATHÂS. 43,228. 48,66. 49,27. 50,84. 58,112. 74,27. 78,22.85. लुलाव च करं तस्य — एकेनापि प्रहारेण बिसकाण्डावहेलया *mit solcher Leichtigkeit, wie man einen Lotusstengel abhaut,* 52,121. सावहेलम् adv. *geringschätzig* so v. a. *leichthin* 81,84.

अवाक्शिरस् (अवाञ्च् + शि°) adj. *den Kopf nach unten gerichtet habend* Spr. 4953. *mit dem oberen Ende nach unten gekehrt* VARÂH. BṚH. S. 79,28 (अवाकिङ्शरस्). — Vgl. u. अवाञ्च् 1).

अवाक्शीर्ष adj. *den Kopf nach unten gerichtet habend* MBH. 13,2929.

अवाक्शृङ्ग (अवाञ्च् + शृङ्ग) adj. *mit einem Horn nach unten gekehrt* (vom Monde) VARÂH. BṚH. S. 47,16.

अवाक्सर्ग (अवाञ्च् + सर्ग) m. *die Schöpfung der abwärts strebenden Wesen* BHÂG. P. 12,12,11.

अवाक्स्रोतस् (अवाञ्च् + स्रो°) adj. *dessen Strömung nach unten geht* MBH. 14,1011. — Vgl. अर्वाक्स्रोतस्.

अवाग्गति (अवाञ्च् + ग°) adj. *der Gang nach unten (zur Hölle)* MBH. 14,490 (Lesart der ed. Bomb.). — Vgl. अर्वाग्गति.

अवाग्गमन (अवाञ्च् + ग°) n. *eine Bewegung nach unten;* davon °वत्. adj. *nach unten gehend:* अपान VEDÂNTAS. (Allah.) No. 54.

अवाग्भाग (अवाञ्च् + भाग) m. *der untere Theil, Boden* HALÂJ. 2,26.

अवाग्वदन (अवाञ्च् + व°) adj. *das Gesicht nach unten richtend* BHÂG. P. 10,75,39.

अवाङ्निरय (अवाञ्च् + नि°) m. *die Hölle unter der Erde* MBH. 14, 1008. — Vgl. तिर्यङ्निरय.

अवाच् VARÂH. BṚH. 4,17.

अवाचक (3. अ + वा°) adj. *die Sache nicht bezeichnend, nicht der richtige Ausdruck für Etwas seiend* SÂH. D. 213,17. °त्व n. 574.

अवाचीन 1) Spr. 2425, v. l.; vgl. oben u. अर्वाचीन 4).

अवाच्य 2) कर्मन् = मैथुन Schol. zu ÇAT. BR. 14,9,4,3.

अवाच्यता f. *Schmähung* KIR. 11,53. BHÂG. P. 4,2,20.

अवाच्यदेश Schol. zu ÇAT. BR. 14,9,4,3.

अवाञ्च् *absteigend, abnehmend* TBR. 2,1,4,2. एकावाञ्चि (असुरच्छन्दांसि) *um eins abnehmend* NID. 1,6,10.

अवात adj. MBH. 2,704, v. l. beim Schol. der ed. Bomb. für अवान; nach dem Schol. so v. a. *nicht vom Winde herabgeworfen,* was aber

nicht gut passt.

अवान 2) vielmehr *nicht trocken* (3. अ + वान), *frisch, vollsaftig*: आ-अफल MBh. 2,704.

अवान्तर *zwischenliegend* Kull. zu M. 1,74. *fortlaufend* Sâh. D. 278. 319. 142,19 (hierher auch H. 255). *je ein anderer, — verschiedener*: नित्यनैमित्तिकयोरुपासनानां चावान्तरफलं पितृलोकसत्यलोकप्राप्ती Vedântas. (Allah.) No. 8. बिसमृणालयोः कमलकुमुदवदवान्तरभेदो ज्ञेयः Nîlak. zu MBh. 13,4554 (hierher auch H. 1126, Sch.). Ueber अवान्तरेडा s. weiter unten u. इडा 2).

अवाप (von आप् mit अव) s. दुरवाप.

अवार TS. 7,3,16,1. 5,3,2. Kâth. 34,16.

अवारुण (3. अ + वा°) adj. *nicht Varuṇa gehörig* TBr. 3,2,4,5.

अवावट m. *ein Sohn, den der Vater mit einer Frau aus seiner Kaste zeugt, die vorher mit einem andern Manne gelebt hat*, Devala bei Kull. zu M. 10,5.

अवाशृङ्ग (अव + शृङ्ग) adj. *dessen Hörner nach unten gebogen sind* TS. 2,1,8,5.

अवि 1) Spr. 498, Z. 2 lies 10,8,21 st. 10,8,11. Weber (Ind. St. 5,344) fasst hier das Wort in der Bed. von *Schafmutter*. — 2) a) f. Bhâg. P. 10, 70,29. — Vgl. ग्लावि und यशावि.

अविक 1) f. अविका Kathâs. 52,42.

अविकटोरण (अविकट + उ°) wohl Bez. *der für den Beschäler einer Schafheerde erhobenen Abgabe*.

अविकत्थन (3. अ + वि°) adj. *nicht ruhmredig* Daçak. 2,4.

अविकल Spr. 631.

अविकल्पम् (von 3. अ + विकल्प) adv. *ohne sich lange zu besinnen* Kathâs. 94,137.

अविकार m. *Abwesenheit einer Veränderung* VS. Prât. 4,128. adj. *keiner Veränderung unterliegend* 3,9.

अविक्षित् MBh. 1,231. ein Sohn Kuru's 3740. fg.

अविक्षीणी so v. a. अविक्षित. अन्न Çat. Br. 1,6,4,15. 16.

अविघ्नविनायकचतुर्थी (अ° - वि° + च°) f. Bez. *eines best. vierten Tages*: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,a,35.

अविघ्नव्रत (अ° + व्रत) n. Bez. *einer best. Begehung am 4ten Tage der — Hälfte des* Phâlguna Verz. d. Oxf. H. 58,a,42.

अविचर्त्य so v. a. अविचृत्य TS. 4,2,5,3.

अविचारम् (von 3. अ + विचार) adv. *ohne sich lange zu bedenken* Varâh. Bṛh. S. 78,20.

अविजिघत्स (3. अ + विजिघत्सा) adj. *nicht esslustig* Khând. Up. 8,7,1.

अवितथ 1) adj. Spr. 365. अवितथीकर् *wahr machen* so v. a. *erfüllen*: आशाम् 745. — 2) n. *ohne Cäsur* Ind. St. 8,306. 417. 421. fg.

अवितर् Bhâg. P. 11,4,16.

अवितर्क m. N. pr. *eines Mannes* Târan. 53.

अविदास (3. अ + वि°) m. N. pr. *eines Sohnes des* Çatadhanvan Hariv. 2037, v. l. — Vgl. अतिदत्त.

अविदीधयु vgl. 1. धी mit वि.

अविद्या als Çakti Verz. d. Oxf. H. 149,b,38. Weber, Râmat. Up. 325. fg. 351.

अविद्विषे (3. अ + वि°) dat. inf. AV. 1,34,5.

अविधवा Ind. St. 5,194. 294. 301. 308. Varâh. Bṛh. S. 70,11. 103,2. 8. 11.

अविनीत, f. आ genauer *ein unsittliches Frauenzimmer*; vgl. auch Halâj. 2,341.

अविपर्यय (von 3. अ + विपर्यय) *nicht fehlschlagen*, — *vereitelt werden*: भगवतीनीतिरविपर्ययमिष्यति Mâlatîm. 107,3. 4.

अविपाल MBh. 3,14760.

अविभक्त (3. अ + वि°) adj. 1) *nicht vertheilt, nicht geschieden* Bhag. 13,16. यस्याविभक्तं वसु — सक्थिः so v. a. *gemeinschaftlich, auch den Genossen angehörend* MBh. 3,259. R. 4,7,7. 7,11,32. 23,13. 34,41. — 2) *keine Theilung vorgenommen habend, in Gütergemeinschaft lebend* M. 9,215. so v. a. *ein nächster Verwandter* Schol. zu Kâty. Çr. 8,6,36. — 3) *unverändert* Ait. Br. 8,1.

अविभक्तिन् s. विभक्तिन्.

अविभू m. N. pr. *eines Sohnes des* Garuḍa MBh. 3,12984, Lesart der ed. Bomb. für अभिभू.

अविमुक्त 2) vgl. Weber, Râmat. Up. 329. fgg. 333. 337. 344. fgg. Verz. d. Oxf. H. 10,a,9. 42,a,7. 44,a, No. 101. 76,a,14. अविमुक्तेश्वर *eine Form* Çiva's Daçak. 144,4. अविमुक्तेश्वरलिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 64,a,37. 70,a,20. °निरुक्ति f. Titel eines Werkes Hall 138. — 3) m. Bein. Çiva's Bhâg. P. 10,66,29.

अविमूढ (3. अ + वि°) adj. Bez. *einer Art von* Ṛshi MBh. 1,7683. विमूढ Sund. 3,5.

अवियोग (3. अ + वि°) m. *Nichttrennung, das Nichtverlustiggehen*; mit instr.: असुभिः Daçak. in Benf. Chr. 193,17. fg. *Nichttrennung der Geliebten*: °व्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,b,8.

अविरति *das Hängen an den Sinnesobjecten* Jogas. 1,30.

अविलग्नम् (von 3. अ + विलग्न) adv. *ohne hängen zu bleiben* Varâh. Bṛh. S. 43,20.

अविलम्बित adj. *unaufgehalten* Kathâs. 124,193. °तम् adv. *ohne Verzug* 52,352. 57,143. 103,138. fälschlich अव° 55,9. 118,31.

अविविदिषा (3. अ + वि°) f. *Mangel an Wissbegierde* Tattvas. 30.

1. अविवेक Kap. 1,55. 57. 3,68.

1. अविशेष (3. अ + वि°) m. *Ununterschiedenheit* Kap. 1,6.

2. अविशेष (wie oben) adj. *ununterschieden* Kap. 3,1. 4. unter den Synonymen von तन्मात्र Tattvas. 13; vgl. Jogas. 2,19.

1. अविश्वास, स्वजीविते ऽप्यविश्वासस्तेषां ये राजसंश्रयाः Spr. 3183. R. 3,52,48.

2. अविश्वास, अविश्वासम् adv. *misstrauisch* Spr. 256.

अविष 2) vgl. तविष, ताविष.

अविस्थल, die ed. Bomb. des MBh. liest auch 5,934 अविस्थल.

अवीक्षित् m. N. pr. = अविक्षित् ein Sohn Karamdhama's Mârk. P. 123. fgg. अवीक्षित in den Unterschriften der Adhjâja.

अवीत (3. अ + वीत) adj. *unangetastet, unberührt* RV. 4,48,1.

अवृक Z. 5 lies 1,31,13.

1. अवृत्ति Spr. 258.

अवृत्तिक (von 3. अ + वृत्ति) adj. *keinen Lebensunterhalt habend* Kathâs. 114,86. *keinen Lebensunterhalt gewährend*: देश Spr. 257.

अवेकाचार्य m. N. pr. *eines Mannes* Hall 205. — Vgl. अम्बेक.

अवेक्षक (von ईक्ष् mit अव) adj. *die Aufsicht über Etwas habend;* s. कलावेक्षक, कृत्यावेक्षक.

अवेक्षण 1) Spr. 1216. auch *aspectus planetarum* Varâh. Bṛh. S. 3,1. — 2) Kathâs. 70,12. 124,96. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3. लोकावेक्षण Spr. 2858. अनवेक्षण 3064.

अवेक्षा, पदवेक्षया Bhâg. P. 10,74,22. = अनुग्रहः Schol.

अवेक्षितव्य adj. *worauf man seine Aufmerksamkeit zu richten hat, aufmerksam zu beobachten* Suçr. 1,129,19.

अवेक्षिन् mit acc. *seine Aufmerksamkeit auf Etwas richtend:* स्वयं कार्याण्यवेक्षिणः (कृतान्यवेक्षिणः ed. Bomb. des MBh.) Spr. 3568.

अवेक्ष्य Jâǵn. 3,63. *auf den man zu achten hat:* सर्वदैवाश्च मे पुत्रः सदावेक्ष्यो वने वसन् MBh. 2,2591.

अवेख्या (3. अ + वे°) f. im Sâṁkhja *die Nichtanerkennung des* Ahaṁkâra Tattvas. 36.

अवेलम् (3. अ + वेला) adv. *zur Unzeit* Kathâs. 67,91.

अवेष्टि TBr. 1,8,2,1.

अवेष vgl. Weber, Omina 382.

अव्यक्त 1) = अव्यक्तवाच् (Halâj. 2,232) *undeutlich redend* Çikshâ in Ind. St. 4,268. — 2) *b*) = परमात्मन् Halâj. 5,56. — *f*) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325. — 3) = प्रकृति Kap. 1,136. Weber, Râmat. Up. 342. im Sâṁkhja eine der acht Prakṛti (neben बुद्धि, अहंकार und den 5 तन्मात्र) Tattvas. 4. 5. सप्तदशको राशिरव्यक्तसंज्ञकः enthält *die fünf Elemente,* Manas, Buddhi, Ahaṁkâra, *die fünf Sinnesorgane,* Âtman, Ragas, Tamas und Sattva MBh. 3,13917.

1. अव्यङ्ग (3. अ + व्य°) adj. *vollgliederig* Bhâg. P. 10,51,48.

2. अव्यङ्ग Bez. *des Gürtels bei den* Maga (*Anbetern der Sonne*) Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,5. 33,*a*,21. *b*,29. Vgl. वियङ्ग, वियाङ्ग, वियद्ग (wofür auch ऽवि° gelesen werden könnte) Varâh. Bṛh. S. 58,47 und im Zend aiwjâonha, aiwjâonhana.

अव्यथ 1) *keinen Gewissenszweifel habend* Daçak. in Benf. Chr. 186,18.

अव्यथा TBr. 2,7,16,1.

अव्यपाय (3. अ + व्य°) m. *Fortdauer* Tattvas. 41.

2. अव्यय 1) यः पतित्वा गिरेः शृङ्गादव्ययस्तन्मतं ध्रुवम् *unversehrt* LA. (II) 90,14. *sich nicht anstrengend* (= अश्रम Schol.) Bhâg. P. 10,44,34. — 4) AV. Prât. 2,48. 4,71. — अव्यय häufig fälschlich für अप्यय, z. B. MBh. 2,1214. 12,9211. 13,7400.

अव्यर्धुक (3. अ + व्य°) adj. *nicht verlustig gehend,* mit instr. der Sache TBr. 2,1,6,3.

अव्याकृत (3. अ + व्या°) adj. *ungesondert, ungetheilt* Çat. Br. 14,4,2,15. Bhâg. P. 3,11,37. अव्याकृताख्यां प्रकृतिम् Schol. zu Çat. Br. 14,7,2,13. आकाशश्चाव्याकृताख्यः 19. अव्याकृतात्मना 8,6,1.

अव्यावृत्त (3. अ + व्या°) adj. *ungetrennt* TBr. 1,1,8,1.

अव्रत n. *das Nichtbeobachten der religiösen Vorschriften* Wilson, Sel. Works 1,310. — adj. (f. आ) *die religiösen Vorschriften nicht erfüllend* Spr. 1394.

अव्रत्य adj. *gegen die asketische Regel verstossend:* जुगुप्सेतां त्वेवाव्रत्येभ्यः कर्मभ्यः Gobh. 1,6,8.

1. अश्, aor. आनट् Siddh. K. 222,*a*, 2. आनक् (auf 3. नश् zurückgeführt) P. 6,4,73, Sch. आशि 1. pers. Taitt. Âr. 2,3,7. — 4) lies Naigh. 2,18.

— आ lies प्रायनासिष्ये st. प्रागमाशिष्ये und प्रायमासितुम् st. प्रायमाशितुम् (vgl. u. 2. आस्); desgleichen 4,55,18 st. 5,55,18.

— उप, वैरस्योपशमो दृष्टः पापं नोपाश्नुते पुनः *man hat es erlebt, dass Feindschaft sich legte und dass man nicht von Neuem Böses erfuhr,* MBh. 12,5170. Z. 3 liest die ed. Bomb. richtig प्रायनुपासिष्ये (vgl. u. 2. आस् mit उप).

— समुप *theilhaftig werden:* यद्यच्छरीरेण करोति कर्म तेनैव देही समुपाश्नुते तत् Spr. 2966.

2. अश् Z. 7 lies 2,11 st. 2,22. Sp. 508, Z. 8 v. u. अनाश्वान् nom. sg. TS. 1,6,2,3. — caus. mit doppeltem acc.: अमृतममरवर्यानाशयत्सिन्धुमथ्यम् Bhâg. P. 8,12,47. — आशित n. *das Essen;* vgl. मात्राशित.

— उप, यानि ग्राम्याणि भोज्यानि ग्रामिकस्तान्युपाश्नीयात् (die Kürze aus metrischen Rücksichten) MBh. 12,3266.

— परि lies *Jmd* (acc.) *beim Essen übergehen, früher als ein Anderer essen* oder *geniessen* und vgl. noch: पर्यश्नन्ति च ये दारानग्निभृत्यानतिथींस्तथा MBh. 13,1643. ब्राह्मणान्मा च पर्यश्नीर्वसोभिरशनेन च 3027.

— प्र simpl. Im letzten Beispiele ist die gewöhnliche Bedeutung *essen, geniessen* anzunehmen, da नैत्यकम् (= नैवेद्यम् Schol.) das Object ist.

— सम् Spr. 16.

अशक्ति (3. अ + श°) f. *Unfähigkeit* Kap. 3,38. Tattvas. 35.

अशक्य (3. अ + शक्य) adj. *unmöglich:* अर्थ Kathâs. 62,235. *unüberwindlich* MBh. 3,14361.

अशग m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 266.

अशङ्क (3. अ + शङ्का) adj. *furchtlos* Spr. 1884. *kein Misstrauen hegend* 5260. अशङ्कम् adv. *ohne Besorgniss* Daçak. in Benf. Chr. 194,11.

अशनि 1) °पात *das Niederfallen des Donnerkeils* Varâh. Bṛh. S. 36,4. अशनि als Naturerscheinung eine Species der उल्का: wird beschrieben Varâh. Bṛh. S. 33,4. — 21,25. 24,25. 46,84. — 3) m. unter den 9 Namen Rudra's Pâr. Gṛhj. 3,8.

अशनिक lies अशनी st. अशीना.

अशनिग्रावन् (अ° + ग्रावन्) m. *Diamant* Spr. 5173 (vgl. S. 408).

अशनिन् (von अशनि) adj. *mit dem Donnerkeil versehen* MBh. 13,1157.

अशनिहत (अ° + हत) adj. *vom Blitz getroffen,* Baum Kâth. 8,2. Schol. zu TS. 1,785,12.

अशरण (3. अ + श°) adj. *hilflos:* अशरणीकृत Varâh. Bṛh. S. 14,30.

अशरीर (3. अ + श°) 1) adj. *körperlos;* m. *der Liebesgott* Çiç. 9,61. Pańkar. 3,12,5. — 2) n. in der Rhetorik *das Fehlen des Verbums im Satze* Pratâpar. 62,*b*. 64,*a*.

अशिक v. l. für असिक.

अशित m. N. pr. eines Ṛshi Wassiljew 9 fehlerhaft für असित.

अशित्र n. = चरु (nicht चौर) Uǵǵval. zu Unâdis. *Nahrung* Kâth. 7,5. — Vgl. प्राशित्र.

अशिनिद् Z. 3 lies Mahîdh. st. Sâj.

अशिमिविद्विष् Taitt. Âr. 1,9,5.

अशिशिर (3. अ + शि°) adj. *heiss;* davon nom. abstr. °ता f. *Hitze* Megh. 82.

अशिष्ट (3. अ + शिष्ट) adj. *nicht übrig* AV. 2,31,3.

अशीत Z. 2 lies ग्रर्वागशीतेँ *weniger als 80* Çat. Br. 10,2,6,8.

अशीत (3. अ + शीत) adj. *heiss:* °रुचि m. *die Sonne* Çiç. 9,5.

अशीतिक *achtzigjährig* Varâh. Brh. S. 76,3. वृद्धो ऽशीतिकावर: *mindestens achtzig Jahre alt* Mit. 135,1. — Vgl. आशीतिक.

अशीतितम (von अशीति) adj. *der 80ste* in den Unterschriften der Adhjâja im MBh.

अशीर्षक adj. *kopflos* TS. 7,5,12,1.

अँशुन s. शुन.

अशून्यशयन (3. अ - शून्य + श°) n. Bez. *des Tages, an welchem* Viçvakarman *sich dem Schlafe hingiebt,* Verz. d. Oxf. H. 46,b,2. व्रत 41,a,11. °द्वितीया 34,a,23.

अशेषकुलवल्लरी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,a,19.

अशोक 2) a) n. *die Blüthe des* Açoka Rt. 6,6.

अशोककर 1) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 52,55. — 2) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 71,155.

अशोकचन्द्र (अ° + चन्द्र) m. N. pr. eines Mannes Çatr. 10,143.

अशोकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8338. Verz. d. Oxf. H. 77,b,35.

अशोकद्वादशी f. Bez. *eines best. 12ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 41,a,20.

अशोकमाला (अ° + मा°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 52,34.56.

अशोकवनिका (अ° + व°) f. *ein* Açoka-*Wäldchen* R. 1,1,71. 3,62, 32. 6,7,9. 112,53 (neutr.). °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 65,b,40.

अशोकव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,a,19.

अशोकषष्ठी *der 6te Tag in der lichten Hälfte des* Kaitra ÇKDr.

अशोकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,2.

अशोकोत्तंसिका (अशोक + उ°) f. *ein best. Spiel* Verz. d. Oxf. H. 218,a,4.

अशौच *Unreinheit* (in religiösem Sinne) Verz. d. Oxf. H. 44,b,21. 87,b,7. 8 u. s. w. Tattvas. 20.

अशौचनिर्णय (अ° + नि°) m. Titel eines Werkes Hall 156.

1. अश्न 1) füge bei: oder *hungrig.*

अश्नपृक्ति adj. *den Essenden* (अग्नि) *brennend* (उष्णि) Taitt. Âr. 1,1,3.

अश्मक N. pr. eines von Vasishṭha mit der Madajantî, der Gattin Saudâsa's (Kalmâshapâda's), gezeugten Sohnes MBh. 1,4727. 6791. pl. N. pr. eines Volkes Vjutp. 92. Varâh. Brh. S. 5,74. 9,18. 27. 11, 54. fg. 16,11. 17,15. 32,15. Z. 1. fg. streiche die Worte propar. bis ग्राकर्षादि.

अश्मता (von 2. अश्मन्) f. *das Steinsein, die Härte eines Steines* Kathâs. 92,22.

1. अश्मन् 1) Z. 3 lies 2,1,1 st. 3,1,1. — 2) Z. 3 lies 1,191,15 st. 2, 191,15; Z. 12 lies 5,47,3 st. 7,47,3.

अश्मनगर (2. अश्मन् + न°) n. N. pr. der von den Kâlakeja bewohnten *Stadt* R. 7,23,17. 24,1.

अश्मन्तक 2) Trik. a. a. O. Daçak. in Benf. Chr. 192,19 (*Ofen* Benfey). — 3) Pâr. Grhj. 2,5. Varâh. Brh. S. 54,43. Mâlatim. 145,1 v. u. (vgl. Wilson, Hindu Th. II, 98, N. 3). — Vgl. प्रबालाश्मन्तक.

अश्मपरान्त (2. अश्मन् + प°) N. pr. einer Oertlichkeit Wassiljew 49.

अश्मपृष्ठ (2. अश्मन् + पृष्ठ) N. pr. eines heiligen *Steines* in Gajâ (= प्रेतशिला Schol.) MBh. 13,1728.

अश्मसार 1) n. Halâj. 2,16. — 2) अश्मसारा: क्षीरपद्मरागादिमणय: Nîlak. zu MBh. 2,1836.

अश्मसारमय *aus Diamant oder einem andern harten Edelsteine gemacht:* भाण्ड MBh. 2,1836. हृदय R. 4,22,15.

अश्मार्म wohl *ein Trümmerhaufen von Steinen.*

अश्र 1) षडश्रेषु *in die sechs Ecken* Weber, Râmat. Up. 308. चतुरश्र adj. P. 5,4,120.

अश्राव्य (3. अ + श्राव्य) adj. *unhörbar* Daçak. 1,57. fg.

अश्रि Unâdis. 4,137. षडस्रि (so beide Ausgg.) MBh. 3,8699. अश्रिक am Ende eines adj. comp. Kathâs. 73,157.

अश्री (3. अ + श्री) f. *böses Geschick, die Göttin des Unglücks:* °कटाक्षपाता: किमला न विदिग्नास्तव Kathâs. 73,76.

अश्रु, नाश्रु कुर्वन्ति *vergiessen keine Thränen* Spr. 4442. °करण ebend.

अश्रुत 1) adj. *ungelehrt* Spr. 3636. 3861 (= मूर्ख Schol.). — 3) f. आ N. pr. der Gattin des Añgiras Kathâs. 105,24.

अश्रुतवत् (von अश्रुत) adv. *wie nicht gehört:* श्रुतमश्रुतवत्कृत्वा Râga-Tar. 5,53.

अश्रुतित n. *Unvernehmlichkeit* RV. Prât. 6,11.

अश्रुपात (अश्रु + पात) m. *Thränenfall;* Bez. *eines best. Theiles des Pferdekopfes* Varâh. Brh. S. 93,4. = गण्डाधोभाग Schol.

अश्रेयस् 2) MBh. 5,7079.

अश्रेयस्क adj. *unheilvoll* MBh. 3,75.

अश्लील, °नामन् adj. Weber, Nax. 2,309. वाच् Pañkav. Br. 17,5,1. नाश्लीलं कीर्तयेत् Kâth. 23,6. अश्लील n. *gemeine Rede* Daçak. in Benf. Chr. 185,23. अश्लील, °ता, °त्व in der Rhetorik Sâh. D. 574. 212,17. 213,1. 575. 221,16. 576. 227,10. 580. Pratâpar. 61,a. 65,b. Verz. d. Oxf. H. 207,a,14.

अश्रेषा sg. MBh. 13,3262 (आ° ed. Bomb.); pl. N. des 7ten Nakshatra (in der älteren Zeit) Weber, Nax. 2,315. 371. अश्रेषार्ध 355. Gjot. 26. अश्रेषासु (so fast alle Hdschrr.) Varâh. Brh. S. 9,28. — Vgl. आश्रेषा, आश्लेषा.

अश्लोण (so und nicht अश्लोन zu lesen) Prajogar. 40,b,9.

अश्वक्रन्द lies N. pr. eines Jaksha (Schol.).

अश्वगति auch 4 Mal —◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡— Ind. St. 8,397.

अश्वगन्धा Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20.

अश्वगुप्त (अश्व + गुप्त) m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 49. 150. *ein Bruder* Upagupta's Açokâvad. 14.

अश्वघास wohl N. pr. einer Oertlichkeit oder eines Geschlechts: °कायस्थ Râga-Tar. 3,489.

अश्ववास lies *Futter für Pferde.*

अश्वजघन (अश्व + ज°) adj. *das Hintertheil eines Pferdes habend, von hinten ein Pferd seiend* Varâh. Brh. 1,5.

अश्वतर 1) am Schluss die Stelle R. 4,16,41 erklärt der Schol. der ed. Bomb. (4,17,51) folgendermaassen: सागरतोये तन्मध्यवर्तिद्वीपे श्वेतामश्वतरीमिव श्वेताश्वतरीद्वयिणीं श्रुतिम् ॥ मधुकैटभाभ्यां पाताले निगृहीतां यथा हयग्रीवो भुवमानयति स्म तद्वत् ॥ Der Schol. der anderen Recension erwähnt eine Lesart अश्वतरी यथा und führt folgende Erklärung Vimalabodha's an: अश्वतरी सूर्य: श्वेतां शुक्लां विधुकलां दर्शे अमावास्यायां जलधिगतां न्यस्तां पाताले गोभी रश्मिभिरानयति तद्वाक्यम् u.s.w. गर्भमश्वतर्यसृजत् Pâr. Grhj. 3,13. — 4) Bhâg. P. 12,11,44. — Vgl. श्वे-

ताश्वतर.

अश्वत्थ 1) *a)* soll nur an einem Sonnabend berührt werden Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,28. fg. °पल्लवैर्मन्त्रमभिषिञ्चेत्स्वसिद्धये 98,*b*,22. fg. — *c)* P. 4,2,5. 22 ist das Nakshatra Açvattha (= श्रोणा) gemeint und अश्वत्थो मुहूर्तः beim Schol. zu 5 ist *der Augenblick, wenn der Mond in dieses Sternbild tritt;* vgl. Weber, Nax. 2,300. 324. fg. 374. fgg. — *e)* die Ausgaben lesen अश्वथ. — *f)* N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 33.

अश्वत्थल m. *ein dem* Açvattha *verwandter* oder *ähnlicher Baum* Nidâna 9,9.

अश्वथ *m.* N. pr. eines Mannes RV. 6,47,24.

अश्वपतिन् m. = अश्वपति 2) R. 7,100,4.

अश्वपर्णा Z. 3 lies 6,47,31. — f. ई N. pr. eines Flusses, = अश्वावती Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,38.

अश्वपाल *Hüter des Opferrosses* Çâñkh. Çr. 16,4,5.

अश्वपुच्छक m. *eine best. Pflanze,* = खड्गकोश Çabdak. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अश्वबन्ध MBh. 4,62.

अश्वमित्र m. N. pr. eines Gobhila Ind. St. 4,374.

अश्वमुख Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 16. n. Bez. *einer der fünf Weisen, auf welche der Planet Mars seinen Rücklauf beginnt,* Varâh. Brh. S. 6,2.

1. अश्वमेध TS. 5,4,12,3. Çat. Br. 13,3,2,6.

अश्वयुक्सेन (अश्वयुज् + सेना) m. N. pr. eines Mannes Weber, Nax. 2,318.

अश्वयुज् 2) Weber, Nax. 1,312. 2,300. 316 u. s. w. Varâh. Brh. S. 5, 30. 7,10. 32,8. — 3) Varâh. Brh. S. 7,18.

अश्वयुजा Varâh. Brh. S. 21,12.

1. अश्वरथ (अश्व + रथ) m. *ein bespannter Wagen* Çat. Br. 5,2,4,9. Kâtj. Çr. 15,1,22. 22,2,1.

2. अश्वरथ (wie eben) adj. *einen bespannten Wagen habend* Pañkav. Br. 16,13,10.

अश्वललित n. bei uns richtig, fehlerhaft in Ind. St. 8,402.

अश्ववत् m. ein anderer Name des Avikshit MBh. 1,3740, Lesart der ed. Bomb. st. अविक्षित्.

अश्वव्रत (अश्व + व्रत) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*a*.

अश्वशाखोट (अश्व + शा°) m. *eine best. Pflanze,* = नीरिन्दु Çabdak. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अश्वशाला vgl. महाश्वशाला.

अश्वशास्त्र (अश्व + शास्त्र) n. Titel *eines best. über Pferde handelnden Lehrbuchs* Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,13.

2. अश्वशिरस् 2) N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 37,*b*,22.

अश्वसूक्तिन् (so zu lesen st. °सूक्ति); vgl. गोसूक्तिन्.

अश्वसेन N. pr. eines Sohnes des Krshna Bhâg. P. 10,61,13.

अश्वावत्, f. °वती N. pr. eines Flusses, = अश्वपर्णी Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, N. 2.

अश्विन् 1) *zu Pferde sitzend, reitend* Mârk. P. 21,10. — 3) अश्विनो वैवश्वतो Ind. St. 3,204,*a*. अश्विनोः संयोजनम्, अश्विनोः साम und अश्विनोर्व्रतम् Namen von Sâman ebend. अश्विनोस्तीर्थम् Verz. d. Oxf. H. 67, *a*,36. *die beiden* Açvin so v. a. *das* Nakshatra, *dessen Gottheit sie sind,* Varâh. Brh. S. 6,12. 10,3. 71,6. Bez. *der Zahl zwei* 98,1. — 4) अश्विनीसुतौ Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,3 v. u. 309,*b*,25. Ueber das Nakshatra s. Weber, Jyot. und Naksh. sg. Varâh. Brh. S. 11,54. 15,26. pl. 9,2. 102,1.

अश्विनीकुमार m. *der Sohn der* Açvinî zeugt mit einer Brahmanin den Arzt Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,26.

अश्वीय 2) इगामाश्वीयसहितो मृगयायै स भूपतिः Kathâs. 94,8.

अषाढ 2) *c)* m. N. pr. eines Mannes Kâth. 26,9. — 3) *b)* पूर्वास्वषाढासु MBh. 13,3276. उत्तरासु 3278; die ed. Calc. an beiden Stellen आ°. अषाढासु Varâh. Brh. S. 26,11. °द्वय 4,5. 8,19. 9,3. पूर्वा 21,6. पूर्वाषाढादि° 23,1. Bhâg. P. 12,2,32. — *c)* अषाढा N. pr. einer Tochter des Uçanas Ind. St. 3,458.

अष्ट am Ende eines adj. comp. = अष्टन् *acht:* साष्टे शते AK. 3,4,1,13.

अष्टक 1) *a)* °वर्ग *die aus Achten* (den 7 Planeten und dem Lagna *bestehende Gruppe,* Titel des 9ten Adhjâja in Varâh. Brh. — 2) *a)* zu streichen, da अष्टक als Abtheilung des RV. und der TS. als neutr. zu 4) gehört und seinen Namen daher hat, dass es auch wieder aus *acht* Theilen besteht. — 3) *a)* Sp. 530, Z. 8 ist अष्टकापितृदैवत्यम् (°पितृदैवत्यम् ed. Bomb.) als comp. zu fassen: अष्टकाः पितृदैवत्यः R. ed. Gorr. 2,116, 23. — *c)* अष्टका (wie auch अमावास्या) ein anderer Name der Akkhodâ Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 40. — 4) अष्टाष्टक *acht Octaden* d. i. *vierundsechszig* R. 3,53,41. Varâh. Brh. S. 53,55. adj. *aus 64 bestehend* 81,32.

अष्टदल lies *aus acht* (Blüthen-) *Blättern bestehend* (°पद्मबन्ध Sâh. D. 268, 19), n. *eine achtblätterige Lotusblume* und vgl. Weber, Râmat. Up. 303. fgg. 309.

अष्टन् Sp. 531, Z. 16 lies In den späteren Büchern st. In der Regel und vgl. Ind. St. 9,469. Z. 26 lies 2,2,1,17 st. 2,2,1,27.

अष्टनिधन (अष्टन् + नि°) n. प्रजापतेरष्टनिधनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*a*.

अष्टपत्त्र = अष्टदल Weber, Râmat. Up. 308. fg. अष्टपत्त्रेषु *auf acht* (Blüthen-) *Blättern* Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,19.

अष्टपद (अष्टन् + पद) adj. f. आ *aus acht* Pada *bestehend* RV. Prât. 18,24. Davon nom. abstr. °ता f. Ind. St. 8,102.

अष्टपदिका f. *eine best. Schlingpflanze* MBh. 13,2831, Lesart der ed. Bomb. st. °पादिका der ed. Calc.

अष्टपदी f. *eine aus acht* Pada *bestehende Strophe:* °प्रबन्धरचन Verz. d. Oxf. H. 129,*a*,1. — Vgl. अष्टापदी unter अष्टापाद्.

अष्टपादिका MBh. 13,2831. — Vgl. अष्टपदिका.

अष्टम 1) °भक्त *die achte Mahlzeit* (so dass 7 Mahlzeiten übersprungen werden) Çatr. 14,321. कृताष्टम so v. a. कृताष्टमभक्त 16. — 2) AV. Prât. 1,102.

अष्टमदेश (अ° + देश) m. *Zwischengegend* (अन्तरादिश्) Gobh. 4, 2, 2. Lâtj. 1,10,4. 11,21.

अष्टमान Çârñg. Saṁh. 1,1,19.

अष्टमिका f. *ein best. Gewicht,* = शुक्ति = *zwei* पिचु Çârñg. Saṁh. 1,1,18.

अष्टमूली (अष्टन् + मूल) f. *eine Collection von acht Wurzeln* d. i. *der Wurzeln von acht Pflanzen* Varâh. Brh. S. 55,22.

अष्टशत (अष्टन् + शत) n. *hundertundacht* Varâh. Brh. S. 48,51. 68,105.

अष्टषष्टि (अष्टन् + ष°) f. *achtundsechzig* Kathâs. 53, 166.

1. अष्टाङ्ग, °दण्डवत् sich zur Erde werfen Wilson, Sel. Works 1, 40. Vgl. भूमौ प्रणाममष्टाभिरङ्गैः कुरु Kathâs. 98, 69. 99, 15. Der Titel des am Schluss des Artikels erwähnten Buches lautet vollständig °हृदयसंहिता Verz. d. Oxf. H. 303, *a*, No. 741. fg.

2. अष्टाङ्ग Sp. 533, Z. 2 lies मार्गेण st. सार्गेण. °योगयुक्ति Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 36.

अष्टाचक्र (अष्टन् + चक्र) adj. *achträderig* AV. Prât. 3, 2. AV. 11, 4, 22.

अष्टादंष्ट्र AV. Prât. 3, 2. m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vairûpa Pañkav. Br. 8, 9, 21. — Vgl. आष्टादंष्ट्र.

अष्टादश adj. *der 48te*.

अष्टादशधा adv. *achtzehnfach* Sâh. D. 260.

अष्टादशन् (अष्टन् + दशन्) *achtzehn* M. 8, 3. Weber, Nax. 2, 284. Varâh. Brh. S. 11, 36. °दशांतर Ind. St. 8, 84. 87.

अष्टादशम adj. *der achtzehnte* Bhâg. P. 10, 50, 44.

अष्टादशसाहस्र adj. (f. ई) *aus achtzehntausend* (Çloka) *bestehend* Bhâg. P. in den Unterschrr. der Skandha.

अष्टाध्यायी auch Titel von Pâṇini's Grammatik Verz. d. Oxf. H. 160, *b*, No. 353. Durga zu Nir. 1, 12.

अष्टानवति (अष्टन् + न°) f. *achtundneunzig* Râǵa-Tar. 6, 52.

अष्टापक्ष (अष्टन् + पक्ष) adj. f. आ *mit acht Seitenpfosten versehen* AV. Prât. 3, 2. शाला AV. 9, 3, 21.

अष्टापद 8) °पदस्थाने दत्तं मुद्रेव (so die ed. Bomb.) लक्ष्यते MBh. 12, 10983. Der Schol., der auch die andere Lesart kennt, erklärt अष्टापदपद n. durch सुवर्णकार्षापण. Goldbarren wurde wohl das Zeichen Ashṭâpada aufgedrückt, das auf diese Weise eine Bez. des *Goldes* selbst wurde. — 9) f. आ (sc. ऋच्) *eine aus acht* Pada *bestehende Strophe* Ind. St. 8, 120.

अष्टापर्ण (अष्टन् + पर्ण) adj. AV. Prât. 3, 2.

अष्टायोग (अष्टन् + योग) AV. Prât. 3, 2. AV. 6, 91, 1.

अष्टावक्र 1) N. pr. eines Mannes Kathâs. 105, 22. fgg. Hall 125. °गीता, °सूक्तिदीपिका ebend. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 227, *b*, No. 538. — 2) N. pr. eines Tîrtha MBh. 13, 1727.

अष्टाविंश 1) adj. *der 28ste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja. — 2) *aus 28 bestehend* Varâh. Brh. S. 56, 24.

अष्टाविंशति f. *achtundzwanzig* Varâh. Brh. S. 48, 51. °शत *hundertundachtundzwanzig* Pañkav. Br. 18, 3, 2.

अष्टाविंशतिधा adv. *28fach* Kap. 3, 38.

अष्टाशीति (अष्टन् + अ°) f. *achtundachtzig*: °शतानि Bhâg. P. 10, 90, 41.

अष्टाश्रकुण्ड (अष्टन् - अश्र + कु°) n. Bez. *eines best. achteckigen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 96, *b*, 12. 97, *b*, 12.

अष्टासप्तति (अष्टन् + स°) f. *achtundsiebenzig* Weber, Nax. 2, 284.

अष्टाह्निकमहोत्सव m. und अष्टाह्निकव्याख्यान n. Titel zweier Werke Wilson, Sel. Works 1, 282.

3. अष्ठि = अस्थि *Samen, Kern*: कन्दाष्ठिभिः Bhâg. P. 4, 28, 36. 12, 2, 9. अस्यते भूमौ लिप्यत इत्यष्ठिर्बीजम् Schol.

अष्टेड (अष्टन् + इडा) adj.: अष्टेडः पदस्तोभः N. eines Sâman Ind. St. 3, 204, *b*.

अष्ठीविन्, lies अष्ठीवी (अष्ठीऽवी Padap.).

अष्ठि vgl. 3. अष्ठि.

अष्ठीला 3) शाल्मलेः MBh. 5, 2758. — Vgl. एकाष्ठील, काष्ठील, ब्रह्माष्ठीली, पादाष्ठील, प्रत्यष्ठीला, मधुष्ठील, मधष्ठीला, मुखष्ठील.

अष्ठीवत् Z. 3 v. u. lies अष्ठीव st. अष्ठीवन् und vgl. u. ऊरु 1).

1. अस् med. vom simpl.: स्महे MBh. 13, 13. स्यामहे Hariv. 7973. Z. 6 RV. 10, 27, 4 die Form आसम् nicht असम्. — 1) Z. 26 fgg. füge noch folgendes Beispiel hinzu: ग्रामशब्दो ऽयं बह्वर्थः। अस्त्येव शालासमुदाये वर्तते। तद्यथा। ग्रामो दग्ध इति। अस्ति वाटपरिक्षेपे वर्तते। तद्यथा। ग्रामं प्रविष्ट इति। अस्ति मनुष्येषु वर्तते। तद्यथा। ग्रामो गतो ग्राम आगत इति। अस्ति सारण्यके ससीमके सस्थण्डिलके वर्तते Pat. in Mahâbh. 321. Hier lässt sich das Wort durch *so* übersetzen. — 2) अस्ति मे ohne Subject so v. a. *ich besitze Etwas, ich bin reich* MBh. 13, 3027. Spr. 4353 (Conj.). — 8) अस्तु so v. a. *gut, einverstanden* Kathâs. 94, 77. यदस्तु *was auch geschehen mag, es geschehe was da wolle* 73, 156. 101, 308. 113, 140. यदस्तु मे *was mir auch zu Theil werden möge* 84, 21. सन्तु विलोकनभाषणविलासपरिहासकेलिपरिरम्भाः। स्मरणमपि u. s. w. so v. a. *vom Sehen, Sprechen u. s. w. will ich gar nicht reden, schon die blosse Erinnerung* u. s. w. Spr. 5149.

— अनु 1) *dabei sein*, mit acc. Lâṭj. 5, 5, 3. 12, 4.

— उप hierher zieht Benfey die Stelle: महेन्द्रं वै गिरिश्रेष्ठं रामो नित्यमुपास्ति ह MBh. 5, 6054. Nach unserer Ansicht steht उपास्ति aus metrischen Rücksichten für उपास्ते und gehört demnach zu 2. आस् mit उप.

— नि *dabei sein, Theil haben* RV. 9, 98, 5.

— परि 1) lies *überholen*. — 2) lies *über* (den Tag) *hinaus* (thätig) *sein*.

— प्र Z. 4 lies 1, 54, 8 st. 1, 154, 8.

— सम् *sein, bestehen, geben*: गङ्गातीरे भीमपुरं नाम नगरं समस्ति Z. d. d. m. G. 14, 569, 4. 10. समस्तु MBh. 13, 1323 fehlerhaft für ममास्तु, wie die ed. Bomb. liest.

2. अस् Z. 1 zu der auffallenden Form आस्थत् vgl. Nir. 2, 2 (wo auch Durga dieselbe von diesem अस् ableitet) und द्यौस्त्वस्मृधः AV. 13, 1, 5. — 3) अस्तलज्ज Spr. 1332.

— अति 1) अत्यस्यन् R. 2, 23, 37 erklärt der Schol. durch पातयन्.

— अधि, अध्यस्त *fälschlich übertragen, missverstanden* Kap. 4, 21. — caus. अध्यासित *uneigentlich gemeint, — verstanden*: अत्रोद्यानलेन नायिकाया देहः। — कुसुममञ्जरीत्वेन नखा अध्यासिताः Schol. zu Kâvjâd. 3, 112.

— उदप *vollständig aufgeben, ganz unterlassen*: प्रयासमुदपास्य Bhâg. P. 10, 14, 3.

— अपि med. *einfügen* Ait. Br. 6, 30.

— अभि 2) योगमभ्यस्यतस्तस्य R. 7, 37, 1, 9. Z. 10 lies एतत्त्रिकम्. अभ्यस्तलोभ *der sich der Habsucht ergeben hat* Spr. 2038. — 3) *multipliciren*: एकादशभिरभ्यस्य पर्वाणि नवभिस्तिथिम् Weber, Ǵjot. 83. शेषं द्विरभ्यस्य 85. 77. एकादशाभ्यस्त 72. — caus. *Jmd Etwas betreiben lassen, beibringen, lehren* Mallin. zu Çiç. 9, 79.

— अन्वव act. *Etwas bringen auf* (dat.) TS. 6, 6, 7, 4.

— उद् 1) Kathâs. 121, 52. उदासि Çiç. 9, 74. Statt पुष्पशय्यामुदस्य Çâk. 34, 1 liest Monier Williams शयनादुत्थाय.

— पर्युद् lies *beseitigen, ausschliessen* (पर्युदस्ताः = दूरक्षिप्ताः Schol.). MBH. 13, 2430. पर्युदस्तत्व n. *das Beseitigtsein, Aufgehobensein* (einer Regel) SÂJ. zu ṚV. 1, 1, 6. — Vgl. पर्युदस्त, पर्युदास.

— व्युद् 2) Spr. 3907. — Vgl. व्युदास.

— अभिव्युद् *vollständig fahren lassen, — aufgeben* BHÂG. P. 10, 12, 39.

— नि 1) धनुर्न्यस्य *ablegend* MBH. 5, 7135. कण्ठन्यस्तशस्त्रिक *an den Hals gesetzt* DAÇAK. in BENF. Chr. 189, 6. वरं न्यस्तो हस्तः फणिपतिमुखे *gesteckt in* Spr. 2731. बीजशक्ती न्यसेद्दक्षवामयोः स्तनयोरपि *auftragen* so v. a. *schreiben auf* WEBER, RÂMAT. UP. 292. Zu अर्धोत्तरं न्यस् vgl. oben u. अर्धोत्तर 1). — 2) न्यासभूतासि वैदेहि न्यस्ता मयि महात्मना R. 3, 31, 18. — Vgl. चित्रन्यस्त, न्यस्य, न्यास, न्यासिन्. — caus. *ablegen heissen, — lassen:* न्यासयां चक्रिरे शस्त्रं पितरो भृगुनन्दनम् MBH. 5, 7321. इयं च भूर्भगवता न्यासितोरुभरा BHÂG. P. 1, 17, 26.

— उपनि 3) किमिदमुपन्यस्तम् ÇÂK. 65, 15 bedeutet *worauf spielt sie an, worauf deutet sie hin?* Beim Schol. im Eingange zu KAP. 1, 60 *Etwas zur Sprache bringen.*

— विनि 2) in der Stelle MEGH. 85 bedeutet विन्यस्यन्ती गणनया so v. a. *einzeln herzählend.*

— उपसंनि s. उपसंन्यास.

— निस् 1) Z. 3 lies 4, 2, 1, 20 st. 4, 2, 1, 10. — 2) निरस्तराग ṚT. 6, 23. — Vgl. निरसन fgg., निरास.

— अभिनिस् *hinwerfen nach* KAUÇ. 29. 32.

— परा 1) AIT. BR. 3, 25. *hinwerfen:* शम्याम् PAÑKAV. BR. 25, 10, 3. — 2) *verlassen* KIR. 5, 27.

— परि 1) पर्यस्त MBH. 2, 1898 bedeutet *umgewandelt.* — 2) सुहृद्भिः पर्यस्तः *umgeben von* BHÂG. P. 10, 71, 31. पर्यस्त BHARTṚ. 3, 29 (Spr. 2519) bedeutet *umgewandelt.* — 5) *aufreihen:* काञ्चनसूत्रपर्यस्तपद्मराग° DAÇAK. in BENF. Chr. 198, 23. — 6) *sich ausbreiten* KIR. 5, 34. — caus. lies अनेन st. तेन und 6, 28 st. 13, 28.

— विपरि AIT. BR. 3, 44. विपर्यस्य *umstellend, umkehrend* ṚV. PRÂT. 11, 15. प्रतीकारो व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः *hat die verkehrte Ansicht* Spr. 1050. — Vgl. विपर्यास.

— प्र, अंशम् *das Loos werfen* PAÑKAV. BR. 14, 3, 13. 25, 13, 3.

— उत्प्र s. उत्प्रास.

— प्रति 3) TBR. 2, 6, 6, 4. ÂÇV. ÇR. 8, 12, 14.

— वि AV. 13, 1, 5. (संहिताम्) चतुर्धा व्यस्य BHÂG. P. 10, 12, 55. 57. सुव्यस्त *sehr zerstreut* (von einem Heere) Spr. 4189. — Vgl. व्यसन, व्यास.

— सम् ṚV. PRÂT. 11, 15. 15, 12. उपसर्ग आख्यातेनोदात्तेन समस्यते *wird verbunden, bildet eine Zusammensetzung* AV. PRÂT. 4, 1. — Vgl. समसन, समस्या, समास.

3. असंयत adj. *nicht zusammengehalten* TS. 5, 2, 10, 6. *ungehemmt:* असंयतो व्रते ते क्षेति पुष्यति ṚV. 1, 83, 3.

असंयत्त zu streichen; vgl. असंयत.

असंयुक्त adj. *unverbunden* (von Lauten) ṚV. PRÂT. 6, 7. Verz. d. Oxf. H. 181, *b*, No. 413.

असंयुत adj. *unverbunden* Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 24. fg. 201, *b*, 36. 202, *a*, 1.

असंवत्सरभृत lies *getragen* st. *genährt* und *trägt* st. *nährt.*

3. असंव्लय (3. अ + सं°) m. *das Nichtzusammensinken* TBR. 1, 5, 4, 2.

असंह्रादयत् s. u. ह्राद्.

3. असखि (3. अ + स°) m. *ein schlechter Freund* UĠĠVAL. zu UṆÂDIS. 4, 136.

असंख्य n. *eine best. hohe Zahl* WASSILJEW 145; vgl. असंख्येय 3).

असंख्यात AV. 12, 3, 28. Z. 3 lies 9, 1, 1, 6 st. 9, 11, 6.

2. असङ्ग 2) Bein. eines Vasubandhu WASSILJEW 217. 221. HIOUEN-THSANG 1, 269. — Vgl. निःसङ्ग.

असंगत (3. अ + सं°) adj. *nicht zusammenpassend, unpassend* Spr. 404. PRATÂPAR. 27, *b*, 9.

असंगति (3. अ + सं°) f. *Nichtübereinstimmung; Bez. einer best. rhetorischen Figur, bei der zwei zu einander nicht stimmende Erscheinungen als Ursache und Wirkung dargestellt werden:* कार्यकारणयोर्भिन्नदेशतायामसंगतिः SÂH. D. 719. KUVALAJ. 99, *a*. PRATÂPAR. 91, *b*, 1. Schol. zu DAÇAR. 3, 18. Beispiele Spr. 306 und 3236.

असङ्गिन् adj. = 2. असङ्ग. असङ्गिसत्त्व m. pl. eine Klasse göttlicher Wesen LALIT. ed. Calc. 171, 6. असंज्ञिसत्त्व FOUCAUX.

असंज्ञिन् adj. *von selbst entstanden* (!) WILSON, Sel. Works 1, 307.

असंज्ञिसत्त्व vgl. u. असङ्गिन्.

असत्कर (3. अ + स°) adj. *nicht machend, dass Etwas sei, nicht im Stande seiend Etwas zu bewirken;* davon nom. abstr. °त्व n. KAP. 1, 94.

असत्कल्पना 1) lies *eine falsche Voraussetzung.*

असत्प्रमुदिता (3. अ + स°) f. (sc. असिद्धि) im Sâṁkhja Bez. *einer der 8 Unvollkommenheiten* TATTVAS. 37.

असत्प्रलाप (असत् + प्र°) m. *albernes Geschwätz* Spr. 1893. DAÇAR. 3, 18. PRATÂPAR. 23, *a*, 9. 27, *b*, 9. SÂH. D. 521. 530. *an irrelevant speech* BALLANT.

असत्य 2) असत्याभिधानप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282, *b*, 20.

असत्यता (von असत्य) f. *Unwahrheit* SÂH. D. 295, 5.

असदृशोपम n. *ein unähnliches Gleichniss* (उपमा) PRATÂPAR. 65, *b*, 1. 66, *b*, 2.

असद्ग्रह m. bedeutet *das Sichhalten —, Hängen an etwas Falschem, eine thörichte Grille* BHÂG. P. 7, 5, 3. 5. 10, 16, 56. दृष्टः किं नो दृग्भिरसद्ग्रहैस्त्वं प्रत्यगदृष्टा 4, 7, 37. Hier fasst der Schol. das Wort als adj. und bemerkt पुंस्त्वमाविष्टलिङ्गत्वात्.

असद्ग्रहिन् lies *an etwas Falschem hängend, eine thörichte Grille habend;* die ed. Bomb. liest richtig °ग्राहिन्.

असद्ग्राह lies 1) adj. dass.: असद्ग्राहमिमं मोहात्कुरुषे R. 2, 35, 25. BHÂG. P. 10, 40, 23. — 2) m. *das Hängen an etwas Falschem, eine thörichte Grille:* मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान् BHAG. 16, 10. BHÂG. P. 3, 31, 30. 7, 5, 11. तव मातुरसद्ग्राहं विद्म (so die ed. Bomb.) पूर्वं यथा श्रुतम् R. 2, 35, 16.

असद्ग्राहिन् s. oben u. असद्ग्रहिन्.

असद्बुद्धि (1. असत् + बु°) adj. *thöricht* BHÂG. P. 11, 8, 19.

असद्वाच् (1. असत् + वाच्) adj. *der unwahr redet, Lügner* BHÂG. P. 10, 88, 34.

असद्वाद (1. असत् + वाद) m. *Irrlehre* BHÂG. P. 10, 20, 23.

2. असन UĠĠVAL. zu UṆÂDIS. 2, 78.

असन्त् 1) *b*) सन्तः, असन्तः *Gute, Böse* Spr. 344. असती *ein unzüchtiges Weib* HALÂJ. 2, 341. °चरित Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, 16.

असंधेय (3. अ + सं°) adj. *nicht wieder gut zu machen* AIT. BR. 7, 17.

1. असपत्न 1) *b)* असपत्नां मही भुङ्क्ते MBH. 14, 384.

असभ (3. अ + सभा) adj. *ohne Gesellschaft* TS. 1, 7, 6, 7.

असभ्य (3. अ + स°) adj. *in gute Gesellschaft nicht passend, ungebildet, unziemlich:* °भाषण NIR. 5, 2. von Personen (= दुर्जन Schol.) BHÂG. P. 10, 68, 29.

1. असम *ungleich* KIR. 5, 7.

2. असम 1) Spr. 1365.

असमञ्जसम्, das Citat MBH. 2,2100 gehört zu असमञ्जस. KATHÂS. 102, 141. SÂH. D. 319, 2. असमञ्जसमञ्जुप्रलपित (bei einem Kinde) MÂLATÎM. 162, 10 = UTTARARÂMAK. 74, 8 (die neuere Ausg. 95, 12 मञ्जु st. मुग्ध). कृतं किंचिद्या तुपर्णस्य तेनैकेनासमञ्जसम् (= अप्रियम् Schol.) BHÂG. P. 10, 17, 1. तादृशमसमञ्जसमवलोक्य *ein solches unpassendes Benehmen* PAÑKAT. in Ind. St. 3, 371, 15.

असमर्थ (3. अ + स°) n. ein best. Fehler des Ausdrucks: *Missgriff in der Wortbedeutung*, z. B. wenn अम्बुधर für *Ocean* (अम्बुधि) gesetzt wird, PRATÂPAR. 61, *a*, 1. *b*, 5.

असंबाध 1) AV. 12, 1, 2. धरणि Ind. St. 8, 387, 2. KHANDOM. 64. — 2) Caesur nach der 5ten Silbe Ind. St. 8, 386. fg. KHANDOM. 64.

असंभाव्यम् und असंभाव्यम् s. u. 4. भू caus. mit सम् 1).

असंभिन्न s. u. भिद् mit सम्.

असंमृष्ट Z. 2 füge शुचि: nach मात्री: hinzu.

असर्व (3. अ + सर्व) adj. *nicht vollständig* AIT. BR. 8, 7.

असव्य (3. अ + स°) adj. *links* (sic) VARÂH. BRH. S. 51, 43. युद्धे so v. a. अपसव्यं युद्धम् 17, 3. — Vgl. अपसव्य und सव्य.

असह् 1) *nicht im Stande zu tragen:* गर्भमशक्तयसह्या. PÂR. GRHJ. 3, 13. *nicht im Stande seiend*, mit infin. KATHÂS. 95, 26. Z. 2 lies कालक्षेपासह.

असहन 1) *Nichts hingehen lassend, streng* Spr. 588. — 2) HALÂJ. 2, 300.

असह्लनविधि Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1, 283. Vielleicht असहव° zu lesen.

असाक्षित्व (3. अ + सा°) n. *das nicht Zeuge-Sein* KAP. 1, 148.

असाधन (3. अ + सा°) adj. *unausführbar, unmöglich* KAP. 4, 8.

असामान्य (3. अ + सा°) adj. *nicht unparteiisch* (= पक्षपातिन् SÂJ.) AIT. BR. 3, 28.

असांप्रत, es ist wohl überall असांप्रतम् als adv. zu fassen; vgl. noch रागानुरागचित्तस्तु किं न कुर्यादसांप्रतम् Spr. 3961.

असार 1) घन Spr. 2858. संसार 290. 936, v. l. DAÇAK. in BENF. Chr. 188, 2. von einem Menschen 180, 23. सारासार ist n. und bedeutet *die Tauglichkeit oder Untauglichkeit;* vgl. ausser M. 11, 334 noch स्वबले सारासारविचार: क्रियताम् HIT. ed. JOHNS. 2206 (ed. SCHL. 104, 7 eine schlechte Lesart aufgenommen).

असाररूप (अ° + रूप) adj. *nichtig, leer, nichtssagend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 2874.

असाललितखान m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 194, *a*, 6.

असाललितप्रकाश m. Titel eines unter dem Namen des eben genannten Fürsten verfassten Wörterbuchs ebend. 193, *b*, No. 444.

असि 2) Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 31. °संभेदे 70, *b*, 11. वसां च वरुणामसीम् MBH. 6, 338. st. dessen वसामन्यां वराणासीम् ed. Bomb.

असिक m. N. pr. eines Volkes, eines Landes: असिकेश VARÂH. BRH. S. 11, 56. अशिकेश v. l.

1. असित TS. 7, 4, 22, 1.

2. असित 1) असितेक्षणा R. 3, 52, 20. °पक्षे Spr. 1191, v. l. — 2) *a)* VARÂH. BRH. S. 17, 25. BRH. 2, 7. 11, 18. — *b)* N. pr. eines alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 310, *a*, 24. Sohnes des Kaçjapa 56, *b*, 38. PAÑKAV. BR. 14, 11, 18. KÂTH. 22, 11. — *c)* KATHÂS. 111, 93. 95. 106. — *d) ein best. zu den Mäusen gerechnetes giftiges Thier* Verz. d. Oxf. H. 309, *a*, 19.

3. असित m. N. pr. eines Schlangendämons MBH. 1, 2188.

असितग्रीव m. *Pfau* MBH. 12, 4363.

असितमृग füge pl. nach m. hinzu. औद्दालकि: कुसुरुबिन्दुरसितमृग: N. pr. eines Rshi Ind. St. 3, 214, *a*. SHADV. BR. 1, 4.

असिताङ्ग (2. असित + 3. अङ्ग) adj. *einen dunkel gefärbten Körper habend:* °भैरव *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 25, *b*, N. 5. 250, *a*, 18.

असिताङ्गादियामल 97, *a*, 20.

असिताश्मन् (2. असित + अ°) m. *Sapphir* (इन्द्रनील MALLIN.) KIR. 5, 48.

असितोत्पल Spr. 3825.

असिद m. *Sichel* ÂPASTAMBA im Comm. zu TS. 1, 50, 4 v. u.

असिद्ध s. सिद्ध.

असिद्धि (3. अ + सि°) f. *das nicht-zum-Ziele-Gelangen* TBR. 1, 5, 1, 3. *Unvollkommenheit*, deren im Sâṁkhja acht gezählt werden, TATTVAS. 37.

असिद्धिनिरूपणव्याख्या f. Titel einer Schrift HALL 54.

असिधारा Z. 2 lies *die Weise* st. *das Gelübde* und füge Spr. 1922 hinzu.

असिधेनु KATHÂS. 123, 23. DAÇAK. in BENF. Chr. 198, 12. निबद्धासिधेनु adj. KATHÂS. 78, 36. असिधेनुका 124, 119. बद्धासिधेनुक 53, 109. 71, 48. — Vgl. खड्गधेनु.

असिपत्रवन R. 7, 21, 15. MÂRK. P. 12, 24.

असिमुसल (अ° + मु°) n. Bez. *einer der 5 Weisen, auf welche der Planet Mars seinen Rücklauf beginnt*, VARÂH. BRH. S. 6, 5 (°मुशल).

असुतृप् BHÂG. P. 7, 15, 40. 10, 1, 67. 38, 42. 60, 37. 11, 21, 28. Der Schol. zerlegt das Wort in असु + तृप् *nur das Leben befriedigend, nur für das Leben sorgend*.

असुतृप adj. = असुतृप् BHÂG. P. 10, 87, 39.

असुनीति Z. 4 lies शिशीताम्.

असुनेत्रा (3. अ + सु°) f. im Sâṁkhja einer der Gegensätze von तुष्टि. तपदोषमदृष्ट्वैव प्रवृत्तिरसुनेत्रा TATTVAS. 36.

असुन्दर s. सुन्दर.

असुभृत् (असु + भृत्) m. *ein lebendes Wesen, Mensch* BHÂG. P. 10, 87, 17. 31.

असुमत् TBR. 2, 3, 8, 2.

असुमरीचिका (3. अ + सु°) f. im Sâṁkhja eines der Gegensätze von तुष्टि. भोगासक्तिरसु° TATTVAS. 36.

असुंभर (असुम्, acc. von असु, + भर) adj. f. आ *nur das Leben erhaltend, nur für das Leben sorgend* BHÂG. P. 10, 60, 54. 89, 29.

असुर 2) *b)* असुरणां छन्दांसि, असुरच्छन्दांसि RV. PRÂT. 3, 275. Ind. St. 8, 74. fg. 114. 116. 128. — *d)* VARÂH. BRH. S. 5, 79. — *g)* pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 275. — 4) *a)* ÇÂÑKH. BR. 23, 4. die Stelle AIT. BR. 2, 22 zu streichen, da hier आसुरी (vgl. u. आसुर 2, *a*) vorauszusetzen ist. — *b)* lies *ramosa* st. *racemosa*.

असुरत्व *das ein-Asura-Sein* KATHÂS. 119, 5.

असुरमाया *dämonische Zauberkraft* ÇÂÑKH. BR. 23,4. °मय adj. *damit begabt* PAÑKAV. BR. 13,12,5.

असुरेज्य m. *der Lehrer* (इज्य) *der* Asura, *der Planet Venus* VARÂH. BRH. 14,3.

असुविलास (असु + वि°) m. *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡◡ – – ◡◡◡◡◡ – Ind. St. 8,377.

असुहृद् m. *Feind:* अनासुहृद् RÂGA-TAR. 5,191. adj. *keinen Freund habend* Spr. 3652.

असू vgl. RV. 2,34,6.

असूतगा, die richtige Form ist असूर्तगा.

असूय्, तमसूयिषु: (!) RÂGA-TAR. 5,196. मास्मानसूयेथा: BHÂG. P. 10,82, 20. असूयितुम् 32,21. असूयित partic. 11,22,57. नैनं नाथानुसूयाम: 10,73,9 vielleicht fehlerhaft für नैनं नाथ असू°.

— अभि, नाभ्यसूयामि वाक्यस्यास्य तवानघ MBH. 14,603.

असूय adj. *murrend, ungehalten über Jmd* (loc.): गुरुषु MBH. 13,513.

असूयक, अनसूयक BHÂG. P. 11,18,39 fehlerhaft für अनसूयक.

असूया, सासूयम् adv. *unwillig* VIKR. 30,14.

असूर्य, असूर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसावृता: ÎÇOP. 3. nach ÇAÑK. so v. a. असुर्य. — n. *die sonnenlose Zeit d. i. Nacht* SHADV. BR. 4,1.

असूर्यंपश्या ÇATR. 2,18.

असृग्ग्रह (असृज् + ग्रह) m. *der Blutplanet d. i. Mars* VARÂH. BRH. S. 4,24. — Vgl. रुधिर, लोहित.

असृज् 1) acc. असृङ्गम् in दानवासृङ्गम् HARIV. 9296.

असेचनक *unersättlich* HALÂJ. 2,195. नयनयुगासेचनक *entzückend für die Augen* SÂH. D. 99,6 hierher oder zu आ°.

असोयज्ञ (अ° + यज्ञ) m. N. eines Praisha (अमुक्त यजेति) ÇÂÑKH. ÇR. 7,8,4.

2. अस्त 2) पैालस्त्ये ऽस्तंगते WEBER, GJOT. 53. नास्तमेति MBH. 5,1082 wohl fehlerhaft für चास्ति मेति; vgl. Spr. 4353. — 3) सवितास्तमियाद्रिरिन् MBH. 1,1883. °गिरि ÇIÇ. 9,1. °शैल KARMAPRADÎPA 1,9,1 beim Schol. zu KÂTJ. ÇR. 4,13,5. अस्त *Untergang* VARÂH. BRH. S. 9,8. *heliakischer Untergang* (von Fixsternen und Planeten) 6,6. 7,19. अस्तांशा: SÛRJAS. 9,6. *Untergang* in übertr. Bed.: अस्तसमये ऽपि सताम् ÇIÇ. 9,5. — 4) VARÂH. BRH. 4,9. 5,2. 15. 6,3.

अस्तभवन (2. अस्त + भ°) n. in der Astrol. *das 7te Haus* VARÂH. BRH. 1,18. 24,8.

अस्तमन n. *heliakischer Untergang* VARÂH. BRH. S. 2, Abs. 6.

अस्तमय KIR. 5,35. *heliakischer Untergang* SÛRJAS. 9,1. VARÂH. BRH. S. 6,3. — KATHOP. 6,6 bildlich von den Sinnen: इन्द्रियाणां पृथग्भावमुदयास्तमयौ च यत्.

अस्तमित (अस्तम् + इत) n. *Sonnenuntergang* WEBER, GJOT. 50.

अस्तराशि (2. अस्त + रा°) m. in der Astrol. *das 7te Haus* VARÂH. BRH. 4,2. 24,8.

2. अस्ति UGGVAL. zu UNÂDIS. 4,179. BHÂG. P. 10,50,1.

अस्तृत streiche das letzte Citat.

अस्त्र m. HARIV. 10703 (der Halbvers fehlt in der neueren Ausg.). R. ed. Bomb. 1,21,11. WEBER, RÂMAT. UP. 299. n. *Bez. eines best. Spruches aus einem für heilig gehaltenen Buche, den man vor dem Beginn des Lesens dieses Buches hersagt*, Verz. d. Oxf. H. 4,*a*, No. 28. *Bez. eines best. beim Anzünden des Feuers gesprochenen Spruches* 105,*a*, 34. *b*,3. *Bez. der mystischen Silbe* फट् 97,*a*,1. WEBER, RÂMAT. UP. 310. fg. °मन्त्र *Bez. eines best. Spruches bei den* Maga Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,7.

अस्त्रागार (अस्त्र + अ° oder आ°) n. *Waffenkammer* VENIS. in SÂH. D. 169,5. MATSJA-P. im ÇKDR.

अस्त्रिन् BHÂG. P. 10,58,26.

अस्थ vgl. अध्यस्थ.

अस्थन् 1) स्थूलास्थिरस्थिसार: VARÂH. BRH. S. 68,99. — 2) कार्पासास्थि *Samenkorn der Baumwollenstaude* M. 4,78.

अस्थला zu streichen; vgl. u. पुञ्जिकस्थला.

अस्थान s. स्थान.

अस्थानयुक्त (अ° + युक्त) adj. *am unrechten Orte angebracht;* davon nom. abstr. °ता SÂH. D. 576.

अस्थानसमास m. *eine ungeeignete Zusammensetzung* (समास) PRATÂPAR. 62,*b*. 64,*b*.

अस्थिकुण्ड (अ° + कु°) n. *eine mit Knochen angefüllte Grube in der Hölle* BRAHMAVAIV. P. im ÇKDR.

अस्थिकेतु (अ° + केतु) m. *Bez. eines best.* Ketu (wohl *Kometen*) VARÂH. BRH. S. 11,30.

अस्थिदन्तमय (von अस्थि + दन्त) adj. *aus Knochen oder Elfenbein verfertigt* M. 5,121.

अस्थिमय *aus Knochen bestehend, voller Knochen* RÂGA-TAR. 5,272.

अस्थियज्ञ (अ° + यज्ञ) m. *Knochenopfer*, *Bez. einer best. Cerimonie beim Todtenritual* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25,13,36. 7,3,19.

अस्थिसंस्कारक m. = अस्थिसंस्कार 1) BHÂVAPR. im ÇKDR.

अस्थूरि vgl. u. स्थूरि.

अस्नावक (von 3. अ + स्नाव) adj. *sehnenlos* TS. 7,5,12,2.

अस्पन्द (3. अ + स्प°) adj. *unbeweglich:* अस्पन्दासुर्यथा तरू: BHÂG. P. 12,6,9.

अस्पन्दमान s. u. स्पन्द्.

अस्पृष्ट (3. अ + स्पृष्ट) adj. *nicht berührt* (von der Aussprache der Vocale, des Anusvâra und der Ûshman) RV. PRÂT. 13,2. Davon nom. abstr. अस्पृष्टता VS. PRÂT. 1,72, Sch.

अस्फुट (3. अ + स्फुट) n. *Unklarheit des Ausdrucks* PRATÂPAR. 18,*b*,1.

1. अस्म Z. 9 lies वज्रकृत्त:.

अस्मत्संग्रसनव्यात्तव्यालतुण्डाय्, °यते *den in der Absicht uns* (अस्मत्) *zu verschlingen* (संग्रसन) *geöffneten* (व्यात्त) *Rachen* (तुण्ड) *eines Tigers* (व्याघ्र) *darstellen* BHÂG. P. 10,12,19.

अस्मद्वत् (von अस्मत्) adv. *gleich uns* KATHÂS. 101,205.

अस्मिता Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,21.

अस्मिमान m. *Selbstbewusstsein, Stolz* VJUTP. 58.

अस्मृतध्रु s. 2. ध्रु.

अस्यन्दमान, nach den Ausgg. ist अस्पन्दमान zu lesen; s. u. स्पन्द्.

अस्यवामीय Z. 2 lies P. 5,2,59, Sch.

अस्यहत्य vgl. u. आस्यहत्य.

अस्र (von 2. अस्) adj. *schleudernd* (Comm.) TBR. 2,7,12,2.

अस्रपत्रक Z. 2 streiche die Worte Es ist u. s. w. bis zum Schluss.

अस्रव (3. अ + स्रव) adj. *nicht fliessend;* über die Bed. des Wortes

bei den Buddhisten s. Wassiljew 231. 263. 333.

अम्लान adj. f. आ *nicht welk:* न्यग्रोधशुङ्गा Gobh. 2,6,6.

अस्वन (3. अ + स्वन) adj. *keinen hellen Klang habend* Varâh. Bṛh. S. 50,4.

अस्वर् *tonlos, accentlos* AV. Prât. 3,74, Sch.

अस्वस्थ s. u. स्वस्थ und vgl. आस्वस्थ्य.

अस्वामिक (von 3. अ + स्वामिन्) adj. *herrenlos, keinen Eigenthümer habend:* °विक्रय Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,21.

अस्वास्थ्य (3. अ + स्वा°) n. *krankhafter Zustand, das Angegriffensein:* गात्रा° Bhâg. P. 11,25,17. गात्राणि कर्मेन्द्रियाणि तेषामस्वास्थ्यं विकाराधिक्यम् Schol. — Vgl. आस्वस्थ्य.

2. अह् mit अधि *fürsprechen, Recht geben* (mit dat.) TS. 2,5,11,9.

— अनु *nachsprechen, nacherzählen:* मयोदितं यदन्वात्थ Bhâg. P. 10,60,49.

— अभि *sprechen zu* (acc.), *antworten* Bhâg. P. 6,14,22. 7,13,19. *Jmd* (acc.) *Etwas mittheilen* 11,17,3.

— परा *gegen Jmd* (acc.) *sprechen, Unrecht geben* TS. 2,5,11,9.

— परि *umher* d. h. *der Reihe nach* — oder *zusammen sagen* TS. 2,3,11,4.

— वि lies *eine abweichende Ansicht kundgeben, streiten, disputiren* und füge hinzu TS. 7,2,10,1. 2. Pañkav. Br. 4,8,8. Çâñkh. Br. 27,1.

अहंश्रेयस् Çâñkh. Çr. 14,29,1.

अहंश्रेयस, Sâj. und Çâñk. fassen अहंश्रेयसे als dat. von अहंश्रेयस्.

अहंकरण n. *das Meinen, dass man Ich* d. i. *Subject sei*, Bhâg. P. 3, 27,15. 11,10,18.

अहंकार 2) नृपाहंकार Kathâs. 52,77. वचः साहंकारम् *stolz, übermüthig* 60,189. — 3) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,8.

अहंकारिन् (von अहंकार) adj. *eigensüchtig; stolz, hochmüthig* Halâj. 2,224. Kathâs. 32,86. 65,59.

अहंकृत 2) Mârk. P. 47,20. — 3) Kathâs. 97,24. — Vgl. निरहंकृत.

अहंकृति *die Meinung, dass man Ich* d. i. *Subject sei:* अनहं° adj. Bhâg. P. 11,9,30.

अहंक्रिया f. = अहंकार; s. निरहंक्रिय, °क्रिया.

अहंचन्द्रसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 246,*b*, No. 622.

अहत 1) *a*) °लिप् so v. a. *nicht verwischt* Bhâg. P. 10,69,9. — *c*) Bhâg. P. 10,53,11. 75,22. — Vgl. आहत und अनाहत.

अहन् Sp. 571, Z. 6 v. u. lies 1,13,43 st. 1,13,42. — N. pr.: अह्न आङ्गिरसस्य Kâṭh. Anukr. in Ind. St. 3,459,6 v. u.

अहंता (von अहम्) f. *das Gefühl des Ich* Schol. zu Bhâg. P. 10,20,39.

अहंधी (अहम् + 2. धी) f. *die Meinung, dass man Ich* d. i. *Subject sei*, Bhâg. P. 10,46,41.

अहंनामन् (अहम् + नामन्) adj. *ich heissend* Çat. Br. 14,4,2,1.

अहंभून so v. a. *alt*, personif. gebraucht TS. 4,3,5,2.

अहम् scheinbar mit der 3ten Person construirt: तस्मात्तव वधार्थं हि समुत्पत्स्यत्यहं (wohl समुत्पत्स्ये ह्यहं zu lesen) पुनः R. 7,17,31. समुत्पत्स्यति = समुत्पत्स्ये Schol. अहम् = अहंकार *Selbstgefühl, die Meinung, dass man Ich* d. i. *Subject sei:* अहमि च प्रसृते Bhâg. P. 11,3,39. अहमः संसृतिरूपिणः 23,56. यन्नागादहमो भावम् 12,8,30. अहंरक्षित 10,38,11. इन्द्रियैरिन्द्रियार्थेषु गुणैरपि गुणेषु च। गृह्यमाणेष्वहंकुर्यान्न विद्वान्यस्तु 11,11,9. — Vgl. निरहम्.

अहमद N. pr. = احمد Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,3.

अहंप्रथमिका, °प्रथमिका तेषां पयः पातुमवर्तत Kathâs. 63,189.

अहंबुद्धि (अहम् + बु°) f. *Selbstbewusstsein, Hochmuth:* अनहं° adj. MBh. 13,5354. *die Meinung, dass man Ich (Subject) sei:* देहाद्यहं° *die Meinung, dass der Körper u. s. w. dem Ich zukomme* Bhâg. P. 11,19,42.

अहंभाव (अहम् + भाव) m. *die Meinung, dass man Ich (Subject) sei*, Bhâg. P. 11,2,51.

अहंमति *die Meinung, dass man Ich (Subject) sei* Bhâg. P. 10,20,19. 11,28,26. — Vgl. निरहंमति.

अहंममता (von अहम् + मम) f. *das Gefühl des Ich und des Mein* Bhâg. P. 5,19,15. 10,20,39.

1. अहंमान (अहम् + 1. मान) m. *die Meinung dass man Ich* d. i. *Subject sei:* अहं कर्तेत्यहंमानमहाकृष्णाहिदंशितः Ashṭâv. 1, 8. अहंमानाभिमान Schol. zu Çat. Br. 14,9,2,7.

2. अहंमान (wie eben) adj. *meinend, dass man Ich* d. i. *Subject sei*, Mârk. P. 47,20.

अहरीत n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*.

अहर्गण 1) *eine Reihe von Tagen:* मुमुदेऽहर्गणान्बहून् Bhâg. P. 9,14, 25. तावदहर्गणेन यो ज्योतिषामयने 6,12,33. 10,62,26. — 3) vgl. दिनराशि.

अहर्व्यास (अहर् + व्यास) m. *der Tagdiameter* d. i. *das Doppelte des Tag-Sinus* (ज्या oder दिनव्यासदल) Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 4. dazu Utpala: क्रान्तिज्याकृत्यन्तरात्पदं द्विर्दिनव्यास इति *zweimal die Quadratwurzel vom Unterschied zwischen den Quadraten des Radius* (त्रिज्या) *und des Declinationssinus* (क्रान्तिज्या) *ist der* दिनव्यास.

अहल्या (so, ohne Accent), Etym. des Namens R. 7,30,22. fg. N. pr. eines Sees H. an.; vgl. dazu °ह्रद Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,14.

अहल्येश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,31.

अहःसंधिमत् (von अहस् + संधि) adj. *wobei ein Zusammentreffen zweier Tage stattfindet:* तिथि Weber, Jyot. 51.

अहह, अहहारे Khând. Up. 4,2,3. anders Çañk.

अहाघस् Shaḍv. Br. 3,1. Anupada 1,10; vgl. auch आहाव.

अहि 7) N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,204,*b*. औशनस 460,1. अहेः पैदस्य साम 204,*b*. — Vgl. महाहि.

अहिंसा 1) personif. als Gattin Dharma's Verz. d. Oxf. H. 45,*b*,30.

अहिचक्र (अहि° + चक्र) n. Bez. *eines best. Diagramms;* s. u. चक्र 4.

अहिच्छत्र 2) Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,1 v. u. (wo अहिच्छत्रे zu lesen ist). *b*, N. — 3) *b*) Kathâs. 72,23. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,3. Vgl. छत्रवती.

अहिठान m. N. pr. eines Geschlechts von Kâjastha Hall 136.

अहित 3) अहिते वर्तमानानि मित्राणि Spr. 3558. — 4) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,328, Lesart der ed. Bomb. für माहिता; vgl. VP. 182, N. 27.

अहिदेव (अहि + देव) adj. *die Schlangen zur Gottheit habend;* n. (sc. भ, नक्षत्र) *das* Nakshatra Âçleshâ Varâh. Bṛh. S. 15,7.

अहिदैवत dass. ebend. 10,2.

अहिमकिरण (3. अ - हिम + कि°) m. *die Sonne* ebend. 3,34.

अहिमांशु (3. अ - हिम + अंशु) m. dass. Kir. 12,15. Kuvalaj. 76,*a*.

अहिर्बुध्न m. N. pr. eines Rudra Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,24.

अहिर्बुध्न्य, अहिर्बुध्न्याय Weber, Nax. 2,315. अहिर्बुध्न्ये Varâh. Bṛh. S. 9,25 Druckfehler für आ°.

अहिर्बुध्न, die neueren Ausgaben des MBh. und Hariv. überall richtig

°बुध्य; an der ersten Stelle hat auch die ed. Bomb. den pl.

अहिल्या f. falsche Schreibart für अहल्या Verz. d. Oxf. H. 77,*a*, N.

अह्निह्न्, अह्निप्र: (so ist wohl zu lesen) पैहस्य साम N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*. Benfey, SV. 173,*b*,2.

1. अहीन, अहीनो नाम राजेन्द्र क्रतुस्ते ऽयं च कल्प्यताम् MBh. 14,2615.

अहीन्द्र (अहि + इन्द्र) m. Bein. Patañgali's Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,19.

अहे Kâtj. Çr. 2,1,22.

अहेतु (3. अ + हेतु) *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,4.

अहेध्मम् s. u. अहिह्न्.

अहैतुक adj. (f. ई) *auf keinem besondern Grunde beruhend, uneigennützig:* अथोतस्य आवेश्यतो नो मतिरप्यहैतुकी Bhâg. P. 5,18,9.

अहोबल 1) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 131. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,25.

अहोबलशास्त्रिन् m. N. pr. eines Autors Hall 181.

अहोरात्र m. sg. Kathâs. 104,35. m. du. Pañkav. Br. 25,10,10. अहोरात्रयोर्व्रतम् N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*. Sp. 579, Z. 8 ist nach नापुः einzuschalten AV. 4,35,4 und die ganze Stelle Z. 1 nach VS. 27,45 einzufügen.

अह्न vgl. मह्नाह्न.

अह्नाय 2) MBh. 4,703. अह्नाय च चिराय च 13,392. 3042. 4903.

अह्निज (अ°, loc. von अहन्, + 1. ज) adj. *am Tage entstehend, — erscheinend* Varâh. Bṛh. S. 46,21.

अह्न्य n. *Tagereise* (der Sonne): योजन, आश्वीन, अह्न्य Pañkav. Br. 21,1,9.

# आ

2. आ 2) *a*) β) *bis auf, bis exclusive:* त्र्यहा वा एते त्र्यहा आ दशममहरा द्वावतिरात्रौ यद्वादशाहः *der* Dvâd. *besteht nach Abzug* (परित्यज्य Sâj.) *des zehnten Tages und der beiden* Atirâtra *aus drei* Trjaha Ait. Br. 4,24. Zu der Verbindung एत् ist nicht ein Zeitwort der Bewegung (was auch die Comm. annehmen), sondern der Wahrnehmung zu ergänzen: sie heisst *sieh da!* mit acc., z. B. पुनरैमीत्येतिरोभूताम् (als Urvaçi ihn wie am hellen Tage nackt sah, da verschwand sie;) *ich kehre wieder um, dachte* (und that) *er, sieh, da war sie verschwunden!* Çat. Br. 11,5,1,4. Eine andere Aussprache dafür ist एत् Ait. Br. 2,13, wo zu übersetzen ist: *Menschen und* Ṛshi *kamen auf den* (verlassenen) *Opferplatz der Götter um eine Spur zu suchen, mittelst welcher sie im Opfer sich zurechtfänden. Während sie überall umherliefen, sieh, da lag ein ausgeweidetes Thier! Daran erkannten sie* u. s. w. — γ) *bis zu, bis exclusive* (wie unter β) Kâtj. Çr. 4,13,16. आ ततः RV. Prât. 11,9. — Z. 10 M. 10,64 gehört zu *b*) α). — *e*) Z. 6 lies आपिञ्जर.

3. आ m. angeblich auch = पितामह und वाक्य Ekâksharâbhidhâna im Agni-P. ÇKDr.

आंश m. patron. von अंश Uģģval. zu Uṇâdis. 5,21.

आंहस्पत्य (von अंहस्पति) adj.: मास Gobh. 2,8,14.

आकम्पन (vom caus. von कम्प् mit आ) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 115,58.

आकर 3) *Mine, Fundgrube* bildlich so v. a. *Geburtsstätte, Herkunft:* आकरः कारणं जन्तोर्दुर्जन्यस्य न जायते Spr. 3672. एषामुदाहरणान्याकरेषु बोद्धव्यानि *in den entsprechenden Minen* d. i. *im Drama* Sâh. D. 174,1. आकर am Ende von Personennamen Wassiljew 268. — 4) Varâh. Bṛh. S. 14,12. = खन्दिश das heutige Khandêsh. — 5) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,35. — Vgl. कुसुमाकर, पद्माकर, पुष्पाकर, मकराकर, रत्नाकर.

आकरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 1,19. fg.

आकरिक (von आकर) adj. *in einer Mine beschäftigt, Bergmann* Varâh. Bṛh. S. 15,1.

आकर्णय् mit उप *hören, vernehmen:* इत्युद्धवादुपाकर्ण्य सुहृदां दुःसहं वधम् Bhâg. P. 3,4,23. 4,8,25. 10,20,2. 23,13.

आकर्ष 1) इष्वाकर्ष Bhâg. P. 10,9,3. — 9) MBh. 5,1541 unter den Sachen, die in einem Hause nicht fehlen dürfen; der Schol. ergänzt विषादीनाम्. Vielleicht *Magnet* (vgl. आकर्षक).

आकर्षक्रीडा f. *ein best. Spiel* (wohl nicht *Würfelspiel*) Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,19.

आकर्षण 1) *das Herbeiziehen eines Abwesenden* (durch Zauberei) Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,13. 97,*b*,21. 98,*a*,6 und N. 1. केशाकर्षण *das Ziehen an den Haaren* Mârk. P. 85,74. नृपसुताकेशाम्बराकर्षण Venîs. in Sâh. D. 147,14. — Vgl. सीराकर्षण.

आकर्षिन् vgl. मलाकर्षिन्.

आकल्प 2) Git. 6,11. Daçak. in Benf. Chr. 195,5. Bhâg. P. 10,5,9. 41,40.

आकल्पम् Spr. 1157. Kathâs. 90,188. Bhâg. P. 10,14,40.

आकषायेय, so ist wohl st. आकशायेय zu lesen.

आकस्मिक adj. (f. ई) Spr. 3156. Râġa-Tar. 5,54 (आकस्मिकं zu lesen). आकस्मिकी खे वाणी संजाता Pañkat. 186,16, v. l. (vgl. Gött. gel. Anz. 1860, S. 729). Halâj. 5,98. नन्वदृष्टानिष्टौ जगद्वैचित्र्यमाकस्मिकं स्यात् *zufällig* Sarvadarçanas. 5,18. आकस्मिकेन विधिना *zufällig* Bhâg. P. 5,9,14.

आकाङ्क्षा 1) Spr. 2213. Sâh. D. 479. — 2) Verz. d. Oxf. H. 177,*b*, No. 403.

आकाङ्क्षिन्, जीविताकाङ्क्षिन् MBh. 12,4289. — Vgl. निराकाङ्क्षिन्.

आकाङ्क्ष्य vgl. दशाकाङ्क्ष्य.

1. आकार, (य:) पश्येद्दारान्वृथाकारान् *als eine unnütze Erscheinung* Spr. 1261. वर्जयेत्कौलिकाकारं मित्रम् *der wie ein Weber verfährt* 2753. द्विधाकारं भवेद्यानम् *von zweierlei Art* 4231. — Vgl. निराकार.

2. आकार AV. Prât. 1,35. 79. 96. 2,22. 27. 55.

आकाले in der Stelle प्रातःसवनस्याकाले TS. 2,2,9,5. 6 vielleicht *zur Zeit um* —.

आकालिक 1) *a*) Kull. zu M. 4,103 fasst das Wort in der Bed. von *bis zur selben Zeit* (2. आ + काल) *des folgenden Tages während.* — *b*) प्रलय Kâlikâ-P. 31 im ÇKDr.

आकाश 3) किं ब्रवीषीति यन्नाट्ये विना पात्रं प्रयुज्यते। श्रुत्वेवानुक्तमप्यर्थं तत्स्यादाकाशभाषितम्॥ (vgl. Sp. 587, Z. 17) Sâh. D. 425. Hiernach

wird das आकाशभाषित nicht hinter der Bühne gesprochen, sondern der auf der Bühne befindliche Schauspieler thut nur so, als wenn er Etwas hörte und das Gehörte wiederholte.

आकाशग (आ° + 1. ग) 1) adj. f. आ *im Luftraum sich bewegend, — sich befindend* R. 2,33,8. गङ्गा 1,38,7. 44,5. — 2) m. *Vogel* MBh. 5,7287.

आकाशगङ्गा (आ° + ग°) f. *die Gaṅgâ des Luftraumes* R. 7,23,4,14. Bhâg. P. 10,27,22.

आकाशपथिक (आ° + प°) m. *der Wanderer am Himmel*, Beiw. der Sonne Kathâs. 123,171.

आकाशपोलि m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,19.

आकाशमुखिन् (von आ° + मुख) m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte, *die das Gesicht stets zum Himmel gewandt hält*, Wilson, Sel. Works, 1,32. 234. fg.

आकाशमुष्टिहननाय् (von आ° + मु° - हनन), °यते *so widersinnig sein wie das Schlagen der Luft mit den Fäusten* Sarvadarçanas. 113,9; vgl. आकाशं मुष्टिभिर्घ्नत: MBh. 5,1334.

आकाशयोगिनी (आ° + यो°) f. N. pr. einer Göttin Wilson, Sel. Works 2,21.

आकाशवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 45.

आकाशेश 2) M. 4,184.

आकाशोपन्यास (आकाश + उ°) m. Titel einer Schrift Hall 135.

आकिंचन्य Spr. 3676. fg. MBh. 12,11901. आकिंचन्यायतन (so ist st. आकिं° zu lesen) *der Ort, wo es gar Nichts giebt*, Burn. in Lot. de la b. l. 813. — Vgl. किंचन्य.

आकुल 1) b) युद्ध Kathâs. 108,44. आकुलक्रूरा (कुटुम्बिनी) *wild und roh* Spr. 4333. — 3) n. *Verwirrung:* साकुल *verwirrt* Kathâs. 78,94. 106,149.

आकुलक adj. = आकुल 1) b): उत्पिञ्जल Halâj. 4,46. *in Unordnung gerathen, verworren* Weber, Gjot. 3.

आकुलता 1) das Beispiel gehört zu 2). — 2) Spr. 632.

आकुलत्व 2) Çiç. 9,42.

आकुलय्, केशानाकुलयन् (मरुत्) Spr. 738. पिपासाकुलितं मन: 3851. — Z. 6 lies भयादाकुलितेन्द्रिय:.

आकुलागमतन्त्र (आकुल - आ° + तन्त्र) n. Titel einer Schrift Hall 119.

आकुलीभाव m. *das Verwirrtwerden* Sâh. D. 263,22.

आकूत Dhûrtas. in LA. 83,2 (साकूत° = सा आ°). साकूत adj. (f. आ) *bedeutsam:* सो ऽपि साकूतया दृष्ट्यावाकैरात्स्वागतं मम Kathâs. 39,91. साकूतम् *bedeutsam, nachdrucksvoll:* आदाय च व्यधात्। पद्मं शिरसि साकूतम् 51,74. 75,15. sprechen Mâlatim. 62,4. *aufmerksam:* आकर्ण्य 80,3. साकूतं मुखमैक्षत Kathâs. 116,85. 66,121.

आकूति, प्राणेन चाकूतिमुपैति योगी *den Gedanken* Bhâg. P. 2,2,29. nach dem Schol. *die Thätigkeit der Sinnesorgane.* — Personificirt AV. 6,131,2. Gattin Pṛthushena's und Mutter Nakta's Bhâg. P. 5,15,5. — N. eines Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,a,3.

आकूपार (von अकूपार) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,204,a. Pañkav. Br. 9,2,13. 15,5,29.

आकृति 2) Verz. d. Oxf. H. 312,a, No. 745, Z. 17. *schöne Gestalt* Varâh. Bṛh. S. 70,23. Spr. 2293.

आकृतिमत् vgl. weiter unten u. कृतिमत्.

आकृतियोग (आ° + योग) m. Bez. *einer Klasse von Constellationen, die zu den Constellationen ohne Mond gezählt werden*, Varâh. Bṛh. 12 passim; vgl. u. नाभस.

आकृती f. = आकृति 2) MBh. 13,698 aus metrischen Rücksichten.

आकृष्ट m. pl. Bez. einer Art von Ṛshi MBh. 12,6144. अकृष्ट (die richtige Lesart; vgl. u. माष 1) am Ende) ed. Bomb.

आकृष्टि f. *das Herbeiziehen* Kap. 3,62. *das Herbeiziehen eines Abwesenden* (durch Zauberei) *und der dazu verwandte Spruch* Verz. d. Oxf. H. 97,b,35. 98,a,14.

आकेकर (2. आ + के°) adj. *ein wenig schielend:* चक्षुस् Kir. 8,53. Kathâs. 73,245.

आकेनिप Z. 3 lies 3,15 st. 3,14.

आकोप (von 1. कुप् mit आ) m. *Zorn* Kathâs. 105,19.

आकौशल *Unerfahrenheit, Unbeholfenheit* Spr. 1825.

आक्रन्द *Wehklage:* आक्रन्द: प्रलपितं शुचा Sâh. D. 472. 471. Ausserdem noch folgende belegbare Bedeutungen: 1) *der natürliche Freund eines im Kriege begriffenen Fürsten;* zieht ein Fürst in's Feld, so heisst sein unmittelbarer Nachbar, der ihm in den Rücken fällt, पार्ष्णिग्राह्; der unmittelbar an den पार्ष्णिग्राह् gränzende Fürst ist der आक्रन्द des ersten Fürsten. Kâm. Nîtis. 8,17. 43. 46. M. 7,207. Varâh. Bṛh. S. 16,7. 104,61. übertragen auf die Stellung der Planeten beim Planetenkampfe 17,6. fgg. — 2) *Freund, Beschützer* überh.: अनाक्रन्द adj. (f. आ) *keinen Freund —, keinen Beschützer habend:* दृष्टमेवमनाक्रन्दे (der Schol. fasst das Wort als loc. und erklärt es durch अत्रातरि काले) भद्रे कामं मत्ताह्विना। सा त्वं पीनायतश्रोणि मामाप्नुहि (*als Beschützer, als Gatten*) वरानने ॥ MBh. 1,6568. इति लोकमनाक्रन्दं मोहशोकपरिप्लुतम् 3,13859. Der Schol. zu MBh. 1,6568. 3,13859 citirt Med. mit der richtigen Lesart त्रातरि st. धातरि. — Vgl. दुराक्रन्द, निरा°.

आक्रन्दनीय adj. *zu Hilfe zu rufen* Kathâs. 121,11.

आक्रम s. कथाक्रम.

आक्रमण 2) *das Angreifen:* अनग्राक्रमणं शौर्यम् Kathâs. 101,51.

आक्रम्य, अनाक्रम्य *unerreichbar, unzugänglich:* तत्र मृत्योरनाक्रम्ये नीत्वा त्वां स्थापयाम्यहम् Kathâs. 72,337.

आक्रय्य lies *Handel, Kram* TS. 3,4,2,1. f. आ dass. VS. 30,5.

आक्रोश 1) s. u. दुराक्रोश. — 2) Spr. 3679.

आक्रोशक adj. *schimpfend, scheltend, schmähend* Spr. 3861.

आक्रोशिन् adj. dass. Spr. 4380.

आक्रोष्टर् MBh. 13,2196.

आक्ष adj. von 2. अक्ष 20): वलन Schol. zu Sûrjas. 4,24. fg.

आक्षार n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,a. Pañkav. Br. 21,5,4.

आक्षारणा von क्षारय् mit आ.

आक्षाराक्ष (आक्षार + अक्ष), आक्षाराक्षं वैधाव्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,204,b.

आक्षील n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,b.

आक्षेप 2) Sâh. D. 315. 700. in der Dramatik: गर्भबीजसमुद्भेदादाक्षेप: परिकीर्तित: Daçar. 1,38. गर्भबीजोत्पादनादाक्षेप: Pratâpar. 40,a,3. आक्षेपोपमा Sâh. D. 276,15. — 4) मुद्राक्षेप *das Abnehmen —, Entfernen des*

*Siegels* KATHÂS. 102,134. — 6) Spr. 1434. BHÂG. P. 10,55,17. अक्षोदिताक्षेपैः *harte Worte* 12,6,22. साक्षेपं भ्रुकुटीकटाक्षकुटिलं दृष्टं खलानां मुखम् 2079. साक्षेपमाज्ञपया *verächtlich* 2639. LA. (II) 90,5. अक्षीवैलक्ष्यकटाक्षेपैः so v. a. *mit verächtlichen Seitenblicken* BHÂG. P. 10, 32, 6. — 7) lies: in der Rhetorik *Einwurf, Einwendung, eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei*, insbes. *Berichtigung der eigenen Rede:* प्रतिषेधोक्तिराक्षेपः KÂVJÂD. 2, 120. प्रतिषेध इवेष्टस्य यो विशेषाभिधित्सया । तमाक्षेपं ब्रुवन्ति AGNI-P. beim Schol. zu KÂVJÂD. 2,120. KÂVJA-PR. 157,16. *fgg.* SÂH. D. 714. KUVALAJ. 93,*a* (114,*a*). PRATÂPAR. 95,*b*,4. Vgl. अनादराक्षेप, अनुक्रोशाक्षेप, अनुज्ञाक्षेप, अनुशयाक्षेप, अर्थान्तराक्षेप, आशीर्वचनाक्षेप, उपायाक्षेप, कारणाक्षेप, कार्याक्षेप, धर्माक्षेप, धर्म्याक्षेप, परवशाक्षेप, परुषाक्षेप, प्रभुत्वाक्षेप, भविष्यदाक्षेप, मूर्छाक्षेप, यत्नाक्षेप, रोषाक्षेप, वर्तमानाक्षेप, वृत्ताक्षेप, श्लिष्टाक्षेप, संशयाक्षेप, साचिव्याक्षेप, हेत्वाक्षेप. — 8) *Herausforderung* (zum Streit) KATHÂS. 66,65.

आक्षेपण adj. (f. ई) *an sich ziehend, mit sich fortreissend:* विद्या MÂLATÎM. 160,13. *destroying* BENFEY.

आक्षेपसूत्र (आ° + सूत्र) n. *ein Faden, auf den Perlen aufgereiht werden*, RAGH. 6,28, v. l.; vgl. SÂH. D. 316,6. ed. Calc. des RAGH. liest आक्षिप्य st. उन्मुच्य bei ST.

आक्षेपिन् *hindeutend —, anspielend auf* SÂH. D. 287.

आक्षेप्य adj. 1) *wogegen man einen Einwurf zu erheben hat, womit man sich nicht einverstanden erklären kann* KÂVJÂD. 2,120. — 2) *herauszufordern* (zum Spiel, zum Kampf) KATHÂS. 121,90.

आदयन्त् Z. 4 ÇAT. BR. liest आदर्यन्त्.

आ॑ख m. *Fanggrube* (Comm.), viell. *Ziel* oder *Schussweite* (vgl. आखण): इयंति म आख इयंति नापरात्स्यामि TS. 6,4,11,3.

आखण m. *Zielscheibe* ÇÂÑKH. ÇR. 6,3,8. LÂTJ. 1,11,5. विततो देव आखणः 3,10,5. स्थूणे विमिन्वत्याखणाय ÇÂÑKH. ÇR. 17,5,5. आखणं विध्यति 15,4. Ebenso KHÂND. UP. 1,2,7. 8: यथाश्मानमाखणमृत्वा विध्वंसेत. Häufig आषण geschrieben.

आखण्डल m. Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,21. — adj. (f. आ) Indra *gehörig:* दिश् d. i. *Osten* VARÂH. BRH. S. 35,7. — Welche Bed. hat aber das Wort beim Schol. zu PRAB. 50,12?

आखर vgl. मृगाखर.

आखाटीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,10.

आखात m. = अखात HALÂJ. 3,53.

आखुकरीष TBR. 1,1,3,3.

आखेट Spr. 1262. कृताखेट KATHÂS. 52,131. 53,19. 54,8. °भूमि 59,44.

आखेटक 1) KATHÂS. 52,133. 59,41. 63,126. आखेटकाटवी *Wildpark* 53, 15. चकाराखेटकक्रीडां स तत्र 54,4.

आखोटकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,30.

आखोटशीर्षक n. *eine Art Verzierung an einem Gebäude* (कुट्टिमभेद); s. u. द्रुमशीर्ष.

आख्ये॑स् (von ख्या mit आ) m. = प्रजापति UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,232.

आख्या VS. PRÂT. 1,33. बभूव काञ्चनपुरीत्याख्यया नगरी पुरा KATHÂS. 59,22. त्रयोविंशत्यनीकाख्यं भूमेर्भारम् *genannt* so v. a. *bestehend in, das ist* BHÂG. P. 10,50,15. भस्माख्य adj. *den Namen Asche führend* so v. a. *Nichts als Asche seiend* Spr. 5023. आख्या so v. a. संख्या *Zahl, Anzahl, Dauer der Zahl nach:* एषा द्वादशसाहस्री युगाख्या परिकीर्तिता MBH. 3,12831 = HARIV. 515, wo aber युगसंख्या प्रकीर्तिता gelesen wird. दशाब्दाख्यं पौरसख्यम् *Freundschaft unter Bürgern einer Stadt umfasst einen Zeitraum von zehn Jahren* d. i. *Bürger nennen sich Freunde auch dann, wenn sie im Alter zehn Jahre von einander entfernt sind*, M. 2,134. आख्या so v. a. प्रख्या *Aussehen* am Ende eines adj. comp.: बृसीषु रुचिराख्यासु (= रुचिरशोभासु Schol.) R. 7,60,12. Hierher könnte auch भस्माख्य (s. oben) gezogen werden; = भस्मीभूत Schol.

आख्यात 2) VS. PRÂT. 5,16. 6,1. 8,54.

आख्यातर् *Erzähler, Mittheiler* MBH. 12,5205.

आख्यातवाद (आ° 2. + वाद) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 245,*b*, No. 616. HALL 58. °टीका, °टिप्पणी und °व्याख्यासुधा 59. °विवेचन Verz. d. Oxf. H. 245,*b*, No. 616.

आख्यातविवेक (आ° + वि°) m. = आख्यातवाद HALL 58.

आख्यातव्य MBH. 3,15699.

आख्यान 1) कथाख्यानपटु KATHÂS. 55,25. धर्माख्यान *das Auseinandersetzen der Pflichten* Spr. 4234. in der Dramatik *das Mittheilen eines vorangegangenen Ereignisses* SÂH. D. 500. 471. — 2) Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,13. (महाकाव्ये) अस्मिन्नार्षे पुनः सर्गा भवन्त्याख्यानसंज्ञकाः SÂH. D. 560. — Vgl. उपाख्यान.

आख्यानक 2) Ind. St. 8,359. *fg.*

आख्यानय् (von आख्यान) *berichten, mittheilen:* आख्यानयित्वा व्याख्यानमेतदाचख्व पृच्छतः MBH. 12,2452. व्याख्यानयित्वा व्याख्यानमेषाम् ed. Bomb., der Schol. scheint aber आख्यानयित्वा vor sich gehabt zu haben

आख्यायिका KÂVJÂD. 1,23. SÂH. D. 568. गर्दभाख्यायिका KATHÂS. 63,124.

आख्येय *mitzutheilen, anzugeben, einzugestehen* JÂGN. 3,43.

2. आग zu streichen, da für आगत्वेन an der a. St. ohne Zweifel आगतत्वे zu lesen ist; vgl. आगति ebend. 9. आगतत्व (von आगत) n. bedeutet *das Herkommen, Herstammen* (eines Dinges).

आगति 1) *Ankunft* ÇIÇ. 9,43. *Entstehung* Verz. d. Oxf. H. 312,*a*, No. 745, Z. 21. हृदिस्थार्थागत्या so v. a. *indem das, woran er gerade denkt, hinzukommt, sich hinzugesellt* SÂH. D. 132,7. — 2) zu streichen, da das Wort auch hier *das Herkommen, Herstammen* (eines Dinges) bedeutet. BENFEY giebt das Wort durch *concern* wieder, eben so übersetzt er आगत्व (s. oben u. 2. आग).

आग॑न्तु UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1,70. 1) मूलभृत्योपरोधेन नागन्तून्प्रतिमानयेत् Spr. 2230. परिव्राज् KATHÂS. 61,94. — 3) °व्रण Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,5.

आगन्तुज Verz. d. Oxf. H. 312,*a*, No. 745, Z. 24.

आगम 2) *a*) am Ende eines adj. comp. f. आ KATHÂS. 56,391. — *d*) fuge noch *Erlangung, Erwerb* hinzu. — *e*) das letzte Beispiel gehört zu *d*). — *f*) *das Lernen, Auswendiglernen* (beim Lehrer): चतुर्भिश्च प्रकारैर्विद्योपयुक्ता भवति आगमकालेन स्वाध्यायकालेन प्रवचनकालेन व्यवहारकालेनेति PAT. in MAHÂBH. 39. आगमकाल = ग्रहणकाल KAIJ. — *g*) यस्यागमो केवलजीविकायै तं ज्ञानपण्यं वणिजं वदन्ति *Kenntnisse, Wissen* Spr. 2660. Das letzte Beispiel gehört zu *h*). — *h*) = छन्दस् HALÂJ. 1, 9. यस्तु ग्रन्थार्थतत्त्वज्ञो नास्य ग्रन्थागमो वृथा so v. a. *Kenntniss des überlieferten Wortlautes* Spr. 4919. व्याकरणागम *der überlieferte Wortlaut der Gram-*

*matik* Ind. St. 5,159. fg. दुरधिगमैः — आगमैः (= पुराणादिभिः Mallin.) Kir. 5,18. 22 (= शास्त्र Mallin.). शिवविष्णवागमपरैः — पाषण्डैः LA. (II) 87,8. इत्येषो ऽस्यास्त्रिशीर्षाख्यगुहाया आगमः *Ueberlieferung, Legende* (आम्नाय st. dessen 60) Kathâs. 109,75. आगम *Ueberlieferung* im Gegens. zu तर्क Prab. 86,14. von Buddha's *Lehre* LA. (II) 86,13. Wassiljew 64 u. s. w. acht Âgama bei den Gaina Wilson, Sel. Works 1,281. — *i*) zu streichen. — *k*) ṚV. Prât. 2,11. 10,14. 11,6. 20. VS. Prât. 1,137. 4,22. AV. Prât. 3,78. अनुस्वारागमत्वात् Schol. zu VS. Prât. 5,44. — *l*) *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,10. — 3) vgl. आगमकल्पद्रुम.

आगमकल्पद्रुम (आ° + क°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,16. 103,*b*,35.

आगमन 1) तवागमनतो (आगमवतो Indr. 5,23) वृत्ते स्वर्गस्य महोत्सवे MBh. 3,1839. लब्धार्थागमन *das Eintreffen* Sâh. D. 397. — 2) zu streichen; s. oben अत्यागमन.

आगमवत्, Nīlak. erklärt आगमवतः MBh. 1,3025 durch वेदोक्तमन्त्रादिकर्मविदः. Das Wort bedeutet auch *mit einem* Âgama (*Augment*) *versehen* VS. Prât. 5,45, Schol.

आगमश्रुति (आ° + श्रु°) f. *Ueberlieferung* Kathâs. 72,204.

आगमसार (आ° + सार) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,26.

आगमापायिन् (von आगम + अपाय) adj. *kommend und gehend* Bhag. 2,14.

आगरिन् m. Bez. *einer best. Mischlingskaste* Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,10.

आगस्, कृतागस्क adj. Bhâg. P. 10,88,39.

आगस्ती adj. f., du. आगस्त्यौ Weber, Nax. 2,392.

1. आगस्त्य 2) auch = अगस्त्य *Agasti grandiflorum* Med. ǵ. 37.

3. आगस्त्यै im pl. entspricht dem sg. आगस्त्य nach gaṇa कण्वादि.

आगा (2. गा mit आ) f. *Lied* Pañkav. Br. 13,10,8. Shaḍv. Br. 2,2.

आगन्तु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,43.

आगामिन् 2) *bevorstehend* MBh. 12,8244. — 3) in der Auguralkunde = चर *wandelbar, beweglich* (Gegens. स्थिर) Varâh. Bṛh. S. 96,2.

आगामुक *kommend* Kâth. 28,4. Shaḍv. Br. 2,10.

आगार Daçak. in Benf. Chr. 187,1. — Vgl. noch अन्तरागार.

आगावय m. pl. patron. Saṁsk. K. 184,*a*,8.

आगावीय n. (sc. सूक्त) *das mit den Worten* आ गावो *beginnende Lied* (ṚV. 6,28) Âçv. Gṛhj. 2,10,7.

आग्निक *zum* Agnikajana *gehörig* Ind. St. 3,383.

आग्निवेशि m. patron. von अग्निवेश ṚV. 5,34,9. — आग्निवेशी (अग्नि° die Hdschr.) f. zu आग्निवेश्य Weber, Nax. 2,391.

आग्निवेश्य m. patron. MBh. 14,1903 (= धौम्य Schol.). — adj. Ind. St. 8,136. 276. VS. Append. LVI,8.

आग्निवेश्यायन m. patron. Taitt. Prât. 2,2. adj.: ब्रह्मकुल Bhâg. P. 9,2,22.

आग्निशर्मायण Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,22.

आग्नीध्र 2) *b*) N. pr. eines Sohnes des Prijavrata Bhâg. P. 5,1,25. 34. 2,1. fgg.

आग्नेय 1) *a*) मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,7. मनवः 105,*a*,14. — *c*) *südöstlich:* वायु Varâh. Bṛh. S. 27,2. कोण 54,97. 59,13. 87,20. 31. 43. आग्नेयाशा 24,23. — 3) *c*) mit und ohne दिश् Varâh. Bṛh. S. 5,82. 11,11. 14,8. 24,33. 53,118. 60,2. 88,43. 95,21. Weber, Râmat. Up. 303. fg. — 4) *e*) *das* Nakshatra Kṛttikâ Varâh. Bṛh. S. 8,2. 14,1. 32. 32,12. — *f*) N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*.

आग्नेयास्त्र (आग्नेय + अस्त्र) n. Bez. *eines best. Spruchs* Verz. d. Oxf. H. 106,*a*,33.

आग्रयण 3) Bhâg. P. 10,20,48. आग्रयणेष्टि Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,38.

आग्रह 1) *d*) *das Halten an Etwas, Bestehen auf Etwas, Versessensein auf Etwas, Grille, Hartnäckigkeit:* को ऽप्याग्रहो गुरुरयं बत चातकस्य पौरंदरीं यदभिवाञ्छति वारिधाराम् Spr. 3504. अहं मुख्यमहं मुख्यमित्यासीदाग्रहस्तयोः Kathâs. 63,176. एवं प्रबोधिता सा न आग्रहं मुञ्चति Çuk. (Pet. Hdschr.) 13,*b*. देव नाग्रहः कर्तुं युज्यते 16,*a*. आग्रहात् *mit Beharrlichkeit, in seiner Hartnäckigkeit, hartnäckig, auf Etwas bestehend* Spr. 1616. 3683. Kathâs. 25,99. 54,197. 78,78. आग्रहेण dass. 90,22. mit dem obj. componirt: प्रतिग्रहकाग्रहात् Râǵa-Tar. 5,441. — Z. 1 ist *a*) zu streichen und in der Folge 2) 3) 4) st. *b*) *c*) *d*) zu setzen. Statt आशक्ति ist in Med. ohne Zweifel आसक्ति zu lesen. — Vgl. दुराग्रह.

आग्रहायणी 2) *a*) Çâñkh. Çr. 3,15,2. Gṛhj. 4,17. Gobh. 3,9,1. 4,8,1. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,5. 266,*b*,37.

आग्रहिका f. dieses Wort nimmt Benfey in der Stelle शाखाग्रहिकायवताराव Daçak. in seiner Chr. 188,19 an; wir zerlegen das comp. in शाखा + अ°.

1. आग्रायण Z. 2 lies 10,8 st. 9,8.

2. आग्रायण so liest in der That das Kâṭh. durchgängig.

आग्रावसवीय adj. Ind. St. 3,259.

आघाट 2) Journ. of the Am. Or. S. 7,42 (41), wo aber अघाट gedruckt ist.

आघात 2) तान्दण्डाघातैरताडयन् *mit Stockschlägen* Kathâs. 54,203. — 6) आघातं नीयमानस्य वध्यस्येव auch Bhâg. P. 11,20,20.

आघातस्थान (आ° + स्थान) n. *Schlachtstätte* Varâh. Bṛh. S. 48,81.

आघार 1) Bhâg. P. 11,27,40.

आघूर्ण (2. आ + घूर्ण्) adj. *wankend, schwankend* Kâṇ. 70 bei Weber. जलयान Bhâg. P. 10,68,42.

आघोष *das Posaunen, Prahlen:* दृष्ट हि तेषामाघोषः Sarvadarçanas. 147,12.

आघ्रात (von घ्रा mit आ) n. Bez. *einer der 10 Weisen, auf welche eine Eklipse* (angeblich) *erfolgt,* Varâh. Bṛh. S. 5,43. 50.

आङ्गरिष्ठ m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,4534. fg.

आङ्गारक s. u. अङ्गारककर्मान्त.

आङ्गारिक (von अङ्गार) m. *Kohlenbrenner, Köhler* Spr. 4715.

आङ्गि m. patron. des Havirdhâna ṚV. Anukr.

आङ्गिक 1) Sâh. D. 274. Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,1.

आङ्गिरसेश्वरतीर्थ (आङ्गिरस - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,20.

आङ्गीरसँ adj. und patron. (f. ई) = आङ्गिरस TBr. 2,2,3,7. 5,3. 3,3. 3,2,5.

आङ्गुलिक adj. (f. ई) Ind. St. 8,434.

आङ्किक (von अङ्कि) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,253.

आचन्द्रतारकम् adv. *bis auf* (आ) *Mond* (चन्द्र) *und Sterne* (तारका) Kathâs. 104,119.

आचपराच d. i. आ च परा च bedeutet *hin und zurück.* adj.: सेयाचप-

रचोल श्रेयान्भवति Pañkav. Br. 2,2,3.

आचमन 1) Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,37. 85,*a*,31. 267,*b*,5. 272,*b*, No. 644. 286,*a*, No. 670. उदकाचमन AV. Prât. 4,107, Sch. — 2) Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,20. 24. Wilson, Sel. Works 2,35.

आचमनी Hariv. 5845. 5924. आचमन die neuere Ausg. an beiden Stellen.

आचमनीय 1) nach Nîl. nicht adj. zu कुम्भ, sondern m. *ein Gefäss zum Ausspülen des Mundes.*

आचमनीयक n. = आचमनीय 2) Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,24.

आचर s. दुराचर.

आचरणीय, सर्वथा स्वद्वितमाचरणीयम् Spr. 5196.

आचार 1) Z. 2 vom Ende lies मया st. ममा. — 4) bei den Buddhisten *die Erklärung, dass man mit dem vom Lehrer Gesagten einverstanden sei:* गुरूक्तस्यार्थस्याङ्गीकरणमाचारः Sarvadarçanas. 15,11. fg.

आचारचक्रिन् (von आचार + चक्र) m. pl. N. einer Vishṇu'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,15.

आचारचन्द्रिका Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662. 291,*b*,7 v. u.

आचारचिन्तामणि (आ° + चि°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,36.

आचारप्रदीप (आ° + प्र°) m. desgl. ebend.

आचारमाधवीय (आ° + मा°) desgl. ebend. 291,*b*,7 v. u.

आचारातिक्रम (आचार + अ°) m. ? Halâj. 4,98.

आचारोल्लास heisst der 1ste Theil des Paraçurâmaprakâça.

आचार्यकारिका (आ° + का°) f. Titel einer aus einem einzigen Anushṭubh-Verse bestehenden Kârikâ Hall 145.

आचार्यकोश (आ° + कोश) m. *das Wörterbuch des Lehrers*, wohl Titel eines best. *Wörterbuchs* Uġġval. zu Uṇâdis. 3,114.

आचार्यचूडामणि (आ° + चू°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,37. 291,*b*,6 v. u.

आचार्यता *Lehreramt, Lehrerberuf* Varâh. Bṛh. S. 68,71.

आचार्यदेशीय (von आ° + देश) adj. *aus demselben Lande wie der Lehrer stammend* Ind. St. 5,137.

आचार्यसव (आ° + सव) m. N. eines Ekâha Weber, Nax. 2,281,2 v. u.

आचित 2) °शतकाम Gobh. 4,6,11.

आचिदोह् und आच्यदोह् n. in Verbindung mit अग्नेर्वैश्वानरस्य N. eines Sâman Ind. St. 3,201 (v. l. für आज्यदोह्).

आचोपच d. i. आ च उप च; adj. *schwankend* Kâṭh. 12,13.

आच्छादक, आच्छादकत्व auch Vedântas. (Allah.) No. 27. Sâj. zu ṚV. Bd. I, S. 44, 5. fg.

आच्छादन 2) *Betttuch:* शयनं पाण्डुराच्छादनास्तृतम् R. 7,37,11. — 3) = वलभी *Dachstuhl* Halâj. 2,148.

आच्छेत्तर् (von 1. छिद् mit आ) nom. ag. *Abschneider* TS. 1,1,2,1.

आच्यदोह् s. u. आचिदोह्.

आज 4) n. *a) das unter Aga Ekapâd stehende* Nakshatra Pûrvabhadrapadâ Varâh. Bṛh. S. 10,17. 15,23. 23,9. 32,12. — *b)* = अज-चर्मविनद्धपेटक Schol. zu R. 2,55,17; vgl. u. कठिन 5).

आजगर, देह *der Körper einer Boa* MBh. 3,12533. आजगरी गतिः Kathâs. 61,319. *wie eine Boa verfahrend* Bhâg. P. 11,8,2.

आजस्रिक (von अजस्र) adj. *beständig —, täglich wiederkehrend:* (दा-नम्) तदजस्रिकमित्याहुर्दीयते यद्दिने दिने Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,38.

आजाविक (von अजाविक) adj. *aus Ziegen- und Schaf- (Fellen, Haaren) gemacht:* वासांसि Kauç. 57.

आजि m. f. 1) कृत्वा मानुष्यकं कर्म सृत्वाजिं यावदुत्तमम्। धर्मस्यानृण्यमाप्नोति *wer die von ihm als Menschen geforderte Arbeit thut und beim Wettlauf (bildlich) bis zur äussersten Grenze läuft, der thut seiner Pflicht Genüge*, MBh. 5,4509. आजौ *im Kampfe* Spr. 3969. Varâh. Bṛh. S. 43,2. आजिमध्ये MBh. 5,7229. — Vgl. पत्त्याजि.

आजिग (आ° + 1. ग) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*a*.

आजिजीन (आ° + जीन) adj. *der im Wettlauf unterlegen ist;* m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* Sañsk. K. 184,*a*,6.

आजीगर्त (von अजीगर्त) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*a*.

आजीडी N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,43. 340,*a*,3. आजुड 339,*b*,34. आजुड *a*,45.

आजीव *ein Gaina-Bettler* Halâj. 2,190.

आजीवक (urspr. *von Andern lebend*) Burn. in Lot. de la b. l. 708. 776. fg.

आजीवम् (von 2. आ + जीव) adv. *lebenslang* Kathâs. 56,103.

आजीव्य adj.: सर्वभूतानाम् Spr. 317. n. *Lebensmittel* Bhâg. P. 7,15,49. — Vgl. निराजीव्य.

आजुड und आजूड s. u. आजीडी.

आजूम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1.

आजेय (von अजय) m. patron. des Nandivardhana Bhâg. P. 12,1,6.

आज्ञा, आज्ञामवाप्य भर्तुर्द्विषतां निपाते Spr. 3686. °संपादिन् 3687. *Autorität, unumschränkte Gewalt* 318. आज्ञामात्रफलं राज्यम् 321. °भङ्ग *Verletzung eines Befehls, Auflehnung gegen die Autorität* 319. fg. °विधायिन् Kathâs. 52,336. अखण्डिताज्ञ *dessen Autorität ungeschmälert ist;* davon nom. abstr. °त्व Râga-Tar. 6,229.

आज्ञाख्य (आज्ञा + आख्या) n. (sc. चक्र) = आज्ञाचक्र; s. u. चक्र 4).

आज्ञाचक्र, आज्ञाचक्रं च भ्रूमध्ये स्थितं माणिक्यसंनिभम्। द्विदलं हं क्षं इति च मातृकार्णोपशोभितम्॥ Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,38. fg.

आज्ञात, °कौण्डिन्य Lot. de la *b*. *l*. 1, 292.

आज्ञापक (vom caus. von ज्ञा mit आ) adj. f. °पिका *anweisend:* त्रैलोक्याज्ञापिकां वाचमुत्सृजस्व Hariv. 6518. त्रैलोक्यज्ञा° die neuere Ausg.

आज्ञाप्य so v. a. *Jmdes Befehle erwartend;* vgl. noch R. 7,60,12.

1. आज्य 3) genauer *a) ein gewisses* Çastra *bei der Frühspende und zwar je eines für den* Hotar *und seine drei Gehilfen* Çâñkh. Br. 14,1. — *b) das in demselben enthaltene* Sûkta Çâñkh. Br. 20,2. — *c) ein mit jenem* Çastra *verbundenes* Stotra Pañkav. Br. 19,7,5. 20,8,1. 14,7. पञ्चदशान्याज्यानि d. h. *die* Âgja-Stotra *enthalten den* Pañkadaça-Stoma Sâj. zu Ait. Br. 2,36.

आज्यदोह् (1. आ° + दोह्) n. अग्नेर्वैश्वानरस्याज्यदोहम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*.

आज्यलेप (1. आ° + लेप) m. *Salbe von Opferschmalz:* अग्नोरचतुरित्याज्यलेपेन चक्षुषी विमृज्जीत Çâñkh. Gṛhj. 1,16,5.

आज्यहोम m. und आज्याहुति f. *ein aus Schmalz bestehendes Opfer* (होम, आहुति) Ind. St. 5,313.

आञ्जन Z. 1 lies त्रैककुदं. adj. *die Farbe von Augensalbe habend* MBh. 5,1768.

आञ्जनगिरि m. N. pr. eines *Berges* Kâth. 23,1; vgl. अञ्जनगिरि.

आञ्जनाभ्यञ्जनाः (आञ्जन + अ°) f. pl. N. eines 49tägigen Sattra Lâṭj. 10,4,10.

आञ्जनेय m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 479.

आञ्जन्य adj. *für welchen Augensalbe* (आञ्जन) *gehört* TBr. 1,6,8,9.

आञ्जस्य (von अञ्जसा) abl. instr. *unmittelbar, ohne Weiteres* Kap. 1, 125. 2,8. 3,72.

आट् onomatop. vom Quacken der Frösche Pañkav. Br. 12,4,16.

आट (von अट्) eher m. nom. act., als adj.; vgl. कन्याट, तपाट, तैलाटी, धाराट, पल्याट, पत्राट, भार्याट.

आटक adj. (f. आटिका) s. कारस्कराटिका.

आटविक adj. *zum Walde in Beziehung stehend:* सैन्य *ein aus Waldbewohnern bestehendes Heer* Spr. 4463. m. *Waldbewohner* Kâm. Nîtis. 13,29. 14,22. Varâh. Brh. S. 16,13. 36,8.

आटविन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,35. आटव्य VP. 281, N. 5.

आटिक s. भार्याटिक.

आटोप 1) आटोपातिभयानकवदना Bhâg. P. 5,9,19. अतिपरुषरभसाटोपम् adv. so v. a. *Fülle, Menge* 14,11. मत्तबर्हिणाटोप adj. (आश्रमपद) 12,8,19. = संभ्रम Schol. an allen drei Stellen. सर्पः फणाटोपी (Conj.) Spr. 1614. — 3) साटोपम् Verz. d. Oxf. H. 354,*b*,9. — Vgl. मेघाटोप.

आठक = आढक 1) AV. Pariç. bei Weber, Gjot. 80.

आडम्बर, nach Andern आडम्बर Uggval. zu Unâdis. 3,131 und Aufrecht im Index. 1) *eine Art Trommel:* मृदङ्गाः कर्कराः भेर्यः पणवानकगोमुखाः। आडम्बराश्च (= तूर्यपटहाः Schol.) शङ्खाश्च दुन्दुभ्यश्च महास्वनाः॥ MBh. 7,2914. मिश्रा दुन्दुभिनिर्घोषैः शङ्खाश्चाडम्बरैः (= तूर्यरवैः Schol.) सह 2487. यथाडम्बरस्य घ्नम् Çat. Br. 14,8,12,1. Sâj. hat यथा ड° getrennt, da er डम्बर durch वाद्यविशेष erklärt; लम्बर an der entsprechenden Stelle Brh. Âr. Up. — 9) *Lärm:* निःसारस्य पदार्थस्य प्रायेणाडम्बरो महान् Spr. 1624. Vgl. मेघाडम्बर. — 10) *Lärm so v. a. lärmvolles Benehmen, das Posaunen* (in übertr. Bed.), *vieles Reden, Wortschwall:* व्यर्थो ऽयमस्माकमाडम्बरः Schol. zu Naish. 5,64. Sâh. D. 627. निराडम्बरसुन्दर Râga-Tar. 2,125. — 11) *Gewirre:* कीचकस्तम्बाडम्बर (= विस्तार Schol.) Uttararâmak. 36,12. अहो किमेतदाश्चर्यमायाडम्बरजृम्भितम् Kathâs. 26,89. वागाडम्बर *Wortschwall* als Erkl. von वाग्जाल Mallin. zu Çiç. 2,27. वाक्याडम्बर dass. Pratâpar. 19,*b*,4. शब्दाडम्बर dass. Vid. 20,*a*,1. Sâh. D. 243,2. आडम्बर = प्रपञ्च Halâj. 5,55. — 12) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (neben डम्बर) MBh. 9,2541.

आडम्बरवत् (von आडम्बर) adj. *viel Lärm machend* (in übertr. Bed.): तथाडम्बरवाञ्जाता न परैः परिभूयते Spr. 1614.

आडि 1) *ein best. Vogel* (vgl. आति) Mârk. P. 9,10. 13. 15. युद्धमाडिवकम् (adj.) *der Kampf zwischen dem* Âḍi *und dem* Vaka d. i. *zwischen* Vasishṭha *und* Viçvâmitra (die in diese Vögel verwandelt worden waren) 8,270. 9,32. आडीवकं युद्धम् Hariv. 11100.

आडीविन् m. N. pr. eines Rathgebers eines Krähenfürsten Kathâs. 62,8. Wohl fehlerhaft für आजीविन्.

आढक 1) Weber, Gjot. 78. fgg. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2. पलान्यपामाढकं चतुःषष्टिः Varâh. Brh. S. 53,93.

आढ्य Sp. 614, Z. 2 vom Ende lies अङ्क्य st. अङ्क्. — Vgl. महाढ्य.

आढ्यता f. *das Reichsein* Bhâg. P. 10,59,41. 60,37.

आढ्यरोग m. *eine best. Krankheit* (vgl. आढ्यवात) Verz. d. Oxf. H. 306,*b*,12.

आण्डकोश m. *Ei* Bhâg. P. 2,1,25. 11,6,16. 12,4,6. — Vgl. अण्ड°.

आतङ्क vgl. निरातङ्क.

आतङ्कप्रतिमा (आ° + प्र°) f. *eine bildliche Darstellung einer Krankheit:* °प्रतिमायास्तु प्रदानविधिरुत्तमः Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

आततायिन् MBh. 5,5942. — Vgl. प्रतिहिंतायिन्.

आततीकरण (von आतत + 1. कर्) n. *das Spannen:* ज्याया धनुषि Bhâg. P. 240,19.

आतपत्राय् (von आतपत्र) *einen Sonnenschirm darstellen;* davon आतपत्रायित *einen Sonnenschirm darstellend:* द्रुमाः Bhâg. P. 10,22,30.

आतपापाय (आतप + अ°) m. *Ende der Hitze* so v. a. *Beginn der Regenzeit* R. 7,32,68.

आतपोदक (2. आतप + उदक) n. *eine in der Sonnenhitze als Wasser erscheinende Luftspiegelung* Bhâg. P. 5,14,6. — Vgl. मृगतृष्णा u. s. w.

आतर्द (von तर्द् mit आ) m. *durchbohrte Stelle, Loch:* कर्णातर्दौ *die Stellen am Wagen, wo die Deichselstangen eingesteckt werden,* Kalpa in TS. Comm. 1,427,5. 7.

आतर्पण 2) Trik. 2,9,13.

आतापिन् m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 106,64.

आताम्र (2. आ + ताम्र) adj. *röthlich:* °तररोचिषि विवस्वति Kathâs. 94,67. Bhâg. P. 10,44,12.

आतायिन् vgl. कम्ब्वातायिन्.

आति vgl. पदाति.

आतिच्छन्दस (von अतिच्छन्दस्) adj. Bez. *des 6ten Tages in der 6tägigen* Prshṭhja-*Feier* Çâñkh. Br. 23,6. 8. Ind. St. 8,64.

1. आतिथेय 1) *gastfreundschaftlich* Kathâs. 72,376. 86,80. 87,51. — 3) n. *Gastfreundschaft, gastfreundliche Aufnahme* Halâj. 2,204. Hierher gehört M. 3,18.

2. आतिथ्य, युद्धातिथ्यं कर् oder दा *Jmd mit einem Kampfe bewirthen, Jmds Herausforderung zum Kampfe annehmen* R. 7,23,1,16. 2,19. — n. त्वष्टुरातिथ्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,218,*b*.

आतिवाहिक (von अतिवाह) adj. Bez. *des feinen Körpers* (लिङ्गशरीर), *der die Seele in eine fernere Geburt hinüberführt* (*schneller als der Wind* Colebr.) Brahmas. 4,4,8. आतिवाहिक एको ऽस्ति देहो ऽन्यस्त्वाधिभौतिकः Cit. beim Schol. zu Kap. 3,11. सूक्ष्मशरीर Colebr. Misc. Ess. I, 245 (आति°). Wilson, Sâñkhjak. S. 133. Schol. zu Âçv. Grhj. 4,4,8.

आतीषदीय n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 12,11,15. Ind. St. 3,205, *a*. प्रजापतेरातीषदीयम् desgl. 224,*a*.

आतुर Uggval. zu Unâdis. 1,42. अर्थातुर, कामातुर, चिन्तातुर, क्षुधातुर Spr. 3597. कामातुर Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,7. आतुर so v. a. कामातुर *verliebt:* अनातुरोत्कण्ठितयोः Spr. 3459. Statt *unfähig, nicht im Stande Etwas zu thun* (3. तुर hat die entgegengesetzte Bed.) N. 11,34 ist wohl *krankhaft begierig* anzunehmen. — Vgl. 4. तुर.

आतृण्ण ist adj. und bedeutet *verwundet;* vgl. u. तर्द् mit आ.

आत्तगर्व Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,30.

आत्म m. = आत्मन् Taitt. Âr. 10,16.

आत्मकृत was man selbst verübt hat, selbstverschuldet: दुःख R. 2,46,23.

आत्मच्छन्दतीर्थ (आत्मन् + छन्द + तीर्थ) n. N. pr. eines Tirtha Verz. d. Oxf. H. 77,a,17.

आत्मज adj. von selbst entstanden: संवेष्टमानं (so die ed. Bomb.) बहुभिर्मोहात्तन्तुभिरात्मजैः। कोषकार इवात्मानं वेष्टयन्नावबुध्यसे ॥ MBh. 12,12449.

आत्मज्ञ adj. sich selbst kennend MBh. 12,12440. die Allseele kennend Vedântas. (Allah.) No. 147.

आत्मज्ञान Selbsterkenntniss Spr. 3688. fg. Kenntniss der Allseele: एतदेव परं ज्ञानं सदात्मज्ञानमुत्तमम् MBh. 3,13994. Spr. 1991, v. l. °प्रतिपादन Verz. d. Oxf. H. 224,a,24. आत्मज्ञानोपदेशप्रकरण n. Titel einer Abhandlung Hall 129. °टीका ebend.

आत्मतत्त्व der richtige Titel des hier genannten Werkes ist आत्मतत्त्वज्ञातिविचार.

आत्मतत्त्वप्रबोध m. Titel eines Werkes Hall 48.

आत्मतत्त्वविवेक (आ° + वि°) m. Verz. d. Oxf. H. 243,b,1. Hall 27. 81. °कल्पलता 81. °दीधिति 82.

1. आत्मतन्त्र (आत्मन् + तन्त्र) n. die Pflichten gegen sich selbst MBh. 13,4399.

2. आत्मतन्त्र (wie eben) adj. nur von sich selbst abhängig, einen freien Willen habend Bhâg. P. 10,44,37. 48,20. — Vgl. स्वतन्त्र.

आत्मता f. nom. abstr. von आत्मन् Bhâg. P. 10,14,24. fg.

आत्मत्याग Verlust des Selbstbewusstseins Suçr. 1,192,6. Selbstmord Daçak. in Benf. Chr. 189,9.

आत्मत्यागिन् (sich selbst nicht schonend, den grössten Gefahren sich aussetzend) als Erklärung von तीक्ष्ण H. an. 2,148. Med. n. 15. Viçva bei Uģģval. zu Unâdis. 3,18.

आत्मत्व n. nom. abstr. von आत्मन् in °ज्ञातिविचार m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 244,b, No. 608. Hall 47.

आत्मन् 3) als pron. reflex. stets im sg. ohne Rücksicht auf die Zahl des Subjects; auf Lebloses bezogen: कलिङ्गगङ्गाशब्दावात्मानमर्पयत: Sâh. D. 12,12. auf das grammatische, nicht auf das logische Subject bezogen: मत्क्षियत्नुमगिष्यती। श्रेणीया श्रानतात्मानं (= देहम् Schol.) प्रज्ञावत्तं निवारिता ॥ Bhâg. P. 9,8,3. — 5) so v. a. Rumpf Weber, Nax. 2,314. Ind. St. 9,18. 36. — 6) आत्मतुल्यसुवर्ण Gold im Gewicht des eigenen Körpers Weber, Râmat. Up. 356. — 16) abgekürzt so v. a. आत्मोपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 394,b,3.

आत्मनिका (von आत्मन्) f. N. pr. einer Tochter Gaurîmuṇḍa's Kathâs. 110,116. 108,117, wo इत्यात्मनिका° zu lesen ist.

आत्मनीन 1) der eigenen Person entsprechend Bhatt. 2,48.

आत्मनेभाषा, °भाष ist adj. = आत्मनेपदिन्.

आत्मप (आत्मन् + 2. प) m. Hüter —, Wächter der eigenen Person Bhâg. P. 10,13,30.

आत्मपुराण (आत्मन् + पु°) n. Titel einer Schrift Hall 18. 116. °दीपिका 116.

आत्मपूजा (आत्मन् + पू°) f. Eigenlob MBh. 2,1542. Spr. 2636.

आत्मप्रकाश (आत्मन् + प्र°) m. Titel eines Commentars zum Vishṇupurâṇa Verz. d. Oxf. H. 63,a, No. 111.

आत्मप्रतिकृति (आत्मन् + प्र°) f. ein Bild der eigenen Person MBh. 5,2222. Verz. d. Oxf. H. 35,b,16.

आत्मप्रवाद lies Ausspruch st. Unterhaltung. Nir. 13,9 bezeichnet आत्मप्रवादाः diejenigen, welche den Âtman verkünden, the philosophical school Muir, ST. II, 164.

आत्मप्रशंसिन् (आत्मन् + प्र°) adj. sich selbst lobend, Prahler R. 7,19,26.

1. आत्मबोध Erkenntniss der Allseele Vop. 2,19. als Titel eines Werkes Hall 105. 106. 112. °प्रकरणव्याख्या 106.

आत्मभाव 2) हृदयविवात्मभावं हि यला हि शठबुद्धय: Spr. 4054.

आत्मभू 4) als Bez. des Liebesgottes (Bhâg. P. 11,26,14) so v. a. im Herzen entstehend; vgl. मनसिज.

आत्मभूत R. 7,83,5.

आत्ममूर्ति (आत्मन् + मू°) adj. dessen Leib die Seele ist Weber, Râmat. Up. 296.

आत्मंभरि, नह्यात्मंभरयो भवन्ति सुखिनो भद्रं परार्थेशितिणाम् Spr. 1212. 2985. एकस्यात्मंभरिवेन न चकास्त्येव श्रीवितम् Kathâs. 53,164.

आत्मयोग (आत्मन् + योग) m. die Vereinigung mit der Allseele MBh. 3,11245.

आत्मलिङ्गपूजापद्धति f. Titel einer Schrift Hall 132.

आत्मवञ्चक (आत्मन् + व°) adj. sich selbst betrügend, — um den Lohn bringend Bhâg. P. 10,63,41.

आत्मवत् Spr. 4004. 4026 (Gegens. दुरात्मन् bösgesinnt). 4717.

आत्मविद् unter den Devatâ des SV. Ind. St. 3,205,a.

आत्मशंसा (आत्मन् + शं°) f. Eigenlob Spr. 2636, v. l. (Th. III, S. 378).

आत्मश्लाघिन् (आत्मन् + श्ला°) adj. sich selbst lobend Bhâg. P. 10,89,42.

आत्मसंतान (आत्मन् + सं°) m. Sohn M. 3,185.

आत्मसात् 2) sich gleich machen: यानि चिरकालेनमपि भूमिरात्मसात्र करोति sich gleich macht so v. a. in Staub —, in Erde verwandelt Kull. zu M. 8,251. विश्वमात्मसात्कृत्य चात्मभूः so v. a. in sich zurückziehend Bhâg. P. 12,4,4.

आत्मस्थ 1) a) Bhâg. P. 11,20,17.

आत्मानात्मविचार (आत्मन्-अनात्मन् + वि°) m. Titel einer Abhandlung über Geist und Materie Hall 131.

आत्मानुशासन (आत्मन् + अ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 372,b, No. 270.

आत्मामिष (आत्मन् + आ°) m. (sc. संधि) ein mit dem Opfer des eigenen Heeres erkauftes Bündniss Kâm. Nîtis. 9,3.16 (Spr. 5370).

आत्माराम (आत्मन् + आ°) 1) adj. im eigenen Selbst Freude findend Spr. 3313. Bhâg. P. 10,73,23. 83,39. — 2) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 233,b, No. 566.

आत्मेच्छा (आत्मन् + इ°) f. ein Verlangen nach der Allseele Spr. 2894.

आत्मोपदेश (आत्मन् + उ°) m. Titel einer Schrift Hall 8. 111. °विधि 111.

आत्म्यै Nebenform zu आत्म्य in einer Legende TBr. 3,2,8,11.

आत्यन्तिक füge noch vollständig, absolut hinzu. तेम Bhâg. P. 11,2,30. संप्लव 12,4,23. लय 37. Sarvadarçanas. 116,8. 14. 119,3. 180,4. Davon nom. abstr. °त्व n. 116,8.

आत्र n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,205,a.

आत्रेय 1) in आत्रेयी शाखा ist आत्रेयी adj. von आत्रेय 2) *a)*; vgl. Ind. St. 3,396. — 2) *a)* pl. als N. eines Volksstammes MBh. 6,376 = VP. 196. — 4) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,205,*a*.

आथर्वण 2) Bhishag Ind. St. 3,459. — 3) Spr. 4577. — 5) Verz. d. Oxf. H. 163,*a*,1. 265,*b*,25. 270,*a*,17. अथर्वणवेदे सौभाग्यकाण्डम् 108, *a*,20. *eine zum* AV. *gehörige Schrift:* तथाथर्वणे पठ्यते Schol. zu Kâty. Çr. 4,11,1. आथर्वणाचार्याः Bhâg. P. 12,7,4. — 7) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,205,*a*. — °विधान Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,12. °विधि 31,*b*,12.

आथर्वणरहस्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 391,*a*, No. 54. Hall 35. 119. 204.

आथर्वणशिरस् n. Titel einer Upanishad Weber, Râmat. Up. 353.

आथर्वणिक adj.: छन्दस् Ind. St. 8,136. 277. °की श्रुतिः Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,4.

आथर्विक adj. *zum* AV. *in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,21.

आदन N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*, 9. 39. *b*, 32. 340,*a*, 17.

आदमखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 147,*a*, No. 314.

आदर, सान्द्रादरः समागमनगरडनः so v. a. *überaus gespannt, voller Erwartung* Daçak. in Benf. Chr. 190, 8. मादरं कृथाः *gieb dir keine Mühe* Spr. 2464. आदरात् *aus Ehrfurcht, ehrfurchtsvoll* Kir. 5,16. *sorgfältig, alles Ernstes, von ganzer Seele, sollicite* Spr. 661. Pañkat. IV,7. Kathâs. 75,15. *vorsichtig* Spr. 1235. आदरप्रसाधित *sorgfältig* Daçak. in Benf. Chr. 180,10. सादर adj. (f. आ) *ehrerbietig* Kathâs. 73,151. *einer Sache ganz hingegeben:* प्रियामुखं चुम्बति सादरो ऽयम् Rt. 6,14. सादरम् *ehrerbietig* Pañkat. 33,16. 71,6. सादरात् dass. Kathâs. 53,34. — Vgl. निरादर.

आदरणीय, davon nom. abstr. °ता f.: सुलभं वस्तु सर्वस्य न यात्यादरणीयताम् *wird von Niemand beachtet* Spr. 5267.

आदर्तव्य (von 2. दर् mit आ) adj. *zu beachten:* मेधातिथेर्धर्मो नादर्तव्यः Kull. zu M. 1,71.

आदर्श m. 2) Bhattotp. zu Varâh. Brh. S. 51,1. — 5) *das Erblicken* Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,23. आदर्शश्चक्षुरिन्द्रियजं ज्ञानम् *eine Wahrnehmung vermittelst des Auges* 24. fg. — 6) Titel eines Werkes: °कार Sarvadarçanas. 77,12.

आदातव्य *zu nehmen:* अदातव्यं न दातव्यमाशमेव प्रदापयेत् Schol. zu MBh. 1,5629.

1. आदान 1) Vedântas. (Allah.) No. 74. — 2) भादानम् Weber, Ǵjot. 56. 58. 74. तिथिभादानिकाः कलाः 74. — 4) in der Dramatik *kurze Angabe der Haupthandlung,* = कार्यसंग्रह Daçar. 1,43. Sâh. D. 389. — Vgl. दुरादान, निरादान.

2. आदान 1) (von 3. दा) lies *das Zerstückeln, Zermalmen.* — 3) *das Binden, Gebundensein:* पुद्गलानां कर्मबन्धयोग्यानामादानमुपश्लेषणं यत्करोति स बन्धः । तदुक्तं सकषायत्वाज्जीवः कर्मभावयोग्यान्पुद्गलानादत्ते (!) स बन्ध इति Sarvadarçanas. 37,11. fgg.

आदानवत्, der Schol. erklärt आदानवत्तः durch आर्जवादिनियमग्रहणवत्तः, निरादानाः durch अप्रतिबद्धाः.

आदानसमिति (1. आ° + स°) f. bei den Ǵaina Bez. einer der fünf *Lebensregeln* (समिति): *vorsichtiges Anfassen, so dass dabei keinem lebenden Wesen ein Leid geschieht,* Sarvadarçanas. 39,11.

आदाय zu streichen.

आदायिन् fehlerhaft für आघायिन् Râǵa-Tar. 3,215 (Spr. 5251) und 5,272.

आदार 2) TBr. 1,4,3,5.

आदारसृत् (आ° + सृत्) N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*a*. — Vgl. अदारसृत् und हैमवादारसृत्.

आदारिबिम्बी lies आदारिन् st. आ°.

1. आदि *Minimum:* पञ्चादिका दशपरास्तत्राङ्काः *mindestens fünf und höchstens zehn* Sâh. D. 277. Z. 3 vom Ende आदिं कृत्वा MBh. 2,2008; hier die scharfsinnige Erklärung Nîlakantha's: आदिं अत्तुं शीलमस्य तत् आदि कृतान्नमुखे कृत्वा विधाय.

2. आदि (आ + 1. आदि) adj. *mit* आ *beginnend* Weber, Râmat. Up. 310.

आदिकाव्य R. 7,98,18.

आदिकेशव Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,12 (*ein Bildniss des* Vishnu). 149,*a*,6.

आदिगदाधर (आ° + ग°) m. N. eines in Gajâ verehrten Gottes Gâruda-P. im ÇKDr.

आदिग्रन्थ (आ° + ग्रन्थ) m. Titel eines heiligen *Buches* der Sikhs Verz. d. Oxf. H. 405,*b*, No. 13. Wilson, Sel. Works 1,113. fg. 268. 274.

आदिताल (आ° + ताल) m. Bez. *eines best. Tactes* Sañgîtadâm. im ÇKDr.

आदित्य 1) *c) in Beziehung zu* Âditja (*dem Sonnengott*) *stehend:* उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80, *a*, 6. Vgl. आदित्यपुराण. — 2) *a)* Z. 7 vgl. TBr. 1,1,9,1. fgg. auch 10 Âditja werden angenommen; vgl. Ind. St. 5,241. — *b)* die Ǵaja werden, weil sie bei der Schöpfung ihre Pflichten verabsäumt hatten, von Brahman verflucht unter Anderm auch als Âditja geboren zu werden, Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,25. fgg. — *e)* als n. (sc. नक्षत्र) *das unter* Aditi *stehende* Nakshatra Punarvasu Weber, Nax. 1,309. fg. Varâh. Brh. S. 10, 6. 11,55. 15,5. 29. 32,8. 98,11. — *g)* Verz. d. Oxf. H. 212,*a*, No. 500. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*b*.

आदित्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,12.

आदित्यदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 371,*a*, No. 248.

आदित्यनक्तविधिव्रत n. N. einer *Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,38.

आदित्यप्रतापसिद्धान्त m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, N.

आदित्यबन्धु m. *der Freund des Sonnengottes,* Beinn. Gautama's und Çâkjamuni's Wilson, Sel. Works 2,9. fg.

आदित्यमण्डल n. *Sonnenscheibe:* °विधि Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,42.

आदित्यवार m. *Sonntag* Wilson, Sel. Works 2,199. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,27.

आदित्यव्रत Gobh. 3,1,13. 15. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*b*.

आदित्यशयन n. *der Schlaf der Sonne:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,39.

आदित्यसंवत्सर m. *Sonnenjahr* Weber, Nax. 2,285. fg.

आदित्यसूक्त n. N. eines Sûkta: रिपुरोगघ्न Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

आदित्यहृदय n. N. eines Stotra R. ed. Bomb. 6,106,4. Verz. d. B. H. No. 1262. fg. °स्तोत्रमन्त्र m. Verz. d. Oxf. H. 299,*a*, No. 727.

आदित्येश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,24. 67,*a*,7.

आदिदेव Bein. Brahman's RV. Prât. Einl. Çiva als Âdideva der Brahmanen, Vishnu als der der Krieger, Brahman als der der Vaiçja und Ganeça als der der Çûdra Wilson, Sel. Works 1,2. अहं हि धन्वन्तरिरादिदेवो जरारुजामृत्युहरो ऽमराणाम् Suçr. 1,3,20.

आदिन् = आदि am Ende eines adj. comp.: तृतीयादिनी Pushpasûtra 8,3,6.

आदिनाथ vgl. u. पुरुषाद्य.

आदिपितामह m. *der Urgrossvater*, Bein. Brahman's Prasaṅgâbh. 2,*b*.

आदिपुराण Verz. d. Oxf. 45,*b*, N. 2. 84,*a*, 27. 101,*b*, 26. 270,*a*, 18. 277,*b*, 38.

आदिपुरुष *der Urgeist* bei den Sikhs Wilson, Sel. Works 2,149.

आदिभवानी als Çakti des Paramapurusha = Prakṛti Wilson, Sel. Works 1,92.

आदिम Ind. St. 8,299. Bṛhaspati. 20. 115.

आदिमलबार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*, 1. 10.

आदियामल Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*a*, 17. 333,*b*, No. 785. — Vgl. यामल.

आदिराज *ein Fürst der alten Zeit* Kâvjâd. 1, 5. — MBh. 1,3741 N. pr. eines Sohnes des Avikshit (nicht Bein. eines Sohnes des Kuru).

आदिरूप (आ° + रूप) n. *Anzeichen, Symptom einer Krankheit* Çârṅg. Saṁh. 1,1,3. — Vgl. पूर्वरूप.

आदिलीला f. Titel eines Werkes, welches das Leben Kaitanja's als Gṛhastha schildert, Wilson, Sel. Works 1,152. — Vgl. अन्तलीला und मध्यलीला.

आदिवातुलतन्त्र n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 97,*a*, No. 151.

आदिवाराहतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*, 37.

आदिश् 2) es ist त्वदादिष्टया दिशा zu trennen; vgl. 2. दिश् 3).

आदिष्ट m. (sc. संधि) Bez. *eines best. Bündnisses* Kâm. Nîtis. 9, 3. 15; vgl. Spr. 4773.

आदिष्टिन् MBh. 13, 1547.

आदिसर्ग Verz. d. Oxf. H. 8,*a*, 21. °क्रम 44,*b*, 34.

आदिसृष्टि (आ° + सृ°) f. *das Schaffen —, Vollbringen im ersten Beginn, der blosse Gedanke an die That* Verz. d. Oxf. H. 39,*a*, N. 2.

आदिस्वरित (आ° + स्व°) adj. *den* Svarita *auf der ersten Silbe habend* VS. Prât. 1, 1, Sch.

आदीपक (vom caus. von दीप् mit आ) m. *Brandstifter* MBh. 12,3215.

आदीपन 1) Bhâg. P. 3,30,26.

आदृत्य *zu beachten* Bhâg. P. 11,28,42.

आदृष्टिगोचरम् (von 2. आ + दृ° - गोचर) adv. *so weit das Auge reicht* Kathâs. 116,56.

आदेय so v. a. *abzupflücken*: सौगन्ध्यहीनं नादेयं पुष्पं कान्तमपि क्वचित् Spr. 858. *zu entfernen, zu entsetzen*: आदेयः क्ष्माभुजः सो ऽभून्मन्त्री Râġa-Tar. 5, 274. Wohl fehlerhaft für आधेय Spr. 5122. — Vgl. दुरादेय.

आदेव adj. f. ई nach Sâj. *allenthalben glänzend* oder *derjenige, bei welchem Götter sind* u. s. w. ṚV. 2,4,1. 4,1,1. 7,92,4. Vielleicht *den Göttern zustrebend, — zugethan*.

आदेवन Âçv. Gṛhj. 4,5,5. Gobh. 2,1,3.

आदेश 2) *Lehre* Varâh. Bṛh. S. 2,5. 39. सिद्धानामयमादेशः ऋद्धिश्चित्तविकारिणी *die Weisen lehren, dass Reichthum das Herz verderbe*, Spr. 3142. — 4) ṚV. Prât. 16, 37.

आदेष्टर् *Einer, der Etwas lehrt, Lehrer* Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 5.

2. आद्य 1) *c*) Spr. 3684. — 3) = प्रधाना शक्तिः, महाविद्या Muṇḍamâlât. 10 im ÇKDr.

आद्यकालक (von अद्य + काल) adj. (f. °कालिका) *zum heutigen Tage in Beziehung stehend, nur auf das Heute gerichtet*: आद्यकालिकया (अद्य° ed. Calc.) बुद्ध्या दूरे श्व इति निर्भयाः । सर्वभक्ष्या न पश्यन्ति कर्मभूमिमचेतसः ॥ MBh. 12,12057.

आद्यगङ्गा (आ° + ग°) f. N. pr. eines Flusses, = गन्धवती Verz. d. Oxf. H. 77,*b*, 38.

आद्यन्त (आदि + अन्त) n. *Anfang und Ende* Weber, Râmat. Up. 297.

आद्यन्तवन्त् Bhâg. P. 10,54,45. 11,8,35. 14,11. 12,4,27.

आद्यमाषक Z. 1 lies Gaṅgâ.

आद्युदात्त lies *Acut* st. *Accent* und füge ṚV. Prât. 1, 21. VS. Prât. 3, 102 hinzu.

आद्यून Spr. 4019.

आद्व (?) m. N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 52,*a*, 39.

आधमन bedeutet *das Verpfänden*, = आधीकरण Vîr. 39,*b*, 5. पत्नी तद्धनं भुञ्जीतैव न तु तस्य दानाधमनविक्रयान्कर्तुमर्हति Dâjakramas. 2,7. fg.

आधर्य (von अधर) n. *das Unterliegen —, Verlieren im Process* Vishṇu's Dharmaç. 6,*b*, 1. Nârada in Vjavahârat. 20, 10. Vîr. 24,*b*, 5.

आधवनीय gehört der Bedeutung nach zu 2. धाव्.

आधातर् (von 1. धा mit आ) nom. ag. *Verleiher* (einer Kunst), *Lehrer*: पात्रविशेषे न्यस्तं गुणान्तरं व्रजति शिल्पमाधातुः Spr. 1758.

आधान 1) उत्तममग्नेर्दाहार्थं मृताधानप्रयोगः *das Drauflegen des Todten* Verz. d. Oxf. H. 294,*b*, 16. — 2) Ind. St. 3,379. — 4) lies *Pfand* st. *Pand*. — 5) श्रवणं विनयाधानं कार्यमद्य मया तव *das Beibringen* MBh. 13,4633. आत्मन्येव प्रियाधानम् *das Erweisen eines Liebesdienstes* Mahâvîrak. 92, 16. जवाधानबल so v. a. *Kraft mit Geschwindigkeit verbunden* Kathâs. 67,25. — 7) lies *Zügel* oder *Pferdegeschirr* überh. und füge TBr. 1, 6,3,9 hinzu. — Vgl. आवसथ्याधान, पुरीषाधान, भगाधान.

आधानकारिका f. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

आधानपद्धति f. Titel eines Buches ebend. 358,*a*, No. 853.

आधानविधि m. Titel eines Pariçishṭa des SV. ebend. 377,*b*, No. 373. 383,*b*, No. 466.

आधायिन् (von 1. धा mit आ) adj. *zutheilend, verleihend, herbeiführend*: अनाधायि (Conj. für अनादायि) — धराभारवहनम् Spr. 5251. सर्वभूतभयाधायिन् (°भयादायिन् gedr.) Râġa-Tar. 5,272. हिताधायिता Spr. 5227.

आधार 1) Weber, Râmat. Up. 278. 321. 323. आत्मानमखिलाधारम् Vedântas. (Allah.) No. 2. *Unterlage* (*worauf eine Erscheinung oder Thätigkeit beruht*) Kap. 2, 42. *Boden —, Gebiet der Wirksamkeit* Tattvas. 45. *Subject, von welchem ein Prädicat ausgesagt wird* (आधेय), *Träger einer Eigenschaft* u. s. w. (wie आश्रय und आश्रयिन्) Pratâpar. 90,*a*, 7. *b*, 7; vgl. die letzte Stelle u. 3). — 3) Halâj. 5, 12. — 5) vgl. आधाररूपा. — 6) hierher kann Çârṅg. 2, 6 (Spr. 2351), das unter 1) steht, gezogen werden: किमाधारः प्रेमा किमधिकरणाः सन्तु च शुचः *worauf soll die Liebe gerichtet und die Trauer bezogen werden?* — 7) *Teich* Halâj. 3, 54. N. pr. eines *Teiches* Wilson, Sel. Works 2,23. — 8) N. pr. des Verfassers der Âdhârakârikâ Verz. d. Oxf. H. 238,*b*, N. 1. 353,*b*, 7.

आधारकारिका f. Titel einer von Âdhâra verfassten Kârikâ, = परमार्थसार Verz. d. Oxf. H. 238,*a*, No. 375. Hall 199.

आधारचक्र n. Bez. *eines best. mystischen Kreises am After* Verz. Oxf. H. 149,*b*, 27.

आधारत्रूपा (आधार + त्रूप) f. nach dem Schol. *ein best. Halsschmuck von der Form eines* आलवाल in der Stelle: आधारत्रूपा पुनरस्य कण्ठे विभाति विद्युद्दिवातरिते MBh. 3,10053.

आधाराधेयभाव (आधार - आ° + भाव) m. *das Verhältniss des Behälters zu dem, was hineingelegt wird, was hineingeht,* Spr. 2148.

2. आधि wie आधी von 1. धी mit आ. — Vgl. 2. उपाधि.

आधिकारिक (von अधिकार oder अधिकारिन्) adj. *die Hauptsache —, die Hauptperson betreffend* (Gegens. प्रासङ्गिक) Daçar. 1,11.12. Sâh. D. 296.

आधिक्य, Gegens. न्यूनता Sâh. D. 700. ज्ञाज्ञाधिक्य Vedântas. (Allah.) No. 42. सुरवरनगरे किमाधिक्यम् so v. a. *was giebt es dort mehr?* oder *was hat* Indra's *Stadt für einen Vorzug?* Spr. 4817. *Ueberlegenheit, höhere Bedeutung* 641.

आधिदैवत (von अधिदैवत) adj. *zu den Göttern in Beziehung stehend, von ihnen kommend:* दुःख Tattvas. 41.

आधिदैविक, दुःख Tattvas. 50. अरिष्टानि Verz. d. Oxf. H. 230,b,17.20.

आधिभौतिक so v. a. *von der Aussenwelt kommend:* दुःख Tattvas. 41. 50. 51. अरिष्टानि Verz. d. Oxf. H. 230,b,19. *in Beziehung zu den Elementen stehend, aus ihnen bestehend:* देह Cit. beim Schol. zu Kap. 3,11.

आधी = 1. धी mit आ.

आधीकरण (von 1. आधि + 1. कर्) n. *das Verpfänden* Vîn. 30,3,5.

आधीत von 1. धी mit आ.

आधीन adj. = अधीन *abhängig von* (loc.): सख्याधीनं कुरुकुलम् MBh. 5,1332.

आधुनिक Schol. zu Gaim. 1,27.

आधूपन n. = आधूमन Varâh. Bṛh. S. 11,6, v. l.

आधूमन (von धूमय् mit आ) n. *das in-Rauch- oder in-Nebel-Hüllen* Varâh. Bṛh. S. 11,6.

आधृषीय adj. *bis* (आ) *zur Wurzel* धृष् *gehend* Dhâtup. 34 am Schluss; Verz. d. Oxf. H. 163,a, No. 358.

आधेय 1) c) (सख्य) नादेयो (wohl नाधेयो zu lesen) मित्रविश्वासः Spr. 5122. *was einer Person oder Sache beigelegt wird;* n. *Prädicat, Aussage.* Sâh. D. 725. 330,16. Pratâpar. 90,a,7. b,7. — Vgl. आधाराधेयभाव.

आधोरण Râga-Tar. 4,147. Daçak. 75,1. Kathâs. 81,37. 89,15.

आध्मान vgl. उदराध्मान.

आध्यात्मिक *zur Seele —, zum Subject in Beziehung stehend, subjectiv* Tattvas. 41. 50. Kap. 3,43. Sarvadarçanas. 22,1. अरिष्टानि Verz. d. Oxf. H. 230,b,16. fg. °योग 27,a,20.

आध्र (von अध्र) m. N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 18,b,5. अध्र v. l.

आथर्वण 1) द्वादशैव सहस्राणि छन्दर् आथर्वणं स्मृतम् Verz. d. Oxf. H. 56,a,10. — 2) Verz. d. Oxf. H. 54,b,9.

आनक vgl. महानक, शतानक.

आनति *Zuneigung* Schol. zu Pańkav. Br. 18,1,24 und Kâty. Çr. 8,1,6.

आनन, आननान्त *Mundwinkel* Bhâg. P. 10,42,17. — Vgl. चतुरानन, दशानन, महानन, सुरसानन.

आनन्तर्य Çâṅkh. Br. 26,3. देशकृत, अर्थकृत Schol. zu VS. Prât. 2,18. अर्थकृत, शब्दकृत, अर्थानन्तर्य, शब्दानन्तर्य 4,167. अलब्धा यदि वा लब्धा नानुशोचति पण्डितः। आनन्तर्यं चारभते so v. a. *und geht sogleich an das Nächstliegende d. i. richtet sich nach den Umständen* MBh. 5,1510.

आनन्तर्यतृतीया (आ° + तृ°) f. *Bez. eines best. 3ten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,a,30.

आनन्त्य, सुखमानन्त्यमश्नुते auch MBh. 5,1503 (Spr. 3474). 3,13983 erklärt Nîlak. सुखम् als adv. durch अनायासेन. आनन्त्यं तत्सुखं मत्वा श्रियमन्यः परीप्सति MBh. 12,3886. स पुत्रपशुभिर्वृद्धिं श्रियश्चानन्त्यमश्नुते 5,1463 (Spr. 4903). Ursprünglich wohl Apposition, später als adj. = अनन्त aufgefasst.

आनन्द 1) a) als n. MBh. 13,1092. सुरा शक्तिः शिवो मांसं तद्भोक्ता भैरवः स्वयम्। तयोरैक्ये समुत्पन्नमानन्दो मोक्ष उच्यते ॥ आनन्दो ब्रह्मणो रूपं तच्च देहे व्यवस्थितम्। Kulârṇavat. in Verz. d. Oxf. H. 91,b,5. fgg. In der Dramatik *das Eintreffen des Gewünschten,* = वाञ्छितागम Sâh. D. 399. — b) Verz. d. Oxf. H. 332,a,5. — e) N. pr. eines der 5 Lokeçvara bei den Buddhisten Wilson, Sel. Works 2,23. — f) N. pr. eines Lehrers (fehlerhaft für आनन्दभैरव) Wilson, Sel. Works 1,214. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 167,a,37. Verfassers des Mâdhavânala 157,b, No. 340. — h) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,3.

आनन्दक N. pr. eines Sees Verz. d. Oxf. H. 73,b,27.

आनन्दकन्द (आ° + कन्द) 1) *die Wurzel der Wonne* Weber, Râmat. Up. 324. (देवी) प्राह्लेदं देवमीशं सकलमलहरं वाक्यमानन्दकन्दम् Verz. d. Oxf. H. 28,b,35. — 2) m. N. pr. eines Autors Hall 19. — 3) m. Titel eines medicinischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 759. — 4) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 154,a,16.

आनन्दगिरि ein Schüler Çaṁkarâkârja's (?) und Çuddhânanda's Wilson, Sel. Works 1,14. 49. fgg. 50. 198. 203. 249. 264. Verz. d. Oxf. H. 255,a,11 und N. 2. 257,b,28. Hall 89. 117. 129. 131. 139. 167.

आनन्दचतुर्दशी (आ° + च°) f. *Bez. eines best. 14ten Tages:* व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,b,23.

आनन्दचोल (आ° + चोल) m. N. pr. eines Lehrers Hall 89.

आनन्दज (आ° + 1. ज) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,372.

आनन्दजल (आ° + जल) n. *Freudenthränen:* °जलाकुलेक्षणा Bhâg. P. 10,85,38.

आनन्दज्ञान (आ° + ज्ञान) m. N. pr. eines Lehrers Hall 89. Verz. d. Oxf. H. 38,a, N. = आनन्दज्ञानगिरि, आनन्दगिरि u. s. w. 437,c.

आनन्दतीर्थ Hall 205. = मधु oder मध्व 94. 95 u. s. w. = अनन्तानन्दगिरि u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 437,c.

आनन्ददेव (आ° + देव) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,20.

आनन्दनाथ (आ° + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,b,11.

आनन्दनिधि (आ° + नि°) m. Titel eines Commentars Weber, Râmat. Up. 284.

आनन्दपुर (आ° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 339,b,2. 405,b, No. 10.

आनन्दपूर्ण mit dem Beiw. मुनि oder यति Hall 88. 96. 204.

आनन्दबोधपरमहंस m. = आनन्दबोधयति = आनन्दबोधेन्द्रसरस्वती Hall 121. 155. 159.

आनन्दभैरव m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 88,a,15. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ 233,b,38. Hall 16. 17.

आनन्दमय, कोश Vedântas. (Allah.) No. 27.

आनन्दयितव्य Tattvas. 28,9.

आनन्दयोग m. N. eines Joga (astr.) Verz. d. Oxf. H. 86,a,40.

आनन्दराम zu streichen.

आनन्दराय (आ° + राय) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 138,b, No. 273. Hall 182.

आनन्दलहरी, °तरी Titel eines Commentars zur Ânandalaharî Verz. d. Oxf. H. 108,b, N. 2. °स्तोत्र Titel eines dem Çaṁkarâkârja zugeschriebenen Gedichts in 20 Strophen, ebend. 127,a, No. 226.

आनन्दवर्धन 2) Verz. d. Oxf. H. 123,b,20. Vgl. नन्दवर्धन.

आनन्दश्रावकसंधि m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

आनन्दाचल (आनन्द + अ° Berg) m. N. pr. = आनन्दगिरि Verz. d. Oxf. H. 257,b,30.

आनन्दात्मन् (आनन्द + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 390,b, No. 35. Hall 116. 141.

आनन्दिन् 1) adj. *froh* LA. (II) 88,6. *erfreuend:* जगदा° Kathâs. 106, 109. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 255,a, N. 1.

आनन्देश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,25.

आनपत्य (von अनपत्य) adj. *zur Kinderlosigkeit in Beziehung stehend:* दुःख Bhâg. P. 6,14,39.

आनभिम्लात Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,86 nach gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

आनम्र (3. आ + नम्र) adj. *geneigt:* कुसुमफलानम्र (वृत्त) Varâh. Bṛh. S. 95,33. प्रश्रयानम्र Bhâg. P. 10,85,21.

आनयन *escorting* Benfey mit Anführung von Çâk. 48,21, wo aber नयन gemeint ist.

आनयितव्य Kathâs. 124,164.

आनर्त 3) als Volksname Varâh. Bṛh. S. 5,80. 14,17. 16,31. *der Fürst der* Ânarta 14,33.

आनर्तन (von नर्त् mit आ) n. *das Tanzen, Tanz:* चतुरानर्तनं कुर्युः Çâṅkh. Gṛhj. 1,11.

आनर्द (von नर्द् mit आ) m. *Gebrüll:* आनर्दं (kann auch als absol. aufgefasst werden) नर्दतः MBh. 5,4802.

आनल n. *das unter* Agni (अनल) *stehende* Nakshatra Kṛttikâ Varâh. Bṛh. S. 15,28.

आनाक wohl N. pr. eines königlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,6.

आनाध्य Kathâs. 96,7.

आनाभि (2. आ + ना°) adv. *bis zur Nabe* MBh. 7,6241.

आनामन (vom caus. von नम् mit आ) n. *das Geneigtmachen, Gewinnen* Schol. zu Pańkav. Br. 18,2,12.

आनिधनं त्वाष्ट्रीसाम N. eines Sâman Ind. St. 3,205,b.

आनिल 3) n. *das unter dem Gotte des Windes stehende* Nakshatra Svâti Varâh. Bṛh. S. 71,10. 98,4.

आनील (2. आ + नील) adj. *schwärzlich* Ragh. 3,8.

आनुकूल्य *das Passen Jmds* (gen.) *zu* (समं मिथः) *Jmd:* अनङ्गरतेरेषां मध्यात्केन समं मिथः। अस्त्यानुकूल्यम् Kathâs. 52,141. *das zu-Gefallen-Sein* Spr. 1238. स्वामिशत्रूणाम् — न ते यस्मादानुकूल्यमशिश्रयन् so v. a. *sie hielten es nicht mit ihnen* Râǵa-Tar. 5,132. °तस् *nach Lust, — Neigung* Verz. d. Oxf. H. 216,a,29.

आनुगुण्य (von अनुगुण) n. *Gleichartigkeit* Sâh. D. 219,12. 247,6.

आनुज्ञावर TBr. 2,2,10,1. Kâṭh. 11,4. 13,7. 30,3. Pańkav. Br. 2,10,2. 16,14,2. Nach den Comm. auch so v. a. *gemein, ganz niedrig.*

आनुपूर्व 2) Z. 2 lies आनुपूर्वी. Das letzte Beispiel gehört zu आनुपूर्व्य, da hier mit der ed. Bomb. आनुपूर्व्यान्निबेदुश्च zu lesen ist. Nach den indischen Grammatikern ist आनुपूर्वी f. zu आनुपूर्व्य.

आनुपूर्व्य, abl. *der Reihe nach* Taitt. Prât. 2,9. R. 2,91,39 (wo आनुपूर्व्यान्नि° mit der ed. Bomb. zu lesen ist).

आनुमत lies *der* Anumati *gehörig* u. s. w. und füge TBr. 1,6,1,4 hinzu.

आनुमानिक *Schlüsse machend* Bhâg. P. 11,19,1.

आनुयात्रिक (von अनुयात्रा) m. *ein Mann aus dem Gefolge, Diener* Uttararâmaḱ. 87,2. — Vgl. अनुयात्रिक.

आनुरूप्य (von अनुरूप) n. *Angemessenheit* Sâh. D. 721.

आनुरोहिणी f. patron. Weber, Nax. 2,391.

आनुश्रव adj. = आनुश्रविक Bhâg. P. 11,6,19.

आनुश्रविक Tattvas. 34. Kap. 1,82. Jogas. 1,15.

आनुषक् Z. 5. fg. lies 1,13,5. 52,14.

आनुषङ्गिक adj. (f. ई) *sich anschliessend an* so v. a. *in Zusammenhang stehend mit* (gen.): महापुरुषपूजायाः सिद्धिः काप्यानुषङ्गिकी (आनुषङ्गिणी ed. Bomb.) Bhâg. P. 6,18,72. *unwesentlich* Sâh. D. 277,5. तत्रानुषङ्गिकम् Pańkat. 10,5 so v. a. *in der Nähe von dort sich aufhaltend.*

आनुषूक (von अनुषूक) adj. *nachgetrieben:* व्रीहि TS. 2,3,4,2. Kâṭh. 11,4.

आनुष्टुभ Pańkav. Br. 12,13,26. Nidâna 1,3,9. आनुष्टुभेन छन्दसा Uttararâmaḱ. 36,5 (in der neueren Ausg.; अनु° die ältere Ausg. 27,15).

आनूप m. patron. des Vadhrjaçva Pańkav. Br. 13,3,17. n. N. eines Sâman ebend. 16. आनूपवाध्र्यश्वम् und आनूपं वाध्र्यश्वम् Namen von Sâman Ind. St. 3,205,b.

आनृण्य, धर्मस्यानृण्यमाप्नोति *hat seiner Pflicht Genüge gethan* MBh. 5,4509. स्नेहानृण्यमकृत्वा च तस्य मे नास्ति निर्वृतिः Kathâs. 64,65. — R. 2,24,32 und 94,17 hat auch die ed. Bomb. आनृण्यता; an der ersten Stelle bemerkt der Schol.: स्वार्थे ष्यञ् d. h. आनृण्य = अनृण.

आनृशंस MBh. 13,262. आनृशंस्य (und धर्मज्ञ st. धर्मस्य) ed. Bomb., der Schol. आनृशंस.

आनेतर्, तवानेत्रीं तस्मिन्स्वे मलयाचले Kathâs. 68,71. 103,244. आमलकानेतर् 61,295.

आनोभद्र und आनोभद्रीय Bez. *der mit* आ नो भद्राः *beginnenden Hymne* (ṚV. 1,89) Çâṅkh. Br. 27,2. Verz. d. Oxf. H. 356,b, No. 847.

आन्तःपुरिक (von अन्तःपुर) adj. *zum Gynaeceum in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 215,b,40.

अन्तःपुरिक (!) adj. wohl dass.: °कं दाररक्षितकम् ebend. 216,a,2.

आन्तर (von अन्तर) 1) adj. *im Innern befindlich, innerlich:* आन्तराणि तत्त्वानि (= अन्तःकरणानि Schol.) Uttararâmaḱ. 26,11. fg. आन्तराकूत Bhaṭṭ. 5,83. — 2) m. a) *ein im Innern des Hauses —, des Palastes Angestellter* (= सूदादि Schol.) MBh. 12,3090. आन्तरेभ्यः परांश्चान्यपरेभ्यः पुनरान्तरान्। परान्परेभ्यः स्वान्स्वेभ्यः सर्वान्पालय नित्यदा॥ 3346. — b) *ein innerhalb des Landes Wohnender, ein Eingeborener, Landeskind:* आन्तरैर्भेदयित्वारीन्बिल्वं बिल्वेन भेदय MBh. 12,3913.

आन्तरिक्ष *atmosphärisch* Varâh. Bṛh. S. 11,2. 4. 41. 46,4. 48,53.

आर्त्तज्ञानु adj. fehlerhaft für अर्त्तज्ञानु MÂRK. P. 34,27.

आर्त्तर्य AV. PRÂT. 1,95.

आर्त्तर्वैदिक adj. = अर्त्तर्वैदिक Schol. zu KÂTJ. ÇR. 22,1,41.

आन्त्र, °पाश *Darmsaite* HARIV. 14691. 14717. °तन्ति dass., s. u. गौरव. AUFRECHT (zu UṆÂDIS. 4,163, S. 161) bemerkt, dass man bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,163 nach P. 6,4,15 आन्त्र, nicht अन्त्र, erwartet hätte.

आन्दोल *das Hinundherbewegen*; s. मरुदान्दोल.

आन्दोलक *Schaukel, Schwinge.*

आन्दोलय्, आन्दोलित *hinundherbewegt, gewiegt, geschaukelt* Spr. 3577.

आन्धीगव (von अन्धीगु) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,205,b.

आन्ध्य n. Spr. 2842. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 144. — Vgl. तपादान्ध्य, तपान्ध्य, नक्तान्ध्य.

आन्ध्र WEBER, Nax. 2,392. KUVALAJ. 151,b (= तैलङ्गा: Schol.). आन्ध्या: स्त्रिय: Verz. d. Oxf. H. 217,b,11. Ândhra-Fürsten (sieben) BHÂG. P. 12,1,33. Ândhra-Brahmanen HALL 176.

आन्यतरेय RV. PRÂT. 3,13. Schol. zu AV. PRÂT. 3,74.

आन्वीक्षिकी MBH. 12,6737 = 13,2195. SARVADARÇANAS. 115,2. Verz. d. Oxf. H. 86,b,5 v. u. विद्यामान्वीक्षिकीम् MÂLATIM. 41,6. BHÂG. P. 11, 20,24. pl. VARÂH. BṚH. S. 19,11.

आप् Z. 13 आप्रान s. auch besonders. — partic. आप्त 4) *vollständig:* द्वादशाह्न PAÑĆAV. BR. 23, 1, 2. वाजपेय ÇÂṄKH. ÇR. 15, 3, 14. देवयजन TS. 6,2,6,1. — caus. 1) ततश्च ते ऽस्तीएयुन्मील्य पुनर्भाएडीरमापिता: *gebracht* BHÂG. P. 10,19,13. — desid. *herbeiholen* PAÑĆAV. BR. 20,3,2. partic. ईप्सित 1) M. 3,231. 4,156. 9,59. — Z. 3 lies कश्यासी st. कस्यासी.

— अव 1) गुणदोषाववाप्येते पुंसां संशीलनाद्बुधै: *Weise stossen auf Vorzüge und Mängel* Spr. 838. ततो ऽत्र वीक्ष्यते यावद्वालस्तावद्वापि स: *wurde entdeckt, — gefunden* KATHÂS. 106,26.

— उप vgl. उपाप, उपाप्ति, उपेप्सा.

— समुप desid. vgl. समुपेप्सु.

— परि partic.: वत्स पर्याप्तमेतावद्वीष्मेण सह संयुगे *genug* MBH. 5, 7302. fg. पर्याप्तनयन: शक्र: सर्वैर्नेत्रैरुदैक्षत *eine hinreichende Anzahl von Augen habend* (= संप्राप्तनेत्रफल Schol.!) HARIV. 3964. पर्याप्तमश्रु मुञ्चामि *reichlich* DAÇAK. in BENF. Chr. 185,10. पुरी त्वियं ज्ञानस्यास्य न पर्याप्ता भविष्यति *geräumig genug für* HARIV. 6525. किमपाङ्गमपर्याप्तमस्मिन्कर्मणि मन्यसे *meinst du, der äussere Augenwinkel vermöge nicht dieses zu bewirken?* Spr. 3940. mit einem infin. P. 3, 4, 66. पर्याप्तम् adv.: नरस्य कथिता: पर्याप्तमष्टौ गुणा: *acht Vorzüge, womit man sich begnügen kann*, Spr. 2179. Die Lexicographen: शक्ते निवारणे तृप्तौ पर्याप्तं स्याद्यथेप्सिते TRIK. 3, 3, 167. MED. t. 128. पर्याप्तं (so zu lesen) तु शक्ते तृप्ते निवारणे। यथेष्टे H. an. 3,276. = उपसंपन्न HALÂJ. 2,171. = प्रकामम् 4,33. = कृतम् 5,3. — caus. *vollbringen:* अकार्याण्यपि पर्याप्य Spr. 3368. — desid. vgl. परीप्सा, परीप्सु.

— प्र partic. प्राप्त 9) MED. t. 32. HALÂJ. 4,61. DAÇAK. in BENF. Chr. 188,4. — caus. *vorbringen, melden, verkünden:* प्रापयास्य च वाक्यानि यतो हृतस्त्वमागत: R. 7,103,10.

— अनुप्र, सर्वरसा अनुप्राप्ता: पानीयम् wohl *alle Flüssigkeiten sind schliesslich Wasser* NIR. 1, 16.

— अभिप्र vgl. अभिप्रापण.

— परिप्र vgl. परिप्राप्ति, परिप्रेप्सु.

— प्रति desid. *werben um* (ein Mädchen): तत्स्वाम्यर्थं प्रतीप्स ताम् KATHÂS. 120,97.

— वि, partic. व्याप्त 1) *in Etwas Anderem eingeschlossen, einbegriffen* BHÂSHÂP. 67. कृतकत्वमनित्यत्वेन व्याप्तम् so v. a. *fällt unter den Begriff der Vergänglichkeit* TARKAS. 41. — caus. व्यापित *erfüllt* Spr. 3836.

— सम्, partic. समाप्त 1) स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा मेरुर्न मे रोचते *da die Herrlichkeit des Goldes im Meru selbst zum Abschluss gekommen ist (d. i. Andern nicht zu Gute kommt), so will er mir nicht gefallen*, Spr. 2526. समाप्तपरदक्षिणा: (क्रतव:) *vollständig, vollzählig* 523, v. l. असमाप्त *um Etwas* (instr.) *nicht voll, woran Etwas fehlt* RV. PRÂT. 13,13. — caus. 2) RV. PRÂT. 10,1. — 3) *Jmd abthun, Jmd den Garaus machen:* शैरिष्टभिर्विकं समाप्य KATHÂS. 48, 67. यद्वेष साधुरुच्चक्र्यस्त्वयासुर: समापित: (so ist zu schreiben) BHÂG. P. 7,8,51.

— परिसम् pass. *zum Schluss gelangen, das Endziel erreichen* BHÂG. P. 11,16,44. = कृतकृत्यो भू Schol. — Vgl. परिसमाप्ति.

1. आप vgl. मनआप.

आपगेय ist nach dem Schol. auch MBH. 2,1340. 1785 Bein. Bhishma's; eben so 13,588.

आपण DAÇAK. in BENF. Chr. 192,10. — Vgl. कर्षापण, कार्षापण.

आपणदेवता (आ° + दे°) f. *eine auf dem Marktplatze stehende Götterstatue*, vom Schol. erwähnte v. l. für आपणवेदिका R. ed. Bomb. 2,42,23.

आपणवेदिका (आ° + वे°) f. *eine Bank, auf der die Waaren auf dem Markte ausgestellt werden*, R. ed. Bomb. 2,42,23.

आपणिक Z. 2 lies आपणादागत:.

आपणीय (von आपण) adj. *vom Markte kommend, auf dem Markte zum Verkauf ausgestellt:* नापणीयमन्नमश्नीयात् ÇAṄKHA bei KULL. zu M. 5,129.

आपत्ति 1) यमापत्ति RV. PRÂT. 6,9. VS. PRÂT. 1,42. 4,146. 161. SARVADARÇANAS. 13,1. 4. 7. 9. 25,21. Füge noch hinzu *das Gerathen in.*

आपत्य vgl. u. यन्व.

आपद्, आपद्धर्म BRÂHMAN. 2,26 (MBH. 1,6168) scheint einfach *unglückliche Verhältnisse* zu bedeuten. — Vgl. निरापद्.

आपदेव Verz. d. Oxf. H. 219,b, No. 524. 272,b, No. 645. HALL 62. 134. 145. 185. 188. 190. आपदेवी f. *das von Âpadeva verfasste Werk*, = मीमांसान्यायप्रकाश 185.

आपन adj. *bringend, herbeiführend* BHÂG. P. 10,82,44.

आपभट्ट m. = आपदेव HALL 186.

आपरपक्षीय (von अपरपक्ष) adj. *zur zweiten Hälfte eines Monats in Beziehung stehend:* श्राद्ध BHÂG. P. 7,14,19. — Vgl. अपरपक्षीय.

आपल n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,b. auch आपाल.

आपवत्स m. = अपांवत्स VARÂH. BṚH. S. 53,47. 49. 51.

आपवर्गिक (von अपवर्ग) adj. *zur Erlösung führend* BHÂG. P. 10,49,12.

आपवर्ग्य (wie oben) adj. dass. BHÂG. P. 7,9,46. 11,19,10.

आपस् 2) die Aufstellung dieser Bed. beruht vielleicht darauf, dass man an आपस् als acc. pl. (s. oben u. अप्) oder als erstem Gliede eines comp. Anstoss nahm.

आपस्तम्ब, °भाष्यार्थसंग्रह Verz. d. Oxf. H. 277,b,40. °सूत्र 267,a,24. 270,a,19. 277,b,40. आपस्तम्बा: 271,a,4. आपस्तम्बीयं षडात्रम् 356,a,

10. आपस्तम्बी (adj.) संहिता Ind. St. 3,481. आपस्तम्बीयाः N. einer Schule 271.

आपाक H. an. 3,390.

आपाकेस्थ AV. Prât. 2,94.

आपाङ्गिभट् fehlerhaft für आयाङ्गिभट्.

आपाण्डु (2. आ + पा°) adj. *weisslich, bleich;* davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 319,18.

आपाण्डुर (2. आ + पा°) adj. dass. Spr. 1004. Kathâs. 109,42.

आपात 1) zu streichen; vgl. मधापात. — 2) लोकलोचनापात so v. a. *die zudringlichen Blicke der Menschen* Spr. 2745. — 3) füge *das Eintreffen* hinzu. अचिरस्थैव ते दैवेनाप्यापातः सुखदुःखयोः Kathâs. 108,51. मरणापात Spr. 1615. Sarvadarçanas. 119,7. 129,12. 132,8. 147,20. — 4) आपाततस्तपाणि *sofort, vom ersten Augenblick an* Spr. 361. °मात्रमधुर 2775. आपातमात्रे Pañkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 735.

आपातलिका f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,307. fgg.

आपादक (vom caus. von 1. पद् mit आ) adj. *herbeiführend, bewirkend, veranlassend* Sâh. D. 23,9.

आपादन vgl. दुरापादन.

आपान füge *das Zechen* hinzu und streiche Z. 2. fg. *Trinkstube, Trinkhaus.* Halâj. 2,173. आपानं सेवमानः Kathâs. 52,2. 22. °गोष्ठी 103,199. °भू, °भूमि 110,124.

आपाल n. = आपल N. eines Sâman Ind. St. 3,205,b.

आपि vgl. उदापि, देवापि, सोमापि.

आपिञ्जर 1) °रीकृत Kathâs. 104,89.

आपिशल 2) Pat. in Ind. St. 5,134.

आपिशलि Verz. d. Oxf. H. 175,b,6. 182,b,31. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 18. 4,174.

आपीड 1) a) घन्ताापीड *Leibkneifen* MBh. 6,2524. — b) बर्हापीड Hariv. 3849. — 2) ist gleichfalls masc. Ind. St. 8,348. fgg. — Vgl. प्रत्यापीड, मुक्तापीड.

आपूप्य wohl *Backwerk* beim Schol. zu Bhag. 15,14.

आपूर ist wohl m. und = पूर *Fluth, Menge.* — Vgl. दुरापूर.

आपूरण 3) स्वेदरापूरण Spr. 4606 (Conj.). Pañkat. 96,20 kann auch पूरण angenommen werden.

आपृक् vgl. उपपृच्.

आपेक्षिक lies *nur mit Rücksicht auf etwas Anderes so seiend, relativ* und füge Kap. 2,45 hinzu.

आपोशान ist *das Mundausspülen,* welches mit den Sprüchen Âçv. Gṛhj. 1,24,18. 28 geschieht.

आपोहिष्ठीय adj. von आपो हि ष्ठ (der Anfang von ṚV. 10,9,1) Çâñkh. Gṛhj. 1,14,8.

आप्तनिश्चयालंकार m. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 27,20. Hall 162.

आप्तभाव (आप्त + भाव) m. *das ein-Vertrauter-Sein* Spr. 1322.

आप्तोर्याम m. = अप्तोर्याम MBh. 13,4919.

आप्तोर्यामन् m. dass. VP. I, 85. Bhâg. P. 3,12,40. Mârk. P. 48,34.

आप्रवान Verz. d. Oxf. H. 18,b,13. pl. 19,a,34.

आप्रान (partic. von आप्), तीर्थ heisst *der gewöhnliche Zugang zur Opferstätte zwischen der Grube und den beiden Aufwürfen* (उत्कर) Lâṭj. 1,5,4. 2,6,17. 3,4,6. Çâñkh. Br. 18,9. Shaḍv. Br. 3,1.

1. आप्य n. *das die Gewässer zur Gottheit habende* Nakshatra Pûrvâshâḍhâ Weber, Ǵjot. 35. Varâh. Bṛh. S. 9,23. 10,14. 15,17. 23,5. fg. 32,20. — Vgl. उदाप्यम्.

2. आप्य pl. N. einer Klasse von Göttern Bhâg. P. 8,5,8. der Mond ist ihr Oberer Çâñkh. Br. 22,9. sg. N. pr. eines Vasu Weber, Râmat. Up. 304. 307.

आप्यायन vom caus. von प्या mit आ. 2) a) *Sättigung, Befriedigung* Varâh. Bṛh. S. 5,14. — b) Bez. *einer best. an einem Zauberspruche vorgenommenen Cerimonie* Çâradât. in Sarvadarçanas. 171,4 = Verz. d. Oxf. H. 98,b,26. — 3) f. ई Bez. *einer Arterie im Nabelstrang:* नाडी चाप्यायनी नाम नाभ्यां तस्य निबध्यते Mârk. P. 11,11.

आप्यायिन् (wie oben) adj. *sättigend, Wohlergehen verleihend:* जगदाप्यायिन् (der Vollmond) Kathâs. 72,176.

आप्याय्य (wie oben) adj. *zu sättigen, zu befriedigen:* ततो ऽग्निरिव सोमश्च आप्याय्याविह ते ऽनघ MBh. 13,4351.

आप्री vgl. Müller, SL. 464. fgg. Ind. St. 10,89. 91. als देवता: 3,205,b.

आप्लव, औत्थानिककौतुकाप्लव Bhâg. P. 10,7,4. सुखाप्लव adj. *wo man bequem baden kann* R. ed. Bomb. 2,91,79.

आप्लवन Halâj. 2,258. Bhâg. P. 10,22,20. schlechte v. l. für उत्प्लवन M. 5,115.

आप्लाव्य adj. *als Bad dienend, die Stelle eines Bades vertretend:* इदं मेध्यमिदं पुण्यमिदं स्वर्ग्यमनुत्तमम् । इदं रहस्यं वेदानामाप्लाव्यं पावनं तथा ॥ MBh. 13,1752. आप्लाव्यमाप्लवः स्नानमित्यर्थः Schol. n. *das Baden* Dhâtup. 8,34.

आप्सन्, st. dessen आप्सा f. zu lesen (Uṇâdis. 1,153); = कण्ठस्थान Uǵǵval.

आप्सरस adj. f. ई *von einer* Apsaras *stammend:* कन्या Bhâg. P. 6,4,16.

आफलक (2. आ + फ°) *Pallisade:* (पुरीम्) वार्याफलककर्यन्ताम् R. 1,70, 8. परबलं वारयितुमर्हो वार्यः प्राकारः तत्स्थाः आफलकाः फलकास्तयुक्ताः पर्यन्तः Schol.

आबद्ध 2) b) n. येनाबद्धेनोपनयेतावार्याधीनं तत् Çâñkh. Gṛhj. 2,1.

आबन्धन zur Erkl. von प्रग्रह Halâj. 5,19.

आबाध 2) füge *Pein, Leiden* hinzu. आबाधा = वेदना Halâj. 3,4. — Vgl. दुराबाध, निराबाध.

आबालम् (von 2. आ + बाल) adv. *bis auf die Knaben herab* oder *von den Knaben an* Kathâs. 106,8.

आबाल्यम् (von 2. आ + बाल्य) adv. *vom Knabenalter an* R. 7,36,39.

आबुत्त Uttararâmak. 4,15 (आयुत्त die ältere Ausg.).

आब्दम् (von 2. आ + अब्द) adv. *ein Jahr hindurch* Bhâg. P. 10,13,26.

आब्रह्म (2. आ + ब्रह्मन्) adv. *bis* Brahman *inclusive* Bhâg. P. 10,85,36.

आभण्डन n. *das Bestimmen, Feststellen* Dhâtup. 33,27.

आभयज्ञात im pl. ist der pl. zu आभयज्ञात्य.

आभर n.: इन्द्रस्याभरम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,208,a.

आभरण 2) °कार Siddh. K. 132,b,2.

आभरद्वसव (von आभरद्वसु) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,206,a.

आभरित adj. *geschmückt:* केयूराभरित Hariv. 855. केयूराभरण die neuere Ausg.

आभाणक (von भण् mit आ) m. *Spruch, Sprichwort* Sarvadarçanas. 3,11. 180,7. लौकिकाभाणम् Wilson, Sâṅkhjak. 10,1 v. u. Verz. d. Oxf.

H. 246, *b*, N. 4.

आभाष bedeutet an der ersten Stelle (vgl. Spr. 3839) *Spruch, Sprichwort.* समाभाष *gleiche Sprache redend* R. 7, 30, 19.

आभापण Râga-Tar. 5, 462.

आभाव्य = अभाव्य (Schol.) MBh. 13, 1753, v. l. für आम्नाव्य.

आभास् wohl zu streichen, da wahrscheinlich चञ्चला भासः (nom. pl. von 1. भास्) zu trennen und विद्युतः als gen. aufzufassen ist.

आभास *das Aussehen:* शालिप्रूकनिभाभास R. 7, 35, 21. *das Erscheinen, zum-Vorschein-Kommen* (= सृष्टि Schol.; Gegens. निरोध) Bhâg. P. 2, 10, 7. *blosser Schein* 7, 12, 10. 15, 12. Varâh. Brh. S. 75, 1. उत्तराभास *Scheinantwort, eine ungenügende, unklare Antwort auf eine gerichtliche Klage* Vir. 25, *b*, 15. Mit. II, 4, *b*, 11. Vjavahârat. 18, 12 (उत्तराभाष gedr.). ज्ञान्याभास Kathâs. 121, 176. आभासता Sarvadarçanas. 18, 9. Sâh. D. 121, 14. आभासत्व 270.

आभासिन् adj. *leuchtend, erhellt:* आदित्याभासिभिः शृङ्गैः Hariv. 12008.

आभासुर MBh. 13, 1372.

आभिकामिक (von 1. अभिकाम) adj. *erwünscht, gern gesehen:* गुणैरनुपमैर्युक्तः समस्तैराभिकामिकैः MBh. 12, 13807.

आभिचार m. = अभिचार aus metrischen Rücksichten Bhâg. P. 10, 66, 35.

आभिजात्य Bhâg. P. 10, 10, 8.

आभिजित Z. 2 lies अभिजित्.

आभिधानिक (von अभिधान) m. *Lexicograph* Kull. zu M. 8, 275.

आभिमुख्य 1) mit acc. (!): आत्मानमाभिमुख्येन Schol. zu Kâtj. Çr. 16, 7, 12. — 3) *Geneigtheit, das Zugethansein* Spr. 2586.

आभिरूप्य *Schönheit:* बिम्बानाम् Tithjâdit. im ÇKDr.

आभिहारिक R. 2, 65, 10 bedeutet *was* (am Morgen) *aufgetragen, einem grossen Herrn vorgesetzt wird.* आभिहारिकं प्रातःसमये राज्ञो यदभिहर्तव्यं मङ्गलार्थमानेतव्यम् Schol.

आभीक (von 2. अभीक) Ind. St. 3, 206, *a.* Pañkav. Br. 15, 9, 8.

आभीर 1) MBh. 16, 270. Varâh. Brh. S. 5, 38. 42. 16, 31. Daçak. 2, 42. Bhâg. P. 12, 1, 36. आभीरगोपालपुलिन्दतापसाः Verz. d. Oxf. H. 333, *b*, 15. 217, *b*, 34 (sg.). 338, *b*, 35. 339, *a*, 2 v. u. 339, *b*, 13. 45. °देश 352, *b*, 19. आभीरादिगिरः 204, *a*, 8. आभीर्यः स्त्रियः 217, *b*, 12. सप्ताभीराः (नृपाः) Bhâg. P. 12, 1, 27. — 2) आभीरकन्याप्रिय (कृष्ण) Spr. 4897. Git. 1, 48. — 4) Sâh. D. 432. — Vgl. नृपाभीर.

आभीरक m. pl. = आभीर 1) Verz. d. Oxf. H. 217, *b*, 12.

आभीरपल्ली Halâj. 2, 106.

आभीरिक adj. von आभीर 1): आभीरिकी विभाषा Verz. d. Oxf. H. 181, *a*, 29.

आभीशव (von अभीशु) n. Pañkav. Br. 12, 9, 15. 15, 3, 27. Ind. St. 3, 206, *a.* आभीशवाद्य n. und आभीशवोत्तर n. gleichfalls Namen von Sâman ebend.

आभूषेण्य von 2. भूष् mit आ.

आभोग 1) wohl *Gewölbe eines Gemachs* Kathâs. 51, 186. Schol. zu R. 2, 65, 3 erklärt: प्रासादानामाभोगेषु मध्येषु विस्तीर्णाः प्रतिध्वनिनेति शेषः. Vgl. 1. u. 2. मदाभोग. — 5) = कामगुण *Vollgenuss* Med. n. 93. — 6) = कविनामयुक्तगानसमापककविता । भणिता (bedeutet *Autor* nach Haught.) इति भाषा । यथा । यत्रैव कविनाम स्यात्स आभोग इतीरितः । इति संगीतदामोदरः ॥ ÇKDr. *the third of the three divisions of a* ध्रुपद Molesw. Bei ध्रुपद (vgl. ध्रुवक) heisst es ebend.: *the introductory stanza of a song. It is distinct from the verses of the song, and is repeated after each of them as burder or chorus. It has divisions,* अस्ताई, अंत्रा, आभोग.

आभोगिन् (von आभोग) adj. *gekrümmt:* (तस्य) बाहुमाभोगिनं कृत्वा मुखे क्रुद्धः समादधत् Hariv. 4308. = अतिप्रवृद्ध Schol.

आभोजिन् (von 3. भुज् mit आ) adj. *verspeisend;* s. भुजगाभोजिन्.

आभ्यन्तर MBh. 12, 4787. Kathâs. 56, 29.

आभ्यासिक nach dem Schol. *waffengeübt.*

आभ्युदयिक 1) *b*) Schol. zu Kâtj. Çr. 7, 1, 31. 32. — 2) Verz. d. Oxf. H. 40, *a*, 14. °श्राद्ध Ind. St. 5, 299.

आभ्राज्ञ n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 206, *a.*

1. आम 1) *b*) मृत्पात्र Varâh. Brh. S. 53, 94. — *e*) *zart, fein* (= कोमल Schol.): °त्वच् adj. Bhâg. P. 3, 31, 27. — 2) *b*) आमज्वर Spr. 890. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Krshna Bhâg. P. 10, 61, 13.

आमगन्धिक n. = आमगन्धि Halâj. 3, 9.

आमन्त्रण 1) Daçar. 1, 43. आमन्त्रणेश्च पाषण्डा वाच्याः स्वसमयागतैः Sâh. D. 172, 15. — 3) आमन्त्रणोत्सवा विप्राः *der Brahmanen Festtag ist eine Einladung zum Schmause* Vrddha-Kâń. 12, 13. — 5) *Mahlstatt* Kâth. 8, 7.

आमन्त्रयितव्य adj. *dem man Lebewohl sagen muss* Venîs. in Sâh. D. 169, 6.

आमय 1) *b*) युधिष्ठिरम् — कुरुकुलामयम् *eine Pest* Bhâg. P. 10, 74, 53.

आमयिन् lies पृष्ठ्यामयिन् und vgl. अत्यामयिन्.

आमर्द *Druck* Kathâs. 100, 44. — Vgl. निरामर्द.

आमर्दक m. ein anderer Name des Kâlabhairava Verz. d. Oxf. H. 69, *b*, N. 2.

आमर्ष vgl. निरामर्ष.

आमल, der Schol. zu R. 1, 70, 3 führt eine Lesart वार्यामलकपर्यन्ताम् st. वार्याफलकपर्यन्ताम् an und erklärt वार्यामलकाः durch आमलविशेषाः.

आमलक m. Uģģval. zu Uṇâdis. 2, 32. n. *die Frucht* Kathâs. 61, 295. fg. त्वया दृष्टं जगत्सर्वं हस्तामलकवत्सदा (so deutlich) *wie eine auf der Hand liegende* Âmalaka-*Frucht* R. 7, 37, 5, 12. करतलामलकमिव पश्यति Vagras. 213, 10. — Vgl. आमल und तामलकी.

आमलि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 14.

आमलीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, *b*, 9.

आमवात m. Verz. d. Oxf. H. 313, *a*, 6 v. u. 316, *a*, 2 v. u. 357, *b*, 17 v. u.

आमविधि (1. आम + वि°) m. bei einem Çrâddha (vgl. आमश्राद्ध) Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 27.

आमश्राद्ध n. *eine Art* Çrâddha: °प्रयोग Verz. d. Oxf. H. 294, *b*, 26.

आमहीयव (von अमहीयु) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, *a.* Pañkav. Br. 7, 5, 1. 11, 11, 8. 15, 9, 5.

आमाद्य n. nom. abstr. von आमाद्. आमाद्यमिव वा एतद्यः सद्यो दत्तं प्रत्यत्ति Pañkav. Br. 16, 6, 11.

आमावास्य 1) *a*) हविस् Gobh. 1, 5, 6. — 2) Weber, Ǵjot. 85.

आमाशय nach Wise 66. 328 geradezu *Magen.* Z. 3 lies पक्वामाशययो°; Z. 4 ist 190, 12 nach 2, 18, 14 zu stellen.

आमिक्षवत् adj. von आमिक्षा TBr. 1, 6, 8, 5.

आमिक्षा Uģģval. zu Uṇâdis. 3, 66.

आमिक्षीय *zu Quark tauglich, — geeignet:* दधिक्षीरम् Bhatt. 5, 12.

आमिलायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184, *b*, 1.

आमिष, आमिषभाण्डपक्वान्नभक्षणप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282, *a*, 4. 5.

विषयामिषलोभेन मनः प्रेरयतीन्द्रियम् Spr. 2867. एकामिषप्रभवमेव सहोदराणामुज्जृम्भते जगति वैरमिति प्रसिद्धम् *über eine gemeinsame Lockspeise entstehend* 3837. *Leckerbissen:* पत्राणामामिषं पर्णम् । गोवर्ग्यमामिषं (lies गोवर्ग्यमा°) क्षीरं फले जम्बीरमामिषम् । आमिषं रक्तशाकं च सर्वं च दग्धमामिषम् ॥ Karmalokana im ÇKDr. u. दग्ध. सिंहव्याघ्रामिषीकृते so v. a. *zur Beute geworden* Kathâs. 56, 26.

आमिषाशिन् (आ° + आशिन्) adj. *Fleisch essend* Kathâs. 60, 153.

आमीला Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3, 66.

आमुख 2) Daçak. 3, 5. fgg. (vgl. S. 27). Pratâpar. 23, a, 5. Sâh. D. 279. 282. 286.

आमुष्मिक, काम Bhâg. P. 5, 19, 14. °धर्म Verz. d. Oxf. H. 268, b, 13.

आमुष्यायण Pañkav. Br. 6, 6, 2. Kâth. 11, 6. साम Verz. d. Oxf. H. 80, a, 15.

आमूलम् (von 2. आ + मूल) adv. *von Anfang an* Kathâs. 72, 191.

आमेर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, a, 20.

आमोद 1) Z. 2 lies 6, 5 st. 6, 9. — 2) a) अवतंसमालस्यवलयामोद *Freude an* Spr. 3719. — c) Titel eines Commentars Hall 201.

आमोदिन् 1) आसवामोदिभिर्वक्त्रैः Râǵa-Tar. 5, 357. Kathâs. 123, 54.

आम्नातव्य adj. *zu erwähnen, anzuführen* AV. Prât. 4, 126, Sch.

आम्नान, याज्ञिकाम्नानम् *das Erwähnen, Anführen* Schol. zu AV. Prât. 4. 101, 103.

आम्नाय LA. (II) 86, 16. 88, 22. Spr. 3711. °विधि Ind. St. 3, 390. fgg. अनाम्नायमला वेदाः *Nichtüberlieferung ist der Fleck an den* Veda Spr. 3464. मम पञ्चमुखेभ्यो पञ्चाम्नायाः विनिर्गताः । पूर्वश्च पश्चिमश्चैव दक्षिणश्चोत्तरस्तथा ॥ ऊर्ध्वाम्नायश्च पञ्चैते मोक्षमार्गाः प्रकीर्तिताः (bei den Çâkta) Verz. d. Oxf. H. 91, a, N. 3. त्रिशीर्षगुहाम्नाय *die Legende von* Kathâs. 109, 60; vgl. आगम 75. — Vgl. दुराम्नाय.

आम्नायरहस्य (आ° + र°) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341, a, N.

आम्बं m. *eine best. Körnerfrucht* TS. 1, 8, 10, 1. Kâth. 15, 5. — Vgl. नाम्ब.

आम्र, पश्याम्रफलसंसर्गी कषायो मधुरः कुतः Spr. 3926. आम्रतरुस्कन्धगताम्राम्रवयस्यनीम् Kathâs. 124, 142. n. *die Frucht als best. Gewicht* = बिल्व, = पल Çârng. Saṁh. 1, 1, 18.

आम्रपाल m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55.

आम्रातकेश्वर (आम्रातक + ई°) n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 42, a, 11.

आय 1) *das Hinzutreten* (eines Lautes; Gegens. अपाय) RV. Prât. 14, 1. — 4) Varâh. Bṛh. S. 41, 9. 98, 18. 100, 1. 103, 11. — 5) *Art, Weise* (= उपाय Schol.): मार्गन्त्यायशतैरर्थान् *auf hunderterlei Weise gehen sie Reichthümern nach* MBh. 13, 7602. Könnte auch durch *Einnahme, Mittel zu Geld zu gelangen* übersetzt werden. — 6) = अय *Würfel* und in dieser Bed. Bez. *der Zahl vier* Weber, Ǵyot. 48. अय v. l. — 7) in आयनिगद Çâṅkh. Çr. 6, 1, 22. Schol. zu 7, 9, 1. 16, 7. 8, 7, 1 Bez. *gewisser liturgischer Einschiebsel.*

आयतन, आकिंचन्यायतन (so ist zu lesen) Burn. in Lot. de la b. l. 813. शरीरमेवायतनं सुखस्य दुःखस्य चाप्यायतनं शरीरम् Spr. 2966. in der Med. *der Sitz einer Krankheit:* निमित्तहेत्वायतनप्रत्ययोत्थानकारणैः । निदानमाहुः पर्यायैः Verz. d. Oxf. H. 305, b, 18. fg. 312, a, 18. — b) Shaḍv. Br. 5, 1. Çâṅkh. Gṛhj. 4, 12. = गृहं देवानाम् Halâj. 2, 138. — d) Wassiljew 240. fg. 244. 252. Sarvadarçanas. 23, 11. fgg.

आयति 4) सदायत्यामसाध्यः स्यात्समृद्धः सर्व एव हि *auf die Länge, auf lange Zeit* Spr. 3142. हितं चायतियुक्तं च प्रयतो वक्तुमर्हथ so v. a. *für die Folge erspriesslich* R. 7, 83, 8. — 5) क्षेमात्तायत्य, पृथिवीभुजाम् Spr. 1840. Hierher wohl die u. 2) aufgeführte Stelle Kathâs. 24, 119.

आयथातथ्य *falsche Anwendung:* गुणानामायथातथ्यादर्थं विप्लावयन्ति ये Spr. 4018.

आयथापूर्व्य n. = अयथापूर्व P. 7, 3, 31.

आयद्वार (आय + द्वार) n. *eine Stelle, an der Abgaben erhoben werden:* आयद्वारेषु (so der Schol.) सर्वेषु कुर्यादाप्तान्परीक्षितान् Kâm. Nîtis. 5, 74.

आयन adj. von अयन 2) c) d): वलन Schol. zu Sûrjas. 4, 24. fg.

आयल्लक Halâj. 4, 57.

आयव (von आयु) n. oder अहमायवम् N. eines Sâman Ind. St. 3, 202, a.

आयःशूलिक lies *gewaltsam* st. *fein*; das Wort bedeutet so v. a. *Jmd das Messer an die Kehle setzend.*

आयस 1) *die Farbe des Eisens habend* MBh. 5, 1709. — 3) a) *Alles was aus Eisen gemacht ist* Varâh. Bṛh. S. 50, 26.

आयस्थूण Pravarâdhj. im Verz. d. B. H. 57, 11 v. u., wo चाप्याय° zu lesen ist.

आयाग vom Schol. durch यजनीयदेवता erklärt; er erwähnt auch eine Lesart न्यासभूतं नरपतेः, die er folgendermaassen erklärt: न्यस्यते ऽस्मिन्देवतेति व्युत्पत्त्या स एवार्थः । देवतान्यासश्च यागार्थ एव प्रतिमादेः.

आयाशिभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 198, a, No. 466. Ind. St. 3, 206. — Vgl. अय्याशिभट्ट.

आयाम Râǵa-Tar. 5, 165 fehlerhaft für आयास, wie die ed. Calc. liest. — Vgl. अन्यत्रायाम, प्राणायाम, वाग्यायाम.

आयामिन् 1) *anhaltend, hemmend;* s. प्राणायामिन्. — 2) *lang* (örtlich und zeitlich): बाहुदण्ड Daçak. in Benf. Chr. 201, 11. यामिनी Spr. 1928.

आयास 1) Spr. 997 (pl.). Râǵa-Tar. 5, 174 (nach der Lesart der ed. Calc.). 191. अनायास adj. *keine Anstrengung verursachend* Kathâs. 119, 184. श्रोत्रायासकरा वाचः *den Ohren wehe thuend* R. 7, 21, 13. Z. 4 lies Çâk. 37, 23 st. Çâk. 37. — 2) R. 3, 55, 17. °द Varâh. Bṛh. S. 104, 5.

आयासक, v. l. आयासद (besser); vgl. zu Spr. 571, Th. 2, S. 327.

आयास्य (von अयास्य) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, a. Pañkav. Br. 16, 12, 5.

आयु, davor 1. hinzuzufügen. — 2) c) Kâth. 8, 10. Verz. d. Oxf. H. 50, a, 29. — d) γ) lies Vâlakh. 4. — ζ) Âju Kâṇva Ind. St. 3, 206, a. — η) ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10, 61, 17.

आयुक्तक m. *ein Angestellter, Beamter* Spr. 377.

आयुधजीविन् Varâh. Bṛh. S. 4, 27.

आयुधपाल (आ° + पाल) m. = आयुधागारिक Hariv. 4522.

आयुधागारनर (आ° + नर) m. dass. Hariv. 4509.

आयुधागारिक (von आयुधागार) m. *Aufseher über die Waffenkammer* Hariv. 4501.

आयुधिन् adj. MBh. 13, 1457.

आयुर्दा (आयुस् + दा von 1. दा) f. N. pr. der Schutzgottheit der Âp-

navâna Verz. d. Oxf. H. 19,a,34. Lies 3,17 st. 3,16.

आयुर्दाय (आयुस् + 1. दाय) m. *(Verleihung von langem Leben) Prognostication der durch den Planetenstand bedingten Lebensdauer* Weber, Nax. 2,281. Verz. d. Oxf. H. 328,b, No. 779. 329,b,27. 337,b, No. 794.

आयुर्वेद Spr. 3714. Verz. d. Oxf. H. 7,b,13. 22,a,40. 86,a,17. 277,b, 41. 309,b,16. 311,a,9 u. s. w. °विद् 8. Weber, Nax. 2,281. °प्रणेतारः Verz. d. Oxf. H. 311,a,28. ऋग्वेदस्यायुर्वेद उपवेदः Ind. St. 3,280.

आयुःशेष (आयुस् + शेष) adj. *der nur eben mit dem Leben davonkommt;* davon nom. abstr. °ता Pańkat. 127,3 (आयुशे° gedr.).

आयुष vgl. पुरुषायुष.

आयुष्क *das Hängen an der körperlichen Existenz* Wilson, Sel. Works 1,317.

आयुष्कामीय adj. *in Beziehung zu dem, welcher langes Leben wünscht, stehend, über diesen handelnd:* अध्याय Verz. d. Oxf. H. 303,a, No. 741.742.

आयुष्टोम N. eines Atirâtra Pańkav. Br. 20,7,1. 25,10,8. — Vgl. u. 2. आयुस् 3).

आयुष्मन्त् 1) b) *das Leben hindurch während:* बीभत्साः प्रतिभान्ति किं न विषयाः किं तु स्पृहायुष्मती Spr. 1973.

आयुष्य 1) *langes Leben verleihend* VS. Prât. 8,39. Varâh. Bṛh. S. 48, 74. — 2) a) füge noch *langes Leben* und Spr. 2052 (Gegens. मृत्यु). Weber, Râmat. Up. 357 hinzu.

आयुष्यवन्त् (von आयुष्य) adj. *lange lebend* Bhâg. P. 12,12,59.

1. आयुस् Verz. d. Oxf. H. 50,a,5.

2. आयुस् 1) भरद्वाजो ह त्रिभिरायुर्भिर्ब्रह्मचर्यमुवास *drei Menschenalter hindurch* TBr. 3,10,11,3. उत्तर *das Alter nach 50 Jahren*, पूर्व *die Zeit vor 50* TBr. 1,3,10,7. Comm. — 3) vgl. Weber, Nax. 2,282. In dieser Bed. als masc. behandelt, ausser in der Verbindung गोआयुषी und ज्योतिष्टोमायुषी, z. B. Âçv. Çr. 12,6,17. — 5) अग्नेरायुः N. eines Sâman Ind. St. 3,201,a. आयुर्नवस्तोभम् desgl. 206,a. — Vgl. चित्रायुस्.

आयोग 4) *Gespann:* सीरं द्वादशायोगम् *mit 12 bespannt* Çâńkh. Çr. 3, 18,10. Kâṭh. 15,2. — 5) धनुरायोगभूषितम् Hariv. 4501. 4507. आयोगभृत 4503. Nach dem Schol. *Berühmtheit:* आ समन्ताद्युज्यते योधा अस्मादित्यायोगो विख्यातिः; आयोगभृत = प्रख्यात.

आयोगव 2) vgl. MBh. 13,2574. 2582. 2587. Z. 4 lies 20,1,38 st. 22,1,38.

आयोजन (von युज् mit आ) n. *das Herbeischaffen* (= आहरण, द्रव्यासादन): कुत्रचित्तण्डुलाः सन्ति क्व च स्थाली क्व चेन्धनम् । तेषामायोजनं कुर्वन्मुख्यः कर्ताभिधीयते ॥ इति गोपीचन्द्रधृतकारिका ॥ ÇKDr.

आयोधेय und आयोध्य m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,265.

आयोध्यक adj.: नरपति *ein Fürst von* Ajodhjâ Varâh. Bṛh. S. 4, 24. m. *ein Bewohner von* Ajodhjâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,22.

आयोभव्य Ind. St. 5,333.

आर् auch RV. 8,16,6.

2. आर 1) Bhâg. P. 10,41,20. — 3) *Stachel* (so v. a. अष्ट्रा, vgl. auch आरा) Comm. TS. 1,394.

3. आर 1) Varâh. Bṛh. S. 9,38. 17,14. 28,21.

4. आर, die ed. Bomb. richtig अर.

आरकूट Bhâg. P. 10,53,53. = पीतलोह Schol.

आरक्ष 2) आरक्षस्य (so die ed. Bomb.) विधिं कृत्वा योधानां तत्र MBh. 5,5409.

आरक्षक Varâh. Bṛh. S. 16,20.

आरक्षण nom. ag. (f. ई) *Hüter:* आरक्षणीं (आरक्षिणीं ed. Bomb.) मां पक्षिन्या वित्त MBh. 13,4478.

आरक्षिन् dass.; s. u. आरक्षण.

आरटि (von रट् mit आ) *Gebrüll:* ततो मुक्तारटिर्हस्ती स पपात ममार च Kathâs. 52,123.

आरणाच्छला (d. i. आरण्यकच्छला) f. Titel eines Kapitels in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,a,21.

आरणेय MBh. 3,17445 erklärt der Schol. durch अरणीसंपुट. आरणेय m. ist das metron. Çuka's (der aus einem *Reibholze* entstand) MBh. 12,12207.

आरण्य, die sieben आरण्याः पशवः sind गोमायु, गौरमृग, गवय, उष्ट्र, शरभ, हस्तिन्, मर्कट nach dem Schol. zu Pańkav. Br. 6,8,8, oder द्विखुर, श्वापद, पक्षिन्, सरीसृप, हस्तिन्, मर्कट, नादेय 23,13,2. m. *ein wildes Thier* Varâh. Bṛh. S. 86,24. °काण्ड Titel des 3ten Buches im R. (auch आरण्यककाण्ड) und im Adhjâtmar. Verz. d. Oxf. H. 5,b. 29,b.

आरण्यक 1) nach P. 4,2,129 in Verbindung mit मनुष्य, nach Kâtj. auch in Verbindung mit den 6 aufgezählten Wörtern. आरण्यकोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 13,b,19. °पुरुष *Waldbewohner* Tarkas. 49. — 3) Çâńkh. Gṛhj. 6,1.2. Ind. St. 3,276. 392. fg. Verz. d. Oxf. H. 56,a,10. 12.378. 393,b, No. 91. — Vgl. बृहदारण्यक.

आरण्यकगान bildet einen Theil des SV. Verz. d. Oxf. H. 377,b. 378,a. 379,b. 392,a.

आरदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,b,9.

आरब *Arabien* Verz. d. Oxf. H. 339,a,3. 33. आरबी f. *die arabische Sprache* Gaṇapatimuhûrta im ÇKDr.

आरब्धव्य (von रभ् mit आ) adj. *zu unternehmen, zu beginnen* MBh. 5,4606.

आरब्धि (wie eben) f. *ein Unternehmen* Spr. 1140.

आरभट 2) Daçak. 2,52. Pratâpar. 10,a,7. Verz. d. Oxf. H. 208,a,35.

आरभ्य (von रभ् mit आ) adj. *zu unternehmen, zu beginnen:* अनारभ्या भवन्त्यर्थाः केचिन्नित्यम् Spr. 3465.

आरम्भ 2) संयोगं वा हृदयनिहितारम्भमास्वादयन्ती Megh. 85. अणुतरनिःश्वासारम्भकम्पमान Daçak. in Benf. Chr. 198,22. Bez. *des ersten Grades in den Mysterien der* Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,b,40. *in den Zuständen des* Joga (योगावस्था) 235,b,24. 26. in der Dramatik Bez. *des ersten Zustandes* oder *Momentes* (अवस्था) *der Handlung, die Besorgniss um das Erreichen des Hauptzieles* Sâh. D. 324. fg. — Vgl. चित्रारम्भ, महारम्भ.

आरम्भक am Ende eines adj. comp. = आरम्भ 1): कर्म यावत्स्वारम्भकम् Bhâg. P. 11,13,37.

आरम्भता Kathâs. 113,88.

आरम्भिक (von आरम्भ) adj. *einen Anfang nehmend, beginnend:* रमणीयानि यावन्ति यावदारम्भिकाणि च । सर्वमन्नात्प्रभवति MBh. 13,4627.

आरट्टक im pl. ist der pl. zu आरट्ट.

आरव 1) füge *Laut, Geräusch* hinzu. तूर्यारव Kathâs. 20,226. रत्नाभरणारवैः 70,69. अतिघोरारवाः (कुलनिम्नगाः) Spr. 2401. Pańkat. 165,8. — आरवी s. u. आरव.

आरा wohl von अर्; vgl. आरुक.

1. आराम vgl. Halâj. 2,314.

आराढि lies Saugâta st. Saugata.

आरात् 2) Git. 1,37. — 3) Kathâs. 65,32.

आरात्रिक Ind. St. 5,300. Çatr. 10,200. 14,257.

आराधन 2) *c*) das Beispiel gehört zu *d*); vgl. मल्लाराधन. — *d*) Spr. 801. परमाराधनं तद्धि पुरुषस्य 4106. — 3) Halâj. 1,129.

आराधनप्रकार (आ° + प्र°) m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

आराधनीय R. Gorr. 2,15,22. 7,108,27.

आराध्य 1) adj. R. 7,6,2. Kathâs. 113,89. auch *was man sich angelegen sein lassen soll*: किमाराध्यं सदा पुण्यम् Spr. 3934. 3935. — 2) m. pl. N. einer Secte Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,10. Wilson, Sel. Works 1,225.

आराम 1) ज्ञानाराम adj. Spr. 4094. धर्माराम adj. 4698. — 2) *Baumgarten* Çâńkh. Gṛhj. 5,3,1. Varâh. Bṛh. S. 55,1. 56,1. Daçak. in Benf. Chr. 197,17. Kathâs. 61,296. पुष्पाराम Kathâs. 68,41. — 3) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,410. — Vgl. आत्माराम.

आरामादिप्रतिष्ठापद्धति f. Titel eines Buches Hall 94.

आरामुख (आ° + मुख) n. *eine Pfeilspitze in Form einer Ahle* Çârñg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. 151.

आरालिक MBh. 4,36. Nilak.: अराला मत्तगजाः तैः सह क्रीडति तान् जयति वा आरालिकः; derselbe zu 15,19: अरया शस्त्रविशेषेण लूनं छिन्नं शाकादि अरालु तत्संस्कुर्वन्ति त आरालिकाः शाकविशेषकर्तारः.

आरिप्सु (vom desid. von रभ् mit आ) adj. *Etwas zu unternehmen beabsichtigend* Kâm. Nîtis. 15,57.

आरिराधयिषु Spr. 3718.

आरीहणक so vielleicht zu lesen für आरिहणक und आरीहणक Ind. St. 4,373.

आरुक (von अर्) adj. *Jmd* (acc.) *verletzend*: नैनं रुद्र आरुको भवति Taitt. Âr. 1,5,2. तस्य हिंसां न करोति Schol.

आरुजा 1) RV. 3,45,2. रवेः परुषारुजैः MBh. 13,1978. Hariv. 6881.

आरुण adj. von अरुण, आरुणे गोत्रे *im Geschlecht des* Aruṇa Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,15.

आरुणि pl. Bhâg. P. 10,87,18. — Vgl. पुष्करारुणि.

आरुण्य (von अरुण) n. *Röthe* Schol. zu Bhâg. P. 10,21,17.

आरुण्यक Ind. St. 3,391.

आरुह् 2) lies दुरारुह् st. दुरारोह्.

आरूढवत् n.: आरूढवदाङ्गिरसम् N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*.

आरे oder als praep. *ausserhalb, ohne* (wie ऋते), mit dem gen. oder abl.

आरेक Halâj. 4,6.

आरेहणक s. u. आरीहणक.

आरोक füge bei: daher auch *Masche eines Geflechts* oder *Gewebes* Pańkav. Br. 21,4,13. *Zwischenraum zwischen Zähnen* Khândogjabhâshja.

आरोग्य 1) n. MBh. 13,353. प्रतिविष्टपमारोग्यमटवि (als Gruss) Spr. 698. °दान Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,33. °व्रत 58,*a*,46. °प्रतिपद्व्रत 284,*a*, 10 v. u. — 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Vaidjanâtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,18. आरोगा v. l.

आरोग्यता f. *Gesundheit* R. ed. Bomb. 2,70,7. अरोगता Schol.

आरोग्यशाला (आ° + शा°) f. *Krankenhaus, Hospital* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

आरोध (von रुध् mit आ) m. *Belagerung* Spr. 3800.

आरोप 1) *Uebertragung* Kap. 1,158. Sarvadarçanas. 151,9. 167,1. Sâh. D. 273. 669. 671. *Identificirung* Pratâpar. 96,1; vgl. एकारोप. — 2) *Verdeckung —, Verfinsterung eines Planeten durch einen andern* Varâh. Bṛh. S. 9,19. — 3) Bez. *einer der 10 Weisen, auf welche eine Eklipse erfolgt*, Varâh. Bṛh. S. 5,48.

आरोपण 5) Kathâs. 71,79. — 6) *das Aufstellen, Aufrichten* Kathâs. 61,35. — 7) *das Uebertragen* Sâh. D. 114,8. 671. — 8) = आरोप 3) Varâh. Bṛh. S. 5,49.

आरोप्य *zu spannen*: अनारोप्य (धनुस्) Hariv. 4504. *zu übertragen, was übertragen wird* Sarvadarçanas. 131,8. Sâh. D. 673. 677.

आरोह् 1) so heisst auch *eine Pflanze, die auf einer anderen wächst*, Kâtj. 26,3. मदारोह् *zu mir heraufgestiegen* (bildlich) Bhâg. P. 11,14, 44. — 2) ऊर्ध्वारोह् bildlich Râǵa-Tar. 3,310. *ein aufsteigendes Verhältniss, Aufschwung, Zunahme*; = उत्कर्ष Sâh. D. 249,19. — 6) Bhâg. P. 10,6,16. so v. a. *Schooss* 7,18. 8,44. — Vgl. कपारोह्.

आरोहक 3) *Backe* Ind. St. 5,370. 374.

आरोहण adj. (f. ई) *aufsteigend* (Gegens. अवरोहण): ज्ञाति Mârk. P. 10,89. — 1) आरोहणमन्यवाजिनां वाजिनः Varâh. Bṛh. S. 93,6. — Vgl. पवित्रारोहण.

आरोहिन् 1) lies *ersteigen machend, hinaufführend* und vgl. Spr. 2879.

आर्क (von अर्क) adj. 1) *zur Sonne in Beziehung stehend, solar*: दिन *ein Sonnentag* Weber, Gjot. 41. Bhâg. P. 11,22,31. — 2) *von der Calotropis gigantea kommend*: पयस् Varâh. Bṛh. S. 50,25.

आर्कम् (von 2. आ + अर्क) adv. *mit Einschluss der Sonne* Bhâg. P. 10,14,40.

आर्कायण Bez. *eines best. Opfers* MBh. 13,4938.

आर्कि Varâh. Bṛh. S. 100,2.

आर्क्ष adj. (f. ई) *zu den Sternen* (ऋक्ष) *in Beziehung stehend, siderisch* Weber, Gjot. 42. 55. 78. 107.

आर्घ्य vgl. अर्घ्य 3).

आर्च adj. (f. ई) von ऋच् Ind. St. 8,117. VS. App. LXVIII.

आर्चिक Z. 2 streiche (oder स्तैाभिक).

आर्जव 1) *gerades, offenes, rechtschaffenes Benehmen* Spr. 5057. सर्वभूतेषु *gegen alle Geschöpfe* 5194. 1125. Vgl. अनार्जव. — 3) vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,4.

आर्जवक (von आर्जव 1.) adj. Bez. zweier Schöpfungen (सर्ग) MBh. 12, 11565. fg. an der ersten Stelle die ed. Calc. fälschlich आर्यवक.

आर्जविन् (wie oben) adj. *gerade —, redlich sich benehmend*: ज्ञातिषु Spr. 4230.

आर्जिकि Z. 1 lies *Mischgefäss* st. *Milchgefäss*.

आर्जुनायन pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 4,25. 11,59. 14,25. 16,22. 17,19.

आर्तभाग Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,12. 19,*a*,30.

1. आर्ति, अत्यार्त्या Kathâs. 52,226.

आर्त्विजीन TBr. 1,3,2,7 (= प्रशस्तानृत्विजो ऽर्हति Comm.). Shaḍv. Br. 1,3. 2,2.

आर्थ lies *die Sache —, den Sinn betreffend* (Gegens. शाब्द). Verz. d. Oxf. H. 219,*b*, No. 524. Sâh. D. 735. *direct* (Gegens. श्रौत) 649. आर्थत्व n. *das Verstandenwerden, Gemeintsein* 674.

आर्थिक *dem Ding entsprechend* Weber, Nax. 2,391, N. 1.

आर्द्र 1) c) adv.: °च्छिन्ननासिका Kathâs. 77,77. — *d*) Spr. 4746. Vgl. क्लिन्न. — 2) m. pl. wohl *frischer Ingwer* Hariv. 8445. Lies gleichbedeutend st. gleichdeutend. — 4) Weber, Gjot. 37. fg. 95. Nax. 1,310. 2, 300. 303. 315 (pl.). 323. 370. MBh. 13,3259. Varâh. Bṛh. S. 9,12. 26. 10,1. 11,55 (pl.).

1. आर्द्रक, auch आर्द्रिका f. Bhâvapr. im ÇKDr. adj. *feucht, nass:* गोमय Varâh. Bṛh. S. 89,1.

आर्द्रदानु lies *frische Tropfen habend.*

आर्द्रपटी (आर्द्र + पट) f. (nach ÇKDr. °पटिन् m.) *eine best. auf die Vernichtung des Feindes gerichtete Zauberceremonie, die man in einem nassen Gewande beginnt und so lange fortsetzt, bis das Gewand trocken wird* (यावत्पटः शुष्यति तावत्प्राणाः शुष्यन्ति शत्रोः), Tantras. im ÇKDr.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,10.

आर्द्रभाव (आर्द्र + भाव) m. *Weichherzigkeit* Kathâs. 104,109.

आर्द्रमाषा lies माष st. मा°.

आर्द्रानन्दकरीतृतीया Bez. *eines best. 3ten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,31. 41,*a*,4.

आर्धक Kâṭh. 26,1.

आर्य 1) Z. 12. fg. streiche die Stelle aus Ait. Br. und vgl. पुत्रमारिन्. — *a*) entspricht häufig unserm *Herr*, so z. B. Varâh. Bṛh. S. 51,23. — *c*) Halâj. 2,415. — *f*) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 371, *b*, No. 248. — *g*) *ein Wächter im Gynaeceum* Halâj. 5,28. — 3) *c*) *eine Ârjâ-Strophe:* आर्यामिमां जगौ Kathâs. 52,158. 53,31. 56,258. — *d*) Titel zweier *im Ârjâ-Metrum verfasster* Schriftchen Hall 146. 151.

आर्यक 1) *a*) voc. pl. Bhâg. P. 11,6,35. — *e*) N. pr. eines Volkes im südlichen Indien Varâh. Bṛh. S. 14,15. — 2) *b*) = कृत्तिका Schol. zu Çânt. 1,21.

आर्यदुहितर् (आर्य + दु°) f. *Tochter eines Edlen*, ehrenvolle Bez. einer Freundin, Kathâs. 104,171.

आर्यप्राय lies *zum grössten Theil aus* Ârja *bestehend, wo die* Ârja *vorwalten.*

आर्यबल m. N. pr. eines Bodhisattva Wassiljew 160.

आर्यभटीय n. *das von* Ârjabhaṭa *verfasste Werk* Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 58.

आर्यभट्ट falsche Form für आर्यभट, welchen Namen zwei Astronomen führen. Der ältere und berühmte wurde in Kusumanagara 476 n. Chr. geboren; vgl. Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 55. fgg.

आर्यभद्रचर्य Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 274.

आर्यमण adj. *zu* Arjaman *in Beziehung stehend* Weber, Gjot. 24. — Vgl. आर्यम्ण.

आर्यमिश्र im comp. von einer Person Bhâg. P. 10,77,8. — Vgl. मिश्र 1) *b*).

आर्यम्ण adj. = आर्यमण; n. Bez. *des* Nakshatra Uttaraphalgunî Weber, Nax. 1,310. Varâh. Bṛh. S. 7,5. 9,29. 10,8. 11,56. 15,10. 23,8. 32,8.

आर्यवक्र MBh. 12,11565 fehlerhaft für आर्जवक.

आर्यशातेय m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 224.

आर्यशील (आ° + शील) adj. *einen ehrenhaften Charakter besitzend* Spr. 4353.

आर्यसिद्धान्त (आर्य + सि°) m. *der* (astronomische) Siddhânta Ârjabhaṭa's (des jüngeren) Verz. d. Oxf. H. 325,*b*, No. 770. Vgl. Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 58.

आर्यसुत m. Bez. *des Gatten* Kathâs. 106,114; vgl. आर्यपुत्र.

आर्यहल, आर्यहलमिति बलात्कारे। शाकटायनस्तु आर्येति प्रतिबन्धे हलमिति प्रतिषेधविवादयोरित्याह Verz. d. Oxf. 162,*b*, N. 5.

आर्यागीति Varâh. Bṛh. S. 104,49. 54 (आर्य° Druckfehler).

आर्याखण्डीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,19.

आर्यावर्त m. pl. *die Bewohner von* Ârjâvarta Varâh. Bṛh. S. 5,67.

आर्याष्टशत n. *der aus* 108 (nicht 800) Ârjâ-*Strophen bestehende* Siddhânta *des älteren* Ârjabhaṭa Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 58.

आर्याष्टाङ्गमार्ग m. bei den Buddhisten Bez. der letzten von den 37 Stufen, die zur Bodhi führen, Wassiljew 251.

आर्ष 1) महाकाव्य Sâh. D. 560. — 2) Âçv. Gṛhj. 1,6,4.

आर्षधर n. N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*.

आर्षभ 1) adj. चर्मन् MBh. 6,2261 (आर्षभ ed. Calc.). — 2) m. patron. von Ṛshabha Bhâg. P. 5,14,41. 11,2,14. — 3) n. *a*) N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*. — *b*) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,357.

आर्षेय 1) कश्यपस्यार्षेये *wenn es nicht ein* Ṛshi-*Name ist* VS. Prât. 4,157. अग्नेरार्षेयम् und देवानां वार्षाणामार्षेयम् Namen von Sâman Ind. St. 3,206,*a*. — 2) Z. 2 lies 7,25 st. 7,26.

आर्ष्टिषेण Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,41. MBh. 14,2843 liest die ed. Bomb. कालसेनार्ष्टिसेनौ (sic), Hariv. 1320 die neuere Ausg. richtig आर्ष्टिषेण.

आर्ष्यशृङ्गि m. patron. von ऋष्यशृङ्ग MBh. 6,4039.

आर्हत, °दर्शन *die Lehre der* Gaina Verz. d. Oxf. H. 246,*b*, No. 622. Sarvadarçanas. 44,9. °मत 10. आर्हती मुष्टिः *ein kurzer Auszug der* Gaina-*Lehre* 39,17. n. *die* Gaina-*Lehre* Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, N. 3. — Vgl. परमार्हत.

आल 3) m. N. pr. eines Affen Kathâs. 57,136.

आललाप्य bei Benfey in Folge falscher Auffassung von स्वाललाप्य (s. d.) M. 9,19.

आलक्ष्य Kathâs. 75,43. 84,7. अनालक्ष्य 88,52.

आलङ्कन bei Benfey fehlerhaft für लङ्कन.

आलपन n. und आलप्ति f. (von लप् mit आ) *das Verkünden, Hersagen, Vortragen:* रागालपनमालप्तिः प्रकटीकरणं मतम् Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, No. 477.

आलभन n. = आलम्भन 1) *das Anfassen, Berühren* Bhâg. P. 10,29, 46. — 2) *das Schlachten* (eines Opferthieres) Bhâg. P. 11,5,13.

आलमन्दारस्तोत्र (आ° + स्तोत्र) n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 127,*a*, No. 227. Hall 117.

आलम्ब 2) *a)* Râǵa-Tar. 5, 310. करालम्ब Spr. 2158. दत्तहस्तालम्ब Kathâs. 67, 106. अनालम्ब so v. a. *Wüstheit des Kopfes* Sâh. D. 222. — Vgl. निरालम्ब.

आलम्बन 3) स्थूलसूक्ष्मालम्बनभेदेन Verz. d. Oxf. H. 229, *a*, 28. विसदृशपरिणामपरिहारद्वारेण यदेव धारणायामालम्बनीकृतं तदालम्बनतयैव निरन्तरमुत्पत्तिः 17. fgg. अनालम्बनता f. so v. a. *Wüstheit des Kopfes* Sâh. D. 222. Ueber die आलम्बन bei den Buddhisten vgl. Sarvadarçanas. 20, 3. fgg. — Vgl. निरालम्बन.

आलम्बनपरीक्षा (आ° + प°) f. Titel eines Werkes Wassiljew 310.

आलम्बर oder लम्बर *eine Art Trommel* Bṛh. Âr. Up. 5, 10. आडम्बर oder डम्बर Çat. Br.

आलम्बायन m. patron. des Kâruçîrsha MBh. 13, 1301. Davon adj. आलम्बायनीय Ind. St. 8, 136. 277.

आलम्बि vgl. Verz. d. Oxf. H. 35, *a*, 12 und lies Z. 2 Vaiçampâjana's.

1. आलम्बिन् 1) Kathâs. 65, 195. *herabhängend* Ṛt. 6, 24.

आलम्भ vgl. दुरालम्भ.

आलम्भन vgl. मङ्गलालम्भन.

आलम्भनीय streiche den letzten Satz und vgl. मङ्गलालम्भन.

आलम्भिन् adj. *berührend:* तीरद्रुमालम्भिशिलै° (so ist zu verbinden) Râǵa-Tar. 5, 88.

आलम्भुक (von लम्भ् mit आ) s. अनालम्भुक.

आलम्भ्य *zu schlachten* (als Opferthier) TBr. 2, 1, 6, 4.

आलय n.: निषादालयमुत्तमम् MBh. 1, 1321. इष्टकालयम् Spr. 710. द्रुमालयम् 2727. Sp. 701, Z. 3 v. u. lies 10, 17 st. 11, 17. Bei den Buddhisten Bez. *der Seele* Wassiljew 133. 152. 160. 262. 276. 287. 330. — Vgl. त्रिदशालय, देवालय, पद्मालय, मद्यालय, मन्दालय, मानसालय.

आलयविज्ञान (आ° + वि°) n. in einigen buddhistischen Schulen *eine Erkenntniss, die man aus sich selbst gewinnt* (Gegens. प्रवृत्तिविज्ञान) Sarvadarçanas. 19, 7. fgg. 20, 13.

आलर्क Uttararâmaé. 20, 6.

आलव (von लू mit आ) m. *Stoppel* Kalpa in TS. Comm. 1, 55, 16.

आलान 1) करिणीस्पर्शसंमोहादालानं (= बन्धनं Schol.) याति वारणः Spr. 834. भग्नालान adj. Kathâs. 52, 118. 72, 195. विजयकरिणामालानाङ्घ्रिः — वृत्तैः *der Strick, mit dem der Elephant angebunden wird,* Mâlav. 76. त्रोटितालान adj. Kathâs. 112, 62.

आलाप 1) Spr. 778. Kathâs. 66, 20. 72, 245. कथालाप *Erzählung* 54, 81. *Unterhaltung* 66, 146. 149. आलाप vom *Gesange* der Vögel: पिकीनाम् 69, 7. शकुनालापं 81, 88. व्याकुलालापता (वीणायाः) nom. abstr. von व्याकुलालाप 90, 48. Sp. 703, Z. 2 streiche adj. und vgl. Spr. 2628. — Vgl. दुरालाप.

आलापन, मङ्गलालापन bedeutet wohl *wobei man Segenssprüche spricht* oder *sprechen lässt;* der Schol. fasst das Wort als subst. und erklärt es durch आशीर्वाद.

1. आलि 2) hierher stellt Benfey Pańkat. I, 203, wo aber अलि anzunehmen ist.

2. आलि 1) आली Halâj. 2, 332. — 2) विशीर्णा दन्तालिः Spr. 4965. आली Halâj. 4, 36. — 3) आली Halâj. 3, 54.

आलिङ्ग्, चारुदत्तमालिङ्गति Mṛkkh. 91, 14. लताम् Vikr. 71, 11. आलिङ्ग्य माम् Pańkat. 187, 5. 6. आलिङ्गयितुम् Daçak. 49, 10. *umfassen* so v. a. *sich ausbreiten über:* मेघतरुर्दिवाकरकरैरालिङ्गितः Varâh. Bṛh. S. 47, 28. (वसुधा) ज्वलनशिखरालिङ्गिततला 27, 2.

— सम्, समालिङ्गति Mṛkkh. 91, 13. समालिलिङ्ग Pańkat. 184, 17.

आलिन्द Amarad. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 85.

आलु, आलुर्घटी भल्यद्रव्यं च Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 5. — 3) *a)* vgl. Spr. 4194. — *b) Wurzelknolle* überh.; vgl. लुपालु, शल्लालु, पानीयालु, पिण्डालु.

आलुक vgl. पिण्डालुक. आलुकी f. *eine best. Wurzel* Bhâvapr. im ÇKDr.

आलेख्य, °पुरुष Kathâs. 121, 208. 212. *Maklerei* Varâh. Bṛh. S. 16, 18. Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 2. °लेखा *das Mahlen* Halâj. 4, 43 (nach den Corrigg. falschlich *a line of writing*), im Gegens. zu लेखादरस्य *das Schreiben.*

आलेनस्स N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 2.

आलेप, मलयजालेपः स्फुलिङ्गायते *Sandelsalbe erscheint* (der vom Geliebten Getrennten) *wie feurige Funken* Çuk. ed. Bomb. S. 4.

आलेपन, देवताः पूजयिष्यामः स्नपनालेपनार्हणैः Bhâg. P. 11, 30, 7.

आलोक 1) सो ऽहं देशान्तरालोककौतुकान्निर्गतो गृहात् Kathâs. 104, 83. — 1) 2) Spr. 3937. — 2) Kathâs. 73, 281. 75, 50. 91, 57. शतह्रादसंपातमिव क्षणमालोकमादर्शयम् Daçak. in Benf. Chr. 186, 15. रत्नालोक Spr. 3582. दीपालोकप्रदानेन (*ein brennendes Licht*) चक्षुष्मान्भवते नरः MBh. 13, 2947. आलोकदान dass. 4677. 4726. प्रवृत्त्यालोक, प्रवृत्तिर्विषयवती ज्योतिष्मती च। तस्यां यो ऽसावालोकः सात्त्विकप्रकाशप्रसरः Verz. d. Oxf. H. 230, *b*, 27. fgg. अनालोकेषु लोकेषु सोमवत्स विराजते *in dunklen Welten* MBh. 13, 8261. अनालोकेषु आलोकान्तरवर्जितेषु स्वयंप्रकाशेषु Nîlak. °कर *Licht verbreitend über:* लोकस्यालोककरः शास्त्रशशाङ्कः Varâh. Bṛh. S. 106, 1. — 5) Titel eines Werkes, = मण्यालोक Hall 38. — Vgl. दुरालोक, निरालोक.

आलोकगदाधरी f. Titel eines Commentars zum Âloka Hall 40.

आलोकन adj. *anschauend, betrachtend;* davon nom. abstr. °ता *das Anschauen, Betrachten:* स्त्रीमुखालोकनतया व्यग्राणामल्पचेतसाम् Kâm. Nîtis. 14, 58.

आलोकमथुरानाथी f. Titel eines Commentars zum Âloka Hall 40.

आलोकिन्, अन्योऽन्यालोकिनौ *einander anblickend* Kathâs. 104, 101.

आलोचना f. *Betrachtung, Erwägung* Sâh. D. 95, 7.

आलोल, °पादपलता Kir. 5, 41. Kathâs. 71, 77.

आलोलचतुर्थी (आ° + च°) f. *ein best. Spiel, Schaukelvergnügen am 4ten Tage der lichten Hälfte des* Çrâvaṇa Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 2.

आलोहित (2. आ + लो°) adj. *röthlich* Kathâs. 119, 166.

आव, dazu abl. आवत् TS. 2, 5, 6, 6. 6, 4, 8, 3.

आवटिक m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 262. 264. — Vgl. परमावटिक.

आवत् adj. *mit* आ *versehen* Pańkav. Br. 6, 8, 17. 12, 4, 4.

आवन्त m. *der Fürst der* Avanti Varâh. Bṛh. S. 14, 33.

आवन्तक adj. *zu den* Avanti *in Beziehung stehend:* नृप Varâh. Bṛh. S. 86, 2, v. l. m. pl. *die Bewohner von* Av. 5, 73.

आवन्तिक 1) जनपदाः Varâh. Bṛh. S. 5, 64. नृप 86, 2. वराहमिहिर Verz. d. Oxf. H. 328, *b*, 3 v. u. आवन्तिकाः स्त्रियः 217, *b*, 12. रीति 208, *a*, 32.

आवन्ती f. (sc. भाषा) *die von den* Avanti *gesprochene Sprache* Verz. d. Oxf. H. 181, *a*, 23. 45.

आवन्त्य *aus* Avanti *stammend:* द्विज Bhâg. P. 11, 23, 31. 12, 6, 77. 78. 80.

आवपन 1) d) TBr. 1,1,6,8. — e) *Saatfeld* (in übertr. Bed.) Bhâg. P. 10,80,45. 87,20.

आवभृत्य m. *ein Fürst von* Avabhṛiti, pl. N. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,27.

आवभृथ adj. von अवभृथ in आवभृथोत्सव Bhâg. P. 10,75,9.

आवभृथ्य n. = अवभृथ Bhâg. P. 10,74,51. 75,19. 84,53.

आवयस lies 5,4,36 st. 5,4,37.

आवरक adj. *bedeckend, verhüllend, verfinsternd;* davon nom. abstr. °त्व n. Sâh. D. 308,3. Sarvadarçanas. 152,5.

आवरण 2) a) zum Schluss zu vergleichen: अस्याज्ञानस्यावरणविक्षेपनामकं शक्तिद्वयमस्ति Vedântas. (Allah.) No. 36. — c) आण्डकोशं हैमं ससर्ज बहिरावरणैरुपेतम् Bhâg. P. 11,6,16. Weber, Râmat. Up. 301. fgg. 327. प्रकाशावरणक्षयः। सात्त्विकस्य चित्तस्य यः प्रकाशस्तस्य यदावरणं क्लेशकर्मादि तस्य क्षयः प्रविलयो भवति Verz. d. Oxf. H. 231, a, 1 v. u. und fgg. Sarvadarçanas. 117,9. 11. fünf Âvaraṇa bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,310. Sarvadarçanas. 38. °प्रक्षय 29, 15. fgg. — e) Çiç. 9,66. — Vgl. गात्रावरण, देहावरण.

आवरणिन् (von आवरण) m. N. einer Secte Wilson, Sel. Works 1, 40. — Vgl. अनावरणिन्.

आवरणीय adj. bei den Ǵaina *Alles was unter den Begriff* Âvaraṇa *fällt* Sarvadarçanas. 37,22.

आवर्जन (vom caus. von वर्ज् mit आ) n. *das sich-geneigt-Machen, Gewinnen:* इष्टजनावर्जन Sâh. D. 412.

आवर्जित (wie eben) n. *das Geneigtsein,* Bez. *einer best. Stellung* —, *einer best. Figur des Mondes* Varâh. Bṛh. S. 4,14.

आवर्त 1) m. nom. act. *das Drehen:* मन्थानावर्त (so die neuere Ausg.) Hariv. 4424. — a) Kathâs. 61,279. — b) नदीमाकुलावर्ताम् R. 7,110,2. — c) *Haarwirbel* überh.: आवर्तावपि यस्यै स्यातां प्रदक्षिणौ ग्रीवायाम् Çâñkh. Gṛhj. 1,5,9. लोमसंधिषु पद्मस्यावर्तेषु च यानि ते Ind. St. 5,370. — h) N. *eines best. Kometen* Varâh. Bṛh. S. 11,50. — Vgl. आर्यावर्त, दक्षिणावर्त, दुरावर्त, ध्रुवावर्त, नन्द्यावर्त, ब्रह्मावर्त, राजावर्त, वामावर्त, षोडशावर्त, सूर्यावर्त, हृदावर्त.

आवर्तक vgl. उत्पलावर्तक.

आवर्तन 2) d) *Mittag* Weber, Ǵjot. 51. — e) *Jahr* MBh. 13,5229. 5282. — 3) vgl. तैजसावर्तनी. — 4) m. N. pr. eines Upadvipa in Ǵambudvipa Bhâg. P. 5,19,31. — 5) f. ई Bez. *einer best. Zauberkunst* R. 7,88,20.

आवर्ष vgl. निरावर्ष.

आवलि, घनावलि Bhâg. P. 3,30,1.

आवश्यक, सर्वमावश्यकं चक्रे प्रातःकार्यम् MBh. 5,2334. चक्रुरावश्यकम् *Alles was unumgänglich zu thun war* 8,9. Bhâg. P. 9,4,37. 42. कार्य Sâh. D. 278. f. ई 237,7. अनावश्यकत्व 123,14.

आवसथ vgl. देवावसथ.

आवसथ्याधान (आवसथ्य + आ°) n. *das Anlegen des häuslichen Feuers* Verz. d. Oxf. H. 85,a,28. Titel eines Pariçishṭa des SV. ebend. 377,b,No. 375.

आवह 1) mit dem acc.: सर्वत्र त्रासमावहः Bhâg. P. 9,11,17. सर्वत्रैव भयावहः v. l. beim Schol. — Vgl. दुरावह, मलावह.

आवाम s. अगावानम्.

आवाप 1) zu streichen, da आवाप hier die Bed. 2) h) hat. Benfey giebt शरावाप die Bed. *Bogen.* — 2) c) *Zusatz, Hinzufügung* Weber, Ǵjot. 55. fg. — d) Çâñkh. Çr. 1,16,3. 12,1,9. °स्थान n. heisst *bei Bildung eines* Stoma *die* Ṛk *eines* Tṛka, *welche mehr als dreimal wiederholt wird,* Lâṭj. 4,4,2.3. 6,5,2. Pâr. Gṛhj. 1,5,5.

आवापिक *einzustreuen* Schol. zu Kâtj. Çr. 24,1,3.

आवारि f. *Marktbude* (हट्टवेश्मन्) Çabdârṇ. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 124. आपणा आवारिका त्रिपणिर्हट्टः Vallabha bei Râjam. zu AK. 2,2,2 bei Aufrecht a. a. O.

आवास्य (von आवास oder von वस्, वसति mit आ) adj. *bewohnt — zur Wohnung bestimmt* oder *was bewohnt —, erfüllt wird von:* आत्मावास्यमिदं विश्वं यत्किंचिज्जगत्यां जगत् Bhâg. P. 8,1,10. = संव्याप्य Schol. — Vgl. ईशावास्य.

आवाह्र wohl *Einladung zum Schmause* in der Stelle: आवाहाश्च विवाहाश्च यज्ञाश्चान्नमृते तथा। निवर्तन्ते MBh. 13,3232. Vgl. आवाहणं विवाहणं im Pâli, welches Burnouf in Lot. de la b. l. 470 durch *faire des conjurations* und *détourner des conjurations,* Weber aber in Ind. St. 3,136 durch *Herbeiführen* und *in-die-Ferne-führen* wiedergiebt.

आवाहन 1) Varâh. Bṛh. S. 48,49. Bhâg. P. 11,27,43. Verz. d. Oxf. H. 85, b, 18. 103, b, 20.

आविक 1) b) M. 2,41. — Vgl. पञ्चाविक.

आविद्ध m. N. pr. °वध Verz. d. Oxf. H. 78,b,45.

आविद्धवक्त्र (आ° + व°) m. (sc. हस्त) *eine best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,a,27.

आविर्ऋजीक (आविस् + ऋ°) adj. nach Sâj. = आविर्भूतसाधन oder आविर्भूतमुष्क ṚV. 4,38,4.

आविर्भूति (von आविस् + 1. भू) f. *das Offenbarwerden* Kâṭh. 8,9.

आविर्मुख (आविस् + मुख) adj. *dessen Oeffnung vor Augen liegt;* f. ई (sc. द्वार्) Bez. *des einen Auges* Bhâg. P. 4,25,47. 29,10.

आविर्होत्र (आविस् + होत्र) m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 11,2,21.

आविल, रुधिराविल *mit Blut besudelt* MBh. 3,7277. कोलाश्रुलालाविल Spr. 5321. चन्दनं वपुषि कुङ्कुमाविलम् so v. a. *vermischt mit* 2192. स्थूलशिलाविला *besäet mit* Râǵa-Tar. 1,265. प्रलम्बमालाविल (आतपत्र) *bedeckt mit* Varâh. Bṛh. S. 73, 2. Zu Çântiç. 3, 2 (Z. 2 vom Ende) vgl. Spr. 1158.

आविस्, euphonische Veränderungen des Auslauts vor क und प VS. Prât. 3,22. AV. Prât. 2,63. — a) वारुणोमदविशङ्कमथाविरनुयो ऽभवदसावित्र रागः Çiç. 10,19. Diese Trennung vom Verbum getadelt in der Bhâgavṛtti; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,109. — b) आविष्कृत MBh. 1,6547 ist adj. समाविष्कर = आविष्कर Spr. 292. — compar. आविस्तराम् Bhâg. P. 11,7,21.

आवीर (aus dem arab. عبير) *ein best. rothes Pulver:* °चूर्ण Brahmavaiv. P. im ÇKDr.

आवृत् 3) vgl. Ind. St. 5,410. — Vgl. न्यावृत्.

आवृत्ति Pañćav. 3,11,22. 15,44 (vgl. Weber, Râmat. Up. 304). Schol. zu Naish. 22,53.

आवृत्त n. *das Richten von Gebeten und Hymnen an einen Gott,* Bez. einer best. Cerimonie Wilson, Sel. Works 1,148.

आवृत्ति 1) नावृत्तिभयमस्तीह परलोकभयं कुतः *keine Furcht vor einer Wiederkehr auf diese Erde* Spr. 4094. — 2) पदावृत्ति VS. Prât. 4,19. Ind. St. 8,428. 442. 446. Sâh. D. 640. 258,12. Streiche am Ende अनावृत्ति ebend. 19,18 und vgl. अनावृत्ति. — 5) *Wiederholung als eine best. rhetorische Figur* (= आवृत्तिदीपक) Kâvjâd. 2,116. fgg.; vgl. अर्थावृत्ति, उभयावृत्ति, पदावृत्ति.

आवृष्टि *anhaltender Regen* Çatr. 14,297.

आवेग 1) Sâh. D. 237. 381.

आवेदन, स्वागमावेदन Kathâs. 70,48. 121,270.

आवेदनीय MBh. 13,1234 unter den Beiww. Çiva's; Nîlak.: वाचामगोचरो ऽपि गुरुभिरुपदेष्टुं शक्यः.

आवेदिन्, ज्ञनमस्कावेदिन् Varâh. Bṛh. S. 11,12.

आवेद्य Kathâs. 121,263.

आवेध (von व्यध् mit आ) m. *das Schütteln:* ततः सभ्याः कुरूणामस्य तस्य वाक्यं सर्वे प्रशशंसुस्तथोच्चैः । चेलावेधांश्चापि चक्रुः (als Beifallsbezeugung) MBh. 2,2367; vgl. चक्रुर्वाङ्कस्वनांश्चैव तथा चेलावधूननम् (चेलावधू° ed. Bomb.) 8,4380. Nîlak.: सभ्याः प्रशशंसुः तेषां चेलाः चेटाः प्रेष्यास्तु वेधानिव वेधान् तत्र तत्र समाचारप्रापणं परस्परेण चतुःसंकेतं वा चक्रुः सभायां दुर्योधनेन उक्तमात्रा वार्त्ता सद्यः सर्वत्र प्रकीर्णेत्यर्थः। चेलावेधान् वस्त्रभ्रामणानीति प्राञ्चः.

आवेश 2) गृहावेशः क्लेशः *das Hineintreten in ein Haus* Spr. 5319. आरूढस्मरावेशा Kathâs. 65,230. — 3) Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,32. आवेशो दुःखमोहाद्यैरपस्मारो ऽङ्कतापकृत् Pratâpar. 53,*b*,4. — 5) *das Hängen an* (= आसक्ति Schol.): देहावेश Bhâg. P. 11,20,13.

आवेष्टक m. *Schlinge:* वेष्को गलावेष्टकः Schol. zu Kâtj. Çr. 6,5,19.

आवेष्टन, दर्भमयावेष्टनानि Pañkat. 146,16, v. l. für दर्भमयाणि पाशानि. Es ist aber wahrscheinlich दर्भमयाणि वे° zu lesen; vgl. दर्भवेष्टन 147,2.

आव्य 2) alle Hdschrr. und auch der Schol. Nârâjana lesen आवी.

2. आव्य (आ + वी) n. etwa *das Andringen gegen Jmd, feindliche Unternehmung* TS. 3,2,9,5. Kâth. 30,9. — Vgl. अपाव्य.

आव्यक्त (2. आ + व्यक्त) adj. *vollkommen deutlich:* वाक्यमाव्यक्तपदम् R. 7,88,20.

आव्यात्त (2. आ + व्या°) adj. *ein wenig geöffnet:* द्वार् Varâh. Bṛh. S. 53,80.

आव्याध s. अनाव्याध.

आश (von 1. अश्) s. 1. दुराश.

आश m. *Speise:* पान्थरमणीप्राणानिलाशाशया *in der Hoffnung Wind, den Lebensodem der Liebsten des Reisenden, zur Speise zu bekommen,* Çṛñgârarasâshṭaka 3 bei Haeb. 510. — Vgl. नराश, पवनाश, पावनाशनाश, हव्याश, हुताश.

आशंसन *das Wünschen* Sâh. D. 483.

आशंसा Sâh. D. 483. 471. साशंस adj. *voller Verlangen* Kir. 5,23.

आशंसु mit acc.: लक्ष्मीः पुंयोगमाशंसुः कुलटेव कुतूहलात् Bhaṭṭ. 5,17.

आशङ्का 1) साशङ्क *von Furcht ergriffen* Pañkat. 47,15. — 2) साशङ्को ऽभूत्स्वगेहिन्याम् Kathâs. 64,129.

आशङ्किन्, क्षितिभुजामाशङ्किनी सर्वतः Varâh. Bṛh. S. 74,3. कोपाशङ्किन् Kathâs. 72,246. *von Besorgniss begleitet, Misstrauen einflössend:* तस्मादम्बुपतेरिवावनिपतेः सेवा सदाशङ्किनी Spr. 2004.

आशय 1) Z. 10 lies Wise st. White. — 1) und 3) नदीवक्त्रकुटिलाशयाः (स्त्रियः) *Bette eines Flusses* und *zugleich Herz* Spr. 5158. Kathâs. 20, 128. — 3) Daçak. in Benf. Chr. 188,1. सुखाशय *sich glücklich fühlend* Spr. 1296. — 4) मम गूढाशयविदो विष्णुशेषी LA. (II) 88,12. तत्र दावानलं दृष्ट्वा विवेश विरताशयः *bei dem alle Wünsche zur Ruhe gekommen sind* Pañkat. III, 189. लब्धाशय adj. Kathâs. 56,24. — 5) in der Joga-Lehre *die Anlage, mit der ein Mensch zur Welt kommt und die eine Folge der Werke in einer vorangehenden Existenz ist,* Sarvadarçanas. 168, 16. योगशास्त्र एव वासनार्थे आशयशब्दः Sâh. D. 213,8. — Vgl. दुराशय, महाशय, मूत्राशय.

आशरीरम् (von 2. आ + शरीर) adv. *vom Körper an, bis zum Körper, mit Einschluss des Körpers* Kathâs. 90,18.

2. आशा, आशामनाशां कृत्वा हि सुखं स्वपिति पिङ्गला so v. a. *weil sie allen Hoffnungen entsagt hat* MBh. 12,6520; vgl. आशां निराशां कृत्वा 6647. त्वत्सुताशया *auf deinen Sohn die Hoffnung setzend* Kathâs. 15,19. पूरयत्याशाम् Varâh. Bṛh. S. 43,2. — Vgl. दुराशा, निराश.

आशादशमी (आ° + द°) f. Bez. *des 10ten Tages in der lichten Hälfte des* Âshâḍha: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,20.

आशाशतस्तव (आ° + स्तव) Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

आशाधरा (आ° + ध°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,12.

आशापाल AV. 1,31,1. fgg. TS. 7,1,12,1. Kâṭh. Âçv. 1,3. Kauç. 38. Bhâg. P. 12,6,71.

आशापिशाचिका f. genauer *die Hoffnung als böser Dämon;* °पिशाची dass. Prab. 76,18.

आशापुरी (आ° + पु°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,25.

आशाविद् (1. आ° + विद्) adj. *mit den Weltgegenden vertraut* Weber, Râmat. Up. 299.

आशिन् Z. 5 MBh. 3,13450 gleichfalls अनाशित्व *das Nichtessen.* निराशित्व (vgl. निराशिन्) MBh. 3,13994 bedeutet das *Aufgeben aller Hoffnungen, — Wünsche;* st. dessen निराशीत्व 12,12440. — Vgl. पवनाशिन्, पूर्वाशिन्, फलाशिन्, मात्राशिन्.

आशिर् vgl. auch त्र्याशिर्.

1. आशिस् vgl. प्रशिस्. 1) आशीर्नमस्क्रिया वस्तुनिर्देशो वापि (महाकाव्यस्य मुखम्) Kâvjâd. 1,14. Sâh. D. 471. आशिषः Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,16. आशी, आशीमिव कलामिन्दोः Râgaçekhara bei Aufrecht, Halâj. Ind. 153.

आशीतिक (von अशीति) adj. *achtzigjährig:* पुरुषाः Kâm. Nîtis. 7,44. Wohl fehlerhaft für आशीतिक.

आशीर्वचन (1. आशिस् + व°) n. *Segensspruch:* आशीर्वचनाक्षेप in der Rhet. *eine durch einen Segensspruch ausgedrückte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,142. Beispiel Spr. 810.

आशीर्वाद, °मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

आशीर्विष v. l. für आशीविष Halâj. 3,19.

आशीविष, davon superl. °तम *überaus giftig:* अहीन्द्र Bhâg. P. 10,26,12.

आशु n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 14,9,9. 10.

आशुकर्मन् (आशु + क°) adj. *rasch zu Werke gehend* Uṇâdis. 5,57.

आशुशुक्षणि 1) TBr. 1,2,1,26.

आशुतोष (आशु + तोष) adj. *leicht zu befriedigen* Bhâg. P. 10,76,5. 88,11.14.

आशुभार्गव n. N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*.

आशुभाविन् (आशु + भा°) adj. *rasch von Statten gehend;* davon nom. abstr. °भाविता Sâh. D. 121,8.

आशुरथीय, कुत्सस्याशुरथीयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,214,*a*.

आशुश्रवस् (आ° + श्र°) m. N. pr. eines Rosses, eines Kindes des Ukkaiḥçravas Kathâs. 59,66.

आशौचिन् (von आशौच) adj. *unrein* (in religiösem Sinne von einer Person): आशौचिकर्तव्यता Verz. d. Oxf. H. 272,*b*, No. 644.

आश्चर्य, आश्चर्येण *vor Erstaunen* Kathâs. 65,136. कथाश्चर्य n. *eine wunderbare Erzählung* 91,46. 93,98. साश्चर्य *wunderbar:* साश्चर्यचर्य adj. Spr. 1434. *verwundert, erstaunt* Kathâs. 60,148. 63,72. 66,180. 78,42. 94. 86,156. दत्ताश्चर्यः स्वबन्धुषु *in Erstaunen setzend* 124,17.

आश्चर्यरत्नमाला f. Titel eines Werkes (= योगरत्नमाला) Verz. d. Oxf. H. 322,*b*, 1 v. u.

आश्च्योतन Verz. d. Oxf. H. 304,*b*, 8 v. u.

आश्मरथ im pl. ist der pl. zu आश्मरथ्य nach gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

आश्रम 3) *eine Hütte, welche man bei feierlichen Gelegenheiten errichtet,* Varâh. Bṛh. S. 44,8. 16. — 4) unter den 11 Schülern Pṛthvîdhara's Verz. d. Oxf. H. 227,*b*, 15. Wohl nur ein Beiwort, wie Aufrecht annimmt.

आश्रममण्डल lies *eine Gruppe von Einsiedeleien* st. = आश्रम 1. und füge noch Bhâg. P. 3,4,21 hinzu.

आश्रमिन् vgl. गृहाश्रमिन्.

आश्रय 4) यद्गुणं गुणवत्कार्यहेतोरत्राश्रय उच्यते Sâh. D. 477. 471. Z. 5 महान्निवाश्रयः कारणम् falsch aufgefasst; vgl. Spr. 1255.

आश्रयवज्रयोग und आश्रययोग m. Bez. *einer Klasse von Constellationen, die zu den Constellationen ohne Mond gerechnet werden,* Varâh. Bṛh. 12 passim; vgl. u. नाभस.

आश्रयणीय, चार्वाकमतम् so v. a. *man halte sich zu der* Kârvâka-*Lehre* Sarvadarçanas. 7, 3.

आश्रयवत् *einen Halt —, einen Rückhalt habend* auch MBh. 3,16111 ed. Bomb. st. अपाश्रयवत् der ed. Calc.

आश्रयिन् 2) Varâh. Bṛh. S. 16,47. आश्रयाश्रयिणौ: *der Platz und was den Platz einnimmt* Sâh. D. 265,5. 721.

आश्रितत्व (von आश्रित) n. *Abhängigkeit* Bhâshâp. 23.

आश्रुत Z. 1 lies 3,2,6.

आश्रेष 2) Weber, Nax. 2,300. 303. 371.

आश्लेष 1) *a*) Bhâg. P. 10,13,34. कृताश्लेषा Kathâs. 64,128. — 2) Weber, Nax. 2,300. 387. आश्लेषायाम् MBh. 13,3262 ed. Bomb. st. अ° der ed. Calc. Varâh. Bṛh. S. 3,1. pl. 9,28.

आश्व 2) *c*) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,206,*b*.

आश्वत्थ 1) *b*) lies *zum* Nakshatra Açvattha *in Beziehung stehend* und vgl. oben u. अश्वत्थ.

आश्वत्थिक in Verbindung mit मास bedeutet wohl *zum* Nakshatra Açvattha *in Beziehung stehend.*

आश्वमेध m. patron. von अश्वमेध ṚV. 8,57,15.

आश्वयुज् m. = आश्वयुज 2) aus metrischen Rücksichten: मासे आश्वयुजि MBh. 13,3298.

आश्वयुज 2) Weber, Nax. 2,327. 331. 333. 348. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, 8. 70,*b*,1. Varâh. Bṛh. S. 44,2. — 3) Weber, Nax. 2, 325. fgg. 394. = °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,6. 266,*b*,37. — 4) adj. *zum Monat* Âçvajuǵa *in Beziehung stehend:* अब्द (des Jupitercyclus) Varâh. Bṛh. S. 8,14.

आश्वयुज्य m. = आश्वयुज 2) Weber, Nax. 2,332.

आश्वलायन m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,253. Prâtiçâkhja des Âçv. 4,333. fgg. °गृह्यकारिका Verz. d. Oxf. H. 405,*a*, No. 8. °ब्राह्मण 291,*b*, 5 v. u. 292,*a*,20. °शाखा 398,*a*, No. 144. °शाखिन् 271,*a*,8.

आश्वसूक्त n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, *b*. Pańkav. Br. 19, 4, 9.

आश्वसूक्ति m. patron. von अश्वसूक्तिन् Pańkav. Br. 19,4,10.

आश्वास 1) चक्रवाकहृदयाश्वासाय (भासा निधिर्विद्योतते) *damit das Herz der* Kakravâka *aufathmet* Prasańgâbh. 13,*a*. — 2) राज्ञः सतोऽपि नाश्वासः so v. a. *selbst auf einen guten Fürsten kann man sich nicht verlassen* Spr. 2620. न वेश्यास्वाश्वासः *kein Vertrauen auf* Kathâs. 37,93. कृताश्वासा *Muth zugesprochen habend* 72,199. — 3) Sâh. D. 561. 568.

आश्वासन 2) Kathâs. 55,65.

1. आश्विन 2) Verz. d. Oxf. H. 284,*a*,7 v. u. *b*,12. 25. 27. 35. 47. 285,*a*,8. 9. 16. 21. — 4) n. *das* Nakshatra Açvinî Varâh. Bṛh. S. 7,6. 15.29. 98,9.

आश्विनचिह्नित (1. आ° + चि°) n. *Herbst-Aequinoctium* Çabdar. im ÇKDr. u. जलविषुव.

आश्विनेय 1) du. Bez. Nakula's und Sahadeva's MBh. 5,4692.

आष् onomat. *vom Laute des Niesens* Pańkav. Br. 8,2,2.

आषाडी zu streichen, da an der angeführten Stelle आषाढी in der gangbaren Bed. zu lesen ist.

आषाढ 1) *a*) Lâṭj. 10,5,18. Ind. St. 5,297. Varâh. Bṛh. S. 5,77. 7,17. 24,4. 25,1. Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,19. Râǵa-Tar. 5,126. — 2) पूर्वास्वाषाढासु MBh. 13,3276. उत्तरासु 3278; die ed. Bomb. an beiden Stellen richtig अ°. — 3) Weber, Ǵjot. 64. Çâṅkh. Çr. 2,5,7. 6,1. 2. Br. 1,3. Varâh. Bṛh. S. 26,1. 14. °पर्वन् 27,6. °योग in der Unterschr. von Adhj. 26. — 4) adj. *zum Monat* Âshâḍha *in Beziehung stehend:* अब्द (des Jupitercyclus) Varâh. Bṛh. S. 8,11.

आषाढपुर n. N. pr. eines fabelhaften Berges Kathâs. 105,65. 86. 106,75. 106. आषाढाद्रिपुर 105,69.

आष्कारनिधन n. °धनं काण्वम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, *b*. °णिधन Pańkav. Br. 8,1,1. 2,1. — Vgl. आष्.

आष्टादंष्ट्र (von अष्टादंष्ट्र) n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 8,9,20. Ind. St. 3,206,*b*. आष्टादंष्ट्राद्य n. und आष्टादंष्ट्रोत्तर n. desgl. ebend.

2. आस् Z. 2 आस्यताम् (Schol.: आस्यतामित्यस्य परिपाल्यतामित्यर्थकम्) st. आस्येताम् R. ed. Bomb. 1) act.: आसनेष्वासत (= आसत) R. 7, 44,18. Am Schluss hinzuzufügen: कुचगिरिवरयुग्मं यद्विनाधारमास्ते *dass das schöne Hügelpaar der Brüste ohne Stütze festsitzt* Spr. 5328. — 2) आस्ते कपिलशर्माख्यो नगरेऽस्मिन्द्विजोत्तमः Kathâs. 112,102. इ-गाम यत्रास्यति (आस्यति = आस्ते Schol.) तत्र मारुतः R. 7,35,64. दूरत आस् hätte zu 4) *c*) gestellt werden müssen. — 3) नास्ते गृहेऽस्य Kathâs. 52,36. नासिष्ये ऽस्य गृहेषु 53. — 4) *a*) आसताम् im letzten

Beispiele ist, wie wir schon durch das Ausrufungszeichen andeuteten, eine falsche Form; die richtige wäre आसाताम्. — b) परापातमासत *flogen häufig* Kâth. 36, 7. 34, 8. — c) यथैवास्ते तथैवास्ताम् *wie es ihm gerade ergeht, so mag es ihm ergehen* Spr. 2086. तृष्णात्तीस्पृहयालुता न कथमप्यास्ते विवेकोदयात् *besteht nicht mehr* 3843. — e) lies *möge eure Klugheit wie eine Neuvermählte lange dem Herzen Redlicher zur Freude gereichen* und vgl. Spr. 4721. — f) ein nom. act. im loc.: आस्ते ऽनिरुद्धो रुन्नायाम् Bhâg. P. 10, 82, 6. — 5) आस्ताम् bedeutet so v. a. *es unterbleibe, mag unbesprochen bleiben, ich will Nichts davon wissen;* vgl. noch Spr. 406. 3737. 4710. Kathâs. 74, 85. 94, 27. imperat. mit यथा *so dass:* ततो ऽयेन्द्रसेनाख्यौ तां स दृष्ट्यौ तथा यथा। आसतां निशि नार्यो ऽन्याः so v. a. *so dass von den anderen Frauen nicht mehr die Rede sein konnte* 67, 23. — आसित *sitzend* Kathâs. 121, 99. — caus. Shadv. Br. 2, 4.

— अधि 1) act.: अध्यासन्पर्यङ्कम् Varâh. Bṛh. S. 79, 14. — 3) नित्यसुखं न प्रमाणपद्धतिमध्यास्ते so v. a. *lässt sich nicht beweisen* Sarvadarçanas. 118, 8; vgl. न प्रमाणपथमवतरति 135, 2 v. u. — 7) *über Jmd* (acc.) —, *höher als Jmd sitzen* Bhâg. P. 10, 78, 23. fg.

— अनु 3) richtig संध्यामन्वास्त ed. Bomb. संध्यामन्वास्य R. 7, 34, 32. fg. सत्त्राण्यन्वासते Spr. 4420, v. l. für सत्त्राण्युपासते.

— उद् 1) *unbetheiligt sein* u. s. w.: तत्किमित्युदासते भरताः Mâlatîm. 2, 12. उदासीनाश्च देहादौ Bhâg. P. 10, 73, 23. 11, 10, 7. उदासीन *Asket* Wilson, Sel. Works 1, 169. fg. — 2) *bei Seite lassen, übergehen:* तत्प्रपञ्चः — ग्रन्थभूयस्त्वभयादुदास्यते Sarvadarçanas. 100, 9.

— उप 1) एवं संमन्त्र्य बलिनः सर्वसैन्यमुपासिताः R. 7, 6, 45. उपासते यथा बाला मातरं तुधयार्दिताः *umlagern* MBh. 13, 1808. — 3) महेन्द्रं वै गिरिश्रेष्ठं रामो नित्यमुपास्ति ह *zum Aufenthaltsort haben* MBh. 5, 6054. आ देहपतनाद्गङ्गामुपास्ते यः पुमानिह Spr. 4321. पारं गत्वा श्रुतौघस्य धन्या वनमुपासते 1814. श्रेयस्कामास्तथा गङ्गामुपासन्तीह देहिनः MBh. 13, 1808. — 7) उपासितेन मन्त्रेण Weber, Râmat. Up. 356, 4. साधोः सङ्गमुपासते च सततम् so v. a. *pflegt Umgang mit einem Guten* Spr. 5224. — 8) मासं स्त्रीत्वमुपासित्वा मासं स्यां पुरुषः पुनः so v. a. *Weib sein* R. 7, 87, 27. — 9) उत्थानवीरान्वाग्वीरा रमयन्त उपासते Spr. 3770. — 10) प्राप्तं प्राप्तमुपासीत हृदयेनापराजितः *ruhig abwarten* Spr. 5236. क्षमां कुर्वन्कालमुपासते यः MBh. 3, 258. — 11) (यः) शून्यमुपासते *wer einem Habenichts dient* Spr. 3635. गुणप्रियं मित्रमुपास्स्व सज्जनम् Ind. St. 8, 378. यो हि दोग्ध्रीमुपास्ते च स नित्यं विन्दते पयः *pflegt* Spr. 4917. — Vgl. उपासक, उपासन fg., उपासितर् fg., उपास्ति, उपास्य.

— पर्युप 1) *umlagern* (einen Feind) MBh. 15, 236. — 5) न्याग्भूत्वा पर्युपासीत वध्यं हन्याद्बले सति Spr. 1655. MBh. 12, 12550. — 6) *Etwas ruhig ansehen:* नह्यतो दुष्करतरं मन्ये लोकेष्वपि त्रिषु। यत्सपत्नश्रियं दीप्तां हीनश्रीः पर्युपासते ॥ Spr. 4375. — Vgl. पर्युपासक fgg.

— सम् 2) ये ऽर्थं समासाद्य दीना इव समासते *wie arme Schlucker dasitzen* Spr. 4895. — 3) तच्छ्रुत्वा मन्त्रिणः सर्वे सोपाध्यायाः समासत R. 7, 106, 7. = तूष्णीं स्थिताः Schol. — 5) *einer Sache obliegen:* द्वादशं हि गतं वर्षं जलशय्यां समासतः R. 7, 76, 17. — 6) *achten auf Etwas, anerkennen:* ऋषयो देवताश्चैव सत्यमेव समासते Spr. 3816.

आसंसार 1) zu streichen, da an der angeführten Stelle nach Kern



आसंसारं (◌ं und ◌ः werden in Hdschrr. oft verwechselt) *so lange die Welt besteht* zu lesen ist. — 2) *so lange die Welt besteht, von Anfang der Welt an* Spr. 401. 3743.

आसक्ति 1) Spr. 3935. धर्मे च सततासक्तिर्न तु स्त्रीमृगयादिषु Kathâs. 53, 87. मित्रेषु 61, 141. — 2) adv. *zusammenhängend, ununterbrochen:* आसक्ति शुल्कं कुर्यात् Pañkav. Br. 6, 6, 10. Dieselbe Bed. wird wohl auch für die aus Çat. Br. angeführte Stelle anzunehmen sein.

आसङ्ग 1) a) अन्यपुरुषासङ्ग Kathâs. 61, 168. अज्ञानासङ्गात् Spr. 915. विषयासङ्गं (adj.) मनः 4608. कान्तासङ्ग Pañkat. V, 83 ist zu streichen, da dieses in कान्ता + सङ्ग zu zerlegen ist.

आसत्ति 1) Bhâshâp. 81. संनिधानं तु पदस्यासत्तिरुच्यते 82. आसत्तिराश्रयाणां तु सामान्यज्ञानमिष्यते 63. — 3) *das in-die-Enge-Kommen, Verlegenheit, ein Zustand, in dem man keinen Rath weiss:* न च ते क्वचिदासत्तिर्बुद्धेः प्रादुर्भविष्यति MBh. 12, 1878. = अवसन्नता Nîlak.

1. आसन 1) a) अददता लुब्धप्रायेण च विगृह्यासनम् Daçak. in Benf. Chr. 180, 22. *Art und Weise des Sitzens* (in der Askese) Vedântas. (Allah.) No. 127. 130. Verz. d. Oxf. H. 11, a, N. 1. 94, a, N. 2. 102, b, 12. fgg. 233, b, 7. 234, a, 14. fgg. 236, a, 31. fgg. — d) नरनाथासन *Thron* Râga-Tar. 4, 309. — e) *der Theil des Pferderückens, auf dem der Reiter sitzt,* Varâh. Bṛh. S. 93, 1. 3. — Vgl. अर्धासन, कमलासन, जलजासन, नृपासन, भद्रासन, महासन, शक्रासन, सहासन, सिंहासन.

आसन्न; davon comparat. °तर und davon nom. abstr. आसन्नतरता f. *eine grössere Nähe:* °तामेति मृत्युर्जन्तोर्दिने दिने *näher und näher rückt der Tod dem Menschen mit jedem Tage* Spr. 403.

आसन्य *mündlich:* मन्त्र TS. 3, 1, 7, 1.

आसन्वन्त् liesse sich auch von आसन् ableiten: *quod coram est.*

2. आसव 2) आसवारिष्टकल्पना Çârñg. Saṁh. in Verz. d. Oxf. H. 315, a, No. 748. मुखं लालाकीर्णं पिबति चषकं सासवमिव Spr. 3179. गन्धलुब्धो मधुकरो दानासवपिपासया। अभ्येत्यसुखसंचारो गजकर्णकनस्कनाम् ॥ 820. — Vgl. मद्यासव, मुखासव, सुरासव, स्मरासव.

आसवन *das Abkochen, Decoction;* vgl. मद्यासवनिक.

आसह (von सह् mit आ) s. उरासह.

आसात् Z. 3 lies = st. von.

आसादन 3) *das Stossen auf, Gelangen zu, Theilhaftwerden* Sâh. D. 328, 16.

आसार 2) कदम्बाः — संततासारमूर्छिताः Hariv. 4585. कुसुमासाराः Bhâg. P. 10, 83, 27. °शर्कराः *Hagel* 76, 14. धारासंपातवज्जलोपलाः Schol. — Vgl. धारासार. — 3) genauer *ein durch mehrere zwischenliegende Länder getrennter Fürst, der im Fall eines Krieges ein natürlicher Bundesgenosse ist,* Kâm. Nîtis. 8, 17. 43. 46. 11, 15. 16. 13, 71. 87. 15, 5. Hierher gehören auch die u. 4) aufgeführten Stellen, so dass 4) ganz zu streichen und st. dessen zu setzen ist: *ein best. Metrum* Kâvjâd. 1, 37.

आसारण m. N. pr. eines Jaksha Bhâg. P. 12, 11, 38.

आसित n. N. verschiedener Sâman Pañkav. Br. 14, 11, 17. 15, 5, 27. Ind. St. 3, 206, b. आसिताद्य n. und आसितोत्तर n. desgl. ebend.

आसितव्य (von 2. आस्) adj. impers. *zu sitzen:* यदुभिर्नासितव्यं नृपासने Bhâg. P. 10, 45, 13.

आसिन् (von 2. अस्) adj. *werfend, schiessend;* s. पूर्वासिन्.

आसिषिर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, a, 9.

आसीनगरप्राकारप्रशस्ति f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 125,a,28.

आसुतीवल 3) zu streichen, da कन्यापालक a. a. O. gewiss nur Druckfehler für कल्यापालक ist.

आसुर 1) a) आसुरी माया auch Kâṭh. 16,7. TS. 4,1,9,2. — b) छन्दांसि (Gegens. दैव्यानि) RV. Prât. 16,2. गायत्री Ind. St. 8,230. 232. विवाह Âçv. Gṛhj. 1,6,6. eine Schule (wohl von आसुरि) Ind. St. 3,259. — 2) a) स्वर्भानुर्वा आसुरः सूर्यं तमसाविध्यत् Kâṭh. 11,5. रावण आसुर Weber, Râmat. Up. 297. — 3) c) (sc. दारु) Bez. des penis (मेढ्र) oder vielmehr der Harnröhre Bhâg. P. 4,25,52. 29,14. vulva Burn.

आसुरायण Verz. d. Oxf. H. 55,b,14. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274.

आसुरायणीय adj. von आसुरायण Ind. St. 3,274.

आसुरि Verz. d. Oxf. H. 52,b,2; Hall S. 166.

आसृष्टि (2. आ + सृ°) adv. vom Beginn der Welt Kathâs. 62,15.

आसेक (von सिच् mit आ) m. das Begiessen, Bewässern (eines Feldes) MBh. 5,2824. स्फुरद्द्रवत्प्रेमरसासेकाप्लुते हृदि Kathâs. 71,92.

आसेर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,7.

आसेवन, तीर्थासेवन das Besuchen heiliger Badeplätze oder das Baden in einem geheiligten Wasser Spr. 4132.

आसेविन् adj. 1) besuchend, sich aufhaltend in: विजनासेविनी Kathâs. 71,95. — 2) betreibend, sich hingebend einer Sache: दुर्नयासेविन् Râǵa-Tar. 5,207.

आसेव्य adj. zu besuchen: किमासेव्यं पुंसां सविधमनवद्यं द्युसरितः Spr. 3935.

आस्कन्द 2) Angriff: विधेर्विधुंतुदास्कन्दे विपत्कालो ऽपि सुन्दरः Spr. 167. Râǵa-Tar. 8,2633. Streiche die Worte oder Angreifer VS. 30,18 und füge hinzu — 3) ein best. Würfel VS. 30,18. TS. 4,3,3,2. Kâṭh. 39,7. — 4) eine best. Recitationsweise Lâṭj. 4,1,5. 6,6,19.

आस्कन्दक n. ein best. Metrum Sâh. D. 561.

आस्कन्दन 1) Angriff: त्वदास्कन्दन der Angriff auf dich Kathâs. 49,125.

आस्कन्दिन् 3) angreifend; s. परास्कन्दिन्.

आस्क्र Çâñkh. Çr. 8,21,5.

आस्तरणिक = आस्तरणकुश Schol.

आस्तारपङ्क्ति Ind. St. 8,98. fg. 249.

आस्तिक्य Bhâg. P. 11,17,17.

आस्तीक 1) Verz. d. Oxf. H. 24,b,39. 40. 268,a,36.

आस्था 1) उपरतं बाल्यमास्था वनान्ते nach dem Walde geht unser Sinnen und Trachten Spr. 1966. — 3) चेतश्चिन्तय मा रमां सकृदिमामस्थायिनीमास्थया mit Zuversicht Spr. 920. Kathâs. 81,113. 87,24. आकण्ठघृतमांसादिभोजनास्थां बबन्ध सः 30,97. पुत्रे ऽपि बद्धास्थाः सेवका मे दृढा इमे 55,22. ज्ञातास्थ 4,12. 52,168. 56,36. 403. 69,86. तदनास्थेयं स्वतपस्यद्य ते कथम् 119,188. 120,7.

आस्थान 1) b) Empfang bei einem Fürsten, Audienzsaal eines Fürsten Halâj. 4,93. Râǵa-Tar. 5,35. Kathâs. 44,82. 45,1. 50,106. 53,28. 36. 42. 44. 49. 54. 56. 65. 54,187. 56,358. 59,24. 26. 66,64.

आस्नुपयस् s. आस्रुपयस्.

आस्पद 1) अनन्तास्पदो गगनवदस्ति (die Seele) hat ein endloses Gebiet wie der Himmel Tattvas. 17. नृपास्पद der Palast eines Fürsten Râǵa-Tar. 5,235. मालवं श्वशुरास्पदम् Aufenthaltsort Kathâs. 58,111. 75,128. गुहायां विहितास्पदा (शृगाली) 68,17. भूरिभोगास्पद ein Ort für Râǵa-Tar. 5,44. विपदामास्पदं द्यूतम् Kathâs. 56,308. कथं तव भवेदात्मन्यपेक्षास्पदम् Gelegenheit zu Spr. 5184. आपदास्पदकाल so v. a. eine Unglück verheissende Zeit 3278. एवं देव जितक्रोधो न दुःखस्यास्पदीभवेत् Kathâs. 60,9. विपदास्पदतां च याति मूढाः 61,329. Z. 3 zu lesen भवायास्पदम्. — Vgl. महास्पद, मेधास्पद.

आस्पन्दन (von स्पन्द् mit आ) n. das Zittern Bhâg. P. 10,24,19.

आस्पात्र TS. 2,5,9,3. TBr. 3,5,3,1. Comm.: लोकपात्रवद्दृढम्, also wohl आस् = अयस् angenommen.

आस्फालन, करास्फालनजन्मना । शब्देन Kathâs. 108,136.

आस्फोट 1) a) lies das Hinundherbewegen: अंसास्फोट Sâh. D. 98,7. — Vgl. पर्वास्फोट.

आस्फोटन 1) a) Bhâg. P. 10,18,12. auch trans. das Zitternmachen, Hinundherbewegen: लाङ्गूलास्फोटन MBh. 12,4265. गात्रास्फोटन das Recken Varâh. Bṛh. S. 78,4.

आस्फोत 1) Varâh. Bṛh. S. 55,22.

आस्य 1) Z. 10 stelle Çṛṅgârat. 1 (= Spr. 1970) in die folgende Zeile nach 3,199. — Vgl. उरगास्य, दशास्य, दीर्घास्य, पञ्चास्य, पाण्यास्य, मर्कटास्य, स्थूलास्य.

आस्यमोदक (आ° + मो°) n. Bez. einer best. mythischen Waffe MBh. 5,3491.

आस्योपलेप (आस्य + उ°) m. eine best. Schleimkrankheit Suçr. 2,235,7. — Vgl. मुखलेप.

आस्रव 3) bei den Ǵaina der Einfluss der Aussenwelt auf den Menschen Sarvadarçanas. 36,14. fgg. 38,20. 39,16 (wo मोत्त st. मोक्ष zu lesen ist). 43,16. 20; vgl. Wilson, Sel. Works 1,310.

आस्राव 1) Eiterung: कण्टको ऽपि दुष्क्रिन्न आस्रावं जनयेच्चिरम् Spr. 4444. — Vgl. गर्भास्राव.

आस्रुपयस् (2. आ - स्रु + प°) adj. mit reichlich fliessender Milch Bhâg. P. 10,13,30. आस्नु° v. l.

आस्वदीय (von 2. आ + स्वद्) adj. (zu den Wurzeln von असु Dhât. 33,76) bis स्वद् (Dhât. 33,130) gehörig Verz. d. Oxf. H. 163,a, No. 358.

आस्वस्थ्य (von अस्वस्थ) n. das Unwohlsein Kathâs. 101,89. 117,90.

आस्वाद 1) zu streichen und die Stelle unter 2) a) zu setzen; vgl. u. मधुपात. — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 234,a,23. आस्वादो रसनेन्द्रियजं ज्ञानम् 25. रसास्वादः Vedântas. (Allah.) No. 139. — b) प्रतिग्रहो राज्ञां मध्वास्वादो विषोपमः wie Honig schmeckend MBh. 13,4429.

आस्वादन, सविकल्पानन्दास्वादन Vedântas. (Allah.) No. 139.

आस्वाद्य schmackhaft in übertr. Bed. Sâh. D. 117,4. °त्व n. 5. अनास्वाद्य und अनास्वाद्यत्व n. ebend.

आह्नक vgl. Wish 233.

आहंकारिक adj. zum अहंकार in Beziehung stehend, ihn betreffend: सर्ग MBh. 12,11560.

आहंकार्य adj. dass. Vedântas. (Allah.) No. 74.

आहतविसर्गता s. u. हन् mit आ.

आहति, पादाहति Spr. 2580. Ratnâv. 12,4. पादतलाहति Spr. 2379. रुद्रेन्द्रवज्राहति Khandom. 27. कराहति Kathâs. 97,6. लगुडाहति 68,58. fg. 114,112. वाताहति ein heftiger Windstoss 113,58. ब्रह्माहति ein

*heftiger Regenguss* Spr. 4066.

आह्नस् Z. 6 lies अह्न्य st. अह्न. आह्नस्, अह्न्य, अह्नि und आह्न pflegt man auf अह्न zurückzuführen.

आहव 1) देवैर्दैत्याः महाबलाः । आहवाय समाहूता जग्मुर्देवगणास्तथा ॥ MĀRK. P. 18,36. प्रावर्तिष्टाहवस्तयोः KATHĀS. 60,202. °भूमि *Kampfplatz* 116,53. देहि ममाहवम् so v. a. *kämpfe mit mir* BHĀG. P. 10,66,6.

आहवनीयक adj. = आहवनीय; s. weiter unten u. उपसद् 3).

आहार 1) b) एधाहार, उदकाहार, पुष्पाहार Schol. zu VS. PRĀT. 3,57. 4,8. — Vgl. एकाहार, पत्राहार.

आहारभूमि (आ° + भू°) f. *Speiseplatz* KATHĀS. 59,102.

आहारय् (von आहार), °यति *seine Mahlzeit einnehmen* Spr. 410.

आहारिक vgl. WILSON, Sel. Works 1,309.

आहार्य 1) a) Ind. St. 8,80. KATHĀS. 108,180. 110,87; vgl. 107,86. — c) आहार्यैर्निर्मितानं हि तथा दुःखेन हन्यताम् । छायामात्रकमेवेदं पश्येदुदकबिन्दुवत् ॥ KĀM. NĪTIS. 3,10. आहार्यैरसदृशैः सुगन्धानुलेपनवस्त्रालंकारादिभिः Schol. अभिनय SĀH. D. 274. Verz. d. Oxf. H. 260,a,2. — 3) b) setze *Zurüstung, Aufwartung,* lies 9,1,23 und füge bei TBR. 2,1,2, 12. — c) *Nahrung* (= भोज्य, भक्ष्यभोज्यादि Schol.; vgl. आहार) BHĀG. P. 10,86,14. 11,25,28.

आहाव 2) Z. 2. fg. lies 2,23. 33. 38, streiche व्याहावम् bis 37 und vgl. dagegen ह्वा mit व्या.

आहिच्छत्त्र adj. *aus* Ahikkhattra *oder* Ahikkhattrâ *stammend* KATHĀS. 72,46.

आहिच्छत्त्रिक m. *ein Bewohner von* Ahikkhattra oder Ahikkhattrâ Verz. d. Oxf. H. 217,b,13.

आहिण्डक m. = आहिण्डिक MBH. 13,2589.

आहिताग्नि ÇĀÑKH. GṚHJ. 1,15,10. Verz. d. Oxf. H. 266,a,4. 269,a,24.

आहितुण्डिक Spr. 2900. MUDRĀR. 32,2.

आहिर्बुध्न n. v. l. für आहिर्बुध्न्य.

आहिर्बुध्न्य adj. von अहिर्बुध्न्य; n. *das unter* Ahirbudhnja *stehende* Nakshatra Uttarabhadrapadâ VARĀH. BṚH. S. 9,35 (अ° Druckfehler). 10,17. 15,24. 23,8. 32,20.

आहुक (भिन्न) und आहुकी Verz. d. Oxf. H. 64,b,4.5.

आहुल्य Z. 2 lies पीतपुष्प.

आहूतव्य (von ह्वा mit आ) adj. *herbeizurufen* KATHĀS. 110,141. eine ungrammatische Form.

आहृति (von हर् mit आ) f. *das Heranziehen* VARĀH. BṚH. S. 51,12.

आहोपुरुषिका HALĀJ. 4,99. पुरमथितुराहोपुरुषिका (दुर्गा) ĀNANDALAH. 7. निष्ठाभुजबलाहोपुरुषिकां कारं कारम् BHĀMINĪV. 1,79 bei AUFRECHT, HALĀJ. Ind.

आह्निक 1) *was am Tage geschieht, — erfolgt:* अत्र वायुस्तथा वह्निरापः खं चापि गालव । आह्निकं चैव नैशं च दुःखं (so die ed. Bomb.) स्पर्शं विमुञ्चति ॥ MBH. 5,3814. *was täglich vollbracht wird:* °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 291,a,No. 702. आहार *die tägliche Nahrung* R. 7,62,4. — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 22,b,24. 275,a,3 v. u. 276,b,39. 277,a,15 v. u. 285,b, No. 669. 286,a, No. 670. *Tagesgeschäft* KATHĀS. 53,64; vgl. 42. — b) Verz. d. Oxf. H. 228,b, No. 560. — d) Titel zweier Werke *über die täglich zu beobachtenden religiösen Verrichtungen* HALL 21. 205. — Vgl. गवाह्निक.

आह्निकप्रदीप m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 277,b,42.

आह्निकप्रयोग m. desgl. HALL 177.

आह्लाद 1) °कारिन् Spr. 3489.

आह्लादक adj. *Freude bereitend, mit Freude erfüllend:* जगदा° KATHĀS. 91,5.

आह्लादिन् adj. dass.: चन्द्र इवाह्लादी KATHĀS. 90,133. 94,37.

आह्व vgl. साह्व.

आह्वान 1) HALĀJ. 1,154. *das Herbeirufen, Citiren* (eines Geistes) KATHĀS. 73,277. — 6) HALĀJ. 1,152.

आह्वायक nom. ag. (f. °यिका) *herbeirufend, auffordernd zu kommen* KATHĀS. 58,88. 64,6. *Rufer* UTTARARĀMAK. 93,1 v. u.

आह्वारक, आह्वरकाः Ind. St. 3,257. 487. 4,78. आह्वारकाः 8,263. fg.

# इ

3. इ Z. 8 lies एष्यामि st. एष्यासि; Z. 10 ईयाम् PAÑKAV. BR. 12,11,10. — 1) एष्यत् *futurus, bevorstehend, beabsichtigt:* एष्यदस्मदभिप्रायाज्ज्ञासूयात्कुतूहलात् । निवर्तयामि *ich stehe ab von* R. 7,83,19. अस्मदभिप्रायमेष्यतो ऽस्मच्चिकीर्षां प्राप्स्यत इत्यर्थः । निवर्तयामि अभिप्रायमिति शेषः (vielmehr आत्मानम्) Schol. — 5) ऌकारान्तामेति स एव चास्य (sc. मतेन) ऌकारः सन्नूष्मणा संप्रयुक्तः RV. PRĀT. 1,12. — 9) संहिता पदप्रकृतिः पदान्तान्पदादिभिः संदधदेति यत्सा RV. PRĀT. 2,1. — intens. 2) एको नानेयते BHĀG. P. 3,32,33. ईयते बहुधा 10,48,19. 85,24. सुषुप्तिस्वप्नजाग्रद्भिर्मायावृत्तिभिरीयते 47,32. ईयते पशुदृष्टीनां निर्जितो व्रजतीति सः 78,16. 11,7,47. 12,5,7. — 3) भगवन्तमीमहि (= शरणं व्रजेम Schol.) BHĀG. P. 10,37,23. तद्युष्मान्वयमीमहि (= भजेम Schol.) 12,10,21. — 4) आत्मतत्त्वावबोधेन वैराग्येण दृढेन च । ईयते भगवानेभिः *dadurch gelangt man zu* Bhag. BHĀG. P. 3,32,36.

— अति 3) mit einem abl. *sich trennen von:* देहो वा जीवतो ऽत्येति जीवो वात्येति देहतः Spr. 4218. ed. Bomb. des MBH. an beiden Stellen अभ्येति; = आविर्भवति NILAK. Vgl. u. व्यति 3). — 7) RV. PRĀT. 10,4. 11,4. अतीयते pass. 2. — partic. अतीत 3) *überschritten, überwunden* VEDĀNTAS. (Allah.) No. 2.

— अभ्यति 2) *hinübergehen* so v. a. *verstreichen lassen, versäumen:* देशकालाभ्यतीतो हि विक्रमो निष्फलो भवेत् Spr. 3950. देशकालव्यतीतो ed. Bomb. des MBH. — 3) MBH. 7,1061.

— उपाति vgl. उपात्यय.

— व्यति 3) *einen unordentlichen Gang annehmen* PAÑKAV. BR. 19, 8,6. — 6) vgl. u. अभ्यति 2).

— समति 4) *übertreffen* KIR. 5,20.

— अधि I. 2) पुत्रो मातरमध्येति PAÑKAV. BR. 17,1,13. प्रजापतिरुषस-

मध्यैत्स्वां दुहितरम् *war verliebt in* 8,2,10. — 3) *lesen, studiren, auswendig hersagen:* अधीहि RV. Prât. 15,2. यदि नाधीयात् Âçv. Gṛhj. 1, 13,2. अध्यायम् absol. Pañkav. Br. 15,5,19. अधीत्य Varâh. Bṛh. S. 68, 117. — II. Ind. St. 8,93. Çâñkh. Gṛhj. 4,6. pass.: वेदो नित्यमधीयताम् Spr. 2894. अधीते ऽपि वेदे Sarvadarçanas. 124,3. अधीतपूर्व, अनधीतपूर्व Âçv. Çr. 8,14. Taitt. Up. S. 50. 122.

— उपाधि vgl. उपाध्याय.

— प्राधि vgl. प्राध्ययन.

— अनु 1) तमन्वेतारो बहव: MBh. 2,2195. — 6) *hineingehen in* (loc.): अन्वीय (= अनुप्रविश्य Schol.) Bhâg. P. 10,46,31. — 7) *kennen* (= ज्ञा Schol.): अन्ववत्ति Bhâg. P. 10,87,19. — अन्वीत = अन्वित 1): मुदा रमणामन्वीतम् — कर्तुम् *mit Wonne zu erfüllen* Spr. 4729.

— समनु, पर्वभागसमन्वित *versehen mit, wozu hinzugefügt —, addirt worden ist* Weber, Gjot. 72.

— अप 1) RV. Prât. 10,14. Z. 9 lies *verschwinden* st. *abgehen, fehlen* und füge पृथक् nach ऽपैति hinzu. — अपेत *geschwunden* RV. Prât. 11, 12. प्रकृतेरपेता: स्वरा: so v. a. *unnatürliche* Varâh. Bṛh. S. 90,2. को हि नाम शरीराय धर्मापेतं समाचरेत् so v. a. *ein Unrecht* Spr. 348.

— व्यप, व्यपेत *getrennt* (Gegens. सहित) Spr. 4268.

— अपि 3) अपियत् *vergehend* (Gegens. उद्यत्) Bhâg. P. 10,14,22.

— अभि 1) यदभ्येति und अभितरामेति *wenn die Sonne hervor —, näher herankommt* d. h. *am Himmel herauf* Ait. Br. 3,44. — 4) Z. 3 streiche ते vor नयनविषयं. Statt अभ्येति ist, wie Stenzler bemerkt, wohl mit Mallin. अत्येति zu lesen. Der Sinn der Stelle ist nach ihm: *wenn du auch zu einer anderen Zeit* (d. h. *am hellen Tage*) *dahin kommst, so musst du doch so lange verweilen, bis die Sonne den Gesichtskreis überschreitet* (d. h. *bis sie untergeht und in der Abenddämmerung das Opfer vollzogen wird*). — 7) *erkennen*, pass. अभीयते Bhâg. P. 10,38,11.

— समभि 3) *Jmd* (acc.) *zu Theil werden:* यत्करोत्यहितं किंचित्कस्यचिन्मूढमानस: । तं समभ्येति तन्नूनम् Spr. 4764.

— अव 3) तांल्लोका ऽयमवैति लोकतिलकान्स्वप्ने ऽप्यजातानिव *dieser betrachtet die Welt als nicht da seiend* Spr. 2511. इत्यवयन्त्यबुधा: Bhâg. P. 10,87,37. *verstehen*, mit einem infinit. Kathâs. 96,35.

— अन्वव 3) *sich einlassen in* (acc.): प्राज्ञ एषां कलहं नान्ववैति MBh. 12,11033. — 4) *Etwas erlernen* (acc.): यज्ञो दानमध्ययनं तपश्च चत्वार्येतान्यन्ववेतानि सद्भि: । दम: सत्यमार्जवमानृशंस्यं चत्वार्येतान्यनुयान्ति सन्त: MBh. 5,1236. 1235.

— उपाव 1) नितरामर्चिरुपावैति *die Flamme zieht sich nach unten, sinkt zusammen* TBr. 2,1,10,2.

— प्रत्यव *sich vergehen, sündigen:* ननु विहिताकरणात्प्रत्यवैतीति कुतो ऽवसितम् Mit. III,43,a,3. — Vgl. प्रत्यवाय.

— व्यव Ait. Br. 3,14. — Vgl. व्यवाय.

— समव, समवेत *in Etwas enthalten, inhärirend:* कार्ये Tarkas. 22. Sarvadarçanas. 106. 145,10. fgg. समवेतार्थ (वचस्) *inhaltsreich, sinnvoll* Bhâg. P. 10,85,22. — Vgl. समवाय, समवायिन्.

— आ 1) त्वाष्ट्रमेत्य पुनक्ति शशाङ्क: Varâh. Bṛh. S. 47,13. — 3) स्वरयोर्मध्यमेत्य *zwischen zwei Vocale zu stehen kommend* RV. Prât. 1,11. योगं समेत: Varâh. Bṛh. S. 24,29. मूलद्वारमेत्य Daçak. in Benf. Chr. 189,4. Statt एय्युष: R. 2,65,28 lesen die edd. Bomb. und Gorr. (2,67, 22) ईयुष:; der Schol.: उपेयुष: (sic) प्राप्तस्य.

— उदा, उदेयिवंस् *hervorgegangen, entstanden, geboren* (= उदित Schol.) Bhâg. P. 10,31,4.

— प्रत्या, प्रत्येयाय स्वकं धाम Bhâg. P. 11,13,42.

— समा 1) व्रजतु तव निदाघ: कामिनीभि: समेत: (समेतम् v. l.) *im Verein mit* Ṛt. 1,28.

— परिसमा *umkehrend sich wohin* (acc.) *begeben* Bhâg. P. 10,66,40.

— उद् 2) *heliakisch aufgehen* Varâh. Bṛh. S. 7,19. 9,11. 14. 20,8. उदयन्ते 13,4. — 3) उद्यत् *hervorgehend, entstehend* (Gegens. अपियत्) Bhâg. P. 10, 14,22. — 5) उदितपुष्पवना भुव: so v. a. *üppig geworden* (उदित = ऊर्जित Mallin.) Kir. 5,5. समूलघातमघ्नन्त: परान्नोद्यन्ति मानिन: । प्रध्वंसितान्धतमसस्तत्रोदाहरणं रवि: ॥ *sich erheben* so v. a. *stolz thun* (zugleich *aufgehen* von der Sonne) Spr. 5177. *aufsteigen* so v. a. *wachsen, an Zahl zunehmen:* चतुरुत्तरमुद्यन्ति पञ्च छन्दांसि तानि ह RV. Prât. 17,11. उदित im Gegens. zu शान्त Verz. d. Oxf. H. 229,b,29. 32. Das Beispiel Bhartṛ. 3,41 (wo बाध: को ऽपि vor स hinzuzufügen ist) gehört zu 3); vgl. Spr. 1995.

— अभ्युद् 1) अरुणो ऽभ्युदयां चक्रे ताम्रीकुर्वन्निवाम्बरम् MBh. 7,8458. अभिनिर्मुक्त: (d. i. अभिनिम्रुक्त:) सूर्यो वाभ्युदित: Bhâg. P. 11,26,8. *heliakisch aufgehen* Varâh. Bṛh. S. 6,7.

— प्रोद्, प्रोद्यत्प्रौढप्रियङ्गु Spr. 1928.

— समुद् 4) प्रज्ञाविक्रमभक्तय: समुदिता येषां गुणा भूतये *vereinigt* Mudrâr. 7,9. — 5) गुणसमुदितेषु पुरुषेषु Spr. 5366. — Vgl. समुदय, समुदाय.

— उप 1) वनमेक उपेयिवान् *begab sich* N. 13,32. अस्तमुपैति *geht* (heliakisch) *unter* Varâh. Bṛh. S. 12,21. मात्राविशेष: प्रतिवृत्त्युपैति *eintreten, sich einstellen* RV. Prât. 13,18. Sp. 768, Z. 7 lies 53,11 st. 53, 1. R. 2,54,38 hat die ed. Bomb. richtig उपेयुष:. — 3) दिव्यवर्षसहस्रं प्रमोदनिद्रामुपेया: Sâh. D. 31,11. Z. 2 vom Ende lies पुनर्बाल्यमुपेयुष: (so die ed. Bomb.) — 6) *einstimmen, einfallen* (vgl. उपाय 2.): निधनम् Çâñkh. Çr. 8,10,5. 10,21,12. — 7) *erreichen* (mit dem Verstande), *begreifen:* न वस्तुनाकारमुपैति बुद्धि: Sarvadarçanas. 84,3. — उपेत 1) *gekommen um Schutz zu suchen:* °वत्सल Spr. 3937. राशिमुपेत: *gekommen in* so v. a. *stehend in* Varâh. Bṛh. S. 104,29. — Vgl. उपाय fg., उपायिन् fg., उपेतर् fg., उपेय.

— अध्युप, auch die ed. Bomb. अभ्युपैष्यति.

— अभ्युप 1) *Jmd* (acc.) *entgegengehen* Bhâg. P. 10,71,38. गृहमभ्युपेत: so v. a. *stehend in* Varâh. Bṛh. S. 104,42. अभ्युपेत am Ende eines comp. *versehen mit* 21,38. Das letzte Beispiel gehört zu 3). — 2) विवृद्धिमभ्युपैति Varâh. Bṛh. S. 75,10. Hit. III,61 gehört zu 1); vgl. Spr. 1489. — 3) *zugeben:* अभ्युपेयते 3. sg. pass. Sarvadarçanas. 52,21. 71,6. 94,5.

— समीप, बलवीर्यसमीपेत R. 7,37,5,10.

— प्रत्युप vgl. प्रत्युपेय.

— व्युप *sich vertheilen in* oder *über Etw.* Kâth. 29,7.

— समुप 1) RV. Prât. 18,32. — 3) विवृद्धिं समुपैति Varâh. Bṛh. S. 24,11. दोषान् *die schlechten Folgen erfahren* 46,37. मृत्युम् 69,26.

— नि, भङ्गं नीयात् Çâñkh. Br. 4,1.

— निस्, निर्यदह्रानलार्चिस् ungenau st. वक्त्रानिर्यदनलार्चिस् VID. 97. — Vgl. निरय.

— परा 3) परेयिवंस् = परेत BHÂG. P. 12,3,14. — Vgl. परायण.

— संपरा *abscheiden, sterben:* संपरेते पितरि BHÂG. P. 5,2,22. 10,44,38.

— परि 1) दक्षिणाय प्रथमं प्रश्नमाद प्रदक्षिणं तत ऊर्ध्वं परीयुः RV. PRÂT. 15,13. पर्यायम् absol. PAÑĆAV. BR. 9,1,3. — परीत 3) वनं दावपरीतम् VARÂH. BṚH. S. 24,15. कालधर्मणा MBH. 14,1584. HARIV. 4761. — 5) die ed. Bomb. gleichfalls परीत, welches NILAK. das erste Mal durch ज्ञापित, das 2te Mal durch परितः प्राप्तः erklärt. — Vgl. पर्यय fg., पर्याय, पर्यायिन्.

— अनुपरि *umkreisen* BHÂG. P. 5,22,16.

— विपरि *fehlschlagen, sich als verkehrt herausstellen* MÂLATIM. 88, 12. fg. विपरीत *im umgekehrten Fall sich befindend* VARÂH. BṚH. S. 17, 11. *das Gegentheil thuend* 44,19. 52,9. 68,26. °रत (wenn der Mann unter der Frau liegt) RÂGA-TAR. 5,372. — Vgl. विपर्यय.

— पला und प्रपला vgl. noch u. पलाय्.

— प्र 1) Z. 3 प्रेहि ed. Bomb. — 2) Z. 3 lies प्रेहि प्रेहि; Z. 3 vom Ende प्रेहि माम् MBH. ed. Bomb. 1,6390 (so zu lesen st. 3690.) — Vgl. प्राय, प्रायण, प्रायस्.

— अभिप्र 2) इत्यभिप्रेत्य मनसा BHÂG. P. 11,23,31. *hinter Etwas kommen, erfahren:* इत्यभिप्रेत्य 10,41,49. नृपतेरभिप्रायम् 49,30. — 3) *einwilligen in* (acc.): तदभिप्रेत्य BHÂG. P. 10,86,26. — अभिप्रेत 3) die letzte Stelle gehört zu 1); sie lautet: कथय वासु केनांशेनार्थकामातिशायी धर्मस्तवाभिप्रेत इति *angenommen, gehalten für;* BENFEY fasst अभिप्रेते als loc., da er für diese Stelle ein n. in der Bedeutung *opinion* annimmt. — Vgl. अभिप्राय.

— विप्र Z. 3 विप्रेहि ed. Bomb.

— संप्र scheinbar in सम्प्रेत्य *jenseits, im andern Leben* MBH. 13, 2980; es ist aber mit der ed. Bomb. स प्रेत्य zu lesen.

— प्रति 1) तथा तैरुपयातैश्च प्रतियद्भिश्च (so die ed. Bomb.) *heimkehrend* MBH. 2,475. — 4) न्यायैर्मिश्रानपवादान्प्रतीयात् RV. PRÂT. 1,13. 2,2. 6,9. ह्रस्वग्रहणे दीर्घप्लुतौ प्रतीयात् VS. PRÂT. 1,63. med. प्रतीयेत Ind. St. 5,316. न मे प्रत्येषि चेत् *wenn du mir nicht traust* KATHÂS. 60, 136. — pass. SÂH. D. 115,9. प्रतीयमानः शनैश्चरः *bekannt als* BHÂG. P. 5,22,16. प्रतीयते HIT. III,96 falsche Lesart für प्रतायते; vgl. Spr. 335. — प्रतीत 1) न तु प्रतीतमेवैतत् सार्थवाहस्यार्थपतेर्विमर्दको बहिश्चराः प्राणा इति *dir ist aber nicht bekannt, dass* u. s. w. DAÇAK. in BENF. Chr. 192,1. — Vgl. प्रतीति, प्रत्यय, प्रत्ययन, प्रत्यायक, प्रत्येतव्य.

— संप्रति *wiederkehren:* संप्रतीतस्मृति BHÂG. P. 10,15,51.

— प्ल (= प्र) s. प्लाय्.

— वि Z. 1 füge 1) nach वि hinzu. वियन्ति BHÂG. P. 11,17,52. — 2) स्तेनाग्निं व्ययाव PAÑĆAV. BR. 14,6,6. — Vgl. वियत्, व्यय u. s. w.

— अनुवि *sich ausbreiten* TBR. 1,5,10,4.

— परिवि vgl. परिव्यय.

— सम् 2) को ऽन्यत्समीयाच्छरणम् BHÂG. P. 11,29,38. समीयमान PAÑĆAT. I, 84 ist wohl auf समीय् (von सम) zurückzuführen; vgl. Spr. 280. — 4) *übereinkommen, übereinstimmen mit* (instr.): यथोश्चित्तेन वा चित्तं निभृतं निभृतेन (so die ed. Bomb.) वा। समेति प्रज्ञया प्रज्ञा तयोर्मैत्री न जीर्यति ॥ MBH. 5,1493. — intens. *erscheinen, sich darstellen:* यथा हिरण्यं बहुधा समीयते BHÂG. P. 12,4,30. — Vgl. समय, समाय, समिति.

— अनुसम् 1) *zu Jmd* (acc.) *treten um ihm zu dienen:* यथा गृहानितं कर्मणानुसमियात् AIT. BR. 2,31.

— अभिसम् vgl. अभिसमय.

इंरेज m. *ein Engländer* MERUTANTRA 23 im ÇKDR.

इक्कट vgl. उत्कट.

इक्षु 1) Z. 4 streiche VS. 25,1. — 3) *Augenwimper* VS. 25,1. TS. 7,3,16,1. KÂṬH. AÇV. 3,8.

इक्षुदण्ड (इक्षु + द°) m. n. *Zuckerrohrstengel* Spr. 4158. VṚDDHA-ĆÂṆ. 9,13.

इक्षुभक्षिका (इक्षु + भ°) f. *das Kauen von Zuckerrohr* Sch. zu P. 3,3,111. SIDDH. K. zu P. 2,2,16.

इक्षुभक्षित (इक्षु + भ°) adj. *an Zuckerrohr kauend;* f. आ und ई VOP. 4,21.

इक्षुभञ्जिका (इक्षु + भ°) f. *das Brechen von Zuckerrohr*, Bez. *eines best. Spieles* Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,6.

इक्षुमती VARÂH. BṚH. S. 16,4.

इक्षुवती (von इक्षु) f. N. pr. eines Flusses KATHÂS. 73,97. — Vgl. इक्षुमती.

इक्ष्वाकु Z. 1 zu lesen इक्ष्वाकु 1) m. N. pr. eines Mannes u. s. w. Beim Schol. zu P. 6,4,174 ist vom zweifachen Accent des Wortes ऐक्ष्वाक die Rede. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BṚH. S. 5,75. 9,17. sg. *der Fürst der* Ikshvâku 11,58. Sp. 778, Z. 3 v. u. die aus dem BHÂG. P. citirte Stelle steht 9,6,4.

इङ्कुम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,41.

इङ्ग् caus. 2) Ind. St. 8,120.

— उद् 1) TBR. 1,1,8,6. Z. 2 lies सव्ये st. सत्ये.

— वि *schwingen:* वैङ्गित (so im Comm., वीङ्कित im Text) TBR. 1,1,8,6.

इङ्ग vgl. निरिङ्ग.

इङ्गन 1) *Regung, Bewegung:* अनिङ्गन *unbeweglich* GAUḌAP. Kârikâ 46 zur MÂṆḌ. UP. — 3) f. आ *Bezeichnung:* ऐश्वर्यस्य समग्रस्य वीर्यस्य यशसः श्रियः। ज्ञानवैराग्ययोश्चैव षण्णां भग इतीङ्गना ॥ VP. bei KULL. zu M. 1,2.

इचिकिल HALÂJ. 3,56.

इच्छक s. किमिच्छक.

इच्छा vgl. निरिच्छ, मदेच्छ, यथेच्छम्.

इच्छाभरण (इच्छा + आ°) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 54,193.

इच्छाराम m. N. pr. eines Autors HALL 93. °स्वामिन् 129.

इच्छारूप (इ° + रूप) n. *Wunschgestalt*, Bez. *der ersten Manifestation der göttlichen Macht* bei den Çâkta, WILSON, Sel. Works 1,242.

इज् (von यज्) in ऋत्विज्.

इज्य adj. *zu verehren, das Object der Verehrung* WEBER, RÂMAT. UP. 288. fg. °दृष्टि BHÂG. P. 10,86,55. = पूज्यबुद्धि Schol. — 1) *a*) BHÂG. P. 11,12,23. Vgl. अमरेज्य, असुरेज्य, देवेज्य. — *c*) *Gottheit* BHÂG. P. 10,80, 13. — 2) *a*) BHÂG. P. 10,80,34. °शील HALÂJ. 2,265. इज्या नाम देवतापूजनम् SARVADARÇANAS. 55,20. als einer der 5 Theile des उपासन *Gottesdienstes* 17. — Vgl. कपीज्य.

इटत, AUFRECHT hat इट; vgl. ऐटत.

इटस् PAÑĆAV. BR. 14,9,16.

इठिमिका, WEBER's Erklärung des Wortes s. BHAG. 404, Anm. 6.

इड und इल (इला als Weib) m. N pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 39,a,25. 41,b,40. 345,b,30. KATHÂS. 89,85. fgg. ein Sohn Kardama's R. 7,87,3. fgg. 88,7. 89,23. 90,7.

ईडप्रजस् adj.: सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः TS. 1,5,6,1. nach dem Comm. so v. a. धेनोरपत्यानि.

इडविडा f. 1) *eine Art Ziege* (बस्तजाति Schol.) BHÂG. P. 9,19,9. इडविदा BURN. Vgl. इडिक्क. — 2) N. pr. einer Tochter Tṛṇabindu's und der Apsaras Alambushâ BHÂG. P. 9,2,31. Mutter Kubera's 4,1,37. — Vgl. ऐडविड.

इडा 2) wird durch fünfmaliges Abtheilen aus allen Havis gewonnen KÂTJ. ÇR. 3,4,6. S. 261,18. eine weitere Fünftheilung aus der इडा heisst अवान्तरेडा Ind. St. 9,225. — 3) *Rede* BHÂG. P. 10,13,64. — 5) बहुवत्सा इला इव MBH. 5,4625. — 6) Tochter Manu's TBR. 1,1,4,4. Ind. St. 3,463. इला = सुद्युम्न Verz. d. Oxf. H. 80,a,38. = इल ein Kind Kardama's; s. oben u. इड. — 7) Bez. *einer best. Arterie auf der linken Seite des Körpers* Verz. d. Oxf. H. 103,a,4. 104,b,41. 107,b, No. 167. 236,b,4.5. 337,b,1.3. AUFRECHT, HALÂJ. Ind. — 8) इडानां संतारः N. eines Sâman Ind. St. 3,207,a. — इड् und इडा werden eingefügt in die Sâman, daher अध्यर्धेड d. i. इडिडा u. s. w.; vgl. अध्यर्धेड, अष्टेड, ऊर्धेड, चतुरिड, त्रीड, द्विरिड, प्रतीचीनेड, षडिड als Namen von Sâman (PAÑKAV. BR. 10,11,1. 12,5,24. 13,5,21).

इडादध s. u. इलादध.

इडावत् 3) *das Wort* इडा *enthaltend* PAÑKAV. BR. 6,9,23.

इडिक्क H. an. 4,224. MED. j. 120. — Vgl. इडविडा.

इडिविदा s. u. इडविडा 1).

इत् vgl. दिवित्.

इतर, इतरद् ÇAT. BR. 13,8,2,9. — 1) Z. 3 vom Ende lies 141, 12 st. 12,13. — 2) *gewöhnlich, gemein:* °फणिन् *eine gewöhnliche Schlange* im Gegens. zu वनितभोगिन् *eine Schlange von Weib* Spr. 142. इतरेन्धन im Gegens. zu अगुरु 132. *gemein, niedrig:* अपुष्टमनसो भीतानस्मान्हंसि यथेतरः R. 7,8,3.

इतरजन, आत्मानं चेतरं जनम् Spr. 2838.

इतरत्र (von इतर) adv. *im andern, beim andern:* पूर्वे, इतरत्र, उभयोः Ind. St. 8,296. पूर्वार्धे, इतरत्र 303. *bei Andern* BHÂG. P. 2,9,16. *anderswo* 12,12,65 (= शास्त्रान्तरे Schol.), *sonst* JOGAS. 1,4.

इतरथा *sonst* ÇIÇ. 9,13.

इतरपाणि (इ° + पा°) m. *die linke Hand* ÂÇV. GṚHJ. 4,7,13, ohne dass vorher die rechte erwähnt wäre.

इतराङ्ग (इतर + अङ्ग) n. *ein Hilfsmittel zu etwas Anderem* SÂH. D. 266.

इतरेतर, इतरेतरतस् *bald hierhin, bald dorthin:* नात्मनः कामकारो हि पुरुषो ऽयमनीश्वरः । इतरेतरतश्चैनं (v. l. für इतश्चेतरतश्चैनं) कृतान्तः परिकर्षति ॥ Spr. 4384.

इतरेतराश्रय m. im Njâja Bez. *einer der 11 Arten des* Tarka (eig. ein logischer Fehler) SARVADARÇANAS. 113,22. — Vgl. परस्पराश्रय.

इतस् 1) b) इतो ज्ञनात् so v. a. *von mir* DAÇAK. in BENF. Chr. 182,2. — 2) Sp. 787, Z. 11 lies इतः st. इतो.

इतासु TS. 7,2,7,5.

1. इति 3) Beispiele, in denen इति aus metrischen Rücksichten nicht an der ihm gebührenden Stelle steht: मन्यसे वै पापकृतो न कश्चित्पश्यतीति नः (d. i. पश्यति न इति) Spr. 2126. आत्मोदयः परग्लानिर्द्वयं नीतिरितीयती 335. अगदोऽचैः प्रयात्कीति मूलं निशुम्भयोः u. s. w. MÂRK. P. 86,6. अब्रुवन्नम्ब नः किंचिद्दस्यं देहीति तत्क्षणम् (d. i. देहि तत्क्षणमिति) KATHÂS. 29,130. 52,251. 120,99. 124,155. BHÂG. P. 11,14,16. किमेतां कन्यकां क्षिपम् । मत्वेति (d. i. इति मत्वा) KATHÂS. 13,99. 53,94. 62,135. इत्यचिन्तयत् vor der directen Rede und इत्यालोच्य am Ende derselben 61,10. fg. — 7) इति होवाच राघवम् (es folgen nun die Worte) R. 7.96,14.

2. ईति TS. 4,7,3,2. दक्षिणेती gegenüber उदग्गती WEBER, GJOT. 29. — Vgl. डुरिति.

इतिवृत्त Spr. 420. SÂH. D. 296. 330. °वृत्तिक WASSILJEW 109.

इत्थंविध BHÂG. P. 10,80,43.

इत्थम् Z. 6 lies अग्रे st. अग्र.

इत्थंभाव Schol. zu KÂTJ. ÇR. 122,12. fg.

इत्मत् s. दिवित्मत्.

इत्यक N. pr. eines Vidjâdhara KATHÂS. 110,72. 112,7. 11. 210. fgg.

इत्यर्थ (1. इति + अर्थ) adj. *diese Bedeutung habend* Schol. zu R. 1,72, 15 ed. Bomb.

इथिरिसु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,5.

इदु Z. 14 lies दीव्यः. — Vgl. auch चेदु.

इदत्तन (von 2. इदम्) adj. *jetzig, jetzt lebend:* अनेकधा कृताः पुत्रा ऋषिभिर्यैः पुरातनैः । न शक्यन्ते ऽधुना कर्तुं शक्तिहीनैरिदन्तनैः ॥ BṚHASPATI bei KULL. zu M. 9,68. — Vgl. इदानींतन.

इदन्ता lies *das Diessein, haecceitas* und füge SARVADARÇANAS. 14,6. 30, 15 hinzu.

1. इदम्, एतानीमानि च AIT. UP. 5,3. अन्धं तम इवेदं स्यान्न प्रज्ञायेत किं च न *Alles um uns herum* Spr. 3495. Sp. 795, Z. 7 v. u. lies पञ्चभिरेतच्चकार; Z. 9 v. u. lies एवमाह st. एवामाह.

2. इदम्, hierher könnte gestellt werden: नैतदौपयिकं राम यदिदं परितप्यसे *jetzt* oder *so* R. 2,53,31.

इदंमधु (1. इदम् + मधु) n. N. eines best. Liedes TS. 7,5,10,1.

इदादिक adj. *mit* इदा *beginnend:* वत्सर d. i. इदावत्सर VARÂH. BṚH. S. 8,24.

इदानीन्तन Spr. 4235. SARVADARÇANAS. 137,12.

इदावत्सर TBR. 1,4,10,1. 3,10,4,1. KÂTH. 13,15. 39,6. 40,6. PAÑKAV. BR. 17,13,17. PÂR. GṚHJ. 3,2. TAITT. ÂR. 4,19,1; vgl. WEBER, Nax. 2, 298. Davon adj. °वत्सरीय KÂTH. 13,15.

इदासंवत्सर m. = इदावत्सर WEBER, GJOT. 35.

इदुवत्सर TS. 5,5,7,3.4. TBR. 3,10,4,1; vgl. WEBER, Nax. 2,298.

इद्धदीधिति (इद्ध + 2. दी°) m. *Feuer* Spr. 4700.

इद्वत्सर TBR. 3,10,4,1. PÂR. GṚHJ. 3,2. TAITT. ÂR. 4,19,1. VARÂH. BṚH. S. 8,24 (उदत्सर v. l.); vgl. WEBER, Nax. 2,298.

1. इध् Z. 6 lies अग्निमीधे st. अग्निमींधे.

— परि vgl. परीध्य; — प्रति vgl. प्रतीन्धक; — सम् Z. 8 lies 113,9 st. 110,9.

इध्मवाह Sohn des Dṛḍhakjuta und Verfasser von RV. 9,26. BHÂG. P. 1,19,9. 4,28,32.

इन m. 1) *ein reicher Mann* HALÂJ. 2,201. *Herr, Gebieter* 5,39. Kṛshṇa so genannt BHÂG. P. 10,6,22. अगदिन 70,27. Vgl. नदीन, मलीन. — 3)

*die Sonne* Halâs. 1,35. *ein* Âditja Weber, Râmat. Up. 311.

इन्दिन्दिर vgl. इन्दीवर *Biene.*

इन्दिरा Bhâg. P. 10,31,1. अत्र देवो महाविष्णुरुच्यते शक्तिरिन्दिरा Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,33. fg.

इन्दीवर 1) Bez. *der Blüthe, nicht der Pflanze,* die इन्दीवरिणी heisst; vgl. अब्ज und अब्जिनी, पद्म und पद्मिनी u. s. w. आमीलतलोचनेन्दीवर Daçak. in Benf. Chr. 199,4. °दल *ein Blüthenblatt des blauen Lotus* Spr. 429. — Z. 2 vom Schluss lies 3) f. st. 2) f. — 4) m. *Biene* (vgl. इन्दिन्दिर) Git. 7,42.

इन्दीवरप्रभा (इ° + प्र°) f. N. pr. einer Tochter Kaṇva's von der Menakâ Kathâs. 94,83.

इन्दीवराक्ष (इ° + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 113,9.

इन्दु 1) = बिन्दु *Tropfen* und als solcher Bez. *des* Anusvâra Weber, Râmat. Up. 314. fg. — 2) als *Mond* Bez. *der Zahl eins* Weber, Ǵjot. 101. Nax. 2,382.

इन्दुकर (इन्दु *Mond* + कर *Strahl*) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 312,*a*, No. 745. 357,*b*, No. 851.

इन्दुकलश (इ° + क°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,162.

इन्दुकेशरिन् (इ° + के°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72,285.

इन्दुज 1) Varâh. Bṛh. S. 7,17.

इन्दुप्रभ (इ° + प्रभा) m. N. pr. eines Sohnes des Malajaprabha Kathâs. 72,219.

इन्दुप्रमति (इ° + प्र°) m. N. pr. eines Vâsishṭha Ind. St. 3,460 (°प्रमादि die Hdschr.).

इन्दुभवा (इ° + भव) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 255,*b*, 2.

इन्दुमत् 1) इन्दुमती वृत्तिः Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,3. — 2) *b*) N. pr. der Gattin eines fabelhaften Fürsten Ḱandrâvaloka Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,4. eines andern Frauenzimmers Kathâs. 118,140.

इन्दुमित्र (इ° + मित्र) m. N. pr. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,4. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,84.

इन्दुयशस् (इ° + य°) f. N. pr. einer Tochter des Indukeçarin Kathâs. 72,286.

इन्दुराज (इ° + राज) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1483. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,21 (hier mit vorgesetztem भट्ट).

इन्दुलेखा (इ° + ले°) f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 85,4.

इन्दुशेखर N. pr. eines Kiṃnara Verz. d. Oxf. H. 128,*a*,3.

इन्द्र 1) *a*) als Grammatiker Verz. d. Oxf. H. 175,*b*,1. Sp. 803, Z. 21 lies 38, 16 st. 18, 36. — *b*) महेन्द्रेण राज्ञकूर्वेन Bhâg. P. 10,70,41. — 3) f. ई N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

इन्द्रकवि (इ° + कवि) m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,22.

इन्द्रकार्मुक (इ° + का°) n. *Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 30,31.

इन्द्रकील m. Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 33,22. 46,74. 89,19.

इन्द्रकृति Lâṭj. 10,18,4. 8 bei Weber, Ǵjot. 39.

इन्द्रकेतु m. Indra's *Fahne* Bhâg. P. 10,34,56. — Vgl. इन्द्रध्वज.

इन्द्रक्रोश (इ° + क्रोश) m. N. pr. eines Ortes Pańkav. Br. 13,5,15.

इन्द्रचाप Varâh. Bṛh. S. 24,17. 47,19. 97,3.

इन्द्रच्छन्द m. so zu lesen st. इन्द्रच्छन्दस् n. Varâh. Bṛh. S. 81,31.

इन्द्रजाल 2) Spr. 4170. Verz. d. Oxf. H. 354,*b*,1. °विद्या 109,*a*,19. °ज्ञ *Gaukler* Varâh. Bṛh. S. 16,19.

इन्द्रजालिक Verz. d. Oxf. H. 354,*b*,9.

इन्द्रजालिन् = इन्द्रजालिक Kathâs. 83,37.

इन्द्रजित् Z. 4 lies Fürstensohn und Patron Keçavadâsa's st. Autor.

इन्द्रतात (इन्द्र + तत) adj. in Verbindung mit इषीका Bez. *einer best. Schilfart* Pańkav. Br. 15,5,19. Lâṭj. 4,1,7.

इन्द्रतनू (इ° + त°) f. Bez. *best.* Ishṭakâ TS. 5,4,2,4.

इन्द्रतरु (इ° + तरु) m. *ein best. Baum* Varâh. Bṛh. S. 54,69.

इन्द्रतापन auch Hariv. 12698. Die neuere Ausg. liest hier und 190. 14290 st. dessen चन्द्रतापन.

इन्द्रतुरीय (इ° + तु°) n. Bez. *einer best. liturgischen Handlung* TBr. 1,7,1,2. Çat. Br. 5,2,4,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 15,2,1.

इन्द्रतेजस् (इ° + ते°) n. so v. a. वज्र Indra's *Donnerkeil* Bhâg. P. 10,59,11.

इन्द्रदमन (इ° + द°) m. N. pr. eines Asura Wassiljew 215.

इन्द्रदिन्नसूरि m. N. pr. eines der 7 Daçapûrvin bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,336.

इन्द्रद्युम्न 1) Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,26. 77,*b*,11. Sp. 806, Z. 1 ist (मालुक्ति) zu streichen. — 2) °सरस् Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,17.

ऐन्द्रद्विष्ट (इन्द्र + द्विष्ट) adj. Indra *verhasst, — unangenehm* RV. 9, 73,5. MBh. 13,531. 567.

इन्द्रध्रुव (इ° + ध्रुव) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 49.

इन्द्रध्वज m. Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,51. 48,78. 59,14. °ध्वजोच्छ्राय 60,12. 97,8. °संपद् Titel des 43ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. S. — Vgl. इन्द्रकेतु.

इन्द्रनीलमय (von इन्द्रनील) adj. *aus Smaragden bestehend* Bhâg. P. 10,69,9.

इन्द्रपाल (इन्द्र + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 280,*b*,7.

इन्द्रपुत्रा lies *Mutter* st. *Tochter.*

इन्द्रप्रमति Schüler Paila's Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,19. इन्द्रप्रमिति Bhâg. P. 12,6,54. fg.

इन्द्रप्रमद Bhâg. P. 1,19,9.

इन्द्रप्रस्थ N. pr. eines heut zu Tage so genannten Ortes Verz. d. Oxf. H. 147,*b*, No. 315.

इन्द्रबाहु (इन्द्र + बाहु) m. du. Indra's *zwei Arme:* वृत्रस्येवेन्द्रबाहुभ्यां खलेरिकस्य विग्रहः R. 5,23,38. Nach dem Schol. *Sonne und Mond.* Die andere Recension (ed. Bomb. 5,21,32) liest richtig वज्रेण st. इन्द्रैः.

इन्द्रभू (इन्द्र + 2. भू) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 4,374.

इन्द्रमह, °महः प्रयोजनमस्य ऐन्द्रमहिकम् P. 5,1,109, Sch. *ein zu Ehren* Indra's *veranstaltetes Fest* (1. मह) AV. Pariç. 17. 19. MBh. 1,2361. Hariv. 4936; vgl. राज्ञानद्य महं मम (d. i. इन्द्रस्य) । कार्यनिष्पत्ति च मुदा MBh. 1,2356.

इन्द्रमहकर्मन् m. = इन्द्रमहकामुक *Hund* Hár. 239.

इन्द्रमहोत्सव (इन्द्र + म°) m. *ein zu Ehren* Indra's *veranstaltetes grosses Fest* Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,16. महेन्द्रमहोत्सव Verz. d. B. H. 136,*a*, 134 (dieselbe Stelle). — Vgl. इन्द्रोत्सव.

इन्द्रमातर् (इ° + मा°) f. Indra's *Mutter* : °तरो देवजामयः Verfasser

von RV. 10,153.

इन्द्रयज्ञ (इन्द्र + यज्ञ) m. *eine zu Ehren* Indra's *veranstaltete Feier* PÂR. GṚHJ. 2,15 bei WEBER, Nax. 2,331.

इन्द्रयाग (इन्द्र + याग) m. dass.: °भञ्जन Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,42.

इन्द्रलुप्त n. HALÂJ. 2,450. — Vgl. ऐन्द्रलुप्तिक.

इन्द्रवंश Indra's *Geschlecht* VARÂH. BṚH. S. 104,18 mit Anspielung auf den Namen des Versmaasses (vgl. Ind. St. 8,378).

इन्द्रवज्र 1) n. *a*) *Donnerkeil* Ind. St. 8,371. KHANDOM. 27. VARÂH. BṚH. S. 104,34 (mit Anspielung auf 2.). — *b*) N. eines Sâman Ind. St. 3,207,*b*. — 2) f. N. des Metrums Ind. St. 8,371. KHANDOM. 27.

इन्द्रवन n. Indra's *Wald* (वन), N. pr. einer der Hauptorte, wo die Sonne verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 31,*b*, N. 6.

इन्द्रवाटतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,17.

इन्द्रवारुण n. *Koloquinthen-Gurke* (*die Frucht*) Spr. 4966. f. ई *die Pflanze* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 19,1,20.

इन्द्रशर्मन् (इन्द्र + श°) m. N. pr. eines Mannes; vgl. ऐन्द्रशर्मि.

इन्द्रशिर् N. pr. einer Oertlichkeit Schol. zu R. 2,70,22. — Vgl. ऐन्द्रशिर.

इन्द्रसंजय (इन्द्र + सं°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,207,*b*.

इन्द्रसामन् n. desgl. ebend.

इन्द्रसिंह (इन्द्र + सिंह) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,23.

इन्द्रसेन 1) N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,42. = Bali BHÂG. P. 10,85,38. — 2) N. pr. der Gemahlin Mudgala's MBH. 3,10093. 4,651. HARIV. 6713.

इन्द्रसेना N. einer Göttin Ind. St. 9,98.

इन्द्रस्तोम N. eines Ekâha PAÑKAV. BR. 25,1,1. 9.

इन्द्राग्निदेव adj. Indra *und* Agni *zur Gottheit habend:* das 10te Lustrum im 60jährigen Jupitercyclus VARÂH. BṚH. S. 8,45.

इन्द्राग्निदैवत n. *das unter* Indra *und* Agni *stehende* Nakshatra Viçâkhâ VARÂH. BṚH. S. 15,14.

इन्द्राणी 1) TBR. 2,4,2,7. unter den acht göttlichen Müttern Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, No. 5. N. der Dâkshâjaṇî in Devaloka 39,*b*,35. पत्नीन्द्राण्यो देवतास्य पत्नीन्द्रः P. 1,2,49, Sch. इन्द्राण्या उल्बजरायुणी N. zweier Sâman Ind. St. 3,209. इन्द्राण्या साम N. verschiedener Sâman ebend. — Vgl. महेन्द्राणी.

इन्द्राणीतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,37. 109,*a*,26.

इन्द्रायुध 1) VARÂH. BṚH. S. 11,9. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,20. — 2) *ein Pferd mit schwarzen Flecken an den Augen* HALÂJ. 2,283; vgl. AUFRECHT ebend. im Index.

इन्द्रासन 1) Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,5.

इन्द्रासोमीय adj. *dem* Indra *und* Soma *geweiht* TBR. 1,7,2,3.

इन्द्रिय 3) *c*) β) श्रेष्ठ so v. a. *das Auge* Spr. 4195. — γ) Bez. *der Zahl fünf* VARÂH. BṚH. S. 77,23. — *d*) इन्द्रस्येन्द्रियम् N. eines Sâman Ind. St. 3,213,*a*.

इन्द्रियबोधिन् adj. = इन्द्रियबोधन SUÇR. 2,230,4.

इन्द्रियवत् *Sinnesorgane habend* BHÂG. P. 11,2,2. 8,4.

इन्द्रियार्थ, °गच्छन Spr. 571.

इन्द्रेश्वर (तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,28. 77,*b*,37.

इन्द्रेश्वरलिङ्ग n. N. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,34.

इन्द्रोत (शौनक) Ind. St. 4,373. 385. — Vgl. ऐन्द्रोत.

इन्ध vgl. भ्राष्ट्रमिन्ध.

इन्धूक (सालावृकीय) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,460,7.

इन्वक 1) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,208,*b*. — 2) इन्वकाः f. pl. ein N. des Nakshatra Mṛgaçîrsha TBR. 1,5,1,1. WEBER, Nax. 2,300. 303. 370. 386.

इपाक्षण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,6. — Vgl. इसफक्षाण.

2. इभ Spr. 2620. — Vgl. गन्धेभ, दिग्गिभ.

इभनिमीलिका vgl. गजनि° unter निमीलिका.

इभप (2. इभ + 2. प) m. *Elephantenwächter* VARÂH. BṚH. S. 94,9.

इभावत् (von 1. इभ) m. N. pr. eines Mannes; vgl. ऐभावत.

इमामऋ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,6.

इम्मादिभारत्याचार्य und इम्मादिसच्चिदानन्दभारत्याचार्य m. N. pr. zweier Männer WILSON, Sel. Works 1,201.

इयत्ता, नास्तीयत्ता काचिदुल्कानिपाते so v. a. *die Entfernung lässt sich gar nicht bestimmen* VARÂH. BṚH. S. 30,32.

इयत् TBR. 1,1,4,1. 5,7. 9,4. इयति म ग्राव इयति नापराल्स्यामि *so weit* TS. 6,4,11,3. *nur so gross*, *nicht mehr als dieses* Spr. 335. 3753. इयता देव किं वनं त्यक्तुमिच्छसि *einer solchen unbedeutenden Sache wegen* KATHÂS. 60,53.

इरा auch *Speise* HALÂJ. 5,83. VIÇVALOKANA bei NÎLAK. zu MBH. 13,1853.

इराक्त n. श्येनीलाण्डम् oder इराक्तं पश्चानुगानम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*.

इरामा f. N. pr. eines Flusses MBH. 3,12909 nach der Lesart der ed. Bomb., ई° ed. Calc.

इरावत m. N. pr. eines Schlangendämons (wohl = ऐरावत und nur aus metrischen Rücksichten verkürzt) R. 7,23,5,24.

इरावत् 2) MBH. 6,3977. — 3) *c*) VARÂH. BṚH. S. 16,27. — 4) m. *Meer* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 2,28.

इरिण 3) GOBH. 2,3.

इरिमेद् vgl. auch गिरिमेद्.

इरेश (इरा = सरस्वती) m. ein Bein. Brahman's BHÂG. P. 10,13,57.

इर्वारुक zu streichen; vgl. u. मृगेर्वारु 2).

इलव nach SÂJ. so v. a. *Pflüger*, *Bauer*.

इलाण्ड n. श्येनीलाण्डम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*. — Vgl. इलांद.

इलादध, इळादधो नाम यज्ञक्रतुस्तं दध्ना चरन्ति AIT. BR. 3,40. दर्शपूर्णमासविकृतिरूप एष कश्चिदिलादधनामको यज्ञो ऽस्ति SÂJ.

इलादुर्ग N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,19.

इलांद als N. eines Sâman Ind St. 8,108. PAÑKAV. BR. 5,3,1.

इलावृत MBH. 6,233. BHÂG. P. 5,2,19. fg. 16,23. MÂRK. P. 60,7. Z. 1 lies Âgnîdhra's.

इलुवर्द m. neben बलिवर्द TBR. 3,8,20,5. Comm. giebt keine Erklärung.

इल्प vgl. KAUSH. UP. 1,5, wo richtig इल्य gelesen wird; इला पृथिवी तद्रूपत्वेन इल्य इतिनामा तरुः Comm.

इष्लीस m. *ein best. Fisch* Med. k. 229. — Vgl. इल्लिश.

इल्वलं Uṇâdis. 4,107. 1) b) Bhâg. 10,78,37.

इव 1) प्रावृडिवाम्बुदानाम् *wie von Wolken in der Regenzeit* Hariv. 13084. प्रावृषि चाम्बु° die neuere Ausg.; die richtige Lesart ist wohl प्रावृषि वाम्बु°.

ईशेन m. *Jesus* Verz. d. Oxf. H. 340,a,36. 40. ईशेन 41.

I. 1. इष्, इषित 1) *ausgesprochen, verkündet* Bhâg. P. 10,87,36. 11,28, 35. — 2) *gesandt* Bhâg. P. 10,23,16. der Schol. nimmt ईषित an, welches er durch प्रेषित erklärt. — 3) परिश्रमेषित so v. a. *heimgesucht, gequält* Bhâg. P. 12, 9, 16. इषितो गतः प्राप्त इत्यर्थः इषु सर्पणा इत्यस्मात् Schol.

— प्राधि s. प्राध्येषणा.

— अनु, स्वगृहे वेशवाटे द्यूतसभायामापणे च निपुणमन्विष्यन्नोपलब्धवान् Daçak. in Benf. Chr. 192,10.

— प्र 1) स मां प्रैषीत्सुरश्रेष्ठः Hariv. 9130. प्रैतीत् die neuere Ausg.

— अनुप्र caus. *Jmd zu Jmd hinsenden:* अनुप्रेषिता Kathâs. 77,56.

— परिप्र s. परिप्रेष्य.

I. 3. इष् 2) ते नेषुर्वरदानम् Hariv. 7967. नेषुस्तद्वरदानम् die neuere Ausg. अनाज्ञप्तस्तु सौमित्रे प्रवेष्टुं नेच्छयाम्यहम् (इच्छयामि = इच्छामि!) R. 7, 59,2,25. — 3) Varâh. Bṛh. S. 53,16. Sarvadarçanas. 141,9. Füge noch *annehmen* hinzu. — 4) b) न त्वात्मनः संप्रदानं धनरत्नवदिष्यते Spr. 4293. — c) Sarvadarçanas. 61,16.

— अनु *untersuchen* Kathâs. 112,150. — caus. *suchen:* अतिरमणीये काव्ये ऽपि पिशुनो दूषणमन्वेषयति। अतिरमणीये वपुषि व्रणमिव मक्षिकानिकरः॥ Spr. 3409.

— अभि *wünschen, wollen, beabsichtigen;* mit infin. Kathâs. 106,126. अभीष्टवर्षिन् *erwünschten Regen sendend* Spr. 1915.

— प्रति vgl. प्रतीच्छक.

— वि *suchen* TBr. 2,7,12,2.

I. 4. इष् mit अनु, तिष्ठन्तं च शयानं च मृत्युरन्वेषते यदा Spr. 4127.

I. 5. इष्, स नष्टां गां क्षुधार्तो वै अन्विषंस्तत्र तत्र ह *suchend* R.7,53,10.

II. इष् vgl. गविष् und नेमन्निष्.

इष 1) adj. *suchend* in गविष. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âtreja, Verfassers von ṚV. 5,7 (vgl. v. 10). Ind. St. 3,209,b.

इषंभर (इषम्, acc. von इष, + भर) m. *Hüter des Monats* Âçvina Bhâg. P. 12,11,43.

इषयुं (von इषय्) adj. *frisch, kräftig* ṚV. 1,120,5.

इषव्य vgl. अनिषव्य.

ईषीका Uṇâdis. 4,21. 1) इषीकाटवी Bhâg. P. 10,19,2. इषीका = अत्युच्छ्रितघनतृणविशेष Schol.

इषु 4) Shaḍv. Br. 3,2. 9. — 5) Bez. *der Zahl fünf* (wegen der 5 Pfeile des Liebesgottes) Sâh. D. 264. — 6) Bez. *einer best. Constellation* d. i. *wenn alle Planeten in den Häusern 4, 5, 6 und 7 stehen*, Varâh. Bṛh. 12,7; vgl. शर.

इषुमत् vgl. ऐषुमत.

इषुसाह्व (इषु + साह्व) m. *eine best. Pflanze* Hariv. 3843. = बाणासन Schol.

इषोवृधीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,b. Pañkav. Br. 13,9,9.10.

ईष्कृति so v. a. निष्कृति und im Wortspiel mit diesem VS. 12,83.

1. इष्ट 1) b) VS. 1,22. neben अनिष्ट unter den 10 Arten von Tönen MBh. 14,1419. इष्टार्थ adj. *das gewünschte Ziel erreichend* MBh. 13,7606. von Vorzeichen und Erscheinungen = शुभ *günstig* Varâh. Bṛh. S. 43,61. 50,4. 53, 91. 93,4; vgl. नेष्ट. Z. 7 streiche 16,28. — 4) पूर्तमिष्टम् Bhâg. P. 7,15,29. हिंस्रं द्रव्यमयं काम्यमग्निहोत्राद्यशान्तिदम्। दर्शश्च पौर्णमासश्च चातुर्मास्यं पशुः सुतः॥ एतदिष्टं प्रवृत्ताख्यं हुतं प्रहुतमेव च। पूर्तं सुरालयारामकूपाजीव्यादिलक्षणम्॥ 48 fg. also *Opfer aller Art* (vgl. 2. इष्ट). Vgl. noch तस्मादिष्टश्च पूर्तश्च धर्मौ द्वावपि नश्यतः Mârk. P. 13, 15.

इष्टका, पक्वेष्टका Varâh. Bṛh. S. 53,23. °संचय 89,1. इष्टकचित adj. *aus Backsteinen aufgeführt, mit Backsteinen belegt:* इष्टकचिते समन्तात्पुरुषनिखाते ऽवटे तरुर्जातः। वामन इव हि धत्ते फलकुसुमं सर्वकालमलम्॥ Çârṅg. Paddh. 82,234 bei Aufrecht, Uġġval. S. 188. इष्टकापुराण Ind. St. 3,269.

इष्टदेवता (1. इष्ट + दे°) f. *Lieblingsgottheit, die besonders verehrte Gottheit einer Person* oder *einer Secte, Schutzgottheit* Wilson, Sel. Works 1,30. 171. Vgl. अभीष्टदेवता Pañkat. 208,14.

इष्टर्गं, diese Lesung ist richtig; ausser TS. 3,1,2,1 auch 5,2,2,1 und TBr. 1,4,6,4. 5, wo der Comm. die untaugliche Erklärung giebt: इष्टमृक्षं विनाशयति, wo aber die Wurzel 4. अर्ज् richtig angenommen zu sein scheint. Vgl. अर्ष्टर्.

इष्टसंपादिन् (1. इष्ट + सं°) adj. *das Gewünschte vollbringend:* विद्या *Zauberspruch* Kathâs. 92,35.

इष्टहोत्रीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,b.

इष्टाकृत, die ed. Bomb. इष्टीकृत.

इष्टापूर्त, die von den Erklärern und Lexicographen angegebene Bedeutung wird an den meisten nachvedischen Stellen anzunehmen sein. Varâh. Bṛh. S. 56,2. °संपूर्ति Naish. 17,160; vgl. auch Çat. Br. 13,1,5, 6. TS. 1,7,3,3.

इष्टापूर्ति f. Verz. d. Oxf. H. 277,a, No. 654.

1. इष्टि 2) Z. 5 lies रेभ st. रभ.

2. इष्टि, यज्ञेष्टिसक्ताः Varâh. Bṛh. S. 15,6. °कल्प Ind. St. 5,14. fg.

इष्टिका, die Bomb. Ausg. des MBh. liest 14,2633 इष्टका.

इष्टिकापुर n. N. pr. einer *Stadt* (पुर) Hall 4. 12.

इष्टिन् TS. 1,7,2,3. Kâṭh. 8,13.

इष्व, ईष्व liest Uġġval. zu Uṇâdis. 1,153.

इष्वर्ग vgl. oben u. इष्टर्ग.

इषिरस्य ज्योतिस् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,b.

इसकन्दर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,44.

इसफहाण *Isfahan* ebend. 338,b,41. — Vgl. इपाहण.

इसिरकार N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 339,a,5.

इस्फीव desgl. ebend. 338,b,44.

इह Sp. 834, Z. 23 lies अरण्ये st. अरण्य. इह = अस्मिन् in der Stelle: यदीह न प्रत्ययस्तद्रत्वा पृच्छत Uttararâmak. 90,5 (116,1).

इहलोक (इह + लोक) m. *die Welt hienieden, diese Welt:* इहलोकाय परलोकाय चाहितम् Spr. 3148. — Vgl. इहलोकस्थ unter इह 1) und ऐहलौकिक.

इहवत् (von इह) n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 13,9,26. इहवद्दैवोदासम्, इहवद्वामदेव्यम् und इहवद्वासिष्ठम् desgl. Ind. St. 3,209,b. 210,b.

# ई

ईन् 1) प्रतीचीतत्कटाक्षैः (कट = कटाक्ष) Bhâg. P. 10,32,6. ईक्षति 38,18. ईक्षता दैवज्ञेन) Varâh. Brh. S. 51,1. 95,30. pass.: (तया) निशानिशि मन्दमनिशं निशितैः कशितं शरीरमशरीरिभिः wurde angesehen —, betrachtet Çiç. 9,61. Auch vom aspectus planetarum Varâh. Brh. S. 21, 31. ईक्षित n. Blick Ind. St. 5,370. Varâh. Brh. S. 86,6. — 2) act.: यद्देवेद् शस्त्रं प्राणैक्षाम Çâṅkh. Br. 19,10. — 3) जीवत्यनाथो ऽपि तदीक्षितो वने sogar ein Schutzloser im Walde bleibt am Leben, wenn (das Schicksal) nach ihm sieht (ihn hütet) Spr. 4496.

— अधि, es ist wohl die Lesart अपेक्षते vorzuziehen; vgl. Spr. 3195.

— अप 3) घनपेक्ष्यमाणा पर्युत्सुकत्वम् Ragh. 5,67. — 4) कुहकचकितो लोकः सत्ये ऽप्यपायमपेक्षते erwarten, vermuthen Spr. 3195. — 5) नियोगश्च नियोज्यमपेक्षते erheischt, setzt voraus Sarvadarçanas. 125,21. 134,7. Vedântas. (Allah.) No. 112. स्वभावसुन्दरं वस्तु न संस्कारमपेक्षते bedarf nicht des Schmuckes Spr. 3331. अपेक्षित so v. a. erforderlich Sâh. D. 314. — Vgl. निरपेक्षित.

— अव 3) act. Varâh. Brh. S. 74,12. 104,60. (राजा) राजधर्मानवेक्षन्वै ब्राह्मणैर्नैगमैः सह R. 7,59,1,2. — Vgl. दुरवेक्षित.

— न्यव erwägen: हेतुमद्ग्रहणीयं च कालापेक्षी न्यवेक्ष्य च MBh. 12,4975.

— प्रत्यव 2) प्रत्यहं प्रत्यवेक्षेत नरश्चरितमात्मनः prüfen Spr. 1848. — Vgl. प्रत्यवेक्षणा fgg.

— समव 1) Ṛt. 6,17. — 2) न च कश्चित्कृते कार्ये कर्तारं समवेक्षते sich kümmern um Spr. 3603. — Vgl. समवेक्षणा.

— उद् 2) उदीक्षन् partic. Bhâg. P. 11,30,44. — caus. zusehen, warten: कंचित्कालमुदीक्षय R. 7,37,3,2.

— उप 3) तैः स उपेक्ष्यते Spr. 4487. कृतघ्नुपेक्षितम् MBh. 5,2460. यः कार्यमुपेक्षेत् vernachlässigen R. ed. Bomb. 6,6,10. 7,84,14. अतीव गुणसंपन्नो न जातु विनयान्वितः। सुसूक्ष्ममपि भूतानामुपमर्दमुपेक्षते ॥ dulden, leiden Spr. 3414.

— निस्, तिर्यङ्मुखो नग्नामनिरीक्षन् Bhâg. P. 10,63,21. Auch vom aspectus planetarum Varâh. Brh. S. 40,2. 9. 104,52. — Vgl. निरीक्षक fgg.

— संनिस् erblicken Bhâg. P. 10,69,14.

— परि Pañkat. II,121 (Spr. 4329): कार्यैररिः परीक्ष्यते so v. a. der Feind verräth sich durch seine Absichten. — caus. Kâm. Nîtis. 4,27. — Vgl. परीक्षक fgg.

— प्र Z. 1 füge 1) vor प्र hinzu. — 1) प्रैक्षीत् Hariv. 9130, v. l. für प्रैषीत्. शक्तिः काप्यपरीक्षितास्ति स्वैरम् ununtersucht, unbekannt Spr. 3571. — Vgl. प्रेक्षक u. s. w.

— उत्प्र 2) lies zurückdenken st. gewahr werden. — 3) uneigentlich —, bildlich (ein Wort) gebrauchen, — (Etwas) benennen Sâh. D. 292,3. 7. 21. शशीत्युत्प्रेक्ष्य तन्वङ्गि त्वन्मुखं त्वन्मुखाशया । इन्दुमप्यनुधावामि Kâvjâd. 2,25. — Vgl. उत्प्रेक्षणा fgg.

— विप्र betrachten (?) Kathâs. 72,53.

— संप्र 2) MBh. 5,7070. Spr. 3482. 3951. — Vgl. संप्रेक्षक.

— प्रति 1) erblicken: पुमान्वा यदि वा कान्ता यस्य रूपं प्रतीक्ष्य हि । शिरः कम्पयते तस्य सुरूपं तद्विधीयते ॥ Prasaṅgâbh. 12,b. — 2) प्रतीक्षस्व कानिचिद्दिनानि Daçak. in Benf. Chr. 181,15. प्रत्यासन्नानपि सत्कायान-प्रतीक्षमाणाः 201,1. न व्याधयो नापि यमः प्राप्तं श्रेयः प्रतीक्षते Spr. 4356. LA. (II) 89,32. प्रतीक्षन् Bhâg. P. 10,62,11. प्रत्यैक्षन् 71,20. — Vgl. प्रतीक्ष fgg.

— वि 1) partic. वीक्षन् Bhâg. P. 10,47,37. वीक्षतस्ते vor deinen Augen 77,26. वीक्षती betrachtend 60,33. Auch vom aspectus planetarum Varâh. Brh. S. 40,13. 42,14. वीक्षित n. Blick Ṛt. 6,11, v. l. — 2) durchsehen so v. a. lesen, studiren Varâh. Brh. S. 54,44. — Vgl. वीक्षणा u. s. w.

— अभिवि 1) R. 3,53,62. — 3) richtig अभिवीक्षते ed. Bomb.

— सम् 1) Âçv. Gṛhj. 1,15 (1,15,8) gehört zu 2): अभिवादनीयं च समीक्षेत auch einen Begrüssungsnamen denke er aus. — 5) समीक्ष्य च समारम्भः nach reiflicher Ueberlegung Spr. 3769. — Vgl. समीक्षा.

— अभिसम् 3) Z. 2. fg. streiche pass.: und (sic), trenne तु von ऽभिसमीक्ष्य und lies Z. 3 17,15 st. 17,14.

— प्रसम् lauern auf Bhâg. P. 10,16,25.

— प्रतिसम् ausharren (= जीव् Schol.) Bhâg. P. 11,13,37. — Vgl. प्रतिसमीक्षणा.

ईक्ष 1) adj. sehend, blickend; s. तिर्यगीक्ष. — 2) Masche: लुब्धेक्ष (जाल) Spr. 3999. ed. Bomb. des MBh. an beiden Stellen लुब्धाक्ष.

ईक्षक Gobh. 2,2,13.

ईक्षण 1) यावदीक्षणम् einen Augenblick Bhâg. P. 11,24,19.

ईक्षणीक m. = ईक्षणिक (aus metrischen Rücksichten) Varâh. Brh. S. 86,32.

ईक्षणीय adj. zu sehen, sichtbar: किं संगमेन तनयो यदि नेक्षणीयः wozu der Beischlaf, wenn man keinen Sohn zu sehen bekommt? Spr. 2791.

ईक्षा füge hinzu Blick; Anblick, Betrachtung und Bhâg. P. 10,15,50. 38,11. 70,43. 83,2. 86,52. 56. 11,7,44. 11,13. 22,18. 25,2. 29,42. 12,6,70.

ईक्षिन् ein Auge habend für Etwas, sich kümmernd um: परार्थेक्षिन् (Conj.) Spr. 1212.

ईङ्ख् mit प्र Spr. 1971. 2297. 2921. — caus.: वायुः प्रेङ्खयतु Çâṅkh. Çr. 17,16,7. ऊर्णायुं गन्धर्वमप्सरसां मध्ये प्रेङ्खयमाणाम् Pañkav. Br. 12,11,10.

— वि caus. schaukeln: व्यैङ्खयताम् (so die Hdschr., vgl. वीङ्खित TBr. 1,1,8,6 im Text und वीङ्खित im Comm.) du. Pañkav. Br. 14,6,10.

ईङ्खन (von ईङ्ख्) n. das Schaukeln: प्रेङ्खेङ्खन Bhâg. P. 10,44,15.

ईज् in Bewegung setzen, treiben.

— अप med. wegtreiben Ṛv. 5,48,2. 6,64,3.

— सम् med. zusammentreiben: यूथेवाप्सु समीजमानः Ṛv. 6,29,5. = सम्यग्यजन् Sâj.

ईड् ist eine Nebenform zu इष्, wie पीड् zu पिष्, मीड् (vgl. मीडम्) und मील् zu मिष्, मर्ड् zu मर्ष्. 1) preisen: गद्गदैर्लसत्तेलया Bhâg. P. 10,13,64. — 2) ertönen lassen: ईडितवेणु Bhâg. P. 10,35,16. ईडित = वादित Schol.; vielleicht fehlerhaft für ईरित. — caus. preisen: गीर्भिर्वृषणमीड-

यन् 2,25.

— सम् *preisen:* समीडिरे Bhâg. P. 10,11,51.

— प्रसम् *preisen* (einen Gott): प्रसमीडितुम् Bhâg. P. 6,16,32.

ईडितॄर् (von ईड्) nom. ag. in der Lesart des AV. 4,31,4, wofür RV. ईङ्कित hat.

ईति 1) Shadv. Br. 5,5. *Landplage, Alles was dem Getraide schädlich ist,* Varâh. Bṛh. S. 5,52. 54. 8,28. 44. 24,33. 46,42. gen. pl. ईतिनाम् aus metrischen Rücksichten Hariv. 12494. तु तथैव च st. ईतिनां तथा die neuere Ausg.

2. ईति = 1. ईति R. 7,32,65.

ईदृत्त, f. °श्रा Sâh. D. 290,15.

ईदृग्विध (ईदृश् + विधा) adj. *derartig* Kathâs. 56,188. Bhâg. P. 10,14,11.

ईदृश्, तदीदृग्बहुलकारणं मायामात्त्रसंयोगिति: Kathâs. 121,203. 56,307. 66,49. 72,129. In Max Müller's Grammatik § 275 wird fälschlich gelehrt, dass das fem. von ईदृश् u. s. w. ईदृशी u. s. w. laute.

ईद्रात् oder ईध्रात् indecl. Lâṭy. 5,11,11. निपातो ऽसंकल्पिते ऽर्थे Schol.

ईध्रिय adj. *zum heitern Himmel gehörig* u. s. w. TS. 4,5,7,2 (वीध्य VS.); vgl. αἴθριος.

ईध्य VS. Prât. 6,28 aus वीध्य VS. 16,38 herausgenommen.

ईनिधनमाङ्गिरसम् und ईनिधनं मार्गीयवम् Namen von Sâman Ind. St. 3,209. Pañkav. Br. 21,2,1.

ईर् Z. 1 streiche sg. und. — 3) Z. 2 lies गातुमैरत्. — caus. 1) *ertönen lassen:* वेणुम् Bhâg. P. 10,35,2. दुन्दुभयो देवगणेरिता: 77,27. ईरयन्सुमहाघोरशब्देन प्रदिशो दिश: 7,21. pass. *genannt werden* 11,5,26. Sp. 847, Z. 8 lies प्रदोष: st. प्रद्राष:.

— अभि caus. *herbeischaffen:* अभि कार्ममीरयन् TBr. 2,5,4,5.

— व्यव caus. *zertheilen:* तदन्तरितं व्यवैरयत TS. 7,1,5,4.

— आ 1) Z. 5 lies 3,60,3 st. 3,6,3.

— उद् 3) उदीर्ण = उदार Halâj. 2,201. — caus. *ertönen lassen:* वेणुम् Bhâg. P. 10,15,2.

— अभ्युद्, इति धनवत्याभ्युदीरिते *nachdem sie so geredet hatte* Kathâs. 107,114.

— प्रत्युद् *dagegen ertönen lassen, erwiedern:* एतावदनुवादपरिभाषया प्रत्युदीर्य Bhâg. P. 5,10,15.

— समुद् caus.: वायुना समुदीरिता: (शरा:) MBh. 5,7152. — Vgl. समुदीरण, समुदीर्ण.

— प्र caus.: प्रेरितव्य: (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) *angetrieben* Râǵa-Tar. 5,329. पवनाघातप्रेरिता नौरिवार्णवे *getrieben* 330. प्रेरिता *angetrieben, aufgefordert zu sprechen* Daçak. in Benf. Chr. 182,1. — Vgl. प्रेरक fgg.

— अभिप्र vgl. अभिप्रेरण.

ईर (von ईर्) m. *Wind:* °ज *der Sohn des Windes* d. i. Hanumant Weber, Râmat. Up. 310. °पुत्र dass. 297

ईरण 3) n. *das Verkünden:* वचसा मद्गुणेरणम् Bhâg. P. 11,19,22.

ईरमा, इरमा ed. Bomb.

ईरिण Bhâg. P. 11,21,8.

ईल्हणदण्डनाथ m. N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Oxf. H. 193, b, No. 441.

2. ईर्म 2) m. Pañkav. Br. 4,2,10. 21,1,7. Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,8.

ईर्मन् = 2. ईर्म in दुलिपेर्मन्.

ईर्या, zu °पथ vgl. Dhammapada Schol. S. 81,19. 26. Bei den Gaina ist ईर्या *vorsichtiges Gehen, so dass man keinem lebenden Wesen dabei ein Leid zufügt,* Sarvadarçanas. 39,2. 5 (ईर्ष्या gedr.).

ईर्वारु Hâr. 256. Halâj. 2,54, v. l.

ईर्षा, MBh. 3,15456 liest. die ed. Bomb. richtig ईर्ष्या.

ईर्षालु, die Ausg. 2,229 richtig ईर्ष्यालु ohne Angabe einer v. l.

ईर्षित ist an der angeführten Stelle n. und bedeutet *Eifersucht;* vgl. Spr. 5373.

ईर्षु, die ed. Bomb. des MBh. an der ersten Stelle richtig ईर्ष्यु.

ईर्ष्य्, अर्थं न च यदीर्ष्यति (Conj.) चित्रमेतत् Spr. 1070.

ईर्ष्या Z. 2 füge 2. nach शमय hinzu. सेर्ष्यम् adv. Pañkat. 27,10. ईर्ष्या Sarvadarçanas. 39,2. 5 fehlerhaft für ईर्या (ईर्या).

ईर्ष्यालु Spr. 4183. Kathâs. 61,147.

ईर्ष्यावत् (von ईर्ष्या) adj. = ईर्ष्यालु Kathâs. 52,28. 61,142.

ईर्ष्यिन् adj. *neidisch* Spr. 435, v. l.

ईर्ष्यु *neidisch, eifersüchtig* Varâh. Bṛh. S. 46,76. 101,9. Spr. 435 (Hit. I,22). mit loc.: य ईर्ष्यु: परवित्तेषु रूपे वीर्ये कुलान्वये 2259. अनीर्ष्यु 3478. fg. An allen vier Stellen auch die ed. Bomb. ohne य.

ईलिका f. = ईली Bhar. zu AK. ÇKDr.

1. ईश् 2) विलक्षणस्य ज्ञानस्य चेशात इशी पुराणी Bhâg. P. 10,46,31. *vermögen, können;* mit infin. Sarvadarçanas. 3,7. 128,9. Sp. 852, Z. 12 lies स्वयंग्राह्यस्य.

— परि *vermögen, im Stande sein;* mit infin.: स्रष्टापि नापमार्ष्टुं तत्परीष्टे स्वकृतां कृतिम् Kâçikh. 19,51 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 735.

ईश 1) b) f.: ईशि (voc.) वराणाम् (Umâ) R. 7,87,22. — 2) b) Weber, Râmat. Up. 361. Verz. d. Oxf. H. 238, b, 7. °माहात्म्य 8, a, 35. °वादिन् 259, a, 34. *eine Form* Çiva's: सदाशिवादत्रेदीशस्ततो रुद्रसमुद्भव: 104, b, 20. fg. — c) Weber, Gjot. 101. — d) Bein. Kubera's Weber, Râmat. Up. 302. 305. — e) bei einigen Çaiva Bez. einer der 4 (oder 5) Çakti, welche unter dem gemeinschaftlichen Namen पाश zusammengefasst werden, Sarvadarçanas. 89,6. 9. — 3) f. °श्रा Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326. — Vgl. अमरेश, अवनीश, गणेश, गौरीश, चण्डीश, जगदीश, जनेश, जलेश, जीवितेश, तिर्यगीश, त्रिदिवेश, दिनेश, देवेश, द्विजेश, धनेश, नदीश, नन्दीश, प्राणेश, भूतेश, महेश, योगेश, रोहिणीश, विश्वेश, सुरेश, स्वर्गलोकेश.

ईशखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 130, a, No. 235. — Vgl. ईशाखान.

ईशगीता (ईश + गी°) f. pl. Titel eines Theils des Kûrmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 8, a, 32. — Vgl. ईश्वरगीता.

ईशल Verz. d. Oxf. H. 320, a, 5. — Vet. 3,19 wohl fehlerhaft für ईशिल.

ईशसरस् n. N. pr. eines *Sees* (सरस्) Verz. d. Oxf. H. 77, a, 20.

ईशाह्वय (ईश + ह्व°) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 321, a, No. 761.

ईशाखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 193, a, 6. — Vgl. ईशखान.

ईशान 6) f. ईशाना als N. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 25, a, 33. Bez. einer Çakti Pañkar. 3,2,30. — Vgl. गणेशान, महेशान.

ईशानसंहिता (ई° + सं°) f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 2,211. 219. Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,43.

ईशानाधिप (ईशान + अ°) adj. f. आ Çiva *zum Herrn habend:* दिश् so v. a. *Nordost* Varâh. Bṛh. S. 48,58.

ईशान्य (von ईशान) adj. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*, No. 101.

ईशावास्य vgl. आत्मावास्य unter आवास्य; die Erklärer trennen aber ईशा वास्यम् und erklären letzteres durch आच्छादनीय.

ईशितर् Bhâg. P. 11,15,27. — Vgl. महेशितर्.

ईशितव्य *das Object eines Herrn —, eines Herrschers seiend, beherrscht werdend* Bhâg. P. 10,23,45. 33,34. 12,10,27. ईशितव्येश 10,85,46. Davon nom. abstr. °त्व n. 84,15. denom. ईशितव्याय्, °यति *thun, als wenn man beherrscht würde,* 16.

ईशिता eine der acht सिद्धि Bhâg. P. 11,15,4.

ईशित्व als eine der acht übernatürlichen Kräfte Verz. d. Oxf. H. 51, *a*,18. = सर्वत्र प्रभविष्णुता 231,*b*,12. Bhâg. P. 11,15,15.

ईशेन s. u. इशेन.

ईश्वर 1) Z. 6 füge hinzu TS. 3,1,4,8. Ait. Br. 1,25. 3,48. Z. 7 lies ईश्वरो ह सर्वम°. *vermögend, im Stande seiend;* mit loc.: न कर्ता कस्यचित्कश्चिन्नियोगे नापि चेश्वरः Spr. 1342. = आशुकर्मन् Uṇâdis. 5,57. — 4) *a)* am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 119,97. — *e)* Indra: वर्षतीश्वरे Bhâg. P. 10,20,23. — 6) f. आ Kir. 5,33. — 7) m. Bez. *des 11ten Jahres im 60jährigen Jupiter-Cyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,33. Weber, Gjot. 98. 101. Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,5 v. u. — 8) f. ई Bez. *einer best. übernatürlichen Kraft,* = कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. H. 235, *a*,26. — Das f. ईश्वरी kann auf dreifache Weise betont werden (vgl. Aufrecht, Uǵǵvalad. S. 188). — Vgl. अमरेश्वर, अलकेश्वर, अवन्तीश्वर, आत्मेश्वर, कवीश्वर, काव्यदेवीश्वर (unter काव्यदेवी), क्षितीश्वर, गणेश्वर, चक्रेश्वर, चण्डेश्वर, जगदीश्वर, ज्ञानेश्वर, ज्वलेश्वर, तुङ्गेश्वर, त्रिदिवेश्वर, त्रिपुरेश्वर, दिनेश्वर, दिवसेश्वर, देवेश्वर, देहेश्वर, द्विजेश्वर, धनेश्वर, नन्दीश्वर, निरीश्वर, प्राणेश्वर, भूतेश्वर, मतीश्वर, महेश्वर, योगेश्वर, विद्येश्वर, शूरेश्वर, साम्बेश्वर, सुरेश्वर.

ईश्वरगीता bildet einen Theil des Kûrmapurâṇa Hall 18. 125. sg. = भगवद्गीता Schol. zu Kap. 1,7. — Vgl. ईशगीता.

ईश्वरचन्द्रराय m. N. pr. des Patrons Vaidjanâtha's Verz. d. Oxf. H. 138,*b*, No. 272.

ईश्वरतीर्थाचार्य m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,201.

ईश्वरप्रत्यभिज्ञा f. Titel eines Werkes Hall 199.

ईश्वरमीननाथसंवाद m. desgl. Hall 18.

ईश्वरवर्मन् (ई° + व°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 57,55.

ईश्वरवाद m. Titel eines Werkes Hall 41.

ईश्वरसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 323,*a*, No. 765.

ईश्वरीतन्त्र n. Titel eines Werkes Hall 18.

ईश्वरे नित्यसुखावस्थापनम् desgl. Hall 41.

ईष्, वैरदेयादीषमाणाः Kâṭh. 28,2.

— आ Z. 4 lies घृषत्तं st. घृषत्तं.

ईषच्छ्वास (ईषत् + श्वास) adj. *mit geringem Hauch hervorgebracht:* die Laute क, च, ट, त, प, श, ष und स Ind. St. 4,356.

ईषणा vgl. दुरीषणा.

ईषत्, nicht im comp.: उन्नतमीषत् Varâh. Bṛh. S. 4,8. 32,5. 81,19.

ईषत्तन्त्र (ई° + तन्त्र) n. Titel einer Grammatik, = कातन्त्र Verz. d. Oxf. H. 169,*a*,47.

ईषत्स्पृष्टता f. nom. abstr. von ईषत्स्पृष्ट (s. u. ईषत्) Schol. zu VS. 1,72.

ईषन्नाद (ईषत् + नाद) adj. *schwach tönend:* die Halbvocale य, व, र, ल und die Mediae ग, ज, ड, द, ब Ind. St. 4,356.

ईषा, °दन्त Spr. 5142. *Brett an der Bettstelle* Varâh. Bṛh. S. 79,27. 31. deren vier: ईषाशब्देन चत्वारि घटितानि काष्ठान्युच्यन्ते। शिरःपादभागयोर्द्वौ वामदक्षिणभागयोर्द्वाविति Schol. — Vgl. निरीष.

ईषादण्ड (ई° + द°) m. *Deichsel* VP. 2,8 im ÇKDr.

ईश्र so nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,153, nicht ईष्र.

ईस् Med. avj. 80 fehlerhaft für इस.

ईह्, MBh. 13,2474. धनहेतोर्य ईहते *wer sich des Geldes wegen abmüht* Spr. 1294. ईहमानः समारम्भान्यदि नासादयेद्धनम् *Unternehmungen beginnend, Etwas unternehmend* MBh. 13,7608. धर्मो ह्यत्रेहितः (= कृतः Schol.) पुंसां सहस्राधिपलोदयः *worauf man sein Streben gerichtet hat* Bhâg. P. 7,14,33. स्त्रीमुखालोकनतया व्यग्राणामल्पचेतसाम्। ईहितानि हि गच्छन्ति यौवनेन सह तयम् ॥ so v. a. *Triebe* Kâm. Nîtis. 14,58. ईहित n. *das Treiben, Thun* Bhâg. P. 10,70,38. Amar. 61 bedeutet ईहित *Vorhaben;* vgl. Spr. 2692. आयतीहित R. 3,44,11 zieht Benfey hierher, das comp. ist aber in आयती + हित zu zerlegen.

— प्रति vgl. प्रतीह.

— सम्, समीहते ऽर्थसिद्धिम् *strebt nach* Varâh. Bṛh. S. 50,24. सम्यगारभ्यमाणं हि कार्यं यद्यपि निष्फलम्। न तत्तथा तापयति यथा मोहसमीहितम् ॥ *unternommen* Spr. 5189. मत्समीहितसंपादनाय *Begehren, Wunsch* Mâlatîm. 4,4. Kathâs. 26,162. — Vgl. समीहा.

ईहा 1) *das Treiben, Thun* Bhâg. P. 10,17,15. 18,14. = चेष्टा Schol. — 2) धनस्य Spr. 3760. इदं कृतमिदं कार्यमिदमन्यत्कृताकृतम्। एवमीहासमायुक्तं मृत्युरादाय गच्छति ॥ 3742. ṚV. Prât. 13,1 (füge noch 4 hinzu) gehört zu 1). — Vgl. निरीह, निरीहा.

ईहामृग 2) Daçak. 1,8.3,66. fgg. Pratâpar. 25,*a*. Wilson, Hindu Th. I, xxx.

# उ

2. उ 2) यम् — स उ Bhâg. P. 12,8,48. तदु ह 10,42,2. 80,46. यदु ह वाव 12,6,68. — 7) किमु सर्वमास्ताम् *so mag denn lieber Alles unbesprochen bleiben* Spr. 4710. स किं नात्रेः पुत्रो न किमु हरचूडार्चनमणिः *ist er nicht* Atri's *Sohn? Oder ist er nicht der Ehrenschmuck auf* Çiva's *Scheitel?* 5262.

उंवेक m. Maṇḍanamiçra's volksthümlicher Name Verz. d. Oxf. H. 255,*b*, N. 7. — Vgl. उम्बेक, अम्बेक, अवेकाचार्य.

उक्त 1) vgl. दुरुक्त. — 2) *b)* Ind. St. 8,113. 283. fg. — 3) N. pr. eines unter den विश्वे देवाः aufgeführten göttlichen Wesens Hariv. 11542, nach der Lesart der neueren Ausg.; उक्थ die ältere Ausg.

उक्तप्रत्युक्त Bez. *einer Art von Wechselgesang* SÂH. D. 309. 504.

उक्ति *das Sagen mit ausdrücklichen Worten* SÂH. D. 688. उक्तिप्रत्युक्तिसंयुक्त *Rede und Gegenrede* 509. तस्य एतस्य छिन्द्धि मनोव्यासङ्गमुक्तिभिः *durch kluge Worte* (= छित्तोपदेशैः Schol.) BHÂG. P. 11,26,26. नयोक्ति pl. *Aussprüche der Staatslehre* Spr. 3915. उक्ति so v. a. *ein kluger —, witziger Ausspruch:* विदग्धभणितिर्या स्यादुक्तिं तां कवयो विदुः PRATÂPAR. 69, b, 7. unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208, a, 37. Z. 4 lies ÇUK. st. ÇÂK. — Vgl. अन्योक्ति, दुरुक्ति.

उक्थ 1) b) der ältere Name für शस्त्र. Die Bezeichnungen der sechs Uktha bei den drei Savana sind: आज्य, प्रउग, मरुत्वतीय, निष्केवल्य, वैश्वदेव und आग्निमारुत. Sp. 862, Z. 1 v. u. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 2,7 liest सामवेदः st. सामभेदः. — c) Ind. St. 8,285. — 2) b) HARIV. 826. fg. उल्का die neuere Ausg. — c) N. pr. eines unter den विश्वे देवाः aufgeführten göttlichen Wesens HARIV. 11542. उक्त die neuere Ausg. — Vgl. बृहदुक्थ.

उक्थपात्र fehlerhaft für उक्थपत्र; vgl. die Stelle in VS.

उक्थशस् (°शास्) VS. PRÂT. 3,122. AIT. BR. 3,12. ÇÂṄKH. ÇR. 7,9,7.

उक्थशास्त्र (उ° + शा°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 383, b, No. 466. eines dem Kâtjâjana zugeschriebenen Pariçishṭa 387, a,4. Ind. St. 3,269. 8,93. 158.

उक्थि vgl. बृहदुक्थि.

उक्थ्य 2) b) ist *eine der Grundformen* (संस्था) *des Soma-Opfers, deren drei, vier und bis sieben gezählt werden;* vgl. WEBER in Ind. St. 9,120. 229. Verz. d. Oxf. H. 30,b,10. 266,b,39.

उक्थ्यामहीयव n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a. — Vgl. आमहीयव.

1. उक्ष् so v. a. *harnen* BHÂG. P. 11,28,31. उक्षित *besprengt* so v. a. *reich versehen mit:* वैडूर्यवज्रोक्षित R. 7,14,24. स्थानं सस्योक्षितम् VARÂH. BṚH. S. 51,2.

— अभि und — प्र: यदिष्टद्रव्यरसगन्धस्पर्शं प्रोक्षितमभ्युक्षितं च तच्छुचि KAṆ. 6,2,5. प्रोक्षितं मन्त्रेणोदकसिक्तम्, अभ्युक्षितं विना मन्त्रमुदकसिक्तम् Schol. mit अभि KATHÂS. 51,220.

— अव Z. 1 lies 6,2,3,4.

— निस् lies 11,5,3,4.7.

— परि BHÂG. P. 11,27,37.

— प्र, तदद्भिर्देवयजनं द्रव्याण्यात्मानमेव च। प्रोक्ष्य BHÂG. P. 11,27,21. Z. 6 R. ed. Bomb. liest प्रोक्ष्यसे पुत्रम्, der Schol. hat aber प्रोक्षसे vor Augen gehabt, da er sagt वर्तमानसामीप्ये लट्. — Vgl. oben unter — अभि.

— सम् KATHÂS. 71,268.

उक्षण, संध्यारुणा बभूवुश्च कैलासोत्तरसानवः। सूचयन्त (so ist zu lesen) इवासन्नसंग्रामरुधिरोक्षणम्॥ *das Besprengen* KATHÂS. 109,94. VARÂH. BṚH. S. 46,56. BHÂG. P. 10,41,28. 44,15.

उक्षन् 1) KIR. 5,42. उक्षणः acc. pl. BHÂG. P. 10,83,13. — Vgl. बृहदुक्षन्.

उक्षसेन (उक्षन् + सेना) m. N. pr. eines Fürsten MAITRJUP. 1,4.

उख 1) b) Ind. St. 3,396. P. 4,3,102. — c) *ein best. Theil des Oberschenkels:* दक्षिणास्योखस्य LÂṬJ. 8,8,28; vgl. 2) b). — Vgl. उख्य, श्रोखीय.

उखड N. pr. einer Oertlichkeit KSHITIÇ. 22,11.

उखली vgl. उत्खली.

उख्य m. N. pr. eines Grammatikers (vgl. उख) TAITT. PR. in Ind. St. 4,181. 252. — Ueber die Aussprache des Wortes s. VS. PRÂT. 4,164.



उग्र (उग्र UṆÂDIS. 2,28) 1) राजन् (Gegens. मृदु) MBH. 12,3785. यथा मधुरमुग्रं वा शृणोति लभते वा Spr. 4959. bestimmte Nakshatra, die उग्राणि heissen, WEBER, ǴJOT. 95. NAX. 2,385. VARÂH. BṚH. S. 33,19. 98,8; vgl. 2) e). — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 54, a, 1. — d) ein Kâpâlika Verz. d. Oxf. H. 257, a, 12. — e) vgl. oben u. 1). — f) pl. N. einer Çiva'itischen Secte WILSON, Sel. Works 1,17. Verz. d. Oxf. H. 248,a, 7; vgl. एकादशे द्वापरे तु ... व्यासो भविष्यति। तदाप्यहं (Çiva spricht) भविष्यामि गङ्गाद्वारे कलेर्धुरि॥ उग्रा नाम महानादास्तत्रैव मम पुत्रकाः। भविष्यन्ति महोग्रास्काः u. s. w. 52,b,15. fgg. — Vgl. अत्युग्र.

उग्रकाली (उग्र + का°) f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 97,a,19.

उग्रचण्डा (उग्र + च°) f. N. einer der 8 Nâjikâ der Devî Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5.

उग्रचारिन् adj. *sich heftig d. i. rasch bewegend:* der Mond BHÂG. P. 5,22,8.

उग्रतपस् (उग्र + त°) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52, b, 34. 316,a,4.

उग्रतारा (उग्र + ता°) f. N. pr. einer Göttin ÇKDR. nach dem KÂLIKÂ-P.

उग्रतेजस् 1) UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,226. उग्रतेजःकर्मन् R. 3,52,10.

उग्रदण्ड (उग्र + द°) adj. *ein strenges Regiment führend, strenge strafend* VARÂH. BṚH. S. 4,11. Spr. 2246.

उग्रदेव (उग्र + देव) m. N. pr. eines Mannes PAṄKAV. BR. 14,3,17. 23, 16,11. TAITT. ÂR. 5,4,12. — Vgl. उग्रादेव.

उग्रभट (उग्र + भट) m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 74,29.

उग्रभैरव (उग्र + भै°) m. N. pr. eines Kâpâlika Verz. d. Oxf. H. 256, a, 26.

उग्रसेन 1) Verz. d. Oxf. H. 32,b,29. 148, a, 9. Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 10.

उच्, partic. उचित 1) उचितं नाम नारङ्ग्यां केतक्यामपि कण्टकाः *etwas Angemessenes, ganz am Platze* Spr. 3761. स्वोचितामुन्नतिम् *ihm angemessen* 2878. °ज्ञता *Kenntniss des Schicklichen* 4171. उचितेन *auf eine entsprechende Weise* 1108. — Vgl. दुरोकम्.

— नि 2) ṚV. 6,45,18. — Vgl. न्योकस्, न्योचनी fg.

— सम्, partic. समुचित 1) *angemessen, passend* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,17. प्रिय° MEGH. 113. — 2) *gewohnt an:* सुखोपभोग° DAÇAK. in BENF. Chr. 181,16.

उचथ्य 2) lies Âṅgirasa.

उच्च 1) a) °शिलोत्तरगोपुर KIR. 5,5. अनुच्चकुलजात RÂǴA-TAR. 5,479. — b) vom Tone Ind. St. 8,261. VARÂH. BṚH. S. 93,7. °नीचविशेषः VS. PRÂT. 1,32. — 2) *Höhe* überh.: शैलारुच्चाच्च पतनम् MBH. 12,857.

उच्चगिर् (उच्च + 2. गिर्) adj. *eine laute Stimme habend:* स्वगुणोच्चगिरः *für ihre eigenen Vorzüge eine laute Stimme habend* so v. a. *ihre eigenen Vorzüge laut ausposaunend* Spr. 5210.

उच्चण्ड = अप्रलम्ब HALÂJ. 4,98. *heftig, stark* KATHÂS. 53,168. 74,83. 80,27. 98,45.

उच्चय 1) DAÇAK. 63,18 gehört zu 3). — Vgl. स्थूलोच्चय.

उच्चयमान (wohl उच्चय + मान) m. N. pr. eines Mannes, pl. SAṄSK. K. 184, a, 5.

उच्चाट (von चट् mit उद्) m. *das aus-dem-Wege-Räumen eines Gegners und die (der) dieses bezweckende Zaubercerimonie (Zauberspruch)* Verz. d. Oxf. H. 97,b,32. 100,a,40.

उच्चाटन n. 1) *das Umwerfen:* शकटोच्चाटन Bhâg. P. 12,12,28. — 2) = उच्चाट Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, N. 1. 94,*a*,15. 97,*b*,28. 30. 98,*a*,1. 5. 6. 109,*a*,3 v. u. 322,*a*, No. 764. adj. f. ई in Verbindung mit कृत्या Bez. *der darauf gerichteten Zauberhandlung* 98,*a*,18.

उच्चाप्राजापत्य n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*a*.

उच्चार् 1) Lâṭj. 3,3,19. — Vgl. auch unter चर् mit उद्.

उच्चारित्र n. *immoral conduct* Benfey nach Râǵa-Tar. 6,166, wo aber einfach मात्रोच्चारित्ररतित्वात् st. मात्रोच्च° zu lesen ist.

उच्चार्य (von चर् im caus. mit उद्) adj. *auszusprechen, ausgesprochen werdend;* davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 250,1. °त्व n. 636. 263,14.

उच्चावच, प्रपञ्च *mannichfaltig, bunt* Sarvadarçanas. 146,18.

उच्चीकर् (उच्च + 1. कर्) *hoch machen, in die Höhe heben:* °कृतपूर्वगात्र Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,6 (Conj.).

उच्चूड, Aufrecht's Ausg. des Halâj. 2,303 liest उच्चूल.

उच्चैर्गोत्र (उच्चैस् + गोत्र) n. *hohes Geschlecht, hohe Geburt* Wilson, Sel. Works 1,309.

उच्चैर्धामन् (उच्चैस् + 1. धा°) adj. *hochstrahlend* Spr. 1723.

उच्चैर्मन्यु (उच्चैस् + म°) m. N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184,*a*,2.

उच्चैःश्रवस N. pr. eines Rosses des Sonnengottes R. 7,23,2,5.

उच्चैस् 1) चन्द्रः । उच्चैः कृतो निशि Varâh. Bṛh. S. 4,30. राज्यमेकाश्चकारोच्चैः *brachte in die Höhe* Spr. 1196. उच्चैरुच्चैस्तरामिच्छन्पदानि *der immer höher und höher zu steigen wünscht* 3762. — 2) उच्चैरुदात्तः VS. Prât. 1,108. AV. Prât. 1,14. Çat. Br. 11,4,2,6. — 3) नापीडिता वमन्त्युच्चैरन्तःसारं महीपते । दुष्टव्रणा इव प्रायो भवन्ति हि नियोगिनः ॥ *wenn sie nicht stark gedrückt werden* Spr. 1535. तनुच्चैर्निर्दहन्ति so v. a. *bis auf den Grund* 2949. यदप्युच्चैर्विजानीयान्नीचैस्तदपि कीर्तयेत् *auch was er ganz genau weiss* 2341.

उच्चैस्तर, घनि Halâj. 1,140. उच्चैरुच्चैस्तरामिच्छन्पदानि *der immer höher und höher zu steigen wünscht* Spr. 3762.

उच्छन्न m. v. l. für उच्छिन्न Spr. 4667.

उच्छास्त्रवर्तिन् Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,9. Bhâg. P. 10,85,30. अनुच्छास्त्र° Kathâs. 56,288.

उच्छित्ति Kap. 1,56. तोयोच्छित्ति so v. a. *das Verschwinden —, Austrocknen des Wassers* Varâh. Bṛh. S. 12,1.

उच्छिन्न (von 1. छिद् mit उद्) m. (sc. संधि) *ein durch Abtretung fruchtbarer Ländereien erkauftes Bündniss* Kâm. Nîtis. 9,3.18; vgl. Spr. 4667.

उच्छिरस् 1) *das Haupt hoch tragend* Kathâs. 120,62.

उच्छिलीन्ध्र Bhâg. P. 2,7,32. उच्छिलीन्ध्रमुद्धृतं छत्राकमिव Schol., *comme une ombrelle étendue* Burnouf. 10,20,11. 26,25.

उच्छिष्ट 1) *b*) Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,20. fg. 48. fgg. 52. °गणपति 249,*a*, N. 4. *b*,22. °गणेश 93,*b*,35. °चाण्डालिनी 33. 98,*a*,9; vgl. उच्छिष्टेन बलिं दद्या जपेत्तद्गतमानसः । उच्छिष्टेनैव कर्तव्यो जपो ऽस्याः सिद्धिमिच्छता ॥ 11. fg. — Vgl. अनुच्छिष्ट.

उच्छुष्क Kathâs. 100,9.

उच्छुष्म Vjutp. 107 nicht *Verwirrung*, sondern N. einer Tantra-Gottheit; eben so Târan. 128 (des tib. Textes).

उच्छुष्मभैरव Titel eines Werkes Hall 197.

उच्छुष्मरुद्र m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 59,*a*,1.

उच्छृङ्खल Kathâs. 77,17.

उच्छेद Kap. 1,159. कूलोच्छेदैः पतद्भिः *durch herabstürzende Uferstücke* Spr. 1158, v. l. für कूलच्छेदैः. *Unterbrechung* Sâh. D. 349.

उच्छेदन, वापीकूपतडागानामारामसुरवेश्मनाम् *das Zerstören* Spr. 4983.

उच्छेष adj. *übriggeblieben:* उच्छेषामिषवृत्ति (सिंह) Kathâs. 63,127. *Ueberbleibsel* Bhâg. P. 11,27,43.

उच्छ्राय (von श्रि mit उद्) m. *das Schwellen, Geschwollensein, Aufgedunsenheit* Mâlatîm. in Sâh. D. 90,21. उच्छ्राय die gedr. Ausg. des Mâlatîm. 78,15.

उच्छ्रय 1) बाहुशतोच्छ्रया (गदा) R. 7,32,46. Z. 6. आवृत्य ed. Bomb.

उच्छ्रयण Varâh. Bṛh. S. 43,56.

उच्छ्राय 1) अनित्यपतनोच्छ्राया विचित्रा भाग्यवृत्तयः Râǵa-Tar. 5,261. चित्रमुच्छ्रायपाताभ्यां क्रीडतीव विधिर्नृणाम् Kathâs. 54,96.

उच्छ्रिति 1) Mârk. P. 121,28. fgg.

उच्छ्वास 1) letzte Zeile, Çâk. Ch. 163,10 = Çâk. Böhtl. 111,7. — 4) auch das Daçakumârakarita wird in उच्छ्वास getheilt. — Die urspr. Bed. ist *das Ausathmen, das Ausstossen der Luft aus den Lungen* im Gegens. zu निश्वास. — Vgl. काकोच्छ्वास, निरुच्छ्वास.

उञ्छ Z. 3 lies Purushakâra.

उज्जयन 2) Varâh. Bṛh. S. 10,15 (v. l. °यिनी). 12,14. 69,30 (v. l. °यिनी). Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,42.

उज्जयिनी Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,6. 81,*b*,3. 148,*a*,5. 152,*b*,20. 258,*b*,12. Daçak. in Benf. Chr. 192,12. Hall 71. 166. v. l. zu Varâh. Bṛh. S. 10,15. 69,30.

उज्जिहान partic. s. u. हा, जिहीते mit उद्.

उज्जूट (1. उद् + जूट) adj. *mit aufgerichteten Haarflechten:* °डिम्ब n. N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. ed. Calc. 1,116. उज्झट° ed. Troyer.

उज्जूटित (wie eben) adj. *dessen Haarflechten in die Höhe stehen* Râǵa-Tar. ed. Calc. 1,116. उज्झटित ed. Troyer.

उज्जेन्द्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,4.

उज्ज्वल 1) Spr. 735. Çiç. 9,47. Daçak. in Benf. Chr. 195,24. Weber, Râmat. Up. 338. 343. — 3) Z. 2 verbessere ⏑⏑⏑⏑⏑⏑–⏑⏑–⏑–. Ind. St. 8,383 heisst dieses Metrum richtig उज्ज्वला. — 5) m. N. pr. eines Autors (wohl = उज्ज्वलदत्त) Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,11.

उज्ज्वलदत्त (उ° + दत्त) m. N. pr. eines Scholiasten der Uṇâdisûtra Verz. d. Oxf. H. 162,*a*,41. 182,*b*,31. 185,*b*,33. 192,*a*,19.

उज्ज्वलनरसिंह (तीर्थ) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,1.

उज्ज्वलनीलमणि m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,167. citirt unter प्रजल्प und प्रतिजल्प.

उज्ज्वलितत्व s. u. ज्वल् mit उद् im caus.

उज्झ्, दीनारभाण्डानैज्झीत्स यद्गाधजलान्तरे *hinablassen* Râǵa-Tar. 5,108. नो बिन्दुमप्युज्झति (मेघः) *von sich geben* Spr. 3503. उज्झितो धर्ममर्यादां भृत्यानाम् *verlassen* Râǵa-Tar. 5,249. *Jmd aussetzen* Kathâs. 92,25. एवं नोज्झति मूढो ऽर्थान्यावदर्थैः स नोज्झितः *aufgeben* 61,218. नोज्झति स्मरकथाम् Varâh. Bṛh. S. 78,12. उज्झित *fahren gelassen* Kathâs. 121,116. 209. Naish. 22,42. 58. वारि पुरंदरोज्झितम् Varâh. Bṛh. S. 9,37. 12,12. *entbehrend, frei von* — (instr. oder im comp. vorange-

hend) Kathâs. 117, 106. Verz. d. Oxf. H. 214, *a*, 18. Spr. 2058. Râǵa-Tar. 5, 4. 181.

— प्र, प्रोज्झ्य *bei Seite lassend, mit Ausnahme von* Varâh. Brh. S. 47, 6. 79, 20. साधाचारप्रोज्झित *frei von, entbehrend* 46, 76. An der letzten Stelle (vgl. Spr. 3227) und Spr. 2506 ist ohne Zweifel प्रोञ्छितुम् st. प्रोज्झितुम् zu lesen.

उज्झक (von उज्झ्) m. 1) *Wolke*. — 2) *ein* Jogin Uǵǵval. zu Unâdis. 2, 37.

उज्झटडिम्ब n. N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 1, 116. उज्झूटडिम्ब ed. Calc.

उञ्चदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 20.

उञ्छ् mit प्र *verwischen, wegwischen* Schol. zu Kâty. Çr. 4, 14, 20. Schol. zu Naish. 22, 54 (lies प्रोञ्छ्य st. प्रो°). Spr. 2506 und 3227 ist ohne Zweifel प्रोज्झितुम् in प्रोञ्छितुम् zu ändern. — Vgl. प्रोञ्छन.

उञ्छ, °शिल Çâṅkh. Grhj. 4, 11. दरिद्रस्योञ्छवर्तिनः R. 7, 53, 9. उञ्छवृत्ति als Bez. Mudgala's Bhâg. P. 10, 72, 24.

उटज MBh. 12, 4279. विरचितोटजा adj. Kathâs. 66, 142. — Vgl. पुटोटज, सन्नोटज.

उट्टङ्कय् (von उद् + टङ्क) *stempeln, kennzeichnen;* davon nom. act. उट्टङ्कन Sâh. D. 265, 10 (उट्टङ्कणा beide Ausgg.).

उडिद्दपताल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 1 v. u.

उडिये m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 2, 18.

उडियान m. desgl. ebend.

उडु 1) f. n. Trik. 3, 5, 20. °गणाः Mâlav. 82. Bhâg. P. 9, 2, 6. 10, 3, 2. 8, 21, 30. 10, 29, 44. Varâh. Brh. S. 24, 22. 46, 24. °लोक Kâçikh. 13, 78. 14, 1 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 730. n. *ein* Nakshatra Ind. St. 5, 297. Varâh. Brh. S. 8, 22.

उडुगणाधिप (उडु-गण + अ°) m. *der Mond:* °र्क्ष n. *das unter dem Monde stehende* Nakshatra Mrgaçiras Varâh. Brh. S. 98, 16.

उडुनाथ m. *der Mond* Varâh. Brh. S. 76, 2.

उडुप 1) Bhâg. P. 4, 22, 40. — 2) Bhâg. P. 11, 30, 43. In südlichen Breiten hat der zunehmende Mond bekanntlich die Gestalt eines ganz horizontal schwimmenden Nachens.

उडुपति Varâh. Brh. S. 4, 7. 21. 98, 12. 100, 1. Çiç. 9, 32.

उडुराज m. *der Mond* Bhâg. 10, 29, 2. 35, 23. 70, 18.

उड्डियाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 13.

उड्डियान Bez. *einer best. Fingerstellung* Verz. d. Oxf. H. 236, *b*, 21. उड्डीयान 235, *a*, 22.

उड्डीयकवि m. N. pr. eines *Dichters* (कवि) Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 23.

उड्डीयान s. u. उड्डियान.

उड्डीविन् Kathâs. 62, 8 wohl fehlerhaft für उड्डीविन्, wie das Pañkat. liest.

उण्डुक vgl. चोलोण्डुक.

2. उत 3) कस्त्वं निगूढश्चरसि द्विजानां बिभर्षि सूत्रं कतमो ऽवधूतः। कस्यासि कुत्रत्य इहापि कस्मात्क्षेमाय नश्चेदसि नोत शुक्लः॥ Bhâg. P. 5, 10, 17. — 5) यस्मिन्नपि मया काले ब्रह्मन्दत्ता वसुंधरा। तस्मिन्नपि भवान्स्वामी किमुताद्य महीपतिः॥ *schon damals, wie viel mehr jetzt* Mârk. P. 7, 32. von Rückert in Z. d. d. m. G. 13, 107 unrichtig aufgefasst.

उतथ m. wohl = उतथ्य Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 9.

उतथ्य Verz. d. Oxf. H. 53, *a*, 8.

उतरेष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 23.

उतेरिशा desgl. ebend. 338, *b*, 1 v. u.

उत्क 1) Kathâs. 51, 180. 56, 259. 261. अत्युत्का 52, 401. 65, 228. — 2) सोत्क Kathâs. 51, 185. 61, 1. 62, 4. — Vgl. मन्दोत्का.

उत्कच, in der Stelle MBh. 1, 6079 erklärt Nilak. घट durch *Kopf* und उत्कच durch *haarlos*. Bhâg. P. 3, 23, 38 bedeutet das Wort *aufgeblüht*.

उत्कचय् (von उत्कच) *das Haar aufstecken, — aufputzen:* (भिल्ली) स्वकचानुत्कचयां चकार भर्त्रा Sâh. D. 97, 21.

उत्कट 1) *a*) रजस् Bhâg. P. 10, 59, 29. प्रियमुत्कटम् *etwas überaus Angenehmes* Spr. 1238. °प्रहसित n. Varâh. Brh. S. 78, 4. adv.: उत्कटासंभाव्य Sâh. D. 295, 4. °चुम्बित *heftig, leidenschaftlich* Gît. 1, 48, v. l. — *b*) दत्तदंष्ट्रोत्कटोत्कट Kathâs. 73, 134. बलोत्कट MBh. 12, 4292. घनैः तीरघृतोत्कटैः Varâh. Brh. S. 105, 8. — 2) *c*) *Höhe* (nach Weber) Ind. St. 4, 362. Die Stelle scheint verdorben zu sein: der abl. हृदयात् wird wohl vom folg. उद् abhängen und in कटे wird der Fehler stecken. — *d*) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 23. — Vgl. प्रोत्कट, बलोत्कटा, मदोत्कट.

उत्कणिका Mârk. P. Einl. 2 fehlerhaft für उत्कलिका.

उत्कण्ठ्, उत्कण्ठित *den Hals in die Höhe richtend* Spr. 680. so v. a. *verliebt* (Gegens. अनातुर) Mâlav. 50. उत्कण्ठितावर्णन Verz. d. Oxf. H. 129, *b*, 19. उत्कण्ठितशितिकण्ठ 38. *sich sehnend nach* (प्रति): त्वां प्रत्युत्कण्ठिता तिष्ठति Pañkat. 209, 18. Kathâs. 52, 189. caus. *machen, dass Jmd den Hals in die Höhe richtet* und *Jmd zur Sehnsucht anregen:* उत्कण्ठयति मेघानां माला वृन्दं कलापिनाम्। यूनां चोत्कण्ठयत्येष मानसं मकरध्वजः॥ Kâvjâd. 2, 118.

— प्र caus. *zur Sehnsucht anregen:* प्रोत्कण्ठयत्युपवनानि मनांसि पुंसाम् Rt. 3, 14.

उत्कण्ठ 1) auch *dessen Kehle gelöst ist:* नदति क्वचिदुत्कण्ठः *aus vollem Halse, laut* Bhâg. P. 7, 4, 40. Vgl. मुक्तकण्ठ und प्रोत्कण्ठ. उत्कण्ठम् adv. *sehnsüchtig* (eig. *mit emporgerichtetem Halse*) Spr. 680. — 2) in der aus ÇKDr. angeführten Stelle Bez. *einer Art coitus*. — 3) दुर्निवारोत्कण्ठया Daçak. in Benf. Chr. 190, 18. सोत्कण्ठशिव Verz. d. Oxf. H. 129, *b*, 16. सोत्कण्ठम् adv. Kir. 5, 51.

उत्कण्ठक (vom caus. von उत्कण्ठ्) adj. *Sehnsucht erregend* Varâh. Brh. S. 19, 4.

उत्कता (von उत्क) f. *Sehnsucht, Verlangen nach:* आलिङ्गनोत्कता Kathâs. 81, 54.

उत्कंधर, उच्चयोत्कंधरं भूपं स पद्ममिव षट्पदः Verz. d. Oxf. H. 354, *b*, 10.

उत्कम्पिन् *erzitternd:* तुहिनोत्कम्पिवक्त्रस् Spr. 1928.

उत्कर 2) सज्जना एव साधूनां प्रथयन्ति गुणोत्करम् Spr. 3109. तदा संमानयामास राज्ञा रत्नोत्करेण तम् Kathâs. 66, 73. प्रकारोत्कर *eine Menge Arten* (von Speisen) Dhûrtas. 79, 15.

उत्कर्ष 2) *a*) सत्त्यतिच्छन्दसां पादा एकोत्कर्षेण जागतात् *um eine Silbe wachsend* RV. Prât. 17, 28. ते गच्छन्ति युगे युगे। उत्कर्षं चापकर्षं च मनुष्येष्विह जन्मतः M. 10, 42. लोभोत्कर्ष *ein Uebermaass von Habsucht*

Daçak. in Benf. Chr. 192,21. Vgl. गुणोत्कर्ष. — c) *das Ausnehmen, Beiseitelassen* Schol. zu Kâtj. Çr. 1,5,13. 4,6,10. — d) = प्रीति Halâj. 1,123.

उत्कर्षण, an der ersten Stelle bedeutet वस्त्रोत्कर्षण *das Ausziehen des Kleides*. उत्कर्षणी f. Bez. einer Çakti Pañkar. 3,2,30. — Vgl. उत्कर्षिणी.

उत्कर्षिणी f. Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326. — Vgl. उत्कर्षणी unter उत्कर्षण.

उत्कल 1) sg. N. pr. eines Landes Hall 174. Verz. d. Oxf. H. 77,a, No. 131. °मेदिनी 181,b,8. — 4) m. N. pr. eines Sohnes des Dhruva Bhâg. P. 4,13,6. Verz. d. Oxf. H. 25,a,19.

उत्कलखण्ड (उ° + ख°) Titel eines *Abschnittes* des Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,14; vgl. u. गुणिडचा und नीलमाधव.

उत्कलाप, उत्कलापय् ist nach Benfey caus. von 2. कल् mit उद्; es bedeutet 1) *sich bei Jmd* (acc.) *verabschieden* Pañkat. 244,25. ed. orn. 53,15. Vet. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 736. — 2) *seine Frau aus dem väterlichen Hause heimführen* Vet. in LA. (II) 17,14. Gött. gel. Anz. 1860, S. 736. — Vgl. उत्कलापन.

उत्कलापन (von उत्कलापय्) n. *das Heimführen der Frau* (acc.) *aus dem väterlichen Hause* Vet. in LA. (II) 17,13. 19,14.

उत्कलिका 1) Kâvjâd. 3,11. सोत्कलिका adj. Kathâs. 59,6. — 4) Mârk. P. Einl. 2, wo fälschlich उत्कपिका gedruckt ist. — 1) 4) Kathâs. 52,288. 122,110.

उत्कलिकाप्राय Sâh. D. 566. Verz. d. Oxf. H. 199,a,2. 5. 11. 207,a,6.

उत्कलित 3) die richtige Bed. ist unter 2. कल् mit उद् gegeben worden.

उत्कान्ति (1. उद् + का°) f. *ein überaus heller Schein* (des Mondes) Sâh. D. 319,17.

उत्किरण (nom. act. von 3. कर् mit उद्) n. Naish. 22,47. fg. nach dem Schol. = उत्कृष्टं (d. i. तेजस्वि) किरणम् und = संघट्टनम्.

उत्कीर्तन (von कीर्तय् mit उद्) n. *das Berichten, Bericht*: भूतकार्याख्यानमुत्कीर्तनं मतम् Sâh. D. 495. 471. उक्तस्यार्थस्य यत्तु स्यादुत्कीर्तनमनेकधा 490.

उत्कील auch Sâj. zu ṚV. 3,15. 16, welchem Mueller und Aufrecht folgen; vgl. übrigens Âçv. Çr. 12,13. 14.

उत्कुञ्चिका vgl. auch उपकुञ्चिका.

उत्कुट, उत्कुटकासन bedeutet *das Sitzen mit untergeschlagenen Beinen*.

उत्कुमुद (1. उद् + कु°) adj. *wo die Lotusblüthen herausgekommen sind*: पयस् Kâvjâd. 2,194, v. l.

उत्कूलित (von 1. उद् + कूल = तूल) adj. *emporgerichtete Rispen —, — Büschel habend*: °शैवल Sâh. D. 294,16.

उत्कृति Ind. St. 8,132. 137. 281. 404. fg. *ein Metrum von 4 X 20 Silben* 107. 110. 285.

उत्क्रम 3) *das Emporsteigen* Ind. St. 8,302.

उत्क्राथिनी (von क्रथ् mit उद्) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634.

उत्क्रान्ति 1) *Aufgang* Bhâg. P. 12,12,7. = अर्चिरादिगति Schol. — 2) प्राणोत्क्रान्ति *das Entweichen der Lebensgeister* Kathâs. 72,390. — 3) इन्द्राविष्णोरुत्क्रान्तिः heisst ein Ekâha Âçv. Çr. 9,7,34.

उत्क्री (क्री mit उद्) N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,42,3.

उत्क्षेप 3) °लिपि neben निक्षेप°, विक्षेप° und प्रक्षेप°, also wohl nicht N. pr.; vgl. ed. Calc. 144,5.6.

उत्क्षेपण 1) *das Erheben* (nach Einigen auch *das Hinaufwerfen*) als eine der fünf Grundformen der Bewegung Kan. 1,1,7. 29. Tarkas. 55. Sarvadarçanas. 107,1. Bhâshâp. 5. पादयोः Bhâg. P. 10,14,12. अयुधोत्क्षेपण Sâh. D. 232. उत्क्षेपणत्व n. Sarvadarçanas. 107,1.

उत्खरिन्, die ed. Calc. 346,8 liest उत्खलिन्.

उत्खली und उत्खीली f. N. zweier Göttinnen Lalit. ed. Calc. 75,16. 15. उखुली und मुखुली Foucaux 72. — Vgl. उत्खलिन् unter उत्खरिन्.

उत्खात n. *das Untergraben, Unterwühlen*: अन्यत्परगृहोत्खातात्कर्म येषां (ग्रावूनां खलानां च) न विद्यते Spr. 3681.

उत्तंस *ein auf dem Scheitel getragener Kranz*: स एव रत्नोत्तंसेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेशयत् Râǵa-Tar. 5,138. bildlich: मन्यः फुल्लातीरद्रुमोत्तंसाः Varâh. Bṛh. S. 56,7. उत्तंसय् *mit einem solchen Kranze schmücken*: उत्तंसयिष्यति कचांस्तव देवि भीमः Venis. in Sâh. D. 146,6. उत्तंसित *zu einem solchen Kranz gemacht, — verwandt*: °पद्म adj. Kathâs. 75,83. उत्तंसित Hariv. 3527 falsche Lesart für उत्तम्भित, wie die neuere Ausg. hat.

उत्तंसक m. *ein auf dem Scheitel getragener Kranz* Varâh. Bṛh. S. 12,6.

उत्तंसिका f. von उत्तंस in अशोकोत्तंसिका.

उत्तङ्क Kathâs. 74,305. Verz. d. Oxf. H. 11,a,14. 34,a,10.

उत्तथ्य ein Sohn Devadatta's Verz. d. Oxf. H. 81,b,2.

उत्तपन m. Bez. *eines best. Feuers* Nirṇajas. 30,a,6. fgg.

उत्तम 1) a) उत्तमोत्तम *der vorzüglichste unter den vorzüglichen* Weber, Râmat. Up. 355. Prasañgâbh. 13,a. अत्युत्तमा *ganz vorzüglich* Kathâs. 87,4. — b) त्रीणि मन्द्रं मध्यममुत्तमं च स्थानान्याहुः सप्तयमानि वाचः ṚV. Prât. 13,17. Benfey fasst उत्तमम् MBh. 5,7109 als adv. in der Bed. *very loudly*, aber es ist als acc. mit शङ्खप्रवरम् zu verbinden und gehört zu a). — c) ṚV. Prât. 1,25. 5,21. Bez. der *Nasale* 4,11 (so zu lesen). VS. Prât. 1,85. 89. 4,113. 7,11 (dieses die richtigen Zahlen). AV. Prât. 1,6. 11. 99. 2,5.20. — 2) b) älterer Bruder Dhruva's Verz. d. Oxf. H. 69,b,7. ein Muni 80,a,14. — 4) n. = उत्तमाङ्ग *Kopf* in मृगोत्तम (s. d.) = मृगशिरस्.

1. उत्तमश्लोक (उ° + श्लोक) m. *der höchste Ruhm*: समानानामुत्तमश्लोको अस्तु TS. 5,7,4,3.

2. उत्तमश्लोक (wie oben) adj. *von höchstem Ruhme*, Beiw. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,23,20. 48.

उत्तमश्लोकतीर्थ m. N. pr. eines Autors Hall 97.

उत्तमसुख (उ° + सुख) m. N. pr. eines Lehrers Hall 122.

उत्तमोत्तमक (von उत्तम + उत्तम) n. Bez. *einer Art von Gesang* Sâh. D. 509. 504.

उत्तमोत्तरीय (उत्तम + उ°) m. N. pr. eines Grammatikers Taitt. Prât. 1,3 in Ind. St. 4,181.

1. उत्तर 1) b) कोशलेषु R. 7,107,7. 17. अयाचार्याः Wilson, Sel. Works 1,37. उत्तरस्यायनतः *des Ganges nach Norden* (vgl. उत्तरायण) Weber, Ǵjot. 107. °मार्ग Nai. 2,373. 378. Varâh. Bṛh. S. 9,6 (vgl. 4). 47,9; vgl. उत्तरवीथि. — c) Bhâg. P. 10,37,6. — d) त्रिषु त्रिपूत्तरादिषु d. h.

*bei den drei mit* उत्तर *beginnenden und den je zwei ihnen folgenden* (Nakshatra) Weber, Nax. 2, 312. उत्तराः *die mit* उत्तर *beginnenden* (Nakshatra) 1,309. उत्तरान्वित dass. Ind. St. 5,297. उत्तरात्रय Cit. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 4,7,4. त्रिषूत्तरासु Varâh. Bṛh. S. 6,11. auch n. (sc. नक्षत्र) 15,28.54,123.98,6.100,1. उत्तराविषये so v. a. उत्तरफल्गुन्याम् MBh. 13,3265. fg.; vgl. फल्गुनीपूर्वसमये = पूर्वफल्गुन्याम् 3264. उत्तरायोगे 3288 entsprechend dem पूर्वभाद्रपदायोगे 3282. उत्तराः heisst auch *der 2te Theil des* Sâmaveda Ind. St. 8,131. भविष्यदुत्तरं काव्यम् und उत्तर n. so v. a. उत्तरकाण्ड R. 7,99,2. 111,1. — *e) im Process gewinnend* (Gegens. अधर) Vjavahârat. 13, 9. — 2) *a)* N. pr. eines Lehrers Wassiljew 41. fg. 113. 118. 150. pl. N. einer Schule 233. — 4) *a)* R. 2, 103,20 erklärt der Schol. उत्तर durch उत्तम, नवीन. — *c)* त्रिष्टुबुत्तर *endigend mit* Ṛv. Prât. 18,15. अतीतृषाणोत्तर *gefolgt von* 1,23. जन्मदिनेषु पुण्यदिनेषु चोत्सवोत्तरो मङ्गलविधिः Daçak. in Benf. Chr. 180,6. — *d)* अदत्तोत्तरा adj. Kathâs. 65,145. m. n. *Beantwortung einer Klage* Vjavahârat. 17. उत्तराभास s. oben u. आभास. — *e)* षडुत्तर *um sechs zunehmend* Ṛv. Prât. 16,7. आढ्यानां मांसपरमं मध्यानां गोरसोत्तरम्। तैलोत्तरं दरिद्राणां भोजनम् *zum grössten Theil aus — bestehend* MBh. 5,1143. उत्कलिकोत्तर *voller Sehnsucht* Kâvjâd. 3,11. कम्पोत्तर *stark zitternd* Sâh. D. 98,4. पूर्वो ब्रह्मोत्तरो वादो द्वितीयः क्षत्रियोत्तरः so v. a. *das erste Wort lautete, dass die Brahmanen höher ständen, das zweite, dass die Krieger höher ständen,* MBh. 13,7260. — *h)* Bez. *einer best. rhetorischen Figur* (अर्थालंकार) Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,4.

उत्तरकल्प m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,36.

उत्तरकाण्ड auch das letzte Buch im Adhjâtmarâmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,19.

उत्तरकामाख्यातन्त्र n. Titel einer Schrift; s. u. तरन्बुत्र und vgl. कामाख्यतन्त्र.

1. उत्तरकाल (1. उ° + काल) m. *zeitliche Folge:* °तस् *nach* (zeitlich), mit gen. Pańkar. 1,12,1.

2. उत्तरकाल (wie eben) adj. *die Zukunft betreffend:* कार्याणि MBh. 9,3482.

उत्तरखण्ड, पूर्वखण्ड, मध्यम°, उत्तर° in Çârṅgadhara's Saṁhitâ Verz. d. Oxf. H. 315,*a*, No. 748. im Gaṇeçapurâṇa 84,*a*,30. im Padmapurâṇa 13,*b*,40. 15,*b*, No. 59. 84,*a*,38. im Brahmâṇḍapurâṇa 84,*a*,45. im Çivapurâṇa 75,*a*, No. 129.

उत्तरगार्ग्य m. *der spätere d. i. jüngere* Gârgja Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,16.

उत्तरगीता f. Bez. eines Abschnittes im Bhîshmaparvan des Mahâbhârata Hall 122. °व्याख्या 123.

1. उत्तरंग wohl *Thürschwelle,* wie Aufrecht das Wort Halâj. 2, 145 fasst.

2. उत्तरंग m. *eine hochgehende Woge:* नद्या कृतोत्तरंगया Kathâs. 123,196.

उत्तरण 2) उत्तरणोपायं गङ्गायाः Kathâs. 74,125. *das Herauskommen aus* (abl.) — *auf* (acc.): उत्तरणं द्विपस्य तोयात्स्थलम् Varâh. Bṛh. S. 94,14.

उत्तरतन्त्र umfasst vier von den acht Abtheilungen, in welche die Medicin gewöhnlich zerlegt wird (Suçr. 1,2,5. fgg.), nämlich Çâlâkja, Kaumârabhṛtja, Kâjakikitsâ und Bhûtavidjâ, Suçr. 1,12,2. fg. 2,302,6. fgg. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,12. Titel eines mystischen Buches 90,*a*,27. 95,*a*,17. 103,*b*,36. 109,*a*,15.

उत्तरतस् 1) wohl zu streichen, da hier das Wort *nach Norden* bedeuten wird. — 2) *von —, im Norden, in nördlicher Richtung* Varâh. Bṛh. S. 11,14. 14,24. 18,3.

उत्तरतापनीय Weber, Râmat. Up. 272. 329. Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,44. उत्तरे तापनीये 222,*b*,30.

उत्तरद्रु lies 6,49,2 und vgl. u. द्रु.

उत्तरधर्म (1. उ + धर्म) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 113. fg. — Vgl. धर्मोत्तर und उत्तर.

उत्तरपक्ष 2) *die Antwort desjenigen, der eine Thesis aufstellt, auf die vom Gegner gemachte Einwendung* (पूर्वपक्ष) Müller, SL. 73. °वाद Verz. d. Oxf. H. 242,*b*, No. 598.

उत्तरपथ Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,17.

उत्तरपद Ṛv. Prât. 7,3. AV. Prât. 3,23. 4,50.

उत्तरपान्थ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,41. उत्तरपान्ध (vgl. पाण्ड्य) v. l.

उत्तरपुराण n. Titel eines Werkes der Gaina Wilson, Sel. Works 1,279.

उत्तरम् *später, hinterher* (Gegens. पुरा) Spr. 4892.

उत्तरमानस MBh. 12,5646. Râǵa-Tar. 3,448.

उत्तरय् (von 1. उत्तर), °यति *antworten* Schol. zu Prab. 100, 8. (vor Gericht) *eine Anklage beantworten:* तत्राभियुक्त उत्तरयति मिथ्येतत् Vir. 29,*b*,9. उत्तरित 24,*b*,13.

उत्तररूप (1. उ° + रूप) n. *der zweite von zwei zusammenstossenden Vocalen oder Consonanten* Schol. zu AV. Prât. 3,74. — Vgl. पूर्वरूप.

उत्तरलीकर् (von 1. उद् - तरल + 1. कर्) *in heftige Bewegung versetzen, zum Wogen bringen:* यदब्धिमुत्तरलीकरोति (चन्द्रिका) Sâh. D. 299,21. Davon nom. act. °करण 300,1.

उत्तरवीथि f. *die nördliche Bahn;* welche Nakshatra sie umfasst Varâh. Bṛh. S. 9,4. 8. 47,4.

उत्तरशैल m. pl. N. einer buddhistischen Schule Wassiljew 229. 245. — Vgl. अपरशैल, पूर्वशैल.

उत्तरसक्थ wohl *Unterschenkel.* — Vgl. पूर्वसक्थ.

उत्तरसेन (1. उ° + सेना) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 135.

उत्तरागार (1. उत्तर + अ° oder आ°) n. *ein Giebelzimmer* Hariv. 4529. सोत्तमागार° die neuere Ausg.

उत्तराङ्ग (1. उत्तर + 3. अङ्ग) n. *der letzte Theil einer Consonantengruppe* Schol. zu VS. Prât. 1,104.

उत्तराध्ययनगीता f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282 (उत्तराध्या° gedr.).

उत्तरापथ Varâh. Bṛh. S. 9,41. Kathâs. 72,162. Verz. d. Oxf. H. 338, *b*,29. Schol. zu Kâtj. Çr. 19,2,21.

उत्तराम्नाय (1. उत्तर + आ°) m. Titel eines heiligen Buches der Çâkta; s. oben u. आम्नाय.

उत्तरायण Varâh. Bṛh. S. 81,20. Weber, Ǵjot. 34. fg. उत्तरस्यायनतः 107.

उत्तरायणचक्र n. Bez. *eines best. mystischen Diagramms;* s. u. चक्र 4) am Ende.

उत्तरार्क (1. उत्तर + अर्क) m. Bez. *einer der zwölf Formen der Sonne in Kâçî, deren Bildniss im nördlichen Theile der Stadt aufgestellt war*, Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,5.

उत्तरावत् *oben befindlich* TBr. 2,1,4,1.

उत्तरिक m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 269. wohl fehlerhaft.

उत्तरीय Pâr. Gṛhj. 1,4,8.9 (gegenüber वासस्). लग्नं स्तनतटे तव। छाद्यतामुत्तरीयेण नवं नखपदं सखि॥ Spr. 3744. Z. 2 zu lesen उत्तरीयेरूप°.

उत्तरीयक am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 52,325. 56,243.

उत्तरेड N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,9.

उत्तरेण Z. 6 lies गार्हपत्यम्.

उत्तरेद्युस् TS. 5,2,1,7. Daçak. in Benf. Chr. 183,5.

उत्तरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,18. 67,*b*,2.

उत्तरेश्वराश्रम n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,35.

उत्तरोत्तर 1) °विशिष्टपद Spr. 1413. Sarvadarçanas. 55,4. 57,13. 115,9. प्रगमनं वाक्यं स्यादुत्तरोत्तरम् *eine Rede, die eine vorangehende überbietet*, Sâh. D. 358. *a speech containing an excellent answer* Ballant.

उत्तरोत्तरपदच्छला f. Titel eines Abschnitts der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,22.

उत्तरोत्तरिन् 1) Shaḍv. Br. 2,10. °रिता Çâñkh. Br. 30,8. — 2) RV. Prât. 16,15 (so zu lesen) hat das Wort gleichfalls die unter 1) angegebene Bedeutung.

उत्तरोष्ठ auch *der oberste Theil einer Säule* (bildet ⅓ der ganzen Höhe) Varâh. Bṛh. S. 53,29.

उत्तान, दक्षिणेन पाणिना दक्षिणं पाणिं गृह्णाति साङ्गुष्ठमुत्ताननेत्तानम् Çâñkh. Gṛhj. 1,13,2. Gobh. 2,2,16. °तलकर Daçak. in Benf. Chr. 198,21. द्व्यङ्गुल्युत्तानपाणि *eine Hand mit zwei ausgestreckten Fingern* Bhâg. P. 10,42,7. °फललुब्धानां वरं राशिपञ्जीविनः so v. a. *fertig daliegende Früchte* Spr. 3768. — m. N. pr. eines Âṅgirasa TBr. 2,2,5,3. 3,2,5. Kâṭh. 9,9. — Vgl. प्रोत्तान.

उत्तानकूर्मक (उ° + कूर्म) n. (sc. आसन) *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,18.

उत्तानचरण (उ° + च° *Fuss*) m. = उत्तानपाद Kâçikh. 19,6 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 737.

उत्तानपाद Sohn Manu's Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,27. Vater Dhruva's 41,*a*, N. 2. 83,*b*,18.

उत्तानरेचित (उ° + रे°) m. (sc. हस्त) *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,23. उत्तानवञ्चित v. l.

उत्ताप *grosse Hitze* (eig. und übertr.): प्रत्यूहः सर्वसिद्धीनामुत्तापः प्रथमं किल Spr. 1833.

उत्तापिन् adj. *brennend:* परोत्तापिन् als Erkl. von कृशाकु Med. k. 70.

उत्तार m. *Rettung:* स घोरामापदं प्राप्य नोत्तारमधिगच्छति Spr. 4726.

उत्तार (1. उद् + तारा) adj. *mit herausgetretenem Augenstern:* °लोचन Bhâg. P. 6,14,46.

उत्ताल 1) *a*) = उन्नत *hoch* Halâj. 5,14. — *b*) Mâlatîm. 77,12. Kathâs. 75,43. — Vgl. कल्लोत्ताल.

उत्तितीर्षु *hinüber zu schiffen wünschend:* संसारसिन्धुमतिदुस्तरमुत्तितीर्षोर्नान्यः प्लवो भगवतः पुरुषोत्तमस्य Bhâg. P. 12,4,39.

उत्तुङ्ग Spr. 2731. Bhâg. P. 10,44,34. °नासिक Kathâs. 61,15. — Vgl. प्रोत्तुङ्ग.

उत्तेजन *das Anfeuern:* °करी शत्रोर्वाक् Sâh. D. 416. 471. उत्तेजनमितीष्यते। स्वकार्यसिद्धये ऽन्यस्य प्रेरणाय कठोरवाक् 487.

उत्तोरण Çatr. 14,127.

उत्त्रासक (vom caus. von त्रस् mit उद्) adj. *schreckend* Sâh. D. 123,1.

उत्त्रिपद् zu streichen; vgl. Spr. 1558.

उत्थ 1) *b*) हेतुमात्रधिगोत्थ Bhâshâp. 119. Bhâg. P. 10,29,29. 87,40. Die Stelle Pańkat. I, 400, wo उत्थ selbständig erscheint (wie Bhâg. P. 10,87,29. 11,6,17), ist verdorben; vgl. Spr. 2063.

उत्थातव्य adj. impers. *aufzubrechen:* °तव्यमितो ऽस्माभिः Bhâg. P. 10,11,22.

उत्थान 1) *a*) सूर्योत्थान *Sonnenaufgang* Bhâg. P. 10,20,47. *das Wiederauftauchen:* मग्नवदुत्थानम् Kap. 3,54. — *b*) an allen angeführten Stellen *Bemühung, Anstrengung, Thätigkeit;* vgl. noch MBh. 5, 4086. 10,75. 80. 12,2104. Spr. 449. 1450. 3482. 3769. 3771. fg. 4333. 4634. °वीर *ein Mann der That* (Gegens. वाग्वीर) 3770. उत्थानयुक्तः सततं परेषामन्तरैषणे *bemüht* MBh. 3,1258. अनुत्थान n. *Unthätigkeit* Râǵa-Tar. 5,252. adj. *nicht durch eigene Anstrengung unterstützt* (दैवत) MBh. 10,75. — *c*) in der Med. *die Entstehung einer Krankheit* Verz. d. Oxf. H. 305,*b*,18. 312,*a*,18. — *n*) Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien vorgenommen wird*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,9.

उत्थानवत् *thätig, fleissig.*

उत्थापक adj. *anfeuernd, zum Kampfe antreibend;* m. (sc. व्यापार) Bez. einer Unterabtheilung des Sâttvatî genannten Stils Daçar. 2,49. 50. Sâh. D. 416.

उत्थापन 1) *a*) Kathâs. 60,14. 73,165. Bhâg. P. 10,44,5. *das Erwecken* (einer Gottheit) Wilson, Sel. Works 1,127. — Vgl. वस्तूत्थापन.

उत्थायित्व (von उत्थायिन्) n. *Bemühung, Anstrengung, Thätigkeit* Spr. 1252.

उत्थायिन् *sich anstrengend, thätig* Spr. 449.

उत्पत्त s. u. उपेत्त.

उत्पद्मन् Kathâs. 44,72. 67,15.

उत्पतन adj. (f. ई) in Verb. mit विद्या *ein Zauberspruch, vermittelst dessen man sich in die Lüfte erhebt*, Kathâs. 86,158.

उत्पताकाध्वज adj. *mit aufgezogenen Fahnen und Bannern:* पुर Kathâs. 31,195.

उत्पतिष्णु bedeutet Pańkat. III, 40 (Spr. 2340) *im Begriff stehend aufzuspringen.*

उत्पत्ति 1) °स्थितिसंहारकारिणी Weber, Râmat. Up. 337. उत्पत्तिप्रकरण, स्थिति°, उपशम°, निर्वाण° Titel von Abschnitten im Jogavâsishṭha Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,7. 8. ननु धर्मादते ऽर्थकामयोरनुत्पत्तिरेव Daçak. in Benf. Chr. 182,3. fg.

उत्पत्तिकेतन (उ° + के°) n. *Geburtshaus, Geburtsort* Kathâs. 94,6.

उत्पत्त्यपाकला zu zerlegen in उत्पत्य (absolut. von 1. पत् mit उद्) + पा°; vgl. निपत्यरोहिणी.

उत्पत्सु Bez. *einer best. Zeitperiode:* एकमेवाद्वितीयं वै ब्रह्म नित्यं सनातनम्। द्वैतभावं पुनर्याति काल उत्पत्सुसंज्ञके॥ Verz. d. Oxf. H. 81,

a,27. fg. Vielleicht fehlerhaft für उत्पित्सु.

उत्पथ *Abweg* (in eig. Bed.) Kathâs. 58, 90. 71,194. 123, 126. ग्रासनुत्पथवाहिन्यः नुदनद्यो ऽनुगुष्यती: Bhâg. P. 10, 20, 10. in übertr. Bed. 11,19,31. 42.

उत्पल 1) a) *die Blüthe der Nymphaea*, nicht die Pflanze selbst, welche उत्पलिनी heisst. संपत्सु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलम् Spr. 3188. Vgl. महोत्पल. — 2) Verfasser des Wörterbuchs Utpalamâlâ Verz. d. Oxf. H. 126,a,11. ein Astronom, = भट्टोत्पल 329, a, N. 780. 338, a, 2. Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 6. fg. 61. fg.

उत्पलमाला f. Titel von Utpala's Wörterbuche Verz. d. Oxf. H. 113,a,36. 126,a,11.

उत्पलराज m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,24.

उत्पलश्रीगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabhûm. 2.

उत्पलाक्षी f. N. der Dâkshâjaṇî in Sahasrâksha Verz. d. Oxf. H. 39,b,7.

उत्पलाचार्य (उत्पल + ग्रा°) m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 92, 7. Hall 163.

उत्पलावर्तक (उत्पल + ग्रा°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,24.

उत्पलिन् 2) a) bedeutet auch schlechtweg *die Pflanze Nymphaea;* vgl. पद्म und पद्मिनी. — d) Verz. d. Oxf. H. 182,b,32. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,3. 7. 125. 3,157. 4,188.

उत्पाटन 2) an den zwei ersten Stellen *das Entthronen*, an der 3ten *das Verjagen, Fortjagen* (einer Person). — 3) nom. ag. in कसनोत्पाटन.

उत्पाटयोग m. Bez. *eines best. astr.* Joga Verz. d. Oxf. H. 86,a,42.

उत्पाटिन्, कीलो° auch Kathâs. 60,26.

उत्पात 2) n. Hariv. 9294. — 3) Nîlak. erklärt: उत्पातेन उल्काद्यादिना विधीयते वशीक्रियते.

उत्पाद Kap. 1,114. ग्रनुत्पादज्ञान Wassiljew 185. — Vgl. ग्रर्थोत्पाद.

उत्पादक 1) तदन्योऽन्यं मिथो यत्रोत्पाद्योत्पादकता भवेत् Pratâpar. 91,b. — 2) = ऊर्ध्वपाद्, also in 1. उद् + पाद् zu zerlegen. — 3) b) ग्रलाबुं (so die neuere Ausg.) वंशयेन्नारी तथैवोत्पादिकामपि Hariv. 7844. = उपोदकी = vulg. पोई Nîlak. पोई oder पोय ist nach Molesw. *the spike which shouts out from the Cocoanut and some other Palms, containing the spadix or fruit-stalk.*

उत्पादन 1) केशोत्पादनमौषधम् Kathâs. 61,181.

उत्पाद्य (von 1. पद् im caus. mit उद्) adj. *was hervorgebracht —, bewirkt —, herbeigeschafft wird:* देहाद्युत्पाद्यमत्तवत् Bhâg. P. 10, 73, 21. Pratâpar. 91,b (s. oben u. उत्पादक 1.). °वस्तु Verz. d. Oxf. H. 86,b,31. *was vom Dichter geschaffen —, erdacht wird* Daçar. 1,15. Sâh. D. 513.

उत्पार (1. उद् + पार) adj. *grenzenlos:* °पारम् (von 2. पृ) adv. *bis zum Ende —, bis zum Grunde des Grenzenlosen* d. i. *des Meeres:* खुरैः तुरप्रैर्दरयंस्तदाप उत्पारपारम् Bhâg. P. 3, 13, 30. पारशून्यानामपां पारम् ग्रवसानं यथा भवति तथा Schol.

उत्पिञ्ज (1. उद् + पि°) wohl *Aufstand, Revolution* Râǵa-Tar. 3,122. 6,282. 8,2496.

उत्पिञ्जल *wobei eine grosse Verwirrung herrscht, wo es drunter und drüber geht* Halâj. 4,46. — Vgl. u. पिञ्जलक.

उत्पिण्ड (1. उद् + पि°) *Zuspeise* Vjutp. 135.

उत्पित्सु (vom desid. von 1. पत् mit उद्) adj. 1) *im Begriff stehend aufzusteigen, — sich in die Luft zu erheben* Kâlidâsa im ÇKDr. u. नीरन्ध्र. — 2) *im Begriff stehend zu entstehen, im Entstehen begriffen:* ग्रामय Verz. d. Oxf. H. 312,a,19.

उत्पीड 1) MBh. 3,825 erklärt Nîlak. das Wort durch क्षतस्थान *Wunde.* Megh. 88 und an allen unter 2) aufgeführten Stellen bedeutet das Wort *einen hervorbrechenden Strom;* vgl. noch प्रस्रवोत्पीडवर्षिणी *ein Strom von Milch* Hariv. 4776. सास्रिद्यत्प्रस्रवोत्पीडैः कृष्णमानन्दनिःसृतैः *mit einem Strom von Thränen* 3426. पूरोत्पीडे तडागस्य परीवाहः प्रतिक्रिया so v. a. *bei einem Andrang von Wasser* Uttararâmak. 36, 12 (73,5). उत्पीड इव धूमस्य 42,13 (56,11). — Vgl. कालोत्पीडा.

उत्पीडन Varâh. Bṛh. S. 51,38.

उत्पुंसय् *wegwischen:* कायस्थो हि करोत्येको व्यापारं ब्रह्मरुद्रयोः । लिखत्युत्पुंसयति च ज्ञणाद्विश्वं करस्थितम् ॥ Kathâs. 72, 323. Wohl eine verdorbene Wortform.

1. उत्पुलक (1. उद् + पु°) n. *das Sträuben der Härchen am Körper* (vor Aufregung): बिभ्रत्युत्पुलकानि Bhâg. P. 10, 30, 13. ग्रतिहर्षोत्पुलकाश्रुगद्गदम् adv. 7,7,34.

2. उत्पुलक (wie eben) adj. (f. ग्रा) *bei dem sich die Härchen am Körper sträuben* Bhâg. P. 7,4,41. तनु 11,3,31. वपुस् Râǵa-Tar. 4,115.

उत्पुलकित (von 1. उत्पुलक) adj. dass. Bhâg. P. 10,30,10.

उत्प्रवाल (1. उद् + प्र°) adj. *an dem junge Triebe sich zeigen:* ग्ररण्यानि Spr. 3778.

उत्प्रास 2) Daçar. 2,16. स्मृताः सोल्लुण्ठसोत्प्रासोपहासाः समास्त्रयः Halâj. 1,149. सोत्प्रासहसित = उपहसित 4,46. सोत्प्रासम् Sâh. D. 313. 11. सोपहासोत्प्रास 112,8. *jocular expression* Ballant.

उत्प्रासन n. *Spott* Sâh. D. 471. उत्प्रासनं तूपहासो यो ऽसाधौ साधुमानिनि 478.

उत्प्रेक्षक adj. *betrachtend* Bhâg. P. 10,87,30.

उत्प्रेक्षण n. *eine bildliche Bezeichnung* Sâh. D. 106,14. 291,7. 16. 293,1.

उत्प्रेक्षणीय adj. *bildlich gesagt werdend* Sâh. D. 293,13.

उत्प्रेक्षा 2) यत्रान्यधर्मसंबन्धादन्यत्वेनोपदर्शितम् । प्रकृतं हि भवेत्प्राज्ञास्तामुत्प्रेक्षां प्रचक्षते ॥ Pratâpar. 81,a. zerfällt in zwei Hauptclassen: वाच्या und प्रतीयमाना ebend. Verz. d. Oxf. H. 208, b, 18. ज्ञात्युत्प्रेक्षा Sâh. D. 290,4. °वल्लभ N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,24.

उत्प्रेक्ष्य adj. = उत्प्रेक्षणीय Sâh. D. 214,9.

उत्प्लवन, lies 1) *das Springen:* मर्कटोत्प्लवन *nach Art der Affen* Bhâg. P. 10, 11, 58. 14, 61. — 2) *das Ueberfliessen* so v. a. *das Ueberfliessenlassen* (durch Zugiessen von mehr Flüssigkeit oder durch Neigung des Geschirrs) M. 5,115; vgl. प्लाव.

उत्फल vgl. प्रोत्फल.

उत्फाल, तरंगस्तुरगादीनामुत्फाले so v. a. *Galopp* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,119. °गमन Aufrecht im Ind. u. तरंग.

उत्फुल्ल 1) a) *aufgeblüht* (diese Bed. hätte voranstehen müssen) Kir. 5,39. दृष्टि Kathâs. 51,181. हर्षोत्फुल्लानन 52,67. °गल्लैरालापाः क्रियन्ते दुर्मुखैः सुखम् *böse Mäuler können mit Leichtigkeit schwatzen, dass ihnen die Backen bersten,* Spr. 3779. — Vgl. प्रोत्फुल्ल.

उत्स, सारस्वतावुत्सौ TBr. 1,4,4,9.

उत्सङ्ग 1) अत्र दैके कुमारमुत्सङ्गमानयन्ति Çāṅkh. Gṛhy. 1,16,8. गोमुखी वल्लभा लक्ष्मीर्मातङ्गोत्सङ्गलालिता so v. a. *auf dem Rücken eines Elephanten* Spr. 4030. शरदम्भोधरोत्सङ्गशायिनीमिव सौदामिनीम् Daçak. in Benf. Chr. 190,7. — 3) *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,a,33 (lies उत्सङ्गो ऽव°). 202,b,29. उत्सङ्गक a,19. — Vgl. मूत्रोत्सङ्ग.

उत्सन्नयज्ञ, Weiteres u. सद् mit उद्.

उत्सरण n. *das Hinaufsteigen:* पिपीलिकोत्सरण Vjutp. 110.

उत्सर्ग 1) अजाखरखुरोत्सर्गमार्जनीरेणुवत् *wie Staub, den der Ziegen und Esel Hufe erregen, und wie Staub vom Besen* Pañkat. II,108 (Spr. 3395). परोत्सर्गं च भुञ्जते *Excremente* Spr. 1058. शापोत्सर्ग *das Ausstossen eines Fluches* R. 7,30,16. — 3) इन्द्रियाणामनुत्सर्गो (so liest die ed. Bomb. des MBh.) मृत्युनापि विशिष्यते । अत्यर्थं पुनरुत्सर्गः सादयेद्दैवतान्यपि ॥ Spr. 3747. — 4) °धर्म Verz. d. Oxf. H. 284,a,9. — 5) प्राणोत्सर्ग *das Aufgeben des Geistes, Sterben* MBh. 13,2666. — 6) Ind. St. 8,221. Schol. zu RV. Prāt. 1,13. उत्सर्गात् Varāh. Bṛh. S. 93,1. Weil die allgemeine Regel durch eine Ausnahme wieder *aufgehoben wird*, heisst sie उत्सर्ग (*nulla regula sine exceptione*). — 7) *die personificirte Ausleerung* ist ein Sohn Mitra's von der Revatî Bhāg. P. 6,18,5.

उत्सर्गसमिति (उ° + समिति) f. bei den Gaina eine der 5 *Lebensregeln: behutsames Benehmen bei der Entleerung, so dass dabei keinem lebenden Wesen ein Leid widerfährt,* Sarvadarçanas. 39,13.

उत्सर्प n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a. — Vgl. संसर्प.

उत्सर्पण n. *das Sichhinausmachen* oder *Aufgehen der Sonne* Nir. 12,13. *das Hinausgehen* Schol. zu Âçv. Çr. 4,15,10. *das Vortreten* Bhāg. P. 10,44,4.

उत्सर्पिणी *ein aufsteigendes Verhältniss, Zunahme* VP. 197, N.

उत्सव 2) उत्पन्नलोचनालोकनोत्सव Kathās. 74,316. शरत्पद्मोत्सवं वक्त्रम् (स्त्रीणाम्) so v. a. *(der Frauen) Gesicht ist wie ein aufgeblühter Herbstlotus* Spr. 5066. नेत्रोत्सव so v. a. *frohlockende Augen* Amar. 23 (Spr. 1084). सोत्सव adj. *ein Fest feiernd* so v. a. *über die Maassen froh* Kathās. 51,180. 115,132. Z. 8 lies विभूत्या. — Vgl. महोत्सव.

उत्साद *Unterbrechung:* नोत्सादमगमच्चेदं (so die ed. Bomb.) कदाचिदिह नः कुलम् *unser Geschlecht hat nie eine Unterbrechung erlitten* MBh. 1,4364. कुलोत्साद *Vernichtung des Geschlechts* und *eine darauf gerichtete Zauberceremonie* Verz. d. Oxf. H. 97,b,32.

उत्सादन 2) R. 7,8,7. 34,44. 36,24. — 3) Verz. d. Oxf. H. 217,a,14. — Vgl. प्रोतोत्सादन.

उत्सादिन् (von सद् mit उद्) adj. *einstellend, ausgehen lassend;* s. अग्न्युत्सादिन्.

उत्सारक Halâj. 2,269.

उत्सारण lies *das aus-dem-Wege-Tretenlassen, das Wegtreiben des Volkes auf der Strasse* (um einem Vornehmen Platz zu machen).

उत्सारणीय adj. *hinauszuweisen, fortzujagen:* भृत्य Spr. 3913.

उत्सार्य adj. *wegzutreiben* (auf der Strasse, damit einem Vornehmen Platz gemacht werde): नोत्सार्याः पथिकाः केचित्तेभ्यो दास्ये वसु स्वकम् MBh. 13,2790.

उत्साह 1) पलायनकृतोत्साहा निरुत्साहा द्विषज्जये *fest entschlossen zu fliehen* MBh. 7,1836. चित्तोत्साह Pañkat. II,198 (Spr. 3255) *des Geistes Macht.* — 3) *Freude, Jubel; Festtag* Molesw. श्वशुरकुटुम्बं सर्वं सोत्साहं बभूव Vet. in LA. (II) 18,8. आमन्त्रणोत्सवा विप्रा गावो नवतृणोत्सवाः । पत्युत्साहयुता नार्यः (नार्य beide Ausgg.) अहं कृष्ण रणोत्सवः ॥ *der Brahmanen Festtag ist eine Einladung zum Schmause, der Kühe Festtag frisches Gras, der Weiber Jubel ist der Gatte, mein Festtag, o* Kṛshṇa, *ist die Schlacht,* Vṛddha-Kāṇ. 12,13. — Vgl. दुरुत्साह, निरुत्साह, महोत्साह.

उत्साहन Halâj. 5,84.

उत्साहशक्ति (उ° + श°) f. *Willenskraft* Spr. 459. *Kraft, Macht* 5383. Ind. St. 10,194. fg.

उत्साहिन् Spr. 2737. अनुत्साहिनी मतिः so v. a. *Indolenz* Kathās. 72,118.

उत्सिसृक्षु (vom desid. von सर्ज् mit उद्) adj. *im Begriff stehend aufzugeben* Bhāg. P. 12,6,32.

उत्सुक mit loc. Kathās. 68,256. 73,246. mit प्रति 61,22. सोत्सुक = उत्सुकः स्वं देशं प्रति 67,99. उद्वाह° 66,135. उत्सुक *mit Ungeduld Etwas erwartend, gespannt* Bhāg. P. 10,69,3. — Vgl. निरुत्सुक, पर्युत्सुक.

उत्सुकता *Sehnsucht, Verlangen:* दधती रतेन (= रते) भृशमुत्सुकताम् Çiç. 9,2. अनुत्सुकता *Anspruchlosigkeit* Vikr. 12,6.

उत्सुकय् (von उत्सुक), °यति *wehmüthig stimmen* Mâlav. 79.

उत्सूर्य, °शायिन् *nach Sonnenaufgang noch schlafend* MBh. 12,8396.

उत्सृष्टिकाङ्क m. Bez. *einer Art einactiger Schauspiele* Sâh. D. 519.

उत्सेक 2) MBh. 1,4364 ist mit der ed. Bomb. उत्सादम् st. उत्सेदम् zu lesen.

उत्सेकिन्, संपत्स्वनुत्सेकिनः Spr. 5293.

उत्सेध 2) अङ्गुष्ठकस्य Varāh. Bṛh. S. 58,19. — 3) ते तव प्रबलं दर्पमुत्सेधं च पृथग्विधम् । व्यपनेष्यन्ति R. 7,116,19. दर्पः आन्तरः । उत्सेधः शारीरः Schol. — 5) N. verschiedener Sâman Pañkav. Br. 15,9,10. 19,7,1. 4. Ind. St. 3,209,a. अङ्गिरसामुत्सेधनिषेधौ desgl. 201,b.

उत्स्तन (1. उद् + स्तन) adj. (f. ई) *hohe Brüste habend* Varāh. Bṛh. S. 74,18.

उत्स्मय (1. उद् + स्मय) adj. *aufgeblüht, blühend* Bhāg. P. 10,37,9. वीक्षित *ein Blick mit weit geöffneten Augen* 71,35.

उत्स्रष्टव्य (von सर्ज् mit उद्) adj. *auszuscheiden* Tattvas. 28.

उत्स्रोतस् (1. उद् + स्रोतस्) adj. *dessen Lebenslauf in die Höhe geht* Bhāg. P. 3,10,18. — Vgl. ऊर्ध्वस्रोतस्.

उत्स्वन (1. उद् + स्वन) m. *ein lauter Ton* Bhāg. P. 7,8,28.

उत्स्वप्नाय् Mârkv. 35,22. उत्स्वप्नायित n. *das Sprechen im Schlafe* Sâh. D. 219.

1. उद् Z. 7 hinter Sch. füge hinzu zu RV. 4,21,9.

2. उद् mit अनु *benetzen:* अन्वौन्दन् Kâṭh. 27,5.

— अभि dass.: अभ्युद्य (nach dem Schol. von वन्द्) Pañkav. Br. 6,8,7.

— नि, न्युन्दमान Çâṅkh. Br. 16,7.

— सम्, समुन्नमप्येता वस्त्रं पश्चाच्छुध्यति कर्मणा *nass gemacht* Spr. 5176.

उद vgl. noch क्षीरोद, गन्धोद, घृतोद.

उदंशु (1. उद् + अंशु) adj. *hell strahlend;* °दशनांशुभिः Sâh. D. 337,18.

उदक Z. 12 füge hinzu Kâṭh. 25,2. Pañkav. Br. 23,4,2. Kâtj. Çr. 24,1,23. — n. *ein best. Metrum* RV. Prât. 17,5. Ind. St. 8,107. 111. —

m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Z. 4 vom Ende sind die Worte die Handlung selbst u. s. w. bis 1,790 zu streichen; vgl. u. उदकार्थ. — Vgl. कामोदक, कालोदक, तारोदक, तिलोदक, समानोदक, श्रौदक, श्रौदकि.

उदककुम्भ m. = उदकुम्भ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,39.

उदकक्ष्वेडिका (उ° + क्ष्वे°) f. ein best. Spiel, bei dem man sich mit wohlriechendem Wasser besprützt, Verz. d. Oxf. H. 217,b,42.

उदकगाह vielleicht adj. in's Wasser tauchend, sich badend.

उदकघात (उ° + घात) m. das Schlagen des Wassers vielleicht so v. a. kunstgerechtes Plätschern im Wasser, unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,4.

उदकदान pl. Verz. d. Oxf. H. 272,b, No. 644. sg. die Wasserspende, ein best. Fest in Uǵǵajinî Kathâs. 112,25. fgg.

उदकधर (उ° + धर) m. Wolke Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,22.

उदकपरीक्षा (उ° + प°) f. Wasserprobe (als Gottesurtheil) ÇKDr.; vgl. Stenzler in Z. d. d. m. G. 9,671. fgg.

उदकपूर्व (उ° + पूर्व) adj. f. श्रा vorher gebadet Âçv. Gṛhs. 1,6,1.

उदकमत (उ° + मत) n. die Lehre des Wassers d. i. der Verehrer des Wassers (der Tîrtha) Verz. d. Oxf. H. 250,b,39.

उदकवाद्य (उ° + वाद्य) n. mit Wasser gemachte Musik, unter den 64 Kalâ aufgeführt Verz. d. Oxf. H. 217,a,4.

उदकान्त, श्रोदकान्तात् Çâñ. 54,21 bedeutet bis zum Wasser; उदकान्तम् zum Wasser, bis z. W. Matsjop. 10. Çâñ. Çr. 85,11.

उदकार्गल v. l. für उदगार्गल.

उदकार्णव (उदक + श्र°) vielleicht adj. wasserreich, als Beiw. des Meeres Spr. 3426.

उदकार्थ (उदक + श्रर्थ) m. eine mit Wasser vollzogene Cerimonie Kauç. 75. उदकार्थं प्रचक्रमे MBh. 1,790.

उदकुम्भ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,39. Verz. d. Oxf. H. 277,b,3. उदकुम्भार्थी दानम् 294,a,17. शाल्युदकुम्भहस्त Bhaṭṭ. 2,20. Sarvadarçanas. 158,2.

उदकेशय (उ°, loc. von उदक, + शय) adj. im Wasser hausend R. 7,104,5.

उदकोदर vgl. दकोदर.

उदक्तस् adv. = उदक्तात् AV. 8,3,19.

उदक्प्रवण Khând. Up. 4,17,9 bedeutet wohl so v. a. nach Norden, zum Lande der Seligen (उत्तरकुरु) führend.

उदग्र 1) b) Lâṭj. 2,6,14. MBh. 13,2008.

उदगयन Varâh. Bṛh. S. 5,32. 60,20. Bṛh. 2,20. Weber, Ǵjot. 108. Nax. 2,301. 312. Z. 3 lies 67 st. 6. 7. adj. auf dem Wege liegend, welchen die Sonne auf ihrem Gange nach Norden geht: नक्षत्राणि Bhâg. P. 5,23,5. 6. — Vgl. दक्षिणायन.

उदगार्गल = दगार्गल Varâh. Bṛh. S. 2 (S. 7, Z. 3).

उदग्गति f. = उदगयन n. Weber, Ǵjot. 29.

उदग्र 1) Hariv. 4102. श्रातपत्र in die Höhe gehoben Varâh. Bṛh. S. 73, 3. मरुस्थल hoch gelegen Kâm. Nîtis. 3,16. — 3) यौवनमुदग्रकाल: (so ist wohl zu lesen) die schönste Zeit Vet. in LA. (II) 19,3. तस्मात्सिंहं स्वोदग्रमात्मानं वीक्ष्य संपतेत् überlegen Kâm. Nîtis. 9,57. — 5) laut tönend: जलधरोदग्रस्ताडिता देवदुन्दुभिः R. 7,19,30.

उदघोष m. das Rauschen des Wassers Lâṭj. 3,5,14.

उदङ्क 2) mit उत्तङ्क und उत्तङ्क wechselnd Verz. d. Oxf. H. 11,a,N. 2. ein Sohn Çilâda's 255,a,10.

उदज (उद + 1. ज) n. Lotus Bhâg. P. 10,14,33.

उदञ्च् 1) Z. 3 lies ऽस्योदञ्चो. — 2) षण्मासो दक्षिणा नित्यः षडुदङ्केति सूर्यः Weber, Nax. 2,345. adv. Varâh. Bṛh. S. 5,33. 48,2. 24,29.

उदधान 2) Halâj. 2,161.

उदधि vgl. तारोदधि, क्षीरोदधि, मन्द्रोदधि.

उदधिमेखला Bhâg. P. 12,12,64.

उदधिष्ण्य (उ° + ह्न्य) m. N. pr. eines der 7 Weisen im 11ten Manvantara Hariv. 478. उरुधिष्ण्य die neuere Ausg., चारुधिष्ण्य Langl.

उदन्, उदस् gen. sg. TS. 2,4,8,1. Kâṭh. 11,9.

उदन्त 1) TBr. 2,1,2,1. — 2) a) Kathâs. 52,96. 123,321. — d) तस्मादुदन्ते (also oxyt.) प्रजाः समेधन्ते TBr. 1,2,6,2. nach dem Comm. am Ende der Arbeit, zur Zeit der Ernte; also das Feiern, Ruhezeit.

उदन्य 2) Spr. 2154.

उदप adj. = श्रद्य उत्तारकः, z. B. प्लवः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,58. — Vgl. उडुप.

उदपात्र 1) Kauç. 78. विनोदपात्रम् (विना उदपात्रम् oder विनोद-पात्रम्) Bhâg. P. 4,22,47 vom Schol. durch श्रञ्जलिं विना und उपकल्पितम् erklärt.

उदपान m. Lâṭj. 4,1,16. उदपानप्लवे (= एककूपैकपानो Schol.) ग्रामे MBh. 13,4524. 4568. — Als N. pr. eines Dorfes bei den Völkern im Norden wohl m. gaṇa पलदयादि zu P. 4,2,110. — Vgl. श्रौदपान.

उदप्लव (उद + प्लव) m. Wasserfluth Bhâg. P. 12,4,13.

उदमन्थ MBh. 13,3277. = उदकुम्भयुक्तः सक्तुविकारः Nîlak.

उदमय (von उद) adj. aus Wasser bestehend: वसु Bhâg. P. 10,20,5.

उदय 1) zu streichen, da an den angeführten Stellen das Wort subst. m. ist und den nachfolgenden Laut bezeichnet; vgl. u. 2) e). — 2) a) शोकार्णवोदये das Anschwellen des Meeres, Fluth Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 15. — b) Weber, Ǵjot. 40. 89. 91. 109. Nax. 2,287. उदयास्ताधिकार Verz. d. Oxf. H. 327,a, No. 773. ग्रहोदयास्तसाधन No. 774. heliakischer Aufgang Varâh. Bṛh. S. 6,1. fgg. 7,1. — c) °शिखरिन् Varâh. Bṛh. S. 28,3. °गिरि Verz. d. Oxf. H. 338,b,38. 339,a, 30. उदयाचल 62,a,25. Schol. zu Naish. 22,41. °प्रस्थ Daçak. in Benf. Chr. 184,4. — d) सर्वार्थतैकाग्रतयोः क्षयोदयौ चित्तस्य समाधिपरिणामः Verz. d. Oxf. H. 229,b,13. = प्रादुर्भाव 19. जगत्स्थित्युदयान्तहेतु Bhâg. P. 10,63,44. विमलज्ञानोदय Sarvadarçanas. 22,3. विशुद्धविज्ञानोदय 17,11. निर्मलज्ञानोदयो मन्त्रोदयः 117,3. — e) in den Prâtiçâkhja und ein Mal bei P. (8, 4,67) das nachfolgende Wort, der nachfolgende Laut, = पर P. 8,4,67, Sch. — RV. Prât. 2,16. 3,6. 4,1.2. उदये so v. a. उदये वर्तमानाः nachfolgend 22. am Ende eines adj. comp.: इकारोदय ein इ zum folgenden Buchstaben habend 2,6.7. 5,5. VS. Prât. 3,88. 31. 4,6. 86. 140. AV. Prât. 3,65. Schol. zu 3,27. Häufig am Ende eines adj. comp. in der Bed. Folge: दुःखं दुःखं सुखोदयम् Leid, auf das Freude folgt, Spr. 5246. दोषाः — व्यसनोदयाः Missgeschick im Gefolge habend 3169. — f) लब्धोदय emporgekommen Spr. 3710. प्राप्तोदय zu Glück gelangt 4266. उदय Glück, Sieg im Gegens. zu क्षय Untergang 3783. — g) श्रेष्ठो निधिपतिः कोशान् (प्राक्षिणोद्वैः) लोकपालो निजोदयान् als seinen Besitz, als das, worüber er zu ver-

*fügen hat*, Bhâg. P. 10,50,56. = विभूति Schol. — *h*) der Schol. in der ed. Bomb. erklärt folgendermaassen: पिहित प्रापणानां पण्यवस्तूनामुदयः प्रसारणं यस्यां सा. — *i*) °राय Kshitîç. 52,17. — Vgl. कथोदय, चन्द्रोदय, दुरुदय, मन्दोदय.

उदयकर und उदयंकर m. mit dem Bein. पाठक N. pr. eines Autors Hall 11.

उदयजित् (उ° + जित्) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,7.

उदयतुङ्ग (उ° + तुङ्ग) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72,23.

उदयन 2) ein Sohn Vasudâman's Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,20. उदयन und उदयनाचार्य ein Philosoph und Verfasser verschiedener Schriften 135,*b*, No. 253. 164,*a*,1. 242,*b*, No. 599. 243,*a*, No. 600. fgg. 244,*a*, No. 606. 258,*b*,4. 5. 29. Hall 20. 21. 26. 27. 65. 81. 82. 164. Sarvadarçanas. 113,5. 120,12. 131,8. 133,2.

उदयनीय substantivisch mit Ergänzung von कर्मन् Bhâg. P. 3,13,36: प्रायणीयोदयनीयदंष्ट्रः.

उदयपुर Wilson, Sel. Works 1,137. fg.

उदयप्राण m. pl. *die Zeit des Aufganges eines Sternbildes, in dem ein Planet steht, nach* Prâṇa (*Athemzügen*) *berechnet*, Sûrjas. 2,59. — Vgl. उदयासु.

उदयराशि m. = उदयर्क्ष 2) Varâh. Brh. 4,6.

उदयर्क्ष (उदय + 2. ऋक्ष) n. 1) *dasjenige* Nakshatra, *in welchem der heliakische Aufgang stattfindet*, Varâh. Brh. S. 6,1. — 2) *dasjenige astrologische Haus, in welchem ein am Horizont erscheinender Planet steht*, Varâh. Brh. 4,6.

उदयवत् (von उदय) 1) adj. *aufgegangen* (vom Monde) Çiç. 9,43. — 2) f. °वती N. pr. einer Tochter Udajatuṅga's Kathâs. 72,66.

उदयसिंह Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 11.

उदयाकर (उदय + आ°) m. N. pr. eines Mannes: °सूनु Sarvadarçanas. 93,6.

उदयादित्य N. pr. eines Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 7,35.

उदयान्तरकर्मन् n. *eine Correction, die vorgenommen wird, um den wahren Stand der Planeten für* Laṅkâ *zu berechnen, wenn man denselben zuvor durch den mittleren* Ahargaṇa *bestimmt hat*, Golâdhj. 4,19.

उदयासु (उदय + असु) m. pl. = उदयप्राण Sûrjas. 3,43.

उदर 1) को हि नाम न कुर्वीत केवलोदरपूरणम् Kathâs. 60,34. शातोदरी adj. Varâh. Brh. S. 58,50. मन्दोदरा adj. 78,18. Uebertragen: दर्पणोदर 4,2. ब्रह्माण्डोदरे Spr. 1994. — 3) Verz. d. Oxf. H. 313,*b*,26. 357,*a*, No. 849. fg. °चिकित्सा 306,*b*,2 v. u. °निदान *a*,32. — 4) यवोदर *der dicke Theil eines Gerstenkorns* Mit. 152,11; vgl. Varâh. Brh. S. 79,8. — Vgl. मन्दोदर, लम्बोदर, सन्दोदर, सोदर.

उदरण (von अर् mit उद्) n. *das Sicherheben, Aufsteigen* (Gegens. निवेशन) Çâṅkh. Çr. 8,21,16. Pañkav. Br. 20,14,5.

उदरंभर adj. = उदरंभरि Bhâg. P. 3,30,30. केवलात्मोदरंभराः Spr. 1774. शिश्नोदरंभराः so v. a. *diejenigen, die sich nur die Befriedigung des Geschlechtstriebes und des Hungers angelegen sein lassen*, Bhâg. P. 12,3, 42. उदरंभरता 2,6.

उदररोग m. *Unterleibskrankheit* Varâh. Brh. S. 79,29. 104,10.

उदरशाण्डिल्य Ind. St. 4,373.

उदराक्ष (उदर + अक्ष) adj. *am Bauche ein Auge habend*; m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2565.

उदराग्नि m. *Verdauungskraft* Varâh. Brh. S. 76,11.

उदरेमुख (उ°, loc. von उदर + मुख) adj. *am Bauch den Mund habend*: अशिरोग्रीवं कबन्धमुदरेमुखम् (so zu schreiben) R. 3,74,14.

उदर्क 2) कथा हरिकथोदर्काः सतां स्युः सदसि ध्रुवम् Bhâg. P. 2,3,14. उदर्क = उत्तरफल Schol. कर्माणि दुःखोदर्काणि 11,20,29. — 3) *Refrain*: समानोदर्क P. 6,3,84. Kâth. 20,10. Çâṅkh. Çr. 6,12,4. 5. Br. 11,5. 22,5. — 4) MBh. 13,5337.

उदर्चिस् 1) अग्नि Kathâs. 119,179. — 2) Spr. 2811.

उदर्द Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,22. 316,*b*,9. 357,*a*, No. 849. fg.

उदर्ष (von 1. अर्ष् mit उद्) m. *das Ausfliessende* TBr. 3,7,10,1.

उदल Vaiçvâmitra Pañkav. Br. 14,11,33.

उदलाकाश्यप m. N. pr. einer Gottheit des Ackerbaues Pâr. Grhj. 2,18.

उदवग्रह (1. उद् + अ°) adj. *dessen* Udâtta *auf dem ersten Bestandtheil des aufgelösten Wortes ruht* VS. Prât. 1,118.

उदवास, °कृतारम्भ MBh. 13,2643.

उदव्रज RV. 6,47,21 *Behausung der Gewässer*, nach Sâj. N. pr. einer Oertlichkeit.

उदशुद्ध lies N. pr. eines Mannes st. desgl.

उदश्रय् (von उदश्रु), °यति *mit Thränen erfüllen, weinen machen*: चूतचम्पककोरकाः । उदश्रयति पान्थानामल्पशक्तो ऽपि लोचने ॥ Spr. 3789.

उदश्रयण (von उदश्रय्) n. *das Weinenmachen* Schol. zu Kâvjâd. 2,338.

उदश्रु *weinend* Bhâg. P. 10,13,34. Kathâs. 66,148. 97,20. f. 57,105. 84,30. °लोचन 51,30. 90,71.

उदश्वित् (Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,57) ist *halb Wasser und halb Buttermilch* Halâj. 2,120. Kauç. 31. घृतं अथ उदश्वितः Spr. 3049.

उदस्तात् adv. praep. *oberhalb* (mit gen.) Bhâg. P. 3,18,8.

उदात्त 1) °चक्र *erhoben* Bhâg. P. 10,70,30. *hochbetont*: °श्रुति AV. Prât. 3,71. Schol. zu 4,107. °श्रुतिता RV. Prât. 3,11. *grossmüthig, hochherzig* Daçak. 2,2. — 3) तदुदात्तं भवेद्यत्र समृद्धं वस्तु वर्ण्यते Pratâpar. 102,*b*,3; also eigentlich *das Pompöse*, μεγαλοπρεπές. °रचनान्वित (नाटक) Sâh. D. (1828) 196,6. उदान्ध (!) st. उदात्त ed. Ballant. 189,5. — Vgl. अत्युदात्त.

उदात्तता (von उदात्त) f. *Prunk im Ausdruck, prunkhafte Rede*: श्लाघ्यैर्विशेषणैर्योगो यस्तु सा स्यादुदात्तता Pratâpar. 68,*b*,5.

उदात्तमय VS. Prât. 1,150 (nicht 151). 4,138. = प्रचित, एकश्रुति.

उदात्तराघव Verz. d. Oxf. H. 180,*a*,29.

उदात्तवत् RV. Prât. 3,6.

उदाद्यन्त (1. उद् + आदि - अन्त) adj. *dem ein* Udâtta *vorangeht und folgt* VS. Prât. 1,120.

उदान 1) °जय Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,39. — 2) bei den Buddhisten Bez. *einer Klasse von Schriften, in denen* Buddha *ohne besondere Veranlassung spricht* (während er in den Avadâna nur in Folge einer an ihn gerichteten Frage redet), Wassiljew 109. fg. °वर्ग 270. उदानमुदानयति bedeutet demnach *unaufgefordert einen Ausspruch thun*.

उदापि, so die neuere Ausg. des Harw.

उदायुध streiche *wobei die Waffen erhoben sind*, da MBh. 13,1979 mit

der ed. Bomb. उदायुधाः zu lesen ist; vgl. noch 5,5959. Kathâs. 68, 43.

उदार 1) a) °प्रशंसा *Lob der Edelmüthigen* Verz. d. Oxf. H. 122,b,16. °विक्रम Spr. 3957. तपस् 4821. °शोभया राज्ञवीथ्या Daçak. in Benf. Chr. 183, 4. °मणिभूषणा *prächtig* Spr. 4729. Varâh. Brh. S. 43, 58. °वेषा Kathâs. 61, 200. कथा 90,2. °शीत्कृतकृतो दन्तच्छदान् *heftig* oder *laut* Spr. 738. Im Joga u. s. w. Bez. *eines best.* Kleça, *des beständig thätigen, unablässig wirkenden* Sarvadarçanas. 165,19. 166,2. उदारत्वं सहकारिसंनिधिवशात्कार्यकारित्वम् 165,21. — 2) b) TBr. 2,2,9,2. = उत्स्वणाश्चालाः Comm. — Vgl. औदारिक, औदार्य.

उदारचरित (उ° + च°) 1) adj. *edel handelnd* Spr. 203. 3785. — 2) m. N. pr. *eines Fürsten* Kathâs. 51,174.

उदारता Spr. 908 (*Edelmuth*). *edle Ausdrucksweise* Sâh. D. 619 (= अग्राम्यत्व). Verz. d. Oxf. H. 207,a,28. अत्युदारता *allzugrosser Edelmuth* Daçak. in Benf. Chr. 186,19.

उदारत्व n. = उदारता *edle Ausdrucksweise* Pratâpar. 67, a, 8. Vgl. auch oben u. उदार 1) a) am Ende.

उदावर्त Tattvas. 35. Verz. d. Oxf. H. 313,b,3. 316,a,1 v. u. Schol. zu Pañkav. Br. 2,15,3. 5,10,2.

उदाशय (उद + आ°) m. *Wasserbehälter, Teich* Bhâg. P. 10,31,2.

उदास (von 2. अस् mit उद्) m. *das Auswerfen:* गर्भस्य *Fehlgeburt* Varâh. Brh. S. 51,28.

उदासिन् (von 2. आस् mit उद्) adj. *gleichgültig;* m. pl. Bez. einer asketischen Secte Wilson, Sel. Works 1,32. 239. 267. fgg. 273. 2,124. 145. — Vgl. औदास्य.

उदासीन s. u. 2. आस् mit उद्.

उदास्त = उदासीन Bhâg. P. 10,24,5.

उदास्यपुच्छ (1. उद् + आस्य - पु°) adj. *mit erhobenem Gesichte und Schweife* Bhâg. P. 10,13,30.

उदाहरण 2) Sâh. D. 438. 434. füge Tarkas. 32 am Ende hinzu. — 3) *steigernde Rede* Sâh. D. 368. Schol. zu Daçar. S. 30, Z. 1.

उदाहारिन् (von हर् mit उदा) adj. *ausrufend, anrufend,* mit acc. der Person Bhâg. P. 10,15,7.

उदाहार (उद + आ°) m. *das Herbeiholen von Wasser* Kauç. 75.

उदाहार्य Sâh. D. 87,14.

उदाहृति *steigernde Rede, Erwähnung von etwas Grösserem, Besserem* Daçar. 1,36. Pratâpar. 36,a.

उदितउम्बार (उ° + उ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,a,8.

उदिपि N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 1,140. fgg. 148.

उदीक्षा (von ईक्ष् mit उद्) f. *das Aufblicken, Hinblicken* Bhâg. P. 10,87,29.

उदीच्य 1) m. pl. Bez. einer Schule Ind. St. 3, 262. Verz. d. Oxf. H. 55, a, 10. 11. *die Bewohner des Nordlandes* 258, b, 27. Varâh. Brh. S. 16,21. 58,46.

उदीच्यवृत्ति (so, nicht °वृत्त) Ind. St. 8,170. 182. 311. fg.

उदीरण 2) Halâj. 1,188. Sâh. D. 210,18. सुकृतोदीरण *das Kundthun, Ausplaudern* Kathâs. 113,8.

उदीर्णवराहतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,26.

उदुम्बर 1) a) त्रिः पच्यते (jährlich) Ait. Br. 5,24. Varâh. Brh. S. 43, 15. 44, 4. 53, 85. ब्रह्माण्डोडुम्बरान्तर्मशकवदपरे ब्रह्मवो जालनष्टाः Spr. 956. Vgl. u. मशक 1). — c) Varâh. Brh. S. 53, 26. 56,13. — f) pl. N. pr. eines Volksstammes gaṇa राजन्यादि zu P. 4, 2, 53. Varâh. Brh. S. 5,40. 16,3; vgl. औदुम्बर. — 2) b) Varâh. Brh. S. 51,17. — c) Çârṅg. Saṁh. 1,1,17. — d) *ein* Udumbara-*Wald* Pañkav. Br. 16,6,4.

उदुम्बल Z. 2. fg. lies 10,14,12 st. 10,14,2, उपे° st. उपै° und शालुडम् st. शालुदम्.

उदूखल 1) R. 5,96,18.

उदूढ 2) gehört vielleicht zu 1. ऊह् mit उद्.

उदेपुर n. N. pr. einer *Stadt* (wohl = उदयपुर) Verz. d. Oxf. H. 37,b, No. 90.

उद्गम 1) *Aufgang* (von Gestirnen) Varâh. Brh. S. 28, 16. 30, 25. 104, 61. Hit. III, 47 (Spr. 3182) gehört zu 3). — 3) स्वेदोद्गम Bhartr. 1,88 (Spr. 1749) schlechte Lesart für स्वेदोद्गार. — 4) सहकारोद्गम Spr. 4688.

उद्गमनीय = धौतं वासः *ein reines Gewand* Halâj. 2,396. गृहीतपत्युद्गमनीयवस्त्रा Kumâras. 7, 11 fehlerhaft für गृहीतप्रत्यु°; vgl. u. प्रत्युद्गमनीय.

उद्गल (1. उद् + गल) adj. *den Hals* (*Kopf*) *aufrichtend:* भक्त्युद्गल Bhâg. P. 8,23,1. = उत्कण्ठ Schol.

उद्गाढ, °कन्दर्पा (कथा) Kathâs. 95,2.

उद्गातृदमन (उद्गातर् + द°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,b.

उद्गामिन् (von गम् mit उद्) adj. *hervorkommend* Kathâs. 86,62.

उद्गार 1) कज्जलोद्गार (दीपकस्य) *das Vonsichgeben von Russ* Kathâs. 43,149. विरलसुरतस्वेदोद्गारा वधूवदनेन्दवः Spr. 1719. अपानोद्गार *Furz* 903. कोशलोद्गार s. u. प्रजल्प. — 3) *Laut überh.:* गर्गरोद्गार Hariv. 3395. व्यक्तोद्गारम् Çântiç. 1, 21 (Spr. 993) ist adv. *mit vernehmbarer Stimme.* — 4) *das Anschwellen, angeschwollene Wassermasse:* सागरोद्गार (= समुद्रपरिवृद्धि Schol.) R. 7,32,9. तेन बाहुसहस्रेण संनिरुद्धजला नदी। सागरोद्गारसंकाशानुद्गारान्सृजते मुहुः॥ 19.

उद्गारिन् n. (sc. अब्द) Bez. *des 57ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Brh. S. 8,50. — Vgl. रुधिरोद्गारिन्.

उद्गिरण s. u. 2. गर् caus.

उद्गीति Ind. St. 8,302—307.

उद्गीथ 1) = सामवेदध्वनि und प्रणव Subhûtikandra bei Ujjval. zu Uṇâdis. 2,10; vgl. ओमित्येतदक्षरमुद्गीथमुपासीत Khând. Up. 1,1,1. Im engern Sinne, als einer der 5 oder 6 सामविधि, *der Gesang des eigentlichen* Sâman (während bei den andern Vidhi die Zuthaten vorn und hinten gesungen werden) Lâtj. 6,10,12. fgg. Shadv. Br. 1,4. 3,1. — 2) N. pr. eines Sohnes des Bhûman Bhâg. P. 5,15,5. स्मरोद्गीथ (= स्मरसहित उद्गीथः Schol.) 10,85,51.

उद्ग्रन्थ (1. उद् + ग्रन्थ) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 49. 50.

उद्ग्रन्थि (1. उद् + ग्र°) adj. *frei von hemmenden Knoten* (in übertr. Bed.) Bhâg. P. 3,15,47. = निरहंमान Schol.

उद्ग्रहण vgl. u. ग्रहण 2) a) am Ende.

उद्ग्राह 1) ist der nachfolgende Vocal lang, so heisst der Saṁdhi उद्ग्राहपदवृत्ति ebend.; vor ऋ — उद्ग्राहवत् 12.

उद्ग्राहिणी f. = उद्ग्राहणिका H. an. 2,560.

उद्घ 1) उद्घान् (= प्रशस्तान् Schol.) Bhatt. 7,64.

उद्घट्टन bedeutet an beiden Stellen *das Reiben* (*Kitzeln*). Zu वासांसि च दर्पणोद्घट्टनिर्करम् Vid. 20 (Kathâs. 18,88) ist die andere Stelle वलय-

कुलिशोद्घट्टनोद्दीर्पिताय zu vergleichen.

उद्घाटक 2) Halâj. 3, 63.

उद्घाटन 1) *das Oeffnen, Aufschliessen, Erschliessen:* मां मोच्यथेष्टमद्वावविज्ञानोद्घाटनैस्त्वरन् Mârk. P. 16, 11. *das Blosslegen, Entblössen:* सर्वाङ्गोद्घाटन Sarvadarçanas. 134, 10.

उद्घात 1) Kathâs. 71, 295. Çâk. 192 hat die v. l. उत्खात; die Stelle gehört zu 3); vgl. उद्घातिन्. — 4) = प्रस्ताव Halâj. 4, 65. *Anfang* Aufrecht; wohl richtiger *Gelegenheit*, wie die folgenden Wörter. — 5) Verz. d. Oxf. H. 50, *b*, N. 2. — Vgl. कथोद्घात.

उद्घातक n.: श्रप्रतीतं मिश्रितं वा यत्र कार्यं प्रकाश्यते । तदुद्घातकमित्याहुः (sic) प्रश्नोत्तरमनोहरम् ॥ Gagaddhara bei Hall, Daçar. S. 27; vgl. उद्घात्य.

उद्घात्य und °क (von हन् mit उद्) n. *Wechselrede in kurzen, nur andeutenden Worten* Daçar. 3, 11. 12. Pratâpar. 23, *a*. *b*. उद्घात्यक m. Bez. *einer Stelle im Prolog, in der ein Schauspieler Worte, die für ihn unverständlich sind, auf seine Weise auffasst, indem er selbst Etwas dazu ergänzt,* Sâh. D. 289. 288. 521.

उद्घोष, °डिण्डिम *eine Trommel, mit der man das Volk zusammentrommelt, um ihm Etwas bekannt zu machen,* Kathâs. 91, 23.

उद्घोषक m. 1) *Einer, dessen Amt es ist, Etwas öffentlich bekannt zu machen,* Kathâs. 94, 93. — 2) N. pr. eines Bharaṭaka Verz. d. Oxf. H. 155, *b*, 9.

उद्घोषण n. *das Ausposaunen, Ausplaudern:* मन्त्रशास्त्ररहस्योद्घोषण Sarvadarçanas. 171, 12. f. श्रा dass.: दूषणोद्घोषणा (so ist zu lesen) Sâh. D. 461. *eine öffentliche Bekanntmachung:* पटहो° *mit Hilfe einer Trommel* Kathâs. 94, 95. 113, 99.

उद्दण्ड, उद्दण्डैः प्रभूणामधिकृतैः Spr. 1569. *emporstehend* Kathâs. 55, 217. 109, 1.

उद्दण्डित (von उद्दण्ड) adj. *emporgerichtet, emporgehoben* Kathâs. 105, 2.

उद्दल m. N. pr. eines Schülers des Jâǵńavalkja Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 34. उद्दालिन् VP. 281, N. 5. — Vgl. उद्दल.

उद्दान 1) *das Aufbinden, Aufreihen:* उद्दाने क्रियमाणे तु मत्स्यानां तत्र रज्जुभिः MBh. 12, 4902. उद्याने (= ग्रथने Schol.) ed. Bomb. — 7) *Inhalt* Vjutp. 44. — 8) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 182. Troyer fasst तावुद्दानो als ein Wort.

उद्दाम 1) काले प्रालेयवातप्रचपविकसितोद्दाममन्दारदाम्नि so v. a. *üppig* Spr. 1928. °चापला Kathâs. 63, 28. 73, 280. 74, 253. 83, 5. 84, 68. 105, 10. 121, 230. °प्रनृत्यत् 54, 58. यौवनोद्दाम *strotzend von* 89, 96. केलकोद्दाम 122, 66. वारणो रणोद्दामः so v. a. *kampfbegierig* Spr. 8984. — 4) *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 409. fg.

उद्दालक 1) *b*) MBh. 1, 2047. Verz. d. Oxf. H. 18, *b*, 9. 19, *a*, 23. 60, *b*, 43. 354, *a*, 31. — Vgl. श्रौद्दालकि.

उद्दालकायन vgl. श्रौद्दालकायन.

उद्दिधीर्षु Siddh. K. 154, *b*, 1. adj. *zu retten wünschend:* जगदुद्दि° Verz. d. B. H. No. 636.

उद्दीपक 1) adj. *entflammend, erregend;* davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu Kâvjâd. 3, 20. 186. शोकोद्दीपकता Sâh. D. 244, 5. प्रभातोद्दीपको रविः Kân. 25 bei Weber fehlerhaft für प्रभाते दी°; vgl. Spr. 2968. — 2) m. *ein best. Vogel* MBh. 13, 5069.

उद्दीपन Pratâpar. 48, *b*, 2. श्रनलोद्दीपनदारु *das Anfachen* Varâh. Bṛh. S. 74, 17. मन्मथोद्दीपन Ṛt. 6, 27. adj. *anfachend, erregend:* गन्धः स्मरोद्दीपनः Varâh. Bṛh. S. 77, 7.

उद्दीपिका f. = उपदीका AV. Pariç. 70, 9.

उद्दीप्ति f. *das Entflammen, Erregtwerden* Sâh. D. 232.

उद्दृष्ट 2) TBr. 1, 8, 10, 2. Pańkav. Br. 18, 11, 8.

उद्देश 1) *das blosse Nennen, blosse Angabe des Namens* Sarvadarçanas. 81, 3. 104, 21. 105, 3. 5. 112, 21. उद्देशतस् *in aller Kürze* Weber, Râmat. Up. 307. *nur oben hin, in geringem Maasse:* उद्देशतो (= लेशतः Schol.) धर्मशीलाः केचिन्मध्यस्थतां गताः Hariv. 11176. गुरुप्रयोजनोद्देशाद्धर्षयन्ति न भक्तितः so v. a. *aus wichtigen Beweggründen* (vgl. उद्दिश्य unter 1. दिश् mit उद्) Spr. 867. सेवोद्देशात् *mit Berufung auf* Kathâs. 112, 119. कस्य चोद्देशः so v. a. *für wen ist es bestimmt?* Bhâg. P. 10, 24, 3. — 3) तत्र वातायनोद्देशात्प्रविष्टं माम् Kathâs. 71, 97. वनोद्देशे Varâh. Bṛh. S. 48, 5. तेत्रोद्देशे 54, 61. — Vgl. श्रौद्देशिक.

उद्देशन n. *das Hinausstrecken, Hinaushalten* TBr. Comm. 2, 386, 15. 16.

उद्देशवृत्त (उ° + वृत्त) m. *ein zur Bezeichnung der Grenze dienender Baum* H. an. 2, 359. उद्देश्यपादप Med. j. 21.

उद्देश्य *was zuerst angegeben, gesagt wird,* im Gegens. zu प्रतिनिर्देश्य Sâh. D. 224, 5. 6. Schol. zu Kâtj. Çr. 106, 22.

उद्देश्यपादप s. u. उद्देशवृत्त.

उद्देश्यविधेयबोधस्थलीयविचार m. Titel einer Schrift Hall 42.

उद्देहिक 2) vgl. दिह् mit उद्.

उद्द्योत 2) प्रसारितकरे मित्रे (*Sonne* und *Freund*) जगदुद्द्योतकारिणि Spr. 1879. हिमकरोद्द्योत 2026. कुलोद्द्योत *eine Leuchte des Geschlechts* MBh. 13, 4730. वाचं निःशेषपदार्थोद्द्योतदीपिकाम् *eine Lampe für das Hellwerden, Klarwerden* Kathâs. 1, 3.

उद्द्योतक (vom caus. von द्युत् mit उद्) adj. *anfeuernd, aufregend* Gaudap. zu Sâṁkhjak. 13.

उद्द्योतकराचार्य m. N. pr. eines Lehrers, = उदयनाचार्य = उदयकराचार्य Hall 20.

उद्द्योतनसूरि m. N. pr. eines Ǵaina-Lehrers Wilson, Sel. Works 1, 337.

उद्द्योतिन् adj. *hinauf leuchtend* (von Strahlen) Varâh. Bṛh. S. 30, 10.

उद्धर 1) MBh. 3, 11188 liest die ed. Bomb., wie wir vermuthet hatten, उद्धुर.

उद्धरण 1) भूमेर्लाङ्गुद्धरणम् Râǵa-Tar. 5, 114. Bhâg. P. 10, 64, 3. — 6) *die Speise, die man Jmd für die Seinigen nach Hause mitgiebt, nachdem man ihn selbst gespeist hat,* MBh. 13, 3057 (wo wohl सोद्धरणा गृह्णन् zu lesen ist). स्वामिन्यागते दास्यामीति याचमानेभ्यो बालकेभ्य श्राशाप्रदर्शनमुद्धरणम् Nilak. — 7) *das Ausscheiden eines Theils* (vgl. उद्धार 1, c.); hierher das u. 4) stehende Citat Kâtj. Çr. 4, 1, 10. — 8) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 44, *a*, 1.

उद्धर्म (1. उद् + धर्म) m. *Irrlehre* Bhâg. P. 10, 14, 40.

1. उद्धर्ष, समरोद्धर्षा ये R. 7, 6, 7. समरे संग्रामे उद्धर्ष उत्साहो येषां ते Schol.

3. उद्धर्ष (1. उद् + हर्ष) adj. (f. श्रा) *erfreut, froh* Bhâg. P. 10, 81, 25. 86, 28. 40.

1. उद्धर्षण (von हृष् im caus. mit उद्) 1) = उत्कृष्टहर्षजनक Schol.

— 3) f. उद्धर्षणी *ein best. Metrum*, = उद्धर्षिणी Ind. St. 8,387. fgg.

उद्भव 2) *Freude* Halâj. 1,123. — 3) die aus dem ÇKDr. angeführte Stelle steht Bhâg. P. 10,46,1.

उद्दान (von दा mit उद्), अनु° *das Nichtverlustiggehen* Pańkav. Br. 18,10,10.

उद्धार 1) *a*) जगदुद्धार Verz. d. Oxf. H. 253,*b*,30. — *c*) कुर्ये भवविनोदार्थमुद्धारं कीरसप्ततेः *Auswahl* Çuk. in LA. (II) 32,6. अथर्वणास्तु मल्लोद्धारो वसिष्ठकृतः Mallin. zu Kir. 10,10. — *e*) = उद्धरण 4) Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,34. — शीर्णोद्धाराः Râga-Tar. 6,307 vielleicht fehlerhaft für शीर्णोद्यानाः.

उद्धारण n. aus metrischen Rücksichten st. उद्धरण (in Bed. 1.) gebraucht Bhâg. P. 12,12,32.

उद्धार्य adj. *aus einer Gefahr herauszuziehen, zu retten* Verz. d. Oxf. H. 253,*b*,32.

उद्धि 1) TBr. 1,5,12,5; nach dem Comm. *der Sitz.* du. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,4,5. — 2) Kâth. 19,6.

उद्धुर 1) die ed. Bomb. liest उद्धुर, wie wir vermuthet hatten. Die Stelle lautet: बलवानपि तु श्रीमान् लाङ्गूलोद्धरणोद्धुरः। कपिः पार्श्वगतो भीमस्तस्थौ व्रीडानताननः॥ In ähnlicher Verbindung erscheint das Wort Çârṅg. Paddh. 47,*b*,1 (68,*b*,3): गुरुभारोद्धरणोद्धुरकंधर. Die Bed. ist wohl *sich abmühend.* — 2) füge noch *übermüthig* hinzu. मदेश्वरवरोद्धुर Kathâs. 115,64. दर्पोद्धुर Spr. 3673.

उद्धुषण Halâj. 3,29 (also nicht उद्धूषण, wie wir nach ÇKDr. angegeben hatten).

उद्धूनन (उद्धूलन?) n. *eine Art Pulver*, = एकत्रितैलालवङ्गकर्पूरकस्तूरीमरिचत्वचूर्ण (sic) Pâkarâǵeçvara im ÇKDr.

उद्धूपन lies धूपय् st. धूपाय्.

उद्धूलन (von उद्धूलय्) n. *das Bestreuen*: मृद्भस्मोद्धूलन Verz. d. Oxf. H. 290,*b*,4 v. u.

उद्धूलय्, भस्मोद्धूलितगात्र Kathâs. 99,10. भस्मोद्धूलितविग्रह (Çiva) Çiv.

उद्धृति 1) hierher gehört die unter 3) stehende Stelle; vgl. Spr. 1094. — 3) हिंसोद्धृति Verz. d. Oxf. H. 253,*b*,31.

उद्ध्मान Halâj. 2,158.

उद्ध्य *Fluss* Halâj. 3,44. नदान्भिन्धोद्ध्यसंनिभान् Bhaṭṭ. 6,59. भिद्योद्ध्यौ नदविशेषौ Schol.

उद्बन्ध Varâh. Bṛh. S. 90,7. adj. (1. उद् + बन्ध) *des Bandes beraubt*: केश Ragh. ed. Calc. 16,67. उद्बद्ध Stenzler.

उद्बन्धन Kathâs. 72,189.

उद्बाहुक adj. *dessen Arme emporgehoben sind* Âçv. Gṛhj. 4,1,9.

उद्बृंहण (von 2. बर्ह् mit उद्) adj. *verstärkend, vermehrend, fördernd* Bhâg. P. 6,4,44. उद्बृं° Burn.

उद्बोध, आनन्दोद्बोध Sâh. D. 247,15. *das Erwachen* so v. a. *Hervorkommen, Hervorspriessen*: प्रमथोद्बोध Spr. 5419. = बोध, बोधन *das Räuchern* Varâh. Bṛh. S. 77,26.

उद्बोधिनी f. *das Erwachen* Verz. d. Oxf. H. 16,*a*,17. Man hätte उद्बोधन erwartet.

उद्भङ्ग (von 1. भञ्ज् mit उद्) m. *das Brechen*: कोलव्रतोद्भङ्ग Pûrvakâtakâsht. 3 in Haeb. Anth. 237.

उद्भट 1) adv. *heftig, leidenschaftlich*: °चुम्बित Git. 1,48. व्याघातस्योद्भटत्वात् *weil der logische Widerspruch zu mächtig ist, sich nicht beseitigen lässt* Sarvadarçanas. 9,17. Vgl. निर्भट. — 2) *c*) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,35. 196,*b*,21. 210,*a*, No. 495. 212,*a*, No. 500. Pratâpar. 2,*b*,2.

उद्भावन *das in-die-Höhe-Bringen*: वंशस्य MBh. 13,2913. मन्त्रायणोद्भावनार्थम् Lalit. ed. Calc. 6,4. सर्वबोधिसत्त्वानाम् 5.

उद्भासिन्, प्रतिमितरविदीप्तोद्भासिरत्नातपत्त्र Râǵa-Tar. 5,282. रेखोद्भासि कृतं वलित्रयमिदं न स्पष्टनिम्नोन्नतम् so v. a. *hervortretend, sichtbar* Spr. 2878.

उद्भिद्, इन्द्रस्योद्भित् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*b*.

उद्भिद् 3) n. *Quelle* Vjutp. 103. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*b*.

उद्भू füge noch *ausreichend* hinzu.

उद्भूतरसस्य कारणत्वविचारः Titel einer Schrift Hall 46.

उद्भूति *Entstehung* Madhjam. 41.

उद्भेद 1) *das Hervorbrechen* Sâh. D. 334. *das an's-Licht-Kommen, das Offenbarwerden* Kathâs. 64,88. रहस्यार्थस्य Sâh. D. 373. in der Dramatik = गूढोद्भेद Daçar. 1,27. बीजप्रकाशनमुद्भेदः Pratâpar. 21,*a*,6. बीजार्थस्य प्ररोहः स्यादुद्भेदः Sâh. D. 348.

उद्भ्रम m. N. pr. einer Schaar Çiva's Verz. d. Oxf. H. 70,*a*,3.

उद्भ्रान्त Z. 2 lies °भ्रामणान् und vgl. u. भ्रम् mit उद् 1) am Ende. — 3) n. *Aufregung* Sâh. D. 420. 517.

उद्भ्रम् zu streichen; s. भ्रामन्.

1. उद्य lies क्लेशोद्य st. क्लेशोद्य und vgl. noch मृषोद्य.

उद्यत् 2) *b*) उद्यद्गिरि = उदयगिरि R. 7,36,44.

उद्यम 2) Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,17. कार्यस्यारम्भ उद्यमः Sâh. D. 476. 481. °भृत् *sich anstrengend* Spr. 576. युद्धोद्यम (v. l. für युद्धोद्योग) *das sich-zum-Kampfe-Rüsten* 3086. मरणोद्यम Kathâs. 96,21. संदीप्ते भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः Spr. 2483. देवान्प्रत्युद्यमं चक्रुर्दुर्मदा आततायिनः *erhoben die Waffen gegen die Götter* Bhâg. P. 6,7,18. 10,68,43. शिथिलोद्यम *wobei geringer Widerstand erfolgt* Spr. 1885. भग्नोद्यम *dessen Anstrengung gebrochen ist, der seine Bemühungen hat aufgeben müssen*, Varâh. Bṛh. S. 1,2. In Betreff von AK. 3,3,12 s. u. गुरण. — Vgl. मल्लोद्यम.

उद्यमन Sarvadarçanas. 160,2 (Gegens. निपातन).

उद्यमिन् ohne Ergänzung Kathâs. 72,46.

उद्यान auch fehlerhaft für उद्वन; s. u. उद्वन 1).

उद्यापन Verz. d. Oxf. H. 10,*b*,3. 16,*a*,33.

उद्याव so v. a. विधृति (s. d.) Kâth. 24,8.

उद्योग, युद्धोद्योग *das sich-zum-Kampfe-Rüsten* Spr. 3086. °कर (बलानाम्) Varâh. Bṛh. S. 4,10. शस्त्रोद्योग 6,8. 46,40. रणोद्योग 25. बलोद्योग 47,16. °पर्वन् im 5ten Buche des Râmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 344,*a*,45. fgg. — Vgl. मल्लोद्योग.

उद्योगिन्, अनुद्योगिन् *keine Energie an den Tag legend, schlaff, unthätig* Kathâs. 123,153.

उद्रङ्क und उद्रङ्ग vgl. कुरङ्क, कुरङ्ग, त्रङ्ग.

उद्रेक 1) धनोद्रेक *ein grosses Vermögen* Kathâs. 101,312. *Uebergewicht, Uebermacht* 109,112. अन्योद्रेके कुटिलमनसाम् (मरणम्) *das Hervorragen Anderer* Spr. 5223. स्वोद्रेकतस् Weber, Râmat. Up. 286. fg. सत्त्वस्य *das*

*Ueberwiegen* Varâh. Brh. S. 164, 18. 20. so v. a. *Ueberschuss* TS. Comm. 1, 539, 1 v. u. 540, 3. °द्रोम 13.

उद्रेकिन् *übermässig, heftig:* निःश्वास Sâh. D. 313, 8.

उद्रेचक (vom caus. von रिच् mit उद्) adj. *über das gehörige Maass vermehrend:* तैः पित्तोद्रेचकैर्भुक्तैः Râǵa-Tar. 4, 526.

उद्वंशपुत्र (1. उद् - वंश + पुत्र) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3, 209, *b*. N. eines Sâman Pańkav. Br. 13, 12, 9. 10.

उद्वंशीय (von उद्वंश) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 209, *b*. उद्वंशीयोत्तर ebend. Pańkav. Br. 8, 9, 6. 7. 13, 12, 10. 15, 6, 6. 16, 10, 10. 18, 5, 24.

उद्वत् Z. 2 vom Ende lies 1, 35, 3 st. 1, 33, 3. — उद्वत्प्राजापत्यम् und उद्वद्भार्गवम् Namen von Sâman Ind. St. 3, 209, *b*.

उद्वत्सर Varâh. Brh. S. 8, 24. Kâtj. 13, 15. 39, 6. 40, 6. Davon adj. °रीय 13, 15. Da es das letzte Jahr im Lustrum ist, wird उद्वत्सर wohl die richtigere Form sein.

उद्वन adj. *ansteigend* Kâtj. 25, 4. 29, 8. — Vgl. प्रवण.

उद्वर्तन 1) क्षितेः *das Sicherheben der Erde* Varâh. Brh. S. 46, 88. स्थले मत्स्य इवाकार्षमुद्वर्तननिवर्तने Kathâs. 104, 32. 60, 187. — 2) Kathâs. 124, 183. Schol. zu Kâtj. Çr. 19, 4, 18. 21, 4, 23. *das Einsalben* (einer Götter-Statue) Wilson, Sel. Works 1, 148. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 19. — कृतोद्वर्तन Schol. zu Naish. 22, 56.

उद्वस adj. *unbewohnt* (?) Spr. 2760. n. *unbewohntes Land* (?) Çatr. 14, 174.

उद्वह 1) *a*) तव कुलोद्वहः Kathâs. 83, 10. — 2) *d*) = उद्वाह Bhâg. P. 10, 1, 29. — Vgl. दुरुद्वह, भारोद्वह, रत्नोद्वह.

उद्वहन 2) गुरुजघनोद्वहनविघ्नितपदाः (मृगेक्षणाः) Varâh. Brh. S. 48, 14. — 3) *Hochzeit* Bhâg. P. 10, 52, 41.

उद्वह्निज्वाल (1. उद् + वह्नि - ज्वाला) adj. *mit aufsteigender Flamme* Kathâs. 118, 76.

उद्वात? Kathâs. 68, 11.

उद्वाप 3) *das Hinzufügen* Weber, Ǵjot. 85.

उद्वार (1. उद् + वार = वाल) adj. *mit emporgerichtetem Schwanze* शबल उद्वारो दक्षिणा TS. 1, 8, 9, 2. TBr. 1, 7, 2, 6.

उद्वाष्प Kathâs. 68, 50. 70, 83. 94, 49. 102, 52. सोद्वाष्पम् adv. *mit Thränen im Auge* 123, 331.

1. उद्वास *das Entlassen* (= विसर्जन Schol.) Bhâg. P. 11, 27, 18.

उद्वासस्. nach Weber ist मलोद्वासस् aus मलवद्वासस् entstanden.

उद्वासीकारिन् (von उद्वास + 1. कर्) adj. nach dem Comm. *von Wohnungen leer machend* TBr. 1, 2, 6, 7.

उद्वास्य (vom caus. von वस्, वसति mit उद्) adj. *abzunehmen, abzulegen* Bhâg. P. 11, 27, 47. R. 1, 13, 4 liest die ed. Bomb. ग्रधिकं कर्म शास्त्रतः st. तथैवोद्वास्यकर्म ते.

उद्वाह *Hochzeit* Varâh. Brh. S. 98, 8. 103, 18. Brh. 24, 16. *das Freilassen* (eines Stiers), = उत्सर्जन Verz. d. B. H. No. 1227. fgg.

उद्वाहर्क्ष (उद्वाह + ऋक्ष) n. *ein für eine Hochzeit günstiges* Nakshatra Bhâg. P. 10, 53, 4.

उद्विबर्हण (von 1. बर्ह् mit उद्वि) n. *das Herausziehen:* रसां गताया भुवः Bhâg. P. 3, 13, 42.

उद्वृत्य (von वर्त् mit उद्) adj. *umgedreht, umgewandt* Bhâg. P. 10, 13, 56. eher absolut., wie der Schol. gleichfalls erklärt.

उद्वेग 1) पित्रोरुद्वेगवाहिनी *beunruhigend* Kathâs. 59, 152. 73, 178. अनुद्वेग 169. 177. न चोद्वेगं करोषि चेत् *wenn du nicht erschrickst* 60, 45. = ग्रारिकृता भीतिः Daçar. 1, 42. Sâh. D. 376. *Aufregung* Tattvas. 25.

उद्वेजक adj. *schaudern machend, in Schrecken versetzend* Spr. 2864.

उद्वेजन 1) Kâm. Nîtis. 3, 16. — 3) n. (vom caus.) *das Aufregen, Erschrecken* Daçar. 1, 42. Sâh. D. 382.

उद्वेजिन् adj. *schaudern machend, in Schrecken versetzend* Bhâg. P. 10, 64, 40.

उद्वेल lies *getreten* st. *tretend* und füge Kathâs. 109, 117. Bhâg. P. 8, 10, 50. 24, 41. 10, 50, 5 hinzu.

उधन् = ऊधन् in त्र्युधन्.

उन्दन Dhâtup. 21, 10.

उन्दुर Verz. d. Oxf. H. 309, *a*, 20. — Vgl. कुन्दु.

उन्नति 1) स्तनोन्नति Spr. 254. 2878. प्रणामत्युन्नतिहेतोः — को मूढः सेवकादन्यः 1835. उन्नतिं तद्धनुः प्राप न तु तद्विषतां शिरः Kathâs. 59, 74. Pańkat. III, 264 (vgl. Spr. 2879) bezeichnet उन्नति *einen hohen Grad*. — Vgl. चित्तोन्नति, महोन्नति.

उन्नय 2) Sâh. D. 734.

उन्नयन 5) *das Hinaufheben* Bhâg. P. 10, 44, 5.

उन्नयनपङ्क्ति lies adj. pl. *deren Augenreihen nach oben* u. s. w.

उन्नस lies *eine hervorspringende —, eine hohe Nase habend*. Bhâg. P. 8, 8, 42. 10, 39, 20. 47. Mârk. P. 7, 51. Bhaṭṭ. 4, 18.

उन्नहन (1. उद् + न°) adj. *entfesselt* Bhâg. P. 11, 1, 4.

उन्नाह *Uebermaass, Fülle:* नरकास्तमउन्नाहः Bhâg. P. 11, 19, 43. *zügelloses Wesen* 10, 73, 19.

उन्निद्र *aufgeblüht* Halâj. 2, 32. Çiç. 4, 18. 31. Kathâs. 101, 277.

उन्निद्रक *Schlaflosigkeit:* °प्रदा Kathâs. 65, 222.

उन्निद्रय् (von उन्निद्र), °यति *Jmd* (acc.) *erwecken* Verz. d. Oxf. H. 346, *a*, 38.

उन्नीत partic. praet. pass. von 1. नी mit उद्; davon उन्नीतिन् adj. *derjenige, welcher die Schöpfung* oder *Füllung besorgt* Ait. Br. 7, 5.

उन्मकर (1. उद् + म°) m. *ein Ohrschmuck in der Gestalt eines sich aufrichtenden* Makara: ग्रनिमिषोन्मकरो कर्णौ Bhâg. P. 5, 2, 13.

उन्मज्जन 1) m. N. pr. eines Fieberdämons Hariv. 9558. — 2) n. *das Auftauchen* (Gegens. निमज्जन) MBh. 11, 102.

उन्मणि (1. उद् + म°) m. *ein an der Oberfläche liegender Edelstein* Bhâg. P. 10, 27, 26.

उन्मण्डल (1. उद् + म°) n. *the east and west hour circle* oder *six o'clock line* Sûrjas. 3, 6. Bhâskara in Golâdhj. 6, 4. Gaṇitâdhj. 133. fg.

उन्मत्त m. *eine der acht Formen* Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 19. °भैरवतन्त्र 97, *a*, No. 151. उन्मत्तभैरवी *eine Form der* Durgâ: °विद्या 88, *a*, 18.

उन्मत्तक Kathâs. 71, 93.

उन्मथन 1) MBh. 4, 352 = Hariv. 4717. *das Quirlen:* ग्रमृतो° Bhâg. P. 11, 4, 18.

उन्मद lies (1. उद् + मद), वारण Kathâs. 55, 33. लोचन 67, 15. प्रमदाजना: Sâh. D. 116, 13. — Vgl. महोन्मद.

उन्मदिष्णु Spr. 3867.

उन्मन m. als Maass = द्रोण Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 21. — Vgl. उन्मान.

उन्मनय् (von उन्मनस्), °यति *Jmd* (acc.) *in Aufregung versetzen, verwirren* Kâvjâd. 3,136.

उन्मनस् 1) adj. Vikr. 30,10. mit einem infin. *heftig verlangend* Spr. 790. — 2) Bez. eines der 7 Ullâsa bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,41.

उन्मनी, °भूय Kathâs. 53,199.

उन्मर्द m. *das Reiben der Glieder* Bhâg. P. 7,12,12.

उन्मर्दन 1) Bhâg. P. 5,9,11. 10,13,28. 15,45. 11,27,35.

उन्माथ 2) *c)* MBh. 12,4935. 4940. 5060. — *d)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2532.

उन्माद m. विरहोन्माद Kathâs. 95,26. सोन्माद (वनद्विप) 68,18. — *Steifheit* (des Gliedes): मेढ्रश्चोन्मादशुक्राभ्यां हीनः (मेढ्रश्चो° gedr.) Kâtj. in Dâjabh. 163,4. — adj. *toll, verrückt* Bhâg. P. 5,6,8. — Vgl. निरुन्माद.

उन्मादक adj. *toll machend* Bhâg. P. 10,73,19. Sâh. D. 106,5.

उन्मादन adj. dass. Kathâs. 121,230. — Vgl. समुद्रोन्मादन.

उन्मादवत् Kathâs. 81,62.

उन्मादिन् adj.: कुशीलोन्मादिनः प्रभोः Spr. 3941. Das N. pr. (eines Kaufmanns Kathâs. 91,8) ist auf die Bed. *toll machend* zurückzuführen.

उन्मान Varâh. Bṛh. S. 96,1. *Höhenmaass, Länge der Gestalt* 68,1.107. *Gewicht* Bṛh. 27,19. m. als best. Maass = उन्मन = द्रोण Çârṅg. Saṃh. 1,1,21. — Vgl. मल्लोन्मान.

उन्मार्ग m. °निरर्गल Spr. 3915. adj. *aus seiner Bahn gekommen*, vom Meere so v. a. *über die Ufer getreten* Hariv. 9419. *auf Abwegen gehend* Bhâg. P. 10,63,27.

उन्मिश्र, रम्यं यौवनशैशवव्यतिकरोन्मिश्रं वयो वर्तते Spr. 2878. *bunt* Halâj. 4,56.

उन्मुख 1) *a)* °दर्शन *das Hinaufblicken* Spr. 4675. उन्मुखमालोकयति *hinauf* Vikr. 61,17. स्तनौ Kathâs. 90,44. — *b)* समरोन्मुख Râǵa-Tar. 5, 259. तोयकार्योन्मुख Varâh. Bṛh. S. 28,2. पाकोन्मुख *nahe daran reif zu werden* 54,107. — Vgl. श्रौन्मुख्य.

उन्मुखीकर् (उन्मुख + 1. कर्) *bewirken, dass Jmd das Gesicht aufrichtet, aufmerkt;* davon nom. abstr. °कार Sâh. D. 286. °करण 131,5.

उन्मुच m. = उन्मुच MBh. 13,7112.

उन्मूल Ait. Br. 3,31. तमिमं शैलमुन्मूलं करोमि R. 7,16,23.

उन्मूलन *das Vernichten* (eines Feindes) Spr. 3536. — adj. *entwurzelnd, vernichtend:* तरुणीहृदयाकाण्डसमूलोन्मूलनः शरः Kathâs. 67,14.

उन्मूलय् vgl. u. मूल् mit उद् und समुद्. Z. 3 ist नोन्मूलयति st. चोन्मूलयति zu lesen.

उन्मेष 3) शङ्कोन्मेष Sarvadarçanas. 113,11. Z. 2. fg. lies ज्ञानोन्मेष und vgl. Spr. 5184.

उन्मोचन lies 5,30,2.

उप 2) *a)* γ) *in der Nähe von, bei:* वभावुप पतिम् Bhâg. P. 4,28,44.

उपकण्ठ 1) Bhartṛ. 3,24 ist उपकण्ठम् nicht adv.; vgl. Spr. 1785. उपकण्ठे ऽस्य Halâj. 3,32. तटोपकण्ठे 2,56. 58. Kathâs. 75,60. 100,15. वनोपकण्ठे Varâh. Bṛh. S. 48,7.

उपकरण 1) परोपकरण Spr. 1131. 4518 (Conj.). Sâh. D. 297. Füge *das Fördern* hinzu. — 2) Çâṅkh. Gṛhj. 1,22. masc. Bhâg. P. 10,74,18. — 4) Halâj. 2,151.

उपकर्तर्, füge *Förderer* hinzu. °कर्त्री Sâh. D. 624.

उपकल्प (von कल्प् mit उप) m. *Zubehör:* यावन्नृकायरथमात्मवशोपकल्पं धत्ते Bhâg. P. 7,15,45. = इन्द्रियादिपरिकर Schol.

उपकल्पयितव्य (vom caus. von कल्प् mit उप) adj. *zuzurüsten* Suçr. 1,15,1.

उपकान्तम् (उप + कान्त) adv. *in der Nähe des Geliebten* Kir. 5,19.

उपकार 1) *a)* परोपकार Spr. 1730. fgg. अपकारिणां प्रत्युपकारप्रतिपादनात् Sâh. D. 12,16. *das Beitragen zu Etwas* Sarvadarçanas. 10,11.11,5.fgg.

उपकारक 1) Kathâs. 62,88. *beitragend zu Etwas, ein Factor:* उपकार्योपकारकभाव Kap. 1,31. Sarvadarçanas. 161,4. °त्व 10,11. 48,9. *accessorisch* 122,8.

उपकारिन् füge *beitragend zu Etwas, fördernd* hinzu. Davon nom. abstr. उपकारित्व Sâh. D. 108,12.

उपकार्य 1) *dem Hilfe geleistet werden muss, was ohne andere Factoren nicht zu Stande kommen kann, was gefördert wird* Kap. 1,31. Sarvadarçanas. 161,4. Sâh. D. 342,14. — 2) R. 7,91,26. 92,8.

उपकुञ्चिका vgl. उत्कुञ्चिका.

उपकुर्वाण 2) genauer *ein Brahmanenschüler, der nur für eine bestimmte Zeit Keuschheit gelobt hat.* Bhâg. P. 3,22,14. उपकुर्वाणक dass. Schol. zu Bhâg. P. 11,7,24; vgl. श्रौपकुर्वाणक.

उपकूल (उप + कूल) adj. *am Ufer sich befindend, — wachsend:* यमुनोप° Bhâg. P. 10,30,9.

उपकूलतस् adv. = उपकूलम् Bhâg. P. 10,17,20.

उपकृति, इतरेतरोपकृतिमञ्चरितम् *eine von gegenseitiger Diensterweisung begleitete Handlung* so v. a. *eine gegenseitige Diensterweisung* Çiç. 9,32.

उपकृष्णक m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2559.

उपकेतु m. N. pr. eines Mannes Kâth. 13,1.

उपक्रम 3) वातस्योपक्रमः स्नेहः स्वेदः u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 304,*b*, 7.fg. 12. — 4) उपक्रमापवर्गौ Weber, Ǵjot. 85.111. उपक्रमोपसंहारौ Sarvadarçanas. 73,5. 4. Bhâg. P. 11,29,20. Sâh. D. 199,6. 294,12. द्विलिणोप°, सव्योप° adj. Kâtj. Çr. 175,3 v. u. — 6) Spr. 4287. अप्यत्र कस्यचिदुपक्रमस्य गतिः स्यात् Mâlav. 44,23. Z. 2 ist wohl उपक्रमान् zu lesen. — 9) *das Thun für Etwas, das Befördern:* सोपक्रमं निरुपक्रमं च कर्म Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,3. सोपक्रमं यत्फलजननाय सहोपक्रमेण कार्यकारणाभिमुख्येन वर्तते । यथोद्यप्रदेशे प्रसारितमार्द्रवस्त्रं शीघ्रमेव शुष्यति । उक्तप्रतिविपरीतं निरुपक्रमम् । यथा तदेवार्द्रं वासः संवर्तितमनुद्यदेशे चिरेण शोषमेति । 5. fgg. — Vgl. 2. कोपक्रम und निरुपक्रम.

उपक्रमण, गर्भोपक्रमण Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,17. द्विविधोपक्रमणीय 304,*b*,12. adj. (f. ई) *nachkommend, willfahrend:* ईप्सितोपक्रमणी Kathâs. 106,36.

उपक्रमणीय adj. v. l. für उपक्राम्य Vikr. 41,20.

उपक्रमपराक्रम (उ° + परा°) Titel einer Schrift Hall 192.

उपक्रम्य adj. *zu behandeln, behandelt werdend* (medicinisch) Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,12. Suçr. 1,83,5. अनुक्रम्य (lies अनुपक्रम्य) v. l. für अनुपक्राम्य Vikr. 41,20.

उपक्रिया *das Zuführen, Mittheilen:* अल्पं वा बहु वा यस्य श्रुतस्योपकरोति यः । तमपीह गुरुं विद्याच्छ्रुतोपक्रियया तया ॥ M. 2,149.

उपक्रोश, लोकोपक्रोशपात्र Daçak. 81,6. सीतायाश्चाप्युपक्रोशश्चारित्र्यं

°प्रति गर्हितम् (so ist zu lesen) *in Betreff* R. 6,103,15.

उपक्रोशन, कुलोपक्रोशनकरी so v. a. *das Geschlecht beschimpfend* Hariv. 9040.

उपक्रोष्टर् 2) Bhâg. P. 10,15,31.

उपक्लेश (उप + क्लेश) m. bei den Buddhisten *ein kleinerer* Kleça (s. d.) Sarvadarçanas. 20,16.

उपक्वास lies 6,50,2.

उपक्षत्र s. क्षत्रोपक्षत्र.

उपक्षय (von 3. क्षि mit उप) m. *Abnahme, Verminderung* Dhâtup. 26, 103. Mahîdh. zu VS. 23,28. धनोपक्षय Hit. 59,20. Neben क्षय unter den Beiww. Çiva's MBh. 12,10368; nach Nîlak. = अवान्तरप्रलय, während क्षय = महाप्रलय sein soll.

उपक्षीणधन (उ° + धन) adj. *dessen Vermögen geschwunden ist:* °धनीभूत Kathâs. 114,93.

उपक्षुद्र (उप + क्षुद्र) adj. (f. आ) *nicht ganz klein:* उपक्षुद्रा (sc. ऋचः) गायति Pańkav. Br. 13,4,5. Anupada 8,6.

उपक्षेप *Andeutung, Erwähnung* Kathâs. 72,77. Daçar. 1,46. Sâh. D. 162,6. Pratâpar. 23,a,7. *Andeutung —, Mittheilung des Keimes eines Dramas* Daçar. 1,24. बीजन्यास उपक्षेपः 25. काव्यार्थस्य समुत्पत्तिरुपक्षेप इति स्मृतः Sâh. D. 339. 338.

उपक्षेपक adj. *andeutend;* s. अर्थोपक्षेपक.

उपक्षेपण *das Andeuten* Sâh. D. 136,3. 146,8.

उपखिल (उप + खिल) n. *ein Supplement zu einem Supplement:* खिलान्युपखिलानि च Hariv. 9492. Vorz. d. Oxf. H. 56,a,14.

उपग 1) स्वर्गोद्यानोपगैर्माल्यैः so v. a. *befindlich in* Bhâg. P. 11,6,6. von Sternen *stehend in:* केन्द्रोपग Varâh. Brh. 12,3. 7,14. चन्द्रोपग *in welchem der Mond steht* (sic) 3,1; vgl. 2).

उपगति Çiç. 9,75.

उपगम 1) वरं प्राणत्यागो न पुनरधमानामुपगमः so v. a. *Verkehr mit* Spr. 2730. अनिष्टोपगमाः *das Eintreten unangenehmer Verhältnisse* R. 7,20,10. *das Hinzukommen, Hinzutreten* (Gegens. अपगम) Sarvadarçanas. 146,9. — 5) *ehrfurchtsvolles Herantreten* so v. a. *Verehrung:* संध्योपगम Bhâg. P. 10,70,6. — 6) *das Gewahrwerden, Innewerden* Schol. zu Daçar. 1,46.

उपगमन 3) *das Gewahrwerden, Innewerden* Daçar. 1,26. Sâh. D. 387. 392.

उपगान (उप + गान) n. *ein begleitender Gesang* Mâlat. 20,15.

उपगामिन् 1) Kathâs. 54,209.

उपगायन (von 2. गा mit उप) n. *das Singen:* हरिगाथोपगायन Bhâg. P. 7,15,71.

उपगीति Varâh. Brh. S. 104,49. fg. Ind. St. 8,289. 302. fgg.

उपगु 1) Pańkav. Br. 14,6,8.

उपगूहन 2) genauer *das an-den Busen-Drücken.* Varâh. Brh. S. 78,6. — 3) in der Dramatik *Eintritt eines wunderbaren Ereignisses* Daçar. 1,48. Sâh. D. 401.

उपगेय (von 2. गा mit उप) n. *Gesang* Bhâg. P. 5,26,38.

उपग्रन्थ 40 an der Zahl Ind. St. 3,261. उपग्रन्थस्य वृत्तिस्तु माधवाचार्येण या कृता Vorz. d. Oxf. H. 379,b, No. 394.

1. उपग्रह 2) *ein als* Nidhana *beim* Sâman *angefügtes* ए Lâty. 7,8, 11. — 3) Daçar. 2,13. — 5) Bez. *eines Bündnisses oder Friedens, den man, um das Leben zu retten, durch Hingabe von Allem erkauft,* Kâm. Nîtis. 9,3. Spr. 5730.

2. उपग्रह Vorz. d. Oxf. H. 332,a,29.

उपग्रहण zur Erklärung von प्रतियत्न *Gefangennehmung* H. an. 4, 181. Med. n. 193. Halâj. 5,57.

उपघात 1) दुःखोपघात *ein heftiger Schmerz* Spr. 4193. — 2) füge *angespiessten* nach *kleinen* hinzu.

उपघातक m. = उपघात *Beschädigung, Beeinträchtigung, Störung:* द्विजयज्ञोपघातक MBh. 13,3610.

उपघातिन्, आत्मतन्त्रोप° MBh. 13,4399.

उपघ्न *Zufluchtsstätte:* अद्रिगुल्मोपघ्नान् (कपीन्) Bhatt. 7,64.

उपचक्षुस् (उप + च°) n. *ein über Raum und Zeit hinwegsehendes Auge* (दिव्यचक्षुस्) ÇKDr.

उपचय 1) अर्थोपचयापचयौ *Vermehrung und Verminderung* Varâh. Brh. 8,13. उपचयावह *Vortheil bringend* Spr. 3558. — 3) Varâh. Brh. S. 41, 10. 60,21. 104,61. Brh. 1,15. 9,3.

उपचर adj. *hinzutretend,* vom Schaltmonat Çâńkh. Br. 7,10.

उपचरित n. = उपचार 8) und उपाचरित Schol. zu VS. Prât. 4,22.

उपचरितव्य adj. *gegen den man höflich verfahren muss, zu verehren* Spr. 1714, v. l.

उपचर्य 1) यद्वा मित्रं शङ्कितेनोपचर्यम् *dem man ängstlich den Hof machen muss* Spr. 1645. मित्रे चानुपचर्ये (°चार्ये v. l.) so v. a. *ein anspruchloser Freund* 3338. — Vgl. दुःखोपचर्य.

उपचायिन् (von 1. चि mit उप) adj. *Jmd oder Etwas Wachsthum verschaffend, fördernd, ehrend:* ज्येष्ठोपचायिन् MBh. 4,595. (ज्येष्ठाप° ed. Bomb.). 3,1489 (nach der Lesart der ed. Bomb.). बुद्धिर्धर्मोपचायिनी 13,6275. वृद्धोपचायित्वात् 14,2198 fehlerhaft für वृद्धाप°.

उपचाय्य Z. 1 streiche die Worte vom eaus. Zu उपचाय्यपृड vgl. उपचायपृड unter 2. पृड.

उपचार 1) उपचारतस् *durch Höflichkeiten* (nicht *auf verblümte Weise*) Spr. 524. पाद्योपस्पर्शार्हपादीनुपचारान्प्रकल्पयेत् Bhâg. P. 11,27,25. — 2) *das Verfahren, Benehmen, Handlungsweise:* कामोपभोगसंभवोपचारा (कैशिकी) Sâh. D. 411. M. 2,144 gehört zu 4); ब्रह्मचर्योपचार (व्रतचर्योप° v. l.) ist ein copul. comp. — 4) Pańkat. III,40 gehört zu 2); vgl. Spr. 2340. — 5) अष्टादशोपचारैस्तु मल्ली पूजां समाचरेत् Vorz. d. Oxf. H. 103,b,23. — 6) उपचारादिदान Vorz. d. Oxf. H. 102,a,33. *Darbringung, Geschenk* Halâj. 2,279. दत्तोपचारिका Kathâs. 75,143. — 7) Kull. zu M. 4,198. Malian. zu Çiç. 5,8. ज्ञानावच्छेदकत्वाच्च वृत्तौ ज्ञानत्वोपचारः so v. a. *es wird auch der Gedankenprocess selbst uneigentlich Erkenntniss genannt* Nîlak. 231. उपचारेण *in uneigentlichem Sinne* Sarvadarçanas. 89, 12. Schol. zu Kap. 3,39. — 8) vgl. Ind. St. 4,220. — 9) *ein glücklicher Umstand:* उपचारतस् Sâh. D. 300. — 10) Titel eines Pariçishta des Sâmaveda Vorz. d. Oxf. H. 383, b, No. 466. — Vgl. दुरुपचार, मिथ्योपचार.

उपचारिक (von उपचार oder उपचारिन्) adj. *zu Etwas dienend, gehörend:* युद्धोपचारिकं यत्तु तच्छीघ्रं प्रविधीयताम् MBh. 4,1621.

उपचार्य v. l. für उपचर्य Spr. 3338.

उपचिकीर्षु (vom desid. von 1. कर् mit उप) adj. *Jmd einen Dienst*

*zu leisten Willens seiend* Kathâs. 94,94.

उपचिति, परमपरितोषोपचितये Spr. 4185. दुःखस्योपचितिं चरेत् *der vermehrt den Schmerz* 4362 (Conj.; vgl. Thl. 3, S. 400).

उपचितीभू (उपचित + 1. भू) *zunehmen, wachsen:* °भूत Git. 12,27.

उपचित्र 2) *a*) α) Ind. St. 8,315. fgg.

उपचित्रक n. *ein best. Metrum,* = उपचित्र 2) *b*) γ) Ind. St. 8,358.

उपच्छन्द् m. nach dem Schol. = उपकरण *Geräthe* MBh. 13,3300.

उपच्छन्दोह्पीठ N. pr. einer best. Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 2,32.

उपज 1) adj. *entstanden —, hervorgegangen aus, herkommmend von:* पशूपज *was vom Vieh herkommt,* wie Milch u. s. w Gov. Dh. 12. Vivâdak. 8,15. Colebr. Dig. 1,112. — 2) m. Bez. einer best. Gottheit: नमो वायवे च मृत्यवे च विष्णवे च नमो वैश्रवणाय चोपजाय च Ind. St. 4,371.

उपजन *Zutritt:* स्वरोपजनश्चादृष्टः पदेषु संहितायां च AV. Prât. 4,109.

उपजन्धनि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,1 v. u. — Vgl. ग्रौपजन्धनि.

उपजल्प्य, अपरोपजल्प्यान् (= परैरभेद्यान् Schol.) Bhaṭṭ. 12,32.

उपजाति Ind. St. 8,372. fg.

उपजाप Çiç. 2,99.

उपजिगमिषु (vom desid. von गम् mit उप) adj. *nach einem Orte* (acc.) *zu gehen verlangend* Megh. 43.

उपजिज्ञासु adj. *kennen zu lernen wünschend* MBh. 12,3884.

उपजिह्वा 3) Halâj. 3,23.

उपजीका s. उपदीका.

उपजीवक *auf Kosten Anderer lebend* Kathâs. 61,181.

उपजीवनीय AV. 8,10,22. fgg.

उपजीवा f. *Lebensmittel* TBr. 1,5,6,4.

उपजीविन् 2) उपजीव्योपजीविनः *diejenigen, von denen Andere leben, und diejenigen, die von Andern leben,* Spr. 1664. राजोपजीविनः *Untergebene eines Fürsten* 3768. — Vgl. ताम्रोपजीविन्.

उपजीव्य, उपजीव्योपजीविनः (s. u. उपजीविन्) Spr. 1664. इयं च रत्नभूता चर्मभस्त्रिका देवायानिवेद्य नोपजीव्येत्यानीता *darf nicht als Lebensunterhalt benutzt werden* Daçak. in Benf. Chr. 189,19. übertr. *das, wovon etwas Anderes abhängt, worauf Etwas beruht;* davon nom. abstr. °त्व Sâh. D. 269,15.

उपजोषण n. *das Gebrauchen, Geniessen* (einer Speise) Bhâg. P. 5,16,19.

उपजोषम् 2) lies Çâk. 66,16, v. l.

उपज्ञा, लघुत्वं केकय्युपज्ञम् so v. a. *vor* Kekaji *nicht gekannt* Bhaṭṭ. 3,31.

उपतक्षक (उप + त°) m. N. pr. eines Schlangendämons (vgl. उपतक्ष) R. 7,23,3,25.

उपतस्विन् s. ग्रौपतस्विनि.

उपताप 2) भोगः परोपतापेन so v. a. *Genuss auf Kosten Anderer* Spr. 2068.

उपतापन (vom caus. von 1. तप् mit उप) adj. *Schmerz bereitend:* लोकोप° Bhâg. P. 7,7,8.

उपतापिन् 1) तुल्यं परोपतापित्वं क्रुद्धयोः साधुनीचयोः *gleich ist der Schmerz, den Edle und Niedrige in ihrem Zorn Andern zufügen,* Spr. 1043.

उपतीर्थ (von 1. तर् mit उप) n. *ein Steg zum Wasser:* सूपतीर्था (नदी) MBh. 3,11353.

उपतुला s. तुला.

उपत्य, तटोपकण्ठे या जाता वनराजी मह्हीभृताम्। उपत्यका तु तामाहुः Halâj. 2,56. — Vgl. अधित्यका.

उपदंश 1) भुक्त्वाशनं विशालाक्षी सूपदंशान्वितं शुभम् R. 2,61,5. मृगमांसोपदंश Kathâs. 107,10. — 2) Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,16. 316,*b*,4 und N. 1. 357,*a*,6 v. u.

उपदर्शन (vom caus. von दर्श् mit उप) n. *das vor-Augen-Führen, Vergegenwärtigen* Sâh. D. 403.

उपदा 2) Çatr. 14,145.

उपदानवी Hariv. 1987. eine Tochter Vaiçvânara's und Gattin Hiranjâksha's Bhâg. P. 6,6,32. fg.

उपदासुक TS. 6,3,1,6. Pańkav. Br. 23,1,4. — Vgl. अनुपदासुक.

उपदिग्धता s. u. दिह् mit उप.

उपदिश् (1. दिश् mit उप) adj. *anzeigend, anweisend* in मार्गोपदिश्.

उपदिष्ट n. *Unterweisung;* in der Dramatik: *Worte der Ermahnung im Sinne der Schrift:* उपदिष्टं मनोहारि वाक्यं शास्त्रानुसारतः Sâh. D. 449. 334.

उपदीका Halâj. 3,23. TBr. 1,1,3,4. Taitt. Âr. 5,1,4. 10,9. — Vgl. उपजीका, उद्दीपिका.

उपदुह् (1. दुह् mit उप) m. *Melkeimer* MBh. 13,4918. — Vgl. उपदोह्.

उपदेव m. = उपदेवता Bhâg. P. 4,10,7. 11,8. 5,16,14. 6,1,33. 10,35,21. f. ई 4,10,6.

उपदेश 1) Kap. 1,7. 9. 98. 101. 102. 4,1. 29. Gaim. 1,5. Bâdar. 1,7. 20. *Hinweisung so v. a. das in-Aussicht-Stellen* Çând. 3. Als Bez. einer Klasse von Schriften bei den Buddhisten Wassiljew 109. 213. 217. 309. — 2) देशान्बध्नान तांस्तांस्तैर्वैपदेशतः Kathâs. 123,158. — 4) *initiating* Mantra Wilson, Sel. Works 1,162. — Vgl. हितोपदेश.

उपदेशक, तत्त्वज्ञानोपदेशक Sarvadarçanas. 43,12.

उपदेशन n. *Nachweisung, Angabe, Lehre* TBr. 2,3,1,3. शिक्षा स्यादुपदेशनम् Sâh. D. 503.

उपदेशनवत् (von उपदेशन) adj. *mit Anweisung versehen* Pańkav. Br. 6,2,12.

उपदेशमाला f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

उपदेशामृत n. desgl. ebend. 1,167.

1. उपदेशिन् *Lehrer:* नाव्योप° Kathâs. 52,276.

उपदेश्य Kap. 3,79.

उपदेष्टर् Sarvadarçanas. 31,9. धर्मोप° Bhâg. P. 12,6,45. davon nom. abstr. °देष्टत्व n. Kap. 3,79.

उपदेष्टव्य, विद्वान्वैवोपदेष्टव्यो नाविद्वांस्तु कदा च न *zu belehren* Spr. 2807.

उपदेहिका Halâj. 3,23.

उपदोह् lies *Melkeimer* st. *Zitzen am Kuheuter* und vgl. उपदुह्, उपदोहन, गोदोहनी.

उपदोहन dass.; am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 13,3284.

उपद्रव 1) तद्दुष्टा स नृपो जातु मम कुर्यादुपद्रवम् Kathâs. 49,219. 112, 150. 115,112. मूषकोप° *Calamität* 65,159. म्लेच्छोप° 120,17. परचक्रोप° Varâh. Brh. S. 20,3. देशं सोपद्रवम् *ein von Uebeln heimgesuchtes Land* Spr. 2899. अवृत्तिकं त्यजेद्देशं वृत्तिं सोपद्रवां त्यजेत् *mit Gefahren ver-*

bunden 237. — 3) N. einer der **Bhakti** oder eines der **Vidhi** eines **Sâman** Shadv. Br. 3,1. — Vgl. निरुपद्रव.

उपद्रष्टर्, ब्राह्मणो वै प्रजानामुपद्रष्टा Kâth. 9,16. 28,6. Bhâg. P. 10,16, 41. 88,5.

उपद्रष्टृमत् adj. *mit Zeugen versehen:* °मति *vor Zeugen* TBr. 2,2,1,3.5.

उपद्वीप (उप + द्वीप) m. *ein Neben-***Dvîpa** d. h. *ein kleinerer* **Dvîpa** Bhâg. P. 5,19,29. Pañkar. 2,2,84.

उपधर्म 2) *Aftergesetz, ein falscher Glaube* Bhâg. P. 4,19,25.38. 7,15,13.

उपधा 1) ब्रह्मोपधा विप्राः *die Brahmanen gebrauchen das heilige Wort nur zu Betrügereien* MBh. 13,7201. Die unter 1) aufgeführten Stellen Hit. III,16. MBh. 2,177. 15,183 ziehen wir jetzt vor zu 2) zu *stellen; die Erklärer schwanken.* — 2) Halâj. 4,72. उपधाशोधिताः (so ist zu lesen) Kâm. Nîtis. 4,26. उपेत्य धीयते यस्मादुपधेति ततः स्मृता । उपाया उपधा ज्ञेयास्तयामात्यान्परीक्षयेत् ॥ 27. उपधाभिरशुद्धमतिं सचिवम् Ind. St. 8,379. उपधाश्चतस्रः, धर्मोपधा, अर्थोपधा, कामोपधा, भयोपधा Schol. zu Kâm. Nîtis. 4,26.

उपधातु 2) Çârñg. Saṃh. 1,5,6. Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,6 v. u.

उपधान vgl. गण्डोपधान.

उपधानविधि m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

उपधि 1) du. Kâth. 25,8. — 2) फलान्युपधियुक्तानि य एवं नः (so die ed. Bomb.) प्रयच्छति MBh. 13,4448. — स्वोपधि Padma-P. 16,101 giebt Wollheim und nach ihm Benfey durch *Fixstern* wieder; die Lesart ist, wie schon das Versmaass zeigt, falsch.

उपधृति Halâj. 1,39.

उपध्मानीय Ind. St. 8,212. 228. fg.

उपध्वंसज MBh. 13,2617. fgg. fehlerhaft für अपध्वंसज (s. u. अपध्वंस), wie die ed. Bomb. liest.

उपनगर (उप + न°) n. *Vorstadt* Halâj. 2,131.

उपनति *das Zutheilwerden:* अचिन्त्योपनतिः श्लाघ्या भोगश्रीर्भोगवर्मणः Kathâs. 54,205.

उपनन्द N. pr. eines Hirten Bhâg. P. 10,11,21.

उपनन्दक N. einer der beiden Trommeln **Judhishṭhira**'s (die andere heisst नन्द) MBh. 7,1032. N. pr. eines Wesens im Gefolge **Skanda**'s 9,2566.

उपनन्दसंज्ञा f. (statt des einfachen उपनन्दा) N. einer der **Kumârî** an **Indra**'s Banner Varâh. Bṛh. S. 43,39.

उपनय 1) Bhâg. P. 12,8,43. = प्राप्ति Schol. — 2) *das 4te Glied im Syllogismus* Sarvadarçanas. 113,20. — 4) *das Einführen,* εἰσαγωγή (in eine Wissenschaft) Varâh. Bṛh. S. 1,9.

उपनयन 1) धारासारोपनयनपराः (सानुमत्तः) Vikr. 76. Bhâg. P. 10,53, 30. Prab. 110,6 gehört zu 3). — 2) Bhâg. P. 11,17,21. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,22. 85,*a*,18. 86,*b*,8. 268,*b*,22. — 3) *das Einführen* (durch den Lehrer in eine Wissenschaft), *das Vertrautmachen mit* Prab. 110,6. — 4) *Einleitung, introductio:* उपनयनाध्याय Titel des 1ten **Adhj.** in Varâh. Bṛh. S.

उपनागर (उप + ना°) adj. Bez. *eines* **Apabhraṃça**-*Dialects, einer Abart des* **Nâgara** Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,33.

उपनामुक Shadv. Br. 2,10.

उपनायक (उप + ना°) m. *Nebenheld* (in einem Stücke) Sâh. D. 248. नायकस्य गुणोत्कर्षकथका उपनायकाः Saṃgîtadâm. im ÇKDr.

उपनायन Z. 1 lies ऽब्दे st. शब्दे.

उपनायिक in der Stelle मल्हिषांश्चोपनायिकान् Hariv. 4417, wo aber die neuere Ausg. मल्हिषांश्चोपनायकान् liest.

उपनाह 2) Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,23. fgg.

उपनिबन्धन (von बन्ध् mit उपनि) 1) adj. *offenbarend, an den Tag legend:* कर्माणि चात्ममहिम्नोपनिबन्धनानि Bhâg. P. 2,7,26. आत्मनो महिम्ना उपनिबध्यते अभिव्यज्यते येषु तानि Schol. — 2) *das Schildern, Beschreiben* Sâh. D. 295,2.

उपनिभ adj. am Ende eines comp. = निभ *gleich, ähnlich* RV. Prât. 14,12.

उपनिवेश (उप + नि°) m. *Vorstadt* (nach dem Schol.); am Ende eines adj. comp. f. आ Hariv. 8962.

उपनिषद्रत्न n. Titel einer Schrift, = आत्मपुराण Hall 116.

उपनेतर् *Erzieher:* जनिता चोपनेता च यश्च विद्यां प्रयच्छति । अन्नदाता भयत्राता पञ्चैते पितरः स्मृताः ॥ Spr. 4057.

उपन्यास 2) *eine hingeworfene Aeusserung, gelegentliche Erwähnung, ein gelegentlicher Ausspruch, Andeutung, Angabe.* उपन्यासस्तु कार्याणां अयनम् Sâh. D. 394. 482. 284,6. उपन्यासः प्रसङ्गेन भवेत्कार्यस्य कीर्तनम् 556. Daçar. 1,32 und S. 26. Schol. zu Kap. 1,60. उपायोपन्यास Verz. d. Oxf. H. 142,*a*,3 v. u. *Begründung:* उपपत्तिकृतो यो ऽर्थ उपन्यासः स कीर्तितः Sâh. D. 152,13. उवाच कंसो नृपतिः सोपन्यासमिदं वचः so v. a. *begründet* (= सोपपत्तिक *Schol.*) Hariv. 4541. अनुरागहेतुवाक्यरचनोपन्यासः Pratâpar. 21,*b*,4. — 3) °विद् *wissend, was das Richtige ist,* Spr. 4656. — 4) in der Dramatik *Beschwichtigung, Besänftigung;* = प्रसादन Sâh. D. 363. — 5) Bez. *einer best. Art von Bündniss* Kâm. Nîtis. 9,2. 9 (Spr. 4656). — Vgl. आकाशोपन्यास.

उपपक्ष m. du. *die Achselhaare* TBr. 1,5,6,1. 2,2,9,7.

उपपक्ष्मन् (उप + प°) n. so v. a. पक्ष्मन् Suçr. 2,338,3.

उपपत्ति 1) प्रियोपपत्ति *ein freudiges Ereigniss* Spr. 2217. देहोप° Bhâg. P. 10,55,1. — 2) füge hinzu *das Hervorgehen, Sichergeben, Bewiesensein:* कर्तृदर्शनापह्नवो न युज्यते तस्यानुमेयत्वेनाप्युपपत्तेः Sarvadarçanas. 81,20. 82,6. 99,21. अनुपपत्ति *Unstatthaftigkeit, Unmöglichkeit* 80,5.7. 84,16. 95,16. 101,9. 121,14. 140,18. 152,19. Vedântas. (Allah.) No. 33. Bhâshâp. 81. Schol. zu Naish. 22,57. Râǵa-Tar. 5,374 (so ist zu lesen) und 378 (Spr. 2760) bedeuten उपपत्तियुक्त *begründet, richtig, sich in Wirklichkeit so verhaltend,* उपपत्तिपरित्यक्त (शास्त्र) und अनुपपत्ति (वस्तु) *unbegründet, sich in Wirklichkeit nicht so verhaltend.* सोपपत्तिक *begründet* Schol. zu Hariv. 4541. Sâh. D. 317,4. — 3) Schol. zu Sûrjas. 2, 28. 29. 30. 32. Ganitâdhj. 52. fgg. *Argumentation* Çaṃk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 507. *Begründung:* उपपत्तिमता हेतोरुपन्यासो ऽर्थसिद्धये Sâh. D. 482. 471. उपपत्तिकृतो यो ऽर्थ उपन्यासः स कीर्तितः 152,13.

उपपत्तिमत् (von उपपत्ति) adj. *bewiesen:* अत्र गणितस्कन्धे उपपत्तिमानागमः प्रमाणम् Bhâskarâkârja bei Muir, ST. 2,170.

उपपथ m. *Nebenweg* vielleicht so v. a. *Anhang, Ergänzung* Verz. d. Oxf. H. 20,*a*,1.

उपपद् (1. पद् mit उप) f. *das Eintreffen, das Eintreten:* पञ्च संवत्सरवर्गास्तेषु धीरो मनीषया । कर्मणा उपपदो विद्यात्संस्था वैषुवतानि च ॥

NIDÂNA 5,11,2 bei WEBER, Nax. 2,284.

उपपद् 1) SARVADARÇANAS. 138,14. Z. 2 lies Regierende st. Regierte.

उपपर्चन 2) lies *Begattung* und vgl. पर्च् mit उप.

उपपातक Spr. 3831. Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,43. 266,*a*,5. 281,*b*,14. 282,*a*,26. fg. 33. WEBER, RÂMAT. UP. 355.

उपपाद् vgl. दुरुपपाद.

उपपादक *bewirkend, dass Etwas sich ereignet, — zu Stande kommt, bedingend, ermöglichend* SÂH. D. 252,13.

उपपादन 1) nach dem Schol. = अभिव्यक्ति *das Erscheinen.* — 3) *das Herbeischaffen* (= अर्जन Schol.): किं विषयोपपादनैः BHÂG. P. 7,7,38. — 4) *das Beweisen* SARVADARÇANAS. 101,15. 131,11.

उपपादुक vgl. श्रौपपादुक.

उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,4. fgg. 40,*b*,29. 65,*b*,5. fgg. 80,*a*,3. fgg.

उपपुरी f. *die nächste Umgebung einer Stadt* (nach dem Schol.) BHÂG. P. 4,25,26.

उपपौरिक wird wohl *in der Nähe der Stadt gelegen* bedeuten.

उपप्लव 2) SARVADARÇANAS. 153,8. स्मृत्युप° BHÂG. P. 10,84,25. धातूपप्लवे 11,3,8. धातूनां महाभूतानामुपप्लवे नाशहेतौ Schol. Z. 4 lies ÇÂK. 31,3, v. l. — *Finsterniss, Eklipse* HALÂJ. 1,41.

उपप्लव्य MBH. 9,3482, wo mit der ed. Bomb. उपयातम् für उपप्लातम् zu lesen ist.

उपबन्ध 4) n. *Band, Strick* BHÂG. P. 2,7,30.

उपबर्हण (vom caus. von 2. बर्ह् mit उप) 1) lies *Kopf- oder Rückenpolster* (*was untergeschoben wird, zur Stütze dient*). TBR. 1,1,6,10. 6,8,9. KÂTH. 28,4. वन्हो स्वसिद्धे ह्युपबर्हणैः किम् Spr. 3131. — 3) m. N. pr. *a*) eines Gandharva BHÂG. P. 7,15,69. PAÑKAR. 1,12,2. fgg. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,14. 22,*a*,31. fgg. — *b*) eines Berges BHÂG. P. 5,20,21. उपबर्हिण ed. Bomb.

उपबर्हिण (उप + ब°) m. N. pr. eines Berges BHÂG. P. 5,20,21. उपबर्हण ed. BURN.

उपबाहु 1) VARÂH. BRH. S. 52,5.

उपबाह्लका f. N. pr. einer Srngart und einer der zwei Gattinnen des Bhagamâna, einer jüngeren Schwester der Bâhjakâ, HARIV. 2000. उपबाह्लकसृञ्जरी 2002. उपवा° ed. Calc.

उपबृंहण (vom caus. von 2. बर्ह् mit उप) n. *das Kräftigen, Stärken, Erheben:* विविधवीर्योप° BHÂG. P. 5,20,40. प्रजापतिसर्गोप° 24,17.

उपब्रय, पश्चिमेन पलाशपिकन्ती, पूर्वेणोपब्रया LÂṬJ. 1,5,7. richtiger उपब्रय.

उपभुक्ति f. = भुक्ति *die tägliche Bewegung eines Gestirns* WEBER, GJOT. 85.

उपभूषण (उप + भू°) n. *ein Schmuck niederer Art, ein Schmuck des Hauses, Geschirre, Geräthe* u. s. w., ja *die Wohnung selbst:* प्रावारः पानपात्रं च गेण्डुको गृहमेव च। पर्यङ्कादि यदन्यच्च सर्वं तदुपभूषणम्॥ KÂLIKÂ-P. 68 im ÇKDR. Vgl. auch u. पात्रोपकरण.

उपभेद (उप + भेद) m. *eine untergeordnete Art* (z. B. die verschiedenen Upapurâṇa in Beziehung zu den Purâṇa) Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,30.

उपभोक्तर्, विषयोप° VARÂH. BRH. 13,7. परविभवपरिच्छेदोप° 8.

उपभोग KAP. 1,105. 3,5. 77. भूषणाद्युपभोग *Gebrauch* MUDRÂR. 67,10.

उपभोगिन् s. उपभोगिन्.

उपभोग्य füge *was genossen wird* hinzu. BHÂG. P. 11,8,15. °त्व n. *Geniessbarkeit* R. 7,2,10.

उपभोगिन्, परान्नोप° Spr. 2226. परान्नोपभोगिन् v. l.

उपमज्जन (von मज्ज् mit उप) n. *Bad, Abwaschung* BHÂG. P. 10,41,26.

उपमन्त्रिन् (उप + म°) m. *ein fürstlicher Rath zweiten Ranges* BHÂG. P. 10,47,19 (= दूत Schol.). 70,49 (= परिहासक Schol.). 71,29.

उपमन्यु 2) ein Rshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,4. mit dem patron. Vâsishṭha Ind. St. 3,210,*a*. hilft Çiva in der Verbreitung seiner Lehren WILSON, Sel. Works 1,12. Çiva schenkt ihm das Milchmeer LIÑGA-P. 1,107. KATHÂS. 35,98. Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 356,*a*, No. 842. fgg. ein Dichter 123,*a*,25. pl. 19,*a*,4.

उपमर्द 1) lies *heftiger Druck.* KATHÂS. 90,44. — 2) lies *Zufügung eines Leids, — eines Schadens, Beeinträchtigung;* = विप्रकार HALÂJ. 4,85. अतीव गुणसंपन्नो न जातु विनयान्वितः। सुसूक्ष्ममपि भूतानामुपमर्दमुपेक्षते॥ MBH. 5,1455. — 3) *Vernichtung:* न च पूर्वकार्योपमर्दं कारणस्य स्वात्मोपमर्दो भवति ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 30. 78.

उपमर्दक, अग्न्योपमर्दक HARIV. 7076. *unterdrückend, aufhebend* SARVADARÇANAS. 166,14.

उपमर्दन n. *das Unterdrücken, Aufheben* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25,11,11.

उपमर्दिन् adj. *vernichtend:* सर्वमायोप° BHÂG. P. 10,55,22.

2. उपमा *Vergleichung* BHÂSHÂP. 79. नैतास्ते तुलयामि भो रघुपते कस्योपमा दीयते *diese kann ich, o Râma, dir nicht gleichstellen; mit wem könnte man dich vergleichen?* VRDDHA-ÇÂṆ. 12,46. — In der Rhetorik *Gleichniss, Vergleichung* KÂVJÂD. 2,14. fgg. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,36. 38. N. 4. 208,*b*,15. 210,*a*, N. 1. — Bez. *eines best. Metrums* RV. PRÂT. 17,11. — Vgl. तथोपम, निरुपम.

उपमात् = उपमित् nach SÂJ.: दृंहते सानुमुपमादिव द्योः RV. 6,67,6.

उपमान *Analogie* SARVADARÇANAS. 5,2. 113,12. 119,8. Unter den अर्थालंकारा: Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,11. उपमानोपमेययोर्गुणलेशतः साम्यमुपमा *das womit Etwas verglichen wird* 207,*a*, N. 4. Am Ende eines adj. comp.: इन्द्रजालोप° (संसार) *gleichend* KATHÂS. 111,87.

उपमानता (von उपमान) f. *Aehnlichkeit:* वातातपासहं पुष्पमपि यत्र न योषिताम्। वपुषः सुकुमारत्वे प्राप्नुयादुपमानताम्॥ KATHÂS. 73,146. *das Sein dessen, womit Etwas verglichen wird,* SÂH. D. 664.

उपमानत्व n. = उपमानता SÂH. D. 742.

उपमालिनी Ind. St. 8,392.

उपमिति *Schlussfolge nach Analogie* (nicht *Induction*) SARVADARÇANAS. 114,2. Die erste Stelle zu streichen, da उपमिती hier als nom. du. partic. mit स्तनौ zu verbinden ist.

उपमित्र (उप + मित्र) n. *ein Freund in zweiter Reihe* NÎLAK. zu MBH. 12,5249.

उपमेय *vergleichbar* am Ende eines comp. MEGH. 83. *was verglichen wird* Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 4.

उपयान *Ankunft* und SÂH. D. 112,19 hinzuzufügen.

उपयापन (vom caus. von या mit उप) n. *das Hinführen zu, das Zusammenführen mit* (instr.) BHÂG. P. 10,69,32.

उपयाम 2) पुरस्तादुप°, उपरिष्टादुप° TS. 6,5,10,3.

उपयोग VARÂH. BRH. S. 76,10. उपयोगमेति *kommt zur Anwendung* 79,1.

2. उपयोगिन् SÂH. D. 679. 283,20. KATHÂS. 63,116. 113,48 उपयो-

गित्न 59,29.

उपयोज्य *was angewandt —, gebraucht wird:* क्रतूपयोज्यानि Varâh. Bṛh. S. 27,25.

उपरञ्ज्य s. उपरञ्ज्य.

उपरञ्जक (von रञ्ज् mit उप) adj. 1) *färbend:* नीललोहितपीताद्युपरञ्जकद्रव्य Sarvadarçanas. 143,22. — 2) *einem Dinge eine Färbung gebend, auf dasselbe Einfluss übend* Kap. 1,28. Sarvadarçanas. 70,22. °ता Sâh. D. 283,8.

उपरञ्ज्य (wie oben) adj. *dem eine Färbung gegeben wird, worauf ein Einfluss geübt wird* Kap. 1,28. उपरज्य ed. Allah.

उपरति 2) विषयेभ्यः परावृत्तिः परमोपरतिर्हि सा Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544.

उपरन्ध्र n. Bez. *eines best. Theils des Körpers beim Pferde* Varâh. Bṛh. S. 66,4. कुक्षिरभ्यन्तरे रन्ध्रमुपरन्ध्रं तथोपरि Cit. beim Schol.

उपरम 1) प्रकृत्युपरमे Sarvadarçanas. 117,22.

उपरव Z. 3 lies 8,4,28 st. 8,4,25.

उपरस Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,32. *b*,2. तालकं गन्धकशिले क्षितिखेचरगैरिकाः। इत्याद्यश्चोपरसाः पूर्वाचार्यैरुदीरिताः ॥ 321,*a*, No. 701. Z. 2 lies कङ्कुष्ठ.

उपराग 2) राहूपरागपरिमुक्तमिवेन्दुबिम्बम् Kaurap. 10. सूर्योपराग Kathâs. 54,156. Varâh. Bṛh. S. 5,13. fg. Bhâg. P. 10,82,1. सूर्यमिव मेघहिमोपरागैः (उपगूढम्) 84,33. — 3) *in der letzten Stelle hat das Wort die Bedeutung Einfluss (Färbung)* wie Kap. 1,27. 29. 164. 2,15. 34. 3,66. विषयोप° Sarvadarçanas. 94,6.

उपरि 1) *a*) शोणपद्ममिवोपरि भ्रमताकुलं भ्रमरेण Gît. 3,5. उपरिगत = स्वर्गत Schol.) Bhâg. P. 5,14,40. उपरिगाः खगाः *darüber fliegend* 10,16,4. °स्थित Kathâs. 95,20. °पुरुष *ein obenstehender —, darauf befindlicher Mann* (kein adj. comp., wie Benfey annimmt) Daçak. in Benf. Chr. 188,16. — 2) *a*) β) अंशुकान्ताश्च कासांचिन्मुखमारुतघट्टिताः। उपर्युपरि वक्त्राणि व्याधूयन्ते पुनः पुनः ॥ R. 5,13,40. — γ) गृहस्योपरि भूमौ Kathâs. 58,70. Sp. 967, Z. 7 lies ad 78 st. 78. — mit dem abl.: यावत्स्वर्गादुपर्यगात् *hinauf in den Himmel* Kathâs. 53,125. — ε) कर्परोपरि पतितः Pańkat. 218,12. — *b*) Z. 2 lies पयस्योपरि. सहस्रोपरिसंख्या *mehr als Tausend* Bhâg. P. 10,12,2.

उपरिचर Varâh. Bṛh. S. 43,8. 68. Verz. d. Oxf. H. 301,*b*,33.

उपरितन *in einem Buche so v. a. nachfolgend* Kull. zu M. 3,23. Schol. zu VS. Prât. 4,34.

उपरिदंष्ट्रिन् (von उ° + दंष्ट्रा) adj. *oben (in der oberen Kinnlade) Schneidezähne habend* Varâh. Bṛh. S. 95,57.

उपरिबभ्रव Verfasser von AV. 7,8. 9 nach der Anukr.

उपरिष्टाज्ज्योतिष्मती verbessert unter ज्योतिष्मत् 1) am Ende. ṚV. Prât. 16,46. उपरिष्टाज्ज्योतिस् Ind. St. 8,37. 90. 92. 94. 130. 250. fgg.

उपरिष्टात् 1) *a*) Kathâs. 53,104. 183 (an beiden Stellen fälschlich उपरिष्ठात्). — 2) *c*) *über so v. a. in Betreff von*, mit gen.: तवोपरिष्टादस्मदायत्तैव रक्षा Daçak. in Benf. Chr. 197,19.

उपरिष्टाद्बृहती ṚV. Prât. 16,31. Ind. St. 8,91. 94. fgg. 147. 243.

उपरिसद् VS. Prât. 3,82.

उपरिस्थ (उ° + स्थ) adj. f. आ *oben stehend, — befindlich* Maitrjup. 2,4. P. 6,2,188. MBh. 1,2347. Spr. 4245. Kathâs. 65,204. Vet. in LA. 11, 6. 8 (hier fälschlich उपरिष्ठ). *stehend auf*, mit gen. R. 7,16,5 (°ष्ठ).

उपरूपक Z. 2 lies 275.

उपरोध *Zwistigkeit, Misshelligkeit:* द्विजनृपजनोप° Varâh. Bṛh. S. 5, 71. = अनुरोध *Rücksicht* Kathâs. 54,173. 77,44. सोपरोधम् *rücksichtsvoll* 81,18.

उपरोधन *Belagerung:* नगराद्युप° Sâh. D. 278.

उपलक्ष s. दुरुपलक्ष.

उपलक्षण 3) füge hinzu *eine elliptische Bezeichnung.* Ind. St. 8,297. Schol. zu VS. Prât. 1,33. Weber, Râmat. Up. 336. f. आ dass. 345. Sâh. D. 190,1. 196,15. 247,17. 248,13. °ता f. Sarvadarçanas. 145,18. °त्व n. 70,21. — 4) Kathâs. 65,173.

उपलक्ष्य adj. *erkennbar* Bhâg. P. 10,16,46.

उपलब्धि 1) गर्भस्य R. 7,4,31. कृष्णपुत्रोपलब्धि Verz. d. Oxf. H. 45,*a*, 8. Kathâs. 69,55. Bhâg. P. 10,56,35. — 2) füge noch *das Gewahrwerden* und *Verständniss* hinzu. Bhâg. P. 10,88,18. Sâh. D. 122,18. 369. किमन्धस्याधिकारो ऽस्ति रूपभेदोपलब्धिषु Spr. 4013. Varâh. Bṛh. S. 5,5. Kap. 1,109. fg. Tarkas. 12. Jogas. 2,23. Vedântas. (Allah.) No. 37. अनुप° Sarvadarçanas. 8,18. fg. Z. 2 vom Ende ist zu lesen अन्तरव्यञ्जनानामनुपलब्धिर्धान उपलब्धिर्निमदः; vgl. Ind. St. 4,105. fg. 8,263.

उपलब्धिमत् (von उपलब्धि) adj. *vernehmlich, verständlich* (von der Aussprache von Lauten) TS. Prât. 2,11. Davon nom. abstr. °मत्त्व n. *Fähigkeit der Wahrnehmung* Tattvas. 17.

उपलम्भ 2) Sarvadarçanas. 4,4. 7,20. 15,18. 30,9. अनुपलम्भ 7,19. fgg. 82,8. Kap. 1,156. — उपलम्भ in Benf. Chr. 59,22 fehlerhaft für उपालम्भ.

उपलम्भक, तदुपादानोपलम्भकतया Bhâg. P. 6,9,41. तेषामुपादानतया उपलम्भकतया च। उपादानस्योपलम्भकतया वा Schol.

उपलम्भन n. *das Gewahrwerden* Bhâg. P. 10,38,10. *Intelligenz* (= चैतन्य Schol.) 60,35.

उपलहस्त (उ° + हस्त) m. N. pr. eines Kâṇḍâla Kathâs. 112,80.

उपलालन (vom caus. von लल् mit उप) n. *das Hätscheln* Bhâg. P. 5, 15, 6. f. आ dass.: उपायाः शिक्षमाणानां बालानामुपलालनाः Ind. St. 4, 174, N. 4. — Vgl. उपालाल्य.

उपलिङ्ग Halâj. 1,127.

उपलेप *das Bestreichen mit Kuhmist:* संमार्जनोपलेपाभ्याम् Bhâg. P. 7,11,26. 10,44,15. — Vgl. निरुपलेप.

उपलेपन dass. Halâj. 5,11. Stenzler im Breslauer Programm 1860, S. 13. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,17. गोचर्ममात्रभूमेस्तु ह्युपलेपनजं फलं दत्वा Bṛhannârad. 34,43 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

उपवक्तृ Çâṅkh. Br. 28,5. Çr. 7,6,7. TBr. 2,411,15. Ind. St. 10,141. fg.

उपवर्तन (vom caus. von वर्त् mit उप) n. *das Vorführen* Sarvadarçanas. 138,15.

उपवसन vgl. पयोपवसन (*das Fasten*) und पीवोपवसन.

उपवसनीय adj. = उपवसथीय Weber, Ǵyot. 53. 56.

उपवस्तव्य adj. dass. ebend. 50.

उपवाद Shaḍv. Br. 1,4.

उपवासक auch m.; vgl. Spr. 1565.

उपवासिन् vgl. मासोपवासिन्.

उपवाह्य adj. *zum Fahren dienend:* देवोप° *auf dem die Götter fahren* (विमान) R. 7,15,38. *Reitthier* VARÂH. BṚH. S. 104,29. °तुरंगम *das Pferd, welches man zu reiten gewohnt ist,* 93,6.

उपविचार m. *Umgegend:* ग्रामोप° VJUTP. 130.

उपवीणय् KATHÂS. 51,6. 69,114. fg. 90,41.

उपवीत *die heilige Schnur* KATHÂS. 104,209. उपवीतक 73,283. BHÂG. P. 12,8,33.

उपवेद d. i. श्रायुर्वेद, धनुर्वेद, गान्धर्ववेद und शिल्पशास्त्र KÂTJ. in Ind. St. 3,280.

उपवेश 3) N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,9. 19,*a*,24. — Vgl. श्रौपवेशि.

उपवेशन 1) wohl *das Sichniederlassen, Haltmachen* Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,48.

उपवेशिन् Z. 2 lies 13,359 und vgl. प्रायोपवेशिन्.

उपव्याख्यान wohl in उप + व्या° zu zerlegen. WEBER, RÂMAT. UP. 337.

उपव्युषम् adv. = उपव्युषसम् *um das Morgenroth* TBR. 1,1,9,3. 5,2,1. PAÑKAV. BR. 21,3,5. Ind. St. 5,440. 445. fg.

उपव्रजम् (von उप + व्रज) adj. *in der Nähe der Kuhhürde* BHÂG. P. 10,13,29.

उपव्लुप s. उपव्लुप.

उपशद् PAÑKAV. BR. 19,3,1 nach dem Schol. so v. a. प्रत्नोत्पत्तिप्रतिबन्धविनाश.

उपशफ (उप + शफ) m. *Afterklaue* TBR. II, 668,14.

उपशम, प्रपञ्चोपशम WEBER, RÂMAT. UP. 338. 343. कर्मणाः SARVADARÇANAS. 34,10. श्रुतं किं तद्वा स्यादुपशमफलं यत्र भवति *Ruhe des Gemüthes* Spr. 2843. 4821. Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,33. °क्षय m. bei den Gaina *das zu-Nichte-Werden des Thätigkeitsdranges in Folge des zur-Ruhe-Kommens* SARVADARÇANAS. 34,5. Z. 5 ist mit der ed. Bomb. उपशमं याते zu lesen.

उपशमन 2) दर्पोप° BHÂG. P. 10,63,48. — 3) adj. (f. ई) *stillend, zur Ruhe bringend:* तापोपशमनी BHÂG. P. 5,14,1.

उपशय 2) *b*) Bez. *eines der 5 Objecte der ärztlichen Diagnose* (s. सात्म्य); zu der aus ÇKDR. mitgetheilten Stelle vgl. Verz. d. Oxf. H. 312, *a*, 24. fg.

उपशल्य, शैलोपशल्य so v. a. *nächste Umgebung* ÇIÇ. 5,8.

उपशाक m. etwa *Helfer:* वधीर्हि दस्युं धनिनं घनेनँ एकश्चरंनुपशाकेभिरिन्द्र *den Dasju mit seinen Helfern* RV. 1,33,4.

उपशाखा (उप + शा°) f. *Zweig:* तरुस्कन्धभुजोपशाखाः *Stamm, Aeste und Zweige des Baumes* BHÂG. P. 4,31,14.

उपशान्ति, आशापाशशतोपशान्ति *das Schwinden* Spr. 2071.

उपशाय, निशोपशायः कर्तव्यः *ihr müsst in der Nacht abwechselnd schlafen* BHAṬṬ. 7,41.

उपशायक 1) adj. (f. °शायिका) *abwechselnd bei Jmd schlafend:* तवोपशायिका यावद्गतस्पर्शेतयन्ति न BHAṬṬ. 8,123. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,7.

उपशिक्षा, वेश्याव्याजोप° *das Erlernen* KATHÂS. 57,58.

उपशिव (उप + शिव) m. N. pr. eines Mannes; s. श्रौपशिवि.

उपशोभन adj. am Ende eines comp. *schmückend* BHÂG. P. 10,59,40.

उपशोभिन् (von शुभ् mit उप) adj. *glänzend, ein schönes Aussehen habend* KATHÂS. 116,35.

उपश्रुति 1) AV. 2,16,2. *das Hören:* प्राणघोषानुपश्रुति BHÂG. P. 10,42, 29. — MBH. 5,871, Lesart der ed. Bomb. st. श्रपश्रुति der ed. Calc.; = वार्त्ता Schol.

उपश्लेष vgl. श्रौपश्लेषिक.

उपश्लेषण n. *das Anschliessen, Anheften* SARVADARÇANAS. 37,12.

उपश्लोक (उप + श्लोक) m. N. pr. des Vaters des 10ten Manu BHÂG. P. 8,13,21.

उपष्टम्भ und उपष्टम्भक s. u. उपस्तम्भ und उपस्तम्भक.

उपसंहार 3) Z. 2 streiche VARÂH. BṚH. 106 in Verz. d. B. H. 250. — 4) *Ende, Abschluss:* उपक्रमोपसंहारौ SARVADARÇANAS. 73,5. TS. I, 91,5. विदधानः प्रस्तुतोपसंहारम् KATHÂS. 53,194. SÂH. D. 164,14. 334,22. *Epilog,* Titel *a*) des 106ten Adhjâja in VARÂH. BṚH. S. und des letzten Adhj. in VARÂH. BṚH. — *b*) des 4ten Abschnitts im Vâju-Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 57,*a*,1.

उपसंहारिन् s. श्रनुपसंहारिन्.

उपसंहृति (von हर् mit उपसम्) f. *Abschluss, Katastrophe* (im Drama) SÂH. D. 332.

उपसंक्रान्ति (von क्रम् mit उपसम्) f. *das Hinübergelangen, Hinübergeschafftwerden* (= श्रन्यदेशनयन *Hinüberschaffen* Schol.) VARÂH. BṚH. S. 28,7; vgl. 95,59.

उपसंख्य (उप + संख्या) adj. *überzählig* (?) KATHÂS. 74,278.

उपसंग्रह 3) *Polster, Matratze:* पर्यङ्के सोपसंग्रहे (= सतूलिके Schol.) MBH. 4,517.

उपसंग्रहण HALÂJ. 2,243.

उपसंग्राह्य HALÂJ. 2,243.

उपसद् 2) *d*) Z. 9. 10 lies aus drei, zwei Zitzen u. s. w.; vgl. KÂTJ. ÇR. 8,3,1. fgg. und Ind. St. 9,219. — 3) m. Bez. *gewisser Feuer:* गार्हपत्यो दक्षिणाग्निस्तथैवाहवनीयकः। एते ऽग्नयस्त्रयो मुख्याः शेषाश्चोपसदस्त्रयः॥ VAHNI-P. im ÇKDR.

उपसंध्यम् (उप + संध्या) adv. *um die Zeit der Dämmerung* ÇIÇ. 9,5. — Vgl. श्रौपसंध्य.

उपसमूहन (von 1. ऊह् mit उपसम्) n. *das Hinzuschieben* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 3,6,9.

उपसर्ग 2) Verz. d. Oxf. H. 50,*b*,12. 123,*a*,22. 231,*a*,26. 28. VṚDDHA-KÂṆ. 3,19. — 4) VS. PRÂT. 5,16. 42. 6,2. 8,52. 56. fg. AV. PRÂT. 1,1. 2, 90. 3,11. 48. 79. 4,1. 37.

उपसर्गहारस्तोत्र n. Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1,283.

उपसर्जन 2) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 347,15.

उपसर्पण KAP. 3,70. 4,19.

उपसर्या HALÂJ. 2,117. BHAṬṬ. 6,52.

उपसादन (vom caus. von सद् mit उप) n. 1) *das Hinsetzen* TBR. II, 379,12. — 2) *das ehrfurchtsvolle Hinzutreten zu, das Verehren:* यज्ञेशोपसादनात् BHÂG. P. 2,4,16.

उपसाधक (von साध् im caus. mit उप) nom. ag. *Zubereiter;* s. भक्तोपसाधक.

उपसूचक (von सूच् mit उप) adj. *angebend, verrathend* DAÇAK. 1,54.

उपसूतिका (उप + सू°) f. *Geburtshelferin, Gehilfin einer Wöchnerin*

Varâh. Bṛh. S. 5,22.

उपसूर्यक m. *ein leuchtendes Insect* Râǵan. im ÇKDr. unter खद्योत.

उपसेचन 2) *b)* क्षीरोप° *mit Milch übergossener Reis* Bhâg. P. 10,42,25.

उपसेवन, सुखदुःखोप° *das Erfahren* R. 7,98,17.

उपसेवा, विद्यावृद्धोपसेवा Spr. 250.

उपसेविन्, प्राज्ञोप° MBh. 5,1491 (nach der Lesart der ed. Bomb.). नीचो° Spr. 4380. राजोप° *dienend* Kathâs. 65,94.

उपस्कर 1) गृहिणाम् *Geräthe* Varâh. Bṛh. S. 11,42. दर्वीशूर्पाद्युप° 46,63. भाण्डोप° 53,118. भोजनोपस्करैः सह MBh. 13,2775. रथं सूपस्करम् (= स्वङ्गम् Schol.) 5,7101. काञ्चनोपस्करं रथम् Bhâg. P. 10,83,33. — 3) N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,16. 19,*a*,40. — Vgl. पत्रोपस्कर.

उपस्तम्भ *Stütze* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 425 (उपष्टम्भ). *Aufregung:* यथा वृषो वृषदर्शन उपष्टम्भं करोति Gaudap. zu Sâṁkhjak. 13. An der zweiten Stelle im Hit. hat die ed. Johns. उपष्टम्भ.

उपस्तम्भक (vom caus.), उपष्टम्भक ed. Wils. und beim Schol. zu Kap. 1,128. तेजोभोगोपष्टम्भकतया Bauddhâdhikârakintâmaṇi im ÇKDr. उपष्टम्भक *stützend* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 331.

उपस्तरण 1) nom. act. Çâṅkh. Gṛhj. 1,13,16 in Ind. St. 5,332. Âçv. Gṛhj. 1,24 (1,24,13) gehört zu 2). — 2) *Polster:* आसनानि च हैमानि मृदूपस्तरणानि च Bhâg. P. 10,81,30.

उपस्तार m. *Unterlage* Ind. St. 5,366.

उ॑पस्ति TBr. 3,3,5,4. Kâṭh. 31,9. उ॑पस्तितरम् adv. *untergeordneter* TS. 6,5,8,2. — Vgl. auch परिष्टि.

उपस्थ 1) तस्याः कुमारमुपस्थ आदध्युः Gobh. 2,4,7. दक्षिणोत्तरमुपस्थं कुरुते Kauç. 78. अग्रूस्येपस्था जीवतामस्तु माता so v. a. *fruchtbaren Leibes* Ind. St. 5,315,2. पिप्पलोपस्थे so v. a. *im Schatten eines Feigenbaumes* Bhâg. P. 1,6,16. = अश्वत्थमूले Schol. व्यसुः पपातोर्व्युपस्थे so v. a. *auf den Erdboden* 10,44,25. निषसाद धरोपस्थे 11,30,27.

उपस्थपदा (उ° + पद) f. *ein best. Gefäss* (सिरा), *das zu den Geschlechtstheilen führt*, Sâj. zu Ait. Br. 3,37.

उपस्थातर् vgl. नोपस्थातर्.

उपस्थान 2) beim Kṛshṇa-Cult (*das Hinzutreten* zur Statue) *das Erwecken* (des Gottes) Wilson, Sel. Works 1,148. — 4) Bhâg. P. 10,42,37.

उपस्थायिन् vgl. u. नोपस्थातर्.

उपस्थित 4) *b)* n. Ind. St. 8,377. Das n. bezeichnet ausserdem ebendaselbst 386 *das Versmaass 4 Mal* ◡–◡◡◡––––◡◡◡––.

उपस्पर्शिन् adj. am Ende eines comp. *badend in* Bhâg. P. 5,16,14.

उपस्वेद ist *warme Feuchtigkeit, Dampf;* an der zweiten Stelle hat die ed. Bomb. richtig सोपस्वेदेषु.

उपहति (von हन् mit उप) f. *Unterdrückung* Kap. 3,30.

उपहदन (von हद् mit उप) n. *das Bescheissen* Varâh. Bṛh. S. 95,44.

उपहरण n. *das Darbringen* Bhâg. P. 11,11,35.

उपहर्तव्य adj. *darzubringen* Kathâs. 53,137.

उपहव, भरद्वाजस्य °वः N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*a*.

उपहसित Halâj. 4,66.

उपहार 1) उपहारीकर Hit. 99,8. Kathâs. 53,133. 141. उपहारीचिकीर्षु 98,69. — 2) bei den ekstatischen Pâçupata besteht der Upahâra (= नियम *Observanz*) in हसित, गीत, नृत्य, हुडुक्कार, नमस्कार und जप्य Sarvadarçanas. 77,19. fgg. Die Stelle aus Daçak. gehört zu 1). — 3) *ein durch Opferbringen erkauftes Bündniss* Kâm. Nîtis. 9,2. 5. 20. fgg. (Spr. 3549. 3820. 3865. 4511). — कूलोपहार R. 7,32,5 fehlerhaft für कूलापहार.

उपहारक = उपहार 1) *Darbringung:* 1) m. Bhâg. P. 11,3,53. — 2) f. °रिका Kathâs. 71,218.

उपहारपशु (उ° + पशु) m. *Opferthier;* davon nom. abstr. °ता Kathâs. 78,125.

उपहार्य adj. *darzubringen, was dargebracht wird* Bhâg. P. 10,17,2. n. *Darbringung* 59,45. 11,27,33. कुलोपहार्याणि MBh. 13,4333.

उपहास *Gelächter, Spott:* अज्ञता नाम कस्येह नोपहासाय जायते Kathâs. 65,176. Sâh. D. 478. 112,8. *Spass, nicht ernstlich Gemeintes* Varâh. Bṛh. S. 2,18.

उपहासक m. *Posse* Bhâg. P. 10,18,15.

उपहासिन् adj. *verlachend, verspottend* Sâh. D. 311,15.

उपहास्य Kathâs. 52,164. 62,192. 63,156. 173. उपहास्यतां गम् 61,55.

उपहित (उप + हित) adj. *gut in zweiter Reihe*, n. *ein secundäres Gut:* विद्या शौर्यं च दाक्ष्यं च बलं धैर्यं च पञ्चमम्। मित्राणि सहजान्याहुर्वर्तयन्तीह तैर्बुधाः॥ निवेशनं च कुप्यं च क्षेत्रं भार्या सुहृज्जनः। एतान्युपहितान्याहुः सर्वत्र लभते पुमान्॥ MBh. 12,5218. fg. = उपमित्राणि Nîlak.

उ॑पहिति (von 1. धा mit उप) f. etwa *Zuneigung* TS. 2,2,11,4.

उपह्वर 3) उपह्वरे so v. a. *im Geheimen, unter vier Augen* Daçak. in Benf. Chr. 189,1. 192,7. 193,1. — 4) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,1.

उपांशु 1) *b)* °क्रीडितो ऽमात्यः स्वयं राजायते यतः Spr. 496. °व्रत Hariv. 732. — 2) *a)* Mârk. P. 61,74. Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,32. 34. — *b)* *der erste* Graha, *welcher aus einer Abtheilung des Krautes eigens geschlagen wird* (Kâtj. Çr. 9,4,9 + 23). — *c)* = उपांशुव्रत Hariv. 738 (vgl. 732).

उपाकरण 2) *der Beginn des* Veda-*Studiums* Çâṅkh. Gṛhj. 4,5.

उपाकर्मन् *der Beginn des* Veda-*Studiums* Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,5.

उपाख्य 1) अनुपाख्य Kusum. 5,2 v. u.

उपाख्या (उप + आ°) f. *Beiname:* सदाशिवेन कृतिना मूलोपाख्येन Verz. d. B. H. No. 1346. Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,12 v. u. Bhâg. P. 11,4,7.

उपाख्यान, आख्यानैश्चाप्युपाख्यानैः Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,13.

उपाग्निक (von उप + अग्नि) adj. *bei dem die Feuerceremonie beobachtet worden ist:* अनुकूलामनुवंशां भ्रात्रा दत्तामुपाग्निकाम्। परिक्रम्य यथान्यायं भार्यां विन्देद्द्विजोत्तमः॥ MBh. 13,2460. यथाधनपावमानेष्टिभ्यां समुच्चिताभ्यामग्नय उत्पद्यन्ते न त्वेकैकेन एवं दानपाणिग्रहाभ्यां भार्यात्वमुत्पद्यते Nîlak.

उपाग्र 2) Halâj. 4,78.

उपाङ्ग 2) Varâh. Bṛh. S. 2,7. प्रतिपदमनुपदं छन्दो भाषा धर्मो मीमांसा न्यायस्तर्क इत्युपाङ्गानि Ind. St. 3,260. प्रतिपदमनुपदं छन्दो भाषासमन्वितम्। मीमांसान्यायतर्काश्च उपाङ्गाः (masc.!) परिकीर्तिताः॥ 261. Weber vereinigt छन्दोभाषा° an beiden Stellen wegen छान्दोभाष. उपाङ्गगीत Râǵa-Tar. 5,381 (Spr. 5036) bezeichnet *einen besonderen Gesang*, vielleicht *einen Chorgesang*. — 3) *ein untergeordnetes Glied des Körpers* (*Finger, Augen, Nase, Mund und Ohren*) Mârk. P. 11,4; vgl. oben u.

3. घङ्ग 1). Sarvadarçanas. 78,4. Kathâs. 73,309.

उपाङ्गगीत s. u. उपाङ्ग 2).

उपाङ्गललिताव्रत n. Bez. *einer best. Begehung am 5ten Tage in der lichten Hälfte des* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,35. fg. — Vgl. ललिताव्रत.

उपाचरित auch R̥V. Prât. 10,12. 11,19.

उपाचार 3) R̥V. Prât. 13,12.

उपाचिकीर्षु (vom desid. von 1. कर् mit उपा) adj. *im Begriff stehend an Etwas zu gehen* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. 4,5,1.

उपाच्युतम् adv. *in* Akjuta's *d. i.* Kṛshṇa's *Nähe* Bhâg. P. 10,60,8.

उपातञ्च n. nach dem Comm. so v. a. ग्रातच्चन TBr. 3,7,4,2.

उपात्यय, ग्रनुपात्यय Halâj. 4,54.

उपादान 1) शास्त्रोपादानं (so ist zu lesen) *das Annehmen* Sâh. D. 170, 1. Gegens. त्यागं Kap. 1,108. 4,23. Sarvadarçanas. 42,9. *das Gebrauchen, Anwenden* Sâh. D. 270,12. 651. — 5) Kap. 1,76. 81. 115. Nîlak. 180. Vedântas. (Allah.) No. 40. Sarvadarçanas. 54,13. 16. नोपादानं विना घटाद्युत्पत्तिः 95,10. Kathâs. 120,67. Bhâg. P. 11,24,18. Am Ende eines adj. comp. उपादानक Schol. zu Kap. 1,62. — 7) (Z. 12 des Artikels lies 6 st. 5) *das Herbeischaffen von zur Verehrung der Gottheit erforderlichen wohlriechenden Dingen und Blumen*, bildet einen der 5 Theile des Upâsana bei den Râmânuǵa, Sarvadarçanas. 55,17. 19. — 8) *Geschenk, Darbringung* (vgl. उपदान) AK. 3,4,29,225. Halâj. 2,279. — 9) *Titel einer buddhistischen Schrift* Wassiljew 50.

उपादानलक्षणा (उ° + ल°) f. *eine elliptische Ausdrucksweise, bei der ein Wort auf das zu ihm hinzuzudenkende Wort selbst hinweist und seine eigene Bedeutung dabei bewahrt*, Sâh. D. 14. Beispiel: श्वेतो (sc. ग्रश्वः) धावति und कुन्ताः (sc. कुन्तधारिणः पुरुषाः) प्रविशन्ति Schol. Sarvadarçanas. 173,4.

उपादित्सा (vom desid. von 1. दा mit उपा) f. *das Verlangen anzunehmen* Sarvadarçanas. 42,7.

उपादेय 1) युक्तियुक्तमुपादेयं वचनं बालकादपि *anzunehmen, zu beherzigen* Spr. 2492. Gegens. हेय Kap. 4,23. Kathâs. 72,316. Sarvadarçanas. 33,22. 34,2. 45,20. उपादेयत्व n. 136,18. ग्रनुपादेयत्व Sâh. D. 118,10. *anzuwenden* 136,15. — 3) *enthalten in:* संगीतोपादेयकथा Sâh. D. 559.

उपाद्य (उप + 2. ग्राद्य) adj. *auf den ersten folgend* Âçv. Çr. 5,6,27.

उपाधाय्यपूर्वय s. पूर्वय.

1. उपाधि Z. 1 lies उपा st. उप. 1) MBh. 13,4450 (उपाधिं शङ्कमानाः ed. Bomb.). MBh. 3,13017 erklärt der Schol. das Wort durch लोभादि, R. 2,111,29 durch प्रतिनिधि. — 2) *Bedingung, Voraussetzung, Postulat* Kap. 1,50.150. fg. Sarvadarçanas. 5,3. fgg. 105,5. 130,20. fg. 145,4. Tarkas. 10. 46. Weber, Râmat. Up. 332. 336. Bhâg. P. 1,9,26. Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,5. 242,*a*,8. Çaṅk. zu Bâdar. 1,1,9. Schol. zu Kap. 5,116. am Ende eines adj. comp. उपाधिक 6,64.66. Weber, Râmat. Up. 337. उत्कृष्टोपाधितया Vedântas. (Allah.) No. 25. निकृष्टोपाधितया, ग्रस्पृष्टोपाधितया 31. *since it is the abode of [One who is] its Superior* u. s. w. Ballantyne. *Beiname:* श्रीकण्ठोपाधिक als Erkl. von श्रीकण्ठपदलाञ्छन Schol. zu Uttararâmak. 2,4 (ed. Cow.). — Vgl. ग्रौपाधिक, सोपाधिक.

2. उपाधि von 1. धी mit उपा. 1) *Pflichterwägung* Halâj. 4,85.

उपाधिविवृति (1. उ° + वि°) f. Titel einer Schrift Hall 54.

उपाध्याय 1) Halâj. 2,245. एकदेशं तु वेदस्य वेदाङ्गान्यपि वा पुनः। यो ऽध्यापयति वृत्त्यर्थमुपाध्यायः स उच्यते ॥ M. 2,141. Kâçikh. 36,54 bei Aufrecht, Halâj. Ind. उपाध्यायस्य सर्वस्वम्, उपाध्यायसर्वस्व m. und schlechtweg सर्वस्व n. Titel einer von Uǵǵval. häufig citirten Grammatik, Einl. 3. 1,78. 108. 113. 126. 151. 153. 2,25. 29. 80. 109. 3,2. 25. 47. 50. 92. 145. 4,1. 30. 32. 41. 133. 155. 156. 166. 256. 236. — Vgl. मल्लोपाध्याय.

उपाध्वर्यु (उप + ग्र°) m. *ein zweiter* Adhvarju, *einem* Adhvarju *ähnlich:* स भवांस्त्वमुपाध्वर्युः रणाग्नौ कृतवान्नृपान्। कृष्णस्त्वेषा मरुत्ता युगान्ताग्निसमेन वै ॥ MBh. 13,6897.

उपानयन (von 1. नी mit उपा) n. *das Heimführen* Bhâg. P. 10,69,33.

उपानह् Varâh. Bṛh. S. 89,1. 12. 95,13. ग्रारुह्यत्युपानहि शिरो मुकुटसेवितम् Bhâg. P. 10,68,22.

उपानह = उपानह् in °संप्रदान MBh. 13,2960.

1. उपान्त 1) स एष कैलासउपान्तसर्पिणः करोत्यकालास्तमयं विवस्वतः Kir. 5,35. Varâh. Bṛh. S. 48,12. — 2) Halâj. 4,8. वनोपान्त Varâh. Bṛh. S. 50,8. नगरोपान्तं प्राप्तः Râǵa-Tar. 5,450. स्वभवनोपान्ते Kathâs. 64, 112. एकान्त्यपुरुषोपान्तमद्राक्षीत् zu 116,52. — 3) *vorletzte Stelle* Varâh. Bṛh. S. 104,4. — Vgl. नयनोपान्त.

उपान्त्य Varâh. Bṛh. S. 8,2. 104,10. 17. 33.

उपाय 2) भवान्पयनस्योपायांश्चतुरः प्रतिपादयेत् *vier Wege zu* Weber, Nax. 2,284. द्वावुपायाविह प्रोक्तौ विमुक्तौ शत्रुदर्शने *zwei Mittel zur Rettung* Spr. 1275. दुर्जनं सज्जनं कर्तुमुपायो नहि भूतले 4195. एवं राष्ट्रमुपायेन भुञ्जानो लभते फलम् *auf die rechte Weise* 4917. उपायोपन्यास Titel des 1ten Acts im Madhurâniruddha Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290.

उपायन 3) Bhâg. P. 10,42,13. 38. उपायनीकृत Kathâs. 55,49.

उपायग्रभट m. N. pr. eines Gelehrten Târan. 194.

उपायाक्षेप (उपाय + ग्रा°) m. in der Rhetorik *ein durch Angabe des Mittels, durch welches das Uebel wieder gut gemacht werden könnte, abgegebene Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei*, Kâvjâd. 2,152. Beispiel Spr. 5217.

उपायिन्, सूक्ष्मा (ग्रवस्था) वागनुपायिनी *vielleicht so v. a. nicht zum Schall kommend, verhallend* Weber, Râmat. Up. 336.

उपार्ज्य adj. *zu erwerben, acquirendus* Kathâs. 96,26.

उपालम्भ्य vgl. Spr. 4771. 5368.

उपालम्भ MBh. 5,7508. Sâh. D. 490. *das Tadeln* (einer Sache) Hit. I, 27 (Spr. 3172). सोपालम्भ (वाक्य) R. 7,23,3,56. Sâh. D. 509. सोपालम्भम् adv. Kathâs. 63,138. — *Verbot* (= प्रतिषेध Schol.) Njâjas. 1,42. fg.

उपालाल्य (vom caus. von लल् mit उपा) adj. *zu hätscheln* Prasaṅgâbh. 5,*b*,1. — Vgl. उपलालन.

उपावर्तन Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,4.

उपाश्रय *Anschluss* Spr. 4151. Kathâs. 67,47. MBh. 3,17262 liest die ed. Bomb. ग्रपाश्रयः.

उपासक 2) Weber, Râmat. Up. 287. 343. Sarvadarçanas. 54,17. 57,9 Wassiljew 49. 156. — 3) *einer Sache obliegend:* यज्ञोपासक Kap. 4,21

उपासङ्ग 2) MBh. 4,1397. 5,1832.

उपासन 2) 3) बहुशास्त्रगुरूपासने ऽपि सारादानं षट्पदवत् Kap. 4,13.21. — 8) *das Verehren einer Gottheit, Kult* Verz. d. Oxf. H. 17,*a*,36. fg.

उपासना Halâj. 1,129. Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,25. 253,*b*, N. 8. Bei den Râmânuga besteht das Upâsana aus 5 Theilen: अभिगमन, उपादान, इज्या, स्वाध्याय und योग, Sarvadarçanas. 55,17. fg. विष्ण्वोपासन 15. श्रीचोपासना 14. 3. 56,1. 57,15. — 5) zu streichen und die Stelle unter 2) zu stellen.

उपासनाखण्ड (उ° + ख°) n. Titel des ersten Theils des Gaṇeçapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 133. 84,*a*,29.

उपासनाचन्द्रामृत n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,165. 168. उपासनच° an der ersten Stelle.

उपासनीय (von 2. आस् mit उप) adj. *dem man obliegen muss, zu treiben:* यत्सारभूतं तदुपासनीयम् Vṛddha-Kâṇ. 15,40.

उपासा lies *Verehrung* und füge Kap. 1,95. Bâdar. 1,1,31. Kathâs. 121,226 hinzu.

उपासितव्य 1) Weber, Râmat. Up. 333. 336. — 3) zu streichen und die erste Stelle unter 2), die zweite unter 1) zu stellen.

उपास्तमन (उप + अ°) n. *die Zeit um Sonnenuntergang:* °वेलायाम् MBh. 10,1.

उपास्ति Halâj. 1,129. Sarvadarçanas. 55,4. 15. 57,12. fg. Weber, Râmat. Up. 329. 342. Verz. d. Oxf. H. 254,*a*,1. संध्योपास्ति Bhâg. P. 11,27,11.

उपास्त्र Suçr. 2,79,10.

उपास्य 2) Sarvadarçanas. 84,2. Weber, Râmat. Up. 333. 344. — 3) die Stelle unter 1) zu stellen und st. der angegebenen Bed. zu setzen: *wozu man seine Zuflucht zu nehmen hat* Sâh. D. 118,6. 119,4.

उपेत, die neuere Ausg. hat an der ersten Stelle उत्पन्न, an der zweiten घपेत; नेत्रोपेत Bhâg. P.

उपेतक in der letzten Bed. auch Bhâg. P. 11,30,49.

उपेता, साम भेदो ऽथ दानं च नत्युपेक्षे रसासरम्। तदङ्गाय पतिः कुर्यात्षडुपायानिति क्रमात्॥ Sâh. D. 220. Bei den Buddhisten das letzte der 7 Bodhjañga Burnouf in Lot. de la b. l. 799.

उपेक्षितव्य *zu übersehen, gering zu achten* Spr. 1653.

उपेक्ष्य 1) Ait. Br. 3,2. — 2) Spr. 3806. 4908. Râga-Tar. 5,47.

उपेतृ lies *Unternehmer.*

उपेन्द्र 1) Ind. St. 10,193. °वज्रप्रतिम Varâh. Bṛh. S. 104,11 mit Anspielung auf das Metrum उपेन्द्रवज्रा.

उपेन्द्रशक्ति (उ° + श°) m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 73,325.

उपेय 1) lies *was unternommen wird* und füge Mâlav. 10,4 hinzu.

उपोदक vgl. क्षुद्रोपदकनाम्नी, क्षुद्रोपदकी und oben u. उत्पादक 3) *b*).

उपोदित m. N. pr., vgl. औपोदिति. उपोदिता (nach Sâj.), vgl. उपोदिति.

उपोदिति m. N. pr. eines Gaupâleja Pañkav. Br. 12,13,11.

उपोद्घात 1) सप्रसङ्ग उपोद्घातो हेतुतावसरस्तथा निर्वाहकैककार्यत्वे षोढा संगतिरिष्यते॥ चिन्तां प्रकृतसिद्धार्थामुपोद्घातं विदुर्बुधाः। इत्यनुमितौ जगदीशतर्कालंकारः॥ ÇKDr. — 2) Sarvadarçanas. 122,6.18. °त्व n. 125,16.

उपोद्घातपाद m. Titel des 3ten Abschnittes im Vâjupurâṇa Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,3.

उपोद्बलन n. *das Bekräftigen, Bestätigen* Schol. zu Kap. 1,65 (S. 53, Z. 3).

उपोद्बलय्, इत्यादिस्मृत्युपोद्बलित *bekräftigt, bestätigt* Nilak. 86.

उपोषण Kathâs. 63,57. 76. 82.

उब्ज् mit नि; vgl. न्युब्ज.

उभ् 1) streiche das Beispiel ṚV. 4,19,4 und stelle es unter — नि *zusammenhalten.* TBr. Comm. II, 538 verbindet दृब्धानि. — 3) *stützen, halten, tragen:* रत्नस्तम्भोम्भितभोग (वासभवन) Kathâs. 51,186.

— अप s. अपोम्भन.

उभ, उभौ st. द्वौ Kathâs. 62,172.

उभय pl. Bhâg. P. 10,32,16. 72,5. अनुभय *Keines von Beiden seiend* Sarvadarçanas. 147,14.

उभयचारिन् adj. *sowohl bei Tage als bei Nacht wandelnd* Varâh. Bṛh. S. 86,6.

उभयच्छन्ना (उभय + छ°) f. Bez. *einer Art von Räthseln* Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,30.

उभयतस्, उभयतःपक्ष und उभयतोऽङ्ग Weber, Nax. 1,312. उभयतःप्रश्न Weber, Râmat. Up. 338. 343. उभयतःपाश Kauç. 76. उभयतःपाशा रज्जुः Sarvadarçanas. 133,8. उभयतःसत्य Âçv. Gṛhj. 4,5,4. उभयतोह्रस्व VS. Prât. 1,116. 4,132. उभयतःशुद्धात Çâṅkh. Gṛhj. 1,16,8. उभयतोबार्हत Ind. St. 8,265. Z. 9 lies पुरुषानि° st. पुरुषानिक°; Z. 12 lies अपुष्पाः फलवन्तो ये ते वनस्पतयः स्मृताः। पुष्पिणाः फलिनश्चैव u. s. w. st. ओषध्यः — फलिनश्चैव.

उभयतोदत् Z. 2 lies *Schneidezähne* st. *Zähne.*

उभयतोभाष (उभयतस् + भाषा) adj. Bez. derjenigen Wurzeln, *welche sowohl im* Parasmaipada (Parasmaibhâshâ) *als im* Âtmanepada (Âtmanebhâshâ) *flectirt werden,* West. Dhâtup. § 30.

उभयतोमुख (उभयतस् + मुख) adj. *nach beiden Seiten hingewandt, auf beiden Seiten eine Schnauze habend* (von einem Gefässe) Çat. Br. 4,3, 4,7. f. ई Bez. *einer trächtigen Kuh, weil Mutter und Kalb das Gesicht nach entgegengesetzten Richtungen gewandt haben,* Jâgñ. 1,206. Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,43; vgl. उभयमुखी.

उभयथा ṚV. Prât. 15,8. *in beiden Fällen* Sarvadarçanas. 10,21.

उभयपदिन् (von उभय + पद) adj. = उभयतोभाष Verz. d. Oxf. H. 171,*b*,25.

उभयमुखी (उभय + मुख) f. *eine trächtige Kuh* (vgl. u. उभयतोमुख) Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,34.

उभयवंश्य (von उ° + वंश) adj. *zu beiden (Königs-)Geschlechtern gehörig* Bhâg. P. 10,1,1.

उभयविपुला Ind. St. 8,297. fgg.

उभयव्यञ्जन (उ° + व्य°) n. *Zwitter* Halâj. 2,275.

उभयसप्तमी (उ° + स°) f. Bez. *eines best. 7ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,44.

उभयस्तोभ (उ° + स्तोभ) n. °स्तोभं गौतमम् Bez. verschiedener Sâman Ind. St. 3,210,*a*.

उभयस्नातक s. u. स्नातक.

उभयाद् vgl. u. उभयादत्.

उभयादत् lies *auf beiden Seiten* (d. i. oben und unten) *Schneidezähne habend* und füge Kâth. 19,3. Kâtj. Çr. 25,8,16 hinzu.

उभयाय् (von उभय) *Beide darstellen:* उभयायित *Beide darstellend* Bhâg. P. 10,13,18.

उभयायिन् (उभ + या°) adj. *nach beiden* (Welten) *gehend, für beide*

(Welten) *bestimmt* Bhâg. P. 3,25,39. — Vgl. उभयाविन्.

उभयालंकार (उभय + अ°) m. *eine rhetorische Figur der Form* (शब्द) *und dem Inhalte* (अर्थ) *nach* Verz. d. Oxf. H. 210,*a*, N. 1.

उभयालंक्रिया (उभय + अ°) f. dass. ebend. 208,*b*,13.

उभयावृत्ति (उभय + आ°) f. in der Rhetorik *eine Wiederholung in Betreff des Sinnes und des Lautes, Wiederkehr gleichbedeutender und gleichlautender Wörter* Kâvjâd. 2,116. Beispiel Spr. 4077, wo die beiden विद्रुति lautlich und begrifflich zusammenfallen.

उमा 1) vgl. तुमा. — 3) unter diesem Namen in Vinâjaka verehrt Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,17. — 8) Bez. *eines 6jährigen Mädchens, welches bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt*, Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. — 9) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Hall 175 (bis). 177. 181. 183. Verz. d. Oxf. H. 262,*b*, No. 632. 371,*b*, No. 248.

उमाचतुर्थी (उ° + च°) f. Bez. *des 4ten Tages in der lichten Hälfte des* Ǵjaishṭha Brahma-P. im ÇKDr.

उमातिलकताल (उ° + ति-ताल) m. Bez. *eines best. Tactes* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,11.

उमानाथ (उ° + नाथ) m. *der Beschützer der* Umâ d. i. Çiva Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,40.

उमापति Taitt. Âr. 10,22. Kathâs. 52,15.

उमापतिदत्त (उ° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 173,*b*,8 v. u.

उमापतिधर (उ° + धर) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. 123,*b*,25.

उमामहेश्वरव्रत (उ°-म° + व्रत) n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,28. उमामहेश्वरं व्रतम् 74,*b*,33.

उमास्वातिवाचकाचार्य m. N. pr. eines Lehrers, = वाचकाचार्य Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,1. Hall 162. Sarvadarçanas. 38,8.

उमेश (उमा + ईश) m. Çiva *in Verbindung mit* Umâ (als Statue) Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,48.

उम्बेक m. N. pr. eines Mannes Hall 166. — Vgl. उंवेक.

उम्भ् s. उभ्.

उम्लोचा so auch die ed. Bomb.

उर, nach Aufrecht lautet der Name उल.

उरःक्षय (उरस् + 2. क्षय) m. *Lungenschwindsucht* (neben राजयक्ष्मन्) Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 849. fg.

उरःपार्श्वार्धमण्डलिन् (उरस्-पार्श्व-अर्ध + मण्डल) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,29.

उरग 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 88,20. 97,7. *die Schlangen* sind die Gottheit des Nakshatra Âçreshâ Weber, Nax. 2, 371. 379. Vgl. कृष्णोरग, महोरग. — 2) उरगा auch die ed. Bomb. des MBh.

उरंग *Schlange* Bhâg. P. 10,16,28. उरंगम 34,8.

उरणु Uṇâdis. 5,17. 1) Bhâg. P. 9,14,27.

उरणक m. *Widder, Lamm* Bhâg. P. 9,14,21. °वत्स 5,14,3.

उररी, °कृत्य पटम् *ausbreiten*; तद्दलेन च किं राज्यं मयेदमुररीकृतम् *einwilligen in, annehmen* Kâçikh. 45,93. तद्दीक्षमुररीकुरु 39,36 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

उररीकरण n. *das Annehmen* Sarvadarçanas. 132,19.

उरस्य 2) *aus der Brust kommend*, von einem Laute Ṛv. Prât. 1,8. — 5) m. *die weibliche Brust* Varâh. Bṛh. S. 70,5.

उरःस्तम्भ (उरस् + स्त°) m. *Brustbeklemmung, Asthma* Verz. d. Oxf. H. 316,*a*, 3 v. u.

उरी-कर् *sich Etwas gefallen lassen, erfahren, theilhaft werden*: पयोभिः केलीवनं वृद्धिमुरीकरोति Sâh. D. 340,19.

उरी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,2.

उरीमाण N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 339,*b*,20. अरिमाण v. l.

उरु 1) adj. *breit* Varâh. Bṛh. S. 69,32. 70,3. *gross*: °भोगकर 80,18. °क्रोश Kathâs. 65,49. — 3) m. N. pr. eines Âṅgirasa Ind. St. 3,210, *a*; vgl. ऊरु.

उरुक्रम 2) Bein. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,60,35. 11,5,26.

उरुक्षय vgl. औरुक्षय; उरुक्षयस् vgl. औरुक्षयस.

उरुगाय 2) Bhâg. P. 10,69,17. 85,20. 11,3,26.

उरुचक्रि m. N. pr. eines Âtreja Ind. St. 3,210,*a*.

उरुञ्जिरा f. ein N. des Flusses Vipâç Nir. 9,26.

उरुधा (von उरु) adv. *vielfach* Bhâg. P. 10,35,14. 11,13,34. 28,16.

उरुधिष्ण्य s. u. उदधिष्ण्य.

उरुवल्क (उरु + व°) m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Ilâ Bhâg. P. 9,24,48.

उरुवास m. N. pr. eines buddhistischen Klosters Târan. 175.

उरुव्यच् vgl. पुरूची.

उरुष्य् 4) Z. 2 lies मर्त्याय st. मर्ताय.

उरोग्रह Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,1.

उरोबृहती Z. 1 lies Ṛv. Prât. 16,32 st. Prât. 16,7 und füge Ind. St. 8,91. 94. 96. 147. 243. fg. hinzu.

उरोमण्डलिन् (von उरस् + मण्डल) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,28.

उर्व 1) ein Sohn Puraṁǵaja's Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,17. — Vgl. ऊर्व.

उर्वरा 1) *die Erde* Spr. 4743. — Vgl. और्वर.

उर्वरित adj. *übriggeblieben* (= अवशिष्ट Schol.): °शरीरमात्रपरिग्रह Bhâg. P. 5,5,28. तस्य पुत्रसहस्रेषु पञ्चैवोर्वरिता मृधे 9,23,26. 12,8,2. 9,15.

उर्वशी Bez. der Dâkshâjaṇî an der Badarî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,31.

उर्वशीनाममाला (उ° + ना°) f. Titel eines synonymischen Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 152. 401,*a*, No. 196.

उर्वारु n. *die Frucht* Pañkav. Br. 9,2,19.

उर्वीपति (उ° + प°) m. *Herr des Landes, Fürst, König* Spr. 3810. Râǵa-Tar. 5,380.

उर्वीश (उर्वी + ईश) m. dass. Kathâs. 88,2. Bhâg. P. 11,5,31.

उर्वीश्वर (उर्वी + ई°) m. dass. Kathâs. 121,261.

उल 2) Verfasser von Ṛv. 10,186, mit dem patron. Vâtâjana, Aufr.

उलप m. Uṇâdis. 3,145. 1) उलपं कोमलं तृणम् Uǵǵval. m. n. = गुल्मिनी, m. *eine best. Grasart* Med. p. 16. उलपस्तम्बगुल्माश्च वीरुधो विटपाः स्मृताः Halâj. 2,35. = बल्वज 36. प्रावृषीव तृणोलपम् MBh. 5,1605. gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. *Eleusine indica Gaertn.*: गोगर्भिणीप्रियनवोलप Mâlatîm. 144,14. नवोलपालंकृतसैकत Çiç. 4,8. 5,62.

उलपराजी Lâṭj. 8,8,33. *eine Grasart* nach Comm. zu TS. I,86,2.

उलुण्ड m. N. pr. eines Mannes; vgl. उरुण्ड und औलुण्ड्य.

उलूक 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 70,22. 71,4. 86,21. 49. 88,2. Verz. d. Oxf.

H. 86,*b*,38. 106,*a*,3. — *b*) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,19.23. Ohne allen Grund fasst Benfey उलूक in उलूकाश्रम als Indra. — 2) उलूकी ist die *Ureule* Hariv. 222. — Vgl. कुम्भोलूक, प्रत्युलूकक.

उलूकचेटी f. *eine Art Eule* Varâh. Bṛh. S. 88,4.

उलूकपाक m. *eine junge Eule.*

उलूखल 1) Varâh. Bṛh. S. 68,47. 89,1. उलूखलाङ्घ्रि *der Fuss —, die untere Fläche eines Mörsers* Bhâg. P. 10,9,8. Z. 4 lies उलूखलमुसलैः. — 5) Bez. *gewisser* Soma-*Gefässe, der neun* Grahapâtra (nach der Aehnlichkeit der Gestalt) Schol. zu Kâtj. Çr. 9,2,14. 4,29.6,11.10,8,12. *eines Ohrenschmuckes* (nach dem Schol.) bei einer Piçâkî MBh. 3,10520.

उलूखलक m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,24.

उलूखलिक Z. 3 lies 3,10526 st. 3,10256.

उलूत vgl. कुलूत, कोलूक, कोलूत.

उलूलि so v. a. उलुलि Lâṭj. 4,2,10.

उल्क m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 826. fg. उक्थ die ältere Ausg.

उल्का 1) Varâh. Bṛh. S. 3,33. 4,28. 5,93. 11,61. 13,7. 33,1. fgg. °पात 5,63. 32,13. °निपात 24,25. 30,32. 33,23. अमितभागिनी AV. Pariç. in Ind. St. 8,435, N. 1.

उल्कानवमी (उ° + न°) f. Bez. *eines best. 9ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,5.

उल्ब, इन्द्राण्या उल्बजरायुणी Namen zweier Sâman Ind. St. 3,209,*a*.

उल्बण 1) Halâj. 4,59. *dick, klumpig, grob* Varâh. Bṛh. S. 68,13. 70,21. अनुल्बण 70,2. पच्यतिक्रान्तमुल्बणं सदस्यो बोधयेत कृतस्यानावृत्तिः *zu viel, überflüssig* Çâṅkh. Br. 26,4. अत्युल्बणगन्ध *überaus stark* Varâh. Bṛh. S. 77,15. °महामोह *übermässig, überaus gross, aussergewöhnlich* Spr. 3719. तेजस् Bhâg. P. 3,16,34. वह्नि 17,9. क्रोध 18,13. भय 27,20. कल्मष 4,14,46. स्वभाव 5,26,33. वेण *schrecklich, furchtbar* (diese Bed. hat das Wort auch in Verbindung mit काल Râǵa-Tar. 5,148, nicht *evident, incarnate*, wie Benfey annimmt) 4,13, 18. चतुर्भिः 3,12,17. दावानलोल्बणभुवो (so ist zu lesen) गिरयो निदाघे Râǵa-Tar. 4,581. कति नोन्मूलितास्तुङ्गा भूभृतः (*Fürsten* und *Berge*) कण्टकोल्बणाः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 8. — 3) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,32. — 4) n. parox. = उल्ब *die Hülle, welche den Embryo umgiebt*, Taitt. Âr. 1,10,7.

उल्बणता f. *Heftigkeit:* रोगो° *das Grassiren von Krankheiten* Varâh. Bṛh. S. 5,54.

उल्मुक 1) Varâh. Bṛh. S. 89,1. धूमायन्ते व्यपेतानि ज्वलन्ति सहितानि च। धृतराष्ट्रोल्मुकानीव ज्ञातयो भरतर्षभ ॥ Spr. 4268.

उल्लकसन Halâj. 3,29.

उल्लङ्घन 1) *das Hinübersetzen über:* कैलासो° Kathâs. 109,65. समयो° ist unter 2) zu stellen. — 2) füge *das Uebertreten, Brechen* (einer Verpflichtung u. s. w.) hinzu. Kathâs. 65,243. समयो° 108,172. सत्यो° 110,38.

उल्लङ्घ्य adj. *zu übertreten:* स्वप्रियावचस् Kathâs. 73,139.

उल्लम्बिन् (von लम्ब् mit उद्) adj. *hängend an:* तरूल्लम्बिशव Kathâs. 73,153.

उल्लाघता (von उल्लाघ) f. *Genesung:* दर्पज्वरोष्मभूपालमध्ये निर्ध्यायतो ऽनिशम्। सुधासूतिकलामौलिं तस्यैवोल्लाघतायवी (so ist wohl zu lesen) ॥ so v. a. *er blieb gesund* Râǵa-Tar. 1,279.

उल्लाघय् (wie eben), °यति *zu neuem Leben befördern:* घर्मोदानि घनाघनव्यूहवृष्टितो ऽप्युल्लाघयत्यंग्रमान् Spr. 3571.

— प्र, प्रोल्लाघित P. 8,2,55, Sch.

उल्लाप Halâj. 1,150. खलोल्लापाः sind *harte Worte, mit denen böse Menschen Jmd anschnauzen;* vgl. Spr. 801.

उल्लापन (vom caus. von लप् mit उद्) n. *das Beruhigen, Beschwichtigen* Mârk. P. 25,10.

उल्लापिक, Nilak. erklärt: लाजानि उशीराणि उल्लापयति सूचयतीति लाजोल्लापिकः। उशीरपरिमलयुक्तधूमाख्यमित्यर्थः; dass diese Erklärung falsch ist, ergiebt sich aus der Stelle: कार्या रुधिरमांसाढ्या बलयो यत्नतस्तसाम्। सुरासवपुरस्कारा लाजोल्लापिकभूषिताः ॥ MBh. 13,4737. Hier soll उल्लापिकः = उपरिलापनम् sein. Das Wort bezeichnet *eine Art Gebäck;* vgl. भक्ष्यैर्विविधैर्नानाप्रकारैर्मोदकोल्लापिकापूपादिभिः Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 48,28. मोदकोल्लोपिका° v. l. und so auch zu 46,16; dieselbe Lesart mit den Varianten उल्लापिका, उल्लासिक, उलूपक, उलूपिका Varâh. Bṛh. S. 59,8; Utpala zu der letzten Stelle उल्लोपिकाः mit der v. l. उल्लोपिका.

उल्लापिन् vgl. मदोल्लापिन्.

उल्लाल ist der N. *des Couplets in der* Shaṭpadikâ.

उल्लास 1) ज्ञातहृदुल्लास Kathâs. 72,28. Sâh. D. 258,21. पङ्केरुहोल्लासाय (भासां निधिर्विद्योतते) *zur Freude der Tagwasserrosen* Prasannarâgh. 15,*a*. Sâh. D. 305,20 (*awakening* Pandit 2,64). Vgl. चिदुल्लास, मानसोल्लास. — 4) *Zunahme, Wachsthum* (Gegens. ह्रास) Bhâg. P. 7,1, 7. — 5) Bez. *der sieben Grade in den Mysterien der* Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,40.

उल्लुञ्चन, केशोल्लुञ्चन *das Ausreissen der Haare* Bhâg. P. 5,6,11.

उल्लेख m. *Erwähnung* Sâh. D. 471. 486. कृत्वाप्यनन्यसामान्यमुल्लेखं नोद्गिरन्ति ये *nicht davon reden* Kathâs. 78,115. उल्लेखं न च शंसति 53, 186. — adj.: युद्ध Bez. einer der 4 Arten des Grahajuddha (wobei die Sterne *sich gleichsam ritzen, an einander reiben*) Sûrjas. 7,18. Varâh. Bṛh. S. 17,3. fg.

उल्लेखन 4) *das Ziehen von Linien* Stenzler im Breslauer Programm 1860, S. 13. — 5) adj. = उल्लेखिन् Sarvadarçanas. 19,7. — Vgl. जिह्वोल्लेखन.

उल्लेखिन् adj. *abmahlend, Gestalt gebend, formend:* यत्संबद्धं सत्तदाकारोल्लेखि विज्ञानं तत्प्रत्यक्षम् Kap. 1,89. Sarvadarçanas. 19,8.

उल्लेख्य *was abgemahlt —, anschaulich ausgedrückt wird* Sarvadarçanas. 164,15.

उल्लोपिक oder उल्लोपिका s. oben u. उल्लापिक.

उल्लोल Halâj. 3,31; vgl. कल्लोल. adj. *bummelnd, sich hinundherbewegend:* मांसार्गलं दंष्ट्रान्तरलग्नस्य — मांसस्य बहिर्निर्गतभागमुल्लोलम् Nilak. zu MBh. 2,1548.

उशती adj. f. *reizend*, von einer Frau Bhâg. P. 3,23,49. von Worten 16,13. 22,7. 4,2,13. — 10,87,46. — Vgl. उशिज्.

उशनस्, nom. उशना Hariv. 13730. R. 7,25,6. Varâh. Bṛh. S. 9,26. 103,6. so auch MBh. 12,5045 in der ed. Bomb. उशनाः Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,2. उशनसेरितमुपपुराणम् 8,*a*,8. 65,*b*,12. 80,*a*,10. seine स्मृति 266,*a*,41. 277,*b*,44. 356,*a*,11. diese ist तामसगुणा 14,*a*, N.

उशिक m. 1) N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kṛti Bhâg. P. 9,24,2. — 2) N. des 12ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,a,4.

उशिज् adj. *reizend, schön* (= कमनीय Schol.): उशिक्तय Bhâg. P. 1, 5,10. विप्राः 11,6,37. — Vgl. उशती.

उशीनर, °नराः Varâh. Bṛh. S. 4,22. 16,26.

उशीर 1) Varâh. Bṛh. S. 54,100. 121. 77,12. fg. 29.

उशीरवीज (richtiger °बीज) MBh. 5,3843. R. 7,18,2.

उशेन्य *lies* 7,3,9.

1. उष्, उषन् partic. ṚV. 2,4,7.

— अभि ṚV. 9,97,39.

— उप, प्रम्लोरेतेनं कतमुपौषेत् TS. 3,3,8,4.

— प्रति, तं प्रत्योषत्तस्मात्स प्रत्युष्टमुखः Kâṭh. 23,7.

उषङ्गु m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,7667. eines Fürsten 6834 nach der Lesart der ed. Bomb. (ऋषङ्गु ed. Calc.). Als Beiw. Çiva's erklärt Nîlak. das Wort folgendermaassen: उषङ्गुर्नृपविशेषो मान्धातृसाहचर्यात् यद्वा उषं दाहकं गावः किरणा यस्य. Die richtige Form ist wohl उषद्गु (उषत् *brennend* + गु *Strahl*).

उषती, इत्तां वाचमुषतीं (= दाहिकां Schol.) वर्जयीत Spr. 4380. 4698. उषती (von 1. उष्) *brennend, verletzend* ist demnach von उशती, dessen belegbare Bedeutung eine durchaus verschiedene ist, zu trennen. Uebrigens hat die v. l. an allen Stellen रुषती oder रुशती.

उषङ्गु, die neuere Ausg. liest ऋष्यङ्गु. — Vgl. नृषङ्गु.

उषर्बुध nach Uggval. zu Uṇâdis. 4,238 auch *Kind.*

उषस् n. nach Uggval. zu Uṇâdis. 4,238 auch *die Oeffnung des Ohrs* und *das Gebirge* Malaja, mit folgenden Belegen: उषस्सु लग्नाग्रवणोऽधिकां श्रियं प्रचक्रिरे नूतनपल्लवा इव und उषस्तरोः परशुशिखाभेदनम्.

2. उषा 2) उषात्यय *Ende der Nacht* Varâh. Bṛh. S. 63,1. — 4) Verz. d. Oxf. H. 27,a,35. 200,a,9. Kathâs. 73,108. — Vgl. ऊषा.

3. उषा Z. 3. fg. die aus ÇKDr. mitgetheilte Stelle steht Varâh. Bṛh. S. 47,21, wo richtig °मुखाद् st. उषा gelesen wird; also einfach zu streichen.

उषाकर (उ° *Nacht* + 1. कर) m. *der Mond* Varâh. Bṛh. S. 15,31.

उषेश (उषा *Nacht* + ईश) m. dass. Varâh. Bṛh. 14,1.

उष्ट्र 1) b) Varâh. Bṛh. S. 88,3. 104,41. — प्रध्वस्तोष्ट्रदन्तस्य MBh. 12, 3747 fehlerhaft für प्रध्वस्तोष्ठदन्तस्य, wie die ed. Bomb. liest.

उष्ट्रजिह्व (उ° + जिह्वा) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2564.

उष्ट्रनिषदन n. Bez. *einer der 10 Arten zu sitzen bei den* Jogin Sarvadarçanas. 174,6.

उष्ट्रभक्तिका (उ° + भक्तक = भक्त) f. *eine best. Pflanze,* = क्षुद्रदुरालभा Râgan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte.

उष्ट्राक्ष (उष्ट्र + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184, a,4. — Vgl. औष्ट्राक्षि.

उष्ट्रिका 2) = मृद्भाण्ड Halâj. 5,4. = कुम्भी Kull. zu M. 4,7. — 3) *eine best. Staude,* = वृश्चिकाली Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

उष्ण 1) a) f. ई Kauç. 75. — 2) शिशिरोष्णवर्षाः *Winter, Sommer und Regenzeit* Spr. 4379. — 6) n. (sc. वक्र) Bez. *der rückläufigen Bewegung des Mars, wenn sie stattfindet im 7ten, 8ten oder 9ten* Nakshatra *von dem* Nakshatra, *in welchem er heliakisch aufging,* Varâh. Bṛh. S. 6,1. — Vgl. पयोष्णी.

उष्णकिरण m. *die Sonne* Varâh. Bṛh. S. 103,4.

उष्णगु Bhâg. P. 10,76,17.

उष्णघ्न n. *Sonnenschirm* Varâh. Bṛh. S. 73,5.

उष्णता, कटुकता चोष्णतया विराजते Spr. 4165.

उष्णतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,b,19.

उष्णभोजिन् (उष्ण + भो°) adj. *warme Speisen geniessend* P. 3,2,78, Sch. — Vgl. शीतभोजिन्.

उष्णाय् (von उष्ण), °यति *heiss machen* Prasaṅgâbh. 7,a,1.

उष्णरुचि (उष्ण + रु°) m. *die Sonne* Çiç. 9,1.

उष्णांशु Varâh. Bṛh. S. 3,5.

उष्णि s. अग्न्युष्णि.

उष्णिमन् Çiç. 9,65.

उष्णिह् 4) उष्णिक्ककुभौ Pańkav. Br. 8,5,12. Z. 2 lies 16,19 st. 6, 20; Z. 6 lies 16,18 st. 6,19.

उष्णिहा 2) füge 1. nach उष्णिह् hinzu. उष्णिहक्कुभौ TS. 2,4,11,1.

उष्णीगङ्ग auch die ed. Bomb.

उष्णीनाभ m. N. pr. eines göttlichen Wesens MBh. 13,4359.

उष्णीष 1) Kâṭh. 13,10. Pańkav. Br. 16,6,13. 17,1,14. Varâh. Bṛh. S. 44,27. सितोष्णीष MBh. 5,7105. Râga-Tar. 5,206. — 2) buddh. Wassiljew 42.

उष्णीषार्पणा (उष्णीष + अर्पणा) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,12.

उष्मगता (?) f. *Hitze* Wassiljew 139 (उष्मगत gedr.). — Vgl. उष्णग.

उष्मता so auch die ed. Bomb.

उष्मन् 1) Uggval. zu Uṇâdis. 4,144 (ऊ° Mpt.). देहोष्मभिः सुबोधं ते सखि कामातुरं मनः *Gluth des Körpers* Spr. 3617. अन्नस्य विषदिग्धस्य तथोष्मा स्निग्धमेचकः: *Dampf* Kâm. Nîtis. 7,17. स्वेदस्तापोपनाहोष्मद्रवभेदाच्चतुर्विधः: Verz. d. Oxf. H. 304,b,22. fg. उष्मस्वेद Suçr. 2,181,12. सयौवनोष्मन् *Jugendgluth* Çiç. 9,85. अन्यस्माल्लब्धोष्मा क्षुद्रः प्रायेण दुःसहो भवति *das belebende Feuer* so v. a. *Geld* Spr. 3501. Fast überall könnte auch ऊष्मन् angenommen werden. — Vgl. निरूष्मन्.

उष्मपुर (उष्मन् + पुर) n. N. pr. eines buddhistischen Tempels Târan. 88 (des tib. Textes). Wassiljew 52. 205.

उष्यल vgl. समुष्यल.

1. उस्र 1) Çâṅkh. Gṛhj. 1,15,5. — 2) a) Varâh. Bṛh. S. 88,9.

2. उस्र 2) Kir. 5,31.

उङ्कवापिवासिष्ठ n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,b.

# ऊ

ऊखर m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1, 32. 236.

ऊढि *das Tragen:* भारोढि Râga-Tar. 5,178.

ऊणि v. l. für श्रोणि TS. 1,2,6,1.

1. ऊति 5) ऊति in नमस्वदूति Bhâg. P. 8,5,44 erklärt der Schol. durch लीला; das Beispiel gehört demnach zu 6). — 6) Bhâg. P. 10, 14,21. — 9) Gang (eines Maulwurfs) TBr. 1,1,2,3.

3. ऊति m. N. pr. eines Daitja Verz. d. Oxf. H. 77,a,24.

ऊतीक = पूतीक 1) Kâth. 34,3. Pañkav. Br. 9,5,4.

ऊधन्, ऊधोभारि: Bhâg. P. 10,46,9. — c) Bez. einer Stelle in den Mahânâmnîs Nidâna 3,13. Lâtj. 7,5,9. 10,2,7.

ऊधन्य adj. *im Euter enthalten:* पयस् Kâth. 35,20.

ऊन, हे स्त्रिया ऊने प्रसननाय Pañkav. Br. 19,3,9. लक्षादूनं न दातुं स जानाति स्म किलार्थिने *weniger als ein* Laksha Kathâs. 53,10. *der kleinste* Varâh. Brh. S. 50,1. Z. 10 lies तद्दूनानां स्वमातृतः *für diejenigen, die diesem von Seiten der Mutter nachstehen,* M. 9,123.

ऊनकोटिलिङ्ग (ऊन-को° + लिङ्ग) n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 148,b,27.

ऊनय्, ऊनयित *vermindert um* Varâh. Brh. S. 80,12. Ganitâdhj. 2,13.3,5.

ऊनरात्र m. *die fehlende Nacht* (der halbe Tag, um den der lunare Monat kürzer als der solare ist); pl. *die überschüssigen lunaren Tage in einem* Juga, *die man ausscheiden muss, um die richtigen solaren Tage zu erhalten,* Utpala zu Varâh. Brh. S. 2, S. 4.

ऊनार्द्रतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,14.

ऊनीकार् (von ऊन + 1. कार्) *subtrahiren* Schol. zu Sûrjas. 2,29.

ऊम 1) TS. 4,4,2,2. Kâth. 22,5.

ऊरी, कार्यं दत्तेणोरीकृतं त्वया *zugesagt, versprochen* Bhatt. 8,11. ऊरीकृतपराक्रम *anerkannt* Sâh. D. 104,7.

ऊरु 1) Z. 15. वामोरु: MBh. 1,2988, ed. Bomb. Z. 17 lies नागनासोरु st. नग्न°. — 2) ein Âñgirasa, Verfasser von RV. 9,108,4. 5.

ऊरुग्राहै (ऊरु + ग्राह) m. *Schenkellähmung* MBh. 6,5630. so ist auch zu lesen AV. 11,9,12 st. उरु° und MBh. 5,2024 st. गुरु° der ed. Calc. und उरु° der ed. Bomb.; Nilak. erklärt उरु° durch महानिर्बन्ध.

ऊरुजन्मन् (ऊरु + ज°) m. *der aus der Lende Entsprossene* so v. a. Aurva Mâlav. 92. — Vgl. 3. ऊर्व.

ऊरुस्तम्भ 1) Kâth. 36,8. Verz. d. Oxf. H. 313,a,34. 357,a, No. 849. fg. Wise 390. सोरुस्तम्भा adj. Kathâs. 94,26. Z. 2 füge Ch. nach Çâk. hinzu.

ऊर्ज् Z. 15, ऊर्जम् *Kraft* M. 2,55 (auch Varâh. Brh. S. 77,35) könnte auch acc. von ऊर्ज् sein. ऊर्ज् VS. 7,30 = ऊर्ज 1) a).

ऊर्ज 1) a) TS. 1,4,14,1. Kâth. 4,7. Verz. d. Oxf. H. 72,a,12. Bhâg. P. 12,11,44. — b) Halâj. 4,94. Hierher oder zu ऊर्ज् M. 2,55. ऊर्जमेधा: MBh. 13,3674 erklärt der Schol. durch उपगतप्रज्ञा:. — 2) a) = बल Bhatt. 6,3. — 4) adj. (f. आ) *kräftig:* ऊर्जया गिरा Bhâg. P. 10,89,58.

ऊर्जन Dhâtup. 19,52 als Bed. von कुद्.

ऊर्जय्, ऊर्जयमान Kâth. 19,13. ऊर्जित *dem es wohlgeht* Spr. 506. °चित्त *mächtigen Geistes* 3015. °शासन Kathâs. 59,59. 97, 5. मदोर्जित so v. a. *hingerissen von* Râga-Tar. 5,214.

ऊर्जयन्त् (partic. von ऊर्जय्) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Aupamanjava Ind. St. 4,372.

ऊर्जव्य vgl. प्राशव्य in Betreff der Bildung des Wortes.

ऊर्जस्कर *Kraft verleihend,* von Vishnu Varâh. Brh. S. 43,53.

ऊर्जस्वित् (sic) *eine best. rhetorische Figur* Kuvalaj. 158 (187,b. 188,b).

ऊर्जस्विन् Sâh. D. 753. 341,12.

ऊर्णा 1) MBh. 2,1847 hat die ed. Bomb. richtig श्रोर्णा st. ऊर्णा. ऊर्णापिण्ड Ind. St. 4,266. ऊर्णा *von den Fäden der Spinne* Bhâg. P. 11,9, 21. — 3) N. pr. der Gattin Marîki's Bhâg. P. 10,85,47. — 4) m. N. pr. eines Jaksha Bhâg. P. 12,11,42. — Vgl. कर्णोर्णा.

ऊर्णनाभ 3) Bez. *einer best. Stellung der Hand (spinnenförmig)* Verz. d. Oxf. H. 86,a,29. 202,a,5.

ऊर्णनाभि TBr. 1,1,2,5. Bhâg. P. 11,7,34. 9,21.

ऊर्णवाभि Kâth. 8,1.

ऊर्णायु 2) e) Pañkav. Br. 12,11,10. — Vgl. श्रौर्णायव.

ऊर्णावस् m. *Spinne:* ऊर्णावा (lies °वाँ) इव Çâñkh. Br. 19,3 bei Weber, Nax. 2,345.

ऊर्णास्तुका (so ist st. ऊणास्तुका zu lesen) Kâth. 25,6. Apastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 299,4. Âçv. Çr. 2,7,6. *ein Wollengewebe* Comm. TS. I, 337,18.

ऊर्णु mit प्रत्यप med. *sich in Gegenwart eines Andern* (acc.) *enthüllen* TS. 6,1,2,3.

— प्र desid. vgl. प्रेर्णुनविषु.

ऊर्णोदर (ऊर्णा + उ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 46, a,11 (प्रर्णोदर v. l.). 276,b,20.

ऊर्ध्व, ऊर्ध्वम् adv. 2) ऊर्ध्वं देहात् *nach dem Körper* so v. a. *nach dem Tode* MBh. 1,3606. Vgl. ऊर्ध्वदेह, श्रौर्ध्वदेह fgg. — 3) *aufwärts* so v. a. *niedrig anfangend und hoch schliessend* (eine Recitation) Çat. Br. 11,4,2,8.

ऊर्ध्वकर्ण (ऊर्ध्व + कर्ण) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,37. 339,b,11. 49.

ऊर्ध्वकृशन zugleich angeblich Verfasser des Liedes, mit dem patron. Jâmâjana.

ऊर्ध्वकेश (ऊर्ध्व + केश) 1) adj. *dessen Haare in die Höhe stehen* Hip. 3,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,a,37. — 3) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,26.

ऊर्ध्वग m. N. pr. eines Sohnes des Krshna von der Lakshmanâ Bhâg. P. 10,61,15.

1. ऊर्ध्वगति *springende Bewegung* (einer Gazelle) Pañkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 738.

ऊर्ध्वगमन *das Aufsteigen* (zu einer höheren Stellung) Tattvas. 8. *Hebung* Schol. zu VS. Prât. 1,31. 108.

ऊर्ध्वज (ऊर्ध्व + 1. ज) adj. *der obere* Suçr. 1,82,8.

ऊर्ध्वतरण n. *das Austreten* (der Flüsse) Varâh. Brh. S. 46,89.

ऊर्ध्वताल (ऊर्ध्व + ताल) m. Bez. *eines best. Tactes* Verz. d. Oxf. H. 87,a,9.

ऊर्ध्वदृश् (ऊ° + दृ°) adj. *nach oben sehend* Kathâs. 61,65.

ऊर्ध्वनभस् TS. 6,3,9,6. Kauç. 45.

ऊर्ध्वनाभन् m. N. pr. des Verfassers von RV. 10,109, mit dem patron. Brâhma.

ऊर्ध्वदम Halâj. 2,231. — Vgl. श्रौर्ध्वदमिक.

ऊर्ध्वपातनयन्त्र (ऊ॰-पा॰+य॰) n. *ein best. Apparat zur Reinigung des Quecksilbers* Wise 119.

ऊर्ध्वपुण्ड्र Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,46. 248,*a*,26. 258,*b*,9. 267,*b*,10. 19.

ऊर्ध्वबाहु 1) Spr. 3813. Pańkat. 165,16. — 3) m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,32. 185. 234. fg.

ऊर्ध्वबृहती Ind. St. 8,97. 130. 147.

ऊर्ध्वमण्डलिन् (von ऊर्ध्व + मण्डल) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,30.

ऊर्ध्वमन्थिन् Taitt. Âr. 2,7,1. Bhâg. P. 11,6,47. मन्थिन् bedeutet hier *Samen, nicht penis*; vgl. मन्थिन् 2) *b*).

ऊर्ध्वरेतस्तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,16.

ऊर्ध्वरोमन् 1) R. 7,23,5,41. Bhâg. P. 10,38,26.

ऊर्ध्ववेणीधरा (ऊर्ध्व-वे॰+ध॰) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2636.

ऊर्ध्वसद्मन् (ऊर्ध्व + सद्मन्) m. N. pr. eines Rshi mit dem patron. Âṅgirasa, Verfassers von RV. 9,108,8.9. ॰सद्मन Ind. St. 3,210,*a*. — Vgl. श्रौर्ध्वसद्मन.

ऊर्ध्वस्रोतस्, ततोर्ध्वस्रोतसां षष्ठो देवसर्गस्तु स स्मृतः Mârk. P. 47,34. ततोर्ध्वस्रोतसः षष्ठो दे॰ Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,16. Auch die Schöpfung selbst heisst so: ऊर्ध्वस्रोतस्तृतीयस्तु सात्त्विकोर्ध्वमवर्तत Mârk. P. 47,22. ऊर्ध्वस्रोतःसमुद्भवाः 23.

ऊर्ध्वस्वप्न (ऊ॰ + स्व॰) adj. *stehend schlafend* AV. 6,44,1.

ऊर्ध्वाङ्ग (ऊर्ध्व + अङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 303,*b*,3. genauer ऊर्ध्वजत्रुगताङ्ग, von deren Behandlung der Abschnitt der Medicin handelt, welcher शालाक्य heisst; s. u. जत्रु.

ऊर्ध्वाम्नाय (ऊर्ध्व + आ॰) m. Bez. der heiligen Schrift der Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,29 und N. 3. 101,*b*,27. 103,*b*,36. ॰संहिता Titel eines heiligen Buches einer Vishṇu'itischen Secte 301,*b*, No. 735. ऊर्ध्वेनैष मुखेनैव कथितो यन्त्र उत्तमः। देवदेवेन रुद्रेण ऊर्ध्वाम्नाय इति स्मृतः ebend.

ऊर्ध्वाशिन् (ऊर्ध्व + आ॰) adj. *in aufrechter Stellung essend* Sarvadarçanas. 44,6.

ऊर्ध्वेड (ऊर्ध्व + इडा) adj. ऊर्ध्वेडं वाष्ट्रीसाम N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*.

ऊर्मि als Bez. *der Zahl sechs* (vgl. Z. 11. fgg. und Bhâg. P. 10,70, 17) Weber, Râmat. Up. 308. fg. ग्रातपोर्मि oder ग्रातपस्योर्मिः so v. a. *Gluth* Trik. 3,3,393. H. an. 2,489. Med. l. 20. ऊर्मि so v. a. उत्कर्ष (nach dem Schol.) TBr. 2,5,7,1.

ऊर्मिका 3) Halâj. 2,404. दीक्षितेन परिज्ञाता दैवात् द्यूतकृतः करे। उवाच दीक्षितस्तं च कुतो लब्धा त्वयोर्मिका॥ Kâçikh. 13,69 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

ऊर्मिन् Z. 1 lies सं पृच्य॰.

ऊर्मिमाला (ऊ॰ + माला) f. *Wogenreihe* und Bez. eines best. Metrums: 4 Mal – – – –, ◡◡◡ – – ◡ – – Varâh. Bṛh. S. 104,45. Ind. St. 8,374, 24 ist wohl auch ऊर्मिमाला als N. des Metrums anzunehmen, wenn man हृतवाता ऊर्मिमाला zerlegt. — Vgl. वातोर्मी.

ऊर्मिला Gattin Jama's MBh. 5,3968. धूमोर्णा ed. Bomb.

3. ऊर्व Varâh. Bṛh. S. 48,64. ग्रौर्व v. l.

ऊवध्य vgl. ovϑoς.

ऊष 1) *a*) TBr. 1,3,7,6. 3,12,6,2. ॰पुट TS. I,1040,1.

ऊषणा, so zu lesen st. उषणा.

ऊषा Bhâg. P. 10,62,1.12.

ऊष्मन् 1) *Dampf* Varâh. Bṛh. S. 54,60. — Vgl. सोष्मन्.

1. ऊह्, ऊह्यमान Râga-Tar. 5,83 fehlerhaft für उह्यमान (von वह्), wie schon Benfey bemerkt hat.

— व्यति *umstellen, je den Platz wechseln lassen*: व्यत्यूहेत्पात्राणि Kâth. 27,5.

— ग्रधि med. *sich mit Etwas überziehen*: ग्रपो ऽङ्गारा ग्रध्यूहते TBr. 2,1,10,3.

— ग्रप 1) ग्रपोहति पाशजालम् Sarvadarçanas. 88,12. — 2) ग्रपोहित *negirt* Sâh. D. 329,5.

— समप *vollständig vertreiben*: दृत्तरक्तबलिना तालः समापोहि (lies समपोहि) Sarvadarçanas. 131,12.

— उद् *herausholen* Pańkav. Br. 16,11,5.

— ग्रपोद् *wegstreifen* TBr. 1,1,9,9.

— उप 4) उपोह्यमान MBh. 2,2051 erklärt der Schol. durch उपस्थाप्यमान. — 5) *herbeitreiben*: कृत्स्नगोधनमुपोह्य दिनान्ते Bhâg. P. 10,35,22.

— समुप 1) समुपोढेषु कामेषु निरपेक्षः M. 6,41 bedeutet *sich gleichgiltig verhaltend gegen naheyerückte d. i. sich darbietende Genüsse*.

— विस्, निरूढ *abgesondert, für sich stehend* Schol. zu Âçv. Çr. 3,8, 8. fgg. — Vgl. 1. निरूह्, निरूहणा.

— परि vgl. पर्यूहणा.

— प्रति 7) *zurückbringen*: ग्रहत्वा समरे कृष्णमप्रत्यूह्य (so ist zu lesen) च रुक्मिणीम् Bhâg. P. 10,54,20. 52. — Vgl. प्रत्यूह, प्रत्यूहन.

— वि 1) स्वमात्मानं व्यूह्य (= विभज्य Schol.) Bhâg. P. 12,11,50. — व्यूढ *geordnet* und zugleich *breit* LA. (II) 90,3. — Vgl. व्यूह.

— निर्वि 2) निर्व्यूढ *vollbracht* Mâlatîm. 146,19. — 4) *in Schlachtordnung stellen*: राजन्यसंज्ञासुरकोटियूथैर्निर्व्यूह्यमाना (= इतस्ततश्चाल्यमाना: Schol.) निहनिष्यसे (= संहरिष्यसि Schol.) चमूः Bhâg. P. 10,3,21.

— प्रतिवि 3) केशान्दुकूलं कुचपट्टिकां वा। नाङ्गः प्रतिव्योढुमलं व्रजस्त्रियः *wieder in Ordnung bringen* Bhâg. P. 10,33,18. — 4) *abhalten, zurückhalten*: नागायितमनर्थं हि प्रतिघातशतैरपि। शक्नुवन्ति प्रतिव्योढुमृते बुद्धिबलाश्रयाः॥ MBh. 12,8244. Bhâg. P. 10,1,47.

— सम् 1) *zusammenkehren* Bhâg. P. 11,27,36.

— परिसम् vgl. परिसमूहन.

2. ऊह् 3) *bei sich selbst in Gedanken weiter ausführen* Njâjamâlâv. Einl. 5. 23. — caus. 2) lies *bedenken*. Nîlak.: राजसूयेन यक्ष्ये स्वाराज्यमाप्नवानीतिसंकल्पादिरूपमूहं कृत्वा.

— नि vielleicht *scheinen, vorkommen wie*; mit निस् vgl. 2. निरूह्.

— सम् *begreifen, auffassen, verstehen*: ब्रह्म समुह्यात् Vop. 23,16.

1. ऊह Sarvadarçanas. 122,14.

2. ऊह füge hinzu *weitere Ausführung in Gedanken, das weitere Verfolgen einer Sache in Gedanken, das Bedenken*. ग्रस्ति व्याकरणमित्यवैयाकरणा ग्रपि याज्ञिका ऊहात्क्रतुषु साधु (so ist zu trennen) शब्दान्प्रयुञ्जते *weil sie darüber nachdenken* Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,35. लिङ्गादूहो

ऽनुमानना *Schluss, Folgerung* Sâh. D. 371.

ऊहच्छला (ऊह् + छ°) f. Titel eines Kapitels in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,21.

ऊहनीय (von 2. ऊह्) adj. *bei sich selbst in Gedanken weiter auszuführen, zu finden* Sarvadarçanas. 163,6. 180,15.

ऊहवत् (von 2. ऊह्) adj. *gut—, leicht begreifend* Spr. 4589.

ऊह्य füge hinzu *bei sich selbst in Gedanken weiter auszuführen, zu finden.* Varâh. Bṛh. S. 45,16. Bṛh. 13,8. — = ऊह्यगान (?) Weber Ind. St. 3,277.

ऊह्यच्छला (ऊ° + छ°) f. Titel eines Kapitels in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,22.

# ऋ

ऋक्तन्त्र (ऋच् + तन्त्र) n. Titel einer Schrift Ind. St. 3,276. °व्याकरण Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,3.

ऋक्वन् Z. 3. fg. lies: स (बृहस्पतिः) सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन.

1. ऋक्ष Z. 3 lies Kâṭh. 12,13. 25,2. 9. 26,5.

2. ऋक्ष 2) Varâh. Bṛh. S. 12,6. 86,21. 42. 88,3. ऋक्षादिशब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,37. ऋक्ष = मर्कट *Affe* Kathâs. 64,22. 25. — 4) Varâh. Bṛh. S. 4,7. 6,7. 7,4. Wie भ ist es in der Nativitätslehre = गृह्, राशि d. h. *ein Zwölftel der Ekliptik, ein astrologisches Haus,* z. B. Varâh. Bṛh. 1, 4. 16. — 6) ein Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,8. — 8) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2630.

ऋक्षपति m. *der Regent (Planet) eines astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 3,6.

ऋक्षर 2) lies ऋक्षर = ऋत्विज्.

ऋक्षरजस् (ऋक्ष + र°) m. N. pr. des Vaters der Affen Vâlin und Sugrîva R. 7,37,4,1. 45. 50. 52. °रजस 36,36. °राजन् 37. °राज् 37,4,20.

ऋक्षविडम्बिन् m. *ein Charlatan von Astrolog* Varâh. Bṛh. S. 2,18.

ऋगर्थसार (ऋच् - अर्थ + सार) n. Titel einer Schrift Hall 181.

ऋग्भाष्य (ऋच् + भाष्य) n. Titel *eines Commentars zum* Ṛgveda von Madhva Wilson, Sel. Works 1,141.

ऋग्मिय *aus* Ṛk *bestehend* TS. 6,6,2,1.

ऋग्म्य = ऋग्मिय Kâṭh. 29,8.

ऋग्वेद, °भाष्य Titel verschiedener *Commentare zum* Ṛgveda Hall 119. 140. 205.

ऋघाय् vgl. कर्मघ.

ऋच् 2) *b*) der Text des Pûrvatâpanîja so genannt Weber, Râmat. Up. 328. — *c*) ऋग्यजूंषि Ind. St. 3,269.

ऋचीक N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,21. 53,*a*,19.

ऋजिप्य Z. 5 lies 31,17.

ऋजिश्वन् mit dem patron. Bhâradvâǵa (Âṅgirasa) Ind. St. 3,210, *a*. Verfasser von ṚV. 6,49—52. 9,98. 108,6. 7.

ऋजीक streiche die Stelle ṚV. 4,38,4 und s. unter आविर्ऋजीक.

ऋजीपिन् adj. so v. a. ऋजिप्य. ṚV. 4,26,6.

1. ऋजीष adj. *schlüpfrig* (= स्निग्ध Schol.): तच्छीकारर्जीषद्रुम Bhâg. P. 10,18,4.

2. ऋजीष 2) der Schol. zu Kâtj. Çr. 4,10,15 citirt AK. 2,9,32 für ऋबीस.

ऋजु 1) VS. Prât. 1,124. Gegensatz वक्र Ind. St. 8,215. f. ऋज्वी Bhâg. P. 10,42,6 (Gegens. कुब्जा). in übertr. Bed. von einem Weibe Kathâs. 71,146. f. ऋज्वी (sc. गति) *das Stadium, in dem ein Planet einen geraden Lauf hat,* Varâh. Bṛh. S. 7,15. fg. Ind. St. 10,208. Z. 10 lies ऋजुनेव.

ऋजुधा *geradesweges* TBr. 2,2,8,2.

ऋजुपालिका (ऋजु + पा°) f. N. pr. eines Flusses Wilson, Sel. Works 1,296.

ऋजूकृ, कुब्जम् Kathâs. 62,234.

ऋज्वाह्व (ऋजु + आह्वा) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,38.

ऋण 2) *a*) Sp. 1044, Z. 6 v. u. lies त्रीण्यपाकृत्य. पञ्चर्णानि मनुष्याणामिह देयानि सर्वदा Mârk. P. 16,56. ऋणादान Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,16. ऋणकर्तृ MBh. 13,1592 erklärt Nîlak. fälschlich durch वृद्ध्यर्थं धनप्रयोक्ता. ऋणं मृगय्, याच् *um ein Darlehn bitten* Kathâs. 52,299. fg. — *d*) Colebr. Alg. 131. Sûrjas. 2,5. Schol. zu Gaṇitâdhj. 2,13.

ऋणंचय mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3,210,*a*.

ऋणता (von ऋण) f. *Schuldhaftigkeit:* यज्ञमानमेव तदृणतायै संप्रमुञ्चन्ति Çâṅkh. Br. 13,6.

ऋणदातृ (ऋण + 1. दातृ) nom. ag. *Geldausleiher* Spr. 994, v. l.

ऋणप्रदातृ (ऋण + प्र°) dass. Spr. 994.

ऋणमोचनतीर्थ (ऋण - मो° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,8. 67,*b*,6.

ऋणयावन् (ऋण + यावन्) adj. *Rächer der Schuld* TS. 1,5,2,5.

ऋणवत् *verschuldet, in Schulden steckend* Varâh. Bṛh. S. 18,11.

ऋणस्तम्भ (ऋण + स्त°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,19.

ऋणिधनि n. Bez. *eines best. mystischen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,34 (ऋनि° gedr.). °चक्र 93,*a*,33. 95,*b*,41. 96 (abgebildet).

ऋणिन् *Schuldner:* शेषस्येकोपकाराणां भवाम ऋणिनो वयम् R. 7,40, 23. असंशुद्धादृणी ते ऽहं द्वितीयतः (आमलकात्) Kathâs. 81,106.

ऋत 1) *c*) Bhâg. P. 10,42,24. — 4) *a*) Sp. 1047, Z. 1 lies 6,114,1. 2. Z. 2 füge hinzu: ताभ्यो न ऋतं ब्रूहि *gieb uns eine Versicherung* Paṅkav. Br. 21,2,1. ऋतमुक्त्वा प्रसर्पति so v. a. *einen Eid schwörend* 18,2,9. Lâṭj. 8,9,12. — *b*) γ) Z. 4 lies 12,1,61 st. 12,1,64. — *c*) ऋतं कुर्वन् (Jmd) *die Wahrheit lehrend* MBh. 5,1692. Nîlak.: ऋतं ब्रह्म कुर्वन् वाचा आविष्कुर्वन्.

ऋतजित् m. N. pr. eines Jaksha VP. im ÇKDr.

ऋतंजय (ऋतम्, acc. von ऋत, + जय) m. N. pr. eines Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,16.

ऋतधी (ऋत + 2. धी) f. *richtige Einsicht* oder adj. *dessen Einsicht richtig ist* Bhâg. P. 12,8,44.

ऋतनिधन (ऋत + नि°) n. N. eines Sâman Paṅkav. Br. 21,2,1. °ध-

नमाव्येदोह्म् desgl. Ind. St. 3,210, *b.*

ऋतपेय Lâṭj. 8,9,7.

ऋतप्रजात, AV. 1,11,1 bedeutet ऋतप्रजाता *die rechtzeitig entbunden ist, rechtzeitig gebährend.*

ऋतभाग pl. Saṁsk. K. 184,*a*,6.

ऋतंभर 2) *a*) प्रज्ञा ऋतंभरा Jogas. 1,48. Sarvadarçanas. 178,17. ऋतंभरप्रज्ञा 16. ऋतंभराप्रज्ञ (richtiger ऋतंभरप्रज्ञ Sarvadarçanas. 179,1) adj. Bez. *eines* Jogin *auf der zweiten Stufe* Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,39.

ऋतय् Z. 5 in der Stelle ṚV. 5,43,7 (wo auch die besondere Betonung zu bemerken ist) so v. a. *regelrecht.*

ऋतव्रत adj. *der Wahrheit ergeben* Bhâg. P. 10,64,14.

ऋतसेन (ऋत + सेना) m. N. pr. eines Gandharva Bhâg. P. 12,11,41.

ऋतु 2) so v. a. *Monat* Weber, Ġjot. 112. Nax. 2,341. 351. *Halbmonat:* वकुले ऽप्यृतौ Ġjot. 30. Bez. *der Zahl sechs* Varâh. Bṛh. S. 77,24. 98,1. Ind. St. 8,167. — 7) N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,210,*b.*

ऋतुकाल 2) Spr. 2076.

ऋतुजुष् (ऋतु + 2. जुष्) adj. f. *in der zur Empfängniss günstigen Periode sich befindend* Kathâs. 120,35.

ऋतुधामन् Beiw. Vishṇu's R. 7,23,1,78.

ऋतुमन्त् 1) *c*) यदर्तुमती भवत्युपरतशोणिता तदा संभवकालः Gobh. 2,5,6.

ऋतुयाजिन् (ऋतु + या°) adj. *am Anfange jeder Jahreszeit opfernd* Weber, Ġjot. 72.

ऋतुराज Kathâs. 54,56.

ऋतुषामन् (ऋतु + सा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*b.*

ऋतुसमय *die Zeit der Menstruation* Varâh. Bṛh. S. 78,26.

ऋतुसारणा (ऋतु + सा°) f. Bez. *eines best. Processes, dem man Mineralien unterwirft,* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,15. — Vgl. प्रतिसारणा und सारणा.

ऋतेबर्हिष्क (ऋते + बर्हिस्) adj. *ohne die* Barhis-*Litanei* Çâṅkh. Br. 18,10.

2. ऋत्विय 1) Z. 3. fg. lies 12,3,29. — 2) ऋत्व्य n. Pañkav. Br. 7,8,1.

ऋत्वियवन्त् adj. so v. a. 2) ऋत्विय TBr. 1,2,1,14.

ऋद्धि 1) *Glück,* mit लक्ष्मी und श्री wechselnd Kathâs. 32,277. प्रेमर्द्धि *grosse Liebe* Bhâg. P. 10,13,35.

ऋधक् im SV.

ऋधुक (von ऋध्) adj. *fördernd, Gedeihen verleihend* Âçv. Gṛhj. 4,7,25.

ऋभुर्त 2) = स्वर्ग Uġġval. zu Uṇâdis. 4,12.

ऋभुष्ठिर (ऋभु + स्थिर) adj. Beiw. Indra's ṚV. 8,66,8. उरःप्रभृतः स्थिरश्च Sâj.

ऋशत् onomatop. vom Laut des Berstens: स्तम्भोत्तमादृशदिति प्रविभिन्नमध्यात् Kathâs. 106,181. wohl fehlerhaft für ट्शत् oder ट्सत्.

ऋश्यसामन् n. oder ऋश्यसामव्रत n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*b.*

ऋषद्गु, statt dessen उषद्गु ed. Bomb.

ऋषभ 1) *a*) ऋतुषभाः पशवः Pañkav. Br. 13,5,18. 10,11. 15,3,17. — *b*) Pañkav. Br. 18,6,14. 19,12,2. 3. — *c*) Ind. St. 8,259. fg. 267. fg. Varâh. Bṛh. S. 86,40. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,7. — *i*) Pañkav. Br. 19, 12,1. — *k*) Verfasser von Mantra Ind. St. 3,450. ein Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,6. Verehrer Çiva's 74,*b*,6. राज्ञा ऋषभः सोमकेश्वरः 46, *a*,8. 276,*b*,18. ein Fürst Kathâs. 109,62. 113,6. von Ajodhjâ R. 7, 111,10. m. pl. als Bewohner des Krauñkadvîpa Bhâg. P. 5,20,22. — *l*) Bhâg. P. 10,79,15. Kathâs. 110,43. 36. 58. — *m*) ऋषभः पवमानः (Pañkav. Br. 15,3,46) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,210,*b.* रुद्रस्य ऋषभः desgl. 231,*b.* रैवत (Pañkav. Br. 13,10,10) und रैवत्य ऋषभः desgl. 232,*a.* वैराजर्षभम् desgl. 238,*a.* शाक्वरर्षभम् (Pañkav. Br. 13,5,17) desgl. 239,*b.* — *n*) N. des 15ten Kalpa (nach der *Note* benannt) Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,1. — Am Schlusse dies wie st. wird.

ऋषभक m. N. pr. eines Fürsten (= ऋषभ) Kathâs. 109,74. 110,44. 113,5. eines Berges (= ऋषभ) 110,138.

ऋषभता (von ऋषभ) f. *das Obenanstehen* Pañkav. Br. 18,6,14. 19,12,2.

ऋषभदेव (ऋषभ + देव) m. N. pr. eines Tîrthaṁkara der Ġaina (wohl = ऋषभ) Wilson, Sel. Works 1,323. °पुराण 279.

ऋषभस्तव (ऋ° + स्तव) m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

ऋषभानन (ऋषभ + आ°) m. N. pr. eines Ġina Wilson, Sel. Works 1,321.

ऋषि 5) Bez. *der Zahl sieben* Ind. St. 8,167. — 6) *der Mond* Weber, Ġjot. 89. fgg.

ऋषिकुल्या 1) N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,28.

ऋषिचान्द्रायण (ऋ° + चा°) n. Bez. *einer best. Kasteiung* Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,15.

ऋषिच्छन्दस् (ऋ° + छ°) n. Bez. *einer Klasse von Metren* ṚV. Prât. 16,4. 5. 9. Ind. St. 8,114. 116. 128.

ऋषितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,11.

ऋषिपञ्चमी f. Bez. *des 5ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,35.

ऋषिशृङ्ग m. N. pr. eines Mannes: °स्वर्गगमन Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,24. — Vgl. ऋष्यशृङ्ग.

ऋषिस्तोम Çâṅkh. Çr. 14,63,1.

ऋष्व Uġġval. zu Uṇâdis. 4,151. 1) Varâh. Bṛh. S. 65,2. 8. — 2) N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3,210,*b.*

ऋश्याङ्क 1) ist adj. und bedeutet *die Farbe des* Ṛçja *habend.*

ऋष्यङ्गु m. N. pr. Lesart der neueren Ausg. in Hariv. 1970. fg. st. उषद्गु der älteren Ausg. — Vgl. नृषद्गु.

ऋष्यलोम (ऋष्य + लोम) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,21.

ऋष्यशृङ्ग N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 4,374. 385.

# ए

एक 1) परिपूर्णानन्दैकचिदात्मन् Weber, Râmat. 344. एकस्यै न पञ्चाशत् TS. 7,4,3,3. एकया न त्रिंशत् Pañkav. Br. 23,25,3. एकया न चत्वारिंशत् 24,9,2. 3. एकस्मान्नपञ्चाशं (Avagraha bei एकस्मात्) TS. 7,4,2,3. विंशत्या चैकया so v. a. एकविंशत्या च Weber, Ġjot. 89. एकान्नविंशतिः

70. एकान्नत्रिंशदुत्तरं शतमेककम् Ind. St. 3,254. 8,320. 362. Da die Formen एकान्नविंशति (d. i. एकात् - न - वि°) u. s. w. durch P. 6,3,76 sicher stehen, auch in Betreff der Betonung, so könnte man geneigt sein in एकान्नत्रिंशत् u. s. w. nur eine ungenaue Schreibweise anzunehmen. Kâtj. Çr. 24,2,37 (so ist st. 38 zu lesen) hat auch die Ausg. एकान्नपञ्चाशत्. Spr. 1070, Z. 2 lies 10,4,2,15 st. 10,4,2,18; Z. 4. fgg. streiche «In nicht» bis «zu zerlegen sei». — 2) °सुन्दरी Kathâs. 32,316. °शाख्य 74, 75. °चोर 88,24. — 7) f. आ Bein. der Durgâ ÇKDr. nach dem Devî-P.

एकक, शतमेककम् Ind. St. 3,254. Spr. 1681 (Conj. für एकैक). f. एकका Kathâs. 56,325. 64,34. 55. 86,142. एकिका 117,29. 123,259. Die Bed. same bei Benfey beruht auf einem Druckfehler M. 9,38.

एककाल adj. gleichzeitig Bhâg. P. 12,1,33. davon nom. abstr. ता f. Gleichzeitigkeit Madhjam. 46. °त्व n. Ind. St. 5,66.

एककालिन् = एककालिक. आह्नोरे नैतान्नैककालिना Mârk. P. 28,30.

एकचन्द्रा (एक + चन्द्र) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2645 nach der Lesart der ed. Bomb.; एकवक्त्रा ed. Calc.

एकचर 1) a) Spr. 4410. Beiw. eines Diebes Kathâs. 88,17. 112,151. 157.

एकचारिन् 1) Bhâg. P. 11,9,14. — 3) f. °चारिणी eine treue, nur an Einem hängende Geliebte oder Gattin: °वृत्त Spr. 4032. Verz. d. Oxf. H. 215,b,39. °व्रत Daçak. in Benf. Chr. 180,20.

2. एकचित्त 1) Kap. 4,14.

एकचिन्मय (von एक + 5. चित्) adj. aus reinem Denken gebildet Weber, Râmat. 354.

एकच्छत्र (एक + छत्र) adj. (f. आ) nur einen (fürstlichen) Sonnenschirm habend, nur von einem Fürsten beherrscht: पृथिवी Bhâg. P. 12,1,9.

एकच्छन्ना (एक + छ°) f. Bez. einer Art von Räthseln Verz. d. Oxf. H. 204,a,30.

एकज 1) वृत्त allein stehend Spr. 2149. von Haaren, wenn sie einzeln aus den Poren hervorkommen, Varâh. Bṛh. S. 69,16. 70,9.

एकजट (एक + जटा) 1) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2560. — 2) f. आ N. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 98,a, N. 4.

एकत Kâth. 31,5. Varâh. Bṛh. S. 48,63.

एकतस् 2) statt des zweiten एकतस् ein वा oder: एकतो वा कुलं कृत्स्नमात्मा वा कुलवर्धनः । न समं सर्वमेवेति बुधानामेष निश्चयः ॥ steht auf der einen Wagschaale die ganze Familie und auf der anderen das eigene Selbst, welches das Geschlecht fortpflanzt, so wiegt jenes Alles nicht so viel (wie dieses Selbst) MBh. 1,6174. — 4) in eins, zusammen (Gegens. पृथक्) Ind. St. 8,352. fgg. 357. अन्तकः पवनो मृत्युः पातालं वडवामुखम् । तुरधारा विषं सर्पो वह्निरित्येकतः स्त्रियः ॥ Jama, Sturmwind, Tod, Hölle, unterseeisches Feuer, die Schneide eines Scheermessers, Gift, Schlange und Feuer, alles dieses sind die Weiber MBh. 13,2230.

एकतान 1) Halâj. 2,379. एकतानं चित्तमेकाग्रमुच्यते Sarvadarçanas. 164,5. मनस् Spr. 3740. कृष्णैकतानात्मन् Git. 12,28. प्रत्ययैकतानता ध्यानम् Verz. d. Oxf. H. 229,a,45.

एकतायन (एकता + अ°) n. = एकायन Vereinigungspunkt, Sammelplatz Sâh. D. 119,16. एकायतन v. l.

एकताल adj. nur mit einer Weinpalme versehen: गिरि Ragh. 15,23.

एकतालिन् (von एक + ताल) adj. eintastig: विधि Verz. d. Oxf. H. 87,a,12.

एकत्र 1) एकत्र जन्मनि Kathâs. 52,397. — 2) नैकत्रास्ते an einem und demselben Orte Bhâg. P. 3,31,10. स्थातुमर्हसि नैकत्र 4,27,22.

एकत्रिक Pañkav. Br. 16,16,1. Çâṅkh. Br. 14,42,8.

एकत्वचा (von एक + त्वच्) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

एकदण्डिन् Weber, Râmat. Up. 349. ज्ञानदण्डो धृतो येन एकदण्डी स उच्यते Schol. zu Pañkav. Br. 19,4,7. N. einer Vedânta-Secte Schol. zu Kan. S. 15,6.

एकदत्त Verz. d. Oxf. H. 26,a,18.

एकदृश् 2) a) Halâj. 2,90. Die Krähe heisst ihrer Einäugigkeit wegen so; vgl. काण und unter काक.

1. एकदेश Kâtj. Çr. 14,2,14. eine nicht näher bestimmte Stelle Kathâs. 54,11. 74,2. 97,7. मुनिश्चात्रैकदेशस्थः irgendwo 117,132. ein und derselbe Ort Kap. 1,29.

एकदेशविवर्तिन् (1. ए° + वि°) adj. partiell: उपमा ein Gleichniss, bei dem die Aehnlichkeit theilweise ausgedrückt, theilweise nur angedeutet ist, Sâh. D. 663. 672. 674. Beispiel Spr. 1644, wo unter सरःश्रियः auch die Weiber gemeint sind.

एकदेशिन् m. Sectirer, Separatist Verz. d. Oxf. H. 249,a,2. गाणपत्यैकदेशिमत 46. 109,a,45. 250,a,23. Sarvadarçanas. 110,11. Schol. zu Kap. 6,67. Diese Bed. hat das Wort auch bei Madhus. in Ind. St. 1,13,16.

एकधू Z. 2 lies 8,69,10.

ऐकधेनु (एक + धेनु) f. in der Stelle: यद्र्य्येकधेनुभिर्नि पातु ṚV. 7,38, 5. nach Sâj. eine ausgezeichnete Kuh; wohl Bez. von Genien.

एकनक्षत्र Âçv. Gṛhj. 4,3,4; nach dem Schol. ein Sternbild, dessen Name nur einmal vorkommt (also mit Ausschluss von Ashâḍhâ, Phalgunî und Proshṭhapadâ).

एकनट Z. 2 lies 1,1,124 st. 1,1,125.

एकनाथ N. pr. Hall 107. 185. एकनाथी Titel eines von एकनाथ verfassten Commentars 107.

एकनेत्र m. bei den ekstatischen Çaiva Bez. einer der 8 Arten von Vidjeçvara Sarvadarçanas. 86,4.

एकपत्नी 2) wohl richtiger, schon der Betonung wegen, adj. nur einen Eheherrn habend d. i. dem Gatten treu; vgl. P. 4,1,35 (so st. 45 zu lesen). स्त्रियः MBh. 3,13632. नार्यः 13637. subst. R. 7,26,39. Kathâs. 113,74 bedeutet das Wort eine Gattin einzig in ihrer Art, ein Muster von Gattin; vgl. एक 2).

एकपत्त्रिका Z. 2 गन्धपत्त्र im ÇKDr. fehlerhaft für गन्धपत्त्रा.

1. एकपद 1) = तत्क्षण Halâj. 4,67. °पदे Spr. 4909. Kathâs. 80,39. 90,100. 102. — 2) ein einzelnes —, ein einziges Wort VS. 4,166. °वत् 2,18. ein und dasselbe Wort 1,111. Schol. zu 4,190.

2. एकपद 1) b) VS. Prât. 1,157. AV. Prât. 4,126. MBh. 3,17354. fg. erklärt Nilak. folgendermaassen: एकपदमेकमेव पर्यवसानस्थानं दृश्यते कृत्स्नो धर्मः पर्यवसित इत्यर्थः. Wir wären geneigt एकपदम् hier als adv. zu fassen wie in der folgenden Stelle, wo es Nilak. durch सर्वात्मना wiedergiebt: असूयैकपदं मृत्युः so v. a. Ungehaltensein ist, um es kurz zu sagen, der Tod, ist geradezu der Tod Spr. 3654. — 3) Ind. St. 8,102. 119. 138. 144. 279.

एकपर्णिका f. *eine Form der* Durgâ ÇKDr. nach dem Devî-P.

एकपातिन् vgl. u. पातिन् 3). Z. 2 lies 17,26.

1. एकपाद् *ein und derselbe* Pâda RV. Prât. 1,23.

2. एकपाद् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,37. 339,b,11. 49.

एकपुत्रक adj. *nur einen Sohn —, nur ein Junges habend;* m. *ein best. Vogel* Varâh. Bṛh. S. 88,6.

1. एकपुरुष *nur ein Mann* Verz. d. Oxf. H. 215,b,35.

एकप्रदान (एक + प्र°) adj. so heissen die Götter, *welche ihre Gaben in einer durch eine gemeinsame* Jâǵjâ *eingeleiteten Darbringung empfangen,* Âçv. Çr. 1,3,18.

एकप्राणयोग (एक - प्राण + योग) m. *das Zusammenfassen* (von Lauten) *vermittelst eines einzigen Athemzuges* VS. Prât. 1,158.

एकभाविन् (एक + भा°) adj. *zu eins werdend, zusammenfliessend* (von Vocalen) RV. Prât. 8,22.

एकमय, अपत्यशोकैकमये संसारे *einzig in der Trauer über die Kinder bestehend* Kathâs. 53,157. 67,16. 78,79. 121,280. प्रलापैकमयी *nur wehklagend* 56,201. तदेकमयमानस *nur an sie denkend* 55,82.

एकमात्र (एक + मात्रा) adj. *aus einer einzigen Mora bestehend:* ह्रस्व AV. Prât. 1,59.

एकयष्टि f. = एकयष्टिका Halâj. 2,408.

एकयावन् ein Fürst mit dem patron. Kâmdama TBr. 2,7,11,2. Gâmdama Pañkav. Br. 21,14,20.

एकराज् 2) Bhâg. P. 10,74,47. हरि Skânda-P. in Sarvadarçanas. 72,4.

एकरुद्र m. bei den ekstatischen Çaiva Bez. einer der 8 Arten von Vidjeçvara Sarvâdarçanas. 86,1.

2. एकरूप 1) adj. *von gleicher Gestalt, von gleichem Aussehen* R. 7,30, 19. = समानवयोऽवस्थ Schol. चित्ते वाचि क्रियायां च साधूनामेकरूपता *gute Menschen sind in Gedanken, Worten und Thaten dieselben* Spr. 2308. — 2) n. N. zweier Metra: *a) 4 Mal* ⏑⏑–⏑⏑–⏑–⏑– Ind. St. 8,370. — *b) 4 Mal* ––––⏑⏑–⏑–⏑–– ebend. 377.

एकर्षि N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Rauhiṇi Ind. St. 3,210,a.

एकल *einer* (nach dem Schol.) Bhâg. P. 10,61,14.

एकलव्या f. N. pr. einer Stadt Kathâs. 69,163. 74,24.

एकलिङ्ग N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,b,8.

एकवक्त्रा 1) m. die neuere Ausg. des Hariv. gleichfalls °वक्त्र. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648. एकचन्द्रा ed. Bomb.

1. एकवर्ण m. *ein einziger Laut* VS. Prât. 4,145. °वत् 141. RV. Prât. 1,17 (nach der richtigen Lesart). AV. Prât. 1,10.

2. एकवर्ण adj. 1) *a)* R. 7,30,19. — *d)* RV. Prât. 2,2. VS. Prât. 1,151.

एकवर्णक adj. *einen gemeinschaftlichen Laut habend* so v. a. *lautlich mit einander verschmolzen* Ind. St. 8,463.

एकवर्णिक, es ist vielleicht एक° gemeint.

एकवाचकानुप्रवेशसंकर m. *eine best. rhetorische Figur* Kuvalaj. 170, b. 173,b (205,b. 209,a).

एकविंशक adj. f. °विंशिका *aus 21* (z. B. Silben) *bestehend* RV. Prât. 16,12.

एकविंशति pl. st. sg. Weber, Ǵjot. 91. °दिग्गणपतिव्रत Verz. d. Oxf. H. 284,b,19. °स्थान Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282. एकविंशत्यनुगान n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,a.

एकविध *identisch* Sâh. D. 642.

एकवीर 1) Kathâs. 53,195. 60,92. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Çiva's Verz. d. Oxf. H. 18,a,20. 19,a,40. 39,b,16.

एकवीरकल्प m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,a,18.

एकवृत्तमय (von एक + वृत्त) adj. *in einem und demselben Metrum abgefasst* Sâh. D. 559.

एकवृष n. und °सामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,b.

एकव्यवहारिक m. pl. N. einer Schule Wassiljew 227. 229. 234.

एकव्रत (एक + व्रत) adj. *nur Einem ergeben, nur Eines verfolgend, treu:* मम वाचमेकव्रतो जुषस्व Âçv. Gṛhj. 1,21,7; vgl. Ind. St. 5,358.

एकशायिन् (एक + शा°) adj. *allein* (ohne Frau) *schlafend* MBh. 13, 355. = ब्रह्मचर्यवत् Nîlak.

एकशाल adj. *aus einem Zimmer bestehend;* n. *ein Haus mit einem Zimmer* Verz. d. Oxf. H. 42,b,39. °शाला f. N. pr. einer Oertlichkeit 67,b,7. N. pr. einer Stadt 150,b,39. एकशिला und एकशीला v. l.

एकशाल्मलीस्पृक्कृत्यशीव्रत n. N. eines Spiels Verz. d. Oxf. H. 217,b,44.

एकशिला und एकशिला s. u. एकशाल.

एकशेष, राज्यैकशेषेण सर्वस्वेन समम् *mit aller seiner Habe mit alleiniger Ausnahme der Herrschaft* Kathâs. 55,102.

एकश्रुति 1) Anupada 1,9. Schol. zu AV. Prât. 4,107. — 2) उदात्तमयं प्रचितमेकश्रुतीति पर्यायः Schol. zu VS. Prât. 4,138.

एकसप्ततिक adj. *aus 71 bestehend* Weber, Ǵjot. 84.

एकहायन 2) Kâtj. 24,4.

एकाकिकेशरिन् (एकाकिन् + के°) m. N. pr. eines Bhilla Kathâs. 123,44. 48.

एकाकिता (von एकाकिन्) f. *das Alleinsein;* instr. °तया *allein* Sâh. D. 123,5.

एकाकिन् Spr. 539. fgg. 3832. fg. एकाकिमिष्टान्नभक्षणप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 281,b,42; vgl. Spr. 537. fg. MBh. 13,4528. 4567.

एकाक्ष 1) c) zu streichen und zu 2) a) एकदृश् zu vergleichen. — 2) b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2560.

1. एकाक्षर n. *das einzige Unvergängliche* AV. 5,28,8.

2. एकाक्षर adj. (f. आ) *einsilbig;* n. *ein einsilbiges Wort.* RV. Prât. 5,17. VS. Prât. 3,75. 5,29. 6,5. AV. Prât. 4,55. fg. Ind. St. 5,33. 8,427. n. Titel einer Upanishad 3,325. °कोष Verz. d. Oxf. H. 189,a,No. 431. 182,b,32 (abgekürzt एकाक्षर). °नाममाला 110,b,43. एकाक्षराभिधानकोष 14. °गणपतिकवच n. aus dem Rudrajâmala 299,a,1 v. u. = एकवर्णक; davon nom. abstr. °त्व n. Ind. St. 8,463, 2 v. u.

एकाक्षरीभाव m. *Contraction* (von Silben) RV. Prât. 17,14.

एकाक्षरीभाविन् adj. *in einer Contraction* (von Silben) *bestehend:* संधयः Ind. St. 8,120,6.

एकाग्निकाण्ड (एक - अग्नि + काण्ड) n. Ind. St. 3,387,15; vgl. एकाग्निक und पाकयज्ञा इत्याचक्षत एकाग्नौ यज्ञान् Lâtj. 4,9,2.

एकाग्रता f. nom. abstr. von एकाग्र 1) Jogas. 2,41. 3,12 (Verz. d. Oxf. H. 229,b,30. fgg.).

एकाग्रत्व n. dass. Verz. d. Oxf. H. 229,b,13. fgg.

1. एकाङ्ग *ein einzelnes Glied, ein einzelner Theil* R. 2,96,53. Spr. 2400. Weber, Ǵjot. 39. 111.

एकात्मता (von 2. एकात्मन्) f. *Einheit —, Gleichheit des Wesens, das Einssein mit* (gen.) Bhâg. P. 3,25,34.

एकात्म्य n. dass. Weber, Râmat. Up. 338. 343. — Vgl. ऐकात्म्य.

एकादशक 2) Weber, Ǵjot. 85.

एकादशत्व (von एकादशन्) n. *Eilfzahl* Bhâg. P. 11,22,24.

एकादशमारिका (एकादशन् + मा°) f. *Mörderin von Eilfen,* Bein. eines Frauenzimmers Kathâs. 66,97.

एकादशविष्णुगणश्राद्ध n. Bez. *eines best.* Çrâddha Verz. d. Oxf. H. 294,a,16.

एकादशस्कन्धार्थनिरूपणकारिका f. Titel *einer* Kârikâ, *die den Inhalt des 11ten Buchs des* Bhâgavatapurâṇa *angiebt,* Hall 146.

एकादशाह n. (im MBh. das Geschlecht nicht zu erkennen) Verz. d. Oxf. H. 277,b,2. °कृत्य 272,b,No. 644. एकादशाहादिश्राद्ध 281,b,47.

एकादशिन् 1) ṚV. Prât. 8,21. 17,21.

एकादेश auch nom. act. *die Substitution eines einzigen Lautes für zwei oder mehrere Laute* AV. Prât. 1,69. 3,66. 4,114.

एकाधिप (एक + अ°) m. *Alleinherrscher:* त्रिजगताम् Spr. 1527.

एकानंशा unter den Beiww. der Durgâ Kathâs. 53,171.

1. एकान्त 1) m. Spr. 5309. एकान्तमेहि Kathâs. 64,40. एकान्तम् = रहस् Halâj. 4,23. — 2) नैकान्तं सुखमेवेह क्वचित्पश्यामि कस्यचित् Spr. 4069. युध्यतोर्हि द्वयोर्युद्धे नैकान्तेन भवेज्जयः MBh. 5,2481. नैकान्तविनिपातेन विचचारेह कश्च न 12,2859. नैकान्तप्रशस्त *nicht absolut, nicht in allen Theilen* Varâh. Bṛh. S. 61,19.

एकान्तर VS. Prât. 6,13. Weber, Ǵjot. 36.

एकान्तरहस्य (ए° + र°) n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,131.

एकान्तीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,b,16.

एकाम्र (एक + आम्र) n. und °वन n. N. pr. eines Waldes (und Tîrtha) Verz. d. Oxf. H. 77,b,30. 32. 42. 289,a,4. एकाम्रवनमाहात्म्य 75,b,29. एकाम्रक 39,a,36. एकाम्रकवन 77,b,28. एकाम्राधीश्वरं विश्वनाथम् 257,b,36. एकाम्रेश्वर Wilson, Sel. Works 1,227.

2. एकायन Bhâg. P. 10,2,27 nach dem Schol. = एका प्रकृतिरयनमाश्रयो यस्य सः.

एकायनीभू (1. एकायन + 1. भू) *zum Vereinigungspunkt werden:* सा वामलोचना मे स्नेहस्यैकायनीभूता Mâlav. 35.

एकाराम (एक + आ°) adj. *an Einem seine Lust habend;* davon nom. abstr. एकारामता Çat. Br. 11,5,7,1.

1. एकार्थ Spr. 3838 (Conj.). *ein und derselbe Gegenstand:* शुनोरेकार्थाभिनिविष्टयोः 2414.

2. एकार्थ 2) n. in der Rhetorik Verz. d. Oxf. H. 204,a,32. 207,a,16. m. Titel eines *synonymischen* Wörterbuchs 196,a, No. 434. — 3) एकार्थीभाव Schol. zu VS. Prât. 2,18.

एकावम (एक + अ°) adj. *um Eins geringer, je um Eins abnehmend* ṚV. Prât. 16,3.

एकावलि f. = एकावली 1) Spr. 2792.

एकावली 1) ohne मणि Varâh. Bṛh. S. 81,36. — 2) Kuvalaj. 112,a (°लि). Pratâpar. 103,a,7 (°ली). — 3) Titel eines rhetorischen Buches Verz. d. Oxf. H. 126,a,12.

एकावाप्य (एक + अ°) adj. *je um Eins abnehmend* Ind. St. 8,114.

एकाष्टका *letztes Viertel* Pañkav. Br. 10,3,11. Anupada 10,10. besonders *des* Mâgha-*Monats* Schol. zu Kâtj. Çr. 13,1,2 und Pañkav. Br. 5,9,1.

एकाष्ठील Z. 1 lies अष्ठीला st. अष्ठील.

एकाह 2) bei den Comm. öfters so v. a. *der* Ekâha *in ausgezeichnetem Sinne* d. h. *der* Agnishṭoma *als Grundform der anderen.*

एकाहार m. *eine einmalige Mahlzeit am Tage* Vṛddha-Kâṇ. 11,12.

एकिन् (von एक) adj. *einfach* Nidâna 1,9 in Ind. St. 8,110.

एकीकृ, आत्मानमादाय मनसा ब्रह्मणैकीकुर्यात् Weber, Râmat. Up. 338.

एकीभू, °भूत Weber, Râmat. Up. 338. संधीयमानानामनेकीभवताम् ṚV. Prât. 3,15.

एकीय 1) Ind. St. 8,338.

एकैक Z. 9 streiche Pañkat. I, 17 und vgl. Spr. 1681. Z. 12 lies वासोभिरेक°.

एकैकश्य, एकैकस्य — पर्यवर्तन्त MBh. 3,14903 ed. Bomb. एकैकश्येन MBh. 12,12252.

एकोत्तर ṚV. Prât. 16,3. °क्रमशस् Ind. St. 8,429.

एकोत्तरिका, एकोत्तरिकागम Wassiljew 115.

एकोद्दिष्ट Verz. d. Oxf. H. 40,a,17. 276,b,36. °श्राद्धपद्धति ebend. °श्राद्धप्रयोग 294,b,24. — Vgl. महैकोद्दिष्ट.

एकोन adj. (f. आ) पञ्चत्रिंशं शतं पौष्णमेकोनमयनान्यृषेः Weber, Ǵjot. 92. Ind. St. 8,433. fg. °त्रिंशत् 321. °विंशति Weber, Râmat. Up. 337. fg.

एज्, अनिललोलैजत्पल्लवशोभित Bhâg. P. 10,29,21. Z. 8 धृतराष्ट्रो ऽपदैजति (sic) ed. Bomb. अयं धृतराष्ट्र ऐरावतभ्राता यदा एजति दीप्यते Nilak.

— अप zu streichen; vgl. ईज्.

एटत s. ऐटत.

एड 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2631.

एडक 1) °रजस् *ein Staubkörnchen auf einem Schaafshaare* Ind. St. 8,436.

एडमूक vgl. जडमूक und जड.

एडूक vgl. बुद्धेडूक.

एण, एणी VS. 24,36. AV. 5,14,11.

एणक Varâh. Bṛh. S. 61,13.

एणाङ्क (एण + अङ्क) m. *der Mond* Bhâg. P. 10,29,44. °मणि *der Mondstein* (vgl. चन्द्रकान्त) Spr. 1813.

2. एत 1) सहस्रं परस्तादेतम् so v. a. *es giebt mehr als 1000 Varietäten des Bunten* TS. 7,1,6,5. उभयतएत Kâṭh. 34,1. उभयतएनी TS. 7,1,6,5. — 2) एतावर्णा MBh. 3,8384. एता = कृष्णमृगी Nilak.

2. एतद्, गुणीभूतानि युज्यन्ते वियुज्यन्ते तथैव च। सर्वाणि नैतदेकस्य शोकस्थानं हि विद्यते॥ so v. a. *demnach* Spr. 4025.

एतदीय *auf ihn —, auf sie —, darauf bezüglich:* न चैषा मानुषी त-

ह्यमेतद्दोषं निशाम्यताम् Kathâs. 52,56.

एतंडु m. N. pr. eines Asura TS. 2,6,9,4. 5.

एतवाध्य n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,*a*.

एतादृश, अम्भोदा बहवो हि सन्ति गगने सर्वे तु नैतादृशाः so v. a. *nicht derselben Art* Spr. 2643.

एतावच्छस् (von एतावत्) adv. *so oft* TBr. 2,2,9,5.

एतावत्त्व, एतावत्त्वार्थम् so v. a. *um es auf diesen Fall zu beschränken* Schol. zu AV. Prât. 2,28. 44.

एतावद्धा (von एतावत्) adv. *so vielfach* TS. 6,2,9,4.

एतावत्, एतावान्दृवनुस्वारो दीर्घात् so v. a. *nur in diesen Fällen folgt ein* Anusvâra *auf eine Länge* RV. Prât. 13,10. एतावानेव पुरुषो यदमर्षी यदक्षमी *nur dann ist man ein ganzer Mann, wenn* u.s.w. Spr. 3847. Z. 13. fg. genauer: *der ganze Mann besteht, wie die Weisen sagen, aus der Gattin, aus sich selbst und der Nachkommenschaft;* vgl. Spr. 3846. Z. 16. fg. lies एतावान्पुरुषस्तात कृतं. एतावन्मात्र *so wenig* Kathâs. 88,49.

एध्, aor.: ऐधत् Kâṭh. 36,14. सुखमेधन्ति बहवो यस्मिंस्तु निहते सति Spr. 3831. — caus.: उत्थाने नैधयेत्सर्वं निन्धनेनेव पावकम् Spr. 449. — Vgl. पैरेधित. एध् verhält sich zu अर्ध् auch wie डेल् zu डर्भ् (अम्भ्).

एध 2) एधाहार Schol. zu VS. Prât. 3,57. एधोदक Vop. 23,25.

2. एधस्, अनुगते ऽग्नौ सर्वप्रायश्चित्ताहुती हुत्वा पाहि नो अग्न एधसे स्वाहा पाहि नो विश्ववेधसे स्वाहा Çâṅkh. Gṛhj. 5,1.

एनशिरस् Weber, Nax. 2,391 fehlerhaft für एण°.

एरक 2) Bhâg. P. 11,1,22. 30,23.

एरण्ड 1) °बीज Sarvadarçanas. 40,15.19. — 3) f. ई *a) eine best. Pflanze:* °पाक Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758. — *b)* N. pr. eines Flusses: °संगम Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,35. °संगमतीर्थ 66,*b*,18. 67,*b*,18; vgl. एरण्डीतीर्थ.

एरण्डीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,22.

एराकुदेश N. pr. einer *Oertlichkeit* (wohl Irâk) Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,32.

एला 1) Kathâs. 111,15. — 3) Ind. St. 8,391.

एलाकपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,12.

एलापत्र Bhâg. P. 12,11,37.

एलूक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. — Vgl. एडूक.

1. एव, एवा (vor jedem Consonanten nach dem Schol.) VS. Prât. 3, 123. — 1) क एष वेषसंछन्नो भस्मन्येव (= भस्मनीव) हुताशनः MBh. 4, 1263. — 3) Einfluss auf den Ton des Verbi finiti VS. Prât. 6,22.

2. एव vgl. डुरेव.

एवंरूप, °शब्द Kathâs. 60,58.

एवंवृत्ति Spr. 212.

एवंन्याय (एवम् + न्याय) adj. *nach dieser Regel gehend* Âçv. Çr. 11,1,13.

एवंव्रत (एवम् + व्रत) adj. *so verfahrend* Bhâg. P. 11,2,40. व्रत = वृत्त Schol.

एवंगत, एवंगते auch R. 7,51,28.

एवंभूत Spr. 4924.

एवया nach Kern *ewig* (ἀεί) *gehend;* vgl. सदागति.

एवयामरुत्, आयुष एवयामरुत आत्रेयस्य Ind. St. 3,458. 211,*b*. एवयामरुतस्य (sic) साम ebend.

2. एष vgl. वन्धेष.

एषणा 2) Halâj. 2,312. Vgl. मार्गणा. — 4) *a)* Halâj. 2,205. वित्तैषणा Bhâg. P. 10,84,38. ग्रामे त्यक्तैषणाः adj. 39. 20,35. °समिति f. bei den Ǵaina Bez. einer der fünf *Lebensregeln: tadelloses Benehmen beim Betteln* Sarvadarçanas. 39,9.

एषाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,36.

एषितव्य adj. = एष्टव्य *als wahr anzunehmen* Sarvadarçanas. 43, 17. 111,6.

एषिन् 1) *wünschend* nach Nilak. — Vgl. प्रियैषिन्.

एष्टव्य Hariv. 8683. *als wahr anzunehmen* Sarvadarçanas. 30,16. 44, 15. 102,3.

एष्य Sûrjas. 8,15 fehlerhaft für ऐष्य.

## ऐ

ऐकगुण्य (von एक + गुण) n. *einfacher Betrag, einfaches Maass* MBh. 5,4608.

ऐकपत्य Bhâg. P. 10,60,41.

ऐकभौतिक (von एक + भूत) adj. *aus einem einzigen Elemente bestehend* Kap. 3,19.

ऐकरूप्य (von 2. एकरूप) n. *Einartigkeit, Identität* Sâh. D. 117,16. 301,3.

ऐकलव im pl. ist der pl. zum patron. ऐकलव्य.

ऐकाग्निक (von एक + अग्नि) adj. *wobei nur ein Feuer angezündet wird:* विधि Ind. St. 3,391.

ऐकान्त (von एकान्त) adj. अनैकान्त *nicht absolut, nicht vollständig, nicht alles Andere ausschliessend* Bhâshâp. 70.

ऐकान्तिक *alles Andere ausschliessend, ausschliesslich:* ऐकान्तिकात्यन्तिकभक्तियोगलभ्य Sarvadarçanas. 60,8. अनै° *nicht absolut, nicht alles Andere ausschliessend* MBh. 12,9672. Kaṇ. 3,1,17. Bhâshâp. 71. *nicht conclusiv* Sarvadarçanas. 119,17. 131,15. 134,3 (°ता). Tarkas. 40.

ऐकान्त्य (von एकान्त) n. *ein absolutes Verhältniss, Vollständigkeit, Ausschliesslichkeit* MBh. 8,1992. अनैकान्त्य Spr. 1713. *das nicht-conclusiv-Sein* Sarvadarçanas. 119,14.

ऐकार्थ्य Daçak. 1,44.

ऐक्य 2) Sarvadarçanas. 50,7. 52,8. 68,17. Vedântas. (Allah.) No. 15.16. नमस्त्वैक्यं प्रवदेत्प्रागगुणेन Weber, Râmat. Up. 290. 336. Füge noch *Identität* hinzu.

ऐक्यारोप (ऐक्य + आ°) m. *Gleichsetzung, Identification* Kuvalaj. 53,*a*.

ऐक्ष्वाक 2) हरिश्चन्द्रो ह वैधस ऐक्ष्वाको राजा Ait. Br. 7,13.16. Trjaruṇa Pañkav. Br. 13,3,12. pl. Bhâg. P. 10,51,33.

ऐच्छिक Kuvalaj. 9,*b*. 10,*a*.

ऐटत (von इटत्) n. N. verschiedener Sâman Pañkav. Br. 14,9,15. Ind. St. 3,211,*a*. एटत und ऐरत v. l.

ऐड 1) b) Kâṭh. 34,6. Pañkav. Br. 7,3,5. 6,17. Çâñkh. Br. 29,3. ऐडमायस्यन्, ऐडं मार्गिडवम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,211,a. 229,a. Vgl. स्वारौक्ष्णोरन्ध. — 2) *von* Iḍâ *abstammend:* ऐडीर्हि प्रजा मानवीः Ind. St. 3,463.

ऐडकौत्स n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,a.

ऐडकौत्स n. desgl. ebend.

ऐडक्रौञ्च n. desgl. ebend.

ऐडयाम n. desgl. ebend.

ऐडवासिष्ठ n. desgl. ebend.

ऐडविड metron. von इडविडा.

ऐडशुद्धाशुद्धीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,a.

ऐडसैन्धुक्षित n. desgl. ebend.

ऐडसौपर्ण n. desgl. ebend.

ऐण, °मांस Spr. 655. ऐन Haeb.

ऐणेय 1) Gobh. 2,10,6. — 2) MBh. 5,2435.

ऐतदात्म्य Bhâg. P. 10,74,21. Genauer *das Wesen von diesem besitzend.*

ऐतरेय vgl. महैतरेय.

ऐतरेयिन् pl. Verz. d. Oxf. H. 271,a,4. Ind. St. 8,27.

ऐतिकायन Anupada 2,8. Davon adj. ऐतिकायनीय, ऐतिकायनीयाना-मधर्यूणां सूत्रे Deva zu Kâtj. Çr. 25,10 (ungedr.).

ऐतिह् = ऐतिह्य, इति हैतिह्यम् Çâñkh. Çr. 17,12,3.

ऐतिह्य Kuvalaj. 163.

ऐदंपर्य (von इदम् + पर) n. *Hauptsache, Hauptziel* Mâlatim. 37,4.

ऐध्मकाण्व n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b.

ऐध्मवाह n. desgl. Pañkav. Br. 15,6,2. Ind. St. 3,211,b. ऐध्मवाहाद्य n. und उत्तरमैध्मवाहम् desgl. ebend.

ऐध्मव्हार n. v. l. für ऐध्मवाह ebend.

ऐनिकायन m. patron.; pl. Sañsk. K. 184,a,7 wohl fehlerhaft für ऐतिकायन.

ऐन्दव 1) मास Weber, Ǵjot. 34. fg. अहोरात्र Nax. 2,287. ऋक्षमय: LA. (II) 88,4. अर्चिस् Spr. 3853. — 3) Varâh. Bṛh. S. 98,10. — 4) wohl patron. in ऐन्दवोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 354, a, 22. *der Planet Mercur* (*der Sohn des Mondes*) Varâh. Bṛh. 26,9.

ऐन्द्र 1) °पद Verz. d. Oxf. H. 12,b,8 v. u. अम्बु *Regenwasser* 304,a, 6. कार्मुक, धनुस् *Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 32,25. 35,5. ऐन्द्री दिक् 87, 1. ऐन्द्री subst. *Osten* 3,4. 87,29. — 3) e) देवी Verz. d. Oxf. H. 19,a,14. शक्ति 81,a,44. — 4) a) (sc. नक्षत्र, भ) Varâh. Bṛh. S. 4,5. 23,6. 32,16. 47,6. — c) N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b. ऐन्द्रं शार्गम् desgl. ebend.

ऐन्द्रजाल (von इन्द्रजाल) n. *Zauberei* Verz. d. Oxf. H. 217,a,6; hier m., vgl. aber u. कला 11).

ऐन्द्रजालिक adj.: °विद्या Verz. d. Oxf. H. 109,a,18. m. *Zauberer* Kathâs. 30,8. Ratnâv. 88,2.

ऐन्द्रनील (von इन्द्रनील) adj. f. ई *aus Sapphir gemacht* Spr. 2777.

ऐन्द्रमहिक so zu lesen st. ऐन्द्र°.

ऐन्द्रमारुत adj. *zu* Indra *und den* Marut *in Beziehung stehend* Pañkav. Br. 21,14,12.

ऐन्द्रलुप्तिक Halâj. 2,453.

ऐन्द्रवारुण adj. *zu* Indra *und* Varuṇa *in Beziehung stehend* Ait. Br. 6,14. 25. °वारुण Pañkav. Br. 8,8,6.

ऐन्द्रशिर, Schol.: इन्द्रशिरनामकदेशभवान्नागान्.

ऐन्द्रहव im pl. ist der pl. zum patron. ऐन्द्रहव्य.

ऐन्द्राग्न, °ग Weber, Ǵjot. 24. °पद स्तोमाः Ind. St. 3,211,b. n. (sc. नक्षत्र, भ) *das* Nakshatra Viçâkhâ Varâh. Bṛh. S. 9,31 (ऐन्द्राग्न्य v. l.).

ऐन्द्राग्नाख्य (ऐन्द्राग्न्याख्य die Hdschrr.) n. dass. 10,11. 23,8.

ऐन्द्राबार्हस्पत्य Ait. Br. 6,14. 36. Pañkav. Br. 8,8,7.

ऐन्द्रार्भव adj. *zu* Indra *und den* Ṛbhu *in Beziehung stehend* Ait. Br. 6,12.

ऐन्द्रावली Verz. d. Oxf. H. 97,a,38.

ऐन्द्रावैष्णव Ait. Br. 6,14. Pañkav. Br. 8,8,7.

ऐन्द्रि patron. Apratiratha's Ind. St. 3,459.

ऐन्द्रियक, सर्ग Verz. d. Oxf. H. 82,b,14.

ऐन्द्रोत m. patron. von इन्द्रोत Ind. St. 4,373.

ऐन्द्रोति m. patron. des Dṛti Pañkav. Br. 14,1,12.

ऐन्धन Çiç. 16,35 fehlerhaft für इन्धन; vgl. Spr. 4700.

ऐन्य, इन्द्रस्यैन्यः N. eines Sâman Ind. St. 3,208,a.

ऐरं adj. von इरा TS. 2,6,2,2. Pañkav. Br. 7,6,17. 8,6,10.

ऐरत s. u. ऐरल.

ऐरप n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b.

ऐरावत 1) a) N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 31,a, 39. — b) Halâj. 1,61. 104. Varâh. Bṛh. S. 81,20. — c) Varâh. Bṛh. S. 30,8. सुरचापखण्डमृजु यद्दोहितमैरावतं दीर्घम् 47,20. Nilak. zu MBh. 3, 188: मेघस्योपरि यो मेघः स ऐरावतः. ऐरावती *Blitz* Halâj. 1,60. — e) vgl. इरिणा. — f) वर्षमैरावतम् MBh. 6,232. — g) umfasst Punarvasu, Pushja und Âçleshâ Varâh. Bṛh. S. 9,1. — 2) d) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,28. Verz. d. Oxf. H. 41,a,34.

ऐरिण n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b.

ऐर्धसद्मन ebend. fehlerhaft für श्रैर्धसद्मन.

ऐलबकार lies 11,2,30.

ऐलविल Kuvera: (दिशम्) उत्तरां मातले धर्म्यां तवैलविलसंज्ञिताम् MBh. 5,3611. अत्र कैलासमित्युक्तं स्थानमैलविलस्य तत् 3840. patron. des Dilîpa 7,2263.

ऐलाक 2) im pl. ist der pl. zum patron. ऐलाक्य.

ऐलूष, कवष ऐलूषीपुत्रः Ind. St. 3,459,2 v. u.

ऐशान Weber, Râmat. Up. 308. अनिल *nordöstlich* Varâh. Bṛh. S. 26, 15. 27,8. कोण 53,48. ऐशानी f. *Nordost* 11,13. 17. 14,29. 53,118.

ऐश्य (von ईश) n. *Herrschaft, Macht* Bhâg. P. 10,13,45.

ऐश्वर adj.: भाव Bhâg. P. 11,19,40. खड्ग wohl *von* Çiva *kommend* Kathâs. 116,10. n. = ऐश्वर्य Bhâg. P. 10,44,14. 77,32.

ऐश्वरि m. patron. von ईश्वर. अग्रयो धिष्ण्या ऐश्वरयः N. pr. von Ṛshi's Ind. St. 3,201,b.

ऐश्वर्य füge noch *der Stand eines grossen, reichen Herrn* und Spr. 581. 3854. fgg. hinzu. *Uebernatürliche Macht* Sarvadarçanas. 76,4. 77, 11. fg. 117,21. Verz. d. Oxf. H. 51,a,11; vgl. N. 1. *Herrschaft* so v. a. *Reich:* एहि मदैश्वर्ये त्वं निवस Kathâs. 111,104.

ऐष n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 2,211,b.

ऐषावीर vgl. स्वैषावीर Çâñkh. Br. 1,1.

ऐषिर n. N. verschiedener Sâman Pañkav. Br. 14,11,19. 20. Ind. St. 3,211,b. वार्षैरिषिरम् oder ऐषिरस्य प्रैयमेधस्य desgl. ebend. 235,a.

ऐषीक, कङ्कत Kauç. 76.

ऐषीरथि m. patron. des Kuçika Sâj. zu RV. 1,10,11.

ऐषुकारि Sp. 1116, Z. 1 lies 4,2,54 st. 4,2,154.

ऐषुमत (von इषुमन्त्) m. patron. des Trâta Ind. St. 4,372.

ऐष्टिक Ind. St. 3,380. पवित्र Kâtj. Paddh. 4,2. वैश्वदेवपर्वन् 5,1. चातुर्मास्यानि 11.

ऐष्टिकपौर्तिक lies zum इष्ट und पूर्त in Beziehung stehend und vgl. इष्टापूर्त gegen das Ende.

ऐष्य (von 3. इ + आ) adj. kommend, künftig Sûrjas. 4,8. 8,15 (एष्य). Varâh. Bṛh. S. 91,1. Auch an der ersten und letzten Stelle könnte एष्य angenommen werden, aber dieses würde gehend bedeuten.

ऐष्यदर्क (ऐष्यत्, partic. fut. von 3. इ mit आ, + अर्क) adj. (die Weltgegend) in welche die Sonne alsbald kommen wird, Varâh. Bṛh. S. 86, 12; vgl. Ind. St. 10,202.

ऐहिक, °कीयन Verz. d. Oxf. H. 268,b,13. ऐहिकपारत्रिकविषयादि irdisch Sarvadarçanas. 169,4. — Vgl. त्र्यैहिक und श्वैहिक.

# ओ

ओक m. = स्थान Uggval. zu Uṇâdis. 4,215. = राशिस्थान 3,41. — Vgl. मूत्रौकसाद und ड्रौकम्.

ओकणि vgl. Med. 1. 40, wo aber nach den Corrigg. anders gelesen werden soll.

ओकस् 1) ओको व्वास्मिन्यस्तः कुरुते Shadv. Br. 1,4. — 2) Pañkav. Br. 5,8,9. 9,1,11. अप्रडाघदेवोकसाम् Bhâg. P. 10,87,14. अगामि स्वावराणि संगति ग्रसमानि ओकांसि शरीराणि येषां जीवानां तेषाम् Schol. — Vgl. noch मानसौकस्, वासौकस्, स्वर्गौकस्.

ओकःसारिन् (ओकस् + सा°) adj. den gewohnten Ort besuchend Ait. Br. 6,17. 22.

ओकार m. der Laut ओ; ओकारीकुर्यात् Lâtj. 6,10,16.

ओकोनिधन (ओकस् + नि°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,a. Pañkav. Br. 5,8,9. 9,1,10. 11.

ओघ 1) नदीओघ Spr. 1843. नद्या नदीओघवशा Kathâs. 65,20. ततस्तस्मिन्व्यापार्ये व्यतीते शरौघेण प्रत्यवर्षे गुरुं तम् MBh. 5,7215. — 2) रथौघ Varâh. Bṛh. S. 43,34. दुश्रवणौघ 38,8. तिमिरौघ so v. a. dichte Finsterniss Çiç. 9,27. — Vgl. दिव्यौघ, मानवौघ, सर्वौघ, सिद्धौघ.

ओघवत् 3) b) MBh. 6,329. नदीमोघवतीमनु 12,1812, welches in LIA. I,699 fälschlich in नदी - मो° zerlegt wird.

ओंकार 1) personif. Verz. d. Oxf. H. 69,b,41. Wilson, Sel. Works 1,4. 81. Nach Benfey grumbling Pañkat. 158,7; hier ist aber ओंकार gemeint. — 3) m. N. pr. eines Heiligthums (Liñga) Wilson, Sel. Works 1,223. Verz. d. Oxf. H. 64,a,6. 34. 65,b,36. °तीर्थ 67,b,22.

ओंकारग्रन्थ m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 318,a,33.

ओंकारपीठ (ओं° + पीठ) N. pr. eines Ortes Kathâs. 124,62. 66.

ओंकारेश्वर (ओंकार + ई°) N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 71,b,16.

ओज 1) adj. Sûrjas. 2,35. Varâh. Bṛh. S. 86,42. Bṛh. 4,5. 11. 13. 14,2. Ind. St. 8,313. 345. 358. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,15. — Vgl. कौशिकौज.

ओजस् 1) Z. 2 füge bei Wish 42. 54. ओजश्चित्तस्य विस्ताररूपं दीप्तत्वमुच्यते Sâh. D. 609. 605. eine kraftvolle Ausdrucksweise 619. 614. ओजः साभिप्रायत्वरूपम् 251,14. Verz. d. Oxf. H. 207,a,27. 214,a,16. — 2) ओजः समासभूयस्त्वम् Pratâpar. 68,b,6. — 4) m. N. pr. eines Jaksha Bhâg. P. 12,11,34.

ओजस्विता (von ओजस्विन्) f. eine kraftvolle Ausdrucksweise Sâh. D. 250,1.

ओजस्विन् kraftvoll, muthig Kathâs. 52,369. 102,144.

ओजाय्, ओजायितं (impers.) त्वया Uttararâmaḱ. 101,17 (135,12). muthig thun: अद्दृष्ट्वा राजपुत्रं तं संप्रत्योजायसे Kathâs. 102,145. 124,34.

ओजिष्ठ m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 18,b,1. pl. sein Geschlecht 19,a,1.

ओड्देश m. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 352,b,42.

ओड्रदेश m. desgl. ebend.

ओढ = ओड्र Verz. d. Oxf. H. 77,a, No. 131.

ओणि, ओण्यौ: AV. Prât. 3,61. — Vgl. ऊणि.

ओतु 3) सद्मोतुनी N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b (es fehlt सद्मोतुनी, worauf verwiesen wird).

ओदन 1) शाल्योदन Reisbrei Spr. 772. पिशितौदन Reisbrei mit Fleisch MBh. 2,1733. Z. 10 lies 16 st. 15 und 17 st. 16. मांसभूतौदन liest auch die ed. Bomb. des R., der Scholiast ergänzt dazu मत्स्यखलिदानेन; भूत hat hier die Bed. von gemischt mit. Z. 13 hat die ed. Bomb. des MBh. richtig गुडौदन. Vgl. तिलौदन, दध्योदन. — 2) vgl. भद्रौदनी.

ओदनवत् (von ओदन) adj. mit Mus —, mit Brei versehen TS. 2,7,16,4.

ओदरिक MBh. 7,6390 fehlerhaft für औदरिक.

ओमन्, त्वोमन् VS. Prât. 4,53. Çâñkh. Br. 4,14 (= उदक Schol.).

ओपश Pañkav. Br. 4,1,1 (Hörner nach dem Schol.). — Vgl. noch द्वोपश. ओपशाविरूप n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b. ह्रस्वावृद्धोपश 238,a.

ओमन्वत् 2) TS. 2,6,9,5.

ओवीली f. das Holzstück, in welchem der obere Theil der Spindel läuft (bei der Feuererzeugung), Schol. zu Kâtj. Çr. 363. 360. 434. auch ओविली und ओपवीली ebend.

ओषधि Z. 1 füge AV. Prât. 3,5 hinzu. सर्वौषधीनाममृता प्रधाना Spr. 5208. leuchtet (vgl. ओषधिप्रभ) 1371 (Pañkat. I, 425). निर्विष्टसारां पितृभिर्हिमांशोरन्त्यां कलां दर्श इवौषधीषु (अर्पयति) Ragh. 14,80. ओषधीश MBh. 3,13827 fehlerhaft für ओषधीश, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. मह्यौषधि.

ओषधीसूक्त n. Bez. einer best. Hymne Verz. d. Oxf. H. 308,a, 7 v. u.

ओषध्यनुवाक m. Bez. eines best. Anuvâka Ind. St. 3,395.

1. ओषम् vgl. द्रोष; ओषस् s. द्रोषस्.

ओषसी f. Kauç. 93. 101 für ओषसी.

ओषिष्ठदावन् Z. 2 die Ausg. ओषिष्ठदाव्ने mit der v. l. °दावुने; zu lesen °दात्रे.

ओष्ठ 2) Halâj. 2,48.

ओष्ठक 2) lies *Lippen* st. *Ohren*.

ओह् Z. 3 lies यद्धिगव.

# औ

औक्थ im pl. ist der pl. zum patron. औक्थ्य.

औक्थिक्य vgl. Ind. St. 3,276.

औक्थ्य 2) nach Nilak. उक्थ्याख्यक्रतुविशेषे गेयम्.

औत Kauç. 79; vgl. Ind. St. 5,400.

औदण 1) दत्तनिधनमौदणम् N. eines Sâman Ind. St. 3,218,*a*.

औदलोमनिधन n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,211,*a*.

औदलोरन्ध्र n. desgl. ebend. 3,211,*b*. 212,*a*. Pańkav. Br. 13,9,13.

औखेय, औख्य Wilson, Sel. Works 2,295. 302. 307. 309.

औचित्य 1) Sâh. D. 630. अनौचित्य 247. fg. 103,17. fg. Spr. 3668. अनौचित्यं परं राज्ञा कृतं भीमभटस्य तु Kathâs. 74,68. यथौचित्यम् *auf gebührende Weise* 110,119. Füge *Schicklichkeit* hinzu.

औच्चामन्यव (von उच्चामन्यु, vgl. उच्चैर्मन्यु) m. patron. des Girikshit Pańkav. Br. 10,5,7.

औञ्जागरि m. patron. des Suńtara Verz. d. Oxf. H. 138,*a*,15.

औज्जयनिक m. *der Fürst von* Uggajani Varâh. Bṛh. S. 11,56.

औज्ज्वल्य (von उज्ज्वल) n. *Glanz, heller Schein:* चित्तौज्ज्वल्यतिषम् Mâlatim. 77,10. *Glanz der äusseren Erscheinung, Schönheit* Pratâpar. 2,*b*,9. Daçak. 2,26. Sâh. D. 250,18.

औडव m. = ओडव ÇKDr. (Suppl.) nach Sańgîtadâm.

औडुलोमि N. pr. eines Philosophen Bâdar. 1,4,21. 3,4,45. 4,4,6.

औतथ्येश्वर (औतथ्य + ई°) n. N. pr. eines Linga Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,43.

औत्कण्ठ्य (überall ठ st. ठ zu lesen) auch *hoher Grad:* अजस्य रुप: प्रेमर्धवर्धिष्यौत्कण्ठ्यमनुत्तमाम् Bhâg. P. 10,13,35. = अतिशय Schol.

औत्तमि Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,N. 1.

औत्तर = औदीच्य Nilak.

औत्तराधर्य, वर्णान्वृत्तभावान्सौकानौत्तराधर्यतः स्थितान् *je über einander* Ind. St. 8,455.

औत्थानिक (von उत्थान) adj. *auf das Sichaufrichten* (eines Kindes) *bezüglich* Bhâg. P. 10,7,4. 6. 8. उत्थानं शिशोरङ्गपरिवर्तनं तत्र कार्णीयम् Schol.

औत्थासनिक m. Bein. Gojikandra's Verz. d. Oxf. H. 174,*a*,3.

औत्पत्तिक *natürlich, naturgemäss:* औत्पत्तिकस्तु शब्दस्यार्थेन संबन्धः Gaim. 1,5. Bhâg. P. 10,8,40. 26,13. 11,10,15.

औत्पातिक m. Bez. des 3ten Actes im Mahânâṭaka Verz. d. Oxf. H. 143,*a*,2.

औत्सर्गिक, °त्व Schol. zu Kap. 1,64.

औत्सुक्य Kathâs. 86,146. 89,55 (अत्यौ°). 113,25. कालात्तमलमौत्सुक्यं मनस्तापवरादिकृत् *Ungeduld* Pratâpar. 53,*a*,9. Sâh. D. 325.

औत्सुक्यवत् (von औत्सुक्य) adj. *mit Sehnsucht —, mit Ungeduld Etwas* (dat.) *erwartend* Kathâs. 69,185.

औदक adj. *Wasser tragend* Gobh. 2,2,14. f. आ nach dem Schol. *eine von Wassergräben umgebene Stadt* Hariv. 6874. औदकी (स्रज्) *aus dem Wasser kommend* so v. a. *aus Wasserblumen gemacht* Lâṭj. 9,2,10.11.

औदन्यव m. Nebenform von औदन्य TBr. 3,9,15,3.

औदयन adj. *von* Udajana (Âkârja) *herkommend, ihm eigen* Sarvadarçanas. 133,13.

औदयिक (von उदय) adj. *bei den* Gaina *aus dem Thätigkeitsdrange hervorgehend, beim Erscheinen der Thätigkeit sich bildend* Sarvadarçanas. 34, 9. 15.

औदरिक MBh. 7,6390 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb.

औदल m. patron. des Abhipada Ind. St. 3,203,*a*. n. N. verschiedener Sâman 212,*a*. Pańkav. Br. 14,11,31.

औदवाहि Pat. in Mahâbh. 651. — Vgl. मैदोदवाहि.

औदव्रजि patron. des Pushjajaças Ind. St. 4,374.

औदर्यिक Sarvadarçanas. 36,16.

औदार्य R. 7,30,3. Daçak. in Benf. Chr. 187,24. *eine edle Ausdrucksweise* Sâh. D. 614. Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,15.

औदासीन्य Daçak. in Benf. Chr. 183,17. Vedântas. (Allah.) No. 146.

औदीच्य (von उदच् oder उदीची) adj. *aus dem Norden stammend* Kâçikh. 23,96 (nach Benfey in Gött. gel. Anz. 1860, S. 738). Nilak. zu MBh. 3,10546.

औदुम्बर 1) इध्म Lâṭj. 9, 8, 9. शाखा Varâh. Bṛh. S. 44, 20. — 2) *c) eine Art Einsiedler* Hariv. 7988. औदु° ed. Calc. — 3) R. 1,4,21 liest die ed. Bomb., wie wir vermuthet hatten, औदुम्बरीं बृसीम्; die Stelle gehört demnach zu 1).

औद्गात्र 2) Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,9. 12. °सारसंग्रह 379,*b*, No. 398. 380,*a*, No. 403.

औद्दालकानि Gobh. 3,10,5.

औद्दालक 3) Bez. *eines best. Gelübdes* Stenzler zu Âçv. Gṛhj. 1,19,8.

औद्दालकि patron. des Çvetaketu Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,10. 217,*a*,38. des Kusurubindu Ind. St. 3,214,*a*. Pańkav. Br. 22,15,10. Shaḍv. Br. 1,4.

औद्धत्य Sâh. D. 170,1. 610. füge *Stolz, Hochmuth* hinzu.

औद्भिद्य TBr. 2,7,18,2.

औधस Bhâg. P. 10,13,24. 31.

औन्न (?) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,278.

औन्मुख्य (von उन्मुख) n. *das sehnsüchtige Hinaufblicken nach, das Erwarten von:* मेघौन्मुख्यशमे उच्यशालवदनोद्गीर्णास्वरो बर्हिणाः Spr. 2691.

औपकुर्वाणक ist nach dem Schol. = सावधिब्रह्मचर्यवत्, also = उपकुर्वाणक.

औपगव 2) pl. Nidâna 4,11. — 3) n. N. eines Sâman Shaḍv. Br. 3,8.10.

औपचारिक 1) *auf Höflichkeit beruhend, aus Höflichkeit gebraucht:* °नामन् *Ehrenname* Schol. zu Pañkav. Br. 14,2,6. — 2) *uneigentlich gemeint, nicht wörtlich aufzufassen* Sarvadarçanas. 3,17. 4,2. 30,16.

औपच्छन्दसक (v. l. औपच्छन्दसिक) n. Ind. St. 8,307. fgg. 359. 361. 363. Mallin. zu Kir. 5,17. — औपच्छन्दसिक adj. (zugleich mit Anspielung auf das Metrum) Varâh. Bṛh. S. 104,60 nach dem Schol. = वेदोक्त Schol.

औपबन्धनि vgl. उपबन्धनि.

औपदेशिक adj. *auf besonderer Vorschrift (ad hoc) beruhend* Schol. zu Kâtj. Çr. 5,11,21. 24,1,3. Âçv. Çr. 75,6. 213,10. Gegensatz आतिदेशिक.

औपनायक (von उपनाय) adj. *zur Darbringung bestimmt* Hariv. 4417, Lesart der neueren Ausg. st. उपनायिक der älteren; die richtige Lesart wird wohl औपनायिक (Vjutp. 39) sein.

औपनिषद 2) Çâñkh. Gṛhj. 2,11. Gobh. 3,1,13. Verz. d. Oxf. H. 242, b, No. 599.

औपनिषदिक (von उपनिषद्) adj. Bez. des 7ten Adhikaraṇa im Kâmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 215,b,12. 16. 216,a,12.

औपपत्य (von उपपति) n. *das Verhältniss mit einem Nebenmanne* Bhâg. P. 10,29,26.

औपमन्यव patron. des Ûrgajant, Bhânumant und Kâmboġa Ind. St. 4,372. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,257. fg.

औपम्य Z. 6 lies अनौपम्य. Füge *Vergleichung* und Sâh. D. 648 hinzu.

औपयिक Sâh. D. 118,12. मृल्लिपयिकं द्रव्य Varâh. Bṛh. S. 53,122. überh. *was Jmd gehört* 93,9. औपयिकत्व n. *Angemessenheit, das Passen zu* Sarvadarçanas. 112,2. MBh. 5,7049 liest die ed. Bomb. richtig औपयिक. Die falsche Form औपायिक auch R. 7,77,20.

औपरिष्टक adj.: °रत so v. a. विपरीतरत d. i. *wenn das Weib oben liegt* Verz. d. Oxf. H. 213,b,30.

औपवसथिक Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 383,b, No. 466.

औपवस्त und औपवस्त्र *Einleitungsfeier am Vortage, in Fasten u. s. w. bestehend,* Weber, Ġyot. 49. 58. 60. 75. 84. औपवस्तक Schol. zu Kâtj. Çr. 176,2.

औपवाह्य 2) Halâj. 2,69.

औपवीतिक (von उपवीत) n. *das Umhängen der heiligen Schnur:* कृतौपवीतिकम् Verz. d. Oxf. H. 46,a,36.

औपवीली s. ओवीली.

औपवेशि Kâṭh. 26,10.

औपशमिक (von उपशम) adj. bei den Ġaina *aus dem zur Ruhe-Gekommensein hervorgehend* Sarvadarçanas. 34,6. 8. 11.

औपशिव adj. f. ई *zu* Upaçiva *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392.

औपशिवि VS. Prât. 3,120.

औपसद 1) *mit* Upasad *beschäftigt* u. s. w. Âçv. Çr. 12,8,13. — 2) die richtige Form ist औपशद Pañkav. Br. 19,3,1. Lâṭj. 9,4,3.

औपसंध्य (von उपसंध्यम्) adj. *zur Dämmerungszeit in Beziehung stehend* Naish. 22,56.

औपाधिक *von einer bestimmten Bedingung abhängig, nur unter gewissen Bedingungen wahr und giltig; nicht zum Wesen einer Sache gehörig.* Gegens. वास्तव Sâj. zu RV. 1,164,20. Schol. zu Kap. 1,13. 5,116. Davon nom. abstr. °त्व n. ders. zu 1,19. Sarvadarçanas. 131,11.

अनौपाधिक so v. a. *uneigennützig* Mallin. zu Çiç. 10,37.

औपासन 1) Pâr. Gṛhj. 1,9,10. — 2) Çâñkh. Br. 16,1.

औख्य (von उख्य) wohl patron.: औख्याङ्गिरसाम् Ind. St. 3,459.

औम adj. *zur* Umâ *in Beziehung stehend:* धर्मा: Verz. d. Oxf. H. 266,b,15.

औरग adj. *zu den Schlangen in Beziehung stehend, ihnen gehörig:* विषया: MBh. 12,11102.

औरभ्र 1) Jâġñ. 1,257. — 2) a) Halâj. 2,396. — b) Verz. d. Oxf. H. 358,a,5.

औरव m. patron. des Arga Ind. St. 3,203,b.

1. औरस 1) *aus der Brust kommend* Çiksha 7 in Ind. St. 4,350. औरसं बलम् bedeutet *angeborene, eigene Kraft.* — 2) Verz. d. Oxf. H. 293,b, No. 716. मित्र *ein blutsverwandter Freund* Spr. 583.

औरसि m. patron., pl. Saññ. K. 184,a,1.

औरस्य 2) Spr. 3858, v. l.

औरा f. N. pr. eines Frauenzimmers: अम्बिकस्य द्रौणे रौरासुतस्य Ind. St. 3,460.

औरुलय (von उरुलय) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,212,a.

और्जित्य (von ऊर्जित) n. Bez. *einer best. lobenswerthen Eigenschaft des rednerischen Ausdrucks* Pratâpar. 67,a,8. = गाढबन्धत्व 69,a,3.

और्ण MBh. 2,1847 nach der Lesart der ed. Bomb.

और्णवाभ auch N. pr. eines Dämons RV. 2,11,8. 8,32,26. 66,2.

और्णायव adj. *zu* Ûrṇâju (N. pr. eines Gandharva) *in Beziehung stehend;* n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 12,11,9. Ind. St. 3,212,a. और्णायवोत्तर n. desgl. ebend.

और्णिक Varâh. Bṛh. S. 87,12. 104,64.

और्ध्वदेहिक, अधर्मोपार्जितैरर्थैः करोत्यौर्ध्वदेहिकम् MBh. 5,1512. = परलोकसाधनं वस्त्रदानादि Nilak. °प्रयोग Verz. d. Oxf. H. 277,a,3 v. u. 277,b,4. तयोर्निर्वर्तयामास स स्नेहादौर्ध्वदेहिकम् Kathâs. 73,408. — Vgl. पौर्वदेहिक.

और्ध्वसद्मन Ind. St. 3,212,b. Pañkav. Br. 9,2,10.

और्मिलेय m. metron. von ऊर्मिला Uttararâmak. 112,14 (152,1).

और्व Schol. zu Kâtj. Çr. 308,11. 13. Bez. gewisser Pitaras Pañkav. Br. 1,5,9. Lâṭj. 2,5,15. — यदिदमाङ्गर्नं वा और्वौ पलितौ संजग्माते इति Pañkav. Br. 21,10,6. ein Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 264,b,32. और्वस्य वैधारयस्य साम Ind. St. 3,212,b. — adj. von उर्वी *Erde:* और्वी छाया *der Schatten der Erde* Varâh. Bṛh. S. 5,10.

और्वर (von उर्वरा) adj. *zur Erde gehörig, von ihr kommend:* रजस् Spr. 2700.

औलुखय (von उलुखड) m. patron. des Supratita Ind. St. 4,372.

2. औलूक im pl. ist der pl. zum patron. औलूक्य.

औलूक्य 2) °दर्शन Sarvadarçanas. 103. fgg. (fälschlich औलुक्य°).

औवीली s. ओवीली.

औशन n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,212,b. Pañkav. Br. 7,5,16. 8,5,18. 24,11,7.

औशनस 1) आदित्यमौशनसं यावस्थाय प्रबोधयेत् (vgl. औशनसो व्यूहः) Âçv. Gṛhj. 3,12,16. शस्त्रपान Varâh. Bṛh. S. 50,23. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80,a,5. — 2) patron. des Ahi Ind. St. 3,460.

औशिज 2) Pańkav. Br. 14,11,16. Ind. St. 3,473. Verz. d. Oxf. H. 53, *b*,6. — MBh. 13,7108 und 7663 hat die ed. Bomb. richtig औशिज.

औशीर 1) Nilak. fasst das Wort als adj. und verbindet es mit वेष्टन; dieses erklärt er durch हृदिस्, jenes durch घोरणमूलकृता. — 2) औशीरं शयनासने Halâj. 1,121.

औषध 2) *b*) वस्त्यौषधं गुदे मूर्खे दीयते न तु पीयते Kathâs. 64,18. — Vgl. महौषध.

औषधावली (औषध + आ°) f. Titel eines über *Heilmittel* handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 374, *a*, No. 295.

औषधि Z. 2 Pâr. Gṛhj. 2,2 in Z. d. d. m. G. 7,533 zu streichen, da daselbst तौषधीभ्यः in त्वा ओषधीभ्यः aufzulösen ist. MBh. 13,454 hat die ed. Bomb. औषधीभिः. औषधी f. ein Bein. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,31.

औषस (von उषस्) 1) adj. *morgendlich* TBr. 2,1,2,12; vgl. auch औषसी. — 2) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,212,*b*.

औष्ट्राक्षि (von उष्ट्राक्ष) m. patron. des Sâti Ind. St. 4,372.

औष्ट्रिक m. nach Nilak. von उष्ट्रिका und = स्नेहभाण्डजीविन्, तैलिक *Oelmüller* in der Stelle: मानुषाणां मलं म्लेच्छा म्लेच्छानामौष्ट्रिका मलम्। औष्ट्रिकाणां (so die ed. Bomb.) मलं षण्डाः (षण्ठाः ed. Bomb.) MBh. 8,2095.

औष्णिह adj.: प्रगाथ *ein* Pragâtha, *der mit einer* Ushṇih *beginnt*, ṚV. Prât. 18,5. औष्णिहमोकोनिधनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,211,*a*.

औष्णीक (so auch die ed. Bomb.) m. pl. N. pr. eines Volkes.

औष्ण्य *Wärme* Sarvadarçanas. 21,6.

# क

1. क 1) के वराकास्तु मानुषाः so v. a. *von denen kann gar nicht mehr die Rede sein* Kathâs. 101,62. mit dem infin.: नृपमीक्षितुमत्र के वयम् so v. a. *welches Anrecht hätten wir den Fürsten zu schauen?* Spr. 1406. Sp. 1, Z. 2 v. u. lies 83,7 st 83,17. — 2) Z. 5. fg. die Stelle Jâǵń. 3,133 zu streichen, da hier वैकेषाम् zu lesen ist; vgl. Spr. 5009. नहि कस्य प्रियः को वा विप्रियो वा जगत्त्रये Spr. 4372. — 3) *b*) प्रतिरथास्तु वाह्लीका न च के च न मद्रकाः so v. a. *haben Nichts zu bedeuten, sind gar Nichts werth* MBh. 8,2108. — *c*) विषाणोल्लिखितस्कन्धं काचिदेव (गोर्जनयति) गवां पतिम् *nur die eine oder die andere, nur hier und da eine* Spr. 932. विद्यते नहि स कश्चिदुपायः सर्वलोकपरितोषकरो यः *kein einziges Mittel* 3196. यत्किंचिदपि दातव्यं याचितेनानसूयया *worum man auch gebeten wird, das soll man ohne Murren geben*, 4766. Sp. 4, Z. 8 v. u. lies कंचित्कालम्. Vgl. किंचिद्. — *d*) के वा Kât. 5 falsch aufgefasst; vgl. Spr. 737. — *e*) मर्त्यः को ऽपि *nur dieser oder jener Sterbliche, nur hier und da ein Sterblicher* Spr. 1734.

2. क = प्रजापति Ind. St. 3,388. MBh. 8,1413. Weber, Ǵjot. 32. fg. Bhâg. P. 2,5,30. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,25. = ब्रह्मन् Halâj. 5,61. Ind. St. 3,212. Bhâg. P. 12,13,19. 20. *Wind* Halâj. = पुंस् AK. 3,4,1,5. = पुरुष (wie यः, सः, एषः) Tattvas. 19. N. eines best. Ketu (*Kometen*) Varâh. Bṛh. S. 11,37.

3. क 1) Halâj. 5,61. — 2) Halâj. 3,26. 5,61. Varâh. Bṛh. S. 104,46. Spr. 1318. — 3) *Kopf* Halâj. 5,61. Hariv. 12189. Ind. St. 8,396. Varâh. Bṛh. 5,24.

कंस 2) m. = आढक, भाजन, द्रोण, कुम्भ, घट, अर्मण Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,9. Çârṅg. Saṁh. 1,1,20. — 4) °दुःस्वप्न Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,18. °यज्ञ 19. °हनन 28. — 6) कंस N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93. — Vgl. कांस, कांस्य.

कंसकार Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3.

कंसवध *m.* Kaṁsa's *Tod* Verz. d. Oxf. H. 14,*a*,18. Titel eines Dramas 138,*a*, No. 271. Wilson, Hindu Th. 2,400. fgg.

कंसारि (कंस + अ°) m. N. pr. eines Fürsten Kshitîç. 7,17.

कंसीय von कंस P. 4,3,168. Davon wird कांस्य abgeleitet.

ककन्द m. N. pr. eines Fürsten Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,98. — Vgl. काकन्दी.

ककरघाट zu streichen; vgl. करघाट.

ककुत्स्थ gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. काकुत्स्थ.

ककुद् 1) TS. 1,5,5,1. 7,2,5,2. — 2) *Höcker beim indischen Büffel* Bhâg. P. 10,13,30. *Buckel bei einem Menschen* Kathâs. 62,231. — 5) *ein best. Metrum*, = ककुभ् TS. 2,4,11,1. 3,1,6,3. 4,3,5,1. 12,2. 5,2,11,1. Ueberall in flexionsloser Form, sonst ककुभ्. — Vgl. त्रिककुद्, काकुद्, काकुद.

ककुद 1) वृक्षाणां ककुदो (so die ed. Bomb.) ऽसि MBh. 12,10408. — 2) Hariv. 4102.

ककुद्वत् (von ककुद्) adj. *bucklig* (von einem Menschen) Varâh. Bṛh. 17,2.

ककुदावर्तिन् vgl. केकुदावर्त als Bez. *einer Art von Pferden* H. ç. 179.

ककुद्मन् (Nebenform von ककुद्मत्) adj. *hoch, erhaben:* Vishṇu Hariv. 15777. = माहात्म्यवत् Schol.

ककुद्मत् 1) *b*) von einem Metrum Ind. St. 8,254. — 2) *b*) Halâj. 2,108. Kathâs. 60,20. — 3) *a*) Halâj. 2,357.

ककुद्मिन् 1) Varâh. Bṛh. S. 61,18. ककुद्मत् v. l. — 2) *b*) Bhâg. P. 10,36,15. — 3) f. °नी N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,16.

ककुन्दर Mahîdh. zu VS. 25,6.

ककुप्कारम् (von ककुभ् + 1. कर्) adv. *unter Verwandlung in* Kakubh-*Strophen* Çâṅkh. Br. 13,2.

ककुप्प्रदाह (ककुभ् + प्र°) m. *ungewöhnliches brandähnliches Glühen des Horizonts* Varâh. Bṛh. S. 32,24. — Vgl. दिग्दाह u. दाह 1).

ककुभ् 3) TS. 2,4,11,1. Ind. St. 8,242. ककुन्न्यङ्कुशिराः ṚV. Prât. 16,22.

ककुभ 1) Pańkav. Br. 24,13,5. — 2) *b*) Halâj. 2,40. Varâh. Bṛh. S. 54,16. 119. n. *die Blüthe* oder *Knospe der Terminalia Arǵuna:* दलन्ति ककुभानि Kâvjâd. 2,117. — *e*) gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. काकुभ.

ककुभमय adj. *aus* Kakubha-*Holz gemacht* Varâh. Bṛh. S. 44,4.

ककुम्मत् (von ककुभ्) adj. *mit einem Höcker versehen*, von einem Metrum Ind. St. 8,149. 254.

कक्कोल, कक्कोलिका f. Med. sh. 16.

कँक्खट 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,84. Halâj. 2,187. — 2) vgl. कस्खती beim Schol. zu H. 1037.

कक्खट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 171,a,15. कक्खल 16. कक्कुल्ल Aufrecht im Index.

कत्तँ Uṇâdis. 3,62. Nir. 2,2. 2) ऽरत्कत्त Pańkav. Br. 17,7,2. प्रलिप्योदर्चिषं कत्ते शेरते ते ऽभिमाह्लतम् Spr. 2811. — 3) (तम्) कत्तावलम्बिनं कृत्वा so v. a. *unter den Arm nehmend* R. 7,34,16. 21. रावणं तु मुमोचाथ स्वकत्तात् 34. कत्ताबद्धोत्तरीयक Kathâs. 52,325. — 6) MBh. 2,900 liest die ed. Bomb. कत्तैः कत्तौ, Nilak. erklärt: कत्तैर्दोर्मूलैः कत्तौ प्रकोष्ठगतां रज्जुम्; ebend. 902: कत्ताबन्धं परस्परकत्तायां हस्तौ कृत्वा बन्धनम्. — 8) f. श्रा *Leibgurt* (eines Elephanten) Varâh. Bṛh. S. 94,13. auch = गुह्यपिधान *ein Schurz zur Bedeckung der Schamtheile* (vgl. कत्तापट) Halâj. 3,56. — 9) मध्यकत्तान्तरं रामो निर्जगाम R. 7,42,36. मध्यकत्तामवातरत् 82,18. कत्तान्तरस्थित 20. सप्तकत्तावृत (राजवेश्मन्) Kathâs. 124,74. त्रीणि गुल्मान्यतीयाय तिस्रः कत्ताश्च (= प्रतोलीः Schol.) Bhâg. P. 10,80,16. = गेहे प्रकोष्ठे Halâj. 3,56, wofür Aufrecht गेहप्रकोष्ठे vermuthet. प्रावेशयत्ततः कत्तां द्वितीयां राजवेश्मनः Devîbhâg. 1,54 bei Aufrecht, Halâj. Ind. कत्तान्तर = प्रकोष्ठ Halâj. 2,149. — 10) f. श्रा *Planetenbahn* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4. Golâdhj. 3,50. °वृत्त 5,10. कत्ताख्यवृत्त 17. °वलय 19. — Sûrjas. 12,7. 30. 73. 75. 77. 80. 81. 83. fgg. *Peripherie* 65. Vgl. क्रान्तिकत्त. — 11) Varâh. Bṛh. S. 26,6. तुलामारोपितो धर्मः सत्यं चैवेति नः श्रुतम्। समकत्तौ तुलयतो यतः सत्यं ततोऽधिकम्॥ so v. a. *wiegen gleich viel* MBh. 12,7260. — 14) तव कत्तां न याति *kommt dir nicht gleich* Spr. 3317. — 17) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,62 kennt nicht die Bed. नत्तत्र.

कत्तपुट wohl nicht *Achselgrube*, sondern = कच्छपुट.

कत्तलोमन् (कत्त + लो°) n. *das Haar in der Achselgrube* R. 7,23,3,21.

कत्तापट Halâj. 2,256. Pańkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 738.

कत्तीकर् mit dem acc. der Person und dem instr. eines nom. abstr. von einem nom. ag. *Jmd anerkennen als:* येन परमेश्वरो ऽनुग्राहकतया कत्तीक्रियते Sarvadarçanas. 134,18.

कत्तीकरण n. *das Annehmen, Anerkennen* Sarvadarçanas. 127,18.

कत्तीकर्तव्य adj. *anzunehmen, anzuerkennen* ebend. 5,7.

कत्तीकार m. *Annahme, Anerkennung* ebend. 61,11.

कत्तेयु vgl. कुत्तेयु.

2. कत्त्य 2) *a*) श्रबद्धकत्त्य adj. Kathâs. 73,284. बद्धकत्त्य adj. *gegürtet* so v. a. *gerüstet, bereit zu:* ननु बद्धकत्त्या देवा हि सेन्द्राः श्रुतशर्मपत्ते 48,131. प्रसादैकबद्धकत्त्ये महेश्वरे 45,172. त्वां परार्थैकबद्धकत्त्यम् 72,146. वर्णाश्रमप्रत्यवेत्ता° (so zu verbinden) *fest entschlossen* Râǵa-Tar. 6,108. श्रतो नानारसास्वादलब्धकत्त्याः (लब्ध wohl fehlerhaft für बद्ध) किलेश्वराः Kathâs. 47,117; vgl. *f*) *Anstrengung.* — *c*) R. 7,23,1,6. Kathâs. 124,186.

कत्त्यास्तोत्र n. Bez. *eines best.* Stotra Verz. d. Oxf. H. 239,a,4.

कङ्क 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 43,62. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,b,41. — *d*) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,a,32. ein Sohn Ugrasena's und jüngerer Bruder Kaṁsa's Bhâg. P. 10,44,40. — *e*) Bhâg. P. 10,86,26. N. einer Dynastie: कङ्काः षोडश भूपालाः 12,1,27. — *h*) Bez. von 32 best. Ketu Varâh. Bṛh. S. 11,26.

कङ्कट 1) Halâj. 2,304. — 3) *Grenze* Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. II, 301,14. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27, 2 v. u.; vgl. Hall ebend. S. 42 (41).

कँङ्कण 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,24. °मणि 117. श्रथ परस्परं कङ्कणबन्धनं करोति Vivâhapaddh. in Ind. St. 5,312. — 3) m. N. pr. eines Lehrers Wilson, Sel. Works 1,211. — 4) f. श्रा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634.

कङ्कपादहारिका (क° + हा°) f. *ein best. Vogel* = कृकणा Schol. zu Pâr. Gṛhj. 1,19.

कङ्कत 1) TBr. 2,7,13,3. n. Halâj. 2,156. — Vgl. प्रकङ्कत.

कङ्कत्रोट, °त्रोटि auch Med. k. 20. — Vgl. त्रोटि.

कङ्काल n. Halâj. 3,11. Kathâs. 75,48. वत्तः पातु रविः शश्वन्नाभिं सूर्यः स्वयं सदा। कङ्कालं मे सदा पातु सर्वदेवनमस्कृतः॥ Brahmavaiv. P. 3,20, 26 bei Aufrecht, Halâj. Ind. °सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 92,b,38.

कङ्कालकेतु (क° + केतु) m. N. pr. eines Dânava Verz. d. Oxf. H. 71,b,36.

कङ्कालभैरव (क° + भै°) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108, b,32. °तन्त्र n. 109,a,21.

कङ्कालिन् (von कङ्काल) 1) adj. *mit Gerippen versehen, von Gerippen umgeben.* — 2) m. N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18,b,37. — 3) f. *eine Form der* Durgâ Kathâs. 78,92.

कङ्कील wohl nur fehlerhaft für कङ्काल 1) Weber, Râmat. Up. 314,4.

कङ्कु 1) Varâh. Bṛh. S. 8,10, v. l.

कङ्कुष्ठ Z. 3 lies कालकुष्ठ.

कङ्केलि = कङ्केल्ल, कङ्केल्लि Kulanâtha zu Hâla 282.

कङ्केल्ल, कङ्केल्लि Halâj. 2,37. Ânandal. 86 (nach Aufrecht, bei Haeb. st. dessen कंकेन्द्रि).

कङ्कोल 1) N. pr. eines Schlangendämons Weber, Râmat. Up. 314,10. Verz. d. Oxf. H. 77,a,2. Vgl. कङ्कील. — 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 299,b,6. — 3) wohl fehlerhaft für कक्कोल Spr. 681, v. l.

कङ्गु Varâh. Bṛh. S. 8,10. 29,4. Schol. zu Çat. Br. 14,9,3,21 und Kâtj. Çr. 7,4,24.

कङ्गुल m. *eine best. Stellung der Hand* (also nicht *Hand* schlechtweg) Verz. d. Oxf. H. 86,a,28. Streiche Vgl. श्रङ्गुलि *Finger.*

कच्, उत्कचित s. u. खच् mit उद्.

कच 1) *a*) केलिकचग्रह Kathâs. 83,11. कचग्रहनखावली 86,115. कृतक्रीडाकचग्रह adj. 93,78. कचग्रहण Bhâg. P. 11,1,2. — *e*) hierher wohl कचोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 354,a,38. कच्छपोपाख्यान im Index.

कचङ्गन, nach den Corrigg. ist im Trik. कचङ्गल zu lesen.

कचप n. = शाकपात्र *Gemüseschüssel* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,142. = पाकपात्र v. l.

कचाकचि, °कचि युद्धमासीद्दन्तादन्ति नखानखि MBh. 8,2877.

कचु vgl. कालकचु.

कचुराय m. N. pr. eines Mannes Kshitîç. 13,3. 10. 17,10. — Vgl. कच्चीयन.

कचेश्वर (कच + ई°) N. eines Heiligthums in Mahârâshṭra Hall 154. — Vgl. कच्छेश्वर.

कच्छ 1) hierher vielleicht °बन्ध (vgl. oben बद्धकत्त्य unter कत्त्य) Verz. d. Oxf. H. 86,b,23. — 2) oxyt. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,105. N. pr.

verschiedener Oertlichkeiten Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,22. 27. 397,*b*, No. 136. — Vgl. भृगु°, मरु°, महा°, मुक्त°.

कच्छदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 339,*a*, 34. 399,*a*, No. 133. 401,*a*, No. 194.

कच्छनीर (क° + नीर) m. N. pr. eines Schlangendämons Bhâg. P. 12,11,34.

कच्छप 2) *c)* von Nârada gespielt MBh. 9,3053. — Vgl. महा°, मांस°.

कच्छपक m. *Schildkröte* Varâh. Bṛh. S. 54,34.

कच्छपदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,14.

कच्छपिका auch *eine kleine Schildkröte*. — Vgl. कर°, पाणि°.

कच्छपुट *ein Kasten mit Fächern* (gebraucht bei Bereitung von Wohlgerüchen): षोडशक *ein Kasten mit sechszehn Fächern* Varâh. Bṛh. S. 77, 25. 29. — Vgl. कतपुट, काच्छिक.

कच्छुर 2) m. oder n. H. an. 3,455. Med. bh. 16.

कच्छू wohl von कष्.

कच्छेश्वर vgl. कचेश्वर.

काञ्चीवन n. N. pr. eines *Waldes* Kshitîç. 13,2. — Vgl. कचुराय.

कज्जल 2) दीपो भक्षयते ध्वान्तं कज्जलं च प्रसूयते Spr. 4186. Zu कुलकज्जल vgl. कुलाङ्गार.

कज्जलीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,9.

कश्चिदेक n. oder कश्चिदेवा f. N. pr. eines Grâma: कुशस्थलं (अविस्थलं ed. Bomb.) वृकस्थलं माकन्दीं वारणावतम् । अवसानं (= वसतिस्थान Nîlak.) भवेदत्र कश्चिदेकं (किंचिदेकं ed. Bomb.) च पञ्चमम् । MBh. 5,934. अविस्थलं वृकस्थलं माकन्दी वारणावतम् । अवसानं (अवसीयते संस्थीयते ऽस्मिन्नित्यवसानं यावज्जीविकं वासस्थानम् Nîlak.) च गोविन्द कश्चिदेवात्र पञ्चमम् ॥ 2595.

कञ्चुक 1) *a) Mädchenjacke:* किं चैतद्विदलत्संधि कञ्चुकम् (neutr.) Kathâs. 74, 238. (कन्या) नागीव विस्फुरद्रत्नमूर्धा धवलकञ्चुका (zugleich *Schlangenhaut*) 104,166. (जीमूतवाहनः) बिभर्ति लुप्तशेषे च गात्रे रोमाञ्चकञ्चुकम् *einen Panzer von vor Freude aufgerichteten Haaren* 90,165. धर्मकञ्चुकमास्थिताः *Gewand* so v. a. *äusserer Schein* MBh. 7,6012. — *b) Schlangenhaut* überh.: मुक्तकञ्चुकभोगिन् Med. t. 117. — *d) Hülse* s. u. पिष्टक 2).

कञ्चुकित Bhartṛ. 3,66 falsche Lesart für कञ्चुकिन्; vgl. Spr. 920.

कञ्चुकिन् 1) कन्था° *in ein zerlumptes Gewand gehüllt* Spr. 920 (Conj.). — 2) *d)* = क्षीरकञ्चुकिन् Ratnam. im ÇKDr. u. क्षीरीश.

कञ्चुकीय m. = कञ्चुक 2) *a)*: ये विद्यासत्यसंपन्नाः कामदोषविवर्जिताः । ज्ञानविज्ञानकुशलाः कञ्चुकीयास्तु ते स्मृताः ॥ Bhar. Nâṭjaç. 34,59.

कञ्चूल m. n. = स्त्रीगात्राभरण Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,90.

कञ्जाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,40.

कञ्जार auch = व्यञ्जन Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,137.

कट् = भेदन Sâj. zu Ṛv. 6,28,4.

कट 1) *a)* Gobh. 2,1,20. 22. °क्रिया *das Flechten von Matten* Bhâg. P. 11,17,48. बद्धकटाम् R. 2,56,17 erklärt der Schol. folgendermaassen: बद्धकटां बद्धकवाटाम् । छान्दसो वर्णलोपः । यद्वा बद्धच्छदिषम् । बद्धः कटो वर्षावारको यस्यामित्यर्थात्. — *c)* Varâh. Bṛh. S. 12,6. Ragh. 4,57. — *m)* Halâj. 3,34. — *s)* = कटाक्ष Bhâg. P. 10,32,6. — *t)* = परिसर Halâj. 2,104. — *u)* = निगम Trik. 3,3,298; vgl. वणिक्कटक unter कटक 5). — Vgl. मोक्ष°, वि°, श्रुति°.

कटक 3) Bhâg. P. 11,14,41. n. Kathâs. 57,9.11.13. — 4) अस्तीह काञ्चनाख्यं हिमाद्रेः कटके पुरम् Kathâs. 59,86. — 4) 5) भूभृतः (*Berge* und zugleich *Fürsten*) कटकोल्बणाः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 8. — 6) genauer *Hoflager, das Lager eines Fürsten;* vgl. Kathâs. 68,38.40. 71,131. 103,78. fg. 103. Verz. d. Oxf. H. 37,*b*,4 v. u. 38,*a*,8. Hierher gehören auch die unter 5) stehenden Stellen Hit. 39, 5. 97,15. 133,7. Kathâs. 13,45. fg. (lies आगाच्च): 4,97. 15,101. Râǵa-Tar. 5,218. — 8) m. = कट 1) *a)* Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,27. — Vgl. पादकटक.

कटकट erklärt Nîlak.: कटानामावरकाणामपि कटाय आवरकाय. — Vgl. कलकल.

कटकटा, कटकटाय्, °यति *knirschen:* कटकटायद्भिर्दशनैः Kathâs. 33,126. दन्तान्कटकटाय्य R. 7,69,2. R. 2,35,1 liest die ed. Bomb. कटकटाय्य; man streiche demnach कटकटापय्. — Vgl. किटकिटाय्.

कटकटायिन् adj. *knirschen machend,* mit acc.: दन्तान्कटकटायिनी Hariv. 14582.

कटकवाराणसी f. N. pr. einer Stadt in Utkala an der Kitrotpalâ Hall 174.

कटकुटि (कट + कु°) m. oder f. *eine aus Matten zusammengefügte Hütte* Bhâg. P. 10,71,16.

कटङ्कट auch ein Bein. *des Feuers* Vahni-P. im ÇKDr.

कटच्छु *Löffel* Varâh. Bṛh. 27 (25),18.

कटपूतन, f. °ना Mâlatîm. 77,12.

कटभी 3) *Achyranthes atropurpurea Lam.* — Vgl. महाटिकटभी, महालिकटभी.

कटंभर 2) *a)* Varâh. Bṛh. S. 44,10.

कटाकु fehlerhaft für कठाकु.

कटाक्ष, उपयामाय वा कटाक्षाय वा Kâṭh. 40,4. Daçak. in Benf. Chr. 190,12. कटाक्षान् — कुमारे निदधे LA. (II) 88,1.

कटाक्षक्षेत्र n. N. pr. eines *Gebiets* Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,28.

कटाक्षित (von कटाक्ष) adj. *mit einem Seitenblick angesehen:* को वा कटाक्षितः पुण्यैर्देशो यत्र गमिष्यसि Kathâs. 71,9.

कटाक्षिप् *zur Seite blicken:* °क्षिप्य Bhâg. P. 10,36,10. — Vgl. कटाक्षेप.

कटाक्षेप (कट = कटाक्ष + आक्षेप) m. *ein Blick zur Seite, ein verächtlicher Blick zur Seite* Bhâg. P. 10,60,30. 32,6.

कटाह 1) Sûrjas. 12,29. कटाहो ऽर्धगोलाकारं सावकाशं पात्रम् Schol. — 7) द्वीपं कटाहाख्यम् Kathâs. 123,105. °द्वीप 56,59. 61,3.

कटि 1) कट्यां कृपाणिका Kathâs. 53,91. 78,10. कटीनिबद्ध (शाटक) 54, 105. कटितस् 106. — 3) *Vorhalle eines Tempels* Varâh. Bṛh. S. 56,11.

कटिकर्पट (क° + क°) m. oder n. *ein um die Hüften geschlagener Lappen* Kathâs. 53,12. 74,141.

कटिका *Matte* Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,26. in आबद्धहेम° adj. Kaurap. 15 bei Haeb. 229 fehlerhaft für कटका (von कटक); vgl. 16 bei Bohlen.

कटिकुष्ठ *eine Art Aussatz* (कुष्ठ) Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

कटित्र Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,172. = कटिसूत्र Schol. zu Bhâg. P. 6,16,30.

कटिदान (क° + 1. दान) n. *Wechsel der Seiten beim Liegen, das Sichumdrehen auf einem Lager* ÇKDr. u. पार्श्वपरिवर्तन.

कटिशूल (क° + शूल) m. *Seitenstiche* Gâruḍa-P. 188 im ÇKDr.

कटिसूत्र bei einem Manne Bhâg. P. 11,14,41.

कटीकतरुण (क° + त°) n. du. *ein best. Theil des Hüftknochens, Hüftgelenk* Suçr. 1,345,19. 346,19. 350,3.

कटीनिवसन (क° + 2. नि°) n. *ein um die Hüften geschlagenes Tuch* Kathâs. 101,355.

कटु 1) °गिरः श्वानः Spr. 1772. रटन्तः करटाः (*Krähen*) कटु Kâçikh. 68, 53 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. करट. Z. 10 दूषणा fehlerhaft für उषणा.

कटुकता (von कटुक) f. *Schärfe, scharfer —, bitterer Geschmack, Bitterkeit:* मुखे कटुकता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव Spr. 4647.

कटुकविटप m. pl. Bez. *einer best. Gattung von Pflanzen* (भल्लातकप्रभृतयः Schol.) Varâh. Bṛh. 3,7.

कटुता (von कटु) f. *Schärfe, scharfer Geschmack:* त्यजति कटुतां न स्वां निम्बः स्थितः पयोह्रदे Spr. 1470. *scharfer Geruch:* लोकंपृणैः परिमलैः परिपूरितस्य काश्मीरजस्य कटुतापि नितान्तरम्या Bhâm. 1,69 bei Aufrecht, Halâj. Ind. *Herbe —, Härte des Charakters* Hariv. 1022.

कटुतुम्बिनी f. *eine best. Pflanze,* = क्रूरकर्मन् Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कटुदला, °दली ÇKDr. unter कर्कटी nach ders. Aut.

कटुनिष्पाव, unter नदीनिष्पाव gleichfalls कटुनिष्पाव ÇKDr.

कटुपद्र N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 337,*a*, No. 848.

कटुपाक, °पाकिन् auch Suçr. 1,173,11.

कटुरोहिणिका f. = कटुरोहिणी H. an. 4,174.

कटेरकग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,32.

कटोदक n. = प्रेताय प्रदेयमुदकम् Schol.; vgl. कट 1) *i*).

कटोर n. *ein bes. Gefäss* Merutantra und Ǵaimini's Bhârata, Âçvam. 9 im ÇKDr.

कट्टार m. *a weapon, a dagger* Wilson.

कट्टारिका (vgl. कर्तरिका) f. *Schlachtmesser, Schwert* Schol. zu Kâtj. Çr. 6,4,11. 13. 8,12.

कट्वर 1) Halâj. 2,223; vgl. कद्दर. — 2) ससारं यद्भवेत्तक्रं कट्वरं तत्प्रकीर्तितम् Çabdak. im ÇKDr. u. घोल.

कट्वाक Hariv. 8444. कट्वाङ्ग die neuere Ausg.; कट्वाङ्गः = कटुरसः Nilak.

कट्वाङ्ग, die ed. Bomb. überall richtig खट्वाङ्ग.

कठ Z. 8 ed. Bomb. des R. richtig कठ°.

कठशाठ Z. 2 lies काठशाठिन्.

कठाकु Uṇâdis. 3,77. m. *Vogel* oder *ein best. Vogel* Uǵǵval.

कठिञ्जर Z. 1 lies einer Pflanze st. eines Baumes.

कठिन 1) प्राणानां कुलिशकठिनानाम् Spr. 1801. Pańkat. I,72 (Spr. 1176) von Fürsten und Bergen. — 4) Naish. 22,54. — 5) MBh. 3,8484 liest die ed. Bomb. richtig कठिनानि, welches Nilak. durch यष्टीः erklärt, Andere, wie er bemerkt, durch शिक्यानि oder करण्डानि; 3,11043 nach Nilak. gleichfalls = शिक्य oder करण्ड; Sâv. 5,1 (MBh. 3,16747) = स्थाली. R. 2,55,17 hat auch die ed. Bomb. कठिनकाजं, welches nach dem Schol. eine copul. Zusammensetzung ist und entweder in कठिन (= खनित्र) und काज (= पेटक), oder in कठिनक (= खनित्र) und आज (= अजचर्मपिनद्धपेटक) zu zerlegen ist. Nach Wassiljew 85. 88 ist कठिन *ein bes. Kleidungsstück des* Bhikshu; das कठिनावदान handelt nach Burnouf vom *Gefäss*, vom *Stock* und von der *Kleidung*.

कठुर adj. f. आ *hart, rauh:* वाणी Vṛddha-Kâṇ. 7,17. — Vgl. कठोर.

कठेरणि vgl. काठेरणि.

कठोर = पूर्ण Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,65. = प्रौढ Ranti bei Mallin. zu Çiç. 1,20. °ताराधिप so v. a. *Vollmond* Çiç. 1,20.

कठोरगिरि m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,7.

कठोरता (von कठोर) f. *Härte* Spr. 1080.

कठोरय् (von कठोर), °यति *üppig machen:* (पौरस्त्यपवन) कठोरय केतकान् Mâlatîm. 137,6.

कड 2) = जड, मूक, also *stumm*, nicht *dumm* Halâj. 2,454.

कडंकर Kuvalaj. 99,*b*.

कडङ्गक zur Erklärung von निष्पाव *Spreu* (?) H. an. 3,702. Med. v. 38.

कडम्ब Z. 1 lies *b*) st. 2).

कडवक Bez. *der Kapitel* (सर्ग) *in literärischen Werken, die in einer* Apabhrañça-*Sprache abgefasst sind,* Sâh. D. 562.

कडार 1) Halâj. 4,50. पृथ्वीरजः करभकण्ठकडारम् Çiç. 5,3.

कण् mit नि s. निकाणम्.

कण 1) शालिकणानि (also auch neutr.) *Reiskörner* Kathâs. 61,77. मृत्कण *ein Stückchen Lehm* Spr. 441. दृषत्कण *ein Steinchen* 3794. कण = स्फुलिङ्ग *Funken* Halâj. 1,67. दहन° Varâh. Bṛh. S. 93,1.

कणप, MBh. 1,8237 zerlegt Nilak. अयःकणप in अयःकण und प und erklärt: अयःकणान् लोहगुलिकाः पिबतीति तथाविधम्, आग्नेयौषधबलेन गर्भसंभृता लोहगुलिकास्ताश्का इव कीर्यन्ते येन तच्चलनयःकणपं लोहमयम्. 3,810, wo शक्तिकुलिशप्राशर्ष्टिकनपाः gelesen wird, erklärt derselbe: शक्त्यादीनां कनो दीप्तिर्गतिः शोभा वा तां पाति ते शक्तिकुलिशप्राशर्ष्टिकनपाः. Wir zerlegen अयस् + कणप und dieses letztere wiederum in कण + 1. प *tropfenweise* (das Blut) *trinkend* d. i. *nur einen geringen Blutverlust verursachend;* vgl. कणपायिन्, aber auch 1. कुणप 2).

कणपायिन् (कण + पा°) m. = कणप MBh. 8,744. कुणप ed. Bomb.

कणप्रिय (कण + प्रिय) m. *eine Sperlingsart* Râǵan. im ÇKDr. u. गृहबलिभुज्.

कणभक्ष Sarvadarçanas. 12,20. 104,5. 160,12. Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,32.

कणभुज् Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,24.

कणाद Sarvadarçanas. 111,12. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 1. 18,*b*,13. 53,*b*,23. 239,*a*,30. °ज्ञा: 19,*a*,32. °रहस्यसंग्रह m. Titel einer Schrift Hall. 78. °सूत्रव्याख्यान n. desgl. 68. Z. 5 lies कणभुज् st. कलभुज्.

कणान्वता s. u. कण 1).

कणिक 1) *a*) *Tröpfchen* Varâh. Bṛh. S. 27,3. — 2) *a*) जलकणिकाः Spr. 205. कलङ्कस्य कणिका *ein kleines Fleckchen* 3262.

कणिश vgl. गुच्छ°, बहुतर°.

कणीका f. = कणिका *Körnchen:* यथाश्वत्थकणीकायामन्तर्भूतो महाद्रुमः MBh. 12,7690.

कणट *Dorn* Bhâg. P. 9,3,7. — Vgl. त्रि°, भद्र°, भुज°, बहुकणट.

कण्टक 1) *a*) *Dorn* und zugleich *Feind* Spr. 4500. — *b*) कालायसं मूलं कण्टकैर्बहुभिश्चितम् R. 7,8,15. — *f*) यावच्चक्रवर्तितं न प्राप्तः कण्टकः स नः Kathâs. 112,190. पितृराज्यमकण्टकम् R. 3,53,15. — *k*) R. 2,81,6 hat die v. l. अकणिका; der Schol. erklärt कण्टक in अकण्टका durch नाविक *Schiffer, Bootsmann*. — *l*) Varâh. Bṛh. S. 96,6. Bṛh. 1,

17. 6,5. 9,2 u. s. w. — Vgl. अमर°, निष्कण्टक, भूर्ज°.

कण्टकत्रय (क° + त्रय) n. = 1. त्रिकण्ट Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

कण्टकभुज् Hit. 121,16.

कण्टकवत् (von कण्टक) adj. *bei dem oder woran sich die Härchen emporgerichtet haben:* कण्टकवती तव ग्रीवा Ânandal. 68.

कण्टकाढ्य adj. von Pflanzen = कण्टकिन् 1) Varâh. Brh. 3,7.

कण्टकारक m. *eine Art Nachtschatten* Med. k. 227.

कण्टकारिका Varâh. Brh. S. 54,57.

कण्टकारीत्रय (क° + त्रय) n. = 1. त्रिकण्ट Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

कण्टकित 1) मक्ताटवी Kathâs. 73,239. भू 98,43. वनराजय: (zugleich Bed. 2.) 111,5. — 2) (so st. *b*) zu lesen) अङ्गानि Kathâs. 103,63. अङ्गेषु प्रीतिकण्टकितेष्विव 107,48. आसीत्कण्टकिता किंचिच्चित्तवत्तीव निश्चला 122,48.

कण्टकिन् 1) Varâh. Brh. S. 43,13. 48,4. 53,86. 54,53. — 3) f. °नी N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634.

कण्टकी *eine dornige Pflanze* Varâh. Brh. S. 89,1. — Vgl. कण्टकीद्रुम.

कण्टकोद्धार (कण्टक + उ°) m. Titel eines Buches Hall 203.

कण्ठ 1) *a*) तावुभौ । कण्ठे ग्राह *umarmen* Kathâs. 51,110. 52,356. 74,318. तौ भूपौ कृतकण्ठग्रहौ मिथ: 51,176. 75,130. *Kehle* RV. Prât. 13,1. VS. Prât. 1,30. 71. अश्रुकण्ठी adj. *Thränen im Halse habend* Daçak. in Benf. Chr. 191,3. आकण्ठघृतमांसादिभोजन *bis zum Halse* Kathâs. 30,97. क्षुधा कण्ठगतप्राणमतिथिम् 72,375. वल्गितकण्ठ (कोकिल) *Stimme, Gesang* Bhâg. P. 10,90,21. किंनरकण्ठी adj. Mâlatim. 128,17. — 2) *c*) *Halsschmuck* H. an. 5,4. Med. k. 227. — Vgl. noch नील°, मुक्ता°, श्री°, सूत्र°.

कण्ठक m. *Halsschmuck* Kathâs. 54,106. 108. 110. fg.; vgl. कण्ठिका. Z. 2 lies कण्टक 1) *n*).

कण्ठकुब्ज (कण्ठ + कु°) m. *schiefer Hals*, unter den 14 Arten von Fiebern Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,3. 5. *b*, No. 758.

कण्ठकूप (कण्ठ + कूप) m. *Kehlgrube* Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,43. fg.

कण्ठतस् bedeutet *einzeln, Stück für Stück* (erwähnen, aufführen); vgl. प्रतिकण्ठम्.

कण्ठद्वयस (क° + द्व°) adj. *bis zum Halse reichend:* °पाथस् LA. (II) 91,15.

कण्ठपण्डित (क° + प°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,26.

कण्ठपाशक vgl. पलाप.

कण्ठरव (क° + रव) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,38. 316,*b*,21. 341,*a*, N. 1.

कण्ठश्रुति Titel einer Upanishad auch Verz. d. Oxf. H. 394,*b*,6.

कण्ठाभरण n. = सरस्वतीकण्ठाभरण Verz. d. Oxf. H. 206,*b*,43. °दर्पण m. Titel eines Commentars zu diesem Werke 209,*a*, No. 490. °मार्जन desgl. 206,*b*,14.

कण्ठिका Halâj. 2,408. Hâla 74. *Halsschmuck* überh. (vgl. कण्ठक) Kathâs. 69,141. fgg.

कण्ठिन् am Ende eines adj. comp. von कण्ठ *Kehle, Stimme:* मधुर° R. 7,26,7. रक्त° 37,3. *Hals eines Gefässes:* कलशाश्वेलकण्ठिन: Hariv. 6046. चैल° Langl. I, 454. श्वेत° die neuere Ausg.

कण्ठीरव 1) *a*) Sarvadarçanas. 119,21.

कण्ठेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,33.

कण्ठोक्त (कण्ठ + उक्त) adj. so v. a. *einzeln —, Stück für Stück aufgeführt* Sarvadarçanas. 106,17. — Vgl. u. कण्ठतस्.

कण्ठ्य 3) RV. Prât. 2,11. 31. VS. Prât. 1,46. 73. 84. 7,2. 6. 7. AV. Prât. 1,19.

कण्ड्, अवकण्ड्य beim Schol. zu Bhag. 15,14 fehlerhaft für अवखण्ड्य.

कण्डरव m. *eine best. Pflanze* Hariv. 12679, Lesart der neueren Ausg. für कुन्दुरु.

कण्डरीक Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 2.

कण्डिका Weber, Râmat. Up. 337.

कण्डु 2) VP. 110. fgg.

कण्डूति *das Jucken* Bhâg. P. 10,62,9. गवाक्षिकं च नो दृत्तं गोकण्डूतिर्न वै कृता *das Kratzen* (als Liebkosung) Kâçikh. 7,34 bei Aufrecht, Halâj. Ind. परभाषिति° *ein Kitzel, den die Beredtsamkeit Anderer erzeugt*, Spr. 3447. Personif. unter den Müttern Skanda's MBh. 9,2632.

कण्डून adj. = कण्डूल *juckend:* समरकण्डूननिबिडभुजदण्ड so v. a. *verlangend nach* Sâh. D. 209,16. 18. — Vielleicht fehlerhaft.

कण्डूय्, हस्तेन पादौ कण्डूयेत् Varâh. Brh. S. 51,13. येषु (दिवसेषु) ते निर्विशङ्का: कण्डूयन्ते जरठकरिण: शृङ्गमङ्गं मदीये Spr. 808. अद्रुतकीर्तनेन रसना केषां न कण्डूयते *jucken* 69. कण्डूयते पदङ्गं गृहपतिना *gekratzt wird* Varâh. Brh. S. 53,59. MBh. 13,5023 liest die ed. Bomb. कण्डूयेदात्मन: wie M. 4,82.

कण्डूयन 1) *das Kratzen:* कर्णस्य Varâh. Brh. S. 78,4. 89,1.

कण्डूयनक genauer *zum Kratzen dienend;* vgl. Spr. 1106.

कण्डूल 1) *juckend* Uttararâmak. 30,20 (40,11). — Vgl. कण्डून.

कण्डोल 1) Kull. zu M. 8,405. Vgl. काण्डोल.

कण्व 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,2. 19,*a*,4. 55,*a*,33. 270,*a*,22. 277,*b*,46. 345,*a*,30. 356,*a*,12. Ghaura Ind. St. 3,212,*a*. Çrâjasa Kâth. 21,8. कण्वा: सौश्रवसा: 13,12. काण्वकश्यपम् Ind. St. 3,476. Kaṇva Vasudeva Gründer einer Dynastie (der काण्व) Bhâg. P. 12,1,18.

कण्वबृहत् n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,212,*a*.

कण्वरथंतर n. desgl. ebend. Pańkav. Br. 14,3,15. 18,4,7. 9.

कत 2) P. 4,1,18. mit dem patron. Vaiçvâmitra Verfasser von RV. 3,17. 18. कुरुकत gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20. — Vgl. कति, कात्य, कौरुकात्य, आकत्य.

कतक m. N. pr. eines Scholiasten des Râmâjaṇa R. ed. Schl. I,xxxi.

1. कति Z. 1 lies 5,2,41.

कतिपयथ Kâth. 20,1.

कतिविध Bhâg. P. 11,19,28.

कत्र Kâth. 36,5 wohl fehlerhaft für कत्व.

कथक 3) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2569.

कथंकारम् *wie?* Sarvadarçanas. 17,16. 132,1. 147,12.

कथन *das Nennen, Erwähnen* Sarvadarçanas. 104,7.

कथनीय *zu sagen, zu erwähnen, zu nennen;* davon nom. abstr. °ता Sarvadarçanas. 112,20.

कत्थ् mit वि 3) (यः) न पौरुषेणापि विकत्थते ऽन्यान् Spr. 4907.

कत्थक m. N. pr. eines Mannes; s. कात्थक्य.

कत्थन 2) अकत्थन Suçr. 2,363,13 bedeutet *nicht vieles Reden.*

कथक 1) *Erzähler:* °लक्षण Verz. d. Oxf. H. 153,*a*, No. 328.

कथंजातीयक (कथम् + जातीय) adj. *von welcher Art* Pat. in Mahâbh. 40.

कथंतराम् (von कथम्) adv. *wie — doch?* Sarvadarçanas. 105,12.

कथत्ता (von कथम्) f. *das wie-Sein* Jogas. 2,39.

कथम् mit imperat. (wie Hit. 5,20): तत्राम्ब कथं नेच्छतु मादृशाः Kathâs. 55,150. mit मा *wie* (sollte) *nicht:* सत्स्ता हि कृतं पापं कथं मा भूदिपत्तये Kathâs. 42,114. कथं कमलनालस्य मा भूवन्भङ्गुरा गुणाः Spr. 121. — 1) (Sp. 42, Z. 8 v. u.) streiche 104, 2. — 5) *a)* ohne vorangehende Negation: वाति गन्धः सुमनसां कथं च न Spr. 4982. — 7) *a)* कथमपि दैवात् so v. a. *durch irgend eine Fügung des Schicksals, ganz zufällig* Pańkat. 261, 13. कथमपि दैववशात् 127,25. — *b)* füge *endlich* hinzu. इत्येवं तस्य चिन्तयतस्तद्दिनं निशा च कथमपि व्यतिचक्राम Pańkat. 236,7. Spr. 3178. *kaum* Amar. 12. 73 (Spr. 588. fg.).

कथय् 3) so v. a. *befehlen* Pańkat. 57, 22. — 5) संक्षेपात्कथ्यते धर्मः — परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् so v. a. *lautet* Spr. 3096.

— नि vgl. निकथित.

— परि *nennen* Tattvas. 8. — Vgl. परिकथा.

2. कथा, धर्मकथां कर्तुमारब्धौ *eine Unterredung über* Pańkat. 117,13. अशक्यमेतदस्माकमिति ताश्चक्रिरे कथाः so v. a. *sie sagten* Mârk. P. 1,41. इतिहासकथा Kâvjâd. 1,15. श्रुता प्राज्ञकथा देव त्वया मुग्धकथां शृणु *die Geschichte vom Klugen, — Dummen* Kathâs. 61,2. *eine kunstgerechte Erzählung* definirt Sâh. D. 567. Im Njâja *Discussion, Dialog:* कथा नाम वादिप्रतिवादिनोः पक्षप्रतिपक्षपरिग्रहः Sarvadarçanas. 114,5.

कथाकोश m. Titel eines Buches Hall 165. fg.

कथाक्रम wird richtiger in कथा + क्रम zerlegt; es bedeutet *fortlaufende Unterhaltung, Unterhaltung, Erzählung.* वक्ष्यामि विस्तरात्तस्ते नायं कालः कथाक्रमे Kathâs. 104,197. इममन्यं वो देवाख्यामि कथाक्रमम् *Erzählung, Geschichte* 63,96. 121,245.

कथाचण (क° + चण) adj. *weit berühmt* Sarvadarçanas. 99,6.

कथान्तर *Unterhaltung, Gespräch* Bhâg. P. 10,47,43. Kathâs. 123,1.

1. कथाप्रसङ्ग vgl. u. प्रसङ्ग 2) gegen das Ende.

कथामात्र (क° + मात्रा) 1) n. *die blosse Erzählung:* कथामात्रावशिष्ट *der nur in der Erzählung übrig geblieben ist, nur noch in der Erzählung lebt* d. i. *verstorben* Bhâg. P. 12,2,36. — 2) adj. = कथामात्रावशिष्ट Bhâg. P. 12,2,44.

कथामृतनिधि m. Titel eines Buches Hall 183

कथार्णव *das Meer der Erzählungen,* Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 153, *a*, No. 328.

कथावली (कथा + आ°) f. *eine Sammlung von Erzählungen* Kathâs. 99,27.

कथावशेष Bhâg. P. 12,3,18. — Vgl. कथामात्र.

कथोद्घात (कथा + उ°) m. in der Dramatik *das Auftreten eines Schauspielers am Ende des Prologs in Folge eines dieses Auftreten motivirenden Ausspruchs des* Sûtradhara; *der eigentliche Anfang eines Schauspiels* Daçar. 3, 8. 9. Sâh. D. 288. 290.

1. कद् 4) Schol. कत् कुत्सितं दोषं मा स्म ग्रदाः.

कदक Halâj. 2,155. 5,62.

कदनपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 348,*b*,11.

कदन्न Spr. 3696. कदन्नता 4165. कदन्न adj. *schlechte Nahrung habend* Varâh. Bṛh. 20,6.

कदम्ब 1) *a)* Kir. 5,9. °कोरककन्यायात् Bhâshâp. 163. यद्वत्कदम्बपुष्पग्रन्थिः प्रचितः समन्ततः कुसुमैः। तद्वत्सर्वैः सत्त्वैर्जलजैः स्थलजैश्च भूगोलः॥ Ârjabh. Siddh. 3,7. *The* Kadamba *flower when full blown is invested with projecting antherae like the erect bristles of a hedge-hog,* Wilson in Hindu Th. II,80, N. — *e) eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,30. 202,*a*,4. — *f) der Pol der Ekliptik* Schol. zu Sûrjas. 5, 1. — 3) गोप° Git. 2,4. फेन° 11,25. कदम्बानां कदम्बेषु Kâçikh. 32,94 bei Aufrecht, Halâj. Ind. रोलम्ब° *Bienenschwarm* Spr. 2668.

कदम्बक 1) *a)* Varâh. Bṛh. S. 54, 78. — 2) Halâj. 4,4. Kathâs. 100, 18. दृग्धाङ्गार° Spr. 4150. सखी° Mâlatîm. 18,2. स्त्री° Mârk. P. 6,8. गज° Çiç. 6,26. कलापि° 31. मृगाणाम् Bhaṭṭ. 2,17. Füge *Schaar* hinzu.

कदम्बकीकृ (कदम्बक + 1. कृ) *zu Blüthen von Nauclea Cadamba machen* (die abgeschlagenen Köpfe der Feinde) MBh. 7,6276.

कदम्बयुद्ध n. pl. Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,5.

कदर 3) = विट्खदिर *eine übelriechende Mimosa-Art* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. Z. 3 lies 1,4,19 st. 7,4,19.

कदर्थन, दैवं कदर्थनपरम् Sâh. D. 160,2. f.: कास्मिन्नर्थे कदर्थना *was sollen wir uns deshalb quälen?* Kathâs. 101,93. तेन दुर्व्यसनेनासीद्वाजने ऽपि कदर्थना *Noth* 73,73.

कदर्थय् 1) यैः शरीरं कदर्थितम् Spr. 1060. — 2) pass. कदर्थ्यते Kathâs. 94,32. 119,165.

कदर्थीकृ Bhâg. P. 10,17,4. 67,15. 68,2.

कदर्य Kathâs. 65,140.

कदर्यता (von कदर्य) f. *Geiz* Spr. 3730.

कदल 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. कदली ebend. und 1,108. MBh. 8,79. कदल n. *die Frucht* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 108. — 4) = करिवैजयन्ती Halâj. 5,17.

कदलिका f. = कदल 4) Çiç. 5,2.

कदा 3) *b)* α) Accent VS. Prât. 2,23. *niemals* ohne vorangehende Negation: योगो हि दुर्लभो नित्यमल्पशैः कदा च न (sc. लभ्यः) Hariv. 1002. — β) *irgend ein Mal:* सहस्रे किल नारीणां प्राप्यतैका कदाचन। तथा शतसहस्रेषु यदि काचित्पतिव्रता॥ Spr. 5213.

कदिन्द्रिय, °गण (= कुत्सित इन्द्रियगणः oder कुत्सित इन्द्रियगणो यस्य Schol.) Bhâg. P. 10,60,35.

कद्रथ Çâńkh. Br. 1,4.

कद्रू 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 102. — 3) *b)* Kâth. 23,10. Varâh. Bṛh. S. 48,57. Kathâs 90,97. fgg. Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,44. कद्रु 70,*b*,30. Z. 3 lies ह्रदांसि. — Vgl. तैतिलकद्रू, सौपर्णकाद्रव.

कद्र्याच् Çâńkh. Br. 20,4. 21,4. 22,4. 23,6—8. 26,14—16.

कद्वद Halâj. 2,228. येन ज्ञातं प्रियापाये कद्वदं हंसकोकिलम् *hässlich singend* Bhaṭṭ. 6,75.

कद्वर lies *saurer Rahm* st. *Molken.*

कधप्रिय Z. 2 lies 1,30,20.

कन् vgl. चक्.

कनक 1) Bhartr. 1,77 (Spr. 1654) gehört wohl zu 2); vgl. कनकलता, कनकलतिका. — 3) ein Sohn Deva's Verz. d. Oxf. H. 148,a,3. — 4) Varâh. Brh. S. 14,21 in Verz. d. B. H. 241 zu streichen; vgl. कनकशक. — 5) Halâj. 1,68. — 6) कनक heissen gewisse Graha (Ketu) AV. Pariç. 54,10. 17. Varâh. Brh. S. 11,18.

कनककदली s. u. कदल und vgl. काञ्चनकदली.

कनककलश (कनक + क°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,165.

कनककुण्डला f. N. pr. der Mutter des Jaksha Harikeça Verz. d. Oxf. H. 70,a,1.

कनकक्षीरी = सुवर्णक्षीरी (s. das.).

कनकगिरि (क° + गि°) m. N. pr. des Hauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 251,a,33.

कनकगैरिक = काञ्चनगैरिक Suçr. 2,256,16.

कनकगौर (क° + गौर) n. *Saffran* Kaurap. 10. Viçva beim Schol. zu d. St.

कनकचन्द्र (क° + च°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 51.

कनकदत्त (क° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153,a,14.

कनकपत्त्र (क° + पत्त्र) n. nach dem Schol. *eine Art Schmuck* (am Ohre getragen) Kaurap. 11.

कनकपुर (क° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 152,b,38. an der Godâvarî 153,b,15. an der Gañgâ Kathâs. 55,26. 91,3.

कनकमञ्जरी (क° + म°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 71,127.

कनकलता (क° + लता) f. *Goldliane*, Bez. *einer bestimmten Pflanze* und des mit ihr verglichenen *zarten Körpers eines Mädchens* Spr. 963; vgl. कनकलतिका und न कनकैरप्यङ्गयष्टिः कृता Spr. 1654.

कनकलतिका f. dass. Kâvjapr. 132,6.

कनकवती f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 110,33.

कनकवर्मन् (क° + व°) m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 56,53. fgg.

कनकवर्ष (क° + वर्ष) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 53,29. 185.

कनकविग्रह (क° + वि°) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 154,a,25.

कनकशक m. pl. *die Gold-Çaka* (*die* Çaka, *in deren Land das Gold gefunden wird*) Varâh. Brh. S. 14,21.

कनकशिखरिन् (क° + शि°) m. *der Goldberg* d. i. *der* Meru Spr. 5000.

कनकाक्ष (कनक + अक्ष) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2576. eines Fürsten Kathâs. 65,215.

कनकाद्रि (कनक + अद्रि) m. = कनकशिखरिन्: °खण्ड im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,15.

कनकापीड (कनक + आ°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2568.

कनकापिनद्री f. N. pr. eines *Flusses* Verz. d. Oxf. H. 149,a,42.

कनकावती N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2626.

कनकेश्वरीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,23.

कनखल R. 7,33,11.

कनप m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,227.

कनय m. N. pr. eines Mannes; pl. Sañsk. K. 184,a,11.

कना Çatr. 14,149 wohl fehlerhaft für कनी; कन्या wäre gegen das Metrum.

कनीनका f. Nebenform zu oder Fehler für कनीनिका *Augenstern* TS. 5,7,12,1.

कनिष्ठ 1) a) *der geringste, niedrigste:* कनिष्ठ, द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ, श्रेष्ठ Spr. 4612. fgg. — b) m. *ein jüngerer Bruder* Halâj. 2,351. — c) Varâh. Brh. S. 58,27. — d) Bez. *der niedersteigenden Töpfe* oder *Eimer an einem Brunnenrade* (Gegens. ज्येष्ठ) Spr. 4080. — 3) *eine hintanstehende Gattin* oder *Geliebte:* सपत्नीषु श्रेष्ठावृत्तम्, कनिष्ठावृत्तम् Verz. d. Oxf. H. 215,b,39. fg.

कनिष्ठक 2) Halâj. 5,7. Varâh. Brh. S. 70,13. 15.

कनिष्ठता (von कनिष्ठ) f. *die niedrigste —, untergeordnetste Stellung* Spr. 4610 (Conj.).

कनीनिक n.: अत्रेः oder प्रजापतेः कनीनिकम् N. eines Sâman Ind. St. 3,202, a. 224, a.

कनीयंस् 1) füge *überaus klein, — gering, — wenig* hinzu. — 2) तस्योत्पादि दुहिता द्वित्रिपुत्रकनीयसी so v. a. *die zwei oder drei ältere Brüder hatte* Kathâs. 66,78.

कनीयस 1) b) Spr. 430 (Conj.).

कनीयस्विन् adj. *geringer* Pañkav. Br. 12,13,30.

कनूजदेश m. N. pr. eines *Landes* (d. i. कन्यकुब्ज) Verz. d. Oxf. H. 332,b,20.

कनेरिन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234, a, 1. काणेरि, काणेरिन्, कानेरिन् und कराणिन् v. l.

कन्तु Uṇâdis. 1,28. 73.

कन्न (von 1. कम्) n. nach Comm. = सुखित TBr. 1,6,4,5. कन्न Kâth. 36,5.

कन्थडि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 233, b, 40. कन्थरि und अकन्दलि v. l. ebend. N. 2. कन्थलिन् und कन्दलिन् Hall 16. कन्थद Wilson, Sel. Works 1,214.

कन्थद, कन्थरि und कन्थलिन् s. u. कन्थडि.

कन्थेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,10.

कन्द 1) MBh. 12,10403 liest die ed. Bomb. richtig वृत्ताणां ककुदो ऽसि. — Vgl. आनन्द°, महा°, रक्त°, मांसकन्दी.

कन्दर Uggval. zu Uṇâdis. 3,131. 1) m. f. (आ) Halâj. 2,12. गिरि° MBh. 12,4285. Spr. 2183. Bhâg. P. 10,21,18. अस्ताद्रिकन्दरा Kathâs. 72,364. — 4) f. आ zur Erklärung von चण्डालिका *die Laute der* Kaṇḍâla H. an. 4,13. किंनरा st. कन्दरा Med. — 5) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2627. — Vgl. सुरभि°.

कन्दर्प 1) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 95,2. — 3) m. Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) Sañgitadâm. im ÇKDr. — 4) N. pr. eines Mannes Kathâs. 123,204. eines Fürsten Kshitîç. 6,1.

कन्दर्पसेना (क° + से°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 122,69.

कन्दल 3) b) उन्मीलसि च कन्दलैः Kâvjâd. 2,117. — c) Titel eines Werkes Hall 69. — 4) कन्दलदल Amar. 48 (Spr. 2121) ist *ein Blüthenblatt der* Kandalî. — Vgl. रक्त°, रत्न°, हेम°.

कन्दलायन m. N. pr. eines Urweisen (सिद्ध) Sarvadarçanas. 99,4.

कन्दलित *mit einem jungen Schoss versehen:* कन्दैः कन्दलितम् (impers.) *die Wurzelknollen haben zu schiessen begonnen* Spr. 1972. कन्दलिताः कटाक्षोर्मयः so v. a. *die Wogen der Seitenblicke, die sich erhoben haben*, Gît. 3,16. कन्दलितास्कन्द so v. a. *begonnen, den Anfang genommen habend* Râga-Tar. 8,2683.

कन्दलिन् Bhartr. 1, 42 (Spr. 2832) bedeutet wohl *mit Blüthen der* Kandali *bedeckt*. m. N. pr. s. u. कन्थडि.

कन्दलीकार (क° + 1. कार) m. *Verfasser der* Kandali, Bez. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 244, *a*, No. 606.

कन्दु 1) *Röstpfanne* Schol. zu Kâty. Çr. 4, 7, 16. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 17.

कन्दुक 1) Uggval. zu Unâdis. 4, 15. शिरोभिः कन्दुकक्रीडां किं कारयसि वानरान् Sâh. D. 187, 10. Kathâs. 121, 259. *Kugel*: शर्कराः सूक्ष्मकन्दुकाः Schol. zu Kâty. Çr. 16, 3, 19. — 2) vgl. Spr. 2054. — 3) = कन्दु *Röstpfanne* Schol. zu Kâty. Çr. 4, 7, 16. — Welche Bed. hat aber das m. in Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 9?

कन्दुकेश्वरलिङ्ग n. N. pr. eines Linga Verz. d. Oxf. H. 71, *a*, 44.

कन्दुशाला (कन्दु + शा°) f. *Küche* Tithjâdit. im ÇKDr. u. गोकुल.

कन्यका 2) Varâh. Brh. 27, 16. — 3) *Aloe indica Royle* Râgan. im ÇKDr. unter घृतकुमारी. — 4) Bein. der Durgâ Bhâg. P. 10, 2, 12.

कन्यकागार (कन्यका + अ° oder आ°) *Gynaeceum* Bhâg. P. 10, 62, 20.

कन्यकुब्ज Kathâs. 76, 8. Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 25. 152, *a*, N. 3. 338, *b*, 21. 339, *b*, 32. °देश 352, *b*, 8. °कुब्जा Halâj. 2, 132.

कन्यला lies AV. st. RV.

कन्या Uggval. zu Unâdis. 4, 111 (streiche Un. 4, 113). — 2) Varâh. Brh. S. 12, 14. 42, 7. 102, 3. Brh. 11, 7. 18, 2. Weber, Gjot. 102. Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 32. — 3) *eine Form der* Durgâ Bhâg. P. 10, 79, 17.

कन्याकुमारी (क° + कु°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 5.

कन्यागर्भ (क° + गर्भ) m. *das Kind eines unverheiratheten Frauenzimmers* MBh. 12, 49.

कन्यापाल 1) wohl fehlerhaft für कन्यापाप. — 2) पालवणिज् wohl fehlerhaft für पाप° u. कन्यापाल als Synonym davon — für कल्यापाप; vgl. u. खण्डपाल.

कन्यापुत्र (क° + पुत्र) m. *der Sohn eines unverheiratheten Frauenzimmers* Halâj. 2, 346.

कन्यापुर Bhâg. P. 10, 62, 26. अग्नेः पुरे नरः स्नात्वा अग्निकन्यापुरे वसेत् MBh. 13, 1729.

कन्यासंप्रयुक्तक (क° + सं°) n. Titel eines Abschnitts im Kâmasûtra Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 12. 17. 37.

कन्हभट्ट m. N. pr. eines Mannes Hall 136.

कपट 1) Uggval. zu Unâdis. 4, 81. °पुरुष *ein falscher Mann* d. i. *kein wirklicher Mann, Strohmann* Spr. 3757. °सुधा Kathâs. 74, 170. In der Dramatik ist कपटं मायया यत्र रूपमन्यद्विभाव्यते Sâh. D. 473. 471. das समवकार genannte Schauspiel ist त्रिकपट 515. कपटः पुनः। स्वाभाविकः कृत्रिमश्च दैवजः 516.

कपटदैत्य (क° + दै°) m. N. pr. eines Daitja oder *ein betrügerisch als* Daitja *auftretender Mann* Verz. d. Oxf. H. 78, *b*, 11.

कपटेश्वर (कपट + ई°) n. N. pr. eines Heiligthums Çiva's Kathâs. 51, 48.

कपर्दक 1) *Otterköpfchen* Spr. 3812.

कपर्दिकारिका (कपर्दिन् + का°) f. pl. Bez. bestimmter Kârikâ Verz. d. Oxf. H. 277, *b*, 5 v. u.

कपर्दिन् m. Çiva Spr. 4705. einer der 11 Rudra Verz. d. Oxf. H. 82, *b*, 26. कपर्दिस्वामिन् Sâj. zu RV. I, 538, 6. कपर्दिनी f. N. pr. der Schutzgöttin der Bhrgu Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 6.

कपर्दिभाष्य (कपर्दिन् + भा°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 283, *a*, 28.

कपर्दीविनायकव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284, *b*, 24. Was soll das lange ई?

कपर्दीशलिङ्ग n. N. pr. eines Linga Verz. d. Oxf. H. 71, *a*, 2.

कपर्दीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 32.

कपल Çânkh. Br. 30, 4.

कपाट MBh. 5, 1883 erklärt Nilak. durch वक्षस्तटाघात *ein Schlag auf den Brustkasten* (vgl. कपाटवक्षस् Ragh. 3, 34); Andere lesen कपाटे निङाचान und fassen कपाट als N. pr. einer Stadt.

कपाल 1) *eine Schale zum Zudecken, Deckel* Bhâshâp. 10; vgl. Âçv. Grhj. 4, 5, 10 (steht u. 2.). — 8) m. *ein zwischen Gleichen oder unter gleichen Bedingungen (im Verhältniss von Krug zu Deckel) abgeschlossenes Bündniss* Kâm. Nîtis. 9, 2. 5 (Spr. 3865). — 10) N. pr. eines Lehrers (v. l. कपालिन्) Wilson, Sel. Works 1, 214. pl. N. einer Schule (v. l. कापाल, कपोल) Ind. St. 3, 264. — 11) N. eines Tantra Wilson, Sel. Works 1, 249. — Vgl. मद्दा°.

कपालकेतु m. Bez. *eines best. Kometen* (केतु) Varâh. Brh. S. 11, 31.

कपालभाती f. Bez. *einer best. Art des Athmens bei Asketen*: भस्त्रेव लोहकाराणां रेचपूरौ ससंभ्रमौ। कपालभाती विख्याता कफशोषविशोषिणी (wohl कफशोष्म°) ॥ Verz. d. Oxf. H. 234, *b*, 29. fg. भाती ist vielleicht = भस्त्रा; vgl. भाता im Mahrattischen.

कपालमाला (क° + मा°) f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2, 39.

कपालमोचन n. wohl *das Aufgeben der Schalen*: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 40. Das Tîrtha ist so benannt, weil ein Brahmane Mahodara in demselben von einer ihm am Beine hängenden *Hirnschale* eines von Râma erschlagenen Râkshasa *sich befreite*, MBh. 9, 2255. fgg. Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 28. 77, *b*, 15. °तीर्थ 66, *a*, 6.

कपालशिरस् wohl so v. a. *mit kahlem Kopfe* d. i. *im hohen Alter*. Schol.: वङ्कुदिनमृतनकपालवत् शुक्लं शिरस्तेन सह तेन विद्यमानेनोपलक्षितास्तपसा। — । केचित्तु कपालशिरसेति शरीरोपलक्षणं सशरीराः स्वर्गं गता इत्याहुः तन्न.

कपालिका, in Betreff von Pankat. I, 239 vgl. Spr. 1886.

कपालिन् 2) vgl. कापालिन् 3). — 3) Kathâs. 64, 92. 121, 10. — 4) *a*) Verz. d. Oxf. H. 45, *b*, 21 (Ursprung des Namens). *eine Form* Bhairava's 250, *a*, 19. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 82, *b*, 25. Weber, Râmat. Up. 304. 313. — *d*) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234, *a*, 2. Hall 16. — 5) Kathâs. 78, 92. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2, 39.

कापालिन adj. *zu* Kapâlin *in Beziehung stehend*: शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 5. 276, *b*, 16.

कपालेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 25. 67, *b*, 11.

कपि adj. *braun* (वर्णनामन्) Uggval. zu Unâdis. 4, 143. — 7) mit dem patron. Khârgali als Bein. des Luças Kâth. 30, 2. °मुनि Verz. d. Oxf. H. 140, *a*, No. 280. — Vgl. मद्दा°, कापेय, काप्य.

कपिकच्छु, °मूलानि Varâh. Brh. S. 76, 4. 9.

कपिञ्जल 1) Halâj. 2,99. Kâtj. 12,10. Varâh. Bṛh. S. 48, 6. 86, 22. Kathâs. 62, 47. fgg. 124,108. कपिञ्जलन्यायेन चतूत्रयम् (der Text bloss चतृभिः) Kull. zu M. 8,105. Erscheinen die कपिञ्जलाः gewöhnlich zu dritt oder ist dieses eine Anspielung auf die in TS., Kâṭh. und Çat. Br. a. a. O. erzählte Legende, dass einer von den drei Köpfen Viçvarûpa's ein कपिञ्जल wurde?

कपिञ्जलाद् (कपिञ्जल + अद्) m. N. pr. eines Mannes, vgl. कापिञ्जलादि.

कपितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,1.

कपित्थ 1) m. der Baum Varâh. Bṛh. S. 54,41. Bhâg. P. 10,11,42. n. die Frucht ebend. und Kathâs. 61,49. fgg. विनिर्याति सदा लक्ष्मीर्गजभुक्तकपित्थवत् Spr. 3177. कपित्थक n. die Frucht Varâh. Bṛh. S. 57,1. — 2) m. eine best. Stellung der Hand Verz. d. Oxf. H. 86,a,29. 202,a,6. — Vgl. मक्षा°, कापित्थ, कापित्थक, कापित्थिका.

कपित्थास्य, so zu lesen.

कपिपति (क° + प°) m. der Affen Fürst, Bein. Hanumant's Spr. 2871.

कपिल 1) RV. Prât. 17,10. ताम्राः कपिला वार्काः Varâh. Bṛh. S. 3, 23. 5, 54. डलं कपिलं पुष्परेणुभिः Kathâs. 115,146. वर्णाः कपिलधूसराः 65,162. m. eine Mausart Verz. d. Oxf. H. 309,a,19 (vgl. Suçr. 2,278, 3. 5). Affe Kathâs. 107,25. 111,99. f. आ Kuh 108,29. 31. 33. Verz. d. Oxf. H. 35,b,36. 59,a,26. कामधेनु 26,a,21. — 2) b) MBh. 12,9600. fgg. Wassiljew 42. Verz. d. Oxf. H. 18,b,6. 32,b,2. 57,b,22. 59,a,34. 60,b,7. 77,a, No. 131. 83,b, No. 140. 247,a,4. 268,a,36. 270,a,22. — d) मन्क्षीपुत्र Hariv. 12857. — 3) e) N. der Dâkshâjaṇî in Mahâliñga Verz. d. Oxf. H. 39,b,5. — g) Verz. d. Oxf. H. 65,b,30. 38. Kâlikâ-P. 61 im ÇKDr.

कपिलजट (क° + जटा) m. N. pr. eines Muni Kathâs. 52,248.

कपिलपञ्चरात्र Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 291,b,5 v. u.

कपिलपुर n. = कपिलवस्तु Wilson, Sel. Works 2,6.

कपिलरुद्र (क° + रुद्र) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,26.

कपिलशर्मन् (क° + श°) m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 112,102.

कपिलसंहिता Verz. d. Oxf. H. 77,a, No. 131.

कपिलाक्षी 1) मृगेर्वारु ist Koloquinthe.

कपिलातीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66,a,14.

कपिलाश्व 2) MBh. 3,13624.

कपिलाषष्ठी f. Bez. des 6ten Tages in der dunklen Hälfte des Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 284,b,40.

कपिलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,33. b,4. 26. 34.

कपिलेश्वरदेव m. N. pr. eines Fürsten Hall 174.

कपिल्लिका Z. 1 lies kletternden. Ratnam. 47 liest कपिवल्लिका.

कपिवक्त्र Med. n. 92.

कपिवन mit dem patron. Bhauvâjana Kâṭh. 32,2. Pañkav. Br. 20, 13,4. Bhâjagâtja Nidâna 8,4. — Vgl. कापिवन.

कपिवल्लिका s. oben u. कपिल्लिका.

कपिशभ्रू (क° + भ्रू) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,33. 37.

कपिशावदान n. Titel eines buddhistischen Avadâna Verz. d. Oxf. H. 403,a, No. 6.

कपिशीर्ष Halâj. 5,2. Vgl. कपशीर्ष und u. द्रुमशीर्ष.

कपिष्ठल Verz. d. Oxf. H. 310,a,26. eine Autorität in der Auguralkunde Varâh. Bṛh. S. 86,1 (vgl. jedoch v. l.). °कठाः Ind. St. 3,257.

कपिस्कन्ध N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2559. प्रतिस्कन्ध ed. Calc.

कपिस्थल N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 154,b,17.

कपीन्द्र Bein. Sugrîva's Weber, Râmat. Up. 298.

कपीश्वर (कपि + ई°) m. der Affen Fürst, Bein. Sugrîva's Weber, Râmat. Up. 297.

कपीष्ट Z. 1 streiche (sic).

कपुच्छल n. das Haar am Hinterhaupte, Schopf Gobh. 2,9,16.

कपुष्णिका f. Haarbüschel an der Seite des Kopfes Gobh. 2,9,9. 11. 16.

कपोत 1) Verz. d. Oxf. H. 51,a,33 (von übler Vorbedeutung). 86,b,38. कपोताख्यान 5,b,17. °सिद्धि 92,b,43. — 2) Verz. d. Oxf. H. 86,a,32. 202,a,16. b,18. fg. — Vgl. मक्षा°.

कपोतक 1) Taube Varâh. Bṛh. S. 46,68. कपोतिका Spr. 632. कपोतिकान्यायात् nach der Weise des (edlen) Taubenweibchens (das auch dem Feinde Gutes erwies; vgl. MBh. 12,5467. fgg. Pañkat. III,140. fgg.) Sâh. D. 739. — 4) f. ई ein best. Vogel, = श्यामा Varâh. Bṛh. S. 88,5. पोतकी v. l.

कपोतपाक urspr. eine junge Taube.

कपोतपालि Fries, Corniche (eines Tempels u. s. w.) Varâh. Bṛh. S. 56, 30. = बहिर्निर्गतानि सिंहमुखानि काष्ठानि, auch = विटङ्क (vgl. कपोतपाली) Schol.

कपोतपाली Halâj. 2,148. Çiç. 3,51.

कपोतवक्त्र n. = काकवक्त्र Ratnam. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कपोर m. N. pr. eines Dichters Spr. 3524, N. कपोल(कवि) v. l.

कपोल 1) करि° Spr. 107. 2521. — 3) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264 (v. l. कपालि, कापाल). °कवि N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,26; vgl. कपोर.

कपोलफलक am Ende eines adj. comp. f. आ Spr. 1235.

कपोलभित्ति vgl. u. भित्ति 4).

कप्यास्य vgl. u. पिशुन 2) a).

कल्पक s. u. कल्पक.

कफ vgl. घन°, मेघ°.

कफणि Halâj. 2,378.

कफात्मिका adj. phlegmatisch Varâh. Bṛh. 2,10.

कफेलु nach Rûpamañjarî bei Uggval. zu Uṇâdis. 1,95 m. = श्लेष्मातकतरु.

कफोणिगुडाय् (denom. von क° + गुड) sich wie die Kugel auf dem Ellbogen (eines Gauklers) verhalten, wie diese in Gefahr stehen jeden Augenblick zu fallen, nichts weniger als feststehen, durchaus nicht bewiesen sein; davon nom. act. °गुडायित n. Sarvadarçanas. 116,12.

कबन्ध 1) MBh. 3,13087 erklärt Nilak. कबन्ध durch राहु. Bez. von 96 best. Ketu Varâh. Bṛh. S. 11,27. — 2) नृत्यत्कबन्धा adj. Kathâs. 74,285. — 3) Verz. d. Oxf. H. 55,b,29. fg. — 4) Weber, Râmat. Up. 297. Verz. d. Oxf. H. 13,a,5 v. u.

कबर, कबरी s. u. कवर.

1. कम् 1) Çâñkh. Br. 5,4. Pañkav. Br. 22,3,2. — 3) VS. Prât. 2,16.

2. कम् Z. 1 lies Naigh. st. Naig. 1) सख्यश्चकमानाय (= भयहेतवे Schol.; vgl. चक्) प्रवेपनाय मृत्यवे Taitt. Âr. 3,15,3. — caus. 1) यत्र सुप्तो न कंचन

कामं कामयते Weber, Râmat. Up. 338. प्रेत्य ज्योतिष्टं कामयमानस्य AV. Prât. 4,102. पारमैश्वर्यं कामयमाना: Sarvadarçanas. 74,3. कामित *erwünscht* Kathâs. 57,34. — 2) अकामान्कामयति य: कामयानान्परित्यजेत् Spr. 3366. कामित *geliebt* 1272.

— अभि, अभि कमिष्यन्ते TBr. 2,2,2,4.

— नि füge hinzu *neidisch sein* und die Stellen TBr. 1,1,5; 6.4,4,1. निकम: infin. Kâth. 26,2.

— प्र s. प्रकमन.

कमठ 1) Pañkar. 3,2,27. कमठी Ânandalah. 88. — 5) कमठासुरवध Verz. d. Oxf. H. 78,b,43.

कमण्डलु 1) Kâth. 37,1. R. 3,52,9. — 3) lies *ein best. vierfüssiges Thier* st. N. pr. — Vgl. कामण्डलेय.

कमन्तक Z. 3 कमन्दकनीति fehlerhaft für कामन्दकि°. — Vgl. कामन्द, कामन्दक, कामन्दकि.

1. कमल 2) e) Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — f) N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 79,a,1. — 3) a) *die Blüthe des Nelumbium* (die Pflanze selbst heisst कमलिनी). Weber, Râmat. Up. 295. 323. fg. कमलान्योक्तय: Verz. d. Oxf. 122,b,18. स° Kir. 5,25. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 103,162. — b) Kir. 5, 25. — g) Bez. *einer best. Constellation* (= पद्म) Varâh. Brh. 12,5. — 5) a) Spr. 3661. 4708. Spr. गतप्राय: im 4ten Th. Glr. 1,17. Kathâs. 115,103. Brahmavaiv. P. 3,22,2. आधिपत्यकमलातिचञ्चला Kâçikh. 15, 34 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Verz. d. Oxf. H. 46,a,46. N. der Dâkshâjaṇî in Kamalâlaja 39,b,4. — d) *Orange* (vgl. 2. कमल) Tantrasâra im ÇKDr. — e) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2627.

2. कमल vgl. कामला *Gelbsucht.*

कमलगर्भ (1. क° + गर्भ) m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73,417.

कमलज (1. क° + 1. ज) m. Bein. Brahman's Varâh. Brh. S. 98,4. 99,1.4. Kathâs. 115,156.

कमलदलविमलनक्षत्रराजसंकुसुमिताभिज्ञ m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 253.

कमलदेव m. N. pr. eines Mannes Hall 134.

कमलनयन m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 9.

कमलनाभ m. Bein. Vishṇu's Bhâg. P. 4,30,25. 10,72,4. — Vgl. पद्मनाभ.

कमलभवन m. Bein. Brahman's Spr. 4705. — Vgl. कमलसंभव, पद्मभव u. s. w.

कमलमति (1. क° + मति) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,24.

कमलयोनि Varâh. Brh. S. 5,2.

कमललोचना (1. क° + लोचन) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 123,252.

कमलवती N. pr. einer Princessin Kathâs. 52,367.

कमलवर्मन् (1. क° + व°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 56,4.

कमलशील (1. क° + शील) m. N. pr. eines Gelehrten Wassiljew 295. 319. 324.

कमलषष्ठी f. Bez. *eines best. sechsten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,a,39.

कमलसप्तमी f. Boz. *eines best. siebenten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 41,a,18.

कमलाकर 2) Personenname Kathâs. 71,67. 95,19. Auch °भट्ट, भट्ट°, °पूर्त, °शर्मन् an den angeführten Stellen. — 3) N. pr. eines Tîrtha: °तीर्थयात्रा f. Titel eines Buches Hall 177. — Vgl. दान°, पूर्त°.

कमलाक्ष (1. कमल + अक्ष *Auge*) 1) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,7. — 2) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2624.

कमलातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,a,21.

कमलापात m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 143,a, No. 292.

कमलाभक्त (1. क° + भक्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 248,a, N. 1.

कमलायुध (1. कमल + आ°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,27.

कमलालय N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,a,4.

कमलासन Halâj. 1,7. Kumâras. 7,70. n. *eine Lotusblume als Sitz* Weber, Râmat. Up. 323. fg. *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 236, a,34. — Vgl. पद्मासन.

कमलिनी zunächst *Lotuspflanze.* Kathâs. 58,114. °कान्त Beiw. der Sonne 121,245. Z. 4 ist Megh. 90 zu streichen; vgl. स्वल्प°.

कमलोदय (1. कमल + उ°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,161.

कमलोद्भव (1. कमल + उ°) m. Bein Brahman's Kathâs. 121,9.

कमितर् *Geliebter* Halâj. 2,342.

कमुजा s. u. कमुञ्जा.

कमुञ्जा f. = केशपङ्क्ति *Schopf* nach Mâdhava. दृत्तिपात: कमुञ्जा (कमुजा Laugâkshi in Saṁsk. K. 111,a. = शिखा ebend.) वसिष्ठानामुभयतो ऽत्रिकाश्यपानाम् Verz. d. Oxf. H. 268,b,18. — Vgl. कपुच्छल, कपुञ्जिका.

कम्प्, कम्पते मही *die Erde bebt* Varâh. Brh. S. 17,16. कम्पित 2) Tattvas. 11.

— आ caus. आकम्पित Varâh. Brh. S. 32,3. 53,114.

— परि caus. *erzittern machen, schütteln* Bhâg. P. 10,15,29.

— संपरि caus. dass. ebend. 28.

— प्र vgl. प्रकम्प fgg.

— संप्र *erzittern:* संप्राकम्पन्त Kâth. 25,6.

— वि 1) अविकम्पित *nicht zitternd, unbeweglich* Kathâs. 60,183.

कम्प vgl. क्षिति°, निष्कम्प, भू°, भूमि°, मही°.

कम्पन 4) a) उल्काश्च शतश: पेतु: सनिर्घाता: सकम्पना: *mit einem Erdbeben verbunden* MBh. 5,7239. = सविद्युत: Nîlak. — c) Tarkas. 9. — Vgl. ख°.

कम्पिन् *zitternd* Kathâs. 72,20.

कम्पिल auch ein anderer Name Lavaṇa's (vgl. कम्बल = लवण ebend. 325) Wassiljew 200. Z. 5 lies गुण्डारोचनिका und vgl. noch काम्पील.

कम्बल 1) Kathâs. 64,118.120. °द P. 3,2,3, Sch. Vgl. पाण्डु°, मेष°. — 2) Varâh. Brh. S. 61,12. — 5) N. pr. eines Nâga Mârk. P. 23,49. fgg. Verz. d. Oxf. H. 43,b, N. N. pr. eines Lehrers, = लवण (vgl. कम्पिल = लवण) Wassiljew 325. — 7) n. N. pr. eines Varsha in Kuçadvîpa MBh. 6,454.

कम्बलवाह्य m. = कम्बलिवाह्यक Halâj. 2,289.

कम्बलिन् wird, wie Aufrecht in Halâj. Ind. mittheilt, als *Ochs* (*mit einer Wamme versehen*) gedeutet.

कम्बलेश्वरग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* RÂGA-TAR. 8,254.

कम्बलोदरि m. N. pr. eines Mannes; pl. SAṄSK. K. 184,*a*,1.

कम्बु 1) कम्बूंश्च तारानधमन् BHATT. 3,34. ग्रीवा कम्बुनिचिता VARÂH. BRH. S. 70,5. रेखात्रयाङ्किता ग्रीवा कम्बुग्रीवेति कथ्यते HALÂJ. 2,362. कम्बुग्रीव adj. VARÂH. BRH. S. 68,32. 69,27.

कम्बुकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,27.

कम्बुग्रीव m. KATHÂS. 60,169.

कम्बूक, °का: शरभृष्टय: ÇÂNTIKALPA 15.

कम्बोज 1) Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,40.

कम्बोजमुण्ड vgl. u. काम्बोज 2) *a*).

कम्र 1) HALÂJ. 2,226. *verliebt* BHATT. 4,20. 7,24. — 2) MÂLATIM. 152, 14. पीनस्तनस्थितताम्रकम्रवस्त्रेव वारुणी Spr. 3658.

कम्वल् KÂTJ. ÇR. 21,3,21.

कयाधु = कयाधू Schol. zu TBR. 1,5,9,1. — Vgl. कायाधव.

कयाशुभीय (von कया शुभा, dem Anfang von ṚV. 1,165) n. N. eines Sâman PAṄKAV. BR. 21,14,5. अगस्त्यस्य °यं शस्यम् KÂTH. 34,4.

कय्यट = कैय्यट, कैयट HALL 164.

1. कर्, कुर्मि R. 7,78,20. 4) प्रमदाविग्रहं कृत्वा *Frauengestalt annehmend* R. 2,91,49. यस्मिन्नात्मभुवः परो ऽपि पुरुषश्चक्रे भवायास्पदम् *in dem* Vishṇu *seinen Sitz nahm um geboren zu werden* ÇÂK. 186. — 7) विमुक्तकवचस्तत्र वध्यमानो ऽपि रावणिः। त्रिदशैः सुमहावीर्यैर्न चकार च किं च न॥ so v. a. *er machte sich Nichts daraus* (किंचन किमपि भयमित्यर्थः Schol.) R. 7,29,23. — 8) तत्कार्मुकम् — न शेकुर्मनसापि कर्तुम् so v. a. *spannen* MBH. 1,7022. — 9) स तथेति ततः कृत्वा (कृत्वा अङ्गीकृत्येत्यर्थः Schol.) राघवं वाक्यमब्रवीत् «*so sei es*» *sagend* R. 7,38,6. 6,82,56. अथोलूकस्य भवनं गृध्रः पापविनिश्चयः। ममेदमिति कृत्वासौ कलहं तेन चाकरोत् 7,39,2,3. — 10) बह्वोः समां अकरमन्तरस्मिन् ṚV. 10,124,4. — 12) रत्नाकरः किं कुरुते स्वरत्नैर्विन्ध्याचलः किं करिभिः करोति Spr. 2584. — 13) कुर्मः किल्विषमेतदेव हृदये कृत्वा *wenn wir nur daran denken* Spr. 3948. in der Sprache der Sûtra = आसादय् Schol. zu KÂTJ. ÇR. 4,4,9. — 15) Z. 14 streiche 186. — 25) हा कथं नु करिष्यामि भर्तुस्तस्माद्दृते विना so v. a. *wie wird es mir ergehen?* R. 7,24, 14. — caus. vom desid. ungenau st. desid. vom caus. *Etwas thun zu lassen beabsichtigen:* किंचिच्चिकीर्षयन् BHÂG. P. 10,48,12. = कारयितुमिच्छन् Schol. — intens. Z. 3 füge ṚV. 3,58,9 nach P. 7,4,65 hinzu.

— व्यति (ungenau st. अतिवि) pass. *eine grosse Veränderung an sich erfahren, in grosse Aufregung gerathen* BHÂG. P. 11,11,15.

— अधि 1) वैश्यसांवत्सराचार्याः — अधिकृताश्चराः *als Späher angestellt* Spr. 2900. अर्थी समर्थो विद्वानधिक्रियते SARVADARÇANAS. 124,16. — 2) *Etwas zum Gegenstand der Behandlung machen:* योगानुशासनं शास्त्रमधिकृतं वेदितव्यम् SARVADARÇANAS. 158,22.

— अनु 1) vgl. Spr. 1427. — 2) *es Jmd* (gen.) *gleichthun:* अनुकुरुतः खलसुजनावग्रिमपाश्चात्यभागयोः सूच्याः Spr. 3480. *es Jmd* (acc.) *nachmachen* BHÂG. P. 11,22,52. — अनुकृत PAṄKAT. III, 270 wohl fehlerhaft für अधिकृत; vgl. Spr. 2186. — caus. BHÂG. P. 11,22,52.

— अप 2) mit dem gen. der Person BHÂG. P. 10,44,5. mit dem loc.: स्वल्पमप्यपकुर्वन्ति ये पापाः पृथिवीपतौ Spr. 3334. किमिव बत नात्मन्यपकृतम् Spr. अनावर्तो im 4ten Th. mit dem acc.: तं तु भीमभटं श्रेष्ठं सर्वेष्वहमपाकरोत् *er strafte ihn der Art, dass er ihm Alles fortnahm,* KATHÂS. 74,60. कृतापकृतस्य *gut gethan und verfehlt* Spr. 3874.

— प्रत्यप vgl. प्रत्यपकार.

— अपि *zurechtmachen, passend herrichten* TBR. 1,4,7,3. PAṄKAV. BR. 13,5,5. TS. 6,6,2,1. auch wohl 2,6,7,1.

— अव *nach unten thun, — richten:* मूले ह्यवकृते सदा सिक्ते (lies सिक्ते सदा des Versmaasses wegen) प्रक्षालवारिणा KATHÂS. 94,44. Vielleicht अवाक्कृते oder अवक्रिते zu lesen.

— आ 3) *Jmd Etwas anthun:* पराकृतं कर्म *von einem Feinde angethan* VARÂH. BRH. S. 3,15.

— अन्वा *mitgeben:* दुहित्रे उह्यमानायै ÇAṄKH. BR. 8,1.

— अपा 1) nach WEBER KÂTJ. ÇR. 22,5,15. 17 und PAṄKAV. BR. 17,11, 2 *zum Geschenk absondern;* vgl. Ind. St. 5,407.

— उपा 4) उपाकर्तुम् *an Etwas gehen* BHÂG. P. 3,6,35 erklärt der Schol. durch साकल्येन निरूपयितुम्.

— प्रत्युपा vgl. प्रत्युपाकरण.

— समुपा, NILAK. erklärt समुपाकृत्य durch प्रसाद्य.

— निरा 2) *Jmd abweisen, zurückweisen, beseitigen* KATHÂS. 58,6. 60, 159. *verjagen:* तन्निराकुरु देशात्तं देहाद्व्याधिमिवात्मजम् 70,11. निराकृत *verdrängt* ṚV. PRÂT. 11,30. — 5) SARVADARÇANAS. 72,7.

— प्रा *wegtreiben* KÂTH. 29,2. 30,10.

— व्या 1) Comm. zu TS. 1,23,4 v. u. व्याकरोन्नामरूपे SARVADARÇANAS. 51,13. — 2) आकालिकशब्दार्थो व्याकृत एव KULL. zu M. 4,105.

— उप 2) *Etwas fördern* SÂH. D. 631. — 7) *b*) दुर्गतैश्चोपस्कृत (so die ältere Ausg.) so v. a. *ein Bettler* SÂH. D. 173,14. — *d*) Z. 2 lies *Sorge* st. *Sage*. — Vgl. निरुपस्कृत.

— प्रत्युप vgl. प्रत्युपकार fgg.

— निस् 2) Z. 5 lies अनिष्कृतैनस्. — 5) TBR. 1,4,2,4. — 6) *vergelten:* एतदेव हि सच्छिष्यैः कर्तव्यं गुरुनिष्कृतम् *Vergeltung* (= प्रत्युपकार Schol.) BHÂG. P. 10,80,41.

— विनिस् caus. *herstellen —, ausbessern lassen:* यानम् KAUÇ. 77.

— परा *beseitigen* (als etwas Falsches) SARVADARÇANAS. 136,22.

— परि 1) नालीढया परिष्कृतं भक्षयीत MBH. 13,5044, ed. Bomb.; der Schol. dagegen hat die Lesarten नालीढया परिकृतं und नालीढं नापरिक्षितं vor Augen gehabt. Hier seine Erklärungen: आलीढया रजस्वल्या परिकृतं संपादितम् (also = परिष्कृत), आलीढं गवम्याघ्रातं अपरिक्षितं परिषेचनहीनम्. — Vgl. परिकार, परिकर्तर्, परिकर्मन्.

— प्र 1) स्वार्थं प्रकुर्वन्ति परस्य चार्थम् *betreiben* Spr. 4311. सद्भिः सङ्गं प्रकुर्वीत *Umgang haben mit* 3148. — 3) *abthun, tödten* (vgl. 4. कर्): यद्यवश्यं प्रहन्तव्यं पितॄनुद्दिश्य साधिमाम्। प्रकुर्वीतेह गां सम्यक्सर्व एव समाहिताः॥ HARIV. 1195. fg. (व्याधाः) तावन्मात्रं प्रकुर्वन्ति यावता प्राणधारणम् 1204. — 5) एको धर्मे प्रकुरुते मनः R. ed. Bomb. 6,6,9. — 11) füge bei *zum Gegenstand der Besprechung machen.*

— विप्र BHÂG. P. 10,67,15 (med.). विप्रकृतं कर्म *eine Angelegenheit, die auf Hindernisse gestossen ist,* Spr. 4048. — Vgl. विप्रकार u. s. w.

— प्रति 2) कृते प्रतिकृतं प्राज्ञैः प्रतिनिर्यातनं स्मृतम् HALÂJ. 4,80. — Vgl. कृतप्रतिकृत, प्रतिकर u. s. w.

— वि 1) विकृत VARÂH. BRH. S. 30,9. °गति 3,5. अविकृतगति 4,31. 9,

15. *unnatürlich*: युवत्य: Spr. 3642. *entstellt, widerlich*: कैवर्त 4101. — 8) Kathâs. 106,158. Füge bei *abfallen, abtrünnig werden*. — 9) *vertreten*: स होतारं विकरोति Schol. zu Kâtj. Çr. 5,5,27. — Vgl. विकार u. s. w.

— सम् 2) *grammatisch zurechtmachen, bilden* Sarvadarçanas. 135,17. — 3) पितृवेश्मनि या कन्या रजः पश्यत्यसंस्कृता *ungetraut, unverheirathet* Spr. 1777. Sp. 98, Z. 5 lies संस्क्रियते. — 4) विक्रीतैर्निडमात्मानं वस्त्रैः संस्कुरुते जडः Spr. 2785. Z. 9 von der Sprache gebraucht sowohl *schmuck*, als auch *gebildet, fein*. — caus. 1) यामाडुलौकिकीं संस्थां व्लानां समकारयत् Bhâg. P. 10,44,49. पुत्रयोः समकारयत्। पुरोधसा ब्राह्मणैश्च यथावद्विजसंस्कृतिम् ॥ 45,26. — Vgl. संस्कर्तर् u. s. w.

— प्रतिसम् 2) Verz. d. Oxf. H. 176,*b*, No. 401.

2. कर्, partic. चर्कृत् ṚV. 10,95,12. fg.

— प्र vgl. प्रकीर्ति.

3. कर् 1) *aufschütten*: सेतुम् Kâth. 28,4. — 2) कीर्ण *verstopft* Spr. 2411.

— अप 3) अपस्किरमाणविष्किर Uttararâmaḱ. 34,1 (40,13).

— अभि Z. 2 lies डालैरभ्य° mit der ed. Bomb.

— अव 2) TBr. 2,5,5,3. — 3) अवकीर्ण = अवध्वस्त Halâj. 4,29. पाशावकीर्ण *in der Schlinge steckend* Spr. 1108.

— अन्वव Z. 2 अन्ववकीरयेत् auch die ed. Bomb.

— व्यव *überschütten, beschütten* Bhâg. P. 10,27,25.

— आ 2) Varâh. Bṛh. S. 43,25. fg. पङ्क्तिशृङ्गालाकीर्ण (सैन्य) Spr. 4189. आकीर्ण *an einem zahlreich besuchten Orte, im Beisein vieler Menschen* 3862.

— अवा, अवाक° fehlerhaft, wie schon das Metrum zeigt.

— पर्या vgl. पर्याकुल; — प्रा vgl. प्राकारक.

— व्या, दीपः — व्याकीर्णार्चिः *zerstreut, auseinandergeworfen* Varâh. Bṛh. S. 84,1.

— उद् 2) *aufwühlen* Varâh. Bṛh. S. 89,9. — 3) Schol. zu Naish. 22, 47. शून्यः स्तब्धः क्षणं सो ऽपि स्तम्भोत्कीर्ण इवाभवत् *wie aus einem Pfosten geschnitten, wie eine Statue von Holz* Kathâs. 123,137.

— परि streiche परिकार am Ende.

— प्र 1) füge *aussäen* hinzu. प्रकीर्णविषयारण्ये *im Walde der umherliegenden d. i. mannichfachen Sinnesgegenstände* Spr. 4572. — Vgl. प्रकर, प्राकार.

— वि 3) दूर्वादिविकीर्णभूमि Spr. 1391. — 4) विकरिष्यति = विगर्हिष्यति Schol.

— प्रवि Spr. 2586. प्रविकीर्णकामा *mit allerhand Männern der Liebe pflegend* Varâh. Bṛh. 24,4.

— सम् 3) संकीर्ण *durch Brunstsaft besudelt, brünstig* (von einem Elephanten) Spr. 2095 (= उच्छृङ्खल Schol. zu Kâm. Nîtis.). 2158, v. l. nach Varâh. Bṛh. S. 67, 3. fgg. *ein Elephant mit best. Merkmalen*.

4. कर्, hierher gehört auch कृण् (हिंसाकरणयोश्च) Dhâtup. 15,39.

1. कर 2) *c*) *Scheere eines Krebses* Hit. 114,14. — *d*) *das* Nakshatra Hasta Varâh. Bṛh. S. 71,9.

करक 1) Hariv. 7836, wo die neuere Ausg. करकान् st. करकाम् liest. — 2) R. ed. Bomb. 3,29,5; vgl. u. ब्राह्मण 3) *b*). करकी Kathâs. 109,52.

करकचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der dunklen Hälfte des* Âçvina: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,28.

करकच्छपिका (1. कर + क°) f. Bez. *einer best. Fingerverbindung* Kâlikâ-P. 56 im ÇKDr. — Vgl. पाणिकच्छपिका.

करकृतात्मन् (1. कर - कृत - आ°) adj. so v. a. *aus der Hand in den Mund lebend, bettelarm* MBh. 13,1625.

करग्रह auch *das Erheben von Abgaben* Gjot. im ÇKDr.

करघाट m. *ein best. giftiger Baum* Suçr. 2,251,14. 252,2.

करङ्क 1) Kathâs. 52,159. 74,286. 103,40. — 2) Hâla 163. — Vgl. शल्ल°.

करज्ञ vgl. घृत°.

करञ्जेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,15. *b*,11.

करट 1) *a*) *Schläfegegend bei einem Vogel, Zügel* Varâh. Bṛh. S. 45, 3. — *b*) रटतः करटाः कटु Kâçikh. 68,53. करटो रारटीत्येषः 56,26 bei Aufrecht, Halâj. Ind. करटी f. Hâr. 251. — *h*) N. pr. eines königlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 4. — 3) adj. *dunkelroth* Varâh. Bṛh. S. 61, 2. 6.

करटक 2) Kathâs. 60,19.

2. करण 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,9. fg. stehen unter den Schreibern oben an 342,*a*,6. fgg. — 3) *d*) (न्यग्रोधः) यश्चासौ प्रथितो लोके वृक्षश्चाव्ययकरणो वटः *der Feigenbaum mit den unvergänglichen Organen* MBh. 13,4253. *Zaubermittel*: °प्रयोग Kathâs. 44,151. 49,147. — *i*) द्वे करणे (nämlich संवृतविवृते) VS. Prât. 1,11. त्रिस्थानकरणान्वित R. 7,71,15. त्रीणि स्थानानि उरःकण्ठशिरांसि तेषु करणं चन्द्रमध्यतारभेदेनोच्चारणम् Schol. — *k*) इतिकरण ist masc.; vgl. Schol. zu ṚV. Prât. 1,10. 14 und नामकरण. — *m*) vgl. Weber, Gjot. 27. Colebr. Misc. Ess. II, 364. Varâh. Bṛh. S. 96, 1. 99, 2. fgg. Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 21. — *n*) *Berechnung* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4. 6. Bhaṭṭotp. zu Varâh. Bṛh. 8, 10. insbes. *astronomische Berechnung, mathematische Astronomie* Varâh. Bṛh. S. 1,10. 5,18. 17,1. 24,5. Varâhamihira's Werk ist ein करणं ग्रहाणाम्; das Wort करण hat an allen angeführten Stellen die Bed. *Berechnung*; vgl. Kern in Ind. St. 10,161 und in Prof. zu Varâh. Bṛh. S. 24. — *r*) Titel eines zum Çaivadarçana gehörigen Werkes Hall 163. Sarvadarçanas. 84, 8 (vgl. किरण). — 4) *b*) Sûrjas. 3, 30. — *c*) Bez. *einer best. Fingerstellung* Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 23. — *d*) *ein best. Maass* Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,33. 19,2,2. — *e*) *Winkel* (vgl. karana im Zend) Mahîdh. zu VS. 35,1.

करणग्राम (2. क° + ग्राम) m. *die Gesammtheit der Sinnesorgane* Halâj. 5,25.

करणपीठ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 4 v. u.

करणाब्द m. pl. *die bei astronomischen Berechnungen gebrauchten Jahre d. i. Jahre nach der* Çaka-*Aera* Bhaṭṭotp. zu Varâh. Bṛh. 8,10.

करणिन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234,*a*, N. 1.

करण्ड 1) करण्डानां च हारिणः Hariv. 11192. करण्डानां करीषाणामिति प्राञ्चः स्वर्णलोमग्रीभाजनानां वंशमयभाजनानामिति वा Schol. *Kästchen, Juwelenkästchen*: मरकत° Ânandal. 95. करण्डी f. *eine Art von Blumenkörbchen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,128.

करण्डक, f. करण्डिका dass. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,128. रत्नाभरणसंपूर्णा *Körbchen, Kästchen* Kathâs. 65,105. — Vgl. पुष्पकरण्डक, भ्रमर°, मत्स्यकरण्डिका.

करण्डव्यूह, का° Verz. d. Oxf. H. 403, *a*, No. 1.

करतल, °तलीकृत *auf die flache Hand gelegt* so v. a. *klar vor Augen*

liegend, ganz verständlich Verz. d. Oxf. H. 250, a, 7.

करतला f. Messer Kathâs. 53, 91. 109. 148. 78, 10. 86. 69. 93.

करताल mit den Händen geschlagener Tact; am Ende eines adj. comp.: सद्गलकङ्कणाक्काणवितीर्णकारतालिका Kathâs. 120, 106.

करथ m. N. pr. eines alten Arztes Verz. d. Oxf. H. 22, a, 1 v. u.

करद, करदीकृत Kathâs. 120, 77.

करपत्र 1) विदारयामास मूर्धानं करपत्त्रेण दारुवत् Kâçikh. 8, 60 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

करत्रक m. ein best. Vogel, = करायिका Varâh. Bṛh. S. 88, 4.

करबाल 1) Mâlatim. 159, 9.

करभ 1) b) करभोरू P. 4, 1, 69, Sch. — c) Varâh. Bṛh. S. 3, 35. 16, 30. Spr. 1204. Verz. d. Oxf. H. 122, b, 18. 339, b, 17. — g) Hüfte (कटि) Gaṭâdh. im ÇKDr. — h) °ग्राम = करभक N. pr. eines Dorfes Kathâs. 108, 30.

करभक m. N. pr. eines Dorfes Kathâs. 108, 28. करभग्राम 30.

करभग्रीव (क° + ग्रीवा) m. N. pr. einer Festung im Vindhja Kathâs. 102, 33. 55.

करभाजन Bhâg. P. 11, 2, 21.

करमध्य m. ein best. Gewicht, = कर्ष Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 17.

करमन्द m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153, b, 11.

करमरिन्, lies करमरी f. (vgl. वन्दी) und füge Hâla 54. 55 hinzu.

करमर्दा f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 65, b, 31.

करमुक्तेश्वर N. pr. eines Heiligthums Verz. d. Oxf. H. 148, b, 27.

करम्ब 2) Halâj. 4, 56.

करम्बित, मधुकरनिकरकरम्बितकोकिल Gît. 1, 27.

करम्भ 1) d) Vater des Asura Mahisha Verz. d. Oxf. H. 46, b, 11.

करम्भक 3) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 59, 14. — 4) n. ein in verschiedenen Provincialsprachen abgefasstes Schriftstück (Gemisch): करम्भकं तु भाषाभिर्विविधाभिर्विनिर्मितम् Sâh. D. 571.

करम्भवालुका (क° + वा°) f. heisser Sand als Grütze, Bez. einer best. Hölle Mârk. P. 14, 88; vgl. °तापाः M. 12, 76. °वालुकास्तप्ताः (so die ed. Bomb.) MBh. 18, 50.

करम्भिन् vgl. करवीर°.

करविन्द m. N. pr. eines Mannes Hall 169.

करविमुक्ति f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 276, a, 14.

करवीर 1) a) Varâh. Bṛh. S. 50, 21. °पत्त्र 7. Verz. d. Oxf. H. 195, a, 30. 324, a, 2. 26. °व्रत n. Bez. einer best. Begehung 34, a, 20. — h) Verz. d. Oxf. H. 39, b, 17. °पुर 16, b, 5.

करवीरक 5) ein best. Theil des Gesichts (= मूषक Schol.) Varâh. Bṛh. S. 58, 13.

करवीरकरम्भिन् (क° + करम्भ) n. N. pr. eines Waldes Hariv. 8954. करवीराकर die neuere Ausg.

करवीराकर s. u. करवीरकरम्भिन्.

करशित Auseinanderreckung von कर्शित abgemagert Bhâg. P. 10, 90, 28.

करशीकर, °सीकर Halâj. 2, 61. Pârçvanâthak. 1, 30 ebend. Ind.

करस्वामिन् N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149, a, 4.

करहाट 2) n. Halâj. 2, 28.

करहाटक 3) eine Verbindung von sechs Çloka, durch welche ein und derselbe Satz durchgeht, Schol. zu Kâvjâd. 1, 13.

कराग्र (1. कर + अग्र) n. die Spitze des Elephantenrüssels Halâj. 2, 64.

करापात (1. कर + आ°) n. das Sinken der Strahlen, Untergang (der Sonne) Varâh. Bṛh. S. 27, 5.

करामलक, °वत् Sarvadarçanas. 98, 4 = हस्तामलकवत्, s. oben u. आमलक.

करायिका Varâh. Bṛh. S. 88, 4. 16. 95, 1.

करारिन् m. pl. Bez. einer die Devî verehrenden Secte Wilson, Sel. Works 1, 32. 264.

कराल 1) °लोचन Bhâg. P. 7, 8, 30. den Mund weit aufsperrend Çikshâ 19 in Ind. St. 4, 268. = विशाल Halâj. 4, 68. सेना Schauder erregend Bhâg. P. 10, 71, 14. Kathâs. 102, 8.

करालजनक (क° + ज°) m. N. pr. eines Fürsten, der auch einfach जनक genannt wird, MBh. 12, 11220. fgg.

करालाक्ष (कराल + अक्ष Auge) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2563.

करिकणा f. = °वल्ली Med. j. 41.

करिक्र adj. vom intens. von 1. कर्; s. घृङ्करिक्र.

करिक्रत m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vâtaraçana, Verfassers von ṚV. 10, 136, 5.

करिपिप्पली Piper Chaba H. an. 2, 374.

करिमकर (करिन् + म°) m. ein best. Seeungeheuer Halâj. 3, 38.

करिमण्डित (करिन् + म°) adj. geschmückt mit Elephanten; n. N. pr. eines Waldes Kathâs. 70, 40.

करिवैजयन्ती (करिन् + वै°) f. eine auf einem Elephanten befestigte Fahne Halâj. 5, 17.

करिहस्त (करिन् + हस्त) m. Bez. einer best. Stellung der Hände Verz. d. Oxf. H. 202, a, 23.

करीति MBh. 6, 351.

करीमाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 20. — Vgl. किरीमाणा.

करीर 1) n. pl. Kâṭh. 11, 10 in Ind. St. 3, 468. — 5) = करीरा a) Halâj. 2, 68.

करीरक n. Kampf, Schlacht Halâj. 4, 76.

करीष m. N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 251, b, 14. — Vgl. कारीष, कारीषि.

करुणा 1) auch mitleidig Bhâg. P. 10, 22, 21. 32, 18. 33, 21. — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 130, a, No. 236. — 3) Verz. d. Oxf. H. 230, b, 24. °रस 122, b, 19.

करुणावेदिन् vgl. कारुण्यवेदिन् unter कारुण्य.

करुणाकर m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 148, a, 27.

करुणेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71, b, 1 v. u.

करूष Z. 4 MBh. 2, 577 aus metrischen Rücksichten. — Vgl. निष्करूष.

करेजणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 3 v. u.

करेणु 1) f.: साम्ना ते ऽपि निगृह्यन्ते गजा इव करेणुभिः Spr. 4108. करेणुका Kathâs. 52, 353. 67, 8. 68, 23. — 3) न गण्डकाकारयोगं करेणुं न चारिसोमं प्रपिबामि वह्ने sagt Indra MBh. 14, 247. अणुं सूक्ष्मं करे कुर्वे (also करे ऽणुं), करेणेति पाठे करोमीत्यध्याहारः Nîlak.

करोटि Z. 1 füge 2) nach करोट hinzu. Halâj. 3, 11. नृकरोटी तव परि-

कर: Mahimn. St. 24. लत्काण्ठे नृकरोटीयम् Kâçikh. 73,137 bei Aufrecht, Halâj. Ind. करोटीषु so v. a. मूर्धसु Râǵa-Tar. 6,157. — Auch = करोट 1) in °शिरस् adj. Varâh. Bṛh. S. 68,79.

करोटिक an der angeführten Stelle am Ende eines adj. comp. geht auf करोटि *Schädel, Kopf* zurück.

करोटेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,25.

करोष्टी vgl. खरोष्टि.

कर्क 1) *a)* f. कर्का Kathâs. 121,278.

कर्कचण्डेश्वरीतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761.

कर्कचिर्भिटा f. = चिर्भिटा Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कर्कट Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,81. — 1) *a) der Krebs im Thierkreise* Varâh. Bṛh. S. 5,38. Bṛh. 1,11. 22,2. 23,7. — *g)* Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 33. 202, *b*, 26. — 3) *a)* vgl. कुलीरादृ. — *b)* कर्कटीफल = उर्वारु Schol. zu Pańkav. Br. 9,2,19. — *c)* lies *heptaphyllum.* — *d)* zu streichen und die Stelle unter *e)* zu stellen; vgl. Spr. 5273. — *f)* N. pr. einer Râkshasî: °राक्षसीप्रश्न्युपाख्यान Verz. d Oxf. H. 354,*a*,22.

कर्कटक 1) *e)* Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,18.

कर्कटपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,1 v. u.

कर्कटशृङ्गी Z. 1 lies कासनाशिनी.

कर्कटिका 1) Kathâs. 123,32. फलं कर्कटिकाम् 44. °फल Bhâg. P. 10, 37,9. °फलं हि पक्वं सदृत्पत्तं विदीर्णं भवति Schol.

कर्कटेलु vgl. कार्कटेलव.

कर्कटेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,39.

कर्कन्धु 1) Kâṭh. 12,10. कर्कन्धूफल Spr. 2213. — 3) कर्कन्धुर्नष्टकूपः स्यादिति स्मृतिः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,28.

कर्कर 1, f. आ Gît. 12,29. — 3) wohl in dieser Bed., aber als m. Çatr. 14,329.

कर्करि 2) कर्करीं तोयपूरिताम् Çâradâtil. bei Aufrecht, Halâj. Ind. — Vgl. घाटकर्करी.

कर्कश 5) f. आ N. pr. einer Apsaras Mârk. P. 1,23.

कर्कि, कर्किन् Varâh. Bṛh. S. 41,4. 42,5. Bṛh. 11,9. 18,18. Demnach wohl auch कर्किन् (nicht कर्कि) anzunehmen 1,10. 5,10. 23,9.

कर्केतन *Katzenauge* (eine Varietät des Gemeinen Quarzes) Varâh. Bṛh. S. 80,4. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,13. Ratnaparîkshâ 33. कर्केटन Madhjam. 17. vielleicht aus *Chalcedonius* entstanden.

कर्कोट 1) N. pr. eines Schlangendämons Wilson, Sel. Works 2,23. 32. — Vgl. कार्कोट.

कर्कोटक 1) *b)* N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,39. — Vgl. कार्कोटक.

कर्चारिका f. *eine Art Gebäck* Pâkarâǵeçvara im ÇKDr.

1. कर्ण 1) कर्णगृह्य Kâṭh. 23,10. — 3) पशवो वा एतस्याः कर्णाः Kâṭh. 21,9; vgl. पशवो वै कर्णकाः Çat. Br. 3,2,3,40. Füge *Oehr, Oese* hinzu; auch am Joch Comm. zu TS. 1,427,5. — 4) अकर्णा नौरिवाम्भसि R. Gorr. 2,82,6. — 5) es ist wohl सुवर्णाालु gemeint. — 7) Súrjas. 2,41. 51. Golâdhj. 5,16. 36. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,5,11. — 8) N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Râmaḱandra und Vaters des Ratnasena, Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 8. Vaters des Viçokadeva Verz. d. Oxf. H. 280, *b*, 1.

कर्णक 1) सकर्णका adj. Schol. zu Kâtj. Çr. 6,5,7. 18,4,6. — 3) Bez. *einer Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319, *a*, 1. fgg. *b*, No. 758. *einer Krankheit des Holzes* (दारुस्फोटो रोगः) Schol. zu Kâtj. Çr. 18,4,6.

कर्णकवत् lies *mit seitlichen Hervorragungen —, Handhaben u. dgl. versehen* und füge bei Kâṭh. 21,9.

कर्णक्रोश (1. कर्ण + क्रोश) m. *Ohrensausen* Gobh. 3,3,27.

कर्णगृह्य s. u. 1. कर्ण 1).

कर्णजप Kathâs. 60,34.

कर्णजाह Mâlatîm. 76,10.

कर्णता (von 1. कर्ण) f. *das Ohrsein:* न ज्ञाने — सर्वाण्यङ्गानि किं यान्ति नेत्रतामुत कर्णताम् Spr. 1379.

कर्णदेव m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 214, *a*, 38.

कर्णधारक m. = कर्णधार Halâj. 3,33.

कर्णपत्त्रभङ्ग (1. कर्ण + पत्त्रभङ्ग) m. pl. *verschiedene Arten die Ohren zu schmücken,* unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 5.

कर्णपाली = °पालि Varâh. Bṛh. S. 51,9.

कर्णपिशाची (1. कर्ण + पि°) f. N. pr. einer best. Göttin: °मन्त्रः Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,2.

कर्णपूर 1) Kathâs. 72,27 (neutr.). 103,204. Bhâg. P. 10,23,23. °पूरीकृत Sâh. D. 333,12. — 3) so oder कवि° N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 209,*b*, No. 492. fg. 212,*a*,10. कवि° Verfasser des Ḱaitanjaḱandrodaja.

कर्णपूरण m. = कर्णपूर 3) Verz. d. Oxf. H. 209, *b*, No. 492.

कर्णप्रयाग Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,36.

कर्णप्राधेय m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,31. — Vgl. कर्णप्रावेय.

कर्णप्रावरण, f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2643. — Vgl. प्रावारकर्ण.

कर्णप्रावेय m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,18. कर्णप्रावरण v. l. — Vgl. कर्णप्राधेय.

कर्णमूल, स्त्रीवेषा ज्ञरा पश्य कर्णमूले ब्रवीति मे Kathâs. 52,385. इत्युपांश्ववदत्कर्णमूले भार्या तदा च तम् 66,153. यत्कर्णमूलम् — नोपयायाद्युष्मत्कथा Bhâg. P. 10,60,44.

कर्णमूलीय (von कर्णमूल) adj. *zur Ohrwurzel in Beziehung stehend:* स्वरित Çikshâ 48 in Ind. St. 4,367.

कर्णमोटी f. = °मोटि Halâj. 1,17.

कर्णरोग Verz. d. Oxf. H. 308,*a*,1 v. u. *b*,3. 314,*a*,3 v. u. 316,*b*,12. 357, *a*, 2 v. u.

कर्णविवर Tarkas. 26.

कर्णवेध Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,7.

कर्णवेष्टन Halâj. 2,401.

कर्णश्रवस् ein Âṅgirasa Pańkav. Br. 13,11,14.

कर्णश्रोतस् (1. कर्ण + श्रो°) n. *Gehörgang, Ohrloch* Varâh. Bṛh. S. 58, 7. °स्रोतस् v. l.

कर्णस्रोतस् (1. कर्ण + स्रो°) n. *Ohrenschmalz* MBh. 6,3025 (कर्णस्रोतोभवं ed. Bomb.). = कर्णमल Nilak.

कर्णाट 1) Kathâs. 72,284. 78,119. Verz. d. Oxf. H. 150, *a*, No. 319. 258,*a*,30. 338,*b*,34. °देश 352,*b*,47. °स्त्री Ind. St. 8,420. °भाषा Sarva-

DARÇANAS. 178,12. sg. *der Fürst von* Karṇâṭa KATHÂS. 122, 3. *ein Bewohner von* Karṇ. 61,323.

कर्णाटक Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,14 (sg.). °देश 9. °भाषा 301,*a*,12.

कर्णालंकरण n. = कर्णालंकार HALÂJ. 2,404.

कर्णि vgl. द्वीपि°, भू°, मल्ल°.

कर्णिक 1) *a*) अकर्णिका ist f. zu अकर्णक. — *b*) अकर्णिका (f. zu अकर्णिक) *kein Steuerruder habend:* नौ vom Schol. erwähnte Lesart R. ed. Bomb. 2,81,6. = अकर्णधारा Schol. (also 3. अ + कर्णिक). — 3) f. zu कर्णक. *a*) Spr. 4728. DAÇAK. in BENF. Chr. 199,1. KATHÂS. 9,5 gehört wohl zu *d*), vielleicht so v. a. *Centrum*. — *d*) KATHÂS. 108,99. WEBER, RÂMAT. UP. 302. 324. fg. पद्मकर्णिक MBH. 7,2674 aus metrischen Rücksichten. — 4) n. Bez. *einer besonderen Pfeilspitze* ÇÂRṄG. PADDH. 80,64 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. u. आराग्र.

कर्णिकार 1) N. eines Baumes, dessen Blüthen keinen Geruch haben, Spr. 284 (vgl. S. 312). KATHÂS. 54,55. कर्णिकारेण केतुना MBH. 6,1815. Vgl. मल्ल°. — 2) adj.: चूडालाः कर्णिकाराश्च (?) प्रहृष्टाः पिठरोदराः MBH. 10,288.

कर्णोत्पल HALÂJ. 2,191. ÂNANDAL. 55. BHATT. 3,7.

कर्णोत्पल (1. कर्ण + उ°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,27. eines Fürsten von Kaliṅga KATHÂS. 75,81. 84.

कर्णोदय (1. कर्ण + उ°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,12.

1. कर्त्, भयं स्वशङ्कितात्स्नातं समूलमपि कृन्तति *vernichtet bis auf den Grund* Spr. 3632. — caus. अर्धोकृतः TBR. 2,4,2,2.

— अप TS. 2,1,2,2.

— अव, (भूर्जद्रुमस्य) चर्मभिर्निशितशस्त्रशतावकृत्तैः *ablösen* Spr. 1259.

— उद्, (मांसम्) स्वमुत्कृत्यासिना KATHÂS. 73,301. उत्कृत्तमूर्धन् 80,33.

— निस्, निष्कृत्य गर्दभम् *zerreissen* KATHÂS. 63,146.

— परि vgl. परिकर्तन.

— प्र, विकर्तत st. प्रकर्तत MBH. 3,11383, ed. Bomb.

2. कर्त् caus. *spinnen* ungenau für *weben:* स्नातावाद्य वाससी दद्याद्दतुः कर्तय (so die neuere Ausg.) स्वयं प्रभो HARIV. 7804. आत्मकर्तित ebend., स्वकर्तित 7805. तर्कु = कर्तु nach den Grammatikern. — Vgl. चर्त्.

कर्त TRIK. 3,5,8. कर्तपत्यमेव तत् (भर्त° ÇÂṄKH. BR. 16,9) PAṄKAV. BR. 16,1,2. (von 1. कर्त्) *Trennung, Unterscheidung* BHÂG. P. 11,5,41 (= भेद oder कृत्य Schol.). अ° 2,7,48 (= अभेद Schol.)

1. कर्तर्, क्रियाकर्मैव्यकर्तृणाम् (कर्तर् = उपासक Schol.) WEBER, RÂMAT. UP. 288. fg. Am Ende eines adj. mit Beifügung von क, z. B. अचिन्तकर्तृक gaṇa यास्कादि zu P. 3,1,134. BHÂSHÂP. 46. सकर्तृक SARVADARÇANAS. 82,1. 119,11.

कर्तरी 1) HALÂJ. 2,440. Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,31. — 2) HALÂJ. 2,313.

कर्तरीमुख (क° + मुख) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,27. 202,*a*,2. 41.

कर्तर्यास्य (क° + आस्य) m. dass. ebend. 202,*a*,2.

कर्तव्यता *das Gethanwerdenmüssen* SÂH. D. 128,19. im Sâṁkhja *Passlichkeit*, eine der fünf अभिबुद्धि, TATTVAS. 30.

कर्तव्यत्व n. *das Gethanwerdenmüssen* SÂH. D. 189,1.

कर्ति HARIV. 1082 fehlerhaft für कीर्ति, wie die neuere Ausg. liest.

कर्तृगुप्त und °गुप्तक (1. कर्तर् + गु°) n. Bez. *einer künstlichen Satzbildung mit verstecktem Subjecte* ÇÂRṄG. PADDH. 24,*b* (36,*b*). — Vgl. कर्मगुप्त, क्रियागुप्त.

कर्तृत्व TATTVAS. 20. SARVADARÇANAS. 82,6.

कर्तर् (von 2. कर्त्) nom. ag. *Spinner:* कुलतन्तु° MBH. 8,3393. कर्तय HARIV. 7804 fehlerhaft für कर्तय; s. oben u. 2. कर्त्.

कर्दन 2) fehlerhaft für कूर्दनी.

1. कर्दम 1) *a*) स (भूतः) पतत्समुद्रे भस्मीकृत स एष कर्दमः KÂṬH. 25,7 in Ind. St. 3,467. — *d*) °वध Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,46 ein Pragâpati 48,*a*,33. 69,*a*,42. Vater Ila's R. 7,90,7. — *e*) angeblich *Schatten:* वेदेषु कर्दम(:)शब्दश्छायायां वर्तते स्फुटम् । बभूव कर्दमाद्यालः कर्दमस्तेन कीर्तितः ॥ BRAHMAVAIV. P., BRAHMAKH. 22 im ÇKDR. der Pragâpati Kardama entspringt aus Brahman's Schatten; vgl. u. *d*). — Vgl. दार°, देव°, यत°.

कर्दमित *beschmutzt, besudelt* MÂLATIM. 133,9. KATHÂS. 102,53.

कर्दमेश्वर n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,15.

कर्पट 1) KATHÂS. 81,6. LALIT. ed. Calc. 22,11. Vgl. कटि°. — 2) m. N. pr. eines Berges KÂLIKÂ-P. 81 im ÇKDR.

कर्पटिन् m. = कार्पटिक KATHÂS. 124,69, wo fälschlich का° steht.

कर्पण R. 7,32,34.

कर्पर UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,131. — 1) KATHÂS. 64,68. fg. — 6) m. *Schale der Schildkröte* ÂNANDALAH. 77. — 7) m. N. pr. eines Diebes (neben घट) KATHÂS. 64,43. fgg. कर्परक 52.

कर्पूर 1) Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,3. °शलाका Spr. 4170. °अभ्र KATHÂS. 75,104. कर्पूर bedeutet *Kampher gleichen;* vgl. noch तडिद्गौरेन्दुतुल्यास्या कर्पूरन्ती दृशोर्मम कान्त्या स्मरवधूयन्ती दृष्टा तन्वी रहो मया KUVALAJ. 8,*b* (7,*a*. *b*). — 2) Verz. d. Oxf. H. 125,*b*, 3 v. u. ein Dichter 150,*b*,25. °कवि 123,*b*,28. — 3) N. pr. eines Dvîpa KATHÂS. 56,61. fg.

कर्पूरकेलि (क° + के°) m. N. pr. eines Flamingo HIT. 98,6.

कर्पूरप्रकरण n. Titel eines Buches der Ǵaina Verz. d. Oxf. H. 402, *a*, No. 205.

कर्पूरमञ्जरी SÂH. D. 171,8. Verz. d. Oxf. H. 146,*b*, No. 313. — N. pr. einer Tochter des Fürsten Karpûrasena 153,*b*,7. eines Flamingo HIT. 98,6.

कर्पूरसेन (क° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,8.

कर्बट vgl. कर्वट.

कर्बुदारक vgl. भू°.

कर्बुर 1) VARÂH. BṚH. S. 93,4. BṚH. 1,20.

कर्बुरक adj. = कर्बुर 1) VARÂH. BṚH. S. 54,42.

कर्मकाण्ड auch Titel eines Buches der Ǵaina Verz. d. Oxf. H. 372, *a*, No. 262.

कर्मकार 2) *b*) v. l. für लोहकार Spr. 1138. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,29.

कर्मकृत्, नहि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् *unthätig, unbeschäftigt* BHAG. 3,5. कुशल *ein geschickter Diener* Spr. 4934 (वर्त्म Druckfehler für कर्म).

कर्मक्षय (कर्मन् + 2. क्षय) m. *das Aufhören der Werke, — aller Thätigkeit* WILSON, Sel. Works 1,302. यथा तैलक्षयाद्दीपः प्रह्रासमुपगच्छति । तथा कर्मक्षयाद्दैवं प्रह्रासमुपगच्छति Spr. 4784. SARVADARÇANAS. 85,18.

कर्मगति (कर्मन् + ग°) f. *die Schicksale eines Menschen* KATHÂS. 59,159.

कर्मगुप्त (कर्मन् + गुप्त) n. Bez. *einer künstlichen Satzbildung mit versteckten Objecte* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,25. — Vgl. कर्तृगुप्त, क्रियागुप्त.

कर्मग्रन्थ (कर्मन् + ग्र°) m. Titel *eines Buches* der Gaina Wilson, Sel. Works 1,282. °ग्रन्थिप्रथमविचार m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 379, *a*, No. 390.

कर्मचन्द्र N. pr. verschiedener Fürsten Târan. 81. fg. Wassiljew 51. fg. Hall 136.

कर्मठ Bhatt. 1,11. ब्रह्मकर्मसु Pârçvanâthak. 1,14. इज्यादानादिक्रिया° 9, 3,6 bei Aufrecht, Halâj. Ind. *den Werken ergeben, das Verdienst in fromme Werke setzend* Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,17.

कर्मण्य 1) *a)* अकर्मण्यता *Unthätigkeit:* चित्तस्य Sarvadarçanas. 163,19. — *c)* अ° *nicht den heiligen Handlungen entsprechend:* पुण्य Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,7. — *d)* अ° *nicht zu behandeln, unheilbar* Suçr. 2,21,2.

कर्मत्व n. *der Gattungsbegriff* कर्मन् Sarvadarçanas. 105,26.

कर्मदीप (कर्मन् + दीप) m. Titel eines Buches Hall 192.

कर्मन् 1) कर्ममतनिबर्हणा Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,31. *menschliche Arbeit, menschliches Bemühen* (im Gegens. zu दैव): कर्मसमायुक्तं दैवं साधु विवर्धते Spr. 4782. 4784. कर्मणा *durch das Zuthun* (des Individuums) RV. Prât. 13,4. श्रुतेन तपसा वापि श्रिया वा विक्रमेण वा । जनान्यो ऽभिभवत्यन्यान्कर्मणा हि स वै पुमान् ॥ Spr. 5090. — 3) Tarkas. 3,55. statt अवक्षेपण wird auch अपक्षेपण gelesen. — 7) *das Schicksal als Folge der Werke im vorangegangenen Leben:* कर्मायत्तं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मानुसारिणी Spr. 611. नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः 2085. कर्मणा बाध्यते बुद्धिर्बुद्ध्या कर्म न बाध्यते 3875. — 8) Varâh. Brh. S. 40,6. 104,23. Brh. 1,15. 18. 9,3. 10,3. 20,5. 22,1. Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,32.

कर्मनामन् (कर्मन् + ना°) n. *Particip* AV. Prât. 4,29.

कर्मपारदा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,40.

कर्मप्रदीप Titel eines Werkes des Miçra Verz. d. Oxf. H. 291,*b*,4 v. u. °विवृति f. Titel eines Commentars zu Kâtjâjana's Werke 393,*a*, No. 113.

कर्मप्रवचनीय AV. Prât. 4,2. Ind. St. 8,466. Sarvadarçanas. 146,9. fgg.

कर्मभूमि Z. 1 streiche *heiligen* und füge MBh. 12,12057 hinzu.

कर्मभेदविचार (कर्मन्-भेद + वि°) m. Titel eines Werkes Hall 191.

कर्ममार्ग *der Weg der Werke, Werkthätigkeit* Mârk. P. 26,23.

कर्ममोचनीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,20.

कर्मयोग 1) *der in frommen Werken bestehende* Joga, *das Ueben frommer Werke:* ज्ञानयोगसहस्राद्धि कर्मयोगः प्रशस्यते Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,27. Bhag. 3,3. 5,2. — 3) bei den Raseçvara: कर्मयोगेन देवेशि प्राप्यते पिण्डधारणम् । रसश्च पवनश्चेति कर्मयोगो द्विधा स्मृतः ॥ Sarvadarçanas. 99, 8. fg.

कर्मयोनि (कर्मन् + यो°) f. *Quelle der Handlung,* deren im Sâṁkhja fünf angenommen werden, Tattvas. 30.

कर्मलोचन (कर्मन् + लो°) n. Titel eines Werkes, cit. u. कृतन.

कर्मवाटी Verz. d. Oxf. H. 186,*a*,3.

कर्मविपाक 1) Halâj. 5,18. Mârk. P. 10,71. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*, 17. — 2) Titel verschiedener Werke Hall 177. Verz. d. Oxf. H. 271, *b*, No. 641. 281,*a*, No. 659. 291,*b*,3. v. u. °संग्रह und °सार 281,*a*, No. 659.

कर्मशतक (कर्मन् + श°) n. Titel eines Werkes Wassiljew 302.

कर्मशाला Halâj. 2,142. R. 7,94,30. 98,27. das Wort entspricht unserem *Wohnstube.*

कर्मशील Halâj. 2,215; vgl. अ°. — m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 268.

कर्मशालिन् Halâj. 1,37.

कर्मसेन (कर्मन् + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 280, *b*,10. in Uggajinî Kathâs. 69,29. 102,10. Davon adj. °सेनीय 103,102.130.

कर्मस्तव (कर्मन् + स्तव) m. Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1,283.

कर्महीन (कर्मन् + हीन) adj. *sich der Werkthätigkeit enthaltend, keinen Werth auf fromme Werke legend;* m. pl. Bez. einer best. Vishṇuitischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 15. 24. fgg. Wilson, Sel. Works 1,15. fg. — Vgl. कर्माश्रित.

कर्माजीव (कर्मन् + आ°) m. *durch Arbeit gewonnener Lebensunterhalt, Gewerbe* Varâh. Brh. 8,20. 28,2. Titel des 10ten Adhjâja.

कर्मात्मन्, deren fünf Tattvas. 33.

कर्मान्त vgl. अङ्गार°.

कर्मान्तर MBh. 2,1309. R. 7,94,4. 23. *ein anderes Werk, eine andere Arbeit* Spr. 1337. Bhâg. P. 10,9,1.

कर्मान्तिक Kathâs. 102,105.

कर्मार्ह adj. *zum Opferwerk tauglich* Weber, Gjot. 102.

कर्माशय (कर्मन् + आ°) m. *Anlage zu Handlungen* Sarvadarçanas. 82, 12. 16. 155,13.

कर्माश्रित (कर्मन् + आ°) adj. *sich an Werke haltend, auf fromme Werke einen Werth legend:* °भक्त Bez. einer best. Vishṇu'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248,*a*, N. 1.

कर्मिन् *Vollbringer einer That* Sarvadarçanas. 79,11. *Werkmann, Arbeiter* Varâh. Brh. S. 53,111.

कर्मीण Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,18.

कर्वट 2) Çatr. 14,309 (कर्बट). — Vgl. पङ्क°, काव्वट, खर्वट.

2. कर्वर 3) *c) Nacht* Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,123. — *d) eine Tigerin.* — *e) eine* Râkshasî Uǵǵval.

कर्श् caus. *vermindern:* अवलेपमनङ्गस्य वर्धयन्ति बलाहकाः । कर्शयन्ति तु घर्मस्य मारुतोद्धूतशीकराः ॥ Spr. 3618.

— परि caus. s. u. 1. कर्ष् mit परि.

— प्र, partic. प्रकृशित P. 8,2,55, Sch.

कर्शन 1) häufig mit कर्षण in den Ausgg. wechselnd. — 2) die ed. Bomb. liest: ततो विष्णुर्गिरिं निर्दग्धमरिकर्शनः. — Vgl. कार्शन.

1. कर्ष् 1) कृष्ट्वा करतलात् *ziehend* (aus der Scheide) Kathâs. 53,148. कृष्ट *gezogen,* von der Aussprache eines Vocals Ind. St. 8,261. fgg. 271. Sp. 142, Z. 3 v. u. schalte MBh. vor 13,4580 ein. — 6) (देवयजनम्) स्वर्णलाङ्गलैः । कृष्ट्वा Bhâg. P. 10,74,12.

— अप 1) ये धनादपकर्षन्ति नरं स्वबलमास्थिताः *vom Reichthum abziehen* MBh. 5,2604.

— व्यप *abwendig machen,* Lesart der ed. Bomb. MBh. 13,1642 für व्यव.

— व्यव die ed. Bomb. richtiger व्यप°.

— आ 1) am Schluss hinzuzufügen: आकृष्टशस्त्रो मित्रे ऽपि न तेजस्वी खलो हि सः Spr. 2258. — 4) अधर्मेण प्रजाम्यो ऽर्थमाकर्षन् Kathâs. 56,13.

— अपा, अनपाकृष्ट *nicht erniedrigt* Spr. 4703.

— अभ्या vgl. अभ्याकर्ष.

— अभ्युपा *an sich heranziehen* Bhâg. P. 10,38,36.

— प्रत्या *zurückziehen:* प्रत्याकष्टुं नयनमबला यत्र लग्नं न शेकुः Bhâg. P. 11,30,3.

— उद् 1) दस्यूत्कृष्टा जनपदाः so v. a. *zum grössten Theil bewohnt von* Bhâg. P. 12,3,32.

— प्रत्युद् vgl. प्रत्युत्कर्ष.

— समुद् *anziehen:* आक्रोष्टुं द्यां समुत्कृष्य Bhâg. P. 10,83,22.

— उप 2) auch die ed. Bomb. des MBh. उपाकर्षत्.

— नि, निकृष्ट 1) संनिकृष्टे निकृष्टे च काष्टं रज्यति कुस्त्रियः Kathâs. 64,124. °कर्मन् Kull. zu M. 10,117. — Vgl. नीकर्षिन्.

— संनि, संनिकृष्टविप्रकृष्टयोः VS. Prât. 1,144. Kathâs. 64,124 (s. oben u. नि). Z. 1 ist 1) zu streichen.

— निस् 1) Kathâs. 61,158. — 2) तयोर्निष्कृष्टस्नेहयोः Râga-Tar. 6,272.

— परि 4) *quälen, peinigen:* व्याधिभिः परिकृष्यते Spr. 4137. — caus. Bhâg. P. 4,23,20 liest die ed. Bomb. परिकर्शिता.

— प्र 1) Sp. 147, Z. 1 streiche *in die Höhe ziehen.* — 5) प्रकृष्टैरशुभैः *grosse Schlechtigkeiten* Spr. 4573.

— विप्र MBh. 1,7197 liest die ed. Bomb. सा विसृष्टा st. विप्रकृष्टा. विप्रकृष्ट *entfernt* VS. Prât. 1,144. विप्रकृष्टं ययौ *weit fort* Kathâs. 72,300.

— संप्र *mit sich fortziehen:* अकृतेष्वेव कार्येषु मृत्युर्वै संप्रकर्षति Spr. 3375.

2. कर्ष् mit प्र caus. *pflügen lassen* Âçv. Gṛhj. 2,10,3.

कर्ष 3) Varâh. Bṛh. S. 82,7. 8. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,5.

कर्षक 1) adj. पल्वल° *pflügend, bebauend* Hariv. 11145. m. *Ackerbauer* Varâh. Bṛh. S. 5,29. 34. °जन dass. 72. — 2) कर्षणानि ed. Bomb.

कर्षण 1) *a*) अरि° Bhâg. P. 10,60,44. Häufig कर्शन geschrieben. — 2) *a*) *das Hinziehen* (eines Vocals) Ind. St. 8,261. — *b*) केश° *das Zausen an den Haaren* Veṇîs. in Sâh. D. 147,4. — *d*) Spr. 1290. क्षेत्र° Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,34.

कर्षणीय Bez. *einer best. Vertheidigungswaffe:* यत्ता भवत राजेन्द्राः खड्गैः पाशैः परश्वधैः। पाषाणैः कर्षणीयैश्च संनद्धा भवत स्वकैः॥ Hariv. 14459.

कर्षिन् 1) *a*) जाल° Kathâs. 61,67. यो जितः पञ्चवर्गेण सहजेनात्मकर्षिणा Spr. 4902.

कर्षू m. = करीषाग्नि Radhasakoça bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,82. f. = नदी ebend., = कुल्या Halâj. 3,44. शशस्य कर्षू N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*a*. — Vgl. निषादकर्षू.

2. कल् 2) करकलितकन्दुक Spr. 1292, v. l. für करनिहितकन्दुक; vgl. Gött. gel. Anz. 1860, S. 738. — 3) कलितोदय (so v. a. कृतोदय, प्राप्तोदय) Çatr. 14,326. कलिताशेषखर्जूरसंचय Kathâs. 61,34. — 4) लावण्यकलिता युवति) Spr. 915. Kathâs. 120,36. शालीन् — मांसादिकलितान् *Reis mit Fleisch und anderer Zuthat* Spr. 1050. Varâh. Bṛh. S. 27,1. — 5) कलयां बभूव Naish. 2,65. = ददर्श oder कृतवान् Schol. अकलित *unbeachtet* Kathâs. 123,339. — 6) दण्डकलितवदावृत्त्या Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,4. इत्यतः पुरुषाधमः कलयति प्रायः कृतोपक्रियः *denken, Betrachtungen anstellen* Spr. 1751. कलयत्यतर्कितागधायितांम् *glauben an, annehmen* 3227. शिशून्कलयते काको ऽन्यदीयान्निजान् *halten für* 2858. Kathâs. 104,70. परगुणान्कलयन्ति तूष्णीं दुर्जनाः *stillschweigend aufnehmen* Spr. 3729.

— आ 5) *in Betracht ziehen, Betrachtungen anstellen* Kathâs. 53,189. 77,61. 78,116. 93,40. 106,66. *kennen lernen* 75,196. Spr. 4306. — 6) परमेश्वरसाक्षात्कारमुपायमाकलयति *als Mittel anerkennen* Sarvadarçanas. 103,17.

— प्रत्या, zu प्रत्याकलित 2) vgl. उत्तराभिधानानन्तरं सम्यानामर्थिप्रत्यर्थिनोः कस्य क्रिया स्यादिति परामर्शलक्षणास्य प्रत्याकलितस्य u. s. w. *wenn* (der Verklagte) *die Klage beantwortet hat, erwägen die Richter, welcher der beiden Parteien die Beweisführung aufzulegen sei; diese Erwägung heisst* प्रत्या° Mit. II, 6,*b*,6. fg.

— उद्, प्रीत्युत्कलितलोचन Bhâg. P. 10,30,40. प्रहर्षवेगोत्कलितेक्षणानन 43,20. अपाङ्गोत्कलितस्मित *zu Tage kommend, an den Tag gelegt* 39,23. ईषदुत्कलितरोष 56,28. उत्कलापय् s. oben u. उत्कलाप.

— परि streiche Naish. 2,65.

— सम् *zusammenfassen:* संकलितदश (दशा *Saum des Gewandes*) Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,19. *halten für* (इति) Spr. 3866.

3. कल् Pañkav. Br. 8,3,1. 2. कालयान Bhâg. P. 4,24,65.

— उद् Schol. zu Kâtj. Çr. 19,6,2. 22,3,28.

— निस् *hinaustreiben, verjagen:* निष्काल्य लोकान् Kathâs. 49,141. 52,309. 56,224. 58,110. — Vgl. निष्कालन.

— सम् dass.: गा दोग्धीः समकालयन् *auf die Weide* Hariv. 1191.

कल 1) *a*) बाष्पकला *undeutlich redend* R. 7,96,10. प्रचक्रे कलं रवम् *lieblich* Kathâs. 63,99. मधुपानकलात्कण्ठान्निर्गतो ऽप्यलिनां ध्वनिः Spr. 4687.

कलकल 1) Kathâs. 60,176. fg. कलकलारव 101,359. कोकिलकाकलीकलकलैः Sâh. D. 238,3 v. u.

कलकलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,6.

कलङ्कय् Kathâs. 72,256. 104,193. परभूम्यपहारेण सुकृतं कः कलङ्कयेत् Râga-Tar. 4,59. Çatr. 14,271.

कलङ्कित, रणधूलि° Kathâs. 72,6. खण्डिताधर° Spr. 2464.

कलङ्किन्, विधु Sâh. D. 304,5. कलङ्कित n. 6.

कलचूरि N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6.

कलञ्ज 2) *eine best. Pflanze:* न कलञ्जं भक्षयेत् Njâjamâlâv. 259,4. *Calamus Rotang* Dhanv. in Nigh. Pr.

कलंत्रय (?), °न्यायनिर्णय Verz. d. Oxf. H. 286,*b*, No. 673.

कलता Kathâs. 100,57 fehlerhaft für कलना.

कलत्र MBh. 1,5585 (स° adj.). Weber, Râmat. Up. 356 (21). collect. *Weiber* Spr. 4400. ते भृत्या नृपतेः कलत्रमितरे Mudrâr. 7,10. Bez. *des 7ten astrol. Hauses* Varâh. Bṛh. 6,6. 23,1. 4. 26,10. Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,2.

कलधौत 1) *Gold* Halâj. 5,20. Çiç. 3,47. 4,31. Sarvadarçanas. 151,8. *Silber* Halâj. 2,17.

कलन 3) *das Thun, Sichgebaren; Gebärden* (vgl. चेष्टा): दृशा कलनया (so ist zu lesen) गिरा Kathâs. 100,57. *das Berühren* Varâh. Bṛh. S. 51, 25. *das Berechnen* (vgl. करण) Weber, Gjot. 88. 109. — Z. 5 lies 4) n. *a*).

कलनाथ m. N. pr. eines Mannes (s. u. नटनारायण).

कलन्दक, चतुरस्र° *ein best. Geräthe des* Çramaṇa Vjutp. 208.

कलन्दर vgl. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,27. पाद्रीकलन्दर (nach Weber = pers. قلندر; vgl. Vaǵras. 230, N.) Verz. d. B. H. No. 558.

कलभ 1) *a*) करि° Spr. 2355.

कलम 1) MBh. 12,4283. Varâh. Bṛh. S. 29,2. °शाल्यन्न Kathâs. 82,23.

कलम्ब 2) कलम्बीं काञ्चनं नाम्राम्रा भर्तुः सुखमिच्छति Hariv. 7844. अलाबुं काञ्चनीं दृष्ट्वा die neue Ausg.

कलम्बुका f. = नालिका Malajagiri 61,b.

कलल Bez. *des Embryo im ersten Monat* Varâh. Bṛh. 4,16.

कलव, die ed. Bomb. liest: कृशः कलौ त्वधर्मः.

कलविकल m. N. pr.: °वध Verz. d. Oxf. H. 79,a,9.

कलश 1) am Ende eines adj. comp. f. ई Kathâs. 110,126. = द्रोण Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. *Kuppeldach* oder *Dachkuppel* Schol. zu Hâla 63. — 2) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,38. — Vgl. u. कलशपोतक.

कलशजन्मन् (क° + ज°) m. Bein. Agastja's Kâçikh. 25,1 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739.

कलशपुर (क° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 54,108.

कलशपोतक MBh. 5,3627 im du. m. als N. pr. zweier Nâga.

कलशि P. 4,3,56. — Vgl. कालशेय.

कलशोदर N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2574 (कलसो° ed. Calc.).

कलशोद्भव (कलश + उ°) m. = कलशजन्मन् Kâçikh. 25,2 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739.

कलह् (von कलह) *zanken*: उद्घोषद्भिः खरैर्वाक्यैः कलहद्भिः परस्परम् MBh. 12,5349.

कलह 1) अनङ्गकलहक्रीडा Spr. 3003. स° Kir. 5,18. *eine Hader hervorzurufen bezweckende Zauberceremonie* Verz. d. Oxf. H. 97,b,38. Vgl. मान°. — 4) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 16,b,8.

कलहकन्दल (क° + क°) m. N. pr. eines Schauspielers Verz. d. Oxf. H. 137,a,17.

कलहकार 1) Hit. 86,14.

कलहकारिका f. *ein best. Vogel*, = रला Varâh. Bṛh. S. 88,6.

कलहत्यदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,b,21.

कलहान्तरिता Git. 9,1. Verz. d. Oxf. H. 122,b,19. 129,b,18. Pratâpar. 6,a,2.

कलहाय् Kathâs. 62,96.

कलहिन् Kathâs. 40,34.

कला 1) अंश, कला, कलांशांश der Prakṛti Verz. d. Oxf. H. 23,a,28. fg. मुमोचाश्रुकलां मुक्तः Bhâg. P. 10,17,19. 73,35. अश्रुकलाभिः 11,29,45. — 4) $2^{73}/_{201}$ *Minuten* Weber, Ǵjot. 105. — 6) Ind. St. 8,309. — 8) Çârṅg. Saṁh. 1,5,2. Bei den Pâçupata sg. *die Elemente der materiellen Welt*: चेतनपरतन्त्रत्वे सत्यचेतना कला। सापि द्विविधा कार्याख्या कारणाख्या चेति। तत्र कार्याख्या दशविधा पृथिव्यादीनि पञ्च तत्त्वानि रूपादयः पञ्च गुणाश्चेति। कारणाख्या त्रयोदशविधा ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं कर्मेन्द्रियपञ्चकम् — बुद्ध्यहंकारमनोलक्षणमन्तःकरणत्रयं चेति Sarvadarçanas. 77,1. fgg. 76,17. 83,14. fgg. 86,15. 87,3. 8. 88,3. 90,2. — 11) °कलाप Spr. 3016. °ज्ञ adj. (f. आ) Varâh. Bṛh. 24,13. m. *Künstler* Bṛh. S. 53,8. °विद् dass. 5,37. Bṛh. 18,15. °विदंस् dass. Bṛh. S. 33,19. Verbessere einige der angeführten 64 Kalâ nach Verz. d. Oxf. H. 217,a,1. fgg. und dem Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36. Sp. 159, Z. 3 ist आकषक्रीडा Druckfehler für आकषक्रीडा und dieses fehlerhaft für आकर्ष°. — 14) = अविद्या Weber, Râmat. Up. 335. — 15) N. der Dâkshâjaṇî an der Ḱandrabhâgâ Verz. d. Oxf. H. 39,b,30. — Vgl. महा°.

कलांश (कला + 1. अंश) m. *Theil eines Theilchens* (der Prakṛti) Wilson, Sel. Works 1,245. fg. °रूपा 246. °रूपिणी 245. कलांशांश Verz. d. Oxf. H. 23,a,29.

कलातत्त्व Weber, Râmat. Up. 325. fg.

कलात्मन् (कला + आ°) adj. in Verbindung mit दीक्षा = कलावती Verz. d. Oxf. H. 105,a,29.

कलानाथ (क° + नाथ) m. 1) *der Mond* Spr. 4705. — 2) pl. N. pr. Verfasser von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,b,17.

कलान्तर Halâj. 2,417.

कलाप 1) a) *Gesammtheit*: कषाय° Sarvadarçanas. 39,19. कार्य° 147,19. यथाविधिक्रियाकलापम् — चकार Bhâg. P. 10,70,6. Z. 11 lies *Haarzopf* st. *Haarschopf*. Zur letzten Stelle vgl. पर्णशालाग्निशिखाकलापजटिल (वन) Spr. 923. ज्वालाकलापजटिले — चितानले Kathâs. 78, 85. — d) Wassiljew 49. कलापानुसारिणः Verz. d. Oxf. H. 162,b,1. °मते Sâh. D. 271,18. — e) pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264. — 2) Lâṭj. 8,3,6. Çâṅkh. Çr. 40,40,17. 41,9. Z. 2 lies 22,3,49 st. 22,3.19. — Vgl. केश°.

कलापक 3) b) *eine Verbindung von 4 dem Sinne nach untrennbaren* Çloka Sâh. D. 558. — c) = चन्द्रक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,32.

कलापच्छन्द Z. 2 streiche Oder ist u. s. w.

कलापिन् 1) a) Z. 3 lies 1) b) st. 2. — 2) a) Halâj. 2,86. Çiç. 6,31. — 3) c) *Pfauhenne* Çatr. 2,20.

कलाय 1) pl. Mârk. P. 15,8.

कलायखञ्ज s. u. खञ्ज 1).

कलारूप (क° + रूप) 1) n. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,b,2. — 2) f. आ *die Gestalt eines Theilchens habend*, Bez. *einer der fünf Formen der* Mûlaprakṛti, Wilson, Sel. Works 1,245. fg.

कलावत् 2) a) Verz. d. Oxf. H. 93,a,41. *meditatione si potestates mysticae* Nivṛtti, Pratishṭhâ, Vidjâ, Çânti, Vjâpti *appellatae, quibus rerum elementa quinque repraesentantur, in discipuli corpore constitisse putentur*, Aufrecht ebend. 105,a, N. 4. — b) eine Tochter der Apsaras Alambushâ Kathâs. 121,111. fgg. — c) Wilson, Sel. Works 1,175. Verz. d. Oxf. H. 25,a,7. — d) N. pr. der Frau des Drumila 22,b,17. einer Tochter Harisvâmin's 70,a,8. einer Tänzerin 71,b,4. der Gattin Dâçârha's 74,a,17. einer Verfasserin von Mantra 101,b,9.

कलावाद (क° + वाद) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,7.36.

कलाविधितन्त्र (क° - वि° + त°) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,b,10.

कलाविलास (क° + वि°) m. Titel eines rhetorischen Buches Verz. d. Oxf. H. 143,a, No. 292.

कलाशस् adv. *Theil* (कला) *für Theil* Pańkav. Br. 19,5,6. 6,2.

कलाशास्त्र (क° + शास्त्र) n. *ein Lehrbuch der Künste* Verz. d. Oxf. H. 207,b,34.

कलाशुरि N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,6.

कलाश्राद्य (कला 2) + आ°) m. Bein. Çiva's Sarvadarçanas. 95,19.

कलासार (क° + सार) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,8.37.

1. कलि 1) a) TBr. 1,5,11,1. — b) d) vgl. तुमुल und बिभीतक. — c)

कल्यश्योगपाने Ind. St. 8,160. — c) und zugleich d) KATHÂS. 97,6. — d) personif. als Gottheit bestimmter Tithi VARÂH. BṚH. S. 99, 1. 5. — g) Bez. *der Zahlen Eins* und *Fünf* Ind. St. 8,115. — h) = कलिसंतरण Ind. St. 3,325,10.

2. कलि 2) mit dem patron. Kâṇva und Prâgâtha Ind. St. 3,212,b.

कलिका 2) सुपद्मकालिक (sic); s. u. पेशी 10). Z. 3. fg. lies सकलिका. — 4) Ind. St. 8,350. fg. — 6) Bez. *einer best. Schreibart* (पदसंततियुक्तरचनाविशेष) ÇKDR.; vgl. कात्त°.

कलिकात oder °काता *Calcutta* KSHITIÇ. 50,9.

कलिकाल m. *das Zeitalter* Kali KATHÂS. 102,75.

कलिङ्ग 1) a) WEBER, Nax. 2,392. VARÂH. BṚH. S. 5,35. 75. 79. Verz. d. Oxf. H. 60,a, N. 3. 154,a,43. 338,b,21. °विषय 153,a, 8. °देश 42,a, N. 2. 102, a, No. 158. 339,a,31. 352,b,9. VARÂH. BṚH. S. 5,69. कलिङ्गेश 11,54. — b) ein Lexicograph UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. Einl. 3. 1,68. 2,32. 75. 3,126. 4,62. 5,48. ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 150,b, 25. ein Wesen im Gefolge Skanda's MBH. 9,2566 (कलिन्द ed. Calc.). — Vgl. त्रिकलिङ्ग.

कलिङ्गसेना (क° + से°) f. N. pr. einer Tochter eines Fürsten von Kaliṅga und einer der Gemahlinnen Vikramâditja's KATHÂS. 123,1. 139.

कलिच्छन्दस् (1. क° + छ°) n. Bez. *einer Art von Metren* Ind. St. 8,110. 113. fgg.

कलिद्रुम zugleich *der Baum des Haders:* सरला विरलायन्ते घनायन्ते कलिद्रुमाः (अस्मिन्संसारकानने) Cit. bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,108.

कलिधर्मनिर्णय (1. क° - धर्म + नि°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 38,a, 1 v. u.

कलिन्द 1) d) कलिङ्ग ed. Bomb. — e) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2566 (कलिङ्ग die neuere Ausg.). — 2) ed. Bomb. कालिन्दी.

कलिल 1) प्रवृद्धस्नेहकलिलहृदया BHÂG. P. 10,8,44. — 2) किम् — विशसि हृदय क्लेशकलिलम् Spr. 1726.

कलिलता (von कलिल) f. *Benommenheit, Trübung* (des Geistes): इति नः कलिलतां (= अस्वास्थ्यम् Schol.) मनः कान्त गच्छति BHÂG. P. 10,31,11.

कलिविनाशिनी (1. क° + वि°) f. *die Hader Vernichtende*, N. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,28.

कलिसंतरण (1. क° + सं°) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

कलिस्तोम (1. क° + स्तोम) m. Bez. *eines best.* Stoma NIDÂNA 1,9.

कलिस्थान (1. क° + स्थान) n. Ind. St. 8,113. 115.

कलुष UṆÂDIS. 4,75. 1) a) कर्म कलुषं कृत्वा MBH. 12,6746 = 12139.

कलुषय् (von कलुष) *beschmutzen, verunreinigen:* तौ ते पथि कथं पादौ धूलिः कलुषयिष्यति KATHÂS. 56,322.

कलुषीकर्, क्रोधेन °कृतः R. 7,55,19. 56,24. 105,5. लोकापवादकलुषीकृतचेतम् 96,23.

कलेवर, am Ende eines adj. comp. f. आ KATHÂS. 78,78.

कलोत्ताल *lieblich und zugleich laut:* उन्मीलन्ति कुहूः कुहूरिति कलोत्तालाः पिकानां गिरः GÎT. 1,47.

कल्क 1) a) VARÂH. BṚH. S. 55,27. 57,2. fgg. कल्काशन Spr. 2999. °कल्पना Verz. d. Oxf. H. 315,a, No. 748. — Vgl. तिल°.

कल्थान (= दम्भ, शाठ्य MAITR.) DHÂTUP. 6,12. — Vgl. अव°, परि°.

कल्कि Verz. d. Oxf. H. 23,b,18. fgg. 83,a,28. कल्क्यवतार 129,a,22. °द्वादशीव्रत 58,a,32.

कल्कुषी du. ÇAT. BR. 10,2,6,14 nach dem Comm. = मणिबन्धारत्नी.

कल्प् Z. 4 nach 2,26 füge hinzu: कॢप्स्येते und क्लप्स्येते v. l. — 3) यो ऽनर्थाय कल्पेत स शत्रुः Spr. 4027. त्वन्मुखेन्दुर्ममासूनां हरणायैव कल्पते 4330. Sp. 166, Z. 3 v. u. lies (क्रियायोगाः). — 4) mit gen. der Person: योगक्षेमं कल्पते नैव तेषाम् Spr. 4352. Z. 2 AIT. BR. 8, 9 hat die v. l. कल्पत (pl. st. des sg. nach SÂJ.) und कल्पताम्. — partic. कॢप्त *festgesetzt, abgemacht* KATHÂS. 123,147. — Vgl. सुक्लृप्त. — caus. 3) BHÂG. P. 10, 32,13. कल्पित *gerüstet* (von einem Elephanten) HALÂJ. 2,66; vgl. कल्पन 2) d). — 4) मरणाय कल्पितः so v. a. *tödtlich* VARÂH. BṚH. 4, 4. Z. 4. fg. statt पुत्रत्वं liest die ed. Bomb. richtig पुत्रत्वे. — 6) पितृकल्पित (भाग) KATHÂS. 106,140. (सुताम्) अन्यस्मै पूर्वकल्पिताम् 105,23. — 7) VARÂH. BṚH. S. 53,3. — 8) किंचिदेव ममत्वेन यदा भवति कल्पितम् *unternommen, vollbracht* Spr. 3929. *sich Etwas einbilden, fälschlich an Etwas glauben* 2207. यत्र विश्वमिदं भाति कल्पितं रज्जुसर्पवत् *eingebildet* ASHṬÂV. 1,10. — 10) *schnitzelnd bearbeiten:* कल्पयेच्छेषम् (sc. गजदन्तस्य) VARÂH. BṚH. S. 79,20.

— अव 2) *zu irgend Etwas nütz sein* SARVADARÇANAS. 142,10. 125,1 (wo wohl अवकल्पते st. अवकल्प्यते zu lesen ist).

— परि caus. 1) स ताभ्यां हि दृष्टः — भर्तृत्वे पर्यकल्प्यत KATHÂS. 123, 317. छागो ऽयं मातुलाभ्यां नौ यज्ञार्थं पर्यकल्प्यत 114,101. (अहम्) पुत्राय प्रदातुं (*zur Ehe gegeben zu werden*) परिकल्पिता 73,208. 123,116. so v. a. *wählen* VARÂH. BṚH. S. 59,10. अन्यत्र वासं परिकल्पयन्तु 11. — 2) परिकल्पितमष्टधा *unter acht Kategorien gebracht* VARÂH. BṚH. S. 46,7. — 3) oder *machen zu.* — 6) *annehmen, voraussetzen* SARVADARÇANAS. 46, 8. — Vgl. परिकल्पना fgg.

— प्र 1) प्रकल्प्यते R. 2,31,24 erklärt der Schol. durch प्रसिध्यति, was für प्रकल्पते spricht. — 4) प्रकॢप्त *festgesetzt, vorgeschrieben* ṚV. PRÂT. 11,28. — caus. 3) *bestimmen, ausfindig machen, ausrechnen* VARÂH. BṚH. S. 51,35.

— वि caus. 2) *zwischen Zweien Eins wählen* VARÂH. BṚH. S. 9,7. अविकल्पित *keinem Zweifel unterworfen* SARVADARÇANAS. 146,6. Z. 6 PAÑKAT. IV, 62 (Spr. 2635) so v. a. *für möglich halten, vermuthen.* — 3) *theilen:* तया वा इदं सहस्रं विकल्पयामहै PAÑKAV. BR. 21,1,2.

— सम् caus. 2) *bei sich beschliessen* KATHÂS. 52,403. 53,165. 58,51. — 4) KAP. 3,28. — 6) lies असंकल्पयन्.

कल्प 1) b) BHÂG. P. 10,45,6.7. अ° 8. — 2) a) प्रथमः कल्पः auch HARIV. 7695. in der Bed. *die erstere Annahme* (in einem Dilemma), also = पक्ष SARVADARÇANAS. 127,20. Fünf Kalpa: नक्षत्र°, वितान°, संहिता°, विधान° und शान्ति° (mit Varianten) Ind. St. 3,279. °ग्रामेषु 270. fg. — c) अ° *Unmöglichkeit:* प्रागकल्पाच्च कुशलं भ्रातर्वो नाचरामहि *weil es für uns unmöglich war* (= असामर्थ्यात् Schol.) BHÂG. P. 10,84,63. — d) चतुर्युगसहस्रं च ब्रह्मणो दिनमुच्यते। स कल्पो यत्र मनवश्चतुर्दश BHÂG. P. 12,4,2. ब्राह्मवाराहपाद्माश्च कल्पाश्च त्रिविधाः Verz. d. Oxf. H. 21, b, N. 2. 50, a, 32. fg. ihrer dreissig 43,a,24. achtundzwanzig, mit Namen aufgeführt 51, b, 40. fgg. प्रजाकल्पे (पुराकल्पे die neuere Ausg.) so v. a. *zur Zeit der Schöpfung der Geschöpfe* HARIV. 2385. st. dessen प्रजासर्गे BHÂG. P. 3,20,9. — i) *Untersuchung, Nachforschung:* कदाचिदिन्द्रादीनां देवानां कल्प आसीत् कथं वयममृता अभूमेति GAUḌAP. zu SÂṂKHJAK. 2. — k) Bez.

*des 1ten astrologischen Hauses* (welches sonst तनु, मूर्ति heisst) Varâh. Bṛh. 1,16. = शक्तिवाचिन् Schol. — कल्प MBh. 7,1626 fehlerhaft für तल्प. — Vgl. प्रति°.

कल्पक am Ende eines adj. comp. = कल्प 2) b) Hariv. 15477. — तथ्यर्था कृ वै संचक्रिणौ कल्पकावुपावेहिहै स्यातम् TS. 2,7,18,4. Im Comm. wird कल्कैका gelesen und auch die Erklärung कपिवद्गमनार्थे scheint für diese Lesart zu sprechen. — adj. *maassgebend für Etwas, als Norm für Etwas geltend* Sarvadarçanas. 124,20.

कल्पतन्त्र Bhâg. P. 10,82,1.

कल्पगा f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 65,b, N. 4.

कल्पतरु Weber, Râmat. Up. 296. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 273,a, No. 647. b,39. 277,b,3 v. u. 283,a,29. 295,a, No. 713. 291,b,2 v. u. 292,b,7. 177,b,9. — Vgl. दान°, विवाद°.

कल्पता (von कल्प) f. *das Geeignetsein, das im Stande-Sein:* कायश्रेत्कल्पतामियात् Bhâg. P. 11,28,43.

कल्पदूष्य (कल्प + 2. दूष्य) *Zeug vom* Kalpavṛksha Vjutp. 137.

कल्पद्रु als Titel von Werken Hall 174. Verz. d. Oxf. H. 189,b, No. 433 (ein Wörterbuch Keçava's). °कल्पसूत्र 84,a, No. 142.

कल्पद्रुम Weber, Râmat. Up. 295. °द्रुमीभूत Kathâs. 72,229. Als Titel verschiedener Werke Wilson, Sel. Works 2,153. 162. 195. 205. 209. 219. 222. Verz. d. Oxf. H. 95,a,19. 275,a,36. °कलिका Hall 165.

कल्पधेनु (कल्प + धेनु) m. Bez. *einer mythischen Kuh* Verz. d. Oxf. H. 155,a,2 v. u.

कल्पन 1) d) *das Schnitzeln, Bearbeiten mit Hilfe von Schneidewerkzeugen:* दन्त° Varâh. Bṛh. S. 93,15. — e) unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105, b, 2. — 2) a) Weber, Ǵiot. 87. — b) कल्पक° Verz. d. Oxf. H. 315,a, No. 748. — c) *das Bilden in Gedanken, Annahme von Etwas, das in Wirklichkeit nicht ist* oder *nicht erwiesen ist, fictio* Kap. 2,25. Mârk. P. 25,11. 26,16.22. उपासकानां कार्यार्थं ब्रह्मणो रूपकल्पना Râmat. Up. 287. fg. Sarvadarçanas. 83,9. 125,1. fgg. 130,11. 133,17. 142,10. अभूतार्थस्य (so die v. l.) कल्पना Sâh. D. 443.

कल्पनीय *zu bestimmen, auszurechnen* Varâh. Bṛh. S. 68,50. *anzunehmen, zu fingiren* Sarvadarçanas. 142,21.

कल्पपादप Spr. 4012. Verz. d. Oxf. H. 43,a,16. 45,a,24. त्वं हि सर्वार्थप्रार्थनाकल्पपादपः Kathâs. 67,10.

कल्पपाल 2) Halâj. 2,438. Râǵa-Tar. 5,205 (कल्य° Tr., कल्प° ed. Calc.). Statt पाल könnte man पाण vermuthen; vgl. कन्यापाल, खण्डपाल.

कल्पमहीरुह् m. = कल्पवृक्ष Kathâs. 54,29.

कल्पयुक्ति (क° + यु°) f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 113,b,28.

कल्पलता Kathâs. 54,29. Verz. d. Oxf. H. 35,b,7. 43,a,18. als Titel eines juridischen Werkes 291,b,2 v. u. (vgl. कृत्य°). °तत्त्व n. Titel eines Tantra 101,b,27.

कल्पलतिका f. Bez. *einer best. wunderthätigen Pille* Verz. d. Oxf. H. 322,b,10.

कल्पवट n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,17.

कल्पवल्ली Kathâs. 52,21. — कल्पविटपिन् 86,77.

कल्पवृक्ष Vikr. 157. Weber, Râmat. Up. 324. Verz. d. Oxf. H. 35,a,7. अर्थिकल्पवृक्षं त्वाम् Kathâs. 72,159. °ता 222. °त्व 223. °लता f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670.

कल्पशाखिन् m. = कल्पवृक्ष Spr. 4170.

कल्पसूत्र der Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,281. 286. 319. 330. 336. °बालबोध und °सिद्धान्त 282. °व्याख्या Verz. d. Oxf. H. 372,a, No. 263.

कल्पस्थान (कल्प + स्थान) n. *die Lehre von den Giften und Gegengiften* Suçr. 1,122,9. 2,243. fgg. Verz. d. Oxf. H. 122, b, 20. 307,a,16. 316,a, No. 751.

कल्पान्त Halâj. 1,117. Mârk. P. 8,115.

कल्पितत्व (von कल्पित) n. *das blosse Angenommensein, das Bestehen nur für die Einbildungskraft* Sarvadarçanas. 66,5. 18. 146,16.

कल्प्य 3) *zu bestimmen, auszurechnen* Varâh. Bṛh. S. 68,78. — 4) *zu denken, was man sich vorzustellen hat* Varâh. Bṛh. S. 5,91.

कल्मष 1) Kâth. 19,1. धूर्जटिकण्ठकल्मषकालतमे तमसि *Fleck* Daçak. in Benf. Chr. 186,9. धारातीर्थे धराणिपतयो कल्मषं क्षालयन्ति Spr. 4998. कीर्तिरकल्मषा Bhâg. P. 10,72,24. वाक्यैरकल्मषैः R. 7,97,2. 9.

कल्मषता f. = कल्माषता R. 7,65,32 fehlerhaft.

कल्माष 1) = कृष्णपाण्डुर Halâj. 4,51. = चित्र 56. — 5) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b. — Vgl. कुल्माष.

कल्माषग्रीव TS. 5,5,10,2.

कल्माषपाद adj. *gesprenkelte Füsse habend* und zugleich N. pr. R. 7, 65,33. ein Sohn Sudâsa's, der auch मित्रसह heisst.

कल्माषाङ्घ्रि Verz. d. Oxf. H. 74,a,21.

कल्य 1) b) अहं हि विदुरस्यास्य नाकल्यो जातु दर्शने *ich bin stets bereit ihn zu sehen, ich sehe ihn immer gern* MBh. 5,975. fg. — 2) कल्यम् *mit Tagesanbruch* Nala (Bruce) 25,1. *gestern* Halâj. 5,23. — 3) n. Halâj. 2,175. — 4) n. *Gesundheit:* °कृत् Varâh. Bṛh. S. 104,5. 31.

कल्यता (von कल्य) f. *Gesundheit* Spr. 1093.

कल्याण 1) कल्याणेषु देशनक्षत्रचतुष्पथेषु Âçv. Gṛhj. 1,8,6. कल्याणे नक्षत्रे 4,1. — 2) Verz. d. Oxf. H. 127,b, No. 228. 129,a, No. 233. N. pr. eines Gandharva Pañkav. Br. 12,11,10. — 3) e) N. der Dâkshâjaṇî im Malaja-Gebirge Verz. d. Oxf. H. 39,b,10. — f) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2625. — 4) a) यदि सर्वस्य लोकस्य गुणाः कल्याणकारिणः Spr. 2370. कुरङ्गाः कल्याणम् als Gruss 698. — Vgl. महा°.

कल्याणगिरि (क° + गि°) m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 51,194.

कल्याणचन्द्र N. pr. eines Mannes Hall 185.

कल्याणपुर Wilson, Sel. Works 1,103. 226. fgg. 332.

कल्याणभट्ट m. N. pr. eines Mannes Hall 118.

कल्याणमन्दिरटीका f. Titel eines *Commentars* Hall 167.

कल्याणमय (von कल्याण) adj. *in Segen bestehend, segensreich:* °मूर्ति (गणेश) Kathâs. 73,376.

कल्याणराजचरित्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 127,b, No. 228.

कल्याणराय m. N. pr. eines Mannes Hall 128. 150.

कल्याणवत्, f. °ती N. pr. einer Fürstin Kathâs. 58,109.

कल्याणवर्धन m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 74. 78.

कल्याणवर्मन् N. pr. eines Mannes Kathâs. 61,223.

कल्याणशर्मन् m. N. pr. eines Erklärers des Varâhamihira Mallin. zu Çiç. 13,22.

कल्याणसप्तमी f. Bez. *eines best. siebenten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,45. 41,*a*,16.

कल्याणसूत्र m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 100,*b*,4.

कल्याणसेन (क° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,41.

कल्याणिन् 1) in der Anrede (auch in einem andern cas. als voc.) Kathâs. 74,324. 90,75. 107,52.

कल्लट, भट्ट° Hall 197. fgg.

कल्लमूक adj. *taubstumm* Halâj. 2,454.

कल्लावीरतन्त्र n. Titel eines buddhistischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 2.

कल्लार्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,36.

कल्लालेशी लक्ष्मीकान्त: N. einer Gottheit Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,36.

कल्लिनाथ m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 479.

कल्लिनार्थ m. desgl. ebend. 72,*b*,11. Wohl fehlerhaft, wie Aufrecht vermuthet.

कल्लोल Uǵǵval. zu Unâdis. 1,67. — Vgl. ग्रह°.

कल्हार s. कह्लार.

कल्होडीगङ्गेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,6.

कवच 1) uneig. von *der Rinde eines Baumes:* भूर्जः परोपकृतये निज-कवचकर्तनं सहते Spr. 2063. Z. 7 lies प्राणाद्यारित्र°. — 2) *Mieder* Kâth. 34,5. — 3) Verz. d. Oxf. H. 4,*a*, No. 28. 22,*b*,15. 26,*a*,30. 90,*a*,4. 94,*a*,28. fgg. Pańkar. 1,9,9. Weber, Râmat. Up. 303. 308. — Vgl. नारी°.

कवचित Halâj. 2,305.

कवन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,3.

कवत् adj. *das Wort* क *enthaltend* Pańkav. Br. 7,8,3. 9,22.

कवर 1) adj. f. ग्रा *gesprenkelt, bunt* Halâj. 4,56. व्याकीर्णमाल्यकवरां कवरीं तरुण्याः Çiç. 5,19. — 2) कवर (कबर ed. Bomb.) Bhâg. P. 4,15, 10. 10,33,8. 35,17. कबरी 83,28. कवरीभार Pańkar. 1,14,63. 2,4,3. — 7) m. = पाठक Uǵǵval. zu Unâdis. 4,154.

कवल Uǵǵval. zu Unâdis. 1,108. 1) सव्यालकवलैर्मुखैः auch MBh. 7, 6658. सव्यालकवलाः शिवाः R. 7,9,30. दत्ताम्बुशष्पकवल (ग्रश्व) Kathâs. 81,20. शावाः (= वत्साः) स्रुतस्तनपयःकवलाः Bhâg. P. 10,21,13. कव-लीकृत *verschluckt, verschlungen:* कालेन Kathâs. 97,17. — 2) Verz. d. Oxf. H. 315,*a*,5 v. u. 357,*b*,6.

कवलग्रह (क° + ग्रह) m. *ein best. Gewicht,* = कर्ष Çârṅg. Saṁh. 1,1,17.

कवलता f. nom. abstr. von कवल 1): प्रयातौ तौ रात्रेर्दिनकरशशाङ्कौ कवलताम् Spr. 4147.

कवलय् (von कवल) *hinunterschlingen:* क्षुधार्तः सन्शालीन्कवलयति मांसादिकलितान् Spr. 1050. बलिं कवलयन्कंचिच्चिरं जीवति वायसः 2274.

कवलित Pańkat. 213,6.

कवलीकार् (कवल + 1. कार्) *verschlingen:* °कुरुते स्वस्थं विधुं दिवि विधुंतुदः Spr. 506.

कवष 1) nach Comm. zu TBr. 3,376 = कवाटवती: *Flügelthüren.* — 3) ऐलूषीपुत्र Ind. St. 3,459. ऐलूष 212. Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,23.

कवषिन् m. N. pr. eines Rshi R. 7,1,4. कविट Verz. d. Oxf. H. 345,*a*,32.

कवस m. = संनाह und कण्टकगाति Uǵǵval. zu Unâdis. 4,2.

कवाट Kathâs. 81,97. कवाटक 47.

कवातिर्यञ्च् (1. कव + ति°) adj. *etwas in die Quere gerichtet* (Comm.) TS. 1,5,9,7. Taitt. Âr. 2,18,3.

1. कवि 1) तत्कवयो वदन्ति AV. Prât. 3,65. Spr. 4053. Gegens. जड 4197. 4636. — 3) Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,7. Bhârgava Ind. St. 3,212,*b*. ein Sohn Krshṇa's Bhâg. P. 10,61,14. 90,34. ein älterer Bruder Kalki's Kalki P. 2. 3 im ÇKDr. = वाल्मीकि Viçva bei Uǵǵval. zu Unâdis. 4,138. — 4) = पुरुष Tattvas. 18. — 5) = चौरयोद्धर् ÇKDr. mit folgendem Belege: वेधस्थाने रणे भङ्गो दुर्गे खण्डिः प्रजायते। कवि-प्रवेशनं तत्र योधाघातश्च तत्र वै ॥ इति सर्वतोभद्रचक्रे ज्योतिस्तत्त्वम्. — Vgl. काव्य.

2. कवि nach Benfey R. 1,53,18, wo aber किङ्किणीक - विभूषित abzutrennen ist.

कविक 2) *a*) Schol. zu Kâtj. Çr. 14,3,9. — *b*) lies केविकापुष्प.

कविकण्ठहार Verz. d. Oxf. H. 135,*a*,8 v. u.

कविकर्णपूर s. oben u. कर्णपूर 3).

कविचक्रवर्तिन् (1. क° + च°) m. Bein. Pùrṇânanda's Hall 160.

कविचन्द्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 211,*b*, No. 499.

कविट s. u. कवषिन्.

कविता, का विद्या कवितां विना Prasaṅgâbh. 7,*a*. Spr. 5219.

कवितारहस्य (क° + र°) n. Titel eines rhetorischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 210,*b*,27.

कवितार्किकसिंह (1. क° - ता° + सिंह) m. Bein. Veṅkaṭanâtha's Hall 137.

कविदर्पण (क° + द°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 124,*b*, 12. 125,*a*,29.

कविभूषण (1. क° + भू°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,3.

कविमण्डन (1. क° + म°) m. Bein. Çambhubhaṭṭa's Hall 207.

कविरत्नपुरुषोत्तममिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480. — Vgl. पुरुषोत्तममिश्र.

कविराज *Dichterfürst,* als Appell. Wilson, Sel. Works 1,157. 139. als N. pr. Uǵǵval. zu Unâdis. 1,96. °भिक्षु oder °यति Hall 7. 132. °वसुंधर Ind. St. 8,389.

कविवल्लभ (1. क° + व°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,2.

कविशिक्षा (1. क° + शि°) f. *eine Unterweisung für Dichter* Verz. d. Oxf. H. 210,*b*,33.

कवीन्द्र (1. कवि + इन्द्र) m. *Dichterfürst:* रुद्र° N. pr. = रुद्रभट्ट Hall 26.

कवीश्वर (1. कवि + ई°) m. 1) *ein Fürst unter den Dichtern* Spr. 940. — 2) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,28.

कवेरकन्या f. N. pr. eines Flusses, = कावेरी Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,6.

कव्य 1) Z. 3 füge 14,3 nach 10,15,10 hinzu.

कव्यहोत्र (क° + होत्र) m. pl. N. einer Secte der Feueranbeter Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,10.

कश् गतौ Comm. zu TBr. 1,4,8,3.

कश 2) *a*) vgl. मधुकशा.

कशकु = गवेधुका Schol. zu Kâtj. Çr. 933,10.

कशस् n.: येन देवा ग्रपुनत येनापो दिव्यं कशः TBr. 1,4,8,3. = गति Comm.

कशारि Bez. der Uttaravedi Kâth. 25,6.

कशिपु im Bhâg. P. (vgl. noch 10,46,15) *ein weiches Bett, Matratze.*

कशेरु 2) lies *die Wurzel von Scirpus Kysoor Roxb.* (vgl. u. गुण्ड).

कशेरुक: pl. Kandra bei Uggval. zu Unâdis. 1,90.

कश्मल 1) MBh. 5,7177. 7220. Bhâg. P. 10,35,15. 17. — 2) Halâj. 4, 42. — 3) adj. (f. आ) wohl *kleinmüthig, schüchtern:* विधवा यौवनस्था च नारी भवति कश्मला (v. l. कर्कशा; vgl. u. लेपण 1,c.) Hârita in Vivâdak. 153,8.

कश्मीर, अभिजानासि देवदत्त यत्कश्मीरेषु वत्स्यामः Pat. in Mahâbh. 538. Verz. d. Oxf. H. 339,b,42. Kathâs. 66,10. 73,107. 113. sg. (देश, मण्डल) 65,214. 73,79. °राज (काश्मीर° die neuere Ausg.) Hariv. 5014. °मण्डल Burn. Intr. 569, N. 4. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 120,77.

कश्यप, Aussprache des Wortes VS. Prât. 4,157. — 2) c) Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 266,b,3. 277,b,8 v. u. 356,a,12. °संहिता 277,b,2 v. u. °स्मृति 14,a, N. कश्यपस्य धुन्नु oder याममू, कश्यपस्य प्रतोदः, बर्हिष्यम्, शोभनम्, स्वयोनि Namen von Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपग्रीवा (क° + ग्री°) f. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपद्वीप (क° + द्वीप) m. N. pr. eines Dvîpa MBh. 6,251. का° ed. Bomb.

कश्यपपुच्छ (क° + पु°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपव्रत (क° + व्रत) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपेश्वर n. und °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 76, b,42. 77,a,6.

कष्, (अपाणिवात्) जन्तूनुच्चावचानङ्गे दृशतो न कषाम वा *wegkratzen* MBh. 12,6702. = नाशयाम Nilak. *auskratzen* so v. a. *ausrotten:* अविद्यादयः पञ्च क्लेशाः समूलकाषं कषिता भवन्ति Sarvadarçanas. 155,13.

— उद् *einreiben, färben:* ताम्बूलरक्तोत्कषिताग्रदन्ती Varâh. Bṛh. S. 12,8.

— नि *abkratzen:* अथ येषां पुनः पाणी देवदत्तौ दशाङ्गुली। उद्धरन्ति कृमीनङ्गाद्दशतो निकषन्ति च MBh. 12,6703. हिरण्यनिकाषम् *Gold darunter reibend* Âçv. Gṛhj. 4,15,1.

— निस् vgl. निष्काष.

कष vgl. noch पलंकष.

कषण 2) स्वर्णबन्धानां नो शुद्धिर्ज्ञायते कषणां (Conj.) विना *ohne Reiben auf dem Probirstein* Spr. 2821. — 3) adj. *sich reibend an* so v. a. *sich eng anschliessend an, sich richtend nach:* कर्माणि कर्मकषणानि Bhâg. P. 10,90,49.

कषन्मुख zu streichen, da am angeführten Orte नागादृष्टिक-षण्मुख (die richtige Lesart) zu trennen ist.

कषा Kathâs. 94,13. कशा Bhâg. P. 3,30,23 in der ed. Bomb.

कषांकु Unâdis. 3,77. — Vgl. कुषाकु.

कषाय 1) c) Varâh. Bṛh. S. 66,5. 68,3. °दन्त *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,a,19. रोषकषायदूषित *Röthe* mit Anspielung auf 2) c) Bhâg. P. 4,2,20. *ein rothes Gewand* Spr. 3615 (ed. Bomb. des MBh. काषाय). MBh. 2,675 hat die ed. Bomb. gleichfalls का°, was der Schol. durch गैरिकरक्तं वस्त्रम् erklärt. — 2) a) ते पिबन्तः कषायांश्च सर्पींषि विविधानि च Spr. 4138. — b) वटकषायेण = वटजटाकषायेण Schol. zu MBh. 13,5970. — c) füge *Leidenschaft* (vgl. 3,a) hinzu. कषायवर्जितं ज्ञानम् MBh. 12,7873. स° Ind. St. 3,148. Z. 9 nach 354 hinzuzufügen 360. Bei den Gaina vier कषाय Wilson, Sel. Works 1,310. Sarvadarçanas. 37,2. 10. 14. 19. 39,18. mit Anspielung auf 2) a) 36,20. 22. Etymologie 37,2. सकषायत्व 12. — Vgl. निष्कषाय.

कषायदन्त s. u. कषाय 1) c).

कषायित Sâh. D. 85,6 bedeutet *beschmutzt, befleckt;* vgl. Spr. 1460. eben so in ईर्ष्याकषायिते चक्षुषी Sarvadarçanas. 121,6.

कष्ट 1) °स्थानं = वारक Hâr. 128. कर्मन् *schlecht* (Gegens. शुक्ल) Spr. 4730. कष्टम् *mit Mühe* Kathâs. 49,210. In der Rhetorik Bez. *eines best. Fehlers im Ausdruck* Verz. d. Oxf. H. 207,a,14 (vgl. कष्टता). — 2) कष्टं च खलु मूर्खत्वं कष्टं च खलु यौवनम्। कष्टात्कष्टतरं चैव परगेहनिवासनम्॥ Vṛddha-Kân. 2,8. तस्य कष्टेन जीवतः Kathâs. 53,23. — 3) हा कष्टम् Spr. 1530. हाकष्टशब्दं शुश्राव Kathâs. 56,123.

कष्टता (von कष्ट) f. in der Rhetorik *Gezwungenheit, Unnatürlichkeit,* unter den अर्थदोषाः Sâh. D. 576. = कष्टार्थत्व (vgl. अत्रार्थः कष्टः 239,9) 227,18. संधौ कष्टता *Gezwungenheit, Härte in Betreff des Saṁdhi,* unter den दोषाः वाक्यमात्रगाः 575. Beispiel: उर्व्यसावत्र तर्वाली मर्वन्ते चार्ववस्थितिः 221,17. कष्टत्व 18. 586.

1. कस् mit निस् caus.: निष्कास्यताम् Kathâs. 82,31. निष्काशिता गेहात् 87,51. Pańkat. 127,16. — Vgl. निष्कास fgg.

— वि 1) Z. 2 lies 1,117,24 st. 1,177,24. — 3) विकसित *strahlend* Varâh. Bṛh. S. 9,45. — caus. Spr. 617. कुण्डलाभ्यां शुभाभ्यां तु आननमुखविकासितम् (रविं देवम्) *strahlend* R. 7,23,2,4.

कसारम् vgl. u. कृकलासक.

कस्तुरिका, कस्तूरी Sâh. D. 337,3. कस्तूरिका Varâh. Bṛh. S. 77,16. Kathâs. 71,22. Pańkat. in Ind. St. 3,371,7.

कस्तूरिकामद m. dass. Trik. 3,3,288. Med. bh. 6 (कस्तू° gedr.).

कह्लोड 1) Verz. d. Oxf. H. 18,b,6. 19,a,14 (pl.). कह्लोल 259,b,31.

कह्लोल s. u. कह्लोड.

कह्लार Halâj. 3,59. Mârk. P. 6,21.

3. का onomatop. vom Geschrei des Esels Bhâg. P. 10,15,30.

कांस्य 2) a) यथा त्रपुताम्रयोः संयोगे धातन्तरस्य कांस्यस्योत्पत्तिः Schol. zu VS. 1,126. न सुवर्णे ध्वनिस्तादृग्यादृक्कांस्ये प्रजायते Spr. 1624. 4637. — b) Çikshâ 29 gehört zu a), MBh. 13,4587. 8517. 2,1910. R. 1,72,23. MBh. 3,12725. 12727 zu 1). *Trinkgeschirr* überh.: लोह° H. an. 3,70. Med. k. 123; vgl. मृत्कांस्य.

कांस्यताल Râga-Tar. 5,464.

काककाष्ठ (1. काक + काष्ठ) n. Bez. *einer best. Stellung im Spiele* Katuraṅga Tithjâdit. im ÇKDr. u. चतुरङ्ग und As. Res. 2,165.

काकखर m. N. pr. eines Volkes LIA. II,953.

काकचण्डीश्वर Hall 16.

काकची f. *ein best. Fisch,* s. u. जलतापिक 2).

काकतालीय, °न्यायेनापतनम् Sâh. D. 335,3. किमेतत्काकतालीयम् so v. a. *was ist dies für ein unerwartetes Ereigniss?* Kathâs. 104,70.

काकति f. N. pr. eines Landes oder einer Stadt (hier herrschte Pratâparudra) Pratâpar. 3,a,6. 11,b,6. 12,b,5. 18,b,2.

काकतीय m. *zu Kâkati in Beziehung stehend:* °नरेन्द्र Pratâpar.

2,a,9. 12,a,8.

काकतीयरुद्र m. N. pr. eines Fürsten von Nâgapura Verz. d. Oxf. H. 153,b,30.

काकतुण्ड 1) Halâj. 2,390. ein अगुरुद्रुम Bhâg. P. 5,14,12. — 3) n. Bez. *einer Art von Pfeilspitze* Çârṅg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आराग्र.

काकतुण्डिका = तापिच्छ Halâj. 2,48.

काकत्व (von काक) n. *der Zustand einer Krähe* Kathâs. 62,124.

काकदन्त, °परीक्षा Weber, Ǵjot. 99.

काकन्दि, काकन्दी ist N. pr. einer Stadt; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,98.

काकपक्ष *Krähenflügel* Verz. d. Oxf. H. 98,a,6.

काकपद 1) als Figur Varâh. Bṛh. S. 80,15. — 4) n. Bez. *eines Fundaments von bestimmter Form;* s. u. गर्त 4). — 5) n. Bez. *einer best. graphischen Spielerei, bei der ein sich wiederholendes Wort nur ein Mal geschrieben wird,* Habb. Anth. 292.

काकबन्ध्या Verz. d. Oxf. H. 316,b,15. Nâr. zu Gobh. 3,5.

काकबलि (काक + 1. ब°) m. *eine den Krähen geltende Spende:* °दान Verz. d. Oxf. H. 273,b,25.

काकरक्त (काक + रक्त) n. *Krähenblut* Verz. d. Oxf. H. 98,a,5.

काकरुद्रसंवाद m. *eine Unterredung zwischen einer Krähe und* Rudra, Titel eines Buches über Omina Verz. d. Oxf. H. 338,a, No. 795.

काकल m. *Rabe* Çabdar. im ÇKDr.

काकली 1) कोकिलो ऽहं भवान्काकः समानः कालिमावयोः। अन्तरं कथयिष्यन्ति काकलीकोविदाः पुनः ॥ Spr. 742. कोकिलकाकलीकलकलैः Sâh. D. 258,3 v. u.

काकवर्ण ein Sohn Çiçunâga's Bhâg. P. 12,1,4.

काकवाशिन् adj. kâka *krächzend, von der Krähe* MBh. 8,1932, nach der Lesart der ed. Bomb.; काकवान्वयाः st. काकवाशिनः ed. Calc. — Vgl. काकाकृत्.

काकस्पर्श (1. काक + स्पर्श) m. Bez. *einer best. religiösen Cerimonie am 10ten Tage nach einem Todesfalle, das Ausstellen eines Reisklumpens für die Krähen,* Haug, Essays 243.

काकरुद्रतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,b,37.

काकाकृत् adj. kâkâ *schreiend, von der Krähe* MBh. 8,1932. काकाः कृतो st. काकाकृतो ed. Bomb. — Vgl. काकवाशिन्.

काकाक्षि, die Krähe gilt für *einäugig* (vgl. एकदृश्, काण und R. 2, 96,54) und schaut demnach mit dem einen Auge *nach beiden Seiten hin.* बलिनोर्द्विषतोर्मध्ये वाचात्मानं समर्पयन्। द्वैधीभावेन वर्तेत काकाक्षिवदलक्षितः ॥ Kâm. Nîtis. 11,24. अथ वा तैलेनेति काकाक्षिवदुभयत्र संबध्यते Kull. zu M. 4,83. Nîlak. zu MBh. 4,512. Schol. zu ṚV. Prât. 2, 39. °न्यायात् Schol. zu Kâtjâj. 2,157. 194. °न्यायेन 3,180. Weber, Ǵjot. 90.

काकाण्ड 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = महाज्योतिष्मती Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten W.

काकिणि m. (nach den Schol.) = काकिणी Bhâg. P. 11,23,20.

काकिणिक adj. = काकिणीक Bhâg. P. 12,3,41.

काकिणी Daçak. 183,1.

काकिनी Spr. 848. — N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 90,a,7. काकिनीश्वरयोग 11.

काकुदीक n. Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 5,3490.

काकेची f. *ein best. Fisch,* s. u. डलतापिक 2).

काकोच्छ्वास (1. काक + उ°) adj. *wie eine Krähe athmend:* काकोच्छ्वासश्च यो मर्त्यस्तं धीरः परिवर्जयेत् Suçr. 1,115,18. so v. a. *ausser sich vor Angst* Hariv. 4510.

काकोदुम्बरिका Varâh. Bṛh. S. 54,19.

काक्षशेय (?) m. patron. (?) des Vibhîshaṇa Weber, Râmat. Up. 363.

काक्षसेनि Pañkav. Br. 10,5,7. 14,1,12.

काक्षीव 2) Verz. d. Oxf. H. 53,a,25.

काक्षीवत 2) Nodhas Pañkav. Br. 7,10,10. Kauravja Ind. St. 3,459,2 v. u. — 3) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,213,a. Pañkav. Br. 14,11,15.

काक्षीवत्, काक्षीवतो त्रीणि सामानि Ind. St. 3,202,a.

कागद (aus dem arab. كاغذ) n. *Papier* Mantrakalpadruma im ÇKDr.

काङ्कायन Verz. d. Oxf. H. 310,a,29. °प्रोक्ता गुटिका Çârṅg. Saṁh. 2,7,15.

काङ्क्ष् 1) चकाङ्क्ष तस्यैव विनिर्गमं पुनर्यथोदयं चन्द्रमसो महोदधिः R. Gorr. 2,14,22. काङ्क्षमाणो लवणं युद्धाय so v. a. *ein Verlangen fühlend mit L. zu kämpfen* R. 7,67,17.

— परि s. परिकाङ्क्षित.

— प्र *lauern auf:* यथा मृगपतिर्नित्यं प्रकाङ्क्षति वनौकसः MBh. 12,4277.

— प्रति vgl. प्रतिकाङ्क्षिन्.

काङ्क्षिन्, यो हि कालो व्यतिक्रामेत्पुरुषं कालकाङ्क्षिणम् *die Zeit abpassend, auf den geeigneten Augenblick wartend* Spr. 2568.

काङ्गुल m. Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202, a,3. काङ्गूल v. l.

काच 1) a) कथं तु वृषमन्त्रेण संमोह्याहं शिशुर्यथा। हृतरत्नेन मुषितो दत्त्वा काचं कुवेधसा ॥ Kathâs. 71,232. pl. *Glasperlen* TBr. 3,9,4,4. Kâṭh. 20,6. — 2) c) Bez. eines Dviçâlaka *mit einer Halle nach Norden und einer nach Süden* Varâh. Bṛh. S. 53,40. fg. — 3) adj. *die Farbe von Glas habend* Varâh. Bṛh. S. 66,5.

काचमल n. *die Unreinigkeit, welche das Auge bei der Krankheit* काच *ausscheidet,* Suçr. 2,342,1.

काचमाली f. H. an. 3,286 vielleicht = काचमल *schwarzes Salz.*

काचर (von काच) adj. *gläsern, glasähnlich;* von den Augen der Katze Kathâs. 65,162. 167.

काच्छिक m. *ein Bereiter von Wohlgerüchen* Varâh. Bṛh. S. 87,41. — Vgl. कच्छपुट.

काञ्ज, die Stelle lautet: ध्रुवे कठिनकाञ्जं च रामश्चक्रे महायुधैः (समाहितः ed. Bomb.); der Schol. erklärt: कठिनं खनित्रं काञ्जं पेटकं द्वंद्व एकवद्भावः। कठिनकं खनित्रम् आञ्जं अजचर्मपिनद्धं पेटकमित्यन्ये.

1. काञ्चन 1) सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति *Gold* so v. a. *Geld* Spr. 2447.

2. काञ्चन 2) a) *eine best. essbare Pflanze:* कलम्बीं काञ्चनं नाद्यात् Hariv. 7844. अलाबुं काञ्चनीं दद्यात् die neuere Ausg. — b) N. pr. eines Purodhas R. 7,108,8. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 139,b, No. 279. — c) (sc. संधि) Bez. *eines Bündnisses, welches das ganze Leben hindurch währt, gleichen Zwecken dient und weder im Unglück noch im Glück und überhaupt bei keiner Veranlassung gebrochen wird,* Spr. 4880. fg. Hit. 133,3. Vgl. °संधि.

काञ्चनक 3) adj. *golden:* वर्णा R. 7,18,24.

काञ्चनगिरि N. pr. eines Elephanten Kathâs. 118,24.

काञ्चनदंष्ट्र (का° + दंष्ट्रा) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 109,118. der Çavara 123,67.

काञ्चनपुर Kathâs. 57,73. 90,5. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,34. °पुरी Kathâs. 59,22.

काञ्चनपुष्पी lies *eine mit der Premna spinosa Roxb. verwandte Pflanze.*

काञ्चनप्रभा f. N. pr. der Gattin eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 51,16.

काञ्चनवेग (का° + वेग) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 61,319.

काञ्चनशृङ्ग (का° + शृङ्ग) n. N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Himâlaja Kathâs. 59,9.

काञ्चनशेखर (का + शे°) m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 118,24.

काञ्चनाल N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2559.

काञ्चनाभा (का° + आभा) n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 59,86.

काञ्चनारक m. = काञ्चनार Halâj. 2,51.

काञ्चनिका f. = काञ्चनपुष्पी Râgan. im ÇKDr. u. गणिकारी.

काँचि 2) Uǵǵval. zu Unâdis. 4,117. समाद्धे काञ्चिम् Abhinanda ebend.

काञ्ची 3) Bhâg. P. 10,79,14. Kshitîç. 25,1. 41,2. 56,15. Hall 167. Wilson, Sel. Works 1,28. 36. 279. 334 (an den beiden ersten Stellen काञ्चि). Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,28. 238,*a*,24. °पुर 83,*b*,39. °पुरी 16,*b*,12. °नगर 231,*b*,26. °क्षेत्र 257,*b*,35. °मण्डल 130,*a*, No. 319. °पुर Hall 203.

काटुकि (?) in चन्द्र°.

काठक urspr. adj. (f. ई): श्रुति Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662. n. (nicht m.) mit Ergänzung von छन्दस् Pat. in Ind. St. 5,80. Sarvadarçanas. 129, 21. deren acht Ind. St. 3,373. 376. 386. 394. 397. काठकाम्नय: 390.

काठशाठिन् (so zu lesen).

काठिन्य Varâh. Brh. S. 21,34. कुचयुगले Spr. 3985.

काण 1) *a*) नरदेव: कृपाणिर्विद्धया दुष्प्रवृत्तया नटीं काणां चकार Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,33. Schol. zu Kâtj. Çr. 1,1,12. 6,3,19. — *b*) in Verbindung mit Auge so v. a. *nicht sehend.* Pańkat. II,74 bedeutet कर्कटी *Trinkkrug* und काणा *einöhrig* (*einen Henkel habend*); vgl. Spr. 5273.

काणदेव (काण + देव) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 215.

काणभुज adj. (f. ई) *von Kaṇabhug d. i. von Kaṇâda kommend:* वाणी Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, N. 3.

काणूक Uṇâdis. 4,39.

काणेर streiche कानेरी° bis zum Schlusse.

काणेरि oder काणेरिन् m. N. pr. eines Lehrers Hall 16. कानेरिन् Wilson, Sel. Works 1,214. Verz. d. B. H. No. 647. — Vgl. कनेरिन्.

काण्ठेविद्धि patron. des Giriçarman Ind. St. 4,372. 382.

1. काँण्ड Njâsa bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,114. 1) काण्डत्रयात्मके वेदे LA. (II) 88,8. Sp. 207, Z. 3 fgg. कर्मकाण्ड (auch Sarvadarçanas. 3,8. fgg.) und क्रियाकाण्ड ist *derjenige Theil der Theologie, welcher sich mit den* कर्मन् (*den Opfern*) *beschäftigt,* ब्रह्मकाण्ड und ज्ञान° ist *die speculative Theologie.* — 2) शरकाण्डधवल (vgl. काशधवल Spr. 3503) Mâlav. 43. डङ्गा° Daçak. in Benf. Chr. 198,19. दन्त° (eines Elephanten) 188, 18. R. 2,89,19 erklärt der Schol.: काण्डे ब्रले चित्राणि चित्रगमनानि लघुत्वात्क्रियन्ते स्मेत्यर्थः. — 3) Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,18. — 4) Kathâs. 61,102. — 6) काण्ड R. 1,30,15 fehlerhaft für खण्ड, wie die ed. Bomb. hat. — Vgl. शर°.

2. काण्डे in der Bedeutung von 1. काँण्ड Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,114.

काण्डऋषि m. *der* Rshi *eines* Kâṇḍa Ind. St. 3,391. fg. — Vgl. काण्डर्षि.

काण्डपृष्ठ Siddh. K. 239,*b*,12. 1) der Schol. des MBh. erklärt das Wort durch शस्त्रोपजीविन्, क्षात्रवृत्ति, अधम und वेश्यापति (nach Jama); es sind überall *Brahmanen* gemeint, *die vom Waffenhandwerk leben.*

काण्डमायन m. N. pr. eines Grammatikers Taitt. Prât. 1,9. 2,3.

काण्डवारिणी (का° + वा°) f. Bein. der Durgâ Devî-P. im ÇKDr.

काण्डवीणा Kâtj. 34,5.

काण्डस्पृष्ट m. *ein vom Waffenhandwerk lebender Brahmane* Halâj. 2,250. Hariv. 11134.

काण्डार m. Bez. einer best. Mischlingskaste: *der Sohn eines* Kaivarta *von einer* Koṅka-*Frau* Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,1.

काण्डिन्, केशा: etwa *halmig* TBr. 2,7,17,1. *Haufen bildend* Comm.

काण्व 1) गार्गः काण्वः Schol. zu VS. Prât. 4,174. Kâṇva ein Grammatiker VS. Prât. 1,123. 149. काण्वमाध्यंदिनादयः Bhâg. P. 12,6,74. pl. N. einer Dynastie 1,17. काण्वं सुशर्माणम् 20. — 2) pl. *die Schule des* Kaṇva Ind. St. 3,262. Hierher gehört auch das unter 1) stehende काण्वशाखा. °शाखिन् Ind. St. 4,333. — 3) lies im pl. der pl. zu काण्व्य. — 4) n. Name verschiedener Sâman Ind. St. 3,213,*a*. अभिनिधनं काण्वम् desgl. 203,*a*. आप्स्कारनिधनं काण्वम् desgl. 206,*b*. ऐध्मकाण्व desgl. 211,*b*.

काण्वायन patron. des Vatsa Ind. St. 3,460. pl. N. einer Dynastie, = काण्व Bhâg. P. 12,1,19.

काण्व्य Pańkav. Br. 14,6,6. 15,10,11.

कातन्त्र n., °परिशिष्टप्रबोध Colebr. Misc. Ess. II, 45. Verz. d. Oxf. H. 455,*a*. °विस्तर (so) 175,*b*, No. 398. °वृत्तिपञ्जिका 169,*b*, No. 377. 161,*b*,5. °विभ्रमसूत्र (कतन्त्र° gedr.) Titel eines Siddhânta der Çvetâmbara Wilson, Sel. Works 1,281. कातन्त्राः *die Anhänger der* Kâtantra-*Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,33.

कातर 1) °नयन adj. Varâh. Brh. S. 61,9. Füge *verzagt* hinzu. Auch nom. abstr. *Verzagtheit:* चित्तधर्षं सकातराः MBh. 3,2549. — 2) lies कातल 1).

कातीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,277. fg.

कातीर n. beim Schol. zu P. 6,1,155 wohl nur ein im Gegensatz zu कास्तीर künstlich gebildetes Wort.

कात्य = कात्यायन Verz. d. Oxf. H. 160,*a*,24. 182,*b*,32. 185,*b*,12. 189,*b*,12.

कात्यायन, °स्मृति Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 1. 269,*b*, N. 2. °नी als Göttin 19,*a*,37. 42,*b*,30. 46,*a*,46. *b*,9. 110,*b*, No. 174. °माहात्म्य im Skandapurâṇa 68,*a*, No. 119. adj. *von* Kâtjâjana *herrührend* 7,*b*, 18. कात्यायनी *a*) N. pr. einer Pravrâǵikâ Kathâs. 101,54.

कात्यायनिका f. *eine Frau mittleren Alters* Halâj. 2,330.

कात्यायनीकल्प m. Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,4.

कात्यायनीय n. Titel eines grammatischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 167,*a*,33. m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,265.

कात्यायनेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,43.

कादम्बे Uṇâdis. 4, 83.

कादम्बर 3) e) der Roman Uģģval. zu Uṇâdis. 1,158. 3,7.

कादाचित्क Bhâg. P. 12,10,40. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,4,25. Sarvadarçanas. 19,11. कादाचित्कत्व n. *Zufälligkeit* 18. 21. 162,2.

कादिक्रमस्तुति f. Titel eines dem Çaṁkarâkârja zugeschriebenen Buches Verz. d. Oxf. H. 108,a,35. — Vgl. कादिमत.

कादिमत (2. क - आदि + मत) n. Titel eines Buches der Tântrika Verz. d. Oxf. H. 103,b,37. 108,a,20. 341,a,32. — Vgl. कादिक्रमस्तुति.

काद्रव (von कद्रु) adj. *schwärzlichgelb, rothbraun* MBh. 5,1708.

कानद m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,a,10.

कानिष्ठ्य (von कनिष्ठ) n. *die Stellung des Jüngsten, — Jüngeren* (Gegens. ज्यैष्ठ्य) Hariv. 113.

कानीन 1) कानीनो मुनिः = Vjâsa Spr. 631.

कानेरीपूर्वपाद zu streichen und st. dessen zu setzen कानेरिन् s. u. काणेरि.

कान्त 3) b) Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761.

कान्तकलिका (कान्त + क°) f. Bez. *einer best. Art künstlicher Verse* Verz. d. Oxf. H. 133,a, No. 244.

कान्तमिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247,a,5.

कान्तानुवृत्त (कान्त oder कान्ता + अ°) n. *das Zuwillensein dem Geliebten* oder *der Geliebten* Verz. d. Oxf. H. 216,a,5.

कान्ताय् *die Geliebte darstellen, ihr gleichen:* कान्तायते स्पर्शसुखेन वारि Spr. 899.

कान्तार 1) a) नार्य (Conj.) निस्तीर्णकान्ताराः (अवनन्यन्ते) Spr. 3070. *Wildniss, Einöde:* वृन्तादिनिराश्रय Pańkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739. — 2) d) *eine Art Tact;* s. u. प्रतिताल 1).

कान्ति 2) vom *hellen Schein des Mondes:* नक्षकूपारवत्कृपा वर्धन्ते विधुकान्तिभिः Spr. 616. von *der lieblichen Hautfarbe* (eines Mädchens): गौरकान्ती adj. f. Kaurap. 2. = मनोहरशोभायुक्ता Schol. In der Rhetorik unter den Çabdaguṇa und Arthaguṇa Verz. d. Oxf. H. 207,a, 28. 214,a,15. Schol. zu Kâvjâd. 1,85. Pratâpar. 67,a. Sâh. D. 620. Personificirt und mit der Durgâ identificirt Devî-P. im ÇKDr. = Lakshmî (nach dem Schol.) Bhâg. P. 10,65,29.

कान्तिपुर N. pr. einer *Stadt* Varâh. Bṛh. S. 16,11.

कान्तिपुरी f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 16,b,18.

कान्तिमन्त् 2) b) Kathâs. 68,52. Hall 203.

कान्तिराज m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 60,a, N. 3.

कान्तिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung am zweiten Tage in der lichten Hälfte des* Kârttika Verz. d. Oxf. H. 58,a,40.

कान्ती f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 69,a,27.

कान्तोत्पीडा (so zu lesen st. कान्तोत्पाडा) Ind. St. 8,381 in der zweiten Form aber ohne Caesur.

कान्दर्म oder कांदर्म (von कम् + दम) m. patron. des Ekajâvan TBr. 2,7,11,2. — Vgl. गांदम.

कान्दर्पिक n. *Erotikon*, Titel des 76ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. S., welcher über *Aphrodisiaca* handelt, 107,9.

कान्दिश (कांदिश), कान्दिग्भूत MBh. 5,1870. Mârk. P. 8,46; vgl. कां, दिशं याम्यकिंचनः 14.

कान्दिशीक (कांदि°) MBh. 9,134. Râģa-Tar. 1,233. Çuk. (Pet. Hdschr.) 66,b,4. Kâçikh. 2,27.50,78 bei Aufrecht, Halâj. Ind. °ता Kathâs. 52,41.

कांदिशीभू *die Flucht ergreifen* Halâj. zu Khandas 7, 20.

कान्याकुब्ज wohl fehlerhaft für कान्यकुब्ज Kathâs. 61,219.

कापट (von कपट) adj. f. ई *dem Betrug ergeben* Varâh. Bṛh. S. 24,4.

कापटव Anupada 4,1. 7,10. Ind. St. 4,372. 383.

कापथ 1) मा — कापथं गमः MBh. 5,4193.

कापाटिक v. l. für कार्पटिक Halâj. 2,194.

कापाल 1) *zu Schädeln in Beziehung stehend:* व्रत Spr. 1886. — 2) a) pl. N. einer Schule Ind. St. 3,262. 264.

कापालि (von कपाल) m. N. pr. eines Urweisen (सिद्ध) Sarvadarçanas. 99,4.

कापालिक 1) b) Varâh. Bṛh. S. 87,22. Kathâs. 121,13. 15. fgg. Vaģras. 208, N. Wilson, Sel. Works 1,21. 28. 264. LA. (II) 87,8. Verz. d. Oxf. H. 250,a,15. 23. fgg. 256,a,27. 258,a,31. °तन्त्र 109,a,44. °मत 23. 30. 250,a,15. °सिद्धान्त 109,a,45. कापालिकाचार 34. °स्त्रीगमनप्रायश्चित्त 282,a,46. कापालिकान्नप्रायश्चित्त 281,b,28. — 2) कपालिक Pańkat. 1,239 fehlerhaft für कापाल; vgl. Spr. 1886. — 3) m. N. pr. eines Lehrers Hall 17. eher खण्डकापालिक als ein Name aufzufassen.

कापालिन् 1) Verz. d. Oxf. H. 256,b,3. Nîlak. zu MBh. 13,1247: कपालाभ्यां द्युपृथिवीरूपाभ्यां निर्वृत्तं कापालं ब्रह्माण्डं तदस्यास्तीति कापाली ब्रह्माण्डाधीशः. — 3) Bez. einer Mischlingskaste: *der Sohn eines* Tîvara *von einer* Rağakî Verz. d. Oxf. H. 22,a,13; vgl. कपालिन् 2).

कापित्थक 1) N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 328,b,3 v. u. eines *Dorfes* (nach Bhattotp.) Varâh. Bṛh. 28,9. — 2) f. कापित्थिका wohl = कपित्थ *Feronia elephantum:* °वृत्त Hariv. 7984.

कापित्थिक 1) adj. Bez. *einer Art von Brahmanen (Asketen)* Hariv. 7988.

कापिल 1) adj. (f. ई) a) मण्डल MBh. 12,7891. गोत्र Verz. d. Oxf. H. 19, a,16. शास्त्र und वाणी 247,a,N. 3. सिद्धान्तगति 259,b,3. तीर्थ 71,a,31. 77,b,23. कापिले विशाखे Weber, Nax. 2,392. — 2) Verz. d. Oxf. H. 242,b, No. 599. 259,a,35. Kâvjâd. 3,175. — 3) n. *ein von* Kapila *verfasstes Werk:* कापिले पञ्चरात्रेषु कृष्णेनोक्तं सुविस्तरम् Pańkar. 2,7,50; vgl. कापिलेय.

कापिलेय adj. *von* Kapila *herrührend:* कापिलेये पञ्चरात्रे Pańkar. 2,6,3.

कापिलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,28.

कापीयकानिक m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,b,25.

कापुरुष 2) महत्सु राजवंशेषु संभूताः कुलवर्धनाः। तेषां कापुरुषा बुद्धिः कथं भवितुमर्हति ॥ Hariv. 5930.

कापेय 2) pl. Pańkav. Br. 20,12,5.

कापोत 1) b) Varâh. Bṛh. S. 5,56. 34,2. 54,22. — 4) c) वसुरोचिषः कापोतम् N. eines Sâman Ind. St. 3,233,b.

कामर्तृ (1. का + भ°) m. *ein schlechter Herr* Sâh. D. 114,5.

1. काम 1) a) श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणानामात्मसंयुक्तेन मनसाधिष्ठितानां स्वेषु स्वेषु विषयेष्वानुकूल्यतः प्रवृत्तिः कामः *Lust, Vergnügen* Verz. d. Oxf. H. 216,a,28. fg. उद्यतस्य हि कामस्य प्रतिवादो न शस्यते Spr. 3788. 3803. Z. 12 ist die Stelle Çat. Br. 14,9,4,7 zu streichen, da कामम् dort adv. ist. — b) Agni Kâma TS. 5,1,9,2. Kâṭh. 19,8. Çâṅkh. Br. 19,2. Kâma als N. pr. Ksurrç. 5,8 (vielleicht कामदेव als ein Name zu

fassen). 6,13.

कामकन्दला (1. काम + कन्दल) f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 157,*b*, No. 339.

कामकला, °बीज n. *der Keim eines bestimmten Zauberspruches* Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,6.

कामकार Z. 7 lies कामकारिणा st. कर्मकारिणा.

2. कामकार adj. *Jmds* (gen.) *Wünsche erfüllend* R. 7,63,8.

कामकुण्ड n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,42.

कामकोष्ठी (काम + को°) f. N. pr. einer Stadt (eines Flusses?) Bhâg. P. 10,79,14.

कामगो (1. काम + गो) f. = कामधेनु 1) Spr. 1097.

कामचक्र (1. काम + चक्र) n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*b*,31. °चक्रक 18.

कामचन्द्र (1. काम + चन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 52.

कामचर adj. (f. ई) R. 7,78,9. subst. f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2641.

कामचार 2) प्रागुपनयनात्कामचारः कामवादः कामभक्षः Gautama in Mit. III,58,*b*,11.

कामचारिन् 1) *sich frei bewegend*, Bez. eines Jaksha Kathâs. 63,90. *seinen Begierden fröhnend;* davon nom. abstr. °चारित्व Kap. 4,25. — 3) f. °चारिणी N. der Dâkshâjaṇî auf dem Berge Mandara Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,34.

कामचालन (1. काम + च°) n. *das Schaukeln der Liebe*, ein Ausdruck aus der Erotik Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,1 v. u.

कामण्डलेय wohl metron. (nicht patron.).

कामतन्त्र (1. काम + तन्त्र) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,15.

कामतस् Çâñkh. Gṛhj. 1,1. Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,38. Z. 1 lies adv. st. adj.

कामतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19. fg.

कामत्व in LA. 40,5 fehlerhaft für कामतश्च, wie die neuere Ausg. 33,19 liest.

कामद 1) davon nom. abstr. °त्व n. Spr. 4012. — 2) c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2645.

कामदहन (1. काम + द°) n. *das Verbrennen des Liebesgottes* (durch Çiva) Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,6. *ein best. Fest am Vollmondstage des* Phâlguna *zur Erinnerung an jene That, wobei ein Bildniss des Liebesgottes verbrannt wird*, Wilson, Sel. Works 2,230. fg.

कामदान (1. काम + दान) n. *Schenkung eines Liebesgottes* oder *eine Gabe nach Belieben*, Bez. einer Begehung liederlicher Frauenzimmer Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,35.

कामदुघ Pañkav. Br. 7,5,21. 11,5,8. लोक Verz. d. Oxf. H. 40,*a*,1.

कामदेव 1) °त्व n. nom. abstr. Kathâs. 64,133. — 2) ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,25. Fürst von Gajantîpurî 121,*a*, No. 212. Verfasser der Prâjaçkittapaddhati 293,*a*, No. 709.

कामधर (1. काम + धर) m. N. pr. eines Sees auf dem Berge Matsjadhvaǵa in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr.

कामधर्म m. *Liebesspiel* Varâh. Bṛh. S. 78,18.

कामधेनु 1) Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,21. — 2) jurist. Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,39. 278,*a*,1. 291,*b*,1 v. u. von Çambhu verfasst 286,*a*, No. 670.

°गणित 335,*b*, N. 5. °तन्त्र 103,*b*,37. — 3) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,35.

कामन 2) Kathâs. 56,420. 58,51.

कामन्द 1) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 12,4535. 4538. °क 4534. — 2) f. ई N. pr. einer Stadt Kathâs. 77,16. — 3) कामन्दक n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,15. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,75.

कामन्दकीय adj. *von* Kâmandaki *herrührend*, *von ihm verfasst* Daçak. 16,3 v. u.

कामप्रद 1) वृत्त Mârk. P. 56,24. Daçak. in Benf. Chr. 189,12.

कामभक्ष (काम + भक्ष) m. *ein Essen nach Belieben;* s. oben u. कामचार.

कामभोग, °वर्जित Ind. St. 3,458.

कामम् 1) Spr. 3316. कामं तदुपसेवेत *getrost* 4778. वदन्ति गभीरं लोकाः कामं गर्जतमपि पतिं पयसाम् *obgleich das Meer tobt, so nennt die Welt es doch gern das Unergründliche* 207. — 2) पतिक्षीना च या नारी कामं भवति पुत्रिणी। धनधान्यौघयुक्तापि विधवेत्युच्यते बुधैः॥ *eine Frau, die den Gatten verloren hat, wird von den Weisen Wittwe genannt, hätte sie auch Söhne* u. s. w. Spr. 4493. ग्राम्यन्ते ऽल्पमेवाज्ञाः कामं व्यग्रा भवन्ति च *dennoch* 381. 3150. यद्यपि — कामं तथापि 2389.

कामयान partic. praes. med. von 2. कम् im caus. (s. das.) wird vom Schol. zu Bhâg. P. 10,47,17 in काम + यान zerlegt.

कामराज (1. काम + राज) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 38,*a*,8. eines Dichters 455,*b*.

कामरू N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,45. °देश 352,*b*,11.

1. कामरूप, °भृत् Kathâs. 119,133. 79, wo wohl auch °भृत् st. °कृत् zu lesen ist.

2. कामरूप 1) Weber, Râmat. Up. 296. — 2) *b*) Kathâs. 124,176. Daçak. in Benf. Chr. 189,12. Wassiljew 44. 53. fg. Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,13. 217,*b*,26. 258,*b*,21. 338,*b*,23 (कामिरूप).

कामरूपनिबन्ध (का° + नि°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,1. — Vgl. कामरूपीयनिबन्ध unter कामरूपीय.

कामरूपपति (का° + प°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 106,*b*,4.

कामरूपिन् 1) °रूपित्व Sarvadarçanas. 76,12. 15.

कामरूपीय adj. von कामरूप, °निबन्ध Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 291,*b*,1 v. u. — Vgl. कामरूपनिबन्ध.

कामल 3) कामला Verz. d. Oxf. H. 312,*b*,16. 316,*a*,8 v. u. 357,*a*, No. 849. fg. Vgl. कुम्भकामला.

कामवत् 3) f. °वती N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 157,*b*, No. 339.

कामवल्लभ 1) *b*) *Zimmetbaum* Râǵan. im ÇKDr. u. त्वच.

कामवसति (1. काम + व°) f. *das Wohnhaus der Liebe*, ein Ausdruck aus der Erotik Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,2 v. u.

कामवाद (काम + वाद) m. *ein Reden nach Belieben;* s. oben u. कामचार.

कामवीर्य MBh. 3,14360.

कामशर 1) Pañkat. 43,7.

कामशास्त्र 2) *die Lehre von der Liebe* Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,45. 207,*a*, N. 3. 231,*b*,18. 256,*a*,21. Titel eines best. Buches 109,*a*,7. 36. 113,*b*,15.

कामसनि (काम + स°) adj. *Wünsche erfüllend* Pañkav. Br. 13,6,9. 14,4,7. 23,3,2.

कामसमूह (1. काम + स°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H.

218, *a*, N. 2.

कामसूत्र (1. काम + सूत्र) n. *ein über die Liebe handelndes* Sûtra Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,16. 215,*b*,21. 216,*a*,17. *b*,27. कामसूत्राङ्गविद्या: 217,*a*,21.

कामसेन (1. काम + सेना) 1) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 157,*b*, No. 339. — 2) f. आ N. pr. einer Fürstin Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,13.

कामह्लानि (1. काम + ह्ला°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,17.

कामाला (!) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,25. N. der Dâkshâjaṇî in Gandhamâdana 39,*a*,32 (v. l. कामुका). कामाक्षी 221,*a*, No. 534. 251,*b*,29. Hall 90. eine der Durgâ geheiligte Localität in Assam; s. u. लोभक.

कामाख्यतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,28. — Vgl. उत्तरकामाख्यातन्त्र.

कामाख्या N. pr. einer Göttin Kâlikâ-P. 61 im ÇKDr. eine der Durgâ geheiligte Localität in Assam; s. u. लोभक.

कामाग्निसंदीपन (1. काम-अ° + सं°) adj. *den Geschlechtstrieb erregend:* मोदक Bhaishagjaratnâvalî im ÇKDr.

कामाङ्कुश 3) *der Haken, mit dem der Liebesgott die Verliebten antreibt,* Çrut. 37, v. l.

कामायनी (von काम) f. patron. der Çraddhâ R̥V. Anukr.

कामारि 2) R. 7,6,31.

कामार्थिनगर n. N. pr. einer *Stadt* Kapiçâvad. 1.

कामावतार Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 143, *a*, No. 292.

कामाशोक (1. काम + अ°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 46.

कामिक 1) *a*) Sarvadarçanas. 169,22. — *d*) *die Befriedigung der Wünsche ankündigend* Varâh. Bṛh. S. 85,1. — 4) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,7. — 5) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341,*a*,32. ein Tantra 109,*a*,33.

कामिन् 1) स्त्रिय: कामितकामिन्य: *Weiber, die den lieben, der von Andern geliebt wird,* Spr. 1272. अ° *nicht verliebt* 1625. सर्वकामिन् (von सर्वकाम) *aller Wünsche theilhaftig werdend* 4333. Çâṅkh. Çr. 16,1,19. *alle Wünsche gewährend* Sund. 1,31; सार्वकालिकीम् st. सर्वकामिनीम् MBh. 1,7648.

कामुक 1) अर्थकामुका *begierig nach Geld* Bhâg. P. 11,8,24. पुरुषार्थ° *sich sehnend nach* Sarvadarçanas. 102,2. subst. so v. a. *Verlocker, die verlockenden Sinnesgegenstände:* उपारमेत स्वानन्दतुष्टो ऽखिलकामुकेभ्य: Bhâg. P. 11,28,23. = इन्द्रियादिभ्य: Schol. — 2) *c*) N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,12. — 3) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Gandhamâdana Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,33. कामाला v. l. — 4) f. ई *eine Kranichart,* = बलाका Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कामुकाय् (von कामुक) *den Liebhaber machen;* कामुकायित n. *das Treiben eines Liebhabers* Kathâs. 104,89.

कामेरी f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,38.

कामेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,41. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha 66,*a*,32. कामेश्वरी f. N. pr. einer Göttin 94,*a*,16. 109,*a*,29. कामेश्वरी भैरवी 93,*b*,15.

काम्पिल्यक m. *ein Bewohner von* Kâmpilja Pratâpar. 28,*a*,9, wo wohl काम्पिल्यककुलूतकौ st. काम्पिल्यकलूतकौ (वैतालिकौ) zu lesen ist.

काम्पिल्ल Mâlatîm. 152,14.

काम्पीलवासिन्, lies काम्पिल्य st. काम्पील्य.

काम्बोज 1) Pferde Halâj. 2,284. Pârçvanâthak. 4,174 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Aupamanjava Kâmboǵa Ind. St. 4, 372. 378. fg. *Fürst der* Kamboǵa Varâh. Bṛh. S. 11,57. — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,28. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 78. 80. 16,16.

काम्बोजिनी f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

काम्यु vgl. रथ°.

काम्य 1) *a*) राज्ञिकाम्यां योषितम् Spr. 4347. काम्य und अ° Kap. 1,85. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,42. fg. 267,*a*,5. 39. *b*,24.

काम्यक Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 3.

काम्यव्रत (का° + व्रत) n. Bez. *einer best. Begehung am 6ten Tage in der lichten Hälfte des* Pausha Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,44.

काम्या, त्वद्धितकाम्यया MBh. 5,6084. Statt काम्यया 3,11190 liest die ed. Bomb. richtig कामया, wie wir vermuthet hatten.

2. काय 4) दारास्ते ये भज्ञनसहायाः पुत्रास्ते ये तद्धनकायाः *welche die dazu erforderlichen Geldmittel besitzen* Moham. im ÇKDr. u. भज्ञन.

कायक am Ende eines adj. comp. = 2. काय *Körper* Sarvadarçanas. 35,13.

कायत्व n. nom. abstr. von 2. काय *Körper* Sarvadarçanas. 35,12. fgg.

कायस्थ 1) *b*) Varâh. Bṛh. S. 87,12. Râǵa Tar. 5,174. 264. 438. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,8. 9. 277,*b*,9.

कायाग्नि (2. काय + अग्नि) m. *das Feuer im Körper* Çikshâ 8 in Ind. St. 4,106.

कायाधव (von कयाधु oder °धू) m. metron. Prahrâda's TBr. 1,5,9,1. Bhâg. P. 11,12,5.

कायारोहण (2. काय + आ°) n. N. pr. einer heiligen Stätte Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,32.

कायावरोहण (2. काय + अव°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,28.

कायिक 1) पाप Kathâs. 56,115. — 3) vgl. नील°.

कायेनेतिविवरण (काये-न-इति+वि°) n. Titel einer *Erklärung* eines Çloka im Bhâgavatapurâṇa Hall 151.

1. कार 1) vgl. noch विदलकारी. — 2) *b*) उ°, क°, ट° u. s. w. R̥V. Prât. 4,6. VS. Prât. 1,37. 4,57. fg. इति° R̥V. Prât. 11,13. 15. अयाट्कार Çat. Br. 1,7,3,12. कुर्वन्निडिविदाकारम् Bhâg. P. 9,19,9. — *g*) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,31.

1. कारक 1) m. *der Handelnde, Agens, Factor:* सात्त्विकः कारको ऽसङ्गी रागान्धो राजसः स्मृतः। तामसः स्मृतिविभ्रष्टो निर्गुणो मदपाश्रयः॥ Bhâg. P. 11,25,26. 30. Sarvadarçanas. 120,3. fgg. 149,21. *Einfluss ausübend* Varâh. Bṛh. 22,1. fgg. — 2) *d*) कारिकावली Hall 204. — 3) Verz. d. Oxf. H. 164,*a*, No. 360. fg. 169,*a*,25. *b*, No. 376 (m.). 171,*b*,16. 173,*b*, No. 388. 175,*a*,5. so v. a. कर्तर् Sâh. D. 696.

कारकगुप्ति (1. का° + गु°) f. *Verstecktheit des Subjects,* in der Rhetorik *ein künstlich gebildeter Satz mit verstecktem Subject* Sâh. D. 269,9.

कारकदीपक (1. का° + दी°) n. *eine best. Redefigur: Häufung ver-*

*schiedener successiver Handlungen auf Einen Handelnden:* क्रमिकैकगतानां तु गुम्फः कारकदीपकम् Kuvalaj. 117,*a*. Beispiel: गच्छत्यागच्छति पुनः पान्थः पश्यति पृच्छति und Spr. 1579.

कारकवाद (1. का° 3. + वाद) m. Titel *einer Abhandlung über die Casusbegriffe* Verz. d. Oxf. H. 246,*a*, No. 618.

कारकव्याख्या f. desgl. Hall 58.

कारकव्यूह m. desgl. ebend.

1. कारण 1) *a)* füge noch *Motiv* hinzu. धर्मश्चेदस्ति कारणम् Spr. 2410. यस्यात्मापि न कारणम् 2566. Sp. 234, Z. 28 füge noch bei °मत्स्य Bhâg. P. 10,40,17. °मातङ्गी Kathâs. 112,87. In der Medicin *der Grund —, die Veranlassung einer Krankheit,* = निमित्त, हेतु, आयतन, प्रत्यय, उत्थान Verz. d. Oxf. H. 305,*b*,18. 312,*a*,18. अकारणक adj. *keine Ursache habend* Sarvadarçanas. 120,7. — *c)* अमित्रं नैव मुञ्चेत वदन्तं कारणान्यपि Spr. 3556. (कलौ) धर्मन्यायव्यवस्थायां कारणं बलमेव हि Bhâg. P. 12,2,2. — *d)* येन तस्य वयं कुर्मो निर्णयं कारणं तथा *Mittel* Spr. 1013. — *k)* in der Dramatik *der eigentliche Anfang der Haupthandlung* Sâh. D. 349. — *l) Bedingung* Kathâs. 112,178. — 2) *c) Handlung* (= क्रिया Schol.): अधर्मकारणाभिः MBh. 12,12070. — 3) adj. *machend;* vgl. पूर्ण°.

कारणता Sarvadarçanas. 94,26.

कारणतावाद oder कारणताविचार m. Titel einer Abhandlung Hall 43.

कारणत्व Weber, Râmat. Up. 289. Sarvadarçanas. 90,10.

कारणमाला Kuvalaj. 111,*b*. Pratâpar. 103,*a*. Beispiel: विद्यया विनयोत्कर्षो विनयेन गुणार्जनम्। गुणैः प्रजानुरागश्च क्रमो ऽयं काकतीश्वरे ॥ und Spr. 3038.

कारणशरीर Vedântas. (Allah.) No. 27.

कारणाक्षेप (1. कारण + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man Etwas nicht als Grund einer Erscheinung gelten lasse,* Kâvjâd. 2,132. Beispiel Spr. 3659. 4036 (dieser Spruch zugleich ein Beispiel für ein कार्याक्षेप).

कारणाख्या f. (sc. कला) s. oben u. कला 8).

कारणिक vgl. काल°.

कारण्ड m. = कारण्डव R. 7,31,21.

कारण्डव्यूह m. = कर° Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 1.

कारव m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,2.

कारवेल्ली f. = तुरुकारवेल्लम् ÇKDr.

कारस्कर 1) Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,39. 106,*a*,1. — MBh. 2,1804 ist zu 2) zu stellen.

कारा 1) Daçak. in Benf. Chr. 198,9. °स्थ Kathâs. 118,186.

कारागार Med. t. 16.

कारागृह Kathâs. 67,42. 101,289. 119,40.

कारीर 2) Kâṭh. 11,10. TBr. Comm. 2,364,12. कारीर्यध्ययन, कारीरीव्रत Ind. St. 3,395.

1. कारु 1) subst. M. 8,360. कारवो ऽपि यं विश्वकर्मेत्युपासते Verz. d. Oxf. H. 242,*b*, No. 599. (भक्तेन) शूद्रः कारुकटक्रियाम् Bhâg. P. 11,17,48. कारवः प्रतिलोमजविशेषाः कुलालादयः Schol. कारुभिः शुद्धिस्तत्रास्यान्नमपाचयत् so v. a. *Köche* Kathâs. 112,184.

कारुक Varâh. Bṛh. S. 5,29. 87,32. Bṛh. 18,3.

कारुण्डिका (u. कारुण्डी) H. an. 3,217. Med. k. 91. ṇ. 69.

कारुण्य adj. *trefflich, preiswürdig* (Comm.): तस्मात्पूर्वपक्षी ऽपरपक्षात्कारुण्यतरः TBr. 2,2,3,2.

कारुण्यसूत्र Titel eines Sûtra Hall 143.

कारुपथ (1. कारु + पथ) m. N. pr. einer Gegend R. 7,102,5. पाश्चात्योदीच्यदेशविशेषः Schol.

कारुष s. u. कारूष am Ende.

कारुषक, die ed. Bomb. richtig कारू°.

कारोटिन् m. v. l. für काणोरिन् Hall 16.

कारोतर Çâṅkh.Br.2,7. Beschreibung desselben TBr. Comm. 2,670,4.

कारोत्तम *die obenauf schwimmenden geistigsten Theile gebrannter Getränke;* vgl. मण्ड.

कार्कण्य von कृकण als आयस्थान gaṇa शुण्डिकादि zu P. 4,3,76.

कार्कोट (Kathâs. 56,350. 386) und कार्कोटक (353) m. N. pr. eines Schlangendämons, = क°.

कार्णश्रवस Ind. St. 3,213,*a*. Pañkav. Br. 13,11,13.

कार्णाट adj. zu Karṇâṭa *in Beziehung stehend:* °भाषा Verz. d. Oxf. H. 323,*b*,33.

कार्तयश Ind. St. 3,213,*a*. Pañkav. Br. 14,5,21.23.

कार्तयुग MBh. 12,2681.

कार्तवीर्य, °मल्ल Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,9.

कार्तवेश n. N. eines Sâman (auch an der angeführten Stelle) Ind. St. 3,213,*a*.

कार्तान्तिक Daçak. 88,13.

कार्तार्थ्य (von कृतार्थ) n. *Erreichung des Zieles* Sâh. D. 212,15. 215,13.

कार्त्तिक 1) *a)* °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 14,*b*,27. 15,*b*, No. 59. °मासमाहात्म्य 302,*a*,4. — *b)* lies metron. st. patron. und vgl. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,7 fgg. — *d)* N. pr. eines medic. Autors Verz. d. Oxf. H. 311, *b*,29. 314,*b*,6 v. u. — 2) Varâh. Bṛh. S. 5,69. — 3) m. (sc. अब्द) und n. (sc. वर्ष) N. *des ersten Jahres in der 12jährigen Umlaufszeit des Jupiters* Varâh. Bṛh. S. 8,2. fg. — 4) f. ई *die* Çakti *des* Kârttikeja Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. — 5) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,24.

कार्त्तिकमहिमन् m. *die Herrlichkeit des Monats* Kârttika, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 356,*b*, No. 846.

कार्त्तिकेय, °व्रत Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,6. Verfasser eines Prâtiçâkhja zur Taittirîjasaṁhitâ Ind. St. 4,332.

कार्दन्तिक adj. *zu einem* Kṛdanta *in Beziehung stehend, eine solche Wortform bildend:* कृत्प्रत्यय ÇKDr. u. तुद.

कार्दमेय (von कर्दम) m. patron. Ila's R. 7,87,19. 89,20.

कार्दमि (wie eben) m. dass. R. 7,87,29.

कार्पटिक ist *ein im Dienste eines Fürsten stehender Bettler.* Kathâs. 53,2.8.12.76.77 (hier zugleich N. pr. eines solchen Bettlers). 81,7. 10.11. 123,4.fgg. 124,53. Kâçikh. 12,14.26.41. 30,66 nach Benfey in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739. Nach Halâj. 2,194 *Betrüger, Schelm;* चाटाः कार्पटिकाः क्रूराः Bhavishja-P. bei Aufrecht, Halâj. Ind. मर्मविद् *derjenige, der die schwachen Seiten eines Menschen kennt.*

कार्पटिन् Kathâs. 124,69 fehlerhaft für कर्पटिन्.

कार्पण्य 1) अकार्पण्यमशनम् *nicht mit Erniedrigung verbunden* Spr.

4821. *Knickerei, Geiz* Spr. 648. 3912. Hit. 104,17. अ° Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,13.

कार्पाण nach Sâj. *Schwertkampf* (von कृपाण).

कार्पास 2) कार्पासाचलदान Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,29. Z. 2 lies कार्पासमृद्वी.

कार्पासिक 1) °वस्त्र Varâh. Brh. S. 48,72.

कार्मि auch adj. von कृमि *Wurm* Uģģval. zu Uṇâdis. 4,121.

कार्मण 1) adj. *a*) (von कर्मन्) *zu den Handlungen in Beziehung stehend, aus ihnen hervorgegangen* Wilson, Sel. Works 1,310. — *b*) (von कार्मण 2.) *bezaubernd;* davon कार्मणत्व Çiç. 10,37. कृशीकरणकर्मकत्वम् und कृशक्रिया bei Mallin. fehlerhaft für वशि°, वश°. — 2) Halâj. 4,31. काचित्कार्मणतन्त्रज्ञा Kâçikh. 45,9 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

2. कार्मुक 2) Spr. 243, Z. 2 सासि auch die ed. Bomb. — 3) = कार्मुकभृत् *der Schütze im Thierkreise* Varâh. Brh. S. 40,14. — 4) n. Bez. *einer best. Constellation* (wenn alle Planeten, mit Einschluss von Sonne und Mond, in den Häusern 10, 11, 12, 1, 2, 3, 4 stehen) Varâh. Brh. 12,6.

कार्मुकिन् R. 7,21,39.

कार्य 1) *a*) कार्य ऐत्वे RV. Prât. 14,16. — 2) *a*) प्रष्कैः काष्ठैर्भवेत्कार्यमपि वा पांसुलोष्टकैः । न तु राज्यपरिभ्रष्टैः किंचित्कार्यं नराधिपैः ॥ Spr. 3008. — *d*) °मानुष *in einer bestimmten Absicht Mensch, — in Menschengestalt erschienen* (vgl. das eben so gebrauchte कारण) Bhâg. P. 10,16,60. In der Dramatik *das Endziel, um dessen Erreichung es sich im Drama handelt,* Sâh. D. 323. 277. 317. 324. 387. 389. 390. 393. fg. 556.

कार्यकर्तृ (कार्य + क°) nom. ag. *der eine Angelegenheit betreibt:* नृपतिजनपदानां दुर्लभः कार्यकर्ता Spr. 1443.

कार्यकारणत्व n. *das Wirkung-und-Ursache-Sein* Sarvadarçanas. 56,20.

कार्यकाल (कार्य + काल) m. *die Zeit zum Handeln* Spr. 1809. कार्यकालात्यय *periculum in mora* 359.

कार्यवत्, गृहस्थश्च निरारम्भः कार्यवांश्चैव भिक्षुकः *sich abarbeitend* Spr. 1271. *ein Anliegen habend* R. 7,53,26.

कार्यवश (कार्य + वश) m. *die Macht der Absicht, — des Zweckes:* सर्वः कार्यवशाज्जनो ऽभिरमते *Jederman fühlt sich für Etwas zu Etwas hingezogen* Spr. 2883.

कार्याक्षेप (कार्य + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit der Wirkung —, den Folgen eines Verhältnisses nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,134. Beispiel Spr. 1222; vgl. कारणाक्षेप.

कार्याख्या f. (sc. कला) s. oben u. कला 8).

कार्यान्तर (कार्य + अ°) n. *Mussestunde:* °गत Hariv. 4339. °सचिव Mâlav. 9,23.

कार्यापेक्षिन् (कार्य + अ°) adj. *ein bestimmtes Ziel verfolgend* Kathâs. 56,134.

कार्यार्थिन् füge noch bei *der ein bestimmtes Ziel zu erreichen strebt.* R. 7,59,2,6.28. Spr. 453. 772. 1812.

कार्यिन् 1) R. 7,59,2,7.11.

2. कार्श्य, तपः° *Abmagerung in Folge von Kasteiungen* Kathâs. 103,67. सत्त्विवेषु कार्श्यं च विन्यस्येव निजं नृपः 122,94.

कार्षक Kathâs. 62,20. 22.

कार्षापण 1) m. Varâh. Brh. S. 81,9. — Vgl. मुकुट°.

कार्षि m. *Feuer* Uģģval. zu Uṇâdis. 4,126.

1. कार्षिक vgl. त्रि°.

2. कार्षिक m., तिल° *der Sesam baut* Kathâs. 61,7.9.

कार्ष्ट्य vgl. कृष्टिमन्.

कार्ष्ण 1) *c*) lies m. pl., pl. zum patron. कार्ष्ण्य. — *d*) *zur dunklen Hälfte eines Monats gehörig:* चतुर्दशी Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,22. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,*b*.

कार्ष्णकर्णि adj. von कृष्णकर्ण gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

कार्ष्णाजिनि ein Philosoph Verz. d. Oxf. H. 220,*b*, No. 533. Verfasser eines Dharmaçâstra 266,*b*,5. 270,*a*,24. 278,*a*,2.

1. काल 1) Kathâs. 64,118. — 2) *i*) ein Sohn Vasu's (vgl. कालिन्) Verz. d. Oxf. H. 80,*b*,40. Verfasser von Mantra 101,*b*,16. = अश्वघोष Wassiljew 35. 45. 58. 75. 200. — 4) *f*) β) nicht *Cajanus indicus,* sondern *eine best. Lehmart.* — *h*) N. der Dâkshâjaṇî auf dem Berge Kâlañģara Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,4. ein Aṃça der Prakṛti 23,*b*,1. Wilson, Sel. Works 1,246.

2. काल 1) यथैव शृङ्गं गोः काले वर्धमानस्य वर्धते *mit der Zeit, allmählich* Spr. 4802. परितोषककालाः *Zeit* so v. a. *Gelegenheit* 3012. आक्षपास्त्विषु कालेषु शस्त्रं गृह्णन्न दुष्यति । आत्मत्राणे वर्णदोषे दुर्दम्यनियमेषु च ॥ MBh. 12,2950. — 3) मृत्युकालौ R. 7,22,22. — 5) RV. Prât. 6,9. 11. 11,1. 16. वर्णापत्तीनां त्रयः काला भवन्ति मात्रार्धमात्राणुमात्रोपलक्षिताः Schol. zu VS. Prât. 4,146. — 7) in den Verbindungen पद°, क्रम°, संहिता° so v. a. पाठ Schol. zu AV. Prât. 4,123. fg.

कालक 4) *c*) *Wurmstich im Holze* Varâh. Brh. S. 79,32. 35. 37.

कालकञ्ज ein Asura-Geschlecht TBr. 1,1,2,4. Kâth. 8,1. sg. N. pr. eines Daitja Hariv. 12940 (तालजङ्घ die neuere Ausg.).

कालकर्णी f. Bez. *einer Art* Râkshasî Kâçikh. 5,102. 27,21. 33,47 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739.

कालकण्ठ, so zu lesen st. कण्ण°. — 4) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2571.

कालकाक्रन्द (कालक + आ°), महतो कालकाक्रन्दौ Name zweier Sâman Ind. St. 3,237,*b*.

कालकाक्ष N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2571.

कालकारणिक (von 2. काल + 1. कारण) adj. *der die Zeit für den Grund aller Erscheinungen ansieht* Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,7.

कालकूट 1) bei der Quirlung des Oceans Spr. 1636. Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,33.

कालकूटपति (का° + प°) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 108,177.

कालकेन्द्र m. N. pr. eines Fürsten der Dânava R. 7,12,2. — Vgl. कालकेय.

कालकेय pl. R. 7,23,17.

कालकौमुदी (2. काल + कौ°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,2. 292,*a*,1.

कालक्रम (2. काल + क्रम) m. *Lauf der Zeit:* °क्रमात् *im Lauf der Zeit* Spr. 2639. Kathâs. 101,177. तावत्कालक्रमाशक्ता *nicht im Stande seiend eine so lange Zeit hindurch sich zu gedulden* 126.

कालक्षेप, कालक्षेपो न कर्तव्य आयुर्याति दिने दिने Spr. 3919. कालान्तिकस्था धृत्या हि कालक्षेपं सहिष्यते so v. a. *es wird ihr die Zeit nicht lang werden* Kathâs. 101,135. मौनं त्याजयति प्रायः कालक्षेपाय मां भवान्

des Zeitvertreibes wegen 83,24; vgl. न कालं क्षेप्तुमर्हसि du darfst keine Zeit verlieren R. 7, 80, 14.

कालघण्टयोग m. Bez. eines best. astr. Joga Verz. d. Oxf. H. 86,a,42.

कालचक्र MBh. 2,456.

कालचरित (2. काल + च°) n. das Verfahren —, die Macht der Zeit Verz. d. Oxf. H. 122,b,21.

कालजित् m. N. pr. einer Person: °जिन्मिश्राः Verz. d. Oxf. H. 13,b,31.

कालजिह्व (1. काल + जिह्वा) m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 72,35.

कालज्ञान (2. काल + ज्ञान) n. die Kenntniss der Zeitrechnung Weber, Ǵjot. 112. Nax. 2,354. fg. Verz. d. Oxf. H. 89,b,38. 40. 315,a, No. 748. als Titel verschiedener Werke 313,b, No. 749. 317,a, No. 753. 404,b, No. 35. — Vgl. बृहत्कालज्ञान.

कालञ्जर 1) a) R. 7,30,2,39. Vaǵras. 229. Verz. d. Oxf. H. 39,b,5. 53,b,5 (Etym.). °पर्वत 149,b,5. °तीर्थ 8,a,42. आहृत्य सर्वसंकल्पान्सत्त्वे चित्तं निवेशयेत् । सत्त्वे चित्तं समावेश्य ततः कालञ्जरो भवेत् ॥ MBh. 12, 8959. Nilak.: कालञ्जरपर्वतवदप्रकम्प्यो भवेत् कालं क्षणमुहूर्तादिरूपं संरुणद्धि नाशयति तथा ग्रात्मविदेव कालं नाशयति न तु तं काल इत्यर्थः.

कालटि m. N. pr. eines Agrahâra Verz. d. Oxf. H. 253,a,2. 258,a,10.

कालतत्त्वविवेचन n. Titel eines Buches Hall 156. °सारसंग्रह m. desgl. 179.

कालतत्त्वार्णव m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 261,a,27.

कालतरंग m. Titel des 1ten Theils des Smṛtjarthasâgara Verz. d. Oxf. H. 286,b,14.

कालता (von 1. काल) f. Schwärze Spr. 4139.

कालदास s. u. तितिड 1).

कालधर्म, °धर्मनुपागतः Spr. 4316. परीतः °धर्मणा Hariv. 4761. °धर्मात् nach dem Gesetze der Zeit 11846.

2. कालनर Verz. d. Oxf. H. 336,b,5 v. u. 337,a,7.

कालनिर्णय verfasst im Jahre 1336 Weber, Nax. 2,281. °दीपिका = °प्रकाश Hall 187.

कालपर्णी f. ein Name der Nirṛti Çabdar. im ÇKDr. u. नरकदेवता.

कालपुरुष 1) nach Kern das Wesen, welches wir Zeit nennen, Varâh. Bṛh. S. 2,4. nach Aufrecht figura mortis deum repraesentans Verz. d. Oxf. H. 33,b,8 (= Verz. d. B. H. 137,a,13).

कालपूग, lies eine geraume Zeit. °पूगस्य महतः nach einer sehr langen Zeit.

कालप्रबोधिन् (2. काल + प्र°) adj. zu rechter Zeit erweckend: °धिनी विद्या Bez. eines best. Zauberspruches Kathâs. 92,68.

कालप्रिय (2. काल + प्रिय) n. N. pr. eines der Sonne geheiligten Ortes Verz. d. Oxf. H. 31,b, N. 6.

कालप्रियनाथ m. N. pr. eines in Uǵǵajinî errichteten Linga (= Mahâkâla) Uttararâmak. 1,8 (2,2). Mâlatîm. 2,9. Mahâvirak. 1,5.

कालबव patron. des Ârjamabhûti Ind. St. 4,374.

कालबविन् Ind. St. 4,386.

कालभैरव m. eine Form Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5. 69, b,42. 285,a,41. Wilson, Sel. Works 1,4.

कालमाधवीय n. Titel eines Werkes, = कालनिर्णय Verz. d. Oxf. H. 272,a, No. 642. 287,b, No. 679. 292,a,2.

कालमेघ (1. काल + मेघ) m. 1) eine schwarze Wolke R. 7,7,53; vgl. u. 1. काल 1) und u. नील 1). — 2) N. pr. eines Elephanten Kathâs. 121,276.

कालयापन Spr. 3164.

कालयुक्त (2. काल + युक्त) m. Bez. des 52ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Bṛh. S. 8,48. 49 (hiernach). Verz. d. Oxf. H. 332,a,5.

कालयोग, füge Fügung der Zeit, Zeitumstände, Zeitverhältnisse und Spr. 5396 hinzu.

कालरात्रि 1) Kathâs. 109,70. 89. fgg. 110,49. Verz. d. Oxf. H. 110,b, No. 174. °रात्रिचण्डिका 190,a,13.

कालरुद्र m. = कालाग्निरुद्र Devî-P. im ÇKDr.

कालरूपिन् (von 2. काल + रूप) adj. die Form der Zeit habend, von Çiva Verz. d. Oxf. H. 43,b,28.

कालवदन n. Zeitengesicht, Titel eines Çâstra Verz. d. Oxf. H. 46,a, 5. 276,b,46. — Vgl. कालास्य.

कालवती, कालवती f. N. pr. einer Tochter Kâlaǵihva's Kathâs. 110,34.

कालवराटक (काल + व°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,179.

कालविद्या f. die Kenntniss der Zeitrechnung d. h. des Kalenders Verz. d. Oxf. H. 88,a,18.

कालविदस् m. ein Kenner der Zeitrechnung, Kalendermacher Varâh. Bṛh. S. 105,7.

कालविधान n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 278,a,3.

कालविवेक m. desgl. ebend. 278,a,1. 286,a,5. 292,a,2.

कालव्रत n. Bez. einer best. Begehung Ind. St. 3,395,3. fgg.

कालशेष Halâj. 2,120.

कालसंहिता f. Titel einer astronomischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 329,a, No. 780.

कालसंकर्षिन् (2. काल + सं°) adj. die Zeit zusammenziehend, — verkürzend: °र्षी विद्या Bez. eines best. Zauberspruches Kathâs. 68,65.

कालसदृ s. ग्र°.

कालसूर्य (2. काल + सूर्य) m. die Sonne am Ende eines Kalpa MBh. 7,633.

कालहरण (2. काल + ह°) n. Zeitverlust Uttararâmak. 96,1 (125,4).

कालहस्तिपुर n. N. pr. einer Stadt Hall 203.

कालहस्तिशैल n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 84,a,7.

कालहस्तीश्वर n. desgl. ebend. 237,b,34.

कालहार (2. काल + हार) m. Zeitverlust: इदानीं कालहारः किं क्रियते Kathâs. 102,119.

कालाकाङ्क्षिन् (2. काल + ग्रा°) adj. die Zeit ruhig abwartend R. 7,23, 4,23. Kathâs. 107,8.

कालावालिचक्र n. Bez. eines best. mystischen Kreises Verz. d. Oxf. H. 88,a,36.

कालाग्नि m. das Feuer der Alles zerstörenden Zeit, des allgemeinen Todes Verz. d. Oxf. H. 97,a,1; vgl. auch u. 2. काल 3). Personif.: पञ्चवक्त्रः स्वयं रुद्रः कालाग्निर्नाम नामतः Tithjâdit. im ÇKDr. °भैरव n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,b,32. °भैरवतन्त्र 109,a,21.

कालाग्निरुद्र, °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,a,24.

कालात्यय, कालात्ययापदिष्ट Sarvadarçanas. 119,18.

कालानयन (2. काल + ग्रा°) n. Zeitberechnung Bhaṭṭotpala zu Varâh. Bṛh. 8,10.

कालानल 1) Spr. 664. — 2) N. pr. eines Mannes Hall 167.

1. कालाप 1) zu streichen, da an der angeführten Stelle ह्यालापाः zu lesen ist; vgl. Spr. 778.

कालापक 1) n. (sc. छन्दस्) Pat. in Ind. St. 5,80, N. 3. Sarvadarçanas. 129,21.

कालायस Hariv. 15041. कालायसदृढं चित्तम् Kathâs. 75,158. adj. *eisern* R. 7,8,15.

कालाल (von 1. काल) adj. *schwärzlich* Mânava beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7,9,21.

कालास्य (2. काल + आ°) m. N. pr. des Verfassers des Kâlavadana, identificirt mit Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 276,b,19.

कालाहुति f. = प्रायश्चित्ताहुति Schol. zu Kâtj. Çr. 8,4,4.

1. कालिक 1) b) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,28. — 2) ist das entsprechende f. zu कालक. — s) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2632. einer Vidjâdharî Kathâs. 108,177. — t) Verz. d. Oxf. H. 19,a,4 (Schutzgöttin der Upamanju). 93,a,5. 101,a,30. Wilson, Sel. Works 2,142. — v) *schwarzer Fleck* Varâh. Brh. S. 66,5. *Rost:* ताम्राश्रित° 89,12.

2. कालिक 1) c) R. 2,41,12 trennt der Schol. कालिका-अनिलवेग und fasst कालिका in der Bed. von मेघपङ्क्ति (vgl. 1. कालिक 2, c.). Z. 3 ist *Verzug* st. *Vorzug* zu lesen. — Vgl. अकालिक.

कालिकाक्रम m. Titel eines Buches, = कालीक्रम Hall 198. Verz. d. Oxf. H. 238,b,37.

कालिकाख्य adj. *nach der* Kâlikâ *benannt* (आख्या): उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80,a,5. कालिकाह्वय dass. 8,a,8. 65,b,12.

कालिकागुरु m. pl. Bez. *einer best. Klasse von Autoren bestimmter mystischer Gebete* Verz. d. Oxf. H. 101,a,36.

कालिकाग्रन्थ m. Titel eines medicinischen *Buches* Verz. d. Oxf. H. 404,a, No. 35.

कालिकाचार्यकथा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

कालिकातन्त्र n. Titel eines Tantra Wilson, Sel. Works 1,250.

कालिकाव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Kâlikâ-P. im ÇKDr.

कालिकाह्वय s. u. कालिकाख्य.

कालिकेय adj. *zur* Kâlikâ *in Beziehung stehend:* °कुल Verz. d. Oxf. H. 19,b, N. 5.

कालिङ्ग 1) a) sg. *ein Fürst der* Kal. Kathâs. 123,151. 124,32. 36.fg. *das Land der* Kal. Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158.

कालिञ्जर Kathâs. 111,70. 81. N. pr. eines Landes: पद्मरथो नाम राज्ञा कालिञ्जरेश्वरः Râga-Tar. 8,917.

कालिदास Wassiljew 49. 74. Anhänger des Gaimini Hall 164. Bez. *der Zahl drei* Verz. d. Oxf. H. 211,b, N.; vgl. Ind. St. 8,195, N.

कालिन् m. N. pr. eines der 7 Söhne des Kaidjoparikara Hariv. 1806, wo mit der neueren Ausg. मत्स्यः काली च सप्तमः zu lesen ist. — Vgl. oben 1. काल 2) t).

कालिन्द 2) c) eine Tochter des Sonnengottes Bhâg. P. 10,58,20. fgg.

कालिप्य = قليه, °राज्ञ Verz. d. Oxf. H. 340,a,34.

कालिमन् Spr. 742.

कालिय, कालीयदमन Verz. d. Oxf. H. 26,b,40. कालीयमर्दन Wilson, Sel. Works 1,141.

कालीकुलसर्वस्व n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 101,b,28. 103,b,38.

कालीक्रम m. Titel eines Buches, = कालिकाक्रम Hall 198.

कालीतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,a,20. 101,b,28. 103,b,38.

कालीपुराण n. Titel eines Purâṇa, = चण्डीपुराण Verz. d. Oxf. H. 101,b,29.

कालीमनु m. pl. Bez. *bestimmter mystischer Gebete* Verz. d. Oxf. H. 99,b,5.

कालीमाहात्म्य n. = देवीमाहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 43,b, No. 98.

कालीमुख (का° + मुख) m. pl. N. einer Secte Vagras. 208, N.

कालीयन्त्र n. Bez. eines best. Jantra Verz. d. Oxf. H. 94,b,11.

कालीरहस्य n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 95,a,21.

कालीविद्या स्वच्छन्दसंग्रहः desgl. ebend. 103,b,39.

कालीश (काली + ईश) m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 250,a,28.

कालीसमस्तमन्त्र m. Bez. *eines best.* Mantra Verz. d. Oxf. H. 99,b,4.

कालीसारतन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 101,b,29.

कालीहृदय n. Titel einer Schrift ebend. 95,a,21.

कालुष्य, नयनं स्नेहसंपर्कात्कालुष्यं समुपैत्यलम् Spr. 1907. °संदूषिता (कुलनिम्नगा) 2401. übertr. Sarvadarçanas. 85,19.

कालेयक 1) R. 7,42,2. = रक्तचन्दन Schol.

कालेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,b,43. f. ई *Herrin der Zeit* 100,a,16.

कालेहिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2641.

कालोत्तर n. Titel eines Werkes Hall 163. Verz. d. Oxf. H. 278,a,5. 292,a,3. 341,a,32. Sarvadarçanas. 87,12.

काल्पनिक Sarvadarçanas. 142,21.

काव Pańkav. Br. 8,5,16. 18. 24,11,7.

काविराज् (का + वि°) f. *ein best. Metrum* RV. Prât. 16,27. Ind. St. 8,130. 142.

कावेर 2) c) Varâh. Brh. S. 5,64. Verz. d. Oxf. H. 42,a,24. 67,a,12. 84,a,1. fgg. Kâvjâd. 3,166. Vgl. कवेरकन्या.

1. काव्य 1) adj. *zu* Kavi oder Kâvja d. i. Uçanas *in Beziehung stehend, von ihm herrührend:* धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,b,17. — 3) = Uçanas, *der Planet Venus* Varâh. Brh. 10,3. Sarvadarçanas. 99,1.

2. काव्य 2) b) °क्रिया Verz. d. Oxf. H. 217,a,17. °गुणाः 87,a,2. °प्रशंसा 122,b,22. °लक्षण 86,b,8 v. u. 211,b,32. °भेदाः 35. °श्रवण 345,b,32. °व्याख्यान 34. °समय 207,b,4. °समस्यापूरण 217,a,10. काव्याङ्गानि 207,a, N. 3. काव्यालंकार 87,a,3. Z. 3 streiche 546. 710. — e) Bez. *bestimmter einactiger Schauspiele* Sâh. D. 546. — f) Bez. *bestimmter kleinerer Dichtwerke, in denen neben dem Sanskrit auch andere Volksdialecte erscheinen,* Sâh. D. 563.

काव्यकल्पलता Verz. d. Oxf. H. 110,b,18. °वृत्ति und °वृत्तिपरिमल 210,b, No. 497.

काव्यचन्द्रिका von Kavikandra Verz. d. Oxf. H. 211,b, No. 499. von Njâjavâgîça 212,a,16.

काव्यप्रकाश gehört zu Patańgali's philosophischem System Hall 164. °टीका Verz. d. Oxf. H. 209,a, No. 490. 214,b,10. °प्रकाशीयकारिकावली 212,a, No. 501.

काव्यप्रदीप ist ein Commentar zum Kâvjaprakâça Verz. d. Oxf. H. 212,*b*, No. 502. fg. °टीका 503. Hall 174. 206.

काव्यमीमांसा f. *Theorie der Dichtkunst, Poetik* Sarvadarçanas. 173, 15. Titel eines best. Werkes: °कार Verz. d. Oxf. H. 135, *a*, 8 v. u.

काव्यलिङ्ग (2. का° + लिङ्ग) n. *eine best. Redefigur, in welcher neben einer Behauptung auch die Begründung derselben implicite oder explicite ausgesprochen wird,* Sâh. D. 710. 106,9. समर्थनीयस्यार्थस्य समर्थनम् Kuvalaj. 119,*b*. हेतोर्वाक्यपदार्थत्वे काव्यलिङ्गमुदाहृतम् Pratâpar. 98,*a*. Beispiel: जितो ऽसि मन्द कन्दर्प मच्चित्ते ऽस्ति त्रिलोचनः; vgl. Spr. 2280.

काव्यसंहार (2. काव्य + सं°) m. *der Schluss des Gedichts,* Bez. *des Segensspruches am Ende eines Schauspiels* Sâh. D. 404.

काव्यादर्श (2. काव्य + आ°) m. Titel eines Werkes des Daṇḍin über *Poetik*, herausgegeben in der Bibl. ind. °मार्जन n. Titel eines Commentars zu jenem Werke Verz. d. Oxf. H. 206,*b*,8.

काव्यालंकारवृत्ति f. Titel eines *Commentars* zum Kâvjâlamkârasûtra Verz. d. Oxf. H. 206,*b*, No. 487.

काव्यालंकारसूत्र n. *die in der* Kâvjâlamkâravṛtti *erklärten* Sûtra *über Poetik* ebend.

काव्योदय (2. काव्य + उ°) m. Titel eines im ÇKDr. u. त्रिपदी citirten Werkes.

काश् mit आति in अतीकाश, mit अव in अवकाश, mit नि auch in निकाश, mit परा in पराकाश.

— प्र Varâh. Brh. S. 4,3. 36,5. ते (नराधिपाः) न वृद्धा प्रकाशन्ते गिरयः समुद्रे यथा *erscheinen nicht gross, ragen nicht hervor* R. ed. Bomb. 3,33,6. — caus. *zeigen:* दन्तान् Varâh. Brh. S. 89,17. *an den Tag legen* Ragh. 8,83.

— प्रति vgl. प्रतीकाश.

— वि caus. *an den Tag legen, verbreiten:* यशः Varâh. Brh. S. 81,27.

— प्रवि caus. *offenbaren* Varâh. Brh. S. 68,89.

— प्रतिसम् vgl. प्रतिसंकाश.

1. काश 2) °धवल Spr. 3503. श्वेताश्ववेगसंपन्नाः शशिकाशसमप्रभाः (वाजिनः) MBh. 9,206. Oder ist शशिकाश als *Mondschein* aufzufassen?

काशकृत्स्न ein Philosoph Bâdar. 1,4,22. pl. Saṁsk. K. 183,*b*,10.

काशर्य m. N. pr. eines Sohnes des Kâça oder Kâçi Hariv. 1734 (vgl. u. काशेय). काशयो (wohl ein missverstandener pl. von काशि) देशः *das von den* Kâçi *bewohnte Land* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117.

काशि 1) *c)* Varâh. Brh. S. 5,69. 10,4. 18. °मनुज *ein Mann aus dem Volke der* Kâçi 5,72.

काशिक 3) *a)* Verz. d. Oxf. H. 311, *a*, 10. Kâçikh. 58,14. 79,36 bei Aufrecht, Halâj. Ind. — *b)* काशिकावृत्ती Sarvadarçanas. 136,4. Auch Titel eines Commentars zur Gâdâdharî Hall 31.

काशिकातिलक n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 127,*b*, No. 229.

काशिखण्ड = काशी° Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,16.

1. काशिन् 1) क्लित° Kathâs. 56,302. — Vgl. कृपाण°.

काशिप Varâh. Brh. S. 11,59.

काशिराज heisst Pratardana Daivodâsi in ṚV. Anukr. ein Kâçirâga (Kâçîrâga Druckfehler) von seiner Frau ermordet Varâh. Brh. S. 78,1.

काशिराम und काशी° m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 287,*b*, No. 682. 289,*b*, No. 694. 291,*a*, No. 705.

काशिनाथ 2) °तर्कपञ्चानन Hall 73. °भट्ट 70.

काशीप्रकाश m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 295,*b*, No. 717.

काशृं Uṇâdis. 1,87. = विकलधातु und शक्ति Uǵǵval. — Vgl. कासू.

काशेय, die neuere Ausg. des Hariv. liest काशस्य (= काशिकस्य) काशेयो. m. *ein Fürst der* Kâçi R. 7,38,19. °पुरी वाराणसी 17.

काश्मरी, कास्मरी Mâlatîm. 145,19.

काश्मीर 1) m. pl. Varâh. Brh. S. 5,77. fg. 9,18. sg. *ein Fürst von* Kaçmîra Kathâs. 122,8. — 4) *b)* Gît. 11,12.

काश्मीरक m. *ein Fürst der* Kaçmîra Varâh. Brh. S. 5,70. 11,57.

काश्मीरज 1) *a)* Naish. 22,56. Bhâminîv. 1,69 (nach Aufrecht).

1. काश्य, सांदीपनि Bhâg. P. 10,45,31.

काश्यप 1) निपातः काश्यपः स्यात् VS. Prât. 8,60. — 2) काश्यपी गोत्रताः Varâh. Brh. S. 26,5. Kâçjapa als Verfasser eines Ǵjotiḥçâstra 21,2. 24,2. — 6) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,*b*.

काश्यपक adj. *von* Kâçjapa *herrührend:* काश्यपिका संहिता Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,5.

काश्यपद्वीप s. u. कश्यप°.

काश्यपपरिवर्त m. Titel eines Abschnitts im Ratnakûṭa Wassiljew 305.

काश्यपि, तार्क्ष्य Kathâs. 90,110. pl. Ind. St. 3,459. fg.

काश्यपीभुज् (का° + 4. भुज्) m. *Geniesser der Erde, Fürst, König* Râǵa-Tar. 1,45.

काषाय *ein rothes Gewand* MBh. 2,675 und 12,5292 (Spr. 3615) nach der Lesart der ed. Bomb. (कषाय ed. Calc.). Spr. 3661. Z. 3 lies वस्त्राणि st. अस्त्राणि.

कासिन् adj. *kratzend, reibend* in पत्काषिन्.

काष्ठपत्त्रोपजीविन् (काष्ठ - पत्त्र + उ°) m. *Einer, der sich durch Bearbeitung von Holz und Blättern nährt,* Sâh. D. 173,9.

काष्ठलोष्टमय (von काष्ठ + लोष्ट) adj. *aus Holz oder Lehm gemacht* M. 8,289.

काष्ठा 1) *Weltgegend* Varâh. Brh. S. 9,37. 24,24. Weber, Ǵjot. 41. — 4) = $^1/_{124}$ Kalâ Weber, Ǵjot. 92. 105. fgg. — 7) N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 274,*b*, No. 651. fg.

काष्ठिक 1) काष्ठिकेभ्यस्ततो ऽङ्गारान्दृष्ट्वापि क्रीणतो जनान् *Holzhändler* Kathâs. 61,8. — 2) Kathâs. 62,145. 147.

कासार Hariv. 4834. Spr. 660. LA. (II) 91, 22.

कासू vgl. काशृ.

कास्तम्बर m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 2.

कास्मरी s. काश्मरी.

कास्मर्य, in der Ausg. von Kielhorn richtig काश्मर्य.

काहल 2) *e)* N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 17. — Vgl. पञ्चकाहला.

काहलि, Nîlak.: काहला वाद्यविशेषस्तद्वान्काहलिः। देहारिरित्यपि पठन्ति.

काहलिन् m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 22.

काहारक m. *Palankinträger* Gaimini's Bhâr., Âçvam. 10 im ÇKDr.

काङ्कडी m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 336, *a*, No. 790.

काह्लार (von कह्लार) adj. *von der weissen Wasserlilie kommend:* वाता: Kuvalaj. 110, *b*.

काह्लायण (sic) m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 2.

किंवदन्ती *Sprichwort:* किंवदन्तीह सत्येयं या मतिः सा गतिर्भवेत् so v. a. *der Glaube macht selig* Asutâv. 1, 11.

किंवर्ण (किम् + वर्ण) adj. *von welcher Farbe* Bhâg. P. 11, 5, 19.

किंवीर्य Bhâg. P. 10, 51, 13.

किंवृत्त wohl eher *der hinterdrein sagt: was ist geschehen?* d. i. *der sich überrumpeln lässt, unvorsichtig.*

किंशिल Kâth. 40, 3.

किंसखि, nom. °सखा Spr. 3085.

किंसुहृद् (किम् + सु°) m. *ein schlechter Freund* Spr. 2459.

किंस्तुघ्न m. = किंतुघ्न Weber, Ǵjot. 27. Varâh. Bṛh. S. 99, 5. 8.

किकिदिव, किकिदीवि Halâj. 2, 92; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 56.

किक्किटा Kâth. 13, 11. 12.

किंकरय् (von किंकर) *Diener sein, — werden:* किंकरति सुरः Çatr. 14, 81.

किंकर 1) f. ई *Dienerin* Kathâs. 105, 77. Bhâg. P. 10, 16, 53. किंकरपाणि *mit den Händen den Diener machend, dienstbereite Hände habend, selbst Hand anzulegen bereit* MBh. 3, 303. Die den Diener kennzeichnende Frage किं करवाणि *was soll ich thun?* war die Veranlassung seines Namens. — 3) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 118, 5.

किंकर्तव्यता, °कर्तव्यतयान्धेषु पुरोगेषु स्थितेषु Râǵa-Tar. 4, 220.

किंकार्यता Kathâs. 80, 59.

किङ्किणी 1) Z. 2 lies रव st. रस. — 3) N. pr. einer Göttin: °स्तव Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, 42.

किंकिरात 5) n. *die Blüthe* Halâj. 2, 52.

किंकृते (किम् + कृते) *weshalb, wozu* Kathâs. 71, 79.

किंचन्य (von किंचन *Etwas*) n. *Besitz:* आकिंचन्येन मोक्षो ऽस्ति किंचन्येनास्ति बन्धनम् MBh. 12, 11904.

किंचित्पाणि (किंचिद् + पा°) m. *ein best. Gewicht,* = कर्ष Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 17.

किंचिद् *Etwas als best. Maass = acht Handvoll* Schol. zu Çâṅkh. Gṛhj. 1, 14, 11. Kâtj. Çr. 345, N. 1; vgl. u. पुष्कल 4) *a*) und कुञ्चि.

किञ्जुलक m. = किञ्जुलुक H. an. 2, 34.

किंज (किम् + 1. ज) adj. *wer weiss von wem abstammend, von niedriger Herkunft:* मन्ये किंजमहं त्वाम् Bhaṭṭ. 6, 133.

किञ्जल्क 1) Z. 1 lies m. n. st. m.; Z. 6 lies पुर्वग्रन्थिकिञ्जल्का.

किञ्जल्किन् lies *mit Staubfäden versehen.*

किटिवरवदना (कि° - वर + वदन) f. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2, 12. fg.

किट्ट vgl. तिल°, तैल°.

किट्टि = किटिभ Schol. zu Pañćav. Br. 2, 17, 3.

किण 1) Kathâs. 85, 28. 31. घर्षजातकिणास्कन्धः सुखं स्वपिति गौर्गलिः Spr. 850.

किण्व 1) Sarvadarçanas. 2, 7. Schol. zu Kâtj. Çr. 19, 1, 20. तण्डुल° (mit Umstellung der beiden Glieder) gaṇa राजदन्तादि zu P. 2, 2, 31.

कितव 2) Z. 4 lies 110 st. 111.

किंतुघ्न vgl. किंस्तुघ्न.

किंदेव (किम् + देव) m. *Halbgott* Bhâg. P. 11, 14, 6.

किंनर 1) neben किंदेवाः und किंपुरुषाः Bhâg. P. 11, 14, 6. किंनरी = किंपुरुषी R. 7, 89, 3. — 4) किंनरा Med. k. 188.

किंनामक (von किम् + नामन्) adj. (f. °नामिका) *welchen Namen führend* Sâh. D. 124, 10.

किम् 2) *a*) किं ब्रूमः शुचिताम् *was sollen wir noch von der Lauterkeit reden?* Spr. 3020. — *c*) γ) विधातुर्दोषो ऽयं न च गुणनिधेस्तस्य किमपि *nicht im Entferntesten aber seine* Spr. 3262. — η) Spr. 1611. Z. 7 lies 72, 4 st. 126. — ι) (यः) न मूर्छितः कातर्यान्मोह किंचित् *durchaus nicht* Spr. 4907. — λ) किम्, किं वा, किं तु in der Frage Spr. 672.

किमधिकरण (किम् + अ°) adj. f. आ *worauf zu beziehen* (fragend): किमधिकरणाः सत्तु च शुचः Spr. 2351.

किमभिधान (किम् + अ°) adj. *welchen Namen führend* Spr. 2981.

किमर्थ, अवस्थाः किमर्था ऽयम् LA. (II) 56, 4.

किमाचार (किम् + आ°) adj. *welchen Wandel führend* R. 7, 62, 1.

किमाधार (किम् + आ°) adj. *worauf beruhend* Spr. 2351.

किमायुस् (किम् + 2. आ°) adj. *welches Lebensalter erreichend* R. 7, 51, 9.

किमाहार (किम् + आ°) adj. *welche Nahrung zu sich nehmend* R. 7, 62, 1.

किमिच्छक Mârk. P. 126, 23. 30. m. Bez. *einer best. Kasteiung, durch die man erlangt was man wünscht,* 2. 8. 17. 19. fg.

किंपाक 2) इदं तत्किंपाकद्रुमफलमिवातीव विरसम् Spr. 2379. फलं किंपाकवृक्षस्य घ्राणे भक्षन्ति नेतरे 276. Mârk. P. 10, 31 (किंपाकफलं gedr.). n. *die Frucht* Spr. 5092.

किंपुरुष 1) किंपुरुषी f. R. 7, 88, 22. किंपुरुषीकान्त 24. किंपू... v. a. *Affe,* da Hanumant das Haupt derselben genannt wird, Bh... 11, 46, 29. Ila wird ein Kiṁpurusha, genannt Sudjumna, und ... abwechselnd einen Monat *Mann* und einen Monat *Weib,* Matsja-P. in VP. 349.

किंपुरुषीय adj. von किंपुरुष Verz. d. Oxf. H. 345, *b*, 29.

किंप्रभु (किम् + प्रभु) m. *ein schlechter Herr* Spr. 2459. 3085.

1. किंप्रमाण (किम् + प्र°) n. *welcher Umfang:* किंप्रमाणेन मम वंशो भविष्यति R. 7, 51, 9.

2. किंप्रमाण (wie eben) adj. *welchen Umfang habend:* कार्य R. 7, 94, 23.

किंभृत्य (किम् + भृ°) m. *ein schlechter Diener* Spr. 2459.

किंमन्त्रिन् (किम् + म°) m. *ein schlechter Minister* Spr. 2530. 3086.

किम्मूरी N. pr. eines Geschlechts Hall 158.

कियत् 2) सन्तः कियन्तः *einige wenige Edle* Spr. 3529. तपित्तस्वधनायास्मै वयं दद्मः कुतः कियत् so v. a. *dem geben wir Nichts* Kathâs. 61, 307. कियन्मात्रे कृते ऽस्मिन् संरम्भो ऽयं कियान् so v. a. *einer solchen Kleinigkeit wegen ein solcher Lärm!* 65, 139. क्रियन्ति पयांसि *überaus viel Wasser* Spr. 1813.

किर vgl. मृत्किरा.

किरण 5) Bez. von 25 best. Ketu Varâh. Bṛh. S. 11, 10. — 6) Titel eines zum Çaivadarçana gehörigen Buches Sarvadarçanas. 89, 18 (vgl. कारण). किरणाख्यतन्त्र (über Architectur) citirt von Bhaṭṭotp. zu

VARÂH. BṚH. S. 53. — 7) f. ग्रा N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 71,a,21.

किरणपति m. *die Sonne* VARÂH. BṚH. S. 27,6.

किरणपाणि (कि° + पा°) m. *die Sonne* SHAḌV. BR. 5,12.

किरणावली (किरण + ग्रा°) f. Titel eines Commentars zum Sûrjasiddhânta Verz. d. Oxf. H. 326,b, No. 772. zum Padârthoddeça 163,a,3. 244,a,4. No. 608. HALL 65. 29. 75. °प्रकाश 65. °प्रकाशव्याख्या ebend. °टिप्पणक 67.

किराट s. ज्ञल°; किराटी und किराटिका s. गो°.

किरात 1) a) pl. DAÇAK. 2,42. KUMÂRAS. 1,5.15. RAGH. 4,76. VARÂH. BṚH. S. 5,35.80. 9,85. 32,19.22. °नृपति Spr. 1772. Verz. d. Oxf. H. 339,a,6. 340,a,3. °भर्तृ VARÂH. BṚH. S. 9,17. °पार्थिव 11,54. किरात sg. *der Fürst der* Kirâta 11,60. Vgl. Καλατίαι HEROD. 3,38. — b) HALÂJ. 2,456. — 2) a) Spr. 4349.

किरातार्जुनीय, so zu lesen st. कितारार्जुनीय.

किरीट 1) vgl. तिरीट. — 3) m. *Handelsmann* BHÂG. P. 12,3,35.

किरीटिन् m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2573.

किरीमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,3 v. u. — Vgl. करीमाण.

1. किल NIR. 1,5. ग्रर्जुनः किल जेष्यते कुरून् KSHIRASV. bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. VARÂH. BṚH. 7,9. In jüngeren Schriften häufig gebraucht um den Stil der alten Legende, des alten Märchens nachzuahmen, z. B. VARÂH. BṚH. S. 1,6. 5,1.2. 53,3. 78,1.

2. किल vgl. केलि°.

किलकिञ्चित DAÇAK. 2,30.37.

किलञ्ज m. = किलिञ्ज *Matte* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 8,3,24. 6,11.

किलाट m. pl. HARIV. 8445. किलाद् die neuere Ausg., der Schol. किलादान्महिषीदुग्धसिक्तान्.

किलात 1) Z. 2 lies किरातकुल्यावसुरमाये und vgl. MÜLLER in J. R. AS. S. 2,433. 438.

किलास 1) PAÑKAV. BR. 23,16,11.12. KÂṬH. 33,4. °त्व n. PAÑKAV. BR. 2,17,3. 23,16,10. — 2) Verz. d. Oxf. H. 316,b,8.

किलासिन् ÇÂÑKH. BR. 25,10.

किलि vgl. ताम्र°.

किलिकिला f. N. pr. einer Stadt BHÂG. P. 12,1,30.

किलिञ्च = वंश *Bambusrohr* Schol. zu HÂLA 79.

किलिञ्ज, °हस्तिन् *ein aus Stroh zusammengefügter Elephant* SÂH. D. 169,21.

किलिम auch n.; vgl. द्रु°.

किल्बिष 1) न तस्य परिमोक्षो ऽस्ति पापाद्हेरिव किल्बिषात् *für den giebt es keine Befreiung von der Schuld, eben so wenig wie von einer bösen Schlange,* ÇIKSHÂ 17 in Ind. St. 4,268. Die Bomb. Ausgg. des MBH. R. und BHÂG. P. schreiben richtig किल्बिष. Sp. 294, Z. 10 lies 3,28,11. — 2) = ग्रपराध AK. 3,4,30,225. Spr. 5395.

किशोरक m. *Füllen* HALÂJ. 2,285. *das Junge eines Thieres* überh.: केशरीन्द्र° KATHÂS. 55,49.

किसोर m. = किशोर 1) 2) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 976,6.

किष्कु 1) PAÑKAV. BR. 6,5,11. als Längenmaass MBH. 5,2045. HARIV. 9009. auch in dem Beispiel R. 5,32,11. — 3) adj. *mit einem Griffe versehen:* वज्र PAÑKAV. BR. 6,5,12.

किसलय, ग्रास्तरः किसलयानि Spr. 2784. °मृदु (प्रमदाङ्गान) 2834.

किसलयित, °वनाल Spr. 2027.

कीकट 1) WEBER, Nax. 2,392. BHÂG. P. 11,21,8.

कीकस vgl. कैकस. कीकसा SHAḌV. BR. 1,3.

कीचक 2) ग्रतिबलः कीचको द्रौपदीम् (ग्रभिमन्यमानो विननाश) Verz. d. Oxf. H. 216,b,15. °वध m. Titel eines Kunstgedichts 163,a,3. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,117. 4,102.

कीज wohl *ein best. Geräthe,* vgl. u. मृत्त.

कीट VARÂH. BṚH. S. 3,29. 15,7. 79,3. कृमिकीटाद्यः WEBER, RÂMAT. UP. 345. कीटलूताद्विष Verz. d. Oxf. H. 309,a,13. °शब्दज्ञान 93,a,3. शूरकीटाः *Würmer von Helden* so v. a. *elende Helden* MAHÂVÎRAK. 109,10. कीट ist auch *der Scorpion im Thierkreise* VARÂH. BṚH. 18,7. 19,2. n. *die Excremente* HALÂJ. 3,15.

कीटक 1) R. 7,37,5,35. BHÂG. P. 10,67,7. नरके च पतिष्यामि कीटकाः कृमिभोजनः MÂRK. P. 8,217.

कीटमणि lies *ein leuchtendes Insect, Leuchtkäfer.* Spr. 74.

कीटोत्कर (कीट + उ°) m. *Ameisenhaufe* KATHÂS. 101,290.

कीनाश, MBH. 13,3359. 3743. 4516. 14,601. KATHÂS. 24,87 und BHÂG. P. 3,22,13 *Filz, Geizhals;* eben so KATHÂS. 63,162. DAÇAK. in BENF. Chr. 193,11. — 1) b) lies *small.* — 2) b) HALÂJ. 1,71. ÂNANDAL. 26. °निकेतन ÇIÇ. 1,73. °नगरी KÂÇIKH. 42,17 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind.

कीर 1) a) HÂLA 74. 312. — b) VARÂH. BṚH. S. 4,23. 32,19. Verz. d. Oxf. H. 339,b,42. — Vgl. पङ्क°, वाक्कीर, गोणडकोरी, राजकीरी.

कीरमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,6.

कीर्तय् mit उद् vgl. उत्कीर्तन; mit परि vgl. परिकीर्तन.

— संपरि VARÂH. BṚH. S. 69,25.

— प्र 1) °कीर्तित *schon erwähnt* VARÂH. BṚH. S. 47,3.

कीर्ति 2) स जीवति यशो यस्य कीर्तिर्यस्य स जीवति Spr. 3108. — Vgl. दुष्कीर्ति.

कीर्तिधर ein Autor Verz. d. Oxf. H. 199,b, No. 471.

कीर्तिमत् 3) f. °मती ein N. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,a,26.

कीर्तिमय, चन्दनानाम् — न च स्थायी चिरं गन्धो यथा कीर्तिमयो नृणाम् R. GORR. 2,61,20.

कीर्तिमालिनी f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 74,b,10.

कीर्तिराज m. pl. als Ṛshi Ind. St. 3,459,1.

कीर्तिवास ein Asura Verz. d. Oxf. H. 75,b,27.

कीर्तिसिंहदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 183,a,29.

कीर्तिसेन (की° + सेन) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 61,300.

कील् caus. (denom. von कील) *binden, hemmen:* जिह्वां कीलय कीलय बुद्धिम् Verz. d. Oxf. H. 90,a,24. 22.

कील, उत्खातकीलनिवद्दा नद्यः *Pfahl* RÂǴA-TAR. 5,107. *eine spitz zulaufende Geschwulst* SUÇR. 1,260,20. m. *Keil eines Spruches* so v. a. *die mittleren Silben desselben* WEBER, RÂMAT. UP. 292. — = कीलेश्वर Bein. des Vîtarâga Maheça WILSON, Sel. Works 2,17. — 5) vgl. रतियोगे हि कीलया गणिकां चित्रसेनां पञ्चालराजो जघान Verz. d. Oxf. H. 217,b,30. — Vgl. ग्रर्ध°, उत्कील, गुद°, धर्म°, नर्म°, नल°, रत°, पीतकीला.

कीलक Z. 1 lies *Pfahl*. कीलक n. in mystischer Bed. nicht *Schutzwehr*, sondern *Keil eines Spruches* d. i. *die in der Mitte liegenden Theile desselben;* vgl. Verz. d. Oxf. H. 4,*a*, No. 28. 93,*b*, N. 1. 110,*b*, No. 174. — m. Bez. *des 42sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* VARÂH. BṚH. S. 8,43. Verz. d. Oxf. H. 332,*a*, 3. — कीलक = तामसकीलक VARÂH. BṚH. S. 3,11. 17. 21,25. — f. कीलिका *Pflock, Bolzen* PAÑKAT. ed. orn. 52,17. fgg. चक्राग्र° HALÂJ. 2, 293. — Vgl. अव°, धरणी°, धर्म°, नर°, युग°, पाद्-कीलिका.

कीलित *bespickt:* स्मरमार्गणैः । कीलितांविव KATHÂS. 55,106. 101,77. 122,48. *angesteckt, befestigt:* सा (प्रिया) नश्येतत्ति कीलितेव विशिखैश्चेतोभुवः पञ्चभिः MÂLATÎM. 77,3. अर्बुदः प्राणदः प्रोक्तः प्राणाः सर्वेषु कीलिताः KATHÂS. 28,9. *stecken bleibend*, von einem Zauberspruche: रुद्धकीलितविच्छिन्नमुप्तशप्तादयो ऽपि च । मन्त्रदोषाः प्रणश्यन्ति संस्कारैरेभिरुत्तमैः ॥ SARVADARÇANAS. 171, 10. fg.

कीलेश्वर (कील + ई°) m. Bein. des Vîtarâga Maheça WILSON, Sel. Works 2,17. 32.

कीश 2) *a)* HALÂJ. 2,76. BHÂG. P. 10,12,9. KÂÇIKH. 42,31 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. — Vgl. मत्त°.

3. कु 1) VARÂH. BṚH. S. 68,94. BṚH. 8,21. GOLÂDHJ. 3,10. fg. 24. Bez. *der Zahl Eins* WEBER, ǴJOT. 101. Z. 4 fg. streiche Eher bedeutet कुप्रद *freigebig*.

कुंश und कुंस vgl. भ्रं°, भ्रं°, भ्रुं°, भ्रूं°.

कुकन्यका (1. कु + क°) m. *ein schlechtes Mädchen* KATHÂS. 26,58.

कुकलत्र (1. कु + क°) n. *ein schlechtes Weib* ÇÂRṄG. PADDH. NÎTI 74.

कुकवि (1. कु + क°) m. *ein schlechter Dichter, Dichterling* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,22.

कुकाव्य (1. कु + 2. काव्य) n. *ein schlechtes Gedicht* Spr. 2352.

कुकुन्दर 1) VARÂH. BṚH. S. 105,12 (am Ende eines adj. comp. f. आ).

कुकुर 3) pl. VARÂH. BṚH. S. 5,71. 32,22. BHÂG. P. 11,30,18.

कुकूल 1) कुकूलाग्नि KATHÂS. 117,92.

कुकृत (1. कु + कृत) adj. *schlecht gemacht* VARÂH. BṚH. S. 106,5.

कुक्कुट 1) *a)* संप्रवदन्ति कुक्कुटाः PAT. in Ind. St. 8,472. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,43. 93,*a*,1. — *d)* fehlerhaft für कुक्कुर *Hund* Spr. 4009. 4483. — 2) *a)* VARÂH. BṚH. S. 63,2. — *c)* H. an. 3,658. MED. l. 100. — 3) n. Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 94,*a*, N. 2. vollständig कुक्कुटासन n. 234,*a*,17.

कुक्कुटमिश्र (कु° + मिश्र) m. *der geehrte Herr Hahn*, ein erfundener Spottname SÂH. D. 86,15.

कुक्कुटासन s. u. कुक्कुट 3).

कुक्कुटि HALÂJ. 4,55.

कुक्कुटिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2633.

कुक्कुटेश्वर Bez. eines bestimmten Zauberspruches Verz. d. Oxf. H. 98, *a*,8. n. N. pr. eines Liṅga 70,*b*,44. °तन्त्र n. N. eines Tantra 95,*a*,21.

कुक्कुर 1) *a)* Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,40. — *b)* N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,34. — 2) VARÂH. BṚH. S. 62,2.

कुक्षि 1) कुक्षौ मैनाकस्य *Höhle* MBH. 3,10694. अस्तीह हिमवत्कुक्षौ देशः पृथ्वीशिरोमणिः । काश्मीर इति so v. a. *Thäler* KATHÂS. 65,214. — 2) N. pr. eines Lehrers BHÂG. P. 12,6,79.

कुक्षिभेद m. in der Astr. Bez. einer der 10 angeblichen Weisen, auf welche eine Finsterniss endet, VARÂH. BṚH. S. 5,85; vgl. 81.

कुक्षी f. = कुक्षि *Bauch* VARÂH. BṚH. S. 50,13.

कुक्ष्यामय m. *Bauchkrankheit* VARÂH. BṚH. S. 5,54.

कुखादि = असंग्रह (AUFRECHT vermuthet असद्ग्रह) UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,124.

कुगति (1. कु + ग°) f. *ein schlechter Pfad* (in übertr. Bed.) MADHJAM. 34.90.

कुगेहिनी (1. कु + गे°) f. *eine schlechte Hausfrau* Spr. 695. KATHÂS. 58,103. 63,48.

कुग्राम (1. कु + ग्राम) m. *ein elendes Dorf* Spr. 690.

कुङ्कणा Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,26.

कुङ्कुम, उच्छुकुङ्कुमवन्नवत् KAP. 3, 58. प्रशोणितकुङ्कुमैः KATHÂS. 109, 120.

कुच्, कुचितवपुस् Spr. 660. कुञ्चिताङ्गुलि HALÂJ. 2,382. — caus. *kräuseln, in Locken einlegen:* अकुचयं कचान् ABHINANDA bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,117.

— उद् caus. उत्कोचित *aufgeblüht* Spr. 992.

— नि vgl. noch निकोचक, निकोचन.

— सम् 1) संकुचसि कमल पद्यं ह्रा ह्रा वामो विधिर्भवतः Spr. 3786. दिवा संकुचितस्तस्थौ *zusammengekauert* und zugleich *geschlossen* KATHÂS. 72,287. असंकुचित *ungeschmälert* SARVADARÇANAS. 53,2. — caus. 1) *schliessen* (eine Blüthe): पद्मं विकासयत्यर्कः संकोचयति कैरवम् Spr. 617.

कुच, °मुख n. = कुचाग्र *Brustwarze* HALÂJ. 2,371.

कुचग्रह KATHÂS. 103, 225 fehlerhaft für कचग्रह.

कुचर 1) *b)* = कुटिलाशय *bösgesinnt, Bösewicht* HALÂJ. 2, 234. — 2) zu streichen, da die Stelle zu 1) *b)* gehört.

कुचरित्र (1. कु + च°) n. *schlechter Wandel* VARÂH. BṚH. 24,3.

कुचिका f. *eine best. Pflanze*, s. u. बहुविस्तीर्णा 2); vgl. कुञ्चिका.

कुचुमार m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,18. कुचुमाराश्च योगाः 217,*a*,6 fehlerhaft für कौचु°.

1. कुचेल, स्त्रियो रत्त्याः कुचेलतः (so ed. Bomb. des MBH.) Spr. 3135.

2. कुचेल 1) davon nom. abstr. °ता f.: स्त्रियो रत्तेत्कुचेलता Spr. 3135.

कुचैल adj. (f. आ nach dem Schol.) = 2. कुचेल 1) BHÂG. P. 10,80,7.

कुचैलिन् adj. = 2. कुचेल 1) *sich schlecht kleidend* VṚDDHA-KÂṆ. 15,4.

कुचोद्य (1. कु + चो°) n. *eine unpassende Frage* Ind. St. 8,221.

कुज 1) *a)* HALÂJ. 2,22. VARÂH. BṚH. S. 51,3. — 3) n. = क्षितिज *Horizont* GOLÂDHJ. 6,4.

कुजदिन (कुज 1) *b)* + दिन) n. *Dienstag* VARÂH. BṚH. S. 1,4.

कुजन Spr. 690.

कुजर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,43. कुञ्जर v. l.

कुजीविका (1. कु + जी°) f. *eine schlimme Art zu leben, ein schlimmes Dasein* MBH. 5,2698.

कुञ्चि vgl. KULL. zu M. 7,126 und oben किंचिद्.

कुञ्चिका 1) Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,27. Vgl. मञ्जूषा° unter मञ्जूषा 2). — Vgl. केलि°.

कुञ्ज 1) *a)* füge *Gebüsch* hinzu. — *b)* HALÂJ. 5,82.

कुञ्जर 1) *b)* राज° KATHÂS. 72,23. — *f)* N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,43. कुजर v. l. — *h)* Bez. *einer best. Tempelform* VARÂH. BṚH. S. 56,18. 25.

कुञ्जरत्व (von कुञ्जर) n. *der Zustand eines Elephanten* MBh. 12,4282.

कुञ्जल m. N. pr. *eines Wesens im Gefolge Skanda's* MBh. 9,2578.

कुट 4) n. Halâj. 2,136. — Vgl. मालाकुटदन्ती.

कुटङ्ग N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,36.

कुटज Z. 2 lies medicinisch.

कुटजमल्ली f. *eine best. Pflanze* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117.

कुटनट vgl. नट.

कुटप 1) *a)* Weber, Ǵyot. 79.

कुटहारिका vgl. कुट्ट°.

कुटि 2) कुटी Schol. zu Kâtj. Çr. 7,1,24. 9,9 (पट°). in Verbindung mit मठ Hariv. 15857. — Vgl. कात्कुटि, अङ्गमकुटी, धमत्कुटी.

कुटिक 1) der Schol. erklärt स्थानकुटिकासनात् durch स्थावरगृहत्यागात्.

कुटिल 1) °मनस् Spr. 5223. कुटिलाशय Halâj. 2,234. — 2) *c)* n. Ind. St. 8,420. — *d)* Bez. *einer best. übernatürlichen Kraft* Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,27. — *e)* (sc. गति) Bez. *eines best. Stadiums in der rückläufigen Bewegung eines Planeten* Sûrjas. 2,12. — 4) m. Bez. *eines Ziegenbocks mit bestimmten Merkmalen* Varâh. Bṛh. S. 65,9; vgl. 6.

कुटिलगति *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑–, –⏑––⏑– Ind. St. 8,420.

कुटिलगा (कु° + गा von 1. गा) f. *Fluss:* °गेश *der Herr der Flüsse, der Ocean* Varâh. Bṛh. S. 12,5.

कुटिलता (von कुटिल) f. *Krausheit* und zugleich *Falschheit* Spr. 4139.

कुटिलत्व (wie eben) n. dass.: कुटिलत्वं भ्रुवोः कोपे नाशये यस्य चाभवत् Kathâs. 118,11.

कुटिलाङ्गी f. = कुटिला *eine best. übernatürliche Kraft* Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,26.

कुटीक am Ende eines adj. comp. (von कुटी): सकुटीका (सेना) vielleicht *mit beweglichen Hütten —, mit Zelten versehen* Hariv. 15829. Der ganze Çloka fehlt in der neueren Ausg.

कुटीकृत erklärt der Schol. durch चित्रगुच्छाकारं कृतम्.

कुटीचक, Nilak. zu MBh.: कुटीचकबहूदकौ त्रिदण्डिनौ एको गृहे वसति अपरस्तीर्थान्यटति; der Schol. zu Bhâg. P.: कुटीचकः स्वाश्रमकर्मप्रधानः.

कुटीचर Wilson, Sel. Works 1,231. beschrieben in Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,19. fgg. — Vgl. बहिष्कुटीचर.

कुटीप्रावेशिक (कु° + प्रा°) adj. *unter Dach und Fach vor sich gehend:* रसायनानां द्विविधं प्रयोगमृषयो विदुः । कुटीप्रावेशिकं मुख्यं वातातपिकमन्यथा ॥ Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,29. fg.

कुटीमह (कु° + 1. मह) m. *ein* Vihâra-*Fest* Vjutp. 133.

कुटीर Uṇâdis. 4,30. 1) Spr. 4180. हृदयतृणकुटीरे दह्यमाने 686. कुञ्ज° Mâlatim. 79,16. — 3) Bhartṛ. 3,66 gehört zu 1); vgl. Spr. 920.

कुटीरक 1) = कुटीर 1) Vet. in LA. (II) 14,2; vgl. auch u. कुटीर 1). — 2) m. = कुटीचर Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,29.

कुटुम्ब, पुत्रदारकुटुम्बेषु प्रसक्ताः सर्वमानवाः Spr. 4545. Bez. *des 2ten astrologischen Hauses* (= अर्थ) Varâh. Bṛh. 1,15.

कुटुम्बक m. *eine best. Grasart,* = भूतृण Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कुटुम्बिन् 2) यद्भमत्र प्रभुर्यूयं करदाश्च कुटुम्बिनः Kathâs. 124,77.

कुट्ट *klatschend schlagen auf* (acc.): सव्यानूरून्दक्षिणेन पाणिना कुट्टयन्तः Schol. zu Kâtj. Çr. 5,10,15. 16. 7,8,27. *stampfen:* गावः पदैर्भूमिं कुट्टयन्त्यः Varâh. Bṛh. S. 92,1. कुट्टित *zerschlagen, zermalmt* Halâj. 2,430. — वि caus. *stampfen* Varâh. Bṛh. S. 95,18. *verletzen:* वत्सापीतो दुह्येचैव स्तनांश्च न विकुट्टयेत् Spr. 2098.

कुट्ट vgl. नख°.

कुट्टक 2) Golâdhj. 13,2. — 4) m. Bez. *eines Ziegenbocks mit best. Merkmalen* Varâh. Bṛh. S. 65,9; vgl. 5. — Vgl. मणिकुट्टिका.

कुट्टन (von कुट्ट) n. *das Schlagen* Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,7. अङ्घ्रिकुट्टनैः *mit Fussschlägen* Bhâg. P. 10,16,54. *das Anschlagen, Anstossen* Varâh. Bṛh. S. 95,14. 44. unter den achtzehn संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,1.

कुट्टनीकपट (कु° + क°) m. N. pr. eines Schelmen, der seine *Schelmereien von einer Kupplerin* erlernt hatte, Kathâs. 121,188.

कुट्टमित, सानन्दाः कुट्टमितं कुर्वन्त्येकेशाधरग्रहे Daçar. 2,38. 30. संमर्देऽपि सुखाधिक्यं रतौ कुट्टमितं भवेत् Pratâpar. 56,*a*,7. Z. 1 lies n. st. m.

कुट्टहारिका f. = कुटहारिका Halâj. 2,327.

कुट्टाक, इभकुम्भकूटकुट्टाकपाणिकुलिशस्य हरेः Mâlatim. 85,18.

कुट्टिनी Spr. 2955 (geändert in कुट्टनी).

कुट्टिम 1) n. = बद्धभूमिक Halâj. 2,139. हर्म्याणि यत्र मणिकुट्टिममञ्जुलानि Pârçvanâthak. 1,5 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Vgl. u. दुमशीर्ष.

कुट्टिहारिका, die gedr. Ausg. hat कुट्टहारिका.

कुट्मल 1) lies *geschlossen* (von einer Blüthe). — 2) streiche *eine sich öffnende.*

कुट्मलता (von कुट्मल) f. *Knospengestalt, das Geschlossen-Sein einer Blüthe* (eines Auges) Sâh. D. 319,18.

कुट्मलित (von कुट्मल) adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,186 (nach gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36; vgl. कुड्मलित). *knospenartig geschlossen:* कण्डूकुट्मलितेक्षणा (von einem Elephantenweibchen) Mâlatim. 152,18.

कुठ Halâj. 2,22.

कुठार 1) Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,12. 18. LA. (II) 90,1. — Vgl. मङ्गलकुठारमिश्र.

कुठारक 1) Varâh. Bṛh. S. 59,12.

कुठि adj. *kahl* oder *schief* (Comm.), von einem Baume Shaḍv. Br. 4,4.

कुडङ्ग Hâla 104. 177. 236. 243. 270.

कुडव Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2. Weber, Ǵyot. 78. 72. Varâh. Bṛh. S. 104,46. = *ein Hohlmaass von 64 Kubik-*Aṅgula Çârṅg. Saṁh. 1,1,26.

कुडालगाछिक्क N. pr. eines Dorfes Kshitîç. 13,7. कुडालि° 33,3.

कुड्मल 1) lies *geschlossen.* — 2) streiche *eine sich öffnende.*

कुड्मलदन्ती *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–, ⏑⏑⏑⏑⏑– Ind. St. 8,418.

कुड्यमत्स्य Varâh. Bṛh. S. 88,8.

कुण m. = प्रावरकीट Gaṭâdh. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

1. कुणप 1) एक एव पदार्थस्तु त्रिधा भवति वीक्षितः । कुणपं कामिनी मांसं योगिभिः कामिभिः श्वभिः ॥ Vṛddha-Kâṇ. 14,16. *Dünger:* वराहविड्डमांसमज्जमस्तिष्कशोणितम् । पलस्थं सजलं भूमौ कुणपं परिकीर्तितम् ॥ Verz. d. Oxf. H. 325,*a*,48. fg. °जल *Jauche* 46. — 2) MBh. 8,744 nach der Lesart der ed. Bomb.

कुणपाण्ड्य m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,332.

कुणावी f. wohl *eine best. Pflanze* Suçr. 2,73,1.

कुणि 2) c) N. pr. eines Mannes Schol. zu Pañkav. Br. 13,4,11. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,41. Verfassers eines Dharmaçâstra 266, *b*,20. कुणिगर्गाः MBh. 9,2981. fg.

कुणिताहि m. N. pr. eines Verfassers eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,20.

कुणित्व (von कुणि) n. *Lahmheit* Tattvas. 35.

कुणिबाहु m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,41.

1. कुण्ठ्, कुण्ठित *stumpf* Kathâs. 68,3.

कुण्ठ eig. Spr. 4267. °विषाण Varâh. Brh. S. 5,12. 50,4. übertr.: अकुण्ठबोध Bhâg. P. 10,83,4. कुण्ठत्व *Stumpfheit* (des Geistes) Râga-Tar. 4,618. — Vgl. बाहु°.

कुण्ठक 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,32.

कुण्ड 1) क्षीर° *Melktopf* Kathâs. 63,189. *Topf, Kohlentopf* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,11. 102,*a*,24. 103,*b*,32. 105,*a*,21. 31. fg. *b*,4. — 3) von *Höhlungen* in der Hölle Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,1. *Feuergrube* 94,*a*,22. fg. — 5) Spr 631. कुण्डगोलौ Verz. d. Oxf. H. 60, *b*, 28. 277, *b*, 6. — 10) Bez. *einer best. Gestalt* (संस्थान) *des Mondes, der Mond mit einem Kreise oder Ringe* Varâh. Brh. S. 4,15. — 11) n. Bez. *bestimmter mystischer Figuren* Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,40. चतुरश्र°, पद्म°, अष्टाश्र°, वर्तुल°, षडश्र°, योनि°, अर्धचन्द्र°, त्र्यश्र° 96,*b*,11. fgg.

कुण्डकौमुदी f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341,*a*,33.

कुण्डपायिन् Pañkav. Br. 25,4,4.

कुण्डमण्डपकौमुदी f. = कुण्डकौमुदी Verz. d. Oxf. H. 341,*a*,29.

कुण्डमण्डपसिद्धि f. Titel eines Buches ebend. No. 798.

कुण्डरत्नाकर m. desgl. ebend. 33.

कुण्डल Uggval. zu Unâdis. 1,106. — 2) N. pr.: श्रीकुण्डलविकुण्डलकर्मगतिकथन Verz. d. Oxf. H. 15,*a*, No. 57. — 4) *b*) Bez. *einer best.* Çakti Verz. d. Oxf. H. 88, *b*, 37. 89, *a*, 22. 32. 35. 235, *a*, 5. 29. °रूप (?) 104,*b*,18. — *c*) Bez. *eines best. Leckerbissens* (vgl. कुण्डलिनी) Pâkarâg. im ÇKDr. — Vgl. कनककुण्डला.

कुण्डलतत्त्वविवृति f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, N.

कुण्डलिकात्व n. *Ringförmigkeit* Schol. zu Kâtj. Çr. 9,4,40.

कुण्डलिकामत n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,8.

कुण्डलित (von कुण्डल) adj. *geringelt*: फणीन्द्र Sâh. D. 287,13.

कुण्डलिन् 1) *a*) *mit Ohrringen geschmückt* Weber, Râmat. Up. 294. — *b*) *einen Ring bildend, geringelt*: स मत्तहस्ती दुष्टात्मा कृत्वा कुण्डलिनं करम् Hariv. 4664. — 2) *a*) Râga-Tar. 1,2. — 3) *c*) Bez. *einer best.* Çakti Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,12. 20. 235,*a*,8. 25. 236,*b*,18.

कुण्डलिया (?) Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,23.

कुण्डवासिनी f. N. pr. der Schutzgöttin der Gautama Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,11.

कुण्डविहारदेश m. N. pr. einer *Gegend* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,12.

कुण्डारक 1) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,31. — 2) °रिका N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

कुण्डावृष s. u. कुण्डीवृष.

कुण्डिक 2) f. कुण्डिका (f. zu कुण्डक) Uggval. zu Unâdis. 1,114. Halâj. 2,256. Hariv. 14836. Kâçikh. 7,18 bei Aufrecht, Halâj. Ind. दण्डकुण्डिकाहस्त Kathâs. 66,8. त्यक्त्वाग्रे दण्डकुण्डिकाम् (lies °कुण्डिके) 97,30. — 3) f. कुण्डिका Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

कुण्डिन्, MBh. 2,2061 liest die ed. Bomb. भाण्डिन्यः (= मञ्जूषाः Schol.), der Schol. kennt aber auch die Lesart कुण्डिन्यः (nicht कुण्डिनः) und dieses erklärt er durch पात्रविशेषाः *eine Art Gefäss*. कुण्डिनी f. bei den Jogin so v. a. प्रकृति bei den Sâṁkhja Weber, Râmat. Up. 335,1 v. u.

कुण्डिन 1) ein Ṛshi Uggval. zu Unâdis. 2,49. — 2) Kathâs. 55,56. 108,20. Weber, Râmat. Up. 284. °नगर Verz. d. Oxf. H. 150,*b*,27.

कुण्डीविष m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2083.

कुण्डीवृष adj. ein tadelndes Beiwort von Personen Hariv. 11162. Der Schol. hat कुण्डावृषाः gelesen, was er folgendermaassen erklärt: कुण्डायामृते जीवति पत्यौ जारजातायां वृषाः रेतःसेक्तारः.

कुण्डेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,15.

कुण्डोदरेश्वर n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,44.

कुण्डोद्योतदर्शन n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, N.

कुतन्त्री (1. कु + त°) f. *Schwanz* MBh. 12,5355. 5363.

कुतप 1) Varâh. Brh. S. 41,2 (कुतुप Druckfehler). — 2) अह्नो मुहूर्ता विख्याता दश पञ्च च सर्वदा। तत्राष्टमो मुहूर्तो यः स कालः कुतपः स्मृतः॥ Matsja-P. 22,79 bei Aufrecht, Halâj. Ind. = अपराह्ण (?) Halâj. 5,36.

कुतस् auch *wo* (!): कुतो ऽसौ तिष्ठते राजा R. 7,23,2,23.

कुतस्त्य Uttararâmaḱ. 82,11 (106,3). mit अपि *von unbekannter Herkunft* 55,7 (nach der neueren Ausg.; die ältere hat eine andere Lesart).

कुतापस füge — vor *Asket* und Kathâs. 121,169 hinzu.

कुतार्किक (1. कु + ता°) m. *ein schlechter Dialectiker* Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,3. Madhjam. 16. 78.

कुत्रत्य Bhâg. P. 10,13,42.

कुत्स 1) Z. 5 lies 5,29,9. 10 st. 5,29,4 und füge hinzu Pañkav. Br. 9,2,22. 13,6,9. 14,6,8. 11,26. — 1) oder 2) Hall 173. Verz. d. Oxf. H. 18, *b*,10. pl. 19,*a*,28. कुत्सस्याधिरथीयम् oder आग्निरथीयम् und कुत्सस्य प्रस्तोकः Namen von Sâman Ind. St. 3,214,*a*.

कुत्सय्, कथं रामो न कुत्स्यति R. 7,43,18. कुत्सितपङ्क्तिभोजनप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,15. Pañkat. 156,14.

कुत्सव s. पुरु°.

कुत्सा, कुत्सया *verächtlich*: आलोक्य Kathâs. 61,298.

कुत्सार zur Erkl. von स्वयंप्रदीर्णा Schol. zu Kâtj. Çr. 15,1,10.

2. कुत्स्य vgl. Spr. 2980.

कुथ् vgl. क्वाथ, निक्वाथक, प्रक्वाथ.

कुथ 1) m. f. Halâj. 2,153. चकासतम् — कुथेन नागेन्द्रमिवेन्द्रवाहनम् Çiç. 1,8. आक्षिप्तकेतुकुथसैन्यगज 5,31. Bhatt. 10,1. — 2) R. 2,30,14 fasst der Schol. das Wort in der Bed. 1).

कुथुम m. N. pr. = कुथुमि, pl. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,10. °शाखा 255,*a*,26.

कुथुमि m. N. pr. = कुथुमिन् Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,26. 55,*b*, 5. 8. — Vgl. कुठुमि.

कुथोदरी (कुथ + उदर) f. N. pr. einer Tochter Nikumbha's und Enkelin Kumbhakarṇa's Kalki-P. 16 im ÇKDr.

कुदर्शन (1. कु + द°) n. *eine schlechte Doctrin* Madhjam. 135.

1. कुदार m. = कुद्दाल Gatâdh. im ÇKDr. u. रत्नकाञ्चन. — Vgl. auch

कोविदार.

2. कुदार (1. कु + दार) adj. *eine schlechte Frau habend* VARÂH. BRH. 12, 13. 18.

कुदारदार (1. कु + दार + दार) m. pl. *eine schlechte Frau als Frau:* वरं न दारा न कुदारदाराः Spr. 4969. Vgl. कुमित्रमित्र und कुशिष्यशिष्य ebend.

कुदुम्बरी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 67, *a*, 14.

कुदेश (1. कु + देश) m. *ein schlechtes Land* Spr. 694. fg. 3942. fgg. KATHÂS. 104, 214.

कुद्दाल 2) vgl. कुदार, कुद्दाल, कोविदार, बिद्दल.

कुद्रव्य (1. कु + द्रव्य) n. *schlechter Reichthum* Spr. 694.

कुधर्मन् (1. कु + ध°) n. *ein schlechtes Recht, Scheinrecht:* धर्मं यो बाधते धर्मो न स धर्मः कुधर्म (कुवर्त्म ed. Bomb.) तत् MBH. 3, 10571.

कुधान्य VARÂH. BRH. 8, 18.

कुधी Spr. 4700. BHÂG. P. 10, 62, 11.

कुनख adj. *schlechte Nägel —, schlechte Klauen habend:* छाग VARÂH. BRH. S. 65, 10.

कुनखिन् 1) *schlechte —, hässliche Nägel habend* VARÂH. BRH. 17, 1. 9. Spr. 3942.

कुनट 2) *b*) vgl. नल 2) *b*).

कुनठ m. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BRH. S. 14, 10. कुनख v. l.

कुनदिका, PAÑKAT. I, 31. II, 145 = MBH. 5, 4502. कुनदी Spr. 694.

कुनदीक m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9, 2560.

कुनारी (1. कु + ना°) f. *ein schlechtes Frauenzimmer* VARÂH. BRH. 18, 15.

कुनीली (1. कु + नी°) f. *eine best. Staude,* = नैरंगी RÂǴAN. im ÇKDR. u. d. letzten Worte.

कुनृप (1. कु + नृप) m. *ein schlechter Fürst* VARÂH. BRH. S. 4, 21.

कुनेत्रक (1. कु + नेत्र *Auge*) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52, *b*, 41.

कुन्तक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 42.

कुन्तल 1) *eine best. Haartracht* HALÂJ. 2, 375. — 6) pl. VARÂH. BRH. S. 16, 11. sg. *ein Fürst der* Kuntala: वातंसि कुन्तलः शातकर्णिः शातवाहनो महादेवीम् (sc. गणिकां प्रधान) Verz. d. Oxf. H. 217, *b*, 31. — 7) Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) SAÑGÎTAD. im ÇKDR. — Vgl. नीलकुन्तला.

कुन्ति 1) pl. KÂTH. 26, 9. BHÂG. P. 11, 30, 18. WEBER, NAX. 2, 392. sg. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10, 61, 13.

कुन्तिभोज m. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BRH. S. 10, 15.

कुन्थ vgl. बाकु°.

कुन्द कुन्दाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 29. 383, *a*, No. 458. WILSON, Sel. Works 1, 341 (कुन्द कुण्डाचार्य).

कुन्दचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha WILSON, Sel. Works 2, 184.

कुन्दुरु VARÂH. BRH. S. 57, 5. wohl *Boswellia thurifera Roxb.* HARIV. 12679. कण्डुरव die neuere Ausg.

कुन्दुरुक 1) m. VARÂH. BRH. S. 77, 8. 24.

कुन्दुरुकी *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* VARÂH. BRH. S. 57, 3.

1. कुप् 2) तर्णा दर्शनविघ्नाय पक्ष्मस्पन्दाय कुप्यतः। प्रेम्णाः KÂVJÂD. 2, 149. — प्र 1) *wüthen, von Krankheiten* VARÂH. BRH. S. 9, 33.

— प्रति vgl. प्रतिकोप.

कुपण्डित (1. कु + प°) m. *ein schlechter Gelehrter, Aftergelehrter* Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, 22.

कुपति (3. कु + प°) m. *Herr des Landes, Fürst, König* VARÂH. BRH. 11, 5. Spr. 1333 (nicht *ein schlechter Herr*).

कुपात्रक (1. कु + पा°) n. *eine schlechte Schüssel, ein schlechtes Geschirr* MBH. 12, 8327 nach der Lesart der ed. Bomb.; °पात्रिका ed. Calc.

कुपुत्र KATHÂS. 75, 95. 113, 10. Spr. 695. 3943. fg. ÇÂRÑG. PADDH. NÎTI 74.

कुपुरुष *ein schlechter Mensch* VARÂH. BRH. S. 104, 13.

कुप्य 2) Spr. 3983, v. l.

कुप्रभु (1. कु + प्रभु) m. *ein schlechter Herr* KATHÂS. 56, 69.

कुप्रावरण lies *einen schlechten Mantel habend.*

कुबन्धु (1. कु + ब°) m. *ein schlechter Verwandter* Spr. 3944, v. l.

कुबुद्धि 1) Spr. 3722. — 2) BHÂG. P. 10, 68, 44.

कुबेर 1) pl. KATHÂS. 115, 57. °मतनिबर्हणी Verz. d. Oxf. H. 250, *b*, 34. — Die Bomb. Ausgaben schreiben durchgängig कुवेर.

कुबेरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 45.

कुबेरिन् (so zu lesen st. कुबेरिणी): स (नापितः) तु पट्टिकायां कुबेरिणो ज्ञातः PARÂÇARAPADDH. im ÇKDR. u. नापित.

कुब्ज 1) *bucklig* KATHÂS. 62, 231. *krumm, von einem Baume* SHADV. BR. 4, 4. VARÂH. BRH. S. 43, 13. 59, 3. von einer Thür 53, 80. कुब्जीभूय *sich krumm machend* KATHÂS. 62, 21. वपुः कुब्जीभूतम् Spr. 4966. Vgl. कण्ठ°. — 2) *c*) °पुष्प ist *die Blüthe der Trapa bispinosa.* — *d*) *der Bucklige,* so heisst *eine unter bestimmten Constellationen geborene Person, ein Vasall des* Haṁsa *genannten Wundermenschen,* VARÂH. BRH. S. 69, 31. 35. fg.

कुब्जलीढ (कु° + लीढ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 41. कुब्जा° im Index.

कुब्जाम्रक an der Gaṅgâ Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 12. 59, *b*, 30.

कुब्जालीढ s. कुब्जलीढ.

कुब्जिकातन्त्र s. u. कुब्जक 3) und vgl. Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 22. 101, *b*, 30. 103, *b*, 39. 108, *a*, 21.

कुब्जिमन्त् adj. *gekrümmt* PAÑKAV. BR. 25, 10, 11.

कुब्जीकरण (von कुब्ज + 1. कर्) n. *das Krümmen:* तृणस्य TATTVAS. 20.

कुब्रह्मन् KATHÂS. 52, 50.

कुभर्तर् (1. कु + भ°) m. *ein schlechter Gatte* KATHÂS. 120, 65.

कुभार्या Spr. 694. 3943. fg. KATHÂS. 71, 225.

कुभिक्षु (1. कु + भिक्षु) m. *ein Bösewicht von Bettler* KATHÂS. 78, 3. 94, 3. 98, 68.

कुभूमि (1. कु + भू°) f. *schlechter d. i. unfruchtbarer Boden* VARÂH. BRH. 3, 8.

कुभृत्य KATHÂS. 123, 263.

कुभोग (1. कु + 2. भोग) m. *ein schlechter Genuss* KATHÂS. 103, 225.

कुभोजन (1. कु + भो°) n. *schlechte Nahrung* Spr. 690.

कुभोज्य (1. कु + भो°) n. dass. Spr. 694. ÇÂRÑG. PADDH. NÎTI 74.

कुभ्रातर् (1. कु + भ्रा°) m. *ein schlechter Bruder* KATHÂS. 105, 72.

1. कुमति Spr. 2162. BHÂG. P. 10, 8, 42.

2. कुमति Spr. 4733. BHÂG. P. 10, 62, 14.

कुमनीषिन् BHÂG. P. 10, 48, 11.

कुमत्त्र *ein schlimmer Zauberspruch* Kathâs. 121,12.

कुमन्त्रिन् Kathâs. 61,37. 103,118.

कुमार 1) a) *ein Knabe unter fünf Jahren* Garuḍa-P., Pretakalpa 17, 8 bei Aufrecht, Uǵǵval. — d) विशन्ति शापभीता हि न कुमारगृहं स्त्रियः *einen Tempel des* Skanda Kathâs. 55,174. — Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 356,a,13. Grammatiker 110,b,15. = विश्वमित्र 405,b, No. 10. — 2) c) N. der Dâkshâjaṇî in Mâjâpurî Verz. d. Oxf. H. 39,b,7. Verfasserin von Mantra der Çâkta 101,b,10. °कवच 88, b,9. °पूजा 6. 95,a,13. 284,a,43. — k) ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑–⏑⏑⏑– Ind. St. 8,390. — l) Bez. *kleiner Flaggenstöcke, welche neben* Indra's *Banner aufgerichtet werden*, Varâh. Bṛh. S. 43,65. शक्र° 39.

कुमारक 1) a) Pañkav. Br. 15,4,17. — 2) a) *Dienstmädchen* Varâh. Bṛh. S. 78,9. — e) Vágbh. 253. °खण्ड im Skanda-P. Verz. d. Oxf. H. 84,b,16. — f) = कुमार 2) l) Varâh. Bṛh. S. 43,58.

कुमारकुलटा (कु° + कु°) f. *schon als junges Mädchen ein liederliches Frauenzimmer* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारकुशल (कु° + कु°) adj. *schon als Knabe erfahren* ebend.

कुमारगर्भिणी (कु° + ग°) adj. f. *schon als junges Mädchen schwanger* ebend.

कुमारचपल (कु° + च°) adj. *schon als Knabe leichtfertig* u. s. w. ebend.

कुमारतापसी (कु° + ता°) f. *schon als Mädchen eine Büsserin* ebend.

कुमारदत्त Kathâs. 101,411. Verz. d. Oxf. H. 153,a,15.

कुमारदास (कु° + 1. दास) 1) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,29. — 2) f. ई *schon als Mädchen eine Dienerin* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारधारा Verz. d. Oxf. H. 248,b,3. Kathâs. 55,153. कुमारवारिधारा 157.

कुमारनिपुण (कु° + नि°) adj. *schon als Knabe geschickt* u. s. w. gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारपटु (कु° + पटु) adj. *schon als Knabe geschickt* u. s. w. ebend.

कुमारपण्डित (कु° + प°) adj. *schon als Knabe gelehrt* ebend.

कुमारपाल in Guzerate Wilson, Sel. Works 1,303. fgg.

कुमारप्रव्रजिता (कु° + प्र°) adj. f. *schon als Mädchen eine Bettelnonne* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारबन्धकी (कु° + ब°) f. *schon als Mädchen ein liederliches Frauenzimmer* ebend.

कुमारभट्ट (कु° + भट्ट) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,30.

कुमारयु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38.

कुमारललिता auch ⏑–⏑, ⏑⏑–– Kkandom. 13. Ind. St. 8,366.

कुमारलील m. N. pr. eines Gegners der Buddhisten Wassiljew 53. 208. wohl fehlerhaft für कमारिल.

कुमारवारिधारा s. u. कुमारधारा.

कुमारश्रमणा (कु° + श्र°) f. *schon als Mädchen eine* Çramaṇâ P. 2, 1,70. Im Sûtra könnte auch masc. angenommen werden.

कुमारस्वामिन् (कु° + स्वा°) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 219,b, No. 525.

कुमाराध्यापक (कुमार + अ°) m. *schon als Knabe Lehrer* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमाराभिरूपक (कुमार + अ°) adj. *schon als Knabe schön* ebend.

कुमारिदत्त (कुमारी + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 51,123. Zur Verkürzung des Vocals vgl. P. 6,3,63.

कुमारीकल्प (कु° + कल्प) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,a,22.

कुमारीतन्त्र (कु° + त°) n. desgl. ebend. 103,b,40.

कुमारीश (कुमारी + ईश) m. wohl *eine Form* Çiva's, als Verfasser von Mantra der Çâkta ebend. 101,a,19.

कुमारेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 66,a,26.

कुमित्र Spr. 3944, v. l. 3945. fg. Kathâs. 65,156. कुमित्रमित्र dass. Spr. 4969.

कुमुद् 2) *die Blüthe* (nicht die Pflanze).

कुमुद 1) *die Blüthe* (nicht die Pflanze, welche कुमुदिनी heisst). धिग्निद्रा निशि पाण्डुरः । दिवा संकुचितस्तस्यावालम्ब्यं कुमुदव्रतम् ॥ Kathâs. 72,287. कुमुदाकारता (so ist zu lesen) भेडे 95,20. — 4) N. *eines best.* Ketu (*Kometen*) Varâh. Bṛh. S. 11,48. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2558. — N. pr. eines Schülers des Pathja (vgl. कुमुदादि) Bhâg. P. 12,7,2. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,30. — Z. 3 vom Schluss des Artikels lies 5) st. 4); Z. 1 vom Schluss lies 6) st. 5). — 7) m. *eine Art Bdellion;* s. u. गुग्गुलु. — 8) m. Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) Saṅgîtadâm. im ÇKDr. — 9) f. आ a) Bez. *einer best. Wasserader* Varâh. Bṛh. S. 54,23. — b) *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 39,a,33. Bhâg. P. 10,2,12. — Vgl. मल्ला°.

कुमुदादि vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,b,35 und oben u. कुमुद 4).

कुमुदिका (von कुमुद) f. N. pr. einer Hetäre Kathâs. 58,15. 18.

कुमुदिनी 1) zunächst *die Pflanze*, deren Blüthen कुमुद heissen. मुदं कुमुदिनीनां यस्तनोति चन्द्रः Kâçikh. 15,25 bei Aufrecht, Halâj. Ind. — 2) N. pr. der Tochter eines Daitja Kathâs. 73,150. 175. der Mutter Raghudeva's, Verfassers der Virudâvalî, Verz. d. Oxf. H. 133,a, No. 244.

कुमुदोत्तर (कुमुद + उ°) m. N. pr. eines Varsha MBh. 6,425.

कुमुद्वत् 2) a) zunächst *die Pflanze*, deren Blüthen कुमुद heissen. Bhaṭṭ. 2,4. 6. — c) N. pr. der Gemahlin Vimarshaṇa's, Fürsten der Kirâta, Verz. d. Oxf. H. 74,a,29. — 3) m. a) = कुमुद्वती a) LA. (II) 88, 4. — b) *der Mond* Bhâg. P. 10,29,8.

कुमुद्विन् adj. als Beiw. eines Fürsten Bhâg. P. 10,20,47 nach dem Schol. = कुमुत्कुमुदं कुत्सिता मुद्यस्य.

कुमुहूर्त (1. कु + मु°) m. *eine unheilvolle Stunde* Kathâs. 121,178.

कुमेधस् Bhâg. P. 10,38,11.

कुम्ब 1) °कुरीर Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7,4,7. — 2) *das dicke Ende eines Knochens* TS. 1,538,12. *eines Pflocks* 412,2. 5.

कुम्भ् s. कुम्भय्.

कुम्भ 1) a) वल्गाङ्कुम्भद्वयं Spr. 739. — b) Varâh. Bṛh. S. 5,42. 40,3. 7. 41,7. Bṛh. 1,14. 8,11. Weber, Ǵyot. 102. Verz. d. Oxf. H. 97,b,31. — c) = आढक, द्रोण Verz. d. Oxf. H. 307,b,9. — d) करिकुम्भपीठ Spr. 1545. Varâh. Bṛh. S. 67,6. — e) am Schluss, Nilak. erklärt: ग्रथिताङ्गुलिभ्यां हस्ताभ्यां परशिरसः पीडनं पूर्णकुम्भः. — f) *eine best. Pflanze* und *deren Frucht* Bhâg. P. 10,18,14. — h) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,b,15. — k) *ein best. Theil des Bettstollens* Varâh. Bṛh. S.

79,29. fg. — *l*) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,7. — 3) *c*) नागदन्ती = कुम्भा Med. t. 203. = कुम्भाख्यभेषज H. an. 4,111. — Vgl. तप्तकुम्भ, पूर्णा°, भद्र°, घात°, शत°, भूकुम्भी.

कुम्भक 2) Sarvadarçanas. 174,16. 20 (definirt). Verz. d. Oxf. H. 108, *a*,2. 234,*b*,33. fgg. 237,*a*, No. 568. neutr.: विधारणं (प्राणस्य) कुम्भकम् Schol. zu Jogas. 1,34. Z. 4 lies Vedântas. (Allah.) No. 131. — 3) = कुम्भ 1) *a*) am Ende eines adj. comp. Kathâs. 99,3. — 4) = कुम्भ 1) *c*) Weber, Ǵjot. 79. — 5) = कुम्भ 1) *d*) am Ende eines adj. comp.: वितत° MBh. 12,4280. — 6) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2577. — कुम्भिका s. bes.

कुम्भकपद्धति (कु° + प°) f. Titel eines Werkes Hall 18.

कुम्भकर्ण N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,15. einer Oertlichkeit 148,*b*,38.

कुम्भघोणातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,2.

कुम्भचक्र n. Bez. *eines best. Diagramms*; s. u. चक्र 4) am Ende.

कुम्भदास (कु° + दास) m. *Kuppler* (?); davon nom. abstr. °ता Râǵa-Tar. 3,456. — Vgl. कुम्भदासी, घटदासी.

कुम्भधर m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,8.

कुम्भय्, °यति *das* Kumbha (s. कुम्भ 1,*c*) *genannte Anhalten des Athmens vollbringen* Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,9. *b*,39.

कुम्भवक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2577.

कुम्भसंभव Bein. Agastja's R. 7,80,1. Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,10.

कुम्भाण्ड N. pr. eines Ministers des Bâṇa Bhâg. P. 10,62,14. 63,8. 16.

कुम्भाण्डकोदर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2571. कुम्भाण्डको ऽपरः ed. Calc. st. कुम्भाण्डकोदरः der ed. Bomb.

कुम्भिका 4) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

कुम्भीनस 2) R. 7,5,40. 25,19. 23. 61,16.

कुम्भीपाक 1) Kauç. 88. — 2) Spr. 2963. Bhâg. P. 10,64,28. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, 26.

कुम्भेश्वर (कुम्भ + ई°) m. N. pr. eines Vîtarâga Wilson, Sel. Works 2,32. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,41.

कुम्भोद्भव (कुम्भ + उ°) m. Bein. Agastja's Spr. 238. — Vgl. कुम्भयोनि, कुम्भसंभव, घटोद्भव.

कुरङ्ग 3) f. ई N. pr. einer Tochter Prasenaǵit's Kathâs. 112,89. — 4) m. oder n. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,24.

कुरङ्गनाभि Naish. 22,56.

कुररी Uṇâdis. 3,133. 1) MBh. 12,6648. Varâh. Bṛh. S. 48,9.

कुररीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,4.

कुराख N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,12.

कुराजन् Spr. 3944. 3958. कुराजराज्य 4969.

कुराज्य Spr. 3943.

कुराट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,16. so im Index, im Text कुरात.

1. कुरीर Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7,3,7.

कुरु 1) °वर्ष Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,32. °देश 339,*b*,15. 342,*b*,11.

कुरुक्षेत्र, °क्षेत्राधिप Varâh. Bṛh. S. 11,57.

कुरुक्षेत्रक m. pl. = कुरुक्षेत्राः Varâh. Bṛh. S. 5,73.

कुरुक्षेत्रस्थली f. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,12.

कुरुजाङ्गल N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 9,29.

कुरुम्ब vgl. देवकुरुम्बा.

कुरुसुति ein Kâṇva, Verfasser von ṚV. 8,65—67.

कुरूप Kathâs. 123,203. कुरूपता Spr. 4165.

कुरेम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,10.

कुर्कुटीव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* ebend. 34,*a*,44.

कुर्कुर Varâh. Bṛh. S. 28,9 (v. l. कुक्कुर). Zu Pańkat. II,97 vgl. Spr. 2932.

कुल 1) *Menge*: पर्वत° Spr. 400. सुकृत° 4105. Z. 8 lies 1,9,32. — 6) n. bei den Çâkta Bez. *der* Çakti *und ihres Cultus* (urspr. wohl so v. a. *das worin alles Andere aufgeht*) Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,30. fgg. °दीप 91,*b*,26. °द्रव्य 1.33. °निष्ठ 92,*a*,3. कुलाकुलविचार 93,*a*,31. कुलाकुलानुसंधान 92,*a*,32. कुलाचार 95,*a*,6. 109,*a*,33. कुलावेधविधि 89,*a*,26. कुलाष्टक 91,*b*,35.; vgl. कौल, कौलिक. — 7) m. N. pr. eines Mannes R. 7,43,2.

कुलक 4) *f*) *ein best. zu den Mäusen gerechnetes Thier* Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19. — 2) *c*) Kâvjâd. 1,13. अनेकपद्यैरेकक्रियान्वितैरेकवाक्यार्थकथनं कुलकम् । तच्च क्रियाया आद्यश्लोकावस्थितिभेदादाद्यकुलकमन्त्यकुलकमिति द्विधा । Verz. d. Oxf. H. 203, *b*, N. 2. *eine Verbindung von fünf* Çloka Sâh. D. 558. *von fünf und mehr* Schol. zu Kâvjâd. 1,13.

कुलकन्यका (कुल + क°) f. *ein Mädchen aus guter Familie, ein sittsames Mädchen* Spr. 4426.

कुलकुण्डलिनी und कुलकुण्डली f. Bez. *einer best.* Çakti (मूलाधारपद्मस्थितशिवशक्तिविशेष) ÇKDr. nach dem Shaṭkakraprakâça.

कुलकौशिक (कुल + कौ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,17.

कुललक्षण (1. कु + ल°) adj. f. आ *unglückverheissende Zeichen an sich habend* Kathâs. 91,17. 19.

कुलगुरु (कुल + गुरु) m. *Hauptlehrer* Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,8.

कुलचन्द्र Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,2.

कुलचूडामणि (कुल + चू°) m. Titel eines Buches Hall 198. Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,28. 95,*a*,23. 101,*b*,30. 103,*b*,40. 108, *b*,23. eines Tantra 109, *a*, 12.

कुलदीपोत्सव m. Bez. *eines best. nach der Hochzeit gefeierten Festes* Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,22.

कुलदेव (कुल + दे°) 1) m. *Familiengottheit*: °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 19, *a*,33. — 2) f. ई *Hauptgöttin*, Bez. der Durgâ: °देवियात्रा (die Kürze aus metrischen Rücksichten) Bhâg. P. 10,52,42.

कुलदेवता füge *Familiengottheit* hinzu. Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 13. Kathâs. 111,45.

कुलदैवत n. *Familiengottheit* oder *Hauptgottheit*: इक्ष्वाकु° (welches man auch इक्ष्वाकु-कुल + दै° trennen könnte) R. 7,108,28.

कुलधर (कुल + धर) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 60,3.

कुलधर्म *die Satzungen der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,9. 92,*a*,17.

कुलनाग (कुल + नाग) m. *ein oberster Schlangendämon* Weber, Râmat. Up. 314,3.

कुलनिम्नगा (कुल + नि°) f. *Hauptstrom, ein edler Strom* Spr. 2401.

कुलपञ्चाशिका (कुल + प°) f. Titel eines Buches Hall 198.

कुलपालिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. in Benf. Chr. 188, 1 v. u.

कुलपुत्र Spr. 5191. = ज्ञाति Schol.

कुलपुत्रक = कुलपुत्र Kathâs. 60, 3. 91, 52.

कुलप्रकाश (कुल + प्र°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 95, a, 24.

कुलवधू, richtiger °वधू.

कुलबालिका Halâj. 2, 340. 5, 6.

कुलभव (कुल + भव) adj. *aus edler Familie stammend* Spr. 2808.

कुलभूभृत् 1) *Hauptberg* Kathâs. 90, 4. — 2) *ein Muster von Fürst* Kathâs. 99, 7.

कुलमार्ग *die Lehre der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 91, a, 14.

कुलमार्गतन्त्र n. ein Gesammtname für 64 bestimmte Tantra Verz. d. Oxf. H. 109, b, 3.

कुलयुक्ति (कुल + यु°) f. Titel eines Werkes Hall 197.

कुलरत्नमाला (कुल + र°) f. desgl. Hall 198.

कुलरत्नमालिका (कुल + र°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 238, b, 37.

कुलव Kathâs. 53, 88 nach Kern Fehler für कुवल.

कुलवत् Kathâs. 121, 19. राज्ञा सत्यं च धर्मश्च राज्ञा (so die ed. Bomb.) कुलवती कुलम् R. 2, 67, 30.

कुलवर्त्मन् (कुल + व°) n. *die Lehre der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 95, a, 6.

कुलवर्धन MBh. 1, 6171.

कुलव्रत füge hinzu *diejenige Art und Weise zu verfahren, an der man besonders hält.*

कुलशिखरिन् (कुल + शि°) m. = कुलपर्वत Bhartr. Suppl. 17.

कुलशैल m. dass. Kathâs. 119, 16.

कुलसार (कुल + सार) n. Titel eines Tantra Hall 198. Verz. d. Oxf. H. 95, a, 24. 109, a, 11.

कुलसुन्दरी (कुल + सु°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19, b, 5.

कुलाकुल 3) n. Bez. *eines best. mystischen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88, a, 32. °चक्र 95, b, 41. 96, b (abgebildet). — Vgl. auch oben u. कुल 6).

कुलाङ्गार vgl. oben u. अङ्गार 1).

कुलाचल 1) Spr. 3638. Kathâs. 119, 19.

कुलाद्रि Kathâs. 73, 32. 97, 48.

कुलानन्द (कुल + आ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, b, 9.

कुलान्वय (कुल + अ°) m. *edle Abstammung, Adel des Geschlechts* Spr. 2259. MBh. 12, 4300; an der zweiten Stelle fassen Nîlak. und Gild. (LA. II) das Wort als adj.

कुलामृत (कुल + अ°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95, a, 24.

कुलाम्बा (कुल + अ°) f. *Mutter des Geschlechts* so v. a. *Schutzgöttin des Geschlechts* Verz. d. Oxf. H. 19, a, 7. 42.

कुलाय *Heimath* Pañkav. Br. 19, 5, 1. n. *vom menschlichen Körper* Bhâg. P. 10, 87, 22. Z. 10 lies Ekâha st. Sattra.

कुलायिन् 1) Z. 2 lies 6, 15, 16 st. 6, 15, 6. — 2) vgl. Haug zu Ait. Br. 3, 42.

कुलार्णव *Bestimmung des Ritus der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 89, b, 14. als Titel eines best. Werkes 90, b, No. 147. 95, a, 25. 101, b, 31. 103, b, 41. 109, b, 10 (°तन्त्र).

कुलालकुक्कुट m. = कुलाल 1) b) Varâh. Bṛh. S. 88, 8. 22.

कुलाष्टमी f. Bez. *eines best. achten Tages bei den* Çâkta Verz. d. Oxf. H. 94, b, 41.

कुलिक 4) Weber, Râmat. Up. 314. Wilson, Sel. Works 2, 17. — 5) *Jäger* Bhâg. P. 10, 47, 19. — 6) adj. *in Verbindung mit* अङ्गारवार Verz. d. Oxf. H. 105, b, 41.

कुलिङ्क, so die v. l.; der Text कुलिङ्कक.

कुलिन्द MBh. 3, 15594. Verz. d. B. H. 117 (lxxi).

कुलिश 2) °धर m. Bein. Indra's Varâh. Bṛh. S. 32, 31. °भृत् desgl. 35, 6. Spr. 4705. तृणं कुलिशताम् (आयाति) 3572. n. wohl *Diamant* 3952.

कुलिशलेप m. = वज्रलेप Varâh. Bṛh. S. 107, 7.

कुलीन 1) a) तत्कुलीन MBh. 5, 7102. — b) *edel* (der Gesinnung nach) Spr. 4056. — c) n. Bez. *einer best. Krankheit des Fingernagels.* — 2) Wilson, Sel. Works 1, 255.

कुलूत Hiouen-thsang I, 203. fgg. Varâh. Bṛh. S. 10, 12. 17, 18. कुलूतक dass. 4, 22. sg. *ein Mann aus dem Volke der* Kul. Pratâpar. 28, a, 9, wo wohl काम्पिल्यककुलूतिका st. काम्पिल्यकलूतिका zu lesen ist.

कुलेशान (कुल + ई°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, b, 12.

कुलेश्वर 1) c) desgl. ebend. 101, b, 3. — 2) *eine Form der* Durgâ ebend. 19, a, 9. °तन्त्र 109, b, 14.

कुलोड्डीश (कुल + उ°) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109, a, 11.

कुल्मल Z. 2 lies मे st. ते.

कुल्मलबर्हिष mit dem patron. Çailûshi und Verfasser von RV. 10, 126. °बर्हिस् Pañkav. Br. 15, 3, 21.

कुल्माष 1) कुल्माषाद P. 3, 2, 84, Sch. — 3) Hariv. 9507.

1. कुल्य 1) a) °कन्या Bhâg. P. 10, 57, 1. राज° *von königlichem Geschlecht, von königlicher Abstammung* 64, 33. किरातकुल्यौ Pañkav. Br. 13, 12, 5; vgl. M. Müller in J. R. As. S. 2, 438. — b) तुल्य° ist so v. a. सकुल्य *Geschlechtsgenosse, Verwandter.* — 2) m. N. pr. eines Schülers des Paushpañgi Bhâg. P. 12, 6, 79. — Vgl. चक्रकुल्या.

कुल्लूका f. bei den Çâkta Bez. *best. Silben, die einer mystischen Formel vorangeschickt werden*, Verz. d. Oxf. H. 102, a, 31. b, 13.

कुल्व Schol. zu Kâtj. Çr. 20, 7, 18. 19.

कुवक्र (1. कु + वक्र) adj. *ein wenig gebückt:* कुवक्र इव प्रणतो ऽनुब्रूयात् Çâñkh. Br. 28, 2.

कुवणिज् (1. कु + व°) m. *ein Bösewicht von Kaufmann* Kathâs. 101, 266.

कुवर्त्मन् (1. कु + व°) n. *ein schlechter Weg, eine falsche Lehre* MBh. 3, 10571 Lesart der ed. Bomb. st. कुधर्मन्. Sarvadarçanas. 72, 17.

कुवल 1) Kâtj. 12, 10. कुवली Halâj. 2, 39. — 2) Kathâs. 53, 88 (fälschlich कुलव gedr.).

कुवलप्रस्थ (sic) füge «v. l. im» vor gaṇa hinzu.

कुवलय 1) öffnet sich bei Nacht Spr. 2213. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 103, 163.

कुवलयपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 249, b, 26.

कुवलयमाला (कु° + मा°) f. N. pr. einer Stute Kathâs. 121, 273.

कुवलयवती f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 74, 215.

कुवलयापीड N. pr. eines Elephanten Kathâs. 113,19.

कुवस्त्र (1. कु + व॰) adj. *schlechtgekleidet;* davon ॰ता f. Spr. 4165.

कुविडम्बना (1. कु + वि॰) f. *eine niederträchtige Betrügerei* Sarvadarçanas. 31,1.

कुविन्द Kathâs. 83,35. ॰क Halâj. 2,435. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3.

कुवृत्ति (1. कु + वृ॰) f. *ein schlechter Lebensunterhalt* Spr. 694.

कुवेधस् (1. कु + वे॰) m. *der böse Schöpfer, das böse Geschick* Kathâs. 71,232.

कुश्, Nir. Erläutt. S. 12, Anm. 4. verbessere संचुकोच.

कुश 1) *d)* gründet Kuçasthâlî Verz. d. Oxf. H. 73,*a*,11. — 2) *b)* Bez. *gewisser Stäbchen, welche als Marken bei künstlichen Recitationen dienen,* Schol. zu Pushpas. 10,11,44. Nidâna 1,11. Haug zu Ait. Br. 3, 42. — 3) *a)* dass. TBr. 1,5,10,1. 2. 7. Çat. Br. 3,6,2,9. Diese Stäbchen sind gewöhnlich von Holz, aber in TBr. und Çat. Br. werden metallene vorausgesetzt, so dass auch *b)* hierher gezogen werden könnte.

कुशण्ड, zu कुशण्डिका vgl. बिन्दुपातनपालीं कुशण्डिकां समाप्य Gjot. im ÇKDr. u. पुंसवन. nach ÇKDr. Suppl. *die Weihe des Opferfeuers* (सर्वहोमार्थाग्निसंस्कारकक्रिया).

कुशद्वीप Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,32. 41,*a*,36. 338,*b*,8.

कुशध्वज R. 7,17,8. Verz. d. Oxf. H. 24,*a*,9.

कुशनाभ Kathâs. 86,71.

कुशप्लवन, R. 1,46,8 liest die ed. Bomb. कुशप्लवं समासाद्य; Schol.: कुशप्लवं विशालाख्यं पूर्वदेशस्थतपोवनम्.

कुशमुष्टि *eine Handvoll* Kuça-*Gras* (s. u. मुष्टि 2.); soll R. 7,66,6 nach dem Schol. = लूनकुशानामग्रभागः sein.

1. कुशरीर n. *der elende Leib:* ॰भृत् Bhâg. P. 10,87,22.

2. कुशरीर (wie eben) 1) adj. *einen hässlichen Körper habend.* — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,42.

कुशल 1) *a) erspriesslich* Spr. 1484. — 2) *c)* Grammatiker Verz. d. Oxf. H. 176,*a*,4. — 5) *c) Geschicklichkeit:* कुलकुशलशीलविकल Spr. 3259.

कुशलवत् (von कुशल) adj. *gesund, wohl auf* Kathâs. 120,129.

कुशाम्ब, कु॰ Pañkav. Br. 8,6,8.

कुशावती R. 7,108,4.

कुशावर्त Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,39. = गङ्गाद्वार Schol. zu Bhâg. P. 3,20,4. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,8. pl. *sein Geschlecht* 19,*a*,22.

कुशासन n. *ein Sitz* (आसन) *aus* Kuça-*Gras* und zugleich *eine schlechte* (1. कु) *Lehre* (शासन) Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,21.

कुशिक 1) *e)* N. des 13ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,1.

कुशिकंधर (कुशिकम्, acc. von कुशिक, + धर) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,32.

कुशिष्य (1. कु + शि॰) m. *ein schlechter Schüler* Kathâs. 63,169. 97, 29. Spr. 695. कुशिष्यशिष्य dass. 4969.

कुशीति m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,5. कुशीद Bhâg. P.

कुशीद m. = कुशीति Bhâg. P. 12,6,79.

कुशील (1. कु + शील) n. *ein schlechter Charakter* Spr. 3941.

कुशेशय 3) Schol. zu Hariv. 8428: कुशेशयकोशः कमलकलिका.

कुशेशयमय adj. (f. ई) *aus Wasserlilien gebildet:* माला R. 7,36,10.

कुशोदका (कुश + उदक) f. N. der Dâkshâjaṇî in Kuçadvîpa Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,32.

कुश्रुत Spr. 5275.

कुष् 1) कुषित *geknetet* Schol. zu Kâtj. Çr. 16,1,23.

— अभि Z. 2 lies 2,145,2.

— निस् vgl. निष्कोष fgg.

कुषुम्प्, कुषुम्भिता मेगधक: Pat. in Mahâbh. 290. 295.

कुष्ठ 1) *a)* Kauç. 35. — *b)* Kathâs. 64,131. — 2) सा इरती कुष्ठाभृङ्गो (कुष्ठा॰ die Hdschr.) Pañkav. Br. 21,1,7. = कुष्ठवर्णा Schol. — 3) f. आ etwa *Ecke* Schol. zu Kâtj. Çr. 697,3. — Vgl. मेह्राकुष्ठ.

कुष्ठिका Z. 2 füge *Afterklaue* hinzu und vgl. TBr. 2,668.

कुष्ठिन् Varâh. Bṛh. 23,9. Kathâs. 64,132. 138. 141. Davon nom. abstr.

कुष्ठिल m. Tattvas. 35. Z. 1 lies Âçv. Gṛhj. 4,8,4.

कुष्मल = छदन *Blatt* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,186.

कुष्माण्ड 1) *a)* तुण्डाग्रिर्वाकुष्माण्डी Hâr. 256. — *c)* कूष्माण्ड ed. Bomb.; Nilak.: कूष्माण्डं यद्देवा देवहेडनमित्यनुवाकपञ्चकम् (vgl. Ind. St. 3,315,*b*,4). — *d)* Kathâs. 99,29. Bhâg. P. 10,6,27. — *e)* N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 28,*a*, No. 71. — 2) *c)* कूष्माण्डी die neuere Ausg. des Hariv. — Vgl. भूकुष्माण्डी, कौष्माण्ड.

कुसखी (1. कु + स॰) f. *eine schlechte Freundin* Kathâs. 71,151. 165.

कुसंगत (1. कु + सं॰) wohl n. *eine schlechte Verbindung* MBh. 5,1362.

कुसंबन्ध (1. कु + सं॰) m. *ein schlechter Verwandter* Spr. 3944.

कुसित 1) = जनपद Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,106. N. pr. einer Gegend Aufrecht.

कुसिन्ध, कुसिन्धैः कुषितया मृदा अद्भिश्चेष्टकानां दार्ढ्यमुपजायते Schol. zu Kâtj. Çr. 16,1,23.

कुसुम 7) N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

कुसुमजय m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

कुसुमदन्त m. N. pr. eines mythischen Wesens, = पुष्पदन्त Varâh. Bṛh. S. 53,44.

कुसुमपुर Kathâs. 96,3. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,33. 325,*b*, No. 769. Wassiljew 47. 56. 224. Ârjabh. Ârjâshtaçata 1,1.

कुसुमविचित्रा ohne Cäsur Ind. St. 8,380. Khandom. 50.

कुसुमसार (कु॰ + सार) m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 67,36.

कुसुमाञ्जलि herausgegeben von Cowell, Calcutta 1864. Sarvadarçanas. 113,5. 134,5. ॰टीका, ॰प्रकाश, ॰प्रकाशमकरण्ड (कुसुमाञ्जलिमकरण्ड Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 601) Hall 83. ॰विकाश 77. ॰वृत्ति 85. ॰व्याख्या 84. ॰कारिकाव्याख्या 6. 83. 84.

कुसुमायुध Kathâs. 67,32. N. pr. eines Brahmanen 123,253.

कुसुमावली (कुसुम + आ॰) f. Titel eines medicinischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,30.

कुसुमित n. *das Blühen, Blüthezeit;* s. पुष्पावलिवनराजिकुसुमिताभिन्न.

कुसुमेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,3.

कुसुम्भ 1) विकसत्कुसुम्भकुसुमारुणाता Çiç. 9,44. Varâh. Bṛh. S. 29,9. ॰वस्त्र Ind. St. 5,300. — कुसुम्भी = मन्थर H. an. 3,590. Med. r. 199.

कुसुरुबिन्द Pañkav. Br. 22,15,1. 10.

1. कुसृति Kathâs. 57,57. 70,15. 71,165. — Vgl. कौसृतिक.

कुसौहृद (1. कु + सौ॰) adj. *ein schlechter Freund* Spr. 3944. 3958.

कुस्तुक m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çârkarâksha

Ind. St. 4,372.

कुस्तुम्बुरु, स° adj. Varâh. Brh. S. 77,7.

कुस्त्री *ein schlechtes Weib* Varâh. Brh. 8,11. Kathâs. 61,157. 163. 64,124. 124,128.

कुस्त्रीक adj. *ein schlechtes Weib habend* Varâh. Brh. 18,8.

कुस्रतिक्षोणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,2.

कुह् s. कुह्य्.

2. कुह, अकुह R. 2, 109, 27 = अकपटशील nach dem Schol. Sarvadarçanas. 31, 1 ist wohl इमाः कुहे याः कु° zu schreiben und कुह als *Betrüger* zu fassen.

कुहक 1) *Betrüger* Spr. 3195 (Gegens. सत्य). *Gaukler, Taschenspieler* Kâm. Nîtis. 7,46. यथा दारुमयी योषिन्नृत्यते कुहकेच्छया Bhâg. P. 10,54, 12. अ° *kein Charlatan* Suçr. 1,30,3. — 4) Bhâg. P. 12,10,29. विकृताकारवाग्वेषचेष्टादेः कुहकाद्भवेत्। हासः Sâh. D. 228. °जीवक adj. Varâh. Brh. S. 16,19. °ज्ञ m. *Gaukler, Charlatan* 86, 32. — 5) कुहका = कृत्या Nîlak.

कुहक्क m. Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

कुहन 4) *c*) *Gaukelei, Betrügerei*: °चर्या H. an. 2,121. चर्या कुहनस्य Med. d. 17.

कुहर 2) *a*) मत्स्याद्रि° Spr. 1094. कर° 4185. आस्य° Kathâs. 73,307. नेत्र° 109,10. रोदः° Nalod. 3,32 so v. a. द्यावाभूम्यन्तर. — *g*) etwa *Fensterchen* Varâh. Brh. S. 56,20.

कुहश्रुतीय adj. von कुह श्रुत (dem Anfange von RV. 10, 22) Çâṅkh. Br. 22, 8.

कुहू 1) Kâth. 12,8. 13,16. 15,3. Ind. St. 5,228. Varâh. Brh. S. 48,57. — 4) Bez. *einer best. Arterie* Verz. d. Oxf. H. 236,*b*,1. 9.

कुहूकण्ठ Sâh. D. 329,18.

1. कू mit आ, आकूय वै यज्ञः प्रयुज्यते Kâth. 23,2.

कूर्च m. nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 91 = स्तनमतङ्गजे d. i. *die weibliche Brust* und *Elephant*; nach Aufrecht nur *die weibliche Brust*. Der Verfasser des Sûtra hat ohne Zweifel nur an कूची (s. d.), nicht auch an कूच gedacht.

कूज्, कुक्कुटान्कूजतः *krähen* Bhâg. P. 10,70,1. trans. *blasen* (die Flöte): चुकूजे वेणुम् 21,2. कूजितवेणु 35,4. कूजित n. nom. act.: सारस° Varâh. Brh. S. 88,37. कोकिल° LA. (II) 89,7. Mallin. zu Çiç. 11,1. मयूरस्य ebend.

— वि, मुष्टिमध्ये विकूजित्वा (so die neuere Ausg.) द्विधाभूतमभज्यत (चापम्) Hariv. 4517.

1. कूट 3) अंस° Kathâs. 98, 61. प्रेक्षण° ist nach ÇKDr. *Augapfel*. — 5) भस्म° MBh. 12,4225. Schol. zu Kâtj. Çr. 25, 8, 2. करङ्क° Kathâs. 103,10. *Zerbröckeltes* (von Holz u. s. w.) Schol. zu Kâtj. Çr. 21,2,6. — 9) hierher vielleicht Schol. zu Kâtj. Çr. 1,1,12; vgl. Ind. St. 10,13. — 10) प्रहेलिकापङ्क्तिकूटाख्यान (vgl. कूटकाख्यान) Verz. d. Oxf. H. 123,*a*, 11. °हेमन् *falsches Gold* Naish. 22, 52. °लेख Kathâs. 124,198. °तापस 121,172. 71,171. 177. मूलादिभिस्त्वकूटैर्व्यवहरति वणिक् Varâh. Brh. 14,3. सत्त्व° (= सत्त्वाभास Schol.) Bhâg. P. 10,12,19. — 16) m. Bez. *einer best. Constellation* d. i. *wenn alle Planeten* (Sonne und Mond incl.) *in den Häusern 4, 5, 6, 7, 8, 9 und 10 stehen*, Varâh. Brh. 12, 8. 16. — 17) m. Bez. *einer Unterart des* Grahajuddha Sûrjas. 7, 22. — 18) mystische Bez. *des Buchstabens* क्ष Weber, Râmat. Up. 314. 315. 319. — 19) m. N. pr. eines von Vishṇu besiegten Feindes R. 7,23, 1,41. Bhâg. P. 10,42,37. 44,26. — Vgl. noch ग्राम°, गृध्र°, चित्र°, मणि°, रत्न°, वप्री°, हंस°, हिम°.

2. कूट Pañkav. Br. 21,14,16. Kâth. 15,4. 24,1. Schol. zu Kâtj. Çr. 6, 3, 19. m. = उत्ता भग्नशृङ्गः Halâj. 2,112.

कूटक 2) vgl. कुटक 3).

कूटतुला, so zu lesen st. कूटतूला.

कूटपाकल (so ist ohne Zweifel st. कूटपालक zu lesen) 1) *Elephantenfieber* Mâlatîm. 24,9.

कूटपूरी f. *eine Art Kranich*, = करायिका Varâh. Brh. S. 86,20. 44. 88,4 (°पूरि aus metrischen Rücksichten). Bhattotpala zu 95,1.

कूटरचना auch überh. *Hinterlist*: अतर्क्या कुट्टिनीकूटरचना हि विधेरपि Kathâs. 57,115.

कूटशाल्मलि N. einer Hölle Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,25.

कूटसंक्रान्ति (1. कूट + सं°) f. *der Eintritt der Sonne in ein anderes Zodiakalbild nach Mitternacht*: अर्धरात्र(lies °त्रे) व्यतीते तु यदा संक्रमते रविः। सा ज्ञेया कूटसंक्रान्तिर्मुनिभिः परिकीर्तिता॥ इति विद्यानिधिकृतज्योतिःसागरसारधृतं वचनम् ÇKDr.

कूटस्थ 1) *a*) Bhag. 6, 8. 12, 3 und Bhâg. P. 3, 5, 49 gehören zu *c*). — *c*) Ashṭâv. 1, 13 नित्येषु च शब्देषु कूटस्थैरविचालिभिर्वर्णैर्भवितव्यम् Pat. in Mahâbh. 104. Sarvadarçanas. 146, 22. 149, 10. 161, 19. — 3) कूटस्थदीप ist der Titel eines Prakaraṇa in der Pañkadaçî Verz. d. Oxf. H. 222, *b*, 25. आदित्यदीपिते कुड्ये दर्पणादित्यदीप्तिवत्। कूटस्थभासितो देहः धीस्थजीवेन भास्यते॥ 26. fg.

कूड् vgl. कुड्, क्रूड्.

कूण्, कूणति *sich zusammenziehen*, — *zusammenkauern*: स्विद्यति कूणति वेल्लति विचलति निमिषति विलोकयति तिर्यक्। अन्तर्नन्दति चुम्बितुमिच्छति नवपरिणया वधूः शयने॥ Kâvjapr. 154, 10. fg. कूणितनेत्रास्य *zugekniffen* Kathâs. 73,157. जुगुप्साकूणिताानन 82,20.

— वि caus. *zusammenziehen*: ग्रास्ते वक्त्रं विकूणयेत् Varâh. Brh. S. 51,32.

कूणि vgl. तरू°.

कूतना Kâth. 30,6. statt dessen कोतना TS. 3,3,2,1.

कूप 1) *b*) Çâṅkh. Grhj. 5,2. — 2) *b*) vgl. तुन्दकूपी. — *c*) Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. अन्ध°, कण्ठ°, रोम°.

कूपक 1) *a*) *von den Poren der Haut* Varâh. Brh. S. 68,5. — *c*) Halâj. 3, 33. — Vgl. तुन्दकूपिका, दुग्ध°.

कूपकन्दर m. N. pr. eines Mannes: °वध Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,11.

कूपकर्ण m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,63, 8. 16.

कूपखानक (कूप + खा°) m. *Brunnengräber* Kathâs. 66,134.

कूपमण्डूक, f. ई Bhatt. 5,85.

कूपाय् (von कूप), °यते *zu einem Brunnen werden* Spr. 2765.

कूबर 1) रथ° R. 7,24,8. कूबरी Çâṅkh. Br. 27,6. Kâtj. Çr. 8,4,5. कूवरी = गन्त्री Halâj. 2,289. Die Bomb. Ausgg. des MBh., R. und Bhâg. P. schreiben कूवर.

कूर n. Halâj. 2,164. — Vgl. दन्त°, दीर्घकूरक.

कूर्च 1) *Wedel, Besen* Narasiṁha-P. und Vishṇudharmottara im ÇKDr. — 2) Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,2 v. u. — 4) Râga-Tar. 5, 461. fg. (*boasting*

Benf.). लम्बकूर्चाणां तापसानां im Prâkrit Çâk. 87, 15. Hierher wohl auch: श्रद्धा धारयते कूर्चमृषयश्च (कूर्च श्र° gedr.) तपोधनाः । पवनाकृतिश्च भगवान्कूर्चं (भगवान् न्कूर्चं gedr.) धारयते रविः । तस्मान्मनुभिरित्यर्थं कर्तव्यं कूर्चधारणम् । Verz. d. Oxf. H. 33, a, 35. fgg. = लम्बकूर्च (beim Bock) Schol. zu Kâtj. Çr. 16, 1, 33. — 8) = हूं Verz. d. Oxf. H. 97, a, 39; vgl. तार 10). — Vgl दृवा°, वज्र°, ब्रह्म°.

कूर्चक 1) a) eben so Halâj. 2, 303.

कूर्चल adj. = लम्बकूर्चिन् auch Schol. zu Kâtj. Çr. 16, 1, 33. vielleicht bärtig (von einem Bocke). Die v. l. कूर्वाल führt auf das richtigere कूर्चाल.

कूर्चिन् (von कूर्च) adj. langbärtig Varâh. Bṛh. 27, 15. 27.

कूर्द, फेनायमानाः कूपाश्च कूर्दन्ति वृषभा इव MBh. 6, 104. Hariv. 8398 liest die neuere Ausg. richtig चुकूर्द, 8389 hat sie eine ganz andere Lesart, 8403 ist चुकूर्द यदिः zu trennen.

कूर्प Halâj. 2, 365. Sand (nach dem Schol.) in der Verbindung: °दृश् adj. Sand in den Augen habend Bhâg. P. 10, 87, 18.

कूर्पर 1) Ellbogen Halâj. 2, 378. 381 (wo °कूर्परयो° zu lesen ist). Daçak. in Benf. Chr. 200, 2. — 2) N. pr. eines Dorfes Hala 154.

कूर्पास Halâj. 2, 397. = चोल Jacke Schol. zu Naish. 22, 42.

कूर्पासक Çiç. 5, 23.

कूर्म 1) कूर्मोन्नत wie der Rücken einer Schildkröte gewölbt Varâh. Bṛh. S. 67, 7. 68, 2. कूर्मसमुन्नत dass. 70, 3. कूर्मप्रादुर्भाव (Vishṇu's) Verz. d. Oxf. H. 83, a, 23. कूर्मावतार 129, a, 17. (ध्यानेन) कूर्मो — शिश्नं पालयते Spr. 4166. — 2) Varâh. Bṛh. S. 5, 42. Ind. St. 10, 173. Streiche Jyotistattva und Tantras. im ÇKDr. u. vgl. unten u. कूर्मचक्र. कूर्मविभाग eig. Eintheilung des Globus (Halbglobus) Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6. Ind. St. 10, 209. — 4) Verz. d. Oxf. H. 225, b, 4. 236, b, 12. — 7) Bez. einer best. Stellung der Hände Verz. d. Oxf. H. 202, a, 16. — 8) N. pr. einer Gottheit ebend. 148, b, 33. fg. — Vgl. मत्स्य°.

कूर्मकल्प m. N. eines best. Kalpa (Weltperiode) Verz. d. Oxf. H. 68, b, 28.

कूर्मचक्र n. N. eines best. Diagramms Verz. d. Oxf. H. 88, a, 33. 93, a, 40. 95, b, 45. — Vgl. u. कूर्म 2).

कूर्मद्वादशी f. Bez. des zwölften Tages in der — Hälfte des Pausha Verz. d. Oxf. H. 58, b, 26.

कूर्मनाडी f. Bez. einer best. Arterie unterhalb der Halsgrube Verz. d. Oxf. H. 230, b, 14.

कूर्मनाथ m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, b, 1.

2. कूर्मपृष्ठ m. N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, b, 38.

कूर्मलक्षण n. Titel einer Schrift Ind. St. 3, 269.

कूर्मविभाग s. u. कूर्म 2).

कूर्मासन (कूर्म + 1. आस°) n. Bez. einer best. Art zu sitzen bei den Asketen Verz. d. Oxf. H. 234, a, 47.

कूल auch fehlerhaft für तूल; s. u. प्राकूल.

कूलंकष 1) Verz. d. Oxf. H. 252, b, 33.

कूलतण्डुल m. Brandung Bhûripr. im ÇKDr. u. दरणि. — Vgl. कूलद्रुपड.

कूलभङ्ग m. dass. ÇKDr. u. दरणि.

कूलद्रुपड m. dass. Çabdar. im ÇKDr. u. दरणि; vgl. कूलद्रुपडक, welches dieselbe Bed. haben wird.

कूलि m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 153, b, 24.

कूशाम्ब s. oben u. कुशाम्ब.

कूश्माण्ड vgl. u. कूष्माण्ड 1) c).

कूष्माण्ड 1) a) Halâj. 2, 54. — b) Bhâg. P. 10, 63, 11. Weber, Râmat. Up. 355. — c) Taitt. Âr. 2, 7, 1. 8, 1. — 3) f. आ Bein. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110, b, No. 174.

कृक = गल, तालु, कण्ठ, नाभि Uççval. zu Uṇâdis. 1, 6.

कृकर 4) Verz. d. Oxf. H. 236, b, 12. — Vgl. कृकाल.

कृकल 1) = कृकलास Eidechse, Chamäleon: कृकलीभूत R. 7, 53, 19. — 2) = कृकर 4) Verz. d. Oxf. H. 225, b, 4.

कृकलास Ind. St. 4, 4. 8. R. 7, 48, 33. Varâh. Bṛh. S. 28, 8. 50, 3. 79, 24. Bhâg. P. 10, 64, 31 Verz. d. Oxf. H. 92, b, 32 (क्रकलास die Hdschr.).

कृकलासतीर्थ n. N. pr. eines Tirtha Verz. d. Oxf. H. 73, a, 17 (क्रकलाश°).

कृकलासदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 92, b, No. 148 (क्रकलास° die Hdschr.).

कृकवाकु 1) Varâh. Bṛh. S. 28, 6. 48, 6. 73, 1. Z. 3 lies 20, 136, 10.

कृकाटिका 2) R. 7, 23, 5, 23. Varâh. Bṛh. S. 68, 86.

कृकाटी f. = कृकाटिका Halsgelenk Varâh. Bṛh. S. 51, 9.

कृच्छ्र 1) a) कृच्छ्र, अति°, महा° und सर्व° unter den Beiww. Vishṇu's MBh. 12, 12864. — 2) a) कृच्छ्र und °काल Gefahr und Stunde der Gefahr Spr. 4557. fg. — b) षडार्धषं: कृच्छ्रभोजी ब्रह्महा पूयते नरः MBh. 12, 1247.

कृच्छ्रशस् (von कृच्छ्र) adv. kärglich Kâṭh. 25, 2.

कृत् 1) füge noch hervorbringend (z. B. einen Laut; vgl. काका°) hinzu. Z. 3 ist P. 3, 2, 89 nach पुण्य° zu stellen und Sch. zu streichen. — 2) b) VS. Prât. 5, 30 gehört zu a).

कृत 2) c) Bhâg. P. 12, 6, 80. — 3) b) कृतमस्य ज्ञानम् MBh. 5, 1692. °शतमसत्सु बहुम् Spr. 714. — f) als Bez. der Zahl vier Varâh. Bṛh. S. 77, 23. — g) Varâh. Bṛh. S. 4, 26. 8, 34. 9, 45.

कृतक 1) adv. °दुःखित verstellter Weise Kathâs. 58, 30. कृतकमभ्यधात् 66, 47. — Vgl. पुत्र°.

कृतकत्व (von कृतक) n. die Eigenschaft des künstlich Hervorgebrachtseins Tarkas. 41.

कृतकर्मन् R. 7, 62, 11. geschickt Halâj. 2, 180.

कृतकारिन् (कृत + का°) adj. eine Sache thuend: नासम्यक्कृतकारी स्यादुपक्रम्य कदा च न Spr. 4444.

2. कृतकार्य Kathâs. 59, 75. °त्व n. 71, 179.

2. कृतकृत्य füge noch der seine Pflicht gethan hat hinzu. R. 3, 52, 2. Spr. 712. Tattvas. 2. Weber, Râmat. Up. 362. mit einem loc.: न तावत्कृतकृत्यो ऽस्मि विषयेषु so v. a. ich habe noch nicht zur Genüge genossen R. 7, 59, 3. कृतकृत्यता Kap. 3, 54. 84. Kathâs. 52, 381. 122, 107.

कृतघ्न, कृतघ्नाः षोडशविधाः सामवेदे निरूपिताः Verz. d. Oxf. H. 25, a, N. 2. °ता Sâh. D. 109, 13.

कृतच्छन्दस् n. pl. Bez. einer Art von Metren Ind. St. 8, 107. 110.

कृतच्छिद्र adj. durchlöchert, mit einer Oeffnung versehen Bhâg. P. 3, 11, 9.

कृतत्राय Verz. d. Oxf. H. 53, a, 4.

कृतधी entschlossen, mit infin.: गन्तुं कृतधियस्तीर्थम् Bhâg. P. 11, 6, 39.

*gebildet, ein Gebildeter:* श्रुतं कृतधियां सङ्गाज्जायते Spr. 3038.

कृतप्रज्ञ (कृत + प्रज्ञा) adj. *klug* Spr. 3437. KATHÂS. 60,10.

कृतबुद्धि Spr. 3279. KATHÂS. 60,2. वनगमनाय VIKR. 86,19. *einsichtsvoll* VARÂH. BRH. S. 69,11. Zu M. 1,97 vgl. MBH. 5,110.

कृतभग m. N. pr. eines Mannes; pl. SAṄSK. K. 183,*b*,11.

कृतमाल 2) BHÂG. P. 10,79,16.

कृतयशस् Verfasser von RV. 9,108,10.11.

कृतरथ vgl. कीर्तिरथ, कृत्तिरथ.

कृतलक्षण 1) *gekennzeichnet* GOBH. 2,1,3. MBH. 3,11241.11245.

कृतविलास (कृत + वि°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,13.

कृतशौच (कृत + शौच) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,24.

कृतस्तोम n. Bez. *bestimmter* Stoma Ind. St. 8,110.

कृतस्थलौ (कृत + स्थल) f. eine best. Personification (eig. *deren Grund zubereitet ist)* TS. 4,4,3,1. — Vgl. क्रतुस्थला.

कृताकृत 3) *halb gethan:* इदं कृतमिदं कार्यमिदमन्यत्कृताकृतम् Spr. 3742. — 4) *beliebig, willkührlich* ÂÇV. ÇR. 2,17,17. GRHJ. 1,3,4. PRAJOGAR. 29,*b*,8. *indifferent:* कार्यते यच्च क्रियते सच्चासच्च कृताकृतम्। तत्राश्वसीत सत्कृत्वा असत्कृत्वा न विश्वसेत् ॥ MBH. 13,7612.

कृताकृत्यसम m. pl. N. einer Secte WILSON, Sel. Works 1,20.

कृतान्तकालासुर m. N. pr. eines Asura: °वध Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,48.

कृतान्तसंत्रास (कृ° + सं°) m. N. pr. eines Râkshasa KATHÂS. 86,137.

कृतार्थ, पूर्वं कृतार्थो मित्राणां न तत्प्रतिकरोति यः Spr. 4563. स्व° KATHÂS. 99,42. कृतार्थकृत्य 74,125. कृतार्थता 52,363. 123,248. कृतार्थत्व SÂH. D. 220,6.

कृतार्थय् (von कृतार्थ), °यति *Jmdes Wünsche erfüllen, Jmd zufriedenstellen* KATHÂS. 54,61.

कृतार्थीकरण (von कृतार्थ + 1. कर्) adj. *zufriedenstellend* KATHÂS. 94,25.

1. कृति ein Schüler Hiraṇjanâbha's Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,19.27.

2. कृति 1) कृतिः प्रयत्नः TARKAS. 53. — 3) MBH. 13,2254. fg. ist कृत्या (2255 liest die ed. Bomb. कृत्याः) in der Bed. *eine böse Fee* anzunehmen. — 5) Bez. *der Zahl zwanzig* VARÂH. BRH. 8,9. — 6) *Quadrat* VARÂH. BRH. 7,5. — 8) *ein viersilbiges Metrum* Ind. St. 8,107. 110. — 9) Gesammtname für *die Metra* कृति, प्र°, आ°, वि°, सं°, अभि° *und* उत्कृति Ind. St. 8,71. fg. 151. 277. 279. fg. — 10) in der Dramatik *Bestätigung —, Bewahrheitung einer Errungenschaft,* = लब्धार्थशमन DAÇAR. 1,48. = लब्धार्थागमन SÂH. D. 397. = लब्धस्थिरीकरण PRATÂPAR. 22,*b*,2. 45,*a*,6.

कृतित्व n. nom. abstr. von कृतिन् 1) *b)* KATHÂS. 119,209.

कृतिन् 1) *a)* Spr. 3964. — *b)* Spr. 1666. KATHÂS. 51,199. — *c) thätig* Spr. 3965. MBH. 12,8682.

कृतिमत् 1) die ed. Bomb. liest richtig नानाविधाकृतिमताम्.

कृत्तिवास, कृत्तिवासेश्वरलिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,6.

कृत्त्यधीवासं (कृत्ति + अ°) *Hülle von Fell* oder dergl. TBR. 3,9,20,1.

कृत्य 3) *a)* füge *Verrichtung* hinzu. पुरेषु कृत्यामुपधारयेच्च MBH. 12, 3837. — *b)* पाप°, महादेव° *Zauber* MBH. 1,678. *eine böse Fee* 13,2254. fg.; vgl. oben u. कृति 3). — 4) *a) Thätigkeit* SARVADARÇANAS. 83,12. 84,4. 5.7. पूजायां नाविदत्कृत्यम् so v. a. *er wusste nicht, wie er ihn ehren sollte,* BHÂG. P. 10,71,40. °कर् *seine Arbeit thuend* Spr. 673. — *c) Vorhaben* Spr. 4436. 4854.

कृत्यकल्पद्रुम m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 273,*a*, No. 646.

कृत्यकल्पलता f. desgl. ebend. 292,*a*,4.

कृत्यकौमुदी f. desgl. ebend. 292,*a*,5.

कृत्यचिन्तामणि desgl. ebend. 278,*a*,7. 292,*a*,6. 365,*a*, No. 73.

कृत्यतत्त्वार्णव m. desgl. ebend. 278,*a*,8. 292,*a*,6.

कृत्यप्रदीप m. desgl. ebend. 292,*a*,7.

कृत्यमहार्णव m. desgl. ebend. 292,*a*,7.

कृत्यरत्न n. desgl. ebend. 279,*a*,9.

कृत्यरत्नाकर desgl. ebend. 292,*a*,8.

कृत्यरत्नावली f. desgl. HALL 174.

कृत्यवत् 3) *bedürfend, verlangend nach* (instr.) R. 7,92,15.

कृत्यास्त्र (कृत्या + अस्त्र) n. Bez. *eines best. Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,8. 106,*a*,36.

कृत्रिम 1) कृत्रिमे देवयजने यजेत KÂTH. 25,3. कृत्रिमेन्द्रोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,23. °श्रद्धा LA. (II) 89, 6. °विवाहलीला *eine fingirte Heirath als Spiel* Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,42. पुत्र *ein Adoptivsohn* KATHÂS. 73,60.

कृत्रिमपुत्रक, °लीला Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,44. °पुत्रिकालीला *a*, N. 2.

कृत्वस् AV. PRÂT. 4,27.

कृत्स्न 3) m. N. pr. eines Mannes SAṄSK. K. 184,*a*,11.

कृत्स्नत्व (von कृत्स्न) n. *Gesammtheit* KATHÂS. 75,17.

कृथ vgl. तनू°, पुत्र°.

कृदर UṆÂDIS. 5,41.

कृधु compar. und superl. KÂTH. 25,7.8.10. 29,8 (Gegens. वर्षीयस् u.s.w.).

कृन्तत्र 1) lies *Kluft, Spalte; Zerklüftung* und füge ÇÄṄKH. BR. 11, 5. 26,1 hinzu.

कृन्तन, शिरः° Spr. 4147. Z. 2 lies कृन्तनं नख°.

1. कृपण UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2,79. 1) *a) ein Armer* VARÂH. BRH. S. 68, 56. 58. 72. फलशाकमपि (so die ed. Bomb.) श्रेयो भोक्तुं ह्यकृपणं (adv.) गृहे MBH. 3,13240. Z. 8. fg. HIT. I, 127 gehört zu *b)*; vgl. Spr. 2728. — *b)* Spr. 3785. 3970. °निन्दा Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,23.

कृपनीळ vgl. कृपानील.

कृपय् Z. 1 lies कृपयति.

कृपा 1) °सिन्धु m. *ein Meer der Barmherzigkeit, überaus barmherzig* SARVADARÇANAS. 158,19.

कृपाण 1) DAÇAK. in BENF. Chr. 187,4. — Vgl. अन्नाकृपाणीय.

कृपाणक 2) कद्यां कृपाणिका KATHÂS. 53,91. 78,10. आकृष्टकृपाणिक adj. 52,46.

कृपाणि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,33.

कृपानील m. desgl. SAṄSK. K. 184,*a*,10. — Vgl. कृपनीळ.

कृपामय (von कृपा) adj. *von Mitleid erfüllt:* अपत्यस्नेह° (das suff. gehört streng genommen zu अपत्यस्नेहकृपा) KATHÂS. 67,84.

कृपामिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,9.

कृपालु DAÇAK. in BENF. Chr. 179,17. 187,9. °ता KATHÂS. 90,138.

कृमावत्त N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,35. — Vgl. क्रमवर्त.

कृमि 1) *a)* कृमिकीटादयः WEBER, RÂMAT. UP. 345. = कीट HALÂJ. 3, 14. *Spinne* 2,101. *Seidenwurm* 394. — *b)* HALÂJ. 5,37; vgl. कृमिराग.

**कृमिचण्डेश्वर** n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 42, *a*, 13.

**कृमिज** 2) nach den Lexicogrr. *das Insect* selbst, was nicht richtig sein kann.

**कृमिन्** = कृमि 1) *a*) aus metrischen Rücksichten: क्रिमिणां तथा Hariv. 11327. मृगपक्षिणाम् die neuere Ausg.

**कृमिराग** (कृ° + राग) adj. *roth wie die Cochenille* oder *mit Cochenille roth gefärbt* R. 4,22,18.

**कृमिरोग** Verz. d. Oxf. H. 316, *a*, 8 v. u. 357, *a*, No. 849. fg.

**कृमिसूत्र** (कृ° + सूत्र) n. N. *einer best. Krankheit* Verz. d. Oxf. H. 316, *a*, 8 v. u.

**कृमुक** Kâṭh. 19,10.

**कृवि** = तन्तुवायद्रव्य Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,56.

**कृश** 1) *a*) इन्दु im Gegens. zu पूर्णेन्दु Vṛddha-Kâṇ. 16,7. कृशीकृत्य तनुम् Kathâs. 58,29. 62,180. कृशीकृत 52,79. 54,79. — *a*) *b*) यः कृशाश्वः (v. l. कृशार्थः) कृशगवः कृशभृत्यः कृशातिथिः। स वै राजन्कृशो नाम न शरीरकृशः कृशः॥ Spr. 4757. — *b*) अकृशलक्ष्मी Kir. 5,52. — 2) Z. 2 lies Vâlakh. 6,2. 11,3. Verfasser von Vâlakh. 7.

**कृशगव** adj. = कृशगु Spr. 4757.

**कृशन** 3) m. *die verdauende Feuerkraft im Leibe* Gobh. Gṛhj. 2,10,25.

**कृशानु** 1) Beiw. Vishṇu's Varâh. Bṛh. S. 43,54. — 4) m. N. pr. eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 150, *a*, No. 319.

**कृशाश्व** adj. *magere Pferde habend, seine Pferde schlecht fütternd* Spr. 4757. N. pr. Uttararâmaḱ. 96,2 v. u. (vgl. R. 1,23,12. 13. 28,31). Wilson, Hindu Th. 1, 296. fg. कृशाश्विन् *Schauspieler* Halâj. 2,437. Pârçvanâthak. 5,7 (nach Aufrecht).

**कृषिकर** (कृ° + 1. कर) m. *Ackerbauer* Spr. 4405. Varâh. Bṛh. S. 16, 5. 18. Bṛh. 11,18.

**कृषिका** f. *Ackerbau, Feldarbeit* Spr. 3971.

**कृषिकृत्** m. = कृषिकर Varâh. Bṛh. S. 34,12. Bṛh. 12,13.

**कृषिजीविन्** m. dass. Varâh. Bṛh. S. 31,4.

**कृषिद्विष्ट** (कृ° + द्विष्ट) m. *eine Sperlingsart*, = गृहकर्तर् Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

**कृषिरत** m. = कृषिकर Varâh. Bṛh. S. 33,21.

**कृषीवल** 1) Kâm. Nîtis. 4,54. Kathâs. 61,7.

**कृष्टपच्य** Pańḱav. Br. 6,9,9.

**कृष्टभूमि** (कृष्ट + भू°) f. *gepflügtes Land:* °जा f. *eine best. Grasart*, = क्षेत्रजा, गोमूत्रिका Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

**कृष्टि** m. *ein Kluger, — Weiser* Halâj. 2,178. Hariv. 3588. न चिन्तयेदनिष्टानि तस्मात्कृष्टिः (= विद्वान् Schol.) कदा च न Kâçikh. 12,30 (nach Aufrecht).

**कृष्ण** 2) *h*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2559. — 3) *f*) Halâj. 1,68. — *g*) Verz. d. Oxf. H. 10, *a*, N. 1. 16, *b*, 16. 102, *a*, No. 158. °रेवासंगम 65, *b*, 42. Hall 75. — *h*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2640. — 5) *b*) *das Schwarze im Monde* TBr. 1,2,1,2.

**कृष्णकर्णामृत** n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 128, *a*, No. 230.

**कृष्णकलि** und **कृष्णकेलि** f. *eine best. Pflanze* ÇKDr.

**कृष्णकवच** n. Bez. *einer best. Gebetsformel* Verz. d. Oxf. H. 26, *a*, 44.

**कृष्णकिंकरप्रक्रिया** f. Titel eines Werkes Hall 187.

**कृष्णकीर्तन** n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,168.

**कृष्णकेलि** s. कृष्णकलि.

**कृष्णकेश** adj. *schwarzhaarig;* m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2563.

**कृष्णक्रीडित** n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 349, *a*, No. 820.

**कृष्णखण्ड** Titel des 4ten Buches im Brahmavaivartapurâṇa ebend. 26, *b*, 5.

**कृष्णग्रीव** adj. f. ई TS. 2,1,2,4. Kâṭh. 13,13.

**कृष्णचैतन्य** = चैतन्य 2) Verz. d. Oxf. H. 371, *a*, No. 238. fg. °पुरी N. pr. eines Philosophen 227, *b*, 19 (कृष्णचेतन° die Hdschr.).

**कृष्णजन्मखण्ड** Titel eines Abschnitts im Brahmavaivartapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84, *a*, 41.

**कृष्णजन्माष्टमी** Bez. *eines best. 8ten Tages*, Kṛshṇa's *Geburtstages*, Verz. d. B. H. No. 1197. Verz. d. Oxf. H. 14, *b*, 29. = जन्माष्टमी.

**कृष्णजीरक** Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20.

**कृष्णजीवनी** f. ein N. der Tulasî (*Basilienkraut*) Verz. d. Oxf. H. 24, *a*, 28.

**कृष्णज्योतिर्विद्** m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 338, *a*, 3.

**कृष्णतीर्थ** 1) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 38, *a*, N. 1. Hall 91. 99. °यति 101. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73, *b*, 12.

**कृष्णदत्त** m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201, *a*, No. 480.

**कृष्णदर्शन** m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâḱârja Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 2.

**कृष्णदास** N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, N. 1. 371, *a*, No. 238. fg. 372, *b*, No. 267. 387, *a*, No. 513. Hall 62.

**कृष्णदीक्षित** m. N. pr. eines Lehrers Hall 186.

**कृष्णदेव** m. N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 287, *a*, 2. Hall 169. 170. 188. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 6.

**कृष्णद्वादशी** f. Bez. *des 12ten Tages in der — Hälfte des* Âshâḍha Verz. d. Oxf. H. 58, *a*, 31.

**कृष्णधूर्जटिदीक्षित** m. N. pr. eines Autors Hall 70.

**कृष्णपाण्डुर** (कृष्ण + पा°) adj. *gräulich weiss* Halâj. 4,51.

**कृष्णपिङ्गल** 3) MBh. 6,796.

**कृष्णपिपीली**, lies पि° st. पि.

**कृष्णपिष्ठ** m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 31.

**कृष्णपुरुषोत्तमसिद्धान्तोपनिषद्** f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 390, *b*, No. 35.

**कृष्णप्रेमामृत** n. Titel eines Gedichts Hall 151.

**कृष्णभक्त** (कृष्ण + भक्त) m. 1) *ein Verehrer* Kṛshṇa's Verz. d. Oxf. H. 14, *b*, 13. — 2) N. pr. eines Brahmanen ebend. 74, *b*, 3 v. u.

**कृष्णभट्ट** 1) m. N. pr. verschiedener Schriftsteller Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 31. 185, *b*, 34. 381, *b*, No. 439. fgg. Hall 31. 35. 37. 56. 59. 194. — 2) f. ई Titel eines von einem Kṛshṇabhaṭṭa verfassten Commentars Hall 31.

**कृष्णभट्टीय** n. Titel eines von einem Kṛshṇabhaṭṭa verfassten Werkes Verz. d. Oxf. H. 274, *a*, No. 649.

**कृष्णमित्र** m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 178, *a*, N. 404.

**कृष्णमिश्र** N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. 121, *a*, 1 v. u.

122, *a*, 2. 4.

कृष्णमृत्तिका f. *schwarzer Boden* HALÂJ. 2, 5.

कृष्णमौनिन् m. N. pr. eines Autors HALL 79.

कृष्णराम m. N. pr. eines Fürsten KSHITÎÇ. 45, 6.

कृष्णरामाय् Kṛshṇa *und* Râma *darstellen:* °रामायिते द्वे Kṛ. *und* R. *darstellend* BHÂG. P. 10, 30, 17.

कृष्णल 2) an allen Stellen ist das *Gewicht* gemeint; also zu 1) gehörig; ebenso TBR. 1, 3, 6, 7. KÂTH. 11, 4. ANUPADA 9, 6. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 22, 9, 1. Z. d. d. m. G. 15, 139. WEBER, GJOT. 82. fg. VARÂH. BṚH. S. 81, 11.

कृष्णलीला (कृष्ण° + ली°) f. Kṛshṇa's *Spiele,* — *Scherze:* °लीलादिवर्णनग्रन्थः Verz. d. Oxf. H. 128, *b*, 29. °तरंगिणी Titel eines Gedichts 237, *b*, No. 569.

कृष्णवक्त्र adj. (nicht Appellativ) *schwarzmäulig:* मर्कट HALÂJ. 2, 77.

कृष्णवर्णा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9, 2642.

कृष्णविन्ना f. = कृष्णवेणा Verz. d. Oxf. H. 128, *b*, 5.

कृष्णशक्ति m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 124, 52.

कृष्णशर्मन् m. desgl.: °शर्मविमुक्ति Verz. d. Oxf. H. 75, *b*, 32.

कृष्णसरस् n. N. pr. eines *Sees* ebend. 76, *b*, 36.

कृष्णसार 1) रूप R. 7, 92, 1. — 1) und zugleich 2) *a*) VIKR. 120. — 2) *a*) KATHÂS. 73, 239. 92, 16.

कृष्णसारमुख (कृ° 2) *a*) + मुख) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 30. 202, *a*, 11. *b*, 7.

कृष्णसिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 285, *b*, 3. 368, *a*, No. 161.

कृष्णात्रेय WEBER, GJOT. 12. ÇÂRṄG. SAṀH. 2, 9, 23.

कृष्णामृतमहार्णव m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 286, *a*, 5. HALL 95.

कृष्णाय् 2) कृष्णायती Kṛshṇa *darstellend* BHÂG. P. 10, 30, 15.

कृष्णायस् VARÂH. BṚH. S. 67, 26.

कृष्णाश्रय m. Titel eines Werkes HALL 146.

कृष्णाष्टमी f. *der achte Tag in der dunklen Hälfte eines Monats* WEBER, Nax. 2, 341. Verz. d. Oxf. H. 92, *a*, 13. 273, *b*, 30. Bez. *eines best.* Kṛshṇa *geweihten achten Tages* 34, *b*, 2. 40, *b*, 39; vgl. कृष्णजन्माष्टमी.

कृष्णाहि (कृष्ण + अ°) m. *eine schwarze Schlange* (vgl. कृष्णसर्प) ASHṬÂV. 1, 8. KATHÂS. 56, 127.

कृष्णाह्वय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 256.

कृष्णिका f. *ein best. Vogel,* = श्यामा VASANTARÂGAÇÂKUNA im ÇKDR.

कृष्णोपनिषद् Ind. St. 3, 326. Verz. d. Oxf. H. 390, *b*, No. 35 (bis).

कृष्णौजस् (कृष्ण + ओ°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9, 2577.

कृष्य (von 1. कर्ष्) adj. *hin und her gezerrt* —, *gepeinigt* —, *gehudelt werdend* R. GORR. 2, 61, 24.

कृसरै (so zu lesen) SHAḌV. BR. 5, 2. WEBER, Omina 315. fg. KATHÂS. 61, 99 (m. pl.).

कृतिक n. = प्रक्रय HALÂJ. 2, 418.

केकर M. 3, 159, v. l. (für कितव). नेत्रे केकरे VARÂH. BṚH. S. 70, 19. °नेत्र 68, 65. °लोचन KATHÂS. 123, 164. — Vgl. अा°.

केका und केकिन्. केकी केकां परित्यज्य मौनं (!) तिष्ठति तद्भयात् KÂÇIKH. 3, 71 (nach AUFRECHT).

केकाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 30.

केकासुर m. N. pr. eines Asura ebend. 346, *a*, 3 v. u.

केकिशिखा f. *eine best. Pflanze,* = मयूरशिखा RÂGAN. im ÇKDR. u. d. letzten Worte.

केणिका HALÂJ. 2, 296.

केतक, केतकी f. warum die Blüthen dieses Baumes beim Çiva-Cultus nicht gebraucht werden Verz. d. Oxf. H. 63, *b*, 41. fgg. — Vgl. तृणकेतकी.

केतन 2) KATHÂS. 65, 226. 94, 112. अायास° 64, 81.

केतय् mit सम् s. u. संकेतय्.

केतलिकीर्ति m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 397, *a*, No. 128.

केतु 4) माहेन्द्रा इव केतवः R. 7, 21, 44. — 5) देवनिकायकेतवः BHÂG. P. 10, 27, 25. — 7) VARÂH. BṚH. S. 3, 7. 5, 95. 11, 2. fgg.; vgl. Ind. St. 10, 210. fgg. Sp. 425, Z. 9 lies 387 st. ebend. — 10) mit dem patron. Vâgja Ind. St. 4, 372. — Vgl. ताल°, धृष्ट°, बकु°, मकर°.

केतुचक्र m. Bez. *eines best. Diagramms;* s. u. चक्र 4) am Ende.

केतुमन्त् 2) *a*) ein Muni Verz. d. Oxf. H. 52, *a*, 21. — 4) f. °ती *a*) N. pr. der Gattin Sumâlin's R. 7, 5, 37. — *b*) N. pr. einer Oertlichkeit WILSON, Sel. Works 2, 7.

केतुमालिन् ein Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *a*, 37.

केतुशृङ्ग desgl. ebend. 52, *b*, 14.

केदार 1) n. HALÂJ. 2, 419. m. n. Schol. zu H. 965 (nach AUFRECHT). — RÂGA-TAR. 5, 112. BHÂG. P. 10, 20, 41. *Fläche* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 18, 5, 4. — 3) N. pr. eines Gebirgslandes MBH. 6, 427. Verz. d. Oxf. H. 81, *b*, No. 137. 259, *b*, 33. केदाराद्रि KATHÂS. 72, 260. n. N. pr. eines Liṅga (vgl. °लिङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 42, *a*, 13. हिमवत्पृष्ठे 64, *a*, 7; vgl. 4). eines Tîrtha 39, *b*, 1. 84, *a*, 5; vgl. °तीर्थ. — 5) Bez. *einer best. Constellation* (von der Gattung संख्यायोग) VARÂH. BṚH. 12, 10. 18. — 6) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 286, *a*, No. 670.

केदारकल्प (के° + कल्प) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 81, *b*, No. 137. eines Abschnittes des Skandapurâṇa 84, *b*, 17.

केदारखण्ड n. 1) *ein Bruch in einem eingedämmten, unter Wasser stehenden Felde;* s. u. खण्ड 2) *a*). — 2) Titel eines über Kedâra handelnden *Abschnitts* im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 18.

केदारतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 27. 37. *b*, 19. 67, *a*, 22.

केदारमल्ल m. ein Bein. Madanapâla's Verz. d. Oxf. H. 275, *b*, 7.

केदारलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga ebend. 251, *b*, 6.

केदारशम्भु N. pr. eines Tîrtha ebend. 149, *a*, 35.

केदारेश m. N. einer Statue des Çiva in Kâçî KÂÇIKH. 11 im ÇKDR. n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 81, *b*, 31.

केदारेश्वर m. N. einer Statue des Çiva in Kâçî KÂÇIKH. 11 im ÇKDR.

केदारेश्वरलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71, *b*, 25.

केदारेश्वरस्थली f. N. pr. einer *Oertlichkeit* ebend. 77, *b*, 37.

केन Spr. 472. 546. 1756.

केन्दुक m. Bez. *eines best. Tactes* SAṄGÎTADÂM. im ÇKDR.

केन्द्र astron. *das Centrum,* insbes. *der Stand des Centrums des Epicykels in Bezug zur Apsis, die Entfernung zwischen den Planeten und der oberen Apsis:* वृत्तस्य मध्यं किल केन्द्रमुक्तं केन्द्रं ग्रहोच्चान्तरमुच्यते ऽतः। यतो ऽन्तरे तावति तुङ्गदेशान्नीचोच्चवृत्तस्य सदैव केन्द्रम्॥ Go-

Lâdhj. 5,41. 14. fg. 26. fgg. Sûrjas. 2,40. 45. 29. astrol. *das 1te, 4te, 7te und 10te Haus* Varâh. Bṛh. S. 28,1. 40,2. 10. Bṛh. 1,17. fgg. 5,18.

केमद्रुम Varâh. Bṛh. 13,3. 6.

केयूराय् (von केयूर) *einen auf dem Oberarm getragenen Schmuck darstellen:* केयूरायितमङ्गदैः Sâh. D. 294,19.

केरल 1) Varâh. Bṛh. S. 16,11.

केरलक m. N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,18.

केरलतन्त्र n. Titel einer Schrift Hall 18.

केलक H. an. 3,55.

केलि 1) बाङ्कयुद्ध° Kathâs. 74,51. मालत्याः कुसुमेषु येन (मधुपेन) सततं केली कृता हेलया Spr. 1629. — Vgl. वात°, हैम°.

केलिकानन (के° + का°) n. *Vergnügungswald* Med. n. 71.

केलिकिल adj. *ausgelassen, übermüthig:* बाल्ये केलिकिलः (= स्वेच्छाविहारिन् Schol.) सर्वो बाल्ये मुह्यति मानुषः Hariv. 3380. मदकेलिकिलाएडज (मदकेलिकला° die neuere Ausg.; केलिकल = क्रीडापर Schol.) 7671. *Freude am Hader habend:* स तु केलिकिलो (= युद्धोत्सुक Schol.) विप्रो भेदशीलश्च नारदः 3209. वैर° (वैरि° die neuere Ausg.; केलिकिला = लीला nach Viçva Schol.) 3050. — 1) *a)* Halâj. 2,277.

केलिवन (के° + वन) n. *Lusthain* Spr. 3872.

केवल 1) *a) allein seiend* VS. Prât. 2,36. उकारः so v. a. उ, *wenn es für sich allein ein Wort bildet,* AV. Prât. 3,36. 38. कुम्भक im Gegens. zu सहित Verz. d. Oxf. H. 234, *b*, 34. fgg. °शूद्र *ein reiner* Çûdra 276, *a*, 2 v. u. — *c)* °सूक्त Ait. Br. 6,9. °समास so v. a. *ein Compositum im Allgemeinen* Verz. d. Oxf. H. 165,*b*,3 v. u. — 2) *a)* Spr. 3714. 3865 (= नान्यथा Schol.). — *b)* der Schol. erklärt केवलम् durch निद्रारहितः. — 3) *a)* Wilson, Sel. Works 1,288. 296. °ज्ञान 343. fg. °दर्शन 343.

केवलत्व (von केवल) n. *das Alleinstehen* Schol. zu VS. Prât. 4,168.

केवलद्रव्य *reiner Stoff, der Stoff an sich* Weber, Râmat. Up. 336.

केवलपुत्रा f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,9.

केवलव्यतिरेकिन् (von के° + व्यतिरेक) adj. *nur zur Geschiedenheit in Beziehung stehend* Tarkas. 37.

केवलशस् (von केवल) adv. *vollständig* Ait. Br. 6,9.

केवलान्वयिन् (von के° + अन्वय) adj. *nur zur Verbindung in Beziehung stehend* Tarkas. 37. Verz. d. Oxf. H. 241, *a*, No. 589. केवलान्वयिरहस्य *b*,6.

केवलिन् 2) Halâj. 1,86. Pârçvanâthak. 3,50 (nach Aufrecht).

केश 1) *a)* Z. 17 beide Ausgg. lesen Vet. 5,9 (4,12) अर्धकेश. — *b)* Z. 3 lies अञ्जन° und *schwarzer* st. *salbenglatter*. — *g) ein best. Mineral* Varâh. Bṛh. S. 77,23. — *h)* N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,8. °देश 352,*b*,17.

2. केश (2. क + ईश) n. *das unter* Pragâpati *stehende* Nakshatra Rohiṇî Weber, Nax. 1,310. 2,368.

केशकलाप Kathâs. 70,13.

केशकीट MBh. 13,1577. Mârk. P. 32,25. 34,55. Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,33. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,5,9.

केशग्रन्थि (केश + ग्र°) m. *Haarknoten* Bhâg. P. 10,39,44.

केशचैत्य m. N. eines Kaitja Wilson, Sel. Works 2,22.

केशट 2) nach den Corrigg. ist उत्कट (*reichlich versehen mit Etwas* u. s. w.) st. श्रीकण zu lesen, und diese Bed. hat das Wort in मधुकेशट *Biene*. — 5) vgl. मातृ°. — 7) N. pr. eines Mannes Kathâs. 123,157.

केशणवीण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,11.

केशधारण (केश + धा°) n. *das Tragen von Haar* so v. a. *nicht abgeschnittenes Haar* Bhâg. P. 12,2,6.

केशधारिणी f. *eine best. Pflanze,* = दुर्गपुष्पी Çabdak. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

केशपक्ष Halâj. 2,376. Çâṅkh. Gṛhj. 1,28. du. so v. a. *Schläfe* Âçv. Gṛhj. 1,7,16.

केशपिङ्गल m. N. pr. eines Brahmanen Vagras. 231.

केशप्रसार (केश + प्र°) m. *das Kämmen der Haare* Bhâg. P. 10,59, 45. 61,6.

केशबन्ध Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,21.

केशमण्डल (केश + म°) n. *Haarlocke* Ind. St. 5,263.

केशमथनी (केश° + म°) f. = शमी Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

केशमर्दन s. u. केशमार्जन.

केशमार्जन *Kamm* Halâj. 2,456. *das Kämmen der Haare;* s. u. कला Spr. 158, Z. 2 v. u. Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36 (काला 46). st. dessen केशमर्दन Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,14.

केशयष्टी (केश + यष्ट) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635.

केशरञ्जन n. *das Färben der Haare* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,24.

केशव 2) *d)* als N. Vishṇu's auch Bez. *des Monats* Mârgaçîrsha Varâh. Bṛh. S. 105,14.

केशवजातकपद्धत्युदाहरण n. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 337,*b*, No. 794.

केशवती f. N. pr. eines Flusses Wilson, Sel. Works 2,22. 32.

केशवदास m. N. pr. verschiedener Autoren Verz. d. Oxf. H. 376,*a*, No. 339. 385,*b*, No. 496. 398,*b*, No. 151. 404,*b*, No. 35.

केशवपनीय Z. 1 füge bei *zum* Râgasûja *gehörig* und Pañkav. Br. 18,10,9. 10.

केशवभट्ट m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,151.

केशवमिश्र Verz. d. Oxf. H. 338,*a*,4. 244,*a*, No. 607. Hall 22.

केशवस्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,9.

केशवाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Hall 203.

केशवादित्य oder केशवार्क m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,7.

केशवार्क s. u. केशवादित्य.

केशवेश, richtiger केशवेष.

केशवेष्ट (केश + वेष्ट) m. *gescheiteltes Haar* Schol. zu AV. Prât. 3,43.

केशहस्त Halâj. 2,376. Venis. in Sâh. D. 161,21.

केशान्त 1) Çâṅkh. Gṛhj. 1,16,6 in Ind. St. 5,337.

केशितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 143,*a*,24.

केसर 1) °गन्धाः *Wohlgerüche für's Haar* Varâh. Bṛh. S. 77,30. — 2) R. 7,37,1,22. du. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,5,15. — 4) Weber, Râmat. Up. 308. fgg. 316. 324. Kathâs. 108,99. Z. 4 lies 9,47 st. 9,46. — 6) केसरी केसरारुणाः MBh. 12,4285. = नागकेसर Varâh. Bṛh. S. 77,5. — Vgl.

काराल°.

केसरमाला f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 182,*b*,32 (केशर°).

केसरि R. 7,40,7.

केसरिन् 2) *a*) MBh. 12,4285. — *b*) TBr. Comm. 1,184,11. — 3) f. °रिणी *Löwin* Kathâs. 70,102.

कैकय m. pl. Weber, Nax. 2,392. Varâh. Bṛh. S. 4,22. 5,67. 74. 11, 60. 17,18. Bhâg. P. 10,72,13. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,8.

कैकसा, f. ई N. pr. einer Tochter des Râkshasa Sumâlin R. 7,5,40. 9,7.

कैकेय n. *die Sprache der* Kekaja: कैकेयं शौरसेनं च पाञ्चालमिति च त्रिधा। पैशाच्यः Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,35. fg.

केशव m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,37. vielleicht fehlerhaft für कैशव.

कैटभ 1) Verz. d. Oxf. H. 23,*b*, N. 7. 80,*a*,30. 81,*a*,13. °ब्रित् Çiç. 9,30. °द्विष् 1,23. °भिद् Ânandal. 30. कैटभेश्वरी Bein. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr.

कैतव 2) *c*) स्त्रीभ्यः शिक्षित कैतवम् Spr. 5006. कैतवं तत्र सौहृदम् Kathâs. 63,112. सं° *Betrüger* 62,158. — 3) adj. (f. ई) *falsch, hinterlistig:* कैतवीं वृत्तिमास्थितः Hariv. 7095.

कैतिपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,8.

कैमर्थ्य (von किमर्थम्) n. *das Fragen nach dem «warum»* Pratâpar. 97,*b*,7. Schol. zu Kâvjâd. 2,128.

कैमुतिक (von किमुत) adj. *auf dem «wie viel mehr» oder «wie viel weniger» beruhend:* °न्याय Kuvalaj. 118,*a*. Saṁsk. K. 5,*b*,1. Schol. zu Bhâg. P. 10,33,30.

कैमुत्य (wie eben) n. *das Verhältniss des «wie viel mehr» oder «wie viel weniger»* Kuvalaj. 118,*b*. °न्याय Pratâpar. 99,*a*,1. Schol. zu Bhâg. P. 3,33,6. 10,6,35.

कैरव 2) *die Blüthe*, nicht die Pflanze, welche कैरविणी heisst. Kathâs. 103,101. Sâh. D. 282. Bhâminîv. 1,73 (s. u. कैरविन् 2.). MBh. 1,86 liest die ed. Bomb. fälschlich नबुद्धिकैरवाणां.

कैरविन् 2) zunächst *die Pflanze, deren Blüthe* कैरव *heisst.* कैरवैरूदरैरिन्दुर्विकासयति कैरविणीकुलानि Bhâminîv. 1,73 (nach Aufrecht). — 3) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,3.

कैरात 1) रत्नन् Kathâs. 102,34.

कैरातसरस् n. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,40. कैराट° im Ind.

कैलातक adj. in Verbindung mit मधु MBh. 7,4358 vielleicht fehlerhaft für कैलालक (von कीलाल).

कैलास, कपर्दी कैलासम् (मृगयते) Spr. 4705. Kshitiç. 24,9. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,45. 41,*a*,35. 77,*b*,26. °गमन 116,*b*,5. कैलासाभिगमन 79, *a*,17. °युद्ध, °विजय 345,*a*,41. — Bez. *einer best. Tempelform* Varâh. Bṛh. S. 56,17. 21.

कैवर्त 1) Kathâs. 52,338. कोचास्त्रियां तु कैवर्तात्काण्डारः परिकीर्तितः Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,1. तत्रवीर्येण वैश्यायां कैवर्तः परिकीर्तितः 11. — 2) *a*) unter dem कुलाष्टक bei den Kaula Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,34. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,16.

कैवर्तक Kathâs. 112,113.

कैवर्तीमुस्तक Med. v. 18.

कैवर्तीय adj. *einen Fischer* (कैवर्त) *betreffend:* कथा Kathâs. 112,111.

कैवल्य 1) *a*) Kap. 1,144. तद्वैराग्यादपि दोषबीजक्षये कैवल्यम् Jogas. in Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,33. सत्त्वपुरुषयोः शुद्धिसाम्ये कैवल्यम् 232,*a*,18. ebend. No. 562. Tattvas. 47. Weber, Râmat. Up. 337. 362. Bhâg. P. 10, 51,20. Sarvadarçanas. 79,3. 153,5. 154,12. 155,14. 159,2. 180,1. कैवल्योपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 252,*a*,6. 270,*a*,26. 394,*b*,7. *Isolation, das Alleinstehen* so v. a. *die Befreiung vom Körper, Freiheit der Seele*, also = मुक्ति.

कैवल्यकल्पद्रुम m. Titel eines Commentars Hall 104.

कैवल्यतत्त्व n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,33.

कैवल्यदीपिका f. Titel eines Commentars ebend. 38,*a*,8. °कार 72,*b*,7.

कैवल्यानन्द m. N. pr. eines Lehrers Hall 136. = °योगीन्द्र 102. = °सरस्वती 121.

कैवल्याश्रम m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 108,*a*, No. 168.

कैवल्येन्द्र m. N. pr. eines Lehrers ebend. 366,*a*, No. 94.

कैशव adj. (f. ई) Kṛshṇa *betreffend:* कथा Hariv. 15377.

कैशिक 2) *b*) pl. Weber, Nax. 2,392. — 3) *a*) Bhar. Nâṭjaç. 20,45. fgg. Daçar. 2,44. Pratâpar. 10,*a*,6. 24,*b*,1. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489. Sâh. D. 513. fg. 553.

कैशोर, बाल्यपौगण्डकैशोराः so v. a. *die mit diesen verschiedenen Altern verbundenen Freuden* Bhâg. P. 10,45,3.

कैशोरक n. *Jugend* so v. a. *das junge Volk:* युवतीर्गोपकन्याश्च रात्रौ संकाल्य कालवित्। कैशोरकं मानयन्वै सह ताभिर्मुमोद ह॥ Hariv. 4081. Schol.: कैशोरं वयो दशवर्षावधि. तस्य कं (!) उपरिभागं एकादशमारभ्येत्यर्थः.

कोइल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,12.

कोक 1) streiche am Ende Pañkat. I,417, wo लोके st. कोके zu lesen ist. — 3) Varâh. Bṛh. S. 12,11. 86,21. Sâh. D. 282. 122,8. °सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,2. सेव्यमानस्त्रिशगतो लोकैः कोकैरिवांशुमान् Çatr. 5,3. Z. 3 lies Kuvalaj. 29,*b* (39,*b*). — 11) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,29. — 12) f. आ N. pr. einer Oertlichkeit, = कोकामुख Verz. d. Oxf. H. 59,*b*,10.

कोकनद 2) *die Blüthe*, nicht die Pflanze, welche कोकनदिनी heisst. — 3) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2562. fg. 2576.

कोकनदिनी f. *die Pflanze, deren Blüthe* कोकनद *heisst*, Kathâs. 30,73.

कोकिल 2) Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19. N. pr. einer Maus MBh. 5,5444. — 5) ein Autor Verz. d. Oxf. H. 150,*b*,26. 278,*a*,10. — Vgl. पुंस्कोकिल.

कोकिलक 1) m. *a*) *Kuckuck* (mit Anspielung auf das Metrum) Ind. St. 8,422. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2575. — 2) n. N. des Metrums, mit Cäsur nach der 8ten, 13ten und 17ten Silbe. Ind. St. 8,422. Das Metrum mit den bei uns angegebenen Cäsuren heisst Khandom. 95 वनकोकिलक *n*.

कोकिलामाहात्म्य n. Titel eines Abschnitts im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,15.

कोक्कोक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,9.

कोङ्कण 1) Wassiljew 208. pl. als Autoren-Name Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,9.

कोङ्काण adj. (f. ई) als Beiw. eines Pferdes Kathâs. 121,278.

कोच 2) *b*) Verz. d. Oxf. 21,*b*,30. कोञ्च v. l.

कोडागार Z. 1 lies डागार st. डागार°.

कोच्च s. oben u. कोच.

कोट vgl. तल° und कोटाद्रि.

कोटक vgl. Verz. d. Oxf. H. 24,b,24.

कोटचक्र n. Bez. *eines best. Diagramms;* vgl. u. चक्र 4) am Ende.

कोटपराज (?) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 217,b,34.

कोटर 1) Spr. 547. विकटास्य° Bhâg. P. 10,37,2. कर्ण° Spr. 1198. करपुटी° 3573. — 3) m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,b,2. — 4) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (vgl. कोटिरा) MBh. 9,2635. der Mutter Bâṇa's Bhâg. P. 10,63,20 (कोट्टवी v. l. im ÇKDr. u. d. W., aber nicht als N. pr., sondern in der Bed. नग्नमुक्तकेशी नारी gefasst).

कोटवी 2) N. der Dâkshâjaṇî in Koṭitîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,b,11.

कोटाद्रि m. N. pr. eines *Berges* Râga-Tar. 4,5.

कोटि 1) कार्मुक° Halâj. 2,310. Spr. 1910. — 1) 4) Spr. 3150. — 2) सा स्त्रीसर्गस्य परा कोटिर्निर्ममे विधिना Pârçvanâthak. 3,19 bei Aufrecht, Halâj. Ind. तदपि न प्रमाणकोटिं प्रवेष्टुमीष्टे so v. a. *auch das kann noch nicht als ein Beweis gelten* Sarvadarçanas. 3,6. 128,8. प्रमाणकोटि MBh. 3,542 erklärt Nilak. durch प्रमाणाख्यो गङ्गातीरस्थो वटविशेषः, 1,2241 durch गङ्गायास्तीर्थविशेषः. — 3) Sâh. D. 295,4. Sarvadarçanas. 163,19. Schol. zu Prab. 77, Çl. 22. — 4) Weber, Râmat. Up. 355. 362. Wassiljew 197. — 6) *die Senkrechte in einem rechtwinkeligen Dreieck* Sûrjas. 2,29. — Vgl. नगरकोटि.

कोटिक 1) Z. 2 lies *die geringste (letzte) unter den Menschen* st. *eine Prinzessin.*

कोटिजीवा f. = कोटिज्या Golâdhj. 5,1.

कोटिज्या *der durch den* Koṭi *gebildete Sinus* Sûrjas. 2,29. Golâdhj. 5,2. °फल s. u. फल.

कोटितीर्थ Verz. d. Oxf. H. 39,b,11. 65,b,36. 66,b,36. 67,a,39.

कोटिपात्र = अरित्र auch Halâj. 3,50.

कोटिपाल, eine Hdschr. कोटपाल.

कोटिपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 153,b,28.

कोटिफल s. u. फल.

कोटिर 5) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2632. कोटरा ed. Bomb. wie 2685.

कोटिलदाली f. N. pr. einer Göttin Wilson, Sel. Works 2,12. fg. (°लि gedr.).

कोटिलिङ्ग n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,11.

कोटिलिङ्गेश्वर n. desgl. ebend. 77,b,32.

कोटिवर्ष 1) Verz. d. Oxf. H. 53,b,13. Varâh. Bṛh. S. 9,11.

कोटिस्था f. N. pr. der Schutzgottheit im Geschlecht des Kjâvâna Verz. d. Oxf. H. 19,a,12.

कोटिहोम m. s. u. कोटि 4).

कोटीर 2) Halâj. 2,410. स्वर्णाचलोत्तुङ्गकोटीरपरिमण्डिते द्वीपे Pârçvanâthak. 2,1. देवैर्दिव्यकोटीरमण्डितैः 54 (nach Aufrecht).

कोटीश n. Halâj. 2,421.

कोटीश्वर (कोटि + ई°) m. *Millionär*, N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 56,64.

कोटीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,9. 11. 21. 25. 67,b,17.

कोट्ट m. Kathâs. 102,55. निवास° 83. °राज Lalit. ed Calc. 156,14 (= Foucaux 130).

कोट्टवी 3) N. pr. der Mutter Bâṇa's; s. oben u. कोटर 4).

कोण 1) Kathâs. 64,45. Weber, Râmat. Up. 295. 308. 316. — 2) Varâh. Bṛh. S. 31,3. 53,43. 48. 83. 87,3. fgg. °दिश् 54,5. — 7) Varâh. Bṛh. 2,2. 23,4. Ârjabh. Ârjâshṭaç. 1,1. — Vgl. खर°, सूत्र°.

कोणप (कोण + 2. प) m. = निर्ऋति Schol. zu Bhâg. P. 10,12,29. — Vgl. कौणप.

कोणार्क N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 289,a,4.

कोणीरभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 318,a,43.

कोण्डभट्ट Hall 78. fg.

कौतना f. TS. 3,3,3,1. st. dessen कूनना Kâṭh. 30,1.

कोप 1) *das Wüthen* (der Waffen, des Krieges u. s. w.): शस्त्र° Varâh. Bṛh. S. 5,24. 59. 8,8. 9,44. 30,21. आयुध° 20,1. बल° 30,25. अग्नि° 8,46. 17,17. 26,13. शिखि° 5,66. पवनाग्नि 8,28. छर्दि° 32,18. धातु° Bṛh. 25,1.

कोपच्छद m. *ein best. Räucherwerk* (धूप) Varâh. Bṛh. S. 77,11.

कोपनीय (von कोपन) adj. *was zur Erregung des Zornes dient* Sarvadarçanas. 177,4.

कोपाय्, कोपायते Hariv. 15567 schlechte Lesart für संज्ञपते, wie die neuere Ausg. liest.

कोपियज्ञ (कोपिन् + यज्ञ) m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,b,1.

कोप्य (vom caus. von 1. कुप्) adj. *zu erzürnen* MBh. 5,34.

कोमल 1) आलापाः Spr. 778. Z. 4 streiche 140 (vgl. Z. 6).

कोमलवल्कला (को° + वल्कल) f. *eine best. Pflanze,* = लवली Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कोयंपुरी (?) f. N. pr. einer *Stadt* Hall 71.

कोयष्टि, °क Mâlatim. 145,19. nach dem Schol. zu R. 2,54,41 ist कोयष्टिभ (sic) = टिट्टिभ.

कोरक 1) कदम्बकोरकन्यायात् Bhâshâp. 165.

कोरकित Verz. d. Oxf. H. 211,a, No. 498.

कोरण्टकग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,b,2.

कोरण्डक m. N. pr. eines Lehrers Hall 16. Varianten: कौरण्टक, गौरण्टक, पौरण्टक.

कोरली f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 67,a, N. 4.

कोरिल्ल f. desgl. ebend. 66,b,37 und N. 5.

कोल 1) a) Spr. 4016. 4603. — 4) c) = 2 Çâṇa Verz. d. Oxf. H. 307,b,3. masc. = 2 Ṭaṅka = 1/2 Karsha Çârṅg. Saṁh. 1,1,16. — Vgl. चित्र°.

कोलकग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,b,44.

कोलाक्ष n. *Schweinsauge*, Bez. *eines Loches im Holze von best. Form* Varâh. Bṛh. S. 79,32. fg. — Vgl. कोलेक्षण.

कोलापुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 69,a,22. Kâçikh. 5,78 (nach Benfey).

कोलाविध्वंसिन् (को° + वि°) m. pl. Bez. eines Fürstengeschlechts: तस्य पालयतः सम्यक्प्रजाः पुत्रानिवौरसान्। बभूवुः शत्रवो भूपाः कोलाविध्वंसिनस्तथा ॥ Mârk. P. 81,4. न्यूनैरपि स तैर्युद्धे कोलाविध्वंसिभिर्जितः 5.

कोलाहल 1) m. *verworrenes Geschrei* Daçak. 66,3. 75,9. Sarvadarçanas. 131,9. — 2) ed. Bomb. richtig कोलाहलः.

कोलित Ind. St. 3,484. fg.

कोलिसर्प, Hariv. 782 liest die neuere Ausg. कोलिस्पर्शाः.

कोलेक्षण n. = कोलाक्ष Varâh. Bṛh. S. 79,36.

कोल्लक N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 1,299.

कोविदार Schol. zu Kâtj. Çr. 21,3,20. — Vgl. कुद्दार, कुद्दाल, विदल.

कोश 1) e) क्षेमत्रि° (रथ) MBh. 8,1733. — f) Varâh. Bṛh. S. 46,23. 50,5. 10. — g) शीव° Bhâg. P. 10,82,47. — h) बलश्च कोषं च MBh. 4,964 fehlerhaft für बलं च कोशश्च, wie die ed. Bomb. liest. — l) vgl. बीजकोश. — q) genauer *Eihaut;* vgl. auch Varâh. Bṛh. 4,15. 5,4. — r) Varâh. Bṛh. S. 68,3. = मुष्क Halâj. 2,368. — t) °पञ्चक Verz. d. Oxf. H. 222, b, No. 540. — v) vgl. कोशवारि und वारिकोश. — x) *poetischer Schatz, Spruchsammlung, eine Sammlung lose an einander gereihter Strophen* Kâvjâd. 1,13. Sâh. D. 565. Titel einer best. von Vasubandhu verfassten *Sammlung* von Gâthâ Wassiljew 220. 235. — y) Bez. *einer best. Conjunction der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20,5. 7. 9.

कोशकार 2) Weber, Râmat. Up. 336. — 3) Kap. 3,73. °वसन Varâh. Bṛh. 27,31.

कोशकारिका f. Titel einer von Vasubandhu verfassten *Sammlung* von Gâthâ Wassiljew 220.

कोषज (कोष + 1. ज) *Seide;* s. धौत°.

कोशधान्य n. *Hülsenfrucht* Varâh. Bṛh. S. 8,8.

कोषधावन (कोष + धा°) adj. (f. ई). अ° etwa *nicht aus dem Gehäuse (d. h. dem Rahmen) laufend:* द्वार: TBr. 3,6,2,2.

कोशफल 3) c) *Hodensack* Varâh. Bṛh. S. 67,9. — Vgl. महाकोशफला.

कोशरक्षिन् m. *Schatzhüter, Schatzmeister* Kathâs. 75,32.

कोशवत् 1) *reich* Kathâs. 61,215.

कोशवारि n. = कोश 1) v) Kathâs. 119,35. 42. — Vgl. वारिकोश.

कोशागाराधिकारिन् m. *Schatzmeister* Kathâs. 75,24.

कोशातक vgl. महा°.

कोशाध्यक्ष 1) Varâh. Bṛh. S. 86,29. Kathâs. 75,29.

कोशिका Halâj. 2,161.

कोशेक्षण (कोश + ई°) adj. *hervorstehende Augen habend* Varâh. Bṛh. S. 69,20.

कोश्य Z. 3 lies शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्. — Vgl. नि°.

कोषण n. nom. act. von कुष् Schol. zu AV. Prât. 3,75.

कोष्ठ 1) आकोष्ठं ध्यौ समुत्कृष्य Bhâg. P. 10,83,22. — 3) MBh. 12,3793 (nach dem Schol. = हृदयपुण्डरीक; vgl. u. भाण्ड 3) a) am Ende). Bhâg. P. 10,41,20 (am Ende eines adj. comp. f. आ). 50,53. — 7) = आत्मीय Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,4. — 8) *eine umschlossene Fläche, Feld (z. B. auf einem Schachbrette)* Tithjâdit. im ÇKDr. u. चतुरङ्ग. Ind. St. 8,433. fg. Schol. zu Kâtj. Çr. 697,5. Varâh. Bṛh. S. 53,42. Vgl. कोष्ठागार. — 9) = अन्तर्गृह Viçva a. a. O. (die Genetive कुन्तेरन्तर्गृहस्य befremden). — 10) *Nacht* Aǵajapâla bei Aufrecht, Uṇâdis. Ind. — Vgl. प्रश्नकोष्ठी.

कोष्ठक 2) कोष्ठकीकृत्य auch MBh. 6,2463, wo mit der ed. Bomb. रथवृन्देन st. रथवंशेन zu lesen ist. — 5) = कोष्ठ 8) Varâh. Bṛh. S. 53,46.

कोष्ठपाल Verz. d. Oxf. H. 153,b,38.

कोष्ठरोग m. *Unterleibskrankheit* Varâh. Bṛh. S. 104,5.

कोष्ठागार auch = कोष्ठ 8) Halâj. zu Ḱhandas. 2,8 in Ind. St. 8,230. auch Bez. *des* Nakshatra Maghâ Varâh. Bṛh. S. 47,5.

कोष्ठ vgl. कामकोष्ठी.

कोसल m. pl. R. 7,107,7. 17. Varâh. Bṛh. S. 5, 69. 9,26. 10,4. 13. °देश Verz. d. Oxf. H. 352,b,10. कोसलजा = कोसलात्मजा Weber, Râmat. Up. 295. कोसला f. Kathâs. 56,415. Verz. d. Oxf. H. 217,b,13. Z. 7 die neuere Ausg. richtig काशिकोसलाः; überhaupt ist zu bemerken, dass die neueren Ausgg. des MBh., Hariv. und R. fast durchgängig स, nicht श schreiben.

कोसार m. = कर्षू Schol. zu Kâtj. Çr. 15,1,9. 21,3,26. — Vgl. कुत्सार.

कोह्नर m. N. pr. eines Prâkrit-Grammatikers Ind. St. 4, 336. v. l. कोहल.

कोहल 2) c) ein Lehrer Verz. d. Oxf. H. 55,b,18. ein Prâkrit-Grammatiker (vgl. v. l. कोह्नर) 181,a,18. Autor eines Werkes über Musik 199,b, No. 471. 201,a, No. 480. Ind. St. 8,272.

कोहलीय n. Bez. des von Kohala verfassten Werkes über Musik Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

कोहलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,28.

कौकिल TBr. Comm. 2,652,8. 666,9.

कौकुण्डि m. patron. Ind. St. 4,375, N.

कौकुलिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

कौक्कुट n. (sc. आसन) *eine best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,a,N. 1.

कौलिपक Pratâpar. 69,a,9.

कौङ्कण Varâh. Bṛh. S. 16,11. °देश Verz. d. Oxf. H. 352,b,14. MBh. 6,367 liest die ed. Bomb. कोङ्कणाः.

कौङ्कुम (von कुङ्कुम) 1) adj. *mit Saffran gefärbt:* वासस् Hariv. 7072. — 2) m. pl. Bez. *von 60 best.* Ketu Varâh. Bṛh. S. 11,21.

कौचहस्ति m. patron., pl. Saṁsk. K. 184,a,9.

कौचपाक m. Bez. *eines best. Decoets* Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758.

कौचुमार adj. *von* Kuḱumâra *herrührend:* °योगाः unter den 64 Kalâ; s. u. कला Sp. 158, Z. 8 v. u. कौतुमारयोगाः Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36. कुचुमाराश्च योगाः Verz. d. Oxf. H. 217,a,6.

कौज (von कुज) adj. *zu Mars in Beziehung stehend, ihm gehörig* Varâh. Bṛh. 8,11. 18,12. 24,10.

कौञ्चिकी f. unter den acht Akula bei den Kaula Verz. d. Oxf. H. 91,b,35. vielleicht *Schlüsselhüterin* von कुञ्चिका *Schlüssel.*

कौञ्ची f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,36. 339,b,45.

कौञ्जर 1) MBh. 13,5580 = 12,8932. n. (sc. आसन) Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1.

कौटलि m. patron. Saṁsk. K. 184,b,2.

कौटवी Halâj. 2,328.

कौटस्थ्य (von कूटस्थ) n. *Unveränderlichkeit, Unwandelbarkeit (der Seele)* Sarvadarçanas. 161,17.

कौटिक m. auch als *Fleischverkäufer* erklärt; vgl. noch Halâj. 2,440.

कौटिल्य 1) ein Grammatiker Verz. d. Oxf. H. 113,b,17. 185,b,12.

— 2) *a*) *b*) Spr. 3985 und auch Pańkat. I,205 (Spr. 647). — *b*) Râǵa-Tar. 6,324. fg. (an der ersten Stelle ed. Calc. कौटिल्या, Tr. कौटिन्य; an der 2ten ed. Calc. richtig कौटिल्य, Tr. कौटिन्य).

कौटीगव im pl. ist der pl. zu कौटीगव्य.

कौणप 1) Bhâg. P. 10,12,29. कौणपाः कुणपाशिनो राक्षसाः । कोणपो निर्ऋतिस्तदीया इति वा Schol.

कौणेय Pańkav. Br. 13,4,11.

कौण्ठ्य (von कुण्ठ) n. *Stumpfheit* Varâh. Brh. S. 50,26.

कौण्डिन im pl. ist der entsprechende pl. zu कौण्डिन्य.

कौण्डिन्य Verz. d. Oxf. H. 128,*a*,13. 278,*a*,10. 310,*a*,27. Gajadeva 142,*a*,3.

कौण्डीवृष m. pl. N. eines Volkes MBh. 6,2410. कुण्डीवृष ed. Bomb.

कौतुक 1) कौतुकात् Kathâs. 60,190. प्रजानां दत्तकौतुकः 52,214. स° adj. (f. आ) *voller Erwartung* 53,110. 61,227. 65,39. सकौतुकम् adv. 54, 172. — 3) *Fest, feierliche Cerimonie* Vrddha-Kân. 11,10. कौतुकाबद्धतोरणा पूः (vgl. कौतुकतोरण) Bhâg. P. 10,50,39. श्रौत्थानिककौतुकाप्लव 7, 4. कृतकौतुका (vor der Hochzeit) Kathâs. 103,188. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,24. °भृत् *die Hochzeitsschnur tragend, mit der H. geschmückt* Kathâs. 51,223.

कौतुकपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 54,152.

कौतुकमङ्गल, कृत° (गृह) Bhâg. P. 10,56,10. कृतकौतुकमङ्गला *an der die Cerimonie mit der Hochzeitsschnur vollbracht worden ist* 53,11.

कौतुकागार Kathâs. 51,221. 103,189.

कौतुकिन् (von कौतुक) adj. *Interesse an Etwas nehmend, neugierig* Kathâs. 54,52. कोकयूनोर्विघटनसंघटनकौतुकी कृतः Sâh. D. 122,8.

कौतुमार s. u. कौथुमार.

कौतूहल 3) *Fest* MBh. 1,7918.

कौतूहलता f. = कौतूहल *Neugier* R. 7,76,35.

कौत्स 1) adj. *zu* Kutsa *in Beziehung stehend* RV. Prât. 8,11. छन्दस् Ind. St. 8,136. — 2) patron. des Durmitra und Sumitra RV. Anukr. °प्रतिग्रह Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,41.

कौथुम sg. patron. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,32. 378,*a*,14. Pârâçarja 55,*b*,13. 15. — कौथुमोक्तं ध्यानम् 24,*a*,2.

कौनखीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,278 (कौनकीयाः).

कौन्ती wohl N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 12,1,37.

कौप adj. (f. ई) पयस् Spr. 2774, v. l. अपः (acc. pl.) Sâh. D. 103,20.

कौपीन 1) MBh. 12,4219. Spr. 3791. Kathâs. 73,383. — 2) Pańkat. III,98 gehört zu 1); vgl. Spr. 1521. — 3) *Schandthat* MBh. 5,2684.

कौप्य, तोय Varâh. Brh. S. 26,7.

कौबेर (dieses die richtige Schreibart) s. कौवेर.

कौमार 1) *a*) विहाराः Bhâg. P. 10,11,58. 14,61. °विक्रम Verz. d. Oxf. H. 137,*a*, No. 267. पति heisst der *eigentliche Gatte* (im Gegens. zum *Nebengatten*), *weil er eine Jungfrau heimführte*, Kathâs. 77,55. — *b*) धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,16. — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 81,*a*,42. 19,*a*,25. — 3) Bhâg. P. 10,11,58. 14,61. शैशव्यकौमारयौवनाद्यवस्थादि Sarvadarçanas. 145,14. *Jungfräulichkeit:* °ब्रह्मचारिणी Kathâs. 66,155. — 4) m. *a*) wohl N. pr. eines Berges MBh. 6,426; vgl. कुमारपर्वत. — *b*) pl. *die Anhänger der Grammatik des* Kumâra Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,3.

कौमारतन्त्र (कौ° + तन्त्र) n. *der über die Pflege und Erziehung handelnde Abschnitt in einem medicinischen Werke* Verz. d. Oxf. H. 307,*b*, 32. — Vgl. u. कौमारभृत्य.

कौमारपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 82,*a*,21. — Vgl. कौमार 4) *a*).

कौमारभृत्य lies (von कुमारभृत्या).

कौमारिक lies adj. 1) *Mädchen —, Töchter liebend;* = कुमारीस्निग्धवत् Schol. MBh. 1, 4054. — 2) *zu* Kumâra *in Beziehung stehend:* तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,36. 109,*a*,25.

कौमारिल adj. *zu* Kumârila *in Beziehung stehend, von ihm verfasst:* शास्त्र Schol. zu Prab. 20,9.

कौमुद 2) *a*) Naish. 22,43. सकौमुदीक (शशिन्) Kathâs. 55,104. — *b*) °जागर Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,40. — *d*) = कुमुद्वती *Nymphaea esculenta* Bhâg. P. 10,65,18. — *e*) N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,9. — *f*) abgekürzter Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 182,*b*, 33. 201,*a*, No. 480. 278,*a*,11. 292,*a*,9; vgl. काल°, कृत्य°, कृत्या°, ज्योतिष्कौमुदी, स्मृति° und u. 2) *a*).

कौमुदीप्रचार m. Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,40.

कौमुदीप्रभा f. Titel eines Commentars Hall 6.

कौमोदकी Bhâg. P. 10,78,8. Verz. d. Oxf. H. 137,*a*, No. 266. R. ed. Gorr. 1,30,9; vgl. मोदकी.

कौम्भकर्णि m. patron. von कुम्भकर्ण Bhatt. 15,120.

कौम्भ्य m. patron. des Babhru Pańkav. Br. 15,3,13.

कौरण्डक s. कोरण्डक.

कौरव 1) Varâh. Brh. S. 4,24. fg.

कौरव्य am Schluss, die ed. Bomb. des MBh. liest 14,2484 कौरव्य (also voc.) गा°.

कौरुकत्य vgl. gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20.

कौरुपञ्चाल, nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7, 3, 20 hätte man °पाञ्चाल erwartet, wie auch Çat. Br. 1,7,2,8 gelesen wird.

कौरुपथि Verfasser von AV. 7,58 Anukr.

कौर्पि m. = कौर्प्य Varâh. Brh. 1,7.

कौर्म 1) कौर्मे sc. अवतारे Bhâg. P. 11,4,18. कौर्मे sc. पुराणे Sarvadarçanas. 72,8. आसन *eine best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

कौल 1) *a*) *angestammt, ererbt:* भृत्य Bhâg. P. 12,3,36. — *b*) die Stelle gehört zu 2). — 2) Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,18. — 3) ebend. 91,*a*,18. 21. °मार्ग (vgl. कुलमार्ग) 88,*b*,26. कौलो धर्मः dass. 91,*a*,20.

कौलपत्य n. nom. abstr. von कुलपति R. 7,59,2,38. 39. 47.

कौलब = कौलव Varâh. Brh. S. 99,4. 6.

कौलव्रत n. *die angestammte —, ererbte Art und Weise zu leben* Pûrvakâtakâshtaka 3 in Haeb. Anth. 237. — Vgl. कुलव्रत.

कौलार्चनदीपिका f. Titel einer Schrift; s. u. महामांस.

कौलाल n. *Töpferwaare* Âçv. Grhj. 4,3,19.

कौलावलीय n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,25.

कौलिक 2) *a*) Varâh. Brh. S. 87,20. — *c*) Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,5. 21. 92,*a*,32. 94,*b*,37. कौलिकेन्द्र 92,*a*,12.

कौलिकतन्त्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,26.

कौलिन्द, नरपति Varâh. Brh. S. 4,24.

कौलीन 3) a) füge *üble Nachrede* und Kathâs. 124,237 (am Ende eines adj. comp. f. श्रा) hinzu. — c) e) vielleicht eine Verwechselung mit कौपीन. — d) Kathâs. 52,182(?).

कौलूत N. pr. eines Volkes Varâh. Brh. S. 10,11.

कौलेशभैरवी f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 93,b,13.

कौलेश्वर m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,12.

कौल्मलबर्हिष Pańkav. Br. 15,3,20.

कौल्य n. *edle Abstammung* Spr. 2639. 5127.

कौविन्दी f. *die Frau eines Webers* (कुविन्द) Kâçikh. 28,40 (nach Benfey).

कौवेर (richtiger कौबेर) 1) भाग R. 7,76,34. काष्ठा Kathâs. 120,77. ग्रलंकृतकौवेरीदिङ्मुख 101,41. कौवेरीह्रास 120,16. कौवेरतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66,b,37.

कौशकी f. Verz. d. Oxf. H. 91,b,36 unter den 8 Akula wohl fehlerhaft für कौशिकी.

कौशल 1) b) Kathâs. 61,6. mit loc. Verz. d. Oxf. H. 217,a,14. ग्रर्थ° Kathâs. 61,277. Füge *Klugheit, Gescheidtheit* hinzu.

2. कौशल schlechte Schreibart für कौसल.

कौशलिका, भक्ष्यकौशलिका चेयमानीता तत्कृते मया Kathâs. 64,74. 37,37. 39. दत्तकौशलिक 101,98.

कौशाम्ब 2) Kathâs. 66,193. Verz. d. Oxf. H. 40,b,9. 153,b,7.

कौशाम्बि f. = कौशाम्बी Varâh. Brh. S. 16,3.

1. कौशिक 1) *zu* Kuçika (oder Kauçika) *in Beziehung stehend:* धर्मा: Verz. d. Oxf. H. 266,b,18. f. ई Weber, Nax. 2,392. — 2) Bhadraçarman Ind. St. 4,374. Indra Çiç. 1,53. — 4) b) auch N. einer aus dem Leibe der Pârvatî hervorgegangenen Göttin: शरीरकोषाद्यत्तस्या: पार्वत्या निःसृताम्बिका। कौषिकीति समस्तेषु ततो लोकेषु गीयते॥ Mârk. P. 85,40. Kâlikâ-P., Uttarat. 60 und Devî-P., Devîniruktâdhj. 45 im ÇKDr. Nach dieser Etym. würde das Wort zu 2. कौशिक gehören. — 5) m. N. eines Râga, = मालकोश ÇKDr. u. d. letzten Worte.

2. कौशिक 1) b) (so ist st. a) Z. 2 zu lesen) n. *ein seidenes Gewand* Bhâg. P. 10,83,28.

3. कौशिक 1) b) Varâh. Brh. S. 43,62. 46,68. 48,4. Kathâs. 62,60. fg.

कौशिकता f. TBr. 1,5,10,2 nach dem Comm. so v. a. कुशोदयपरिगृहीतत्व.

कौशिकाङ्गुलि m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,26.

कौशिकादित्य n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,a,15.

कौशिल्य m. patron. Verz. d. Oxf. H. 55,b,2. v. l. für कौशल्य 53,a,25.

कौशेय N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,9.

कौशेयक n. *Seidenstoff* Varâh. Brh. S. 27,27.

कौषीतक vgl. महा°.

कौषीतकि, °कीनाम् Pańkav. Br. 17,4,3. °रहस्यब्राह्मण Kull. zu M. 4,23. °ब्राह्मण Verz. d. Oxf. H. 267,a,30. 270,a,27. 379,a, No. 388. Z. 4 lies कौषीतकिब्राह्मणोप°. Uebrigens kann in allen diesen compp. auch कौषीतकिन् angenommen werden.

कौषीतकिन् Verz. d. Oxf. H. 267,a,26.

कौषेय m. N. pr. eines Rshi R. 7,1,4.

कौष्ठ adj. = कोष्ठ्य *im Leibe befindlich:* वायु Sarvadarçanas. 174,14. 18.

कौष्माण्ड adj. *an die* Kûshmâṇḍa *genannten Kobolde gerichtet* (ein Spruch) Varâh. Brh. S. 48,71; vgl. कूष्माण्ड 1) c).

कौसल (von कोसल) 1) m. pl. N. pr. eines Volkes Weber, Nax. 2,392. Varâh. Brh. S. 10,12. Verz. d. Oxf. H. 258,b,27. 339,b,4 v. u. (ein Land). einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,33. Ueberall mit श geschrieben. — 2) f. ग्रा N. pr. einer Gemahlin Krshṇa's Bhâg. P. 10,83,6.

कौसलक (कौश°) m. pl. Varâh. Brh. S. 5,70. adj.: वज्र 80,6.

कौसल्य m. Bhâg. P. 12,6,77. Verz. d. Oxf. H. 345,a,29. कौसल्या f. 212,a,12. Ueberall mit श.

कौसीद्य 1) Halâj. 4,72.

कौसुम 1) पराग Spr. 2816. *aus Blumen gemacht:* कार्मुक Kathâs. 104,13.

कौसुम्भ 1) शाक *Safflor-Gemüse* Verz. d. Oxf. H. 60,a,20. n. *mit Safflor gefärbter Stoff* Spr. 4955.

कौसृतिक m. *Betrüger* Halâj. 2,194.

कौस्तुभ 1) °मणि Varâh. Brh. S. 43,3. °भृत् Beiw. Vishṇu's Spr. 3935.

कौह्लल m. patron. Ind. St. 4,372. 382. fg. — Vgl. कोहड.

क्नू, caus. क्नोपयति = क्लेदयति Nir. 7,14.

क्नोपन (vom caus. von क्नू) adj. ग्र° *nicht nässend* so v. a. *trocknend* Nir. 7,14.

कयत् pronom. interrog. = कियत् *wie viel, wie gross:* कयन्तो दास्यत TBr. 3,2,9,7.

क्रकच 1) Kathâs. 60,28. — 4) m. *ein best. musikalisches Instrument* MBh. 7,1676. 9,2676. — 5) N. *einer best. Hölle* Verz. d. Oxf. H. 16,b,25. — 6) m. N. pr. eines Priesters der Kâpâlika Verz. d. Oxf. H. 258,a,N.3.

क्रतु 3) Sp. 473, Z. 1 lies मङ्मना st. मङ्पना. — 6) personif. R. 7,90,9. — 7) ein Rshi Varâh. Brh. S. 13,6. 11. 48,64. Verz. d. Oxf. H. 18,b,7. 19,a,17. 52,a,35. Verfasser eines Gesetzbuchs 266,b,10. 270,a,28. 278,a,11. 356,a,13. ein Sohn Krshṇa's Bhâg. P. 10,61,12. — 8) N. eines Kalpa, *der 7te Tag* Brahman's Verz. d. Oxf. H. 51,b,42.

क्रतुजित् mit dem patron. Gânaki TS. 2,3,8,1. — Vgl. ऋतुजित्.

क्रतुदेव (क्रतु + देव) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 114,91.

क्रतुध्वंसिन् Çiva so genannt, weil er *das Opfer* Dakha's *zu Nichte machte.*

क्रतुपुरुष Halâj. 1,22. — Vgl. यज्ञपुरुष.

क्रतुभुज् LA. (II) 87,2.

क्रतुराज्, das Râgasûja so genannt Bhâg. P. 10,72,3. 75,18.

क्रतुराज Bhâg. P. 10,72,3.

क्रतुशेष n. Titel einer Schrift Ind. St. 3,270.

क्रतुसंख्या f. desgl. ebend. 269. Verz. d. Oxf. H. 387,a,6.

क्रतुसंग्रह m. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,b, No. 466.

क्रतुस्थला vgl. घृतस्थला.

क्रत्वङ्ग (क्रतु + 3. ग्रङ्ग) n. *Opfergeräth* Varâh. Brh. S. 69,24.

क्रथ् caus. 2) *die Freude auslassen, ausgelassen sein* (dies könnte auch प्रतिहर्षे im Dhâtup. bedeuten) TBr. 2,3,9,9.

— उद् vgl. उत्क्राथिनी.

क्रथ, क्रथकैशिकेश्वर Verz. d. Oxf. H. 258,a,29. — N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2572.

क्रथन 2) *das Durchhauen* Prab. 5,10. Suçr. 1,52,15 wohl *das Röcheln;* vgl. क्राथन.

क्रन्द् 4) चक्रन्द शरणं गरुडं प्रभुम् Kathâs. 60,193. तद्दासिभिर्देव: क्रन्दित: शरणार्थिभि: 114,120. — caus. 3) *laut* oder *kläglich rufen:* अचिक्रदन् 3. pl. Ṛv. 8,89,5.

— अभ्यव *Jmd* (acc.) *anschreien, anrufen* Kâṭh. 25,7 in Ind. St. 3,467.

— आ 1) *Jmd* (acc.) *zu Hilfe rufen* Kathâs. 121,17. 18.

क्रम् 8) नन्वीश्वरसद्भावे किं प्रमाणं प्रत्यक्षमनुमानमागमो वा। न तावदत्र प्रत्यक्षं क्रमते — नाप्यनुमानम् — नागम: so v. a. *Anwendung finden, angehen* Sarvadarçanas. 119,1. fgg. — intens. TS. 7,1,19,3. Kâṭh. Açv. 1,10.

— अति 1) *treten über:* कूलातिक्रान्तवारिवाहा *über das Ufer getreten* Varâh. Bṛh. S. 9,24.

— समभ्यति, चित्तं समभ्यत्यक्रामत्का न्वियं देवताधिका *er kam auf den Gedanken, dachte bei sich* R. 7,88,13.

— व्यति 2) *für Jmd* (acc.) *verstreichen:* यो हि कालो व्यतिक्रामेत्पुरुषं कालकाङ्क्षिणम् Spr. 2568. — 4) वेला व्यतिक्रान्ता ममाहारे कथं त्वया Kathâs. 60,99. — 5) *verkehrter Weise sich einer Sache* (acc.) *hingeben:* अथ ये बुद्धिमप्राप्ता व्यतिक्रान्ताश्च (व्यभि°?) मूढताम् Spr. 4887.

— समति 1) सा त्वया समतिक्रान्ता प्रतिज्ञा so v. a. *du hast dein Versprechen gehalten* R. ed. Bomb. 1,44,12. — 2) (सर:) पद्मोत्पलसमाकीर्णं समतिक्रान्तशैवलम् R. 7,77,5. — 6) पितुर्हि समतिक्रान्तं य: साधु कुरुते पुत्र: *ein Versehen des Vaters* Spr. 4535.

— अनु 2) Varâh. Bṛh. S. 107,13. यदेतत्समासे सकार: कपयोरनन्त (AV. Prât. 2,62) इत्यनुक्रान्तम् (so ist wohl zu lesen) *durchgegangen, im Verlauf angegeben, — gelehrt* Schol. zu AV. Prât. 2,81.

— अप 1) युद्धात् — अपक्रान्त: Bhâg. P. 10,76,30.

— अभ्यप Z. 1 lies प्रतमाम्.

— अभि 3) *hinaufsteigen:* (अष्टाक्षर:) आ दशाक्षरताया अभिक्रामति (Gegens. प्रतिक्रामति) Nidâna 1,1,6. 9. 12 in Ind. St. 8,83. fg.

— आ 2) हाराक्रान्तं घनस्तनमण्डलम् *mit Perlenschnüren belastet* Spr. 2833. Z. 2 vom Ende streiche गन्तुं न शक्ता und vgl. Spr. 3236. — 3) *angreifen:* आक्रम्यमाणा विजने सिंहैरिव महाद्विपा: Spr. 4208. आक्रमयन् (caus.!) = विलङ्घयन् Mallin. zu Çiç. 16,35 (Spr. 4700). हरन्ति दुर्बलानां हि स्वमाक्रम्य बलान्विता: *mit Gewalt* Spr. 4429. विषयाक्रान्त *beherrscht von* 3405. astr. *angreifen* so v. a. *verfinstern* Varâh. Bṛh. S. 9,13. 17. *einnehmen, sich verbreiten über* 11,51. — 4) आक्रान्ता Mâlav. 40 bedeutet wohl *übertroffen* (so Weber und Bollensen). — 5) आक्रामत्येव तेजस्वी तथाप्यर्को नभस्तलम् Spr. 3823. आक्रान्त = आस्थित Halâj. 4,96. *anspringen* Varâh. Bṛh. S. 89,1 (S. 445,1 v. u.).

— अपा, die ed. Bomb. liest richtig अपक्राम्य.

— निरा, °क्रमत् Bhâg. P. 10,71,14.

— समा 2) am Schluss, die ed. Bomb. des R. liest सा त्वया समतिक्रान्ता प्रतिज्ञा.

— उद् 1) उत्क्रामन्त् *aufsteigend* R. 7,31,18. प्राणेषूत्क्रममाणेषु *entweichend* Weber, Râmat. Up. 329. — 2) आचरितं तु नोत्क्रमेत् *vernachlässige nicht* Ṛv. Prât. 11,32.

— प्रत्युद् s. प्रत्युत्क्रम.

— उप 1) यदुपक्रम्यते तत्स्थानम् येनोपक्रम्यते तत्करणम् Schol. zu AV. Prât. 1,18. *to which —, by which approach is made* Whitney. — 4) यत्तु सम्यगुपक्रान्तं कार्यमेति विपर्ययम् *begonnen* Spr. 4771. उपक्रान्तस्य यच्छब्दस्य *womit man den Anfang gemacht hat, zuerst gebraucht* Sâh. D. 216,3. संग्रहमुपक्रममाणा: *gehend an* Sarvadarçanas. 97,8.

— निस्, पठि तु मुखनिष्क्रान्ता विप्रुषो ब्रह्मबिन्दव: H. 839. Sp. 486, Z. 1 v. u. die ed. Bomb. des MBh. liest 3,8623 richtig °क्रमितुम्.

— अभिनिस्, अञ्जनादभिनिष्क्रान्त: (महागज:) *hervorgegangen* so v. a. *abstammend von, erzeugt* R. 7,5,5.

— परा, °क्रान्तं चात्र सूरिभि: *haben grossen Eifer an den Tag gelegt, — ihr Bestes gethan* Sarvadarçanas. 8,1 v. u.

— परि (so zu lesen) 3) *vorüberkommen an, Jmd* (acc.) *entgehen* Ait. Br. 3,14. — Vgl. त्रिपरिक्रान्त und परिक्रम fg.

— प्र 4) उदकार्थं प्रचक्रमे MBh. 1,790. — Vgl. प्रक्रन्तर् fgg.

— प्रति 1) *zurückschreiten, hinabsteigen:* अष्टाक्षर आ पञ्चाक्षरतायाः प्रतिक्रामति (Gegens. अभिक्रामति) Nidâna 1,1,3. 7. 10 in Ind. St. 8,83. fg. — 2) *beichten* Çatr. 14,110.

— वि, शूरस्य — सिंहविक्रान्तचारिण: *muthig verfahrend* Spr. 3015.

— सम् 1) *sich einfinden, sich einstellen* Mâlatîm. 107,3. — 3) *überschreiten* Çâñkh. Br. 11,4. *in ein Sternbild treten,* von der Sonne Weber, Gjot. 101. असंक्रान्त *ohne* Saṁkrânti, von einem Monate 103. — 4) पशुभ्य इव संक्रान्तजडिमा पशुपालका: Kathâs. 61,23. — caus. 2) R. 7,59, 8. 11. Kathâs. 73,104. अर्थान्तरं संक्रमिते वाच्ये Sâh. D. 253. 584. 238,19. Schol. zu VS. Prât. 4,166. — 4) die Bed. zu streichen und die Stelle u. 2) zu setzen. — Vgl. संक्रम u. s. w.

— उपसम् vgl. उपसंक्रमण, उपसंक्रान्ति.

— प्रतिसम्, °क्रान्त so v. a. *abgespiegelt, reflectirt* Sarvadarçanas. 155, 4. 6. — Vgl. प्रतिसंक्रम.

क्रम 5) क्रमोत्तम Kathâs. 52,246. क्रमवृद्धि *allmähliches Wachsen, allmähliche Zunahme* MBh. 12,3308. क्रमाक्रमौ *Allmählichkeit und Plötzlichkeit* Sarvadarçanas. 9,14. fg. 17. क्रमयौगपद्य dass. 12, 22. अक्रम 11,20. — 6) नायं वीरोचित: क्रम: Kathâs. 101,271. Sp. 492, Z. 9. fgg. अक्रम Bhartṛ. 1,28 (Spr. 422) bedeutet *ein unangemessenes Verhältniss, Verkehrtheit.* — 8) Z. 15 lies 10,1. 12. 11,1. 32. 33. 34. 37. 1, 15. 6,1. Z. 16 lies 4,179. 194. — 11) *Veranlassung, Grund zu* (gen.): शोकस्य क: क्रम: Spr. 765; vgl. पद 6). — 12) *Doppelconsonanz am Anfange eines* Pâda Ind. St. 8,225. — 13) in der Dramatik *Erreichung des Gewünschten;* nach Andern *das Gewahrwerden der Zuneigung* Daçar. 1,36. fg. Sâh. D. 369. Pratâpar. 36,*b*. — 14) in der Rhetorik unter den शब्दालंकारा: und अर्थालंकारा: Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,23. — Vgl. कथा°, महा°.

क्रमकाल s. oben u. 2. काल 7).

क्रमघन m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमचट m. desgl. Ind. St. 3,251. v. l. क्रमजटा ebend.

क्रमचन्द्रिका f. Titel eines Werkes; s. u. चोर 1) *b*).

क्रमज्या ist *Sinus* überh.; vgl. Gaṇitâdhj. 71. fgg.

क्रमण 2) *b*) *das Betreten, Treten auf:* अश्म° Çâñkh. Gṛhj. 1,14,2 in Ind. St. 5,333.

क्रमदण्ड m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. 3,251.269.

क्रमदीपिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,42. °टीकाकृत् Weber, Râmat. Up. 282.

क्रमघन m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमपार m. desgl. ebend. 251.

क्रमभ्रष्ट (क्रम + भ्रष्ट) adj. *aus der Ordnung gekommen;* n. *Verstoss gegen die richtige Folge der Worte oder Begriffe* Pratâpar. 63,*a*,1.

क्रममाला f. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमरथ m. desgl. ebend.

क्रमलेखा f. desgl. ebend.

क्रमवर्त Z. 2 lies (क्रमवर्त्तु?). — Vgl. क्रमावत्तु.

क्रमशठ m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,251.

क्रमशस् 1) क्रमशो ऽक्रमशश्चेन्द्रियवृत्तिः Kap. 2,32.

क्रमशिखा f. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमसंहिता Schol. zu VS. Prât. 1,155. 3,148. 4,12. 77. 177.

क्रमसरस् n. N. pr. eines heiligen *Teiches* Kathâs. 73,95. Verz. d. Oxf. H. 147,*a*,25.

क्रमस्तुति f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,22. — Vgl. कादि°.

क्रमागत, भृत्य Râga-Tar. 5,257. Kathâs. 60,42. 120,14.

क्रमाध्यायिन् (क्रम + अ°) adj. *den* Kramapâṭha *lesend, — studirend* Schol. zu VS. Prât. 4,179.

क्रमायात von einem Fürsten Kathâs. 102,144.

क्रमि MBh. 12,4872. कृमि ed. Bomb.

क्रमिक 1) lies = क्रमागत. — 2) Kuvalaj. 117,*a*.

क्रमुक 1) Shaḍv. Br. 4,4. — 2) H. an. 3,654.

क्रमेल, क्रमेलक Spr. 3872.

क्रय Pańkat. I,13 (Spr. 1815) *Kaufpreis;* so auch Varâh. Bṛh. S. 82,9.

क्रयिन् m. *Käufer;* s. u. प्रतिदेय.

क्रव्यं in einer Formel TS. 5,5,10,4.

क्रव्यभक्षिन् (क्रव्य + भ°) adj. *Fleisch —, Aas fressend:* भूत Kathâs. 92,1.

क्राणा m. etwa *Sehnsucht, Verlangen;* instr. क्राणा *verlangend, gern:* क्राणा सिन्धूनां कलशाँ अवीवशत् Ṛv. 9,86,19. 102,1. त्वे असुर्यमारुहत्क्राणा मित्रो न यज्ञियः *in dir* (oder *zu dir*) *hat die Geisterwelt* (*die Götter*) *sich erhoben voll Verlangen wie ein göttlicher Freund* 5,10,2. 1,139,1. युवोः क्राणाय सख्यैरभि ष्याम रक्षसः *euch zu Liebe* (und) *im Bunde mit euch* 10,132,2. — Wohl von क्रा = 2. कर्; auf dieselbe Wurzel könnte दधिक्रा, °क्रावन् zurückgeführt werden. Nach Sâj. so v. a. कुर्वाणा, कर्तर् u. s. w.

क्राथ 2) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2572.

क्राथन n. *das Schnarchen* Sarvadarçanas. 78,8. 10. — Vgl. क्रथन.

क्राथिन् (von क्रथ्) nom. ag. *Tödter, Mörder;* s. पर°.

क्राथेश्वर m. N. pr. eines Schülers des Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,10. — Vgl. क्रोधेश्वर.

क्रान्तिकल wohl fehlerhaft für °कला.

क्रान्तिजीवा f. = क्रान्तिज्या Gaṇitâdhj. 73.

क्रान्तिपात Golâdhj. 6,12. 17 (dort die Stelle im Wörterbuch, nicht im Sûrjas.).

क्रान्तिवलय Golâdhj. 6,17, nicht Sûrjas.

क्रामण (vom caus. von क्रम्) n. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100,7.

क्रिय Gaṇitâdhj. 92. Varâh. Bṛh. 1,8. 11. 3,3. 10,10. 17,1.

क्रियमाणक (vom partic. praes. pass. von 1. कर्) n. *Machwerk, literärischer Versuch* Varâh. Bṛh. S. 1,5.

क्रिया 1) *Thätigkeit:* क्रियालक्षणा, क्रियोपरमलक्षणा (योग) Sarvadarçanas. 77,14. fgg. — 3) क्रिया मन्त्रोपासनं कर्म तदङ्गभूतं होमादि Weber, Râmat. Up. 289. — 4) *Beweisführung* Mit. II, 6,*b*,6.

क्रियाकलाप m. Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 110,*b*,16.

क्रियाकौमुदी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 272,*a*, No. 643. 292,*a*,9.

क्रियागुप्त (क्रिया + गुप्त) n. Bez. *einer künstlichen Satzbildung mit verstecktem Verbum finitum* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,25. °गुप्ति f. dass. Sâh. D. 269,9. fg.

क्रियादीपक n. Bez. *einer Art der Vergleichung, bei der ein Zeitwort das tertium comparationis bildet,* Schol. zu Kâvjâd. 2,99.

क्रियानिबन्ध m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,12.

क्रियाम्बुधि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 374,*a*, No. 295.

क्रियायोग 1) AV. Prât. S. 261. fg. (II, 3. 18). — 2) MBh. 3,69. — 4) Titel einer Schrift Hall 200.

क्रियारोह als Erkl. von चक्रवाट H. an. 4,61. Med. ṭ. 61.

क्रियावत् 1) Halâj. 2,228. क्रतुषु Bhaṭṭ. 1,10. — 2) MBh. 14,47. Spr. 2040. — 3) *in religiösen Begehungen bestehend:* दीक्षा Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,29.

क्रियाशक्ति (क्रि° + श°) f. *die Fähigkeit Etwas zu verrichten* (Gegens. विज्ञानशक्ति) so v. a. कर्मेन्द्रिय Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,1 v. u. *b*,2. *eine in Handlungen sich äussernde übernatürliche Macht* (Gegens. धीशक्ति): क्रियाशक्तिरेकापि त्रिविधोपचर्यते मनोजवित्वं कामरूपित्वं विकरणधर्मित्वं चेति Sarvadarçanas. 76,11. fgg.

क्रियासार Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,26. 103,*b*,42. 278,*a*,13. 341,*a*,34.

क्रियास्थानकविचार m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 379,*a*,2 v. u.

1. क्री mit प्र s. प्रक्रय, प्रक्री.

— वि 1) zu streichen und die Beispiele unter 2) zu stellen. — 2) Kathâs. 53,43. 55. 75,106.

— सम्, °क्रीणीत 3te sg. potent. Spr. 2761.

क्रीड्, कृष्णो वयस्यैर्व्रजबालकैः — चिक्रीडे Bhâg. P. 10,8,27. लोकान्क्रीडनकानीश क्रीडतस्ते वदन्ति हि 68,45. क्रीडित *spielend, scherzend* Sâh. D. 553. उपांशु° Spr. 494.

— अधि *über Jmd* (acc.) *spielen, — tanzen* TBr. 1,6,7,5.

— नि caus. auch Shaḍv. Br. 2,1. 2. = विरम् *endigen, aufhören* Schol.

— प्र, उत्पत्यारुह्य दोलायां प्राक्रीडद्दारकन्यका Kathâs. 112,70. — Vgl. प्रक्रीड fg.

— वि, व्रजे विक्रीडतोरेवं गोपालच्छद्ममायया Bhâg. P. 10,18,2. विक्रीडित n. *Spiel* 42,26.

क्रीड 3) Râga-Tar. 5,338. क्रीडारम्भः कुवलयदृशा (Conj.) Spr. 2989. अनङ्गकलह° 3003. *Spielplatz* MBh. 3,12318. °मर्कटपोत *ein als Spielzeug dienender junger Affe* Kathâs. 75,26. — Vgl. माणवक°, वप्र°.

क्रीडनक 2) m. MBh. 12,6606. Kathâs. 71,86. Bhâg. P. 10,68,45. 82,

20. — Vgl. मायाव°.

क्रीडनीय, °क Kathâs. 51,95. 71,280 (m.).

क्रीडाकेतन (क्री° + के°) n. *Lusthaus* Kathâs. 114,57.

क्रीडाखण्ड Titel des 2ten *Abschnitts* im Gaṇeçapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 134.

क्रीडागृह n. *Lustgemach:* अनङ्गस्य Spr. 1608.

क्रीडाचन्द्र m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,33. 150,*b*,26. 208,*b*,44.

क्रीडाताल m. *ein best. Tact* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

क्रीडापय्, °यति caus. zu क्रीड् und = क्रीडय् R. 7,32,18.

क्रीडावापी m. *Lustteich, ein Teich, in dem man Schildkröten, Fische u. s. w. des Vergnügens halber hält,* Varâh. Bṛh. S. 64,3.

क्रीडितक s. मायावक°.

क्रीत (von 1. क्री) m. pl. *die Gekauften,* Bez. *einer best. verachteten Kaste* LIA. II, 906. Ki-li-to, chines. Maï-te (*gekauft*) bei Hiouen-thsang I, 170. Kritîya St. Julien.

क्रीतानुशय Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,22.

क्रीमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,7. 340,*a*,1.

2. क्रुञ्च् Halâj. 2,89. Pañkav. Br. 13,9,11. 11,20. Bhaṭṭ. 6,78.

क्रुद् vgl. उत्क्रोद.

2. क्रुध् pl. Spr. 5308.

क्रुश् 1) am Ende, Nîlak. zu MBh. 13,2185 erklärt क्रुष्ट: durch क्रोशति कर्तरि क्तः.

— अप, partic. अपक्रुष्ट *bescholten, schmachvoll:* जीवितं यदुपक्रुष्टं यथैव मरणं तथा MBh. 12,4844.

— उद् 1) उत्क्रुष्ट n. *das Aufschreien:* रुदितोत्क्रुष्टानि चैव कूपानाम् Varâh. Bṛh. S. 46,49. — 2) उत्क्रुष्ट *angeschrien, angeschnauzt* Spr. 4533.

— उप, partic. उपक्रुष्ट *ein Bescholtener,* Bez. *eines Menschen von niedriger Herkunft* (nach dem Comm. *eines* Vaiçja-*Holzhauers*) Âçv. Çr. 2,1,13. — caus. *schreien —, wehklagen machen:* उपक्रोश्य तोकान् Bhâg. P. 10,8,29.

— परि und प्र vgl. परिक्रोश und प्रक्रोश.

क्रूड् auch Kâṭh. 6,7.

क्रूर 1) *b*) von Planeten Varâh. Bṛh. S. 8,19. 14,32. 40,9. fgg. 41,10. Ind. St. 10,200. welche Nakshatra so heissen Weber, Gjot. 95. — *c*) गाण्डीवस्फुरगुणास्फालनक्रूरपाणि Spr. 2396. — 5) *b*) füge *Rohheit* hinzu. °समाह्निता (Gegens. मृदुप्रौढा) श्रीः Spr. 4288. — *c*) v. l. für कूर Halâj. 2,124. — Zur Zusammenstellung von क्रूर mit क्रविस्, क्रव्य vgl. *crudus, crudelis, cruor.*

1. क्रूरकर्मन् 1) क्रूरकर्मकृत् *Grausamkeiten verübend* Halâj. 2,217.

2. क्रूरकर्मन् 1) *Rohheiten verübend* Spr. 942.

क्रूरदृश् 3) m. *ein furchtbares Auge habend,* Bez. *der Eule* Kathâs. 62,27.

क्रूरलोचन m. N. pr. einer Eule Kathâs. 62,101.

क्रोणि, auch क्रोणी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,48.

क्रोड 1) भवतः क्रीडति क्रोड एव व्यालः Spr. 366. m. *Brust* eines Vogels R. 7,18,32. *Höhlung* (eines Baumes): जन्मविटपि° Spr. 2782. Z. 7 liest die ed. Bomb. richtig गात्रे st. गात्रैः. — 2) Kathâs. 52,126. 53,123. 61,108. 72,132. क्रोडी *Sau* 53,120. Z. 2 Bhartṛ. 2,28 gehört zu 1); vgl. Spr. 2763. — 7) m. *Einschaltung, eine nachgetragene, — übersehene (im Busen gebliebene) Strophe* Schol. zu Kâm. Nîtis. S. 144. 148. 163. fg. 195. 219. fg. *groups of stray notes, as distinguished from consecutive comments* Hall 32 (vgl. पत्तता°, पक्षलक्षणी°, प्रामाण्यवाद°, व्यधिकरणधर्मावच्छिन्नाभाव°, सिद्धान्तलक्षणा°). Vgl. °पत्र.

क्रोडतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,25.

क्रोडपत्र *a paper on which is extracted a passage or word of a book, with remarks etc., a sort of adversaria* Molesw.; vgl. oben क्रोड 7).

क्रोडाङ्ग m. = क्रोडाङ्घ्रि *Schildkröte* Çabdar. im ÇKDr.

क्रोडीकर् (क्रोड + 1. कर्), °करोति *auf seinen Schooss nehmen, an die Brust drücken* Spr. 765.

क्रोध 1) *c*) Bez. *der Silbe* ह्रुम् Weber, Râmat. Up. 308. ह्रूँ Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,6. — 3) n. N. *des 59ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,51.

क्रोधन 1) Kathâs. 61,261. निर्दोष° *seinen Zorn gegen Unschuldige auslassend* Spr. 1515. — 2) N. pr. eines Mannes Kathâs. 58,84. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,33. — 4) m. Bez. *des 59ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,7. — 5) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2624.

क्रोधभैरव m. *eine Form* Bhairava's (Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. 103,*a*,37. 250,*a*,19.

क्रोधमल्ल m. Bez. *eines best. Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,30.

क्रोधमय R. 7,65,31.

क्रोधमूर्छित 1) lies *voller Zorn* und vgl. u. मूर्छ् 4).

क्रोधिन् 1) davon nom. abstr. क्रोधित्व R. 7,18,46. — 2) *c*) Bez. *des 38ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,41. Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,2.

क्रोधेश्वर m. N. pr. eines Schülers des Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 276,*b*,20. क्राथेश्वर v. l.

क्रोशँ 1) *b*) Pañkav. Br. 16,13,12; vgl. Ind. St. 8,432. fgg. — 2) TS. 7,5,8,1.

क्रोशन 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635.

क्रोष्टर् *schreiend, wehklagend* Bhâg. P. 10,13,36.

क्रोष्टु 1) अक्रोष्टुमर्दभ° Jâǵń. 1,148. — 2) Hariv. 2040.

क्रोष्टीय (von क्रोष्टर्) m. pl. N. einer Schule Pat. in Mahâbh. 263.

क्रौञ्च 1) *a*) von andern Vögeln verfolgt Spr. 4042. — *b*) MBh. 6,462. 9,2700. fgg. Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,18. क्रौञ्चारि LA. (II) 89,8. Z. 11 die ed. Bomb. des MBh. liest 3,8188 मेध्यं क्रौञ्चनिषूदनम्. — *c*) Varâh. Bṛh. S. 10,18. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,24. 41,*a*,36. 60,*a*, N. 4. — *d*) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,9. — 2) (urspr. adj. von क्रुञ्च *Brachvogel*) *b*) N. eines Sâman Pañkav. Br. 11,10,19. 20. 13,9,10. Zu क्रौञ्च Khând. Up. 2,22, 1 ist गान *Gesang* zu ergänzen. — *c*) Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

क्रौञ्चनिषदन n. Bez. *einer der 10 Arten zu sitzen bei den* Jogin Sarvadarçanas. 174,6.

क्रौञ्चपदी (so die ed. Bomb.) lies (क्रौञ्च + 2. पद्) st. (wie eben).

क्रौञ्चबध m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,8. pl. 19,*a*,22.

क्रौञ्चवन n. N. pr. einer Stadt R. 7,59,20. — Vgl. क्रौञ्चपुर.

क्रौञ्चादि m. wohl patron. von क्रौञ्चाद; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,9.

क्रौड, पिशित Varâh. Bṛh. S. 55,19. अवतार् Bhâg. P. 11,4,18. 2,7,1 liest die ed. Bomb. richtig क्रौडीं.

क्रौर्य Varâh. Bṛh. S. 53,72. मयि क्रौर्याण्यवर्तत Kathâs. 106,180.

क्लम् mit परि, partic. °क्लान्त Kathâs. 63,10.

क्लमथु m. = क्लमथ Halâj. 2,446 und Kshîrasv. zu AK. nach Aufrecht.

क्लिद्, क्लिन्नपाणि MBh. 12,5163. Z. 1 vom Ende lies रैतैरचि°.

— आ, सौहृदाक्लिन्नचेतस् *feucht* so v. a. *weich, gerührt* Bhâg. P. 10,84,58.

— प्र vgl. प्रक्लेद u. s. w.

— वि, विक्लिन्नहृदय so v. a. *erweicht, gerührt* Bhâg. P. 10,71,25.

क्लिन्न m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,13.

क्लिश् 1) *a)* न त्वया लोकः क्लेष्टुं योग्यो न मानुषः R. 7,20,8. पुरुषं क्लिश्नन्तीति क्लेशाः प्रसिद्धाः Sarvadarçanas. 168,18. — 2) गुणवन्तः क्लिश्यन्ते प्रायेण भवन्ति निर्गुणाः सुखिनः Spr. 844. क्लिश्यन्ति Bhâg. P. 10,14,4. mit transit. Bed. Spr. 4239. — 3) *a)* Spr. 5059. गुरुकुलक्लिष्टो मुरारिः कविः 1239. Z. 4 fgg. अक्लिष्टकारिन् bedeutet *der Niemand ein Leid zufügt*: अक्लिष्टं कस्यापि दुःखं यथा न भवति तथा कर्तुं शीलमस्य Schol. zu R. 1,77,19. — *c)* वृत्तयः पञ्चतय्यः क्लिष्टाक्लिष्टाः Kap. 2,33. Jogas. 1,5. अक्लिष्टं मरणम् Spr. 2683. अक्लिष्टकर्मन् = अक्लिष्टकारिन्; s. oben u. 3) *a)*. In der Rhetorik so v. a. *gezwungen, dunkel, nicht leicht verständlich:* संबन्ध Sâh. D. 215,21. Pratâpar. 61, *a*. 62,*a*. Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,14. क्लिष्टत्व n. Sâh. D. 574. 213,20.

— परि, partic. 1) नय्योधपरिक्लिष्टस्य तत्र मे Kathâs. 123,210.

— सम्, संक्लिष्टकर्मन् entweder *derjenige dem Alles schwer von der Hand geht* oder *der Andern Leid zufügt* Spr. 5110; vgl. अक्लिष्टकारिन् und अक्लिष्टकर्मन् oben u. क्लिश् 3) *a)* und *c)*.

क्लीतनक auch n. मधुवल्ली im ÇKDr.

क्लीब (so die Bomb. Ausgg. des MBh. R. und Bhâg. P.) 2) क्लीबा (Gegens. शूराः) हि दैवमेवैकं प्रशंसन्ति न पौरुषम् Spr. 3989. क्लीबया वाचा MBh. 5,2801. अक्लीबचित्त Kathâs. 78,60.

क्लीबता *Schwäche:* वत्रं तृणक्लीबताम् (आयाति) Spr. 3572.

क्लीबय् (von क्लीब), °यते *sich unmännlich —, sich verzagt benehmen:* (मदिरावत्याः) प्राप्तौ पुरुषकारादि मुक्त्वा क्लीबयसे कथम् Kathâs. 104,126. नायं क्लीबयितुं (वापयितुं ed. Bomb.) कालो विद्यते MBh. 6,4334.

क्लीबयोग m. *eine Constellation, unter welcher Hermaphroditen u. s. w. gezeugt werden,* Varâh. Bṛh. 4,13.

क्लेदन 1) °भाव Tattvas. 15. — 2) lies *Phlegma.* — 3) Verz. d. Oxf. H. 223,*a*,9 v. u.

क्लेदिनी f. *eine best. Pflanze* Hariv. 3843. केतकी die neuere Ausg. und Langl.

क्लेश *Plage* Varâh. Bṛh. S. 5,61. im Joga Sarvadarçanas. 154,13. 155,12. 163,10. 165,5. fgg. 168,9. रागद्वेषादयः क्लेशा उपक्लेशाश्च मदमानादयः bei den Buddhisten 20,16. fg. — Vgl. दोषाक्लेशी.

क्लेशल m. = क्लेश Bhâg. P. 10,14,4.

क्लैब्य 2) यदि क्लैब्यं न गच्छति Spr. 2286.

क्लोमन् Kâṭh. 28,9. TBr. Comm. 2,671, 2 v. u. Nach den mahrattischen Erklärungen zu Çârṅg. Saṁh. 1,5,22 soll dieses Organ (= तिल) auf der rechten Seite des Leibes in der Nähe der Leber liegen.

क्व 4) Z. 4 lies सूर्यप्रभवो. — 8) *c)* Spr. 3317. — 10) *c) bisweilen* AV. Prât. 3,54.

क्वण्, बाला क्वणन्ती (wohl *aufschreiend*) शयने ऽपतत् Kathâs. 85,25. क्वणित n. *Klang* (eines Schwertes) Varâh. Bṛh. S. 50,5. *Laut, Töne:* पतत्रिणाम् Kathâs. 60,118. कलक्वणितगर्भेण कण्ठेन (einer Taube) Spr. 3881. क्वण् in der Bed. des caus.: वेणुं क्वणन् Bhâg. P. 10,39,30. 30,18. — caus.: क्वणयंश्च वेणुम् Bhâg. P. 10,44,13.16. क्वणितवेणु 21,12. क्वणयन्ती मणिनूपुरम्यो रेजे 60,8.

— परि vgl. परिक्वणन.

क्वथ्, med.: तण्डुलान्क्वथते Kâṭh. 11,1. भर्जिता क्वथिता धाना प्रायो बीजाय नेष्यते Bhâg. P. 10,22,26. संतापक्वथिताङ्गका Kathâs. 90,61. — caus. Çârṅg. Saṁh. 2,2,1.

— निस् vgl. निष्क्वाथ.

क्वाह्न (3. कु + अह्न) m. *ein gewöhnlicher* (Sâvana-) *Tag* Gaṇitâdhj. 26. — Vgl. क्षितिदिन.

क्वाचित्क (von क्व + चित्) adj. f. ई *irgendwo erscheinend* TS. Comm. 1,25,11. काशिकायां तु पञ्चराशीति क्वाचित्कः पाठः। अपपाठः स इति हरदत्तः Gold. u. अपपाठ.

क्वाण, सहलकक्कण° Kathâs. 120,106. Sâh. D. 329,17.

क्वाथ 1) Varâh. Bṛh. S. 46,49. Çârṅg. Saṁh. 2,2,1. *das Kochen* Mit. III, 37,*b*,3.

क्वाथयितव्य (von क्वथ्) adj. *zu kochen, zu sieden* Varâh. Bṛh. S. 57,2.

क्शा, im Kâṭh. findet sich अनुक्शाति 7,7. 8,10 und sonst. अनुक्शातर् 26,11. चक्शाथे (चक्षाथे Ṛv.) 15,5.

क्षण Z. 1. fg. Megh. 87. 107 liest Mallin. क्षण (also auch m.) इव und Hit. I, 109 (vgl. Spr. 3308) hat die v. l. gleichfalls क्षणः; sicher scheint n. zu stehen in Spr. 193. 1) क्षणमात्रानुरागिन् *dessen Zuneigung nur einen Augenblick währt* Halâj. 2,220. Sp. 523, Z. 19 lies 104,19 st. 104,9. *Moment, Phase:* नीलादि° Sarvadarçanas. 9,9. 12. 108,20. 109,7. — 2) = 1″ 26‴ 24⁗ Weber, Gjot. 103. क्षणतत्क्रमयोः संबन्धसंयमाद्विवेकज्ञानम् Jogas. in Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,48. क्षणः सर्वान्त्यः कालावयवो यस्य कलाः प्रविभक्तुं न शक्यन्ते Schol. ebend. = मुहूर्त d. i. *48 Minuten* Ind. St. 10,203. Varâh. Bṛh. S. 11,50. 86,15. 98,12. Bṛh. 2,14. 18,20. — 7) 8) Halâj. 5,65.

क्षणभङ्ग m. bei den Buddhisten *der beständig vorsichgehende Verfall der Dinge, beständiger Wechsel* Sarvadarçanas. 12,19. 117,5. स्थायित्वसिद्धौ क्षणभङ्गवादी बौद्धो विजीयेत 50,16.

क्षणविध्वंसिन् 2) es sind *die Buddhisten* gemeint.

क्षणवृष्टि f. *alsbald zu erwartender Regen* Varâh. Bṛh. S. 107,4. — Vgl. सद्योवृष्टि.

क्षणशस् (von क्षण) adv. *auf Augenblicke:* लवशः क्षणशश्चापि न च तुष्टः सुयोधनः MBh. 5,2842. लवो ऽशः क्षणः स्वीकारः राज्यलेशस्य स्वीकारे (!) ऽपि न संतुष्ट इत्यर्थः क्रमेण षष्ठ्यर्थे सप्तम्यर्थे च शस्प्रत्ययः Nilak.

क्षणिक 1) Spr. 4609. Kathâs. 90,21. Bei den Buddhisten ist Alles क्षणिक *momentan, jeden Augenblick wechselnd* Sarvadarçanas. 9,7. fg. 84, 20. *freie Zeit —, Musse habend* Bhâg. P. 11,27,44. Hit. I, 60 (Spr. 2532) hat die v. l. क्षणिकी. क्षणिकत्व *beständiger Wechsel* Sarvadarçanas. 9,9.

18. 12,14. — 2) Halâj. 1,60.

क्षत 1) Z. 5 क्षता von einem Mädchen gesagt so v. a. *geschändet.* — 3) n. Bez. *des 6ten astrologischen Hauses* Varâh. Brh. 1,16.

क्षति, संतोष° Spr. 3156. भयात्काचिन्न मे क्षतिः LA. (II) 90,17. का क्षतिः *was schadet es?* Spr. 4471. Kathâs. 57,86. का क्षतिर्मम 121,79. इति न क्षतिः so v. a. *Fehler* Sâh. D. 216,14.

क्षत्तर् 2) Pañkav. Br. 19,1,4. wohl *Kämmerling* Kathâs. 52,106. fg. 117.

क्षत्र vgl. noch चित्र°.

क्षत्रप vgl. महा°.

क्षत्रसव, ब्रह्मक्षत्रसवेषु M. 5,23.

क्षत्रियब्रुव s. u. ब्रुव.

2. क्षद् adj. *vorschneidend, vorlegend;* s. बाहु°.

1. क्षन् 2) वध्रे ऽध्वर्युः क्षणवीत TBr. 3,2,10,1.

— वि, विक्षत Kathâs. 61,102. 77,31.

क्षन्तव्य, क्षन्तव्यमेतस्मान्मे ऽपराधतः Kathâs. 119,53.

1. क्षप् streiche das caus.; die Stellen gehören zum caus. von 3. क्षि.

3. क्षप्, hierher stellt Benfey क्षपयित्वा Pañkat. 56,2, welches aber zum caus. von 3. क्षि gehört.

1. क्षपण 1) अन्त° N. pr. Kathâs. 74,154. 182.

2. क्षपण 1) Bhâg. P. 10,87,16. 12,6,61. — 2) Bhâg. P. 10,82,41. 85,18. 11,15,33. Hierher wohl auch क्षपणीकगुरुभिः Verz. d. Oxf. H. 98,a,9.

क्षपणक 1) Wilson, Sel. Works 1,22. fgg. Verz. d. Oxf. H. 109,b,2. 250,a,36. 251,a,36. Kathâs. 55,137. 141. Sarvadarçanas. 61,12. °विहार Daçak. in Benf. Chr. 184,6. °वृत्ति (vgl. नग्नवृत्ति) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,158. घन° N. pr. Kathâs. 74,148. An den meisten Stellen wird ein Ǵaina-*Bettler* gemeint sein. Nach Nilak. zu MBh. 1,789 = पाखण्डभिक्षु.

क्षपयिष्णु (vom caus. von 3. क्षि) adj. *vernichtend* Bhâg. P. 10,37,22. स्वमघं क्षपयिष्णवः *die Absicht habend ihre Sünde zu tilgen* 82,6.

क्षपा 1) क्षपाः Ait. Br. 1,13. राज्ञा हृष्टा ऽतिपत्क्षपाम् Kathâs. 55,154. द्वादश क्षपाः so v. a. *zwölf Tage* Weber, Ǵyot. 99.

क्षपाकर Varâh. Brh. S. 44,1. 105,9. Brh. 14,1.

क्षपाचर R. 7,23,2,13. von Thieren (wie Eulen, Schakale u. s. w.) Varâh. Brh. S. 46,66.

क्षपानाथ Çiç. 3,22. Varâh. Brh. 5,2.

क्षपापह (क्षपा + अ°) m. *der Vertreiber der Nacht, die Sonne* R. 7,23,2,12.

क्षपावृत्ति (क्ष° + वृ°) adj. *in der Nacht seinen Lebensunterhalt findend* Varâh. Brh. S. 104,61 (S. 499, Z. 3 v. u.).

1. क्षम् 3) श्रुत्वापि तन्महाराज क्षान्तमेव न हतो सः R. 7,25,27. — 4) सो ऽस्मै प्रीतः क्षमत एव Kâth. 10,7. क्षमतु Varâh. Brh. S. 104,2. क्षम्यताम् Brh. 28,7. — 5) त्वत्पादद्वयविनोदमात्रमपि मे दैवेन न क्षम्यते Spr. 2280. — 6) क्षमति हि न स्वजनं स्वतन्त्रबुद्धिः *schonen, nachgiebig sein gegen* Varah. Brh. S. 69,17.

क्षम 1) c) महत्यल्पे ऽप्युपायज्ञः सममेव भवेत्क्षमः Spr. 2142. बभूव जडवत्सो ऽपि सिद्धान्तं कर्तुमक्षमः Verz. d. Oxf. H. 23,b, N. 5. — e) अधर्मपुत्रैश्चपलैरपण्डितैर्न पापमित्रैः सह वर्तितुं क्षमम् Spr. 2729. — 3) a) *Zahmheit* (einer Gazelle) R. 3,49,25. — c) Spr. 552. Varâh. Brh. S. 28,10. Pañkar. 3,2,27. यमपत्नी Verz. d. Oxf. H. 23,b,6. *Erdboden* Bhaṭṭ. 3,22. *Erde* als *Stoff* Verz. d. Oxf. H. 104,b,28. — d) als Verfasserin von Mantra bei den Çâkta 101,b,8. — g) ◡◡◡◡◡◡– –◡– –◡– Ind. St. 8,386. — 4) m. *eine Art Sperling* Râǵan. im ÇKDr. u. गृहकर्तृ. — Vgl. बहु°.

क्षमणीय R. 7,13,36.

क्षमता (von क्षम) f. *Befähigung, das Können, Vermögen* Spr. 3378.

क्षमत्व (wie eben) n. dass.; mit loc. Sâh. D. 117,15. °ज्ञानजननक्षमत्वासंभवात् Sarvadarçanas. 168,18.

क्षमवत् adj.: Agni Kâth. 10,7 mit Bezug auf Wurzel क्षम्.

क्षमाकल्याण (क्ष° + क°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 377,b,2.

क्षमाचार्य (क्षमा + आ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,19.

क्षमातनय m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Brh. S. 6,11.

क्षमावती f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 153,a,13.

क्षमावत्त N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,12.

1. क्षय, सत्यवादी हि लोके ऽस्मिन्परमं गच्छति क्षयम् Spr. 3815. Bhaṭṭ. 6,23.

2. क्षय 1) क्षयमेति वर्धते वा *nimmt ab oder zu* (der Mond) Varâh. Brh. S. 4,31. °रोग *das Aufhören* 12,18. 104,9. पक्ष° *Ende eines Halbmonats* 28,20. Z. 6. fg. Vet. 21,18 ist धनक्षय N. pr. — 5) = क्षयमास Weber, Ǵyot. 100. — 6) n. N. *des letzten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Brh. S. 8,52.

क्षयकर m. N. *des 49ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Brh. S. 8,47. adj. als Beiw. des Mondes Vrddha-Kân. 12,16 fehlerhaft für क्षयिकल (क्षयिन् + कला); vgl. Bhâg. P. 5,22,9.

क्षयकृत् m. N. *des letzten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,a,7.

क्षयमास (2. क्षय + मास) m. *ein überschüssiger lunarer Monat, welcher bei der Ausgleichung der lunaren mit der* Sâvana-*Zeit ausgeschieden wird,* Weber, Ǵyot. 100. fgg. Gaṇitâdhj. 60.

क्षयाह (2. क्षय + अह) m. *ein überschüssiger lunarer Tag, welcher bei der Ausgleichung der lunaren mit der* Sâvana-*Zeit ausgeschieden wird,* Gaṇitâdhj. 26. fg. 43. 48. °श्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294,b,24. — Vgl. तिथिक्षय, दिनक्षय.

क्षयित Sarvadarçanas. 56,22.

क्षयिन् 1) 2) चन्द्र Spr. 898. — 2) Varâh. Brh. 23,17.

क्षयोपशम (2. क्षय + उ°) m. bei den Ǵaina *vollständiges zu-Nichte-Werden* (des Thätigkeitsdranges) Sarvadarçanas. 34,6. 12.

क्षय्य, MBh. 13,1607 liest die ed. Bomb. richtig अक्षय्यम्.

क्षर् 5) क्षरन्ती च पयस्त्रस्तसुरभिं (पयत्रस्त° gedr.) गाम् R. 7,23,21. चक्षार (so die neuere Ausg. st. चकार) च भूयो रक्तम् Hariv. 8898.

— आ caus. = आसेचयति Pañkav. Br. 11,5,10. 11.

— उप *übergiessen:* उपक्षरति स्रुच्यो घृतेन TBr. 3,7,13,3.

— प्र vgl. प्रक्षरण.

2. क्षल्, कल्मषं क्षालयन्ति Spr. 4998.

— परि vgl. परिक्षालन.

— प्र Kauç. 76. प्रक्षालित Halâj. 2,253. °पाद P. 6,2,140, Sch. — Vgl. प्रक्षालक fgg.

क्षवकृत् adj. *Niesen verursachend;* subst. *Artemisia sternutatoria*

*Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr. u. ह्रिक्कानी.

क्षस् s. द्विव°.

1. क्षा, पुरोडाशो क्षायते: *werden verbrannt, brennen an* Schol. zu Kâtj. Çr. 25,8,21. — caus. क्षापयति *versengen, verbrennen:* यदस्यापूतं तदग्निः क्षापयति Pañkav. Br. 17,5,7. AV. 12,5,51.

— अप *verlöschen:* अग्निरपक्षायति Kâth. 35,17.

— अपि caus. *versengen* AV. 12,5,44. 51.

— परि, partic. °क्षाण *verkohlt* Ait. Br. 3,34.

— सम् caus. *verbrennen —, durch Feuer verzehren lassen:* संक्षाप्य Âçv. Çr. 3,11,5.

2. क्षा Naigh. 1,1. Nir. 2,2. ṚV. 10,31,9. Hierher zieht Sâj. auch क्षे ṚV. 4,3,6.

क्षात्र 1) शील Kathâs. 66,16. °धर्मप्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 13,a,25.

क्षान्त auch (क्ष + अन्त) adj. *mit* क्ष *endigend* Weber, Râmat. Up. 310.

क्षान्तिपाल m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55.

क्षान्तिशील m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 75,23. Verz. d. Oxf. H. 152,b,24.

क्षाम 2) Z. 5 lies 58 st. 180.

क्षामीकर् (क्षाम + 1. कर्) *schmächtig machen, verkürzen:* क्षपाः क्षामीकृत्य Spr. 3993.

क्षायिक (von 2. क्षय) adj. bei den Gaina *aus vollständigem zu-Nichte-Werden* (des Thätigkeitsdranges) *hervorgehend, in Folge dessen eintretend* Sarvadarçanas. 34,13. 9. °सम्यक्त्व *that state of perfection in which elementary or materials existence is destroyed* Wilson, Sel. Works 1,313.

क्षार 1) पयोराशयः Spr. 4306. गन्धवह *ätzend, scharf* 4693. — 2) a) अाः क्षते क्षारमेतस्मिन्क्षिप्तं केन (also auch n.) Kathâs. 93,14. क्षारपात इव क्षते Râga-Tar. 5,269. क्षाराग्निकर्मविधि Verz. d. Oxf. H. 305,a,27. — Vgl. यव°.

क्षारक 2) *Netz zum Fangen von Vögeln* (जाल) MBh. 12,5473. 5560.

क्षारण n. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100,6.

क्षारणा Halâj. 1,149.

क्षारनदी R. 7,21,15.

क्षारसमुद्र Verz. d. Oxf. H. 339,b,18.

क्षाल m. *das Waschen* Spr. 4204.

क्षालन n. Kathâs. 52,239. adj. *abwaschend, vertreibend:* मदादि° (शास्त्र) Spr. 4684. — Vgl. पायुक्षालनभूमि fg.

1. क्षि, partic. fut. क्षेष्यन्तः ṚV. 2,4,3. — caus. Z. 1 lies क्षेपयेत्.

— प्रति, TS. hat an dieser Stelle zwei Mal प्रतिक्ष्यत्तम्.

3. क्षि (so ist Sp. 544, Z. 27 st. 2. क्षि zu lesen). pass.: क्षीयते सस्यम् *die Feldfrüchte gehen zu Grunde* Varâh. Brh. S. 24,23. तावच्चाक्षीयत क्षपा *ging zu Ende* Kathâs. 123,190. 109,93. Spr. 1307. — partic. 2) क्षीण *heruntergekommen, in Noth gerathen:* क्षीणा नरा निष्करुणा भवन्ति Spr. 1984. *schwach:* क्षीणे (v. l. für कृशे) कस्यास्ति सौहृदम् Spr. 2716. *mager, schmächtig* Halâj. 4,32. Gît. 4,21. मध्य Ânandal. 80. क्षीणेन्दु *der abnehmende Mond* Varâh. Brh. 4,8. 25,5. — caus. 1) क्षपयिष्यति (क्षप° ed. Bomb.) नः (क्षे ed. Calc.) MBh. 5,2134. विवेक एव व्यसनं पुंसां क्षपयितुं क्षमः Spr. 2844. Bhâg. P. 1,15,35 und 3,3,14 liest die ed. Bomb. क्षपित. — 2) *zu Grunde richten, vernichten, wegschaffen:* एवं बहु क्षपयति स्वल्पस्यार्थे धनान्धधीः Kathâs. 61,277. क्षपितस्वधन 307. अघसंचयम् 87,25. क्षपयति — कामिनां प्रवासरुचिम् Spr. 2956. मृगकोपं तस्योपरि क्षपयित्वा so v. a. *den Zorn gegen die Thiere des Waldes über ihn vergessend* Pañkat. 56,2. *Jmd übel mitnehmen* Spr. 814. 2388. R. 7,20,11 (med.). तीर्थान्येव भ्रमन्देहं क्षपयिष्याम्यहम् Kathâs. 123,250. क्षपाम्, कालम् *verbringen* Spr. 2092. 2521. 3199. — 3) zu streichen, da क्षापय zu 1. क्षा gehört.

— अपि zu streichen; vgl. oben u. 1. क्षा.

— अव, absol. अवक्षायम् Schol. zu Kâtj. Çr. 666,6.

— उप, °क्षीण *erschöpft durch* so v. a. *ganz in Etwas* (instr.) *aufgehend, nur damit zu thun habend:* सर्वा ह्येषमुपनिषद्विद्याविद्याविभागदर्शनेनैवोपक्षीणा Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 232.

— निस् *vernichten* oder *wegschaffen* AV. 6,14,2; aber die Lesart scheint falsch zu sein; vgl. u. मुष्कर्.

— प्र, प्रक्षीणचन्द्र *stark abgenommen habend* Varâh. Brh. 25,6. — Vgl. प्रक्षय fg.

— वि *verderben, vernichten:* ईश्वरा यजमानं विक्षेतोः Pañkav. Br. 19,8,6. = विक्षपयितुम् Schol.

— सम् *zu Nichte machen:* यत्राहं संक्षयिष्यामि शापं ब्राह्मणनिःसृतम् R. 7,54,9. pass. *aufgerieben werden:* मूषिकाणां गणाश्चात्र भृशं संक्षीयते ऽथ सः MBh. 5,5438.

क्षित् vgl. auch भू°.

1. क्षिति 2) pl. *Ländereien* Râga-Tar. 5,109.

क्षिति *ein best. Halbmetall* (उपरस) Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761. — Vgl. क्षितिनाग.

क्षिति (von 2. क्षि) f. = ऐश्वर्य (nach dem Schol.) MBh. 13,3674.

क्षितिकम्प Varâh. Brh. S. 5,63. 21,25. 32,1.

क्षितिकम्पन (क्षि° *Erde* + क°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2561. eines Daitja Hariv. 12932.

क्षितिगर्भ, क्षिती° Wilson, Sel. Works 2,13. fgg. 18.

क्षितिचलन n. *Erdbeben* Varâh. Brh. S. 2, S. 6.

क्षितिज 2). c) Ganitâdhj. 74. 91. Varâh. Brh. 1,6. — 4) lies *Horizont* und vgl. Golâdhj. 6,3. 7,4. 8. fg.

क्षितिजीवा f. = क्षितिज्या Ganitâdhj. 128.

क्षितिज्या f. *der Sinus des zwischen dem Horizont und dem* उन्मण्डल *gelegenen Bogens des Tageskreises* Sûrjas. 2,61. Golâdhj. 7,48.

क्षितितनय m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Brh. S. 23,10. °दिन n. *Dienstag* 104,61. °दिवसवार m. dass. 1,4.

क्षितिदिन n. *ein gewöhnlicher* (Sâvana-) *Tag* Ganitâdhj. 26. — Vgl. क्षाह.

क्षितिपाल Varâh. Brh. S. 43,64. Brh. 13,2. °पालता f. nom. abstr. Spr. 1626.

क्षितिबदरी (die richtigere Schreibart) s. क्षितिवदरी.

क्षितिरुह् Spr. 2959.

क्षितिरुह Halâj. 2,22. Çiç. 7,54.

क्षितिशिञ्जिनी f. = क्षितिज्या Ganitâdhj. 150. 179.

क्षितिसुत m. = क्षितितनय Varâh. Brh. S. 5,64. 15,31. 103,11. Brh. 2,1. 5,19. 11,5.

क्षितीगर्भ s. u. क्षितिगर्भ oben.

क्षितीन्द्र (1. क्षिति *Erde, Land* + इन्द्र) m. *Fürst, König* Spr. 1594.

क्षितीश Varâh. Brh. S. 3,29. Z. 3, in क्षितीशवंशावलीचरित ist क्षितीश N. pr. eines Fürsten von Kânjakubġa; vgl. Kshitîç. 4,12.

क्षित्यधिप m. *Fürst, König* Varâh. Brh. 11,1.

क्षित्युत्कर m. *Erdhaufen, Sandhaufen* Varâh. Brh. 2,12.

1. क्षिप् 1) क्षिपंश्च पादान् *die Füsse werfend* so v. a. *heftig bewegend* Bhâg. P. 10,36,14. मनः क्षिपन्ती *mit sich fortreissend* 43,19. Z. 12 lies प्रतिमुक्तः. — 2) ततां रत्नपुरं नीत्वा क्षिपामो येन तत्र सा। कन्दर्पस्य पितुर्गेहे सपत्न्या सह तिष्ठति ॥ *niedersetzen, absetzen* Kathâs. 123,284. — 3) Z. 2 lies इमां st. इयां. — 8) Bhâg. P. 10,51, 8. 9. 54,41. 75,36. अविषह्यैस्तमालेपैः क्षिपन् 55,17. परं क्षिपति दोषेण Spr. 1695. Z. 7 die richtige Lesart ist मामतिक्रान्तवाक्यैः; vgl. Spr. 618. — 9) *verbringen, zubringen* (die Zeit): राज्ञा दृष्टोऽक्षिपत्क्षपाम् Kathâs. 55,154. भवान्मे क्षिपतीह कालम् *du vertreibst mir hier die Zeit* 92,84. न कालं क्षेप्तुमर्हसि *du darfst keine Zeit verlieren* R. 7,80,14; vgl. कालक्षेप. — 10) *addiren* Golâdhj. 6,19. — 11) क्षिप्त *zerstreut:* तथा हि क्षिप्तं नाम तेषु तेषु विषयेषु क्षिप्यमाणमस्थिरं चित्तमुच्यते Sarvadarçanas. 163,11. fg. क्षिप्तावस्थासु 10. क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,5 v. u. — caus. 3) *verbringen, vertreiben* (die Zeit): क्षेपयितुं रात्रिम् Kathâs. 56,75.

— अधि 3) Kathâs. 74,74. Bhâg. P. 10,55,18.

— अव 1) तस्मै वज्रमवाक्षिपत् Kathâs. 115,30. चौरान् अवेषवाक्षिपन् 114,122.

— आ 2) *schleudern:* तस्मै ब्रह्मास्त्रमाक्षिपत् (अक्षिपत्?) Kathâs. 115, 32. — 4) कथाश्रवणकौतुकाक्षिप्त *angezogen* Kathâs. 114,144. आक्षिप्तचित्त Bhâg. P. 10,30,2. आक्षिप्तहृदय Spr. 3987. आक्षिप्तकौतुक *abgenommen* Çiç. 5,31. *auseinanderwerfen, auseinandertreiben:* वायुर्यथा घनानीकं तृणं तूलं रजांसि च। संयोग्याक्षिपते (= पृथक्करोति Schol.) भूयः Bhâg. P. 10,82,43. — 8) Sâh. D. 266 (wo काक्वाक्षिप्तं zu lesen ist). 314. 120,12. — 9) *Etwas* (acc.) *zurückweisen, gegen Etwas eine Einwendung erheben* Kâvjâd. 2,122. 128. 130. 136. 144. — 10) Spr. 3680. Kathâs. 124,14. — 11) *von sich weisen, aufgeben, verlassen:* आक्षिप्तसत्पथ Spr. 3634. — 12) *Jmd* (acc.) *herausfordern* (zur Rechtfertigung, zum Streit) Kathâs. 57,16. 66,12. वादायाचिक्षेप पण्डितान् 64. 121,79. — 13) zu आक्षिप्तं स्वरितम् AV. Prât. 1,16 vgl. Whitney zu d. St.

— व्या 1) सुभाण्डमुक्तामणिशङ्खमिश्रैर्व्याक्षिप्तहस्तः so v. a. *voll von* Varâh. Brh. 27,34. — 3) °क्षिप्त *fortgerissen* (in übertr. Bed.) R. 7,24,33.

— उद् 1) *aufheben* MBh. 5,1547. Kathâs. 62,145. *hinaufziehen* 64, 104. रज्ज्वूत्क्षिप्त 58,124. *herausziehen:* ज्ञात्वोत्क्षिप्त 60,185. कूपात् 57,110. fg.

— समुद् 1) *aufheben* Varâh. Brh. S. 44,17. 93,12. 106,1. Bhâg. P. 10,67,20.

— उप 4) *andeuten* Sâh. D. 143,10. — 5) *hinwerfen* so v. a. *darstellen, beschreiben* Sâh. D. 144,12. *zur Sprache bringen* Sarvadarçanas. 80,16.

— नि 1) मत्तो (eine Wolke spricht) ऽपि बलवान्वायुर्यो निक्षिपति दिक्षु माम् *hinschleudern, hintreiben* Kathâs. 62,129. — 3) निक्षिप्तो नगराध्यक्षो *eingesetzt als* Hariv. 8305. R. 7,103,15. — 5) क्षपणकपक्षनिक्षिप्त so v. a. *das neigt sich zur Lehre der Ġaina* Sarvadarçanas. 61,12.

— विनि 1) भितुकक्षविनिक्षिप्तः किमीलुनेरिसो भवेत् *unter die Achsel gesteckt* Spr. 4471. *hineinthun, hineinstecken* Varâh. Brh. S. 60,17. 77, 81. 95, 59.

— संनि *niederlegen* R. 7,63,26.

— निस् R. 1,38,21 und MBh. 3,14314 lesen die neueren Ausgg. richtig निक्षिप्तम्.

— विनिस्, die ed. Bomb. an beiden Stellen richtig विनिक्षि°.

— परि 3) नद्योपरिक्षिप्त (आश्रम) Kathâs. 108,63. Halâj. 4,27. — 5) *verschleudern:* कोशम् Kâm. Nîtis. 13,66.

— प्रति 3) *zurückweisen, verschmähen* Kathâs. 72,247. fg. Halâj. 4,18. *zurückweisen, verwerfen* Sarvadarçanas. 72,20. 80,14. *abfertigen, widerlegen* 131,14.

— वि 1) प्लवमानो यथाब्धौ बाहुभ्यां वारि विक्षिपन् Kathâs. 25,329. विक्षिप्य गात्राणि *ausstreckend* Prasaṅgâbh. 16,*b*. विक्षिप्त Bez. eines best. Zustandes im Joga: *überaus zerstreut:* क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,5 v. u. क्षिप्ताद्विशिष्टं चित्तं विक्षिप्तमिति गीयते Sarvadarçanas. 163,13. विक्षिप्तमूढादिचित्तवृत्तीनाम् 9.

— सम् 4) संक्षिप्ता कथा *kurz* Kathâs. 87,2.

क्षिप्तयोनि, lies: für einen solchen soll man — nicht Ṛtviġ werden.

क्षिप्ति in der Dramatik *das Zutagekommen eines Geheimnisses:* रहस्यार्थस्य तूद्भेदः क्षिप्तिः स्यात् Sâh. D. 373.

क्षिप्र 1) *b*) चिरं करोति क्षिप्रार्थे *wo es gilt schnell zu handeln* Spr. 5106. welche Nakshatra so heissen Weber, Nax. 2,371. 381. Varâh. Brh. S. 33,19. — 4) *b*) न चचाल ततः क्षिप्रम् *nicht sogleich* Kathâs. 53,9. — 5) *bald, in Kürze* Kathâs. 56,105.

क्षिप्रकारिता f. nom. abstr. von °कारिन् Uttararâmaċ. 88,7 (113, 5).

क्षिप्रसंधि adj. Ind. St. 8,120. 123.

क्षीणकर्मन् adj. *dessen Thätigkeitsdrang erloschen ist,* Bein. eines Ġina Wilson, Sel. Works 1,288. — Vgl. क्षीणाष्टकर्मन्.

क्षीणमोहक (von क्षीण + मोह) adj.: गुणस्थान Bez. der 12ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Ġaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,14.

क्षीरतरु m. *ein Baum mit Milchsaft* Varâh. Brh. S. 48,46. 53,120.

क्षीरदारु = गुड Hâr. 226.

क्षीरधि m. = क्षीरनिधि *das Milchmeer* Spr. 3939.

क्षीरधेनु Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,37. 59,*a*,24.

क्षीरनीर 1) lies *und* st. *mit* und vgl. Spr. 789.

क्षीरनीरनिधि (क्षीर + नी°) m. *das Milchmeer* LA. (II) 88,3.

क्षीरपाणि m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,14. 358,*a*,5.

क्षीरभट्ट m. N. pr. = क्षीरस्वामिन् Westergaard, Radd. III.

क्षीरय् lies *zu Milch machen* und vgl. Spr. 789.

क्षीरवारिधि Kathâs. 114,54.

क्षीरवृक्ष 2) überh. *ein Baum mit Milchsaft,* = क्षीरतरु Varâh. Brh. S. 46,24. 94,11.

क्षीरसागर Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,18.

क्षीरसिन्धु m. *das Milchmeer* Pańkar. 3,2,27.

क्षीरस्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 113,*a*,38. 126,*a*,13. 161,*b*, 6. 162,*b*,4. 182,*b*, 33. 185,*b*, 34. Westergaard, Radd. III. — Vgl. क्षीर 2), क्षीरभट्ट und स्वामिन्.

क्षीरिक 2) *b*) Varâh. Brh. S. 29,2.

क्षीरिन् 1) *b)* वृक्षाः Matsja-P. 103,18 (nach Aufrecht). Varâh. Bṛh. S. 53,86. — 4) f. क्षीरिणी *ein best. Milchgericht* Kathâs. 65,142. fg.

क्षीरोद, °जा f. Bein. der Lakshmî, °जावसति *der Wohnort der* Lakshmî so v. a. *Lotusblüthe*, °जावसतिजन्मभुवः *die Geburtsstätten der Lotusblüthen* so v. a. *Wasser* Sâh. D. 213,21.

क्षीरोदार्णव m. *das Milchmeer* Ind. St. 9,83.

क्षीरोदीय् (von क्षीरोद), °यति *sich wie das Milchmeer verhalten* Sâh. D. 274,11.

क्षीव Halâj. 2,231. Kathâs. 64,105. LA. (II) 87,6. Bhaṭṭ. 6,143. 8,31. क्षीवता f. Kathâs. 57,8. क्षीवत्व n. Spr. 5309. Die Bomb. Ausg. des MBh. schreibt क्षीब, die des Bhâg. P. क्षीव.

1. क्षु, partic. क्षुवत् Pañkav. Br. 8,2,2. क्षुतुवे pass. impers. Çiç. 9,83. — क्षुत 3) Varâh. Bṛh. S. 51,29. 53,104.

— परि vgl. परिक्षव.

क्षुत् Mârk. P. 35,24; vgl. Jâǵñ. 1,196.

क्षुद्, partic. क्षुण्ण 1) Spr. 3683. *festgestampft* Varâh. Bṛh. S. 54,118. — 3) Halâj. 2,197.

क्षुद्र 1) compar. क्षोदीयंस् Kâṭh. 15,5. Spr. 1985. — 3) *a) Hure; Tänzerin* Halâj. 2,335. 437. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,13.

क्षुद्रक 2) *b)* MBh. 6,2106.

क्षुद्रजन्तु 1) Varâh. Bṛh. S. 11,45.

क्षुद्रतात m. *des Vaters Bruder* Med. g. 34. — Vgl. क्षुल्लतात.

क्षुद्रधान्य n. *Korn geringerer Art* Varâh. Bṛh. S. 34,12. = पुलाक *taubes —, leichtes Korn* Halâj. 5,43.

क्षुद्रनासिक Halâj. 2,452. — Vgl. नःक्षुद्र.

क्षुद्रपक्षिक (von क्षुद्र + पक्षिन्) m. *ein kleiner Vogel* Halâj. 2,98.

क्षुद्रभ m. *ein best. Gewicht*, = Kola = 2 Ṭaṅka Çârṅg. Saṁh. 1,1,16.

क्षुद्रभृत् m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,85,51.

क्षुद्ररोग Verz. d. Oxf. H. 308,*b*,3 und 1 v. u. 314,*a*,37. 316,*b*,11. 357,*a*,3 v. u.

क्षुद्राण्ड m. *Fischbrut* Halâj. 3,39. nach Aufrecht adj. *having (recently) come out of a small egg.*

क्षुधत् (von 2. क्षुध्) adj. *hungrig* Halâj. 2,205.

क्षुधा 1) Z. 3 lies 108 st. 18.

क्षुधालु *beständig hungrig* Varâh. Bṛh. S. 68,110. 114. 101,9.

क्षुधावत् (von क्षुधा) adj. *Hunger —, Appetit bewirkend:* वटी Bhaishaǵjaratnâvalî im ÇKDr.

क्षुधासागर m. Bez. *einer best. den Appetit reizenden Arzenei* ebend.

क्षुधि m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,16.

क्षुप्, अक्षुपच्च ततो ब्रह्मा यतो ज्ञातः क्षुपो नृपः R. 7,76,34.

क्षुप 1) Varâh. Bṛh. S. 94,18. = गुच्छ Halâj. 2,424. — 2) R. 7,76,34. °दधीचसंवाद Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,24.

1. क्षुभ्, zu क्षुभ्नाति vgl. auch AV. Prât. 3,92. — desid. vgl. चुक्षोभयिषु. — नि vgl. निक्षुभा; — प्र vgl. प्रक्षोभण; — परिवि vgl. परिविक्षोभ.

क्षुभा, an der angeführten Stelle erklärt Nîlak. अशनिक्षुभ durch विद्युदशन्यादिप्रवर्तक, क्षुभा durch निग्रहदेवता *Göttin der Strafe.*

क्षुर् vgl. छुर्.

क्षुर 1) *a)* Z. 13. fgg. vgl. u. भुरिज् 1). — *b)* β) Varâh. Bṛh. S. 54,100.

क्षुरक Bez. *einer best. Wolkenconfiguration* Varâh. Bṛh. S. 21,15. — Vgl. क्षुराभ्रक.

क्षुरकर्णी (क्षुर + कर्ण) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2643.

क्षुरकर्मन् Varâh. Bṛh. S. 98,14.

क्षुरधारा 2) pl. R. 7,21,15.

क्षुरप्र urspr. adj. *einem Scheermesser ähnlich:* क्षुरैः क्षुरप्रैः Bhâg. P. 3,13,30. n. *eine solche Pfeilspitze* Çârṅg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आराग्र.

क्षुरभृद् (v. l. पुरभृद्) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 168,*b*, N.

क्षुरमर्दिन् Halâj. 2,434.

क्षुराभ्रक Bez. *einer best. Wolkenconfiguration* Varâh. Bṛh. S. 34,7. — Vgl. oben क्षुरक.

क्षुरिका 1) *Messer, Dolch* Halâj. 2,308. 318. Kathâs. 64,40.

क्षुल्ल, विरक्ताः क्षुल्लकामेभ्यः Bhâg. P. 11,18,23.

क्षुल्लक 1) Bhâg. P. 10,52,2. 11,26,6. 12,7,22. — 2) *a)* Halâj. 3,42. — 3) n. *ein best. Spiel*, = मुष्टिद्यूत Çabdam. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

क्षुल्लतात vgl. क्षुद्रतात.

क्षेत्र 4) Weber, Nax. 1,309. — 8) Sûrjas. 13,14; vgl. पुरुष°. — 9) Golâdhj. 6,11. 7,42. überh. *jede begrenzte Fläche, — Strecke*, also auch $1/12$ *der Ekliptik*; vgl. 8). = कक्षा *Planetenbahn* Gaṇitâdhj. 10. fg. In der Chiromantie Bez. *der Räume in der hohlen Hand* Varâh. Bṛh. S. 68,1. — 10) *ein astrologisches Haus* Varâh. Bṛh. S. 69,1. 96,1. Bṛh. 1,4. 9. 11,2. 4. — 12) Synonym von अव्यक्त Tattvas. 5. — Vgl. अ°, कर्म°, रण°, सुरेश्वरी°.

क्षेत्रज्ञ 1) *a)* Ait. Br. 4,20. Pañkav. Br. 21,2,8. — 2) *b)* zu streichen, da छेक in Med. *verschmitzt, verschlagen* bedeutet; vgl. 1) *c)*. — *d)* Bhâg. P. 12,1,4.

क्षेत्रद m. = बटुकभैरव ÇKDr.

क्षेत्रप m. dass. ebend.

क्षेत्रपति Kâṭh. 24,10.

क्षेत्रपाल 2) Weber, Râmat. Up. 321. 323. 361. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,26. °मन्त्राः 93,*b*,12. — 3) °रस Bez. *einer best. Arzenei* ÇKDr.

क्षेत्रफल Golâdhj. 3,55. fgg.

क्षेत्रलिप्ता f. = भूमण्डलस्य (lies भमण्डलस्य) कला ÇKDr. nach dem Siddhântaçir. °लिप्तीकरण ebend.

क्षेत्रविद् adj. als Prädicat der Seele Tattvas. 17.

क्षेत्रसमाससूत्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

क्षेत्रिय 2) °रोग *eine unheilbare Krankheit* Spr. 1755.

क्षेत्री f. *eine Krankheit schaffende Unholdin* TBr. 2,5,6,1 (entstellte Lesart aus क्षेत्रिय; vgl. AV. 2,10,1).

क्षेप 1) भ्रामणैर्लङ्घनैः क्षेपैरास्फोटनविकर्षणैः । चिक्रीडतुः Bhâg. P. 10,18,12. — 5) *Aufschub, Frist, Zeitverlauf* Sarvadarçanas. 10,1. — 10) *Himmelsbreite* Sûrjas. 4,20. क्षेपानयन Golâdhj. 6,20.

क्षेपक 1) *a)* इले ऽग्निक्षेपकः Kathâs. 61,9. — *b)* Schol. zu Naish. 22,48. Verz. d. Oxf. H. 184,*b*, No. 419.

क्षेपण 1) *e)* क्षेपणैः क्षिपतः Bhâg. P. 10,11,38.

क्षेपणसार Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,281.

क्षेपदिन n. = क्षयाह Golâdhj. 48.

क्षेपपात m. *der Punkt, in dem die Bahnen der Planeten und des Mondes die Ekliptik schneiden*, Golâdhj. 6,14. 20.

क्षेपवृत्त n. *die Bahn der Planeten und des Mondes* Golâdhj. 5,13.15. fg.

क्षेपाय् (von क्षेप) *schmähen:* क्षेपायमाण MBh. 12,11002.

क्षेप्णा (instr. von क्षेपन्) *rasch* Pañkav. Br. 7,6,4.

क्षेप्तव्य *hineinzuwerfen* Kathâs. 71,174.

क्षेप्य *hineinzustecken* Kathâs. 89,26. *geworfen werdend:* गदा Hariv. 7524. *zu addiren* Golâdhj. 6,19. Ganitâdhj. 50.

क्षेम 2) *c)* क्षेमं ते als Gruss Spr. 698. Sp. 577, Z. 13 lies इन्द्रः. — 3) *c)* Z. 2. fg. streiche eines Sohnes u. s. w. bis 480. — 4) *c)* Varâh. Brh. S. 48,41. = काष्ठगुग्गुल, चोरक Schol.

क्षेमक 2) *d)* ein Sohn Nirâmitra's Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,23.

क्षेमकर्ण m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,*b*, No. 481.

क्षेमंकर 1) राजन् Spr. 2996. कार्याणि Bhatt. 6,105. — 2) *a)* MBh. 3, 15731. — *d)* ein Muni Verz. d. Oxf. H. 152,*a*, N. 2. — 3) *a)* Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,1. — *c)* Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,26.

क्षेमतरु m. *ein best. Baum* Varâh. Brh. S. 85,3.

क्षेमधन्वन् ein Sohn des 3ten Manu Sâvarna Hariv. 480.

क्षेमधर्मन् Bhâg. P. 12,1,4.

क्षेममूर्ति, die ed. Bomb. an der ersten Stelle क्षेमधूर्ति.

क्षेममूर्तितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,15.

क्षेमवत् 3) f. °वती N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 2,6.

क्षेमवाह m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2568.

क्षेमवृक्ष m. = क्षेमतरु Schol. zu Varâh. Brh. S. 85,3.

क्षेमशूर m. *ein Held an sicherm Orte, ein feiger Prahler* Bhâg. P. 10,4,36.

क्षेमानन्द m. N. pr. eines Autors Hall 4. 12.

क्षेमिन् MBh. 8,3303. 3613. Spr. 554. Bhâg. P. 10,88,39.

क्षेमेन्द्र Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,1. 84,*b*,8. 123,*b*,33. °प्रकाश m. Titel eines Werkes des Kshemendra 38,*b*,2.

क्षेम्य 1) *c) Glück verheissend* Varâh. Brh. S. 88,17.

क्षैप्र 1) Z. 3 streiche 7,5 und füge st. dessen hinzu 3,19. 15,5. °वर्ण 8,22. 17,14.

क्षैप्रीभाव्य (von क्षैप्रीभाव) adj. *in dem* Kshaipra-Samdhi *stehend* RV. Prât. 7,5.

क्षैरेय 2) Halâj. 2,165.

क्षोडक s. गो°.

क्षोणीपति m. *Fürst, König* Kathâs. 93,92.

क्षोत्तृ (von क्षुद्) m. *Mörserkeule* Uggval. zu Unâdis. 2,94.

क्षोद 1) *Stoss:* °क्षम adj. so v. a. *stichhaltig* Sarvadarçanas. 48,3. 143, 21. — 2) मलयज° Kâçikh. 33,93. कर्पूर° 34,51 (nach Aufrecht).

क्षोभ, नूपुर° Ragh. 16,56. °वर्तिन Sâh. D. 464. बल° *Meuterei der Soldaten* Varâh. Brh. S. 5,26. 34,20. 38,7. 90,8. In der Dramatik *eine zu Vorwürfen führende Aufregung* Sâh. D. 480. 471.

क्षोभण 3) m. = वटुकभैरव ÇKDr.

क्षोभ्य (vom caus. von क्षुभ्) adj. *in Bewegung —, in Aufregung zu versetzen:* कियत्क्षोभ्या (comp.) नदी Kathâs. 55,120.

क्षौणिभुज् Spr. 4068.

क्षौद्र 2) *d)* Titel eines Sûtra des SV. Verz. d. Oxf. H. 377,*b*, No. 375.

क्षौम 6) n. *die Blüthe vom Flachs* Viçva bei Uggval. zu Unâdis. 1,139.

क्षौर 1) Halâj. 4,36. Kulârnava 12,85 (nach Aufrecht). Spr. 4397. Varâh. Brh. S. 98,13. क्षौरे (wohl adj.) तु कर्मणि 12. °कर्मन् Spr. 4140.

क्ष्माभृत् 1) Kathâs. 120,84. Bhâg. P. 10,67,7. — Pañkat. I, 171 (Spr. 1242) gehört zu 2). — 2) Kathâs. 73,330.

क्ष्मावलय *Horizont* Golâdhj. 7,1.

क्ष्मेश (क्ष्मा + ईश) m. *Fürst, König* Varâh. Brh. S. 19,2.

1. क्ष्विड् Sp. 584, Z. 1 MBh. 14,1760 liest die ed. Bomb. क्ष्वेडितोत्कृष्ट°, Nilak.: क्ष्वेडितं कूर्दनम् (vgl. क्ष्वेल्) उत्कृष्टमन्योऽन्याकर्षणम्.

क्ष्विद् *knarren* (vom Wagen) Kâth. 19,12. 25,8.

क्ष्वेड 2) *b)* MBh. 3,12389 (s. u. क्ष्वेडन). Spr. 839. Ânandal. 29.

क्ष्वेडन, MBh. 3,12389 (so ist zu lesen) hat die ed. Bomb. richtig °क्ष्वेडनार्दन st. °क्ष्वेडनार्दव; क्ष्वेड hat hier die Bed. *Gift*.

क्ष्वेडिका f. = क्ष्वेलिका in उदक°.

क्ष्वेल्, क्ष्वेलित n. Bhâg. P. 10,22,12.

क्ष्वेल m. mystische Bez. *des Buchstabens* म Weber, Râmat. Up. 317. fgg. nach dem Schol. urspr. *Gift*, also = क्ष्वेड.

क्ष्वेलन n. *Spiel, Scherz* Bhâg. P. 11,17,32.

क्ष्वेलि f. dass. Bhâg. P. 5,1,29. 10,29,46. 60,29. 90,13. 11,6,49.

क्ष्वेल्य zu streichen, da an der angeführten Stelle क्ष्वेलि anzunehmen ist.

# ख

2. ख 1) *b)* कण्ठस्य खे विवृते संवृते वा RV. Prât. 13,1. Taitt. Prât. 2,10. वायुः खात् VS. Prât. 1,6 hierher (nach Weber) oder zu *e)* (nach dem Schol.). — *f)* Sâh. D. 264. — *n)* Bez. *des 10ten astrologischen Hauses* Varâh. Brh. 11,6. 17. 12,4. 20,3. 23,6. — 2) Z. 2 lies खामुर्प st. खामर्पु.

खखोल्क *die Sonne* Gârupa-P. 16 im ÇKDr. खखोल्कादित्य m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70,*b*, 6. 29 (= Verz. d. B. H. 146). खषोल्कादित्य N. 5.

खग Z. 2 schalte 2) vor m. ein. 2) *a)* मधुपः खगः so v. a. *Biene* R. Gorr. 2,56,11.

खगङ्ग m. N. pr. des Vaters von Gokarneçvara Wilson, Sel. Works 2,16.

खगति *4 Mal* –◡◡–◡◡–◡◡–◡◡–◡◡– Ind. St. 8,393.

खगर्भ Wilson, Sel. Works 2,13. fgg. 19.

खगोल Golâdhj. 6,1. 8. fg. 31.

खच्, खचित *belegt —, verziert mit:* (रथम्) तारासहस्रैः खचितम् (°सहस्रैः रुचिरैः die neuere Ausg.) Hariv. 13116. तारासहस्र° (रथ) MBh. 7, 6379 (पैठैः st. पद्मैः ed. Bomb.). वैदूर्यमुक्ता° (विमान) 13,5194. सहस्र° (किंनर) Kathâs. 59,76.

खचर 1) R. 7,34,28. — 2) *g) ein Planet* Sûrjas. 9,9. Golâdhj. 5,40. — *h) ein* Vidjâdhara Kathâs. 110,139. — *i)* nach ÇKDr. *eine Art* Rûpaka (*Tact*): खचरो रङ्गताले स्याद्गुरुर्द्दो लघुस्तथा। शान्ते ऽथ वा हास्यरसे भवेदेष द्-शान्तरः॥ Sañgîtadâm.

खचारिन् m. *ein Planet* Sûrjas. 2,69.

खचित्र (2. ख + चित्र) n. *ein Gemälde im Luftraum* so v. a. *ein Unding, Unsinn* Kathâs. 49,142.

खज 1) b) *Rührstock* MBh. 12,7784.

खजक 1) Halâj. 2,121. — 2) Halâj. 2,157.

खञ्ज 1) °चरण adj. Varâh. Bṛh. S. 63,2.

खञ्जन 1) Spr. 411. Varâh. Bṛh. S. 45,2. 6. 10. 15. Verz. d. Oxf. H. 86,b,39. 92,b,39.

खञ्जनाकृति Çabdar. (nicht Çabdak.) ÇKDr. Suppl.

खटक 1) vgl. घटक 2) b).

खटकामुख m. (sc. हस्त) nicht bloss beim Schiessen; vgl. Verz. d. Oxf. H. 86,a,28. 202,b,32. — Vgl. अराल° und खटकास्य.

खटकावर्धमान m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,a,19. °क m. b,33.

खटकास्य m. = खटकामुख Verz. d. Oxf. H. 202,a,7.

खटुकी f. unter den acht Kula bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,b,34.

खट्टाश H. an. 3,594. Med. r. 205.

खट्वा 1) Kathâs. 124,215. शय्या° 218. येन खट्वां समारूढः परितप्येत कर्मणा so v. a. *auf dem Krankenlager, auf dem Todesbette* Spr. 4890. येन खट्वासमारूढः कर्मणानुशयी भवेत् MBh. 12,10599.

खट्वाङ्ग 1) a) Varâh. Bṛh. S. 69,29. Spr. 778. Kathâs. 124,8. 11. 18 (neutr.). Mâlatim. 74,3 v. u. (खट्वाङ्ग). °धर (शंकर) Halâj. zu Khandas 5,19 in Ind. St. 8,343. — c) Bhâg. P. 11,23,30. — d) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî (man hätte ein weibliches Wesen erwartet) Wilson, Sel. Works 2,39. — Die neueren Ausgg. des MBh. und Bhâg. P. überall richtig खट्वाङ्ग.

खट्वाङ्गनामिका (खट्वा° gedr.) f. *eine best. Pflanze,* = घटपत्त्री Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

खडुका f. Med. ç. 37 als Erkl. von पादपाशी, besser zum Versmaass stimmend खड्डुका ÇKDr. nach ders. Aut.

खड्डू (die Länge unsicher, ebenso das ganze Sûtra) Uṇâdis. 1,84. = बाहुबद्धाभरण und मृतशय्या Uǵǵval.

खड्ग (so zu lesen) 1) a) °युद्ध Kathâs. 52,103. कृष्टखड्गा adj. 71,223. Vgl. कूट°. — c) MBh. 12,4259. °कवच Çâṅkh. Çr. 14,33,26. — e) N. pr. eines Mannes Kathâs. 56,151. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2569.

खड्गधर adj. *ein Schwert tragend;* m. N. pr. eines Kriegers Kathâs. 52,103. 83,27.

खड्गधारा f. *die Schneide eines Schwertes* R. 2,23,35. °व्रत = असिधाराव्रत Çuk. ed. Bomb. 19.

खड्गफल AK. 3,4,25,188. Halâj. 5,72.

खड्गबन्ध m. Bez. *einer best. Art künstlich gebildeter und geschriebener Verse* Sâh. D. 268,20. 13.

खड्गमय (von खड्ग) adj. *aus Schwertern gebildet,* — *bestehend* Kathâs. 109,110.

खड्गमालातन्त्र n. Titel eines Buches; s. u. मुद्रा 1) am Ende.

खड्गरावन् m. N. pr. des Wagenlenkers des Gâlamdhara Verz. d. Oxf. H. 346,a,1 v. u.

खड्गहस्त 1) adj. *ein Schwert in der Hand haltend* Spr. 1462. — 2) f. आ N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

खड्डुका s. खडुका.

खण्ड 1) adj. f. आ a) Varâh. Bṛh. S. 3,31. 47,24. 68,69. — b) पशु Âpast. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 6,3,19. — 2) b) वासः° Spr. 2783. Z. 7 MBh. 13,7414 liest die ed. Bomb. बिल्वदण्डी. — c) Weber, Râmat. Up. 332. Ind. St. 3,394. — d) वृत्तखण्ड (so mit der ed. Bomb. zu lesen) R. 1,30,15. पद्म° Kathâs. 114,37. श्रीखण्डखण्डैः Spr. 2584. — e) Gaṇitâdhj. 70. fgg. — f) *Erdtheil* Gaṇitâdhj. 3,41 und Comm. zu 25. Wilson, Sel. Works 1,79. 360. — 3) a) Naish. 6,113. — d) N. pr. eines Lehrers (eher खण्डकापालिक als ein Name zu fassen) Hall 17.

खण्डक 2) खण्डकाख्यान् Hariv. 8445. खण्डखाद्यान् die neuere Ausg. — 6) n. = खण्ड 2) e) Gaṇitâdhj. 70. fgg. — 7) f. खण्डिका *Abschnitt in einem Werke* Weber, Râmat. Up. 272. — Vgl. auch unter खण्डिक 2).

खण्डकटक, Bhaṭṭotpala zu Varâh. Bṛh. 8,10: खण्डखाद्यकरण (wohl die richtigere Lesart), zu Bṛh. S. 5,18: तथा च खण्डखाद्यके (°खाद्यके v. l.; gemeint ist wohl °खाद्यके) करणे ऽस्मदीयं वचनम्.

खण्डकापालिक m. 1) wohl *ein Stück von einem* Kâpâlika, *ein Quasi-*Kâp. Kathâs. 121,6. 18. — 2) vielleicht N. pr. eines Lehrers; s. u. खण्ड 3) d).

खण्डकाव्य lies *ein Stück von einem* Kâvja, *ein Quasi-*Kâvja.

खण्डखण्डा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2638.

खण्डखाद्यक und °खाद्य s. oben u. खण्डकटक.

खण्डखाद्य 1) m. *Naschwerk* Hariv. 8443 (s. oben u. खण्डक 2). — 2) Titel eines Karaṇa des Brahmagupta; s. oben u. खण्डकटक. — Vgl. खण्डन°.

खण्डताल m. *ein best. Tact* Verz. d. Oxf. H. 87,a,13. Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

खण्डदेव Hall 179. fg. 187. Verz. d. Oxf. H. 353,a, No. 836. fg.

खण्डन 2) a) तुष° *das Mahlen von leeren Hülsen* Spr. 246. अधर° Kathâs. 103,207. — b) प्रणाय° Kathâs. 105,31. — c) zu Hit. IV, 10 vgl. Spr. 246. — d) vgl. पाखण्ड°. — f) Titel eines Werkes, = खण्डनखण्डखाद्य Naish. 6,113. °कार (= Harsha) Verz. d. Oxf. H. 258,b,20. °कृत् 226,b, No. 555. — 3) f. आ *das Verletzen, Aufheben:* शेषत्व° Sâh. D. 265,17.

खण्डनखण्डखाद्य n. Titel eines Werkes des Harsha Hall 160. fg. 206.

खण्डनमल्लतर्क m. Titel eines Werkes ebend. 166.

खण्डपरशु Halâj. 5,2. Kâçikh. 8,99. 63,39 (nach Aufrecht).

खण्डप्रशस्ति f. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 129,a, No. 232. = हनूमन्नाटक 131,a,24. — Vgl. लक्ष्मण°.

खण्डमात्रा f. Bez. *einer Art von Gesang* Sâh. D. 546.

खण्डमेरु s. Ind. St. 8,455.

खण्डय् 1) खण्डिताधर *zerbissen* Spr. 2464. — 2) येनास्मद्वीरयोधानां खण्डितं शतपञ्चकम् Kathâs. 72,4. अखण्डितोद्दामधैर्य 84,68. वीतघृणानाम् so v. a. *wieder gut machen* Râǵa-Tar. 1,318. आज्ञाम् so v. a. *einen Befehl nicht beachten* 6,229. Kathâs. 124,79. — 3) व्रतम्, नियमम् Kathâs. 63,60. fgg. Pańkat. I, 162 besser zu 4) zu stellen; vgl. Spr. 754. — 5) *Jmd widerlegen* LA. (II) 90,5.

— अव *zerstückeln, zerbrechen* Bhâg. P. 10,66,18. यद्दन्तैरवकण्ड्य (so gedr.) भक्ष्यत ग्रापूप्यादि तदृदत्तम् *abbeissen* Schol. zu Bhag. 15,14.

— परि vgl. परिखण्डन.

— वि 1) °खण्डित *zerrissen, gesprungen:* श्रेष्ठिः स्फुटितविखण्डितविवर्णाब्रलेश घनपरित्यक्ता: Varâh. Brh. S. 68,52.

खण्डरस m. *ein partieller* Rasa, = संचारिरस Sâh. D. 245,12. 14.

खण्डवटक m. n. N. pr. eines Grâma oder einer Stadt Kathâs. 124, 63. 67. 70. 72.

खण्डशस्, °शा *in Stücke gehen* Kathâs. 57,46. गम् dass. Varâh. Brh. S. 33,28.

खण्डिक 4) खण्डिकोपाध्याय Pat. in Mahâbh. 236.

खण्डिन् 4) m. Bein. Harsha's, Verfassers des Khandanakhandakhâdja, Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,18. — Vgl. खण्डन 2) *f*).

खण्डेन्दु (खण्ड + इ°) m. *Halbmond:* °मण्डन Bein. Çiva's Râga-Tar. 1,280.

खदिरचञ्चु m. *ein best. Vogel,* = वञ्जुलक Varâh. Brh. S. 88,5.

खद्योत 1) *a*) Varâh. Brh. S. 11,3. Spr. 4111. Kathâs. 60,206. fg. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,26. Bildlich: न्यायोपार्जितेषु विषयेषु कियत्तः सुखखद्योताः कियन्ति दुःखदुर्दिनानि Sarvadarçanas. 118,20.

खन् 1) खन्येते तस्य तौ पादौ *werden aufgerissen* Spr. 4866.

— उद् 1) und 3) Spr. 440. — 2) Kathâs. 60,34. 117,97. उत्खातखड्ग *mit gezogenem Schwerte* 109,128. — 3) Sâh. D. 130,13. — Vgl. मूलोत्खात.

— प्रोद्, शृङ्गप्रोत्खातस्नानमृत्तिक Kathâs. 101,19.

— समुद् *mit der Wurzel ausgraben* Kauç. 69. 71.

— नि 1) निखातोच्छ्रितशाखाग्रैः Hariv. 3534. (पादपे) तस्मिन्निखातरूपां च गणेशप्रतिमाम् Kathâs. 71,60.

— प्र *umgraben d. h. durch Graben zu Fall bringen:* मा नः कश्चित्प्रखान्मा प्रमेष्मकि Kâth. 37,15.

खनन 1) कूपादि° Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,19. — 2) wohl *das Vergraben* Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,26. 105,*a*,34 (Gegens. उद्धार). — Vgl. अधः°.

खनयित्री f. *Schaufel* Pańkar. im ÇKDr.

खनि 2) *Fundort* Varâh. Brh. S. 80,10.

खनित्र 1) Kathâs. 61,108. — 2) Mârk. P. 118,9. 20.

खनित्रक Kathâs. 61,109.

खपुर 1) *b*) β) lies भद्रमुस्त. — 2) *a*) Varâh. Brh. S. 21,25. 30,23.

खपुष्प, °कृतशेखर Verz. d. Oxf. H. 250, *b*, 46. °टीका f. Titel eines *Commentars* Hall 205.

खमणि Pańkar. 3,1,19.

खम्भाति N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 337, *a*, No. 848.

खम्भायतबिन्दर desgl. ebend. 343,*a*, No. 802.

खयोग m. = नाभसयोग Varâh. Brh. 28,2.

खर 2) *a*) *Maulthier* Spr. 3245. — *d*) TS. Comm. 1, 598,4 v. u. — *g*) Sp. 600, Z. 1 v. u. lies 23,39 st. 23,89. — *l*) Bez. *des 25ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Brh. S. 8,37. Verz. d. Oxf. H. 331, *b*, 2 v. u. Weber, Gjot. 99. — 4) *a*) *Eselin* Kathâs. 63,134. — *b*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2624.

खरकर्णी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2644.

खरजङ्घा f. desgl. ebend. 2640.

खरतरगच्छ N. pr. eines *Geschlechts* Verz. d. Oxf. H. 186,*a*, No. 423. 197,*b*, No. 461. खर्तर° Wilson, Sel. Works 1,337. fg. खरत्र° 346. खर्त्र° 337, N.

खरदूषण m. du. Khara *und* Dûshaṇa (N. pr. zweier Râkshasa) R. 3,23,39. °वध Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,46.

खरनाराय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,2. — Vgl. भगनराय und खानाराय.

खरमञ्जरी Pańkar. 3,14,17.

खराय् (von खर) *wie ein Esel sich benehmen:* खरायित n. *Eselsstreich* Kathâs. 63,151.

खरीविषाण *das Horn einer Eselin* so v. a. *ein Unding* Verz. d. Oxf. H. 252,*b*,5 v. u.

खरोष्ठी f. Bez. einer Art Schrift (लिपि) Lalit. ed. Calc. 143,17.

खरोस्ति zu streichen; vgl. खरोष्ठी.

खर्जूर 1) *a*) Kâth. 11,10. 36,7. Varâh. Brh. S. 54,101. — 2) Varâh. Brh. S. 54,58. Kathâs. 61,31. 33. 35. — 3) *a*) (dieses hinzuzufügen) Kathâs. 61,32. fgg. — Vgl. पिण्ड°, भूखर्जूर.

खर्जूरिका f. Bez. *eines best. Leckerbissens* Pâkarâgeçvara im ÇKDr. — Vgl. पिण्ड°, मुनि°.

खर्तरगच्छ und खर्त्र° s. u. खरतरगच्छ.

खर्पर *ein best. Mineral* Verz. d. Oxf. H. 320, *b*, No. 760.

खर्व vgl. त्रि°.

खर्वट vgl. कर्वट.

खर्वपत्त्रा f. *ein best. niedriger Strauch,* = द्रोणपुष्पी Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

खर्वशाख Halâj. 2,456.

खर्वित (von खर्व) adj. *zwerghaft geworden:* निशुम्भभग्नप्रोर्वीखर्विताः पर्वताः Kathâs. 51,1.

खर्वूज vgl. तरम्बुज.

खल 1) Varâh. Brh. S. 33,24. — 3) Spr. 4065. Sâh. D. 739. Bhâg. P. 10,58,33. ज्ञान° (= ज्ञानवञ्चक Schol.) 2,19. °कुल *eine gemeine —, niedrige Familie* Varâh. Brh. 11,12.

खलखलाय्, °यते *Schelmstreiche machen:* शिरसा धार्यमाणोऽपि खलः खलखलायते Spr. 4065. खलखलणे im Mahrattischen bedeutet nach Molesw. *to chafe and fret; to be under vexation or disquietude.*

खलति Varâh. Brh. 23,15. Kathâs. 61,48. 180. m. *Kahlköpfigkeit* Sâj. in der Einl. zu ṚV. 8,91 (S. 828, Z. 8) und zu 8,91,5.

खलधान्य Halâj. 2,423. — Vgl. hind. كهليان.

खलाय् (von खल), °यते *einen Bösewicht darstellen* Spr. 292.

खलि vgl. Spr. 3311.

खलिन् vgl. मत्खलिनी.

खलिन 2) Varâh. Brh. S. 44,22. 93,9.

खलीकर् lies *Jmd zum Schelm machen, beschimpfen, an den Pranger stellen;* खलीकार (auch Spr. 1298. Kathâs. 95,84. 124,189) und °कृति *Beschimpfung.*

खलीन (χαλινός) MBh. 6,2293.

खलु Sp. 607, Z. 21 lies N. 16,48 (= MBh. 3,2675) st. N. 16,8.

खलूरिका Halâj. 2,315. काम° Halâj. zu Khandas 5,28 in Ind. St. 8,356,3.

खलेवाली Halâj. 2,423. Pańkav. Br. 16,13,8.

खल्वाट Kathâs. 61,53. 184.

खश 1) खस Varâh. Bṛh. S. 10,12. 69,26. Verz. d. Oxf. H. 338,b,31. 339,b,25. 42 (षस gedr.).

खषोल्कादित्य s. oben u. खखोल्क.

खष्पे (so zu lesen).

खस Halâj. 2,447.

खसृम m. N. pr. eines Sohnes des Kauçika (Viçvâmitra) Hariv. 1190.

खाखस m. Mohnsamen Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. खसखस, खसतिल.

खाञ्ज्य (von खञ्ज) n. das Hinken Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 49.

खाँटि 2) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,124.

खाडी f. N. pr. einer Oertlichkeit Kshitîç. 26,13.

खाण्डव 1) n. R. 7,92,12. — 2) अग्निरिव खाण्डवम्। दिधक्षुः Kathâs. 101,17. Bhâg. P. 10,71,45. — 3) f. ई N. pr. einer von Sudarçana am Himâlaja erbauten Stadt ÇKDr.

खाण्डवप्रस्थ Bhâg. P. 10,73,32.

खाण्डिक m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,271. — Vgl. खण्डिक 4).

खात 2) a) Kathâs. 72,381. Z. 3 füge (जलम्) nach खाते hinzu. — 3) f. आ Teich, = पुष्करिणी Halâj. 3,53.

खातक 3) Kathâs. 60,219. 72,378. 380.

खातन nom. ag. = खातक 1) a) grabend, untergrabend in भित्ति°.

खातृ (von खन्) nom. ag. Gräber Spr. 4779, v. l.

खात्र 2) = जलाधारविशेष eine Art Wasserbehälter Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,161.

खाद् Z. 2 streiche die Stelle ṚV. 1,158,4. — desid. zu fressen verlangen: चिखादिषन्तो (चिभक्षिषन्तो ed. Calc.) मांसानि पिपासन्तश्च शोणितम् MBh. 7,205.

— आ, आखादितद्विरदशोणित Mudrâr. 27,6 fehlerhaft für आस्वादित°.

— प्र kauen, zerbeissen: प्र यत्खादन्ति ताम् ṚV. 1,158,4. — Vgl. प्रखाद.

खाद 2) a) das Verzehren Ait. Br. 5,12.

खादन 3) b) H. 423 zugleich nom. act. wie Halâj. 2,170.

खादिका (von खाद्) f. das Essen; s. अभ्यूष°, बिस°.

खाद्य vgl. खाण्ड°.

खान n. das Essen: संभावेन हि तुष्यन्ति देवाः सत्पुरुषा द्विजाः। इतराः खानपानेन वाक्प्रदानेन पण्डिताः॥ Gâruḍa-P., Nîtis. 109 im ÇKDr. Wohl eine Verstümmelung von खादन.

खानक nom. ag. Gräber; s. कूप°. ein Dieb, der ein Haus untergräbt, Varâh. Bṛh. S. 89,9.

खानखान m. N. pr. eines Chans Verz. d. Oxf. H. 318,a,42.

खानाराय vgl. खन्नराय.

खानि, रत्न° Çatr. 10,112.

खापर m. pl. N. pr. eines Volkes Verz. d. Oxf. H. 340,a,32.

खारिक n. ein best. Fruchtbaum, = मल्लापारेवत Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

खारिका f. = खारी (?) Sarvadarçanas. 63,17.

खार्गलि Pańkav. Br. 17,4,3.

खालीय m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54,b,34. शालीय Bhâg. P. 12,6,57.

खिखिमिन् adj. undeutlich redend Varâh. Bṛh. S. 78,18. Die Lesart ist unsicher.

खिङ्ग adj. verschmitzt, verschlagen (छेक) Schol. zu Hâla 277.

खिद् 2) संतापितपिशुनेषु स्वजनेष्वपि कृत खिद्यते härmen sich Spr. 3737. विद्वानप्येवं किं प्रति खिद्यसे (so ist zu schreiben) Kathâs. 96,19. मा खिद् Bhâg. P. 10,69,40. — 3) ermüdet Varâh. Bṛh. S. 32,1. — caus.: मकरध्वजबाणखेदित versehrt ebend. 24,32.

— निस् loskriegen Kâth. 11,5. 24,2. Hierher ist auch die unter नि aufgeführte Stelle AV. 5,18,7 zu ziehen.

— वि auseinanderzerren Çâṅkh. Br. 2,9.

खिन्धिक m. = खिन्दक Verz. d. Oxf. H. 333,a,9.

खिमानन्द prâkritisch für क्षेमानन्द Hall 4.

खिल 1) Çâṅkh. Br. 30,8. — 2) Ind. St. 3,267. fgg. Verz. d. Oxf. H. 56,a,14. 65,b,6. — 6) n. ein unlösbares Problem Golâdhj. 13,15. — Kathâs. 106,85 ist zu schreiben दिव्यानामखिलाः क्रियाः. — Vgl. उप°.

खिलपम (?) Verz. d. Oxf. H. 340,a,24.

खिलीकर् 2) विपत्तमखिलीकृत्य प्रतिष्ठा खलु दुर्लभा Spr. 2824. Mârk. P. 9,8 ist vielleicht खलीकृतः zu lesen.

खिल्य 1) die Stelle ṚV. 6,28,2 kann zu 2) gezogen werden: er gründet ihn auf einen massiven (solidus) Felsen.

खील Pfosten auch TBr. 3,7,6,19.

खुड eine best. Krankheit Verz. d. Oxf. H. 306,b,12.

खुर 1) द्वि° Schol. zu Pańkav. Br. 23,13,2 und Taitt. Âr. 3,11,34. — 4) ein best. Theil am Fuss einer Bettstelle Varâh. Bṛh. S. 79,31. — Vgl. अश्व°.

खुरक adj. Bez. einer Art von Blei oder Zinn (वङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 326,b,5.

खुरप्र Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,28.

खुरासाण (षुरा° gedr.) Khorassan Verz. d. Oxf. H. 340,a,24. — Vgl. खुरासान.

खुरिन् (von खुर) adj. mit Hufen versehen; m. ein Thier mit Hufen Varâh. Bṛh. S. 79,31.

खूर = खुर Huf Spr. 2999.

खेचर 1) गज Kathâs. 118,54. °सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 142,b,1. सिद्धिः खेचरी die Zauberkraft zu fliegen 99,a,12. खेचरीसिद्धिलोलुभा Kathâs. 20,105 (also nicht Luftgängerin u. s. w.). °चरी गतिः Sarvadarçanas. 100,14. — 2) d) Kathâs. 52,407. 65,251. Bhâg. P. 10,82,8. f. ई Verz. d. Oxf. H. 88,a,17. — g) Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761. — 5) f. ई Bez. einer best. Fingerstellung oder Fingerverschlingung (मुद्रा) Verz. d. Oxf. H. 235,a,22. 236,b,20. Anders Wilson, Sel. Works I,236: some (von den Gûdara) also wear ear-rings, or a cylinder of wood passed through the lobe of the ear, which they term the Khechari Mudrâ, the seal or symbol of the deity, of him who moves in the heavens.

खेचरता f. die Zauberkraft zu fliegen Sarvadarçanas. 99,11.

खेचरत्व Kathâs. 119,21.

खेचरान्न n. ein best. Reisgericht Pâkarâǵeçvara im ÇKDr. खिचडि im Beng., das nach Haughton aus कचर entstanden sein soll.

खेट 1) Bhâg. P. 12,9,28. — Vgl. खेड.

खेट, °कर्मन् Planetenberechnung Verz. d. Oxf. H. 327,a, No. 774.

खेटक 1) n. Halâj. 2,103. — 2) Varâh. Bṛh. S. 69,22. Kathâs. 53,169.

neutr. Halâj. 2,305.

खेटकपुर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,13.

खेड = खेट 1) Çatr. 14,309.

खेद 1) शरीरस्य Spr. 4767. मनश्चेष्टासमुत्पन्नः श्रमः खेद इति स्मृतः Sâh. D. 385. — 3) खेदा N. pr. einer Oertlichkeit Râga-Tar. 2,135.

खेदाङ्गसार Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 22,b,8.

खेल् Spr. 660. Sâh. D. 277,16.

खेल 1) °गति adj. Varâh. Bṛh. 17,2.

खेलन n. *Spiel, Scherz* Halâj. 2,277. जलखेलनक्र Kâçikh. 12,72 (nach Aufrecht). खेलना f. *das Schwanken, Hinundhergehen* Haeb. Anth. 531, Çl. 16.

खैलिक Ind. St. 3,251.

खोरक m. *eine best. Krankheit der Füsse* (nach dem Schol.) MBh. 12,10261. Hariv. 10553. 10559. — Vgl. खोर.

खोरी s. द्वीप°; खोल s. मूर्ध°.

खोषद्रङ्ग N. pr. einer Provinz Kshitîç. 22,10.

ख्या mit आ Sp. 622 am Ende des Art. lies आख्या st. अख्या.

— अन्वा Pañkav. Br. 18,9,4.

— प्रत्या 2) Çâñkh. Br. 17,1. — प्रत्याख्यात = निराकृत u.s.w. Halâj. 4,18.

— व्या 1) RV. Prât. 14,1. VS. Prât. 8,1. — 2) *erzählen:* कथाम् Kathâs. 97,42. 101,385. 103,241.

— अनुव्या Shadv. Br. 4,6.

— समा 3) *Jmd erklären für:* प्रथमं यः समाख्यातः शीलवानिति संसदि Spr. 1854.

— परि 3) Z. 2 lies परिख्यात st. समाख्यात. — 5) *aufzählen, beschreiben* Tattvas. 8.

— प्र 1) Kâth. 9,15. — 3) Z. 2 मन्दं प्रख्यायमानेन रूपेण so v. a. *mit wenig hervortretender Schönheit.* प्रख्यात *bekannt* Pratâpar. 20,a,3. *berühmt* Halâj. 2,240. — caus. भुञ्जानाः पवनं सरीसृपगणाः प्रख्यापिता भोगिनः so v. a. *genannt* Spr. 2053.

— प्रति Ait. Br. 5,27. Çâñkh. Br. 12,1. — Vgl. अप्रतिख्यात.

— वि caus. 2) Bhâg. P. 10,64,7.

— प्रवि vgl. प्रविख्याति.

— सम् 2) Ind. St. 8,114.

— परिसम् 1) *auf die Zahl beschränken* Schol. zu Kâty. Çr. 8,2,21. — 2) MBh. 5,1357.

ख्यातविरुद्धता s. u. ख्यातिविरुद्ध.

ख्याति 1) a) *Begriff, Vorstellung:* विकल्पः ख्यातिवादिनाम् Bhâg. P. 11,16,24. अख्यात्यन्यथाख्यातिशून्यख्यात्यसत्ख्यात्यनिर्वचनीयख्यातिवादिनामेवमिदमेवं वेति यो दुरन्तो विकल्पः सो ऽहम् Schol. *Auffassung* Sarvadarçanas. 166,16. *Erkenntniss, Einsicht* 117,22. 179,10. 21. Syn. von बुद्धि Tattvas. 8. — c) LA. (II) 88,20.

ख्यातिविरुद्ध (ख्या° + वि°) adj. *der allgemeinen Annahme widersprechend;* davon nom. abstr. °ता Bez. *eines best. Fehlers* in der Rhetorik Sâh. D. 576. 229,1. 589 (ख्यातवि° beide Ausgg.).

ख्यापक Sâh. D. 312.

ख्यापन 1) *das an-den-Tag-Legen:* विज्ञानख्यापनेच्छु Kathâs. 61,258.

ख्यापिन् adj. am Ende eines comp. *bekannt machend, an den Tag legend:* पुंदोष° (कथा) Kathâs. 77,15.

# ग

2. ग 1) vgl. noch पुराग. — 2) hätte auch als blosse Abkürzung zu 3. ग gestellt werden können.

3. ग auch eine Abkürzung für गान्धार (*die 3te Note*) Verz. d. Oxf. H. 200,b,8.

गइष्टि f. = गविष्टि Kâth. 7,17.

गगणकुसुम n. = गगणपुष्प Madhjam. 48.

गगननगर (ग° + नगर) n. *eine Stadt am Himmel* so v. a. *Fata Morgana* Spr. 806.

गगनरोमन्थ *das Wiederkäuen des Himmels* so v. a. *Unsinn* Sarvadarçanas. 143,21. °रोमन्थायित n. dass. 47,13.

गगणानन्द m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 101,b,14.

गगनारविन्द (गगन + अ°) n. *eine Lotusblüthe in der Luft* so v. a. *ein Unding* Tarkas. 43. Verz. d. Oxf. H. 250,b,8. — Vgl. गगणपुष्प.

गङ्ग vgl. द्विवेद°.

गङ्गदत्त Z. 1 lies 6,3,63.

गङ्गदास m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 129,a, No. 232. — Vgl. गङ्गादास und P. 6,3,63.

गङ्गा als Frauenname Hall 175. Verz. d. Oxf. H. 281,a,2.

गङ्गातीर्थ Hariv. 9520.

गङ्गादित्य m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70,b,7. 35.

गङ्गादेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall 173.

गङ्गाधर 2) Verz. d. Oxf. H. 90,a,9. Haeb. Anth. 470, Çl. 10. — 3) Râga-Tar. 7,482. Verz. d. Oxf. H. 1,b,4. 154,b,9. °चूर्ण (vgl. गङ्गाधररस) 318,a,6. °सरस्वती, °यति, गङ्गाधरेन्द्रयति oder गङ्गाधरेन्द्रसरस्वती Hall 104. 110. 121. 127. 153. fg. 204. °मल्हाडकर 94. °माधव Verz. d. Oxf. H. 326,b, No. 772.

गङ्गाधरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 212,b,3. fg. (°धारपुर, im Ind. °धरपुर).

गङ्गानाथ m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 251,a,16.

गङ्गापत्री lies पत्रिन् st. पत्री.

गङ्गापारदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,b,10.

गङ्गापुत्र 2) Verz. d. Oxf. H. 22,a,5. 6.

गङ्गापुरीभट्टारक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 245,b,12.

गङ्गाराम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 130,b,40. °जडी Hall 76.

गङ्गालहरी N. pr. einer Stute Kathâs. 121,278.

गङ्गावतरणचम्पूप्रबन्ध m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 140,b, No. 285 (गङ्गावता°, im Ind. गङ्गावत°). — Vgl. गङ्गाचम्पू.

गङ्गावाक्यावली Verz. d. Oxf. H. 278,a,13. 292,a,10. b, No. 708.

गङ्गावाह्नतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,19.

गङ्गासप्तमी f. Bez. des 7ten Tages in der lichten Hälfte des Vaiçâkha: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 284,b,45.

गङ्गासरस् n. N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 52,17.

गङ्गासागर Wilson, Sel. Works 2,164. neutr. Hariv. 9524. °संगम Verz. d. Oxf. H. 148,b,30.

गङ्गास्तुति f. Titel eines künstlichen Gedichts Verz. d. Oxf. H. 211,b,7.

गङ्गास्तोत्र n. Titel eines Werkes ebend. 72,b,7. Hall 94.

गङ्गाह्रद vgl. गाङ्गो ह्रदः unter गाङ्ग 1).

गङ्गूय s. u. 2. गु.

गङ्गेश m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 240,b, No. 584. = गङ्गेश्वर Hall 65. गङ्गेशोपाध्याय oder गङ्गेशोपाध्यायचिन्तामणि 21. fg. 28. fg. 44. 75.

गङ्गेश्वरलिङ्ग n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 71,b,49.

गङ्गोद्भेद Hariv. 9524.

गच्छ 4) bei den Gaina so v. a. वंश, गोत्र *Geschlecht* Wilson, Sel. Works 1,338. 345. fg. Verz. d. Oxf. H. 152,a, N. 8.; vgl. den folgenden Artikel.

गच्छाचारप्रकीर्णकसूत्र n. Titel einer Gaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 402,a, No. 206.

गज 1) गजी *Elephantenweibchen* Bhâg. P. 10,33,23. — 2) Weber, Gjot. 101. — 6) ein Asura Verz. d. Oxf. H. 71,b,7. — 7) N. pr. eines Mannes MBh. 6,3997.

गजचर्मन् (गज + च°) n. 1) *Elephantenhaut* Verz. d. Oxf. H. 98,a,2. — 2) *eine Art des Aussatzes* Wise 261.

गजच्छाया Bez. *einer best. Constellation* Jâgñ. 1,218. Verz. d. Oxf. H. 87,a,42. यदेन्दुः पितृदैवत्ये हंसश्चैव करे स्थितः। याम्या तिथिर्भवेत्सा हि गजच्छाया प्रकीर्तिता ॥ Mit. 1,33,b,3. गजच्छाया च वराहोक्ता यथा। सैंहिकेयो यदा भानुं ग्रसते पर्वसंधिषु। गजच्छाया तु सा प्रोक्ता तत्र श्राद्धं प्रकल्पयेत् ॥ Malamâsat. 26,b,6. Vgl. auch M. 3,274.

गजता *der Zustand eines Elephanten* Kathâs. 74,22.

गजत्व Kathâs. 74,33.

1. गजदन्त 3) *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,a,32. 202,a,15. b,12.

गजनिमीलिका s. u. निमीलिका.

गजपति 3) ein Fürstentitel Hall 173. राजा गजपती रुद्रप्रतापाख्यः Verz. d. Oxf. H. 148,b,8. °वीरनारायणदेव 200,a, No. 480.

गजप्रिया Halâj. 2,44.

गजबन्धन n. = वारी Halâj. 2,68. गजबन्धिनी Gatâdh. und Çabdar. im ÇKDr.

गजभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 125,b,1 v. u.

गजमुक्ता vgl. गजराजमुक्ता Spr. 626.

गजवदन Kathâs. 100,44.

गजवीथि, °थी AV. Pariç. 52,19.

गजशिरस् N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2562.

गजसिंह m. N. pr. eines Fürsten Hall 71. °चरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

गजसुकुमारचरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

गजस्थान n. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 338,b,32. 340,a,18.

गजाजीव Halâj. 2,70.

गजानन, गजाननाविर्भाव Verz. d. Oxf. H. 79,a,16.

गजानीक (गज + अ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,7011. Kathâs. 58,118. 133.

गजायुर्वेद (गज + आ°) m. Titel *eines über den Elephanten handelnden medicinischen Werkes* Verz. d. Oxf. H. 113,b,19.

गजारोह (गज + आ°) m. *Elephantenlenker* Halâj. 2,235. — Vgl. हस्त्यारोह.

गजिन् (von गज) adj. *auf einem Elephanten reitend* MBh. 6,3301. Bhâg. P. 10,54,7.

गजीभू (von गज + 1. भू) *zu einem Elephanten werden:* °भूत Kathâs. 74,314.

गजेन्द्र, °मोक्षण angeblich aus dem MBh. Verz. d. Oxf. H. 5,a, No. 35. im Vâmanapurâṇa ebend. 46,b,40.

गजोदर N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2562.

गञ्ज 1) Halâj. 5,11. Râga-Tar. 5,237. 7,125. fg. Kathâs. 43,30. 75,30. — 2) f. आ Halâj. 2,14.

गट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,36.

गड vgl. तृण°, पयो°; गडक vgl. पङ्क°.

गडि 2) die Stelle gehört zu 1); vgl. Spr. 850, wo गलि gelesen wird.

गडिक v. l. für खाडिक gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

गडु 7) das Wort hat hier einfach die Bed. *Auswuchs;* vgl. Sâh. D. 646. — Vgl. दोर्गडु.

गड्डालिका, °प्रवाहेण Sâh. D. 118,19 so v. a. *nach dem alten Schlendrian.* Nach Molesw. geht गड्डाळिका auf गद्य und आळी *Reihe* zurück und bedeutet: 1) *a lengthy prose sentence or strain; a lengthy piece, or a series of such, of prose-composition.* — 2) *an elaborate or exquisitely wrought period, or a string of such; a brilliant and rich morsel of prose-composition; a cluster of rhetorical figures and flourishes.* — 3) fig. *a tedious, prosing narration; a long-winded story, a yarn.* — Vgl. गड्डरिका.

गणदेश m. N. pr. einer *Gegend* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 2; vgl. Hall ebend. S. 19.

गण 1) चतुर्गण *eine aus 4 Gliedern bestehende Gruppe* Verz. d. Oxf. H. 175,a,14. 16. — 2) *ein einzelnes Individuum im Gefolge* Çiva's Varâh. Bṛh. S. 104,51. Kathâs. 52,245. 256. — 7) Ind. St. 8,290. 295. 335. 414. — 11) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2645.

गणक 3) Kathâs. 51,190. 61,252. — Vgl. पत्ति°, रथ°.

गणकारिका Verz. d. Oxf. H. 247,a,7 fehlerhaft für गणकारिता.

गणकारिता f. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 74,10.

गणकुमार m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 249,a,18.

गणचक्र n. *ein best. magischer Kreis* Hit. 59,22.

गणच्छन्दस् Ind. St. 8,179. 288. 290. fgg. गणमात्राच्छन्दस् d. i. गणच्छन्दस् und मात्राच्छन्दस् 323.

गणदीक्षाप्रभु m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,a,27.

गणदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,34.

गणधर Wilson, Sel. Works 1,285. 298. fg. 304.

गणन 1) कोष° Râǵa-Tar. 5, 237. — 4) f. (so auch Prab. 12, 13) तृणानां वा तृणानां वा राज्ञन्का गणना रणे Râǵa-Tar. 5, 308.

गणनायक 1) a) Verz. d. Oxf. H. 31, b, N. 4. — b) Kathâs. 100, 41.

गणप (गण + 2. प) m. der Gott Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 249, a, 8.

गणपति 1) शैवागमे द्वादशगणपतिप्रकरणे मन्हागणपतिमतमेकं हरिद्रागणपतिमतमेकमुच्छिष्टगणपतिमतमेकं नवनीतगणपतिमतमेकं स्वर्णगणपतिमतमेकं संतानगणपतिमतमेकम् Verz. d. Oxf. H. 249, a, 4. — 4) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, b, 20. Vaters des Govindânanda 272, b, No. 644. des Bhânudatta 213, a, No. 506. °भट्ट 283, a, 3 v. u.

गणपतिखण्ड Titel eines Abschnitts im Brahmavaiv.-P. Verz. d. Oxf. H. 84, a, No. 142.

गणपतिस्तवराज m. Titel einer Hymne auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, b, 8.

गणपतिस्तोत्र n. eine Hymne auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, a, No. 730.

गणपतिहृदया f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2, 12.

गणपत्याराधन n. Titel einer Hymne auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, b, 6.

गणपूर्व erklärt Nîlak. durch ग्रामणी Dorfältester; eher zu einer Körperschaft gehörig oder der ehemals einer Körperschaft angehört hat (vgl. u. पूर्व 1) e) oder Zunftmeister (vgl. गणेश).

गणभृत् m. bei den Gaina = गणधर Çatr. 1, 10.

गणय् 1) a) R. 7, 71, 3. — b) a) Weber, Ǵjot. 4. 21. 88. Verz. d. Oxf. H. 325, b, No. 769. 339, a, 2 v. u. गणितशास्त्र Spr. 5415. — 3) अङ्गीगणात् Kathâs. 78, 37. बहु für etwas Bedeutendes ansehen: (शङ्कः) हुंकरोति यदा ध्मातस्तदैव बहु गण्यताम् Spr. 414. — 5) Spr. 74. mit न MBh. 12, 4287 (wo mit der ed. Bomb. वन्यं für वने zu lesen ist, wie schon Gildemeister in I.A. (II) 46, 21 verbessert hat). Spr. 701.

— अा überzählen Bhâg. P. 10, 35, 18.

— परि 3) aufzählen, in einer Reihe aufführen: तत्तिलादिषु द्व्यस्यापरिगणितत्वात् Siddh. K. 100, a, 2.

— वि 4) Pańkat. III, 40 (Spr. 2340) gehört zu 2): किमपि विगणयन्: Etwas im Sinne habend.

गणरत्न n. = गणरत्नमहोदधि in गणरत्नकार Verz. d. Oxf. H. 162, b, 4.

गणरात्र m. Halâj. 1, 108.

गणवत् adj. das Wort गण enthaltend Kâth. 11, 4.

गणवर n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 249, a, 8.

गणव्याख्यान n. Erklärung der grammatischen Gaṇa, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 113, a, 39.

गणव्यूह Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 160. 302. 327.

गणश्री Kâth. 35, 10 bei Weber, Nax. 2, 350.

गणाधीश (गण + अ°) m. der Gott Gaṇeça Kathâs. 73, 375.

गणाध्यक्ष (गण + अ°) m. desgl. ebend. 53, 165.

गणि 1) Eigennamen beigefügt: चारित्रसिंह° und मतिभद्र° Hall 166.

गणिका 1) Verz. d. Oxf. H. 216, b, 6 v. u. अभिरभ्युत्थिता (आभिः d. i. durch die 64 Kalâ) वेश्या शीलरूपगुणान्विता। लभते गणिकाशब्दं स्थानं च संसदि ॥ 217, a, 23. fg. पाटलिपुत्रका: 215, b, 14. Füge Hetäre hinzu.

गणितादेवीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, b, 9.

गणिन् P. 5, 4, 165. adj. mit einem Anhang versehen Kâth. 11, 4. श्वगणिन् (von श्वगण) adj. von einer Schaar von Hunden umgeben Ragh. 9, 53. — Vgl. गाणिन.

गणेश 2) Âdideva der Çûdra Wilson, Sel. Works 1, 2. — 3) N. pr. anderer Männer Verz. d. Oxf. H. 126, b, 1. 141, a, 14. Hall 185. — 4) Zunftmeister Varâh. Brh. 13, 8.

गणेशखण्ड Titel eines Abschnittes im Brahmavaiv. P. und Skanda-P. Verz. d. Oxf. H. 25, b, 9. 84, b, 19.

गणेशभुजंगप्रयातस्तोत्र n. Titel einer Hymne auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, b, 13.

गणेशविमर्शिनी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95, a, 27. 103, b, 42. 341, a, 34. an den beiden ersten Stellen °विमर्षिणी.

गणेशस्तुति f. Titel einer Hymne auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 358, a, No. 853.

गण्ड 1) a) चिबुके यस्य लोमानि न च लोमानि गण्डयोः। तेन सख्यं न कुर्वीत Spr. 4052. Seite überh.: कोणगण्डेषु Weber, Râmat. Up. 316. — k) lies: in der Dramatik ein rasches Wort, das zu der Sache, von welcher es sich eben handelt, nicht passt; Z. 4 ist °संबन्धिभिन्नार्थं zu verbinden; m. Daçar. 3, 16. n.: सत्त्वोद्रिक्तं प्रस्तुतविरोधि गण्डम् Pratâpar. 23, b, 4. 27, b, 4. — l) m) vgl. गण्डान्त. — Kathâs. 94, 66 wohl fehlerhaft für खण्ड. — Vgl. क्षात्त्र°, प्र°, शास्त्र°.

गण्डक 2) Bhâg. P. 10, 79, 14. Verz. d. Oxf. H. 13, b, 12. 24, a, 24. 60, b, 8. — Vgl. मल्लगण्डक.

गण्डगोपाल m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b, 35.

गण्डभित्ति verbessert unter भित्ति 4).

गण्डशैल 1) Hariv. 2448. 2604. Çiç. 4, 12. 40. 8, 25. Râǵa-Tar. 7, 1183. Bhâg. P. 10, 6, 15. — 2) Backenknochen Çiç. 4, 40. — 3) N. pr. des Lustgartens der Apsaras Kathâs. 109, 41.

गण्डान्त n. das erste Viertel in demjenigen Nakshatra, welches auf einen Knotenpunkt (vgl. गण्ड 1, d.) der Sternbilder folgt (vgl. भसंधि) Sûrjas. 11, 21. fg.

गण्डिका 2) Nîlak.: नगं पर्वतं डीयते विहायसा गच्छतीति डः पक्षी श्रेष्ठो डीडिका मक्षिकामशकादिस्तस्याकारेण योगो ऽस्यास्तीत्येवंरूपमणुं सूक्ष्मं करे कुर्वे — करेणेति पाठे करोमीत्यध्याहारः। प्रायोऽधिकं करे कर्तुमगस्त्य इवाहं पर्वतमपि मशकीकर्तुं समर्थो ऽस्मीत्यर्थः। न शण्डिका शङ्गमो नो करेणुरिति पाठे तु करेणुर्हस्ती मम ऐरावतः। शण्डिका युद्धं द्रविडभाषाप्रसिद्धेः। तां प्रति शङ्गमो गतिशीलो न भवतीति नो ऽस्ति ऐरावतवाहनस्य मे शत्रुजय ईषत्कर इत्यर्थः। शण्डिकाशब्दस्तालव्यादिरिह ज्ञेयः। इन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानामिति मन्त्रवर्णात्। — 3) Hügel nach Nîlak. — Vgl. पुष्प°.

गण्डिर s. पाद°.

गण्डु und गण्डू 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 7. Vgl. चक्र°. — 3) Oel Uǵǵval. — 4) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4, 1, 105.

गण्डूपद Halâj. 3, 39. कोटिर्गण्डूपदानां मम गृहपटले Kathârṇava 6. गण्डूपदः किमधिरोहति मेरुशृङ्गम् 14 (nach Aufrecht).

गण्डूष 1) m. Halâj. 4, 100. मुखमधु° Daçak. in Benf. Chr. 194, 5. Spr. 2779 (neutr.). तत्पुण्यं स्याच्छतगुणं गङ्गागण्डूषपानतः Kâçikh. 27, 103. गण्डूषा द्वादश ग्राह्या मुखस्य परिशुद्धये 35, 78 (nach Aufrecht). Hâla 273.

°विधि Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,41. 315,*a*,5 v. u. Füge noch *Schluck* hinzu.

गण्डोल 3) N. pr. eines buddhistischen Tempels Wassiljew 42. 155.

गण्डोलक m. *Wurm* Sarvadarçanas. 35,10; vgl. H. 21.

गण्य 2) *worauf man zu achten, Rücksicht zu nehmen hat;* mit न Naish. 11,20.

गत् vgl. द्वि°.

गतनिधन Pańkav. Br. 15,3,12.

गतप्राय, ग्रायुर्गतप्रायमिदम् Spr. 1901 (Conj.).

गतमनस् adj. *dessen Besinnung vergangen ist* TS. 6,6,7,2. 3.

गतश्री genauer *der Alles erreicht hat, was ihm wünschenswerth schien, für welchen es sich also nur um Bewahrung seines Glückes handelt.* TS. 7,2,7,2. Ait. Br. 3,48, Âçv. Çr. 2,1,36. Z. 4 lies ग्रा- st. गी-.

गतागत n. Kathâs. 98,4 (pl.). 118,119. स सर्वमखिलं राज्ञो वंशस्याह्न गतागतम् *das Entstehen und Vergehen* R. 7,51,24. adj. *kommend und gehend* Bhâg. P. 11,28,26.

गताध्वन् 1) adj. *der eine Strecke Weges gegangen ist* Mâlav. 67,21. vom Monde, *der seine Bahn zurückgelegt hat*, Weber, Ǵjot. 59,6. — 2) Z. 2 lies (तिथि) st. (पौर्णमासी).

गतार्थ auch *verstanden:* ग्र° *missverstanden* Sâh. D. 289.

गति 2) तद्वर्गगतये Sâh. D. 289. — 3) ग्रन्यतरां गतिं गच्छति *er geht den einen oder den andern Weg* d. h. *er genest oder stirbt* Âçv. Çr. 2,7,17. Z. 2 vom Schluss lies Varâh. Bṛh. S. st. Varâh. Bṛh. — 9) Z. 4. fg. तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य Pańkat. II, 159 (Spr. 1134) so v. a. *die drei Schicksale, die den Reichthum treffen können.* Z. 5. fg. नान्या गतिर्भवति — चातकस्य Kâr. 3 (Spr. 2776) so v. a. *der* Kâtaka *kann nicht anders handeln.* — 11) füge *Los* —, *Schicksal eines Menschen* hinzu; = कर्मविपाक Halâj. 5,18. प्राणिनां गतिरीदृशी Spr. 4316. — 14) Cit. beim Schol. zu AV. Prât. S. 261. fg. (II, 3. 10. 13. 15. 16. 18). — 17) unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489.

गतिलो = वेत्रलता Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,58.

गती = गति R. 7,31,41.

1. गद् 1) उगाद् राक्षसानम् LA. (II) 89,18. न चायं गदितुमवसरः *mit ihm zu reden* Spr. 1379. (सर्वैः) उगद्दे (pass.) मृगराट् Kathâs. 60,93. 129. इति गदितस्तेन सिंहेन 63. ग्रगदित *unaufgefordert* Çiç. 9,57.

— ग्रनु vgl. ग्रनुगादिन्.

— नि intens. *steif und fest behaupten:* ननु भवता स्फोटात्मा नित्यः शब्द इति निजागद्यते (mit pass. Bed.) Sarvadarçanas. 140,14.

— प्रणि *lehren, behaupten:* प्रणयगादि Sarvadarçanas. 134,6.

— विनि *Jmd* (acc.) *anreden:* सुगृहीतमभिधः पूज्यः शिष्याद्यैर्विनिगद्यते Sâh. D. 172,7. pass. *genannt werden, heissen* 640.

— प्र vgl. प्रगाद्य.

1. गद, Nilak.: गदैः देशस्थाने लुरेणोत्कीर्णो मर्यमानै रोषधविशेषैः. गदा f. *Spruch* Weber, Râmat. Up. 350.

गदयित्नु 2) *c*) *Laut* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,29.

गदसिंह m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,10.

गदाधर 1) Spr. 2896. — 3) °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,11. °भट्टाचार्य Hall 31 u. s. w. °पण्डित Wilson, Sel. Works 1,159. — Vgl. गादाधरी.

गदाधर (2. गद + ग्रधर) adj. *eine kranke Lippe habend* Spr. 2896.

गदि (von 1. गद्) f. *das Sprechen* Bhâg. P. 11,12,19.

गद्गद *stotternd* (von einer Person) Çikshâ 19 in Ind. St. 4,268.

गद्य 2) Kâvjâd. 1,11. 23. Verz. d. Oxf. H. 198,*b*,2 v. u. 199,*a*,1. fgg. 207,*a*,5. *ein Satz in Prosa* Weber, Râmat. Up. 362. °रामायणकाव्य *ein* Râm. *in Prosa* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,139.

गद्यान m. *ein best. Gewicht*, = 6 Mâsha (1 Mâsha = 8 oder 7 Guńǵâ) Çârṅg. Saṁh. 1,1,30. — Vgl. गद्याणक.

गत्नर् 2) गृहत्वस्याप्यृतो गत्नुः Bhâg. P. 11,18,43. — 3) Halâj. 2,289.

गत्तव्य 1) ग्रल्पावशेषगत्तव्ये (गत्तव्य als subst. n. zu fassen, das Ganze also als adj. comp.) वारिधौ Kathâs. 56,143. — 3) सैव (पुरी) गत्तव्या Kathâs. 70,80. गत्तव्यान्येव गच्छति Spr. 4949. — 6) नावां दोषेण गत्तव्यौ (Lesart der ed. Bomb. st. मत्तव्यौ der ed. Calc.) *man darf uns keines Fehlers zeihen* MBh. 13,65. 68; vgl. ग्रवगत्तव्य.

गत्त्रिका f. = गत्त्री (s. u. गत्त्र) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,158.

गन्ध 1) *a*) ग्रस्तगन्धा (पृथिवी) Bhâg. P. 12,4,13. — *c*) α) Verz. d. Oxf. H. 320,*b*,2. — *d*) ग्रनभिभवगन्ध Spr. 1859, v. l. दुण्डुभानहिगन्धेन न त्वं हिंसितुमर्हसि so v. a. *weil sie einige Aehnlichkeit mit Schlangen haben* MBh. 1,989. = सर्पसादृश्यमात्रेण Nilak. — Vgl. दुर्गन्ध, निर्गन्ध, पुण्य°, पूति°, मत्स्य°, मद्दा°, मुख°, योजन°, स°, सु°.

गन्धक 1) Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,22. *b*, No. 760. 321,*a*, No. 761.

गन्धकारक m. N. pr. eines Fürsten (v. l. für ग्रन्ध°) VP. II, 197.

गन्धचेलिका *Zibethkatze* nach Râǵan. im ÇKDr. u. मार्जारी.

गन्धतूर्य auch Trik. 1,1,123; nach den Corrigg. aber मल्लतूर्य st. dessen zu lesen.

गन्धद्विरद m. = गन्धद्विप Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 32 (von Hall missverstanden). Vgl. गन्धभग्नान्यवारण (कुवलयापीड) Kathâs. 113,44.

गन्धन 3) Z. 2 lies P. 1,2,15.

गन्धनामन्, °नाम्नी f. auch N. *einer best. sogenannten kleinen Krankheit* (क्षुद्ररोगविशेष) Bhâvapr. im ÇKDr.

गन्धमादन 1) *c*) n. AK. 2,3,3.

गन्धमालिन् m. N. pr. eines Schlangendämons Kathâs. 72,33.

गन्धमाल्य vgl. u. माल्य 3) am Ende.

गन्धमूषिका f. = गन्धमूषिक Halâj. 2,80.

गन्धय् zu streichen.

गन्धयुक्ति unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,6.

गन्धर्व 1) *b*) γ) Z. 1 lies (रोहिणीं). — ζ) Z. 6 lies Çuk. st. Çâk. — 2) *d*) MBh. 3,14762 fasst Nilak. das Wort in der Bed. *Pferd.* — 4) pl. N. pr. eines Volkes, das neben den Gândhâra auftritt und dessen Hauptstadt Takshaçilâ auch in das Land der Gândhâra gesetzt wird, R. 7,100,11. 101,2. 4. °देश 11. °विषय 100,10; vgl. गन्धर्वनगर und गन्धर्वपुर. — 5) N. eines Kalpa (*Weltperiode*), des 14ten Tages Brahman's, Verz. d. Oxf. H. 32,*a*,1; vgl. गरुड 3). — Etymologie des Namens Mârk. P. 48,23. fg.

गन्धर्वतत्त्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,48.

गन्धर्वतैल n. *Ricinusöl* Bhâvapr. im ÇKDr.

गन्धर्वत्व n. *der Stand eines* Gandharva Kathâs. 74,312.

गन्धर्वदत्ता f. N. pr. einer Tochter Sâgaradatta's, Fürsten der

Gandharva, Kathâs. 106,9.

गन्धर्वनगर् eine mythische *Stadt* der Gandharva Kathâs. 106,4. *die Stadt des* Gandharva *genannten Volkes* R. 7,100,12. 101,3.

गन्धर्वपुर् eine mythische *Stadt* der Gandharva Kathâs. 105,89. 107,30.

गन्धर्वहस्त vgl. Spr. 4368.

गन्धवत् 2) *f)* Vâju's Stadt Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,44. — *g)* Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,38. fg. Kathâs. 69,162. 102,7.

गन्धहस्तिन् R. 6,93,19.

गन्धहस्तिमहातर्क m. Titel eines Werkes Hall 166.

गन्धि 1) *a)* मधुमाधव° R. 7,26,10. Vgl. noch दुर्गन्धि, पुण्य°, पूति°, वि°. — *b)* रिपुणा भ्रातृगन्धिना *nur den Schein eines Bruders habend, nur dem Namen nach Bruder seiend* R. 7,24,29. Vgl. मातृगन्धिनी.

गन्धिन्, क्रव्य° Kathâs. 12,48 fehlerhaft für क्रव्यगर्धिन्.

गन्धेभ vgl. जल° Râga-Tar. 5,107.

गन्धेश (गन्ध + ईश) m. N. pr. eines Vîtarâga Wilson, Sel. Works 2,18. 32.

गभस्ति 4) N. pr. eines der 12 Âditja Weber, Râmat. Up. 304. 313. — 6) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,18.

गभस्तीश्वर n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,28.

गभीर 1) गभीरे प्रतिनद्य Spr. 4986.

गम्भीरपक्ष m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 51. 52. 77. 206.

गम्भीरशील m. N. pr. eines Brahmanen Wassiljew 46.

गभीरिका 2) streiche (*Abtritt*).

1. गम् 3) *a)* गच्छस्व त्वं गजाह्वयम् Bhâg. P. 10,48,32. — 4) Weber, Râmat. Up. 356. Kathâs. 106,133. fg. — 5) प्राणाद्रोहम् *Jmd nach dem Leben trachten* Spr. 1775.

— partic. गत 1) *a)* चौरे गते Spr. 1610. — *b)* R. 7,8,4. — *d)* दत्तापि विन्ध्यवासिन्या विद्या मे निष्फला गता Kathâs. 52,161. — *g)* δ) धर्मकृच्छ्र° Bhâg. P. 10,64,19. Z. 9 lies *auf der Erde* st. *in der Welt*. — 2) *e) das Fortgegangensein, das Dahinsein:* वयोगते Spr. 1610.

— caus. 2) Kathâs. 95,70.

— अति *übergehen, überspringen;* mit acc. ṚV. Prât. 11,1. 12.

— अधि 1) सूक्ष्मपद्या सोपानालीमधिगतवती *geht, führt zu* Spr. 2777. — 2) Bhâg. P. 11,8,14. — 4) Çâñkh. Gṛhj. 1,17,18 in Ind. St. 5,408. fg. Z. 7 MBh. 6,4538 liest die ed. Bomb. नाध्यगच्छन्त. — 6) विरोधम् *sich in Streit einlassen* Spr. 4354.

— अनु 1) लक्ष्मणानुयात्रेण पृष्ठतो ऽनुगमिष्यते (pass.) R. 7,38,11. mit loc. (vgl. 6): यस्मिन्कोषो बलं चैव तस्मिँल्लोको ऽनुगच्छति Kâm. Nîtis. 5,61. Sp. 673, Z. 1 Kathâs. 1,8 hat अनुगत act. Bed. — 5) शतह्रदानां लोलत्वं शस्त्राणां तीक्ष्णतां तथा। गरुडानिलयोः शैघ्र्यमनुगच्छन्ति (अनुकुर्वन्ति v. l.) योषितः॥ *ahmen nach* Spr. 5054. — caus. 1) अनुरमितस्य v. l.

— व्यप, व्यपगतलेप *gewichen, verschwunden* Sarvadarçanas. 40,19. *verstreichen:* तस्मिन्व्यपगते ऽहनि Kathâs. 109,59. Z. 5. fgg. streiche Von Sternen u. s. w. bis zum Schlusse, da an der angeführten Stelle (40,4) die richtige Lesart व्यपगतयोः ist.

— अपि 2) vgl. यदा मे (रेतः) अपिगच्छति *in das Weib eingehen* Âçv. Çr. 2,16,19. — 3) *zu Etwas gelangen, theilhaft werden* नान्यथा ह्यपिगच्छन्ति (so schreiben wir) वृत्तिं लोकाः कथं च न MBh. 3,1213.



— अभि 1) नावमन्येदभिगतम् so v. a. *den, der mit einer Bitte nahet,* Spr. 1557. Z. 8 अभिगत्वा auch die ed. Bomb. — 3) Kâṭh. 21,7. — 5) एकार्थं सम्यगुद्दिश्य क्रियां यत्राभिगच्छतः Spr. 3838. der Schol. zu Kâm. Nîtis. liest एकार्थां und यात्रां (das er mit उद्दिश्य verbindet) st. क्रियाम्; अभिगच्छतः erklärt er durch उद्यच्छतः.

— समभि *sich* (fleischlich) *verbinden mit:* न च युज्यते ऽन्यरूपो देहेनानेन समभिगन्तुमयम् Kathâs. 119,202.

— अव 2) अवगत im Gegens. zu अपरूढ Kâṭh. 27,5. 28,1. — 4) यो जीवामीत्यवगच्छति *wer der Meinung ist, dass er lebe,* Spr. 4264. — caus. 2) Sarvadarçanas. 29,12. 119,7. — Vgl. अवगति fgg.

— व्यव med. *sich trennen* Kâṭh. 27,5. 28,1.

— आ partic. 1) यदा त्ववश्यं यातव्यं सर्वैर्देहिभिरागतैः *gekommen* so v. a. *zur Welt gekommen, geboren* Spr. 3027. तत आगतः *daher kommend, — stammend* P. 4,3,74. Z. 2 lies पुनः — नयन्तु st. पुनर्यन्तु.

— अध्या, MBh. 6,4538 hat die ed. Bomb. नाध्यगच्छन्त; vgl. oben u. अधि 4).

— अन्वा, °गत mit act. Bed. Kathâs. 60,103.

— समभ्या, त्वां भो मानस संस्मरन्पुनरसौ हंसः समभ्यागतः *zurückgekehrt* Spr. 4306.

— अभ्युपा, अतिस्नेहवशात्त्वां च वयं सर्वे ऽभ्युपागताः Kathâs. 107,62.

— पर्युपा, °गताः *um Jmd herum stehend* Bhâg. P. 10,65,5.

— न्या *herabkommen zu* ṚV. 8,5,13.

— पर्या 1) Z. 6, पर्यागतः पुनः MBh. 13,3496 bedeutet *wieder in's Leben gekommen*.

— प्रतिन्या *zurückkehren* Kâṭh. 27,9.

— समा 1) °गम्य *sich verbindend* ṚV. Prât. 16,4. शशाङ्को रविणा समागतः *in Conjunction stehend* Varâh. Bṛh. 5,6.

— उद्, उद्गत *hinausgehend über* (eine Zahl) so v. a. अभ्यधिक Weber, Gjot. 54. fg. 112.

— अपोद् desid. *sich losmachen wollen* Ait. Br. 6,34.

— उप 1) योपकर्तृंश्च (d. i. य उप°) हन्तृंश्च तेजसैवोपगच्छति *Jmd mit Gewalt entgegentreten, Gewalt gegen Jmd gebrauchen* MBh. 3,1049. — 5) Z. 4 lies 9,6 st. 9,16. — 6) अनित्यतामुपगते चित्ते Spr. 2590. — 7) *c)* बुद्धिप्रयत्नोपगताध्यवसाय Spr. 1327.

— अभ्युप 2) Sarvadarçanas. 30,12. 83,6. 113,18.

— समुप 2) उपरागान्ते शशिनः समुपगता रोहिणी योगम् Çâk. 181.

— नि 3) *gerathen in, gelangen zu, theilhaftig werden;* häufig st. निगच्छति, °न्ति fehlerhaft नियच्छति, °न्ति geschrieben: अस्तं नियच्छन्ति Maitrjup. 6,14. अन्योऽन्यकृतवैराणां पुत्रपौत्रं नियच्छति। पुत्रपौत्रविनाशे च परलोकं नियच्छति (वैरम् als subj. zu ergänzen)॥ MBh. 12,5159. आत्मदोषैर्नियच्छन्ति सर्वे सुखदुःखे जनाः 1,3308. न च दोषं नियच्छन्ति R. 5,87,21. प्रकृतिं स्वाम् MBh. 13,2604. योनिं पुरुषः स्वां नियच्छति 2605. सिद्धिम् M. 2,93. 12,11. Mârk. P. 43,81. वैश्यभावम् M. 10,93. अमरत्वम् MBh. 5,2473. लवणत्वम् 6,3643. ककरत्वम् 13,5501. ब्राह्मणत्वम् 6615. संभूतत्वम् 14,474 (S. 291). An zwei Stellen (MBh. 6,3643. 13,5501) hat die v. l. richtig निगच्छति. — caus. *schliessen, folgern:* निगमयन्नाह Kandrakîrti 41.

— उपनि Ait. Br. 7,31.

— संनि RV. Prât. 11,23.

— निस् 1) *hervortreten, zum Vorschein kommen:* निर्जगाम कथं यशः Spr. 3651. निर्गत *hervortretend* H. 1034. — 4) MBh. 3,15399 ist wohl निगच्छसि zu lesen; dagegen ist निर्जगाम निद्राम् *er schlief ein* Kathâs. 64,164 durch das Metrum gesichert. — caus. *aufbrechen heissen* Bhâg. P. 10,71,13.

— परि 5) ज्वरा° Spr. 217, v. l. Z. 4 Çântiç. 4,7 gehört zu 4); vgl. Spr. 1753.

— वि 2) रणाविगत *vom Kampfe abstehend* R. 7,29,37.

— सम् 3) med. auch Pañkav. Br. 17,12, 3. 5. — 4) Sarvadarçanas. 50,15. 101,19. 116,19. 117,9. 150,13. कायज्ञालनसंगत *sich eignend zu* Spr. 3364. असंगत *zu Jmd nicht passend* 404. — 5) तं संगम्य *nachdem er mit ihm zusammengekommen war* Bhâg. P. 10,68,19. — caus. 1) *verbinden, construiren:* अन्यार्थत्वत्यपि पदानि हृदिस्थार्थगत्या अर्थान्तरे संगमय्य Sâh. D. 132,7.

— अनुसम् desid. *nachfolgen wollen* Ait. Br. 2,36.

— अभिसम्, आर्यमिश्राभिसंगत *in Verein mit* Bhâg. P. 10,77,8.

— उपसम् 1) नार्गे ग्रामव्रजाः — तत्र तत्रोपसंगताः *zusammengekommen, versammelt* Bhâg. P. 10,41,7. 71,37. *sich zu Jmd gesellen* 82,40.

— सम, समगच्छतु Hariv. 14787 fehlerhaft für मम गच्छतु, wie die neuere Ausg. liest. — Vgl. चुद् mit सम.

गम P. 3,3,58. 2) *f*) f. *gleicher Wortlaut* Bhagavatî 1,381.

गमक Sarvadarçanas. 4,7. °त्व Sâh. D. 122,2. गमक n. in der Musiklehre *ein tiefer Brustton* Molesw. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,14. 200,*b*, No. 477. Das danebenstehende आलप्ति bedeutet nach Molesw. (u. आलाप) *tuning the voice previously to singing; running over the notes to catch the key; humming a tune.*

गमन 1) *das Marschiren, das Ziehen in den Krieg* Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,38. Ind. St. 10,165. 198. — 2) *das Gehen zu einem Manne* Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,4. — Vgl. अधो°, अस्त°, अन्तरा°, अस्त°, सह°.

गमनीय vgl. दुर्गमनीय.

गम्य 1) तदस्माभिः कथं पद्भ्यां गम्येयमटवी निशि *zu passiren* Kathâs. 74,103. अति° *zugänglich* Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,8. गम्य und अ° *thunlich* und *unthunlich* Spr. 3941. संख्यया so v. a. *zählbar* RV. Prât. 14,28. — 3) स्त्रीणामगम्यो लोके ऽस्मिन्नास्ति कश्चित् so v. a. *für die Weiber ist Niemand zu schlecht* MBh. 13,2222. °चित्ता Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,4. — 5) Sarvadarçanas. 60,16. 73,7. 111,15. 166,10. *was errathen werden muss* (im Gegens. zu वाच्य *was ausdrücklich ausgesprochen wird*) Sâh. D. 697. Davon nom. abstr. °ता f. 663. °त्व n. 707. — 7) Pañkat. III, 260 ist wohl तीक्ष्णोपायप्राप्तगम्य (vgl. Spr. 4130) zu lesen und zu übersetzen *woran man schliesslich mit scharfen Mitteln gehen muss.* — 8) *was noch kommen soll, bevorstehend, zukünftig* Ganitâdhj. 296,17. Golâdhj. 8,28.

गय 1) *d*) α) ein Rshi Ind. St. 3,460. Âtreja Verfasser von RV. 5,9. 10. — γ) Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,12. — 2) गयाकल्पपद्धति f. Titel einer Schrift Hall 176. — Vgl. महागय.

गयदास m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 314,*b*,5 v. u. — Vgl. गयादास.

गयशिरस् der Punkt des Untergangs der Sonne (deshalb mit अस्तगिरि identificirt) Nir. 12,19. गया° Kathâs. 93,36.

गयाकूप m. N. pr. einer heiligen Oertlichkeit (eines *Brunnens*) in der Nähe von Gajâ Kathâs. 93,88.

गयातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,2. 73,*b*,31.

1. गर् 3) Bhâg. P. 11,13,41.

— अभि 3) *preisend anstimmen:* आशिषो ऽभिगृणतः Bhâg. P. 10,28,31.

— अभ्या *besprechen:* यथाभ्यागारमभिनिनर्त पुनः पुनः पाप्मानं निर्दयात् Çâñkh. Br. 17,8.

— प्रति vgl. प्रतिगर fg.

— सम् 1) *anerkennen als, als wahr annehmen:* संगिरते Sarvadarçanas. 97,13. 149,16. — 3) es ist mit der ed. Calc. समगिरत zu lesen; die Bed. ist *sich geloben.*

2. गर् 4) गिलत्यः Bhâg. P. 10,13,31. गिलित Vet. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 741. — intens. vgl. जल्गुल्.

— उद् *ausspeien:* अजगरो मुखात्। उज्जगारक्षतं यत्सोमम् Kathâs. 61,317. 63,20. उद्गीर्य 57,139. उद्गिरितुम् 63,184. *von sich geben, ausstossen* (einen Laut): अशान्तवदनोद्गीर्णस्वरो वह्निः Spr. 2691. उल्लोकं नोद्गिरन्ति ये Kathâs. 78,115.

— प्रत्युद् vgl. प्रत्युद्गार.

— नि, निगिलति Spr. 3753. निगिल Kathâs. 57,137. निगरिष्यति 86,137. निगिरितुम् 63,184. निगीर्य 57,139. 141. 143. निगीर्णवत् 137.

3. गर् Z. 2. fg. in anderen Hdschrr. auch जागृयात् (Ait. Br. 8,28). 1) कालः सुप्तेषु जागर्ति Spr. 652. 3917. परोपकरणं येषां जागर्ति हृदये सताम् 4518. जाग्रत् *b*) Bhâg. P. 10,47,32. Weber, Râmat. Up. 342. fg. — Vgl. जागर् fgg.

— उद् caus. *erwecken:* उज्जागरित Sâh. D. 209,17. so v. a. *erregen, bewirken:* श्रोतॄणां च लज्जामुज्जागरयन् Schol. zu Kâvjâd. 1,65.

— प्र Z. 3 richtig प्रजागरम् die ed. Bomb.

— प्रति vgl. प्रतिजागर fgg.

गर 3) Pañkav. Br. 19,4,2. fgg. Taitt. Âr. 1,9,10. — 6) N. pr. Pañkav. Br. 9,2,16.

गरगिर् Pañkav. Br. 17,1,9. 19,4,2. 10. Taitt. Âr. 1,9,10.

गरलाय् (von गरल), °यते *wie Gift erscheinen* Çuk. ed. Bomb. 4.

गरिमन् 1) *Schwere* Bhâg. P. 10,7,18. als Siddhi Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,9. = गुरुत्वप्राप्तिर्जुल्यपेक्षा चन्द्रादिस्पर्शनशक्तिः 10. — 2) गाम्भीर्य° Kathâs. 124,83. Z. 3 गरिमाणि Bhâg. P. 4,5,21 erklärt der Schol. durch गुरुतरे रुद्रे.

गरीयस्त्व *grosses Gewicht*, eig. Kathâs. 74,192. *Wichtigkeit:* कार्यस्य Spr. 3914.

गरुड 1) °मन्त्र, °स्तव Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,7. °यन्त्र 96,*a*,15. °मतनिबर्हणा 251,*a*,39.

गरुडध्वज adj. Garuḍa *im Banner führend:* Kṛshṇa's Wagen Bhâg. P. 10,74,13.

गरुडपत्त m. *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,23.

गरुडपुराण zum Pûrṇapragṅadarçana gehörig Hall 163.

गरुडमाणिक्य n. vielleicht *Smaragd* (vgl. गरुडाश्मन्), °मय *smaragden* Kathâs. 23,41. — Vgl. तार्क्ष्यरत्न.

गरुडवेग adj. *die Geschwindigkeit* Garuḍa's *habend;* m. N. pr. eine

Rosses Kathâs. 121,277.

गरुडाग्रज Kuvalaj. 140,*a*.

गरुडादित्य m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,29.

गरुडाय्, °यते *zum* Garuḍa *werden* Spr. 861.

गरुडेशान m. Garuḍa's *Gebieter*, Bein. Vishṇu's R. 7,7,38. गरुडानां पतिर्यस्तमीशानं गरुडम् Schol.

गरुत् auch n. nach dem Schol. zu H. 1318 (Aufrecht).

गर्ग 1) *a*) (dieses Z. 1 nach m. hinzuzufügen) Bhâradvâga Verfasser von ṚV. 6,47. — *d*) Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

गर्गर 3) Hariv. 3936. — 4) vgl. घर्घट.

गर्ज्, गर्जन्मेघ Halâj. 5,32. गर्जितरव (सिंहस्य) Spr. 3673.

— अभि vgl. मेघकूटाभिगर्जितेश्वर.

— उद् *ein Gebrüll erheben:* उत्थाय सिंहमिश्रनमुद्गर्जत् Kathâs. 74,98. *mit lauter Stimme ausrufen:* इत्यायुद्गर्ज्य 271.

— प्र vgl. प्रगर्जन.

— प्रति *Jmd* (gen.) *zuschreien* so v. a. *Jmd zum Kampf* (Wettkampf) *herausfordern* Spr. 3578.

गर्ज 2) *Getöse:* घन° Sp. 3673, v. l.

गर्जि, घन° Spr. 3673.

गर्जिन् (von गर्ज्) adj. अति° Kathâs. 60,105 nach Kern fehlerhaft für अभिगर्जिन् *anbrüllend.*

2. गर्त 1) Çâṅkh. Br. 11,4. 16,9. 25,14. 26,5. गर्ते वाचयन्ते Schol. zu VS. Prât. 8,62. 63. Z. 13 MBh. 13,3184 liest die ed. Bomb. richtig निधिगर्भा. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses: अङ्गारगर्तासंगम Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,41. — Vgl. मञ्जु°, मल्हा°.

गर्तमित् Kâṭh. 25,10. 26,5.

गर्तकुक्कुटक m. *ein best. Vogel*, = कुलालकुक्कुट Varâh. Bṛh. S. 88,8.

गर्द्, अत्र विह्वा गर्दत् Pañkav. Br. 14,3,19.

गर्दभ् (von गर्दभ), °भति *den Esel spielen* Sâh. D. 273,8.

गर्दभ 1) *a*) °वच् Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,1. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 70,97. — *c*) vgl. गार्दभिन्.

गर्दभक m. = गर्दभप्रतिकृति P. 5,3,96, Sch.

गर्दभीमुख m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,373. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,35.

गर्दा f. क्रोशति गर्दा कन्येव तुन्ना TS. 3,1,11,8. — Vgl. गल्दा.

गर्ध् 2) mit acc.: यद्गृद्धा Bhâg. P. 10,64,40.

— अभि vgl. अभिगृध्र.

— प्र vgl. प्रगर्धिन्.

गर्ध 1) Sarvadarçanas. 167,13. अर्थगर्धतस् Kathâs. 56,189. अति° 104,117.

गर्धन 1) adj. *gierig* Halâj. 2,208. Bhaṭṭ. 7,16. — 2) f. आ *Gier* Halâj. 2,209.

गर्धिन्, समर° R. 7,14,2. आमिष° Kathâs. 121,29. Füge noch *leidenschaftlich liebend* hinzu. Z. 7. fgg. an allen angeführten Stellen haben die neueren Ausgg. dieselbe Lesart.

गर्भ 2) Sp. 702, Z. 10 गर्भान् R. 5,28,6 bedeutet wohl *Sprösslinge, junge Schosse.* Z. 22. fg. सुरगर्भ und देवगर्भ (s. auch bes.) bedeuten *Götterkind*, कमलगर्भ wohl *eine Lotusknospe* und काञ्चनगर्भ wohl *eine junge* Kâñkana-*Pflanze.* — 8) in der Dramatik ungefähr so v. a. *Katastase* Daçar. 1,33 (vgl. S. 11). Sâh. D. 335. 321. Wilson, Hindu Th. I, xxxix. — 9) Garbha Prâgâpatja als Ṛshi Ind. St. 3,459. — 10) गर्भ am Ende von Personennamen Wassiljew 267.

गर्भकर्तृ Bein. Tvashṭar's als Verfassers von ṚV. 10,184.

गर्भकाम adj. (f. आ) *Leibesfrucht wünschend* Pâr. Gṛhj. 1,9,11.

गर्भगुर्वी adj. f. *schwanger* Sâh. D. 133,6.

गर्भगृह 1) Halâj. 2,137. Kathâs. 107,11. 112,160. Kuvalaj. 76,*a*. — 2) Wilson, Sel. Works 1,189. Kathâs. 80,30. 81,49. 50. 80.

गर्भगेह n. = गर्भगृह 2) Kathâs. 55,173.

गर्भग्राहिका f. *Hebamme* Kathâs. 34,62.

गर्भचेट m. *ein Diener von der Kinderzeit her* Râga-Tar. 3,153. Spr. 5336. — Vgl. गर्भदास.

गर्भदास *Sclavenkind, verna* Varâh. Bṛh. S. 23 (21), 14.

गर्भद्रावण n. Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *vorgenommen wird*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,23.

गर्भद्रुति f. = गर्भद्रावण Sarvadarçanas. 100,6.

गर्भधृति f. Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *vorgenommen wird*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,13.

गर्भपातन 4) n. *das Verursachen einer Fehlgeburt* Kathâs. 72,213. Sâh. D. 290,9.

गर्भभवन n. = गर्भगृह 2) Kathâs. 55,175.

गर्भमोक्ष m. *Entbindung, Niederkunft* Varâh. Bṛh. 5,17.

गर्भयुता adj. f. *schwanger* Varâh. Bṛh. 4,7.

गर्भरक्षा f. *das Schützen der Leibesfrucht* Kathâs. 23,62.

2. गर्भलक्षण zu streichen und die Stelle u. 1. गर्भलक्षण zu setzen.

गर्भवती vgl. सर्वगर्भव्रती.

गर्भवध m. *Tödtung einer Leibesfrucht:* °प्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,17.

गर्भव्याप्युधारणा f. Titel des 22ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S. v. l. für धारणा.

गर्भशय्या Sâh. D. 154,12. Spr. 3692.

गर्भश्रीकान्तमिश्र m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 101,22.

गर्भहन्तृ m. *Tödter der Leibesfrucht*, N. pr. eines bösen Dämons Mârk. P. 51,76.

गर्भाधान Saṁsk. K. 32,*a*. *b*.

गर्भावतरण (गर्भ + अव°) n. *das Erscheinen der Leibesfrucht, Empfängniss* Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,10 v. u. गर्भावतारण im Ind.

गर्भित *in Etwas enthalten:* नाम कार्यं नाटकस्य गर्भितार्थप्रकाशकम् Sâh. D. 427. Am Ende eines comp. *schwanger mit, enthaltend:* तात्पर्य° (वाच्) LA. (II) 89,21. गर्भितता f. und गर्भितत्व n. *das Enthaltensein*, Bez. eines Fehlers in der Rhetorik: *die Einschiebung eines Satzes in einen andern* Sâh. D. 575. 597. 226,3.

गर्भिन् uneig.: बुद्ध्यानुमानगर्भिण्या Bhâg. P. 12,5,9.

गर्भीकरण (von गर्भ + 1. कर्) n. *das zur-Leibesfrucht-Machen, das Gebären* Sâh. D. 143,15.

गर्भोत्पाद m. = गर्भोत्पत्ति Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,1.

गर्भ्य adj. etwa *einen Mutterschooss bildend, trächtig:* यो दक्षिणावृन्तं वृषोदर्भ्यः सः Kâṭh. 26,3.

गर्मुत् Sp. 707, Z. 3 hierzu Comm.: अकृष्टपच्यमरण्यमुद्गरूपं धान्यम्. गन्मुत् und गार्न्मुत Kâṭh. 10,11.

गर्व definirt PRATÂPAR. 53,a,5. धन° DAÇAK. in BENF. Chr. 191,23. In der Dramatik *eine hochmüthige Rede:* गर्वो ऽवलेपजं वाक्यम् SÂH. D. 475. 471.

गर्वर् nach UGGVAL. zu UNÂDIS. 2,123 m. *Hochmuth*, adj. *hochmüthig* (z. B. नायक).

गर्वाट vgl. दुर्वट.

गर्वाय्, द्वीपी च गर्वायते Spr. 566.

गर्हणा n. SARVADARÇANAS. 44,10. In der Dramatik *ein Vorwurf, indem man einen Fehler zur Sprache bringt:* दूषणोद्घोषणाभ्यां (so ist zu lesen) तु भर्त्सना गर्हणं तु तत् SÂH. D. 461. 434. adj. *einen Tadel involvirend:* प्रश्न KATHÂS. 83,35.

1. गल् 1) Z. 3 गलत्कुष्ठ auch Spr. 3991. — 2) *umfallen* (von einem Menschen): गलति Spr. 1971. — 3) गैलत्पदमतिक्रम्यागलता सह संधानम् Schol. zu VS. PRÂT. 4,77. 194. गलितेन्दु VARÂH. BRH. 25 (23), 8. गलिततनु (vom Monde) 13,8. गलत्प्राण KATHÂS. 88,42. गलन्मति Spr. 3915. तावच्च धैर्येण समं तन्मे गलितं दिनम् KATHÂS. 104,111. सेतोर्बन्धः पयसि गलिते Spr. 2989. गलितसत्त्व KATHÂS. 101,387. गलिताश्चः Schol. zu VS. PRÂT. 4,175. — caus. 1) 2) lies *durchseihen, durchsieben.* अत्यन्तशुष्कं यद्द्रव्यं सुपिष्टं वस्त्रगालितम्। तत्स्याच्चूर्णम् BHÂVAPR. im ÇKDR. u. चूर्ण. — intens. जल्गल्यमान NIR. 7,13.

— नि falsche Lesart; vgl. Spr. 3753.

— निस् *abspringen, abfliegen:* कोदण्डनिर्गलितकाण्डसमूहपातैः SÂH. D. 197,8.

— वि 2) कराद्विगलितः BHÂG. P. 10,43,6. — 3) विगलितोडुपति VARÂH. BRH. 4,6. शशी विगलितच्छायः KATHÂS. 124,190. विगलितसकलक्लेश SARVADARÇANAS. 103,3. 17,11.

गलगण्ड 1) NÎLAK.: गले गण्डेन भालदेशेनाभिघातस्तेन पाषाणसदृशाङ्गत्वात्तयोरभिघातेन विस्फुलिङ्गोत्पत्त्याशनिं वज्रमिव ससृजुरित्यर्थः. — 2) Verz. d. Oxf. H. 313,b,34. 357,a,10 v. u.

गलन्तिका HALÂJ. 2,162. देवालयेषु ये दद्युर्बद्धधारां गलन्तिकाः KÂÇIKH. 12,55 (nach AUFRECHT).

गलवार्त lies *für die Kehle lebend* und vgl. Spr. 1510.

गलहस्तय् (von गलहस्त) adj. *Jmd* (acc.) *an der Kehle packen, erwürgen:* सभायामस्माकं न को ऽपि विद्यते य एनं गलहस्तयति HIT. JOHNS. 1960. गलहस्तित (vgl. auch u. गलहस्त) Verz. d. Oxf. H. 256,a,38.

गलि = वह्लवी UGGVAL. zu UNÂDIS. 4,117. *ein junger Stier;* vgl. oben u. गडि.

गलितक *ein best. Metrum* SÂH. D. 561.

गलु vgl. गल्वर्क 1), मसार 1) und मुसारगल्व.

गल्भ् mit अप vgl. अपगल्भ.

— प्र, यस्याः स्मरणमात्रेण प्रगल्भन्ते विपश्चितः Verz. d. Oxf. H. 170,b, No. 380, Z. 8. *wagen*, mit infin. KATHÂS. 55,58. 74,69. Dieselbe Bed. RÂGA-TAR. 2,96. *sich geltend machen:* इत्यनुमानं प्रतिसाधनं प्रगल्भते *macht sich als Gegenbeweis geltend* SARVADARÇANAS. 128,8.

गल्भ 1) zu streichen; vgl. oben अपगल्भ.

गल्ल (aus गण्ड) HALÂJ. 2,367. एतस्य गल्लावुत्फुल्लौ क्षुरेण विपाट्य KÂÇIKH. 8,59 (nach AUFRECHT). Spr. 3779. 4052, v. l. गल्लोपधानीय *Ohrkissen* PAÑKAT. 125,9.

गल्लकी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 149,a,41. °तट N. pr. einer Oertlichkeit 339,b,14.

गल्व vgl. u. गल्वर्क 1), मसार 1) und मुसारगल्व.

गल्वर्क 1) vgl. u. मसार 1). — 2) HALÂJ. 2,172.

1. गव 1) vgl. noch वज्र°, महा°. — 2) zu streichen; s. u. माघमा.

गवाक्ष 1) a) am Ende, zu गवाक्षजाल vgl. जालगवाक्ष.

गवाक्षतत्त्व n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,a,11.

गवादन 2) a) lies *ein Trog, aus dem Kühe gefüttert werden* st. dass. und vgl. u. द्रोण 12) a).

गवामेध s. u. मेध 3).

गवायुत (1. गव + अ°) n. N. pr. eines Tîrtha BHÂG. P. 10,79,18.

गवाशिर्, so zu lesen st. गवाशिर.

गवेधुक 2) f. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 15,1,28. ÇAT. BR. 19,1,1,8. auch गवेधुक (wenn nicht गा° zu lesen ist) HARIV. 11164. गवेधुकः कुसुम्भवीजाकारस्तृणधान्यविशेषः NÎLAK.

गवेश Z. 2 füge P. vor 4,2,75 hinzu.

गवेष्, गवेषयति *aufsuchen, ausspüren* Spr. 4016. *suchen* KATHÂS. 56, 50. गवेष्यताम्। यो ऽसाविह मया दृष्टो महात्मा क्व स तिष्ठति ॥ 81,81. मया ताश्च गवेषिताः 118,121.

गवेष nom. ag. s. धर्म°.

गवेषण 4) KATHÂS. 86,56.

गवेषिन् 1) KATHÂS. 75,167. 92,23.

गव्यूति 2) PAÑKAV. BR. 16,13,11.

गहन 1) अकलितगहनावधीनि दुःखानि KATHÂS. 123,339. — 2) b) तरु° Spr. 3993. इन्द्रियार्थ° 571. — c) *ein Metrum von 92 Silben* Ind. St. 8,107. — 3) f. आ *Schmuck* ÇKDR. nach dem DEVÎ-P.

गह्वर 1) proparox. TS. 5,5,10,4. als Beiwort eines Dummkopfes wohl so v. a. *verworren, confus* KATHÂS. 61,39. 41. — 2) b) auch so v. a. *Leere:* गह्वरीभूत HARIV. 11285.

1. गा 1) मुक्ताफलम् — अगात् *ging auf eine Perle zu* Spr. 5231.

— अभि 1) राज्ञा ऽहृष्टस्तमभ्यगात् *ging ihm entgegen* KATHÂS. 51,176. — 2) am Schluss, auch ed. Bomb. अभ्यगात्.

— परि 4) lies *umgehen so v. a. das Ziel verfehlen, nicht dahinter kommen, keine Kenntniss von Etwas erlangen.* परिशब्दो निषेधे Schol.

— विपरि *umfallen, umstürzen:* कथं स्वयं वै शकटं विपर्यगात् BHÂG. P. 10,7,8.

2. गा, यः शौर्योदार्यशृङ्गारमयो जनतया जगे so v. a. *der beim Volke hiess* KATHÂS. 91,7. गीयते *heisst, wird genannt* SARVADARÇANAS. 163, 12. fg. — गीत 2) a) गीता = भगवद्गीता Verz. d. Oxf. H. 2,b,2. 3,b, No. 24. 113,b,20. 182,b,33. 270,a,31. °तत्त्वप्रकाशिका HALL 118. °तात्पर्य 95. °तात्पर्यशुद्धि 117. °भाष्य 92. 117. °भाष्यविवेचन 117. °व्याख्या 120. °व्याख्यान 117. °सार 121. °हेतुनिर्णय 152. गीतामृततरंगिणी 120. गीतार्थविवरण 205. — 3) zerfällt in गान्धर्व und गान Verz. d. Oxf. H. 199,b, No. 472. in मार्ग und देशी 200,a, No. 475. गीतं वाद्यं नर्तनं च त्रयं संगीतमुच्यते b, No. 476. unter den 64 Kalâ 217,a,1. जग्राह पाठ्यमृग्वेदात्सामभ्यो गीतमेव च 265,b,24. Titel von 4 Hymnen auf Krshna HALL 151. — intens. जेगीयते *wird oft —, wird steif und fest behauptet* SARVADARÇANAS. 40,1. 122,1.

— अनु 3) एवं व्रजस्त्रियः — कृष्णलीलानुगायती: Bhâg. P. 10,35,26.

— अव, अवगीतं मुहुर्दृष्टमुपलब्धं च यद्भवेत् Halâj. 4,70. अवगीतं तु निर्वादे ऽनूक्तदृष्टे विगर्हिते Ağaja bei Aufrecht, Halâj. Ind.

— आ 3) *leicht* —, *leise singen* Pańkav. Br. 13,10,8. 19,12,7.

— उद्, उद्गाति Çâṅkh. Br. 17,7. उद्गायेत् Lâṭj. 6,10,18. उद्गाः: Bhâg. P. 10,5,12. इत्युद्गीय Kathâs. 86,46.

— उप 1) Çâṅkh. Br. 17,7. — 3) यथोक्तमृषिणा पूर्वं सर्वं तत्रोपगायताम् R. 7,94,1.

— प्र, प्रगीत *singend hergesagt, gesungen:* वेदिकाश्च (मन्त्राः) द्विविधाः प्रगीता अप्रगीताश्च। तत्र प्रगीताः सामानि। अप्रगीताश्च द्विविधाः (nämlich ऋचः und यजूंषि) Sarvadarçanas. 169,17. fg. *singend* Kathâs. 121,130.

— संप्र *zu singen beginnen:* समं संप्रजगुर्यत्र मनस्तुष्टिविवर्धनम् R. 7,26,7.

3. गा vgl. noch तमोगा.

गागाभट्ट m. N. pr. eines Autors Hall 181.

गाङ्ग 1) अम्बु Spr. 829. अपां प्रवाहो गाङ्गः (गाङ्गः v. l.) 3522.

गाङ्गदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,35.

गाङ्गू m. N. pr. eines Diebes Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,35.

गाङ्गेय 2) *a*) Bhîshma Verz. d. Oxf. H. 3,*b*, No. 26 (fälschlich गाङ्गीय). pl. Sańsk. K. 184,*a*,3.

गाङ्ग 1) अपां प्रवाहो गाङ्गः (= अमृतमय Schol.) Spr. 3522, v. l. für गाङ्ग.

गाङ्गायनि, v. l. गार्ग्यायणि.

गाढ 3) hierher oder zu 4): गाढं गृहेषु प्रसक्तः Spr. 1973. — 4) बलाद्गाढात् *mit grosser Kraft* Kathâs. 63,168. कृपया गाढक्रान्तः 90,127. °मलीमस Spr. 4267.

गाढता (von गाढ) f. *Heftigkeit, Stärke:* मोहस्य Kathâs. 90,110.

गाढमुष्टि vgl. दृढमुष्टि.

गाणपत्य 1) adj. *zu* Gaṇeça *in Beziehung stehend, ihn verehrend;* m. *ein Verehrer von G.* Weber, Râmat. Up. 355. Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,23. 249,*a*,11 und N. 3. गाणपत्यैकदेशिमत *a*,16. Wilson, Sel. Works 1,28. 32. 266. 265 (°पात). — 2) VS. 11,15. — 3) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,27.

गाणायन m. pl., pl. zu गाणायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

गाणायन्य m. patron. von गण gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

गाणेश adj. *zu* Gaṇeça *in Beziehung stehend:* दान Verz. d. Oxf. H. 43,*a*,35. पुराण 78,*a*, No. 133. *ein Verehrer des G.* 16,*a*, N. 1. Vağras. 208 (गणेशाः gegen das Versmaass).

गाण्डी, Nilak. zu MBh. 5,3540: गाण्डी खड्गाख्यः पशुविशेषः तस्य विकारो गाण्डीमयः। —। गाण्डी वज्रग्रन्थिस्तन्मय इत्यन्ये.

गाण्डीविन् 1) Bhâg. P. 10,58,54.

गातर् 1) R. 7,94,9. अ° *ein schlechter Sänger* Pańkav. Br. 13,10,8. — 6) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gautama Ind. St. 4,373.

गातुविद् Z. 4 lies 19,16 st. 19,6.

गात्र Z. 3 streiche (v. l. आ), da diese Lesart gegen das Metrum verstösst.

गात्रभङ्ग m. *das Biegen —, Recken des Körpers oder der Glieder:* जृम्भणं गात्रभङ्गं च पर्वास्फोटं च वर्जयेत् Kâm. Nîtis. 5,23. durch Schläfrigkeit hervorgerufen Sâh. D. 185.

गात्रवत् 1) Bhâg. P. 10,61,15.

गात्रसंकोचिन् Halâj. 2,81.



गात्रिका f. wohl *Gürtel;* vgl. u. परिकर 4).

गाथ 2) *b*) Ind. St. 8,417. 424. Z. 4 lies 104,54.

गाथिन heisst Viçvâmitra RV. Anukr.

गादाधरी f. Titel eines von Gadâdhara verfassten Commentars Hall 31. °विवृति ebend. — Vgl. आलोकगादाधरी (so zu lesen).

गाध 1) गाधोदके Spr. 4944. — Vgl. दुर्गाध.

गाधन v. l. für गोधन Hariv. 8865. Nilak.: गाधनैः स्थूलाविः (lies स्थूलाग्रैः) बाधैः.

गाधिपुर Verz. d. Oxf. H. 187,*b*,27.

गान Çiç. 9,54. गान्धर्वं गानमित्यस्य (गीतस्य) भेदद्वयमुदीरितम् Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 472.

गानच्छला f. Titel eines Abschnittes in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,22.

गाँत्र n. = शकट (vgl. मात्री) Uģģval. zu Uṇâdis. 4,159. aus dem Sûtra ist nicht zu ersehen, ob auch गात्र gemeint ist.

गान्धर्व 1) adj. माया Bhâg. P. 10,55,23. n.: गान्धर्वं श्रोतुम् R. 7,23,50. 94,11. Kathâs. 106,11. fg. 15. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1 v. u. °शास्त्र 122,*b*, 27. गान्धर्वाद्युपवेदेषु 265,*b*,22. गान्धर्वं गानमित्यस्य (गीतस्य) भेदद्वयमुदीरितम् 199,*b*, No. 472. N. eines Tantra 95,*a*,27. 101,*b*,32. 103,*b*,44; vgl. गन्धर्वतन्त्र. Sp. 734, Z 8 streiche *Tanz;* Z. 12 lies *Schlachtmusik* st. *Kriegstanz.* In युद्धगान्धर्वसेविन् MBh. 2,143 fasst Nilak. युद्धगान्धर्व als *Schlacht und Musik.* — 2) *a*) R. 7,94,6. = संगीतशास्त्रज्ञ Schol.

गान्धर्विक Kathâs. 63,157. fgg.

गान्धार 3) °विषय R. 7,101,11. — 4) Ind. St. 8,259. fg. 268. fg. Auch N. eines Râga, eines Sohnes des Râga Bhairava, Saṅgîtadâm. im ÇKDr. — 7) auch *Hanfspitzen* (die als Tabak geraucht werden), = गाँजा im Beng., ÇKDr. nach Vishṇusiddhântasârâvalî. — 8) f. ई *Bez. einer Ader im linken Auge* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, 1 v. u. *b*,6.

गान्धारि 2) lies Durjodhana.

गान्धिक 1) *a*) f. ई s. u. चित्रकार.

गामन् (von 2. गा) *Gesang* in धुमद्गामन्.

गामिन् 3) कर्तृगामि फलं यतः Spr. 4764. — 6) प्रकृति° (v. l.) Sâh. D. 442. — Vgl. noch पुरो°, मातृ°.

गाम्भीर्य 2) *Würde* Kathâs. 86,32. *Edelmuth* 124,83. nach der aus Sâh. D. mitgetheilten Definition (vgl. Daçar. 2,11) *unerschütterliche Ruhe.* In der Rhetorik = ध्वनिमत्ता *versteckte Andeutung* Pratâpar. 69,*a*,9.

गायक Bhâg. P. 10,33,13. f. ई *Sängerin* unter den acht Akula bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,36.

1. गायत्र 2) *a*) °प्रस्तार Ind. St. 8,434. 456. °समवृत्तप्रस्तार 429. 432. — *b*) °भाष्य Verz. d. Oxf. H. 296,*b*, No. 722. अथो वदामि गायत्रीं शिरसा च समन्विताम्। सर्ववेदोद्धृतः सारो मन्त्रो ऽयं समुदाहृतः॥ 106,*a*,32. fg. °मन्त्र 107,*b*, No. 166. — *d*) unter den Namen der Durgâ Kathâs. 53,172. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,34.

2. गायत्र 1) पाद Ind. St. 8,242. fg. 249. fgg. RV. Prât. 17,21. °बार्हत 18,4. °ककुभ 5. व्रत (= ब्रह्मचर्य Schol.) Bhâg. P. 10,45,29.

गायत्रपार्श्व Pańkav. Br. 14,9,25. 16,16,10.

गायन 1) *a*) Schol. zu Kâtj. Çr. 22,4,3. — 2) एकाकिना तपो द्वाभ्यां पठनं गायनं त्रिभिः Vrddha-Kâṇ. 4,12 (11). °लक्षण Verz. d. Oxf. H. 87,

*a*, 6. °दोष 7.

गार vgl. मद्र°.

गारुड 1) अस्त्र Kathâs. 116, 71. वेग R. 7, 32, 41. पुराण Verz. d. Oxf. H. 59, *a*, 41. 65, *b*, 3. 79, *b*, 40. 103, *b*, 44. Sarvadarçanas. 71, 12. — 3) *d*) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 27.

गारुडिक Vikramâṅk. 61.

गारुत्मत 2) vgl. गारुत्मताश्मन: Spr. 2706.

गार्ग 2) गार्गस्य (fehlerhaft für गार्ग्यस्य, wie die v. l. hat) काण्वस्य Schol. zu VS. Prât. 4, 174.

गार्गि m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. Oxf. H. 329, *a*, No. 780. 338, *a*, 5.

गार्ग्यायणि m. patron. Verz. d. Oxf. H. 267, *a*, 31. गाङ्गायनि v. l.

गार्दभिन् m. pl. N. einer Dynastie Bhâg. P. 12, 1, 27; vgl. u. गर्दभ 1) *c*).

गार्धपत्र, so die ed. Bomb. fast überall.

गार्धवासित, Nîlak. zu MBh. 4, 1515: °वासितैः गृध्रपत्नैः वासः वेगः शब्दः पक्षो वा संजातो येषां तैः; zu 3, 12230: °राजितैः गृध्रपत्रशोभितैः.

गार्मुत 1) Kâth. 10, 11.

गार्हकमेधिक m. pl. (sc. धर्माः) *die Pflichten des Hausvaters* (गृहमेधिन्) Bhâg. P. 10, 59, 43.

गार्हस्थ्य 1) Z. 2 lies 4651 st. 4561. — 2) *a*) Kathâs. 68, 36. Verz. d. Oxf. H. 85, *a*, 22. — Die ed. Bomb. des MBh. überall richtig गार्हस्थ्य.

गाल (von गल) adj. *mit der Kehle hervorgebracht*; s. u. मुखवाद्य 2).

गालव 2) Z. 3 Ind. St. 3, 273 m. pl. als N. einer Schule.

गालवि Verz. d. Oxf. H. 54, *b*, 40.

गालि, क्षीवनं श्मश्रुनालासु गालयः श्रोत्रपालिषु । तेन लिप्ताः Râgâ-Tar. 6, 157.

गालोडित adj.: उन्मादशीले रोगार्ते मूर्खे गालोडितः स्मृतः । इति दुर्गसिंहकृतकलापवृत्तिटीकायां त्रिलोचनदासः । गोलोडितो ऽपि पाठः । ÇKDr.

गाह् 1) Kathâs. 62, 39. Z. 5 lies 39 st. 93. — 2) die Stelle gehört zu 1) mit Sâjaṇa; eine andere Auffassung hat Weber in Ind. St. 9, 279. — Sp. 742, Z. 1 गाह्निते auch die ed. Bomb.; keine Erklärung dabei.

— अव *ergründen, begreifen*; pass. Sarvadarçanas. 145, 11.

— वि, विजगाह्ने जलम् Bhâg. P. 10, 65, 28. अभिगम्य गृहं भ्रातुः कदयामपि विगाह्य (so zu lesen) च R. 6, 39, 4. (गुणाः) तमेव संहरन् (ऊर्णनाभः) भूयः पदमुच्चैर्विगाहते *gelangt wieder zu einer hohen Stellung* Spr. 5358.

गाह्य s. दुर्गाह्य.

2. गिर् 2) *b*) एवं स विज्ञाप्यो गिरा मम so v. a. *in meinem Namen* Kathâs. 121, 263. — *d*) Spr. 3939. — *e*) Bez. *einer best. mystischen Silbe* Weber, Râmat. Up. 308.

गिरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 392, *a*, No. 64.

गिरि 1) *a*) als Bild der Geduld Spr. 3924. — *g*) N. einer der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort गिरि ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227, *b*, 16. Wilson, Sel. Works 1, 202. fg.

गिरिक 1) *a*) Nîlak.: गिरिं गिरिवदचेतनं देहं कायति शब्दयतीति गिरिकः.

गिरिजा 3) *b*) Halâj. 1, 16. Ânandal. 79. Bhâg. P. 10, 52, 42. Kathâs. 90, 73. 107, 129. °पति 125. 59, 175. °धव 52, 403. °प्रिय LA. (II) 87, 13.

गिरिजाकुमार (गि° + कु°) m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 47.

गिरिजापुत्र (गि° + पुत्र) m. N. pr. eines Oberhauptes der Gâṇapatja Verz. d. Oxf. H. 249, *a*, 15.

गिरिदुर्ग N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 24.

गिरिधर m. N. pr. eines Autors Hall 204. °दीक्षित 152.

गिरिप्रस्थ lies *Bergebene*.

गिरिश N. pr. eines Rudra Weber, Râmat. Up. 304, 312; vgl. unter 1. गिरीश 2). — f. आ Bein. der Durgâ: गिरिशायै नमो Hariv. 9423 nach der Lesart der neueren Ausg. (st. गुरुस्य जनन्यै der älteren); Nîlak.: गिरिशायै गिरिशायै दैर्घ्यमार्षम् (!). Das Scholion lautet wohl ursprünglich गिरीशायै गिरीशायै ह्रस्वत्वमार्षम् und bezieht sich auf das 9424 der älteren Ausg. am Ende eines Çloka stehende गिरीशायै, wofür गिरिशायै zu lesen ist.

गिरिशर्मन् m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4, 372.

गिरिसानु n. *Bergebene* Halâj. 5, 24.

गिरिसुता, vgl. गिरेः सुता Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 44. गिरिसुताकान्त m. Bein. Çiva's Kathâs. 124, 251.

गिरिस्त्रि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 24.

1. गिरीश 1) Sâraṇeça Verz. d. Oxf. H. 149, *b*, 8. — 3) f. आ Bein. der Durgâ Hariv. 9424; vgl. u. गिरिश oben.

गीतक *Gesang, Lied* Kathâs. 69, 114. वीणायां गीतके जगौ 106, 23. *ein best. Versmaass*, = नर्कुटक Varâh. Bṛh. S. 104, 52.

गीतकाण्डिका f. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 378, *a*, 6.

गीतक्रम m. = वर्ण Halâj. 5, 74.

गीतगङ्गाधर n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 129, *a*, No. 233.

गीतगिरीश n. desgl. ebend. 129, *b*, No. 234.

गीतगोविन्द n. (nicht m.) Verz. d. Oxf. H. 126, *b*, No. 221.

गीतप्रकाश m. Titel eines Werkes ebend. 201, *a*, 34.

गीतबन्धन n. *ein episches Gedicht, das gesungen wird*, R. 7, 71, 21.

गीतमार्ग m. Daçak. 145, 4 nach dem Schol. = दशपदचङ्क्रमण.

गीताचार्य (गीत + आ°) m. *Gesanglehrer* Kathâs. 71, 78.

गीति 2) Ind. St. 8, 302. fgg.

गीतिका 3) *eine Strophe im* Gîti-*Metrum* Kathâs. 117, 109 (gemeint ist 65. fg.). — Vgl. दश°.

गीत्यार्या Ind. St. 8, 220. fg. 319. fgg.

गीर्वाण Kathâs. 116, 83. 117, 80.

गीर्वाणेन्द्रसरस्वती m. N. pr. eines Lehrers Hall 97. 157.

2. गु Kâth. 13, 11. 12. Z. 6, wenn davon गोङ्ग्व kommt, so ist wohl अगुङ्ग्वत् zu lesen.

4. गु vgl. noch तातगु°, निगु.

5. गु vgl. noch तमोगु, तिग्मगु.

गुआसीर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 20. 340, *a*, 7 (v. l. गुआसी). — Vgl. गोआसार.

गुग्गुल Hariv. 6283.

गुच्छ 1) *a*) = स्तुप *Busch* (vgl. M. 1, 48. Jâgñ. 2, 229) Halâj. 2, 424. — Vgl. रोम°.

गुच्छकपिश vgl. बकुलकपिश.

गुञ्ज्, विरुतैर्गुञ्जद्भिः Kathâs. 71, 195. कोकिलानामिव मञ्जु गुञ्जितम् Spr. 1357.

गुञ्जा 1) a) oder 2) a) मञ्जुगुञ्जाभिरामम् (einer Biene) Spr. 433. — 2) c) यथा किराती करिकुम्भलब्धं मुक्ताफलं त्यज्य बिभर्ति गुञ्जाम् Spr. 4349.

गुञ्जन vgl. मधु°.

गुटिका, °पात das Fallen der Kugel, Kugelung, das Werfen des Loses Dâjat. 3, 5. fg. गुटिका = पानपात्र Becher Verz. d. Oxf. H. 109, a, 28. गुटिकाञ्जनपादुकासिद्धि 11. 99, a, 9.

गुड 1) a) Z. 4 Nilak. zu MBh. 3, 632: गुडा गोलकाः शृङ्गिकास्तद्दुत्क्षेपकयन्त्राणि शत्रूणामुपरि पातनाय ततो गुडो द्रवीभूतो यत्र शिखरे स्थाप्यते तत्सहितेत्यन्ये. Auch गुड m. Pille Çârṅg. Saṁh. in Verz. d. B. H. 283 (XIII). — Vgl. वल्कगुडा.

गुडालक (गुड + अ°) Locke Bhâg. P. 10, 38, 9. — Vgl. गुडाकेश.

गुण 1) a) यत्रां गुणे गुणमन्वस्यति TS. 7, 2, 4, 2. — b) षड्गुणो गुणेभ्यो ऽभ्यधिका विद्धीनाम्मन्यमन्ते द्रौपदि पाण्डुपुत्रान् wohl sechs Mal höher stehend MBh. 3, 15649. — e) मूले हि रक्षिते तात गुणाः पुष्पफलोदयाः eine Nebensache R. 5, 1, 71. Hilfsact: °लोपे Çâṅkh. Br. 26, 4. °भूत secundär Sarvadarçanas. 77, 17. 78, 15. Sp. 756, Z. 5 fgg. streiche (कलि) bis entfernt werden und vgl. अपिगुण und विगुण. — k) Z. 3 füge (Zwiespalt, Doppelwesen, das Abtrünnigmachen) nach Theilung der Streitkräfte hinzu. — m) RV. Prât. 11, 6.

गुणक 2) Varâh. Bṛh. 8, 4.

गुणकार Multiplicator Bhaṭṭotpala zu Varâh. Bṛh. 8, 4.

गुणकिरणावली f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 226, b, No. 555. Hall 82. °टिप्पणी 68.

गुणकीर्तन (गुण + की°) n. das Besprechen der Vorzüge Sâh. D. 384. 434. 466.

गुणगुणाय् (onomatop.), °यते tosen, donnern: प्रबलवाताविलितोभगम्भीरगुणगुणायमानमेघ Uttararâmač. 105, 9 (143, 4). = गर्जत् Schol.; vgl. गुणगुण, गुणगुणे, गुणगुणीत, गुणगुणया im Mahrattischen bei Molesw.

गुणग्रह adj. = गुणग्राहिन् Spr. 2805 (Conj.).

गुणग्राहिन् Spr. 4022. मिथ्या° Râga-Tar. 1, 360. पर° Spr. 4925.

गुणघातिन् Jmd das Gute verleidend Spr. 897.

गुणत्यागिन् (गुण + त्या°) adj. das Gute fahren lassend Spr. 2876.

गुणत्व 4) nom. abstr. zu गुण Eigenschaft Sarvadarçanas. 105, 18. 106, 20.

गुणदीधितिटिप्पणी f. Titel eines Commentars zur Guṇaprakâçavivṛti Hall 67.

गुणदीपक n. Bez. einer Art von Vergleichung, bei der ein Eigenschaftswort das tertium comparationis bildet, Schol. zu Kâvjâd. 2, 100.

गुणदेव lies Schülers st. Sohnes.

गुणनिधि m. ein Personenname Verz. d. Oxf. H. 60, a, 46. 73, b, 9.

गुणपालित m. desgl. Kathâs. 101, 41.

गुणप्रकाशदीधितिमाथुरी f. Titel eines Commentars zur Guṇaprakâçavivṛti Hall 67.

गुणप्रकाशविवृति f. Titel eines Commentars Hall 66. °परीक्षा oder °भावप्रकाशिका ein Commentar zu jenem Commentar ebend.

गुणभद्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372, b, No. 270. 391, b, No. 57. fg.

गुणमत (गुण + मत) n. die Lehre derer, welche die Qualitäten verehren, Verz. d. Oxf. H. 251, a, 1.

गुणमय 1) Spr. 1633.

गुणय् Varâh. Bṛh. 12, 1. 26 (24), 11. द्वौ द्वाभ्यां गुणितौ चत्वारि भवन्ति Ind. St. 8, 446. गुणित bedeutet auch verbunden mit (= बद्ध Schol.), erfüllt von: स्नेहगुणिता Bhâg. P. 11, 7, 66. स्नेहगुणितहृदय 54.

— अनु, अनुगुणित Bhâg. P. 3, 28, 31 bedeutet verbunden mit (gehört also hierher); 10, 74, 46 angesammelt: जन्मत्रयानुगुणितवैरः जन्मत्रये ऽनुगुणितमनुवर्धितम् Schol.

गुणरत्नकोशस्तोत्र n. Titel einer Hymne Verz. d. Oxf. H. 130, a, No. 235.

गुणरहस्य n. Titel eines Commentars Hall 67. °प्रकाश ebend.

गुणल m. N. pr. eines Sohnes des Bhoga Verz. d. Oxf. H. 148, a, 7.

गुणलेशसुखद Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 167.

गुणवत् 3) N. pr. einer Tochter des Fürsten Guṇasâgara Kathâs. 123, 106. — 4) f. °वती eine Verbindung von drei Çloka, durch welche ein und derselbe Satz durchgeht, Schol. zu Kâvjâd. 1, 13.

गुणवादिन् (गुण + वा°) adj. Jmdes Vorzüge hervorhebend, Jmd lobend (Gegens. निन्दक) MBh. 12, 1221.

गुणशिरोमणि m. Titel eines Commentars Hall 66. °टीका, °टिप्पणी ebend.

गुणसागर 4) N. pr. eines Fürsten Kathâs. 123, 105.

गुणस्थानप्रकरण, lies Gaina- st. buddh. und vgl. Verz. d. Oxf. H. 397, a, 1.

गुणाकर 3) N. pr. eines Ministers Kathâs. 69, 19. Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b, 35. eines Buddhisten 322, b, 5 v. u. Wilson, Sel. Works 1, 23.

गुणाढ्य zu streichen; s. घुणाक्षर.

गुणातिपात (गुण + अ°) m. in der Dramatik das Schmälern anerkannter Vorzüge Sâh. D. 480. 434. — Vgl. गुणातिशय.

गुणातिशय (गुण + अ°) m. in der Dramatik das Steigern anerkannter Vorzüge Sâh. D. 481. 434.

गुणानन्द m. N. pr. eines Autors Hall 82. 84. °विद्यावागीश 39.

गुणानन्दी f. Titel eines von Guṇânanda verfassten Commentars Hall 84.

गुणाय् (von गुण), °यते wie ein Vorzug erscheinen Spr. 851.

गुणाराम m. N. pr. eines Schauspielers Verz. d. Oxf. H. 141, b, No. 289.

गुणितव्य (von गुणय्) adj. zu multipliciren Ind. St. 8, 446.

गुणिन् 1) c) Spr. 4021. fg. Vorzüge besitzend und zugleich mit einem Stricke (einer Schlinge) versehen 4020.

गुणिसर्वस्व (गुणिन् + स°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292, a, 12.

गुणीभाव (von गुणीभू) m. das Treten in ein untergeordnetes Verhältniss Sâh. D. 146, 9. 214, 17.

गुणीभूत 1) °व्यङ्ग्य Sâh. D. 250. 265. Verz. d. Oxf. H. 209, b, No. 493. — 2) Kâvjâd. 48, 7 fgg. gehört zu 1).

गुणोत्कर्ष füge grosse Vorzüge und Halâj. 4, 101. Spr. 3083 hinzu.

गुणोपासक (गुण + उ°) m. ein Verehrer der Qualitäten (eine best. philosophische Schule) Verz. d. Oxf. H. 251, a, 5.

गुण्ठ्, त्रिवलगुण्ठित Kathâs. 64, 122.

— अव, पावकेनावगुण्ठितः in Feuer gehüllt R. 7, 23, 5, 13. 15.

— समव, नीलं सतोयमेघाभं वस्त्रं समवगुण्ठिता *gehüllt in ein Gewand* R. 7,26,18.

— आ, कुसुमरसविमुक्तावस्त्रमागुण्ठिता *gehüllt in ein Gewand* R. 7,59,23.

गुण्डाशिनी, so st. गुण्डासिनी Râǵan. im ÇKDr. u. तृणपत्री.

गुण्डिका (?), °संभूता (लिपि); s. u. मुद्रालिपि.

गुद् 1) Z. 2, das Wort kann auch VS. 23,21 die gangbare Bed. haben.

1. गुप्, गोपत: (gen. partic.) Gir. 12,6. = गोपयत: Schol. Diese Lesart wird aber schwerlich richtig sein; der Schol. D. hat offenbar die Lesart राधाया वचसं तद्धगमुखानन्दति केचित्तो vor Augen gehabt. गुप्त *a)* खन्येते तस्य द्वौ षादि सुगुप्तमपि धावत: *sehr vorsichtig* Spr. 4866. सुगुप्तं रक्ष्यमाणा: *sicher* 5254. — *b)* दत्तामुक्थनी गुप्ते ऽवस्थाप्य चात्र *an einem versteckten Orte* Kathâs. 75,92. — desid. 1) Z. 2 lies लेवात्रत्येभ्य:. — Vgl. जुगुप्सु.

— अधि vgl. अधिगोप्तर्.

— अनु 2) Z. 3 lies 1,9 st. 1,8.

3. गुप् s. oben u. 1. गुप्.

4. गुप्, धर्मगुप्तन् Beiw. Krshṇa's Bhâg. P. 10,84,8.

गुप्ततीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,31.

गुप्तदीक्षातन्त्र n. Titel eines Werkes ebend. 103,*b*,45.

गुप्तप्रयाग m. N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 149,*a*,17.

गुप्तसरस्वती f. N. pr. eines Flusses, = प्राची स° ebend. 77,*b*,44.

गुप्तसाधनतन्त्र n. Titel eines Werkes, citirt im ÇKDr. u. महानिशा.

गुप्तावधूत (गुप्त + अव°) m. *ein* Avadhûta (s. u. 1. धू mit अव) *im Geheimen* Wilson, Sel. Works 1,262. — Vgl. व्यक्तावधूत.

गुप्तासन (गुप्त + 1. आ°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen*, = सिद्धासन Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,22.

गुप्ति 2) bei den Ǵaina *das sich-in-Acht-Nehmen, auf-seiner-Hut-Sein* (auf dass man nicht von der Sinnlichkeit, von der Aussenwelt besudelt werde) Sarvadarçanas. 37,18. 38,21. fg. — 3) मन्त्र° *Geheimhaltung einer Berathung* Spr. 3321. *eines Zauberspruchs* Sarvadarçanas. 170,12; vgl. 171,7. — 5) Varâh. Brh. 5,10. गुप्त्यधिकृत m. *Kerkermeister* 12,15.

गुफ्, सद्गुणैर्गुम्फितं हारमिव Kathâs. 56,245. नगरी सुमनोगुणगुम्फिता 73,21. — caus. dass.: गुम्फयतीव सुश्लक्ष्णपादरूलमयीं स्रजम् 72,79.

गुम्फ 1) *das Aufreihen* überh. Kuvalaj. 111,*b*. 117,*a*.

गुम्फक nom. ag. *Aufreiher;* s. मौक्तिकगुम्फिका.

गुम्फना f. *das Anreihen*, unter den शब्दालंकारा: Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489.

गुर् vgl. जुगुर्वणि.

— अव, अवगुरत् Bhâg. P. 10,9,11.

गुरु 1) *a) schwer verdaulich* Spr. 4549. — *c)* AV. Prât. 1,52. Taitt. Prât. 2,10. Ind. St. 8,84. 211. 222. — *d)* अब्दमेव गुरु: सुदारुणानामिति कालाहलं मा स्म तात दृप्य: so v. a. *der schrecklichste von Allen* Spr. 3665. — *e)* गरीयसीर्गिर: Sâh. D. 95,21. मुक्ताभिरिव रूपं कविज्ञानविशेषैर्गुरु कृतम् so v. a. *hoch gehalten* Spr. 3297; vgl. गुरुकृत. — *f)* Z. 5. fg. गरीयसी so v. a. *sehr ehrenvoll* Pańkat. I, 418 gehört zu *e)*; vgl. Spr. 2144. — *g)* गरिष्ठ Bhâg. P. 12,8,39. — 2) *b)* bei den Çâkta *Verfasser eines* Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,25. — *c)* Spr. 865 (zugleich *schwer*). Weber, Ǵyot. 83. — *f)* = Prabhâkara Verz. d. Oxf. H. 255,*b*, N. 5. 258,*b*,19. Hall 50. 172. — *g)* Bez. *des 9ten astrologischen Hauses*, = धर्म Varâh. Brh. S. 1,16.

गुरुक्रम m. Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,30.

गुरुगृह n. *Jupiters Haus*, Bez. der Sternbilder *Schütze* und *Fische* Varâh. Brh. 8,11.

गुरुण्ड m. pl. N. pr. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,28. Varianten VP. 475, N.

गुरुतल्प 1) °ग adj. = °ग Varâh. Brh. 21,6. — 2) Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,8. Weber, Râmat. Up. 355.

गुरुताल m. Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

गुरुतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,5. 8.

गुरुत्व 5) *prosodische Länge* Ind. St. 8,223,1. — 6) *Schwerfälligkeit, Trägheit:* शरीरवाङ्कित्तगुरुत्वादप्रवृत्तिरालस्यम् Sarvadarçanas. 163,21.

गुरुत्वक n. *Schwere* Bhâshâp. 4.

गुरुदीक्षा f. *Weihe zum Lehreramt* Verz. d. Oxf. H. 72,*b*, No. 123. °तन्त्र n. Titel einer Schrift 103,*b*,45.

गुरुपत्नी f. *die Frau des Lehrers* (nicht *Schwiegermutter*) M. 9,57.

गुरुपरिपाटी f. *Reihenfolge der Lehrer*, Titel einer Ǵaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 266.

गुरुपादाश्रय m. *demüthige Verehrung des Lehrers* Wilson, Sel. Works 1,164.

गुरुमत्ता (von गुरुमत् = गुरु *schwer*) f. *Schwere* Bhâg. P. 10,7,27.

गुरुमत् adj., f. °ती *schwanger* Bhâg. P. 10,2,21.

गुरुमुष्टि so v. a. ग्रमुष्टि Kâtu. 21,7. Statt ग्रमुष्टि lesen andere Hdschrr. wohl richtiger ग्रु°, zusammengezogen aus गुरु°.

गुरुलघुता f. *Wichtigkeit oder Unbedeutendheit* Spr. 1713.

गुरुलाघव 1) n. Ind. St. 8,216.

गुरुवाक्यलेशसंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 170.

गुरुशिष्यसंवाद m. *eine Unterhaltung zwischen Lehrer und Schüler*, Titel eines philos. Dialogs Verz. d. Oxf. H. 388,*a*, No. 526.

गुरुश्रीपादुकापूजा f. *demüthige Verehrung des Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,21.

गुरुस्कन्ध m. *eine best. Pflanze*, = श्लेष्मणा Çabdam. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

गुरुस्तव m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

गुर्जर adj. (f. ई) *in Guzerat lebend:* स्त्रिय: गूर्जर्य: Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,16.

गुलिका 1) *Spielball* Kathâs. 65,217. — 2) *Pille* Kathâs. 89,25. fg. सगुलिक, निर्गुलिक 56.

गुलुञ्छ Halâj. 2,33.

गुल्फ् mit उपवि caus.: धाना: करम्भ: परिवाप: पुरोडाश: पयस्येति तेषां यद्यत्कामयीरंस्तत्तदुपविगुल्फयेयु: Âçv. Çr. 12,8,33. nach dem Comm. = उपकल्पयेयु:, अभिवर्धयेयु:; vielleicht = गुम्फ् *daranreihen* so v. a. *nacheinander* oder *abwechselnd geniessen*. सौम्यं वा विगुल्फं निर्वपयेयु: ebend. 35.

गुल्म 1) *b)* m. Bhâg. P. 10,80,16. Z. 4 lies 9,266 st. 9,226. — *d)* Varâh. Brh. 23 (21), 8. — Vgl. जल°, निर्गुल्म, महागुल्मा, वातगुल्म, वायु°.

गुल्मक *Gebüsch:* उपवेश्य च तां मध्ये गुल्मके चूतशाखिनाम् Kathâs. 93,71.

गुल्मकुष्ठ *eine Art Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

गुल्मिन् (von गुल्म) adj. *ein Gebüsch bildend* R. 7,54,11. = कलविन् Schol.

गुर्वाक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,15. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,44.

गुसाधिनृपति m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,2. गुसांधि° 335,*a*,5.

1. गुह्, इत्यकार्यं करोत्ययं न च जानाति गूहितुम् Kathâs. 63,187. गूढदण्डैः (vgl. गुप्तेन दण्डेन Hit. 29,18) so v. a. *durch Gelderpressungen* Râǵa-Tar. 7,1070. गूढ unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, No. 489. *mitinbegriffen* VS. Prât. 4,173.

— समभि med. *sich zusammenkauern* Hariv. 9357. समवगूहते die neuere Ausg., = देहं संकोचयति Schol.

— समव s. u. समभि.

— उप 1) उपगूढ *verhüllt, verdeckt* Bhâg. P. 10,84,33. — 2) R. 7, 73,19. Kathâs. 63,42. Bhâg. P. 11,31,19. fg. Z. 5 richtig उपगुह्य ed. Bomb.

— नि Kathâs. 60,23 (lies निगुह्य). 62,225. Z. 7 lies मूषिकेण.

— परि vgl. परिगूढ.

गुह् 1) °वक्त्राणि Bez. der *Zahl sechs* Ind. St. 8,383,1. गुहकानि (क *Kopf*) desgl. 396,23.

1. गुहा 1) आत्मानमन्विच्छ गुहां (*das Herz*) प्रविष्टम् Spr. 3930. — Vgl. महागुह.

गुहावासिन् m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,5. गुहवासितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha 66,*a*,44.

गुहिल 1) = वन *Wald* (wie wir vermuthet haben) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,57. — 2) गुहिल und °पुत्र N. eines königlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,5.

गुहेश्वर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 114,61.

गुह्य 3) *b*) °रोग Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,2. 3.

गुह्यक = यक्ष Kathâs. 57,32. Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,31. °पूजन Varâh. Bṛh. 28 (26),5. = कुबेर Halâj. 1,79. n. *Mysterium* in तथागत°. — गुह्यक Trik. 3,3,19 fehlerhaft für गुह्यक.

गुह्यकाली Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,29. 96,*a*,9.

गुह्यतन्त्र n. N. eines Tantra ebend. 109,*a*,6.

गुह्यदेवी f. N. pr. einer buddh. *Göttin* Wilson, Sel. Works 2,23.

गुह्यापिधान n. *ein Schurz zum Bedecken der Schamtheile* Halâj. 5,56.

गूढपाद् 2) MBh. 7,5407.

गूढवर्चस् Med. k. 136.

गूढार्थ m. *der verborgene —, mystische Sinn* Verz. d. Oxf. H. 108,*b*, No. 169. adj. in der Rhetorik ein best. Fehler des Ausdrucks, *wenn nämlich die Bedeutung nicht klar hervortritt*, 207,*a*,14.

गूढार्थतत्त्वदीपिका f. Titel eines Commentars Hall 30.

गूर्ध Uṇâdis. 2,12. u. Halâj. 3,15.

गूर्द *Sprung* Kâth. 39,5. N. eines Sâman Pańkav. Br. 13,12,4.

गूवाक Halâj. 2,45.

गृञ्जन 1) als verbotene Speise Njâjamâlâv. 259,4. Prâjaçkittend. 52,*a*,3.

गृणीषन्, lies गृणीषणि infin. zu 1. गर् mit der Bedeutung des Sollens und vgl. u. 1. भू mit अभिप्र.

गृधुता, अविधित° *Lebenslust* Kathâs. 78,87.

गृध्य 2) Z. 2 lies रसगृध्याभिभूत (so die ed. Bomb.).



गृध्र 1) *a*) Bhâg. P. 11,12,23. — 2) °दृष्टि adj. MBh. 12,5309. Z. 9 richtig गृध्रनि° ed. Bomb. — 3) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,16. — *b*) eines Râkshasa Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,11.

गृध्रवट Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,29.

गृष्टि 2) Z. 2 nach ÇKDr. u. वाराही soll AK. 2,4,5,16 घृष्टि gelesen werden und गृष्टि eine von Bhar. angeführte Variante sein. — 4) m. N. pr. eines Mannes Uttararâmaḱ. 74,15 (96,1). 77,7 (99,5).

गृष्ठ zu streichen, da MBh. 13,4427 गृष्ठेय mit der ed. Bomb. zu lesen ist.

गृह 3) गृहैः सदं *mit der Familie* Kathâs. 20,24. अगृहो गृहेषु ग्रहः Spr. 1973. = गृहस्थ Bhâg. P. 11,8,9. — 4) auch *ein astrologisches Haus* Varâh. Bṛh. 1,16. 4,20. 5,13. — 6) Bez. *des 4ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 1,16.

गृहकच्छप Z. 2 lies *Schildkrötenschale*.

गृहकर्तृ *Baumeister, Zimmermann* R. 7,5,19.

गृहकर्मन् 1) Bhâg. P. 10,71,34. Sâh. D. 323,14.

गृहकारक Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,21.

गृहकूलक m. *eine Kürbisart*, = चिचिण्ड Bhâvapr. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

गृहकृत्य Bhâg. P. 10,8,30. 9,22. — Vgl. अतृप्तिभागाव्य°.

गृहगोधा Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,3.

गृहच्छिद्र Spr. 379; vgl. 5275 (Ver. 3,8).

गृहदासिका f. *Hausmagd* Bhâg. P. 10,83,39. °दासी 9,4.

गृहधूम = धुन्धुमार H. an. 4,260. Med. r. 272. Hâr. 245.

गृहबभ्रु m. *Moschusratze* H. an. 3,544. Med. r. 156. — Vgl. वेश्मनकुल.

गृहबलिभुज् *Sperling* Halâj. 2,88.

गृहभित्ति f. = पक्ष *Hauswand* Halâj. 5,63.

गृहमार्जनी f. *Hausmagd* Bhâg. P. 10,83,11.

गृहमेधीय, धर्म Bhâg. P. 10,60,59.

गृहमेध्य, °मेध्यो वै पाकयज्ञः Kâth. 36,9.

गृहयाय्य (so, nicht गृहयाप्य) Uṇâdis. 3,96.

गृहपत् m. *Hausherr, Hausvater* Bhâg. P. 10,60,59.

गृहवाटी f. = गृहवाटिका Halâj. 5,30.

गृहस्थान n. *ein königliches Zelt, Lager* Halâj. 2,135.

गृहस्थिति f. *Hausstand, der Stand eines Hausvaters* Kathâs. 73,204.

गृहाचार (गृह + आ°) m. *Brauch des Hauses, das was ein Hausherr oder eine Hausfrau einem Gast gegenüber zu thun verpflichtet ist*: तं स्नाता तमुपागतम्। असमानयद्गृहाचारैस्तैस्तैस्तत्समयोचितैः Kathâs. 57,79.

गृहालिक = धुन्धुमार Hâr. 245.

गृहाश्रमवर्तिन् (von गृहाश्रम) m. *Haushalter, Hausvater* Spr. 1631.

गृहाश्रमिन् Bhâg. P. 10,86,14.

गृहि = गृहिन् 2): गृहिणाम् Bhâg. P. 10,8,4. गृहिषे infin. zu ग्रभ्, ग्रह् Kâth. 9,13.

गृहीतव्य 1) बालादपि गृहीतव्यं युक्तम् *anzunehmen* Spr. 1964, v. l.

गृहीति (von ग्रह्) f. *das Wahrnehmen, Erkennen* Bâdar. 3,3,16.

गृहेश्वरी f. *Hausfrau* Bhâg. P. 10,60,54.

गृहोद्यान (गृह + उ°) n. *ein am Hause gelegener Garten* Kathâs. 87,13.

1. गृह्य 1) *c*) देव° Bhatt. 6,61. रविलंबो मंडः पर्यास्तद्गृह्यान्वाधितुं ध्रुवन्। नरो विशति Spr. 2591. Kâtjâj. 2,179.

2. गृह्य 1) *a*) गृह्याणि sc. कार्याणि Bhâg. P. 10,8,25. — *b*) अगृह्या = स्वतन्त्रा Bhaṭṭ. 6,61.

गेण्डुक vielleicht auch *Kissen;* vgl. Spr. 2054, v. l.

गेय 1) *a*) füge *gesungen* —, *besungen werdend* hinzu. सतां गेयं यशः Bhâg. P. 10,72,20. — Vgl. प्रातर्गेय.

गेयपद n. *ein Lied, das Jmd vor einem Andern sitzend zur* Vîṇâ *singt,* Sâh. D. 505. 504.

गेष m. N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,5.

गेष्ण = उद्गीथ Pushpas. 10,5,3.

गेहे du. *die zwei Häuser* so v. a. *Haus und Körper* Bhâg. P. 10,60,20.

गेहेनर्दिन् Halâj. 2,212. Bhaṭṭ. 5,41.

गेह्य Z. 3 lies गेह्यं st. गृह्यं.

गैरिकाक्त, wohl richtiger गैरिकाख्य, wie im ÇKDr. u. जलमधूक gelesen wird.

गो 4) Weber, Nax. 2,282. — 9) Râǵa-Tar. 5,1. Spr. 2842 (zugleich *Kuh*). Bhâg. P. 11,7,50. — 13) f. pl. Bhâg. P. 11,7,50. — 15) Spr. 2842. *Sinnesorgan* überh. Bhâg. P. 7,5,30. — 19) Spr. 2373 (zugleich *Kuh*). — 23) *a*) गोराङ्गिरसस्य साम Pañkav. Br. 16,7,7. गोर्मापूकस्य Ind. St. 3,459. Zu MBh. 2,384 vgl. R. 7,23,28; nach dem Comm. sind Go und Pushkara बलाध्यक्षौ der Söhne und Enkel Varuṇa's. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,48. — 24) Bez. *der Zahl neun* Weber, Ǵyot. 101. Nax. 2,382.

गोग्रासार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,11. — Vgl. गुग्रासीर.

गोकृ *in eine Kuh umwandeln* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,67.

गोकर्ण 2) *g*) Bhâg. P. 10,79,19. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,2. 74,*a*,22. 257,*a*,23. 258,*a*,35. n. ein Wald 53,*a*,1. — *h*) Kathâs. 90,144. vielleicht hierher auch Wilson, Sel. Works 2,16. — *l*) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,1 v. u.

गोकर्णलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,11.

गोकर्णेश n. desgl. ebend. 71,*a*,1. °लिङ्ग 74,*a*,22.

गोकर्णेश्वर 1) m. N. pr. eines buddh. Heiligen Wilson, Sel. Works 2,16. 32. — 2) s. u. गोकर्ण 2) *k*).

गोकिराटिका, किराटिका ist wohl = किरातिका.

गोकुल 3) n. N. pr. eines Dorfes am linken Ufer der Jamunâ Wilson, Sel. Works 1,120. Verz. d. Oxf. H. 145,*b*,2. 300,*a*,8 v. u.

गोकुलनाथ m. Personenname Wilson, Sel. Works 1,135. Verz. d. Oxf. H. 246,*a*, No. 619. Hall 144. °महामहोपाध्याय 56.

गोकुलाष्टक n. Titel eines Gedichts Hall 151.

गोक्षुरदुग्धा f. *eine best. Pflanze;* s. u. क्षीव्य 2) *b*).

गोखल्य m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,57. — Vgl. गोखलु.

गोख्खा vgl. गोच्छा.

गोखुर 1) Spr. 2999.

गोगमन n. *mit einer Kuh getriebene Unzucht* Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,5 v. u.

गोग्रहतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 77,*b*,23.

गोघोत N. pr. einer Familie Hall 201.

गोचर, die ursprüngliche Bed. des Wortes ist *Weideplatz* (vgl. चर *weiden*) *für Kühe;* es ist stets subst. und zwar ursprünglich masc., richtet sich aber bisweilen, wie प्रधान und प्रमाण, nach dem Geschlechte des Wortes, auf welches es als Attribut oder Prädicat bezogen wird. 1) *b*) कः कालस्य न गोचरः *was steht nicht im Bereich der Zeit? was ist nicht erreichbar für die Zeit?* Kathâs. 60,140. वाचामगोचरचरित्रविचित्रित *für Worte nicht zugänglich, mit Worten nicht zu beschreiben* Spr. 2957. पितृ° so v. a. *dem Willen des Vaters folgend* Kâm. Nîtis. 7,8. यद्यपि ब्रह्म प्रमाणान्तरगोचरतां नावतरति *das Unterworfensein, Unterliegen* Sarvadarçanas. 60,20. 47,5. Z. 4 अद्भुतगोचरा R. 4,44,80 kann bedeuten *wunderbare Weideplätze habend* (so Benfey) oder *voller Wunder.* — *c*) त्वमेव चातकाधारा इति केषां न गोचरः so v. a. *wem ist es nicht bekannt* (eig. *für wen ist es nicht im Bereich des Wissens*), *dass* u. s. w. Spr. 1081. — *d*) in der ersten Stelle kann das Wort *auftretend, erscheinend* bedeuten; an der zweiten Stelle erklärt Nilak.: गोषु इन्द्रियेषु विषयत्वेन चरतीति वा गोभिः करणैर्वा चरति विषयान्भुङ्क्ते इति वा गोचरः सर्वात्मत्वात्सर्वेन्द्रियगम्यः इन्द्रियद्वारा विषयभुगिति वार्थः. — 2) *a*) वायु° *ein Tummelplatz* —, *ein Gebiet des Windes,* = वायुमार्ग R. 7,23,4,7. जगदुद्धार° adj. comp. *die Erlösung der Welt betreffend* LA. (II) 88,7. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,36. 335, No. 787. fg.

गोचरय् (von गोचर), °यति *einen Bereich haben, Anwendung finden:* न मानुषप्रमाणवद्दिव्यं प्रमाणं (*das Gottesurtheil*) भावैकगोचरम् । अपि तु भावाभावविशेषेण गोचरयति Mit. II, 34,*b*,12. fg.

गोचर्मन् 2) गोचर्ममात्रभूमेस्तु स्रुपलेपनतः फलं दृष्ट्वा Bṛhannârad. P. 34, 13 (nach Aufrecht, Halâj. Ind. u. उपलेपन). Vishṇu's Dharmaç. 5,177. fg. एको ऽश्नीयाद्यदुत्पन्नं नरः संवत्सरं फलं । गोचर्ममात्रा सा क्षोणी स्तोका वा यदि वा बहुः ॥ *das Stück Land, von dessen Ertrag ein Mann ein Jahr lang leben kann, hat das Maass eines* Gokarman, *mag es klein oder gross sein,* 179. गोचर्मलक्षणं च बृहस्पतिना दर्शितम् । सप्तहस्तेन दण्डेन त्रिंशद्दण्डैर्निवर्तनम् (त्रिंशद्दण्डा नि° Schol. zu MBh. 13, 3121) । दश तान्येव गोचर्म दत्त्वा स्वर्गे महीयते ॥ Mit. I, 32,*a*,15. fg. गवां शतं सैकवृषं यत्र तिष्ठत्ययन्त्रितम् । तत्क्षेत्रं दशगुणितं गोचर्म (also zehnmal grösser, als in Gṛhjasaṁgr. angegeben wird) परिकीर्तितम् ॥ Parâçara's Dharmaç. 12,43.

गोचर्या f. *das Verfahren oder das Weiden der Kühe:* गोचर्यां चर *nach Art der Kühe mit dem Munde die Nahrung suchen* Bhâg. P. 11,18,29.

गोचारिन् lies *nach Art der Kühe die Nahrung mit dem Munde suchend* und vgl. आस्येन तु यदाहारं गोवन्मृगयते मुनिः । अथास्य लोकाः सर्वे ऽयं सो ऽमृतत्वाय कल्पते ॥ MBh. 1,3644.

गोच्छा f. *die Furche auf der Oberlippe* Varâh. Bṛh. S. 58,9. गोंसा v. l. — Vgl. गोख्खा.

गोजिह्विका (s. u. गोजिह्वा) Kull. zu M. 6,14.

गोडकग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,27. गोदक° im Texte, गोडक° im Ind.

गोणिकापुत्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,18. 217, *a*,38. *b*,1. Ind. St. 5,155. fgg.

गोणी 1) Spr. 3812. Kull. zu M. 8,405. — 2) = 2 Çûrpa = 4 Droṇa Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. — Nach Pat. in Mahâbh. 22. 38. 63 ist गोणी eine Apabhramça-Form für गो. — Vgl. डालगोणिका.

गोण्डकिरी vgl. noch देवकिरी.

गोतमपृच्छा f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 379,*a*, No. 390.

गोतमेश्वरतीर्थ N. pr. eines Tîrtha ebend. 66,*a*,35.

गोत्र 3) *b*) vgl. गोत्रेश.

गोत्रप्रवर zu streichen, da es ein copulatives Comp. ist.

गोत्रवर्धन m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 65,98.

गोत्रेश (गोत्रा *Erde* + ईश) m. *Fürst, König* LA. (II) 91,11.

गोत्व Sarvadarçanas. 144, 2. 11. fg. Weber, Râmat. Up. 336. *Ochsennatur* Spr. 4034.

1. गोद् 1) P. 3,2,3, Sch. — 3) Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,10.

1. गोदान 1) R. 7,23,5,21. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,32.

गोदारण 2) Halâj. 2,422.

गोदावरी, °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,23. °संगम 143,*b*,35.

गोदोह्क *m. Kuhmelker* Kathâs. 61,44.

गोधन 1) प्रोषितस्य परिभ्रष्टा गोरिका मम गोधने MBh. 13,3461. R. 1, 19,13. — 2) Hariv. 8865. गाधन v. l.

गोधिका vgl. मीन° (?).

गोधूलि, vgl. गोधूलिकाध्याय Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,10.

गोनन्द 1) *c*) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 348, *b*, No. 818. — 2) lies N. pr. einer Göttin Hariv. 9534.

गोनर्द 2) *b*) α) eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,20.

गोनर्दीय m. N. pr. Pat. in Mahâbh. 412. 472. Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 20. 160,*a*,26. 215,*b*,17. 217,*b*,1. Ind. St. 5,155. fgg.

गोनागोनीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,36.

गोनिष्क्रमण *n. das Herausgehen der Kühe auf die Weide* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,20. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha 60,*b*,4.

गोपक (von गोपय्) nom. ag. *Hüter;* vgl. चीवर°. — गोपिका *Hirtenmädchen* Bhâg. P. 10,9,14. fg.

गोपति 4) *a*) Bhâg. P. 11,7,50. — 8) R. 7,16,23.

गोपतिध्वज m. Bein. Çiva's R. 7,87,12.

गोपदत्त m. N. pr. eines Autors Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,16.

गोपद्रुमलता: Bhâg. P. 12,8,21. Schol.: गुप्यन्ति विटपैः संश्लिष्यन्तीति गोपा द्रुमा लताश्च.

गोपन 1) *b*) Sâh. D. 114,8. 407. 449. मन्त्रस्य Sarvadarçanas. 171,7.

गोपनगर n. N. pr. einer *Stadt* Hall 166.

गोपनीय 3) *geheimzuhalten, zu verheimlichen vor* (abl.) Sâh. D. 170,16.

गोपभट्ट m. N. pr. eines Dichters, Verfassers von Spr. 3480. गोभट्ट Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 36.

गोपय् 2) गोपितुम् Spr. 1825.

गोपर्वत n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,7.

गोपशु Çâṅkh. Br. 18,12.

गोपादित्य ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 468,*b*.

गोपानसी Halâj. 2,148. Çiç. 3,49.

गोपाय् 3) act. *einen Hirten darstellen* Bhâg. P. 10,30,17.

गोपायन 2) R. 7,4,9. — 3) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,7. 276,*b*,17.

गोपारेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,33.

गोपाल 1) *g*) °श्री Hall 93. °तीर्थ 168. °भट्ट 171. 193. fg.

गोपालचम्पू Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,167.

गोपालदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,36. 150,*b*,26.

गोपालपुरी m. N. pr. eines Lehrers ebend. 227,*b*,20.

गोपालप्रसाद m. desgl. ebend. 356,*b*,13.

गोपालसरस्वती m. desgl. ebend. 221,*a*,No. 534. Hall 89.

गोपालसिंह m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 4.

गोपालित m. N. pr. eines Lexicographen Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,22. 4,1. nach Aufrecht vielleicht eine Corruption von Vopâlita.

गोपालोत्तरतापिनी f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 390, *b*, No. 35.

गोपिकासरस् n. N. pr. eines *Sees* ebend. 73,*a*,19.

गोपीनाथ *Beschützer —, Gatte der Hirtenmädchen* (Kṛshṇa) Wilson, Sel. Works 1,160. 173. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290. 379,*a*, No. 388. Hall 24. 29. 39. 57. 173. 201. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 5. °मौनिन् Hall 77.

गोपीप्रेमामृत n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,168.

गोपीरमण m. N. pr. eines Mannes Kshitîç. 18,18.

गोपुच्छ 1) गोपुच्छाग्रसमाग्र Sâh. D. 277. — 3) Halâj. 2,407. — 5) n. Bez. *einer bes. Pfeilspitze* Çârṅg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आराग्र.

गोपुच्छक adj. *dessen Schwanz dem einer Kuh gleicht;* s. u. भृङ्गराज 2).

गोपुरोगव (गो + पु°) adj. *die Kuh zur Anführerin habend* AV. 8,7,12.

गोपेश्वर m. 1) *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 144, *b*, N. 1. — 2) N. pr. eines Mannes Hall 128.

गोपेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,13. 17.

गोप्रतार R. 7,110,23.

गोप्रदानिक (von गो + प्रदान) adj. *auf das Schenken von Kühen bezüglich* in den Unterschrr. von Adhjâja 79. fgg. in MBh. 13.

गोप्रेक्षक N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,6 v. u.

गोबल m. N. pr. eines Mannes TBr. 3,11,9,3.

गोबलीवर्दन्याय, instr. °न्यायेन *in der Weise, wie man Rind* (oder *Kuh*) *und Stier sagt*, als Rechtfertigung, wenn etwas schon in einem Andern Enthaltenes oder nahe Stehendes, aber doch nicht Identisches, besonders erwähnt wird, Nâgoǵi in Mahâbh. 26. Kull. zu M. 8,28.

गोभट्ट m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,36. — Vgl. गोपभट्ट.

गोमतीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,21.

गोमतीपुत्र (s. गोमतिपुत्र) Bhâg. P. 12,1,24.

गोमतीसार Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,281.

गोमत् 1) *a*) *eine Kuh besitzend* Spr. 4075. — 2) *e*) N. der Dâkshâjaṇî in Gomanta Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,34. — 4) m. गोमी गोमानुपासक इति धरणिः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,158.

गोमन्त Verz. d. Oxf. H. 24,*a*, N. 2 (im Ind. fälschlich गोमत्). 39,*a*,34.

गोमय 2) *Mist* überh.: मार्जिष° Varâh. Bṛh. S. 55,30.

गोमयपायसीय (von गोमय + पायस) adj. °न्यायवत् *in der Weise wie Kuhmist und Milchgericht* (die grundverschieden sind, obgleich sie beide von der Kuh kommen): एवं चायमभेदसाधको हेतुर्गोमयपायसीयन्यायवदाभासतां भजेत Sarvadarçanas. 18,8. fg.

गोमायु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,1.

गोमायुकेश्वर N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44, *a*, 5 v. u.

गोमित्र m. N. pr. eines Mannes ebend. 18,*b*,40. pl. 19,*a*,26.

गोमिन् 3) गोमी गोमानुपासक इति धरणिः। गोमी निन्द्यप्रशस्तयोरिति रुद्रकोशः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,158.

गोमुख 2) ein Sohn Mâtali's R. 7,28,10. ein Lehrer VP. in Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, N. 5. ein Fürst von Kauçâmbî 153,*b*,1. — 7) Halâj. 5,11. गोमयगोमुखानि Çiç. 3,48. — 9) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,16.

गोमूत्र Kâṭh. 10,10. °ज्ञाति s. u. गोमूत्रक.

गोमूत्रक 1) füge *im Zickzack gehend* hinzu. — 2) lies गोमूत्रिका st. ई. — *b*) *Zickzack*: °प्रचार Daçak. 145,15. °बन्ध oder schlechtweg गोमूत्रिका Bez. *einer Art künstlicher Strophen* (*im Zickzack zu lesen*) Kâvjâd. 3,78. fg. Sâh. D. 268,13. Mallin. zu Çiç. 19,46. Verz. d. Oxf. H. 317,*b*, N. 3. गोमूत्रज्ञाति Haeb. Anth. 293.

गोमेद 3) N. pr. eines Dvîpa Verz. d. Oxf. H. 41,*a*;37. 338,*b*,6.

गोमेध 1) R. 7,25,8. Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,41.

गोयज्ञ m. *ein zu Ehren der Kühe veranstaltetes Opfer* Hariv. 3854.

गोरत 1) *c*) Hall 15 (°नाथ). 124. °शतक 18. Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, No. 567. °कल्प, °सहस्रनामन् Wilson, Sel. Works 1,216.

गोरतक N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,34.

गोरतदास m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 13.

गोरतासन n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,23.

गोरद्याट् N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 149,*a*,29.

गोरसस् (गो + र°) n. *ein Staubkörnchen auf einem Kuhhaare* Ind. St. 8,436. *Sonnenstäubchen* Hâla 86, Schol.

गोरोचना Ind. St. 8,280. Kathâs. 71,245.

गोल 1) °क्रीडा Hariv. 15542. fg. 15549. गोलगोल, गोलावली, गोलपुञ्ज Ind. St. 10,284. गोल = गोलयन्त्र Golâdhj. 11,2. — 4) Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,28. 277,*b*,6. — 8) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,21.

गोलक 1) *a*) zum Spielen Hariv. 15549. तेजांसि गोलकाः सर्वे नक्षत्राण्यम्बुगोलकाः Cit. bei Mahîdh. zu VS. 31,22; vgl. Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 44. fg., wo besser ग्रहर्क्षाणि st. नक्षत्राणि gelesen wird. — *e*) Spr. 631. — *g*) lies Devamitra's und vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,34. — *h*) *glans penis* Sâj. zu Ait. Br. 1,20.

गोलयन्त्र n. *Armillarsphäre* Wilson, Sel. Works 1,23. Golâdhj. 11,3. Verz. d. Oxf. H. 327,*a*, No. 773.

गोलाममामुद् m. N. pr. غلام محمود Kshitîç. 53,7.

गोलह्लाट N. *eines mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,40.

गोवत्सलतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 77,*a*,49.

गोवर 1) m. N. pr. eines Dorfes Wilson, Sel. Works 1,298. — 2) n. *ein best. medicinisches Präparat*: गोष्ठानर्गोखुरतुषा शुष्कं गोमयचूर्णितम्। गोवरं तत्समाख्यातं वरिष्ठं रससाधने ॥ Bhâvapr. im ÇKDr.

गोवर्धन 3) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,107. 3,40. 4,20. 68. 117. 213. 5,19. भट्टगोवर्धनपाठक Hall 101. °रङ्गाचार्य 70. गोवर्धनाचार्य ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,37. गोवर्धनानन्द 182,*b*,33. — 4) Bein. Kṛshṇa's, = गोवर्धनधर Vṛddha-Kâṇ. 15,19.

गोवर्धनीय adj. von Govardhana *herrührend*, — *verfasst* Aufrecht, Uṇâdis. XV.

गोविन्दकूट Kathâs. 108,97. 103. 105.

गोविन्दचन्द्र (v. l. °चन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 137,*b*, No. 339.

गोविन्ददीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 172.

गोविन्दनायक m. N. pr. eines Weisen Sarvadarçanas. 99,3.

गोविन्दन्यायालंकारभट्टाचार्य m. N. pr. eines Mannes Hall 25.

गोविन्दभगवत्पादाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Sarvadarçanas. 98,6. 99,3. 100,3.

गोविन्दमानसोल्लास m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,14.

गोविन्दराम ein Fürst Kshitîç. 21,20.

गोविन्दवृन्दावन Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,46.

गोविन्दसिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 8.

गोविन्दार्चनसुधा f. Titel eines Werkes Weber, Râmat. Up. 282.

गोविसर्ग R. 7,111,9.

गोवैद्यक n. Titel einer *medicinischen Schrift* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,100.

गोव्यच्छ Kâṭh. 15,4.

गोशाल 3) N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,293. fgg. 335. 341.

गोशृङ्ग 1) *a*) Kathâs. 59,41.

गोशृङ्गपर्वतस्वयंभूचैत्यभट्टारकोद्देश m. Titel eines buddh. Werkes Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 1.

गोषणि, गोषनि VS. Prât. 3,80. AV. Prât. 2,103.

गोषद् Kâṭh. 1,2. 31,1 (st. घोषद् TS. 1,1,2,1).

गोषूक्तिन् ein Kâṇvâjana, Verfasser von ṚV. 8,14. 15.

गोष्ठ 1) Kâṭh. 32,6. Pañkav. Br. 13,4,13. देवानामेष वै गोष्ठो यदरण्यमिति श्रुतिः *Sammelplatz der Götter* Spr. 4744. — 4) Pañkav. Br. 13,9, 24. — 6) *a*) श्रापानं° Kathâs. 103,199. Z. 10 lies *Gesellschaftswagen*.

गोष्पद 1) Bhâg. P. 10,19,4. °तृतीयाव्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,26.

गोस 2) गोसे *bei Tagesanbruch* Hâla 23. 107.

गोसच Weber, Nax. 2,281.

गोसमाधि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,37.

गोसंभव adj. *von der Kuh kommend* Halâj. 2,118.

गोसूक्त n. Bez. einer best. *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

गोस्खलु falsche Lesart für गोमुख (oder vielmehr गोखलस्य); vgl. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, N. 5.

गोह्लिया f. *eine best. Pflanze* Gâruḍa-P. 190 im ÇKDr.

गौकत्त im pl. ist der pl. zu गौकत्त्य.

गौड 1) *b*) गौडी Halâj. 2,169. — *c*) R. 7,92,12. — *d*) गौडाः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,13. 278,*a*,21. — 2) *c*) β) 3 Rîti: वैदर्भी, गौडी und पाञ्चाली Pratâpar. 11,*a*,9. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,2. ausserdem लाटिका Sâh. D. 625. 627. auch 2 und 6 Schol. zu Kâvjâd. 1,40. Z. 2 lies °पाञ्चाल°. — *d*) adj. (f. ई) *zu* Gauḍa *in Beziehung stehend*: भाषा Kâvjâd. 1,35. Sarvadarçanas. 178,12. गौडाः स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,14. — *e*) m. *ein Fürst der* Gauḍa Kathâs. 122,3.

गौडग्रन्थ m. Titel eines *Werkes* Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,21.

गौडतिथितत्त्व n. desgl. ebend. 208,*a*,22.

गौडनिबन्ध m. desgl. ebend. 208,*a*,28.

गौडपादी f. desgl. Hall 115.

गौडव्यवहारनिर्णय m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,22.

गौडशुद्धितत्त्व n. desgl. ebend. 278,*a*,34.

गौडाभिनन्द oder °नन्दन m. N. pr. eines Dichters ebend. 123,*b*,40.

गौडीय, मार्ग (so v. a. रीति) Kâvjâd. 1,40. ओजःकान्तिगुणोपेता गौडीया रीतिरिष्यते Pratâpar. 11,*b*,3. Sâh. D. 254,18. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489; vgl. u. गौड 2) *c*) β).

गौडेश्वराचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Hall 155.

गौडोर्वीशकुलप्रशस्ति f. Titel eines Werkes Hall 161.

गौण Weber, Râmat. Up. 336. Gjot. 69. 75. Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,22. Z. 3 MBh. 12,13138. fg. bedeutet das Wort *zu einer Eigenschaft in Beziehung stehend.*

गौणसारोपा f. (sc. लक्षणा) Bez. *einer best. Art von Ellipse* Sarvadarçanas. 173, 5.

गौणसाध्यवसाना f. (sc. लक्षणा) desgl. ebend.

गौणय m. *Verdienst, Vorzug:* किमत्र दोषो गौणयो (= गुणः Schol.) वा Hariv. 5907. n. *das ein-Vorzug-Sein:* परोपोक्ता गुणा गौणयं (= साकल्यं d. i. साफल्यं Schol.) यान्ति 4240.

गौतम 1) गोत्र Ind. St. 8,276. f. ई Weber, Nax. 2,392. — 2) *a*) Nodhas und Vâmadeva RV. Anukr. °स्तम् Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,22. गौतमाश्रम 78,*b*,47. श्लोक° 278,*a*,26. — 3) *d*) Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,8.

गौतमि Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,6.

गौतमीतन्त्र n. Titel eines Werkes ebend. 278,*a*,27.

गौतमीय Ind. St. 8,136. 277. मिताक्षरा 9,176. तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,28. 103,*b*,47.

गौतमेश N. pr. eines Liñga Wilson, Sel. Works 1,224.

गौतमेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,30. 67,*a*,20.

गौधेय (v. l. बैधेय) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,263.

गौधेर *eine junge Eidechse* Halâj. 2,79.

गौपायन (Bandhu u. s. w.) Verfasser von RV. 10,57—60.

गौपालायन m. patron. von गोपाल Ait. Br. 3,48.

गौर 1) RV. Prât. 17, 9. Ind. St. 8,273. Çiç. 11,14. — 4) Z. 1 füge *a*) nach ई hinzu. — *b*) Viçva bei Uggval. zu Unâdis. 1,66. *Nacht* Aufrecht. — *d*) vgl. Spr. 282. — *f*) Ind. St. 5,194. 9,58. 106. 108. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,34. 58,*a*,10. 71,*b*,30. 77,*b*,37. auch mit der Sarasvatî identificirt Wilson, Sel. Works 2,190. — *k*) N. pr. verschiedener Frauen Verz. d. Oxf. H. 141,*a*,21. 321,*b*, No. 763. 364,*b*, No. 68. — *n*) δ) 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ – – Ind. St. 8,385. — Vgl. महागौरी.

गौरगणोद्देश m. Titel eines Werkes (citirt im ÇKDr. u. जटिला). °दीपिका Wilson, Sel. Works 1,168.

गौरण्टक s. कोरण्टक.

गौरमन्त्र wohl N. eines *Spruches* Verz. d. Oxf. H. 302,*a*,1.

गौरमुख 1) N. pr. Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,29. 57,*b*,35.

गौरव 2) *b*) Ind. St. 8, 84. 216. — *e*) Bez. *eines best. Fehlers in der Dialektik: Schwerfälligkeit, zu weites Ausholen* Sarvadarçanas. 13,1. 114,1. 133,17. Hierher auch die u. *c*) stehende Stelle Sch. zu Kap. 1,89. — Vgl. निर्गौरव.

गौरवलाघवविचार m. Titel eines Werkes Hall 42.

गौराङ्गमल्लीक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 118,*b*, No. 198. 125,*b*, No. 218.

गौरिवीति, Z. 4 गौरिवीत auch Ait. Br. 8,2. गौरीवित Pañkav. Br. 13,5,16. 18,6,18.

गौरीचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,29.

गौरीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 80,5. Verz. d. Oxf. H. 144,*a*,41.

गौरीपति 1) Çiva Kathâs. 59,60. 73,428. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 144,*a*, No. 300.

गौरीमुण्ड m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 107, 70. 112,187.

गौरीवर auch *ein Gnadengeschenk der* Gaurî Kathâs. 59,14.

गौरीव्रत Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,22. 31,*a*,27.

गौलन्द im pl. ist der pl. zu गौलन्द्य.

गौल्गुलवीपुत्र m. metron. eines Gobhila Ind. St. 4,374; vgl. 386.

गौश्र Çâñkh. Br. 16,9. 23,4.

गौश्ल = गौश्र Ait. Br. 6,30.

गौह्यक adj. *zu den* Guhjaka *in Beziehung stehend* Bhâg. P. 10,55,23.

ग्ध (von घस्; vgl. गिध) partic. *gefressen, verschlungen* in अग्धाद् (3. अ - ग्ध - 2. अद्) adj.: अग्धादेंबौं कृतादेकः समसनादेकः TS. 3,3,8,2.

ग्नुमुष्टि s. गुरुमुष्टि.

ग्र s. तुवि°.

1. ग्रथ्, देवग्रन्थीन्ग्रन्थिष्यत्तः Kâth. 25, 8. दूरस्थानां प्रवृत्तयः। प्रियाः प्रियाणां ग्रथ्यताम् (so ist zu verbinden) so v. a. *der Aufbruch der in der Ferne Weilenden* (masc.), *der den Geliebten* (fem.) *lieb ist, möge beginnen* Kathâs. 122,71.

— उद् 1) Z. 3 उद्ग्रथ्य ed. Bomb. — 3) उद्ग्रथितात्मबन्धन Bhâg. P. 10,81,40.

— प्र vgl. प्रग्रथन.

ग्रथन 3) n. in der Dramatik *das Andeuten des Ausganges* Daçar. 1, 46. Sâh. D. 394. Pratâpar. 22,*b*,1.

ग्रन्थ 2) Nir. 1, 20. LA. (II) 90, 2. ग्रन्थतश्चार्थतश्चैतत्कृत्स्नं जानाति यो द्विजः *dem Wortlaute* (dieses noch hinzuzufügen) *und dem Sinne nach* Varâh. Brh. S. 2,14. Sarvadarçanas. 76,9. °मात्र *der blosse Text* Ind. St. 5,159. ग्रन्थ so v. a. श्लोक Ind. St. 10,278.

1. ग्रन्थि 1) *Knoten* Kauç. 76. कटीनिबद्धं सग्रन्थि — शाटकम् Kathâs. 54,105. 119. — 3) wohl *eine Art Glocke* in folgenden Stellen: गृहीत्वा ग्रन्थिमुसलं मूढो भिक्षुरवादयत् Kathâs. 65,135. अकारणमकाले ऽपि किं ग्रन्थिं वादयसि 136. — Vgl. केश°, दाम°.

ग्रन्थिक 2) vgl. दामग्रन्थि.

ग्रन्थिनिका s. छिन्न°.

ग्रभ्, (मा) गृहीत्वा: MBh. 8,2353. गृभीत auch Bhâg. P. 10,87,14. गृह्यै infin. Kâth. 9,13. ग्रहाय = गृहीत्वा Hariv. 7037. 7099. 7458. 7580. 7640 (गृहीत्वा v. l.). 7679. 7769. 8106 (v. l. गृहाय). 8528. 8744. 1) am Schluss hinzuzufügen पाशगृहीतहस्त Hariv. 12744. — 7) mit dem gen. der Person: चाण्डालस्य न गृह्णन्ति दरिद्रो न प्रयच्छति Spr. 4046. — 8) स्फाटिकं भाजनं भग्नं काकिन्यापि न गृह्यते Spr. 848. स्वर्णकारेण विक्रीतं गृहीतं ग्राहकेण च Kathâs. 61,30. — 9) शंभुं शरणमग्रहीत् Kathâs. 53, 124. — 19) P. 4,4,39. यथागृहीतम् RV. Prât. 2,39.

— caus. 1) करेण तु करं तस्या ग्राहयित्वा R. 7,12,17. — 3) तेनर्षिणा

समाश्वास्य तत्रैव ग्राहिता स्थितिम् so v. a. *er hiess sie dort sich niederlassen* Kathâs. 51,71. — 8) Bhâg. P. 10,45,32. Kathâs. 56,9.

— desid. 1) Kathâs. 64,35. 69,136. 115,152. तमेव दिवसं राङ्कर्जिघृक्षति दिवाकरम् R. 7,35,31.

— अनु caus. R. Gorr. 1,7,14: आसंस्तत्र ग्राहितास्तैः; Benfey will, ohne auf das Metrum Rücksicht zu nehmen, अनुगृहीताः lesen.

— समनु *sich gnädig gegen Jmd* (acc.) *erweisen:* प्रजाः समनुगृह्णीयात्प्रजापतिरिव स्वयम् Kâm. Nîtis. 3,1.

— अभि 1) *aufheben, in die Höhe heben:* स्थले ऽभ्यगृह्णाद्वस्त्रान्तं जलं मत्वा Bhâg. P. 10,75,37.

— अव 2) grammat. Schol. zu VS. 5,49 und AV. 4,35. 38. 50. 56. 76. 77. — 4) *wahrnehmen, empfinden:* एष वै सुरभिर्गन्धो विषूचीनो ऽवगृह्यते Bhâg. P. 10,15,25.

— उपा *mit sich nehmen:* परिबर्हमुपागृह्य द्वारकामेत्य so v. a. *mit* Bhâg. P. 10,58,55.

— उद् 1) Ait. Br. 7,33. — 6) *zugeben, einräumen* (= स्वीकृ Schol.) Bhâg. P. 11,22,4. — caus. 2) lies *zur Sprache bringen, besprechen.*

— उपोद् *ebenfalls heraufnehmen* Ait. Br. 7,33.

— उप 3) R. 7,78,26. — 6) उपगृह्य वैराणि ist so v. a. *die Feindschaft aufnehmend, erneuernd.*

— नि 2) Ait. Br. 3,34. — caus. *bewirken, dass Jmd ergriffen wird* Daçak. 84,5.

— परि 2) (तम्) दोर्भ्यां पर्यग्रहीन्मुदा Bhâg. P. 10,80,18. परिग्रहीष्यन् (sic) Çâñkh. Br. in Ind. St. 2,294,23. — 3) gramm. auch VS. Prât. 7,2. — 7) महद्भिः पुण्यैर्योधैश्चिरपरिगृहीताश्च विषयाः Spr. 1484. — 10) Z. 2 lies °चरितं मयि. — 14) शुभं वा यदि वा पापं यो हि वाक्यमुदीरितम्। सत्येन परिगृह्णाति (= सत्यमित्यभिजानाति Schol.) स वीरः पुरुषोत्तमः॥ R. ed. Bomb. 4,30,72 (11. 12 ed. Gorr.).

— प्र 9) *sich fassen, sich zusammennehmen:* प्रगृह्य R. 2,101,5. — caus. auch die ed. Bomb. प्रग्राहितुम्.

— प्रति 5) Z. 5 lies TS. 7,2,10,2 st. 2,10,2. — caus. *entgegnen:* ममेति प्रतिग्राह्याह Bhâg. P. 10,64,17.

— उपप्रति *dazu in Besitz nehmen* Kâth. 12,6.

— वि 5) *bekriegen:* एकदा न विगृह्णीयाद्बहून् Spr. 525.

— सम् 4) Spr. 4615. — 14) *auffassen, begreifen, verstehen* Bhâg. P. 10,45,35.

1. ग्रस्, अरोचकग्रस्त *heimgesucht, geplagt* Sarvadarçanas. 118,12. Sp. 849, Z. 3 v. u. füge hinzu: इत्यादिदूषणग्रहग्रस्तत्वात् so v. a. *weil sie* (die Allgemeinheit) *durch diese und andere Refutationen zu Nichte gemacht wird* Sarvadarçanas. 13,11. इति प्रतिसाधनग्रहग्रस्तत्वात् 133,15. Sp. 850, Z. 1 füge hinzu ग्रस्तातारं गिरम् Kathâs. 73,236.

— आ *verschlingen* Bhâg. P. 12,9,12.

— परि dass. Ind. 9,148.

ग्रह 1) *a*) Z. 1 lies तत्पाद-. — 2) *a*) α) der Polarstern zu den Graha gezählt: ग्रहाणां ध्रुवः (आदिः) Weber, Jyot. 27. *acht* Graha Ind. St. 9, 107. fg. Bez. der *Zahl neun* Ind. St. 8,386. — β) Z. 13. fgg. इत्यादिदूषणग्रहग्रस्तत्वात् *durch den bösen Dämon dieser und anderer Refutationen* Sarvadarçanas. 13,11. इति प्रतिसाधनग्रहग्रस्तत्वात् 133,15. विज्ञानमात्रग्रहाविष्ट 22,10. — δ) R. 7,40,30. — *b*) β) vgl. noch TBr. Comm. 2,414. fgg. — *c*) α) प्रत्यग्रतरुस्रमिश्रपिशितग्रासग्रहं गृह्णतः Spr. 3662. मुष्टि° *ein Griff mit* Kathâs. 90,45. ग्रहं गम् *in Gefangenschaft gerathen* Spr. 3987. — γ) नेत्रस्र° *das Annehmen* Sâh. D. 422. — ζ) Sarvadarçanas. 111,6. fgg. — η) urspr. *das Sichklammern an Etwas;* füge noch *das Erpichtsein* hinzu. Halâj. 5,55. Kathâs 49,16 (बद्धग्रह). 71,79. 83,4. 84,40. 90,138. 92,58. 94,3. Râga-Tar. 8,226. गाढा गृहेषु ग्रहः Spr. 1973. 2008. — ι) Gegens. निग्रह Spr. 837. — ग्रहाय = गृहीत्वा s. oben u. ग्रभ्.

ग्रहक Halâj. 4,74.

ग्रहगलत्व n. wohl fehlerhaft für गलग्रहत्व in विकल्पयुगलार्गलग्रहगलत्वात् Sarvadarçanas. 30,8.

ग्रहण 2) *c*) δ) *das Nehmen, in-Empfang-Nehmen* Kathâs. 91,37. — ε) Sâh. D. 477. — μ) Sâh. D. 486. — ξ) Sarvadarçanas. 22,16. 21. 27,13. fg. 29,4. fgg. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,21. Bhâg. P. 10,27,4.

ग्रहणी auch = °दोष Verz. d. Oxf. H. 306,*a*,14. 316,*a*,9 v. u. 318,*a*,1. 357,*a*, No. 849. fg.

ग्रहणीदोष nach Nîlak. zu MBh. 3,13857 (Spr. 4898) *Verstopfung.*

ग्रहदाय m. *die durch den Planeten verliehene* (d. i. *prognosticirte*) *Lebensdauer* Varâh. Bṛh. 7,9. — Vgl. आयुर्दाय.

ग्रहनेमि vgl. ग्रहणेमि.

ग्रहपीडा Mârk. P. 58,69.

ग्रहमातृका f. N. pr. *einer buddh. Göttin* Wilson, Sel. Works 2,12.

ग्रहयज्ञ Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,20. °तत्त्व Titel einer Schrift 287,*a*, No. 675.

ग्रहयोग m. = ग्रहयुति Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,13.

ग्रहयोनिभेद m. *Eintheilung der Planeten nach ihrer Abstammung, nach ihrem von Haus aus bestehenden freundlichen oder feindlichen Verhältniss* Varâh. Bṛh. 28 (26),1. Titel des 2ten Kapitels.

ग्रहविचारिन् (ग्रह + वि°) m. *Astrolog* Sâh. D. 173,12.

ग्रहारामकुतूहल n. Titel eines Werkes, = करणकुतूहल Verz. d. Oxf. H. 327,*a*, No. 774.

ग्रहिका (von ग्रह्) f. *das Anfassen, Anpacken, Sichhalten an:* शाखाग्रहिकयावतराव Daçak. in Benf. Chr. 188,19.

ग्रहिल adj. viell. *von bösen Geistern besessen, verrückt* Çuk. Pet. Hdschr. 24,*a*.

ग्रहीतर् 4) Sâh. D. 682.

ग्रहीतव्य 1) *a*) *anzunehmen:* बालादपि ग्रहीतव्यं युक्तम् Spr. 1964.

ग्रहेलिका Trik. 1,1,116 fehlerhaft für प्रहेलिका.

ग्राभ vgl. auch तुवि°.

ग्राम 1) ग्रामशब्दो ऽयं बह्वर्थः। अस्त्येव शालासमुदाये वर्तते। तद्यथा। ग्रामं दग्ध इति। अस्ति वाटपरिक्षेपे वर्तते। तद्यथा। ग्रामं प्रविष्ट इति। अस्ति मनुष्येषु वर्तते। तद्यथा ग्रामो गतो ग्राम आगत इति। अस्ति सारण्यके ससीमके सस्थण्डिलके वर्तते। तद्यथा। ग्रामो लब्ध इति Pat. in Mahâbh. 321. 409. Nach dem Scholiasten zu Pâr. Gṛhj. 1,9,3 ist ग्रामः = वृद्धस्त्रियः, स्वकुलवृद्धस्त्रियः. — 3) Z. 4 streiche die Stelle Megh. 31, da hier ग्रामवृद्धाः *die Greise im Dorfe* bedeutet.

ग्रामक 2) n. Schol.: ग्रामस्थजनानां कं सुखम्.

ग्रामकण्टक (ग्राम + क°) m. *der Dorn im Dorfe* so v. a. *Klatschmaul* Spr. 4941.

ग्रामकूट lies *Dorfhaupt.* = भस्मतूल n. H. an. 4,292. Med. t. 157.

ग्रामचर्या *Verkehr mit Weibern* nach dem Comm.

ग्रामजाल, °जालिन् Med. k. 93.

ग्रामटिका (von ग्राम) f. *ein elendes Dorf* Sāh. D. 3,2. 111,21. 214,3.

ग्रामदेवता f. *die Gottheit eines Dorfes* Vṛddha-Kāṇ. 11,4.

ग्रामपात्र n. *Dorfhaupt* Med. n. 102.

ग्रामपुरुष m. *ein Dorf- oder Stadthaupt* Varāh. Bṛh. 20,9.

ग्राममाहिषी lies *eine zahme Büffelkuh.*

ग्रामयाजिन् lies *welcher für alle Personen einer Gemeinde, ob sie zulässig sind oder nicht, aus Habgier den Opferdienst verrichtet,* und füge MBh. 12,2874 hinzu.

ग्रामयाजिन् Çātātapa bei Sāj. zu Ait. Br. 1,16.

ग्रामवासिन् *Dorfbewohner* Kathās. 61,29.

ग्रामसिंह m. *der Löwe des Dorfes, der zahme Löwe* so v. a. *Hund* Bhāg. P. 3,17,10. 18,10. 10,83,34.

ग्रामसुख, ed. Bomb. ग्राम्यसुख.

ग्रामाधान lies *ein kleines Dorf,* = खेटक Halāj. 2,103. Die Verfasser des ÇKDr. müssen ग्रामखेटक gelesen haben, da sie ग्रामाधान durch मृगया erklären.

ग्रामाधिप (ग्राम + अ°) m. *das Oberhaupt eines Dorfes* Kathās. 64,115.

ग्रामेय 1) *Dorfbewohner* Kathās. 61,7. 66,108. एकग्रामीणमतिथिम् auch M. 3,254.

ग्रामेचर (ग्रामे, loc. von ग्राम, + चर) m. *Dorfbewohner* Bhāg. P. 11,12, 23. = गृहस्थ *Hausvater, Haushalter* Schol.

ग्राम्य 1) a) Z. 4 lies कार्याणि st. कर्माणि. — b) *Dorfbewohner* Spr. 3812. Kathās. 61,44. Bhāg. P. 11,8,35. °जन Ind. St. 8,225. — c) zu ग्राम्याः पशवः vgl. noch Kāṭh. 7,7. 13,1. Pañćav. Br. 16,1,9. Schol. zu 6,8,12. 23,13,2 und zu Taitt. Ār. 3,11,31. — d) Sp. 860, Z. 1 v. u. lies वातिरश्चता. Sp. 861, Z. 1 *bäurisch, roh, ungeschliffen* von der Sprache, Ausdrucksweise; ग्राम्यता f. und ग्राम्यत्व n. *rohe Ausdrucksweise.* Sāh. D. 574. 213,3. 6. 576. 227,2. 587. Verz. d. Oxf. H. 207,a,14.

ग्रावन् 1) a) vier Steine Çāṅkh. Br. 29,1.

ग्रावस्तोत्रिय = °स्तोत्रीय, f. आ (sc. स्तोत्रा) Çāṅkh. Br. 29,1.

ग्रास 2) ईश्वर° Ind. St. 9,126. — 4) ग्रासहासातिरेक: *übermässiges Essen und Lachen* Spr. 4462. — 5) *Verschlinger:* सर्व° Ind. St. 9,147.

ग्रासप्रमाण n. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100,5.

ग्राहक 1) b) f. ग्राहिका Bez. *einer der drei* वलि, *welche den Unrath aus dem Körper führen,* Çāṅkh. Saṃh. 1,6,5. — c) Kathās. 64,30. Verz. d. Oxf. H. 93,b, N. 1. — e) *der Wahrnehmende, das Subject* Sarvadarçanas. 16,10. fg. 17,2. 6. 8. 26,16. 111,2. — Vgl. गर्भग्राहिका.

ग्राहवत्, भीम° (eig. adj. von भीमग्राह) MBh. 5,7364.

ग्राहिक adj. *hartnäckig auf Etwas bestehend* Kathās. 49,16; vgl. ग्रह् 2) c) η).

ग्राहिन् (so zu lesen) 1) f) so v. a. *kaufend, erstehend:* मूल्येन रत्नग्राही Kathās. 57,20. — Vgl. दोष°, पल्लव°.

ग्राहुक Kāṭh. 19,10. 23,6. TBr. 3,2,5,6.

ग्राह्य 1) a) सुख° *bequem zu greifen* Kathās. 61,33. मुष्टिग्राह्येन मध्येन *zu umfassen, zu umspannen* 74,217. — c) अ° von einem Fürsten so v. a. *dem man nicht beikommen kann, nicht zu gewinnen* (= अनुपसर्प्य Schol.) R. ed. Bomb. 3,33,16. — h) *der da verdient beachtet zu werden* (Gegens. उपेक्ष्य) Spr. 3806. — m) ग्राह्यं देवि न ते ऽन्यथा R. 7,47,13. — o) *Geltung habend* Sarvadarçanas. 7,1. °वाक्य Spr. 1923. hierher auch die u. p) stehenden Stellen. न प्रत्यय: स्त्रीषु ग्राह्य: so v. a. *man darf den Weibern kein Vertrauen schenken* Kathās. 58,36. — p) die Bed. zu streichen, da die Stellen zu o) gehören; st. dessen zu setzen *zu unternehmen:* अ° Kathās. 97,33.

ग्राह्यक, अग्राह्यके = वशीकर्तुमशक्ये Schol.

ग्राह्यत्व n. *Wahrnehmbarkeit* Sarvadarçanas. 26,19. 111,2. 128,18. 149,3.

ग्राह्यवत् (von ग्राह्य) adj. *derjenige, dessen Worte zu beachten sind,* Pañćav. Br. 13,11,18.

ग्रि s. तुविग्रि.

ग्रीष्म 1) a) *Sommerhitze, Hitze:* तप्ता ग्रीष्मेण सेवन्ते शैत्यार्थं ते कृताशनम् Spr. 1296.

ग्रीष्मवन n. *ein im Sommer besuchter Lustwald* Kathās. 122,65.

ग्रीष्मह्रास n. (so, nicht m.); vgl. भीमह्रास.

ग्रुमुष्टि s. गुरुमुष्टि.

ग्रैष्म 1) ग्रस्त Kathās. 116,71.

ग्लह् 1) b) Bhāg. P. 10,61,30. fg.

ग्ला, caus. लाङ्गूलग्लपितग्रीवा: R. 7,7,37; nach dem Schol. so v. a. कृत.

ग्लेपन n. nom. act. von ग्लेप् als Bed. von मद् Dhātup. 19,54.

ग्लौ 2) mit भू und अस् *zum Monde werden,* mit कर् *zum Monde machen:* ग्लौभवति, ग्लौस्यात्, ग्लौकरोति Uǵǵval. zu Uṇādis. 2,65.

# घ

घट् 1) उत्कण्ठाघटमानषट्पदघटा Spr. 2580. — 2) *Jmd* (loc.) *zu Theil werden, zufallen:* भैमि किलास्मासु घटिष्यते (= योगं यास्यति Schol.) ऽसौ Naish. 10,47. — 3) *gerathen, gelingen* Spr. 5042. Kathās. 124,139. *passen, am Platze sein* Sarvadarçanas. 11,20. 62,14. 110,12. 141,12. 161, 17. Naish. 7,10. 9,11. 11,20. Bhāg. P. 10,57,31. 87,31. Z. 4 lies 9,44 st. 9,4. — 4) *zusammenkommen —, sich verbinden mit* (instr.): मद्भक्तो वे ऽवमन्यसे घटसे च विमानितै: Spr. 2139. Mālatim. 38,9. — caus. 1) a) कार्यं सुघटितं क्वापि मध्ये विघटते यत: Spr. 3517. धर्मिप्रतियोगिघटित (भेद) *verbunden mit* Sarvadarçanas. 62,2. — d) तृणाघटित: कपटपुरुष: Spr. 3757. Naish. 11,20. Kathās. 60,239. 90,45. 94,104. घटयति विधिरभिमतमभिमुखीभूत: Spr. 1281. Kathās. 104,195. इत्युपायेन घटयत्यर्थाँष्ट बुद्धिशालिन: 60,250. य: प्रियमुत्कटं घटयते जन्तो: *erweisen, thun* Spr. 1238. — g) MBh. 12,5368 und 6,2894 liest die ed. Bomb. richtig घट्°. — व्या, in der neueren Ausg. 17,21 व्याघुटिता.

— उद् caus. 1) Spr. 3787. Kathâs. 49, 208. 52, 151. 55, 144. 75, 30. 76, 30. 86, 96. 104, 209. 105, 60. 122, 25. 123, 241. — 2) Kathâs. 65, 38. 71, 206. — 3) Hit. IV, 2 hat die v. l. सुघटित; vgl. Spr. 3517.

— वि 1) विघटित *getrennt* Spr. 5019. Kathâs. 104, 112. Mâlatîm. 19, 5. — caus. *von der Stelle bringen, ablösen* Spr. 1558, v. l.

— सम् caus. 2) संघ॰ und संघा॰ Kathâs. 60, 193. 65, 137. 118. 72. *zusammenfügen* Sarvadarçanas. 95, 11. — intens. *gut passen, ganz am Platze sein:* संजाघटीति Sarvadarçanas. 129, 14.

घट 1) hierher stellt Benfey Pañkat. II, 74; vgl. jedoch Spr. 5273. — 2) *a)* Kathâs. 57, 32. fgg. Spr. 5273. Mârk. P. 12, 22 (wo घटः st. घटी zu lesen; Benfey zieht irriger Weise die Stelle zu *b*). — *c)* = Droṇa Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 21. Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 10. — *i)* *Kopf* (nach dem Schol.) MBh. 1, 6079. — *k)* N. pr. eines Diebes (neben कर्पर; vgl. घटकर्पर) Kathâs. 64, 43. — 3) *c)* षट्पद॰ Spr. 2580. — 4) *b)* *der 60te Theil eines Tages:* नक्षत्रगोलो नाक्षत्रषष्टिघटीभिः परिवर्त्यते Schol. zu Sûrjas. 1, 25. — *d)* Bez. *einer best. Procession* Verz. d. Oxf. H. 86, *b*, 14. — Vgl. भद्र॰.

घटक 2) *b)* = कुलाचार्य *Genealog* ÇKDr. Suppl. — *c)* *Topf* Kathâs. 57, 45; vgl. भद्र॰.

घटन 3) Sâh. D. 87, 12. 114, 5 (mit loc.). Kathâs. 122, 33. — 4) *das Schaffen, Bilden:* उपायघटनाकुलचित्तवृत्ति Kathâs. 118, 97. तद्रूपघटनेप्सु 123, 140. गृहकर्म॰ *das Ausüben, Betreiben* Sâh. D. 323, 14. प्रस्तरघटनोपकरण (टङ्क) *das Bearbeiten* Halâj. 5, 35. घटना *eine literärische Composition* Sâh. D. 610. — 5) *das Heften an, Abschiessen auf:* इषुघटना Sâh. D. 114, 5.

घटयोनि Brahma-P. Utt. 17 (nach Aufrecht).

घटशोधनकारक adj. *die Töpfe reinigend;* n. ein zusammenfassender Name für die sechs asketischen Handlungen धौती, वस्ती, नेती, त्राटक, नौलिक und कपालभाती Verz. d. Oxf. H. 234, *a*, 38.

घटश्रोत्र m. = कुम्भकर्ण Weber, Râmat. Up. 299.

घटस्थापन Wilson, Sel. Works 1, 321. fg. Verz. d. Oxf. H. 284, *a*, 48.

घटार्गलयन्त्र n. Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 96, *b*, 18.

घटावस्था f. Bez. *eines best. Zustandes im* Joga Verz. d. Oxf. H. 235, *b*, 29.

घटि f. = घटी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 117.

घटिक 2) *a)* *die* Ghaṭi *im* Ghaṭijantra *genannten Uhrwerke* und insofern = घटीयन्त्र Golâdhj. 11, 8. — *b)* *der 60te Theil eines siderischen Tages* Sûrjas. 3, 46. 5, 8. Weber, Ǵjot. 79. 107. fg. Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 27.

घटिकलग्न (?) Verz. d. Oxf. H. 90, *b*, No. 146.

घटिकायन्त्र s. u. घटिक 2) *a*).

घटिन् als Beiw. Çiva's MBh. 12, 10419 (nach der Lesart der ed. Bomb.) = घटयति कर्मफलैर्योजयति नरान् nach Nîlak.

घटीका f. = घटिका 2) *b)* Weber, Ǵjot. 83.

घटीचक्र n. *ein best. Wasseruhrwerk,* = घटीयन्त्र Sarvadarçanas. 115, 22. Golâdhj. 11, 2. — Vgl. घटीयन्त्र.

घटीयन्त्र lies *den Wassereimern (Wasserkrügen), Schöpfrad.* Weber, Nax. 2, 332. Spr. 4080. Auch *ein best. Wasseruhrwerk* Golâdhj. 11, 8, Sch. Sarvadarçanas. 175, 2.

घटेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Wilson, Sel. Works 2, 17.

घटोदर (*Topfbauch*) Beiw. Gaṇeça's Kathâs. 55, 165.

घट्ट् 1) दण्डे — पद्मिन्या हंसः — अङ्गानि घट्टयन् *reibend an* Kâtjâd. 3, 110. — 3) die neuere Ausg. liest घटमानो नरेन्द्राणां तत्तैर्वैराणि चैव हि; Schol. तत्तैरुपायैः.

— अव 2) Sp. 874, 1 v. u. und 875, 1 शिरोभिश्चाव॰ die neuere Ausg. des Hariv.

— आ caus. *berühren* (mit Worten): आघट्टयति मर्माणि (so der Schol.) Kâm. Nîtis. 5, 43.

— समुद् *aufschliessen* Bṛhadd. bei Sâj. zu ṚV. 5, 78, 5.

— परि vgl. परिघट्टन.

— सम् caus. 3) Kathâs. 112, 178.

घट्टकुटीप्रभातायू *dem Tagesanbruch* (प्रभात) *in einem Schoppen* (कुटी) *an einem Landungsplatze* (घट्ट) *gleichen* d. i. *mehr oder weniger wahrnehmbar sein* Sarvadarçanas. 143, 8.

घट्टन, पलविक्षेप॰ Kathâs. 72, 42.

घण्ट Z. 6 lies 3) st. 2). — 4) m. N. pr. eines Dânava (neben Nighaṇṭa) Kathâs. 121, 229. — Vgl. कालघण्टयोग, महाघण्टी, मुखघण्टा.

घण्टाकर्ण in Çiva's Gefolge Wilson, Sel. Works 2, 221. fg. घण्टाकर्णेश्वर n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70, *b*, 41.

घण्टापथत्व n. so v. a. *das Weltbekanntsein* Sarvadarçanas. 116, 15.

घण्टाली *eine Reihe von Glocken* Kathâs. 101, 301.

घँतन Uṇâdis. 5, 42. adj. = मारक Uǵǵval. Wohl fehlerhaft für घातन.

घन II) 1) *a)* सूत्र *fest* Spr. 4000. विवेक *derb, kräftig* 2971 (Conj.). उत्साहिक॰ (वीरहृदय) Kathâs. 83, 39. Z. 13 lies 129, 8; Z. 14 lies जलधाराघनैर्घनैः. — 2) *a)* महाश्र॰ R. 7, 6, 61. vom *Fötus* Wassiljew 236. — *f)* Halâj. 2, 355. — *g)* युगानां त्रिघनो (d. i. *siebenundzwanzig* Juga) गतः Sûrjas. 1, 22. 46. 70. — *h)* vgl. Ind. St. 3, 269.

घनकफ vgl. मेघकफ.

घनकाल Sâh. D. 130, 13.

घनता *der Zustand einer Wolke* Spr. 1116. Z. 1 lies *sie* st. *er*.

घनश्याम bedeutet *schwarz wie eine Wolke;* vgl. P. 2, 1, 55, Sch. als N. pr. Wilson, Sel. Works 1, 135. Ind. St. 4, 332.

घनसार 1) Kâvjapr. 119, 8.

घनागम Kathâs. 53, 101. 78, 23. 122, 70.

घनाघन 1) *b)* जलधर Mâlatîm. 155, 12. — 2) *b)* Kathâs. 70, 71. 109, 52. Pârçvanâthak. 6, 51 (nach Aufrecht).

घनाय् (von घन), ॰यते *dicht —, in grosser Menge vorhanden sein:* सरला विरलायन्ते घनायन्ते कलिद्रुमाः (अस्मिन्संसारकानने) Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 108.

1. घर् mit अभि, partic. ॰घृत *besprengt* Bhâg. P. 11, 27, 40. ॰घारित (nach der richtigen Lesart) dass. Prab. 54, 1.

— प्रा vgl. प्राघार.

घर्म 1) TBr. 1, 5, 5, 2. Pañkav. Br. 20, 15, 2. वासन्तिकी निशा प्राप्ता न शीता न च घर्मदा R. 7, 60, 1. *Tag* (im Gegens. zur *Nacht*) Weber, Ǵjot. 29. — 4) Ait. Br. 1, 21. Kâtj. Çr. 26, 4, 10. Lâṭj. 1, 6, 25. — 5) Tâpasa, angeblicher Verfasser von ṚV. 10, 114. Saurja — von 181, 3.

घर्मकाल m. *die heisse Jahreszeit, Sommer* Kathâs. 95, 12.

2. घर्ष्, पाणिपादयुगलं घर्षत्यहो मक्षिका: *reiben sich die Füsse ab*

Spr. 4210. मृगस्य घर्षणापास्य (so die ed. Bomb.) *sich reibend* MBh. 3,17228.

— अव, पाणिभ्यामवघृष्य (Conj.) *abreiben* Spr. 5231.

— नि vgl. निघर्ष fg., निघृष्ठ; — निस् vgl. निर्घर्षण.

घर्ष vgl. दृत्त°.

घर्षण 2) मुक्ताहारस्य शाणाश्मघर्षणं नोपयुज्यते *das Abreiben auf einem Probirstein* Spr. 3331.

घस् vgl. ग्ध, ग्धि; mit नि vgl. निघस; mit प्रति, °ग्ध und अ° (कृत्य) *verschlungen* Kâth. 32,7.

घस्मर 1) Halâj. 2,195. Bhaṭṭ. 2,38. दावानल Brâminiv. 1,82 (nach Aufrecht). — Vgl. भव°.

घस्र 2) Halâj. 1,106. Pârçvanâthak. 4,12 (nach Aufrecht).

घाट 2) *b*) richtig घट die neuere Ausg. — घाट und घाटक nom. ag. von घट्; s. दृत्त°.

घाटिक vgl. दीर्घ°.

घात 2) *a*) कपित्थैः स्वादुभिः सेव्हे किं न घातान् Kathâs. 61, 53. 122, 87. — *c*) विश्वासघातक्षं (so ist zu lesen) Weber, Râmat. Up. 356 (20). — *f*) in der Astr. so v. a. *Eintritt* Ind. St. 10,276. 348. fg.

घातक 1) Kathâs. 112,161, wo विश्वस्तघातकः zu schreiben ist. — 3) so v. a. वाधक *aus dem Holz des* घातक (= वधक) *bestehend* Âçv. Çr. 9,7,8, wo वा an den Schluss des vorhergehenden Absatzes gehört und der Comm. irrt.

घातन 1) vgl. घतन. — 4) Halâj. 2,322. °स्थान *Schlachthaus* 440.

घाँति Uṇâdis. 4,124. 2) = पक्षिबन्धनी (°बन्धन ÇKDr. nach Uṇâdik.) *Vogelnetz* Uǵǵval.

घातिन् 1) *a*) छद्म° *auf eine hinterlistige Weise* Kathâs. 64, 87. — *b*) विश्वास° MBh. 3,625.

घात्य *zu vernichten* Kathâs. 72,273.

घालम्ब N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,42.

घास TS. 6,5,9,3. Kathâs. 59,121. 127. पाथश्चलुकेन घासमुष्टा वा Spr. 769. तृप्तिर्नास्ति मव्होदरस्य बहुभिर्घासैः पलाशैरपि 3812. घासाद्घासम् *Bissen um Bissen* d. h. wohl *Stück um Stück* AV. 18,2,26. — Vgl. निघ°, मव्हा°.

घुट् mit अव, Nîlak. erklärt अवघोटित durch अलङ्कृत.

— व्या, °घुटित *zurückgekehrt* Vet. in LA. (II) 17,21.

घुण, घुणान्तिकवर्णोपमा Çiç. 3,58; vgl. घुणाक्षर.

घुणाक्षर, °वत् Mallin. zu Çiç. 3,58. घुणाक्खर im Prâkrit Ratnâv. 50,7.

घुएट, घुएटक Halâj. 2,360.

घुर्ण्ण Uṇâdis. 2,83. m. = शब्द Uǵǵval.

घुर्घुर 2) H. an. 3,266. घुर्घुरिका Med. t. 113.

घुश्मेशलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,2.

1. घुष् caus. *laut verkünden* LA. (II) 90,18.

— उद् *laut verkünden:* इमानि दूषणान्युद्घुष्यन्ते Sarvadarçanas. 62, 11. — caus. dass.: इति तदा दिव्या वागुद्घोषयत् Kathâs. 51,21.

— प्रोद् vgl. प्रोद्घोषणा.

— परि *laut verkünden:* परिघुष्यन्तः (sic) Sarvadarçanas. 90,12.

घुसृण Halâj. zu Khandas 6,42 (Ind. St. 8,381).

घूर्ण्, सुघूर्ण Kathâs. 103,231. घूर्णन् 72,7. घूर्णन्मूर्धा Spr. 1234. — caus.: शिरः Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,19.

— आ, विस्मयाघूर्णितं शिरः Kathâs. 51,142. मदाघूर्णितलोचन Bhâg. P. 10,10,8.

— व्या, °घूर्णन्ते — वनराजयः Kathâs. 101,176.

— वि, °घूर्णन्ती Kathâs. 106,22. °घूर्णित 54,229. मदविघूर्णितलोचन Bhâg. P. 10,35,24.

घूर्ण vgl. मव्हाघूर्णा.

घूर्णि Rantideva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,52.

घृङ् Kâth. 24,7. घ्राङ् Taitt. Âr. 5,1,4.

घृणा 1) *a*) *Lichtstrahl* Ânandal. 96. — 2) Nîlak. erklärt घृणीनाम् durch दिवसानाम्, रम्याणाम् durch रात्रीणाम्.

घृणिन् 1) adj. *a*) *mitleidig* MBh. 5,1363 (= लज्जावत् Schol.; vgl. ह्री, ह्रीण). Bhâg. P. 10,77,23. अ° *nicht weich, nicht zu mitleidig* Spr. 3479. — *b*) *Alles tadelnd, mit Allem unzufrieden* MBh. 5,5813. — 2) m. N. pr. eines Sohnes der Devakî Bhâg. P. 10,85,54.

घृत Sp. 892, Z. 6 lies 3,226 st. 226.

घृतपूर vgl. पिष्टपूर.

घृतश्चुत्, घृतश्च्युन्निधनम् Pañkav. Br. 9,1,18. 13,11,18.

घृष्टि 1) wohl auf 1. घर्ष् zurückzuführen wie auch 2. घृष्टि; vgl. Kuhn in Z. f. vgl. Spr. 11,385.

घोङ्ग vgl. शाल्कक 1) *b*).

घोटकमुख Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,17. 217,*b*,2.

घोडेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,18.

घोणा Hariv. 12363.

घोणिक (von घोणा) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,30. 202,*a*,3.

घोत्कार m. *das Schnaufen der Nase* Nârad. P. 48 im ÇKDr. u. नासिका.

घोर 2) *b*) pl. als Ṛshi Kâth. Açv. 1,1. — 4) *b*) यानि कानि च घोराणि सर्वाङ्गेषु तदाभवन् Ind. St. 5,370. — *f*) Bez. *eines best. mythischen Geschosses* MBh. 5,3491. — 5) f. ई (!) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39. — Vgl. मव्हा°.

घोररूप 1) adj. *dessen äussere Erscheinung Scheu einflösst* M. 7,121. — 2) f. आ N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

घोरहृदय m. *eine Form* Îçvara's Sarvadarçanas. 83,10. अघोर oder आघोर 17.

घोलय् vgl. noch u. कमलि.

घोष 1) *a*) Z. 2 vom Ende füge nach *Stimme* hinzu ṚV. Prât. 13, 5. 6. Schol. zu AV. Prât. S. 261 (I, 3. 4). — *f*) ein Asura Kâth. 25,8. ein Fürst Bhâg. P. 12,1,16. — *h*) ein *lärmmachender Schmuck:* °प्रघोष Bhâg. P. 10,8,22. घोषाः कटिपादभूषणकिङ्किण्यः Comm.

घोषणा 2) Spr. 59. इति राज्ञा स्वनगरे दापयामास घोषणाम् Kathâs. 64, 86. यस्य भ्रमति कृत्स्ने ऽस्मिंस्त्रैलोक्ये कीर्तिघोषणा 90,178.

घोषद्रु s. गोषद्रु.

घोषवत् 3) = वीणा Halâj. 1,96. वीणां घोषवतीम् Kathâs. 111,32.

घौर heissen Kaṇva und Pragâtha ṚV. Anukr.

घौषेय (von घोषा) m. metron. des Suhastja ṚV. Anukr.

घ्न 1) *c*) दुर्गघ्ना f. Hariv. 9426. — *d*) Sûrjas. 1,24. 49. 52. 55. f. घ्नी 2,61.

घ्रा vgl. जिघ्र.

— अनु küssen: पित्रोः पादावनुघ्राय Kathâs. 113, 50.

— अव caus. TBr. 1,3,6,9, wo अवघ्रापयति st. अवधापयति zu lesen ist.

— व्या, °ज्ञिघ्रतीति व्याघ्रः P. 3,1,137, Vârtt., Sch.

घ्राङ्ग s. u. घृङ्ग.

घ्राण 2) c) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 61,15. — d) zu streichen; vgl. घ्राणास्कन्द.

घ्राणदुःखदा, lies *Artemisia sternutatoria Roxb.* st. *das Niesen* u. s. w.

घ्राणास्कन्द wohl so v. a. *das Grunzen* Râǵa-Tar. 5,447.

# च

चक्, चकित 1) füge *eingeschüchtert* und Spr. 3195 hinzu. — 2) चकिताकुल Kathâs. 63,114.

चकम्मद N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,18.

1. चकास् Naish. 22,55. एकस्यात्मंभरित्वेन न चकास्त्येव जीवितम् Kathâs. 53,164.

— सम् *erhellen*, mit acc. Bhâg. P. 10,63,39.

चकोर 1) चकोरस्य विरज्येते नेत्रे विषदर्शनात् Kâm. Nîtis. 7, 12. Spr. 3885. Naish. 22,41. 43. °व्रतमालम्ब्य Kathâs. 76,11. चकोरी f. 49,213. — 2) b) Bhâg. P. 12,1,24.

चकोरक LA. (II) 88,6 am Ende eines adj. comp.

चकोराय् *wie der Vogel* Kakora *verfahren* Kathâs. 89,41.

चक्कल n. Uǵǵval. zu Unâdis. 1,108. adj. *round, circular* (?) Aufrecht.

चक्र 1) चक्राकारा वसुंधरा *scheibenförmig* Sûrjas. 12,54. त्रिचक्रे ved. P. 6,2,199, Vârtt. — 3) MBh. 12,6481. 7697. — 4) Sûrjas. 1, 54. 2,54. 3,41. भानाम् 3, 9. भ° 2, 46. 3,50. *ein mystischer Kreis* Verz. d. Oxf. H. 24,a,25. 88. 95,b,40. fgg. 449,b,16. fgg. चक्रबन्ध oder schlechtweg चक्र Bez. *einer in ein scheibenförmiges Diagramm künstlich eingetragenen Strophe* Pratâpar. 73,a. Sâh. D. 268,13. °ज्ञाति Haeb. Anth. 291. — 6) *Cirkel, Rad* als astronomisches Instrument Sûrjas. 13,20. Golâdhj. 11, 10. fgg. — 7) सामन्त° Spr. 3246. षडधिकदशनाडी° Mâlatîm. 74,4. कारक° so v. a. *alle Factoren* Sarvadarçanas. 120,3. Z. 5. fg. Pańkat. 235,14 gehört zu 1), da चक्र hier als *Töpferscheibe* zu fassen ist. — 8) Vrddha-Kân. 3,19. — 10) Z. 2. fg. die Stelle अङ्गारकस्य चक्रोक्तः zu streichen, da hier die richtige Lesart वक्रोक्तः (*im Abschnitt über das* Vakra *besprochen*) ist. — 12) Halâj. 3,49. — 16) a) Spr. 3655, Kathâs. 72,40. — c) Kathâs. 56,141. — d) Kathâs. 54,16. — 17) चक्रियौ Kâth. 29,7. — 19) n. N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 10,78,19; vgl. °तीर्थ. — Vgl. दिक्चक्र, मल्ल°, मातृ°, हिरण्य°.

चक्रकाश्रय m. Bez. *eines best. logischen Fehlers: circulus in demonstrando* Sarvadarçanas. 113,22.

चक्रतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 60,a,29. 66,b,4. 17. 73,a,20. 149,a,22. — Vgl. तीर्थ 19).

चक्रतुण्ड m. *ein best. Fisch* R. ed. Bomb. 3,73,14. = नलमीन Schol.

चक्रदत्त, °नामकग्रन्थ von Râmakandra Verz. d. Oxf. H. 470,c, N.

चक्रदीपिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,b,28.

चक्रधर 3) Nilak.: चक्रधरस्य भुजंगस्य ग्रामाधिपतेर्वा. — 7) N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 4,191.

चक्रनारायणीसंहिता f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 288,b, No. 688. 292,a,14.

चक्रपाणिदत्त Verz. d. Oxf. H. 195,b, No. 453.

चक्रपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 123,213.

चक्रबाल (richtiger °वाल) 2) Kâvjâd. 2, 99. — 3) *Kreis* Ind. St. 10, 274. 307. — 4) भुज्ञानाम् Kathâs. 53,169.

चक्रबालधि, richtiger चक्रवालधि.

चक्रमेलक Kathâs. 123,213. 221. Brockhaus fasst das Wort als Appellativ.

चक्रराज m. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,a,37.

चक्रवर्तिन् 1) adj. पद्मविमानं ब्रह्मनिर्मितम् so v. a. *siegreich rollend* Kathâs. 107,133. — 3) m. N. pr. eines Autors Hall 43.

चक्रवात Bhâg. P. 10,7,20. 11,24. 76,11. — Vgl. पवनचक्र.

चक्रवालक n. Bez. *einer best. rhetorischen Figur*: संबोधनविभक्त्या यत्प्रचुरं पद्यपूर्वकम् । विमुक्तपुनराकृष्टशब्दं स्याच्चक्रवालकम् ॥ Pratâpar. 19,b,2.

चक्रवालात्मन् (चक्रबा° geschr.) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,18.

चक्रसेन (चक्र + सेना) 1) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 280, b,13. — 2) f. आ N. pr. einer Prinzessin Kathâs. 54,411.

चक्रह्रद m. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 73,b,29.

चक्राङ्गना (चक्र + अ°) f. *das Weibchen des* Kakravâka Kathâs. 72,58.

चक्रायुध Kathâs. 81,100.

चक्राश्मन् MBh. 1,8257 nach Nilak. *eine Schleuder von Holz zum Werfen von Steinen.*

चक्रिन् 5) Spr. 4723. — 16) m. pl. N. einer Vishnu'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1, 15. fg.

चक्रीकृ, °कृतचाप Spr. 2297.

चक्रीवत् 1) Pańkav. Br. 16,15,4. 20,13,2. 25,1,6. — 2) a) Halâj. 2, 125. Çiç. 5,8.

चक्रु = चक्र *Rad*: °वृत्त Kâth. 6,3.

चक्रेश (चक्र + ईश) m. *Weltherrscher, Kaiser* Spr. 1626. Davon °ता f. *die Würde eines Weltherrschers, — Kaisers* ebend. v. l.

चक्रेश्वर m. *Weltherrscher, Kaiser*; davon °त्व n. *die Würde eines Weltherrschers, — Kaisers* Spr. 1626. चक्रेश्वर als Bein. Bhairava's Kathâs. 56,106 bedeutet *Herr der Schaar.*

चक्ष् 2) तमचक्षाणाः *nicht sehend* Bhâg. P. 10,30,1. 43,7. अचष्ट *erblickte* 69,23. — 4) *halten für*: एवं वैकारिकीं मायामयुक्ता वस्तु चक्षते Bhâg. P. 10,73,11.

— अनु *benennen, nennen* RV. Prât. 17,12.

— आ 2) आचक्ष्महे बत किमप्यतनीमवस्थां तस्य *sagen zu Etwas* Spr. 3684.

— निस् *wegraisonniren, verwerfen* Sarvadarçanas. 46,13.

— व्या 1) (dieses hinzuzufügen) Weber, Râmat. Up. 329. — 2) Sarvadarçanas. 10,9. 117,11.

— परि 1) Schol. zu Kâty. Çr. 25,4,9.

— प्र 2) तस्यारोग्यं प्रचक्षते dem spricht man Gesundheit zu Spr. 4862.

— संप्र annehmen: उत्पत्तिप्रलयावेके सूक्ष्मज्ञाः संप्रचक्षते Bhâg.P.12,4,34.

— वि 2) sehen, gewahr werden Bhâg. P. 10, 64, 36. 11, 14, 45. betrachten 6,5.

— उद्दि inne werden Bhâg. P. 11,23,44.

चक्षण 2) Halâj. 2,173.

चक्षस् vgl. noch दुश्चक्षस्.

चक्षु 3) fehlerhaft für वक्षु Oxus; vgl. Kern in Ind. St. 10,212.

चक्षुर्वहल s. u. वहलचक्षुस्.

चक्षुःश्रवस् Kir. 16,42. Kâçikh. 58,161 (nach Aufrecht). — Vgl. दृक्श्रुति.

चक्षुष्मत्त्व n. = चक्षुष्मत्ता Kathâs. 74,322.

चक्षुष्मत् 1) Kathâs. 74,312. लब्ध° so v. a. लब्धचक्षुस् adj. Einschiebung nach R. 7,49,5.

चक्षुष्य 1) b) Halâj. 2,212. Çiç. 8,57. schön und zugleich Jmd vor Augen seiend (= प्रिय und श्रक्षिग Viçva bei Mallin.) Çiç. 8,57.

चक्षुस् 2) Mânava angeblich Verfasser von RV. 9,106,4—6. Saurja Verfasser von 10,158. — 4) c) Z. 5 lies 10,5,2,6 st. 10,5,3,16.

चखांस् (partic. perf.; von चक् oder खन् nach Sâj.): य उरणां जघान नवं चखांसं नवतिं च बाहून् RV. 2,14,4. nach dem Zusammenhange etwa ausstreckend.

चङ्ग 1) b) der sich auf Etwas versteht, das Gute und Schlechte an einer Sache genau kennend, überaus wählerisch in Betreff von (geht im comp. voran) Kathâs. 82,12. 14. 46. भोजन° 12. 20. 26. नारी° 12. 28. 33. 35. तूलिका° 14. 38. 39. 44. Davon nom. abstr. चङ्गता 11. 37.

चञ्चपुट, ÇKDr. erwähnt auch eine Lesart चञ्चत्पुट.

चञ्च्, partic. चञ्चत् Kathâs. 103,162. Sâh. D. 98,2. 146,3 (aus Venîs.). Çatr. 1,296.

चञ्च 2) a) Z. 2 streiche (lies चञ्च्वां). — b) °पुरुष Spr. 2536.

चञ्चरिन्, चञ्चरीक Halâj. 2,100. Bhâminiv. 1,46 (nach Aufrecht). Sâh. D. 177,7.

चञ्चरीकावली Ind. St. 8,386.

चञ्चल 2) c) N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78,b,47. — 3) a) Spr. 1850.

चञ्चलालिका ohne Cäsur Ind. St. 8,380.

चञ्चु 1) vgl. u. चञ्चुरी. — 3) b) vgl. महाचञ्चू.

चञ्चुरी, die ed. Bomb. liest पुण्यचञ्चुरी ohne Visarga; Nirak.: पुण्यचञ्चुः पुण्येन ज्ञातः तेन वित्तश्चञ्चुपचणौ (P. 5,2,26, wo aber °चुञ्चुपचणौ gelesen wird) इति चञ्चुप् । ई लक्ष्मीरित्येकाक्षरं नाम.

चट्, अत्र पूर्णिमादिने समुद्रवेला चटति (v. l. für चरति) so v. a. übertreten Pańkat. 74,22. Z. 2 lies 121,1 st. 131,1.

चटक vgl. मृगेन्द्र°.

चटचटा Bhâg. P. 10,72,36.

चटु 1) Çiç. 4,6. रचितचटुशतम् Bâlarâm. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,8.

चटूपमा eine in einem Gleichniss ausgesprochene Artigkeit Kâvjâd. 2,25.

चटुक ein Holzgefäss zum Schöpfen Schol. zu Hâla 163.

चटुग्राम m. N. pr. eines Dorfes Verz. d. Oxf. H. 191,b,34.

चटुल 1) a) Spr. 142.

चण vgl. कण°, मण°.

चण्ड 2) a) eine Form Bhairava's (= सूर्य) Verz. d. Oxf. H. 250,a,18. — c) N. einer der 7 Wolken bei der Sintfluth Verz. d. Oxf. H. 347,b, 34. — 3) a) eine der 8 Nâjikâ der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5. — 4) d) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2, 39. — e) so v. a. चण्डीमाहात्म्य = देवीमाहात्म्य; häufig im ÇKDr.

चण्डकर m. Sonne; davon °कराय् wie die Sonne erscheinen: चन्द्रश्चण्डकरायते Çuk. ed. Bomb. S. 4.

चण्डकापालिक m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234,a,5.

चण्डकेतु m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 71,16.

चण्डघण्टा f. Bein. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110,b, No. 174.

चण्डत्व Pratâpar. 54,a,4.

चण्डदीधिति Kathâs. 98,45.

चण्डनायिका 2) Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5.

चण्डप्रभ m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 101,48.

चण्डभुजंग m. desgl. ebend. 74,178.

चण्डमहारोषणातन्त्र n. Titel eines buddh. Werkes Verz. d. Oxf. H. 403,a, No. 2.

चण्डमारुत Titel eines Werkes Hall 203. °वैदिक Wilson, Sel. Works 1,43.

चण्डरूपा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,33.

चण्डवती 2) Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5.

चण्डवीर m. N. pr. einer buddh. Gottheit Wilson, Sel. Works 2,24.

चण्डवृष्टिप्रयात (v. l. °प्रपात) m. Ind. St. 8,406. 409. fg. 412.

चण्डवेग 3) m. ein best. Metrum Ind. St. 8,408. fg. — 4) f. श्रा N. pr. eines Flusses: °संगमतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 65,b,34.

चण्डसिंह m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 81,3. 98,25. 106,38.

चण्डांशु Kathâs. 65,5. Bhâg. P. 10,18,6.

चण्डादित्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,5.

चण्डाल, चण्डाली f. unter dem कुलाष्टक Verz. d. Oxf. H. 91,b,23.

चण्डालिका 1) lies किंनरा.

चण्डिका 1) °महानवम्युत्सव Verz. d. Oxf. H. 35,a,14.

चण्डिदास s. चण्डीदास.

चण्डिन् zu streichen, da चण्डी f. gemeint ist; s. u. चण्ड 4) e).

चण्डिमन् Heftigkeit, Stärke Sâh. D. 91,14.

चण्डीदास Verfasser eines Commentars zum Kâvjaprakâça Sâh. D. 243,12. चण्डिदास 116,18.

चण्डीपाठ m. = चण्डीमाहात्म्य = देवीमाहात्म्य Wilson, Sel. Works 1,12 (चण्डि°).

चण्डीपुराण n. = कालीपुराण Verz. d. Oxf. H. 101,b,29.

चण्डीमाहात्म्य n. = देवीमाहात्म्य ebend. 43,b, No. 98.

चण्डीरहस्य n. Titel eines Werkes ebend. 110,b,4.

चण्डीश, °तीर्थ ebend. 76,b,42.

चण्डीश्वर m. N. pr. eines Autors Hall 156.

चण्डेश N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,a,4 v. u.

चण्डेश्वर 2) N. pr. Verz. d. Oxf. H. 136,a, No. 259. 278,a,27. 292,a,15. b,35. 295,a, No. 713. °राय 324,a,36 (चण्डेश्वराय gedr.). — 3) n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 77,b,32.

चण्डोग्रशूलपाणि m. eine Form Çiva's ebend. 93,b,32. 96,a,4. 14.

चण्डोग्रा Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5.

चत्, caus. अचीचतम् Taitt. Âr. 2,4,5. अचीचते 6.

— प्र vgl. प्रचता.

चतु nach dem Comm. angeblich adj. = चतुर्थ Taitt. Âr. 1,8,10; es ist jedoch offenbar Entstellung aus च तम्.

चतुःपञ्च, चतुःपञ्चावशेषिता: auch Bhâg. P. 10,37,30.

चतुःपञ्चाशत् sg. und pl. Schol. zu P. 8,3,5 (Th. II, S. 377).

चतुःपञ्चाशत्क n. *ein Complex von 54* Kâm. Nîtis. 8,28.

2. चतुर 1) *a*) वाक्यानि Kathâs. 10,108 (च तुराणि gedr.) adv.: चतुरं गत्वा 101,96. — *b*) शिष्या: LA. (II) 87,18. — *c*) °वाच् Spr. 3018. Z. 3 lies *b*) st. *a*). — 3) *a*) Amar. 20 (Spr. 1749) gehört zu 1) *c*). — 4) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,29. 202,*a*,10. *b*,2.

चतुरंशवत् (von च° + अंश) adj. *aus vier Theilen bestehend* Weber, Gjot. 49.

चतुरक, f. चतुरिका adj. *geschickt, gewandt* und zugleich N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 103,20.

चतुरक्रम m. Bez. *eines best. Tactes* (रूपक) Saṅgîtadâm. im ÇKDr.

चतुरक्ष Çâṅkh. Br. 3,5. f. ई AV. 4,20,7.

चतुरङ्ग 4) *b*) °क्रीडा Halâj. zu Khandas 2,3 in Ind. St. 8,230.

चतुरङ्गिन् Z. 3 die ed. Bomb. des Bhâg. P. चतुरङ्गिणी.

चतुरध्यायिका, चतुराध्यायिका, चतुराध्यायिक n. und चतुराध्यायीभाष्य Whitney in der Einl. zu AV. Prât. III.

चतुरन्त, Nîlak. zu MBh. 1,2804: चतुरन्तायाः चतुःसमुद्रावच्छिन्नायाः; zu 1,3100: चतुरन्तां चतुःसमुद्रान्ताम्; Schol. zu R. 2,104,11 (12): चतुरन्तां चतुःसमुद्रावसानाम्.

चतुरन्तर n. Titel eines Werkes (?) Sarvadarçanas. 51,8.

चतुरम्ल n. *die vier sauren Sachen* d. i. अम्लवेतस, वृक्षाम्ल, बृहज्जम्बीर und निम्बक Bhâvapr. im ÇKDr.

चतुरस्र 1) Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,11. 97,*b*,8.12. — 2) Sâh. D. 509 (mit स). चतुरस्रता Spr. 5175. — 4) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,26; vgl. u. चतुरस्र.

चतुराध्यायिक u. s. w. s. u. चतुरध्यायिका.

चतुरावर्तन zu streichen, da es wohl kein comp. ist.

चतुराश्रम्य (so ist zu lesen), die ed. Bomb. richtig चातुराश्रम्य.

चतुरुष्ट्र n. *die vier Dinge vom Kameel* Suçr. 2,420,8.

चतुरूध्नी (चतुर् + ऊधन्) adj. f. *viereuterig:* अदिति Kâth. 30,4.

1. चतुर्थ 1) स्वर Ind. St. 8,261. fgg.

चतुर्थक 2) Çârṅg. Saṃh. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,7.

चतुर्थारण्यक n. Titel einer Schrift Ind. St. 8,285.

चतुर्दन्त 2) Kathâs. 62,30.

चतुर्दशक adj. *der vierzehnte* MBh. 1,4834.

चतुर्दशगुणनामन् n. pl. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

चतुर्दशगुणस्थान n. desgl. ebend.

चतुर्दशमतविवेक m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,14.

चतुर्दशस्वप्नविचार m. desgl. Wilson, Sel. Works 2,284.

चतुर्दारिका, so zu lesen st. चतुर्दारिक.

चतुर्दिक्कम् (von च° + दिश्) adv. *nach allen 4 Weltgegenden* Kathâs. 107,23. 118,86.

चतुर्धर N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 1,*a*. 301,*a*.

चतुर्नेतर् s. unten u. चतुर्होतर् 2).

चतुर्मासी f. *ein Zeitraum von vier Monaten* Kathâs. 124,154.

चतुर्मास्य = चातुर्मास्य Kâth. 35,20.

चतुर्मुखतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,14.

चतुर्वक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Kathâs. 52, 246. Bein. Brahman's Halâj. 1,7.

चतुर्विंश 3) *der 2te Tag des* Gavâmajana Pañkav. Br. 4,2,4.

चतुर्विंशक adj. *aus vierundzwanzig bestehend* MBh. 3,13918, wo गणाः st. गुणाः zu lesen ist.

चतुर्विंशत् *vierundzwanzig:* °विंशच्छत *124* Weber, Gjot. 41.

चतुर्विंशति 1) °भिः Ishtakâpûrana 1,7. n. Bhâg. P. 12,13,4. 7.

चतुर्विंशतिदण्डकस्तव m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

चतुर्विंशतिपुराण n. desgl. ebend. 1,279.

चतुर्विंशत्यवतारचरित्र n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 147. fgg.

चतुर्विध, °विधम् adv. *auf vierfache Weise* Spr. 4035.

चतुर्होतर् 1) vgl. Ind. St. 10,139. Z. 3 lies 5,28.25 st. 1,23.25. — 2) die neuere Ausg. liest चतुर्नेता st. चतुर्होता; Nîlak.: चतुर्णां पुरुषार्थानां नेता प्रापकः.

चतुर्होत्र, der Vers fehlt in der neueren Ausg.; dieselbe Ausg. liest 10404 fälschlich चतुर्होत्रप्रवर्तक st. चा° der älteren Ausg.; Nîlak.: चतुर्होत्रं यज्ञियं कर्म.

चतुश्चक्र n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,35.

चतुःशत 1) Vâlakh. 7,3. Ind. St. 8,281. — 2) hierher wohl R. 7,23, 19. Bhâg. P. 10,1,31. — 3) f. ई Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,22. 109,*a*,4.32. 110,*b*,5.

चतुःशाल adj. *vier Stuben enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,39. n. Halâj. 2,137. Matsja-P. 241,1 (nach Aufrecht).

चतुःशिख m. N. pr. eines Autors Hall 81.

चतुष्क 1) *a*) Ind. St. 8,110.249.384. — 4) *a*) Z. 2 MBh. 12,12706 erklärt Nîlak. चतुष्क n. durch अंसयोः कक्ष्योश्चान्तरालम्, lässt aber auch die andere Bed. zu, wobei er aber मुष्क = बाहु fasst; vgl. u. चतुष्किन्.

चतुष्कोण, सम° und विषम° Ind. St. 10,274.

चतुष्टय 1) Ait. Br. 3,43.

चतुष्टोम 1) füge hinzu: *dessen einzelne Glieder je um vier Verse wachsen*, Schol. zu Pañkav. Br. 19,5,1. 6,1. — 2) Ait. Br. 3,43. Pañkav. Br. 21,4,1. Schol. zu 6,3,16. 21,4,1.

चतुष्पथ 3) m. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,3.

चतुष्पद 1) *d*) *aus 4 Wörtern bestehend* VS. Prât. 1,157. — 2) *b*) als N. eines Karaṇa neutr.; vgl. noch Sûrjas. 2,67.

चतुष्पाद् 1) चतुष्पदः m. pl. Bhâg. P. 5,1,14. — 3) *aus 4* Pâda *bestehend* Ind. St. 8,239.

चतुष्पाद adj. (f. आ) *viertheilig* Sarvadarçanas. 167,5. Z. 2 lies 6,8,2, 7 st. 6,8,2,17.

चतुष्पादी f. *ein Complex von 4 Füssen* Weber, Gjot. 92.

चतुस्त्रिंश 3) Ait. Br. 4,18.

चतुःसमुद्र adj. (f. ई) *von 4 Meeren eingeschlossen:* पृथिवी Kathâs. 69,131.

चतुःस्तन adj. = चतुस्तन Kâṭh. 30,4.

चत्वर letzte Zeile, vor Siddh. K. noch 2,99 einzuschalten.

चत्वर, अम्बु° *ein viereckiger Teich* H. an. 4,216. — Vgl. जल°, पाद° (unter पादचतुर).

चन्देलवाल N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,4.

चन्दन 1) मलये ऽपि स्थितो वेणुर्वेणुरेव न चन्दनः Spr. 3491. चन्दनाम्भस् 3617.

चन्दनपुर n. N. pr. *einer Stadt* Kathâs. 77,20.

चन्दनाय् (von चन्दन) *zu einem Sandelbaum werden*: मलयाचलसंसर्गान्न वेणुश्चन्दनायते Spr. 3491, v. l. (S. 385).

चन्द्र 1) चन्द्रतरम् adv. *lieblicher*: स्त्री नक्तं चन्द्रतरं वदति Kâṭh. 30,1. — 2) *a*) der *Mond* als Bez. *der Zahl Eins* Sûrjas. 1,43. 2,21. — *n*) ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,13. Z. 7 streiche 1351. — 5) *a*) Halâj. 2,18. hierher etwa auch ṚV. 3,61,7.

चन्द्रक 1) *f*) Râǵa-Tar. 3,282 gehört wohl zu *b*). — 2) *a*) Kathâs. 72,29. येषामध्यवसन्पुरा युवतयो गेहेषु दृश्चन्द्रिकाः Spr. 2511. Naish. 22,41. — *e*) vgl. Ind. St. 8,386. — *h*) ein N. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,16.

चन्द्रकला 5) *die Spur eines Fingernagels in der Gestalt der Mondsichel* Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,16. — Vgl. शतश्लोकी°.

चन्द्रकलातन्त्र n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,9.

चन्द्रकवि m. N. pr. eines *Dichters* ebend. 123,*b*,42. Wilson, Sel. Works 1,331.

चन्द्रकान्त 1) 2) Spr. 2211. — 6) n. und f. आ N. pr. einer Stadt R. 7,102,6.9.

चन्द्रकाशि f. Bez. *der Mondscheibe am 9ten Tage* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,25.

चन्द्रकिन् Çiç. 3,49.

चन्द्रकुण्ड m. N. pr. eines Teiches in Kâmarûpa Kâlikâ-P. im ÇKDr.

चन्द्रकुमारशिखर n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,1.

चन्द्रकूट m. N. pr. eines *Berges* in Kâmarûpa Kâlikâ-P. im ÇKDr.

चन्द्रकेतु ein Sohn Lakshmaṇa's R. 7,102,2. ein Vidjâdhara Kathâs. 115,24.

चन्द्रकोष m. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,5.

चन्द्रगुप्त Bhâg. P. 12,1,12. °सभा Pat. in Mahâbh. 758. चन्द्रगुप्तक Spr. 1196.

चन्द्रगुप्तगिरि m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,12.

चन्द्रग्रहण n. *Mondfinsterniss* Verz. d. Oxf. H. 326,*a*,2. 327,*a*, No. 773.

चन्द्रचूड 1) Kathâs. 114,19. LA. (II) 92, 22. *eine Form* Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5.

चन्द्रचूडामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,29.

चन्द्रचूडाष्टक n. Titel einer Hymne ebend. 149,*b*, N. 2.

चन्द्रजसिंह m. N. pr. eines Mannes Hall 70.

चन्द्रज्ञान n. Titel eines Werkes Hall 197. Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,2. °तन्त्र 29.

चन्द्रट Verz. d. Oxf. H. 357,*b*, No. 852. 358,*a*.

चन्द्रदेव ein Dichter ebend. 123,*b*,42.

चन्द्रद्वीप m. N. pr. eines Dvîpa ebend. 338,*b*,5.

चन्द्रनारायणभट्टाचार्य m. N. pr. eines Gelehrten Hall 35. fg.

चन्द्रपति m. N. pr. eines Mannes Hall 66.

चन्द्रपुर Hall 134. Kathâs. 117,62 (mythisch). 123,252.

चन्द्रप्रभासतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,27. 67,*a*,26.

चन्द्रप्रमर्दन m. N. pr. eines Sohnes der Siṁhikâ und Bruders des Râhu MBh. 1,2539.

चन्द्रप्रमाण adj. *lunaris* Schol. zu Kâtj. Çr. 24,6,5.

चन्द्रप्रासाद m. wohl = चन्द्रशाला 1) Kathâs. 85,15. 114,24.

चन्द्रभाग m. N. pr. eines Berges Kâlikâ-P. 21. 22.

चन्द्रभानु m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

चन्द्रमत n. *die Lehre des Mondes d. i. der Verehrer des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,34.

चन्द्रमास m. *Mondmonat* Weber, Ǵjot. 92.

चन्द्रमौलि adj. *einen Mond auf dem Kopfe habend*, von einem Daitja R. 7,23,1,41.

चन्द्रयोग m. *eine Conjunction des Mondes mit einem Sternbilde* Weber, Nax. 2,294. Ǵjot. 71. Verz. d. Oxf. H. 328,*b*, No. 779.

चन्द्ररेखा *eine best. Pflanze*, = वागुजी, beng. द्राकुच Bhaishaǵjaratn. im ÇKDr.

चन्द्रललाम m. Bein. Çiva's Bhâg. P. 12,10,25.

चन्द्रलेखा 2) *c*) α) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑ – – ⏑ – – ⏑ – – Ind. St. 8,386. — β) ebend. 392. Khandom. 78. — γ) *4 Mal* – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – Ind. St. 8,392. — *d*) N. pr. verschiedener Frauen Kathâs. 113,18. 114,59. Verz. d. Oxf. H. 133,*b*, No. 245.

चन्द्रवती 1) *b*) Kathâs. 70,35. 75,105. 106,33. — 2) *a*) N. pr. verschiedener Frauen ebend. 56,11. 98,6. 123,116.

चन्द्रवन्द्य m. N. pr. eines Mannes Hall 7.

चन्द्रवर्त्मन् ohne Cäsur Ind. St. 8,382. Khandom. 39.

चन्द्रविज्ञ m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,25.

चन्द्रशुभ्र adj. f. आ *mondhell* Kathâs. 70,26.

चन्द्रशेखर 2) ein Fürst Kathâs. 123,144. Wilson, Sel. Works 1,201. Autor Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290. 214,*b*,2. — 3) Verz. d. Oxf. H. 189,*b*, No. 434.

चन्द्रश्री f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 58,58.

चन्द्रसरस् Kathâs. 62,29.

चन्द्रसार m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 67,37.

चन्द्रसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 27.

चन्द्रसिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 296,*a*, No. 718.

चन्द्रसूरि m. N. pr. eines Lehrers bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,337.

चन्द्रस्वामिन् m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 56,4. 92,14. 101,121. 123,55. 124,4.

चन्द्रहास 1) *a*) *Schwert* Sâh. D. 130,14. Râvaṇa's *Schwert* R. 7,16,43.

चन्द्रहासतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,25.

चन्द्राभ *von schimmerndem Aussehen* ṚV. 6,49,8.

चन्द्राङ्गद m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,42. fgg. चित्राङ्गद v. l.

चन्द्राचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,294.

चन्द्रादित्य m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 74, 215.

चन्द्रानन m. N. pr. eines Ġina Wilson, Sel. Works 1, 321.

चन्द्रापीड 2) ein Fürst von Kânjakubġa Kathâs. 61, 219.

चन्द्राय्, °यति R. 7, 31, 23.

चन्द्रायण bei Weber, Râmat. Up. 356 (14) fehlerhaft für चा°.

चन्द्रार्की f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 327, b, No. 775.

चन्द्रार्ध, °चूडामणि Spr. 2256.

चन्द्रालोक m. Titel eines dem Kuvalajânanda zu Grunde liegenden Werkes von Ġajadeva Kuvalaj. 3, a.

चन्द्रावती N. pr. einer Fürstin Verz. d. Oxf. H. 153, a, 18.

चन्द्रावलोक Kathâs. 94, 5. 39. 44. 113, 17. Verz. d. Oxf. H. 153, a, 4.

चन्द्रि in मल्लकरूणा°; vgl. कर्णि.

चन्द्रेशलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 73, b, 10.

चन्द्रेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 66, a, 38.

चन्द्रोदय 1) a) °वर्णन Verz. d. Oxf. H. 122, b, 29. — b) Halâj. 2, 155. — 2) Z. 2 lies Kakrapâṇidatta.

चन्द्रोपराग m. Mondfinsterniss Verz. d. Oxf. H. 41, a, 5.

चन्नुभट् m. = चेन्नुभट् Hall 23.

चपल 1) unbeständig Spr. 4043. °हृदया 901. leichtsinnig 3690. 4042. चपलम् adv. schnell, rasch Daçak. in Benf. Chr. 200, 2. — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 309, a, 18. — 3) g) vgl. Ind. St. 8, 296. fgg. 305. 339. 419 und मल्लाचपला. — 4) n. ein best. edles Mineral, aber nicht Quecksilber (vgl. 2, d.), weil dieses daneben erwähnt wird, Verz. d. Oxf. H. 321, a, No. 761.

चपलय् (von चपल), °यति Jmd unbesonnen machen, zu einer Unbesonnenheit verleiten Kull. zu M. 3, 191. 250.

चपेट, °घाति Schol. zu Git. 1, 43. तस्याः सः — चपेटं कुपितो ददौ einen Schlag mit der flachen Hand Kathâs. 66, 139. तस्मै चपेटां ददाति Pat. in Mahâbh. 236. करोति ते मुखं तन्वि चपेटापातनातिथिम् (s. oben u. अतिथि) Kâvjapr. 71, 4. चपेटी f. Bez. des 6ten Tages in der lichten Hälfte des Bhâdrapada Skanda-P. im ÇKDr.; vgl. चर्पटा. — Vgl. दुर्जनमुखचपेटिका.

चम् mit पर्या Z. 2 lies früher als die Andern st. schon und vgl. oben 2. अश् mit परि.

चमत्कार 1) Sarvadarçanas. 119, 10. 135, 6. °चिन्तामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278, a, 30.

चमत्कारिता (von चमत्कारिन्) f. das in-Staunen-Versetzen Sâh. D. 241.

चमत्कारिन् Sâh. D. 99, 21.

चमत्कृत in Staunen versetzt: पद्मशीर्ष° Çatr. 2, 476.

चमत्कृति Spr. 3753 (Conj.).

चमर 1) m. R. 7, 6, 49. चमरी Spr. 2656. चमरीवाल Kathâs. 59, 42. — 2) Kathâs. 59, 42.

चमरवाल (°बाल Brockh.) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 54, 144. fgg.

चमस 2) चमसी पिष्टकस्य H. an. 4, 314. Med. ç. 37. — 3) Bhâg. P. 11, 2, 21.

चमसिन् adj. Ind. St. 10, 373. 381. 392.

चमुपति m. = चमूपति Uġġval. zu Uṇâdis. 1, 82.

चमूप Kathâs. 101, 332.

चमूरु Çiç. 1, 8. °दृश् f. eine Gazellenäugige Sâh. D. 100, 16.

चम्प 2) चम्पाधिपो मुञ्ज: Ind. St. 8, 294. 193. fg.

चम्पक 5) °देश Verz. d. Oxf. H. 352, b, 22.

चम्पकनाथ m. N. pr. eines Autors Hall 178.

चम्पकपुर n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 154, a, 22.

चम्पकस्तवन n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 283.

चम्पकारण्य n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 5.

चम्पावती Verz. d. Oxf. H. 74, a, 40. 152, b, 17. N. pr. einer Fürstin 153, a, 18.

चम्पाषष्ठी Bez. des 6ten Tages in der lichten Hälfte des Mârgaçîrsha oder Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 284, b, 42.

चम्पू Kâvjâd. 1, 31. Sâh. D. 569. Pratâpar. 19, a, 7. Z. 2 lies II, 105. 135 st. I, 105. 135.

चयनीचन्द्रशेखरारायगुरु m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 142, a, No. 290.

चर् 3) (यः) मिथ्या चरति मित्रार्थे Spr. 5336. — a) पत्नीसंयाज्ञावभृथ्येश्चरित्वा so v. a. diese vollziehend Bhâg. P. 10, 75, 19. — 5) Z. 7 चरितव्रत auch Âçv. Gṛhj. 1, 8, 12. चरन्मौनम् (Conj.) Spr. 3256. दुःखस्योपचितिं (so ist zu lesen) चरेत् vermehrt den Schmerz 4362. Z. 18 zu भैक्षं चर् betteln gehen vgl. भिक्षां भ्रम्. Z. 21 über die Bed. von मार्गाच्चर् s. u. 2. मार्ग 2) f) und vgl. noch Bhâg. P. 3, 18, 19. तृणं चर् so v. a. Gras fressen, weiden Spr. 2718 (Conj.). Bhâg. P. 10, 15, 40. — 7) Schol. zu R. 2, 107, 19: चराम = संपादयाम.

— caus. 1) Çâṅkh. Br. 30, 8. weiden lassen Bhâg. P. 10, 11, 40. 44. 15, 1.

— desid. 3) zu gehen versuchen: चिचर्षन् Çâṅkh. Br. 30, 8.

— intens. चञ्चूर्यमाण R. 7, 65, 11.

— अति 1) entgehen, entwischen Kâth. 25, 9.

— अधि vgl. noch अधिचर्.

— अभि 3) पूर्वाभिचरिता = पूर्वदिग्गामिनी nach dem Schol.

— व्यभि 2) sich gegenseitig zu verzaubern suchen: देवाश्च वा असुराश्च व्यभ्यचरन्त Kâth. 25, 9.

— अव vgl. अवचरन्तिका Hypokoristikon vom partic. praes. f. °चरन्ती; vgl. प्रवर्तमानक in der Parallelstelle RV. 1, 191, 16.

— आ 1) sich wenden an Jmd (acc.) Spr. 2553. — 6) आचेरुर्विविधाः क्रीडाः Bhâg. P. 10, 18, 21. अचलितेषु u. s. w. न मैत्रीमाचरेद्बुधः MBh. 5, 1495. — 9) अनाचरितमार्याणाम् MBh. 2, 1542.

— अभ्युदा caus.: असुरविशं ह वै देवानभ्युदाचार्य आसीत् Ait. Br. 6, 36. nach Sâj. देवानभिलक्ष्य उल्लङ्घनरूपमाचरणं कृत्वा तिरस्कृत्य आसीत् er machte sie die Götter überspringen d. h. verfehlen; eher wohl das Volk der Asura war herangezogen (lag im Felde; also अभ्युदाचर्य zu vermuthen) gegen die Götter. Uebrigens fällt die Vernachlässigung des Saṁdhi auf; vgl. auch Ind. St. 9, 307.

— समुदा 2) ed. Bomb. richtig समुदाचरन्.

— समा 1) सपत्नेषु नित्योद्विग्नः समाचरेत् Spr. 3835.

— उद् 1) अमुमेवादित्यमुच्चारं (absolut.) कुरुते TS. 2, 3, 12, 2. — 2) lies: gravitätisch einherschreiten: (रावणस्य) उच्चरतो ऽधिसैन्ये Bhâg. P. 2, 7, 25. — caus. 1) उच्चारिते beim Geschäft der Ausleerung Suçr. 2, 148, 19.

— प्रत्युद् caus. nachsprechen, wiederholen RV. Prât. 15, 8. — Vgl. प्रत्युच्चारण.

— उप 2) Kathâs. 51, 193. 226. ironisch: तं (गजं) दृष्ट्वा अग्रमार्गेण स राज्ञोपाचरत्तथा। यथानुधावन्स गजो विपेदे श्वभ्रपाततः॥ 55, 216. Z. 6 lies

ÇÂK. CH. st. ÇÂK. — 5) SÂH. D. 103,12. 280,8. KULL. zu M. 2,87. SARVADARÇANAS. 76,5.12. act. *uneigentlich benennen:* ये ब्राह्मणावच्छेदास्तान्पुराणां ताण्डमित्युपचरन्ति Ind. St. 1,49,6.

— नि vgl. निचेरु.

— परि 1) तत्पादुके ग्रविरतं परि ये चरन्ति ध्यायन्ति BHÂG. P. 10,72,4. — 2) mit dem gen. der Person: तव परि ये चरन्ति BHÂG. P. 10,87,27.

— संपरि *Jmd aufwarten, Jmd bedienen:* या: संपर्यचरन्प्रेम्णा पादसंवाहनादिभि: । जगद्गुरुम् BHÂG. P. 10,90,27.

— प्रति KÂM. NÎTIS. 1,61 wohl fehlerhaft für प्रवि; vgl. Spr. 3705.

— वि 4) Sp. 962, Z. 1 v. u. und Sp. 963, Z. 1 ARG. 7,8. 10,37 gehören zu 11); vgl. u. 2. मार्ग 2) *f*). — 6) विचरत्यसमुन्नद्धो य: Spr. 3691. — 11) Z. 4. fg. *sich Wege bahnen* falsch; vgl. u. 2. मार्ग 2) *f*). — caus. 1) सो ऽश्वान्विचारयित्वा रथे युक्तान् R. 7,46,22. — 3) मित्रं विचार्य बकुशः. Spr. 2196.

— प्रवि 1) प्रज्ञो पक्षे प्रविचरञ्शशाङ्क इव वर्धते Spr. 3705 (Conj.). — caus.: कार्यिणः प्रविचारय R. 7,59,2,11. — Vgl. प्रविचार.

— संप्रवि caus. *genau erwägen,* — *prüfen* R. 7,95,17.

— सम् 3) हृतो न संचरति खे Spr. 4205. त्वं चेत्संचरसे वृषेण *reiten auf* 1079. मृदुसंचरत्कर (*Hand* und *Rüssel*) 1709. Z. 4 lies 1,123,7 st. 1,23,7. — 4) *durchlaufen, durchwandern:* सूर्यस्त्रीत्राशीनुदगुत्तरम् । संचरन् SÛRJAS. 12,48. fg. — caus. 3) *weiden lassen* BHÂG. P. 10,15,9.

— परिसम् vgl. परिसंचर; — प्रतिसम् vgl. प्रतिसंचर.

चर 1) *a*) करण im Gegens. zu ध्रुव SÛRJAS. 2,68. °कर्मन् im Gegens. zu ध्रुवकर्मन् WEBER, Nax. 2,385. Z. 4 चरा: BHÂG. P. 4,29,23 erklärt der Schol. durch संचारिण:. — *b*) γ) न स दृष्टचरो मया *bis jetzt nicht gesehen* KATHÂS. 65,161. SARVADARÇANAS. 81,19. ग्र° 101,14. KATHÂS. 60,147. दृष्टचरी 108,153. ग्रदृष्टचरा 60,58. ग्रदृष्टचरत्व SARVADARÇANAS. 25,19. — 2) *f*) *Wind, Luft* BHÂG. P. 10,14,11. — *g*) nom. act. in दुश्चर. — 4) f. चरी *Beweglichkeit, Lebendigkeit:* उषा विश्वं जीवं प्रसुवन्ती चरायै RV. 7,77,1. — 5) n. *Ascensionaldifferenz* GOLÂDHJ. 7,3.18 (Comm.). 20.

चरक 1) *c*) Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,13. चरकाध्वर्यव: 14. वैशंपायनशिष्या वै चरकाध्वर्यवो ऽभवन् BHÂG. P. 12,6,61. — *d*) °ग्रन्थ Verz. d. Oxf. H. 404,*b*, No. 35. °तन्त्र 187,*b*,25. °प्रादुर्भाव 310,*b*,22. चरको वैद्यशास्त्रे प्रसिद्धम् UGGVAL. zu UNÂDIS. 2,32. कृतं सुभाष्यं चरकस्य येन (कृष्णेन) Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,27. Karaka als Verfasser eines Wörterbuchs 143,*a*, No. 292.

चरखण्ड n. *der Betrag der Ascensionaldifferenz* SÛRJAS. 3,43. GOLÂDHJ. 7,1.

चरज्या (sc. ज्या) f. *der Sinus des* चरखण्ड, *reducirt auf die relative Grösse eines grossen Cirkels,* SÛRJAS. 2,61. 3,33.

चरज्या f. = चरज्या Comm. zu GOLÂDHJ. 7,1 und zu SÛRJAS. 3,34.

चरट Z. 2 lies चिरिण्टी st. चिरटी.

चरण 2) *g*) = पाद *Viertel:* चतुश्चरण adj. *aus vier Vierteln* —, *aus vier Abtheilungen bestehend* SARVADARÇANAS. 81,1. — 3) *a*) Z. 3 lies 3,5,5 st. 3,3,5.

चरणपात 2) PANKAT. 113,2 gehört zu 1).

चरणाल m. Bein. Gautama's Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,32.

चरणाभरण (चरण + ग्रा°) n. *Fussschmuck* HALÂJ. 2,406.

चरणामृत n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649.

चरणायुध 2) SÂH. D. 79,10.

चरथ 2) *b*) die letzte Stelle zu streichen.

चरदल n. = चरखण्ड VARÂH. BRH. S. 2, S. 4. SÛRJAS. 3,10. °ज्या = चरज्या 13,15.

चरम, ग्रचरमवयस् *Jugend* UTTARARÂMAK. 95,18 (125,1).

चरशिञ्जिनी f. = चरज्या GOLÂDHJ. 7,1.

चरि UNÂDIS. 4,139. TRIK. 2,9,27.

चरित 2) *a*) *Bewegung* (der Gestirne) SÛRJAS. 1,4.5. 11,28. 13,25. 14,27. WEBER, GJOT. 110.

चरितव्य 2) बोधिसत्त्वमहाचर्या KATHÂS. 72,101.

चरितार्थय्, चरितार्थित so v. a. *beglückt* SARVADARÇANAS. 1,4.

चरित्र 1) *c*) füge noch *Wandel, Erlebnisse* und Spr. 2957 hinzu.

चरित्रबन्धक vgl. u. बन्धक 5).

चरित्रित (von चरित्र) adj. am Ende eines comp.: वचामगोचरविचित्रचरित्रित: *der wunderbare Schicksale erlebt hat, die Worte nicht zu schildern vermögen,* Spr. 2957, v. l.

चर्च्, चर्चित *abgewischt:* नेत्राभ्यां यदश्रु स्रवत् । तद्गलितं भगवता पाणिना चर्चितं तु तत् ॥ निमिषमात्रं तद्गौ u. s. w. R. 7,37,2,9. *überzogen* —, *bedeckt mit:* मसृणचन्दन° KAURAP. 7 in HAEB. Anth. 228. ग्रलंकार° BHÂG. P. 11,6,46. *entschieden, beschlossen* (= निश्चित Schol.): °संकल्प 10,44,1.

— वि, विचर्चित *aufgetragen:* प्रियङ्गुकालीयककुङ्कुमानि स्तनाङ्गरागेषु विचर्चितानि RT. 6,12.

चर्चा 2) *b*) Spr. 4693. लग्नानाङ्कां स कर्पूरचर्चां वितनुते तनौ 4479. — *c*) *Anwendung* nach BENFEY. — *d*) तन्त्र°, ग्रष्टाङ्गयोग° SIṂHÂSANA (nach AUFRECHT). पराधिकार° *das Sichkümmern um* Spr. 1712.

चर्चर 2) *a*) *Chorgesang:* वसन्तोत्सवोद्दामप्रनृत्यत्पौरचर्चरी: (पश्यन्) KATHÂS. 34,58. सेवितमृत्तचर्चरीके (ग्रन्ने) 103,200.

चर्चरीक vgl. oben u. चर्चर 2) *a*).

चर्चिका f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,23. 92,*b*,15.

चर्त् mit ग्रा KAUÇ. 16; mit परि vgl. परिचर्तन; mit प्र, प्रचृत्तशिख ÂÇV. GRHJ. 4,2,9. M. MÜLLER und STENZLER irrig प्रवृत्त°.

चर्पट 1) *b*) lies *ein best. Gebäck.* चपा und चापाटि bedeuten im Hindî *Pfannkuchen.* — 3) adj. *flach anliegend,* von Ohren VARÂH. BRH. S. 68,58; vgl. u. चिपिट 1). — 4) f. ग्रा Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada ÇKDR.; vgl. चर्पेटी.

चर्पटि, चर्पटिन् Verz. d. Oxf. H. 233,*b*,4 v. u. HALL 16. चुर्पती WILSON, Sel. Works 1,214.

चर्मकर्त TBR. 1,2,6,7.

चर्मकार 1) f. चर्मकारी unter dem कुलाष्टक Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,24.

चर्मज 1) *aus Leder gemacht, ledern:* पाश BHÂG. P. 10,64,4.

चर्मदण्ड HALÂJ. 2,287.

चर्मन् 1) Z. 2 lies भूर्ज st. भूमिम्; Z. 5 lies VÂLAKH. 7,3. AV. 5,18,3.

चर्मपट् 1) m. *Riemen* MBH. 13,2456. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit: °निवासिन् MÂRK. P. 58,25.

चर्मपुट m. *Schlauch* MED. t. 26. °क m. BHAR. zu AK. ÇKDR.

चर्मप्रसेवक HALÂJ. 4,79.

चर्य 2) *b*) auch *frommer Wandel, Frömmigkeit* SARVADARÇANAS. 77,18.

78,15 (wo चर्यायां zu lesen ist). 81,1. 11. 90,15.

चर्यानाथ m. N. pr. eines alten Weisen SARVADARÇANAS. 99,4.

चर्व्, कान्तिसुधास्यन्दमयीं तां (चित्रस्थां प्रियां) चर्वयन् *schlürfen, kosten* SÂH. D. 51,154. चर्वित *woran man gekaut hat* Spr. 3683.

चर्वटि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,9.

चर्षणि 2) BHÂG. P. 10,29,2.

1. चल् 1) चलति मेरुः Spr. 4884. — 2) प्राक्चक्रं चलितम् SÛRJAS. 3,11. — 3) ग्रहनि चलति KATHÂS. 72,406. *lustwandeln* Spr. 1579. न चलेच्च वार्त्ता *es geht auch kein Gerücht darüber* 4205. — 4) तस्यापि चलिता मतिः Spr. 3592. — 5) Z. 6 R. 2,61,23 liest die ed. Bomb. richtig हिंसातिचरिता धर्मः *geübt*.

— caus. 2) *c*) न तेषां चाल्यते बुद्धिः Spr. 5056.

— उद् *aufbrechen* KATHÂS. 73,441. 74,277. 78,2. 132. 82,1. 102,153. उच्चलच्चलशरविद्धे 61,104 fehlerhaft für उच्छल°.

— प्रोद् *aufbrechen* KATHÂS. 101,263.

— वि 3) KATHÂS. 55,148.

— सम् caus. R. 7,14,7.

चल 1) कर्ण Bez. *einer best. Hypotenuse* SÛRJAS. 2,41. 51. — 2) *a*) in medic. Sinne Verz. d. Oxf. H. 304,*a*,37. — 3) *c*) KATHÂS. 60,149. — Vgl. पुंश्चली.

चलचित्त 1) oder 2) तुरगचलचित्ताः क्षितिभुजः Spr. 1175. — 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,32.

चलन 4) *a*) *das Wanken, Schwanken* (eig. und übertr.): श्रोदरिकादिकायादिचलनद्वारेणात्मनश्चलनम् SARVADARÇANAS. 36,16. — *b*) प्रतिपन्नादचलनम् KATHÂS. 99,8.

चलाचल 1) adj. Spr. 904. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,32.

चलुक 1) Spr. 769.

चशाति, die ed. Bomb. richtig वशाति.

चशाल = चषाल KÂTH. 26,4.

चषक 1) ÇIÇ. 10,4. 11. 24. BHATT. 8,39.

चसमास (1. च + स°) m. *ein copulatives Compositum* Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,5.

चाकचक्य n. = उज्ज्वलता ÇKDR. nach der VEDÂNTAPARIBHÂSHÂ.

चाक्षुष 1) *a*) अ° *zum Gesichtssinn nicht in Beziehung stehend* SARVADARÇANAS. 110,20. — 2) Agni Ind. St. 3,200,*b*. als Autor Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,21.

चाचपुट ÇKDR. Suppl. nach SAṀGÎTADÂM.

चाचरि m. N. pr. eines Ringers RÂGA-TAR. 7,1514.

चाचल्य RÂGA-TAR. 7,162.

चाट Spr. 620, v. l. (Th. II, S. 328). चाटाः कार्पटिकाः क्रूराः BHAVISHJA-P. bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. u. कार्पटिक. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,13. *fortune-teller* HALL nach COLEBR. in Digest of Hindu Law 1,311. Auf चाट folgt भट in der Inschrift und beide Wörter könnten auch zusammengefasst werden; vgl. चारभट.

चाटिग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 189,*b*,2 v. u.

चाटु, चकार च किल चाटु (बक्रचाटून् bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1, 3) प्रौढयोषिदिवदस्य ÇIÇ. 11,39. 10,37. चाटूर्थम् so v. a. *um ihr etwas Liebes zu erweisen* KATHÂS. 72,246. Z. 2 ÇÂNTIÇ. 1,14 (Spr. 2394) hat die v. l. चाटून्. चाटुः पिचिपिडे च नुतौ चाटुरालापतत्सम (so ist zu lesen, घालाप hat auch die Hdschr.) इत्युत्पलिनीकोशः UǴǴVAL. a. a. O.

चाटुक, °शतैः Spr. 971. वदति चाटुकान् BHÂG. P. 11,5,6.

चाणाक im pl. ist der pl. zum patron. चाणाक्य.

चाण्डाल 1) ब्राह्मण्यां शूद्रवीर्येण पतितो ज्ञारदोषतः। सद्यो बभूव चाण्डालः सर्वस्मादधमो ऽशुचिः॥ Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,27. fg. तीवरेण च चाण्डाल्यां कर्मकारो बभूव ह 28. fg. Z. 5. fg. VET. 10,8 wird *ein Frauenzimmer am ersten Tage der monatlichen Reinigung* चाण्डाली genannt. Kaṇḍâla so v. a. *der Verworfenste unter seines Gleichen*: पक्षिणां काकश्चाण्डालः पशूनां चैव कुक्कुरः। मुनीनां कोपी चाण्डालः Spr. 4485. — 2) SÂH. D. 173,8. Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,29.

चाण्डालिका f. *ein best. Kraut*; s. u. प्रष्ठ 2).

चाण्डालिनी f. N. pr. einer Göttin: उच्छिष्ट° Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,33. 98,*a*,9.

चातक, चातकी f. *das Weibchen des* Kâtaka KATHÂS. 123,334.

2. चातुर 3) *Geschicklichkeit*: या लोकद्वयसाधनी तनुभृतां सा चातुरी चातुरी Spr. 2477. *Liebreiz* SÂH. D. 738.

चातुर्थक, ज्वर KATHÂS. 71,202.

चातुर्भुजि m. patron. von चतुर्भुज Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,16.

चातुर्य 1) SARVADARÇANAS. 143,17.

चातुर्विध्य SARVADARÇANAS. 9,5. 105,1. 140,5.

चातुःषष्टिक adj. *zu den vierundsechzig* (चतुःषष्टि) Kalâ *in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,41.

चातुःस्वर्य (von चतुर् + स्वर) n. *die Verwendung von vier Tönen* Ind. St. 10,422.

चात्वाल = दर्भ UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,115.

चान्दन (von चन्दन) adj. *zum Sandelbaum in Beziehung stehend, von ihm kommend*: इन्धनौघाः Spr. 3311 (vgl. S. 370).

चान्द्र 1) adj. (f. ई) *a*) *lunaris*: प्रतिबिम्ब KATHÂS. 62,42. मूर्ति 59,6. तनु 106,137. मान SÛRJAS. 14,1. 2. 13. WEBER, ǴJOT. 40. 42. 107. मास 55. 93 (= नाक्षत्र). 104. NAX. 2,281. 289. 345. पत्त ǴJOT. 78. क्षतयः NAX. 2,358. Tage SÛRJAS. 1,36. fg. 40. 50. — *b*) von Kandra *verfasst*: °सूत्र Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,6. — 2) *c*) Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,6. 175,*a*,35. 182,*b*,34 (sg.).

चान्द्रक adj. *lunaris*: क्षतयः WEBER, NAX. 2,358.

चान्द्रचन्द्रिक n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*,N. 1.

चान्द्रम adj. = चान्द्रमस *lunaris* WEBER, NAX. 2,286.

चान्द्रमस 4) m. N. pr. eines Mannes; pl. SAṂSK. K. 184,*a*,3.

चान्धनायन m. patron. des Ânandaǵa Ind. St. 4,372. 383.

चाप 1) *Bogen* (in der Geometrie) SÛRJAS. 6,16. insbes. *der einem gegebenen Sinus oder Cosinus entsprechende Bogen* 2,28. 42. 3,14. 18. 40. 42. 11,9. — 5) *ein best. astronomisches Instrument, Halbcirkel* GOLÂDHJ. 11,2. 5. — 6) N. eines Geschlechts WEBER, ǴJOT. 9; vgl. चापोत्कट.

चापड N. pr. eines Dorfes KSHITIÇ. 13,19. 16,15.

चापयष्टि f. *Bogensehne* KATHÂS. 85,7.

चापल 2) चापलं त्वनवस्थानं रागद्वेषादिसंभवम् PRATÂPAR. 52,*b*,6. Spr. 4591. संभाव्यं चापलं स्त्रीषु 3191. उद्दामचापला adj. KATHÂS. 63,28. अ°

MBH. 3, 13994 = 12, 12440. Füge *unstätes Wesen, Leichtfertigkeit, Leichtsinn* hinzu.

चापलता (चाप + लता) f. *Bogensehne* KATHÂS. 108, 134.

चापलेखा f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 52, 248.

चापोत्कट N. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 4; vgl. चाप 6).

चामुण्ड m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 185, *b*, 35. °राय WILSON, Sel. Works 1, 332. °रायपुराण 279.

चामुण्डा MÂLATÎM. 82, 17. KATHÂS. 52, 159. 53, 170. °मन्त्र: Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, 14. °तन्त्र 95, *a*, 30. 108, *b*, 38. 109, *a*, 26. चामुण्डा unter den 8 Nâjikâ *der Durgâ* 23, *b*, N. 5. Z. 4 lies ḰANḌÎ (d. i. DEVÎMÂHÂTMJA) st. ḰANḌIN; die Stelle steht MÂRK. P. 87, 25.

चार 3) f. ई Bez. *eines best. Pas* (beim Tanze): एकपादप्रचारो यः सा चारी तु निगद्यते। पादयोश्चारणं यच्च सा चारीति निगद्यते॥ SAṄGÎTADÂM. im ÇKDR.

चारक wohl *Diener, Angestellter* (vgl. चारिका) in फल°.

चारण 1) MBH. 1, 4907 erklärt NÎLAK. चारणाः durch देवगायका गुह्यकाद्याः und erwähnt dabei eine Lesart चारएय° st. चारण°; zu 5, 1039 wird चारणाः durch स्तावकाः erklärt, eine Lesart चाशनैः (d. i. च अशनैः = बहुभोक्तृभिः) erwähnt und die Zerlegung von चारणैः in च + अ° (= रणविरोधिभिर्भूताद्यासक्तैः) in Vorschlag gebracht. — 2) Spr. 4838. KATHÂS. 52, 277. — 6) n. (nom. act. vom caus. von चर्) *a) das Weidenlassen:* गो° BHÂG. P. 10, 38, 8. — *b) Bez. eines best. Processes, dem Mineralien (Quecksilber) unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 320, *a*, 12.

चारणत्व n. *die Beschäftigung eines herumziehenden Schauspielers, — Musikanten* RÂGA-TAR. 5, 418.

चारभट 1) HALÂJ. 2, 199. Vgl. oben u. चाट.

चाराधिकारिन् (चार + अ°) m. *der Oberaufseher über die Späher* KATHÂS. 103, 79.

चारायण ein Autor Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 15. 217, *b*, 3.

चारित्र 3) *a) ein reiner Wandel;* bei den Ǵaina definirt: सर्वथावद्ययोगानां त्यागश्चारित्रमुच्यते। कीर्तितं तदहिंसादिव्रतभेदेन पञ्चधा। अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहाः॥ SARVADARÇANAS. 32, 20. fgg. 31, 14. 33, 16. 43, 13.

चारित्रसिंहगणि m. N. pr. eines Autors HALL 64. 166.

चारिन् 1) *b)* β) सिंहविक्रान्त° Spr. 3015. स्वेच्छा° SARVADARÇANAS. 79, 19. — δ) *nahekommend, ähnlich* in पद्मचारिणी; vgl. पद्माट.

चारु 1) *a)* TS. 3, 4, 2, 3. — *b)* °मारुत so v. a. *ein sanfter Wind* Spr. 3794. — 2) ein Sohn Kṛshṇa's BHÂG. P. 10, 61, 9.

चारुगिरि m. N. pr. eines *Berges* WILSON, Sel. Works 2, 17.

चारुचन्द्र m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10, 61, 9.

चारुदेह m. desgl. ebend. 8.

चारुमति m. N. pr. eines Papageien KATHÂS. 72, 238.

चारुरथ N. pr. eines Waldes Verz. d. Oxf. H. 18, *a*, 42.

चारुहासिन् 2) Ind. St. 8, 312. fg.

चार्य (von चार) n. *Späherei, Kundschaft* Spr. 2886.

चार्वाक 1) *b) ein Kârvâka, ein Materialist* SARVADARÇANAS. 1. fgg. 84, 15. 117, 20. °मतनिवर्हण Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 29.

चालन 1) n. *a) das Bewegen, Wankenmachen:* वायुर्व्यूहने चालने च Verz. d. Oxf. H. 225, *a*, 8 v. u. पर्वतस्य R. 7, 16, 26. — *b) das Vonsichstossen* BHÂG. P. 10, 44, 5. = कण्ठादिलग्नस्य निःसारणम् Schol. — *c)* द्विसंक्रान्तियुक्तात्तयमासादग्र्यसंक्रान्तेः क्वचित्पूर्वत्र चालनसंस्कारो (?) ऽस्ति WEBER, ǴJOT. 103. — 2) Spr. 2876.

चालुक्य N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 3. Journ. of the Am. Or. S. 6, 520, p. WILSON, Sel. Works 1, 351.

चाँष RV. 10, 97, 13.

चास 1) die ed. Bomb. des MBH. an beiden Stellen चाषवक्त्र.

चाहुक्य N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 2. चाहुवाण desgl. 122, *b*, N. 3. चाहूमाण 352, *b*, 3. — Vgl. चौहाण.

1. चि 1) Sp. 998, Z. 9 lies 6, 1, 2, 17. — 2) *belesen, bepflücken:* सुवर्णपुष्पां पृथिवीं चिन्वन्ति पुरुषास्त्रयः। शूरश्च कृतविद्यश्च यश्च जानाति सेवितुम्॥ Spr. 3284. सिच्यते चीयते चैव लता पुष्पफलार्थिना 2305. pass. *zunehmen:* राजहंस तव सैव शुभ्रता चीयते न च न चापचीयते 829. *ergiebig sein, gedeihen:* चीयते बालिशस्यापि सत्क्षेत्रपतिता कृषिः MUDRÂR. 2, 2.

— अप 2) *a)* Spr. 829. act. *verringern:* शत्रूनपचेष्यामि कर्मणा BHAṬṬ. 16, 30, v. l. — In Betreff von अपचायिन् vgl. oben u. d. W.

— अव, NÎLAK.: अवाचिनोति भोगेन व्ययीकरोति.

— उद् Spr. 2213. KATHÂS. 72, 303. 101, 235.

— उप vgl. oben उपचायिन्.

— नि *beschütten:* निचीयमानो नारीभिर्माल्यदध्यक्षताङ्कुरैः BHÂG. P. 10, 50, 40.

— प्र 3) एकान्तदुःख° *überhäuft* H. 135.

— वि 1) *belesen, bepflücken* Spr. 3284, v. l.

2. चि 1) KÂTH. 8, 10.

— अप 1) अपचित KÂTH. 19, 12. PAṄKAV. BR. 19, 9, 2. — In Betreff von अपचायिन् s. oben u. d. W.

— अव, NÎLAK. zu MBH. 3, 10676: अवचिन्वन्ति परीक्षयन्ति लोडर्थे लट् परीक्षयन्त्वित्यर्थः; im folgenden Çloka die ed. Bomb. richtig अवचि°.

— उप, in Betreff von उपचायिन् vgl. oben u. d. W.

— निस्, विवाहं च निश्चिकायाह्नि सप्तमे *setzte fest* KATHÂS. 79, 18.

— परिनिस् vgl. परिनिश्चय.

— परि 1) *ausfindig machen:* तच्चयायं परिचीयते तथा कुरुत HIT. 92, 7. — 2) भेदः फलेन परिचीयते *an der Frucht erkennt man ihre Verschiedenheit* Spr. 544. नामैवास्यास्तदेतत्परिचितमपि ते विस्मृतं कस्य हेतोः *bekannt* MUDRÂR. 1, 6.

— वि 4) वाससोर्व्यचिनोन्मणिम् BHÂG. P. 10, 57, 21. उभावपि वने कृष्णो विचिक्याय समन्ततः 13, 16.

4. चि 2) KÂTH. in Ind. St. 3, 462, 3. PAṄKAV. BR. 5, 4, 14. 15, 5, 20.

चिकित्सा, °शास्त्र SARVADARÇANAS. 180, 10. °कालिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 357, *b*, No. 852. °कौमुदी f. desgl. 22, *b*, 3. °तत्त्वज्ञान n. desgl. 1. °दर्पण m. desgl. 2. °पटल n. desgl. 4.

चिकीरषा f. Auseinanderreckung von चिकीर्षा BHÂG. P. 11, 9, 26. — Vgl. जिहीरषा.

चिकीर्षु mit acc.: चिकीर्षुः संचयाय तत् KATHÂS. 61, 103.

चिकुर 2) *a)* °निकर Verz. d. Oxf. H. 142, *a*, 13.

चिकेतस् (von 4. चित्) in न°.

चिक्कण 1) adj. (f. आ) अतिचिक्कणा Schol. zu KÂTJ. ÇR. 26, 1, 4. ed.

Bomb. des MBH. 14,1416 चिक्कण.

चिक्का Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,35 wohl fehlerhaft für छिक्का.

चिक्किर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19.

चिक्खल्ल *Dreck, Koth* HÂLA 66. 170. 179. 327. — Vgl. चिखल्ल.

चिख्यापयिषा (vom desid. des caus. von ख्या) f. *der Wunsch —, die Absicht zu lehren, — mitzutheilen* SARVADARÇANAS. 156,12. 15.

चिचरिषु (vom desid. von चर्) adj. *zu gehen versuchend* ÇÂÑKH. BR. 25,13.

चिच्चन्द्रिका (5. चित् + च°) f. Titel eines Commentars zum Prabodhakandrodaja Verz. d. Oxf. H. 141,*a*,15.

चिच्चिक (onomatop.) m. *ein best. Vogel* RV. 10,146,2. TBR. 2,5,5,6.

चिच्छक्ति (5. चित् + श°) f. *Denkkraft, Denkvermögen* SARVADARÇANAS. 155,5. 7. 161,19. 162,18. WEBER, RÂMAT. UP. 289.

चिच्छुक vgl. चित्सुख.

चिञ्चिणी v. l. für टिण्टिणि HALL 16.

4. चित्, चित्यते SARVADARÇANAS. 15,3 fehlerhaft für चिन्त्यते.

— वि desid. 2) सर्वत्र विचिकित्सते Spr. 5106. विचिकित्सन् *nicht recht glauben wollend* KATHÂS. 54,175.

— प्रवि vgl. प्रविचेतन.

— सम् caus. *gewahr werden:* असंचेतयमान Spr. 2814.

5. चित्, चिन्मात्र SARVADARÇANAS. 46,5. चिद्घन 96,1.

चित 2) *a)* °श्रष्टा नारी WILSON, Sel. Works 2,303.

चिताभूमि f. *Scheiterhaufenstätte*, N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,8.

2. चिति 2) Spr. 3836. °शक्ति = चिच्छक्ति SARVADARÇANAS. 161,20. fg. 164,21. 179,22.

चित्त 2) *c)* यथेष्टिचत्तेन चित्तम् (समेति) MBH. 5,1493. लब्धचित्तो ऽस्याः KATHÂS. 122,51. — *d)* मनो बुद्धिरहंकारश्चित्तमित्यन्तःकरणचतुष्टयम् Verz. d. Oxf. H. 225,*b*,4. fg.

चित्तद्रवीभावमय (von चित्त + द्रवीभाव) adj. *im Schmelzen —, im Weichwerden des Herzens bestehend:* ह्लाद SÂH. D. 606.

चित्तभ्रम m. *Geistesverwirrung* Spr. 2213. °चिकित्सा Verz. d. Oxf. H. 318,*b*,1 v. u.

चित्तल adj. (f. आ) *von mittlerer Art, mässig:* वृष्टि KRSHISAMGR. 2,5.4,5.

चित्तविभ्रम Bez. *einer Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758.

चित्तवृत्ति 1) RT. 6,26. KATHÂS. 118,197. केशवे *ein warmes Gefühl für* Spr. 4931. दुर्जन° *Denkungsart* 1823. — 2) genauer *Gedankenlauf*, insbes. *der ungezwungene Gedankenprocess* im Gegens. *zur Concentration des Geistes* SARVADARÇANAS. 151,22. 154,5. 162,2. 168,20. चित्तवृत्तेरनवस्थितत्वम् BHARATA bei HALL, DAÇAR. Einl. S. 20. विचित्रचित्तवृत्तिर्यत्सर्गो देव प्रजापतेः *wobei die mannichfaltigsten Gedanken, Absichten obwalteten* KATHÂS. 55,11.

चित्ताकर्षण (चित्त + आ°) n. *das Anziehen des Gemüthes, das Gewinnen des Herzens* Spr. 4124.

चित्तानुवर्तिन्, भर्तृचित्तानुवर्तिनी R. GORR. 2,24,17. भर्तुश्चित्तानुवर्तित्वम् Spr. 2023, v. l.

चित्तानुवृत्ति adj. *Jmd* (gen.) *willfahrend;* davon °त्व n. Spr. 2023.

1. चित्ति 1) bei den Çaiva, = शक्ति bei den Çâkta, = प्रकृति bei den Sâmkhja WEBER, RÂMAT. UP. 335.

चित्र 1) *f)* °रत्नानि Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,29. चित्रा योगाः unter den 64 Kalâ 217,*a*, 4. 216,*a*, 11. °वध *eine qualificirte Todesstrafe* DAÇAK. in BENF. Chr. 193,4. चित्रमेनं घातयिष्यसि *unter verschiedenen Martern* 198,3. — *g)* नमो ऽस्तु चित्रप्रभावाय धनाय तस्मै Spr. 4777. — 2) *d)* Gârgjâjani Verz. d. Oxf. H. 276,*a*,30. — 3) *a)* TS. 7,4,8,2. PAÑKAV. BR. 5,9,1. SÛRJAS. 8,21. 9,12. — *d)* vgl. Ind. St. 8,315. fg. — *f)* ε) eines Felsens BHÂG. P. 12,8,17. — 4) *f)* vgl. चित्रकुष्ठ. — *g)* (ताम्) चित्रे लिखिता KATHÂS. 51,126. °रोदनान्तर्धान Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,4. fg. — *i)* Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, 5 v. u. — *k)* Verz. d. Oxf. H. 211,*b*,9. — *l)* *k)* *Wort- und Lautspiel:* केचिच्चित्राख्यं तृतीयं काव्यभेदमिच्छन्ति तदाहुः । शब्दचित्रं वाच्यचित्रमव्यङ्ग्यं त्ववरं स्मृतम् SÂH. D. 116,19. fg. शब्दचित्र, अर्थचित्र, उभयचित्र PRATÂPAR. 12,*b*. 13,*a*.

चित्रक 1) *b)* MBH. 7,1320, Lesart der ed. Bomb. st. चिल्लक der ed. Calc. — 2) *a)* am Ende eines adj. comp. so v. a. *gekennzeichnet:* अश्वत्थग्रामो ऽश्वत्थचित्रक इत्युच्यते TBR. Comm. 1,59,10.

चित्रकर्मन् 1) *c) das Malen, Malerei* (als Kunst) KATHÂS. 55,36. *Gemälde* R. 7,28,41. — 2) *c) verschiedenen Beschäftigungen nachgehend:* नैकत्र प्रियसंवासः सुहृदां चित्रकर्मणाम् BHÂG. P. 10,5,25.

चित्रकवि m. *ein Dichter, der sich auf Wort- und Lautspiele versteht;* davon °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,1 v. u.

चित्रकाय *Tiger* HALÂJ. 2,71.

चित्रकार, *der Ur-Maler* ist ein Sohn Viçvakarman's von der Ghrtâkî Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3.

चित्रकुष्ठ *eine Art Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

चित्रकूट n. N. pr. einer Stadt KATHÂS. 56,63. 57,54. 94,4.

चित्रकृत्य n. *das Malen* KATHÂS. 71,82.

चित्रकेतु ein Sohn Krshna's BHÂG. P. 10,61,12.

चित्रगु m. desgl. ebend. 13.

चित्रगुप्त 1) KATHÂS. 72,322. 325. fgg. 121,198. Verz. d. Oxf. H. 10,*b*, N. 6. 61,*a*,3. fgg. 341,*b*, No. 799. KÂÇIKH. 28,48. fg.; vgl. BENFEY, PAÑKAT. II, S. 528. — 5) N. pr. eines Autors (?) Verz. d. Oxf. H. 242,*a*,17.

चित्रग्रीव KATHÂS. 61,61. fgg.

चित्रघ्नी f. N. pr. eines Flusses HARIV. 9516, Lesart der neueren Ausg. st. मित्रघ्ना der älteren.

चित्रज्ञ adj. *der sich auf die Malerei* oder *auf's Dichten von Lautspielen* (= गोमूत्रमुरजादिचित्रश्लोकनिबन्धनचतुर Schol.) *versteht* R. 7,94,9.

चित्रदीप *die Leuchte des Gemäldes* ist der Titel eines Prakarana in der Pañkadaçî Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,14. fgg.

चित्रधर m. N. pr. eines Autors HALL 48.

चित्रधा BHÂG. P. 10,32,1.

चित्रपट KATHÂS. 51,127. 55,75. 78. 72,299. यथा चित्रपटे दृष्टमवस्थानां चतुष्टयम् । — । यथा धौतो घट्टितश्च लाञ्छितो रञ्जितः पटः Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,16. 18.

चित्रपट्टिका f. *Gemälde* WILSON, Sel. Works 1,294.

चित्रपुत्रिका f. *ein auf einem Bilde dargestelltes Frauenzimmer* KATHÂS. 72,310. 122,32. 36.

चित्रफलक 1) *ein gemaltes Bild* SÂH. D. 143,11. KATHÂS. 117,18. am Ende eines adj. comp. f. आ 28. 69.

चित्रवलगच्छ N. pr. eines *Geschlechts* Wilson, Sel. Works 1, 338.

चित्रबाहु N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,90,34.

चित्रभानु 2) *e)* lies *des 1sten Jahres im 4ten Lustrum des 60jährigen Jupitercyclus* und füge Verz. d. Oxf. H. 331,*b* hinzu.

चित्रभाष्य n. *Beredsamkeit* Spr. 5127.

चित्रभित्ति f. *eine bemalte Wand, ein auf eine Wand gemaltes Bild* Maitrjup. 4,2. Mârk. 92,7. Kathâs. 16,27. 55,52. 66,48. 66. 103,206.

चित्रमनस् zugleich N. pr. des angeblichen Verfassers dieses Liedes.

चित्रमेखल H. an. 3,6. °क Med. k. 230. Viçva (s. u. प्रचलाकिन्).

चित्रयज्ञ Titel eines Schauspiels Verz. d. Oxf. H. 138,*b*, No. 272.

चित्ररूपवादार्थ m. Titel zweier Schriften Hall 46, fg.

चित्रलिखित Kathâs. 122,44.

चित्रलेखा 3) *b)* Bhâg. P. 10,62,14.

चित्रवर्मन् Fürst von Kampavatî und Mathurâ Verz. d. Oxf. H. 74,*a*, 39.

चित्रवलगा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,23.

चित्रशाकपूपभक्ष्यविकारक्रिया f. *die Kunst allerhand Gemüse, Gebäck und andere Speisen zuzubereiten*, pl. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,7 (sg. u. कला 11. Sp. 158, Z. 8 v. u.). चित्रशाकापूपभक्ष्यविकारक्रिया sg. Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36. — Vgl. चित्रापूप.

चित्रशिला f. N. pr. eines Flusses MBh. 6, 337 nach der Lesart der ed. Bomb., ग्रामशिला ed. Calc.

चित्रसेन 2) *a)* Autor eines Commentars zu Piñgala's Metrik Verz. d. Oxf. H. 197,*b*, No. 461. — 3) *d)* N. pr. einer Hetäre Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,30.

चित्रस्थ Kathâs. 51,252. 55,79. 61,143. 117,24.

चित्रस्थल n. N. pr. eines Gartens Kathâs. 73,39.

चित्रस्वन m. N. pr. eines Râkshasa Bhâg. P. 12,11,36.

चित्रात 1) ein Fürst der Dravida, = चित्र Verz. d. Oxf. H. 15,*b*, N. 2.

चित्राङ्ग 2) *d)* °वेध Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,15. — *e)* Kathâs. 61,122. — 3) *c)* N. pr. einer Hetäre Kathâs. 122,63.

चित्राङ्गद 2) ein Gandharva Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,15. ein Sohn des Fürsten Indrasena 74,*a*,42 (चन्द्राङ्गद v. l.).

चित्रापूप H. an. 3,48. Med. s. 67; vgl. चित्रशाकपूपभक्ष्यविकारक्रिया.

चित्रावसु Kâth. 7,6. TS. 1,5,7,5 (= VS. 3,18).

चित्रिन् 2) *c)* Bez. bestimmter Backsteine Njâjamâlâv. 5,3,9.11.12.

चित्रिय 1) nach dem Comm. *ausgezeichnet, weithin sichtbar*.

चित्रीय् 1) Kathâs. 49,24. 52,124. 66,94. 72,185. 101,323. 124,84.

चित्रोत्पला (चित्रा + उत्पल) f. N. pr. eines Flusses Hall 174. VP. II, 153; vgl. u. मन्दाकिनि 2) *b)* und चित्रोपला.

चित्सभेशानन्दतीर्थ (5. चित्-सभा-ईश-आनन्द-तीर्थ) m. N. pr. eines Autors Hall 135.

चित्सुख (5. चित् + सुख) 1) m. N. pr. eines Mannes Hall 155. 206. Verz. d. Oxf. H. 63,*a*, No. 111. ein Schüler Çamkarâkârja's 255,*a*, 12. — 2) f. ई Titel eines von Kitsukha verfassten Werkes Hall 154. — Vgl. चित्कुक.

चिदचिन्मय (von 5. चित् + अचित्) adj. *aus Geist und Materie bestehend* Bhâg. P. 11,24,7.

चिदम्बर n. = चिदम्बरपुर Wilson, Sel. Works 1,198.

चिदम्बरपुर n. N. pr. einer *Stadt*, = चिदम्बरस्थल Hall 167.

चिदम्बरस्थल n. = चिदम्बरपुर Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,4.

चिदात्मन् Weber, Râmat. Up. 236. सत्यानन्दचिदात्मन् 345.

चिदानन्ददशश्लोकी f. Titel eines Werkes Hall 133.

चिदानन्दमय (von 5. चित् + आनन्द) adj. *aus Geist und Wonne bestehend* Weber, Râmat. Up. 341.

चिदानन्दस्तवराज m. = चिदानन्ददशश्लोकी Hall 133.

चिदानन्दाय् (von 5. चित् + आनन्द), °यते *zu Geist und Wonne werden* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, No. 567.

चिदानन्दाश्रम m. N. pr. eines Lehrers, = परमानन्दाश्रम Hall 141.

चिद्गगनचन्द्रिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,22.

चिद्रूप 1) Sarvadarçanas. 53,2. 162,3. — 2) (so ist st. *b)* zu lesen. = सहृदय *klug, verständig* Halâj. 2,218. = वस्तुतत्त्वज्ञानयुक्त Schol.

चिद्विलास (5. चित् + वि°) m. N. pr. eines Schülers des Çamkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,1. 260,*b*, No. 628. Hall 167. fg.

चिद्वृत्ति (5. चित् + वृ°) f. *Geistesthätigkeit* Daçak. 2,34. — Vgl. चित्तवृत्ति.

चिन्त् mit अनु 2) *seine Gedanken auf Etwas* (loc.) *richten* Spr. 4470. mit न *Etwas* (acc.) *nicht beachten* Bhâg. P. 10,67,19.

— परि vgl. परिचिन्तक, °चिन्तनीय; — प्रति vgl. प्रतिचिन्तनीय.

— वि 2) Z. 3. fg. lies 36,10 st. 36,3.

— प्रवि vgl. प्रविचिन्तक.

— संवि *nachdenken, nachsinnen* Bhâg. P. 10,12,28.

चिन्तक 1) adj. vgl. noch मेघ°. — 2) m. N. des 23ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,3.

चिन्तन; पूर्व° Râga-Tar. 5,200 bedeutet *die früheren Sorgen;* vgl. Spr. 4010. *Betrachtung* Sarvadarçanas. 104,14. fg. 20. 122,8. 17.

चिन्ता *Betrachtung* Sarvadarçanas. 122,11. fg. 136,15.

चिन्तामणि 1) als Titel verschiedener Werke Hall 28. 29. 30. 54. 59. 198. Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,31. 292,*a*,17. 329,*a*, No. 780. °टीका und °परीक्षा Hall 29. °प्रकाश 38. चिन्तामणिः सारणिका Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, No. 776. Vgl. आचार°, चमत्कार°, तत्त्व°, तीर्थ°, शुद्धि°, श्राद्ध°. — 4) Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,4. Hall 182. गङ्गेशोपाध्याय° Hall 28. 44. — 5) f. N. pr. einer Hetäre Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,8.

चिन्तामणितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2, 19. fg.

चिन्तायज्ञ m. *ein Opfer in Gedanken* MBh. 14,2863.

चिन्त्य 1) *a)* Z. 3 lies चिन्त्यो st. चिन्त्यो. — *b)* lies *an den* st. *an dem* und füge Râga-Tar. 6,328. Vasava-Kân. 4,18 hinzu.

चिन्त्यसंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 193.

चिन्नभट्ट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 244,*a*, No. 606. v. l. चेनु°, चन्नु°, चेन्य° Hall 23.

चिन्मय Weber, Râmat. Up. 286. fgg. 300. 349. Sarvadarçanas. 103,1.4.

चिपिट 1) °ग्रीव Kathâs. 61,25. 123,164. Vgl. पिच्चित.

चिमिचिमा f. *das Prickeln:* उद्वेजयति जिह्वाग्रं कुर्वञ्चिमिचिमां कटुः Verz. d. Oxf. H. 304,*a*,34.

चिर 1) °काल adj. *einer längst verflossenen Zeit angehörig* Ind. St. 5,65. — 3) *a)* चिरं करोति क्षिप्रार्थे Spr. 5106. — *c)* Z. 4 lies II, 41 st. II, 40 und vgl. Spr. 2273. — *e)* अचिरतस् Bhâg. P. 10,81,40. — *f)* seit

*langer Zeit* Spr. 4821.

चिरकीर्ति m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 281, *a*, 42.

चिरज्ञ (चिर + 1. ज्ञ) adj. *alt, betagt:* नत्वा शिवां चिरज्ञाम्बां तातं कोपोरसंज्ञितम् Verz. d. Oxf. H. 318, *a*, N. 1. Aufrecht fasst fälschlich चिरज्ञाम्बा als N. pr. auf, während Çivâ der Name der *alten Mutter* ist.

चिरजीविता (von चिरजीविन्) f. *langes Leben* Spr. 2622.

चिरजीविन् 1) MBh. 3, 11262. — 2) *b*) N. pr. einer Krähe Kathâs. 62, 8.

चिरण्टी Halâj. 2, 329. चिरण्ठी Kathâs. 58, 56.

चिरन्त Z. 2 ist die Stelle Varâh. Bṛh. S. zu streichen, da hier चिरन्तन die richtige Lesart ist.

चिरदातृ m. N. pr. eines Fürsten von Kirapura Kathâs. 55, 12. fg.

चिरन्तन Varâh. Bṛh. S. 104, 4. Sâh. D. 84, 2. pl. *die Alten* 614.

चिरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 55, 13.

चिरभाविन् (चिर + भा°) adj. *in weiter Ferne* (zeitlich) *liegend* Kathâs. 101, 125.

चिरय् act. Kathâs. 56, 78. 64, 16.

चिररात्र m. (nicht n.) Halâj. 1, 108.

चिराय् act. Kathâs. 61, 125. Bhâg. P. 10, 60, 57. चिरायित *lange ausbleibend* 82, 41.

चिरिकाक m. *eine Art Krähe* MBh. 13, 5521, Lesart der ed. Bomb. st. चैरिकाक der ed. Calc.

चिर्भिट m. = चिर्भिटी Halâj. 2, 54.

चिल्लाक, die ed. Bomb. des MBh. liest 7, 1320 सूमरचित्रकाः.

चिह्न 1) bei den Medicinern = रूप, लिङ्ग, लक्षण u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 312, *a*, No. 745, Z. 17.

चीचीकूची, Hariv. 9297 in der neueren Ausg. चीची°.

चीत्कार Kathâs. 73, 240. Z. 2 lies Mâlatîm.

चीनाक m. *eine Art Kampher* Bhâvapr. im ÇKDr.

चीनाचारप्रयोगविधि m. Titel eines im ÇKDr. u. ब्रह्मन् citirten Werkes.

1. चीर, Taitt. Up. 1, 4, 2 ist कुर्वाणा चीरमात्मनः zu trennen; vgl. u. 2. चीर 1).

2. चीर 1) कुर्वाणा चीरमात्मनः Taitt. Âr. 7, 3, 2. °कृष्णाजिनाम्बर adj. R. 3, 53, 10. °बद्ध Bhâg. P. 10, 81, 8. — चीर Kathâs. 73, 240 vielleicht fehlerhaft für चीरी *Grille, Heimchen.* — Vgl. कुशचीर.

चीरप्रावरण m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58, 52.

चीरमोचन n. N. pr. eines Tîrtha Râga-Tar. 1, 149. 152.

चीरल्लि, चीरिल्लि Halâj. 3, 28.

चीरिका (von चीर) f. *ein Streifen Rinde* oder *Zeug:* तत्र चित्रकरो गत्वा राजद्वारि स चीरिकाम्। मम चित्रकरस्तुल्यो नास्तीत्युदलम्बयत्॥ Kathâs. 51, 130. 55, 37. 42. 71, 81.

चीरी vgl. मुख°.

चीर्ण adj. *diffissus, concisus;* diese Bed. giebt Gild. dem Worte in der Stelle छित्त्वा युक्तिकुठारेण बुद्धसिद्धान्तशाखिनम्। स तद्ग्रन्थेन्धनैश्चीर्णैः क्रोधज्वालामवर्धयत्॥ LA. (II) 90, 1. fg. und bemerkt dazu: quam significationem recte a Wilsone tradi hic locus probat (cfr. चीर quod proprie esse videtur *scidula*). Wir stellen dieses चीर्ण ohne Bedenken zu चर् 5) und übersetzen: *er verstärkte die Flamme des Zornes dadurch, dass er zum Brennholz, ihren Schriften, griff.*

चीवर, त्वया जितेन राजेन्द्र प्राप्यं सुगतशासनम्। मया जितेन शुश्रूष्या विप्राः सत्यज्य चीवरम्॥ Kathâs. 72, 95.

चुक्कार Z. 2 lies liest st. liess.

चुचुक 2) चूचुक ed. Bomb.

चुटिका, चुण्टिका (Conj. von Haas) *ein Behälter zum Waschen der Füsse* (?) Ind. St. 5, 300.

चुण्ठी Halâj. 3, 62.

चुद् caus. 6) दर्शनं ते महाराज चोदयन्ति कृतत्वराः R. 7, 60, 4. अक्रूरश्चोदयामास — रथम् Bhâg. P. 10, 39, 32. — 7) यदा विनाशो भूतानां दृश्यते कालचोदितः Spr. 4809.

— प्र caus. 1) Z. 3 nach Ang. 8, 2 hinzuzufügen: शरवर्षैः — अस्त्रप्रचुदितैः (statt °प्रचोदितैः aus metrischen Rücksichten) *geschnellt, abgeschossen* MBh. 3, 12235. Nilak.: अस्त्रप्रचुदितैः अस्त्राणां प्रचुदितं प्रेरणं यदर्थं तैः उदुपधाद्भावादिकर्मणोरिति (P. 1, 2, 21) भावे निष्ठायाः किद्वत्त्वम्. — 2) Weber, Râmat. Up. 313. Z. 2 lies प्रचोदयात्. — 3) RV. Prât. 15, 5.

— सम्, आकर्णसमचोदितैः (so auch die ed. Bomb.; der Schol. schweigt) ist = आकर्णसमम् (= आकर्णम्) + चोदितैः. समगच्छत् ist oben u. गम् mit सम berichtigt worden; समरञ्जित wird unter रञ्ज् besprochen werden.

चुन्द 1) vgl. महा°. — 2) Halâj. 2, 337.

चुपुणीका Kâth. 40, 4.

चुबुक Bhâg. P. 10, 42, 7.

1. चुम्ब् mit व्यति *unmittelbar berühren:* चन्द्रांशुचूर्णव्यतिचुम्बितेन तेन (गगनेन) Naish. 22, 49.

— परि Kathâs. 53, 152. Z. 3 lies *an* (acc.), *unmittelbar berühren.* — Vgl. परिचुम्बन.

चुम्बक 2) *a*) °लोहवत् Verz. d. Oxf. H. 29, *a*, 16.

चुरी Halâj. 3, 62.

चुर्पती s. oben चर्पटि.

चुलुक 1) *b*) चकोरचञ्चूचुलुकात् *ein Schnabel voll* Naish. 22, 41. चुलुकीकृत *als ein Mundvoll verschluckt* Spr. 819. येनैकचुलुके (sic) दृष्टौ दिव्यौ तौ मत्स्यकच्छपौ Kuvalaj. 189, *a* (158, *a*). Nach Gild. *manus cava porrecta, aquae capiendae idonea* in der oben angeführten Stelle Naish. 22, 41.

चुलुक N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 24.

चूचुक 1) Kathâs. 120, 45. — 2) चूचुकाः स्वलान्तिरः Nilak. — 3) m. pl. N. pr. eines Volkes; s. oben u. चुचुक 2).

चूड 2) *a*) °निर्णय Verz. d. Oxf. H. 268, *b*, 18. — *i*) *Kopf* Halâj. 5, 18. — Vgl. noch चन्द्रचूड, पुष्कर°, महाचूडा, स्वर्णचूड.

चूडय् (von चूडा) *Jmd* (acc.) *Etwas* (acc.) *in der Weise eines Haarbüschels auf dem Scheitel befestigen* Bhâg. P. 10, 30, 33.

चूडाकरण Verz. d. Oxf. H. 30, *b*, 2. 85, *a*, 18. 86, *b*, 8. 291, *b*, No. 707.

चूडाभिक्षुणी f. N. pr. einer buddh. Göttin Wilson, Sel. Works 2, 21.

चूडामणि 1) विप्र° *ein Juwel von Brahmane* Kathâs. 123, 235. °भट्टाचार्य Hall 24. 55. 80. तार्किक° 80. — 3) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292, *a*, 19. über Musik 201, *a*, No. 479. Vgl. आचार्य°. — 4) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — ◡ — ◡ ◡ — Ind. St. 8, 367. — 5) *eine Sonnenfinsterniss an einem Sonntage* oder *eine Mondfinsterniss an einem Montage* Gâruḍa-P. im ÇKDr. — 6) Bez. *einer best. Art zu prognosticiren* (शुभाशुभगणनाविशेष) Gâruḍa-P. 205 im ÇKDr.

चूडारत्न Kathâs. 119,27. 30.

चूतमञ्जरी f. N. pr. einer Vidjâdharî Kathâs. 112,9.

चूतलतिका f. Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,5.

चूर्ण 1) Z. 7 lies Tarkasaṁgr. — 3) n. = चूर्णक 3) Verz. d. Oxf. H. 207,*d*,6.

चूर्णक 4) Sâh. D. 278. 566.

चूर्णकेश m. *Haarlocke* H. an. 4,25.

चूर्णन Kathâs. 108,133.

चूर्णय् mit वि, partic. °चूर्णित *zermalmt, zerschmettert* Kathâs. 60, 13. 61,52.

चूर्णीचिकीर्षु (vom desid. von चूर्णीकृ) adj. *zu Staub zu zerreiben —, zu zermalmen beabsichtigend* Bhâg. P. 10,12,30.

चूर्णीभू *zermalmt werden* Bhâg. P. 10,72,37.

चूलक am Ende eines adj. comp. *Schopf:* गृह्णीत° Matsjasûkta 38 im ÇKDr.

चूलिका 2) *d*) lies in der Dramatik *Ankündigung einer Sache oder eines Ereignisses durch eine Stimme hinter dem Vorhange* Daçar. 1,52. 55. Sâh. D. 310. Pratâpar. 22, *b*, 7. चूलिकापैशाची hätte besonders aufgeführt werden müssen; चूलिकापैशाचिक Verz. d. Oxf. H. 180,*a*,40. — *f*) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,320. fg.

चूलिकोपनिषद् Ind. St. 9,10. fgg.

चूलिन् 1) मुक्तकेशाश्च चूलिनः Liṅga-P. im ÇKDr.

चूष füge *beim Elephanten* und Halâj. 2, 66 hinzu.

चूषिणी f. *die Saugende*, N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

चेटक 1) *a*) ज्वर° *ein Diener des Fieberdämons* Kathâs. 71,207. — 2) Kathâs. 52,2.

चेतन 1) *a*) अध्वराणां चेतनः von Agni ṚV. 3,3,2 etwa so v. a. केतुर्यज्ञस्य; s. केतु 4). — *b*) (so zu lesen st. *h*) m. *ein intelligentes Wesen* Sarvadarçanas. 21,19. — 2) oder 4) *b*) चेतनेन विनाभूतः und चेतनेन विनाकृतः so v. a. *entseelt, todt:* देह R. 7,53,17. 20. — Vgl. पुरुचेतन.

चेतनता, चेतनत्व *das Intelligentsein* Sarvadarçanas. 81,3.

चेतसक, वेतसक die ed. Bomb.

चेतुया f. N. pr. einer Oertlichkeit Kshitîç. 45,5.

चेतोभू m. = चेतोभव *der Liebesgott* Mâlatîm. 77,3.

चेतोमुख (चेतस् + मुख) adj. *dessen Mund Einsicht ist* Mâṇḍ. Up. 5 (Weber, Râmat. Up. 338).

चेद् 4) अहो वा तव चेदस्तु (अस्तु bildet den Nachsatz) Kathâs. 94, 3. तन्नयोत्पलमालिका नानीता चेत्कुतो ऽपि मे। तन्न भार्यास्मि ते नापि भर्ता मम भवान् *wenn du mir nicht bringst* 62,227. Sp. 1053, Z. 20. fg. चेद् am Anfange (!) eines Satzes Z. d. d. m. G. 14,575,6. चेन्न *wenn nicht* (einen Satz für sich bildend) 7. Z. 34. fgg. इति चेन्न (न bildet den Nachsatz) Bâdar. 2,1,35. Sarvadarçanas. 17,16. इति चेत्तन्न 29,20. इति चेत्तदयुक्तम् 34,22. इति चेत्सत्यम् 66,5. इति चेन्मैवं वादीः 79,22. इति चेन्मैवम् 44, 19. 61,20.

चेन्नुभट्ट s. चिन्नभट्ट.

चेल 1) am Ende eines adj. comp. f. आ Naish. 22,42. — 2) Halâj. 2, 182. — Vgl. पापचेली, पापचेलिका.

चेष्ट् 1) केचिद्विनिद्रिताः कृत्ताश्चेष्टन्ति हि महीतले R. 7,28,38.

— आ, सर्वमाचेष्टते विधिः *thun, vollbringen* Kathâs. 96, 13.

— वि 1) in der letzten Stelle ist विवेष्टितः st. विचेष्टितः zu lesen; vgl. 10226, wo aber die neuere Ausg. gleichfalls विचेष्टितं hat. — 3) *sich rühren, thätig sein* R. 7,20,29. Spr. 3184. (यदा) बुद्धिश्च न विचेष्टते Kathop. 6,10. — caus. *in Bewegung setzen, zur Thätigkeit antreiben:* सुतं विचेष्टयन्विश्वं परमस्त्वं प्रजापतिः Kathâs. 56,30.

चेष्ट 2) *b*) Âçv. Çr. 1, 1, 8. 9. 12, 5. — 3) m. *ein best. Fisch*, = तपस्विन् Çabdak. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

चेष्टक m. = चेष्ट 3) ebend.

चैकित im pl. ist der pl. zu चैकित्य.

चैकितायन Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,10.

चैकिन्सित im pl. ist der pl. zu चैकिन्सित्य.

चैत m. patron., pl. Saṁsk. K. 184,*a*,9.

चैतन्य 1) Sarvadarçanas. 2,7. 10. 3, 20. 85, 7. 94, 8. Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,12. Ind. St. 9,141. 162. मन्द° adj. 132. *Seele, Herz:* अमृतेनेव वचसा तव सिक्तमिदं मम। चैतन्यकन्दमुच्छ्वसितम् Kathâs. 117,111. — 2) vgl. Wilson, Sel. Works 1,152—173.

चैतन्यचरितामृत n. Titel eines Werkes, einer Verkürzung des Kaitanjakaritra, Wilson, Sel. Works 1,153.

चैतन्यचरित्र n. Kaitanja's *Geschichte, — Leben*, Titel einer Schrift, Wilson, Sel. Works 1,152.

चैतन्यदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 154, *b*,26.

चैतन्यभैरवी f. *eine Form der* Durgâ ebend. 93,*b*,14. 96,*a*,6.

चैतन्यमङ्गल n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,168.

1. चैत्य Sarvadarçanas. 20,9. fg.

2. चैत्य 2) शाक्यादिप्रणीतचैत्यवन्दन Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,30.

चैत्र 1) die ed. Bomb. चित्रं, der Schol. चैत्रं. — 2) *a*) Çâṅkh. Br. 19,3.

चैत्रियायण (d. i. चैत्र्यायण) m. patron. oder metron. des Jagñasena TS. 5,3,8,1; vgl. u. चैत्र 2) *e*).

चैन्नभट्ट s. चिन्नभट्ट.

चैल 1) मञ्चाश्चालंकृताः स्रग्भिः पताकाचैलतोरणैः Bhâg. P. 10,42,33. चैलाञ्चेन तिरोदधे स्तनतटम् Spr. 3981. — 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,12.

चैलेय (von चैल) adj. *aus Zeug gemacht* Bhâg. P. 10,41,40.

चोच 1) Pańkar. 3,13,11.

चोडकर्ण m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,164.

चोदन 3) Bhâg. P. 11,12,14. 18,36.

चोद्य 1) *b*) न चोद्यमदः so v. a. *das versteht sich von selbst;* नाश्चर्यमिति भावः Mallin.; vgl. 2) *b*). — *c*) *zur Rede zu stellen:* यशोभयोः समो दोषो न तत्रैकश्चोद्यो भवति Sarvadarçanas. 142, 9. — 2) *a*) *eine schwer zu beantwortende Frage, eine Frage, die in der Absicht einen Andern in Verlegenheit zu bringen, aufgeworfen wird*, Sarvadarçanas. 135, 5. 136,12. Nîlak. zu MBh. 5,1653: चोद्यं तर्कः येन समाधिकाले सार्वकाम्यादि दोषमुन्नयति. — Vgl. कु°.

चोर 1) *a*) Taitt. Âr. 10, 65. MBh. 5,7834. Spr. 4286. — *d*) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 142,*a*,13.

चोराय् (von चोर) *einen Dieb vorstellen:* चोरायित *einen Dieb spielend* Bhâg. P. 10,37,29.

चोल 1) am Ende eines adj. comp. f. आ Naish. 22, 42, v. l. — 2) pl. Kâvjâd. 3, 166. sg. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 16, *b*, 12 und N. 4.

चोक्ष, Nilak. zu MBh. 12,7049: चोक्ष्यं प्रशस्तं स्वार्थे ष्यञ्; 12, 2855 ist mit der ed. Bomb. चोभे st. चोक्ष्ये zu lesen.

चोडदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 15.

चोण्डपाचार्य m. N. pr. eines Mannes ebend. 371, *b*, No. 248.

चोर 1) f. ई *Diebin*: मनश्चौरी Kathâs. 95, 54. चित्त° 104, 168. — 4) N. pr. eines Dichters (*Plagiator*) Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 44. fg.

चोरङ्गिन् oder चौरङ्गिन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 233, *b*, No. 566. Hall 16. Wilson, Sel. Works 1, 214.

चोरपञ्चाशिका vgl. Verz. d. Oxf. H. 133, *b*, No. 245.

चोरभत्तानी f. N. pr. eines Tîrtha ebend. 149, *a*, 9.

चोराङ्गिन् s. चोरङ्गिन्.

चोरिका *Diebin* in तैल°.

चोरिकाक, चिरिकाक ed. Bomb.

चोर्य, शुल्क° *Defraudation* Pańkat. 222, 3.

चोल Verz. d. Oxf. H. 277, *a*, No. 654. °कर्मन् (nicht चोल allein) Âçv. Gṛhj. 1, 4, 1. — Vgl. आनन्द°.

चोलश्रीपतितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, *a*, 30.

चोलुक im pl. ist der pl. zu चोलुक्य.

चोह्लाण N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 166, *b*, 14 (चौहान). 392, *a*, No. 70. — Vgl. u. चाह्लव.

चोह्लित्थ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 150, *b*, 28.

च्यवन 1) *b*) मन्त्राः *Sprüche, welche die Geburt befördern*, Suçr. 2, 91, 2 v. u.

च्यवान Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 12.

2. च्यावन 1) Pańkav. Br. 13, 5, 11. 19, 3, 6. Ind. St. 9, 324.

1. च्यु, च्योष्यते Ait. Br. 2, 22. 4) Ind. St. 10, 155. बुद्धिच्युत so v. a. *ermangelnd* Kathâs. 60, 178. देह° *frei von* Spr. 2004. — 7) यथातिश्च्यवते स्वर्गात् LA. (II) 90, 20. पोतच्युत *über Bord gefallen* Spr. 3429. — caus. 5) च्यावयति वृष्टिम् Pańkav. Br. 13, 5, 13. च्यवयति Çâṅkh. Br. 12, 5.

— परि 2) धर्मापरिच्युत Kathâs. 56, 169. — Vgl. परिच्युति.

— प्र 1) *verloren gehen*: एकमनुसंधित्सतो ऽपरं प्रच्यवते Sarvadarçanas. 27, 11. fg. 118, 16. — 2) धर्मात्प्रच्युतशीलः (पुरुषः) R. ed. Bomb. 6, 87, 21. — 3) प्रच्युतः स्थानात् Pańkat. III, 43 (Spr. 1339) *um seine Stelle gekommen* so v. a. *nicht auf seinem Gebiet seiend*.

— प्रति vgl. प्रतिच्यवीयंस्.

— वि caus. *zerstören*: बलम् Pańkav. Br. 19, 7, 1.

1. च्युत् auch *sich bewegend*; vgl. तृषु°.

2. च्युत् 3) मधुनो धाराश्च्योतन्ति Uttararâmaḱ. 57, 19 (75, 9).

3. च्युत् (= 2. च्युत्) am Ende eines comp. *träufeln —, fliessen lassend* in मदच्युत् 3) und मधु°.

च्युतदत्ताक्षर (च्युत - दत्त + अ°) adj. (f. आ) *wo eine Silbe ausgefallen oder (und) hinzugefügt worden ist* Sâh. D. 646.

च्युतसंस्कार n. und °संस्कृति f. *ein Fehler gegen die grammatische Regel*: शब्दशास्त्रविरुद्धं यच्च्युतसंस्कारमुच्यते Pratâpar. 61, *a*, 5. *b*, 6. 8. z. B. भविष्यते st. भविष्यति in कदा भविष्यते वासः कटकेषु महीभृताम्.

च्युताक्षर (च्युत + अक्षर) adj. f. आ *wo eine Silbe ausgefallen ist* Sâh. D. 269, 4.

च्युति 3) व्रत° Bhâg. P. 10, 22, 20. — 8) *das Sichentfernen von*: देश° *Landesflucht* Spr. 2622.

# छ

छग Halâj. 2, 122.

छगल 1) *b*) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *b*, 15.

छगलाण्ड (छा° v. l.) N. pr. eines Tîrtha ebend. 39, *b*, 21.

छज्जू m. N. pr. eines Mannes ebend. 154, *b*, N. 2.

छटा 1) उरश्छटा° Sâh. D. 221, 9. अपुच्छ° 282, 6. — 2) विद्युच्छटा Pańkar. 1, 14, 83. — 3) *eine Art Palme* Çabdam. im ÇKDr. u. सिंहलास्थान.

छडी f. = छटा 3) Çabdam. im ÇKDr. u. सिंहलास्थान.

छड्डुलिका f. *ein best. Metrum* Sâh. D. 546.

छत्त्र 3) *a*) unter den Insignien eines Fürsten Râǵa-Tar. 5, 18. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 42. *Regenschirm* Spr. 4891. Z. 6 lies छत्त्रोपानत्कम्. — Vgl. noch अहि°, एक°.

छत्त्रधारिन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 11.

छत्त्रपति Bez. einer best. Art von *Fürsten* Hall 181.

छत्त्रवत् 2) Z. 2. छत्त्रवत्यां (= अहिच्छत्त्रे Nilak.) ed. Bomb.

छत्त्रवृक्ष m. *Pterospermum suberifolium Willd.* Bhâvapr. im ÇKDr. u. मुचुकुन्द.

छत्त्रसाल m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 140, *b*, No. 285.

छत्त्रसिंह n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 149, *a*, 13.

छत्त्राक 3) Bhâg. P. 10, 25, 19.

छत्त्रिन् 1) *einen Sonnenschirm habend* so v. a. *ein Fürst seiend*: छत्त्रिन्यायेन *in der Art, wie man einen Fürsten auch* छत्त्रिन् *nennt*, als Rechtfertigung der Häufung tautologischer Beiwörter; so sagt Nilak. zu कौन्तेयान्माद्रिनन्दनान् MBh. 3, 19: कौन्तेयत्वं माद्रेयत्वं च छत्त्रिन्यायेन प्रत्येकं पञ्चस्वपि पर्याप्तम्. Schol. zu Pańkav. Br. 14, 11, 8.

छत्त्रीकर् (von छत्त्र + 1. कर्) *zum Sonnenschirm machen, als Sonnenschirm gebrauchen* Kathâs. 69, 150.

1. छद् 1) वस्त्रच्छन्न Sûrjas. 13, 16. *beschattet, verdunkelt* 4, 10. 22. — 2) पश्चाच्छन्नो यथो तयोः *versteckt* so v. a. *unbemerkt* Kathâs. 53, 145. 186.

— अव *verbergen, verheimlichen* Kathâs. 73, 235.

— आ 4) स्वानुभावमनाच्छाद्य Sarvadarçanas. 20, 2.

— उद्, die ed. Bomb. liest R. 2, 91, 51 (53) उच्छोद्य (!) st. उच्छाद्य und der Schol. erklärt jenes durch उद्वर्तनं कृत्वा.

— अपोद् lies ऊरूमपोच्छाद्य.

— प्र 1) प्रच्छादित Halâj. 4, 96. — 3) स्वानुभावमप्रच्छादयन्तः Sarvadarçanas. 118, 22. प्रच्छन्न *verborgen, versteckt* H. 1007. Halâj. 4, 23. सु° Daçak. in Benf. Chr. 190, 3. Z. 11 lies Çuk. in LA. st. Çâk.

— विप्र, विप्रच्छन्न *verborgen, geheim* Kathâs. 27, 200.

— प्रति 1) मुक्ताजालप्रतिच्छन्न (विमान) *überdeckt, überzogen* R. 7, 15, 36.

2. छद् 1) Sp. 1077, Z. 7 RV. 6,28,5 hinzuzufügen. — 5) *zu verführen suchen:* गुरुदारैषणा चार्थं छन्दयामासतुः Bhâg. P. 10,45,36.

— उप 2) प्रेमपेशलैः । तामुपच्छन्दयामास वचोभिः Kathâs. 84,18.

5. छद् vgl. noch भूतच्छद्.

छद 1) वैयाघ्रवसनच्छद R. 7,23,4,32. — 5) adj. *verhüllend:* रविच्छद Bhâg. P. 10,83,36.

छदि 1) नैवच्छदिं TS. 6,2,10,5. Bhâg. P. 3,21,18 nimmt der Schol. ein adj. अनन्तच्छदिन् an, das er folgendermaassen erklärt: अनन्ताः तत्पालवादयः छदाः पत्त्राणि पत्त्राकारा धाराः सन्ति यस्य.

छदिन् 1) (von 1. छद्) adj. *verhüllend* am Ende eines comp.: आत्मच्छदि — देहादि Bhâg. P. 12,8,44. — 2) (von छद) am Ende eines comp.: दशच्छदिन् *zehnblätterig* Bhâg. P. 10,2,27.

छदिस् RV. 10,35,12. Z. 6 Schol. zu Bhâg. P. 7,14,13: स्वमहिम्ना नभो ऽपि च्छादयति; demnach wohl ein adj. नभश्छदि *den Himmel verhüllend* anzunehmen.

छद्मन् 2) न कार्यो ऽस्मिन्विश्वासश्छद्मघातिनि *auf eine hinterlistige Weise* Kathâs. 64,87. In der Dramatik *eine lügenhafte Nachricht:* अभूताहरणं छद्म Daçar. 1,35.

छनच्छन् lies *vom Zischen auf Glühendes fallender Tropfen* und vgl. Spr. 1004.

छन्द 2) *b*) छन्दानुगामिन् *Jmd willfahrend* Spr. 4856. छन्दानुवर्तिन् dass. 1336. 4856, v. l. छन्दानुवृत्त n. *das Willfahren* 2676, v. l. — *c*) N. pr. eines Fürsten Hall 161.

छन्दःप्रशस्ति s. u. छन्दप्रशस्ति.

छन्दगति f. R. 7,36,45 nach dem Schol. = पूर्वोत्तरमीमांसामुखेन वेदार्थनिर्णयः, also छन्द = छन्दस्.

छन्दप्रशस्ति f. *die Verherrlichung* Khanda's, Titel eines Werkes, Hall 161. छन्दःप्रशस्ति Verz. d. Oxf. H. 119,*a*, N. 1.

छन्दश्चूडामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,9.

छन्दःशास्त्र n. Titel von Piñgala's *Metrik* Verz. d. Oxf. H. 197,*a*, No. 437.

छन्दस् 1) छन्दोऽनुवृत्त n. *das Willfahren* Spr. 2676. — 3) Sûrjas. 12,15. किंछन्दस् Çâñkh. Br. 6,12. — 4) किंछन्दस् Pañkav. Br. 14,5,7. 26. 11,5. Auch *vier* und *fünf* Grundformen Ind. St. 8,14. fg. *sieben* Sûrjas. 12,19. छन्दोबद्ध *metrisch abgefasst* Sarvadarçanas. 169,19.

छन्दस् (von 1. छद्) n. 1) = छदिस् in बृहच्छन्दस्. — 2) *Betrug* (vgl. छद्मन्) Uǵǵval. zu Unâdis. 4,218.

छन्दस्कृत adj.: अ° *nicht metrisch* Çâñkh. Br. 3,2.

छन्दःसंग्रह m. Titel eines Werkes über *Metra* Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,30.

छन्दःसूत्र n. Piñgala's Sûtra *über Metra* Ind. St. 8, 144. fgg. 157. fgg.

छन्दोग Ait. Br. 3,32. Ind. St. 9,19. °ब्राह्मण Sâj. zu Ait. Br. 4,18. °श्राद्धतत्त्वप्रमाण Verz. d. Oxf. H. 291,*a*, No. 703. °श्रुति 270,*a*,38. °सोपान 273,*b*,40. छन्दोगा मध्यविद्यायाम् 270,*a*,38.

छन्दोगोविन्द n. Titel eines Werkes von Gaṅgâdâsa Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468.

छन्दोरत्नाकर m. Titel eines Werkes über *Metra* Ind. St. 8, 466. fg. Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480.

छन्दोविचिति Ind. St. 8, 430. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3. Kâtjâd. 1,12. छन्दांसि विचीयन्ते निरूप्यन्ते ऽत्रेति छन्दोविचितिः । शेषादिकृतश्छन्दोग्रन्थः छन्दोविचितिनामकः स्वकृतश्छन्दोग्रन्थो वा Schol.

छन्न (von 1. छद्) 1) adj. s. u. छद्. — 2) n. *Decke:* गवाक्षान् हेमच्छन्नैरधिततान् R. 5,12,33.

छमच्छमिकारत n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,45.

छम्बट्, auch छम्बट्कारम् absolut. Kâth. 12,4. 23,1.

छर्द् *ausbrechen, ausspeien:* चच्छर्द Bhâg. P. 10,11,49.

— आ, अनाच्छृण्ण Kâth. 19,7. Taitt. Âr. 5,3,8. 9.

छल 1) *a*) वाक्छल *falsche Worte* Kathâs. 60,161. सच्छला (श्री) 62,164. °द्वेषिन् *auf hinterlistige Weise* Spr. 4303. प्रियभिरप्रियैर्वाक्यैर्विलोभ्य छलनाच्छलम् Daçar. 3,15 = Sâh. D. 524. अन्ये त्वाहुश्छलं किंचित्कार्यमुद्दिश्य कस्यचित् । उदीर्यते यद्वचनं वञ्चनाहास्यरोषकृत् ॥ 525. 521. Pratâpar. 23,*b*,3. In Comp. mit dem, *was die Täuschung —, den Schein verursacht:* प्रतिमा° Çiç. 9,48. छाया° Naish. 22,42. Z. 6 Madhus. in Ind. St. 1,18 gehört zu *d*). — *d*) in der Dialektik *unehrliche Disputation, Wort- und Sinnverdrehung* Sarvadarçanas. 114,8. Njâjas. 1,54. fgg. — 3) f. छला in सामवेद°, वेय°, अरण्य°, ऊह°, उह्य°, गान°, उत्तरोत्तरपद°, स्तोभ° Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,17. fgg.

छलन Daçar. 3,15 = Sâh. D. 524. *an den Tag gelegte Geringachtung*, = अवमानन Daçar. 1,42. Pratâpar. 42,*a*,5.

छलय् mit उप *Jmd* (acc.) *hintergehen* Prab. 101,10, v. l.

छलितक (von छलित) 3) *Anführungen, Betrügereien:* °योग: unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,18.

छलितराम, lies n. st. m.

छलोक्ति (छल + उ°) f. *lügnerische Worte:* उपहितं नाम छलोक्तिः Schol. zu Âçv. Çr. 8,12,13.

छल्लि *Mantel* Hâla 118.

छवि Unâdis. 4,56. 1) Pañkav. Br. 16,6,2. Çâñkh. Br. 25,15. — 2) *Farbe:* तमालश्यामल° Kathâs. 123,8. Rt. 6,20. — 3) *Glanz* Çiç. 9,3. Naish. 22,55.

1. छा, छात = दुर्बल Uǵǵval. zu Unâdis. 3,86.

— अव Z. 3 lies Kâtj. Çr.

— आ *abschneiden, abschaben:* बर्हिः Citat bei Sâj. zu RV. 7,83,1.

— वि caus. *verwunden:* हस्तीव विच्छाययति Çat. Br. 14,7,1,20. nach Sâj. von विछ् und = विद्रावयति.

— न्यावि *Jmd sich an Jmd* (dat.) *reiben lassen, in nahe Berührung bringen:* यर्थर्षभार्य वाशिता न्याविच्छायति (sic) TBr. 1,1,9,9. Comm. trennt वाशितानि आ° und erklärt *wie wenn er dem Stiere* (Lock-) *Töne macht.*

1. छाग 1) Kathâs. 121,137. 143. fg. छागी 71,273. छाग Çâñkh. Br. 7,10.

छागल 1) गन्ध Kathâs. 82,31. 34. — 3) Kathâs. 121,141. — 6) N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,14.

छागलक्षण n. Titel eines Pariçishṭa des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 386,*b*, No. 510.

छागलाण्ड s. छगलाण्ड.

छाच्छिक्का f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,41.

छात्त्रमित्र m. N. pr. eines Grammatikers Uǵǵval. zu Unâdis. 3,70.

छादक (von 1. छद्) m. *der verfinsternde Körper* Sûrjas. 4,9. 10.

छादन 3) *d*) in der Dramatik *das ruhige Ertragen von Beleidigungen*

*u. s. w., wenn dadurch die Sache gefördert wird*, Sâh. D. 390.

छाय (von 1. छद्) *der verfinsternd werdende Körper* Sûrjas. 4,10.

छान्द adj. = छान्दस 1) ब्राह्मणान्वाचयित्वा च छान्देन विधिना Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,15.

छान्दस 1) *vedisch* so v. a. *archaistisch* Sarvadarçanas. 74,15. *mit dem* Veda *vertraut:* उपाध्याय Kathâs. 62,173. — 3) m. *ein Metriker* Verz. d. Oxf. H. 113,*a*,41.

छान्दसत्व Schol. zu AV. Prât. 4,35. Weber, Râmat. Up. 293.

छान्दोग adj. *zu den* Khandoga *in Beziehung stehend:* °ब्राह्मण (vgl. u. छान्दोग्य) Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,39. °सूत्र 278,*a*,33.

छान्दोग्य, °मन्त्रभाष्य Verz. d. Oxf. H. 389,*b*, No. 21. — Vgl. छान्दोग.

छाय 2) *b*) Ait. Br. 7,12. °प्रवेशनिर्गमच्छिद्रैः Weber, Nax. 1,311. Sûrjas. 12,69. des Sonnenuhrzeigers 3,2. 7. 8. 10. fgg. 22. 25. 27. 35. fg. 7,15. der Erde 4,6. 9. 12,64. — *c*) zu streichen, da die Stellen zu *d*) gehören. — *d*) दीपाङ्कुर° Spr. 2589. शशी विगलितच्छायः Kathâs. 124,190. निर्मलच्छाय (दर्पण) Spr. 5397. — *f*) Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,22. Kathâs. 105,59. — *g*) so v. a. *Menge:* कमल° Spr. 118. — *n*) unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489.

छायानाटक n. Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,9.

छायायन्त्र Sûrjas. 13,20. Ind. St. 10,204.

छायावत् R. 7,54,11.

1. छिद् 2) उदन्वच्छिन्ना भूः so v. a. *begrenzt* Spr. 461. — 3) अच्छिन्नं लोकस्य हसितं त्वभूत् *ununterbrochen* Kathâs. 61,47. किं नश्छिन्नम् *was stört es uns? was geht es uns an? was machen wir uns daraus?* Spr. 2130. Mallin. zu Kir. 2,7. Sarvadarçanas. 27,13. — 4) अतिरात्मशरण्यानां व्यसनं नो छिनत्ति किम् LA. (II) 90,22. संशयम् Sûrjas. 12,9. तावत्पयो ऽखिलम् । तत्तस्याश्छिन्नम् *verschwunden, nicht mehr da seiend* Kathâs. 61,47. — 6) *theilen, dividiren* Sûrjas. 4,26. — caus. 1) Spr. 4540.

— अव 3) अवच्छिन्न *bestimmt, präcisirt, begrifflich begrenzt:* षोडशसंख्यावच्छिन्नो गणः षोडशकः Sarvadarçanas. 148,21. Nilak. 205. 225. 238. 242. 244. 170. fg. तादात्म्यसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगिको ऽन्योऽन्याभावः Tarkas. 58. अनवच्छिन्न Sarvadarçanas. 84,22. अनवच्छिन्नत्व 21. Hierher auch die Stellen Bâlab. 33 und Jogas. 2,31 unter 1) und Vedântas. (Allah.) No. 34 und Bhartr. 2,1 unter 2); दिक्कालानवच्छिन्न *dem Raum und der Zeit nicht angehörig, nicht unter die Kategorien von Raum und Zeit fallend.*

— आ 1) Z. 4 MBh. 12,9377 liest die ed. Bomb. ये च च्छिन्दन्ति वृषणान्. — 3) *entfernen, zu Nichte machen:* येनाच्छिन्नं तत्तमः (so die ed. Bomb.) MBh. 13,7362. — 4) आच्छिन्नदारद्रविणाः Bhâg. P. 12,2,9. — 6) *unterbrechen:* कथामाच्छिद्य Kathâs. 61,94.

— समुद्, समुच्छिन्न *verloren gegangen:* रचना Sûrjas. 13,18.

— परि 4) Z. 11 परिच्छिन्न Bhâg. P. 3,10,12 erklärt der Schol. durch पृथक्प्रकाशित. अपरिच्छिन्न *unbegrenzt, unbeschränkt* Spr. 3473. Sarvadarçanas. 53,2.

— वि 1) विच्छिन्न *unterbrochen* Sarvadarçanas. 165,19. 166,2. 171,10. अ° 58,14. विच्छिन्नत्व 165,20.

छिद् = 2) छिद in मातृकाच्छिद्.

छिद्र 1) *leck:* उदकुम्भ MBh. 5,1307. इन्द्रिय Spr. 1673. — 2) *a*) *Loch, Oeffnung:* अधश्छिद्र adj. Sûrjas. 13,23. अर्कं ते सर्वच्छिद्रेषु रक्षकः so v. a. *in allen Nöthen* Kathâs. 66,126. °वर्जित (सख्य) *ununterbrochen* R. 7,36,39. — *c*) Bez. *der Zahl neun* (wegen der *neun Oeffnungen* im Körper) Sûrjas. 2,18. — Vgl. महाछिद्रा.

छिद्रय्, अधस्ताच्छिद्रितं चर्म (von der *vulva*) Cit. beim Schol. zu Prab. 96, Çl. 30.

छिन्दक N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,4.

छित्तम m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,46. 208,*b*,45.

छिन्नमस्तका f. *eine Form der* Durgâ Wilson, Sel. Works 1,264. °मस्ता Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,25. 99,*b*,14. 16.

छुच्छुन्दर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,20. छुच्छुन्दरी Halâj. 2,80.

छुर् caus. *bestreuen, bepudern:* गोलाङ्गूलः कपोलं छुरयति रजसा कौसुमेन प्रियायाः Mâlatim. 152,10. गोरजश्छुरितकुन्तल Bhâg. P. 10,15,42. 35,23. 39,30. °कुमुदोत्पलैः । छुरितेषु सरस्सु *besetzt mit* 69,4.

— वि, उत्फुल्लैः स्वर्णकमलैः — तन्मुखाम्भोरुहोत्सर्पत्कान्तिविच्छुरितैरिव Kathâs. 116,26. देवासुरशिरोमुकुटरत्नप्रभाविच्छुरितपादपद्मयुगल Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,538.

छुरण (von छुर्) n. *das Bestreuen, Bepudern:* भस्म° *mit Asche* Kuvalaj. 71,*a*.

छेक 1) *b*) Hâla 277. 318. — *c*) छेकानुप्रास Pratâpar. 72,*a*,8.

छेद 1) *b*) Sûrjas. 3,34. 37. 5,7. 8. — *c*) s. u. भक्ति 3) am Ende. — 3) *a*) दशन° *das Einbeissen* Kathâs. 61,297. *Trennung* (von Silben, Wörtern) Sarvadarçanas. 69,5. — *b*) *Unterbrechung:* ध्यान° Spr. 2519. अङ्क° Sâh. D. 307. — *c*) *Entscheidung, Schlichtung eines Streits:* दिव्य° *durch ein Gottesurtheil* Kathâs. 60,222.

छेदक, खर्जूरी° Kathâs. 61,31. — छेदकाध्याय fehlerhaft für छेद्यकाध्याय.

छेदन 3) *a*) शिरश्छेदन Spr. 4307. खर्जूरी° Kathâs. 61,35. यथा चतुर्भिः कनकं परीक्ष्यते निघर्षणच्छेदनतापताडनैः Spr. 4783. जिह्वा° Sarvadarçanas. 64,7.

छैदि, छेदिर्वर्धकिश्छेत्ता च Uggval. zu Unâdis. 4,118.

छेदोपस्थापनीय (von छेद + उपस्थापन) Wilson, Sel. Works 1,312.

छेद्य Z. 1 lies 1) st. *a*). — 2) n. = छेदन, z. B. दन्त°, नख° *das Beissen mit den Zähnen, das Kratzen mit den Nägeln* Sâh. D. 278. MBh. 5,5733 liest die ed. Bomb. छेद्यभेदविशारदाः. — Vgl. दुःखच्छेद्य.

छेद्यक n. *Riss, Projection* Sûrjas. 6,1. 12. छेद्यकाधिकार Verz. d. Oxf. H. 326,*a*,10. छेद्यकाध्याय Titel des 6ten Adhj. des Sûrjas.

छेप्य (aus शेप entstanden) *Schwanz* Hâla 244. 261.

छैमण्ड m. *eine Waise* Uggval. zu Unâdis. 1,128.

छोटिका, छोटिकां ददाति Ratnâv. 63,5. दातुं प्रावर्तताभाभ्यां हस्ताभ्यां छोटिकाम् als Zeichen des Beifalls Kathâs. 65,211.

छोतु m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 314,*b*, No. 746.

# झ

झंकृ und झंकृत्, über eine andere Auffassung s. Benfey in Gött. gel. Anz. 1860, S. 742. fgg.

1. झन् mit परि s. परिझाध.

झगच्चनुस् Halâj. 1,37. Kathâs. 59,51. Kâçikh. 46,44 (nach Aufrecht).

झगच्चन्द्रिका f. Titel von Bhaṭṭotpala's Commentar zu Varâhamihira's Bṛhaggâtaka Verz. d. Oxf. H. 329, a, No. 780. in den gedruckten Ausgaben heisst er चिन्तामणि.

झगच्चित्र (झगत् + चित्र) n. 1) ein Wunder der Welt R. 7,34,9. — 2) die Welt als Gemälde Sarvadarçanas. 95,19.

झगत् 1) झगति in der Welt Spr. 3161. झगदित्वराचरम् Weber, Râmat. Up. 289. झगत्सु 356. मन्द्रेश्वरे झगतामधीश्वरे Spr. 2159. झगतो मध्ये so v. a. vor Aller Augen R. 7,97,1. 5. 10. झगन्ति die Menschen Spr. 1157. झगतः masc. dass. 2178. — 2) RV. 1,164,25. Lâṭj. 1,8,9. — 3) b) झगतीतल Erdboden Sarvadarçanas. 39,12, wo zu lesen ist कफमूत्रमलप्राये निर्झतुझगतीतले. — c) Z. 2 lies Vaiç. st. Vaig. — d) = राजप्रधानलोक die Menschen mit dem Fürsten oben an Halâj. 5,8.

झगतीझानि (झ° + झा°) m. der die Erde zur Gattin hat, Fürst, König Spr. 613.

झगत्प्राण, Râma so genannt Weber, Râmat. Up. 290.

झगत्सिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 6. Verz. d. Oxf. H. 285, b, 2.

झगत्सेट (झ° + सेट aus श्रेष्ठ) m. Banquier der ganzen Welt, Bein. eines Mannes Kshitîç. 50,2.

झगत्स्वामिन् Bein. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 46, a, 35.

झगदन्तरात्मन् m. die Weltseele, Beiw. Vishṇu's Spr. 2159.

झगदम्बिका f. = झगदम्बा als Bein. der Durgâ Bhagavatîgîtâ 5 im ÇKDr.

झगदाधार, °भूतं रामम् Weber, Râmat. Up. 327.

झगदीश N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 241, b, 9. °तर्कालंकारभट्टाचार्य Hall 35. 38. 76.

झगदीशतोषिणी f. Titel eines Commentars Hall 35.

झगदीश्वर N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 146, b, No. 311.

झगद्दीप Bein. der Sonne Kathâs. 66,166. 74,108. Z. 2 झगद्वीझ st. झगद्वीप die ed. Bomb.

झगद्योनि 3) Beiw. der Prakṛti Weber, Râmat. Up. 294.

झगद्वञ्चक m. Betrüger der Welt, N. pr. eines Schelmen Verz. d. Oxf. H. 139, a, 18.

झगद्विधि (झगत् + वि°) m. Ordner der Welt Pañkar. 1,10,48.

झगद्वैद्यक m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 314, b, 5 v. u.

झगन्नाथ 1) b) Verz. d. Oxf. H. 102, a, No. 158. — c) ein Fürst Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 4, Çl. 2. Hall 158. °मिश्र Wilson, Sel. Works 1,153. °पण्डित Hall 62. °पण्डितराझ Verz. d. Oxf. H. 130, a, No. 236. झगन्नाथानन्द Hall 111. झगन्नाथाश्रम 91. 137. 139. 155. 158. °सरस्वती 141.

झगन्निवास Bein. Vishṇu's Bhag. 11, 37. Bhâg. P. 8,3,34. Çiva's MBh. 13,899.

झगन्नेत्र n. das Auge der Welt, Bein. des Mondes Kathâs. 89,5. du. Bein. von Sonne und Mond Spr. 2011.

झगन्मातर् Saṁsk. K. 107, b, 4.

झगर् Halâj. 2,304.

झघनचपला 2) Ind. St. 8,296. fgg. 300. 302. 307.

झघनविपुला f. ein best. Metrum Ind. St. 8,297. 301.

झघ्निवत् adj. eine Form der Wurzel हन् enthaltend Ait. Br. 1,25.

झङ्गम m. pl. Bez. einer Çiva'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248, a, 7. Wilson, Sel. Works 1, 219. fgg.

झङ्गल vgl. दीर्घ°.

झङ्घ 2) °त्राण Kathâs. 54,7. — Vgl. तालझङ्घ, दीर्घ°.

झङ्घाल, प्रागुक्ताद्वृषपालिङ्गनाझङ्घालत्वात् (शब्दस्य) wörtlich wegen der Ungewandtheit auf den Füssen um hinüberzuspringen über Sarvadarçanas. 4,20.

झझ, झझीझास् Çiç. 19,3.

झञ्झाडया s. झञ्झाडया.

झञ्झा adj. schnell: °गति Ind. St. 8,55, N.

झञ्झाला (onomatop.), °कुर्वत् so v. a. es kurz machend Ind. St. 8,55, N.

झञ्झाडया N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, a, 35. im Index auch झझाडया.

झट 3) a) °बन्ध Halâj. 1,14. बद्धझट Kathâs. 52, 295. Z. 8 lies 2,219 st. 6,6. — b) Çârṅg. Saṁh. 1,1,34. 41. — Vgl. त्रिझट, मन्हा°.

झटाझिनिन् s. u. झट 3) a) am Ende.

झटाझूट, बद्ध° Kathâs. 94,20. विद्युत्पिङ्गझटाझूटो मन्द्रेश्वरं द्वापरः 97,23.

झटाधर 2) c) vgl. Wilson, Sel. Works 2, 24. — d) Verz. d. Oxf. H. 189, b, No. 434. 196, a, 21.

झटामालिन् lies N. pr. eines Muni, einer Incarnation Çiva's.

झटाल 1) Kathâs. 53, 2. 111, 100. uneig.: चितानले । ज्वालाझटाले 53,160.

झटालिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2641 nach der Lesart der ed. Bomb.; झा° ed. Calc.

झटावल्कलिन् so v. a. झटिन् und वल्कलिन् Kathâs. 94,36.

झटाशंकर n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149, b, 6.

झटिन् 1) m. ein Flechten tragender frommer Bettler Spr. 2818. Verz. d. Oxf. H. 155, a, 13. b, 33.

झटिल 1) a) तापस Kathâs. 64, 24. m. ein Flechten tragender Asket Kâm. Nîtis. 7, 46. — b) füge hinzu Flechten darstellend, flechtenartig erscheinend: फणारत्नप्रभाझाल° (नाग) Kathâs. 56, 344. शैवालझाल° (झल) Spr. 2520. ज्वालाकलाप° (चितानल) Kathâs. 78, 85. Hierher auch die unter a) stehende Stelle Varâh. Bṛh. S. 8, 53. Z. 4 die ed. Calc. liest सूचीझटिलिलालसान्, die ed. Bomb. सूचीन् झटिलाननान्, Nîlak.: झटिलानि सूक्ष्मश्मश्रूण्याननानि येषाम्; die richtige Lesart wird sein सूचीझटिलाननान् so v. a. auf deren Gesichtern die Haare wie Nadeln stehen.

झटिलय् (von झटिल) verworren machen, verwirren: मौलिं झटिलयति (das Baden) Prasaṅgâbh. 7, a, 1.

जटोच्च (जटा + उच्च) m. N. pr. eines *Hügels* Wilson, Sel. Works 2,22 (जटोङ्क gedr.).

जठर 1) a) जरठ fehlerhaft für जठर *hart* Sâh. D. 103,22. Spr. 814, v. l. (Th. 2, S. 330). — b) fehlerhaft für जरठ *alt* Spr. 808, v. l. Z. 8 die ed. Bomb. des R. (2,97,24) liest जर्वनी (= वेगवती Schol.) st. जठरी. — 3) a) निरन्नजठरा adj. f. Spr. 1163. Sp. 12, Z. 2 v. u. जठरवल्मीकाग्रवेणोरगेण bedeutet *von einer Schlange, welche sich im Leibe, als wäre er ein Ameisenhaufe, niedergelassen hatte;* vgl. Mél. asiat. 4,263.

जठराग्नि 1) Kathâs. 73,58.

जड 1) b) in den fünf ersten Stellen (bis Bâlar. 12) *intelligenzlos (unbeseelt)*; eben so Sarvadarçanas. 27,9. 33,14. 54,12. 131,8. Ind. St. 9, 162. — c) Gegens. कवि Spr. 4197. °धी Kathâs. 61,185. °बुद्धि 187. 1) c) und zugleich 4) a) Spr. 4647.

जडता 3) *Intelligenzlosigkeit (Unbeseeltheit)* Sarvadarçanas. 27,8.10.12.

जडभाव m. *Kühle, Frische:* स्नानक्रीडाजनितजडभावैर्वपुर्भिः Spr. 2840.

जडय् (von जड) *Jmd apathisch —, stumpf machen für Etwas* (loc.): परार्थानुष्ठाने जडयति नृपं स्वार्थपरता Spr. 4343. जडिता दृष्टिर्मृगीणामिव *starr —, leblos geworden* Sâh. D. 313,1.

जडांशु (जड + अंशु) m. *der Mond;* s. zu Spr. 1079.

जडात्मक adj. *empfindungslos, einfältig:* इन्दु Spr. 3825.

जडात्मन् adj. *kühl, empfindungslos, einfältig:* इन्दु Spr. 898.

जडाशय adj. *einfältig, dumm* Spr. 1908. Kathâs. 6,58.132 (hier wohl जडाशयः st. तदाशयः zu lesen). 124,107.

जडिमन् *Dummheit* Kathâs. 61,23.

जडी vielleicht = यति in गङ्गाराम° Hall 76.

जतु 1) = लाक्षा und कल्कद्रव्य Uggval. zu Uṇâdis. 1,19.

जत्रु Pañkav. Br. 9,10,1. Bhâg. P. 10,67,24.

जन् I. Sp. 17, Z. 7 lies अंजनयमच्छैरधिं. — II. 6) vgl. यो यस्य जायते वध्यः *wem Jemand schon von der Geburt an als Schlachtopfer bestimmt ist* Spr. 2559.

— अभि 1) स्वं तु कर्माभिजायते *seine Geburt (d. i. die Art und Weise wie er geboren wird) richtet sich nach seinen eigenen Thaten, hängt v. s. e. Th. ab* Spr. 4314. — 2) न स भूयो ऽभिजायते *der erlebt keine Wiedergeburt* Bhag. 13,23. Spr. 3063. Z. 2 lies 2,147 st. 2,247. — caus. *von Neuem hervorrufen, beleben:* अभिज्ञानमभिजनयितुम् Sarvadarçanas. 117,7.

— उप 1) Pañkav. Br. 19,3,3. Âçv. Çr. 11,4,7. Weber, Gjot. 95. उपजात *neu hinzugetreten* AV. Prât. 4,10. Schol. zu 12. 46. 53. — 2) उपजायते *entsteht als Folge* Sarvadarçanas. 2,7. 3,20. Z. 9. fg. MBh. 9,3482 ist zu streichen, da daselbst mit der ed. Bomb. उपयातम् *gehet nach* zu lesen ist. — 4) तेन नारद नारीणां सतीत्वमुपजायते *darum giebt es Keuschheit bei den Frauen* Spr. 3308. — caus. प्रजामेवास्मा उपजनयति Pañkav. Br. 19,3,3. *veranlassen* Sarvadarçanas. 140,10. संश्लेषमुपजनयति so v. a. *versucht sie zu umarmen* Mâlav. 34,10.

1. जन 1) a) γ) जन इव जने गच्छति पुरः *indem der mir zunächst Stehende vor meinen Augen aufbricht, als wäre er ein mir Fremder*, Spr. 817. — δ) MBh. 8,709. Hariv. 7410. Spr. 2311. — ζ) असौ जनः so v. a. *der Geliebte* Spr. 4043. — 2) अजन = नारायण Bhâg. P. 10,3,1. — 3) adj. *erzeugend in* पुरंजन.

जनक 1) *hervorbringend:* जन्यानां जनकः कालः Bhâshâp. 44.

जनकत्व n. nom. abstr. von जनक 1): बोधस्य (subj.) Sarvadarçanas. 11,8. mit dem obj. compon. 4,12. 15,22.

जनकसप्तरात्र Schol. zu Pañkav. Br. 22,9,1.

जनता *das Volk* Kathâs. 91,7. 97,32.

जनत्रा fehlerhaft für जलत्रा.

जनद्वत् adj. *eine Form von* जन *enthaltend, damit bezeichnet.*

जनन 4) a) *das Hervorbringen* Sarvadarçanas. 12,2.7. 19,18. 130,13. technische Bez. des ersten der zehn संस्कारा मन्त्राणाम् 170,10. मन्त्राणां मातृकावर्णाद्धरणं जननं स्मृतम् 13.

जनयितव्य Sarvadarçanas. 11,1.

जनरव Spr. 1723. 5223.

जनलोक Ind. St. 9,119.

जनश्रुति Ind. St. 5,161.

जनान्तिकम् adv. (so zu lesen st. adj.): तमुवाच जनान्तिकम् Kathâs. 60, 111. 72,349. जनान्तिके *in der Nähe von Menschen* 65,132.

जनार्दन 1) LA. (II) 86,12. bei Gild. fälschlich Bein. Çiva's. — 2) °विबुध Verz. d. Oxf. H. 198,a, No. 465. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158.

जनि Uṇâdis. 4,129. 2) Sarvadarçanas. 132,12.

जनित्व R. 7,23,3,58.

जनुस् 4) lies त्वस्य st. न्वस्य.

जन्तु 1) कर्कटी° = कर्कटी (जन्तु als Genusbegriff hinzugefügt, weil कर्कटी mehrere Bedeutungen hat) Spr. 3832.

जन्धनि vgl. auch उप°.

जन्म m. Uggval. zu Uṇâdis. 1,144; vgl. weiter unten u. जन्यु 1).

जन्मक्षेत्र Kathâs. 54,54. 104,81.

जन्मजन्मन् (जन्मन् + ज°), loc. *in jeder Geburt* so v. a. *in jedem Leben* Spr. 655. Vriddha-Kân. 16,19.

जन्मतस् (von जन्मन्) adv. *nach der Geburt* so v. a. *nach dem Lebensalter* Spr. 4091. 5014.

जन्मन् 1) so v. a. *Wiedergeburt* Sarvadarçanas. 115,8. 116,7.

जन्मप्रदीप m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 340,b,7.

जन्मभृत् Bhâg. P. 10,84,9. = सफलजन्मन् Schol.

जन्मर्क्ष 1) Kathâs. 101,118. Bhâg. P. 10,7,4. 11,12. अजन° 3,1 ist in अजनजन्मन् + ऋक्ष zu zerlegen.

जन्मवंश (जन्मन् + वंश) m. *genealogisches Geschlecht, leibliche Verwandtschaft* (Gegens. विद्यावंश) P. 2,1,19, Sch.

जन्मान्तरित Weber, Râmat. Up. 345 wohl fehlerhaft für जन्मान्तरीय.

जन्मान्तरीण (von जन्मान्तर) adj. = जन्मान्तरीय, °रमणी *aus einem früheren Leben* Sâh. D. 342,4.

जन्मान्ध (जन्मन् + अन्ध) adj. *von der Geburt an blind, blind geboren* Spr. 4312.

जन्माष्टमी vgl. Wilson, Sel. Works 1,128. fg. °निर्णय m. Titel eines Werkes Hall 151.

जन्मास्पद lies Çâk. 186 st. भवास्पद.

1. जन्य 1) अजन्यत्व Sarvadarçanas. 119,22.

2. जन्य 2) a) Gobh. 2,1,12. Kathâs. 71,163. 123,159.175. fg. 191.194.216.

3. जन्य m. N. pr. eines alten Weisen, v. l. für जान्य Hariv. 14152.

जन्यु 1) die neuere Ausg. liest अ° द्वि° ऽपि जन्मोऽहि मम स°; Nilak. erklärt: अमृतायाः जीवन्त्याः मम द्वितीयस्त्वमिति अपिशब्दात्तवाप्यहमेव द्वितीयेति मया स्वजन्म ब्रोह्हि अतर्कि यथाहं त्वदन्यं न जाने एवं त्वमपि मदन्यां न जानासीत्येवमहं नित्यं तर्कितवतीत्यर्थः जन्मेति पुंस्त्वमार्षमिति प्राञ्चः. Die richtige Lesart wird sein: अ° द्वि° ऽयं जन्मो (unwahrscheinlicher जन्मा) ह्वि मम स° *für mich ist ja dieses, obgleich ich nicht gestorben bin, jedenfalls eine zweite Geburt.* Die gedankenlos abgeschriebene ältere Glosse जन्म इति (wahrscheinlicher als जन्मेति) u. s. w. passt zu der von uns vorgeschlagenen Lesart und Auffassung, nicht zu der des Scholiasten. — 5) जल्कु auch die neuere Ausg.

जप् mit उप 2) Kathâs. 60,115.

जपा R. 7,35,23. Çiç. 9,8.

जप्तव्य R. 7,23,a,28.

जबा = जपा Megh. 37. — Vgl. जब 3).

जमदग्नि, °दत्त RV. 3,53,15.

जमाणु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,32.

जमालिन् m. N. pr. eines Schwiegersohnes des Mahâvîra Wilson, Sel. Works 1,293. 341.

जम्पान (?), °स्थितेन नैष्ठिकेन Verz. d. Oxf. H. 156,a,30.

जम्ब (जम्ब्व) m. = कर्दम Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,95. — Vgl. जम्बाल, जाम्ब.

जम्बाल 1) füge *Schlamm* und Râǵa-Tar. 5,94. Pârçvanâthak. 1,45 (nach Aufrecht) hinzu. — 2) hierher vielleicht Spr. 2277.

जम्बु 1) Z. 7, st. जम्बूद्रु (m.) MBh. 3,11569 liest die ed. Bomb. जम्बूद्रु. — Vgl. महा°.

जम्बुक 2) vgl. Spr. 5400.

जम्बुकेश (जम्बुक + ईश) N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,a,5 v. u.

जम्बूक 3) f. ई N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

जम्बूद्वीप s. जम्बुद्वीप.

जम्बूनदमय Kathâs. 120,107 fehlerhaft für जा°.

जम्भक 1) b) unter den Beiwörtern Gaṇeça's Kathâs. 53,165. — 2) Z. 6 lies 9 st. 4.

जम्भग m. pl. Bez. *einer Art von Unholden* ÇKDr. nach dem Padma-P. — Vgl. जम्भक.

जम्भलदत्त m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 152,a, No. 327.

जम्भारि 1) Kathâs. 93,3. 94,41.

जम्माण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,11.

जय 1) vgl. ऋतंजय. — 2) b) TS. 3,4,4,1. Bez. der सौरा धर्माः Verz. d. Oxf. H. 30,b,18. — e) angeblicher Verfasser von RV. 10,180. ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,17. — 3) a) °पुष्प Kathâs. 67,32 fehlerhaft für जपापुष्प. — b) Ind. St. 10,297. — c) Bein. der Durgâ Kathâs. 53,170.

जयगुप्त ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 123,b,46.

जयचर्या f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 399,b, No. 168.

जयतीर्थ, °यति Hall 113.

जयतुङ्ग N. pr. eines Autors oder Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,a,34. जयतुङ्गोदय Titel einer Schrift 125,a,30.

जयदुर्गा f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 93,b,2. 94,a,5. 98,b,6.

जयदेव, °तर्कालंकारमिश्रमहामहोपाध्याय Hall 38.

जयधर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 135,a, No. 254.

जयनृसिंह m. *eine Form* Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 148,b,34.

जयन्त 1) i) N. *eines best.* Dhruvaka Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — 2) d) vgl. noch Ind. St. 10,296.

जयन्तक m. = जयन्त N. pr. eines Ministers Daçaratha's Weber, Râmat. Up. 302. 305.

जयन्तस्वामिन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 405,b, No. 9.

जयन्तीपुरी f. N. pr. einer *Stadt* ebend. 121,a, No. 212.

जयन्तीसप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha Wilson, Sel. Works 2,197.

जयमङ्गल 1) a) N. pr. eines Elephanten Kathâs. 51,194. — d) Bez. *eines best.* Dhruvaka Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

जयमाधव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,48.

जयरथ (?) m. N. pr. eines Autors ebend. 210,a, No. 495.

जयराम, °न्यायपञ्चानन Hall 39 u. s. w.

जयवर्धन m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,49.

जयशर्मन् m. N. pr. eines Autors ebend. 292,a,19.

जयस्थल N. pr. eines Grâma Râǵa-Tar. 5,121.

जयादित्य vgl. Aufrecht, Uǵǵval. XV. Ind. St. 5,67.

जयार्णव m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 278,a,35.

जयिन् 2) द्यूते Kathâs. 121,73. क्रीडायाम् Bhâg. P. 10,18,23. ein Planet im ग्रहयुद्ध Sûrjas. 7,21. 23.

जयेन्द्रसेना f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 67,23.

जयेश्वर *eine Form* Çiva's: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 8,a,1 v. u.

जय्य, वैरिन् Spr. 3325.

1. जर् 1) जरत्पित्त *alte Galle* Verz. d. Oxf. H. 357,a, No. 849. fg. जरत् *früher, vorangehend* AV. Prât. 4,58. जीर्ण *alt geworden* R. 7,53, 11. — 2) uneig.: स्वमानसे । जीर्णानि सुखदुःखानि Spr. 2888.

— निस् caus. Bhâg. P. 10,37,1.

जरा 2) Z. 2 lies जराय जुरताम्. — 3) a) अध्वा जरा देहवतां पर्वतानां जलं जरा । असंभोगो जरा स्त्रीणां वाक्शल्यं मनसो जरा ॥ so v. a. *Menschen altern durch vieles Wandern, Berge durch Wasser* u. s. w. Spr. 3443. in ähnlicher Verbindung ज्वर 913.

जरठ 1) a) Spr. 808. Bhâg. P. 11,23,25. — b) fehlerhaft für जठर Sâh. D. 103,22. Spr. 814, v. l. (Th. 2, S. 330). Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,102. — c) Viçva a. a. O.

जरणा 4) a) *Auflösung* Sarvadarçanas. 40,8; vgl. 39,19.

जरत्कार्त (जरत् + कर्त) m. *altes, dürres Gestrüpp* TBr. 3,3,2,4. Pañkav. Br. 17,7,2.

जरत्कर्ण (जरत् + कर्ण) m. N. pr. Sarpa Airâvata, Verfasser von RV. 10,76.

जरत्कार m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,b,11. 19,a,30

जरत्कारु Z. 6 Verz. d. Oxf. H. 23,a,33 ist जरत्कारुमुनेः पत्नी (nicht जरत्कारोः) = मानसा. °प्रिया = मानसा 24,b,29.

जराट s. पापर 4); जराटक s. महावीर 1) k).

जाबोधीय Pañkav. Br. 20,3,2. 24,11,7.

जरिशाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,46.

जरितर् m. N. pr. mit dem patron. Çârṅga, Verfasser von ṚV. 10,142,1.2.

जरिसाणु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,40. जरिशाणु im Index.

जर्जर 1) a) जरया जर्जरदेहे Spr. 4882. समीरपित्तज्वर° *geschwächt, mitgenommen;* s. u. पञ्चभद्र 3). — 3) m. = जर्जरवंश (s. u. 1,b) Kathâs. 61,96. जर्जरक dass. 93.

जल 1) und zugleich 4) a) Spr. 4647, v. l.

जलकुब्जक H. an. 3,578. Med. r. 180. Hâr. 236.

जलकुमारक m. *eine best. Frauenkrankheit;* s. u. 1. बाधक 2).

जलकेलि Kathâs. 67,90. Verz. d. Oxf. H. 132,b,18.

जलक्षालनविधि m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

जलगंव (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 33,a,7.

जलगृह n. *ein auf dem* oder *am Wasser stehendes Haus* Uggval. zu Uṇâdis. 4,107.

जलज 2) c) MBh. 6,4996. Z. 3 die neuere Ausg. des Hariv. richtig जलजा.

जलतुम्बिका, °न्यायेन *nach Art des Wassers und der Flaschengurke* Verz. d. Oxf. H. 172,b, N.

जलदागम Kathâs. 69,132. 124,248.

जलदान n. *die Wasserspende,* ein best. Fest in Uggajinî Kathâs. 112,64. — Vgl. उदकदान.

जलद्रोणी f. = अवगाह Halâj. 4,69.

जलद्वीप, die ed. Bomb. (4,40,30. fg.) liest यवद्वीप.

जलधराभ्युदय m. *das Aufziehen von Wolken, die Regenzeit* Spr. 3575.

जलधिता f. *der Zustand des Oceans* Spr. 3572.

जलनिधि, °वचांसि = सामुद्रिकशास्त्र Verz. d. Oxf. H. 333,a,29. N. pr. eines Mannes Sañsk. K. 184,a,11.

जलंधर Bez. *einer best.* Mudrâ Verz. d. Oxf. H. 236,b,21.

जलंधरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 154,a,29.

जलपद्धति f. *Rinne, Kanal* Halâj. 3,63.

जलपाद् wohl fehlerhaft für जालपाद्.

जलपूरुष m. *Wasser-Mensch,* Bez. *eines best. fabelhaften Wesens* Kathâs. 63,60. — Vgl. जलमानुष.

जलप्रदान n. *Wasserspende;* davon °प्रदानिक *darauf bezüglich:* पर्वन् MBh. 1,348.

जलप्लव *Sintfluth* Sûrjas. 1,18.

जलभेद m. Titel eines Werkes Hall 150.

जलमय *unter Wasser stehend* Bhâg. P. 10,80,37.

जलमानुष m. *Wasser-Mensch,* Bez. *eines best. im Wasser lebenden Ungeheuers* Kathâs. 71,5.6. — Vgl. जलपूरुष.

जलयन्त्र 1) die neuere Ausg. जलपत्र. — Vgl. तोययन्त्र.

जलयान *Boot, Schiff* Bhâg. P. 10,68,42.

जलवासिन् adj. *im Wasser lebend* Kathâs. 63,52. davon nom. abstr. °वासिता f. 51.

जलशय्या (जल + श°) f. *das Liegen im Wasser* (eine Kasteiung) R. 7,76,17.

जलशर्करा (जल + श°) f. *Hagel* Bhâg. P. 10,25,9.

जलस्तम्भ m. *Hemmung des Wassers,* Bez. einer übernatürlichen Kraft, vermittelst deren man auf dem Wasser so sicher wie auf dem Festlande gehen kann, Verz. d. Oxf. H. 322,b,18.

जलस्तम्भन n. dass. Garuḍa-P. 179 im ÇKDr.

जलांशु m. = जडांशु *der Mond;* s. zu Spr. 1079.

जलाञ्जलि, श्रियो दत्तो जलाञ्जलिः so v. a. *mit dem Glück ist es dahin* Kathâs. 15,59. दूरनिकटादिव्यवहाराय जलाञ्जलिर्वितीर्येत Sarvadarçanas. 27,8. प्रामाण्यं दत्तजलाञ्जलिकं भवेत् 134,15.

जलाधार *Teich, See* MBh. 12,4891.

जलाधिदैवत n. Bein. Jama's Halâj. 1,74.

जलालपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 186,a,4.

जलावतार (जल + अव°) m. *ein Stieg zum Wasser* Halâj. 5,76.

जलाशय 2) a) *Meer* Kathâs. 54,92. *Wasserbehälter:* जलाशयोत्सर्गविधि Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,b,21.

जलाश्रय 1) Spr. 1500, v. l.

जलोद्धतगति lies ⏑–⏑⏑⏑–,⏑–⏑⏑⏑– und vgl. noch Ind. St. 8,379.

जलोपल (जल + उ°) m. *Hagel* Schol. zu Bhâg. P. 10,25,9.

जलौक 2) Spr. 948. fg.

जल्क vgl. किंजल्क.

जल्प् 1) *über Etwas reden:* यस्य वृत्तं न जल्पन्ति मानवा महदद्भुतम् Spr. 4850. *erschallen lassen:* रे रे कोकिल कोमलं कलरवं किं त्वं वृथा जल्पसि 2640.

— परि vgl. परिजल्पित.

जल्प 1) (dieses Z. 1 vor *Gerede* einzuschalten) pl. *Geschwätz* Bhâg. P. 10,47,13. परिभाषा मिथो जल्पः *Unterhaltung* Daçar. 1,47. Z. 4 MBh. 1,5066 liest die ed. Bomb. जल्प्यम्. — 2) उभयसाधनवती विजिगीषुकथा जल्पः Sarvadarçanas. 114,8. fg. Njâjas. 4,2,50. — Vgl. बहु°.

जल्प्य n. *Geschwätz;* s. oben u. जल्प 1).

जव 1) जवात् *eiligst, alsbald* Kathâs. 63,188. जवाधिक *schneller laufend* 67,7. — 3) Spr. 4925. Die neueren Ausgg. des MBh. und Hariv. lesen जया st. जवा und Megh. 37 hat जवा. — Vgl. मह्ना°.

1. जवन 1) b) वाजिन् Kathâs. 72,52.

जवनिका (richtiger यवनिका) Halâj. 2,154. Çiç. 4,54. Bhâg. P. 10,84,23. Bez. der *Acte* im Saṭṭaka Sâh. D. 542. जवनिकान्तर dass. Verz. d. Oxf. H. 146,b, No. 313.

जवाग्रज *Salpeter* Med. n. 15 fehlerhaft für यवाग्रज.

जविन् 1) *schnell laufend* Kathâs. 67,6.

जविष्ठ 1) Bhâg. P. 11,1,1.

जस् mit उद् caus. mit acc.: उज्जास्यमानासु प्रजासु R. 7,104,11.

— प्रोद् vgl. प्रोज्जासन.

— नि caus. *zur Erschöpfung bringen, matt —, elend machen:* ता अद्भिरभिषिच्य निजास्यैवामन्यन्त Ait. Br. 3,26. निजाः स्याः (= ताः) Sâj.

जसु vgl. Aufrecht in Z. f. vgl. Spr. 3,200.

जहत्स्वार्था lies *eine elliptische Ausdrucksweise, bei der das gebrauchte Wort seine ursprüngliche Bedeutung aufgiebt,* füge Sâh. D. 101,15 hinzu und vgl. अ°.

जहल्लक्षणा f. dass. Vedântas. (Allah.) No. 102. fg. Pratâpar. 9,a,5. — Vgl. अ°.

जहाक adj. *der Andere zu meiden pflegt* Taitt. Âr. 1,3,2. = हानशील Schol.

जह्निबोड Z. 2 lies *Kinn* st. *Knie*.

जह्निन m. N. pr. eines Mannes Sañsk. K. 184,*a*,11.

जह्नु 1) pl. Pañkav. Br. 21,12,2.

जह्नुसप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Vaiçâkha ÇKDr.

जागत m.: जागतैरुपेताः bei Sâj. zu R̥V. 7,92,4 als Erklärung von अदेवासः, also जागतैः = देवैः; vgl. VS. 29,60.

जागदीशी f. Titel eines von Gagadîça verfassten Commentars Hall 35.

जागरूक *wach* (Gegens. स्वपत्) Sâh. D. 323,17. *wachsam, aufpassend* Sarvadarçanas. 61,19. 147,11. °त्व 27,5.

जाङ्गल 3) n. *Fleisch* Halâj. 3,9.

जाङ्गुल 3) f. आ *die Lehre von den Giften* Kâm. Nîtis. 7,10; vgl. 2) *a*).

जाङ्गुलि Z. 2 zu streichen; das Citat ist aus Kâm. Nîtis. 7,10, wo जाङ्गुलाविद्° gelesen wird.

जाङ्गुलिक Halâj. 2,458. Kâçikh. 46,17 (nach Aufrecht).

जाटालिका fehlerhaft für जटालिका, wie die ed. Bomb. liest.

जाटूकर्णीपुत्र s. जातूकर्णीपुत्र.

जाड्य 2) जाड्यमप्रतिपत्तिः स्यादिष्टानिष्टागबोद्भवा Pratâpar. 53,*a*,3.

जात 1) *b*) जाता वामतयैव संप्रति मम प्रीत्यै नवोढा प्रिया so v. a. *bereitet mir Freude* Spr. 1230. — *c*) am Ende, zu Pañkat. II, 16 vgl. Spr. 340. — *d*) am Ende, zu पुत्रजात u. s. w. vgl. गन्धेन जाता मदिरा *mit Duft versehen* MBh. 4,379. — 3) *c*) कार्य° *irgend ein Geschäft* Spr. 843. अस्त्र° *allerhand Waffen* Bhatt. 2,22. आधारपात्र° 3,33. Sarvadarçanas. 7,1. 27,16. 36,20. 37,4. 94,5. 98,11.

जातक 1) एकोदरसमुद्भूता एकनक्षत्रजातकाः । न भवन्ति समाः शीले Vr̥ddha-Kân. 5,4. — 3) *b*) सो ऽहं जातकनिर्दिष्टैश्चौर्यस्तच्छास्त्रवेदिभिः Kathâs. 72,192. °मुक्तावली f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 338, *a*, 5. जातकाम्भोनिधि m. desgl. 340,*b*,4. — *c*) तथा चेदं भगवतो बोधिसत्त्वस्य जातकम् । वाराहं न श्रुतं राजन्यदि तच्छ्रूयतां तव ॥ Kathâs. 72,120.

जातनष्ट (जात + नष्ट) adj. *erschienen und sogleich wieder verschwunden* Spr. 936. — Vgl. जातविनष्ट, दृष्टनष्ट.

जातवासक = जातवेश्मन् Kathâs. 55,194.

जातवासगृह lies (जात + वा°).

जातविनष्ट (जात + वि°) adj. = जातनष्ट Spr. 1461.

जातवेदसीय Ind. St. 10,354.

जातवेदस्त्व n. nom. abstr. von जातवेदस् Ait. Br. 3,36.

जातवेदस्य adj. = जातवेदस 1) Ait. Br. 2,39. 3,36.

जातवेदादिनवदुर्गामनु m. Bez. eines best. *Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,7.

जातवेश्मन् Kathâs. 55,186. 189.

जातायन, pl. Sañsk. K. 183,*b*,11.

जाति 1) Ait. Br. 2,39. जात्या so v. a. *von Anfang an, von Haus aus* Spr. 1362. 4069. 4082. जातितस् dass. 4453. — 5) Gegens. व्यक्ति Sarvadarçanas. 130,8 Ind. St. 8,341. fgg. जातिवादिन् im Gegens. zu द्रव्यवादिन् Weber, Râmat. Up. 336. Gegens. विशेष Sarvadarçanas. 104, 8. महासामान्यमेव जातिः *das Allgemeine* 144,14. fgg. Davon nom. abstr. °त्व n. *Abstraction* 132,9. — 8) lies *eine auf blosse Gleichartigkeit oder Ungleichartigkeit sich stützende Einwendung, eine Einwendung, die in sich selbst einen Widerspruch enthält.* स्वव्याघातकमुत्तरं जातिः Sarvadarçanas. 114,9. 112,17. Njâjas. 5,1. fgg. जातिरसदुत्तरम् Schol. zu Prab. S. 98, Z. 6. — 9) unter den शब्दालंकाराः und अर्थालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208, No. 489. — 10) Kâvjâd. 1,11. Ind. St. 8,192. 289. 467. fg. — 13) *a*) जाती Bhâg. P. 10,30,8. जातीपुष्प Spr. 1005.

जातिदीपक n. Bez. *einer Art von Vergleichung, bei der von einem Gattungsbegriff zweierlei ausgesagt wird,* Schol. zu Kâvjâd. 2,98.

जातिब्राह्मण Ind. St. 10,46.

जातिभ्रष्ट (जा° + भ्रष्ट) adj. *seines Ranges —, seiner Kaste verlustig gegangen* Adhjâtmar. 1,1,56.

जातिमत् *eine Gattung habend, was einem allgemeinen Begriffe untergeordnet werden kann* Sarvadarçanas. 104,7. Davon nom. abstr. जातिमत्त्व n. Comm. zu Kan. 1,1,18.

जातिविवेक m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,35. लघु° 36.

जातिसंपन्न MBh. 13,2133.

जातिसांकर्यवाद m. Titel einer Schrift Hall 46.

जातीय AV. Prât. 4,28.

जातु 3) füge noch *irgend ein Mal* hinzu. — 4) Z. 9 die Stelle Râga-Tar. 5,4 gehört zu 3), da जातु hier mit दृश्यते zu verbinden ist.

जातूकर्ण्य 1) Arzt Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,12. 358,*a*,6. Verfasser eines Dharmaçâstra 356,*a*,15. Çakti 80,*a*,15. — 2) lies im pl. der pl. zu जातूकर्ण्य.

जातूकर्णीपुत्र m. metron. Bhavabhûti's Mâlatim. 3,9. जाटू° ed. Lass. 3,16.

जात्य 4) स्वरित AV. Prât. 3,57. 65.

2. जान, nach dem Comm. वैजान d. i. विजानाख्यः पुत्रः.

जानकि 2) *a*) जानकीनाथ Weber, Râmat. Up. 332. °वल्लभ 282. 301. °देहभूष 296. °मन्त्र ebend. °स्वयंवर Verz. d. Oxf. H. 143,*a*,1. °रामचन्द्रविलास 2. °सहस्रनामस्तोत्र 106,*b*, No. 162. °हरण Uggval. zu Unâdis. 3,73. °नाथचूडामणिभट्टाचार्य N. pr. eines Autors Hall 24.

जानपद 1) R. Gorr. 2,109,44.

जानि, समुत्पात्रनिः Kathâs. 98,13. — Vgl. जगती°.

जानी = पाणिक und auch daraus entstanden Ind. St. 5,12, N.

जानुशिरस् (जानु + शि°) n. *Kniescheibe* Âçv. Çr. 1,4,8.

जान्य, तथैवान्यो जन्यो die neuere Ausg. st. तथैवाप्यो जान्यो der älteren.

जापक 1) Kathâs. 69,164. रुद्र° Ind. St. 9,121. मल्लराज° 122.

जापिन् Kathâs. 62,97. 64,82.

1. जाबाल, pl. Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,43. °श्रुति ebend. und 356,*a*, 15. — Vgl. महा°.

जाबालीश्वर m. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,42.

जामदग्न 1) nach gana कण्वादि zu P. 4,2,111 ist जामदग्नाः der pl. zu जामदग्न्य; vgl. 2).

जामदग्न्य 2) Râma R̥V. Anukr.

जामदग्न्यद्वादशी f. Bez. *des 12ten Tages in der — Hälfte des* Vaiçâkha Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,29.

*जामुनदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,10. — Vgl. यामुन.

जामेय Halâj. 2,352.

जाम्बव (जाम्ब्य) von जम्ब (जम्ब्य) Uggval. zu Unâdis. 4,95.

जाम्बवतीविजय m. Titel eines dem Pâṇini zugeschriebenen Gedichts Z. d. d. m. G. 14,582; vgl. u. पुपत्ति.

जाम्बूनदमय Z. 3 lies जाम्बु°; die neuere Ausg. जाम्बू°.

जायन्त (von जयन्त) m. patron. Bharata's Bhâg. P. 10,60,41.

जायन्तेय Bhâg. P. 11,5,43.

जायेन्य ein Symptom der Schwindsucht.

2. जार 1) °स्त्री Spr. 4957. °घ्नी Çâñkh. Grhj. 1,16,4. Pâr. Grhj. 1,11,3.

3. जार (von जर) m. patron. des Vrça RV. Anukr.

जारण 1) a) Verz. d. Oxf. H. 320,a,12. 321,b,1. अभ्रक° 320,a,22. जारणा Sarvadarçanas. 100,5.

जारूथी nach dem Schol. zu MBh. 3,489 N. pr. einer Stadt; die neuere Ausg. des Hariv. जारू°.

जारूथ्य, Nîlak. zu MBh. 3,16601: जारूथ्यान् त्रिगुणादक्षिणानित्यर्जुनमिश्रः। — । जरूथं मांसमिति शाब्दिकाः। तदा मांसमयान् मांसादिदानप्रधानान् पुष्टानित्यर्थः.

जार्यक, vgl. Spr. 1408.

जाल 1) a) Kathâs. 57,101. 106. 135. Haarnetz Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7,4,7. जालानि omenta (medic.) Verz. d. Oxf. H. 311,a,2 v. u. Bildlich: जगज्जाल Spr. 1966. मोह° 2162. विकल्प° ein Dilemma als Schlinge Sarvadarçanas. 30,3. — d) Bhâg. P. 10,71,33. °रन्ध्र 60,4. 5. — e) कण्टक° Spr. 3872. घात° Daçak. in Benf. Chr. 187,18. — i) Spr. 2819.

जालक 1) a) Netz am Ende eines adj. comp. Kathâs. 57,105. — c) Çiç. 9,39 (Geschlecht nicht zu erkennen). — 3) a) Kathâs. 61,131. 134. — g) Schleier Schol. zu Çâñkh. Grhj. 1,14,12.

जालकार m. Spinne Kathâs. 70,92. 109. 101,290.

जालकारक m. dass. Kathâs. 70,90.

जालगवाक्ष m. Gitterfenster Kathâs. 70,88. am Ende eines adj. comp. °क 86,91. — Vgl. गवाक्षजाल unter गवाक्ष 1) a) am Ende.

जालंधर Verz. d. Oxf. H. 338,b,24. 39,b,26 (ein Tîrtha nach Aufrecht). °देश (जालांधर° gedr.) 352,b,13. °पुर 339,b,10. बन्धो जालंधराभिधः Bez. einer best. Fingerstellung oder Fingerverschlingung 235,a, 23. = जलंधर N. pr. eines Asura 16,a,35. जालंधरोपाख्यान 345,b, No. 807. ein Autor Hall 19.

जालपाद् 2) a) Z. 3 die neuere Ausg. des Hariv. richtig जालपाद्. — Vgl. जलपाद्.

जालपाश m. der einzelne Faden eines Netzes (Spinnengewebes), pl. Kathâs. 70,91. 110.

जालपुर n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 56,51.

जालवत् 1) मत्स्यघाती पुरुषः को ऽपि जालवान् Kathâs. 60,80.

जालामुख (जाल + मु°) n. Gitterfenster. °रन्ध्र Bhâg. P. 10,41,22.

जालीदेश m. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 352,b,18.

जालूक (von जलूका?) adj.: जालूकाः श्लोकाः Verz. d. Oxf. H. 160,a,36. Ind. St. 5,69.

जाल्म Çâñkh. Br. 30,5.

जाल्मक vgl. निर्जाल्मक.

जावादि (जौ d. i. अश्वयुजौ + आदि) adj. mit Açvajug beginnend Weber, Gjot. 11.

जावित्रीपाक m. Bez. eines best. Decocts Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758.

जास्पत्य AV. Prât. 4,64. 83.

1. जि 1) जित्वा संग्रामान् MBh. 12,765. Z. 4 lies 3,34,4 st. 8,34,4. — 2) यथा पिपासां जयते (जयति ed. Bomb.) पुरुषः प्राप्य वै जलम् so v. a. den Durst stillen MBh. 13,7606. Sp. 96, Z. 11 जितश्रम an Anstrengungen gewöhnt auch Spr. 5352. Z. 12 जिताक्षर wer die Schrift in seiner Gewalt hat; vgl. Spr. 3090.

— desid.: त्वां जिगीषता (मया) Kathâs. 72,146. सर्वं वा इन्द्रो जिगीषितम् Indra strebt Alles zu erlangen Çâñkh. Br. 23,4.

— अप Z. 3 lies अपोर्णामधिवादमपाजयत्.

— विनिस् 2) बलमत्तैर्विनिर्जय Bhâg. P. 10,61,27.

— परा 4) हृदयेनापराजितः sich nicht vom Herzen hinreissen lassend Spr. 5236.

— वि 3) am Ende, विजयते ज्ञानप्रदीपो हरः so v. a. es lebe hoch Çiva Spr. 929. — desid.: न मोघं विजिगीषते er bemüht sich nicht vergebens um den Sieg Spr. 3699.

जिकन m. N. pr. eines Rechtskundigen Verz. d. Oxf. H. 283,a,29. b, No. 662. 292,a,21.

जिगमिषु, भूयानस्य सह त्वया जिगमिषोर्जविस्य मे संभ्रमः Sâh. D. 83,14.

जिगीषा 1) Z. 3. fg. die Stelle Kathâs. 21,81 gehört zu 2), da गुरुजिगीष einen grossen Ehrgeiz habend bedeutet. — 2) Spr. 1616.

जिगीषु 1) b) Pańkat. III, 129 zu streichen; vgl. Spr. 2885.

जिघत्सा die Absicht zu verzehren Kathâs. 61,90.

जिघत्सु adj. zu verzehren verlangend: प्राणानां जीवितानि Kathâs. 108,106.

जिघांसु 1) a) Kathâs. 60,114. — 2) Halâj. 2,300.

जिघृक्षा Bhâg. P. 10,62,34.

जिघृक्षु 1) Bhâg. P. 10,68,7.

जिङ्गिनी, जिङ्गिणी Nigh. Pr.

जिज्ञासा der Wunsch zu wissen, zu kennen Sarvadarçanas. 60,12. 108, 21. 156,13. तुष्टो ऽस्मि कृतजिज्ञासस्तव da ich dich erprobt habe Kathâs. 113,78.

जिज्ञासितव्य adj. = जिज्ञास्य Sarvadarçanas. 58,3. 60,5.

जिज्ञास्य Sarvadarçanas. 71,21.

जिडधन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,a,12.

जितकाशिन् = जिताह्व Halâj. 2,324. Hariv. 10170 (11070, S. 792) liest die neuere Ausg. richtig जितकाशी.

जितशत्रु 2) Ind. St. 10,259.

जिताक्ष (जित + अक्ष) adj. der seine Sinne überwunden hat Spr. 4134.

जिताह्व Halâj. 2,324.

जिति vgl. पुरो°.

जिद्रफ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,7.

जिन 2) a) Kathâs. 72,99. Ind. St. 8,467. — b) Sarvadarçanas. 31,19. 43,12. 44,2. — f) = जैन LA. (II) 92,17 (aus metrischen Rücksichten). — g) = हेमचन्द्र (?) Verz. d. Oxf. H. 189,b,16.

जिनचन्द्र m. N. pr. zweier Männer Wilson, Sel. Works 1,338.

जिनदत्त Verz. d. Oxf. H. 210,b, No. 497. °सूरि Sarvadarçanas. 43,7.

WILSON, Sel. Works 1,338. °रायचरित्र 280.

जिनधर्म m. Buddha's *Lehre* Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 3. Titel eines Gaina-Werkes 377,*b*,7.

जिनप्रतिमास्थापनविधि m. Titel eines Werkes WILSON 1,282.

जिनभक्तिसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 377,*b*,3.

जिनभद्रसूरि m. desgl. ebend. 185,*b*,36. 186,*a*, No. 423. HALL 166.

जिनरक्षित m. desgl. KATHÂS. 67,76.

जिनराजसूरि m. desgl. HALL 166.

जिनर्षि m. *ein Gaina-Mönch* SARVADARÇANAS. 44,6.

जिनलाभसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 377,*b*,2.

जिनसेन m. desgl. ebend. 391,*b*, No. 57. fg. WILSON, Sel. Works 1,279.

जिनाभिगम WILSON, Sel. Works 1,281 fehlerhaft für जीवाभिगम(सूत्र).

जिनेन्द्र 1) *ein* Buddha WILSON, Sel. Works 2, 5. fg. *ein Heiliger der* Gaina HALÂJ. 1,86. PÂRÇVANÂTHAK. 2,33 (nach AUFRECHT). — 2) Verz. d. Oxf. H. 118,*a*, No. 194. 176,*a*,2. °सूरि WILSON, Sel. Works 1,341. °न्यास Verz. d. Oxf. H. 176,*a*,2.

जिनेन्द्रबुद्धि UGGVAL. zu UNÂDIS. 4,146. Verz. d. Oxf. H. 170,*a*,19. °न्यास 161,*b*,7.

जिह्निति m. N. pr. eines Mannes; pl. SAṀSK. K. 183,*b*,11.

जिहीरषा Auseinanderreckung von जिहीर्षा BHÂG. P. 10,90,10. — Vgl. चिकीरषा.

जिहीर्षा 2) जन° *das Verlangen die Menschen mit sich fortzureissen, — zu entzücken* KÂM. NÎTIS. 3,22.

जिह्म 1) *a)* °प्रेक्षिन् MBH. 12,6277. — Vgl. अ°, वि°.

जिह्मग 2) Spr. 2864.

जिह्व Z. 1 füge 1) vor m. hinzu. — 2) °शोधन Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,1. °परीक्षा 316,*a*, No. 751.

जिह्वक m. Bez. *einer Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,9.*b*, No. 758.

जिह्वानिर्लेखन *Zungenschaber* Verz. d. Oxf. H. 303,*b*,13.

जीमूत 9) Ind. St. 8,408. fgg.

जीमूतवाहन m. N. pr. eines Mannes, der sein Leben für Andere hingab, Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,23.

जीरत N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,8.

जीर्ण 4) *c) Verdauung:* °शक्ति Spr. 4862.

जीर्णता, मदङ्गे जीर्णतां यातु यत्त्वयोपकृतम् *der Dienst, den du mir erwiesen, soll mit meinem Körper altern,* so v. a. *an den werde ich denken, so lange ich lebe,* R. 7,40,24.

जीर्णमत n. *eine alte, veraltete Ansicht* WEBER, RÂMAT. UP. 282, N. 1; vgl. जीर्णः संप्रदायः Schol. zu KÂTJ. ÇR. 9,4,28. 10,1,13. 19,1,21. 26,4,14.

जीर्णि 1) TBR. 3,10,11,3.

जीव् 1) जीव जीव *mögest du lange leben* KATHÂS. 124,109. 111. — caus. 1) *Jmd am Leben erhalten* KATHÂS. 65,29. जीव *rufen* 124,113. — 2) जीवापित R. 7,76,27. पुनार्थः(!) Schol. — desid. med. BHÂG. P. 11,7,70.

— आ, आजीव्यैकतरं भावं यस्त्वन्यमुपजीवति BHÂG. P. 10,24,19.

— अभ्युद् lies *sich am Leben zu erhalten suchen, sich nähren* und vgl. Spr. 4893. 5346 (MBH. 5,4538).

— प्रत्युद् KATHÂS. 78,102. °जीवित 58,33.

— उप 2) BHÂG. P. 10,24,19. — caus. *Nutzen von Jmd* (acc.) *ziehen, Jmd ausbeuten* KATHÂS. 61,268.

— प्र vgl. प्रजीवन, प्रजीविन्; — प्रति vgl. प्रतिजीवन.

— सम् caus. Spr. 4992. BHÂG. P. 10,13,50.

जीव 1) जीवान्स्थावरजङ्गमान् Spr. 4992. Z. 4 lies 2,28,9 st. 2,28,8. — 2) जीवस्त्वहोरात्रमनुष्यसन्त्वे श्वासान्करोतीह कतिप्रमाणान् Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,20. fgg. 150,*a*,4. 236,*b*,18. जीवपरमात्मानौ *die individuelle Seele* SARVADARÇANAS. 50,17. जीवेश्वरौ 69,12. °नियामक *die individuelle Seele lenkend* 54,16. 55,2. — 3) जीवोत्सर्ग *das Aufgeben des Lebens* Spr. 2623. गतजीवा adj. KATHÂS. 52,65. उत्क्रान्तजीवा 71,226. — 6) Ind. St. 5,297. KÂÇIKH. 17,44 (nach AUFRECHT und BENFEY). = Ζεύς BENFEY; vgl jedoch ज्यौ. — 10) *f) das Leben* HALÂJ. 1,134. — 11) n. *ein best. Metrum* ṚV. PRÂT. 17,4. Ind. St. 8,107. 111. — Vgl. noch दुर्जीव, निर्जीव, सु°.

जीवक 4) *c)* परवञ्चनजीविक adj. KATHÂS. 66,111.

जीवग्राहम् KATHÂS. 88,31, wo स जीव° zu lesen ist.

जीवज, die neuere Ausg. des HARIV. richtig माल्यजीवक.

जीवंजीव 1) auch *ein fabelhafter Vogel mit zwei Köpfen* ST. JULIEN, Les Avadânas II, 100.

जीवतोका adj. f. *deren Kinder am Leben sind* HALÂJ. 2,331.

जीवत्तोका, der Schol. जीवत्तोकी.

जीवत्पति HALÂJ. 2,331. °का KULL. zu M. 3,174.

जीवत्पितृ, °पितृक *bei Lebzeiten des Vaters veranstaltet* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,22. जीवत्पितृकनिर्णय m. Titel eines Werkes 277,*b*,26.

जीवत्व WEBER, RÂMAT. UP. 289.

जीवदत्त m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 52,104. 83,29. °क 52,257.

जीवदेव m. N. pr. eines Autors HALL 188.

जीवधन HALÂJ. 1,84.

जीवधन्य vgl. धन्य am Ende.

जीवन 1) BHÂG. P. 10,24,8. — 1) und zugleich 5) *d)* त्वं (पयः) जीवनं देहिनाम् Spr. 3020. — 2) *f)* N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 245,*b*,9. — 5) *a) Lebensweise* TS. 6,1,9,4. निरुपधिजीवन adj.; davon nom. abstr. °ता f. DHÛRTAS. in LA. 88,15. — 5) *a)* und zugleich *d)* Spr. 1226. — 5) *b)* परतः प्राप्य जीवनम् Spr. 2108. विदुषां जीवनं मूर्खः 2901. — 5) *b)* und zugleich *d)* Spr. 4080. — 5) *c)* Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,1. *das Beleben eines Zauberspruches* SARVADARÇANAS. 170,10. प्रणवान्तरितान्कृत्वा मन्त्रवर्णाञ्जपेत्सुधीः। मन्त्रार्णसंख्यया तद्धि जीवनं संप्रचक्षते॥ 13. fg. — 5) *d)* RÂGA-TAR. 5,416. BHÂG. P. 10,20,6.

जीवनद (जी° + 1. द) m. N. pr. des Oberhauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,43.

जीवनाथ Verz. d. Oxf. H. 337,*a*, No. 793. °महामहोपाध्याय HALL 81.

जीवनाथ m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,49. °क desgl. ebend.

जीवनीय 3) *b)* HALÂJ. 3,26. Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,43.

जीवन्ति m. N. pr. eines Mannes; pl. SAṀSK. K. 184,*a*,5.

जीवन्मुक्त SARVADARÇANAS. 99,5.

जीवन्मुक्ति, °विवेक = °प्रकरण HALL 133. 205.

जीवपुत्र 3) m. N. pr. eines Ṛshi und Bez. eines von ihm verfassten Liedes ÂÇV. GṚHJ. 1,13,6.

जीवपुष्टा f. *eine best. Pflanze*, = वृद्धजीवन्ती Râǵan. im ÇKDr. u. वृद्धजीवन्ती; vgl. जीवपुष्प 2).

जीवपुष्प 2) जीवपुष्टा ÇKDr. u. वृद्धजीवन्ती.

जीवप्रज (जीव + प्रजा) adj. f. आ *lebende Kinder habend* Âçv. Gṛhj. 1,7,21.

जीवमिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,22.

जीवराजदीक्षित m. N. pr. eines Autors Hall 77.

जीवल 3) *Odina Wodier*, Roxb. 2,293.

जीवविचार m. Titel einer Ǵaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 404,*b*, No. 38. °प्रकरण desgl. 377,*b*,5. °प्रकरणवृत्ति *a*, No. 371.

जीवविनय m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

जीवसाक्षिन् (जीव + सा°) adj. धमनी °साक्षिणी (*Zeugin des Lebens*) *Pulsader* Çârṅg. Saṁh. 1,3,1.

जीवसू kann auch heissen *deren Kinder am Leben bleiben, lange leben* Halâj. 2,331.

जीवस्थान = मर्मन् Halâj. 2,374.

जीवस्वर्ग Çat. Br. 12,6,1,39 fehlerhaft für जीव: स्व°.

जीवात्मन् *die individuelle Seele* Sarvadarçanas. 50,18. 51,13. 53,2. 54,1. 84,15.

जीविकामात्रता (von जी° + मात्र) n. *das nichts-als-Lebensunterhalt-Sein* LA. (II) 86,16.

जीवित 1) *b*) mit पुनर् dass.: न पुनर्जीवितः कश्चित्कालधर्ममुपागतः Spr. 4316. — 2) *b*) जीविताकाङ्क्षिन् *am Leben zu bleiben verlangend* MBh. 12,4295. प्राप्तजीविता adj. Kathâs. 72,144.

जीवितव्य 2) का हि संप्रति ते रतिः। अपत्यदुःखिकमपे जीवितव्ये *ein Leben zu leben, welches* u. s. w. Kathâs. 78,79. धनेषु जीवितव्येषु स्त्रीषु भोजनवृत्तिषु। अतृप्ता मानवाः so v. a. *die nicht lange genug leben können* Spr. 1303.

जीवितान्त, °गं भयम् *eine das Leben bedrohende Gefahr* R. ed. Bomb. 4,7,9. °कर *der Jmd nach dem Leben trachtet* Spr. 5105.

जीव्य 1) यत्र साधुस्ततो जीव्यम् *da lässt es sich leben* Spr. 4088.

जुगुप्सा *Ekel* Kathâs. 82,20.

जुगुप्सित n. *Abscheu, Widerwille* Sarvadarçanas. 43,9. — Vgl. auch u. 1. गुप् desid.

जुन्, जोषिषत् lesen auch Berliner Hdschrr. Chamb. 67 und 44,*a*; dagegen schreibt auch Comm. zu TBr. 2,7,12,4 (so ist zu lesen) जोजपुः und erklärt es durch शीघ्रमेव प्राप्ताः, führt also die Form wohl auf जू zurück.

जुडी N. pr. einer Oertlichkeit Kshitîç. 26,13.

जुमर vgl. जूमरनन्दिन्.

जुरिजाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1.

1. जुष् 2) तं तादृशं श्रीर्जुषते समग्रा Spr. 4071.

— अनु *sich einer Sache hingeben, fröhnen*: कामानतृप्तो ऽनुजुषन् Bhâg. P. 11,26,6.

— उप vgl. oben उपजोषण.

2. जुष् 1) am Ende eines comp. Spr. 1307. निकृतिंजुष् Bhâg. P. 10, 60,54. — 3) so v. a. *habend*: उच्चावचभिदा° Spr. 5294. — Vgl. असु°.

जुष vgl. प्रीतिजुषा.

जुषाण Ait. Br. 1,17.

2. जू vgl. noch धी°, नभो°.

जूटक, auch जूटिका f.: कपुच्छिका शिरःपार्श्वकेशजूटिकोच्यते Nâr. zu Gobh. 58,*a*.

जूत vgl. noch दस्यु°.

जूति 2) Z. 4 lies महस्यं st. महस्य. — 3) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vâtaraçana, Verfassers von ṚV. 10,136,1.

जून N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1.

जूमरनन्दिन् m. N. pr. eines Autors ebend. 173,*b*, No. 389. *b*, No. 393. — Vgl. जुमर.

जूरी f. *Speichel* Schol. zu Çâṅkh. Br. 19,3 bei Weber, Nax. 2,345.

जृम्भ 4) nach dem Schol. *ein best. Vogel*.

जृम्भक 2) कृतजृम्भिक adj. Kathâs. 97,35 सजृम्भिकम् adv. 58,32. — 3) in der neueren Ausg. जृम्भण nach zwei Hdschrr.

जृम्भण 1) जृम्भणास्त्र Bhâg. P. 10,63,14.

जेज्जट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,31. 314,*b*,5 v. u. — Vgl. जैज्जट.

जेतृ 2) *a*) Verfasser von ṚV. 1,11.

जेमन nom. act.: शाद्वल° Bhâg. P. 10,14,60.

जैकिशिल्पि m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,8.

जैगीषव्य, °योगशास्त्र Hall 18.

जैज्जट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 357,*b*, No. 852. — Vgl. जेज्जट.

जैत्र 1) MBh. 7,76 (Lesart der ed. Bomb. st. चैत्र der ed. Calc.). Kathâs. 56,375.

जैत्ररथ nicht adj., sondern m. *Triumphwagen* Halâj. 2,291.

1. जैन, मत Sarvadarçanas. 43,7. 45,21. स्वयं गत्वा जिनान्तिकं प्रव्रज्यां जगृहे जैनीम् Pârçvanâthak. 2,36 bei Aufrecht, Halâj. Ind. m. *ein* Ǵaina Sarvadarçanas. 41,7. 44,4. 84,20. °जन 117,9. जैनाश्रम *ein Ǵaina-Kloster* Halâj. 5,21.

2. जैन, °तरंगिणी Verz. d. Oxf. H. 147,*a*, No. 314. °साहस्वर्याण ebend.

जैनपाल m. N. pr. eines Mannes Hall 100.

जैमिनि Sarvadarçanas. 122,4. 169,20. °कोषसूत्र Verz. d. Oxf. H. 167,*a*,33.

जैमिनीय adj.: धर्मशास्त्र Sarvadarçanas. 123,2. °न्याय Verz. d. Oxf. H. 254,*a*,3. °न्यायमालाविस्तर herausgegeben von Th. Goldstücker. m. *ein Anhänger des* Ǵaimini Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,16. n. Ǵaimini's *Werk* Sarvadarçanas. 56,21.

जैह्लाति (!) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,5.

जैह्लाकनि (!) m. desgl.; pl. ebend. 8.

जोतिक N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,5.

जोमति N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,*a*,14.

जोष 2) *a*) *froh* Halâj. 1,123. तदा जोषमासुः सामाजिकामराः Pârçvanâthak. 3,168 (nach Aufrecht). — *b*) MBh. 12,11083 (योषम् ed. Calc.). जोषं स्थिते मुनौ तत्र महाकालसाधसात् Kâçikh. 89,19 (nach Aufrecht).

जोष्य Bhâg. P. 10,10,8.

जौमर m. pl. *die Anhänger des* Gûmara (Ǵumara) Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,24.

1. ज्ञ 1) *a*) ज्ञांश्च कर्माणि R. 7,91,25. Ind. St. 9,138. अदेशकालज्ञ (वचस्) so v. a. *nicht dem Ort und nicht der Zeit entsprechend* Spr. 3431.

ज्ञप्ति 1) Kathâs. 66,71. 71,233. 75,167. Bhâg. P. 10,89,2. Sarvadarçanas. 121,13. 133,8. आगमाधीनज्ञप्तिकत्व 121,15. — 2) °मात्र (= ज्ञान-

घन, चैतन्यघन Schol.) Bhâg. P. 10,51,58. 63,25. — 3) zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört.

ज्ञप्तिप्रामाण्यवाद् m. Titel eines Werkes Hall 189.

1. ज्ञा, ज्ञ = जानीहि Bhâg. P. 10,89,46. 1) इति सम्यक्सया ज्ञातं प्रभुर्जानात्यतः परम् so v. a. *der Fürst weiss, was er jetzt zu thun hat,* Kathâs. 103,81. जाने महाटवीं कांचित्प्रविष्टा निखिला वयम् *ich weiss, ich erinnere mich, dass* 69,34. क एवं जानीते mit folgendem fut. *wer weiss, ob nicht* Spr. 3573. नैता जानन्ति पितरं न कुलं न च मातरम् *sie wissen nichts vom Vater* u. s. w. so v. a. *sie achten nicht des Vaters* u. s. w. 1646. *sich erinnern,* mit gen.: हृदयं तत्र जानाति कर्तुश्चैव कृतस्य च MBh. 12,5169. *annehmen, als bekannt voraussetzen* Spr. 2491. 5227. *halten für:* खलगिरं जानाति सत्याम् 2858. स्वज्ञनैः स्वात्मवज्ज्ञातुर्ज्ञायते गुणवान्परैः 3324. ज्ञेते pass. Râǵa-Tar. 5,481. यच्चशक्यमिति ज्ञात्वा *für unmöglich haltend* Spr. 4833. Sp. 137, Z. 11. fg. die Stelle Pańkat. V,7 zu streichen, da daselbst ज्ञातविनष्टाः zu lesen ist; vgl. Spr. 1461. Z. 19 lies पूर्णमितहि.

— caus.: विद्यादिज्ञापितैश्वर्य *kund gethan, sich kundgebend* Sarvadarçanas. 96,1.

— desid. 1) जिज्ञासितुम् — कुर्यादियदिदर्निरिः किं दिवाङ्करसाविति Kathâs. 53,94.

— अति scheinbar Bhâg. P. 12,3,28, wo aber इति जानीहि zu lesen ist.

— अनु caus. 1) an der angeführten Stelle einfach *um Erlaubniss bitten* (ohne obj.), da der acc. von उद्धृत्य abhängt.

— प्रत्यभ्यनु vgl. प्रत्यभ्यनुज्ञा.

— अप vgl. अपज्ञान.

— अभि 2) ये त्वेनमभिजानन्ति वृत्तेनाभिजनेन वा *die ihn anerkennen* (Gegens. निन्दन्ति) Spr. 4556. — Vgl. अभिज्ञापक.

— प्रत्यभि 1) Kathâs. 55,269. — Vgl. प्रत्यभिज्ञा.

— अव, मावज्ञ = मावजानीहि Bhâg. P. 10,89,46. Z. 8 lies यद्दानमपात्रेभ्यश्च.

— आ *halten für:* गोपैर्गोपवदाज्ञायि (°दज्ञायि?) हरिर्देवैर्जगत्पतिः Spr. 3324. Sp. 142, Z. 1 richtig आज्ञामतुः die neuere Ausg.

— उप desid. die neuere Ausg. liest: तान्युक्तैरुपजिज्ञास्यस्तथा द्विजवरोत्तमान्; Nilak.: युक्तैश्चारैः मुक्तैरिति पाठे निसृष्टैर्नरैः उपजिज्ञास्यः निमन्त्रयेथाः.

— निस्, निर्ज्ञातमद्गति Bhâg. P. 11,18,46.

— परि Kathâs. 64,98. 65,32. fg. 119,173. Z. 16 मध्यदेशे° *bekannt als.* — Vgl. परिज्ञप्ति.

— प्रतिप्र, अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्रजानन्ति TS. 5,6,6,2. — Vgl. प्रतिप्रज्ञप्ति.

— प्रति 2) Ait. Br. 6,34. — 4) त्रैधेनां प्रतिजानते R̥V. Prât. 16,32. Schol. zu AV. Prât. 3,55.

— वि 1) श्रोत्रियस्य मुखं व्येव ज्ञायते तृप्तमिव *man sieht dem Antlitz des Çr. die Befriedigung an* Ait. Br. 1,25. — desid.: चतुष्टयेन च्छन्दो विजिज्ञासेत पदैरत्तैर्वृत्त्या स्थानेनेति Nidâna 1,6,5 in Ind. St. 8,113.

— प्रतिवि lies *erkenntlich sein* und vgl. Spr. 5330. fg.

— संवि, °ज्ञात *allgemein anerkannt* Nir. 1,12.

— सम् caus. 6) die neuere Ausg. liest प्रेष्यास्तनं स संज्ञाप्य अनाज्येयो ऽस्मि संज्ञया.

ज्ञातता (von ज्ञात) f. *das Erkanntsein, Gekanntsein* Sarvadarçanas. 4,10.

ज्ञातृ 1) Sarvadarçanas. 53,21. 93,3. ज्ञातृत्व n. 101,9. 161,22.

ज्ञाति, ज्ञातिश्चेदनलेन किम् Spr. 785. 4170. °कर्मन् *die Sache —, das Geschäft eines Verwandten* Gobh. 2,1,10. °भाव *Verwandtschaft* Spr. 1997.

ज्ञात्र TS. 7,2,4,2.

ज्ञान 1) *das Annehmen, Statuiren:* सर्वत्रोत्सृज्य भेदज्ञानम् Spr. 4155. pl. (verdächtig) *Kenntnisse* 409. ज्ञान als Çakti Verz. d. Oxf. H. 149,*b*, 43. Weber, Râmat. Up. 323. fg. 326. ज्ञाना f. ebend. Pańkar. 3,2,30.

ज्ञानकन्द m. N. pr. eines Schülers des Çamkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,1.

ज्ञानगर्भस्तोत्र n. Titel einer Schrift Hall 199.

ज्ञानघनाचार्य m. N. pr. eines Autors Hall 110. Wilson, Sel. Works 1,201.

ज्ञानचक्षुस् adj. *mit dem innern Auge schauend* Ind. St. 9,19.

ज्ञानचन्द्र m. N. pr. eines Mannes Hall 185.

ज्ञानतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19. fg.

ज्ञानत्व (von ज्ञान) n. *das Erkenntnisssein* Sarvadarçanas. 36,8. 48,15.

ज्ञानदर्पण, so zu lesen st. °दर्पन.

ज्ञानदेव m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,120.

ज्ञानद्वयकारणताविचार m. Titel einer Schrift Hall 51.

ज्ञानपति N. pr. eines Mannes Hall 39.

ज्ञानपूजा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

ज्ञानप्रदीप m. Titel zweier Schriften Verz. d. Oxf. H. 232,*a*, No. 562. Hall 126.

ज्ञानप्रबोधमञ्जरी f. Titel einer Schrift Hall 111.

ज्ञानबोधिनी = वेदान्तसारसार Hall 102.

ज्ञानमय, मुद्रा °मयी Bez. *einer best. Fingerstellung* (vgl. ज्ञानमुद्रा) Weber, Râmat. Up. 300. fg.

ज्ञानमार्ग m. *der Weg zur Erkenntniss* Weber, Râmat. Up. 286. Spr. 986.

ज्ञानमाला f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,32. 292,*a*,22.

ज्ञानमुद्रा f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Weber, Râmat. Up. 300. fg. — Vgl. oben u. ज्ञानमय.

ज्ञानयोग m. (Gegens. कर्मयोग, क्रियायोग) *der theoretische* Joga Verz. d. Oxf. H. 10,*b*,38. 40,*b*,27.

ज्ञानरत्नावली f. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 90,7. Verz. d. Oxf. H. 341,*a*, N.

ज्ञानराज, °पण्डित Hall 119. fg.

ज्ञानलक्षणावादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 47.

ज्ञानवर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,50. — Vgl. भदन्त°.

ज्ञानशतक n. Titel einer Schrift Hall 18.

ज्ञानश्री m. N. pr. eines buddh. Autors Sarvadarçanas. 12,14.

ज्ञानसंतान m. *fortlaufende Erkenntniss, Gedankenlauf* Sarvadarçanas. 117,7.

ज्ञानसिद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 54,18.

ज्ञानात्मन् m. *der erkennende Geist* Weber, Râmat. Up. 303. 325. fg. 352

ज्ञानानन्दसमुच्चय m. Titel einer Schrift Hall 125.

ज्ञानामृत über die Pflichten der Jogin Hall 15.

ज्ञानार्णव ein Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,30. 101,*b*,32. 103,*b*,47. 108,*a*,23. 278,*b*,39. °तन्त्र 109,*b*,12. °भाष्य 104,*a*,1.

ज्ञानावरण n. *Verhüllung der richtigen Erkenntniss, Irrthum* Sarvadarçanas. 32,8. fgg. 38,14. Wilson, Sel. Works 1,316. fg.

ज्ञानावरणीय, lies *aus Irrthum hervorgehend.*

ज्ञानिन् 1) füge noch hinzu *Etwas verstehend.* Neben विज्ञानिन् bedeutet ज्ञानिन् *die höheren Wahrheiten kennend* Kathâs. 79,9. 13. 24. im Gegens. zu कर्मठ Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,17. — Vgl. महा°.

ज्ञानेन्द्रसरस्वती Verz. d. Oxf. H. 164,*a*, No. 360. fg.

ज्ञानेन्द्रिय Weber, Râmat. Up. 342. Ind. St. 9,17. 111.

ज्ञानोत्तम m. N. pr. eines Mannes Hall 155. Wilson, Sel. Works 1,201.

ज्ञानोत्तर n. Titel einer Schrift Hall 197.

ज्ञापक 1) त्रैलोक्यज्ञापिका (so die neuere Ausg.) वाचम् Hariv. 6318. ज्ञापक, निष्पादक, समर्थक (हेतु) Sâh. D. 318,19. fg. Sarvadarçanas. 81, 10. 85,2. Füge *zu verstehen gebend, andeutend* hinzu. — 3) bei den Grammatikern heissen *diejenigen* Sûtra Pâṇini's ज्ञापक, *deren Redaction nach ihrer Ansicht noch eine andere, von* Pâṇini *selbst beabsichtigte Regel involvirt;* wenn z. B. P. 2,4,66 gesagt wird बह्वच इञः प्राच्यभरतेषु so schliesst man daraus, dass Pâṇini die Bharata, die doch zu den Prâkja gehören, deshalb erwähne, damit man dort, wo er die Prâkja allein nennt, die Bharata ausschliesse. ज्ञापकसमुच्चय *ist der* Titel *einer Sammlung solcher* Sûtra.

ज्ञीप्सा (vom desid. vom caus. von 1. ज्ञा) f. *Erkundigung, das Fragen* Dhâtup. 28,120.

ज्ञेयमल्लक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,43.

ज्यानि 1) दान° *das Verschwinden des Brunstsaftes* Mâlatim. 153,4.

ज्युत् caus.: एकेन (गायत्रेण) त्रिष्टुब्ज्योतिता (so v. a. ज्योतिष्मती) Ind. St. 8,252.

— प्रव vgl. प्रवज्योतन.

ज्येय vgl. प्र°.

ज्येष्ठ 1) *a*) von den *aufsteigenden Eimern* am Schöpfrade (Gegens. कनिष्ठ) Spr. 4080. Z. 8 lies 17,30 st. 17,28. — 3) *g*) vgl. dazu TBr. Comm. 2,367,12 und u. d. W. लक्ष्मी. — 5) *c*) N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,5 v. u.

ज्येष्ठतरा f. *Wärterin, Aufseherin über ein junges Mädchen* Kathâs. 75,94. ज्येष्ठतरिका dass. 133.

ज्येष्ठत्व n. *Vorrang:* नहि जन्मनि ज्येष्ठत्वं ज्येष्ठत्वं गुणा उच्यते Spr. 1506.

ज्येष्ठयज्ञ m. so v. a. ज्येष्ठस्य (*des Aeltesten*) यज्ञः (nach dem Comm.) Ait. Br. 4,25. TS. 7,1,4,3. so v. a. यज्ञानां ज्येष्ठः Pañkav. Br. 6,3,8.

ज्येष्ठवरे m. *Hauptwerber* AV. 11,8,1. 2.

ज्येष्ठसामन् 1) Pañkav. Br. 21,2,3.

ज्येष्ठानुज्येष्ठता (von ज्येष्ठ + अनुज्येष्ठ) f. *Reihenfolge dem Alter nach, so dass der Aeltere stets vorangeht,* MBh. 1,2727. 2742.

ज्येष्ठाम्बु lies *Schleim* (der gegessen wird).

ज्येष्ठ 2) *a*) vgl. महा°.

ज्योति = ज्योतिस्, loc. ज्योतौ Pañkav. Br. 16,10,2. — Vgl. दश°, शत°.

ज्योतिक Z. 2 lies मैत्रातज्योतिक.

ज्योतिर्गर्ग m. Garga *der Astronom* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,45.

ज्योतिर्निबन्ध m. Titel eines *astronomischen Werkes* ebend. 40.

ज्योतिर्मन्त्र m. Bez. *eines best. Zauberspruches* Sarvadarçanas. 170, 22. 171,2.

ज्योतिर्मिलिन् vgl. नीलमीलिक.

ज्योतिर्मेधातिथि m. Medhâtithi *der Astronom* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,41.

ज्योतिर्लेखा f. N. pr. der Tochter eines Jaksha Kathâs. 73,422.

ज्योतिर्लोक AV. Pariç. 14,1.

1. ज्योतिर्विद् Kathâs. 54,213. ज्योतिर्विदाभरण n. Titel eines *astrologischen Werkes* eines Pseudo-Kâlidâsa Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 12. fgg. Verz. d. Oxf. H. 336,*a*, No. 790. Ind. St. 8,195, N.

ज्योतिर्विवरण n. Titel eines *astronomischen Werkes* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,41.

ज्योतिःशास्त्र n. Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,30. 270,*a*,4. 274,*b*,17.

ज्योतिष 2) ज्योतिषार्णव m. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,23. — 3) ज्योतिषी oder ज्योत्सी N. pr. einer Familie Hall 119.

ज्योतिषिक Halâj. 2,248.

ज्योतिष्करण्डक n. Titel *eines astr. Werkes* Ind. St. 10,281. 286. 289.

ज्योतिष्कौमुदी f. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 292,*a*, 23.

ज्योतिष्टोम, hierzu bemerkt Weber, dass jede der ursprünglich drei, dann vier, fünf und auch sieben Saṁsthâ als Gj. gefeiert werden kann, so dass dabei die vier Gjotis genannten Stoma (त्रिवृत्, पञ्चदश, सप्तदश, एकविंश) zur Anwendung kommen. In der Regel wird aber nur die erste Saṁsthâ, der Agnishṭoma, als Gj. gefeiert, weshalb das Wort auch für Agnishṭoma gebraucht werden kann. Ind. St. 9,120. 229. Ait. Br. 8,4. Pañkav. Br. 4,1,6. 6,3,6. 10,2,2 und Schol.

ज्योतिष्ट्व Pañkav. Br. 16,1,1. *das Lichtsein, die Natur des Lichts:* ज्योतिष्ट्वायोपकल्पते *wird zu Licht* Bhâg. P. 11,3,13.

ज्योतिष्पक्ष TS. 7,2,9,2. Kâth. 34,8.

ज्योतिष्पराशर m. Parâçara *der Astronom* Verz. d. Oxf. H. 292,*a*, 36 (ज्योतिःप°).

ज्योतिष्पितामह m. Brahman *als ältester Astronom* Weber, Gjot. 99 (ज्योतिःपि°).

ज्योतिष्प्रकाश m. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,39 (ज्योतिःप्र°).

ज्योतिष्प्रभ 2) ein Fürst Kathâs. 59,59.

ज्योतिस् 1) *a*) Z. 9 प्रभाम्बरं ज्योतिः = विद्युत् nach Kâtavema, Çâk. (nach Monier Williams) bezieht es auch *auf die Strahlen der Sonne und des Mondes.* — *d*) पौरुषं ज्योतिः Sarvadarçanas. 37,8. परं ज्योतिः *das höchste Licht* so v. a. *die höchste Intelligenz, der höchste Geist, die höchste Wahrheit* Weber, Râmat. Up. 338. 349. fg. Spr. 1307. Sarvadarçanas. 34,2. — *f*) ein Ekâha der Trikadruka Schol. zu Pañkav. Br. 16,1,1. der vier Sâhasra Pañkav. Br. 16,8,1. ein anderer, der auch अग्नेः स्तोमः heisst, 19,11,1. — *h*) Ind. St. 8,319. fgg.

ज्योतिःसागर m. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 40.

ज्योतीरस Kathâs. 50,177.

ज्योत्सी s. oben u. ज्योतिष 3).

ज्योत्स्ना 2) सज्योत्स्ना adj. *mit Mondschein versehen* Kathâs. 107,39. — 6) Titel eines Commentars Hall 69.

ज्योत्स्नापततन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,b,9.

ज्योत्स्नी 1) Naish. 22,57.

ज्यौतिष m. = ज्योतिष 2) Madhus. in Ind. St. 1,13,17. Ind. St. 5,97. Verz. d. Oxf. H. 216,b,36.

ज्यौतिषिक Weber, Nax. 2,281.

ज्रम्भ् 2) ज्रम्भत्यम्भोरुहम् Spr. 3190. — 4) स्तनयोर्ज्रम्भमाणयोः *schwellend* Spr. 3481. Z. 6. fg. Bhartr. 3,4 stände besser bei 1); vgl. Spr. 2080. — 5) तमसि ज्रम्भिते Kathâs. 64,142. 71,22.

— उद् 2) *zum Vorschein kommen, aufgehen:* यद्यरः शीतांशुरुज्जृम्भते Spr. 3937. वल्लीभिरुज्जृम्भितम् (impers.) 1972.

— वि 6) बीजमुज्जृम्भितम् Mâlatim. 171,11. तिरोभवति घर्मांशुरङ्गमस्तु विजृम्भते Spr. 4933. तत्कर्मफलं विजृम्भते 819. विजृम्भे स संग्रामः Kathâs. 109,119.

ज्वर् mit प्र vgl. प्रज्वार.

— सम् *sich betrüben, sich härmen:* न सुखं प्राप्य संहृष्येन्नासुखं प्राप्य संज्वरेत् Spr. 3774. 1285.

ज्वर 1) zu streichen, da die ed. Bomb. richtig भृशज्वरी liest; die Stelle gehört demnach zu 2) b). — 2) a) personif. mit drei Köpfen und drei Füssen Bhâg. P. 10,63,22. fg. Z. 14. fg. zu der Stelle Kân. 41 (Spr. 913) vgl. Spr. 3443, wo ज्वरा ähnlich gebraucht wird. — b) तापाधिक्यं ज्वरो मतः Pratâpar. 58,a,2. तनुत्यागः तापाधिकज्वरः Spr. 4609.

ज्वरारि (ज्वर + अरि *Feind*) m. Bez. *einer best. gegen Fieber angewandten Arzenei* Bhaishagjaratn. im ÇKDr.

ज्वराशनि (ज्वर + अ°) m. desgl. ebend.

ज्वरिन् Spr. 4647.

ज्वल् mit अभि intens. *heftig lodern, — flammen* (uneig.): स्वस्थाक्रियाणामपि कुञ्जराणामुष्मा शरीरेष्वभिजाज्वलीति Kâm. Nîtis. 15,8.

— अव caus. (mit kurzem अ) Âçv. Çr. 2,3,3.

— उद् caus.: उज्ज्वालित (मदनानल) Sâh. D. 287,17.

— समुद् Bhâg. P. 10,59,22.

— प्र caus. (mit langem आ) R. 7,34,42. Bhâg. P. 10,70,39.

— संप्र, क्रोधात्संप्रज्वलन्निव R. 7,23,2,31. श्रिया संप्रज्वलन्निव 25,3.

— सम् caus. *erleuchten* Ind. St. 9,141. 155.

ज्वल 1) Hip. 2,7 ist ज्वलानन wohl so v. a. ज्वालानन (vgl. ज्वालामुख), welches nicht in's Versmaass passt; in beiden Ausgg. des MBh. fehlt dieser Halbvers. Bhartr. 1,95 ist zu streichen, da daselbst die richtige Lesart श्वेतातपत्रोज्ज्वला लक्ष्मीः ist; vgl. Spr. 3003.

ज्वलन 2) a) Çiç. 9,13 bedeutet nur *Feuer*, nicht auch *das Scheinen*, wie Benfey annimmt.

ज्वलनभू (ज्वलन + 2. भू) Bein. Kumâra's (Kârttikeja's) und zugleich Kumârila's, der für eine Incarnation jenes Gottes angesehen wird, LA. (II) 92,19.

ज्वलत् (partic. praes. von ज्वल्) m. *Feuer* Spr. 222 (ज्वलन passt nicht zum Metrum). Schol.: ज्वलन्तं दामशक्त्या प्रज्वलन्तं पार्थिवम्.

ज्वलितर् nom. ag. von ज्वल् Ind. St. 9,94.

ज्वालाजिह्व als adj. *eine Flamme als Zunge habend* R. 7,23,1,11.

ज्वालामालिन् (von ज्वाला + माला) adj. *mit Flammen bekränzt, von Flammen umgeben* R. 7,21,43. 22,21. 23,1,80.

ज्वालामुख 1) N. pr. eines Brahmarâkshasa Kathâs. 94,71. — 2) *eine Form der* Durgâ und N. pr. einer best. Oertlichkeit, wo dieselbe verehrt wurde, Wilson, Sel. Works 1,93. 253. Auch N. *eines best. Zauberspruches* Garuda-P. 204 im ÇKDr. °मालिनी Verz. d. Oxf. H. 94,a,9.

# झ

झंकार vgl. पत्त्र°. भांकार Râga-Tar. 3,172 wohl fehlerhaft für झंकार.

झंकारिन् adj. *rieselnd* u. s. w. Mâlatim. ed. Lass. 33.

झंकृत pl. vom *Gesumme* der Bienen Pankar. 3,5,2.

झञ्झा Hâla 172. आसारैर्झञ्झामारुतभीषणैः Pârçvanâthak. 6,52 und झञ्झानिल Kâçikh. 88,98 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

झणझणाय्, °यमान *klingend* u. s. w. Mâlatim. 15,12 (झलझलायमान v. l.). °यित partic. *klingend, rasselnd* u. s. w. Uttararâmak. 93, 5 (120,13).

झनङ्झना Spr. 820 fehlerhaft für झलज्झला, wie die Scholien lesen.

झम्प, दत्तोर्ध्वझम्प (eine Maus) Kathâs. 61,91.

झर् Z. 2 streiche कल्लोलिन्योः und füge am Ende शैलाः hinzu; vgl. Spr. 2828 (v. l. झरा).

झर्झरित Sarvadarçanas. 101,1 wohl nur fehlerhaft für जर्जरित.

झलज्झला, गजकर्ण° Kâm. Nîtis. 1,45 nach der Lesart des Schol.

झलझलाय् wohl fehlerhaft für झणझणाय् Mâlatim. ed. Lass. 19, 1 v. u. 20,1.

झषकेतन *der Liebesgott* und zugleich *Meer* Spr. 3937. झषध्वज *der Liebesgott* Bhatt. 8,48.

झाबु, झाबुक Halâj. 2,40.

झिञ्झिका f. *eine best. Pflanze* Pankar. 1,7,19.

झिञ्झिरा, झिञ्झिरिष्टा ÇKDr. u. पीतपुष्पा.

झिरिट = झिण्टी Pankar. 1,7,19.

# ट ठ ड ढ

टक्क m. wohl *Geizhals, Filz* Kathâs. 65,140. 143. fg. 152. 154. ठक्क im Mahrattischen bedeutet *a knave, rogue, cheat.*

टक्कार, Râga-Tar. 5,417 übersetzen wir: *seine ersten Minister waren Leute, die sich auf das Grunzen und auf andere ähnliche Musik verstanden und am Hofe* (wie gemeine Sclaven) *die Köpfe gegen den Boden schlugen, dass es klang.*

टङ्क्, टङ्कयति (denom. von टङ्क = मुद्रा) ist = मुद्रय्.

— निस् *sich ausdrücken, ausdrücken* (in Worten): इति शंकराचार्य-

निरटङ्कि Sarvadarçanas. 157, 8. fg. 27, 21. 53, 12. 120, 8.

टङ्क 3) चकम्पे तेन पतता सटङ्कः सवनस्पतिः । पर्वतः Bhâg. P. 10, 67, 25. टङ्काः सतोयविवराणि Schol.; ders. zu 8, 10, 45: टङ्कवत्तीक्ष्णाग्रैः शिखरैः सहिता: (darnach Burnouf). — 8) Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 16.

टङ्कण 1) Verz. d. Oxf. H. 321, *a*, No. 761.

टंकार 1) *a*) Uttararâmac. 92, 14 (119, 12). Sâh. D. 91, 12.

टट्टरीसूर्य m. wohl *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 19.

टसत् (onomatop.) vom *Laute des Platzens:* यथा तस्य टसत्कृत्य ललाटाद्धृदयमस्फुटत् Kathâs. 95, 78. स्तम्भोत्तमाट्टशदिति (lies °माट्टशदिति oder °माट्टसदिति) प्रविभिन्नमध्यात् 106, 181.

टाक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 30. 339, *b*, 41. eines Geschlechts 275, *a*, 1; *b*, 5 v. u.

टाकार lies *Heirathsstifter* (नागवीट).

टिका zu streichen, da an der angeführten Stelle ग्रामटिका als ein Wort zu fassen ist.

टिक्का vgl. बृहट्टिक्का und सूक्ष्म°.

टिक्किका f. *Blässe* (an der Stirn) Varâh. Bṛh. S. 65, 5. — Vgl. टिका = तिलक im Mahrattischen.

टिट्टिभ 1) vgl. टीटिभ. — 3) N. pr. einer Wanze Kathâs. 60, 128.

टिण्ठिवि und टिण्टिण्ण s. टिण्टिणि.

टिण्टिणि, Varianten: टिण्टिण्ण, टिण्ठिनि, टिण्ठिवि, ठिण्ठिणि, चिञ्चिणी Hall 16. Verz. d. Oxf. H. 234, *a*. टिन्टिम Wilson, Sel. Works 1, 214.

टिण्ठा *Spielhalle, Spielbank* Kathâs. 92, 15. 21. ठिण्ठा 124, 211. °कराल m. N. pr. des Inhabers eines *Spielhauses* 121, 71. fg.

टिण्ठिनि s. टिण्टिणि.

टिप्पणक = टिप्पणी, s. u. किरणावली.

टिप्पणी aus दीपनी entstanden nach Aufrecht (Verz. d. Oxf. H. 241, *a*, N.).

टिह्ला f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 29.

टीक् *trippeln:* कास्मर्याः कृतमालमुद्गतदलं कोयष्टिकष्टीकते Mâlatîm. 145, 2 v. u.

टीका aus दीपिका entstanden nach Aufrecht (Verz. d. Oxf. H. 241, *a*, N.). °कार Hall 29.

टीटिभ m. = टिट्टिभ 1) Kathâs. 60, 165. 167. 178. 188. 190. fgg. 195. f. ई 51, 78. 60, 168. 178. 189. 191. टीटिभसरस् n. N. pr. eines Tîrtha 51, 78.

टुप्टीका oder टुब्टुषी f. ein Gesammtname für die acht letzten Bücher des Tantravârttika Hall 170. टुप्टीकाव्याख्यान 172.

टुब्टुषी s. u. टुप्टीका.

टोटक, टोतला und टोदलतन्त्र zu streichen, da hier त im Anlaut zu lesen ist.

टोडरानन्द (u. टोडरल्लमापति) Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 42. — Vgl. तोडरानन्द.

ठार füge «Schol. zu» vor Kâty. ein.

ठिण्ठा und ठिण्ठाकराल s. u. टिण्ठा.

ठोण्ठपद्धति (?) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 48.

डकार im मल्लडकार Bein. Gaṅgâdhara's Hall 94.

डडाह N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 5.

डमर Kathâs. 100, 44. ज्ञिनेश्वरे संनिहिते क्व वैरिडमरः Pârçvanâthac. 4, 186 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

डमरुक Bhâg. P. 12, 10, 12. वीणाडमरुकवाद्यानि unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 9. डमरुका Kathâs. 124, 8.

डम्ब् mit वि 1) Mâlatîm. 48, 17. Kathâs. 51, 169. Bhâg. P. 10, 14, 37. 15, 19. 60, 53. Verz. d. Oxf. H. 111, *b*, 1 v. u. — 2) पापसिद्धोक्तसंतोषविडम्बितशिवागमाः । पाषण्डिनः Kathâs. 124, 16. — 3) लोके षडेतानि विडम्बितानि *ein Gegenstand des Spottes* Spr. 2224. — 4) Spr. 4068. Kathâs. 74, 176. 81, 67. 108, 87. 124, 162. Verz. d. Oxf. H. 155, *b*, 27.

डम्बर m. lies: 1) *Lärm, Spektakel:* देवाविर्भावडम्बरम् । कृत्वा *ausposaunend* Kathâs. 107, 5. *Wortgeklingel, Wortschwall, Bombast:* शब्दस्य स्फुरणं नाम प्रौढबन्धस्य डम्बरः Pratâpar. 7, *a*, 9 (Beispiel: लोलीरलुण्ठत्तालाः ...). ... गौरी डम्बरबन्धा स्यात् Sâh. D. 255, 19 (vgl. आडम्बर 627). °नामन्: *hochklingende Namen führend* Mâlatîm. 3, 3. — 2) *Gewirre, Menge, Masse:* कदम्ब° Mâlatîm. 48, 17. 148, 8. यदि सुसंयताः कुलत्वाः किमम्बुरुहडम्बरैः Mahâvîrac. 99, 16. fg. सात्त्वसूत्रात्रिनखाटं तापसीवेषडम्बरम् । कृत्वा Kathâs. 71, 130. वाग्डम्बर *Wortschwall* Spr. 5304. — 3) N. pr. u. s. w. — Vgl. त्रैलोक्य°, मेघ°.

डम्बार s. उदित°.

डम्भ m. N. pr. eines Mannes Râģa-Tar. 8, 1135.

डयन 1) Halâj. 2, 85. — 2) Halâj. 2, 290.

डाकिनी 1) Kathâs. 75, 180. 99, 29. Bhâg. P. 10, 6, 27. 63, 10.

डागिनी f. = डाकिनी Kathâs. 102, 9. 108, 51. 109, 96.

डागिनेय (von डागिनी) m. N. pr. eines Spielers von Profession Kathâs. 121, 33. °क 37.

डाभी N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 6.

डामर 2) पर्याप्तं मयि रमणीयडामरत्वं संधत्ते गगनतलप्रयाणवेगः Mâlatîm. 74, 16. fg.

डामरतन्त्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 43.

डामरभैरवतन्त्र n. desgl. ebend. 97, *a*, 23.

डामरव (von डमरु) adj. *von der Trommel kommend:* रव Verz. d. Oxf. H. 201, *b*, No. 483.

डाहल Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 23. 339, *b*, 38. 340, *a*, 5. देश° 352, *b*, 11.

डिण्डिम 1) Sâh. D. 91, 12. भ्रमित° Kathâs. 115, 79. चण्ड° 112, 166. दत्तं तदा चोद्घोषडिण्डिमम् (also auch n.) 91, 23. अद्यातामत्र तौ शेषजनस्याभयडिण्डिमम् *verkündeten unter Trommelschlag* 118, 104. सडिण्डिमम् adv. *unter Trommelschlag* 77, 82. 88, 33. इति श्रुतिस्मृतिडिण्डिमः so v. a. *so verkünden laut die* Veda *und Gesetzbücher* Nîlak. 31. Sarvadarçanas. 152, 17. — 3) Abkürzung von शंकरविजयडिण्डिम Hall 168.

डिण्डीर Halâj. 3, 46. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 107, 104.

डिम 1) Daçar. 1, 8. Pratâpar. 24, *a*, 9. *b*, 3. Z. 3 lies 517 st. 157.

डिम्ब 2) Ei Pañkar. 2, 2, 47. 95. — 4) *Kind* so v. a. *einfältiger Mensch* Râģa-Tar. 7, 1074. 8, 1707. — 6) *Brummkreisel* Naish. 22, 53.

डिम्भ 1) Pañkar. 2, 2, 95. 99. Hâla 293. — 2) Mâlatîm. 84, 13. Sâh. D. 339, 9. — 3) ungenau st. डिम्ब Ei Pañkar. 2, 2, 37. fg. 42. 3, 39. fg. 41.

डिल्ली f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 274, *b*, No. 651. fg.

डी mit उद्, उड्डीन *aufgeflogen* Kathâs. 65, 78.

डुण्डुभ, am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7, 6905 nach der Lesart

der ed. Bomb. Vgl. डुण्डुभ. डुण्डुभशब्देऽडण्डावांश्च वर्तते डण्डु (sic) मात्स्यविशेषेव लोके प्रसिद्ध एव Schol. zu Hâla 174.

डुम्ब m. = डोम्ब 1) Varâh. Bṛh. S. 87,33, v. l.

डूलूवैश्वानर n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,39.

डोड 3) N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,7. डोडीया ebend.

डोम्ब 1) Varâh. Bṛh. S. 87,33. — 3) f. ई eine Art Schauspiel Cit. beim Schol. zu Daçak. 1,8.

डोर m. कनक° Schol. zu Hâla 215. — Vgl. दोरक.

ढिण्ढिणी s. टिण्टिणी.

ढुण्ढि, °राज N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 134,a, No. 249. 140,b, No. 285. °राजभट्ट Hall 24.

ढेव्वुकी f. = hind. ḍhabûâ Münze Verz. d. Oxf. H. 153,b, N. 2.

ढोरसमुद्र N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,a,33. ढोलासमुद्र Wilson, Sel. Works 2,166.

ढौक् caus. füge noch darreichen hinzu und Kathâs. 52,321. 353. 53,39. 61. 56,130. 62,25. 71,211. 122,23.

# त

1. त 1) Sp. 189, Z. 10 v. u. die Stelle Kâth. 29, 9 zu streichen, da sie zu स gehört; Sp. 190, Z. 5. fg. lies: यत् — इदं तद् 186. इदं तत् — यत् 67,23 st. des Eingeklammerten.

तंस् mit परा s. परातंस.

तक् mit परि s. परितकन.

तकार m. der Buchstab त, °विपुला ein best. Metrum Ind. St. 8,343.

तक्र letzte Zeile lies 20,9 st. 29,9.

तक्राह्वा (तक्र + आह्वा) f. eine best. Staude Râjan. im ÇKDr. u. पत्राङ्गुलि.

1. तन् 4) lies ein Fell umlegen st. die Haut abziehen.

— अनु, अग्निष्टिदा उशिजः पदमनुतन्तुः TS. 5,6,8,6.

तक्ष 2) c) ein Sohn Bharata's R. 7,100,16. thront in Takshaçilâ 101,11.

तक्षकर्मन् n. Zimmerarbeit, Zimmerhandwerk Ind. St. 10,13.

तक्षण 1) unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,11.

तक्षशिला Kathâs. 69,77. Residenz Taksha's, eines Sohnes des Bharata, R. 7,101,11.

तगर 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,3. 35.

तङ्क् so v. a. तक्; vgl. प्रतङ्कम्.

1. तञ्च् mit आ vgl. auch प्रातञ्च; mit उपा s. उपातञ्च.

तट in भिन्नपापिपरुङ्कवतट Çiç. 9,52 wohl nur Druckfehler für तल, wie die Scholien haben.

तटस्थ 2) vgl. Nilak. 202. fg.

तटाक Verz. d. Oxf. H. 122,b,30.

तडाग 1) °भवनोत्सर्गतत्त्व Verz. d. Oxf. H. 289,b, No. 693. तडागोत्सर्ग Hall 178.

तण्डि, °पुत्र m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,7.

तण्डु Halâj. 1,14. 5,51. Verz. d. Oxf. H. 200,a,7.

तण्डुल 1) °कुसुमबलिविकाराः unter den 64 Kalâ; s. u. कला 11). °कुसुमवलिप्रकाराः Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36. °कुसुमबालिविकाराः Verz. d. Oxf. H. 217,a,2. = कर्णभूषाविशेषरचना: Schol. — Vgl. पञ्चतण्डुली.

तण्डुलदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 130,b,28.

1. तत Bhâg. P. 10,83,9. Z. 4 Ait. Br. 5,14 Anrede des Vaters an den Sohn.

ततम talis: आदृतः। नान्यस्त्वत्तो हि ततमो विद्यते भोगवृत्तिषु॥ Bhâg. P. 10,36,28.

ततवस् adj. eine Ableitung der Wurzel तन् enthaltend Çâñkh. Br. 26,8. 10.

ततस् 2) Z. 10 lies यतो यतः. — 3) ततः किम् — ततः किम् was dann? — was dann? als Ausdruck des Gleichheitsverhältnisses: श्रोणी कन्था ततः किं सितममलपटं पट्टसूत्रं ततः किमेका भार्या ततः किं बहुगुणगुणिता कोटिरेका ततः किम् u. s. w. Spr. 4079.

ततार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,3 v. u. 340,a,5.

2. तति 1) पुष्पमाला° Kathâs. 110,80. नवकुसुम° Khandom. 12. वर्णाश्रमधर्म° LA. (II) 88,10. — 2) पुनस्तति Çâñkh. Br. 26,8. — 3) ein best. Metrum, 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑–– Ind. St. 8,383.

तत्कर्तृ Schöpfer dieses (d. i. der ganzen Welt), Bez. des höchsten Wesens bei den Sikhs Wilson, Sel. Works 2,149.

तत्कालधी, vgl. तत्कालोत्पन्नधी Halâj. 2,224.

तत्कालीन adj. gleichzeitig Bhâg. P. 10,12,41.

तत्त्व 1) deren vierundzwanzig MBh. 12,11242. vier Weber, Râmat. Up. 325. fg. neun 325. drei, vier, fünf, sechs, sieben, neun, eilf, dreizehn, sechszehn, siebenzehn, fünfundzwanzig und sechsundzwanzig Bhâg. P. 11,22,1. fgg. vier bei den Buddhisten Sarvadarçanas. 20,20. 23,18. zwei, fünf, sieben und neun bei den Ǵaina 33,19. 35,4. 36,14. 41,5. Wilson, Sel. Works 1,306. fgg.

तत्त्वकौमुदी Sarvadarçanas. 148,19.

तत्त्वचन्द्र m. ein Commentar zur Sâṁkhjatattvakaumudî Hall 5.

तत्त्वचन्द्रिका f. Titel eines Commentars Hall 139.

तत्त्वचिन्तामणि, °प्रकाश, °प्रभा, °व्याख्या Hall 30.

तत्त्वज्ञान n. Erkenntniss der Wahrheit, wahre Erkenntniss Sarvadarçanas. 22,4. 43,12. 112,6. 148,7. 150,11.

तत्त्वदर्शिन् adj. Weber, Râmat. Up. 349.

तत्त्वदीप m. Titel eines Werkes Hall 132.

तत्त्वनिश्चय m. Entscheidung der Wahrheit, richtige Erkenntniss Sarvadarçanas. 80,2. 6.

तत्त्वपरिशुद्धि f. Titel eines Werkes Hall 110.

तत्त्वप्रकाश Sarvadarçanas. 85,9. 86,4. 89,3.

तत्त्वप्रदीपिका f. Titel eines Werkes Hall 154.

तत्त्वबोध m. 1) Erkenntniss der Wahrheit, — des Richtigen Sarvadarçanas. 124,17. — 2) Titel zweier Werke Verz. d. Oxf. H. 95,a,32. Hall 112.

तत्त्वबोधिनी ein Commentar zum Saṁkshepaçârîraka Hall 91.

तत्त्वभूत adj. Wahrheit seiend, wahr: हेतु Spr. 2856.

तत्त्वमुक्तावली f. Titel eines Werkes Hall 160. Sarvadarçanas. 51,3.

तत्त्वयाथार्थ्यदीपन desgl. Hall 4.

तत्त्ववादरहस्य n. desgl. Sarvadarçanas. 69,8.

तत्त्वविन्दु (richtiger °बिन्दु), °योग m. Titel eines Werkes Hall 14.

तत्त्वविवेक *Kritik der Wahrheit* Verz. d. Oxf. H. 222,*a*, No. 540. Titel verschiedener Werke Sarvadarçanas. 61,15. Hall 109. 155 (206). °टीकाविवरण, °दीपन, °दीपनव्याख्या 156.

तत्त्वशम्बर n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,30. 109,*a*,19.

तत्त्वशारदी f. Titel eines Werkes Hall 87.

तत्त्वशिलोपन्यास m. desgl. ebend. 132.

तत्त्वसंग्रह m. desgl. Sarvadarçanas. 87,8.

तत्त्वसमीक्षा f. desgl. Hall 87.

तत्त्वसागर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,46. 292,*a*,23.

तत्त्वसार desgl. ebend. 104,*a*,2.

तत्त्वामृतप्रकाशिनी f. desgl. Hall 6.

तत्त्वार्णव m. dass. Werk ebend. — Vgl. कृत्य°.

तत्त्वार्थ m. 1) *die Wahrheit* Sarvadarçanas. 31,16. fgg. 38,8. — 2) Titel eines Werkes Hall 198. °कौमुदी desgl. Verz. d. Oxf. H. 283,*a*, No. 661.

तत्त्वार्थसूत्र Sarvadarçanas. 31,17.

तत्त्वालोक m. Titel eines Werkes Hall 157.

तत्त्वावबोध m. desgl. ebend. 105.

तत्पर 2) *b*) Halâj. 2,197. स्त्रीभोगादौ भेषजे तत्परः प्राणी Pârçvanâthak. 5,75 (nach Aufrecht).

तत्पुरुष 1) als eine der fünf Formen Îçvara's Sarvadarçanas. 83,17. °वक्त्र dass. 10.

तत्पूर्व Ragh. 14,88.

तत्प्रेप्सु s. u. प्रेप्सु.

तत्र 3) यदि — तत्र Spr. 4820.

तत्रभवत्, तत्रभवद्भिर्भर्तृहरिभिः Sarvadarçanas. 143,12.

तत्रस्कन्ध m. N. pr. einer Gottheit Verz. d. Oxf. H. 107,*b*, No. 166.

तत्सत् N. pr. einer Familie Hall 174. 183. 187.

तत्सम adj. *gleich* (mit müssigem तद्); s. oben u. चारु.

तथागत 1) Spr. 3463. — 2) *a*) Sarvadarçanas. 21,8.10. so v. a. *Buddhist* Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, N. 3. LA. (II) 90,8.

तथात्व TS. Comm. 1,87,6. *das Sosein, Sobeschaffensein* Sâh. D. 223, 20. Sarvadarçanas. 165,17. तथात्वे *wenn es sich so verhielte* 79,7. 161, 10. तथात्वेन 169,2.

तथाभूत Spr. 2028. Sâh. D. 27,9.

तथोपम (तथा + उपमा) adj. *dem ähnlich* MBh. 12,285. fgg. 289.

तथ्य, तासां वाक्यानि तथ्यानि — करोति यः कृतैः *durch Thaten wahr machen* so v. a. *ausführen* Spr. 1031.

तदवस्थ (तद् + अवस्था) adj. *in demselben Zustande sich befindend;* vgl. तादवस्थ्य.

तदात्मक adj. = तदात्मन् Sarvadarçanas. 155,9.

तदात्मन् (तद् + आ°) adj. *dieselbe Natur habend, identisch dem Wesen nach:* अ° Sarvadarçanas. 155,9.

तदानीन्तन (von तदानीम्) adj. *damalig, in jener Zeit lebend* Uttararâmak. (ed. Cowell) 2,7.

तद्धित 2) die ed. Bomb. liest MBh. 7,8211 richtig त्वद्धितार्थम्.

तद्दल Halâj. 2,312.

तद्विपञ्च् = तद्र्यञ्च्, तद्रियङ् TS. 5,5,4,2.

तद्रूप P. 7,3,86, Sch. *von derselben Beschaffenheit seiend* Sarvadarçanas. 178,5.

तद्विद् *Sachkenner, Fachmann* Varâh. Bṛh. S. 2,20. Sarvadarçanas. 141,2.

1. तन् 4) *ausbreiten* so v. a. *entfalten, an den Tag legen:* महाह्नदं तमह्नान्तं तन्वानं कामुकायितम् Kathâs. 104,89. — 5) मुदितस्तं चिरमुत्सवं ततान Kathâs. 51,226. — 7) प्रावृट्तनुते कस्य न दर्पम् Spr. 1005. — 8) *machen zu, reddere:* कस्य नो तनुते तन्वि पिपासाकुलितं मनः Spr. 3851.

— आ 1) lies *sich ausbreiten*. — 5) Bhartṛ. 1,36 ist आकृतिकथाम् zu lesen; vgl. Spr. 1769.

— समा, MBh. 8,4205 liest die ed. Bomb. richtig समाततेनेष्वसनेन *mit dem gespannten Bogen*.

— प्र 2) *weiter ausführen, ausführlich besprechen:* दशान्तपादिप्रकारान्तरं विस्तरभयान्नेह प्रतन्यते Sarvadarçanas. 109,7. fg. Vgl. प्रतानित.

— वि 3) विताय लोकेषु यशः Bhâg. P. 12,3,14. यशो लोके वितन्यते 11,5,50. लशुनाक्तो स कर्पूरचर्चा वितनुते तनौ so v. a. *auftragen* Spr. 4479. Z. 12 R. 1,44,25 hat die ed. Bomb. विनतं st. विततं. — 5) सत्त्रम् — वितायमानमृषिभिः Bhâg. P. 11,2,24. — 6) *an den Tag legen:* या यस्य प्रकृतिः स तां वितनुताम् Spr. 5283. *bewirken, hervorbringen:* शमसुखम् 2736. मनःप्रवेशम् 5336.

— प्रवि 1) प्रारब्धोद्वाहदिवसस्तस्याः प्रविततोत्सवः so v. a. *mit vielen Festen* Kathâs. 104,68.

— सम् 3) संतन्वतः प्रयाततून् Bhâg. P. 10,73,22. यथोर्णनाभिर्हृदयादूर्णां संतत्य वक्त्रतः 11,9,21.

— परिसम् vgl. परिसंतान.

तनय 3) *a*) Sp. 222, Z. 4 lies प्रभूततनया st. प्रसूत°.

तनिमन् 1) Spr. 2087.

तनु 1) *schwach, gering;* Bez. einer der vier Grade des Kleça im Joga Sarvadarçanas. 165,18. compar. तनीयंस् im Gegens. zu भूयंस् Pañkav. Br. 25,3,6. — 3) *c*) आता मकरध्वजेर्मूर्तिर्माता सत्कारिताततेस्तनुः Spr. 3685. — *e*) °स्थान Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,27. — 4) *d*) Ind. St. 8, 403 (bei uns richtig).

तनुता, वपुषि सुतनुता Dhûrtas. in LA. 72,10. Z. 2 Megh. 79 ist कलभतनुता nach einem Schol. nom. abstr. von कलभतनु *die Gestalt eines jungen Elephanten*.

2. तनुत्याग, कमण्डलूपमो ऽमात्यस्तनुत्यागी बहुग्रहः *ein Minister gleicht einem Wassertopf: er giebt wenig und nimmt viel* Spr. 599.

तनुत्र Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,3.

तनुत्व Sarvadarçanas. 165,20.

तनुदग्ध adj. als Bez. eines Kleça = तनु (s. oben) Sarvadarçanas. 166,1.

तनुपादस्तपाटन n. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,4.

तनुमध्य n. *die Mitte des Körpers, Taille* Spr. 3882.

तनुमत् (von तनु) adj. *mit einem Körper versehen* ebend.

तनुस्, प्रदर्शयामास तदात्मनस्तनुः *seine Person, sich* R. 5,93,23.

तनूकरण, zu Jogas. 2,2 vgl. Sarvadarçanas. 169,7.

तनूनप्तृ VS. 5,5. TS. 1,2,10,2.

तनूभव m. = तनुभव Sohn; s. अग्नि°.

तनूभू (तनु + 1. भू) abnehmen, geringer werden: तनूभूतशोक Kathâs. 66,144. 73,72.

तन्ति (so zu lesen) 1) Z. 3 lies वागीश°. In den Stellen aus Bhâg. P. (vgl. insbes. 5,3,13) bedeutet das Wort einen langen Strick, an den die Kälber einzeln vermittelst anderer kürzerer Stricke angebunden werden.

तन्तिचर (त° + चर) adj. in der Reihe gehend TBr. 3,2,2,5.

तन्तु 4) यादृशास्तन्तवः कामं तादृशो जायते पटः Kathâs. 78,130. पुष्कर-मालस्य (vgl. Z. 21. fg.) Faser Ind. St. 2,436.

तन्तुत्व (von तन्तु) n. das Fadensein, das Bestehen aus Fäden Sarvadarçanas. 119,14.

तन्त्र 1) d) Pañkav. Br. 23,19,1. Z. 13 lies लोकतन्त्र. — e) अन्तःकरणस्य बहिरिन्द्रियतन्त्रत्वेन weil der innere Sinn von den äusseren Sinnesorganen abhängig ist Sarvadarçanas. 4,15. — g) β) तन्त्रेषु Sarvadarçanas. 169,22. Beschwörungsformel: विना शालेन मन्त्रेण तन्त्रेण विनयेन च । वशयन्ति नरं नार्यः Spr. 2819. — i) पैष्टाडिताः फाल्गुनतन्त्रैर्वेणुभिः कृष्णपालिताः Bhâg. P. 10,54,15. — 2) e) Kathâs. 106,25. इमास्तन्त्र्यः सुमधुराः R. 7,93, 12. °तन्त्रसमायुक्त 71,15.

तन्त्रगर्भ Hall 198.

तन्त्रटीका f. ein Collectivname für die 4 ersten Bücher des Tantravârttika und auch = तन्त्रवार्त्तिक Hall 170.

तन्त्रप्रकाश m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 285,a,32.

तन्त्रमन्त्रप्रकाश m. desgl. ebend. 104,a,12. — Vgl. मन्त्रतन्त्रप्रकाश.

तन्त्राय 2) दैवतन्त्रित so v. a. vom Schicksal abhängig Bhâg. P. 11,18,32. Z. 3 die ed. Bomb. des MBh. liest 3,303 richtig अतन्द्रिताः.

तन्त्ररत्न n. Titel verschiedener Werke Hall 170. 180. 183. 193.

तन्त्रराजक Titel eines medic. Werkes des Gâbâla Verz. d. Oxf. H. 22,a,8.

तन्त्रवार्त्तिक n. Titel eines Werkes Hall 170. fg. — Vgl. मीमांसा°.

तन्त्रसद्भाव m. desgl. Hall 197.

तन्त्रसार Titel verschiedener Werke; vgl. noch Verz. d. Oxf. H. 108,b, 23. 238,b,35. Hall 95. 193.

तन्त्रालोक m. Titel eines Werkes Hall 198.

तन्त्रि 2) die ed. Bomb. richtig व्यपेतमन्द्रिर्धर्मात्मा.

तन्त्रित, die ed. Bomb. des MBh. überall अतन्द्रित; das richtige तन्त्रित s. u. तन्त्राय्.

तन्त्रिता, MBh. 12,7958 und 4997 ed. Bomb. richtig स्वप्रतन्द्रिता und आगततन्द्रितौ.

तन्त्रीभाण्ड (त° Saite + भा°) n. die indische Laute (वीणा) Sâh. D. 505.

तन्त्रोत्तर n. v. l. für मन्त्रोत्तर Verz. d. Oxf. H. 109,a,33.

तन्द्रय्, यदा भारं तन्द्रयते स भर्तुम् Taitt. Âr. 3,14,1. 9.

तन्द्राविन् adj. so v. a. तन्द्रालु Taitt. Âr. 4,7,13.

तन्द्रि, अतन्द्रि: (ed. Bomb. des MBh. अतन्द्री von अतन्द्रिन्) Spr. 3543.

तन्द्रिक m. Bez. einer Art von Fieber Verz. d. Oxf. H. 319,a,6.b, No. 758.

तन्द्रित = मूढ H. an. 2,130. st. dessen तन्त्रित Med. dh. 3.

तन्मय ganz in ihm (Çiva) aufgehend, nur an ihn denkend Kathâs. 53,125. im Absoluten aufgehend Weber, Râmat. Up. 290. fg.

तन्मयीभाव (von तन्मय + 1. भू) m. das Aufgehen darin Sâh. D. 116,19.

तन्मात्र 1) a) °खण्डिते तस्मिन्व्रते nur in ganz geringem Maasse, ganz unbedeutend Kathâs. 63,60.

तन्मात्रिक Bhâg. P. 11,24,8. = शब्दादितन्मात्रकारण Schol.

तन्मानिन् s. u. मानिन् 1) d).

1. तप् 2) यो मूर्धानं तपते त्वाया wer um deinetwillen sich den Kopf heiss werden lässt ṚV. 4,2,6. Z. 9 अग्नौ तप्यति तत्यवः verbrennt; vgl. Spr. 789. pass. geglüht —, geläutert werden: तप्यमानः पुरुषः (die Seele) Sarvadarçanas. 155, 10. — 6) pass. a) Reue empfinden Spr. 2564. — b) तेपाथे परमं तपः Bhâg. P. 10,3,33.

— अभि 1) Z. 2 lies 4,4,3 st. 4,1,3. — 2) lies मास्याभितप्सीत्.

— उद् 1) यथा रुक्मा उत्तप्ता भायात् geglüht TBr. 3,11,2,3. — caus. मदनोत्तापिता erhitzt, erregt Sâh. D. 506.

— उप 3) यद्यश्वमुपतपद्विन्देत् wenn ein Pferd von Krankheit befallen wird TBr. 3,9,12,1. — 4) a) Spr. 3456.

— परि 1) ausgeglüht —, geläutert werden Sarvadarçanas. 154,19.

— प्र 5) उष्णार्तैः प्रतप्तप्रायां दीर्घां सुखमनस्काम् Spr. 5176. — caus. s. प्रतापयितृ.

— प्रति 2) TBr. Comm. 2,378,11. Âçv. Çr. 3,10,5.

तप 2) c) Spr. 5153. — f) parox. = तपस् 4) TS. 1,4,14,1.

तपन 2. g) vgl. मह्र°. — 4) नौषीनाथ तव प्रतापतपनैः संतापितः सौरभिः Gluth Spr. 3939.

तपश्चरण Sarvadarçanas. 156,22.

तपस्विन् 1) a) सद्यो वस्तपोस्तपस्वितरः schlimmer daran TS. 5,3, 2,4. Z. 4 lies 79,11 st. 76,11.

तपागच्छनायक m. Bein. Somasundara's Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 390; vgl. गच्छ 4).

तपात्यय geradezu Regenzeit; vgl. noch Halâj. 1,116.

तपिष्ठ Sp. 248, Z. 1 lies 3,30,16 st. 3,3,16.

तपोधन 2) a) N. pr. eines Muni Kathâs. 117,125.

तपोऽर्थीय (von तपस् + अर्थ) adj. zur Askese bestimmt MBh. 11,760.

तप्तवालुक (richtiger °वालुका), f. आ pl. heisser Sand Kathâs. 72,105.

तप्तमुद्रा f. bei den Vaishṇava Bez. eines best. auf den Körper aufgetragenen Zeichens ÇKDr.

तप्तोदकस्वामिन् m. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 348,a,4 v. u.

तप्य was geglüht —, geläutert werden muss Sarvadarçanas. 154, 19. 155,4.

तब्बारिस्तान Tabaristan Verz. d. Oxf. H. 338,b,39. — Vgl. तबारिसाण, ताबरिस्तान.

तबिरसाण N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,a,8.

तम् kein Lebenszeichen von sich geben, sich nicht rühren, von zwei Schmollenden Spr. 530.

— अव, अवतान्त ohnmächtig TS. 5,6,2,2.

— नि, नितान्त Taitt. Prât. 16,23. नितान्तम् ganz und gar, durchaus Râga-Tar. 1,340.

तमङ्ग m. = तमङ्गक Halâj. 2,139.

तमस् 2) Râhu Varâh. Brh. 2,3. Ind. St. 10,175. — 3) नास्ति शोकसमं तमः Spr. 3024. — Vgl. मह्र°.

तमस्वत्, f. तमस्वरी TS. 2,4,2,2.

तमि 1) तम्याम् Bhâg. P. 10,13,45.

तमिस्र 1) a) तमिस्रेषु नष्टेषु LA. (II) 92,16. अ° adj. (नभस्) Çiç. 9, 12. — 2) Çiç. 6,70.

तमोग् zu streichen, da an der angeführten Stelle (Varâh. Bṛh. 2,3) zwei Wörter तमस् und अग् anzunehmen sind.

1. तर् 1) *schwimmen, nicht untergehen:* शिला तरति पानीये (als etwas Unmögliches) Spr. 3647. — 3) *im Stande sein, können* Hâla 289. — 4) किं तारकं किं तरति *woruber hilft es hinüber* Weber, Râmat. Up. 333.

— caus. 1) streiche die letzte Stelle, die unter 3) richtig steht.

— intens.: शर्दस्तर्तरीति ṚV. 6,47,17.

— अव 2) संग्राममवतर्तुम् R. 7,30,12. यद्यपि ब्रह्म प्रमाणान्तरगोचरतां नावतरति so v. a. *in den Bereich fallen* Sarvadarçanas. 60,20. शब्दानुशासनशब्दो न प्रमाणपथमवतरति so v. a. *regelmässig sein* 133, 19. — 3) *stattfinden:* तत्र किमपि चोद्यं नावतरति so v. a. *daran ist Nichts auszusetzen* Sarvadarçanas. 136, 12. fg. न काचित्परिणामित्वाशङ्कावतरति 162,6. 7.

— उद् 2) उत्तीर्य मृत्योः Kathâs. 60,107. तुलोत्तीर्णा *glücklich über die Wage hinüber gekommen* Spr. 1723. — 4) *erreichen:* न तत्तरेत्यस्य न पारमुत्तरेत् Spr. 1382. — caus. 2) Kathâs. 60, 107. — 3) *abnehmen, ablegen:* हृदयादुत्तार्यते हारः Spr. 1748. *ausladen:* उत्तारितभाण्ड (वणिज्) Kathâs. 86,52.

— प्रोद् (aus dem Wasser) *steigen:* जलाशयात् — प्रोत्तेरुः Bhâg. P. 10, 22, 17.

— निस् 2) निस्तीर्याम्भोधिम् Kathâs. 101,356.

— परि caus. s. परितारणीय.

— प्र caus. 2) Spr. 1375. — 3) Kathâs. 63,113.

— प्रति vgl. प्रतितर.

— वि 4) Kathâs. 57,68. 83,28. 96,50. — 5) सद्रत्नकङ्कणक्वाणवितीर्णकरतालिका Kathâs. 120,106.

— प्रवि *verleihen, schenken:* नृत्तान्ते च धनं भूरि तत्पित्रे प्रवितीर्य Kathâs. 74,40.

— सम् 1) *übersetzen, glücklich hinübergelangen* ohne obj. ṚV. 3, 3,12. — caus. 1) mit dem acc. des Flusses R. 7,21,14. मद्धृदयात् Weber, Râmat. Up. 333. — 2) zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört; vgl. Spr. 2117. — 3) zu streichen, da mit der ed. Bomb. संतर्प्यमानम् zu lesen ist.

— अनुसम् lies *bis an's Ende führen, fortspinnen* und füge bei Âçv. Çr. 3,14,10.

तर 3) vgl. das auf *trans* zurückgehende franz. *très* und *über* in *übergross* u. s. w. Diez, Etym. Wört. der rom. Spr. 352. तराम् nach einem verb. fin.: हसिष्यतितराम् Kathâs. 66,92. अद्द्ये° 102, 35. प्रशंसति° 104, 218. दह्रति° Spr. 1782. selbständig (= नितराम्, तन्नतम् Schol.) gebraucht: विनाच्युताद्वस्तु तरां न वाच्यम् *durchaus nicht* Bhâg. P. 10,46,48.

तरंग 1) सतरंगा तरंगिणी Kathâs. 72,343.

तरंगय, die ed. Bomb. richtig °तरंगिणाम्.

तरंगय् (von तरंग) *wogen —, schwanken machen:* लीलागतैरपि तरंगयतो धरित्रीम् Sâh. D. 155,5.

तरंगित 1) वलित्रयतरंगिता *die drei Falten zu Wogen habend* Kathâs. 84, 7. *wogend, schwankend:* (अशोच्याम्) तरंगिता पताकाभिः 103, 164. पाद्य Spr. 5391. हर्षोल्लास° Kathâs. 101,368. प्रमदतरंगितविस्मितान्तरात्मन् 59,167. पीडातरंगितमानस Mâlatîm. 147,2.

तरंगिन् 1) *wogend* Kathâs. 115, 139. — 3) f. °णी N. pr. eines Flusses Kathâs. 72,336. — 4) f. Titel zweier Werke Verz. d. Oxf. H. 101, *b*,34. 278,*a*,47.

तरण vgl. ऊर्ध्व°, दुस्तरण.

तरणि 2) Spr. 1686. Bhâg. P. 10,14,26. 83,36.

तरण्डक, die ed. Bomb. liest द्वारपालमरत्तुकम्.

तरथ vgl. देव°.

तरल 1) *a*) संतप्तायततरलाः (श्वासाः) Kathâs. 124,58. विटहृदय Spr. 5219. Z. 11 zu प्रभातरलं ज्योतिः vgl. oben u. ज्योतिस् 1) *a*). — 2) *h*) *Woge* Bhâg. P. 11,1,22. कवैश्च तरलप्लवैः 10,82,7. तरलास्तरंगास्तद्वत्प्लवो गतिर्येषां तैः. — Vgl. उत्तरलीकर्.

तरलता füge noch *unstätes Wesen* hinzu und vgl. Spr. 647. तरलत्व n. dass. 3983.

तरलय् 2) तरलित = प्रेङ्खोलित Halâj. 4,61. तृष्णातरलितमनस् Spr. 3573.

1. तरस् 1) तरसा *durch Gewalt* Spr. 4108. *eilends, rasch* 4288. 4700. — 3) Z. 3 füge nach 8,3 (8,3,3) noch hinzu 11,4,5. 15,10,4. — Vgl. देव°, यावत्तरसम्.

तरस m. *Wildpret* Njâjamâlâv. 182,12.

तरित्र, Nîlak. nimmt in अ° ein m. तरित्र an: तरित्रा नौरक्षकाः कर्णधारादयः.

तरीक in निस्तरीक; तरीप in दुस्तरीप und निस्तरीप.

तरीषन्, तरीषणि ist ein infin. mit der Bed. des imperat.; vgl. u. 1. भू mit अभिप्र.

तरुण 1) व्याघ्र्यास्तरुणपुत्रायाः R. 3, 53, 54. — 2) *e*) Bez. eines der 7 Ullâsa bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91, *b*, 41. — 4) *a*) Z. 3 lies 1, 345,19 st. 1,345,9.

तरुणय् (von तरुण), °यति *jung —, frisch machen* Mâlatîm. 75,1 v. u.

तरुणिमन् Spr. 4109.

तरुता Kathâs. 72,235.

तरुवल्ली f. *Schlingpflanze* Kathâs. 53,59.

तरुष् s. u. 1. तर्.

तर्क् 4) स प्रतस्थे ततो युक्त्या स्वभृत्यैरप्यतार्कितः so v. a. *unbemerkt* Kathâs. 86,26.

— परि vgl. परितर्कण.

— प्रति, अप्रतितर्कित *unerwartet* oder *wovon man sich keine Vorstellung zu bilden vermag* R. ed. Bomb. 6,113,9.

तर्क 1) *b*) शुष्कतर्कानुसारिन् Ind. St. 5,159. स्वतर्कमनुधावताम् 165. अविज्ञाततत्त्वे ऽर्थे कारणोपपत्तितस्तत्त्वज्ञानार्थमूहस्तर्कः Njâjad. 1,40. अनुकूल° *eine freie Forschung, welche in ihren Resultaten mit denen der Offenbarung, Tradition u. s. w. übereinstimmt*, Sarvadarçanas. 120,1. 2. 9. Gegens. प्रतिकूल° 11. — *c*) Bez. *der Zahl sechs* Ind. St. 8, 397. — *d*) Sarvadarçanas. 113,21. LA. (II) 90, 8. Die Stelle Schol. zu Gaim. 1,3 gehört zu *b*). — Vgl. noch दुस्तर्क.

तर्कक nach Nîlak. zu MBh. 12,4537 = प्राश्निक. — Vgl. u. परतर्कुक.

तर्ककारिका f. Titel eines Werkes HALL 27. 77.

तर्ककौमुदी f. desgl. ebend. 78.

तर्कचन्द्रिका f. desgl. ebend. 28. 94.

तर्कदीपिका f. desgl. ebend. 69. 202.

तर्कपञ्चानन Bein. vieler Autoren über den Njâja, z. B. काशीनाथ° HALL 73.

तर्कपरिभाषा f. = तर्कभाषा HALL 22.

तर्कप्रकाश vgl. HALL 24.

तर्कप्रतिबन्धकतारहस्य n. Titel eines Werkes HALL 54.

तर्कप्रदीप m. desgl. ebend. 79.

तर्कभाषा, °प्रकाशिका Titel verschiedener Commentare ebend. 22. 23. 24. °भावप्रकाशिका 24.

तर्कमञ्जरी f. Titel eines Commentars HALL 77.

तर्करत्न n. Titel eines Werkes ebend. 78.

तर्कसंग्रह, °चन्द्रिका HALL 70. °तत्त्वप्रकाश 71. °दीपिका Verz. d. Oxf. H. 243,*b*, No. 605. तर्कसंग्रहतत्त्वोपन्यास HALL 71.

तर्काट = धाङ्क MED. sh. 16.

तर्कानुभाषा f. = तर्कभाषाप्रकाश HALL 23.

तर्कामृत n. Titel eines Werkes HALL 76. °चषक, °चषकतात्पर्यटीका, °तरंगिणी ebend.

तर्कालंकार m. Bein. verschiedener Philosophen, z. B. *Gagadîça's, Gajadeva's, Viçvanâtha's.*

तर्कु, °कर्माणि unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,11 (fälschlich तर्क° Schol. zu BHÂG. P. 10,45,36). — Vgl. निष्टर्क्य.

तर्कुक vgl. पर°, पिण्ड°.

तर्क्ष, अ° Spr. 1973. BHÂG. P. 10,59,43.

तर्ज् caus. am Ende, auch die ed. Bomb. तर्जयसे.

— सम्, संतर्ज्यमान (so die ed. Bomb.) MBH. 14,2310. — Vgl. संतर्जन.

तर्जक (von तर्ज्) nom. ag. *Droher:* भैरव° PAÑKAR. 4,3,69.

तर्जन 1) तर्जनोद्दिजने घृतिः DAÇAK. 1,42. — 2) SÂH. D. 232.

तर्ण् KÂÇIKH. 3,49 nach BENFEY.

तर्ण, तर्णक HÂLA 19.

तर्द् mit अभि *durchbohren* TS. 5,6,4,4. Zu Z. 2 आपो ऽभितृणदाम TAITT. ÂR. 5,1,4.

— उप *anstechen, spalten* TS. 6,3,9,4.

— प्र vgl. प्रतर्दन.

— सम् 1) TS. 6,2,11,2. 3. Z. 2 lies 3,5,4,13.

तर्प् 1) Z. 5 lies 3,42,2 st. 4,42,2. — caus. 1) Z. 3 richtig तर्प्यमाणो ed. Bomb.; Z. 14 तर्पयानो auch die ed. Bomb.

— परि vgl. परितर्पण.

— वि, वितृप्ता रुधिरैस्तेषाम् R. 7,18,19.

— सम् *sich laben an* (gen.): अमृतस्येव संतृप्येदवमानस्य पण्डितः Spr. 3566.

तर्पक (vom caus. von तर्प्) adj. *sättigend, befriedigend:* प्राण° Schol. zu BHÂG. P. 7,15,10.

तर्पण 1) MBH. 18,275 (auch 269) ist तर्पण als n. in der Bed. *Labung, Labsal* aufzufassen. — 4) *b*) Bez. einer der zehn Cerimonien, welche mit einem Zauberspruche vorgenommen werden, SARVADARÇANAS. 170, 12. 171,5. — *d*) HALÂJ. 1,69.

तर्ष् vgl. तृष्ट.

2. तर्ष 1) auch f. तर्षा BHÂG. P. 11,9,27.

तर्ह् mit निस् vgl. निस्तर्हण.

तर्हि *dann, alsdann:* न तर्हि प्रागवस्थायाः परिहीयसे MÂLATIM. 69, 18. यदि — तर्हि SARVADARÇANAS. 120,11. 136,13. 137,14. चेद् — तर्हि Spr. 2241.

तल 1) तलवद्दृश्यते व्योम Spr. 4111. Füge noch *Ebene* hinzu. Z. 6 तल in हर्म्य° erklärt der eine Schol. zu PRAB. 7,5 durch भूमि, der andere durch भित्ति. — 3) उद्धरिष्यामि तदितो ऽब्धितलात् *vom Boden des Meeres* KATHÂS. 61,286. वापीतलात् 63,18. — Vgl. noch अधस्तल, तलातल, निस्तल.

तलक m. N. pr. eines Fürsten BHÂG. P. 12,1,23.

तलमुख m. *eine best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,32.

तलवकार, तलवकारोपनिषत्सुद्गण Verz. d. Oxf. H. 380,*a*, No. 401.

तल्प 1) Sp. 286, Z. 11 MBH. 7,1626 hat die ed. Bomb. richtig तल्प, welches NILAK. durch रथगतशय्या erklärt. Nach HALÂJ. 3,49 bedeutet तल्प auch *Boot, Floss.* — 2) Randglosse in der ed. Bomb.: तल्पैः रत्निभिः पुरुषैः तेषामेव विशेषणमाभ्यासिकैरिति मिश्राः.

तल्लिका vgl. मतल्लिका.

तवारिमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,2. — Vgl. तवारिमाणु.

तस्, मुखे तस्यति (*wirft*) इति मुखतः P. 3,4,61, Sch.

तस्कर 1) *a*) जलद° *ein Räuber von Wolke* KATHÂS. 101,140.

तस्कराय् (von तस्कर) *einen Räuber (Dieb) spielen, sich wie ein Räuber (Dieb) betragen:* राज्ञात्र प्रारेभे तस्करायितुम् KATHÂS. 56,13.

ताईकदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,17.

ताजक, ताजिक als Volksname KATHÂS. 37,36 (pl. und sg. *ein Perser*). Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,30. °मत 334,*a*,3. ताजीक 339,*b*,41.

ताजत्, ताजग् vor einem Vocal TS. 5,4,5,5. vor ब KÂTH. 11,4. vor व 27,5.

ताडङ्क HALÂJ. 2,401.

ताडन 2) *a*) *das Hämmern* (des Goldes) als Probirmittel Spr. 4783. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,33. unter den 10 संस्कारा मन्त्राणाम् SARVADARÇANAS. 170,10. मन्त्रवर्णान्समालिख्य ताडयेच्चन्दनाम्भसा । प्रत्येकं वायुबीजेन ताडनं तदुदाहृतम् ॥ 16. fg.

ताडपत्त्र HALÂJ. 2,401.

ताण्डव 1) DAÇAK. 1,1 (नीलकण्ठस्य). 10. अकाल° SARVADARÇANAS. 171, 12. auf Taṇḍu zurückgeführt Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,7. fg. — 203,*a*, No. 484. BHÂG. P. 10,70,19. KATHÂS. 56,107. 71,18. 100,44. 105,2. 109,1. RÂGA-TAR. 5,380. eines Pfauen MÂLATIM. 152,8. — 4) fehlerhaft für ताण्ड्य°.

तात, mehrere Personen mit dem sg. तात angeredet: तमिमं तात याचध्वम् MBH. 1,6825. 5,5435 (ताताः ed. Bomb.).

ताताार्य m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 150,*a*, No. 319.

तात्कालिक 2) DAÇAK. 2,35. PRATÂPAR. 55,*b*,8.

तात्त्विक, davon nom. abstr. °त्व n. SÂH. D. 286,7. अतात्त्विकत्व Schol. zu NAISH. 22,55.

तात्पर्य SÂH. D. 116,12. 260,11. *das eigentliche Ziel* —, *die beabsich-*

tigte, wahre Bedeutung einer Rede, eines Werkes: इत्यनर्थाय शब्दैकपरो ऽतात्पर्यविडाड: Kathâs. 62,212. Mallin. zu Çiç. 2,35. वाचं तात्पर्यगर्भिताम् LA. (II) 89,21. वेद° 11. ब्रह्मसूत्रतात्पर्यार्थविनिर्णय 87,16. Sarvadarçanas. 72,19. 73,7. 20. 158,15. °परिशुद्धि f. Titel eines Werkes Hall 27. °विचार m. desgl. 56. °निर्णय desgl. Wilson, Sel. Works 1,13. 141.

तादर्थ्य, instr. in dieser Absicht Kathâs. 90,85.

तादवस्थ्य (von तदवस्थ) n. das Verbleiben in demselben Zustande Sâh. D. 218,15.

तादात्मक adj. (f. °त्मिका) die Einheit des Wesens bezeichnend Weber, Râmat. Up. 291.

तादात्म्य, उपायनादेर्विषयेण Sâh. D. 283,10. fg. Weber, Râmat. Up. 291. Sarvadarçanas. 7,7. 8,2. 10,11. 16,13. 50,18. 90,12.

तादृग्विध derartig Kathâs. 53,196.

ताद्रूप्य (von तद्रूप) n. Richtigkeit, Wahrheit Schol. zu Kap. S. 16, Z. 10.

ताल 1) b) Z. 2 MBh. 13,995 auch die ed. Bomb. दिव्यतालेषु. — Vgl. मांस°.

तानभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 136,b, No. 262.

तान्त 2) m. (त + अन्त) lies थ st. ट् und vgl. Weber, Râmat. Up. 317. fgg.

तान्तव Varâh. Brh. S. 42,8. adj. aus Fäden gemacht: पाश Bhâg. P. 10,64,4.

तान्तान्त (तान्त 2. + अन्त) m. mystische Bez. des Buchstabens द् Weber, Râmat. Up. 317. fgg.

तान्त्रिक 2) (im Gegens. zu वैदिक) दीक्षा Bhâg. P. 11,11,37. मख 27,7. मल Sarvadarçanas. 169,17. 170,1. so v. a. geheim, mystisch Verz. d. Oxf. H. 108,b,17. fg. — 3) Bhâg. P. 12,11,2. Verz. d. Oxf. H. 258,a,26. Wilson, Sel. Works 1,249.

ताप 1) a) das Glühen (des Goldes) als Probirmittel Spr. 4783. MBh. 12,12357. — 2) Bhâg. P. 10,79,20. °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 84,b,20.

तापक 1) brennend, glühend, läuternd Sarvadarçanas. 154,18. 22.

तापन 1) Bhâg. P. 2,9,8 erklärt der Schol. तापन durch प्रकाशक. — 3) b) Qual, Pein in der Dramatik erklärt durch उपायादर्शन das Fehlen eines Mittels (zur Erreichung des Zieles), Rathlosigkeit Sâh. D. 355. — 4) f. ई N. einer Upanishad, = तापनीय Weber, Râmat. Up. 271.

तापस 3) a) als patr. Agni's, Gharma's und Manju's RV. Anukr.

तापिच्छ Mâlatîm. 75,19.

तापिञ्छ Kathâs. 104,90.

तापितट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,35. तापी° 339,b,44. तापीतटदेश 352,b,18. तापी als Flussname s. u. ताप 2).

तापिन् 1) adj. Schmerz bereitend: पर° (वचन) Spr. 4343. — 4) f. Titel einer Upanishad, = तापनीय Weber, Râmat. Up. 271.

तापीतट s. u. तापितट.

ताबरिसाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,40. — Vgl. तबारिसाण.

1. तामस 2) d) N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184,a,2. — 3) a) Râga-Tar. 1,137 wird wohl तामस्य: (adj.) कृत्तिका: zu lesen sein.

ताम्बूल 1) n. seine dreizehn Vorzüge Spr. 1021.

ताम्बूलवल्ली Spr. 1161.

1. ताम्र 1) आ° LA. (II) 90,4. — 2) b) α) ein Sohn des Naraka Bhauma Bhâg. P. 10,59,12. — β) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,36. — 4) c) der Schol. des R.: गोरोचनकुङ्कुमादिसंबन्धस्ताम्रवर्णो मृष्टं संपूर्णमनुलेपो ऽनुलिपनं येषां ते.

ताम्रचूड 2) c) auch °क Verz. d. Oxf. H. 202,a,6. — e) wohl eine Form Çiva's (vgl. °भैरव) ebend. 100,a,17.

ताम्रतप्त m. N. pr. eines Sohnes Krshṇa's Bhâg. P. 10,61,18.

ताम्रपर्णी 2) c) Bhâg. P. 10,79,16. 11,5,39. °तटाक Verz. d. Oxf. H. 251,b,28.

ताम्रलिप्त 1) Verz. d. Oxf. H. 338,b,28. — 4) Kathâs. 69,125. 77,51. 81,3. 93,7.

ताम्रसागर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 339,b,12. 45.

ताम्राल 1) f. ई Ind. St. 8,218, N. 1.

ताम्रायस n. ein best. Gewicht Çulvapariç. 7,27 bei Weber, Gjot. 83, N. 1.

तार 2) मन्द्रम्, तारतरम्, तारतमम् Pañkav. Br. 7,1,7. कृत्कण्ठमूर्धनाद्या: क्रमादमी मन्द्रमध्यताराख्या: Verz. d. Oxf. H. 200,b,3. तारदीर्घेण स्वरेण Kathâs. 101,57. तारं चक्रन्द 72,245. 73,240. 74,174. तारचूडध्वनिस्तार: Pârçvanâthak. 3,41. दुन्दुभयस्तारं दध्नु: 133 (nach Aufrecht). कम्बूंश्च तारान् (= उच्चैस्तरध्वनीन् Schol.) Bhatt. 3,34. — 3) प्रस्फुरत्तारतारावलीमनोरमे । गगने Kathâs. 73,340. — 9) Weber, Râmat. Up. 307. 335. fg. Sarvadarçanas. 171,6. — 13) Z. 6 ताराग्रह bedeutet Planet im Gegens. zu Sonne und Mond. — 17) a) Verz. d. Oxf. H. 25. 27,a,25. fg. 40,a,32. 80,a,36. — c) Wilson, Sel. Works 2,12. 27. 35. fg. Vgl. महातारा. — 20) m. Bein. Maṇirâma's Verz. d. Oxf. H. 130,b,2 v. u. — Vgl. दुस्तार, सु°.

तारकत्व n. nom. abstr. von तारक 1) a) Weber, Râmat. Up. 333. 337.

तारकद्वादशी f. Bez. eines best. 12ten Tages Verz. d. Oxf. H. 34,b,6.

तारकित, अश्रुबिन्दुतारकितपयोधरा Daçak. in Benf. Chr. 179,14.

तारण 1) दुरितार्णव° Kathâs. 67,1. Z. 3 Hariv. 7941 die neuere Ausg. richtig तारणं. — 3) a) R. 7,78,25. — c) zu streichen, da mit der ed. Bomb. तोरणानि zu lesen ist. — e) Weber, Gjot. 99. — तारणाम् Kathâs. 59,8 fehlerhaft für ताराणाम् von तारा Stern.

तारागुरु m. pl. Bez. best. Autoren von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,a,36.

ताराचन्द्र ein Fürst Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 11. Verz. d. Oxf. H. 280,b,13 (तारचंद्र die Hdschr.).

तारातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,22.

ताराधर्म m. N. pr. eines Fürsten von Târâpura Kathâs. 56,41.

तारापुर n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 56,41.

तारामय Sterne bildend, — darstellend Sâh. D. 287,21.

तारावली 1) eine Menge von Sternen Kathâs. 73,340. — 2) eine best. rhetorische Figur: ताराणां संख्यया पद्यैर्युक्ता तारावली मता Pratâpar. 19,b,5. — 3) N. pr. verschiedener göttlicher und menschlicher Frauen Kathâs. 69,90. 85,4. 123,82.

तारावलोक m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 113,11. 22.

तारिन् 2) a) तारिणीकुल Verz. d. Oxf. H. 101,b,3.

तार्किक, °चूडामणि oder °शिरोमणि ehrender Bein. Raghunâtha's und Anderer Hall 227. °रक्षा Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 70,17.

तार्क्ष 1) c) die ed. Bomb. des Bhâg. P. überall तार्क्ष्य. — d) die neuere Ausg. des Hariv. तार्क्ष्य.

तार्क्ष्य 1) a) तार्क्ष्य = गरुड Kathâs. 60,195. 90,97. Târkshjaputra

Suparṇa als Liedverfasser RV. Anukr.

तार्क्ष्यरत्न n. *ein best. dunkelfarbiger Edelstein* Kathâs. 68,7. 84,47. 114,40. 117,85. °मय adj. 123,131. — Vgl. गरुडमाणिक्य, गरुडाश्मन्.

तार्प्य TBr. 3,9,20,1.

ताल 1) c) so v. a. *Tanz:* बद्धतालालयस्थिति Sâh. D. 543. — 3) die Erkl. von Nîlak. s. u. मांसताला; er kennt aber auch die Lesart मांसनालाभिः, die wir vermuthet hatten: मांसनालाभिरिति गौडपाठे तु मांसस्य नालवद्देष्टनकर्त्रीभिः मांसनालाभिर्वधीभिः.

तालक 4) b) unter den उपरसा: Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761.

तालजङ्घ 2) b) Ind. St. 10,175. ein भूताधिपति Kathâs. 108,90. Hariv. 12940 liest die neuere Ausg. wie Langlois तालजङ्घ.

तालवृन्त 1) Kathâs. 71,196. Weber, Râmat. Up. 300.

तालावचर neben नटनर्तका: R. 7,91,15.

तालीय vgl. auch दुग्ध°.

तालूर Hâla 37.

तावक Kathâs. 55,5. Sarvadarçanas. 124,2. 134,2.

तावत्कृत्वस् mit कर् *zum Quadrat erheben* Ind. St. 8,169. 326. 451.

तावद्गुणित adj. *zum Quadrat erhoben* Ind. St. 8,169. 446. 451.

तावन्त् 2) c) Z. 3 vom Ende lies 15. Vikr. st. 16. Vikr. — g) बालस्तावत्क्रीडासक्तस्तरुणस्तावत्तरुणीरक्तः । वृद्धस्तावच्चिन्तामग्नः *ganz, vollständig* Spr. 4625.

ताल्हिक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,6.

तिक्त 1) b) Halâj. 5,27. Çiç. 5,33. — Vgl. परि°, महा°.

तिक्तक 1) Z. 3. fg. streiche das Eingeklammerte. — Vgl. महा°.

तिक्तशाक *ein wohlriechendes Küchengewächs* Râga-Tar. 5,49.

तिक्ताय् (von तिक्त), °यते *bitter schmecken* Naish. 3,94.

तिग्म 1) °नेमि *scharf* Bhâg. P. 10,57,21. Z. 2 füge *heiss* hinzu.

तिग्मगु (तिग्म + 5. गु) adj. *heissstrahlig* Bhâg. P. 10,56,7.

तिग्ममूर्धन् (ति° + मू°) adj. *mit scharfen Spitzen versehen* RV. 6,46,11.

तिग्मरश्मि Çiç. 9,11.

तितउ 1) Spr. 2876, v. l.; s. Th. 3, S. 380.

तितीर्षा, प्रश्नपारतितीर्षया Bhâg. P. 11,13,19.

तिथि, °द्वैधप्रकरण n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662. °निर्णयसार desgl. 276,*a*,22. °विवेक desgl. 292,*a*,24. °सारणिका desgl. 327,*b*, No. 776. तिथ्यर्क desgl. Hall 176. — Vgl. दुस्तिथि, महा°.

तिन्दुक 2) Çârṅg. Saṁh. 1,1,17. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,5.

तिमि 1) a) *Fisch* überh. Kathâs. 60,85.

तिमिघातिन् (ति° + घा°) m. *Fischer* Kathâs. 60,186.

तिमिर 2) b) चतुस्तिमिरपटलैरावृतम् Spr. 4965. चन्द्रादि पश्यति पुरो द्विगुणं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदोषकृतं हि चक्षुः 4232. °प्रतिषेध Verz. d. Oxf. H. 308,*a*,29.

तिमिरापह (तिमिर + अप°) adj. *die Finsterniss verscheuchend:* das Feuer MBh. 3,14113. 14116.

तिमिरोद्धार m. Titel eines Werkes Hall 197.

तिमिश, so auch die ed. Bomb.

तिमिष vgl. दीर्घतिमिषा.

तिरय्, केकाभिर्नीलकण्ठस्तिरयति वचनम् (so zu lesen, wie schon Benfey bemerkt hat) Mâlatim. 152,8.

तिरश्चीननिधन Pañkav. Br. 14,3,21.

तिरस्कारिन् 2) Naish. 22,41. सतिरस्कारिणीपटा Kathâs. 110,133.

तिरस्कार *Geringachtung* Spr. 107. 1651.

तिरस्कृति f. *das Schelten, Schmähen;* mit dem obj. compon. Daçak. 1,41.

तिरिमिति N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,22. 35.

तिरुमल m. N. pr. eines Mannes Hall 68. 94.

तिरोचय्, die ed. Bomb. liest स्त्रीत्वं नैवातिरोचयन्.

तिरोऽह्न्य vgl. तैरो°.

तिर्यक्पातन n. Bez. *eines best. Processes, dem man Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterwirft*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,19.

तिर्यग्गत, यच्च तिर्यग्गतं किंचित् *Thier* R. 7,110,19.

तिर्यग्बिल adj. *die Oeffnung* (बिल) *in der Quere* (*in der Seite*) *habend* AV. 10,8,9.

तिर्यग्योनि, °योनिं समाविष्टाः R. 7,18,4. °गत 110,25. °गमन *Sodomie* Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,47. तिर्यक्स्रोतास्तु यः प्रोक्तस्तिर्यग्योनिः स (सर्गः) पञ्चमः *die Schöpfung der Thiere* 82,*b*,15.

तिर्यञ्च् 2) तिर्यक्स मार्जारः Kathâs. 65,174.

तिल 1) देयः पथिकनारीणां सतिलः सलिलाञ्जलिः *eine Handvoll Wasser mit Sesamkörnern* (als Todtenspende) Spr. 3790. तिलोद्वर्ती तिलस्नायी तिलहोमी तिलप्रदः । तिलभुक्तिलवापी च षट्तिली नावसीदति ॥ Tithjâdit. im ÇKDr. u. षट्तिलिन्. Mit den Blüthen der Sesampflanze wird die Nase verglichen (Gît. 10,14. Vikramâñk. 32) und Spr. 1034 ist mit तिलपुष्प geradezu *die Nase* gemeint. — 3) = तिलक 9) a) Çârṅg. Saṁh. 1,5,22.

तिलक 9) e) Bez. *einer best. Begehung:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,19. 284,*a*,39. व्रतादौ तिलकादिके Weber, Nax. 2,281.

तिलकित, तावत्तिलकितं प्राच्या मुखमुद्रासितेन्दुना Kathâs. 93,17.

तिलाञ्जलि, zu Bhartr. 2,98 vgl. Spr. 3311.

तिलचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der dunklen Hälfte des* Mâgha Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,30.

तिलपुष्प s. oben u. तिल 1).

तिलभृष्ट vgl. u. 1. भ्रज्ज् am Ende.

तिलिङ्ग N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,13. 340,*a*,8 (तिलङ्ग). °देश 352,*b*,17.

तिलित्स Halâj. 3,20.

तिष्य 1) das Nakshatra Bhâg. P. 12,2,24. Z. 9 zu तिष्यापूर्णमासे vgl. Weber, Nax. 2,326.

तिसृधन्व TS. 5,5,3,2.

तीक्ष्ण 1) तीक्ष्णोपाय *ein scharfes Mittel* Halâj. 2,216. शत्रुमुन्मूलयेत्प्राज्ञस्तीक्ष्णं तीक्ष्णेन शत्रुणा Spr. 2943. °दूत *fein* 4310. Zu Sp. 342, Z. 22. fgg. vgl. Weber, Nax. 2,385; zu Z. 24 AV. Prât. 3,55, Einl. — Vgl. महा°.

तीक्ष्णकर (ती° + कर *Strahl*) m. *die Sonne* Kathâs. 104,203.

तीक्ष्णकर्मन् m. *Schwert* H. ç. 143. — Vgl. तीक्ष्णवर्मन्.

तीक्ष्णदंष्ट्र 1) MBh. 1,5601. — 3) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 109,55.

तीक्ष्णवर्मन् (ती° + व°) m. neben dem Schwerte unter den bildlichen Namen für *Strafe* (दण्ड) MBh. 12,4428. — Vgl. तीक्ष्णकर्मन्.

तीक्ष्णशृङ्ग (ती° + शृङ्ग) adj. *spitzförmig* AV. 19,50,2.

तीर्णदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 339,b,31.

तीर्थ 2) TS. 7,2,1,4. — 4) पतञ्जलिना गुरुणा तीर्थदर्शिना Ind. St. 5, 159. — 8) Çiç. 14,9. Sp. 347, Z. 3. fgg. die Personennamen आनन्दतीर्थ u. s. w. gehören zu 12). — 9) Çiç. 2,111 (zugleich Bed. 1.). तेषां चैव गतिस्तीर्थैर्वासश्चैषां प्रचिन्त्यताम् MBh. 4,959. hier nach dem Schol. = चार *Späher.* — 12) N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettlerorden, dessen Mitglieder das Wort तीर्थ ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,b,15. Wilson, Sel. Works 1,202. fg.

तीर्थक 3) n. = तीर्थ *ein heiliger Badeplatz:* पुष्कर° Hariv. 15912.

तीर्थकर m. so v. a. *Bahnbrecher*, insbes. *auf dem Gebiete der Religion, Religionsstifter, Reformator* Sarvadarçanas. 77,12. 101,7. Davon nom. abstr. °त्व n. 45,9.

तीर्थकाशिका f. Titel eines Werkes Hall 94.

तीर्थकृत् *Bahnbrecher, Religionsstifter, Reformator* Varâh. Bṛh. 15,4.

तीर्थचिन्तामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 289,a,1. 292,a,25.

तीर्थपति m. *das Haupt der Secte, welche den Ocean verehrt*, Verz. d. Oxf. H. 250,b,42.

तीर्थपूजा f. Bez. einer best. Cerimonie bei den Vaishṇava: *das Waschen der Statue* Kṛshṇa's *in heiligem Wasser* Wilson, Sel. Works 1,148.

तीर्थभूत, साधूनां दर्शनं पुण्यं तीर्थभूता हि साधवः *da Gute heilige Badeplätze —, heilig sind* Spr. 5220.

तीर्थयात्रा, °तत्त्व bildet einen Theil des Smṛtitattva Verz. d. Oxf. H. 288,a, No. 683.

तीर्थशिला, es ist श्रोणी तीर्थशिला zu lesen; vgl. Spr. 1970.

तीर्थीकृ, आत्मा हि तीर्थीक्रियते Bhâg. P. 10,38,20.

तीर्थ्य vgl. स°.

तीव्र 1) तमस् Spr. 3521. तीव्रातितीव्रं तपः 3791. विरक्तिर्द्विविधा प्रोक्ता तीव्रा तीव्रतरेति च Verz. d. Oxf. H. 269,a,16. fg.

तीव्रसोम 1) adj. etwa *bei welchem starker* Soma *getrunken wird* TS. 7,2,3,5. — 2) m. N. eines Ekâha Pañkav. Br. 18,5,2. 3. — Vgl. तीव्रसुत्.

तुक् s. 1. तुच्.

तुखार, die Bomb. Ausgg. des MBh. und Hariv. schreiben überall तुषार.

तुङ्ग 1) नासावंश Kathâs. 55,47. गर्वेण तुङ्गं शिरः Spr. 5400. — 2) a) Spr. 2529. — f) °कालेयकैः R. 7,42,2. — g) °वरप्रदान Verz. d. Oxf. H. 13,a,1. — Vgl. ब्रह्म°, सु°.

तुङ्गत्व (von तुङ्ग) n. *Höhe:* अद्रौ, मनस्विनि Spr. 1040.

तुङ्गभद्र 2) तुङ्गभद्रानदीतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 149,a,10.

1. तुच्, तुक् Halâj. 2,342. 5,50. Aufrecht nimmt तुक् als Thema an.

तुच्छ 1) करोति निर्मलाधारस्तुच्छस्यापि महार्घताम् *ein nichtiges Ding* Spr. 602. तुच्छातुच्छयोः Sarvadarçanas. 149,20.

तुच्छत्व Sarvadarçanas. 168,18.

तुच्छधान्य lies *taubes —, leichtes Korn.*

तुट्तुट = क्लिन्न nach dem Schol.

तुडिग m. N. pr. eines Fürsten Ind. St. 8,393. 404.

तुण्ड 1) *Schnabel* Spr. 1741. Bhâg. P. 10,11,50. *Mund:* दन्तविहीनं जातं तुण्डम् Spr. 3391. Z. 7. fg. lies *Spitze:* शूलैरयस्तुण्डैः Hariv. — 4) m. N. *zweier Cucurbitaceen*, = ईर्वारु und कुष्माण्ड Hâr. 256.

तुण्डि 3) = उन्नतनाभि Halâj. 2,455. तुन्दि Çkdr. nach ders. Aut. unter उन्नतनाभि. — 4) hierher oder zu तुण्ड das f. तुण्डी Spr. 5144. Hâr. 256 zu streichen, da daselbst तुण्ड gemeint ist.

तुण्डिक 2) b) = ग्रोष्ठी, बिम्बी Halâj. 2,48. — Vgl. भूमि°.

तुत्थक unter den Rasa Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761 (तुच्छक die Hdschr.).

तुथ auch TS. 1,4,43,1. 6,6,1,2.

1. तुद् mit अनु, अनुतुन्न eher *wiederholt gestossen.*

— प्रति s. प्रतीतोद.

— सम्, यथामयो ऽसाधु चिकित्सितो नृणां पुनः पुनः संतुदति प्ररोहन् so v. a. *immer wieder hervorbricht* Bhâg. P. 11,28,28.

तुन्द 1) भुक्त्वोपविशतस्तुन्दम् (भवति) Spr. 2052. (तुदं die Hdschr.).

तुन्दि 2) vgl. oben u. तुण्डि 3).

तुन्दिल in einer Inschr. Colebr. Misc. Ess. II, 311, 10 fehlerhaft für चञ्चला; vgl. Journ. of the Am. Or. S. 7,43.

तुमुल 1) कृतो ऽत्राश्रुतपूर्वो ऽयं श्मशाने तुमुलो रवः Kathâs. 97,26. तुमल (sic) m. = व्याकुलो रवः Halâj. 1,139. MBh. 7,6670. 7,7193 liest die ed. Bomb. तुमुल.

तुम्बरु Bhâg. P. 12,11,33. MBh. 1,2559 hat die ed. Bomb. तुम्बुरु.

तुम्बलुरु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,4.

तुम्बुम, die ed. Bomb. st. dessen उद्रम.

तुम्बुरु 1) die neuere Ausg. तुम्बरुः.

1. तुर् Z. 5 füge hinzu ṚV. 2,34,3.

2. तुर् vgl. noch पत्सुतुर्.

तुरक m. pl. *die Türken* Verz. d. Oxf. H. 340,a,31. *die Türkei* 339,b,41.

तुरक्क (lies तुरुक्क) m. pl. *die Türken* Verz. d. Oxf. H. 127,b, No. 228.

तुरग 1) a) Bez. *der Zahl sieben* (wegen der *sieben Rosse* des Sonnengottes) Ind. St. 8,386.

तुरगनीलताल m. Bez. *eines best. Tactes* Verz. d. Oxf. H. 87,a,10. — Vgl. तुरगलीलक.

तुरंगनाथ m. N. pr. des Oberhauptes einer Secte Verz. d. Oxf. H. 251,a,34.

तुरश्रवस् m. N. pr. eines Mannes Pañkav. Br. 9,4,11. — Vgl. तारश्रवस्, तौरश्रवस.

तुरुष्क N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 30. °देश 352,b,15. °स्थान 339,a,35. b,34. तुरुष्क ein fürstliches Geschlecht 352,b,4. — Vgl. तुरुष्क.

तुरिश्राण N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 339,a,2.

1. तुरीय 2) Verz. d. Oxf. H. 228,a,23. Weber, Râmat. Up. 342. fg. 347. 349.

2. तुरीय, तुरीयं यन्त्रम् *ein Quadrant* Verz. d. Oxf. H. 250,a,38; vgl. u. तुर्य 3).

तुरुष्क 1) pl. Verz. d. Oxf. H. 253,a,7. 8. sg. *ein Mann vom Volke der T.* Kathâs. 37,37. fg. 40.

तुर्य 2) Verz. d. Oxf. H. 236,a,2. °संधि Weber, Râmat. Up. 349. Der Schol. zu Bhâg. P. 6,5,12 umschreibt तुर्य durch सर्वसाक्षिन्. — 3) °यन्त्र *ein Quadrant* Wilson, Sel. Works 1,23 (तूर्य°); vgl. oben 2. तुरीय.

तुल् 3) नैतांस्ते तुलयामि *diese kann ich dir nicht gleichstellen* Vṛddha-Kâṇ. 12,16. — 4) *in gleichem Maasse besitzen, erreichen* Spr. 187.

— सम्, प्रभुत्वापि ते संतुलयन्ति तत्त्वम् *abwägen* Spr. 4311.

तुला 1) *Wage* Kathâs. 60,328. fgg. °धारणा *das Wägen* Jâġn. 2,100. समतुला कर्पूरकार्पासयोः *gleicher Werth* Spr. 926. *Gleichheit, Aehnlichkeit:* तव शून्यतुलां दधतः Bhâg. P. 10,87,29. भुवनत्रितये ऽपि बिभर्ति तुलामिदमूरुयुगं न चमूरुदृशः *kann mit nichts Anderm verglichen werden* Sâh. D. 100,16. का ते तुलाब्धिना Kathâs. 60,168. किं चायं नीयते तुलाम् । मुखेन्दुः समलस्येन्दोस्त्वयाश्रुमलिनीकृतः ॥ 72,82. Sp. 368, Z. 3 füge च vor सत्यं hinzu. — 3) Çârṅg. Saṁh. 1,1,23. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,10.

तुलापद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,22.

तुलाभवानी f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 258,*a*, N. 2. °पुर 249,*b*, N. 7.

तुलायष्टि, vgl. Spr. 3299.

तुल्य 1) *a)* adv.: तुङ्गतरंगतुल्यचपलाः Spr. 2073, v. l.

तुल्यकालत्व n. *Gleichzeitigkeit* P. 4,3,105, Vârtt. 1.

तुल्यकालीय adj. *gleichzeitig* Bhâg. P. 10,51,18.

तुल्यकुल्य (von तुल्य + कुल) adj. *zu derselben Familie gehörig* Spr. 1785. — Vgl. सकुल्य.

तुल्यतर्क m. in der Dramatik *eine gegründete Vermuthung* Sâh. D. 442. 434.

तुल्ययोगिता *genauer Gleichstellung ungleichartiger Gegenstände in Bezug auf eine Handlung oder eine Eigenschaft.* Z. 4 ist 42,*b* st. 476 zu lesen und Pratâpar. 92,*b*,4 hinzuzufügen. Unter den उभयालंक्रियाः Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,19.

तुल्ययोगोपमा f. *Gleichstellung ungleichartiger Gegenstände in Bezug auf eine Handlung* Kâvjâd. 2,48.

तुवर 3) *b)* Schol. zu Hâla 362.

तुविबाध lies *bedrängend, peinigend* st. *tödtend.*

तुविष्मर्णस् fehlerhafte Lesart der TS. 3,3,11,2 st. तुविषणस् ṚV. 5,8,3.

तुष् 1) mit dem instr. der Person Spr. 3570. — 2) Nilak. lässt den acc. nicht von तुतोष abhängen, sondern ergänzt त्यक्तवन्तः ते मुनयः पत्नी च).

— अभि *sich zufrieden fühlen, seine Freude haben:* भृशमभ्यतुष्यत् Kathâs. 56,425.

— परि, °तुतुषुः Kathâs. 119,219. इति भवान्परितुष्यतु *gieb dich mit dieser Erklärung zufrieden d. i. verlange nicht mehr* Sarvadarçanas. 123,16.

— सम्, असंतुष्टा द्विजा नष्टाः संतुष्टा इव पार्थिवाः *ungenügsame, genügsame* Spr. 277.

तुष 1) °खण्डन als vergebliche Bemühung Spr. 246. तुषाग्नि Halâj. 5,44.

तुषधान्य N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,33.

तुषारद्युति m. *der Mond* Naish. 22,52.

तुषारर्तु (तुषार + ऋतु) m. *die kalte Jahreszeit, der Winter* Naish. 22,57.

तुषारशिखरिन् m. *das Schneegebirge, der* Himâlaja Râġa-Tar. 4,581.

तुषारांशु m. *der Mond* LA. (II) 86,8.

तुषित 1) die 12 Tushita = 12 Ġaja in einer späteren Geburt Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,33. °पुर Wilson, Sel. Works 2,7.

तुष्टि 1) Z. 7 ad Hit. 27,16 (vgl. Spr. 3415) अतुष्टिदान *Aeusserungen der Unzufriedenheit.*

तुहिनक्ष्माभृत् m. *das Schneegebirge, der* Himâlaja Kathâs. 124,250.

तुहिनगिरि m. dass. Spr. 5366.

तुहिनाचल Kathâs. 52,169. 65,227.

तुहिनाद्रि Kathâs. 73,82.

तूणव Nir. 13,9.

तूणि 2) vgl. u. भूमि 2).

तूर्णग adj. *schnell laufend:* रूपा: Bhâg. P. 10,53,6.

तूर्य N. pr. einer Familie Hall 203.

तूल 1) अंपतूल adj. *ohne Wedel* TS. 6,1,1,6. — 2) तूलपिण्ड इवापतत् LA. (II) 90,24. — 7) *e) eine mit Baumwolle gefüllte Matratze:* सु° Weber, Râmat. Up. 323,2. 3. — Vgl. भस्म°, स°.

तूलक Bhâshâp. 112.

तूलपटी f. *eine mit Baumwolle gefüllte Matratze* Weber, Râmat. Up. 323,3.

तूलिक m. *Baumwollenhändler* Kathâs. 61,28. 31.

तूलिका 4) Kathâs. 63,16. 82,13. 38. fg. 44. fg. P. 3,3,116, Sch. सु° Weber, Râmat. Up. 321.

तूष्ण TS. 6,1,1,2.

तूष्णींस्थान n. *das Stillsein, Schweigen* Kathâs. 74,159.

तूष्णीक adj. *schweigend* Kathâs. 98,57. तूष्णीकाम् adv.: कुर्वन्त्येव हि तूष्णीकां राजन्गाम्भीर्यचेतसः । लघवो घोषयन्त्येव न तु कुर्वन्ति किं च न ॥ Bhâgavṛtti bei Uġġval. zu Uṇâdis. 4,35.

तूष्णीम्, बुद्धा न युज्यते तूष्णीं स्थातुम् Kathâs. 60,111.

तृण 1) Z. 5 vom Ende, die ed. Bomb. des MBh. liest 3,16182 तृणमन्तरतः कृत्वा.

तृणगणाय् (von तृण + गण), °यते *einen Haufen Gras darstellen, nicht den geringsten Werth haben* Prasaṅgâbh. 3,*b*.

तृणाद्रुक्, Trik. 1,1,68 ist स्कन्दाग्निस्तृणकाष्ठधक् st. स्कन्दाग्निः स्तृण° zu lesen.

तृणपीड, Nilak.: रज्जूकरणे तृणमिव यत्र बाह्वादिकं व्यावर्त्यते तद्युद्धं तृणपीडम्.

तृणभुज् (तृण + 4. भुज्) adj. *grasfressend* Kathâs. 60,117.

तृणवल्वज (richtiger °बल्वज), schalte 1) vor *Saccharum* ein.

तृणसार (तृण + सार) adj. *weich wie Gras:* °सारीकृतचित्त Kathâs. 58,98.

तृणावर्त ein Daitja Bhâg. P. 10,2,1. 7,20.

तृणाशन (तृण + अ°) adj. subst. *grasfressend, Grasfresser* Kathâs. 60,114.

तृणाशिन् (तृण + आ°) dass. ebend. 152.

तृंहमन् n. AV. 6,102,2 ist st. dieser durch eine Handschrift bezeugten Lesart zu setzen तृणम्.

1. तृतीय 1) स्वर Ind. St. 8,261. fgg. Metrum 239. 242. — 2) ṚV. Prât. 1,3. 4,1. 2. 11,21. AV. Prât. 1,8. 2,2. — 3) *a)* Weber, Ġjot. 112. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,45. 97,*b*,48. °व्रतानि 284,*a*,45. fgg. — *b)* AV. Prât. 3,19.

तृतीयक 1) *c)* Sâh. D. 512. 515. छन्दस् Ind. St. 8,242, N.

तृप्, शिश्नोदर° *den Geschlechtstrieb und die Gelüste des Magens befriedigend* Bhâg. P. 11,26,3.

तृप्त n. *ein best. Metrum* ṚV. Prât. 17,5. Ind. St. 8,107. 111.

तृप्तता (von तृप्त) f. *das Sattsein* Kathâs. 62,205. *das Befriedigtsein* 119,194.

तृप्ति, विद्यन्ते सर्ववस्तूनि यस्य तृप्तिर्न जायते । दारिद्र्यं तस्य विदितं तृप्तिरेव हि संपदा ॥ *Uebersättigung* Spr. 4996.

तृप्तिदीप lies *die Leuchte —, das Licht der Befriedigung*, Titel eines Prakaraṇa in der Pańkadaçî und füge hinzu Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,20.

तृप् adj. in अर्थ° *begierig nach* Bhâg. P. 11,8,31.

तृष्ट (von तर्ष्) urspr. *dürr, trocken*.

तृष्णक *begierig, heftig verlangend nach Etwas* Halâj. 2,208.

तेक्ष्णिष्ठ superl. zu तीक्ष्ण Taitt. Âr. 2,13,1.

तेग vgl. स्तेग.

तेज 3) f. आ Bez. *der 13ten Nacht* Ind. St. 10,296.

तेजस् 3) योपकर्तॄंश्च हर्तॄंश्च तेजसैवापगच्छति MBh. 3,1049. अधिक्षेपाप्य-सहनं तेजः प्राणात्ययेष्वपि Daçar. 2,12. — 11) mystische Bez. *des Buchstabens* र Weber, Râmat. Up. 317.

तेजसिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 7. — Vgl. तेजःसिंह.

तेजस्त्व *der Gattungsbegriff* तेजस् Sarvadarçanas. 106,7.

तेजस्पद n. *das Zeichen hoher Würde* (vom उष्णीष *der Kopfbinde*) Bhâg. P. 1,15,14.

तेजस्विता und तेजस्वित्व, अथ तेजस्विता। जगत्प्रकाशकत्वं यत्तेजस्वित्वं तदुच्यते Pratâpar. 3, *a*, 5. 6.

तेजस्विन् 1) Pańkav. Br. 15,10,6. von einem Auge und einer Schlange Spr. 342.

तेजाउर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,38.

तेजिष्ठ, परमस्तेजिष्ठानां विभावसुः Bhâg. P. 11,16,34.

तेजीयंस्, füge dass. nach adj. hinzu. Bhâg. P. 10,64,32. Z. 2. fg. तेजीयसां न दोषाय वह्नेः सर्वभुजो यथा auch Bhâg. P. 10,33,30.

तेजोजल (तेजस् + जल) n. *Linse des Auges* Suçr. 2,303,20.

तेजोमय, चक्षुस् *ein klares Auge* Spr. 4232.

तैक्ष्ण्य, तैक्ष्ण्यं कृपाणे यस्याभून्न दण्डे नयशालिनः Kathâs. 53, 87. Z. 5 तीक्ष्णां st. तैक्ष्णां MBh. 5,68 ed. Bomb.

तैजस 1) *a*) देह Wilson, Sel. Works 1,309. Weber, Râmat. Up. 337. fgg. 360. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 272, *b*, No. 644. — *d*) Bhâg. P. 10,85, 11. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,25.

तैतिक्ष 2) lies im pl. der entsprechende pl. von तैतिक्ष्य.

तैत्तिरीयक, °सारार्थचन्द्रिका Titel eines Werkes Hall 94.

तैरश्च, तैरश्च्य als N. eines Sâman Pańkav. Br. 12,6,11. 12.

तैरोव्यञ्जन Ṛv. Prât. 3,10. AV. Prât. 3,62.

तैलकार Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,22. 24. Z. 1 lies कोटक°.

तैलङ्ग m. pl. Comm. zu Kuvalaj. 151,*b*.

तैलंपाता, nach den Erklärern ist das Wort auf तिल + पात zurückzuführen.

तैलिक vgl. मूर्ध°.

तोक *ein neugeborenes Kind* Bhâg. P. 10, 7, 3. अजतोकान् *junge Ziegen* 83,13.

तोकता (von तोक) f. *die erste Kindheit* Bhâg. P. 10,13,25.

तोकाय् (wie eben) *ein neugeborenes Kind darstellen:* तोकायित्वा Bhâg. P. 10,30,15.

तोक्म 1) Z. 2 füge *Malz* hinzu. Vom *jungen Schoss* eines Baumes Bhâg. P. 10,22,34. = पल्लवाद्यङ्कुर Schol.

तोटक (von तुट्) adj. *zänkisch, streitsüchtig* (zugleich N. des Metrums): सचिव Ind. St. 8, 379, 3. — m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja (vgl. त्रोटक) Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,35. 255,*a*,10. 257,*a*,28. 259, *a*,1. — n. *eine heftige, zornige Rede* (vgl. त्रोटक) Daçar. 1,37. Pratâpar. 21, *b*, 9. 38, *b*, 4. — *eine Art Drama* (vgl. त्रोटक) Hall in der Einl. zu Daçar. 6.

तोडरानन्द Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 336, *a*, No. 790. — Vgl. टोडरानन्द.

तोतल 2) तोत्तला, तात्तला Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 18. तोत्तला mit einem Fragezeichen Aufrecht im Ind.

तोयधार 1) zu streichen, da तोयधाराः hier acc. pl. ist und *Wasserströme* bedeutet. — 2) die zweite Stelle zu streichen, da hier gleichfalls तोयधारा f. anzunehmen ist.

तोयधि vgl. क्षीर°.

तोयाग्नि (तोय + अ°) m. *unterseeisches Feuer* Spr. 4344.

तोरण 1) Sp. 404, Z. 2 MBh. 6,3155 liest die ed. Bomb. richtig सतोमरमहामात्रैः.

तोरणमाल Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 6. °माला als Appellativ im Ind.

तोरश्रवस् wohl fehlerhaft für तुरश्रवस्.

तोलकेशि m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*a*,11. — Vgl. तौलकेचिन्.

तोलन 1) nach dem Schol. in धनुषस्तोलनम् *das Wägen mit der Hand*. तर्जनीय° *das Aufheben des Zeigefingers* Sâh. D. 123,22.

तोलिका f. Bhâg. P. 10,76,10 nach dem Schol. = अट्टालपर्यन्तकुड्य.

तोशल m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,42,37. °क 36,21. 44,27.

तोषयितर् nom. ag. *erfreuend:* पर° (गुण) Spr. 1696.

तौतातिक, der Text तौतानिक, der eine Schol. तौतातिक, der andere aber तौत्तातित. Diese letzte Form in der Bed. *ein Anhänger* Kumârila's Verz. d. Oxf. H. 247, *a*, 13 und N. 3. Hall 162. Sarvadarçanas. 28,4. 142,6.

तौरश्रवस (von तुरश्रवस्) Pańkav. Br. 9,4,10.

तौलकेचिन् m. N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 6. — Vgl. तोलकेशि.

1. त्मन् vgl. पुरु°.

त्मूत s. यावत्त्मूत.

1. त्यज्, त्यजिष्यति R. 7,50,12. caus. 1) *Jmd veranlassen Jmd im Stich zu lassen:* त्याजितः किं न रामो ऽपि जनवादेन जानकीम् Kathâs. 86,13. *Jmd veranlassen Etwas aufzugeben:* मौनं त्याजयति प्रायः कालक्षेपाय मां भवान् 83,34. (सिंहस्य) महानादैस्त्याजितेभमहामदैः Mârk. P. 89,19. — परि 8) उद्यमपरित्यक्तम् adv. *ohne Anstrengung* Spr. 2332.

त्यज s. दुस्त्यज.

त्याग 2) स्थान° Spr. 3348.

त्यागिन् 1) मित्रमत्यागि *ein Freund, der Einen nicht im Stich lässt,* Spr. 3960. — 2) *der entsagt hat* Spr. 5011.

त्याजन (von त्यज्) n. *das Aufgeben, Entsagen:* सङ्गानां त्याजनेच्छया Bhâg. P. 11,20,26.

त्याज्य 1) अत्याज्या *die nicht verdient im Stich gelassen —, verstossen zu werden* Kathâs. 84,65.

त्रप् mit अप, येनापत्रपते साधुरसाधुस्तेन तुष्यति Spr. 308.

त्रय 1) त्रयीभाष्य Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,4.

त्रयोदशधा Râǵa-Tar. 5,173.

त्रयोदशवर्ज्यसप्तमी f. Bez. *eines best. 7ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,43.

त्रयोविंशत् = त्रयोविंशति Bhâg. P. 12,13,4.

त्रयोविंशति, °भिः सैन्यैः Bhâg. P. 10,54,13.

त्रय्यन्त (त्रयी + अन्त) = वेदान्त; °वेदिन् Sarvadarçanas. 146,7.

त्रय्यारुणि, त्रय्यारुणि Bhâg. P. 12,7,5.

त्रवाडिलघु m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 848.

1. त्रस् mit समुद् caus. *erschrecken, in Angst versetzen* Sâh. D. 329,17.

— परि vgl. परित्रास.

— वि Z. 7 die falsche Lesart अन्वत्रस्तः erklärt Nîlak. folgendermaassen: अन्वत्रस्त इत्यनुशब्दस्य अवोचदित्यनेन संबन्धः व्यवहिताश्चेति धातूपसर्गयोश्छान्दसं व्यवहितत्वम्.

त्रस 1) °काय Wilson, Sel. Works 1,313.

त्रस्नु *scheu* (von einem Pferde) Râǵa-Tar. 5,415. अनति° Daçak. in Benf. Chr. 196,14.

1. त्रा, त्रायते (pass.) त्राति Bhâg. P. 11,28,6.

त्राटक n. Bez. *eines best. starren Blickes bei Asketen* Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,18. fgg.

त्राणन (von einem vorauszusetzenden denom. त्राणाय्) n. *das Schützen, Behüten* Weber, Râmat. Up. 288.

त्रास 2) *a*) AK. 1,1,7,21. आकस्मिकभयाच्चित्तक्षोभस्त्रासः प्रकीर्त्यते Pratâpar. 54,*b*,3.

त्रासन 2) *b*) Kathâs. 65,89.

त्रि Sp. 423, Z. 2. fg. तिसृणाम् R̥V. 5,69,2.

त्रिंशच्छ्लोकी (त्रिंशत् + श्लोक) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,48.

त्रिंशतध्यान n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,43. wohl fehlerhaft für त्रिंशद्ध्यान.

त्रिंशिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,2.

त्रिक 1) *a*) Ind. St. 8,110. 384. 426. fgg. Bhâg. P. 11,2,42. — 5) *b*) °स्थान = कटीर Halâj. 2,357.

त्रिककुद् 2) *e*) Beiw. Brahman's R. 7,36,7. = त्रिमूर्तिप्रधान Schol. — Vgl. महा°.

त्रिककुभ् 1) Z. 2 lies R̥V. st. AV. — 2) *b*) N. eines Daçarâtra Pańkav. Br. 22,14,6. — Vgl. महा°.

त्रिकटुक 2) vgl. TBr. Comm. 2,647,2.

त्रिकपर्दिन् (von त्रि + कपर्द) adj. *das Haar in drei* Kaparda *tragend* Gr̥hjasaṁgr. bei Roth, Z. L. u. G. d. W. 120.

त्रिकलिङ्ग (त्रि + क°) N. pr. eines Volkes: °भूमि Sâh. D. 105,11.

त्रिकसार Titel eines Werkes Hall 198.

त्रिकहृदय desgl. ebend. 197.

त्रिकाण्ड Z. 7 lies °मण्डन und vgl. Hall 192. Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,49.

1. त्रिकाल, त्रिकालातीत Weber, Râmat. Up. 337.

त्रिकालविद् 2) auch bei Halâj. 1,86 *ein* Arhant.

त्रिकोण 1) Weber, Râmat. Up. 295. 316. Verz. d. Oxf. H. कुण्ड 97,*b*,9. Als n. *Dreieck*. — Vgl. मूल°.

त्रिकोणक n. *Dreieck* Weber, Râmat. Up. 300.

त्रिखर्व n. sg. *drei* Kharva (s. खर्व 3.) MBh. 2,1749. 1826.

त्रिगत n. in der Dramatik: यथानुदात्तवचनं त्रिधा विभक्तं भवेत्प्रयोगे तु। हास्यरससंप्रयुक्तं तत्त्रिगतं नाम विज्ञेयम्॥ Bhar. Nâṭjaç. 18,115. श्रुतिसाम्यादनेकार्थयोजनं त्रिगतं त्विह। नटादित्रितयालापः पूर्वरङ्गे तदिष्यते॥ Daçar. 3,14. Dazu ein Beispiel, in dem gehörte Laute entweder den Bienen, oder den Kokila, oder den Kiṁnarî (also Dreien) zuschrieben werden. Pratâpar. 23,*b*,3. त्रिगतं स्यादनेकार्थयोजनं श्रुतिसाम्यतः Sâh. D. 523. 521. Als Beispiel Vikr. 114 nebst der Antwort des Echos.

त्रिगर्त 2) *d*) N. pr. einer Stadt Kathâs. 73,21.

त्रिगर्तक Bhâg. P. 10,79,19.

त्रिगुणाकर्ण Z. 1 lies *zwei* st. *drei* (durch zwei Einschnitte wird das Ohr *dreifach*).

त्रिगूढ richtig; vgl. Sâh. D. 504. °क n. 507. — Vgl. द्विगूढ und त्रिमूढक.

त्रिचक्षुस् Ind. St. 9,22.

त्रिचतुर Kathâs. 56,20. 69,56.

त्रिजगत्, त्रिजगत्यस्मिन् Spr. 4990.

त्रिणव 1) यस्य त्रिणवमन्तर्यन्ति TS. 7,1,3,2. Nidâna 5,12,5. युद्धं त्रिणवरात्रम् *27tägig* Bhâg. P. 10,77,5. त्रिणवात्मक Weber, Nax. 2,281. — Vgl. त्रिनवाह.

त्रिणामल्ल s. u. तृणामल्ल.

त्रित 1) 2) 3) m. — 4) n. *ein Wurf von Dreien* TS. Comm. 2,252,2 v. u.

त्रितकूप m. Trita's *Brunnen* (vgl. Sp. 429, Z. 1 v. u. fgg.), N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 10,78,19.

त्रिदशदीर्घिका Halâj. 3,51.

त्रिदशशैल m. *der Götterberg, der* Kailâsa Kathâs. 114,140.

त्रिदशेश्वरी f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

त्रिधर्मन् (त्रि + 2. ध°) adj. unter den Namen Çiva's R. 7,23,4,45.

त्रिधातुक (त्रि + 1. धातु) adj. *aus drei Elementen (Wind, Galle und Schleim) bestehend:* कुणप Bhâg. P. 10,84,13.

त्रिधात्व, त्रिधात्वे so v. a. *in drei Fällen* AV. Prât. 2,65, Sch.

2. त्रिधामन् 2) *a*) R. 7,37,5,48. — *f*) Bein. Brahman's R. 7,36,7.

त्रिनयन n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 349,*b*,8.

त्रिनवाह (त्रि-नवन् + अह *Tag* mit Kürzung des Vocals aus metrischen Rücksichten) n. pl. *siebenundzwanzig Tage* Bhâg. P. 10,83,10. — Vgl. त्रिणव.

त्रिनेत्र 4) f. आ Bein. der Durgâ Kathâs. 107,106.

त्रिपतन् im comp. त्रिपतत्पताक Bhâg. P. 11,6,13 nach dem Schol. ein N. der Gaṅgâ: त्रिधा पतन्ती त्रिषु लोकेषु वा पतन्ती गङ्गा.

त्रिपताक 1) beschrieben Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,39. fg. Sâh. D. 170,17. त्रिपताकाकर Daçar. 1,59. — Vgl. पताक.

त्रिपत्त्र 1) in der aus Br̥haddharma-P. angeführten Stelle soll das n. nach ÇKDr. = दलत्रययुक्तबिल्वपत्त्र sein.

त्रिपद् 1) *a*) Sp. 435, Z. 2 die aus ÇKDr. citirte Stelle aus Bhâg. P. steht 10,63,22. — *c*) Ind. St. 8,146. 239. 241. त्रिपाद्विभूतिकथन (त्रिपाद् wohl = गायत्री) Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,47. त्रिपदी = गायत्री Bhâg. P. 11,17,24.

त्रिपद 1) *c*) Schol. zu AV. Prât. 4,114. °त्व n. 98.

त्रिपथ्या s. Weber, Ǵjot. 52. fgg.

त्रिपरिक्रान्त, Nîlak.: त्रीन्कामक्रोधलोभान्परिक्रान्तः परित्यज्य गतः.

त्रिपर्णा 1) H. an. 2,147.

त्रिपाठिन् lies (त्रि + पा°) adj. *die drei* Veda *studirend*, — *kennend*. त्रिपाठिशिवराम heisst ein Schol. der Vâsavadattâ.

त्रिपिण्डी, vgl. noch त्रिपिण्डकश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,31.

त्रिपुट 1) lies *dreifach zusammengelegt* und vgl. द्विपुट.

त्रिपुण्ड्र vgl. Wilson, Sel. Works 1,194. fg. भाले तिस्रो भस्मरेखास्त्रिपुण्ड्रकम् Trik. 2,7,15.

त्रिपुण्ड्रिन् adj. *mit dem* Tripuṇḍra *versehen* Verz.d.Oxf.H.256,*b*,40.

त्रिपुर 1) °घातिन् Çiva Kathâs. 115,108. त्रिपुरान्तक desgl. 103,236. त्रिपुराराति desgl. 56,239. त्रिपुरारि desgl. 52,389. °सुन्दरी *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,10. 94,*b*,5. — 3) *b*) Kathâs. 53,170. — Ueber die Lage der Orte त्रिपुर, त्रिपुरी und त्रिपुरीक्षेत्र vgl. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,516. fg.

त्रिपुरकुमार m. N. pr. eines Schülers Çaṁkarâkârja's Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,46.

त्रिपुरमाली f. = त्रिपुरमल्लिका; vgl. u. मल्लिकाख्य 2) u. मोल्लन 3).

त्रिपुरीप्रकरण n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 225,*a*, No. 549.

त्रिफल 2) *a*) तीरद्रुमकुसुमस्यश्चत्रिफलानित्यभावित Kathâs. 70,43.

त्रिवली (richtiger °वली) 1) मध्यं स्त्रियास्त्रिवलिनाथयरोमशं च Varâh. Bṛh. S. 70,5.

त्रिभङ्गीसार Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,281.

त्रिभुक्ति, °राज N. pr. eines Tîrtha an der angeführten Stelle.

त्रिभुवन n. P. 2,4,17, Vârtt. 4, Sch. 1) त्रिभुवनेश्वर Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 75,*b*,28. — 2) Kathâs. 56,213. — 3) n. N. pr. einer Stadt ebend.

त्रिभुवनपालदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,5.

त्रिभुवनप्रभा f. N. pr. der Tochter eines Dânava Kathâs. 118,109.

त्रिभुवनराय m. N. pr. eines Fürsten in einer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 9.

त्रिमल्ल und त्रिमल्ल umzustellen.

त्रिमल्लचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Hall 185.

त्रिमात्र adj. *drei Moren enthaltend* ṚV. Prât. 1,16. 3,17. AV. Prât. 1,62. Çâṅkh. Çr. in Ind. St. 8,22. त्रिमात्राम् ṚV. Prât. 13,20 fehlerhaft für त्रिमात्रान्, wie die v. l. hat. — Vgl. auch u. मात्र 2) *b*).

त्रिमात्रिक adj. dass.; m. Bez. *der Silbe* ओम् Weber, Râmat. Up. 335.

त्रिमारिका f. *Mörderin von Dreien*, Bein. eines Frauenzimmers Kathâs. 66,80.

त्रिमूढक n. Bez. *einer Art von Tanz* Bhar. Nâṭjaç. 18,125. — Vgl. त्रिगूढ, त्रिगूढक.

त्रिमूर्त adj. Ind. St. 9,10 wohl fehlerhaft für °मूर्ति.

त्रिमूर्ति 1) Weber, Râmat. Up. 290. — 3) m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,5.

त्रिमूर्तिक m. N. eines der 8 Vidjeçvara Sarvadarçanas. 86,1.

त्रियक्ष adj. = त्र्यक्ष *dreiäugig*, von Çiva Hariv. 15415 nach der Lesart der neueren Ausg.; त्रियज्ञ ed. Calc., Nilak.: त्रियक्षः त्रिभिर्वेदैः इज्यत इति त्रियक्षः (lies त्रियज्ञः) यज्ञेशः.

त्रियम्बक R. 7,46,21.

त्रियव Çulvapariç. 7,27 bei Weber, Ǵjot. 83.

त्रियवस्थ adj. = त्र्यवस्थ (त्रि + अवस्था) *drei Zustände habend* Bhâg. P. 11,28,20.

त्रियुग्म adj. *drei Paare besitzend*, Beiw. Brahman's R. 7,36,7. nach dem Schol. sind die drei Paare यशोवीर्ये, ऐश्वर्यश्रियौ und ज्ञानवैराग्ये.

त्रिरूप *dreigestaltig* Ind. St. 9,162.

त्रिरेखापुट *Sechseck* Weber, Râmat. Up. 307.

त्रिलिङ्ग 2) vgl. Muir, ST. 2,446. fg.

त्रिलोकवशंकर m. N. pr. eines Lokeçvara Wilson, Sel. Works 2,23.

त्रिलोकवीर m. N. pr. einer buddh. Gottheit Wilson, Sel. Works 2,24.

त्रिलोचन 2) Wilson, Sel. Works 1,120. °देवन्यायपञ्चानन Hall 84.

त्रिलोचनाष्टमी f. Bez. *des achten Tages in der dunklen Hälfte des* Ǵjaishṭha ÇKDr.

त्रिवक्रा f. N. pr. eines Frauenzimmers Bhâg. P. 10,42,3. तिस्रः ग्रीवोरःकट्यो वक्रा इति त्रिवक्रा.

2. त्रिविक्रम 2) N. pr. verschiedener Autoren Verz. d. Oxf. H. 278,*a*, 50. 321,*b*, No. 762. 338,*a*,7.

त्रिविक्रमसेन m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 75,22. 99,34.

त्रिविक्रमाचार्य m. N. pr. eines Astronomen Verz.d. Oxf. H.336,*a*,No.790.

त्रिविद् als falsche Form zu streichen; vgl. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 7,46.

त्रिविध, zum adv. त्रिविधा vgl. द्विविधा weiter unten.

त्रिविधनामावली f. Collectivname für drei best. Schriften Hall 146.

त्रिविष्टप N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,4 v. u.

त्रिवृत् 1) सूत्र Bhâg. P. 11,3,37. जन्मन् 10,23,39.

त्रिवृत्ता (von त्रिवृत्) f. *Dreifachheit* Çat. Br. 6,1,2,18.

त्रिवेणु m. Bhâg. P. 11,23,34. Im adj. त्रिवेणु Bhâg. P. 4,26,1 erklärt der Schol. वेणु durch ध्वज.

2. त्रिवेद, त्रिवेदिन् als Beiw. Vishṇu's wohl so v. a. *die drei* Veda *in sich enthaltend* R. 7,37,2,48.

त्रिशत 1) त्रिशतं पृथिवीपतीन् R. 7,38,20. — 2) Çâṅkh. Br. 14,32,14. — 5) f. ई *dreihundert* Weber, Ǵjot. 88.

त्रिशरणातटभीम m. N. pr. eines Mannes Hall 63.

त्रिशरीरभैरव Titel eines Werkes Hall 198.

त्रिशरीरिन् adj. *drei Körper* (शरीर) *habend*, von Vishṇu Hariv. 14982.

त्रिशलाकापुरुषचरित n. Titel eines Werkes des Hemakandra Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,10. wohl fehlerhaft für त्रिषष्टिशलाका°.

त्रिशाख, lies आ st. ई und füge noch Kathâs. 102,72 hinzu. *Dreiästig* in dieser Verbindung so v. a. *aus drei Runzeln bestehend*.

त्रिशाल 1) = त्रिशालक Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,39. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Siddhârtha's Wilson, Sel. Works 1,292.

त्रिशिख 4) *a*) Kathâs. 55,165. 101,303 (von Brockhaus als N. pr. gefasst). 107,106.

त्रिशिरस् 1) Z. 5 die aus dem Bhâg. P. angeführte Stelle steht 10, 63,22; vgl. 29.

त्रिशीर्षगुहा f. N. pr. einer *Höhle* im Kailâsa Kathâs. 109,60. त्रिशीर्षाख्यगुहा 75. 108,196.

त्रिशुक्र (so zu betonen) vgl. u. शुक्र.

त्रिषत्य TS. 6,3,10,1. TBr. 3,2,2,8.

त्रिषधस्थ s. सधस्थ.

त्रिषवण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,12. 19,*a*,30.

त्रिषष् *drei mal sechs, achtzehn* Bhâg. P. 12,7,24.

त्रिषष्टिलक्षणमहापुरुषपुराणसंग्रह m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 391,*b*, No. 37. fg.

त्रिष्टुभ् Z. 7. fgg. त्रिष्टुग् in TS. und TBr. wie अनुष्टुग् st. अनुष्टुब्.

त्रिस् Z. 2 füge AV. Prât. 2,64 vor P. 8,3,43 hinzu.

1. त्रिसंध्य, °व्यापिनी (तिथि) Tithjâdit. im ÇKDr. °संध्यम् adv. Kathâs. 103,236. 110,42.

त्रिसरक n. *dreimaliger Genuss berauschender Getränke* Çiç. 10,12; vgl. u. त्रिरसक.

त्रिसुपर्ण m. Taitt. Âr. 10,38. fg. Z. 2 die ed. Bomb. des MBh. liest 13, 4296 richtig त्रिसुपर्णाः. Nîlak.: त्रिसुपर्णा चतुष्कपर्दा युवतिः सुपेशाः (ṚV. 10,114,3) इति बह्वृचानां मन्त्रत्रयं वा ब्रह्ममेतु माम् (Taitt. Âr. 10,38) इत्यादि तैत्तिरीयप्रसिद्धं वा.

त्रिसुवर्चक, त्रिषु° ed. Bomb.; beim Schol. keine Erklärung.

त्रिसूत्रीकरण n. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,2.

त्रिसौपर्ण Z. 3 die ed. Bomb. des MBh. richtig त्रिसौपर्ण.

त्रिहल्य lies हलि st. हल und vgl. त्रिसीत्य.

त्रिहायण, °हायनी (sic) Ind. St. 8,436.

त्रुट्, आशातन्तुस्त्रुटतु Mâlatîm. 69,4. त्रुटितपाश Kathâs. 96,17. संरम्भत्रुटितो हारः 103,6. त्रुट्यति von einem verliebten Mädchen gesagt Spr. 1971. त्रुटित *ausgelassen, abhanden gekommen* Ind. St. 8,198. fg. 385. Z. 2 lies अनङ्गकलहक्रीडात्रु°. — caus. त्रोटितालानो गजः Kathâs. 112,62.

त्रुटि 2) त्रुट्यनेहसा Bhâg. P. 10,13,40. त्रुटिर्युगायते 31,15. = 7 Reṇu Ind. St. 8,436.

त्रेता 2) °छन्दांसि Ind. St. 8,110. 113. fgg. °स्तोम 110.

त्रेधा ṚV. Prât. 16,32.

त्रैककुभ Pańkav. Br. 8,1,3. 15,6,3.

त्रैकालिक adj. f. ई Bhâg. P. 11,15,28. Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,24.

त्रैकाल्य 2) Nîlak.: गुणत्रैकाल्यं कार्योत्पत्तिस्थितिसंहारसमवयवत्वम्.

त्रैगुण्य 4) adj. = त्रिगुणात्मक *mit den drei Eigenschaften behaftet* Bhâg. P. 11,25,30.

त्रैगुण्यवत् adj. *alle drei* Guṇa *enthaltend, mit allen drei* Guṇa *behaftet* Sarvadarçanas. 151,15.

त्रैत 1) lies: nach dem Comm. m. *Drilling* (von त्रित). — 2) Pańkav. Br. 14,11,21.

त्रैवरुण, lies त्र्यारुण st. त्र्यरुण.

त्रैराशिक 1) °कर्मन् *Regeldetri* Ind. St. 10,264, N. 5.

त्रैलोक, die ed. Bomb. liest त्रैलोक्येनापि.

त्रैलोक्य 3) n. mystische Bez. *eines best. Theils des Körpers* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, No. 567.

त्रैलोक्यप्रभा f. N. pr. der Tochter eines Dânava Kathâs. 108,109.

त्रैलोक्यमालिन् m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 108,70. 80. 108.

त्रैलोक्यसागर m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,40.

त्रैलोक्यसार desgl. ebend. 341,*a*,35. Wilson, Sel. Works 1,281.

त्रैवर्गिक Bhâg. P. 11,5,16. 7,68. 12,3,21.

त्रैविक्रम 3) f. ई Titel eines von Trivikrama verfassten Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,50.

त्रैविध्य Sarvadarçanas. 105,1. Schol. zu Bhâg. P. 6,3,4: त्रैविध्यं त्रिविधं स्वार्थे ष्यञ् यद्वा त्रैविध्यं यथा भवति तथा कर्म कुर्वतः.

त्रैशोक Pańkav. Br. 12,10,20. 18,11,10. 21,9,12.

त्रैष्टुभ adj. f. ई Ind. St. 8,84.

त्रोटक m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,14. 257,*a*,28. Wilson, Sel. Works 1,201. fg. — n. *eine heftige, zornige Rede* Sâh. D. 374. — adj. *zerreissend, brechend* (vom caus. von त्रुट्) in स्नेह° Ind. St. 9,379, N. — Vgl. तोटक und नरत्रोटकाचार्य.

त्र्यंश adj. *drei Antheile habend* Weber, Gjot. 48. 57. 84. 86.

त्र्यक्ष 1) Kathâs. 118,76.

त्र्यनीक, °का सेना Siddh. K. 31,*a*,14.

त्र्यम्बकपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,21.

त्र्यम्बकेश्वरपुरी f. N. pr. einer *Stadt* Ind. St. 8,206, N. 3.

त्र्यस्र 1) °कुण्ड Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,14. — 3) Weber, Râmat. Up. 300. — 4) *Triplett:* °गीति Sâh. D. 543.

त्र्यहैहिक vielleicht fehlerhaft für त्रैयाह्निक (त्रैयह्निक passt nicht in's Metrum).

त्र्युषण, त्र्यू° Halâj. 2,462.

त्वक्क vgl. निष्ट्वक्क.

त्वक्पर्णी f. = त्वक्पत्त्री Med. th. 10.

त्वतस् vgl. auch प्र°.

त्वङ्, तस्याः पपात कर्णाग्रादुत्सङ्गे त्वङ्गदुत्पलम् Kathâs. 85,11.

त्वग्ज्ञानोपयोगस्य ज्ञानत्वावच्छिन्नं प्रति कारणत्वखण्डनम् Titel einer Schrift Hall 43.

त्वगन्य (त्वच् + अ°) adj. *für Haut* u. s. w. *geltend* P. 6,3,68, Sch.

1. त्वच् 1) pl. *Haut* Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,1 v. u. — 3) AK. 2,4,4,22, wenn man त्वक् पत्त्रम् trennt.

त्वच vgl. पृथक्त्वचा.

त्वद्विध Kathâs. 109,91.

त्वर्, तूर्णोदित *schnell ausgesprochen* Halâj. 1,142.

— अति, MBh. 12,5003 नातित्वरसे ed. Bomb.

— प्र, प्रतूर्ण *eilend* u. s. w. Halâj. 2,198. — Vgl. प्रतूर्ति.

त्वर m. = त्वरा *Eile, Hast:* त्वरेण *rasch, schnell* Bhâg. P. 10,13,62.

त्वरितगति f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑ — ⏑⏑⏑⏑ — Ind. St. 8,371.

त्वष्टर् 2) mit dem Beiw. Garbhapati als Liedverfasser von ṚV. 10, 184 ṚV. Anukr. Bez. des 12ten Muhûrta Ind. St. 10,296.

त्वाष्ट्र 1) पर्वन् Verz. d. Oxf. H. 30,*a*, No. 75. Zu Sp. 470, Z. 5 युग *der 4te Jupitercyclus* Weber, Gjot. 24. — 2) *a*) = Vṛtra Halâj. 5,60. Bhâg. P. 11,12,5. — *c*) des Triçiras ṚV. Anukr. — Vgl. अतत्वाष्ट्री.

1. त्विष् 3) कुण्डलत्विष्यत्कपोल Bhâg. P. 10,46,45.

त्वी so v. a. *gut! ja!* TS. 2,4,12,5.

त्सरु vgl. auch सोमपित्सरु.

त्सरुक (von त्सरु) adj. *geschickt in der Handhabung des Schwertes* gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64. — Vgl. त्सारुक.

त्सारिन् TS. 6,4,11,3 vom *anschleichenden* Jäger.

त्सारुक (so ohne Accent), streiche gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64 und vgl. त्सरुक.

# द

1. दंश् Sp. 476, Z. 7. fg. vgl. छिन्नादिदष्टमल्ला: Verz. d. Oxf. H. 105,a,17. — आ, अशुकादष्टमेकनाम्रफलम् MBh. 2,704.
— निस् vgl. निर्दंश.

दंश 1) a) किं त्वस्य राज्ञो नाकाले दंशो देयस्त्वया du (eine Wanze wird angeredet) *darfst aber den Fürsten nicht zur Unzeit stechen* Kathās. 60,131. fg. Z. 4 Bhāg. P. 5,13,3 fasst der Schol. दंश in der Bed. d). — 3) adj. *beissend* in मृग°. — दंश MBh. 9,2582 fehlerhaft für शश, wie die ed. Bomb. liest.

दंशक vgl. दुष्ट°, पुरु°, मृग°.

दंशभीरु Med. n. 240.

दंशित 2) Z. 4. fg. MBh. 5,7184 liest die ed. Bomb. त्राणाः सुसंशिताः; Z. 6 दंशिता auch die neuere Ausg.; Nīlak.: दंशिता वस्त्रभूषणादिभिः संपन्ना.

दंष्ट्र, अष्टा° AV. Prāt. 3,2. — Vgl. महा°.

दंष्ट्राल 1) R. 7,23,1,13.

दंहु, अतिदंहीः Nir. 1,7 zur Erklärung von अधि धक् und umschrieben अतिहाय दाः; vgl. unten दघ् mit अति.

दक, नाभिमात्रदके स्थित्वा Pheṭk. 17 bei Aufrecht, Halāj. Ind.

दक्काण Verz. d. Oxf. H. 333,a,16 wohl nur fehlerhaft für द्रेक्काण.

दक्ष 1) noch beizufügen *rührig, fleissig* (Gegens. अलस), welche Bedeutung das Wort an vielen der aufgeführten Stellen hat; vgl. noch MBh. 3,1243. Spr. 5246. = दक्षिण *recht* im Gegens. zu *link* Weber, Rāmat. Up. 292. दक्षवामाविति ई प्रोक्तौ Verz. d. Oxf. H. 97,b,4. Z. 6 vom Ende, als Beiw. der Gaṅgā MBh. 13,1844 von Nīlak. durch तारणसमर्था erklärt. Z. 3 vom Ende, MBh. 12,10983 liest die neuere Ausg. मुद्रेव st. सूत्रेण und दक्ष wird von Nīlak. als voc. gefasst; er erwähnt übrigens auch die andere Lesart: दक्षसूत्रेण लक्ष्यत इति पाठे सूत्रेण सूचकेन मुद्रयेति यावत् यथा मुद्रया कार्षापणविशेषो लक्ष्यते एवं मात्रादिना ज्ञातिविशेष इत्यर्थः. — Vgl. noch धृत°, पूत°.

दक्षणिधन n. = दक्षनिधन Pañkav. Br. 14,5,12.

दक्षता *Gewandtheit* oder *Rührigkeit, Fleiss* Spr. 1092.

दक्षिण 1) d) Pratāpar. 4,b,9. — 2) TS. 5,3,2,3.

दक्षिणपश्चिम, दिश् Sāv. 5,75.

दक्षिणाचारिन्, दक्षिणाचारतन्त्रराज Wilson, Sel. Works 1,251. °चारि° 254.

दक्षिणापथ 2) n. Kathās. 120,76.

दक्षिणामूर्ति, °स्तोत्रवार्त्तिक Hall 110.

दक्षिणेति (दक्षिणा + इति) f. *der Gang* (der Sonne) *nach Süden* Weber, Gjot. 29.

दक्षिणेर्मन् lies *auf der rechten Seite verwundet.*

दक्षिणैस् (instr. pl. von दक्षिण) adv. *rechts* Kauç. 77. — Vgl. उच्चैस्, नीचैस्.

दग्धव्रण *Brandwunde* Verz. d. Oxf. H. 316,b,5.

दघ् mit अति, wird Nir. 1,7 auf दंहु zurückgeführt. Z. 4 ist das Eingeklammerte zu streichen.

दण्ड 2) इक्षु° n. Spr. 4138. — 5) Ind. St. 8,432. fgg. 437. — 12) Z. 5 zu न्यस्तदण्ड vgl. न्यस्तशस्त्र. — 14) Sp. 494, Z. 14 zu गुप्तेन दण्डेन vgl. गूढदण्डैः Rāǵa-Tar. 7,1070. — 17) Aupara TS. 6,2,9,4. ein Sohn Ikshvāku's R. 7,79,15. ein Rākshasa 5,39. — 21) Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1. — 22) = दण्डक 5): दण्डविषयो विन्ध्यशैवलयोः R. 7,81,18.

दण्डक Z. 2 lies P. 5,3,87, Sch. 4) Ind. St. 8,405. fgg. Weber, Rāmat. Up. 362. — 6) Z. 4 v. l. दाण्डक्यो नृपतिः. — 8) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 382,b, No. 436.

दण्डकासन (दण्डक + 1. आ°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Sarvadarçanas. 174,5.

दण्डकाष्ठ R. 7,98,2.

दण्डग्रहण n. *das Ergreifen des Stabes* so v. a. *das Uebergehen in den Stand des* Tridaṇḍin Saṃnjāsin Wilson, Sel. Works 1,184. 237.

दण्डधार 1) महीपति Kām. Nītis. 1,1.

दण्डधारक adj. = दण्डधार 1) Spr. 2611.

दण्डनिधान s. u. निधान 1).

दण्डनीति 1) Verz. d. Oxf. H. 113,b Titel eines best. Werkes.

दण्डपक्षक lies *Stellung* st. *Bewegung.*

दण्डपारुष्य vgl. u. पारुष्य 2) a).

दण्डभाज् adj. *in Strafe verfallend:* यो ऽन्यथा मे स दण्डभाक् *der wird von mir bestraft werden* Bhāg. P. 10,64,42.

दण्डमाणव vgl. u. माणव.

दण्डय् Kathās. 61,239. भृत्यान्सर्वस्वं तानदण्डयत् 62,202. गर्गाः शतं दण्ड्यन्ताम् Pat. in Mahābh. 234. 315.

दण्डविधान MBh. 12,9964 fehlerhaft für °निधान.

दण्डापूप (दण्ड + अ°), °न्यायात् *nach der Art des Stockes und des Kuchens* so v. a. *wie es sich aus dem Vorangehenden von selbst versteht* Dājakramas. 23,15. Davon denom. दण्डापूपाय् und davon partic. दण्डापूपायित so v. a. *sich aus dem Vorangehenden von selbst ergebend* Schol. zu Kaṇ. S. 10, Z. 3. — Vgl. दण्डापूपिका.

दण्डापूपिका (von दण्ड + अपूप) f. *das Verhältniss des Stockes* (den die Maus verzehrt hatte) *zum Kuchen* (den sie ohne allen Zweifel dabei mitverzehrt hatte) Sāh. D. 737. मूषिकेण दण्डो भक्षित इत्यनेन तत्सहचरितमपूपभक्षणमर्थादायातं भवतीति नियतसमानन्यायादर्थान्तरमापततीत्येष न्यायो दण्डापूपिका Schol.

दण्डासन Halāj. 2,312.

दण्डिन् 2) a) über die Secte der Daṇḍin vgl. Wilson, Sel. Works 1,191. fgg. — e) Verfasser des Kāvjādarça. — g) N. pr. eines Thürstehers des Sonnengottes R. 7,23,2,9. 11.

दण्डिमुण्ड, दण्डिमुण्डीश्वर (so richtig) ist N. pr. eines Muni, einer Incarnation Çiva's. — Vgl. मुण्डीश्वरतीर्थ.

दण्डोत्पल m. = सहदेवा Halāj. 2,44.

दत्त 1) zu Personennamen auf दत्त, दत्ता vgl. Sāh. D. 426: दत्तां सिद्धां च सेनां च वेश्यानां नाम दर्शयेत् । दत्तप्रायाणि वणिजाम्.

दत्तक 2) a) ein Autor Verz. d. Oxf. H. 213,b,15. 19. 217,b,4.

दत्तहस्त (दत्त + हस्त) adj. *der Jmd die Hand gereicht hat, sich stützend*

*auf:* भट्ट॰ SARVADARÇANAS. 46,21. Bei HALL 162 fälschlich als N. pr. eines Autors gefasst.

दत्ताक्षर (दत्त + अ॰) adj. f. आ *wo eine Silbe hinzugefügt worden ist* SÂH. D. 269,4. Gegens. च्युताक्षर.

दत्तोत्तर (दत्त + उ॰) adj. *worauf man eine Antwort gegeben hat;* davon nom. abstr. ॰त्व n. SARVADARÇANAS. 167,11.

दद् vgl. धनंदद्रा.

दधिक्रावन्, die Schreibung in TS. 2,2,5,1 ist, wie andere Hdschrr. zeigen, vermuthlich Schreibfehler für दधिक्राव्णो; vgl. auch die Ausg. 2,354, Anm.

दधिपर्ण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,17. 19,*b*,1.

दधिमण्ड = मस्तु HALÂJ. 2,166.

दधिस्कन्द lies n. st. m.

दधीच mit dem patron. Pâthnja ANUKR. zu KÂTH. 16,4.

दधृक्, das adj. दधृष् (nom. दधृक्) = धृष्ट BHATT. 6,117. Geht doch wohl auf धर्ष् zurück; vgl. u. धृष्णु.

दध्यञ्च् vorletzte Zeile, streiche Pâthnja ANUKR. zu KÂTH. 16,4.

दन्त्, दद्भिः und दद्रायुध adj. BHÂG. P. 10,17,6.

दन्तकाष्ठ 1) Ind. St. 10,170. Schol. zu LÂTJ. 3,2,19.

दन्तकूर, NÎLAK. zu MBH. 5,708: दन्तकूरे कूरमन्नं दन्ताः क्रोधाविशात्कूरव चर्व्यन्ते ऽस्मिन्निति दन्तकूरः संग्रामः तस्मिन्नस्यन्तिपन्.

दन्तघाट m. *Einer der in Elfenbein arbeitet* KATHÂS. 75,90. 185. ॰क 82. 84. 93. 169; vgl. दन्तघात 2).

दन्तघात 2) wohl fehlerhaft für दन्तघाट und nicht N. pr.

दन्तधाव m. *das Reinigen der Zähne* BHÂG. P. 11,27,35.

दन्तधावन 1) *a)* JÂGÑ. 1,98. ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 117. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,31. 267,*b*,6. 276,*b*,42. 286,*a*, No. 670. — *b)* P. 6,2,150, Sch.

दन्तप्रक्षालन und दन्तफल umzustellen.

दन्तरचना f. *das Reinigen der Zähne* KATHÂS. 75,73. 82.

दन्तुर 1) KATHÂS. 123,164.

दन्धन (vom intens. von 2. धन्) m. *eine Art Rohr* MBH. 12,3241 nach der Lesart der ed. Bomb. st. बन्धन der ed. Calc.

दफारबाह्लीक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,3. — Vgl. डुफार.

दभ्र 1) अदभ्रजघना *mit starken Hüften* Spr. 4729. अदभ्रसौहृद BHÂG. P. 10,2,31.

1. दम् 1) दान्त m. *ein gezähmter Stier* KATHÂS. 66,98. 100. 106.

— उद्, die ed. Bomb. liest उद्यम्य, welches NÎLAK. durch उत्प्लुत्य erklärt.

2. दम 3) *a)* एक एव दमे दोषो द्वितीयो नोपपद्यते। यदेनं क्षमया युक्तमशक्तं मन्यते जनः॥ Spr. 3818. विद्यामदो धनमदस्तृतीयो ऽभिजनो मदः। मदा एते ऽवलिप्तानामेत एव सतां दमाः॥ 2798. निग्रहो बाह्यवृत्तीनां दम इत्यभिधीयते Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544. — Vgl. दुर्दम, बलिंदम, सुदम.

दमघ्न vgl. मल्ला॰.

दमन 2) *b)* Jâmâjana, Verfasser von RV. 10,16, ANUKR.

दमनक 2) KATHÂS. 60,19. fgg.

दमनभञ्जिका f. *das Brechen der* Damana *genannten Blumen,* Bez. eines best. Spieles Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,4.

दमपत्नी 1) fehlerhaft für मदपत्नी (so die ed. Bomb.) MBH. 12,8604.

दमावन्द N. pr. einer Oertlichkeit (= Demavend) Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,40.

दम्भ 1) अरे दम्भमुने (दम्भ मु॰ BROCKH.) *o du falscher* Muni! KATHÂS. 72,263. — Vgl. मल्ला॰.

दम्भिन् BHÂG. P. 12,6,30. Z. 2 ist यो ऽदम्भी (*ehrlich*) zu lesen; vgl. Spr. 3341.

दम्भोलि KATHÂS. 94,11. SÂH. D. 278,19.

1. दम्य 1) दम्यस्येवार्वतो BHÂG. P. 11,20,21. — 2) n.: दमयन्निव दम्यानि शश्वद्दर्पं विवर्धयेत् Spr. 1107.

2. दम्य Z. 3 lies 3,1,15 st. 2,1,15.

दय् 4) दयस्व मे KATHÂS. 121,104.

दयालु, दयालुता f. *Mitleid* KATHÂS. 104,74.

दयावीर Spr. 5351.

दयितामय (von दयिता) adj. *in der Geliebten aufgehend, nur an sie denkend* KATHÂS. 101,276.

दर्व्यांपाति andere Schreibung für दैर्यांपाति TBR. 3,10,9,3.

1. दर् mit अनु 1) ed. Bomb. richtig तस्तम्भिरे, aber अनुदीर्यन्त st. अन्वदीर्यन्त.

— परि, pass. परिदद्रे ÇÂÑKH. ÇR. 14,27,2.

— प्रति vgl. प्रतिदारण.

— वि caus. *zersägen:* विदारयन्मात मूर्धानं करपत्त्रेण दारुवत् KÂÇIKH. 8,60 (nach AUFRECHT). *zersprengen:* इदं दुःखान्धकारं मे विदारय KATHÂS. 56,33.

— उद्वि caus. *aufreissen, aufwühlen:* लाङ्गलाग्रेण नगरमुद्विदार्य मग्नाक्लयन् BHÂG. P. 10,68,41.

— प्रवि vgl. प्रविदार fg.

2. दर् mit आ, (गुणान्) तानाद्रियमाणा: Spr. 4225. act.: गीतमगीष्टमाद्रियन् BHÂG. P. 10,35,10. नाद्रियेत्कर्मचोदनाम् 11,10,4. Ind. St. 10,168. आदृत partic. 2) *hoch angeschlagen, worauf man einen Werth legt, in Ansehen stehend:* आदृता नखपदैः परिरम्भाश्चुम्बितानि घनदन्तनिपातैः KIR. 9,49. KATHÂS. 61,35. आतिथ्यादृतस्त्वया *gastfreundlich aufgenommen* 123,21.

दर 2) *a)* अद्रिदरी KATHÂS. 84,43. दर्यानताः BHÂG. P. 10,12,17. — *b)* BHÂG. P. 10,70,20. — 4) दरमुदरदरीपूरणाय Spr. 1785. — Vgl. भगंदर.

दरित HALÂJ. 2,199.

दरिद्र 1) Z. 3. fg. die Stelle KÂTJ. ÇR. 25,11,24 aus TS. 3,1,1,2 entlehnt, wo das Wort parox. ist. — 2) दरिद्रीभूत KATHÂS. 114,94. *arm an* (instr. oder im comp. vorangehend): धनैर्दरिद्रः स्वजनैर्दरिद्रः कुलादिभिः 73,22. प्रजाधनैः 58. अर्थ॰, धी॰ 64,42. निद्रादरिद्रीकृत *um den Schlaf gebracht* Spr. 971. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): अदरिद्रा पृथिवी KATHÂS. 90,26. — Vgl. मल्ला॰.

दरिद्रता, दारिद्र्य॰ (vgl. Schol.) *Armuth an Armuth* so v. a. *Wohlhabendheit* NAISH. 1,15.

दर्दिमन् (von 1. दर्) *Zerstörung:* दर्दिमन्दुर्मतीनाम् RV. 1,129,8.

दरीवत् R. 7,31,18.

दर्दराभ, दर्दुराभ MED. n. 105.

दर्दुर 1) *g)* N. pr. eines Gesanglehrers KATHÂS. 71,73.

दर्दुराभ s. oben u. दर्दराभ.

1. दर्प् mit समुद्, समुद्दृप्त *übermüthig* R. 7,6,25.

— प्र vgl. प्रदृप्त.

दर्पण 1) *a)* zu Sp. 528, Z. 1 दर्पण abgekürzt st. दान° Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,25. °कार so v. a. साहित्य° 211,*b*, No. 499. — *c)* Bez. *eines best. Theils des Schildes* (?): चर्मान्यस्मिन् (पाणौ) सुदर्पणान् Kathâs. 53,91.

दर्पू s. u. 2. दर्प्.

दर्भक m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,5.

दर्भावती (so im Ind.) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*,2 v. u. (°वति).

दर्वीकर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,11.

दर्श् zu Z. 3 अदृश्रम् TS. 3,2,5,1. absol. दर्शं दर्शम् Kathâs. 67,85. Z. 12 streiche 1); Sp. 531, Z. 8 v. u. lies मे st. मे. — desid. दिदृक्षित *was man zu sehen wünscht, gern gesehen* Bhâg. P. 10,15,42.

— प्रत्या, प्रत्यादृश्यत Ind. St. 8,343 fehlerhaft für प्रत्यादिश्यत.

— नि caus. 1) *ankündigen, voraussagen* Bhâg. P. 10,36,23.

दर्श 2) *b)* °पूर्णमासप्रयोग m. Titel einer Schrift; s. u. बौधायन 1). बौधायनदर्शपूर्णमासप्रायश्चित्त desgl. Verz. d. Oxf. H. 378,*b*, No. 385. दर्शपौर्णमास्यहौत्रप्रयोग desgl. 382,*a*, No. 450. Darça und Pûrṇamâsa, zwei Söhne Kṛshṇa's, Bhâg. P. 10,61,14.

दर्शक 1) Bhâg. P. 1,13,38 gehört zu 2). — 3) Z. 2 H. ç. 140 ist द्वाःस्थितदर्शकः zu lesen und das Comp. als ein Wort zu fassen.

दर्शन 2) *a)* साधूनां दर्शनम् so v. a. *das Zusammenkommen mit Guten* Spr. 3220.

दर्शनवरणीय, lies दर्शना° und vgl. दर्शनावरण Wilson, Sel. Works 1, 317. 310 (hier fälschlich दर्शनावसान). Sarvadarçanas. 38.

दर्शनीय 1) *c) zu zeigen, vor Augen zu bringen:* दर्शनीयो मे सर्वथा स त्वया Kathâs. 71,20.

दर्शिन् 3) आशादर्शिभिर्वाक्यैः Kathâs. 56,203.

दर्ह् Sp. 543, Z. 13 lies 23,13 st. 23,12.

दल्, दलन्मुकुले बकुले Spr. 148. — caus. *zersprengen, vertreiben:* दलयन्तं द्विषां चमूम् Kathâs. 58,8. 102,58. दलयति — तिमिरनिकरमुच्चैरिन्दुः प्राक्प्रकाशः Mâlatim. 127,10. — दलित 2) Spr. 4113.

— वि 1) विदलिष्यति मूर्धा ते Kathâs. 76,37. 84,63. 106,133. विदलत्संधि कञ्चुकम् 74,238. विदलत्कुन्द Spr. 1928. विदलित *aufgeblüht* Sâh. D. 79,8. — 2) *zersprengen, zerbrechen* Kathâs. 58,114.

दल 1) *a)* Z. 3 द्विदल adj. bedeutet *gabelförmig* und m. *Gabel.* — *c) Hemistich* Ind. St. 8,295. 299. fg. 303. 305. 322. — *e)* häufig *Blüthenblatt*, so z. B. in der ersten Stelle MBh. 3,15533; vgl. Weber, Râmat. Up. 303. fgg. 310. fg. Die Lippe दल genannt Spr. 3985.

दलन 1) खड्गाग्रैः करिकुम्भपीठदलनैः Spr. 1545. — 3) *a)* अकरोद्दर्पदलनं स्मरस्याग्निजनस्य च Kathâs. 75,62. — Vgl. मांस°.

दलपति m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 16.

दलयोग m. pl. Bez. *einer Klasse von Constellationen*, einer Unterabtheilung der नाभसयोगाः; vgl. u. नाभस.

दलशस्, यास्यति दलशश्च कटिति शिरः Kathâs. 68,167.

दल्मि vgl. noch दैल्मि und दम्भोलि.

दवदहन Spr. 1116. 1807.

दवानल uneig.: शमितदुःखदवानला adj. Kathâs. 56,413.

दश 1) MBh. 3,10667 liest die ed. Bomb. दशेरका दश दासा दशार्णाः; Nîlak.: दश समन्ताद्दीरयन्ति उपदिशन्ति तत्त्वमित्येरकास्तत्त्वदर्शिन उपदेष्टारः. Es ist wohl दशेरकाः zu lesen als N. eines Volkes, in welchem Worte der Dichter die Zahl *zehn* annimmt wie in दशार्णाः. Vielleicht ist auch दशदास als N. eines Volkes aufzufassen.

दशक 1) *a)* Ind. St. 8,384. — 2) Spr. 1753. Kathâs. 102,108.

दशगीतिका, दशगीतिसूत्र Verz. d. Oxf. H. 325,*b*, No. 769.

दशत् TS. 7,1,5,5. TBr. 1,2,1,14.

दशदृष्टान्तकथा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

दशधर्मगत s. u. धर्म 2).

दशन 1) *a) Zahn* so v. a. *eine mit den Zähnen hervorgebrachte Verletzung:* नखरदशनघातैः Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,27.

दशनवसन = दशनवासस् *Lippe:* दशनवसनाङ्गरागः unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,3.

दशपुर 1) = रन्तिदेवस्य नगरम् Mallin. zu Megh. 48.

दशपालव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,3.

दशमारिका f. *Mörderin von Zehnen*, Bein. eines Frauenzimmers Kathâs. 66,86.

दशमिन् Schol. zu Çâṅkh. Br. 13,3.

दशमूल Z. 4 Suçr. 2,94,16 दशमूली, nicht °मूल; lies द्विपञ्चमूली.

दशरथललिताव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,25.

दशरूपक n. sg. *die zehn Arten von Schauspielen* Verz. d. Oxf. H. 207, *a*,8. दशरूप dass.: °प्रयोक्तृ Bhar. Nâṭjaç. 19,46. in दशरूपानुकार Daçar. 1,2 sind unter dem Worte *die zehn Gestalten* Vishṇu's gemeint. Das die *Dramatik* behandelnde und in der Bibliotheca indica herausgegebene Werk heisst auch दशरूप; vgl. Hall in der Einl. S. 4. fg.

दशलक्षणी (दशन् + लक्षण) f. Bez. *der in zehn* Adhjâja *zerfallenden* Sûtra Kaṇâda's Sarvadarçanas. 104,5.

दशविध, °स्नानमन्त्राः Bez. bestimmter *Hymnen* Verz. d. Oxf. H. 398,*b*,3.

दशशत 1) *a)* Spr. 1626.

दशसहैक (दशन् + सह - एक) *eilf:* नवकाष्टदशसहैकः RV. Prât. 16,36.

दशहरा als Festtag Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,44. 283,*a*,19.

दशा 3) हंहो सिंह विना त्वयाद्य विपिने कीदृग्दशा वर्तते so v. a. *Zustände, Treiben* Spr. 566. व्यवहारदशा *das alltägliche Leben, die platte Wirklichkeit* Sarvadarçanas. 146,17.

दशांश lies *ein Zehntheil.*

दशार्ण 3) adj. (दशन् + अर्ण) *zehnsilbig* Mahîdh. zu VS. 3,41.

दशार्ण, मुद्दशार्णकुल Kathâs. 107,46. Z. 3 zu दशेरकादश u. s. w. vgl. oben u. दश 1).

दशावतार n. Bez. einer best. Begehung Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,5. °व्रत am zehnten Tage in der lichten Hälfte des Bhâdrapada 285,*a*,21.

दशास्य 2) Sâh. D. 130,14. दशास्यान्तक Bein. Râma's Weber, Râmat. Up. 296.

दशिन् 1) RV. Prât. 17,25.

दशेरक 2) nach Nîlak. = गर्दभ *Esel;* vgl. दस्र.

दस् vgl. द्रविणोदस् unter द्रविणोद; दस्म vgl. पुरु°.

1. दह् Z. 3 दग्धिष्यति auch Prasaṅgâbh. 16,3. pass.: मिथिलायां प्रदो-

प्रायो न मे दह्यति किं चन *verbrennt mir Nichts* Spr. 3448. दग्ध 4) °तिथि Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,38. 333,*b*, No. 785. — caus.: न शुध्यति यथा भाण्डं सुराया दाहितं सत् *würde dieses auch gebrannt* Vṛddha-Kâṇ. 11,7.

— अनु 1) Nilak.: दग्धं कालात्मना ईश्वरेण अनुदहति (!) वज्राद्यैः. अनुदहति wird doch wohl = अनुदह्यते (so ist zu lesen) sein.

— नि, न्यग्दहत्काष्ठवेष्टितम् (कलेवरम्) Bhâg. P. 10,6,33.

— प्र caus. *verbrennen lassen:* यावज्जाग्रौ मृते पत्यौ स्त्री नात्मानं प्रदाहयेत् Spr. 2479.

— वि *verbrennen, versengen:* विदग्धाङ्गमङ्गेषु शीतो ऽपि मलयानिलः Kathâs. 104,3. — partic. विदग्ध 5) *verschmitzt, verschlagen* Spr. 586, v. l.

— सम् *verbrennen, versengen:* कुग्रामवासः u. s. w. विनाग्निना संदहते शरीरम् Spr. 690.

दहन 1) *a)* धारणा *die brennende, die des Feuers* Verz. d. Oxf. H. 237, *a*,6. — 3) दहनात्मक R. 7,23,*a*,20. दहनात्मता Kathâs. 74,160.

दहनता (von दहन) f. *der Zustand des Feuers:* हिमं दहनतामायाति Spr. 3572.

दहनोल्का Halâj. 2,21.

दहर 2) *b)* Mit. III,81,*a*,13. दहरो ऽल्पमूषकस्कुच्छुन्दरी वा 14.

दभ्र 1) दभ्रेण adv. *wenig* TS. 7,5,*2*,1.

1. दा A. *a)* दत्ते Pañkat. I,356. Spr. 3207, v. l. — *c)* ददाति Spr. 4398. ददत 3484. ददेत् Parâç. Dharmaç. 6,16. — 1) *zurückgeben* Kathâs. 74, 148. *hinzufügen;* s. दृष्टान्त. कस्योपमा दीयते so v. a. *mit wem kann man dich vergleichen?* Vṛddha-Kâṇ. 12,16. पटहं दा *die Trommel rühren lassen, durch die Trommel ausrufen lassen* Kathâs. 73,357. Sp. 567, Z. 33 streiche दृष्टिम्; Z. 34 streiche das Eingeklammerte; Z. 35 stelle Çṛṅgârat. 15 (Spr. 1231) zu 2) Sp. 568, Z. 17. — 2) Sp. 568, Z. 14 पदं दा heisst auch *seinen Fuss setzen auf* (loc.) Spr. 1903. 1944, v. l. LA. (II) 87,10. — caus. 2) इति राज्ञा स्वनगरे दापयामास घोषणाम् *liess verkünden* Kathâs. 64,86.

— अनु 4) MBh. 7,9499 liest die ed. Bomb. अनुव्रजामि st. अनुददामि. — अनुदेयी nach Sâj. *Gefährtin.*

— आ 2) act.: आदद्यान्न च साधुभ्यः *er nehme Nichts von Guten* Spr. 3590. दृष्टिं न चाददुः so v. a. *wandten nicht das Auge* (von ihm) Bhâg. P. 10,41,6. — desid. TS. 1,5,*1*,1.

— अभ्या 1) zu न क्षीनतः परमभ्याददीत vgl. Spr. 1554 und die Erklärungen des Schol. Th. 3, S. 371.

— उपा 5) नाग्च शोकमुपाददे (so die ed. Bomb.) MBh. 7,268. — 6) गर्भशय्यामुपादाय भुज्यते पौर्वदेहिकम् *von dem Augenblicke an, dass man im Mutterleibe liegt,* Spr. 3692. — 8) इतः प्रभृति मया नाटकमुपादीयते Sâh. D. 129,10.

— समुपा 1) *to take* Benfey.

— व्या, °देहि und med. व्यादत्त ohne मुखम् Bhâg. P. 10,8,36.

— समा 2) *f) herausbringen* so v. a. *erkennen:* तत्त्वं समादाय समाचरन्ति स्वार्थम् Spr. 4311.

— परि Z. 2 vom Ende, zu परीत vgl. oben u. 3. इ mit परि 5). — Vgl. परिदा fgg.

— प्र 1) *hingeben* so v. a. *abschaffen:* विशो राज्ञः प्रदातोरीश्वराः TS. 3,1,*3*,2. — caus. 1) *sich geben —, sich zahlen lassen:* अल्पेनाल्पेन देयेन वर्धमानं प्रदापयेत् MBh. 12,3308.

— संप्र Z. 8. fg. streiche die Stelle Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,13, da hier संप्रदाय subst. ist.

3. दा, त्रिंशद्गागदिन *getheilt in* Weber, Gjot. 41,14.

— अव 1) *zerschneiden, zerstückeln* Bhâg. P. 10,55,5. — caus. med. *abtheilen lassen* Âçv. Çr. 1,7,3.

— वि 3) die neuere Ausg. विचिन्त्य st. विदित्य.

4. दा mit नि vgl. निदातर्, निदान.

— वि *lösen:* व्यद्यत्, वि यतः TBr. 3,10,*9*,1.

7. दा mit अव Z. 7 lies त्रीण्यवदातानि त्रि°.

दक्ष 1) *c) südlich, im Süden wohnend* Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,10. — 2) lies दाक्षस्यायनम्.

दाक्षायण 1) adj. (f. ई) *zu* Dakṣa *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392.

दाक्षायणि (patron. von दाक्षायण) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,26 (दाक्ष्मायणि gedr., दाक्षी° im Ind.).

दाक्षिण्य 2) *a)* und *d) südliche Herkunft* Spr. 3777.

दाक्षिण्यवन्त् (von दाक्षिण्य) adj. *liebenswürdig, freundlich, rücksichtsvoll:* °वद्दार *eine solche Frau habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 5094.

दाक्ष्य füge *Rührigkeit, Fleiss* (welche Bed. das Wort an den meisten Stellen hat) hinzu. मुखं दुःखान्तमालस्यं दाक्ष्यं दुःखं सुखोदयम् Spr. 5246. 5002.

दाडिम 1) *a)* n. pl. Pat. in Mahâbh. 215.

दाण्डक m. N. pr. eines Bhoga Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,13. दाण्डक्य v. l.

दाण्डक्य m. N. pr. eines Fürsten (= बृहद्रथ Schol.) Spr. 4160, v. l. für दण्डक (vgl. Th. 3, S. 398). eines Bhoga, v. l. für दाण्डक Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,13.

1. दातर् *freigebig* Kathâs. 54,153. Sp. 583, Z. 2 v. u. ऋणं दा bedeutet zwar *eine Schuld abtragen,* aber ऋणदातर् ad Hit. I,100 (Spr. 994) ist wie ऋणप्रदातर् Mârk. P. 34,113 (Spr. 994) *ein Mann, der Geld ausleiht.*

2. दातर् nach Nilak. = आच्छेत्तर् MBh. 12,3325.

दातव्य 2) Varâh. Bṛh. S. 57,4.

दातृत्व Spr. 4171.

दात्तामित्री f. N. pr. einer von Dattâmitra gegründeten Stadt P. 4,2,76, Sch.

2. दात्र Mârk. P. 50,86.

दाद, die ed. Bomb. an beiden Stellen richtig दाय.

दादाभाइ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 326,*b*, No. 772. 332,*b*, No. 784. 333,*a*,4. दादाभट्ट 33. दादा ist im Mahrattischen nach Molesw. *a respectful term of address or mention for one's elder brother, for one's master, or for an elderly person gen.*

दादीराय m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 13; vgl. ebend. S. 19, Anm. 10.

दाधिक N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6.

दाधिक्र, अग्नेर्दाधिक्रम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*.

दाधीच adj. *von* Dadhîki *kommend, ihm gehörig* Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,17.

दाधेयक m. patron., pl. Saṁsk. K. 183,*b*,10.

दान् AV. Prât. 1,87.

3. दान 1) *das Zerhauen, Spalten* Kâtj. 3,93.

दानकमलाकर m. Titel eines Werkes des Kamalâkara Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,22.

दानकल्पतरु m. Titel eines Werkes ebend. 292,*a*,26.

दानकेलिकौमुदी f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,167.

दानकौमुदी f. Titel der 2ten Abtheilung der Krijâkaumudî Verz. d. Oxf. H. 272,*a*, No. 643.

दानक्रियाकौमुदी f. = दानकौमुदी ebend. 272,*a*,3, v. u.

दानचन्द्रिका f. Titel eines Werkes Hall 175.

दानदर्पण m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,26.

दानपति 2) Bhâg. P. 10,49,26.

1. दानव am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 80,27.

दानवर्मन् m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 56,60.

दानवीर Spr. 5354.

दानशूर m. *ein Muster von Freigebigkeit, ein überaus freigebiger Mann* Kathâs. 72,152.

दानसागर m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,27.

दानिन् Bhâg. P. 10,64,40.

1. दान्त 1) m. N. pr. eines *Stieres* Kathâs. 56,295.

दाभ s. नलदाभ.

दामक n. = 4. दामन् 1): उत्पल° *Lotuskranz* Kathâs. 117,166.

दामधि m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 70,30.

1. दामन् *freigebig* MBh. 12,3479.

4. दामन् 1) Z. 6. fg. die Stelle MBh. 12,3479 zu streichen, da sie zu 1. दामन् gehört. Z. 18 vgl. चलं च तडितां दाम *Blitzgewinde* Spr. 4063. Vgl. पुष्प°, मुक्ता°. — 3) Z. 2 streiche 10 nach 12 und vgl. दामिनी. — 4) m. N. pr. eines Gefährten Kṛshṇa's (der auch Çrîdâman, Sudâman heisst) Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,30. 354,*b*,26; vgl. दामचरित.

दामिनी *eine best. Constellation*, = दामन् Varâh. Bṛh. 12,10.

दामोदरपद्धति f. Titel eines astr. Werkes Verz. d. Oxf. H. 338,*a*,7.

दांपत्य Bhâg. P. 10,60,52. 12,2,8.

दाम्भिक 1) *Betrug übend* u. s. w. Spr. 4503. Bhâg. P. 11,29,30. °राक्षस Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,21. — 2) m. *eine Reiherart, Ardea nivea* Râgan. im ÇKDr. u. मृषाध्यायिन्.

दाय m. = लब्धि Halâj. 5,58.

1. दायक (so zu betonen) 1) कन्दर्प इव विश्वस्य लोकस्यौत्सुक्यदायकः Kathâs. 113,23. — 2) पाश° *Schlingen legend* Kathâs. 61,180.

दाया, दायया Kathâs. 71,191 fehlerhaft für दयया.

दायाद 3) so v. a. *Bruder* Kathâs. 72,166.

1. दार auch adj. *aufwühlend*; s. भूदार. — Die Bed. *a ploughed field* bei Benfey beruht auf einem Druckfehler M. 9,38 ed. Lois. Desl. दारी Kathâs. 74,196 fehlerhaft für दरी.

1. दारक vgl. noch पत्त्र°, पाषाण°.

दारण 1) (कालरात्री) दारणी दानवेन्द्राणाम् *Zerspalterin* Kathâs. 190, 90. — Vgl. पाषाण°, भुजग°.

दारद 2) Râga-Tar. 1,314. — 6) H. ç. 165, wo मल्लाकच्छो दारदो घ° zu lesen ist.

दारसंग्रह MBh. 5,7416. Kathâs. 57,175.

दारिद्र Sâh. D. 173,14. दारिद्र्य die ältere Ausg.

दारिन्, दारिणि (voc.) रुरुदानवस्य Kathâs. 78,90. दारिद्र्य° *vernichtend* Naish. 3,25.

दारुपुत्रिका Kathâs. 74,165. 174.

दारुवल्क Bhâg. P. 10,11,7.

दार्च्युत 1) Idhmavâha ṚV. Anukr.

दार्ढ्य *Festigkeit* (des Characters) Spr. 1092. Kathâs. 75,196.

दार्दुर 1) Nilak.: यथा दर्दुरो मृत्वा पुनः पुनरुत्तिष्ठति एवं कचो ऽपि दानवेभ्यो ऽसकृन्मृत्युमासाद्य गुरूदरं प्रवेशितस्ततो गुरोः सकाशाद्विद्यां प्राप्य तदुदरं भित्त्वा पुनरुत्थितः मृतं च गुरुं पुनर्जीवितवान्.

दार्भायण, pl. Sañsk. K. 183,*b*,9.

दार्शिक, f. ई TS. Comm. 1,409,3.

दार्श्य TBr. 3,2,3,4.

दार्ष्टान्तिक Sarvadarçanas. 127,7. दृष्टान्तं दार्ष्टान्तिके योजयति Schol. zu R. 2,63,9 in der ed. Bomb.

दालन ist m., nicht n.

दाल्भ्य Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, No. 799.

दालि (f.) bedeutet im Bengalischen nach Haughton *split pease*, or *any pulse split like pease*; vgl. u. घृमस 2) und पिष्टक 2).

दाल्भ, lies im pl. der pl. zu दाल्भ्य.

दाल्भूषी f. etwa *Rohr, Halm* Kâth. 23,2.

दावदहन (दाव + द°) m. *Waldbrand*: °ज्वालाकलापायते *gleicht der Flammenmasse eines Waldbrandes* Gît. 4,10. — Vgl. दवदहन.

दावन् Nebenform von 2. दावन् in प्राण°.

दाव्य (von दाव) in नव°, विश्व°.

2. दाश् vgl. auch पुरोडाश्.

2. दाश, दाशी Kathâs. 112,119. दाशपति (दास° gedr.) 52,337. Die Bomb. Ausgg. des MBh. und R. überall richtig दाश. Zur Stelle MBh. 3,10667 vgl. oben u. दश 1).

दाशत्व n. nom. abstr. von 2. दाश Kathâs. 52,343 (दासत्व gedr.).

दाशरथ 1) Nilak. zu MBh. 12,242: एकः पशुः द्वौ पत्नी यजमानौ त्रयो वेदाश्चत्वार ऋत्विज इति दश रथाश्च प्रचरन्ति यस्मिन्स दशरथः स एव दाशरथः. — 2) Weber, Râmat. Up. 313.

दाशार्हक Bhâg. P. 10,81,34.

दाशुर, दासुर Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,27.

दाशेय, MBh. 5,5966 ed. Bomb. दाशेयी, Hariv. 973 die neuere Ausg. fälschlich दार्शेयी.

दाशेरक 1) Kathâs. 124,204. fg.

1. दास Sp. 605, Z. 6. fg. vgl. Ind. St. 5,310. सद्दासीका adj. Kathâs. 56,147. R. 7,109,10.

दासता f. = दासत्व *Sclaverei, Knechtschaft* Kathâs. 72,34.

दासत्व *Abhängigkeit* (von Gott), *demüthiges Abhängigkeitsgefühl* Sarvadarçanas. 61,9. 74,1. — Kathâs. 52,343 fehlerhaft für दाशत्व.

दासवेश wohl Bez. eines Dämons.

दासीत्व Kathâs. 52,43.

दासीभू (von 1. दास + 1. भू) *zum Sclaven —, zum Diener werden*: °भूय Kathâs. 71,14.

दासुर s. oben u. दाशुर.

दासेरक 1) Halâj. 2,210. — 3) Halâj. 2,125. Çiç. 5,66.

दास्य Bez. einer Stufe der Bhakti: *demüthiges Abhängigkeitsgefühl* Sarvadarçanas. 91,2. 11. Wilson, Sel. Works 1,163.

दास्र adj. *zum* Açvin Dasra *in Beziehung stehend:* युग Weber, Ǵjot. 24.

दाहक 1) अग्नि Bhâg. P. 11,10,8.

दाहज्वर Kathâs. 58,62. 76,12.

दाहन Bhâg. P. 12,12,40.

दाहात्मक ist = दाहात्मन्.

दाहात्मन् (दाह + आ°) adj. *die Natur des Brennens habend, brennend, versengend* Spr. 3579.

दाहिन्, अगुरु° *verbrennend* Kathâs. 61,7.

दाह्यक, lies नैदाघ्य.

दाह्य Kathâs. 73,288. 106,144. *was verbrannt wird* Bhâg. P. 11,10, 8. अग्नेर्दाह्यविनाशानुविनाशवत् Cit. bei Gold. u. अनुविनाश.

दिक्करिका steht Çiç. 4,29 am Ende eines adj. comp. und ist doppelsinnig: ein Mal geht es auf दिक्करिन् zurück, das andere Mal ist es in दिग्र् *Bisswunde* und करिका *Nagelwunde* zu zerlegen.

दिक्कुञ्जर m. = दिक्करिन् Sâh. D. 317,9.

दिक्पति N. pr. eines Rudra Weber, Râmat. Up. 304. 313.

दिक्पाल Halâj. 1,100. bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,320.

दिक्प्रेक्षण n. = दिग्विलोकन *ein Umhersehen nach allen Himmelsrichtungen* (in der Angst) Sâh. D. 235.

दिक्शूल Verz. d. Oxf. H. 86,b,13.

दिगङ्गना f. = दिक्कन्या Spr. 1778.

दिगम्बर 1) Kathâs. 73,383. 121,113. — 2) a) *ein* Ǵaina-*Mönch eines best. Ordens* Sarvadarçanas. 44,5. Wilson, Sel. Works 1,339. fgg. Verz. d. Oxf. H. 109,b,4. 242,b, No. 599.

दिग्देवता Kathâs. 116,60.

दिग्देश, vgl. तथा देशा दिशश्चैव गङ्गाहीनाः Spr. 4800. दिग्देशकालौ Râǵa-Tar. 4,308 (Spr. 2401) bedeutet *Ort und Zeit.* दिग्देशकालाव्युत्पन्नो बालकः Bhâg. P. 4,6,8.

दिग्बन्ध (2. दिश् + बन्ध) m. *Fixirung —, Bestimmung der Himmelsgegenden* Kathâs. 73,116.

दिग्वसन (2. दिश् + व°) 1) n. *Nacktheit* Pratâpar. 69,b,1. — 2) m. Bein. Ǵina's: दिग्वसनानुसारिन् Verz. d. Oxf. H. 259,b,11.

दिग्वासस् m. = दिगम्बर 2) a) Halâj. 2,190.

दिग्विलोकन n. = दिक्प्रेक्षण (s. oben).

दिङ्नाग 2) N. pr. eines Autors Hall 20. ein Gegner Kâlidâsa's Mallin. zu Megh. 14.

दिण्डीप lies 189 st. 181.

दित्यौही (Sp. 613, Z. 5) nach दित्यवह् zu stellen.

दित्सु, कन्यारत्नदयं दित्सुस्तत्सुताभ्याम् Kathâs. 119,47. 116,85. शत्रुभिः। दित्सुभिः क्लेशमरणम् 65,12.

दिदीवि *gekochter Reis* Halâj. 2,164 wohl fehlerhaft für दीदिवि.

दिद्दा Z. 3 lies 7,86,8 st. 7,56,8.

दिद्योतिषु (vom desid. von 1. द्युत्) adj. *zu glänzen —, zu wachsen* (Schol.) *wünschend* Bhaṭṭ. 7,107.

दिधीर्षा (vom desid. von धर्) f. *die Lust zu tragen* Sâh. D. 317,9.

2. दिन, दिनानामधिपतिः *die Sonne* Spr. 74.

दिनकर 1) दिनकरी auch Titel eines Commentars zur Siddhântamuktâvalî, so benannt nach Dinakara, einem der Verfasser, Hall 74. — 2) a) N. pr. eines Âditja Weber, Râmat. Up. 313. — b) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 327,b, No. 775. Hall 41. °भट्ट 175. 177. 181. 183. Verz. d. Oxf. H. 239,b,1 v. u.

दिनकरोद्द्योत m. Titel eines Werkes Hall 181. — Vgl. दिवाकरोद्द्योत.

दिनकर्तव्य n. *Tagesverrichtung, die täglich zu einer bestimmten Zeit zu verrichtenden Cerimonien* Kathâs. 53,42.

दिनकार्य n. dass. ebend. 54,240.

दिनकृत् Gaṇitâdhj. 2,12. Kathâs. 102,404.

दिनक्षय 2) Gaṇitâdhj. 2,12. fg. Verz. d. Oxf. H. 87,b,4. अवमदिनक्षययोः 86,b,2.

दिनचर्या f. *Tagesverrichtung* Verz. d. Oxf. H. 303,b,7. Kathâs. 53,99.

दिनराशि Weber, Ǵjot. 89. 91.

दिनव्यासदल vgl. अहर्व्यास.

दिनसंचय m. = दिनराशि Golâdhj. 2,12.

दिनाधीश *der Sonnengott* Kathâs. 105,59.

दिनार्ध *ein halber Tag* MBh. 7,6086.

दिनीकर Gaṇitâdhj. 6,4.

दिनौघ (दिन + ओघ) m. = दिनराशि Gaṇitâdhj. 6,2. fg.

दिन्दिम s. u. टिप्पिटिणि.

दिन्न wohl = दत्त; vgl. दिन्नसूरि, दिन्नाग्राम, धर्मदिन्ना.

दिन्नसूरि m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,336. — Vgl. इन्द्र°.

1. दिव् 3) दीव्यस्तमते: Kathâs. 124,241. देवितुम् 121,93. दीव्यत्र् m. *ein Spieler von Profession* Sâh. D. 173,5.

— अभि vgl. अभिदेवन.

3. दिव् 1) c) Sp. 619, Z. 6 lies द्यावालने st. द्यावालामे. — 2) द्यूनि Weber, Ǵjot. 106. — 3) = द्युति (Schol.) *Glanz, heller Schein;* am Ende eines comp. in der Form °द्युभिः Bhâg. P. 10,82,7. 89,52. 90,2. 11,30, 42. — Vgl. दशद्यु.

दिवकृत्य n. = दिनकर्तव्य Kathâs. 52,410 wohl fehlerhaft für दिनकृत्य.

दिवस vgl. अर्ध°, दुर्दिवस.

दिवसक्रिया f. = दिनकर्तव्य Kathâs. 54,136.

दिवसतिथि f. *der Tagtheil eines lunaren Tages* Ind. St. 10,297. — Vgl. रात्रितिथि.

दिवसवार m. *Wochentag:* क्षितितनय° *Dienstag* Varâh. Bṛh. S. 1,4.

दिवस्पति N. pr. eines Mannes Saṅsk. K. 184,a,11.

दिवाकर 1) *ein* Âditja Weber, Râmat. Up. 313. N. pr. eines best. Âditja 304.

दिवाकरवत्स m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239,a,4.

दिवाकरोद्द्योत m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 274,a, No. 649. — Vgl. दिनकरोद्द्योत.

दिवाकीर्ति 1) Halâj. 5,28. Kâçikh. 79,87 (nach Aufrecht).

दिवाकीर्त्य (so zu lesen) 1) TS. 7,3,10,1. — Vgl. महा°.

दिवाचर, चन्द्र Kathâs. 67,13.

दिवातिथि (दिवा + अ°) m. *ein bei Tage kommender Gast* VP. bei

Kull. zu M. 3,105.

दिवान्ध 1) उलूक Kathâs. 62,46. 146.

दिवापति m. *der Herr der Tages, N. des 15ten Monats* Kâth. 35,10 bei Weber, Nax. 2,350.

दिवामन्य lies *für Tag gehalten werdend, wie Tag erscheinend.*

दिवावसान (दिव + अ°) n. *Ende des Tages, Abend* Halâj. 1,109 wohl fehlerhaft für दिनावसान.

दिवाशय m. *das Schlafen am Tage* Spr. 3418.

दिवास्वप्न n. MBh. 13,5094.

दिविगमन (दिवि loc. + ग°) m. *ein Wanderer am Himmel, Planet, Gestirn:* °रत्नं दिनकरः Spr. 4476.

दिविज्ञ Bhâg. P. 10,55,25.

दिविषद् 2) Kathâs. 121,121. LA. (II) 88,1.

दिविष्ठ m. *Himmelsbewohner* Spr. 4363.

दिविस्पृश्, शृङ्गैः Bhâg. P. 10,50,52.

दिव्य 2) *d)* Divja Âṅgirasa, Verfasser von ṚV. 10,107. — 4) *b)* Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,18. Kathâs. 60,222.

2. दिव्यचक्षुस् 1) *a)* (असाधवः) सह्जान्धदृशः स्वदुर्नये परदोषेक्षणदिव्यचक्षुषः Spr. 5210.

दिव्यत्व n. = दिव्यता Kathâs. 52,233. 63,84. 110,113.

दिव्यदृश् = 2. दिव्यचक्षुस् 1) *a)* Kathâs. 53,118.

दिव्यदृष्टि f. = 1. दिव्यचक्षुस् Kathâs. 53,117.

दिव्यपुरुष m. *ein himmlischer Mensch, ein Götterkind* Kathâs. 54,50.

दिव्यश्रोत्र vgl. दिव्यं श्रोत्रम् Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,9 v. u.

दिव्यौघ m. pl. *die himmlischen Schaaren, Bez. einer Klasse von* Mantra-*Verfassern bei den* Çâkta (*Formen von* Çiva *und* Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,28. 31. 38. — Vgl. मानवौघ und सिद्धौघ.

1. दिश् 2) तपसा राधितो देव यदि नो दिशसे (= ददासि Schol.) वरम् R. 7,5,14. — दिष्ट n. in der Dramatik *eine Schilderung unter dem Bilde von Raum oder Zeit* (d. i. *eines Naturereignisses*): देशकालस्वरूपेण वर्णना दिष्टमुच्यते Sâh. D. 448. 434.

— अनु 2) Z. 1 lies गैरमारण्यमनु.

— आ 3) मा स्मैवमादिश so v. a. *geruhe nicht so zu reden* Kathâs. 60,118. — 4) Z. 4 फलेन फलमादिशेत् (auch Spr. 2632) stände besser bei 1). — 6) आदिदेशाणु भृत्यान्स्वांस्तयोर्दर्के तरुश्रियोः Kathâs. 71,176. — 8) Âçv. Gṛhj. 1,18,9.

— व्या 4) Kathâs. 116,21.

— उद् 1) *hinausstrecken* TBr. 2,1,4,8. — 2) Z. 4 lies 49,7 st. 94,7.

— समुद् 1) *vollständig mittheilen* ṚV. Prât. 14,1.

— उप 3) zu streichen, da die neuere Ausg., wie wir vermutheten, तदोपविष्टाः liest.

— परि TBr. 3,2,2,4.

2. दिश् 1) Sp. 637, Z. 3 v. u. दिशि दिशि auch Spr. 4831. दिक्कालाद्यनवच्छिन्न *Raum und Zeit* 1152. Verz. d. Oxf. H. 240,*b*,3. Sp. 638, Z. 3. fg. füge ṚV. 9,114,3 hinzu. — 3) तदादिष्टया दिशा (so zu trennen) Daçak. 109,2 v. u. अनया दिशा शिष्टानां लक्षणानि द्रष्टव्यानि Sarvadarçanas. 106,20. 45,19. दिङ्मात्रम् 61,6. 73,8. इति दिक् Sâṁkhjapr. S. 7, Z. 18.

दिशाभाग s. u. 1. भाग 1) *g)*.

दिष्टभाव m. so v. a. *Tod:* °भावं गतः *verstorben* Spr. 3015.

दिह्, गङ्गोर्मिभिर्दिग्धः पुरुषं पवनो यदा । स्पृशते *gestreift, berührt* MBh. 13,1814.

— नि vgl. निदिग्धिका.

— सम्, partic. संदिग्ध *unsicher:* °नौ Spr. 3537. In der Rhetorik *zweifelhaft, unbestimmt* als Fehler des Ausdrucks; davon nom. abstr. संदिग्धता f. und °त्व n. Sâh. D. 574. 576. 228,14.

— अभिसम् vgl. अभिसंदेह.

दीक्षणा f. = दीक्षा in क्रतु° *religiöse Vorbereitung zu einem Opfer* Varâh. Bṛh. S. 98,14.

दीक्षाकरण n. *das Weihen* Sarvadarçanas. 88,7.

दीक्षाकारिन् adj. *die Weihe verleihend* Sarvadarçanas. 74,14. 75,13, wo °कारिपञ्चकं zu lesen ist.

दीक्षामहोत्सव m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

दीक्षित, क्रतु° Varâh. Bṛh. S. 17,15.

दीक्षितविमित TS. 6,2,8,5.

2. दीधिति als Titel eines Werkes Hall 31. 34. fg. 41. 50. 54. 61. °माथुरी 37. °रौद्री 34. °व्याख्या ebend.

दीधितिमत् (von 2. दीधिति) m. N. pr. eines Muni Kathâs. 59,93.

दीन 1) *b)* °चित्त *kleinmüthig* Spr. 3655. — 2) Hâr. 267, wo भवेद्दीना zu lesen ist. — 3) *a) Noth, Elend:* दीनोपगतरक्षणम् Spr. 2768. der Schol. liest दीनोपागत und erklärt दीनाः durch परैः पीड्यमानाः, उपागताः durch शरणागताः.

दीप्, दीप्त *strahlend:* सप्तश्री Spr. 4375. Z. 27. fgg. दिश् *diejenige Weltgegend, in welcher die Sonne gerade steht, unglückverheissend:* शिवाश्च विनदन्त्येता दीप्तायां दिशि दारुणाः MBh. 4,1290. चिक्रुशुर्मृगाश्च Ind. St. 10,174. — intens. Kathâs. 81,17.

— प्र Z. 11 fgg. प्रदीप्ता दिक् Ind. St. 10,202.

— वि Z. 1 richtig व्यदीप्यन्त die ed. Bomb.

दीप *Leuchte* in übertr. Bed. von bestimmten *erleuchteten Zuständen eines* Jogin: °पञ्चक (चित्रदीप, तृप्ति°, कूटस्थ°, ध्यान°, नाटक°) Titel eines Abschnittes in der Pañkadaçî Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,14. fgg.

दीपक 2) *b)* शर्वरीदीपकश्चन्द्रः Spr. 2968. — 3) *c)* als Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,1 v. u. 287,*a*, No. 675. 291,*a*,27. °प्रकाश Hall 69. °विवरण 187. Vgl. शान्ति°, श्राद्ध°, सापिण्ड्य°. — 4) *b)* Kâvjâd. 2,97. fgg. प्रस्तुताप्रस्तुतानां तु साम्यत्वे तुल्यधर्मतः । औपम्यं गम्यते यत्र दीपकं तन्निगद्यते ॥ Pratâpar. 92,*b*,9. आदि°, मध्य°, अन्त° (beziehen sich auf die Stellung des Verbums als des Mittelbegriffs) ebend. Unter den उभयालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,22. Vgl. क्रिया°, गुण°, जाति°, द्रव्य°.

दीपकमाला f. *ein best. Metrum: 4 Mal* — ◡◡ — — — — — — ◡ — Ind. St. 8,371.

दीपन 3) *c)* N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39. — 4) *a) das Anzünden:* काशिपुर्याः Bhâg. P. 10,37,20. Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,11. 20. Sarvadarçanas. 100,5. Bez. *eines best. Verfahrens mit einem Zauberspruche* 170,12. 171,6.

दीपमालिकोत्सव m. Bez. *einer best. Feier* Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,18.

— Vgl. दीपोत्सव.

दीपाङ्कुर (दीप + अ°) m. *Lampe* Spr. 2589.

दीपिन् adj. *entflammend:* कन्दर्पदीपिनी Kathâs. 82,29.

दीप्तत्व (von दीप्त) n. *das Flammen, Strahlen:* श्रोत्राक्षिप्तस्य विस्तारत्रयं दीप्तत्वमुच्यते Sâh. D. 609.

दीप्तनयन adj. *strahlende Augen habend;* m. N. pr. einer Eule Kathâs. 62,82.

दीप्तशिख (दीप्त + शिखा) 1) adj. *eine strahlende Flamme habend:* अग्नि Kathâs. 73,403. — 2) m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73,40. 46. 420.

दीप्ति 2) Halâj. 2,315.

दीप्तिक am Ende eines adj. comp. von दीप्ति 1) Schol. zu Naish. 22,52.

दीप्तिमत् 2) Bhâg. P. 10,61,18. 90,33.

दीप्र 1) (dieses vor adj. hinzuzufügen) शिखा Spr. 3808. मणिारम्भस्य Naish. 22,52.

दीर्घतपस् 2) ein alter Muni Varâh. Bṛh. S. 48,64. Vater des Mahâtapas Kathâs. 101,16.

दीर्घतमस् Z. 3 streiche Varâh. Bṛh. S. 47,64.

दीर्घदर्शन adj. = दीर्घदर्शिन् 1) Bhâg. P. 10,29,2.

दीर्घदर्शिन् 2) *d)* N. pr. eines Ministers des Fürsten Jaçahketu Kathâs. 86,5.

दीर्घदृश्वन् adj. = दीर्घदर्शिन् 1) Kathâs. 61,131.

दीर्घनिद्रा 2) Halâj. 3,6. Mârk. P. 7,13. महाश्मशाने ये प्राप्ता दीर्घनिद्राम् Kâçikh. 32,14 (nach Aufrecht).

दीर्घप्रेक्षिन् adj. = दीर्घदर्शिन् 1) MBh. 7,5467 nach der Lesart der ed. Bomb.

दीर्घबोध adj. *tiefe Einsicht habend* oder m. *eine tiefe Einsicht:* अ° = अविवेकिन् (Schol.) Bhâg. P. 10,81,37.

दीर्घरोष adj. *dessen Zorn lange anhält, nachtragend* Spr. 8.

दीर्घसत्त्र 1) TS. 3,3,8,5.

दीर्घसूत्र Halâj. 2,228. अदीर्घसूत्रश्च भवेत्सर्वकर्मसु पार्थिवः । दीर्घसूत्रस्य नृपतेः कर्महानिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ Matsja-P. 206 (nach Aufrecht).

दीर्घसूत्रिता (von दीर्घसूत्रिन्) f. = दीर्घसूत्रता Spr. 3072, v. l.

दीर्घाङ्कग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 212,a,14.

दीर्घानल n. mystische Bez. *der Silbe* रा Weber, Râmat. Up. 319. 333. 335. fg.

दीर्घापेक्षिन्, die ed. Bomb. दीर्घप्रेक्षिन्.

दीर्घामय (दीर्घ + आ°) adj. *siech* Spr. 459.

1. दु 1) दूयन्ते न च ते यथा स्वपितरो घ्नन्तो ऽपि शान्तत्रपाः *Gewissensbisse empfinden* Spr. 3948. Z. 10 lies दूदयम् st. दूदयम्.

— प्र vgl. प्रदव्य und प्रदाव्य.

दुःख 1) दुःखं तत्र न कर्तव्यम् so v. a. *man lasse sich dieses nicht zu Herzen gehen* Spr. 3556. दुःखेन *ungern* Spr. 118. Hit. I,152 (Sp. 662, Z. 2 v. u.) kann दुःखेन auch anders gefasst werden; vgl. Spr. 285. दुःखम् adv.: त्यज्यते दुःखमर्था हि Spr. 4143. दुःखं नारायणं जेतुम् R. 7,6,38. अर्था दुःखं परित्यक्तुम् Spr. 3598. दुःखमात्मा परिच्छेत्तुम् 1169. — 2) अकृत्वा च पुनर्दुःखं कर्म पश्येन्महत्फलम् *eine unangenehme —, eine schwere Arbeit* MBh. 10,82.

दुःखगत n. *Widerwärtigkeit, Unglücksfall* MBh. 12,5205.

दुःखदुःखिन् adj. *den ein Schmerz über den andern trifft* Bhâg. P. 11,11,19.

दुःखनिबर्ह lies *Leiden herbeiführend, — nach sich ziehend.* Schol.: दुःखानि नितरां वहतीति तथा ताम्. दुःखनिबर्ह Bhâg. P. 3,9,9 ist m. und bedeutet *eine Menge von Leiden.*

दुःखमय Kathâs. 114,31. Sarvadarçanas. 180,13.

दुःखाकर Sarvadarçanas. 151,20.

दुःखाकर ist an der angeführten Stelle wohl in दुःख + आ° zu zerlegen und bedeutet als m. *eine Fülle von Leiden.*

दुःखित, शीति° Râǵa-Tar. 5,246. सु° MBh. 5,6045.

दुःखोच्छेद्य (दुःख + उ°) adj. *schwer auszurotten, — zu vernichten* Spr. 1330, v. l.

दुःखोपचर्य (दुःख + उ°) adj. *derjenige, dem man es schwer recht machen kann, schwer zufrieden zu stellen:* श्रीर्लब्धप्रसरेव वेशवनिता दुःखोपचर्या भृशम् Mudrâr. 58,21.

दुग्धबन्धक lies m. *Verpfändung der Milch.*

दुग्धाब्धि Spr. 2154. Kathâs. 74,77. 113,18, wo दुग्धाब्धितनि° zu lesen ist.

दुघ 1) आनन्द° Bhâg. P. 11,29,3.

दुण्डुभ, Z. 3 die ed. Bomb. डुण्डुभ.

दुण्ढा f. N. pr. einer Râkshasî Wilson, Sel. Works 2,233. fg.

दुदोलि *Schaukelspiel, das Hinundherschwanken:* प्रेम° Schol. zu Hâla 151. — Vgl. दोला.

दुध् s. u. 1. धू Sp. 974, Z. 11. fgg.

दुध TS. 5,5,9,1.

दुध्रुक्षु (vom desid. von 1. द्रुह्) adj. *der Jmd einen Schaden zuzufügen beabsichtigt, Feind* Râǵa-Tar. 8,303.

दुन्दु 1) vgl. मल्ल°.

दुन्दुभि 3) Verz. d. Oxf. H. 332,a,6. — 6) ein Daitja Verz. d. Oxf. H. 78,b,44. Weber, Râmat. Up. 298. Kathâs. 107,15. ein Sohn Maja's R. 7,12,13. ein Fürst der Jaksha Kathâs. 121,3.

दुन्दुमाय् (onomatop.) *einen dumpfen Laut von sich geben;* davon nom. act. °यितम् (दुन्दुभेः) Uttararâmaḱ. 103,12 (140,2).

दुफार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,5. b,28.

1. दुर् auch RV. 4,4,6.

दुरचन्द्र nach Aufrecht in Verz. d. Oxf. H. 272,b, No. 645, wo aber बाल-बालदुर-चन्द्र zu trennen ist.

दुरतिक्रम 1) काल Spr. 3917. तपस् 4824.

दुरधिगम 1) Bhâg. P. 10,87,39.

दुरधीत Weber, Ǵjot. 60.

दुरध्येय (2. दुस् + अ°) adj. *schwer zu studiren, — zu lesen;* davon nom. abstr. °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 215,b,21.

दुरनुज्ञात (2. दुस् + अ°) adj. *mangelhaft gewährt:* ब्रह्मस्वं दुरनुज्ञातं भुक्तं हन्ति त्रिपूरुषम् Bhâg. P. 10,64,35.

दुरनुष्ठित *schlecht gehandhabt, nicht in der gehörigen Zucht gehalten:* आत्मन् R. 7,59,2,25.

दुरन्त Spr. 3538. LA. (II) 87,10. Bhâg. P. 10,23,41. 35,25. 39,29. 45,38. 48,17. 50,29. 51,49. 60,22. °देव *der Gott der schwer zu Ende zu*

*führenden Dinge* (Gaṇeça) Spr. 4710. Z. 4 zu lesen दुरता भो°; vgl. Kathâs. 46,233. Z. 9. fgg. MBh. 16,109 kann das Wort *ein trauriges Ende nehmend* bedeuten.

दुरतता (von दुरत) f. *ein schlimmer Ausgang* Spr. 4871.

दुरन्वय 2) Z. 4. fg. दुरन्वय = दुर्घट Schol. zu Bhâg. P. 7,6,30. — 3) *nicht entsprechend* (= अननुरूप Schol.) Bhâg. P. 10,84,14.

दुरभिप्राय (2. दुष् + अ°) adj. *eine böse Absicht habend* Bhâg. P. 10,42,20.

दुरय्, दुरयत्तः ṚV. 1,53,4 bei Aufrecht; दूरयत्तः Müller und Sâj.

दुरर्माणि s. u. दुरर्मनी.

दुरवगम Bhâg. P. 10,87,21.

दुरवग्रह 1) Bhâg. P. 10,29,31 (= स्वच्छन्द Schol.). 58,43 (= अपरायत्त Schol.). — 2) an beiden Stellen m. und = दुराग्रह.

दुरवच्छद (2. दुष् + अ°) adj. *schwer zu verhüllen* Bhâg. P. 10,62,27.

दुरवतार (2. दुष् + अ°) adj. *wohin es schwer hinabzusteigen ist:* श्वभ्र Kathâs. 65,17.

दुरवधारक (2. दुष् + अ°) adj. *schlecht entscheidend, ein schlechtes Urtheil fällend* Kathâs. 72,215.

दुरवधार्य (2. दुष् + अ°) adj. *schwer zu begreifen* Kathâs. 58,66. 65,42.

दुरवबोध Bhâg. P. 10,49,29.

दुरवमित Bhâg. P. 12,12,66. = अज्ञात, अविज्ञात Schol.

दुरवस्था Sarvadarçanas. 134,4.

दुरवस्थित (2. दुष् + अ°) adj. *nicht fest stehend* Bhâg. P. 10,76,22.

दुराकृति *garstig, hässlich*, von Personen Kathâs. 52,36. 70,40.

दुरागम *eine schlechte Ueberlieferung* Weber, Gjot. 60.

दुराग्रह TBr. Comm. 1, 114, 3 v. u. Schol. zu Bhâg. P. 4,19,35. — Vgl. weiter unten दुर्ग्रह.

1. दुराचार Weber, Gjot. 60.

दुराचारिन् Vṛddha-Kâṇ. 2,19 = 2. दुराचार 2). दुराचारि könnte aber auch ein Fehler für दुराचारो sein.

दुरादृष्टि adj. viell. *übel aussehend* Vṛddha-Kâṇ. 2,19.

दुराधर्ष 1) Kathâs. 121,115. तेजस् 115,130.

दुराधार, Nilak.: शास्त्रेष्वज्ञातो ऽपि मनसि धर्तुमशक्यः.

दुरामोद (2. दुष् + आ°) m. *ein übler Geruch, Gestank* Kathâs. 82,22.

दुराराध्य Kathâs. 74,156. Bhâg. P. 10,48,11. *schwer zu bezwingen, womit man schwer fertig wird* Spr. 4824.

दुरालोक, f. आ Kathâs. 52,159.

दुरावर v. l. für दुरावार R. ed. Bomb. 2,105,5.

दुरावासिन् (von 2. दुष् + आवास) adj. *eine schlechte Wohnung habend* Vṛddha-Kâṇ. 2,19.

2. दुराशय adj. (f. आ) 2) Kathâs. 71,220. 74,160. Bhâg. P. 11,6,9. 8,26.

दुराशा *eine schlechte —, tadelhafte Erwartung* Bhâg. P. 11,8,38. 42.

दुराशिस् (2. दुष् + 1. आ°) adj. *schlechte Wünsche —, schlechte Absichten habend* Bhâg. P. 10,60,54.

दुरासद, beide Ausgg. des MBh. (3,12255) दुरासद.

दुरितक्षय *das Zunichtewerden der Sünden* Bhâg. P. 12,11,17 (दुरितः क्षयः gedr.).

2. दुरिष्ट Weber, Gjot. 60.

दुरीह (2. दुष् + ईहा) adj. *böse gemeint:* चेष्टा Verz. d. Oxf. H. 257,a,12.

दुरुत्तर, कृच्छ्राणि Kathâs. 101,387.

दुरुपपाद (2. दुष् + उ°) adj. *schwer darzuthun, — zu beweisen* Sarvadarçanas. 114,3. 168,1. Schol. zu Kâvjâd. 2,130.

दुरूह Sâh. D. 750. Naish. 22,47.

दुरोकम् lies *in einer Weise, an welche man sich nicht gewöhnt; ungewöhnlich, ausserordentlich.*

दुरोकशोचिस् adj. *ungewöhnlich strahlend* ṚV. 1,66,5.

दुरोदर 4) Spr. 225. Kathâs. 56,300. 121,94. 96.

दुर्ग 1) °मार्ग Halâj. 5,30. — 3) b) neun Formen der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110,b, No. 174. — c) N. pr. eines Frauenzimmers ebend. 316,a, No. 751. — 4) a) TS. 6,2,4,2. 3. — d) सरिद्दुर्गेषु Spr. 2256. — Vgl. मह्यो°.

दुर्गत Spr. 4353. Kathâs. 63,75. 73,180.

दुर्गति 1) Spr. 4179. 4507. Kathâs. 61,246. fg. 77,23. °तरणि Verz. d. Oxf. H. 5,b,18. — 3) adj. = दुर्गत R. 7,88,3.

1. दुर्गन्ध, °वह Kathâs. 64,131.

दुर्गपिशाच m. N. pr. eines Mâtaṅga Kathâs. 71,11. 73,2. 102,45.

दुर्गम 1) °मार्ग *unwegsam* Spr. 1446.

दुर्गमार्थप्रबोधिनी f. Titel eines Commentars (*das schwer Verständliche schnell aufklärend*) Verz. d. Oxf. H. 136,a, No. 259.

दुर्गम्य adj. = दुर्गम 1): सुदुर्गम्य (मार्ग) R. 7,20,21.

दुर्गवृत्ति f. Titel eines Werkes Hall 192.

दुर्गाकुण्ड n. N. pr. eines der Durgâ geheiligten *Teiches* in Benares Wilson, Sel. Works 2,244.

दुर्गाध्यक्ष ad Hit. III, 53.

दुर्गाराम m. N. pr. eines Autors Hall 160.

दुर्गावती (von दुर्गा) f. N. pr. einer Fürstin in einer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6. fg.

दुर्गाष्टमी f. Bez. *eines best. achten Tages:* °रात्रि Verz. d. Oxf. H. 94,b,33.

दुर्गोत्सव, die Abhandlung heisst दुर्गोत्सवतत्त्व.

1. दुर्ग्रह auch *ein ungerechtfertigtes hartnäckiges Bestehen auf Etwas* (loc.), *eine thörichte Grille, eine fixe Idee:* प्रवृत्तौ वा निवृत्तौ वा नैव धीरस्य दुर्ग्रहः Ashṭâv. 18,20. Spr. 660. Kathâs. 68,62. 110,48. 118,128. पुरुषद्वेष° 122,32. 52,173. अति° 171. Diese Bed. hat das Wort auch 17,130. — Vgl. दुराग्रह, असद्ग्रह.

दुर्ग्राह्य *schwer zu fassen, — zu begreifen* Sarvadarçanas. 158,19.

दुर्घट Bhâg. P. 11,22,4.

दुर्जन wie ein adj. gebraucht: दुर्जने जने Kathâs. 63,154. 71,183. सुजनस्यापि तस्यासीत्परिवारो ऽतिदुर्जनः 55,13. 62,56. स्त्री दुर्जन विधे 52,221.

दुर्जनमल्ल m. N. pr. eines Fürsten in einer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 7.

दुर्जय Z. 5 lies 2) st. 4). 1) दुर्जयानामहं मनः sagt Kṛshṇa Bhâg. P. 11,16,11. — 3) दुर्जयायां वातातिपर्यायें मणिमतीसंज्ञायाम् Nilak.

दुर्जर 1) Bhâg. P. 10,6,10. 64,32. *nicht verfallend, nicht morsch werdend* 32,22.

दुर्जात 1) b) स्त्रियः Kathâs. 124,103.

दुर्जेय (2. दुष् + जेय) adj. *schwer zu besiegen* Bhâg. P. 10,72,10.

दुर्ज्ञान adj. (f. आ) *schwer zu erkennen, — ergründen:* नियतेर्गतिः Kathâs. 101, 196.

दुर्दर्श 1) Bhâg. P. 10,69,38. नराधिप *sich nicht sehen lassend, schwer zu Gesicht zu bekommen* R. ed. Bomb. 3, 33, 5. — 2) *ungern gesehen* Kathâs. 122, 66.

दुर्दर्शन 1) Bhâg. P. 10,71,23.

दुर्दशा Spr. 4006. Kathâs. 101, 10. 283. — MBh. 10, 83 liest die ed. Bomb. दुर्दर्शी.

दुर्दान्त 1) गोवृषाः Bhâg. P. 10, 58, 43. von einem Fürsten Kathâs. 55,178.

दुर्दिन 1) Spr. 4823. Kathâs. 72, 123. 125. 129. वाष्पदुर्दिनबद्धान्धकारं नीता च वासरम् 73, 409. सुखदुर्योताः, दुःखदुर्दिनानि Sarvadarçanas. 118, 20.

दुर्दृश 1) a) *schwer zu Gesicht zu bekommen* R. 7,33,5 (°सु). 10. 7,37, 5,24. MBh. 10, 83 दुर्दर्शी ed. Bomb.

दुर्द्यूत n. *falsches Spiel* Bhâg. P. 11, 1, 2.

दुर्धर 1) a) मणि Bhâg. P. 10,57,38. हृद्य Spr. 4984. वेश्याः Kâvjâd. 3, 117. संग्राम° (रतन्) Kathâs. 79, 38. — 3) f. आ Bez. *einer best. Constellation* Verz. d. Oxf. H. 334, a, 2; vgl. दुरुधरा.

दुर्धी *schlechte Absichten habend* Nir. 10, 5.

दुर्नय Spr. 5210. दुर्णय Kathâs. 52, 409. Hariv. 9881 die neuere Ausg. दुर्नय.

दुर्नष्ट (2. दुष् + नष्ट) adj. Schol. zu AV. Prât. 3, 90.

दुर्निमित verbessert u. 3. मा mit नि 1).

दुर्निरील MBh. 13,839. Die neueren Ausgg. überall richtig दुर्निरीद्य.

दुर्निरीक्षण (2. दुष् + नि°) adj. *schwer anzuschauen:* सु° Bhâg. P. 10, 59, 7.

दुर्निरूप (2. दुष् + नि°) adj. *schwer festzustellen, — zu bestimmen;* davon nom. abstr. °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 264, a, 24.

दुर्निवार Spr. 543. Kathâs. 112, 167. Sarvadarçanas. 133, 18.

दुर्निष्प्रपतन, nach den Erklärern kann दुर्निष्प्रपतर auch = दुर्निष्प्रपततर adj. sein.

दुर्बल 1) Kauç. 80. Kâtj. Çr. 25,7,1. MBh. 3,1216. वृद्धि R. 7,52,16. Füge *kränklich* hinzu.

दुर्बलता, दैवे दुर्बलतां गते *wenn das Schicksal seine Macht eingebüsst hat* Spr. 2507.

दुर्बलित (von दुर्बल) adj. *geschwächt, um seine Wirksamkeit gekommen:* विघ्नाः Kathâs. 105, 94.

दुर्बलीभू (दुर्बल + 1. भू) *schwach werden, um seine Wirksamkeit kommen* Kathâs. 107, 52, wo °भूताः zu lesen ist.

2. दुर्बुद्धि *einfältig* Spr. 4198. Kathâs. 61, 48.

दुर्भग 1) an der angeführten Stelle hat das Wort die Bed. *widerwärtig, widerlich;* vgl. Spr. 1204. *hässlich* Spr. 1193. — 2) दुर्भगा von Weibern Spr. 4737. दुर्भगावृत्त Verz. d. Oxf. H. 215, b, 5 v. u.

दुर्भण (2. दुष् + भण) adj. *schwer anzugeben;* davon nom. abstr. °त्व Verz. d. Oxf. H. 264, a, 24.

दुर्भर 3) *schwer zu befriedigen:* अधिकाधिकवाञ्छाशत° (हृदय) Spr. 1088. — 4) *schwer beladen:* बहुव्यसन° Kathâs. 112, 156.

दुर्भर्तृ (2. दुष् + भ°) m. *ein schlechter Gatte* Kathâs. 124, 120.

दुर्भार्या (2. दुष् + भा°) f. *eine schlechte Gattin* Kathâs. 68, 53.

दुर्भाष m. *Schmähung*, pl. Bhâg. P. 10, 68, 33.

दुर्भाषित, °ता वाक् so v. a. *böse —, beleidigende Worte;* vgl. Spr. 3533.

दुर्भिक्ष m. auch Kathâs. 72, 224.

दुर्भेद्, f. आ Pańkat. II, 54, v. l.

1. दुर्मति *falsche Begriffe:* अकृत्वा धर्मं विज्ञानाति अकृत्वा त्यजति दुर्मतिम् Spr. 5091. Z. 1 ist 1) zu streichen.

2. दुर्मति 1) Spr. 4074. Kathâs. 52, 44. तृष्णे दुर्मति Spr. 2080, v. l. — 2) a) N. pr. eines *dummen Tölpels* Verz. d. Oxf. H. 155, a, 19. — b) Verz. d. Oxf. H. 332, a, 6.

दुर्मतीकृत lies *schlecht gewalzt* oder *— festgeschlagen* und vgl. मतीकर.

2. दुर्मद 1) वेताल Kathâs. 121, 29. द्विरद 74, 288. सिंहान्समरदुर्मदान् 94, 10.

1. दुर्मनस् Z. 2 die ed. Bomb. richtig दुःस्वो st. दुःस्थे.

2. दुर्मनस् Bhâg. P. 10, 88, 22. Kathâs. 60, 110. अति° 71, 227. सु° 86, 69.

दुर्मनस्क adj. = 2. दुर्मनस्; davon nom. abstr. °ता Kathâs. 114, 25.

दुर्मनाय Sâh. D. 114, 22. अतिदुर्मनायमान *überaus betrübt seiend* Mâlatim. 69, 13. परिदुर्मनायित *überaus betrübt* Uttararâmak. 59, 10 (77, 9).

दुर्मल vgl. Spr. 1260 und die v. l. Th. 3, S. 369.

दुर्मन्त्रिन् 1) m. *ein schlechter Minister* Kathâs. 72, 220. Bhâg. P. 10, 4, 43. — 2) adj. *einen schlechten Minister habend* Spr. 1195 (= Pańkat. III, 244). 1196.

दुर्मरण (2. दुष् + म°) n. *ein schweres Sterben* Verz. d. Oxf. H. 277, a, 2 v. u.; vgl. u. दुर्मराय.

दुर्मराय auch TBr. 3,7,6,7. 9. nach dem Comm. zu TS. = मारयितुमशक्यः, nach dem Comm. zu TBr. = दुर्मरणहेतु und दुर्मरणनिमित्तकः.

दुर्मर्याद (2. दुष् + मर्यादा) adj. *keine Schranken kennend;* davon nom. abstr. °ता Uttararâmak. 88, 6 (113, 4).

दुर्मर्ष 1) b) Bhâg. P. 10, 58, 53 (= असहनशील Schol.).

दुर्मर्षण 1) in der angegebenen Bed. oder *der sich Nichts gefallen lässt* Bhâg. P. 10, 59, 15.

दुर्मित्र 2) N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12, 1, 32.

दुर्मुख 1) b) Spr. 3779. — 2) b) a) R. 7, 5, 35. — c) eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52, a, 29. — c) Weber, Gjot. 99. *des 30ten Jahres* Verz. d. Oxf. H. 331, b, 1 v. u.

दुर्य 2) TS. 1,1,4,4. 6,2,9,1. Ait. Br. 1, 13.

दुर्यशस् Bhâg. P. 10, 36, 17.

दुर्लक्ष्य Ratnâv. 56, 13. Kathâs. 64, 59. Sâh. D. 145, 1.

दुर्लङ्घ्य, मेरु Kathâs. 110, 17. स्मरस्य 95, 38.

दुर्लभ 1) mit einem infin.: अशक्यापि दुर्लभा भोक्तुं तवैवाकृताञ्जमभिः MBh. 13, 209.

दुर्ललित 1) füge noch *verwöhnt* hinzu. प्रकृति° Veņisaṁh. in Sâh. D. 185, 18. राजप्रसाद° Pańkat. ed. orn. 25, 14. प्रेम° Kathâs. 121, 125. चाटुशत° Kaurap. 24. चतुः + तदङ्गनालोकदुर्ललितम् Vikr. 27. *verwöhnt durch* so v. a. *keinem Gefallen mehr findend an, überdrüssig:* परोपकारकरणैक° Spr. 3737. लीला° 3572. — 2) streiche die Stelle Kaurap. 24, da sie zu 1) gehört. In विधिदुर्ललितैः so v. a. *Schabernack.*

दुर्वच 3) *was sich schwerlich sagen lässt, was man schwerlich behaupten kann;* davon nom. abstr. °त्व n. SARVADARÇANAS. 26,20.

*दुर्वचक (von दुर्वच) adj. wohl *schwer zu beantworten:* °योग: unter den 64 Kalâ Schol. zu BHÂG. P. 10,45,36 und unter कला 11). दुर्वाचकयोग: Verz. d. Oxf. H. 217,a,9.

1. दुर्वचस्, सो ऽधिक्षिप्तो दुर्वचोभिः BHÂG. P. 10,55,18. *schlechte —, dumme Worte* (Gegens. युक्तियुक्तं वचनम्) Spr. 2492.

दुर्वणिज् (2. दुष् + व°) m. *ein Bösewicht von Kaufmann* KATHÂS. 101,333.

दुर्वर्ण m. *eine schlechte Farbe, Unreinigkeit:* यथा हेम्नि स्थितो वर्णो दुर्वर्ण इति धातुजम् BHÂG. P. 12,3,47.

दुर्वस adj. (f. आ) *durch seine Gegenwart Unheil bringend* R. 7,86,12.13.

2. दुर्वाच् TS. 6,2,9,1. *den Leuten Böses nachredend* Spr. 225.

दुर्वाचकयोग m. pl. s. u. दुर्वचक.

दुर्वाच्य n. *böse —, beleidigende Worte* BHÂG. P. 10,68,29.

दुर्वात (2. दुष् + वात) m. *Furz;* davon दुर्वातय्, °यति *Jmd* (acc.) *befurzen* BHÂG. P. 11,23,39.

दुर्वाद *eine boshafte Rede* Spr. 132.

दुर्वार Spr. 3842. RATNÂV. 35,10. KATHÂS. 55,97. 59,73. 97,3. 114,101.

दुर्वासस adj. in Verbindung mit उपपुराण wohl fehlerhaft für दौर्वासस Verz. d. Oxf. H. 80,a,4.

दुर्विगाह्य *tief, unergründlich:* मुनि BHÂG. P. 11,8,5. शब्दब्रह्मन् 21,36.

दुर्विदग्ध genauer *verdreht, verschroben.*

दुर्विध 1) LA. (II) 91,7.

दुर्विनय KATHÂS. 112,212. 114,69.

दुर्विनीत 1) *ungezogen* Spr. 1578. 2757. 4180.

दुर्विमर्श (2. दुष् + वि°) adj. *schwer zu untersuchen, — prüfen* BHÂG. P. 10,49,29.

दुर्विषह 1) von Personen BHÂG. P. 10,44,36. 71,5. 78,13.

1. दुर्वृत्त *Schlechtigkeit, Gemeinheit* Spr. 799, v. l.

2. दुर्वृत्त (f. आ) Spr. 4085. KATHÂS. 68,49. 124,239. BHÂG. P. 10,44,32. RÂGA-TAR. 5,293 (अ°). *arm* Spr. 1201. *dem es schlecht geht, unglücklich* 1200.

दुर्वृत्ति *Schlechtigkeit, Gemeinheit* Spr. 799.

दुर्वैर (2. दुष् + वैर) adj. *in arger Zwietracht lebend* BHÂG. P. 10,13,60.

दुर्व्यसन (2. दुष् + व्य°) n. *eine schlechte Leidenschaft, Laster* KATHÂS. 73,73.

दुर्हृद् 2) BHÂG. P. 10,45,9.

दुला, lies N. einer der sieben Kṛttikâ und vgl. TS. Comm. 2,425.

दुवस्यु m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vândana, angeblichen Verfassers von ṚV. 10,100.

दुश्चरित adj. (f. आ) *schlecht handelnd* KATHÂS. 77,47.

दुश्चर्मन् = शिपिविष्ट (so auch H.) HALÂJ. 3,31.

दुश्चारिन् Spr. 4743, v. l. KATHÂS. 60,6. 65,16.

दुश्चिन्तित (2. दुष् + चि°) n. *ein dummer Gedanke* KATHÂS. 101,242.

दुश्चेतस् (2. दुष् + चे°) adj. *bösgesinnt* Spr. 3729.

दुश्चेष्टा (2. दुष् + चे°) f. *schlechtes Benehmen* Spr. 648.

दुश्चेष्टित *schlechtes Betragen, böses Treiben* Spr. 2866.

दुश्च्यवन 2) SÂH. D. 240,16. fg.

दुश्छिद्र vgl. Spr. 4444.

दुःशिक्षित (2. दुष् + शि°) adj. *schlecht unterwiesen, — erzogen:* अन्यो दुःशिक्षितस्यैव विलासः को ऽपि वेधसः KATHÂS. 72,14.

दुःशिष्य (2. दुष् + शि°) m. *ein schlechter Schüler* KATHÂS. 63,172.

दुःशील Spr. 4473. f. आ N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 58,68.

दुःश्रव (2. दुष् + श्रव) adj. *unangenehm zu hören, übel klingend;* n. *Kakophonie* SÂH. D. 574. °त्व n. dass. 212,15. 579. 586.

1. दुष्, देशकालविहीनानि कर्माणि विपरीतवत् । क्रियमाणानि दुष्यन्ति हवींष्यप्रयतेष्विव ॥ *zu Schanden werden* Spr. 4216. *sich vergehen* (von einem Weibe) 3852. *fehlerhaft —, mangelhaft sein* SARVADARÇANAS. 90,10. Ind. St. 8,443. — दुष्ट *fehlerhaft, mangelhaft:* °त्व HALÂJ. 2,76. Aussprache ṚV. PRÂT. 14,2. पद Verz. d. Oxf. H. 207,a,13. *feindlich gesinnt* Spr. 4900. — caus. 1) Spr. 701, Z. 20 in साध्वसदूषितहृदयं bedeutet दूषित *eingeschüchtert, um seine Unbefangenheit gebracht;* vgl. Spr. 2600. 1184. — 3) वरं तनुपकर्तारं दोषदृष्ट्या च दूषयेत् Spr. 5051.

— उप caus. °दूषित *mit einem Makel behaftet:* ज्ञातिमात्रोपदूषित R. 7,59,2,32.

— प्र; अमित्रो मित्रतां याति मित्रं चापि प्रदुष्यति so v. a. *untreu werden* Spr. 3560. इन्द्रियाणां प्रदुष्टानां हयानामिव धावताम् । कुर्वीत धृत्या सारथ्यम् so v. a. *wild geworden, ausschweifend* R. 7,59,2,23.

— वि caus. *verunglimpfen:* परगुणान् Spr. 3729.

2. दुष्, दुर् AV. PRÂT. 2,60. 63. Z. 20 lies दूड° st. दूड्°; Z. 21 lies दुर्ध° st. दूर्ध°.

दुष्कंस m. N. pr. eines Fürsten R. 7,19,5. v. l. für दुष्मन्त HARIV. 1721. fgg. in der neueren Ausg.

दुष्करण Z. 1 lies = दुष्कर st. dass. und vgl. noch Ind. St. 5,433.

1. दुष्कर्मन् KATHÂS. 59,38.

दुष्कीर्ति f. *Unehre, Schande* BHÂG. P. 10,57,42.

दुष्क्रम (2. दुष् + क्रम) adj. *in falscher Reihenfolge stehend, versetzt, verstellt;* davon nom. abstr. °ता SÂH. D. 576. 226,19.

दुष्क्रीत vgl. u. प्रतिदेय.

दुष्टता, मातृ° KATHÂS. 74,164.

दुष्टनाशिनी f. N. pr. der Schutzgöttin der Samindhana Verz. d. Oxf. H. 19,a,42.

दुष्टबुद्धि 1) adj. *Böses im Sinne habend gegen* (उपरि) *Jmd* PAÑKAT. 22,11. 64,13. — 2) m. N. pr. eines *Bösewichts* KATHÂS. 60,212. fgg.

दुष्टलाङ्गल n. Bez. *einer best. Gestalt* (संस्थान) *des Mondes* VARÂH. BṚH. S. 4,10. — Vgl. लाङ्गल.

दुष्टातुर (दुष्ट + आ°) m. *ein schlechter —, ungehorsamer Patient* KATHÂS. 60,120.

दुष्पुत्र BHÂG. P. 10,48,34.

दुष्प्रकृति, सहाय Spr. 2640.

दुष्प्रज (2. दुष् + प्रजा) adj. *schlechte Kinder habend* BHÂG. P. 10,49,4.

दुष्प्रवेश 1) KATHÂS. 73,346. 102,12. *schwer hineinzubringen* SUÇR. 2,22,18.

दुष्प्रेत adj. (f. आ) *nicht leicht zu Gesicht kommend* BHÂG. P. 10,62,24.29.

दुस्तर्क्य (2. दुष् + त°) adj. *schwer zu errathen, — herauszufinden* Schol. zu NAISH. 22,47.

दुःसचिव (2. दुष् + स°) m. *ein schlechter Minister* Spr. 2808.

दुःसंतुष्ट (Conjectur Schlegel's) zu streichen; vgl. Spr. 435.

दुःसमर्थ (2. दुष् + स°) adj. *schwer zu begreifen* Sarvadarçanas. 95,14.

दुःसर्प (2. दुष् + सर्प) m. *eine böse Schlange* Kathâs. 99,46.

दुःसाध्य 1) Kathâs. 121,272. अभिलाष *schwer zu erfüllen* 72,143. — 4) *schwer zu versöhnen* Spr. 917.

दुःस्थ überall die Bedeutung *dem es schlimm geht, worum es schlimm steht, sich in übler Lage —, sich in Noth befindend, elend;* vgl. noch Spr. 1939. 2226.

दुःस्थित 1) dass.; vgl. noch Spr. 3659. Kathâs. 51,103. 52,298. 74,118. 88,10. 96,7. 111,49. 115,95. 120,17.

दुःस्थिति (2. दुष् + स्थि°) f. *eine üble Lage, schlimme Verhältnisse* Kathâs. 71,240.

दुःस्फोट Halâj. 2,321.

दुःस्वप्न, °शान्ति Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,45. °नाशिनो मन्त्राः 398,*a*, No. 144.

1. दुह् 1) दुह्यत *melket* Bhâg. P. 10,29,22. — 2) Spr. 1813. दुह्येयम् Weber, Gjot. 45. — 3) परोपकाराय दुहन्ति गावः Spr. 1734. यथाकामं दुहन्ति *gewähren* Bhâg. P. 11,19,35. — Sp. 714, Z. 27 streiche Nom. act. *das Melken* in दुग्धबन्धक.

— निस् Sp. 715, Z. 3 lies M. st. MBh.

— प्र vgl. प्रदोह् fg.

दुहितर्, acc. pl. दुहितरः R. 3,20,28.

दूडाश्, दूडाश AV. Prât. 2,60.

दूत 2) *c*) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

दूताङ्गद m. Titel eines Actes im Mahânâṭaka Verz. d. Oxf. H. 143,*a*, No. 295.

दूर, सरो दूराद्वीपस्तत् Kathâs. 60,172. भूमिं दूराद्वीपसीम् (so zu lesen) 123,14. — 1) दूराद्वीपः Kathâs. 65,24. नेत्रे दूरमनञ्जने so v. a. *durchaus, ganz und gar* Spr. 1617. — 4) गतं दूरे विप्रस्वजनभरणं वाञ्छितमपि *ist hin* so v. a. *daran ist nicht mehr zu denken* Spr. 2847. दूरे कर् *aufgeben* : कलुतां दूरे कुरु प्रेयसि 2215.

दूरतस्, मन्हासनविरोधं च दूरतः परिवर्जयेत् *von fern* so v. a. *auf jegliche Weise* Spr. 2147.

दूरीकर्, वार्योघदूरीकृतवयस्यक *weit fortgerissen* Kathâs. 74,127.

दूरीभू Kathâs. 104,191.

दूरेपश्या (दूरे + प°) f. N. pr. einer Spiel-Apsaras TBr. 3,7,12,3.

दूर्वागणपतिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,18. 23.

दूर्वाव्रत n. desgl. ebend. 285,*a*,7.

दूषक 1) पापां तां कुलदूषिकाम् Kathâs. 64,62. बौद्धैर्दर्शनदूषकैः LA. (II) 86,13. श्रीदूषकानिर्दर्दः 89,20. — Vgl. मुखदूषिका.

दूषण 4) *a*) Z. 6 zu अर्थ° vgl. Ind. St. 10,200. — *c*) genauer *eine gegründete Einwendung, Widerlegung;* vgl. noch Sarvadarçanas. 4,20. 13,11. 45,19. 47,11. 62,11. 158,5. — *d*) Spr. 1690. — Vgl. मुख°.

दूषणता (von दूषण) f. *das ein-Fehler-Sein:* गुणो दूषणतां याति Spr. 864.

दूषित s. u. 1. दुष् caus.; दोषदूषितत्व n. *das mit-einem-Fehler-Behaftetsein* Sarvadarçanas. 49,18. 80,14.

दूषिताश्व m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 24. v. l. अभ्युत्थिताश्व, अध्युषिताश्व.

1. दूष्य 1) *b*) Spr. 4018.

2. दूष्य 1) *b*) Çiç. 5,21. — Vgl. कल्प°, तूष.

दृक्पथ, दृक्पथं गा *zu Gesicht kommen* Vikr. 95. व्यतीत्यास्य मुनिशिष्यस्य दृक्पथम् Kathâs. 117,183.

दृक्शक्ति genauer: bei den ekstatischen Pâçupata *eine übernatürliche Sehergabe;* vgl. Sarvadarçanas. 76,5.

दृगल n. nach dem Comm. *Stückchen;* s. वृगल.

दृग्गोल lies *Doppelsphäre* und vgl. Golâdhj. 6,8. 9. °क m. dass. 2.

दृग्वलय (दृश् + व°) *Vertical-Kreis, Azimuth* Golâdhj. 6,6.

दृङ्मण्डल dass. Golâdhj. 6,7.

दृढता, वपुषि so v. a. *feste Gesundheit* Spr. 4931.

दृढधुर् lies *mit einem festen Zapfen versehen.*

दृढबल m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 314,*b*,4 v. u.

दृढबुद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 101,48.

दृढमुष्टि 1) Z. 3 lies मुष्टिम्. — 3) m. *eine feste Faust* Kathâs. 109,148. — 4) N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,19. 100,56. — Vgl. बद्धमुष्टि.

दृढव्रत adj. Daçak. 2,4. = अङ्गीकृतनिर्वाहक Schol. — m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 117,125. fg.

दृति 1) सार्थवाहस्य कस्यापि च्युतां हेमभृतां दृतिम् (also f.) Kathâs. 64,23. दृतय इव श्वसन्ति *wie Blasebälge* Bhâg. P. 10,87,17. Auch दृती f.: ता देवरानुत सखीन्सिषिचुर्दृतीभिः 75,17. = उदकनोदनचर्मपत्रैः सेचनपात्रैश्च Schol. — Vgl. मद्दा°.

दृश् 1) अशेष° Bhâg. P. 10,12,28. प्रत्यग्दृश्, पराग्दृश् Weber, Râmat. Up. 349. — 2) *a*) तासां दृक्संगमं प्राप्य *wenn man dazu kommt sie zu sehen und mit ihnen zusammen zu sein* Spr. 2488. — *d*) als *Auge* Bez. der Zahl *Zwei* Weber, Nax. 2,382.

दृशि 2) Bhâg. P. 10,35,23.

दृशिमन्त् (von दृशि) adj. *sehend* Bhâg. P. 10,38,14. 52,37.

दृशीकु m. TS. 7,3,1,2.

दृभ्र (von दृभ्) in अति° *sehr durchsichtig (dünn gestreut):* अनतिदृभ्रं स्तृणाति प्रजयैवैनं पशुभिरनतिदृभ्रं करोति TS. 2,6,5,2. Unsere Hdschr. liest °दृश्य.

दृश्य 1) दृश्यश्रव्यत्वभेदेन पुनः काव्यं द्विधा मतम्। दृश्यं तत्राभिनेयं तत् Sâh. D. 272. Z. 4 Mâlav. 10,11 दृश्य n. so v. a. *ein dem Auge zugänglicher Gegenstand;* vgl. Spr. 5165.

दृश्यता, रूपं दृश्यतयोच्यते Daçak. 1,7. Streiche Bhartr. 1,95 (vgl. Spr. 3003) und 15. — Sûrjas. 1,16 steht दृश्यादृश्यता.

दृश्वन् vgl. oben दीर्घ°.

दृषद्, दृषत्पुत्र *der obere kleinere Mühlstein* Ind. St. 5,305. दृषदश्मन् dass. Bhâg. P. 10,9,6.

दृषन्त्, Âçv. Çr. 9,7,12 liest die Ausg.: छिन्दन्निव वषट्कुर्यात्। दृषन्निव जुहुयात्, die von uns verglichenen Hdschr. °कुर्याद्दृष° und कुर्याद्दृष°, Comm.: स्रुचाङ्गारान्पेषयन्; vgl. दृष्.

दृष्टकर्मन्, कार्येष्वदृष्टकर्मा यः शास्त्रज्ञोऽपि स मुह्यति Spr. 2556.

दृष्टनष्ट Kathâs. 53,184. 64,31. Daçak. 1,20. Sâh. D. 353.

दृष्टरूपा f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2, 39.

दृष्टादृष्ट lies *sichtbar und unsichtbar* so v. a. *dieses und jenes Leben betreffend* und als n. *Sichtbares und Unsichtbares* u. s. w. In dieser Bed. auch MBh. 1, 6170 (°फल). Verz. d. Oxf. H. 100, *a*, 36. Spr. 402. Weber, Râmat. 294. Vgl. oben u. अदृष्ट.

दृष्टान्त 1) *Beispiel, Exemplification:* दृष्टान्तो यस्तु पक्षार्थसाधनाय निदर्शनम् Sâh. D. 441. 434. दृष्टान्तस्तु सधर्मस्य वस्तुनः प्रतिबिम्बनम् 698. Pratâpar. 93, *b*.

दृष्टिपथ, गते दृष्टिपथात्तस्मिन् Kathâs. 15, 90. तत्र दृष्टिपथात्सो ऽस्य नष्टो ऽभूत् 123, 15.

दृष्टिपूतना f. N. pr. eines weiblichen bösen Dämons Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 27.

दृष्टिमार्ग m. *der Bereich des Gesichts:* °मार्गात्पलायते Kathâs. 119, 142.

दृष्टिरोग m. *Augenkrankheit* Verz. d. Oxf. H. 308, *a*, 25.

देउली N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340, *a*, 14.

देणिक्क s. नाग°.

देय 1) *a*) Z. 9. fgg. die richtige Bed. von ब्रह्मदेय ist u. d. W. gegeben. n. so v. a. *Abgabe* MBh. 12, 3308; vgl. 2) *a*).

देलिम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 12.

1. देव 3) vgl. एते वै देवाः प्रत्यक्षं यद्ब्राह्मणाः TS. 1, 7, 3, 1 und füge bei AV. 3, 3, 2. Sp. 738, Z. 1 द्विजदेवदेवैः Bhâg. P. 3, 1, 23 erklärt der Schol. durch द्विजदेवैर्ब्रह्मर्षिभिर्देवैश्च. — 8) *c*) *Bez. einer best. übernatürlichen Macht*, = कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 27. — 9) m. Mund. Up. 3, 2, 7.

देवक 1) *c*) genauer: Bez. der den Çûdra entsprechenden Bewohner von Kr.

देवकन्यका Spr. 4303.

देवकमलपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 56, 4.

देवकार्य = देवकर्मन् Spr. 3931.

देवकिल्बिष, lies n. st. m.

देवकुल, मातृ° Kathâs. 104, 129. देवकुलवासाः 74, 140.

देवगन्धर्व 1) heisst Viçvâvasu RV. Anukr.

देवग्रन्थ m. Titel eines *Buches* Hall 192.

देवघोष m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 65, 65.

देवचन्द्र m. desgl. Wilson, Sel. Works 1, 338.

देवच्छन्दस् TS. 5, 4, 8, 5.

देवजय m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 39, 128.

देवज्ञानीय Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 2.

देवहूति m. N. pr. eines Âditja TS. 1, 5, 3, 3.

1. देवता 1) TS. 1, 6, 1, 3. — 2. देवता vgl. पुरुषता.

देवतागार Kathâs. 67, 18.

देवतात्मन् adj. *mit einer göttlichen Seele begabt* Kumâras. 1, 1.

देवतायन m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 183, *b*, 9. — Vgl. दैवत्यायन.

देवतास्वरूपविचार m. Titel einer Schrift Hall 190.

देवतीर्थमय adj. *voller Badeplätze für die Götter* Kathâs. 73, 83.

देवतीर्थस्वामिन् m. der asketische Name Viçveçvaradattamiçra's Hall 2. 12.

देवदत्त 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 225, *b*, 4. 236, *b*, 12. — *c*) β) देवदत्ताग्रज Bein. Çâkjamuni's Wilson, Sel. Works 2, 10. — 3) N. pr. einer Hetäre Kathâs. 124, 177.

देवदर्शन m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73, 57.

देवद्रोणी f. *eine best. Pflanze*, = महाद्रोणी Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

देवधिष्ण्य n. *Göttersitz, Götterwagen* Bhâg. P. 10, 82, 7.

देवनिकाय lies m. *eine Gruppe von Göttern* u. vgl. u. निकाय 1).

देवपत्तन n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 347, *a*, N.

देवपद n. *ein den Namen eines Gottes enthaltendes Wort* Çat. Br. 11, 5, 6, 9.

देवपात्र *ein Opfergefäss der Götter* im Gegens. zu मनुष्यपात्र Pañkav. Br. 6, 5, 8.

1. देवपुत्र 1) R. 7, 108, 19. Kathâs. 53, 119. 54, 22. 28. °क 27. 53, 117.

देवपूजा f. *Verehrung des Gottes oder der Götter* Verz. d. Oxf. H. 35, *a*, 6. 277, *a*, No. 634. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1, 283.

देवप्रभा f. N. pr. der Tochter eines Siddha Kathâs. 117, 177.

देवप्रिय 3) f. आ N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54, 75.

देवबल m. N. pr. eines Heerführers Kathâs. 54, 226.

देवभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 285, *a*, No. 665. fgg.

देवभवन 2) Kathâs. 114, 119.

देवभाग 1) *ein Theil —, Bestandtheil der Götter* MBh. 1, 4560. — 2) TBr. 3, 10, 9, 11.

देवभूति 1) Bhâg. P. 12, 1, 16. fg. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 72, 205.

देवमति 1) m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 6. — 2) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 56, 5.

देवमलिम्लुच् Z. 2 lies स्पर्देव°.

देवमातृक, अ° (ग्राम) Râga-Tar. 5, 109 bedeutet *des Regenwassers ermangelnd*. (देशः) वृष्टिनिष्पाद्यसस्यस्तु विज्ञेयो देवमातृकः Halâj. 2, 6.

देवमाय (देव + माया) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 108, 196. 109, 46. 76.

देवमार्ग Pañkat. ed. orn. 55, 9.

देवमाला f. N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54, 75.

देवमित्र 2) Bhâg. P. 12, 6, 56.

देवमीढ adj. *von Regen befeuchtet:* मह्यो Bhâg. P. 10, 20, 7.

देवयज् Bhag. 7, 23.

देवयजन 2) *Opferstätte* MBh. 3, 8514. Uttararâmak. 6, 17 (10, 4). Weber, Râmat. Up. 329. Bhâg. P. 2, 6, 23. 4, 24, 10. 10, 23, 3. 74, 12. 11, 27, 21. = समाप Vop. 6, 71.

देवयात्रा Kathâs. 67, 38.

देवरक्षित 2) N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 108, 23.

देवरति f. N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54, 75.

देवरथ 1) *Götterwagen d. i. ein Wagen, in dem ein Götterbild umhergefahren wird*, Halâj. 2, 291.

देवराज 2) Vater Çârṅgadhara's Verz. d. Oxf. H. 319, *a*, 15.

देवराख्य Kathâs. 121, 193. 198.

देवरात 1) Vater Jâgńavalkja's Bhâg. P. 12, 6, 64.

देवरूपा f. N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54, 75.

1. देवल 1) Spr. 4723.

देवलोक, deren drei TS. 2, 5, 11, 6. einundzwanzig 5, 1, 10, 3. °पाल

Boiw. Indra's Kathâs. 113,25.

देववत् 3) f. °वती N. pr. einer Tochter des Gandharva Grâmaṇî R. 7,5,2. fgg.

देववर्णिनी f. N. pr. einer Tochter Bharadvâǵas R. 7,3,3.

देववर्धकि Halâj. 1,84.

देववेश्मन् n. *Tempel* Kathâs. 121,147.

देवशक्ति Kathâs. 55,56.

देवशतभाष्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,5.

देवसत्य n. *eine feste Ordnung der Götter* Weber, Gjot. 61.

देवसभ n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 118,8. 36.

देवसभा 1) *der Palast der Götter* Kathâs. 118,8.

देवसात् mit कार् *den Göttern darbringen* Bhaṭṭ. 4,9.

देवसिद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 54,18.

देवसूकक्षेत्र n. N. pr. eines *Gebietes* bei den nördlichen Pañkâla Wilson, Sel. Works 2,32.

देवसेन 2) ein Theilchen (अंश) der Mûlaprakṛti Wilson, Sel. Works 1,246.

देवसोम m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 97,40. 114,95. °क 84.

देवस्वामिन् Z. 3 lies Âçvalâjana st. Âpastamba und vgl. die Einl. zum Comm. des Âçv. Çr.

देवहिति Z. 2 lies ऋतुं st. क्रतुं.

देवहेडन TBr. 3,7,11,2.

देवाचार्य m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,47.

देवानन्द 1) m. desgl. ebend.—2) f. आ Bez. *der 15ten Nacht* Ind. St. 10,286.

देवानांप्रिय 1) Sarvadarçanas. 45,9.

देवार्पण, Nîlak.: देवेभ्यो ऽर्प्यन्ते यैस्तानि कायवाङ्मनांसि मूर्तिमन्ति देवार्पणानि.

देवावृध्, so zu lesen st. दवावृध्.

देवासुर 2) देवासुरे subst. R. 3,53,87.

देविन्, कितवानन्तदेविन: Kathâs. 74,141.

देवीदत्त m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 178,*a*, No. 404.

देवीपुराणीय adj. *zum* Devîpurâṇa *gehörig, daraus entlehnt* Verz. d. Oxf. H. 288,*b*, No. 688.

देवीभेडगिरि vgl. u. भेडगिरि.

देवीमत n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,1.

देवीयामलतन्त्र n. desgl. Hall 197.

देवीरहस्य n. Titel eines Abschnittes im Rudrajâmalatantra Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,34.

देवीसूक्त n. Titel *einer Hymne auf* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 298,*b*, No. 725. 398,*a*, No. 144.

देवेन्द्रकीर्तिदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,30.

देवेश 1) auch *König* MBh. 13,1832. LA. (II) 23,16.

देवेश्वर 2) ein Schüler Çaṁkarâkârja's Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,4.

देश, füge *Raum* hinzu. Z. 8. fg. कथाभिर्देशजानाम् bedeutet *mit Erzählungen über die* (besuchten) *Gegenden;* vgl. Spr. 3178.

देशच्युति f. *Landesflucht* Spr. 2622.

देशट m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 123,185. 306. — Vgl. केशट.

देशना, धर्मदेशना: Kathâs. 72,364.

देशभाषा Spr. 3073. Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,13. °विज्ञान unter den 64 Kalâ 217,*a*,15.

देशिक 2) Spr. 5138. Weber, Râmat. Up. 321. Verz. d. Oxf. H. 256,*a*, 19. *b*,41. fg. 257,*b*,16. 258,*a*,11. 259,*a*,15. 19. 21. *b*,13. 18. 260,*b*, No. 628.

देशिन् 1) काल° zur Erkl. von पाटलिक Hâr. 239.

देशी 1) Kâvjâd. 1,33. — 3) *Tanz* (im Gegens. zu मार्ग *Pantomime*) Daçar. 1,9. — 4) *vulgärer Gesang* (im Gegens. zu मार्ग *edler Gesang*) Verz. d. Oxf. H. 200,*a*, No. 475. *b*, No. 476.

देशीय 2) सप्तवर्ष° Kathâs. 94,92. 96.

देश्य 1) *b*) उपचाराः *landesüblich* Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,28. — *d*) हुतवह° *fast wie Feuer seiend* Suçr. 2,266,12. सप्तवर्ष° *ungefähr sieben Jahre alt* Kathâs. 94,78.

देहकृत् *Vater* Bhâg. P. 10,83,10.

देहचर adj. *im Körper befindlich:* व्याधि *Krankheit* Bhâg. P. 10,78,6. Schol.: विशेषेण आधीयते मनसि चिन्त्यत इति व्याधिः। देहे ऽन्तर्यामितया चरतीति तथा तमीश्वरम्.

देहचर्या f. *Pflege des Körpers* Kathâs. 72,406.

देहमध्य n. *die Mitte des Körpers, Taille* Weber, Râmat. Up. 342.

देहली Bhâg. P. 10,69,6.

देहवृत्ति f. *Unterhalt* —, *Ernährung des Körpers* Kathâs. 74,112.

देहान्त m. *Ende des Körpers, Tod* Bhâg. P. 11,18,37.

देहारि m. *der Feind des Leibes*, als Bein. Çiva's, vom Schol. angeführte v. l. für काद्दलि MBh. 13,1179.

देह्य adj. = दैत्त Schol. zu Bhâg. P. 10,23,39.

1. दैतेय, f. दैतेयी (= दितेः पौत्री Schol.) R. 7,58,8.

दैत्याय्, *einen* Daitja *darstellen:* दैत्यायित Bhâg. P. 10,30,16.

दैधिषव्य, dieselbe Formel TS. 3,2,4,4. Âçv. Çr. 1,3,30.

दैनंदिन, दिने दिने यस्मिन्क्षयो हि भूतैर्दैनंदिनं तं प्रलयं वदन्ति Golâdhj. 2,63.

दैन्य, सः — परं दैन्यमुपागतः MBh. 12,4303. यः समुत्पतितं कर्षं दैन्यं वा न नियच्छति Spr. 4868. *eine klägliche* —, *erbärmliche Lage* 1753. 4675; so auch Bhartṛ. 2,44 (Spr. 954) und 3,82 (Spr. 2075).

दैयांपाति vgl. दय्यांपाति.

दैव 1) *a*) विवाह Âçv. Gṛhj. 1,6,2. *mit den Göttern beschäftigt:* परिचरन्दैवः सदा दैवतः Spr. 4723. — *c*) *dem Schicksal* (दैव) *eigen* u. s. w.: दैवी विचित्रा गतिः Spr. 632. 1973. — 3) *b*) M. 3,18. — *c*) दैवे समर्थे चिरसंचितदुःखजालम् Spr. 1256. °वशात् *zufällig* Sarvadarçanas. 153,9. दैव so v. a. शुभदैव in दैवयुत, दैवहीन, दैवान्वित Ind. St. 10,166 (vgl. शुभदैवयुक्त ebend.).

दैवकी 2) दैवकीनन्दन N. pr. eines Autors Wilson, Sel. Works 1,168.

दैवज्ञमनोहर Titel einer *astr.* Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,6. 292,*a*,31.

दैवज्ञवल्लभ m. N. pr. eines *Astronomen* ebend. 278,*b*,6.

दैवज्ञशर्मन् m. ein anderer Name Viçvanâtha's ebend. 283,*b*, N.

दैवतस् lies adv. st. adj. und füge Kathâs. 73,380 hinzu.

दैवपर Halâj. 2,222. Ind. St. 10,167. दैवपरायण dass. Spr. 2416.

दैवहत adj. = दैवहतक 1) R. 7,20,14. Spr. 195.

दैवहतक 1) Spr. 3890.

दैवत्व, lies im pl. der pl. zu दैवत्व्य.

दैविन् vgl. Spr. 3637 und LA. (II) 22,6.

दैव्य 1) छन्दांसि RV. Prât. 16,2. — 3) m. N. pr. eines Boten der Asura TS. 2,5,11,8.

दैशिक 1) füge *räumlich* hinzu. — 3) Bhâg. P. 11,27,22. — 4) नृत्य Mallin. zu Megh. 36. am Ende eines comp. *zu dem und dem Lande gehörig, dort ansässig* Râga-Tar. 7,198.

दैहिक, दुःख Bhâg. P. 11,23,40. subst.: मदर्थे त्यक्तदैहिकाः 10,46,4. दैहिकाः पतिपुत्रादयः Schol.

दोधक adj. (und zugleich N. des Metrums) Khandas 6,19. nach einer Glosse = स्वामिस्वापहारक *der seinen Herrn bestiehlt.*

दोरक n. *Strick* Schol. zu Naish. 22,53. — Vgl. डोर.

दोल 1) चिक्रीड दोलया Kathâs. 66,138. 112,70. गजेन्द्रदत्तदोला 75. दोलारूढ इवाभवत् 83,31. 119,190. दोलारूढमना 67,30. 57,102. (यानपात्रिको तामाहरोह) संजीवनप्रमययोरन्तर्दोलामिवापराम् 101,188.

दोलयात्रा vgl. Wilson, Sel. Works 2,222. fgg.

दोलाय्, पायदोलायते ऽत्र सा *im Zweifel sein* Kathâs. 98,39.

दोलोत्सव m. *Schaukelfest* Wilson, Sel. Works 2,222. 230. गौर्या दोलोत्सवः Verz. d. Oxf. H. 284,b,4.

दोःशालिन् (दोस् + शा°) adj. *kräftige Arme habend* Kathâs. 83,27.

1. दोष n. auch MBh. 3,13847; vgl. die Note zu Spr. 2862, Th. 3, S. 380. — 1) *ein Fehler in der Argumentation* Sarvadarçanas. 49,18. 63, 11. 16. 79,7. 80,14. 141,16. 147,20. दोषाभाव *Fehlerlosigkeit* 132,16. fgg. — 3) Sp. 779, Z. 14 दोषमृच्छति M. 2,93 *ladet eine Schuld auf sich* oder *nimmt Schaden*. न दोषं लभते मन्त्री *ladet keine Schuld auf sich* Spr. 1433. कुर्युर्दोषमदोषस्य बृहस्पतिमतेरपि *könnten eine Schuld anhängen* 1953. शुचेरपि हि युक्तस्य दोष एव निपात्यते *wird ein Fehler —, wird eine Schuld angehängt* MBh. 12,4142. वरं तनुपकर्तारं दोषदृष्ट्या च दूषयेत् Spr. 5051. — 4) नैष दोषः *es schadet Nichts* Sarvadarçanas. 174,17.

2. दोष 2) दोषा गाय AV. 6,1,1. दोषा (d. i. दोषा उ) इति Padap. — Am Ende lies प्रतिदोषम् und füge पश्चादोष hinzu.

दोषग्राहिन् an der angeführten Stelle *das Schlechte aufnehmend (behaltend)*; vgl. Spr. 2876.

दोषज्ञ 1) अ° *nicht wissend, was Fehler sind,* Spr. 5240.

दोषवत् 3) Spr. 1766.

दोषाकर *die Nacht machend, Mond* und zugleich *eine Fundgrube von allerlei Mängeln* (दोष + आकर) Spr. 898. Kathâs. 74,139.

दोषामन्य *für Nacht geltend, als Nacht angesehen* Çiç. 4,62. दोषां रात्रिमात्मानं मन्यत इति दोषामन्यम् Mallin.

दोषाय् (von 1. दोष), °यते *wie ein Mangel erscheinen* Spr. 851.

दोस् 1) acc. sg. दोस् Bhâg. P. 10,77,15.

दोह 1) गां दुग्धदोहाम् *eine Kuh, deren Milch ausgemelkt worden ist,* Bhâg. P. 11,11,19. अभीष्ट° (दोह als nom. ag. aufzufassen) adj. *Gewünschtes gewährend* 5,33. Z. 12 मधुदोहम् ist wohl als adv. zu fassen; vgl. Spr. 2098.

दोहक nom. ag. *Melker;* s. गो°.

दोहद in der Stelle दाडिमे °धूपिनि द्रुमे Naish. 1,82 nach dem Schol. = फलवेलक्षण्यजनकधूपद्रव्यविशेष.

दोहन 3) *a*) Bhâg. P. 10,44,15.

दौत्यक n. = दौत्य *Botschaft*, pl. Bhâg. P. 10,39,35.

दौरात्म्य Kathâs. 56,416. Bhâg. P. 10,75,40. = देहाद्यभिमान nach dem Schol. zu 11,26,23. = देहाद्यात्मत्व nach dem Schol. zu 2,2,18. गुणानामिव दौरात्म्यादुरि धुर्यो नियुज्यते so v. a. *die böse —, schädliche Wirkung der Vorzüge* Spr. 580.

दौरात्म्यक adj. *niederträchtig:* कर्मन् R. 7,18,12.

दौर्ग n. mit Ergänzung von शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, N. 3.

दौर्गत्य Spr. 2510. Kathâs. 77,19.

दौर्गन्ध्य, so zu lesen st. दौ°.

दौर्जन्य Spr. 3672. so v. a. *Missgunst* 1259. अहं ममेति दौर्जन्यम् so v. a. *falscher Begriff* Bhâg. P. 12,6,33; vgl. दौरात्म्य.

दौर्बल, die ed. Bomb. liest गौर्बलात् st. दौर्बलात्.

दौर्बल्य, न्याय° Bhâg. P. 12,2,4.

दौर्मद (von दुर्मद) n. *Schlacht, Kampf* Halâj. 4,76.

दौर्मनसायन m. patron. von दुर्मनस् gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

दौर्मन्त्र्य könnte auch nom. abstr. von दुर्मन्त्रिन् *schlechte Minister habend* sein.

दौर्हृद = दोहद Halâj. 2,343. R. 7,47,15. — MBh. 5,751 fasst Nîlak. das Wort in der Bed. von पाप *Bösewicht;* भावित erklärt er durch पूजित.

दौःशील्य Kathâs. 58,64. Bhâg. P. 10,68,30.

दौष्कल fehlerhaft für दुष्मन्त (दुष्यन्त) Hariv. 1724 in der neueren Ausg.

दौष्मन्ति, die ed. Bomb. दौष्यन्ति.

दौष्मन्ति, die ed. Bomb. des MBh. दौष्यन्ति.

दौःषन्ति Bhâg. P. 12,12,26.

दौःस्थ्य (von दुःस्थ) n. *missliche Lage* Sarvadarçanas. 10,22.

द्युचर adj. *am Himmel —, im Luftraum gehend:* रथ Kathâs. 79,15. m. so v. a. *ein* Vidjâdhara 52,179. 186. 358. 65,222. 246. 109,72. °चरीभूत 52,180.

द्युचारिन् m. so v. a. *ein* Vidjâdhara Kathâs. 59,14. 114,15.

1. द्युत् mit उद् caus. vgl. उद्योतक.

— वि 1) विद्योतति R. 7,37,3,9: भासां निधिः (*die Sonne*) विद्योतते *erglänzen* so v. a. *aufgehen* Prasaṅgâbh. 13,*a*. — विद्युतय् *blinken, blitzen:* व्यश्रिया न द्युतयन्त वृष्टयः RV. 2,34,2.

2. द्युत् Z. 3. fg. Nîlak.: द्युम्नं वित्तं तच्च राज्ञो बलमेव कवचकुण्डलादिकं वा सहोत्पन्नं तदादिर्यस्य शस्त्रास्त्रशौर्योत्साहादेस्तत् द्युम्नादि तस्य उत्संभवात् उत्कर्षेणोत्पत्तेश्च.

द्युतान 1) TS. 5,3,9,4. 6,2,10,4.

द्युति 1) in der Dramatik *drohende Haltung:* तर्जनोद्वेजने द्युतिः Daçar. 1,42. Sâh. D. 382. Pratâpar. 22,*a*,5. 41,*b*,6. परिहासवचो नर्म धृतिस्तज्जा द्युतिर्मता Daçar. 1,31. नर्म° Schol. S. 24. — 2) Z. 2 lies Merusâvarṇa.

द्युतिमन्त् 2) *a*) ein Sohn Prijavrata's Mârk. P. 53,15. 22. — 3) f. °मती N. pr. eines Frauenzimmers Hâl. 203.

द्युनदी Kathâs. 109,44. 112,138. Bhâg. P. 10,75,8.

द्युपति so v. a. *Gott;* pl. Bhâg. P. 10,87,41. 12,12,66.

द्युभक्त (2. द्यु + भक्त) adj. *vom Himmel geschenkt* oder *am Himmel Theil habend, himmlisch* RV. 1,73,6.

द्युमत् 1) *a*) Bhâg. P. 10,2,31. 18,26. 81,30. — 2) ein Minister Çâl-

va's Bhâg. P. 10,76,26.

द्युम्न vgl. noch बृहद्द्युम्न.

द्युम्निन् 2) (so ist st. d zu lesen) nach Aufrecht द्युम्नीक.

द्युयोषित् Kathâs. 109,41. 110,75.

द्युवधू f. ein himmlisches Weib, eine Apsaras Kathâs. 81,17.

द्युवनी f. der Götterhain LA. (II) 89,16. coelum Gild.

द्युसरित् Kathâs. 114,17.

द्युस्त्री f. ein himmlisches Weib, eine Apsaras Kathâs. 108,74.

द्यूत, °विशेषाः unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,18. °समाह्वय 263,a,25. Z. 12 lies द्रोणाद्द्यूतमवर्तत.

द्यूतकार, अन्तं द्यूतकारेभ्यः (शिक्षितं) Spr. 5006. Kathâs. 52,292. 73,270.

द्यूतकृत् Kathâs. 121,58. 82.

द्यूतशाला f. Spielhaus Kathâs. 73,74.

द्यूतसदन n. dass. Bhâg. P. 11,25,25.

द्यूताध्यक्ष (द्यूत + अ°) m. ein Oberaufseher über das Hazardspiel Daçak. in Benf. Chr. 186,3.

द्योतक 4) Sarvadarçanas. 41,22. 158,13. °त्व n. 42,1.

द्योतन 3) c) Sarvadarçanas. 140,11. Schol. zu Naish. 22,43. — d) Halâj. 2,411.

द्योतनक, vgl. अर्थद्योतनिका.

द्योतिन् am Ende eines comp. bezeichnend, bedeutend Sarvadarçanas. 41,20.

द्योतिरिङ्गण Halâj. 2,102.

द्योत्य Sâh. D. 108,15. 260,9. Schol. zu P. 1,3,14. 4,96. Füge was bezeichnet —, was ausgedrückt wird hinzu.

द्यौलिक Çâṅkh. Gṛhj. 1,16,3 in Ind. St. 5,337. Weber, Râmât. Up. 344.

द्र nom. ag. von 1. द्रा in मधुद्र.

द्रङ्क्षण m. = Kola = 4 Mâsha Çârṅg. Saṁh. 1,1,16. Verz. d. Oxf. H. 307,b,4.

द्रङ्ग Halâj. 2,130.

द्रढय्, बुद्धिं द्रढयति Uttararâmaḱ. 35,14 (47,8). त्वयि तु मम भक्तिं द्रढयति 100,7 (ed. Cow., ज्ञनयति die ältere Ausg. 77,1 v. u.).

द्रप्स n. = दध्यघनम् Halâj. 2,120. — Vgl. पुरु°.

द्रम्म Halâj. zu Khandas in Ind. St. 8,292.

द्रव 1) b) अमृतद्रवैः करैः triefend von Çiç. 9,36. अनुराग° (प्रणय) so v. a. überfliessend Spr. 3472. — 2) d) in der Dramatik das Herausfahren gegen einen Höherstehenden Daçar. 1,41. Sâh. D. 378. 381. Pratâpar. 41,a,7.

द्रवण das Flüssigwerden, Schmelzen Spr. 49.

द्रवत्व n. = द्रवता Sarvadarçanas. 106,18.

द्रविड 1) pl. Bhâg. P. 10,79,18. Sâh. D. 173,7. Verz. d. Oxf. H. 258, a,28. °देश 352,b,17. द्रविड्यः स्त्रियः 217,b,15. द्रविडाः als Grammatiker 161,b,7. sg. N. pr. eines Sohnes Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,12. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670.

द्रविण 1) c) अर्थोद्रविणम् Ind. St. 3,201,a. — 2) c) genauer Bez. der den Vaiçja entsprechenden Bewohner von Kraunkadvîpa.

द्रविणक, streiche Vasu.

द्रवीभाव (von द्रवीभू) das Schmelzen so v. a. das Weichwerden, Gerührtwerden Sâh. D. 247,11. fg. — Vgl. चित्तद्रवीभावमय.

द्रवीभू, यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु geschmolzen so v. a. erweicht, gerührt Spr. 4855.

1. द्रव्य 1) Z. 3. fgg. in den aus Sâh. D. angeführten Stellen Individuum; eben so in °वादिन्: im Gegens. zu ज्ञातिवादिन्: Weber, Râmat. Up. 336. — 2) so v. a. Gold: सद्रव्यं शिरो नित्यं भविष्यति R. 7,18,34. सद्रव्य = स्वर्णवर्ण Schol.

2. द्रव्य 1) Kâvjâd. 3,117. दुर्वृत्तस्तत्संबन्धिशाखापल्लवादीनि द्रव्याणि Schol.

द्रव्यत्व Sarvadarçanas. 105,17. 106,5. fgg. 107,5. 132,8.

द्रव्यदीपक n. Bez. einer Art von Vergleichung, bei der von einem Individuum zweierlei ausgesagt wird, Schol. zu Kâvjâd. 2,101.

द्रव्यपदार्थ Titel einer Schrift Hall 79.

द्रव्यप्रकाशिका f. Titel eines Commentars Hall 66.

द्रव्यभाष्य n. desgl. Hall 64. °टीका 63.

द्रव्यशुद्धि Z. 2, das Werk heisst °दीपिका; vgl. Verz. d. Oxf. H. 274, a, No. 649.

द्रव्यसमुद्देश m. Titel eines Abschnitts des Vâkjapadîja Hall 164.

द्रष्टव्य, लभ्येते परिणेतव्ये कन्यके — द्रष्टव्ये च प्रसादेन anzublicken Kathâs. 121,264.

1. द्रा mit अप Z. 2 lies 10,85,32.

2. द्रा mit नि, °द्रास्ति Spr. 1530. 1379. °द्राति Kathâs. 66,158. °द्रित Bhâg. P. 10,35,5. — desid. zu schlafen verlangen: निनिद्रासता Çiç. 11,4.

द्राक् Halâj. 4,12. Sarvadarçanas. 102,19. Pârçvanâthak. 2,47. 3,78 (nach Aufrecht). Herzustellen für प्राक् MBh. 3,4145; vgl. Spr. 4841. Nach Aufrecht vielleicht von दृश्.

द्राग्भृतक (द्राक् + भृ°) n. frisch geschöpftes Wasser Halâj. 3,27.

द्रावक 2) d) रसे ist hier Mixtur; vgl. मल्ल°.

द्रावण 2) b) so v. a. das Weichmachen, Rühren Verz. d. Oxf. H. 218, b,19. — Vgl. गर्भ°.

द्राविन् (vom caus. von 1. द्रु) adj. auflösend, vertreibend; s. पित्त°, मल°, मांस°.

1. द्रु 1) partic.: लघुगुरुद्रुतप्लुतलक्षणानि Verz. d. Oxf. H. 87,a,14. — 3) पयोद्रुता nass von Bhâg. P. 10,27,25.

— अनु 1) a) Kathâs. 123,238. — 2) Çâṅkh. Gṛhj. 1,16,7 in Ind. St. 5,337. Ait. Br. 3,23.

— अभि 2) Z. 3 MBh. 12,276 (genauer 281) liest die ed. Bomb. richtig अभिद्रुतम्; vgl. Spr. 936.

— अभ्युद् vgl. अभ्युद्रवण.

— उप auch so v. a. die उपद्रवभक्ति anwenden (beim Gesang der Sâman) Ait. Up. beim Schol. zu Paṅkav. Br. 5,2,7. उपद्रुता तेन दासीलेन heimgesucht Kathâs. 52,60. Zum Saṁdhi vgl. Ind. St. 8,120. 124.

— संप्र R. 7,28,21.

— वि 1) Z. 12. fgg. Hariv. 10148 (11048) liest die neuere Ausg. विप्लुत st. विद्रुत. — caus. verjagen, verscheuchen Kathâs. 62,191. 72,57. 73,132. कलिविद्राविटस्य — धर्मस्य 104,81.

द्रुण 3) Halâj. 2,309.

द्रुत 2) a) Halâj. 3,23.

द्रुतपद् 2) 4 Mal ⏑⏑⏑–⏑⏑⏑⏑⏑⏑–⏑–– Ind. St. 8,382. fg.

द्रुति f. *das Schmelzen* Verz. d. Oxf. H. 321,*b*,3. *das Weichwerden, Gerührtwerden* Sâh. D. 247,11. — Vgl. गर्भ°.

द्रुम 1) *Pflanze* überh.: किंपाक° Spr. 2379. — Vgl. महा°.

द्रुमसेन MBh. 7,7681.

1. द्रुह्, पैद्रुग्धम् (impers.) *welche ihm zu schaden gesucht hatten* Râga-Tar. 5,298. — desid. vgl. दुधुक्षु.

— प्र vgl. प्रद्रुह्.

2. द्रुह् 1) भर्तृ° Kathâs. 65,40. सखी° 71,187. — Vgl. पुरु°.

द्रुहिण Bein. Brahman's Bhar. Nâtjaç. 20, 6. 15. 20. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*, No. 476.

द्रेष्काण Verz. d. Oxf. H. 328,*b*, No. 779. द्रेष्काण die Ausg.

द्रोग्धर् Bhâg. P. 10,1,44.

द्रोण 2) Weber, Gjot. 78. fgg. Çârñg. Saṁh. 1,1,21. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2. 9. — 5) Verz. d. Oxf. H. 347,*b* 33. — 9) mit dem patron. Çârñga, Verfasser von RV. 10,142,3. 4. — *b*) vgl. Mârk. P. 1,21. fgg. — 12) *a*) तैल° R. 7,75,2. स्नानद्रोणी रौप्यमयी Râga-Tar. 5,46. खगचञ्चूपुट° Spr. 5324. MBh. 5,2191 die ed. Bomb. richtig द्रोणी. — *b*) Çârñg. Saṁh. 1, 1,21. — *c*) हिमाद्रेः Spr. 2658. अद्रि° Râga-Tar. 5,141. गिरि° Bhâg. P. 10,73,1. मन्दर° (so zu lesen) Brahma-P. in LA. (II) 54,16. — Vgl. महाद्रोण, °द्रोणी.

द्रोणकाशिन्ध्रि (wohl द्रौ° zu lesen) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,1.

द्रोणिका 1) Sp. 817, Z. 2 lies 23 st. 28.

द्रोहिन् Kathâs. 70,14. भार्या° 77,77. 81. सारस्वत° Spr. 5400. — Vgl. मित्र°.

द्रौणि Z. 3. fg. vgl. Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,16.

द्वंद्व 1) Z. 6 zu Bhartr. 1,77 vgl. Spr. 1654. — 5) die ed. Bomb. द्वंद्वभूतः. — 7) द्वंद्वे श्रोतव्यमाख्यम् so v. a. *unter vier Augen* R. 7,103,11. st. वाचं द्वंद्वं समीरितम् 14 ist wohl द्वंद्वे समीरिताम् zu lesen. — 8) देवता° AV. Prât. 4,49.

द्वंद्वशस्, युद्धे नो देहि द्वंद्वशः Bhâg. P. 10,72,28.

द्वंद्वालाप m. *Zwiegespräch, ein Gespräch unter vier Augen* Spr. 4227.

द्वंद्विन् 1) Weber, Nax. 1,312,5.

द्वंद्वीभू *sich zu Paaren verbinden:* द्वे गोपा विहरिष्यामो °भूय so v. a. *paarweise* Bhâg. P. 10,18,19.

द्वय 3) *a*) du. (auf einen du. m. bezogen) *beide* Kathâs. 70,90. am Ende eines adj. comp. f. आ 53,154. 78,82.

द्वयभारती f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,N. 7.

द्वयस vgl. noch काष्ठ°.

द्वयिन् (von द्वय) adj. *einer von Zweien:* एक एवाग्रहीत्स्वैरं दीनारांस्तानसद्वयी *er allein ohne den Andern* Kathâs. 60,216.

द्वात्रिंश 3) in द्वात्रिंशार Weber, Râmat. Up. 311 = द्वात्रिंशत्.

द्वात्रिंशत्, °शद्भिर्गतैर्मतैः Weber, Gjot. 98. °शल्लक्षणोपेत Hit. 99,7. सिंहासनद्वात्रिंशति = विक्रमचरित्र.

द्वादश 2) TBr. 1,1,9,10.

द्वादशक 2) Weber, Gjot. 34.

द्वादशन R. 7,53,4. 70,9.

द्वादशमहावाक्य n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,231. Hall 205. °निर्णय 138. °विवरण Verz. d. Oxf. H. 227, *a*, No. 557. — Vgl. महावाक्य 2).

द्वादशमहासिद्धान्तनिरूपण n. Titel einer Schrift Hall 138.

द्वादशलक्षणी f. Bez. *der aus 12* Adhjâja *bestehenden* Sûtra Gaimini's Sarvadarçanas. 122,4. Hall 89.

द्वादशवार्षिक, °व्रत Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,16.

द्वादशांशक (द्वादशन् + अंश) m. *der zwölfte Theil*, insbes. *eines Sternbildes, eines astrologischen Hauses* Ind. St. 10,199. — Vgl. नवांश, नवांशक.

द्वार 1) सर्वद्वारैरसृग्वमन् *aus allen Oeffnungen* Kathâs. 74,53. Sp. 825, Z. 4 Bhartr. 3,34 (Spr. 349) am Ende eines adj. comp. (f. आ): विवृतद्वारा इव व्यापदः. Sp. 825, Z. 16. fg. vgl. Sarvadarçanas. 77,18. 78,8.

द्वारपिधान n. *das Schliessen des Thores:* धृतैः Mâlav. 32.

द्वारबाहुक am Ende eines adj. comp. = द्वारबाहु Hariv. 15789, wo die neuere Ausg. °प्रकाटद्वारबाहुकम् liest.

द्वाररक्षिन् m. *Thürhüter* Kathâs. 124,184.

द्वारशाखा Kathâs. 87,35.

द्वार्वत्, द्वार्वती Bhâg. P. 11,30,5.

द्वाषष्ट 1) Weber, Gjot. 47. 91. 97.

द्वाषष्टि Weber, Gjot. 92. 109.

द्वि = द्यु *Tag* Weber, Gjot. 93. 104. — Vgl. द्विस् weiter unten.

1. द्विक 1) Ind. St. 8,410. — 2) द्विको ग्लौ so v. a. *wiederholt* Ind. St. 8,426.

द्विगुण, °गुणत्व n. Spr. 1780. °गुणीकृत *verdoppelt* Çiç. 1,62. Kathâs. 56,201.

द्विगुणय्, °यति *verdoppeln, mit zwei multipliciren* Ind. St. 8,442.

द्विगुणित Ind. St. 8,446.

द्विगूढ n. Bez. *einer Art von Gesang* Sâh. D. 509. 504.

द्विचत्वारि n. pl. *zwei oder vier* Weber, Râmat. Up. 288.

द्विजमय (von द्विज) adj. f. ई *aus Brahmanen gebildet, — bestehend* Spr. 4245.

द्विजराज 1) Spr. 3786.

द्विजिह्व 1) Spr. 2864 (doppelsinnig). °ता f. Çiç. 1,63. °त्व n. Spr. 934.

द्विजेन्द्र m. *der Mond* (vgl. द्विजराज u. s. w.) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 1. *the Lord of the twice-born* Hall.

द्विजेश्वर m. *ein Brahmane* (*ein ausgezeichneter Brahmane* nach dem Schol.) und zugleich *der Mond* Kâvjâd. 2,175.

द्विठ vgl. Verz. d. Oxf. H. 97,*a*,39. *b*,1. 105,*a*,10.

1. द्वितीय 1) °वयस् adj. *im zweiten Lebensalter stehend* Halâj. 2,329.

द्वित्र Kathâs. 54,201. 56,24. द्वित्रिभिर्बहुभिः सार्धम् *mit Zweien, Dreien oder Vielen* Spr. 513.

द्वित्व 1) *Zweiheit, der Begriff Zwei* Sarvadarçanas. 107,3. fgg. 108,2. fgg. — 3) Cit. beim Schol. zu AV. Prât. S. 261 (I, 6. 7).

द्वित्वत्व (von द्वित्व) n. *das der-Begriff-Zwei-Sein* Sarvadarçanas. 107,16.

द्विदत्त m. N. pr. eines Mannes; vgl. द्वैदत्ति.

द्विधा, मार्गो ऽयं पुरतस्ते द्विधागतः *theilt sich* Kathâs. 124,71.

द्विनवकृत्वस् (द्वि - नवन् + कृ°) adv. *achtzehnmal* Bhâg. P. 10,70,30.

द्विपञ्चविंश du. *zwei* (Haufen von) *fünfundzwanzig* (Comm.) Ait. Br. 7,2.

द्विपञ्चाश du. *zwei* (Haufen von) *fünfzig* (nach dem Comm.) Ait. Br. 7,2.

द्विपद् 2) °पदी Bez. *eines best.* Prâkrit-*Metrums:* इत्तीमं °खण्डं पठतीम् Kathâs. 55,127.

द्विपदिका 3) Sâh. D. 546.

द्विपादिका f. *Duett:* काका वाश्यन्ति तत्रैव बिडालाश्च द्विपादिका: R. 7, 6, 58.

द्विपारि (द्विप + अ°) m. *des Elephanten Feind, der Löwe* Bhâg. P. 10,83,12.

द्विपितृक (von द्वि + पितर्) adj. *zwei Vätern geltend* Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 23.

द्विबाहु adj. *zweiarmig;* m. so v. a. *Mensch* Kathâs. 53,94.

द्विभल्लक n. Bez. *einer Art von Pfeilspitze* Çârṅg. Paddh. 80, 64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. अर्धाग्र.

द्विमय (von द्वि) adj. *mit zwei Theilen von (gen.) vermischt:* द्विमयमुदश्वियवानाम् P. 5,2,47, Sch.

द्विमात्र, °मात्रौ (die v. l. richtig द्वे मात्रे) वायसो ऽब्रवीत् RV. Prât. 13,20.

द्विवचन AV. Prât. 1,75. 2,47.

द्विविधा *zweifach:* °विभिन्नाः R. 7,7,54. Schol.: द्विविधया प्रकारद्वयेन. — Vgl. त्रिविधा unter त्रिविध.

द्विशाल n. *ein Haus mit zwei Hallen* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,39.

1. द्विष् mit परि vgl. परिद्वेषस्.

द्विष, अलमञ्जनकल्माषं मा मोलीराननद्विषम् *für das Gesicht unangenehm* Hariv. 7082.

द्विषंधि vgl. auch u. संधि.

द्विषष्टिवाक्य n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

द्विस् = दिवस *Tag* Weber, Ǵjot. 55. — Vgl. द्वि oben.

द्विसप्तन् *zweimal sieben, vierzehn* Weber, Râmat. Up. 291.

द्विसाहस्र (f. ई) *aus 2000 bestehend* Kâtj. Çr. 17,7,21.

द्विःस्वर Ind. St. 8, 307 richtiger द्विः स्वराः *zweimal die Töne* d. i. *vierzehn* zu schreiben.

द्वीपव्रह्मन्द्र N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 244,*a*, No. 606.

द्वीपिता f. nom. abstr. von द्वीपिन् 2) MBh. 12,4271. द्वीपित्व n. desgl. 4298.

द्वीपिन् Z. 5 lies 3) st. 2).

द्वेषिन्, छल° *auf eine hinterlistige Weise Andern zu schaden suchend* Spr. 4503.

द्वैगुणिक m. *Wucherer* Halâj. 2,416.

द्वैत, °निर्णय Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 273,*a*, No. 648. 292,*a*,31. 281,*a*, No. 659. 285,*a*,32. Hall 21. 193.

द्वैतघात m. N. pr. eines Schülers Çaṁkarâkârja's LA. (II) 87,17.

द्वैदत्ति m. patron. von द्विदत्त P. 4, 1, 86, Sch., wo fälschlich द्वैदत्ति gelesen wird.

द्वैध 3) अ° adj. *ungetheilt:* पित्र्यं धनम् Kathâs. 62,172. *durch keinen Zwiespalt getrübt:* सख्य R. 7,36,39.

द्वैधीभाव, अविश्वासं सदा तिष्ठेत्संधिना विग्रहेण च । द्वैधीभावमाश्रित्य पापे शत्रौ बलीयसि ॥ *doppeltes Spiel* Spr. 256.

द्वैपायनी, आर्या द्वैपायनीं दृष्ट्वा शूर्पारकमगाद्बलः Bhâg. P. 10,79,20. wohl N. pr. eines Flusses; द्वीपमयनं यस्यास्ताम् Schol.

द्वैमत्य m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,2.

द्वैमातुर 1) भ्रातर् *Stiefbruder* Kathâs. 74,30.

द्वैरूप्य (von द्विरूप) n. *Zweiheit der Form, das Doppelterscheinen* Bhâg. P. 10,42,28.

द्वैलिङ्ग्य n. nom. abstr. von द्वि-लिङ्ग Cit. beim Schol. zu AV. Prât. S. 261 (1, 10).

द्वैवचन (von द्विवचन) adj. *zum Dual gehörig* Âçv. Çr. 1,5,9.

द्वैसंध्य (von द्वि + संध्या) n. *die beiden Dämmerungen, Morgen- und Abend-Dämmerung* Spr. 4462 (Conj.).

द्व्यंश adj. *zwei Antheile habend* Weber, Ǵjot. 48. 37. 84. 86. fg.

द्व्यणुक Sarvadarçanas. 108, 20. fgg. 109, 5. 6.

द्व्यर्थ Sâh. D. 303.

द्व्यर्ध (द्वि + अर्ध) adj. *anderthalb* Ind. St. 9,442. 10,287. fg. 290. 306.

द्वियोग lies *Zweispänner* Paṅkav. Br. 16,13,12.

# ध

3. ध 1) *d)* N. *der 6ten Note*, eine Abkürzung von धैवत, Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8. — 3) als erste Silbe von धन; vgl. Verz. d. Oxf. H. 189,*a*, No. 431.

धक् interj. des Unmuths Uttararâmak. 88, 9 (113, 7).

धट 1) *a)* Z. 2. fg. streiche Paṅkat. u. s. w. bis ist und vgl. Spr. 3273. — *b)* Weber, Ǵjot. 102.

धत्तूर n. *die Frucht* Kathâs. 64,71. 77.

धन 3) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 69,65.

धनंजय 2) *b)* Verz. d. Oxf. H. 225, *b*, 4. 236, *b*, 13. Z. 3 lies Vinâjaka st. Sâj. — *h)* auch N. pr. des Verfassers des Daçarûpaka. °निघण्टु Titel eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,11. °संग्रह Titel eines Werkes 292,*a*,32. — *i)* Bez. *des 9ten Tages eines Halbmonats* Ind. St. 10, 296.

धनद 1) (f. आ) Spr. 5361. 5394. — 2) *a)* N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,17. eines Dieners Padmapâṇi's Wilson, Sel. Works 2,24. N. pr. eines Affen Weber, Râmat. Up. 306, N. 4.

धनदेव Wilson, Sel. Works 1,299. Kathâs. 64,91.

धनपति *ein reicher Mann* Spr. 3664. 4462. hierher auch Bhartr. 3, 29; vgl. Spr. 2519. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 260,*a*, No. 627. *b*, No. 628. °मिश्र desgl. Hall 100. = °सूरि 168. — Vgl. महा°.

धनभृत besser als cop. Zusammensetzung zu fassen.

धनमित्र ein Brahmane Wilson, Sel. Works 1,299.

धनरक्षक m. *Hüter der Schätze*, Bein. Kubera's R. 7,13,35.

धनवत् 2) *b)* ein Frauenname (auch N. einer Vidjâdharî) Kathâs. 93,8. 106,37. 107,29. — 3) m. *das Meer* (zugleich *reich*) Kâvjâd. 3,117.

धनसंपत्ति f. *Reichthum* Spr. 2577.

धनागम Spr. 3436.

धनाढ्य (धन + आ°) adj. *reich* Spr. 86. °ता f. *das Reichsein, Reichthum* Râǵa-Tar. 5, 273.

धनाधिप Kubera Kathâs. 73,42.

धनाध्यक्ष *Schatzmeister* Bhâg. P. 10, 75, 4. ad Hit. III, 53. Kubera Halâj. 1,78. R. 7,11,7. 15,1. Kathâs. 121,9.

धनाया (von धनाय्) f. *das Verlangen nach Reichthümern, Gier* Halâj. 2,209.

धनिक 1) Spr. 1670. Davon nom. abstr. °ता f. *das Reichsein, Reichthum* 5094. — 5) ein Scholiast des Daçarûpaka; vgl. धनिक.

धनिन् 4) m. Bein. Kubera's Halâj. 1,79.

1. धनु 1) क्व स मदनधनुर्भङ्गुरो भ्रूविलासः Spr. 778. — 3) °राशि Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,37.

2. धनु Z. 2 vom Schluss füge nach *Gestade* bei: als Bild für ein Stopfmittel.

धनुरासन (1. धनुस् + 1. आ°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,18.

धनुर्ज्या f. *Bogensehne* Ind. St. 10,23.

धनुर्धारिन् unter den 108 Namen Çiva's R. 7,23,4,49.

धनुर्लता *Bogen:* कामस्य Kathâs. 72,76. 74,214. 111,12.

धनुर्वक्र (1. धनुस् + वक्र) adj. *krumm wie ein Bogen:* मूत्राशयो धनुर्वक्रो वस्तिरित्यभिधीयते Cit. in TBr. Comm. 2,455,7.

धनुर्विद्यादीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,8.

धनुष्मत्ता (von धनुष्मत्) f. *Geschicklichkeit im Bogenschiessen* Spr. 2214.

धनुष्मत् 1) Z. 4 streiche f. °मती Bhartr. 1,18 und vgl. Spr. 2214.

1. धनुस् 2) Lâtj. ed. Calc. 170,4. — 5) Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,32. — Vgl. इन्द्र°, पुष्प°, मल्ल°, सुरपति°.

धनुहस्ता f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

धनेश्वर 1) *b*) °सूरि ein Autor Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 264. — 3) wohl n. als N. pr. einer Oertlichkeit: धनेश्वराभिधे शैवे सिद्धक्षेत्रे Kathâs. 66,2.

धन्ना m. N. pr. eines Kaufmanns Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,29.

धन्य 1) Z. 9 vgl. Kuvalaj. 26 und die Erkl. des Comm.

धन्यता Kathâs. 73,250.

धन्यस्तोत्र n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 225,*b*, No. 550.

धन्व 1) Z. 3 Hariv. 7315 liest die neuere Ausg. धन्वीभिः.

1. धन्वन् *der Schütze im Thierkreise* Weber, Gjot. 102.

2. धन्वन् 1) auch N. pr. eines Landes: अनर्तधन्वकुरुजाङ्गल° Bhâg. P. 10,86,20.

धन्वन्तरि 2) vgl. Spr. 2999, wo unter सद्वैद्य, कविभूपति und हरिहर Dhanvantari zu verstehen ist.

धन्वर्णस् (2. धनु + अ°) adj. *den Strand bespülend* oder *trockenes Land überfluthend* RV. 5,45,2.

धन्वायन, Nilak.: भीमधन्वानः अयते प्रचरत्यस्यामिति भीमधन्वायनी.

धम् 1) ध्मातः (= धमतः) शृङ्गाणि केचन Bhâg. P. 10,12,7. Sp. 865, Z. 12 lies धमितमग्निमश्मनि.

— अभि *blasen:* °ध्मातगोशृङ्ग Kathâs. 59,41.

— आ 1) उग्रकबन्धकण्ठरुधिरैराध्मायमानोदराः (केरवः) Sâh. D. 169, 15. मदाध्मात Kathâs. 91,54. — caus. in übertr. Bed.: कृष्णेनाध्मायितात्मनाम् (sic) Bhâg. P. 10,25,6.

— प्रत्या vgl. प्रत्याध्मान.

धमन 1) *c*) *wegblasend, verscheuchend:* माया° Bhâg. P. 10,14,16. — 4) n. *das Schmelzen* (von Erz) Ind. St. 9,26.

धमनि 2) am Schluss, ग्रीवाधमन्यौ H. 586 sind *die beiden Schlagadern vorn am Halse;* Halâj. 2,361 heisst es ग्रीवा धमनिर्मन्या, wo vielleicht ग्रीवाधमनिर्मन्या zu verbinden ist.

धमरुकानगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 396,*b*, No. 124. fg.

धम्मिल्ल Kathâs. 104,88. Râga-Tar. 5,356. अलिमलिनघनस्निग्धधम्मिल्लहस्ता Ind. St. 8,401,4. — N. pr. eines Brahmanen Wilson, Sel. Works 1,299.

धय, धूमस्य धयान् Naish. 1,82. — Vgl. पुष्पंधय.

धर्, 1) Z. 3 lies धारयन्तु ते. धृत = धृतवन्त् *tragend* Weber, Râmat. Up. 300. — 6) धार्यतां परभृतैर्वाचंयमत्वव्रतम् Spr. 3661. — 14) तस्मादेषं न धारयेत् *behalten* so v. a. *dulden, leiden* Spr. 509. — धृत ist an mehreren Stellen als partic. vom intrans. धर् (Bed. 22) in der Bed. *bestehend, fortbestehend, andauernd* zu fassen; so z. B. 1) Z. 6 vom Ende; 4) Z. 14; 13) Sp. 872, Z. 14.

— desid. vgl. दिधीर्षा.

— अव 2) Kathâs. 63,175.

— पर्यव vgl. पर्यवधारणा.

— उद् Sp. 875, Z. 3 richtig उद्दध्रे ed. Bomb.

— उप 3) तत्रोपधार्य मायानां शतमेकं समासवान् R. 7,23,16. उपधार्य सखिलेनानुसृत्य Schol.

— नि vgl. निधारव.

— निस् 2) Sâh. D. 142,5. 8.

— परि vgl. परिधारणा fg.; — प्रति vgl. प्रतिधर्तर्.

— वि 4) स्तनैर्विधर्तुम् Bhâg. P. 10,90,22. मूर्ध्ना तथापि विधृतः (चन्द्रः) परमेश्वरेण Spr. 898. — Statt विधृत Sâh. D. 354 liest Ballant. richtiger विधूत. — Vgl. विधर्तर्.

— सम् 1) तूष्णीं वर्षशतान्यष्टौ समधारं (= समधारयम् Schol.) महाव्रतम् R. 7,13,25. — 7) ते ऽदित्यां समध्रियन्त *sie entschlossen sich sämmtlich auf* A., *sie blieben bei* A. *stehen* TS. 6,1,5,1.

धर 1) चतुर्वेद° *auswendig wissend* Kathâs. 59,28. — 2) *d*) α) Weber, Râmat. Up. 307. 312. — 3) *a*) als eine der acht Formen der Sarasvatî Wilson, Sel. Works 2,190.

धरट m. N. pr. eines Bharaṭaka Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,42. °क 37.

धरण 4) *c*) m. = Çâṇa = 4 Mâsha Çârṅg. Saṁh. 1,1,16. — Vgl. निकाम°.

धरणिपति m. *Herr des Landes, Fürst, König* Spr. 4998.

धरणीधर 2) *a*) धरणिधर Spr. 2353. — *d*) धरणीधरवाणीममृतमयीम् Ind. St. 8,350.

धरणीप्लव H. ç. 165, wo दारदो धरणी° zu lesen ist.

धरणीवराह m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 96,3.

धरणीव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,17.

धरणीसुर m. *ein Gott auf Erden, ein Brahmane* Weber, Râmat. Up. 284.

धराधारा (धर *Berg* + आधार) f. *die Erde* Halâj. 2,2.

धर्कट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,6.

धर्म Z. 2. fg. MBh. 12,2260 liest die ed. Bomb. सर्वं st. धर्मं, 9232 धर्म्याणि st. धर्माणि; über महद्धर्मम् 13,3213 s. u. महन्त् am Anf. Als n. noch Dampatiç. 44. 1) *a*) füge noch *moralisches Verdienst* hinzu; z. B. Spr. 4215. Bhâshâp. 160. Wilson, Sel. Works 1,317. Sarvadarçanas. 77, 16. 115,18. — 2) Sp. 883, Z. 14. fgg. vgl. Spr. 1117. fg. Hariv. 744 liest die neuere Ausg. दश धर्मान्गतो राजा. Zu धर्म in buddhistischem Sinne vgl. Sarvadarçanas. 21,9. fgg. — 6) lies सत्सङ्ग. — 9) Jama Kathâs. 72,

.445. fgg. Weber, Râmat. Up. 302. — 10) ein Fürst Kathâs. 98,5.

धर्मकार्य Spr. 3094.

धर्मकीर्ति N. pr. Verz. d. Oxf. H. 10,b,18. Sarvadarçanas. 15,17.

धर्मकृत्य = धर्मकार्य Spr. 4390.

धर्मगुप् s. u. 4. गुप्.

धर्मगुप्त, °मिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 258,b,30.

धर्मगोप m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 69,49.

धर्मघट Verz. d. Oxf. H. 35,a,43.

धर्मचरण, lies n. st. m.

धर्मजिज्ञासा f. Titel eines Pariçishṭa des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 382,b,3.

धर्मतत्त्व n. Titel einer Schrift Hall 177.

धर्मता f. *das* Dharma-*Sein*, in buddhistischem Sinne Sarvadarçanas. 21,9. fgg.

धर्मदत्त N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 16,b,5. eines Kaufmanns Kathâs. 77,48. 84,6.

धर्मदार, °दारा इवं मम Kathâs. 52,51.

धर्मधात्री f. *Erhalterin des Gesetzes*, Beiw. des Wassers Hariv. 7794 nach der Lesart der neueren Ausg., °रात्री ed. Calc.

धर्मध्वज 2) König von Uǵǵajinî Kathâs. 85,3.

धर्मध्वजिन् Bhâg. P. 10,78,27.

धर्मनियामकता (धर्म + नि°) f. bei den Buddhisten *die Alles bestimmende Natur der* Dharma Sarvadarçanas. 21,10. fgg.

धर्मनेत्र vgl. नेत्र 2).

धर्मपथ 1) MBh. 3,528. सत्पधर्मपथे स्थित: R. 2,30,38.

धर्मपरायण adj. = धर्मपर in der Einschaltung nach ṚV. 10,85.

धर्मपाठक R. 7,59,1,3. 2,23.

धर्मपीडा MBh. 13,4556.

धर्मपुर n. *die Stadt des Gesetzes*, = Ajodhjâ R. 7,102,17. N. pr. eines Dorfes an der Narmadâ Verz. d. Oxf. H. 335,b,24. eines von Akbar erbauten Gebäudes für Hindu-Asketen Wilson, Sel. Works 2,394.

धर्मप्रवचन R. 7,83,4.

धर्मबुद्धि 2) N. pr. eines *rechtschaffenen* Kaufmannes Kathâs. 60,212.

धर्ममार्ग m. = धर्मपथ 1) Weber, Râmat. Up. 286. Pańkat. 166,20.

धर्ममीमांसासंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 188.

धर्मय्यदीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 140.

धर्मराज् 1) Verz. d. Oxf. H. 46,a,45.

धर्मराज 1) Kathâs. 72,353. — 3) *ein gerechter König* Hariv. 636.

धर्मरात्री, die neuere Ausg. liest धर्मधात्री.

धर्मरुचि ein Dânava Kathâs. 47,25.

धर्मवत् 2) b) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 53,90. 78,9.

धर्मवासर als Erklärung von पूर्वेद्युस् Med. avj. 84.

धर्मविचारसंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 184.

धर्मविवरण n. desgl. ebend. 194.

धर्मविवर्धन, so zu lesen st. धर्मविवर्धन.

धर्मव्याध Kathâs. 56,182. fgg.

धर्मशाला *ein Asyl für Bettler und Reisende* Wilson, Sel. Works 1,50.

धर्मशास्त्र, °सुधानिधि m. Titel eines Werkes Hall 176.

धर्मशील 1) Spr. 2226. 4505. — 3) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 51,17. fgg.

धर्मसेन m. N. pr. eines Kaufmannes Kathâs. 69,123.

धर्मस्थितिता (धर्म + स्थि°) f. bei den Buddhisten *die constante Natur der* Dharma Sarvadarçanas. 21,9. fgg.

धर्माक्षेप (धर्म + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man die allgemein angenommene Natur eines Dinges nicht gelten lasse*, Kâvjâd. 2,128. Beispiel Spr. 4112.

धर्माख्यान n. *das Auseinandersetzen der Pflichten* Spr. 4254.

धर्माधिकारिक adj. *das Kapitel vom Recht betreffend* Verz. d. Oxf. H. 215,b,8.

धर्मास्तिकाय Sarvadarçanas. 35,21.

धर्माह = धर्मवासर als Erklärung von पूर्वेद्युस् H. an. 7,59.

धर्मिता f. nom. abstr. von धर्मिन् 1) c) Sarvadarçanas. 47,8.

धर्मितावच्छेदकताप्रत्यासत्तिविचार m. Titel einer Schrift Hall 52.

धर्मितावच्छेदकप्रत्यासत्तिनिरूपण n. desgl. ebend.

धर्मित्व n. = धर्मिता Sarvadarçanas. 162,9.

धर्मिन् 1) b) Verz. d. Oxf. H. 229,b,40. Kâvjâd. 2,130. Sâh. D. 729. Sarvadarçanas. 47,10. 62,8. 70,20. 161,16.

धर्मिष्ठ, °ता f. Spr. 2179.

धर्मेश्वर N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 283,a,26.

धर्मोपमा f. *ein Gleichniss, in welchem zwei Dinge in Bezug auf eine gemeinschaftliche charakteristische Eigenschaft einander gleichgestellt werden*, Beispiel: अम्भोरुहमिवाताम्रं मुग्धे करतलं तव Kâvjâd. 2,15.

धर्म्याक्षेप (धर्मिन् + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man den Träger einer anerkannten charakteristischen Eigenschaft nicht gelten lasse*, Kâvjâd. 2,130. Beispiel: सुन्दरी सा न वेत्ति विवेक: केन ज्ञायते । प्रभामात्रं हि तरलं दृश्यते न तदाश्रय: ॥ 129.

धर्ष् mit आ am Ende lies अनाधृष् st. अनाधृष्.

— परि vgl. परिधर्षण; — अभिप्र vgl. अभिप्रधर्षण.

— सम् *Etwas verderben, zu Grunde richten*: ते प्रासै: परिघै: u. s. w. पुष्पकं समधर्षन्त शूरा: R. 7,21,25.

धर्षणीय, अधर्षणीयेन महसा *unüberwindlich* Kathâs. 101,339.

धर्षिन् 2) Brahmavaiv. P. 2,28,4 nach Aufrecht.

2. धव 2) गिरिजा° Kathâs. 52,403.

धवल 1) a) Z. 9 Vet. 17,3 die neuere Ausg. (13,47) richtig धवले गृहे. — 2) g) N. pr. eines Mannes Kathâs. 80,7. Wilson, Sel. Works 2,201 wohl fehlerhaft für देवल. — 5) c) N. pr. einer Stadt Kathâs. 56,131.

धवलता (von धवल) f. *Weisse, die weisse Farbe*: मुखं धवलतां ययौ *wurde weiss* Kathâs. 61,43.

धवलनिबन्ध m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,b,9.

धवलमुख m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 61,220. fgg.

धवलय् (von धवल), °यति *weiss machen, beleuchten* Sâh. D. 163,17. Spr. 1374. — Vgl. धवलित.

धवलित, सुधा° Halâj. 2,139. जगति यशसा ते धवलिते *beleuchtet* Spr. 4705.

धवलिमन् Kuvalaj. 35,b.

धस् vgl. noch पयो°; धस्मन् s. पुरु°.

1. धा Z. 8 (अभि) दध्युषी auch die ed. Bomb.; die Form gehört zu ध्या; Z. 25 Hariv. 7799 liest die neuere Ausg. पतिभक्त्योर्जिताश्च st. पतिभक्त्यै धिताः स्म. 4) (कस्मात्) शौचे चित्तं न वा दधुः so v. a. *warum dachten sie nicht an* Spr. 3506. Z. 2 vom Schluss, die neuere Ausg. des Hariv. liest 1854 वर्तमानस्य st. धीयमानस्य. — 7) हृदि शुचं धत्ते *bewirkt* Spr. 2887. — 11) ये (वासराः) चाल्पत्वं दधति *kurz werden, kurz erscheinen* Spr. 2519. Sp. 904, Z. 12. fg. Bhartr. 3,82 bedeutet धत्ते bei der richtigen Lesart *reddit;* vgl. Spr. 401. Am Schluss, MBh. 4,1347 liest die ed. Bomb. richtig अधारयत्.

— अन्तर्, partic. अन्तर्हित 1) *getrennt* RV. Prât. 3,9.

— अपि 2) चन्द्रयाश्चापिदधम् Bhâg. P. 10,30,22. पिदधति श्रोत्रे LA. (II) 87,1. तुन्नान्तेणेव जालेन कषायपिहिताबुभौ so v. a. *steckend in* Spr. 3999.

— अभि 2) Bhâg. P. 5,23,8 liest die ed. Bomb. धीमहि (= मन्त्रेणोपतिष्ठेम Comm.) st. अभिधीमहि; 8,3,2 wird अभिधीमहि durch अभिध्यायेम erklärt, also auf ध्या zurückgeführt; vgl. u. समभि und u. 1. धी. — 9) Z. 13 अभिदध्युषी gehört der Form nach zu ध्या. शिष्यमभ्यधात् *sagte zum Schüler* Kathâs. 63,165. — desid. vgl. अभिधित्सा.

— समभि *seine Gedanken richten auf* (also Verwechselung mit ध्या): भगवतः समभिधीमहि तपनमण्डलम् Bhâg. P. 12,6,68.

— अव 3) नन्वात्मन्यवधीयताम् *man richte doch die Aufmerksamkeit auf* Spr. 1412.

— उपाव, partic. उपावहित *daneben gesteckt, — gelegt* TBr. 2,7,18,4.

— व्यव 3) बन्धुभ्यो व्यवधीयताम् *man trenne sich von* Spr. 1412. घनाघनव्यवहित (अंशुमन्त्) *getrennt durch* 3371.

— आ 1) त्वयिणि विरसे चित्तमाधाय Spr. 734. भवरसे वैराग्यमाधीयताम् 1412. तस्यां (भार्यायां) त्रितयमाहितम् so v. a. *beruhend auf* Mârk. P. 21,70. — 8) अमात्यानामथो हर्षमादधाति Spr. 4750.

— अत्या 2) नास्य — किंचिदत्याहितं भवेत् Kathâs. 123,80.

— अन्वा 1) परिस्तीर्याथ पर्युक्षेदन्वाधाय यथाविधि Bhâg. P. 11,27,37. Schol.: अन्वाधानसंज्ञकं व्याहृतिभिः समित्प्रक्षेपादिरूपं कर्म कृत्वा.

— समा 1) am Ende füge hinzu समाहितेन मनसा Spr. 2796. सुसमाहित *recht aufmerksam* 4541. — 10) R. 1,1,26 ist zu lesen प्राणसमा (vgl. u. प्राणसम) हिता; Hariv. 2225 liest die neuere Ausg. पुराणे कथ्यते यत्र वेदश्रुतिसमाहितः, Nilâk.: यत्र पुराणे वेदः मन्त्रब्राह्मणराशिः श्रुतिसमाहितः प्रत्यक्षेणेव निहितो दृश्यते प्रत्यक्षश्रुतिमूलको ऽयमर्थः.

— उप 3) lies *voraussetzen, supponiren* und füge Sarvadarçanas. 146,16 hinzu. — 5) प्रथमया महाव्याहृत्या प्रथमोपहिता Çâñkh. Grhj. 1,16,4 in Ind. St. 5,337. — 6) Z. 10. fg. उपहित MBh. 12,5219 bedeutet *ein secundäres Gut;* s. oben u. उपहित. — 7) Nilak. erklärt उपहित an der ersten Stelle durch उपन्यस्त, an der zweiten durch वञ्चित.

— नि 1) pass. *enthalten sein:* धने सुखकला या तु सापि दुःखे निधीयते (Conj.; vgl. u. वि 1) weiter unten) Spr. 3614. Am Schluss füge hinzu: (तम्) निदध्यान्मन्त्रिणाम् Spr. 5339, v. l. — 3) हृदयनिहितवैर (Conj.) *im Herzen versteckt* Spr. 2340. सुनिहित *wohl geborgen* 5010. — 6) die ed. Bomb. richtig विधातुं. — caus. 1) बालस्य च शरीरं तत्तैलद्रोण्यां निधापय R. 7,75,2.

— उन्नि *in die Höhe —, aufgehoben halten:* एकेन हस्तेन यतत्युन्निदधे ऽम्बरम् Bhâg. P. 10,30,20.

— उपनि 1) Z. 2 lies नवे st. नव.

— प्रणि 2) सम्यक्प्रणिहिता च वाक् *eine wohlangebrachte Rede* Spr. 3628. — 6) Z. 6. fgg. vgl. मूलप्रणिहित.

— संनि 4) तदा च संनिधास्ये ते यदा त्वं मां स्मरिष्यसि Kathâs. 74,324. रात्रिः शिवा काचन संनिधत्ते (*steht bevor*) Kuvalaj. 103,a,3. Z. 8 lies तया st. त्वया.

— परि 2) परिहितनीलवस्त्र Verz. d. Oxf. H. 282,a,12. — 6) *Etwas wieder in Ordnung bringen* Çâñkh. Grhj. 1,15,11 in Ind. St. 5,335.

— प्रति 8) *zurückhalten:* (तम्) सिन्धुं वेलेव प्रत्यधात् (= प्रतिरुरोध Schol.) Bhâg. P. 10,78,3.

— वि 1) धने सुखकला या तु सापि दुःखैर्विधीयते (so die ed. Bomb. des MBh.) *wird verliehen* Spr. 3614. — 4) तस्य सुरूपं तद्विधीयते *gelten für* Prasañgâbh. 12,b. — 6) तथैव रथमारुह्य नाप्सु चर्या विधीयते Spr. 4439. विधाय वैरम् *Feindschaft beginnen, Jmd den Krieg erklären* 2811. — 7) (तम्) विदध्यान्मन्त्रिणाम् Spr. 5339. — 9) मुग्धा दुग्धधिया गवां विदधते कुम्भानधो बल्लवाः *stellen unter* Spr. 2213. — 14) vgl. द्वारं निभृतं विधाय (lies पिधाय) Pañkat. 237,12. 186,8. — desid. 3) अधनेनार्थकामेन नार्थः शक्यो विधित्सितुम् (so die ed. Bomb.) *ein Armer, dem es um Geld zu thun ist, kann nicht daran denken sich Geld zu machen,* MBh. 12,220.

— प्रतिवि 3) अहं प्रतिविधास्यामि भयं चेदापतेत् Kathâs. 60,183. °धास्ये 188. — desid. vgl. प्रतिविधित्सा.

— सम् 1) वाचं तेन न संदध्यात् so v. a. *mit dem wechsele er keine Worte* MBh. 12,4220. — 2) *hinstellen* Spr. 3729. श्रद्धां श्रुतिषु संदधे *Glauben schenken* LA. (II) 91,3. — 3) Sp. 927, Z. 7 संदधीत न चानार्यैः v. l.; vgl. Spr. 5156. — 10) Nilak.: यथा तैः सह संदधामहे शरादिसंधानं कुर्महे यद्वा सख्यं कुर्महे; er erwähnt auch eine Lesart तेषां विधीयते st. तैः संदधामहे.

— अनुसम् 2) Spr. 2894. — desid. *Etwas zu erreichen suchen, einer Sache nachgehen:* एकमनुसंधित्सतो ऽपरं प्रच्यवते Sarvadarçanas. 27,11. fg. 118,16.

— अभिसम् 3) द्विः शरं नाभिसंधत्ते (रामः) Spr. 1280. — 4) Z. 9 lies *bestimmte sie zu —, setzte sie ein als —.* — 7) Ind. St. 8,310. — 9) ज्ञानाभिसंहित so v. a. *erkannt* im Gegens. zu ज्ञेय MBh. 12,7426. nach Nilak. ज्ञानशब्देनाभिसंहितं ज्ञानशब्दाभिधेयं ब्रह्म.

— प्रसम् vgl. प्रसंधान.

2. धा 1) vgl. noch मधुधा, पुष्पध, भागध. — 2) vgl. noch पुरोधा.

3. धा, धातुं तेषां सोमम् MBh. 3,14282.

4. धा (= 3. धा) adj. *saugend* in पयोधा.

धाटी Sâj. zu RV. 1,3,3.

धाणाक vgl. मण्डूरधाणिक.

धातकि 1) Z. 4 zu धातकीखण्ड (°षण्ड) vgl. Ind. St. 10,283.

धातर् 2) als Autor zum Kârvâkadarçana gezählt Hall 162. — 5) Bez. *des 10ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 331,b,6 v. u.

1. धातु 3) Sp. 933, Z. 4 v. u. *Knochen* auch Halâj. 3,10. — 4) *Erz:* धातोश्चामीकरमिव Spr. 1327. — 5) AV. Prât. 2,90. 3,48. 79. Sarvadarçanas. 144,16. fgg. — Vgl. महा°.

धातुचन्द्रिका f. Titel eines über die *Wurzeln* handelnden Werkes

Verz. d. Oxf. H. 212,a,1.

धातुरत्नमाला f. Titel eines über die Dhâtu handelnden medicinischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 320,b, No. 760.

धातुवाद Sarvadarçanas. 100,11. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,12.

धात्रिका f. *Amme* Med. k. 138 (धातृका gedr.).

धात्री 1) *Hebamme* Spr. 765. *Wärterin* MBh. 5,7423. — 2) कुलिसंधारणाद्धात्री (स्मृता) MBh. 12,9512. — 4) Verz. d. Oxf. H. 16,a, N. 2.

धात्रेयिका Verz. d. Oxf. H. 216,b,43.

धात्रेयी Daçak. 2,27.

धात्वाकर (1. धातु + आ°) m. *Mine:* धात्वाकराख्यानि so v. a. *Mineralien* Varâh. Brh. S. 104,12.

धानका f. pl. demin. von धाना P. 5,3,77, Sch.

धाना, अन्नं धानासु लीयते । धाना भूमौ प्रलीयन्ते Bhâg. P. 11,24,21. sg.: भर्जिता क्वथिता धाना प्रायो बीजाय नेष्यते 10,22,26.

धानिका vgl. मान°.

धान्त m. Weber, Râmat. Up. 317. fgg. Streiche das Eingeklammerte.

धान्य vgl. पूति°; — धान्यक vgl. क्षेम°.

धान्यधनवन्त् (von धान्य + धन) adj. *an Korn und Schätzen reich* Spr. 4091.

धान्यपाल N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,5.

धान्यवन्त् Ind. St. 5,291, N. 1.

धान्यशीर्षक Halâj. 2,424.

धान्यशूक n. *die Grannen am Getraide* ebend.

धाम 1) धामा नाम (so die ed. Bomb.) महात्मानो मुनयः सत्यवादिनः । न तेषां ज्ञायते मूर्तिर्नाकृतिर्न तपश्चितम् ॥ MBh. 5,3837.

1. धामन् 1) *a*) तमो° (धामन् = आश्रय Schol.) Bhâg. P. 10,76,8. Sp. 941, Z. 6 v. u. der Schol. zu Bhâg. P. 2,9,16 und 3,11,41 erklärt धामन् durch स्वरूप *Wesen;* eben so in अकुण्ठ° 10,63,37. — *h*) Z. 12, die neuere Ausg. richtig अग्रं; Nilak.: धाम्नां चक्षुःसूर्यादीनां धाम प्रकाशकम्. — Vgl. उच्चैर्धामन्.

धाय m.: चत्वारो धायाः पलाशयष्टीनाम् Kauç. 18.

धायस् 1) प्र क्षोदसा धायसा सस्र एषा सरस्वती Rv. 7,95,1. nach Sâj. = धारक.

1. धार 1) vgl. noch प्राण°; — 1. धारक 1) vgl. noch दण्ड°.

धारण 1) त्रिभुवनागारधारणस्तम्भ *tragend* Kathâs. 73,377. Sp. 945, Z. 3 die ed. Bomb. वारणाः st. धारणाः. — 3) *c*) Sarvadarçanas. 177,21. हृदये पञ्चभूतानां धारणा च पृथकपृथक् । मनसो निश्चलत्वेन धारणा सा विधीयते ॥ Verz. d. Oxf. H. 236,b,34. fg. नभो° b,5. धारणा पञ्चनाडीभिर्ध्यानं च षष्टिनाडिकम् 10. प्रत्याहारद्विषट्केन ज्ञायते धारणा शुभा 20. धारणा द्वादश प्रोक्तं ध्यानम् 21. तदाग्नेयीं गृहीत्वेमां धारणां स्वतनुं त्यज Kathâs. 52,259. fgg. दुष्टश्रीमेवाग्नेयधारणाम् 73,135. fg. — 5) *a*) पृथिवी धारणी Verz. d. Oxf. H. 223,a, 9 v. u. Spr. 4918. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 304,b,1. — *c*) ग्रन्थ° Spr. 4918. धारणान्वित *mit einem guten Gedächtniss ausgestattet* Kâm. Nîtis. 4,30.

धारणामातृका (?) f. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,46.

धारणापारणाव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 285,a,29.

धारय *schuldend* मह्यमयं शतस्य धारयः *dieser ist mir Hundert schuldig* Viramitrodaja 24,b,3.

1. धारा 1) Sp. 947, Z. 2 v. u. lies धाराविगलितं. — 3) परमा धारा *Carrière* Spr. 1508. — 4) Z. 3 lies 149,a,28.

2. धारा 1) °तीर्थे धरणिपतयः कल्मषं क्षालयन्ति Spr. 4998. धाराग्र n. *bei Pfeilen* Halâj. 2,314.

धारय् (von 1. धारा), °यते *einem Strome gleichen:* धारायमाणामलदश्रुणा चक्षुषा Schol. zu Amar. 10.

धारायन्त्रगृह n. = धारागृह, जलयन्त्रगृह Kathâs. 122,17.

धारासूर N. pr. einer Oertlichkeit an der Godâvarî Hâla 24. 67.

1. धारिन् 1) रहस्यधारिणी *eine Vertraute* Kathâs. 58,123. Sp. 950, Z. 4 v. u. lies मन्त्र° st. मन्त°. — 3) *d*) eine der 5 Dhâraṇâ, *die strömende* (von 1. धारा), *die des Wassers* Verz. d. Oxf. H. 237,a,6.

धारेश्वर m. *der Gebieter von* Dhârâ d. i. Bhoǵa Verz. d. Oxf. H. 232,a,24. 283,a,30. 356,a,16.

धार्तराष्ट्र 2) und zugleich 4) Kathâs. 100,14.

धार्मिकता Kathâs. 54,95.

1. धार्य 1) चेतसि *im Sinne —, vor Augen zu haben, woran man denken soll* Spr. 4343.

धार्ष्ट्र्य pl. Bhâg. P. 10,8,34.

1. धाव् mit अभि, तीक्ष्णाम् u. s. w. व्यसने सर्वभूतानि नाभिधावन्ति पार्थिवम् *beispringen, zu Hilfe eilen* Spr. 4129.

— निस् 2) तथा शार्ङ्गविनिर्मुक्ताः शरा नारायणेरिताः । निर्धावन्तीषवस्तूर्णं शतशोऽथ सहस्रशः ॥ R. 7,7,19.

— परा Bhâg. P. 10,88,24.

— परि 1) *umlaufen*, mit acc. Kathâs. 73,309. — Vgl. परिधाविन्.

— प्र *davonlaufen* Weber, Râmat. Up. 353. — caus. *in die Flucht schlagen* Kathâs. 51,167.

— अनुप्र Spr. 4042.

— संप्र R. 7,21,24.

2. धाव्, धौत n. *Abwaschung:* शतधौतेन Spr. 5355 (verbessert in शतधा धौतः).

धाव m. *Reinigung* in दन्त°.

2. धावक *Wäscher* Kathâs. 72,206. fgg.

2. धावन nom. ag. in त्रिल°.

धावनिका s. पाद°.

धाविन् (von 2. धाव्) adj. *waschend:* वस्त्र° Kathâs. 124,133.

1. धि *ergötzen, erfreuen* Sâh. D. (1828) 117,14. fälschlich धुन्वासि st. धिन्वासि die neuere Ausg. 113,3.

धिक्कार füge *Verspottung, Verachtung* hinzu.

धिष vgl. नरधिष.

धिष्ठ्य Z. 4 liest die ed. Bomb. धिष्ण्येन, welches Nilak. durch मण्डलेन erklärt. Die ed. Bomb. des Bhâg. P. hat überall richtig धिष्ण्य.

धिष्ण्य 9) m. nach dem Comm. zu TS. 1,227,16 heissen so auch gewisse Soma-hütende Genien, wofür aus der Çruti angeführt wird: धिष्णिया वा अमुष्मिँल्लोके सोममरक्षन्. अग्रयो धिष्ण्या ऐश्वरयः als Ṛshi Ind. St. 3,201,b.

2. धी 1) *Absicht:* प्रत्युत्पन्ननृमांसभक्षणधियः Spr. 3889. *Gedanke:* द्रविणकणधियाम् (नृपाणाम्) *die auf ein Lumpengeld bedacht sind* 2658.

दुग्धधिया *in der Meinung, dass es Milch sei*, 2213. 2712. 3179. *Meinung, Ansicht* SARVADARÇANAS. 109, 9. *Begriff* 8, 20. 16, 18. 107, 14. 17. 108, 6. fgg. — Vgl. कृत°, मह्रा°.

धीकर्मन् (2. धी + क°) n. *das Object der Erkenntniss* SARVADARÇANAS. 86, 22 (धीकर्म zu lesen). 87, 10.

धीडड (2. धी + डड) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155, *a*, 24.

1. धीर 1) त्वदाननमधीराक्षम् *mit den beweglichen Augen* Spr. 4150. Z. 5 lies *sieht ruhigen Auges vor sich hin;* vgl. Spr. 2663. Sp. 967, Z. 8. fgg. vgl. Spr. 5317 und ग्रचलप्रतिष्ठ (Spr. 362) und मर्यादिन् als Beiww. des Meeres. Z. 17. fg. vgl. BHAR. NÂṬJAÇ. 34, 5. 6. DAÇAR. 2, 8. fgg. 8. PRATÂPAR. 4, *a*.

2. धीर von Personen Spr. 2587. 2782. 4066. 5057.

3. धीर 2) *c*) N. pr. eines Frauenzimmers HALL 66.

धीरगोविन्दशर्मन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 391, *b*, 1.

धीरता (von 2. धीर) f. *Klugheit* Spr. 4165.

धीरत्व Spr. 4171 *Standhaftigkeit* oder *Klugheit* (von 2. धीर).

धीरय् (von 1. धीर), °यति *Jmd* (acc.) *aufrichten, Muth zusprechen* KATHÂS. 71, 65. 73, 355.

धीरशिव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 16.

धीसख und धीसचिव vgl. प्रज्ञासहाय, बुद्धिसहाय.

धुत् mit सम् Z. 3 richtig ग्रग्निं स्तो° die ed. Bomb.

धुनि wird vielleicht richtiger auf धु, धू zurückgeführt mit der Grundbedeutung *mit Getöse dahinfahrend*. 1) Z. 4. fg. ṚV. 2, 15, 5 gehört nach SÂJ. zu 3).

धुन्धु, °हन् BHÂG. P. 12, 3, 9.

धुन्धुक n. Bez. *eines best. Fehlers, einer durchlöcherten Stelle im Holze* VARÂH. BṚH. S. 79, 32. 37.

धुन्धुरि oder °री *ein best. musikalisches Instrument:* मृदङ्गशङ्खपणवधुन्धुर्यानकगोमुखाः BHÂG. P. 10, 75, 9.

धुर् 3) सत्समागमः — दुःखानां धुरि युज्यते *wird an die Spitze der Leiden gestellt* Spr. 3265. — Vgl. सधुर.

धुरंधर 4) Spr. 4836. Als Eigenschaft eines नायक PRATÂPAR. 3, *b*, 7. 4, *a*, 1.

धुर्य 1) धुर्यौ (= बलीवर्दौ Schol.) PÂR. GṚHJ. 1, 10, 3 in Ind. St. 5, 354. — 2) AV. 5, 1, 4. Alle Stotra mit Ausnahme der drei Pavamâna heissen धुर्य nach dem Schol. zu KÂTJ. ÇR. 9, 14, 5.

1. धू intens. 3) *anfächeln, befächeln:* ग्रपराश्चन्द्ररश्म्याभैर्हेमदण्डैर्महाधनैः (sc. चामरैः) । दोधूयुर्वदनं तस्य R. 7, 77, 13. fg. Sp. 974, Z. 18 füge hinzu मखस्य दोधतः ṚV. 10, 171, 2.

— ग्रव Sp. 974, Z. 7 v. u. vgl. WILSON, Sel. Works 1, 55. fg. 185. 238. Z. 6 v. u. BHÂG. P. 3, 1, 19 vom Schol. durch ग्रसंस्कृतदेह, 4, 4, 21 durch ब्रह्मविद् erklärt. Z. 5 und 4 v. u. ग्रवधूतवेष vom Schol. ein Mal als *die Kleider eines Verstossenen tragend,* ein anderes Mal durch ब्रह्मविद् erklärt. ग्रवधूत BHÂG. P. 10, 80, 24. fg. vom Schol. durch मलिन *schmutzig* erklärt. ग्रवधूत n. und ग्रवधूतक n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3, 325.

— व्यव Z. 5. fg. NILAK.: व्यवधूता दारादिधनासक्ताः.

— व्या, °धूताधोरणा (वारणा) KATHÂS. 112, 63.

— उद् 1) उद्धूत *hinundherbewegt* KATHÂS. 60, 198. *angefacht* 32, 153. — 4) Schol.: उद्धूता उच्छलिताः also *in die Höhe geworfen*.

— समुद्, महावातसमुद्धूतं (so die ed. Bomb.) रजः R. 2, 30, 13.

— नि 2) die neuere Ausg. richtig विधुन्वन्.

— परि *abschütteln:* पापौघः परिधूयताम् Spr. 2894.

— वि 1) (चामरव्यजनम्) विदुधाव प्रदक्षिणम् (so die ed. Bomb.) MBH. 2, 38. विधुतः पावक इव MÂLATIM. 32, 5. — 2) विधूत (so liest BALLANT.) n. in der Dramatik *das Zurückweisen einer Freundlichkeit für den ersten Augenblick*, nach Andern *Abneigung* SÂH. D. 354 nebst Scholien.

— ग्रनुवि *vertreiben, verscheuchen:* ईश्वरस्य विधिं (= विधानं मायां Schol.) को ऽनुविधुनोति (को नु वि°?) BHÂG. P. 10, 49, 28.

— प्रवि *hinundher schwingen:* प्रविधुतदन्ष्टिपीडितासिवर KATHÂS. 109, 148.

धूनय् mit वि *durchschütteln:* वार्तैर्विधूनय (चातकम्) Spr. 2776.

धूपन *das Umnebeln* (eines Kometen) Ind. St. 10, 175. 209. — Vgl. धूमन.

धूपिन् (von धूपय्) adj. *beräuchernd, wohlriechend machend* NAISH. 1, 82.

धूम Z. 4 vom Schluss, ग्राज्यधूमो die ed. Bomb.

धूमक 3) auch *Nebel, Dünste* (ग्रवश्याय) NILAK. zu MBH. 12, 5334. — Z. 2 vom Schluss, धूमिका MED. k. 134 fehlerhaft für भूमिका.

धूमकेतु 3) N. pr. eines Jaksha KATHÂS. 73, 422.

धूमग्रह m. Bez. Râhu's MÂLATIM. 38, 10.

धूमता f. nom. abstr. von धूम *Rauch* BHÂG. P. 11, 21, 27.

धूमध्वज HALÂJ. 1, 62. SARVADARÇANAS. 4, 4. 21. 8, 1. 109, 15.

धूमन (von धूमय्) n. *das Umnebeln* (eines Kometen) Ind. St. 10, 209. — Vgl. धूपन.

धूमय् mit प्र, °धूमिता दिक् Bez. *derjenigen Weltgegend, in welche die Sonne zunächst kommen wird,* Ind. St. 10, 202.

धूमल 1) HALÂJ. 4, 52.

धूमलेखा f. N. pr. der Tochter eines Jaksha KATHÂS. 73, 422.

धूमवद्गति (धूमवत् + ग°) adj. *dessen Bewegung der des Rauches gleicht* MBH. 5, 2371.

धूमिन् 1) धूमिनी दिक् heisst *diejenige Weltgegend, in welche die Sonne zunächst kommen wird,* Ind. St. 10, 202.

धूमोर्णा 1) MBH. 5, 3968 nach der Lesart der ed. Bomb.

धूम्या MÂLATIM. 75, 2 v. u.

धूम्र 1) भूरिपावः — चक्रीवदङ्गरुह्धूम्ररुचः ÇIÇ. 5, 8. — 2) *b*) Vater Romakâkârja's Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, No. 796.

धूम्रविद्या f. Bez. *einer best. Zauberkunst* Verz. d. Oxf. H. 88, *a*, 20.

धूम्रशिख m. N. pr. eines Râkshasa KATHÂS. 79, 31.

धूम्रायण, °कृता धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266, *b*, 17.

धूर्जट m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's KATHÂS. 114, 69.

धूर्त 1) f. ग्रा KATHÂS. 75, 134. — 2) ग्रक्त° DAÇAK. in BENF. Chr. 185, 17. 196, 5.

धूर्तता KATHÂS. 124, 150. धूर्तत्व n. dass. 66, 112.

धूर्वन् Z. 1 lies तिग्मानि.

धूलि Spr. 3520. KATHÂS. 68, 44. 72, 6. 76, 22. ग्रार्द्र° 70, 59. श्रेयो धूलिः परगृहादपि so v. a. *der staubige Erdboden* Spr. 4125. धूली (kann auch für धूलिः stehen) रजश्च HALÂJ. 2, 288.

धूलीमय (von धूली) adj. f. ई *voller Staub:* संसर्पद्धङ्गिनीविमर्दविलसद्धूलीमयी (das suff. gehört zum ganzen comp.) द्यौः KATHÂS. 121, 280.

धूष् mit उद् s. उद्धूषण, उद्धूषित, प्रोद्धूषित (fehlerhaft für प्रोद्धृषित) *mit emporgerichteten Härchen versehen:* °शरीर PAÑKAT. 94,3. 4.

धूसर 1) Spr. 3520. KATHÂS. 53,2. 65,162 (कपिल°). 66,8. 86,58.

धृक्, मच्छक्रस्वरूप° Verz. d. Oxf. H. 16,a,25. सर्वेषां प्रतिरूप° BHÂG. P. 7,10,20. तस्य वाक्य° *im Besitz seiner Worte (seines Auftrages) seiend* R. 7,103,5. — Vgl. सूत्रधृक्.

धृत्, तार्क्ष्यवन्नागरूपधृत् KATHÂS. 50,39. विविधरूपधृत् 54,17.

धुततास m. = वेताल KATHÂS. 89,115.

धृति 1) b) Spr. 4881. धृतिं बध्नाति यत्र च *worauf er seinen Willen richtet* 4825. Z. 4 M. 6,92. 10,446 gehören zu c); Z. 6 ist 12,33 zu lesen. — e) Spr. 3071. 4714. DAÇAK. 1,21. SÂH. D. 357. — f) धृतियोग auch Bez. eines best. Joga bei den Mystikern Verz. d. Oxf. H. 89,a,27. fgg. — g) mit der Sarasvatî identificirt WILSON, Sel. Works 2,190. — Vgl. गर्भ°, मव्हा°.

धृतिमत् 1) a) Spr. 3957.

धृतिमय Z. 2 lies 3,18772 = 5,1554 und vgl. Spr. 3898. NÎLAK. zu MBH. 12,12060: धृतिः प्राणादिवेगधारणं योग इत्यर्थः.

धेनु 1) अ° *eine Kuh, die keine Milch giebt,* BHÂG. P. 11,11,18.

1. धैर्य, धैर्येण युक्तं सततं शरीरं न विशीर्यते । विशोकता सुखं धत्ते धत्ते चारोग्यमुत्तमम् ॥ *guter Muth* MBH. 12,8215. DAÇAK. 2,34. PRATÂPAR. 55,b.

2. धैर्य Spr. 1053. 3025 (vgl. 3024). 4062. 4906. 5002. 5393. R. 3,4,9.

धैर्यता f. *Ausdauer* PAÑKAR. 1,14,112 wohl fehlerhaft für धीरता.

धैवत Ind. St. 8,259. fg. 269.

धोरण scheinbar KATHÂS. 52,350, wo aber अुवाधोरणे (d. i. अुवा आ°) zu schreiben ist.

धौतकौशेय (u. धौतकोषज्ञ) HALÂJ. 2,394.

धौति und धौती (von 2. धाव्) f. *das Waschen, Bez. einer best. Selbstqual, bei der man einen vier Finger breiten weissen Zeugstreifen verschluckt und dann wieder herauszieht* (also gleichsam *wäscht*) Verz. d. Oxf. H. 234,a,1. fgg.

धौम्य Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 270,a,1 v. u. 278,b,10. 356,a,17. °शिक्षा 86,a,8.

धौरेय adj. = धौर्य HALÂJ. 2,110. m. *Zugstier:* धुरं वहति धौरेयो न जातु च न गौर्गलिः PÂRÇVANÂTHAK. 2,12 (nach AUFRECHT). adj. *an der Spitze von — (gen.) stehend:* साधूनाम् KATHÂS. 98,5. पुरुष° m. *ein Mann, der höher als die grosse Menge steht,* SARVADARÇANAS. 80,10. 85,19. 116,1. 119,2. 179,19.

धौर्त्य DAÇAK. 2,20.

ध्माङ्क्ष Schol. zu KÂM. NÎTIS. 4,14 (Spr. 276).

1. ध्या caus. scheinbar KATHÂS. 92,62, wo aber उत्काध्यापयामास (d. i. उत्का अ°) zu schreiben ist.

— अभि, मङ्गलान्यभिदध्युषी *sinnend auf* R. 2,16,20. mit loc.: आत्मन्येवाभिध्यायति MAITRJUP. 6,9. Sp. 998, Z. 6 NÎLAK.: अभिध्यासुः अभिध्यायतु (in der Bed. von अपध्या) अभिद्रुह्युरिति स्पष्टार्थः पाठः.

— उप Z. 2 die neuere Ausg. richtig अपध्यातो.

— प्रणि *nachdenken* KATHÂS. 101,155.

ध्यातव्य, युष्माभिरार्यपुत्रस्य न ध्यातव्यममङ्गलम् *denket nicht an* KATHÂS. 51,84.

ध्यान 1) °दृष्टि adj. R. 7,37,2,12. तत्र (d. i. तस्मिन्देशे यत्र चित्तं धृतम्) प्रत्ययैकतानता ध्यानम् Verz. d. Oxf. H. 229,a. धारणा पञ्चनाडीभिर्ध्यानं च षष्टिनाडिकम् 237,a,10.

ध्यानदीप heisst ein Abschnitt in der Pañkadaçî; vgl. Verz. d. Oxf. H. 222,b,28. fgg.

ध्यानयोग Bez. *einer Art Magie* Verz. d. Oxf. H. 322,a.

ध्यानवत् Spr. 4723.

ध्यानवल्लरी f. Titel einer Schrift HALL 94.

ध्यानाम्बा f. N. pr. eines Frauenzimmers HALL 134.

ध्याअर्थटीका f. Titel eines *Commentars* Verz. d. Oxf. H. 185,b,15.

ध्र, अग° *einen Berg tragend* BHÂG. P. 10,35,22. — Vgl. पृषध्र.

ध्रत् zu streichen, da an der angeführten Stelle भेरीभ्रद्भिः (s. u. भेरीभ्रत्) zu lesen ist.

ध्रुव 1) a) ध्रुवाणामपाम् *von stehendem (?) Wasser* Ind. St. 5,305. fg. आस्पङ्कति 371. दान *ein für alle Mal bestimmt:* प्रपारामतडागादि सर्वकामफलं ध्रुवम् Verz. d. Oxf. H. 267,a,37. — 2) c) lies (*die unveränderliche*) *Länge* (der Fixsterne) und vgl. GAṆITÂDHJ., BHAGRAHAJUTI 3. — d) gehört zu c). — l) सदैव ध्रुवमुन्निन्ये BHÂG. P. 10,33,10. Schol.: ध्रुवं ध्रुवाख्यं तालविशेषम्. ध्रुवागान (also auch f. आ) PRATÂPAR. 27,b,3. Auch Bez. der Silbe ओम् WEBER, RÂMAT. UP. 335.

ध्रुवक 1) lies (*die unveränderliche*) *Länge* (der Fixsterne) GAṆITÂDHJ., BHAGRAHAJUTI 3. — 2) *Pfosten* HALÂJ. 2,296.

ध्रुवकभाग m. (*die unveränderliche*) *Länge* (der Fixsterne) Comm. zu GAṆITÂDHJ., BHAGRAHAJUTI 1.

ध्रुवक्षेत्र n. N. pr. einer Oertlichkeit an der Jamunâ WILSON, Sel. Works 1,151.

ध्रुवगोप्य (ध्रुव + गोप) m. *Hüter der* Dhruva *genannten* Graha TBR. 3,12,9,5. KÂTJ. ÇR. 9,8,1. PAÑKAV. BR. 25,18,4.

ध्रुवपद Titel einer Schrift HALL 151.

ध्रुवभाग m. = ध्रुवकभाग Comm. zu GAṆITÂDHJ., BHAGRAHAJUTI 1.

ध्रुवयष्टि f. *Achse der Pole* GOLÂDHJ. 6,2. 11,5.

ध्रुवसे Z. 4 lies 7,70,1.

ध्रुवि vgl. निध्रुवि.

ध्रौव्य 1) c) SARVADARÇANAS. 26,1.

ध्वंस् 1) ध्वंससे *du gehst zu Grunde* R. 7,11,37. न ध्वस्ता लोकमर्यादा का वा कापालिकाधमैः *zerstört* LA. (II) 87,8. त्वद्दर्शनध्वस्तपीडा *verschwunden* KATHÂS. 73,274. — caus. *schänden* (ein Frauenzimmer) KATHÂS. 63,34. 106,472. 121,20.

— अनु *fallen auf:* यत्ते मन्युपरोप्तस्य पृथिवीमनु दध्वसे TS. 1,5,2,2.

— अप vgl. 1. नश् mit अप; — उप vgl. उपध्वंस.

— विनि *sich scheren, sich packen:* दुर्विनीते विनिध्वंस ममाश्रमसमीपतः R. 7,30,26. विनिध्वंस ध्वस्तसौरूप्या भव Schol.

— प्रति Z. 2 die neuere Ausg. liest richtig प्रतिध्वस्तोष्ठदत्तस्य; hier so v. a. *herunterhängend.*

— वि Z. 11 विध्वस्तपरगुण ist *derjenige, durch den die Vorzüge Anderer zerstört d. i. verkleinert werden;* vgl. Spr. 2815. — caus. R. 7,13,10. Z. 1 vom Ende lies इध्वंससि st. इध्वंसति.

ध्वंस 1) TBR. 3,12,9,2. अन्तःपुरध्वंसकारिन् so v. a. *schändend* KATHÂS.

106,166. 113,10.

ध्वज 1) *Flagge* (auf einem Schiffe) Kathâs. 101,174. — 10) *ein best. Baum* (vgl. ध्वजवृक्ष) Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,1.

ध्वजपट Kathâs. 114,18.

ध्वजप्रहरण H. ç. 171, wo ध्वजप्र° zu lesen ist.

ध्वजवृक्ष m. *ein best. Baum*, = ताड Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte. — Vgl. ध्वज 10).

ध्वजिन् 1) *mit einem Kennzeichen versehen:* सीमा Nârada in Mit. II, 62,*b*,12. = वृक्षादिलक्षिता 13. — 3) ध्वजिनीपाल *Heerführer* Bhâg. P. 10,76,18.

2. ध्वन्, यस्येभस्येव (यस्य d. i. राज्ञः) कर्णयोः । अविशुद्धप्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव ॥ Spr. 2620. — intens. vgl. दन्ध्वन.

ध्वनि 3) Sâh. D. 250. fgg. 262. Pratâpar. 12,*a*,9. Schol. zu Kâvjâd. 2, 147. — Vgl. प्रति°, महा°.

ध्वनिक m. N. pr. eines Autors Sâh. D. 118,2. 139,8. Ballant. liest Dhanika, wie ein Scholiast des Daçarûpaka heisst.

ध्वनिमत् (von ध्वनि) adj. *mit einer Anspielung versehen;* davon ध्वनिमत्ता f. *Anspielung* Pratâpar. 69,*a*,9.

ध्वर्तव्यै (von ध्वर्) adj. *zu beugen, zu fällen;* zur Ableitung von अध्वर् TS. 3,2,2,3.

ध्वाङ्क्ष 1) *a*) °तीर्थ Bhâg. P. 12,12,50 nach dem Schol. = काकतुल्यनराणां रतिस्थानम्. ध्वाङ्क्ष = बक *Ardea nivea* auch Halâj. 5,21.

ध्वान vgl. प्रतिध्वान.

# न

1. न 1) Sp. 1, Z. 10 lies vgl. u. 2); Z. 16 die ed. Bomb. richtig मैवं; Sp. 3, Z. 16. fgg. vgl. noch नसती = असती Spr. 4170. नशेष = अशेष Weber, Râmat. Up. 356. — 2) R. 4,30,22. — 3) Spr. 2514. Bhâg. P. 10,20,8.

नकार m. *der Buchstab* न und als solcher Bez. *des Tribrachys:* °विपुला f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,343.

नकिंचिद् (1. न° + किम् - चिद्) n. *Nichts* Kathâs. 61,325. 328. नकिंचिदपि dass. in °संकल्प Verz. d. Oxf. H. 232,*b*,32; vgl. यत्किंचिदपिसंकल्प ebend.

नकिस् vgl. माकिस्.

नकुतश्चिद्भय (1. न - कुतस् - चिद् - भय) adj. *dem von keiner Seite her Gefahr droht* Bhâg. P. 10,63,49.

नकुल 2) *d*) neben Sahadeva als Arzt erwähnt Verz. d. Oxf. H. 22, *a*, 2 v. u.

नकुलीश 3) N. pr. eines Philosophen Sarvadarçanas. 77,3 v. u. Nach ihm benannt die Secte नकुलीशपाशुपत ebend. 74. fgg. °योगपारायण n. Titel eines Werkes Hall 18.

नक्तंसमय m. *Nachtzeit* Naish. 22,53.

नक्तंदिन, तुल्य° adj. *dem Tag und Nacht gleich sind, der keinen Unterschied zwischen T. und N. macht* Kathâs. 101,280.

नक्तभोजिन् adj. *bei Nacht essend* Bhavishja-P. im ÇKDr. Davon nom. abstr. °भोजित्व n. Kathâs. 69,67.

नक्तंभाग adj. *einen Nachttheil habend* Weber, Nax. 1,312. Ind. St. 9, 442. 10,287.

नक्र 2) Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,32. — 4) vgl. नासा 2).

नक्रमक्षिका f. *eine Art Fliege*, = मोण H. an. 2,151. Med. ṇ. 24.

नक्षत्रकल्प Bhâg. P. 12,7,4.

नक्षत्रकूर्म *die* Nakshatra *und die Erdhalbkugel*, Titel des 14ten Adhj. in Varâh. Brh. S.; s. v. l. und vgl. Ind. St. 10,209 und नक्षत्रकूर्मविभाग; °चार (!) als Titel des 14ten Adhjâja in Varâh. Brh. S. Verz. d. Oxf. H. 328,*a*, No. 777. fg.

नक्षत्रपाठक Spr. 4214.

नक्षत्रपुरुष, °व्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34, *b*,34. 40,*b*,38.

नक्षत्रमण्डल n. *Sterngruppe:* रात्रौ चेन्द्रायुधं पश्येद्दिवा नक्षत्रमण्डलम् । — न स जीवति Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,19. fg.

नक्षत्रमाला 2) Z. 2 lies 105,13 st. 106,9.

नक्षत्रयोग Lâṭj. 8,1,5.

नक्षत्रयोगिन् Z. 2 उत्तमा ohne Visarga die neuere Ausg.

नक्षत्रसमुच्चय m. Titel eines astrol. Buches Verz. d. Oxf. H. 333,*b*, No. 785.

नक्षत्रस्तोम m. Bez. einer Art von Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,78.

नक्षत्राधिप m. *der Regent eines* Nakshatra Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,39.

नक्षत्रेष्टि Njâjamâlâv. 236,9.

नखकुट्ट m. N. pr. eines Autors Sâh. D. 133,21.

नखर 1) °प्रासयोधिन् auch MBh. 15,621. — 2) *Fingernagel* so v. a. *eine mit dem Fingernagel hervorgebrachte Verletzung* Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,27. *Kralle* Spr. 3683.

नखरायुध m. *Löwe* Halâj. 2,59.

नखिन् 3) m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte, *welche sich die Nägel lang wachsen lässt*, Wilson, Sel. Works 1,234. fg.

नगनिम्नगा f. *Bergwasser, Gebirgsbach:* सपत्नीः प्रापयत्यब्धिं सिन्धवो नगनिम्नगाः Spr. 2146. — Vgl. नगापगा.

नगर m.: अशोभयच्च नगरं पताकाध्वजमालिनम् MBh. 3,8014. n. als N. pr. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3 v. u.

नगरहार, °कूटक H. 982.

नगरमर्दिन् vgl. प्राकारमर्दिन्.

नगरस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 122,20.

नगराधिप Kathâs. 75,171.

नगराध्यक्ष Kathâs. 75,168. 103,78.

नगरोरक्षिन् Kathâs. 71,222. 103,75.

नगवृत्तिका f. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,92,8. 118,11. 276,17.

नगापगा f. = नगनिम्नगा Spr. 1985.

नगेन्द्र der Nishadha genannt Ragh. 18,1.

नगोदर (नग + उ°) n. *Bergschlucht* Bhâg. P. 10,12,21.

नग्नक 3) Gobh. 3,4,2.

नग्ननीलपटादिक n. spöttische Bez. der Schriften Kaṇâda's: कणादेन तु संप्रोक्तं °कम् Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 1.

नग्नजित् Z. 7 die ed. Bomb. नग्नजितस्तथा; Z. 9 die neuere Ausg. des Hariv. überall richtig ना°.

नग्नहु TBr. Comm. 2,652.

नघुष Spr. 2631, v. l. Verz. d. Oxf. H. 5,b,32.

नञ् Bez. der *Negation* bei den Grammatikern (z. B. P. 2,1,60): नञर्थनिर्णय Verz. d. Oxf. H. 177,a,32. नञर्थवाद oder नञ्वाद m. Titel einer Schrift Hall 61. नञर्थवादविवृति f. Titel eines Commentars zu jenem Werke ebend. नञ्वादटिप्पणी f. desgl. 61. fg. नञ्वादविवेक m. desgl. 62.

नट् Z. 4 lies नटते (partic.) बर्हिणो und vgl. Spr. 2543.

नट 1) a) *seine Abstammung* Verz. d. Oxf. H. 21,b,25. नटाध्यायिका 134,b,2. — Vgl. महा°.

नटनारायण Z. 2 lies दीपकरागस्य तृतीयपुत्रः.

नटभटिकविहार, नाट° Schiefner, Lebensb. 309 (79).

नडकूबर m. = नलकूबर Kathâs. 73,40. fgg. 101,374.

नति 1) *Verbeugung* Weber, Râmat. Up. 310. fg. 318. — 2) Sâh. D. 220. गुरौ प्रति Spr. 2279. — 4) Golâdhj. 8,20. fgg.

नद् mit अभि caus. Z. 3 der Schol. zu R. 2,46,30 ergänzt दिशः; die Aenderung इवाकाशं ist jedenfalls vorzuziehen.

— उद्, अट्टहास इवोन्नदन् । सिंहः Kathâs. 55,203. उन्नदन्नम्बुदः 36,148.

— परि, die ed. Bomb. liest पर्यवं मतिरन्य वः st. पर्यदं परिनद्य वै.

नद 2) Sp. 23, Z. 12 füge a) vor *fluthendes* hinzu. — b) *4 Mal* — — — — ⏑ — Ind. St. 8,366. — Vgl. पञ्चनद, महा°, गिरिणदी, गिरिनदी, देव°, द्यु°, नग°, महा°, स्वर्णदी, स्वर्नदी.

नदिका (von नदी) s. कु°.

नदीतर m. *das Schwimmen über einen Fluss* Jâân. 1,189.

नदीन in der Stelle यस्येश्वरस्य (विक्रमसिंहस्य) सुभगा नदीनप्रभवा प्रिया ॥ अलंकारतनुर्देवी शशिलेखेति चाभवत् ॥ Kathâs. 58,3 wohl Varuṇa und zugleich *nicht gering* (न + दीन).

नदीय N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 1,152. 156. 173.

नद्ध्री vgl. पन्नद्ध्री.

नद्यम्बुजीवन adj. *durch Flusswasser gedeihend*: देश Halâj. 2,6.

ननन्दृ, ननन्दृश्यालसंवादाः (sic) Bhâg. P. 12,3,37.

ननु 1) Z. 6 lies नन्वहं ते प्रियः. — 2) Sp. 26, Z. 3, nach 9,61 hinzuzufügen Spr. 1412. In einem Satze mit einem Fragepronomen so v. a. नु, aber mit freierer Stellung, Spr. 1413. द्रौपद्या ननु मत्स्यराजभवने घृष्टं न किं चन्दनम् 2639.

नन्द् mit अभि 2) अथो ऽनभिनन्दन्तो ऽभ्यवयन्ति so v. a. *ungern* Pañkav. Br. 5,9,3.

— प्रत्यभि vgl. प्रत्यभिनन्दिन्.

— समभि *Jmd begrüssen* R. 7,76,18. Kathâs. 56,414.

नन्द 1) p) Bhâg. P. 12,1,8. *neun* Nanda's 11. Daher Bez. der Zahl *neun* Weber, Gjot. 101. — r) Kâm. Nitis. 1,4 gehört zu p), da Nanda hier nur bildlich *Berg* genannt wird. — s) *eine Art Eugenia* (बृहज्जम्बू) Bhâvapr. im ÇKDr. u. फलेन्द्र.

नन्दन 2) a) überh. *Nachkomme*, z. B. भृगु° LA. (II) 92,12. — l) Weber, Gjot. 99. Verz. d. Oxf. H. 331,b, 2 v. u.

नन्दपद्र N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 384,b, No. 475.

नन्दयशी f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 88,6.

नन्दराम m. N. pr. eines Mannes Hall 38.

नन्दाप्राची (?) in °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 12,b,20.

नन्दिकेश्वर auch N. pr. eines Autors Hall 137.

नन्दिक्षेत्र Kathâs. 51,48.

नन्दिधर्म m. pl. Nandi's oder Nandin's *Vorschriften* Verz. d. Oxf. H. 266,b,15.

नन्दिन् 1) b) दानव° Kâvjâd. 3,93. — 2) e) R. 7,16,8. 11. 13. 15. Kathâs. 107,123. fgg. 110,52. महादेवानुचरश्च नन्दी सहस्रेणाध्यायानां पृथक्कामसूत्रं प्रोवाच Verz. d. Oxf. H. 215,b,9. fg. नन्दिकृतगुणपुराणम् 80,a,5. — g) Çiva's *Stier* Wilson, Sel. Works 1,223. Bhâg. P. 10,63,6. Vṛddha-Kâṇ. 12,6 (beide Ausgg. lesen st. dessen fälschlich नित्यं, die mahrattischen Scholien haben die richtige Lesart). — 3) k) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑—⏑—⏑⏑⏑—⏑⏑—— Ind. St. 8,386.

नन्दिवर्धन 2) e) ein Sohn Râǵaka's Bhâg. P. 12,1,8. Âǵaja's 6. Bruder Mahâvîra's Wilson, Sel. Works 1,293.

नन्दिस्फोट N. pr. Verz. d. Oxf. H. 324,a,34.

नन्दीपुर n. N. pr. einer *Stadt* ebend. 153,b,33.

नन्दीश 1) Verfasser eines Purâṇa ebend. 8,a,7.

नन्दीश्वर 2) R. 7,16,9. Bhâg. P. 4,5,17.

नन्देरी f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,316.

नन्द्यावर्त 3) Halâj. 3,37. — 5) Halâj. 5,26.

नपात् 4) f. नप्त्री SV. Âraṇja, Prap. 5,18 (Tüb. Hdschr.).

नपुंसक 1) Kathâs. 56,98. 100. नपुंसकीभूत 104. — 1) und zugleich 2) Spr. 1417.

नभःप्रभेद, nach Aufrecht Nabhaprabhedana.

नभप्रभेदन s. नभःप्रभेद.

नभश्चर 1) रथ Kathâs. 69,180. — 2) b) Kathâs. 112,7.

नभस् 4) नभोधारणा Verz. d. Oxf. H. 237,a,5. — 5) Megh. 4.

नभस्वत् 4) m. N. pr. eines Sohnes des Naraka Bhauma Bhâg. P. 10,59,12.

नभोमुद्रा (नभस् + मुद्रा) f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Verz. d. Oxf. H. 236,a,20.

नम् 1) नमत — वारणाननम् Kathâs. 67,1. दृष्ट्वैव तेन कोदण्डे नमत्यारोपितं (d. i. नमति आ°) गुणम् । तच्छिन्नपक्षैश्छिन्नो ऽप्यनमन्सर्वतो नृपाः ॥ *an dem sich krümmenden Bogen* 120,62. यच्चित्तं न नमते Bhâg. P. 10,16,28. यत्स्वयं नमते दारु Spr. 2337. नतभ्रूलत (चक्षुस्) 1219. — caus. 1) नामित Sâh. D. 170,17.

— अनु caus. *sich beugen machen* Bhâg. P. 10,16,29.

— अभि, शिरसाभिनता ब्रूताः सर्वासामेव R. 7,48,11.

— अव 1) लज्जयावनतीभूतम् R. 7,23,1,60. — caus. s. अनवनामितवैजयन्त.

— आ 1) आरोपितगुणावेतौ तत्कोदण्डाविवानतौ *gespannt* und zugleich *sich verneigend* Kathâs. 113,34.

— उद् 1) अकस्मादुन्नम्य प्रारेभे वर्षितुं घनः Kathâs. 62,196. उन्नत Halâj. 4,66. 5,14. शोषितरसे निदाघे नितरामेवोन्नतः सिन्धुः Spr. 1115. Sp. 43, Z. 7 v. u. Nîlak. zu MBh. 4,253: षडुन्नता षट्सु नासाक्षिद्वयश्रोत्रनखस्तनकृकाटिकासु उन्नता; Z. 6 v. u. Nîlak. zu MBh. 5,3939: षट्सु करपृष्ठयोः पादपृष्ठयोः कुचयोश्च स्तनयोर्नितम्बयोश्चतुर्षोश्चेति प्राञ्चः । व-

नःकुद्यलकस्कन्धकरवक्रं षडुन्नतमिति काशीखण्डोक्तिः. — caus. उद्नीनमत् Bhâg. P. 10,42,7. विषाणोन्नमितस्कन्ध so v. a. *reichend bis* Spr. 932, v. l.

— प्रत्युद् vgl. प्रत्युन्नमन.

— समुद्, शिरस्सु यद्यत्समुन्नमति Bhâg. P. 10,16,29.

— उप, यात्रामात्रं त्वहरहर्दैवादुपनमत्युत Bhâg. P. 10,86,15. — उपनत 3) = उपसन्न, उपस्थित Halâj. 4,65. यदृच्छोपनते बह्वक्रमे R̥V. Prât. 11,18. तृषं चिरोपनताम् *seit lange daseiend, lange anhaltend* Spr. 2956.

— नि 1) *sich verbeugen vor* (acc.) Bhâg. P. 12,8,42.

— निस् MBh. 7,6792 und 7894 liest die ed. Bomb. निम्नितोदर, Hariv. 13904 die neuere Ausg. विनतोदर.

— परि 1) परिणत von einem Elephanten Halâj. 2,65. Çiç. 4,29. — 2) *sich entwickeln zu* (instr.): पौरुषं ज्योतिः — रूपादिज्ञानरूपेण परिणमते Sarvadarçanas. 37,8. 154,19. °णत *völlig entwickelt* 34,7. 38.19. — 3) परिणतं (impers.) वयसा so v. a. *das Alter ist da* Kathâs. 103,223. परिणत = जठर (d. i. जरठ) Halâj. 5,39. *reifen —, vorgerückten Alters* Spr. 2808, v. l.; s. Th. 3, S. 380. Z. 12 lies °शरच्चन्द्र *der Vollmond im Herbst* st. °शरद् *Spätherbst*. — caus. 2) तेन सैन्यसहायेन निशेयं परिणामिता R. 7,26,47.

— प्र, यदनतं प्रणमते (v. l. प्रणमति) नैतत्संतापमर्हति *was sich beugt* Spr. 2337. प्रणन्तुं त्वाम् *vor dir sich zu verbeugen* Kathâs. 67,111. 124,85. प्रणतशोकहराङ्घ्रियुग्म Bhâg. P. 10,70,29.

— वि, विनत *vertieft, eingedrückt*: विनतं (so die ed. Bomb.) क्वचिदुन्नतं क्वचिच्चाति (von einem Flusse) R. 1,44,25. विनतोदर Hariv. 13904, v. l. — caus. Z. 5 streiche *hinbiegen* und stelle das Beispiel (= Spr. 996) vor विनामयतु in der vorangehenden Zeile.

नमन (vom caus.) *das Biegen, Beugen, Spannen*: शिरसो धनुषो च Sâh. D. 333,13.16. — Vgl. नृ°.

नमस्क्रिया Kâvjâd. 1,14.

नमस्य्, यस्य वृत्तं नमस्यन्ति स्वर्गस्थस्यापि मानवाः so v. a. *segnen* Spr. 4860. Z. 10 नमस्य absol. auch Çâṅkh. Gr̥hj. 6,1.

नमस्या Halâj. 4,91.

नमुचि 1) Z. 5 lies 10.14. 3,1 st. 8. 3,1.

नम्र 1) पाद° *sich bis zu Jmdes Füssen verneigend* Kathâs. 53,51. अ° *der sich nicht beugen —, unterwerfen will*: अनम्राक्रमणं शौर्यम् 101,51.

नम्रता, खल° *Erniedrigung vor Schlechten* Spr. 15. विनीतैरपि नम्रताम् — समाचरेत् *Wohlerzogenen gegenüber zeige man Höflichkeit* 5228.

नय 2) Spr. 1832. मद्युक्तमल्पं त्वनय एवात्र भूयान् Daçak. 89,15. — 3) नयेषु *auf kluge Weise* MBh. 5,4548. वचोभिर्नयनैपुणैः Bhâg. P. 11,22,27. नयार्थित *auf eine angemessene, höfliche Weise gebeten* Kathâs. 56,406. — 4) Spr. 914. 2118. 5180. — 5) *Methode* Sarvadarçanas. 41,7. 42,5. *System* 43,6. 145,17 (diese Bed. auch in Bhâshâp.). *Lehre*: सौगत Buddha's Kathâs. 72,98 (= शासन 95).

नयन 3) a) Z. 6. fgg. कालस्य नयने erklärt Nîlak. zu MBh. 1,2580 durch कालस्य ज्ञापने; st. 3124 ist 3134 zu lesen. — c) pl. *kluges Benehmen* Bhâg. P. 10,50,34.

नयनच्छद m. *Augenlied* Halâj. 5,6.

नयनजल n. *Thränen* Halâj. 2,364.

नयनपुट, lies °टाः — 52,2.

नयनसुख m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 404,b, No. 35.

नयनोपान्त Halâj. 2,365.

नयविवेक m. Abkürzung von मीमांसानयविवेक; °दीपिका f. Titel eines Commentars zu dieser Schrift Hall 180. °शङ्कादीपिका f. desgl. ebend. न्यायविवेकालंकार m. desgl. 179.

नयशालिन् adj. *Staatsklugheit besitzend* Kathâs. 53,87.

नयसाधन n. *staatskluges Verfahren* R. 7,35,3.

नगसार m. *Dorfhaupt* Wilson, Sel. Works 1,291.

1. नर् 1) नरः nom. pl. Spr. 2811.

नर 1) p) Bhâradvâga, Verfasser von R̥V. 6,35. fg.

नरक 1) अयं भौमो नरकः *diese irdische Hölle, die Hölle auf Erden* MBh. 1,3603. 3606. neutr. Spr. 4649. — 5) Z. 3 MBh. 3,7039 (so ist zu lesen st. 7029) hat die ed. Bomb. ततो गच्छेन्नरकं (vgl. अनरकेश्वरतीर्थ) तीर्थसेवी. — Vgl. महा°.

नरनारायण m. sg. Bhâg. P. 12,8,32.

नरपति 3) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 399,b, No. 168. Hall 29.

नरब्रह्मदेव m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 280,b,6.

नरमेध Kathâs. 51,101.

नरयान lies *Palankin* (diese Bed. auch Pańkat. III,248) und füge Bhâg. P. 10,59,36 hinzu.

नरवाहन 2) °जनन Verz. d. Oxf. H. 151,b,12 fehlerhaft für नरवाहनदत्तजनन.

नरवाहनदत्तीय adj. Naravâhana *gehörig* Kathâs. 107,106.

नरवाहिन् lies *getragen* st. *gezogen*; in Verbindung mit यान *Palankin*.

नरसिंह 2) °द्वादशी Verz. d. Oxf. H. 58,a,27. °मनु 106,a,20. °यन्त्र 94,b,12. — 3) नरसिंहेन राज्ञा नागपुरे पुरे Kathâs. 121,145. °भट्ट Hall 158. °कविराज Verz. d. Oxf. H. 316,a, No. 751.

नरसिंहसरस्वती vgl. नृसिंहसरस्वती.

नराशंस heisst Pûshan R̥V. 1,106,4. 10,64,3. Vgl. Ind. St. 10,89.

नरेन्द्र 1) °मार्ग Ragh. 6,67. Bhâg. P. 10,71,34. — 2) Kuvalaj. 119,a. Lies 73,3 st. 73,1.

नरेन्द्रदेव m. N. pr. eines Fürsten Wilson, Sel. Works 2,25. 29. fgg.

नरेश्वरविवेक m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239,a,8.

नर्कुटक 2) Varâh. Br̥h. S. 104,52. Ind. St. 8,422.

नर्त्, नर्तुम् Bhâg. P. 10,16,27. रम्भा नवप्रयोगं हि नर्तिष्यति हरेः पूर्वम् *aufführen, spielen* Kathâs. 121,124. *umtanzen*, mit dem acc. R. ed. Bomb. 5,24,45; s. weiter unten u. निकुम्भिला. नृत्त n.: नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तं त्रेधा तत् (नर्तनम्) Verz. d. Oxf. H. 200,a,4. नृत्ताध्याय 199,b, No. 474.

— अनु 1) Kathâs. 104,1.

— अभि *zu Jmd hin* (acc.) *tanzen* oder *Jmd nachtanzen*: अभिनृत्यति नृत्यन्तं बर्हिणाम् Bhâg. P. 10,15,11.

— उप vgl. उपनृत्य.

— प्र 1) *tanzen* R. 7,31,44. Kathâs. 54,53. 58,135. Z. 7 und 9 die ed. Bomb. richtig प्रनृत्तवान् und प्रनृत्ते. — Vgl. प्रनृत्य. — caus. *tanzen lassen* Kathâs. 120,107.

— सम् Bhâg. P. 10,27,24.

नर्त 1) Nîlak. fasst नित्यनर्त MBh. 13,1164 als adj. comp.

नर्तक 1) a) Kathâs. 74,36. नर्तकी 41. Bhar. Nâṭjaç. 34,85. Bhâg. P. 10,75,10. Z. 6 नर्तक MBh. 13,1164 zieht Nîlak. zu 2) a). — 3) n. Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 5,3491. — Z. 2 vom Ende des Artikels ist b) st. 2) zu lesen.

नर्तन 2) Bhâg. P. 10,12,34 (pl.). Verz. d. Oxf. H. 200,a,3. b, No. 476. °स्थान n. *Tanzplatz* Halâj. 1,97.

नर्द्, गावो नर्दन्ति चर्षभम् (ऋषभ *eine best. Note*) Ind. St. 8,268.

— अभि *brüllen* R. 7,7,40.

— वि R. 7,32,52.

— सम् *brüllen*: संनर्दमाना: MBh. 8,4195 nach der Lesart der ed. Bomb.

नर्म, नर्मं: Bhâg. P. 10,60,31.

नर्मगर्भ (नर्मन् + गर्भ) m. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî: *eine Action des Helden in unkenntlicher Gestalt* Bhar. Nâṭjaç. 20,46. 51. Sâh. D. 411. 415.

नर्मद 2) c) N. pr. einer Gandharvî R. 7,5,30. — 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 180,b,25.

नर्मद्युति (नर्मन् + द्यु°) f. in der Dramatik *durch Scherze hervorgerufene Befriedigung* Sâh. D. 357. Schol. zu Daçar. S. 24, Z. 6; vgl. धृतिस्तज्जा (d. i. नर्मजा) द्युतिर्मता Daçar. 1,31.

नर्मन्, परिहासवचो नर्म Sâh. D. 356. नर्मणा *aus Spass, im Scherz* Kathâs. 64,112. 65,87. 66,21. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî Bhar. Nâṭjaç. 20,46. fgg. Sâh. D. 411. fg.

नर्मस्फञ्ज s. नर्मस्फूर्ज.

नर्मस्फूर्ज (नर्मन् + स्फूर्ज) m. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî: *ein erstes Zusammentreffen Liebender, das freudig beginnt, aber mit einem Schrecken endet*, Sâh. D. 411. 413. st. dessen fehlerhaft नर्मस्फञ्ज Bhar. Nâṭjaç. 20,46. 49.

नर्मस्फोट (नर्मन् + स्फोट) m. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî: *die ersten Anzeichen von Verliebtheit* Bhar. Nâṭjaç. 20,46. 50. Sâh. D. 411. 414.

नल 1) a) Z. 4 lies त्मन: st. त्मान:. — i) an allen drei Stellen durch das Metrum bedingt; an der ersten Stelle erklärt es Nîlak. durch दृस्त, an der zweiten durch नल्व, an der dritten durch अङ्गुल mit Erwähnung einer Lesart तल. — k) N. *des 50ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,a,5. — Vgl. मक्का°.

नलक 1) = शाखास्थि (wie H.) Halâj. 3,12.

नलकूबर vgl. oben नडकूबर.

नलद 1) AV. 6,102,3. नलदमालिन् Bhâg. P. 10,42,30 erklärt der Schol. durch जपाकुसुममालिन्.

नलिन 2) f) vgl. नीली unter नील 3) b) ε) und नीलिनी 3). — g) Bez. *einer Art von Frauenzimmern* (= पद्मिनी) Verz. d. Oxf. H. 218,b,14. fg. — 3) c) N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,a,11.

नलिननाभ m. Bein. Vishṇu's Bhâg. P. 10,82,48. — Vgl. पद्मनाभ.

नल्व Sp. 69, Z. 7 st. नड्ड liest die ed. Bomb. richtig नल्व; über नल s. oben u. d. W. 1) i).

नल्वण m. *ein best. Hohlmaass*, = द्रोण Çârṅg. Saṁh. 1,1,21.

1. नव 1) °प्रसूता *vor Kurzem niedergekommen, — gekalbt (geworfen) habend* Halâj. 2,114.

2. नवक 1) Weber, Ǵjot. 55. fg. 87. Ind. St. 8,239. 384. fgg. 390. 393. — 2) Sarvadarçanas. 112,11.

नवकाण्डिकाभाष्य n. Titel eines *Commentars* Verz. d. Oxf. H. 380,a,7.

नवकारसबालबोध m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

नवकालिदास m. *ein neuer* Kâlidâsa Verz. d. Oxf. H. 253,a,3. 6.

नवगत् lies *erstgebärend*.

1. नवग्रह् MBh. 5,291 nach der Lesart der ed. Bomb.

2. नवग्रह्, °मख: Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144.

नवजात *neugeboren*: नवजातस्यैकं नाम जातमात्रस्य क्रियते Weber, Nax. 2,317.

नवज्वार (1. नव + ज्वार) m. *neue Beschwerde, — Mühsal* RV. 1,42,8.

2. नवत n. (bei H. das Geschlecht nicht zu erkennen) Halâj. 2,153.

नवतत्त्व (नवन् + तत्त्व) n. Titel eines Ǵaina-Werkes Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 390. °बालावबोध m. Titel eines Commentars zu jenem Werke ebend. °सूत्र, °प्रकरण, °बालबोध Wilson, Sel. Works 1,282. °बोध 286. Vgl. oben u. तत्त्व 1).

नवत्व (von नवन्) n. *Neunheit, Neunzahl* Sarvadarçanas. 45,7.

नवदाव (1. नव + दाव) m. *Neubrand (frisch abgebranntes Weideland)* TBr. 3,3,2,5.

नवदाव्य adj. *auf Neubrand wachsend* TBr. 3,3,2,4.

नवनीतगणपति m. *eine Form* Gaṇeça's Verz. d. Oxf. H. 249,a,N. 4.

नवपत्त्रिका (von 1. नव + पत्त्र) f. Bez. *eines best. Spiels (einer erfundenen Hochzeit nach dem Schol.)* Verz. d. Oxf. H. 217,b,42.

नवमल्ली f. = नवमल्लिका Dhûrtas. 69,7. नवमाली desgl. H. an. 3, 659. Med. l. 103.

नवयोगकल्लोल Titel einer Schrift Hall 12.

नवरङ्ग *eine Art Gewand* (वस्त्रविशेष) Schol. zu Hâla 334. °रङ्गक *ein neues Kleid* Hâla 245.

नवश्राद्ध n. Verz. d. Oxf. H. 277,a,1 v. u.

नवानगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 316,b, No. 752.

नवान्न, °स्थालीपाका मखा: Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144.

नवास्र adj. *neuneckig*: °कुण्ड Verz. d. Oxf. H. 97,b,11.

नवीकार, °कृत Sâh. D. 228,2. अनवीकृत 227,21. अनवीकृतता 376.

नवीन Weber, Râmat. Up. 282. °नीरजवन *jung* Spr. 1629. नवीनमिव पातालम् so v. a. *ein anderes* Kathâs. 88,21. °मतविचार m. Titel einer Schrift Hall 53.

नवीभू, °भूतदुःखा Kathâs. 71,251. 111,102.

1. नव्य 1) समागम Râǵa-Tar. 5,384. स्त्री *eine Neuvermählte* Spr. 1451. °धर्मितावच्छेदकवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 52. °मतवादार्थ m. desgl. 53. °मुक्तिवादटिप्पणी f. desgl. 49. °मतविचार m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 243,a, No. 641. °वर्धमान m. N. pr. eines Autors 292,a,8.

नव्यवत् lies adv. *stets von Neuem*.

1. नश्, नश्यतो युध्यतो वापि *dessen der da flieht oder kämpft* Spr. 4360. रणानष्ट: Kathâs. 72,34. Halâj. 2,324.

— निस् vgl. निर्णाशन fg.

— प्रवि, °नष्टदर्प *verschwunden* R. 2,47,19 nach der Lesart der ed. Bomb.

3. नश् Z. 2. fg. आनक् wird vom Schol. zu P. 6,4,73 auf नश्, आनट्

Siddh. K. 222,*a*,2 auf अश् zurückgeführt.

नशन *Verlust* Bhâg. P. 10,62,11.

नश्यत्प्रसूति adj. f. = नश्यत्प्रसूतिका Halâj. 2,333.

नष्टक्रिय (नष्ट + क्रिया) adj. *undankbar* Spr. 3298, v. l.; vgl. कृतं यस्मिन्न नश्यति *dem eine Wohlthat nicht vergebens erwiesen wird* MBh. 1,6116.

नष्टचेष्ट *regungslos*: स्वर्गाल्लोकाद्भ्रश्यति नष्टचेष्टः MBh. 5,387.

नष्टधी adj. *der an Etwas nicht mehr denkt, der eine ihm widerfahrene Beleidigung vergessen hat* Râga-Tar. 5,299.

नष्टार्थ (नष्ट + अर्थ) adj. *um seinen Besitz gekommen* Kathâs. 61,9.

नष्टाश्वदग्धरथवत् adv. *wie Einer, dem das Pferd abhanden gekommen, und ein Anderer, dem der Wagen verbrannt war* (sich gegenseitig aushalfen), Schol. zu Kâtj. Çr. 23,2.

नष्टेन्द्रिय (नष्ट + इ°) adj. *unvermögend, nicht zeugungsfähig* Spr. 3298.

नस्त 1) नस्ततस् verhält sich zu नस्तस् wie पत्ततस् zu पत्तस्; Nilak. zu MBh. 4,2227: नस्ततः नासिकानाडीतः तनोति देहं प्रवयतीति तच्छब्दो नाडीवचनः पुरीतति शेते इत्यादिप्रयोगदर्शनात्.

नस्तक erklärt Nilak. durch नासागर्भ.

नस्य 3) *b*) ओषधीरस° Kathâs. 123,46. — Vgl. पूति°.

नस्योत Bhâg. P. 11,6,14.

1. नह्, नह्यविमोक्ष Pâr. Gṛhj. 1,10,1.

— अपि letzte Zeile, die neuere Ausg. liest छे तडितावनद्धः; die Lesart der ed. Calc. ist in छे ऽचिरभापिनद्धः zu verbessern.

— उद् 1) *anschirren*: उन्नह्यति (= दृढं बध्नाति Schol.) रथम् Bhâg. P. 12,11,48. — Sp. 85, Z. 5. fgg. an einigen Stellen *hochstehend, hervorragend durch*, so namentlich Râga-Tar. 4,331; vgl. Spr. 2706.

— परि vgl. noch परिणाहन; — प्रति vgl. प्रतिनाह्, प्रतीनाह्.

— सम् 1) सं त्वा नह्यामीत्युभयतःपाशेन योक्त्रेण संनह्यति Kauç. 76. — संनद्ध *daran haftend*: संनद्धोदयरागस्य चन्द्रस्य so v. a. *wenn er mit seinem Aufgangsroth angethan ist* Spr. 3578. असंनद्धसौरभ्य so v. a. *noch keinen Wohlgeruch habend* 4539.

नह्न *Fessel* in उन्नह्न (s. u. d. W.).

नाक 1) अश्व नाकाश्विरे पौष्पयाम्यद्वम् Kathâs. 121,123. — 4) ist n.; lies *mythischen* st. *mystischen*.

नाकनारी f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Kathâs. 110,80.

नाकपति m. *Besitzer des Himmels, ein Gott* Bhâg. P. 10,60,39.

नाकस्त्री f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Kathâs. 74,284. 87,5.

नाकाधिप m. Bein. Indra's Naish. 22,46.

नाकिन् R. 7,77,21.

नाकुल 1) *von* Nakula *herrührend* RV. Prât. 17,29.

1. नाग 1) *a*) acht an der Zahl Weber, Râmat. Up. 314. नागी Kathâs. 55,151. 154. 156. — *b*) Spr. 4932. sg. als collect. (wie अश्व ebend.) Bhâg. P. 10,58,51. — *i*) Verz. d. Oxf. H. 225,*b*,4. 236,*b*,12. — *k*) Bez. *der Zahl acht* Ind. St. 8,168. — Vgl. महा°.

2. नाग 1) *a*) आसन Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

नागदत्त 1) *b*) Kathâs. 76,24.

नागदेव auch *Schlangenfürst* Wilson, Sel. Works 2,23.

नागदेवीय adj. *von* Nâgadeva *verfasst; subst. ein von ihm verfasstes Werk* Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649.

नागधन्वन् m. N. pr. eines Tîrtha MBh. 9,2148 nach der Lesart der ed. Bomb.

नागपाश 4) = नागबन्ध 2) Haeb. Anth. S. 288.

नागपुर Kathâs. 121,145. Wilson, Sel. Works 2,23.

नागबन्ध m. 1) *eine Schlange als Fessel* Kathâs. 101,180. — 2) Bez. *einer in Form von Schlangenwindungen geschriebenen Strophe* Pratâpar. 73,*a*. 74,*a*. — Vgl. नागपाश 4).

नागबोधिन् m. = नागबोध Hall 17.

नागर 1) *a*) als N. eines Dialectes Sâh. D. 262,2. °लिपि Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,15. — 4) *d*) N. pr. einer Oertlichkeit Hall 11. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,22. °खण्ड Titel eines Abschnittes im Skandapurâṇa 84,*b*,21.

नागरक 4) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,367.

नागराज Kathâs. 90,100. Bein. Piñgala's Ind. St. 8,299. fg.

नागराजपद्धति f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 404,*b*, No. 35.

नागराजाय् (von नागराज), °यते *zum Schlangenfürsten werden* Vâsav. 239, N. 1.

नागरिक 1) adj. f. आ (könnte auch zu नागरक gezogen werden) *a*) Kathâs. 124,162. fg. Sâh. D. 173,5. नागरिकाः (= गूर्जर्यः) स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,16. — *c*) नागरिकोक्ति Kathâs. 71,28. °वृत्त Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,23. m. *ein höflicher —, feingebildeter Städter* 216,*a*,31. Spr. 2990. — *d*) zu streichen, da die Stelle zu *c*) gehört; vgl. Spr. 4227. — 2) Daçak. in Benf. Chr. 195,13.

नागरिकपुर n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,10.

नागरूपधृक् m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,5.

नागवर्त्मन्, die neuere Ausg. liest नागधन्वानं.

नागवल्लि, °वल्लीदलैः Kathâs. 104,46.

नागवीथी 2) Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,6.

नागशूर m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,191.

नागस्थल Kathâs. 112,137.

नागस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 108,20.

नागारितल्पकाम m. Bez. *eines best. Opfers* Saṁsk. K. 22,*b*,2.

नागाह्वय 3) adj. °यं पुरम् = हास्तिनपुर MBh. 12,13801; vgl. नागसाह्वय.

नाग्नजिति f. = नाग्नजिती Bhâg. P. 10,61,13 (°जितेः).

नाटक 2) नाटकाख्यायिकादर्शन n. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,10. °दीप Titel eines Prakaraṇa in der Pañkadaçî 222,*b*, 31. नाटक *eine best. Art Drama* Daçar. 1,8. 10. — 4) Sâh. D. 429. — Vgl. महा°.

नाटकीया (von नाटक) f. *Schauspielerin* Bhar. Nâtjaç. 34,33.

नाटभटिकविहार s. oben u. नटभटिकविहार.

नाटेर Halâj. 2,346.

नाट्य 1) नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तं त्रेधा तदिति कीर्तितम् (तद् d. i. नर्तनम्) Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,4. fg. unter den 64 Kalâ 217,*a*,1. °वेद 200,*a*, 4. Daçar. 1,4. Kohala als नाट्यशास्त्रप्रवक्तृ Med. l. 84. नाट्यवेदीमिव श्रियम् Kathâs. 110,133. — 2) der Schol.: नटा नर्तकाः नाट्यं नृत्ये गायकाश्च.

नाट्यदर्पण m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255.

नाट्यरासक n. Bez. *einer Art einactiger Schauspiele* Sâh. D. 543.

नाट्यलोचन n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255.

नाडायन Sāṅkh. K. 184,a,10.

नाडिका 2) *Röhre* Weber, Jyot. 83. — 3) Weber, Jyot. 78. fg. 104. fg. Sāh. D. 193,3. ध्यानं च षष्टिनाडिकम् Verz. d. Oxf. H. 237,a,10. — 5) der Schol. liest नालिकादिभिः, welches er durch सामादिभिः erklärt. — Vgl. वि°.

नाडिकादत्त m. N. pr. eines Autors, = नाडीदत्त Verz. d. Oxf. H. 292,a,33.

नाडिकावृत्त n. *Aequinoctialzirkel* Golādh. 6,12. — Vgl. नाडीवलय.

नाडी 1) *Spalte* Kathās. 60,30. Z. 8. fg. streiche प्रवृत्ता bis तथा |. — 7) Sāh. D. 515. Verz. d. Oxf. H. 237,a,10. — Vgl. मत्स्य°.

नाडीदत्त m. N. pr. eines Autors, = नाडिकादत्त Verz. d. Oxf. H. 292,a,32.

नाडीवलय n. = नाडिकावृत्त Golādh. 1,11. 5. fgg.

नाडीशुद्धि f. Titel einer Schrift Hall 17.

नातिगाध adj. *nicht gar seicht, ziemlich tief:* ह्लदाधर MBh. 12,4891.

नातिदीर्घ adj. *nicht gar zu lang* Sāh. D. 208,1.

नातिस्वल्प adj. *nicht gar zu kurz* Sāh. D. 208,1.

नात्यसदूर adj. *nicht sehr weit entfernt* Kathās. 102,55.

नाथ् mit अनु *Jmd (acc.) bitten:* °नाथति Kathās. 74,224. °नाथ्यमान 91,28. °नाथित 51,96. 121,146. °नाथितुम् 117,145. °नाथ्य Prab. 24,3, v. l.

नाथ 2) a) *Besitzer* Spr. 5417.

नाथवत्, लोकानाम् R. 7,84,15.

नाथवत्त् Kathās. 108,58. f. MBh. 13,2212.

नाद 1) हृत्कण्ठमूर्धनादाः क्रमादमी मन्द्रमध्यताराख्याः *Laute, Töne* Verz. d. Oxf. H. 200,b,3. — 2) Weber, Rāmat. Up. 311. fg. 314. fg. 333. fgg. Kathās. 46,136. — Vgl. मत्स्य°.

नादिन् 1) भूर्यभिघातगोशृङ्गनादिनी (भिल्लसेना) *lärmend mit* Kathās. 59,44. — Vgl. मेघ°.

नादेय 4) a) zu streichen, da an der angeführten Stelle नादेयम् in न + आ° zu zerlegen ist; vgl. Spr. 858.

नान, नानभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255.

नाना 1) *verschieden, disparat:* यद्विरुद्धधर्माध्यस्तं तन्नाना यथा शीतोष्णे Sarvadarçanas. 12,3. 146,14. als adj. (!): नारीषु नानासु Pañcar. 3,1,13.

नानात्व Sarvadarçanas. 52,16. 22. 61,18.

नानादीक्षित m. N. pr. eines Autors Hall 99.

नानापाठक m. desgl. Hall 11.

नानार्थ 3) °रत्नतिलक = अनेकार्थतिलक Verz. d. Oxf. H. 352,a,3.

नानावृत्तमय (von ना° + वृत्त) adj. *in verschiedenen Metren abgefasst* Sāh. D. 208,2.

नान्दिश्रा n. = नान्दीश्राद्ध Sāṅkh. K. 26,b,7.

नान्दी 2) Sāh. D. 281. Pratāpar. 24,a,1.

नान्दीमुख 1) m. pl. (sc. पितरः) Sāṅkh. K. 30,b,8. fgg.

नान्दीश्राद्ध Sāṅkh. K. 26,b,6. 30,b,7.

नाभस adj. (f. ई) *vom Himmel kommend:* वाणी Kathās. 83,11.

नाभिचक्र n. *Nabelkreis* (in der Mystik) Verz. d. Oxf. H. 230,b,36. fgg.

नाभिजात adj. *nicht von edler Geburt* (1. न + अ°) und zugleich *aus einem Nabel* (नाभि + जात) *hervorgegangen* Spr. 2896, N.

नाभेय Verz. d. Oxf. H. 214,a,3.

1. नामक am Ende eines adj. comp. von नामन् *Name;* f. °नामका (!) Kathās. 51,22. 56,235.

2. नामक (vom caus. von नम्) adj. f. नामिका *biegend, krümmend:* तनुमध्यनामिका स्तनद्वयी Spr. 3882.

नामकरण 2) चकार नामकरणं गूढो रहसि बालयोः *die Cerimonie der Namengebung* Bhāg. P. 10,8,11. *das Benennen nach Jmd* (einer Gottheit) Sarvadarçanas. 64,12. नामकरणं पुत्रादीनां केशवादिनाम्ना व्यवहारः सर्वदा तन्नामानुस्मरणार्थम् 65,8. fg.

नामकीर्तन n. *das Hersagen der Namen* (eines Gottes) Wilson, Sel. Works 1,164.

नामग्रह, भीर्नास्ति राजनामग्रहेण वः Kathās. 123,121.

नामग्राहम् Kathās. 78,196. 100,24.

नामतीर्थ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 248,a,35.

नामधारिन् adj. *den Namen — führend, heissend:* शारिका° Kathās. 73,110.

नामधेय Sp. 112, Z. 2. fg. *die Cerimonie der Namengebung* M. 2,123.

नामन् 2) *Name* so v. a. *Ruhm, Berühmtheit:* स्वनाम्ना पुरुषो धन्यः पितृनाम्ना तु मध्यमः । मातृनाम्नाधमः प्रोक्तः श्वशुरनाम्नाधमाधमः ॥ Spr. 5343.

नामन (vom caus. von नम्) adj. *beugend, demüthigend* Kāvjād. 3,63.

नामनौ (नामन् + नौ) f. *ein Schiff dem blossen Namen nach, kein wirkliches Schiff* Bhāg. P. 10,23,4.

1. नाममात्र, सुचिन्तितं चौषधमातुराणां न नाममात्रेण करोत्यरोगम् Spr. 2979.

2. नाममात्र Bhāg. P. 10,84,24. fg.

नामावली f. Titel einer Schrift Wilson 1,284.

नामिन् (von नामन्) adj. *einen Namen habend* Weber, Rāmat. Up. 291.

नाय 2) अ° *kein kluges Benehmen kennend* Spr. 3915. — Vgl. पुरुष°.

नायक 1) वणिग्विट्° Kathās. 88,5. मौर्ख्य° so v. a. *der Dümmste unter den Dummen* 65,197. नायिका so v. a. *Geliebte:* नाकाधिपनायिकाः so v. a. *die* Apsaras Naish. 22,46. — 2) Sāh. D. 552. — 3) Halāj. 2, 409. Çiç. 2,92 (zugleich *Feldherr*). — 5) vgl. भट्ट°.

नायकरत्न n. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 220,a, No. 527.

नायकाय् (von नायक), °यते *den Mittelstein in einer Perlenschnur darstellen* Çiç. 2,92.

नार 3) c) *4 Mal* ⏑ – ⏑⏑⏑ – ⏑ – Ind. St. 8,367.

नारक 1) नरकः: Halāj. 3,3. दुःखा: Kathās. 72,260. दुःख 90,20. गति Bhāg. P. 11,20,12. m. *Herr der Unterwelt* (Comm.) TBr. 3,4,1,1.

नारङ्ग 1) a) auch नारङ्गी f. Spr. 3761.

नारदेय, °मल्लस्वामन् n. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 351,a,3.

नाराच 4) vgl. Ind. St. 8,397. 417. 422. fg.

नाराचक n. und नाराचिका f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,367. 422.

नारायण 1) Weber's Ansicht s. Ind. St. 9,2. — 4) ein Sohn Bhūmitra's, ein Fürst aus der Dynastie der Kāṇvājana, Bhāg. P. 12,1, 19. — 7) b) Kathās. 53,131. 56,72. 76.

नारायणकण्ठ m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 88,13.

नारायणगीता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 302,a, No. 736.

नारायणतत्त्ववाद m. desgl. Hall 94.

नारायणदीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 208.

नारायणदेव 2) Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

नारायणपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,a, 34.

नारायणवार्त्तिक n. Titel einer Schrift Hall 202.

नारायणश्रुति f. wohl = नारायणोपनिषद् SARVADARÇANAS. 68,8.

नारायणस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes HALL 129.

नारायणाय्, °यते Nârâjaṇa *gleichen, ihn darstellen* Spr. 1133.

नारायणाश्रम N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 227,*a*,1.

नारिकेल 1) *Kokosnusspalme:* समायाति सदा लक्ष्मीर्नारिकेलफलाम्बुवत् Spr. 3177. — 2) N. pr. einer Insel (vgl. नारिकेलद्वीप) KATHÂS. 54,49. °द्वीप 15. नारीकेल 56,54. 56.

नारिष्ठ nach dem Comm. *das Verdauungsfeuer und der Wind des Athems* TBR. 3,7,5,11. fg. Am nächsten also die Ableitung von नारि + स्थ. नारिष्ठेभ्यः (sic) sc. होमेभ्यः NJÂJAMÂLÂV. 236,9. नारिष्ठहोमाः 12. नारिष्ठहोम Comm. zu TBR. a. a. O.

नारीकेल s. oben u. नारिकेल 2).

नारीपत्तन n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 329,*a*,11.

नार्मद adj. *dem Fluss* Narmadâ *gehörig:* प्रवाह *der Strom der N.* KATHÂS. 102,76. HARIV. 8019 liest die neuere Ausg. वाधर्न एव च st. नार्मद एव च.

नार्मेध m. patron. des Çâkapûta ṚV. ANUKR.

नाल 3) शङ्खं च जाम्बूनदचित्रनालम् (so die ed. Bomb.) MBH. 7,75. — Vgl. ब्रह्म°.

नालन्द, नालाण्डा WILSON, Sel. Works 1,293.

नालायन m. patron.; pl. SAṂSK. K. 184,*a*,5.

नालि in त्रिनालि, पञ्च°, दश° adjj. = नालिका 5) SÂH. D. 553.

नालिका 5) षण्णालिक adj. SÂH. D. 553. — 6) *eine spöttisch-scherzhafte Räthselrede* DAÇAR. 3,17. SÂH. D. 520. 521. Spr. 1767 liest der Comm. zu KÂM. NÎTIS. नालिकादिभिः (= सामादिभिः) st. नाडिकादिभिः; es sind *Anspielungen, versteckte Winke.* — Vgl. मदन°.

नालिकापुष्प n. *eine best. Blume* Ind. St. 10,280, N. 7.

नालिकेर 1) *Kokosnuss* Ind. St. 5,298.

नाव 2) नावया nach P. 7,1,39, Vârtt. 4, Sch. ved. instr. von नौ.

नावन n. *Niesemittel* ÇÂRṄG. SAṂH. 3,8,1. 5. Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,20.

नावनीत (von नवनीत) adj. *weich wie Butter:* हृदयं विप्राणाम् MBH. 5,7319.

नावप्रभ्रंशन (नाव = नौ + प्र°) n. *das Sichsenken des Schiffes*, Bez. einer Oertlichkeit AV. 19,39,8.

नावर N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,13.

नावारोह (नौ + आ°) m. *Schifffahrer, Bootsmann* HALÂJ. 2,235.

नाविक 1) HALÂJ. 2,235. KATHÂS. 123,193.

नाशन 1) ज्वर° KATHÂS. 71,205. शत्रूणाम् Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,18. — श्वभ्रादिपातनाशनैः KATHÂS. 74,16 fehlerhaft für °पातानशनैः (d. i. °पात + अनशन).

नाशी WEBER, RÂMAT. UP. 344. 348.

नासाउर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,40.

नासाच्छिन्नी MED. k. 124.

नासामूल n. *Nasenwurzel* Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,30.

नासावंश, तुङ्ग KATHÂS. 55,47.

नासिका 1) sg. *Nase* AV. PRÂT. 1,26.

नासिकाच्छिन्नी f. = नासाच्छिन्नी H. an. 3,72 (°च्छित्यां loc. gedr.).

नास्तिक, °शिरोमणि (चार्वाक) SARVADARÇANAS. 1,15. 121,6.

नास्तिता SARVADARÇANAS. 71,5.

नास्य Z. 3 die neuere Ausg. च कारकः st. चकार सः; NÎLAK.: नासया ग्रस्तुं योग्ये नास्यमिव ग्रसित्वेति नास्यग्रासं श्वासोच्छ्वासो न (lies श्वासोच्छ्वासेन) महिषो मशकानिव नासामार्गेण मनुष्यान्संजहारेत्यर्थः.

3. नि *die 7te Note* (Abkürzung von निषध) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8.

निःक्षत्र, °करणं भुवः BHÂG. P. 12,12,25.

निःक्षेप (?) Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,21.

निकट, निकटीभू *sich nähern:* °भूय KATHÂS. 102,67. 103,8. °भूत 61,135. निकटग (Gegens. दूरग) VARÂH. BṚH. S. 24,28.

निकर 1) संन्यस्तदैन्यव्यतिकरनिकराः adj. Spr. 1733.

निकर्ष m. *Abnahme, ein geringeres Maass* (Gegens. उत्कर्ष) SÂH. D. 303,20. — Zu MÂLAV. 28 vgl. Spr. 2112.

निकष 1) आपन्निकषपाषाणः Spr. 1940. Z. 4 NÎLAK. zu MBH. 12,7471: निकषे कषपाषाणे निकषं स्वर्णरेखा. Z. 9 MÂLAV. 28 könnte das Wort *Bestreichung* bedeuten; vgl. Spr. 2112. — 3) m. Titel eines Werkes HALL 27.

निकामधरण (2. नि° + ध°) adj. *nach Wunsch tragend* TBR. 3,6,13,1.

निकाष zu streichen; vgl. oben u. कष् mit नि.

निकिल्विष vgl. निष्किल्विष.

निकुञ्ज MÂLATÎM. 41,15.

निकुम्भ 1) *b)* N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6.

निकुम्भिला Z. 3 die ed. Bomb. (5,24,45) liest मानुषं मांसमासाद्य नृत्यन्तो ऽथ निकुम्भिलाम्; der Schol.: निकुम्भिला नाम लङ्कायाः पश्चिमभागवर्तिनी भद्रकाली तां नृत्यन्तः तत्समीपं गत्वा नृत्यन्तः. ततो निकुम्भिला नाम लङ्कोपवनमुत्तमम् R. 7,25,2. Schol.: निकुम्भिला लङ्कापश्चिमद्वारदेशवर्ति कर्मसिद्धिहेतुभूतं काननम्. चैत्यो निकुम्भिला नाम R. GORR. 6,63,13. 16. 64,11 (ed. Bomb. 84,14. 85,13. fg. Schol.: निकुम्भिलां नयागभूमिं भद्रकालीक्षेत्रम्).

निकुरम्ब (vgl. u. निकुरुम्ब) MÂLATÎM. 137,14.

निकुलीनिका, NÎLAK.: निकुलीनकाः (so auch der Text in der ed. Bomb.) निपाताः.

निकूल 2) der Schol. in der ed. Bomb.: निकूलवृत्तं शरदण्डापश्चिमतीरवृत्तम्.

निकृति 1) = निह्नव H. an. 3,701. MED. v. 39. — 2) = वञ्चनापर NÎLAK. zu MBH. 3,11810.

निकृतिंजुष् (निकृतिम्, acc. von निकृति, + 2. जुष्) adj. *am Betruge Gefallen findend:* स्त्रियः BHÂG. P. 10,60,54.

निकृत्या Z. 3 लोभः पुत्रो निकृत्यास्तु ed. Bomb. des MBH.

निकृत्तन 3) *a)* नासा° *das Abschneiden* KATHÂS. 124,120.

निकेत 1) Z. 7. fg. NÎLAK. zu MBH. 11,140: निकेताः संधिगृहास्तल्लाः.

निक्ष (von निक्ष्) adj. *küssend;* vgl. पुष्पनिक्ष.

निक्षेप 1) *das Niedersetzen* (des Fusses) Spr. 991. °पक्षनिक्षेप *das Stellen auf die Seite von, das Rechnen zu, das Halten für eine Art von:* सुखस्य सातिशयतया u. s. w. दुःखपक्षनिक्षेपात् SARVADARÇANAS. 118,13. fgg. तस्माच्च वृत्तिनिरोधो योगपक्षनिक्षेपमर्हति 164,2.

निक्षेप्य adj. *niederzulegen* KATHÂS. 93,92.

निखान vgl. नैखान्य.

निगड, °बन्धमोक्षण Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,11. अजडः कस्तदनिगडं प्र-

विशति गृहसंज्ञकं दुर्गम् so v. a. *nicht fesselnd, nicht einladend* Kathâs. 98,32.

निगद 1) *das Hersagen:* (सर्वम्) सकृन्निगदमात्रेण तौ संजगृहतुः Bhâg. P. 10,45,35. — निगदाख्यं षडूर्गणाम् 12,6,52. Titel einer Schrift Hall 204.

निगम 4) अर्थनिर्णयो व्याकरणेन निगमेन निरुक्तेन वा न लभ्यते Sarvadarçanas. 125,9. Z. 6 lies Njâjamâlâv. — 5) Bhâg. P. 10,23,29. 83,4. 11,27,8. — 8) °वृद्धाः R. 7,87,21. *Kaufmannsgesellschaft:* मह्यति निगमे नैगमानाम् Daçak. 135,10. An allen Stellen des R. kann das Wort die Bed. *Kaufmannschaft* haben. — 11) Titel eines Pariçishṭa des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 387,a,8.

निगमन 2) genauer *die Wiederholung der Thesis und des Grundes;* vgl. noch Njâjas. 1,1,39. Sarvadarçanas. 113,20.

निगमान्त = वेदान्त Uttararâmaé. 26,3 (34,7).

निगरण 2) *das Verschlingen* (bildlich) Sâh. D. 295,12. 296,6. Pratâpar. 9,b,1. — Vgl. निगिरण.

निगिरण n. = निगरण *das Verschlingen* Kathâs. 74,204.

निगीर्ण s. u. 2. गर् mit नि; davon °त्व n. *das Verschlungensein* (bildlich) Sâh. D. 296,10.

निगृहीतार्, die ed. Bomb. des Bhâg. P. richtig निग्रहीतार्.

निग्रह 1) b) उपस्थ° Jâǵn. 3,314. — d) 2) MBh. 12,5454. — e) ग्रह Spr. 837. — f) gewöhnlicher निग्रहस्थान, urspr. *eine Veranlassung —, ein Grund zur Niederlage in einer Disputation:* पराजयनिमित्तं निग्रहस्थानम् Sarvadarçanas. 114,13. 112,18. विप्रतिपत्तिरप्रतिपत्तिश्च निग्रहस्थानम् Njâjas. 1,2,60. 5,1,1. fgg. 2,23.

निघाट m. neben घाट N. pr. eines Dânava Kathâs. 121,229.

निघण्टु, °राज Verz. d. Oxf. H. 323,a, No. 765.

निघर्षण vgl. Spr. 4783.

निघ्न 1) a) वायु° *in der Gewalt von Winden* (im Körper) *stehend, besessen, rasend* Daçak. 93,2. अनङ्गनिघ्नता f. *das Stehen in der Gewalt des Liebesgottes* Kathâs. 123,3. — 2) st. dessen निम्न Bhâg. P.

निचिर् Z. 2 lies मि चिंम्मि°.

निचुदार m. *ein best. Baum;* vgl. नैचुदार.

निचुल 1) Spr. 1222. — 3) N. pr. eines Dichters Mallin. zu Megh. 14.

निचृत् Ind. St. 8,20. 80. 113. fg. 129. 140. 149. fg. 254. 279.

निचोल Z. 2 lies नीलनिचोलिन्यौ.

निज् mit अव, °निज्य Bhâg. P. 10,41,14. 69,15. 74,27. 80,20. 85,36. 12,8,38. °निक्त 10,42,25. °निज्ञे = °निनिज्ञे (in der Bed. des act.) 86,39. — Vgl. अवनेज, अवनेजन.

— प्रत्यव vgl. प्रत्यवनेजन.

— निस्, स्वधर्मनिर्णिक्तसत्त्व *geläutert* Bhâg. P. 11,18,46.

— प्र vgl. प्रणेजन.

निज 1) *beständig* oder *in ihm selbst befindlich* Spr. 4460. — 2) निजा भूभर्तुः: *die Angehörigen, die eigenen Leute* Spr. 1140.

निटाल (u. निटल) Hâla 22. — Vgl. निटिल.

निटिल = निटल *Stirn* Prasaṅgâbh. 7,a,1.

निटूल N. pr. einer Brahmanen-Familie Hall 176.

नितराम् 4) Spr. 1212. LA. (II) 89,22.

नितुण्ड vgl. नैतुण्डि; नितोश vgl. नैतोश.



नित्य 1) a) = निज = स्व (स्वयम्) in नित्योदित *von selbst aufgegangen* Spr. 1995. — b) प्रलय Burnouf in Bhâg. P. I, xlviii. — c) füge *regelmässig sich wiederholend, gewöhnlich* hinzu. Verz. d. Oxf. H. 266,b,42.

नित्यता 1) धर्म° auch Spr. 3688. fg.

नित्यनाथ m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234,a,1. Hall 16.

नित्यपाद m. = नित्यनाथ Hall 16.

नित्ययुज् (नित्य + युज्) adj. *fortwährend gesammelt, — mit den Gedanken auf einen Gegenstand gerichtet* Bhâg. P. 10,82,39.

नित्यसम m. Bez. einer best. Gâti (s. oben u. जाति 8.) Njâjas. 5,1,1. 35. Sarvadarçanas. 70,17. 20. 114,12.

नित्यानन्द m. N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 251,a,43. Wilson, Sel. Works 1,152. fgg. = नित्यनाथ Hall 16.

1. निद् Sp. 147, Z. 7 v. u. lies निन्दन्ती स्वानि भाग्यानि.

— परि vgl. परिनिन्दा.

निदर्शन 1) b) ed. Bomb.: सर्वलोकनिदर्शिनीम्, welches der Schol. durch सर्वलोकसंमताम् erklärt. — 2) Sâh. D. definirt: *wenn eine mögliche oder, was auch bisweilen vorkommt, eine unmögliche Verknüpfung von Dingen das Verhältniss von Bild und Gegenbild erweckt, so ist dieses* निदर्शना; vgl. auch Pratâpar. 94,a. — 3) d) MBh. 12,4234. Sâh. D. 441. *ein Beleg für die Unhaltbarkeit einer ausgesprochenen Ansicht:* यत्रार्थानां प्रसिद्धानां क्रियते परिकीर्तनम्। परपक्षव्युदासार्थं तन्निदर्शनमुच्यते ॥ 444. 434. Z. 7 lies सह st. मह. — Sp. 149, Z. 11 lies e) st. d) und Z. 17 f) st. e).

निदर्शिन् vgl. oben u. निदर्शन 1) b).

निदाघावधि (निदाघ + अ°) m. *die heisse Jahreszeit* Ragh. 16,52.

निदान 1) Z. 1 die richtige Lesart ist वाल्बजेन. — 2) Bhâg. P. 10,64,7. — 4) पैलो निदानम् (चकार) Verz. d. Oxf. H. 22,a,9.

निदिध्यासन Sarvadarçanas. 57,16. Nîlak. 26.

निद्रा 1) *Schläfrigkeit:* न स्वप्नेन जयेन्निद्राम् Spr. 1501. निद्रातुर *schläfrig* so v. a. *matt von Statten gehend,* von Gebeten Verz. d. Oxf. H. 103,a,5. — Vgl. महा°.

निद्राण (von 2. द्रा mit नि) f. mystische Bez. *des Buchstabens* भ Weber, Râmat. Up. 317. fg.

निधन 2) निधनोत्तम unter den Beiww. Çiva's R. 7,23,4,48. — 4) *Schluss, Ende* Ind. St. 8,305. Schol. zu AV. Prât. 4,105. निधनं व्रज् *sterben* Weber, Râmat. Up. 350. एकस्मिन् — निधनं प्रापिते *zum Tode befördert* Spr. 3829.

निधान 2) सर्वाशुचि° (शरीरक) Spr. 3216. — 3) Kathâs. 52,213. 61,36.

निधि 3) कलानाम् so v. a. *Vollmond* Naish. 22,55. गुणा° *der Inbegriff aller Vorzüge* Spr. 5262.

निधिदत्त m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 86,29.

निधिपति 1) *ein überaus reicher Mann;* davon nom. abstr. °त्व n. Bhâg. P. 12,12,64.

निधीश (निधि + ईश) m. *Schätzeherr,* Bein. Kubera's; davon nom. abstr. °त्व n. R. 7,3,18.

निधुवन 2) Râǵa-Tar. 5,285.

निनयन 2) lies *das Ausführen.*

निनादिन् 2) सर्वतूर्य° R. 7,23,4,48.

निन्दिताश्व (निन्दित + अश्व) m. N. pr. ṚV. 8,1,30. nach Sâj. durch

*dessen Ueberlegenheit die Rosse der Gegner geringgeachtet werden.*

निन्दिन्, वेद° Kâvjâd. 3,93.

निन्दु vgl. भिन्दु 3).

निन्दोपमा f. *ein Gleichniss, in welchem dasjenige, womit Etwas verglichen wird, in gewisser Beziehung als dem Verglichenen nachstehend dargestellt wird,* Kâvjâd. 2,30. — Vgl. प्रशंसोपमा.

निन्द्यता Kathâs. 61,329.

निपरण (von 1. पर् mit नि) n. *das Hinlegen oder Spenden der Klösse oder Kuchen* (पिण्ड) *beim Manenopfer* Nir. 2,11. Comm. zu Âçv. Çr. 2,6,15.

निपात 1) Kathâs. 52,356. कूप° *in einen Brunnen* Spr. 1226. — 2) Bhâg. P. 11,28,30. Verz. d. Oxf. H. 294,*a*,2, wo महागुरुनिपाते zu lesen ist. — 3) die Stelle R. 5,81,22 zu streichen, da hier wohl तेनेश्वरानुपातेन zu lesen ist; vgl. Spr. 2275. Benfey fasst hier निपात als partic. von 3. पा mit नि.

निपातिन् 1) द्विरेफास्तान्पयोवर्मनिपातिनः (so ist zu lesen) *sich niederlassend auf* Râǵa-Tar. 3,405. — 2) भगस्यातिनिपाती R. 7,23,4,40.

निपान 1) die Stelle MBh. 13,3439 kann auch zu 2) gezogen werden; die ed. Bomb. liest निवाते st. निपाते; Nîlak. erklärt jenes durch काठिनोपवेशने (!). — 2) füge *Tränke* hinzu.

निपुण 2) निपुणाम् *genau* Kathâs. 54,164.

निप्रयत्न s. निष्प्रयत्न.

निबद्धव्य (von बन्ध् mit नि) adj. *nothwendig in Beziehung stehend zu* (instr.) Sâh. D. 210,15.

निबन्ध 1) *a*) दुष्तरमलक° Spr. 1226.

निबन्धन 3) *a*) पारतस्य, स्त्रीचित्तस्य *das Binden, Festhalten* Spr. 3416. — *e*) Sâh. D. 323. Nîlak. 15. Z. 1. fg. lies *Veranlassung*.

निबुसीकृत adj. = निर्बुसीकृत *von der Spreu befreit* Kuvalaj. 99,*b*.

निभालन von भल् mit नि.

निभीम zu streichen, da an der angeführten Stelle mit der neueren Ausg. भीमविक्रमम् st. नि° (was auch gegen das Metrum verstösst) zu lesen ist.

निमद् vgl. 2. मद् mit नि.

निमित्तीकार Bhâg. P. 12,12,40.

निमिश्र vgl. नैमिश्रि.

निमिष 1) (कदा) निमिषमिव नेष्यामि दिवसान् Spr. 592.

निमिषक्षेत्र, die erste Stelle ist zu streichen, da hier wie Bhâg. P. 1,1,4 नैमिषे (नैमिशे) ऽनिमिषक्षेत्रे zu lesen ist.

निमीलन 1) पद्मानाम् *das Sichschliessen* Spr. 1588. गज° = गजनिमीलिका *das Nichtsehenwollen* Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662.

निमीलिका, गज° Sâh. D. 124,6. Schol. zu Kâvjâd. 2,236. fg.

निमेषण n. *das Schliessen der Augen* Bhâg. P. 10,40,14.

निम्न 2) Sp. 166, Z. 1. fg. streiche *heruntergekommen, verarmt* Bhartr. 2,36 und vgl. Spr. 2087. — Vgl. परि°.

निम्नित (von निम्न) adj. *vertieft, eingefallen:* निम्नितोदर Lesart der ed. Bomb. MBh. 7,6792. 7894 st. निर्णतोदर (निर्नतोदर) der ed. Calc.

निम्ब, °सार Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,16. निम्बार्ककारवीरार्चनव्रत 34, *b*,20. — Vgl. महा°.

निम्बदेव m. N. pr. eines Mannes Hall 134.

निम्बादित्य oder निम्बार्क m. N. pr. eines Heiligen und Gründers einer Vishṇu'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,34. fg. 150. fg. Hall 114. fg. 118.

नियताप्ति (नियत + आ°) f. in der Dramatik *die sichere Aussicht auf Erreichung des Zieles durch Ueberwindung eines bestimmten Hindernisses* Sâh. D. 328.

नियति, महामायेत्यविद्येति नियतिर्मोहिनीति च। प्रकृतिर्वासनेत्येव तवेच्छानन्त कथ्यते ॥ Sarvadarçanas. 66,9. fg.

नियन्त्रण 1) f. आ dass.: अ° *Unbeschränktheit, vollkommene Freiheit* Spr. 5309. अनियन्त्रणम् adv. *unbeschränkt, frei* (आलप्) Kathâs. 104,34.

नियम 1) गोष्ठीपूरुषसंनिधाननियमः *Unbeschränktheit, das Sichgehenlassen* Spr. 5373. — 3) Z. 4 lies देवस्याम्बुमुषश्च und vgl. Spr. 1238. — 4) *absolute Nothwendigkeit in einem gegebenen Falle, jedoch ohne Beschränkung auf diesen einen Fall,* Kull. zu M. 3,45. 5,27; vgl. u. परिसंख्या 2). — 6) im Joga Sarvadarçanas. 155,10. 161,3. 173,18. fgg. 174,3. स° *der eine best. Observanz übernommen hat* Kir. 5,40. नियम, यम und महानियम unter den Beiww. Vishṇu's MBh. 12,12864. Z. 2. fg. ist *eine gelegentliche Pflicht* st. *ein kleines Gelübde* und *eine grosse Pflicht* st. *ein grosses Gelübde* zu lesen. — 9) = नियाम Sarvadarçanas. 100,4.

नियमानन्द m. N. pr. = निम्बादित्य Hall 204.

नियमोपमा (नियम + उ°) f. *eine Vergleichung, bei der ausdrücklich gesagt wird, dass Etwas nur mit Einem verglichen werden könne;* Beispiel: त्वन्मुखं कमलेनैव तुल्यं नान्येन केनचित् Kâvjâd. 2,19. अनियमोपमा 20.

नियाम n. (!) Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,10. — Vgl. नियम 9).

नियामक 1) *a*) Bhâg. P. 10,78,31. जीव° *die individuelle Seele lenkend* Sarvadarçanas. 54,16. 55,2. — *b*) Sarvadarçanas. 7,9. 20,8. आत्मेच्छैव नियामिका *der blosse eigene Wunsch ist bestimmend* Mit. I,2,*a*,10. — *c*) *Lenker* Sarvadarçanas. 46,1.

नियामकता f. nom. abstr. von नियामक 1) *b*); धर्मस्य कारणस्य कार्यं प्रति नियामकता Sarvadarçanas. 21,15. — Vgl. धर्म°.

नियामकत्व n. dass. Sarvadarçanas. 25,8. अ° 16,14.

नियामन, die neuere Ausg. richtig नियमन. नियामन = नियाम (s. oben) Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,19.

नियुद्ध Bhâg. P. 10,43,36. 38. Sâh. D. 547.

नियोग 1) Nîlak. zu Hariv. 3537: नियोगपाशैः (der Text der neueren Ausg. नियोग°) मन्थनभाण्डस्थूणायां मन्थनदण्डेन संयोजनार्थैः पाशैः मांजिरेति (मांजरें und मांजरी *a common term for the two loops or eyelets appended to the fixed post of a churning apparatus, and through which the churnstaff descends; cat's eye* Molesw.) महाराष्ट्रप्रसिद्धैः शिक्यैर्वा; ders. zu 3731: नियोगपाशैः अन्नशिक्यैः.

नियोगिन् Spr. 2901. Râǵa-Tar. 5,177, wo पापीयस्त्वान्नियोगिनाम् zu lesen ist.

नियोजिका f. N. pr. einer Tochter des Dämons Duḥsaha Mârk. P. 51,83.

नियोज्य 1) *b*) *anzuweisen* Spr. 4548. *der angewiesen wird* Sarvadarçanas. 125,21. 126,1. 2. — 2) füge *Untergebener* hinzu.

नियोज्यान्वयनिरूपण n. Titel einer Schrift Hall 193.

निरंशुक als eine Bedeutung von पिप्पल m. Med. l. 111. निरंशुल st.

dessen H. an. 3,666.

निरङ्ग *unvollständig* (Gegens. साङ्ग) Sâh. D. 670. 675.

निरञ्जन 1) R. 7,23,1,69. Asutâv. 1,14. Nṛs. Tâp. Up. 1,1,2. Sarvadarçanas. 77,7. Bhâg. P. 10,51,58. 12,12,52. Wilson, Sel. Works 1,186. 195. — 2) N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234, *a*,1. Hall 16. Wilson, Sel. Works 1,214 (= Verz. d. B. H. 196,9).

निरतिशय Sarvadarçanas. 53,11. 59,9. 60,1. 76,13. 15. 77,11.

1. निरनुक्रोश Pañkat. ed. orn. 38,23.

निरनुग्रह Bhâg. P. 10,38,41.

निरनुयोज्य (निस् + अ°) adj. *woran Nichts zu tadeln ist:* निरनुयोज्यानुयोग m. *das Rügen von Etwas, das keiner Rüge unterliegt* (in einer Disputation), Njâjas. 5,2,23. 1. Sarvadarçanas. 114,16.

निरनुरोधत्व n. *Mangel an Rücksicht:* कष्टं निरनुरोधत्वमापद्दां सुमहत्स्वपि Kathâs. 101,299.

निरन्तर 1) तस्य देव्यामजायन्त पञ्च कन्या निरन्तराः so v. a. *der Reihe nach, ohne dass Söhne dazwischengelegen hätten,* Kathâs. 65,72. Ind. St. 8,309. सुखदुःखसमुद्भूतिनानारस° *voll von* Sâh. D. 277. यो यत्र सततं याति भुङ्क्ते चैव निरन्तरम् *beständig, regelmässig* Spr. 4911.

निरन्न *keine Nahrung zu sich nehmend* Bhâg. P. 11,8,20. *keine Nahrung gewährend:* भूतल 12,3,39. निरन्ने *bei einer Hungersnoth* 4,7.

2. निरपराध Kathâs. 77,75.

निरपवाद *tadellos* Bhâg. P. 10,32,18.

निरपत्रप (निस् + अप°) adj. *nicht versteckt* Sâh. D. 669.

निरपेत *rücksichtslos* Pañkat. 264,7, wo निरपेत (voc.) zu lesen ist. Sarvadarçanas. 79,2. 6. 19. 80,13. am Ende eines comp. *unabhängig von* 11,10. 31,21. 76,14. 179,5. निरपेतत्व *Unabhängigkeit* Weber, Râmat. Up. 343. Z. 3 die ed. Bomb. richtig निरपेक्षः.

निरपेक्षक adj. *unabhängig* Bhâg. P. 11,13,40.

निरपेक्षित *auf den man keine Rücksicht nimmt* Daçak. in Benf. Chr. 193,3.

निरभिप्राय (निस् + अभि°) adj. *zwecklos:* °चेष्टित Kathâs. 63,194.

निरभिभव, lies *Beschämung.*

निरभिलप्य (निस् + अ°) adj. *unaussprechlich, durch Worte nicht auszudrücken* Sarvadarçanas. 15,1.

निरभ्र, व्योमन् Kathâs. 106,51.

निरमर्ष Spr. 3847.

निरम्बु *des Wassers ermangelnd* MBh. 3,291.

निरयिन् (von निरय) m. *Höllenbewohner* Bhâg. P. 11,20,12.

निरयु (?) adj. von Nîlak. erwähnte v. l. st. निरम्बु MBh. 3,291.

निरर्गल adj. (f. आ) सुख Kathâs. 61,195. von einer Person 52,344. निरर्गलम् adv. 63,112.

2. निरर्थ 1) Kathâs. 54,161. Mṛkkh. 63,5 stellt man besser zu 2); vgl. Spr. 3180.

निरर्थक 1) Pratâpar. 61,*a*,4. निरर्थकम् adv. Spr. 4594. R. 7,39,4. Z. 6. fg. die ed. Bomb. des R. liest 2,108,2 richtig निरर्थिका. — 2) n. (sc. निग्रहस्थान) *eine sinnlose Einwendung* (in einer Disputation) Njâjas. 5,2,8. Sarvadarçanas. 114,14.

निरर्थता Kathâs. 93,57.

निरलंकृति (निस् + अलं°) f. ein best. rhetorischer Fehler: *Schmucklosigkeit, Unschönheit* Pratâpar. 66,*b*,7.

निरवग्रह (f. आ) Spr. 5011. MBh. 3,291. Râga-Tar. 5,52. *wogegen man nichts Gegründetes einzuwenden hat* Sarvadarçanas. 131,3.

1. निरवद्य, निरवद्यवत् kann auch als adv. (निरवद्य + वत्) gefasst werden; Nîlak.: अवद्यवत् दोषवत् तदभावो निरवद्यवत्.

2. निरवद्य 1) Bhâg. P. 10,32,22.

निरवधि Spr. 3935. *unaufhörlich, unendlich* Sarvadarçanas. 115,22.

निरवधिक adj. *unbegrenzt* Sarvadarçanas. 56,3. 17.

निरवयव Sarvadarçanas. 117,14. 140,1. 143,12. °त्व 30,16. 117,14.

निरवलम्ब, an der ersten Stelle *keine Stütze bietend;* vgl. Spr. 1428.

निरवशेष Sarvadarçanas. 76,9. लतया Ind. St. 8,299. Die urspr. Bed. *von dem kein Rest übrig bleibt* in der Stelle: यावत्तान्निरवशेषं भवति तावद्दाहयित्वा so v. a. *vollständig verbrennend* Schol. zu Âçv. Çr. 3,11,5.

निरवशेषतस् R. 7,43,9.

निरविन्द, Nîlak.: निश्चितो ऽविन्दो ऽलाभो यत्र तस्मिन्सुखगन्धहीने प्रेतपर्वते.

निरशन Spr. 4603.

निरश्व (निस् + अश्व) adj. *ohne Pferde:* रथ Kathâs. 113,55.

निरष्ट bedeutet *entmannt;* vgl. मल्ला°.

निरसन 2) *a) das Fortwerfen, Entfernen, Vertreiben* Bhâg. P. 10,87, 41. Sarvadarçanas. 48,9. *das Aufgeben:* कर्मणाः 40,7. — Vgl. मिथ्या°.

निरहंस्तम्भ adj. *frei vom Hemmschuh des Ichs* Bhâg. P. 10,10,15.

निरहंकार, श्रेयस् Kathâs. 56,182.

निरहंकारिन् adj. *frei vom Gefühl des Ichs* Bhâg. P. 10,33,33. 52,33.

निरहंकृति Kathâs. 52,34.

निरहंमान (निस् + अहं°) adj. *frei vom Gefühl des Ichs* Bhâg. P. 10,86,16.

निराकरण 2) genauer *das Beseitigen durch Bestreitung;* vgl. noch Sarvadarçanas. 16,3. 45,22. 112,13.

निराकाङ्क्ष 1) *keine Wünsche mehr habend* Kathâs. 72,227.

निराकार, आवृत्ति so v. a. *eine Wiederholung von Nichts, — von Null* Ind. St. 8,442. 446. °ज्ञानवाद m. *der philosophische Lehrsatz, dass die Erkenntniss der Aussenwelt nicht durch im Geiste sich abdrückende Bilder erfolge,* Sarvadarçanas. 26,21; vgl. साकारज्ञानवाद 20.

निराकुल 4) *nicht überfüllt, wenig besucht, — betreten:* °द्वारां प्रविश्योड्डयिनीम् Kathâs. 103,12.

निराकृतिन्, die ed. Bomb. liest निराकृतिः, welches Nîlak. durch तुच्छवेषः erklärt.

निराक्रन्द adj. (f. आ) 1) lies *keinen Freund —, keinen Beschützer habend;* als Beiw. von भूमि Kathâs. 104,203 *keinen Schutz gewährend;* vgl. oben अनाक्रन्द unter आक्रन्द 2). — 2) der dazu gehörige folgende Vers lautet: विक्रोशुर्यथाकामं विहिंसन्तः पुनः पुनः; Nîlak.: अनुदके स्वल्पोदके निराक्रन्दे हिंस्रभयरहिते. Da von einer ungehemmten Bewegung der Fische und Vögel die Rede ist, kann अनुदके nicht richtig sein; der Fehler kann durch die vorangehenden Worte यथा ह्यनुदये entstanden sein. निराक्रन्द (= निरालम्ब) *keinen Schutz —, keine Zuflucht gewährend* könnte *den freien Luftraum* bezeichnen.

निरागम, अनागम die ed. Bomb.

निराडम्बर vgl. oben u. आडम्बर 10).

निरातङ्क 1) KATHÂS. 122,95.

निरातिथ्य (निस् + आ°) adj. *unwirthlich:* अरण्य KATHÂS. 72,277.

निरादान wird von NÎLAK. zu MBH. 3,8501 durch अप्रतिबद्ध, zu 12636 durch प्राप्तं सुखं दुःखं वा दूरीकर्तुमशक्तः दो ऽवखण्डने इत्यस्य रूपम् erklärt.

निराधारत्व n. nom. abstr. von निराधार SARVADARÇANAS. 13,9.

निराबाध 1) °धम् adv. *unangefochten, unbestritten* SARVADARÇANAS. 27,5.

1. निरामय Z. 1 füge कुरूणां पाण्डवानां च vor प्रतिपत्स्व hinzu und lies Z. 2 *bewirke Wohlergehen.*

2. निरामय 1) a) *gesund* so v. a. *Gesundheit verleihend:* आकिंचन्य MBH. 12,6569.

निरामिष 1) zu MBH. 12,6648 vgl. BHÂG. P. 11,9,2.

निरालम्ब 1) R. 7,89,10. HARIV. 11588. शोकसागर *keine Stütze bietend* KATHÂS. 67,56. — 3) m. fingirtes N. pr. eines Philosophen, *der den leeren Luftraum als Gottheit verehrt,* Verz. d. Oxf. H. 250,b,44.

निरालाप (निस् + आ°) adj. *nicht redend* KATHÂS. 60,173. 63,185.

निरालोक 2) *dunkel* KATHÂS. 109,83. NÎLAK. zu MBH. 13,1183: आत्मनि जीवे निश्चित्य देहाद्युपाधेर्वा निर्गत्य आलोचयतीत्यात्मनिरालोकः.

निराश MBH. 12,6520. KATHÂS. 123,288. आशां निराशां कृत्वा so v. a. *allen Hoffnungen entsagt habend* MBH. 12,6647; vgl. आशामनाशां कृत्वा 6520.

निराशङ्क adj. (f. आ) KATHÂS. 98,40. उच्छेत्तुं *der sich nicht scheut zu zerstören* Spr. 4983.

निराशीस्त्व n. nom. abstr. von निराशिस् MBH. 12,12440; vgl. निराशित्व 3,13994.

निराश्रमपद (निस् + आ°) adj. *keine Einsiedeleien habend:* अरण्य KATHÂS. 70,54.

निराश्रय KATHÂS. 104,203. BHÂG. P. 10,68,45. VṚDDHA-KÂṆ. 16,10.

निरासु (?) adj. von NÎLAK. angeführte v. l. für निरम्बु MBH. 3,291.

निरास्थ (निस् + आस्था) adj. (f. आ) *keine Hoffnungen sich machend, Nichts erwartend* KATHÂS. 81,112. दुष्प्रापप्रियसंयोग° 95,27.

निराह्लार vor निराह्लावत् zu stellen.

निरिन्धन BHÂG. P. 11,3,12.

निरीक्षक, यज्ञभूमि° *zu schauen beabsichtigend* R. 7,91,12. — Vgl. मुख°.

निरीक्षण 2) *Blick:* अमलेक्ष° adj. R. 7,34,35. — Vgl. दुर्निरीक्षण.

निरीति ÇATR. 1,298.

निरीश्वर, °सांख्यशास्त्र n. *die Sâmkhja-Lehre im engern Sinne, mit Ausschluss des Joga-Sâmkhja,* SARVADARÇANAS. 153,21. — Vgl. सेश्वरसांख्य.

निरीह *regungslos* BHÂG. P. 10,16,19.

निरुक्तकृत् Bez. Jâska's WEBER, GJOT. 89.

निरुक्ति in der Dramatik *Mittheilung einer geschehenen Sache* SÂH. D. 433. 434. Titel eines *Commentars* zum Tarkasamgraha HALL 70. °प्रकाश m. Titel einer Schrift 40. — Vgl. अविमुक्त° unter अविमुक्त 2).

2. निरुच्छ्वास 1) R. 7,7,6. 14,12. 21,37 (adv. nach dem Schol.). 35,51. °ता f. nom. abstr. SÂH. D. 109,18.

निरुज (durch das Metrum gesichert) *gesund, saluber:* वन BHÂG. P. 10,5,26. MBH. 3,1640 liest die ed. Bomb. richtig नीरुज.

निरुत्तर 2) निरुत्तरीकृ KATHÂS. 72,80. 112,212.

निरुत्साहता f. *Kleinmuth* PAÑKAT. 219,18.

1. निरुत्सेक (निस् + उ°) m. *Anspruchlosigkeit, Bescheidenheit* Spr. 1859, v. l.

2. निरुत्सेक (wie eben) adj. *anspruchlos, bescheiden* RÂGA-TAR. ed. Calc. 4,88.

निरुदक, कूप BHÂG. P. 10,64,2.

निरुद्वेग KATHÂS. 90,204. व्यसनेषु 32,289.

निरुन्माद (निस् + उ°) adj. *frei von Hochmuth:* धनिन् Spr. 1300.

निरुपक्रम adj. *wozu man Nichts thut* Verz. d. Oxf. H. 230,b,3. 5. 9.

निरुपक्रिय (निस् + उपक्रिया) adj. *womit Andern kein Dienst erwiesen wird* KATHÂS. 94,121.

निरुपद्रव 1) KATHÂS. 93,26.

निरुपपद P. 3,2,75, Sch.

निरुपप्लव 3) *ungetrübt* SARVADARÇANAS. 117,8. 179,21.

निरुपभोग Spr. 934.

निरुपाख्य (Gegens. सोपाख्य), lies *aller Qualification ermangelnd* und füge hinzu SARVADARÇANAS. 149,19. Schol. zu KAṆ. 1,2,1 (S. 48, Z. 1).

निरुपाधिक, lies *unbedingt, absolut* und füge hinzu BHÂG. P. 11,9,18.

निरूढ 1) a) तत्र निरूढो दायशब्दः *da ist der Ausdruck «Erbe» gebräuchlich* DÂJAB. 9,2.

निरूढपशुबन्ध lies *abgesonderte —, selbständige Darbringung des Thiers;* vgl. ÂÇV. ÇR. 3,8,4 (so v. a. स्वतन्त्र und निर्मित). Verz. d. Oxf. H. 266,b,38. निरूढपशुप्रयोग m. Titel einer Abhandlung 382,a, No. 450.

निरूप = निरूपण n. in दुर्निरूप.

निरूपण 2) füge a) nach n. hinzu. — b) füge hinzu *Untersuchung, Betrachtung, Behandlung* und die Stellen SARVADARÇANAS. 104,7 fgg. Spr. 3683.

निरूपयितव्य adj. *zu bestimmen, festzustellen* BHÂG. P. 10,2,36.

1. निरूह 1) Verz. d. Oxf. H. 304,b,31. 311,b,20. 315,b,7 v. u. 357,b,5.

निर्ऋण (निस् + ऋण) adj. *frei von Schulden, schuldlos* BHÂG. P. 10,84,40.

1. निर्ऋति 2) m. N. pr. eines Rudra auch HARIV. 11531.

निरेक (निस् + एक) adj. *wobei Eins ausgeschlossen ist* WEBER, GJOT. 47. fg.

निरोध 1) नगरी° *Einschliessung, Belagerung* Verz. d. Oxf. H. 78,b,32. — 2) तमो° BHÂG. P. 10,59,29. SARVADARÇANAS. 38,21. 40,6. 88,7. Füge hinzu *Bezwingung, Beherrschung:* वृत्तीनाम् SARVADARÇANAS. 161,13 fgg. 163,6. 164,8. 168,16. Im Joga = प्रकृष्टसत्त्वस्याङ्गितया चेतसः परिणामः Verz. d. Oxf. H. 229,a. b. — 3) BHÂG. P. 10,71,8. — 7) Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden,* SARVADARÇANAS. 100,4. Verz. d. Oxf. H. 320,a,19.

निरोधन 2) b) = अन्योऽन्यविक्षेपः क्रोधसंरब्धानाम् PRATÂPAR. 22,a,6.

निर्गम Z. 1 streiche 1).

निर्गमन NIR. 3,6.

निर्गर्ह (निस् + गर्हा) adj. (f. आ) *tadellos* KATHÂS. 86,17.

निर्गुण 2) °वाद SARVADARÇANAS. 52,15. — 4) °मानस Spr. 3028.

निर्गुणक adj. *qualitätslos* WEBER, RÂMAT. UP. 329.

निर्गुलिक adj. s. oben u. गुलिका 2).

निर्घण्ट, MBH. 12,13247 hat die ed. Bomb. नैघण्टुक.

निर्घात 2) °दुःसह (दुःख) KATHÂS. 64,138.

निर्जय 2) Kathâs. 103,227.

1. निर्जर 2) Bhâg. P. 10,14,40. — 3) c) (von 1. जर् mit निस्) bei den Ǵaina *das allmähliche Zunichtemachen der Handlungen* Sarvadarçanas. 39,20. 22. 40,2. 4. 7. Wilson, Sel. Works 1,312.

2. निर्जर lies m. = 1. निर्जर 3) c) und vgl. Sarvadarçanas. 36,15. 43,20.

निर्जरण (von जर् mit निस्) n. *allmähliches Zunichtemachen* Sarvadarçanas. 39,18. = 1. निर्जर 3) c) ebend. 41,5. 43,17.

निर्जिहीर्षु (vom desid. von हृ mit निस्) adj. *herauszunehmen —, wegzuschaffen —, zu entfernen wünschend:* हृदयग्रन्थिम् Bhâg. P. 11,3,47.

2. निर्जित Kathâs. 72,310.

निर्ज्ञान (निस् + ज्ञान) adj. (f. आ) *kein Verständniss der Dinge habend, dumm,* von einem jungen Mädchen Kathâs. 78,76.

निर्झर 1) Kathâs. 90,38. सधातुनिर्झरोद्गारमञ्जनाद्रिम् 51,169. प्रसरत्कान्तिनिर्झरा adj. 51,7. लावण्यरसनिर्भरनिर्झरा adj. 84,7. Spr. 2506 und 3153 fehlerhaft für नैर्झर. Zu Kathâs. 18,88 vgl. oben u. उद्घट्टन.

निर्णय 3) = बीजानुगुणकार्यप्रख्यापन Pratâpar. 22,b,2.

निर्णयकमलाकर m. Titel einer Schrift, = निर्णयसिन्धु Hall 177.

निर्णयदर्पण m. desgl. ebend. 93.

निर्णयदीप m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 278,b,15. 285,a,33.

निर्णयोपमा (निर्णय + उ°) f. *eine auf einen Schluss gegründete Vergleichung* Kâvjâd. 2,27.

निर्णेग (von निज् mit निस्) m. *Abwascher* in पात्रनिर्णेग TBr. 3,4,1,8.

निर्णेतर् *Schiedsrichter* Kathâs. 62,50.

निर्दंश (von दंश् mit निस्) m. *das Zerbeissen, das Verletzen durch einen Biss:* ओष्ठ° Sâh. D. 232.

निर्दश und अनिर्दश (शिशु) Bhâg. P. 10,4,31.

निर्दातर् füge *Bereiniger eines Feldes* hinzu.

निर्दारिद्र्य (निस् + दा°) adj. *frei von Armuth, wohlhabend* Kathâs. 53,11.

निर्दुःख *frei von Leid* Kathâs. 73,20. 122,101.

निर्देश 2) एवमुद्देशतः (*in aller Kürze*) प्रोक्तं निर्देशस्तस्य चाधुना *nähere Beschreibung* Weber, Râmat. Up. 307.

निर्दैन्य Kathâs. 66,74.

निर्दोष *fehlerlos* Sarvadarçanas. 73,2. *unfehlbar* 45,20.

निर्धन 1) a) निर्धनीभूत Kathâs. 61,302.

निर्धनत्व Kathâs. 81,8.

2. निर्धर्म, °मूर्खता *Ungerechtigkeit und Thorheit* Kathâs. 123,198.

निर्धारण 2) Sâh. D. 289,11. इयं प्रयोजननिर्धारणरूपा युक्तिः Pratâpar. 30,a,3. तत्त्वमार्गानुसंधानादर्थनिर्धारणं मतिः 54,a,5. Sarvadarçanas. 45,7. Füge noch *Entscheidung, Feststellung* hinzu.

निर्धारयितर् nom. ag. *Entscheider* Sarvadarçanas. 45,8.

निर्निमेष Kathâs. 51,196.

निर्बन्ध 3) wohl auch hier *das Bestehen auf seiner Meinung* (*dem Lehrer gegenüber*).

निर्बन्धनीय, die neuere Ausg. निबन्धनीयं तत् (entsprechend einem vorangehenden यत्).

निर्बाध Z. 4, zunächst *in den Haken fassen,* daher *wegziehen, beseitigen.* — Vgl. नैर्बाध्य.

2. निर्बाध (निस् + बाधा) adj. *frei von aller Belästigung, — Störung, — Beeinträchtigung:* सरस् Kathâs. 114,33. स्थान 56,190.

निर्बाध्य adj.: निर्बाध्येन हविषा । इन्द्र एणं पराशरीत् TBr. 3,3,11,3. Comm.: निःशेषेण ह्यगद्वाध्यं तादृशं हविरूपवेषत्रूपम् *stellt einen Schürhaken vor* (mit welchem man wegzieht, was hinderlich ist). — Vgl. नैर्बाध्य.

निर्बीज (die richtigere Schreibart) s. निर्वीज.

निर्बुसीकृत vgl. निबुसीकृत.

निर्बोध (निस् + बोध) adj. *dumm,* v. l. für निर्बुद्धि Spr. 2440.

निर्भय 1) a) Kathâs. 52,274. 71,227. निर्भयम् adv. 123,101. — 2) N. pr. eines Kriegers Kathâs. 51,163.

निर्भर 1) °निद्रा *tiefer Schlaf* Hit. 85,7. adv.: निर्भरं क्रीडन्ती 86,8. रम् 10. — 2) हर्ष° Kathâs. 54,94. 73,384. प्रेमनिर्भरया दृशा 197. Pańkat. 259,3. — 3) *voller Intelligenz* (= चिद्घनरूप Schol.) Ashṭâv. 1,17.

निर्भरित (von निर्भर) adj. *erfüllt von* (instr.) Verz. d. Oxf. H. 238,b,13.

निर्भर्त्सन 1) f. आ Kathâs. 104,7.

निर्भास (von 2. भास् mit निस्) m. *Schein* Sarvadarçanas. 22,20. n. *das Klarmachen* in अर्थमात्र° 161,7 fehlerhaft für निर्भासन.

निर्भासन (vom. caus. von 2. भास् mit निस्) n. *das Beleuchten, Erhellen, zum-Bewusstsein-Bringen* Sarvadarçanas. 96,21. fg. — Vgl. निर्भास.

निर्भेद 5) *Verrath:* रहस्यानिर्भेदाय Daçak. 89,17.

निर्मज्ज, genauer *marklos.*

निर्मद adj. (f. आ) 2) *bescheiden, anspruchlos:* वाच् Kathâs. 74,22.

निर्मनुष्यमृग (निस् + म°-मृग) adj. *keine Menschen und kein Wild habend:* वन R. 7,12,4.

निर्मन्त्र *die heiligen Gesänge nicht kennend* Spr. 2323, v. l. für अनृच.

निर्मन्थन *das Quirlen:* दध्नः Bhâg. P. 10,46,46. दधि° 9,2.

निर्मल 1) (हंसानाम्) क्रोडाः शष्पाग्रनिर्मलाः *rein grün* R. 7,18,32. = कोमलश्यामवर्णाः Schol. कर्मन् Spr. 3223. — 3) m. pl. N. einer Secte Wilson, Sel. Works 1,274. fgg. 2,124. 142. 145. fg.

निर्मलतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19. fg.

निर्मांस, °नेत्रकुहर Kathâs. 109,10.

निर्मातर् Kathâs. 96,41. निर्मातृता f. Sarvadarçanas. 94,14. निर्मातृत्व n. 12.

निर्मानुष adj. f. आ Kathâs. 104,202.

निर्माय (निस् + माया) adj. *kraftlos* TS. 6,5,1,2.

निर्मार्जनीय adj. *zu reinigen* R. 7,66,7. 8.

निर्माल्य 1) Vaǵras. 235.

निर्मुक्ति Bhâg. P. 10,17,18. लोकलावण्य° (= त्याग oder दान Schol.) 11,1,6.

निर्मुण्ड (निस् + मु°) m. *Eunuch* Bhar. Nâṭjaç. 34,52. 55. 58.

निर्मृग (निस् + मृग) adj. *wildlos:* वन R. 7,65,13.

निर्मेघ Bhâg. P. 10,20,43.

निर्मोक 2) vgl. मोक 1).

निर्मोचक adj. *befreiend, erlösend* Med. k. 140.

निर्म्रेतुक vgl. म्रित् mit निस्.

निर्याण 3) Bhâg. P. 11,30,46. 31,3.

निर्यातर्, auch die ed. Bomb. so, aber richtig निर्यातं st. निर्यातुं; Nîlak. erwähnt die Lesart °निर्दाता.

निर्यास vgl. मांस°.

निर्युक्ति f. Ind. St. 10,266. fg. = निरुक्ति.

निर्यूह 1) die neuere Ausg. des Hariv. an beiden Stellen निर्व्यूह; die ed. Bomb. des MBh. 18,247 काञ्चनस्तम्भनिर्यूह°; Nilak. zu 1,796: निर्यूहाः = पट्टशालाः. — 2) MBh. 5,578 in der ed. Bomb. und die neuere Ausg. des Hariv. निर्व्यूह; Nilak. zu MBh. 5,5234: निर्यूहाः = शिखराणि. — 3) die neuere Ausg. des Hariv. निर्व्यूह. — 4) Çārṅg. Saṁh. 2,2,1 als Synonym von कषाय und क्वाथ. — Der Schol. zu R. ed. Bomb. 2,91,66 führt folgenden Vers aus der Vaid. an: वार्यापीड़े क्वाथरसे निर्यूहो नागदन्तके.

निर्योग, die neuere Ausg. liest 4655 चारुभिर्युक्तो st. चारुनिर्युक्तो und 4645 निर्मुक्त st. निर्युक्त. Bhāg. P. 10,21,19 bedeutet निर्योग nach dem Schol. *einen Strick zum Binden der Füsse der Kühe.*

निर्योल m. *ein best. Theil des Pfluges* Kṛshisaṁgr. 9,6. 7.

निर्लक्षण adj. (f. आ) तनु Kathās. 118,133.

निर्लेप 2) Sarvadarçanas. 154,17. 155,14.

निर्लोभ Kathās. 102,124.

निर्वचनीय, अ° Sarvadarçanas. 42,16. 49,11. 16.

निर्वण genauer *keinen Wald habend* MBh. 5,863 (निर्वन auch die ed. Bomb.).

निर्वर्त्य Sāh. D. 278.

निर्वषट्कारमङ्गल adj. *wo keine Opfer und keine festlichen Cerimonien stattfinden* Kathās. 120,22.

निर्वहण, कार्य° Sāh. D. 277. *Katastrophe* 337. फलागमकार्यसंबन्धो निर्वहणसंधिः Pratāpar. 20,b,4. fälschlich निवर्हण gedruckt Bhar. Nātj. 19,36. 42. 46. 68. — Vgl. उपसंहृति (auch Daçar. 1,22).

निर्वाच्य, अ° *nicht in Worte zu fassen, unbeschreiblich* Spr. 3473. Kathās. 73,149. 91,45.

1. निर्वाण 1) तपन *die Sonne* Spr. 1611.

2. निर्वाण 1) *das Verschwinden* Spr. 4210. — 2) निर्वाणमिव मूर्तिमत् Kathās. 120, 116. *die höchste Seligkeit* Sarvadarçanas. 80,1. — Vgl. पर°, महा°.

3. निर्वाण, richtiger निर्वाण.

निर्वाणतन्त्र s. बृहन्निर्वाणतन्त्र und महा°.

निर्वाणयोगोत्तर Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239,a,4.

निर्वात, °नीडगर्भस्थ Hit. 80,20. निर्वाते व्यसनम् Spr. 1823.

निर्वाप 2) निर्वापादिसंस्कृतं हविः Schol. zu AV. Prāt. 4,105.

2. निर्वापण 1) *das Auslöschen* Spr. 2984. *Abkühlung* Kathās. 104,39.

निर्वास, देश° Kathās. 61,85.

निर्वाह 1) Sāh. D. 321. अङ्गीकृतवस्तु° Spr. 1686. गृह° *die Besorgung des Hauses, Haushalt* Kathās. 57,29. *Ausführung* (eines Beweises, einer Argumentation) Sarvadarçanas. 146,11.

निर्वाहक, davon nom. abstr. °ता f. Sāh. D. 267,21.

निर्विकल्प *keinen Zweifel habend, nicht schwankend:* चेतस् Kathās. 72,175. Die von Ballantyne und Röer gegebenen Bedeutungen sind als falsch zu streichen.

निर्विकल्पक Sarvadarçanas. 51,21. 104,19.

निर्विकल्पकविचार m. Titel einer Schrift Hall 45.

निर्विकार Ashtāv. 1,17.

निर्विचार Z. 1 lies कुपति st. नृपति.

निर्विचिकित्स (f. आ) *keinem Zweifel unterliegend* Sarvadarçanas. 98, 2. 134,12. fg.

निर्विमर्श Kathās. 62,192. *unüberlegt:* दोषाय निर्विमर्शैव भीतप्रश्नोत्तरक्रिया 65,199. *den* Vimarça (*Peripetie*) *genannten* Saṁdhi *nicht habend* Sāh. D 515 (°विमर्ष).

निर्विवाद *keinem Streit unterliegend* Sāh. D. 119,4.

निर्विवेक Kathās. 62,116. °मति 61,243. °ता f. nom. abstr. 28,32.

निर्विशङ्क R. 7,41,9.

निर्विशेष *nicht verschieden, gleich* Bhāg. P. 10,72,39. स्वपुरान्निर्विशेषं च प्रियं प्राप्तः R. 7,23,15. अथ व्याघ्रमपि तं मुनिर्मूषिकान्निर्विशेषेण (°विशेषं v. l.) पश्यति *nicht anders als auf die Maus* Hit. 113,11. पुत्रनिर्विशेषम् adv. 128,10. निर्विशेषम् *ohne Unterschied, ganz gleich* Uttararāmak. 77,8 (99,6. = सर्वप्रकारेण Schol.). adj. *unqualificirt, absolut* Sarvadarçanas. 46,11. 50,2. 51,20.

निर्विष 1) *von einem Gifte befreit* Kathās. 56,130. 75,14.

1. निर्विषय, Nilak.: निर्विषयाकारमाकाशवन्निरालम्बनम्.

2. निर्विषय 3) Spr. 4608.

निर्वीज (richtiger निर्वीज) 1) = निरालम्ब Schol. zu Jogas. in Verz. d. Oxf. H. 229,a. °त्व Weber, Rāmat. Up. 343.

निर्वीर्य *kraftlos, machtlos:* आयुध Venis. in Sāh. D. 180,11.

निर्वृक्षतोय adj. f. आ *baum- und wasserlos* Kathās. 70,24.

निर्वृति 1) a) मनो° Spr. 2279. नातिनिर्वृत्या Kathās. 119,49. Am Schluss, im Lalit. *Erlösung.* — Vgl. परि°.

निर्वृत्ति 1) कर्मणः फलनिर्वृत्तिं स्वयमश्नाति कारकः so v. a. *die reif gewordene Frucht* Spr. 3874. — 3) Bhāg. P. 5,26,17 liest die ed. Bomb. richtig °निर्वृतिः.

निर्वेद 1) Kathās. 61,81. 85. — 3) सनिर्वेदम् Daçak. in Benf. Chr. 179,14. Z. 4 Çat. Br. 2,3,4,6 gehört zu 1).

निर्वेश 1) भ्रातुर्निर्वेशकारिणः Bhāg. P. 10,44,40. न तयोर्याति निर्वेशं पित्रोर्मर्त्यः शतायुषा 45,5. — 2) वध° Bhāg. P. 10,78,32.

निर्व्यग्र (निस् + व्यग्र) adj. *ruhig, seine Besonnenheit bewahrend* Bhāg. P. 10,81,32.

निर्व्यसन (निस् + व्य°) adj. *keine bösen Neigungen habend* Kathās. 62,165.

निर्व्याज, °सख्य Kathās. 104,218.

निर्व्यापार so v. a. *sich passiv verhaltend* Sarvadarçanas. 153,1.

निर्व्यावृत्ति (निस् + व्या°) adj. *mit keiner Rückkehr* (in den Saṁsāra) *verbunden:* मुक्ति Sarvadarçanas. 44,2.

निर्व्रीड (निस् + व्रीडा) adj. *schamlos* Kathās. 68,11.

निर्हरण 1) गर्भ° *das Herausdrängen des Kindes aus dem Mutterleibe* Suçr. 2,91,19.

निर्हार 4) Bhāg. P. 10,84,29. 35.

निर्हेतु, °ता und °त्व n. *Mangel einer Angabe des Grundes, — der Veranlassung* Sāh. D. 576. 588. 228,9.

निल m. N. pr. eines Rākshasa, eines Ministers Vibhīshaṇa's, R. 7,5,43.

निलय 2) अयं (das Meer) वारामेको निलयः *der einzige Behälter für*

*die Gewässer* Spr. 3573.

निलयसुन्दर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 264.

निलायन (von ली mit नि) n. *das Sichverstecken* Bhâg. P. 10,11,58. 14,61. °क्रीडा 37,27.

निवत् Z. 3 lies निवतस्पृणाति und vgl. AV. Prât. 2,78.

निवर्तन 1) *a)* Nilak. zu MBh. 6,2427: मृत्युरेव निवर्तनहेतुर्नान्य इत्यर्थः. Hiernach könnte die Stelle auch u. 2) *a)* gestellt und übersetzt werden: *weichen und sterben für Eines haltend, erst mit dem Tode weichend*, — *vom Kampfe abstehend.* — 2) *b)* Z. 5 die ed. Bomb. des MBh. liest auch 7, 9296 मृत्युं कृत्वा निवर्तनम्. — *i)* vgl. oben u. गोचर्मन् 2). — *k)* *das Niederkommen, zur-Erde-Kommen:* स्थले मत्स्य इवाकार्षमुद्वर्तननिवर्तने Kathâs. 104,82.

निवर्तिन् am Ende lies °निर्वर्तिनीनाम्.

निवर्हण 1) सर्वलोक° Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,31. सर्वदुःख° Kathâs. 117,116. — 3) n. निवर्हणा Bhar. Nâtjaç. 19,36. 42. 46. 68 fehlerhaft für निर्वहणा, wie schon das Metrum (42. 46) zeigt. — Die Bomb. Ausgg. schreiben निब°.

2. निवसन vgl. कटी°.

निवह 1) वणिङ्निवहनायक Kathâs. 88, 5. Sp. 221, Z. 3 streiche adj. und दुःखनिवहा u. s. w. bis zu streichen). — 3) adj. (f. आ) *herbeiführend, nach sich ziehend:* दुःख° Bhâg. P. 9,19,16. कर्माणि पुण्यनिवहानि 11,1,11.

निवाप 1) Nilak. zu MBh. 3,17183: न्युप्यते बीजमस्मिन्निति क्षेत्रम्.

निवारण 2) *b)* AV. Prât. Schol. S. 261 (I, 6). Z. 2 lies धर्मस्य.

निवारणीय adj. *abzuhalten, zurückzuhalten* Kathâs. 86,66.

निवार्य, अ° *nicht abzuhalten, — zurückzuhalten* Kathâs. 51,36. 112,134.

निवावरी adj. f. in Verbindung mit सिकता N. eines Ṛshigaṇa zu ṚV. 9,86,11—20.

1. निवास 1) निवासमुपयास्यति *wird bewohnt werden* R. 7,111,16. तत्र (नगरे) चैकस्य विप्रस्य निवासायाविशं गृहम् *um zu übernachten* Kathâs. 61,98. — 2) R. 7,3,23.

1. निवासन 1) कष्टात्कष्टतरं चैव परगेहनिवासनम् Vṛddha-Kâṇ. 2, 8. *Wohnstätte* R. 7,3,23.

निवासभवन (1. नि° + भ°) n. *Schlafgemach* Kathâs. 33,4.

1. निवासिन्, उदीच्यां दिशि सहिते (ऋषयः) नित्यमेव निवासिनः R. 7,1,6.

निविड 1) ध्वान्त Kathâs. 75,42. समाधि *ununterbrochen* 72,384.

निविडित *dicht geworden:* जलनिविडितवस्त्र Mâlatim. 73,13.

निवृत्ति 1) *b) Verderben* Weber, Râmat. Up. 297. — *c)* समस्तविषयग्रामे निवृत्तिः परा Spr. 3740. — *e)* Weber, Râmat. Up. 303. 325. 327. — *g)* in der Dramatik *Anführung eines Beispiels* Sâh. D. 556.

निवेदन 2) *a)* in der Dramatik *das in-Erinnerung-Bringen einer versäumten Pflicht* Sâh. D. 498. 471. — *b)* सर्वस्वात्म° Spr. 2871. परस्मै Bhâg. P. 11,3,28. Z. 4 auch MBh. 7,8203 *Darbringung* (= उपाहार Nilak.).

निवेदिन् *anbietend, darbringend:* आत्म° Bhâg. P. 11,19,24.

निवेश 2) Z. 18. fg. Nilak. zu MBh. 14, 1284: निवेशपरिवेशनं इवेव यत्र नेमिवदावरणभूता. — 4) अमीषां गृहमुख्यानां नक्षत्रपथशोभिनाम् । निवेशमनुपश्यामि खे समुत्पततामिव ॥ R. 5,10,7.

निवेशन 1) *b)* am Schlusse hinzuzufügen SV. Âraṇja 3, 7. — 3) *b) das Einführen, Anbringen, Anwenden* Sâh. D. 406. *das Befestigen, Einprägen:* सा (भावना) च भाव्यस्य विषयान्तरपरिहारेण चेतसि पुनः पुनर्निवेशनम् Sarvadarçanas. 164,11. fg. 169,2. — *c)* Z. 5. fg. शून्यानां निवेशनम् Kâm. Nîtis. 5,78 kann auch *das Bevölkern von Einöden* bedeuten: vgl. निवेशनं च देशस्य R. 7,101,18. — *e)* तयोर्निवेशनं श्रीमदुपकल्प्य Bhâg. P. 10,53,34. अन्तर्निवेशने *im Innern des Palastes* M. 7,62.

निवेशिन् *befindlich in* Kathâs. 75,60. Sâh. D. 334.

निश, निशानिशम् MBh. 12,4284.

निशा vgl. महा°.

निशाकान्त m. *der Geliebte der Nacht, der Mond* Kathâs. 120,36.

निशाटन 3) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,5.

निशादापुत्र vgl. शिलापुत्र.

निशानाथ Kathâs. 104,113.

2. निशान्त Spr. 2989.

निशापति 1) Kathâs. 71,26. 94,66.

निशामुख *Antlitz der Nacht* und zugleich *Anbruch der Nacht, die beginnende Nacht* Spr. 3807.

निशिथ mit Kürze aus metrischen Rücksichten.

निशीथ n. Bhâg. P. 11,8,26. — Vgl. महा°.

निशुम्भ 1) Mâlatim. 81,7.

निशुम्भक m. = निशुम्भ 2) R. 7,6,35.

निश्चय 2) क्रूर° adj. Spr. 5047.

निश्चायक, lies *gebend* st. *habend* und füge hinzu *entscheidend, zur Gewissheit erhebend.* Sarvadarçanas. 7,11. 81, 6.

निश्चेतन *bewusstlos* Kathâs. 109,124. Z. 2 Râǵa-Tar. 3,295 *kein Bewusstsein habend*, von leblosen Dingen; vgl. Spr. 3797.

निश्चेतस् *unverständig, dumm* Spr. 3719.

निश्चेष्ट, निश्चेष्टीभूत Kathâs. 73,223.

निश्रम Z. 3 die ed. Bomb. richtig °निश्रम.

निश्राण s. u. निस्वान.

निश्रीक, die ed. Bomb. des MBh. richtig निःश्रीक.

निश्वास, °वात, also *das Ausathmen* R. 7,28,30.

निःशङ्का f. *Abwesenheit aller Scheu:* निःशङ्कया *ohne alle Scheu, ohne Bedenken* Spr. 2079.

निःशत्रु (निस् + शत्रु) adj. *frei von Feinden* Kathâs. 115,17.

निःशब्द, °पदमव्रजत् R. 7, 34, 13. °निश्चल *laut- und bewegungslos* Kathâs. 71,249. 87,35. निश्श् 85,23.

निःशाण (निःसाण die ältere Ausg.) Sâh. D. 290, 8 wird im Pandit durch *march, Marsch, Zug* wiedergegeben; निशान् im Beng. und निशाण im Mahrattischen ist = pers. نشان und bedeutet *Standarte, Fahne.*

निःशून्य adj. = (!) शून्य *leer* R. 7,23,1,6.

निःशेषय् Spr. 1589. Kathâs. 62,33.

निःश्रीक 1) *unschön, hässlich* Kathâs. 52,294. 59,154.

निःश्रेयस Sarvadarçanas. 112,3. 113, 7. fg. 119,3. 147,2. 156,17. 19. वाक्य *ein frommendes Wort* Spr. 4840. Z. 11 lies 104. 116 st. 104,16.

निःश्वास 1) *Athem, das Athmen:* अतिकृष्णभरस्तब्धनिःश्वासा adj. Kathâs. 93,74.

निषङ्ग Z. 3, die ed. Bomb. liest MBh. 12,7606 °निसर्गेण.

निषद्ध 2) *b)* Nilak.: निषत्सु कर्माङ्गाख्यवबद्धदेवतादिज्ञानवाक्येषु.

निषद् 1) die ed. Bomb. richtig निषध.

निषदन vgl. उष्ट्र°, क्रौञ्च°.

निषध 1) a) निषधाद्रि Kathâs. 86,142. 144. — b) निषधाभिधो देशः Kathâs. 101,41.

निषाद 1) = भिल्ल Kathâs. 59,24. 26. निषादी 169. निषादीत्व 160. — 2) Ind. St. 8,259. fg. 270. fg.

निषेक्तर् m. *Befruchter, Erzeuger* Bhâg. P. 10,10,11.

निषेचन Bhâg. P. 8,9,29.

निषेद्धव्य Kathâs. 86,112.

निषेध 1) definirt Kuvalaj. 154, b. *Negation* Sarvadarçanas. 52, 16. 105, 12. fgg.

निषेव 2) a) योग° Bhâg. P. 10,20,33. *Gebrauch:* नववारि° 18. — b) हरि° Bhâg. P. 10,20,13. 69,38. — 3) m. *Verehrung* Bhâg. P. 10,33,35.

निषेवण 2) तद्वत्° Kathâs. 63,59. मांस° *Genuss* Sâh. D. 196,16.

निषेव्य 3) *zu verehren* Bhâg. P. 10,48,30.

निष्क 1) am Schluss, पन्निष्क und पाद° gehören wohl zu 2) in der Bed. 1/4 Nishka. — 2) = टङ्क, शाण Çârng. Samh. 1,1,30.

निष्कण्टक 1) adj. (f. आ) *frei von Feinden* Kathâs. 55,238. 58,139. 99,41. — 2) निष्कण्टिका f. Titel zweier Commentare Hall 27.

निष्कम्प so v. a. *keine Miene verziehend* Kathâs. 113, 56.

निष्कर्ष 2) Nilak. zu MBh. 13,2241 erklärt: स्त्रीबुद्धिमनुसृत्यैव. — निष्कर्षम् MBh. 2,526 erklärt Nilak. durch करार्थं प्रजापीडनम्; vgl. oben u. अनुकर्ष 3).

निष्कल 1) a) Weber, Râmat. Up. 287. — b) MBh. 3,13851 ist निष्कलाः zu lesen; vgl. Spr. 5100.

निष्कलङ्क, पूर्णेन्दुः किं तथा वन्द्यो निष्कलङ्को यथा कृशः Vrddha-Kân. 16,7. तस्या (so ist zu lesen) निष्कलङ्के मुखे सति Kathâs. 91, 29. शुभध्यान Çatr. 14,273.

निष्कान्त (निस् + कान्त) adj. *unschön, hässlich:* वपुस् Kathâs. 76,32.

2. निष्कारण, नेदं निष्कारणं राजन्पुष्पकं यन्न गच्छति R. 7,16,6. निष्कारणम् *ohne Grund* Kathâs. 54,133. 70,74. 124,120.

निष्कालिक, Nilak.: निर्गतः कालयिता जेतास्येति तम्.

निष्कासन (vom caus. von 1. कस् mit निस्) n. *das Hinaustreiben, Fortjagen* Verz. d. Oxf. H. 216,a,6.

निष्किल्बिष Kathâs. 72,154.

निष्कुट 1) Bhâg. P. 10,41,21. — 7) Nilak. zu MBh. 2,1037: निष्कुटं शैलविशेषम्, zu 1831: समुद्रसमीपनिष्कुटे गृहोद्याने.

निष्कूट nach dem Schol.: = गृहारामकल्प.

निष्कृति 1) a) *Vergeltung* Kathâs. 62,142. Bhâg. P. 10,46,49.

निष्कृप (so zu lesen) Spr. 2658.

निष्कैतव (निस् + कै°) adj. *frei von Trug, ehrlich,* von einer Person Kathâs. 82,50.

निष्कौरव, f. ई Bhâg. P. 10,68,40.

निष्क्रमण, पाप° *das Weichen der Sünde* Verz. d. Oxf. H. 281,a,9.

निष्क्रय *Lohn, Bezahlung* Kathâs. 57,67. गुरु° Bhâg. P. 10,45,47. Z. 5 die ed. Bomb. richtig निष्कपञ्चसुवर्णकम्.

निष्क्रिय 1) Spr. 4607. — 2) त्रैलोक्य R. 7,35,52. = संसारशून्य (!) Schol.

निष्टन (von स्तन् mit नि) m. *das Stöhnen, Seufzen:* तीव्रनिष्टनतत्परान् (sic) R. 7,21,12. तीव्रनिष्टनः दुःखितशब्दः Schol.

निष्टर्क्य Z. 3 lies तर्कुं st. तर्कु.

निष्टानक 2) R. ed. Bomb. 6,95,38 liest घोरः शोकेन समभिप्लुतः und der Schol. erklärt: निष्टानको नाशः शोकसहितः प्राप्तः.

निष्ठा 2) vgl. Weber, Nax. 2,373.

निष्ट्वक्त (निस् + त्वक्त) adj. *ohne Rüstung* Nir. 1,10.

निष्ठ 1) b) प्राज्ञनिष्ठां कथाम् Kathâs. 61,57. — c) सत्त्व° Kathâs. 53, 165. — 2) c) Weber, Jyot. 76.

निष्ठन s. u. निष्टन.

निष्ठीवन Kathâs. 70,5. 7.

निष्ठुर, कृतककोप° (धूर्त) Kathâs. 89,104. °भाषिन् Vrddha-Kân. 15,4.

निष्ठुरिन् = निर्दय und निष्ठुरवाच् Nilak.

निष्पत्ति Sarvadarçanas. 123,10. मुद्गे वैचित्र्ये इत्यस्माद्धातोर्मोद्गशब्दनिष्पत्तेः *das Herkommen —, das Abgeleitetsein von* 151,22. Bez. *eines best. ekstatischen Zustandes:* निष्पत्तौ वैणवः शब्दः क्वणाद्वीणासमो भवेत्। एकीभूतं तदा चित्तं राजयोगाभिधानकम्॥ Verz. d. Oxf. H. 235,b,38. fg.

निष्पन्न 2) Bhâg. P. 10,67,20.

निष्पन्द Kathâs. 60,59. Z. 5. fg. अनिष्पन्द MBh. 6,298 erklärt Nilak. durch अस्वेद *nicht schwitzend;* also falsche Schreibart für अनिष्यन्द oder अनिस्यन्द. Derselbe Fehler R. 7,28,42: शोणितोदकनिष्पन्दा (नदी) *Strom.*

निष्पराक्रम (निस् + प°) adj. *kraft-, machtlos* Bhatt. 6,39.

निष्परिकर lies *der keine Anstalten —, keine Vorbereitungen getroffen hat, der sich nicht mit dem Nöthigen versehen hat* und vgl. u. परिकर 3).

निष्परिग्रह = कन्थापादुकादिहीन Nilak. zu MBh. 1,4600. = निर्मुक्त H. an. 3,271. त्यक्तसङ्ग st. निष्परिग्रह Med. t. 117.

निष्पात (von 1. पत् mit निस्) m. *das Zucken, eine rasche Bewegung:* भगवद्गात्रनिष्पातैर्वज्रनिष्पेषनिष्ठुरैः Bhâg. P. 10,44,20. = अरत्निजान्वादीनां प्रहारैः Schol.

निष्पादक Sâh. D. 318,19. fg.

निष्पाद्य Sâh. D. 515. Schol. zu Naish. 22,47. *hervorgebracht —, erzeugt werdend:* वृष्टिनिष्पाद्यसस्य (देश) Halâj. 2,6. Die letzte Stelle zu streichen, da निष्पाद्य hier absolut. ist; vgl. u. पद् mit निस् caus.

निष्पीड, die v. l. richtig निष्पीतं.

निष्पुलाक 1) lies *tauben Körnern* st. *Spreu.*

निष्पौरुषामर्ष adj. *der Männlichkeit und des Zornes baar* Kathâs. 58,105.

निष्प्रकाश (so die ed. Bomb.), füge *dunkel* hinzu.

निष्प्रज्ञ (निस् + प्रज्ञा) adj. *der Einsicht ermangelnd, dumm* Kathâs. 60,94. 61,299.

निष्प्रणय (निस् + प्र°) adj. *kein vertrauliches Verhältniss andeutend, cerimoniös:* महाराजेति निष्प्रणयमामन्त्रणापदम् Uttararâmac. 54,14 (70,5).

निष्प्रतिबन्ध (निस् + प्र°) adj. *ungehemmt, wogegen keine Schwierigkeiten —, keine Einwendungen erhoben werden können,* Sarvadarçanas. 117,18.

निष्प्रत्यूह adj.: मन्मथोन्माथवेगाः Mâlatim. 158,10. °म् adv. LA. (II) 92,18.

निष्प्रपञ्च 1) lies *keiner Mannichfaltigkeit unterliegend* und füge Bhâg. P. 10,14,37. Dhûrtas. 71,3 hinzu.

निष्प्रयोजन 2) Hit. 105,19. °नम् adv. Kathâs. 60,30.

निष्फल 1) Spr. 5100 (v. l. निष्कल). °त्व Sâh. D. 741.

निष्फार (von स्फर् mit नि oder निस्) m. in जृम्भा°; s. u. फर् 2) d).

निसन्दि (!) m. N. pr. eines Daitja R. 7,22,25. — Vgl. निसुन्द.

निसूदन 1) स्वजनस्नेहरुजां यन्निषूदनम् was entfernt, beseitigt Bhâg. P. 10,31,18.

निसृष्टार्थ, निसृष्टार्थं ततस्तस्मै मृत्युं विससृजुः सुराः als Boten Kathâs. 45,90.

निस्तन्त्र Sâh. D. 113,5 fehlerhaft für निस्तन्द्र.

निस्तन्द्र, चन्द्र Sâh. D. 113,7. °ता (चन्द्रस्य) 306,12.

निस्तन्द्रि, °तन्द्री (nom. °तन्द्रीः) die ed. Bomb. (2,1,24).

निस्तारीक Z. 2 streiche दुस्तरीक.

निस्तुष Z. 1 füge 1) vor *ausgehülst* hinzu. — 2) lies *gereinigt* st. *vereinfacht*.

निस्तोयतृणपादप adj. (f. आ) *ohne Wasser, Gras und Bäume* Kathâs. 65,5.

निस्त्रिंश 1) a) Z. 2 lies निस्त्रिंशानि.

निस्नेह s. निःस्नेह.

1. निस्पन्द, MBh. 12,12704 liest die neuere Ausg. निष्पन्दहीनाः, welches Nîlak. durch निश्चेष्टाः erklärt; निस्यन्द° wird wohl die richtige Lesart sein und *frei von Schweiss* bedeuten; vgl. अनिस्पन्दाः (d. i. अनिस्यन्दाः) 12708. Zu अनिष्पन्द 6,298 vgl. oben u. निष्पन्द.

2. निस्पन्द R. 7,16,7. — Vgl. निःस्पन्द.

निस्यन्द 2) a) मातङ्गमदनिःस्यन्द Kathâs. 123,50. लावण्यामृतनिःस्यन्दमापिबन्निव सर्वतः 94,63. Auch so v. a. *Schweiss*; vgl. oben u. निष्पन्द und u. 1. निस्पन्द.

निस्रोतस् (निस् + स्रोत°) adj. *wasserlos* R. 7,86,5.

निस्वनित, निःस्व° die ed. Bomb. und so auch Bhâg. P. 10,6,17.

निस्वान Z. 2, die ed. Bomb. des MBh. निशाणाम् (= निशितम् Nîlak.) st. निस्वानम्.

निःसङ्ग 1) die ed. Bomb. richtig निःसङ्ग. — 4) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,a,34.

निःसत्त्व 1) Kathâs. 58,129. 66,100. 90,109. °ता f. Mâlatim. 79,12.

निःसपत्न 1) Vikr. 85. — 2) भूतल Kathâs. 118,16.

निःसरण 1) Spr. 4348. — 2) Halâj. 2,134.

निःसह *kraftlos, ohnmächtig* (diese Bed. überall) Kathâs. 56,146. 63,127. 95,37. 114,7.

निःसाण s. oben u. निःशाण.

निःसामान्य Kathâs. 85,4.

2. निःसार 1) बदरीफल *saftlos* Spr. 4125. पदार्थ *werthlos* 1624.

निःसारण 1) *das Hinausgehenlassen:* प्रश्वासः पुनः कोष्ठस्य (वायोः) बहिर्निःसारणम् Sarvadarçanas. 174,14. fg.

निःसीमन्, मनोरथाः Spr. 4433.

निःसुख R. 7,109,5.

निःस्तम्भ *des Haltes entbehrend, keine Stütze habend:* इन्द्र Bhâg. P. 10,25,24 (निस्तम्भ).

निःस्नेह 1) a) *der Feuchtigkeit ermangelnd:* भूमि so v. a. *nicht von Regen benetzt* R. 7,86,4 (निस्नेहा). — b) Spr. 4144. °त्व n. Sâh. D. 199,13. — c) °परुषा दशा *was man nicht mag, unangenehm* Kathâs. 86,59. — 3) m. *das Befreien von Fett;* s. u. क्षणु caus. 2).



निःस्पन्द (निस् + स्पन्द) adj. *unbeweglich* Kathâs. 60,185. 64,37. 120,122. — Vgl. 2. निस्पन्द.

1. निःस्वन *Laut, Ton:* उत्सवतूर्य° Kathâs. 103,196. वलय° 108,131.

2. निःस्वन (निस् + स्वन) adj. f. आ *lautlos* Kathâs. 111,22.

निःस्वनित s. oben u. निस्वनित.

निःस्वभाव *keine Selbständigkeit habend:* भव Spr. 5229.

निःस्वाध्यायवषट्कार R. 7,35,52.

निःस्वामिक (von निस् + स्वामिन्) adj. (f. आ) *herrenlos, gattenlos* Kathâs. 98,48.

निहतार्थ (निहत, partic. von हन् mit नि, + अर्थ) adj. *dessen Bedeutung ausser Gebrauch gekommen ist:* शम्बरशब्दो दैत्ये प्रसिद्ध इह तु जले निहतार्थः Sâh. D. 213,16. 237,17. Davon °ता f. und °त्व n. *der Gebrauch eines Wortes in einer obsoleten Bedeutung* 574. 581. 213,14.

निह्नव 7) *das Verdunkeln, in-den-Schatten-Stellen, Uebertreffen* Kathâs. 110,129.

1. नी 1) सन्तो हि सत्येन नयन्ति सूर्यम् Spr. 5154. — 3) ततो विवाह्यानिच्छन्तीमप्यनैषीत्स मां द्विजः Kathâs. 52,38. अनायिषत Spr. 2842. चौरेणापि न नीयते (विद्यारत्नम्) 985. Kathâs. 58,73. — 4) am Ende, भस्मसान्नीतः MBh. 13,951. Hariv. 3662. 5930. — 12) अन्यथा *anders auslegen* LA. (II) 91,7. — Z. 3 vom Schluss, die ed. Bomb. liest MBh. 7,9557 भेत्तुं st. नेतुं.

— अनु 3) अनुनीय MBh. 3,286 fehlerhaft für अनुनीप, wie die ed. Bomb. liest.

— अप 9) अपनीत n. auch R. ed. Bomb. 6,95,28.

— आ 1) यावदायुधमानये *bis ich herbeibringe* R. 7,68,17. आनिन्युः पितुस्थानाद्गुरवे गुरुदक्षिणाम् Bhâg. P. 10,85,32. — 5) मित्राणि शत्रुत्वमिवानयन्ती मित्रत्वमप्यर्थवशाच्च शत्रून् Spr. 4722. — caus. LA. (II) 91,12. Z. 5 die ed. Bomb. R. 2,14,21 आनाययितुम्; Gild. in LA. (III) 102, N.: आनापितुं (wohl Druckfehler für आनाययितुं) lectio est codicum, qui Raghunâtham sequuntur; libri scholiis Maheçvaratîrthae instructi आनायितुं (lies आनाययितुं) praebent. — desid. *herbeizubringen die Absicht haben* Bhâg. P. 10,89,42.

— उपा 1) मधुपर्कमुपानीय Bhâg. P. 10,53,33. — 2) Z. 3. fg. Nîlak. zu MBh. 5,1339: असतो दुष्टस्य सत्त्वं साधुत्वं असतः मृषार्थस्य सत्त्वं सत्यत्वं वा उपानयीत समर्थयते.

— प्रत्या 1) °नय सुरेन्द्रस्य त्रैलोक्यमिदमव्ययम् *wiederverschaffen* Hariv. 14199. — Vgl. प्रत्यानयन, प्रत्यानेय.

— उद् 1) *aufheben, aufrichten:* उन्नीय वक्त्रम् Bhâg. P. 10,83,29. *auf seine Schulter heben*, med. 30,31. *in die Höhe bringen so v. a. in hohem Grade erregen:* उत्सवं दृशीनामुन्नयन् 35,23. Sp. 274, Z. 5 lies शयने. — 5) zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört: *den Eiter hinausschaffend*. — 6) स्वरजातीरमिश्रिताः । उन्निन्ये Bhâg. P. 10,33,10. तदेव ध्रुवमुन्निन्ये ebend.

— उप 1) *hinführen zu* (loc.): ऐश्वर्ये वा सुविस्तीर्णे व्यसने वा सुदारुणे । रज्ज्वेव पुरुषो बद्ध्वा कृतान्तेनोपनीयते ॥ Spr. 3856.

— समुप, तं यज्ञं समुपानयन् *brachten das Opfer* R. 7,86,6. = अवेदयन्, स्मृतवन्तः Schol.

— नि 4) *darbringen:* निनीयाथ: पिण्डान् Bhâg. P. 10,57,37.

— परि 2) परिणीतभर्तर् Vet. in LA. (II) 19,12. 21,16 scheint *den nur angetrauten Gatten, der seine Frau noch nicht heimgeführt hat,* zu bezeichnen. Uttararâmač. 29,15 (39,3) fasst der Schol. परिणीतम् als nom. act. *Heirath.* — Z. 13 des Artikels ist 3) st. 8) zu lesen. — 4) Nîlak.: सुपरिणीतेन साधुना.

— प्र 2) Sp. 278, Z. 6 füge hinzu: प्रणीता ग्रापो मन्त्रसंस्कृता ग्राह्वनीयस्योत्तरतो निहिता: Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,4. ग्रप्रणीत heisst *eine Begehung, bei welcher kein geweihtes Wasser* (प्रणीता:) *gebraucht wird,* Âçv. Çr. 1,1,5. Z. 8 lies 11,2,6,1 st. 11,26,1. — 6) न लङ्घयति को ऽपि विधिप्रणीतम् *was das Schicksal bestimmt hat* Spr. 3655. नैतद्धि सम्यक्कविभि: प्रणीतम् *gelehrt, ausgesprochen* 2293. तत्प्रणीतागम *verfasst* LA. (II) 86,13. Sarvadarçanas. 128,4. 135,10. 154,3. भगवान्कणाद: प्रणिनाय सूत्रम् 111,12. प्रणीतत्व n. 127,8. 129,1.

— वि 1) *verscheuchen* (शोकम्), 6) *lenken* und 7) *unterrichten, unterweisen* R. 7,52,13.

— सम् 2) die Stelle ṚV. 5,65,6 gehört zu 1).

नीचपथ m. *ein hinuntergehender Weg:* त्वं चेन्नीचपथेन गच्छसि *wenn du den Weg nach unten einschlägst* Spr. 3020.

नीचैस् 3) नीचैरनुदात्तम् AV. Prât. 1,15.

नीड 2) m. Kathâs. 62,48. fg.

नीडक Kathâs. 60,188.

नीति 2) एवं कुलीना व्यसनाभिभूता न नीतिमार्गं परिलङ्घयन्ति Spr. 2718. नरपति: को नम्रनीतिं विना *ohnes kluges Benehmen gegen Unterwürfige* Prasaṅgâbh. 7,b. ग्रधीत्य नीतिशास्त्राणि नीतियुक्तो न दृश्यते so v. a. *am Ruder des Staats* MBh. 13,7603. °मयूख m. Titel des 5ten Abschnitts im Bhagavadbhâskara Verz. d. Oxf. H. 280,a, N. 3.

नीतिमन्त् R. 2,98,31. Kathâs. 62,236. नीतिमती कथा *kluges Benehmen schildernd* 60,255.

नीतिसंहिता f. *eine Sammlung von Klugheitsregeln:* भार्गव° R. 7,93,18.

नीतिसंग्रह m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

नीतिसार m. Verz. d. Oxf. H. 86,a,7.

नीमानुज (नीम + ग्र°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 299,b,1 v. u.

नीर 1) a) pl. Bhâg. P. 10,20,33. — Vgl. कच्छ°.

1. नीरज 2) Spr. 1629. Kathâs. 56,117. Bhâg. P. 10,20,33. Sâh. D. 112,20.

नीरजीकर्, °कृत्य Kathâs. 124,146.

नीरनिधि vgl. तोर°.

नीरन्ध्र *dicht* Sâh. D. 103,22.

नीरस 1) d) *gefühllos* Uttararâmač. 91,3 (117,6).

नीराग (निस् + राग) adj. 1) *farblos* Kathâs. 86,115. — b) *leidenschaftslos* Spr. 3842.

नीराजन Z. 1 lies निस् st. नि.

नीरोग, °ता f. Spr. 5094.

नीरोगदुर्भिक्ष (निस् + रोग - दु°) adj. *nicht von Krankheiten und Hungersnoth heimgesucht* Kathâs. 72,92.

नील 2) b) नीलं वनस्पतिम् Spr. 3605. — h) Verz. d. Oxf. H. 348, b, No. 818. — 3) a) η) N. pr. einer Göttin Wilson, Sel. Works 1,145. — b) α) auch *Indigo* Spr. 4955. °वस्त्र *ein mit Indigo gefärbtes Gewand* Verz. d. Oxf. H. 282,b, 2 v. u. — Vgl. महा°.

नीलकण्ठ 2) h) N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,116. °चतुर्धर Hall 154. 165. °दीक्षित 208. °भट्ट 176. fg. °भारती 164. Sarvadarçanas. 172,1. °मीमांसाशिरोमणि Hall 192. °शास्त्रिन् 31. 69. °चम्पू Titel eines Werkes 208. — 4) f. ई Titel eines von einem Nîlakaṇṭha verfassten Commentars Hall 69; vgl. नीलकण्ठिव्याख्या unter 2) h). — 5) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,41.

नीलगिरि m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 13,b,13. — Vgl. नीलाद्रि.

नीलचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Hall 185.

नीलतन्त्र vgl. महा°.

नीलमत n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 348,b, No. 818.

नीलमीलिक vgl. ज्योतिर्मिलिन्.

1. नीलवस्त्र, परिहितनीलवस्त्रस्य भोजनप्रायश्चित्तम् Verz. d. Oxf. H. 282, a, 12.

नीलाचल (नील + ग्र°) N. pr. eines Landes, Orissa Wilson, Sel. Works 1,66. Cuttack 154.

नीलाम्बर 1) c) vgl. मेघा: — बलदेवपटप्रकाशा: Mṛčch. 91,7.

नीलासुर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 380,a,8.

नीवी 1) नीवीं वसित्वा von Knaben gesagt Bhâg. P. 10,15,45.

नीसउर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,23.

नीसाणा desgl. ebend. 339,b,35.

नीहार 1) n. R. 7,7,26. °चनुस् *dessen Auge in Finsterniss gehüllt ist* Bhâg. P. 11,21,28.

1. नु 1) g) *wohl, allerdings* Spr. 1801.

2. नु, नुत *gepriesen* Kathâs. 52,185. Bhâg. P. 11,5,33.

— प्र 2) प्रणूयते Weber, Râmat. Up. 342.

नुति Bhâg. P. 10,16,27.

नुत्ति (von 1. नुद्) f. *das Vertreiben, Verscheuchen, Entfernen:* स्मय° Bhâg. P. 10,60,19.

1. नुद्, सिंहनुन्ना मृगा इव R. 7,27,34. नुदन्ती संशयं तस्य LA. (II) 92,2.

— ग्रव, die ed. Bomb. richtig यदि । कृत्स्नचोदयिष्यस्त्वम्.

— उपा, die ed. Bomb. an der ersten Stelle ग्रपानुदत्, an der zweiten उपादद्, an der dritten ग्रघातयत्.

— ग्रभिनिस्, die ed. Bomb. richtig ग्रभिनिर्णुदेत्.

— प्र Sp. 303, Z. 9 Nîlak.: कशादण्डप्रणुदितां कशाघातेन खेदं प्रापिताम्.

— संप्र Z. 2, die ed. Bomb. liest MBh. 5,745 कथं तस्मात्संप्रणुदेत्कुरून्य: *entfernen von.*

— वि 1) *verscheuchen:* गोपीनां विनुदन् शुच: Bhâg. P. 10,47,55. — caus. 1) व्ययाम् Mâlatîm. 157,7. — 2) दिनानि Kathâs. 66,189. — 3) Kathâs. 61,1. 62,4. 65,1. 73,39. 108. 114,7.

— सम् caus. 1) MBh. 12,5443 ergänzt Nîlak. संशयम् zu तम् und erklärt संनोदयितुम् durch दूरीकर्तुम् *verscheuchen.*

नुद Z. 3 Nîlak.: मनोनुदं मनोभङ्गकारिणीम्.

नूतन, गृह Spr. 1451. प्रवाह Râǵa-Tar. 5,95. राज्य Kathâs. 52,373. नाट्याचार्य 265. °भोजराज Verz. d. Oxf. H. 276,a,20.

नूतनय् Bhâg. P. 10,13,1.

नूम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,35.

नृकेसरि = नृकेसरिन् Nṛs. Tâp. 1,1,5.

नृग 1) R. 7,53,7. Bhâg. P. 10,64,10 (ein Sohn Ikshvâku's). °नृपतिपाषाणाप्रयज्ञयूपप्रशस्ति Verz. d. Oxf. H. 125,a,32. ein neuerer Fürst Hall 87.

नृत्य, नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तं त्रेधा तत् (नर्तनम्) Verz. d. Oxf. H. 200,a,4. unter den 64 Kalâ 217,a,1. नृत्याध्याय 201,a, No. 479. °निर्णय No. 480. नृत्य im ekstatischen Zustande der Pâçupata Sarvadarçanas. 77, 22. 78,3. — Vgl. मल्ल°.

नृत्यहस्त m. *die Stellung der Hände beim Tanze*, pl. Verz. d. Oxf. H. 201,b,38. du. 202,a,21.

नृदेव R. 7,53,8. नृदेवी f. *Fürstin* Bhâg. P. 10,75,16.

नृपकुमार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,43.

नृपञ्चानन (1. नर् + प° *Löwe*) m. = नृसिंह 2) Sarvadarçanas. 101,21.

नृपञ्चास्य (1. नर् + प° *Löwe*) m. dass. ebend. 101,14. fgg.

नृपताल m. Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtad. im ÇKDr. u. प्रतिताल.

नृपश्रेष्ठ m. = नृपबदर Râǵan. im ÇKDr. u. राजबदर.

नृमणास्यु Z. 2 lies नृमणास्यते.

नृम्णा 1) °संसदि Bhâg. P. 10,61,26. = मङ्गलसभायाम् Schol. — 2) Schol.: नृम्णं सुखकरं यद्वा नृम्णं धनं सर्वपुरुषार्थनिधिमित्यर्थः. — Vgl. अभि°, पुरु°.

2. नृशंस Z. 8 नृशंसवर्णा erklärt Nilak. durch निष्ठुरान्तरभाषिन्.

नृशंसित n. *Bosheit, Gemeinheit, Niederträchtigkeit* Bhâg. P. 10,2,22.

नृशस्त्र adj. TBr. 3,6,2,1. = नृभिः स्तुतः Comm.

नृषङ्गु m. N. pr. eines Ṛshi R. 7,1,4. रुशङ्गु Verz. d. Oxf. H. 343,a,32. — Vgl. उषङ्गु, ऋष्यङ्गु.

नृसिंह 1) Bhâg. P. 10,70,18. — 2) °द्वादशी Bez. *des 12ten Tages in der lichten Hälfte des* Phâlguna Wilson, Sel. Works 2,221. नृसिंह = नृसिंहबीज Weber, Râmat. Up. 314. fg. °गायत्री Ind. St. 9,101. 104. नृसिंहानुष्टुभ् 148. — 3) N. pr. eines Fürsten Spr. 5000.

नृसिंहपरिचर्या f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,b,18.

नृसिंहपूर्वतापनीय n. Titel einer Upanishad Weber, Râmat. Up. 284.

नृसिंहभारत्याचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Wilson, Sel. Works 1,201.

नृसिंहमूर्त्याचार्य m. desgl. ebend.

नृसिंहीय n. Nṛsiṁha's *Werk* Verz. d. Oxf. H. 278,b,17.

नृसिंहोत्तरतापनीय n. Titel einer Upanishad Weber, Râmat. Up. 284.

नॄःप्रणेत्र (नॄन्, acc. pl. von 1. नर्, + प्र° = प्रणेतर्) adj. *Männer führend* TBr. 3,6,2,1.

नेजक Verz. d. Oxf. H. 263,a,28.

नेजन, lies पन्नेजन.

नेजमेष Saṁsk. K. 31,a,11.

2. नेतर् 2) Sâh. D. 422. 518. fg. — Vgl. भू°.

नेती f. Bez. *einer best. Selbstqual: das Hindurchziehen eines Fadens durch Nase und Mund* Verz. d. Oxf. H. 234,b,14. fg.

नेत्र 3) c) *der Strick, durch den ein Brummkreisel in Bewegung gesetzt wird,* Naish. 22,53. — Vgl. पुष्प°.

नेत्रत्रिभागब्रह्मयशस्विन्, im Index नेत्रत्रिभागयशस्विन्.

नेत्रपिण्ड auch *Augapfel* Med. l. 132.

नेत्रबन्ध m. *das Verbinden der Augen, das Spiel «blinde Kuh»* Bhâg. P. 10,18,14.

नेपथ्य 1) Mâlatim. 103,15. मुनिनेपथ्या adj. Sâh. D. 532. °संप्रयोगाः unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,5. °योगाः Schol. zu Bhâg. P. 10, 45,36; vgl. auch u. कला 11).

नेम 3) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Bhârgava, Verfassers von ṚV. 8,89.

नेमि 1) तिग्म° (चक्र) Bhâg. P. 10,57,21. — Vgl. अर्पित्र°.

नेमिचरित्र n. Nemi's (s. नेमि 7.) *Leben*, Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 402,a,4. — Vgl. नेमिराजर्षिचरित्र.

नेमिनाथ m. wohl = नेमि 7) Wilson, Sel. Works 1,323. °स्तव 283.

नेमिराजर्षिचरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283. — Vgl. नेमिचरित्र.

नेय *zu errathen, was erst errathen werden muss:* नेयार्थ und नेयार्थक Bez. *eines best. Fehlers des Ausdrucks,* z. B. व्यत्यस्तवन *ein verstelltes* नव = वन; स्वसंकेतप्रक्लृप्तार्थं नेयार्थं परिकीर्त्यते Pratâpar. 61,a,4. Verz. d. Oxf. H. 207,a,14 (wo ग्रन्यनेयगूढार्थ = ग्रन्यार्थ, नेयार्थ, गूढार्थ ist). नेयार्थता Sâh. D. 574. नेयार्थत्व 213,14.

नैरेछ N. pr. eines Geschlechts Hall 158.

नेषन्, नेषणि ist infin. mit der Bed. eines imperat.; vgl. u. 1. भू mit अभिप्र.

नेष्टु, Nilak.: नेष्टुः पांसुपिण्डः, also kein Druckfehler, sondern ein alter Fehler.

नैकर्षि (नैक + ऋषि) m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184,a,8.

नैगम 1) adj. (f. ई) b) मल्लाः R. 7,34,18. मर्यादा LA. (II) 88,24. — 2) a) Bhâg. P. 11,18,8. 29. — f) R. 7,54,5 (= पौर Schol.; vgl. e). 7,59,1,2.

नैवारुक 2) MBh. 12,13247 nach der Lesart der ed. Bomb.

नैचित्य, lies Nikita st. Nikita.

नैज, die Stelle aus dem Bhâg. P. steht 10,63,13.

नैत्यक Z. 5, Nilak. zu MBh. 3,8083: नित्यकं नैवेद्यं नैत्यकं च तदेव.

नैदाघ 1) adj. (f. ई) रात्रि R. 7,77,7.

नैधन 3) *am Ende stehend* Ind. St. 8,309.

नैधान, नैधानी सीमा Nârada in Mit. II,62,b,12 (Vîramitrodaja 139,a, 16). = निखाततुषाङ्गारादिमती *durch eingegrabene Hülsen, Kohlen u. s. w. bezeichnet* 14.

नैनार m. = सुदर्शनाचार्य Hall 92.

नैपालीयदेवताकल्याणपञ्चविंशतिका f. Titel einer buddh. Schrift Verz. d. Oxf. H. 388,b,3. Wilson, Sel. Works 2,11. fgg.

नैपुण 1) Bhâg. P. 11,22,27.

नैभृत्य, an der dritten Stelle die ed. Bomb. निभृतम्, an der vierten अनैभृत्य (st. अनैर्भृत्य); Nilak. erklärt an der ersten Stelle das Wort durch मन्त्रगुप्ति, an der letzten (अ°) durch अदार्ढ्य.

नैमिष Z. 6, die ed. Bomb. des Bhâg. P. liest 1,1,4 नैमिशे und der Schol. erklärt: ब्रह्मणा विसृष्टस्य मनोमयस्य चक्रस्य नेमिः शीर्यते कुण्ठीभवति यत्र तन्नैमिशं नैमिशमेव नैमिशम्; vgl. नैमिशीय Pañkav. Br. 25,6,4. Z. 7 Schol.: नैमिषमयनमाश्रयो येषाम्.

नैमिषीय Z. 4, nicht m. N. pr. eines Autors, sondern n. Titel eines Werkes.

नैयायिक adj. *zum* Njâja *in Beziehung stehend:* वचस् Verz. d. Oxf. H. 247,a, N. 3. m. *ein Anhänger des* Njâja Sarvadarçanas. 84,16. 93,6. 110,12. 131,20.

नैरन्तर्य Sarvadarçanas. 178,8. *unmittelbares Folgen* 125,14.

नैरपेक्ष 1) adj. = निरपेक्ष Schol. zu Bhâg. P. 11,14,17. — 2) n. Bhâg. P. 11,19,41 wohl fehlerhaft für नैरपेक्ष्य.

नैरपेक्ष्य Kathâs. 121,71. Bhâg. P. 11,14,17. 20,35.

नैराश्य Kathâs. 52,44.

1. नैर्गुण्य 2) MBh. 12,11014.

नैर्घृण्य Kathâs. 28,32. Sarvadarçanas. 80,14.

नैर्भर (von निर्भर) adj. *an Wasserfällen zu finden:* पयस् Spr. 2506. 3153. an beiden Stellen Conj.

नैर्झरिण (von निर्झरिणी) adj. *in Giessbächen befindlich:* अम्बु Spr. 2959 (Conj.).

नैर्धन्य (von निर्धन) n. *Besitzlosigkeit, Armuth* Kathâs. 81,6.

नैर्मल्य *Ungetrübtheit:* प्रतिभा° Sâh. D. 119,15.

नैवेद्य Bhâg. P. 11,27,34. Weber, Râmat. Up. 327. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,2 v. u. *b*,25. 103,*b*,25.

नैश्वास Titel eines Werkes Hall 198.

नैषध 1) m. pl. N. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,33.

नैषाद adj. (f. ई) नौ R. 7,47,1.

नैष्कर्म्य adj. (f. आ) *zum Aufgeben aller Werke in Beziehung stehend:* सिद्धि Bhâg. P. 11,3,46. °सिद्धि f. Titel eines Werkes Hall 159.

नैष्ठिक 2) ब्रह्मचारिन् Schol. zu Bhâg. P. 11,17,21. ब्रह्मचारिणी Kathâs. 69,160. — 3) स धर्मं वेद नैष्ठिकम् Spr. 2533.

नैसर्ग (von निसर्ग) adj. *natürlich:* °दुर्वार: Bhâg. P. 10,13,60.

नैसर्गिक 1) *natürlich* Mâlatîm. 160,5.

नैहार (von नीहार) adj. *von Nebel herrührend:* तमस् Bhâg. P. 10,13,45.

नो einfach *nicht*, ohne dass das Metrum die Form forderte, LA. (II) 90,22.

नोदन *das Stossen, Anstossen* Sarvadarçanas. 108,22. — adj. *vertreibend, verscheuchend* Kâvjâd. 3,93.

2. नौ 1) am Schluss, die Stelle steht Ait. Br. 1,13.

नौक 3) f. आ *der Roche* oder *Thurm im Schachspiel* (vgl. ладія) ÇKDr. u. चतुरङ्ग; vgl. नौकाकृष्ट. — 4) f. आ Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 100,*b*, No. 155.

नौकक् Kathâs. 62,188 fehlerhaft für ऽनोकह् *Baum.*

नौधस m. patron. des Ekadjû RV. Anukr.

नौबन्धन vgl. नावप्रभ्रंशन.

नौलिक n. und नौली f. Bez. *einer best. Selbstqual* Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,23. fgg.

न्यक्कार Kathâs. 94,81. 119,58.

न्यग्भाव *das Versunkensein —, Vertieftsein in* Sarvadarçanas. 164,21. An der ersten Stelle ist न्यग्भावेन eine Umschreibung von नि *nach unten.*

न्यग्रोध 4) ein Sohn Krshna's Bhâg. P. 10,90,34. — न्यग्रोधान्वय Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,19.

न्यग्रोधक m. ein Sohn Ugrasena's und jüngerer Bruder Kamsa's Bhâg. P. 10,44,40. — Vgl. न्यग्रोध 4).

न्यस्त, Schol. zu R. 2,68,12: न्यस्तेन पश्चिमभागेन.

न्यसन (von 2. अस् mit नि) n. *das Stellen, Anordnen* Sâh. D. 259,4.

न्यस्तिका, lies सुभगंकरणी.

न्याय 1) न्यायोपार्जित *auf rechtmässige Weise erworben* Sarvadarçanas. 118,20. अन्यायवित्त *auf unrechtmässige Weise erworbener Reichthum* Prasaṅgâbh. 4,*a*. *Grundsatz, Maxime, Axiom, feste Regel* Sarvadarçanas. 9,13. 17. 25,5. 20. 45,18. 156,4. इति न्यायात्: *hier gilt der Spruch* ... 27,12. — 2) न्यायार्थमूचतु: Kathâs. 45,104. 62,52. fg., wo न्यायम् st. न्याय्यम् zu lesen ist. — 3) यो न्यायमन्यथा ब्रूते *wer einen falschen Urtheilsspruch fällt* Spr. 2181. — 4) Z. 5. fg. पदार्थ° Vid. 65 (Kathâs. 18,133) wohl fehlerhaft für पदार्थ°; R. 3,51,34 und Çuk. in LA. 40,8 gehören zu 1). Ein in einer förmlichen Disputation vorgetragener *Syllogismus* besteht aus fünf Gliedern, indem zu den drei eigentlichen Gliedern noch die förmliche Ankündigung der Thesis und der Conclusion hinzugefügt wird; vgl. Sarvadarçanas. 113,19. fg. जैमिनिन्यायवार्धि LA. (II) 88,18. — Vgl. मल्ल°.

न्यायकणिका f. Titel einer Schrift Hall 87.

न्यायकाण्ड desgl. Hall 172.

न्यायकुसुमाञ्जलि m. desgl. Hall 27. 44. Verz. d. Oxf. H. 242,*b*. 243,*a*. Sâh. D. 122,10.

न्यायकौस्तुभ desgl. Hall 26. 41.

न्यायचूडामणि m. desgl. Hall 156. °प्रभा ebend.

न्यायतत्त्वबोधिनी f. desgl. Hall 78.

न्यायदीपावली f. desgl. Hall 206. °तात्पर्यटीका ebend.

न्यायनिबन्ध m. desgl. Hall 20. °प्रकाश 21.

न्यायनिर्माण s. न्यायनिर्वाण.

न्यायनिर्वाण Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,16. न्यायनिर्माण Hall 163. Beide nach Sarvadarçanas. 70,16, wo °वेधस् wohl *den Verfasser* jenes Werkes bezeichnet.

न्यायपञ्चानन, auch Trilokanadeva's Hall 84.

न्यायपथ m. pl. Bhâg. P. 10,45,34 nach dem Schol. = मीमांसादय:; vgl. न्यायप्रस्थानमार्गा: Ind. St. 5,160.

न्यायपरिशिष्ट n. Titel einer Schrift Hall 21. °प्रकाश 22.

न्यायपरिशुद्धि f. desgl. Hall 203.

न्यायप्रकाश m. desgl. Hall 185.

न्यायप्रस्थानमार्ग vgl. न्यायपथ.

न्यायबिन्दु m. Titel einer Schrift Hall 183.

न्यायबोधिनी f. desgl. Hall 71.

न्यायभाष्य n. Titel eines *Commentars zum* Njâjasûtra Hall 20. Verz. d. Oxf. H. 178,*a*,35. °कृत् d. i. Vâtsjâjana 177,*b*, No. 403.

न्यायभास्कर Titel einer Schrift Hall 187.

न्यायभूषण desgl. Sarvadarçanas. 131,13.

न्यायमकरन्द desgl. Hall 155. °विवृति f. und °विवेचनी ebend.

न्यायमाला f. desgl. Hall 49.

न्यायमुक्तावलीप्रकाश m. desgl. Hall 74.

न्यायरत्न n. Titel verschiedener Schriften Hall 28. 172. 182. Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,36.

न्यायरत्नाकर m. Titel zweier Schriften Hall 12. 171.

न्यायरत्नावली f. Titel einer Schrift Hall 109.

न्यायलीलावती, °कण्ठाभरण, °प्रकाश, °प्रकाशदीधिति, °प्रकाशदीधितिविवेक, °भावप्रकाश Hall 72. °विभूति 73.

न्यायवाचस्पति m. Bein. Rudrabhaṭṭâkârja's Hall 34. 46. 66. 79.

न्यायवार्त्तिकतात्पर्यटीका f. Titel eines *Commentars* Hall 21. 87. Verz.

d. Oxf. H. 237,*b*, No. 570.

न्यायवार्त्तिकतात्पर्यपरिशुद्धि f. Titel einer Schrift Hall 20.

न्यायशास्त्र n. *ein Lehrbuch der Logik* Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,27. *das Lehrbuch der L., das* Njâjasûtra Sarvadarçanas. 112,8. fgg. 114,20.

न्यायसार Titel verschiedener Werke Hall 26. 77. °विचार m. 26.

न्यायसिद्धाञ्जन n. Titel eines Werkes Hall 203.

न्यायसिद्धान्तदीपप्रभा f. desgl. Hall 44.

न्यायसिद्धान्तमञ्जरी, °दीपिका Hall 24. °प्रकाश und °सार 25.

न्यायसिद्धान्तमाला f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 240,*a*, No. 582.

न्यायसिद्धान्तमुक्तावली f. desgl. ebend. 239,*b*, No. 580. °दीपिका ebend.

न्यायसिद्धान्तवागीश m. Bein. Gadâdhara's Hall 56.

न्यायसुधा f. Titel verschiedener Schriften Hall 113. 170. 181. Verz. d. Oxf. H. 219,*a*, No. 523.

न्यायसूत्र n. *ein* Sûtra *logischen Inhalts* Verz. d. Oxf. H. 169,*a*, 20. Gotama's 239,*a*, No. 576. Ǵaimini's 353,*a*, No. 836. fg. °वृत्ति Hall 22.

न्यायाचार्य m. Bein. eines Vallabha Hall 71.

न्यायामृत, °तरङ्गिणी Hall 143.

न्यायार्थलघुबोधिनी f. Titel einer Schrift Hall 70.

न्यायालंकार m. Bein. Raghudeva's Hall 40.

न्याय्य. न्याय्यया und अन्याय्यया बुद्ध्या Kathâs. 60,234. न्याय्य 62,52. fg. fehlerhaft für न्याय.

न्यास 1) *das Absetzen, Niedersetzen, Deponiren:* पुत्रन्यासं च गोकुले Bhâg. P. 11, 82, 33. — 7) *das Zeichnen:* मण्डल° Kathâs. 75,45. *das Auftragen von Buchstaben, — Zahlzeichen, Abbildung, Zeichnung* überh. ÇKDr. Suppl. S. 592; vgl. अक्षर°, रेखा° unter 1).

न्यासोद्देशविवरण n. Titel einer Schrift Hall 150.

न्यासीकर् Kathâs. 54,40. 90,5.

न्यूङ्खमानक adj. *strauchelnd, stolpernd:* न्यूङ्खमानका इव वै प्रथमं चिचरिषुश्चरन्ति Çâñkh. Br. 25,13. 30,8.

न्यून 1) n. (sc. निग्रहस्थान) *das Fehlen —, das Auslassen eines der fünf Glieder in einer förmlichen Disputation* Njâjas. 5,2,1.12.

न्यूनपदता (von न्यून + पद) f. *das Fehlen eines Wortes in einem Satze* Sâh. D. 593. न्यूनपदत्व n. dass. 241,16.

न्यूनाह्न m. = दिनक्षय Ganitâdhj. 3,5. Comm. zu 2,9.

न्यूनीभाव (von न्यून + 1. भू) m. *das Zugeringwerden, Fehlen, Mangeln* Ind. St. 8,120.

# प

3. प 3) m. Abkürzung von पञ्चम *die 5te Note* Verz. d. Oxf. H. 200,*b*, 8.

पक्कणा, पक्वण Verz. d. Oxf. H. 355,*a*, 27. MBh. 12, 5830. 5353 liest die ed. Bomb. पक्कणा.

पक्ति 4) Z. 3 ed. Bomb. richtig शरीरपक्ति, welches Nîlak. durch स्थूलसूक्ष्मशरीरशुद्धि erklärt.

पक्व 4) द्रुम *ein Baum mit reifen Früchten* Spr. 4837. — 6) °केश H. an. 3,275; vgl. 1. पाक 5). — 8) °कलुष Sarvadarçanas. 87, 22. अपक्वकलुष ebend. und 88,14.

पक्वता *Reife:* यवानाम् Kathâs. 71,267.

पक्वल, °शब्दो दर्पवत्यसने (?) पूनि वर्तते Schol. zu Hâla 121.

पक्ष 2) vgl. प्राचीन°. — 5) तदेतन्नाटकपक्षपतितं वचः Sarvadarçanas. 118,13. — 6) तस्मान्न वृत्तिनिरोधो योगपक्षनिक्षेपमर्हति *das Stellen —, das Rechnen zu* Sarvadarçanas. 164,2. (सुखस्य) दुःखपक्षनिक्षेपात् 118,15. — 7) युद्धं तस्य प्रदीयताम् । निर्जितो ऽस्मीति वा ब्रूहि पक्षमेकतरं कुरु *entschliesse dich zu Einem von Beiden* R. 7,23,2,8. दृत्तव्यपक्षे निर्दिष्टा यदि नाम विधेर्वयम् Spr. 3345. — 8) स्वपक्षच्छेद (zugleich *Flügel*, da भूभृत् auch *Berg* bedeutet) Kathâs. 32,153. *eine aufgestellte Behauptung, ein aufgestellter Satz* LA. (II) 90,7 (zugleich *Flügel*). निजपक्षप्रसिद्धये Kathâs. 77,15. उक्तस्वस्वपक्षौ (zwei Rechtende) 60,222. — 9) *der in Rede stehende Gegenstand* Sâh. D. 441. — 10) Sâh. D. 122,10. 14.

पक्षगुप्त vgl. पत्रगुप्त 1).

पक्षता nom. abstr. von पक्ष 10): °धर्म Verz. d. Oxf. H. 242,*a*, No. 593. fgg.; vgl. पक्षधर्मता 240,*b*, No. 586.

पक्षताक्रोड Titel einer Schrift Hall 33.

पक्षताविचार m. Titel zweier Schriften Hall 53.

पक्षति 1) *Gefieder* Kathâs. 59,49. 62,140. 114,40. Diese Bed. hat das Wort auch Râǵa-Tar. 1,374.

पक्षधर 5) m. Bein. eines Ǵajadeva Hall 38. पक्षधरोद्धार m. Titel einer Schrift 39.

पक्षपात 2) Sarvadarçanas. 133,19.

पक्षरात्रि Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,40.

पक्षवस् 2) lies *eine grosse Partei —, grosse Verbindungen habend;* = महाकुलोद्भवा Nîlak.

पक्षस् *Hälfte* (eines Jahres) Nidâna 5,11,6 bei Weber, Nax. 2,285.

पक्षाहार lies *der in einem halben Monat* u. s. w.

पक्षित्व (von पक्षिन्) n. *der Zustand eines Vogels* Kathâs. 59,165.

पक्षिन् 1) पुत्रिका इव पक्षिषु Spr. 1808 (vgl. Th. 2, S. 342). पक्षिणी 4166.

पक्षिपुंगव Bein. Garuḍa's Hariv. 3966.

पक्षिमृगता Z. 2 lies *Thieres des Waldes* st. *Hirsches*.

पक्षिल Hall 27. °स्वामिन् Sarvadarçanas. 115,2.

पक्षीन्द्र (so zu lesen) Bein. Garuḍa's Kathâs. 90,147.

पक्षीय, सुर° Bhâg. P. 10,36,36.

पक्षीश (पक्षिन् + ईश) m. Bein. Garuḍa's R. 7,7,41.

पक्ष्मन् 1) Bhâg. P. 10,82,38. fg. पक्ष्मस्पन्द Kâvjâd. 2,149. *Haar* (am Reh) Çiç. 1,8. Am Schluss, MBh. 4,390 die neuere Ausg. °पक्ष्माणां (gegen das Metrum), Nîlak. erwähnt eine Lesart लक्ष्माणां (लक्ष्माणामिति पाठे वक्त्रचन्द्रविशेषणम्).

पक्ष्मल, °दृश् *ein Mädchen mit starken Augenwimpern* Spr. 4439. आयत° *mit langen Federn besetzt* (ein Pfeil) Kathâs. 74,284.

पक्ष्य 2) युष्मत्पक्ष्य Kathâs. 115,123.

पङ्क 1) पङ्काम्भस् Spr. 4204. पङ्कसरे चन्दनवारिपङ्कयोः R. 3,53,57. *mire and ointment* (!) Benfey. — Vgl. महा°.

पङ्कगण्डी f. = पङ्कगडक H. an. 2,329.

पङ्कज 1) f. आ (des Bildes wegen) Kathâs. 58,114.

पङ्कता f. nom. abstr. von पङ्क 1): अनीत्वा पङ्कतां धूलिम् Spr. 2824.

पङ्किल 1) °जलेषु Spr. 1663, v. l. Sâh. D. 96, 2. गण्डसिन्दूरसंपर्कमद्दानाम्बु° (द्विप) Kathâs. 72, 7. °भव *auf sumpfigem Erdreich wachsend* Spr. 5046.

पङ्क्ति 2) Sp. 353, Z. 4. fg. लक्षणानि स्वरा[:] स्तोभा die ed. Bomb.; स्तोभाकाराश्च bei uns Druckfehler für स्तोभाकारश्च. — Vgl. मक्ता°.

पङ्क्तिपावन Weber, Râmât. Up. 354. Z. 2 lies 3, 282 st. 1, 282.

पङ्क्तोत्कर vgl. पाङ्क्तोत्करि.

पङ्क्त्युत्तरा f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 131. 143.

पङ्गुल vgl. पाङ्गुल्य.

1. पच् 4) कालः पचति भूतानि कालः संहरते प्रजाः Spr. 3917. Z. 2 vom Schluss, Nîlak. ergänzt MBh. 13, 6205 नरके zu पच्यते.

पचन 5) b) तेजः पचने प्रकाशने च Verz. d. Oxf. H. 225, a, 8 v. u.

पञ्चनिका und पञ्चनी f. *ein best. Theil des Pfluges* Krshis. 9, 7. 10.

पञ्चचटिका 1) *4 Mal 16 Moren; eine Strophe in diesem Metrum* Haeb. Anth. 268, Çl. 17.

1. पञ्च = पञ्चन् in चतुःपञ्च.

2. पञ्च (von पञ्च्) adj. f. आ *ausgebreitet:* चञ्चत्पञ्चचूड Uttararâmak. (Cowell) 120, 3. चञ्चा विस्तृता Schol. Benfey nimmt ein f. पञ्चा in der Bed. *spreading* an. Die v. l. चञ्चच्चन्द्रचूड empfiehlt sich schon wegen der Alliteration.

पञ्चक 1) *aus Fünfen bestehend* Ind. St. 8, 249. 254. vielleicht *fünf Tage alt:* °मृतस्य दाहविधिः Verz. d. Oxf. H. 294, b, 17.

पञ्चकमाला f. *ein best. Metrum*, = चम्पकमाला Ind. St. 8, 371.

पञ्चकर्मन्, vgl. पञ्च कर्माणि Verz. d. Oxf. H. 311, b, 19.

पञ्चकावली f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑ –⏑–⏑– Ind. St. 8, 424.

पञ्चकृत्य n. am Anfange eines comp. *die fünf Thätigkeiten, in denen sich die göttliche Macht offenbart,* nämlich सृष्टि, स्थिति, संहार, तिरोभाव und अनुग्रहकरण, Sarvadarçanas. 83, 16; vgl. 84, 5.

पञ्चक्रोशमाहात्म्य n. Titel eines Abschnitts des Kâçîkhaṇḍa Verz. d. Oxf. H. 28, a, No. 71.

पञ्चगङ्ग, die ed. Bomb. पञ्चगङ्गासु st. पञ्चगङ्गेषु der älteren Ausg.; vgl. Wilson, Sel. Works 1, 48 und Molesw. u. पञ्चगङ्गा.

पञ्चगोणि (पञ्चन् + गोणी) adj. P. 1, 2, 50, Sch. *fünf Säcke tragend* so v. a. *der eine schwere Bürde* (in übertr. Bed.) *zu tragen hat* Vagras. 27 (S. 223), wo wohl पञ्चगोणिर्जितेन्द्रियः st. पञ्चगो निर्जितेन्द्रियः zu lesen ist. Nach Molesw. bedeutet गोणी auch *load or burden (of business, cares etc.).*

पञ्चचामर 2) m. Ind. St. 8, 399. — 3) n. *4 Mal* ⏑–⏑–⏑–⏑–⏑–⏑–⏑–⏑– Ind. St. 8, 383.

पञ्चजन 1) AV. Prât. 4, 106. — 2) a) Bhâg. P. 10, 45, 40.

पञ्चडाकिनी f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2, 39.

पञ्चत्रिंश *mit 55 verbunden:* °शं शतम् *135* Weber, Gjot. 92.

पञ्चत्र 2) Bhâg. P. 11, 24, 20.

पञ्चदश 2) a) पञ्चदश्युपासकाः Verz. d. Oxf. H. 250, a, 14. — b) पञ्चदशीव्याख्या Hall 98. °समास Verz. d. Oxf. H. 223, a, No. 543.

पञ्चन् Titel des 14ten Lambaka im Kathâsaritsâgara Kathâs. 1, 3. so genannt nach *fünf* Vidjâdhara-Jungfrauen, die gelobt hatten, alle fünf zu gleicher Zeit einen Gatten gemeinschaftlich zu wählen; vgl. 107, 85. fgg.

पञ्चपादिका, °टीका, °विवरण und °विवरणप्रकाशिका Hall 88.

पञ्चपादी = पञ्चपादिका Verz. d. Oxf. H. 221, b, No. 538. 258, a, 2. Z. 1 lies *Abschnitte.*

पञ्चफुट्टिक m. N. pr. eines Çûdra Kathâs. 52, 99. 83, 22.

पञ्चभद्र 3) Çârṅg. Saṁh. 2, 2, 17.

पञ्चम 2) a) Ind. St. 8, 259. fg. 269; vgl. वीणापञ्चमध्वनि Kathâs. 49, 217. — e) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55, b, 22. — 3) b) AV. Prât. 2, 67.

पञ्चमक Çrut. 7. 9.

पञ्चमन्त्रतनु (पञ्चन् - म° + तनु) adj. Beiw. Çiva's bei den Çaiva Sarvadarçanas. 85, 11.

पञ्चमुख 2) c) vgl. संदधे ऽस्त्रं स्वधनुषि कामः पञ्चमुखं तदा Bhâg. P. 12, 5, 25. शोषणदीपनसंमोहनतापनोन्मादनाख्यानि पञ्च मुखानि यस्य तदस्त्रम् Schol.

पञ्चमूल m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Kathâs. 52, 246.

पञ्चरत्न, पञ्चरत्ना ist = महारत्ना Wilson, Sel. Works 2, 13.

पञ्चराल 1) vgl. Wilson, Sel. Works 2, 166.

2. पञ्चरात्र 3) R. 7, 37, 2, 16 (pl.). Verz. d. Oxf. H. 278, b, 20. 341, a, 35. — Vgl. कापिल°, महाकापिल°.

पञ्चरात्रिक m. = पाञ्चरात्र Wilson, Sel. Works 1, 15. fg.

पञ्चलक्षणीक्रोड Titel verschiedener Schriften Hall 32. 35. 36.

पञ्चलम्बक vgl. oben u. पञ्चन्.

पञ्चलाङ्गलक, vgl. Verz. d. Oxf. H. 43, a, 17.

2. पञ्चवट 1) °वटी Kathâs. 102, 46.

पञ्चविंशतिका Z. 2 lies 15, 19 st. 15, 9.

पञ्चशत 2) a) पञ्चशतं शराः Spr. 3272. — b) Kathâs. 33, 97. 61, 176. 102, 57.

पञ्चशिख 2) b) Sarvadarçanas. 162, 19.

पञ्चष Kathâs. 58, 4. f. आ Bhâg. P. 10, 13, 28.

पञ्चसहस्री (पञ्चन् + सहस्र) f. *fünf Tausend* Kathâs. 57, 17. 21. भुक्तपञ्चसहस्रीक adj. 22.

1. पञ्चाग्नि, °साधन n. *das Vollführen der fünf Feuer, Bez. einer best. Kasteiung, bei der man sich von vier in den vier Weltgegenden angezündeten Feuern und von der Sonne braten lässt,* Verz. d. Oxf. H. 34, a, 25.

2. पञ्चाग्नि *sich von fünf Feuern* (s. u. 1. पञ्चाग्नि) *braten lassend:* पञ्चाग्निस्तस्य चान्यौ द्वावधिकं ज्वलतः क्षुधा। जठराग्नी (so ist zu verbinden) सभार्यस्य दरिद्रस्य प्रजाधनैः॥ Kathâs. 73, 58.

2. पञ्चाङ्ग 1) Z. 3. fg. vgl. Verz. d. Oxf. H. 103, a, 10. fg., wo तर्पणं च सेकः ब्राह्मणभोजनम् gelesen wird.

पञ्चानन 2) b) Spr. 2609. Vgl. नृपञ्चानन oben. — c) wohl auch hier *Löwe.*

पञ्चाननदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352, b, 21.

पञ्चाप्सरस n. = पञ्चाप्सरस् Bhâg. P. 10, 79, 18.

1. पञ्चामृत vgl. Wilson, Sel. Works 1, 148.

पञ्चार्थ (पञ्चन् + अर्थ) n. bei den Pâçupata *die fünf Sachen* Sarvadarçanas. 80, 9. fg.

पञ्चार्थभाष्यदीपिका f. Titel einer Schrift der Pâçupata Sarvadarçanas. 77, 8.

पञ्चालक 1) Z. 2 die ed. Bomb. richtig पा°.

पञ्चावयव, अधिकरण Sarvadarçanas. 122,20.

पञ्चाशत्, °शद्गाथा f. Titel einer Gaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 372, *a*, No. 261.

पञ्चाशीति Titel einer Schrift Hall 119.

पञ्चास्तिकाय (पञ्चन् + अ°) m. desgl. Wilson, Sel. Works 1,282. °संग्रहसूत्र Verz. d. Oxf. H. 383, *a*, No. 458.

पञ्चास्य 2) vgl. oben नृपञ्चास्य.

पञ्चीकार, °करणतात्पर्यचन्द्रिका, °प्रक्रिया, °करणविवरण, °करणवार्त्तिकाभरण Titel von Schriften Hall 139.

पञ्चेन्द्र vgl. MBh. 1,7303. fg.

पञ्चोपाख्यान n. = पञ्चतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 399, *a*, No. 154.

पञ्जर 1) 3) Spr. 3787; vgl. देहिनां देहपञ्जरम् 5198. — 1) Z. 8 lies अनर्थ und vgl. Spr. 1446.

पञ्जिका vielleicht aus पट्टभञ्जिका entstanden.

पट् *aufschlitzen* Kathâs. 63,186. अपाटयत्ती तुरगी नखैः 74,98. जालम् *zerreissen* 69,146. *zerkratzen* 57,167. 172. 64,22. fg. *auskratzen, auspicken* 61,132. *abreissen* 71,82. *abknicken* Spr. 1161. मुरचापपाटिततनु *durchbrochen* (सच्छिद्राभ्र) Varâh. Bṛh. S. 3,27.

— उद् *aufreissen, aufschlitzen* Kathâs. 60,61. *ausreissen* Spr. 5163. Kathâs. 60,30. नेत्रे 61,37. 72,266. *ausbrechen* 37,9. *aufreissen, aufwühlen* 65,180. *aufreissen* (die Augen) Daçak. 182,16. *öffnen* Kathâs. 72, 86, wo उदपाटयत् zu lesen ist. उत्पाटित = उन्मूलित, उद्धृत Halâj. 4,27.

— विनिस् *spalten* Bhâg. P. 10,12,31.

— वि *zerspalten* Kathâs. 69,80.

पट 1) यादृशास्तस्तवः कामं तादृशो जायते पटः Kathâs. 78,130. सतिरस्कारिणीपटा adj. 110,133. — 2) Kathâs. 51,134. 140. fg. Die Gleichsetzung mit पट्ट is unrichtig, da es feststeht, dass man auch auf *Zeug* schrieb und malte. Mit. zu Jâgn. 1,318 erklärt पटे durch कार्पासिके पटे und in einer im ÇKDr. aus dem Devî-P. mitgetheilten Stelle heisst es, dass ein solcher *Zeug* ग्रन्थिकेशविहीन, अजीर्ण, समतन्तुक, अस्फाटित und अच्छिद्र sein müsse. — Vgl. महत्पट, वातपट.

पटल 4) vgl. चक्षुस्तिमिरपटलैरावृतम् Spr. 4965. — 7) धूली° Sâh. D. 96,2.

पटवर्धन N. pr. eines Geschlechts Hall 75.

पटशाटक zur Erkl. von पारीरण Viçva im ÇKDr. पट्टशाटक zur Erkl. von परीरण Med. n. 102.

पटह 1) दृष्ट्वापि पटहम् *durch die Trommel Etwas öffentlich verkündigen lassend* Kathâs. 73,357.

पटिका s. auch u. पट्टक 2) *b*).

पटीर vgl. पाटीर.

पटु 1) *geeignet zu Etwas, einer Sache gewachsen:* घनौघो घोरदावाग्निनिर्वापणपटुर्भवेत् Spr. 2984.

पटुत्व, अ° *Stumpfheit* (der Sinnesorgane) Vedântas. (Allah.) No. 144.

पट्ट 1) शिलापट्टविशालवक्षस् Ragh. 18,16. Z. 4 lies मणिसिलापट्टश्च (d. i. °पट्टक) und füge Mâlav. 31, 21 hinzu. Sp. 383, Z. 4 v. u. zu निजभालपट्टलिखित vgl. ललाटपत्त्रलिखित Spr. 2506. — 2) आयसैः काञ्चनैश्चापि पट्टैः (so die ed. Bomb.) संनद्धकूबरम् (रथम्) *dünne Platten, Streifen* MBh. 7,6379. मूर्धसामाग्र्यवद्धेन पट्टेनैव वृतं शिरः *Stirnbinde* Kathâs. 61,54. 53, 191. बद्धपट्टा adj. 55,237. °वस्त्र *ein bes. Gewand* oder *Zeug* Spr. 4079. °तल्प so v. a. *ein weiches Bett* LA. (II) 20,5. Z. 2 streiche *Turban;* 24 streiche oder *Turbane;* am Schluss, Bhâg. P. 9,11,21 hat das Wort gleichfalls die Bed. *Stirnbinde* (पट्टवद्धाभरणरूपम् Schol.).

पट्टक 1) *a*) *Platte, Brett* überh.: द्वार° Kathâs. 62,210. — 2) *a*) *Platte, Tafel* Schol. zu Naish. 22,54. — *b*) Bhâg. P. 10,41,23. व्रण° Kathâs. 65, 13. कुच° *Busentuch* Bhâg. P. 10,33,18. पट्टिकावेत्रबाणविकल्पाः unter den 64 Kalâ Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36; vgl. auch u. कला 10). पट्टिकावेत्रवान° Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 11.

पट्टशाटक s. u. पटशाटक.

पट्टसूत्र vielleicht *Seide* Naish. 22,53. v. l. für पट्टवस्त्र Spr. 4079.

पट्टाभिरामशास्त्रिन् m. N. pr. eines Autors Hall 69. fg.

पठ् caus. *lesen:* यः श्लोकमात्रमप्यस्याः पाठयिष्यति सादरः। यो वा श्रोष्यति Kathâs. 99,28.

— अति, Nilak.: अतिपठ्यसे अत्यन्तं स्तूयसे लोकैरिति शेषः.

— अनु, मुनौ ऽनुपठिते ध्यात आदृतो वानुमोदितः Bhâg. P. 11,2,12.

— परि Sarvadarçanas. 160,8. *über Jmd ausführlich reden* Bhâg. P. 12,12,65. — Vgl. परिपाठ fg.

— प्र vgl. प्रपाठक.

— वि *durchlesen, lesen* Bhâg. P. 12,13,18.

पठन, पठनाधिनाथ *ein Meister im Lesen, Studiren* Verz. d. Oxf. H. 166, *b*, 14.

पठिताङ्ग, die angegebene Etym. wohl nur scheinbar richtig; vgl. 2. अव्यङ्ग.

1. पण् caus. *Handel treiben:* पणयिष्यन्ति (vgl. पणयितर्) Bhâg. P. 12,3,35. — पणायितुम् (vgl. पणाया) *verkaufen* Kathâs. 121,53.

— प्र vgl. प्रपण.

पण (von 1. पण्) 1) *Vertrag, Pact* Kathâs. 62,233. परपणे *in fremdem Solde* Spr. 2808. *Einsatz im Spiele* Kathâs. 56,299 (n.). 121,81. *in einer Wette* 67,8. — 2) Kathâs. 62,204. 232. fg. पणार्ध Ind. St. 8,292.

पणबन्ध Daçak. in Benf. Chr. 191,16. दास्य° *eine Wette um* 183,20.

पणयितर् (von 1. पण्) nom. ag. *Verkäufer* Mâlatim. 75,15.

पणाय् s. 1. und 2. पण्; पणाया wohl richtig; vgl. oben u. 1. पण्.

पण्ड 1) vgl. बण्ड.

पण्डक 1) Âpastamba bei Sâj. zu Ait. Br. 2,21.

पण्डित 1) °बुद्धि Spr. 4793. — पण्डित fehlerhaft für पिण्डित; vgl. Spr. 717. 1953 (auch die ed. Bomb. des MBh. पण्डित). — Vgl. महा°.

पण्डितमानिन् Spr. 5204.

पण्डितंमन्यमान zu streichen, da es in zwei Worte zu trennen ist; vgl. u. मन् 3).

पण्डितशिरोमणि m. Ehrentitel Ramakṛshṇabhaṭṭa's Hall 173.

पण्यवत् (von 1. पण्य) adj. *viele Handelsartikel habend, reich mit Waaren ausgestattet:* पुरी R. 7,37,1,49.

पण्यस्त्री Spr. 3304.

1. पत् 1) *fliegen, wehen* von Fahnen (पताका) Bhâg. P. 10,69,6. 11,30, 15. *dahineilen, entfliehen:* अहोरात्राः पतन्तीमे MBh. 12,9936. 6528. fgg. 9934. fg. 12061. Hierher gehört auch die Z. 4 stehende Stelle aus R.; vgl. Spr. 2723. — 2) Z. 6 lies पतोत्तिष्ठ. — 7) लक्ष्मीर्यत्र पतन्ति तत्र वि-

वृत्तद्वारा इव व्यापदः *da stürzt das Unglück herein* Spr. 349. — 8) सो ऽयं वन्यकरी नरेषु पतितः *gerathen unter* Spr. 2506. Sp. 394, Z. 4 v. u. विचारपतित auch Kathâs. 82,35.

— 2. caus. 1) *werfen* (die Würfel) Kathâs. 121,81. *schleudern:* दोषं शिरसि 106,57. *niedersetzen auf:* अधर्मः पादमेकं तु पातयत्पृथिवीतले R. 7,74,15. — 4) med. *dahinfliegen, dahineilen* ṚV. 8,46,18.

— अति 3) *hinausgehen über, nicht fallen unter* (einen Begriff, eine Kategorie): यदि शिंशपा वृत्तत्वमतिपतेत् स्वात्मानमेव जह्यात् Sarvadarçanas. 8,2. 3.

— अभि caus. TBr. 3,2,8,10. *zubringen* (die Zeit) Prab. 83,7, v. l. — Vgl. अभिपातिन्.

— आ 2) Râǵa-Tar. 3,202 stände besser bei 3); vgl. Spr. 3490. — 3) Sarvadarçanas. 11,11. 12,1.

— अभ्या *losstürzen auf* Kathâs. 52,120. 58,8.

— उद् 2) Bhâg. P. 11,5,42. — Vgl. उत्पित्सु. उद्पातयत् Kathâs. 72, 86 fehlerhaft für उदपातयत्.

— अभ्युद् *losstürzen auf* Kathâs. 55,208.

— नि caus. 1) अचोरेऽपि हि युक्तस्य दोष एव निपात्यते *wird eine Schuld angehängt* MBh. 12,4142. — 2) Kathâs. 73,230. fgg.

— प्रतिनि vgl. प्रतिनिपात; — निस् vgl. निष्पात.

— परा 1) *vorbei fliegen* Kathâs. 108,43. — 3) *ausbleiben, ermangeln zu kommen* Uttararâmaḱ. 91,5 (117,8).

— परि 1) *sich tummeln* Spr. 3371. — 2) Z. 3. fg. lies परिपतितोऽसि (d. i. परिपतिता उ°).

— प्र caus. *abwerfen* MBh. 7,1571, wo mit der ed. Bomb. प्रपातितो° zu lesen ist.

— वि 2) lies *sich spalten, zerspringen.* — caus. Z. 3 lies *spalten, zersprengen* st. *abfliegen machen* u. s. w.

— सम्, जनं संपतितमस्मिन्बिले *gerathen in* Bhâg. P. 11,19,10.

पतग adj. s. u. पातंग weiter unten.

पतंग 1) i) N. pr. eines Sohnes der Devakî Bhâg. P. 10,85,51.

पतंगक m. als Erkl. von पुत्रक; s. u. पुत्रक 1) e).

पतत्प्रकर्ष und °ता s. u. प्रकर्ष.

पतत्र 1) *Flügel* Bhâg. P. 11,7,60.

पतत्रिन् 2) a) पतत्रिवर Bein. Garuḍa's MBh. 7,632.

पतन 3) a) पाद° *das sich-zu-Füssen-Werfen* Kathâs. 54,74.

पताका 2) c) Sâh. D. 317. 320. fg.

पताकास्थानक vgl. noch Vorrede zu Daçak. 9, wo Hall das Wort durch *pro-episode* wiedergiebt.

पति Z. 7. fg. पतिना R. 7,49,17. पत्ता Spr. 2972. 1) *Besitzer* Spr. 2835.

पतिन् s. गृह°.

पतिमती (von पति) adj. f. *einen Gatten habend, verheirathet* Bhâg. P. 10,53,48. — Vgl. पतिवती.

पतिविद्य TBr. 2,4,2,7.

पत्काषिन् *sich die Füsse wund reibend, sich mühsam zu Fusse fortschleppend* Sarvadarçanas. 139,8.

पत्त्र 8) vgl. मकरी°.

पत्त्रक vgl. कर्ण°.

पत्त्रकौमुदी f. Titel eines Werkes des Vararuḱi; s. u. मैलन्द.

पत्त्रपाक s. पात्रपाक.

पत्त्रपाल 2) genauer *der Theil des Pfeils, in dem die Federn stecken.*

पत्त्रभद्रा f. *eine best. Pflanze,* = बृहज्जीवन्ती Râǵan. im ÇKDr. u. बृह°.

पत्त्रलता 3) *eine best. Schlingpflanze,* = मालु, पत्त्रवल्ली Med. l. 45.

पत्त्रलेखा 2) Kathâs. 122,68.

पत्त्रवल्लि 2) = मालु H. an. 2,506, wo °वल्ल्यौ zu lesen ist.

पत्त्रसंस्कार vgl. auch पात्रसंस्कार.

पत्त्राय् (von पत्त्र), °यते *sich in Blätter (zum Schreiben) verwandeln* Vâsavad. 238,4, wo °यते zu lesen ist.

पत्त्रावलम्बन n. Titel einer Schrift Hall 160.

पत्त्रीय und पत्त्रेश्वरतीर्थ vor पत्त्रोपस्कार zu stellen.

पत्नि, सत्पत्नय: *mit den Gattinnen* R. 7,8,22.

पत्नीसंनाह Bhâg. P. 10,75,19. 84,53.

पत्येकदेवता adj. f. *nur den Gatten als Gottheit verehrend* Kathâs. 78,129. — Vgl. पतिदेवता.

2. पथ्, acc. pl. पन्थानस् MBh. 11,124. 1) अन्धस्य पन्थाः *der Weg gehört dem Blinden* so v. a. *einem Blinden muss man aus dem Wege gehen* MBh. 3,10621.

पथ्य 1) a) Sp. 423, Z. 6. fg. streiche die Stelle R. 2,68,10 u. s. पथ्यशन. — b) so v. a. *herkömmlich, regelmässig* Ind. St. 8,84. 102.104.107. — 2) b) Bhâg. P. 12,7,1. — 3) d) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,417.

पथ्यशन (पथि, loc. von 2. पथ् + 2. अशन) n. *Wegekost* Spr. 4816, v. l. R. 2,68,10, wo mit der ed. Bomb. दत्तपथ्यशना दूताः zu lesen ist.

पथ्योदन (पथि + ओ°) m. dass. Spr. 4816.

1. पद् 1) am Ende, zu पत्त्र *ausgefallen* vgl. पत्त्रद. — 3) die ed. Bomb. richtig चाभ्यपद्यत.

— अति vgl. अतिपाद.

— समनु *eintreten* Spr. 5242. Hariv. 11210 ist mit der neueren Ausg. समनुवत्स्यति zu lesen.

— अभि 2) Z. 4, die neuere Ausg. अभिपेदिरे st. अभिपद्यत. — 3) Bhâg. P. 10,63,22. — 5) यस्तु निःश्रेयसं (वाक्यं) श्रुत्वा ज्ञात्कदेवाभिपद्यते Spr. 4841.

— आ 6) मृत्युरापद्यते मोहात्सत्येनापद्यते ऽमृतम् *wird zu Theil* Spr. 8561. यदापन्ना विपत्तयः *wenn uns Ungemach trifft* 1715. *geschehen, passiren* euphem. für *ungehöriger Weise sich ereignen* Âçv. Çr. 1,5,38. *einen Fehler machen* Comm.

— समा *zur Erscheinung kommen, eintreten* Schol. zu AV. Prât. 4,84.88.

— उद् *vor sich gehen, beginnen:* इन्नुभनिकोद्पादि P. 3,3,111, Sch.

— प्रत्युद् 1) Spr. 3889. °मति Kathâs. 60,180.183.

— व्युद् 2) अव्युत्पन्नमतिः (जनः प्राकृतः) *unentwickelten Verstandes* Spr. 5146.

— समुद्, क्रोधं समुत्पन्नम् MBh. 3,1081. *sich darbieten* Spr. 3791. Z. 11 zu कौतूहलसमुत्पन्न vgl. कौतूहलं समुत्पन्नो यास्यामि यमसादनम् R. 7,20,32, wo es näher liegt समुत्पन्नं zu lesen. — caus. Sp. 431, Z. 1. fg. die ed. Bomb. richtig समपादयत् an der ersten und सम्यगुपपादयेत् an der zweiten Stelle.

— उप 2) *sich an Jmd wenden, Hilfe suchen:* अर्थिनामुपपन्नानाम् R. ed. Bomb. 6,30,71. उपपन्नानाम् = बलवीर्यादियुक्तानाम् Schol. — 4) दुष्ट

पन्थानमासाद्य यो मोहादुपपद्यते *wer einen schlechten Weg einschlägt* Spr. 4203. — 7) कालदेशोपपन्नानि सर्वकार्याणि साधयेत् Spr. 3218. — 8) *werden zu* (dat.), *stiften:* सैव (वाक्) दुर्भाषिता राजन्ननर्थायोपपद्यते Spr. 3553. Z. 2, Nilak. zu MBh. 13,229: पूर्वोपपन्नाया: भर्तुः संबन्धात्पूर्वमुपपन्नायाः गुरुत्वेन प्राप्तायाः तव भर्त्रपेक्षयाहं गरीयसीत्यर्थः. — 9) अकिंचनस्य शुद्धस्य उपपन्नस्य (= वैराग्यसंपन्नस्य Nilak.) सर्वतः *mit Allem ausgerüstet* Spr. 3373. — caus. 3) MBh. 12,718. उत्थानं च मनुष्याणां दक्षाणां दैववर्जितम्। अफलं दृश्यते लोके सम्यगप्युपपादितम् MBh. 10,80. Sarvadarçanas. 91,4. 92,18. — 4) lies *darthun, beweisen* und füge hinzu Sarvadarçanas. 61,13. 73,3. Schol. zu Kaṇ. 1,2,4. — 6) विद्याविनयशिल्पाद्यैरात्मानमुपपादयेत् Spr. 3718.

— समुप *eintreten* Spr. 5242, v. l.

— निस् 2) निष्पन्न *fertig geworden, fertig:* अवघातनिष्पन्नैस्तण्डुलैः Sarvadarçanas. 123,10. (grammatisch) *abgeleitet, kommend von:* युञ्जेर्निष्पन्नो योगशब्दः 160,8. — caus. *hervorbringen:* निष्पाद्यमानो नादः 78,6. *ausführen, zu Stande bringen, vollbringen* 65,11. 81,7. 178,6.

— प्र 2) प्रपन्नपाल MBh. 3,15530. — Vgl. प्रपाद, प्रपादुक.

— अनुप्र 5) सततमनुप्रपन्न *der sich stets an Jmd* (eine Gottheit) *wendet, seine Zuflucht zu Jmd nimmt* Kathâs. 78,99.

— प्रति 5) *ausgeben für:* यो ऽन्यथा सन्तमात्मानमन्यथा प्रतिपद्यते Spr. 2545. 2566. — 6) साधवः प्रतिपन्नार्थान्न चलन्ति कदा च न Spr. 4884. — 8) *verfahren gegen* (loc.): कामाभिभूतः क्रोधाद्वा यो मिथ्या प्रतिपद्यते । स्वेषु चान्येषु वा Spr. 3908. Nilak. ergänzt अभिभूतः zu मिथ्या und ईप्सितार्थादीन् zu प्रतिपद्यते. — caus. 3) सत्क्षेत्रप्रतिपादित (दानमहीरुह) Spr. 5125. — 6) Schol. zu AV. Prât. 4,27.

— विप्रति, °पन्न *entgegengesetzter Meinung seiend* Sarvadarçanas. 115,2.

— संप्रति 1) Z. 5. fg. streiche *über Jmd* bis zum Schluss. — 3) *in Etwas* (acc.) *einwilligen* Kathâs. 66,119. — 6) *sich hingeben* (einer bösen Neigung) Spr. 2912 (Pañkat. ed. orn. I,164).

— वि 1) Spr. 3498. विपन्न (भृत्य) so v. a. *unfähig geworden* Bhâg. P. 12,3,36.

— सम् 5) Z. 5 पद्मणा समपद्यत auch MBh. 3,4981 nach der Lesart der ed. Bomb., पद्मानां स° ed. Calc. Am Schlusse, in संपन्नदत्त und संपन्नसलिलाशयान् wird man संपन्न wohl besser in der Bed. von *geworden, entstanden, daseiend* auffassen. — 7) streiche die letzte Stelle und vgl. Spr. 1754. — 8) Ṛv. Prât. 14,29. — 9) Âçv. Gṛhj. 4,7,27. — caus. 2) Ind. St. 8,24. संपादितमनोरथ Spr. 3674. — intens. *gut passen:* संपनीपद्यते Sarvadarçanas. 137,9.

— अभिसम् 1) °संपन्न *übereinstimmend mit* (instr.) Uttararâmak. 101, 11 (135,6).

पद 8) कस्य न हृदये मुदः पदं दधाति so v. a. *in wessen Herzen stellt sich nicht Freude ein?* Spr. 3786. नाल्पीयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः so v. a. *gehen an nichts Unbedeutendes* 4435. Z. 14 lies पदं कर्. — 10) so v. a. *Cäsur* Ind. St. 8,297. — 18) gemeinschaftlicher Name *des* Parasmaipada *und* Âtmanepada: °व्यवस्था Verz. d. Oxf. H. 163,*a*, No. 338. 164,*b*, No. 363. 165,*b*, No. 367. 350,*b*, No. 824.

पदक 1) *c*) *Fuss* Bhâg. P. 10,2,38. 47,51.

पदकाल Schol. zu AV. Prât. 4,109. 128.

पदकृत्य n. Titel eines Commentars Hall 70.

पदक्रमक zu streichen, da an der angeführten Stelle पदक्रमकम् *der den* Pada- *und der den* Krama-*Text studirt* steht.

पदचन्द्रिका auch Titel eines andern Commentars Hall 11.

पदजात n. *ein Verein zusammengehöriger Worte, Periode* Halâj. 1,143.

पदत्व Sarvadarçanas. 142,22. Lies AV. Prât.

पदयोजनिका f. Titel eines Commentars Hall 99.

पदवाक्यरत्नाकर m. Titel verschiedener Schriften Hall 56. fg.

पदशस् *Wort für Wort* Schol. zu AV. Prât. 4,107.

पदशास्त्र n. *die Lehre von den getrennt geschriebenen Wörtern* (im Veda) Schol. zu AV. Prât. 4,122.

पदाङ्क Z. 2 lies Z. f. d. K. d. M. st. Z. d. d. m. G.

पदात, MBh. 6,4711. R. 1,53,7. 2,91,58 lesen die neueren Ausgg. पा°, Hariv. 5914 पदातिभ्याम्.

पदाध्यायिन् adj. *den* Veda *nach dem* Padapâṭha *studirend* Schol. zu AV. Prât. 4,107.

पदाम्नायसिद्धि f. Titel eines Commentars Hall 134.

पदायत adj. *so lang wie der Fuss* AK. 2,10,31.

पदार vgl. पादारक.

पदार्थ 2) hundert bei einigen Gaina Wilson, Sel. Works 1,284.

पदार्थकौमुदी Titel verschiedener Commentare Verz. d. Oxf. H. 393,*a*, No. 90. Hall 73.

पदार्थखण्डन n. Titel einer Schrift Hall 80. °टीका, °टिप्पण, °व्याख्या ebend.

पदार्थचन्द्रिका f. desgl. Hall 75. °विलास ebend.

पदार्थतत्त्व n. desgl. Hall 80. °निर्णय 64. °विवेचन, °विवेचनप्रकाश 80.

पदार्थदीपिका Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 349,*a*, No. 820.

पदार्थनिरूपण n. Titel einer Schrift Hall 79.

पदार्थप्रकाश m. desgl. Hall 26.

पदार्थमणिमाला f. desgl. Hall 80. °प्रकाश 81.

पदार्थमाला f. desgl. Hall 26. °प्रकाश ebend.

पदार्थादर्श m. Titel zweier Werke Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,21. 285,*a*,33.

पदार्थोद्देश m. Titel einer Schrift Hall 64.

पदावृत्ति in der Rhetorik *Wiederkehr desselben Wortes* (aber in anderer Bedeutung) Kâvjâd. 2,116. Beispiel 118. — Vgl. अर्थावृत्ति und उभयावृत्ति.

पदोच्चय (पद + उ°) m. in der Dramatik *eine Fülle von Worten mit entsprechendem Sinne:* संचयो ऽर्थानुरूपो यः पदानां स पदोच्चयः Sâh. D. 443. 434. Beispiel Çâk. 20.

पद्धति 1) कृतसंस्कार° adj. *die ganze Reihe* Kathâs. 74,146.

पद्म 1) m. Spr. 2591. LA. (II) 91,15. — 3) *Mal —, Fleck von best. Gestalt:* मसारगल्वर्कनिभैश्चित्रैः पद्मैरलंकृतः (मृगः) R. 3,48,12. — 9) personificirt R. 7,15,16. 34. — 23) R. 7,31,36. — Vgl. महा°.

पद्मक 2) कुञ्जरस्य बिन्दवः काये वयोविशेषभाविनः पद्मकाख्याः Mallin. zu Kumâras. 1,7.

पद्मकबल m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 52,118 wohl fehlerhaft für पद्मकवल (पद्म + क° oder पद्मक + वल).

पद्मकर्णिक vgl. oben u. कर्णिक 3) *d*).

पद्मकाष्ठ ist *Cerasus Puddum Wall.*

पद्मकुण्ड n. Bez. *einer best. mystischen Figur* Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,11.

पद्मकूट m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 59,86.

पद्मकोश 2) पद्मकोशी करौ कृत्वा संश्लिष्टौ Kathâs. 65,197.

पद्मखण्ड Spr. 1636. *der Abschnitt von der Lotusblüthe*, Titel eines Kapitels im Brahmâṇḍapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,8.

पद्मगर्भ N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73,201.

पद्मगुप्त m. N. pr. eines Dichters Daçar. Comm. 96,4 v. u.

पद्मचरण m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja, = पद्मपाद Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,22.

पद्मनन्दिन् m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 33,20.

पद्मनाभ 6) ein Fürst Hall 44. Kathâs. 95,4. ein Brahmane 87,34. °तीर्थ Hall 113. °मिश्र 21. °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,4.

पद्मनाभद्वादशी f. Bez. *des 12ten Tages in der lichten Hälfte des Âçvajuǵa* Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,33.

पद्मनाभपुरी m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,18.

पद्मपद m. = पद्मपाद Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,9.

पद्मपाद m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja, = Sunandana Verz. d. Oxf. H. 221,*b*, No. 538. 247,*b*,1 v. u. 253,*a*,36. 255,*a*,9. *b*,7. 257,*a*,10. *b*,31. 38. 258,*b*,33. Vgl. पद्मपादाचार्य und पादपद्म.

पद्मप्रभा f. N. pr. einer Tochter Mahâdaṁshṭra's Kathâs. 108,178.

पद्मबन्धु 3) °कुल N. pr. eines *Geschlechts* Verz. d. Oxf. H. 125,*b*,4 v. u.

पद्मभाल, die neuere Ausg. पद्मनाभ.

पद्मरति f. N. pr. zweier Fürstinnen Kathâs. 52,93. 83,6.

पद्मराग 2) श्रीः पद्मरागादिवेत् Spr. 2706.

पद्मवत् 3) f. °वती N. pr. einer Stadt Bhâg. P. 12,1,35.

पद्मवेश (richtiger °वेष) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 65,58.

पद्मशेखर m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva Kathâs. 115,25.

पद्मसुन्दर m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 392,*a*, No. 70.

पद्मसेन Kathâs. 73,400.

पद्महेममणि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 264.

पद्माकर, त्यक्तपद्माकरा प्राप्ता श्रीर्मया Kathâs. 95,68.

पद्माङ्घ्रि m. = पद्मपाद Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,12.

पद्मावती 12) N. der Stadt Uǵǵajinî im Kṛtajuga Kathâs. 83,6.

पद्मावलि Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,167.

पद्मिष्ठा (superl. von पद्म) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,202.

पद्मोद्भव Z. 4, das Wort bezeichnet auch in Verz. d. B. H. Brahman; vgl. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,22. 12,*b*,31.

पद्य 3) *b*) Spr. 2777. — Sp. 464, Z. 4 lies 4) st. 3). — 4) Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468. 207,*a*,5. पद्यं चतुष्पदी तच्च वृत्तं जातिरिति द्विधा Kâvjâd. 1,11. Ind. St. 8,289. Weber, Râmat. Up. 362 (पद्याः!). 363. — 5) n. Titel verschiedener Hymnen Hall 146. 152. — Vgl. महा°.

पद्यमय Sâh. D. 206,18. — Vgl. गद्यपद्यमय u. गद्य 2).

पद्यवत् (von पद्य) adj. in नातिप्रचुर° *nicht zu viele Verse enthaltend* Sâh. D. 278.

पन्थक vgl. महा°.

पन्नद (पन्न + 4. द) adj. *dem die Zähne ausgefallen sind* Kâtj. Çr. 6, 3,21. = ज्ञातदन्त (!) Schol.

पब्बेक, पव्येक Ind. St. 8,306.

पयःपारावार (पयस् + पा°) m. *das Milchmeer* Spr. 4705.

पयस्वल 1) die neuere Ausg. पयस्विनीः.

पयोग्रहणसमर्थनप्रकार m. Titel einer Schrift Hall 192.

पयोमय (von पयस्) adj. *aus Wasser bestehend* Kathâs. 101,189.

पयोरय (पयस् + रय) m. *ein reissender Strom* Spr. 3537.

पयोराशि (पयस् + रा°) m. *Meer* Spr. 1586. 4306. Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8,343.

1. पर्, Z. 4 Schol. zu Bhâg. P. 4,19,38: पिपीपृह्वि (nach Benfey पि = अपि) आर्षः प्रयोगः. प्रियासम् AV. 3,5,4. 5) पूर्ण *befriedigt* Bhâg. P. 10, 87,45. Vgl. auch पूर्ण. — 2. caus. 1) *vervollständigen, ergänzen* Spr. 2712. Sp. 473, Z. 12. fgg. कृत्स्नपूरित (eine Muschel) Bhâg. P. 6,8,23. — 3) Bhâg. P. 8,8,6.

— अभि caus. *füllen, vermehren, steigern:* तेजस्तस्याभिपूरयन् R. 7,63, 18. *reichlich beschenken mit* (instr.) Kathâs. 120,80. *vollbringen, ausführen* R. 7,35,14.

— अव, खालावटं प्रोक्तजलावपूर्णम् *angefüllt* Varâh. Bṛh. S. 53,24.

— आ 2) Z. 4 lies आपूरि; Z. 11 lies रापूर्यमाणेन.

— नि vgl. oben निपरण.

— परि, °पूर्ण *angefüllt mit, voll von:* पयः° Varâh. Bṛh. S. 19,16. धान्य° 31,18. *vollkommen:* परिपूर्णानन्द Weber, Râmat. Up. 344. — caus. *füllen, verstopfen:* छिद्रं च परिपूरयेत् Kâm. Nîtis. 12,40. °पूरित *erfüllt von* Bhâm. 1,69 (s. oben u. कर्तृला). *reichlich:* सरितः — परिपूरिताम्भसः Spr. 4831.

— प्र caus. °पूरित *gefüllt mit, voll von* Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,25. Kathâs. 67,40. *Jmd* (acc.) *reichlich beschenken mit* (instr.) 58,139.

— प्रति caus. *vollbringen, ausführen* R. 7,53,11. *Jmd befriedigen* Spr. 4883.

— सम्, °पूर्ण *voll* so v. a. *nicht mager* Varâh. Bṛh. S. 69,20. 32. 101, 14. असंपूर्ण *unvollständig* Halâj. 4,28.

2. पर् 1) पर्षणि infin. in der Bed. eines imperat. (vgl. u. 1. भू mit अभिप्र) ṚV. 10,126,3. — 2) Sp. 477, Z. 2 पिपृह्वि gegen das Metrum die ed. Bomb.; Schol.: पिपृह्वि वैतरणीमुत्तार्य पालय. — 5) *im Stande sein, vermögen* (mit infin.): पिप्रुः Bhâg. P. 7,9,8. न पिप्रुः न पूर्णाः (also zu 1. पर्) न शक्ता इत्यर्थः. — caus. Z. 2 vom Schluss nach 5,316 hinzuzufügen Sarvadarçanas. 99,20. 124,7. 150,1.

— अति caus. vgl. oben अतिपारय.

3. पर्, आपृत erklärt der Schol. durch व्यापृत, आपृणोति durch व्याप्रियते.

— व्या caus.: यत्रैता लहरीचलाचलदृशो व्यापारयन्ति भ्रुवौ *wo sie die Brauen beschäftigen* so v. a. *wohin sie sie richten* Spr. 2297.

पर 1) *c*) पूर्वम्, परम् *einen Ahnen, einen Nachkommen* Spr. 2906. जायते ह्यपरात्परम् (दुःखम्) *aus einem Leid ein nachfolgendes* (*anderes*) 1702. — *d*) परात्परतरं यान्ति *zur höchsten* (Stellung) Spr. 4512. चेतः परतरे समाधीयताम् *auf das Höhere* 3836. न च धर्मो दयापरः *höher als das Mitleid* 5071. u. am Ende eines adj. comp.: परोपकारव्यापारपरो यः पुरुषः *nur bedacht auf* 1732. पञ्चादिका दशपरास्तत्राङ्काः *wenigstens fünf und höchstens zehn* Sâh. D. 277. सुखास्वादपरो यस्तु संसारे सत्समागमः

*dessen Höhepunkt der Genuss von Freuden ist, vor Allem dazu bestimmt uns Freuden kosten zu lassen* Spr. 3265. धर्मः सत्यपरो लोके so v. a. *die Wahrheit ist der Höhepunkt des Gesetzes* 3793. तोषपरो हि लाभः *Zufriedenheit ist der höchste Gewinn* 4468. तद्रूपोद्दामकथापरः (सर्गः) *hauptsächlich dienend zu, — bestimmt zu* LA. (II) 93, 1. — *e)* प्राणिनां हि निकृष्टापि जन्मभूमिः पराप्रिया (nach Brockhaus परा wohl = परभूमि) *lieber als die Fremde* Kathâs. 52, 189. Kern will पराप्रिया *sehr theuer* lesen. — 3) *c)* vgl. Weber, Râmat. Up. 333.

परउष्णिह् (परस् + उ°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 146. — Vgl. परोष्णिह्.

परकायप्रवेशन n. *das Hineinfahren in eines Andern Leib* (eine best. Zauberkraft) Verz. d. Oxf. H. 99, *a*, 10. — Vgl. परशरीरावेश.

परकाल adj. *einer späteren Zeit angehörend, später besprochen* (Gegens. पूर्वकाल) VS. Prât. 3, 3.

परचित्तज्ञान Verz. d. Oxf. H. 230, *a*, 34.

परचिन्ता f. *das Denken an —, das Sichkümmern um Andere* Spr. 4308 (Conj.).

परज lies *vom Feinde kommend*: क्लेशान्मुमुचुः परजात् (परजान् ed. Bomb.).

परतत्त्वप्रकाशिका f. Titel einer Schrift Hall 113.

2. परतन्त्र, परतन्त्रीकृत so v. a. *einem Andern abgetreten, — verkauft* Kathâs. 74, 81.

परतस् 1) im Gegens. zu स्वतस् Sarvadarçanas. 132, 19. 134, 4. — 2) *weiter fort, in der Ferne* Spr. 2638. इतो न किंचित्परतो न किंचित् *hier ist Nichts und dort ist Nichts* Çântiç. in Çatakâv. 40.

परतस्त्व n. nom. abstr. von परतस् *von aussen her* Sarvadarçanas. 132, 14. 133, 8. 13.

परता f. nom. abstr. von पर 1) *d) summus* Bâshâp. 7.

परत्र 1) Z. 4 die ed. Bomb. richtig परत्र च.

परत्व 1) Z. 2 lies 3. 85. 120. 121.

परदारिन् vgl. पारदारिन्.

परदूषण m. (sc. संधि) v. l. für परिभूषण Spr. 4667 (S. 403).

परदेश *ein anderer Ort* Vṛddha-Kâṇ. 15, 15.

परनिर्वाण n. bei den Buddhisten *das höchste* Nirvâṇa d. i. *das Nichts* Sarvadarçanas. 15, 8.

परपाक Jâgn. 1, 112. MBh. 3, 13353.

परप्रकाशक m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 11.

परम् 1) *darauf, später* Spr. 3753. Prasaṅgâbh. 16, *b*, 4. — 6) परं तु Sarvadarçanas. 118, 8.

परम 1) *b)* Z. 7 lies यद्दधि मधु घृतम् 9, 2, 1, 12; am Schluss hinzuzufügen Spr. 3020.

परमक Z. 5 auch die ed. Bomb. पारमकं पदम्.

परमगुरु m. *der Lehrer eines Lehrers* Hall 198.

परमतकालानल m. N. pr. eines Schülers Çaṃkarâkârja's Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 43.

परमतस् adv. *still worse* Benfey nach Bhartṛ. 3, 6 (Spr. 801); es ist aber परम् अतः *darnach, noch ferner* zu trennen.

परमपुरुष Bein. Vishṇu's Spr. 4705. °पुरुष und °पूरुष Weber, Râmat. Up. 351. fg. — Wilson, Sel. Works 1, 92.

परमर्मज्ञ Spr. 2007.

परमहंस Wilson, Sel. Works 1, 231. fgg. Verz. d. Oxf. H. 269, *a*, 14 (परमो हंसः 12). *b*, 7. fgg. Weber, Râmat. Up. 329. N. pr. eines Mannes Hall 165.

परमागमसार Titel eines Gaina-Werkes Sarvadarçanas. 31, 14.

परमाणु, सत परमाणुरजांसि = रेणुः Lalit. ed. Calc. 169, 2 v. u. °रूप adj. Sarvadarçanas. 16, 2. 5. परमाणुमय adj. *aus Atomen bestehend* Bhâg. P. 11, 15, 12.

परमानन्द 1) ध्यायेयं परमानन्दः *die höchste Wonne* Spr. 3720. — 2) °सरस्वती Hall 109. 157. परमानन्दाश्रम 141.

परमार vgl. Verz. d. Oxf. H. 497, *b*, N.

परमार्थप्रपा f. Titel eines Commentars Hall 119.

परमार्थसार Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 238, *a*, No. 575. 353, *a*, No. 838. Hall 199. 105. °टीका ebend.

परमासन m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 201, *b*, 19.

परमेश्वर 1) *ein vornehmer Herr* Spr. 2959. *Gott* Sarvadarçanas. 1, 13. 66, 17. 79, 6. 15. 81, 14. 152, 9. 154, 13. °प्रणिधान 155, 11. परमेश्वरास्तित्ववादिन् 152, 16. °साक्षात्कार *das Schauen Gottes* 103, 17. 20. — 2) Sarvadarçanas. 99, 7. Sîtâ so genannt Weber, Râmat. Up. 294.

परमेश्वरता (von परमेश्वर) f. *Oberherrlichkeit* Sarvadarçana's. 92, 5. fg.

परमेश्वरत्व (wie eben) n. dass. ebend. 96, 6.

परमेष्ठा f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 107; vgl. परमेष्ठिन् 3).

परमेष्ठिन् 1) परमेष्ठिन् oder परमेष्ठिगुरु Bez. *des Lehrers des Lehrers eines Lehrers* Hall 198. — 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239, *a*, 8.

परंपरित (von परंपरा) adj. *eine ununterbrochene Kette bildend, zusammenhängend* Sâh. D. 670. fg.

पररोग vgl. पर्वरोग.

परवृष AV. Prât. 3, 52.

परवत् *in der Gewalt eines Andern* (instr.) *stehend, nicht Herr seiner selbst in Folge von*: आनन्दनिमीलितेन्द्रियः साधसेन परवानस्मि Uttarârâmak. 62, 10. fg. (80, 10. fg.).

परवशाक्षेप m. in der Rhetorik *eine versteckte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei* (आक्षेप), *indem man sich als ganz in der Gewalt eines Andern stehend darstellt*, Kâvjâd. 2, 150. Beispiel 149.

परवाच्य n. *ein Fehler Anderer* Spr. 1825.

परशक्ति m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 12.

परशरीरावेश (चित्तस्य) m. = परकायप्रवेश Verz. d. Oxf. H. 231, *a*, 32.

परशव्य bedeutet wohl *Eisen*; am Schluss lies पारशव.

परशिव m. unter den Verfassern von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 11.

परशुराम 1) Verz. d. Oxf. H. 14, *a*, 11. 83, *a*, 26. 129, *a*, 20. °जयन्ती 284, *a*, 5. — 2) ein Autor Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 22. 341, *a*, 35.

परशुरामप्रताप m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 23.

परशुराममिश्र m. N. pr. eines Mannes ebend. 295, *a*, No. 713.

परशुकृत्ता f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2, 39.

परश्चत्वारिंश lies (परस् + चत्वारिंशत्).

परश्वन् m. *eine Art Schlange* (दन्दशूकविशेष Schol.) Kaush. Up. 1,2. der Text परश्वान्, die Scholien परश्वा im nom.

परश्वस् Bhâg. P. 10,50,47. परश्वो ऽहनि 37,16.

परस् 2) c) β) कबन्धेभ्यः परो (so ist zu trennen) नृत्यं न व्यधत्त Râga-Tar. 3,390.

परस्तात्त (von परस्तात्) adj. *nachfolgend* (Gegens. पुरस्तात्त) Ind. St. 8,137.

परस्त्री Z. 2 schalte *von* nach *das* ein.

परस्पर 6) Z. 7. fg. परस्पराश्रय m. *gegenseitiges Stützen*, Bez. eines best. Fehlers der Argumentation, wenn man nämlich die Wahrheit einer Behauptung A durch die unerwiesene Behauptung B und die Wahrheit dieser wiederum durch die unerwiesene Behauptung A zu beweisen versucht. Sarvadarçanas. 5,13. 18,6. 119,8. 121,11. fgg. 142, 21. 152,1. — Z. 7 vom Schluss, Schol. zu Bhâg. P. 1,8,9: यत्र लोके परस्परमन्योऽन्यं मृत्युर्भवति तत्र. शरपरस्परम् Kathâs. 103,38 fehlerhaft für °परंपराम्.

परस्मैभाषा, °भाष ist adj. = परस्मैपदिन्.

परहंस Verz. d. Oxf. H. 269,*b*,9. — Vgl. पारहंस्य.

पराक 3) Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,14. Weber, Râmat. Up. 356.

पराक्रम 1) बुद्धिर्बलवती भीरुसत्त्वानां न पराक्रमः Spr. 1977.

पराक्रमिन् Kathâs. 61,158. सिंह Spr. 1977.

पराग्दृश् Weber, Râmat. Up. 349 (Gegens. प्रत्यग्दृश्).

पराङ्गना (पर + अ°) f. *ein untreues Weib* (eig. *eines Andern Weib*) Spr. 4737 (Gegens. कुलस्त्री).

पराङ्मुख 1) दैव Spr. 1710. विधि 1711.

पराजय 2) in einem Processe Pañkat. 167,5 (wo जयपराजय° zu lesen ist).

पराजित् vgl. परावृत्.

परात्परगुरु (परात्, abl. von पर, - पर + गुरु) m. Bez. *des Lehrers des Lehrers des Lehrers eines Lehrers* Hall 198.

परात्रिंशका f. Titel einer Schrift Hall 198.

परादेवी f. *eine Form der* Devî: °रहस्य Verz. d. Oxf. H. 90, *a*, N.

परानन्द m. unter den Verfassern von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,3.16.

1. परान्न Spr. 2226.

परापर 1) °परिज्ञानानभिज्ञ *nicht den Bessern vom Schlechtern zu unterscheiden verstehend* Spr. 2517.

पराभव 1) याति चन्द्रांशुभिः स्पृष्टा ध्वान्तराजी पराभवम् *verschwindet* Spr. 4871. सामसिद्धा हि विधयो न प्रयान्ति पराभवम् *werden nicht zu Schanden* 3241. — 3) Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,2.

पराभूति Kathâs. 109,95, wo fälschlich परभूति steht.

परामर्श 4) in der ersten Stelle (vgl. 217,13. 220,15. 383) bedeutet das Wort *das Sichbeziehen auf, das Hindeuten auf.* Z. 6 Bhâshâp. 65 erklärt durch व्याप्तस्य पक्षवृत्तित्वधीः.

परामर्शिन् genauer *sich beziehend auf, hindeutend auf;* vgl. noch Sâh. D. 112,6. परामर्षित्व 216,7.

2. परामृत vgl. Ind. St. 2,10.

परायण 2) प्राक्संप्रयोगाद्भूतानां नास्ति दुःखं परायणम् *ein heftiger Schmerz* MBh. 12,12508. Nilak. zu MBh. 1,8367: परायणात्त्रातारः; 4, 2269 und 7,8252 liest die ed. Bomb. परायणम्.

परायत्त Spr. 4513. Râga-Tar. 6,156. पर müssig in भर्तृ° Kathâs. 29,22.

परार्जुन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,42.

1. परार्थ 2) मत्तः परार्थं कुर्वाणाः Spr. 387. Verz. d. Oxf. H. 231, *a*, 8. fgg. — 3) परार्थम् Çuk. in LA. 43,16 ist wohl als adv. mit कौतुकम् zu verbinden, *wenn du neugierig bist in Bezug auf das Fernere;* Gildemeister u. पर in LA. (II): परार्थ 36,19. nil est nisi: *aliud illud, quod tibi in mente est,* quo accuratius designando supersedet. — 4) *eine zweite Bedeutung;* s. oben u. 2. अमत.

परार्थिन् (पर + अ°) adj. *nach der Erlösung strebend* Spr. 4980.

परार्ध 4) MBh. 4,2188. 6,4425 und R. 2,16,9 lesen die Bomb. Ausgg. richtig परार्ध्य; R. 2,81,11 hat die ed. Bomb. स्वस्त्यास्तरणासंवृतम् st. परार्ध्यास्तरणावृतम्.

परार्ध्य 1) *b*) Ind. St. 8,106. fg. — 3) n. fehlerhaft für परार्ध 3) Wilson, Sel. Works 1,219.

परावरार्ध्य adj. *die erste und zweite Hälfte* (einer Strophe) *bildend* RV. Prât. 15,14 = 18,30.

परावर्तिन्, अपरावर्तितया दत्ताः so v. a. *auf immer geschenkt* Mallin. zu Kir. 1,14.

परावर्य, die neuere Ausg. पारा°, welches Nilak. durch लोकमर्यादा erklärt.

परावृत् vgl. पराजित्.

पराशक्ति f. *eine Form der* Çakti bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,22.

पराशर 4) *ein best. wildes Thier* Bhagavati 2,222 (परासर).

पराशस् TBr. 3,7,14,4.

पराश्रित *von Andern abhängig, dienend, Diener* Spr. 2987.

परासु adj. f. Kathâs. 76,13.

परासेध (von सिध् mit परा) m. *Haft, Gefängniss:* आसिद्धस्तं परासेधमुत्क्रामन्नापराध्नुयात् (Nârada's Dharmaç. cod. Berol. 3,*a*. °राध्यति) *ein Verhafteter, der aus der Haft entweicht, begeht kein Verbrechen* Mit. II,3,*a*,5.

पराहति (von हन् mit परा) f. *das im-Widerspruch-Stehen:* अनुगतत्वाननुगतत्वविकल्प° Sarvadarçanas. 13,1.

परि 2) *d*) = परितस् *um, um — herum* Bhâg. P. 10,14,1.

परिकम्पिन् adj. *zitternd* Uttararâmak. 63,2 (80,16).

परिकर 1) Kathâs. 53,90.91. — 3) Bhartr. 1,6 gehört zu 2); vgl. Spr. 3318. यो ऽयं बद्धो युधि परिकरः Uttararâmak. 95,19 (125,2). परिकरं बन्ध् und कर् heisst ursprünglich *sich gürten zu Etwas;* vgl. oben 2. कल्प 2) *a*). — 4) Kathâs. 54,102. 101,183. Bhâg. P. 10,43,3. — 5) Sâh. D. 340. — 6) Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,22.

परिकर्मय् *bereiten, in Ordnung bringen:* परिकर्मितावनि Varâh. Brh. S. 55,20. परिकर्मितायां (°कर्षितायां gedr.) भूमौ Sarvadarçanas. 25,9. परिकर्मितस्वान्त 60,3.

परिकर्षण, Hariv. 4038 liest die neuere Ausg., wie wir vermuthet hatten.

परिक्रय vgl. प्राण°.

परिक्षेप 2) vgl. oben u. ग्राम 1).

परिक्षेपिन् Bez. *einer Fistel* (भगंदर) Çârng. Saṁh. 1,7,61.

परिखण्डन (von खण्डय् mit परि) n. *das Beschneiden, Schmälern:*

मान° *Beeinträchtigung* —, *Verlust der Ehre* Spr. 4971.

परिगर्वित adj. *sehr hochmüthig* Spr. 4660.

परिग्रह 5) Sâh. D. 354. कुशासनपरिग्रहा adj. *einen Sitz aus Kuça-Gras einnehmend* und zugleich *schlechte Lehren annehmend* Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 24. Sarvadarçanas. 23, 4. — 9) f. ऋा *Weib, Gattin:* तव पूर्वपरिग्रहाम् R. 7, 110, 14. — 11) मुख्यार्थ° *das Sichbeschäftigen mit* Sarvadarçanas. 127, 8. — 17) वैश्याः — सपरिग्रहाः *mit ihren Angehörigen* Spr. 3714.

परिग्रहत्व n. *Heirath:* मत्परिग्रहत्वं च रागमज्ञर्याः Daçak. in Benf. Chr. 194, 16.

परिघ 4) Ind. St. 8, 435. — 7) Saṁsk. K. 2, *a*, 4. 5.

परिघुर्घरम् adv. *mit lautem Grunzen* VP. bei Muir, ST. 4, 32, 9. Vielleicht fehlerhaft für °घुर्घुरम्; vgl. घुरघुराय् fgg.

परिघष्टिक, die ed. Bomb. परिपृष्टिकाः, Nilak. erwähnt eine Lesart परिपृच्छिकाः.

परिचक्ष्य TBr. 3, 7, 3, 5.

2. परिचय, परिचयावस्था Bez. *eines best. ekstatischen Zustandes* bei den Jogin Verz. d. Oxf. H. 235, *b*, 34. fgg.

परिचयवत्, in der angeführten Stelle fassen wir das Wort als loc. masc. (°चयवति), Weber (*seinen Gipfel habend*) und Benfey (*all, finished*) als nom. fem. (°चयवती).

परिचारक m. Kathâs. 73, 219. नृपतेः परिचारिका Bhar. Nâṭj. 34, 40.

परिचिति Spr. 3839, v. l.

परिचिन्तनीय adj. *reiflich zu erwägen* Spr. 2977, v. l.

परिचुम्बन Kathâs. 52, 357.

परिच्छेत्तव्य (von 1. छिद् mit परि) adj. n. impers. *zu entscheiden, in's Reine zu bringen* Sarvadarçanas. 20, 2.

परिच्छेदक adj. *zur Gewissheit* —, *völlig in's Reine bringend* Sarvadarçanas. 32, 11. fg.

परिच्छेद्य, ऋ° Kathâs. 114, 30. *unbegrenzt* Sarvadarçanas. 53, 8.

परिजिहीर्षा (vom desid. von हर् mit परि) f. *der Wunsch Etwas zu vermeiden:* एतद्दोषपरिजिहीर्षया Sarvadarçanas. 27, 10. 141, 16.

परिज्ञातर् *genauer Kenner:* सर्वज्ञात्र° Spr. 4747.

परिज्ञान, परापर° *das Kennen* (*Unterscheiden*) *des Bessern und* (*vom*) *Schlechtern* Spr. 2517.

परिज्ञानमय (von परिज्ञान) adj. *dessen Wesen Erkenntniss ist:* ऋात्मन् Bhâg. P. 11, 22, 33.

परिज्ञानिन् (wie eben) adj. *viele Kenntnisse besitzend* Kathâs. 51, 118.

परिणति 1) रेतःशोणितयोरिव परिणतिर्यद्दर्भ्य Spr. 2641. वाचां परिणतिषु *bei Verdrehungen von Reden* 3447. *Umwandlung* so v. a. *Entwickelung* Sarvadarçanas. 34, 8. — 2) *das reife Alter* Spr. 3304. — 3) कस्यैषा परिणतिरुदारस्य तपसः Spr. 4821. °विरसत्वात् *am Schluss, schliesslich* Çântiç. in Çatakâv. 29. Z. 5, zu Çântiç. 4, 7 vgl. Spr. 1753.

परिणाम 1) *Entwickelung zu* (instr.) Sarvadarçanas. 152, 21. fg. 162, 1. °वाद *die Entwickelungstheorie, die* Sâṁkhja-*Theorie* 147, 14. Z. 10, वयसः परिणामे so v. a. *im Alter* Spr. 4966. — 3) Sp. 525, Z. 3, es ist wohl परिणामसुखम् zu lesen.

परिणामशूल Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 34. Verz. d. Oxf. H. 357, *a*, No. 849. fg.



परिणामिन् *sich entwickelnd* Sarvadarçanas. 155, 3. 162, 1. ऋ° 149, 10. 155, 3. 161, 19. परिणामित n. 162, 6. fg. ऋ° 161, 21. 162, 18. fg. कर्मणां परिणामित्वात् *weil die Werke reifen*, — *Früchte tragen* Bhâg. P. 11, 19, 18.

परिणेतव्य adj. = परिणेय *zu heirathen, zu ehelichen:* त्वयैते °तव्ये कन्यके Kathâs. 121, 264.

परितर्पण 1) Uttararâmak. 44, 3 (58, 3).

परितल् 2) Ragh. 6, 9.

परिताप 2) *Reue* Spr. 2931. 3929.

परितोष N. pr. eines Mannes Hall 170.

परितोषवत् Kathâs. 70, 132.

परित्याग Titel einer Schrift Hall 147.

परित्याज्य *wegzulassen* Sâh. D. 304.

परित्राण, °त्राणं गम् *Schutz finden* MBh. 12, 4843. Z. 10, MBh. 13, 627 liest die ed. Bomb. richtig इन्दुतिलपवित्राणां st. °परित्राणां.

परिद्य, die neuere Ausg. liest पादे st. पादैः und Nilak. erklärt: परितो दीयते वित्तं ब्रह्माद्यं येषां तैः.

परिधान 2) नीलवस्त्र° Schol. zu Naish. 22, 42.

परिधायिन् Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 4. Hall 26.

परिधि 3) *Hülle, Gewand* Bhâg. P. 10, 23, 22. — 6) zu streichen, da die Stelle zu 3) gehört.

परिध्वंसिन् 2) राज्यकार्य° Spr. 2069, v. l.

परिन्यास Sâh. D. 344.

परिपन्थिता *das-ein-Widersacher-Sein, Beeinträchtigen* Sâh. D. 646. Sarvadarçanas. 163, 10. 165, 12. fg.

परिपन्थिन् *Widersacher, Beeinträchtiger, Abbruchthuer* Sarvadarçanas. 55, 3. 147, 11. 157, 14. 165, 4. 168, 16. 169, 6. Sâh. D. 219, 15.

परिपाक 3) Sarvadarçanas. 19, 15. 18. प्रज्ञागुणपरिपाक Kathâs. 94, 97.

परिपाटी Sâh. D. 114, 5. als Erkl. von क्रम Schol. zu Naish. 22, 53. *Arithmetik* Colebr. Alg. 1; vgl. पाटी, पाटीगणित.

परिपाठ Schol. zu AV. Prât. 1, 105.

परिपालक Z. 2, पृथिवी° ist *König, Fürst.*

परिपिष्टक vgl. पिष्ट, चीनपिष्ट.

परिपृच्छिक adj. nach Nilak. *derjenige, der nur dann Etwas annimmt, wenn man ihn darum bittet*, MBh. 14, 2862, v. l.

परिपृष्टिक adj. dass. ebend. v. l. der ed. Bomb.

परिपोष (von 1. पुष् mit परि) m. *volle Entwickelung* Sâh. D. 86, 16.

परिबर्ह vgl. पारिबर्ह.

परिबर्हण 1) Nir. 7, 12 *das Abschneiden, Abhauen.*

परिभव, परिभवास्पदम् *ein Gegenstand der Geringachtung* Spr. 3429. क इह हरिणेभ्यः परिभवः *wie könnten Gazellen uns kränken?* 2380. Sp. 537, Z. 2 trenne भवेत् ऋया°.

परिभाव Pañkat. 36, 8.

परिभावन, Nilak.: परिभवनं मूर्त्यभ्याकारेण कल्पनं न याति न प्राप्नोति.

परिभावना f. 1) *das Nachdenken* Uttararâmak. 74, 3 (95, 4). — 2) in der Dramatik *Neugier erregende Worte* Sâh. D. 347. 338.

परिभावित (von परिभाविन्) n. *an den Tag gelegte Geringschätzung* R. 7, 19, 28.

परिभाषण 2) a) *Gespräch, Unterhaltung* Daçak. 1,45. — b) परिवादकृतं वाक्यं वदन्ति परिभाषणम् Sâh. D. 396. 391.

परिभाषा 1) *Gespräch, Unterhaltung:* परिभाषा मिथो जल्पः Daçak. 1, 47. — 3) तद्भूतपरिभाषैषा ख्यातिं यत्र दीयते Kathâs. 74,148. परिभाषार्थदीपिका f. Titel eines Commentars Hall 100.

परिभूति 2) pl. Bhâg. P. 11,23,33.

परिभेद m. *Verletzung* R. 7,75,4.

परिभ्रम 3) m. *das Umherschweifen, Hinundhergehen* Bhâg. P. 10,16,26.

परिभ्रमण 1) *das Hinundhergehen* Spr. 5257.

परिभ्रामण (vom caus. von भ्रम् mit परि) n. *das Hinundherdrehen, Hinundherbewegen* Bhâg. P. 10,44,4.

परिमल्ल m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 268.

परिमाथिन् (von 1. मथ् mit परि) adj. *hart mitnehmend, aufreibend:* देहदाह Mâlatîm. 24,17.

परिमार्जन 1) Bhâg. P. 11,27,14.

परिमोक्ष 1) zu streichen und die Stelle unter 3) zu setzen, welche Bedeutung vorangehen müsste.

परिमोक्षण lies (von मोक्षय् mit परि).

परिरक्षक v. l. für पारिरक्षिक Halâj. 2,254.

परिरम्भ, परी° Sâh. D. 346,1.

परिरम्भण Uttararâmak. 97,18 (129,3).

परिरोध s. auch रुध् mit परि.

परिलघु *überaus leicht, — klein:* अयस्कान्तशकल Uttararâmak. 83,8 (107,9). *ganz unbedeutend, nichtssagend:* अक्षराणि 77,16 (100,4).

परिवत्स s. u. पारिवत्स.

परिवत्सक von Nîlak. durch पुत्र erklärt.

परिवर्जनीय Bhâg. P. 11,28,27.

परिवर्त 1) *Hinundherbewegung, das Sichtummeln* Bhâg. P. 10,87,21. = विगाह Schol.

परिवर्तक 3) m. in der Dramatik *Wechsel der Beschäftigung* Bhar. Nâṭj. 20,42. Daçak. 2,51. Sâh. D. 419. 416.

परिवर्तन 2) *d)* Sâh. D. 142,2. 218,15. 265,17.

परिवर्तिन् 1) *d)* दुःखे च परिवर्तिनी R. 7,48,5.

परिवाद 1) भर्त्सना तु परीवादः Sâh. D. 488. 471. परिवादकृतं वाक्यं वदन्ति परिभाषणम् 396. Sp. 545, Z. 1 v. u. lies गुरो st. गुरोः.

परिवाप am Schluss, Nîlak. erklärt परिवाप MBh. 5,3822 durch स्थान.

परिवार 2) परीवार Kathâs. 53,79. सपरिवारा adj. 56,222.

परिवास 2) lies eine best. Kirchenstrafe: *die Entfernung des Schuldigen aus der Gemeinschaft.*

परिवास m. *Wohlgeruch* Mâlatîm. 157,12. — Vgl. 3. अधिवास und वास.

परिवाह 1) पूरोत्पीडे तडागस्य परीवाहः प्रतिक्रिया so v. a. *das Ableiten* Uttararâmak. 56,12 (73,5).

परिविघट्टन (von घट्ट् mit परिवि) n. *das Zersprengen, Zunichtemachen:* कन्दर्पदर्प° Verz. d. Oxf. H. 138,*b*, No. 272.

परिवित्तं TBr. 3,2,8,12.

परिवृढ *Anführer* Bhâg. P. 10,18,20. — Vgl. auch u. 2. बर्ह् mit परि.

परिवृढाष्टक n. Titel eines Gedichts Hall 146.

1. परिवृत्ति 1) Sâh. D. 217,22. 257,19. 258,1. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,6.

परिवेषण 1) R. 7,91,28. 92,6. Bhâg. P. 10,75,5.

परिवेष्टना f. *das Umbinden, Verbinden* Sâh. D. 344,3.

परिव्यय 1) Kull.: शाकसूपादिना परिव्ययेन; er giebt also dem Worte die Bed. *Zukost.*

परिव्याण (von व्या mit परि) n. *das Umwinden* Njâjamâlâv. 177.

परिव्राज् Kâm. Nîtis. 2,31.

परिशिष्ट 2) Weber, Ġjot. 21. 58. 111. Verz. d. Oxf. H. 14,*b*,36. 270, *b*,5. 278,*b*,27. 356,*a*,47. °प्रकाश 283,*b*, No. 662. 292,*a*,37. °प्रकाशस्य सारमञ्जरी 498,*a*.

परिशुद्धि, अग्नि° Uttararâmak. 77,12 (99,10). परिशुद्धिं कर् *sich reinigen, seine Unschuld beweisen* Kathâs. 51,30. — Vgl. तत्त्व°.

परिशेष 2) *Ergänzung, Supplement* Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,12. Z. 1 परिशेषात् bedeutet *folglich;* vgl. Sarvadarçanas. 119,1 und पारिशेष्य.

परिशेषवन्त् adj. *mit einem Anhang versehen* Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,30.

परिशोधन *das Reinigen* Uttararâmak. 77,14 (100,1).

परिश्रमण n. *Ermüdung, eine ermüdende Beschäftigung* Bhâg. P. 10, 87,21. nach dem Comm. adj. *frei von Ermüdung.*

परिषद् 2) Uttararâmak. 82,2 (105,5). — 3) N. pr. eines Dorfes im Nordlande (nach dem Schol.) gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110.

परिषद m. = पार्षद Trik. 2,7,5.

परिषह्या (von सह् mit परि) f. *das geduldige Ertragen aller Widerwärtigkeiten* Wilson, Sel. Works 1,311.

परिष्कृति f. = परिकर 6) Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,22.

परिष्वङ्ग 1) Vikr. 71,5. खड्गधारापरिष्वङ्गं लभन्तां ते so v. a. *die fühlen bald die Schwertklingen an ihrem Halse* Spr. 2846. Kâm. Nîtis. 15,43. — 3) N. pr. eines Sohnes der Devakî Bhâg. P. 10,85,51.

परिसंचर (von चर् mit परिसम्) adj. am Ende eines comp. *sich umtreibend* Bhar. Nâṭj. 20,42.

परिसर 2) गोदावरीपरिसरस्य गिरेः *in der Nähe der God. befindlich* Uttararâmak. 42,5 (56,2). Sp. 557, Z. 4 Megh. 68 wird auch eine Lesart मुक्ताजालैः स्तनपरिसरैः *durch die den Busen umschlingenden Perlenschnüre* angeführt. — 6) *Ader* Bhâg. P. 10,87,18.

परिसर्प 1) füge am Schluss Sâh. D. 353 hinzu.

परिसान्त्वन n. *das Trösten* Uttararâmak. 3,11 (5,9).

परिस्तर 2) die ed. Bomb. सपरिच्छदाः st. सपरिस्तराः.

परिस्तरण 1) Z. 1 füge hinzu: auch *die Streu* selbst.

परिस्तरणिका (von परिस्तरण) f. wohl *Polster, Matratze* R. ed. Bomb. 6,113,116. परिस्तीर्यते मुखमस्येति परिस्तरणिका वपा.

परिस्थान, die ed. Bomb. richtig परं स्थानम्.

परिस्पन्द 1) प्रशिथिलस्थानकरण° Or. und Occ. 2,694,9 v. u.

परिस्रजिन् *bekränzt* d. i. *einen mit Haar bekränzten Scheitel habend, glatzköpfig.*

परिस्रव 1) *das Ueberfliessen, das Ablaufen* Spr. 499, v. l. (Th. 3, S. 362).

परिहरणीय Sarvadarçanas. 50,13.

परिहर्तव्य 1) R. 7,48,14.

परिहार 2) *Vermeidung* Sarvadarçanas. 50,14. 60,22. 177,20. fg. *das Entgehen* (Gegens. अवाप्ति) 120,18. 137,7. *das Ausschliessen:* भेदाभेदयोः परस्परपरिहारेण 34,21. In der Dramatik *das Wiedergutmachen eines*

begangenen Fehlers Sâh. D. 497. परीहार 471. — 4) 5) vgl. अग्रहार.

परिहारक vgl. auch पारिहार्य.

परिहारविशुद्धि f. bei den Gaina *purification by such mortification and penance as are enjoined by the example of ancient saints and sages*, Wilson, Sel. Works 1,312.

परिहार्य in der Stelle MBh. 12,4100: त्रिवर्गसमीप्सिता भोगाः परिहार्याश्च पुष्कलाः wohl fehlerhaft für परिहार in der Bed. 4). Nîlak.: परिहार्याश्चानीप्सिताः परिहार्याः परिच्छेद्या इत्यन्ये.

परीक्षक Sarvadarçanas. 25,3. fg. 122,20.

परीक्षा 1) °क्षम *die Probe bestehend, stichhaltig* Sarvadarçanas. 119, 20. 140,19.

परीक्षित 2) Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,28.

परीक्षिति m. = परीक्षित् Spr. 2871.

परीक्षिन् *Jmd* (gen.) *auf die Probe stellend* Kathâs. 73,162.

परीत्ति f. nom. act. von 1. दा mit परि Schol. zu VS. Prât. 3,11.

परीरणा vgl. पारीरणा.

परु vgl. यथापरु.

परुष 1) *b*) *schmutzig*: भिन्नैश्च परुषैः (= कर्कशैः Nîlak.) पादैः सव्रणैः शोणितोक्षितैः MBh. 3,16862.

परुषाक्षेप (परुष + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch barsche Worte an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei*, Kâvjâd. 2,144. Beispiel 4818.

परुषित Z. 3 lies नायाति und vgl. Spr. 3234.

परेणा Z. 9 lies mit der ed. Bomb. यथा st. तथा.

परेतर adj. Kir. 1,14 nach Mallin. entweder *eigen, Jmd zugethan, zuverlässig* oder *Gegner verführend, zu sich heranlockend* (परानितरयति भेदेनात्मसात्कुर्वन्ति).

परोपकरणीकर् (पर-उपकरण + 1. कर्) *zum Werkzeug Anderer machen* Spr. 184.

परोपकार (पर + उ°) m. *ein Andern erwiesener Dienst* Spr. 2584.

परोरजस् TBr. 3,10,9,4. *frei von Leidenschaften*: प्रज्ञानानि Uttararâmak. 120,10 (163,2).

परोविंश (परस् + विंशति) adj. *mehr als zwanzig* Çat. Br. 10,2,6,8.

परोऽशीत (परस् + अशीति) adj. *mehr als achtzig* ebend.

पर्च् mit सम् 1) संपृणक्ति शाकम् Schol. zu P. 3,2,141, Vârtt.

पर्जन्यसूक्त n. *die Hymne an den Regengott* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

पर्ण Z. 17 füge *a*) nach 2) m. hinzu. — 2) *b*) vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,36.

पर्णनर Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,20.

पर्णाटज Uttararâmak. 34,19 (46,6).

पर्पट 1) *a*) Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,1. 23.

पर्यग्, der Comm. in der neueren Ausg. Z. 4: पारमहंस्यपरास्ता गावो, Z. 6: गावो वाचो यस्मिन्स प°.

पर्यग्नि vgl. noch Ind. St. 9,189.

पर्यनुयोग 1) *das Fragen —, das Suchen nach, Nachforschung* Sarvadarçanas. 15,11. fgg. 17,4. 42,18. fg. 60,22. — 2) *Vorwurf* Sarvadarçanas. 141,22.

पर्यनुयोज्य (von 1. युज् mit पर्यनु) adj. *zu tadeln, zu rügen*: पर्यनुयोज्योपेक्षण n. Bez. eines der निग्रहस्थानानि, *das Unbeachtetlassen von Etwas, was zu tadeln war*, Njâjas. 5,2,22. Sarvadarçanas. 114,16.

2. पर्यस्त, die neuere Ausg. पर्यस्ता.

पर्याय 1) कस्मिंश्चित्कालपर्यये *nach Verlauf einiger Zeit* Spr. 4719. — 2) यावत्कालस्य पर्ययः *bis die Zeiten sich ändern* Spr. 2764.

पर्यवसान Sâh. D. 257,16. 18. 284,3. *das Enden mit, das Herauskommen auf* (loc.) Sarvadarçanas. 14,14.

पर्यवसायिन्, विप्रलम्भ Uttararâmak. 116,5 (157,7). Schol. zu Bhâg. P. 11,1,1.

पर्यवस्कन्द्, MBh. 7,4444 die ed. Bomb. richtig °स्कन्द्.

पर्यङ्क (परि + अङ्क) m. Schol. zu AV. Prât. 3,77.

पर्याप्त s. u. आप् mit परि; davon °ता f. *die Hülle und die Fülle* Kathâs. 103,198.

पर्याप्ति 2) Z. 3, die ed. Bomb. richtig नामृतस्येव.

पर्याय 2) कालपर्याययोगेन *im Verlauf der Zeit, lange Zeit darauf* R. 7,65,17. — 7) Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,23. — 11) wohl *Entwickelung*; vgl. Sarvadarçanas. 36,11.

पर्यायता (von पर्याय) f. *das Synonymsein* Sarvadarçanas. 42,12.

पर्यायत्व (wie eben) n. dass. ebend. 8,7. 71,8. fg.

पर्यायात्मन् (पर्याय + आ°) m. *die endliche Natur, Endlichkeit* Sarvadarçanas. 44,18.

पर्यालोचन n. Comm. zu Daçar. 1,39. Sâh. D. 101,9. 308,14. °ना f. 116,12. 310,2. Sarvadarçanas. 73,19.

पर्याहार lies *Bürde, Last*.

पर्युदास *eine durch das* अ *priv. ausgedrückte Negation eines Begriffes* Sarvadarçanas. 166,5. प्रधानत्वं विधेर्यत्र प्रतिषेधे ऽप्रधानता। पर्युदासः स विज्ञेयो यत्रोत्तरपदेन (so ist zu schreiben) नञ्॥ Sâh. D. 214,19. fg. Davon nom. °ता f. 17. 215,2. fg.

पर्युपस्थापक (vom caus. von स्था mit पर्युप) adj. *führend auf* Comm. zu Kâtj. Çr. 318, N. 2.

पर्युपासन 2) कृतस्यानुनयः पुनः। स्यात्पर्युपासनम् so v. a. *Entschuldigung* Sâh. D. 360.

पर्यूषणाष्टाह्निका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 377,*b*,9.

पर्येष्टव्य vgl. Spr. 5410. fg.

पर्वकार, Nîlak. zu MBh. 5,1227: पर्वकारः शरकृत् आयुधमात्रकर्तेत्यर्थः, zu 13,4278: पर्वकारो वेषान्तरधारी.

पर्वकाल und °राशि so v. a. *Festzeit* Weber, Gjot. 49.

पर्वत 1) *h*) ζ) N. einer der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort पर्वत ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,16. Wilson, Sel. Works 1,202 (पा°).

पर्वन् 2) Vikr. 112. — 4) Z. 9 streiche (*des Vollmondes*), da पूर्णस्य mit महोदधेः zu verbinden ist.

पर्वस, f. पर्वसा (nicht पर्वसी) Vâju-P. in VP. I,153.

पर्शुराम Verz. d. Oxf. H. 20,*a*,26.

पर्ष Z. 3 lies Gobh. Gṛhj. 3,3,15; विद्युत्स्तनितवर्षेषु Comm.

पर्ष adj. = परुष *rauh, stechend*, von Winden Bhâg. P. 10,26,25.

पर्षणि vgl. oben u. 2. पृ 1).

पल 2) *a*) Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. 30. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,7. 8. Weber, Gjot. 81. fgg. Râmat. Up. 301. Kathâs. 61,284. 286 (पञ्चपलीनांस). पयः-

पलशत 45.

पलव N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,b,1.

पलाय्, पलायेत् Vṛddha-Kâṇ. 3,19. पलायन् Bhâg. P. 10,3,27.

पलाल 1) पलालोच्चय Spr. 2783.

पलालिन्, so zu lesen st. पालालिन्.

पलाशक vgl. पृथुपलाशिका.

पलाशता f. nom. abstr. von पलाश 1): कल्पवृत्तो ऽप्यभव्यानां प्रायो याति पलाशताम् Kathâs. 53,35.

पलाशिन् 2) a) Bhâg. P. 10,12,9.

पलित 2) *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,a,20. — 4) e) vgl. फलित 3).

पल्लव 1) अत्रोद्याने मया दृष्टा वल्लरी (*Hand*) पञ्चपल्लवा। पल्लवे पल्लवे (*Finger*) ताम्रा यस्यां कुसुममञ्जरी ॥ Spr. 3427. (राजकन्याम्) पाणिप्रेङ्खितपल्लवाम् Kathâs. 71, 77. — 2) अंशुक॰ Spr. 2653.

पल्लवक 3) f. माकुलीशब्दो पल्लविकाविशेषे वर्तते Schol. zu Hâla 272.

पल्लवित 2) कान्ति॰ so v. a. *von Liebreiz strahlend* Kathâs. 103,162.

पल्लवीकर् (पल्लव + 1. कर्) *zu einem jungen Schoss machen:* ॰कृत्य चाधरम् Kâvjâd. 2,72.

पल्लि 1) पल्ली Spr. 3733. Kathâs. 55,231. 61,150. fg. 71,12. 114,110. — 2) Verz. d. Oxf. H. 335, a, No. 787.

पल्लिका 1) Kathâs. 98,13.

पल्लीदेश m. N. pr. einer *Gegend* Verz. d. Oxf. H. 352,b,20.

पवन 3) so v. a. *Athem* Sarvadarçanas. 178,1. — 5) die richtige Form ist vielleicht पचन. — 10) N. pr. eines Landes in Bharatakshetra Wilson, Sel. Works 1,293.

पवनचक्र n. *Wirbelwind* Bhâg. P. 10,7,25. — Vgl. चक्रवात.

पवनजव adj. *windschnell;* m. N. pr. eines Rosses Kathâs. 121,277.

पवनयोगसंग्रह m. Titel einer Schrift Hall 17.

पवमान Z. 3 füge a) nach 2) m. hinzu. — 2) b) पवमान, पावक und शुचि sind nach Bhâg. P. 4,24,4 Söhne des Antardhâna und der Çikhaṇḍinî.

पर्वस्त n. *Zeltdecke* oder dergl. AV. 4,7,6. du. bildlich von *Himmel und Erde* RV. 10,27,7.

पवित्र 4) पवित्र und महापवित्र unter den Beiww. Vishṇu's MBh. 12,12864. — 5) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,377; vgl. पावित्र.

पवित्रक 1) Z. 3 lies दैवकीन॰.

पवित्रगिरि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,20.

पवित्रता Vṛddha-Kâṇ. 11,5.

पवित्रत्व Uttararâmak. 125,2 (168,14).

पवित्रधर m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 73,22.

पवित्रय्, पवित्रित *gereinigt, geheiligt* Kathâs. 58,20. 123,185.

पव्येक s. पव्वेक.

1. पश् Sp. 602, Z. 1 füge noch hinzu Spr. 4310; Z. 26 füge noch hinzu: अनर्थमर्थतः पश्यन्नर्थं चैवाप्यनर्थतः *Schaden für Vortheil und Vortheil für Schaden haltend* Spr. 3434.

— प्र *halten für:* अभिशस्तं प्रपश्यन्ति दरिद्रं पार्श्वतः स्थितम् MBh. 12,214.

— प्रति vgl. प्रतिस्पश, प्रतिस्पाशन.

पशव्य 1) *für das Vieh geeignet:* वन Bhâg. P. 10,5,26. 11,27. 15,2.

1. पशु 1) d) Z. 1 lies *Einzelseele* st. *Seele* und vgl. Sarvadarçanas. 75, 22. 76,17. 77,6. 79,2. 14. 81,2. 84,14. fg. — f) so v. a. *Thieropfer* Bhâg. P. 7,15,48. — 2) पशूनि *das Vieh* Kathâs. 62,175. — Vgl. महा॰.

पशुघ्न Bhâg. P. 10,1,4. ग्राम्यारण्यपशुघ्नत्व Weber, Râmat. Up. 355.

पशुत्व nom. abstr. von 1. पशु 1) d) Sarvadarçanas. 75,12. 77,6.

पशुप Bhâg. P. 10,13,61.

पशुपति 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,a,38. eines Priesters 154,a,37.

पशुपतिनगर n. Çiva's *Stadt* = काशी Verz. d. Oxf. H. 333,a,31.

पशुपतिनाथ m. *eine Form* Çiva's Wilson, Sel. Works 1,213. 215.

पशुपालक Kathâs. 61,28. 114,94.

पशुमार, ॰मारेण मारितः MBh. 10,531. (तम्) पशुमारममारयत् 387. 4,775.

पशुरशिन् Kathâs. 53,88.

पशुसमाम्नाय, füge *für den* Açvamedha nach *Opferthiere* hinzu und am Schluss Uttararâmak. 88,19 (114,6); davon adj. ॰समाम्नायिक *dort erwähnt* 16 (3).

पश्चाज (पश्चा + 1. ज) adj. *nachgeboren* Kâth. 26,9.

पश्चात् 1) b) nach einem absolut.: तस्मात्पुत्रमुखं दृष्ट्वा पश्चाद्भवति तापसः Spr. 3532; vgl. u. ततस् 3).

पश्चात्ताप Verz. d. Oxf. H. 123,a,7. In der Dramatik *Reue über Etwas, das man aus Unverstand von sich gewiesen hat:* मोहादवधीरितार्थस्य पश्चात्तापः स एव तु Sâh. D. 481. 471.

पश्चाद्भाग *Hintertheil:* अश्वस्य Kathâs. 81,29. adj. *dessen Conjunction mit dem Monde am Nachmittage beginnt* Ind. St. 10,287.

पश्चिम 1) b) आम्नाय bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 94,a,3.

पश्चिमतान n. (sc. आसन) Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,a,19.

पश्यन्ती 2) vgl. Weber, Râmat. Up. 335. fg.

पष्ठवाह्, f. TS. Comm. 2,188,1. Die Lesart पष्ठवाह् st. प्रष्ठवाह् wird in dem zu Poonah gedruckten AK. erwähnt.

पस्त्यावत् vgl. u. मर्य 2).

1. पा Z. 9, पीत्वी ved. Schol. zu P. 7,1,49. पीत्वानम् ved. zu 48. पायं पायम् Spr. 4341. पीत 1) वत्सपीता (eine Kuh) *an der ein Kalb gesogen hat* Spr. 4302. — caus.: मधून्यमृतकल्पानि पायिता R. 7,37,2,44. Z. 7 ed. Bomb. richtig पाययन्. — desid. 1) पिपासता मया Çâk. 72. — intens. Z. 3 stelle die Worte mit pass. Bed.: in die zweite Zeile nach 2,488,21.

— आ *einsaugen, in sich hineinziehen:* स्वसृष्टमिदमापीय (= संहृत्य Schol.) Bhâg. P. 10,87,12.

— निस्, बिम्बाधरे ऽद्य निष्पीतनीरागे Kathâs. 86,115.

— प्र vgl. प्रपा, प्रपान; — प्रति vgl. ॰पान; — वि vgl. पीतविपीत.

3. पा 1) hierher zieht Brockhaus mit Recht die bei uns u. आप् 2) stehende Stelle: (सृतेति मनवः) स्वे स्वे ऽन्तरे सर्वमिदमुत्पाद्यापुश्चराचरम् M. 1,63. = पालितवन्तः Kull.

6. पा, पिपीते nur in Verbindung mit उद् *sich auflehnen, aufbegehren gegen, sich feindlich entgegenstellen:* उत्पिपान: AV. 5,20,7. 13,1,31. उत्पिपीते TS. 3,2,10,2.

— अनूद्, मूलं वा अतितिष्ठद्रक्षांस्यनूत्पिपते *der überstehenden Wurzel nach erheben sich die* Rakshas TBr. 3,2,9,10.

— प्रत्युद् = उद् TS. 1,6,10,1.

पांसन am Schluss, zu पांसय् ist उत्पांसय् zu vergleichen, wie st. उत्पुं-

सय् (s. oben) wohl zu lesen ist.

पांसुल 1) अपांसुला *unbefleckt, rein* in übertr. Bed. KATHÂS. 78,83.

2. पाक 1) *was gekocht —, gebacken wird, ein gekochtes Gericht:* पच्यन्तां विविधाः पाकाः सूपान्नाः पायसादयः BHÂG. P. 10,24,26. दर्वी पाकरसं यथा (न जानाति) Spr. 4488. — 4) लघुपदेशो यन्मया मूढेन न श्रुतः। तस्यैष पाकः KATHÂS. 72,253. *was da reift, Folgen nach sich zieht, die That:* पाकविपाक BHÂG. P. 10,71,10. — Vgl. noch पुट°.

पाकजविचार m. Titel einer Schrift HALL 44.

पाकभाण्ड KATHÂS. 108,77.

पाकयज्ञ 1) verstehen Andere als *Kochopfer;* vgl. STENZLER in ÂÇV. GṚHJ. S. 2. WEBER, Ind. St. 9,227. HAUG, AIT. BR. 2,232.

पाकल 2) *a)* vgl. oben कूट°. — Vgl. उत्पत्यपाकला.

पाकसंस्था lies *eine Grundform des* Pâkajagña.

1. पाक्षिक 2) Spr. 2808. — 3) *nur in bestimmten Fällen geltend* SARVADARÇANAS. 123,6.

पाङ्गी und पाङ्गी f. *ein Kalb, das noch saugt,* HÂLA 62.

पाङ्क्त 1) *c)* wohl *von Vielen angenommen:* पाङ्क्तः (पांक्तः) पाठः Schol. zu R. ed. Bomb. 2,79,12.

पाङ्गी s. पाङ्गी.

पाञ्चरात्र Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,10. °रहस्य n. Titel einer Schrift SARVADARÇANAS. 57,7. in पाञ्चरात्रोपनिषद्भ्यत्व 61,10 n. *die* Pân̄karâtra-*Lehre.*

पाञ्चरात्रक n. = पाञ्चरात्र्य SARVADARÇANAS. 72,14.

पाञ्चरात्र्य wohl n. *die Lehre der* Pân̄karâtra: °निबन्धन Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,28.

पाञ्चाल 1) Z. 4, °ली रीतिः SÂH. D. 625. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,2. 208,*a*, No. 489. n. *die Sprache der* Pan̄kâla 181,*a*,35. °पुत्रिका patron. der Draupadî Spr. 4487. °नाथ *ein Fürst der* Pan̄kâla Ind. St. 10,175.

पाञ्चालक 1) पाञ्चालिका रीतिः (vgl. u. पाञ्चाल 1.) SÂH. D. 628. — 2) MÂLATIM. 164,3.

पाञ्चालानुयान n. *ein best. Spiel mit Puppen* (vgl. पाञ्चालिका) Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,43.

पाञ्चालिक adj. (f. ई): चतुःषष्टि, Bez. der 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,24.

पाटल 1) *a)* अधर° Spr. 2981. रोषपाटलकान्ति LA. (II) 90,3. सटा° *Röthe* RÂGA-TAR. 5,332.

पाटलावती 1) MÂLATIM. 155,2.

पाटलिपुत्रक 2) °पुत्रिकाणां गणिकानाम् Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,13.

पाटावली f. Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1,284.

पाठ 3) नीलचोला इति पाठे *bei der Lesart* Schol. zu NAISH. 22,42.

पाठक 1) रामायण° KATHÂS. 55,142.

पाठनारम्भपीठिका f. Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1,283.

पाठिकायन m. patron.; pl. SAṀSK. K. 185,*b*,5.

पाठीन 2) KATHÂS. 112,115. VAǴRAS. 256.

पाठ्य *zu recitiren:* इत्याह पाठ्यमृग्वेदात्सामभ्यो गीतमेव च Verz. d. Oxf. H. 265,*b*,24. R. 7,94,2. SÂH. D. 542.

1. पाण vgl. प्रतिपाण 2).

पाणविक (von पणव) m. *Trommelschläger* P. 2,4,2, Sch.

पाणि 4) m. N. pr. eines Commentators des Daçarûpa: °विरचितदशरूपटीका (es könnte auch Pâṇini angenommen werden) Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255.

पाणिकूर्चन्, °कूर्चाश्च ed. Bomb.

पाणितल 2) = 1 Karsha = 2 Kola ÇÂRṄG. SAṀH. 1,1,17. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2. 4.

पाणिनि SAṀSK. K. 183,*b*,11. यदाह पाणिनिः स्वप्राकृतलक्षणे Ind. St. 10,277. als Dichter Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,25.

2. पाणिनीय, पिङ्गलेन पाणिनीयानुजेन (पाणिन्यनुजेन wohl richtiger) Ind. St. 8,160. 247. fg.

पाणिपात्र SARVADARÇANAS. 44,5.

पाणिपीडन KUMÂRAS. 8,1 in Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,3.

पाणिमानिका f. = पाणितल 2) ÇÂRṄG. SAṀH. 1,1,17. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,5.

पाणिसंग्रह m. = पाणिसंग्रहण R. 7,12,19.

पाण्डर 2) *c)* vgl. बिल्व°.

पाण्डव 4) उत्तरः (उत्तराः?) पाण्डवो (pl. von पाण्डु?) नाम स्फीतो जनपदो महान् Verz. d. Oxf. H. 354,*b*,2. 3.

पाण्डिमन् (von पाण्डु) m. *eine bleiche Farbe* KATHÂS. 122,94. KUVALAJ. 68,*b*.

पाण्डु 2) *i)* Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,33. 339,*b*,46.

पाण्डुर 1) KATHÂS. 71,2. — 5) f. आ N. pr. einer buddh. Göttin, = तारा WILSON, Sel. Works 2,36. पाण्डरा (sic) Gattin Amitâbha's (während Târâ die Gattin Amoghasiddha's genannt wird) 12.

पाण्डुरिमन् (von पाण्डुर) m. *eine bleiche Farbe* NAISH. 22,54.

पाण्डुलेख, पाण्डुलेख्य in derselben Stelle u. फलक 2).

1. पाण्ड्य 2) N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 128,*a*,24.

2. पात Z. 1, nach 3,1,140 hinzuzufügen m. 2) *Fall, Sturz:* चित्रमुच्छ्रायपाताभ्यां क्रीडतीव विधिर्नृणाम् KATHÂS. 54,96. Z. 6 महापात bedeutet *einen schnellen Flug habend;* die Stelle gehört also zu 1). *a)* Z. 4 hinzuzufügen: बाणपातेषु त्रिषु *in der Entfernung von drei Pfeilschussweiten* MBH. 5,7135. Z. 12 hinzuzufügen: असृक्पाते: M. 8,44. Z. 17 hinzuzufügen: चर्चाचन्दनपातश्च शस्त्रपातः (ज्ञायते) प्रवासिनाम् *das Auflegen von Sandelsalbe wird zu einem Messerschnitt* Spr. 4693. — *c)* अश्व° KATHÂS. 55,216. — 3) चैर° KATHÂS. 77,40. — Vgl. मूर्ध°.

पातक 2) कर्म° *eine sündhafte That* R. 2,109,21 (118,21 GORR.).

पातकित्व n. nom. abstr. von पातकिन् SÂH. D. 290,18. 292,13.

पातकिन् KATHÂS. 59,48. BHÂG. P. 10,78,27. अरिवधूवर्गगर्भपातन° SÂH. D. 290,9.

पातंग Z. 2. fg. MBH. 6,422 bedeutet das Wort *braun* (die Farbe zwischen गौर und कृष्ण); die ed. Bomb. liest पतग gegen das Metrum.

पातञ्जल, °भाष्य HALL 9. °भाष्यवार्त्तिक 10. °रहस्य 9. °सूत्रभाष्यव्याख्या ebend. °सूत्रवृत्तिभाष्यच्छायाव्याख्या 10. °दर्शन SARVADARÇANAS. 134. fgg. पीतपातञ्जलजल so v. a. *der das* Mahâbhâshja *in sich aufgenommen hat* 135,5. m. *ein Anhänger des* Joga-*Systems des* Pat. Verz. d. Oxf. H. 242,*b*, No. 599.

पातञ्जलीय adj. von पातञ्जल, पातञ्जलीयाभिनवभाष्य (so im Ind.) HALL 10.

पातन 2) *das Werfen der Würfel* KATHÂS. 121,82. *das Fällen,* Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden,* SARVADARÇANAS. 100,4. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,9. अधः° 18. ति-

यक्° ebend.

पातयितर् Kathâs. 121,80.

1. पातव्य Bhâg. P. 11,29,32.

पाताल 1) a) सद्वीपपाताला (मही) Kathâs. 99,35. Z. 11 °खण्ड auch im Skanda-P. Verz. d. Oxf. H. 84,b,22. — c) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,b,15.

पातिन् 5) *einbrechend, aufziehend, erscheinend:* मेघेनाकाण्डपातिना Kathâs. 72,176.

पातिव्रत्य Bhâg. P. 10,60,51. Spr. 3308, v. l. (पति°).

1. पात्य *zu schleudern* R. 7,22,43.

पात्र 4) दान° Verz. d. Oxf. H. 87,a,31. Sp. 645, Z. 23 ed. Bomb. liest MBh. 1,773 पात्रमयम् st. पात्री ऽयम्. — 5) m. Pańkar. 1,4,64. fg. — 6) Vikr. 3,9. — Vgl. महा°.

पात्रक 1) s. कुपात्रक oben.

पात्रता 1) येनेदृशानां दुःखानां न पुनर्यासि पात्रताम् Kathâs. 72,312.

पात्रिक 2) s. कुपात्रक oben.

पात्रीकार् 1) Z. 3 lies 48 st. 49.

पाथस् 4) Spr. 4528. Kathâs. 73,194.

पाथस्पति m. *der Herr des Wassers,* Varuṇa Kathâs. 108,146.

पाथेन v. l. für पाथोन Kern in der Vorrede zu Varâh. Bṛh. S. 28.

पाथेय 1) °श्राद्ध (?) Verz. d. Oxf. H. 277,a,1 v. u.

पाथोद् Spr. 4528.

पाथोनिधि Spr. 4528. Kuvalaj. 114,b.

पाद 8) so v. a. *Caesur* Ind. St. 8,297. — 9) M. 2,99 hat die v. l. पात्रात् st. पादात्; vgl. auch Spr. 1673. *the bottom (of a bag)* Benfey. — 10) पादस्थ Hariv. 9985 v. l. für पट्टस्थ; nach Nilak. = चित्रफलकस्थ.

पादचार् adj. *zu Fusse gehend* R. 7,33,5. m. *Fusssoldat* Uttararâmak. 98,10 (103,5).

पादचारिन् *zu Fusse gehend* Kathâs. 52,130. 53,17. 54,6. 74,292.

पादतल, °तलाहति Spr. 2579.

पादपक am Ende eines adj. comp. von 1) पादप *Baum* Kathâs. 70,24.

पादपद्म m. N. pr. eines Lehrers, = पद्मपाद Hall 88. 154.

पादपूरण 2) P. 6,1,134.

पादप्रतिष्ठान lies *Fussgestell.*

पादप्रधारण vielleicht fehlerhaft für पादप्रावरण.

पादभट m. *Fusssoldat* Kathâs. 54,218.

पादभाग Ind. St. 8,82.

पादभाज्, अन्यथा पादभाक् *anders den* Pâda *abtheilend* Ind. St. 8,298.

पादलिप्त N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 152,a, N. 3. °सूरि N. pr. eines Astronomen Ind. St. 10,281. 286.

पादलेप an den angeführten Stellen und Kathâs. 70,65. 123,19. 27 *eine Fusssalbe von besonderer Zauberkraft.*

1. पादविग्रह, die neuere Ausg. कामविग्रहैः *mit nach Belieben wechselnden Körpern.*

पादान्त, °न्ते *am Ende eines* Pâda Ind. St. 8,221. fg. 224. 462.

पादान्तर, Nilak. zu MBh. 1,7164: पादान्तरे पादसमीपप्रदेशे.

पादाष्ठील, lies अष्ठीला st. अ°.

पानक, °रसासवरागयोजनानि unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,8. °रसरागासवयोजनम् Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36; vgl. u. कला 11).

पानगोष्ठिका, °गोष्ठी Verz. d. Oxf. H. 123,a,7.

पानात्यय Suçr. 2,486,6. — Vgl. मदात्यय.

पान्त ṚV. 7,33,2.

पान्थ 1) füge *ein auf Reisen befindlicher Mann* hinzu. पान्थत्व n. *das Leben eines Wanderers:* बहूपायं क्व पान्थत्वं नित्यगुप्ताः क्व पार्थिवाः Kathâs. 93,69.

पाप Sp. 660, Z. 24 lies 5) st. 4) und füge hinzu: ऐश्वर्यमदपापिष्ठा मदाः पानमदादयः *unter allen Räuschen, wie Weinrausch u. s. w., ist der Herrschaftsrausch der schlimmste* Spr. 3854. — 6) m. N. pr. eines *Bösewichts* in einem Drama Verz. d. Oxf. H. 139,a,20. — Vgl. महा°.

पापकर्मन् n. *eine böse That:* °कर्मकृत् R. 3,35,3.

पापकृत्वन् (पाप + कृ°) m. *Frevler* AV. 19,35,3.

पापगति adj. *dem ein schlimmes Los zu Theil wird* Spr. 2923.

पापचर् m. N. pr. eines *Bösewichts* von König in einem Drama Verz. d. Oxf. H. 139,a,22.

पापनाशन 2) vgl. Verz. d. Oxf. H. 30,a,8.

पापपुरी v. l. für अ° Wilson, Sel. Works 1,322. — Vgl. पापापुरी.

पापबुद्धि adj. Spr. 4555. f. *üble Absicht:* यो रामस्य प्रियां भार्यां पापबुद्ध्या निरीक्षसे R. 3,53,50.

पापरिपु *der Feind der Sünde,* N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 118,154.

पापलोक्य bed. nach Nilak. *zur Hölle führend.*

पापीय, die ed. Bomb. पापीय आङ्गः, Nilak.: पापीयमाङ्गइति पाठे पापाय हितम्.

पामर् 2) Spr. 3524. — 3) Hâla 165. 171. 242. — 4) Spr. 4680 (Gegens. सज्जन).

पामार् N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,3.

1. पाय्य vgl. पूर्व°. — 2. पाय्य vgl. बहु°.

पार 2) Varâh. Bṛh. S. 16,10. — 4) इत्यसि पारमष्टादशानां कारणानामन्ते च मृत्युमुखम् Daçak. in Benf. Chr. 195,15. °तन्त्र Weber, Râmat. Up. 325. fg.

पारक vgl. भिक्षुकी°.

पारजायिन् = पारजायिक Vishṇu's Dharmaç. 5,39. — Vgl. पारदारिन्.

पारटीट = मृन्मरु a. a. O.

पारत्रिक *jenseitig* Sarvadarçanas. 169,4.

पारद 1) Sarvadarçanas. 98,18. Etymologie 97,13. fg. °त्व n. ebend.

पारदारिक 1) Kathâs. 106,149. 153.

पारदारिन् vgl. oben पारजायिन्.

पारदृश्वन् vgl. u. पारावार.

पारमक, so auch die ed. Bomb. MBh. 13,3350; dagegen liest R. 1,22, 10 die ed. Bomb. परमिका.

पारमर्ष (von परमर्षि) adj. *von einem grossen* Ṛshi *herrührend:* सूत्र Sarvadarçanas. 116,9.

पारमहंस्य Bhâg. P. 12,13,18. adj.: धर्म 6,3,4.

पारमार्थ्य (von परमार्थ) n. *die volle Wahrheit* Bhâg. P. 12,3,14.

पारमिता Kathâs. 72,218. बुद्धोक्तदानादिषट्क° 362. दान° 236. क्षमा° 259. 277. शील° 259. धैर्य° 277. 283. ध्यान° 283. प्रज्ञा° 318. 361.

पारमेश्वर Titel einer Schrift Hall 199.

पारमैश्वर्य (von परमेश्वर) n. *Oberherrlichkeit* Sarvadarçanas. 74, 2. fg. 79, 1. 3. *das Gottsein* 65, 22.

पारलौकिक, दुर्गति Kathâs. 61, 216. अर्थ Sarvadarçanas. 2, 2. fg. सुख 3, 5.

पारवत vgl. पारावत 2) *f*).

पारषद steht fälschlich auf Sp. 674.

पारसीक 3) नृप *ein Fürst der Perser* Kathâs. 122, 4.

पारायण 1) ब्रह्म° Uttararâmak. 26, 5 (34, 10). — 2) ब्रह्म° Uttararâmak. 76, 7 (98, 4). — 3) nach Aufrecht = धातु° Verz. d. Oxf. H. 161, *a*, 14. Titel einer Schrift des Someçvara Hall 170.

पारार्थ्य (von 1. परार्थ) n. *das warme Gefühl für die Sache eines Andern, Uneigennützigkeit* Kathâs. 72, 230. 307. पारार्थ्य (von 2. परार्थ) in °निर्णय oder °विवेचन Titel einer Schrift Hall 189.

पारावत 2) *b*) Kathâs. 61, 61. 70. — *f*) पारवत Verz. d. Oxf. H. 85, *a*, 4.

पारावतदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 21.

पारावताक्ष (पारावत + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Schlangendämons Kathâs. 70, 60.

पारावर्य vgl. oben u. परावर्य.

पारावार 1) Sp. 674, Z. 2. fg. MBh. 5, 1017 fasst Nîlak. das Wort in der Bed. *Meer*. — 2) °पारदृश्वन् *der das jenseitige Ufer des Meeres gesehen hat:* न्याय° so v. a. *der mit dem* Njâja *vollkommen vertraut ist* Sarvadarçanas. 113, 4. Vgl. पयः°.

पाराशरिन् pl. N. einer philosophischen Schule Weber, Râmat. Up. 335.

पाराशर्यायण, so zu lesen st. पारशर्यायण.

पारास *Persien* Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 31. 340, *a*, 9.

पारासपुलि *Persepolis* ebend. 339, *b*, 2 v. u.

पारासु N. pr. eines Landes ebend. 339, *a*, 10.

पारिजात 2) allein für sich als Titel einer Schrift Hall 174. = मदन° Verz. d. Oxf. H. 273, *b*, 41 u. s. w. — 6) N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 3.

पारिजातमय Kathâs. 118, 118.

पारिणामिक (von परिणाम) adj. *der Entwickelung unterworfen:* भाव bei den Gaina so v. a. *natürliche Anlage* Sarvadarçanas. 34, 9. 16.

पारिपात्र 3) पारियात्र unter den Beinn. Çiva's R. 7, 23, 4, 38.

पारिपात्रक, पारियात्रक N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 28. 339, *b*, 40.

पारिपान्थिक, die ed. Bomb. richtig पारिपन्थिक.

पारिपार्श्विक Z. 4. fg. füge Sâh. D. 287 hinzu.

पारिप्लव 1) *b*) नेत्रैः Kathâs. 103, 163. Sp. 677, Z. 2 lies mit der ed. Bomb. अर्थं पारि°.

पारिबर्ह 1) sg. Bhâg. P. 10, 1, 31. 54, 55. 58, 50. 68, 50.

पारिभद्रक 3) m. pl. N. pr. eines Geschlechts MBh. 6, 2099 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मणिभद्रक der ed. Calc.

पारिभाषिक = गौण, लाक्षणिक, औपचारिक, भाक्त (Gegens. मुख्य) d. i. *secundär, uneigentlich* ÇKDr. u. भाक्त. Diese Bed. hat das Wort an allen angeführten Stellen und auch Sarvadarçanas. 106, 9. fg. °त्व n. im Gegens. zu मुख्यत्व ÇKDr. (Suppl.) u. भक्ति.

पारिवत्स, die neuere Ausg. परिवंशेश्च कामलैः, Nîlak. aber hat die Lesart पारिवत्सेश्च कोमलैः vor sich gehabt, wie man aus seiner Erklärung ersieht: वत्सैश्च परि प्राप्तैरिति (aus dem vorhergehenden Verse ergänzt) संबन्धः । छन्दसि परे ऽपि व्यवहिताश्चेति (P. 1, 4, 81. fg.) धातूपसर्गयोरार्षः संबन्धः । कोमलैर्बालैः.

पारिशेष्य, °शेष्यात् bedeutet *folglich, ergo;* ebenso अतः पारिशेष्यात् Sarvadarçanas. 110, 6 und तस्मात्पारिशेष्यात् 158, 7. Vgl. oben u. परिशेष 2).

पारुष्य 2) *a*) मौर्वीकिणाङ्के पारुष्यं भुजे न वचने पुनः Kathâs. 118, 11. पारुष्यैः *durch harte Worte* Spr. 4344.

पार्वत vgl. बृहत्°, मक्षा°, स्वर्ण°.

पारेश्मशानम् adv. *jenseits der Leichenstätte* Mâlatîm. 79, 19.

पारोक्ष, die ed. Bomb. पारोक्ष्य.

पारोक्ष्य 1) Bhâg. P. 10, 78, 1. — 2) *Unsichtbarkeit* Bhâg. P. 10, 39, 20.

पार्जन्य, अस्त्र Bhâg. P. 10, 63, 13.

पार्थक्य Sâh. D. 96, 9.

पार्थवि, so auch die neuere Ausg.; Nîlak.: पार्थिविः (sic) पृथिव्या अपत्यं पार्थिविर्देहात्मवादी तस्य भवः सामर्थ्यं वैस्तैः मोहसामर्थ्यं दृढाद्रिरित्यर्थः.

1. पार्थिव 2) *d*) Verz. d. Oxf. H. 331, *b*, 3 v. u.

2. पार्थिव, तत्र MBh. 5, 6069.

पार्वण 1) Z. 6. fgg. चन्द्र Kathâs. 64, 32. पाण्डुकृशं शशाङ्कमिव पार्वणाम् 73, 272.

पार्वत 1) अस्त्र Bhâg. P. 10, 63, 13.

पार्श्वगत MBh. 12, 4294.

पार्श्वनाथ Hall 166. °काव्य Verz. d. Oxf. H. 392, *a*, No. 70. °गीता, °दशभवविसद Wilson, Sel. Works 1, 282. °चरित्र 291. °नमस्कार, °स्तव und °स्तुति 283.

पार्श्वमण्डलिन् m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 29.

पार्श्वस्थ Kathâs. 52, 66. Râga-Tar. 6, 191 (ed. Calc. hat die richtige Lesart).

पार्षद 1) Weber, Râmat. Up. 314. — 2) व्याकरणस्य सर्वपार्षदत्वात् Sarvadarçanas. 145, 22.

पार्ष्णि 1) तीव्रपार्ष्णिप्रहारेण प्रेरयामास वाजिनम् Kathâs. 94, 12. °घात 13. पार्ष्ण्यापीड्य गुदम् Bhâg. P. 11, 15, 24. — 3) अङ्घ्रि° Ind. St. 10, 165.

पार्ष्णिग्राह, चन्द्रकेतोस्तु भरतः पार्ष्णिग्राहो बभूव ह *folgte ihm auf der Ferse nach* R. 7, 102, 12.

पालक 2) प्रतिज्ञातार्थ° Spr. 5192. — 3) Kathâs. 111, 63. 112, 13. Bhâg. P. 12, 1, 2.

पालकाप्य s. पालकाव्य.

पालकाव्य fehlerhaft für पालकाप्य (N. pr.) nach Aufrecht.

पालय् mit अनु 1) °पालये Bhâg. P. 10, 47, 30. — 2) धर्मं पुराणमनुपालयन्ती AV. 18, 3, 1.

— प्र vgl. प्रपालन fg.

— प्रति 3) तस्या निर्गमम् Kathâs. 52, 307. त्वाम् Pañkat. 242, 3.

पालाश m. = पलाश *Butea frondosa* H. an. 2, 279.

पालि 1) Z. 3. fg. füge (तेन त्रिशाः) nach °पालिषु hinzu und übersetze *an die Ohren warf er ihnen Verwünschungen.*

पालिन् 1) गन्धर्व° so v. a. *ein Fürst der* Gandh. Bhâg. P. 10, 33, 23.

पाल्य 2) तन्मे सत्यवचः पाल्यम् Kathâs. 84, 37.

पावक 2) b) पावकास्त्र Uttararâmak. 105, 6 (142, 12). von Benfey als adj. (es geht वारुणास्त्र voran) *dem Gott des Feuers gehörig* aufgefasst.

पावकीय (von पावक) adj. *vom Gott des Feuers herrührend:* धर्मा: Verz. d. Oxf. H. 266, b, 22.

पावन 2) g) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10, 61, 16.

पावमान 2) auch पावमान Verz. d. Oxf. H. 383, b, No. 468.

पावलि *Mantel* Hâla 242.

पावित्र, पवित्र die richtige Form.

पाविन्, परमपावनी ed. Bomb.

पाव्य, अवश्य° *durchaus zu reinigen* Bhaṭṭ. 6, 64.

पाश 1) bei den Çaiva *Alles was die Seele fesselt, die Aussenwelt, die Natur* im Gegens. zur *Seele;* pl. Sarvadarçanas. 80, 17. 81, 2. fgg. 89, 4. sg. 88, 18. 21. 90, 5. °जाल 85, 3. 88, 12. 89, 7. Davon nom. abstr. पाशत्व n. 89, 1.

पाशक 1) वलीवलय° *Schlinge* Kathâs. 123, 61.

पाशन, die ed. Bomb. an der ersten Stelle तोमराङ्कुशशासनैः, an der zweiten कुलपांसन.

पाशिका (von पाश) f. *ein Riemen am Pfluge* Kṛshisaṁgr. 9, 7.

पाशिन् 1) व्याध Kathâs. 72, 239.

पाशुपत 1) °शास्त्र Sarvadarçanas. 74, 7. 80, 6. 11. °योग 74, 8.

पाशुपाल्य füge *das Hüten des Viehes* und Kathâs. 114, 97 hinzu.

पाश्चात्त्य 2) Ind. St. 8, 299.

पाश्चात्यनिर्णयामृत n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292, a, 35.

पाषण्ड (so die ed. Bomb. des MBh., पाखण्ड die ed. Bomb. des Bhâg. P.) 1) °प्रचुरे धर्मे Bhâg. P. 12, 2, 13. °मति 11, 14, 8. °पथावतार Daçak. in Benf. Chr. 185, 6. — 2) पाषण्डी लुब्धतापसी Kathâs. 61, 290. Sp. 699, Z. 2 Bhâg. P. 4, 19, 12 ergänzt der Schol. वेषम् *Kleidung* zu पाखण्डम्; die Stelle gehört zu 1).

पाषण्डखण्डन n. Titel einer Schrift Hall 160 (पाख°).

पाषण्डता f. nom. abstr. von पाषण्ड *Ketzer* LA. (II) 86, 19.

पाषण्डदलन n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1, 168.

पाषाण 1) °प्रतिमा Weber, Râmat. Up. 345. स मूढो ऽत्र पाषाणानप्यकल्पयत् Kathâs. 61, 246.

पाह्णपुर N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339, b, 39.

पिक, पिकी f. Kathâs. 69, 7.

पिङ्ग 1) °जटाकलाप Vikr. 157. — 2) a) vielleicht darunter ein göttliches Wesen zu verstehen.

पिङ्गदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 56, 94.

पिङ्गल 1) अग्र्याराधन° Kathâs. 106, 73; vgl. पिङ्गलित. — 2) h) R. 7, 23, 2, 9. — n) °च्छन्दोग्रन्थटीका Verz. d. Oxf. H. 197, b, No. 461. — q) Verz. d. Oxf. H. 332, a, 5. — 3) e) Verz. d. Oxf. H. 236, a, 2 v. u. b, 4. 337, b, 1. — g) Kap. 4, 11. Bhâg. P. 11, 8, 22. fgg.

पिङ्गलक 2) b) Kathâs. 60, 18.

पिङ्गलगान्धार m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 101, 73.

पिङ्गलत्व n. *die rothbraune Farbe* R. 7, 13, 24.

पिङ्गलामत n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292, a, 39. 341, a, 35.

पिङ्गलिन् adj. = पिङ्गल in एकाक्षि° R. 7, 13, 30.

पिङ्गाक्ष 2) c) N. pr. eines Daitja Kathâs. 115, 37.

पिङ्गेश्वर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Pârvatî Kathâs. 114, 61.

पिचु 4) Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 17. Verz. d. Oxf. H. 307, b, 4.

पिचुक Hariv. Langl. I, 308. पेचिक ed. Calc., पेचुक die neuere Ausg.

पिच्छ 1) Bhâg. P. 10, 12, 4.

पिच्छक 2) पिच्छिकाहस्ता: von Gaina-Mönchen Sarvadarçanas. 44, 5.

पिच्छल 1) MBh. ed. Bomb. पिच्छिल. — 3) b) MBh. ed. Bomb. पिच्छिला.

पिच्छिल 1) पन्था: Sâh. D. 288, 6. शत्रुशोणित° (असिधारापथ) Spr. 3631. विस्र° (कूर्म) Kathâs. 82, 7.

पिच्छिलबीज n. *die Frucht der Dillenia indica Lin.* Râgan. im ÇKDr. u. भव्य.

पिञ्ज 1) Kathâs. 72, 38. — Fehlerhaft für पञ्जर Spr. 2782. 3467.

पिञ्जरिक n. *ein best. musikalisches Instrument* Kathâs. 65, 75. fg. 78.

पिटक 2) Verz. d. Oxf. H. 337, a, No. 849. fg.

पिटङ्काश Z. 2 lies *Esox.*

पिठन n. Lalit. ed. Calc. 213, 6 = अनुशासन.

पिठरपाक (पि° + पाक) m. *die Verbindung von Atomen vermittelst Hitze* Sarvadarçanas. 109, 8. Comm. zu Kaṇ. 288, 15. fgg.; vgl. u. पीलु 6).

पिडक, प्रमेहपिडका Verz. d. Oxf. H. 316, b, 2. 3. पिडिका 313, b, 22.

पिण्ड 1) तूल° LA. (II) 90, 21. पिण्डी P. 1, 4, 52, Vârtt. 8, Sch. *Pille* Verz. d. B. H. 283, 12 v. u. °विधि Verz. d. Oxf. H. 311, b, 28. — 2) एकपिण्डश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294, b, 32. — 6) Bhâg. P. 12, 3, 2. °धारण Sarvadarçanas. 99, 8. °पातन 98, 3. °स्थैर्य 97, 11. fg. 99, 20. *Körper* im weitesten Sinne, *jedes Ding von bestimmten Dimensionen* Sarvadarçanas. 16, 6. Bhâshâp. 123.

पिण्डक 1) शकृत्पिण्डकान् Uttararâmak. 89, 4 (114, 11). त्रिपिण्डकश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294, b, 31. — Vgl. माल्य°.

पिण्डन *das Bilden von Mehlklössen* (?): पिण्डनाधिकारिन् Verz. d. Oxf. H. 272, b, No. 644.

पिण्डय् mit अव, °पिण्डित *als Kügelchen niedergefallen:* उषोजलानि *Thautropfen* Kathâs. 103, 212.

पिण्डाश H. an. 4, 210. Med. p. 28. Hâr. 237.

पिण्डारक 2) Bhâg. P. 11, 1, 11.

पिपिण्डक n. *penis* Liṅga-P. 1, 108, 12.

पिण्डीकरण Verz. d. Oxf. H. 225, a, 9 v. u.

पिण्डीभू Kathâs. 72, 52.

पितर् Z. 2, पितॄणाम् auch R. 7, 37, 5, 57. 5) Bez. *eines best. Kinderdämons* Verz. d. Oxf. H. 307, b, 26. Suçr. 2, 393, 12. Vgl. पितृग्रह.

पितरिशूर vgl. मातरिपुरुष.

पितामह 1) a) pl. *die Manen,* = पितर: MBh. 5, 7311.

पितृकल्प 1) lies *die Vorschriften in Betreff der Manenverehrung;* die Adhjâja 16—19 führen diesen Titel.

पितृकृत *gegen den Vater* oder *vom Vater gethan* AV. 5, 30, 4.

पितृघ्न m. *Vatermörder* Weber, Râmat. Up. 362.

पितृतीर्थ 1) Verz. d. Oxf. H. 13, a, 2. एरण्डीसंगमे 65, b, 35.

पितृदयिता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292, a, 39.

पितृदैवत्य Z. 3 lies अष्टकापितृदैवत्य° und Z. 4 2, 108, 14; die ed. Bomb. °पितृदैवत्यम्, Gorr. (116, 23) अष्टका: पितृदैवत्या:.

पितृभक्तितरंगिणी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292, a, 40.

पितृवध m. *Vatermord* WEBER, RÂMAT. 356. 359.

पितृव्य vgl. प्र°.

पितृषह्रीय, die ed. Bomb. des MBH. richtig °षह्रीय.

पितृसद्मन् n. *der Väter Wohnort, Gottesacker* MBH. 13,3440.

पितृसूक्त n. Bez. einer best. *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,a,1 v. u.

पित्त vgl. मांसपित्त.

पित्तल 4) a) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1,1,12. — Vgl. मुनि°, पैत्तल.

पिधान 1) Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird*, SARVADARÇANAS. 100,5.

पिनद्धक, die neuere Ausg. °पिनद्धकाः, NILAK.: पिनद्धकाः = अलंकाराः.

पिनाकिन् 1) die ed. Bomb. richtig पताकिनः st. पिनाकिनः. — 3) Verz. d. Oxf. H. 30,a,9.

पिपीलिक 3) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,3 v. u.

पिपीलिकमध्य Z. 5 lies कमध्यमा.

पिप्पलनाथ m. N. pr. einer Gottheit HALL 134.

पिप्पलाद् und अ° in der adj. Bed. *die Früchte der Ficus religiosa essend* BHÂG. P. 11,11,7.

पिप्पलायन BHÂG. P. 11,2,21.

पिप्पलायनि m. N. pr. eines Lehrers BHÂG. P. 12,7,2.

पिशङ्ग 1) Ind. St. 8,273. 275. fg. पुष्परेणु° KATHÂS. 71,198.

पिशङ्गजट (पि° + जटा) m. N. pr. eines Muni KATHÂS. 69,10. 103,241.

पिशाचक 1) KATHÂS. 114,67.

पिशाचत्व KATHÂS. 114,108. fg.

पिशित 1) °लोचन *fleischliche Augen habend* SARVADARÇANAS. 80,5.

पिशिताशन Spr. 3684.

पिशुनय् SÂH. D. 237,10.

पिष्, अपिष्टाम् 3. du. BHÂG. P. 10,72,38. उदकपेषम् und पाणिनापेषम् s. u. पेष. — caus.: तं पेषयेतत् (औषधम्) KATHÂS. 64,15.

पिष्टक 1) a) WILSON, Sel. Works 2,161. °संक्रान्ति f. Bez. *eines best. Festtages* ebend.

पिष्टपशु *ein aus Mehl gebildetes Opferthier:* °मीमांसा Titel einer Schrift HALL 192.

पिष्टमय, अश्व Verz. d. Oxf. H. 301,b,25.

पिष्टातक = पिष्टात NÂGÂNANDA 28,10.

1. पी, die ed. Bomb. liest तदापीय ततस्तेजो u. s. w.

2. पी mit आ caus.: यस्य स्वार्थाभिनिर्वृत्तौ भवन्त्याप्यायिताः परे *wenn Andere gedeihen* MBH. 5,4548.

— उद्, उत्पीन *angeschwollen* KATHÂS. 63,185.

पीठ 1) °स्थ KATHÂS. 103,165. *Thronsessel* WEBER, RÂMAT. UP. 321.fgg. WILSON, Sel. Works 1,200. — 4) zu streichen, da mit der neueren Ausg. किरीटापीड° zu lesen ist. — 7) füge am Ende BHÂG. P. 10,59,12 hinzu.

पीठक 1) BHÂG. P. 10,8,30. 11,8. — 2) NILAK.: पीठकानां राजयोग्यानां नरयानविशेषाणां तख्तरावा (d. i. تخت روا) इति म्लेच्छेषु प्रसिद्धानाम्. — 3) a) KATHÂS. 75,119. 121. 126. *Piedestal einer Götterstatue* 61,210.

पीठग, NILAK.: पीठगः स्वासनस्थः अयुध्यमानो ऽपीत्यर्थः.

पीठमर्द (so zu lesen) 1) NILAK.: पीठमर्दाः = राजप्रियाः, also = 3). — 3) SÂH. D. 543. *der Begleiter eines vornehmen Herrn* DAÇAK. in BENF. Chr. 180,13.

पीठसर्प, NILAK.: पीठसर्पवत् = अजगरवत्.

पीठाध्यक्ष m. Verz. d. Oxf. H. 251,b,25 *scholae rector* nach AUFRECHT.

पीड् mit उप, स्तनोपपीडमाश्लेषः SÂH. D. 283,4. पार्श्वोपपीडमहसन् *sie lachten so, dass sie sich die Seiten hielten*, KATHÂS. 65,139. दण्डभयोपपीडित *niedergehalten* Spr. 3745.

— निस्, निष्पीड्यमानाखिलजीवमर्मणि *heftig gedrückt* BHÂG. P. 10,6,11.

— प्र 1) BHÂG. P. 10,6,10.

— प्रति vgl. प्रतिपीडन.

पीडा 1) Spr. 742, Z. 10 धर्म° auch DAÇAK. in BENF. Chr. 182,14. अपीडया *nicht ungern* Spr. 5156.

1. पीत Z. 2 lies 1,149,2.

3. पीत s. u. 2. पी.

पीतकुष्ठ *gelber Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281,a, No. 659.

पीतवासस् WEBER, RÂMAT. UP. 294.

पीयूष 2) Spr. 4724.

पीलु 1) AV. 20,135,12. — 6) Verz. d. Oxf. H. 251,a,15. °पाक *eine durch Hitze erfolgende Verbindung von Atomen* (vgl. oben पिठरपाक) SARVADARÇANAS. 109,8. Comm. zu KAṆ. 288,15. fgg. — Vgl. बृहत्°, महा°.

पीलुक 3) *das Junge eines Thieres* HÂLA 105.

पीवर 2) b) N. pr. eines Sohnes des Djutimant VP. 199. प्राकार MÂRK. P.

पुंश्चलीय vgl. पौंश्चलीय, पौंश्चलेय.

पुंस vgl. महा°.

पुंस्कर्माशय (पुंस् - कर्मन् + आशय) m. *die durch die Werke in einer früheren Geburt bedingte Anlage eines Menschen* SARVADARÇANAS. 82,16.

पुक्कश 1) die Bomb. Ausgg. des MBH. und des BHÂG. P. (vgl. noch 11, 29,14) überall पुल्कस. पुक्कस Verz. d. Oxf. H. 355,a,17. पुक्कसी (so im Ind.) 91,b,34. पुक्कसाः N. einer Dynastie BHÂG. P. 12,1,28.

पुंगव 1) HARIV. 3981.

पुंगी f. Bez. *einer Art von Frauenzimmern* BRAHMAVAIV. P. 2,28,4 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. u. धर्षिणी; vgl. पुंश्चली.

पुच्छक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 355,b,14.

पुच्छवत् (von पुच्छ) adj. *geschwänzt* KATHÂS. 65,174.

पुच्छाग्र N. pr. eines Berges WILSON, Sel. Works 2,23.

पुञ्ज, प्रभा° KATHÂS. 59,2. तेजः° 111. कृतपुण्य° BHÂG. P. 10,12,11.

पुञ्जय्, पुञ्जिततमस् UTTARARÂMAK. 96,18 (126,2).

पुञ्जिकस्थली f. N. pr. einer Apsaras BHÂG. P. 12,8,26. — Vgl. °स्थला.

पुट्, पुटित (?) WEBER, RÂMAT. UP. 316.

पुट 1) चर्म° KATHÂS. 60,60. कर्ण° 123,164. करपुटी Spr. 3573. पुटाञ्जलि (*mit gehölter Hand*) gegenüber von उत्तानो ऽञ्जलिः *mit ausgestreckter Hand* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 3,1,15. Z. 11 die ed. Bomb. liest MBH. 7,1926 भ्रुकुटिपुटाकुलित. Z. 16 नासापुट wird bisweilen ungenau in der Bed. von *Nasenloch* gebraucht, so z. B. SARVADARÇANAS. 176,17. Comm. zu ÇVETÂÇV. UP. 2,8 und zum VEDÂNTAS. 122, 5. Z. 18. fgg. NILAK. zu MBH. 8,914: पिपीलिकपुटे पिपीलिकावासपटलम्, also *Ameisenhaufen*. — 2) पत्त्रपुट KATHÂS. 59,54. पुटप्रकाराः Verz. d. Oxf. H. 311,b,18. — 7) *ein best. Metrum*, = श्रीपुट Ind. St. 8,382. — Vgl. noch त्रिरेखापुट.

पुटपाक ÇÂRÑG. SAṂH. 2,1,21. Verz. d. Oxf. H. 305,a,4. 311,b,23. कामाग्निपुटपाकेन पच्यमानः स भूमिपः KATHÂS. 91,32. 89,19. 119,3 (wo °का-

माग्निपुटपाकेन zu lesen ist). °प्रतीकाशो रामस्य करुणो रसः Uttararâmak. 37,7 (50,7).

पुण्तामकर m. Bein. Mahâdeva's Verz. d. Oxf. H. 244, b, No. 608.

पुण्डरीकपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 257, b, 37.

पुण्डरीकाक्ष 1) को न्वन्यः पुण्डरीकाक्षान्महाभारतकृद्भवेत् Sarvadarçanas. 128, 13.

पुण्य 1) Z. 29. fgg. कृत° auch Spr. 3423. — Vgl. मङ्गा°.

पुण्यक Z. 9, die neuere Ausg. hat संप्राप्यपस्त्वेश, Nilak.: पुण्यकं व्रतोत्सवम्.

पुण्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19.

पुण्यत्व, गङ्गायाः Spr. 5023.

पुण्यपावन N. pr. Verz. d. Oxf. H. 354, a, 29.

पुण्यभरित vgl. भरित.

पुण्यसेन Kathâs. 79, 5.

पुण्यानगर n. N. pr. einer *Stadt* Hall 70.

पुण्योदय Prasañgâbh. 13, b, 8 (पुण्यादय gedr.).

पुत् Z. 5. fg. st. पुन्नाम्नोत्रायते liest die ed. Bomb. पुंसस्त्रायते; die richtige Lesart wird पुत्तत्रा° (पुतस्त्रा° verstösst gegen das Metrum) sein.

पुत्तिका, Nilak. zu MBh. 12, 6751: पुत्तिकाः = मशकाः; vgl. पौत्तिक. Die Bed. *Puppe* hat das Wort Bhâg. P. 10,1,45. 13,56.

पुत्र 1) e) = पुत्रक 1) d) Verz. d. Oxf. H. 309, a, 18.

पुत्रक 1) a) वत्स पुत्रक तातेति नाम्ना गोत्रेण वा सुतः (वक्तव्यः) Sâh. D. 172, 3. = पुत्र *Sohn* Kathâs. 73, 33. — 2) b) देवगृहस्तम्भाय° Kathâs. 121, 149. स्तम्भ° 179. 123, 136.

पुत्रक्रमदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 295, b, No. 716.

पुत्रतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 13, a, 8.

पुत्रपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 51, 128. 173.

पुत्रप्रिय R. 3,78,23. — Vgl. प्रियपुत्र.

पुत्रसप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 284, b, 49.

पुत्रस्नेहमय (von पुत्र + स्नेह) adj. f. ई *in der Liebe zum Sohne bestehend:* माया Bhâg. P. 10, 8, 43.

पुत्रिकापूर्वपुत्र s. u. पूर्व 1) e) Sp. 844, Z. 5. fg.

पुत्रीकार Kathâs. 56, 46. 126.

पुत्रीकरणमीमांसा f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 295, b, No. 717.

पुत्रीभू *zum Sohne werden* Bhâg. P. 10, 8, 51.

पुत्रैषणा Ind. St. 10,149. 152.

पुथ् vgl. पोथ; — अव vgl. अवपोथिका.

पुद्गल 2) a) bei den Gaina *Körper, jedes Ding von bestimmten Dimensionen* mit Inbegriff *der Atome*, Sarvadarçanas. 35, 4. 36, 1. 5. 37, 11. 13. 38, 19.

पुनःप्रेप्सा (पुनर् + प्रे°) f. *das Verlangen wieder zu erlangen, — wieder habhaft zu werden* Kathâs. 97, 48.

पुनर् 1) am Ende, füge Spr. 4550 hinzu. — 2) füge *noch* und die Stellen Hit. 45,7. Haeb. Anth. 483, Çl. 1 hinzu.

पुनरागमन *Wiederkehr* so v. a. *Wiedergeburt* Sarvadarçanas. 2,1. 6,15.

पुनरादायम् s. u. 1. दा mit आ 10).

पुनराधेयिक Z. 3 lies पौनराधेयिक.

पुनरावृत्ति 1) *das Wiederkommen, Sichwiedereinstellen* MBh. 12, 5091 (दृष्टा und im vorangehenden Verse प्रत्यमित्रे mit der ed. Bomb. zu lesen). *Wiedergeburt* Sarvadarçanas. 56, 3. fg. 79, 4. अ° *Nichtwiederkehr* so v. a. *Tod* Bhâg. P. 10,77,18.

पुनरुक्त n. *unnütze Wiederholung* unter den निग्रहस्थानानि Njâjas. 5,2,14. Sarvadarçanas. 114,15.

पुनरुक्तता Sâh. D. 228,17. पुनरुक्तत्व n. 576.

पुनरुक्तीकर् (पुनरुक्त + 1. कर्) *überflüssig —, unnütz machen* Kathâs. 103, 206.

पुनर्बाल्य n. *das wieder-kindisch-Sein, Altersschwäche* MBh. 14,34. R. 2,21,7.

पुनर्भव adj. *wiedergeboren* Bhâg. P. 10,5,24.

पुनर्युद्ध n. *Erneuerung des Kampfes* Verz. d. Oxf. H. 343, b, 6 v. u.

पुंदेवत (पुमंस् + देवता) adj. *an eine männliche Gottheit gerichtet:* मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 105, a, 8.

पुंनाग 1) und zugleich 4) Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108.

पुप्फुस 1) Z. 2 lies फुप्फुस st. फुप्फस.

पुमंस् Z. 2, nach M. Müller (Gr. §. 212) soll der loc. pl. पुन्सु sein, wobei auf P. 8,2,65 (lies 64) verwiesen wird; hier ist aber bloss vom auslautenden म einer Verbalwurzel die Rede. Ferner hat Müller übersehen, dass, wenn diese Regel hier Geltung hätte, auch पुन्भिस् u. s. w. zu schreiben wäre.

पुंपशु (पुमंस् + पशु) m. *ein Mensch als Opferthier, Menschenopfer* Kathâs. 101, 320.

पुंमन्त्र (पुमंस् + मन्त्र) m. *ein männlicher Zauberspruch* Verz. d. Oxf. H. 105, a, 9; vgl. Sarvadarçanas. 170, 3. fgg.

पुर 1) सपुर adj. Kathâs. 81,102. — 11) = त्रिपुर (als *Burg*): °दाह Kathâs. 57, 2. — 13) c) N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Betteforden, dessen Mitglieder das Wort पुरी ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227, b, 16. Wilson, Sel. Works 1,202; vgl. अनन्त°, अनाव°, माधवेन्द्र°, यादवेन्द्र°, वैकुण्ठ°.

पुरंजित् 1) Kathâs. 120,21.

पुरंजय ein Fürst Bhâg. P. 12,1,2. 34.

पुरट Bhâg. P. 10,18,26. 33,22.

पुरतस् 1) पदद्वयं पुरत उपसृत्य *voran, nach vorn* Vikr. 65,7. (तम्) पुरतःकृत्य दूतो ऽसौ प्रययौ तां पुरीम् R. 7,37,4,53. — 3) *darauf* Spr. 3244 (= Amar. 43, welches u. 1) Z. 6 zu streichen ist).

पुरंधि *Weib* überh. Kathâs. 55,100. 91,7 (lies पुरपु°). 103,68. 110,126.

पुरमथितर् m. = पुरमथन Ânandal. 7.

पुररतिन् Kathâs. 54,110.

पुरस् Sp. 780, Z. 5. fg. वृष्ण्यन्धकपुरः (so die ed. Bomb.) MBh. 3,654. — 1) d) धर्मं पुरस्कृत्य यतेतार्थाय पार्थिवः Spr. 4121. उपायं यं पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुम् 3805. Z. 3 ist *vor Allem* zwischen *sich* und *angelegen* einzuschalten. — 2) d) Spr. 5180. — e) MBh. 14,499 liest die ed. Bomb. richtig कर्मण्याः°.

पुरःसर Sp. 783, Z. 4. fgg. genauer *an der Spitze habend, folgend auf* (vgl. Sarvadarçanas. 99, 1. 62, 4); *begleitet von* Sarvadarçanas. 101,19. 154,12. °सरम् adv. 78,1.

पुरा 1) *b*) Spr. 790. — *c*) Spr. 3575. Megh. 83 (v. l. पुरे).

पुराकल्प, °कल्पे *vor Zeiten* Kathâs. 121,188. Z. 8 °विविधविद् *mannichfache Sagen der Vorzeit kennend* erklärt Nilak. auf folgende absurde Weise: पुराकल्पः बहुकर्तृकमन्वाख्यानं देवासुराः संयत्ता आसन्नि-त्यादिकं येदेकम् विशेष दृककर्तृकमन्वाख्यानं परिकृत्याख्यं हरिश्चन्द्र ह वैधस ऐक्ष्वाको राजापुत्र आसेत्यादि.

पुराट्टङ्क vgl. पौरट्टक.

पुराण 3) am Ende hinzuzufügen Sâmsk. K. 39,*a*,8. fg.

पुराणारम्भ n. Titel einer Schrift Hall 203.

पुराणसमुच्चय m. Titel *einer Sammlung von* Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,30.

पुराणसर्वस्व n. Titel eines Werkes des Halâjudha Verz. d. Oxf. H. 84,*b*, No. 143. fg.

पुराणसार Titel einer Schrift ebend. 268,*a*,11. 270,*b*,8. 292,*a*,40.

पुराणसिंह m. Bein. Vishṇu's *als Mannlöwen* R. 7,7,51.

पुराधिप Kathâs. 71,224. 112,32. fg. Bhâg. P. 10,62,5.

पुराध्यक्ष Kathâs. 72,210. 75,178. 77,88.

पुरारि Bein. Çiva's Kathâs. 54,45. 75,59. 120,47.

पुरीतत् *Eingeweide* Daçak. in Benf. Chr. 188,17.

पुरीमत् (von पुरी) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,24.

पुरीष 1) *c*) *Schmutz, Koth*; इवल्पुरीषि (भू) Bhâg. P. 10,18,6.

पुरीषभीरु m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,23.

पुरुजित् ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,14.

पुरुएड m. pl. N. einer Dynastie VP. 475, N. 64 (पुत्रएड). — Vgl. गुरुएड, मुरुएड, मरुएड.

पुरुमायिन् adj. = पुरुमाय *der viele Zauberkünste hat* Bhâg. P. 10,77,36.

2. पुरुवार vgl. भूरिवार.

पुरुशिष्ट N. pr.; vgl. पौरुशिष्टि.

पुरुष 1) *d*) Pańkat. 1,10,68. अक्षास्त्वं डुरनुज्ञातं भुक्तं दन्ति त्रिपूरुषम्. Bhâg. P. 10,64,35. — *e*) scheint für किंपुरुष zu stehen AV. 6,38,4 (vgl. TBr. 2,7,7,1). 19,49,4. — Vgl. महा°.

पुरुषता 1) *Mannheit* Spr. 4713.

पुरुषदन्तिका vgl. महा°.

पुरुषमानिन्, füge adj. vor sich and am Schluss R. 2,109,4 hinzu.

पुरुषवचस् adj. Purusha *heissend* Khând. Up. 5,3,3.

पुरुषवर m. Bein. Vishṇu's MBh. 1,1180.

पुरुषविध Bhâg. P. 10,87,17.

पुरुषसूक्त Bhâg. P. 10,1,20.

पुरुषादक *Bez. eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,6.

2. पुरुषान्तर, der Comm. zu Kâm. Nîtis. 9,13 liest richtig मदर्थः st. मदर्थः, so dass Z. 3 *des Einen* zu streichen wäre. Es ist *die Entscheidung einer Sache durch einen Zweikampf* gemeint.

पुरुषान्तरम् adv. *durch eine Zwischenperson, mittelbar*: यस्य त्वयार्थं समुदीर्यते । व्यशब्दः सत्यस्तत्पदगतः पुरुषान्तरम् ॥ Vikr. 35. Bollensen, Williams und Benfey fassen das Wort als acc. und zwar in der Bed. von *Mensch im Gegensatz zu den Göttern*.

पुरुषाय्, पुरुषायित 2) Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,20. Sâh. D. 338, 16.

पुरुषायुष Kaush. Âr. 2,17.

पुरुषार्थ 2) Spr. 4753.

पुरुषार्थप्रबोध m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,31.

पुरुषार्थसिद्ध्युपाय m. desgl. ebend. 372,*b*, No. 269.

पुरुषीभू (पुरुष + 1. भू) *Mann werden* R. 7,89,25. Kathâs. 56,104.

पुरुषोत्तम 1) *der beste Mensch* Sâh. D. 109,4. — 3) °भारत्याचार्य Wilson, Sel. Works 1,201. °मिश्र Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480. = °त्रिविक्रम Hall 91. °प्रसाद = पुरुषोत्तमाचार्य 204. °सरस्वती 108. पुरुषोत्तमानन्दयति 109. पुरुषोत्तमाश्रम Verz. d. Oxf. H. 390,*a*, No. 29.

पुरुषोत्तमपुर n. N. pr. einer *Stadt* Hall 206.

पुरुषोत्तमवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 135.

पुरुषोत्तमसहस्रनामन् n. pl. *die tausend Namen* Vishṇu's Hall 147.

पुरोग 1) धर्मवर्त्मा पुरोगमान् *vorangehend* Kathâs. 108,124.

पुरोडवा, पुरोद्भव m. ÇKDr. u. मद्नमिदे nach ders. Aut. Lies मद्नमेदा st. माद्नमेदा.

पुरोनिःसरण (पुरस् + निः°) n. *der Vortritt beim Hinausgehen* Spr. 4348.

1. पुरोभाग 2) füge *das Sichvordrängen, Vorwitz* hinzu.

2. पुरोभाग füge die Bed. *vorwitzig* hinzu und lies Z. 2 पुरोभागिनि.

पुरोभागिन् 1) füge *vorwitzig* hinzu.

पुरोवत् (von पुरस्) adv. *wie früher* Bhâg. P. 10,13,25. 40.

पुरोवर्तिन् *sich vordrängend, vorwitzig* Nilak. zu Hariv. 7338.

पुर्यष्टक vgl. Sarvadarçanas. 86,17. 20. fgg. 87,13. 18. °ल n. 16.

पुलक 1) *a*) Nilak.: पुलकाः = असंपूर्णतण्डुलयुक्तधान्यानि, also = पुलाकाः, welches nicht zum Metrum passt. — *b*) n.: यदेहदिग्द्रुमगाः पुलकान्यबिभ्रत् Bhâg. P. 10,29,40. — *c*) Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,14.

पुलह Hariv. 478 im Sinne eines patron. (Pulaha's *Sohn*). पुलहाश्रम Bhâg. P. 10,79,10 = हरिक्षेत्र nach dem Schol.

पुलाक 1) vgl. oben पुलक 1). — 2) vgl. भक्त°.

पुलिन्द 1) mit भिल्ल und शबर wechselnd Kathâs. 72,5. 101,283. fg. Bhâg. P. 12,1,34. f. पुलिन्द्यः 10,21,17. 83,43. पुलिन्द sg. N. pr. eines Fürsten 12,1,15.

पुल्कस s. oben u. पुक्कश 1).

1. पुष् 2) *b*) (देवताः) पुष्णन्त्येषां च वाञ्छितम् Kathâs. 72,119. — पुष्ट 4) Z. 9 füge hinzu पुष्टः (so die ed. Calc.) कुसुमवृष्ट्यः Râga-Tar. 6,144.

पुष्कर 1) °नाल Ind. St. 8,436. — 5) Kathâs. 60,64. — 26) pl. R. 7, 53,8. — 27) ein Sohn Varuṇa's R. 7,23,28; nach dem Schol. sind गो und पुष्कर बलाद्यद्यतो der Söhne und Enkel Varuṇa's; ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,90,34. — 29) Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,34 ist wohl पुष्कसी zu lesen, wie Aufrecht im Ind. hat. — 30) m. pl. Gesammtname für die sechs Nakshatra Punarvasu, Uttarâshâḍhâ, Kṛttikâ, Uttaraphalgunî, Pûrvabhâdra und Viçâkhâ Gjotistattva im ÇKDr. u. भद्रपदर्क्ष.

पुष्करपुराण n. Titel eines Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,32.

पुष्कराक्ष 2) Kathâs. 69,32.

पुष्करिन् 3) *a*) Kathâs. 70,98.

पुष्कल 2) *b*) ein Sohn Bharata's R. 7,100,16. 101,11.

पुष्कलावत n. N. pr. der Residenz Pushkala's, Sohnes des Bharata, R. 7,101,11.

पुष्टपति Z. 4 lies आर्तात् st. आगात्.

पुष्टि 1) *Fülle, Entwickelung* SÂH. D. 92, 8. *eine das Gedeihen bezweckende Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 97, *a*, 34. — 2) *eine Form der* Sarasvatî WILSON, Sel. Works 2, 190.

पुष्टिप्रवाहमर्यादाभेद m. Titel einer Schrift HALL 147. °विवरण n. ebend.

पुष्टिमति auch die ed. Bomb.

पुष्प 1) *e)* SÂH. D. 361. (तम्) वाक्पुष्पैरार्चयत् (so ist zu lesen) KATHÂS. 72, 395. 99, 38.

पुष्पक 3) *f)* n. R. 7, 3, 19. m. 75, 6. °विमान WEBER, RÂMAT. UP. 324.

पुष्पकरण्ड = पुष्पकरण्डक KATHÂS. 103, 33.

पुष्पगण्डिका f. *eine Art Posse, in welcher Weiber als Männer auftreten*, BHAR. NÂTJAÇ. 18, 123. SÂH. D. 504. 507.

पुष्पदन्त 1) *a)* unter den 108 Namen Çiva's R. 7, 23, 4, 49.

पुष्पदामन् 2) = फुल्लदामन्.

पुष्पंधय m. *Biene* Verz. d. Oxf. H. 243, *a*, No. 601.

पुष्पन्यास m. *Darbringung von Blumen* WILSON, Sel. Works 2, 35.

पुष्पपुर Ind. St. 9, 174.

पुष्पभद्रा BHÂG. P. 12, 8, 17. 9, 10.

पुष्पमय, गिरि R. 7, 31, 38. चाप KATHÂS. 55, 70.

पुष्पमित्र BHÂG. P. 12, 1, 32.

पुष्पराग Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 12.

पुष्पलीला f. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 147, *a*, 24.

पुष्पवत् 1) *b) rindernd*, von Kühen Schol. zu BHÂG. P. 10, 46, 9.

पुष्पवहा f. N. pr. eines Flusses BHÂG. P. 12, 9, 30.

पुष्पविचित्रा f. *ein best. Metrum: 4 Mal* — — ◡◡ — — — — ◡◡ — — Ind. St. 8, 383.

पुष्पशकटिका f. = पुष्पशकटी; °निमित्तज्ञान unter den 64 Kalâ Schol. zu BHÂG. P. 10, 45, 36. Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 15. 19, wo die Theile auseinandergerissen sind.

पुष्पसार, °समुच्चय Verz. d. Oxf. H. 76, *a*, 8.

पुष्पस्नान, die richtige Form ist पुष्य°; vgl. KERN zu VARÂH. BRH. S. 48, 3.

पुष्पाञ्जलि m. *zwei Handvoll Blumen*, Titel eines Commentars HALL 107.

पुष्पावचायिका (पुष्प + अ°) f. *Blumenlese*, N. eines Spieles Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 5.

पुष्पास्तरण (पुष्प + आ°) n. *kunstgerechtes Streuen von Blumen*, unter den 64 Kalâ Schol. zu BHÂG. P. 10, 45, 36 (vgl. u. कला 11.). पुष्पास्तरक m. Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 2.

पुष्पित 1) *a)* सुपुष्पिता वनराजी R. 3, 55, 45. Am Schluss hinzuzufügen BHÂG. P. 11, 21, 34.

पुष्पिन् 2) *nach Begattung verlangend:* गावो मृगाः खगा नार्यः पुष्पिण्यः शरदाभवन् BHÂG. P. 10, 20, 46. = गर्भिण्यः Schol.

पुष्पोत्कटा R. 7, 5, 40.

पुष्पोत्तर (पुष्प + उ°) Bez. eines Himmels bei den Gaina WILSON, Sel. Works 1, 292.

पुस्त 2) °भारभरण Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 31.

पुस्तक, °कार Spr. 5415. °वाचन unter den 64 Kalâ 217, *a*, 10. पुस्तिका KATHÂS. 76, 22. 24. fg. 122, 24. Z. 4 VET. 18, 8 lesen zwei Hdschrr. richtig पुस्तको ऽयं. — Vgl. प्रति°.

1. पू mit प्र vgl. प्रपवण fg.

2. पू Z. 2 lies मधु° st. मृधु° und füge मल° hinzu.

पूगतिथ füge *vielfach* hinzu.

पूगयज्ञ (पूग + यज्ञ) m. *ein für eine ganze Körperschaft vollzogenes Opfer;* davon adj. °यज्ञिय *zu einem solchen Opfer in Beziehung stehend:* °सामानि MBH. 1, 2883.

पूज् mit अनु *ehren* BHÂG. P. 10, 47, 42.

— प्र Z. 2 MBH. 6, 3790 पूपूजिरे ed. Bomb., wie schon BENFEY vermuthete.

पूज्यपाद m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234, *a*, 1. HALL 16. WILSON, Sel. Works 1, 214. °चरित्र Titel eines Gaina-Werkes 280. — Vgl. पूर्वपाद.

पूतन m. *eine Art von Unholden* MÂLATÎM. 78, 6. — Vgl. पूतना.

पूतनाय् *die* Pûtanâ *darstellen:* पूतनायन्ती BHÂG. P. 10, 30, 15.

1. पूति, die Stelle MBH. 5, 2776 gehört zu 2. पूति 2) *a)*; auch ist इवोन्नयन् zu lesen; vgl. oben u. 1. नी mit उद् 5).

2. पूति 1) उग्र° MÂLATÎM. 78, 16. — 2) *a)* m.; vgl. oben u. 1. पूति.

पूतिकूष्माण्डाय् (von 2. पूति + कूष्माण्ड), °यते *einem verfaulten Kürbis gleichen so v. a. nicht den geringsten Werth haben* SARVADARÇANAS. 133, 9. °कूष्माण्डायमानत्व n. *so v. a. vollkommene Werthlosigkeit* 60, 18.

पूनादेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers HALL 173.

पूर 2) *b) Strom* HÂLA 37. 105. लसद्बाष्पपूरा adj. KATHÂS. 59, 85. विलुलितमतिपूरैर्बाष्पम् UTTARARÂMAK. 53, 8 (68, 12). — *d)* Verz. d. Oxf. H. 234, *b*, 29. 237, *a*, No. 568. — 4) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 36. — Vgl. मणिपूर.

पूरक 2) *c)* Ind. St. 9, 27. Verz. d. Oxf. H. 108, *a*, 2. 234, *b*, 33. SARVADARÇANAS. 174, 16. — *e) Strom:* सिञ्चाङ्ग नस्त्वदधरामृतपूरकेण — हृच्छयाग्निम् BHÂG. P. 10, 29, 35.

पूरण 1) पञ्चषासु त्रियामासु हायनापूरणीषु *das Jahr nicht voll machend so v. a. an einem vollen Jahre fehlend* BHÂG. P. 10, 13, 28.

पूरणीय *zu erfüllen:* कामना KATHÂS. 58, 51.

पूर्ण 3) *d)* °नदी Verz. d. Oxf. H. 254, *b*, 35. — *e)* N. pr. einer Verfasserin von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 8. — 4) m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 148, *b*, 16. — Vgl. मन्त्रा°.

पूर्णक 1) nach NÎLAK. in der Bed. 2) *b)*. — 3) MÂLATÎM. 145, 1 v. u.; vgl. WILSON, Hindu Th. 2, 98, N. 2.

पूर्णकुम्भ 1) R. GORR. 2, 12, 7. उत्तुङ्गपूर्णकुम्भकुचद्वया KATHÂS. 18, 9. निर्गुणः पूर्णकुम्भो ऽपि कूप इव निमज्जति Spr. 4022. — 2) R. 7, 81, 21. — 3) vgl. oben u. कुम्भ 1) *e)*.

पूर्णगिरि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 22.

पूर्णपात्र, °प्रतिभट (यशस्) *mit einem vollen Gefässe wetteifernd so v. a. überfliessend* RÂGA-TAR. 4, 120.

पूर्णपुरी m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 227, *b*, 18.

पूर्णप्रज्ञ m. Bein. Madhjamandira's, angeblichen Stifters einer best. Vishṇu'itischen Secte, SARVADARÇANAS. 73, 9. 12. °दर्शन 61. fgg.

पूर्णमण्डल n. *ein voller Kreis:* °तिलक Verz. d. Oxf. H. 248, *b*, 35.

पूर्णमास *die Feier am Tage des Vollmondes* Verz. d. Oxf. H. 266, *b*, 38. पूर्णमास unter den Söhnen Kṛshṇa's von der Kâlindî BHÂG. P. 10, 61, 14.

पूर्णमुख *ein best. Vogel* R. 3,78,23.

पूर्णशक्ति f. *die volle, Alles in sich schliessende Energie*, eine Vergeistigung der Râdhâ, Wilson, Sel. Works 1,154. °मत् von Krshṇa als *Besitzer dieser Energie* ebend.

पूर्णसमय m. N. pr. eines Kshapaṇaka Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,36.

पूर्णात्मन् s. zu Spr. 3836.

पूर्णानन्द (पूर्ण + आ°) m. 1) *vollkommene Wonne* Weber, Râmat. Up. 350. 354. — 2) N. pr. eines Mannes Hall 17. mit dem Bein. Kavikakravartin 160. °सरस्वती 109.

पूर्णानन्दप्रबन्ध m. Titel einer Schrift Hall 136.

पूर्णाभिषिक्त m. pl. Bez. einer Abtheilung der Çâkta Wilson, Sel. Works 1,20.

पूर्णाभिषेक m. Bez. einer best. Cerimonie bei den Çâkta Wilson, Sel. Works 1,258.

पूर्णिमा Pańkar. 2,7,38. Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,14. °मनोरथव्रत 34,*b*,34. अशोकपूर्णिमाव्रत 32.

पूर्णेश m. und पूर्णेशी f. unter den Verfassern und Verfasserinnen von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,6.

पूर्णोद (पूर्ण + उद) adj. f. आ *ein volles Bette habend*: नदी R. 7,86,13.

पूर्त 2) in der zuletzt angegebenen Bed. Bhâg. P. 10,64,15. Sp. 841, Z. 1. fg. das Werk heisst auch पूर्तकमलाकर.

पूर्तय् (von पूर्त), °यति *vollbringen*: पूर्तयन्तं क्वचिद्धर्मं कूपारामसठादिभिः so v. a. *das verdienstliche Werk* Pûrta *vollbringend* Bhâg. P. 10,69,34.

पूर्ति 1) दर्श° Weber, Ǵjot. 101.

पूर्तिकाम, तन्° (d. i. व्रत°) *zu vervollständigen —, zu ergänzen wünschend* Bhâg. P. 10,22,20.

पूर्देवी (2. पुर् + दे°) f. *die Schutzgöttin einer Stadt* Bhâg. P. 10,13,56.

पूर्व 1) *e*) Sp. 843, Z. 3 v. u. vgl. ज्ञनौघं विप्रमुख्यानां वित्तपूर्व (*reich beschenkt*) विमृज्य R. 7,99,5. Sp. 844, Z. 5. fgg. Nilak. zu MBh. 13,1594. fgg.: अस्यामुत्पन्नः पुत्रो मदीय इति नियमेन या दीयते तस्यां च यो जातः स पुत्रिकापूर्वपुत्रः; गणपूर्वा ग्रामण्यः (vgl. oben u. गणपूर्व); स्त्रीपूर्वाः स्त्रीजिताः स्त्रीपण्योपजीविनो वा. Z. 9. fg. Nilak.: पूर्वं सखा इति सखिपूर्वं जीर्णं सख्यम्. — 4) *b*) vgl. Wilson, Sel. Works 1,285. 303.

पूर्वक 3) Weber, Râmat. Up. 335.

पूर्वकर्मन् 1) Kathâs. 101,199.

पूर्वकारिन् scheinbar Kathâs. 117,147, wo aber wohl अप्रेक्षापूर्व° *ohne Bedacht handelnd* zu lesen ist; vgl. प्रेक्षापूर्वम् u. प्रेक्षा 5).

पूर्वग MBh. 1,722, wo प्र (gehört zu शंसामि) पूर्वगौ (so die ed. Bomb.) zu lesen ist; Nilak.: प्रपूर्वगौ सृष्टेः प्राग्विद्यमानौ.

पूर्वग्रामिन् N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 181,*b*, No. 413.

पूर्वचित्ति 2) पूर्वचित्तिरप्सरसामहम् sagt Krshṇa Bhâg. P. 11,16,33. Z. 3 MBh. 1,4821 hat die ed. Bomb. °चित्ती.

पूर्वदर्शन m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,70,22.

पूर्वदैहिक, MBh. 12,6758 st. dessen पौर्व°; vgl. Spr. 3692.

पूर्वधर adj. wohl *derjenige, welcher die bei den* Ǵaina Pûrva *genannten Schriften auswendig weiss*, Wilson, Sel. Works 1,309.

पूर्वन्याय m. = 1. प्राङ्न्याय Mit. II, 4,3. fg.

पूर्वन्यास m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 185,*b*,33.



पूर्वपक्ष 4) lies *eine Einwendung gegen eine aufgestellte Behauptung* und füge Sarvadarçanas. 122,21. 124,6. 126,13. 127,1 (पूर्वः पक्षः). Kathâs. 72,77. 79 hinzu.

पूर्वपक्षय् (von पूर्वपक्ष) *eine Einwendung gegen eine aufgestellte Behauptung machen*; °यित्वा Dâjakramas. 57,13.

पूर्वपक्षव्याप्तिक्रोड Titel einer Schrift Hall 36.

पूर्वपक्षिन् *der eine Einwendung gegen eine aufgestellte Behauptung macht*.

पूर्वपद, पूर्वपदार्थप्राधान्य Sarvadarçanas. 165,7.

पूर्वपाद m. N. pr. v. l. für पूज्यपाद Verz. d. B. H. 196,9.

पूर्वपुरुष *Vorfahr* Kauç. 67.

पूर्वभाग adj. *dessen Conjunction mit dem Monde am Vormittage beginnt* Ind. St. 10,287.

पूर्वभाज् *zum Vorangehenden gehörig* RV. Prât. 1,7.

पूर्वमध्याह्न n. = पूर्वाह्न *Vormittag* Kathâs. 53,98.

पूर्वमीमांसा s. u. मीमांसा 2).

पूर्वरङ्ग Daçar. 3,14. Sâh. D. 280. fg.

1. पूर्वरूप 1) Verz. d. Oxf. H. 303,*b*,17. 312,*a*,17.

पूर्ववत्, compar. पूर्ववत्तर *vorangehend, früher* R. 7,23,1,40.

पूर्ववाक्य n. in der Dramatik *eine Anspielung auf eine frühere Aeusserung* Sâh. D. 403.

पूर्वशास्त्र n. Titel einer Schrift Hall 197.

1. पूर्वाङ्ग (पूर्व + 3. अङ्ग) n. 1) *der frühere Leib* Kathâs. 72,144. — 2) *ein Bestandtheil des Vorangehenden* Schol. zu VS. Prât. 1,102.

2. पूर्वाङ्ग (wie oben) m. Bez. *des 1ten Tages im bürgerlichen Monat* (कर्ममास) Ind. St. 10,296.

पूर्वापरीभाव (von पूर्वापर + 1. भू) m. *Aufeinanderfolge* Sarvadarçanas. 125,13.

पूर्वार्ध n. Varâh. Bṛh. S. 16,17.

पूर्विक, die ed. Bomb. richtig स्त्रीपूर्वक.

पूल vgl. मण्ड°.

पूष 3) f. आ *eine best. Arterie* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,1 v. u. *b*,7.

पूषन् am Ende, *Sonne* auch Spr. 4323.

पूषण्वत् adj. *mit* Pûshan *verbunden*: इन्द्र Âpastamba in Ind. St. 9,192.

पूस m. *Papagei* Hâla 265.

पृक्तक Bhâg. P. 10,1,16.

पृच्छा, °विहीन *der nicht frägt* Spr. 2770. अन्यर्थनापरैर्वाक्यैः पृच्छार्थान्वेषणं मतम् Sâh. D. 462. 434.

पृड s. u. उपचाय्य und u. 2. मृड.

पृथक्कृति f. *Individuum* Bhâg. P. 10,85,9.

पृथिवी 2) °काय Sarvadarçanas. 35,12. °कायक 13. °जीव 14.

पृथिवीत्व n. nom. abstr. von पृथिवी 2) Sarvadarçanas. 106,5.

पृथिवीदेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 106,76.

पृथिवीपरिपालक, so zu lesen.

पृथिवीराज्य n. *Herrschaft über das Land, Königthum* Kathâs. 55,227.

पृथु 2) *c*) N. pr. des Vaters des Viçâkhadatta, Verfassers des Mudrârâkshasa, Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 296.

पृथुक 1) Bhâg. P. 10,81,5. °तण्डुला 8. 9. 80,14. — 2) *Knabe* Bhâg. P. 10,12,2. Pańkar. 3,5,22.

पृथुपत्तस्, streiche die Worte eher bis (des Wagens).

पृथुल 1) पृथुलोदरकुम्भ Kathâs. 73,378.

पृथुव्यंस adj. *breitschulterig* MBh. 1,3971. 3,11689. Nîlak.: पृथू विशिष्टौ अंसौ यस्य स पृथुव्यंसः.

पृथूदक Bhâg. P. 10,78,19. m. = पृथूदकस्वामिन्.

पृथूदर m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73,31.

पृथ्वीगर्भ N. pr. eines Bodhisattva Wilson, Sel. Works 2,18.

पृथ्वीधर, °धराचार्य Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,15. Hall 202.

पृथ्वीपति Kathâs. 55,230.

पृथ्वीराज Verz. d. Oxf. H. 285,*b*,1.

पृथ्वीरूप m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 51,117.

पृश्नि 3) streiche *eine best. Frucht* und setze die Stelle Hariv. 11533 (प्रश्नयो ऽलता: die neuere Ausg.) zu 4). — 4) प्रश्नयः (ed. Bomb. पृश्नयः) MBh. 12,774. 6144. Am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 10,3,32.

पृषध Z. 5. fg. पृषध्र die ed. Bomb. MBh. 13,7683.

पृषत् 4) Hariv. 3586 liest die neuere Ausg. सपृषतोद्दामाः, Nîlak.: सबिन्दवः, सपृषतोद्दमेति (lies °द्दामा इति d. i. सपृषतः उद्दामाः) संधिरार्षः.

पृष्ठबन्धु vielleicht *der seine Sippe aufgesucht hat, Gast seiner Verwandtschaft;* vgl. बन्धुपृच्छ्.

पृष्ठ 5) N. eines Stotra des mittäglichen Savana Njâjamâlâv. 312. Ind. St. 10,385.

पृष्ठभूमि f. *das oberste Stockwerk, der Söller eines Palastes* Kathâs. 58,75; vgl. 70.

पृष्ठमांस, पृष्ठमांसादिभक्षणप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,39.

पेचक 2) Z. 2, die neuere Ausg. des Hariv. liest पेचुकाः (= चूकाः Nîlak.).

पेट, पेटा f.: कृष्टा वस्त्राणि पेटाभ्यः Kathâs. 62,198. वस्त्र° 195. 197. 200. — Vgl. पेडा.

पेट्टिभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 274,*b*, No. 651. fg.

पेडा Kathâs. 64,104. चर्म° 100. रज्जु° 107.

पेण Z. 2 füge noch प्रेण hinzu.

पेयूष *Nectar:* नेत्रपेयूषवृष्टि Kathâs. 117,103.

पेलव, अपेलवे हि विपदः किं पेलवमपेलवम् Kathâs. 101,156.

पेश *Schmuck:* वाचः पेशैः *mit reizenden Worten* Bhâg. P. 10,29,17. 70,45.

पेशल 1) adj. (f. आ) *a) schön, lieblich:* स्त्री Kathâs. 72,70. परिहासाः 52,22. सु° (वचस्) Bhâg. P. 10,88,35. 12,6,65. पेशलीकृत R. 7,23,4,9. — 2) Bhâg. P. 10,42,4. Z. 4. अपेशल *nicht passend* (auch Sarvadarçanas. 26,19) hätte zu 1) gestellt werden müssen.

पेशस्कारिन् m. = पेशस्कृत् 2) Bhâg. P. 10,67,7.

पेशिका vgl. बीज°.

पेशी 1) MBh. 1,4526. 4536. मांस° Kathâs. 61,77. — 2) Bhâg. P. 11, 3,39. — 4) Çârṅg. Saṃh. 1,5,18.

पैङ्ग 2) die ed. Bomb. richtig पैङ्ग्य.

पैङ्गल्य 2) R. 7,13,30.

पैङ्गलीपुत्र, lies पिङ्गलीपुत्र st. °पुल.

पैङ्ग्य 1) MBh. 2,112 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,18. — Vgl. महा°.

पैज m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,58.

पैठीन m. = पैठीनसि Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,3. पैठीनस् Aufrecht im Ind.

पैठीनसि Prâjaçkittenduç. 30,*a*,4. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,3 v. u. 270, *b*,10. 278,*b*,33. 356,*a*,18. — Vgl. महा°.

पैड्व Ind. St. 3,204,*b* fehlerhaft für पैद्व; vgl. oben u. अहिहन्.

पैतृक 1) Kathâs. 59,106.

पैतृयज्ञिय, so zu lesen st. पैतृयज्ञीय.

पैतृष्वस्रेय m. = पैतृष्वसेय Bhâg. P. 10,70,40. °स्रेय die ed. Bomb. auch 1,19,35.

पैत्रिक Kathâs. 110,110.

पैद्व vgl. oben u. अहिहन्.

पैल Bhâg. P. 12,6,52.

पैल्व und पैड्व Ind. St. 3,204,*b* fehlerhaft für पैद्व.

पैशाच 1) माया Bhâg. P. 10,55,28. भाषा Sâh. D. 173,10.

पैशाचभाष्य n. Titel eines *Commentars* Hall 120. Ind. St. 9,176.

पैशाच्य n. nom. abstr. von पिशाच Bhâg. P. 10,88,32.

पैष्ट 1) zu पैष्टी vgl. पिट्ठि Dhammap. 81,26.

पोटगल 1) vgl. महा°.

पोत 1) Sp. 883, Z. 1. fg. न्यग्रोध° Bhâg. P. 12,9,20. Z. 2. fg. शाकपोत *junges Gemüse* als N. eines Volkes Mârk. P. 59,14. — 2) n. Kathâs. 67,101.

पोतवणिज् (richtiger °वणिज्) Hit. 63,11.

2. पोत्र 1) Kathâs. 61,102.

पोत्रक m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 67,6.

पोथ (von पुथ्) m. *Schlag:* गदा° R. 7,32,55.

पोविय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 129,*a*,28.

पोषण 2) *Pflege der Bäume* Verz. d. Oxf. H. 325,*a*,20.

पोषध vgl. पोषधेय *zu fasten* Lalit. ed. Calc. 15,13. पोषध ist wohl = उपवसथ; vgl. Weber, Bhag. 1,410.

पोष्य 3) वयं तु रक्ष्या पोष्याश्च अनुकम्प्याः प्रजा हि वः Bhâg. P. 10,48, 29. यस्यैव बह्वः पोष्याः स्वल्पाश्च विभवाः पुनः Spr. 4867.

पौगण्ड 1) बाल्यपौगण्डकैशोराः so v. a. *die dem Kinde, dem Knaben und dem Jüngling eigenen Freuden* Bhâg. P. 10,45,3. — 2) Bhâg. P. 10, 14,59. °वयस् 15,1.

पौगण्डक Bhâg. P. 10,12,41.

पौच्छ (von पुच्छ) adj. *am Schwanze befindlich* Kathâs. 63,176. fg.

पौणिका f. zu einem patron. पौणिकि.

पौण्डरीक 1) *a)* Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,41. — 3) adj. *aus Lotusblumen gemacht:* दामन् Mâlatim. 60,10.

पौण्ड्र 2) °विषय Kathâs. 86,27. °राज 110,35. पौण्ढ्र Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,24. 339,*a*,45. *b*,38 (पौण्ढ v. l.).

पौण्ड्रक 2) am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 2,7,34.

पौण्ढ्र s. oben u. पौण्ड्र 2).

पौत्रिन् vgl. पुत्र°.

2. पौर 2) Ind. St. 10,166. 318.

पौरण्टक m. N. pr. eines Lehrers, v. l. कोरण्डक Hall 16. पौरण्ठक Verz. d. Oxf. H. 233, *b*, 1 v. u. पौरन्दक Wilson, Sel. Works 1,214. पुराटङ्क Verz. d. B. H. 196,8.

पौरन्दक s. u. पौरण्टक.

पौरंदर 1) दिश् Kathâs. 74,187.

पौरुहृचिदेव m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 108,3.

पौरस्त्य s. unten u. पौलस्त्य.

पौरुष 1) *a)* Bhâg. P. 11,7,22. छाया Ind. St. 10,284. 294. — *b)* Bhâg. P. 10,1,21. — 4) *a)* im Gegens. zu स्त्रीव R. 7,87,29. — *b)* द्विपौरुषी छाया Ind. St. 10,284.

पौरुषेय 1) °वेदवादिन् *der da behauptet, dass der* Veda *menschlichen Ursprungs sei*, Sarvadarçanas. 127,18. — 4) m. N. pr. eines Râkshasa (nach dem Schol.) Bhâg. P. 12,11,35.

पौरुषेयता f. = पौरुषेयत्व, अ° Sarvadarçanas. 131,16.

पौर्णमास 5) zum Schluss vgl. Bhâg. P. 12,1,21.

पौर्वदेहिक vgl. पूर्वदेहिक.

पौर्वापर्य Bhâg. P. 11,22,7. 8.

पौलस्त्य 2) पौलस्त्या नाम राक्षसाः R. 7,8,24. — पौलस्त्यपवन Kathâs. 122,67 fehlerhaft für पौरस्त्य° *Ostwind*.

पौलोम, पौलोमी Gattin Indra's Vikr. 132.

पौष्कर 3) Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 83,21.

पौष्प 1) Kathâs. 68,3. 104,75.

पौष्पञ्जि m. = पौष्पिञ्जि Bhâg. P. 12,6,77. fgg.

पौष्पिञ्जिन्, in शिष्याः पौष्पिञ्जिनः wird man पौष्पिञ्जिनः besser als gen. und पौष्पिञ्जिन् als Nebenform von पौष्पिञ्जि fassen.

प्रकट, die neuere Ausg. °प्रकटद्वारवाहक.

प्रकट 1) Hariv. 15789 (s. u. प्रकट). °योगिनीन्यास Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,27. Kathâs. 61,264. अ° 71,47. प्रकटम् 89,113.

प्रकटन *das Sichtbarmachen*: मार्गप्रकटनायैव दयया (so ist zu lesen) सा ययौ तया Kathâs. 71,191.

प्रकटीकरण n. nom. act. von प्रकटीकर्; s. oben u. आलपन.

प्रकम्प vgl. मक्ी°.

प्रकम्पिन् Uttararâmak. 63,2 (80,16).

प्रकर 1) श्रीहि° Kathâs. 61,62. — 2) *b)* Sâh. D. 317. 322. fg.

प्रकरण 1) *a) eine Abhandlung über einen speciellen Gegenstand, eine Monographie über einen best. Gegenstand*: यत्र हि श्रुत्वा ग्रथो न लभ्यते तत्रैव प्रकरणादेयो ऽर्थं समर्पयति Sarvadarçanas. 139,10. fgg. सूत्रं वृत्तिर्विवृतिर्लघ्वी बृहतीत्युभे विमर्शिन्यौ । प्रकरणविवरणपञ्चकमिति शास्त्रं प्रत्यभिज्ञायाः ॥ 90,19. fg. — *b)* Daçak. 1,8.

प्रकरणसम (प्र° + सम) m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Gâti Njâjas. 5,1,16. Sarvadarçanas. 114,11. fg.; vgl. oben u. जाति 8).

प्रकर्ष Sp. 900, Z. 19. fg. vgl. पतत्प्रकर्षता Sâh. D. 575. 598. अनुप्रासप्रकर्षः पतितः 221,11.

प्रकर्षण 2) *e)* MBh. 7,6446. fgg. bis zum Schlusse des Adhjâja fehlen in der Bomb. Ausg.

प्रकल्पन n. *das Versetzen in* Sâh. D. 741.

प्रकाण्ड 3) महावीर° Uttararâmak. 107,6 (145,3).

प्रकार, तत्प्रकार *derartig* Bhâshâp. 134.

प्रकाश 1) *a)* दिनु प्रकाशासु Kathâs. 93,18. अ° 56,31. — *c)* Daçak. 81, 12, wo wohl त्यागादतिप्रकाशात् (vgl. auch अतिप्रकाश) zu lesen ist. — 3) *a)* Z. 19 vgl. noch भाव°, मक्ा°. प्रकाश = तत्त्वचिन्तामणि° Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 601; vgl. auch 273,*a*, No. 647.

प्रकाशक 1) *c)* Bhâg. P. 11,10,8. — *d) beleuchtend, deutlich machend, zur Anschauung bringend* Sarvadarçanas. 16,8. Davon nom. abstr. °त्व n. 48,2. 6.

प्रकाशता *Berühmtheit* MBh. 3,3066.

प्रकाशत्व 1) Schol. zu Naish. 22,57. — 3) streiche N. 26,35.

प्रकाशन 1) तेजः प्रकाशनम् *erhellend* Weber, Râmat. Up. 300.

प्रकाशितविरुद्धता f. und °विरुद्धत्व n. in der Rhetorik Bez. *einer best. Ungeschicklichkeit im Ausdruck, bei der Etwas zu Tage kommt, das im Widerspruch steht mit dem, was man sagen wollte*, Sâh. D. 576. कुमारस्ते नराधीश श्रियं समधिगच्छतु । अत्र त्वं म्रियस्वेति विरुद्धार्थप्रकाशनात्प्रकाशितविरुद्धत्वम् 228,11.

1. प्रकाश्य, गोप्यानां गोपनम्, प्रकाशनं प्रकाश्यानाम् Sâh. D. 407.

2. प्रकाश्य, MBh. 8,1960 die ed. Bomb. richtig प्रा°.

प्रकीर्णक 4) Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,2. 263,*a*,32. — 6) Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 140,6.

प्रकुञ्च = पल Çârñg. Saṁh. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,7.

प्रकृति 3) *a)* °बन्ध (der Seele) Sarvadarçanas. 38,7; vgl. 37,21. — 4) *b)* प्रकृतीजन (aus metrischen Rücksichten) m. sg. *die Unterthanen* R. 7,107,11. — 5) Sarvadarçanas. 134,21. 135,4. fgg.

प्रकृतिखण्ड n. Titel des 2ten Buches im Brahmavaiv. P. Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,37.

प्रकृतिपुरुष, lies 6 st. 5, m. du. *Natur und Seele* Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,N.

प्रकृतिमय (von प्रकृति) adj. *sich im natürlichen Zustande befindend* Weber, Râmat. Up. 324.

प्रकृतिसंपन्न adj. *mit einer edlen Natur ausgestattet* R. 2,22,19. = सत्त्वप्रकृतियुक्त Schol.

प्रकृष्टकेशाख्य adj. *den Namen «schönes Haar» führend*, m. spielende Bezeichnung der *Koralle*, प्रवाल (प्रकृष्ट = प्र und केश = वाल) Kâvjâd. 3,118.

प्रकोप 2) सर्वलोक° M. 7,24 stände besser unter 1), da das Wort hier wohl *Aufruhr* bedeutet.

प्रकोपण 2) *c) das Aufwiegeln, Aufruhr*: अतः प्रकोपनं कार्यम् Spr. 5157.

प्रकोष्ठ 1) Bhâg. P. 11,9,6. — 2) Kathâs. 73,392.

प्रक्रमभङ्गवत् vgl. प्रक्रमभङ्ग beim Schol. zu Kâvjâd. 2,183.

प्रक्रिया 5) *Hervorbringung*: अनादिनिधनं ब्रह्म — प्रक्रियो जगतो यतः Sarvadarçanas. 140,4.

प्रक्रियाप्रसाद m. Titel einer Schrift Hall 187.

प्रक्षय *das Verschwinden, Ende*: आवरण° Sarvadarçanas. 29,15. fgg. 31,8.

प्रक्षाल, अ° *der* (das Korn zum Gebrauch) *nicht wäscht*, nach Nilak. = शेषहीन *der Nichts nachbehält*, MBh. 14,2852, v. l. — Vgl. सद्यःप्रक्षालक unter प्रक्षालक.

प्रख्य 1) Z. 4 Nilak. zu MBh. 12,5881: अप्रख्यता अप्रकीर्तिः. — 2) *a)* ज्वलदग्निसम° R. 7,56,21. *Glanz, Schönheit*: सुचिर° (देह) 55,20.

प्रख्यात, die ed. Bomb. प्रसंख्यानाः, Nilak. erwähnt eine Lesart अप्रज्ञाताः.

प्रगण्ड 2) Nilak. zu MBh. 12,2638: संचारो यत्र लोकानां दूरादेवावबुध्यते । प्रगण्डी सा च विज्ञेया बहिःप्राकारसंज्ञिता ॥ प्रणिधिस्तत्र यत्नेन कर्तव्यो भूतिमिच्छता । स एवाकाशरन्तीति ह्युच्यते शास्त्रकोविदैः ॥ Also etwa *Warte*.

प्रगमन n. in der Dramatik *eine Rede, die eine andere überbietet*: प्रगमनं वाक्यं स्यादुत्तरोत्तरम् Sâh. D. 358. *the* Pragamana *is a speech*

*containing an excellent answer* Ballant. — Vgl. प्रगयण, प्रगम.

प्रगल्भ 1) अ° Spr. 170 (vgl. Theil 3, S. 358).

प्रगाढ 1) मद° (so ist zu lesen) *reich an* Kâm. Nîtis. 15,40. — 2) Z. 6. fg. MBh. 4,1977 erklärt Nîlak. प्रगाढे durch संकटे *im Gedränge.*

प्रगाथ 2) Z. 2 lies Ghaura.

प्रगुणन (von प्रगुणय्) n. *das Geradmachen, in-die-rechte-Ordnung-Bringen* Mâlatîm. 138,13.

प्रगुणय् (von प्रगुण), °यति = प्रगुणीकर्; vgl. प्रगुणन und प्रगुणित.

प्रगुणीकर् *in die rechte Ordnung bringen:* नन्वकरुणो मदीयचीवरो-त्पणीव ते प्रगुणीकृतान्यङ्गानि Mâlatîm. 164,2.

प्रगुणीभू *sich in Reihe und Glied stellen, sich zu Etwas* (dat.) *bereit machen, bereit sein:* यतस्य दैत्या इव लुण्ठनाय काव्यार्थचोराः प्रगुणीभ-वन्ति (= बद्धीभवन्ति Comm.) Kuvalaj. 114,b.

प्रगे Schol. zu H. 139 (wo so zu lesen ist). *morgen früh* Kathâs. 63,191.

प्रगेतन, मङ्गलानि Daçak. in Benf. Chr. 188,22.

प्रगेनिश Z. 3. fg. ed. Bomb.: तथाभ्युदितशायिना। प्रगे निशामासु तथा नैवोच्छिष्टाः स्व° वै ॥.

प्रग्रह 1) प्राञ्जलि° R. 7,82,14. साञ्जलि° 100,15. प्राञ्जलिः प्रग्रहो नृपः 51,8. प्रग्रह = उन्नतबाहु und ऊर्ध्वबाहु Comm. — 5) am Ende, Nîlak. zu Hariv. 9101 erklärt प्रग्रह durch सहाय.

प्रग्रहिन् (von प्रग्रह) adj. *die Zügel führend* Bhâg. P. 10,1,34.

प्रघोष (von घुष् mit प्र) m. 1) *Laut, Klang, Geräusch* Bhâg. P. 10,8,22. 71,14. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,15.

प्रच vgl. noch अप्रच्युत°.

प्रचण्डचण्डिका f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 94,a,43. 96,a,8.

प्रचण्डता (von प्रचण्ड) f. *Heftigkeit, Leidenschaftlichkeit* Uttararâmak. 100,20 (133,16).

प्रचण्डदेव m. N. pr. eines Fürsten Wilson, Sel. Works 2,23.

प्रचण्डशक्ति m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,18. 70,18. 74,310.

प्रचय 2) am Ende eines adj. comp. f. आ Kir. 5,48.

प्रचरण 3) n. *das auf-die-Weide-Gehen:* गो° Verz. d. Oxf. H. 386,b,1 v. u.

प्रचलाकिन् 1) Uttararâmak. 36,13 (48,11). — Vgl. प्रवलाकिन्.

प्रचार 2) Z. 3. fg. भिक्षा° bedeutet *das Ausgehen auf den Bettel;* vgl. u. d. W. — 5) गावो दूरप्रचारेण (विनश्यन्ति) *durch eine entfernte Weide* Spr. 5311. — Vgl. कौमुदी°.

प्रचिन्वत् vgl. प्राचिन्वत्.

प्रचेतन (von 4. चित् mit प्र) adj. *erleuchtend, aufklärend* SV. II, 6, 3, 18,2. Âraṇjasaṁh. des SV. Daç. 6,2 (Tüb. Hdschr.).

प्रचेतस् 2) b) Âṅgirasa, Verfasser von ṚV. 10,164. — c) Z. 6, LA. (II) 58,8 liest प्राचेतसानां.

प्रच्छद, धौतसुश्लक्ष्णपटप्रच्छदवासस् (तूलिका) Kathâs. 82,39.

प्रच्छाय Kathâs. 72,184.

प्रच्छेदक m. *Riss,* Bez. *des Klagegesanges eines Weibes, das den Geliebten für untreu hält,* Sâh. D. 507. 504. anders Bhar. Nâṭjaç. 18,124.

प्रछ् *die Zukunft befragen, nach etwas Zukünftigem fragen,* vom Wahrsagor Varâh. Bṛh. S. 51,37. 88,41. mit loc. der Person: ते देवेषपृच्छन्त *diese befragten die Götter* Pañkav. Br. 13,3,24.

— आ 3) *anrufen:* अधिपतिमापृच्छ्य *den Herrn* (*Gott*) Suçr. 2,91,15.

— सम् 2) med. mit doppeltem acc. Bhâg. P. 10,38,23. act. *die Zukunft befragen* Varâh. Bṛh. 26,1.

प्रजल्प *Unterhaltung* Bhâg. P. 10,82,30.

प्रजवन adj. *überaus schnell laufend:* वाजिन् Uttararâmak. 92,3 (119,4).

प्रजविन् Uttararâmak. 36,4 (48,2).

प्रजाकर् adj. R. 7,8,27 wohl fehlerhaft für प्रजागर.

प्रजाति Bhâg. P. 10,80,34 nach dem Comm. = प्रकृष्टं जन्म = उपनयन 2).

प्रजापति 3) erscheint in ṚV. Anukr. unter drei Formen: als Parameshṭhin zu 10,129, als Vâkja 3,38. 54—56. 9,84 und als Vaiçvâmitra 3,38. 54—56. — 9) *der Planet Mars* Ind. St. 10,318.

प्रजापयितर् TBr. 1,7,2,4 fehlerhaft für प्रदापयितर्.

प्रजावत् 3) m. N. pr. eines Ṛshi und zugleich Bez. eines von ihm verfassten Liedes Âçv. Gṛhj. 1,13,6. mit dem patron. Prâgâpatja angeblicher Verfasser von ṚV. 10,183.

प्रजिहीर्षु Kathâs. 60,197.

प्रजेश्वर auch = प्रजापति 3); vgl. प्राजेश्वर.

प्रज्ञप्ति 2) Kathâs. 51,45. 111,52.

प्रज्ञाकोश m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 102,134.

प्रज्ञाज्योतिस् adj. Bez. eines Jogin auf der dritten Stufe Sarvadarçanas. 178,20; vgl. 179,1.

प्रज्ञान 2) a) येनेक्षते शृणोतीदं जिघ्रति व्याकरोति च। स्वाद्वस्वादु विजानाति तत्प्रज्ञानमुदीरितम् ॥ *Organ der Wahrnehmung* Verz. d. Oxf. H. 222,b,12. fg.

प्रज्ञासागर m. *ein Meer der Einsicht,* N. pr. eines Ministers Kathâs. 89,4. 58.

प्रज्ञासूक्तमुक्तावली f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282 (Pragnasûkta-, Prajnasûkta- im Ind.).

प्रज्वलन Verz. d. Oxf. H. 231,a,40.

प्रज्वाला f. *Flamme* R. 7,6,56.

प्रडीविन् m. Kathâs. 62,8. 14 wohl fehlerhaft für प्रजीविन्, wie im Pañkat. gelesen wird.

प्रणत (von नम् mit प्र) Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 378,a,7.

प्रणमन (von नम् mit प्र) n. *das Sichbeugen vor* (gen.): मरणं देव शोभनम्। न तु प्रणमनं शत्रोः Kathâs. 62,12.

प्रणय 2) b) °कलह Verz. d. Oxf. H. 215,b,31. प्रणयेन *in wohlgemeinter Absicht* Spr. 4343. Sp. 935, Z. 9. fg. vgl. साधारणो ऽयमुभयोः प्रणयः Vikr. 34. Z. 15 सप्रणयं वाक्यम् auch MBh. 5,7322. Z. 17, die ed. Bomb. liest 3,8584 तदा सप्रणयं st. सा तदा प्रणयं.

प्रणयन 7) *das Festsetzen, Einführen, Gründen:* शास्त्र° Bhâg. P. 12,7,25.

प्रणयनीय TBr. Comm. 1,90,6.

प्रणयिता, (श्रीः) न गच्छति प्रणयितामत्यन्तविद्वत्स्वपि *auch gar grosse Gelehrte mag sie nicht* Mudrâr. 58,3 v. u.

प्रणयिन् 1) Spr. 3674. 4185. प्रणयिक्रिया *Freundesdienst* Vikr. 94. — 2) *verlangend nach* (instr.; vgl. अर्थिन्): युद्धेन R. 7,20,10. विषयविषमभाषा° *Gefallen findend an* Spr. 3755. — 3) प्रणयिनी Spr. 4068.

प्रणव 1) °ज्ञ Weber, Râmat. Up. 337; vgl. 342.

प्रणाडिका = प्रणाडी, instr. प्रणाडिकया *vermittelst* Sarvadarçanas.

36,13. *auf indirecte Weise* 159,7. 8.

प्रणाय्य vgl. प्राणाय्य.

प्रणालिका (s. u. प्रणाली), प्रणालिकया *vermittelst* SARVADARÇANAS. 162,16.

प्रणाशन 1) महापापप्रणाशनी (कथा) R. 7,37,4,7.

प्रणिधान 1) *Anstrengung, Bemühung* SARVADARÇANAS. 40,12. — 3) Z. 4 ईश्वर° ist *Ergebung in den Willen Gottes;* vgl. SARVADARÇANAS. 171,13. fg.

प्रणेतर् 3) धर्म° Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,6. आयुर्वेद° 311,*a*,23.

प्रतप (von 1. तप् mit प्र) m. *Sonnengluth:* °त्र n. *Sonnenschirm* BHÂG. P. 10,35,13.

प्रतर् (v. l. प्रातर्) gaṇa कशाश्वादि zu P. 4,2,80. — Vgl. प्रातरीय.

प्रतरण 2) Z. 4. fgg. streiche लोकानाम् bis zum Schluss des Artikels und vgl. Spr. 4483.

प्रतरम् Z. 3 lies 1,53,11 st. 1,53,4.

प्रतर्क्य, छाप्यप्रतर्क्यो ययौ so v. a. *unbemerkt* KATHÂS. 75,196.

प्रतान 6) *eine weitläufige Behandlung* SARVADARÇANAS. 97,8.

प्रतानित (von प्रतान) adj. *weitläufig behandelt* SARVADARÇANAS. 97,9.

प्रतापचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 54,226. eines Gaina-Autors SARVADARÇANAS. 27,16.

प्रतापमार्तण्ड Titel einer Schrift HALL 173. fg.

प्रतापमुकुट KATHÂS. 25,122. 268. 75,61.

प्रतापरुद्र HALL 174. Verz. d. Oxf. H. 295,*a*, No. 713. °यशोभूषणालंकारशास्त्र 503,*a*.

प्रतापसेन m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 54,227. 66,169.

प्रतापादित्य KATHÂS. 58,5.

प्रतारण 1) und zugleich 2) Spr. 4483. — 2) Z. 3 trenne कल्पलता देवी und vgl. Spr. 4819.

प्रतारयितर् (vom caus. von 1. तर् mit प्र) nom. ag. zur Erklärung von प्रतरण AIT. BR. 1,13.

1. प्रति 4) *a*) महाराजं प्रति कुतः क्षत्रियाः *im Vergleich zu* UTTARARÂMAK. 90,15 (116,14). व्याघ्रं शयानं प्रति मा प्रबोध *erkenne in mir gleichsam einen schlafenden Tiger* MBH. 3,10653.

प्रतिकर्म *für jede Handlung* SARVADARÇANAS. 26,22.

प्रतिकल्प (von कल्प् mit प्रति) m. *Gegenbild:* अ° adj. (f. आ) *unvergleichlich* BHÂG. P. 10,84,62.

प्रतिकाङ्क्षिन्, MBH. 7,7350 liest die ed. Bomb. परस्परजिगीषया st. विजयं प्रतिकाङ्क्षिणः.

प्रतिकूल *feindselig gestimmt:* स्वामिन् Spr. 5377. — Die urspr. Bed. ist *gegen das Ufer angehend.*

प्रतिकूलदैव adj. *dem das Schicksal nicht hold ist;* davon nom. abstr. °ता PAÑKAT. 192,21.

प्रतिकूलवर्तिन् *entgegen handelnd:* धातर् SÂH. D. 325,6 v. u.

प्रतिकृत्य zu streichen; vgl. Spr. 5106.

प्रतिक्रमण, °विधि m. und °सूत्र n. Titel zweier Schriften WILSON, Sel. Works 1,282.

प्रतिक्रिया 2) पूरोत्पीडे तडागस्य परीवाहः प्रतिक्रिया UTTARARÂMAK. 56,12 (73,5).

प्रतिक्षपम् (1. प्र° + क्षपा) adv. *jede Nacht* KATHÂS. 92,47.

प्रतिक्षेप *Verwerfung* SARVADARÇANAS. 160,12.

प्रतिगति (von गम् mit प्रति) f. *Zurückkunft* MED. v. 17.

प्रतिग्रह 6) कश्चित्प्रतिग्रहेण द्वे गावौ प्राप द्विजोत्तमः *als Geschenk* KATHÂS. 62,91. — 11) acht प्रतिग्रह neben acht ग्रह Ind. St. 9,107. fg.

प्रतिग्राह्य 3) Bez. gewisser Graha TBR. Comm. 1,102,6.

प्रतिङ्गिरा f. N. pr. einer buddh. Göttin WILSON, Sel. Works 2,13. — Vgl. प्रत्यङ्गिरा.

प्रतिचक्र Z. 4. fg. NILAK. zu HARIV. 13113: सुचारुभ्यो ऽपि चारु यानं रथं प्रतिचक्रस्य वैरिरथमूहस्यापि चक्रमाशायकं पातालं गच्छतेत्येवमादि.

प्रतिचोदनम्, lies *bei jeder Aufforderung.*

प्रतिचोदना f. *Verbot* BHÂG. P. 11,12,14. nach dem Comm. = निषेध im Gegensatz zu विधि, oder स्मृति im Gegens. zu श्रुति.

प्रतिच्छाया BHÂG. P. 10,12,40. 20.

प्रतिजन्मन् n. *Wiedergeburt* KATHÂS. 90,152.

प्रतिजागृवि adj. *wachsam, aufpassend* Verz. d. Oxf. H. 304,*a*,12.

प्रतिज्ञा Z. 14. fg. lies मिथ्याप्रतिज्ञ (s. auch bes.). Z. 27. fg. lies im Njâja *Verkündigung einer best. Thesis in einer Disputation* und vgl. NJÂJAS. 1,1,33. SARVADARÇANAS. 8,13. 45,5. 52,5. 113,20. प्रतिज्ञान्तर n. Bez. eines best. निग्रहस्थान NJÂJAS. 5,2,3. SARVADARÇANAS. 114,13. fg.

प्रतिज्ञाहानि f. desgl. NJÂJAS. 5,2,2. SARVADARÇANAS. 114,13.

प्रतिदृष्टान्तसम m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Gâti NJÂJAS. 5,1, 9. SARVADARÇANAS. 114,11. fg.; vgl. oben जाति 8).

प्रतिद्वारम् KATHÂS. 124,193. प्रतिद्वारि loc. dass. BHÂG. P. 10,34,56.

प्रतिध्वनि vgl. u. आभोग 1).

प्रतिधान BHÂG. P. 10,13,5. m. nach dem Comm.

प्रतिध्वानिन् adj. *widerhallend* SÂH. D. 249,15.

प्रतिनदि (1. प्र° + नदी) adv. *an jedem Flusse* Spr. 5316.

प्रतिनिधि, हुताशन° Spr. 3579.

प्रतिनियम, lies *Bestimmung für jeden speciellen Fall* und füge SARVADARÇANAS. 85,2 hinzu.

प्रतिनिर्देश füge *eine abermalige Erwähnung, ein Zurückkommen auf* und SÂH. D. 276,15 hinzu.

प्रतिनिर्देश्य adj. *was abermals erwähnt wird, worauf man wieder zurückkommt* SÂH. D. 224,6. fg. प्रतिनिर्देश्योपमा 276,16.

प्रतिनिशम् KATHÂS. 112,148.

प्रतिपक्षचण्डभैरव m. N. pr. des Hauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,11.

प्रतिपत्तर् *Wahrnehmer, Hörer* SÂH. D. 286,19. Z. 1 ist प्रति st. पति zu lesen.

प्रतिपत्ति 3) pl. Ind. St. 10,257. — 11) so v. a. *Regierung:* मलिकश्रीमफरिकप्रतिपत्तौ Verz. d. Oxf. H. 350,*b*,2 v. u. 354,*b*,1.

प्रतिपत्नी f. *Nebenbuhlerin:* प्रतिपत्निवत् (aus metrischen Rücksichten verkürzt) BHÂG. P. 11,6,12.

प्रतिपदम् 1) SÂH. D. 114,4. — 2) *Wort für Wort:* प्रतिपदपाठ SARVADARÇANAS. 138,1.fgg. — 3) पृष्ट्वा प्रतिपदं सर्वं कुशलम् *nach dem Wohlbefinden jedes Einzelnen gefragt habend* R. 7,100,6. = प्रत्येकम् Comm.

प्रतिपन्नत्व n. *das Versprochenwordensein* LA. (II) 37,9.

प्रतिपादपम् (von 1. प्र° + पादप) adv. *an jedem Baume* VIKR. 21,3.

प्रतिपाद्य *von dem die Rede geht* Sâh. D. 107,18. °त्व n. ebend.

प्रतिपित्सा Sarvadarçanas. 126,20.

प्रतिपुंनियत (1. प्रति - पुमंस् + नि°) adj. *für jede Seele besonders bestimmt* Sarvadarçanas. 87,5.

प्रतिप्रभ, Aufrecht liest प्रतिप्रभु.

प्रतिप्रभु s. प्रतिप्रभ.

प्रतिप्रयोग m. *Gegenausführung, eine parallel laufende Ausführung eines Satzes* Sarvadarçanas. 48,10.

प्रतिप्रसवम् adv. *bei jeder Geburt:* प्रतिप्रसवस्वरूपप्रतिष्ठा Sarvadarçanas. 180,2.3.

प्रतिफलन Mallin. zu Çiç. 4,67.

प्रतिबन्ध 3) *ein logisches Hinderniss, Beseitigungsgrund* (= बाध) Sarvadarçanas. 117,17.

प्रतिबन्धक 1) Sarvadarçanas. 29,15.

प्रतिबन्धिकल्पना f. Bez. eines best. logischen Fehlers: *eine Annahme, gegen welche ein gerechter Widerspruch erhoben werden kann,* Sarvadarçanas. 113,22.

प्रतिबन्धु erklärt Nîlak. durch दौहित्ररूप.

प्रतिबाहु 2) ein Sohn Vagra's Bhâg. P. 10,90,28. — 3) *eine gegenüberliegende Seite in einem Viereck oder Polygon* Colebr. Alg. 295.

प्रतिबिम्ब u. s. w. s. प्रतिविम्ब u. s. w.

प्रतिबोधिन् *erwachend* Kathâs. 112,131.

प्रतिभट *Jmd oder einer Sache gewachsen* Sarvadarçanas. 119,19.21.

प्रतिभय 2) °कर Kathâs. 102,152.

प्रतिभा 2) zu streichen, da statt देवताप्रतिभा ऽसि मे in der ed. Calc. zu lesen ist देवता प्रतिभासि मे *du scheinst mir eine Göttin zu sein.* — 4) *Verstand, Einsicht* MBh. 3,12799. Sâh. D. 119,15. सर्वनिमित्तानपेक्षं मनोमात्रजन्यमविसंवादकं झटित्युत्पद्यमानं ज्ञानं प्रतिभा *rasches Begreifen* Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,3. fgg. *Phantasie* 214,*a*,5. Sâh. D. 680. fg.

प्रतिभान Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3. Z. 3. fg. Hariv. 11730 liest die neuere Ausg. प्रतिभातिश्च; Nîlak.: प्रतिभाविः (sic) प्रतिभासमात्रैः. — Vgl. मल्ला°.

प्रतिभानु ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,11.

प्रतिभास 3) Sarvadarçanas. 17,18. 18,1.5. fg. 19,5.

प्रतिभुज m. = प्रतिबाहु 3) Colebr. Alg. 295.

प्रतिभू P. 6,4,85, Sch. दत्तप्रतिभुवौ मुक्तौ *die Beiden wurden freigelassen, nachdem sie Bürgen gestellt hatten,* Kathâs. 60,225.

प्रतिभेद 1) Nîlak. zu MBh. 12,6845: प्रतिभेदात् उरःकण्ठशिरःस्थानभेदात्, zu 11972: प्रतिभेदो रूपभेदः. — 2) Kathâs. 71,282. 88,27. 112,161. am Ende eines adj. comp. f. आ 105,64.

प्रतिमत्स्य MBh. 6,359 in der ed. Bomb.

प्रतिमल्ल Mâlatîm. 81,9. न खड्गविद्याविज्ञाने प्रतिमल्लो ऽस्ति मे क्षितौ Kathâs. 83,28.

प्रतिमांस n. *ersetztes Fleisch* Kathâs. 61,282.

प्रतिमात्रा (1. प्र° + मा°) f. pl. *alle Moren* Ind. St. 9,133. 138. — Vgl. unten प्रतिशाखा.

प्रतिमान 2) Sp. 969, Z. 1 auch Nîlak. liest 3,10879 fälschlich अ° *unvergleichlich.* Z. 4. fgg. vgl. oben u. प्रतिभान.

प्रतिमाला unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,9.

प्रतिमासम्, प्रतिमासलिङ्गव्रत Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,36.

प्रतिमास्य, richtig प्रतिमत्स्य die ed. Bomb.

प्रतिमित्र, die ed. Bomb. richtig प्रत्यमित्र.

1. प्रतिमुख *Epitasis* Sâh. D. 334. 126,16. nach dem Schol. *Entgegnung, Antwort* 509.

प्रतिमुहुस् Sâh. D. 207,3. Kaurap. 40 bei Haeb. S. 234.

प्रतिमानना lies (von मानय् mit प्रति) st. (wie oben).

प्रतियामिनि (1. प्र° + यामिनी) adv. *jede Nacht* Kathâs. 61,91.

प्रतियोगिक, तादात्म्यप्रतियोगिकः प्रतिषेधः *in Beziehung stehend zu, in Verbindung stehend mit* Sarvadarçanas. 111,22. 112,1.

प्रतियोगिज्ञानकारणतावाद, so zu lesen.

प्रतियोगिन् Sarvadarçanas. 43,1. 47,10. 62,17. 73,9. 108,18. 111,1. 161,15. प्रतियोगिता 47,8. प्रतियोगित्व 62,21. 105,21. प्रतियोगिज्ञानस्य हेतुत्वखण्डनम् Titel einer Schrift Hall 44. प्रतियोग्यनधिकरणे नाशस्योत्पत्तिनिरासः desgl. 43. अ° Bhâshâp. 68.

प्रतिरव 1) Z. 2 lies 6 st. *b*. — 2) Kathâs. 103,168.

प्रतिराज oder °राजन् Kathâs. 121,253.

1. प्रतिरूप Bhâg. P. 10,42,28.

2. प्रतिरूप 1) *a)* प्रतिरूपं वचनमार्यस्य Uttararâmak. 98,20 (130,14).

1. प्रतिरूपक 2) nach Nîlak. zu MBh. 12,2037 = कृत्रिमं शासनपत्त्रम्; ders. zu 2170: प्रतिरूपकं प्रतिमा तत्कारकैस्तद्द्वारा कार्मणकारिभिः कौलिकैः.

प्रतिरूप्य, die ed. Bomb. richtig अप्रातिरूप्य.

प्रतिरोध *Hemmniss, Verstopfung:* अल्पप्रतिरोधकर Suçr. 2,90,5.

प्रतिरोधिन् Mâlatîm. 77,9.

प्रतिलम्भ *das Erhalten, Finden, Erlangung:* फल° Sarvadarçanas. 5,16. स्मृति° 58,15. *das Fassen, Erfassen, Begreifen* 23,3.

प्रतिलोम 1) विद्या Bez. *eines best. verkehrt* (*von hinten nach vorn*) *zu lesenden Zauberspruches* Kathâs. 74,133. fg.; vgl. 234. °गुण Ind. St. 8, 441. fg. प्रतिलोमेन *in unfreundlicher Weise* Vṛddha-Kâṇ. 7,10. °ज Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,8. 281,*b*,15.

प्रतिवक्तव्य, न चास्मि प्रतिवक्तव्यः सीतां प्रति कथं च न *ich gestatte keine Widerrede* R. 7,45,19.

प्रतिवचन 2) अद्यैव प्रतिवचनम् Vikr. 38,16. प्रतिवचनं प्रयच्छति Pańkat. 117,14. fg. Sarvadarçanas. 42,19. *Antwort auf* (gen.), *Beantwortung:* अस्य प्रश्नस्य 122,3.

प्रतिवचस् Kathâs. 66,63.

प्रतिवत्सरम् Kathâs. 80,6.

प्रतिवातम् MBh. 12,5210. Spr. 4982. Z. 2 lies 33 st. 35.

प्रतिविधित्सा (vom desid. von 1. धा mit प्रतिवि) f. *das Verlangen —, die Absicht entgegenzuarbeiten* Kathâs. 81,41.

प्रतिविम्ब (richtiger °बिम्ब), चित्प्रति° Weber, Râmat. Up. 343. Z. 10. fgg. vgl. बिम्बप्रतिबिम्बत्वे Sâh. D. 275,4.

प्रतिविम्बक = प्रतिविम्ब Kathâs. 62,188.

प्रतिविम्बय्, °बिम्बित Uttararâmak. 85,3 (109,5). Dhûrtas. 73,14.

प्रतिवृत्तान्तम् (1. प्र° + वृत्तान्त) adv. *in den einzelnen Erzählungen* Spr. 5120.

प्रतिशब्द्वत् (von प्रतिशब्द) adj. *widerhallend:* गुहा Kathâs. 110,86.

प्रतिशाखा pl. Bhâg. P. 12,6,59 *alle erwähnten* Çâkhâ nach dem Comm. — Vgl. प्रतिमात्रा.

प्रतिश्रय 2) अ° adj. Kathâs. 52, 298. Z. 3 यत्र च स्यात्प्रतिश्रयः auch Spr. 5312.

प्रतिश्रित n. *Obdach* MBh. 13,355. प्रतिश्रय ed. Bomb.

प्रतिश्रुत् 1) Kathâs. 107,79.

प्रतिश्लोकम् Bhâg. P. 12,12,51.

प्रतिषेध 1) कालहरणप्रतिषेधाय *um keine Zeit zu verlieren* Uttararâmač. 96,1 (125,4). In der Dramatik *ein vor den ersehnten Gegenstand sich stellendes Hinderniss:* ईप्सितार्थप्रतीघातः प्रतिषेध इतीष्यते Sâh. D. 386.

प्रतिष्टम्भ *Hemmung, das Aufheben einer Wirkung:* अय्यर्काम्बुविषादीनाम् Bhâg. P. 11,15,8.

प्रतिष्टम्भिन् adj. *hemmend:* शक्रहस्त° R. 7,23,4,43.

प्रतिष्ठा 2) कुल° Uttararâmač. 99,7 (131,7). अप्रतिष्ठे रघुज्येष्ठे का प्रतिष्ठा कुलस्य नः 9. — 5) Weber, Râmat. Up. 303. Verz. d. Oxf. H. 105,a, N. 4. — 6) नरस्य का प्रतिष्ठा स्यादेतत्पृष्टो वदस्व मे MBh. 12, 6690. प्रज्ञा प्रतिष्ठा भूतानां प्रज्ञा लाभः परो मतः 6694. कृत्ते सर्वत्र लभते प्रतिष्ठां भाग्यसंयुतान् Spr. 2965. — 8) Râǵa-Tar. 5,28. लिङ्ग° Verz. d. Oxf. H. 45,a,28. °तन्त्र ebend. °तन्त्र 289,b, No. 693.

प्रतिष्ठान 1) d) Kathâs. 58,2. 73,417. प्रतिष्ठानाभिधानो ऽस्ति देशो गोदावरीतटे 75,24.

प्रतिष्ठापन *das Feststellen, Begründen, Erhärten* Sarvadarçanas. 52,4.

प्रतिष्ठासारसंग्रह m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341,a,36.

प्रतिसंक्रम 1) *Auflösung:* भूतानां स्थितिरुत्पत्तिरहं वै प्रतिसंक्रमः Bhâg. P. 11,16,35. — 2) *Eindruck;* am Ende eines adj. comp. f. आ Sarvadarçanas. 155,3.

प्रतिसंक्राम m. *Auflösung* Bhâg. P. 11,19,16.

प्रतिसंचर Z. 1 lies (von चर् mit प्रतिसम्).

प्रतिसद्म (1. प्र° + सद्मन्) adv. *bei —, in jedem Hause* Bhâg. P. 10,71,33.

प्रतिसंदेश Kathâs. 74,94. 101,117. 102,143.

प्रतिसंधान 4) *das sich-wieder-Vergegenwärtigen, sich-wieder-zum-Bewusstsein-Bringen* Sarvadarçanas. 92,14. 17.

प्रतिसंधि Z. 5. fg. Nilak. zu MBh. 12,7505: प्रतिसंधिः प्रतीपः संधिर्वियोगः विषयेभ्य उपरम इति यावत्.

प्रतिसंबन्धि (1. प्र° + संबन्धिन्) adv. *je nachdem dieses oder jenes damit verbunden wird* Sâh. D. 295,12.

प्रतिसरा f. bei den Buddhisten Bez. einer der fünf Schutzmächte (पञ्चरक्षा:) Wilson, Sel. Works 2,13.

प्रतिसर्ग Verz. d. Oxf. H. 8,a,15. 30,a,27.

प्रतिसाधन (1. प्र° + सा°) n. *Gegenbeweis* Sarvadarçanas. 128,8. 133,15.

प्रतिसारणा f. Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien (insbes. Quecksilber) unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 320,a,15.

प्रतिसारिन्, Nilak.: प्रतिसारिणी प्रतीपं सरतीति नीचानुगामिनीत्यर्थः.

प्रतिसिंह (1. प्र° + सिंह) m. *Gegenlöwe, ein feindlich gegenüberstehender Löwe* Kathâs. 60,106.

2. प्रतिसूर्यक Uttararâmač. 33,2 (43,7).

प्रतिस्कन्ध 1) der Comm. zu Kâm. Nîtis. liest स्कन्धस्कन्धेन; vgl. zu Spr. 4514, Th. 3, S. 401.

प्रतिस्रोतम् adv. = प्रतिस्रोतस् Bhâg. P. 10,78,18. = प्रतिलोमं संमुखम् Comm.

प्रतिस्वन (1. प्र° + स्वन) m. *Widerhall, Echo;* pl. Bhâg. P. 10,12,40.

प्रतिस्वम् (1. प्र° + स्व) adv. *jeder für sich, jeder einzeln* Âçv. Çr. 6, 12,7. — Vgl. प्रातिस्विक.

प्रतिहर्ष m. *Aeusserung der Freude* Dhâtup. 32,13.

प्रतिहार 9) प्रती° N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,5.

प्रतिहारसूत्र n. Titel eines Sûtra des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 379,b, No. 394.

प्रतिहार्य 2) vgl. प्रातिहार्य.

प्रतीक 2) d) मेलकप्रतीक्षाः adj. f. so v. a. *schauend auf* Bhâg. P. 10,16,21.

प्रतीकाश am Ende eines adj. comp. Uttararâmač. 37,8 (50,8).

प्रतीति 2) पदत्व° *das Begreifen, dass Etwas ein Wort ist,* Sarvadarçanas. 142,22. 50,6. fg. 52,1. — 3) *Vertrauen, zuversichtlicher Glaube* Daçak. 76,9 (wo mit der ed. Calc. तद्गता प्रतीतिः zu lesen ist). 81,9.

प्रतीप 1) *Gegner, Widersacher,* mit gen. Bhâg. P. 10,46,35. 68,27.

प्रतोली 1) Kathâs. 124,72. fg. °प्रतोलीका adj. 102,11.

प्रतोष lies eines der 12 Söhne Vishnu's von der Dakshinâ und eines der Götter Tushita im Manvantara Svâjambhuva.

प्रत्यक्पुष्कर s. u. पुष्कर 3).

प्रत्यक्ष 2) प्रत्यक्षाभावबलादिह Sarvadarçanas. 47,6. °मूलता 5,16. प्रत्यक्षं दृश्यते लोके कृतस्याप्यकृतस्य च *was in der Welt gethan und was versehen worden ist, springt sogleich in die Augen* Spr. 3874. Am Schluss hinzuzufügen Verz. d. Oxf. H. 208,b,9. — 5) प्रदीप्तं पावकं प्रत्यक्षेणावलोक्य च Har. 106,12.

प्रत्यक्षता, nom. abstr. von प्रत्यक्ष 2): अ° Sarvadarçanas. 5,5.

प्रत्यक्षत्व dass. ebend. 5,4. 9,4.

प्रत्यक्षाय्, (von प्रत्यक्ष) *deutlich vor Augen treten, augenfällig sein:* प्रत्यक्षायमाणत्वे Sâh. D. 751.

प्रत्यक्षीकर, °कृतं मया Hit. 85,21.

प्रत्यक्षीभू *vor Augen treten, sich zeigen:* °भूय Kathâs. 66,60. 72,145.

प्रत्यक्सरस्वती f. *die westliche* Sarasvatî Bhâg. P. 11,30,6.

प्रत्यगात्मन्, प्रत्यगात्मता Weber, Râmat. Up. 343.

प्रत्यग्दृश् adj. *dessen Blick nach innen gerichtet ist* (Gegens. पराग्दृश्) Weber, Râmat. Up. 349.

प्रत्यग्र 1) स प्रत्यग्रैः (so Malliń.) कुटजकुसुमैः Megh. 4. प्रत्यग्रम् adv. *vor Kurzem* Kathâs. 98,29.

प्रत्यङ्कम् (1. प्रति + अङ्क) adv. *in jedem Acte* Sâh. D. 540.

2. प्रत्यङ्ग, अङ्गप्रत्यङ्गोपाङ्ग° Sarvadarçanas. 78,4. °संभवे 97,18.

प्रत्यञ्च् 1) e) Z. 1. fg. lies *westlich.* — d) प्रत्यगेकरस *nur an Innerlichem Geschmack findend* Ind. St. 9,163. *immer wieder (beständig) eines und desselben Wesens* Weber. — 3) प्रतीची f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 11,5,40.

प्रत्यज्ञान Verz. d. Oxf. H. 344,b,25.

प्रत्यनीक 1) *Gegner, Feind* Bhâg. P. 11,30,22. *entgegengesetzt* Sarvadarçanas. 46,5. 60,9. *entgegenstehend, beeinträchtigend* 118,14.

प्रत्यन्त 1) °देशवासिनी Ind. St. 9,317.

प्रत्यन्तरीभू (1. प्रति-अन्तर् + 1. भू) *sich in Jmdes Nähe begeben:* अन्तस्त्वमेवास्याः प्रत्यन्तरीभव Uttararâmaḱ. 39,8 (53,5).

प्रत्यभिघारण genauer *das Begiessen der im Gefässe zurückgebliebenen Opferspeise, wenn man einen Abschnitt von derselben weggenommen hat.*

प्रत्यभिज्ञा 1) Kathâs. 101,326. Sâh. D. 124,3. *das wieder-zum-Bewusstsein-Kommen* (dass Gott und die individuelle Seele völlig identisch sind) Sarvadarçanas. 50,16. 91,4. °दर्शन ein best. philosophisches *System* 90. fgg. °शास्त्र 90,17.

प्रत्यय 1) Z. 7 MBh. 13,4589 erklärt Nilak. das Wort durch अभिप्राय; Z. 11 nicht Çâk. 11,16, sondern Schol. zu Çâk. 11,16. — 2) bei den Buddhisten und Ǵaina *Grundbegriff* Sarvadarçanas. 20,1. fgg. 25,7. 26,18. — 3) in der Medicin = निमित्त, हेतु u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 305,b,18. 312,a,18. Z. 4. fg. Sarvadarçanas. 20,21. fg. — 5) सहकारिन् ist wohl *mitwirkende Ursache;* vgl. u. 4).

प्रत्ययत्व Sarvadarçanas. 21,2.

प्रत्यर्पणीय Daçak. in Benf. Chr. 189,15.

प्रत्यर्ष, so zu lesen st. प्रव्यर्ष.

प्रत्यवभास (von 2. भास् mit प्रत्यव) m. *das vor-Jemand-Erscheinen:* आकस्मिकप्रत्यवभासा adj. Uttararâmaḱ. ed. Cow. 36,5. °भाषा die ältere Ausg. 27,14.

प्रत्यवस्कन्द m. *Ueberfall* Kathâs. 71,109.

प्रत्यवस्थान *Einwendung* Njâjas. 1,2,59.

प्रत्यवाय 3) °भूयिष्ठाश्च कान्तारपथाः Daçak. in Benf. Chr. 188,10. — 4) Sâj. zu ṚV. I, S. 43, Z. 4 v. u. °भाज् Sarvadarçanas. 137,15.

प्रत्यस्तम् adv. *unter-:* गच्छति *gehen unter, hören auf* Sarvadarçanas. 179,21.

प्रत्यस्त्र Kathâs. 115,30. 63. Bhâg. P. 10,63,12.

प्रत्यात्मम् adv. *für jede Seele, in jeder Seele* Sarvadarçanas. 168,10.

प्रत्यापत्ति *Rückkehr* Bhâg. P. 10,53,22.

प्रत्यायक *begreifen machend, zur Vorstellung bringend:* अर्थ° Sarvadarçanas. 141,2. 4. 143,12. fg. Davon nom. abstr. °त्व n. 141,12. 142,21. fg. 143,1.

2. प्रत्यायन 1) die ed. Bomb. liest प्रत्यायकं st. प्रत्यायने und Nilak. erklärt: एषां शुल्कवादिनां प्रत्यायकं भार्यात्वज्ञापकं किमपि नास्ति। परिणयादेव भार्या भवति न शुल्कमात्रादिति लोकव्यवहारस्य स्पष्टत्वादित्यर्थः. — 2) Sâh. D. 109,21.

प्रत्याशा Sâh. D. 84,9. 142,5. Mâlatîm. 149,6. विगलितप्रत्याश adj.; davon nom. abstr. °त्व 146,2 v. u.

प्रत्याहार 2) Ind. St. 9,25. fg. — 5) Bez. *eines best. Bestandtheils des* पूर्वरङ्ग Sâh. D. 281.

प्रत्याह्वय (1. प्रति + आ°) m. *Widerhall, Echo* Bhâg. P. 11,28,5.

प्रत्युक्ति Sâh. D. 509.

प्रत्युत Kathâs. 61,35. füge *erst recht* hinzu.

प्रत्युत्तर Kathâs. 106,167. Hit. 64,14. Sâh. D. 302. उत्तरप्रत्युत्तरे कुर्यात् 192,2.

प्रत्युत्थायिन् *ehrerbietig aufstehend* (vor einem Gaste): अ° Bhâg. P. 10,78,23.

1. प्रथ् 2) a) Z. 10. fgg. °यशो दिगन्तेष्वपि पप्रथे Kathâs. 72,161. स च प्रवादो ऽयोध्यायां तस्यां सर्वत्र पप्रथे 88,10. — caus. प्रथयिष्यन्ति MBh. 3,14417 fehlerhaft für प्रयतिष्यन्ति, wie die ed. Bomb. liest (mit vorangehendem भेदे st. भेदः).

प्रथन 2) c) स्वस्वविज्ञान° Kathâs. 96,36.

प्रथमपुरुष m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 400,b, No. 182. — Vgl. u. प्रथम 4) b).

प्रदक्षिण 1) b) यदा कालः प्रदक्षिणः Bhâg. P. 10,54,16. — 2) देवप्रदक्षिणम् Kathâs. 63,83.

प्रदर 1) Nilak. zu MBh. 12,3715: प्रदरं भङ्गं पलायनमित्येके. — 2) Uttararâmaḱ. 33,1 (43,6). — 3) Verz. d. Oxf. H. 316,b,13.

प्रदर्शक 1) *zeigend:* आशा° *die Himmelsrichtungen z.* (der Mond) Kathâs. 104,114.

प्रदातर् 1) एकाक्षर° (गुरु) *eine Silbe beibringend, — lehrend* Vṛddha-Ḱâṇ. 13,20. मिथ्यासाक्षि° *falsche Zeugen vorführend* Pańkat. 1,6,47.

प्रदातव्य 1) °वेश्याकितवाप्सरसां तथा। वैदग्ध्यार्थं प्रदातव्यं संस्कृतं चाक्षरान्तरा॥ *diesen soll man das Sanskrit ertheilen* so v. a. *diese soll man Sanskrit reden lassen* Sâh. D. 173,20. fg.

प्रदाय, so auch die ed. Bomb.

प्रदाह vgl. ककुप्प्रदाह.

प्रदीप Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 273,b,41. 286,a, No. 670. 292,a,41. = मुग्धबोध° 161,b,15. — Vgl. noch संवत्सर°.

प्रदीपक, स्वयशः° Bhâg. P. 10,70,39.

प्रदीप्ताक्ष adj. *leuchtende Augen habend;* m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73,420.

प्रदीप्ति f. *Licht, Glanz;* davon °मन्त् adj. *leuchtend, glänzend* MBh. 3,15831.

प्रदेश 4) क्रमवत्तुप्रदेशस्थ (क्रमवर्त°?) Râǵa-Tar. 5,39. पृष्ठप्रदेशे *im Rücken von Jmd, hinter Jmd* Pańkat. 134,20. — 7) bei den Ǵaina *atomic individuality* Wilson, Sel. Works 1,313. anders Sarvadarçanas. 37,21. 38,20.

2. 3. प्रदोष Kâvjâd. 2,312.

प्रद्युम्न 1) als einer der 4 Vjûha Vishṇu's Sarvadarçanas. 54,21. 55,9. — 2) ein Fürst Kathâs. 97,5. ein Brahmane Verz. d. Oxf. H. 153,b,14. ein Lehrer Wilson, Sel. Works 1,338.

प्रद्युम्नक = प्रद्युम्न 1) Bhâg. P. 10,61,26.

प्रद्युम्नशिखर n. N. pr. einer *Anhöhe* Kathâs. 73,111.

प्रद्योत 2) Fürst und Gründer einer Dynastie (प्रद्योतन) Bhâg. P. 12,1,3.

प्रद्योतन 2) pl. N. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,3.

प्रधान 1) Z. 10 °पुरुष Sarvadarçanas. 70,4. — 2) *die Natur im chaotischen Zustande, die nicht zur Entwickelung gelangte Natur* Sarvadarçanas. 147,15. °त्रय 179,3. 6.

प्रध्यान MBh. 3,15820.

प्रध्वंस, Z. 2. प्रध्वंसाभाव *das nicht-mehr-Sein, das Gewesensein* Sarvadarçanas. 111,19. प्रध्वंस dass. 161,14. fg.

प्रध्वंसन 2) vgl. प्राध्वंसन.

प्रपक्ष 1) *Spitze des Flügels* R. ed. Bomb. 4,62,2.

प्रपञ्च 1) अति° *zu grosse Ausführlichkeit* Sarvadarçanas. 71,9. — 2)

*die Welt der Erscheinungen* Sarvadarçanas. 52,1. 4. 66,3. 70,18. — 6) in der Dramatik *ein Lachen erregender Dialog* Sâh. D. 521. fg.

प्रपञ्चन Sarvadarçanas. 33,18. 39,17. 134,12.

प्रपञ्चय् 1) Sâh. D. 646. Sarvadarçanas. 23,4. 27,17. 39,2. 84,4.

प्रपण vgl. प्रापणिक.

प्रपद्, भवत्प्रपद्योः पतितात्मनो नः Bhâg. P. 10,23,30. Z. 1 ist 1) nach n. zu streichen.

प्रपलायिन्, अचिरस्थायिप्रकाशप्रपलायिनी। संध्या विद्युच्च Kathâs. 90,19.

प्रपाक wohl *ein best. Fleischtheil des Opferthiers* Kauç. 83. fg.

प्रपाण v. l. für प्रपान 2) Varâh. Bṛh. S. 66,3. 4.

प्रपात 4) ततो ऽर्के दुःखितो देहं त्यक्तुमिच्छ्न् प्रपाततः Kathâs. 108,16.

प्रपानक lies *Sorbet* und füge Sâh. D. 246. 96,8 hinzu.

प्रपितामह, °मही Bhâg. P. 10,49,14.

प्रबन्ध 2) Mâlatim. 88,11. — 3) Sarvadarçanas. 127,3. 129,7. von einem philos. Werke 27,17. 131,9. कथा° *eine Legende* Uttararâmaé. 87, 9 (112,5). — Vgl. मोक्ष°.

प्रबन्धाध्याय m. Titel des 4ten *Kapitels* im Saṁgîtadarpaṇa und Saṁgîtaratnâkara Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 478. 199,*b*, No. 472. Vgl. शुद्धप्रबन्धोदाहरण 201,*a*, No. 480.

प्रबल 2) *a*) eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,15.

प्रबलीभू *mächtig werden:* °भूतमनोभू Kathâs. 103,202.

प्रबाल, die Bomb. Ausgg. schreiben richtig प्रवाल.

1. प्रबाहु Z. 2, in प्रबाहुवा gehört प्र sicher nicht zu बाहुवा; vgl. प्र बाहुवा सिसृतम् ṚV. 7,62,5. प्र बाहुवा पृथुपाणिः सिसर्ति 2,38,2.

प्रबुद्ध 2) Bhâg. P. 11,2,21.

प्रबोधन 1) चक्षुष्प्रबोधनं तेजः Spr. 4684. — 4) *a*) Uttararâmaé. 118, 7 (160,10).

प्रबोधिन् 1) अशरीरिणी वाणी अन्तरिक्षात्प्रबोधिनी *erwachend* so v. a. *ertönend* R. 7,59,2,55. — Vgl. काल°.

प्रभद्र, प्रभद्रादिक Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,2. 26.

प्रभद्रक 3) n. *eine Verbindung von vier* Çloka, *durch welche ein und derselbe Satz durchgeht,* Comm. zu Kâvjâd. 1,13.

प्रभव 2) *d*) Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,7 v. u.

प्रभवन, Hariv. 8953 gehört nicht hierher, da dort मेरुप्रभ-वन zu trennen ist; auch hat Langlois nicht मेरुप्र, sondern मेरुप्रभ.

प्रभवस्वामिन् m. N. pr. des ersten der 6 Çrutakevalin Wilson, Sel. Works 1,336.

प्रभाकर 1) *e*) N. pr. eines Mannes Kathâs. 56,82. 59,64. eines berühmten Lehrers der Mîmâṁsâ Sarvadarçanas. 46,21. 135,2. Verz. d. Oxf. H. 237,*a*,24. °गुरु Hall 180. 181. °भट्ट 176. 192.

प्रभाग Z. 1 lies भज् st. भञ्ज्.

प्रभानु (प्र + भानु) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

प्रभामण्डलक n. = प्रभामण्डल Kathâs. 81,47. 51. 76. 96.

प्रभावन lies (vom caus. von 1. भू mit प्र) nom. ag. *Schöpfer* oder *Gedeihen schaffend.*

प्रभावत् 2) *d*) N. pr. eines Flusses Wilson, Sel. Works 2,32.

प्रभावय्, streiche den ganzen Artikel und vgl. u. 1. भू mit प्र caus.

प्रभाषिन्, इति प्रभाषिणी Bhâg. P. 10,6,11.

प्रभास 2) *a*) Weber, Râmat. Up. 312. — *e*) Wilson, Sel. Works 1,299. 301. fg. — *f*) lies eines Sohnes eines Ministers. — *g*) °क्षेत्र Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,11. °क्षेत्रतीर्थयात्रानुक्रम m. Titel einer Schrift 348,*a*, No. 817.

प्रभासुर adj. = प्रभास्वर R. 7,100,25.

प्रभास्वर 1) Kathâs. 54,114. 116,26.

प्रभु 1) Z. 12, mit dem infin. auch Spr. 5165. — 3) प्रभ्वी f. Bez. einer Çakti Pańkar. 3,2,30.

प्रभुत्वाक्षेप lies *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dem Geliebten dadurch zu erkennen giebt, dass man die Gründe angiebt, weshalb er das Unerwünschte recht wohl vollbringen könne.*

प्रभूति 2) vielleicht concret *Herrscher* ṚV. 8,41,1.

प्रभृति (so zu accentuiren) 3) भुजंगचारणभटप्रभृतिः so v. a. °प्रभृतीनाम् Sâh. D. 538. °प्रभृतिक Sarvadarçanas. 177,20.

प्रभेद 2) Bhâshâp. 51. — 3) Varâh. Bṛh. S. 66, 9. Daçak. in Benf. Chr. 185,22. आस्रवभेदप्रभेदजातम् *alle Arten und Species* Sarvadarçanas. 37,4.

प्रभ्रंशन s. oben नाव°.

प्रमत्तश्रमण n. Bez. der 6ten unter den 14 Stufen, welche nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,11. — Vgl. अप्रमत्त unter 1) मद् mit प्र 2).

1. प्रमद Kathâs. 73,150.

प्रमदास्पद (प्रमदा + आ°) n. *Gynaeceum* Kathâs. 86,7.

प्रमनस्, यस्याज्ञावशवर्तिनः प्रमनसो निर्विष्टराष्ट्रादयः wohl so v. a. *dessen* (des Liebesgottes) *Befehlen willig folgend* Prasaṅgâbh. 15,*b*.

प्रमय *Tod* Kathâs. 91,45. 101,188.

प्रमर्द m. Bez. *einer best. Verbindung des Mondes mit den* Nakshatra Ind. St. 10,294. fg.

प्रमा 3) Bhâshâp. 125. अ° ebend. und 126. Sarvadarçanas. 133,5. fgg. अप्रमात्व 12. fg.

प्रमाण 1) Z. 22. fgg. MBh. 2,132 und R. 1,4,6 wohl *Rhythmus;* Nîlak. zu MBh. 2,132: प्रमाणे गीतवाद्यतालानां घनिसाम्ये. दिवसे विंशतिः सर्गा गेया मधुरया गिरा। प्रमाणैर्बहुभिस्तत्र यथोद्दिष्टं मया पुरा॥ R. 7,93, 10. बहुभिः प्रमाणैर्नानातंत्र्यध्वनिभिः Comm. पाठ्यजातिम् — प्रमाणैर्बहुभिर्बद्धाम् 94,3. प्रमाणैर्धनिपरिच्छेदसाधनैर्द्रुतमध्यविलम्बितावृत्तिभिः प्रागुक्तस्थानैर्वा युक्ताम् Comm. प्रमाणाकृतनिश्चय (so auch die ed. Bomb.) oder °निश्चय MBh. 2,138 muss zu 3) gestellt werden; Nîlak.: प्रमाणं प्रत्यक्षानुमानागमादि. — 4) यः प्रमाणं न जानाति स्थाने वृद्धौ तथा क्षये कोशे जनपदे दण्डे न स राज्ये ऽवतिष्ठते॥ MBh. 5,1103. यस्त्वेतानि प्रमाणानि यथोक्तान्यनुपश्यति 1104. — 5) vgl. oben u. कोटि 2).

प्रमाणपुरुष m. *Schiedsrichter* Hit. 116,12.

प्रमाणय् 1) *Jmd als Autorität—, als Richtschnur hinstellen* Sâh. D. 470. *als Beweis gebrauchen* Sarvadarçanas. 131,10.

प्रमाणवत्, davon nom. abstr. प्रमाणवत्त्व n. Sarvadarçanas. 25,4.

प्रमाणसिद्ध m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 54,17.

प्रमातर् auch *der Vollzieher derjenigen Thätigkeit, welche zur* प्रमा, *der richtigen Vorstellung, führt,* Sarvadarçanas. 93,17. 94,8. 95,22. 96,2. Davon nom. abstr. प्रमातृता f. 113,6. Z. 3 ist vor प्रमा° hinzuzufügen पुरुषस्तु.

प्रमाथ 1) *Bezwingung, Vernichtung:* द्विषाम् Uttararâmak. 92, 1 v. u. (120, 8).

प्रमाथिन् 1) *b*) Sp. 1051, Z. 3. fg. इन्द्रियाणि प्रमाथीनि auch MBh. 12, 9040. — 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 331,*b*, 5 v. u. 332,*a*, 4.

प्रमाद 2) Uttararâmak. 37, 14 (51, 5). statt प्रमादः प्रमादः 61, 3 bei Cowell liest die ältere Ausg. 46, 14 प्रसादः प्रसादः. Bei den Gaina Sarvadarçanas. 37, 10. पञ्चसमितिगुप्तिष्वनुत्साहः प्रमादः 18. fg. im Joga: समाधिसाधनानामभावनं प्रमादः 163, 20.

प्रमापक (vom caus. von 3. मा mit प्र) adj. *beweisend* Sarvadarçanas. 61, 20.

प्रमापण 2) Z. 2 MBh. 12, 13252 liest die ed. Bomb. त्रिककुत्तेन विख्यातः शरीरस्य तु मापनात्. प्रमापण wie मापन wird hier *Bildung, Form, Gestalt* bedeuten.

प्रमार्जन, आगःप्रमार्जनाय *um sich von Sünden rein zu waschen* Spr. 4043.

प्रमिताक्षरा Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 335,*b*, No. 788. — Vgl. मिताक्षरा.

प्रमिति Sarvadarçanas. 107, 16. यथार्थानुभवपर्याया प्रमितिर्निर्णयः 114, 1. 2. 127, 21. अवध्यतिक्रमहेतौ राजदैविकदोषस्य प्रमितौ न तदतिक्रामिको ऽपराध्यति *wenn es bewiesen ist, dass die Versäumung des Termins durch die Schuld des Königs oder des Schicksals veranlasst ist,* Vjavahârat. 11, 16. fg. स्वप्रमिति Bhâg. P. 10, 13, 57 erklärt der Comm. durch स्वप्रकाशम्.

प्रमुख 4) MBh. 1, 5369 = Johns. Sel. 15, 55.

प्रमुचि m. = प्रमुचु R. 7, 1, 3; vgl. Verz. d. Oxf. H. 345,*a*, N. 2.

प्रमुचु Hariv. 9575.

प्रमृग्य lies (von मृगय् mit प्र).

प्रमृड (von मृड् mit प्र) adj. *gnädig, erfreuend, beglückend* Bhâg. P. 12, 10, 16.

प्रमेय, किं प्रमेयं कुतः शास्त्राद्ब्रवीम्यादिश्यतामिति Kathâs. 59, 82. Sarvadarçanas. 18, 22. 22, 2. 27, 16.

प्रमेयकमलमार्तण्ड eine Gaina-Schrift Sarvadarçanas. 27, 17 (= Hall 162 und Verz. d. Oxf. H.).

प्रमोक्षण lies (von मोक्षय् mit प्र).

प्रमोद 4) Verz. d. Oxf. H. 331,*b*, 7 v. u.

प्रमोदतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2, 20.

प्रमोदन 3) m. N. pr. eines Weisen R. 7, 90, 5.

प्रमोष (von 1. मुष् mit प्र) m. *Entziehung, Beraubung* Bhâg. P. 11, 22, 28.

प्रमोह Uttararâmak. 17, 3 (23, 6).

प्रयत wohl *rührig.*

प्रयत्न 1) Z. 5 zur Definition aus Pratâpar. vgl. Sâh. D. 326.

प्रयाणक Kathâs. 51, 158. 195. 71, 109. 120, 79.

प्रयात्रा vgl. प्रायात्रिक.

प्रयावन् vgl. noch अ°.

प्रयास, अप्रयाससिद्धार्थ Kathâs. 63, 86. Z. 1. fg. zu VS. 39, 11 vgl. प्रायास.

प्रयुक्ति 2) वीरवचन° Uttararâmak. ed. Cow. 124, 1. °युक्ति die ältere Ausg. 95, 4.

प्रयोक्तर् 4) छन्दसाम् so v. a. *Verfasser, Dichter* Uttararâmak. 69, 2 (89, 3). *Sprecher* Sâh. D. 286, 19. Z. 4 Kâvjâd. 1, 6 (= Spr. 4034) *Dichter*, nicht *Sprecher.*

प्रयोक्तृता f. nom. abstr. von प्रयोक्तर् *Gebraucher, Anwender* Sarvadarçanas. 82, 10.

प्रयोक्तृत्व n. dass. ebend. 120, 5.

2. प्रयोग 5) 6) यदि वाग्भिः प्रयोगः स्यात्प्रयोगे पापकर्मणः *wenn es nur der Worte bedürfte, um eine schlechte That in's Werk zu setzen,* MBh. 12, 4218. — 7) *ein Stück zum Aufführen:* रम्भा नवप्रयोगं हि नर्तिष्यति हरेः पुरः Kathâs. 121, 124.

प्रयोगरत्न n. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 36 nebst Note.

प्रयोगरत्नमाला f. Titel eines Commentars ebend. 371, *b*, No. 248.

प्रयोगवृत्ति ebend. 370, *a*, No. 213.

प्रयोगसेतु m. Titel eines Werkes ebend. 277, *b*, 29.

प्रयोगातिशय Daçar. 3, 8. 10. nach Sâh. D. 288. 291 *das unnütze Erscheinen einer Person auf der Bühne im Vorspiel.*

प्रयोगामृत n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 316, *a*, No. 751.

प्रयोजक 1) Sarvadarçanas. 126, 6. *Etwas bewirkend* so v. a. *wesentlich, unumgänglich* Sâh. D. 277, 2. 285, 21.

प्रयोजन, न तु बुद्धिलयात्किंचिदतिक्रामेत्प्रयोजनम् *man versäume Nichts, was zum Ziele führen könnte,* MBh. 1, 5624.

प्रयोजनवत्, davon nom. abstr. प्रयोजनवत्त्व n. Sarvadarçanas. 61, 5.

प्रयोज्य 2) Sâh. D. 433. *zu gebrauchen* so v. a. *in abhängigem Verhältniss stehend:* अप्रयोज्यत्व Sarvadarçanas. 121, 5. — 3) *darzustellen:* प्रायेण प्रधानपुरुषप्रयोज्यानि संध्यङ्गानि भवन्ति Sâh. D. 165, 11. — 4) *derjenige, dem etwas aufgetragen wird, der da beauftragt wird,* Sarvadarçanas. 126, 7.

प्ररोचन 2) c) Z. 2 nach auch f. einzuschalten: in der Dramatik *Erregung der Aufmerksamkeit durch Anpreisen* Daçar. 3, 5. 6. Sâh. D. 286. 547. — d) *das Anspornen* Mâlatîm. 6, 8.

प्ररोह 1) बीजार्थस्य प्ररोहः स्यादुद्भेदः Sâh. D. 348. — 2) *Trieb* in übertr. Bed.: यथामयो ऽसाधुचिकित्सितो नृणां पुनः पुनः संतुदति प्ररोहान् Bhâg. P. 11, 28, 28.

प्रलम्बबाहु 1) adj. *herabhängende Arme habend;* s. u. प्रलम्ब 1). — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 53, 81.

प्रलम्बभुज 1) adj. = प्रलम्बबाहु. — 2) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 52, 69.

प्रलय 1) खलः कालाकृष्टः प्रलयमुपसर्पत्वहरहः *möge zu Grunde gehen* Hit. II, 175. राक्षसकुलप्रलयधूमकेतु Uttararâmak. 65, 3 (83, 10). नैमित्तिक Bhâg. P. 12, 4, 4. प्राकृतिक 6. — 2) Sâh. D. 235. — Vgl. महा°.

प्रलयकेवल adj. = प्रलयाकल Sarvadarçanas. 86, 5.

प्रलयंकर adj. (f. ई) *Verderben bringend* Sanskṛtapâṭhop. 41.

प्रलयत्व Bhâg. P. 12, 4, 18.

प्रलयाकल (प्रलय + अ°) adj. bei den Çaiva (eine Einzelseele) *an der noch* मल *und* कर्मन् *haften* Sarvadarçanas. 85, 12. 86, 12. 16.

प्रलाप *das Irrereden, Phantasiren* Verz. d. Oxf. H. 319, *a*, 7. °क m. dass. *b*, No. 758.

प्रवचन 7) m. = प्रवक्तर् *der da vorträgt* Bhâg. P. 10, 87, 11.

प्रवट vgl. प्रवेट, प्रावट.

प्रवण 2) *b*) *sich neigend zu:* भक्तिप्रवणया धिया Bhâg. P. 10, 39, 24. एकार्थप्रवणैः पद्यैः *gerichtet auf* Sâh. D. 563. — Sp. 1068, Z. 11. fg. Nilak.

zu MBh. 3,662: प्रवणाय गूढभावेन निम्नगमनाय. — Vgl. प्लवन 3), उद्वन, अनुप्रवण.

प्रवयस् 2) Uttararâmaḱ. 82,14 (106,6). Bhâg. P. 10,5,23. 13,34. 53,45. 11,23,33. Sâh. D. 331,4.

1. प्रवर 2) Z. 11, गोत्र° ist als copulatives Comp. zu fassen; vgl. प्रवरगोत्रयोः Verz. d. Oxf. H. 268,b,39.

प्रवरदर्पण (1. प्र° + द°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,b,24.

प्रवरवत् (von प्रवर) adj. am Ende eines comp. *sich Jmdes Ahnenreihe bedienend* Ind. St. 10,89. fg.

प्रवरसेन vgl. Harshaḱarita bei Hall, Vâsavad. Einl. S. 14.

प्रवर्तक 2) füge *vorher angekündigten* vor *Person* hinzu. Nach Sâh. D. 288. 292 *das Erscheinen einer Person des darzustellenden Stückes auf der Bühne am Ende des Vorspiels, von Seiten des Schauspieldirectors dadurch motivirt, dass er die Jahreszeit, in der die beginnende Handlung spielt, zu der in Wirklichkeit seienden in Beziehung bringt.* — Vgl. प्रवर्त्तक, प्रावर्तक.

प्रवर्तन 1) *b)* शीलं हि मदोन्मादयोरमार्गेणाप्युचितकर्मस्त्वेव प्रवर्तनम् Daçak. in Benf. Chr. 194,5. fg. — *d)* प्रवर्तनं तु कार्यस्य यत्स्यात्साधुप्रवर्तनम् Sâh. D. 499. 471.

प्रवर्ष, तुरप्रवर्षैः MBh. 7,8128, v. l. für तुरप्रसंघैः.

प्रवर्षण m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 10,52,10. — Z. 3. fg. in der neueren Ausg. S. 100 richtig प्रधर्षण.

प्रवसथ Z. 3 lies 2,28,7 st. 2,87,7.

प्रवसन Spr. 5373.

प्रवहण 1) *a)* Daçak. in Benf. Chr. 183,4. — *b)* Kathâs. 51,191. 52,325. 330. am Ende eines adj. comp. f. आ 101,250. वणिकप्रवहणी (also auch f.) 52,327.

प्रवाचम् 1) füge *Ruhm* und ṚV. 4,36,1 hinzu.

प्रवादिन् vgl. मिथ्या°.

प्रवाल (die richtigere Schreibart) s. प्रबाल.

प्रवास 3) Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,b, No. 466.

प्रवाह 1) *a) unterbrochener Gedankengang* Sarvadarçanas. 25,5. *Reihe* 20,13. fgg.

प्रविभाग *Theil* Uttararâmaḱ. 86,12 (110,18).

प्रविरल, °तरतारं व्योम R. 7,59,23.

प्रविविक्त, प्रविविक्तस्तदास्थानम् (so zu lesen) Kathâs. 53,49.

प्रविस्तर, प्रविस्तरेण *sehr ausführlich* R. 7,37,2,59.

प्रवीरक m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,31.

प्रवीविविक्षु (vom desid. von विष् mit प्रवि) adj. *im Begriff stehend zu umschlingen, — zu überfluthen:* सागर (beim Untergange der Welt) R. 7,36,46.

प्रवृत्तक 1) Daçar. 3,8.10 (ähnlich definirt wie im Sâh. D.).

प्रवृत्तिज्ञान n. = प्रवृत्तिविज्ञान Sarvadarçanas. 19,17.

प्रवृत्तिप्रत्यय m. bei den Buddhisten *ein Begriff von den Dingen der Aussenwelt* Sarvadarçanas. 19,6.

प्रवृत्तिविज्ञान n. bei den Buddhisten *Erkenntniss der Dinge der Aussenwelt* (Gegens. आलयविज्ञान) Sarvadarçanas. 19,8. fgg.

प्रवेत्तर् (von विद् mit प्र) nom. ag. *ein guter Kenner:* सर्वशास्त्र° R. 7,23,2,46.

प्रवेरित, vgl. अहं तु तान्कुरून्वृषभानजिह्मगैः प्रवेरयन् (v. l. für प्रवेशयन्) यमसदनम् (so die ed. Bomb.) MBh. 7,66. Nilak.: प्रवेशयन्प्रापयन् प्रवेरयन्निति पाठे स एवार्थः.

प्रवेश 1) *das Dringen in Jmd, das Sichaufdrängen, das Sichmischen in fremde Angelegenheiten:* स्वेच्छयातिप्रवेशो यो न धर्मः सेवकस्य सः Kathâs. 60,35.

प्रवेशक 2) füge m. am Anfange hinzu; Z. 2 lies *welchem* st. *welchen;* Z. 6 füge 54 nach 1,52 hinzu.

प्रव्याहार, so liest auch die ed. Bomb. und Nilak. erklärt प्रव्याहाराय durch प्रकृष्टोक्तये *um weiter in der Rede fortzufahren.*

प्रव्राज् Kathâs. 61,96.

प्रशंसा, प्रशंसालापाः Daçak. in Benf. Chr. 186,5. आत्म° *Selbstlob* Prasaṅgâbh. 17,b.

प्रशस्य, महावीर° v. l. für °प्रकाण्ड Uttararâmaḱ. ed. Cow. 145,3, v. l.

प्रशमंकर adj. *Ruhe —, das Aufhören bewirkend, unterbrechend, störend:* क्रतुक्रियाणाम् R. 7,5,45.

प्रशस्तपाद Sarvadarçanas. 13,5.

प्रशस्ति 1) *Verherrlichung* Uttararâmaḱ. 115,14 (156,12). In der Dramatik *ein den Frieden im Lande des Fürsten u. s. w. wünschender Segensspruch:* नृपदेशादिशान्तिस्तु प्रशस्तिरभिधीयते Sâh. D. 405 — Vgl. खण्ड°, गौडोर्वीशकुल°, कुन्द°.

प्रशाखा 1) Z. 2 MBh. 11,189 gehört wohl zu 2); Nilak.: प्रशाखासु बाल्ययौवनाद्यवस्थासु.

प्रशान्तक adj. = प्रशान्त *ruhigen Gemüths* Bhar. Nâṭj. 34,6.

प्रशान्ति, पापप्रशान्तये so v. a. *auf dass kein Unheil geschehe* Spr. 2437.

प्रशिथिल Z. 1 ist आ nach f. hinzuzufügen.

प्रशिष्य, शिष्यशिष्यप्रशिष्याणाम् Bhâg. P. 12,7,25.

प्रश्चोतन (von श्चुत् mit प्र) n. *das Träufeln* Uttararâmaḱ. 44,4 (58,1).

प्रश्नार्णव m. Titel eines astrol. Werkes Verz. d. Oxf. H. 333,b, No. 786.

प्रश्नोत्तर Verz. d. Oxf. H. 123,a,10.

प्रश्रय, संप्रति करणीयो राज्ञ्यो ऽपि प्रश्रयः Uttararâmaḱ. 112,17 (152,4). प्रश्रयादनुवर्तनम्। अनुवृत्तिः Sâh. D. 494.

प्रश्रयवत् adj. = प्रश्रयिन् Bhâg. P. 10,13,64.

प्रष्ठ 1) सहामितगतिप्रष्ठैर्महाविद्याधरेश्वरैः Kathâs. 110,48.

प्रसक्तव्य adj. n. impers. *zu hängen an:* तत्तासु (स्त्रीषु) न प्रसक्तव्यम् Kathâs. 72,257.

प्रसक्ति 2) *Eintritt eines Falles* Sarvadarçanas. 13,10. 136,6. 167,19.

प्रसंख्यान 1) MBh. 14,2852, v. l. Nilak.: प्रसंख्यानास्तत्कालमात्रसंग्रहाः *die nur für den augenblicklichen Bedarf einsammeln.* — 2) Nilak.: प्रसंख्यानानेकपलेन भूयः स्वर्णमुद्रादेर्मापकान्खारीद्रोणादीन्. — 3) *a)* Bhâg. P. 11,16,28. 22,7. 8. 25. — *b)* nach Nilak. zu MBh. 3,1382 bedeutet das Wort hier प्रकृष्टा साधुकीर्तिः *Ruhm, Ehre.*

प्रसङ्ग 2) *Eintritt eines Falles* Sarvadarçanas. 4,14. 18. 5,1. 10,1. 21. 12,21. 45,18. Sp. 1092, Z. 16. fgg. कथाप्रसङ्गमुत्पाद्य तमेवमवदत्कपिम् Kathâs. 63,140. Z. 23. fg. तद्विरम्यतामतिप्रसङ्गात् so v. a. *gehe nicht zu weit* Uttararâmaḱ. 101,16 (135,11). — 5) N. pr. eines Mannes Kathâs. 55,12. 14.

प्रसङ्गसम m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Gâti Njâjas. 5, 1, 9. Sarvadarçanas. 114, 11. fg.; vgl. oben जाति 8).

प्रसंघ, die ed. Bomb. liest नुरप्रवर्षैः st. नुरप्रसंघैः.

प्रसज्य *anwendbar:* अतीन्द्रियार्थविज्ञाने प्रमाणं श्रुतिरेव हि । श्रुत्युक्ताचारतो प्राज्ञा ह्यागमानां प्रसज्यता ॥ Çaṁkaravig. 68, 7. fg. प्रसज्यप्रतिषेध *eine Negation des Möglichen, Erwarteten ist eine Negation, die mehr besagt, als eine Position;* z. B. अमुञ्चा भवता नाथ मुहूर्तमपि सा पुरा oder नवजलधरः संनद्धो ऽयं न दृप्तनिशाचरः Sâh. D. 214, 10. fgg.

प्रसन्नता 1) *Klarheit des Ausdrucks* Verz. d. Oxf. H. 214, *a*, 16.

प्रसर 1) *a)* यो हि विक्लवया बुद्ध्या प्रसरं शत्रवे दिशेत् R. 7, 68, 19. श्रीर्लब्धप्रसरेव वेशवनिता दुःखोपचर्या भृशम् Mudrâr. 38, 1 v. u. प्रेमप्रसरविह्वल Bhâg. P. 10, 46, 27. अमृतस्यन्दसुन्दरप्रसरद्युति Kathâs. 73, 340. Sarvadarçanas. 4, 12.

2. प्रसव 2) am Ende, Nilak.: प्रसवैर्द्वे मातुः कुले द्वे पितुस्तैः.

3. प्रसव 4) *Blüthe* Uttararâmaé. 33, 16 (44, 11). — Vgl. मेघ°, मौक्तिकप्रसवा.

2. प्रसवितर्, एतावतो राजर्षिवंशस्य प्रसवितारं सवितारम् Uttararâmaé. 39, 4 (53, 1).

प्रसाद 1) Z. 9 füge nach 611 noch hinzu 605. 614. प्रसादो ऽर्थवैमल्यम् 231, 14. Verz. d. Oxf. H. 207, *a*, 22. Z. 19 nach Halâj. 4, 88 hinzuzufügen: शुश्रूषादिः प्रसादः स्यात् Sâh. D. 398. — 2) दत्तप्रसाद Râga-Tar. 6, 178 wohl *in Gnaden übergeben, geschenkt.*

प्रसादन 1) *klärend, klar machend;* s. u. मानसनयन. — 4) *a) das Beruhigen, Besänftigen, Gnädigstimmen* Sâh. D. 363. सदा प्रसादनं तेषां देवतानामिवाचरेत् Spr. 4900. Z. 6 MBh. 9, 3527 liest die ed. Bomb. richtig प्रसादन.

प्रसादिन् *klar, heiter:* वदन Mâlatim. 169, 8.

प्रसादीकार् Sâh. D. 169, 1.

प्रसाधन 4) *b)* न तनोति प्रसाधनम् *schmückt sich nicht* Kathâs. 104, 55. कृतप्रसाधना 76, 13. 82, 34. Z. 6 Hariv. 7777 liest die neuere Ausg. अञ्जनं रोचनं चापि st. प्रसादनं चाञ्जनं च.

प्रसार 1) बाहु° *das Ausstrecken der Arme* so v. a. *Umarmen* Bhâg. P. 10, 29, 46. — Vgl. केश°.

प्रसारण 1) *a) das Ausstrecken* Kan. 1, 1, 7. Sarvadarçanas. 106, 22.

प्रसारिन् 1) *sich erstreckend auf* Sâh. D. 118, 4.

प्रसिद्धि 2) प्रसिद्धिर्लोकसिद्धार्थैरुत्कृष्टैरर्थसाधनम् Sâh. D. 463. 434; vgl. oben u. अर्थसाधन.

प्रसिद्धिविरुद्ध = ख्यातिविरुद्ध; °ता f. Sâh. D. 228, 18.

प्रसृत 2) m. = 2 Pala Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 8.

प्रसृति 1) *glückliches Vorsichgehen:* यज्ञस्य Taitt. Âr. 2, 1, 3. — 2) *eine Handvoll* Bhâg. P. 10, 81, 5. — Am Schluss, Nilak. erklärt वर्धितानि प्रसृत्या MBh. 5, 3588 durch प्रकृष्टगत्या जवेन वृद्धिमन्ति.

प्रस्कन्द s. u. प्रस्कुन्द.

प्रस्कुन्द, Nilak.: प्रस्कुन्देन चक्राकारया वेदिकया । कुन्दश्चक्रभ्रमे मेघ इति विश्वः । प्रस्कन्देनेति पाठे मध्यमशिफयेति प्राञ्चः.

प्रस्तर 3) Uttararâmaé. 54, 8 (70, 2). Vṛddha-Kân. 12, 16.

प्रस्तव = प्रस्ताव *Gelegenheit, ein gelegener Augenblick:* अप्रस्तवे R. ed. Bomb. 3, 29, 19.

प्रस्तार 1) wohl Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 321, *b*, 1 v. u.

प्रस्ताव 1) अधिकारः प्रस्तावः प्रारम्भः (vgl. 2.) Sarvadarçanas. 135, 9. अतिप्रस्तावे *bei einer ganz besonderen Gelegenheit* Sâh. D. 469.

प्रस्तावना 1) *das Ausposaunen:* आर्यबालचरितप्रस्तावनाडिण्डिम Sâh. D. 91, 12.

प्रस्ताविक adj. अप्रस्ताविकी *nicht der Gelegenheit entsprechend, ungelegen, unzeitig* Mâlatim. 39, 7 fehlerhaft für अप्रा°.

प्रस्थ 2) = 4 Kuḍava Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 2.

प्रस्थान 2) so v. a. *Secte:* आनन्दतीर्थः प्रस्थानान्तरमास्थित Sarvadarçanas. 61, 14. चतुःप्रस्थानिका बौद्धाः *in vier Secten zerfallend* 24, 8.

प्रस्थानिक s. oben u. प्रस्थान 2).

प्रस्थापन *das Absenden, Abreisenlassen, Ziehenlassen* Bhâg. P. 10, 69, 38.

प्रस्नव, die ed. Bomb. des MBh. und die neuere Ausg. des Hariv. प्रस्रव. हृदयप्रस्नव *das hervorquellende Nass* Uttararâmaé. 113, 8 (153, 8).

प्रस्रव 1) सरित्प्रस्रवसंप्लुताः so v. a. *im strömenden Flusse* Bhâg. P. 10, 12, 10.

प्रस्वाप 1) Bhâg. P. 11, 25, 20. *das Schlafen* 28, 14.

प्रहन्तर्, MBh. 5, 5784 und 7, 2508 liest die ed. Bomb. प्रहर्तर् und so ist auch R. 7, 23, 1, 45 zu verbessern.

प्रहर 1) वासरप्रहरैस्त्रिभिः Kathâs. 59, 89. सार्धप्रहरैकसमये Pañéat. 237, 3. *die Zeit, da man auf der Wache ist, das Wachestehen:* स च प्रहरवारो ऽद्धैस्तेषामायाति सप्तभिः Kathâs. 115, 10.

प्रहरक m. *die Zeit, da man auf der Wache ist, Wache:* प्रहरकमपनीय स्वम् Çiç. 11, 4. Dieselbe Bed. (*er hält Wache*) hat das Wort Vet. 29, 9. — Vgl. अर्धप्रहरिका.

प्रहरण 2) *das Werfen* (in's Feuer): बर्हिः° TBr. Comm. 2, 387, 9. — 6) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10, 61, 17.

प्रहर्तर् vgl. oben u. प्रहन्तर्.

प्रहर्ष, प्रहर्षः प्रमदाधिक्यम् Sâh. D. 502. 471.

प्रहर्षवत् Kathâs. 53, 30. 73, 52.

प्रहसन 1) *Gespött* Uttararâmaé. 71, 4 (91, 7). — 2) Sâh. D. 286, wo प्रहसनामुखे zu lesen ist.

प्रहाण lies *das Aufgeben, Fahrenlassen, Unterlassen, Vermeiden* und füge hinzu Sarvadarçanas. 50, 8. fg. 121, 4. fg. 152, 19. 163, 10. 178, 3.

प्रहारक vgl. अर्धप्रहारिका unter अर्धप्रहरिका.

प्रहारिन्, शृङ्ग° *mit den Hörnern kämpfend* Kathâs. 73, 131.

प्रहास 1) *d)* N. pr. eines Sohnes des Varuṇa R. 7, 23, 49.

प्रहासिन् 1) *lachend:* निपतत्पुष्पवृष्टिप्रहासिनी (द्यौः) Kathâs. 120, 48. Mâlatim. 148, 6.

प्रहेणक, °कं वायकमिति हारावली Schol. zu Hâla 334. die gedr. Ausg. liest 152: प्रहेलकं वाचनकम्.

प्रहेति 2) R. 7, 4, 14. fg. (= Muir, ST. 4, 414). Bhâg. P. 12, 11, 34.

प्रहेलक vgl. oben u. प्रहेणक.

प्रह्व 3) f. ई Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326.

प्रह्वण, lies (von प्रह्वय्, denomin. von प्रह्व) n. *demüthiges Verneigen* und füge hinzu 10, 47, 67. 78, 23. 89, 8.

प्रांशु 1) am Schluss hinzuzufügen Kathâs. 56, 74.

प्राकरणिक und अ° Sâh. D. 103,4. 5. 266,8.

प्राकारकर्ण Kathâs. 62,99. — Vgl. प्रावारकर्ण.

प्राकृत 1) Z. 8 streiche कर्मन् 13864 nebst dem Eingeklammerten, da hier प्राक्कृत zu lesen ist.

प्राकृतचन्द्रिका auch Titel einer Grammatik Vâmanâkârja's Verz. d. Oxf. H. 197,a, No. 460.

प्राकृतत्व *das Prâkrit-Sein* Ind. St. 10,273. 277.

प्राकृतलक्षण n. Titel eines dem Pâṇini zugeschriebenen Werkes Ind. St. 10,277.

प्राकृतिक, प्रलय Bhâg. P. 12,4,6. 21.

प्राक्कर्मन् 2) Kathâs. 72,193.

प्राक्कूल, बर्हिस् Bhâg. P. 12,6,10. प्राक्कूलता साधनानाम् *das nach-Osten-Gerichtetsein der Opfergeräthe* Prajogaratna 30,a,4.

प्राक्कृत 1) adj. *früher —, in einem früheren Leben vollbracht:* कर्मन् MBh. 3,13864. n. *eine in einem früheren Leben vollbrachte That* Spr. 2169. An beiden Stellen fehlerhaft प्राकृत geschrieben.

प्राक्तालन, die neuere Ausg. richtig प्रक्षालन.

प्राक्संस्थ adj. *nach Osten gerichtet:* प्राक्कूलत्वं साधनानां प्राक्संस्थत्वं च कर्मणाम् Prajogaratna 30,a,4. fg.

प्रागभाव besser *das noch-nicht-Sein;* vgl. noch Sarvadarçanas. 111, 18. 161,15.

प्रागवस्था *eine frühere Lebenslage* Spr. 5202.

प्रागाथ m. patron. Kali's, Bharga's und Harjata's ṚV. Anukr.

प्राग्गुण adj. *die früher angegebene Eigenschaft besitzend* Weber, Râmat. Up. 290.

प्राग्दण्ड s. u. दण्ड 3).

प्राग्भार 1) Mâlatîm. 148,7.

प्राग्रूप n. = पूर्वरूप *Symptom* Verz. d. Oxf. H. 305,b,19. 342,a,19.

प्राग्वंश 3) die neuere Ausg. स्ववंश st. प्राग्वंश. — 4) *das frühere —, vorangehende Geschlecht* Hariv. 11729.

प्राग्वृत्त n. bei Bṛhaspati (nach Stenzler) auch = 1. प्राङ्न्याय.

प्राग्वृत्ति f. *das Treiben —, das Leben in einer früheren Geburt* Kathâs. 59,57.

प्राघार, lies (von घर् mit प्र).

प्राघुण Kathâs. 54,170.

प्राङ्गण 1) नृपास्थान° Kathâs. 59,26.

1. प्राङ्न्याय Bez. *einer best. Art der Klagebeantwortung* (उत्तर), *wenn nämlich der Verklagte behauptet, der Kläger habe schon früher dieselbe Klage vorgebracht und den Process verloren,* Mit. II, 4, b, 8. fgg. 30,a, 15. = प्राग्वृत्त und पूर्वन्याय.

प्राचण्ड्य (von प्रचण्ड) n. *Heftigkeit, Leidenschaftlichkeit* Mâlatîm. 61,9.

प्राचार m. *ein best. Insect;* vgl. zu Spr. 3425 Th. 3, S. 384.

प्राचीनप्रक्रिया f. = प्रक्रियाकौमुदी Verz. d. Oxf. H. 162,b, N. 8.

प्राचीर vgl. मल्ली°.

प्राचेतस m. patron. pl. LA. (II) 58,8. sg. patron. Vâlmîki's R. 7,93, 16. Uttararâmaḱ. 26,5 (34,10).

प्राजापत्य 1) patron. Pataṁga's, Pragâvant's, Jakshmanâçana's, Jagńa's, Vimada's, Vishṇu's, Saṁvaraṇa's und Hiraṇjagarbha's ṚV. Anukr. प्राजापत्या patron. der Dakshiṇâ ebend.

प्राज्ञंमानिन् adj. = प्राज्ञमानिन् Kathâs. 62,171.

प्राज्य, पयस् Kathâs. 61,46. °विक्रम 78,5. प्रतापानल *heftig* 59,31.

प्राञ्च् 1) b) Z. 6. fg. प्राचीदिग्वधूमुखमण्डल Kathâs. 106,50.

प्राञ्जल, वचस् (gegenüber वक्र) Spr. 730 nach der Verbesserung Gildemeister's.

प्राड्विवाक Bhar. Nâṭjaç. 34,61. 73.

1. प्राण 3) सर्वप्राणेन धावत्सु रथाश्वेषु Kathâs. 54,5. — Vgl. यथाप्राणम्.

प्राणकृच्छ्र vgl. Verz. d. Oxf. H. 374,a, No. 295. 505,a.

प्राणतोषिणी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 374,a, No. 295.

प्राणन 3) adj. *belebend* Bhâg. P. 10,20,6 (der Comm. प्रीणन). 24,8.

प्राणनिग्रह Ind. St. 9,26.

प्राणप्रिय füge m. *Geliebter* und Schol. zu Naish. 22,41 hinzu.

प्राणशक्ति f. *eine best.* Çakti Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 249,b,38.

प्राणसंमित *der Einem so lieb ist wie das eigene Leben* Mârk. P. 90,1.

प्राणाकर्षिन् (1. प्राण + आ°) adj. *die Lebensgeister anziehend;* Bez. eines best. Zauberspruchs Verz. d. Oxf. H. 98,b,12.

प्राणाचार्य m. *Leibarzt eines Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 304,a,12.

प्राणात्यय R. 7,23,4,24. 28.

प्राणाधिक *an Leibeskraft überlegen, kräftiger* Bhâg. P. 10,79,26.

प्राणान्तिक, दशा *ein lebensgefährlicher Zustand* Verz. d. Oxf. H. 355,b,17.

प्राणेश 1) भार्या प्राणेशा Kathâs. 51,60.

प्राणेश्वर 1) प्राणेश्वरी Kathâs. 59,107. 87,10. 117,150.

प्रातःकृत्य Verz. d. Oxf. H. 102,a,28. 286,b, No. 671.

प्रातिकूल्य füge *das Widerstehen, Unangenehmsein* hinzu; diese Bed. hat das Wort MBh. 5,4146 = 12,3510; vgl. Spr. 4913.

प्रातिपत्य Kathâs. 74,66.

प्रातिभ Z. 3 lies 10,12 st. 12,10.

प्रातिरूप्य n. nom. abstr. von प्रतिरूप; vgl. अ°.

प्रातिवेशिक m. = प्रतिवेश्य *Nachbar* Kathâs. 58,69.

प्रातिशाख्य, die Prât. sind *Orthoepien* und gehören zum Vedâṅga Çikshâ; vgl. Madhus. in Ind. St. 1,16.

प्रातिस्विक vgl. oben प्रतिस्वम्.

प्रातीतिक (von प्रतीति) adj. *nur in der Vorstellung bestehend, subjectiv* (Gegens. स्वाभाविक, तात्त्विक) Sarvadarçanas. 130,17. Ânandagiri zu Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 283.

प्रात्यक्षिक (von प्रत्यक्ष) adj. *unmittelbar —, sinnlich wahrzunehmen* Sarvadarçanas. 22,13.

प्राथमकल्पिक adj. Bez. *eines* Jogin *auf der ersten Stufe* Sarvadarçanas. 178,20.

प्राथमिक Verz. d. Oxf. H. 44,b,12.

प्राबल्य Sâh. D. 128,17.

प्रादेशिक 2) स्वत्व *das auf einen speciellen Theil* (des Nachlasses) *sich beziehende Eigenthumsrecht* Dâjakram. 38,5. Dâjat. 5,6. 8.

प्राद्योषिक, प्रमोद Mâlatîm. 79,5.

प्राद्युम्नि Bhâg. P. 10,62,12.

प्राधानिक 2) *zur Urmaterie in Beziehung stehend, sie betreffend:* सर्ग Bhâg. P. 12,12,7.

प्राधान्य Spr. 241. प्राधान्यात् *hauptsächlich, vor Allem* KATHÂS. 61,41.

प्राधेय 2) कर्णप्राधेय ist als ein Name aufzufassen; vgl. oben u. d. W.

प्राध्ययन KATHÂS. 56,120.

प्रान्त 1) हंसौ प्रान्तयोरात्तयष्टिकौ KATHÂS. 60,174. UTTARARÂMAK. 10, 6 (14, 4).

प्रान्तर 1) VṚTTARATNÂV. in Journ. as. IVe série 11,520.

प्राप् (आप् mit प्र) adj. kann in कुवलयदलप्रापि कर्णे MEGH. 45 angenommen werden; über eine andere Auffassung s. u. प्रापिन् 2).

प्रापक 1) *befördernd, hinbringend:* मनःसंकल्पितस्थान° KATHÂS. 119, 79. *Herbeibringer, Verschaffer* 73,335.

प्रापण 3) क्व चात्युच्चैर्नोर्मिणा प्रापणं वने KATHÂS. 101, 144. — 4) *das Erstrecken auf, das Beziehen auf* Comm. zu ÂÇV. ÇR. 1,1,9. 2,11. 11, 11. 12,10. सर्वत्रेति सर्वेष्वनुज्ञावचनेष्वस्य विधेः प्रापणार्थम् *es heisst «allemal», um diese Bestimmung auf alle Erlaubnisse zu erstrecken,* 12.

प्रापणीय 1) davon nom. abstr. °त्व n. SARVADARÇANAS. 42, 8. — 2) KATHÂS. 78,27.

प्राप्त 1) अप्राप्त in °दमक MBH. 13,1651 nach NÎLAK. = अदान्त *ungezähmt.*

1. प्राप्तकाल, वर्तते प्राप्तकालः KATHÂS. 118,121.

प्राप्तसूर्य adj. (f. आ) in Verbindung mit दिश् *diejenige Weltgegend, in der die Sonne gerade steht,* Ind. St. 10,202.

प्राप्ति 5) SÂH. D. 344. Ausserdem *eine auf der Wahrnehmung einer besonderen Erscheinung gegründete Vermuthung* 446. 434. — 8) am Ende nach 563 hinzuzufügen BHÂG. P. 10,50,4.

प्राप्तिमत् (von प्राप्ति) adj. *der erreicht hat:* भवान्तर° SARVADARÇANAS. 35,7.

प्राप्तिसम m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Ǵâti NJÂJAS. 5, 1, 7. SARVADARÇANAS. 114,11. fg.; vgl. oben जाति 8).

प्राप्त्याशा f. *die Hoffnung das Ziel zu erreichen* definirt durch उपायापायशङ्काभ्यां प्राप्तिसंभवः SÂH. D. 327.

प्राबल्य SÂH. D. 266, 18. *Kraft* (einer Vorschrift, eines Arguments u. s. w.) SARVADARÇANAS. 122,11.

प्राभाकर, प्राभाकरैकदेशिनः SARVADARÇANAS. 110,11.

प्राभासिक, °क्षेत्र so v. a. प्रभासक्षेत्र Verz. d. Oxf. H. 348,*a*, No. 817.

प्राभृत 1) KATHÂS. 53,51. 122,21. 23. 26. प्राभृतीकृत 71,129. 274.

प्रामाणिक 2) *eine Autorität seiend, glaubwürdig:* वचन SÂH. D. 122,20. *beweisbar* SARVADARÇANAS. 149,19. *der an Beweise glaubt, Etwas für beweisbar hält* 44,10. °त्व n. *Beweiskräftigkeit* 113,18.

प्रामाण्य, °वादिन् *der da Beweiskräftigkeit annimmt, an dieselbe glaubt* SARVADARÇANAS. 3,9.

प्राय 1) hierher wohl auch यैर्वाः प्रायं नान्वानशे कश्चन *Lauf* AV. 4,25, 2. Padap. nimmt प्रऽआयन् an. — 2) अकरोत्तावत् — गृहे पितुः । प्रायं यावदहं दत्ता तेनास्मि वधभीरुणा ॥ KATHÂS. 52, 37. उपविष्टः प्राये 53, 5. — 3) Z. 17. fgg. समाप्त° *beinahe vollendet* KATHÂS. 63,58. क्षीणप्राययोः (so ist zu lesen) सैन्ययोः 116,69. पतन° *dem Sturze nah* Spr. 3198.

प्रायण 2) *e*) *Zuflucht* BHÂG. P. 11,11,48.

प्रायशस् *aller Wahrscheinlichkeit nach* KATHÂS. 92,24.

1. प्रायश्चित्त, °दीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 370, *a*, No. 213. °रत्न n. desgl. 277,*b*,25.

प्रायश्चित्ति 1) Verz. d. Oxf. H. 10,*b*,25.

प्रायश्चित्तिन् Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,8.

प्रायश्चित्तीय *der eine Sühne zu vollziehen genöthigt ist:* प्रायश्चित्तीया मा भूम PAT. in MAHÂBH. 33. *als Sühne dienend, sühnend:* प्रायश्चित्तीयां सारस्वतीमिष्टिं निर्वपेत् ebend.; vgl. SARVADARÇANAS. 137,17.

प्रायस् 2) KATHÂS. 107,126.

प्रायिक SARVADARÇANAS. 168,1. fg. Davon nom. abstr. °त्व n. 5.

प्रार्थन, प्रार्थना f. in der Dramatik *das Verlangen nach Liebesgenuss, Freuden und Festen* SÂH. D. 372.

प्रार्थ्य impers.: मैवं प्रार्थ्यम् *ihr sollt nicht in der Weise bitten* BHÂG. P. 10,41,36.

प्रालम्ब vgl. मुक्ता°.

प्रालेय 2) BHÂG. P. 10,63,22. Füge *Thau* hinzu.

प्रावर vgl. मल्ली°.

प्रावरण 1) बाह्य (so ist zu lesen) प्रावरणम् KATHÂS. 73,77. स्थूल° adj. Spr. 5321.

प्रावार 1) MBH. 3,181. — 3) nach dem Schol. m. *eine Ameisenart.*

प्रावारकर्ण vgl. प्राकारकर्ण.

प्रावीण्य, कथा° UTTARARÂMAK. 86,8 (110,14).

प्रावृति *geistige Finsterniss,* eine der 4 Folgen der Mâjâ bei den Çaiva SARVADARÇANAS. 89, 6. 9.

प्रावेशिक vgl. कुटी°.

प्राव्राज्य MBH. 5,6017 liest die ed. Calc. प्राव्रज्य, die ed. Bomb. aber richtig प्राव्राज्य.

प्राशन = अन्न° Verz. d. Oxf. H. 291,*b*, No. 707.

प्राशस्त्य MÂLATÎM. 93,8.

प्राश्निक 2) BHÂG. P. 10,61,32.

प्रासङ्गिक 2) UTTARARÂMAK. 28,15 (37, 17). SÂH. D. 296. fg. (Gegens. आधिकारिक).

प्रासाद 2) चैत्य° R. 5,38,27. am Ende eines adj. comp. f. आ KATHÂS. 120,92.

प्रासादप्रतिष्ठादीधिति Titel eines Abschnittes im Râǵadharmakaustubha Verz. d. Oxf. H. 272,*b*, No. 645.

प्रासाह, lies: am Ende eines comp. in जगत्प्रासाह *worin das Metrum Ǵagatî vorherrscht.*

प्रास्ताविक vgl. oben प्रस्ताविक.

प्राघुण KATHÂS. 54,195. 65,150. प्राघुणौ 122,49. प्राघुणक 54,196. 65,144. प्राघुणिका 122,46.

प्रिय 1) *a*) प्रियं सदा तं कुरुते जनो हि so v. a. *den gewinnen ja die Leute lieb* Spr. 4907. — compar. α) एवं च प्रेयसी मित्रेष्वासक्तिः *erwünschter* KATHÂS. 61,141.

प्रियकृत् adj. *Jmd etwas Liebes erweisend* MBH. 1,5394. R. GORR. 2,15,21.

प्रियंकर 2) N. pr. eines Mannes KATHÂS. 59,64.

प्रियजीवित adj. *dem das Leben lieb ist;* davon nom. abstr. °ता *Liebe zum Leben* SÂH. D. 199,13.

प्रियता 1) प्रियतां गतः *liebgewonnen* KATHÂS. 56,126.

प्रियदत्ता f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 52,223.

2. प्रियदर्शन 2) *c*) N. pr. eines Sohnes des Schlangendämons Vâsuki KATHÂS. 55,28. — 4) eine Tochter Mahâvîra's WILSON, Sel. Works 1,293.

प्रियपुत्र m. *ein best. Vogel* LA. (II) 32,2. — Vgl. पुत्रप्रिय.

प्रियप्रद् m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,20.

प्रियमित्र m. N. pr. eines mythischen Kakravartin Wilson, Sel. Works 1,292.

प्रियंवदिष्णु Bhatt. 3,1.

प्रियवचस् n. *liebe, freundliche Worte* Sâh. D. 434.

प्रियवादिन् 1) füge *schmeichelnd, Schmeichler* und Spr. 5017 hinzu.

प्रियोक्ति f. = प्रियवचस् Sâh. D. 470.

प्रियोस्रिय (प्रिय + उस्रिया) adj. *verliebt*, vom Stiere RV. 10,40,11.

1. प्री 1) *a*) प्रीयाना: Bhâg. P. 10,26,25. = प्रीयताम् Comm. — 3) नैवाति प्रीयसे धनेषु Bhâg. P. 10,80,29. प्रियन्ति (die Kürze aus metrischen Rücksichten) R. 7,37,2,21. प्रीयता (partic.) Bhâg. P. 10,33,10. Am Schluss प्रीयायसे von Nîlak. als intens. gefasst. — 4) पतिप्रीता *dem Gatten lieb* Spr. 5225.

— caus.: प्रीणय्य सूनृतैर्वाक्यैः Bhâg. P. 10,73,28.

— आ, आप्रीत *erfreut, froh* Bhâg. P. 10,62,27.

2. प्री vgl. noch पैत्रप्री.

प्रीणन 2) नन्वितदानीतं मे परमप्रीणानम् Bhâg. P. 10,81,9. धातूनाम् Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,1.

प्रीता f. mystische Bez. *des Buchstabens* ष Weber, Râmat. Up. 318. पीता v. l.

प्रीति 1) Z. 10 lies मनसः st. मनसः.

प्रीतिमन्त् 1) *b*) *Jmd gewogen*, mit dem acc. MBh. 12,5627. Nîlak. ergänzt प्रति.

प्रीतिवर्धन (प्री° + व°) adj. *die Freude vergrössernd*; m. Bez. *eines best. Monats* Ind. St. 10,298.

प्रेक्षक, रङ्ग° Uttararâmak. 119,14 (162,2).

प्रेक्षण 1) Spr. 1212.

प्रेक्षणक 2) Kathâs. 57,74. 121,132. 123,129.

प्रेक्षणीयक n. *Schauspiel* Kathâs. 123,134.

प्रेक्षा 3) Kathâs. 123,133. — 5) अप्रेक्षापूर्वकारिन् Kathâs. 64,20. 26.

प्रेक्षावन्त् Sarvadarçanas. 4,5. 18,4. 42,9. 103,15. 105,13.

प्रेक्षिन्, तन्मुख° *schauend auf* Kathâs. 94,125.

प्रेक्ष्य *was angeschaut wird, was mit dem Auge wahrgenommen wird* Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,1 v. u. प्रेक्ष्यार्थ Kâvjâd. 1,39. प्रेक्षार्थ dieselbe Stelle Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,12.

प्रेङ्ख् 2) प्रेङ्खेङ्खन *das Schaukeln* Bhâg. P. 10,44,15.

प्रेङ्खण 2) *d*) *das Schaukeln* Bhar. Nâtjaç. 34,43. °कारिका *Schauklerin*, Bez. einer best. Dienerin im Schauspiele ebend. und 47.

प्रेतगोप m. *Todtenwächter* (in Jama's Behausung) R. 7,21,24.

प्रेतप्रसाधन n. *das Ausschmücken eines Verstorbenen* Kathâs. 97,19.

प्रेतभक्षिणी f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,28.

प्रेतेश्वर m. = प्रेतेश R. 7,23,1,73.

प्रेमन् 1) तयि प्रकृष्टप्रेमा (adj. f.) Uttararâmak. 39,7 (53,4).

प्रेमबन्धन n. = प्रेमबन्ध Bhâg. P. 10,60,25.

प्रेयंसु n. Sâh. D. 753.

प्रेषण 1) *das Zusenden:* वस्त्राभरण° Daçak. in Benf. Chr. 196,6. 7.

प्रैण् v. l. für पैण् Dhâtup. 13,15.

प्रैयमेध m. patron. des Sindhukshit RV. Anukr.

प्रैयव्रत n. so v. a. Prijavrata's *Leben,* — *Schicksale* Bhâg. P. 12,12,15.

प्रोक्षण 1) unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,33. — *b*) Bhâg. P. 11,27,37.

प्रोच्चण्ड (प्र + उ°) adj. *überaus heftig:* °सन्नस्वना: Uttararâmak. 32,2 v. u. (43,4).

प्रोत्कर्ष bei Benfey beruht auf einem Druckfehler Uttararâmak. ed. Cow. 156,19, wo statt °प्रताप्रोत्कर्षे mit der älteren Ausg. 101,1 °प्रतापोत्कर्षे zu lesen ist.

प्रोत्साहन Sâh. D. 471. 491. प्रोत्साहना 148,13.

प्रोद्दाम, °चरितानि Bhâg. P. 10,39,47. 14,47.

प्रोद्वाह (von वह् mit प्रोद्) m. *Heirath* Bhâg. P. 10,60,56.

प्रोषितभर्तृका Jâgn. 1,84.

प्रोष्ठ 6) prâkr. पोट्ट *Bauch* Hâla 82. 173. 288.

प्रोष्ठपद्, उत्तरप्रोष्ठपदाधिप Varâh. Brh. S. 8,23. उत्तरप्रोष्ठ° v. l.

प्रौढ 4) अ° *schüchtern* Spr. 3833. प्रौढोक्ति *ein kühner Ausspruch* Sâh. D. 258. zu Bhartr. Suppl. 18 vgl. Spr. 5327.

प्रौढि 1) *hoher Grad:* कारुण्य° Bhâg. P. 10,60,25. 28. = गाम्भीर्य Schol. — 2) am Ende, zu Bhartr. Suppl. 18 vgl. Spr. 5327.

प्रौष्ठपद m. personificirt als Schatzhüter Kubera's R. 7,15,16. प्रौष्ठपदी Bhâg. P. 12,13,13. प्रौष्ठपद Titel eines Pariçishta des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

प्लव 2) *a*) n. Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,16. — *l*) Verz. d. Oxf. H. 332, *a*,1. — *o*) zu उदपानप्लव vgl. oben u. उदपान. — *t*) तदन्नार्दरण° (einer Maus) Kathâs. 61,115. दृप्येश तरलप्लवैः Bhâg. P. 10,82,7. — Vgl. महत्प्लव.

प्लवंग 2) *d*) Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,3.

प्लाव *das Springen:* दर्दुर° Bhâg. P. 10,18,15.

प्लु partic. 2) कलिपाप्लुतैः पक्वायामके Uttararâmak. 94,9 (117,12). Z. 3. fg. ist die Stelle Varâh. Brh. S. 67,116 zu streichen; vgl. den gedr. Text 68,115.

— caus. 1) समुद्रः सतमे ऽह्न्येतां पुरीं च प्लावयिष्यति *überschwemmen* Bhâg. P. 11,7,3.

— अधि vgl. अधिप्लवन.

— अनु *hinter Jmd* (acc.) *her fliegen:* तमनुप्लवते वायुः प्लवन्तं पुत्रमात्मनः R. 7,35,28.

— अभि 2) Hit. IV,87 (Spr. 936, wo in der Note अभिप्लुतम् zu lesen ist).

— समभि 2) °प्लुत *heimgesucht* so v. a. *verbunden mit;* vgl. oben u. निष्टानक 2).

— आ 1) आप्लुता *gebadet* Gobh. 2,1,7. 16. — 2) *herbeispringen* R. 7, 7,37. *hineinspringen* 7,37,1,25.

— उद् 1) Z. 1. fg. lies प्लवं नि°. — 2) *herausspringen* R. 7,37,1,26. चित्तमाकोपविमर्शविरहोत्प्लुतम्। नरवाहनदत्तस्य ब्रह्मे वीचिचिबिवाम्बुजम्॥ *aufspringend* Kathâs. 105,19.

— परि 3) परिप्लवमानहृदय *hinundherschwankend* Uttararâmak. 120, 19 (171,5).

— वि 1) विप्लुत n. *das Auseinanderspringen* Hariv. 11048 (S. 791) nach der Lesart der neueren Ausg. st. विद्रुत der älteren. — 2) द्यूतव्यसनविप्लुत *zu Grunde gerichtet* Kathâs. 73,203. नैते वाचं विप्लुतां व्या-

प्लुति *verworren* Uttararâmaé. 81,5 (104,7).

— सम् 1) दुःखानि — स्रोतःसद्भिरिव संप्लवन्ते Uttararâmaé. 76,3 (97, 14). — 3) *sich baden:* सरित्प्रस्रवसंप्लुताः Bhâg. P. 10,12,10. — 4) *hin- undherschwanken* (vom Geiste) Uttararâmaé. 114,15 (155,9).

प्लुष् 1) प्लुष्ट Kathâs. 70,42. 104,94. Uttararâmaé. 11,3 (15,5). — 2) am Schluss, MBh. 9,300 liest die ed. Bomb. richtig पुष्ट.

— वि, °प्लुष्ट Bhâg. P. 10,1,6.

प्सरस् vgl. मधु°.

# फ

फक्किका 1) *eine vorläufige Aeusserung* Schol. zu Sûrjas. S. 55, 4. Schol. zu Prab. 69, Çl. 7. 109, Çl. 18.

फञ्जिपत्रिका vgl. भञ्जिपत्रिका.

फट् als mystische Silbe (wie auch im Bhâg. P.) Weber, Râmat. Up. 303. 311. Ind. St. 9,91. 405. Wilson, Hindu Th. 2,53, N.

फण 3) कृता फणात्रयम् Kathâs. 65,122. त्रिफण adj. (सर्प) 86. 90.

फणाभृत् Kir. 5,11.

फणावन्त् 2) Kir. 5,27.

फणिक्कार 1) zu streichen, da an der angeführten Stelle पुना ह्येषक- कारा die richtige Lesart ist.

फणिन् 1) Z. 4 फणिपति als Bein. Patañgali's Sarvadarçanas. 158,20.

2. फल् auch *der Frucht —, des Lohnes theilhaftig werden:* न च फ- लति विकर्मा जीवलोके MBh. 13,341.

फल 3) Z. 4, *corrective equation* Golâdhj. 5,17. fgg. 7,8. — 9) Çârñg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आरामंद.

फलक 2) Daçak. in Benf. Chr. 190,13. Sp. 1201, Z. 1 v. u. °फलक be- zeichnet *ein best. von* Bhâskara *erfundenes astronomisches Instru- ment* Schol. zu Golâdhj. 11,15. फलकाध्यायफल Golâdhj. 11,16. फलक allein dass. 2. 18. fgg. — 6) vgl. u. मल्लायस.

फलकिन् m. oder n. *Sandelholz* H. ç. 130.

फलता (von फल) f. *das Fruchtsein, der Zustand einer Frucht* Kathâs. 100,39. fg. फलत्व n. dass. 23. 55.

फलद 1) *b)* अनायास° *ohne Anstrengung* Weber, Râmat. Up. 355.

फलयोग m. *Erreichung des Ziels* Sâh. D. 329. *Belohnung, Lohn* MBh. 13,4721.

फलवन्त् 1) *d)* in der Dramatik *die Frucht —, das Endziel enthaltend* Sâh. D. 279.

फलसतीण vielleicht *Palästina.*

फलसिद्धि f. *das Gelingen* Sâh. D. 325.

फलस्पृक् Kathâs. 52,328. 334.

फलही f. *Baumwollenstaude* Hâla 166. 363. fg.

फलासव Kathâs. 102,113.

फलिग (फलिऽग Padap.) m. urspr. wohl *ein Verschluss für Flüssiges, Tonne, Schlauch* oder dergl.; dann übertragen auf *die Wolke* und *die Wasserbehälter in den Bergen;* = मेघ Naigh. 1,10. RV. 1,62,4. 121, 10. वलं रुरोज फलिगं रवेण 4,50,5. य उग्रः फलिगं भिनन्न्यक् सिन्धूँर- वासृजत् 8,32,25.

फलेग्रहि, °द्रुम Mâlatim. 155,13.

फल्गुद (फल्गु + 1. द) adj. *wenig spendend, knickerig* Bhâg. P. 12,1,38.

फाणित Z. 7 MBh. 13,4718 liest die ed. Bomb. फाणितासवसंयुक्तैः; Nîlak.: फाणिताश्च ते आसवैन तीव्रगन्धेन संयुक्ताः देवदारुप्रभृतयस्तैः। पाठान्तरे फालितै विकासितैः मल्लिकादयस्तासां रसैर्मकरन्दैः गन्धरससं- युक्तैर्दारवैः. — Vgl. अधि°.

फालित s. oben u. फाणित.

फाल्गुन 4) *b)* Bhâg. P. 10,79,18. = अर्जुनपुर Comm.

फुट्टिका f. Bez. *einer Art von Gewebe:* पञ्चफुट्टिकनामाहं ग्रन्थो विज्ञान- मस्ति मे। वयामि प्रत्यहं पञ्च फुट्टिकायुगलानि यत् ॥ Kathâs. 52,99.

फुत् 2) फूत्कुर्वतीषु Kathâs. 86,149.

फूत्कार 1) दद्यात् फूत्कारान् *blasend* Kathâs. 124,147.

फूत्कार्य, अफूत्कार्य *worauf man nicht zu blasen braucht* Kathâs. 124,148.

फुम्फुम onomatop. vom *Zischen des Dungfeuers* Schol. zu Hâla 331.

फुल्लदामन् Z. 2 lies पुष्पदामन्.

फेट Varâh. Bṛh. S. 88,1. 26. auch फेटक 31.

फेन vgl. मल्लफेण.

फेनक 3) *froth rising from treacle* Kâçikh. 4,95 (nach Benfey).

फेनिन्, फेनिनं रुधिरं बहु Hip. 2,11 fehlerhaft für फेनिलं, wie MBh. 1,5936 gelesen wird.

फेरव 1) Mâlatim. 79,17.

फेरु Kathâs. 109,96.

# ब

बर्क (ved.) und बँक Çânt. 1,14. 1) m. *a) eine Reiherart, Ardea nivea* AK. 2,5,22. Trik. 3,3,35. H. 1332. an. 2,12. Med. k. 29. Halâj. 2,95. 5,21. M. 5,14. 11,135. 12,66. Jâgñ. 1,173. MBh. 3,1208. 11579. 17315. 5,1911. R. Gorr. 2,65,14. Suçr. 1,205,12. Spr. 740. 2008. 4072. Kathâs. 60,78. fgg. LA. (II) 49,9. Pañkat. 98,9. Hit. 111,15. fgg. Bhâg. P. 3,10,23 (वट ed. Bomb.). 8,10,10. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,41. बकवत् — राजन् तव यशो भाति Harb. Anth. 483, Çl. 1. न व्यापारशतेनापि शुकवत्पाठ्यते बकः Spr. 1328. 314. भुङ्क्ते मौनी बकस्तिमिम् 4131. हंसमध्ये बको यथा (न शोभते) 2170. बकालीनः MBh. 12,5309. ein Ausbund von Besonnenheit, aber auch von Scheinmoral und Heuchelei: बकवच्चिन्तयेदर्थान् Spr. 2695. बको ध्यानवान् 4723. विश्वस्तजलचारिणः प्रकाशितध्यानो ऽपि शुद्धो बकः 4132. सर्वेन्द्रियाणि संयम्य बकवत्पण्डितो जनः। कालदेशोपपन्नानि सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ 3218. बकादिकम् (शिक्षेत्) 3252. बके बकव्रतम् 1357. so v. a. *Heuchler, Betrüger:* आस्थानीबकैः v. l. für आस्थानीधूर्तकैः Prab. 102, 10. hierher vielleicht auch Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,9. बकपञ्चक 87,*b*, 5. — *b) eine best. Pflanze* AK. 2,4,2,62. Trik. H. an. Med. R. 5,95,8. — *c) ein best. Apparat zum Calciniren oder Sublimiren von Metallen* Çabdar. im ÇKDr. काचबकयन्त्र *Glasretorte* Wils. — *d)* N. pr. eines

Weisen mit dem patron. Dâlbhi oder Dâlbhja Kâth. 10,6. Khând. Up. 1,2,13. MBh. 2,106. 3,968. 9,2317. — e) N. pr. eines von Bhîmasena besiegten Râkshasa H. an. Med. MBh. 1,2258. 3825. 6207. fgg. 3,407. 7,4076. 8006. eines von Krshna besiegten Asura, der die Gestalt eines *Reihers* angenommen hatte, Bhâg. P. 10,11,47. 12,14. Verz. d. Oxf. H. 26,b,37. Pańkat. 3,14,29. — f) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,369. व्यूकाः कोकबकाः ed. Bomb. st. बकाः कोकरकाः der ed. Calc. — g) Bein. Kubera's H. an. Med. — h) N. pr. eines Fürsten Râga-Tar. 1,331. — 2) f. ई Bhâg. P. 3,2,23. 10,12,14 nach dem Comm. = पूतना. — Vgl. गोबक.

बककच्छ N. pr. einer Gegend Kathâs. 6,76. 166.

बककल्प m. Bez. *eines best.* Kalpa (*Weltperiode*) Verz. d. Oxf. H. 65,b,29.

बकचिञ्चिका f. *ein best. Fisch,* = बकाची Hâr. 188.

बकजित् m. *Besieger* Baka's, Bein. Bhîmasena's Trik. 2,8,15.

बकत्व n. nom. abstr. von बक *Ardea nivea* Mârk. P. 1,9,9.

बकद्वीप m. N. pr. eines Dvîpa Pańkat. 2,2,82. fg.

बकधूप m. v. l. für वृकधूप Comm. zu AK. 2,6,3,29.

बकनक s. बकनख.

बकनख m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,257 nach der Lesart der ed. Bomb. बकनक ed. Calc. बकनखगुदपरिणद्धाः *die Abkömmlinge des* Bak. *und des* Gud. gana तिककितवादि zu P. 2,4,68.

बकनिषूदन m. Baka's *Vernichter,* Bein. Bhîmasena's H. 708.

बकपुष्प m. *eine best. Pflanze,* = बक Med. k. 29. Çabdar. im ÇKDr. *Agati grandiflora* Ratnam. 76.

बकयन्त्र n. Bez. *einer Retorte von bestimmter Form* Wise 119.

बकवती f. N. pr. eines Flusses (?) Râga-Tar. 1,331. वकवत्पापगां st. वकवत्पपगां ed. Calc.

बकवृत्ति adj. *wie der Reiher verfahrend, heuchlerisch, Heuchler* M. 4, 30. Jâgń. 1,130. Verz. d. Oxf. H. 87,a,20.

बकवैरिन् m. Baka's *Gegner,* Bein. Bhîmasena's Gatâdh. im ÇKDr.

बकव्रत n. *das Verfahren des Reihers, Heuchelei* Spr. 1357. °चर M. 4,196.

बकव्रतिक (von बकव्रत) adj. *wie der Reiher verfahrend, heuchlerisch* M. 4,192.

बकव्रतिन् (wie eben) adj. dass. M. 4,197.

बकसक्थ (बक + सक्थि) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gana यस्कादि zu P. 2,4,63.

बकसहवासिन् m. *der Hausgenosse der Reiher* so v. a. *Lotus* Spr. 678.

बकाची f. *ein best. Fisch,* = बकचिञ्चिका Hâr. 188.

बकाय् *den* Asura Baka *darstellen:* बकायती partic. Bhâg. P. 10,30,17.

बकारि m. Baka's *Gegner* (अरि), Bein. Krshna's Bhâg. P. 10,11,51.

बकुल Uǵǵval. zu Unâdis. 1,42. 1) m. N. eines Baumes: *Mimusops Elengi Lin.,* n. *die* (wohlriechende) *Blüthe,* AK. 2,4,2,45. Trik. 2,4,18. H. 1135. Halâj. 2,51. MBh. 1,2374. 7585. 3,2440. 11572. 11594. 14862. R. 2,94,23 (= 103,24 Gorr.). 3,21,20. 4,43,7. 5,95,8. Suçr. 1,137,19. 158,11. 211,12. 2,78,19. Ragh. 8,63. 9,33. 19,12. शोकं ह्यात्ति बकुलो मुखासिन्धुसिक्तः ad Kumâras. 3,26. Spr. 148. Mâlatîm. 13,16. Râga-Tar. 4,449. Gît. 1,28. Bhâg. P. 3,21,42. 4,6,15. Prab. 60,6. Burn. Intr. 263. unter den Beinn. Çiva's MBh. 13,1223. — 2) N. pr. eines Landes Schiefner, Lebensb. 288 (58). — 3) f. आ *eine best. Pflanze,* = कटुका Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई *eine best. Arzeneipflanze,* = काकोली Râǵan. im ÇKDr.

बकुलावलिका (von बकुल + आवलि) f. N. pr. eines Frauenzimmers Mâlav. 7,7; vgl. 37,7.

बकुलित adj. *mit Mimusops Elengi versehen* u. s. w. gana तारकादि zu P. 5,2,36.

बकूल m. = बकुल 1) Çabdar. im ÇKDr.

बकेरुका f. 1) *eine kleine Reiherart* Trik. 2,5,24. H. an. 4,24. Med. k. 202. — 2) *ein vom Winde gebeugter Ast* H. an. Med.

बकेश N. pr. eines von Baka errichteten Heiligthums Râga-Tar. 1, 311, wo mit der ed. Calc. बकेशं zu lesen ist.

बकोट m. *eine Reiherart,* = बक Trik. 2,5,23. H. 1332. an. 2,12. Halâj. 2,95. Spr. 4306.

बटु Unâdis. 1,9. m. 1) *Junge, Bube, Bursch,* insbes. *ein Brahmanenknabe* H. 813. Halâj. 2,47. Çabdar. im ÇKDr. = ब्रह्मचारिन् Trik. 2, 7,1. — MBh. 1,7038. 7048. 13,1625. Hariv. 14235 (die neuere Ausg. fehlerhaft बटु). 14250. Kumâras. 5,83. Kathâs. 12,54. 16,23. 25. 18,35. fg. 65,166. 170. fgg. Uttararâmać. 81,7 (104,9). 82,2 (105,5). Bhâg. P. 5, 13,23. 24,18. 8,18,12. fg. 12,3,33. Prab. 22,3. Gaudap. zu Sâńkhjak. 15. Schol. zu Çâńkh. Grhj. 2,1. ब्राह्मण° Pańkat. 1,4,3. Erwachsene geringschätzig so genannt Mrkkh. 155,22. Çâk. 30,12. Kathâs. 102,148. Prab. 13,17. — 2) Bez. *einer Art von Priestern* Verz. d. Oxf. H. 64,a, 18. fgg. — 3) bei den Çâkta *eine Form* Çiva's, die bei ihren heiligen Cerimonien von *Knaben* dargestellt wird, Verz. d. Oxf. H. 91,b,25. — 4) *Calosanthes indica Bl.* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. चाटुबटु, नटबटु, मायाबटु.

बटुक m. 1) = बटु 1) Çabdar. im ÇKDr. Kathâs. 16,11. Bhâg. P. 10, 88,27. — 2) = बटु 2) Verz. d. Oxf. H. 64,a,18. fgg. — 3) = बटु 3) Verz. d. Oxf. H. 88,b,45. 90,b,16. 91,b,25. °स्तोत्र 94,a,42. 109,a,32. — Vgl. पुष्पबटुक.

बटुकनाथ m. N. pr. eines Schülers des Çamkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 251,b,47. Wilson, Sel. Works 1,28.

बटुकभैरव m. *eine Form* Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 96,a,5. Verz. d. B. H. No. 1327. fgg.

बटूकरण (von बटु + 1. कर्) n. *das zum-Knaben-Machen, das Zuführen eines Knaben zum Lehrer* (उपनयन) H. 814.

बद्धमुष्टित्व n. nom. abstr. von बद्धमुष्टि *dessen Hand geschlossen ist:* (यस्याभूत्) चापे च बद्धमुष्टित्वं न दाने *der die Hand wohl schloss beim Spannen des Bogens, nicht beim Geben* Kathâs. 53,31.

बद्धसूत (बद्ध + सूत) m. Bez. *einer best. Form des Quecksilbers* Sarvadarçanas. 99,19.

बद्ध Bhâg. P. 10,70,9.

बधिरय्, बधिरित Kathâs. 102,153.

बन्दि 1) m. = बन्दिन् 1) MBh. 3,10600. fgg. सूतमागधबन्दीनाम् Hariv. 6310. — 2) बन्दी (vgl. बन्ध, بندی pers.) f. *ein Gefangener, eine Gefangene* AK. 2,8,2,87. Trik. 2,8,63. H. 806. Hâr. 209. Halâj. 4,74. वन्दीमिव जयश्रियम् Kumâras. 2,52. Bhatt. 8,32. 63. सुरबन्दीनाम् *dearum captivarum* Kumâras. 2,42. 61. स्वर्गबन्दीनाम् (सुर° ed. Calc.) Ragh.

10,48. वन्द्याम् getadelt wegen der Zweideutigkeit, da es als loc. von वन्दी und auch als acc. von वन्द्या gefasst werden könne, Sâh. D. 213, 9. fg. वन्दीकृता Vikr. 3. Ragh. 6, 55. Kathâs. 73, 208. वन्दीकृत 78, 6. युद्धवन्दीकृत 70,20. वँन्दि und वन्दी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. Vgl. कारमरी und कवारकी. — 3) *Raub:* बन्द्यक्षकैतवैश्चौर्यैः Bhâg. P. 6,1,22.

बन्दिग्राह m. *ein Dieb, der in ein Haus einbricht,* Jâǵn. 2, 273.

बन्दिचौर m. dass. H. an. 3,678. Med. l. 133. Hâr. 146.

बन्दिन् m. 1) *Lobsänger eines Fürsten* AK. 2,8,2,65. Trik. 3,3,245. H. 794. Halâj. 2,280. M. 3,158. 8,360. Jâǵn. 1,165. MBh. 1,449. 3,16011. 14846. 14,402. Hariv. 6996. R. 2,65,1. R. Gorr. 2,67,3. Vikr. 76. Ragh. 4,6. 6,8. 9,71. 17,15. Varâh. Bṛh. S. 48,49. Spr. 909. 3246. Kathâs. 14, 12. 71,69. fgg. 122,73. 77. Râǵa-Tar. 5,351. Pańkat. 158, 2. बन्दिमागधसूतैः MBh. 5,3144. 15,624. Hariv. 5964. R. 1,9,13. 2,26,12. R. Gorr. 2,12,36. 26,14. 67,4. Bhâg. P. 10, 70, 20. विद्याधर° Kathâs. 44, 141. बन्दिपुत्र = बन्दिन् Ragh. 5,75. निजविज्ञान° *ein Lobsänger seiner eigenen Künste* Râǵa-Tar. 3, 141. कुसुमशरासनशासनबन्दिनी पिकनिकरे Gît. 11,4. बन्दी तु जायते वैश्यान्मागधो वाक्यजीवनः MBh. 13,2573. बन्दिस्त्री Kull. zu M. 10,48. — 2) *Gefangener, Sclave:* सुरबन्दिनः Bhâg. P. 11,4,15. = सुरभृत्याः Comm. — Die Bomb. Ausgg. schreiben durchgängig वन्दिन्, aber वन्द्, वन्ध्य u. s. w.

बन्दिपाठ (बन्दिन् + पाठ) m. *der Lobgesang eines* Bandin Trik. 2,8, 56. Hâr. 129.

बन्दीकार m. *Räuber, Dieb* Trik. 2,10,8.

बन्ध् 1) वाग्बद्ध *in der Rede gebunden so v. a. schweigend, Nichts sprechend* Kathâs. 124,159; vgl. वाग्यत. — 2) Sp. 8, Z. 28. fgg. छन्दोबद्ध *metrisch abgefasst* Sarvadarçanas. 169,19. — caus. 1) Kathâs. 77,77.

— अनु 1) *fesseln* in übertr. Bed. Bhâg. P. 10,47,42. — 6) *fortdauern, seine Wirkung fortsetzen* Uttararâmaḱ. 64,10, wo mit der neueren Ausg. (82,12) विप्रलम्भः zu lesen ist; nach dem Comm. अनुबध्नाति = मोहयति.

— आ 1) (dieses am Anfange hinzuzufügen) Kathâs. 72, 279. — 2) अन्योऽन्याबद्धबाहवः Bhâg. P. 10,22, 6. — Statt कृत्वाबद्धैः शिलाबन्धैः Râǵa-Tar. 5,92 ist mit der ed. Calc. कृत्वा बद्धैः शि° zu schreiben.

— उद् 1) उद्बध्यात्मानं पाशेन *sich erhängend* Kathâs. 74,163. — 3) *suspendere, hemmen, aufheben:* उद्बद्धवैर Bhâg. P. 10,85,43.

— नि 2) Sp. 12, Z. 8. fg. अन्धकारनीरन्ध्रनिबद्ध Uttararâmaḱ. 105,10 (143,2). यस्य ह्रासः स चेत्क्वापि साक्षादिव निबध्यते so v. a. *vorgeführt wird* Sâh. D. 229. अत्र टकाराः — केवलं शक्तिप्रदर्शनाय निबद्धाः so v. a. *angewandt, gebraucht* 219,15.

— उपनि, °बद्ध *verfasst* Uttararâmaḱ. 120,7 (162,13). — Vgl. उपनिबन्धन.

— परि caus.: वृषणाधः पादपार्ष्णि पाणिभ्यां परिबन्धयेत् ÇKDr. u. आसन.

बन्ध 2) *Gefangenschaft, Haft* und zugleich 14): यत्र बन्धः कविगिरां सदा पद्येषु दृश्यते Kathâs. 55,27. — 5) *Verbindung* Bhâg. P. 10,82,30.

बन्धधर Sâh. D. 173,15 nach Ballant. *Asket.*

बन्धन 1) R. 7,23,4,48. — 2) g) Uttararâmaḱ. 39,18 (53,15). — Vgl. गीत°, प्रेम°.

बन्धनागार Kathâs. 101,364.

बन्धुजीव Sâh. D. 130,14.

बन्धुजीवक m. N. pr. eines Kakravartin Kathâs. 113,6. — Vgl. auch u. बन्धुजीव.

बन्धुप्रभ m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 55,210. 212.

बन्धुभाव m. *Freundschaft* Kathâs. 102,139.

बन्धुमत् 3) a) N. pr. einer Prinzessin Kathâs. 56,135.

बन्धुमित्र m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 55,207.

बन्धुर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,42. 1) adj. a) *reizend, lieblich, schön* Trik. 3,1,13. 3,364. H. 1444. an. 3, 580. Med. r. 190. Rantideva bei Uǵǵval. a. a. O. Vjutp. 123. °गात्री Ragh. 13,47. °कोमलाङ्गुलिः करः Çâk. 140. Kaurap. 48. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 25. — b) *geneigt, gesenkt* Trik. 3,3,364. H. an. Med. Halâj. 4,75. Rantid. Kumâras. 1,43. Daçak. in Benf. Chr. 198,23. Pańkat. ed. orn. 58,11. अ° *erhoben, hoch* Uttararâmaḱ. 114,2 (154,8). — c) = उन्नतानत *wellenförmig* AK. 3,2, 19. H. 1468. Möglicher Weise sind zwei Bedd. gemeint: उन्नत (= रम्य der anderen Lexicogrr.) und आनत (= नम्र der Anderen). — d) *taub* Med. — 2) m. a) *Gans* H. an. Med. *Ardea nivea* Çabdar. im ÇKDr. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: *Pentapetes phoenicea* H. an. Med. = विडङ्ग (विडंग *Vogel* Çabdar. im ÇKDr.) H. an. = ऋषभ Râǵan. im ÇKDr. — c) *Oelkuchen* Med. — d) *vulva* (स्त्रीचिह्न ÇKDr. st. स्त्रीचिङ्ग der gedr. Ausg.) Med. — 3) f) आ a) *Hure* H. an. Med. — b) pl. *Mehl* (सक्तवः) Med. — 4) n. *Diadem* Med. — Vgl. वन्धुर.

बन्धुरित (von बन्धुर) adj. *geneigt, gesenkt* Sâh. D. 148,11.

बन्धुल 1) adj. a) *reizend, lieblich, schön.* — b) *geneigt, gesenkt* Aǵajapâla im ÇKDr. — 2) m. a) *Bastard* AK. 2,6,1,26. H. 548. Mṛkkh. 68, 7. 70,16. fgg. — b) *Pentapetes phoenicea* Çabdar. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Ṛshi Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,26. fg. (व°). Verz. d. Oxf. H. 18,b,2. 19,a,5. — Vgl. बन्धुर.

बन्धूकार (von बन्धु + 1. कर्) *zum Freunde machen:* °कृत *befreundet* Sâh. D. 89,16.

बन्धूर 1) adj. a) *reizend, lieblich, schön* Med. r. 191 (wo बन्धूरः zu lesen ist). Rantideva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,42. Rabhasa im ÇKDr. — b) *geneigt, gesenkt* Rantideva und Rabhasa. — c) *wellenförmig* Bhar. zu AK. im ÇKDr. — 2) m. *Loch, Höhlung* Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. बन्धुर.

बभ् v. l. für वभ् Dhâtup. 15,49. Ueber बभाम: Hit. 82,13 s. u. भ्रम् 1) Z. 10.

बभ्रि ṚV. 3,1,12 etwa so v. a. भरमाण.

बम्भारव (ब° onomatop. + रव) m. *das Brüllen* (der Kühe) Varâh. Bṛh. S. 92,3. भम्भारव v. l.

बर्बर Uṇâdis. 2,123. बर्बर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. — gaṇa काशादि zu P. 4,2,80. kann in einem Karmadhâraja vorangehen oder folgen gaṇa कडारादि zu P. 2,2,38. 1) adj. a) *stammelnd, balbutiens.* — b) *kraus:* तस्मान्नेडो दग्धः क्रूर इव वर्वरः Kâṭh. 25,7 in Ind. St. 3,467. — 2) m. a) pl. Bez. nicht-arischer Völker, οἱ βάρβαροι H. an. 3,581. Med. r. 210. MBh. 1,6684. 2,1199. 6,364 (VP. 192). 7,4722. 12,2429. Hariv. 3274. R. 1,55,2. 4,44,14. Varâh. Bṛh. S. 5,42. 14,18. Mârk. P. 57,38. 58,31. Bhâg. P. 9,8,5. Verz. d. Oxf. H. 338,b,40. 339,b,14. °स्थान 340,a,10. °तीराः AV. Pariç. 56 in Verz. d. B. H. 93. — b) *ein Mann niedrigster Herkunft,* = इतर, प्राकृत, पामर H. 932. H. an. Med. Halâj. 2,193. Der Fisch गर्गर ist °नादवश्य; s. u. गर्गर 4). *ein elender Wicht,* im voc. Hit. 50,8. 86,15. —

c) *krauses Haar*, = वावरी (भाषायाम्) ÇKDr. = केशचक्रले (loc.) H. an. = केशे चक्रले Med.; nach ÇKDr. = केश und चक्रल. — d) *Clerodendrum Syphonanthus R. Br.* AK. 2,4,2,8. H. an. Med. *eine andere Pflanze*, = कृष्ण° Râǵan. im ÇKDr. — e) *a sort of worm.* — f) *the noise or clash of weapons.* — g) *a mode of dancing* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. ग्रा a) *eine Art Ocimum* AK. 2,4,5,5. *eine best. Gemüsepflanze* H. an. Med. *eine best. Blume* H. an. Med. — b) *eine Fliegenart* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई *eine Art Ocimum* Çabdar. im ÇKDr. = बर्बर n. und बर्बरीक Hâr. 46. — 4) n. a) = बर्बरी und बर्बरीक Hâr. 46. — b) *Zinnober* (हिङ्गुल). — b) *Myrrhe.* — c) *gelbes Sandelholz* Râǵan. im ÇKDr.

बर्बरक n. *eine Art Sandelholz* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. कृष्णवर्बरक.

बर्बरता f. Bez. *einer stammelnden Aussprache des* र RV. Prât. 14,8.

बर्बरि (बर्वरि) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,a,32.

बर्बरील adj. von बर्बर gaṇa काशादि zu P. 4,2,80.

बर्बरीक Uṇâdis. 4,19. m. *krauses Haar* Uǵǵval. = चर्चरीक 1) 2) 3) H. an. 4,23. = ब्राह्मणयष्टिकावृत्त Uṇâdik. im ÇKDr. = ग्रजगन्धिका Çabdak. im ÇKDr. n. = बर्बर n. = बर्बरी f. Hâr. 46. — बर्बरीकोपाख्यान Verz. d. B. H. No. 1350.

बर्बरोत्थ n. *weisses Sandelholz* Çabdârthak. bei Wilson.

बर्बा f. = बर्बरी *eine Art Ocimum* Çabdak. im ÇKDr.

1. बर्ह् mit उद्दि vgl. उद्दिबर्हणा.

2. बर्ह् mit उद् vgl. उद्बर्हणा.

— उप, °बृंहित Kathâs. 72,65. — Vgl. उपबृंहणा.

3. बर्ह्, बृंहित n. Kathâs. 52,126. Die Bomb. Ausg. des MBh. hat ब, nicht व.

बर्हिचित्रक (बर्हिन् + चि°) n. Titel *des buntscheckigen 47ten* Adhjâja in Varâh. Bṛh. S. Varâh. Bṛh. S. 47,2. — Vgl. मयूरचित्रक.

बर्हिवाहन (बर्हिन् + वा°) Bein. Gaṇeça's (*auf einem Pfau reitend*) Kathâs. 55,173.

1. बल 1) Z. 29, die ekstatischen Çaiva nehmen fünf *Kräfte* an: गुरुभक्ति, प्रसाद, मतेर्द्वंद्वजय:, धर्म und ग्रप्रमाद Sarvadarçanas. 75,15. fgg. 74,14. 89,6.

2. बल 2) a) MBh. 5,7094. 7,203 liest die ed. Bomb. बका: st. बला:. — c) auch ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,15.

बलधर m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 112,187. eines Heerführers 91,18.

बलन vgl. भद्र°.

बलपति auch *Heerführer* Varâh. Bṛh. S. 29,10.

बलभद्र 2) c) am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 10,65,1.

बलवत् 1) superl. बलवत्तम AV. 5,4,1. Sp. 35, Z. 10 Çâk. 183 nicht adv., sondern adj. in Verbindung mit संमोह. — 3) m. Bez. *des 8ten* Muhûrta Ind. St. 10,296 (बलवत्).

बलवर्मन् N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 58,57.

बलसेन m. N. pr. eines Kriegers Kathâs. 52,34.

बलाक 2) N. pr. eines Schülers des Ǵâtûkarṇja Bhâg. P. 12,6,58.

बलाय् (von बल), °यते *Kraft äussern*: बलायमानमिन्द्रम् Nir. 10,8.

बलास 1) nach Grohmann Ind. St. 9,496. fgg. *Anschwellung.*

बलासबस्त (ब° + बस्त) m. *eine best. Augenkrankheit* Wise 303.

बलासुर m. N. pr. eines Wäschers Kathâs. 72,211.

बलाहक gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109. m. 1) *Regenwolke, Gewitterwolke* AK. 1,1,2,8. Trik. 3,3,84. H. 164. an. 4,28. Med. k. 201. Halâj. 1,58. MBh. 1,1289. 2122. 3,12540. 4,1416 (wo mit der ed. Bomb. बलाहकादपि मत: zu lesen ist). 1754. 2030. 5,4615. 6,3620. Hariv. 2399. 2412. 3894. R. 3,29,7. Mṛkkh. 146,20. Ragh. 5,27. Kumâras. 1,4. Ṛt. 2, 3. 4. Çiç. 4,54. Spr. 3618. Am Ende eines adj. comp. f. ग्रा MBh. 7,6674. R. 4,32,14. Auch N. *einer der 7 Wolken beim Untergange der Welt* Verz. d. Oxf. H. 347,b,33. — 2) *Berg* Trik. H. an. Med. — 3) *eine Reiherart*, = बलाक H. 1333. — 4) N. pr. eines Schlangendämons H. 1311. H. an. Med. MBh. 2,361. Hariv. 229. Vâju-P. in VP. 149, N. 16. Vgl. बालाहक. — 5) N. pr. eines der 4 Pferde Vishṇu's Trik. 1,1,34. MBh. 7,2812. Hariv. 9720. Bhâg. P. 10,53,5. 89,49. — 6) N. pr. eines Daitja H. an. Med. — 7) N. pr. eines Bruders des Ǵajadratha MBh. 3,15599.

बलिभुज् 1) *Spenden geniessend, — empfangend*, von Göttern Bhâg. P. 10,60,37.

बलीकार Kathâs. 54,186.

बलीवर्ध s. u. बलिवर्द 1).

बल्बजा MBh. 12,3241. nach Trik. ein pl. tantum. Die Bomb. Ausg. des MBh. schreibt बल्वजा.

बल्लव 1) Nalod. 1,2. f. ई Kir. 4,17. Bhâg. P. 10,46,6. 47,61.

बल्वल m. N. pr. eines Daitja, Sohnes des Ilvala, Bhâg. P. 10,78, 37. 79,2.

बस्त Suçr. 1,118,17. 261,20. 279,8. 2,391,7. — Vgl. बलास°.

बहिर्गिरि als N. pr. zu fassen. MBh. 6,357 liest die ed. Bomb. बहिर्गिर्यङ्गमलजा.

बहिर्द्वार *eine äussere Thür* Kathâs. 71,52. es könnte hier aber auch बहिस् mit गते verbunden werden.

बहिर्मनस् (बहिस् + म°) adj. *nicht im Geiste seiend, auswendig* Sarvadarçanas. 4,17.

बहिष्प्राकार *etwa Warte*; s. oben u. प्रगण्ड 2).

बहिस्, बहिष्कृतो ऽकर्मस्वेषु (in der Bed. des abl.) संनिकर्षाच्च R. 7,59, 8. Zum Schluss vgl. noch गुरुसेनं समाश्वासमिव मूर्तिधरं बहि: *leibhaftig* Kathâs. 13,181.

बहु 1) so v. a. *Plural* Ait. Br. 5,2. 15. 6,12.

बहुक्षार m. *eine Art Natrum*, = सर्वक्षार Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten W.

बहुगिरि (बहु + गि°) N. pr. einer Gegend Varâh. Bṛh. S. 16,26.

बहुतृण Spr. 1754, wo बहुतृणं zu verbinden ist. adj. *grasreich* (वन) Kathâs. 70,42.

बहुदैवत्य als Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 85,21.

बहुधनेश्वर (बहु - धन + ई°) m. *ein sehr reicher Mann* Kathâs. 54,99.

बहुधान्यक N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 2,1187.

बहुनामन् adj. (f. eben so) *viele Namen habend* Bhâg. P. 10,4,13.

बहुपुत्रिका f. *eine best. Pflanze*, = महाशतावरी Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten W. — Vgl. बहुपत्रिका.

बहुमित्र adj. Varâh. Bṛh. S. 101,10 = Bṛh. 16,10.

बहुलाश्च Bhâg. P. 10,86,16.

बहुवार्षिक R. 7,51,16.

बकुसत्य (बकु + स°) m. Bez. *des 10ten* Muhûrta Ind. St. 10, 296.

बकुसस्य adj. *kornreich;* m. N. pr. eines Dorfes Kathâs. 73, 193.

बकुसुवर्णक adj. *viele Goldstücke kostend:* यज्ञ R. 7, 25, 8. *viele Goldstücke besitzend* und als m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 54, 152.

बह्वाशिन् 1) Vṛddha-Kâṇ. 15, 4.

बह्वृच 2) संहिता: Bhâg. P. 12, 6, 60.

बाकुल (von बकुल) adj. *von der Mimusops Elengi kommend:* फल Suçr. 1, 212, 3.

बाण 1) am Schluss, Bez. *der Zahl fünf* Sâh. D. 264. — 3) n. *die Blüthe* Kir. 4, 28 (bei Mallin. zu lesen बाणानि नील°). 10, 24.

बाणतूणीकर् (von बाण-तूण + 1. कर्) *zum Köcher machen:* °कृत Kathâs. 95, 54.

बाणावली (बाण + आ°) f. *eine Verbindung von fünf* Çloka, *durch welche ein und derselbe Satz durchgeht,* Schol. zu Kâvjâd. 1, 13.

बाणिन् R. 7, 21, 39.

बादरायणि patron. Çuka's Bhâg. P. 10, 80, 5. 11, 1, 1.

1. बाध्, desid.: येभ्यो (संसारभाविभ्यः) बीभत्समानाः (मनीषिणः) Uttararâmaḱ. 4, 2 (6, 6).

— अधि vgl. अधिबाधितर्.

1. बाधक 1) *a)* बाध्यबाधकता *der Zustand dessen, der gepeinigt wird und dessen der da peinigt,* Bhâg. P. 10, 4, 22.

बाधकत्व n. nom. abstr. von 1. बाधक 1) *b)* Sarvadarçanas. 128, 21. 159, 17.

बाधन 3) *a)* प्रजाध्यतप्रजाः सर्वा बाध्यते रिपुबाधनैः R. 7, 6, 4.

बाध्य 1) *der da belästigt —, gepeinigt wird;* s. oben u. बाधक 1) *a).*

बान्धव, बान्धवी f. *eine Verwandte* Kathâs. 121, 243.

बार्हद्रथ m. patron. Auseinanderrenkung von बार्हद्रथ Bhâg. P. 12, 1, 2.

बार्हद्रथ m. patron. des Ǵarâsaṁdha Bhâg. P. 10, 50, 35.

बालग्रह vgl. Z. d. d. m. G. 7, 531.

बालघ्न adj. f. ई *Kinder tödtend:* राक्षसी Bhâg. P. 10, 11, 23.

बालभाव Z. 3. fg. Ind. St. 5, 297, N. 2 ist nicht vom Monde die Rede, sondern von Venus und Jupiter, *die noch nicht hoch über dem Horizonte stehen.*

बालसुहृद् m. *ein Freund aus der Knabenzeit, Jugendfreund* Kathâs. 70, 19.

बालायनि m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12, 6, 59.

बालाह्रक m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 12123. 12135. युद्धे °जम्बुमाले 8396 nach Nîlak. *im Kampfe zwischen* Bâl. und Ǵambumâlin. — Vgl. बलाहक 4).

बालिशता f. = बालिशत्व Uttararâmaḱ. 109, 3 (147, 14).

बाल्यता f. = बाल्य R. 7, 35, 17.

बाल्हि, वाह्लि R. 7, 87, 3. 90, 10. 21. fg.

बाल्हिक 1) sg. *ein Fürst der* B. Bhâg. P. 10, 68, 17. pl. N. einer Dynastie 12, 1, 32.

बाल्हीक 1) वाह्लीकेश R. 7, 87, 7. Z. 6 वाह्लीकभाषा Sâh. D. 173, 7 (= Muir, ST. II, 61).

बाष्कल ein Sohn Anuhrâda's MBh. 1, 2526. 2645. ein Lehrer Bhâg. P. 12, 6, 54. बाष्कलोपनिषद् Ind. St. 9, 38. fgg.

बाष्कलि Bhâg. P. 12, 6, 59. nach dem Comm. ein Sohn Bâshkala's.

बाष्प Uṇâdis. 3, 28. 1) m. *a) Thränen* AK. 3, 4, 19, 133. Trik. 2, 6, 30. H. 307. an. 2, 298. Suçr. 1, 80, 1. Halâj. 2, 364. मुमोच बाष्पम् MBh. 1, 6180. उत्सृज्य बाष्पम् 3, 2706. न बाष्पमशकत्सोढुम् 2919. बाष्पं विहरति Çâk. 49, 19. 53, 21. 89, 8. बाष्पं विसृजतः Mâlav. 66, 12. चिरविरहजं मुञ्चतो बाष्पमुष्णम् Megh. 12. आनन्दशीतामिव बाष्पवृष्टिम् Ragh. 16, 44. बाष्पस्तु न ददात्येनां द्रष्टुम् Çâk. 149. 90. 182. हर्षबाष्पाम्बुशीकरैः Kathâs. 18, 369. °पिहितलोचन Pańkat. 160, 5. बाष्पाकुलां वाचम् MBh. 3, 2177. °कलया वाचा 2267. °पर्याकुलेक्षणा R. 1, 4, 14. °कण्ठ adj. 2, 76, 14. °मुख adj. 4, 61, 2. सबाष्पे मयि Spr. 2463. सबाष्पा Hariv. 9438. सबाष्पम् adv. *mit Thränen in den Augen* Kathâs. 32, 197. Pańkat. 243, 4. बाष्पो नानाश्रुणः पूर्वावस्था च जायते त्रिधा । निमित्तत्रयसंसर्गादानन्देर्ष्यार्तिसंभवा ॥ Cit. beim Schol. zu Çâk. 81. Vgl. अन्तर्बाष्प, उद्बाष्प. — *b) Dampf* AK. H. 1102. H. an. Med. p. 11. Halâj. 1, 67. Ragh. 13, 29. Pańkat. 262, 22. fg. — *c) ein best. Gemüse* (= बाष्पिका) Vâgbh. 6, 5. — *d) Eisen* Med. — *e)* N. pr. eines der 5 ersten Schüler Çâkjamuni's Burn. Intr. 157, N. LIA. 2, Anh. II. Schiefner, Lebensb. 243 (13). — 2) f. ई = हिङ्गुपत्री Çabdar. im ÇKDr.

बाष्पक (von बाष्प) 1) m. *ein best. Gemüse,* = मारिष Bhâvapr. im ÇKDr. — 2) f. बाष्पका = हिङ्गुपत्री Çabdar. im ÇKDr. बाष्पिका AK. 2, 9, 40. *ein best. Gemüse* Vâgbh. 7, 25.

बाष्पाय् (wie eben), °यते 1) *Thränen vergiessen* Ragh. 14, 15. Vikr. 147. तत्किमिति बाष्पायितं भगवत्या Mâlatîm. 102, 11. — 2) *Dampf von sich geben, dampfen* P. 3, 1, 16. Vop. 21, 11.

बाष्पिन् (wie eben) adj. am Ende eines comp.: गजदन्ताहतान्वृक्षान्पश्य निर्यासबाष्पिणः *Harz —, Milch als Thränen entlassend* R. Gorr. 2, 105, 10.

बाष्पीका (wie eben) f. = हिङ्गुपत्री Râǵan. im ÇKDr.

बास्प (वास्प) fehlerhafte Schreibart für बाष्प.

बाह्डर s. u. बाह्र°.

बाहु 1) *f)* überh. *Seite einer geometrischen Figur* Colebr. Alg. 58.

बाहुविक्षेप m. *das Bewegen der Arme* so v. a. *Schwimmen* Kathâs. 54, 103.

बाहुशक्ति m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 68, 33.

बाह्यका, f. N. pr. einer Sṛńgarî und einer der zwei Gattinnen des Bhaǵamâna, einer älteren Schwester der Upabâhjakâ, Hariv. 2001. बाह्यकसृञ्जरी 2002. वाह्यका die ältere Ausg.

बाह्यद्रुति f. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100, 6.

बिडाल Uṇâdis. 1, 117. m. n. Siddh. K. 250, *b*, 8. 1) m. *a) Katze* AK. 2, 5, 6. Trik. 2, 5, 8. H. 1301. Med. l. 132. Halâj. 2, 81. M. 11, 159. MBh. 5, 5429. 5447. fg. 8, 1814. 12, 444. 13, 5459. 6151. R. 3, 53, 57. Spr. 1594. Varâh. Bṛh. S. 9, 40. 86, 22. 88, 3. 35. Pańkat. 125, 12. Hit. 58, 7. 113, 8. f. आ R. 7, 6, 58. ई Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 117. Accent eines auf बिडाल ausgehenden Comp. P. 6, 2, 72. भिक्षा° Sch. Vgl. जलबिडाल, वन°. — *b) ein best. Augenmittel* Bhâvapr. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 3, 13, 1. Verz. d. B. H. 285, 2. — *c) Augapfel,* = नेत्रपिण्ड (welches auch *Katze* bedeutet) Med. — 2) f. ई *eine best. Krankheit* und *die Genie derselben* Hariv. 9542.

बिडालक 1) m. *a) Katze* Verz. d. Oxf. H. 282, *b*, 14. — *b) ein best. Augenmittel* Bhâvapr. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 3, 13, 30. — 2) n. *Auripigment* H. 1058.

बिडालपद् m. *ein best. Gewicht,* = कर्ष ÇABDAM. im ÇKDR. ÇÂRÑG. SAṂH. 1,1,17. °क n. dass. SUÇR. 1,146,19. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,5.

बिडालव्रतिक adj. *die Art der Katze habend, falsch* H. an. 3,163. — Vgl. बैडालव्रतिक.

बिडालाक्ष adj. *katzenäugig;* m. N. pr. eines Râkshasa R. 6,74,5.

बिन्दु 1) in der Mystik der Çaiva bildet बिन्दु einen Theil der Mâjâ SARVADARÇANAS. 88,22. — 3) SÂH. D. 317. 319.

बिन्दुक am Ende eines adj. comp. (f. आ) = बिन्दु 1) d. i. Anusvâra Ind. St. 9,112. = बिन्दु 3) SÂH. D. 278.

बिभक्षयिषु *hungrig:* °दंष्ट्रिन् VARÂH. BṚH. S. 19,1.

बिभित्सा *das Verlangen zu zerstören:* भेदिका बिभित्सा वा रुद्रस्य (subj.) जगतः (obj.) SIDDH. K. zu P. 2,3,66.

बिम्ब 3) प्रभवति शुचिर्बिम्बोद्ग्राहे मणिर्न मृदां चयः UTTARARÂMAK. 27,8 (35,18). Z. 2. fgg. vgl. उभौ रामस्य सदृशौ बिम्बाद्बिम्बमिवोद्धृतौ R. 7,94,13.

बिराल und बिलाल m. = बिडाल *Katze* Comm. zu AK. im ÇKDR.

बिल्व 1) आत्तैर्भेद्यिवाणीन्बिल्वं बिल्वेन भेदय MBH. 12,3913.

बिल्वपत्त्रमय adj. *aus Bilva-Blättern bestehend:* कटीनिवसन KATHÂS. 101,355.

बिसिनी, °पत्त्र KATHÂS. 55,62. MÂLATÎM. 51,5. 69,4.

बीज 1) *b)* am Ende hinzuzufügen SÂH. D. 317. fg.

बीजक vgl. भट्ट°.

बीजपूर, °क m. *der Baum* HARIV. 12680. n. *die Frucht* KATHÂS. 53,58.

बीभत्स 1) MÂLATÎM. 78,14. UTTARARÂMAK. 77,11 (99,9). अति° 21,15 (29,2). — 3) सबीभत्सम् adv. MÂLATÎM. 61,7.

बुक्क, °मर्त्यपति = बुक्कराय SÂJ. in der Einl. zu TAITT. ÂR.

बुद्धि 5) कर्म° adj. *der des Menschen Arbeit anerkennt, der die menschliche Anstrengung für das Wahre hält* MBH. 3,1214. — Vgl. महा°.

बुद्धिच्छाया (बुद्धि + छा°) f. *Reflex des Verstandes auf die Seele* (die nur scheinbar afficirt wird) SARVADARÇANAS. 153,4. 155,7.

बुद्धिप्रभ m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 66,136.

बुद्धिमतिका f. N. pr. eines Frauenzimmers SÂH. D. 164,4 (VENîs.).

बुद्धिशरीर m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 75,63. 151.

बुद्धिशालिन् KATHÂS. 60,250.

बुद्बुद 1) UTTARARÂMAK. 68,12 (88,3). मयि बोधाम्बुधौ स्वच्छे तुच्छो ऽयं विश्वबुद्बुदः *die Wasserblase Welt* ÇÂNTIÇ. in ÇATAKÂV. 40.

1. बुध् 5) *b)* Z. 2. fg. zu MBH. 12,9667 vgl. 5,1382. — caus. *erwecken* so v. a. *wieder lebendig machen* KATHÂS. 53,181. *erregen* (einen Wohlgeruch) VARÂH. BṚH. S. 77,27. — desid.: तन्नो वर्णय — क्रियायोगं बुभुत्सताम् BHÂG. P. 12,11,3.

— अव *erwachen* R. ed. Ser. 2,72,50 (nach BENFEY).

— उद्, उद्बुद्ध *aufgeblüht* HALÂJ. 2,32. Am Schlusse nach 62,8.11 hinzuzufügen 245.

बुभुत्सा BHÂG. P. 10,69,36. mit acc. 68,16.

बुरुड m. *Korbmacher, Mattenflechter* Schol. zu BHÂG. P. 11,17,48. बुरड und बुरूड im Mahrattischen.

बृंहण 1) भोजन KATHÂS. 32,159.

बृहच्चञ्चु f. *eine best. Gemüsepflanze,* = महाचञ्चू RÂGAN. im ÇKDR. u. d. letzten W.

बृहत्तत m. N. pr. eines best. mythischen Wesens VARÂH. BṚH. S. 53,44. 53.

बृहद्ब्रह्म, तद्धा एतद्ब्रह्माद्वयं बृहद्ब्रह्मात् Ind. St. 9,164.

बृहत्संहिता auch Titel eines philosophischen Werkes SARVADARÇANAS. 73,4.

बृहत्सेन 1) eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,17.

बृहद्भानु 2) *d)* N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,10.

1. बृहद्रथ, lies m. *ein gewaltiger Held* und vgl. 1. महारथ 2).

2. बृहद्रथ 1) ein Maurja BHÂG. P. 12,1,14.

बृहद्व्रत n. *das grosse Gelübde, das Gelübde der Keuschheit:* °धर BHÂG. P. 12,8,8.

बृहन्निर्वाणतन्त्र vgl. महानिर्वाणतन्त्र u. महानिर्वाण.

बृहस्पति 1) Âñgirasa, Verfasser von ṚV. 10,71. fg. Laukja — von 10,72.

बेभिदितव्य partic. fut. pass. vom intens. von 1. भिद् P. 6,4,49, Sch.

बैडाल (von बिडाल) adj. *der Katze eigen:* यस्य धर्मध्वजो नित्यं सुराध्वज (सुरध्वज Comm. zu VP. 3,18 im ÇKDR. u. बैडालव्रतिक; शक्रध्वज JAMA in DÂNASÂGARA nach ÇKDR. u. बैडालव्रत) इवोच्छ्रितः। प्रच्छन्नानि च पापानि बैडालं नाम तद्व्रतम्॥ MBH. 5,5420. 5448.

बैडालव्रति adj. = बैडालव्रतिक GAṬÂDH. im ÇKDR.

बैडालव्रतिक (von बै° + व्रत) adj. *das Verfahren der Katze befolgend, falsch* TRIK. 2,7,13. MED. t. 45. M. 4,30. 192. Spr. 4249. VP. 3,18 im ÇKDR. MÂRK. P. 50,58.

बैडालव्रतिन् adj. dass. KÛRMA-P., UPARIBH. 5 im ÇKDR.

बैदल 2) *b)* SUÇR. 1,161,20. 197,14. 230,1. 235,4. 2,437,15. — 3) n. *Korb* oder dergl. SUÇR. 1,240,10.

बैदलिक (von बैदल) adj. *zu den Hülsenfrüchten gehörig* SUÇR. 1,199,12.

बोद्धर्, füge *Wahrnehmer, Auffasser* und SÂH. D. 268 hinzu.

बोध 2) *a)* *das Erwachen von Blüthen* so v. a. *Aufblühen* Verz. d. Oxf. H. 76,*a*, No. 130. von Wohlgerüchen so v. a. *Erregung* VARÂH. BṚH. S. 77,11.16. — Vgl. मुग्ध°, सु°.

बोधक 1) *a)* SÂH. D. 269. BHÂG. P. 11,3,36. *Etwas lehrend* SARVADARÇANAS. 159,13. — *c)* *weckend:* राजबोधका बन्दिनः R. 7,37,2.

बोधकत्व n. nom. abstr. von बोधक 1) *a)* SARVADARÇANAS. 5,3. 134,17.

बोधचित्तविवरण SARVADARÇANAS. 23,6.

बोधन 4) *b)* मत्स्य auch SARVADARÇANAS. 170,10. 19. — *d)* SÂH. D. 117, 14. fg. 270. Füge *das Wahrnehmenlassen, Erkennenlassen* hinzu.

बोधयितर् *Lehrer, Urheber einer Lehre* SARVADARÇANAS. 9,5.

बोधायन SARVADARÇANAS. 56,10.

बोधि 1) m.: परं बोधिमवाप्तः KATHÂS. 72,368.

बोधिन् 2) *wahrnehmen —, erkennen lassend* SÂH. D. 118,1.

बोधिसत्त्व, °सत्त्वांश KATHÂS. 65,2. 45. °सत्त्वता 72,235.

बोध्य Z. 5 lies *b)* st. 2). 1) *a)* SÂH. D. 122,12. — 2) BHÂG. P. 12,6,55.

बौद्ध, °धिक्कार Titel einer Schrift HALL 81. °धिक्कारगादाधरी, °धिक्कारगुणानन्दी, °धिक्कारदीधिति Titel von Commentaren 82.

बौद्ध (von बुद्धि) adj. *dem Verstand angehörend* SARVADARÇANAS. 155,8.

ब्रध्न 1) *Sonne:* ब्रध्नस्य विष्टपम् (vgl. u. विष्टप) M. 4,231.

ब्रह्म n. = 1. ब्रह्मन् 6) R. 7,109,4. — Vgl. महा°.

ब्रह्मक am Ende eines adj. comp. = 2. ब्रह्मन् 4): सब्रह्मकैश्च देवैः Uttararâmak. 129,8 (174,3).

ब्रह्मकाण्ड Titel eines Werkes oder Theiles eines Werkes des Bhartṛhari Sarvadarçanas. 140,2.

ब्रह्मघोष so v. a. *der heilige Text, der* Veda Uttararâmak. 107,10 (145,7).

ब्रह्मचर्य oder °चर्या *Enthaltsamkeit* bei den Ǵaina Sarvadarçanas. 32,22. — Vgl. 1. ब्रह्मन् 5).

ब्रह्मचारिन् 1) Sp. 132, Z. 3 streiche 52 nebst dem Eingeklammerten und füge st. dessen 69,160 hinzu. Kathâs. 70,19 ist सब्रह्म° st. स ब्रह्म° zu lesen.

ब्रह्मचोदन, füge bei f. ई, *den Beter treibend* ṚV. 6,53,8.

ब्रह्मण्यता Bhâg. P. 10,81,15.

ब्रह्मण्या, nach Sâj. nom. pl. neutr. so v. a. *Lob* oder *Opferspeise.*

ब्रह्मता nom. abstr. von 1. ब्रह्मन् 6) Bhâg. P. 10,29,12.

ब्रह्मतीर्थ 1) Bhâg. P. 10,78,19.

ब्रह्मदण्डिन् m. N. pr. eines alten Weisen Kathâs. 70,86.

ब्रह्मदत्त 2) ein Fürst in Vârâṇasî Kathâs. 114,20.

1. ब्रह्मदाय (ब्रह्मन् + 1. दाय) adj. *der Jmd das heilige Wissen mittheilt, — lehrt* Bhâg. P. 11,29,26.

2. ब्रह्मदाय (ब्रह्मन् + 2. दाय) m. 1) *das heilige Wissen als Erbtheil:* °हरं पितुः M. 3,3. — 2) *der Antheil —, der erbliche Besitz eines Brahmanen:* ब्रह्मदायापहारिन् (राजन्) Bhâg. P. 10,64,38.

ब्रह्मदायाद Bhâg. P. 10,87,44 nach dem Comm. *der sein Erbtheil, das heilige Wissen, geniesst* oder Brahman's *Sohn* (दायाद).

1. ब्रह्मन् 5) *Enthaltsamkeit* bei den Ǵaina Sarvadarçanas. 33,8. — 6) अस्ति तावन्नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावं सर्वज्ञं सर्वशक्तिसमन्वितं ब्रह्म Çaṅk. zu Brahmas. 33,1. 2. 53,7. 110,1. वासुदेवः परं ब्रह्म Sarvadarçanas. 54,15. fgg.

2. ब्रह्मन् 14) Bez. *des 9ten* Muhûrta Ind. St. 10,296.

ब्रह्मपूत *durch den Gott* Brahman *geläutert* Ind. St. 10,116.

ब्रह्मबलि Bhâg. P. 12,7,2.

ब्रह्मभूय 1) Bhag. 18,53.

ब्रह्मयज्ञ, यज्ञानां ब्रह्मयज्ञो ऽहम् sagt Kṛshṇa Bhâg. P. 11,16,23.

ब्रह्मयोनि 2) *von Brahman stammend*, Beiw. Vasishṭha's R. 7,55,18.

ब्रह्मरत्नम् Kathâs. 72,158. 94,133.

ब्रह्मरत्न n. R. 7,99,18 nach dem Schol. *ein den Brahmanen zu machendes kostbares Geschenk;* v. l. बहुरत्न adj.

ब्रह्मराक्षस 1) *a*) Kathâs. 76,20. 94,68. 114,105. fg.

ब्रह्मवध्या, °कृत n. *ein verübter Brahmanenmord* MBh. 17,83.

ब्रह्मवाद 1) Bhâg. P. 10,87,8. 10.

ब्रह्मविद् adj. = ब्रह्मविद्ध Ind. St. 9,20.

ब्रह्मशायिन् adj. *in* Brahman *ruhend* Ind. St. 9,20, wo das erste Mal wohl °शायिनो, das zweite Mal °शायिनः (nom. pl.) zu lesen ist.

ब्रह्मसत्त्र Bhâg. P. 10,87,9.

ब्रह्मसिद्धि m. N. pr. eines Muni Kathâs. 68,16.

ब्रह्मसोम m. N. pr. eines Heiligen Kathâs. 73,368.

ब्रह्मस्थल N. pr. eines Dorfes Kathâs. 75,11. 76,5. 80,7. 96,4. 124,4.

ब्रह्माद्य (ब्रह्मन् + आद्य) *mit* Brahman *beginnend* Ind. St. 9,19.

ब्रह्मापेत (ब्रह्मन् + अ°) m. N. pr. eines Râkshasa Bhâg. P. 12,11,43.

ब्रह्मीयंस् Pañkav. Br. 14,6,6.

ब्राह्म 1) शीलम् *des Brahmanen Wesen* Kathâs. 66,16. — 2) patron. das Ûrdhvanâbhan und Rakshohan ṚV. Anukr.

ब्राह्मण 2) *a*) Z. 26 füge hinzu ब्राह्मणश्रमणन्यायात् so v. a. *nach der Art, wie man unter* ब्राह्मणश्रमण *einen brahmanischen Asketen versteht, obgleich diese Verbindung einen Widerspruch enthält und einen brahmanischen Buddhisten bezeichnet,* Sâh. D. 103,12. just as we use the word «Brahman-mendicant» which, though it etymologically means an absurdity viz. a mendicant, or one not a Bráhman, who is a Bráhman, tropically signifies one who was a Bráhman, Ballant. — 3) *f*) अरणीं ब्राह्मणीं विद्धि गुरुरस्योत्तरारणिः। तपःश्रुते ऽभिमथ्नीतो ज्ञानाग्निर्जायते ततः॥ MBh. 14,924. nach Nilak. = बुद्धि.

ब्राह्मणीभू *zum Brahmanen werden:* °भूय Çat. Br. 13,4,4,3.

ब्राह्मलौकिक (von ब्रह्मलोक) adj. *auf* Brahman's *Welt Ansprüche habend:* ऋषयः R. 7,98,24. 26.

ब्रू mit परि *für Jmd besprechen* so v. a. *bei Jmd unter Besprechung verwenden* AV. 19,39,2. fgg.

— सम्, समब्रुवन् *sprachen zu einander* Bhâg. P. 10,30,26.

# भ

1. भ 2) *a*) दिनकरभाः acc. pl. R. 2,107,18.

भक्त 3) अष्टम° *die achte Mahlzeit* (so dass sieben übersprungen worden) Çatr. 14,321.

भक्तियोग Sarvadarçanas. 60,3.

भक्षक 1) das obj. im gen. Kathâs. 94,133. im comp. vorangehend 62,214. 63,182. — Vgl. उष्ट्रभक्षिका.

भक्षिन् vgl. प्रेतभक्षिणी.

भक्ष्य Z. 3 lies «Vârtt. zu» st. «P.»; Z. 10 lies भक्ष्यभोज्यानि st. भक्ष्यभोज्यानि; Z. 12 lies 230 st. 228.

भग 1) *g*) ऐश्वर Bhâg. P. 11,19,40. am Ende eines adj. comp. f. आ 10,82,29. — *i*) भगिनी° Râǵa-Tar. 5,282.

भगदैवत 1) नक्षत्र R. 7,5,33.

भगवतीगीता f. Titel einer Schrift, citirt im ÇKDr. u. जगदम्बिका.

भगवद्गीत n. *die von* Kṛshṇa *gesungenen, verkündeten Worte* Bhâg. P. 10,72,12.

भगवद्रात (भगवत् + रात) m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 12,13,19.

भगवन्त् Z. 4 auch das n. Bhâg. P. 2,6,44 auf Persönliches zu beziehen.

भगवन्मय (von भगवन्त्) adj. Vishṇu oder Kṛshṇa *in sich tragend, ganz ihm ergeben* Kathâs. 115,102.

भगिन् 3) uneig. gebraucht wie भ्रातर् Pañkat. 222,9. Z. 8 भगिनीपति Kathâs. 80,33. Vgl. धर्मभगिनी.

भगिनिका f. demin. von भगिनी *Schwester* Kathâs. 73,212.

भगीरथयशस् f. N. pr. einer Tochter Prasenagit's Kathâs. 106,48. fgg.

भग्नताल Bez. *eines best. Gesanges* Sâh. D. 546.

भग्नप्रक्रमता (von भग्न + प्रक्रम) f. in der Rhetorik Bez. *eines best. Fehlers im Ausdruck: der Gebrauch eines Wortes, welches einem vorher gebrauchten nicht entspricht;* Beispiel: एवमुक्तो मन्त्रिमुख्यै रावणः प्रत्यभाषत, wo das vorangehende उक्तः ein nachfolgendes प्रत्यवोचत st. प्रत्यभाषत verlangt. Sâh. D. 575. 224,1. fgg. — Vgl. भग्नप्रक्रम unter भग्नक्रम und प्रक्रमभङ्ग unter भङ्ग 2) *d*).

भङ्ग 2) *a*) *Brechung der Worte* so v. a. *Trennung, Zerlegung:* सभङ्ग, अभङ्ग Sâh. D. 644. Sp. 176, Z. 2. fg. lies *das Einfallen* st. *Abfallen* und streiche कर्ण in कर्णनासावभङ्ग. — *b*) यत्र भङ्गो ऽलकेषु नारीणाम् Kathâs. 55,27 mit Anspielung auf die Bed. *e*). — *d*) प्रयाण° *Unterbrechung* Pańkat. 8,19. — *o*) = भङ्गि 3) Sarvadarçanas. 41,15. fgg. — Vgl. noch वक्त्र°.

भङ्गकार m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,7916.

भङ्गि 2) अम्भोविहारविचलद्दलव्यक्ताङ्गभङ्गिषु (अङ्गनासु) Kathâs. 55, 118. नर्तितुं दिव्यभङ्गिभिः 121,132. Siddhântaçir. 5,28 hat das Wort die Bed. *Figur*, gehört also zu 5). — 3) füge *Redewendung* hinzu. भङ्ग्या *auf eine versteckte, indirecte Weise* Sâh. D. 708. 748. भङ्ग्यन्तरेण dass. 468. *auf eine andere Weise* Sarvadarçanas. 61,13. Die Gaina nehmen 7 भङ्गि oder *Redewendungen* an 41,7. 42,5. 43,3. — 4) कौंचिचन्द्रोदयाम्भोधिभङ्गीं भेजे स भूपतिः so v. a. *er stellte gewissermaassen den Ocean beim Aufgange des Mondes dar* Kathâs. 110,106. हारकाञ्चीकलापादिभङ्गिः (वनपुष्पमयेष्वप्याभरणेषु) *der Schein von* 101,232. अन्यान्यया नृपभङ्ग्या 122,21. चञ्चद्विपञ्चीकलनादभङ्गि (so ist vielleicht zu lesen st. °भङ्गी) संगीतमङ्गीकुरुते स्म भङ्गी Sâh. D. 98,2.

भङ्गिन् 1) लय° Kathâs. 111,87.

भङ्गुर 1) *a*) विद्युत्स्फुरित° Kathâs. 66,33. — Vgl. मृत्युभङ्गुरक.

भज् mit अनु Bhâg. P. 10,47,60. *Jmd* (acc.) *im Verehren nachfolgen* 32,16.

— आ 2) Bhâg. P. 11,2,37. 10,29.

— वि 1) Sp. 183, Z. 32 lies 3,259 st. 12,259.

भजन Sarvadarçanas. 64,12. 65,9. fgg.

भजितव्य adj. = भजनीय R. 7,110,18.

भजिन् m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,59.

1. भञ्ज् Sp. 186, Z. 1 nach 24 hinzuzufügen: भग्नमध्य *sich biegend* Bhâg. P. 10,33,8.

— निस्, प्रवक्तृणां तस्य निर्बभञ्जुर्मनोर्मयः Kathâs. 56,144.

भञ्जक vgl. दमनभञ्जिका, मालभञ्जिका.

भञ्जन 1) *Verscheucher:* प्रपन्नभय° Bhâg. P. 10,70,25.

भञ्जिन् adj. *brechend, verscheuchend;* s. मदभञ्जिन्.

भट vgl. noch पाद°, मल्ल°, वार्भट und zum Ursprung des Wortes भटक.

भट्ट 1) *a*) Z. 2 füge nach 64 hinzu und Sâh. D. 171,14. भट्ट = Kumârila Sarvadarçanas. 46,21. 118,7.

भट्टाचार्य = Kumârila Sarvadarçanas. 121,2. 134,22. 141,20. 167,7.

भण (von भण्) vgl. दुर्भण.

भणनीय (von भण्) adj. n. impers. *zu sagen* Sarvadarçanas. 31,10. 63,2.

भण्ड 1) *a*) Kathâs. 121,132. 134. fg. 137. fg.

भण्डर m. *eine bes. Art von Streit* (कालहविशेष) Schol. zu Hâla 349.

भद्रत्त (1. भ + दत्त) m. N. pr. eines Astrologen, der sonst सत्य heisst, Varâh. Brh. 7,11.

भद्रत्त Z. 3 streiche Varâh. Brh. u. s. w. und vgl. oben भद्रत्त.

भद्र 2) *b*) Varâh. Brh. S. 67,1. 5. — *k*) N. pr. Kathâs. 123, 92. ein Sohn Krshna's Bhâg. P. 10,61,14. — 3) *d*) vgl. Ind. St. 10,297. — *e*) eine Tochter Çrutakîrti's und Gattin Krshna's Bhâg. P. 10,58, 56. 61,17. — Vgl. noch मल्ल°, सु°.

भद्रक 1) *a*) Z. 2 lies 9,226 st. 12,226. — 2) *e*) ein Fürst Bhâg. P. 12,1,15.

भद्रकाली 1) Kathâs. 53,174.

भद्रघट m. *Glückstopf* Kathâs. 57,25. 31. 39. 41. °क m. 46.

भद्रचारु Bhâg. P. 10,61,8.

भद्रत्व (von भद्र) n. *faustitas* Ind. St. 9,155.

भद्रदत्त m. im Drama Personenname von Çaka's Sâh. D. 172,16.

भद्रदत्त m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 69,50.

भद्रबाहु 1) ein Fürst der Magadha Kathâs. 69,47. °स्वामिन् Ind. St. 10,256. 266.

भद्रमुख 1) so wird ein Kronprinz von niedrigen Personen im Drama angeredet Sâh. D. 172,10.

भद्रयोग N. *eines astr.* Joga.

भद्राकर vgl. मद्राकार.

भद्राक्ष (भद्र + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 69,77.

भद्रायुध (भद्र + आ°) m. N. pr. eines Kriegers Kathâs. 120,53.

भद्रासन 2) Sarvadarçanas. 174, 5.

भद्रोदनी, lies भ्रोदनी st. भ्रोदन.

भम्भारव m. v. l. für बम्भारव Varâh. Brh. S. 92,3.

भय 4) f. आ N. pr. einer Tochter Kâla's (Vaivasvata's Comm.) und Gattin des Râkshasa Heti R. 7,4,16.

1. भर् 1) मुष्टिना भृताः *gehalten* Bhâg. P. 11,30,24. पुलकान्यबिभ्रत् (= अबिभरुः) so v. a. *hatten* 10,29,40. *im Gedächtniss behalten:* पश्चैतां सुकथां बिभर्ति Kathâs. 124,251. — 9) रत्नैर्भृतं मातुलुङ्गम् *angefüllt mit* Kathâs. 53,27. हेमभृता दृतिम् 64,28. अमृतभृत् (कर्पर) 69. रत्नाभरणाभारैः। सुगृहान्पञ्च करभान् *schwer beladen* 103,184.

— नि 1) Bhâg. P. 10,17,14. 25,29. 32,20. 12,12,68. निभृतैर्दोर्भिः *beladen, belastet* 10,62,9. — 2) निभृतोद Bhâg. P. 12, 10, 5. °मरुन्मनो ऽक्ष 10,87,21. निभृतात्मन् 12,10,8. निभृतात्मेन्द्रियाशय 4. Z. 4 अनिभृतकर Megh. 69 stände besser unter 5). — 4) निभृतो भूत्वा Pańkat. 193,7. निभृतम् 163,24. गृहद्वारं निभृतं विधाय (lies पिधाय) 186,8. निभृतं कृत्वा कथयामि Hit. 56,19 schwerlich richtig; vgl. v. l. — 6) *getragen, besessen:* अद्य मे निभृतो देहः so v. a. *heute habe ich einen Körper* so v. a. *heute fühle ich den ganzen Werth eines Körpers* Bhâg. P. 10,28,5. इदानीं मया देहो धृतः। यदा त्वद्दर्शनं जातं तदैव देहसाफल्यं प्राप्तमित्यर्थः। यद्वा निभृतः पूर्णमनोरथ इत्यर्थः Comm. — 7) निभृता f. Bez. *einer Art von Räthsel* Kâvjâd. 3,102.

— परि act. *umherwandern:* परस्परं वने गृहीतहस्ताः परिबभ्रिमातुराः Bhâg. P. 10,80,38. परि परितः बभ्रिम इडागमश्छान्दसः भारान्धृतवन्त इत्यर्थः Comm.

— सम् 1) नवशशभृता — कृतवक्त्रमुखे संभृतं तद्धि तेन: *gelegt in* Megh. 44. — 4) *heimgeben:* अपमित्यमिव संभर को ऽम्बाददते ददत् *zahle heim*

*die Schuld, wer wird dem geben, der nicht* (zuvor) *gab* Âçv. Çr. 2,18,3. so wird die verdorbene Stelle zu bessern sein. — 5) *Jmd ehren:* संभृत (= संमानित Comm.) Bhâg. P. 10,80,26.

भर् 1) vgl. noch असु°, तनू°.

भरण 4) a) भरणे हि भवान् शक्तः फलानां महतामपि *das Tragen* so v. a. *Bringen, Verschaffen* R. 7,76,32. Comm. ergänzt आभरणस्य (aus dem Vorhergehenden) zu भरणे und दाने zu फलानाम्.

भरणीय, कुटुम्बक Kathâs. 53,163.

भरत 4) Mâlatim. 2,12.

भरतरोह m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 112,18. °क 23.

भरुकच्छ 1) N. pr. einer Gegend Varâh. Brh. S. 69,11. °निवासिन् MBh. 2,1830 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मरुकच्छ der ed. Calc. मरु° ist auch die v. l. an allen 3 Stellen der Varâh. Brh. S. — Vgl. Βαρύγαζα.

भर्जन 3) adj. *röstend, bratend* so v. a. *zu Nichte machend:* कामानाम् Bhâg. P. 10,87,44.

भर्तर् 1) रुचि° Çiç. 9,17.

भर्तृघ्न adj. *seinen Ernährer mordend;* davon nom. abstr. °त्व n. MBh. 2,2123.

भर्तृदारक Sâh. D. 172,9. °दारिका 11.

भर्तृहरि Sarvadarçanas. 143,12. — Vgl. हरि.

भर्त्स् mit अप *ausschelten:* °भर्त्स्य Kathâs. 112,213. °भर्त्सित 113,4.

— नि, °भर्त्सयन् Pañkat. 220,2 fehlerhaft für निर्भ°.

— विनिस् *ausschelten:* विनिर्भर्त्स्य R. 7,34,11. Bhâg. P. 10,4,7.

भर्त्सन, f. आ Sâh. D. 461. 488.

भर्ष्टव्य s. u. 1. भ्रज्ज्.

भल् mit निस् *betrachten*, im Prâkrit निब्भालअन्ती Mâlav. 5,9.

भल्ल 1) auch भल्ली f. Kathâs. 84,9. 104,97. 207. भल्ल n. auch Bez. *einer Pfeilspitze von besonderer Form* Çârṅg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आराग्र; vgl. द्विभल्लक. — 6) adj. = भद्र, शिव Trik. 1,1,113; vgl. भल्ल 3).

भल्लाट 5) m. N. pr. eines mythischen Wesens Varâh. Brh. S. 53,45.

भल्लूक 1) Uttararâmak. 33,19 (45,1) = Mâlatim. 143,14.

भवनपति Ind. St. 10,312.

भवनीय, युष्माभिरेतद्धो सह्यो भवनीयं च नान्यथा so v. a. *und ihr dürft nicht zugeben, dass dieses anders geschehe,* Kathâs. 108,184.

भवन्मन्यु vgl. भुमन्यु, भूमन्यु.

भवितर् Megh. 60.

भवितव्य, भवितव्यं गृहाणैतं द्वितीयमनघे सुतम् *so muss es geschehen, empfange* u. s. w. Kathâs. 51,92.

भविष्य vgl. यद्भविष्य.

भविष्यदाक्षेप genauer *eine Erklärung, dass man mit Etwas, welches möglicher Weise eintreffen könnte, nicht einverstanden sei.* Beispiel Spr. 5131.

भव्य 1) *f*) Kathâs. 52,339. 58,58. 61,245. — *i*) अ° Kathâs. 53,35. 57,48. Hierher auch 28,24, welches unter *g*) steht.

भस् *Asche* · भसि Bhâg. P. 10,6,7.

भसंधि m. *ein Knotenpunkt der Sternbilder,* so heissen *die letzten Viertel der* Nakshatra Âçleshâ, Ǵjeshṭhâ und Revatî, Sûrjas. 11,21. fg.

भस्त्रा 1) *Sack:* हेम° *mit Gold* Kathâs. 64,30.

भस्मता, भस्मतां नीतम् R. 7,27,50.

भस्मराशीकर् *in einen Haufen* (राशि) *Asche* (भस्मन्) *verwandeln:* °कृत R. 1,41,30.

भस्मीकर्, °कृत्वा R. 7,67,21.

भस्मीभाव m. *das zu-Asche-Werden:* °भावं गताः *zu Asche geworden* Kathâs. 72,399. °भावमवाप्तवान् 76,19.

1. भा 1) füge *eine glänzende Erscheinung sein, eine hervorragende Stellung einnehmen* hinzu. एषामर्थवतां मध्ये वृत्तस्थो ऽपि न भाम्यहम् Kathâs. 73,23. भात *glänzend, leuchtend* Bhâg. P. 10,13,48.

— अव *erscheinen* Bhâg. P. 11,2,38.

— आ, आभात *glänzend* Bhâg. P. 12,9,23. *erschienen, sich zeigend, offenbar geworden* 10,82,46. 84,24.

— उद् Ind. St. 9,144.

— निस् *erglänzen* R. 7,32,57. निर्भात *erschienen, offenbar geworden* Bhâg. P. 10,69,38.

— विनिस् *erglänzen* R. 7,69,38.

— वि 1) *erglänzen* so v. a. *einen Glanz erhalten, schmuck erscheinen:* शशिना च निशा निशया च शशी शशिना निशया च विभाति नभः । पयसा कमलं कमलेन पयः पयसा कमलेन विभाति सरः ॥ zu Bhartr. 1,38.

2. भाक्त 1) Sâh. D. 342,16. — भाक्त *a follower* Benfey nach Ragh. 11,2; hier ist aber लब्धवर्णभाक्तम् = लब्धवर्णभाक् त्वम्.

1. भाग (so ist zu lesen) 1) *g*) Z. 1 lies दिशोभागं.

भागधेय 1) *Los, Schicksal:* अपरावृत्त° adj. *dessen Schicksal sich nimmer wendet, ein Unglücksvogel* Vikr. 55,10. Z. 10 lies (तपस्विनी) st. (राज्ञी).

भागवत 2) Bhâg. P. 12,1,16.

भागिन् Bhâg. P. 11,23,24. कर्मणाम् 27,54. — Vgl. noch महा°.

भाग्यवत्ता (von भाग्यवन्त्) f. *das Glücklichsein* Sâh. D. 107,14.

भाजन 1) शेषं पर्यङ्कभाजनम् (so die ed. Bomb.) MBh. 3,15815.

भाटि *Hurenlohn* Kathâs. 61,171. 175. fg. 93,34. 124,178. fg.

भाण्ड 3) *a*) नीलीरसपरिपूर्णं महाभाण्डम् *Kübel* Pañkat. 62,25. Vgl. भिक्षा°. — *d*) vgl. तन्त्री°. — *e*) *Waare* Kathâs. 54,125 (m. pl.). *Kapital* 57,144.

भाण्डक 1) *Topf* Kathâs. 61,93. Vgl. मृत्स्ना°. — 3) am Ende eines adj. comp. *Waare* Kathâs. 52,318.

भाण्डपति Pañkat. 66,25.

भाण्डवाद्य n. = वाद्यभाण्ड = भाण्ड 3) *d*) Bhar. Nâṭjaç. 34,33.

भाण्डागार *Schatzkammer* Kathâs. 53,27. 74,60. *Schatz* 101,142.

भाण्डागारिक Kathâs. 63,157. fg. 75,28.

भाण्डायन m. patron. Uttararâmak. 71,1 (91,7).

भाण्डारिक Kathâs. 63,159.

भाण्डीर 1) Bhâg. P. 10,19,13. °क 22.

भाति *das Einleuchten, zur-Vorstellung-Kommen, Erkenntniss* (= प्रतीति Comm.) Bhâg. P. 11,28,7.

भान, füge *das zur-Vorstellung-Kommen, Erkenntniss* hinzu.

भानु 1) *g*) eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10. 90,33. eines Schülers des Çaṁkarâkârja LA. (II) 87,17. — *h*) Titel der Kapitel im

Wörterbuch eines unbekannten Verfassers: भूमि°, जल°, तेजो°, वायु°, आकाश° Verz. d. Oxf. H. 194,*a*,20. fgg.

भानुदेव Sâh. D. 103,4.

भानुमत् 2) *b)* ein Sohn Krshṇa's Bhâg. P. 10,61,10.

3. भाम Bhâg. P. 10,4,15.

1. भामिन् 1) भामिनी Kathâs. 75,137. 101,230.

भार 4) Hariv. 13041, wo mit der neueren Ausg. भारेण st. मारेण zu lesen ist. Kathâs. 103,184.

भारक Kathâs. 57,26. 59,44. 103,184. 194. An mehreren Stellen wohl *ein best. Gewicht;* vgl. भार 4).

भारजीविन् m. *Lastträger* Kathâs. 37,15.

भारण्ड, f. ई *das Weibchen* Pańkat. 264,4.

भारत 1) *b)* Z. 4 nach 23,2 hinzuzufügen: Açvamedha Bhârata Verfasser von RV. 5,27. — *i)* Sâh. D. 410. — 5) m. Bez. der im Süden des Meru scheinenden Sonne Ind. St. 10,268. 275.

भारद्वाज 2) *a)* in RV. Anukr. führen dieses patron. Ṛgiçvan, Garga, Nara, Pâju, Vasu, Çâsa, Çirimbiṭha, Çunahotra, Sapratha, Suhotra und die Râtri (f. ई). — *d)* Bhâg. P. 10,13,13.

भारवाहिन्, पुष्पभारवाही कृतः (so ist zu trennen) Kathâs. 72,35.

भाराय्, भूमेर्भारायमाणानां दैत्यानाम् Bhâg. P. 10,1,64. 51,41. 85,30. सूदितं च बलं भूरि यच्च भारायितं भुवः 63,48. अलकामोदो ऽपि भारायते Kuvalaj. 54,*b*.

भारिक 2) Kathâs. 57,7. 12. 14.

भार्गव 1) adj. Bhârgava d. i. Çukra *gehörend:* आश्रम R. 7,80,3. In RV. Anukr. führen das patron. Bhârgava: Iṭa, Kali, Kṛtnu, Gṛtsamada, Kjavana, Gamadagni, Nema, Prajoga, Vena, Somâhuti und Sjûmaraçmi, f. ई Bhârgava's d. i. Çukra's *Tochter* R. 7,80,7. — 2) *a)* °नीतिसंहिता R. 7,93,18.

भार्य 1) सभार्यस्वजनापत्य Bhâg. P. 10,86,43.

भार्यक, स° Kathâs. 65,253.

भार्यात्व, श्रीदर्शनस्य भार्यात्वं प्राप्ते सत्यौ Kathâs. 73,429.

भार्यापतित्व n. *das Mann-und-Frau-Sein, eheliche Verbindung* Kathâs. 73,419. 425.

भाव 13) Sâh. D. 171,17. Vikr. 3,11.

भावक 1) *d) einen poetischen Sinn habend* Sâh. D. 121,12. Z. 2 lies Daçar. st. Daçak.

भावत्क Kaitanjakandrod. 6,6.

1. भावन 4) *b)* भूत° Uttararâmak. 27,20 (36,11) als Beiw. Brahman's könnte auch *Schöpfer der Geschöpfe* bedeuten, also auch zu *a)* gestellt werden. — 3) *e) das Finden;* vgl. अन्तरभावना und समास°.

भावनीय vgl. अतिक्रान्त°.

भावितात्मन् 1) adj. s. u. 1. भू caus. 5). — 2) m. Bez. *des 15ten* Muhûrta Ind. St. 10,296.

भावित्व *das Geschehenmüssen, Unvermeidlichkeit* Bhâg. P. 10,78,28.

भाव्यत्व n. nom. abstr. von भाव्य 1) *d)* Sarvadarçanas. 124,12. 15.

1. भाष्, ब्रूहि किंचित्स्वभाषितम् so v. a. *sage selbst Etwas* Kathâs. 53,31. Vielleicht ist सुभाषितम् zu lesen.

— caus. 1) *Jmd zu sprechen veranlassen* wohl so v. a. *Jmd zu denken geben, in Unruhe versetzen* R. 7,35,7.

— समभि *zu Jmd* (acc.) *sprechen, mit Jmd reden* R. 7,13,25.

— आ *zusagen, versprechen* Kathâs. 55,4. 121,58. 83.

— परि 1) परिभाष्याभ्यभाषत Bhâg. P. 10,85,2. — 3) न रविनः पादचारमपीधयन्तीति शास्त्रविदः (शास्त्रदेवताः die ältere Ausg.) परिभाषन्ते Uttararâmak. 98,10. fg. (103,4. fg.).

भाषण 2) = सामदानादि *freundliche Worte, Geschenke u.s.w.* Sâh. D. 402.

भाषा 3) hierher wohl Pańkat. 167,6.

भाषाज्ञ m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 52,102. 83,26.

भाषासमिति (भा° + स°) f. eine der Samiti bei den Gaina: *Maass und Ziel in der Rede* Sarvadarçanas. 39,7.

भाषितव्य adj. *anzureden* R. 7,110,18, v. l. für भक्षितव्य.

1. भास् 1) f. TBr. 1,2,1,7. स्फुटचन्द्रभासः (pl.) Ṛt. 6,33. भाभिः Râga-Tar. 3,343. Nalod. 1,17.

2. भास् mit प्रत्यव vgl. प्रत्यवभास.

— व्यव caus. *vollkommen erleuchten, — erhellen* Kathâs. 103,206.

— उद्, उद्भासमानशीतांशु Kathâs. 74,187. उद्भासितेन्दु 93,17. — caus. *erleuchten, erhellen* 53,168.

— प्रति, तेजेको ऽपि न यत्तस्य तत्तुल्यः प्रत्यभासत Kathâs. 83,15.

भासक 1) *beleuchtend, machend dass man erkennt;* davon nom. abstr. °त्व n. Sarvadarçanas. 94,5.

भासकर्ण R. 7,5,40.

भास्करनन्दिन् s. u. नन्दिन् 2) *a)*.

भिताक Râga-Tar. 6,166.

भिक्षभाण्ड n. *Betteltopf* Kathâs. 61,90.

भिक्षुचर्या f. *das Betteln, das Lebensstadium des Bettlers* Bhâg. P. 10,47,18.

भित्ति 3) काञ्चनभित्तिषु सानुषु Kir. 5,8. भित्तौ मयाभिलिखितस्त्वम् Kathâs. 71,83. अभित्तौ तन्यते । ऽशचित्रम् Sarvadarçanas. 95,18. fg. — 4) vgl. ऊरु° Çiç. 9,75. = देश Mallin.

भित्तिक am Ende eines adj. comp. (f. आ) = भित्ति *Wand:* शेषभित्तिका so v. a. *ruhend auf* Sâh. D. 305,12.

1. भिद् mit अभि pass. *zerspringen, zerbrechen:* पक्ष्मस्पेवाभिभिद्यत: R. 7,23,5,8.

— उद्, व्याजोक्तिर्गोपनं व्याजाद्भिन्नस्यापि वस्तुनः *zum Vorschein gekommen, verrathen* Sâh. D. 749.

— वि 5) वृद्धानामपि वद्धद्भिर्बालवाक्यैर्विभिद्यते Bhâg. P. 10,74,31.

— प्रवि, °भिन्न *geborsten* Kathâs. 106,181.

— सम् 2) संभिन्न *verbunden;* davon nom. abstr. °ता f. Sarvadarçanas. 2,14.

भिदा 1) *das Bersten:* उपेयुषि भिदाम् Kir. 5,43.

भिदुर 1) *b) reissbar, leicht reissend:* विसिनीसूत्र° (आशातन्तु) Mâlatîm. 69,4.

भिन्नदेश adj. *zu verschiedenen Orten gehörig, an verschiedenen Orten stattfindend:* कृत्ययोर्भिन्नदेशत्वात् Çâk. 50.

भिल्ल 1) Kathâs. 56,23. 59,26. 61,146. 149. 71,5. fgg. *ein Fürst der* Bhilla 122,4. सभिल्लामटवीम् (so ist zu schreiben) 61,145.

1. भी caus. 1) भिषयन्तो (sic) Bhâg. P. 10,9,11. — 2) lies भापयते. — 3) भाययन्क्रूरकर्मभिः Kathâs. 106,126.

भीमत् (von 2. भी) adj. *erschrocken* NALOD. 1,16.

भीमपराक्रम 3) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 69,19.

भीमपुर KATHÂS. 123,228.

भीमभट m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 74,30.

भीमभुज m. desgl. ebend. 101,48.

भीमरथ 2) a) °रथी BHÂG. P. 10,79,12.

भीरुता, पथकिस्वति° VIKR. 102.

भीषणत्व n. nom. abstr. von भीषण 1) Ind. St. 9,155.

भीष्म 1) BHÂG. P. 11,23,47.

भुक्तसुप्त adj. *nach dem Essen schlafend* KATHÂS. 58,71.

भुक्तिमती f. N. pr. eines Flusses MBH. 6,342 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मुक्ति° der ed. Calc.

भुङ् Einschubsilbe in gewissen Sâman zur Hindeutung auf das भोगसाधनं गुल्मकङ्गम् Schol. zu PAÑKAV. BR. 5,4,14.

भुङ्, भुङ्क्ताभुङ्क्तैः R. 7,4,12 nach dem Comm. so v. a. बुभुक्षिताबुभुक्षितैः (अबुभुक्षिताः = पिपासिताः).

1. भुज्, hierher zieht BENFEY भुज्यते mit der Bed. *verneigt sich* (besser *wird entmuthigt*) Spr. 938, welche Stelle bei uns unter 3. भुज् (Sp. 302, Z. 9. fgg.) steht. प्रत्यवस्कन्दभुग्न *gebeugt, entmuthigt* KATHÂS. 71,109.

3. भुज् 1) Sp. 302, Z. 9. fgg. vgl. oben u. 1. भुज्.

— अनु 2) अनुभोक्तुं महोत्सवम् so v. a. *Theil nehmen an* R. 7,91,10.

— समा *geniessen:* समाभोक्ष्यन्ति पृथिवीम् so v. a. *werden herrschen über* BHÂG. P. 12,1,7.

— समुप R. 7,26,21.

— सम् 1) *fleischlich geniessen* R. 7,17,6.

भुज 4) m. *Ast* BHÂG. P. 4,31,14. — 5) f. आ *Windung, Ring einer Schlange* (= भोग Comm.) BHÂG. P. 10,16,9.

भुजंग 1) c) DAÇAK. in BENF. Chr. 191,9.

भुजशालिन् KATHÂS. 52,366.

भुञ्जापय् s. u. 3. भुज् caus. 2).

1. भू Z. 14 füge 10,112,10 nach 1,76,4 hinzu. 1) e) RV. 7,32,13. — 2) यदि यत्नो भवेन्मर्त्यः सद्यः फलमवाप्नुयात् *wenn die Anstrengung Etwas vermöchte, wenn die Anstrengung es thäte, wenn es auf die Anstrengung ankäme* MBH. 13,7600.

— caus. 7) SÂH. D. 121,12. — 10) भावित *parfümirt* KATHÂS. 70,43.

— अनु caus. 4) *läutern* BHÂG. P. 3,14,47.

— उद् 2) उद्भूतसटाभार (सिंह) *erhoben* KATHÂS. 96,40.

— परि caus. 5) *weiterverbreiten, unter die Leute bringen* UTTARARÂMAK. 132,7 (177,6).

— प्र 3) प्रभूत *stattlich, gross* HARIV. 4479. 4481.

भूत 1) h) *gemischt, verbunden mit:* मांसभूतोदन so v. a. *Reisbrei mit Fleisch* R. 2,52,83.

भूतकृत् *Schöpfer der Wesen* R. 7,4,12.

भूतकेतु N. pr. eines Vetâla KATHÂS. 123,34.

भूतग्राम *eine Schaar von Gespenstern* R. 7,100,23.

भूततृण auch u. अतिगन्ध im ÇKDR.

भूतनन्द m. N. pr. eines Fürsten BHÂG. P. 12,1,30.

भूतप्राय KATHÂS. 61,7 wohl fehlerhaft für भीतप्राय.

भूतमय BHÂG. P. 10,14,2 nach dem Schol. = अचिन्त्यशुद्धसत्त्वात्मक oder उक्तलक्षण.

भूति 1) e) KATHÂS. 109,120. 123,211.

भूतिशिव m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 108,35.

भूनन्दन m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 73,85.

भूफल m. *eine Rattenart* RÂGAN. im ÇKDR. u. महामूषिक.

2. भूमन् 1) a) Z. 13. fgg. Kṛshṇa so genannt auch BHÂG. P. 10,74,3. 86,36. 89,58. 61.

भूमि 1) g) *Rolle* (eines Schauspielers) KATHÂS. 74,36; vgl. भूमिका 3).

भूमिका 3) *Rolle* (eines Schauspielers) MÂLATIM. 4,6. SÂH. D. 138,18.

भूमित्र m. N. pr. eines Fürsten BHÂG. P. 12,1,19. — Vgl. भूमिमित्र.

भूमिदेव 1) R. 7,53,8. BHÂG. P. 10,23,6.

भूमिभृत् KATHÂS. 53,106.

भूम्यनन्तर, तस्य — °रा राजानः KATHÂS. 54,146.

भूय vgl. noch मूर्ख°, राज°.

भूयंस् 1) b) चतुर्भूयंस् *um vier zunehmend* RV. PRÂT. 16,2.

भूयस्त्व *grosser Umfang:* ग्रन्थ° *Voluminosität* SARVADARÇANAS. 8,22. 27,18. 90,3. 100,9.

भूयिष्ठ, भूयिष्ठमुदिते जगद्दीपे दिनाकरे *beinahe ganz aufgegangen* KATHÂS. 66,166.

भूरि 1) compar. °तर BHÂG. P. 10,89,51.

भूरिभोग adj. *viele Genüsse habend* BHÂG. P. 10,81,34.

भूरिवसु m. N. pr. eines Ministers MÂLATIM. 5,1. eines Brahmanen KATHÂS. 73,103.

2. भूष् mit परि 2) Z. 2 lies 3,31,8 st. 3,81,8.

भूषण 3) in der Dramatik definirt: गुणैः सालंकारैर्योगस्तु भूषणम् SÂH. D. 435.

भृङ्ग 1) RT. 6,24. — Vgl. महा°.

भृङ्गक am Ende eines adj. comp. = भृङ्ग 1) KATHÂS. 70,89.

भृतक vgl. दासभृतक.

भृत्यता und भृत्यत्व vor भृत्या zu stellen.

भेद 5) भेदतस् *getrennt, einzeln, separat* (Gegens. युगपद्) KATHÂS. 107,86. — 8) in der Dramatik: भेदः संहतिभेदनम् SÂH. D. 350. केचित्तु भेदः प्रोत्साहनेति वदन्ति 148,18.

भेदन 1) c) संशयग्रन्थि° BHÂG. P. 11,24,28. — 3) a) Sp. 375, Z. 4. fg. vgl. Ind. St. 10,318. 320. — b) संहति° SÂH. D. 350. संघ° 417.

भेदिन् 1) d) *trennend, scheidend von* (abl.): रक्तास्यनेत्रता चात्र भेदिनी युद्धवीरतः SÂH. D. 233. — e) *in Zwiespalt —, in Aufruhr versetzend:* राष्ट्र° KATHÂS. 98,8. — f) (von भेद) *Träger eines Unterschieds, derjenige welcher unterschieden wird* SARVADARÇANAS. 63,14.

भेदीय am Ende eines comp.: दोषभेदीय adj. von दोषभेद Verz. d. Oxf. H. 304,b,2.

भेरुण्ड 3) a) vgl. भेरुण्डा.

भैतक am Ende eines adj. comp. = भैत 2) b) R. 7,59,2,28.

भैषज्यरत्नावली f. Titel eines medicinischen Werkes, citirt im ÇKDR. Suppl. u. कामाग्निसंदीपनमोदक, सुधावती, महाद्रावक.

भोक्तर्, भोक्तृशक्ति *die Macht der Seele als Benutzerin und Beherrscherin der Natur* SARVADARÇANAS. 155,3. 5. 162,19. fg.

1. भोग 1) गभीरभोगभुजग Uttararâmak. (ed. Cow.) 43, 5. die ältere Ausg. 32, 21 गभीरघोरभुजग. Am Ende lies भोगवत्त् st. भागेवत्त्.

भोगदत्ता f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 72, 205.

1. भोगवत् 1) नाग R. 7, 104, 5. — 3) *b*) Kathâs. 92, 10. ein Name von Uggajinî im Zeitalter Dvâpara 83, 6. — *c*) Bhâg. P. 10, 70, 44.

2. भोगवत् 1) वशे बलवतां धर्मः सुखं भोगवतामिव MBh. 12, 4842. — 4) भोगवती f. Bez. *des Nachttheils des 2ten lunaren Tages* Ind. St. 10, 297.

भोगवर्मन् N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 54, 165.

2. भोगिन् 4) f. भोगिनी Bez. *einer Art von Heroine:* सुशीला लघुसंमाना मृदुर्नात्युद्धता तथा । मध्यस्था निभृता क्षान्ता भोगिनीति हि सा स्मृता ॥ Bhar. Nâṭjaç. 34, 29.

भोज 1) adj. auch *den Genüssen fröhnend, ein genussreiches Leben führend* Bhâg. P. 10, 88, 1; vgl. भूरि°.

भोजकट Bhâg. P. 10, 61, 19. pl. Ind. St. 10, 175.

भोजन 3) *c*) Z. 4 füge RV. vor 4, 36, 8 hinzu.

भोजनभूमि f. *Speiseplatz, der Ort, wo man speist,* Kathâs. 110, 182.

भोज्य Bhâg. P. 10, 83, 41.

भौत 1) *b*) Kathâs. 63, 163. 182. 65, 152. 171. fgg. 187. 189. fgg. 195. 197. 200. राज° *ein Einfaltspinsel von Fürst* 61, 219. जल° *einer, der seine Dummheit in Bezug auf Wasser an den Tag legt,* 61, 241. भ्रातृ° 244. 247. मार्जार° 65, 177.

भौतक adj. = भौत 1) *b*) Kathâs. 63, 195. मार्जार° 158.

1. भौतिक 1) *von den Wesen kommend:* दुःख Bhâg. P. 11, 23, 40. = दुर्जनादिकृत Comm.

2. भौतिक 2) = भौत 1) *b*); vgl. भौतक.

1. भौम 1) Z. 9 lies ब्रह्मन् st. ब्रह्मन. — 2) *d*) Bez. *des 27ten Muhûrta* Ind. St. 10, 296.

भौवन 2) Sâdhana RV. Anukr.

1. भ्रंश् 3) क्रीडामर्कटपोताय हस्तभ्रष्टाय रक्षिणाम् *entkommen* Kathâs. 75, 26.

— वि 4) भवच्चो विभ्रष्टः Kathâs. 75, 9.

भ्रंश 2) विद्यानाम् Kathâs. 52, 176. 394. — 4) in der Dramatik *das Sichversprechen in der Aufregung* Sâh. D. 434. 435.

1. भ्रज्ज्, तिलान्भृष्ट्वा Kathâs. 61, 8. — caus. भर्जिता क्वथिता धाना Bhâg. P. 10, 22, 26. कालभर्जितभगा *zu Nichte gemacht* 82, 29.

— अव vgl. अवभर्जन.

भ्रम् caus. 1) मङ्गलगजः पौरैर्भ्राम्यमाणः Kathâs. 65, 24. Am Schluss hinzuzufügen: स्वोद्घोषणां च ततो भ्रमयां चकार Kathâs. 113, 99. — 2) भ्रामयाणो गदाम् R. 7, 32, 46. — 3) *verwirren:* नूनं भूतेन केनचित् । भ्रामितो ऽहं दृशं कृत्वा Kathâs. 62, 67. चैतन्यं भ्रमयति Uttararâmak. 17, 5 (23, 8). — intens. बम्भ्रम्यमाणः *umherirrend* Kathâs. 104, 218.

— उद् 1) (विन्ध्यम्) भ्रमिवाविष्टमुद्भ्रान्तमिव मेदिनीम् *hervorgeschossen aus der Erde* R. 7, 31, 14.

— परि 2) Kathâs. 52, 186.

— प्र, अम्बुधौ । प्रभ्रेमतुः प्रवहणे Kathâs. 101, 180.

— वि caus.: विभ्राम्यमाणो ऽपि वीरो विवीरैः सुदारुणैः । न स तत्रास Kathâs. 108, 200.

— सम् *umherirren, umherschweifen* Kathâs. 90, 40.

भ्रम 1) *das Durchstreichen, Durchwandern:* पुर° Kathâs. 57, 18. नगर° 61, 205. *das sich-hinundher-Bewegen:* °चलरभ्रमा adj. 59, 42.

भ्रमण 1) *a*) *das Durchstreichen, Durchwandern, Besuchen:* तीर्थादि° Kathâs. 86, 60. — *b*) *das Schwingen:* गोपुच्छ° Bhâg. P. 10, 6, 19.

भ्रमर 1) *a*) व्यावृत्तनेत्रभ्रमरा adj. Kathâs. 52, 152.

भ्रमरक 5) f. भ्रमरिका *das Hinundhergehen:* °दृष्टि *ein hinundher gehender Blick* Bhâg. P. 10, 46, 41.

1. भ्राज् mit सम् *funkeln, glänzen:* संभ्राजत्कौस्तुभ Bhâg. P. 11, 27, 39. भ्राजिन्, भार्याद्वयभ्राजिना । पुत्रेण Kathâs. 119, 212.

भ्रातृत्व R. 7, 34, 42.

भ्रात्रेय m. = भ्रात्रीय Bhâg. P. 10, 49, 9. 71, 39.

भ्रामण 1) Bhâg. P. 10, 18, 12.

# म

मंह् caus. Z. 6, zu मामहान उक्थपात्रम् vgl. u. 1. मह् 3).

मकरकटी f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 57, 79. fgg.

मकरन्द 3) N. pr. eines Lustgartens in Uggajinî Kathâs. 121, 5. — Vgl. माकरन्द.

मकरन्दकणाय्, °यते *Blumensafttropfen darstellen, diesen gleichen* Verz. d. Oxf. H. 316, *a*, No. 731.

मकरन्दिका f. N. pr. der Tochter eines Vidjâdhara Kathâs. 59, 117.

मक्षिक Z. 4 lies 11, 2, 2 st. 11, 1, 2.

मखापेत (मख + अ°) m. N. pr. eines Râkshasa Bhâg. P. 12, 11, 44.

मगध 3) f. आ *die Stadt der* Magadha Ind. St. 10, 317.

मङ्क्तव्य (s. u. मङ्क्तृ) n. impers. *unterzutauchen, in's Wasser zu gehen:* मयि मग्ने ऽत्र मङ्क्तव्यं देवेनैतमनु ध्रुवम् Kathâs. 84, 72.

मङ्कु 1) Kathâs. 71, 282.

मङ्गल 3) *c*) N. pr. eines Mannes R. 7, 43, 2. — 4) *b*) Kathâs. 53, 170.

मङ्गलगिरि vor मङ्गलचण्डिका und मङ्गलच्छाय zu stellen.

मङ्गलघट m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 51, 160.

1. मङ्गलायन Bhâg. P. 11, 30, 9.

मङ्गल्य 2) *a*) *Aegle Marmelos* (nach Ballant). Sâh. D. 282.

मस्ज्, मज्जितुम् *untersinken* Kathâs. 52, 324. — caus. 288. — des. vgl. निमङ्क्षा fg.

— उद् 1) AV. 10, 4, 4. — caus. *auftauchen lassen, oben tragen* nach Stenzler; vgl. Z. d. d. m. G. 9, 663.

— नि 1) AV. 10, 4, 4.

मञ्च 2) Kathâs. 93, 49.

मञ्चक 2) Kathâs. 72, 26. 93, 53.

मञ्जुघोष 3) adj. *einen lieblichen Ton von sich gebend* Bhâg. P. 10, 15, 3.

मञ्जुमती f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 71, 34.

मटक (aus मृतक entstanden; vgl. मट) *Leichnam* Kathâs. 99, 5. 48.

मठवराज्य vgl. मारवराज्य.

मण्, स्तनितमणितादि सुरते Sâh. D. 225, 4.

मणाऊ in der Astr. N. *des 7ten* Joga Ind. St. 2,270.

मणि 5) Varâh. Bṛh. S. 65,11.

मणिकाञ्चन (म° + का°) m. N. pr. eines Berges MBh. 6,426.

मणिदत्त N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 74,76.

मणिधर (म° + धर) adj. *mit aufgereihten Kügelchen zum Zählen versehen* Bhâg. P. 10,33,18.

मणिपुष्पेश्वर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 114,60.

मणिभद्र 1) ein Bruder Kubera's Kathâs. 121,3.

मणिमय, °यी पुरी N. einer mythischen *Stadt* der Nivâtakavaka R. 7,23,5.

मणिवर्मन् m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 95,7.

मण्ड् mit प्रति vgl. मल्लीरत्नप्रतिमण्डित.

मण्डनक s. मुख°.

मण्डलन्यास n. *das Ziehen —, Zeichnen eines Kreises:* °न्यासं कृ Kathâs. 75,45.

माण्डलिक Kathâs. 98,5 fehlerhaft für माण्डलिक. — Vgl. मल्ल°.

मण्डलिन् 1) *c) Gebieter über eine Provinz*, bei den ekstatischen Çaiva Bez. einer best. Stufe Sarvadarçanas. 88, 1. 5.

मण्डूक 1) Z. 3 lies 7,116,2 st. 7,112,2. — Vgl. मल्ल°.

मण्डूरिका f. Vermuthung zu AV. 20,131,13.

मतङ्ग 1) Sâh. D. 237,15. 17. fg. — 3) Kathâs. 101,150.

मतङ्गदेव m. N. pr. eines fabelhaften Wesens Kathâs. 112,187.

मतङ्गपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 108,101. 103.

मतङ्गिनी f. N. pr. einer Tochter Mandara's Kathâs. 108,178.

मतल्लिका 1) vgl. तल्लज.

मतल्ली f. = मतल्लिका 1): मल्लीमतल्लीषु Sâh. D. 98,1.

मति 1) *d)* यथार्थं मनुते सा मतिः Sarvadarçanas. 32,8. bei den Gaina *die erste Stufe in der Erkenntniss der Wahrheit* 5.

मत्कुण 1) *a)* Kathâs. 60,128.

मत्सर 2) *a)* Kathâs. 72,369. 73,97. 74,81.

मत्सरिन् 2) Bhâg. P. 10,66,23.

मत्स्यगन्ध vgl. मात्स्यगन्ध.

मत्स्यघातिन् adj. in Verbindung mit पूरुष Kathâs. 60,80.

मत्स्यध्वज m. N. pr. eines Berges in Kâmarûpa Kâlikâ-P. im ÇKDr. u. कामधर.

1. मथ् Z. 7 hinzuzufügen मैथत् (AV. 7,50,5). 2) मथ्नती Bhâg. P. 10,9, 4. दधीन्यमन्थन् 46,44. — 3) *schütteln:* मनः AV. 2,30,1. 8,8,1. *zerstören, in Unordnung bringen:* आढ्यम् 7,70,2. 10,9,26. — मथाय् *schütteln:* यथेदं भूम्या अधि तृणं वातो मथायति AV. 2,30,1.

— अधि, अधिम् *Feuer erzeugen durch Reiben:* यथानलः खे ऽनिलबन्धुरुष्मा बलेन दारुण्यधिमथ्यमानः Bhâg. P. 11,12,18.

— निस् 1) *quirlen, rühren:* दधि Bhâg. P. 10,9,1. 3. Z. 3 lies 6,16,13 st. 6,16,3 und füge AV. 10,8,20 hinzu.

— विनिस् *zermalmen, zu Nichte machen:* शत्रून् Kathâs. 108,135.

— परि vgl. परिमाथिन्.

— प्र 3) *zerstören:* मा नं आपो मेधां मा ब्रह्म प्र मथिष्टन AV. 19,40,2. — caus. *tödten, schlachten* (als Opferthier): प्रमाथ्य MBh. 3,13322 nach der schlechteren Lesart der ed. Bomb. st. प्रमाप्य der ed. Calc.

— वि am Schluss nach 1,11,37 hinzuzufügen 10,61,4.

मथन 1) Sp. 466, Z. 1 Mârk. P. 91,19 voc. मुण्डमथने, also °मथना. — Vgl. केशमथनी.

मथित vgl. माथितिक.

मथितर् (von 1. मथ्) nom. ag. *Zermalmer, Vernichter:* पुर° Ânandalah. 7 in Haeb. Anth. 247.

मथुर m. N. pr. eines Mannes; vgl. माथुर 1) *b)*.

मथुरा, दक्षिणा Bhâg. P. 10,79,15.

मथुरानाथ 2) vgl. आलोकमथुरानाथी.

1. मद् mit अभि 2) RV. 1,51,1. मद्यपानाभिमत्त *berauscht* Bhâg. P. 11,30,13.

— उद्, उन्मत्त AV. 6,111,3. बलं (*Heer*) तदुन्मत्ततरं बभूव R. 7,7,50. — caus. AV. 6,130,4. उन्मादित 111,3.

— प्र 2) अप्रमत्त n. Bez. der 7ten unter den 14 Stufen, welche nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*, 12. — Vgl. प्रमत्तश्रमण.

— वि 3) विमदन् *lustig* AV. 20,49,3.

— सम् 1) med. AV. 4,34,3. 18,3,8. — 2) AV. 7,80,1. 20,49,1. — caus. *ergötzen, erheitern:* मनः संमदयन् Sâh. D. 346,17.

मद 1) *a)* AV. 4,7,4. 6,30,2. — Vgl. मल्लमद.

मदकारिन् Bhâg. P. 10,42,17.

मदगन्ध 1) lies सप्तच्छद.

मदच्युत् 3) Bhâg. P. 10,53,15. Hätte besonders gestellt werden müssen, weil hier 3. च्युत् anzunehmen ist.

मदन 5) मादन R. ed. Bomb. 1,27,16.

मदनदंष्ट्रा f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 42,138.

मदनपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 32,69.

मदनप्रभ (म° + प्रभा) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 32,179. 399.

मदनमञ्जरी N. pr. einer Tochter Dundubhi's, eines Fürsten der Jaksha, Kathâs. 121,3.

मदनलेखा N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 120,96. — *Liebesbrief* Sarvadarçanas. 96,16. fg.

मदनसुन्दरी f. N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 55,57. 80, 8. 123,74.

मदनसेना N. pr. einer Kaufmannstochter Kathâs. 84,5.

मदभञ्जिन् 1) lies *Rausch* st. *Rauch*.

मदयन्ती 2) MBh. 12,8604 (die ed. Calc. fälschlich दमयन्ती). R. 7,65,26.

मदलेखा 1) Ind. St. 10,165.

मदावत् *berauschend* AV. 6,16,2.

मदिरावती, so benannt nach einem Mädchen, das daselbst die Hauptrolle spielt, vgl. 104,26. fgg.

मद्गुध vgl. माद्गुध.

मदोत्कट 2) *b)* Kathâs. 60,146.

मद्रक 2) Bhâg. P. 12,1,34. मद्रिका *ein Frauenzimmer aus dem Volke der* Madra MBh. 8,1853. 1855 nach der Lesart der ed. Bomb. st. माद्रिका der ed. Calc.

मधव्य, Z. 4. fg. in Verbindung mit तनू wohl *süss*.

मधुक 2) °लोचन von Çiva auch R. 7,23,4,44.

मधुकानन n. = 2. मधुवन 2) Pańkar. 1,10,46.

मधुकूल adj. *dessen Ufer* (कूल) *aus Butter* (मधु) *besteht* AV. 4,34,6.

मधुकृत् AV. 9,1,16.

मधुधार AV. 18,4,57.

मधुनालिकेरक, °केरिक ÇKDr. u. माधीकफल.

मधुप 2) Bhâg. P. 10,47,12.

मधुपर्क AV. 10,3,21.

मधुप्रतीक Z. 2. fgg. vgl. Sarvadarçanas. 168,19. 179,2. 9.

मधुभाग, lies 6,116,2.

मधुभूमिक (मधु + भूमिका) adj. Bez. *eines* Jogin *auf der zweiten Stufe* Sarvadarçanas. 178,20.

मधुमत्त 3) m. N. pr. eines Mannes R. 7,43,2.

मधुमत् 3) *b*) vgl. Sarvadarçanas. 168,19. 178,9. 13. fg.

मधुमन्त n. N. pr. einer Stadt R. 7,79,18. 80,17.

मधुमाधवी 2) MBh. 4,454.

मधुमाधीक Bhatt. 14,94. मधु माद्वीकम् v. l.

मधुर 3) *c*) R. 7,108,2. 10. fg. मधुरेश्वर 84,10. Comm.: मधुरेश्वरं मधुरश्चासौ तन्नामकत्वादीश्वरस्तम्.

मधुरखर्जूरिका f. *eine best. Pflanze,* = माधीमधुरा Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten W.

मधुरखर्जूरी f. desgl., = मधुखर्जूरिका Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten W.

मधुरिमन् Sâh. D. 303,2.

मधुल 1) AV. 7,56,2.

मधुसंदृश (मधु + सं°) adj. *lieblich aussehend* AV. 1,34,3.

मधुस्रव 1) वृत्ताः Bhâg. P. 10,27,26.

मधुहन् 1) Bhâg. P. 11,8,15. fg. = मधावासघातक Comm. in VP. II, 219. *sooth-sayer* Wilson.

मधूल vgl. माधूल.

मध्यन्य adj. *eine Mittelstufe einnehmend, nicht ganz hoch und nicht ganz niedrig stehend* (in einer best. Kaste) Kuladîp. im ÇKDr. u. मौलिक.

मध्यम 2) *g*) pl. Bez. einer best. buddhistischen Secte, = माध्यमिक Sarvadarçanas. 24,12.

मध्यमन्दिर 1) Sarvadarçanas. 64,9. 73,9. fg.; vgl. पूर्णप्रज्ञ.

मध्यमिक vgl. माध्यमिक.

मध्यमेष्ठा adj. so v. a. मध्यमस्था AV. 2,6,4. 3,8,2.

मध्ययोगिन् so v. a. *factisch und theoretisch in Conjunction stehend;* vgl. अतिक्रान्तयोगिन्.

मध्यादित्य (मध्य + आ°) m. *die Sonne zur Mittagszeit:* °गते ऽह्नि R. 7,51,7.

मध्याह्न m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja LA. (II) 87,17. — Vgl. माध्याह्निक.

मध्येमार्गम् zu streichen; vgl. मार्गवशायात.

मन् caus. Z. 9 füge बहुमान्य R. 7,6,12 hinzu. — desid. Bhâg. P. 10,81,24.

— अव 1) अवमन्यात Bhâg. P. 11,5,9.

— आ vgl. 2. आमन.

— उप *halten für:* वचो वः समवेतार्थं तातैतदुपमन्महे Bhâg. P. 10,85,22.

— नि dass.: (अच्युतम्) प्रेष्ठं न्यमंसत स्वं स्वम् Bhâg. P. 10,61,2.

— प्र Z. 2 lies 1,62,1 st. 1,72,1.

— अभिप्र Z. 1 lies त्वाभिप्रमन्वते.

मन 2) v. l. für मनस् gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

मनःपर्याय (मनस् + प°) m. bei den Ǵaina *die zur vollkommenen Klarheit gelangte Einsicht,* Bez. der vorletzten Stufe in der Erkenntniss der Wahrheit Sarvadarçanas. 32,5. 12.

मनन 2) Sarvadarçanas. 76,6. 8. 103,21. 104,3.

मनःषष्ठ adj. *mit dem* Manas *sechs seiend:* die Sinne AV. 19,9,5.

मनस्केत (म° + केत) m. *Vorstellung* AV. 6,105,1.

मनस्तेजस् (म° + ते°) adj. AV. 10,5,28.

मनस्त्व n. nom. abstr. von मनस् Sarvadarçanas. 106,14.

मनस्पाप wird vom Padap. wohl irrthümlich als comp. gefasst.

मनःस्वामिन् m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 89,8. 93,32.

मनिन्ध s. मानिन्ध.

मनुजात 1) RV. 1,45,1.

मनुतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 10,79,21.

मनुष्यत्रा AV. 11,4,16. 12,4,43.

2. मनोगति, विमान *gehend, wohin man auch wünscht,* Kathâs. 119,129.

मनोजविन्, °जवित Sarvadarçanas. 76,12. fg. 179,3.

मनोदत्त (मनस् + दत्त) adj. *im Geist —, in Gedanken gegeben, angewünscht* Bhâg. 10,45,28.

मनोऽनुग 1) R. 7,53,2.

मनोरथ 1) *a*) in der Dramatik *ein auf indirecte Weise ausgesprochener Wunsch* Sâh. D. 468. 434.

मनोरथदायक adj. *die Wünsche erfüllend;* m. N. eines Kalpavṛksha Kathâs. 90,7.

मनोरथमय (von मनोरथ) adj. f. ई *aus Wünschen bestehend, voller Wünsche seiend* Bhâg. P. 11,22,47.

मनोरम 2) auch N. pr. eines Berges Ind. St. 10,281.

मनोराज्य (मनस् + रा°) n. *das Reich der Phantasie, — der Empfindung:* तदेतन्मनोराज्यविजृम्भणम् *hier entfaltet sich —, thut sich kund das Reich der Ph.* (nicht das der Vernunft) Sarvadarçanas. 4,7. 143,3.

मनोवती N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Meru Schol. zu Bhâg. P. 5,16,30.

मनोवृत्ति *Gemüthsstimmung* Schol. zu Daçak. 2,34.

मनोहर 2) *c*) Bez. *des 5ten Tages des bürgerlichen Monats* (कर्ममास) Ind. St. 10,296.

मनोह्लारिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 117,9.

मन्त्र m. Kathâs. 60,54. 3) bei den ekstatischen Çaiva als beseeltes Wesen gedacht Sarvadarçanas. 81,6. 83,9. 16. 86,3. 10. °गण 98,14.

मन्त्रकल्पद्रुम m. Titel eines Werkes des Çrîghanânandadâsa ÇKDr. Suppl. u. कागद.

मन्त्रभेद 2) *ein best. Zauberspruch;* s. oben u. अवसर 3).

मन्त्रय् 3) मन्त्रित n. *Berathung* R. 7,39,18.

— अभि *ein Mädchen anreden so v. a. sie zur Ehe verlangen* R. 7,56,28.

— उपा *auffordern* Bhâg. P. 10,70,47. 86,37.

— उप, उपयन्त्रिता M. 11,177 fehlerhaft für उपमन्त्रिता.

— निस् *hinaus-, wegsprechen* AV. 9,8,1.

मन्त्रपत्त्र lies *Amulet* st. *Diagramm.*

मन्त्रवर्ण vgl. मान्त्रवर्णिक.

मन्त्रवादिन् Kathâs. 73,276. fg.

मन्त्रसाधक nom. ag. *Zauberer* Kathâs. 73,279. 282.

मन्त्रसाधन n. *Zaubermittel* Kathâs. 73,35.

मन्त्रेश m. = मन्त्रेश्वर Sarvadarçanas. 88,4.

मन्त्रेश्वर (मन्त्र + ई°) m. *Herr der Zaubersprüche,* bei den mystischen ekstatischen Çaiva Bez. eines best. erhabenen Wesens Sarvadarçanas. 81,6. 84,10. 88,2.

मन्थ 1) a) α) दधिमन्थभाजन *ein Geschirr, in welchem die saure Milch gequirlt wird,* Bhâg. P. 10,9,6.

मन्थर 1) a) अन्यमुक्तास्त्र° (ब्रह्मास्त्र) Kathâs. 113,39. — Vgl. मान्थर्य.

मन्थरित (von मन्थर) adj. *träge gemacht, erschlafft:* कन्दर्पमोहमन्थरितेन्द्रिय Kathâs. 116,37.

मन्थावल vgl. मान्थाल.

मन्द 1) f) Kathâs. 73,219. — 2) d) Varâh. Bṛh. S. 67,2. 5.

मन्द (von 1. मन्दु) vgl. 1. मान्द.

मन्दन 4) n. bei den ekstatischen Pâçupata Bez. *eines best. hinkenden Ganges* Sarvadarçanas. 78,9. 11.

मन्दर 1) h) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 108,178. Vgl. मन्दरदेव.

मन्दरदेव 1) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 107,69. — 2) °ई N. pr. einer Schwester dieses Fürsten Kathâs. 109,137.

मन्दरदेवीय adj. von मन्दरदेव Kathâs. 109,109. 147. 110,2.

मन्दराय् *den Berg* Mandara *darstellen:* °यितुम् Kathâs. 74,289.

मन्दाकिनी 1) ein Fluss im Himmel Bhâg. P. 10,70,44.

मन्दारदेव m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 101,68.

मन्दारवती Kathâs. 76,6. 101,61. 69.

मन्दारिका f. N. pr. einer Magd Sâh. D. 171,2.

मन्दासु (मन्द + असु) adj. *dem der Athem ausgeht* R. 7,19,25.

मन्दीकर, °कृतत्रपा Kathâs. 73,366.

मन्दुरा 1) Kathâs. 102,83.

मन्देह 1) VP. 222.

मन्दोदरी 1) R. 7,12,18.

मन्मन् vgl. noch वस्त्र°.

मन्यु 2) मन्युतस् *aus Unmuth, im Zorn* AV. 2,7,2. — Vgl. noch विमन्यु, विमन्युक.

ममता 1) Bhâg. P. 12,2,43.

मयूरचित्रक n. Titel *des buntscheckigen 47ten* Adhjâja in Varâh. Bṛh. S. — Vgl. बर्हिचित्रक.

मयोभव und मयोभू vgl. मायोभव.

1. मर् caus. *calciniren* Vaidjadarpaṇa im ÇKDr. u. मारित; vgl. मारण 1) d).

— अनु, न चेदेनमनुम्रिये Kathâs. 88,35. °मर्तुम् 40. °मृता Verz. d. Oxf. H. 85,b,34. 87,a,25. Z. 4 ist अनुमृता st. अनुमृत zu lesen; ebend. und folg. Z. zu streichen «mit passiver Bed. 84»; vgl. oben अनुमृत्.

2. मर्, मृणीहि AV. 10,1,31. — Vgl. 1. मुर्.

— नि *zermalmen:* वातं इव वृक्षान्नि मृणीहि पादय AV. 10,1,17.

— प्र, प्र दृतो मृणीहि AV. 5,29,4. 21,11.

मराल 2) Sâh. D. 390.

मरीचिपत्तन vgl. noch मुरचीपत्तन.

मरीची f. gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

मरु 5) Bhâg. P. 10,71,21. — 6) ein Fürst aus Ikshvâku's Geschlecht Bhâg. P. 12,2,37. — Vgl. मन्मरु.

मरुचीपट्टन vgl. noch मुरचीपत्तन.

मरुण्ड 1) m. pl. N. einer Dynastie VP. 475, N. 64 (मद्रुण्ड). N. pr. eines Volkes LIA. II, 879. 956. — Vgl. गुरुण्ड, पुरुण्ड.

मरुत् 1) a) Sp. 570, Z. 10 lies नि- st. नि. — c) *Athem* auch Bhâg. P. 10,87,23.

मरुत्त R. 7,18,2.

मरुत्पट (मरुत् + पट) m. *Segel* Kathâs. 101,178. — Vgl. वातपट.

मरुन्ध vgl. मारुध.

3. मर्क Bhâg. P. 10,8,29. 9,8.

मर्च् Ait. Br. 4,10. = गच्छति Sâj.

1. मर्ज् erhält keinen Bindevocal Kâr. 11 aus der Kâç. zu P. 7,2,10. 1) partic. a) vgl. noch 1. मृष्ट 1).

— अप vgl. अपमार्ग.

— अभि 2) MBh. 13,1486 gehört wohl zu व्रज्.

— प्र, वदनं प्रमार्ष्टि Varâh. Bṛh. S. 78,8. प्रमार्ष्टि दोषान्गुणकीर्तनेन 5.

— अनुवि AV. 11,1,31.

मर्ड् = मर्ष्; mit प्र vgl. प्रमृड.

मर्डितर् vgl. मृडितर्.

मर्द् 1) Z. 16 füge AV. 12,5,61 hinzu. — 2) *verreiben, einrühren in* (instr.): गोधूमचूर्णम् — क्वापि मृदित्वा कर्परे ऽम्भसा Kathâs. 121,74.

— प्र vgl. प्रमर्दक fgg.

मर्दन vgl. क्लेश°.

मर्दनीय adj. *zu zerdrücken, niederzutreten:* °तरु Kâm. Nîtis. 19,14.

मर्ध् vgl. मृध् fgg.

मर्मन्, यद्वा वानकरे मे ऽस्ति मर्म रक्षति तद्धनुः Kathâs. 112,52. 56.

मर्मर 1) तृणीकृत्कुम्भनर्मरैः Kathâs. 100,9.

मर्मत्रन्य RV. 1,189,7.

मर्य 1) AV. 14,2,37.

मर्यादा 1) Sp. 590, Z. 12. fg. lies स्थिरामारमर्यादा कथ° *eine strenge Verordnung über das Nichttödten von* u. s. w.

मर्याधीरि AV. 5,31,10 nach Padap. falschlich मर्याऽधी°; es ist zu trennen मर्याः । धीरिभ्यः.

मर्श् mit अभि caus. *berühren:* °मारुतेनाभिमर्शिताः Bhâg. P. 10,16,5.

— आ *untersuchen, betrachten* Bhâg. P. 12,3,9.

— परा 1) अपरामृष्ट *unberührt* Sarvadarçanas. 154,14.

— प्रवि, °मृश्य Kathâs. 92,75.

मर्ष् 2) तन्मृष्ये Bhâg. P. 10,68,22. — caus. मर्षित R. 7,13,36.

1. मल 1) m. Ind. St. 9,26,6. bei den Çaiva *die angeborene geistige Unreinheit* Sarvadarçanas. 74,13. 19. 85,14. fgg. 86,6. fgg. 88,18. 89,9.

मलद्रव m. *ein flüssiges* (द्रव) *Excrement:* आहारस्य रसः सारः सारहीनो मलद्रवः Çârṅg. Saṁh. 1,6,4.

मलयध्वज N. pr. eines Sohnes des Merudhvaga Kathâs. 118,21.

मलयपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 122,79.

मलयवती Kathâs. 90,5. 122,40. 80.

मलयसिंह m. N. pr. zweier Fürsten Kathâs. 112,112. 122,80.

मलिम्लु vgl. auch AV. 19,49,10.

मलीमस 1) घोरनिबिडध्वान्तव्रात° (श्मशान) Kathâs. 73,42.

मल्ल 1) b) *Athlet, ein überaus kräftiger Mann* R. 7,102,9.

मल्लभूमि N. pr. eines *Landes* R. 7,102,9.

मल्लि 2) मल्ली Sâh. D. 98,1.

मल्लिकाक्ष 3) f. ई Bez. *einer Hündin mit weissen Flecken an den Augen* Varâh. Bṛh. S. 62,2.

मसार 1) vgl. मुसारगल्व.

मसि 1) als Augenschminke Bhâg. P. 10,9,11. 29,29. mit ष geschrieben.

मस्तक 1) *Kopf*, Bez. einer best. Form, in der man sich Çiva denkt, Sarvadarçanas. 83,9. 17.

महऋषि m. = महर्षि 1) AV. 19,9,11.

महक vgl. माहकि.

महच्छब्द (महत् + शब्द) m. der Titel «Gross» Kathâs. 101,38. — Vgl. 1. महाशब्द.

महत्काण्ड Bez. eines *Abschnitts* der AV.-Saṁhitâ AV. 19,23,18.

महत्ता *Grösse*: काय° Kathâs. 123,230.

महर्द्धिक Ind. St. 10,312.

1. महस् 1) AV. 14,2,43.

3. महस् 1) एषा तु रक्षिता । निजेनाधर्षणीयेन महसैव तपस्विनी Kathâs. 101,339. — Vgl. noch प्र°.

महस्त्व n. nom. abstr. von 3. महस् Ind. St. 9,154.

महस्विन् (von 3. महस्) adj. *strahlend, glänzend* Kathâs. 120,47.

महाक्षार m. *eine Art Natrum* Râgan. im ÇKDr. u. सर्वक्षार.

महागणी AV. 19,22,17.

महाचक्रवर्तिता (von महा + चक्रवर्तिन्) f. *die Würde eines Grosskaisers*: विद्याधर° Kathâs. 99,32.

महाचमस vgl. माहाचमस्य.

महाचित्त gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माहाचित्ति.

महाचित्त्व n. nom. abstr. von महा + 3. चित् Ind. St. 9,154.

महाडकार Bein. eines Gaṅgâdhara Hall 94.

महातन्त्र n. Titel eines Çaiva-Werkes Sarvadarçanas. 80,18. 81,1. 2.

महातपस् 2) b) Kathâs. 101,16.

महातेज adj. = महातेजस् 1) Bhâg. P. 10,82,8.

महातैल n. *kostbares Oel* oder Bez. *eines best. Oels* Kathâs. 73,306.

महादंष्ट्र 2) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 108,178.

महादेव 1) d) °गिरि Kathâs. 51,48.

महादेवत्व n. nom. abstr. von महादेव 1) a) Ind. St. 9,154.

महानन्दत्व n. nom. abstr. von महानन्द 1) a) Ind. St. 9,154.

महानन्दि Bhâg. P. 12,1,6.

महानस 1) b) महानसाध्यक्ष Bhâg. P. 10,75,4.

महानामन् 2) die Verse finden sich in SV. Pûrvârčika, Prap. 7, Daç. 6 (Naigejaçâkhâ) Tüb. Hdschr. 67 (Verz. d. Tüb. Hdschrr. S. 18). Vgl. Benfey zu SV. S. २७३ und Vorrede S. VII, Anm. 1. — Vgl. auch माहानामन fgg.

महानिशा 1) Z. 3 lies Guptasâdhanatantra.

महानीलमय adj. *aus der* Mahânîla *genannten Sapphirart bestehend* Kathâs. 73,144.

महापद्म 1) c) γ) vgl. °गिरि Kathâs. 111,91.

महापद्म 9) = °पति Bhâg. P. 12,1,9.

महापद्मपति Bhâg. P. 12,1,8. महापद्मसंख्याया: सेनाया: धनस्य वा पतिर्भविष्यति अत एव महापद्म इत्यपि तस्य नाम Comm. नन्द इति नवनवतिकोटीश्वर: कश्चित्पृथिवीपति: Comm. zu Kâm. Nîtis. 1,4.

महापान n. *ein köstliches Getränk* Bhâg. P. 11,30,12. fg.

महापाशुपत adj. in Verbindung mit व्रत (vgl. u. पाशुपत 1.) Kathâs. 97,38.

महापुरुष 1) Kathâs. 122,81. Sâh. D. 189,6. — 2) °विद्या Bez. *eines best. Spruches* Bhâg. P. 11,27,31.

महाप्रभुत्व n. nom. abstr. von महाप्रभु Ind. St. 9,154.

महाप्रस्थानिक R. 7,109,3.

महाबाहु 2) N. pr. Kathâs. 109,55.

महाबुद्धि 2) N. pr. eines Mannes Kathâs. 118,44.

महाबुध्न (म° + बु°) adj. *mit breitem Fuss versehen:* ein Berg AV. 1,14,1.

महाभाग्य vgl. माहाभाग्य.

महाभारत Sp. 641, Z. 12, °तात्पर्यनिर्णय Sarvadarçanas. 64,9.

महामति 2) b) N. pr. eines Mannes Kathâs. 120,52.

महामहव्रतीय adj.: ग्रह Ind. St. 10,385.

महामात्र 1) *gross* R. 7,37,5,9.

महामाय 2) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 109,70.

महामारकत Bhâg. P. 10,81,31.

महायत 1) °सेनायतय: Lalit. ed. Calc. 76,18.

महायम m. *der grosse* Jama AV. 13,4,5.

महायानदेव ist ein Ehrenname des Hiouen-thsang.

महारूपिन् adj. = महारूप 1) R. 7,23,1,83.

2. महार्घ 1) b) Z. 3 vgl. R. 7,36,45.

महावीराह Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 67,22. महावाराह Vorz. d. Oxf. H. nach derselben Stelle.

1. महाव्रत 2) R. 7,13,25.

महाश (महा + 2. आशा) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,16.

महाशक्ति m. desgl. ebend. 15.

महाशङ्ख 5) Bhâg. P. 12,11,41.

महाशन m. N. pr. eines Asura (= अघासुर Comm.) Bhâg. P. 10,2,1

1. महाशब्द 1) भेरी° Kathâs. 106,163.

महाशाल 1) Bhâg. P. 12,3,23.

2. महासत्त्व 1) Beiw. von Elephanten MBh. 3,12380.

3. महासत्त्व n. nom. abstr. von महा-सत् oder fehlerhaft für महासत्त्वत्व nom. abstr. von 2. महासत्त्व Ind. St. 9,154.

महासामान्य (म° + सा°) n. *Allgemeinheit im weitesten Sinne* Sarvadarçanas. 144,11.

महासार 1) विक्रमै: — नानाशस्त्रमहासारै: R. 7,29,5.

महासेन 2) a) R. 7,16,1. — b) Kathâs. 101,43. 89.

महास्य (महा + आस्य) adj. *grossmäulig* AV. 11,2,30.

2. महास्वन 1) रुदन्नेव महास्वन: R. 7,48,20. रुरोद — महास्वनम् adv. 26.

महास्वामिन् m. N. pr. eines Scholiasten Ind. St. 10,397. 423. 436.

महिल Bhâg. P. 10,75,31.

महिषवल्ली f. *eine best. Schlingpflanze* Râgan. im ÇKDr.

महीधर 2) *d*) N. pr. Kathâs. 112,137. 120,53.

महीलुका f. Bez. *der Kuh* AV. 10,10,6.

महीसुर R. 7,109,9.

महेच्छता f. *Ehrgeiz* Kathâs. 81,8.

महेन्द्र 1) *a*) AV. 13,4,2.9. 17,1,18. — *d*) महेन्द्राद्रि Bhâg. P. 10,79,12.

महेन्द्रशक्ति m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 73,380.

महेन्द्रादित्य m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 101,96. 120,11.

महेश Z. 3 lies 2) st. *b*); Z. 4 lies 3) st. *c*). 3) °तीर्थ R. ed. Schl. I, xxxi.

महेश्वरत्व n. nom. abstr. von महेश्वर 1) *a*) Ind. St. 9,154.

महोत्तम (महा + उ°) viell. Bez. *eines best. Wohlgeruchs*: श्रीखण्डकर्पूरकालागुरुमहोत्तमैः। कृतप्रसाधना Kathâs. 82,33.

1. महोदय, ननु धर्मनिवृत्तौ निर्मलज्ञानोदयो महोदयः Sarvadarçanas. 117,3. 17,11.

2. महोदय 1) adj. auch *sich überaus glücklich fühlend* Bhâg. P. 10,35, 26. महानुदय उत्सवो यासां ताः Comm. — 3) f. आ N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Meru Schol. zu Bhâg. P. 5,16,30.

1. महोदर R. 7,35,54.

2. महोदर 2) *f*) eines Brahmanen MBh. 9,2257. 2266.

1. मा 1) Z. 14 nach 6,6 einzuschalten: मा भूत्कालात्ययो यथा R. 7, 107,3. Z. 19. fgg. hinzuzufügen: मावत्यबुद्धिमकृथाः Bhâg. P. 11, 5, 49. मा वृथा कालमत्यगाः Hariv. 15767. Am Schluss hinzuzufügen: मा क्लतुमर्हसि Bhâg. P. 10,4,4. 23, 29. 29,31. मार्हथ 32, 21. — 3) R. 7, 40, 11. Kathâs. 82,42. *damit nicht* R. 7,63,7. Kathâs. 84,20. — 5) मा नः कश्चित्प्रज्ञान्मा प्रमेष्मांहि Kâth. 37,15. Kathâs. 71,41. 73,12. 86,119. 124, 189. Mârk. P. 85,74. 118,19. — 7) mit einem absolut.: गतः स मा। वत्तः किंचिद्गृहीत्वा *er wird beim Weggehen doch wohl Nichts von Dir empfangen haben?* Kathâs. 61,275. — 9) Kathâs. 86,119. Spr. 3665. कद्दाः (mit Augment) मा स्म नः Bhâg. P. 7,5,28. — 10) mit einem partic. fut. pass.: मैवं प्रार्थ्यम् Bhâg. P. 10,41,36. हैरये स तु ज्ञेतव्यो मा (= न) 71,6.

3. मा 3) त्रैलोक्ये ऽपि न माति स्म स्वेषद्धेषु तु का कथा Kathâs. 110, 112. आत्मन्येव न माति स्म दुर्योधनासतरंगितः 101,368.

— अनु caus. *bewirken, dass man auf Etwas* (acc.) *schliesst, — dass man Etwas folgert* Sâh. D. 121,6. 122,18. 155,7. Sarvadarçanas. 28,6.

— अप AV. 18,2,40. *nicht in Ordnung halten, vernachlässigen*: अपमितनाम Megh. 89, v. l. für अयमित°.

— उद् AV. 18,2,43.

— परिनिस् 3) *bilden, verfertigen* R. 7,15,38.

मांसवत् (von मांस) adj. *mit Fleisch versehen* AV. 18,4,20.

मांस्पृष्ट, man könnte vermuthen अ° (मांस् + स्पृष्ट).

माख (von मख *Opfer*) adj. Hariv. 6997 nach der Lesart der neueren Ausg. st. des bessern मौख in der ed. Calc. = आर्त्विज्यसंबन्ध Nilak.

माङ्गलि (patron. von मङ्गल) m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,79.

माणिचार m. = माणिभद्र R. 7,15,1.

माणिभद्र R. 7,15,3.

माण्डलिक, मण्डलिकः (sic) को ऽपि नृपतिः Kathâs. 98,5.

मातङ्ग 1) *e*) Kathâs. 112,80. 82. 107. मातङ्गी 87.

1. मातर् *k*) Kathâs. 63,32. 37.

2. मातर् 2) = प्रमातर् Sarvadarçanas. 84,18. 93,22.

मातुलेय, मातुलेयी f. *eine Tochter des Mutterbruders* Bhâg. P. 10,86,2.

मातृकृत (1. मातर् + कृत) adj. *gegen die Mutter* oder *von der M. gethan* AV. 5,30,4.

मातृता (von 1. मातर्) f. *das Verhältniss einer Mutter* Bhâg. P. 10,13,25.

मातृदत्त 1) Ind. St. 9,176.

मातृबन्धु n. *mütterliche Blutsverwandtschaft* AV. 12,5,43.

मात्र 1) *b*) *α*) हेतुमात्रं तु रामो वै ब्रह्ममूलं विभीषणः R. 6,95,55. श्लोकमात्रम् *ein einziger* Çloka Kathâs. 99,28. पादमात्रम् *ein einziger* Pâda Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,13. — 2) *c*) श्रियो मात्रा Bhâg. P. 10,52,16.

मात्राशित lies (मात्रा + अ°).

मात्रीय् *Jmd* (acc.) *als Mutter behandeln* Ind. St. 10,168,3.

माधव, माधवी देवी Bez. *der Erde* R. 7,97,14. माधवी देवी माधवपत्नी भूदेवी Comm.

माधुकर 1) °करी वृत्तिः Bhâg. P. 11,8,9; vgl. 2).

माधुर 1) *zu* Madhurâ *in Beziehung stehend*: सेना R. 7,108,10.

माधुर्य adj. *süss —, freundlich redend* Bhâg. P. 11,7,44.

माध्यंदिन 2) *α*) Bhâg. P. 12,6,74.

माध्यमिक 2) *a*) Sarvadarçanas. 9,2. 14,11. 15,13. 116,17.

1. माघ 1) माध्या वाक्कथया Bhâg. P. 10,10,19. मध्या गिरा 47,52. 11,5,6. कथा माधीः 10,32,20.

2. मान 2) *f*) *Beweismittel* Sarvadarçanas. 90,13. 112,19.

मानत्व n. nom. abstr. von 1. मान Ind. St. 9,154.

मानवर्जित *ehrenrührig*: वाक्य R. ed. Bomb. 3,40,11.

मानसजन्मन् (1. मा° + ज°) m. *der Liebesgott* Kathâs. 85,8. — Vgl. मनोभव u. s. w.

मानसत्व *das dem-Geiste-Angehören* Sarvadarçanas. 111,2.

मानुषता Kathâs. 119,95.

मानुष्य 2) लोक Bhâg. P. 11,30,26.

मानुष्यक 2) भोगा मानुष्यके तु के Kathâs. 120,31.

मान्ध्य 3) Kathâs. 73,217.

मान्मथ, मण्डनक्रम Kathâs. 86,114. *dem Liebesgott gehörig*: धनुर्लता 74,217.

मापक (vom caus. von 3. मा) adj. *zum Messen —, zur Bestimmung des Gewichts u. s. w. dienend*; s. oben u. प्रसंख्यान 2).

मापन 3) n. *das Bilden, Formen, Gestalten*; s. oben u. प्रमापण 2).

माय 3) *a*) bei den Çaiva einer der 4 Pâça Sarvadarçanas. 88,18. 89,6. 22. — *c*) zu streichen. — Vgl. असुरमाया.

मायापुर f. = मायापुरी Kathâs. 123,55.

मायापुरी Kathâs. 124,153.

मायावत् 3) *a*) Bhâg. P. 10,55,6. 16. — *c*) Kathâs. 112,112.

मायाविन् 3) m. N. pr. eines Sohnes des Maja R. 7,12,13.

मार 3) (so ist Sp. 737, Z. 10 st. 2) zu lesen) Bhâg. P. 10,56,11.

मारक 1) füge *Mörder* hinzu. — 3) f. मारिका *Seuche, Pestilenz* Bhâg. P. 10,57,33.

मारण 1) *d*) es ist *das Calciniren* gemeint.

मारारि (मार + अ°) m. *der Feind des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Kathâs. 80,38.

मारिन् *Tödter, Mörder:* महिषासुरमारिणी (Durgâ) Kathâs. 78,90.

मारिष 1) *c)* MBh. 6,368 steht कुक्कुराङ्गारमारिषाः am Ende eines Çloka; will man मारिष lesen, so muss auch der vorhergehende Völkername um eine Silbe gekürzt werden, da ein einfacher pl. ohne च das Versmaass stören würde.

1. मार्ग् mit प्रति *verlangen, fordern:* भोजनं प्रत्यमार्गत R. 7,59,2,57.

2. मार्ग 2) *d) Weg* so v. a. *der richtige Weg* (in übertr. Bed.): °स्थ Kathâs. 88,56. Sp. 742, Z. 3 v. u. lies 166,20 st. 186,20. — *f)* Z. 8. fgg. विचित्रमार्गाश्चरतः Bhâg. P. 3,18,19. Z. 16 lies वि 4 st. वि 11. — *l)* Sâh. D. 366.

मार्गागत MBh. 12,12823.

मार्जन 1) vgl. गृहमार्जनी. — 5) काव्यादर्श° *das Reinigen des Spiegels der Dichtkunst*, Titel eines Comm. zum Kâvjâdarça Verz. d. Oxf. H. 206,*b*,8. परिहार इति प्रोक्तः कृतानुचितमार्जनम् *das Verwischen, Wiedergutmachen* Sâh. D. 497.

मार्जारक 1) R. 7,7,21.

मालतिका N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 95,36. 39.

मालभारिन्, नवोत्तप° Mâlatim. 144,14.

मालव 1) sg. Kathâs. 73,369. 372. — 2) मालवं पुरम् Kathâs. 73,374.

माला 4) *Reihe* im Gegens. zu केवल Sâh. D. 671. 675 (wo मालाकेवलत्वप्रपतात् zu schreiben ist). मालारूपता 199,19. In der Dramatik *das Darbringen (Anbieten) mehrerer Dinge um das Gewünschte zu erreichen* 459. 434. Beispiel Çâk. 69.

मालाकार Kathâs. 123,262.

मालि vgl. noch यज्ञ° und वेद°.

मालेय m. patron. von मालि = मालिन् N. pr. eines Râkshasa: मालेया राक्षसाः R. 7,5,43.

मालोपमा Sâh. D. 665.

माल्यवन्त् 2) *b)* Kathâs. 120,26.

माविलम्बितम् adv. = माविलम्बम् Bhâg. P. 10,68,21.

माषाज्य (माष + 1. आज्य) n. *ein Gericht aus geschmälzten Bohnen* AV. 12,2,4.

मासोपवासिनी nach Gild. = मासे मासे उपवसति रजस्वला सती मैथुनान्निवर्तते (soll heissen °निवर्तते) । अन्यथा तु सततं भुङ्क्ते; dem Zusammenhange nach aber nicht *mulier impudica*, sondern *Kupplerin*.

मास्य Bhâg. P. 10,26,5.

माहिष्मती R. 7,31,7. Bhâg. P. 10,79,21.

माहेन्द्र 1) केतवः R. 7,21,44. — 2) *c)* Bez. *des 7ten* Muhûrta Ind. St. 10,296.

माहेश्वर 2) Sarvadarçanas. 74,6. 80,14. 90,17. 97,11.

1. मिति 2) Bhâg. P. 10,13,57. = ज्ञान Comm.

मित्र 1) *f)* Bez. *des 5ten* Muhûrta Ind. St. 10,203. 296.

मित्रतूर्य (मित्र + 2. तूर्य) n. *Sieg der Freunde* AV. 5,20,7.

मित्रद्रोह् scheinbar adj. Kathâs. 60,5, wo aber, schon des Versmaasses wegen, मित्रद्रोहिणैतेन zu lesen ist.

मित्रद्रोहिन् Spr. 4380.

मित्रविन्द 3) *b)* Bhâg. P. 10,61,16.

मित्रसह 1) R. 7,65,17.

मित्राचार (मित्र + आ°) m. *das einem Freunde gegenüber zu beobachtende Verfahren:* तदेहि मद्गृहं तावन्मित्राचारं करोमि ते Kathâs. 88,19.

मित्रावसु Kathâs. 90,39. 50.

मित्रिन्, lies 11,9,21 st. 11,11,21.

मित्रीभू (मित्र + 1. भू) *ein Freund werden, sich befreunden mit* (instr.); °भूय Kathâs. 104,151.

मित्रीय् *Jmd* (acc.) *als Freund —, als Kameraden behandeln* Ind. St. 10,168,6.

मिथुनीचारिन् (मि° + चा°) adj. *sich begattend* Bhâg. P. 11,3,18.

मिथुस् = मिथस् *gegenseitig* Bhâg. P. 11,6,14.

मिथ्यात्व 1) Sarvadarçanas. 32,9. fg. 70,9. fgg. 71,6. Bei den Gaina *Verkehrtheit*, als einer der 18 Fehler eines Systems 43,11.

मिथ्याभिधा (मिथ्या + अ°) f. *ein falscher Name* Bhâg. P. 10,66,5.

मिश्रय् mit वि, परस्परविमिश्रिताः Sâh. D. 735.

1. मिष् mit प्रोद् *erblühen* so v. a. *sich erheben, entstehen:* प्रोन्मिषत्पाण्डुरच्छवि Kathâs. 90,67.

— नि, त्वत्कृते च निमिष्यति (fut.) चक्षूंषि R. 7,57,16. निमेषधर्मं प्राप्स्यति Comm.

2. मिष, एवं कृत्वा मिषम् Kathâs. 124,202. कृतमिषा (so ist zu lesen) adj. 171.

मिहिका *Schnee* Bhâg. P. 10,14,7.

मुकुट 1) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 118,118.

मुकुलित 2) *geschlossen*, von einer Blüthe Schol. zu Bhâg. P. 11,8,9.

मुक्तकच्छ *ein Buddhist* Sarvadarçanas. 24,18.

मुक्तकर adj. *dessen Hand* (कर) *offen ist, freigebig:* यो ऽभून्मुक्तकरस्त्यागे मुष्टिबद्धकरस्त्वसौ (loc. von असि) Kathâs. 120,12.

मुक्तत्व n. = मुक्तता Ind. St. 9,154.

मुक्ताफलकेतु (मु° + केतु) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 114,15. 115,132.

मुक्ताफलध्वज (मु° + ध्वज) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 118,21.

मुक्तावली 3) N. pr. der Gemahlin Kandraketu's Kathâs. 115,90.

मुक्तिवन्त् (von मुक्ति) adj. *befreit von* (abl.) Kathâs. 119,212.

मुख 2) *d)* मखमुख so v. a. *an das Opfer gehend* R. 7,18,17. — 9) Z. 5 nach 21,*a*,4 einzuschalten Sâh. D. 332. fg. 283. मुखं श्लेषादिना प्रस्तुतवृत्तान्तप्रतिपादको वाग्विशेषः 130,8. °संधि 126,15. मुखप्रतिमुखान्वित 509 (nach dem Schol. *Rede und Antwort*).

मुखर 1) Sp. 806, Z. 1. fgg. तूर्यनादेषु मुखरेषु Kathâs. 110,75. Z. 3. fgg. श्रीविषमशीलसंस्तुतिमुखरमुखी Kathâs. 123,144.

मुखवास Bhâg. P. 10,38,40. 11,27,43.

मुखशेष (मुख + शेष) adj. *von dem nur das Gesicht übrig geblieben ist*; m. Bez. Râhu's R. 7,35,41.

1. मुच् mit व्यप *ablösen, ablegen:* व्यपमुच्याङ्गभूषणानि R. 7,39,19.

— निस्, निर्मुक्त Hariv. 4644 fehlerhaft für निर्युक्त.

— प्रति 1) सहस्रं वारुणान्पाशानात्मनि प्रतिमुञ्चति R. 7,59,2,35. — caus.: भूपात्कथमप्यात्मानं प्रतिमोच्य सः Kathâs. 111,41.

— वि, विमुक्त in कुसुमरसविमुक्तं वस्त्रम् R. 7,59,23 so v. a. युक्त. अविमुक्तचक्र Pâr. Grhj. 1,15 nach dem Comm. so v. a. अनुल्लङ्घितशास्त्र.

मुञ्ज 1) मुञ्जाटवी Bhâg. P. 10,19,5.

मुण्ड vgl. निर्मुण्ड.

1. मुद्र, मुद्रित m. Bez. *einer Art von Dienern* R. 7,37,18.

— प्र caus. Sâh. D. 309,21.

मुद्रा 8) अनया मुद्रयापि नुद्रोपहवा विद्राव्या: Sarvadarçanas. 29,17.

मुमुत्त 4) विषवीर्य° R. 7,23,5,26.

मुमोतयिषु (vom desid. von मोतय्) adj. *zu befreien wünschend*, — *beabsichtigend* R. 7,34,23.

मुरचीपत्तन N. pr. einer *Stadt* im Dekkhan Râm. ed. Bomb. 4,42,13. मरीचिपत्तन ed. Gorr. — Vgl. मरुचीपट्टन.

मुरज 1) Kathâs. 97,6. In der Gestalt einer *Trommel* künstlich geschriebene Çloka Sâh. D. 268,13.

मुरु 4) *eine Art Eisen* Schol. zu Bhâg. P. 10,62,33; vgl. मौर्व.

1. मुष् Sp. 836, Z. 1 v. u. तेजसा मुष्टदृष्टय: Bhâg. P. 10,56,5.

मुष्टि 1) °बद्धकरस्त्वसौ (loc. von असि) Kathâs. 120,12. Sp. 839, Z. 12 zu आकाशं मुष्टिभिर्घ्नत: vgl. oben आकाशमुष्टिहननाय. — 6) f. *kurzer Inhalt* Sarvadarçanas. 39,17.

मुष्टिक 1) d) Bhâg. P. 10,2,1.

मुष्टीकर् *ballen:* °कृत्य कराबुभौ Bhâg. P. 10,44,21.

1. मुह् mit उद्, उन्मुग्ध *einfältig, dumm* Kathâs. 61,323.

मुहूर्त 1) b) Sp. 847, Z. 5 füge Ind. St. 10,296 vor रौद्र hinzu.

मूर्छ् 1) मूर्छित adj. Bez. des Quecksilbers in einem best. Zustande Sarvadarçanas. 99,10. 12. 14; vgl. मूर्छन 4). Z. 2 मूर्छिता: Varâh. Brh. S. 4,2 bedeutet *zurückgeprallt* (= प्रतिफलित Comm.).

मूर्छन 4) Sarvadarçanas. 100,4.

मूर्छा 1) *geistige Betäubung* so v. a. *Verblendung* Sarvadarçanas. 33,9.fg.

मूर्तिमन्त् 1) füge noch *personificirt* und MBh. 2,344 hinzu.

मूर्धज 1) pl. *Mähne* Kathâs. 94,10.

मूर्धन्, मूर्धन् = मूर्धानम् Bhâg. P. 10,12,31. त्रिमूर्धन् und त्रिमूर्धन् adj. P. 6,2,197.

मूर्धन्य 1) a) °हेमकलश Bhâg. P. 10,71,33. — c) Kathâs. 113,18.

मूलदेव N. pr. eines Lehrers Kathâs. 89,21. fg. 98,31.

मूलप्रकृति 1) genauer *die Urmaterie, die Natur im chaotischen Zustande;* vgl. noch Sarvadarçanas. 147,15. fgg. 148,4.

मूलमन्त्र Bhâg. P. 11,3,51. 27,41. fg.

मूलरामायण n. *das ursprüngliche* Râmâjaṇa, Vâlmîki's R. Sarvadarçanas. 72,15.

मूल्य 2) a) Z. 12 अ° auch Bhâg. P. 10,66,44.

मूचीप v. l. für मूचीप Ind. St. 10,67.

मूषक 1) e) *ein best. Theil des Gesichts;* s. oben u. करवीरक 5).

मूषिकविषाण *Mäusehorn* (als ein Unding) Sarvadarçanas. 105,18. — Vgl. शशविषाण.

मृकण्ड Bhâg. P. 12,8,2.

मृगतृष्णि Bhâg. P. 10,73,14.

मृगलक्ष्मन् m. *der Mond* Kathâs. 111,4.

मृगाङ्कवती N. pr. einer Gemahlin Dharmadhvaǵa's, Fürsten von Uǵǵajinî, Kathâs. 85,4. Mṛgâṅkasena's, Fürsten der Vidjâdhara, 86,106.

मृगाङ्कसेन m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 86,106.

मृगारि 1) *Löwe* oder *Tiger* Kathâs. 112,152.

मृगेन्द्र 3) Sarvadarçanas. 82,21. — 4) ebend. 83,13. 85,5. 88,11. 89,5.

मृग्य, अमृति° *gesucht werdend* Bhâg. P. 10,14,34.

मृच्छिलामय vgl. Bhâg. P. 10,48,31.

मृज (von 1. मर्ज्) adj. (nom. मृक्) am Ende eines comp. *abwischend, wegwischend:* अवद्य° Bhâg. P. 10,22,20.

1. मृड 2) b) Bhâg. P. 10,60,44. 62,4.

मृतजीवन (मृत + जी°) adj. f. ई *Todte auferweckend:* शक्ति Kathâs. 76,21.

मृतसूतक m. Bez. *des Quecksilbers in einem best. Zustande* Sarvadarçanas. 99,16.

मृत्युमृत्यु (मृ° + मृ°) m. *der Tod des Todes* d. i. *ein Abwehrer des Todes* Ind. St. 9,82. 95. 143. 146. Davon nom. abstr. °त्व n. 155.

मृत्युलाङ्गलोपनिषद् vgl. Ind. St. 9,21. fg.

मृदव Sâh. D. 521. 532.

मृदुल 1) मृदुलाच्छवालुक Bhâg. P. 10,13,5.

मृषा, कृतमृषा Kathâs. 124,171 fehlerhaft für कृतमिषा (s. u. 2. मिष).

मृषाय् (von मृषा), °यते *eine irrige Meinung hegen* Bhâg. P. 10,12,25.

2. मृषावाद Bhâg. P. 10,89,42.

मेखल 2) i) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 104,19.

मेघकर्णा (मेघ + कर्ण) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मेघरवा der ed. Calc.

2. मेघनाद 2) b) γ) R. 7,12,28. 30.

2. मेघपुष्प Bhâg. P. 10,53,5. 89,49.

मेघवर्ण 2) b) Kathâs. 62,6.

मेघस्वाति Bhâg. P. 12,1,22.

मेठ 1) Kathâs. 112,64. 76. = यन्तर् *Elephantenlenker* Med. t. 47.

मेण्ठ m. = मेढ्र 1) *das männliche Glied* Bhâg. P. 10,40,14.

मेदशिरस् m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,25.

मेदस् 1) यकृन्मेदस् n. sg. *Leber und Fett* gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11.

मेदुर 1) b) कल्पान्ताम्बुद° (विद्याधरबल) *dicht wie* Kathâs. 107,95. मल्लिकापाटलामोदमेदुरा मरुत: *erfüllt von* 95,13. Z. 3. fg. °मेघमेदुरान्धकार Uttararâmaḱ. 105,9 bedeutet *eine Finsterniss dicht wie Wolken...*

मेधावन्त् 3) °वती f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 86,11.

मेधिष्ठ, so zu lesen st. मेधिष्ठ.

मेध्यमय (von 1. मेध्य) adj. *aus reinem Stoffe bestehend:* वर्ष Bhâg. P. 10,79,2.

मेय 2) = प्रमेय Sarvadarçanas. 32,16. 84,18. 90,13. मानाधीना मेयसिद्धि: 112,19.

मेरुध्वज m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 118,9.

मेलन, बहुनदनदी° Sâj. zu Taitt. Âr. 1,2,3. चिच्छडयो: परस्परमेलनम् ders. zu 1,11,16.

मेलायन n. *Verbindung:* द्वंद्व° Verz. d. Oxf. H. 320,a,23.

मेषाय् (von मेष) *einen Ziegenbock darstellen:* मेषायित adj. e. Z. *darstellend* Bhâg. P. 10,37,28. fg.

मैत्र 1) b) Z. 7 lies (वै) ते st. वे.

मैथुनीभाव (von मैथुन + 1. भू) m. *Begattung:* नारीषु °भावं नाकामास्वभ्यरोचयत् R. 7,26,59.

मैथुन्य *zur Begattung in Beziehung stehend:* °सुख Bhâg. P. 11,5,8.

मैरेयक 1) n. मधु मैरेयकम् R. 7,42,18. मैरेयकं मधु Bhâg. P. 11,30,12.

मोक्षय् desid. vgl. मुमोक्षयिषु.

— वि, तस्य मे कृच्छ्रभूतस्य (gen.!) कृच्छ्रादस्माद्विमोक्षय R. 7,78,22.

मोक्षयितर् (von मोक्षय्) nom. ag. *Befreier:* स ते मोक्षयिता शापाद्राजं-स्तस्माद्भविष्यति (so ist zu lesen) R. 7,53,21.

मोघ 1) Z. 11 lies 7,104,14.

मोचन 1) adj. (f. ई) *a)* भव° Bhâg. P. 10,60,54.

मोद 1) *b)* Spr. (II) 838.

मोदकार (मोद + 1. कर) m. N. pr. eines Muni R. 7,90,5.

मोदोष m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,7,2.

मोरक n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

मोष 2) Kathâs. 73,167.

मोहन 1) Çiva R. 7,23, a, 48. — 4) *e) Blendwerk, Täuschung*, = माया, अविद्या, स्थिति Sarvadarçanas. 66,9.

मोहनप्रकृति m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja LA. (III) 87,17.

मोहनीय 1) Z. 3. 4 Colebr. Misc. Ess. 1,384. Wilson, Sel. Works 1, 317 und Sarvadarçanas. 38,4. fgg. 177,5 *Alles was in den Bereich der Verwirrung gehört, alles was Verwirrung hervorbringt.*

मोहन m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मोहमय Spr. (II) 4946.

मौक्तिक Z. 5, in Spr. 123 zugleich adj. *nach der Erlösung strebend;* vgl. Spr. (II) 165.

मौख *auf dem Munde* so v. a. *auf Unterricht beruhend:* संबन्धाः Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,122,*a*. Eben so in der Stelle Hariv. 6997; st. श्रौत hat Pat. स्रौव.

मौग्ध्य (von मुग्ध) n. *Vergeblichkeit* Bhâg. P. 10,13,32.

मौञ्ज m. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka; davon मौञ्जीय adj. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,75,*a*.

मौण्डय m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मौडलिकेर m. metron. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,53,*b*.

मौन 1) am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 12,1,28, fg.

मौरजिक Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,90,*b*.

मौर्य, pl. ebend. 5,73,*b*.

मौर्व 1) adj. auch *aus dem* Muru *genannten Eisen verfertigt* (nach dem Comm.): परिघ Bhâg. P. 10,62,33. गदा 76,26.

मौलि 1) *Gipfel, Spitze* überh.: सौध° so v. a. *Söller* Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,36. — 2) हिमाद्रिमौलिमाणिक्य Kathâs. 117,18.

मौलिक Kathâs. 116,65 fehlerhaft für मौक्तिक.

मौल्याभरण (मौलि + आ°) n. *Kopfschmuck:* अमूल्य° Bhâg. P. 10, 66,14. अमूल्यो ऽनर्घ्यो मौलिराभरणं च (vgl. मौलि 2) यस्य Comm.

मौषिकार m. metron. von मूषिका Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,55,*a*.

मौसल 1) *b)* subst. Bhâg. P. 10,90,37.

म्यक्ष् mit परा, hierher wohl die Stelle ṚV. 1,167,4, die u. म्यक्ष् Sp. 931, Z. 2. 3 steht.

म्रुच् mit अभिनि, अभिनिर्मुक्त (sic) *untergegangen* (von der Sonne) Bhâg. P. 11,26,8.

म्ला caus.: पिण्याकशाकं म्लपयति Karaka 1,27. — Vgl. βλάπτω.

म्लानीय partic. fut. pass. von म्ला Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 6,23,*a*.

म्लायिन्, अ° *nicht verwelkend* Kathâs. 56,116.

म्लुच् mit उप lies *hinter* st. *zu* und *bei* und vgl. ἐπηλυγάζεσθαι.

— नि, निम्लोचति विभावसौ Bhâg. P. 10,46,8.

म्लेच्छ 1) *b)* म्लेच्छो ह वा एष यदपशब्दः Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. Einl. 6,*a*.

मोक्षय् desid. vgl. मुमोक्षयिषु.

— वि, तस्य मे कृच्छ्रभूतस्य (gen.!) कृच्छ्रादस्माद्विमोक्षय R. 7,78,22.

मोक्षयितर् (von मोक्षय्) nom. ag. *Befreier*: स ते मोक्षयिता शापाद्राजं-स्तस्माद्विमोक्ष्यति (so ist zu lesen) R. 7,53,21.

मोचन 1) adj. (f. ई) a) भव° Bhâg. P. 10,60,54.

मोदकार (मोद + 1. कार) m. N. pr. eines Muni R. 7,90,5.

मोदोष m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,7,2.

मोघ 2) Kathâs. 75,167.

मोहन 1) Çiva R. 7,23,4,48. — 4) e) *Blendwerk, Täuschung*, = माया, अविद्या, नियति Sarvadarçanas. 66,9.

मोहनप्रकृति m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja LA.(II)87,17.

मोहनीय 1) Z. 3. fg. Colebr. Misc. Ess. 1,384. Wilson, Sel. Works 1,317 und Sarvadarçanas. 38,4. fgg. 177,5 *Alles was in den Bereich der Verwirrung gehört, Alles was Verwirrung hervorbringt.*

मौघ्य (von मोघ) n. *Vergeblichkeit* Bhâg. P. 10,13,32.

मौन 1) am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 12,1,28. fg.

मौर्व 1) adj. auch *aus dem* Muru *genannten Eisen verfertigt* (nach dem Comm.): परिघ Bhâg. P. 10,62,28. गदा 76,26.

मौलि 2) हिमाद्रिमौलिमाणिक्य Kathâs. 117,18.

मौलिक Kathâs. 116,65 fehlerhaft für मौक्तिक.

मौल्याभरण (मौलि + आ°) n. *Kopfschmuck*: अमूल्य° Bhâg. P. 10,66,14. अमूल्यो ऽनर्घ्यो मौलिराभरणं च (vgl. मौलि 2.) यस्य Comm.

मौसल 1) b) subst. Bhâg. P. 10,90,37.

म्यक्ष् mit परा, hierher wohl die Stelle ṚV. 1,167,4, die u. म्यक्ष् Sp. 931, Z. 2. fg. steht.

मुच् mit अभिनि, अभिनिर्मुक्त (sic) *untergegangen* (von der Sonne) Bhâg. P. 11,26,8.

म्ला caus. vgl. βλάπτω.

म्लायिन्, अम्लायिन् *nicht verwelkend* Kathâs. 56,116.

म्लुच् mit उप lies *hinter* st. *zu* und *bei* und vgl. ἐπηλυγάζεσθαι.

— नि, निम्लोचति विभावसौ Bhâg. P. 10,46,8.

## Verbesserungen:

अतिवर्तव्य, lies अतिवर्त्तव्य.

अवघ्राण, lies 11,16,36.

आग्निवेशि, आग्निवेशी Weber, Nax. 2,391 ist adj.

आनुरोहिणी ist an der angeführten Stelle adj.

आयास 1) Z. 2 lies 192 st. 191.

आरोप 2) 3) diese Bedd. u. आरोह zu stellen.

आरोपण 8) diese Bed. u. आरोहण zu stellen.

आलपन und आलप्ति, vgl. u. गमक.

आलोकगदाधरि, lies आलोकगादाधरी.

इन्द्रकील lies *Thürriegel, Thorriegel* st. Indra's *Banner* und füge R. Gorr. 2,87,22 hinzu.

उत्पुंसय् wohl fehlerhaft für उत्पांसय् von पांसु; vgl. पांसन.

ऋण्य könnte richtig sein; vgl. गम्य 8).

खारिका, streiche (?) und vgl. पत्रपालीमांस Kathâs. 61,286.

गगनरोमन्थ, गगनरोमन्थायित n. ist genauer *das dem* गगनरोमन्थ *Aehnlichsein.*

घट्टकुटीप्रभातय् Z. 2 lies *sich mit aller Gewalt Eingang verschaffen* st. *mehr oder weniger wahrnehmbar sein.*

पारिभाषिक, die im ÇKDr. angegebene Bed. passt doch nicht zu Suçr. und Sarvadarçanas.; hier bedeutet das Wort *einen allgemeinen Begriff ausdrückend.*